ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΕΣΤΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1876

Βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς
ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν ἀξιωθὲν ἀργυροῦ μεταλλίου ἐν τῇ
ἐκθέσει τῆς Δ' Ὀλυμπιάδος καὶ χαλκοῦ ἐν
τῇ Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει τοῦ 1889.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1893

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΕΣΤΙΑΣ» ΟΔΟΣ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ 12

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
1893

Digitized by Google

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
OCT 20 1959

Dexter

Digitized by Google

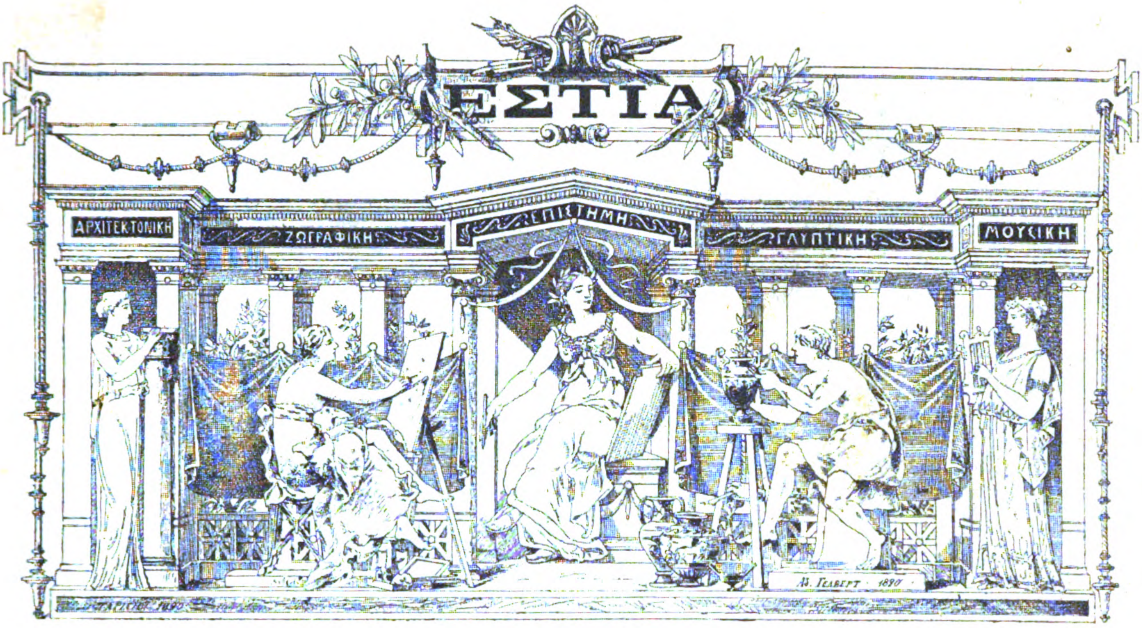

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Πρωτότυπα

Ἡ πρώτη του μονομαχία (Ε. Δ. Ῥοΐδου) σ. 2. — Ἡ βασιλοποῦλα καὶ ὁ παράλυτος (Κ. Μάνου) σ. 3. — Ἡ Βρύση τῆς Κόρης (Μ. Χατζοπούλου) σ. 4. — Ναυαγίων ναυάγια (Α. Παπαδιαμάντη) σ. 17, 34. — Ἀλήθεια (Ἀλεξ. Παπαδοπούλου) σ. 49. — Ἡ καλτσα (Μ. Οἰκονομάκη) σ. 126. — Παραισθήσεις (Σ. Παγανέλη) σ. 145, 163, 178. — Εὐτυχισμένο γράμμα (Γ. Δροσίνη) σ. 209. — Ὁ διαχειριστὴς τοῦ συντάγματος (Ε. Λυκούδη) σ. 257, 277, 300, 305, 326. — Τὸ μῆλο τῆς ἀγάπης (Ἀλεξ. Παπαδοπούλου) σ. 359. — Ὁ Γέρο Θάνος (Α.) σ. 380.

Μεταφρασμένα

Ἡ μικρὰ κόμησσα (Ο. Φεγιὲ μεταφρ. Ε. Δ. Ῥοΐδου) σ. 5, 19, 37, 50, 71, 101, 123, 138, 148, 167, 180, 202. — Ἐκ τοῦ βίου τοῦ Σοῦβερτ, (γερμανικὸν διήγημα) σ. 388.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Μιράντα (Κ. Παλαμᾶ) σ. 4. — Μιὰ πρώτη ἀγάπη (Ι. Πολυλᾶ) σ. 19. — Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς (Γ. Δροσίνη) σ. 33. — Γιατί; (Δ. Ι. Μάργαρη) σ. 54. — Χωρισμὸς (Ἀλ. Πάλλη) σ. 54. — Σερβικὸ τραγοῦδι (Θ. Βελλιανίτου) σ. 72. — Στὴ Ζάκυνθο (Σ. Μαρτζώκη) σ. 108. — Γνώση καὶ τρέλλα (Α.) σ. 124. — Εὐγνωμοσύνη (Γ. Μαρκορᾶ) σ. 132. — Ἑσπερινὸς (Α. Προβελεγίου) σ. 150. — Τὰ Χαρτιὰ (Σ. Μαρτζώκη) σ. 177. — Μάννα καὶ γυναῖκα (Ι. Πολέμη) σ. 202. — Νικαία καὶ Ἆγις (Α. Παράσχου) σ. 219. — Τὸ τέλος τοῦ Σατανᾶ τοῦ Οὐγκὼ (Β. Γ. Στεφελίδου) σ. 237. — Τρία ἀγγελάκια (Γ. Δροσίνη) σ. 244. — Τὸ θαῦμα (Ι. Μαράνου) σ. 266. — Ὄνειρο (Α. Ἐφταλιώτη) σ. 305. — Ἡ Κόλαση τοῦ Δάντε (Π. Βεργωτῆ) σ. 349. — Ἀναθυμιὰ (Ἀλεξ. Πάλλη) σ. 359. — Μελαχρινοῦλα (Δ. Μάργαρη) σ. 369. — Ἐνορίτης, μῦθος Κριλὼφ (Π. Ἀξιώτου) σ. 397.

ΔΡΑΜΑΤΑ

Ὁ Μέγας Γαλεότος, Ἰωσὴφ Ἐτσεγαράη (Δ. Βικέλα) σ. 245, 260, 280, 293, 310, 330, 343.

Α΄ ΕΞΑΜΗΝΙΑ 1893.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

Ἄγγελος Γιαλλινᾶς (Θ. Βελλιανίτου) σ. 113. — Δύο νέα ἔργα τοῦ Λύτρα (Γ. Μαυρογιάννη) σ. 157. — Μουσικὴ ἐφεύρεσις σ. 182. — Ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ ἡ τετράφωνος (Σ. Σταματιάδου) σ. 195. — Ι. Βιτσάρης (Α. Μηλιαράκη) σ. 211. — Βυζαντινὴ τέχνη (Γ. Μαυρογιάννη) σ. 290, 307, 325. — Ε. Παντόπουλος (Γρ. Ξενοπούλου) σ. 376.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Βιβλία καὶ Συγγραφεῖς (Κ. Παλαμᾶ) σ. 52. — Ἡ φιλία Γκαῖτε καὶ Σχίλλερ σ. 67. — Φιλολογικὴ ἀναγέννησις: Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ (Γ. Καλοσγούρου) σ. 74, 104. — Ἐφημερίδες καὶ ἐφημεριδογράφοι (Δ. Κακλαμάνου) σ. 129, 150. — Φ. Κοππὲ σ. 161. — Αἱ μεσαιωνικαὶ ἑλληνικαὶ σπουδαὶ ἐν τῇ Δύσει (Γ. Σωτηριάδου) σ. 170. — Χ. Ἄννινος (Γρ. Ξενοπούλου) σ. 193. — Ἀναστάσιος Βυζάντιος (Α. Ρούκη) σ. 225. — Τὰ εἴδωλα (Ε. Ῥοΐδου) σ. 235. — Καὶ πάλιν ἡ λέξις Grec (Γρ. Ξενοπούλου) σ. 285. — Τὸ νεοελληνικὸν διήγημα (Α. Ρούδιο ὑ Λιούτς) σ. 385.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Ἡ ἐν Ῥώμῃ μελετωμένη ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας (Α. Διομ. Κυριακοῦ) σ. 97, 117, 132. — Ὁ χοῖρος καὶ αἱ θρησκεῖαι (Σ. Παπαγεωργίου) σ. 251.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Αἱ παρὰ τὴν Πνύκα ἀνασκαφαὶ (Γ. Σωτηριάδου) σ. 27, 60. — Πόθεν τὸ ὄνομα τοῦ Δαφνίου (Δ. Γρ. Καμπουρογλου) σ. 65. — Μακεδονικὰ ἀρχαιολογικὰ (Π. Παπαγεωργίου) σ. 158. — Ἐκ Δελφῶν (Δ. Βικέλα) σ. 337. — Διάφορα σ. 15, 28, 46, 80, 111, 191, 255, 304.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

Ῥώμη (Γ. Βοασσιὲ μεταφρ. Σ. Κ. Σ.) σ. 8, 22, 39, 55. — Καΐρον σ. 183, 198, 214. — Ἡ Μαδέρα τοῦ Εἰρηνικοῦ σ. 303. — Ἡ τομὴ τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ (Π. Πρωτοπαπαδάκη) σ. 321, 341. — Ἡ Ἁρμυρούπολις τῆς

Digitized by Google

Κρήτης (Β. Ψιλάκη) σ. 365. — Εἰς τὸν Ἰσθμὸν (Σ. Παγανέλη) σ. 401. — Ἑλληνικὰ Χειρόγραφα (Σ. Π. Λάμπρου) σ. 405.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

Τὸ δηλητήριον τοῦ στόματος σ. 140.—Γεωργικὰ πάρεργα (Σ. Σταματιάδου) σ. 268, 374.— Ἡ μαγεία καὶ οἱ Ἰνδοὶ Φακίραι σ. 317. — Φυσιολογικὴ ψυχολογία (Π. Ἀποστολίδου) σ. 369, 392.—Τεχνητὴ δημιουργία τῆς ζωῆς (μεταφρ. Ν. Χ. Ἀποστολίδου) σ. 380, 392.— Ὑγεία καὶ Ὑγιεινὴ σ. 29, 142, 188, 269.—Ἀνάλεκτα σ. 61, 109, 174, 190, 206, 238, 269, 366, 382, 399.

ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΑ

Ὁ διάδοχος ἐν συνταγματικῇ πολιτείᾳ (Σ. Παγανέλη) σ. 241.— Ἡ Ἑλλὰς ἐν Σικάγῳ (Σ. Παγανέλη) σ. 273. — Δ. Ράλλης σ. 289.— Ὁ μέλλων βασιλεὺς (Σ. Παγανέλη) σ. 353.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Ἡ χειραφέτησις τῶν γυναικῶν σ. 218.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ἐξορκισμὸς τοῦ Νίχτουρα (Μ. Ι. Μαρκόπολι) σ. 205.

ΠΟΙΚΙΛΑ

Φιλικὰ γράμματα σ. 173, 186, 205, 223, 238, 253, 268, 287, 317, 352, 365, 383, 397, 411.
Ἡ ζωὴ ἐν Ἀθήναις σ. 12, 43, 77, 124, 155, 186, 221, 250, 315, 363, 397.
Ἀνὰ τὸ ἄστυ σ. 14, 30, 46, 63, 79, 110, 127, 143, 158, 175, 190, 207, 223, 239, 254, 270, 287, 303, 319, 335, 351, 367, 383, 399, 411.
Ἡ ζωὴ ἐν ἐπαρχίᾳ σ. 26, 59, 108, 173, 203.
Καμπανία καὶ Καμπανίτης σ. 409.
Τὸ Ἀχίλλειον (Ν. Σπανδωνῆ) σ. 360.
Χρονικὰ σ. 16, 32, 48, 64, 80, 111, 128, 144, 158, 176, 192, 208, 224, 240, 256, 272, 288, 304, 320, 336, 352, 368, 384, 400, 412.
Ἐντευκτήριον σ. 16, 32, 48, 64, 112, 128, 144, 176, 192, 208, 240, 320.
Σημειώσεις σ. 31, 48, 62, 78, 142, 208, 240, 271.
Ἀναγνωστήριον σ. 47, 126, 189, 255, 320.

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

(ἔκτακτον φύλλον κατὰ τοὺς σεισμούς)

Ζάκυνθο! ποίημα (Κ. Μάνου) σ. 81.—Ζάκυνθος (Γρ. Ξενοπούλου) σ. 82.—Ζάκυνθος ἔχε θάρρος! (Α. Δ. Κυριακοῦ) σ. 84.—Ἄνευ τίτλου (Σ. Παγανέλη, Ε. Ροΐδου) σ. 85, 86.—Ζάκυνθος (Α. Μηλιαράκη) σ. 87.—Zante fior di Levante, ποίημα (P. Bourget) σ. 90.—Σολωμός, ποίημα (Κ. Παλαμᾶ) σ. 91.—Μετὰ τὸν σεισμὸν (Θ. Βελλιανίτου) σ. 91.— Ὑπὲρ τῆς Ζακύνθου (Σ. Λάμπρου) σ. 93.— Ἡ καταστροφὴ (Ν. Σπανδωνῆ) σ. 94.—*Εἰκόνες*: Ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τῆς θαλάσσης σ. 81.— Ἡ παραλία σ. 84.— Ἡ Στράτα Μαρίνα σ. 85.—Ἡ πλατεῖα τοῦ ποιητοῦ σ. 88.— Ἡ πλατεῖα τοῦ Γεωργίου Α' σ. 89.—Κεντρικὴ ὁδὸς μεταξὺ τῶν δύο πλατειῶν σ. 92.— Ἡ κατοικία τοῦ Σολωμοῦ σ. 92.— Ἡ πλατεῖα Ρούγα σ. 93.—Οὖγος Φώσκολος σ. 93.—Τὸ θέατρον σ. 96.

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΙ

Τζὼν Λεμοὲν σ. 15.—Ἀλβέρτος Δελπὶ σ. 48.—Πάπας Λέων ΙΓ' σ. 56. — Ἱππόλυτος Ταὶν σ. 144. — Φρ. Κοππὲ σ. 161. — Χ. Ἄννινος σ. 193. — Ι. Βιτσάρης σ. 211. —Ἀναστάσιος Βυζάντιος σ. 225. — Ὁ πρίγκηψ καὶ ἡ πριγκήπισσα τῆς Οὐαλίας σ. 233.— Ὁ βασιλόπαις Χριστόφορος σ. 271. — Φρ. Σαρσαὶ σ. 285. — Σάρρα Βερνὰρ σ. 288.—Δ. Ράλλης σ. 289.—Σ. Σωτηρόπουλος σ. 320. Μὰξ Μύλλερ σ. 336.—Εὐάγγελος Παντόπουλος σ. 376.— Ὁ αὐτὸς εἰς διάφορα πρόσωπα σ. 377. — Α. Ρούδιο ὁ Λιούτς σ. 385.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ σ. 1.— Ἡ Ἀπόκρεως σ. 72.—Τὸ κουνελάκι σ. 105.—Σούνιον σ. 120.—Κόρινθος σ. 121.— Ἐπ' αὐτοφώρῳ σ. 137.— Κατευόδιον σ. 169. — Τὸ νυχτέρι σ. 265. — Ὁ νέος καλλιτέχνης σ. 297.

ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὸ Γαστοῦρι τῆς Κερκύρας σ. 153. — Τὸ ἐν Δεκελείᾳ ἀνάκτορον σ. 249. — Ἀρχαία γέφυρα παρὰ τὰς Μυκήνας σ. 281. — Ἄποψις τῆς τομῆς τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ σ. 321. — Τὰ ἐγκαίνια τῆς τομῆς σ. 329. — Ἄποψις τῆς Ἰσθμίας σ. 344.— Ἡ ἐπὶ τῆς διώρυγος γέφυρα τοῦ Σ. Π. Α. Π. σ. 345.

ΑΝΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Ἡ Σμύρνη σ. 17.

ΠΟΙΚΙΛΑΙ

Ὁ Τίβερις καὶ τὸ Μαυσωλεῖον τοῦ Ἀδριανοῦ σ. 9.— Ἡ ἀγορὰ τῆς Ρώμης σ. 11.—Τὸ Κολοσσαῖον σ. 23.— Ἡ Πύλη τοῦ Κωνσταντίνου σ. 24. — Ἁρματοδρομίαι σ. 25. —Τὸ Ἀβεντῖνον σ. 40.—Γυναῖκες ἐκ τῆς πέραν τοῦ Τιβέρεως χώρας σ. 41.—Παιδία τῶν περιχώρων σ. 55.— Ὁ Μωϋσῆς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου σ. 56. — Ὁ Ἅγιος Πέτρος σ. 57. — Πρὸ τοῦ μικροῦ Τζαμίου σ. 184. — Γέφυρα ἐπὶ τοῦ Νείλου σ. 185. — Διάβασις τοῦ Νείλου σ. 200. — Αἰγυπτία σ. 201. — Ὄχθη τοῦ Νείλου σ. 216. —Μεγάλη ὁδὸς ἐν Καΐρῳ σ. 217.—Ἀνάγλυφον ἐκ Βελεστίνου σ. 256. — Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ποσειδῶνος σ. 313.—Τὸ ἐν Κερκύρᾳ Ἀνάκτορον τῆς Αὐτοκρατείρας σ. 360.— Ἡ Στοὰ τῶν Μουσῶν σ. 361.— Ὁ κῆπος σ. 361.—Πανομοιότυπον τοῦ ἁγιορειτικοῦ κώδικος Ἑρμᾶ σ. 407.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ὁ ἐφετινὸς χειμὼν σ. 80. — Ὁ μανιώδης χαρτοπαίκτης σ. 112. — Ἐρωτικὴ πανουργία σ. 160. — Πετάει ὁ ἐλέφας σ. 393.

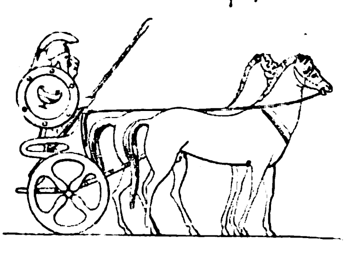

Digitized by Google

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΕΣΤΙΑ

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Digitized by Google

Η ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Σύγχρονος τοῦ Πολάτου καὶ τῆς βραγχνῆς κιθάρας του καὶ προκάτοχος τοῦ κ. Πύργου διδάσκαλος τῆς ξιφασκίας ἦτο, πρὸ ἑνὸς τετάρτου αἰῶνος, ἀρχαῖός τις λοχίας τῶν Ζουάβων τῆς Ἀφρικῆς, φέρων τὸ ὄνομα Μαυρίκιος Ζακοῦ καὶ ἄνω τῶν ἑξήκοντα εἰς τὴν ῥάχιν του χρόνους. Τοῦτον ἐπροτίμων οἱ τότε φίλοπλοι διὰ πολλοὺς λόγους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κυριώτατος ἦτο ὅτι πλὴν αὐτοῦ δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς Ἀθήνας κανεὶς ἄλλος. Καὶ οὕτω ὅμως οἱ μαθηταί του δὲν ἦσαν πολλοί. Τὸ ξίφος τῷ ὄντι καὶ τὸ πιστόλιον ἦσαν ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅπλα πολυτελείας, δυνάμενα νὰ ὀνομασθῶσιν ἀκαδημαϊκά, τὰ δὲ μόνα χρήσιμα εἰς λύσιν τῶν ζητημάτων τῆς τιμῆς ἡ ἀτρόχιστος σπάθη τοῦ ἱππικοῦ καὶ ἡ δημοσιογραφία. Τοῦτο ἐξηγεῖ πῶς, ἂν καὶ ἦτο μονάκριβος ὁ κ. Ζακοῦ, δὲν ἦσαν ἐν τούτοις τὰ μαθήματά του ἀκριβά. Ἀντὶ εἴκοσι κατὰ μῆνα παλαιῶν δραχμῶν δι' ἕνα μαθητὴν καὶ πέντε περιπλέον δι' ἕκαστον σύντροφόν του ἠδύνατό τις νὰ ἔχῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὸν βλέπῃ προσερχόμενον εἰς τὴν οἰκίαν του τετράκις τῆς ἑβδομάδος μετ' ἀκριβείας στρατιωτικῆς. Οὐδ' ἦτο ἡ ἀκρίβεια τὸ μόνον τοῦ καλοῦ ἀπομάχου προσόν. Οὐδένα τῷ ὄντι ἠξιώθην νὰ γνωρίσω ἄνθρωπον οὔτε ἐγκυκλοπαιδικώτερον αὐτοῦ οὔτε προθυμότερον νὰ καθιστᾷ τὰς γνώσεις του χρησίμους εἰς πάντας. Τῶν μαθητῶν του διώρθωνε τὰς παρεκτροπάς, ὄχι μόνον τῶν ποδῶν καὶ τῶν βραχιόνων, ἀλλὰ καὶ τὰς πολὺ βαρυτέρας τῆς γλώσσης, ὅταν ὡμίλουν γαλλικά. Πλὴν δὲ τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς καὶ διδάγματα στωϊκῆς φιλοσοφίας, διηγούμενος εἰς τοὺς παραπονουμένους διὰ τὸν καύσωνα ἢ τὸν βαρὺν χειμῶνα τῶν Ἀθηνῶν πῶς εἰς τὰς ἀραβικὰς πεδιάδας ἐμοιράζετο εἰς τοὺς στρατιώτας τὸ βούτυρον καὶ τὸ **λαρδὶ** μὲ τὴν κουτάλαν, ἢ πῶς εἰς τὰς κλεισωρείας τοῦ Ἄτλαντος συνεπύκνωνεν ὁ βορρᾶς τὴν πνοὴν τῶν Ζουάβων ἐπὶ τῆς γενειάδος των εἰς στιλπνοὺς σταλακτίτας. Ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἐγνώριζε κάλλιον αὐτοῦ νὰ διδάσκῃ τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις εἰς τοὺς σκύλους, τὴν ῥητορικὴν εἰς τοὺς ψιττακούς, τὴν μουσικὴν εἰς τὰ κανάρια ἢ νὰ μεταβάλλῃ εἰς κάπωνας τοὺς πετεινούς. Πλὴν τούτων κατώρθωνε νὰ μεταδίδῃ εἰς πᾶν ἀποθνῆσκον κυνάριον, γάτον, πίθηκον ἢ ἄλλο εὐνοούμενον οἰκιακὸν ζῶον, ἂν οὐχὶ ψυχικήν, σωματικὴν τοὐλάχιστον ἀθανασίαν, ταριχεύων αὐτὸ δι' αὐτῶν ἐκείνων τῶν χόρτων καὶ βαλσάμων, διὰ τῶν ὁποίων ἐγεμίζετο ἡ κοιλία τῶν Φαραώ, κατὰ συνταγὴν μεταδοθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ Κόπτου ἀσκητοῦ. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον διακρῖνον τὸν πρώην ἥρωα τῆς Ἀφρικῆς ἦτο ἡ κατοχὴ ἄλλης τινὸς ἀσυγκρίτως πολυτιμοτέρας συνταγῆς, ἡ τῆς προβιγκιανῆς ψαρόσουπας, τῆς περιβοήτου bouillabaisse. Τὸ ἄγνωστον τοῦτο εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους διαδόχους μεγάλων προγόνων ἐγλάϊσμα τῆς τραπέζης εἶναι ἐν τούτοις προϊὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, εἰσαχθὲν πρὸ εἰκοσιπέντε αἰώνων ὑπὸ Φωκαέων ἀποίκων εἰς τὴν Μασσαλίαν. Ὅπως πάντα τὰ λοιπὰ καλλιτεχνήματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους, διακρίνει καὶ τοῦτο ἡ ἁπλότης τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται τὸ καλόν. Πρὸς κατασκευὴν τῷ ὄντι τῆς κλεινῆς bouillabaisse οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖται παρὰ μόνον ὀλίγον ψάρι, ὀλίγα κρεμμύδια, ὀλίγον πιπέρι καὶ τέχνη πολλή. Ὁ δὲ Ζακοῦ ἦτο ἀληθὴς τεχνίτης, διατηρῶν ἴσως εἰς τας φλέβας του, ὅπως καὶ ὁ Βοναπάρτης, σταγόνα τινὰ αἵματος ἑλληνικοῦ. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο τῆς τέχνης του μᾶς παρέθεσεν εἰς πρόγευμα χλιαράν τινα, ἀνέφελον καὶ μόνον κατὰ τὸν Καζαμίαν χειμερινὴν ἡμέραν εἰς τὸ Δαφνίον, ὑπὸ οὐρανὸν σαπφείρινον, παρὰ τὴν ὄχθην θαλάσσης χρυσῆς. Οὐδ' ἦτο τὸ συμπόσιον μονοπίνακον, ἀλλὰ τὴν ψαρόσουπαν διεδέχθη ἄλλο τι ἄγνωστον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς τοῦ ἀττικοῦ χώματος προϊόν, ἀμανῖται τοῦ Δαφνίου, ἐφάμιλλοι τῶν φυομένων ὑπὸ τὰς καστανέας τῆς Λιγουρίας. Ἀλλ' ἐνῷ ἐτρύφα εἰς τοὺς παρατεθέντας ἡ ὄσφρησις καὶ ἡ γεῦσις, κατείχετο τὸ πνεῦμά μου ὑπὸ εὐλόγου δυσφορίας, ματαίως ἀγωνιζόμενον ν' ἀνεύρῃ πῶς τὸ ἔδαφος τοῦτο τῆς Ἀττικῆς, τὸ ἐξακολουθοῦν νὰ γεννᾷ βολβοὺς κατ' οὐδὲν κατωτέρους τῶν ὑμνηθέντων πρὸ εἴκοσιν αἰώνων ὑπὸ τῶν Δειπνοσοφιστῶν, γεννᾷ συγχρόνως ἀνθρώπους εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀναισθήτους, ὥστε νὰ προτιμῶσι τούτων τὰ καλλιεργούμενα ἢ μᾶλλον κατασκευαζόμενα εἰς τοὺς ὑπογείους κοπρῶνας τῶν Παρισίων ἄχυμα καὶ ἀνούσια δῆθεν μανιτάρια. Πῶς ταῦτα μὲν νὰ πληρώνωνται πέντε φράγκα τὸ κουτίον, οἱ δὲ ἐγκλείοντες τὸ ἄρωμα καὶ τὸν χυμὸν τοῦ βουνοῦ βολβοὶ νὰ ῥίπτωνται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ τοὺς χοίρους διὰ τὸν λόγον, ὅτι «δὲν τοὺς τρώγουν οὔτε τὰ πρόβατα, οὔτε τὰ 'γίδια, οὔτε τὰ γαϊδούρια, οὔτε οἱ Ἀθηναῖοι», ὡς μᾶς ἔλεγαν οἱ χωρικοί.

Τὴν ἀδημονίαν μου ταύτην ηὔξανεν ἄλλο ἀντικρύ μου μαρτύριον τῆς ἐκλείψεως παντὸς ἴχνους τῆς προγονικῆς καλαισθησίας. Εἰς ἀπόστασιν τῷ ὄντι ὀλίγων βημάτων ἦτο ἐστρωμένη ἄλλη τις τράπεζα, καὶ περὶ αὐτὴν ἐκάθηντο τρεῖς κομψοὶ νεανίσκοι καὶ εἷς πρώην τοιοῦτος μετὰ δύο κυριῶν, αἵτινες ἦσαν αὐτὴ ἡ κυρία Ἄρτεμις καὶ ἡ κυρία Ἥβη, αἱ ὑποκρινόμεναι δηλ. εἰς τὴν χθεσινὴν παράστασιν τοῦ ***Ὀρφέως*** τοῦ Ὀφεμπὰχ τὰς ὀλυμπίους θεὰς θνηταὶ γαλλίδες. Οὐδεμίαν ὅμως ᾐσθάνετο ὁ θεωρῶν αὐτὰς ὄρεξιν νὰ θρηνήσῃ ὅτι δὲν ἦτο ἀθάνατος ἡ κιτρίνη κόμη των, ἡ ἀλευρωμένη ὄψις των, οἱ ὕποπτοι ὀδόντες καὶ τῶν χειλέων των ἡ ψευδοπορφύρα. Τὸ δὲ μόνον ἀληθῶς ἀξιοθρήνητον ἦτο νὰ βλέπῃ τις ἀπογόνους τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ Ἀριστίππου νὰ

Digitized by Google

ποτίζωσι καμπανίτην καὶ νὰ κατατρώγωσι διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τοιούτου εἴδους Φρύνας καὶ Λαΐδας, τῶν ὁποίων τὸ μόνον προσόν, ὅπως καὶ τῶν ψευδαμανιτῶν, ἦτο ἡ προέλευσις ἐξ Εὐρώπης.

Τὴν σειρὰν τῶν ὀχληρῶν τούτων σκέψεων διέκοψαν αἴφνης οἱ βαρεῖς φθόγγοι τοῦ ὁπλοδιδασκάλου μας βροντοφωνοῦντος: «Μετὰ τὴν ψαρόσουπαν καὶ τοὺς ἀμανίτας μου πρέπει νὰ καταπίετε καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πρώτης μου μονομαχίας. Καθὼς ὅλοι γνωρίζετε, δὲν εὑρίσκεται ὑπὸ τὸν ἥλιον ἄλλος ἄνθρωπος ὅσον ἐγὼ εὐπροσήγορος, φιλήσυχος καὶ εἰρηνικός. Τοιοῦτος ἤμην πάντοτε. Ὅταν κατετάχθην εἰς τοὺς Ζουάβους ἐπροσπάθησα νὰ φέρωμαι πρὸς ὅλους εὐγενῶς καὶ περιποιητικῶς, περιμένων περίστασιν νὰ δείξω καὶ τὴν ἀφοβίαν μου εἰς τοὺς Βεδουίνους. Ἡ εὐκαιρία ὅμως αὐτὴ ἐβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ, ἡ δὲ ὑπερβολικὴ τῶν τρόπων μου εὐγένεια παρεξηγήθη ἀπὸ μερικοὺς συντρόφους μου, ὑποπτεύσαντας ὅτι εἶχε κάποιαν συγγένειαν μὲ τὴν δειλίαν. Τοῦτο ἀνέλαβε νὰ ξεκαθαρίσῃ ἀρχαῖος τις Ζούαβος, ὁ πρῶτος τοῦ τάγματος ξιφοπαίκτης καὶ μονομάχος ὀνομαστός. Ἕνα πρωί, ἐνῷ ἐπρογευμάτιζα ἥσυχα καὶ φρόνιμα, ἦλθε καὶ ἔπτυσε μέσα εἰς τὸ φαγητόν μου καὶ ἔπειτα ἐπαραπονέθη ὅτι τὸν ἐπρόσβαλα, διότι ἔπαυσα νὰ τὸ τρώγω, καὶ διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην ἐζήτει ἱκανοποίησιν διὰ μονομαχίας μέχρι θανάτου. Τὸ πρᾶγμα μοῦ ἐφαίνετο ἀπίστευτον καὶ ἡ ἀπαίτησις τερατώδης. Τοιαύτη ὅμως δὲν ἦτο καὶ τῶν συντρόφων μου ἡ γνώμη, οἱ ὁποῖοι συγκροτήσαντες συμβούλιον τιμῆς ἀπεφάσισαν παμψηφεὶ ὅτι, ἀφοῦ ἐπρόσβαλα τὸν ἄνθρωπον, ἔπρεπε καὶ νὰ τὸν ἱκανοποιήσω τὴν ἐπομένην ἡμέραν τὸ πρωί, εἰς τὸ ὄπισθεν τοῦ στρατῶνος ξηροχώραφον. Ἂν σᾶς ἔλεγα ὅτι ἐκαλοκοιμήθην τὴν νύκτα ἐκείνην δὲν θὰ μ' ἐπιστεύετε, καὶ θὰ εἴχετε δίκαιον. Ὅταν μὲ παρέταξαν τὴν ἐπιοῦσαν ξιφήρη ἀντικρὺ τοῦ ἀντιπάλου μου, παρετήρησα εἰς τριῶν βημάτων ἀπόστασιν νεόσκαπτον λάκκον καὶ εἰς τὸ χεῖλός του λίσγον καὶ πτυάριον. Τὸ θέαμα δὲν μὲ ἤρεσε διόλου — «Τί εἶναι τοῦτο, ἠρώτησα, ἂς ὑπάγωμεν ὀλίγον μακρύτερα». — «Τοῦτο», ἀπεκρίθη μὲ φοβερὰν φωνὴν ὁ ἀντίπαλός μου, «εἶναι ὁ λάκκος ὅπου θὰ σὲ ρίψουν μετὰ δύο λεπτά. Κάθε ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ἐγγίζει τὸ σπαθί μου εἶναι καλὸς διὰ θάψιμον. Κάμε γλήγωρα τὴν τελευταίαν σου προσευχήν».

Ταῦτα ἀκούων καὶ θεωρῶν τὸν λάκκον, τὸν ἕτοιμον νὰ μὲ καταπίῃ, ᾐσθάνθην τὴν καρδίαν μου νὰ γεμίζῃ ὄχι ἀπὸ φόβον, ἀλλ' ἀπὸ φοβερὰν ὀργήν, πρὸ πάντων κατὰ τῆς ἀδικίας. Ἐσυλλογιζόμην ὅτι τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον οὔτε ἄλλον κανένα ποτέ μου δὲν ἐπείραξα· ὅτι πρώτην φορὰν ἔπιανα ἐγὼ ξίφος, ἐνῷ ἐκεῖνος ἦτο ἐξ ἐπαγγέλματος ξιφομάχος καὶ θὰ μ' ἐσούβλιζεν ὡς ὀρνίθιον χωρὶς νὰ διατρέξῃ ὁ ἴδιος κίνδυνον κανένα. Ἐσυλλογίσθην καὶ τὴν γραῖαν μητέρα μου καὶ τὴν ἀπελπισίαν της. Ἐκύτταξα ἔπειτα τοὺς τέσσαρας μάρτυρας, οἱ ὁποῖοι μ' ἔκαμαν τὴν ἐντύπωσιν βοηθῶν τοῦ δημίου. Αὐτοὶ μὲ εἶχαν φέρει ἐκεῖ καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ παρασταθοῦν ἀνάλγητοι εἰς τὴν σφαγήν μου. Ὁ ἕνας μάλιστα μ' ἐφάνη ὅτι ἐδάγκανε τὰ χείλη του, διὰ νὰ μὴ γελάσῃ. Ὅλα αὐτὰ τὰ εὕρισκα ἀπάνθρωπα, θηριώδη καὶ πρὸ πάντων ἄδικα. Ὁ φόβος μου ἔπαυσεν ὁλότελα καὶ ὁ θυμός μου ἐκορυφώθη. Ἔρριψα τὸ ἄχρηστον σπαθί μου καὶ ἐχύθην κατὰ τοῦ ἀντιπάλου μου ὡς ταῦρος μὲ τὸ κεφάλι κάτω. Ἐπέσαμεν καὶ οἱ δύο κατὰ γῆς καὶ ἤρχισα νὰ γρονθοκοπῶ, νὰ λακτίζω καὶ νὰ δαγκάνω. Ὁ ἀντίπαλός μου ἐξαφνισθείς, ἀντὶ νὰ μὲ ἀποδώσῃ τὰ ἴσα ἐπροσπάθει πολὺ μᾶλλον νὰ σωθῇ ἀπὸ τὰς χεῖράς μου. Οὐδὲ τοῦτο ὅμως θὰ τὸ κατώρθωνεν, ἂν δὲν ἔτρεχαν οἱ μάρτυρες μὲ πολὺν κόπον νὰ μᾶς χωρίσουν». Ταῦτα εἰπὼν ἐφάνη ὁ Ζακοῦ καταληφθεὶς ὑπό τινος δισταγμοῦ καὶ ἀδιαθεσίας νὰ τελειώσῃ τὴν διήγησιν, τὴν ὁποίαν αὐθορμήτως εἶχεν ἀρχίσει, καὶ ἱκαναὶ παρῆλθον στιγμαὶ μέχρις οὗ ἀποφασίσῃ νὰ προσθέσῃ ἐν βίᾳ καὶ μὲ φωνὴν πολὺ ταπεινοτέραν: «Ἐντρέπομαι, κύριοι, νὰ σᾶς ὁμολογήσω ὅτι ἤμην βλὰξ καὶ εἶχα ὅλα τὰ ἄδικα. Ἄδικον εἶχα νὰ ὑποθέσω γάλλους στρατιώτας καὶ μάλιστα Ζουάβους ἱκανοὺς νὰ ἐκθέσουν χωρὶς λόγον τὸν συστρατιώτην των εἰς τόσον ἄνισον ἀγῶνα, καὶ ἄδικον νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ ἀντίπαλός μου εἶχε τῷ ὄντι σκοπὸν νὰ μὲ σκοτώσῃ καὶ νὰ μὲ θάψῃ εἰς τὸν λάκκον ἐκεῖνον. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν μασονικὴ δοκιμασία, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλεται πᾶς νεοσύλλεκτος διὰ νὰ γνωσθῇ ἂν εἶναι γενναῖος· ὁ δὲ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀντέταξα τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς γρόνθους μου εἰς τὸ ξίφος τοῦ ἀνταγωνιστοῦ μου δὲν ἐθεωρήθη ὡς ἴδιος δειλοῦ. Τίποτε λοιπὸν δὲν μᾶς ἐμπόδιζε νὰ φιληθοῦμεν καὶ νὰ ὑπάγωμεν ἔπειτα νὰ τιμήσωμεν τὸ πρόγευμα, τὸ ὁποῖον εἶχε παραγγελθῆ πρὸς τιμήν μου, ἂν ἐπετύγχανα, ὡς ἔλεγαν, εἰς *τὰς ἐξετάσεις μου*. Εἰς τὸ πρόγευμα ἐκεῖνο ἔφαγα πρώτην φορὰν ψαρόσουπαν, καθὼς ἐκείνην ὅπου σᾶς ἐμαγείρευσα, καὶ ἐμέθυσα μὲ κρασὶ κάπως καλλίτερον ἀπὸ αὐτὸ τὸ ποτῆρι πικρορετσινάδο, τὸ ὁποῖον πίνω εἰς τὴν ὑγείαν σας».

ΕΜΜ. Δ. ΡΟΪΔΗΣ

Η ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ ΚΙ Ο ΠΑΡΑΛΥΤΟΣ

Πορφυρογέννητη βασιλοποῦλα, κοπέλλα δεκάξη χρόνων, ἡ Ζωή, ἡ κόρη τοῦ Καλογιάννη, ἤτανε τὸ ρόδο τοῦ Παλατιοῦ. Οἱ μοῖρες τὴν εἴχανε προικίσει μ' ὅλες τὶς ὀμορφιὲς καὶ μ' ὅλες τὶς καλοσύνες. Γαλανομάτα καὶ χρυσομαλλοῦσα, δαχτυλιδόμεση καὶ βεργολιγερή, ἁγνὴ καὶ σοβαρὴ καὶ καταδεχτική, μάγευε τὴν κάθε καρδιά.

Τριγυρισμένη ἀπὸ τὶς δοῦλες της καὶ τὶς βάγιες της καὶ τὶς ἀναδεξιμιές της καὶ τοὺς ἀνθηφόρους της, ἄφηνε συχνὰ τὰ περήφανα δώματα τῆς Πορφύρας, ἔμπαινε στὴ σέδια της καὶ κατέβαινε στὴν Πόλη νὰ μοιράσῃ ἐλεημοσύνες. Κ' οἱ φτωχοὶ τὴν προσκυνούσανε σὰν ἄγγελο, σὰν ουράνια παρθένα.

Καὶ μπρὸς στὴ Χαλκῆ, στὴν Πόρτα τοῦ Παλατιοῦ, κάθουνταν ἕνας παράλυτος, ὡς εἴκοσι χρόνων. Τὸν εἴχανε φέρει μιὰ μέρα, τὴν ὥρα ποῦ

Digitized by Google

ἔβγαινε ἡ βασιλοπούλα. Οἱ Δομέστικοι τόνε διώχνανε μὲ θυμὸ καὶ μὲ φωνές. Μὰ ἡ βασιλοπούλα τὸν εἶδε καὶ τόνε σπλαχνίστηκε·

— Χαρίστε τοῦ φτωχοῦ μιὰ γωνιὰ στὸν ἥλιο καὶ μιὰ σκέπη ἀπ' τὴ βροχὴ κι ἀπ' τὰ χιόνια.

Κι ἀπὸ τότε τὸν ἄφηναν ἐκεῖ. Κάθε φορὰ ποὺ ἔβγαινε ἡ βασιλοπούλα αὐτὸν πρῶτον ἐλεοῦσε. Κι ὅτανε γύριζε στὸ Παλάτι, πρὶν μπῆ στὴ Χαλκῆ, τοῦ ἔστελνε μὲ τὸ βασιλικὸ χαμόγελό της παρηγοριὰ κ' ἐλπίδα.

Ἐλπίδα; Καὶ τί μπορεῖ νὰ ἐλπίση τὸ σκουλήκι τῆς γῆς;

Κι ὅμως! Αὐτός, ὁ φτωχὸς παράλυτος, ὁ κουρελλιασμένος, ὁ ρυπαρός, αὐτός, τὸ σκουλήκι τῆς γῆς, ἀγάπησε μ' ὅλο τὸν ἔρωτα τῆς ψυχῆς του, τὴν αἰθέρια πεταλοῦδα, τὴν πορφυρογέννητη βασιλοπούλα. Κι ὅλα τὰ βάσανα ποὺ εἶχε τραβήξει ὡς τότε, ἡ φτώχεια κ' ἡ κακομοιριὰ κ' ἡ ἀρρώστια κ' ἡ βρῶμα κ' ἡ κατηφρόνια, ἤτανε τιποτένια μπρὸς στὰ σημερινά του. Τέτοια λάβρα καὶ πίκρα καὶ καημός!

Καὶ κάθε φορὰ ποὺ τὴν ἔβλεπε ἔχανε κ' ἕνα κομμάτι τῆς ζωῆς του. Καὶ ξεψυχοῦσε ἀπὸ ἀγάπη.

Μιὰ μέρα ἔβγαινε πάλι ἡ βασιλοπούλα. Κ' ἦρθε κοντά του γιὰ νὰ τὸν ἐλεήση. Κι ὁ παράλυτος τῆς εἶπε·

— Ἐλέησέ με, βασιλοπούλα μου, καὶ δός μου τὸ φιλί σου, ποὺ μόνο μπορεῖ νὰ μὲ γιατρέψη.

Κ' ἡ πορφυρογέννητη βασιλοπούλα, ἔσκυψε καὶ φίλησε στὸ μέτωπο τὸν παράλυτο. Καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ ὁ φτωχὸς ξεψύχησε.

Καὶ γιατρεμένη κ' ἐλεύθερη ἡ ψυχή του ἀνέβηκε στὸ γαλανὸν αἰθέρα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝΟΣ

Η ΒΡΥΣΗ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ

Μὲς στὰ χρόνια τὰ παλιά, τὰ χρόνια τὰ εὐτυχισμένα τὸ βασιλόπουλο τῆς χώρας βγῆκε στὸ κυνήγι μὲ τ' ἀσκέρι του. Γύρισε βουνὰ καὶ λαγκάδια, πέρασε λόγκους καὶ κάμπους, ὅσο ποὺ ἔρτασ' ἕνα φλογερὸ μεσημέρι στὰ ριζιὰ τ' ἀψηλοῦ βράχου μὲ τὴν ὀρθὴ καὶ κατάψηλη λεύκα στὴν κορφή. Ἐκεῖ λημέριασε μὲ τ' ἀσκέρι του. Σὰν δρόσισε λιγάκι, τὸ βασιλόπουλο ἀνέβηκε ἀψηλὰ στὴν κορφή, στὸ ξάγναντο, καταμόναχο. Κανένας δὲν ἀνέβαινε ποτὲ στὴν κορφὴ τοῦ βράχου. Ἐκεῖ πάνω ἦταν μιὰ καλύβα πλεγμένη μ' ἀμαλαγιὲς καὶ φτέρες τοῦ βουνοῦ. Μέσα στὴν καλύβα κάθουνταν μιὰ βοσκοπούλα ὄμορφη, ὅσο νὰ πῆς. Σὰν τὴν εἶδε τὸ βασιλόπουλο πῆγε νὰ χάση τὰ λογικά του, σὰν τὸ εἶδε ἡ βοσκοπούλα τὸ βασιλόπουλο ἔχασε τὸ νοῦ της. Ἐκεῖ στὴ φτωχικὴ καλυβοῦλα ἔστησε τὴ φωλιά του τ' ἀγαπημένο ζευγάρι, ἐκεῖ στὸ ἐρημικὸ καλύβι ἔπλεξε μὲ χρυσῆ κλωστὴ τὶς καρδιές τους ὁ ἔρωτας. Πέρασαν μέρες, μῆνες, χρόνος, καὶ τ' ἀσκέρι τοῦ κάκου γύρευε νὰ μάθη τί λογῆς ἀφορμὴ εἶχε τὸ βασιλόπουλο νὰ κάθεται τόσον καιρὸ σ' ἐκείνη τὴν ἐρημιά. Ἔτσι μιὰ μέρα ἔρχεται μίλημα στὸ βασιλόπουλο νὰ πάη στὸ σεφέρι. Κακὸ κι ἀπελπισμὸς στ' ἀγαπημένο ταῖρι!... Ἡ καημένη ἡ βοσκοπούλα ἔπεσε μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ καλοῦ της, τὸν ἔσφιξε σφιχτά, σφιχτὰ μὲ τὰ χεράκια της, καὶ τὸν κράτησε ὅλη τὴ νύχτα ἀπάνω στὰ στηθάκια της καὶ δὲν τὸν ἄφησε νὰ φύγη προτοῦ νὰ τῆς ὁρκιστῆ στὰ μάτια της τὰ γλυκά, πῶς γρήγορα θὰ ξαναγύριζε στὸ καλυβάκι τὸ ἐρημικό. Καὶ τὸ πρωὶ τὸ βασιλόπουλο ἔφυγε μὲ καμένη τὴν καρδιά. Ἔφυγε γιὰ νὰ μὴν ξαναγυρίση πιά. Πῆγε ἀπὸ κακὸ σπαθὶ στὸ σεφέρι. Κ' ἡ βοσκοπούλα ἡ καημένη κάθουνταν μερόνυχτα στὴν κορφὴ τοῦ βράχου, μὲ γυρισμένα τὰ μάτια πέρα κατὰ τὸν κάμπο, κ' ἔκλαιε, ἔκλαιε ὁλοένα. Τὰ πολλὰ τὰ δάκρια σὰν ἔπεφταν καφτερά, βαθούλαιναν τὸν ξερόβραχο καὶ πήγαιναν βαθειὰ στὰ σπλάχνα του. Πέρασε καιρὸς κ' ἡ βοσκοπούλα ἔκλαιε, ἔκλαιε, ὅσο ποὺ ἀπόμεινεν ἕνας ἴσκιος μονάχα. Ἀπ' τὴν πολλὴ της θλίψη τὴν συμπόνεσε τότες κι ὁ ξερόβραχος· ἄνοιξε μιὰ νύχτα τὴν πέτρινη ἀγκαλιά του καὶ τὴν ἔκλεισε μέσα στὰ σπλάχνα του. Μὰ καὶ μέσα στὸ βυθὸ τοῦ βράχου κλαίει, κλαίει ἀκόμα ἡ βοσκοπούλα, καὶ τὰ δάκρια της κατασταλάζουν ἀπὸ τὸν ξερόβραχο μὲ θλιβερὸ παράπονο, γυρεύοντας τὸ δυστυχισμένο βασιλόπουλο, ποὺ πῆγε ἀπὸ κακὸ σπαθὶ στὸ σεφέρι. Μὰ δὲν τὸ βρίσκουν πουθενά, καὶ γίνουνται φαρμάκι καὶ πικρὴ χολὴ ὁλοένα τὰ πολλά της δάκρια, κι ἀλλοιά, κι ἀλλοίμονο στὴ λυγερὴ τοῦ χωριοῦ, ποὺ θὰ θελήση νὰ γεμίση τὴ στάμνα της ἀπὸ τὴ Βρύση τῆς Κόρης.

ΜΗΤΣΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΡΑΝΤΑ

Ἀξιοθαύμαστη Μιράντα! ἀλήθεια ἡ κορυφὴ τοῦ θαύματος! ὁποῦ ἀξίζεις ὅ,τι ἀκριβὸ ἔχει ὁ κόσμος.

(*Σαίξπηρ «Τρικυμία» μετάφρ. Πολυλᾶ*.)

Ἐδῶ, 'ς τὴ θαλασσόδαρτη τοῦ κόσμου αὐτοῦ ἐρημιὰ
Μὲ ξέβρασεν ἀπάντεχα μιὰν ἄγρια τρικυμία·
Δός μου λιμάνι ἀπόσκεπο, βόηθα με πάντα, πάντα,
Χερουβικὴ Μιράντα!

Δός μου τὸ χέρι σου καὶ μὴ μὲ παραιτᾷς μονάχο.
Τὴν ἁρμονία τοῦ Ἄριελ κάμε ὁδηγήτρα νἄχω,
Ὅλα ἐναρμόνια κάνε με ν' ἀκούω, νὰ βλέπω πάντα
Χερουβικὴ Μιράντα!

Καρδιὰ δὲν ἔχω ὁλόκληρην ἀπὸ καθάριο ἀσῆμι,
Καὶ κάτι μένει μέσα μου καὶ σκούζει σὰν ἀγρίμι..
Διῶξε τον ἀπὸ μέσα μου τὸν Κάλιμπαν γιὰ πάντα
Χερουβικὴ Μιράντα!

Στὸ νοῦ μου σὰ ροδόσταμμα στάξε μιὰ στάλα θεία
Ἀπ' τοῦ καλοῦ πατέρα σου τὴ μαγικὴ σοφία,
Φῶς νοερό, ἀβασίλευτο, φέγγε μου πάντα, πάντα,
Χερουβικὴ Μιράντα!

Ἀπὸ τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Ἥλιου»

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Digitized by Google

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'.

Γεώργιος Λ... τῷ Παύλῳ Β...

Εἰς Παρισίους.

Ἐν Ῥοζὲλ τὴν 15 Σεπτεμβρίου 184...

Φαντάζομαι τὴν ἔκπληξίν σου ὅταν ἐπιστρέφων ἐκ Γερμανίας λάβῃς περὶ τὴν ἐνάτην τῆς ἑσπέρας τὴν παροῦσαν, καὶ ἴδῃς ἀμέσως ἐκ τῆς ταχυδρομικῆς σφραγῖδος ὅτι δὲν σὲ περιμένω ἐν Παρισίοις. Τοῦτο ἐνδέχεται νὰ σοὶ προξενήσῃ δυσαρέσκειάν τινα, ἥτις ἐξάπαντος θὰ μεταβληθῇ εἰς ἀπορίαν, ὅταν ἀνοίξῃς τὴν ἐπιστολὴν καὶ πληροφορηθῇς ἐξ αὐτῆς ὅτι εἶμαι ἐγκαταστημένος ἀπὸ πέντε ἤδη ἡμέρας ἐντὸς μύλου τῆς Κάτω Νορμανδίας. — «Ἐντὸς μύλου ;» θ' ἀνακράξῃς. «Τί ζητεῖ εἰς αὐτὸν τὸν μύλον ;» — Καταθέτων τότε πρὸς στιγμὴν τὴν ἐπιστολήν μου θὰ συσπάσῃς τὰς ὀφρῦς, ἀγωνιζόμενος νὰ λύσῃς τὸ αἴνιγμα διὰ μόνης τῆς μαντικῆς σου δυνάμεως. Ἀλλ' αἴφνης τὰ χείλη σου θέλουσι διασταλῆ εἰς μειδίαμα φιλοσοφικῆς εἰρωνίας καὶ φιλικῆς συγκαταβάσεως, προκληθὲν ἐκ τῆς ἐπιφανείσης εἰς τὸ πνεῦμά σου λύσεως, ὑπὸ τὸ σχῆμα ὡραίας μυλωνοῦς, οἷαι αἱ τοῦ κωμικοῦ μελοδράματος, παστωμένης οὐχὶ δι' ἀλεύρου ἀλλ' ὀρυζοκόνεως, ταινιοστόλιστον ἐχούσης περιστήθιον, κομψὴν ἐσθῆτα καὶ κάτωθεν αὐτῆς μικροὺς πόδας ἐντὸς κεντητῶν κνημίδων, ἐν ἑνὶ λόγῳ μιᾶς τῶν μυλωθρίδων ἐκείνων, αἵτινες ἐκφράζουσι τὰ αἰσθήματα αὐτῶν συνηχούσης τῆς ὀρχήστρας. Δυστυχῶς ὅμως ἡ χαριτόβρυτος αὕτη ὀπτασία ὁμοιάζει μὲ τὴν πραγματικότητα ὅσον ἐγὼ μὲ τὸν Νάρκισσον. Ἡ ἰδική μου μυλωνοῦ φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἀγνοῶ ἀπὸ πόσας ἑβδομάδας, τρισμέγιστον βαμβακερὸν σκοῦφον, εἰς τὸν ὁποῖον παχὺ στρῶμα ἀλεύρου δὲν ἀρκεῖ ν' ἀποδώσῃ τὸ πρὶν λευκὸν χρῶμα, τὸ δὲ ὑπὸ τὸ σκούφωμα τοῦτο πρόσωπον τοσοῦτον ὁμοιάζει μὲ τοῦ συζύγου αὐτῆς, ὥστε πολλάκις ἔτυχε νὰ ἐκλάβω τὴν μυλωνοῦν ἀντὶ τοῦ μυλωνᾶ. Ὅλως περιττὸν νομίζω νὰ προσθέσω μετὰ ταῦτα, ὅτι οὐδεμίαν ἔχω περιέργειαν νὰ ἐξετάσω ἂν περιέχεται καὶ καρδία εἰς τὸν σάκκον τὸν περιέχοντα τὰ κάλλη τῆς οἰκοκυρᾶς μου.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι, μὴ γνωρίζων πῶς νὰ σπαταλήσω τὸν καιρὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τριακονταημέρου ἀπουσίας σου, ἐζήτησα μίαν οἵαν δήποτε ἀποστολὴν παρὰ τοῦ ὑπουργείου. Κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν τὸ ἐπαρχιακὸν συμβούλιον τοῦ Εὔρου εἶχεν ὑποβάλει εὐσεβάστως εἰς τὴν κυβέρνησιν τὴν εὐχήν, ὅπως τὰ ἐρείπια τῆς Μονῆς τοῦ Ῥοζὲλ προβιβασθῶσιν εἰς τὴν τάξιν ἱστορικοῦ μνημείου, ὁ δὲ ὑπουργὸς ἀνέθεσεν εἰς ἐμὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν δικαιούντων τὴν ἀξίωσιν ταύτην τίτλων. Μεταβὰς ἀμέσως εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ φιλαρχαίου νομοῦ, ἐπαρουσιάσθην ἐκεῖ μετὰ σοβαρᾶς ἀξιοπρεπείας, ὡς ἀνὴρ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἱστορικὴ ὕπαρξις προσφιλεστάτου εἰς τοὺς αὐτόχθονας μνημείου. Μεγάλη ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἀπορία μου, ὅτε ζητήσας πληροφορίας εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, οὐδένα ἠδυνήθην νὰ εὕρω γνωρίζοντα κἂν τὴν ὕπαρξιν τοιούτου ἱστορικοῦ μοναστηρίου εἰς τὰ περίχωρα. Ὅπως δήποτε ἔσπευσα νὰ μεταβῶ πρὸς τὸν νομάρχην, τὸν γνωστὸν ἡμῖν Β**, ὅστις πολλὰς μὲν μοὶ ἐπεδαψίλευσε φιλοφρονήσεις, ἀλλ' εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου περὶ τοῦ λαοφιλοῦς μνημείου, οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη ν' ἀπαντήσῃ παρὰ μόνον ὅτι πολὺ κάλλιον αὐτοῦ ἤθελε μὲ πληροφορήσει περὶ τῶν ἐρειπίων τούτων ἡ κυρία του, ἂν ἔστεργα νὰ γευματίσω μετ' αὐτοῦ.

Τὸ ἑσπέρας μετὰ τὸ γεῦμα ἡ Κυρία Β**, ἐνδώσασα μετά τινος μετριόφρονος δισταγμοῦ εἰς τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις μου, ἔστερξε νὰ μοὶ δείξῃ ἐν τῷ λευκώματι αὐτῆς ἄποψιν τῆς Μονῆς, ἣν εἶχε σχεδιάσει μετὰ πολλῆς φιλοκαλίας. Κατὰ τὴν ξενίζουσάν με τὰ ἐρείπια ταῦτα ὑψοῦντο ἐν μέσῳ ὄντως μαγικῆς σκηνογραφίας, τῆς ὁποίας περιγράφουσα τὴν μεγαλοπρέπειαν κατελαμβάνετο βαθμηδὸν ὑπὸ ἐνθουσιώδους συγκινήσεως, ὡς ἐπίλογον δὲ ἔρριψεν ἐπ' ἐμὲ ἱκετικὸν βλέμμα ἰσοδυναμοῦν μὲ δωροδοκίαν. Ἐκ τούτων ἐπείσθην ὅτι ἡ νέα αὕτη γυνὴ ἦτο ἡ μόνη εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐκτιμῶσα τὰ ἐρείπια ταῦτα, ἡ δὲ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀναφορὰ τῶν μελῶν τοῦ γενικοῦ συμβουλίου προήρχετο ἐξ ἁπλῆς ἐπιθυμίας νὰ εὐχαριστήσωσι τὴν κυρίαν νομαρχίναν. Οὐδόλως ἐννοῶ νὰ μεμφθῶ διὰ τοῦτο τοὺς ἀξιοτίμους κυρίους συμβούλους, ἀλλὰ μόνον νὰ εἴπω ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Κυρίας Β** εἶναι ὡραῖοι, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔπρεπε καὶ κατ' ἐμὴν γνώμην ἡ ἀρέσκουσα εἰς τοιούτους ὀφθαλμοὺς Μονὴ νὰ καταταχθῇ ἐξ ἅπαντος μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν τῆς Γαλλίας μνημείων. Ἡ οὕτω σχηματισθεῖσα περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐρειπίων πεποίθησίς μου εἶχεν ἐν τούτοις ἀνάγκην νὰ ὑποστηριχθῇ παρὰ τῷ κ. ὑπουργῷ καὶ δι' ἄλλων τινῶν ἱστορικωτέρων ἐπιχειρημάτων. Δυστυχῶς ὅμως οὐδὲν σχεδὸν ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω ἄξιον λόγου εἰς τὰ ἀρχεῖα, τὸ δὲ προϊὸν ἐπιπόνου ἐπὶ δύο ὅλας ἡμέρας εἰς τὴν νομαρχιακὴν βιβλιοθήκην ἀνασκαφῆς ὑπῆρξε τοῦτο μόνον, «ὅτι ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ῥοζὲλ ἐκατοίκουν πρὶν καλόγηροι, οἵτινες ὑπῆγαν νὰ κατοικήσωσιν ἀλλοῦ, ἀφοῦ αὕτη ἔγεινεν ἀκατοίκητος».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ ἀμελλητὶ εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ μυστηριώδους ἐρειπίου, διὰ νὰ λύσω ἐπὶ τοῦ τόπου τὸ ἱστορικὸν πρόβλημα, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ἀναπληρώσω διὰ σχεδιασμάτων ὁπωσοῦν κολακευτικῶν τὸν ἐξ ἀνωτέρας βίας λακωνι-

Digitized by Google

σμὸν τῆς ἱστορικῆς μου ἐκθέσεως. Τὴν τετάρτην λοιπὸν τὸ πρωῒ ἀνεχώρησα ἐφ' ἁμάξης εἰς τὴν κωμόπολιν N**, ἐγγὺς κειμένην τῆς Μονῆς. Τὸ ἑσπέρας εἶχα διανύσει δώδεκα λεύγας, ὁ δὲ ἡνίοχός μου ἐχώνευε τὸ δωδέκατον αὐτοῦ γεῦμα. Ἡ χώρα εἶναι χαρίεσσα καίτοι ὁπωσοῦν μονότονος. Ὑπὸ φύλλωμα ἀειπράσινον ἁπλώνεται παχύχλοος τάπης, εἰς τὸν ὁποῖον βόσκουσι εὐτυχισμένα βώδια, οὐχ ἧττον τοῦ ἡνιόχου μου πολυφάγα. Περὶ λύχνων ἀφὰς ἡ σκηνογραφία μετεβλήθη ἐπαισθητῶς, τὰς βοσκὰς διεδέχθησαν βαλτώδεις πεδιάδες, γυμναὶ καὶ ἄχλοοι ὡς στέπαι ῥωσσικαί. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἕλους ἐφαίνετο σχεδὸν μαύρη, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐφύοντο λιμναῖοι μόνον σχοῖνοι καὶ ἄλλα νοσηρᾶς ὄψεως φυτά. Ἐγγίζων ἤδη εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας μου διέκρινα εἰς μεγάλην ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν ἱππεῖς τινας, διατρέχοντας τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν ἀπὸ ῥυτῆρος, καὶ ὁτὲ μὲν ἀφανιζομένους εἰς χαμηλοτέραν τοῦ ἐδάφους πτυχήν, ὁτὲ δὲ ἀναφαινομένους αἴφνης καὶ τρέχοντας μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε φρενητιώδους ταχύτητος. Ἠδυνάτουν νὰ μαντεύσω τίνα ἐδίωκον οἱ Κένταυροι οὗτοι ἀόρατον σκοπόν, οὐδ' ἠθέλησα νὰ ἐρωτήσω περὶ τούτου, ποιητικώτερον πάσης ἀποκαλύψεως εὑρίσκων τὸ μυστήριον.

Διανυκτερεύσας εἰς τὸ ξενοδοχεῖον μετέβην τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πρωῒ εἰς τὰ ἐρείπια, ἅτινα κεῖνται εἰς τὴν ἄκραν τοῦ δάσους. Τὰ λείψανα τῆς Μονῆς εἶναι μικροῦ λόγου ἄξια. Οὐδὲν ἄλλο ἀπέμεινεν ἐξ αὐτῶν εἰμὴ ὁ πρὸ τῆς αὐλῆς μεγαλοπρεπὴς πυλών, πτέρυξ οἰκοδομήματος ἀναγομένου πιθανῶς εἰς τὸν δωδέκατον αἰῶνα, ἔνθα κατοικεῖ σήμερον ὁ ξενίζων με μυλωνᾶς, ἡ αἴθουσα τοῦ συνεδρίου, ἧς ἐθαύμασα τὰς ἀψῖδας, καὶ δύο ἢ τρία κελλία, τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἐχρησίμευε πιθανῶς ὡς δεσμωτήριον, καθ' ὅσον ὑπέθεσα ἐκ τοῦ πάχους τῆς θύρας καὶ τοῦ ὄγκου τῶν κλείθρων. Τὰ λοιπὰ κατέπεσαν ἢ κατεσκάφησαν ὑπὸ τῶν χωρικῶν, προμηθευομένων ἐκεῖθεν ὑλικὸν πρὸς ἀνέγερσιν τῶν πέριξ οἰκίσκων. Ἡ ἐκκλησία ἀπ' ἐναντίας εἶναι σχεδὸν ἀκεραία καὶ ὡς μητρόπολις μεγάλη. Μόνος ὁ πυλὼν καὶ ὁ ὀπισθόδομος κατέπεσαν, τὰ δὲ ἔνδον τοῦ ναοῦ, οἱ ὑψηλοὶ κίονες καὶ οἱ θόλοι ἔμειναν ἀνέπαφα καὶ ὡς χθεσινά. Τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς φαίνεται ἐκτελεσθὲν ὑπὸ ἐξόχου τεχνίτου, ἀνοίξαντος εἰς τὰς δύο ἄκρας τοῦ οἰκοδομήματος, τὸν πυλῶνα καὶ τὴν θέσιν τοῦ θυσιαστηρίου, δύο γιγαντιαίας ὀπάς, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν εἰσερχόμενον νὰ διακρίνῃ τὸ ὄπισθεν δάσος ὡς διὰ βαθυτάτης θριαμβευτικῆς ἀψῖδος. Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ὀπτασία εἶναι εἰς τὸν ἔρημον τοῦτον τόπον ὄντως καταπληκτική.

— «Κύριε, εἶπον εἰς τὸν μυλωνᾶν ὅστις ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου κατεσκόπευε μακρόθεν πᾶσάν μου κίνησιν μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης τοὺς αὐτόχθονας θηριώδους δυσπιστίας, «ἔχω ἐντολὴν νὰ περιγράψω καὶ νὰ σχεδιάσω τὰ ἐρείπια ταῦτα, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται πολυήμερος ἐργασία. Δὲν εἶναι ἆρα δυνατὸν νὰ μοὶ προσφέρετε ἓν οἷον δήποτε κατάλυμα ἐνταῦθα διὰ μίαν ἢ δύο ἑβδομάδας, ὅπως ἀπαλλαχθῶ καθημερινοῦ δρόμου ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως εἰς τὴν Μονήν ;»

Ὁ μυλωνᾶς, ἀκραιφνὴς τύπος Νορμανδοῦ, μ' ἐξήτασεν ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν, μὲ κατεμέτρησε καὶ μ' ἐζύγισε χωρὶς νὰ εἴπῃ οὐδὲ γρύ, ὡς ἄνθρωπος κάλλιστα γνωρίζων ὅτι ἡ ἐχεμύθεια εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς νορμανδικῆς σοφίας, ἔπειτα ἤνοιξε τέλος πάντων τ' ἀλευρωμένα χείλη του, ὄχι διὰ νὰ μὲ ἀπαντήσῃ, ἀλλὰ νὰ κράξῃ τὴν γυναῖκά του, εἰς ἣν ἠναγκάσθην νὰ ὑποβάλω καὶ ἐκ δευτέρου τὴν αἴτησίν μου. Χάρις εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γυναικείου ἐνστίκτου ἡ σιωπηλὴ ἀνάκρισις τῆς μυλωνοῦς ὑπῆρξε πολὺ συντομωτέρα τῆς τοῦ συζύγου της καὶ ἀπέληξεν εἰς ἄμεσον ἔκδοσιν ἀποφάσεως εὐνοϊκῆς. Ὁ μυλωνᾶς ἐνόμισε τότε πρέπον ν' ἀφαιρέσῃ τὸν πῖλόν του μετὰ γλυκεροῦ μειδιάματος· ἀμφότεροι δὲ μοὶ ἐπεδαψίλευσαν ἔκτοτε παντοίας περιποιήσεις, ὅπως λησμονήσω τὴν ψυχρότητα τῆς πρώτης ὑποδοχῆς, ἐπιμένοντες μάλιστα νὰ μοὶ παραχωρήσωσι τὸν ἴδιον αὐτῶν κοιτῶνα, κοσμημένον δι' εἰκόνων ἐκ τοῦ Τηλεμάχου. Τούτου ὅμως προετίμησα κελλίον, γυμνὸν μὲν καὶ στενόχωρον, ἔχον ὅμως μεσαιωνικὸν παράθυρον, δι' οὗ ἔβλεπον τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ καὶ τὸν πράσινον ὁρίζοντα τοῦ δάσους.

Ἂν ἤμην ἔτι τινὰ νεώτερος, ἤθελα καταθελχθῆ ἐκ τοῦ ποιητικωτάτου τούτου καταλύματος. Ἀλλ' αἱ τρίχες μου, φίλε Παῦλε, ἤρχισαν ν' ἀσπρίζωσι, καίτοι ἐπιμένω πολλάκις θεωρῶν ὡς ἁπλοῦν ἀποτέλεσμα ἀντανακλάσεως τοῦ φωτὸς τὸ ἀμφίβολον αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον χρῶμα. Τὰ νεανικά μου ὄνειρα παρῆλθον ἀνεπιστρεπτεί. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἔπαυσα νὰ ῥεμβάζω· πιστεύω μάλιστα ὅτι αἱ ὀνειροπολήσεις μου ἀνυψώθησαν μεταβαλοῦσαι διεύθυνσιν, ἀφοῦ ἡ εἰκὼν γυναικὸς δὲν εἶναι πλέον ἀπαραίτητον αὐτῶν στοιχεῖον καὶ ἡ καρδία μου ἀφίνει ἡσυχώτερον τὸν νοῦν. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι οὐδὲ σήμερον τέρπομαι εἰς ξηρὰς καὶ ἀφηρημένας θεωρίας καὶ ἀδυνατῶ νὰ σκεφθῶ περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν μὲ συγκινοῦν. Ὁμολογῶ ὅτι ῥωμαντικὸς ἐγεννήθην καὶ τοιοῦτος θ' ἀποθάνω. Τὸ μόνον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δύναται ὁ κόσμος ν' ἀπαιτήσῃ ἐκ τῆς ὡριμωτέρας ἡλικίας μου, καὶ ἀπαιτῶ ὁ ἴδιος παρ' ἐμαυτοῦ, εἶναι ἡ ἐξοβέλισις τοῦ ἔρωτος ἐκ τῶν ποιητικῶν μου ὀνείρων.

Τοιοῦτος διαμένων δὲν ἐνθουσιάζομαι πλέον, ἀλλ' οὐδὲ βασανίζομαι ἐκ πλήξεως συζῶν μετὰ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος καὶ πειρώμενος ν' ἀναστήσω διὰ τῆς φαντασίας τοὺς πρώτους οἰκιστὰς τῶν ἐρειπίων τούτων. Ἀνερυθριάστως δὲ ὁμολογῶ ὅτι ἀγαπῶ τοὺς καλογήρους, οὐχὶ τοὺς ὀκνηροὺς ἐκείνους, παχυσάρκους καὶ λάγνους ῥασοφόρους τῆς παρακμῆς, ἀλλὰ τοὺς ἐν μέσῳ τῆς κτηνώδους μεσαιωνικῆς κοινωνίας μόνους σώσαντας τὸ ἔνστικτον τῶν πνευματικῶν ἀπολαύσεων, καὶ ὁτὲ μὲν διανυκτερεύοντας γονυπετεῖς ἐπὶ ψυχρᾶς πλακός, ὁτὲ δὲ ἀκαμάτως ἐργαζομένους πρὸς διάσωσιν τῶν κειμηλίων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Καὶ αὐτοὶ τοῦ Βολταίρου οἱ ἀναγνῶσται δὲν δύνανται ν' ἀρνηθῶσιν, ἂν ἔχωσι νοῦν καὶ καρδίαν, ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς μεσαιωνικῆς νυκτὸς ἡ μόνη παραμένουσα ἀκτὶς διανοητικοῦ φωτὸς ἔλαμπεν ἐπὶ τοῦ ὠχροῦ μετώπου τοῦ καλογήρου. Οὐδόλως λοι-

Digitized by Google

πὸν ἀπορίας ἄξιον εἶναι τὸ νὰ τέρπωμαι ἀποτίνων εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν φόρον εὐγνωμοσύνης καὶ συμπαθοῦς σεβασμοῦ. Ἂν εἶχον γεννηθῇ πρὸ δέκα αἰώνων ἤθελα βεβαίως ζητήσει παρ' αὐτοῖς τὴν ἡσυχίαν τοῦ κελλίου, μέχρις οὗ ἀπολαύσω τὴν εἰρήνην τοῦ οὐρανοῦ. Οὐδὲν γνωρίζω ἐπάγγελμα συμφωνότερον μὲ τὴν διάθεσίν μου τοῦ μοναχικοῦ, καὶ ἀπὸ πέντε ἡμέρας οὐδὲν ἄλλο σκέπτομαι παρὰ μόνον ὅτι, ἂν ἤμην καλόγηρος, ἤθελα διάγει ἀφρόντιδας ἡμέρας γράφων μετ' ἀφελοῦς πίστεως θαυμαστὰ συναξάρια ἐπὶ στιλπνῆς μεμβράνης, λύων τοὺς γρίφους ἀγνώστων χειρογράφων καὶ ἀνευρίσκων εἰς αὐτὰ μετὰ παλμῶν ἀνεκφράστου χαρᾶς τὴν Ἰλιάδα, σχεδιάζων γοτθικὰς ἐκκλησίας ὡς ὄνειρον ὡραίας, κατασκοπεύων τὸν δρόμον τῶν ἀστέρων, θερμαίνων χημικοὺς ἄμβικας, ἀνακαλύπτων ἴσως τὴν πυρίτιδα καὶ πλὴν τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης οὐδὲν ἄλλο πράττων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου μου καλὸν ἔργον. Ἀλλ' εἶναι ἤδη μεσονύκτιον : «Καληνύκτα λοιπόν, ἀδελφέ μου», ὡς ἔλεγον οἱ μοναχοί.

Ὑστερόγραφον. Ὑπάρχουσιν ἐδῶ φαντάσματα ! Ἐνῷ ἔκλεια τὴν ἐπιστολήν μου ἐν σιωπῇ μεσονυκτίῳ, τὰ ὦτά μου ἐπλήσθησαν αἴφνης μυστηριώδους καὶ συγκεχυμένου θορύβου, ὡς πλήθους λαλοῦντος μὲ σιγαλὴν φωνήν. Σπεύσας εἰς τὸ παράθυρον εἶδα μετ' ἀπεριγράπτου συγκινήσεως τὰ ἐρείπια καταυγαζόμενα ὑπὸ ἀπλέτου φωτός, τοῦ ὁποίου τὰ νάματα ἐξορμῶντα ἐκ τοῦ πυλῶνος καὶ τοῦ χάσματος τοῦ καταρρεύσαντος ὀπισθοδόμου ἐφώτιζον ζωηρῶς τὸ δάσος. Ἀδύνατον ἦτο ν' ἀποδώσω τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς πυρκαϊάν· ἄλλως δὲ ἔβλεπον διὰ τῶν ὀπῶν τοῦ τοίχου γιγαντιαίας σκιάς, αἵτινες ἐκινοῦντο μετά τινος ῥυθμοῦ ὡς τελοῦσαι ἀλλόκοτόν τινα λειτουργίαν. Καθ' ἣν στιγμὴν ἤνοιγα τὸ παράθυρον, ἀντήχησεν εἰς τὰ ἐρείπια καὶ ἐπανελήφθη ὑπὸ πάσης ἠχοῦς τῆς κοιλάδος ὀξὺς ἦχος σαλπίγγων. Εὐθὺς ἔπειτα εἶδον ἐξερχόμενον τῆς ἐκκλησίας διπλοῦν στίχον λαμπαδηφόρων ἱππέων, ὧν οἱ μὲν ἔφερον ἐρυθροὺς οἱ δὲ μέλανας μανδύας καὶ πτερὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἡ παράδοξος αὕτη λιτανεία ἠκολούθησε τὴν ὁρίζουσαν τὴν κοιλάδα σύδενδρον στενωπὸν μέχρι τῆς μικρᾶς γεφύρας, ὅπου ἐσταμάτησε σείουσα τὰς σπινθηριζούσας λαμπάδας καὶ ὀξύτερον εἰς τὰς σάλπιγγας φυσῶσα. Πᾶν φῶς τότε ἐσβέσθη, ἐσίγησε πᾶς ἦχος καὶ τὸ σιωπηλὸν μεσονύκτιον ἐπεκράτησε καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς κοιλάδος. Ταῦτα εἶδον καὶ ἤκουσα χωρὶς νὰ ἐξέλθω τῆς Γαλλίας· σὺ δὲ ὁ μεταβὰς εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς ἄγραν ὑπερφυσικοῦ, κατώρθωσες ἄρα νὰ ἴδῃς τὸν ***Μαῦρον Κυνηγόν***; Ἂν δὲν τὸν εἶδες εἶσαι ἄξιος ἀγχόνης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'.

Τὸ πρὶν μοναστηριακὸν δάσος ἀνήκει σήμερον εἰς πλούσιον αὐτόχθονα κτηματίαν καὶ ἀκούραστον κυνηγόν, τὸν μαρκήσιον Μαλουέ, τοῦ ὁποίου ἡ ἔπαυλις φαίνεται οὖσα τὸ κοινωνικὸν κέντρον τῆς ὅλης ἐπαρχίας. Ὁ ἄξιος οὗτος διάδοχος τοῦ Νεμρὼδ ὁδηγεῖ καθ' ἑκάστην εἰς τὸ δάσος πολυάριθμον ἴλην ἐφίππων κυνηγῶν, εἰς οὓς παρετέθη χθὲς δεῖπνον ἐπὶ τῆς χλόης, μετὰ τὸ ὁποῖον ἐπέστρεψαν εἰς τὴν ἔπαυλιν σαλπίζοντες καὶ λαμπαδηφοροῦντες. Ταῦτα πληροφορηθεὶς τὸ πρωὶ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ μυλωνᾶ, ὠρέχθην νὰ πνίξω αὐτὸν ἐξηγήσαντα μετὰ τοσαύτης πεζότητος τὴν φανταστικὴν ὀπτασίαν μου. Τὸ δὲ χείριστον εἶναι ὅτι τὰ κυνηγέσια καὶ πᾶσαι αἱ θορυβώδεις κοσμικαὶ ματαιότητες ἐπελαύνουσιν εἰς τὸ ἐρημητήριόν μου. Τὰς καταρῶμαι, Παῦλε, ἐξ ὅλης καρδίας, διότι ἂν μοὶ παρέσχον χθὲς ῥωμαντικὴν ὀπτασίαν μὲ κατέστησαν σήμερον ἥρωα ἐπεισοδίου γελοιωδεστάτου.

Κακῶς ὢν διατεθειμένος ἀπὸ τῆς ἐγέρσεώς μου μόλις κατώρθωσα νὰ ζωγραφίσω μέχρι μεσημβρίας, ὅτε ἠναγκάσθην νὰ παύσω, βαρεῖαν αἰσθανόμενος τὴν κεφαλὴν καὶ πλὴν τούτου πλήρη ἀπαισίων προαισθημάτων. Εἰσελθὼν πρὸς στιγμὴν εἰς τὸν μύλον ὅπως καταθέσω τὰ γραφικά μου σκεύη ἐπέπληξα τὴν δυστυχῆ μυλωνοῦν διὰ τὸν παρατεθέντα μοι εἰς τὸ πρόγευμα ὑπὲρ τὸ μέτρον σπαρτιατικὸν ζωμόν, ἀπώθησα ἀποτόμως τὰ ἐγγίζοντα τὰς γραφίδας μου παιδία καὶ ἐλάκτισα τὸν ταλαίπωρον σκύλον. Αἰσχυνόμενος καὶ ἀνάξιον νομίζων ἐμαυτὸν τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου μετὰ τὰ τρία ταῦτα κακουργήματα, ὑπῆγα νὰ κρυβῶ εἰς τὸ πυκνότερον μέρος τοῦ δάσους, ὅπου ἐπλανήθην ἐφ' ἱκανὴν ὥραν ματαίως ἀγωνιζόμενος ν' ἀποσείσω τὰ κατέχοντά με ἀπὸ πρωΐας μαῦρα προαισθήματα. Ἀλλ' ἀνευρὼν ἐπὶ τέλους εἴς τινα ἄκραν ἀναδενδράδος ἀναπαυτικὸν στρῶμα βρύων σκιαζόμενον ὑπὸ μεγαλοπρεποῦς φηγοῦ κατεκλίθην ἐπ' αὐτοῦ, συνεύνους ἔχων τοῦ συνειδότος μου τὰς τύψεις, μέχρις οὗ κατεσίγασεν αὐτὰς βαθύτατος ὕπνος. Εἴθε νὰ ἦτο οὗτος ὁ ὕπνος τοῦ θανάτου !

Ἀγνοῶ ἀπὸ πόσην ὥραν ἐκοιμώμην, ὅτε ἀφυπνίσθην αἰφνιδίως ὑπὸ ἐγγυτάτης διασείσεως τοῦ ἐδάφους. Ἀνεγερθεὶς ἀμέσως εἶδον εἰς τεσσάρων βημάτων ἀπόστασιν νεαρὰν ἔφιππον γυναῖκα. Ἡ αἰφνιδία μου ἐμφάνισις εἶχε φοβίσει τὸν ἵππον παρεκτραπέντα τῆς ὁδοῦ. Ἡ ἀμαζών, ἥτις δὲν μὲ εἶχεν ἀκόμη ἰδεῖ καὶ κατεγίνετο νὰ τὸν καθησυχάσῃ διὰ θωπειῶν, μοὶ ἐφάνη εὔμορφος καὶ κομψή, ἐπρόφθασα δὲ μάλιστα νὰ διακρίνω ξανθοὺς πλοκάμους, ὀφρῦς χρώματος βαθυτέρου, ζωηρὸν βλέμμα καὶ κυανόπτερον πῖλον κατά τι θρασύτερον τοῦ δέοντος ἐπὶ τὸ οὖς κεκλιμένον. Πρὸς πλήρη κατανόησιν τῶν μετὰ ταῦτα πρέπει νὰ σοὶ εἴπω ὅτι ἐφόρουν ἔνδυμα ζωγράφου, κατάστικτον ἐξ ἐρυθρῶν κηλίδων, καὶ εἶχον πιθανῶς τὸ ἀγριωπὸν καὶ ἐπτοημένον ἐκεῖνο βλέμμα, ὅπερ καθιστᾷ τὴν ὄψιν τοῦ αἰφνιδίως ἀφυπνιζομένου κωμικὴν ἅμα καὶ φοβεράν. Ἂν εἰς ταῦτα προσθέσῃς κόμην ἀκτένιστον καὶ πώγωνα πλήρη ξηρῶν χόρτων, θέλεις εὐκόλως ἐννοήσει ὁποῖος κατέλαβε τὴν νέαν κυνηγέτιδα τρόμος, ἅμα μὲ εἶδεν. Ἀφεῖσα μικρὰν κραυγήν, ἔστρεψε τὰ νῶτα καὶ ἔφυγεν ἀπὸ ῥυτῆρος.

[Ἕπεται συνέχεια]

Digitized by Google

ΟΥΔΕΜΙΑ τοῦ κόσμου πόλις ἔχει τόσα μνημεῖα παλαιά, ὅσα ἡ Ῥώμη· τοῦτο κυρίως τὴν χαρακτηρίζει μεταξὺ ὅλων τῶν πρωτευουσῶν. Τὰ δὲ λείψανα ἐκεῖνα τοῦ παρελθόντος δὲν εἶναι μόνον πολυάριθμα, ἀλλ' ἔχουσι καὶ διατηρηθῆ εἰς καλλιτέραν κατάστασιν παρὰ τὰ μνημεῖα οἱασδήποτε ἄλλης πόλεως. Μὲ ὅλας τὰς περιπετείας, ἃς ὑπέστη, ἡ Ῥώμη ἔσχε τὴν ἀγαθὴν τύχην νὰ ἀνήκῃ πάντοτε εἰς ἑαυτήν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλάκις ἐπολιορκήθη, κατενικήθη, ἠναγκάσθη νὰ ὑποταγῇ εἰς τοὺς πολεμίους της, ἀλλ' ὅμως οὐδεμία ξένη κυριαρχία ἐχρόνισεν ἐν αὐτῇ. Ἡ Ῥώμη ταχέως ἀνέκτα ἑκάστοτε τὴν ἑαυτῆς ἀνεξαρτησίαν καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀπὸ τοῦ Ῥωμύλου μέχρι τοῦδε ὑπῆρξε πάντοτε ῥωμαϊκή. Αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αἰτία, δι' ἣν τὰ σῳζόμενα ἐν αὐτῇ μνημεῖα ὑπέστησαν ὀλιγωτέραν βλάβην ἢ ἐν ἄλλαις χώραις, αἵτινες ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων ξένων ἐκυριαρχήθησαν. Ἔχουσι δὲ τὰ μνημεῖα τῆς Ῥώμης καὶ ἄλλο πλεονέκτημα, ὅπερ τὰ καθιστᾷ πρὸς ἡμᾶς πολυτιμότατα, ὅτι δηλαδὴ ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὰς διαφορωτάτας. Αἱ ἄλλαι πόλεις ἤκμασαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ μίαν ἐποχήν· εὑρίσκονται ἐν αὐταῖς ὡραῖα λείψανα, ἀλλὰ ταῦτα ἀναφέρονται πάντα εἰς ἕνα πολιτισμόν. Ἡ Ῥώμη πολλάκις ἀνεκαινίσθη, ἐν δὲ τῷ μικρῷ αὐτῆς βίῳ ἔσχεν ἐπανειλημμένας νεότητας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀφῆκεν ἴχνη ἔνδοξα, δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι πᾶσαι τῆς τέχνης αἱ μεγάλαι περίοδοι ἐκπροσωποῦνται ἐκεῖ. Φαντάζομαι δὲ ὅτι θὰ ἔκαμνέ τις γοητευτικὸν τῷ ὄντι περίπατον, ἂν διέτρεχε τὴν Ῥώμην, ὄχι κατὰ συνοικίας, ὅπως πράττουσιν οἱ περιηγηταὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι βιάζονται, ἀλλὰ κατὰ αἰῶνας. Θὰ ἐπεσκέπτετο πάντα ὁμοῦ τὰ μνημεῖα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου, τὰ ὁποῖα οὕτω θὰ ἐξηγοῦντο καὶ θὰ διεφωτίζοντο ἀμοιβαίως καὶ ἡ περίοδος ἐκείνη θὰ ἐφαίνετο ὥσπερ ἀναζῶσα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θὰ ἔβλεπε τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν σχεδὸν ὁλόκληρον, χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς Ῥώμης. Ἂς προσπαθήσωμεν νὰ διαγράψωμεν δι' ὀλίγων τὸ πρᾶγμα.

Ἂς ἀναδράμωμεν κατὰ πρῶτον ὀλίγον παλαιά,

Digitized by Google

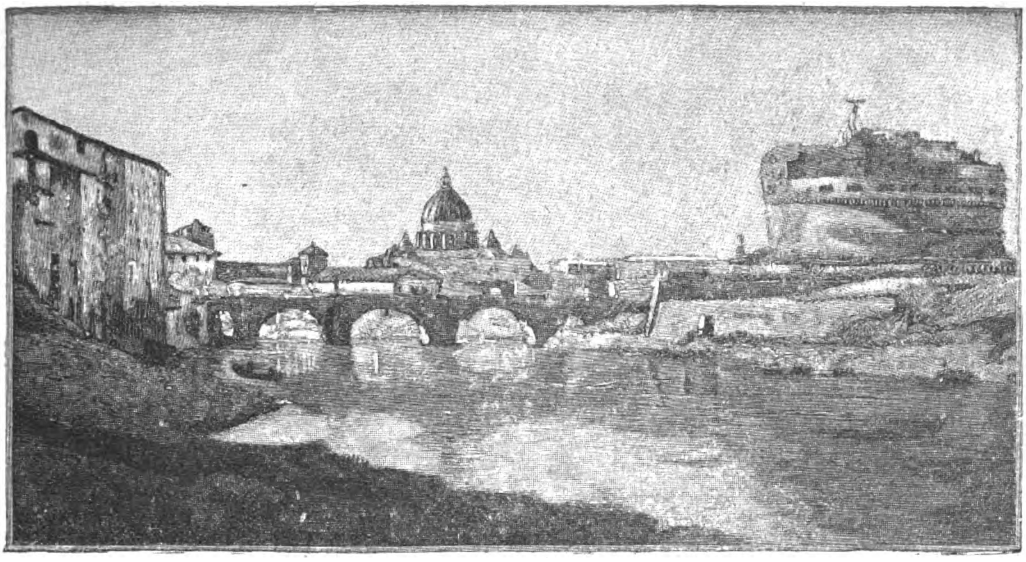

Ο ΤΙΒΕΡΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΥΣΩΛΕΙΟΝ ΤΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥ

μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἡ Ῥώμη. Ἂς ἀφαιρέσωμεν διὰ τῆς φαντασίας πάσας τὰς οἰκίας καὶ πάντα τὰ παλάτια, ἅτινα καλύπτουσι τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως. Ἂς ἐπανίδωμεν τὸν τόπον ἐκεῖνον ὅπως ἦτο ὅταν οἱ πρῶτοί του κάτοικοι ἤρχισαν νὰ κτίζωσι τὰς μικρὰς στρογγύλας καλύβας των τὰς καλαμοστεφεῖς καὶ ὀξυτενεῖς. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τιβέρεως, εἰς ἀπόστασιν πέντε περίπου ἢ ἓξ ὡρῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὀρθοῦται ἓν σύστημα λόφων, ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ὁποίων, τρεῖς ἐξ αὐτῶν σχηματίζουσιν οἱονεὶ κύκλον περὶ μίαν κοιλάδα στενὴν καὶ μακράν. Οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι λόφοι εἶναι ὁ Παλατῖνος, ὁ Καπιτωλῖνος ἢ τὸ Καπιτώλιον καὶ ὁ Ἠσκυλῖνος. Ὁ Ἠσκυλῖνος πολὺ ἐκτενέστερος τῶν ἄλλων δύο, συναποτελεῖται ἐκ διαφόρων ὑψωμάτων διακεκριμένων. Ἐξ αὐτοῦ ἐκφύονται πρὸς τὰ δεξιὰ μὲν ὁ Βιμινάλιος καὶ ὁ Κυρινάλιος, πρὸς τὰ ἀριστερὰ δὲ ὁ Καίλιος. Ὄπισθεν τοῦ Παλατίνου κατὰ μῆκος τοῦ Τιβέρεως, ὑψοῦται ὁ Ἀβεντῖνος, τὸ ὄρος τῶν πληβείων. Καὶ ἰδοὺ οἱ ἑπτὰ λόφοι, ὧν τὸ ὄνομα τοσάκις θὰ μνημονευθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ῥωμαίων. Καὶ αἱ κοιλάδες δὲ αἱ διαχωρίζουσαι ἀπ' ἀλλήλων τοὺς ἑπτὰ λόφους, εἶναι οὐδὲν ἧττον ἐπιφανεῖς. Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Καπιτωλίου καὶ τοῦ Παλατίνου λόφου ἐκτείνεται τὸ πεδίον ἐκεῖνο, ὅπερ μέλλει νὰ εἶναι τὸ ῥωμαϊκὸν **Φόρον**, ἡ Ἀγορά, ἡ δὲ πτυχὴ ἐκείνη ἡ μεταξὺ τοῦ Παλατίνου καὶ τοῦ Ἀβεντίνου θὰ εἶναι ὁ Κίρκος, ὁ μέγιστος ἐν Ῥώμῃ ἱππόδρομος, πέραν δὲ τοῦ Καπιτωλίου θὰ ἐκταθῇ ποτὲ εἰς τὸ μέλλον ὁ Μάρτιος Κάμπος ἤτοι τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως.

Ἀλλὰ τώρα, κατὰ τοὺς χρόνους εἰς οὓς μᾶς ἔχει μεταφέρῃ ἡ φαντασία, ὁλόκληρος ὁ μέγας οὗτος χῶρος εἶναι ἔρημος. Ἕλη κατέχουσι τὰ βάθη τῶν κοιλάδων, τὰ δὲ ὑψώματα φρίσσουσιν ὑπὸ ἀγρίων φρυγάνων (silvestribus horrida dumis). Πανταχοῦ φύεται βραχύ τι χόρτον ἀμυδροῦ χρώματος, ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο ὅπερ καὶ σήμερον καλύπτει τὸ ῥωμαϊκὸν πεδίον. Ὁ τόπος οὗτος ὁ ὑγρὸς καὶ θερμὸς κυριαρχεῖται ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ· ἡ μάστιξ τῆς Ἰταλίας ἔχει στήσῃ ἐκεῖ τὸν θρόνον της. Οἱ παλαιοὶ μῦθοι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὰς κτίσεις τῶν πρώτων ἰταλικῶν πόλεων, κάμνουσι συνήθως λόγον περί τινος δαίμονος ἢ τέρατος, ὅπερ κατατρώγει τοὺς κατοίκους ἢ ζητεῖ παρ' αὐτῶν ὡς φόρον θύματα ἀνθρώπινα, ἕως οὗ ἀναφαίνεταί τις ἥρως, ὅστις καταβάλλει αὐτὸ καὶ τὸ θανατώνει. Τὸ τέρας εἶναι ἡ **μαλάρια** ἡ δεκατίσασα ἐκείνους, οἵτινες πρῶτοι ἐγκατεστάθησαν κατὰ τοὺς νοσοποιοὺς ἐκείνους τόπους καὶ προσεπάθησαν νὰ μεταβάλωσιν αὐτοὺς εἰς ἀγροὺς γεωργησίμους. Ἐνίκησαν ἐπὶ τέλους οἱ ἄνθρωποι ἀποξηραίνοντες τὰ τέλματα καὶ σκοπιμώτερον διοχετεύοντες τὰ ὕδατα. Ἀλλὰ τὸ τέρας ὁλοσχερῶς δὲν ἀπενεκρώθη· εὐθὺς ὡς ἤθελε χαλαρωθῇ ὁ πρὸς αὐτὸ ἀγών, ἀφυπνίζεται καὶ πάλιν. Διότι εἰς τὰ ὡραῖα, ἀλλὰ φοβερὰ ταῦτα κλίματα ἡ φύσις δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι οὗτος δὲν θὰ παύσῃ ποτὲ ἀπὸ τοῦ ν' ἀγωνίζηται πρὸς αὐτήν· καὶ τοῦτο βεβαίως θέλει νὰ ἐκφράσῃ ὁ Βιργίλιος ὅταν συγκρίνῃ τὸ ἔργον τοῦ γεωργοῦ πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ προσπαθοῦντος νὰ πλεύσῃ ἀντιθέτως πρὸς τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ. Πρέπει ἀκαταπαύστως νὰ κωπηλατῇ· ἂν καὶ ἐπ' ὀλίγον παύσῃ τὴν κωπηλασίαν, τὸ ῥεῦμα τὸν παρασύρει καὶ χάνει εἰς μίαν στιγμὴν ὁλόκληρον τὸ κέρδος τῶν τόσων κόπων του.

Διὰ νὰ ἔλθωσιν ἄνθρωποι νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον, τὸν νοσηρόν, τὸν κατηφῆ, τὸν ἄνυδρον, διὰ νὰ ἀφήσωσι χάριν αὐτοῦ τὰς γοητευτικὰς ὄχθας τῆς Ἀλβανίδος λίμνης ἢ τῆς Νεμορείου, τὰ ὑψώματα τῶν Τιβούρων, τοῦ Τούσκλου ἢ τῆς Πραινέστου, πρέπει ἀφεύκτως νὰ εὗρον ἐδῶ ὡρισμένα πλεονεκτήματα. Ἡ θέσις τοῦ τόπου εἶναι τῷ ὄντι εὐκαιροτάτη· εἶναι ἐγγὺς τῆς θαλάσσης, πρὸς ἣν τὸν συνάπτει εἷς τῶν σημαντικωτάτων τῆς Ἰταλίας ποταμῶν, ποταμὸς πάντοτε πλωτός· εὑρίσκεται ἐκεῖ, ὅπου συναντῶνται τὸ Λάτιον, ἡ Σαβίνη καὶ ἡ Τυρρηνία καὶ ὅπου δύνανται μεταξύ των νὰ ἀνταλλάσσωσι τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας αὐτῶν. «Ἡ Ῥώμη, λέγει ὁ

Digitized by Google

Μόμσεν, κατὰ τὴν ἀρχήν της ἦτο μία ἀγορά.» Ἀλλ' ἦτο καὶ ἄσυλον. Ἐκεῖ ἠναγκάσθησαν μίαν ἡμέραν νὰ συνέλθωσιν οἱ δυσηρεστημένοι, οἱ φιλόδοξοι, οἱ τυχοδιῶκται, οἱ ἐλεεινοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες δὲν εὕρισκον ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας ὅ,τι ἐζήτουν. Αἱ ἀρχαιόταται μυθικαὶ παραδόσεις μᾶς παριστάνουσι τοὺς πρώτους ἐκείνους κατοίκους τοῦ τόπου ὡς κρᾶμα πασῶν τῶν φυλῶν καὶ ὅμως ἐκ τοῦ κράματος ἐκείνου παρήχθη ὁ λαὸς ὅστις ἔσχε ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὸ συναίσθημα τῆς ἐθνικότητος καὶ ἔπραξε τόσα, ὅσα οὐδεὶς ἄλλος, ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Εἶναι δυνατόν, διατρέχοντες τὴν Ῥώμην σήμερον νὰ ἀνεύρωμέν τινα ἀνάμνησιν τῶν ἀπωτάτων ἐκείνων ἐποχῶν ὅτε, ἐκ τῆς συνενώσεως λαῶν διαφόρων, συνεπάγη τὸ ἔθνος τῶν Ῥωμαίων ; Πᾶς τις εὐχερῶς κατανοεῖ ὅτι τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι μᾶς ἀφῆκαν δὲν εἶναι πολλά. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσί τινα καὶ περιεργότατα μάλιστα. Φυσικὸν εἶναι ὅτι οἱ ἔποικοι ἐκεῖνοι θὰ ἔσπευσαν νὰ κάμωσι πρῶτον ὅ,τι ἦτο κατ' ἐξοχὴν κατεπεῖγον· ἡ κυρία των λοιπὸν φροντὶς ὑπῆρξε νὰ ἀμυνθῶσι κατὰ τῶν πολεμίων καὶ κατὰ τοῦ πυρετοῦ. Ὅθεν προσεπάθησαν κατὰ πρῶτον νὰ ὑγιοποιήσωσι τὸν τόπον, ὃν ἔμελλον νὰ κατοικήσωσι. Διὰ νὰ κενώσωσι λοιπὸν τὸ Οὐήλαβρον ἀπὸ τοῦ στασίμου ὕδατος, ὅπερ τὸ καθίστα νοσηρὸν καὶ νὰ διοχετεύσωσιν αὐτὸ εἰς τὸν Τίβεριν, κατεσκεύασαν τὴν μεγάλην ὑπόνομον, ἥτις ἀποδίδεται εἰς τὸν Ταρκύνιον. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους μᾶς λέγει ἡ ἱστορία ὅτι περιέβαλον τὴν ἀρτισύστατον πόλιν των διὰ τείχους, οὗ ἡ κατασκευὴ ἀναφέρεται εἰς τὸν Σέρβιον Τύλλιον. Ἀπὸ τῆς μεγάλης λοιπὸν Ὑπονόμου (Cloaca maxima) καὶ τοῦ τείχους τοῦ Σερβίου πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ῥώμης. Ἡ ἐκδρομὴ εἶναι εὔκολος. Ἡ εἴσοδος τῆς ὑπονόμου εἶναι πολὺ πλησίον τῆς Ἀγορᾶς, ἓν δὲ ἐκ τῶν πρώτων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπαντᾷ τις ἀποβιβαζόμενος ἐκ τοῦ σιδηροδρόμου εἶναι σημαντικὸν τεμάχιον τοῦ τείχους τοῦ Σερβίου. Οἱ ἐργάται οἱ κατασκευάζοντες τὴν Via nazionale ἀνεῦρον τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο κατὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐργασίας των καὶ ἐδέησε ἡ κατασκευαζομένη νέα ὁδὸς νὰ παρατραπῇ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἵνα μετὰ σεβασμοῦ περιβάλῃ τὸ παλαιὸν λείψανον. Ἂν τις αἰσθανθῇ ὄρεξιν ἐκ τῆς πρώτης ταύτης συναντήσεως καὶ θελήσῃ ἀκριβέστερον νὰ γνωρίσῃ τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος, πρέπει νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ Ἀβεντίνου, ἀντικρὺ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Πρίσκης. Ἐκεῖ ὑψοῦται μέρος τείχους τριάκοντα μέτρων μήκους καὶ δέκα ὕψους, ἐξαισίας διατηρήσεως, ὅπερ κινεῖ τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν. Νομίζω δὲ ὅτι ὅταν τις βλέπῃ τὰ μνημεῖα ταῦτα, λαμβάνει μίαν ἰδέαν περὶ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες τὰ ἔκτισαν. Πρῶτον μὲν ἔκτιζον καλά, ἀφ' οὗ τὰ ἔργα των σῴζονται ἀκόμη· ὅταν διέτασσον κλιμακηδὸν τὰς στερεὰς ἐκείνας στρώσεις τῶν λίθων, ὅταν ἐστρογγύλωνον τὰς ἀψῖδας διὰ νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὰς μεγαλητέραν ἀντοχήν, ἀπέβλεπον εἰς τὸ μέλλον, ἐθεώρουν ἐξησφαλισμένην τὴν ὕπαρξίν των, τοῦτο δὲ τὸ συναίσθημα κάμνει τοὺς μεγάλους λαούς· εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ᾠκοδόμουν τὴν *αἰωνίαν Πόλιν*. Ἔπειτα, μὲ ὅλην των τὴν τραχύτητα, εἶχόν τινα φροντίδα καὶ περὶ τῆς τέχνης· βεβαίως δὲν ἦσαν βάρβαροι. Τὰ ἔργα των, ὅσον καὶ ἂν τὰ εὑρίσκῃ τις ἀτελῆ ὅταν τὰ συγκρίνῃ πρὸς τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων, ἀποκαλύπτουσιν ὅμως ποιόν τι συναίσθημα τῶν ἀναλογιῶν, τὴν ὄρεξιν τοῦ μεγαλείου καὶ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τοῦ ὡραίου, ὅπερ ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἰσχύος. Ταῦτα δὲ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας θὰ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ῥωμαϊκῆς τέχνης.

Ἔρχονται ἔπειτα οἱ περικλεεῖς χρόνοι τῆς ἐλευθέρας Πολιτείας. Τῆς μεγάλης ταύτης ἐποχῆς, τοῦ ἀληθοῦς χρυσοῦ αἰῶνος τῆς Ῥώμης, ἔχομεν πολὺ ὀλίγα μνημεῖα. Ἡ Αὐτοκρατορία, ἥτις ἤθελεν ἴσως νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, ὅπερ τὴν ἀνησύχει, τὰ καθήρεσε σχεδὸν πάντα καὶ τὰ ἀντικατέστησε, διὰ τοῦτο δὲ καὶ πρέπει νὰ μὴ ἀμελήσῃ τις νὰ τὰ ἴδῃ. Ὅταν τύχῃ νὰ πορευθῆσθε ἀπὸ τῆς πλατείας τῆς Βενετίας εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ **Φόρου** τοῦ Τραϊανοῦ, λοξοδρομήσατε ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀνέλθετε τὴν λεγομένην Salita di Marforio. Τὴν ὁδὸν ταύτην ἀξίζει νὰ ἐπισκεφθῆτε, εἶναι μία ἐκ τῶν γωνιῶν τῆς Ῥώμης, ἡ ὁποία ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων αἰώνων δὲν ἤλλαξε. Θὰ ἴδητε ἐκεῖ τὸν τάφον ἑνὸς παλαιοῦ δημάρχου, τοῦ Ποπλικίου Βίβλου. Δὲν εἶναι μέγα πρᾶγμα τὸ μνημεῖον τοῦτο· μικρὸς τοῖχος ἐμβεβλημένος ἐντὸς μιᾶς οἰκίας μὲ ὀλίγων λέξεων ἐπιγραφὴν μεγαλογράμματον. Οὔτε φράσεις πομπώδεις ἔχει οὔτε κοσμήματα μάταια, ἁπλότητα μεγάλην, σεμνότητα, μεγαλεῖον. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ μνημεῖα τῶν χρόνων τῆς ἐλευθέρας Πολιτείας. Ἀλλὰ τῆς Πολιτείας ταύτης ἡ ἀνάμνησις συνδέεται πρὸ πάντων πρὸς τὸ **Φόρον**, τὴν περίφημον Ἀγοράν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλάκις ἀνεκαίνισεν αὐτὴν ἡ Αὐτοκρατορία, ὅτι ἔκτισεν ἐκεῖ πολυτελεῖς βασιλικάς, ἐνέφραξε σχεδὸν τὸ ἔδαφος διὰ στύλων καὶ ἀγαλμάτων, ἀλλὰ μὲ ὅλας αὐτῆς τὰς προσπαθείας, ἡ περίοδος ἐκείνη δὲν ἠδυνήθη νὰ ῥιζοβολήσῃ ἐν τῇ Ἀγορᾷ καὶ ὅταν τις διατρέχῃ τὴν πλατεῖαν ταύτην τὴν ὀρθογώνιον, τὴν πλήρη λαμπρῶν ἐρειπίων, τὰ ὁποῖα ἐπανήγαγον εἰς τὸ φῶς αἱ τελευταῖαι ἀνασκαφαὶ ἀναπολεῖ καὶ ἄκων εἰς τὴν διάνοιάν του τῆς ἐλευθέρας Πολιτείας τὴν Ἀγοράν. Τὸ Βῆμα δὲν εἶναι ἴσως πλέον ὅλως δι' ὅλου ἐν τῇ θέσει, ἣν κατεῖχεν ὅταν ὁ Κάτων, οἱ Γράκχοι ἢ ὁ Κικέρων ἠγόρευον πρὸς τὸν δῆμον, ἀλλ' εἶναι ὅμως πάντοτε τὸ ἀρχαῖον Βῆμα καὶ ἐν αὐτῷ διακρίνει τις ἀκόμη τὰς ὀπάς, ἐν αἷς ἐνεγομφοῦντο οἱ ἔμβολοι, τὰ **ῥόστρα**, τῶν νεῶν τοῦ Ἀντίου. Οἱ παλαιοὶ ναοὶ πολλάκις ἀνεκτίσθησαν, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ χώραν καὶ ἐτήρησαν τὸ ἀρχαῖόν των ὄνομα. Τὸ σύναγμα ἐκεῖνο τῶν ἐρειπίων, ὅπερ κεῖται συνεσωρευμένον ὄπισθεν τοῦ Βήματος εἶναι τῆς **Κωγκορδίας** ὁ ναός, ὃν ἵδρυσεν ὁ Κάμιλλος ὅταν ἀποκατέστησε τὴν **ὁμόνοιαν** μεταξὺ τῶν πολιτῶν παρέχων ἐν μέρει πολιτικὰ δικαιώματα εἰς τὴν πληθύν. Οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι θαυμάσιοι κίονες, ἀριστουργήματα τῆς παλαιᾶς τέχνης, οἵτινες ἀποτόμως ὑψοῦνται μὲ τόσην χάριν εἶναι τὰ μόνα λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Κάστορος, ὃν ὁ Κικέ-

Digitized by Google

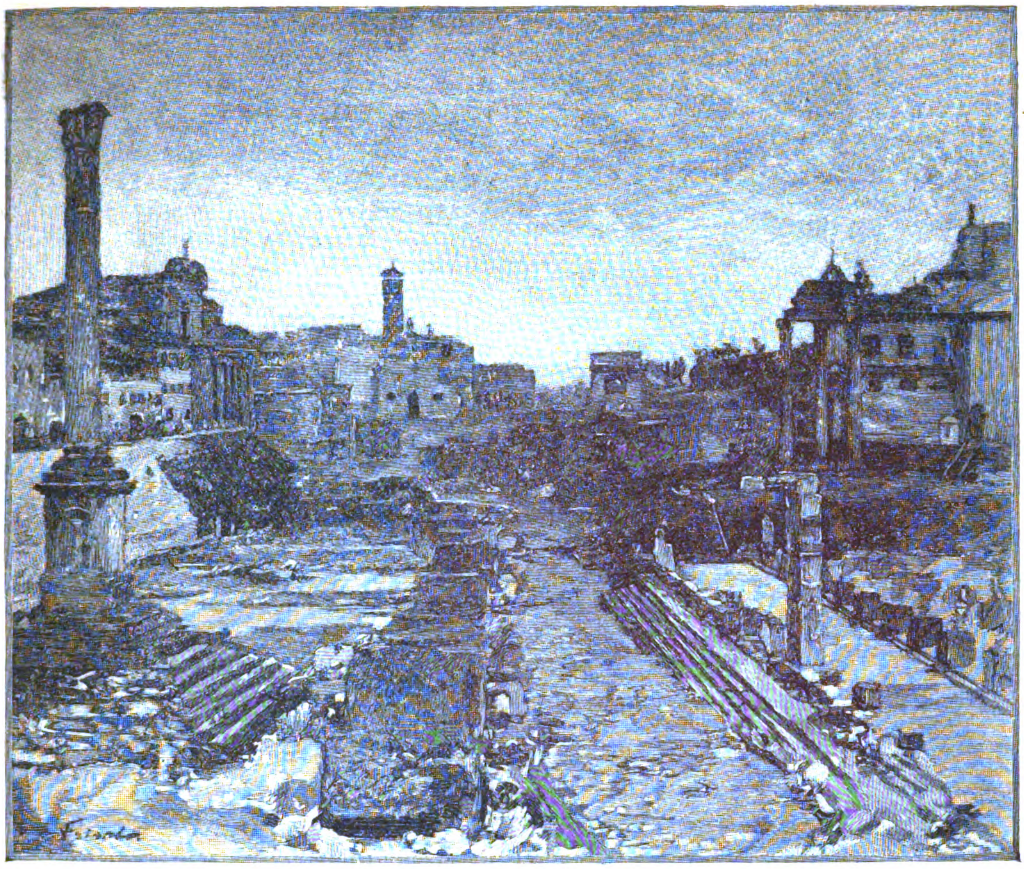

Η ΑΓΟΡΑ

ρων ὠνόμαζε τὸ λαμπρότατον τῶν μνημείων καὶ μάρτυρα τοῦ ὅλου πολιτικοῦ βίου τῶν Ῥωμαίων. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἡ ἐστρωμένη διὰ λιθίνων πλακῶν, ἐφ' ἧς τώρα βαδίζομεν, εἶναι ἡ Ἱερὰ ὁδός, δι' ἧς διῆλθον τόσοι στρατηγοὶ θριαμβεύοντες· δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ ἐνδοξοτέρα ὁδός, οὐδ' ἐπατήθη ἄλλη ὁδὸς ὑπὸ ἀνδρῶν τόσον εὐκλεῶν. Ἐπὶ τῇ θέᾳ πάντων τούτων τῶν ἐρειπίων, αἱ ἀναμνήσεις παμπληθεῖς ἀφυπνίζονται καὶ ἐάν τις δὲν εἶναι ὅλως ἄμοιρος φαντασίας εὐκόλως δύναται νὰ ἀναπαραστήσῃ εἰς ἑαυτὸν τὰ μεγάλα ἱστορικὰ δράματα, ὧν ὑπῆρξε μάρτυς ἡ Ἀγορὰ ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας Πολιτείας.

Ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι σχεδὸν περιττὴ καὶ ἡ φαντασία, διότι ἄφθονα ὑπάρχουσι τὰ μνημεῖα καί τινα μάλιστα ἐξ αὐτῶν διετηρήθησαν σῶα. Ὁ Αὔγουστος ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἀνέκτισε τὴν Ῥώμην· «τὴν εὗρον, ἔλεγε, διὰ πλίνθων ᾠκοδομημένην καὶ τὴν ἀφίνω λιθίνην.» Ἤθελε, φαίνεται, ταῦτα λέγων νὰ κάμῃ τοὺς Ῥωμαίους νὰ λησμονήσωσι τὸ πολίτευμα, δι' οὗ ἔζησαν κυβερνώμενοι ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος κατέλυσε. Δὲν ἠγνόει ὅτι οἱ λόγοι δι' οὓς οἱ Ῥωμαῖοι ἠδύναντο νὰ ἔχωσι δυσαρέσκειαν κατ' αὐτοῦ ἦσαν ὅλως διαφόρου φύσεως. Ὑπῆρχον μέν τινες βλέποντες ὄχι εὐαρέστως τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ μετὰ λύπης ἀναλογιζόμενοι τὴν ἀνδρικὴν ἐκείνην χαράν, ἣν τις αἰσθάνεται ὅταν δὲν ἔχῃ δεσπότην, ὅταν εἶναι κύριος ἑαυτοῦ, ὅταν εἰς οὐδένα ἄλλον ὑπακούῃ εἰ μὴ εἰς τὸν νόμον, οὗ αὐτὸς εἶναι ὁ νομοθέτης. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ ὀλιγώτεροι. Τὸ πολὺ πλῆθος τῆς Ῥώμης, ὅπερ ἀπετέλουν κατὰ μέγα μέρος ξένοι καὶ ἀπελεύθεροι, πολὺ ὀλίγον τὸ συνεκίνουν τὰ ὑψηλὰ ἐκεῖνα συναισθήματα. Εἶχεν ὅμως ἡ Δημοκρατία καὶ θέλγητρα, δι' ὧν ἐσαγήνευε καὶ τοὺς χειρίστους τῶν πολιτῶν. Δὲν ἠδύναντο ἐκεῖνοι νὰ λησμονήσωσιν ὅτι ἄλλοτε αἱ ἀρχαιρεσίαι προσεπόριζόν τινα σπουδαιότητα εἰς αὐτοὺς ἕνεκα τῆς ψήφου των, ὅτι τὴν ψῆφόν των ἠδύναντο καὶ νὰ πωλῶσιν, ὅτι τοὺς ἔτερπον αἱ ταραχώδεις τοῦ δήμου συνελεύσεις, τῶν δημάρχων αἱ ἀγορεύσεις αἱ στασιαστικαί, τῶν ὁδῶν οἱ θόρυβοι, οἵτινες κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνενεοῦντο καὶ ἔδιδον ἔκτακτον ζωηρότητα καὶ ἐνδιαφέρον εἰς τὸν ἀπράγμονα βίον των. Καὶ εἰς μὲν τοὺς ἀγαθοὺς πολίτας ὁ Αὔγουστος, ὅστις τοὺς ἐπολέμει μέν, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο καὶ νὰ μὴ τοὺς τιμᾷ, ἔδιδεν ὡς ἀντάλλαγμα ἀντὶ τῆς ἀποβληθείσης ἐλευθερίας τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης, τὸ ὁποῖον μεγαλεῖον οὐδέποτε εἶχεν ὑπάρξῃ τόσον καταφανὲς καὶ τόσον ἐπιβάλλον, ὅσον ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας του. Τοὺς δὲ φαυλοτέρους ἀπησχόλει παρέχων εἰς αὐτοὺς ὅσον τὸ δυνατὸν πλείονας ἀγῶνας τῶν ἀμφιθεάτρων ἢ τοῦ κίρκου, τελετὰς θρησκευτικὰς ἢ ἐθνικὰς πανηγύρεις καὶ δημοτελεῖς παραστάσεις καὶ ἔτι μᾶλλον κτίζων στοὰς καὶ ναοὺς καὶ θέατρα ἢ ἱδρύων πανταχοῦ ἀνδριάντας καὶ στήλας καὶ πύλας θριαμβευτικάς. Καλῶς ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ ὀγκηρὰ καὶ πολυτελὴς ἐκείνη πομπὴ καὶ ἐπίδειξις ἐκολάκευε τὴν ματαιότητα τῶν κατοίκων τῆς με-

Digitized by Google

γάλης πόλεως καὶ προσεπόριζεν εἰς αὐτὸν τὴν εὐγνωμοσύνην των. Οἱ διάδοχοί του τὸν ἐμιμήθησαν καὶ ἔκτοτε ἡ μεγαλοπρέπεια κατεστάθη εἷς ἐκ τῶν σταθερῶν κανόνων τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς. Ἐπὶ τρεῖς ἑκατονταετηρίδας ἕκαστος αὐτοκράτωρ ἐφιλοτιμεῖτο νὰ συνδέῃ τὸ ὄνομά του πρός τι μέγα οἰκοδόμημα. Τῶν μνημείων δὲ τούτων τὰ μεγαλοπρεπέστερα, ὅσα ἦσαν πλειότερον εἰς διάρκειαν προωρισμένα, ἐκτίσθησαν διὰ τοῦ ὡραίου ἐκείνου λίθου τοῦ λεγομένου **τραβερτίνου**, ὅστις λαμβάνει εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου χρυσίζουσαν ἀνταύγειαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπήτει καὶ χρόνον πολὺν καὶ δαπάνην μεγάλην ἡ ἀναζήτησις τοῦ τραβερτίνου ἐν τοῖς ὀλίγοις λατομείοις, ὅπου εὑρίσκεται, ἔπειτα δὲ ἡ ἀποκοπὴ αὐτοῦ εἰς μεγάλους ὄγκους καὶ ἡ εἰς τὴν Ῥώμην μεταφορά, οἱ δὲ αὐτοκράτορες ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν βέβαιοι περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ ἔσπευδον νὰ περατώσωσι ταχέως τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐπιχειρήσῃ, μετεχειρίζοντο συνήθως τρόπους ταχυεργοτέρους. Ἔκτιζον τὰ τείχη των διὰ λίθων ἀκανονίστων συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους διὰ ψαμμωτῆς γύψου ἐν σχήματι δικτύου (opus reticulatum) ἢ διὰ κεραμίνων πλίνθων ἐπισεσωρευμένων καὶ τὰ ἐπεκάλυπτον ἔπειτα δι' ἐπιστρώματος μαρμαρίνων πλακῶν· οὕτω δὲ κοινοὺς χειροτέχνας ἔχοντες ὡς ἐργάτας καὶ μεταχειριζόμενοι ὡς μόνον ὑλικὸν ἄσβεστον, πλίνθους καὶ πέτρας, ᾠκοδόμησαν τοὺς κολοσσιαίους ἐκείνους θόλους, οἵτινες διὰ τόσων αἰώνων ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν. [Ἕπεται συνέχεια]

GASTON BOISSIER. Σ. Κ. Σ.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΛΑΧΝΟΣ

Ἦτο Σάββατον, πρωΐ. Ὁ κ. Σουρῆς ἐκάθητο εἰς τὸ γραφεῖόν του μόνος, καπνίζων, ἀναγινώσκων τὰς ἐφημερίδας καὶ ἀναπλάττων τὸ σχέδιον τοῦ προσεχοῦς του Ρ ω μ η ο ῦ. Ἡ κυρία Σουρῆ εἶχεν ἐξέλθει καὶ τὸν εἶχεν ἀφήσει εἰς τὸ σπίτι μὲ τὴν παράκλησιν νὰ προσέχῃ ὀλίγον καὶ τὰ παιδιά. Ἀλλ' ὁ ποιητής, ὁ ὁποῖος δὲν φημίζεται πολὺ καὶ ὡς πατὴρ ὑπομονητικός, ἀνέθεσε σιωπηλῶς τὴν ἐποπτείαν εἰς τοὺς ὑπηρέτας καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ῥαθυμόν του πρωϊνὴν εὐδαιμονίαν, κάμνων τολύπας καπνοῦ ὑποκυάνους καὶ ὄνειρα ποιητικὰ ὑποκύανα . . .

Αἴφνης ἀνοίγεται ἡ θύρα τῆς εἰσόδου βιαίως καὶ ὑπὸ τοὺς σπασμωδικοὺς ἤχους τοῦ κώδωνος εἰσορμᾷ ἢ μᾶλλον ἐνσκήπτει εἰς ἄνθρωπος συγκεκινημένος, ἀσθμαίνων, παράφορος. Ἦτο ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ καὶ κάτι ἔτρεχε βέβαια διὰ νὰ τρέχῃ τόσον. Τὸν περιστοιχίζουν ἀποροῦντες ὁ μάγειρος, ἡ γουβερνάντα, τὰ παιδιά, ὁ σκύλος Γκιούλ. Ἀλλ' ὁ Παναγιώτης τοὺς παραμερίζει καὶ ἀνέρχεται τὴν κλίμακα, κραυγάζων :

— Κύριε Γιώργο ! κύριε Γιώργο !

Ὁ θόρυβος δὲν πτοεῖ τὸν ποιητὴν καὶ ἐρωτᾷ ἁπλῶς ἀπὸ τὴν θέσιν του.

— Τί τρέχει, καλέ ;

— Τὰ συχαρίκια μου . . . Σᾶς ἔπεσε . . . Σᾶς ἔπεσε τὸ λαχεῖο . . . ὁ πρῶτος ἀριθμός.

— Μίλα καλά, βρέ !

Ἡ μεγάλη εἴδησις κάμνει τὸν ποιητὴν νὰ σηκωθῇ καὶ δίδει ἀμέσως εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του ἔκφρασιν θυμωμένου. Μήπως παρεφρόνησεν ὁ ἄνθρωπός του ; Τί τοῦ ἐχρεωστοῦσε νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν ἀνησυχήσῃ πρωΐ πρωΐ, — διότι καὶ τὸ μεσημέρι διὰ τὸν κ. Σουρῆν εἶνε ἀκόμη πρωΐ.

Ἀλλ' ὁ Παναγιώτης ἐπιμένει. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν ἐρωτήσεων, αἱ ὁποῖαι τῷ ἀπευθύνονται πανταχόθεν, δίδει τὰς ἀναγκαίας ἐξηγήσεις καὶ παρουσιάζει τὰ πειστήρια τῆς εὐτυχίας. Ὁ ποιητὴς τὸν ἀκούει σιωπῶν. Ἡ κυρία Σουρῆ τὸν εἶχε συναντήσει πρὸ ὀλίγης ὥρας εἰς τὸν δρόμον καὶ τῷ ἔδωκε νὰ φέρῃ εἰς τὸ σπίτι τοὺς ἀριθμοὺς τῶν μετοχῶν των, διὰ νὰ τοὺς παραβάλουν μὲ τοὺς κληρωθέντας. Ὁ Παναγιώτης, μὲ τὸν ζῆλον ἀνθρώπου τοῦ σπιτιοῦ, ἔκρινε καλὸν νὰ περάσῃ πρῶτα ἀπὸ τὴν Τράπεζαν, νὰ ἴδῃ τοὺς κερδίσαντας ἀριθμοὺς καὶ νὰ κάμῃ ὁ ἴδιος τὴν παραβολήν . . . Πηγαίνει, βλέπει καὶ τοῦ ἔρχεται ζάλη εἰς ὅ,τι εἶδεν... Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς τῆς σημειώσεως τὴν ὁποίαν ἐκράτει ἦτο ὁ 46,346, καὶ ὁ πρῶτος τῶν κληρωθέντων ὁ 46,346 . . . Δὲν πιστεύει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἐρωτᾷ . . . ἐρωτᾷ ἔκπληκτος, ἐνεός. Οἱ παρευρισκόμενοι τοῦ ἐπιβεβαιόνουν τὴν ταυτότητα. Μάλιστα, ὁ ἀριθμὸς 46,346 κερδίζει πρῶτος 100,000 φρ. χρυσᾶ. Τί χαρά ! τί εὐτυχία καὶ δι' αὐτὸν τὸν πτωχόν... Καὶ χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε, μήπως προφθάσῃ ἄλλος τὰ συχαρίκια, καὶ χωρὶς νὰ προσέξῃ πλέον εἰς τοὺς κατόπιν ἀριθμούς, τρέχει, τρέχει μὲ τὰ τέσσαρα εἰς τοῦ Σουρῆ.

— Νά με ! εἶπε τελειόνων τὴν διήγησίν του μὲ μειδίαμα εὐφροσύνης καὶ ἀγαθότητος. Σᾶς ἔπεσε ὁ πρῶτος ἀριθμός. Στεῖλτε ὅποιον θέλετε νὰ ρωτήξῃ στὴν Τράπεζα.

— «Μπρὲ μπὰς καὶ τὸ εἶπες κανενὸς καὶ ἀρχίσουν νὰ μοῦρχουνται ἐδῶ μουσικές ;» ἦτο ἡ πρώτη ἐρώτησις τοῦ Σουρῆ, ἅμα ἐβεβαιώθη ὅτι εἶχαν κάποιαν ὑπόστασιν οἱ λόγοι τοῦ ἀνθρώπου του.

Καὶ ἡ δευτέρα :

— Πόσῳ πάει τὸ συνάλλαγμα ;

★

Τὸ σπίτι ἀνάστατον. Ὁ Γκιούλ, ὁ σκύλος τὸν ὁποῖον ἐχάρισαν εἰς τὸν ποιητὴν διὰ νὰ τον ἀπαθανατίσῃ μὲ τὸν Ρ ω μ η ό ν, ἤρχισε νὰ γαυγίζῃ. Τὰ παιδιά, ἡ Μυρτώ, ἡ Ἡρώ, ἡ Ἀλεξάνδρα, ἤρχισαν νὰ τρέχουν, νὰ γελοῦν, νὰ φωνάζουν μαζὶ μὲ τὸν σκύλον, χωρὶς οὔτε αὐτὰ νὰ ἠξεύρουν διατί. Ἡ γερμανὶς γουβερνάντα οὔτε ἐσκέφθη κἂν νά τα καθησυχάσῃ, ἀνάστατος καὶ αὐτὴ καὶ θορυβοῦσα περισσότερον τῶν μικρῶν. Ὁ μάγειρος ἀφῆκεν εἰς τὴν τύχην των τὰ φαγητά του καὶ ἔτρεξεν εἰς τὴν Τράπεζαν διὰ νὰ βεβαιωθῇ. Ὁ Παναγιώτης καὶ ὁ κ. Πλάτων ἔτρεξαν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς κυρίας Σουρῆ, ἀγνοούσης ἀκόμη τὴν εὐτυχίαν της. Κάθε τόσον ἐγύριζαν καὶ ἐρωτοῦσαν :

— Ἦλθε ;

— Ὄχι ! ἐφώναζεν ὁ ποιητής, πηγαίνετε νὰ ἰδῆτε καὶ ἐκεῖ !

Καὶ ἀνήσυχος, μετέωρος, τρικυμιώδης, ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ κ. Παράσχος, μὲ ἀνασηκωμένην κόμην, περιήρχετο τὴν οἰκίαν, ἐπρόβαινεν ἀπὸ τὸ παράθυρον, κατέβαινεν εἰς τὴν θύραν, ἀνυπόμονος νὰ ἰδῇ τὴν Μαρὴν νὰ ἔλθῃ, διὰ νὰ μάθῃ κ' ἐκείνη τὸ μέγα νέον, διὰ νὰ βεβαιωθῇ κ' ἐκεῖνος περὶ αὐτοῦ . . .

Ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλας του τὰς ἀμφιβολίας, ὁ φύσει πυρρωνιστὴς ἄνθρωπος, δὲν ἐκρατήθη ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναπλάσσῃ τὰ σχέδια τοῦ μέλλοντος, ἐν ᾧ ἐζήτει **τὴν**

Digitized by Google

γυναῖκά του. Αἱ ἐφημερίδες καὶ ὁ Ρωμηὸς ἐγκατελείφθησαν εἰς τὸ Γραφεῖον. Ἑκατὸν χιλιάδες φράγκα χρυσᾶ σοῦ λέει ἄλλος, ἑκατὸν ἑξῆντα χιλιάδες δραχμὲς καὶ ἔχει ὁ Θεὸς μὲ τὴν ὕψωσι τοῦ χρυσοῦ... Πρῶτον καὶ κύριον, ἐσκέπτετο, διακόπτω τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ρωμηοῦ δι' ἓξ μῆνας—καὶ ἴσως καὶ διὰ παντὸς καὶ ἀναπαύομαι. Φθάνει πειὰ τὸ μαγγανοπήγαδο — οὕτως ὀνομάζει τὴν ἐφημερίδα του ὁ κ. Σουρῆς — βγάζω κάθε τόσο ἕνα τόμο, καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἰδοῦμε. Ἔπειτα ξεπληρόνω τὸ σπίτι τοῦ Φαλήρου καὶ κτίζω καὶ ἕνα σπιτάκι ἐδῶ στὰς Ἀθήνας καὶ γίνομαι στὰ ἀληθινὰ οἰκοδεσπότης καὶ ὄχι στὰ ψέμματα, ὅπως εἶμαι τώρα στὸ Φάληρο... Καὶ κανένα ταξειδάκι μὲ δυὸ τρεῖς φίλους, αἴ, δὲν θὰ ἦταν ἄσχημο. Γιὰ τὰ ρέστα ἂς φροντίσῃ ἡ γυναῖκά μου. Ἐγὼ τὴν ἡσυχία μου θέλω... καὶ τὸ βράδυ κοῦκο καὶ τόμπολα ὡς τὸ πρωΐ...

Καὶ τὰ σχέδια τῷ ἤρχοντο ἀλλεπάλληλα. Αὐτὰ μόνον εἶπεν εἰς τοὺς οἰκείους του. Ἀλλὰ ποῖος εἶνε ἱκανὸς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κεφαλήν, εἰς τὴν παράδοξον κεφαλὴν τοῦ κ. Σουρῆ, καὶ νὰ ἴδῃ τί συνέβαινεν ἐκεῖ μέσα τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς βεβαίας ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγωνιώδους ἀναμονῆς;

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Τράπεζαν καὶ ὁ μάγειρος γεμάτος χαράν.

— Μάλιστα, κύριε, σᾶς ἔπεσεν, εἶπεν. Ὁ ἀριθμὸς 46,346 εἶνε κληρωμένος πρῶτος. Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου.

— Μὰ ποῦ εἶνε αὐτὴ ἡ Μαρή! ἀνέκραξεν εἰς ἀπάντησιν ὁ ποιητής.

Ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἀντὶ τῆς κ. Σουρῆ εἰσῆλθον ἡ Ἔλλη καὶ ὁ Κρίτων, τὰ μεγαλήτερα παιδία, τὰ ὁποῖα τὴν ὥραν ἐκείνην ἐσχόλασαν. Ἦσαν φαιδρὰ καὶ πεινασμένα, ὅπως συνήθως ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὸ Σχολεῖον τὰ παιδιά, ἀλλ' ἡ εἴδησις τὴν ὁποίαν τοῖς ἔρριψαν ἀμέσως, ἐδιπλασίασε τὴν φαιδρότητά των καὶ ἐξηφάνισε τὴν πεῖνάν του.

— Τὸ λαχεῖο! μᾶς ἔπεσε τὸ λαχεῖο τῆς μαμᾶς! ἐφώναξεν ὁ ζωηρὸς Κρίτων. Τότε θὰ μοῦ πάρῃ καὶ μένα τὸ βελοσιπέδ.

— Καὶ μένα τὸ πιάνο! εἶπεν ἡ σοβαρωτέρα Ἔλλη.

— Καὶ θἀφήσῃς τὸ βιολί; αἴ; ἠρώτησεν ὁ Κρίτων.

— Ὄχι θὰ παίζω καὶ τὰ δυό.

Καὶ ἤρχισαν τώρα καὶ τὰ παιδία τὰ σχέδιά των τὰ τελεύτητα καὶ τὰ παράδοξα, παραδοξότερα καὶ τῶν σχεδίων τοῦ πατρός, — διότι ὅσῳ ζωηρὰν φαντασίαν καὶ ἂν ἔχῃ εἷς ποιητής, εἶνε ἀδύνατον νὰ φθάσῃ τὴν φαντασίαν τοῦ παιδίου.

Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἀναστατώσεως, ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι ὁ κ. Πλάτων καὶ ὁ Παναγιώτης. Παντοῦ ἐπῆγαν ἀλλὰ τὴν κ. Σουρῆ δὲν τὴν ἐπέτυχαν. Τέλος πάντων! Μεσημέρι ἦτο. Τώρα ὅπου καὶ ἂν ἦταν θὰ ἤρχετο.

Καὶ τὴν ἐπερίμεναν. Καὶ ὁ Γκιοὺλ ἐγαύγιζε.

*

Ἐπὶ τέλους!

Ντάγκ! Ντούγκ!

Ἡ κυρία Σουρῆ.

Τὴν ὑπεδέχθησαν μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων, καὶ τὴν περιεστοίχισαν ὅλοι, ἀπὸ τοῦ Γεώργου μέχρι τοῦ Γκιούλ.

— Τί τρέχει καλέ; εἶπεν ἐκείνη ἀποροῦσα διὰ τὴν τόσην χαράν των.

— Τὸ Λαχεῖο! μᾶς ἔπεσε τὸ Λαχεῖο.

— Ποιὸ Λαχεῖο;!

— Τῆς Τραπέζης, καλέ! εἶπε φωνάζων ὁ Σουρῆς. Δὲν ἔδωκες τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ὁμολογιῶν μας εἰς τὸν Παναγιώτην;

Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἡ κυρία Σουρῆ, πῆγε νὰ λιποθυμήσῃ ἀπὸ τὰ γέλοια... Δὲν ἤθελε καὶ περισσοτέρους διὰ νὰ ἐννοήσῃ ἀμέσως τὰ συμβαίνοντα. Τί κρῖμα ὅμως νὰ μὴν ἠμπορέσῃ νὰ κρατηθῇ καὶ νά τους κρατήσῃ ἀκόμη ὀλίγον εἰς τὴν ἀστείαν πλάνην καὶ εἰς τὴν παρεξήγησιν! Ἔβλεπε τὸν ἀγαθὸν Παναγιώτην, τὸν ἀκούσιον δράστην τῆς σκηνῆς, ἱστάμενον ἐκεῖ ἐμπρός της μετ' ἀπορίας.

— Βρὲ σύ, Παναγιώτη!..

Τῷ ἔλεγε, καὶ ἤρχιζε πάλιν τὰ γέλοια, χωρὶς νὰ εἰμπορῇ νἀρθρώσῃ λέξιν.

Ὁ Σουρῆς τὰ ἔχασεν. Ἡ ἐλπίς του ἐκλονίζετο καὶ κατέπιπτεν... Ἦτο λάθος λοιπόν... λάθος χωρὶς ἄλλο.

— Ἔλα Μαρή! εἶπεν ἀρχίζων νὰ θυμόνῃ· πές μας λοιπόν!

— Καλὲ ποιοὺς ἀριθμοὺς ὁμολογιῶν μας ἔδωκα! εἶπεν ἐκείνη ἅμα ἐξεγέλασε. Ἐγὼ τοῦ ἔδωσα τὴν σημείωσι τῶν κερδισμένων ἀριθμῶν.

— Μπά! ἔκαμεν ὁ ποιητής, ὡσεὶ ἐξεγειρόμενος ἐξ ὀνείρου. Καὶ ἀνοίξας τὴν παλάμην τὴν ἐκάθισεν, ὡς συνειθίζει, ἐπὶ τοῦ ἰδίου προσώπου καὶ εἶπε·

— Νά! κ' ἐγὼ κόντεψα νά το πιστέψω.

Ὁ λόγος ἦτο μετριόφρων. Ἦλθε στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐπίστευσε πραγματικῶς. Ἦτο τόσον ὡραία, τόσον φυσικὴ ἡ παρεξήγησις, ὥστε καὶ οἱοσδήποτε ἄλλος εἰς τὴν θέσιν του θὰ τὸ ἐπίστευεν. Ὅταν ὁ Παναγιώτης, κρατῶν εἰς χεῖράς του σημείωσιν τῶν κερδισάντων ἀριθμῶν, ἐνόμιζεν ὅτι ἔχει τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ὁμολογιῶν τῆς κ. Σουρῆ καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην παρουσίασε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὸ χαρτίον, ἦτο φυσικὴ συνέπεια νὰ γεννηθῇ ἡ παρεξήγησις. Τὸ μόνον ἀπορίας ἄξιον εἶνε πῶς οὔτε ὁ ἀγαθὸς Παναγιώτης, οὔτε κανεὶς ἄλλος τῶν ὀλιγώτερον αὐτοῦ ἀγαθῶν, ἐσκέφθη νὰ παραβάλῃ καὶ τοὺς ἄλλους ἀριθμοὺς μὲ τοὺς κληρωθέντας, ὅτε βεβαίως ἡ πλάνη θὰ διελύετο. Ἀλλὰ εἰς τὸ θάμβος τῆς πρώτης ταυτότητος, ἠδιαφόρησαν, βλέπετε, δι' ὅλους τοὺς ἄλλους. Φαντάζομαι πόσον θὰ ἐπέσυρε τὰς μομφὰς τῶν κριτικῶν, ἐὰν εἰς παρομοίαν ψυχολογικὴν στιγμὴν ἐστηρίζετο κανὲν ἔργον φανταστικόν, ὡς τὸ παρεμφερὲς διήγημα τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου καὶ ἡ Οἰκογένεια Παραδαρμένου τοῦ κ. Ἀννίνου. Ἀλλ' εἰς τὸ διήγημα τὸ ὁποῖον ἀντέγραψα σήμερον φωτογραφικῶς ἐκ τοῦ πραγματικοῦ, τὸ γεγονὸς εἶνε ἀναντίρρητον. Ὁ Σουρῆς ὑπέστη δι' αὐτοῦ μίαν πλάνην γλυκεῖαν καὶ μίαν παγετώδη ἀφύπνισιν. Εἶνε περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι ὅταν κατόπι παρεβλήθησαν οἱ ἀληθεῖς ἀριθμοὶ τῶν ὁμολογιῶν τῆς Κας Σουρῆ μὲ τοὺς κληρωθέντας, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον κέρδος ἐβεβαιώθη...

Καὶ ὁ Σουρῆς, ἀφ' οὗ ἐθύμωσεν ὀλίγον μὲ τὴν Τύχην ἡ ὁποία τὸν ἐπερίπαιζε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Γραφεῖόν του, εἰς τὰς ἐφημερίδας του, εἰς τὸν Ρωμηόν του. Τὸ σχέδιόν του τώρα, τὸ καλλίτερον, ἦτο νὰ πραγματευθῇ διὰ στίχων εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τὸ πάθημά του... Πρὸς εὐτυχίαν μας καὶ ἴσως πρὸς εὐτυχίαν του, ἔμεινε Σουρῆς ὡς πρότερον. Ὅταν τὸ ἑσπέρας, εἰς τὴν συνήθη μικρὰν συναναστροφήν, τὴν συγκροτουμένην καθεκάστην εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀναλαβὼν πλέον ὅλην του τὴν ἀπάθειαν μᾶς διηγεῖτο μὲ τὸ ἀμίμητον μέθυ του τὸ κωμικὸν πάθημα τῆς ἡμέρας, ὁ ὑποφαινόμενος ἐγέλασε πολύ, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἐρρίγησεν ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τοῦ κινδύνου, τὸν ὁποῖον διέτρεξε καὶ αὐτὸς καὶ τὸ πανελλήνιον, νὰ χάσῃ τὸν Ρωμηόν του, τὴν μοναδικήν του καὶ ἀτίμητον ψυχαγωγίαν...

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Βροχὴ καὶ ἰλύς, αἰθρία παροδική, βορρᾶς παγετώδης, οὐρανὸς μολυβδόχρους, νιφάδες χιόνος εἰς τὰ βουνά, ἐπίμονον καὶ λεπτὸν χιονόνερον εἰς τὴν πόλιν—ἰδοὺ φέτος τ' ἀθηναϊκὰ Χριστούγεννα. Τὰ χάρτινα φανοστόλιστα καραβάκια τῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα τὴν παραμονὴν περιήρχοντο τὰς οἰκίας καὶ τὰ καταστήματα καὶ ἔψαλλαν τὰ Χριστούγεννα, ἐβρέχοντο καὶ κατεστρέφοντο·—οἱ δὲ καταλασπωμένοι ὅμιλοι ἐβλασφήμουν πέριξ των καὶ ἐγέλων· ἀλλὰ τὰ παθήματά των συνέτεινον νά τους δέχωνται μετὰ περισσοτέρας συμπαθείας καὶ νἀμοίβουν προθύμως μὲ πεντάλεπτα τὴν παράφωνον καὶ παταγώδη συναυλίαν των. Τὴν ἰδίαν ἑσπέραν ὑπὸ τὸ αἱματόχρουν φῶς τῶν ἐκ ρυτίνης πυρῶν αἱ κατάβροχοι ὁδοὶ ἀνέλαμπον ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, ἀργὰ δέ, ὅταν διελύθησαν τὰ ὑετοφόρα νέφη καὶ ἀνεφάνη μὲ διπλασίαν ἀνταύγειαν ἡ σελήνη, οἱ ἄνθρωποι κουκουλωμένοι μὲ τὰ βαρέα των ἐπανωφόρια, ἐπέστρεφον ἐκ τῶν φιλοξένων οἰκιῶν, ὅπου διῆλθον τὴν ἑσπέραν φλυαροῦντες ἢ χαρτοπαίζοντες.

Ἡ κίνησις εἰς τὰ καταστήματα φέτος ὀλίγη, ἀλλ' εἰς τὴν ἀγορὰν μεγάλη ὡς πάντοτε καὶ ἀκμαία. Μὲ ὅλην τὴν οἰκονομικήν, ἢ ὅπως θέλουσιν ἄλλοι, τὴν νομισματικὴν κρίσιν, μὲ ὅλην τὴν ὑπερτίμησιν τῶν εἰδῶν, δὲν ὑπῆρξεν οἰκογενειάρχης, ὁ ὁποῖος οὕτως ἢ ἄλλως, νὰ μὴ ἐξοικονόμησε τἀναγκαῖα διὰ νὰ φέρῃ τὴν κάλαθον τοῦ ὀψοκομιστοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του πλήρη καὶ νὰ παραθέσῃ τὴν ἐπομένην πλουσίαν ὅσῳ τὸ δυνατὸν τὴν τράπεζάν του,—τὸ μόνον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων, διαφέρει ἀπὸ τὰς ἄλλας τοῦ χρόνου.

✣

Ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες εἶνε ἐφευρετικώτατοι εἰς τρόπους ἐκδικήσεως, δύνανται νὰ μαρτυρήσωσιν εὐγλώττως τελευταῖά τινα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀνέγραψαν τὰς ἡμέρας ταύτας αἱ ἐφημερίδες. Οὕτως ὑπηρέτης παντοπωλείου, ἵνα ἐκδικηθῇ τὸν κύριόν του, ἐπιπλήξαντα αὐτόν, ἔρριψεν εἰς τὰ βαρέλια τοῦ ρητινίτου ἀκαθάρτους ὕλας, αἱ ὁποῖαι κατέστρεψαν τὸν οἶνον καὶ πολλῶν χιλιάδων δραχμῶν ζημίαν ἐπροξένησαν εἰς τὸν παντοπώλην· ἄλλος δέ τις ὑπάλληλος μεταξουργοῦ, μνησικακῶν κατ' αὐτοῦ δι' ἀγνώστους λόγους, ἔρριψεν ἐπ' ἀρκετῆς ποσότητος μετάξης οὐσίας ἐπιβλαβεῖς, αἱ ὁποῖαι τὴν κατέστησαν ἄχρηστον. Ἀλλὰ τὸ περιεργότερον ἐξ ὅλων εἶνε τὸ ἀγγελθὲν ἔκ τινος ἐπαρχίας, ὅπου εἰς τὰς νομάς της ὑπὸ χειρὸς ἀγνώστων κακοποιῶν, τίς οἶδεν ὁποίαν ἐκδίκησιν πνεόντων, ἐσπάρησαν οὐσίαι δηλητηριώδεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκατοντάδες ἀθώων προβάτων ἀπέθανον, ἕως οὗ ἠννοήθη ὑπὸ τῶν ποιμένων τὸ πρᾶγμα καὶ κατηγγέλθη εἰς τὴν ἀρχήν, «ἐπιληφθεισῶν ἀνακρίσεων, πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐνόχων» κατὰ τὴν στερεότυπον φράσιν τὴν παρ' ἡμῖν συνοδεύουσαν τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐγκλημάτων.

✣

Ἐν τῷ β' ἀστυνομικῷ τμήματι διεδραματίσθη ἐσχάτως κωμικωτάτη σκηνή. Παράφρων τις κρατούμενος ἐν αὐτῷ, ἐκβιάσας τὴν θύραν τῆς φυλακῆς του, ἀνῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ἀστυνόμου κ. Βαλσαμάκη καὶ περιβληθεὶς στολὴν ἀνθυπολοχαγοῦ, τὴν ὁποίαν εὗρεν ἐκεῖ, ἐκάθησε πρὸ τοῦ γραφείου μετὰ πολλῆς σοβαρότητος καὶ βαθέως ἀπησχολημένος. Οἱ κλητῆρες διήρχοντο βαδίζοντες ἀκροποδητεὶ ἵνα μὴ ταράξωσι τὸν ὑποτιθέμενον Ἀστυνόμον. Τὸ τοιοῦτο διήρκεσε περὶ τὴν ὥραν, ὅταν εἷς κλητὴρ λαβὼν ἀνάγκην τοῦ ἀστυνόμου, τὸν πλησιάζει εὐσεβάστως καὶ χαιρετίζων:

— Κύριε Ἀστυνόμε!

— Γκρεμίσου ἀπ' ἐδῶ! κραυγάζει ἀνεγειρόμενος ὁ τρελός.

Μὲ ὅλην του τὴν ἔκπληξιν ὁ κλητὴρ δὲν ἐβράδυνε νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ καὶ ἐπικαλεσθεὶς τὴν συνδρομὴν τῶν συναδέλφων του, συνέλαβε τὸν περίεργον τρελὸν καὶ τὸν ἐπανέκλεισεν εἰς τὸ κρατητήριον.

✣

Σεμνή, ἀπέριττος, ἀθόρυβος, ἀλλ' εἰς ἄκρον ἐπιβάλλουσα καὶ συγκινητική, κατὰ τὰς ἐφημερίδας, ἑορτὴ ἐτελεῖτο ἐν ταῖς φυλακαῖς Συγγροῦ, τὴν προπαρελθοῦσαν Κυριακήν. Οἱ ἄνηβοι κατάδικοι, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ὑφίσταντο τὰς ἐξετάσεις των. Ἡ πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐν Χριστῷ Ἀδελφότητος κυρία Κεχαγιᾶ, ἀπήγγειλε τὸν εἰσαρκτήριον, μετὰ τὸ πέρας δὲ τῶν ἐξετάσεων, κατὰ τὰς ὁποίας εὐστοχώταται ὑπῆρξαν αἱ ἀπαντήσεις τῶν μαθητῶν, μαρτυροῦσαι καὶ τῶν διδαξάντων τὸν ζῆλον καὶ ἐκείνων τὴν μετάνοιαν, ὁ κ. Ὑπουργὸς ἔκαμε σύντομον ἀλλ' εὐγλωττοτάτην προσφώνησιν, ἐξάρας τὴν κοινωνικὴν σημασίαν τοῦ φιλανθρώπου ἔργου τῶν κυριῶν καὶ ἀπευθύνας λόγους εὐμενεῖς πρὸς τοὺς μικροὺς καταδίκους, πρὸς τοὺς ὁποίους ὑπέμνησεν ἐν τέλει καὶ ὑπέδειξε τὴν προνομίαν τῆς βασιλικῆς χάριτος ὡς ἐπικειμένην ἀμοιβὴν τῶν πόνων των καὶ τῆς μεταμελείας των. Ὅσῳ ἄδικον καὶ ἂν εὑρίσκῃ τις τὸ νὰ δοκιμάζωσι τόσας εὐτυχίας καὶ ἀνακουφίσεως στιγμὰς οἱ κακοῦργοι καὶ νὰ τυγχάνωσι θερμῆς προστασίας, καθ' ὃν χρόνον τόσα ἄλλα παιδία τίμια καὶ καλὰ κατατυραννοῦνται ἐν τῇ ἀθλίᾳ των ἐλευθερίᾳ, δὲν εἰμπορεῖ ἐξ ἄλλου νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ κ. Σιμοπούλου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ τοιαύτη πρὸς τοὺς μικροὺς καταδίκους συμπεριφορὰ εἶνε εὐεργετικωτάτη διὰ τὴν κοινωνίαν μας, αὐτὴ κυρίως μέλλουσα νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑποτροπὴν καὶ νἀναστείλῃ τὴν ἐγκληματικότητα.

✣

Εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν ἀνήβων καταδίκων φίλος,—περὶ τῆς ἀξιοπιστίας ὅμως τοῦ ὁποίου, ὅταν μάλιστα εὐφυολογῇ, δὲν ἐγγυώμεθα—μᾶς ἀνεκοίνωσε τὸν ἑπόμενον διάλογον:

Ὁ καθηγητὴς τῶν ἱερῶν: Διατὶ ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ Ἰωάννης ὀνομάζονται πρωτόκλητοι;

Ὁ μαθητής: Διότι τὰ εἰς ας καὶ ης ἀρσενικὰ εἶνε τῆς πρώτης κλίσεως.

✣

Καὶ ἓν ἄλλο νόστιμον ἐπίκαιρον: Ἐπαρχιακή τις ἐφημερὶς περιγράφουσα τὴν τελευταίαν τρικυμίαν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, καθ' ἣν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἔφθαναν μέχρι τῶν παραλίων οἰκιῶν τῶν Καλαμῶν, προσέθετεν ὅτι ἐκινδύνευσαν νὰ ναυαγήσουν τὸ Τελωνεῖον καὶ ὅλαι αἱ οἰκίαι τῆς προκυμαίας.

Digitized by Google

ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Συνεδρίασις τῆς 16 Δεκεμβρίου 1892. — Κατὰ πρῶτον ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Ὁμὸλλ ὑπέβαλε διαφόρους ἀνακοινώσεις Ἑλλήνων καὶ ξένων περὶ νεωστὶ ἀνακαλυφθέντων ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, ἰδίως ἐπιγραφῶν, ἐξ Ἑλλάδος, Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἰταλίας. Ἔπειτα λαβὼν τὸν λόγον ὁ διευθυντὴς τοῦ ἡμετέρου νομισματικοῦ μουσείου κ. Σβορῶνος ὡμίλησε περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις νομίσμασι παρὰ τὸν κύριον τύπον ἀπαντώντων μικρῶν συμβόλων, ὧν ἐξῆρε τὴν σημασίαν διά τε τὴν νομισματικὴν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν ἐν γένει. Καταδείξας δὲ πρῶτον διὰ παραδειγμάτων τὸ σφαλερὸν τῆς κατὰ τὸ ὑπὸ Λουδ. Μύλλερ εἰσαχθὲν σύστημα ἑρμηνείας τῶν ἐν τοῖς νομίσμασιν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου συμβόλων, καθ' ἣν τὰ σύμβολα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις, ἐν αἷς ἐκόπησαν τὰ νομίσματα, καὶ τὴν ἐν τῇ χρονολογικῇ κατατάξει τῶν νομισμάτων ἐπερχομένην ἐκ τούτου σύγχυσιν, προσεπάθησε νὰ ἑρμηνεύσῃ κατ' ἄλλον τρόπον τὰ ἐν τοῖς Κρητικοῖς νομίσμασι σύμβολα, ἐκφράσας τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τὰ σύμβολα θὰ ἐξηγηθῶσι καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅταν ποτὲ ἀποπερατωθῇ ἡ ὑπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίας ἐπιχειρηθεῖσα ἔκδοσις τῆς γενικῆς τῶν νομισμάτων συναγωγῆς (Corpus numorum). Κατὰ τὸ σύστημα τοῦ κ. Σβορώνου τὰ ἐπὶ τῶν Κρητικῶν νομισμάτων σύμβολα ἀνάγονται εἰς ὀκτὼ διαφόρους κατηγορίας, ὀλίγιστα δὲ μένουσιν ἀνεξήγητα. Ἀκολούθως ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κ. Μιλὲ ὁμιλήσας διὰ μακρῶν περὶ τῶν βυζαντινῶν μολυβδοβούλων καὶ περιάπτων καί τινων ἐξ αὐτῶν διευκρινουμένων ἱστορικῶν ζητημάτων. Τελευταῖος προέκειτο νὰ λάβῃ τὸν λόγον ὁ κ. Ὁμόλλ, ἵνα ἀνακοινώσῃ ἀρχαϊκήν τινα ἐπιγραφὴν ἐκ Μαντινείας, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ προηγούμεναι ἀνακοινώσεις διήρκεσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἀνέβαλε τὴν ἀνακοίνωσιν αὐτοῦ διὰ τὴν προσεχῆ συνεδρίασιν.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ἐξεδόθησαν τὸ τρίτον τεῦχος τοῦ δεκάτου ἑβδόμου τόμου τῶν Ἀνακοινώσεων τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τὸ τεῦχος τοῦ Σεπτεμβρίου—Νοεμβρίου 1892 (ἤτοι τοῦ δεκάτου ἕκτου ἔτους) τοῦ Δελτίου Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας τοῦ συντασσομένου ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς Σχολῆς. Ἐκ τῶν ἐν τῷ τεύχει τοῦ γερμανικοῦ περιοδικοῦ ἀρχαιολογικῶν πραγματειῶν (γεωμετρικὰ ἀγγεῖα ἐξ Ἀθηνῶν, μελέται περὶ τῶν ἀναγλύφων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, περὶ τῶν Μουσῶν τοῦ Πραξιτέλους, περὶ τοῦ οἰκήματος τοῦ Ἀμφικτύωνος ἐν τῷ Κεραμεικῷ κτλ.). ἀναφέρομεν ἰδίᾳ τὴν περὶ τῶν διαφόρων ἐν Ἀθήναις Ὠδείων μελέτην τοῦ κ. Δαίρπφελδ. Τὸ συμπέρασμα τοῦ κ. Δαίρπφελδ εἶναι ὅτι τρία Ὠδεῖα ὑπῆρξαν ἐν Ἀθήναις: τὸ παλαιὸν τοῦ Περικλέους παρὰ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον, ὅπερ κατεστράφη κατὰ τὸ 86 π. Χ., τὸ ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ἐν τῇ Ἀγορᾷ ὑπὸ Ἀγρίππα κτισθὲν καὶ τὸ ἔτι σωζόμενον τοῦ Ἡρώδου. Ἐν δὲ τῷ τεύχει τοῦ γαλλικοῦ Δελτίου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι μὲν πραγματεῖαι (περὶ χαλκῶν τινων ἀρχαίων τοῦ Πτώου, ψηφίσματα τῶν Ἀθηναίων τῶν ἐν Δήλῳ, περὶ τῆς παρὰ τὴν Σμύρνην μονῆς τῶν Λέμβων, ἐπιγραφαὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας κτλ.) καὶ δὴ περὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Διὸς Μειλιχίου ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Σ. Ῥεϊνάχ. Περὶ τῶν ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Fauvel ἐν Ἀμπελοκήποις γενομένων εὑρημάτων, ὅπου νομίζει ὁ Ῥεϊνὰχ ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῇ ἴσως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερόν, ὡμίλησεν ἤδη ἐν τῇ δημοσίᾳ συνεδριάσει τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου ὁ κ. Βόλτερς (Ἴδ. Ἑστίαν 20 Δεκεμβρίου 1892 σ. 400). Σημειωτέον ὅτι ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην ἔδωκεν ὅρος παλαιὸς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κουμανούδη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἐκδοθεὶς οὕτω: «Ηιερὸν Διὸς μιλιχίο αης Ἀθηναίας». Ἀντὶ τοῦ προφανῶς ἐσφαλμένου αης ὑποθέτει ὁ κ. Ῥεϊνὰχ ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ *καὶ* ἢ *καὶ τῆς* ἐν ὑποσημειώσει δὲ ἀναφέρει τὴν διόρθωσιν τοῦ Kirchhoff εἰς *Γῆς*, ἀλλὰ τὴν διόρθωσιν εἶχεν ἤδη κάμῃ ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐπιγραφῆς διὰ μικρᾶς σημειώσεώς του ἐν τῇ Ἐφημερίδι ὁ κ. Δ. Σεμιτέλος.

ΜΙΚΡΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΤΕΛΟΥΜΕΝΟΙ

ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

Ὅλοι οἱ ἀναγνῶσται τῆς Ἑστίας γνωρίζουν βεβαίως παραμύθια τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν παιδικήν των ἡλικίαν ἤκουσαν, πολλοὶ δὲ καὶ τόρα ἀκόμη ἴσως ἔχουν τὴν εὐτυχίαν ν' ἀκούουν τοιαῦτα κατὰ τὰς χειμερινὰς νύκτας ἀπὸ στόματος γραίας μάμμης ἢ τροφοῦ. Ἐκ τούτων ἂς ἐκλέξῃ ὁ καθεὶς τὸ καλήτερον, τὸ ὀλιγώτερον κοινόν, καὶ ἂς τὸ γράψῃ διατηρῶν ὅσον δύναται τὴν ἀφέλειαν τῆς διηγήσεως.

Τὰ χειρόγραφα πρέπει νὰ ληφθῶσιν ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Ἑστίας μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου, θὰ κριθῶσι δὲ ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως καὶ θὰ δοθῇ εἰς τὸ πρωτεῦον ἀμοιβὴ δραχμῶν 25. Θὰ δημοσιευθῶσι δὲ καὶ τοῦτο καὶ τὰ σχετικῶς καλήτερα εἰς τὴν Ἑστίαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΤΖΩΝ ΛΕΜΟΑΝ

Ὅταν ὁ Ἄνδερσεν μετέβη εἰς Παρισίους, ἐφαίνετο τόσον εὐχαριστημένος ἐκεῖ, ὥστε ὁ φιλόσοφος Βίκτωρ Κουζὲν τὸν ἠρώτησε μίαν ἡμέραν:—Δὲν μένετε διαρκῶς ἐδῶ; Ἀφοῦ ἡ ζωὴ εἶνε τόσον πληκτικὴ εἰς τὴν πατρίδα σας; Καὶ ὁ Δανὸς μυθογράφος στενάζων ἀπεκρίθη:—Καὶ μήπως ἀγαπᾷ κανεὶς ὀλιγώτερον τὴν μητέρα του ἂν τύχῃ νὰ εἶνε ἄσχημη;

— Τὸ φῶς τῆς Σελήνης ἔχει θερμότητα, ἀλλ' εἶνε τόσον μικρὰ αὐτὴ ὥστε δὲν τὴν αἰσθανόμεθα. Κατὰ τὰς γενομένας ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις εὑρέθη ὅτι ἡ Σελήνη θερμαίνει τόσον ὅσον μία λαμπὰς εἰς ἀπόστασιν 10 μέτρων.

— Ὅλαι αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ τοῦ κόσμου ἑνούμεναι ἀποτελοῦν μῆκος ἑνὸς ἑκατομμυρίου χιλιομέτρων. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν πρώτη ἔρχεται ἡ Γερμανία ἔχουσα 69 χιλιάδας χιλιόμετρα, δευτέρα ἡ Γαλλία 63, ἡ Ἀγγλία 59, ἡ Ρωσσία 50.

Digitized by Google

— Τὰ δάση τῆς Γερμανίας καλύπτουσι τὸ ἓν τέταρτον τοῦ ὅλου αὐτῆς ἐδάφους.

— Εἰς τὸν Βαρῶνον Ρότσχιλδ παρουσιάσθη μίαν ἡμέραν μικρὸς τραπεζίτης καὶ τοῦ εἶπεν :—Εἶχα δανείσῃ εἰς τὸν κόμητα Χ. 10,000 φιορίνια καὶ αὐτὸς ἔφυγε χθὲς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καμμίαν ὁμολογίαν τοῦ χρέους του δὲν ἔχω εἰς χεῖρας· τί νὰ κάμω ; —Νὰ τοῦ γράψῃς νὰ σοῦ ἐμβάσῃ τὰς 100,000 φιορίνια ποῦ σοῦ χρεωστεῖ.—Μὰ δὲν εἶνε 100,000 εἶνε μόνον 10,000.—Αὐτὸ θὰ σοῦ ἀποκριθῇ ἴσα ἴσα ὁ κόμης καὶ θὰ ἔχῃς τὴν ὁμολογίαν ποῦ σοῦ χρειάζεται.

— Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Φίλιππος Β' κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν γενεθλίων της ἔστειλεν εἰς τὴν τρίτην σύζυγόν του Ἄνναν τὴν Αὐστριακὴν ἐντὸς χρυσοῦ πινακίου ἰταλικὴν σαλάταν μετὰ τῆς ἑξῆς ἐπιστολῆς : « Ἀγαπητή μου. Σοῦ στέλλω ὀλίγην σαλάταν, ἡ ὁποία πιστεύω ὅτι θὰ σοῦ φανῇ νοστιμωτάτη. Τὴν ἔκαμα ὁ ἴδιος διὰ νὰ σ' εὐχαριστήσω. Καθὼς βλέπω ἐπιδίδω εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὴν μαγειρικὴν ἀκόμη ». Ἡ περίφημος αὐτὴ σαλάτα—ἀληθῶς βασιλικὴ — ἀπετελεῖτο . . . ἐκ πολυτίμων λίθων. Τὰ χορταρικὰ ἦσαν σμαράγδια, τὸ ἔλαιον τοπάζια, τὸ ὄξος ρουβίνια, τὸ ἅλας ἀδάμαντες καὶ μαργαρῖται. Καὶ ἡ ἀξία αὐτῆς 16 χιλιάδες δουκάτα !

— Τί ἦσαν οἱ μισθοὶ τῶν καθηγητῶν ἄλλοτε ! Ὁ Καλβῖνος ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Στρασβούργῳ εἶχεν ἐτήσιον μισθὸν κατὰ τὸ 1538—41 φιορίνια 80, ἤτοι 240 σημερινὰς χαρτίνας δραχμάς, καὶ ὀλίγον οἶνον !

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ταγγελθέντα ἔργα τοῦ Στεφάνου Μαλλαρμέ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Σχολῆς τῶν συμβολιστῶν ποιητῶν, ἐξεδόθησαν πρό τινος ἐν Παρισίοις εἰς ἕνα τόμον, ἐπιγραφόμενον *Στίχοι καὶ Πεζὰ* γενόμενον δὲ τὸ ἀντικείμενον τῶν μᾶλλον ἀντιθέτων κρίσεων.

— Ἐγνώσθη ἐσχάτως ἐν Λονδίνῳ ἡ διαθήκη τοῦ λόρδου Τέννυσον. Ὁ αὐλικὸς ποιητὴς ἀφίνει περιουσίαν ἀνερχομένην εἰς 57,000 λίρας στερλίνας, ἤτοι τὴν ἀξίαν τῶν δύο μεγαλοπρεπῶν αὐτοῦ οἰκημάτων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀνεγείρει ἐν Aldworth καὶ ἐν Farringford. Τὴν ἐπικαρπίαν τῶν κτημάτων τούτων κληροδοτεῖ εἰς τὴν χήραν Αἰμιλίαν Τέννυσον, τὴν ἰδιοκτησίαν δὲ αὐτῶν εἰς τὸν υἱόν του Ἄλλαμ, κληρονομοῦντα ἐπίσης καὶ τὰ χειρόγραφα ὡς καὶ τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν φιλολογικῶν ἔργων τοῦ πατρός του.

— Διήρεσε καὶ πάλιν τοὺς γάλλους κριτικοὺς ἡ ἀπὸ τῆς σκηνῆς παρισινοῦ θεάτρου διδασκαλία τοῦ συμβολικοῦ δράματος τοῦ Ἴψεν, τοῦ ἐπιγραφομένου *Ἡ Θαλασσινή*. Τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους κρίσεις ἐξήνεγκαν κατὰ τὸ σύνηθες ὁ Σαρσαὶ εἰς τὸν *Χρόνον* καὶ ὁ Λεμαῖτρ εἰς τὴν *Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων*.

Ἐπιστημονικά.

Ἐκτὸς τοῦ δουκὸς Καρόλου-Θεοδώρου τῆς Βαυαρίας, ὁ ὁποῖος ὡς γνωστὸν εἶνε ὀφθαλμολόγος διακεκριμένος, καὶ ἄλλο μέλος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ὁ πρίγκηψ Λουδοβῖκος-Φερδινάνδος εἶνε ἰατρὸς καὶ συγγραφεύς. Ἡ *Ἰατρικὴ Ἐπιθεώρησις* τοῦ Μονάχου ἀναφέρει μετ' ἐγκωμίων ἓν τῶν τελευταίων του ἔργων περὶ τῆς πλευρίτιδος καὶ τῆς θεραπείας πραγματευόμενον.

— Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου ἀνεγνώσθη ἡ ἔκθεσις τῆς ἀγωνοδίκου ἐπιτροπείας τοῦ Συμβολιδείου ἰατρικοῦ διαγωνίσματος ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Χωματιανοῦ. Ἐκ τῶν τριῶν ὑποβληθέντων ἔργων ἄξιον τῆς χιλιοδράχμου ἐνθαρρύνσεως ἐκρίθη τὸ ***περὶ ἐπιδημικῆς ἐγκεφαλονωτιαίας ἐν Ἑλλάδι μηνιγγίτιδος*** τοῦ ὑπιάτρου **κ.** Κωνσταντίνου Σάββα.

Θεατρικά.

Γνωστὸς Γάλλος ἀοιδός, ὁ ὑψίφωνος τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος Talazac ἀπέθανεν ἐν Σατοῦ τεσσαρακοντούτης. Ὁ Talazac κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτοῦ δέκα ἔτη ἐδημιούργησε πλῆθος *ῥόλων σπουδαιοτάτων*, τὴν Λακμέ, τὴν Μανών, τὸν Roi d' Ys κτλ. ἀλλὰ πρὸ δύο ἐτῶν εἶχεν ἐγκαταλείψῃ τὴν σκηνήν, πάσχων ἐκ τῆς νόσου, ἥτις τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸν τάφον.

— Ἀπὸ τοῦ Θεάτρου Γυμνασίου ἐδιδάχθη τελευταῖον ἐν Παρισίοις νέον δρᾶμα τῶν Παύλου Alexis καὶ Ὀσκὰρ Méténier, ἐπιγραφόμενον *Κάρολος Δεμαϊγὺ* ἐξαχθὲν δ' ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τῶν Γκονκούρ. Ἡ σκηνικὴ διασκευὴ τοῦ ἔργου κρίνεται μετριωτάτη, καταστρέφουσα καὶ τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν ἔχει ὡς μυθιστόρημα.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

[Οἱ ἀναγνῶσται τῆς **Ἑστίας** δύνανται ν' ἀπευθύνωσιν οἰασδήποτε ἐρωτήσεις, καθὼς καὶ ν' ἀπαντῶσιν εἰς ἀπευθυνθείσας τοιαύτας, διατελοῦντες οὕτω εἰς πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν παντοιοτρόπως ὠφέλιμον εἰς αὐτούς].

(1) Εἷς φίλος μου ἀρεσκόμενος εἰς τὰ μαθηματικὰ μοῦ ἔλεγε προχθὲς ὅτι ἠμπορεῖ νὰ μοῦ ἀποδείξῃ μαθηματικῶς, τί νομίζετε ; — ὅτι $2=3$! ! ! Ἐπειδὴ δ' ἐγὼ φυσικὰ ἐδυσπίστουν, ἔλαβε μολυβδοκόνδυλον καὶ χαρτίον καὶ ἐξετέλεσε τὰς ἑξῆς πράξεις, ἃς ἀντιγράφω πιστῶς :

$$4-10=-6$$
$$9-15=-6$$

Ἤτοι : $4-10=9-15$.

Ἐὰν δὲ προσθέσωμεν εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη τῆς ἰσότητος ἴσην ποσότητα $+\frac{25}{4}$ θὰ ἔχωμεν :

$$4-10+\frac{25}{4}=9-15+\frac{25}{4}$$

Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς $4-10+\frac{25}{4}$ εἶνε τὸ τετράγωνον τοῦ $2-\frac{5}{2}$ καὶ ὁ ἀριθμὸς $9-15+\frac{25}{4}$ τὸ τετράγωνον τοῦ $3-\frac{5}{2}$ θέτοντες λοιπὸν τὰς τετραγωνικὰς ρίζας εἰς τὴν ἀνωτέρω ἰσότητα, ἔχομεν

$$2-\frac{5}{2}=3-\frac{5}{2}$$

καὶ ἂν ἀφαιρέσωμεν τὸ $\frac{5}{2}$ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν μένει $\mathbf{2=3}$! ! ! Πῶς ἔφθασεν εἰς τὸ ἐξαγόμενον αὐτὸ δὲν ἐννοῶ. Ἔκαμε κανὲν λάθος ἢ σκοπίμως μὲ παρεπλάνησε ; Ἐὰν ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας* κανεὶς δυνατώτερός μου εἰς τὰ μαθηματικὰ μ' ἐφώτιζε, θὰ τῷ ὤφειλον μυρίας χάριτας. Ἐπὶ τέλους 2 δὲν εἶνε ἴσον μὲ τὸ 3 καὶ ἂς τὸ ἀποδεικνύῃ ὁ φίλος μου.

Τ. Φ.

(2) Μία κόρη 18—20 ἐτῶν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἰδικά της ἐπισκεπτήρια ;

Ἕλλη.

(3) Κάπου εἶχον ἀναγνώσῃ μίαν φορὰν ποίημα, τοῦ ὁποίου ἐπιγραφὴ ἦτο *Ὁ Ψάλτης* καὶ ὁ πρῶτος στίχος

Μονάχος ὁ ψάλτης πηγαίνει γοργᾶ.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅμως τὸν ποιητὴν οὔτε τὴν συνέχειαν τῶν στίχων. Θὰ ἔδιδα εὐχαρίστως ἓν καλὸν βιβλίον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ μὲ βοηθήσῃ.

Φιλαναγνώστης.

Digitized by Google

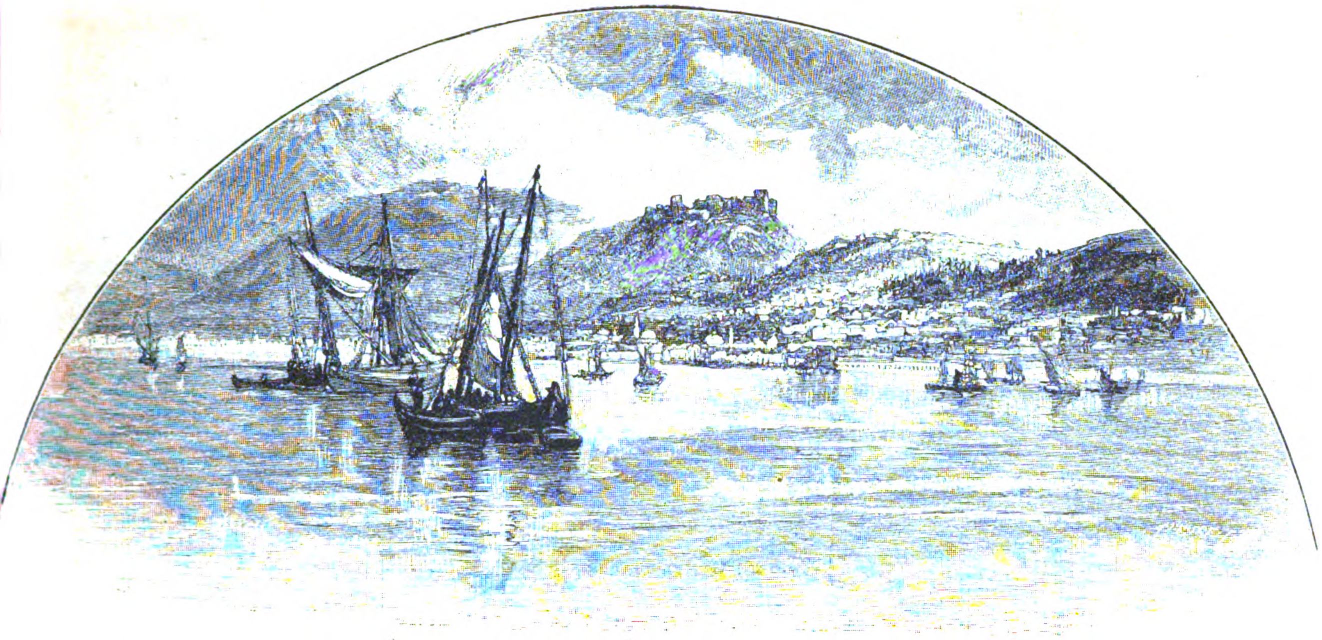

Η ΣΜΥΡΝΗ

ΝΑΥΑΓΙΩΝ ΝΑΥΑΓΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Πελώριον κῦμα, λυσσωδέστερον τῶν ἄλλων, ἐκορυφώθη οὐ μακρὰν τῆς ἀκτῆς, μανιῶδες παφλάζον, μετὰ ῥοίβδου φοβεροῦ ῥηγνύμενον κατὰ τοῦ βράχου, ἀφῆσαν ὀπίσω τοὺς ἀσθενεστέρους του συντρόφους, ἀναλαβὸν δ' ἑαυτὸ τὸν ἀγῶνα, ὡς νὰ ἔτρεφεν ἀτομικὸν πάθος κατὰ τοῦ ἐλαφροῦ σκάφους, ἐλεεινοῦ φελλοῦ, περιφέροντος ἐν ἑαυτῷ, πρὸς τῇ συμφυεῖ ἐλαφρότητι τοῦ ξύλου, καὶ τὴν τρικέφαλον ἀνθρωπίνην κουφότητα τῶν ναυβατῶν. Σφοδρότατος Εὖρος εἶχεν ἀρχίσει νὰ φυσᾷ ἀπὸ τῆς δείλης, συρίζων λυσσωδῶς εἰς θαλάσσας καὶ ἠπείρους, συσφίγγων καὶ περιελίσσων ἐγγύθεν τὰ κύματα, ἐμβάλλων δίνας καὶ στροβιλισμοὺς εἰς τὸ πέλαγος, πεδίον ἄπειρον ἀσπόνδου πολέμου, ὅπου δυσδιάκριτον ἦτο τότε ὁρμητήριον καὶ ἡ κατεύθυνσις τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ὁρίζων εἶχε συσκοτασθῆ ἤδη πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος, καὶ οὐρανὸς μολύβδινος, στυγνὸς καὶ ἀφεγγής, ἐκρέματο ὕπερθεν ἀγρίως μαινομένου πελάγους, ἄφωνος ἐπὶ βρέμοντος, ἀκίνητος ἐπὶ συνταραττομένου, ὡς θόλος σκοτεινοῦ τζαμίου ἐπὶ δαπέδου ὀρχουμένων δερβισῶν. Εἶτα κατῆλθε κατὰ μικρὸν ἡ νύξ, συγχέουσα καὶ συγκαλύπτουσα διὰ τῆς ἀμέτρου μαυρίλας της τὴν ἀταξίαν τῆς πλάσεως, κρύπτουσα ἐπάνω τοὺς ἀστέρας καὶ κάτω τὰς ἠπείρους καὶ τὰς θαλάσσας. Τρία ἄστρα ἔτρεμον ἄνω πρὸς βορρᾶν, πότε συγκρυπτόμενα, πότε ἐπιφαινόμενα, ἕτοιμα νὰ πέσωσιν εἰς τὸ ἀτέρμον κράτος τοῦ Ποσειδῶνος νὰ ταφῶσι, καὶ ἄλλα δύο ἔφαινον πρὸς μεσημβρίαν, ἑτοιμόσβεστα, ὡς λύχνοι πενιχρᾶς καλύβης χωρικοῦ ἐν ἐνιαυτῷ ἀφορίας. Καὶ τὰ κύματα φρίσσοντα, ὀρχούμενα, λυσσῶντα, ἐθραύοντο μετὰ παιδικῆς πεισμονῆς κατὰ τοῦ βράχου, ἡττώμενα ἀλλὰ μὴ καταβαλλόμενα, ὑπερήφανα ὡς νὰ εἶχαν τὴν συνείδησιν τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τῆς τελικῆς νίκης τὴν πρόγνωσιν. Καὶ ἓν κῦμα πελώριον, φουσκωμένον, ἑωσφορικόν, πλαταγίζον, ὀγκούμενον, ὡς νὰ εἶχεν εἰσέλθῃ κ' ἐκρύπτετο ἔσω αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον τοῦ μίσους, φαντάζον οἱονεὶ ὑγρὸν κῆτος, προτεῖνον ἀφροὺς ἀντὶ ὀδόντων λευκῶν, συνέλαβεν ὡς διὰ πελωρίας ἁρπάγης, ἀπὸ τὴν πρύμνην καὶ ἀπὸ τὴν πρῷραν, ἀπὸ τὴν τρόπιν καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, τὸ μικρὸν σκάφος, καὶ φέρον τὸ ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ βράχου, ὅπου μετὰ φοβεροῦ ῥοίβδου καὶ πολυκτύπου πλαταγισμοῦ ὁ ἀσθενὴς φλοιὸς κατασυνετρίβη, διὰ νὰ πέσῃ πάλιν εἰς τεμάχια εἰς τὰ πολλὰ μικρὰ κύματα, εἰς ἃ διελύθη ἐν ἀκαρεῖ τὸ ἕν, τὸ μέγα, τὰ ὁποῖα μετὰ φλοίσβου θωπευτικοῦ ἐδέχθησαν τὴν βορὰν των.

Δὲν ἦτο ὅλως ἀπόκρημνος ἡ ἀκτή. Ἡ παραλία τοιαύτη οἵαν ἠδύνατό τις κατὰ τὴν ἐρεβώδη, τὴν ἄναστρον καὶ ἀσέληνον ἐκείνην νύκτα νὰ τὴν διακρίνῃ, θὰ ἦτο γλυκεῖα καὶ φιλομειδὴς ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φθινοπωρινοῦ ἡλίου, πρὶν πνεύσῃ ὁ Εὖρος, ὁ ἐμφυσήσας τὴν μανίαν του εἰς τὰ κύματα. Εἷς μόνος ὑψηλὸς βράχος ὑπῆρχε, διατείνων εἰς τὴν θάλασσαν τὰς ῥίζας, ὅπου ἀμέσως ἐβαθύνετο τὸ ὕδωρ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐφάνη ὅτι τὸ κῦμα, ἢ ὁ κρυπτόμενος ἐν αὐτῷ δαίμων, εἶχεν ἐκλέξῃ τὸν βράχον ἐκεῖνον, μεμονωμένον μεταξὺ δύο ἀμμωδῶν αἰγιαλῶν, ἐπίτηδες, διὰ νὰ συντρίψῃ κατὰ τῶν νώτων αὐτοῦ τὸ ἐλαφρὸν σκάφος. Ὅταν τὸ πονηρὸν πνεῦμα μαστίζῃ, κατὰ θείαν παραχώρησιν, τοὺς ἐναρέτους τῶν ἀνδρῶν, καίτοι μαινόμενον καὶ λυσσῶν, μετὰ φόβου καὶ ἀκουσίου εὐλαβείας ἐγχωρεῖ εἰς τὸ ἔργον. Ἀλλ' ὅταν παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σατανᾶ τινὲς τῶν φίλων του, πολλάκις αὐτοὶ ἐκεῖνοι δι' ὧν πρὸ μικροῦ κατεβασάνιζε κ' ἐτυράννει ἄλλους πάλιν φίλους του ἢ καὶ ἐχθρούς του, μετ' ἀγρίας χαιρεκακίας ἐκτελεῖ τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταστρέφῃ καὶ φονεύῃ τοὺς ἰδίους καλοθελητάς του. Οἱ ἐπιβαίνοντες τοῦ μικροῦ τσερνικίου τρεῖς ἄνδρες δὲν ἦσαν βεβαίως οὔτε ἅγιοι οὔτε φύσει κακοῦργοι. Ἦσαν ἁμαρτωλοί, ὑποπε-

Digitized by Google

σόντες κατὰ κόρον εἰς τὰ συνήθη καὶ κοινὰ παρὰ πᾶσι πταίσματα ἴσως καὶ εἰς ὀλίγην λαθρεμπορίαν πλέον μικρᾶς δόσεως ναυταπάτης.

Ἐν τούτοις ὁ διάβολος δὲν εἶχε λάβῃ, φαίνεται, μείζονα παραχώρησιν, ὅπως βλάψῃ καὶ εἰς τὰ σώματα τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ εἷς τῶν τριῶν, ἅμα τῇ προσαράξει, εἶχε κτυπήσει τὸν ἀγκῶνα καὶ τὴν πλευρὰν τὴν δεξιὰν εἰς τὸν βράχον, μεθ' ὃ αἰσθανθεὶς μέγαν πόνον ἐβυθίσθη εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ συνελθὼν ταχέως, ἀνέθορε κολυμβῶν εἰς τὸ κῦμα, ὅπερ ἐφαίνετο ἔκπληκτον ἐκ τῆς καταστροφῆς τὴν ὁποίαν ἐπροξένησε, καὶ καταπραϋνθέν, ἐφλοίβιζεν ἡμερώτερον περὶ τὰ συντρίμματα, ὡς θηρίον λεῖχον τὰ αἵματα τοῦ ἰδίου σπαράγματός του. Οἱ δύο ἄλλοι, οἵτινες δὲν εἶχαν πνιγῇ, ἀλλ' ἐπέπλεον μὲ μακροὺς βραχίονας ἐπὶ τοῦ κύματος, τὸν ἥρπασαν καὶ φέροντες τὸν ἀπεβίβασαν ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἥτις ἐλεύκαζεν εἰς τὸ σκότος, οὐ μακρὰν τοῦ ἀπαισίου βράχου.

*

Ἀπ' αὐτῆς τῆς θινὸς τῆς θαλάσσης ἀρχόμενον, ἐπὶ πλατείας λωρίδος γῆς, ἐξετείνετο πυκνότατον δασύλλιον πιτύων, ἐπιστέρον τὴν ἀγκάλην ἐκείνην τῆς ἐρήμου παραλίας. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν δύο μαῦραι ἀκταὶ χθαμαλαὶ διεκρίνοντο, κολοβαὶ εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός, χάνουσαι καὶ τὸ μικρὸν των ὕψος. Κατέμπροσθεν ὁ μέγας πόντος ἡπλοῦτο, ὅστις ἐφαίνετο διὰ μιᾶς κατευνασθεὶς καὶ ἐπανερχόμενος μεθ' ὑποκώφου βοῆς εἰς γαλήνην, κ' ἐνέπνεε τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο τῆς μελαγχολικῆς αὐτοπαρηγορίας, τὸ ὁποῖον κάμνει τὰ ἀνήσυχα γύναια τῶν παραθαλασσίων κωμῶν, ἐνῷ μίαν ὥραν πρὶν ἔτρεχον νύκτα κομίζουσαι δέσμας κηρίων, ζώνουσαι ἑπτάκις τοὺς ναΐσκους διὰ τεσσαρακοντοργυίου ταινίας κηροῦ, καὶ σημαίνουσαι αὐτοβούλως τοὺς κώδωνας, διὰ νὰ ἐξυπνήσωσι τὸν ἐνωρὶς κατακλιθέντα ἐφημέριον ὅπως ψάλῃ παράκλησιν, ἀναφωνοῦσαι ἅμα: «Παναγιά μ', στὸ πέλαγο! Παναγιά μ', στὸ πέλαγο!», μίαν ὥραν ὕστερον, ὅταν πραϋνθῇ, λέγω, ὁ ἄνεμος καὶ κοπάσῃ ἡ τρικυμία, τὰς κάμνει νὰ ὑποψιθυρίζωσι παραμυθοῦμεναι ἀλλήλας ἑλληνοπλαστικῶς καὶ χριστιανοειδωλολατρικῶς: «Ὅποιος πνίγηκε, μετάνιωσε!» Οἱ τρεῖς ἄνδρες ἀπεναρκώθησαν ἐπὶ τῆς ἄμμου ἀναβάντες ἕως ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔφθανε τὸ ἐφορμῶν καὶ ὑποχωροῦν κῦμα νὰ βρέχῃ τοὺς πόδας των, διάβροχοι, ῥιγοῦντες καὶ τρέμοντες, αἰσθανόμενοι μεγάλην νύσταν. Ὁ γεροντότερος τῶν τριῶν, ὁ ἰδιοκτήτης καὶ κυβερνήτης τοῦ συντριβέντος πλοίου, ὡμίλει περὶ ἀναζητήσεως καλύβης τινὸς χωρικοῦ ὅπως εὕρωσι πῦρ καὶ στέγην κ' ἐπαρηγόρει τὸν υἱόν του λέγων, «ἂς εἶνε ὑγεία, καὶ θὰ κάμουν ἄλλο τσερνίκι μεγαλείτερο.» Ἀλλ' ὁ υἱός του δὲν ἐφαίνετο λυπούμενος τόσον διὰ τὸ τσερνίκι ὅσον δι' ἕνα ὡραῖον φλῶκον ἐκ λευκοῦ πανίου καινουργῆ, τὸν ὁποῖον οὐ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας εἶχε ῥάψει, κ' ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ βουτήσῃ ὀπίσω πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀνεύρῃ τὸν φλῶκον. Ἐπίσης ἀνεστέναζε καὶ διὰ τὴν μικρὰν φελούκαν, τὴν ὁποίαν εἶχε χρωματίσει πρὸ ἡμερῶν ὁ ἴδιος λίαν κομψῶς κ' ἐπιμελῶς, μαύρην καὶ λευκήν, ὁ δὲ σκληρὸς αἰφνιδίως πνεύσας ἄνεμος τοὺς τὴν εἶχεν ἁρπάσει, πρὶν προφθάσωσι νὰ τὴν ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τοῦ πλοίου, καθ' ἣν στιγμὴν τοὺς «ἐξούριασεν» ἀπὸ τὴν Κυρὰ-Παναγιά. Διότι εἶχαν προσορμισθῇ παρά τινα ἀλίμενον παραλίαν ἐρημονήσου, διὰ νὰ φορτώσουν τυριά, ἀλλ' ἡ **σοροκάδα** μὲ μισὸν φορτίον τοὺς παρέσυρεν ἔξαφνα, κόψασα τὴν ἄλυσιν τῆς ἀγκύρας, ἁρπάσασα καὶ τὴν μικρὰν βαρκούλαν. Ὁ δὲ τρίτος, ὅστις ἦτο ὁ πραγματευτής, αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις εἶχε κτυπήσει βραχίονα καὶ πλευρὰν κατὰ τοῦ βράχου, δὲν ᾐσθάνετο τόσον πόνον ἐκ τῆς πληγῆς του, ἀλλ' ἔκλαιεν ἐνθυμούμενος τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα τῶν δερματοτυρίων, τὰ ὁποῖα εἶχε φορτωμένα ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ τοὺς ἐξώρκιζε προτρέπων αὐτοὺς νὰ μείνωσιν ὡς τὸ πρωΐ, ὅπως ἴδωσιν ἂν δὲν ἦτο τρόπος ν' ἀνακαλύψωσιν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης τινὰ ἐκ τῶν δεκαοκτὼ δερματίων, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐκόστιζαν πλέον τῶν δισχιλίων δραχμῶν, ὡς ἔλεγεν. Ἀλλ' ὁ νεαρὸς ναύτης τὸν ἐπετίμα λέγων ὅτι δὲν ἦτο εἰς τὰ καλά του νὰ ἐπιμένῃ, μετὰ τόσην καταστροφὴν (ἀφοῦ τὸ τσερνίκι, τὸ κάτω-κάτω, ἤξιζε κἄτι περισσότερον ἀπὸ τὰ δερματοτύρια, κ' ἔπειτα, ἂν δὲν τοῦ ἔδιδαν χεῖρα βοηθείας οἱ δύο των, δύσκολα θὰ ἐγλύτωνε τὴν ζωήν του ἀνάμεσα εἰς τὰ συντρίμματα τοῦ πλοίου καὶ εἰς τὸν βράχον) ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσωσι τὰ τυριὰ εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα, ἁλμυρὰ ἤδη ἀπὸ πρίν, θὰ κατήντησαν νὰ μὴν ἐμβαίνουν εἰς στόμα μετὰ τὸ θαλασσοπότισμα.

Οὕτω ὁ νεώτερος παρῃτήσε τὴν ἰδέαν τοῦ ν' ἀναζητήσῃ τὸν φλῶκον, ὁ δὲ γέρων ἐπανέλαβεν ἐντονώτερον ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ κυττάξωσιν ἂν θὰ εὕρωσι κάπου ἀνθρωπίνην ψυχὴν νὰ τοὺς βοηθήσῃ, ἢ τοὐλάχιστον μέρος «ν' ἀπαγγιάσουν». Ἠγέρθησαν, οἱ δύο ὁδηγοῦντες, ὁ τρίτος ἀναγκαστικῶς ἀκολουθῶν, καὶ μετὰ κοπιώδη ἔρευναν, ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν ὅτι αἱ δύο ἀκταὶ ἦσαν δύσβατοι καὶ κρημνώδεις, εὗρον, εἰς τὸ ὅριον τῆς ἄμμου, ῥίζας τινὰς δένδρων πατημένας, οἱονεὶ φλέβας τῆς γῆς ἐξεχούσας, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δάσους, ὅπου ἐφαίνετο μικρὰ ἀλωή, καὶ ἤρχιζε νὰ χαράσσηται μονοπάτι. Ὁ νεώτερος, πρῶτος βαδίζων, εἰσῆλθεν εἰς τὸ μονοπάτι αὐτό, ἐπιστρεφόμενος κατὰ πλευρὸν καὶ τείνων τὴν χεῖρα εἰς τὸν γέροντα, ὅστις ἐκράτει ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τὸν σύντροφόν του, καί, μόλις διακρίνοντες τὰ ἀντικείμενα, πότε προσκόπτοντες ἐπὶ ξηρῶν στελεχῶν ἢ λίθων, ἐπροχώρησαν ἐπ' ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐντὸς τοῦ δάσους. Ἐβάδιζον μὲ τὴν ἀσθενῆ ἐλπίδα ὅτι θὰ ὑπῆρχε σιμὰ κάπου, ἂν ὄχι καλύβη χωρικοῦ, τοὐλάχιστον μανδρίον ποιμένος, καὶ ὅτι θὰ εὕρισκον ψυχὴν συμπονοῦσαν εἰς τὴν δυστυχίαν των. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὁ νεώτερος ἔκραζε μὲ τὴν τραχεῖαν φωνήν του, ἥτις ἦτο ἱκανὴ ν' ἀπομακρύνῃ ἀντὶ νὰ προσεγγίσῃ οἱανδήποτε βοήθειαν: «Ἔ! δὲν εἶνε ἄνθρωποι ἐδῶ;» Ἦσαν δὲ οἰκτροί, ἐκρύωναν, ἔπασχαν φρικωδῶς, μὲ τὰ στραγγισμένα ἀλλὰ μὴ στεγνωμένα ἐνδύματά των, καὶ τὸ στε-

Digitized by Google

νον, ἀόριστον, ζοφερὸν ἐκ τοῦ διπλοῦ σκότους τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ δάσους μονοπάτι δὲν ἦτο δρόμος πρόσφορος ὅπως προσπαθήσωσι διὰ τῆς ταχυπορίας νὰ θερμανθῶσι καὶ ζωογονηθῶσιν.

★

Ἀφοῦ ἐβάδισαν ἐπ' ὀλίγα λεπτά, διασχίζοντες κατὰ πλάτος τὸ σύνδενδρον μέρος, ἔφθασαν ὄχι μακρὰν τῆς ἐσχατιᾶς τοῦ δασυλλίου, ὅπου τὰ δένδρα ἤρχιζον κατὰ μικρὸν ν' ἀραιόνωνται. Ἐκεῖ τότε εἶδον ἀσθενὲς φῶς, τρέμον ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου, καταντικρύ των, πρὸς τὸ βορειοδυτικόν. Ὁ γέρων εἶπε «Δόξα σοι ὁ Θεός!», ὁ ἔμπορος ἐνθυμήθη τὰ δερματοτύρια κ' ἐστέναξε, καὶ ὁ νέος ἐμάσσα τὰς λέξεις του καὶ κατέπινε τοὺς γογγυσμούς του, ἐνθυμούμενος τὸν λευκὸν ἐκεῖνον φλῶκον τὸν ἐκ καινουργοῦς ἀμερικανικοῦ πανίου, τὸν ὁποῖον εἶχε ράψει ὁ ἴδιος μὲ τὰς χεῖράς του πρὸ πέντε ἡμερῶν.

Τὸ φῶς, σημειοῦν καλύβην χωρικοῦ ἐκεῖ κατοικοῦντος, ἐφαίνετο ὄχι πολὺ ἀπέχον, ὡς ἥμισυ μίλιον. Ἀνάγκη ἦτο νὰ βαδίσωσιν, ὅπως φθάσωσι ναυαγοὶ εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐκεῖνον ἀσθενῆ φάρον. Βαθὺ ἦτο τὸ σκότος. Κατενώπιόν των ἐξηπλοῦτο μεγάλη ὁμαλὴ πεδιάς, ἥτις ἐφαίνετο μαύρη, μονότονος, ἄδενδρος, εἰς τὸ σκότος. Θὰ τὴν ἐνόμιζέ τις ὡς ἀμμώδη ἔκτασιν δεκαπλασίαν τῆς ἄμμου ἐκείνης ἣν εἶχον ἐγκαταλίπει πρὸ ἡμισείας ὥρας, παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἂν δὲν ἦτο ἀμαυρά, ἀλαμπὴς καὶ ἄστιλπνος. Ἐφαίνετο μᾶλλον ὡς μαυρισμένη ἐκ προσφάτου ἐμπρησμοῦ πεδιάς, πεδιὰς ἀμμώδης, ὅπου ἐκάησαν τὰ χόρτα κ' ἐμαύρισεν ἡ κόνις, χωρὶς νὰ μείνῃ στάκτη ἐκ καέντων δένδρων, ἢ ὅτι ραγδαῖος ὑετὸς εἶχε μαυρίσει τὴν τέρραν καὶ εἶχεν ἀφομοιώσει τὸ χῶμα μὲ τὰ ἴχνη τοῦ ἐμπρησμοῦ.

Ὁ γέρων, ὅστις, ἂν καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸ ὁμολογήσῃ ἐπόνει περισσότερον διὰ τὸ τσερνίκι του ἢ ὅσον ὁ ἔμπορος διὰ τὰ τυριά του, ἴσως κ' ἔπασχεν ἐκ παλαιῶν ρευματισμῶν τοὺς πόδας, εἶχε βαρύνει εἰς τὸν δρόμον κ' ἐπρόσκοπτε συχνὰ κατὰ τῶν ἐμποδίων τῆς ὁδοῦ. Τούτου ἕνεκα ὁ υἱός του ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ τὴν πρώτην τάξιν εἰς τὸ βάδισμα, ἐλθὼν δεύτερος, καὶ κρατῶν ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος προπορευόμενον τὸν πατέρα του, διὰ νὰ ὁδηγῇ καὶ ὑποστηρίζῃ τὸ βῆμα αὐτοῦ, διὰ δὲ τῆς εὐωνύμου κρατῶν τὴν δεξιὰν τοῦ ἀκολουθοῦντος ἐμπόρου. Ὁ γέρων, καθὼς ἐβάδιζε πρῶτος, ἀδυνατῶν νὰ διακρίνῃ τὰ ἀντικείμενα, προέβη, πρὶν προλάβῃ καὶ ὁ υἱός του νὰ ἐξετάσῃ καὶ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἔδαφος, κ' ἐπάτησεν ἐπὶ τῆς μαυρισμένης ἐκτάσεως πρὶν ἀκριβώσῃ καλῶς τί πρᾶγμα ἦτο. Παρέσυρε καὶ τὸν νέον, ἀναγκασθέντα νὰ προβῇ δύο βήματα ὅπως τὸν συγκρατήσῃ, οὗτος δὲ συμπαρέσυρε καὶ τὸν πραμματευτὴν εἰς τὸ ἐπισφαλὲς βῆμα.

[Ἕπεται συνέχεια] Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΑΓΑΠΗ[1]

Ἀπάνω εἰς τὴν γλυκειὰ θωριά σου ἐκείνη
μαγευτικὴ χλωμάδα εἶναι χυμένη,
'ς τὰ φρύδια καὶ 'ς τὰ χείλ' εἶναι γραμμένη
ἁγνὴ τῆς παρθενιᾶς ταπεινοσύνη.

Ὁ στοχασμὸς τὴν κεφαλή σου κλίνει
καὶ ἡ ψυχή σου μὲ σὲ μονάχη κραίνει,
καὶ ἂν σηκώσῃς τὰ μάτι' αὐτοῦ προβαίνει
ἀγγέλου ἀγάπη καὶ οὐρανοῦ γαλήνη·

ἂν περπατῇς, τὸ μάτι ἐρωτεμένο
εἰς ὅλα τὰ γλυκὰ κινήματά σου
τῆς ψυχῆς τὸ γλυκόγελο γνωρίζει,

καὶ ἂν 'ς τὰ χείλη φωνὴ στείλ' ἡ καρδιά σου
δροσιὰ παρηγοριᾶς αὐτὴ ραντίζει
μέσα σὲ κάθε στῆθος πονεμένο.

1845 ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΟΛΥΛΑΣ

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ[2]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

Ἀδύνατος ἦτο εἰς τὴν φιλαυτίαν μου ἡ ἐλαχίστη κολακευτικὴ ἀπάτη περὶ τῆς ἐντυπώσεως ἣν ἐπροξένησα εἰς τὴν κυρίαν ταύτην. Ἀλλ' εἶμαι ἤδη τριακονταπενταετὴς καὶ ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς μου δὲν ἐξαρτᾶται πλέον, δόξα τῷ Θεῷ, ἐξ εὐνοϊκοῦ ἢ δυσμενοῦς βλέμματος γυναικός. Ἀκολουθήσας δι' ἡσύχου ὀφθαλμοῦ τὴν φυγαδευθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀπαισίας μου μορφῆς ἀμαζόνα, εἶδα αὐτὴν στρεφομένην πρὸς ἀριστερά, ὅπως εἰσέλθῃ εἰς ἄλλην τινὰ παράλληλον ἀτραπὸν τοῦ δάσους. Εἰσδύσας τότε εἰς γείτονα λόχμην τὴν ἐπανεῖδον τρέχουσαν πρὸς ἐντάμωσιν δωδεκάδος περίπου ἱππέων, οἵτινες ἐφαίνοντο ἀναμένοντες αὐτήν, καὶ κράζουσαν μακρόθεν διὰ φωνῆς διακεκομμένης: — «Κύριοι, ἀγριάνθρωπος! Ὑπάρχει εἰς τὸ δάσος ἀγριάνθρωπος!»

Εὑρίσκων τὸ προοίμιον τοῦτο ἐνδιαφέρον ἐτοποθετήθην εἰς ἀναπαυτικὴν σκοπιὰν ὄπισθεν θάμνου καὶ ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα. Πάντες ἐπερικύκλωναν ἤδη τὴν ξανθὴν κυρίαν, πεισθέντες ἐκ τῆς συγκινήσεως αὐτῆς ὅτι δὲν ἠστειεύετο· αὕτη δὲ ἐξηκολούθει ἰσχυριζομένη ὅτι εἶδεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἂν οὐχὶ ἀκριβῶς ἀγριάνθρωπον, ἄνδρα τοὐλάχιστον ρακενδύτην, τοῦ ὁποίου ὁ χιτὼν ἐφαίνετο αἱμοσταγής, τὸ πρόσωπον καὶ αἱ χεῖρες βδελυρᾶς

1 Τὸ ποιημάτιον τοῦτο ἀνέκδοτον τέως ἀντιγραφὲν ἐκ παλαιοῦ λευκώματος δημοσιεύεται τῇ φιλικῇ ἀδείᾳ τοῦ ποιητοῦ. Σ. τ. Δ.

2 Ἴδε σελ. 5

Digitized by Google

ῥυπαρότητος, ὁ πώγων στυγνὸς καὶ θηριῶδες τὸ βλέμμα, ἄνθρωπον τέλος πάντων πρὸς ὃν παραβαλλόμενος ὁ φοβερώτερος ληστὴς τοῦ Σαλβατὼρ Ῥόζα, ἤθελε φανῇ ἥμερος, καθάριος καὶ κομψός. Καὶ ὡς ἂν δὲν ἔφθανεν ἡ τοιαύτη τοῦ ὑποκειμένου μου περιγραφή, ἡ ἀξιέραστος κυρία ἐπρόσθετεν ὅτι τὴν ἠπείλησα, ὀρθωθεὶς πρὸ τοῦ ἵππου της ὡς βρυκόλαξ. Εἰς τὴν θαυμαστὴν ταύτην διήγησιν ἀπεκρίθη ὁ ὅμιλος τῶν κυνηγῶν μεθ' ὁμοφώνου ἐνθουσιασμοῦ : — «Ἂς κυνηγήσωμεν τὸν ἀγριάνθρωπον, ἂς τὸν κυκλώσωμεν, ἂς τὸν συλλάβωμεν. Οὐρρά!» καὶ ὁλόκληρον τὸ ἱππικὸν ἐκινήθη καλπάζον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῆς ξανθῆς ἀμαζόνος.

Ὅπως καταστήσω ἀδύνατον τὴν ἀνεύρεσίν μου, ἤρκει νὰ μείνω ἥσυχος ἐκεῖ ὅπου ἤμην· θελήσας ὅμως πρὸς μεγαλητέραν ἀσφάλειαν νὰ μετοικήσω εἰς τὴν ἀντικρὺ λόχμην, ἤκουσα αἴφνης, ἐνῷ διέβαινα μετ' ἐπιφυλάξεως τὴν ἀτραπόν, ἀγρίαν φωνὴν θριάμβου, ἀγγέλλουσάν μοι ὅτι ἀνεκαλύφθην ὑπὸ τῶν ἱππέων, οἵτινες ἐπήρχοντο κατ' ἐμοῦ μὲ χειμαρρώδη ὁρμήν. Ἂν ἤμην φρόνιμος ἔπρεπε τότε νὰ σταματήσω, καὶ νὰ ὑποκριθῶ τὴν ἀπορίαν ἡσύχου διαβάτου μὴ γνωρίζοντος τί ζητοῦσιν οἱ οὕτω διακόπτοντες τὸν περίπατον αὐτοῦ. Ἀντὶ τούτου ὅμως, καταληφθεὶς ὑπὸ ἀδικαιολογήτου τινὸς ἐπιθυμίας ν' ἀποφύγω πᾶσαν ἐξήγησιν καὶ πιστεύων ὅτι ἤρκει πρὸς τοῦτο ὀλίγη εὐκινησία, διέπραξα τὸ ἀσυγχώρητον σφάλμα νὰ ταχύνω τὸ βῆμα ἢ μᾶλλον, διὰ νὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν, νὰ τρέξω ὡς διωκομένη ἔλαφος πρὸς μεγάλην χαρὰν τῶν ἐνθουσιωδῶς ἀλαλαζόντων κυνηγῶν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης πᾶσα ἔντιμος ἐξήγησις ἀπέβαινεν ὅλως ἀδύνατος καὶ ἔπρεπε ἑκὼν ἄκων νὰ ὑποβληθῶ εἰς τὰς περιπετείας τοῦ ἀνίσου ἀγῶνος.

Κατορθώσας ἐν τούτοις νὰ κρυβῶ καὶ πάλιν εἰς ἀπρόσιτον τοῖς ἵπποις λόχμην ἤλπισα ὅτι ἤθελα δυνηθῇ νὰ διανύσω ἀοράτως ἱκανὸν δρόμον καὶ νὰ ματαιώσω οὕτω τὴν καταδίωξιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ τελευταία αὕτη ἐλπὶς ταχέως ἐξέλιπεν, ὅτε εἶδον τοὺς διώκτας μου διαιρουμένους εἰς δύο συμμορίας φυλασσούσας τὰς ἐξόδους τοῦ θαμνῶνος. Ἡ ἐμφάνισίς μου προὐκάλεσε νέαν ἔκρηξιν κραυγῶν, γέλωτος παταγώδους καὶ κυνηγετικῶν σαλπισμάτων. Καταληφθεὶς τότε ὑπὸ σκοτοδίνης καὶ βλέπων περιστρεφόμενον περὶ ἐμὲ τὸ δάσος ἐρρίφθην εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν ἀτραπὸν καὶ ἡ φυγή μου κατέστη ἔτι ταχυτέρα. Ἀλλ' οἱ ἀδιάλλακτοι κυνηγοὶ μὲ παρηκολούθουν μετ' αὐξούσης ὁρμῆς καὶ κτηνώδους εὐθυμίας. Ἡγεῖτο δὲ πάντοτε αὐτῶν ἡ γαλανόπτερος κυρία, εἰς ἣν κατηυχόμην τὰ φοβερώτερα τῆς ἱππασίας δυστυχήματα. Αὕτη ἐνεθάρρυνε τοὺς ἀπηνεῖς μου διώκτας καί, ὁσάκις κατώρθωνα νὰ κρύψω πρὸς στιγμὴν τὰ ἴχνη μου, μὲ ἀνεύρισκε πάντοτε μετὰ σατανικῆς ὀξυδερκείας, δεικνύουσά με διὰ τῆς ἄκρας τοῦ μαστιγίου καὶ ἀσπλάγχνως γελῶσα, ὅταν ἠναγκαζόμην νὰ τρέξω καὶ πάλιν διὰ θάμνων καὶ ἐρεικώνων, πνευστιῶν καὶ ἀσθμαίνων. Ἀδύνατον μοὶ εἶναι νὰ εἴπω πόσην ὥραν ἐκυνηγήθην οὕτω, ἐκτελῶν ἀνήκουστα γυμναστικὰ κατορθώματα, διασχίζων συμφύτους ἀκάνθας, βυθιζόμενος εἰς χαράδρας, ὑπερπηδῶν βαθεῖς λάκκους, ἀνορθούμενος ὡς θηρίον μετὰ πᾶσαν πτῶσιν καὶ τρέχων ἄνευ λόγου, ἄνευ σκοποῦ καὶ ἄνευ ἄλλης ἐλπίδος παρὰ νὰ ἴδω τὴν γῆν ἀνοιγομένην, ὅπως μὲ καταπίῃ.

Ἐπὶ τέλους καὶ ἐκ τυχαίας μόνον συμπτώσεως, καθότι εἶχον ἀπολέσει πρὸ πολλοῦ πᾶσαν τοπογραφικὴν ἀντίληψιν, εὑρέθην ἀπέναντι τῶν ἐρειπίων τῆς Μονῆς. Ὑπερπηδήσας τότε δι' ἀπηλπισμένου ἅλματος τὸ χωρίζον αὐτὴν ἀπὸ τοῦ δάσους ἄδενδρον διάστημα καὶ διαβὰς ὡς ἀναθεματισμένος τὴν ἐκκλησίαν ἔφθασα καταπόρφυρος πρὸ τῆς θύρας τοῦ μύλου. Ὁ μυλωνᾶς καὶ ἡ σύζυγός του, οἵτινες ἵσταντο περιμένοντες τὴν διάβασιν τῶν ἱππέων, ἐθεώρουν τὴν κατάστασίν μου μετ' ἀπεριγράπτου ἀπορίας. Μόλις καὶ μετὰ κόπου κατορθώσας νὰ εἴπω αὐτοῖς, — «Ἂν με ζητήσουν, ἀποκριθῆτε ὅτι δὲν εἶμαι ἐδῶ» — ἀνέβην ἀνὰ τρεῖς τῆς κλίμακος τὰς βαθμίδας, καὶ ἔπεσα ἐπὶ τῆς κλίνης μου ἐλεεινὸς καὶ ἐξηντλημένος.

Οἱ κυνηγοὶ ἐν τούτοις εἰσώρμων ἐν ἀταξίᾳ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μοναστηρίου, οἱ ἵπποι ἐκάλπαζον ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου καί, ὅπερ φοβερόν, ἤκουον κρότον πτερνιστήρων, προμηνύοντα ὅτι τινὲς τούτων ἀφιππεύσαντες προὐτίθεντο νὰ μὲ καταδιώξωσι καὶ πεζοί. Ἀνεγερθεὶς τότε ἐπὶ τῆς κλίνης ἔτεινα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ πολύκροτόν μου· ἀλλ' εὐτυχῶς οἱ διῶκταί μου, ἀρκεσθέντες εἰς τὰς ἐξηγήσεις τοῦ μυλωνᾶ ἔσπευσαν ν' ἀποσυρθῶσιν. Ἀποσπάσματα ὅμως τινὰ τοῦ διαλόγου φθάσαντα εἰς τὰς ἀκοάς μου οὐδεμίαν μοὶ ἀφῆκαν ἀμφιβολίαν περὶ ὅτι τοῦ οἱ κύριοι οὗτοι, ἂν δὲν μ' ἐνόμιζον πλέον ληστὴν καὶ ἀνθρωποφάγον, μ' ἐθεώρουν εἴπερ ποτε ἄλλοτε ὡς τὸν κορυφαῖον τῶν ἰδιοτρόπων.

Τοιαύτη εἶναι, φίλε μου, ἡ πιστὴ ἀφήγησις τῶν συμβάντων τῆς ἀποφράδος ταύτης ἡμέρας, καθ' ἣν κατέστην ὁ γελοιωδέστατος τῶν ἀνθρώπων, δυστύχημα καὶ αὐτῆς τῆς ἀτιμίας φοβερώτερον ἐν Γαλλίᾳ. Τὰ κατορθώματά μου παρέχουσιν ἤδη ἐν γειτονικῷ μεγάρῳ ἀνεξάντλητον ὕλην σκωμμάτων εἰς ὅμιλον φαιδρῶν ἱπποτῶν καὶ ὡραίων δεσποινῶν. Πλὴν τούτου αἰσθάνομαι ὅτι διὰ τῆς ἀτάκτου ἐκείνης φυγῆς ἀπώλεσα μέγα μέρος τῆς ἰδίας μου ὑπολήψεως καὶ τὰ τρία τοὐλάχιστον τέταρτα τῆς τοῦ μυλωνᾶ καὶ τῆς ἀξιεράστου αὐτοῦ συζύγου. Εἰς τοιαύτην δεινὴν θέσιν διενοήθην πρὸς στιγμὴν νὰ χρησιμοποιήσω καὶ πάλιν τὴν ὠκυποδίαν μου, φεύγων ὅσον τάχιστα ἐκ τοῦ μύλου καὶ τῆς ἐπαρχίας· ἀλλὰ μετὰ ὡριμωτέραν σκέψιν τοῦτο μοὶ ἐφάνη ἀνανδρία καὶ ἀπεφάσισα νὰ ἐξακολουθήσω ἡσύχως τὸ ἔργον μου, παρέχων εἰς τὰς ἀμαζόνας, τοὺς κυνηγοὺς καὶ τοὺς ἀλεστὰς τῆς Κάτω Νορμανδίας τὸ θέαμα στωϊκοῦ φιλοσόφου ἀκαταβλήτου ὑπὸ τῆς δυστυχίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'

20 Σεπτεμβρίου 184 . . .

Ἔλαβα τὴν ἐπιστολήν σου, ἐκ τῆς ὁποίας πείθομαι ἀδιστάκτως ὅτι οὔτε ὁ Πάτροκλος οὔτε ὁ Πυλάδης ἦσαν ὅσον σὺ πρότυπα ἀληθοῦς φίλου. Μετὰ

Digitized by Google

τὸν τοιοῦτον ἔπαινον, συγχώρησέ με νὰ σὲ εἴπω, ὅτι περιττὸν ἦτο νὰ ἐπιστρέψῃς τόσον δρομαίως ἐκ Γερμανίας, διὰ τὸν μόνον λόγον ὅτι εἶδες ἐπὶ δύο κατὰ σειρὰν νύκτας κακὸν ὄνειρον καὶ ἤκουες εἰς τὸν ὕπνον σου τὴν φωνήν μου κράζοντος βοήθειαν. Τοιαῦτα εἶναι, φαίνεται, τ' ἀποτελέσματα τοῦ ῥωμαντικοῦ τῶν Γερμανῶν μαγειρείου. Τοῦτο, Παῦλέ μου, ἦτο παιδαριῶδες, ἀλλὰ μὲ συνεκίνησε μέχρι δακρύων. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ σοὶ ἀποδώσω τὰ ἴσα. Ἂν ἡ καρδία μου εἶναι μαλακή, ἡ γλῶσσά μου εἶναι ξηρὰ καὶ οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ εἴπω εἰς κἀνένα «*σ' ἀγαπῶ*», ἀφοῦ βάσκανος δαίμων δίδει τόνον εἰρωνίας εἰς πᾶσαν ἐξερχομένην τῶν χειλέων μου τρυφερὰν λέξιν. Τὸ καλὸν εἶναι ὅτι σὺ τοὐλάχιστον μὲ γνωρίζεις.

Χαίρω βλέπων ὅτι, ἐνῷ αἱ ἐπιστολαί σου μὲ συγκινοῦσι, σὺ ἀπ' ἐναντίας γελᾷς ἀναγινώσκων τὰς ἰδικάς μου. Ἄκουσε λοιπὸν τὰς φοβερὰς συνεπείας τοῦ εἰς τὸ δάσος ἀνδραγαθήματός μου καὶ ἡσύχασε βλέπων ὅτι ζῶ ἀκόμη, ἀφοῦ ἐπληρώθησαν ἤδη ὅσα προεῖδες κοιμώμενος κακά.

Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἀποφράδος ἡμέρας ἐζήτησα πρὸ παντὸς ἄλλου ν' ἀνακτήσω τὴν ὑπόληψιν τῶν οἰκοδεσποτῶν μου, διηγούμενος αὐτοῖς προθύμως καὶ ἀνερυθριάστως τὰ ἀστειότερα ἐπεισόδια τῆς φυγῆς μου. Ἀμφότεροι ἐξεκαρδίσθησαν, πρὸ πάντων ὅμως ἡ μυλωνοῦ τῆς ὁποίας τὰ χείλη διεστέλλοντο μέχρι τῶν ὤτων ἀποκαλύπτοντα βάραθρον φοβερόν. Ὁ δὲ οἰκοδεσπότης, ἀφοῦ ἀπέκαμε γελῶν, θέλων νὰ μοῦ ἐπιδείξῃ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀποδοθείσης μοι συμπαθείας του μὲ ἠρώτησεν ἂν ἤμην κυνηγὸς καὶ ἔλαβεν ἀπὸ καρφίου ὑπεράνω τῆς ἑστίας ἐσκωριασμένον σιδηροῦν σωλῆνα, ὃν μοὶ ἐνεχείρισε ὑπερεπαινῶν τὰς πτηνοφόνους ἀρετὰς τοῦ ἀρχαϊκοῦ τούτου ἐργαλείου. Μὴ θέλων νὰ ταπεινώσω τὸν θέλοντα νὰ μὲ ὑποχρεώσῃ ἐδέχθην μετὰ πολλῆς δῆθεν εὐγνωμοσύνης τὸ προσφερόμενον, ὅπερ μοὶ ἐφαίνετο πράγματι λίαν ἐπικίνδυνον, καὶ μετέβην μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ δάσος. Κατακλιθεὶς ἐπὶ μαλακοῦ στρώματος ἐρεικῶν κατέθεσα μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὸ πελώριον ὅπλον ἐπὶ τῆς χλόης καὶ εὐθὺς ἔπειτα ἐφρόντισα ν' ἀπομακρύνω διὰ λιθοβολισμῶν τοὺς κονίκλους, τοὺς ἀπερισκέπτως πλησιάζοντας τὴν πολεμικὴν μηχανήν, περὶ ἧς δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐγγυηθῶ. Χάρις εἰς τὰς προφυλάξεις ταύτας οὐδὲν συνέβη καθ' ὅλον μου τὸ κυνήγιον δυσάρεστον οὔτε εἰς ἐμὲ οὔτε εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ δάσους.

Διὰ νὰ σὲ εἴπω τὴν ἀλήθειαν, πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι μόνος σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς μου ταύτης ἦτο νὰ μὴ εὑρεθῶ εἰς τὸν μύλον κατὰ τὴν συνήθη ὥραν τῆς διαβάσεως τῶν ξενιζομένων εἰς τὴν ἔπαυλιν κυνηγῶν. Περὶ τὴν δευτέραν λοιπὸν μετὰ μεσημβρίαν κατέλιπα τὴν ἐκ θύμου καὶ σμίνθων κοίτην μου μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι οὐδεμίαν εἶχον πλέον νὰ φοβηθῶ ὀχληρὰν συνάντησιν. Ἀποδώσας τὸ ὅπλον εἰς τὸν οἰκοδεσπότην, ὅστις ἐφάνη ἀπορῶν ὅτι ἐπέστρεφον μὴ χρησιμοποιήσας αὐτὸ ἢ μᾶλλον οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ παθών, ἐτοποθετήθην ἀπέναντι τοῦ πυλῶνος τῆς ἐκκλησίας, ἀσχολούμενος νὰ τελειώσω ὑδρογραφίαν παριστῶσαν γενικὴν ἄποψιν τῶν ἐρειπίων, διὰ τῆς ὁποίας ἐσκόπευα νὰ κερδίσω τὴν ψῆφον τοῦ ἁρμοδίου Ὑπουργοῦ.

Ἐνῷ εἰργαζόμην οὕτω μετὰ πολλῆς εἰς τὸ ἔργον προσηλώσεως, ἤκουσα αἴφνης καὶ πάλιν, καὶ πλησιέστερον μάλιστα ἢ συνήθως, τὸν τοσοῦτον ἀντιπαθητικὸν ἐκεῖνον θόρυβον ἱππικοῦ. Ὁ ἐχθρὸς εὑρίσκετο εἰς διακοσίων μόλις βημάτων ἀπόστασιν, φέρων τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔνδυμα περιπάτου καὶ πολυπληθέστερος ἢ χθές, πολλῶν προσελθόντων εἰς τὴν ἔπαυλιν ξένων, ἀνδρῶν τε καὶ κυριῶν. Καίτοι πρὸ πολλοῦ ἠτοιμασμένος εἰς τοιαύτην συνάντησιν, δὲν ἠδυνάμην νὰ μὴ δυσφορήσω κατὰ τῶν οὕτω διακοπτόντων τὴν ἡσυχίαν μου ἀκαμάτων ἐκείνων ἀέργων. Οὐδόλως ἐν τούτοις ἐσκέφθην ν' ἀποσυρθῶ, ἀπολέσας ἀνεπιστρεπτεὶ τὴν προτεραίαν πᾶσαν ὄρεξιν τρεξίματος. Ἀλλὰ καὶ οἱ χθεσινοὶ διῶκταί μου ἐφαίνοντο προτιθέμενοι νὰ σεβασθῶσι τὴν δυστυχίαν μου, ἀντὶ δὲ ν' ἀκολουθήσωσι τὴν ἀτραπὸν εἰς τὴν ἄκραν τῆς ὁποίας ἐκαθήμην παρεξετράπησαν πρὸς δεξιὰν καὶ παρῆλθον ἐν τάξει καὶ σιωπῇ. Εἷς μόνος τούτων ἀποχωρισθεὶς τῶν λοιπῶν ἦλθε νὰ σταματήσῃ εἰς δέκα μόλις βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐργαστηρίου μου. Καίτοι ἔκυπτον ἐπὶ τοῦ ἔργου μου, ᾐσθάνθην ἐν τούτοις διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἐκείνης ὁράσεως, ἣν πάντες γνωρίζουσι, τὸ βάρος ἀνθρωπίνου βλέμματος προσηλωμένου ἐπ' ἐμέ. Ἐγείρας τότε πρὸς στιγμὴν τὴν κεφαλὴν ἀνεγνώρισα ἀμέσως τὴν γαλανόπτερον κυρίαν τὴν πρωταίτιον τῆς χθεσινῆς μου συμφορᾶς, ἥτις ἀναπαυτικῶς καθημένη ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου της, ὀλίγον κεκλιμένην ἔχουσα πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν καὶ ἡμικλείστους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπεθεώρει τὸ ὑποκείμενόν μου ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μετὰ ὄντως ἀξιοθαυμάστου θρασύτητος. Ἐξ ἀβροφροσύνης πρὸς τὸ φῦλον αὐτῆς ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ παραδοθῶ ἀνυπεράσπιστος εἰς τὴν ὁπωσοῦν ἀδιάκριτον ταύτην περιέργειαν. Μετά τινας ὅμως στιγμὰς βλέπων ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχε τέλος, ἤγειρα εὐθαρσῶς τὴν κεφαλὴν καὶ ἠτένισα αὐτὴν ἀσκαρδαμυκτί, μετὰ πολλῆς μὲν σοβαρότητος καὶ εὐγενείας, ἀλλὰ καὶ οὐχὶ μικροτέρας ἐπιμονῆς. Ἐλαφρὸν τότε ἐρύθημα ἀνέβη εἰς τὰς παρειάς της, τὸ ὁποῖον ἰδὼν τὴν ἐχαιρέτησα. Ἀποδώσασα τὴν φιλοφρόνησιν δι' ἐλαφρᾶς ὑποκλίσεως ἀπεσύρθη δρομαίως καὶ ἔγεινεν ἄφαντος ὑπὸ τὸν θόλον τῆς ἐκκλησίας, ἀφίνουσά με κύριον τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἱκανῶς εὐχαριστημένον, ὅτι κατώρθωσα νὰ καταβιβάσω τὴν ὀφρὺν της διὰ μόνης τῆς ἀταραξίας μου.

Ὁ εἰς τὸ δάσος περίπατος εἶχε διαρκέσει μόλις εἴκοσι λεπτά, ὅτε παρέστην εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κομψῆς ἴλης ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ὑποκρινόμενος ὅσην καὶ πρότερον εἰς τὸ ἔργον μου προσήλωσιν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπεσπάσθη ἱππεὺς καὶ ἐβάδισε κατ' εὐθεῖαν πρὸς ἐμέ. Ἦτο δὲ οὗτος μεγαλόσωμος ἀνὴρ φέρων κυανοῦν στρατιωτικῶς ἐσταυρωμένον ἐπενδύτην.— «Κύριε», μοὶ εἶπε μετ' ἰσχυρᾶς καὶ συμπαθοῦς φωνῆς, ἀφοῦ ἀπεκαλύφθη, «μοὶ δίδετε τὴν ἄδειαν νὰ ἴδω τὸ ἔργον σας;» Ἀντιχαιρετήσας καὶ νεύσας καταφατικῶς ἐξηκολούθησα ἐργαζόμενος, ἐνῷ ὁ ἄγνωστος ἱππεὺς παρετήρει τὴν εἰκόνα καὶ ἐξέφραζε τὴν εὐαρέσκειάν του δι' ἐπαινετικῶν τινων ὡς ἐν

Digitized by Google

μονολόγῳ ἐπιφωνημάτων. Ἀποταθεὶς ἔπειτα καὶ πάλιν ἀπ' εὐθείας πρὸς ἐμέ.—«Συγχωρήσατέ μοι», εἶπε, «νὰ εὐχαριστήσω τὸν τεχνίτην, εἰς ὃν θέλομεν χρεωστεῖ τὴν διάσωσιν τῶν ἐρειπίων τούτων, τὸ κόσμημα τῆς ἐπαρχίας». Πᾶσα μετὰ ταῦτα ἐκ μέρους μου περαιτέρω ἐπιφύλαξις ἤθελεν εἶναι παιδαριῶδες πεῖσμα, δι' ὃ ἔσπευσα ν' ἀποκριθῶ ὅτι τὸ ἀτελές μου σχεδίασμα δὲν εἶναι ἄξιον τοσούτων ἐπαίνων, καίτοι δὲ ἐπεθύμουν ἐξ ὅλης καρδίας τὴν διάσωσιν τῶν πολυτίμων ἐκείνων ἐρειπίων, ἐφοβούμην ἐν τούτοις ὅτι τὸ οὐσιωδέστατον μέρος τῆς ἐντολῆς μου ἤθελε μείνει ἀνεκπλήρωτον ἕνεκα ἐλλείψεως ἱστορικῶν εἰδήσεων, τὰς ὁποίας μάτην ἀνεζήτησα εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς πρωτευούσης τοῦ νομοῦ.

— Τοῦτο, ἀπεκρίθη ὁ ἱππεύς, μὲ ὑπερευχαριστεῖ, διότι ἔχω εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀρχείων τῆς Μονῆς. Εἶναι εἰς τὰς διαταγάς σας, καὶ θέλετε μὲ καθυποχρεώσει ἐρχόμενος νὰ συμβουλευθῆτε αὐτά, ὅταν εὐκαιρήσετε.

Ἐγερθεὶς ηὐχαρίστησα μετά τινος στενοχωρίας, ἐκφράζων τὴν λύπην μου ὅτι δὲν ἔμαθα τοῦτο πρότερον, ἤδη δὲ ἐφοβούμην μὴ ἀνακληθῶ εἰς Παρισίους δι' ἐπιστολῆς, ἥτις ἠδύνατο νὰ φθάσῃ αὐθημερόν. Ταῦτα λέγων ἐπροσπάθουν νὰ ἐλαττώσω διὰ τῆς προσηνείας τῶν τρόπων μου τὴν μὴ ἀποδοχὴν τῆς προσφερομένης ἐκδουλεύσεως, καθότι δὲν ἤθελον νὰ λυπήσω τὸν συμπαθέστατον ἐκεῖνον γέροντα, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ βλέμμα ἤστραπτεν ἄδολος εἰλικρίνεια καὶ φιλοφροσύνη.

— Βλέπω τί τρέχει, ἀνταπήντησεν οὗτος. Συστέλλεσθε νὰ μοὶ εἴπετε καθαρὰ ὅτι οὐδεμίαν ἔχετε ὄρεξιν νὰ σχετισθῆτε μὲ τὴν τρελλὴν νεολαίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθην χθὲς νὰ ἐμποδίσω νὰ κάμῃ ἀνοησίαν, δι' ἣν σᾶς ζητῶ συγγνώμην. Εἶμαι, κύριε, ὁ Μαρκήσιος Μαλουέ, καὶ σᾶς λέγω ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὅτι ἀνεδείχθητε χθὲς νικητής. Οἱ θεότρελλοι ἐκεῖνοι ἤθελον νὰ σᾶς ἴδωσι, σεῖς δὲν ἠθέλετε καὶ ἔγεινε τὸ θέλημά σας. Τί περισσότερον θέλετε;

Ἀδύνατον ὑπῆρξε νὰ μὴ γελάσω, ἀκροώμενος τὴν εὐμενεστάτην ἐκείνην ἑρμηνείαν τοῦ ἐλεεινοῦ μου ἀνδραγαθήματος τῆς προτεραίας, τοῦτο δὲ βλέπων ὁ Μαρκήσιος,

— Γελᾶτε; εἶπε, σημεῖον ὅτι θέλομεν ταχέως συνεννοηθῆ. Τί σᾶς ἐμποδίζει τῷ ὄντι νὰ μείνετε ὀλίγας τινὰς ἡμέρας εἰς τὸν πύργον μου; Ἡ σύζυγός μου μ' ἐπεφόρτισε νὰ σᾶς προσκαλέσω. Ἡ κυρία Μαλουὲ δὲν εἶναι πλέον νέα, πάσχει σχεδὸν πάντοτε, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὴν ἐμποδίζει νὰ εἶναι ἄγγελος ἀγαθότητος. Θέλω σᾶς ἑτοιμάσει κατάλυμα ἐν αὐτῇ τῇ βιβλιοθήκῃ μου, ὅπου δύνασθε νὰ ζήσετε, ἂν θέλετε, ὡς ἐρημίτης. Ἡ Μαρκησία εἶναι πνευματωδεστάτη καὶ ἐγὼ αὐτός, καίτοι ἀγαπῶ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν κίνησιν, τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὴν ὑγείαν μου, δὲν εἶμαι βλάξ. Τὸ ἑσπέρας παίζομεν βίστ. Ὡς τεχνίτης ἀγαπᾶτε βεβαίως τὴν ἄνεσιν καὶ εὐζωίαν, ἧς στερεῖσθε ἐνταῦθα. Δὲν θέλω ν' ἀκούσω τίποτε, προσέθεσε γελῶν ὁ Μαρκήσιος, «ἂν ἀρνηθῆτε, καταφεύγω εἰς ἀπαγωγήν».

Μακάριος, Παῦλε, ὁ γνωρίζων νὰ λέγῃ ὄχι. Μόνος ὁ δυνάμενος νὰ εἴπῃ ὄχι καὶ εἰς παιδίον καὶ εἰς πτωχὸν καὶ εἰς γέροντα καὶ εἰς γυναῖκα ἀκόμη εἶναι πράγματι κύριος τοῦ καιροῦ του, τῆς περιουσίας του καὶ αὐτῆς τῆς τιμῆς του. Ἂν ὁ Ἀδὰμ ἔλεγεν ὄχι, ἤθελε σώσει ἀπὸ τῆς πτώσεως τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Ταῦτα πάντα κάλλιστα ἐγνώριζα καὶ εἶχα μάλιστα παρόντα εἰς τὸν νοῦν τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἀλλ' οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ μάθω νὰ λέγω ὄχι. Ἔσφιξα λοιπὸν τὴν χεῖρα, τὴν ὁποίαν μοὶ ἔτεινεν ὁ ἀγαθὸς Μαρκήσιος μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης, καὶ ὑποτασσόμενος εἰς τὸ πεπρωμένον ἀντήλλαξα ἀγογγύστως τὴν γαλήνην καὶ ἐλευθερίαν τοῦ ῥωμαντικοῦ μου καταγωγίου ἀντὶ τῆς ὀχληρᾶς καὶ ἀνουσίου κοσμικῆς τύρβης.

Περὶ τὴν πέμπτην τῆς ἑσπέρας δύο ὑπηρέται τοῦ πύργου ἦλθον νὰ λάβωσι τὰ ὀλίγα μου πράγματα, εἰδοποιοῦντές με ὅτι μὲ περιμένει ἅμαξα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου. Ἀποχαιρετήσας τὸ κελλίον μου, εὐχαριστήσας τοὺς ξενίσαντάς με καὶ ἀσπασθεὶς τὰ ἀκτένιστα αὐτῶν τεκνία, τὰ κλαίοντα διὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, ἀπῆλθα βαρυθυμῶν ἐκ τῆς εὐδαίμονος ἐκείνης κοιλάδος, ὅπου εἶχα εὕρει δευτέραν πατρίδα.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΡΩΜΗ[1]

Μία ἐκ τῶν μεγαλητέρων τέρψεων, ἃς δύναται ὁ περιηγητὴς νὰ αἰσθανθῇ, εἶναι τὸ νὰ περιέλθῃ τὴν αὐτοκρατορικὴν Ῥώμην. Θὰ ἦτο μακρὰ ἡ πορεία ἄν τις εἶχε τὴν ἀξίωσιν τὰ πάντα νὰ ἴδῃ, διότι δὲν ὑπάρχει γωνία τῆς πόλεως, ὅπου νὰ μὴ εὑρίσκηται καὶ μία ἀνάμνησις τῶν Καισάρων. Ἀλλ' ἡμεῖς θὰ σταματῶμεν μόνον εἰς τὰ σπουδαιότερα καὶ κάλλιον διατετηρημένα οἰκοδομήματα. Ἃς ἀρχίσωμεν, ἂν θέλετε, ἀπὸ τοῦ Παλατίου, ὅπου ἦτο ἡ κατοικία τῶν αὐτοκρατόρων· εἶναι πρέπον νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν οἶκόν των πρὶν ἢ ἀρχίσωμεν νὰ θαυμάζωμεν τὰ ἔργα των. Τὸ Παλάτιον εἶναι ἀποκάλυψις καὶ κατόρθωμα τῶν ἀρχαιολόγων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Πρὸ τοῦ 1860 ὅλος ὁ λόφος κατείχετο ὑπὸ κήπων ἀνηκόντων εἰς τὸν οἶκον τῶν Φαρνέσων, ἐπορεύοντο δὲ ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι καὶ περιεπάτουν ὑπὸ τὰ μεγάλα δένδρα χωρὶς διόλου νὰ συλλογίζωνται ὅτι ὑπὸ τὴν φυτείαν ἐκείνην ἦσαν κεκρυμμένα τὰ παλάτια τῶν Καισάρων. Σήμερον τὰ δένδρα ἐκόπησαν, ὁ λόφος ἐξεχωματώθη καὶ τὰ παλάτια ἐπανεῖδον τὸ φῶς. Ἐν τῷ μέσῳ πελωρίων ὑποσκευῶν, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας καὶ σωροῦ ἐρειπίων, τὰ ὁποῖα καταπλήττουσι τὸν ὀφθαλμὸν καὶ παρεξάγουσι τὸ πνεῦμα, ἀποχωρίζονταί τινα μέρη τοῦ οἰκοδομήματος καὶ διακρίνονται καθαρά. Ἰδοὺ τὰ δημόσια οἰκήματα τοῦ ἡγεμόνος· μία μεγάλη αἴθουσα, τῆς ὁποίας μέρη τινὰ τῶν τοίχων σῴζονται ἀκόμη, ἐπικεκαλυμμένα διὰ μαρμάρου, μετὰ κογχῶν, ἐν αἷς ὑπῆρχον ὀκτὼ

1 Ἴδε σελ. 8.

Digitized by Google

κολοσσιαῖα ἀγάλματα καὶ μιᾶς ἀψῖδος εἰς τὸ βάθος, ὅπου βεβαίως ἦτο ὁ ἐλεφάντινος δίφρος τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκεῖ ἐδέχετο τοὺς πρέσβεις τῶν ξένων βασιλέων καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἐπαρχιῶν. Ὄπισθεν τῆς αἰθούσης ταύτης, εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς μεγάλης αὐλῆς, μὲ στοὰς πέριξ εἶναι τὸ **τρίκλινον**, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ ἀκόμη μέρος τοῦ δαπέδου του ἐκ πορφυρίτου λίθου, ὀφίτου καὶ παλαιοῦ κιτρίνου. Περὶ τούτου τοῦ **τρικλίνου**, ἔλεγεν ὁ Μαρτιάλιος, ὅταν τὸ ἔκτισαν, ὅτι ἦτο τόσον περικαλλὲς ὅσον καὶ τοῦ Ὀλύμπου τὸ δειπνητήριον καὶ ὅτι οἱ θεοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ πίωσιν ἐκεῖ τὸ νέκταρ καὶ νὰ λάβωσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Γανυμήδους τὸ ἱερὸν ἔκπωμα. Ὀλίγον ἀπωτέρω, τὸ στάδιον, ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ ἐλάμβανε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ βλέπῃ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐν ἀνέσει, μετά τινων φίλων, τὸν πεφημισμένον ἀθλητὴν ἢ τὸν πύκτην. Ἐπὶ τέλους δὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν θεωρεῖον, ἐπὶ τοῦ μεγίστου Κίρκου, ἔνθα ἀνεμιγνύετο καὶ αὐτὸς εἰς τὰς λαϊκὰς τέρψεις, ἔδιδε τὸ σύνθημα τῶν ἁρματοδρομιῶν καὶ ἐχειροκρότει τὸν νικῶντα ἡνίοχον. Ἂς ἐνθυμηθῶμεν καὶ τὸν λεγόμενον **οἶκον τῆς *Λιβίας* ἢ οἶκον τοῦ Γερμανικοῦ**, κατοικίαν ἁπλουστέραν, μετριωτέραν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγάλων τούτων παλατίων, ἔνθα ἴσως ἤρχοντο οἱ ἡγεμόνες νὰ ἀναπαυθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐνοχλήσεων τῆς ἐπισήμου παραστάσεως καὶ ἣν ἐκόσμησαν διὰ τῶν ὡραιοτάτων γραφῶν ἐξ ὅσων ἐν Ῥώμῃ εὑρέθησαν.

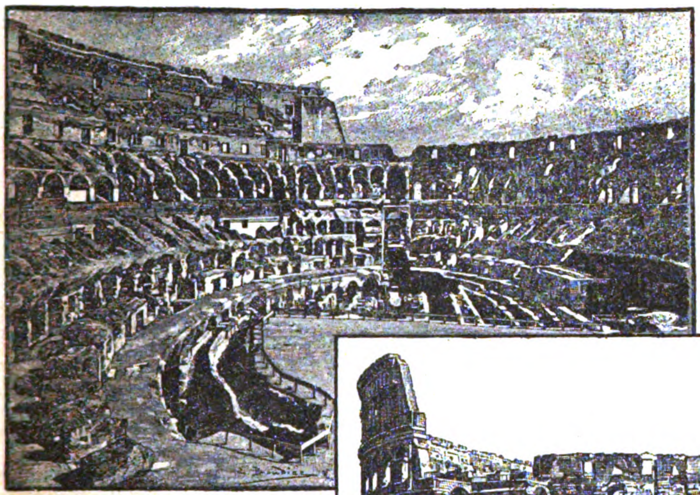

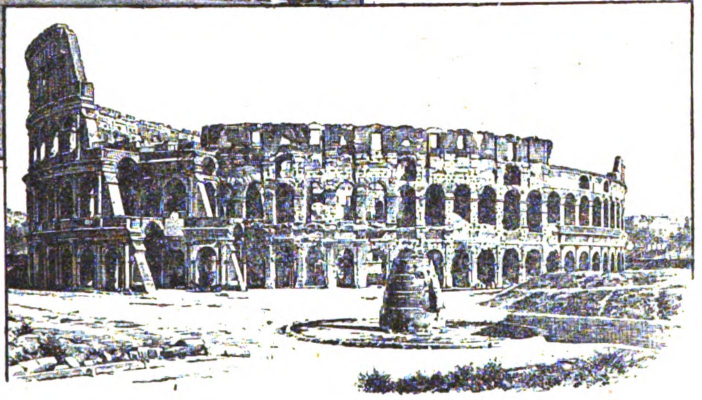

ΤΟ ΚΟΛΟΣΣΑΙΟΝ

Ἀφ' οὗ ἐτελείωσεν ἡ ἐπίσκεψίς μας (καὶ πολὺ φοβοῦμαι μήπως διήρκεσεν ἐπὶ πολύ), ἂς καταβῶμεν ἀπὸ τοῦ Παλατίνου διὰ τῆς ἀρχαίας μεγάλης κλίμακος, ἥτις καταφέρεται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἀγοράν. Ἡ γηραιὰ Ἀγορὰ περιέχει πολλὰ μνημεῖα ἅτινα ἀνεκτίσθησαν ἢ τὸ πρῶτον ᾠκοδομήθησαν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, ἰδίᾳ δὲ τὴν Ἰουλίαν βασιλικήν, ἀλλὰ τὸ εἶπα ἤδη ἀνωτέρω, ἡ Ἀγορὰ ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν ἐλευθέραν Πολιτείαν, ἡ δὲ Αὐτοκρατορία, βλέπουσα ὅτι θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ τὴν σφετερισθῇ, ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ ἄλλας ἀγοράς, αἵτινες θὰ ἦσαν τῷ ὄντι ἰδικαί της, θὰ ἔφερον δὲ τὸ ὄνομα καὶ θὰ ἐτήρουν τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἡγεμόνων, οἵτινες τὰς ἔκτισαν. Οὕτω δὲ ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ἀρχαίας Ἀγορᾶς καὶ οἱονεὶ ὡς συνέχεια αὐτῆς ᾠκοδομήθησαν ἀλληλοδιαδόχως ἡ Ἀγορὰ τοῦ Καίσαρος, ἡ Ἀγορὰ τοῦ Αὐγούστου, ἡ τοῦ Νέρβα καὶ ἡ καλλίστη πασῶν, ἡ τοῦ Τραϊανοῦ. Αἱ Ἀγοραὶ αὗται συναπετέλουν ἓν ἄθροισμα θαυμασίων κτισμάτων, ἅτινα κατέπληττον τοὺς ξένους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ πάντων ἐκείνων τῶν κτισμάτων ἐλάχιστα μόνον λείψανα σῴζονται, ἂς παρέλθωμεν ταχέως· ἄλλα οἰκοδομήματα, κάλλιον διατηρηθέντα, μᾶς ἀναμένουσιν. Ἀπὸ τῆς Ἀγορᾶς τοῦ Τραϊανοῦ, ἀφ' οὗ θαυμάσωμεν τὴν περίφημον στήλην καὶ ῥίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τὰ ἐρείπια τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, αἵτινες ἐπλήρουν πάντα τὸν χῶρον, ἂς διευθύνωμεν τὰ διαβήματά μας πρὸς τὸ ***Κόρσον***, ὅπερ εἶναι ἡ παλαιὰ Φλαμινία ὁδός, περικάμπτοντες τὸ Καπιτώλιον. Ταύτην τὴν ὁδὸν ἐβάδιζον οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι ὅταν ἤθελον νὰ πορευθῶσιν εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως. Τώρα, ὁ χῶρος ὁ ἐκτεινόμενος μεταξὺ τοῦ Κόρσου καὶ τοῦ Τιβέρεως εἶναι ἐξ ὅλης τῆς πόλεως ὁ μᾶλλον συνοικούμενος. Αἱ ὁδοὶ περιπλέκονται καὶ αἱ οἰκίαι σωρεύονται ἐκεῖ πολὺ πλειότερον ἢ ἀλλαχοῦ. Ἄλλοτε τὸ μέρος τοῦτο ἦτο μία μεγάλη πεδιὰς ἀνοικτὴ καὶ προωρισμένη εἰς τέρψιν καὶ γύμνασιν τῶν νέων· ἔτρεχον ἐκεῖ, ἐπήδων, ἐπάλαιον, ἵππευον, ἐσφαίριζον, ἐδισκοβόλουν ἢ ἠκόντιζον, ἔπειτα δὲ ἐρρίπτοντο καθιδροι εἰς τὸν Τίβεριν διὰ νὰ ἀναψυχθῶσι καὶ νὰ ἀναπαυθῶσιν. Οὕτω διεσκέδαζον οἱ νέοι ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας Πολιτείας. Ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας εἶχον ἄλλας τέρψεις. Ἤδη ὁ Ὁράτιος μέμφεται τοὺς νέους τῆς ἐποχῆς του ὅτι δὲν ἦσαν πλέον ἱκανοὶ νὰ ὑπομένωσι τὸν ἥλιον καὶ τὸν κονιορτὸν τοῦ Πεδίου τοῦ Ἄρεως καὶ ὅτι ἀπέφευγον τὸ ἔλαιον, δι' οὗ πρὸ τῆς πάλης ἠλείφετο τὸ σῶμα, ὡς ἂν ἦτο αἷμα ἐχίδνης. Ἀφ' οὗ δὲ πλέον δὲν ἐσυχνάζετο, ὡς πρότερον, ὁ τόπος, ἐσκέφθησαν ὅτι ἠδύναντο ἄνευ βλάβης νὰ τὸν στενώσωσι καὶ νὰ προσδιορίσωσιν ἓν μέρος αὐτοῦ πρὸς ἄλλας χρείας. Τὸν ἐγέμισε λοιπὸν ἡ Αὐτοκρατορία μὲ τὰ κτίσματα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε ποῦ ἀλλοῦ νὰ ἱδρύσῃ. Ὁ Αὔγουστος ἔκαμε τὴν ἀρχήν· καὶ βλέ-

Digitized by Google

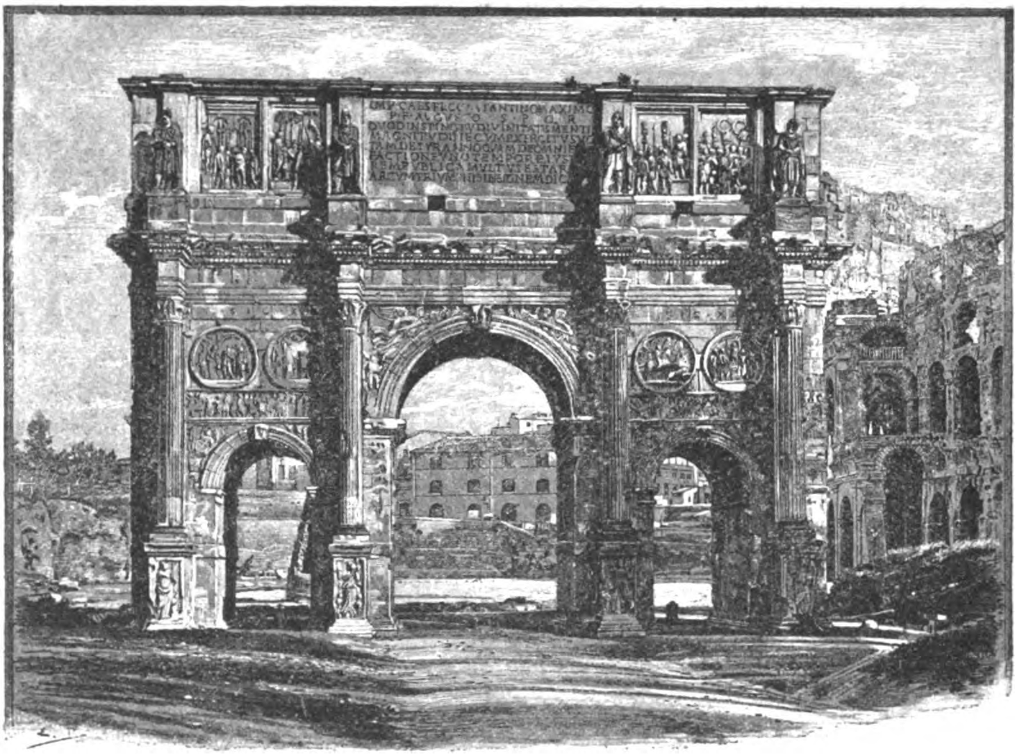

Η ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

πομεν τώρα ἐκεῖ τὰ τρία κάλλιστα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν χρόνων του μᾶς σῴζονται, τὸ Πάνθεον τοῦ Ἀγρίππα, τὴν στοὰν τῆς Ὀκταβίας καὶ τὸ θέατρον τοῦ Μαρκέλλου. Τὸ Πάνθεον σῴζεται πλῆρες, εἶναι δὲ τέλειον ὑπόδειγμα τῆς ῥωμαϊκῆς τέχνης κατὰ τὴν λαμπροτάτην αὐτῆς περίοδον. Τὰ δύο ἄλλα οἰκοδομήματα δὲν περιῆλθον μέχρις ἡμῶν εἰς τόσον καλὴν κατάστασιν, ἀλλὰ δύσκολον δὲν θὰ ἦτο, ἀποκαθαίρων τις ἀπὸ τῶν χωμάτων καὶ απομονώνων αὐτά, νὰ τοῖς ἀποδώσῃ μέρος τοὐλάχιστον τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν κάλλους. Τὸ θέατρον μάλιστα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναφανῇ σχεδὸν ὁλόκληρον, ἂν κατεδαφίζοντο αἱ οἰκίαι, αἵτινες τὸ περικυκλώνουσι. Καὶ εἶναι τῷ ὄντι λυπηρὸν ὅτι ἡ σημερινὴ δημοτικὴ τῆς Ῥώμης ἀρχή, ἥτις τόσα χρήματα ἐδαπάνησε διὰ νὰ διανοίξῃ νέας ὁδούς, δὲν δύναται νὰ δαπανήσῃ πλέον διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς καλλιτέραν κατάστασιν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν δόξαν αὐτῆς.

Ἵνα περατώσωμεν τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας τῆς ῥωμαϊκῆς τέχνης ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων, ἂς ἐξακολουθήσωμεν τὸν περίπατόν μας. Ἀφίνοντες τὸ θέατρον τοῦ Μαρκέλλου, ἂς λάβωμεν τὸ διαμέρισμα τὸ λεγόμενον Βήλαβρον καὶ ἂς ἀκολουθήσωμεν τὰς κλιτύας τοῦ Παλατίνου μέχρι τῆς θριαμβευτικῆς πύλης τοῦ Τίτου. Ἐδῶ πλέον εὑρισκόμεθα ἐντὸς τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ οἴκου τῶν **Φλαβίων**, ὅστις ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου διεδέχθη τοὺς Καίσαρας. Ἀκριβῶς ἀντικρύ μας εἶναι ἱδρυμένον τὸ μεγαλοπρεπέστατον ἐκ τῶν μνημείων, ὅσα οἱ Φλάβιοι κατέλιπον, ὁ ὑπερμεγέθης ὄγκος τοῦ Κολοσσιαίου. Οὐδὲν ἄλλο μνημεῖον παλαιὸν δίδει μᾶλλον τοῦ Κολοσσιαίου τὴν ἔννοιαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ μεγαλείου· τὸ ὕψος τοῦ οἰκοδομήματος ὑπερβαίνει τὰ πεντήκοντα καὶ δύο μέτρα, ἐχώρει δὲ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ πλέον τῶν ἑκατὸν χιλιάδων θεατῶν. Ἐπὶ αἰῶνας ἔκαμον ὅ,τι ἠδυνήθησαν οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ τὸ ἐξαφανίσωσι, κτηνωδῶς καὶ ἀναισθήτως ἀφῄρεσαν ἀπ' αὐτοῦ τὰς σιδηρᾶς ἁρπάγας, αἵτινες συνέδεον τοὺς λίθους, οἱ Βάρβαροι τὸ ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου καὶ κατέστρεψαν ὁλόκληρα τεμάχια τῶν τειχῶν, οἱ ἀρχιτέκτονες σκαιῶς καὶ ἀστόχως τὸ ἐπεσκεύασαν, ἐχρησίμευσε κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὡς φρούριον καὶ ὑπέστη πολυαρίθμους πολιορκίας καὶ πυρπολήσεις, βραδύτερον συνῴκισαν ὁλόκληρον τῆς Ῥώμης διαμέρισμα ἐν ταῖς στοαῖς αὐτοῦ, κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα τὸ μετέβαλον εἰς λατομεῖον καὶ ἐκεῖθεν προσεπορίζοντο τὰ ὑλικά, δι' ὧν ᾠκοδόμουν ἐκκλησίας καὶ παλάτια. Καὶ ὅμως ἵσταται ὄρθιον. Ὅταν δὲ λαμβάνωμεν θέσιν παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν ἀθίκτων αὐτοῦ μερῶν καὶ παρατηρῶμεν κάτωθεν πρὸς τὰ ἄνω τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο τεῖχος, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀνομολογήσωμεν ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ Μαρτιάλιος κηρύττων ὅτι εἶχον ὑπερβαθῇ αἱ Πυραμίδες. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἕνα αἰῶνα μετὰ τὸν Αὔγουστον, ὅτε ὁ Βεσπασιανὸς ἐπεχείρησε νὰ κτίσῃ τὸ ἀμφιθέατρόν του, ἡ ῥωμαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ εὑρίσκετο ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ λαμπρότητι, οὐδὲ εἶχε πολὺ παρακμάσῃ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἔτη βραδύτερον, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σευήρων, ὅτε ὁ Καρακάλλας ᾠκοδόμησε τὰς Θέρμας του, τῶν ὁποίων σῴζονται ὡραῖα λείψανα παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ. Διετήρει δὲ ἀκόμη οὐκ ὀλίγας τῶν καλλίστων αὐτῆς ἰδιοτήτων καὶ ὅτε ἐκτίσθησαν καὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ αἱ Θέρμαι, αἵτινες κεῖνται παρὰ τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἡ μεγάλη βασιλικὴ ἡ κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀγορᾶς. ἥτις βασιλικὴ ἂν καὶ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταν-

Digitized by Google

ΑΡΜΑΤΟΔΡΟΜΙΑΙ

Digitized by Google

τίνου, εἶναι ὅμως κτίσμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Μαξεντίου. 'Αλλ' ἦλθεν ἐπὶ τέλους καὶ ἡ παρακμή. Ἂν δὲ καὶ κατ' αὐτὴν ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῆς μεγαλεῖον ἡ ἀρχιτεκτονική, ἀλλ' ὅμως αἱ λεπτότεραι τῶν τεχνῶν, οἷα εἶναι ἡ γλυπτική, τείνουσιν εἰς ὁλοσχερῆ ἐξαφανισμόν. Τοῦτο δὲ προφανῶς τὸ βλέπομεν ὅταν παρατηρῶμεν τὴν θριαμβευτικὴν πύλην τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν κειμένην παρὰ τὸ Κολοσσιαῖον. Μακρόθεν δὲν εἶναι ἄσχημος, ἀλλ' ὅταν πλησιάσωμεν, τότε διακρίνομεν ὅτι τὰ κάτω ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα εἰκονίζουσι τὸν βίον τοῦ αὐτοκράτορος, εἶναι ὅλως δι' ὅλου ἄτεχνα καὶ ἀπειρόκαλα. Τὰ ἐπάνω ἐλήφθησαν ἁπλοϊκώτατα ἀπό τινος πύλης τοῦ Τραϊανοῦ, ἡ δὲ γλαφυρότης τῆς ἐργασίας των καθιστᾷ διὰ τῆς ἀντιθέσεως ἔτι μᾶλλον καταφανῆ τῶν ἄλλων τὴν ἀτεχνίαν. 'Εδῶ λοιπὸν ἀρχίζει ἡ βαρβαρότης· ἡ ἐκδρομή μας διὰ μέσου τῆς αὐτοκρατορικῆς 'Ρώμης ἐτελείωσεν.

Καὶ ἰδοὺ ἐφθάσαμεν εἰς μίαν ἐξ ἐκείνων τῶν ἀναστροφῶν τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας, περὶ ὧν ἔλεγον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς πραγματείας ταύτης. Φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι ἐκλιπούσης τῆς Αὐτοκρατορίας, αἱ τύχαι τῆς 'Ρώμης ἔμελλον διὰ παντὸς πλέον νὰ ἀφανισθῶσι. Καὶ ὅμως συνέβη ὅλως τὸ ἐναντίον· ἀρχίζει νέος βίος καὶ μετὰ πλείονος ἀκόμη λαμπρότητος. Εἶναι, καθὼς εἴδομεν, ἰδαίτερον τοῦ χαρακτῆρός της γνώρισμα, νὰ ἀνανεοῦται, νὰ ἀνακαινίζηται, νὰ ἀρχίζῃ νέον βίον, ἀφ' οὗ ὁ προηγούμενος ἤθελεν ἐκλείψῃ. 'Ο Χριστιανισμὸς ἐπιζῇ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν κληρονομεῖ. 'Η 'Ρώμη γίνεται ἡ κεφαλὴ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ὡς ὑπῆρξεν ἡ κεφαλὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου, ἡ δὲ νέα θρησκεία τῇ παρέχει καὶ πάλιν τὴν ἀποβληθεῖσαν ὑπεροχήν. Ταῦτα ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνωσιν ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς τὴν ἄλλην· ἐχρειάσθη πρὸς τοῦτο καὶ χρόνος πολὺς καὶ συνδρομὴ εὐνοϊκῶν περιστάσεων. Παρατηρῶν ἔν τινι εἰκονοστασίῳ τῆς ἐκκλησίας τῶν ***Τεσσάρων Στεφανηφόρων*** τὰς τοιχογραφίας, αἵτινες εἰκονίζουσι τὴν δοξολόγησιν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐσκεπτόμην ὅτι ἡ ἐκκλησία εἶχε πολὺ δίκαιον νὰ τὸν τιμήσῃ ὅπως τὸν ἐτίμησεν. 'Ο Κωνσταντῖνος ὑπηρέτησε τὴν ἐκκλησίαν θαυμασίως καὶ κατὰ δύο τρόπους· πρῶτον μὲν γενόμενος χριστιανός, ἔπειτα δὲ διότι μετέφερε τὴν ἕδραν τοῦ κράτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. 'Η ἐν 'Ρώμῃ παρουσία τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς ἤθελε παραβλάψῃ τὴν πρόοδον τῆς 'Εκκλησίας, ἐν ᾧ μείνασα ἐκείνη μόνη ἐν 'Ρώμῃ, ἠδυνήθη ἐλευθέρως νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ νὰ προσελκύσῃ τὰ πάντα πρὸς ἑαυτήν. 'Απὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἀρχίζει τις νὰ λαμβάνῃ καθαρὰν ἔννοιαν τῆς νέας ταύτης καταστάσεως. 'Ο Ἅγιος Πρόσπερος, Γαλάτης ποιητής, λέγει ἀκριβῶς ὅτι γενομένη καθέδρα τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἔγινε καὶ πάλιν ἡ 'Ρώμη κεφαλὴ τοῦ κόσμου καὶ ὅτι ἡ θρησκεία ὑπέταξε καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν τοὺς λαούς, οὓς εἶχεν ἀπ' αὐτῆς ἀφαιρέσῃ ὁ πόλεμος·

Facta caput mundi, quidquid non possidet armis
Religione tenet.

τὰ μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς 'Ρώμης εἶναι δι' ἡμᾶς ἔτι μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ἢ τὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς 'Ρώμης, διότι εἴμεθα πάντες τέκνα τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἴτε δὲ εὐπειθῆ τέκνα εἴμεθα εἴτε ἀπειθῆ καὶ ἀνυπότακτα, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀπαρνηθῶμεν τὴν μητέρα μας· ἡ ἱστορία της εἶναι καὶ ἰδική μας ἱστορία. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ἐκδρομήν μας, ἥτις ἐφαίνετο περατωθεῖσα. Δὲν θὰ εἶναι δὲ ὁ νέος οὗτος περίπατος οὔτε βραχύτερος οὔτε ὀλιγώτερον περίεργος τοῦ προτέρου, ὃν ἐπεχειρήσαμεν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μνημείων τῶν Καισάρων. [Ἕπεται συνέχεια]

GASTON BOISSIER. Σ. Κ. Σ.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΕΠΑΡΧΙΑι

ΟΙ ΚΑΛΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΙ

Μόλις παρῆλθεν ἡ βασιλεία των, βασιλεία δώδεκα μόνον ἡμερῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἦλθαν μὲ τὰ Χριστούγεννα καὶ ἔφυγαν μὲ τὰ Φῶτα, τὰ εὔθυμα καὶ εὐτράπελα αὐτὰ δαιμόνια. Ἦλθαν—οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ Σάτυροι—οἰκογενειακῶς μὲ τὰ μουρέλια των, ἐξ ὧν ἀγαποῦν μέχρι μανίας τὰ ἄρρενα, καὶ μὲ τὰς γυναῖκάς των, ὅσας ἁρπάσαντες κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δὲν τὰς κατέφαγον. Τί περίεργα δαιμόνια τὰ δυσμορφότατα αὐτὰ ὄντα, μὲ τοὺς πόδας ὁμοιάζοντας πολὺ πρὸς τοὺς τῶν ὄνων, καὶ τῶν τράγων, καὶ μὲ μορφὴν ἀνθρωπίνην! Ποτὲ σχεδὸν δὲν ἀποδεικνύονται κακοποιά. Δι' αὐτὰ ζωὴ καὶ ὕπαρξις εἶνε τὸ γυναικεῖον κάλλος, διὰ τὸ ὁποῖον χάνονται κυριολεκτικῶς, καὶ τὸ ὁποῖον καταβασανίζουν ποικιλοτρόπως, ὡς νὰ θέλουν νὰ τιμωρήσουν τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημά του. Ἦλθον, διεσκόρπισαν τὸν φόβον εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ τὰ χωρία, παρεμβάλλοντες μυρίας μαγγανείας, μυρία κωλύματα εἰς τοὺς χριστιανούς. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας οὐδέποτε τοὺς εἶδε. Διέμενον ὅπως πάντοτε εἰς σκοτεινὰ καὶ ἀνήλια σπήλαια, εὐωχούμενοι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν διὰ τῶν σαρκῶν ναρκωμένων ὄφεων καὶ σαυρῶν, ποικιλλομένων ἐνίοτε καὶ διὰ τῆς ροδαλῆς εὐσαρκίας ἀπογόνου τινὸς τῆς Εὔας. Καὶ ὅταν ἡ νὺξ ἐπήρχετο καλύπτουσα διὰ τοῦ μέλανος πέπλου της κοιλάδας καὶ ὄρη, δάση καὶ λαγκάδια, πολιτείας καὶ χωρία, ἀπετίνασσον τὴν ἡμερησίαν νάρκην των, καὶ τὴν ὑπνηλότητά των, καὶ διεσκορπίζοντο ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς λόγκους, συνάπτοντες μεθυστικοὺς χοροὺς ἀδελφικῶς μετὰ διαφόρων ἄλλων πνευμάτων, καὶ προπάντων μετὰ τῶν καλλιζώνων Νεραΐδων, διὰ τὰς ὁποίας τρελλαίνονται, οἱ εὐτράπελοι αὐτοὶ δαιμονίσκοι. Καὶ δὲν διέλυον τὸν συνεχῆ καὶ ἀκούραστον χορόν των, τὴν χαρωπὴν καὶ ἡδονικὴν εὐθυμίαν των, πρὸ τῶν πρώτων λαρυγγισμῶν τῶν ἀλεκτόρων τῆς ὑποφωσκούσης πρωίας.

'Αλλὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῶν χειμερινῶν νυκτῶν δὲν κατηναλίσκετο ὁλόκληρον εἰς χοροὺς μόνον. Εἶχον καὶ ἄλλας ἀποστολάς, καὶ ἄλλα καθήκοντα νὰ ἐκπληρώσουν αἱ μικροσκοπικαὶ θεότητες. Καὶ τώρα μέν, ἐνῷ περιεπλανῶντο ἀναμέσον τῆς νυκτερινῆς σκοτίας, ἐπέπιπτον κατὰ τοῦ τυχόντος διαβάτου, τυραννοῦντες καὶ ἐμπαίζοντες τὸν δυστυχῆ διὰ φοβερῶν μαγγανειῶν. Κάμνοντες τὸν ὄνον του — ἂν τυχὸν εἶχε τοιοῦτον—νὰ παρεκκλίνῃ τοῦ σκοποῦ του, καὶ νὰ χάσῃ τὸν δρόμον, καὶ ξυλοκοποῦντες ἐν τέλει τὸν ἀναβάτην του, ὅστις τότε μόνον θὰ ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ, ἕως τῆς ἐπιδρομῆς

Digitized by Google

των, ἂν ἐνθυμεῖτο νὰ φωνάξῃ ξύλα κούτσουρα, καὶ τοῦτο, ἂν εὑρίσκετο πλησίον κατοικημένου μέρους, ἢ ἂν ἔτρεφεν εἰς τὸν οἶκόν του μέλανα ἀλέκτορα. Ἄλλοτε δὲ ἐφώρμων κατὰ τῶν μύλων, πρὸς οὓς τρέφουσιν ἰδιάζουσαν στοργήν, καὶ εἰσδύοντες εἰς αὐτοὺς παρηνόχλουν διὰ παντοίων μηχανευμάτων τοὺς μυλωθρούς, κατασκευάζοντες πήττες, μαγαρίζοντες τὰ τροφιμά των, τὴν στάκτην τῆς πυρᾶς, τὸν συντριβόμενον σῖτον ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν πίεσιν τῆς μυλόπετρας. Καὶ ἂν κατὰ τύχην εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ μύλου γυνή τις—ὡραία ὅμως, διότι τὸ γῆρας βδελύσσονται, καὶ ἐξαφανίζονται ἐνώπιόν του οἱ κύριοι αὐτοὶ—ἐφιλοτιμοῦντο ν' ἀλέσωσι διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν των τὸν σῖτόν της, καὶ κατόπιν ἐπετίθεντο κατ' αὐτῆς, τριγυρίζοντες καὶ ἐποφθαλμιῶντες ἐρωτικώτατα. Καὶ δυστυχία εἰς τὴν καλλονὴν ἐκείνην, ἂν ἐστερεῖτο εὐφυΐας καὶ ἑτοιμότητος, διὰ νὰ τοὺς ἀποστείλῃ αἴφνης νὰ τῆς φέρουν τὰ νυφικά της, ἀποπλανῶσα αὐτοὺς καὶ κερδίζουσα καιρὸν νὰ φορτώσῃ τὸ ἄλευρόν της, καὶ νὰ εὑρεθῇ μίαν ὥραν ἀρχήτερα εἰς τὸ χωρίον της.

Ἄλλοτε περιφερόμενοι πέριξ τῶν οἰκιῶν, καὶ ὀσφραινόμενοι ἐκ τοῦ ἀναθρώσκοντος καπνοῦ τῶν καπνοδόχων τὴν οἰκογενειακὴν συγκέντρωσιν, πέριξ τῆς φλογοβολούσης ἑστίας μὲ τὸν παππούλην κατέχοντα τὴν πλησιεστέραν πρὸς τὸ πῦρ θέσιν, καὶ τοὺς μικροὺς οὐλότριχας ἐγγόνους του συνωστιζομένους περὶ αὐτόν, εἰσεπήδων κατερχόμενοι διὰ τῆς καπνοδόχου ἐντὸς τῆς οἰκίας, καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀταξίαν τῶν μικρῶν ἐμαγάριζον τὰς κάλτσας των καὶ τὰ χονδρὰ των σανδάλια. Καὶ δὲν ἔφευγον ἐκεῖθεν, ἂν δὲν ἐφώνει ὁ ἀμείλικτος ἐχθρός των, ὁ ἀλέκτωρ, ἐξερχόμενοι ἐν εἴδει καπνοῦ διὰ μέσου τῶν κλείθρων τῆς θύρας. Ἄλλοτε πάλιν παρεφύλαττον τὴν φίλεργον οἰκοκυράν, καθ' ἣν ὥραν ἐξηγείρετο τὴν νύκτα, διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰς ἀπαραιτήτους τηγανίτας τῶν ἑορτῶν, καὶ κατήρχοντο, πάλιν διὰ τῶν καπνοδόχων, καὶ ἀλληλοκρατούμενοι διὰ τῶν χειρῶν, ἐσχημάτιζον μακρὰν ἅλυσιν πέριξ τῶν ἀχνιζόντων γλυκισμάτων καὶ ἔψαλλον ἐπιμόνως, ἕως ὅτου τοῖς παρείχετο τὸ ποθούμενον:

> Μάννα, τσιτσὶ λουκάνικο,
> μαχαῖρι μαυρομάνικο,
> κομμάτι ξεροτήγανο
> νὰ φάω καὶ νὰ φύω.

Καὶ ἄλλοτε ἠλεκτριζόμενοι ἐκ τῆς συνεχοῦς κωδωνοκρουσίας τῶν νυκτερινῶν λειτουργιῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, παρεμόνευον τοὺς ἐξεγειρομένους διὰ νὰ λειτουργηθῶσι καὶ νὰ κοινωνήσωσι, σβύνοντες τὰ μικρὰ φαναράκια των, καὶ παρεμβάλλοντες σκότος πυκνὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, μυκτηρίζοντες καὶ παραπλανῶντες αὐτοὺς μακρὰν τῆς ἐκκλησίας· ἐνίοτε δὲ καταμολύνοντες μόνον τὰ ἐνδύματα ἁμαρτωλοῦ τινος, τὸν ἄφινον νὰ ὑπάγῃ ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει εἰς τὸν ναόν. Καὶ τέλος καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δωδεκαημέρου βασιλείας των, ἐφεύρισκον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν πλεκτάνας ἀπείρους, ἐν αἷς περιέπλεκον ἀδιεξόδως πάντα ἄνθρωπον, μὴ φέροντα ἰδιαίτερά τινα γνωρίσματα, δι' ὧν καθίστατο ἀδύνατον νὰ τὸν βλάψωσι. Ἀλλ' ἐπῆλθε τέλος ἡ ἡμέρα τῶν Θεοφανείων, τὰ μικρὰ παιδία, πρόδρομοι πάσης ἐπισήμου ἡμέρας, ἀπὸ τῆς παραμονῆς ἀκόμη διέσχιζον τὰς ἀτραποὺς τῶν χωρίων καὶ ἔκρουον τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, διατυμπανίζοντες:

> Ἦλθαν τὰ φῶτα κ' οἱ φῶτες μας
> κ' οἱ χαρὲς μεγάλες τ' ἀφέντη μας...

Οἱ ἱερεῖς ἡτοίμασαν τὸν ἁγιασμόν των, καὶ τὴν ἐπαύριον ἀφοῦ ἐψάλη ἡ δοξολογία, ὁ Σταυρός, παρόντος ἀπείρου πλήθους, ἑορτασίμως ἐνδεδυμένου, καὶ ἀναμέσον τῶν ἡμιγύμνων ναυτῶν καὶ λεμβούχων, ἀνυπομόνως ἀναμενόντων τὴν ἱερὰν κατάδυσιν, ἐρρίφθη εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς θαλάσσας καθαγιάσας τὰ νερά, καὶ οἱ πονηροὶ κ' εὐτράπελοι δαίμονες περίτρομοι ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πολιοῦ ἱερέως μὲ τὸ σύμβολον τοῦ ἁγιασμοῦ εἰς τὴν χεῖρα, ἔφυγον μὲ ὁρμὴν ἀνέμου, καὶ κατέδησαν εἰς τὰ θέμελα τῆς γῆς ὅπου θὰ μοχθήσωσι καθ' ὅλον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον, πριονίζοντες τὸ γιγαντιαῖον δένδρον, τὸ ὑποστηρίζον τὴν γῆν, μυκτηρίζοντες καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φυγήν των ἀκόμη, τὸν πολιὸν ἱερέα διὰ τῆς εὐτραπέλου ἐπῳδοῦ των:

> Φεύγεστε νὰ φύγουμε
> κ' ἔφθασε ὁ Ζουρλόπαππας!
> μὲ τὴν ἁγιαστούρα του,
> καὶ μὲ τὴν βρεχτούρα του·
> καὶ θὰ μᾶς ραντίσῃ,
> καὶ θὰ μᾶς μαγαρίσῃ!

ΕΠΑΡΧΙΩΤΗΣ

ΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΠΝΥΚΑ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ[1]

Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχεδιογραφήματι, δύναται νὰ παρακολουθήσῃ εὐχερῶς ὁ ἀναγνώστης τὴν πρόοδον τῶν περὶ τὴν Ἐννεάκρουνον ἀνασκαφῶν.

Ἡ σκαπάνη ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν τὸ πρῶτον δεξιόθεν τῆς νῦν ἁμαξιτῆς κατὰ τὸ στοιχεῖον **Λ**, ἀκριβῶς ὑποκάτω τῆς πρὸς τὸ ἀστεροσκοπεῖον διακλαδιζομένης ὁδοῦ. Λείψανά τινα δεξαμενῆς διεκρίνοντο ἐκεῖ πρὶν ἔτι γίνῃ ἀπόπειρα σκαφῆς τοῦ χώρου, ὅστις ὄντως ἐφαίνετο ὡς καταλληλοτάτη θέσις πρὸς ἀνέγερσιν δεξαμενῆς, δεχομένης τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἐν τῷ βράχῳ τῆς Πνυκὸς λαξευτοῦ ὑδραγωγείου, ὅπερ ὑπέρκειται τῆς νῦν ἁμαξιτῆς κατὰ τὸ στοιχεῖον **Ι**. Ὁ χῶρος οὗτος ἐκαθαρίσθη μέχρι τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους εἰς μέτρων τινῶν βάθος, ἀλλὰ τἀποκαλυφθέντα λείψανα δεξαμενῶν ἀπεδείχθησαν πολὺ ὑστέρων χρόνων. Ἐν τούτοις ἐνεφανίσθη ἐνταῦθα καὶ τμῆμά τι τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἧς τὴν διεύθυνσιν ἀκριβέστατα εἶχε προϋπολογίσῃ ὁ κ. Δαῖρπφελδ. Διήρχετο αὕτη παρὰ τὸ νοτιανατολικὸν ἄκρον τῆς πλατείας τοῦ λεγομένου Θησείου καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ σχεδιογραφήματι σημειουμένης καμπῆς ἀνήρχετο ἠρέμα μέχρι τοῦ σημείου **Λ**.

Ἐγγὺς τούτου διέκρινεν ὁ κ. Δαῖρπφελδ καὶ ἐκαθάρισε μέχρι τινὸς τὴν ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένην κλίμακα **Μ**, ἥτις ἔφερε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὴν Πνύκα.

Ὑπερπηδήσας τὴν νῦν ἁμαξιτὴν παρηκολούθησε κατόπιν τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν ἔτι νοτιώτερον ἐφ' ἱκανὸν διάστημα. Δεξιόθεν δ' αὐτῆς ἀπεκάλυψε σειρὰν ὁλόκληρον οἰκοδομημάτων τοῦ 6ου αἰῶνος (**Ζ, Η, Θ, Ι,**). Καὶ πρῶτον κατὰ τὸ στοιχεῖον **Ι** ἐπιμήκη λέσχην, ἐκτεινομένην ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ μέχρι τοῦ ἀπέναντι βράχου τῆς Πνυκός, παρὰ δὲ τὴν λέσχην μικροσκο-

[1] Ἴδε σελ. 408 προηγ. τόμου.

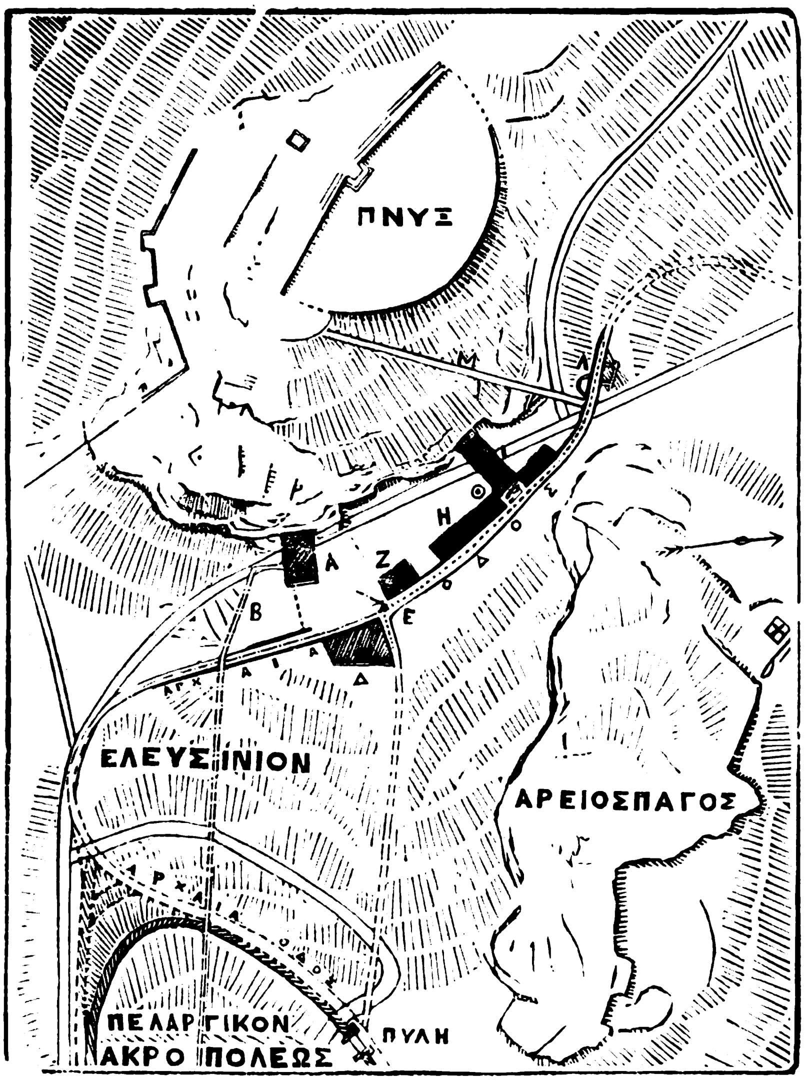

πικόν τι ἱερὸν ἐκ πωρίνων λίθων καὶ πρὸ αὐτοῦ βωμόν. Τὸ στοιχεῖον Θ δεικνύει τὴν ὑποθηκευμένην οἰκίαν, τὸ στοιχεῖον **Η** τὴν μεγάλην οἰκίαν, ἧς ὁ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μετωπιαῖος τοῖχος ἔχει μῆκος 25 μέτρων, καὶ τὸ στοιχεῖον τέλος **Ζ** τὴν οἰκίαν τὴν πωλημένην ἐπὶ ἐξωνήσει («ὅρος οἰκίας πεπραμένης ἐπὶ λύσει») ἀντὶ δισχιλίων δραχμῶν εἴς τινα Ἀριστόδημον. Κατὰ τὸ στοιχεῖον **Ε** ἀπεκάλυψε σύντομον ἀνάβασιν πρὸς τὴν πύλην τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τοὺς πεζοὺς μόνον. Δεξιόθεν δὲ τῆς νῦν ἁμαξιτῆς ὑπ' αὐτὸν τὸν βράχον τῆς Πνυκὸς εἶχεν ἤδη ἀποκαλύψῃ ὑδρορρόην, εἰς ἣν ἐξέρρεον τὰ δι' ὑπονόμου ἐκμαστευόμενα ὑδάτια, ἀποτελοῦντα πάντως μικράν τινα πηγήν.

Κατὰ τὸ στοιχεῖον **Δ** ἀπεκαλύφθη ἱερόν τι τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὡς ἐμαρτύρησαν τὰ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντα ἀνάγλυφα. Τοῦτο κεῖται ἀριστερόθεν τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ὀλίγον δὲ περαιτέρω (νοτιώτερα) ἀνευρέθησαν οἱ δύο τάφοι καὶ ὑδραγωγεῖον ἐκ πηλίνων σωλήνων ἀρχαίας ἐξαιρέτου κατασκευῆς, ὅπερ ἐκ δυσμῶν ἔφερε τὸ ὕδωρ πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο πιθανῶς καὶ τὸ Ἐλευσίνιον. Ἐντεῦθεν ἡ διεύθυνσις τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ περὶ τὸ Ἐλευσίνιον καὶ παρὰ τὸ Πελαργικὸν μέχρι τῆς πρὸς βορρᾶν νευούσης πύλης τῆς Ἀκροπόλεως ἀσφαλέστατα δύναται νὰ σημειωθῇ.

Κατὰ τὸ στοιχεῖον **Β** ἀπεκαλύφθη ἐνωρὶς ἤδη τμῆμα μεγάλου ἐκ πωρίνων ὀγκολίθων ὑδραγωγείου. Ἐνταῦθα εἶχεν ἀναζητήσῃ αὐτὸ ὁ κ. Δαῖρπφελδ, ὁδηγηθεὶς ἐκ τῆς ἀπέναντι ἐν τῷ βράχῳ τῆς Πνυκὸς ἐλλειψοειδοῦς διατρήσεως, δι' ἧς προφανῶς διήρχετο ὑδραγωγός. Ἡ τύχη ἐφάνη ἐνταῦθα εὐμενεστάτη εἰς τὸν ἐρευνητήν. Τὸ ὑδραγωγεῖον ὑπῆρχε, καὶ μολονότι ὁ ὑπολογισμὸς ὅτι προὐχώρει τοῦτο ἔτι δυτικώτερα καὶ βορείως διὰ τῆς διατρήσεως ἐκείνης ἵνα ἐκβάλῃ εἰς δεξαμενὴν καὶ κρήνην τινὰ ὕπερθεν τοῦ σημείου **Ι**, ἀπεδείχθη κατόπιν ἐσφαλμένος, ἀλλ' ὅμως τὸ εὕρημα ἐκεῖνο εἶχεν ἀνυπολόγιστον ἀξίαν διὰ τὸν ἐρευνητήν· ἦτο ἀληθῶς τὸ πᾶ στῶ αὐτοῦ. Καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ ὑδραγωγείου τούτου οὐδεμίαν εἰς τὸν παρατηρητὴν ἄφινεν ἀμφιβολίαν ὅτι ἐνταῦθα ἐπρόκειτο περὶ σπουδαίου ἅμα καὶ παλαιοτάτου τεχνικοῦ ἔργου, τοῦ ὁποίου ἡ συμπλήρωσις ἔπρεπε νὰ εἶνε δεξαμενὴ σημαντικὴ καὶ κρήνη ἀξιολογωτάτη. Ἠδύνατό τις ν' ἀμφιβάλῃ μόνον ἂν ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἢ ὀλίγον ἢ πολὺ κατωτέρω ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ αὕτη. Ὁ ἐν τῷ βράχῳ τῆς Πνυκὸς λελαξευμένος ὀχετός, ἐξακολούθησις τῆς διατρήσεως ἐκείνης, καταλήγων, ὡς παρετηρήσαμεν ἄλλοτε, ἀκριβῶς ὕπερθεν τοῦ σημείου **Ι**, καθίστα ἀποδεκτὴν μίαν καὶ μόνον γνώμην ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπὸ τὴν ῥίζαν τοῦ βράχου τῆς Πνυκὸς ἀνάγκη ἦτο νὰ ζητηθῇ ἡ δεξαμενή. Καὶ ὅμως παραδόξως οὐδὲν ἴχνος αὐτῆς ἀνεφαίνετο ἐνταῦθα! Ὀπισθοδρόμησίς τις ἐπῆλθε τότε κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς τὰς ἐργασίας· ἀλλ' ἡ πεποίθησις καὶ ἐπιμονὴ τοῦ ἐρευνητοῦ δὲν ἐκλονήθησαν ἐκ τούτου διόλου. Μίαν ἡμέραν μοὶ εἶπε τότε ὁ κ. Δαῖρπφελδ: «ἕως ἐδῶ ποῦ ἔφθασα, δὲν ἠμπορῶ πλέον νὰ σταθῶ· ἡ κρήνη εἶν' ἐδῶ! Ἂν κουρασθῶ ἐγώ, θὰ τὴν εὕρῃ αὔριον ἄλλος ἐδῶ ὑπὸ τοὺς πόδας μου καὶ θὰ γελάσῃ διότι δὲν ἔσκαψα καὶ ὀλίγον παρέκει.»

Δύο-τρεῖς ἡμέρας ἀργότερα ἀπεκάλυπτε τοὺς δύο τάφους καὶ ἐγγὺς τοῦ μεγαλειτέρου τὸ ὑδραγωγεῖον ἐκεῖνο, τὸ ἐκ τῶν λαμπρῶν πηλίνων σωλήνων, λεπτῶν, χαριεστάτων, διὰ χυτοῦ μολύβδου ἑρμητικῶς συγκλειόντων τὰς συναρμογάς, περιταινιουμένων κατὰ τὰ στόμια ὑπὸ χρωματιστῶν παχειῶν γραμμῶν, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν βερνικωμένων ἵνα μὴ διὰ τῶν πόρων διαχωρῇ τὸ ὕδωρ. Συγχρόνως ἠρεύνα παρὰ τὸ σημεῖον **Β** ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἁμαξιτῆς καὶ εὕρισκεν ὅτι ἐνταῦθα μὲν ἐτελεύτα τὸ μέγα ἐκ πωρίνων ὀγκολίθων ὑδραγωγεῖον, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔφερον τὸ ὕδωρ ὀλίγα μέτρα κατωτέρω ἐπ' αὐτῆς τῆς σημερινῆς ἁμαξιτῆς πήλινοι σωλῆνες ὅμοιοι πρὸς τοὺς πρώτους εἰς διακλάδωσίν τινα μεταγενεστέρων ὑδρορροῶν, ὧν ἡ παρὰ τὸν βράχον τῆς Πνυκὸς βαίνουσα ἀπεδείχθη πρὸς τὴν διάτρησιν ἐκείνην αὐτοῦ χωροῦσα, περὶ ἧς κατ' ἀρχὰς ἐπίστευσεν ὅτι ἐλαξεύθη χάριν τοῦ μεγάλου ὑδραγωγείου. Τὸ ἔργον τοῦτο κατεδείχθη μεταγενέστερον ὄν, ἀλλ' ἡ παλαιοτάτη δεξαμενὴ ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν πηλίνων ὑδραγωγῶν κατὰ τὸ σημεῖον **Α**, 10 μέτρων τὸ μῆκος, πλατυνθεῖσα καὶ βαθύτερον σκαφεῖσα ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἡ κρήνη ἡ Ἐννεάκρουνος ἦτο ἐνταῦθα.

Digitized by Google

Πρὶν κατασκευασθῇ αὕτη γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, ὡς παρετηρήσαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ, ὅτι ἡ ἐκ τῶν ὑδατίων πάντως τοῦ βράχου, κατασταλαζόντων εἰς τεχνητὰς ὑπονόμους, σχηματιζομένη πηγή, ἡ Καλλιρρόη, παρεῖχε τὸ ἀσθενές της νᾶμα εἰς τοὺς παναρχαίους Ἀθηναίους, ὀλίγον κατωτέρω τῆς πύλης τῆς τότε μικροπόλεώς των. Καὶ ὅταν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐστείρευε καὶ αὕτη, φρέατα ἐγγὺς ἀνορυχθέντα ἀντικαθίστων αὐτήν. Δύο τοιαῦτα φρέατα εὑρέθησαν ἐνταῦθα, τὸ μὲν παρὰ τὴν δεξαμενὴν Α, τὸ δὲ παρὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον. Τὰ φρέατα ταῦτα κατεχώσθησαν κατόπιν ὅταν ὁ Πεισίστρατος κατεσκεύασε τὴν Ἐννεάκρουνον· καὶ ὅτι τοῦτο πράγματι συνέβη ἀποδεικνύουσι τὰ θραύσματα ἀγγείων τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ ὁποῖα καὶ μόνα εὑρέθησαν μεταξὺ τῶν ἐν τοῖς φρέασι χωμάτων. Καὶ τοῦτο ἄρα προσέρχεται ὡς νέα ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἐπὶ Πεισιστράτου πλουσιοπάροχός τις κρήνη κατέστησε περιττὴν ὅπως τὴν πρώην Καλλιρρόην, οὕτω καὶ τὰ φρέατα ἐκεῖνα. Ἄλλως δὲν ἤθελον καταχωσθῇ ταῦτα ἀκριβῶς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

Αἱ ἀνασκαφαί, ἂν καὶ ἐγγίζουσιν ἤδη εἰς τὸ τέρμα των, δὲν ἐτελείωσαν ὅμως ἀκόμη.

ΓΕΩΡ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Συνεδρίασις τῆς 21 Δεκεμβρίου 1892. — Διελέχθησαν ὁ ἐν Ἴνσβρουκ τῆς Αὐστρίας καθηγητὴς κ. E. Reisch περὶ τοῦ Ἡφαίστου τοῦ Ἀλκαμένους, ὁ κ. G. von Hiller περὶ ἐπιγραφῶν τῆς Ρόδου, ἐν αἷς μνημονεύονται καλλιτέχναι Ρόδιοι, καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Δαίρπφελδ περὶ τῶν παρὰ τὴν Ἐννεάκρουνον ἀνασκαφῶν. Ὁ κ. Reisch ὡρμήθη ἐκ τῆς ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς συναγωγῆς Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν ὑπ' ἀρ. 319 ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ γίνεται λόγος περὶ τῆς γενομένης δαπάνης κατὰ τὴν ἀνέγερσιν δύο ἀγαλμάτων καὶ δὴ ὡρισμένως μνημονεύεται «μισθὸς τοῖς ἐργασαμένοις τὸ ἄνθεμον ὑπὸ τὴν ἀσπίδα». Τὰ δύο ταῦτα ἀγάλματα («μισθὸν τῷ εἰσαγαγόντι τὼ ἀγάλματε καὶ στήσαντι ἐν τῷ νεῷ» φέρεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ) ὑποθέτει ὁ κ. Reisch στηθέντα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἡφαίστου καὶ τὴν ἀσπίδα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν ἀναφέρων, πιθανώτατα εἰκάζει ὅτι πρόκειται περὶ τῆς παρεστηκυίας τῷ Ἡφαίστῳ Ἀθηνᾶς ἐν τῷ ὑπὲρ τὸν Κεραμεικὸν (τὴν ἀγορὰν δηλονότι τῶν Ἀθηνῶν) καὶ τὴν βασίλειον στοὰν κειμένῳ ναῷ τοῦ Ἡφαίστου, ὅστις κακῶς νῦν φέρει τοῦ Θησέως τὸ ὄνομα (Παυσαν. I 14, 5). Ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Χαλκέων, οἵτινες καὶ σήμερον ἐκεῖ που ἔχουσιν ἱδρυμένα τὰ ἐργαστήρια, καὶ ἡ θέσις αὕτη ἐξηγεῖ τὸν συνδυασμὸν τῶν δύο προστατίδων θεοτήτων τῆς τάξεως ταύτης τῶν βιομηχάνων Ἀθηναίων. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο τῆς Ἀθηνᾶς ζητεῖ κατόπιν ὁ λαλῶν ν' ἀνεύρῃ μεταξὺ τῶν σωζομένων τύπων αὐτῆς καὶ διὰ μακρῶν τὰ τοῦ θέματος τούτου ἀναπτύξας καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ τύπος αὐτῆς ἐπανέρχεται ὄντως ἐν τῇ Βοργησίᾳ Ἀθηνᾷ. Ταύτης ἡ ἀσπὶς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὑπ' αὐτὴν δὲ παρατηρεῖται ἄνθεμον. Τοιουτοτρόπως συσχετίζει πρὸς τοῦτο τὸ ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐκείνῃ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενον ἄνθεμον. Ἀλλ' ὁ ναὸς τοῦ Ἡφαίστου σώζεται εὐτυχῶς ἔτι, καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐστοχάσθη, προτείνει ὁ κ. R. νὰ γίνῃ νῦν, ν' ἀνασκαφῇ δηλονότι τὸ ἔδαφος τοῦ σηκοῦ παρὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν θεμελίων τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος. Ἂν ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου ὄντως ἵσταντο τῶν δύο θεῶν τὰ ἀγάλματα, τοῦτο θ' ἀποδειχθῇ ἀμέσως ἐκ τοῦ σχήματος καὶ μεγέθους αὐτοῦ. Ὁ κ. Δαίρπφελδ ἀνεκοίνωσε διὰ τοῦτο ἀμέσως εἰς τοὺς παρόντας ὅτι ἡ σχολὴ θὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ χώρου τούτου. — Ὁ κ. von Hiller ἀνευρίσκει ἐν Ροδίαις ἐπιγραφαῖς σειρὰν καλλιτεχνῶν ἀκμασάντων κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πρώτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, ἀνηκόντων ἑπομένως εἰς ἄλλην ἐποχὴν ἢ ἐκείνην εἰς ἣν ἄλλοι σοφοὶ συμπεριέλαβον πάντας τοὺς καλλιτέχνας τῆς Ρόδου, τὴν ἀπὸ τοῦ 220 μέχρι τοῦ 168 πρὸ Χριστοῦ. Ἀμφοτέρων τῶν ῥητόρων τὰ θέματα ἦσαν πραγματεῖαι διεξοδικαὶ πλήρεις λεπτομερειῶν ἐπιστημονικῶν καὶ συμβολῶν σπουδαίων εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης. — Ὁ κ. Δαίρπφελδ ἐσημείωσε τὴν ἀνεύρεσιν δύο φρεάτων καταχωσθέντων ἤδη κατὰ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐν τοῖς χώμασιν αὐτῶν θραύσματα ἀγγείων τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ κτίσμα τοῦ Πεισιστράτου κατέστησε τὰ φρέατα ταῦτα περιττά, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τόσον ἐνωρὶς κατεχώσθησαν. Τοιουτοτρόπως νέον τεκμήριον προστίθεται εἰς βεβαίωσιν περὶ τῆς κατὰ τὸν χῶρον τοῦτον ὑπάρξεως τῆς Ἐννεακρούνου, ἧς τὴν θέσιν μαρτυροῦσι τό τε μέγα ἐνταῦθα τελευτῶν ὑδραγωγεῖον καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ εἰς παρακειμένην κατεστραμμένην δεξαμενὴν τὸ ὕδωρ φέροντες πήλινοι ἀρχαιότατοι σωλῆνες.

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗ

Ὁ Πεττενκόφερ περὶ χολέρας.

Εἰς τὴν Ἰατρικὴν ἑταιρίαν τοῦ Μονάχου ὁ διάσημος καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς Πεττενκόφερ ὡμίλησε περὶ χολέρας, ἐξέθηκε δὲ τὰς ἐν Ἀμβούργῳ παρατηρήσεις του, καὶ ἀνέπτυξε τὰ ἐξ αὐτῶν ἐπιστημονικὰ πορίσματα. Ὁ Πεττενκόφερ νομίζει τὴν περὶ μεταδόσεως θεωρίαν ἐντελῶς σαθράν. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἤδη ἐξέφερεν οὗτος τὴν γνώμην, ὅτι ἡ χολέρα γεννᾶται ἐξ εἰδικοῦ σπέρματος, ὅπερ ὅμως μόνον ὑπὸ τινας συνθήκας, αἵτινες καλοῦνται ὑπ' αὐτοῦ τοπικαί, χρονικαί, καὶ ἀτομικαὶ προδιαθέσεις, δύναται ν' ἀναπτυχθῇ. Μὲ αὐτὴν τὴν γνώμην ὅμως δὲν συμφωνοῦσιν αἱ ἰδιότητες τοῦ ὑπὸ τοῦ Κὼχ ἐν τοῖς ἀποχωρήμασι τῶν χολεριώντων εὑρεθέντος κομματοειδοῦς βακτηριδίου· τὸ ἐν λόγῳ βακίλλιον δὲν δύναται ὡς ἐκ τούτου νὰ εἶνε μόνον αὐτὸ ὁ πρόξενος τῆς χολέρας. Ὅπου ἡ χολέρα παρίσταται ἐπιδημικῶς, ὑπάρχει ἀναγκαίως τοπικὴ προδιάθεσις. Ἀτομικὴ προδιάθεσις ἄνευ τοπικῆς προδιαθέσεως δὲν φέρει ἐπιδημίαν χολέρας. Ἡ δὲ τοπικὴ προδιάθεσις εὐνοεῖ μὲν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χολέρας, ἀλλὰ τὴν ἀτομικὴν προδιάθεσιν δὲν μεταδίδει.

Ὅτι τὸ κομματοειδὲς βακτηρίδιον δὲν ἰσχύει μόνον αὐτὸ νὰ γεννήσῃ χολέραν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ (κατὰ τὸν Πεττενκόφερ πάντοτε) μόνον διὰ πειραμάτων μολυσμοῦ δι' αὐτοῦ ἐπ' ἀνθρώπου, ὅστις ἐξ ὅλων τῶν ἐπὶ γῆς πλασμάτων μόνος εἶνε ἐπιδεκτικὸς χολέρας. Ἀνάγκη ὅμως ὅπως τὰ πειράματα τοῦ μολυσμοῦ γίνωσιν εἰς μέρος ὅπερ ἤ ἔχει ἀποδειχθῇ ἐλεύθερον χολέρας, ὅπως τὸ Λυών, ἢ Στουτγάρδη κτλ., ἢ εἰς μέρος τὸ ὁποῖον καὶ ἐὰν ἀκόμη ἄλλοτε πρὸς καιρὸν ἦτο ἐπιδεκτικὸν χολέρας, πρὸς τὸ παρὸν δὲν εἶνε, ἐκεῖ δηλ. ὅπου τὸ χολερικὸν σπέρμα δὲν δύναται νὰ διαδοθῇ, ὅπως π. χ. εἰς τὸ Μόναχον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Ἐκ τούτων ὁρμώμενος ὁ Πεττενκόφερ κατέπιε μέγαν ἀριθμὸν κομματοειδῶν βακτηριδίων, τὰ ὁποῖα εἶχε προμηθευθῇ ἐκ προσφάτου καλλιεργείας τοῦ καθηγητοῦ Γάφκυ ἐξ Ἀμβούργου· μετὰ τὸν Πεττενκόφερ τὸ αὐτὸ πείραμα ἔκαμεν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ ὁ καθηγητὴς Ἔμμεριχ. Οἱ δύο πειραματισταί, μολονότι πρότερον ἐξουδετέρωσαν τὸ γαστρικὸν ὑγρὸν τοῦ στομάχου των, οὔτε ἔμετον οὔτε διάρροιαν ἔσχον. Ἡ γενική των κατάστασις διέμεινεν ἀβλαβής, εἶχον ἐξαίρετον ὄρεξιν, καὶ οὐδαμῶς διάρροιαν. Ἡ μικροβιολογικὴ ἐξέτασις τῶν ἀποχωρημάτων ἀπέδειξε πλῆθον βακτηριδίων χολέρας.

Μὲ μόνον τὰ χολερικὰ βακίλλια ἄλλως δὲν δύναται κατὰ τὸν Πεττενκόφερ νὰ ἐξηγηθῇ καὶ μία ὁλόκληρος σειρὰ βεβαίων ἐπιδημικῶν περιστατικῶν, π. χ.

Digitized by Google

ἡ μὴ κατὰ καιροὺς μετάδοσις τῆς χολέρας εἰς τὸ Βερολῖνον κατὰ τὴν ἔκρηξιν ἐπιδημίας ἐν Ἀμβούργῳ, καὶ τανάπαλιν, μολονότι αἱ δύο πόλεις διαρκῶς εὑρίσκοντο εἰς ἀδιάκοπον ἐπιμιξίαν.

Ἄλλως δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ κομματοειδοῦς βακιλλίου τὸ ὅτι εἰς Βερολῖνον καὶ Ἀμβοῦργον ἡ χολέρα ἀπὸ τοῦ 1831, πάντοτε μόνον κατὰ τὸ θέρος καὶ οὐδέποτε κατὰ τὸν χειμῶνα ἐξερράγη. Ὁμοίαν πρὸς τὸ θέρος προτίμησιν ἔδειξεν ἡ χολέρα ὡς γνωστὸν καὶ εἰς ὅλην τὴν Πρωσσίαν ἀπὸ τοῦ 1848—1859, ἤτοι ἐν διαστήματι 12 ἐτῶν πάντοτε ἀνεφάνη κατὰ τὸ θέρος, ὡς καὶ εἰς τὴν πατρίδα της τὰς Ἰνδίας κατ' ἔτος συμβαίνει.

Ὁ Πεττενκόφερ ὡμίλησεν ἐπὶ πλέον περὶ τῆς ἐπηρείας τῆς βροχῆς εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιδημίας τῆς χολέρας. Ἡ ἔκτακτος ξηρότης τοῦ θέρους τοῦ 1892 ἐν Ἀμβούργῳ, ὅπου κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ θέρους μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ μέσου ὅρου τῆς συνήθους ποσότητος τοῦ ὕδατος παρετηρήθη, ἔκαμε τὴν ἀνεπαρκῶς ἐξυγιασμένην ταύτην πόλιν ἐπιδεκτικὴν χολέρας. Ἐν τέλει ὡμίλησεν ἔτι ὁ Πεττενκόφερ περὶ τῶν ἤδη παραδεδεγμένων καὶ ἐν χρήσει γνωμῶν πρὸς τὴν μὴ περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς χολέρας καὶ παρέσχε πολλὰ λίαν ἐνδιαφέροντα διδάγματα. Αἱ καθάρσεις, κατ' αὐτόν, εἰσὶν ἀνωφελεῖς, πρέπει οἱ ἄνθρωποι νὰ προσπαθῶσι νὰ ὦσιν ἀπρόσβλητοι, ὅπερ ἴσως ἐπιτυγχάνεται ὅπως καὶ εἰς τὴν εὐλογίαν, καὶ νὰ ἐξυγιαίνωσι τὰς πόλεις. Τέλος πρέπει νὰ δίδωνται εἰς τὸ κοινὸν ὁδηγίαι. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὅμως τὰ πράγματα εὑρίσκονται εἰς δυσάρεστον κατάστασιν.

Ἡ γνώμη τοῦ Βίρχωβ ἐπὶ τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Πεττενκόφερ.

Ὁ καθηγητὴς Βίρχωβ ἔλαβεν ὡς θέμα εἴς τινα τῶν τελευταίων παραδόσεών του τὰς ἀνακοινώσεις ταύτας τοῦ Πεττενκόφερ περὶ τῆς φύσεως τῆς χολέρας. Δὲν εἶνε πρώτη φορά, εἶπε, καθ' ἣν ὡς αἴτιον ἀσθενειῶν κατηγγέλθησαν μικροργανισμοί, οἵτινες βραδύτερον ἀπεδείχθησαν ἀβλαβεῖς. Οὕτω ἐνόμιζον πρότερον ὅτι διὰ τοῦ μύκητος τῆς ζυμώσεως παράγονται ἀσθένειαι, καὶ ἀπηγόρευσαν τὴν χρῆσιν τῶν ποτῶν ἅτινα περιεῖχον τοιοῦτον, ὡς π. χ. τὸν κακῶς ἐζυμωμένον ζῦθον, μέχρις ὅτου δι' ἐνέσεων εἰς ζῷα ἐβεβαιώθησαν περὶ τοῦ ἀβλαβοῦς τοῦ μύκητος τούτου. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπὸ τοῦ Πεττενκόφερ ὡς μοναδικὴν αἰτίαν καταγγελθείσας τοπικὰς προδιαθέσεις, πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐξηκριβώθη ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἡ μεγάλη σπουδαιότης αὐτῶν. Ἐν τούτοις δὲν δύναται αὐτὸς οὗτος (ὁ Βίρχωβ) νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀποδιδομένην αὐταῖς σημασίαν. Ὅταν εὑρίσκῃ τις εἰς μέρος τι τῆς γῆς δάση πεύκων, καὶ εἰς ἄλλο μέρος δάση ἐλατῶν, πρόδηλον ἐστὶν ὅτι διὰ τὴν βλάστησιν ταύτην προϋπάρχει ἑκάστοτε τοπικὴ προδιάθεσις· πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι τὰ δένδρα ταῦτα κάλλιστα καὶ εἰς ἄλλας θέσεις θὰ ηὔξανον. Πρὸς τοῦτο θὰ ἦτο ἀναγκαῖον ὅπως οἱ φορεῖς τῆς ζωῆς αὐτῶν, δηλ. οἱ σπόροι καὶ οἱ βλαστοὶ αὐτῶν, κομισθῶσιν ἐκεῖ. — Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰ βακτηρίδια τῆς χολέρας. Ταῦτα εἰσὶν ἀναντιρρήτως ἀναγκαῖα πρὸς γένεσιν τῆς νόσου· ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν συναντῶσιν εἰς σῶμά τι τὰς ἀναγκαίας συνθήκας, πορεύονται εἰς ἄλλο, χωρὶς νὰ προξενήσωσι βλάβην. Τὰ βακτηρίδια λοιπὸν εἶνε, οὕτως ἐπέρανεν ὁ διάσημος σοφός, τὸ αἴτιον τῆς ἀσθενείας, χωρὶς νὰ ἀποτελῶσιν αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν ἢ τὴν οὐσίαν τῆς ἀσθενείας· ἡ τελευταία αὕτη συνίσταται εἰς τὰς ὑπὸ τῶν βακτηριδίων προξενουμένας μεταβολὰς ὑπὸ εὐνοϊκὰς δι' αὐτὰ συνθήκας. (Ρ*)

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἐφετινῆς πρωτοχρονιᾶς ἦτο ὅτι διῆλθεν ἄνευ χαρτοπαιγνίου. Ἡ ἀστυνομικὴ διάταξις, ἡ τόσα παράπονα καὶ διαμαρτυρίας ἐγείρασα, ἐτηρήθη αὐστηρῶς. Τὰ καφενεῖα ἔκλεισαν ἐνωρίς, ἡ δοκιμὴ τῆς τύχης περιωρίσθη εἰς τὰς οἰκίας,—ἂν καὶ τὸ περιωρίσθη δὲν εἶνε ἴσως ἡ κατάλληλος λέξις,—ἡσυχία καὶ τάξις ἐπεκράτησε μοναδική, ἔμεινε δὲ λευκὸν τὸ ἀστυνομικὸν δελτίον εἰς ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄλλοτε συνέβαινον αἱ περισσότεραι φιλονεικίαι καὶ ῥήξεις αἱματηραί. Τὸ σύμπτωμα εἶνε ἀληθῶς εὐάρεστον καὶ μᾶς ἀποσπᾷ ὁλόψυχον καὶ εἰλικρινῆ τὴν εὐχήν: Καὶ τοῦ χρόνου.

✣

Ὁ Βασιλεὺς οἰκουρεῖ ἀδιαθετῶν. Εἰς τὴν δοξολογίαν παρευρέθη μόνη ἡ Βασίλισσα μετὰ τῶν Βασιλοπαίδων. Τὸ χειροφίλημα ἀνεβλήθη. Βροχὴ ἱκανὴ τὴν πρωΐαν καὶ ἰλὺς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως ἡ κίνησις εἰς τὰ ἐμπορικὰ τῆς πολυτελείας μετρία. Τὴν παραμονὴν εἰς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Νέου Ἔτους στερεοτύπως πολυθόρυβος ἀλλ' ἄνευ νέας ζωῆς. Αἱ πεζαὶ ἐπισκέψεις, αἱ τόσῳ συνήθως ἀνιαραί, δύσκολοι ἐφέτος καὶ ὡς ἐκ τῆς λάσπης τῶν ὁδῶν, τῆς ἀπεριγράπτου. Ἰδοὺ ἡ συνοπτικὴ περιγραφὴ τῆς ἀθηναϊκῆς πρωτοχρονιᾶς.

✣

Πόσον ὡραία, πόσον φαιδρὰ καὶ ἐν ταυτῷ συγκινητικὴ ἡ ὑπὸ τῆς Ἀκροπόλεως ὀργανωθεῖσα ἑορτὴ τῶν ἀπόρων παίδων! Ὑπὲρ αὐτῶν ἡ ἀμερικανίζουσα ἐφημερὶς ἤνοιξεν ἔρανον, συνήχθη δὲ ἀρκετὸν ποσόν, ὥστε νὰ ὑποδηθῶσι διακόσια παιδία, νὰ ἐνδυθῶσιν ἰσάριθμα κοράσια, νὰ φιλοδωρηθῶσιν ὅλα καὶ νὰ παρευρεθῶσι μετὰ τῶν διδασκάλων των εἰς μίαν ἀπογευματινὴν παράστασιν τοῦ Ποικίλου, χάριν αὐτῶν δοθεῖσαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο καὶ ἡ τελετὴ τοῦ Δένδρου. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐδοκίμασε μερικὰς ἀπογοητεύσεις ἡ Ἀκρόπολις. Ἔξαφνα πόσον ὀπισθοδρομικοὶ εἴμεθα ἀκόμη, τῆς ἀπέδειξεν ἡ σχολαστικὴ ἐπιμονὴ τῶν διδασκάλων, ἀρνουμένων νὰ ὁδηγήσωσι τὰ πτωχὰ παιδία εἰς παράστασιν παντομίμας, μήπως . . . διαφθαρῶσι· πόσον δὲ ἤμεθα ἀδιάφοροι πρὸς πᾶν καλὸν τῇ ὑπενθύμισεν ἡ ἀποχή, ἡ σχεδὸν ἐντελὴς ἀποχή, ὅλων τῶν λεγομένων φιλανθρώπων ἀπὸ τοῦ ἐράνου. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ἑορτὴ ἐγένετο ὡραία, ἐγεννήθησαν δὲ πολλαὶ ἐλπίδες ὅτι κατ' ἔτος θὰ γίνεται ὡραιοτέρα.

✣

Καὶ διὰ νὰ τελειώνωμεν μὲ τὴν Πρωτοχρονιάν, ἂς ῥίψωμεν ἓν βλέμμα καὶ εἰς τὰ παιδικὰ ἀθύρματα τοῦ ξυλουργείου τοῦ ἐν Βυτίνῃ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ. Τὰ προϊόντα ταῦτα βιομηχανίας, μόλις γεννωμένης παρ' ἡμῖν, ἡ Κυβέρνησις παρέδωκε πρὸς πώλησιν εἰς τὸ Βι-

Digitized by Google

βλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας. Καὶ ὁ κόσμος ἔσπευδε πρὸς αὐτὰ μετὰ χαρᾶς καὶ μετὰ περιεργείας. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν ἦσαν ὅσον τὰ ἐπερίμενε κομψά, οὔτε εὗρε τὰς τιμὰς των πολὺ συμφερούσας. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ δεύτερον πταίουν οἱ διατιμήσαντες, δικαιολογεῖ δὲ καὶ τὸ πρῶτον ὁ συλλογιζόμενος ὅτι τάθύρματα ταῦτα εἶνε ἔργα μαθητῶν τοῦ λεπτουργείου, μόλις ἐπὶ ἑξάμηνον εἰς τὴν τέχνην ἀσκηθέντων. Ὁπωσδήποτε ἡ ἀρχὴ ἔγεινεν, εἶνε δὲ πολὺ δικαία ἡ ἐλπὶς τῶν φρονούντων ὅτι μίαν ἡμέραν θάντικατασταθοῦν δι' ἐγχωρίων προϊόντων ὅσα εἶνε δυνατὸν νάντικατασταθοῦν ἐκ τῆς ξένης βιομηχανίας, ἡ ὁποία τόσον χρυσὸν ροφᾷ κατ' ἔτος ἐκ τῆς πτωχῆς μας χώρας.

✢

Εἰς τὸ τελευταῖον Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, ὁ καθηγητὴς κ. Σ. Λάμπρος, ἐκτὸς ἄλλης σπουδαιοτάτης ἐπιστημονικῆς ὕλης, δημοσιεύει τὰς βιογραφίας τριῶν ἀποθανόντων λογίων, εἰς τοὺς ὁποίους πολλὰ ὀφείλει ἡ παρ' ἡμῖν ἱστορικὴ ἐπιστήμη, τοῦ Ἀλεξάνδου Πασπάτη, τοῦ Ἰωάννου Ρωμανοῦ καὶ τοῦ Τάσσου Νερούτσου. Ἀλλὰ ποῖος ἀναγινώσκει τὸ λαμπρὸν τοῦτο Δελτίον, ἢ πόσοι γνωρίζουν τὴν ὕπαρξιν κἂν τῆς μετριόφρονος ἀλλ' ὠφελιμωτάτης ταύτης Ἑταιρείας, ἢ ποῖος ἠξίωσε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ πολύτιμον Μουσεῖον, τὸ ὑπ' αὐτῆς καταρτισθέν, ἐν ᾧ συνελέχθησαν καὶ φυλάσσονται τόσα κειμήλια τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας; Κατὰ τῆς ὀλιγωρίας ταύτης τοῦ κοινοῦ, τῆς γενικῶς περιβαλλούσης πάντα τ' ἀθορύβως καὶ ἐπωφελῶς ἐργαζόμενα σωματεῖα ἢ ἄτομα, παραπονούμενον τὸ Ἄστυ δικαίως, ἐπιφέρει ὅτι μόνον βραδύτερον θάναγνωρισθῇ θερμὴ εὐγνωμοσύνη εἰς τὴν Ἐθνολογικὴν Ἑταιρείαν διὰ τὴν ἐργασίαν της, τὴν ἀληθῶς τιμῶσαν παρὰ τοῖς ἔξω λογίοις τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλληνισμόν.

✢

Ἐν ἡμέραις ἐλλείψεως καὶ ὑπερτιμήσεως τοῦ χρυσοῦ, κλοπὴ ἑκατὸν χρυσῶν εἰκοσαφράγκων, — συμβᾶσα πρό τινος ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ τῆς Γερμανίας, — εἶνε τῷ ὄντι γεγονὸς ἄξιον ἰδιαιτέρας ἀναγραφῆς. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο τὸ ἀνέγραψαν, ἀγρεύσασαι μετὰ χαρᾶς τὴν εἴδησιν ἐκ τοῦ ἀστυνομικοῦ δελτίου, ὅλαι αἱ ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες.

✢

Παραδόξου τινὸς τύπου συγχρόνου ἕλληνος τὴν ἔν τινι χωρίῳ κεκρυμμένην ὕπαρξιν ἀπεκάλυψαν πρό τινος οἱ Καιροί. Ὁ ἥρως μας εἶνε ἄεργος· ἀναγινώσκει ὅλην τὴν ἡμέραν ἐφημερίδας, κάμνει ὑπαιθρίας ἀγορεύσεις καὶ ἐκδίδει χειρόγραφον ἐφημερίδα ἵνα κρατῇ ἐνημέρους τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τοὺς χωρικούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον — καθὰ λέγει — ἀποτελεῖ τὸ πρόγραμμα καὶ τὸν ὕψιστον σκοπὸν τῆς ζωῆς του. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἄλλην ἐργασίαν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν κάμνει. Νὰ πιστεύσῃ κανεὶς ὅτι ὑπάρχει ζῶν τόσον τέλειος τύπος;

✢

Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Νέου Ἔτους.

Ἑβδομηκοντοῦτις κυρία κράζει τὴν ὑπηρέτριάν της, εὐμορφωτάτην κόρην εἴκοσιν ἐτῶν καὶ τῆς λέγει αὐστηρῶς:

— Κατερίνα, ἔμαθα πῶς ἕνας πυροσβέστης σοῦδωκε σήμερα τὸ πρωὶ στὴν πόρτα δυὸ πορτοκάλια καὶ τὰ πῆρες. Ντροπή σου! Εἶδες ποτὲ ἐμένα νὰ κάνω τέτοια πράματα;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Δι' ἓν ποτήριον ὕδατος 150 χιλιάδες λιρῶν στερλινῶν! Τόσον ἐπληρώθη μία κάτοικος τοῦ Ἀσφὸρδ ἐν τῇ κομητείᾳ Κὲντ τῆς Ἀγγλίας. Ἔλαβεν ἐσχάτως τὸ κολοσσιαῖον αὐτὸ ποσὸν ὡς κληρονομίαν παρ' ἀγνώστου γέροντος ἑκατομμυριούχου, εἰς τὸν ὁποῖον πρὸ ἐτῶν εἶχε προσφέρῃ ποτήριον ὕδατος.

— Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας ἑώρτασε τὴν πρώτην τοῦ ἔτους διὰ δείπνου καὶ παραστάσεως ζωντανῶν εἰκόνων ὧν μετέσχον οἱ υἱοί, αἱ θυγατέρες καὶ οἱ γαμβροὶ τῆς ἀνάσσης, καθὼς καί τινες ἐκ τῶν αὐλικῶν.

— Κατὰ τὸ ἔτος 1892 ἀπέθανον ἐν Ἀθήναις 2262. Οἱ περισσότεροι τούτων, κατὰ ἰούλιον, 262, καὶ οἱ ὀλιγώτεροι κατ' αὔγουστον, 167.

— Πλησίον τοῦ Σαντιάγου ἐν Ἀμερικῇ ἐγένοντο πρό τινος σπουδαιότατα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ἐπιχύνοντα φῶς εἰς τὴν τόσον σκοτεινὴν ἐποχήν, τὴν πρὸ τῆς ἱσπανικῆς κατακτήσεως. Πλὴν ἄλλων πολυαρίθμων καὶ ποικιλωτάτων σκευῶν, ὅπλων, ἐργαλείων, εὑρέθησαν καὶ σκελετοὶ μεγάλων διαστάσεων ἤτοι μήκους πλέον τῶν 7 ποδῶν.

— Ἡ κατάστασις τῆς Βασιλίσσης τῆς Ρουμανίας ἐδεινώθη ἔτι μᾶλλον, ἡ δὲ παράλυσις κατέστη γενική. Διὰ τοῦτο οἱ ἰατροὶ ἠμπόδισαν πᾶσαν ἀλλαγὴν διαμονῆς.

— Εἰς τὰς διαφόρους διαγνώσεις τοῦ χαρακτῆρος ἐκ τοῦ σχήματος τῆς χειρὸς ἢ τοῦ στόματος ἢ τῆς ρινός, προσετέθη τώρα καὶ ἡ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ὤτων. Γάλλος ἐπιστήμων ἐπιδοθεὶς εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην τούτων ἀποφαίνεται ὅτι τὰ ἀσχημότερα ὦτα, ἤτοι τὰ μεγάλα καὶ ἐξέχοντα εἶνε ἀκριβῶς τὰ μαρτυροῦντα ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν εὐεξίαν. Ὥστε καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὁ κρίνων τὰ μεγάλα ὦτα ὡς μακροβιότητος τεκμήριον συμφωνεῖ κατὰ τοῦτο πληρέστατα πρὸς τὴν ἐπιστήμην.

— Ἡ παρασκευὴ ἐν Ἀμερικῇ θεωρεῖται ὡς ἡμέρα αἰσιωτάτη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς δοξασίας τῶν πλείστων εὐρωπαίων, οἵτινες νομίζουσι ταύτην ἀπαισίαν. Ἀλλ' οἱ Ἀμερικανοὶ ἔχουν τοὺς λόγους των, διότι παρασκευὴν ὁ Κολόμβος ἐπάτησε τὸ πρῶτον τὴν γῆν τοῦ Νέου Κόσμου, τὴν 3 αὐγούστου 1492, παρασκευὴν τὴν 4 ἰανουαρίου 1493 ἀνέσυρε τὴν ἄγκυραν ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Εὐρώπην. Οἱ πρῶτοι μετανάσται ἀπεβιβάσθησαν εἰς Ἀμερικὴν τὴν 10 νοεμβρίου 1620, παρασκευήν. Παρασκευὴν τὴν 22 φεβρουαρίου 1732 ἐγεννήθη ὁ Βάσιγκτων, καὶ πλεῖστα δ' ἄλλα εὐάρεστα καὶ σημαντικὰ γεγονότα συνέβησαν κατὰ παρασκευήν.

— Κοινὴ ὑπάρχει ἰδέα ὅτι τὸ χάσμημα εἶνε ἁπλοῦν σάλπισμα νύστας καὶ θεωρεῖται ἀπρεπὲς τὸ χασμᾶσθαι θορυβωδῶς μάλιστα. Καὶ ὅμως Ἀμερικανός τις σοφὸς διὰ μακροῦ ἄρθρου ὑποστηρίζει ὅτι τὸ χάσμημα εἶνε κίνημα ἀπαραίτητον εἰς τὴν ὑγείαν ὡς γυμναστικώτατον διὰ πολλὰ νεῦρα, ἰδίως τοῦ θώρακος. Κατὰ τὸν σοφὸν δ' αὐτὸν νυστάζει δὲν νυστάζει ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ χασμᾶται μὲ κάθε τρόπον καὶ ὁλοψύχως πολλάκις τῆς ἡμέρας. Ἐμπρὸς λοιπόν!

— Μεταξὺ τῶν περιέργων τῆς προσεχοῦς ἐκθέσεως τοῦ Σικάγου θὰ εἶνε καὶ μέγα ξενοδοχεῖον ὅπερ οἰκοδομεῖ ἰδιότροπός τις ἐπιχειρηματίας. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο χωρητικότητος 700 ἐνοίκων θὰ ἔχῃ ἐξωτερικῶς σχῆμα . . . ἐλέφαντος!

— Οἰκίαι ὕψους 40 μέτρων καὶ ἀποτελούμεναι ἀπὸ 17 πατώματα δὲν εἶνε πλέον πρᾶγμα σπάνιον εἰς τὰς ἀμερικανικὰς μεγαλοπόλεις.

— Εἰς τὰς μακρὰς σιδηροδρομικὰς σήραγγας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπου ὁ καπνὸς καθίσταται πνιγηρότατος, ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται πρὸς ἕλξιν τῶν ἁμαξοστοιχιῶν τὴν ἠλεκτρικὴν δύναμιν ἀντὶ τοῦ ἀτμοῦ.

— Ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀετός, ὁ μεγαλείτερος τῶν γνωστῶν ἀετῶν, ἀνέρχεται πετῶν μέχρις ὕψους 15 χιλιάδων ποδῶν, ἤτοι 5 χιλιάδων μέτρων. Ζῇ δὲ εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ὁ κόνδωρ τῶν Ἰνδιῶν ἀνέρχεται ὑψηλότερον ἀκόμη μέχρις 9 χιλιάδων μέτρων.

— Ὁ βορειότερος σιδηρόδρομος, διατέμνων τὸν ἀρκτι-

Digitized by Google

κὸν κύκλον, πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ὁποίου ἐργάζονται νῦν δραστηρίως, εἶνε ὁ μέχρι Λουλέας, μικρᾶς σουηδικῆς πόλεως κειμένης εἰς τὸ βάθος τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου καὶ Ἑλβεγαάρ, νορβηγικοῦ φρουρίου ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

— Ἐν Παρισίοις ἱδρύθη ἐσχάτως Σύλλογος ἐκ λογίων καὶ ἱστοριοδιφῶν, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶνε νὰ διαφωτίσῃ τὸ σκοτεινὸν ζήτημα περὶ Λουδοβίκου τοῦ Δεκάτου Ἑβδόμου. Διὰ τῆς δημοσιεύσεως καὶ τῆς ἀναζητήσεως παντὸς ἰδιωτικοῦ ἢ δημοσίου ἐγγράφου, ὁ Σύλλογος θὰ ἐξακριβώσῃ ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ δελφίν, τὸ «παιδίον τοῦ λαοῦ» ἀπέθανεν ἐν φυλακῇ, θὰ βασανίσῃ δὲ πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ θρυλούμενα, ἀνώτερος τῶν πολιτικῶν προλήψεων, ἐχθρῶν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας.

— Ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἐν Εὐρώπῃ καλλιεργουμένων φυτῶν εἶνε 4200 εἴδη. Τούτων τὰ 400 μόλις εἶνε εὐώδη, πλειότερα δὲ τὰ ἐκπέμποντα δυσάρεστον ὀσμήν. Ὡς πρὸς τὸ χρῶμα τῶν ἀνθέων: 1124 εἴδη ἔχουσιν ἄνθη λευκά, 951 κίτρινα, 828 κόκκινα, 594 κυανᾶ, 308 ἰόχροα 230 ποικιλόχροα. Ὥστε τὸ κυριαρχοῦν χρῶμα ἀνθέων εἶνε τὸ λευκόν.

— Εἰκάζεται ὅτι ὁ ἐλέφας δύναται νὰ ὀσφρανθῇ τὴν παρουσίαν ἐχθροῦ ἐξ ἀποστάσεως χιλίων μέτρων.

— Ὑπάρχουν φυτὰ καὶ προτερήματα φυόμενα μόνον ἐπὶ ἐρειπίων.

— Ἡ ὑπερηφάνεια εἶνε ὁ τελευταῖος φρουρὸς τῆς γυναικείας τιμῆς.

— Καὶ δύο ὁρισμοὶ τῆς ζωῆς· 1) Ἡ ζωὴ εἶνε ποτήριον ὕδατος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ πίνεται μὲ ζάχαριν· 2) Ἡ ζωὴ εἶνε κρόμμυον τὸ ὁποῖον καθαρίζομεν κλαίοντες.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἀκμαίαν τὴν ἡλικίαν ἀπεβίωσεν ἐσχάτως ἐν Παρισίοις ὁ καὶ παρ' ἡμῖν γνωστότατος μυθιστοριογράφος Ἀλβέρτος Δελπί. Πάσχων ἐκ νευρικῆς ἀσθενείας, τῆς ὁποίας ἀφορμὴ κυρία ὑπῆρξεν ἡ ἀποτυχία τοῦ δράματός του *Περιπαθῶς*, διὰ τοῦ ὁποίου ἤλπιζεν ὅτι θὰ καταγάγῃ θρίαμβον, κατέφυγεν εἰς ναρκωτικὰ φάρμακα, ἐκ τῆς καταχρήσεως τῶν ὁποίων προῆλθε μετὰ διετίαν βασάνων ὁ θάνατος. Ὁ Ἀλβέρτος Δελπὶ ἔγραψε πλεῖστα μυθιστορήματα, δράματα καὶ ποιήματα, ἀλλ' ἐξ ὅλων τὸ μυθιστόρημα *ὁ υἱὸς τῆς Κοραλίας*, τὸ ὁποῖον καὶ ὡς δρᾶμα ἐθριάμβευσεν ἀπὸ σκηνῆς, ἐστερέωσε τὴν φιλολογικήν του φήμην. Ἐν γένει τὰ ἔργα τοῦ Δελπὶ διακρίνει ἔλλειψις μὲν ψυχολογικῆς ἀναλύσεως, πληθώρα δὲ δραματικῶν περιπετειῶν.

— Ἡ φιλολογικὴ παραγωγὴ ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς ὑπῆρξε φέτος ἀρκετὰ γόνιμος. Εἰς τὰς διαφόρους καθημερινὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν ἐδημοσίευσαν πρωτότυπα χριστουγεννιάτικα καὶ πρωτοχρονιάτικα διηγήματα οἱ κ. κ. Μωραϊτίδης, Παπαδιαμάντης, Βελλιανίτης, Κρυστάλλης, Χατζόπουλος καὶ Χριστοβασίλης.

— Κατὰ τὰς προσεχεῖς ἐκλογὰς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας θεωρεῖται βεβαία ἡ ἐπιτυχία τῶν ἑξῆς: Βαρτελώ, Τυρὼ Δανζὲν καὶ Βορνιέ. Ἡ τοῦ Ζολᾶ κρίνεται λίαν ἀμφίβολος, ἡ δὲ τοῦ Βρυνετιὲρ θ' ἀναβληθῇ εἰς προσεχὲς μέλλον. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Μεζιὲρ ἐνεργεῖ ἀπὸ τοῦδε ὑπὲρ τοῦ Σαλλεμὲλ διὰ τὴν τετάρτην ἕδραν, ἥτις ἐκενώθη ἐσχάτως ἀποθανόντος τοῦ Τζῶν Λεμοέν.

Ἐπιστημονικά.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐξετέθη εἰς κοινὴν θέαν πολύτιμος καὶ πλουσιωτάτη νομισματικὴ συλλογή, περιέχουσα ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας νομισμάτων αἰγυπτιακῶν, ἑλληνικῶν, βαρβαρικῶν, βυζαντινῶν κτλ. Συλλέκτης καὶ ταξινόμος τῆς συλλογῆς ταύτης εἶνε ὁ ἐν Καΐρῳ ἀποκατεστημένος ὁμογενὴς δικηγόρος κ. Εὐστάθιος Γλυμενόπουλος.

— Ἐν Ζακύνθῳ, κατὰ τὸν ἐκεῖ Ἄγγλον σεισμολόγον κ. Φόρστερ, αἱ ἐσχάτως γενόμεναι δονήσεις σεισμοῦ ἀνέρχονται εἰς 250. Τούτων αἱ πλεῖσται εἶχον τὸ κέντρον τρία μίλια μακρὰν τοῦ χάβου τοῦ Βασιλικοῦ, ἀκριβῶς μεταξὺ Κατακώλου καὶ Ζακύνθου, ὅπου ἡ θάλασσα ἔχει βάθος 500 ὀργυιῶν. Αἱ δονήσεις ὅμως τῆς τελευταίας ἑβδομάδος προήρχοντο ἐκ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νήσου, πιθανώτατα ἐκ τοῦ ἡφαιστείου τῆς Παντιλερείας ἢ μεταξὺ Μελίτης καὶ Ζακύνθου, ὅπου ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης εἶνε εἰς βάθος 200 ὀργυιῶν. Αἱ δονήσεις τέλος, αἵτινες ἐγένοντο αἰσθηταὶ ἐν Ἀθήναις, Σύρῳ κτλ. κέντρον ἔχουσι τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον.

— Ἑωρτάσθη μεγαλοπρεπέστατα ἐν Παρισίοις ἡ ἑβδομηκοστὴ ἐπέτειος τοῦ Παστέρ. Ἐν τῷ μεγάλῳ ἀμφιθεάτρῳ τῆς Σορβόννης, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Προέδρου Καρνώ, συσσώμου τοῦ Πανακαδημίου καὶ παντὸς ὅ,τι ἐξόχου ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς τέχναις, προσεφώνησε τὸν μέγαν ἐπιστήμονα ὁ ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ὁ ἰσόβιος γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν Βερτρὰν καὶ ὁ Βερνεὶλ. Κατόπιν παρήλασαν πρὸ αὐτοῦ οἱ ξένοι ἀντιπρόσωποι Ἀκαδημιῶν, σωματείων, Πανεπιστημίων, πόλεων κτλ. Συγκεκινημένος λίαν ὁ Παστὲρ πρὸ τῶν δείξεων τούτων τῆς τιμῆς καὶ τῆς λατρείας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν, προσεφώνησεν δὲ ἀντ' αὐτοῦ ὁ υἱός του, εὐχαριστήσας τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ξένων καὶ τῶν γαλλικῶν πόλεων, ἰδίᾳ δὲ τῆς γενεθλίου αὐτοῦ πόλεως Dôle, ἥτις τῷ ἔπεμψε καὶ φωτογραφίαν τῆς οἰκίας ἐν ᾗ ἐγεννήθη. Κατὰ τὴν σεμνὴν ταύτην καὶ ἐπιβάλλουσαν ἑορτὴν ἀντιπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα ὁ ἐν Παρισίοις ὁμογενὴς ἰατρὸς κ. Πανᾶς.

— Ἀπέθανεν ὀγδοηκοντούτης ὁ Σὶρ Ριχάρδος Ὄουεν, ὁ περίφημος Ἄγγλος φυσιοδίφης, ὁ μαθητὴς τοῦ Κυβιέρου, ὁ ὑπὸ τοῦ Οὐμβόλδου ἐπονομασθεὶς «Νεύτων τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας». Κληθεὶς ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητός του νὰ κατατάξῃ τὸ περίφημον φυσιογραφικὸν Μουσεῖον τοῦ Τζὼν Χούντερ, πλῆρες ὀστῶν παλαιολογιῶν, ὁ Ὄουεν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐπίπονον ταύτην ἐργασίαν τριάκοντα ὅλα ἔτη τῆς ζωῆς του, ἔκτοτε δὲ ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν παλαιοντολογίαν, ἀπέκτησε τὴν μανίαν, τὴν συνήθειαν καὶ ἐν ταὐτῷ τὴν δεξιότητα ἐξ ἑνὸς ὀστοῦ καὶ μόνου νὰ ἀναπλάσῃ ὁλόκληρον τὸ ἄτομον ἢ τὸ εἶδος ζώου προκατακλυσμιαίου ἐκλιπόντος. Ὁ Ὄουεν θεωρεῖται γενικῶς εἷς ἐκ τῶν μεγίστων ἐπιστημόνων τοῦ αἰῶνος.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

(4) Ποία ἐκ τῶν ἀναγνωστριῶν τῆς *Ἑστίας* θὰ ἔχῃ τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ὑποδείξῃ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου κατορθώνεται νὰ προσλαμβάνουν στιλπνότητα καὶ λειότητα εἰς τὸ σιδέρωμα τὰ κολλαρισμένα ἀσπρόρρουχα, ἰδίως τὰ ἀνδρικὰ ὑποκάμισα;

Μία Οἰκοδέσποινα.

(5) Ποῖαι ὧραι εἶνε καταλληλότεραι πρὸς μελέτην: αἱ ἑσπεριναὶ ἢ αἱ πρωϊναί;

Χρ.

(6) Πῶς ὀνομάζεται ἐπιστημονικῶς τὸ ἀνθύλλιον, ὅπερ οἱ Θεσσαλοὶ χωρικοὶ ὀνομάζουν *Τρίμερο*;

Ἀριθ. 13.

(1) **Ἀπάντησις**: Τὸ λάθος τυχαίως ἢ σκοπίμως γενόμενον ἐξ οὗ προκύπτει ἡ δῆθεν ἰσότης τοῦ 2 καὶ 3 ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν τετραγ. ῥιζῶν ἐτέθησαν καὶ αἱ δύο θετικαὶ ἐνῷ ἡ μία εἶνε ἀρνητικὴ ὥστε θὰ ἔχωμεν τελικὸν ἐξαγόμενον ὄχι $2=3$, ἀλλὰ $1=1$.

Γ. Δ. Α.

Digitized by Google

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑΣ

ΚΑΛΟΓΡΗΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Τ' εἶνε τὸ σπίτι τὸ ψηλὸ
Πῶχει τὸ φῶς στὸ παραθύρι ;
Τ' εἶνε τὸ σπίτι τὸ ψηλὸ
Κοντὰ στὸν ἔρημο γιαλό ;
—Καντῆλι καίει ὁλονυχτῆς
Κ' εἶν' ἁγιασμένο μοναστῆρι,
Καντῆλι καίει ὁλονυχτῆς,
Σταυροκοπήσου—μὴ σκιαχτῇς !

Καὶ ποιὰ εἶν' ἡ ὄψη ἡ φωτισμένη
Ποῦ στὸ παράθυρο θωρῶ ;
Καὶ ποιὰ εἶν' ἡ ὄψη ἡ φωτισμένη,
Τί ξαγρυπνᾷ καὶ τί προσμένει ;
—Καλόγρηα μένει μοναχή της
Στὸ μοναστῆρι ἀπὸ καιρό,
Καλόγρηα μένει μοναχή της
Καὶ κάνει ἐκεῖ τὴν προσευχή της.

Ἐγὼ ἐκκλησιὰ χωρὶς σταυρό,
Ἐγὼ καλόγρηα χωρὶς ῥάσο,
Ἐγὼ ἐκκλησιὰ χωρὶς σταυρὸ
Δὲν ἔτυχεν ἀλλοῦ νὰ βρῶ.
Μὴν εἶνε σπίτι ξωτικό ;
Πὲς καὶ φοβοῦμαι νὰ περάσω·
Μὴν εἶνε σπίτι ξωτικὸ
Καὶ πάθω τίποτε κακό ;

—Δὲν εἶνε δράκος μηδ' ἀράπης
Ποῦ μέσ' στὸ σπίτι κατοικεῖ,
Δὲν εἶνε δράκος μηδ' ἀράπης·
Εἶν' ἡ Καλόγρηα τῆς Ἀγάπης,
Ποῦ χρόνια καὶ καιροὺς κλεισμένη
Στὸ μοναστῆρι της ἐκεῖ,
Ποῦ χρόνια καὶ καιροὺς κλεισμένη
Χαμένο ταῖρι της προσμένει.

Η ΧΗΡΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΗ

Θάλασσα, λάμια ἀχόρταγη,
ποῦ τρῶς τὰ παλληκάρια,
Κ' ἔφαγες καὶ τὸν ἄντρα μου
πρὶν τὸν χαρῶ τρεῖς χρόνους,
Ὅσα καλὰ μὲ στόλιζαν
κόρη καὶ παντρεμένη
Πάρε τα σὺ νὰ τὰ χαρῇς,
τῆς χήρας δέν της πρέπουν.
Πάρε τὸ σκουφομάντηλο
τὸ φλουροστολισμένο
Πῶδενα μέσα τὰ μαλλιά,
χρυσάφι σὲ χρυσάφι,
Πάρε καὶ τὸ φουστάνι μου
τὸ γαλαζοβαμμένο
Πῶλαμπε στὸ κορμάκι μου
σὰν οὐρανὸς μὲ τἄστρα,
Πάρε τὴν κόκκινη ποδιὰ
τὴ μυριοκεντημένη
Πἄνθιζαν μέσα ὁλοχρονῆς
τοῦ κάμπου τὰ λουλούδια,
Καὶ βάλ' τα καὶ στολίσου ἐσὺ
ν' ἀρέσῃς τοῦ καλοῦ μου,
Νὰ σὲ θωρῇ νὰ χαίρεται
κ' ἐμένα νὰ ξεχάσῃ . . .
Πάρ' καὶ τὸ δακτυλίδι μου
καὶ κάνε τον σὺ ταῖρι.

ΣΤΗ ΡΕΜΑΤΙΑ

Ἔλα, πάρ' τὸ μονοπάτι
Θαρρετά, γοργὰ καὶ μόνη
Καὶ μὲ πονηριὰ περπάτει
Μὴ σὲ νοιώσουν οἱ γειτόνοι.
Μέσ' τὴ ῥεματιὰ ποῦ τρέχει
Χρυσὸ φίδι τὸ νερὸ
Καὶ χνουδάτους βράχους βρέχει,
Ἔλα καὶ σὲ καρτερῶ.

Κάτω ἐκεῖ ποῦ τὰ πλατάνια
Μὲ θεώρατα κλαριὰ
Συννεφιάζουν τὰ οὐράνια
Καὶ τοῦ ἥλιου τὴ θωριά,
Ποῦ καὶ μέσ' τὸ καλακαῖρι
Χόρτο ὁλόδροσο ἔχει βγῆ
Καὶ φυσᾷ γλυκὰ ταγέρι,
Σὲ προσμένω ἀπ' τὴν αὐγή.

Digitized by Google

Ἔλ' ἀγάπη μου, ἐκεῖ πέρα
Μακρυ' ἀπὸ τὸ χωριό μας
Νὰ περάσωμε μιὰ μέρα
Ἀλησμόνητην οἱ δυό μας·
Ἔλα ἐκεῖ καὶ σὲ προσμένω
Σὲ μιὰν ἄκρη ζηλευτή,
Ποῦ δὲν βλέπει μάτι ξένο,
Δὲν ἀκούει ξένο αὐτί.

Ὄχι, δὲ θὰ ξεστομίσω
Λόγι' ἀγάπης πονεμένης,
Ἔλα καὶ δὲ θὰ δακρύσω
Ὅσο ἐσὺ κοντά μου μένεις.
Κάθως θέλεις, ἐκεῖ πέρα
Θἆμαι πάντα χαρωπὸς
Ὅπου θὰ βραδυάσῃ ἡ μέρα
Καὶ δὲ θὰ τὸ νοιώσῃς πῶς.

Ἂν πεινᾷς, δὲ θὰ σ' ἀφήσω
Νηστική, καστανομάτα.
Σὰν πουλὶ θὰ σὲ ταΐσω
Μαῦρα μοῦρ' ἀπὸ τὰ βάτα.
Κι' ἂν τυχὸν πάλι διψάσῃς
Κ' ἔχεις στόμα φλογερό,
Θὰ σοῦ φέρω νὰ χορτάσῃς
Στὲς παλάμες μου νερό.

Κι' ἂν νυστάξῃς, θά σου στρώσω
Στρῶμα μαλακὸ στὴ φτέρη,
Κι' ἅμα κοιμηθῇς θ' ἁπλώσω
Στὸ κεφάλι σου τὸ χέρι
Τῆς ἀγάπης τὸ στεφάνι
Νὰ σοῦ βάλω, ὑπναροῦ,
Ποῦ Νεράιδες τὄχουν κάνῃ
Ἀπὸ τἄνθη τοῦ νεροῦ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΝΑΥΑΓΙΩΝ ΝΑΥΑΓΙΑ[1]

ΔΙΗΓΗΜΑ

Τριπλοῦν *μπλούμ*! ἠκούσθη ἔξαφνα. Εἶχαν πατήσει καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐφαίνετο τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ὅτι τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον τοὺς εἵλκυε, τοὺς ἐκυνήγει κατὰ πόδα, τοὺς διεξεδίκει ὡς ἰδικούς του. Ἔπεσαν καὶ οἱ τρεῖς ἕως τὸ γόνυ εἰς τὴν ἰλύν, ἕως τὸν βουβῶνα εἰς τὸ ὕδωρ. Ὁ γέρων κατηνέχθη πρηνής, ὁ νέος ἐγονάτισε πλησίον του, προσπαθῶν νὰ τὸν κρατήσῃ ἐκ τῆς ὀσφύος, ὁ ἔμπορος ἔπεσε κατὰ πλευράν.

Ἦτο λίμνη ἐκτεινομένη πλατεῖα ἐκεῖθεν τοῦ δάσους, τῆς ὁποίας τὴν ὕπαρξιν ἠγνόουν οἱ ναυαγοί. Εἶχεν ἱκανὸν μέγεθος, καὶ εἰς τὸν βοῦρκόν της ἔβοσκον ὄχι ὀλίγοι ἐγχέλυες κ' ἐφώλευον λοξοπατοῦντα καβούρια. Ἀμέτρητον δὲ ἦτο τὸ πλῆθος τῶν ἀχιβάδων, τῶν ὁποίων τὰ κελύφη, κενὰ καὶ ἀπόζοντα κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπετέλουν τῇδε κἀκεῖσε τὸ ἀνώτερον τοῦ πυθμένος στρῶμα, ὑποκάτωθεν τοῦ ὁποίου ἀβολιδοκόπητον ὑπέκειτο τὸ βάθος τῆς ἰλύος, ἐφ' ἧς ἐκόλλησαν πεσόντες οἱ τρεῖς ναυαγοί, ὁ πρῶτος ἐπίστομα κύπτων εἰς τὸν πυθμένα, ὁ δεύτερος γονατιστὸς ἐπὶ τοῦ τενάγους, ὁ τρίτος πλαγίως εἰς τὸ πλευρόν.

— Ἄλλο πέσιμο αὐτὸ πάλι· ἐψιθύρισεν ὁ γέρων, ἀφοῦ ὁ υἱός του, μασσῶν τὰς βλασφημίας καὶ ἀράς του, τὸν ἀνήγειρε μετὰ πολλοῦ κόπου εἰς τοὺς πόδας του.

— Αὐτὴ τὴ φορὰ ἐχτύπησα μαλακὰ τοὐλάχιστον, εἶπεν ὁ πραγματευτής, αἰνιττόμενος τὸ ἐπὶ τοῦ βράχου κτύπημά του, τὸν ἐκ τοῦ ὁποίου πόνον τὸν εἶχε κάμει νὰ λησμονήσῃ ἕως τώρα ἡ ἐνθύμησις τῶν δερματοτυρίων του.

— «Ὁ βρεμμένος τὴ βροχὴ δὲν τὴ φοβᾶται». Μὴ χειρότερα, δόξα σοι ὁ Θεός! ἐπανέλαβε μετ' ἐγκαρτερήσεως ὁ γέρων ναυτικός.

Τὴν ἰδίαν στιγμήν, ἐνῷ μετὰ κόπου ἐξεκόλλων ἀπὸ τὴν ἰλὺν κ' ἐστράγγιζαν τὰ ἐνδύματά των, ξηρὸς κρότος σκανδάλης ὑψουμένης ἠκούσθη ἐκεῖ πλησίον.

Ὁ νέος ἐστράφη καὶ διακρίνει ἀριστερόθεν ἀμυδρῶς ὄπισθεν τῶν δένδρων, διαγραφομένην χθαμαλὴν καλύβην, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχαν παρατηρήσει τέως, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν παρατηρήσωσι, διότι ἐκ τοῦ μονοπατίου, δι' οὗ εἶχαν ἔλθῃ, ὄπισθεν πυκνῆς συστάδος κρυπτομένη, δὲν ἦτο ὁρατή.

Ἡ καλύβη ἔκειτο παρ' αὐτὴν τὴν ὄχθην τῆς λίμνης, βρεχομένη σχεδὸν ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ἔμπροσθεν τῆς καλύβης, ὁ νέος διέκρινε τὴν στιγμὴν ἐκείνην σκιάν τινα διαγραφομένην, ἀμαυράν, κύπτουσαν πρὸς τὸ ὕδωρ.

Ὁ νεαρὸς ναύτης δὲν ἐπίστευσεν ὅτι ἦτο φάντασμα οὐδὲ κἂν βόσκημα. Ἐκ τῆς ὑπόπτου δὲ ἡσυχίας, τὴν ὁποίαν ἐτήρει ἡ σκιὰ μετὰ τὸν ἀκουσθέντα μικρὸν κρότον, ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἦτο ἀγρίμιον.

Ὁ νέος ἐνόησεν ἀμέσως κ' ἔσπευσε νὰ φωνάξῃ·

1 Τέλος· Ἴδε σελ. 17.

— Μὴν τραβᾷς! εἴμαστε φίλοι!

Ἡ σκιὰ ἔκαμε κίνημα, ὡς νὰ ἀπέσυρε κἄτι, καὶ εἶτα τραχεῖα φωνὴ ἠκούσθη.

— Ποιοὶ εἶστε; τί θέλετε;

— Πέσαμε ὄξου, ἀπήντησεν ὁ υἱὸς τοῦ κυβερνήτου. Εἴμαστε θαλασσοπνιγμένοι.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἡ φωνὴ εἶπεν.

— Ἀπὸ 'δῶ ἐλᾶτε.

Ὁ ἄνθρωπος ἤναψε φανάριον, κ' ἔδειξε τὸν δρόμον εἰς τοὺς τρεῖς ναυαγούς.

— Κ' ἐγὼ θάρρεψα πῶς θέλετε νὰ μοῦ κλέψετε τὰ χέλια, εἶπε.

— Πέσαμε μὲς τὸ νερό, γιατί δὲ βλέπαμε, εἶπεν ὁ νέος ναυτικός. Δὲν καταλάβαμε πῶς ἤτανε λίμνη.

*

Ὑποκάτω εἰς τρία ἀδελφωμένα δένδρα ἦτο ἡ ἐπὶ πασσάλων θεμελιωμένη καὶ μὲ φυλλάδας πλατάνων ἐστεγασμένη καλύβη τοῦ χωρικοῦ, ὅστις ἦτο ὁ βοηθὸς καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐκμισθωτοῦ τῆς λίμνης. Ὁ κύριος ἔλειπε, τοὺς εἶπεν. Εἶχεν ἀναχωρήσει ἀποβραδῆς, ἀφοῦ ἤναψε τὸ κανδῆλι τοῦ οἰκίσκου, ἀντικρύ, ὅπου ἔλαμπεν ὁ φεγγίτης, καὶ δὲν τοῦ εἶχεν ἀφήσει τὸ κλειδίον. Ὥστε, δυστυχῶς, δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς περιποιηθῇ εἰς τὴν οἰκίαν **τοῦ ἀφεντικοῦ**.

Ὁ ἐπιστάτης ἦτο νέος χωρικὸς λίαν βραχύσωμος, πρώην βοσκός, κομπορρήμων καὶ φλύαρος. Δὲν εἶχεν ἀρκετὰ ἐνδύματα ὅπως δανείσῃ εἰς τοὺς τρεῖς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς τὸν ἕνα φανέλλαν, εἰς τὸν ἄλλον ὑποκάμισον καὶ εἰς τὸν τρίτον μίαν κάπαν. Εἰς τὸ προαύλιον τῆς καλύβης του, ἐπὶ τοῦ σαρωμένου καὶ στιλπνοῦ ἐδάφους, ἤναψε φωτίαν καὶ οἱ τρεῖς ἄνθρωποι καθίσαντες τριγύρω ἐπροσπάθουν νὰ στεγνώσουν τὰ βρεγμένα ροῦχά των.

Ἐν τῷ μεταξὺ διηγήθησαν εἰς τὸν χωρικὸν πῶς εἶχον ναυαγήσει. Ἐκεῖνος ἤκουσε τὴν διήγησιν πλειοτέρας παρατηρήσεις ἐκφέρων ἢ ὅσην ἀκρόασιν ἐδιδεν.

Ὅταν τέλος ἤκουσε πῶς, μετὰ τὸν διὰ τοῦ δάσους τυφλὸν καὶ σκοτεινὸν δρόμον των, ἔπεσαν εἰς τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης, ἔμφοβος ἀνέκραξεν:

— Ἐπέσατε μέσα στὴ λίμνη; Θαμμάζουμαι πῶς δὲ σᾶς ἐκατάπιε τὸ μάτι τῆς λίμνης!

Οἱ τρεῖς ἄνδρες μὲ ὅλην τὴν δεινοπάθειαν καὶ συμφοράν, τὴν ὁποίαν εἶχον ὑποστῆ, εὗρον ἀκόμη τὴν δύναμιν νὰ ἐκπλαγῶσι, κ' ἐστάθησαν κυττάζοντες τὸν ἀγρότην μὲ ἀπλήστου περιεργίας ἔκφρασιν.

— Τὸ μάτι τῆς λίμνης! ἀνέκραξεν ὁ πραμματευτής.

— Τὸ μάτι τῆς λίμνης, βέβαια, ἐπανέλαβεν ὁ ἀγρότης· εἶνε μὲς τὴ λίμνη βαθειά... κι ἅμα πέσῃ κανεὶς μέσα, ἢ ἄνθρωπος εἶνε ἢ πρᾶμμα, δὲν ἔχει νὰ γλυτώσῃ... Τὸ μάτι τῆς λίμνης τὸν τραβᾷ, τὸν ρουφάει, καὶ τὸ μάτι τῆς λίμνης βγαίνει τὰ — ἴσα στὸν ἀφαλὸ τῆς θάλασσας. Πολλαὶς φοραὶς οἱ παλαιοί, οἱ παπποῦδές μας, εἴδανε μὲ τὰ μάτια τους ποῦ ἕνα πρᾶμμα, ποῦ τὸ ἐρρούφηξε τὸ μάτι τῆς λίμνης, ἔξαφνα βρισκότανε στὴ θάλασσα, μέσα βαθειά, ἀνάμεσα στὰ δύο νησιὰ πέρα. Εἴδατε τὰ δυὸ νησιὰ ποῦ εἶν' ἐκεῖ ἀντίκρυ, ὡς τρία μίλια ἀνοιχτὰ στὸ πέλαγο;... Ἐκεῖ ἀνάμεσα εἶνε ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας. Ἐμένα τοῦ παραπαπποῦ μου, τοῦ σχωρεμένου, τοῦ εἶχε πέσει μιὰ φορὰ ἕνα κατσίκι, ἐκεῖ ποῦ πῆγε ν' ἀρμυρίσῃ, κ' ἐπνίγηκε μὲς στὴ λίμνη... Ἐζήτησε νὰ βρῇ τὸ ψοφίμι, μὴ φᾶνε τὰ ψάρια καὶ θεριέψουν, καὶ δὲν τὸ ηὗρε, οὔτε στὸν ἀφρὸ οὔτε στὸν πάτο. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ηὗραν ψαράδες ἀνάμεσα στὰ δύο νησιά, ἐκεῖ πέρα... Τὸ εἶχε ρουφήξει τὸ μάτι τῆς λίμνης, καὶ τὸ εἶχε ξεράσει, πέρα κεῖ, ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας... Τ' ἀλλουνοῦ παραπαπποῦ μου πάλι, τοῦ παπποῦ τῆς μάνας μου, τοῦ εἶχε φύγῃ μιὰ μέρα ἡ μαγκούρα του, κεῖ ποῦ πῆγε νὰ νιφτῇ, καὶ καθὼς ἦτον ξερὴ κ' ἐλαφριά, τὴν ἐπῆρε τὸ κῦμα καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὴν φτάσῃ, γιατί, ὡς ποῦ νὰ βγάλῃ τὰ τσαρουχάκια του νὰ πατήσῃ μὲς στὸ νερό, ἡ μαγκούρα ἐπῆγε μακρυά, κι ὁ παραπαπποῦς μου, Θεὸς σχωρέσ' τον, θὰ βουλιοῦσε νὰ πάῃ παραμέσα στὸ βοῦρκο. Ἐγὼ νὰ ἤμουν θὰ ἔπεφτα κολύμπι νὰ πάω νὰ πιάσω τὴ μαγκούρα, γιατὶ δὲ μοῦ βγαίνει κανένας στὸ κολύμπι. Ἐκείνου τοῦ καιροῦ οἱ ἄνθρῶποι, οἱ πρωτινοί, δὲν ἤξεραν, γλέπεις, κολύμπι, τοὺς ἔπιανε φόβος νὰ ἐμβοῦν στὴ θάλασσα. Καὶ νὰ μοῦ ἔμελλε ἡ μοῖρά μου νὰ πάθω τὸ τί πάθατε, θὰ ἐγλύτωνα κολύμπι, ὄχι σὰν ἐλόγου σας ποῦ πέσατε ὄξου.

— Μὰ κ' ἐμεῖς γλυτώσαμε μὲ τὸ κολύμπι, εἶπε γελῶν ὁ νεώτερος τῶν ναυαγῶν.

— Ναί, γλυτώσατε, δὲ λέω, ἐπανέλαβεν ἀπτόητος ὁ χωρικός, μὰ νὰ ἤμουν ἐγώ... μὲ τὸ κολύμπι... θὰ γλύτωνα καὶ τὸ καΐκι... Ἂς εἶνε, τί σᾶς ἔλεγα; Ἆ! ναὶ γιὰ τὸν παραπαπποῦ μου ποῦ ἔχασε τὴ μαγκούρα του. Τὴν Κυριακή, σὰν ἐπῆγε στὸ χωριὸ νὰ ψωνίσῃ, βλέπει ἕνα γέρο βαρκάρη κ' ἐκρατοῦσε μιὰ μαγκούρα. Ὁ παραπαπποῦς μου τὴν εἶχε σημαδεμμένη καὶ τὴν ἐγνώρισε. Ἦτον ἡ δική του. Τὸν ἐρωτᾷ ποῦ τὴν ηὗρε. Ὁ βαρκάρης τοῦ ἀποκρίνεται πῶς τὴν ηὗρε ἀνάμεσα στὰ δυὸ νησιά. Τότε ὁ παπποῦς μου δὲν τοῦ εἶπε τίποτε, μὰ ἐκατάλαβε πῶς τὴν εἶχε ρουφήξει τὸ μάτι τῆς λίμνης, καὶ τὴν εἶχε ξεράσει ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας... Ὁ νουννὸς τοῦ παπποῦ μου πάλι, ὁ γέρο-Κωνσταντῆς ὁ Κούμαρης, ηὗρε μιὰ μέρα ἕνα στραβόξυλο παληό, μαῦρο, θαλασσοποτισμένο, μὲ ταὶς τρύπαις τῶν καρφιῶν γεμάταις σκουριά, ποῦ τὸ εἶχε βγάλῃ ἡ λίμνη στὰ ρηχά, βουλιαμμένο ὅσο ποῦ τὸ σκέπαζε τὸ κῦμα. Ποῦ θελὰ-βρεθῇ τὸ στραβόξυλο στὴ λίμνη μέσα; Καΐκι, σὰν καληώρα τὸ δικό σας, γιὰ νὰ πέσῃ ὄξου, θάπεφτε στὴ θάλασσα, ὄχι στὴ λίμνη. Κατὰ πῶς φαίνεται, τὸ εἶχε ρουφήξει ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας, καὶ τὸ εἶχε στείλῃ στὸ μάτι τῆς λίμνης, καὶ τὸ μάτι τῆς λίμνης τὸ ξέρασε... Ἀλήθεια, ἐπέφερεν ὁ χωρικός, αἰσθανθεὶς τὴν ἀνάγκην νὰ πάρῃ τὸν ἀνασασμόν του, ποῦ κοντὰ ἐπέσατε ὄξου, τουλόγου σας;

Ὁ γέρων ἀπήντησε δεικνύων διὰ τῆς χειρός·

— Στὸν κάβο, ἐδῶ κάτου.

Ὁ ἀγρότης ἐστάθη, ὡς νὰ ἐζήτει λόγους διὰ νὰ πεισθῇ αὐτὸς πείθων καὶ τοὺς ἄλλους· εἶτα ἐπανέ-

Digitized by Google

λαβε μὲ ἀμυδρὰν ἀστραπὴν ἐπιθυμίας εἰς τὸ ὄμμα.

— Καὶ εἴχατε τίποτε φόρτωμα μὲς στὸ καΐκι;

Ὁ ἔμπορος, τοῦ ὁποίου τὴν πληγὴν ἤνοιγεν ἡ ἐρώτησις, ἔσπευσε μετὰ βαθέος στεναγμοῦ ν' ἀπαντήσῃ·

— Δεκαοχτὼ τουλούμια τυρὶ εἶχα φορτωμένα ἐγώ, κ' ἐβούλιαξαν.

— Δεκαοχτὼ τουλούμια τυρί! ἐπανέλαβε μὲ τόνον βασίμου ὑποψίας ὁ ποιμήν, σίγουρα θὰ τὰ κατάπιε ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας.

— Δὲν εἰμπορεῖ τὸ ἐλάχιστο νὰ τὰ ξεράσῃ πίσω τὸ μάτι τῆς λίμνης; ἠρώτησεν ἀκουσίως μειδιῶν, ἑρμηνεύων τὴν ἐλπίδα τοῦ ἐμπόρου ὁ νεώτερος τῶν ναυαγῶν.

— Δὲ γίνεται, εἶπεν ὁ χωρικός· τόσα κομμάτια δὲν μπορεῖ νὰ στείλῃ ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας στὸ μάτι τῆς λίμνης· νὰ ἦτον νὰ τὰ κατάπινε ἀπὸ ἕνα ἕνα τὸ μάτι, μποροῦσε νὰ τὰ βγάλῃ πίσω ὁ ἀφαλός.

Ὁ πραμματευτὴς ἐφαίνετο ἐπιθυμῶν νὰ ἐρωτήσῃ τι καὶ διστάζων. Τέλος ἀποφασίσας, ἐστράφη πρὸς τὸν χωρικὸν καὶ τὸν ἠρώτησε·

— Καὶ ξέρεις τουλόγου σου εἰς ποιὸ μέρος τῆς λίμνης βρίσκεται αὐτὸ τὸ μάτι;

— Πῶς δὲν τὸ ξέρω! ἀπήντησεν ἐν πεποιθήσει ὁ ἀγρότης· τὸ ξέρω βέβαια· μὰ δὲν εἶνε νὰ ζυγώσῃ ἄνθρωπος ἐκεῖ κοντά· θὰ τὸν ῥουφήξῃ χωρὶς ἄλλο τὸ μάτι· κι ἀπὸ μακρυὰ ἀκόμα, εἰμπορεῖ νὰ τὸν τραβήξῃ, ἂν δὲ φυλαχτῇ. Ἐμεῖς τὸ ξέρουμε, κι ὅταν ψάχνουμε γιὰ χέλια μὲς στὸ βοῦρκο, φυλαγόμαστε, καὶ δὲ σιμώνουμε καθόλου 'ς ἐκεῖνο τὸ μέρος.

Ὁ πραμματευτὴς ἐταπείνωσεν ἄπελπις τὴν κεφαλήν.

Ὁ νεκρὸς ναυτικὸς ἔκαμε τὴν παρατήρησιν ὅτι τὸ μέρος ὅπου εἶχαν ναυαγήσει ἀπεῖχε μίλια ἀπὸ «τὰ δύο νησιά», ὅπου ὁ ἐπιστάτης ἔλεγεν ὅτι εὑρίσκετο «ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας». Ὁ χωρικὸς ἀπήντησε·

— Ναί, εἶνε μακριά . . . δὲν ἔχει νὰ κάμῃ . . . ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας τραβάει κι ἀπὸ μακριὰ τὰ πράμματα ἅμα πέσῃ ὄξου κανένα καΐκι φορτωμένο . . .

*

Τὴν ἐπαύριον, ὅταν ὡδήγησε τοὺς τρεῖς ναυαγοὺς εἰς τὴν πολίχνην, ὁ ἐπιστάτης τῆς λίμνης, ἀφοῦ ἔπιε τρεῖς μαστίχας, διηγεῖτο εἰς ἓν καπηλεῖον εἰς ἐπήκοον πολλῶν.

— Τί θάμμασμα ποῦ ἔγεινε πίσω, στὴν Καναπίτσα! . . Δεκαοχτὼ τουλουμοτύρια, τὸ φόρτωμα ἑνὸς καϊκιοῦ ποῦ ἔπεσε ψὲς ὄξου, τὰ ἐρρούφηξεν ὁ ἀφαλὸς τῆς θάλασσας, καὶ τὰ ξέρασε πίσω τὸ μάτι τῆς λίμνης . . . Θὰ φᾶμε χέλια παχηὰ φέτος, παιδιά . . . Ἀπὸ βδομάδα, σὰν ἀφήσῃ τ' ἀφεντικό, θ' ἀρχίσω νὰ τὰ ψαρεύω . . . Ἔπεσαν στὰ τυριά, φάγανε κι' ἄ-δὲ φάγανε . . . τοῦ διαόλου τὰ χέλια, βρέ! Ὡς καὶ τὰ δερμάτια τὰ μισοφάγανε . . . τάκαμανε τρύπαις-τρύπαις, κόσκινο . . . Οὔτ' ἕνα τουλοῦμι δὲ μπόρεσα νὰ γλυτώσω . . . Δεκαοχτὼ τουλούμια τυρί!

— Δεκαοχτὼ τουλούμια! ἐπανέλαβε μετὰ θαυμασμοῦ εἷς τῶν ἀκροατῶν.

— Δεκαοχτὼ τουλούμια, σωστά! Τὰ ξέρασε τὸ μάτι τῆς λίμνης . . . Τὰ ξεραντώσανε τὰ χέλια καὶ τὰ κεφαλόπουλα!

Ὁ κάπηλος, ὡς νὰ ἦτο συνεννοημένος μαζύ του, ἐξήγαγε ποντικοφαγωμένον τεμάχιον τυροδερματίου, καὶ τὸ ἐπέδειξεν εἰς πίστωσιν πρὸς τοὺς παρεστῶτας.

— Νά! ὅποιος δὲν πιστεύῃ, εἶπε· μονάχα αὐτὸ τὸ κομμάτι ἀπὸ ἕνα τουλοῦμι μπόρεσε νὰ γλυτώσῃ!

— Ἀλήθεια, ἐπεβεβαίωσε, λαβὼν τὸ τεμάχιον τοῦ ἀσκοῦ εἰς τὴν χεῖρα, ὁ ἐπιστάτης τῆς λίμνης· μὲ τὸ μαχαίρι χρειάστηκα νὰ κόψω τὸ κεφάλι ἑνὸς χελιοῦ, διὰ νὰ τὸ γλυτώσω ἀπ' τὰ δόντια του· νὰ ἀκόμη ἡ δοντιαίς του!

Κ' ἐπεδείκνυε τὰ ἴχνη τῶν ὀδόντων τῶν ποντικῶν.

— Ὥστε, καλὰ εἶνε νὰ κάμουμε τώρα ἕνα δρόμο ὡς ἐκεῖ, ἢ γιὰ τυρὶ ἢ γιὰ χέλι; ἠπείλησεν εἷς τῶν παρεστώτων.

— Ἀ βάρδα μπένε! θὰ χάσετε τὸν κόπο σας. Εἶναι σήμερα τ' ἀφεντικὸ ἐκεῖ . . . . εἶπεν ὁ ἐπιστάτης.

— Καὶ τ' ἀφεντικὸ δὲ χωρατεύει, ὑπεστήριξεν ὁ κάπηλος . . . Δὲν τὤχει γιὰ τίποτε νὰ σᾶς τουφεκίσῃ μὲ σκάγια, καὶ νὰ πῇ ὕστερα πῶς σᾶς πῆρε γι' ἀγριόπαπιαις, κ' ἔκαμε *γιαγνίς*.

*

Εὐδία ἦτο ἡ φθινοπωρινὴ ἡμέρα.

Ἀπὸ τῆς πρωίας ὁ πραμματευτὴς ἔτρεχε νὰ εὕρῃ πορθμέα, ὅστις νὰ εἶνε καὶ ὀλίγον βουτηχτής, διὰ νὰ τὸν συμφωνήσῃ ν' ἀναλάβῃ τὴν πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν δερματοτυρίων ἔρευναν. Ἀλλ' ὁ πρῶτος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπηυθύνθη, τοῦ ἐζήτει τὰ μισὰ δερματοτύρια διὰ τὸν κόπον του, ὁ δεύτερος τοῦ ἐζήτησε μετρητὰ τριακοσίας δραχμάς, καὶ ὁ τρίτος τοῦ ἐζήτει ἐκ τῶν δεκαοκτὼ δερματοτυρίων τὰ ἑπτά, καὶ ἀκολούθως κατέβη ἕως τὰ πέντε. Τέλος ἐσυμφώνησε μ' ἕνα τέταρτον πορθμέα διὰ τρία δερματοτύρια.

Ἀλλ' ὅταν ἐξεκίνησεν οὗτος νὰ ὑπάγῃ, ἦτο ἤδη δειλινόν.

Τὴν πρωίαν ὁ πρῶτος πορθμεύς, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποταθῆ, ὁ μπάρμπα-Γιάννης ὁ Ξυνιώτης, ἀφοῦ δὲν ἐσυμφώνησε μὲ τὸν πραμματευτήν, ἀπεφάσισε ν' ἀνασύρῃ τὰ δερματοτύρια διὰ λογαριασμὸν ἰδικόν του. Ὅθεν, λαβὼν τὸν γάντζον του, ἔπλευσεν εἰς τὴν Καναπίτσαν καὶ ψάχνων σιγὰ-σιγὰ ἀνεῦρε καὶ ἡλίευσεν ἐκ τῶν δεκαοκτὼ τὰ δεκατρία δερματοτύρια.

Ὁ μπάρμπα-Γιάννης εὐχαριστημένος ὅτι δὲν ἔχασε τὴν ἡμέραν του ἡτοιμάζετο ν' απομακρυνθῇ δι' ἄλλης ὁδοῦ νὰ μεταφέρῃ ἀσφαλῶς οἴκαδε τὰ δεκατρία δερματοτύρια. Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν φθάνει μὲ τὴν βάρκαν του ὁ μπάρμπ' Ἀποστόλης ὁ Κρισοχέρης, καὶ τοῦ ζητεῖ μερίδιον ἀπὸ τὴν λείαν. Ὁ μπάρμπα-Γιάννης ἠναγκάσθη νὰ τοῦ δώσῃ ἀπὸ τὰ δεκατρία δερματοτύρια τὰ τέσσαρα.

Πρὶν ἀπομακρυνθῇ ὁ μπάρμπ' Ἀποστόλης, φθάνει ὁ γέρο-Μανώλης ὁ Ἄπαντος, καὶ ζητεῖ καὶ

Digitized by Google

οὗτος τὸ μερίδιόν του. Ὁ μπάρμπα-Γιάννης ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἐννέα δερματοτύρια τὰ τέσσαρα.

Μόλις ἀπῆλθεν οὗτος, καὶ παρουσιάζεται ὁ μάστρο-Κωνσταντῆς ὁ Καλαφάτης, δανεισθεὶς ξένην βάρκαν, διὰ νὰ ἔλθῃ καὶ οὗτος νὰ ζητήσῃ τὸ μερίδιόν του. Ὁ μπάρμπα-Γιάννης ὁ Ξυνιώτης συγκατένευε νὰ τοῦ δώσῃ ἐκ τῶν πέντε, ὁποῦ τοῦ ἔμειναν, τὰ δύο, διὰ νὰ κρατήσῃ καὶ αὐτὸς τρία τοὐλάχιστον διὰ τὸν κόπον του. Ἀλλ' ὁ μαστρο-Κωνσταντῆς δὲν ἐταιριάζετο, φωνάζων καὶ λέγων ὅτι ἀδικεῖ, ὅτι εἰς τοὺς ἄλλους ἔδωκεν ἀνὰ τέσσαρα, καὶ ὅτι θὰ ὑπάγῃ νὰ τὸν καταγγείλῃ. Ὁ μπάρμπα-Γιάννης ἐβιάσθη νὰ τοῦ δώσῃ τὰ τέσσαρα, κρατήσας αὐτὸς ἓν διὰ τὸν ἑαυτόν του.

Ὅταν περὶ ὀψίαν δείλην ἔφθασε τέλος μὲ τὴν βάρκαν του ὁ Δημήτριος ὁ Φτελιός, ὁ πορθμεὺς τὸν ὁποῖον εἶχε συμφωνήσει ὁ πραμματευτής, οἱ τέσσαρες λεμβοῦχοι εἶχαν γείνῃ πρὸ πολλοῦ ἄφαντοι. Ὁ Δημήτρης ὁ Φτελιός, μὲ τὸν γάντζον, μὲ τὴν πράγγαν καὶ μὲ τὸ καμάκι, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἀνεσκάλευσε τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, κατώρθωσε καὶ ἀνεῦρε τρία ἐκ τῶν βυθισθέντων δερματοτυρίων, ὅσα ἀκριβῶς τοῦ ἐχρειάζοντο διὰ τὴν συμφωνηθεῖσαν ἀμοιβήν του. Τὰ λοιπά, τὰ εἶχε παρασύρῃ ἴσως ἡ θάλασσα, καὶ δὲν εὑρέθησαν.

Καὶ τοῦτο εὐλόγως συνέτεινε νὰ πιστευθῇ παρὰ πολλοῖς ἡ φήμη, τὴν ὁποίαν εἶχε διαδώσει ἀπὸ πρωίας ὁ ἐπιστάτης τῆς λίμνης — ὅτι τὰ δεκαοκτὼ δερματοτύρια τὰ εἶχε καταπίει ὁ ἀφαλὸς τῆς θαλάσσης, ὅτι τὰ εἶχε ξεράσει τὸ μάτι τῆς λίμνης, καὶ ὅτι οἱ ἐγχέλυς τὰ κατέφαγαν.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ [1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'.

21 Σεπτεμβρίου.

Ὁ πύργος Μαλουὲ εἶναι βαρὺ οἰκοδόμημα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος οὐδὲν ἔχων τὸ ἄξιον περιεργείας· ἀλλ' ἡ ἄγουσα εἰς αὐτὸν μακρὰ δενδροστοιχία, ἡ εὐρεῖα αὐλὴ καὶ τὸ ὑψίκορμον δάσος καθιστῶσι τὴν ὄψιν τῆς ἐπαύλεως ταύτης ὄντως ἀρχοντικήν. Ὁ γέρων μαρκήσιος καταβὰς νὰ μὲ ὑποδεχθῇ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀνάβαθρον μ' ἔλαβεν ἐκ τοῦ βραχίονος καὶ μὲ εἰσήγαγε διὰ μακροῦ διαδρόμου εἰς μεγάλην αἴθουσαν, ὅπου ἐπελθούσης τῆς ἑσπέρας ἐπεκράτει ἐντελὲς σχεδὸν σκότος. Ὑπὸ τὸ διαλεῖπον φῶς τῆς ἑστίας διέκρινα ἀμυδρῶς περὶ τοὺς εἴκοσι κυρίους καὶ κυρίας διεσκορπισμένους κατὰ μικροὺς ὁμίλους. Χάρις εἰς τὸ εὐεργετικὸν ἐκεῖνο ἡμίφως ἀπηλλάγην τῆς στενοχωρίας τῆς πρώτης παρουσιάσεως, τὴν ὁποίαν ἀνελογιζόμην μετὰ τρόμου. Ἐγγιζούσης δὲ τῆς ὥρας τοῦ δείπνου, μόλις ἐπρόφθασεν ἡ μαρκησία νά μοι ἀποτείνῃ δι' ἀσθενοῦς μέν, ἀλλὰ γλυκυτάτης φωνῆς, ὀλίγας τινὰς φιλόφρονας λέξεις, καὶ εὐθὺς ἔπειτα ἐστηρίχθη εἰς τὸν βραχίονά μου, ὅπως μεταβῶμεν εἰς τὸ ἑστιατόριον.

Καθίσας παρὰ τῇ οἰκοδεσποίνῃ δὲν ἐβράδυνα νὰ ἐννοήσω ἐκ τῶν προσηλουμένων ἐπ' ἐμὲ περιέργων καὶ κατά τι εἰρωνικῶν βλεμμάτων τῶν δαιτυμόνων, ὅτι τὰ χθεσινά μου κατορθώματα δὲν εἶχαν λησμονηθῆ. Χαρακωμένος ἐν τούτοις ὄπισθεν τῆς κοσμούσης τὸ κέντρον τῆς τραπέζης μεγίστης ἀνθοδέσμης καὶ ὑποστηριζόμενος εἰς τὴν ἄμυνάν μου ὑπὸ τῆς καλῆς μαρκησίας κατώρθωσα νὰ ὑπομείνω τὴν σιωπηλὴν ταύτην ἔφοδον ἀζημίως καὶ ἀταράχως. Ἡ κυρία Μαλουὲ εἶναι μία ἐκ τῶν σπανίων ἐκείνων γραιῶν, τὰς ὁποίας ἡ διαύγεια τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας ἐπροφύλαξεν ἀπὸ τῆς ἀπελπισίας ἐκείνης, ἥτις καταλαμβάνει τὰς πλείστας γυναῖκας κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος. Ἐκ τῶν θελγήτρων τῆς παρελθούσης νεότητος διέσωζεν ἓν μόνον, ἀλλὰ μέγιστον, τὴν χάριν. Ἦτο μικρόσωμος, λεπτή, ὠχροτάτη καὶ κατὰ πάντα δικαιολογοῦσα τὸν μαρκήσιον λέγοντα, ὅτι εἰς τὴν σύζυγόν του ὀλίγη ἀπέμενε πνοή, ἀλλὰ πνοὴ ἀγγέλου. Εἰς τὴν ἐνδυμασίαν της οὐδ' ἡ παραμικρὰ ἐφαίνετο ἀπόπειρα κομψότητος, ἀλλ' ἀξιοθαύμαστος μόνον φιλοκαλία ἄνευ ἴχνους φιλαρεσκείας, ἐντελὴς λήθη τῆς παρῳχημένης νεότητος καὶ γεροντική τις αἰδημοσύνη, δι' ἧς ἐφαίνετο ζητοῦσα συγγνώμην ὅτι δὲν δύναται πλέον ν' ἀρέσῃ. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀξιολάτρευτος αὐτὴ μαρκησία, ἥτις περιηγήθη ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, ἀνέγνωσε πᾶν βιβλίον καὶ γνωρίζει τοὺς Παρισίους ὡς οὐδεὶς ἄλλος. Ἡ συνδιάλεξις ἡμῶν ὑπῆρξε ζωηροτάτη καὶ ποικίλη, ὡς δύο διανοιῶν αἵτινες συναντώμεναι πρώτην φορὰν ἅπτονται πάντων τῶν ζητημάτων, ὅπως ταχύτερον σχετισθῶσι πρὸς ἄλληλας, διασκεδαστικὴν εὑρίσκουσαι τὴν ἀντιλογίαν καὶ ἡδυτάτην τὴν ὁμοφροσύνην.

Ἀφοῦ ἔπια τὸν καφὲν μετέβην εἰς τὴν αὐλὴν μετὰ τῶν καπνιζόντων. Ἡ νὺξ ἦτο ὡραία, ὁ δὲ μαρκήσιος μὲ παρέσυρεν εἰς περίπατον ὑπὸ τὴν δενδροστοιχίαν, τῆς ὁποίας ἡ λεπτὴ ἄμμος ἔστιλβεν ὡς ἀργυρόκονις ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς σελήνης, εἰσδυούσας διὰ τοῦ φυλλώματος τῶν καστανεῶν. Ὁ οἰκοδεσπότης μου, ὡς ἔλαβε τὸν κόπον νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ ὁ ἴδιος τὸ πρωί, δὲν ἠρκεῖτο εἰς μόνας τὰς κυνηγετικὰς ἀπολαύσεις, ἀλλ' ἠγάπα καὶ νὰ σκέπτεται· αἱ δὲ ὡριμάσασαι εἰς τὴν μοναξίαν ἰδέαι του εἶχον ἐκ τούτου ἰδιάζον τι ἄρωμα πρωτοτυπίας. Ἀδύνατον μοὶ ἦτο νὰ συμμερισθῶ αὐτὰς ἀνεπιφυλάκτως, ὡς οὐδ' οὗτος εὗρεν ἀνεπίληπτον τὸν ὁρισμόν μου τῆς ἀριστοκρατίας, περὶ τῆς ὁποίας, προσκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ νὰ εἴπω τὴν γνώμην μου ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, ἀπεφάνθην ὅτι τεχνίτης ὢν θαυμάζω αὐτὴν ὡς μεγαλοπρεπὲς ἱστορικὸν ἐρείπιον, τοῦ ὁποίου τὰ συντρίμματα ἀπειλεῖ νὰ παρασύρῃ τὸ ῥεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἄδολος εἰλικρίνεια καὶ ἡ ἀμοιβαία ἡμῶν συμπάθεια καθίστανε τερπνοτάτην τὴν

1 Ἴδε σελ. 19

συζήτησιν, τὴν ὁποίαν διέκοψεν αἴφνης, ἐνῷ ἐπεστρέφομεν εἰς τὸν πύργον, μέγας θόρυβος εὐθύμων κραυγῶν· μετ' οὐ πολὺ δὲ διεκρίναμεν κάτωθεν τῆς ἀναβάθρας περὶ τοὺς δέκα μεταξὺ τῶν νεωτέρων δαιτυμόνων τοῦ μαρκησίου, ἁμιλλωμένους νὰ πηδήσωσι μέχρι τοῦ ὑπερκειμένου τῆς διπλῆς κλίμακος ἐξώστου ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν βαθμίδων. Πλησιάσαντες ἀκόμη ἠδυνήθημεν νὰ διακρίνωμεν καὶ τὸ αἴτιον τῆς παραφόρου ταύτης γυμναστικῆς, ἤτοι λευκὴν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου ἐσθῆτα, προϊσταμένην τοῦ πηδητικοῦ ἀγῶνος καὶ μέλλουσαν πιθανῶς ν' ἀπονείμῃ τὸ ἆθλον εἰς τὸν νικητήν. Ἡ νέα γυνὴ (ἂν δὲν ἦτο νέα οὐδεὶς θὰ ἐπήδα τόσον ὑψηλὰ) ἐξέθετεν ἀφόβως τοὺς γυμνοὺς ὤμους της εἰς τὰς ἀκτῖνας τῆς σελήνης καὶ τὴν δρόσον φθινοπωρινῆς νυκτός, κύπτουσα ἐπὶ τῶν κιγκλίδων ὅπως ἐπιδείξῃ εἰς τοὺς διαγωνιζομένους ἀντικείμενόν τι δυσδιάκριτον μακρόθεν· ἦτο δὲ τοῦτο χάρτινον σιγαρέτον, λεπτὸν τεχνούργημα τῶν ῥοδοχρόων αὐτῆς ὀνύχων. Τὸ θέαμα τοῦ ἀγῶνος ἦτο χαριέστατον, ἀλλὰ δὲν ἤρεσε, φαίνεται, εἰς τὸν μαρκήσιον, ψιθυρίσαντα μετά τινος εὐδιακρίτου δυσφορίας· «Πάλιν ἡ *μικρὰ κόμησσα* !»

Περιττὸν εἶναι ἴσως νὰ προσθέσω ὅτι ἡ *μικρὰ κόμησσα*, ἦτο αὐτὴ ἡ γαλανόπτερος κυνηγέτις μου, ἥτις μὲ ἀνεγνώρισε κ' ἐκείνη ὡς θέλεις ἰδεῖ. Καθ' ἣν στιγμὴν ἔφθανα μετὰ τοῦ κ. Μαλουὲ τὴν κορυφὴν τῆς κλίμακος, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἐξηκολούθουν πηδῶντες οἱ μνηστῆρες, ἡ μικρὰ κόμησσα, συσταλεῖσα ἴσως ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ μαρκησίου καὶ θέλουσα νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὸν ἀγῶνα, μ' ἐνεχείρισεν ἀποτόμως τὸ σιγαρέτον λέγουσα· «Τὸ ἆθλον ἀνήκει εἰς τὰ χθεσινά σας πηδήματα, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς τῶν κυρίων τούτων ὑπερέβη» καὶ ἔφυγεν ἀμέσως, ἀφοῦ κατώρθωσε διὰ τῆς αὐτῆς φράσεως νὰ προσβάλῃ καιρίως τόν τε νικητὴν καὶ τοὺς νικηθέντας.

Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον ἄξιον λόγου ἐπεισόδιον τῆς ἀξιομνημονεύτου ταύτης ἑσπέρας· εὐθὺς δὲ μετὰ τὸ βίστ, προφασισθεὶς ὀλίγον κάματον ἐζήτησα τὴν ἄδειαν ν' ἀποσυρθῶ καὶ ὡδηγήθην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μαρκησίου εἰς κομψὸν πλησίον τῆς βιβλιοθήκης κοιτῶνα. Ἀλλ' ὁ ἐπὶ πολὺν ἀκόμη ὥραν παραταθεὶς ἦχος τοῦ κλειδοκυμβάλου, τὸ κύλισμα τῶν ἀποσυρομένων ἁμαξῶν καὶ οἱ λοιποὶ θόρυβοι τοῦ πολιτισμοῦ κατέστησαν ἔτι ζωηρότερον τὸν πόθον τοῦ ἀπολωλότος ἐρημητηρίου μου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'.

26 Σεπτεμβρίου.

Τὴν ἐπιοῦσαν ὑπερεχάρην ἀνευρίσκων εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πύργου τὰ ἐλλείποντα ἱστορικὰ ἔγγραφα, μετακομισθέντα ἐκεῖ ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Μονῆς ὡς πολυτιμότατα εἰς τὴν οἰκογένειαν Μαλουέ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν ὁ Βιλέλμος Μαλουὲ μεσοῦντος τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ἐπεσκεύασε τὴν ἐκκλησίαν καί, τῇ συναινέσει τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν Οὔγου, Φούλκωνος, Ἰωάννου καὶ Θωμᾶ, ἐθεμελίωσε Μονὴν Βενεδικτίνων, παραχωρήσας αὐτοῖς, ὅπως δέωνται ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ψυχῆς του δικαίωμα δεκάτης ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, τὸ ἥμισυ τοῦ ἐρίου τῶν προβάτων, κηρίον ἐκ τῶν κυψελῶν τοῦ ὄρους Ἁγ. Μιχαήλ, καὶ ἔπειτα τὸν ῥύακα, τὸν ἐρεικῶνα, τὸ δάσος καὶ τὸν μύλον, ὅστις περιγράφεται εἰς βαρβαρολατινικὴν διάλεκτον οἷος περίπου εἶναι καὶ σήμερον.

Ὁ χάρτης τῆς ἱδρύσεως ἀνάγεται εἰς τὸ σωτήριον ἔτος 1145, ἐξ ἄλλων δὲ μεταγενεστέρων προκύπτει ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Ῥοζὲλ ἐπροβιβάσθη κατὰ τὸν ιγ' αἰῶνα εἰς εἶδος πατριαρχείου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηρτῶντο τὰ ἁπανταχοῦ τῆς Νορμανδίας μοναστήρια Βενεδικτίνων· κατ' ἔτος δὲ συνήρχετο ἐκεῖ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀρχιμανδρίτου γενικὴ συνέλευσις πάντων τῶν ἡγουμένων τῆς ἐπαρχίας. Εἰς τὰ συνέδρια ταῦτα ἐκανονίζετο μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος καὶ ἀκριβείας, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν πρακτικῶν, ἡ πειθαρχία καὶ ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ δίαιτα πάντων τῶν Νορμανδῶν βενεδικτίνων. Ἡ Μονή μου ἦτο λοιπὸν ἡ πρώτη τῆς μεγάλης ταύτης ἐπαρχίας, ἀνήκουσα εἰς τὸ ἐπισημότατον καὶ διὰ τῶν μεγίστων εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐκδουλεύσεων δοξασθὲν τάγμα. πάντων δὲ τούτων εἶχον ἤδη προχείρους τὰς ἀποδείξεις, ὑπεραρκούσας ὅπως πείσωσι τὸν κ. ὑπουργόν, ὅτι ἦτο κατὰ πάντα ἀξία νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱστορικῶν μνημείων.

Τὸ ἔργον μου ἐν τούτοις δὲν προὐχώρει μεθ' ὅσης ἐπεθύμουν ταχύτητος· καθότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ βιβλιοθήκη περιέχει πλὴν τῶν μοναστηριακῶν ἐγγράφων πλεῖστα ἄλλα ἀπασχολοῦντά με περίεργα βιβλία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ πνέων ἐν τῷ πύργῳ κοσμικὸς ἀνεμοστρόβιλος διακόπτει πολλάκις τὴν ἡσυχίαν μου. τοῦτο δὲ πράττουσι πολλάκις ἐν πληρεστάτῃ ἀγνοίᾳ καὶ οἱ ἀγαθοὶ οἰκοδεσπόται. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου οὐδεμίαν ἔχοντες σαφῆ ἰδέαν τῆς ἐπιμόνου ἐνασχολήσεως, εἰς ἣν μόνην ἁρμόζει τὸ ὄνομα ἐργασία, νομίζουσι μίαν ἢ δύο ὥρας ἀναστροφῆς μετὰ βιβλίων τὸν ἀνώτατον ὅρον πνευματικοῦ κόπου, ὃν δύναται νὰ ὑπομείνῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἡμερονυκτίου. — « Ἔσο ἐλεύθερος, ἀνάβα εἰς τὸ ἐρημητήριόν σου νὰ ἐργασθῇς ἐν ἡσυχίᾳ» μοὶ λέγει πᾶσαν πρωίαν ὁ κ. Μαλουέ. Μετὰ μίαν ὅμως ὥραν ἰδοὺ αὐτὸς κράζων — «Λοιπόν, ἐργαζόμεθα ;—Μάλιστα, τώρα ἤρχισα — «Τί λέγεις ; ἐργάζεσαι ἀπὸ δύο σχεδὸν ὡρῶν. Κάμε ὅ,τι θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε τὴν ὑγείαν σου. Ἡ σύζυγός μου εἶναι κάτω, ἀφοῦ τελειώσῃς ἐλπίζει νὰ σὲ ἰδῇ.» Ταῦτα εἰπὼν ἀναχωρεῖ εἰς τὸ κυνήγιον ἢ εἰς ἐκδρομὴν διὰ λέμβου, ἐγὼ δὲ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι μὲ περιμένουσι καὶ βλέπων, ὅτι ἡ πρωία ἐχάθη, μεταβαίνω μετ' ὀλίγον εἰς ἐντάμωσιν τῆς κυρίας Μαλουέ, ἣν εὑρίσκω πραγματευομένην σπουδαῖα ζητήματα μετὰ τοῦ ἐφημερίου ἢ τοῦ ἀρχιμαγείρου. Μὲ περισπᾷ, τὴν ἐνοχλῶ, καὶ ἀμφότεροι προσπαθοῦμεν νὰ κρύψωμεν ὑπὸ ἡδὺ μειδίαμα τὴν ἀμοιβαίαν στενοχωρίαν.

Τὸ πρωὶ ἐξέρχομαι ἔφιππος μετὰ τοῦ μαρκησίου, ὅπως ἔχω εὐσχήμον πρόφασιν νὰ παραιτηθῶ τῆς μετὰ τὸ πρόγευμα θορυβώδους ἱπποδρομίας, τὸ δὲ ἑσπέρας παίζω βίστ ἢ διαλέγομαι μετὰ τῶν κυριῶν, τὰς ὁποίας προσπαθῶ νὰ πείσω ὅτι, καίτοι ὠκύπους, δὲν εἶμαι ἀγριάνθρωπος· καθότι ἀποστρέ-

Digitized by Google

ρομαι πᾶσαν ἐπίδειξιν πρωτοτυπίας, νομίζων μάλιστα ὅτι ἡ ὑπερβολὴ σοβαρότητος καὶ ἀκαμψίας ἐνώπιον τῶν γυναικῶν εἶναι ἀνάρμοστος εἰς τοὺς ἐξόχους καὶ γελοία εἰς τοὺς μικροὺς τεχνίτας.

Πλὴν τῶν φιλοξενουμένων ὑπὸ τοῦ μαρκησίου, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶναι πάντοτε μέγας κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, συνέρχονται συνήθως εἰς τὸν πύργον καί τινες τῶν περιχώρων οἰκογένειαι. Αἱ καθημεριναὶ αὗται συναναστροφαὶ ἔχουσι πρὸ πάντων σκοπὸν τὴν διασκέδασιν τῆς μονογενοῦς θυγατρὸς τοῦ κ. Μαλουέ, διερχομένης οἰκογενειακῶς τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν ἔπαυλιν. Ἡ κυρία αὕτη ἔχει καλλονὴν ἀγάλματος, διασκεδάζει μετ᾽ ἀξιοπρεπείας βασιλίσσης καὶ κοινωνεῖ μετὰ τῶν θνητῶν διὰ λακωνικῶν φράσεων προφερομένων ταπεινῇ φωνῇ. Πρὸ δώδεκα ἐτῶν ἐνυμφεύθη Ἄγγλον διπλωμάτην, τὸν λόρδον Α**, οὐχ ἧττον αὐτῆς ὡραῖον καὶ ἀτάραχον πλάσμα, ἀποτεῖνον εἰς αὐτὴν ἐκ διαλειμμάτων ἀγγλικὸν μονοσύλλαβον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποκρίνεται αὕτη διὰ γαλλικοῦ μονοσυλλάβου· τρεῖς ἐν τούτοις μικροὶ λόρδοι ἀποδεικνύουσιν ὅτι αἱ μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν σχέσεις δὲν εἶναι ὅσον φαίνονται ψυχραί.

Ἕτερον ὄχι ὀλιγώτερον ἀξιοπερίεργον ἀνδρόγυνον εἶναι τὸ καθ᾽ ἑκάστην ἐρχόμενον ἐκ γειτονικοῦ πύργου. Ὁ σύζυγος κ. Βρεϋλλῆς εἶναι ἀρχαῖος σωματοφύλαξ τοῦ βασιλέως Καρόλου καὶ παιδικὸς φίλος τοῦ μαρκησίου, ἔχων τὸ περίεργον ἰδίωμα νὰ τονίζῃ ἑκάστην πάσης λέξεως συλλαβήν, ὁμιλῶν μετὰ βραδύτητος, ἥτις φαίνεται εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ ἐξ ἐπιτηδεύσεως προερχομένη. Κατὰ τὰ λοιπὰ θὰ ἦτο ὄντως ἀξιάγαστος εὐπατρίδης, ἂν δὲν ἐβασανίζετο ἀκαταπαύστως ὑπὸ ἀκοιμήτου ζηλοτυπίας, καταβάλλων ὑπερανθρώπους καὶ ὅλως ματαίας προσπαθείας, ὅπως ἀποκρύψῃ τὴν ἀγωνίαν του, ἅμα πλησιάσῃ ἀνὴρ τὴν κυρίαν Βρεϋλλῆ, νέαν καὶ εὐειδεστάτην γυναῖκα τὴν ὁποίαν ἔκαμε τὴν ἀνοησίαν νὰ συζευχθῇ σχεδὸν ἑξηκοντούτης.

— Ἰδοὺ ὁ κ. Βρεϋλλῆς, μοὶ εἶπεν ὁ μαρκήσιος παρουσιάζων μοι τὸ ζωηρὸν καὶ εὐερέθιστον γερόντιον, εἶναι ὁ καλλίτερός μου φίλος καὶ θὰ γείνῃ βεβαίως καὶ ἰδικός σου, ἐπιφυλαττόμενος ὅμως νὰ σὲ σφάξῃ, ἂν ἐργολαβήσῃς μὲ τὴν γυναῖκα του.

— Διατί νὰ μὲ παρουσιάζῃς εἰς τὸν κύριον ὡς Νορμανδὸν Ὀθέλλον; ἀπεκρίθη ὁ κ. Βρεϋλλῆς, τονίζων τὰς λέξεις κατὰ τὴν συνήθειάν του καὶ μάτην προσπαθῶν νὰ μειδιάσῃ. Ὁ κύριος δύναται βεβαίως... ἔχει πλήρη ἄδειαν... νὰ συναναστραφῇ μετὰ τῆς συζύγου μου... ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ πρέποντος καὶ θεμιτοῦ... Ἀλλ᾽ ἰδοὺ ἡ κυρία Βρεϋλλῆ, εἰς ἣν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς παρουσιάσω.

Ἐκπλαγεὶς ὁπωσοῦν ἐκ τοῦ ἀλλοκότου ὕφους τῆς παρουσιάσεως καὶ ἑρμηνεύων κατὰ γράμμα τὴν δοθεῖσάν μοι **πλήρη ἄδειαν**, ἔσπευσα νὰ χρησιμοποιήσω τὴν ἄδειαν ταύτην, καθίσας παρὰ τῇ κυρίᾳ Βρεϋλλῆ καὶ περιποιούμενος αὐτὴν ***ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ πρέποντος καὶ θεμιτοῦ***. Ἀλλ᾽ ὁ σύζυγος κατεσκόπευεν ἡμᾶς μακρόθεν δι᾽ ὀφθαλμῶν σπινθηροβόλων, ἐκάγχαζε θορυβωδῶς, ἐμόρφαζεν ἀλλοκότως καὶ ἐξήρθρωνε τοὺς δακτύλους του μετὰ κροταλισμοῦ ἀπαισίου, μέχρις οὗ ὁ κ. Μαλουὲ ἔτρεξε νὰ μὲ απομακρύνῃ ἐκεῖθεν, προσφέρων μοι χαρτίον βὶστ καὶ ψιθυρίζων εἰς τὸ ὠτίον μου: — Τί ἰδέα σ᾽ ἦλθε; Δὲν βλέπεις τὴν κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς Βρεϋλλῆ; Ὅσα σ᾽ εἶπα περὶ τῆς ζηλείας του ἦσαν σπουδαῖα· αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἀδυναμία τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν πάντες σεβόμεθα ἀπέχοντες νὰ πλησιάσωμεν τὴν γυναῖκά του. Κάμε καὶ σὺ τὸ ἴδιον, σὲ παρακαλῶ.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΡΩΜΗ[1]

Ἡ Ῥώμη ἔχει τοῦτο τὸ μοναδικὸν πλεονέκτημα, ὅτι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει τὸ ἀρχαιότατον σωζόμενον μνημόνευμα τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ νέα θρησκεία, πτωχὴ καὶ διωκομένη, οὐδαμῶς ἐσκέπτετο νὰ κατασκευάσῃ δι᾽ ἑαυτὴν οἰκοδομήματα μεγαλοπρεπῆ, ἐξ ἐκείνων ἅτινα εἶναι προωρισμένα εἰς βίον αἰώνων. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἁπλότης τῆς τότε λατρείας δὲν προσεφέρετο πρὸς τοιαύτας πολυτελείας. «Δὲν ἔχομεν οὔτε βωμοὺς οὔτε ναούς», ἔλεγεν εἷς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἀπολογητῶν, ὁ Μινούκιος Φῆλιξ. Συνήρχοντο οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ εἰς οἰκίας ἰδιωτικὰς καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἄλλοτε εἰς ἄλλην διὰ τὸν φόβον τῶν ἐχθρῶν των, καὶ ἂν βραδύτερον, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου Σευήρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἵδρυσάν τινα προσευκτήρια, θὰ ἦσαν βεβαίως ταῦτα ἁπλούστατα καὶ λιτότατα, ὡς ἐμπρέπει εἰς θρήσκευμα, ὅπερ ἦτο ἀνεκτὸν μόνον καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἑλκύῃ πρὸς ἑαυτὸ τῆς δημοσίας ἀρχῆς τὴν προσοχήν. Τὰ προσευκτήρια ὅμως ταῦτα κατεστράφησαν πάντα ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἀλλ᾽ ἔπρεπε νὰ θάπτωσι τοὺς νεκροὺς των καὶ ἤθελον νὰ τοὺς θάπτωσι μετὰ τῶν ἀδελφῶν των, ἔπρεπεν ἡ κοινότης νὰ ὑπάρχῃ ἡνωμένη καὶ μετὰ θάνατον ὅπως ἦτο καὶ ἐν τῇ ζωῇ. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν Κατακομβῶν. Πότε πρῶτον ἤρχισαν νὰ κάμνωσι χρῆσιν τῶν τοιούτων ὑπογείων τάφων; Τινὲς ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἀνέρχονται εἰς τὸν δεύτερον αἰῶνα, πολλοὶ ἀνήκουσι βεβαίως εἰς τὸν τρίτον. Ὁ Ῥόσσης ἀνεκάλυψεν ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Καλλίστου τοὺς τάφους τῶν παπῶν τοῦ τρίτου αἰῶνος καὶ εἶναι συγκινητικὴ ἡ ἁπλότης τῶν τάφων τούτων. Τὰ σώματα καλύπτει ἁπλοῦς καὶ ἀπέριττος λίθος, ἡ δὲ ἐπιτάφιος ἐπιγραφὴ οὔτε ἐγκώμια περιέχει οὔτε λύπην ἐκφράζει, ἀναγινώσκονται μόνον αἱ λέξεις: ***Ἀντέρως ἐπίσκοπος, Εὐτυχιανὸς ἐπίσκοπος***. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Φαβιανοῦ μεταγενεστέρα χεὶρ προσέθηκε τὴν λέξιν ***μάρτυς***. Ἡ ἁπλότης αὕτη κάμνει ἀλλόκοτον ἀντίθεσιν πρὸς τὰ τόσα μεγαλοδάπανα μνημεῖα τῶν νεωτέρων παπῶν, τὰ ὁποῖα θαυμάζονται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ῥώμης.

Πρέπει τις νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς Κατακόμβας. Εἶναι

[1] Ἴδε σελ. 22.

Digitized by Google

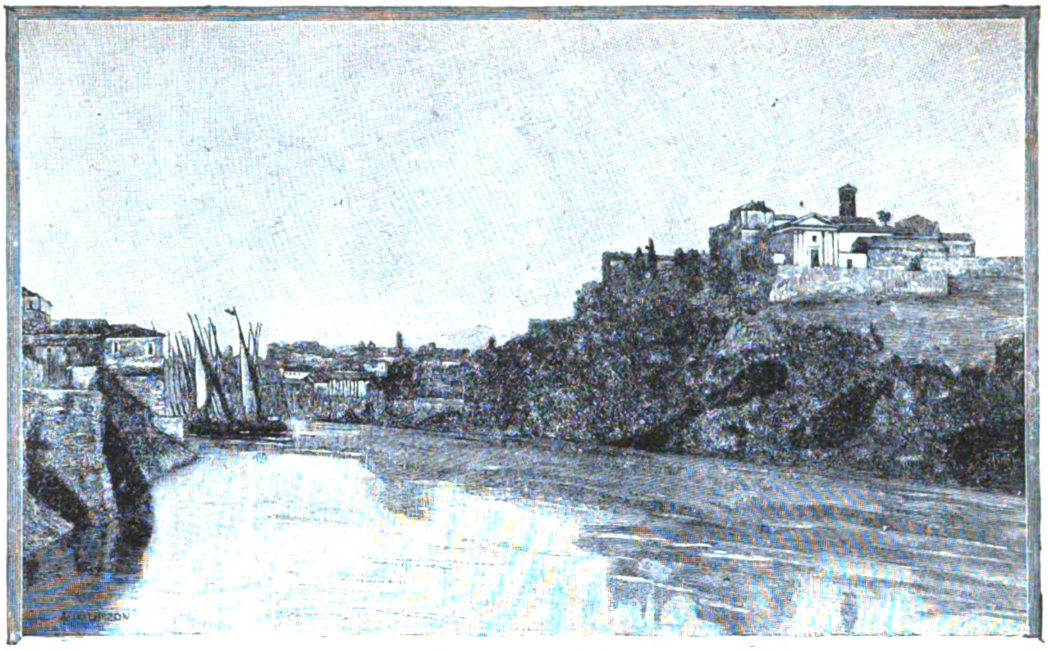

ΤΟ ΑΒΕΝΤΙΝΟΝ

ἀληθὲς ὅτι ὁ περίπατος οὗτος δὲν εἶναι καθ' ὅλου τερπνὸς καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν φαίνεται καὶ πολὺ διδακτικός. Πλὴν δὲ τούτου ταχέως ἀποκάμνει τις διατρέχων τὰς ὑπογείους ἐκείνας στοάς, ὧν οἱ τοῖχοι ἔχουσιν ὠρυγμένας παραλλήλους νύμφας ἢ κοιλότητας ὁμοίας πρὸς ὑπερτεθειμένας σειρὰς συρταρίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων νυμφῶν εἰσήγοντο τὰ πτώματα. Ἔπειτα, μετὰ κόπου ὑπομένει τις ἐπὶ πολὺ τὴν ὑγρὰν τοῦ ὑπογείου ψυχρίαν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναδιδομένην ἀηδῆ ὀσμήν. Ἀλλ' ἂν τις κατορθώσῃ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ἐντύπωσιν καὶ προσαναγκάσῃ ἑαυτὸν εἰς ἀκριβῆ καὶ ἐκ τοῦ πλησίον ἐξέτασιν, βλέπει τότε ὅτι οἱ μακροὶ ἐκεῖνοι καὶ μονότονοι διάδρομοι ἔχουσι πολλὰ νὰ μᾶς διδάξωσι. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ ἀμετρία των αὐτή, ἥτις μᾶς φαίνεται τόσον καταπονητική, μᾶς δίδει τὴν ἔννοιαν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν πιστῶν κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα. Πιθανὸν εἶναι ὅτι ἕκαστον κοιμητήριον συνέκειτο ἀρχῆθεν ἐκ μιᾶς μόνον κρύπτης ὀλίγης ἐκτάσεως, τὴν ὁποίαν κρύπτην χριστιανός τις πλουσιώτερος τῶν ἄλλων ὤρυττεν ὑπογείως πρὸς ἰδίαν ταφὴν ὑπὸ γήπεδον ἀνῆκον εἰς αὐτόν. Ὅπως δὲ παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς ἦτο συνήθεια νὰ παρέχωσι τόπον ἐν τοῖς νεκρικοῖς αὐτῶν μνημείοις εἰς τοὺς μάλιστα ἀγαπητοὺς ἐκ τῶν φίλων των καὶ εἰς τοὺς πιστοτάτους τῶν ἀπελευθέρων των, εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἔκαμνε τὸ αὐτὸ πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους του. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω θαπτομένων ηὔξανε διηνεκῶς, ἐχρειάσθη νὰ συμπυκνωθῶσιν οἱ τάφοι, ἔπειτα δὲ ἡ κρύπτη νὰ εὐρυνθῇ. Προσέθηκαν κατὰ πρῶτον κρύπτας παραλλήλους, ἔπειτα, ὅταν καὶ αὗται ἐπληρώθησαν, ὤρυξαν τὸ ἔδαφος κατωτέρω, οὕτω δὲ ἐσχηματίσθησαν πλείονες σειραὶ ἢ πλείονα πατώματα ἐνταφιάσεων. Ὅταν τις διατρέχῃ τὸν λαβύρινθον ἐκεῖνον τῶν στοῶν, αἱ ὁποῖαι διασταυροῦνται καὶ συμπλέκονται, ὅταν καταβαίνῃ τὰς στενὰς κλίμακας, αἱ ὁποῖαι ἄγουσιν ἀπὸ τὸ ἓν πάτωμα εἰς τὸ ἄλλο καὶ βλέπῃ πόσος κόπος ἐχρειάσθη διὰ νὰ μὴ ἀφεθῇ οὐδ' ἐλάχιστον μέρος τοῦ χώρου ἀργὸν καὶ ἀκατάληπτον, ἔχει τότε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του καταπληκτικὴν εἰκόνα τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς διεδόθη ἡ νέα θρησκεία.

Αἱ κατακόμβαι καὶ ἄλλα σπουδαιότερα διδάσκουσιν, ἂν ἔχωμεν τὴν ὑπομονὴν ἐκ τοῦ πλησίον νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς τάφους. Ἂς ῥίψωμεν τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν κεχαραγμένων ἐπιγραφῶν, ὅσας δὲν ἐξήλειψεν ἐξ ὁλοκλήρου ὁ χρόνος. Ἀποτελοῦνται συνήθως ἐξ ἑνὸς στίχου ἢ δύο· τὸ ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος, ἡ ἡλικία του καὶ πότε ἀπέθανε, διὰ νὰ ἔρχωνται οἱ πιστοὶ κατὰ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ θανάτου του νὰ προσεύχωνται, τίποτε ἄλλο. Ἦτο ἄρα δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, πλούσιος ἢ πένης, ἄρχων ἢ ἁπλοῦς πολίτης; Πρὸς τί αἱ διακρίσεις αὗται τῆς ἐπιγείου ζωῆς ὅταν μέλλῃ τις νὰ προσέλθῃ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου; Δὲν θὰ εὕρητε ἐδῶ οὔτε τὰς ἐκδηλώσεις ἐκείνας τῆς στοργῆς, δι' ὧν συνήθως πληροῦνται αἱ ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί. Ἡ μόνη ἐξαίρεσις εἶναι ὅτι ἐνίοτε μήτηρ τις μὴ δυναμένη νὰ κατάσχῃ τὴν ὀδύνην ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ τέκνου της, μᾶς λέγει ὅτι ἦτο «γλυκεῖα ψυχὴ καὶ ἀθῷα». Προσετίθετο πολλάκις καὶ σύμβολόν τι ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὑπενθύμιζον εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν κοινὴν αὐτῶν πίστιν· ἡ ἄγκυρα, ὁ ἰχθύς, ἡ περιστερά, καὶ εὐσεβές τι ῥητόν, δι' οὗ βραχύτατα ἐκδηλοῦνται αἱ εὐχαὶ τῶν ἐπιζώντων· «Δώῃ αὐτῷ ἀνάψυξιν ὁ Θεός!» ἢ «Εἰρήνη σοι!» Ἀλλὰ πόσα δὲν ἐκφράζει ἡ ἁπλότης αὕτη, ἡ καταπνιγομένη ὀδύνη, ἡ πίστις ἡ ἐκδηλουμένη ἄνευ ἐκφράσεων! Οἱ τάφοι οὗτοι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μᾶς θέτουσιν εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν πρὸς τὸν πρωτόγονον Χριστιανισμόν.

Τινὲς ἐκ τῶν τάφων ἐκείνων ἔχουσιν ἀκόμη ζωγραφίας, ἃς ὁ χρόνος ἔβλαψεν οὐκ ὀλίγον. Τὰς ζωγραφίας ταύτας εἶναι ἄξιον νὰ μελετήσῃ τις ἐπιμελῶς διότι εἶναι αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ἥτις βλέπομεν ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας

Digitized by Google

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΤΙΒΕΡΕΩΣ ΧΩΡΑΣ

ἔθηκε τὸ ζήτημα, ὅπερ ἔδωκεν ὁριστικὴν ῥοπὴν εἰς τὰς τύχας της. Μέχρι τίνος βαθμοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν ἀρχαίαν τέχνην; ἔπρεπε νὰ εὕρῃ διὰ τὰ νέα της δόγματα νέας παραστάσεις; ἢ θὰ ἠδύνατο ἀφόβως καὶ ἐλευθέρως νὰ δανεισθῇ ὅ,τι εἰς αὐτὴν ἐχρειάζετο ἀπὸ τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ παρελθόντος; Ὡς πρὸς τὴν λεγομένην κοσμητικὴν ζωγραφίαν οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχον νὰ διστάσωσι, δὲν ἔβλεπον τί τὸ κακὸν εἰς τὸ νὰ κοσμῶσι τοὺς τοίχους διὰ κομψῶν ἀραβουργημάτων καὶ νὰ ῥίπτωσιν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ φανταστικὰ πτηνὰ ἢ πτερωτοὺς δαίμονας ἐν τῷ μέσῳ ἀνθοπλέκτων στεφάνων. Οὕτω δὲ ἀναπαρήγαγον ἀμετάβλητα τῆς παλαιᾶς τέχνης τὰ ὑποδείγματα καὶ διὰ τοῦτο ἀνευρίσκομεν τώρα εἰς τοὺς κευθμῶνας τῶν νεκρῶν χαριέστατα ὀροφῶν ποικίλματα, τὰ ὁποῖα ὑπενθυμίζουσιν εἰς τὸν περιηγητὴν τὰ ὀροφώματα τῆς Πομπηίας. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα καθίστατο δυσχερέστερον ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἤθελον νὰ φιλοτεχνήσωσιν ὄχι πλέον κοσμήματα καὶ ποικίλματα, ἀλλ' εἰκόνας ἀληθεῖς, τὴν δὲ δυσχέρειαν ταύτην ἐλέγχει ἡ συνήθεια ἣν ἔλαβον τοῦ νὰ ἀπεικάζωσι πάντοτε τὰ αὐτὰ θέματα. Τινὰ ἐκ τῶν θεμάτων τούτων παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ταῦτα ἐξηκολούθουν διηνεκῶς νὰ ἀναπαριστῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε τεχνοτροπίαν· τὸν Μωϋσῆν ἐξάγοντα ὕδωρ ἐκ τῆς πέτρας, τοὺς τρεῖς Ἑβραίους ἐν τῇ καμίνῳ, ὧν τὸ παράδειγμα ἦτο παρότρυνσις εἰς τὸ μαρτύριον, τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωνᾶ ἐξερχομένου ἀβλαβοῦς ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὑποτύπωσις τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως. Τὴν τυπικότητα ταύτην τῆς παραστάσεως δὲν παρεῖχον αἱ Ἱστορίαι τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοὶ τεχνῖται ἠναγκάζοντο νὰ προσφεύγωσι πρὸς ἀπεικόνισιν αὐτῶν εἰς ἀπομίμησιν τῆς ἀρχαιότητος· οὕτω βλέπομεν ὅτι παρίστανον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν ποιμένος φέροντος πρόβατον ἐπὶ τῶν ὤμων ἢ ὡς Ὀρφέα προσελκύοντα πρὸς ἑαυτὸν διὰ τοῦ ᾄσματός του τὰ ζῷα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ ζωγράφοι ἐκεῖνοι ἐπέφερον μεταβολάς τινας εἰς τὰ παλαιὰ πρότυπα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ἁρμοδιώτερον εἰς ἔκφρασιν τῆς ἐννοίας, ἣν ἤθελον, ἀλλ' εἶναι ὁπωσδήποτε ἀναντίρρητον ὅτι τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς παραστάσεως παρέλαβον παρὰ τῶν ἀρχαίων τεχνιτῶν. Καὶ ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ χριστιανικὴ τέχνη εὑρέθη ἐν τῇ ὁδῷ, ἣν ἔμελλε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ πορευθῇ· θὰ ἐμπνέηται πάντοτε ὑπὸ τῆς ἀρχαίας τέχνης, ταύτην ὅμως θὰ προσπαθῇ νὰ προσαρμόζῃ πρὸς τὰ χριστιανικὰ δόγματα. Τὴν τεχνικὴν ταύτην οἰκονομίαν βλέπομεν κατὰ τὰς πρώτας σκοτεινὰς ἀρχάς της ἐν ταῖς κατακόμβαις καὶ κατὰ τὴν ἀκροτάτην αὐτῆς τελείωσιν ἐν τῷ Βατικανῷ καὶ χωρὶς νὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς Ῥώμης δυνάμεθα νὰ παρακολου-

Digitized by Google

θήσωμεν πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν πρόοδον.

Ἐν Ῥώμῃ ὡςαύτως ἐκτίσθησαν αἱ πρῶται μετὰ τὸν προσηλυτισμὸν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκκλησίαι καὶ μόνον ἐν Ῥώμῃ μᾶς ἐσώθησαν τὰ παλαιότατα μνημεῖα τοῦ νικηφόρου χριστιανισμοῦ. Κακῶς ὅμως ἐξεφράσθην λέγων ὅτι μᾶς ἐσώθησαν, διότι ἔχομεν μᾶλλον τὴν ἀνάμνησιν ἢ τὸ πρᾶγμα. Ὑπάρχουσι καὶ τώρα ἐκκλησίαι τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοῦ Λατερανοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐκεῖναι ἃς ἔκτισεν ὁ Κωνσταντῖνος, τοσάκις δὲ ἐπεσκευάσθησαν καὶ ἀνεκτίσθησαν, ὥστε σήμερον οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι τηρήσει ἐκ τοῦ παρελθόντος εἰμὴ τὸ ὄνομα. Εἶναι βεβαίως λυπηρὸν τοῦτο καὶ αἰσθάνονται οἱ φιλάρχαιοι ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν παπῶν οἵτινες τόσους κατέβαλον κόπους καὶ τόσα χρήματα ἐδαπάνησαν διὰ νὰ ἐξαφανίσωσι τὰ σεπτὰ ἐκεῖνα μνημεῖα. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι δὲν εἶχον συνείδησιν τοῦ κακοῦ τὸ ὁποῖον ἔπραττον, τοὐναντίον μάλιστα ἐν ἀναμνηστικαῖς ἐπιγραφαῖς κομπαστικῶς ἀναγράφουσι τὰ τοιαῦτα κατορθώματα. Καὶ τώρα δὲ ἀκόμη οἱ ἀρχαιολογικοὶ οὗτοι πόθοι δὲν εἶναι εἰς πάντας ἐν Ῥώμῃ καταληπτοί. Ὁ Πίος ὁ ἔνατος ἐπεκάλυψε διὰ στιλπνῶν χρυσωμάτων τὴν ἀρχαίαν Λαβεριανὴν βασιλικὴν (Ἁγίαν Μαρίαν Μείζονα) καὶ νῦν ὅτε γράφω περατοῦται ἡ ἐπισκευὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ, ὅπου ἤδη τόσον ὀλίγα πράγματα ἐσῴζοντο ἐκ τοῦ παρελθόντος. Ὁριστικῶς λοιπὸν τὰς βασιλικὰς τοῦ Κωνσταντίνου δὲν τὰς ἔχομεν. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον πολὺ ἀκόμη ἐνέχει τὸ ἐνδιαφέρον ἡ μελέτη τῶν φερουσῶν τὰ παλαιὰ ὀνόματα, σπάνιον δὲ πρᾶγμα εἶναι, ὅταν ἐπιμελῶς τὰς ἐπισκεπτώμεθα, νὰ μὴ ἔχωσί τι πολύτιμον δίδαγμα νὰ μᾶς διδάξωσιν. Ἂς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν Ἁγίαν Ἁγνὴν **ἔξω τῶν τειχῶν**, μίαν ἐκ τῶν περιεργοτάτων. Ἡ βασιλικὴ αὕτη εὑρίσκεται ἐντὸς ὑπογείου, εἰς ὃ κατέρχεσαι διὰ πλατείας κλίμακος τεσσαράκοντα πέντε βαθμίδων, κάτω τῶν ὁποίων ἐκπλήττεσαι εὑρίσκων ἐκκλησίαν, ἧς αἱ τρεῖς στοαὶ ὑποβαστάζονται ὑπὸ ἀρχαίων στύλων. Προφανῶς ἡ ἐκκλησία αὕτη κατέχει τὸν χῶρον ἑνὸς ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκείνων προσευκτηρίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἱδρυμένα ἐν ταῖς κατακόμβαις πλησίον τοῦ τάφου, ὅπου μάρτυς τις εἶχε ταφῆ. Ἡ Ἁγία Ἁγνὴ λοιπὸν μᾶς μεταφέρει εἰς τοὺς πρώτους χρόνους, καθ' οὓς ἤρχισαν οἱ χριστιανοὶ νὰ προσκυνῶσι τοὺς ἁγίους. Ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος, ὅστις θὰ εἶναι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἔχει ἀλλοίαν κατά τι τὴν κατασκευήν· ἡ ἐκκλησία ἀντὶ νὰ καταβαίνῃ εἰς τὰ βάθη τῶν κατακομβῶν, ὅπως ἡ Ἁγία Ἁγνή, βαίνει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ ἁγία τράπεζα εἶναι ἱδρυμένη ἀκριβῶς ὑπεράνω τοῦ τάφου τῶν μαρτύρων, ὅστις διακρίνεται δι' ἑνὸς ἀνοίγματος καὶ πρὸς ὃν μία κλίμαξ ἄγει τοὺς ἐπισκέπτας. Τοιοῦτοι δὲ τάφοι μαρτύρων περιέχοντες ἅγια λείψανα εὑρίσκονται εἰς πάσας σχεδὸν τῆς Ῥώμης τὰς παλαιὰς ἐκκλησίας. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται, μὲ ὅλας τὰς μεταποιήσεις καὶ τοὺς ἀκρωτηριασμούς, οὓς ὑπέστησαν, ἐτήρησαν οὐδὲν ἧττον ἴχνη τινὰ τοῦ παρελθόντος, εἰς τρόπον ὥστε λαμβάνων τις ἀπὸ ἑκάστης ἐξ αὐτῶν ὅ,τι ἀκουσίως ἀφῆκαν ἀνέπαφον οἱ μεταποιήσαντες καὶ συναρθρώνων αὐτά, δύναται νὰ ἀναπαραστήσῃ εὐχερῶς μίαν ἐκκλησίαν παλαιὰν ὁποία ἦτο ὅτε ἐκτίσθη. Ἂς φαντασθῶμεν μίαν μεγάλην τετραγωνικὴν αὐλὴν ἢ προαύλιον μὲ στοὰς κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς της, ὅπως ὑπάρχει μία ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος, μὲ κρήνην ἐν τῷ μέσῳ. Ἡ αὐλὴ αὕτη εἶναι τὸ **Ἄτριον**, ὅπερ κεῖται πρὸ τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος καὶ ἀπομονώνει αὐτὸ ἀπὸ τοῦ θορύβου τῆς ὁδοῦ. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀτρίου ὑψοῦται τὸ μέτωπον, ἁπλοῦν, γυμνόν, μὲ τρεῖς θύρας. Ἂν καὶ ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶχε πλέον τίποτε νὰ φοβηθῇ, ἐτήρησεν ὅμως ἐκ τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἐξωτερικὴν πολυτέλειαν, ἥτις θὰ ἠδύνατο ἄλλοτε νὰ ἐφελκύσῃ ἐπ' αὐτὸν τῶν διωκτῶν του τὴν ἀπηνῆ ὀργήν. Τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι εὐρεῖα αἴθουσα διῃρημένη συνήθως εἰς τρεῖς στοὰς ἢ ἐπιμήκεις χώρους διὰ σειρῶν μαρμαρίνων στύλων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλαμβάνοντο ἀπὸ ἀρχαιοτέρων μνημείων καὶ διὰ τοῦτο ἐξελέγοντο ὅσον τὸ δυνατὸν κάλλιστοι. Λεπτότατοι καὶ ὡραιότατοι εἶναι λόγου χάριν οἱ στύλοι οἱ περιβάλλοντες τὸ **βῆμα** τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου. Τὸ βάθος τῆς αἰθούσης ταύτης ἀποτελεῖ ἀψῖδα ἡμικυκλικήν, ὅπου ὑπάρχει ὁ θρόνος τοῦ ἐπισκόπου καὶ τὰ καθίσματα τῶν ἱερέων, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἡ ἁγία τράπεζα ἔχουσα ὑπεράνω αὐτῆς τὸ λεγόμενον **κιβώριον**, ὅπερ εἶναι εἶδος μαρμαρίνης οὐρανίας ὑποβασταζομένης κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς τραπέζης ὑπὸ τεσσάρων κιονίσκων. Ἐπὶ τῆς τραπέζης λειτουργεῖ ὁ ἐπίσκοπος ἔχων τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τοὺς πιστούς. Τὸ βῆμα χωρίζεται ἀπὸ τοῦ λοιποῦ οἰκοδομήματος διὰ λεπτῶς εἰργασμένου μαρμαρίνου κιγκλιδώματος· ἡ ὡραία ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος ἔχει ἀκόμη τὸ παλαιόν της κιγκλίδωμα καθὼς καὶ τοὺς δύο κομψοτάτους ἄμβωνάς της, ὁπόθεν ἀνεγινώσκοντο τὰ εὐαγγέλια καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τῶν ἀποστόλων. Ἡ ἀψὶς ἐπὶ τέλους καθὼς καὶ ἡ καμάρα, δι' ἧς ἡ ἀψὶς συνδέεται πρὸς τὸν λοιπὸν ἐπιμήκη χῶρον τοῦ οἰκοδομήματος, κοσμοῦνται συνήθως ὑπὸ ψηφοθετημάτων, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ πολλάκις ἔχουσιν ἐπισκευασθῆ, διατηροῦσιν ὅμως εἴπερ τι καὶ ἄλλο μέρος ἴχνη ἀρχαιότητος· τὰ μάλιστα ἀξιοθέατα ψηφοθετήματα εὑρίσκονται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἁγίας Πουδεντιανῆς, τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Μείζονος, τῶν Ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐν Ῥώμῃ ἔννοιαν τοῦ τί ἦτο ἡ βασιλική, ὁ πρῶτος ἐκεῖνος τύπος τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. Τὸ τοιούτου εἴδους οἰκοδόμημα δὲν ἐκτιμῶσιν ἐκ πρώτης ὄψεως ὅσοι ἔχουσι συνηθίσῃ εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ τολμηρὰν τεχνοτροπίαν τῶν γοτθικῶν μητροπόλεων, ἀλλ' ὅταν τις μελετήσῃ καλῶς τὸ πρᾶγμα, πείθεται ὅτι ἡ βασιλικὴ εἶχε τὰς ἀναλογίας καλλιτέρας καὶ τὴν ὅλην διάταξιν συνετωτέραν, συγκινητικωτέραν ἐν τῇ ἁπλότητι αὐτῆς, ὑπό τινας δὲ ἐπόψεις ἴσως καὶ συμφωνοτέραν πρὸς τὸ ἀληθὲς θρησκευτικὸν πνεῦμα. Ὁπωσδήποτε, ἐπὶ ἑξακόσια ἔτη δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη χριστιανικὴ ἀρχι-

Digitized by Google

τεκτονική, ταύτην δὲ μόνον ἐν Ῥώμῃ δυνάμεθα καλῶς νὰ γνωρίσωμεν.

Ἐδῶ πλέον ἔχομεν ἓν χάσμα ὀκτὼ ἢ ἐννέα αἰώνων. Ὄχι ὅτι δὲν ἔλαβε μέρος ἡ Ῥώμη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἰς τὰ πράγματα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἀλλὰ μνημεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν μᾶς ἐσώθησαν ἢ ὀλίγιστα. Πρὸς τὸν γοτθικὸν τρόπον οὐδέποτε ἀπέκλινεν ἡ Ῥώμη. Καὶ ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως εἶναι **κλασικὴ** καὶ μένει πάντοτε πιστὴ εἰς τὰς παλαιάς της ἀναμνήσεις. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι διὰ νὰ ἀρχίσῃ πάλιν μετ' ἐπιτυχίας νὰ κτίζῃ, νὰ πλάττῃ καὶ νὰ ζωγραφῇ ἐνόμισε καλὸν νὰ προσμείνῃ ἕως οὗ ἡ Ἀναγέννησις ἤθελεν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν κόσμον τὸ παλαιὸν αἴσθημα τοῦ καλοῦ.

Ἡ μεγάλη κίνησις τῆς Ἀναγεννήσεως ἀργὰ ἤρχισεν ἐν Ῥώμῃ καὶ ταχέως κατέπαυσεν. Ὑπολογίζουσι συνήθως ὅτι διήρκεσεν ἐκεῖ ἡ Ἀναγέννησις ἀπὸ τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ πέμπτου, κατὰ τὸ ἔτος 1447, μέχρι τοῦ 1527, ὅτε τὴν πόλιν ἐξεπόρθησαν τὰ στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ πέμπτου. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, τὸ μικρότερον ἑνὸς αἰῶνος, εἶναι θαυμαστὰ ὅσα παρήγαγεν ἡ Ἀναγέννησις. Ἡ δὲ μέθοδος, ἣν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἠκολούθησεν ἐν τῷ ἀνακαινισμῷ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ὑπῆρξε καὶ ἐν Ῥώμῃ ἡ αὐτή, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε καὶ ἀλλαχοῦ· ἐξέθαψε κατὰ πρῶτον τὰ παλαιὰ ἀριστουργήματα, προσεπάθησεν ἔπειτα νὰ τὰ ἀπομιμηθῇ καὶ τὸ κατώρθωσε.

Τὰ παλαιὰ βιβλία εἶδον πρῶτα τὸ φῶς. Τὰ βιβλία ταῦτα ἐξαχθέντα ἀπὸ τοῦ σκότους τῶν μοναστηρίων, ὅπου οἱ μοναχοὶ τὰ ἀνεγίνωσκον χωρὶς νὰ τὰ καταλαμβάνωσι, συναχθέντα ἔπειτα ὁμοῦ καὶ διαφωτιζόμενα τὸ ἓν διὰ τοῦ ἄλλου καὶ τεθέντα τέλος εἰς τὴν διάθεσιν τῶν λογίων, διέδωσαν εἰς τὸν κόσμον τὴν μέθην ἐκείνην τῶν γνώσεων, ἥτις ἀνεμόρφωσε τὸν κόσμον. Κατὰ δὲ τὴν νεκρανάστασιν ἐκείνην τῆς παλαιᾶς γραμματείας καὶ τῆς παλαιᾶς ἐπιστήμης, ἡ Ῥώμη κατέχει μεγάλην θέσιν. Ἂν τις θελήσῃ νὰ λάβῃ μίαν ἔννοιαν τοῦ ἔργου τούτου τῆς Ἀναγεννήσεως, καθ' ἣν μετὰ τόσου πόθου ἐπέπεσαν οἱ λόγιοι ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ πάπας Νικόλαος ὁ πέμπτος ἤρχισε νὰ δίδῃ εἰς τὴν βιβλιοθήκην ταύτην τὴν σπουδαιότητά της. Ἔπεμψε τὸν Πόγγιον, τὸν Ἐνὼχ τὸν Ἀσκουλανὸν καὶ πολλοὺς ἄλλους διὰ νὰ διερευνήσωσι τὰ μοναστήρια τῆς Γερμανίας καὶ νὰ ἀποκομίσωσιν ἐκεῖθεν ὅ,τι ἤθελον εὕρῃ, κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους οἱ Ἕλληνες, οἵτινες μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέλειπον τὴν εἰς τοὺς Τούρκους δουλωθεῖσαν πατρίδα των, ἐκόμιζον πρὸς αὐτὸν τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πλάτωνα. Ὁ Νικόλαος ὁ πέμπτος προσέθηκε πεντακισχίλια πολύτιμα χειρόγραφα εἰς ὅσα εἶχον ἤδη συναγάγῃ οἱ προκάτοχοί του, ἔκτοτε δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν χειρογράφων ηὐξήθη κατὰ πολὺ καὶ σήμερον περιλαμβάνει ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ περὶ τὰς εἴκοσι καὶ πέντε χιλιάδας, ὅσα δηλαδὴ δὲν εὑρίσκονται ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ βιβλιοθήκῃ τοῦ κόσμου. Ὅταν τις ἀναλογίζηται πόσον ἡ Βατικανὴ συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εἰσχωρεῖ εἰς αὐτὴν εἰμὴ μετὰ σεβασμοῦ. Καὶ τὰ πολύτιμα δ' ἐκεῖνα πονήματα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουσιν ἐν ἑαυτοῖς ὁλόκληρον τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος, ἀπολαύουσι διὰ τοῦτο πολλῆς τιμῆς καὶ θεραπείας. Εἶναι τοποθετημένα εἰς αἰθούσας μεγαλοπρεπεῖς, αἵτινες ἔχουσι μαρμάρινα τὰ δάπεδα καὶ τοὺς τοίχους διὰ ζωγραφιῶν κεκοσμημένους, τινὰ δ' ἐξ αὐτῶν, τὰ σπουδαιότατα, εἶναι ἐκτεθειμένα ἐντὸς κομψῶν προθηκῶν ὑαλίνων εἰς τὸ εὐσέβημα τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτά.—Καὶ εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἐπαξίως ἀπεδόθησαν τοιαῦται τιμαὶ εἰς τὰ κειμήλια ἐκεῖνα. [Ἕπεται τὸ τέλος]

GASTON BOISSIER. Σ. Κ. Σ.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΩΣ ΕΠΕΡΑΣΕ ΤΑΣ ΕΟΡΤΑΣ

Πρέπει πρῶτα νά σας συστήσω τὸν ἥρωά μου. Εἶνε καλὸς καὶ ἴσως μᾶς χρησιμεύσῃ καὶ ἄλλην φοράν. Ὀνομάζεται Γιαννάκης. Τὸ ἐπώνυμόν του δέν σας τὸ λέγω· εἶνε γνωστῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας καὶ δὲν ἀξίζει. Φαίνεται ἕως δεκατεσσάρων χρόνων παιδί, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ ἀκόμη κανένα δύο εἰς τὴν ράχιν του, τὴν ἐλαφρῶς κυρτήν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας παρονομάζεται ἀπὸ τοὺς φίλους του χαμπούρης. Ἔχει ὅμως ἀρκετὰ εὔμορφην καὶ νοήμονα φυσιογνωμίαν· δύο μάτια μαῦρα πρὸ πάντων ποῦ βγάζουν φλόγες. Ἡ μύτη του εἶνε ὀλίγον μακρυὰ καὶ πάντοτε στενά, ἄκομψα καὶ ἄτακτα τὰ φορέματά του. Ἰσχνὸς καὶ ὑψηλός. Τὰ μαλλιά του κομμένα σύρριζα· μαθητὴς δέ.

Ἡ ἐφετινὴ κρίσις δὲν ἐπηρέασε διόλου τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Γιαννάκη. Ὁ κουμπαρᾶς του ἐτρέφετο καθημερινῶς καὶ ἐπαχύνετο — πατέρας, μητέρα, θεία καὶ θεῖος ἡμιλλῶντο εἰς τοῦτο, — ὅταν δὲ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων τὸν ἔσπασεν, ἢ μᾶλλον τὸν ἔσχισε, διότι ἦτο ἀπὸ λευκοσίδηρον, ἐχύθη ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι τόση πληθὺς καὶ ποικιλία κερμάτων καὶ χαρτονομισμάτων, ὥστε ὁ Γιαννάκης δὲν ἠμπόρεσε νὰ κρύψῃ τὴν χαράν του, ἐκτύπησε τὰς χεῖρας καὶ εἶπε μὲ τὴν βραχνήν του τὴν φωνήν:

— Πώ, πώ! γλέντι ποῦ ἔχει νὰ γίνῃ τώρα τὶς γιορτές!

— Γιὰ νά σε πῶ, νά με κάνῃς τὴ χάρι· τῷ εἶπεν ἡ μητέρα του· δὲν θέλω πάλι νὰ πᾶς νὰ μου πετάξῃς τὰ λεπτά σου στὸν ἀέρα. Θέλω νὰ πάρῃς χρήσιμα πράμματα· ἀκοῦς;

— Νά τα βράσω ἐγὼ τὰ χρήσιμά σου! εἶπεν ὁ Γιαννάκης, γεμίζων τὰ θυλάκιά του. Εἰς νέαν δὲ παρατήρησιν τῆς μητέρας του, τῆς ἔβγαλε τὴν γλῶσσάν του μιὰ δυὸ φορές, πῆρε τὰ χρήματά του καὶ βγῆκε.

Ἡ ξυλίνη κλίμαξ ἔτριξεν, ἐστέναξεν, ἀντήχησεν, ὡς συντριβομένη καὶ καταπίπτουσα ὑπὸ τὰ χονδρὰ πέλματα τῶν ὑποδημάτων του. Ὁ πατέρας του τρομαγμένος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ γραφεῖόν του καὶ ἠρώτησε·

— Καλὲ ποιὸς κατεβαίνει ἔτσι σὰ μουλάρι;

— Πεισματικὰ τὰ κάνει τὸ παληόπαιδο! ἀπήντησεν ἡ μητέρα καὶ ἔκαμε τὸν σύζυγόν της νὰ τρέξῃ εἰς τὴν κλίμακα.

Digitized by Google

Ἀλλ' ὁ Γιαννάκης εὑρίσκετο πλέον εἰς τὸν δρόμον. Ἐκεῖ ἀνεμίχθη μ' ἕνα ὅμιλον παιδίων τῆς γειτονιᾶς τόσῳ μεγάλον, ὥστε ὅταν ὁ πατέρας του ἐπρόβαλεν ἀπὸ τὸ παράθυρον νά τον καταδιώξῃ διὰ τοῦ . . . βλέμματος, δὲν ἠμπόρεσε νά τον διακρίνῃ. Ἀλλὰ καὶ νά τον διέκρινε τί;

Τὰ παιδία ἔπαιζαν στρηφτό. Ὅ,τι εἶχαν σχολάσει διὰ νὰ μὴ ὑπάγουν σχολεῖον παρὰ μετὰ πολλὰς ἡμέρας. Ἡ χαρὰ ἦτο ζωγραφημένη εἰς τὰ πρόσωπά των καὶ τὸ χαρτζιλίκι δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὴν τσέπην των. Ἦσαν μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου, ἄλλοι μὲ τὴν στολήν των τὴν τετριμμένην, ἄλλοι μόνον μὲ τὰ κιτρινοκέντητα διακριτικὰ ψηφία εἰς τὴν παρδαλὴν των ἐνδυμασίαν. Ἦσαν μαθηταὶ ἑλληνικῶν καὶ δημοτικῶν σχολείων μὲ τὰ κασκέτα των· ἀλλὰ ἦσαν καὶ μαγκόπαιδα μαζί των τὰ ὁποῖα δὲν ἐπήγαιναν εἰς κανὲν Σχολεῖον. Ἡ παρέα των πολυάριθμος καὶ πολυθόρυβος. Ἔπαιζαν, ἐγελοῦσαν, εὐφυολογοῦσαν, ἐβλασφήμουν, ἐβωμολόχουν. Καὶ ἔπαιξε μαζί των καὶ ὁ Γιαννάκης καὶ ἐγέλασε, καὶ εὐφυολόγησε, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἐβλασφήμησε. Διότι ἔχανε, ἔχανε φρικτά. Ὅταν δὲ ἦλθε τὸ σκότος τῆς ἑσπέρας, τὸ ὁποῖον διέλυσε κατ' ἀνάγκην τὸ παιγνίδιον, ὁ Γιαννάκης ἐπέστρεψε στὸ σπίτι, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ μέγα βάρος χαλκίνων κερμάτων, θυμωμένος, νευρικός, παράξενος σὰ μεγάλος.

Τὰ ἔβαλε μὲ τὴν μητέρα του.

— Ἐσὺ τὰ φταῖς! τῆς εἶπε· ἐσὺ μὲ γλωσσόφαγες καὶ εἶχα τέτοια χασοῦρα.

— Μὰ τί, ἔπαιξες, παιδί μου;

— Ὄχι κάθησα.

— Καὶ ἔχασες πολλά; ὥς πόσα; μπρέ!!

— Μὰ ξέρω κ' ἐγώ! κοντεύω νὰ χάνω πέντε δραχμές, ἄφησέ με! εἶπεν ὁ Γιαννάκης ψάχνων τὲς τσέπες του.

— Χμ μάτια μου, σὰν σ' ἀρέσῃ κόπιασε νὰ ξαναπαίξῃς.

— Ἄρχισες πάλι. Κύτταξε νά μου κάνῃς τὰ ἴδια καὶ τὴν πρωτοχρονιὰ ποῦ θὰ παίξω στὴ Λέσχη.

— Σὲ ποιὰ Λέσχη μπρέ; Πάρ' τὰ μοῦτρά σου.

— Ὄχι θὰ καθήσω 'δῶ νὰ σοῦ παίξω τόμπολα μὲ φασόλια. Κανκάγιες!

— Νὰ τὸ πῶ 'γὼ τοῦ πατέρα σου νὰ ἰδῇς τὶς κανκάγιες!

Ὁ Γιαννάκης δὲν ἠξίωσε νἀπαντήσῃ καὶ ὁ τρυφερὸς αὐτὸς διάλογος διεκόπη. Ἐκάθησεν εἰς τὸ διβάνιον τῆς τραπεζαρίας καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ σιωπηλὸς καὶ συλλογισμένος ὥραν πολλήν.

— Ἔννοια σου, εἶπε κατόπιν ὡς μονολογῶν, καὶ σὰν θέλω γὼ τὰ βγάζω αὔριο τὰ χαμένα.

Καὶ χωρὶς νὰ λάβῃ καιρόν, ἤνοιξε τὸ ἑρμάριόν του —ἐν ἑρμάριον ἐντειχισμένον, παράδοξον ἀποθήκην βιβλίων, παιγνιδίων, σκευῶν, χαρτίων, εἰκόνων, εργαλείων — καὶ ἐβάλθη εἰς ἔργον. Εἰς διάστημα ὀλίγης ὥρας ὁ Γιαννάκης εἶχε κατασκευάσει τὸν σκελετὸν ἑνὸς πλοίου, μᾶλλον θωρηκτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπεφυλάχθη νὰ στολίσῃ αὔριον τὸ πρωῒ καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ τὸ ἑσπέρας διὰ τὰ κάλανδα.

★

Ἡ ἐπομένη ἦτο ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Ὁ Γιαννάκης ἐξύπνησε πρωῒ-πρωῒ καὶ ἀφοῦ ἐστόλισε θαῦμα ἰδέσθαι τὸ καραβάκι του—γιὰ νὰ μὴν ἔχῃ σκοτοῦρες ὕστερα,—ἀφ' οὗ ἐφιλοδώρησε μὲ γιακάδες μερικὰ παιδία ποῦ ἦλθαν νὰ ποῦν μὲ τὸ τύμπανον τὰ Χριστούγεννα, πῆγε νὰ βρῇ τοὺς φίλους του νὰ γυρίσουν στὴν Ἀγορά. Ἡ ἡμέρα ἦτο βροχερά, οἱ δρόμοι λασπώδεις· ἀλλ' ὁ Γιαννάκης ἦτο ὡπλισμένος μὲ τὴν ὀμβρέλαν του καὶ μὲ τὴν παιδικὴν ἐκείνην ἀδιαφορίαν γιὰ ὑγρασία, καὶ γιὰ πανταλόνια καὶ γιὰ ὑποδήματα, ποῦ εἶνε ἀπερίγραπτη. Ἐχώθηκε μὲς τὶς λάσπες, ἐκολύμβησεν εἰς τὰ τέλματα, ἐγύρισε ὅλη τὴν Ἀθήνα, ἐκορόϊδευσε ὅλον τὸν κόσμο καὶ προπάντων τοὺς πωλητὰς εἰς τὴν Ἀγοράν, ὅπου παρουσιάζετο ὡς ἔχων δῆθεν παραγγελίαν νὰ πάρῃ μίαν δωδεκάδα ἀμνῶν «διὰ τὰ ὀρφανά», ἔστρηψε καὶ πάλιν ὀλίγα δεκάλεπτα ἀπέξω ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ τὸ μεσημέρι ἐμβῆκε ψάλλων μὲ φωνὴν διάτορον, σπαρακτικήν, ἐξαφνικήν:

Καλημερά σας ἄρχοντες, ἂν εἶνε ὁρισμός σας
Χριστοῦ τὴν θείαν γέννησιν νὰ πῶ στὸ ἀρχοντικό σας.

Καὶ μεταβάλλων ἦχον:

Τὸν κακό σας τὸν καιρὸν
Τὸν κακό σας τὸν καιρόν!

— Νὰ μή σας εὕρῃ τοῦ χρόνου! εἶπεν ἐμβαίνων εἰς τὴν τραπεζαρίαν.

— Νὰ φᾶς τὴ γλῶσσά σου καταραμένο! ἐβρυχήθη ἡ μητέρα του.

— Ὄχι, μαμάκα μου, ἐγὼ θὰ φάγω φασουλάδα καὶ χαβιάρι, εἶπεν ὁ Γιαννάκης μαλακός, μειδιῶν, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀπὸ τὴν ἐκδρομήν του.

Τὸ βράδυ ἄναψε μόνος τὸ καραβάκι του καὶ τὸ ἔστησεν ἐπάνω εἰς ἕνα τραπέζι. Ὅταν ἦλθαν δύο φίλοι του, καθὼς εἶχαν συμφωνήσει ἀπὸ τὸ πρωΐ, ὁ ἕνας μὲ σχάραν καὶ ὁ ἄλλος μὲ φυσαρμόνικαν, ἔμειναν ἐκστατικοί. Κατόπιν ὁ Νικόλας, ὁ μικρὸς ὑπηρέτης, ἐφορτώθη, ἀγγαρευθεὶς μᾶλλον ἐκών, τὸ φωτεινὸν ἐκεῖνο θαῦμα, ἐπῆρεν ὁ Γιαννάκης τὸ ντέφι του καὶ ἐβγῆκαν εἰς τοὺς δρόμους καὶ οἱ τέσσαρες.

Τὴν ἔξοδον ταύτην, ἡ ὁποία ἔγεινεν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς καὶ ὄχι πολὺ φανερά, ἐννόησεν ἡ μητέρα καὶ ἐπρόβαλεν ἀπὸ τὸ παράθυρον:

— Γιαννάκη! Γιαννάκη!

Ὁ Γιαννάκης ἐγύρισε.

— Τί εἶνε;

— Ἔτσι θὰ πᾷς νηστικός; Δὲν θέλεις, βρὲ παιδί, νὰ φᾷς τίποτα;

— Δὲν πεινῶ τώρα· σὰ γυρίσω· ἀντίο.

Καὶ ἐκινήθη νὰ φύγῃ, διότι οἱ ἄλλοι τὸν ἐπερίμεναν.

— Γιαννάκη μπρέ! Ὁ Νικόλας εἶν' ἐκεῖνος; Βρὲ σύ, ἄφησέ τον ἐδῶ κ' ἔχει δουλειά.

— Σᾶς τὴν κάνει ὁ Σπύρος, ντέ, σιωπή.

— Γιαννάκη, μπρέ!

— Σκασμὸς καὶ με κάνεις ρεζίλι!

Δὲν ἐπείραζεν ἂν ὡμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὴν μητέρα του. Τὰ εἶπε τόσον σιγά, ὥστε μόνον ἐκείνη τὰ ἤκουσε.

Καὶ ὁ οὐρανὸς ἔβρεχε. Τὸ καραβάκι ἐκινδύνευε καὶ ἄνοιξαν μίαν πελωρίαν ὀμβρέλαν, νά το προφυλάξουν. Οὕτως ἐγύρισαν τὰ σπίτια ποῦ ἐγνώριζαν καὶ οἱ τρεῖς —καὶ ἦσαν κάμποσα—ἐμάζευσαν ἀπὸ μίαν δραχμὴν εἰς τὰ περισσότερα καὶ πρὶν τῆς ἐνάτης ἐξεκίνησαν διὰ τὸ σπίτι.

— Γρήγορα ξεμπερδέψαμε! εἶπεν ὁ Νικόλας, φορτωμένος, χωρὶς νὰ βγάλῃ ἄλλην λέξιν ἕως τώρα.

Εἰς τὸν δρόμον συνήντησαν πολλοὺς ὁμίλους μὲ καραβάκια, ἀλλὰ κανένα ὁ Γιαννάκης δὲν εὗρε καλήτερον ἀπὸ τὸ ἰδικόν των. Μόνον μία βυζαντινὴ ἐκκλησοῦλα, φωτοπεριχυμένη σὰ νὰ εἶχεν ὁλονυκτίαν, τὴν ὁποίαν περιέφερεν εἷς ὅμιλος, ἐκίνησε τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ Γιαννάκη.

— Νὰ σκάσω, εἶπε, τοῦ χρόνου θὰ κάμω κ' ἐγὼ μίαν ἐκκλησοῦλα.

Digitized by Google

— Ὄχι, ὄχι, πάλι καράβι. Αὐτὸ εἶνε δικό μας, νησιώτικο, εἶπεν ἕνας ἀπὸ τὴν παρέαν νησιώτης.

Καὶ τὸ ζήτημα ἔμεινεν ἄλυτον.

Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σπιτιοῦ, μὲ τὸ φῶς τοῦ ἑνὸς κηρίου, τὸ ὁποῖον ἔμενεν ἀκόμη ἀναμμένον ἐπάνω εἰς τὸ καραβάκι, ἔγεινεν ἡ μοιρασιά—μετὰ φόβου Θεοῦ, νὰ μὴν πάρῃ μυρωδιὰ ὁ γέρος μου, ὅπως ἔλεγε τὸν πατέρα του ὁ Γιαννάκης. Εἰς τὸ μερτικόν του ἔπεσαν 6 δραχμαὶ καὶ 20 λεπτά. Ἀλλὰ τὰ εἴκοσι λεπτὰ τὰ ἔδωκε γενναιοφρόνως εἰς τὸν Νικόλαν, τὸν ἐμιμήθησαν δὲ καὶ οἱ σύντροφοί του, ὥστε ὁ μικρὸς ὑπηρέτης ἐπῆρεν ἑξῆντα λεπτὰ καὶ κάμποσους γιακάδες.

Καὶ ἐξημέρωσαν τὰ Χριστούγεννα. Τὸ πρωὶ ὁ Γιαννάκης συνώδευσε τὴν ἀδελφήν του εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὴν ἐπρόσεχε μὲ τὰ τέσσαρα, ἀλλ' αὐτὸς εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ πειράζῃ πολλὰ κορίτσια καὶ δουλικὰ — ἂν καὶ αὐτὰ τὰ ἐφοβεῖτο ὀλίγον, διότι ἐγύριζαν καὶ ἔβριζαν, ἐν ᾧ τὰ καλοαναθρεμμένα κορίτσια ἔκαμαν τὸν ἀδιάφορον καὶ δὲν ἔβγαζαν μιλιά. Εἰς τὸ διάστημα τῆς λειτουργίας ἐθεώρησε καλὸν νὰ ξεφουρνίσῃ ὅλα του τὰ ἀστεῖα, ἂν ὄχι δὲ μ' αὐτά, οἱ παρευρισκόμενοι ἐγέλων πολὺ μὲ τοὺς μορφασμούς του. Προπάντων μία γρηά, ἡ ὁποία ἔλεγε διαρκῶς σταυροκοπουμένη:

— Θὰ μᾶς κολάσῃ ὁ μπερμπάντης! Θέ'μου καὶ συχώρεσέ με!

Δὲν φαντάζεσθε ὅμως πόσον εὐχαριστοῦσεν αὐτὸ τὸν Γιαννάκην, διότι εἶχεν ὁ καλός σου ἀξιώσεις προώρους ἀστείου καὶ εὐφυολόγου.

Τὸ μεσημέρι ἐρρίχθηκε στὸ φαΐ. Ἡ πλουσία καὶ χρυσοστόλιστος τράπεζα, ἐκίνησεν ἐκτάκτως τὴν ὄρεξίν του καὶ ἔφαγεν, ἔφαγεν, καὶ ἔπιεν, ἔπιεν. Εἰς μάτην τὸν ἀγριοκύτταζεν ὁ γέρος του· ὁ Γιαννάκης ἐκαμόνετο ὅτι δέν τον βλέπει· ἔπειτα δὲν ἐτόλμα νά του κάμῃ παρατήρησιν διότι εἶχαν ξένους εἰς τὸ τραπέζι καὶ δὲν ἦτο αὐτὸ σωστόν...

Μόνον μίαν φορὰν τοῦ εἶπε, μὲ τόνον ὄχι πολὺ γλυκύν:

— Ἀκόμη τρώς, Γιαννάκη;

Καὶ ὁ Γιαννάκης, ἀλλάζων ὁμιλίαν:

— Εἶνε κ' ἐδῶ ἀπ' αὐτὲς τῆς ἀχλαδιές, μπαμπᾶ, ποῦ κάνουν χρυσᾶ ἀχλάδια; Ἠρώτησε καὶ ἅρπαξε ἓν ἀχλάδι χρυσωμένον.

Μετὰ τὸ φαγητὸν ὁ Γιαννάκης δὲν εἶχεν ὄρεξιν διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ ὕπνον. Καὶ ἔπεσε καὶ ἐκοιμήθη. Ὅταν δὲ ἐξύπνησε κατὰ τὸ δειλινόν, νυσταλέος, καρηβαρής, παράξενος σὰ μεγάλος, ἐτεντώθη καλὰ-καλὰ καὶ εἶπεν:

— Οὔφ! τί σαχλὰ ποῦ εἶνε τὰ Χριστούγεννα!

★

Ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἤρχισεν ἡ πυρετώδης ἐργασία τοῦ Γιαννάκη. Ἔπρεπε νὰ κάμῃ τὴν Ἔκθεσίν του, τὴν Λοταρίαν του, ὅπως συνείθιζε κατ' ἔτος. Ἐξέλεξε καὶ φέτος τὴν ἰδίαν γωνίαν τοῦ δωματίου του, τὴν ὁποίαν διεκόσμησε μὲ χαρτιὰ χρωματιστά, μὲ χρυσόκολες, μὲ εἰκονογραφίας, μὲ χίλια δυό. Εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν ἐξέθεσε καὶ κατέταξε τὰ παιγνίδια, τὰ δῶρα, ὡς τὰ ἔλεγεν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν εἶχεν ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἄλλα δὲ ἠγόρασε φέτος. Καὶ ἔβλεπες ἐκεῖ σφυρίκτρες, ρουκάνες, καραγκιόζηδες, ἀνθρωπάκια, φοῦσκες, χαλκομανίες, χάρτες, ἕνα σωρὸ καὶ λογῆς τῶν λογιῶν. Ἐπάνω εἰς ὅλ' αὐτὰ τὰ δῶρα ὑπῆρχε κολλημένος εἷς ἀριθμός, εἶχε δὲ καὶ μίαν κληρωτίδα, ἕνα σάκκον ἀπὸ χρωματιστὸν πανί, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον οἱ ἀριθμοὶ αὐτοί. Ἔδιδες ἕνα φράγκον, τραβοῦσες ἕνα ἀριθμὸν καὶ σου ἔπεφτε ὅ,τι ἦταν τῆς τύχης σου. Ὑπῆρχαν ἐκεῖ καὶ ἀντικείμενα ἀξίας πολλῶν δραχμῶν· ἀλλ' ὁ Γιαννάκης ἐφρόντισεν ὥστε αὐτῶν οἱ ἀριθμοὶ νὰ μὴ συμπεριληφθοῦν εἰς τὴν κληρωτίδα, κατ' ἀνάγκην λοιπὸν θὰ ἐκέρδιζες δῶρον, ὄχι ἀνωτέρας ἀξίας τῶν δέκα λεπτῶν.

— Νά το, ἔλεγεν ὁ Γιαννάκης μὲ χαμόγελον εἰρωνικόν, αὐτὸ τὸ πορτοκάλι σοῦ ἔπεσε. Χάθηκε νά σου πέσῃ κεῖνος ὁ Ἀραπάκος μὲ τὸ κανιστράκι; Εἶσαι ἄτυχος, καϋμένε!

Καὶ ὠρύετο ὅλην τὴν ἡμέραν, μιμούμενος τοὺς πλανοδίους κυβιστάς:

— Ὁρίστε, κύριοι, εἰς τὸ τυχερὸ Λαχεῖο! Ἕνα φράγκο μονάχα ὁ ἀριθμός. Ἕνα λιμοκοντόρο δόνης καί σου πέφτει πρᾶγμα ἀξίας, — ἀξίας, κύριοι!

Καὶ καθὼς τὸ δωμάτιόν του ἦτο ἀνεξάρτητον τῆς ὅλης οἰκίας, εἶχεν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς γείτονας καὶ εἰς τοὺς φίλους. Καὶ ἤρχοντο ὅλην τὴν ἡμέραν σωρηδὸν καὶ ἔβλεπον τὴν Ἔκθεσιν καὶ πολὺ ἐρριψοκινδύνευαν καὶ τὸ φράγκον των, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πάρουν κάτι τι. Ἀλλ' ἤκουαν πάντοτε τὸ «εἶσαι ἄτυχος, καϋμένε» τοῦ Γιαννάκη, ὁ ὁποῖος εἰς κάποιον, ὁ ὁποῖος τοῦ παρετήρησεν ὅτι ὅλῳ καὶ μπαγκατέλλες ἔχει ἐκεῖ, ἀπήντησε μὲ ὕφος κουτσαβάκη·

— Δόνεις ἕνα φράγκο μονάχα. Ἂν σου πέσῃ μιὰ σφυρίκτρα ἐσὺ χάνεις ἕνα φράγκο, μ' ἂν σου πέσῃ τὸ νεσεσέρι μὲ τὴ μουσική, ἐγὼ χάνω ἑβδομῆντα φράγκα!

— Τὰ βγάζεις ἀπὸ τἄλλα! εἶπε τότε ἓν ἄλλο παιδίον εἰλικρινῶς, διότι κανεὶς δὲν εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Γιαννάκης, παιδὶ οἰκογενείας ἐκεῖ καὶ στὸ σπίτι του, ἠμποροῦσε νά τους γελάσῃ.

Τὴν παραμονὴν ἡ Ἔκθεσις ἐπλουτίσθη ἀκόμη μὲ ὅλα τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα προσέφεραν εἰς τὸν Γιαννάκην ὁ γέρος του, ἡ γρηά του, ὁ θεῖός του, ἡ θεία του καὶ κάμποσοι φίλοι τῆς οἰκογενείας. Καὶ ὁ Γιαννάκης πειὰ ἐξετρελλάθηκε μὲ τὴν Λοταρίαν του. Δὲν ἔκαμνεν ἀπ' ἐκεῖ βῆμα. Σὰν φέτος καμμιὰ χρονιὰ δὲν πῆγε. Καὶ λαμπρὰ στολισμένη ἦταν καὶ κόσμο πολὺ εἶχε. Τὸ πορτοφόλι τοῦ Γιαννάκη ἐγέμισε μονόφραγκα· καὶ ποῦ νὰ ἰδῇς ἀκόμη, παραμονὴ ἦταν. Τὸ ἀπομεσήμερο ποῦ ἦλθαν μερικοὶ φίλοι του νά τον πάρουν νὰ πᾶν εἰς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, νὰ χαιρετίσουν κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν συνήθειαν τὸ Νέον Ἔτος, ὁ Γιαννάκης ἠρνήθη νὰ κλείσῃ τὴν Λοταρίαν του. Τοὺς πῆρε καὶ αὐτῶν ἀπὸ ἕνα φράγκο, τοὺς παρηγόρησε διὰ τὴν κακοτυχίαν των μὲ μερικὲς στράκες ποῦ εἶχε κατασκευάσει ὁ ἴδιος καί τους ἀπέπεμψεν. Ἔμεινε δὲ ἐκεῖνος ἕως τὸ βράδυ φωνάζων καὶ ὀρυόμενος:

— Ἄλλος, κύριοι, εἰς τὸ τυχερὸ Λαχεῖο. Ἕνα φράγκο ὁ ἀριθμός.

Καὶ τέλος πάντων δέν το ἐκούνησεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφ' οὗ ἐμάζευσεν ὅλου τοῦ γειτονικοῦ καὶ τοῦ φιλικοῦ κόσμου τὸν παρᾶν, παρὰ τὴν Πρωτοχρονιὰν τὸ βράδυ, ὅταν καθὼς ἐσυμφώνησαν, ἦλθαν καὶ τὸν ἐπῆραν δύο ἄλλοι φίλοι, δύο μάγκες τοῦ διαβόλου καί τον ἐπῆγαν εἰς τὸ σπίτι ἑνὸς φοιτητοῦ, ὅπου ἐπρόκειτο νά τα κόψουν κρυφά, ἀφ' οὗ ἡ Ἀστυνομία ἠμπόδισε τὰ δημόσια παιγνίδια.

— Καὶ δὲν ἔπαιξες χθὲς βράδυ; τὸν ἠρώτησαν εἰς τὸν δρόμον οἱ φίλοι του.

— Ὄχι βρὲ ἀδελφέ, ἄφησέ με! Ἔπαθα ἕνα μασκαραλίκι φοβερό. Ἀναγκάσθηκα νὰ μείνω σπίτι ποῦ κόψαμε τὴ σαχλόπητα, καὶ ἔπαιξα λανσκενὲ μὲ δεκάρες!

Ἀλλὰ καλήτερα θὰ ἦταν νὰ παίξῃ καὶ ἀπόψε δεκάρες, παρὰ ποῦ πῆγε καὶ ἔχασε μὲ τὰ μπαλαμούτια τῶν φίλων του καμμιὰ πενηνταριὰ φράγκα, ὅσα ἐμάζευσε ἀπὸ τὸν κουμπαρᾶν του καὶ ἀπὸ τὸ Λαχεῖόν του!...

Digitized by Google

Βρῆκε τὸ μάστορά του καὶ ὁ Γιαννάκης, ἀλλὰ δέν το ὑπώπτευσε αὐτὸ καθόλου καὶ ἔλεγε :

— Εἶμαι ἄτυχος στὰ χαρτιά. Βάζω δραχμὴ τὴ βρίσκω, βάζω δεκάρικο τὸ χάνω. Φτοῦ νὰ χαθῇ.

Καὶ τὸ περίεργον εἶνε ὅτι ἀπόψε δὲν τον ἐγλωσσόφαγε καὶ ἡ γρηά του διόλου . . .

Ἐγύρισε στὸ σπίτι εἰς τὰς τρεῖς καὶ πῆγε νὰ κοιμηθῇ σὰν τὴ βρεγμένη τὴ γάτα. Ἔπεσε στὸ κρεβάτι, ἀλλὰ ποῦ νά τον πάρῃ ὕπνος. Τὸν ηὗρεν ἄγρυπνον ἡ αὐγή, ὅταν σηκώθηκε ὁ κακόμοιρος καὶ ντύθηκε καὶ ἀπὸ τὴ φοῦρκά του . . . πῆρε τὰ βιβλία του καὶ πῆγε στὸ Σχολειό.

Αὐτὴ ἦτο ἡ τιμωρία τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἑαυτόν του ἀγογγύστως, δι' ὅλας του τὰς παρεκτροπὰς καὶ τὴν ἀνοησίαν του, καὶ τὴν ἀφροντισίαν του...

Εἶχε τοὐλάχιστον τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ διεσκέδαζε τὰ Θεοφάνεια—ἄλλη σχόλη τριήμερος—καὶ ὅτι θὰ ἐξηκολούθει καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ Λαχεῖόν του, νὰ **κερδίσῃ μέρος τῶν χαμένων**. Ἀλλ' εἰς ἕνα φίλον του, ὁ ὁποῖος τὸν ἠρώτησεν ἐν τῷ μεταξὺ πῶς ἐπέρασε τὰς ἑορτάς :

— Μὴ χειρότερα, εἶπε, σάχλα καὶ τῶν γονέων.

Κ' ἐκεῖνος·

— Δὲν πειράζει· καὶ τοῦ χρόνου.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Συνεδρίασις τῆς 6 Ἰανουαρίου 1893.— Ὁ κ. Reichel ὡμίλησε περὶ τῶν ὅπλων τῶν Ὁμηρικῶν ἡρώων. Ἡ ἀσπὶς ἐκάλυπτε τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῶν ποδῶν, δὲν ἐκρατεῖτο δὲ ὡς ἡ μικροτέρα ταύτης τῶν μετὰ ταῦτα Ἑλλήνων ὁπλιτῶν ἐκ τῆς ἐν τῷ κέντρῳ ἔσωθεν λαβῆς, ἀλλ' ἐφέρετο ἐκ τοῦ ὤμου διὰ τοῦ συνέχοντος τὰ δύο αὐτῆς ἄκρα ἄνωθεν καὶ κάτωθεν μακροῦ τελαμῶνος. Οἱ ἥρωες ὀχούμενοι ἐπεστήριζον αὐτὰς ἐπὶ τοῦ ἅρματος, ἐλάμβανον δὲ παρὰ τὸν ἀριστερὸν ὦμον μόνον ὅταν κατήρχοντο αὐτῶν πρὸς τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα. Τὸ κοσμητικὸν ἐπίθετον χαλκοχίτωνες ἐξηγεῖ ὁ λαλῶν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀσπίδος, ἥτις διὰ τὸ μέγεθος αὐτῆς καὶ τὸν θώρακα περιττὸν καθίστα. Τὰ χωρία, ἐν οἷς ὁ θώραξ ἀναφέρεται, ὁ ῥήτωρ θεωρεῖ παρεμβληθέντα μεθ' Ὅμηρον.— Ὁ δεύτερος διευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Βόλτερς ὡμίλησε περὶ Ἀργείων ὀρειχαλκίνων ἀναγλύφων, τὰ ὁποῖα οὐχὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ Ἄργος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Κόρινθον καὶ Σικυῶνα ἀναφέρει.— Ὁ κ. Δαΐρπφελδ λαλεῖ περὶ τῶν τελευταίων εὑρημάτων κατὰ τὰς παρὰ τὴν Ἐννεάκρουνον ἀνασκαφάς.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κατὰ τὴν *Ἐφημερίδα*, ῥαγδαιοτάτη βροχὴ συμπαρασύρασα τὰ χώματα τοῦ λοφίσκου Σταυροβοῦνι τῆς Μαντινείας, ἀπεκάλυψε ἀρχαῖα τείχη καὶ λείψανα οἰκοδομῆς ἀρχαιοτάτης. Τὰ τείχη σύγκεινται κατὰ τὴν βάσιν ἐξ ὀγκολίθων κυκλωπείων, ἡ δὲ οἰκοδομή, ἡ ὑπ' αὐτῶν περιβαλλομένη, εἶνε εὐρεῖα καὶ φαίνεται ὡς κτίριον δημόσιον.

Κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἀριστείδου καὶ Παρθεναγωγείου, παρὰ τὸ νέον Χρηματιστήριον, ἀνασκαπτομένων τῶν θεμελίων οἰκίας τινός, εὑρέθησαν πρό τινων ἡμερῶν λείψανα τοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς πόλεως, ἐσχάτως δὲ καὶ τάφος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἄνευ ἐπιγραφῆς, παρὰ τὸ τεῖχος.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἦτο γλυκεῖα, ἡλιοφεγγὴς ἡμέρα ἡ τῶν Θεοφανείων, ἡ συνήθης δὲ τελετὴ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων ἐν τῇ Δεξαμενῇ, ἐγένετο ἐν συρροῇ πολλοῦ κόσμου καὶ μετὰ πολλῆς λαμπρότητος. Εἰς τὰς παραλίους πόλεις ὅπου ἡ κατάδυσις τοῦ Σταυροῦ γίνεται εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ θέαμα εἶνε ἀσυγκρίτως μεγαλοπρεπέστερον καὶ φαίνεται καθαρῶς ὁ κατ' ἐξοχὴν ναυτικὸς χαρακτὴρ τῆς ἑορτῆς. Καὶ ἡ λάμψις τὴν ὁποίαν διαθέτει εἰς τὰς τελετὰς ἡ πρωτεύουσα, μὲ τὸν στρατόν της, μὲ τὸν κόσμον της, μὲ τὴν πολυτέλειάν της, δὲν ἀποστερεῖ παντὸς θελγήτρου τὴν ἑορτήν. Εἰς τὴν Δεξαμενήν μας τὸ θέαμα ἦτο ὡραῖον καὶ ἐπιβάλλον. Μόνον ὁ Μητροπολίτης ἔλειπεν, ἐξαιρετικῶς φέτος, διότι κατὰ τὴν ἰδίαν ὥραν ἐγίνετο ἡ τελετὴ τοῦ χειροφιλήματος, ἔσπευδον δὲ ὅλοι οἱ ἐν τέλει εἰς τὰ Ἀνάκτορα νὰ ὑποβάλωσι τὰ σέβη των καὶ τὰς εὐχάς των εἰς τοὺς Βασιλεῖς, ἔσπευδον δὲ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ πάντοτε πρόθυμοι περίεργοι, καθ' ἑκατοντάδας παραταχθέντες εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων καὶ χάσκοντες μὲ πηχυαῖον στόμα πρὸ τῶν χρυσοπαρύφων στολῶν τῶν ἐπισημοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἐλαμποκόπουν εἰς τὸν ἥλιον. Εἰς τὸ θέαμα δὲ τὸ ὑπαίθριον πόσοι δὲν ἀνέπλασσον μετὰ πόθου τὸ ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ δὲν ὀνειρεύοντο ὡς ὑπερτάτην εὐτυχίαν τὸ νὰ κύψωσι καὶ αὐτοί ποτε πρὸ ἑνὸς στέμματος, νάσπασθῶσι μίαν χεῖρα βασιλίσσης ἢ . . . φιλτάτης.

✣

Αἱ Ἀπόκρεω πλησιάζουν. Ἤρχισαν ἤδη καὶ προεόρτια, ὁπωσοῦν ζωηρά, οἱ χοροί, οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἰδιωτικοί, οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πτωχικοί. Εἶνε δύσκολον νάποφανθῇ τις ἀπὸ τοῦδε ἂν αἱ δύσκολοι περιστάσεις τοῦ ἔτους τούτου θὰ ματαιώσουν τὴν ζωηρότητα τῶν ἀθηναϊκῶν χρονίων ἢ ἂν οὐδεμίαν αὗται θάσκήσωσιν ἐπιρροήν. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ μετά τινος βεβαιότητος εἶνε ὅ,τι ἂν ὑπάρξῃ πρωτοβουλία καὶ δοθῇ ἡ ἀναγκαία ὤθησις, δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἴδωμεν ὡραίας Ἀποκρέω καὶ ὑπὸ ἔποψιν λαϊκῶν διασκεδάσεων καὶ θεαμάτων καλλιτεχνικῶν, ὡς ἄλλοτε μὲ τὸ κομιτάτον. Μέχρι τοῦδε ἠγγέλθη ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν κατὰ πόσον τοῦτο εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ ἐνταῦθα Καλλιτεχνικὴ Ἕνωσις θἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ θὰ συστήσῃ Κομιτάτον καὶ θὰ συλλέξῃ ἐράνους πρὸς ὅσω τὸ δυνατὸν ἐντελεστέραν διοργάνωσιν τῶν ἑορτῶν. Τ' αὐτὰ ἀγγέλλονται καὶ ἐκ τοῦ γείτονος Πειραιῶς, ὅπου περὶ Κομιτάτου θὰ φροντίσῃ ἡ νεαρὰ καὶ εὔελπις Καλλιτεχνικὴ Οἰκογένεια. Εὐχόμεθα τὰ σχέδια τῶν φιλοκάλων σωματείων νὰ πραγματοποιηθῶσι καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ γεννηθῇ τὸ ῥεῦμα, τὸ μέλλον νάναζωογονήσῃ τὰς ἀπό τινος ἀπελπιστικῶς ψυχρὰς καὶ ἀνουσίους ἀττικὰς Ἀπόκρεως.

✣

Digitized by Google

Δύο γνῶμαι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, πράγματος αἰσθητοῦ, ἀντικειμενικοῦ, ἐπιδεχομένου μαθηματικὴν ἐξέτασιν, εἶνέ τι ἀληθῶς ἀξιοπερίεργον καὶ πολλὰς διαφορὰς γνωμῶν ἐν τῷ μεταφυσικῷ κόσμῳ δυνάμενον νὰ δικαιολογήσῃ. Καὶ ὅμως τοιοῦτό τι ἀκριβῶς συμβαίνει κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἐν Ἀθήναις. Πρόκειται περὶ τοῦ ὑπογείου Σιδηροδρόμου τοῦ κ. Ψύχα, ἔργου, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Ἄγγλος μηχανικὸς Σίττων εὑρίσκει ἐλαττωματικὸν καὶ ἐπικίνδυνον, ἄλλη δ' ἐπιτροπὴ μηχανικῶν, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ γάλλου κ. Γκοττλὰν κηρύσσει ἄμεμπτον καὶ ἄνευ ἀναβολῆς ἱκανὸν νὰ παραδοθῇ εἰς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ. Πρὸ τῶν ἀντιμαχομένων τούτων κρίσεων τὰ ἔχασε — καὶ ποῖος δὲν θὰ τὰ ἔχανεν εἰς τὴν θέσιν του; — ὁ κ. ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργός, πρόκειται δέ, κατὰ τὰς ἐφημερίδας, νὰ μετακαλέσῃ καὶ ἄλλον ξένον μηχανικόν, ἀνεγνωρισμένης ἀξίας, διὰ νὰ τὸν ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς ἀμηχανίας του. Τὸ μόνον ὅπερ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶνε ὅτι δυστυχῶς, ὡς ἐξάγεται σαφέστατα ἐκ τοῦ ἀνωτέρω γεγονότος, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀ ν ε γ ν ω ρ ι σ μ έ ν η ἀ ξ ί α πρὸς ἐκτίμησιν ἑνὸς ἔργου. Τὰ πορίσματα τῆς θετικῆς ἐξετάσεως εἶνε, καὶ πρέπει νὰ εἶνε, πάντοτε τ' αὐτά· ἀλλὰ τὸ συμφέρον νοθεύει, βλέπετε, καὶ αὐτοὺς τοὺς μαθηματικοὺς ὑπολογισμούς.

✣

Ἐλύθη κατ' εὐχὴν καὶ ἓν ἄλλο ζήτημα. Τὰ πρὸς τὸν δῆμον ὑπὸ τοῦ κ. Ζαρίφη δωρηθέντα ἠλεκτρικὰ ὡρολόγια, τὰ ὁποῖα ἔφθασαν εἰς Πειραιᾶ καὶ διὰ τὰ ὁποῖα τὸ Τελωνεῖον ἐζήτει τέλος ὑπὲρ τὰς πεντήκοντα χιλιάδας δραχμῶν, κατωρθώθη νὰ παραληφθῶσιν ἀτελῆ, χαρακτηρισθέντα — καὶ μὴ ὄντα τάχα; — ὡς εἰς δημοσίαν, ἀνάγκην χρήσιμα. Ἄλλως, οὐδέποτε βεβαίως θὰ ἠξιούμεθα νὰ ἴδωμεν πραγματοποιημένην τὴν τόσον ὑμνηθεῖσαν ταύτην βελτίωσιν, οὐδ' ἀναστηλουμένας εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως τὰς εὐεργετικὰς πλάκας τῶν χρονομέτρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχει χαραχθῇ ρητὸν τετριμμένον μὲν ἀλλ' ἄξιον ἰδιαιτέρας πρὸς ἡμᾶς ὑπομνήσεως: Χ ρ ό ν ο υ φ ε ί δ ο υ.

✣

Ποῖος δὲν ἐνθυμεῖται ἀκόμη τὸ τόσῳ τραγικὸν ναυάγιον τῆς «Ταορμίνας» καὶ ποῖος ἐλησμόνησε τὴν «Ἄμπελον» τὴν ἡρωϊκὴν ἡμιολίαν καὶ τὸν λαμπρὸν αὐτῆς πλοίαρχον Δόγκαν, παρασημοφορηθέντα διὰ τὴν εὐψυχίαν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν μεθ' ἧς ἔσωσε τοὺς ναυαγούς; Λυπηρὰ νέα ἔχομεν περὶ αὐτῶν. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεινὴν τρικυμίαν, τὴν συνταράξασαν τὸ πλεῖστον τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης καὶ τόσα θύματα ἀριθμοῦσαν, ἐναυάγησεν ἐν τῷ λιμένι τῶν Καλαμῶν καὶ ἡ ἡρωϊκὴ ἡμιολία, μόλις δ' ἐσώθησαν, κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐκπηδήσαντες ἐπὶ ξηρᾶς ὁ ἀτυχὴς αὐτῆς πλοίαρχος μετὰ τοῦ πληρώματος. Ἡ «Ἄμπελος» εἶχε φορτίον ἅλατος, τὸ ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν ἀχρησίμευτον . . .

✣

Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ» δίδοντος εὐεργετικὴν παράστασιν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων παίδων, ἀφικνεῖται προσεχῶς εἰς Ἀθήνας ὁ διάσημος ἰταλὸς ὑψίφωνος Μαζίνης. Ἡ εἴδησις ἐνέπλησε χαρᾶς τοὺς φιλομούσους τῆς πόλεώς μας, εἰς τοὺς ὁποίους δίδεται οὕτως εὐκαιρία νἀπολαύσωσι καὶ ἕνα ἔξοχον τεχνίτην, μετὰ τὰς μετριότητας, τὰς ὁποίας ἀναγκάζονται νἀνέχωνται ὅσοι θέλουσι καὶ καλὰ νὰ συχνάζωσιν εἰς τὰ θέατρά μας. Οἱ τρέφοντες καθὼς καὶ οἱ προσποιούμενοι ὅτι τρέφουσιν ἀγάπην ἰδιαιτέραν πρὸς τὴν μουσικὴν τοῦ μέλλοντος, θὰ χαρῶσιν ἔτι περισσότερον ὅταν μάθωσιν ὅτι ὁ Μαζίνης θὰ ψάλῃ ἐν Ἀθήναις τὸν «Λόεγκριν» τοῦ Βάγνερ, δι' οὗ κατάγει νῦν θριάμβους ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Λισσαβῶνι βασιλικοῦ θεάτρου.

✣

Ἓν σχῆμα χιαστόν.

Εἰς τὰς ἀμιμήτους ἐντυπώσεις τοῦ κ. Γαβριηλίδου ἐκ τοῦ εἰς Λονδῖνον τελευταίου ταξειδίου του ἀπαντᾷ ἡ ἑξῆς περικοπή: «Ἀφ' ἑνὸς τὰ ἐν Barrow τῆς Ἀγγλίας εὑρεθέντα προϊστορικὰ ἀγγεῖα, χονδροειδῆ, ἄστιλπνα, χωμάτινα· ἀφ' ἑτέρου οἱ εὔμορφοι, οἱ περίτεχνοι κρατῆρες, ἀμφορεῖς, κάλπαι, οἰνοχόαι, κύλικες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Καὶ πάλιν: ἀφ' ἑνὸς τὰ ἐκ πορσελάνης ἔργα τῶν νεωτέρων Ἄγγλων, τὰ εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Κένσιγκτων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ αἰγινήτικα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Τὸ χιαστὸν αὐτὸ γεννᾷ τὴν ἀπάτην ὅτι ἀπόγονοι τῶν προϊστορικῶν Ἄγγλων ἐσμὲν ἡμεῖς, ἀπόγονοι δὲ τῶν ἀρχαίων Θηβαίων κ' Αἰγινητῶν καὶ Ἀθηναίων οἱ Ἄγγλοι».

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Ἀξιανάγνωστα ἐκ γαλλικῶν περιοδικῶν:

Νεώταται παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ πλανήτου Ἄρεως ὑπὸ Flamarion (L'Astronomie)—***Ἠθικὴ ὑγιεινὴ*** ὑπὸ Lavanne (Revue Suisse)—***Βίκτωρ Σερβουλιὲ*** ὑπὸ Bellaigue (Le Correspondant 25 Νβρ.)—***Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἐν Γαλλίᾳ*** ὑπὸ Challey-Bert (Journal des Economistes)—***Ἡ ἐν Αὐστραλίᾳ παραγωγὴ χρυσοῦ*** ὑπὸ Keffalovich (ὁμ.)—***Ὁ πρῶτος λῃστὴς τῆς Εὐρώπης*** (ὁ Βίσμαρκ) ὑπὸ Darmesteter (Revue Bleue 25 Νβρ.)—***Εὐγένιος Βουρνοὺφ*** ὑπὸ Berger (Revue des deux Mondes)—***Ἡ Σλαυικὴ Μακεδονία*** ὑπὸ Berard (ὁμ.)—***Ἡ μήτηρ τοῦ Βοναπάρτου*** ὑπὸ Saint-Aubin (ὁμ.)—***Οἱ Ἑβραῖοι καὶ ὁ ἀντισημιτισμὸς*** ὑπὸ Leroy-Beaulieu (ὁμ.)—***Ἡ ρεαλιστικὴ τέχνη καὶ ἡ κριτικὴ*** ὑπὸ Larroumet (ὁμ.)—***Ἡ νῆσος Χίος*** ὑπὸ G. Deschamps (ὁμ.)—***Ἡ Αὐτοκράτειρα Αὐγούστα*** ὑπὸ Vigeon (Revue de Famille)—***Αἱ γυναῖκες ἐν τῷ στρατῷ*** ὑπὸ Thoumas (ὁμ.)—***Ἡ διφθερῖτις καὶ ἡ θεραπεία της*** ὑπὸ Ledoux Lebard (Revue generale des sciences)—***Ἡ πολιτικὴ τοῦ Λέοντος ΙΓ'*** ὑπὸ Rutten (Revue du Monde Catholique)—***Ὁ Σατωβριάνδος καὶ αἱ ἐρωμέναι του*** ὑπὸ Albalat (Nouvelle Revue 1 (Δχβρ.)—***Τὸ τέλος τῆς τριπλῆς συμμαχίας*** ὑπὸ de Cyon (ὁμ.)—***Ἡ ἐξόριστος*** (βασίλισσα τῆς Ρουμανίας καὶ Ἑλένη Βακαρέσκου) ὑπὸ P. Lotti (ὁμ. 15 Δχβρ.)—***Ἡ φιλοσοφικὴ κίνησις ἐν Ρωσσίᾳ*** ὑπὸ Lannes (Revue Philosophique) —***Ὁ Βουδδισμὸς*** (Revue des Religions)—***Ὀπτικὴ ἀπάτη*** ὑπὸ Jastrow (Revue scientifique 30 Νβρ.)—***Χημικαὶ μεταμορφώσεις τῆς ὕλης*** ὑπὸ A. Ditte (ὁμ. 3 Δχβρ.) —***Τὰ ἤθη τῶν γλαυκῶν*** ὑπὸ Bolles (ὁμ.)—***Αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ κινήσεις*** ὑπὸ Djeri (ὁμ.) — ***Τὸ μέλλον τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν*** ὑπὸ Zaborowski (ὁμ. 17 Δχβρ.).

Ἐκ γερμανικῶν:

Ροβέρτος Σούμανν ὑπὸ Spita (Deutsche Rundschau) —***Φίλιππος Μελάγχθων*** ὑπὸ Lipsius (ὁμ.)—***Βγιόρνσον ὁ Νορβηγὸς ποιητὴς*** ὑπὸ Marholm (Nord und Süd)— ***Γουὺ δὲ Μωπασσὰν*** ὑπὸ Koppel (ὁμ.)—***Τὸ ἰδεῶδες τῆς Παναγίας ἐν τῇ κλασικῇ τέχνῃ*** (Velhagen und Klasings Monatshefte)—***Ὁ χορὸς κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα*** (ὁμ.)

Ἐξ ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν:

Τὸ ἔτος 10000 ὑπὸ Harben (L' Arena)—***Ἡ χολέρα*** (ὁμ.)—***Ἡ κατὰ φύσιν ἀγωγὴ*** ὑπὸ Lord Meal (National Review)—***Ἡ εὐτυχία ἐν Ἅδου*** (;) ὑπὸ G. Mivart (Nineteenth Century)—***Ἡ γυμνότης ἐν τῇ τέχνῃ*** (Scribner's Magazine).

Digitized by Google

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΔΕΛΠΙ

Ὁ καφὲς εἰσήχθη εἰς τὴν Βρασιλίαν ἐξ Ἀφρικῆς κατὰ τὰ 1800. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δ' ἐκείνην ἡ παραγωγὴ δὲν ὑπερέβαινε κατ' ἔτος τοὺς 13 σάκκους ἐξ 132 λιτρῶν ἕκαστον. Κατὰ τὸ 1817 ἀνῆλθεν εἰς 66,000 σάκκους, κατὰ τὸ 1830 εἰς 474,222, καὶ τὴν σήμερον ἡ Βρασιλία παράγει καφὲν 800 περίπου ἑκατομμύρια λιτρῶν ἐτησίως.

— Ἔχουν καὶ τὰ στρείδια τοὺς ἐχθρούς των, ἐχθροὺς καθ' ὧν δὲν δύνανται ν' ἀμυνθῶσι διὰ τοῦ βραχώδους ὀστράκου των. Τοιοῦτοι ἐχθροὶ εἶνε οἱ θαλάσσιοι Σταυροί, οἱ ὁποῖοι κατορθώνουν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἑνὸς ἐκ τῶν πέντε ἄκρων των νὰ διανοίξωσι τὰ στρείδια καὶ ῥοφήσωσι τὸ περιεχόμενον μετὰ τῆς μεγαλητέρας εὐκολίας.

— Αἱ μεγαλήτεραι ἀράχναι εἶνε αἱ τοῦ Ὑουκατὰν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου. Τὸ σῶμά των ἔχει διάμετρον 14 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου καὶ οἱ πόδες των ἐκτείνονται χονδροὶ ὡς κοινὰ μολυβδοκόνδυλα. Οἱ Ἰνδοὶ τὰς ὀνομάζουν «Στρατιώτας τοῦ Διαβόλου» καὶ τὸ δῆγμά των εἶνε θανατηφόρον.

— Αἱ Ἀμερικανίδες ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται πρὸς διακόσμησιν τὰς οὐρὰς τῶν γάτων.

— Τὸ γηραιότερον δένδρον τοῦ κόσμου εὑρίσκεται εἰς τὴν νῆσον Τενερίφφην καὶ ὑπολογίζεται ἡλικίας 2,000 ἐτῶν.

— Ἀμερικανοὶ ἐπιχειρηματίαι ἠγόρασαν νῆσον μικρὰν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἵνα μεταβάλωσιν αὐτὴν εἰς γατοτροφεῖον μαύρων γάτων χάριν τῶν δερμάτων αὐτῶν, ἅτινα εἶνε περιζήτητα εἰς τὸ ἐμπόριον.

— Ὑπάρχει ἐν Ἀμερικῇ ὑποστατικὸν ὁλόκληρον ἱδρυθὲν ὑπό τινος ἐπιχειρηματίου πρὸς διατροφὴν ὄφεων, οὓς προμηθεύει εἰς τὴν φαρμακεμπορίαν. Ἐνδιαιτῶνται δὲ πλέον τῶν 10,000 ὄφεων, ἐξ ὧν φονεύει κατ' ἔτος περὶ τοὺς δισχιλίους.

— Εἰς τὰ ὕδατα τοῦ σπηλαίου Μαμμοὺθ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὑπάρχουν δεκάποδες μακρόουροι στερούμενοι ὀφθαλμῶν. Ζῶντες ἀπὸ ἀναριθμήτων ἐτῶν εἰς τὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς γῆς, ὅπου ἀκτὶς ἡλίου οὐδέποτε εἰσεχώρησεν, ἀπώλεσαν τὴν χρῆσιν τοῦ ὀπτικοῦ ὀργάνου, ὅπερ καταστὰν ἀτροφικὸν βαθμηδὸν ἐπὶ τέλους ἐξηλείφθη.

— Τὰ ἐν χρήσει σήμερον ὑποβρύχια τηλεγραφικὰ σύρματα ἔχουν μῆκος ὁλικὸν 140,344 θαλασσίων μιλίων.

— Γιατὶ γρυνιάζεις, χαημένη, τὸν ἄνδρα σου κάθε λίγο καὶ χωρὶς αἰτία ; — Γιατί, κάθε φορὰ ποῦ τοῦ κάνω σκηνή μοῦ χαρίζει κἄτι νὰ μὲ ἡσυχάσῃ.

— Εἰς ἐξετάσεις σχολείου : Ὁ *διδάσκαλος* : Τί ἔκαμεν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ; *Μικρὸς μαθητής* : Λατινικὰ βιβλία γιὰ τὰ σχολεῖα.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ὑπὸ τὸν τίτλον Τέχνης Νεκρανάστασις ὁ πρό τινος παρ' ἡμῖν διατρίψας γάλλος δημοσιογράφος καὶ κριτικὸς κ. Γεώργιος Βουρδόν, ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τόμον περὶ τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ θεάτρου, ὡς ἐπραγματεύθη αὐτὸ καὶ ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τῆς δραματικῆς Τέχνης*. Κατὰ τὸν κ. Βουρδὸν ἕνα μόνον ἔχομεν οἱ Ἕλληνες δραματικὸν συγγραφέα τὸν κ. Δημήτριον Κορομηλᾶν.

— Κατὰ τὰς τελευταίας εἰδήσεις ἐδεινώθη ἡ κατάστασις τῆς ἀπό τινος ἀσθενούσης Κάρμεν Σύλβα, τῆς βασιλίσσης τῆς Ρουμανίας. Ἡ ἐστεμμένη συγγραφεὺς μόλις καὶ μετὰ βίας ἀναγνωρίζει τοὺς περιστοιχίζοντας τὴν κλίνην της, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶνε καὶ ὁ βασιλεὺς Κάρολος, μεταβὰς ἤδη εἰς Ναϊβηδ.

— Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, διατριβὴ περὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του δωρηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀρχαϊκὸν Σύλλογον, δημοσιεύεται ἐν τῷ τελευταίῳ φυλλαδίῳ ἀθηναϊκοῦ περιοδικοῦ. Προσεχῶς δ' ἐκδίδονται εἰς τόμους καὶ τ' *Ἀπομνημονεύματά* του.

— Δυο μυθιστορήματα, θέμα ἔχοντα τὴν τύχην καὶ τὰ παθήματα τῆς βασιλίσσης τῆς Ρωμουνίας, δημοσιεύονται ἐν Παρισίοις. Τὸ μὲν ἐπιγράφεται ἡ *Ἐξόριστος* καὶ εἶνε ἔργον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Πέτρου Λοττί, τὸ δὲ *Βασιλικὴ Δυστυχία* καὶ ἐγράφη ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς Βασιλίσσης Ἐλισάβετ, Ροβέρτου Σαΐφερ.

— Διανείμας ὁλόκληρον αὐτοῦ τὴν περιουσίαν καὶ τὰς γαίας εἰς τὰ τέσσαρα αὐτοῦ τέκνα, ὁ μέγας ῥῶσσος μυθιστοριογράφος Λέων Τολστόϊ μονάζει ἤδη ἐν τῷ κτήματι τῆς Γιασνάγια Πολιάνα καὶ ἐκεῖ συγγράφει μέγα καθαρῶς καλλιτεχνικὸν μυθιστόρημα, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον μέρος εἶνε ἕτοιμον πρὸς τύπωσιν.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

(7) Ἠμπορεῖ νὰ εἶνε εὐτυχισμένον ἀνδρόγυνον, ὅταν ἡ γυνὴ ὑπερβαίνῃ τὸν ἄνδρα κατὰ τὴν ἡλικίαν ; Γνωρίζετε τοιαῦτα παραδείγματα ; *Ἕνας δύσπιστος.*

(8) Πόθεν ὑποθέτετε ὅτι ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ φράσις «τῶκοψε λάσπη» ἐπὶ λαθραίας καὶ ἐσπευσμένης φυγῆς ;

Νικ. Ν.

(3) **Ἀπάντησις.** Οἱ στίχοι εἶνε ἐκ ποιήματος τοῦ Α. Ρ. Ραγκαβῆ ἐπιγραφομένου ὁ *Ψάλτης* καὶ περιεχομένου εἰς τὸν Α' τόμ. Ποιημάτων του (1837) σελ. 303.

Φιλόμουσος.

Σ. Τ. Δ. Τὸ ὡς ἀμοιβὴ ταχθὲν βιβλίον εὑρίσκεται ἐν τῷ Γραφείῳ εἰς διάθεσιν τοῦ ἀπαντήσαντος.

(4) **Ἀπαντήσεις.** Ὁ καταλληλότερος τρόπος εἶνε νὰ προμηθευθῆτε ἀπὸ τὸ ἀπέναντι τῆς Ρόμβης κατάστημα τοῦ κ. Κ. Κρεπμάϊερ νέου εἴδους σίδηρα καὶ κόλλαν συνοδευόμενα μὲ τὰς ἀναλόγους ὁδηγίας, ἐπίτηδες δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐφευρεθέντα ἐν Γερμανίᾳ.

Μικρὰ οἰκοκυρά.

Κατάλληλον πρὸς τοῦτο κόνιν καὶ ὁδηγίας σχετικὰς εὑρίσκετε εἰς τὸ φαρμακεῖον Κ. Ι. Μαυρίκου ὁδ. Σταδίου 11, ἐν Ἀθήναις. *Ἀθηναῖος.*

Digitized by Google

ΑΛΗΘΕΙΑ

Ἡ φύση ὅλη ἀστραποβολοῦσε ἀπὸ τὸ χαμόγελο τὸ μυρωμένο τοῦ Θεοῦ, ποῦ οἱ ἄνθρωποι τὸ λέμε «ἄνοιξη». Τὰ φύλλα τρυφερὰ ἀκόμα σὰν νιογέννητα, ἐλάμπανε ἀπὸ τὶς διαμαντένιες σταλαγματιὲς τῆς δροσιᾶς· φυσοῦσε ἀγεράκι δροσερὸ καὶ σκόρπιζε ἀλύπητα τ' ἄσπρα λουλουδάκια τῆς ἀμυγδαλιᾶς.

Τὰ ὄμορφα πουλάκια, χαρούμενα πετοῦσαν καὶ κελαδοῦσαν γλυκά.

Ὅλοι ξεχνοῦν τοὺς πόνους τους. ὅταν τριγύρω ὅλα γελοῦν . . . Γιατί ἐκείνη ἡ κόρη ἡ ἀσπροντυμένη μὲ τὸ πρόσωπο τὄμορφο καὶ τὰ χυμένα ὁλόξανθα μαλλιά, νὰ νοιώθῃ τέτοιον πόνο τῆς καρδιᾶς;

Τὸ βασιλόπουλο ἀπ' τὸ κυνῆγι γύριζε στὸν ἄσπρο του ἐπάνω, καβαλάρης. Σταμάτησε καὶ καμάρωσε τῆς κόρης τὰ χρυσᾶ μαλλιά. Εἶδε τὰ δάκρια ποῦ θαμπόνανε τὰ ὄμορφά της μάτια.

Ἡ κόρη χωρὶς νὰ ξέρῃ ποῦ τὸ βασιλόπουλο τὴ βλέπει, τρέχει στὸ βράχο, ἀνεβαίνει κυττάζει ἄγρια, τὸν οὐρανὸ καὶ ρίχτει μιὰ ματιὰ μὲ καταφρόνια στὴ γῆ. Κατόπι γύρισε κ' εἶδε τὴ θάλασσα ἥσυχη, γαλανὴ μπροστά της νὰ ξαπλώνεται ἀτέλειωτη . . . σφάλησε τὰ 'μάτια της καὶ ρίχθηκε . . .

Τὴν ἴδια ὥρα χέρι δυνατὸ ἀπ' τὰ χρυσᾶ μαλλιὰ τὴν τράβηξε καὶ κάτω ἀπὸ μιὰ ἀμυγδαλιὰ τὴν ἔφερε. Φυσοῦσ' ἀγεράκι δροσερὸ κ' ἔρριχτε τὰ λούλουδα τ' ἄσπρα τῆς ἀμυγδαλιᾶς ἀπάνω στὴ χρυσομαλλοῦσα.

★

— Ποιὸς πόνος τὴν καρδιά σου θέρισε; ποιὸ βάσανο τὴ νιότη σου μάρανε; Γιατί στὴ γαλανὴ τὴ θάλασσα πῆγες τὸ θάνατο νὰ βρῇς; ποιὰ εἶσαι;

— Ἀκόμα ζῶ;

— Ναί, ἐγὼ σ' ἐγλύτωσα.

— Μὲ τί δικαίωμα;

— Δικαίωμα . . . ἀφίνουν ἔτσι τοὺς ἀνθρώπους νὰ πνιγοῦν . . . σ' ἐγλύτωσα γιατὶ πρόφτασα.

— Ἔχεις δίκιο.

— Μὲ τόση ὀμορφιὰ καὶ χάρι, ζητᾷς τὸ θάνατο; Ἀγάπησες καὶ ηὗρες στήθη ἄπονα. Καταραμένη ἡ καρδιὰ ποῦ ἔμεινε κλειστὴ στὴν τόσην ὀμορφιά σου. Ἀγάπης τραγούδια τραγουδοῦν τὰ πουλάκια. Σ' ἄλλη ἀγάπη τὴν καρδιά σου ἄνοιξε κι ἂν δὲν ηὗρες τὴ χαρὰ στὸ ἕνα μέρος ζήτησέ την στὸ ἄλλο. Μάλιστα, ὁ ἄνθρωπος πρέπει ἀπὸ κάθε λουλοῦδι τὸ μέλι τῆς εὐτυχίας νὰ μαζεύῃ.

Ἡ κόρη ἔρριξε πίσω μὲ τ' ἄσπρα χέρια της τὰ ὁλόχρυσά της τὰ μαλλιὰ καὶ εἶπε·

— Σώπα... αὐτὴ τὴ γλῶσσα ὅλοι τὴ μιλοῦν . . . Δὲν σ' ἐρωτῶ ποιὸς εἶσαι, γιατὶ σὲ ξέρω.

— Μὲ ξέρεις;

— Εἶσαι τὸ τιμημένο βασιλόπουλο αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ξέρω, ποῦ φορεῖς σπαθὶ ὄχι γιὰ λεβεντιὰ καὶ γιὰ στολίδι. Τὸ ἔσυρες στὸν πόλεμο πολλὲς φορές.

— Αὐτὸ τὸ τιμημένο τὸ σπαθὶ στὰ πόδια σου τὸ βάζω. Πές μου ποιὸς σ' ἀδίκησε καί . . .

— Ποιὸς μ' ἀδίκησε . . . ξέρεις ποιὰ εἶμαι;

— Ὄχι.

— Θὰ σοῦ τὸ 'πῶ, γιατὶ θὰ ξαναπέσω εἰς τὴ θάλασσα . . . τὸ μυστικὸ μαζί μου ἂς μὴν πάρω . . .

— Εἶμαι ἐδῶ, δὲ θὰ σ' ἀφίσω.

— Θὰ μ' ἀφίσῃς. Εἶμαι βασίλισσα ξεθρονισμένη.

— Ποιὸς εἶναι ὁ ἄθλιος!! νὰ τὸν ἐκδικηθῶ . . . ποιὸς σ' ἐξεθρόνισε;

★

— Ἄκουσε. Εἶναι παληὰ ἱστορία. Μοῦ ἔδειξαν μονάχα τὰ βασίλειά μου, μὰ ποτὲ δὲ φόρεσα βασιλικὸ στεφάνι καὶ στὸ θρόνο δὲν κάθισα . . . Περίμενα καιροὺς καλήτερους . . . περνούσανε τὰ χρόνια σὰ λεπτὰ κ' ἐγὼ ἐξωρισμένη, γύριζα ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ παλάτι, ποῦ σημαία τὸ στολίζει;

— Τὸ βλέπω· εἶναι τὸ δικαστήριο.

— Ἐγὼ ἂν βασίλευα, αὐτὸ πέτρα καὶ χῶμα θὰ γενούντανε.

Τὸ βασιλόπουλο ἄνοιξε τὰ μάτια του, πολὺ παράξενα τοῦ φάνηκαν τὰ λόγια τῆς χρυσομαλλούσας.

— Ἐγὼ ἂν βασίλευα οἱ κόρες μὲ τόση τύφλα ποῦ πιστεύουνε στὰ λόγια σας, θἄφευγαν στῆς γῆς τὰ πέρατα, ἅμα σᾶς ἔβλεπαν. Ἐγὼ ἂν βασίλευα οἱ φίλοι ποῦ στὰ οὐράνια σ' ἀναιβάζανε θὰ σοῦ φαίνουνταν μαῦροι καὶ σκοτεινοὶ καὶ ἴσως ταπεινωμένος θὰ γύρευες συχώριο ἀπὸ μερικοὺς ἐχθροὺς καὶ τὴν καρδιά σου θὰ τοὺς ἄνοιγες. Μὰ ὅλοι μὲ φοβοῦνται· ἀπὸ τὸ μεγαλήτερο ὡς τὸ μικρότερο ἔχουν ἀπὸ ἕνα λόγο μυστικό, γιὰ νὰ τρέμουν τὴ βασιλεία μου . . .

— Ποιὰ εἶσαι; Θέλω τὄνομά σου· εἶπε τὸ βασιλόπουλο χλωμό.

— Μὲ τὰ σωστά σου, παινεμένο βασιλόπουλο, θέλεις τὄνομά μου; Καὶ εἶσαι ἀκόμα ἕτοιμος στὰ πόδια μου νὰ βάλῃς τὸ τίμιό σου τὸ σπαθί, νὰ γείνῃς σκλάβος μου;

Τὸ βασιλόπουλο ξεζώσθηκε τὸ τιμημένο του σπαθὶ καὶ τὄρριξε στὰ πόδια τῆς χρυσομαλλούσας.

Τὴ ζώνη τοῦ τὴν κέντησαν τ' ἀφροπλασμένα χέρια βεζυροπούλας ὄμορφης. Ἦταν ἐνθύμημα ἀγάπης ἀκριβῆς . . . τὸ εἶδε κι ἀναστέναξε.

— Ἐγὼ ἂν βασιλέψω ἡ δροσερὴ βεζυροποῦλα, ποῦ σ' ἐκέντησ' αὐτὴ τὴ ζώνη τὴν ὁλόχρυση, ἀπ' τὸ παράθυρο τοῦ σεραγιοῦ θἄπεφτε νὰ γένῃ χίλια θρύμματα. Ζῶσου καὶ πάλι τὸ σπαθί· ἐγὼ νὰ βασιλέψω δὲν εἶναι γραφτό. Ἂν βασίλευα ὅπως ὁ κόσμος τώρα ἔγεινε, ὑπήκοο μισὸ δὲ θαὔρισκα καὶ πέτρα πάνω σὲ πέτρα δὲ θἄμενε.

— Ποιὰ εἶσαι; εἶπε τὸ βασιλόπουλο χωρὶς νὰ πάρῃ τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὴ γῆ.

— Ἐγὼ εἶμαι ἡ *Ἀλήθεια*! . . . εἶπε καὶ σηκώ-

Digitized by Google

θηκε· χυθήκανε στὴ γῆ τ' ἄσπρα ἄνθια τῆς ἀμυγδαλιᾶς, ποῦ πέσανε στὸ κάτασπρο φόρεμά της καὶ σκέπασαν τὸ διαμαντοστόλιστο σπαθί.

Χρυσίζανε σὲ κάθε ἥλιου χάϊδεμα, τὰ ξανθόχρυσα μαλλιὰ στὸ βράχο σὰν ἀνέβηκε ἡ ξεθρονισμένη ἡ βασίλισσα, θαρρεῖς στεφάνι ἀθάνατο στόλισε τὸ μέτωπό της τὸ βασιλικό. Τὴ γαλανή της ἀγκαλιὰ ἀνοίγει ἡ θάλασσα καὶ δέχεται τὸ κουρασμένο τὸ κορμὶ ποῦ τόσα χρόνια μὲ μιὰ ἐλπίδα ἔρημη ἐγύριζε, στὴ γῆ ἐξωρισμένο.

Λίγος ἀφρὸς τὴν ἐστεφάνωσε καὶ πάλι ἡ θάλασσα ἡ γαλανή, χαμογέλασε παρθενικὸ χαμόγελο.

Ὧρες ἐπέρασαν πολλές, τὸ ἄσπρο ἄλογο πατεῖ τὴ γῆ περήφανα καὶ τὸν ἀφέντη ἀπ' τὴ βαθειὰ τὴ συλλογὴ ξυπνάει.

Ἐφόρεσε μὲ ἀναστεναγμὸ τὸ τιμημένο τὸ σπαθί.

Σκοτάδι χύθηκε πυκνὸ στὸ βουνό· τὸ βασιλόπουλο σιμώνει στὴν ἀκρογιαλιά, βλέπει τὴ θάλασσα τὴ μαυρισμένη καὶ λέει μὲ φωνὴ βραχνή·

— Δυστυχισμένη, ἂν βασίλευες, θὰ μάθαινεν ὁ γέρως ὁ πατέρας μου, ποῦ μ' ἔχει ἀκριβὸ καμάρι του «ποῦ ὀνειρεύουμαι νύχτα καὶ μέρα τὸ θάνατό του γιὰ νὰ γένω βασιλιᾶς τρανός».

Μόλις τὰ εἶπ' αὐτὰ καὶ βλέπει μαῦρο φάντασμα στὴ θάλασσα νὰ περπατῆ καὶ νοιώθει χλιαρὴ πνοὴ στὸ λαιμό του.

Τὸ βασιλόπουλο ποῦ δὲ χλώμιαζε μπρὸς στὰ ὁλόγυμνα σπαθιά, λιγοθύμησε.

Τὸ μαῦρο φάντασμα ἦταν τοῦ βράχου ὁ ἴσκιος κ' ἡ χλιαρὴ πνοὴ ὁ Ἄσπρος ποῦ βαρέθηκε νὰ τὸν φυλάγῃ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ[1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

Οὐδεμία ἄλλη εὐτυχῶς ἐκ τῶν νέων γυναικῶν, ὅσαι φιλοξενοῦνται ἢ διαδέχονται ἀλλήλας εἰς τὸν πύργον, φυλάσσεται ὑπὸ τοιούτου φοβεροῦ δράκοντος. Τινὲς μάλιστα τούτων, καὶ πρὸ πασῶν δύο ἢ τρεῖς Παρισιναὶ ἐπιδεικνύουσιν ἐλευθερίαν συμπεριφορᾶς, ἀπληστίαν διασκεδάσεως καὶ ὄρεξιν ἐργολαβίας ὑπερβαίνουσαν τὰ **ὅρια τοῦ πρέποντος καὶ θεμιτοῦ** κατὰ τὴν φράσιν τοῦ ἀξιολόγου κ. Βρεϋλλῆ. Κάλλιστα γνωρίζεις ὅτι οὐδόλως ἐκτιμῶ τὰς τοιούτου εἴδους κυρίας, οὐδὲν ἐχούσας κοινὸν πρὸς τὸ ἰδανικόν μου τῆς γυναικός· ἀλλὰ καὶ οὕτω συμμαχῶ μετ' αὐτῶν ὁλοψύχως καὶ θεωρῶ μάλιστα τὰς τρελλὰς ταύτας ὡς ἀγγέλους, ὁσάκις τὰς παραβάλω πρός τινας ἐνταῦθα εὐσεβεῖς καὶ σεβασμίας δεσποίνας, ἐξεμούσας καθ' ἑσπέραν τὸν δηλητηριώδη ἰὸν τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτῶν κακογλωσσίας κατὰ τῆς **διαφθορᾶς**, ἤτοι κατὰ τῆς νεότητος, τοῦ κάλλους, τῆς ἐρασμιότητος, τῆς χάριτος καὶ ὅσα ἄλλα ἢ οὐδέποτε εἶχαν ἢ ἀπώλεσαν πρὸ χρόνου ἀμνημονεύτου.

[1] Ἴδε σελ. 37.

Ἓν μόνον πρᾶγμα κατάκαρδα μὲ λυπεῖ, τὸ νὰ ἀναγκάζωμαι ν' ἀναγνωρίσω ὅτι μεταξὺ τῶν θυμάτων τῶν μεγαιρῶν τούτων ὑπάρχει καὶ ἓν ἀναλαβὸν νὰ δικαιολογήσῃ διὰ τῆς διαγωγῆς του πᾶσαν μομφὴν καὶ κακολογίαν. Οὐχὶ αἱ σεμνότυφοι αὐται στρίγλαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἄγγελος τῆς ἐπιεικείας ἤθελεν ἀποστρέψει τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ τελείου προτύπου φιλοταράχου ἐπιπολαιότητος, κουφονοίας καὶ παραφόρου φαντασιοπληξίας, τὸ ἔχον ὄνομα κόμησσα Πάλμα καὶ ἐπώνυμον ἡ **μικρὰ κόμησσα**, τὸ ἄλλως ἱκανῶς ἀνάρμοστον, διότι ἡ κυρία αὕτη δὲν εἶναι μικρὰ τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ μόνον λεπτὴ καὶ ἐλαφροτάτη. Ἡ κυρία Πάλμα εἶναι εἰκοσιπενταέτις χήρα, κατοικοῦσα μετὰ τῆς θείας αὐτῆς μαρκησίας Πομβριάν, εὐλαβοῦς γραίας, περὶ οὐδενὸς ἄλλου μεριμνώσης ἢ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς αὐτῆς καὶ τῆς ἀνορθώσεως τῶν Βουρβόνων. Ὑπὸ τοιαύτην ὅλως εἰκονικὴν κηδεμονείαν ἡ μικρὰ κόμησσα εἶναι ἐλευθέρα νὰ κάμνῃ ὅ,τι θέλει καὶ οὐδέποτε λησμονεῖ τοῦτο. Τὸν χειμῶνα διαμένει παρά τινι πρεσβυτέρᾳ ἀδελφῇ ἐν Παρισίοις, καὶ σκοτόνει τακτικῶς δύο ἄλογα τὸν μῆνα, ὅπως ἔχῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ χορεύσῃ ἀνὰ ἕνα γῦρον εἰς ἓξ τουλάχιστον καθ' ἑσπέραν αἰθούσας. Μετὰ τοιοῦτον κατόρθωμα αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἐξοχικῆς εἰρήνης καὶ ἔρχεται νὰ διέλθῃ τὸ θέρος εἰς τὴν Νορμανδίαν πλησίον τῆς θείας της. Ἅμα φθάσῃ, πηδᾷ ἐπὶ τοῦ πρώτου τυχόντος ἵππου καὶ φεύγει ἀπὸ ῥυτῆρος. Ὅλως ἀδιάφορον εἶναι εἰς αὐτὴν ποῦ ὑπάγει, φθάνει μόνον νὰ τρέχῃ. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως ἔρχεται εἰς τὸν πύργον τοῦ Μαλουέ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀγαθὴ οἰκοδέσποινα ἔχει πρὸς τὴν τρελλὴν ταύτην ἀδυναμίαν, ἥτις μοὶ φαίνεται ὅλως ἀνεξήγητος. Ἡ μικρὰ κόμησσα τὰς μὲν γυναῖκας διαθέτει ἐχθρικῶς διὰ τῆς προπετείας αὐτῆς, πρὸς δὲ τοὺς ἄνδρας φέρεται μετὰ πολλῆς οἰκειότητος, ἐνθαρρυνούσης πᾶν τόλμημα καὶ πᾶσαν περὶ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς κακόβουλον ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη τῆς εἶναι ἐξ ἴσου ἀδιάφορος, ὅσον εὐπρόσδεκτον τὸ θυμίαμα οἱουδήποτε θαυμαστοῦ. Ἀλλὰ τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εἰς αὐτὴν ἀρέσκον, εἶναι ὁ θόρυβος, ἡ κίνησις, ἡ κοσμικὴ τύρβη καὶ ἡ διασκέδασις μέχρι παραζάλης. Τὸ πρᾶγμα τοῦ ὁποίου ἔχει ἀπαραίτητον ἀνάγκην τὸ πρωΐ, τὸ ἀπόγευμα καὶ τὴν νύκτα, εἶναι ἔφιππον κυνήγιον, τὸ ὁποῖον διευθύνει προτρέχουσα πάντων, βαρὺ χαρτοπαίγνιον εἰς τὸ ὁποῖον κερδίζει ἢ χάνει μειδιῶσα μυθῶδες ποσόν, ἢ παράφορος χορός, τὸν ὁποῖον παρατείνει μέχρι πρωΐας. Οὐδέποτε ἔτυχε νὰ ἴδω ὕπαρξιν ἀνθρωπίνου ὄντος τόσον πολυάσχολον καὶ συγχρόνως οὕτω κενήν. Τὸ ἐπίγειον αὐτῆς στάδιον διατρέχει ἡ μικρὰ κόμησσα χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ σταματήσῃ, νὰ διστάσῃ ἢ νὰ σκεφθῇ, πάντοτε μειδιῶσα, ἀμέριμνος, ἀπερίσκεπτος καὶ τοῦ ἵππου αὐτῆς ἀλογωτέρα. Ἀλλ' ἔχει ἆρά γε ψυχήν, ἡ οὐδέποτε περὶ οὐδενὸς πράγματος σκεφθεῖσα αὕτη γυνή; Πολλάκις ἐδίστασα περὶ τούτου καὶ ἀπέκλινα πρὸς τὰ δόγματα τῶν μηδενιστῶν, μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσω τί ἄξιον τῆς ἀθανάτου ὑπάρξεως ἠδύνατο ἐκ τοῦ ἀσυνειδήτου τούτου πλάσματος ν' ἀπομείνῃ, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς μόνης ἐμ-

Digitized by Google

ψυχούσης αὐτὸ ματαίας καὶ ἀσκόπου ἀεικινησίας.

Κάλλιστα γνωρίζων τοῦ κόσμου τὴν κακεντρέχειαν ὀλίγην ἀποδίδω σημασίαν εἰς τὰς ἐπὶ ἀνηθικότητι αἰτιάσεις, τὰς ὁποίας ἐπιρρίπτουσι κατὰ τῆς μικρᾶς κομήσσης αἱ σεμναὶ ἐνταῦθα ἐριννύες καὶ νεώτεραί τινες κυρίαι ζηλεύουσαι τὰ ὀλίγον ἐπίζηλα αὐτῆς προσόντα. Ἄλλως δὲ πιστεύω ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς ἄνδρας νὰ ἐπικρίνωσι μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος ὀλισθήματα, τὰ ὁποῖα πρὸς ὄφελος αὐτῶν οἱ ἴδιοι προκαλοῦσιν. Οὐδόλως λοιπὸν ἐρωτῶ ἂν ἔχῃ ἡ κυρία Πάλμα ἐραστάς, οὐδ' ἤθελα ρίψει λίθους κατ' αὐτῆς διὰ τοῦτο, πολὺ μικρότερον τούτου ἁμάρτημα θεωρῶν τὸ νὰ μὴ ἔχῃ οὔτε νοῦν οὔτε καρδίαν. Ὅπως δήποτε ἀδύνατον μοὶ ὑπῆρξε, καίτοι ἀποστρέφομαι πᾶσαν ἐπίδειξιν πρωτοτυπίας, νὰ προσθέσω ἐμαυτὸν εἰς τὸν ὅμιλον τῶν θαυμαστῶν τὸν ὁποῖον σύρει ἡ μικρὰ κόμησσα, ὄπισθεν τοῦ θριαμβευτικοῦ αὐτῆς ἅρματος. Τοῦτο παρατηρήσασα μὲ κεραυνοβολεῖ πολλάκις διὰ βλέμματος, ὅπου σαφῶς εἰκονίζεται περιφρονητική τις ἀπορία. Ἀποδίδων εἰς αὐτὴν τὰ ἴσα, τὴν θεωρῶ ἐνίοτε καὶ ἐγὼ μετὰ τῆς ἐκπλήξεως, ἧς εἶναι ἄξιον ψυχολογικὸν τέρας πρωτοφανές. Οὕτως ἐξωφλεῖτο μέχρι τοῦδε πᾶς μεταξὺ ἡμῶν λογαριασμός, ὅτε χθὲς τὸ ἑσπέρας ἐπῆλθε δυσάρεστον συμβεβηκὸς διαταράξαν τὸ ἰσοζύγιον. Ἡ κυρία Μαλουέ, ὡς ἤδη γνωρίζεις, τρέφει ἐξ ὑπερβολῆς ἴσως εὐαγγελικοῦ ἐλέους ἐξαιρετικὴν πρὸς τὴν μικρὰν κόμησσαν συμπάθειαν. Ὁμιλῶν χθὲς περὶ τούτου μετὰ τῆς καλῆς μαρκησίας ἐν ἀποκέντρῳ γωνίᾳ τῆς αἰθούσης, εἶπον εἰς αὐτὴν γελῶν, ὅτι ἡ τοιαύτη πρὸς τὴν ἁμαρτωλὴν ἐξαιρετικὴ εὔνοια ἦτο κακὸν παράδειγμα, δυνάμενον ν' ἀποθαρρύνῃ τοὺς δικαίους.

— Οἱ δίκαιοι, μοὶ ἀπεκρίθη ἡ κυρία Μαλουέ, οὐδέποτε ἀποθαρρύνονται, ἔπειτα δίκαιοι δὲν ὑπάρχουσιν, οὐδὲ σεῖς εἶσθε τοιοῦτος.

— Οὐδέποτε εἶχα τοιαύτην ἀξίωσιν.

— Μὲ ποῖον λοιπὸν δικαίωμα κρίνετε μὲ τόσην αὐστηρότητα τὸν πλησίον σας ;

— Ἀδύνατον μοὶ εἶναι νὰ θεωρήσω τὴν κυρίαν Πάλμα ὡς πλησίον μου.

— Τὸ ἐπιχείρημα μοῦ φαίνεται ὁπωσοῦν πρωτότυπον. Μάθετε, κύριε, ὅτι ἡ κυρία Πάλμα ἀνετράφη κακῶς, ὑπανδρεύθη ἀτυχῶς, περικυκλώνεται ἀπὸ ἀνοήτους, ἀλλ' εἶναι ἀκατέργαστος ἀδάμας, ἔχων μόνον ἀνάγκην ἀγαθοῦ τεχνίτου ὅπως τὸν πελεκήσῃ.

— Οἰκτείρω ἀπὸ τοῦδε τὸν μέλλοντα πελεκητήν.

Βλέπων αὐξάνουσαν τὴν ταραχὴν τῆς μαρκησίας, ἥτις οὐδέποτε ταράσσεται ἀναιτίως, καὶ μὴ γνωρίζων εἰς τί ν' ἀποδώσω τοῦτο, κατελήφθην αἴφνης ὑπὸ τῆς ἀλλοκότου ἰδέας, ὅτι ἡ κατὰ πάντα τὰ λοιπὰ τελεία καὶ ἄψογος οἰκοδέσποινά μου εἶχε τὴν μανίαν νὰ ὑπανδρεύῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ εὐηρεστεῖτο προορίζουσα ἐμὲ τὸν ἀνάξιον εἰς σωτηρίαν τῆς μικρᾶς κομήσσης ἀπὸ τοῦ βαράθρου τῆς ἀπωλείας. Ὑπὸ τοιαύτης κατεχόμενος οὐχὶ μετριόφρονος πεποιθήσεως, ἔλαβον θέσιν ἀμυντικήν, ἥτις μοὶ φαίνεται ἤδη ἱκανῶς γελοία.

— Μήπως σᾶς ἀπαρέσκει ἡ μικρὰ κόμησσα, μοὶ ἀπήντησεν ἡ κυρία Μαλουέ, διότι ἀμφιβάλλετε περὶ τῆς παιδείας της ;

— Οὐδόλως ἀμφιβάλλω περὶ τῆς παιδείας της, ἀμφιβάλλω μόνον ἂν ἠξεύρῃ ν' ἀναγινώσκῃ.

— Ἀλλ' ἐξηγήσατέ μοι τέλος πάντων σπουδάζων τί ἔχετε κατὰ τῆς πτωχῆς ταύτης γυναικός ; ἠρώτησεν ἡ μαρκησία μετ' αὐξούσης συγκινήσεως.

Ἐγὼ δὲ θέλων νὰ διαλύσω ἀνεπιστρεπτεὶ τὸ συζευκτικὸν αὐτῆς ὄνειρον ἀπεκρίθην ἀδιστάκτως·
—«Ἔχω κατ' αὐτῆς ὅτι παρέχει εἰς τὸν κόσμον τὸ κάκιστον παράδειγμα θριαμβευούσης ἐπιπολαιότητος καὶ ἀλαζόνος ἀκολασίας. Καίτοι δὲ οὔτε ἄμεμπτος εἶμαι οὔτε ἔχω δικαίωμα νὰ κρίνω τοὺς ἄλλους, ὑπάρχει ἐν τούτοις εἰς ἐμέ, ὡς καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ κοινὸν παντὸς θεάτρου, αἴσθημά τι δικαιοσύνης, ἐξεγειρόμενον κατὰ τοῦ θριάμβου τῶν στερουμένων παντὸς προτερήματος καὶ πάσης ἀρετῆς.»

— Πιστεύετε ὅτι ἤθελον δέχεσθαι αὐτὴν ἐνταῦθα, ἂν δὲν ἤμην βεβαία ὅτι ὅσα λέγονται εἶναι συκοφαντία.

— Πιστεύω, κυρία μου, ὅτι ἀδυνατεῖτε ἐκ φύσεως νὰ πιστεύσετε τὸ κακόν.

— Κατὰ τοῦτο ἀπατᾶσθε. Ὅσα ἀποδίδονται εἰς τὴν μικρὰν κόμησσαν μυθιστορήματα οὔτε σκιὰν ἔχουσι πιθανότητος. Αὕτη εἶνε ἀκόμη παιδίον καὶ οὐδὲ κἂν γνωρίζει τί εἶναι ἔρως.

— Περὶ τούτου εἶμαι καὶ ἐγὼ βεβαιότατος καὶ ἕτοιμος νὰ ὁμόσω, ὅτι οὔτε τῆς φαντασίας, οὔτε τῆς καρδίας ἡ ἔξαψις ἔχουσί τι κοινὸν πρὸς τὰς παρεκτροπὰς αὐτῆς, αἵτινες μένουσιν οὕτως ἀνεπίδεκτοι δικαιολογίας.

— Σιωπήσατε, δι' ὄνομα Θεοῦ, εἶπεν ἡ κυρία Μαλουὲ συνάπτουσα τὰς χεῖρας. Τὴν γνωρίζω πολὺ κάλλιον ἢ σεῖς καὶ δύναμαι ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ πεποιθήσει νὰ βεβαιώσω, ὅτι ὑπὸ τὴν φαινομένην αὐτῆς ἐπιπολαιότητα ἔχει καὶ πνεῦμα καὶ καρδίαν.

— Μάλιστα, κυρία μου, τόσον πνεῦμα ὅσην καὶ καρδίαν.

— Τοῦτο καταντᾷ ἀνυπόφορον ! εἶπεν ἡ μαρκησία, ἀφίνουσα τοὺς βραχίονας αὐτῆς νὰ καταπέσωσι μετ' ἀπελπισίας· συγχρόνως δὲ εἶδον κινούμενον τὸ παραπέτασμα τῆς θύρας παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκαθήμεθα, καὶ τὴν μικρὰν κόμησσαν ἐξερχομένην τῆς κρύπτης, ὅπου εἶχον περιορίσει αὐτὴν αἱ ἀπαιτήσεις δὲν ἐνθυμοῦμαι τίνος παιγνιδίου, ὅπως ἑνωθῇ καὶ πάλιν μετὰ τοῦ ὁμίλου τῶν συμπαιζόντων.

— Πῶς, ἦτο ἐκεῖ ! ἀνέκραξα θεωρῶν ὡς ἐμβρόντητος τὴν μαρκησίαν.

— Μάλιστα, κύριε, ἦτο ἐκεῖ, ἀκούουσα καὶ βλέπουσα ἡμᾶς. Ἐζήτησα νὰ σᾶς εἰδοποιήσω διὰ παντοίων νευμάτων, ἀλλ' εἴχετε καταντήσει ἀκράτητος.

Ἡ ταραχή μου καὶ ἡ λύπη διὰ τὰ λεχθέντα ἦτο κατὰ τοσοῦτον μεγαλειτέρα, καθ' ὅσον ἐπιτιθέμενος κατὰ τῆς κυρίας Πάλμης ἐκινούμην μᾶλλον ἐκ πνεύματος ἀντιλογίας ἢ ἐξ οἱουδήποτε ἐχθρικοῦ πρὸς αὐτὴν αἰσθήματος.

— Τώρα τί νὰ κάμω; ἠρώτησα τὴν μαρκησίαν, ἥτις μετὰ στιγμὴν σκέψεως μοὶ ἀπεκρίθη ὑψοῦσα

Digitized by Google

ἐλαφρῶς τοὺς ὤμους. — Τίποτε, τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ ἡσυχάσετε.

Ὡς τὸ ἐλάχιστον ἀνέμου φύσημα ἀρκεῖ ὅπως ἐκχυθῇ ἰσοχειλὲς ποτήριον, οὕτω τὸ τελευταῖον τοῦτο πάθημα ἐκορύφωσε τὴν πλῆξίν μου καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὰς κοσμικὰς διασκεδάσεις. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἐνταῦθα διηνεκὴς εὐθυμία καὶ πανήγυρις, τὰ ἱπποδρόμια, τὰ γεύματα, οἱ χοροί, ὁ θόρυβος καὶ ἡ ἀδιάκοπος κίνησις μ' ἐνοχλοῦσι μέχρις ἀηδίας, καὶ καθ' ἑκάστην καθίσταται ζωηροτέρα ἡ μεταμέλειά μου καὶ ὁ πόθος τοῦ ἡσύχου μου κελλίου.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΠΝΕΥΜΑ

Spiritus flat ubi vult. Ὅσοι ἀρέσκονται νὰ καρυκεύουν τοὺς λόγους των μὲ λατινικὰ ἀποφθέγματα, δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ ἐνθυμηθοῦν καὶ τὸ γνωστὸν ρητὸν τοῦτο καὶ νὰ τὸ πετάξουν θριαμβευτικὰ κατὰ πρόσωπον τῶν ἀντιπάλων των, ἀνίσως καὶ τύχῃ νὰ στήσουν συζήτησιν περὶ τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος, εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τοῦ ὁποίου παρίστανται ὡς ἀνεπιφυλάκτως πιστεύοντες. Τὸ ρητὸν τοῦτο μοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν καθ' ἣν στιγμὴν ἐπαναλαμβάνω τὰς κακογραμμένας ἴσως, ἀλλὰ κ' ἐμπνεσμένας ἀπὸ τὸν πόθον τῆς γνώσεως σημειώσεις μου· καὶ μοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν ὄχι τόσον ὡς ὅπλον ἐναντίον τῶν διαμφισβητούντων τὴν ἄκρατον ἐλευθερίαν τῆς ποιητικῆς δημιουργίας, ὡς μὴ περικλειομένης εἰς ὅρια καὶ μὴ ὑποκειμένης εἰς συνθήκας· ἀλλά, τὸ ἐναντίον, ὡς ἀποτέλεσμα σκέψεως περὶ τοῦ ὅτι πολλάκις τὰ ἐκ παλαιοῦ ἀναμασσώμενα παροιμιώδη γνωμικά, εἴτε ταῦτα ἐκφέρονται διὰ γλώσσης προσιτῆς εἰς πάντας, εἴτε περιβάλλοντ' ἐπίσημον ἑλληνορωμαϊκὴν τήβεννον, τὰ γνωμικὰ τῶν ὁποίων τὸ ἀξιωματικὸν κῦρος κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ διαμφισβητήσῃ καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν ὁποίων θρησκευτικὴν πίστιν τρέφουν οἱ πολλοί, καταρρέουν ὡς ἀβάσιμα εἴδωλα ἢ κρατερῶς συγκλονίζονται, μόλις ἐπ' αὐτῶν τεθῇ ἀφόβως καὶ ἀπηλλαγμένη προλήψεων ἡ χεὶρ τοῦ Λόγου. Ὕστερον ἀπὸ τοιαύτην δοκιμασίαν καὶ τὰ ἀξιώματα ἐκεῖνα ποῦ στηρίζοντ' ἐπὶ ἑδραιοτέρας βάσεως δὲν ἀποβάλλουν μὲν τὸ μέγα ποσὸν ἀληθείας ποῦ περικλείουν, ἀλλὰ καὶ τότε φαίνεται ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν εἶνε αὐτὴ ἡ μία καὶ ἀδιαφιλονείκητος ἀλήθεια, τῆς ὁποίας πρὶν παρίσταντο ὡς ἀπαραβίαστα φυλακτήρια.

Εἰς τὴν τάξιν τῶν τελευταίων τούτων ὑπάγεται, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, καὶ τὸ περιλάλητον ἀξίωμα περὶ τῆς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως, ὡς περὶ στοιχείου τὸ ὁποῖον φέρεται κατὰ βούλησιν, καὶ εἶνε αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀψηφεῖ τοὺς νόμους καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς κανόνας. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὑπὸ δύο ἀντιθέτους ὄψεις ἐμφανίζεται· ἐμφανίζεται ἀφ' ἑνὸς ὡς ὑπέρογος νόμος, διαψεύδων κάθε σχολαστικόν, ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐντὸς τῶν ἀποκρυσταλλωμένων ἐγκεφάλων των ὅλα τὰ βλέπουν ἀποκρυσταλλωμένα, καθηλωμένα, νεκρά· ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ὑποκαθιστοῦν εἰς τὴν ὁρμητικὴν πολλάκις καὶ ἀκανόνιστον, ἀλλὰ διὰ τοῦτο **ζωντανήν**, καὶ διὰ τοῦτο σημαντικὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος, ἐκλεκτότατ' ἀναπαριστῶντος τὴν ζωὴν τῆς φύσεως, ὑποκαθιστοῦν ἀριθμόν τινα κανόνων, ὡς εἶδος νομισμάτων μὴ κυκλοφορούντων πλέον, ἢ ὡς εἶδος διαβήτου τὸν ὁποῖον ἱκανὸν νομίζουν νὰ καταμετρήσῃ καὶ τὸ Σύμπαν. Καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐμφανίζεται τὸ αὐτὸ πάλιν ἀξίωμα ὡς κενὸν σχεδὸν ρητορικὸν σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἐνῷ δὲν ἐπικυρώνουν πάντοτε τὰ πράγματα, ἀλλὰ πάντοτε τὸ μεταχειρίζονται, εἰς τὸ ἀλαθητὸν του ὁρκιζόμενοι, οἱ τρέφοντες ἀπεριόριστον πίστιν καὶ τυφλὴν λατρείαν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ μεμονωμένου ἀτόμου, οἱ περιφρονοῦντες πᾶσαν ἐκ τῶν προτέρων ἀρχὴν καὶ πειθαρχίαν ἐν τῇ δημιουργικῇ ἐργασίᾳ, ὡς ὑποδουλώνουσαν τὴν Τέχνην καὶ καταβιβάζουσαν τὴν Ποίησιν, οἱ τρέμοντες ἴσως τὴν ἀναρχίαν ἐν τῇ πολιτικῇ, ἀλλὰ περιπαθῶς περιπτυσσόμενοι αὐτὴν ἐν τῇ φιλολογίᾳ, ἀδιάλλακτοι ἰδανισταί, καὶ μαθηταὶ ἀκούσιοι τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου Φίχτε, ποῦ ἀντιτάσσει, ὡς ἀπόλυτον καὶ μόνην ὑπαρκτὴν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ὑποκειμένου ἀπέναντι τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου ὡς ὄντος φασματώδους καὶ κενοῦ, καὶ λέγει : «Τὸ φῶς δὲν εἶν' ἐκτὸς ἐμοῦ, εὑρίσκεται ἐντός μου, διότι ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς!» Ἀδιάλλακτοι ἰδανισταί, τῶν ὁποίων ὅμως ἐξομολογοῦμαι ὅτι μᾶλλον ἀγαπῶ τὸν πυρετόν, εὑρίσκων αὐτὸν λογικώτερον καὶ συμφερώτερον διὰ τὴν Τέχνην, ἡ ὁποία φεῦ! καμμίαν σχέσιν δὲν ἔχει πρὸς τὴν ἀπελπιστικὴν φυτοζωίαν τῶν πρώτων, τῶν σχολαστικῶν.

Ἀμφότεραι αἱ τάξεις, καὶ τῶν πρώτων, γεωμετρῶν τοῦ Ἀπείρου, καὶ τῶν δευτέρων, σημαιοφόρων τῆς πνευματικῆς ὑπερπαντοδυναμίας, ἔχουν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τοὺς ἀντιπροσώπους των κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν τῇ συγχρόνῳ νεοελληνικῇ λογοτεχνίᾳ, ὅσον στενὸς καὶ ἂν εἶνε ὁ κύκλος της, ὅσον βραδεῖα καὶ ἂν εἶνε ἡ κίνησίς της. Ἐλπίζω, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι θὰ μοῦ δοθῇ εὐκαιρία κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο νὰ εἴπω περὶ τούτων ἢ ἐκείνων, μὲ θάρρος καὶ μὲ εἰλικρίνειαν, τὴν γνώμην μου· γνώμην, ἡ ὁποία, ἂν τυχὸν σημαίνῃ κάτι, τὸ κάτι τοῦτο θὰ ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸ ὅτι αὕτη θὰ εἶνε τρόπον τινὰ ἡ ἀπήχησις τῶν ἰδεῶν φωτισμένου κύκλου ἀνθρώπων σκεπτομένων κ' αἰσθανομένων, παρὰ ἡ ἔκφρασις ἀτομικῶν ἐξ ὁλοκλήρου σκέψεων καὶ αἰσθημάτων. Ἀλλὰ πρῶτον πάντων ἀνάγκη παρίσταται ἔστω καὶ ἁπλῶς νὰ ὑποδειχθῇ ὅτι ἀμφότεραι αἱ τάξεις αὗται — καὶ οἱ σχολαστικοὶ ἀκόμη — δὲν σφάλλουν διότι πρεσβεύουν ἀπο-

Digitized by Google

λύτως ψευδῆ, ἀλλὰ διότι ἀδιαλλάκτως ὑπερτιμῶσι τὴν σημαντικότητα τῶν ὑπ' αὐτῶν πρεσβευομένων, τὰ ὁποῖα, ἢ οὕτως ἢ ἄλλως, περικλείουν ποσόν τι ἀληθείας, μέγα, μικρόν, ἐλάχιστον, κατὰ τὸ μέτρον τῶν περιστάσεων. Κατὰ ταῦτα τοῦ κλασικοῦ ἀποφθέγματος Spiritus flat ubi vult ἡ ἀλήθεια πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς σχετικὴ ἀλήθεια. Ναί· τὸ πνεῦμα κατὰ βούλησιν πνέει, ἀδέσμευτον ἐπιφέρεται· ἀλλ' ἡ βούλησις εἶνε κατ' οὐσίαν ἐλευθέρα; Ὑπεράνω αὐτῆς δὲν ἐκτείνεται ἡ φύσις ἡ συνέχουσα καὶ περιπλέκουσα τὴν βούλησιν μέσα εἰς τὸ ἀδιάσπαστον δίκτυον τῶν μοιραίων νόμων της; Οὕτω καὶ ἡ δύναμις ἐκείνη ποῦ φωτίζει, παρορμᾷ, κρατύνει καὶ παρακολουθεῖ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὴν ἐργασίαν του ἀπὸ τῆς πρώτης ἀστραπῆς τῆς συλλήψεως μέχρι τῆς τελευταίας γραμμῆς τῆς ἐκτελέσεως, ἡ δύναμις ἐκείνη τὴν ὁποίαν ***Ἔμπνευσιν*** ὀνομάζομεν, ὅσον καὶ ἂν ἐνεργῇ ἀσυνειδήτως, ὅσον αὐθόρμητος καὶ ἂν κατέρχεται, ὅσον ἀδούλωτος καὶ ἂν εἶνε, ὅσον καὶ ἂν εἶνε δυσσύληπτος καὶ δυσπερίγραπτος, οὐχ ἧττον ὑπόκειται πάντοτε εἰς νόμους, μᾶλλον ἢ ἧττον σαφεῖς, ἀλλ' ἀπαραγράπτους, καὶ ὑπὸ τῆς γνώσεως προάγεται καὶ ὑπὸ κανόνων ρυθμίζεται· διότι δὲ ὡς μεγαλόπτερος Πήγασος ἐλευθέρως εἰς ἰλιγγιώδη ὕψη ἀνίπταται καὶ τὸν ἥλιον ἀτενίζει, δὲν ἕπετ' ἐκ τούτου ὅτι δὲν κατέρχεται εἰς τὴν γῆν πειθαρχοῦσα καὶ δὲν ἀποδέχεται τὸν χαλινὸν τοῦ Λόγου καὶ δὲν ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν ξένων στοιχείων, ποῦ ὅσον καὶ ἂν φαίνοντ' ἐν ἀρχῇ ἄσχετα πρὸς τὸν προορισμόν της, δὲν ὑποβοηθοῦν διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον τὸ πέταγμά της. Καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀκριβείας τῶν λόγων μας παρέχουν αὐτὰ τὰ ἔργα τῆς Ἐμπνεύσεως, εἰς τοὺς πολιτισμένους λαούς, ἀπὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν ἕως σήμερον. Ἔργα τὰ ὁποῖα δύναται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο μεγάλας φυλάς: εἰς ἐκεῖνα ποῦ παρήχθησαν ἐλευθέρως ὅλως, ἢ ἄνευ προϋπάρχοντος προτύπου, ἢ ἐναντίον παντὸς προϋπάρχοντος τοιούτου· καὶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ παρήχθησαν ὄχι ἐλευθέρως ὅλως, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν προτύπων καὶ ὡρισμένων κανόνων. Καὶ τοιουτοτρόπως ἔχομεν τέχνην καὶ φιλολογίαν, εἰς τὰς ὁποίας τὴν πρώτην ὤθησιν παρέσχεν ἡ ποιητικὴ ἔξαρσις, καὶ πάλιν τέχνην καὶ φιλολογίαν, εἰς τὰς ὁποίας τὴν πρώτην ὤθησιν ἔδωκεν ἡ κριτικὴ σκέψις. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ κριτικοὶ ταξινομοῦν συνήθως εἰς κανόνας ὅ,τι ἀνακαλύπτουν εἰς τὰ προϊόντα τῶν ποιητῶν, τῶν προηγηθέντων αὐτῶν· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀληθεύει ὅτι ἐνίοτε οἱ ποιηταὶ θριαμβεύουν ἐφαρμόζοντες τὰ θεσπίσματα τῶν κριτικῶν τῶν προηγηθέντων αὐτῶν (1).

Ἡ ἀλληλεπίδρασις αὕτη ποιήσεως καὶ κριτικῆς, τῆς πρώτης, πλὴν τῆς κυρίας της ἐργασίας, ἐμψυχούσης τοὺς κριτικούς, τῆς δευτέρας, πλὴν τῆς κυρίας της λειτουργίας, ἐμπνεούσης τοὺς ποιητάς, ἀλλοῦ πουθενὰ δὲν γίνεται τόσον κατάδηλος ὅσον εἰς τὰ περιοδικὰ φύλλα τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται ἀποκλειστικῶς σκοποῦντα τὴν ὑποστήριξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς λογοτεχνίας, ἤ, γενικώτερον, τῆς Τέχνης. Τὰ περιοδικὰ ταῦτα, εἶνε διφυῆ τρόπον τινά, διότι καὶ διπλοῦν προορισμὸν ἀκολουθοῦσιν· ἐπιβάλλουν τὰς ἰδέας των δι' ἔργων καθαρῶς δημιουργικῶν, καὶ δι' ἔργων κυρίως συζητητικῶν· διὰ τῆς ποιήσεως, ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς μορφάς, ἄνευ τῆς ὁποίας πᾶσα κριτικὴ ἐργασία κινδυνεύει νὰ θεωρηθῇ σχολαστικὴ ματαιοπονία, καὶ διὰ τῆς κριτικῆς, ὑφ' ὅλους αὐτῆς τοὺς τύπους, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ὁποίας ἡ ποίησις, ἄστρον μυστηριῶδες καὶ πολλάκις λανθάνον, διευκρινίζεται καὶ ξεκαθαρίζεται καὶ προκαλεῖ τὴν προσοχὴν κατὰ πρῶτον καὶ τὴν ἐκτίμησιν βαθμηδὸν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν πνευμάτων ἐκείνων ποῦ δὲν εἶνε προδιατεθειμένα αὐθορμήτως νὰ τὴν ἀντιληφθῶσι. Πανταχοῦ διὰ τοιούτων φύλλων ἐγεννήθησαν, ἀνεπτύχθησαν, ἤκμασαν κ' ἐδοξάσθησαν αἱ φιλολογίαι, διὰ φύλλων γαληνίου δημιουργίας κ' ἐν ταὐτῷ σφοδροῦ πολέμου κατὰ παντὸς ἀντικειμένου εἰς τὰ τοιαῦτα ἢ τοιαῦτα ἰδανικά. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ φιλολογία ὁμοιάζει πρὸς τὴν πολιτικήν, ἀλλὰ πολιτικὴν ὅλως ἀπροσωπόληπτον, ἀγωνιζομένην ἀφ' ὑψηλοῦ ὑπὲρ τῶν εὐγενεστάτων ἰδεῶν. Τὰ φιλολογικὰ ταῦτα φύλλα δὲν ἔχουν σχεδὸν τίποτε κοινὸν πρὸς τὰ περιοδικὰ ἐκεῖνα ·ἀναγνώσματα τὰ ὁποῖα ἀποθηκεύουν εἰς τὰς στήλας των ἐκ παντοίων πανταχόθεν ἐρανισμάτων καὶ μεταφράσεων διάφορα τερπνὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ περίεργα τεμάχια, χωρὶς καμμίαν ἄλλην βαθυτέραν φιλοδοξίαν, ἐκ τῶν ἀρεσκόντων συνήθως εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ καταλλήλων πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τὰς οἰκογενειακὰς συναθροίσεις. Τὰ φιλολογικὰ φύλλα ταῦτα δὲν γεμίζουν σχεδὸν μὲ ἄλλο τίποτε παρὰ μὲ ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, δράματα, μελετήματα, φαντασιογραφήματα, καὶ φιλοσοφήματα καὶ περιγραφὰς καὶ βιογραφίας καὶ κρίσεις καὶ ἐντυπώσεις, ὅλα, τέλεια ἢ ἀτελῆ, ὁμαλῶς χωροῦντα ἢ ἀνωμάλως βαίνοντα, εὔκολα ἢ δυσκολονόητα, τοῦτο εἶνε δευτερευούσης σημασίας ζήτημα· ἀλλ' ὅπερ οὐσιῶδες, ὅλα **πρωτότυπα**, τουτέστιν ἐκφράζοντα ἢ ἀγωνιζόμενα νὰ ἐκφράσουν διὰ τῶν ποικίλων λογοτεχνικῶν εἰδῶν εἰλικρινῶς καὶ παραστατικῶς τὴν ψυχὴν τῶν λογοτεχνῶν, καὶ ὅπερ οὐσιωδέστερον, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρα καὶ τὸ ἦθος καὶ τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ὁμάδων ποῦ διερμηνεύουν αἱ ψυχαὶ αὗται, τοῦ λαοῦ ἐξ οὗ πηγάζουν, αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, τοῦ ὁποίου οἱ τοιοῦτοι συγγραφεῖς ἀποτελοῦν τὴν ἀληθῆ ἀριστοκρατίαν.

Ἀπό τινος χρόνου οἱ ἀναγνῶσται τῆς «Ἑστίας» δὲν ἀμφιβάλλω πῶς ἐννόησαν ὅτι τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ φιλοδοξία τοῦ περιοδικοῦ τούτου: νὰ συντελέσῃ ὄχι εἰς τήν, πρὸς τέρψιν πρόσκαιρον, μετάδοσιν ἐκ παντοίων ξένων εὐαρέστων, ἀλλ' ἀχαρακτηρίστων. ἐν σχέσει πρὸς ἡμᾶς δημοσιευμάτων, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπίρρωσιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ «Ἑστία» δὲν ἐνεφανίσθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐνώπιον τοῦ

---

(1) Τὰ περὶ τούτου θὰ ἐκτεθοῦν μὲ τὴν πρέπουσαν λεπτομέρειαν εἰς προσεχὲς ἄρθρον τῆς «Ἑστίας» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποίησις καὶ Κριτική.»

Digitized by Google

κοινοῦ ὡς φιλολογικὴ ἐπιθεώρησις, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ὡς ἁπλοῦν οἰκογενειακὸν φύλλον, ἀποθηκεῦον κατὰ μέγα μέρος ψυχαγωγικὰς καὶ ἠθοποιοὺς μεταφράσεις· ὁ σημερινὸς αὐτῆς τύπος, οὐσιωδῶς διάφορος τοῦ πρωτογενοῦς, προῆλθε κατ' ἀκολουθίαν πολυετοῦς βαθμιαίας ἐξελίξεως, ἥτις ὑφίσταται ἔτι καὶ προβαίνει καὶ δὲν προσέλαβεν ἀκόμη παγίαν διαμόρφωσιν· εἰς τρόπον ὥστε ἡ «Ἑστία» ἐκτελεῖ συγχρόνως δύο διαφόρους λειτουργίας: χρησιμεύει ἐν ταὐτῷ ὡς ἄχρουν ψυχαγωγικὸν ἀνάγνωσμα καὶ ὡς ὄργανον διαδόσεως χρωματισμένων φιλολογικῶν ἔργων καὶ ἰδεῶν· διπλῆ λειτουργία καὶ λίαν μὲν χαρακτηριστικὴ τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων, ἅτινα δὲν διεκρίθησαν ἀκόμη οὔτε ἔφθασαν εἰς τὴν αὐτοτέλειαν εἰς ἣν διατελοῦσιν εἰς ἄλλας χώρας ἕνεκα μακροχρονίου ἀναπτύξεως, ἀλλὰ καὶ ὄχι ὀλίγον ἐνοχλητικὴ εἰς δύο τάξεις ἀνθρώπων, ἐκ τῶν ἀποτελούντων παρ' ἡμῖν τὸ χιμαιρικὸν ὄν, τὸ κοινῶς, ἀλλ' ἀπροσφυῶς καλούμενον ***Κοινόν***. Ἡ μία τάξις σύγκειται ἐκ τῶν ἀγαθῶν παντὸς φύλου, ἡλικίας καὶ ἐπαγγέλματος ἀστῶν, ποῦ στενοχωροῦνται καὶ ἀγανακτοῦν διότι δὲν εὑρίσκουν πλέον εἰς τὰς στήλας τῆς «Ἑστίας», ὅπως ἄλλοτε, ἄφθονον συγκομιδὴν γαλλικῶν μυθιστορημάτων καὶ εὐφυολογιῶν καὶ γνώσεων διασκεδαστικῶν, καὶ κάπου κάπου καὶ κανὲν ποιηματάκι τοῦ καλοῦ παλαιοῦ καιροῦ «ποῦ ὁ τόπος εἶχε Μοῦσαν», κατὰ τὸν ἀστεῖον στίχον ἑνὸς ποιητοῦ, ὑμνολογοῦντος πρό τινος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον· οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εὐνόητον ὅτι ὅσον καὶ ἂν ζοῦν μεταξύ μας, ἀνήκουν ὁλοψύχως εἰς τὸν καλὸν παλαιὸν καιρὸν ποῦ ἐθεωρεῖτο μέγα φιλολογικὸν γεγονὸς ἡ μετάφρασις ἑνὸς μυθιστορήματος τοῦ Σύη ἢ τοῦ Πονσὸν Δε Τεραΐλ, καὶ πρότυπον σοφοῦ καὶ μεγαλοφυοῦς συγγραφέως ὁ μεταφραστής· πῶς νὰ μὴ ἀηδιάσουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν λ. χ. τοῦ Ψυχάρη, ἀπὸ τὴν ποίησιν τοῦ Μαρκορᾶ, ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ Πολυλᾶ, ἀπὸ τὸ ὕφος τοῦ Μητσάκη, ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ Καρκαβίτσα, καὶ ἀπὸ τὴν λοιπὴν εὐχαρακτήριστον παραγωγὴν τῶν πρεσβυτέρων ἢ νεωτέρων συνεργατῶν τῆς «Ἑστίας», παραγωγὴν τῆς ὁποίας ὁ καθεὶς ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ ψεγάδια εἰς τὰ καθέκαστα, ἀλλὰ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀρνηθῇ, παρὰ μὲ κίνδυνον νὰ παραλογισθῇ, τὴν μεγάλην σημασίαν; Ἡ δὲ δευτέρα τάξις τῶν ἐνοχλουμένων, πολὺ ἀραιοτέρα τῶν πρώτων, σύγκειται, ἁπλούστατα, ἀπὸ τοὺς ἀνυπομόνους προοδευτικούς, ποῦ ὅλο καὶ τὸ μέλλον ὀνειροπολοῦν, βδελύσσονται τὸ παρελθόν, καὶ δὲν ἀρκοῦνται οὐδ' εἰς τὸ παρόν, ὁσάκις τοῦτο ἐπιδεικνύει συμβιβαστικὰς διαθέσεις. Οὗτοι μετ' ἀγαλλιάσεως θὰ ἔβλεπαν τὴν «Ἑστίαν» ἐξαλείφουσαν καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη ποῦ τὴν συνδέουν μὲ τὸ παρελθὸν καὶ μεταβαλλομένην εἰς πάνοπλον ἀπὸ κορυφῆς μέχρις ὀνύχων φιλολογικὴν Revue. Εὐνόητον ὅτι ὅπως οἱ πρῶτοι στρέφονται πρὸς τὰ μνήματα, οὕτω καὶ οἱ δεύτεροι ἀναζητοῦν ἄστρα τῶν ὁποίων τὸ φῶς των δὲν ἔφθασεν ἀκόμη ἐδῶ κάτω, παραγνωρίζουν δὲ καὶ οὗτοι τὸν μέγαν νόμον τῆς Ἐξελίξεως, ὅστις βαίνει βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς. Καὶ εἰς τὸν νόμον τοῦτον, εἰς ὃν ἀπὸ τῶν μεγίστων μέχρι τῶν ἐλαχίστων δουλεύομεν πάντες, ὑπόκειται καὶ ἡ «Ἑστία.» Αὕτη, ὡς φαίνεται προδήλως, βαδίζει εἰς τὸν προορισμόν της, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἀρνηθῇ τὰς ποικίλας ὑποχρεώσεις ποῦ τὴν συνδέουν πρὸς τοὺς παλαιοτέρους καὶ τοὺς νεωτέρους καὶ τοὺς παντοίων ἀποχρώσεων ἀναγνώστας της. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ τρίτη τάξις ἀνθρώπων· οὗτοι ἂν αἰσθάνωνται τὸν ἔρωτα τῶν δευτέρων, ἀλλὰ δὲν συμμερίζονται τὴν ἀνυπομονησίαν των· θεωροῦσι δὲ μέγα καὶ εὐοίωνον σημεῖον τῶν καιρῶν τὸ ὅτι ἡ «Ἑστία», δίχως ν' ἀποβάλλῃ ἐντελῶς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ προσοικειοῦται τὸν νέον κατ' ἔτος καὶ στενώτερον, μέχρις ὅτου πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τῶν προφητῶν. Οἱ ἀμφιβάλλοντες ἂς ἀναδιφήσουν τοὺς δύο τόμους τοῦ 1892 ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρίσκεται συγκεντρωμένη ποικίλη φιλολογικὴ ἐργασία, κατὰ ποσὸν σχετικῶς ἴσως εὐάριθμος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ποιὸν αὐτῆς, μετά τινων ἄλλων ἐκλεκτῶν δημοσιευμάτων τοῦ λήξαντος ἔτους, ὄχι εὐκαταφρόνητος.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΓΙΑΤΙ;

Ποῦ ἰδῶ τὴν ἐλαφρότη σου, τὴν τόσο ξακουσμένη,
Ξανθοῦλα μου, ἀπὸ καλαμιά, θὰ πῇ ποῦ εἶσαι φτειασμένη.
Καὶ πάλι ἀφ' τὴ σκληρότη σου, ὅποιον κι' ἂν τυρρανήσῃς
Ὦ! θὲ νὰ πῇ ἀπὸ σίδερο πῶς σ' ἔπλασεν ἡ φύσις.
Μ' ἂν εἶσαι φῶς μου καλαμιά, γιατί, ρωτῶ μὲ πόνο,
Ἐγὼ νὰ μὴν εἶμαι φωτιά, γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ μόνο;
Καὶ πάλι ἂν εἶσαι σίδερο, γιατί στὴ δύναμί της
Ἡ φύσις δὲν ἐδιόριζε, νὰ γένω ἐγὼ μαγνήτης;

Circo d' Adria **Δ. Ι. ΜΑΡΓΑΡΗΣ**

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Στὴν πόρτα στέκει ἡ μάννα μου καὶ τ' ἄσπρο της τ' ἀχεῖλι
σὰ φύλλο τρεμουλιάζεται, σὰν ψάρι ποῦ σπαράζει.
Ἡ ἀδερφούλα μου «ἔχε γειά» μοῦ λέει μὲ τὸ μαντῆλι,
μιὰ τὸ σαλεύει, κ' ἔπειτα στὰ μάτια της τὸ βάζει.

—

Κι' ὁ ἀδερφός μου ὡς στὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου μὲ πηγαίνει,
μὲ πρόσωπο σὰ χαρωπό, μ' ἀθόλωτα τὰ μάτια·
μὰ νιώθω, σὰ μ' ἀγκάλιασε, πῶς βράζει κι' ἀνασαίνει,
πῶς σπαρταροῦν τὰ σπλάχνα του καὶ γίνουνται κομμάτια.

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

Digitized by Google

ΠΑΙΔΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ

ΡΩΜΗ[1]

Μετὰ τὰ βιβλία ἦλθεν ἡ σειρὰ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης τῆς παλαιᾶς. Οὐδεμία χώρα κατεῖχε τόσα ὅσα ἡ Ρώμη. Τὰ καλλιτεχνήματα ταῦτα εἶχον προσκομισθῆ πανταχόθεν ὅτε ἐκείνη ἦτο δέσποινα τοῦ κόσμου. Κατὰ τοὺς βαρβαρικοὺς χρόνους εἶχον ἐπικαλυφθῆ ὑπὸ τῶν ἐρειπίων τῶν οἰκιῶν ἢ τῶν ναῶν, ὧν αὐτὰ εἶχον ὑπάρξῃ τὸ κόσμημα. Ἤρκει νὰ γίνωσιν μικραί τινες ἀναζητήσεις διὰ νὰ ἀνευρεθῶσιν, ἀλλ' ἐπροτίμησαν τότε οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ τὰ ἀναζητήσωσι παρὰ τότε μόνον, ὅτε ἤθελον εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ τὰ καταλαμβάνωσι. Διὰ τοῦτο μόνον ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐξήχθησαν ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς γῆς τὰ ὡραῖα ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐξαφανισθῆ πρὸ χιλίων περίπου ἐτῶν. Ὁ Ἰούλιος ὁ δεύτερος μετεκόμισεν εἰς τὸ παλάτιον τῶν παπῶν τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις ἔπειτα ἐτοποθετήθη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βελβεδέρε, ἐκεῖ δὲ ἱδρύθη ἔπειτα καὶ ὁ ἐν ταῖς Θέρμαις τοῦ Τίτου ἀνευρεθεὶς Λαοκόων καὶ μετ' αὐτὸν ἡ Ἀριάδνη. Οὕτω λοιπὸν ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται αἱ θαυμασταὶ ἐκεῖναι συλλογαὶ τοῦ Βατικανοῦ, τοῦ Καπιτωλίου, τοῦ Λατερανοῦ, αἵτινες εἶναι ἀνυπέρβλητοι καθ' ὅλον τὸν κόσμον. Ἔχομεν ἐκεῖ τὴν παλαιὰν τέχνην ὁλόκληρον, ὄχι μόνον τὴν τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀριστουργήματα ἐκπροσωποῦντα θαυμασίως τὴν τέχνην τὴν ἑλληνικήν. Οἱ πλούσιοι Ῥωμαῖοι ἐθεώρουν ὡς κυριωτάτην πολυτελείας ἐπίδειξιν τὴν ἀπόκτησιν τῶν πρωτοτύπων ἔργων ἢ τοὐλάχιστον καλῶν ἀντιτύπων τῶν κυριωτάτων ἀριστοτεχνημάτων τῶν ἐνδόξων καλλιτεχνῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἤξευρον νὰ κάμνωσι καλὴν ἐκλογήν, διότι ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τῶν κατοικιῶν των ἀνευρέθη ὁ Μελέαγρος, ὁ Ἀθλητὴς τοῦ Λυσίππου, ὁ Σάτυρος τοῦ Πραξιτέλους, ἡ Πολιὰς Ἀθηνᾶ, ἡ Κνιδία Ἀφροδίτη, ὁ Μένανδρος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ θνήσκων Γαλάτης τοῦ Περγαμηνοῦ ἐργαστηρίου. Εἰς τὸν ζῆλον τῶν φιλοκάλων ἐκείνων ἀνδρῶν χρεωστοῦμεν τὸ ὅτι σήμερον ἐπισκεπτόμενοι τὰ μουσεῖα τῆς Ῥώμης λαμβάνομεν τόσον λαμπρὰν ἔννοιαν τῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων. Διότι ἔχει ἡ ἀπαράβλητος αὐτὴ πόλις καὶ τοῦτο τὸ προτέρημα, νὰ παρέχῃ δηλαδὴ εἰς τοὺς εἰς αὐτὴν πορευομένους πολλῷ πλείονα τῶν ὅσων προσεδόκων νὰ ἴδωσιν, ὅπερ δὲν συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς περιηγητάς.

Τὰ παλαιὰ ἀριστουργήματα ἐνέπνευσαν καὶ ἄλλα νεώτερα, διὰ τοῦτο δὲ ἐκεῖνα μᾶς εἶναι ἔτι πολυτιμότερα. Ἐχρησίμευσαν δηλαδὴ ὡς ὑποδείγματα εἰς τοὺς τεχνίτας τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐν Ῥώμῃ ἡ ἀκμὴ καὶ λαμπρότης τῆς Ἀναγεννήσεως συγκεντροῦται εἰς τρία ὀνόματα, τὰ μέγιστα τῆς μεγάλης ταύτης ἐποχῆς· τὸν Βραμάντην, τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον καὶ τὸν Ῥαφαήλ. Οὐδεὶς ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιόδῳ τῆς ἱστορίας παρήγαγεν αὐτὴ ἡ Ῥώμη πολλοὺς ἐξόχους ἄνδρας. Ὅσοι τὴν ἐλάμπρυναν εἴτε ἐν τοῖς γράμμασιν εἴτε ἐν τῇ τέχνῃ, προήρχοντο ἐκ τῶν ἄλλων τῆς Ἰταλίας μερῶν, ἡ δὲ Ῥώμη τοὺς εἵλκυσε μόνον πρὸς ἑαυτὴν καὶ ὠφελήθη ἐκ τῆς μεγαλοφυίας των, ἀλλὰ καὶ ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν σφραγῖδά της. Διὰ τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν ἡ Ῥώμη ἀνεκαινίσθη διὰ τρίτην φοράν. Ἂν ἠθέλομεν λεπτομερῶς νὰ μελετήσωμεν τὰ ἔργα των καὶ νὰ ἴδωμεν πάντα τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἔκτισαν ἢ ἐκόσμησαν, θὰ ἀπέβαινε πολὺ μακρὸς ὁ περίπατός μας, διότι πολλὰ παρήγαγον. Ἐπειδὴ δὲ φοβοῦμαι μήπως ἐκούρασαν τὸν ἀναγνώστην οἱ πολλοὶ δρόμοι, οὓς μετ' ἐμοῦ ἔκαμε, θὰ περιορισθῶ εἰς τὸ νὰ ὑποδείξω δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ὅ,τι νομίζω τὸ κάλλιστον ἔργον του, ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ τὴν τελειοτάτην ἔννοιαν τοῦ καλλιτεχνικοῦ του πνεύματος. Ἂν θέλωμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸν Βραμάντην, πρέπει νὰ ἴδωμεν τὸ παλάτιον τῆς Καγκελλαρίας, τὸ κάλλιστον ἀναντιρρήτως τῆς Ῥώμης. Ὁ Ῥαφαὴλ εὑρίσκεται ὁλόκληρος ἐν τῷ Βατικανῷ. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἐν τῇ Σιξτίνῃ καπέλλᾳ. Πρὸ πάντων ὅμως πρέπει νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν Ἅγιον Πέτρον, ὅστις ἐν Ῥώμῃ συνοψίζει τὴν Ἀναγέννησιν. Ἤκουσα πολλάκις νὰ λέγωσιν ὅτι ὁ Ἅγιος Πέτρος δὲν κάμνει τὴν δέουσαν ἐντύπωσιν εἰμὴ ἀφ' οὗ τις τὸν ἴδῃ ἐπὶ μακρὸν καὶ ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταλάβῃ τις οὔτε τὸ κάλλος οὔτε τὸ μεγαλεῖόν του. Ἐγὼ δὲ ὁμολογῶ μὲν ὅτι οὐδέποτε εἰσῆλθον εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον χωρὶς νὰ συγκινηθῶ, ἀλλὰ λέγω ὅτι ἡ πρώτη μάλιστα ἐπίσκεψις ἀφῆκεν εἰς ἐμὲ ζωηροτέραν ἀνάμνησιν, διότι εἶδον κατὰ πρῶτον τὸ σύνολον αὐτοῦ καὶ ἀκριβῶς τὸ σύνολον τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἶναι θαῦμα ἐξαίσιον. Πρέπει τις ἐκ τοῦ πλησίον καὶ λεπτομερῶς νὰ παρατηρήσῃ τὰ πράγματα διὰ νὰ ἀντιληφθῇ καὶ νὰ διακρίνῃ τὰ μέτρια, τὰ ταπεινότερα, τὰ καλαισθητικὰ σφάλματα, ἀλλ' ὅταν δι' ἑνὸς βλέμματος περιλάβῃ τὸ σύνολον, αἱ ἀτέλειαι τῶν μερῶν ἐξαφανίζονται, τὸ δὲ ὅλον συγχέεται καὶ συναρμονιοῦται. Ἀντιθέτως λοιπὸν πρὸς τὰ συνήθως λεγόμενα ἔχω τὴν ἰδέαν ὅτι ἀμέσως συλ-

1 Τέλος· Ἴδε σελ. 39.

Digitized by Google

λαμβάνει τις ζωηρότατον τὸ συναίσθημα τῆς ἀμετρίας τοῦ οἰκοδομήματος, ἀλλὰ τὰ μέρη τόσην ἔχουσι πρὸς ἄλληλα ἀναλογίαν, ὥστε ἡ ἀμετρία ἐκείνη φαίνεται φυσικὴ καὶ δὲν ἐκπλήττει. Ἐλέχθη

Ο ΠΑΠΑΣ ΛΕΩΝ Ο ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ὅτι τοῦτο εἶναι ἀρχιτεκτονικὸν σφάλμα τοῦ οἰκοδομήματος, ἐγὼ νομίζω ὅτι τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι μέγιστον τῆς τέχνης κατόρθωμα. Ἐπίσης ἐλέχθη ὅτι δὲν εἶναι πολὺ θρησκευτικὸς ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἁγίου Πέτρου· ὁ Ἅγιος Πέτρος δὲν εἶναι ἐξ ἅπαντος ἐκ τῶν μυστηριωδῶν ἐκείνων προσευκτηρίων, τὰ ὁποῖα ἐπίτηδες γίνονται διὰ τὴν ἀπομόνωσιν τῆς προσευχῆς καὶ τῆς κατανύξεως, εἶναι κατασκεύασμα δόξης καὶ θριάμβου. Ἡ θρησκεία, ἥτις ἀνήγειρεν εἰς ἑαυτὴν τὸν πολυτελῆ τοῦτον ναόν, τὸν ἐτοποθέτησεν ἐπίτηδες πλησίον εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς κοιτίδα, διὰ νὰ δύναται πᾶς τις εὐχερῶς νὰ ἀναμετρῇ τὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἔκαμε. Τὸν ἐπλήρωσε πασῶν τῶν ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος αὐτῆς, μετὰ εὐαρεσκείας ἀνέπτυξεν ἐκεῖ καὶ ἐπέδειξεν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ ὑπερήφανον αὐτὴν τὴν ἰδίαν, συνεκάλεσε πάσας τὰς τέχνας διὰ νὰ ὑμνήσωσι τὴν νίκην της. Διὰ πάντα χριστιανὸν ἔχοντα τὴν πίστιν ὅτι τὸ δόγμα του εἶναι προωρισμένον νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ, τὸ θέαμα εἶναι μέγα.

Ὅταν κατὰ τὰ ἰωβιλαῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συνεκάλουν εἰς τὴν Ῥώμην πᾶσαν τὴν χριστιανοσύνην, ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου ἐκείνου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐχώρει χιλιάδας ἀνθρώπων, ἐν τῷ μέσῳ τῆς λαμπηδόνος τῶν μαρμάρων καὶ τῆς μαρμαρυγῆς τῶν μωσαϊκῶν, μεταξὺ τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἁγίων καὶ τῶν τάφων τῶν παπῶν, ἠγείρετο ὁ Ἄκρος Ἀρχιερεὺς διὰ νὰ εὐλογήσῃ τὰ πλήθη, τὰ ὁποῖα τὸν προσεκύνουν, φαντάζομαι ὅτι πολλοὶ θὰ ἐπίστευον ὅτι παρίστανται εἰς τὰς σκηνὰς ἐκείνας τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλήμ, ἃς προανήγγειλαν τὰ ἱερὰ Βιβλία, προσμένουσι δὲ αἱ εὐσεβεῖς καὶ πάσχουσαι ψυχαί, καθ' ἃς πάντες οἱ πιστοί, ὅσοι ἐδοκιμάσθησαν ἐν τῇ ζωῇ, διεσκεδασμένοι καθ' ὅλον τὸν κόσμον, θὰ συνενωθῶσιν ἐν τῇ χαρᾷ καὶ τῷ θριάμβῳ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας. Καὶ μήπως τοῦτο δὲν εἶναι μία ἀκόμη μορφὴ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος;

Ἤθελον νὰ σταματήσω ἐδῶ. Ἐφθάσαμεν εἰς τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος. Εἶναι ἡ στιγμή, καθ' ἣν αἴφνης ἡ λαμπρότης τῆς Ἀναγεννήσεως ὠχριᾷ. Ὁ Βραμάντης καὶ ὁ Ῥαφαὴλ ἀπέθανον, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος θὰ ἀποθάνῃ καὶ αὐτός. Ὁ Ἅγιος Πέτρος περατοῦται ὁπωσδήποτε ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν μετρίων τεχνιτῶν, οἵτινες ἐνίοτε ἀλλοιοῦσι τὰ σχέδια τῶν μεγάλων προκατόχων των. Εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἐπαύριον τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἐφιλοτέχνησε τὸν **Μωϋσῆν** καὶ ἐζωγράφισεν ὁ Ῥαφαὴλ τὴν **Μεταμόρφωσιν** καὶ ἤδη ἤρχισεν ἡ παρακμή, ἀλλ' εἶναι παρακμή, ἥτις καὶ πνεῦμα ἔχει καὶ δραστηριότητα. Ἐργάζονται ἀκόμη πολύ, ἂν καὶ ὄχι τόσον καλῶς. Οἱ πάπαι καὶ οἱ καρδινάλιοι ἔχουσιν ἀκόμη τὴν ἀγάπην ἐκείνην πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἣν ἐκληρονόμησαν παρὰ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Φιλοδοξοῦσι νὰ κτίζωσιν ἢ νὰ κοσμῶσιν ἐκκλησίας, ὡς οἱ μεγιστᾶνες τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ Τραϊανοῦ ἐφιλοδόξουν νὰ κτίζωσιν οἰκοδομήματα δημόσια. Κατὰ φυσικὸν λόγον αἱ ἐκκλησίαι αὗται εἶχον τὸν ἀρχιτεκτονικὸν ῥυθμὸν τοῦ συρμοῦ, ὁ δὲ ῥυθμὸς οὗτος δὲν εἶναι καλός. Ὁ Gesù τοῦ Βινιόλη γίνεται εἰς τὸ ἑξῆς τὸ ὑπόδειγμα πάντων τῶν ἀρχιτεκτόνων. Ἀποφεύγουσι τὰ ἁπλᾶ διαγράμματα καὶ τὴν εὐθεῖαν γραμμήν, ἐπιζητοῦσι τὸ γραφικόν, τὸ λαμπρόν, τὸ τεχνότροπον καὶ μεγαλότεχνον, φορτώνουσι τὰ κοσμήματα καὶ προσπαθοῦσι νὰ παρα-

Ο ΜΩΫΣΗΣ ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΓΕΛΟΥ

γάγωσιν ἀλλοκότους ἐντυπώσεις. Ὁ δὲ τύπος τῆς ἀλλοκότου ταύτης περισσοτεχνίας ἀνευρίσκεται μάλιστα ἐν τῇ λεγομένῃ Κρήνῃ τοῦ Τρέβη, ἥτις ἔχει ἀληθῶς θεατρικὴν τὴν διακόσμησιν. Καὶ ὅμως τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καλλιτεχνικὰ μηχανήματα ἔχουσι

Digitized by Google

Ο ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ

Digitized by Google

καὶ τὰ καλά των. Βλέπει τις ἐκεῖ εὐφυΐαν, παραγωγικὴν ἐπίνοιαν καὶ πολλὴν εὐχέρειαν ἐκτελέσεως. Ταῦτα πάντα παράγουσι σκηνογραφικήν τινα ἐντύπωσιν, ἥτις ἐξηγεῖ διατί ἤρεσκον τόσον πολὺ εἰς τὴν ἐποχήν των. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὰ καταδικάζῃ τις συλλήβδην, ὅπως συνήθως κάμνουσιν οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες δὲν θέλουσιν οὔτε ἐπιμελῶς νὰ τὰ ἴδωσιν οὔτε νὰ τὰ ἐξετάσωσιν. Ἡ Ῥώμη εἶναι πλήρης μνημείων τῆς τοιαύτης τέχνης, ἂν δέ τις ἐκ τῶν προτέρων ἀποφασίσῃ νὰ μὴ τὰ ἴδῃ, θὰ χάσῃ πολλὴν καλλιτεχνικὴν τέρψιν. Πρέπει τοὐναντίον νὰ καταβάλωμέν τινα προσπάθειαν ὅπως τὰ ἐννοήσωμεν καὶ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ κατορθωθῇ τοῦτο. Ὡς πρὸς τὴν τέχνην ἡ Ῥώμη μᾶς διδάσκει νὰ εἴμεθα ἀνεκτικοί. Ἐν πόλει, ἥτις περιλαμβάνει μνημεῖα ὄχι μιᾶς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ δύο ἢ τριῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ὅπου τὰ μνημεῖα εἶναι τόσον ἀπ' ἀλλήλων διάφορα, ἂγ καὶ πάντα ἀξιοθαύμαστα, πρέπει καὶ τὸ πνεῦμα νὰ ἔχῃ τις ἀπροκατάληπτον καὶ τὴν καλαισθησίαν εὐρεῖαν. Ἔπειτα πρέπει νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἀκόμη ὅτι ἡ τέχνη αὕτη τῆς παρακμῆς ἔχει καὶ ἱστορικὴν σημασίαν διότι ἐκπροσωπεῖ δύο αἰώνων ρωμαϊκὸν βίον, τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναιρέσωμεν καὶ ὅστις μᾶς εἰσάγει εἰς μίαν κοινωνίαν λίαν κομψὴν καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀξίαν νὰ τὴν γνωρίσωμεν.

Ἰδοὺ λοιπὸν τί προτείνω νὰ γίνῃ διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ εὕρωμέν τινα εὐχαρίστησιν ἐν τῇ θέᾳ τῶν διαστρόφων ἀγαλμάτων τοῦ Βερνίνη καὶ νὰ ὑπομείνωμεν τὰς ἀλλοκότους προσόψεις τοῦ Βορρομίνη, ἔστω καὶ ἀφ' οὗ ἐθαυμάσαμεν τὰ ἀριστοτεχνήματα τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν κοινωνίαν, δι' ἣν τὰ μνημεῖα ταῦτα κατεσκευάσθησαν. Οἱ τεχνῖται ἐκεῖνοι εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἐποχήν των, ἡ ἐποχή των θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν. Ἔχομεν δὲ ἀκριβῶς, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἐποχὴν ταύτην, τοὐλάχιστον περὶ τὰ τέλη της, ἓν ὡραιότατον βιβλίον, τὸ λεπτότατον, καθαπτικώτατον καὶ ἀληθέστατον ἐξ ὅσων ἡ Ῥώμη ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ἐπισκεφθέντας αὐτήν· τὰς **Ἐπιστολὰς** τοῦ προέδρου de Brosses.

Ὁ de Brosses ἦτο δικαστικὸς ἀνὴρ πολυμαθέστατος, λίαν ἐντριβὴς περὶ τὴν λατινικὴν ἀρχαιότητα, διὰ τοῦτο δὲ ἀνῆκε καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ πλὴν τούτων ἦτο καὶ εὐφυέστατος καὶ ἠγάπα μετὰ πάθους τὴν καλλιτεχνίαν, ἧς ἦτο ἄριστος γνώστης. Ἔχων λοιπὸν τοιαύτην καλαισθησίαν καὶ τόσας γνώσεις ἐταξείδευσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καί, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐγοητεύθη ὑπ' αὐτῆς. Ἐν Ἰταλίᾳ διέτριψε περὶ τὸ ἓν ἔτος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀποκομίζων ἐκ τοῦ ταξειδίου του ζωηρὸν θαυμασμὸν ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ θαυμασμὸν εἰλικρινῆ καὶ ἀπηλλαγμένον πάσης προκαταλήψεως. Σήμερον, ὅτε τόσαι περιγραφαὶ τῆς Ἰταλίας ἔχουσι δημοσιευθῇ, τὴν γνωρίζει τις πρὶν ἢ τὴν ἴδῃ καὶ ὑφίσταται ἀκουσίως τὴν ἐπίδρασιν ἐκείνων, ὅσοι τὴν εἶδον πρότερον καὶ τὴν περιέγραψαν. Ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ, ὃν ὑπὲρ αὐτῆς αἰσθάνεται, ὑπάρχει πάντοτε μέγα μέρος ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἀνάμνησιν ἢ τὴν μίμησιν. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως τοῦ de Brosses, ὅτε ἦσαν σπανιώτερα τὰ ταξείδια, ἠδυνήθη ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος νὰ ἀφιερωθῇ μᾶλλον εἰς τὰ ἰδικά του συναισθήματα, αἱ δὲ ἐντυπώσεις του εἶναι ὅλως προσωπικαὶ καὶ ἀνεπίδραστοι. Δὲν μᾶς διηγεῖται παρὰ ὅ,τι αὐτὸς ᾐσθάνθη καὶ ὅπως τὸ ᾐσθάνθη, ἡ δὲ ἀρετὴ αὕτη κατήντησε τόσον σπανία παρὰ τοῖς περιηγηταῖς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὥστε εὐχαριστούμεθα πολὺ ἀνευρίσκοντες αὐτὴν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ de Brosses. Ὁ κυριώτατος ὅμως λόγος δι' ὃν μᾶς τέρπει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον, εἶναι ὅτι μᾶς περιγράφει μίαν κοινωνίαν πολὺ περίεργον καὶ ἡ ὁποία δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἡ Ἰταλία τὴν ὁποίαν εἶδε καὶ εἶδε μάλιστα τόσον καλῶς, οὐδαμῶς ὁμοιάζει πρὸς τὴν Ἰταλίαν τὴν ὁποίαν ἡμεῖς τώρα βλέπομεν. Εἶναι ἡ Ἰταλία τοῦ δεκάτου ἑβδόμου καὶ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, μᾶς δεικνύει δὲ κατὰ τρόπον τῷ ὄντι ἐκπληκτικὸν πῶς ἡ Ἰταλία ἐκείνη ἔζησεν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1740 τὴν ἐπεσκέφθη, δὲν εἶχε πλέον οὔτε μεγάλους συγγραφεῖς οὔτε μεγάλους καλλιτέχνας, πᾶσαι δὲ αἱ τέχναι, πλὴν τῆς μουσικῆς, εὑρίσκοντο εἰς πλήρη παρακμήν, χωρὶς οἱ Ἰταλοὶ νὰ μεριμνῶσι πολὺ διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην. Ἡ Ἰταλία ἀνεπαύετο ἐν ἱλαρᾷ ἀπραξίᾳ ἀπὸ τῆς μακρᾶς αὐτῆς παραγωγικῆς ἐργασίας, ἀπὸ τῆς πυρετώδους ἐκείνης καὶ ἀδιακόπου ἐνεργείας καὶ ἐξευρέσεως, ἥτις τὴν κατεπόνει ἀπὸ τοῦ Δάντου μέχρι τοῦ Γιόττου. Αἱ φροντίδες τοῦ βίου τοῦ πολιτικοῦ δὲν εἶχον ἀκόμη ἀφυπνισθῇ παρ' αὐτῇ οὐδ' ἐφαντάζετο ἀκόμη νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἢ νὰ ὀνειροπολήσῃ τὴν ἑνότητά της. Ἔστεργε τὰ παρόντα, ἦτο εὐτυχὴς ζῶσα μόνον, παρεδίδετο δὲ μετὰ χαρᾶς εἰς τὰς τέρψεις τοῦ βίου καὶ τὴν ἀφροντισίαν. Οἱ ἡγεμονίσκοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο πολιτικῶς διαμεμοιρασμένη κατεστρέφοντο δαπανῶντες ἀφειδῶς εἰς συντήρησιν πολυτελῶν αὐλῶν, αἱ δὲ ὑφιστάμεναι ἀκόμη δημοκρατίαι οὐδεμίαν ἄλλην πολιτικὴν ἀσχολίαν εἶχον ἢ νὰ ἐπινοῶσι νέας ἑκάστοτε διασκεδάσεις. Τοιαύτην εἶδε τὴν Ἰταλίαν καὶ τοιαύτην περιέγραψεν αὐτὴν ὁ de Brosses, ὁ δὲ Στένδαλ, ὅστις τόσον καλῶς τὴν ἐγνώριζεν, ὁμολογεῖ περὶ αὐτοῦ ὅτι «οὐδεὶς ξένος εἶδεν οὐδὲ ἔκρινε τὴν Ἰταλίαν κάλλιον τοῦ de Brosses οὔτε πρὸ αὐτοῦ οὔτε μετ' αὐτόν». Τὴν ἀντέγραψε δὲ ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ, τὴν θέτει ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας μὲ τὰ παράξενά της ἤθη καὶ τὰς παραδόξους ἀντιθέσεις της, τοὺς *ἀββάδες* της μὲ τὰ κόκκινα τακούνια «οἵτινες ἐν δημοσίῳ θεάματι καὶ ἐνώπιον τεσσάρων χιλιάδων ἀνθρώπων ἀφίνουσι νὰ τοὺς κτυπῶσιν εἰς τὴν μύτην μὲ τὸ ριπίδιον περιβόητοι ἑταῖραι», τὰς καλογραίας της αἱ ὁποῖαι μαχαιρώνονται χάριν ἑνὸς ἐρωμένου, τὰς ἐντίμους κυρίας της τὰς ὁποίας παρακολουθεῖ πάντοτε ὁ τακτικὸς συνοδός των «ἀπὸ τόσον πλησίον, ὥστε οὐδὲ κλωστὴ δύναται νὰ χωρήσῃ ἀναμεταξύ των», τοὺς ἄρχοντάς της «τοὺς τεθαμμένους ἐντὸς μιᾶς φενάκης ὑπερβαινούσης πᾶν μέτρον καὶ πᾶσαν πιθανότητα», τοὺς ἀξιωματικούς της τοὺς τόσον καλοενδεδυμένους καὶ τόσον κομψοὺς **αοί**

Digitized by Google

ὁποῖοι ὅμως δὲν εἶδον ἄλλα πυρὰ παρὰ τὰ τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου», τὰ θέατρά της, ὅπου βλέπει τις περισσοτέρους καλογήρους παρὰ εἰς τὰς λιτανείας καὶ ὅπου, κατὰ τὰ διαλείμματα, αἱ μεγάλαι κυρίαι περιφέρουσι δίσκον διὰ τὸ ἔλαιον τῆς ἐνοριακῆς των ἐκκλησίας, τὰ μοναστήριά της «ὅπου αἱ καλογραῖαι κάμνουσι τρόπον, ὥστε νὰ διακρίνηται ἡ εὐμορφία των, δι' ἑνὸς μικροῦ καὶ κομψοῦ κεφαλοδέσμου, ἑνὸς καλῶς ἐφηρμοσμένου φορέματος ἀφίνοντος τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς ὤμους γυμνούς, ἀπαράλλακτα ὅπως κάμνουσιν αἱ ἠθοποιοὶ εἰς τὸ θέατρον». 'Αλλαχοῦ μᾶς περιγράφει τὴν παπικὴν 'Ρώμην κατὰ τὰς ταραχὰς καὶ τὰς ραδιουργίας τῆς ἐκλογῆς ἑνὸς Πάπα ἢ τὴν Νεάπολιν μὲ τοὺς ***Λαζαριέλλους*** της «τὸν ἀπαισιώτατον συρφετόν, τὴν ἀηδεστάτην ψώραν, ἥτις ἔχει ποτὲ ἑρπύσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς» ἢ τὴν Βενετίαν καὶ τὰς παραφροσύνας τῶν ἀπόκρεών της αἱ ὁποῖαι διαρκοῦσιν ἐπὶ ἓξ μῆνας «καὶ καθ' ἃς δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐξερχόμενος ἄνευ προσωπίδος, οὔτε τοῦ Πάπα ὁ ***νούντσιος*** οὔτε ὁ φύλαξ τῶν Καπουκίνων». Ὅλος ὁ παράξενος ἐκεῖνος κόσμος, ὅταν ἀναγινώσκωμεν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ προέδρου de Brosses, παρέρχεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ὡς μία παράκοπος ὀπτασία. Διὰ νὰ τὸν ἀντιληφθῶμεν καὶ νὰ τὸν καταλάβωμεν κάλλιον, ἂς τὸν τοποθετήσωμεν ἐντὸς τῶν παλατίων ἐκείνων, περὶ ὧν ἐλέγομεν, ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν, πλησίον εἰς τὰς κρήνας ἐκείνας, ἀναμέσον τῶν ἀγαλμάτων, ἃς ἵδρυσαν οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βαρνίνη. 'Εκεῖνο τὸ περίμεσον ἁρμόζει εἰς αὐτόν· ἐκεῖ καὶ αὐτὸς θὰ μᾶς φανῇ ζωντανώτερος καὶ εἰς τὰ νεκρὰ ἐκεῖνα καὶ ἀπηρχαιωμένου πλέον συρμοῦ μνημεῖα θὰ δώσῃ ὀλίγην ζωήν.

Τὰ πάντα ἤλλαξαν σήμερον, ἡ δὲ 'Ρώμη εἶναι καὶ πάλιν ἐν τῷ ἀνακαινίζεσθαι — ἂν διὰ τὸ καλόν της καὶ πρὸς δόξαν της, βραδύτερον θὰ γνωσθῇ. — 'Οπωσδήποτε τώρα ἐρρίφθη εἰς τὸν θορυβώδη βίον τῆς πολιτικῆς. Ἡ πόλις τῶν Καισάρων καὶ τῶν Παπῶν ἔγινεν ἡ πρωτεύουσα ἑνὸς μεγάλου νεωτέρου Κράτους. Πρέπει νὰ ὑποστῇ τὰς συνεπείας. Διὰ νὰ προσαρμόσωσι δὲ αὐτὴν πρὸς τὴν νέαν της κατάστασιν, κατεδαφίζουσι τὰς παλαιὰς συνοικίας, ἀνοίγουσιν ὁδούς, κτίζουσιν οἰκίας μεγάλας, ἀλλ' ἀτέχνους. 'Απὸ τοῦδε εἶναι δύσκολον νὰ εὕρῃ τις πλέον ἐν Ρώμῃ τὴν ἡσυχίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀπομόνωσιν, ὅπερ ἀπετέλει ἄλλοτε τὴν κυριωτάτην τέρψιν τῆς ἐκεῖ διατριβῆς. 'Οσημέραι ἡ πόλις ἀποβάλλει τὴν ἰδιορρυθμίαν της καὶ βέβαιον εἶναι ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ τὸ κακὸν θὰ χειροτερεύσῃ. Ὅσοι θέλουσιν ἀκόμη νὰ ἀναπνεύσωσι τὸ ἄρωμα τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ ἴδωσι τὴν Ρώμην πρὶν ἢ γίνῃ ὁριστικῶς μία μεγάλη πόλις ὁμοία πρὸς πάσας τὰς ἄλλας, πρέπει νὰ σπεύσωσιν.

Σ. Κ. Σ.

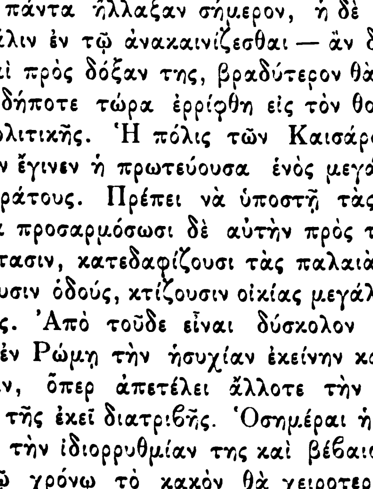

Η ΖΩΗ ΕΝ ΕΠΑΡΧΙΑι

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Πονηραὶ ἐπῆλθον ἡμέραι. Ὅλαι αἱ μουσικαὶ τοῦ Κράτους διαλύονται χάριν οἰκονομίας. Τὸ κακὸν αἰσθητότερον ἀποβαίνει εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν ὅσαι ἐναννουρίζοντο δὶς ἢ τρὶς τῆς ἑβδομάδος ὑπὸ τῶν ἤχων τῶν ὀρειχαλκίνων ὀργάνων τῆς μουσικῆς τοῦ συντάγματος. Ὅσοι δὲν ἔζησαν εἰς ἐπαρχίαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὸ προσγινόμενον ἀδίκημα ὑπὸ τῆς ἀπηνοῦς οἰκονομικῆς ἀνάγκης τοῦ ἔθνους. 'Ατυχεῖς ἐπαρχιῶται, δι' ἡμᾶς πλέον ἀπέπτη πᾶσα καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυσις, πᾶσα εὐφρόσυνος κοινωνικὴ συγκέντρωσις, ἐξ ἧς τόσην ἀνακούφισιν ἠρύετο ἡ ὀκνηρὰ καὶ μονότονος ἐπαρχιακὴ ζωή μας. Πόσην ἱστορίαν ἀνελίξεως κατέχει ἡ κλασικὴ μουσικὴ τοῦ Συντάγματός μας, πόσας ἀναμνήσεις διεγείρει! Τί ὑπεφέραμεν ἕως ὅτου νὰ τὴν ἴδωμεν μεταξύ μας, ἐμπεδουμένην βαθμηδὸν καὶ καθισταμένην ἐπὶ τέλους ἀναπόφευκτον ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ὑπάρξεώς μας, καὶ σήμερον τὸ ἰδανικόν μας αὐτό, οὕτως εἰπεῖν, δι' ὃ ἄνευ ὑπερβολῆς ἀπεδεχόμεθα τὴν ζωὴν καὶ τοὺς ἀγῶνάς της, ἐπιεικέστερον, ἀνεκτικώτερον. Πρὸ τοῦ ἀναποφεύκτου αὐτοῦ ἀδικήματος, πρὸ τῆς πικρᾶς αὐτῆς δυστυχίας, ἔλθετε λοιπὸν μετ' ἐμοῦ, φίλοι συνεπαρχιῶται, ἵνα δι' ἑνὸς ἐπιβαλλομένου μνημοσύνου ἑνώσωμεν τὰς δεήσεις μας ὑπὲρ τῆς αἰωνίας ἀναπαύσεως τῶν γλυκυτάτων ἀναμνήσεων τῆς μουσικῆς τοῦ Συντάγματός μας. Θὰ εἶνε ἡ μόνη παρηγορία, ἡ δυναμένη νὰ ἐπιχύσῃ ὀλίγον βάλσαμον ἐπὶ τῆς μεγάλης θλίψεως ὅλων μας.

Τίς θὰ τὸ πιστεύσῃ ὅτι ὑπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν οἱ πατέρες μας οὐδεμίαν ᾐσθάνοντο ἀνάγκην μουσικῆς ἀπολαύσεως, ἣν ἀποστερούμενοι νῦν ἡμεῖς ἐπιστέλλομεν εἰς τὰς στήλας τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων συγκινητικὰς ἀνταποκρίσεις, ὁμοθύμως διαμαρτυρόμενοι, ὅτι γινόμεθα θύματα τυραννικῶν νομοσχεδίων, ψηφιζομένων ὑπ' ἀνθρώπων οὐδεμίαν ἰδέαν ἐχόντων περὶ μουσικῆς, ὡς μόνου μέσου ἐξευγενίσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς; Καὶ ὅμως αὐτὸ τοὐλάχιστον διδάσκει ἡ ἱστορία. Πρὸ εἰκοσιπέντε ἀκόμη ἐτῶν τὸ ὀλιγώτερον, ὑπῆρξαν ἄνθρωποι παρ' ἡμῖν, οἵτινες εἰς τὸ πρῶτον ἀνάκρουσμα τῆς πρωτοφανοῦς τότε μουσικῆς, ἔστρεψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀπορήσαντες πῶς ἐνῷ οὗτος ἐξηπλοῦτο διαυγὴς καὶ γλυκύτατος, ἐ μ π ο υ μ π ο ύ ν ι ζ ε ν, καὶ οἵτινες ἐννοήσαντες ἐπὶ τέλους πόθεν προήρχοντο αἱ ἀκατάληπτοι αὐταὶ βρονταί, ἐξήπλωσαν ἠρέμα τὰς καππότας καὶ τὰ χράμια των πέριξ τῶν ἀνακρουόντων μουσικῶν, ἐκάθισαν ἐπ' αὐτῶν οἰκογενειακῶς διπλοπόδι, ἀφεθέντες εἰς πλήρη προσοχὴν καὶ ἀφωνίαν κατὰ τὴν πρώτην μουσικὴν των ἀπόλαυσιν. Καὶ ὑπῆρξαν ἀκόμη ἄνθρωποι, ἐξ ἡμῶν τῶν τοσοῦτον καταπληκτικῶς ἐχόντων ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τῆς μουσικῆς, οἵτινες, ὅταν εἶδον ἀποβιβασθέντας εἰς τὴν γῆν των ἔκ τινος προσωρμισμένου ἀγγλικοῦ σκάφους, ὁμίλους ἐρυθροφόρων Ἄγγλων μὲ τὰ ὀρειχάλκινα ὄργανα ὑπὸ μάλης, καὶ τὰ σιδηρᾶ ἀναλόγια ἀνὰ χεῖρας, ἐφαντάσθησαν ὅτι ἡ 'Αγγλία ἐφήρμοζεν ἐμπράκτως τὰς περὶ κατοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἰδέας καὶ ἀξιώσεις της, ἐκλαβόντες ἁπλούστατα ὡς πολεμικὰς συσκευὰς τὰ μουσικὰ ὄργανα! Καὶ δὲν εἶνε μακρὰν προσέτι ὁ χρόνος, καθ' ὃν τὸ ὡραῖον φῦλόν μας, ἂν ἤθελε νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰς τακτικὰς ἀνακρούσεις τῆς

Digitized by Google

μουσικῆς τοῦ Συντάγματος, ἔπρεπε ν' ἀψηφήσῃ τὰς ἠκονισμένας γλώσσας ὁλοκλήρου προληπτικῆς κοινωνίας.

Δὲν θέλω νὰ εἴπω ὅτι τὰ ἀνέκδοτά μου ταῦτα ἀπορρέουν ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων, ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προέρχονται ἐκ τῶν περισσοτέρων, ἄλλως δὲ οὐδεμίαν μομφὴν ἀποδίδουσιν εἰς ἡμᾶς, τοὺς σημερινοὺς ἐπαρχιώτας, ἀφοῦ τοσαύτην ἐπίδοσιν ἔχομεν δείξῃ πρὸς τὴν μουσικήν. Τοὐλάχιστον τοῦτο, θὰ ἔπραττε σφάλμα ἀσύγγνωστον, ὅστις ἤθελε μᾶς τὸ ἀμφισβητήσῃ, προσκρούων πρὸς αὐτὴν τὴν πραγματικότητα. Τίς, παρευρεθεὶς ποτὲ ἔστω καὶ εἰς μίαν τῶν κατὰ Πέμπτην καὶ Κυριακὴν συγκεντρώσεών μας πέριξ τῆς ἀνακρουούσης μουσικῆς τοῦ Συντάγματός μας, εἴτε ἐν μέσῳ μικρᾶς χαλικοστρώτου πλατείας πλαισιουμένης ὑπὸ ὀλίγων καχεκτικῶν δενδρυλλίων, ἢ εἰς τὴν παραθαλασσίαν, ἐκεῖ ὅπου σκορποῦν τοὺς ἀφρούς των τὰ κύματα, καὶ ἀνοίγουν τὰ πτερά των οἱ λευκοὶ γλάροι τῆς θαλάσσης, δὲν αἰσθάνεται τώρα ἀληθῆ σπαραγμὸν διὰ τὴν σκληρὰν στέρησίν μας; Ἡ περιεκτικὴ ἐκείνη εἰκὼν τῶν ἠθῶν, τῆς ζωῆς, τῶν τρόπων μας, θ' ἀποσβεσθῇ πλέον ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου. Θὰ λείψουν αἱ γλυκεῖαι ἐκεῖναι προσδοκίαι, πῶς νὰ ἐμφανισθῇ ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἀναμέσον τῶν συμπολιτῶν του μὲ τὸ κομψότερον ἔνδυμα, μὲ τὸν πλέον ἐπιτηδευμένον τρόπον. Τὸ μικρὸν ἐκεῖνο καφενεῖον, τὸ ὁποῖον ἐξήπλου κατὰ τὰ ἀλησμόνητα ἀπογεύματα τοὺς πολυαρίθμους ξυλίνους πάγκους του, καὶ τὰς πολυαριθμοτέρας καρέκλας του, προσελκῦον ἐκεῖ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θόρυβον, θ' ἀπομείνῃ ἑρμητικῶς κλεισμένον εἰς τὸ μέλλον, καὶ τὰ κιόσκια, καὶ αἱ ἐξέδραι, θὰ ἐγκαταλειφθοῦν εἰς τὴν τύχην των. Οὔτε παρελάσεις ἐπιδεικτικαὶ πλέον ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τῆς πόλεως, ἀπὸ τὸν νομάρχην καὶ τοὺς γραμματεῖς του, ἀπὸ τοὺς δικαστάς, τοὺς εἰσαγγελεῖς, τοὺς δικηγόρους τοὺς πολυαρίθμους καὶ τοὺς πολυασχόλους, ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς τοὺς σοβαροὺς καὶ τοὺς πολυσόφους, ἀπὸ τοὺς σκυφτοὺς δασκάλους, καὶ τοὺς σκεπτικοὺς καθηγητάς, ἀπὸ τοὺς πυκνοὺς ὁμίλους μαθηταρίων καὶ ἀέργων. Οὔτε ἐπιδείξεις πλέον γυναικείων ἐσθήτων, προερχομένων ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν, οὔτε ἀνταλλαγαὶ βλεμμάτων διαπύρων, οὔτε μειδιάματα προκλητικά, οὔτε πρόσωπα ψιμμυθιωμένα, οὔτε ψελλισμοὶ γαλλικῶν ἠκρωτηριασμένων, οὔτε κομπλιμέντα τρυφερά, οὔτε ἔρωτες τῆς στιγμῆς, οὔτε χρόνιοι ἄλλοι, οὔτε χαιρετισμοὶ τυπικοὶ καὶ ὑποκλίσεις ἐδαφιαῖαι, οὔτε κόκκινα φέσια διαγκωνιζόμενα μὲ μαῦρα καπέλλα, οὔτε συγκινήσεις καὶ ἐκστάσεις, οὔτε σφοδραὶ συζητήσεις, ἂν ἡ μουσικὴ παίζῃ Νόρμαν ἢ Τράβιατον, οὔτε ἀναφωνήσεις θαυμασμοῦ — Τί τρέλλα! τί μαγεία! τί ὡραῖα! — οὔτε εἰρωνεῖαι καὶ μυκτηρισμοὶ διὰ τὸ φόρεμα τῆς μιᾶς καὶ τὰ γυαλιὰ τοῦ ἄλλου, οὔτε συριγμοὶ χειλέων καὶ κινήσεις κεφαλῶν, καὶ παλμοὶ ῥάβδων ῥυθμιζομένων μὲ τὸ ἀνακρουόμενον μέλος, οὔτε κροταλισμοὶ στρατιωτικῶν σπαθῶν, οὔτε κολπώσεις λευκῶν ποδιῶν παντοπωλῶν τυχαίως διερχομένων ἀναμέσον τοῦ περιπατοῦντος φιλομούσου πλήθους, οὔτε φωναί, οὔτε γέλωτες, καὶ ἀκράτητοι φλυαρίαι. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν τῶν συνηθισμένων, τῶν στερεοτύπων φαινομένων τῆς μουσικῆς συγκεντρώσεώς μας ἐν τῷ μέλλοντι. Ἁπλουστέρα θὰ καταντήσῃ ἡ ζωή μας, μονοτονώτερος ὁ περίπατός μας, ἀνυποφορωτέρα ἡ ἐπαρχιακὴ πλῆξίς μας. Πόσον εἴμεθα ἄξιοι λύπης, καὶ ὅσοι μάλιστα ἐξ ἡμῶν κατέστημεν ἐκ τῆς μακροχρονίου ἐπιδράσεως τῆς μουσικῆς τοῦ Συντάγματος, μανιώδεις λάτραι τῆς εὐγενοῦς αὐτῆς θεότητος. Ἀλλ' οὕτως ἠθέλησαν οἱ πατέρες τοῦ Ἔθνους· οὕτως ἀπαιτεῖ ἡ σκληρὰ ἀνάγκη τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, τῆς ὁποίας ὁ ἀντίκτυπος ἔθιξε καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ψυχήν μας, ἐπιβάλλων καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη λιτότητα, μουσικὴν νηστείαν, ὅπως τὴν ὠνόμασεν εἷς συμπολίτης μου. Ὑπομονὴ λοιπόν, ἕως νὰ ἔλθῃ, — τίς οἶδε πότε! — μουσικὸν πάσχα.

ΕΠΑΡΧΙΩΤΗΣ

ΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΠΝΥΚΑ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ[1]

Τὸ παρὰ τὴν Ἐννεάκρουνον ἔδαφος εἶνε γόνιμον νέων ἑκάστοτε εὑρημάτων ἀξιολόγων. Μεταξὺ τῆς σημερινῆς ἁμαξιτῆς καὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ (μεταξὺ **Α** καὶ **Δ** τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ σχεδιογραφήματος) ἀνεφάνη περὶ τὸ στόμιον φρέατος κατακεχωσμένου λιθόστρωτον καὶ ἐν μιᾷ γωνίᾳ αὐτοῦ ψηφιδωτὸν Ῥωμαϊκὸν καλῶς διατηρούμενον καὶ πολὺ εὔμορφον, παριστάνον γυναῖκα ὀχουμένην ἐπὶ γρυπός, τοῦ γνωστοῦ μυθολογικοῦ πτηνοῦ. Παρὰ τὸ φρέαρ τοῦτο κεῖται (οὐχὶ κατὰ χώραν) μέγας πώρινος ὀγκόλιθος, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνῆκεν εἰς αὐτὴν τὴν Ἐννεάκρουνον. Πραγματικῶς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ κρήνη ἀπετελεῖτο ἐκ στοᾶς ὁριζοντίας καὶ δύο καθέτων ἑκατέρωθεν, ὁ λίθος οὗτος θὰ ἥρμοζε κάλλιστα εἰς μίαν τῶν γωνιῶν, διότι ὄχι μόνον σαφῶς ἐπ' αὐτοῦ διακρίνεται ἡ ἐπιφάνεια, εἰς ἣν προσηρμόζετο ὁ ἕτερος ἐκ τῆς γωνίας λίθος (Anschlussfläche), ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς λοξῶς λελαξευμένη ὑδρορρόη, ἥτις ἔφερε τὸ ὕδωρ εἰς τὸν κρουνόν. Ἡ πρὸς τὴν στοὰν ἐπιφάνεια τοῦ λίθου φέρει λεπτὸν στερεὸν στρῶμα ἀμμοκονίας καὶ τὸ σπουδαιότερον: ἐπ' αὐτοῦ ἐπικάθηνται ἕτερα στρώματα ἀλλεπάλληλα σχηματισθέντα προφανῶς ἐκ τοῦ καταρρέοντος ὕδατος, ὡς συμβαίνει τοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ καὶ εἰς τοὺς ὑδραγωγοὺς σωλῆνας, ἡ ἐσωτερικὴ τῶν ὁποίων ἐπιφάνεια ἀποκτᾷ τοιουτοτρόπως τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον πουρὶ (γερμαν. Sinte). Ὁ πώρινος λίθος ἦτο τὸ σύνηθες οἰκοδομίας ὑλικὸν ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου, τὸ μέγεθος δὲ τοῦ εὑρεθέντος μαρτυρεῖ ὅτι ἀνῆκεν εἰς σημαντικόν τι οἰκοδόμημα, καὶ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο προφανῶς δὲν ἦτο ἄλλο τι ἢ κρήνη, ὡς ἐκ τῶν σημείων τοῦ λίθου δῆλον γίνεται, κρήνη ἀνταξία τοῦ μεγάλου ἐκ πωρίνων ὀγκολίθων ὑδραγωγείου **Β** καὶ δι' αὐτὸ προωρισμένη, ἡ κρήνη βεβαίως ἡ Ἐννεάκρουνος.

Καὶ παρὰ τὸν βράχον τῆς Πνυκὸς ὑπὸ τὴν δεξαμενὴν **Α** δύο καθαριζόμενα νῦν τετραγωνικὰ (6 ποδ. ἑλλ.) ὀρύγματα εἶνε προσοχῆς ἄξια. Πρῶτον μεταξὺ τῶν χωμάτων, δι' ὧν ἐπληρώθησαν ταῦτα, δὲν εὑρέθησαν θραύσματα ἀγγείων, ὡς συνήθως, διότι τὰ χώματα ταῦτα δὲν εἶνε χυτὰ (Schutt), ἀλλ' ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους ὅταν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐσκάφη, καθὼς προανέφερα, βαθυτέρα ἡ δεξαμενὴ **Α**. Δεύτερον, εἰς μέτρων τινῶν βάθος εἰς τὸ ἓν μὲν ὄρυγμα εὑρέθη ἐκ τοῦ βράχου τῆς Πνυκὸς ἐξερχομένη ὥς τις ὑπόνομος, ἐξ ἧς ἀμέσως ἐξέδραμε πηγὴ μικρὰ ὕδατος. Τὸ δὲ ἕτερον ἐγγὺς ὄρυγμα δεικνύει εἰς τὸν πυθμένα εὐρύτατον κατασκεύασμα ὡσεὶ δοχεῖον,

[1] Ἴδε σελ. 27.

Digitized by Google

οὗ ἡ περιφέρεια σχηματίζεται ἐκ παχειῶν κεράμων. Ἡ σκαφὴ θὰ δείξῃ διατί ὁ πυθμὴν τοιουτοτρόπως ὡς δοχεῖον ἐσχηματίσθη. Ἀλλ' ἀναμφίβολον φαίνεται ὅτι τὰ ὀρύγματα ταῦτα καὶ αἱ ὑπόνομοι, αἱ εἰσχωροῦσαι εἰς τὸν μαλακὸν τῆς Πνυκὸς βράχον, ἕνα μόνον σκοπὸν εἶχον, νὰ ἐκμαστεύωσι δηλονότι καὶ περισυνάγωσιν εἰς πηγὴν ὅσα ὑδάτια ἠδύναντο ἐνταῦθα νὰ περισυναχθῶσιν ἐκ τῶν ὑδροφόρων φλεβίων τῆς γῆς. Πρὶν δὲ μακρόθεν διοχετευθῇ ὕδωρ καὶ κτισθῇ μετὰ τοῦ μεγάλου Πεισιστρατείου ὑδραγωγείου **Β** ἡ Ἐννεάκρουνος, γνωρίζομεν ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν παναρχαίων Ἀθηνῶν ὑδρεύοντο ἐνταῦθα ἐκ τῆς Καλλιρρόης πηγῆς. Τὸ ἔδαφος τῶν περιστοιχιζόντων τὰς Ἀθήνας βραχωδῶν λόφων γεωλογικῶς εἶνε γνωστόν. Ἡ μὲν ἐπιφάνεια αὐτῶν ἀποτελεῖται ἐκ στερεοῦ βράχου, ὑπ' αὐτὸν ὅμως κεῖνται στρώματα πολὺ μαλακώτερα καὶ ὑγρά, ἅτε διαχωρητὰ ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ὅπερ διὰ τῶν σχισμῶν τοῦ ὑπερκειμένου στερεοῦ φλοιοῦ καθιζάνει εἰς αὐτά. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβητοῦ πανταχοῦ δύνανται νὰ διορυχθῶσι φρέατα καί ποτε τοσαῦται πηγαὶ ὑδάτων ἐξ αὐτοῦ ἐξέρρεον, ὥστε ἐσχηματίζετο τοῦ Ἠριδανοῦ ποταμοῦ τὸ μέχρι σήμερον κατὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα ἐκβάλλον ῥεῦμα. Καὶ τῆς Πνυκὸς ὁ λόφος παρουσιάζει τὴν αὐτὴν γεωλογικὴν σύστασιν, ὀρύγματα δὲ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ὑπόνομοι περισυνῆγον τὰ καταστaλάγματα τῶν βροχῶν καὶ ἔφερον ἔξω εἰς πηγήν, ἥτις ἐγγύτατα τῆς εἰσόδου τῆς παναρχαίας ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Παλλάδος κτισμένης πόλεως κειμένη παρεῖχε πόσιμον ὕδωρ εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς διὰ παντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἴσως.

Ὅτι δὲ κατὰ τὴν μακρὰν τῶν αἰώνων πάροδον, ἐφόσον ὁ χῶρος οὗτος ἦτο κατῳκημένος, τὰ ὑπόγεια τῆς Πνυκὸς ὑδάτια ἐχρησιμοποιοῦντο, μαρτυρεῖ ὁ ὑπεράνω τοῦ στομίου τοῦ ἑτέρου τῶν δύο ὀρυγμάτων διερχόμενος ὀχετός, καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν συνήθων ἐλλειψοειδῶν κεράμων, δι' οὗ διέρχεται ὑδρορρόη, φέρουσα πάλιν τὸ ὕδωρ ἐξ ὑπονόμου ἐντὸς τοῦ βράχου τῆς Πνυκὸς ἐσκαμμένης. Τοῦτο ἔγινε βεβαίως μετὰ τὴν τοῦ ὀρύγματος κατάχωσιν, ἥτις δὲν εἶνε προγενεστέρα τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ὑπεράνω δὲ τοῦ ὀχετοῦ τούτου διέρχεται τὸ ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένον ὑδραγωγεῖον, ὅπερ καταντᾷ εἰς τὴν γνωστὴν τοῦ βράχου διάτρησιν, ἄρχεται δὲ ἐκ τοῦ μέσου τῆς νῦν ἁμαξιτῆς (κατὰ τὸ **Α**) ἐκεῖ ὅπου τελευτᾷ τὸ μέγα τοῦ Πεισιστράτου ὑδραγωγεῖον καὶ οἱ σύγχρονοι πήλινοι σωλῆνες ὡσαύτως.

Οἱ πήλινοι οὗτοι σωλῆνες παρουσιάζουσι καί τι ἄλλο παρατηρήσεως ἄξιον, ὅπερ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ δὲν ἀνέφερα. Εἶνε ὅμοιοι πρὸς τοὺς τοῦ ἐν Σάμῳ περιωνύμου ὑδραγωγείου τοῦ Πολυκράτους καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμη ὅτι κατὰ διαστήματα δεικνύουσι ἐλλειψοειδῆ ὀπήν, εἰς ἣν ἐφαρμόζεται ἀκριβῶς πήλινον κάλυμμα. Ἡ ὀπὴ ἐχρησίμευε βεβαίως διὰ νὰ καθαρίζωνται οἱ ὑδραγωγοὶ σωλῆνες, καθ' ὃν τρόπον ἴσως καθαρίζουσιν αὐτοὺς ἔτι καὶ σήμερον ὡς ἐν Τουρκίᾳ τοὐλάχιστον παρετήρησα διὰ μακρῶν κλάδων κλήματος. Ἡ ὁμοιότης αὕτη τῶν δύο συγχρόνων κατασκευασμάτων ἐκτείνεται καὶ παρέκει, εἰς τὴν προέκτασιν δηλονότι τοῦ μεγάλου ὑδραγωγείου μέχρι σημείου τινός, ἂν καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ διοχετεύεται εἰς τοὺς πηλίνους σωλῆνας ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς θέσεως ἐν ᾗ τελευτᾷ ἐκεῖνο. Τοιουτοτρόπως εἰς τὸ τοῦ Πεισιστράτου μέγα ὑδραγωγεῖον ἄρχονται μὲν οἱ πήλινοι σωλῆνες ὀλίγον κατωτέρω τοῦ σημείου **Β**, δὲν τελευτᾷ ὅμως ἐνταῦθα τὸ ὑδραγωγεῖον, ἀλλὰ μετὰ τὴν γωνίαν προεκβαλλόμενον ὀλίγον κατωτέρω. Καὶ τίνα μὲν λόγον εἶχε τοῦτο—ἂν ὅλως εἶχε σπουδαῖον λόγον—δὲν ἠξεύρω, ἡ παρατηρουμένη ὅμως ὁμοιότης ἔχει τὸν λόγον της εἰς τὴν σύγχρονον καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἴσως τεχνιτῶν κατασκευὴν τῶν δύο ἔργων. Ὁ περιώνυμος τύραννος τῆς Σάμου Πολυκράτης ἦρξε κατὰ τὸ 532 περίπου μέχρι τοῦ 522, τοῦ δὲ Πεισιστράτου ἡ τρίτη τυραννὶς διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 541 μέχρι τοῦ 527, ἐνῷ αἱ δύο πρῶται διήρκεσαν ἀνὰ ἓν ἔτος, 560-559 καὶ 554-553 (τὸ 552-541 ἔζησεν ὁ Πεισίστρατος ὡς ἐξόριστος ἐν Ἐρετρίᾳ). Δὲν εἶνε ἑπομένως ἀπίθανον ὅτι ὁ αὐτὸς Μεγαρεὺς ἀρχιτέκτων τοῦ Πολυκράτους, Εὐπαλῖνος ὁ Ναυστρόφου ἦτο καὶ ὁ κατασκευαστὴς τοῦ Πεισιστρατείου ὑδραγωγείου (¹).

Ἀκριβέστεραι δ' ἔρευναι θ' ἀποδείξωσιν ἴσως ὅτι ἔτι περαιτέρω χωρεῖ ἡ ὁμοιότης τῆς κατασκευῆς τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Σάμῳ θαυμαστῶν ὑδραγωγείων. Ὁ κ. Δαῖρπφελδ ἐζήτησε τὴν συνέχειαν τοῦ ὑδραγωγείου ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ **Β**, πρὸς τὴν ἀρχαίαν δηλονότι ὁδόν. Καὶ ἐγγύτατα μὲν εὗρεν αὐτὸ κατεστραμμένον, περαιτέρω ὅμως ὁ φυσικὸς σκληρὸς βράχος ἄρχεται ὀλίγους πόδας ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑπόνομος διὰ τοῦ βράχου τούτου διωρύχθη χάριν τοῦ ὑδραγωγείου εἰς βάθος ἱκανῶν μέτρων. Ἀλλὰ καὶ ἐν Σάμῳ ὁ Εὐπαλῖνος ὁμοίως ἐξαίσιον ἔργον ἀνέλαβε, διατρήσας τὸ βουνόν, εἰς ὃ ἐγκλίνει ἡ πόλις, ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν εἰς ἀπόστασιν 1000 μέτρων καὶ ἐπέκεινα. Τὴν μεγάλην ταύτην ὑπόνομον ἐθεώρησεν ὁ κόσμος τότε ὡς ἓν τῶν μεγίστων ἔργων τῆς ἐποχῆς καὶ ἓν ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων τοῦ Πολυκράτους, καθὰ ὁ Ἡρόδοτος παραδίδει (ΙΙΙ 60): «Ἐμήκυνα δὲ περὶ Σαμίων μᾶλλον, λέγει ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας, ὅτι σφι τρία ἐστὶ μέγιστα ἁπάντων Ἑλλήνων ἐξεργασμένα, ὄρεός τε ὑψηλοῦ εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀργυιάς, τούτου ὄρυγμα κάτωθεν ἀρξάμενον ἀμφίστομον. Τὸ μὲν μῆκος τοῦ ὀρύγματος ἑπτὰ στάδιοί εἰσι, τὸ δὲ ὕψος καὶ εὖρος ὀκτὼ ἑκάτερον πόδες. Διὰ παντὸς δὲ αὐτοῦ ἄλλο ὄρυγμα εἰκοσίπηχυ βάθος, τρίπουν δὲ τὸ εὖρος, δι' οὗ τὸ ὕδωρ ὀχετευόμενον διὰ τῶν σωλήνων παραγίγνεται εἰς τὴν πόλιν ἀγόμενον ἀπὸ μεγάλης πηγῆς». Καὶ τόσον μὲν τεράστιον δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ τοῦ Πεισιστράτου τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἦτο ὀλιγώτερον σημαντικόν, διότι εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἔβαινε τὸ ὑδραγωγεῖον ἐντὸς τοῦ βράχου δι' ὑπονόμου διερχομένης εἰς βάθος 15 μέτρων ὑπὸ τὸ ἔδαφος. Βεβαίως εὐκολωτέρα ὁδὸς ὑπῆρχε δι' ἀμφότερα τὰ ὑδραγωγεῖα, ἀλλ' ἡ προφύλαξις τῶν μεγάλων τούτων ἔργων ἀπὸ πάσης ἐχθρικῆς ἐπιβουλῆς ἐν περιπτώσει πολιορκίας ὑπηγόρευε τὰ πολυδάπανα καὶ θαυμαστὰ ἀληθῶς κατασκευάσματα τῶν μεγαλοπρεπῶν τυράννων. Περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τῆς Σάμου ἠδύνατο νὰ διοχετευθῇ τὸ ὕδωρ, ὡς ἔπραξαν τοῦτο ἀληθῶς οἱ Ῥωμαῖοι κατακτηταὶ τῆς νήσου βραδύτερον ὅταν διὰ τὰ βαλανεῖα αὐτῶν ἐχρειάσθησαν ἀφθονώτερα νερά. Ἀλλὰ τὸ ἔργον θὰ ἐξετίθετο τοιουτοτρόπως εἰς καταστροφὴν εὔκολον ἐν χρόνοις ἀνησυχιῶν καὶ πολέμων. Διὰ τοῦτο ὁ Πολυκράτης ἐπροτίμησε τὴν διὰ τοῦ ὄρους διοχέτευσιν, ἥτις ἀπὸ πάσης βλάβης ἐξησφάλιζε τὸ ἔργον. Καὶ ὁ Πεισίστρατος δὲ ὁμοίως τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπεδίωκεν ὅταν κατεσκεύαζε τὸ εἰς μέγα βάθος ἐν ὑπονόμοις κρυπτόμενον ὑδραγωγεῖον καὶ διεβίβαζεν αὐτὸ ὑπ' αὐτὸν τῆς Ἀκροπόλεως τὸν βράχον διὰ μέσου τοῦ κολοσσιαίου Πελαργικοῦ προτειχίσματος αὐτῆς.

Ὁ κ. Δαῖρπφελδ ἔθεσε τὴν σκαπάνην εἰς ἐνέργειαν

(¹) Περὶ τοῦ ἐν Σάμῳ ὑδραγωγείου ἐπραγματεύθη ὁ Ἐρνέστος Fabricius ἐν Mittheilungen IX τόμῳ (1884) σελ. 163 ἑ.

Digitized by Google

ἐκεῖ ὅπου ἡ ὀξυδέρκεια αὐτοῦ ὡς ἀρχαιολόγου καὶ ἀρχιτέκτονος τὸν ὡδήγησεν. Καὶ ἡ τύχη δὲ ηὐνόησεν αὐτὸν κατόπιν θαυμασίως, ὅταν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους σχεδὸν παρὰ τὴν νῦν ἁμαξιτὴν κατὰ τὸ σημεῖον **B** ἀπεκάλυπτε τὸ ἀναμφήριστον ἐκεῖνο λείψανον τοῦ Πεισιστρατείου ὑδραγωγείου. Διότι ποῦ ἀλλοῦ ἠδύνατο νὰ στηριχθῇ τις πρὸς ἐρεύνας ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, διευθυνομένας κατά τι σχέδιον καὶ οὐχὶ ἁπλῶς ἀποπειρατηρίους, ἂν τὸ σταθερὸν σημεῖον δὲν ὡδήγει αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸ δύσπορον ἔργον; Ἀλλ' ἀφοῦ αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι ἐφαίδρυναν τὸ πρόσωπόν του, τὴν ἐργασίαν ἐξηκολούθησε κατόπιν μετὰ θαυμαστῆς περινοίας. Δὲν εἶνε ἴδιον παντὸς νὰ διακρίνῃ τὰ ἀδιάκριτα ἐν τῷ λαβυρίνθῳ ἐκείνῳ τῶν ὀχετῶν, ὑδραγωγῶν, δεξαμενῶν, φρεάτων, ὀρυγμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ αἰῶνες ἐπέθηκαν ἐπ' ἄλληλα. Καὶ ἐκεῖ δὲ ὅπου νῦν ἀνασκάπτει τὰ τετραγωνικὰ ὀρύγματα καὶ τὰς πηγὰς τῆς Καλλιρρόης ἀποκαλύπτει, μόνον ὀξυδερκὴς παρατήρησις καὶ λεπτομερὴς ἐξέτασις ἀφανῶν εἰς ἄλλους τεκμηρίων ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ αὐτόν. Τὸ τελικὸν ὅμως ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης, ὡς δὲν ἐδίστασα νὰ ὀνομάσω αὐτὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπιχειρήσεως, θὰ εἶνε ἐλπίζω θαυμασιώτερον τῶν μέχρι τοῦδε ἐξαχθέντων συμπερασμάτων. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου θέτομεν τὸν πόδα ἐκεῖ ὅπου εἰργάσθησαν αἱ χεῖρες τῶν παναρχαίων κατοίκων τοῦ ἄστεως τῆς Παλλάδος. Αἰώνων ἱστορικῶς ἀγνώστων ἡ ἐφ' ὧν ὁ μῦθος μόνον σκιὰν ἱστορικῆς ἀληθείας ἐπιρρίπτει γεγονότα τινὰ σημαντικὰ διαλευκαίνονται κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἐνώπιον ἡμῶν. Ὑποθέσεις ὡραῖαι, γοητευτικὰ ὀνειροπολήματα μᾶλλον τοῦ ποιητοῦ ἅμα καὶ μεγάλου ἱστορικοῦ Κουρτίου καταπίπτουσι πρὸ τῶν ἐναργῶν ἀποδείξεων τῆς θετικῆς ἐρεύνης. Ἡ ποίησις χάνει καὶ κερδίζει ἀντ' αὐτῆς ἡ ἀλήθεια, κερδίζουσα ὅμως καὶ αὐτὴ πάλιν νέον ἔδαφος δι' ἐκείνην, διότι ποίησις εἶνε πᾶσα ἡ ἀλήθεια τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Εἶχα σημειώσει τἀνωτέρω ὅτε παρετήρησα ὅτι καὶ δεύτερον ἐκ Καρᾶ[1] ὀγκόλιθον ἡ σκαφὴ εἰς φῶς ἤγαγεν, ὅστις ὄχι μόνον εἰς τὴν κρήνην ἀνῆκεν, ἀλλὰ καί τι ἀναμφισβήτητον τεκμήριον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ φέρει. Τοῦτο εἶνε ὁ ἐν εἴδει **Z** λελαξευμένος τύπος τοῦ σιδηροῦ συνδέσμου (Klammer), ὅστις τὸν λίθον τοῦτον συνέδεε πρὸς τὸν μετ' αὐτοῦ συναπτόμενον, ὁ δὲ κ. Δαϊρπφελδ πρὸ πολλοῦ παρετήρησεν ἐξ ἄλλων τε καὶ τῶν λειψάνων τοῦ παλαιοτέρου παρὰ τὸ θέατρον ἱεροῦ τοῦ Διονύσου ὅτι ὁ τύπος οὗτος συνειθίζετο κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα, ἐνῷ εἰς τὰ μνημεῖα τοῦ 5ου αἰῶνος οἱ τύποι τῶν συνδέσμων τῶν μαρμάρων εἶνε σχήματος διπλοῦ **T** (ἡ ὁριζοντία κεραία καὶ κάτωθεν). Ἄλλως ὁ πώρινος οὗτος λίθος φέρει λεπτὸν στρῶμα ἀμμοκονίας, ἐφ' οὗ ἐσχηματίσθη ὁμοίως ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐκ τῆς συνεχοῦς τοῦ ὕδατος ῥοῆς τὸ ἀναπόφευκτον πουρί. Ὁ λίθος φαίνεται ὡς νὰ ὡρθοῦτο ὑπὸ τὸν ἄνωθεν τὸ ὕδωρ παρέχοντα κρουνόν, κοιλότης δέ τις ἡμικυκλική, ἧς ἡ λεία ἐπιφάνεια κλίνει κατωφερῶς πρὸς τὴν παρειὰν αὐτοῦ, καὶ ἐκτείνεται ὡς γλῶσσα μέχρι τινὸς σημείου αὐτῆς, φαίνεται ὅτι ἐπίτηδες μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς ἐλαξεύθη, λειοτέρα δὲ κατόπιν κατέστη ἐκ τῆς προστριβῆς τῶν στάμνων, αἵτινες προσηρείδοντο οὕτως ἵνα πληρωθῶσιν ἐκ τοῦ ἄνωθεν κρουνοῦ. Καὶ ἄλλη κοιλότης παρ' αὐτήν, ἐπιμηκεστέρου σχήματος, ἐν μέρει μόνον παρατηρεῖται διότι ὁ λίθος ἐντεῦθεν εἶνε ἀποκεκρουσμένος. Καὶ μικραί τινες ὀπαὶ ἐπὶ τῆς στενωτέρας πλευρᾶς φαίνονται χρησιμεύσασαι πρὸς ὑποδοχὴν τῆς γνωστῆς ἐκείνης ἀποφύσεως οὕτως εἰπεῖν τῶν ἀρχαίων στάμνων, ἥτις εἰς ὀπήν τινα ἐφαρμοζομένη ἐστερέωνε τὸ ἀγγεῖον ἕως οὗ πληρωθῇ τοῦτο ἐκ τοῦ κρουνοῦ.

Εἰς δύο σημεῖα νῦν σκάπτει ὁ κ. Δαϊρπφελδ. Παρετηρήσαμεν ὅτι ὑπὲρ τὸ στόμιον τοῦ ἑνὸς τετραγωνικοῦ ὀρύγματος ἔφερεν ὕδωρ ἐκ τῆς ἐν τῷ βράχῳ τῆς Πνυκὸς ὑπονόμου ὑδραγωγεῖον, ὅπερ διέτεμνε τὴν σημερινὴν ἁμαξιτήν. Ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ σημείου τούτου κεῖται τὸ ὅριον, ὅπου ὁ φυσικὸς βράχος, ἐφ' οὗ βαίνει ἡ νῦν ἁμαξιτή, αἴφνης διακόπτεται καὶ σχηματίζεται οὕτω κοιλότης, εἰς τὴν ὁποίαν κάλλιστα ἠδύνατο νὰ εὑρίσκηται ἡ Ἐννεάκρουνος, διότι ὁ χῶρος οὗτος κεῖται ἀμέσως ὑπὸ τὴν δεξαμενὴν **A**, συνάμα δὲ διότι ἐξ αὐτοῦ ἀκριβῶς φαίνεται ἀρχόμενος πλατὺς ὀχετὸς ἀποκαλυφθεὶς εἰς μέτρων τινῶν βάθος ἀριστερόθεν (τῷ ἀνιόντι) τῆς νῦν ἁμαξιτῆς, ὁ ὀχετὸς δὲ οὗτος πιθανώτατα ἐχρησίμευε πρὸς διοχέτευσιν τῶν ἐκ τῆς Ἐννεακρούνου καταρρεόντων ὑδάτων εἰς τὴν μεγάλην ὑπόνομον τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἀνασκάπτεται νῦν τὸ ἔδαφος. Ἐξ ἑτέρου δὲ ἀποκαθαίρει τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν ἔτι νοτιώτερον τῶν τάφων, ἧς τὴν διεύθυνσιν δεικνύουσι τά τε ἑκατέρωθεν τοῦ πολυγωνικοῦ οἰκοδομίας τρόπου τείχη οἰκιῶν καὶ ἡ κατὰ μεσῆς βαίνουσα γνωστὴ ὑπόνομος. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη κεῖται εἰς μέγα βάθος ἐνταῦθα, τὸ μέγα ὑδραγωγεῖον **B** πρέπει νὰ διήρχετο ἄνωθεν αὐτῆς κατὰ τὴν μικρὰν καμπήν, ἥτις παρατηρεῖται ἐν τῷ σχεδιογραφήματι, κατόπιν δὲ θὰ εἰσήρχετο εἰς τὸν βράχον, ὅστις ἐντεῦθεν πλέον ἀνέρχεται μέχρι σχεδὸν τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους. Κατωτέρω πρὸς τὸ σημεῖον **B** αἱ δοκιμαστικαὶ ὀπαὶ ἀπέδειξαν ὅτι κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τὸ ὑδραγωγεῖον εἶνε κατεστραμμένον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

[1] Ἐκ τοῦ γνωστοῦ λατομείου τοῦ Ὑμηττοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἀόρατον βάρος. Πόσον βάρος ἔχει ὁ ἀὴρ ὁ περιεχόμενος ἐντὸς αἰθούσης μήκους 10 μέτρων, πλάτους 8 καὶ ὕψους 5; Ὁ ἐντὸς τῶν διαστάσεων αὐτῶν περιλαμβανόμενος ἀὴρ ἔχων ὄγκον 400 κυβικῶν μέτρων βαρύνει 400 χιλιόγραμμα ἤτοι περὶ τὰς 300 ὀκάδας. Τίς θὰ τὸ ὑπέθετε;

— Ἀφοῦ καὶ τὰ γραμματόσημα θεωροῦνται ὡς ἑστίαι μικροβίων, ἅτινα μεταφέρουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, φαντασθῆτε τί εἶνε τὰ ἐν κυκλοφορίᾳ ἑλληνικὰ χαρτονομίσματα!

— Οἱ στρουθοκάμηλοι κατὰ τὰς μαρτυρίας ἀξιοπίστων περιηγητῶν ἀρέσκονται εἰς εἶδος χοροῦ ὁμοιάζοντος πολὺ μὲ *βάλς* καὶ χορεύουσι καθ' ὁμάδας μέχρι μανίας καὶ μὲ κίνδυνον νὰ συντρίψωσι τοὺς πόδας των.

— Μία μόνη κομητεία τῆς Καλιφορνίας, ἡ τοῦ Ἁγίου Βερναρδίνου, παράγει ἐτησίως πορτοκάλλια πληροῦντα κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν 1500 σιδηροδρομικὰς ἁμάξας καὶ ἀξίζοντα 7,500,000 φράγκα. Τὰ καλλιεργούμενα εἴδη εἶνε 36.

— Ὅλαι αἱ μεγάλαι πόλεις τῆς Εὐρώπης εἶνε χρεωμέναι, ἡ δὲ ἀναλογία τοῦ χρέους ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους εἶνε κατὰ κεφαλήν: Τῶν Βρυξελλῶν 1600 φράγκα, τῶν Παρισίων 800, τῆς Φραγκφούρτης 317, τοῦ Μιλάνου 218, τῆς Βιέννης 195, τοῦ Βερολίνου 154. Πόση ἆρά γε νὰ εἶνε ἡ τοῦ καταχρεωμένου δήμου Ἀθηνῶν;

— Ὁ μικρὸς Νίκος πρὸς τὸν πατέρα του τὸν ὁποῖον βλέπει πάντοτε ἀναζητοῦντα τὰ σπίρτα διὰ νὰ ἀνάψῃ τὸ σιγάρον καὶ ὀργιζόμενον διότι δὲν τὰ εὑρίσκει: Μπαμπᾶ, γιατὶ δὲν ἀγοράζεις λοιπὸν ἀναμμένα τὰ τσιγάρα σου;

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ὁ οὐρανὸς ἦτο μολυβδόχρους, ὁ ἄνεμος ἔπνεε μὲ ὁρμὴν παρασύρουσαν τὰς ἀραιὰς νιφάδας, αἱ ὁποῖαι μὲ μυρίας κυμάνσεις κατέπιπτον ἀπὸ πρωΐας. Ἀλλὰ πρὸς τὴν μεσημβρίαν ἡ χιὼν ἐγένετο πυκνοτέρα καὶ ὁ ἄνεμος ἐκόπασεν. Εἰς ὀλίγου χρόνου διάστημα ἡ πόλις ἐστρώθη μὲ σινδόνα ἐκπάγλου λευκότητος. Καὶ ἡ χιὼν ἔπιπτε πυκνή, κάθετος, καὶ ὁμίχλη τις λευκὴ συνεκάλυπτεν ἐν μυστηρίῳ τὰ πέριξ ὑψώματα καὶ ὡσεὶ παμμεγέθης τις νεφέλη ἀραιὰ καὶ λευκὴ συνεσκότιζε τὸ τοπίον, ἕως οὗ ἐμετριάσθη ἡ ἄφθονος πτῶσις καὶ ἀνέλαμψε πάλιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εὔγραμμον τὸ κατάλευκον καὶ μαγικὸν θέαμα. Καὶ διὰ νἀπολαύσωσι τοῦτο ὅλοι οἱ ἀθηναῖοι ἀνῆλθον εἰς τὰ δώματα. Εἶνε τόσον σπάνιον δι' αὐτούς, τοὺς καταδικασμένους νὰ ζῶσιν εἰς αἰωνίαν ἄποψιν, ἡ ἀπόλαυσις τῆς χιόνος! Καὶ μὲ τὴν ψυχὴν εὐφρόσυνον καὶ μὲ παιδικὴν ἀγαλλίασιν καὶ ἀπληστίαν ἠτένιζον πέριξ, ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον ἐκπλησσόμενοι περισσότερον, ἐν ᾧ τὰ παιδία, καὶ ὅσοι ἐκ τῶν μεγάλων ἦσαν ἀναισθητότεροι πρὸς τὰς φυσικὰς καλλονὰς ἐσχημάτιζον σφαίρας ἐκ τῆς χιόνος καὶ ἐπετροβόλουν ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Τὴν ἰδίαν ὥραν ἤκμαζεν ὁ πόλεμος αὐτὸς καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἀπὸ ἐξωστῶν, θυρῶν, καταστημάτων, δωμάτων καὶ παντοειδῶν προπυργίων, ἐν ᾧ ἄλλοι μικροί, μὲ καλλιτεχνικωτέρας διαθέσεις, ἔπλαττον ἀγάλματα ἄμορφα ἐκ τῆς χιόνος καὶ προεκάλουν ἐπιφωνήματα καὶ καγχασμούς. Καὶ οἱ κυνηγοὶ ἥρπασαν τὰ ὅπλα των καὶ ἐξῆλθον εἰς τὸ κυνήγιον, τὸ ὁποῖον ὁ καιρὸς προοιωνίζετο ἄφθονον καὶ ἀπολαυστικόν.

Ἦτο ἡ Δευτέρα, ἑνδεκάτη Ἰανουαρίου, ἡμέρα ἀξιομνημόνευτος διὰ τὸν ἐφετεινὸν ἀθηναϊκὸν χειμῶνα.

✣

Ἀλλὰ πόσον ἀκριβὰ ἐπληρώσαμεν τὴν ποιητικήν μας ἀπόλαυσιν! Ἡ ἑπομένη ἦτο ἡ ψυχροτέρα ἡμέρα τοῦ ἔτους, ὅπως καὶ δύο τρεῖς ἀκόμη μετ' αὐτήν. Ὁ ἥλιος ἔκαιεν ἀμυδρῶς — ἂν ἠμπορῇ τις νὰ εἴπῃ περὶ χειμερινοῦ ἡλίου ὅτι καίει — διὰ μέσου ἀραιῶν, ἀραχνοειδῶν νεφῶν καὶ αἱ χιόνες ἐπὶ τῶν ἀπατήτων μερῶν ἀνελύοντο βραδέως, ἀπελπιστικῶς... Πόσον εἶνε ἀνιαρὸν καὶ πληκτικὸν τὸ θέαμα, καὶ ἐκτὸς τοῦ ῥίγους ὁποίαν μελαγχολίαν ἐμποιεῖ! Τὴν νύκτα καὶ τὴν ἐπομένην τὸ θερμόμετρον κατῆλθε μέχρι 5⁰ ὑπὸ τὸ μηδέν. Σωστὴ ἀπήχησις τοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἐκτάκτου χειμῶνος, γενικοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς καὶ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. «Οὐδ' οἱ γεροντότεροι ἐνθυμοῦνται τοιοῦτο ψῦχος» εἶνε ἡ φράσις τὴν ὁποίαν βλέπομεν κατ' ἔτος ἀναγραφομένην εἰς τὰς ἐφημερίδας. Ἀλλ' ἐφέτος ὁμολογῶ ὅτι ἀνεγράφη δικαίως. Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ στερεοτύπων, γνωρίζετε, πῶς, κατὰ περίφρασιν, ὀνομάζεται εἰς τὰς ἐφημερίδας μας ἡ χιών; Λευκὴ νύμφη τοῦ Βορρᾶ.

✣

Μυστηριῶδες γεγονός, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκομεν εἰς τὰ μυθιστορήματα καὶ μόλις τὰ πιστεύομεν, διεδραματίσθη τὴν ἑσπέραν τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ βασιλικῷ κήπῳ. Ἠκούσθησαν βλασφημίαι ὀργίλαι, μετ' αὐτὰς πυροβολισμὸς καὶ κατόπιν ἓν ὤχ! ἐπώδυνον καὶ παρατεταμένον. Οἱ δύο τρεῖς περιπατηταὶ τῆς ὥρας ἐκείνης — μεταξὺ τῶν ὁποίων δυστυχῶς καὶ εἷς ρέπορτερ ἢ νεολόγος ἐφημερίδος — ἐπτοήθησαν καὶ ἐπλησίασαν τὰς κιγκλίδας νὰ παρατηρήσωσιν. Σιγὴ ἄκρα. Δύο ἄνδρες μόνον, δύο σκιαί, ἵσταντο πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἠκούσθη ὁ πυροβολισμός, συνομιλοῦντες χαμηλοφώνως καὶ τραπέντες εἶτα δρομαίως εἰς φυγήν. Τὸ γεγονὸς διεδόθη ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ὁ νεολόγος τὸ ἀνέγραψεν εἰς τὴν ἐφημερίδα του. Ἐξ αὐτῆς τὸ παρέλαβον καὶ αἱ ἄλλαι, ἤρχισε δὲ ὁ κόσμος νὰ τὸ συζητῇ καὶ νὰ τὸ σχολιάζῃ. Ἔκαμεν ἐντύπωσιν προπάντων ἡ ὀλιγωρία τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἐγκλήματος. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἔφθασε μέχρις ἐπερωτήσεως ἐν τῇ Βουλῇ· καὶ τότε ἐγένετο φῶς καὶ ἐγνώσθη ὅτι ὁ πυροβολισμὸς ἐρρίφθη ὑπὸ τοῦ νυκτοφύλακος τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου κατὰ μιᾶς... ἀλώπεκος ἐλλοχευούσης καὶ ὅτι τὸ ὤχ ἐκεῖνο τὸ μυστηριῶδες ἦτο ὁ ἐπιθανάτιος ῥόγχος τῆς κακῆς ὀρνιθοκλεπτρίας. Ἐπὶ τέλους!

✣

Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἤρχισε τὸ τριώδιον καὶ ἡ ἀθηναϊκὴ Ἀπόκρεως. Ὁ κόσμος ἐξεχύθη εἰς τὰς ὁδούς, εὐνοοῦντος καὶ τοῦ καιροῦ, ἀπὸ πρωΐας δὲ περιήρχοντο τὴν πόλιν, ἀπὸ τῶν κεντρικωτέρων μέχρι τῶν μᾶλλον ἀποκέντρων συνοικιῶν, τὰ ῥόπαλα, τὸ γαϊτανάκι, ἡ καμήλα, ὁ Περικλέτος, ὅλαι αἱ στερεότυποι ἀποκρηάτικαι ἐμφανίσεις. Τὸ ἑσπέρας συνήντα τις ὀλίγας ὁμάδας προσωπιδοφόρων· ἵσταντο δὲ οἱ ἐπαρχιῶται καὶ τοὺς ἔβλεπον μὲ ἀπορίαν, ὅσοι τοὐλάχιστον συνειθίζουν εἰς τὰς πατρίδας των μόνον τὰς τελευταίας 15 ἡμέρας νὰ προσωπιδοφορῶσι καὶ ὄχι, ὅπως ἐδῶ, ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον μῆνα.

✣

Ὡς ἀντικείμενον ἄξιον περιεργίας ἀναγράφομεν ἐνταῦθα, παραλαμβάνοντες ἐκ τῶν **Καιρῶν**, τὸν λογαριασμόν, τὸν ὁποῖον ἐπαρουσίασε πρὸς πληρωμὴν εἰς γυναῖκά τινα πτωχὴν σεβάσμιος ἱερεὺς διὰ τὰς 40 λειτουργίας, τὰς ὁποίας ἐτέλεσεν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀποβιώσαντος ἀδελφοῦ της:

δι' ἔλαιον πρὸς λεπ.	90	καθ' ἑκάστην	δρ.	36
διὰ κηρία	» 50	»	»	20
διὰ πρόσφορα	» 25	»	»	10
διὰ νᾶμα	» 20	»	»	8
διὰ κάρβουνα	» 10	»	»	4
διὰ λίβανον	» 5	»	»	2
δι' ἀμοιβὴν ψάλτου πρὸς δρ.	1	»	»	40
διὰ νεωκόρον πρὸς λεπτ.	50	»	»	20
καὶ δι' ἀμοιβὴν πρὸς δρ.	4	»	»	160
Τὸ ὅλον δραχ.				300!!

Ἔκπληκτος ἡ γυνὴ ἀνηνέχθη πρὸς τὸν Μητροπολίτην, ὅστις ηὐδόκησε νὰ καταβιβάσῃ τὸ αἰτούμενον ποσὸν εἰς δραχμὰς 75 μόνον, τὰς ὁποίας πολλὰ μεμψιμοιρῶν ἔλαβεν ὁ ἱερεύς. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικώτερον εἶνε ὅτι τὰς 40 αὐτὰς λειτουργίας ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου ἐτέλεσε μόνος του, δηλαδὴ χωρὶς νὰ τὸ ἀναγγείλῃ εἰς τὴν πενθοῦσαν γυναῖκα, ὥστε νὰ παρευρίσκεται εἰς αὐτάς. Ὥστε εἶνε ζήτημα ἀκόμη καὶ ἂν ἔγειναν.

Digitized by Google

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Τὰ ὑδραγωγεῖα τῆς 'Αγγλίας.

Θαυμασιώτατον μηχανικὸν ἔργον, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποίου ἕνδεκα ὅλα ἔτη ἐδαπανήθησαν, συνετελέσθη ἀρτίως, ἡ κατασκευὴ νέας δεξαμενῆς διὰ τὴν πόλιν τοῦ Λίβερπουλ. Ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε τὰ μέγιστα ἄξιον θαυμασμοῦ, θὰ συνομολογήσῃ τις ὅταν μάθῃ ὅτι τὸ ὕδωρ πορίζεται ἐκ πηγῆς ὑπὲρ τὰ ἑβδομήκοντα μίλια ἀπεχούσης τῆς ἀγγλικῆς μεγαλοπόλεως, καὶ ὅτι ἡ ἐπιχείρησις ἀπήτησε τὴν κατασκευὴν λίμνης πέντε σχεδὸν μιλίων μήκους, ἥτις βρέχει εἰκοσιτρεῖς χιλιάδας πλέθρα γῆς. Ἡ νέα λίμνη κεῖται εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βύρνουϋ, ἥτις πρὸ δέκα ἐτῶν ἦτο χέρσος γῆ οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἢ ἐνδιαφέροντος ἀξία. Ναὶ μὲν λίμνη τις ὑπῆρχεν ἐκεῖ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, κατὰ τὴν ἐποχὴν τὴν ὁποίαν οἱ σοφοὶ καλοῦσι Παγωμένην περίοδον, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἦτο λησμονημένον, καὶ μόνον οἱ γεωλόγοι τὸ ἐγνώριζον· καὶ οἱ μηχανικοὶ ἀποκατέστησαν τώρα τὴν λίμνην τοῦ Βύρνουϋ κτίσαντες γιγαντιαῖον πρόχωμα στερεωτάτης οἰκοδομικῆς. Ἡ Μαγκεστρία εἶχεν ἀποκτήσει πρὸ πολλοῦ τὸ ὑδραγωγεῖόν της δεχόμενον τὸ ὕδωρ ἀπὸ μεμακρυσμένης λίμνης, καὶ ἡ Βιρμιγχάμη λαμβάνει παρόμοια μέτρα ὅπως θεραπεύσῃ τὴν ἀνάγκην της διὰ τὸ πρῶτον ἀπαιτούμενον τῆς ζωῆς. Τώρα εἶνε ἡ σειρὰ τοῦ Λονδίνου, ὅπου ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει καταπληκτικῶς, καὶ ὅπου μελετᾶται τιτάνειον ἔργον πρὸς αὔξησιν τῶν ὑδάτων τῆς πρώτης τοῦ κόσμου μεγαλοπόλεως.

'Εργοστάσιον τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος.

'Εν Βαρουίκῃ τῆς 'Αγγλίας ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἐργοστάσιον τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος. Ἡ οἰκοδομὴ εἶνε μεγίστη, καλύπτουσα ἑκατὸν εἰκοσιὲξ πλέθρα γῆς, καὶ πολυάριθμος ὅμιλος ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων ἐμπειρογνωμόνων συνῆλθε τελευταῖον ἐπὶ τόπου ὅπως παρασταθῇ εἰς τὰ διάφορα στάδια τῆς κατασκευῆς ἀπὸ τοῦ ἀμόρφου ὑλικοῦ εἰς τελείαν ἐκρηκτικὴν ὕλην. Ἡ νέα αὕτη σύνθεσις διαφέρει τῆς ἀρχαίας μελαίνης πυρίτιδος, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ καπνοῦ ὅταν ἀναφλέγεται, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ προσὸν ὅτι δὲν ἀλλοιοῦται ὑπὸ τῆς ἐργασίας ἢ τῶν διαφόρων μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας. 'Αφοῦ ἐπεθεώρησαν τὰ ἔργα, οἱ ἐμπειρογνώμονες ἐδοκίμασαν τὴν ποιότητα τῆς νέας πυρίτιδος διὰ διαφόρων ὅπλων, ἐξαιρέτου ἐφαρμογῆς γενομένης. Ἡ δοκιμὴ ἔληξε διὰ τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως πεντακοσίων βολῶν ὑπὸ κανονίου Μάξιμ, ὁπότε ἀπεδείχθη ὅτι πολὺ ὀλιγώτερος καπνὸς παρήχθη ἢ ἐκ δέκα βολῶν ῥιπτομένων διὰ τῆς παλαιᾶς συνήθους πυρίτιδος.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

'Εν τῷ Λονδινείῳ Συλλόγῳ ὁ ἀρχιρραβῖνος τοῦ Λονδίνου δόκτωρ Ἄδλερ, ἀντεπεξῆλθε δι' ἐναντίων παραδειγμάτων κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Ρενάν, εἰπόντος ὅτι αἱ σημιτικαὶ φυλαὶ ἐλαχίστην δεικνύουσι κλίσιν πρὸς τὰ σκώμματα, τοὺς γέλωτας καὶ τοὺς ἀστεϊσμούς. Ὁ κ. Ἄδλερ ἀπεναντίας ἐξῆρε τὴν **κωμικὴν δύναμιν** τῆς φυλῆς του, θεωρήσας αὐτὴν ὡς ἓν τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῶν Ἰουδαίων. Ὑπέμνησε δ' ἐν τέλει ὅτι ὁ μέγιστος τῶν μεθυγράφων τοῦ αἰῶνος, ὁ Χάϊνε, ἦτο ἰουδαῖος.

Καλλιτεχνικά.

Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σπρέα, κατέναντι τοῦ παλαιοῦ ἀνακτόρου ἐν Βερολίνῳ πρόκειται νὰ ἀναστηλωθῇ τὸ πρὸς τιμὴν τοῦ Γουλιέλμου Α' κατασκευασθὲν μνημεῖον. Τὸ μνημεῖον τοῦτο, ἔργον τοῦ γλύπτου Βέγα, παριστᾷ τὸν αὐτοκράτορα ἔφιππον· γυνή τις ὁδηγεῖ τὸν ἵππον του, ἄλλα δὲ πρόσωπα συμβολικὰ συγκροτοῦσι συμπλέγματα περὶ τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ὄπισθεν περιθέει ἡμικύκλιον ἐκ στηλῶν. Ἂν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος Β' ἐνέκρινε τὸ σχέδιον, τὸ ἔργον ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν καταχρίνεται καὶ τόσον ὥστε εἶνε ἀμφίβολον ἂν τὸ κοινοβούλιον θὰ ψηφίσῃ τὰ 8 ἑκατομμύρια τῶν μαρκῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπαιτήσῃ ἡ ἀνίδρυσίς του.

Θεατρικά.

Οἱ Ραντσάου, τὸ νέον μελόδραμα τοῦ Μασκάνη, παρεστάθη ἐσχάτως ἐν Βιέννῃ. Τὸ κοινὸν ὑπεδέχθη τὴν πρώτην πρᾶξιν ἀπαθῶς· ἀλλ' ἀπὸ τῆς δευτέρας ἤρχισαν τὰ χειροκροτήματα ζωηρά, ἕως οὗ κατὰ τὸ τέλος τὸ θέατρον ἦτο μεστὸν ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε πλήρης· ἀλλ' οἱ κριτικοὶ φρονοῦσιν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε κατώτερον τοῦ ***Φίλου Φρὶτς*** τοῦ ἰδίου μελοποιοῦ, πολὺ δὲ περισσότερον τῆς πεφημισμένης ***Καβαλλερίας Ρουστικάνας***.

— Ὁ γάλλος δραματικὸς 'Αλέξανδρος Παρώδης, ἕλλην τὴν καταγωγήν, συνέγραψε νέον δρᾶμα, τοῦ ὁποίου ἡρωῒς εἶνε ἡ παράφρων μήτηρ τοῦ Καρόλου Ε' Ἰωάννα. Ἡ Σάρα Βερνὰρ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑποδυθῇ αὐτὴ τὸ πρόσωπον τοῦτο, ἀλλ' οἱ μέτοχοι τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ἔργον θὰ διδαχθῇ, δὲν τῇ τὸ ἐπέτρεψαν ἢ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ προσληφθῇ εἰς τὸ θέατρον ἐπὶ τριετίαν. Ἡ μεγάλη τραγῳδὸς ἠρνήθη, ἔμεινε δὲ πάλιν ὁ ρόλος τῆς Ἰωάννας εἰς τὴν δεσποινίδα Δουδλαί.

— Ἡ ***Οἰκογένεια Παραδαρμένου***, ἡ γνωστὴ κωμῳδία τοῦ κ. Χ. 'Αννίνου, παρασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Παντοπούλου ἐσχάτως ἐν Πάτραις, ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἐνθουσιώδους. Ὁ συγγραφεὺς παρὼν κατὰ τὴν παράστασιν, ἐκλήθη ἐπανειλημμένως ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τῷ προσηνέχθησαν δὲ πολυτελέστατοι στέφανοι ἐκ μέρους τῆς πατραϊκῆς νεολαίας καὶ τῶν λογίων.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

(9) Ποῖον βραχίονα πρέπει νὰ προσφέρῃ κύριος εἰς κυρίαν, τὸν δεξιὸν ἢ τὸν ἀριστερόν;

Χρ.

(2) **'Απάντησις.** Κατὰ τὴν Βαρόνην Στάφφ, εἰδικῶς περὶ τὰ τοιαῦτα διατρίψασαν καὶ σχετικὰ βιβλία συγγράψασαν, μία κόρη πρὶν φθάσῃ τὸ 30στὸν ἔτος δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἰδικά της ἐπισκεπτήρια. Παρ' ἡμῖν ὅμως ὁ νόμος αὐτὸς παραβαίνεται· ὅλαι αἱ νεάνιδες 18—20 ἐτῶν ἐγκαυχῶνται ὅτι ἔχουν ἰδικά των ἐπισκεπτήρια κομψότατα τυπωμένα. Νομίζω ἐν τούτοις ὅτι καὶ ἂν ἔχουν δὲν πρέπει νὰ κάμνουν χρῆσιν ἐπίσημον αὐτῶν, παρὰ μόνον νὰ τὰ μεταχειρίζωνται διὰ νὰ γράφουν κανὲν μήνυμα πρὸς τὰς φίλας των.

Μία Γεροντοκόρη.

(7) **'Απάντησις.** Ἠμπορεῖ. Καὶ παράδειγμα ζωντανὸν τὸ αὐτοκρατορικὸν μας ζεῦγος.

Γερμανός.

Digitized by Google

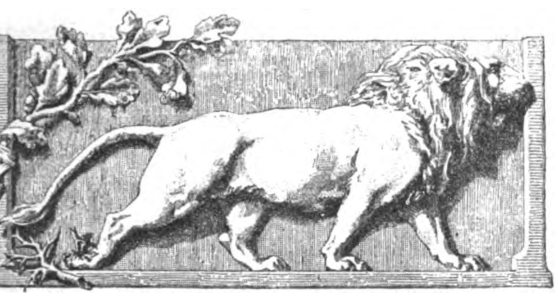

ΠΟΘΕΝ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΔΑΦΝΙΟΥ

Αἱ ἐσχάτως κατὰ τὴν Ἱερὰν Ὁδὸν καὶ ἐν τῇ Μονῇ Δαφνίου ἐνεργηθεῖσαι ἀνασκαφαὶ καὶ ἡ προσκόλλησις ἐν τῇ νέᾳ θόλῳ τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τῶν πρὸ διετίας ἀποτοιχισθέντων ψηφιδωμάτων, δηλ. τοῦ Παντοκράτορος καὶ τῶν Προφητῶν, μοναδικῶν ὑποδειγμάτων ἀκμαίας ἑλληνικῆς μεσαιωνικῆς τέχνης, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν τῆς ἀνεπτυγμένης μερίδος τῆς παρ' ἡμῖν κοινωνίας πρὸς τὴν πολιὰν τοῦ Δαφνίου Μονήν, ὑπὸ τὰ μυστηριώδη ἐρείπια τῆς ὁποίας τόση ἱστορία ἐτάφη, καὶ ἣν ἡ παράδοσις θεωρεῖ ὅτι ἵδρυσεν ἡ πολυθρύλητος *Μαργαρώνα*

«ὅπ' ἔλαμπε σ' εὐγενικαῖς ὡσὰν χρυσῆ κορώνα»,

ἡ Magdelone τῆς φραγκικῆς παραδόσεως, ἡ τοσοῦτον ἀγαπήσασα τὸν περιπετειώδη *Ἡμπέριον*, δηλ. τὸν Pierre de Provence· ὡς τὰ περὶ αὐτῶν ἐκτραγῳδοῦνται εἰς τὴν γνωστὴν πολύστιχον *ῥιμάδαν*.

Ὥστε θεωροῦμεν ἐπίκαιρον νὰ ἐκθέσωμεν τινὰ περὶ τῆς Μονῆς ταύτης, ἐπὶ τοῦ παρόντος περιοριζόμενοι εἰς τὴν περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος Δαφνίου ἔρευναν.

★

Κατὰ τοὺς ἁπλουστέρους τὸ ὄνομα τοῦ Δαφνίου προῆλθεν ἐκ τῶν **δαφνῶν** ἢ πικροδαφνῶν ἐξ ὧν ἦτο δῆθεν τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἱερᾶς Ὁδοῦ κατάφυτον, ἐξ οὗ καὶ εἰς *Μονὴν τοῦ δαφνῶνος* μετέπλασαν ταύτην· ἀλλὰ τὸ παροιμιωδῶς ἄνυδρον τοῦ τόπου τούτου, τοῦ πολλοὺς μὲν καὶ ἀρχαιοτάτους ὀμβροδέκτας, ἓν δὲ μόνον φρέαρ ὑμνηθὲν ὑπὸ τῆς δημώδους Μούσης[1] καὶ οὐδεμίαν δάφνην ἔχοντος, καθιστᾷ τὴν ἐκ τῶν φιλύδρων τούτων φυτῶν παραγωγὴν ἀπαράδεκτον.

Ἄλλοι προσδίδουσι φραγκικὴν καταγωγὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Δαφνίου, συνδέοντες τοῦτο πρὸς τοὺς Dauphins τῆς Γαλλίας καὶ πρὸς τὴν Abbaye de Delphine τοῦ μεσαίωνος, ἥτις πάλιν ποικίλως γράφεται (de Dalfinet, de Dalphinete, abbatia de Dalphino, de Delphino κλπ.) Ἀλλ' οὐδεὶς σήμερον πλέον πιστεύει ὅτι ἐξ αὐτῶν παρήχθη τὸ Δαφνὶ — οἰκοδόμημα τοῦ Θ' — Ι' αἰῶνος ἔκτοτε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο — καταπεσούσης τῆς γνώμης ὅτι εἶναι φραγκικὸν ἵδρυμα, ἀφοῦ οὐδ' αὐτὴ ἡ πανθομολογουμένη «*φραγκικὴ προσθήκη*» εἶναι τοιαύτη.

Οἱ πλεῖστοι ὅμως τὴν ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος Δαφνίου ἀνάγουσιν εἰς τὸ ἐκεῖ που **Ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος**, «οὗτινος ἡ δάφνη ἦτο τὸ ἱερὸν φυτόν». Ἀλλὰ τότε διατί νὰ μὴ τιμηθῇ ἡ ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ διαδεξαμένου, ὡς πιστεύεται, τὸν Ἀπόλλωνα Προφήτου Ἠλιοῦ μᾶλλον; — ὡς τὸ ἐκεῖ που ἐπὶ ὑψώματος μονίδιον, ὀνομασθὲν οὕτω βεβαίως μόνον διότι εἶναι ἐπὶ ὑψώματος —, καὶ διατί νὰ δεχθῶμεν τὸ «*Δαφναῖος ἢ Δαφνηφόρος*» Ἀπόλλων, ὡς ἐπιδράσαν ἐπὶ τῆς ὀνοματοθεσίας τῆς Μονῆς καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν τόπου, καὶ νὰ μὴ δεχθῶμεν τὸ *Δελφίνιος*, πλησιέστερον ὂν καὶ πρὸς τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα φραγκικὰ ὀνόματα;

Ὁ ἀείμνηστος Τάσσος Νεροῦτσος τολμηρῶς δογματίζει ὅτι ἡ Μονὴ αὕτη «τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς *Θεοτόκου ἐν Δάφνῃ* καὶ παρὰ τῶν Βυζαντινῶν καλουμένη ἡ *Θεοτόκος τὸ Δαφνίν*, παρὰ τῶν φράγκων ὠνομάζετο τῆς *Δάφνης ἡγουμενικὴ Μονὴ* (Dafnae Abbatia) καὶ Παναγία τῶν Βλαχερνῶν (Sancta Maria de Blakernis)». Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῶν γνωμῶν τούτων ὑποσημειοῖ ὅτι: «ἐν τῷ μαρτυρικῷ τῆς θανῆς καὶ κηδείας τοῦ Δουκὸς Ἀθηνῶν Γουΐδωνος Β'. de la Roche, τοῦ ἔτους 1308, τῷ ἀποκειμένῳ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βελγικῆς πόλεως Mons, ἀναγνωστέον Dafnae abbatia καὶ οὐχὶ Delfine ὡς ἀνέγνωσεν ὁ Buchon» — ὅτι «ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος Γ'. ἐν τῇ πρὸς τὸν Βερνάρδον, πρῶτον λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν, ἐπιστολῇ, τοῦ ἔτους 1208, ἀποκαλεῖ τὴν Μονὴν Monasterium Sanctae Mariae de Blakernis» — καὶ ὅτι «τὸ σῳζόμενον μολυβδόβουλλον τῆς Μονῆς, φέρει ἔμπροσθεν τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος τῶν Βλαχερνῶν καὶ ὄπισθεν τὴν ἐπιγραφήν, ✝ Η ΘΚϹ ΤΟ ΔΑΦΝΙΝ». Ἀποκαλῶν δὲ τὸ κατὰ τὴν θέσιν ταύτην Ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος «*Πύθιον τὸ ἐν Δάφνῃ*» σημειοῖ ὅτι «ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ καταστραφέντος **ναοῦ** τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος ἀνηγέρθη ἀρχομένου ΙΑ' αἰῶνος, ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς ἐν Βυζαντίῳ δυναστείας» ἡ Μονὴ Δαφνίου, δεχόμενος ὅτι κτίτωρ τῆς Μονῆς ὑπῆρξε Βασίλειος Β'. ὁ Βουλγαροκτόνος—οὗτινος εἰκὼν δῆθεν εἶναι ἡ κατὰ τὸν πρόναον ἐφ' ὑγρῷ ἀνεπίγραφος τοιαύτη — «ἐν Ἀθήναις γενόμενος μετὰ τὸ πέρας τοῦ κατὰ Βουλγάρων πολέμου περὶ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 1019, ἵνα ἀποδώσῃ τῇ Θεομήτορι τοῦ Παρθενῶνος τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια», καὶ θεωρεῖ οὐχὶ παράδοξον ἂν ὁ Βουλγαροκτόνος «ἱδρύσατο καὶ τὴν ἐν Δαφνίῳ Μονὴν εἰς τιμὴν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, ὑπερμαχούσης αὐτῷ ἐν τῷ κατὰ Βουλγάρων πολέμῳ».

Πολλὰ τὰ ἀξιόμεμπτα ὑπάρχουσιν εἰς πάντα ταῦτα.

Μολυβδόβουλλόν τι δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Schlumberger, οὐχὶ ἀτυχῶς πανομοιοτύπως, ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Mordtman, ἔχει κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν ἐκδοτῶν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν πλευρᾶς τὴν Παναγίαν τῶν Βλαχερνῶν, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφήν:

✝
ΗΘΚϹ
ΤΟΔΑ
ΦΝΙΝ
[*Ἡ Θεοτόκος τὸ Δαφνὶν*]

[1] «Στὴ Σεργιανὴ — σεργιάνι καὶ στὴ Μεντέλη — μέλι καὶ στὸ Δαφνὶ κρύο νερὸ ποῦ πίνουν οἱ ἄγγελοι».

Digitized by Google

Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο δὲν ἀρνούμεθα ῥητῶς ὅτι ἐκ τοῦ ἡμετέρου Δαφνίου προέρχεται, καίτοι ἀνήκει εἰς συλλογὴν μολυβδοβούλλων θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίτοι φαίνεται ὅτι ἀνήκει μᾶλλον εἰς ἐκκλησίαν ἢ εἰς Μονήν, τὸ σπουδαιότερον δέ: Παναγίας ἐπ' ὀνόματι τῆς Δάφνης καὶ ἐν Βυζαντίῳ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδι ἔχομεν π. χ. ἐν Κέῳ, ἔνθα εὑρίσκομεν μικρὰν Μονὴν τῆς Δάφνης, τιμωμένην καὶ αὐτήν, ὡς ἡ ἡμετέρα, ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἐκ τοῦ ὅτι ὅμως πιθανῶς ἡ σφραγὶς νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Μονὴν Ἀθηνῶν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι **αὕτη** φέρει, ὡς λέγουσιν, ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὸν τύπον της Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, οὐδόλως ἕπεται ὅτι οὕτως ὠνομάζετο ***καὶ** ἡ **Μονή***, καὶ ὅτι τὸ Δαφνὶ εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου ἀναγραφόμενον ἄνευ ἑτέρου τινὸς προσδιορισμοῦ Monasterium «Sanctae Mariae de Blakernis», ἀφοῦ ἄλλοθεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀνῆκε τῷ ἡμετέρῳ Δαφνίῳ δὲν προκύπτει. Ἄλλως τε ὡς ***Χρυσοδαφνιώτισσα*** καὶ οὐχὶ ὡς Βλαχερνιώτισσα—ὅπως ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος —ἀνέκαθεν ἐτιμᾶτο καὶ τιμᾶται ἡ Παναγία τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Μονῆς παρὰ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, ὡς φέρεται καὶ ἐν τῷ γνωστῷ διστίχῳ:

> *«Κυρὰ χρυσοδαφνιώτισσα μεγάλη σου 'ν' ἡ χάρη,*
> *μὲ τὸ ψηφί, μὲ τὸ ῥιγλί, μὲ τὸ μαργαριτάρι».*

Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι καὶ τὰ περὶ Βασιλείου Β'. λεγόμενα εἰσὶ λίαν παρακεκινδυνευμένα. Οὐδ' εἶναι λογικόν, ἀφοῦ ἀναφέρονται ὁπωσδήποτε τὰ ἀναθήματα ἅτινα προσήνεγκεν ὁ Βουλγαροκτόνος εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Παρθενῶνος, ἣν προσῆλθε μετὰ τὴν νίκην ὅπως προσκυνήσῃ, νὰ μὴ ἀναφέρωνται οὐδὲ διὰ μιᾶς λέξεως τὰ περὶ τῆς ἱδρύσεως παρ' αὐτοῦ τοιαύτης Μονῆς. Οὕτως ἀναγινώσκομεν εἰς τὸν Γλυκᾶν: «Μετὰ ταῦτα δὲ πάντα ἐν Ἀθήναις γενόμενος (ὁ Βουλγαροκτόνος) καὶ τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια τῇ Θεοτόκῳ ἀποδοὺς καὶ ἀναθήμασι πολλοῖς καὶ πολυτελέσι κοσμήσας τὸν ναόν, ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν». Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνουσιν ὅ τε Ζωναρᾶς καὶ ὁ Κεδρηνός.

Ἐπίσης δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑπὸ τῶν Λατίνων ἡ Μονὴ ὠνομάζετο Dafnae Abbatia καὶ ὅτι κακῶς δῆθεν ἀνεγνώσθη τὸ ὄνομα ὑπὸ τοῦ Buchon· μάλιστα δὲ ἡ παραπομπὴ εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς ταφῆς τοῦ Γουίδωνος de la Roche, καὶ ἂν θεωρηθῇ ὡς ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐν τῷ ἡμετέρῳ Δαφνίῳ ἐτάφη οὗτος, εἰς ἐναντία ἄγει συμπεράσματα, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους.

Εἰς τὴν Revue Archéologique τοῦ 1872 ἐδημοσιεύθη περισπούδαστος διατριβὴ τοῦ Fr. Lenormant περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου ἐπὶ φραγκοκρατίας. Ἐν αὐτῇ βεβαιοῦται ἐπισήμως ὅτι τὸ πρωτότυπον τοῦ πρακτικοῦ τῆς ταφῆς τοῦ ἀνωτέρω Δουκὸς ἀπώλετο, καὶ ὅτι σῴζεται μόνον περιγραφή τις αὐτοῦ ἣν καὶ καταχωρίζει. Ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ ἡ Μονὴ ἐν ᾗ ἐτάφη ὁ Δοὺξ ὀνομάζεται de Dalfinet. Μὴ σῳζομένου λοιπὸν τοῦ πρωτοτύπου δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ διϊσχυρισθῶμεν ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκαλεῖτο «Dafnae Abbatia». Ἐξ ἄλλου, καὶ εἰς ἄλλα, σῳζόμενα ἐν πρωτοτύπῳ μάλιστα, φραγκικὰ ἔγγραφα τοῦ 1263, 1276 καὶ 1277 ὀνομάζεται ἡ Μονὴ τοῦ Delphino καὶ Dalphino. Ἐπίσης ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ***Παρθενῶνος*** σῳζομένῃ ἀκιδογραφικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ 1400 περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πέτρου Stolbezch ὀνομάζεται οὗτος Abbas Dalphini.

Διατί λοιπόν, ἄν, ὡς προείπομεν, πεισθῶμεν ὅτι περὶ τοῦ ἡμετέρου Δαφνίου ἐπὶ Φραγκοκρατίας πρόκειται, νὰ μὴ δεχθῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὸ ὄνομα Δαφνὶ ἐπῆλθεν ἡ συνήθης τῶν φράγκων διαφθορά;

Ὅτι δὲ ἡ Μονὴ ὠνομάζετο κατὰ τοὺς Βυζαντιακοὺς χρόνους, ὡς καὶ σήμερον Δαφνὶ (Δαφνίν, Δαφνίον) καὶ οὐχὶ Βλαχέρνα, ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἑξῆς μολυβδόβουλλον ἀποτεθησαυρισμένον εἰς τὸ ἡμέτερον Νομισματικὸν Μουσεῖον.

Ὡς εἶναι κατάδηλον εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῦ μολυβδοβούλλου ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς

+
ΣΦΡΑΓΙΣ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΠΑΥΛΟΥ ΠΟΙ-
ΜΝΗΣ ΔΑ-
ΦΝΙΟΥ

ἀποτελοῦντα, ὡς καὶ ὁ Schlumberger εἰς τὴν Revue desétu des Grecques τοῦ 1889 σημειοῖ, ἕνα τρίμετρον ἰαμβικὸν στίχον.

Ἡ σφραγὶς αὕτη, ἀνήκουσα εἰς πολυάνθρωπον Μονὴν καλουμένην οὐχὶ τῆς ***Δάφνης*** ἢ ἐν ***Δάφνῃ***, ἀλλὰ ***Δαφνίου*** καὶ ἐνταῦθα εὑρεθεῖσα, ἔχουσα δὲ καὶ κοινὰ γνωρίσματα πρὸς ἄλλας Ἀθηναϊκὰς συγχρόνους σφραγῖδας, ἀνήκει βεβαίως εἰς τὴν ἡμετέραν τοῦ Δαφνίου Μονήν. Εἶναι δὲ πολύτιμος οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ὀνόματος ***Δαφνίου*** καὶ τοῦ τότε ἡγουμένου Παύλου, χαρακτηριζομένου ὡς Προέδρου, δηλ. κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην ***πρώην ἐπισκόπου***, ἀλλὰ καὶ διότι ἔργον οὖσα κατὰ ἀσφαλεστάτην ἐκτίμησιν τοῦ Θ' ἢ Ι' αἰῶνος καὶ ἐπιβεβαιοῦσα τὰ ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς Μονῆς ἀπορρέοντα ὅμοια συμπεράσματα ἐπὶ τῆς ἡλικίας τοῦ κτιρίου, πρόκειται ἀπόδειξις πολύτιμος οὐ μόνον τῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ἀκμῆς κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους τοιαύτης Μονῆς εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Ἀθηνῶν.

Ὥστε αἰῶνα ὁλόκληρον, ἂν μὴ καὶ πλέον, πρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου ἤκμαζεν ἡ Μονὴ αὕτη.

★

Ἀναγράψαντες ἤδη καὶ βασανίσαντες διὰ βραχέων τὰς περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Δαφνίου γνώμας καὶ ἄλλα τινὰ σχετικὰ ἀναπτύξαντες, καταλήγομεν εἰς τὸ νὰ σημειώσωμεν τὴν περὶ καταγωγῆς τοῦ ὀνόματος τούτου ἡμετέραν γνώμην.

Καθ' ἡμᾶς τὸ ὄνομα Δαφνὶ προῆλθε μετὰ τοσούτων ἄλλων ὀνομάτων ναῶν ἐκ Βυζαντίου καὶ

Digitized by Google

ἱδρύθη εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Μονὴν πρὸς τιμὴν τῆς *εἰς τὴν Δάφνην* τοῦ Βυζαντίου Παναγίας. Ἀπὸ τῆς εἰς τὴν *Δάφνην* δὲ ταύτην Παναγίας καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς *Δάφνης* τοῦ Ἀπόλλωνος ὠνομάσθη ἥ τε Μονὴ καὶ ἡ τοποθεσία *Δαφνί*. Εἰς τὴν προτίμησιν ὅμως τοῦ ὀνόματος τῆς ἐν Δάφνῃ τοῦ Βυζαντίου Θεοτόκου διὰ τὴν κατὰ τὴν Ἱερὰν Ὁδὸν ἱδρυθεῖσαν Μονὴν συνετέλεσε βεβαίως καὶ ἡ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ προηγηθεῖσα λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος, προσφυοῦς θεωρηθείσης τῆς τοιαύτης διαδοχῆς, ἀφοῦ ὁπωσδήποτε εἶχεν ἀποφασισθῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου νὰ τιμᾶται ἡ ἱδρυθεῖσα Μονή. Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι ἥ τε Παναγία ἐν Δάφνῃ καθὼς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καθιδρύματα καὶ ἡ θέσις ἐν Δάφνῃ τοῦ Βυζαντίου ὠνομάσθησαν οὕτω: **«διὰ τὸ ἵστασθαι ἐν τῷ τόπῳ στήλην, ἥτις ἦν ἡ μαντικωτάτη ποτὲ Δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος»**.

Ῥητῶς δὲ περὶ τοῦ ἐν Βυζαντίῳ ναοῦ τῆς Παναγίας ταύτης τῆς Δάφνης, ὃν χαρακτηρίζει ὡς πρωτόκτιστον, σημειοῖ τὰ ἑξῆς ὁ Πορφυρογέννητος: «...Καὶ ἡ μὲν τῶν ἀλλαξίμων τάξις φέρει τὴν βασιλικὴν στολὴν καὶ ἀποτίθησιν ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλίῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ Παλατίῳ τῆς Δάφνης, ἤγουν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου... Καὶ ἀνερχόμενοι οἱ δεσπόται· ἐν τῷ **πρωτοκτίστῳ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου** λαμβάνουσι καιρούς... εἶτα ἐξέρχονται εἰς τὸν βαπτιστῆρα... καὶ μετὰ τὸ τελέσαι ταῦτα εἰσέρχονται ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Δάφνης κ.λ.».

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν δὲν ὠνομάσθη ἡ ἡμετέρα Μονὴ Δαφνί: ***διὰ τὸν ἐκεῖσε Ναόν*(;) *τοῦ «Δαφναίου Ἀπόλλωνος»*** ἀλλὰ διὰ τὴν ***Παναγίαν τῆς Δάφνης*** ὀνομαζομένην οὕτως ἐν Βυζαντίῳ: ***ἕνεκα τῆς ἐκεῖ στήλης τοῦ Ἀπόλλωνος***.

Ἐκ τῶν ἐνεργηθεισῶν δὲ κατὰ τὴν Β καὶ Δ πλευρὰν τῆς περιοχῆς τῆς Μονῆς παρ' ἡμῶν ἀνασκαφῶν ἐβεβαιώθη ὅτι διὰ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος—καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ Ναοῦ ὡς γράφει ὁ Νεροῦτσος, διότι ***Ἱερὸν*** καὶ οὐχὶ ***Ναὸς*** ἦτο κατὰ τοὺς χώρους ἐκείνους—ἱδρύθησαν σχετικά τινα τῇ Μονῇ οἰκοδομήματα ἴσως ἀρχαιότερα τοῦ σωζομένου σήμερον ναοῦ, ὧν τινων ἱκανὰ μάρμαρα φέροντα σταυροὺς καὶ ποικίλα κοσμήματα εὑρέθησαν, ὁ δὲ ὑπάρχων σήμερον ὅσον ἔξοχος τόσον καὶ ἀτυχὴς Ναὸς ἀνηγέρθη καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν δι' ὑλικοῦ νέου καὶ ἀμιγοῦς καὶ εἰς χρόνους καθ' οὓς ἤκμαζεν ὡς ἰδία πλέον τέχνη καὶ οὐχὶ ὡς παρακμὴ τῆς ἀρχαίας ἡ Βυζαντιακή, κοσμηθεὶς καὶ διὰ ψηφιδωμάτων, συνήθων μὲν ἴσως τότε, ἀλλ' ἀξίων θαυμασμοῦ σήμερον.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

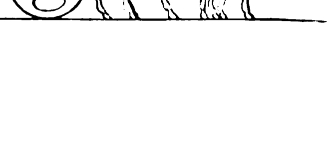

Η ΦΙΛΙΑ ΓΚΑΙΤΕ ΚΑΙ ΣΧΙΛΛΕΡ

Ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει ἀνεκδότων αὐτῶν ἐπιγραμμάτων.

Πρό τινος ἀνευρέθησαν ἐν Βεϊμάρῃ ἀνέκδοτοι στίχοι τοῦ Γκαῖτε καὶ τοῦ Σχίλλερ, ἀνήκοντες εἰς τὸ ἐπιγραμματικὸν εἶδος· ἡ εἴδησις τῆς *Ἑστίας* δὲν εἶπέ τι ἀκριβέστερον, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνευρεθέντων δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν πολυθρύλητον σειρὰν τῶν Xenien, τὴν μεστὴν σαρκασμοῦ καὶ δηκτικῆς εἰρωνείας καὶ σπινθηροβολούσης εὐφυΐας σειρὰν τῶν ἐπιγραμμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ Διόσκουροι τῆς Γερμανικῆς φιλολογίας ἐξετόξευσαν ἀνηλεῶς δεξιά, ἀριστερὰ κατὰ παντὸς μικροῦ, κατὰ παντὸς μετρίου.

Ἡ ἰδέα τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων ἐπῆλθε τὸ πρῶτον εἰς τὸν Γκαῖτε. Ἀναγινώσκων τὰ *Ξένια* τοῦ ῥωμαίου ποιητοῦ Μαρτιάλου ἐνεθουσιάσθη ἐκ τῆς ἰδέας καὶ γράψας τὴν πρώτην δωδεκάδα διστίχων ἔστειλεν αὐτὴν εἰς τὸν Σχίλλερ διὰ τὸ ***Ἡμερολόγιον τῶν Μουσῶν***, τὸ ὁποῖον ἐξέδιδεν οὗτος.

Ὁ Σχίλλερ κατεγοητεύθη καὶ ἀπήντησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ συμποσωθῶσι τοὐλάχιστον εἰς ἑκατὸν ὅπως ἐπαρκέσωσιν εἰς τοὺς φιλολογικοὺς ἐχθροὺς των· μετ' ὀλίγον ἐφάνη καὶ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀνεπαρκής, ἀπεφάσισαν δὲ νὰ προχωρήσωσι μέχρι τῶν χιλίων. Συνειργάζοντο εἴτε προφορικῶς ὁσάκις εὑρίσκοντο ὁμοῦ ἢ δι' ἐπιστολῶν ὁσάκις ἦσαν μακρὰν ἀλλήλων· καὶ ὁτὲ μὲν εἰσέφερεν ὁ εἷς τὴν ἰδέαν, ὁ δ' ἕτερος τὴν μορφήν, ὁτὲ δ' ἐποίει ὁ εἷς τὸν πρῶτον στίχον, ὁ δ' ἄλλος τὸν δεύτερον. Τόσον σφικτὰ περιπεπλεγμένα εἶνε τὰ δύο πνεύματα ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων, ὥστε πλὴν ἐκείνων, ὧν εἶνε γνωστὴ ἡ πατρότης, μεθ' ὅλας τὰς κοπιώδεις ἐρεύνας, ἀδύνατον εἶνε νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ποῖα ἀνήκουσιν εἰς τὸν Γκαῖτε, καὶ ποῖα εἰς τὸν Σχίλλερ.

Φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ τῶν ἡρωελεγείων τούτων ἐπενέργεια. Οἱ ἰσχυροὶ γρόνθοι κατεμωλώπιζον μετ' ἀμειλίκτου ὁρμῆς, κραυγαὶ δὲ ἄλγους ἐπλήρωσαν μετ' ὀλίγον πανταχόθεν τὴν ἀτμόσφαιραν. Ὁ Γκαῖτε διεσκέδαζε βλέπων τοὺς σφαδασμοὺς τῶν θυμάτων· ὁ δὲ Σχίλλερ στέλλων ἐπιγράμματά τινα εἰς τὸν Γκαῖτε ἀπεκάλει αὐτὰ ἀδυσωπήτως «σκόλοπας ἐν τῇ σαρκὶ τῶν συναδέλφων».

Τὰ δίστιχα ταῦτα σατυρογραφικῆς ἐμπνεύσεως μᾶλλον προϊόντα, ἐν ὁρμῇ φιλολογικῆς ἀγανακτήσεως ὡς ἐκδικητήρια βέλη κατὰ προσώπων ὡρισμένων βληθέντα δὲν διατηροῦσι δι' ἡμᾶς τὴν ὀξύτητα τῆς αἰχμῆς ἥτις διέσχιζε τόσον βαθέως τὰς σάρκας, ὁπότε αἱ στιβαραὶ χεῖρες ἐτάνυον τὴν νευράν. Τινὰ

Digitized by Google

ἐξ αὐτῶν εἶνε θαυμάσιοι καλαισθητικοὶ ἀφορισμοὶ ἢ φιλοσοφικὰ ἀποφθέγματα, ἡ δὲ ζωή των δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐφήμερον καὶ παροδικὴν ἣν παρέχει ἡ πολεμικὴ εἰς τὰ προϊόντα αὐτῆς. Ἐκ τῶν ἄλλων μόνον ὀλίγα γαργαλίζουσι καὶ τώρα τὸν οὐρανίσκον μας, ὡς λέγει ὁ Λούις, περιέχοντα τὸ γνήσιον, τὸ αἰώνιον ἅλας τοῦ σκώμματος.

Τὰ *Ξένια* πλὴν τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας των ἔχουσι καὶ ἱστορικὴν σημασίαν ὡς συντελέσαντα εἰς τὴν σύσφιγξιν τῶν σχέσεων τῶν δύο μεγάλων ποιητῶν· διότι οὐδὲν συνδέει τόσον τὰς ψυχὰς ὅσον ὁ κοινὸς ἀγών· ἡ κοινότης τοῦ μίσους εἶνε ἤδη ἀγάπη· ἐμίσουν δὲ ἀμφότεροι μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς των τοὺς «κομπογιαννίτας» τῶν γραμμάτων, οἱ ὁποῖοι παντοῦ καὶ πάντοτε κάμνουν πολὺν θόρυβον.

Ἡ φιλία τῶν δύο μεγάλων ἀνδρῶν ἀποτελεῖ μοναδικὸν παράδειγμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων. Βεβαίως καὶ ἡ φιλία τοῦ Montaigne καὶ Étienne de la Boëtie ἦτο ἀκραιφνὴς καὶ στενὴ ἀλλ' ἦτο σύνδεσμος δύο ὁμοίων φύσεων, αἵτινες εὐθὺς ἀμέσως ἀνεγνώρισαν τὸ συγγενὲς αὐτῶν· ὄχι ὅμως σύνδεσμος ἀντιπάλων, οἵτινες ἀκαταπαύστως ἀντετάσσοντο κατ' ἀλλήλων ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν των καὶ αὐτοὶ δὲ κατ' ἀρχὰς προσεπάθουν παντὶ σθένει ν' ἀποφύγωσιν ἀλλήλους. Ὁ Γκαῖτε καὶ ὁ Σχίλλερ ἦσαν ἐν πολλοῖς ἀντίθετοι φύσεις, ἀρχηγοὶ δύο ἐχθρικῶν μερίδων· σημεῖον δ' ἐπαφῆς αὐτῶν ἐγένετο μόνον ὅ,τι ἔξοχον καὶ ὕψιστον καὶ εὐγενέστατον εἶχον ἑκάτεροι ἐν τῇ διαφόρῳ αὐτῶν φύσει.

Κατ' ἀρχὰς οὐδὲν προανήγγελλε τὴν φιλίαν ταύτην. «Ἐν συνόλῳ, ἔγραφεν ὁ Σχίλλερ πρὸς τὸν Körner μετὰ τὴν πρώτην πρὸς τὸν Γκαῖτε ἐν Ρουδολστάτῃ ἐπίσκεψίν του, ἡ μεγάλη μου περὶ αὐτοῦ ἰδέα δὲν ἐμειώθη ἐκ τῆς προσωπικῆς γνωριμίας, ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν θὰ δυνηθῶμέν ποτε νὰ συνδεθῶμεν οἰκειότερον. Προτρέχει τόσον ἐμοῦ (κατὰ τὴν ἡλικίαν ὀλιγώτερον ὅσον κατὰ τὴν βιοτικὴν πεῖραν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν) ὥστε οὐδέποτε θὰ συναντηθῶμεν καθ' ὁδόν».

Ὁ Γκαῖτε ἐξεφράζετο ἀπροκαλύπτως κατὰ τοῦ Σχίλλερ, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς διαφθορέα τῆς καλαισθησίας τοῦ ἔθνους, ὡς ἄγοντα κατὰ κρημνῶν τὴν γερμανικὴν φιλολογίαν. Ἐπανακάμψας ἐκ τοῦ περιωνύμου του εἰς Ἰταλίαν ταξειδίου ἀντὶ νὰ εὕρῃ τὸν γερμανικὸν λαὸν πρόθυμον ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εὗρε παντοῦ θαυμασμὸν πρὸς τὰ παράφορα ἔργα τῆς πρώτης περιόδου, τῆς πυρετώδους, τοῦ Σχίλλερ. Ἠσθάνετο δ' ἀληθὲς μῖσος κατὰ τῶν «θαυμασίων ἐκτρωμάτων», ὡς τ' ἀπεκάλει, κατὰ τῶν «μεγαλοφυῶν» ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀγρίων καὶ ἀχαλινώτων προϊόντων.

Ὁ Γκαῖτε δὲν ἠγάπα τὸ τάλαντον τοῦ Σχίλλερ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἠρνεῖτο· εἶνε ἀξία ἐξάρσεως ἡ μεγαλοψυχία τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ἡ παντελὴς παρ' αὐτῷ ἔλλειψις τῆς φιλολογικῆς ἐκείνης λέπρας, κοινῆς εἰς συγγραφεῖς καὶ συγγραφίσκους, ἥτις καλεῖται ζηλοτυπία καὶ φθόνος. Παράδειγμα ἀκτινοβόλον εἰς τοὺς αἰῶνας θὰ μείνῃ ὁ εἰλικρινὴς ἐνθουσιασμός του πρὸς τὸν Σχίλλερ, τὸν Φός, τὸν Ἕρδερ, ἡ προθυμία ὅπως πρῶτος ἀναγνωρίσῃ καὶ διακηρύξῃ τὴν μεγαλοφυΐαν ἢ τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ Σκότ, τοῦ Βύρωνος, τοῦ Βερανζέ, τοῦ Μαντζόνη.

Τὴν αὐτὴν ψυχικὴν διάθεσιν ἀνευρίσκομεν καὶ παρὰ τῷ Σχίλλερ. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1789 ἔγραφεν εἰς τὸν Körner· «θὰ ἐγινόμην δυστυχὴς ἂν ἔβλεπα συχνότερα τὸν Γκαῖτε... Τὸν μισῶ, μολονότι ἀγαπῶ ἐκ βάθους καρδίας τὸ πνεῦμά του καὶ τὸν θεωρῶ μέγαν... Παράδοξον κρᾶμα ἀγάπης καὶ μίσους ἐγέννησεν ἐν ἐμοὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος, συναίσθημα τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε πολὺ ἀνόμοιον πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔτρεφον ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος πρὸς τὸν Καίσαρα· θὰ ἠδυνάμην νὰ ἐξοντώσω τὸ πνεῦμά του διὰ νὰ τὸ ἀγαπήσω πάλιν ὁλοψύχως».

Βραδύτερον δέ:

«Πρὸς τὸν Γκαῖτε δὲν δύναμαι νὰ ἐξισωθῶ, ἂν βάλῃ ὅλα τὰ δυνατά του. Ἔχει πολὺ περισσοτέραν μεγαλοφυΐαν ἢ ἐγώ, προσέτι δὲ πολλῷ μείζονα πλοῦτον γνώσεων, ἀσφαλεστέραν αἴσθησιν τοῦ πραγματικοῦ, πρὸ πάντων δὲ διὰ παντοίων καλλιτεχνικῶν γνώσεων διαμορφωθεῖσαν καὶ ἐκλεπτυνθεῖσαν καλαισθητικὴν ἀντίληψιν».

Ἀλλ' εἰς τὰς ἐκφράσεις ταύτας τοῦ θαυμασμοῦ προσέθετε μετ' ὀλίγον τὰ ἑξῆς πικρὰ καὶ φαρμακερά:

«***Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς ὁ Γκαῖτε*** εἶνε πάντα ἐμπρός μου, καὶ μοῦ ἐνθυμίζει τόσον συχνὰ ὅτι ἡ τύχη μοῦ προσηνέχθη τόσον τραχέως!»

Πράγματι ἡ τύχη εἶχε φανῆ ὅλως διάφορος πρὸς ἑκάτερον. Ὁ Γκαῖτε ἦτο εἷς ἐκ τῶν εὐδαιμόνων ἐκείνων τοὺς ὁποίους «οἱ θεοὶ ἀγαπῶσιν ἤδη πρὸ τῆς γεννήσεώς των». Ὁ Σχίλλερ τοὐναντίον ἠναγκάσθη ἐκ πρώτης νεότητος νὰ παλαίσῃ σῶμα πρὸς σῶμα μὲ τὴν Ἀνάγκην. Ἦτο ἤδη ὁ προσφιλέστατος ποιητὴς τοῦ ἔθνους του καὶ ὅμως ἡ πτωχεία τὸν περιέσφιγγε πανταχόθεν ἀδυσωπήτως. Ἐν ταῖς πρὸς τὸν Körner ἐπιστολαῖς του θλιβερὰν ἐντύπωσιν προξενοῦσιν αἱ περὶ εὐτελῶν, αἱ περὶ ταπεινῶν, αἱ περὶ αὐτῆς τῆς συντηρήσεώς του μέριμναι. Ἠναγκάζετο νὰ μεταβάλλῃ τὴν φιλολογίαν εἰς βιοτεχνίαν, ἐπίμοχθον δὲ καὶ ταύτην καὶ βαρεῖαν. Ἠγωνίζετο νὰ εὕρῃ ἐργασίαν, ἔκαμνε μεταφράσεις διʼ ὀλίγα τάλληρα τὸ τυπογραφικὸν φύλλον καὶ ἦτο εὐτυχὴς εὑρίσκων τοιοῦτόν τι. Ἡ πτῆσις τῶν ἰδεῶν ἦρεν αὐτὸν πρὸς τὰ ἄνω, καὶ αἱ ταπειναὶ φροντίδες ἐπίεζον, ὤθουν αὐτὸν πρὸς τὸ ἔδαφος. Πλὴν δὲ τούτου δὲν εἶχε διέλθῃ εἰσέτι ἐντελῶς τὴν πυρετώδη κρίσιν τῆς νεότητος· ὑπῆρχέ τι κοχλάζον ἔτι ἐν αὐτῷ, ἐν τοιαύτῃ δὲ ψυχικῇ διαθέσει εὑρισκόμενος ᾐσθάνετο ἑαυτὸν μόνον καὶ παρ' οὐδενὸς ἀνέμενεν ἐπικουρίαν ἐν τῷ ἀτεράμνῳ τῆς ζωῆς ἀγῶνι.

Ἀλλ' ὁ Γκαῖτε; Αὐτοῦ τὴν θύραν οὐδέποτε ἔκρουσεν ἡ ὀστεώδης χεὶρ τῆς πενίας. Αὐτὸς εἶχεν εὐπορίαν, κοινωνικὴν θέσιν, δόξαν, καιρὸν πολὺν πρὸς ἐργασίαν. Ἡ σύγκρισις αὕτη ἡ ἀνηλεής, ἡ καθιστῶσα τὴν δυστυχίαν σκληροτέραν ἔτι ἔβαπτεν εἰς τῆς πικρίας τὸ μέλαν τὸν κάλαμον τοῦ Σχίλλερ.

Ὄχι δὲ μόνον ἡ τύχη ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις ἔπλασεν αὐτοὺς ἀνομοίους.

«Ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἀντιπάλων,

Digitized by Google

λέγει ὁ βιογράφος τοῦ Γκαῖτε, ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ τὴν βαθεῖαν αὐτῶν ἀνομοιότητα. Ἡ ὡραία κεφαλὴ τοῦ Γκαῖτε ἔχει τὸ ἤρεμον, νικηφόρον μεγαλεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδεώδους, ἡ κεφαλὴ τοῦ Σχίλλερ τὴν σοβαρὰν καλλονὴν χριστιανοῦ ἔχοντος τὸ βλέμμα ἐστραμμένον εἰς τὰ ἐπέκεινα τοῦ κόσμου τούτου. Τὸ ὑψηλὸν καὶ πλατὺ μέτωπον τοῦ Γκαῖτε καὶ οἱ ἐξαστράπτοντες μεγάλοι ὀφθαλμοί του, οἱ εὔγραπτοι καὶ σύμμετροι χαρακτῆρες, οἱ φέροντες ἴχνη σκέψεων καὶ θλίψεων, μαρτυροῦντες ὅμως ὅτι αἱ σκέψεις καὶ αἱ θλίψεις ἐπῆλθον κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἀνδρὸς ἀλλὰ δὲν ἐνίκησαν αὐτόν, ποιά τις ὑγιὴς εὐρωστία ἐπὶ τοῦ μελαχροινοῦ προσώπου του, καὶ ἀπερίγραπτόν τι— ἀκτινοβολοῦν ἐκ τῆς μορφῆς του—ταῦτα πάντα ἀποτελοῦσι ὀφθαλμοφανῆ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ὀξυωπὲς ὄμμα τοῦ Σχίλλερ, τὸ στενόν του μέτωπον, τὰ ἀσύμμετρα χαρακτηριστικά του, τὰ ὁποῖα αἱ σκέψεις καὶ αἱ θλίψεις διηυλάκωσαν ἡ δὲ ἀσθένεια προσέβαλε. Ἀμφότεροι ἔχουσι μεγαλεῖον· ἀλλ' ὁ μὲν εἷς ἔχει τὸ μεγαλεῖον τῆς ἠρεμίας, ὁ δ' ἕτερος τὸ τῆς πάλης. Ὁ Γκαῖτε εἶχεν εὐπρεπεστάτην εὐσωμίαν καὶ ἐφαίνετο ὑψηλότερος ἀφ' ὅ,τι ἦτο· ἐν τῇ φυῇ τοῦ Σχίλλερ ἔλειπον αἱ ἀναλογίαι καὶ ἦτο ὑψηλότερος ἀφ' ὅ,τι ἐφαίνετο. Ὁ Γκαῖτε ἵστατο εὐθυτενής, ὁ δὲ Σχίλλερ ἔκαμπτεν ὀλίγον τι τὸν μακρὸν λαιμόν του».

Ἡ διαφορὰ αὕτη ἐξετείνετο καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων. «Ὁ ἀὴρ ὁ ὁποῖος ὠφέλει τὸν Σχίλλερ, ἐπέδρα ἐπ' ἐμοῦ ὡς δηλητήριον», ἔλεγε βραδύτερον ὁ Γκαῖτε πρὸς τὸν Ἔκκερμαν κατά τινα τῶν μετ' αὐτοῦ συνδιαλέξεών του, ἀφ' οὗ, ἐννοεῖται, συνεδέθη στενῶς μὲ τὸν Σχίλλερ. «Ἐπεσκέφθην αὐτὸν ἡμέραν τινά, ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀπὼν ἡ δὲ σύζυγός του μοὶ εἶπεν ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ μετ' ὀλίγον, ἐκάθισα πλησίον τῆς τραπέζης ἐφ' ἧς ἔγραφε ὅπως σημειώσω κάτι. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως φοβερὰ δυσφορία μὲ κατέλαβε, ἥτις ηὔξανε κατὰ μικρόν, ᾐσθανόμην δ' ὅτι ἔμελλον νὰ λιποθυμήσω. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω ποῖον ἦτο τὸ αἴτιον τὸ ὁποῖον μ' ἔφερεν εἰς τὴν ὅλως ἀσυνήθη καὶ δυσάρεστον ἐκείνην κατάστασιν, ἀλλὰ τέλος παρετήρησα ὅτι ἔκ τινος κιβωτίου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο πλησίον μου ἐξεπέμπετο ἀνυπόφορος ὀσμή. Ἀνοίξας αὐτὸ παρετήρησα μετ' ἐκπλήξεως ὅτι ἦτο γεμάτον ἀπὸ σάπια μῆλα. Ἐπλησίασα ἀμέσως εἰς ἓν παράθυρον καὶ ἀνέπνευσα καθαρὸν ἀέρα, μετ' ὀλίγον δὲ συνῆλθα ἐντελῶς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον ἡ σύζυγός του, ἡ ὁποία μοὶ εἶπε, ὅτι τὸ κιβώτιον αὐτὸ πρέπει νὰ εἶνε πάντοτε γεμάτον ἀπὸ σάπια μῆλα, διότι ἡ ὀσμὴ ἐκείνη ὠφελεῖ τὸν Σχίλλερ καὶ ἄνευ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἐργασθῇ».

Χαρακτηριστικὸν εἶνε ἐπίσης ὅτι ὁ μὲν Γκαῖτε εἰργάζετο πρωΐ, ἐν ᾧ ὁ Σχίλλερ ἐν βαθείᾳ νυκτί.

Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες συνηντήθησαν ἐν Ἰένῃ τὸν Μάϊον τοῦ 1794 κατά τινα συνεδρίαν τῆς φυσιολογικῆς ἑταιρείας· μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς κατὰ τύχην, ἀνεχώρησαν συγχρόνως, καθ' ὁδὸν δὲ συνῆψαν συνδιάλεξιν· ὁ Σχίλλερ ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ὁ τοιοῦτος κατακερματισμὸς περὶ τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως εἶνε ἥκιστα εὐάρεστος εἰς τοὺς μὴ ἐξ ἐπαγγέλματος φυσιοδίφας. «Ἀπεκρίθην, διηγεῖτο ἔπειτα ὁ Γκαῖτε, ὅτι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μεμυημένους εἶνε ὄχι εὐάρεστος, καὶ ὅτι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ἄλλος τρόπος ἀντιλήψεως τῆς φύσεως οὐχὶ κεχωρισμένης καὶ μεμονωμένης, ἀλλὰ δρώσης καὶ ζώσης... Ἐφθάσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν του· ἡ συνδιάλεξις μὲ εἵλκυσεν ἐντός· ὑπεστήριξα μετὰ ζωηρότητος τὴν μεταμόρφωσιν τῶν φυτῶν. Ἠκροᾶτο μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος· μετὰ τὸ πέρας ὅμως τοῦ λόγου μου ἔσεισε τὴν κεφαλήν του καὶ εἶπε: «Αὐτὰ ποῦ λέγετε δὲν εἶνε πόρισμα πείρας, εἶνε ἁπλῆ ἰδέα·» Ἐξεπλάγην καὶ δυσηρεστήθην. Ἡ παλαιὰ ἐχθροπάθεια ἐξηγέρθη ἐν ἐμοί, συνέσχον ὅμως τὸν ἑαυτόν μου καὶ εἶπα· «Πολὺ μ' εὐχαριστεῖ ὅτι ἔχω ἰδέας χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρω, καὶ ὅτι τὰς βλέπω μάλιστα καὶ μὲ τὰ μάτια μου».

Τὸ ἀναμέσον αὐτῶν χάσμα ἦτο εὐρὺ καὶ βαθύ, ἀλλὰ τὸ πρῶτον βῆμα εἶχε γίνῃ. Ἀφορμὴν εἰς συχνοτέραν ἐπικοινωνίαν ἔδωκαν αἱ **Ὧραι**, τὸ ἐξαιρετικὴν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γερμανικῆς φιλολογίας κατέχον περιοδικὸν ὅπερ ἐξέδιδεν ὁ Σχίλλερ, καὶ τοῦ ὁποίου τῆς συντάξεως μετέσχον ὁ Γκαῖτε, ὁ Ἕρδερ, ὁ Κάντιος, ὁ Φίχτε, οἱ δύο Οὔμβολδ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς. Οὕτω δὲ ἐπῆλθεν ὁ μεταξὺ Γκαῖτε καὶ Σχίλλερ σύνδεσμος «ὅστις, ὡς λέγει ὁ Γκαῖτε, ἐξηκολούθησεν ἄνευ διακοπῆς καὶ κάτι καλὸν ἔκαμε καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἄλλους.»

Μετὰ τὴν πρώτην συνάντησιν ἡ φιλία ηὔξησε ταχέως· μετὰ δύο δὲ μῆνας ὁ Σχίλλερ ἔγραψε τὴν ὡραίαν ἐκείνην ἐπιστολὴν ἐν ᾗ μετὰ τόλμης καὶ εὐστοχίας ἐχαρακτήριζε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τοῦ Γκαῖτε. Ὁ Γκαῖτε ἀπήντησε φιλοφρονέστατα ἡ δ' ἐπιστολή του ἤρχιζεν οὕτω· «Διὰ τὰ γενέθλιά μου, τὰ ὁποῖα ἑορτάζω τὴν ἑβδομάδα ταύτην, ὡραιότερον δῶρον ἀπὸ τὴν ἐπιστολήν σας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λάβω·» μετ' ὀλίγον δὲ προσκληθεὶς ὁ Σχίλλερ μετέβη εἰς Βεϊμάρην καὶ διῆλθε παρὰ τῷ Γκαῖτε δύο ἑβδομάδας. Ἐκ τῆς πλουσίας πρὸς ἀλλήλους ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν παρετήρησαν ὅτι ἐν πολλοῖς συνεφώνουν ἀπροσδοκήτως.

«Ἀπαιτεῖται πολὺς καιρός, ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ὁ Σχίλλερ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ἰέναν, νὰ τακτοποιήσω ὅλας τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας ἀνεκινήσατε ἐν ἐμοί, ἀλλὰ ἐλπίζω ὅτι καμμία ἐξ αὐτῶν δὲν θὰ χαθῇ».

Ὁ δὲ Γκαῖτε ὅστις συνέγραφε τότε τὸν περίφημον Βίλελμ Μάϊστερ ἔστειλε πρὸς αὐτὸν τὸ χειρόγραφον ἀπὸ τοῦ τρίτου βιβλίου, λίαν ἀσμένως καὶ εὐγνωμόνως ἀποδεχόμενος τὰς φιλικὰς τοῦ Σχίλλερ παρατηρήσεις.

Ἡ φιλία κατ' ὀλίγον ἐγίνετο στενωτέρα· οὕτω δ' ἤρχισε μεταξὺ αὐτῶν ἡ ζωηρὰ ἐκείνη ἐπιστολογραφία, ἥτις εἰσάγει ἡμᾶς κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς μεγαλουργοῦ καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ τὴν ὁποίαν δημοσιεύων ὁ Γκαῖτε ἐφρόνει δικαίως ὅτι προσέφερε μέγα δῶρον εἰς τοὺς Γερμανούς.

Ἀνυπολόγιστος ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῆς φιλίας ταύτης ἐπὶ τῶν δύο τόσον διαφόρως μεγαλοφυῶν

Digitized by Google

ἀνδρῶν. Ὁ Γκαῖτε ἦτο τότε τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν, ὁ δὲ Σχίλλερ τριάκοντα πέντε. Ὁ Γκαῖτε ἠδύνατο νὰ δώσῃ πολλὰ τὰ ὁποῖα εὐγνωμόνως ἀπεδέχετο ὁ Σχίλλερ, ἂν δ' οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ μεγάλου φίλου του, μηδὲ νὰ εὐρύνῃ τὸν ὁρίζοντα τῶν γνώσεων καὶ τῆς πείρας αὐτοῦ, μετέδωκεν ὅμως εἰς τὸν Γκαῖτε πολυτιμότερόν τι: τὸ ἐνδιαφέρον. Ὁ βαθὺς ἐνθουσιασμὸς τοῦ Σχίλλερ, ἡ ἄτρωτος φιλοπονία του ἐκίνησαν τὸν Γκαῖτε εἰς ἐργασίαν· ἀπέσπασαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ ἔτρεψαν εἰς τὰ γράμματα, παρώρμησαν αὐτὸν εἰς συντέλεσιν ἡμιτελῶν ἢ εἰς πλήρη ἐκτέλεσιν νέων ἔργων. Ἡ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ κοινὴ δρᾶσις ἀποτελεῖ ἐν τῷ βίῳ ἀμφοτέρων φωτεινότατον σημεῖον, παραμένει δ' αἰώνιον ὑπόδειγμα φιλίας.

«Εἶνε ἀληθῶς δῶρον Θεοῦ νὰ ἔχῃ τις σοφὸν καὶ περιεσκεμμένον φίλον!» ἀνεφώνει ὁ Σχίλλερ, μετὰ τὰς ἐπὶ τοῦ Βαλλενσταῖν παρατηρήσεις τοῦ Γκαῖτε τὸν ὁποῖον εἶχε στείλῃ εἰς αὐτὸν ἐν χειρογράφῳ.

Ὁ δὲ Γκαῖτε περιγράφει τὴν ἐκ τῆς φιλίας ταύτης νέαν ψυχικὴν κατάστασίν του, ὡς ἑξῆς: «Εἰς ἐμὲ ἐπῆλθε νέον ἔαρ, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ παλαιὰ σπορὰ ἀνεβλάστησε καὶ οἱ ξηρανθέντες κλάδοι ἤνθησαν ἐκ νέου».

Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Σχίλλερ, ὁ Γκαῖτε κατεκάμφθη ὑπὸ τὸ βάρος τῆς θλίψεως· εἶχεν ἀπολέσῃ ὄχι ἁπλοῦν φίλον, ἀλλὰ τὸ ***ἥμισυ τῆς ὑπάρξεώς του***· ἐκ τοῦ βάθους δὲ τοῦ πόνου του ἀπέτεινε πρὸς αὐτὸν τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ***ἐπίλογον*** τοῦ ***Ἄσματος τοῦ Κώδωνος***, ὁ ὁποῖος ὡς ῥεῦμα ὁρμητικόν, ὑπὸ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλίας ὀγκούμενον θέλει ῥοχθῇ αἰωνίως περὶ τὸν τάφον τοῦ Σχίλλερ.

Οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Βεϊμάρην εἶδον πρὸ τῆς μικρᾶς τοῦ θεάτρου πλατείας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποβάθρου, ὀρθούς, εὐθυτενεῖς, πλήρεις ζωῆς καὶ μεγαλείου, ὀρειχαλκίνους ἐγγὺς ἀλλήλων ἱσταμένους τοὺς δύο φίλους. Ὁ Γκαῖτε ὀλύμπιος καὶ μέγας, κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς στέφανον δάφνης στηρίζει μετά τινος φιλικῆς νωχελείας τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Σχίλλερ. Οὗτος δὲ τὴν δεξιὰν πρὸς τὴν δάφνην τείνων, κρατεῖ διὰ τῆς ἑτέρας ἐπτυγμένον χειρόγραφον ἐν ἐνθέῳ ἐμπνεύσει προσβλέπων ὑψηλά, ὡς ν' ἀκούῃ μυστηριώδη φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ.

Ὡς ἵστανται ἐπὶ τοῦ ὑποβάθρου ἐκείνου εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα συνηνωμένοι, οὕτως ἀχώριστοι εἶνε καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ καὶ ἐν τῷ θαυμασμῷ τῶν γενεῶν, οὕτως ἀναπόσπαστοι εὑρίσκονται καὶ εἰς τὰ μικρὰ ***Ξένια*** οἱ Διόσκουροι τῆς γερμανικῆς ποιήσεως· διὰ τοῦτο ἡ εἴδησις τῆς ἀνευρέσεως ἀνεκδότου σειρᾶς τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων, ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην μου τὴν φιλίαν τῶν δύο ἀνδρῶν, φιλίαν μεγαλουργὸν καὶ ὑπέροχον ὡς ἦσαν αὐτοί· διότι ἡ γέφυρα ἔχει τὸ ὕψος τῶν ὀχθῶν τὰς ὁποίας ζευγνύει.

Α. Π. Κ.

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ[1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ϛ'.

1 Ὀκτωβρίου.

Παῦλε, τὰ πράγματα θολώνουν καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἔχω τὴν γνώμην σου περὶ τοῦ πρακτέου. Ἄκουσε τί συνέβη καὶ ἀπάντησέ με ἀμέσως.

Τὴν ἑνδεκάτην τὸ πρωΐ, σφραγίσας τὴν ἐπιστολήν μου κατέβην ὅπως τὴν παραδώσω εἰς τὸν ταχυδρόμον καί, ἐγγιζούσης τῆς ὥρας τοῦ προγεύματος, μετέβην εἰς τὴν αἴθουσαν. Μὴ εὑρὼν κανένα ἐκεῖ ἐκάθισα παρὰ τὴν ἑστίαν ἀναγινώσκων τὸν τελευταῖον ἀριθμὸν τῆς ***Ἐπιθεωρήσεως***, ὅτε ἀνοιχθείσης αἰφνιδίως τῆς θύρας εἶδον εἰσερχομένην τὴν μικρὰν κόμησσαν, ἥτις εἶχε διανυκτερεύσει εἰς τὸν πύργον. Μετὰ τὸν ἀτυχῆ διάλογον τῆς προτεραίας, ὃν κάλλιστα ἐγνώριζον ὅτι εἶχεν ἀκούσει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἡ συνέντευξις κατ' ἰδίαν μετὰ τῆς κυρίας ταύτης ἦτο ὀλίγον ἐπιθυμητή. Ἐγερθεὶς ἐν τούτοις προσέκλινα ἐδαφιαίως καὶ ἀντεχαιρετήθην ὑπ' αὐτῆς δι' ἐλαφροτάτης κλίσεως τῆς κεφαλῆς, τῆς ὁποίας ἤμην ἴσως ἀνάξιος μετὰ τὰς χθεσινάς μου ἀνοησίας. Τὰ πρῶτα βήματα τῆς μικρᾶς κομήσσης, ὅτε μὲ εἶδεν, ἐπρόδιδον ταλάντευσίν τινα καὶ ἀμφιβολίαν, ὁμοιάζοντα βάδισμα πέρδικος ἐλαφρῶς κατὰ πτέρυγα πληγωθείσης. Ἀφοῦ ἐφάνη ἐπί τινας στιγμὰς διστάζουσα ἂν ἤθελε τραπῇ πρὸς τὸ παράθυρον ἢ τὸ κλειδοκύμβαλον, ἔλαβεν αἴφνης τολμηροτέραν ἀπόφασιν καὶ διηυθύνθη ἄνευ περαιτέρω δισταγμοῦ πρὸς τὴν ἑστίαν, ἤτοι τὴν ἰδιαιτέραν μου ἐπικράτειαν.

Ὄρθιος ἐνώπιον τοῦ καθίσματός μου καὶ ἔχων ἀνὰ χεῖρας τὸ περιοδικὸν ἀνέμενα τὰ συμβησόμενα μετὰ φαινομένης ἀταραξίας, ἥτις πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἀτελέστατα ἔκρυπτε τὴν ἐσωτερικήν μου ἀγωνίαν. Τὴν ἐπικειμένην ἐξήγησιν καθίστανε λίαν ἐπίφοβον ὄχι μόνον ἡ ἐπιβαλλομένη εἰς τὸν τυχόντα ἐλευθερίου ἀγωγῆς πρὸς τὰς γυναῖκας ἀβρότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ζωηρὰ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς μου, ἥτις περιώριζεν ἐντὸς στενωτάτων ὁρίων τὸ δικαίωμα τῆς νομίμου ἀμύνης καὶ μὲ παρέδιδεν ἀνυπεράσπιστον εἰς τὴν διάκρισιν γυναικὸς νέας, ζωηρᾶς καὶ πιθανῶς φιλεκδίκου.

Ἡ κυρία Πάλμα σταματήσασα ἀπέναντί μου ἐστήριξε τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς ἑστίας καὶ ἔτεινεν εἰς τὸ πῦρ τὸ περιέχον τὸν ἀριστερὸν αὐτῆς πόδα χρυσόμαυρον ὑποδημάτιον. Οὕτως ἐγκατασταθεῖσα ἐστράφη ἔπειτα πρὸς ἐμὲ χωρὶς νὰ εἴπῃ οὐδὲ λέξιν, παρατηροῦσα μετὰ χαρᾶς τὴν στενοχωρίαν μου, ἥτις ἦτο μεγάλη. Καλὸν ἐνόμισα τότε νὰ ἐπαναλάβω τὴν ἀνάγνωσίν μου, πρὸ τούτου ὅμως καὶ ἐν εἴδει μεταβάσεως ἠρώτησα αὐτὴν μετὰ πολλῆς εὐγενείας — «Μήπως ζητεῖτε τὸ περιοδικὸν τοῦτο, κυρία;»

[1] Ἴδε σελ. 50.

Digitized by Google

— Εὐχαριστῶ, κύριε, δὲν ἠξεύρω νὰ διαβάζω, μοὶ ἀπήντησε διὰ φωνῆς ἱκανῶς τραχείας· ἐγὼ δὲ ἐκφράσας διὰ φιλόφρονος νεύματος τὴν λύπην ἣν μοὶ ἐπροξένει ἡ ἀποκάλυψις τῆς τοιαύτης ἀγνοίας, ἐκάθισα καὶ ἠσθάνθην ἐμαυτὸν ὁπωσοῦν ἡσυχώτερον, ὡς μονομάχος ὑπομείνας τὸ πῦρ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ καὶ νομίζων σωθεῖσαν οὕτω τὴν τιμήν. Ἀλλὰ μετά τινας στιγμὰς ἡ θέσις μου ἤρχισε καὶ πάλιν νὰ μοῦ φαίνεται ἱκανῶς δυσάρεστος, ἀφοῦ εἰς μάτην ἠγωνιζόμην ν' ἀπομονωθῶ ἀναγινώσκων καὶ ἔβλεπον χορεύοντα ἐπὶ τοῦ χάρτου πλῆθος χρυσομαύρων σανδαλίων. Φανερὰ ἐπίθεσις θὰ μοὶ ἐφαίνετο προτιμοτέρα τῆς σιωπηλῆς ἐκείνης ἐχθρότητος τῆς γείτονός μου, ἣν ἐμάντευον ἐκ τοῦ κροταλισμοῦ τῶν δακτυλίων ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς ἑστίας, τῆς ἀνυπομόνου κινήσεως τοῦ ποδὸς καὶ τῆς σπασμωδικῆς τῶν ρωθώνων διαστολῆς. Μεγάλην λοιπὸν ἠσθάνθην ἀνακούφισιν ὅτε ἀνοιχθείσης καὶ πάλιν τῆς θύρας ἐπαρουσιάσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς νέον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἐδικαιούμην νὰ θεωρήσω ὡς σύμμαχον. Ἦτο δὲ τοῦτο ἡ κυρία Δουμέτρη, ἐπιστήθιος φίλη τῆς θυγατρὸς τῆς κυρίας Μαλουέ, χήρα ὡραιοτάτη καὶ κατά τι τῶν συντρόφων αὐτῆς φρονιμωτέρα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο προτέρημα ὡς καὶ τὸ ὑπέροχον κάλλος της ἠσφάλισαν εἰς αὐτὴν πρὸ πολλοῦ τὴν ἀντιπάθειαν τῆς κυρίας Πάλμας, ἥτις σκώπτουσα τὰς βαθυχρόους ἐσθῆτας καὶ τὸ ἐλεγειακὸν ἐνίοτε ὕφος τῆς ἀντιζήλου της ἐπωνόμασεν αὐτὴν ***χήραν τοῦ Μαλαβάρ.*** Ἡ κυρία Δουμέτρη στερεῖται μὲν πνεύματος, ἀλλ' ἔχει ἀντίληψιν ὀρθήν, ἀρκοῦσαν παιδείαν καί τινα ρωμαντισμόν, ὃν ἀρέσκεται ἐπιδεικνύουσα εἰς τὴν συναναστροφήν. Βλέπουσα δὲ ὅτι οὔτε εἰς τὸ κυνήγιον διέπρεπα, οὔτε εἰς τὸ σφαιριστήριον, οὔτε εἰς τὸν χορὸν ἢ ἄλλην τινὰ κοσμικὴν διασκέδασιν, μὲ ὑπέθεσε διαπρέποντα τοὐλάχιστον ἐπὶ διαλεκτικῇ εὐφυΐᾳ καὶ ἀνέλαβε νὰ βεβαιωθῇ περὶ τούτου. Αἱ σχέσεις ἡμῶν κατέστησαν οὕτω φιλικώταται· καθότι, ἂν δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνταποκριθῶ εἰς πάσας αὐτῆς τὰς προσδοκίας, ἀκροῶμαι τοὐλάχιστον τὰς αἰσθηματικὰς φράσεις της μετ' εὐλαβοῦς προσοχῆς ὑποκρινόμενος ὅτι ἐννοῶ αὐτάς, καὶ τοῦτο τὴν ὑπερευχαριστεῖ.

Τὸ κυανοῦν βλέμμα τῆς μικρᾶς κομήσσης ἤστραψεν ἐξ ἀγρίας χαρᾶς ὡς ἂν ηὐχαρίστει τὴν τύχην τὴν πέμψασαν εἰς αὐτὴν εὐάλωτον θῦμα. Ἀφήσασα τὴν ὡραίαν χήραν νὰ προχωρήσῃ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης τὸ βάδισμα αὐτῆς μελαγχολικῆς βραδύτητος ἀνεκάγχασεν αἴφνης κράζουσα μετ' ἐμφάσεως: «Εὖγε, κυρία μου· περιπατεῖτε ὡς θῦμα μεταβαῖνον εἰς τὸν τόπον τῆς θυσίας, ὁμοιάζετε τὴν Ἰφιγένειαν . . . ἢ μᾶλλον τὴν Ἑρμιόνην . . .

« Ἀκολουθοῦσα ἔνδακρυς τοῦ νικητοῦ τὸ ἅρμα».

Τίνος εἶναι ὁ ἀνωτέρω στίχος; . . . ἐγὼ εἶμαι τόσον ἀμαθής . . . Πιστεύω ὅτι εἶναι τοῦ φίλου σου Λαμαρτίνου, ὅστις τὸν ἔγραψεν ἐπίτηδες διὰ σέ, ἀγαπητή μου.

— Πῶς, ἀπαγγέλλετε τώρα καὶ στίχους, ἀγαπητή μου κυρία; ἀπεκρίθη ἡ κυρία Δουμέτρη, ἥτις στερεῖται ἑτοιμότητος.

— Διατί ὄχι, ἀγαπητή μου; Μήπως ἔχετε σεῖς τὸ μονοπώλιον τῶν στίχων; Ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι τώρα ὅτι τὸν στίχον «***ἀκολουθοῦσα ἔνδακρυς***» ἤκουσα ἀπαγγελλόμενον ὑπὸ τῆς Ραχήλ, ὥστε δὲν εἶναι τοῦ Λαμαρτίνου, ἀλλὰ τοῦ τραγικοῦ Βουαλῶ . . . Ἄκουσε, ἀγαπητή μου Ναθαλία, ἔχω σκοπὸν νὰ σε ζητήσω μαθήματά τινα συνδιαλέξεως ἠθικῆς καὶ σπουδαίας, ἥτις πρέπει νὰ εἶναι διασκεδαστικωτάτη. Καὶ διὰ ν' ἀρχίσωμεν, εἰπέ με, παρακαλῶ, ποῖον προτιμᾷς τὸν Λαμαρτῖνον ἢ τὸν Βουαλῶ;

— Ἀλλὰ μεταξὺ τούτων οὐδεμία ὑπάρχει σχέσις, ἀπεκρίθη ἡ κυρία Δουμέτρη μετὰ πολλῆς σοβαρότητος καὶ θαυμαστῆς εὐπιστίας.

— Δὲν τὸ ἤξευρα, εἶπεν ἡ κυρία Πάλμα — δεικνύουσά με ἔπειτα διὰ τοῦ δακτύλου ἐπρόσθεσεν· — Ἴσως προτιμᾶτε τῶν ἀνωτέρω ποιητῶν τὸν κύριον, ὅστις γράφει καὶ οὗτος στίχους.

— Ὄχι, κυρία μου, ἀπατᾶσθε, δὲν γράφω στίχους, εἶπον ἐγώ, ἐνῷ ἡ κυρία Δουμέτρη, εἰς ἣν ἡ συναίσθησις τῆς ἐξόχου αὐτῆς εὐμορφίας παρέχει ἀκατάβλητον γαλήνην ψυχῆς, ἠρκεῖτο νὰ μειδιάσῃ μετὰ νωχελείας. Καταπεσοῦσα ἔπειτα ἐπὶ τῆς ἕδρας, τὴν ὁποίαν τῆς εἶχα παραχωρήσει, — «Τί πένθιμος καιρός», μοὶ εἶπεν· «ὁ φθινοπωρινὸς οὗτος οὐρανὸς ἐπικάθηται ὡς νεκρικὴ πλὰξ ἐπὶ τῆς ψυχῆς! Ὅλα τὰ δένδρα φαίνονται κυπάρισσοι καὶ οἱ ἀγροὶ ἀπέραντον νεκροταφεῖον. Τὸ πᾶν ὁμοιάζει . . .

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, Ναθαλία, σταμάτησε αὐτοῦ, διέκοψεν ἡ μικρὰ κόμησσα. Περίμενε τοὐλάχιστον νὰ προγευματίσωμεν· ἂν ἐπιμένῃς νὰ αἰσθηματολογῇς νηστική, θάρρωστήσῃς ἐπὶ τέλους.

— Δέν με λέγεις τί ἔχεις σήμερον τὸ πρωΐ, εἶπεν ἡ ὡραία χήρα, πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ ἐπέρασες πολὺ κακὴν νύκτα».

— Ἐγώ, ἀγαπητή μου; Μὴ λέγῃς τοιαῦτα πράγματα. Ἀπ' ἐναντίας εἶδον ὀνείρατα οὐράνια . . . ἤμην εἰς ἔκστασιν . . . ἡ ψυχή μου συνανεστράφη μετὰ ψυχῶν καθὼς τὴν ἰδικήν σου . . . εἶδα ἀγγέλους μειδιῶντάς μοι διὰ τῶν κυπαρίσσων . . . καὶ τὰ λοιπὰ κουροφέξαλα.

Ἡ κυρία Δουμέτρη ἠρυθρίασεν ἐλαφρῶς καὶ ἀντὶ ν' ἀποκριθῇ ἔλαβε τὸ ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς ἑστίας περιοδικόν.

— Δέν με λέγεις, Ναθαλία, ἐπανέλαβεν ἡ κυρία Πάλμα, ποίους ἄνδρας θὰ ἔχωμεν τὸ ἑσπέρας εἰς τὸ γεῦμα;

Ἡ ἀμνησίκακος Ναθαλία ὠνόμασε τὸν κ. Βρεϋλλῆ, δύο ἢ τρεῖς ἄλλους κυρίους ὑπάνδρους, καὶ τὸν ἱερέα τοῦ δήμου.

— Τότε ἀναχωρῶ εὐθὺς μετὰ τὸ πρόγευμα, εἶπεν ἡ μικρὰ κόμησσα, ἀτενίζουσά με κατὰ πρόσωπον.

— Τοῦτο δὲν εἶναι κολακευτικὸν δι' ἡμᾶς, ἐψιθύρισεν ἡ κυρία Δουμέτρη.

— Κάλλιστα γνωρίζεις, εἶπεν ἡ ἄλλη μετὰ θαυμαστῆς προπετείας, ὅτι μόνον τῶν ἀνδρῶν ἡ συναναστροφὴ μ' εὐχαριστεῖ, καὶ δὲν θεωρῶ ἀνήκοντας εἰς τὸ φῦλον τοῦτο οὐδ' εἰς κανὲν ἄλλο τρεῖς τάξεις ἀνθρώπων, τοὺς ἐγγάμους, τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λογιωτάτους. Ἐκστομίσασα τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτο ἡ κυρία Πάλμα, ἐτόξευσεν ἐπ' ἐμὲ καὶ ἑτε-

Digitized by Google

ρον βλέμμα, ὅπως ἐννοήσω ὅτι μ' ἔκαμνε τὴν τιμὴν νὰ με κατατάξῃ, καίτοι ἀνάξιον τοιαύτης τιμῆς, εἰς τὴν τρίτην τάξιν τῶν οὐδετέρων ὄντων. Ἀκούσασα εὐθὺς ἔπειτα ἠχοῦντα τὸν κώδωνα τοῦ πύργου ἀνέκραξε περιχαρῶς: Ἰδοὺ τὸ πρόγευμα, δόξα τῷ Θεῷ! διότι πεινῶ ὡς λύκος, ἂν ἦναι μὲ τὴν ἄδειαν τῶν ἀΰλων πνευμάτων καὶ τῶν εὐαισθήτων ψυχῶν. Ταῦτα εἰποῦσα ἐξωλίσθησε μέχρι τῆς ἄλλης ἄκρας τῆς αἰθούσης καὶ ὑπῆγε νὰ κρεμασθῇ εἰς τὸν τράχηλον τοῦ μαρκησίου Μαλουέ, εἰσελθόντος μετὰ τῶν προσκεκλημένων του, ἐνῷ ἐγὼ ἔσπευδα νὰ προσφέρω τὸν βραχίονα εἰς τὴν κυρίαν Δουμέτρην, προσπαθῶν ν' ἀποζημιώσω αὐτὴν διὰ παντοίων περιποιήσεων δι' ὅσα ὑπέστη ἐξ αἰτίας μου βασανιστήρια.

Ὡς ἴσως παρετήρησες, ἡ μικρὰ κόμησσα ἐπέδειξε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀνωτέρω σκηνῆς πολλὴν μὲν προπέτειαν καὶ ἀπρεπῆ ἀθυροστομίαν, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον ἀπέδιδα εἰς αὐτήν. Καίτοι δὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο μετεχειρίσθη κατ' ἐμοῦ, ἀντὶ νὰ δυσανασχετήσω ηὐχαριστήθην μᾶλλον ἐκ τούτου, διότι πρὸ παντὸς ἄλλου ἀποστρέφομαι τὴν βλακίαν, τὴν χειροτέραν κατ' ἐμὲ καὶ ἐπιφοβωτέραν πάσης ἄλλης κακίας. Πλὴν δὲ τούτου ἡ δικαιοσύνη μὲ ἠνάγκαζε νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἀντεκδίκησις τῆς μικρᾶς κομήσσης, ἐξαιρουμένων τῶν κατὰ τῆς ἀθώας κυρίας Δουμέτρης ῥιφθέντων λίθων, δὲν ὑπερέβη τὰ ὅρια τῶν ἐν πολέμῳ νομίμων, εἶχε δὲ καὶ χαρακτῆρά τινα ἀστειότητος μᾶλλον ἢ ἀσπόνδου γυναικείου μίσους, προκαλουμένου πολλάκις ἐξ ἀφορμῆς πολὺ ἐλαφροτέρας τῶν κατ' ἐμοῦ εὐλόγων παραπόνων τῆς ἐχθρᾶς μου. Διαρκούσης τῆς ἀψιμαχίας ἔτυχε πολλάκις νὰ μειδιάσω κατ' ἐμαυτόν, καὶ μετ' αὐτὴν ᾐσθανόμην τὴν ἀπέχθειάν μου πρὸς τὴν ἀεικίνητον τρέλλαν τῆς μικρᾶς κομήσσης ἱκανῶς μετριασθεῖσαν καὶ μετέχουσαν μεγάλης δόσεως οἴκτου καὶ συμπαθείας.

Αἱ γυναῖκες διακρίνουσι μετὰ πολλῆς ὀξυδερκείας τῶν αἰσθημάτων τὰς τροποποιήσεις, ἡ δὲ κυρία Πάλμα ὄχι μόνον ἐνόησεν ἀμέσως τὸ κέρδος της εἰς τὴν ὑπόληψίν μου, ἀλλὰ καὶ ὑπολαβοῦσα τοῦτο πολὺ μεγαλείτερον τοῦ πραγματικοῦ ἐπεχείρησε νὰ καταχρασθῇ τὴν νίκην. Ἐπὶ δύο ὅλας ἡμέρας πλεῖστα ἔρριψε κατ' ἐμοῦ βέλη, τὰ ὁποῖα ὑπέμεινα μετὰ πολλῆς πρᾳότητος, ἀνταποδώσας μάλιστα περιποιήσεις τινάς· καθότι δὲν ἠδυνάμην νὰ λησμονήσω τὰς ἀσυγγνώστους ἐκφράσεις τοῦ διαλόγου μου μετὰ τῆς κυρίας Μαλουέ, οὐδ' ἐνόμιζα ἱκανὴν τούτου τιμωρίαν τὸ ἐλαφρὸν μαρτύριον, τὸ ὁποῖον ὑπέμεινα μετὰ τῆς ὡραίας χήρας τοῦ Μαλαβάρ. Ἡ ἀνοχή μου αὕτη ἤρκεσε νὰ πείσῃ τὴν κυρίαν Πάλμαν ὅτι ἠδύνατο νὰ μὲ μεταχειρισθῇ ὡς δορυάλωτον χώραν. Ὅπως δὲ δοκιμάσῃ τὴν ἀρτιγέννητον αὐτῆς ἐπὶ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς καρδίας μου ἐπιρροήν, εὐηρεστήθη νὰ μὲ ζητήσῃ κατ' ἐπανάληψιν μικράς τινας ὑπηρεσίας, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἀναθέτουσι συνήθως αἱ γυναῖκες, ὡς δείγματα ἐξαιρετικῆς εὐνοίας, εἰς τοὺς πιστοὺς αὐτῶν ἱππότας. Ταύτας ἐξετέλεσα εὐγενῶς μέν, ἀλλὰ καὶ μετὰ προφανοῦς ψυχρότητος, πιστεύων ὅτι οὔτε εἰς πᾶσαν ἡλικίαν οὔτε εἰς ὅλους τοὺς χαρακτῆρας ἁρμόζουσι τὰ καθήκοντα προθύμου θεράποντος τῶν κυριῶν. Ἡ ἐπιφύλαξίς μου ἐν τούτοις αὕτη οὐδόλως ἐκώλυσε τὴν μικρὰν κόμησσαν νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἤμην ὅλος ἰδικός της καὶ πρόθυμος ν' αὐξήσω τὸν ὅμιλον τῶν ὄπισθεν τοῦ ἅρματος αὐτῆς συρομένων. Ὑπὸ τοιαύτης κατεχομένη ἰδέας μ' ἐπλησίασε χθὲς τὸ ἑσπέρας μετὰ πολλῆς ἐλευθερίας ζητοῦσα τὴν τιμὴν νὰ χορεύσῃ τὸ κοτιλλιὼν μετ' ἐμοῦ. Εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην αἴτησιν ἀπήντησα γελῶν ὅτι οὐδεμίαν ἔχω πεῖραν τοῦ χοροῦ τούτου, ἀλλ' αὕτη ἐπέμενε νὰ γείνῃ τὸ θέλημά της, ἰσχυριζομένη ὅτι ὁ ἐπιδείξας τοσαύτην εἰς τὸ δάσος εὐκινησίαν ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ εὐδοκιμήσῃ καὶ ὡς χορευτής. Ὅπως δὲ ἐπιθέσῃ τέλος εἰς τὴν συζήτησιν μὲ παρέσυρε μετὰ πολλῆς οἰκειότητος ἐκ τοῦ βραχίονος, λέγουσα ὅτι δὲν εἶναι συνειθισμένη ν' ἀκούῃ ὄχι.

— Οὔτ' ἐγώ, κυρία μου, ἀπεκρίθην, νὰ ἐκθέτωμαι ἐνώπιον τοῦ κόσμου.

— Πῶς! οὔτε διὰ νά μ' εὐχαριστήσητε;

— Οὔτε διὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἄλλος πρὸς τοῦτο τρόπος. Ταῦτα εἰπὼν ἐχαιρέτισα αὐτὴν μετὰ μειδιάματος, ἀλλ' ὁ τόνος δι' οὗ ἐπρόφερα τὰς ἀνωτέρω λέξεις ἦτο τοιοῦτος, ὥστε δὲν ἔκρινε πρέπον νὰ ἐπιμείνῃ καὶ ἐπέστρεψεν ἀμέσως πρὸς τοὺς χορευτάς, οἵτινες κατεσκόπευον ἡμᾶς μετὰ προφανοῦς ἐνδιαφέροντος. Ἡ ἄνευ ἐμοῦ ἐπιστρέψασα μικρὰ κόμησσα ἔγεινε δεκτὴ μετὰ ψιθυρισμῶν καὶ μειδιαμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεκρίθη διὰ βραχείας τινὸς φράσεως, τῆς ὁποίας δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀκούσω παρὰ μόνον τὴν λέξιν **στοίχημα**. Μικρὰν ἀποδώσας εἰς τοῦτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην σημασίαν ἐκάθισα πλησίον τῆς κυρίας Δουμέτρης καὶ αἱ δύο ἡμῶν **ψυχαὶ** ἀνῆλθον ἐπὶ ἅρματος νεφελῶν εἰς τὸν θεῖον αἰθέρα. [Ἕπεται συνέχεια]

ΣΕΡΒΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε πίσω ἀπὸ τὰ βουνά,
Κι' ἀπὸ μιὰ χώρα μακρυνὴ τὸ στράτευμα γυρνᾷ.
Ἐτρέξανε νὰ τὸ δεχτοῦν ἄνδρες, παιδιά, κορίτσια,
Κι' ἀπ' ὅλους πρώτη ἔτρεξεν ἡ ὄμορφη Μιλήτσα,
Κι' ἀναζητᾷ στὰ τάγματα σκιασμένη ἡ ματιά της
Αὐτοὺς ποῦ δίνανε ζωὴ εἰς τὴν φτωχὴ καρδιά της,
Τὸν ἄνδρα της τὸν ἀκριβό, τὸν Τσέβερ τὸν γαμπρό της
Καὶ τὸν ξανθό, τὸν πειὸ μικρὸ ἀπ' ὅλους ἀδελφό της.
Τοῦ κάκου ὅλους ρώτησε μὲ τὴ σβυστὴ λαλιά της.
Ἔκοψε γιὰ τὸν ἄντρα της τὰ μακρυὰ μαλλιά της,
Γιὰ τὸν γαμπρό της ἔκαμε τὸ πρόσωπο κομμάτια,
Μὰ κλαίοντας τὸν ἀδελφὸ χάνει τὰ δυό της μάτια.
Περάσαν χρόνια· τὰ μαλλιὰ ξαναγινῆκαν πάλι
Τὸ πληγωμένο πρόσωπο ηὗρε τὰ πρῶτα κάλλη,
Μὰ τὰ γλυκὰ ματάκια της τὰ οὐρανοβαμμένα
Αὐτὰ τὰ δύο ἐμείνανε μονάχα τυφλωμένα.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Digitized by Google

ΑΠΟΚΡΕΩΣ

Digitized by Google

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

"ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ„ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Μέσα 'ς τὴν πυκνὴ καταχνιὰ τῆς πεζότητος, ὅπου σέρνεται ἡ καθημερινή μας ζωή, μέσα 'ς τὸ δείλιασμα ποῦ γεννᾷ ἡ συναίσθησις τῆς ἀδυναμίας μας, τῆς καχεξίας, τοῦ στενοῦ κύκλου, ὅπου τόσο ἄδικα καὶ τόσο σκληρὰ ἐπεριόρισε ἡ θέλησις τῶν δυνατῶν τῆς Γῆς τὴν Ἑλληνικὴ ψυχή, αὐτὴ ἡ ψυχή, 'ς τὴ θλιβερή της στενοχωρία, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ζητήσῃ καὶ ναὕρῃ παρηγορήματα νὰ τὴν σηκόνουν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄζωή της ζωή, νὰ φτερόνουν τοὺς ἰδανικοὺς πόθους, ποῦ ζοῦν ἀκόμη 'ς τὰ βάθη της καὶ δὲν ἐκατόρθωσε καὶ δὲν θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ τοὺς πνίξῃ, ὅση κι' ἂν εἶναι, ἡ ἀθλιότης τῆς τωρινῆς καταστάσεως. Μία ματιά της 'ς τὴ φοβερὴ ἱστορία τῶν ἀπελπισμένων ἀγώνων μας 'ς τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος, 'ς τὸ Μεσολόγγι, 'ς τὴν Κλείσοβα, 'ς τὸ Μανιάκι, εἶναι ἀρκετὴ νὰ ζωντανέψῃ μέσα της τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια ὅτι τὸ ἔθνος ποῦ ἔπραξε τὰ γενναῖα ἐκεῖνα ἀνδραγαθήματα, ποῦ ἔδειξε τόση δύναμι μέσα 'ς τὴ βαθύτατη δυστυχία, δὲν ἦταν ὄχι προωρισμένο ἀργὰ ἢ γρήγορα νὰ μὴ φανερώσῃ ὅτι ἔχει καὶ τὴ δύναμι νὰ δεχθῇ τὴν πνευματικὴ ζωὴ ποῦ χύνει τὸ φῶς της ἀπὸ αἰῶνες εἰς τὰ μέρη τῆς πολιτισμένης Εὐρώπης, νὰ τὴν δεχθῇ, νὰ τὴν κάμῃ δική του καὶ νὰ τὴν ἀναδώσῃ πάλι ντυμένη μὲ τὸ ἁγνὸ φόρεμα τῆς Ἑλληνικῆς σεμνότητος, ποῦ ἂν δὲν θὰ εἶναι ἴσως ποτὲ τὸ παλαιὸ ἐκεῖνο οὐράνιο ποῦ ὁ κόσμος λατρεύει, δὲν θὰ εἶναι ὅμως καὶ ἀνάξιο νὰ τὸ ἀναθυμίσῃ. Καὶ ἰδού, σύγχρονα μὲ τὸ γιγάντιο πολεμικὸ ἀναφτέρωμα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, εἶδε ὁ κόσμος νὰ χαράξῃ ἕνα φῶς ἀθάμπωτο νέας ἀνατολικῆς ὡραιότητος ἀπὸ τὸ μοσχοβολισμένο νησὶ τῆς Ζακύνθου, εἰς τὰ ὡραῖα, τὰ δυνατά, τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα λαχταρίσματα τῆς καρδιᾶς ἑνὸς ἀπὸ τὰ ἑλληνικώτερα τέκνα της. Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἠθικὴ δύναμις τῶν λαῶν φανερόνονται ναὶ 'ς τὰ πολεμικά τους ἔργα καὶ σὲ κάθε τους πρᾶξι τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἀλλὰ πολὺ ξαστερώτερα, πολὺ καθαρώτερα διατυπόνονται μὲς τὰ ἔργα, τὰ ἐμπνευσμένα ἔργα τοῦ μεγάλου ἀτόμου, ποῦ ἡ Φύσις δὲν ἐγέννησε παρὰ γιὰ νὰ δείξῃ συγκεντρωμένη ὅλη τὴν ψυχικὴ δύναμι τῶν μεγάλων ὁμάδων, ὅλη τὴν οὐσία καὶ τὸ ἄνθος τῆς ἐσωτερικῆς τους ζωῆς, βγαλμένα ἀπὸ τὴ θολὴ καταχνιὰ τῶν πραγμάτων καὶ ὑψωμένα 'ς τὸν ἀτάραχον αἰθέρα τῆς Τέχνης ὁποῦ τοὺς πρέπει, ὅπως τὸ γλυκύτατο χάραμα προβάλλει καὶ παρουσιάζεται καθαρώτατο διαλύοντας ἀγάλι ἀγάλι καὶ σχεδὸν ἀπρονόητα τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας. Ἀπὸ ταὶς ὀλίγαις ἀλλὰ καὶ τόσο γεμάταις ζωὴ καὶ ἀθάναταις ἐκείναις σελίδαις τῶν στίχων τοῦ Σολωμοῦ, ὅπου ὄχι ἡ ἀπαρηγόρητη λύπη γιὰ τὰ περασμένα μεγαλεῖα τοῦ ἔθνους, ὄχι ὁ ἐλεγειακὸς θρῆνος, ἀλλὰ ἡ πεποίθησις, ἡ βεβαιότης, ἡ ἀδάμαστη πίστις τοῦ Μέλλοντος, ἀναλάμπουν μὲ θάρρος ἀντάξιο καὶ ἰσόμετρο τῆς πολεμικῆς ἀνδρείας ποῦ ἐσύντριψε τοὺς τυράννους, αἰσθανθήκαμε κ' ἐμεῖς νὰ ριζόνεται πάντοτε δυνατώτερα 'ς τὴν καρδιά μας ἡ πίστις ὅτι τὸ Πνεῦμα, ὅσοι κι' ἂν εἶναι οἱ φραγμοὶ ποῦ τοῦ ἐμποδίζουν τὸ δρόμο, δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ δώσῃ καὶ μεταξύ μας ἀναλαμπαὶς ποῦ δὲν θὰ συγχωροῦν πλέον τὸν παράλογο δισταγμὸ μὴν ἦταν ἕνα πλάνεμα τῆς φαντασίας μας ἡ Ἀναγέννησις.

«Ὁ Ὕμνος τῆς Ἐλευθερίας, εἶπε καὶ ἔγραψε ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας, ἀναγάλλιασε τὸ πνεῦμα μου καὶ τὸ ἔστρεψε πρὸς τὴν Ποίησι.» Ἂν ὅσα ποιήματα τοῦ Ζαλοκώστα εἶναι γραμμένα 'ς ἄλλη γλῶσσα παρὰ τὴν ἐθνικὴ δὲν θὰ ἠμποροῦσαν βέβαια ποτὲ νὰ μᾶς κάμουν νὰ ὑποπτεύσωμε τέτοια σχέσι τοῦ Ζαλοκώστα, ποιὸς δὲν αἰσθάνεται ὅτι τὰ δημοτικά του ποιήματα, καὶ ἴσως παρὰ κάθε ἄλλο «τὸ Σπαθὶ καὶ ἡ Κορῶνα», μὲ τὴν ἐξευγενισμένη τους τέχνη τὴν μαρτυροῦν ὡραιότατα ; Ἀλλὰ καὶ ποιὸς δὲν αἰσθάνεται ὅτι τόσοι ἄλλοι ποῦ δὲν ἀνανοήθηκαν τὸ φῶς ποῦ εἶχε προβάλῃ, ὄχι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ἀλλά, καθὼς εἶπε κάποιος μὲ χάρι, ἀπὸ τὴ Δύσι τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὴν Τέχνη, ἐχάθηκαν, καὶ τὸ πνεῦμα τους, ποῦ ἴσως ἦταν προωρισμένο ν' ἀνεβῇ καὶ ν' ἀναγαλλιάσῃ μὲ γλυκοὺς κελαϊδισμοὺς ταὶς ψυχαὶς ποῦ διψοῦσαν γιὰ τὸ τραγοῦδι, ἔμεινε χαμηλὰ γιὰ νὰ θαφθῇ ἴσως γιὰ πάντα 'ς τὴ λησμονιά ; Ἀλλ' αὐτὸ τὸ θάμπωμα 'ς τὰ μάτια, αὐτὴ ἡ δυστυχισμένη τύφλα τοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι παρὰ προσωρινά, ἐνῷ τὸ ἀμερόληπτο πλῆθος, τὸ πλῆθος ποῦ δὲν ἀκολουθοῦσε παρὰ τὴν ὁρμὴ τῆς καρδιᾶς, ἐδεχότουν κ' ἐτραγουδοῦσε μόνον ἐκείνους τοὺς στίχους, ὅπου εὕρισκε ἕναν ἀντίλαλο τῆς ψυχῆς του. Τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὴ παραιτήσῃ τὸ γρηγορώτερο τὸν ψεύτικο ἐκεῖνο δρόμο, καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο τὸ ἀνούσιο ἐκεῖνο ψέμα καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς μορφῆς δὲν εἶχε κἂν τὴν ἐξωτερικὴ ἐκείνη λαμπρότητα ποῦ ἐκατόρθωσε 'ς ἄλλαις ἐποχαὶς ἄλλων ἐθνῶν νὰ θαμπώσῃ τόσο τὰ μάτια τοῦ νοῦ, ὥστε νὰ βαστάξῃ ἡ φαινομενικὴ ζωή του κἂν γιὰ ἕναν αἰῶνα. Ἕνα δυνατὸ καὶ θαρρετὸ περιγέλασμα, ὀλίγα ἁπλὰ καὶ ἀθῷα τραγούδια, ποῦ δὲν εἶχαν κἂν τὴν ἀξίωσι νὰ σαλεύσουν ταὶς στερεωμέναις ἐκείναις δόξαις, ἐστάθηκαν ἀρκετὰ νὰ τὸ ρίξουν· ἡ φύσις ἐξανάλαβε πάλι τὸ σκῆπτρο ποῦ τῆς εἶχαν ἁρπάξῃ· ἡ ψευτιὰ ἐθάφθηκε ἴσως γιὰ πάντα, καί, καθὼς φαίνεται, δὲν θὰ ξανατολμήσῃ πλέον νὰ ξανάβγῃ 'ς τὸ φῶς.

Καὶ μία γρήγορη βιαστικὴ ματιὰ 'ς τὰ δύο ἢ τρία ὕστερα χρόνια εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς καταπείσῃ ὅτι αὐτὸ τὸ μικρὸ διάστημα, ἂν δὲν ἠμπορεῖ ἀκόμη

Digitized by Google

νὰ ὀνομασθῇ ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως, εἶναι βέβαια μία ἀρχή της, ἀλλὰ μία ἀρχὴ ποῦ φαίνεται ἀπίστευτη, ἂν ὁ σοβαρὸς νοῦς τὴν συγκρίνῃ μὲ τὴν ἀπελπιστικὴ κατάστασι, ποῦ ὡς τὰ χθὲς ἐβασίλευε, καὶ ἂν δὲν τὴν συνδέσῃ μὲ τὴν ἀπομονωμένη σχεδόν, ἀλλὰ σημαντικὴ καὶ ἀληθινὴ ἐργασία τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Βηλαρᾶ, τοῦ Χρηστόπουλου, τοῦ Τυπάλδου, τοῦ Ζαλοκώστα. Ἀλλὰ ἡ σημερινὴ ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἡ ἐνέργειά της μᾶς παρουσιάζεται ὡς μία κίνησις γενική, ἅμα στοχασθοῦμε ὅτι μὲ αὐτόματον ἐνθουσιασμό, ἀπ' ὅλα σχεδὸν τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ χωρὶς συνεννόησι, ἐφανερώθηκε ἔξαφνα ἕνα στρατόπεδο ὁλόκληρο, ὅπου καθημερινῶς περισσότεροι ἀραδιάζονται, ὅλοι πνεύματα ἐξαίρετα καὶ ζωνταναὶς φαντασίαις, ὅλοι ἐμπνευσμένοι ἀπ' ὅ,τι διαλεχτότερο ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν Ἑλληνικὴ ψυχή. Μέσα 'ς τὸ μικρὸ τοῦτο διάστημα, ἂν θὰ κρίνωμε σχετικῶς, ἔγιναν θαύματα. Θαῦμα ναὶ ἀληθινό, ἂν θυμηθοῦμε τοὺς Σούτσους καὶ τοὺς ἄλλους νεκροὺς τοῦ περασμένου καιροῦ, θέλει φανῇ ἡ ἄκρα ἀντίθεσις ποῦ παρουσιάζει ἡ ποίησις εἰς τοὺς στίχους τοῦ Δροσίνη, τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Προβελέγγιου, τοῦ Ἐφταλιώτη καὶ ἄλλων, ὅπου, ἂν ποῦ καὶ ποῦ ἡ ἐξωτερικὴ τέχνη δὲν δείχνεται ἴσως ἀκόμη ὥριμη τόσο, ὅσο ἐφάνηκε εἰς τὰ πλαστικώτερα ἔργα τοῦ Σολωμοῦ, ἢ καὶ τοῦ Πολυλᾶ, τοῦ Μαρκορᾶ καὶ τοῦ Ζαλοκώστα, τόσο ὅμως φυσικὸ καὶ ζωντανὸ εἶναι τὸ αἴσθημα, ὥστε σκεπάζει τὴν ἔλλειψι· θαῦμα θέλει φανῇ ἡ λαχταριστὴ χάρις, ἡ Ἑλληνικὴ ζωή, καὶ κάποτε ἀκόμη καὶ ἡ πρωτοτυπία καὶ τοῦ νοήματος ἡ βαθύτης, εἰς τὰ διηγήματα τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Καρκαβίτσα, τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Πολυλᾶ· θαύματα τέλος, ἂν συγκριθοῦν μὲ ταὶς ἄπειραις ἀνούσιαις σελίδαις ποῦ ἐγράφονταν πρίν, ἔκαμε ἡ κριτικὴ μὲ τὴ φωτισμένη ἐνέργεια τοῦ Πολυλᾶ, τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Ψυχάρη, πολεμῶντας μὲ θάρρος καὶ μὲ φλόγα πρωτάκουστη 'ς τὴν Ἑλλάδα τὴν πρόληψι, βοηθῶντας τὴν Τέχνη νὰ προβῇ θαρρετώτερα 'ς τὸν ἀγῶνα της, φανερόνοντας κάποτε ὡραιότατα ὅτι αὐτὰ τὰ ὀλίγα χρόνια τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας δὲν ἐπέρασαν χωρὶς νὰ συνάξῃ τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς Εὐρωπαϊκῆς σοφίας ὄχι μικρὸ κεφάλαιο ἰδεῶν εἰς τὴ δυσκολώτερη ἴσως ἀπὸ ταὶς φιλοσοφικαὶς ἐπιστήμαις (1).

§ 2.

Ἀπ' αὐτὰ τὰ ὄχι ὀλίγα ἔργα τῆς Τέχνης, ποῦ χαρακτηρίζουν τὴν ἐξαίρετη τάσι τῶν νέων μας συγγραφέων εἰς τὴν Ἑλλάδα, σημαντικώτατο εἶναι κατὰ τὴν γνώμη μας ἡ ὑστερινὴ συλλογὴ ποιήσεων, ποῦ ἐδημοσιεύθη τὸν περασμένο μῆνα ἀπὸ τὸ Τυπογραφεῖο τῆς Ἑστίας, «τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου» τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ. Ἐγνωρίζαμε τὰ περισσότερα ποιήματα τῆς Συλλογῆς ἀπὸ τὴν Ἑστία καὶ κάποιο ἄλλο φύλλο, ὅπου τὰ εἴχαμε ἰδῇ ἕνα ἕνα καταχωρισμένα, καὶ ὅμως θὰ ὁμολογήσωμε ὅτι γιὰ νὰ ἐννοήσωμε τὸν ποιητὴ εἴχαμε ἀνάγκη νὰ τὰ ἰδοῦμε συνενωμένα, ξεχωρισμένα 'ς τὰ τέσσερα μέρη τους, συνωδευμένα ἀπὸ τὸν Πρόλογο ποῦ τὰ διαφωτίζει. Ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ δεύτερη σελίδα τοῦ Προλόγου, καθὼς καὶ ἀπὸ ταὶς πρώταις σελίδαις τῆς Συλλογῆς, εὐθὺς μᾶς φανερόνεται μία διάθεσις σοβαρή, μία θερμὴ καὶ εὐγενικὴ καὶ φωτισμένη ψυχή, ποῦ ἔχει τὴ δύναμι νὰ σηκωθῇ θαρρετὴ καὶ ἐλεύθερη ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα τοῦ παρόντος, νὰ στρέψῃ ὅλο τὸν πόθο καὶ τὴ λαχτάρα της εἰς ὅ,τι ὡραιότερο ἔχει τὸ περασμένο, ὄχι γιὰ νὰ τὸ λατρεύσῃ ἄσκοπα καὶ μὲ ἀσθενικὰ παράπονα ἄδειανὰ καὶ ἀνώφελα, ὄχι γιὰ νὰ λησμονήσῃ τοὺς ἀδελφούς του, ἀλλὰ μάλιστα σπρωγμένη ἀπὸ τὴ γερὴ καὶ δυνατὴ ἀγάπη, ποῦ γι' αὐτοὺς αἰσθάνεται, νὰ ξυπνήσῃ μὲ ὡραίαν ἀπάτη 'ς ταὶς ἀποκαρωμέναις ψυχαὶς τους, τοὺς γενναιότερους πόθους τοῦ Μέλλοντος. Αὐτὴ ἡ ζωντανὴ οὐσία, ποῦ εἶναι συναγμένη μὲ καθαρὴ φιλοσοφικὴ μορφὴ καὶ μὲ τάξι καὶ δύναμι καὶ 'ς τοὺς στοχασμοὺς τοῦ Προλόγου, ζωογονεῖ κ' ἐμψυχόνει σχεδὸν καὶ κάθε σελίδα τῶν στίχων, ὅπου ἡ πλαστικὴ δύναμις ηὗρε τὸν τρόπο, χωρὶς νὰ προδώσῃ, κατὰ τὴ γνώμη μας, ποσῶς τὴν ἀφέλεια καὶ χάρι τῆς γλώσσας, νὰ παραστήσῃ θερμὰ ὅ,τι εὐγενικώτερο ἠμπορεῖ σήμερα ἡ Ἑλληνικὴ καρδιὰ νὰ ποθήσῃ.

Ἀναβρύζει ἡ πλούσια πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεως ἀπὸ τὸν οὐσιαστικὸ στίχο τοῦ Σολωμοῦ «Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου» ἢ τὸν ἀκόμη οὐσιαστικώτερον «Ἀνοιχτὰ πάντα κι' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου», ὅθεν ὁ ποιητὴς ἐπῆρε τὸν ἁρμόδιο καὶ χαρακτηριστικὸ τίτλο τῆς συλλογῆς του καὶ ὅθεν παίρνουν τὸ κίνημα τὰ πρῶτα δίστιχα τοῦ βιβλίου, ποῦ μὲ γοργὴ καὶ ἀποφασιστικὴ δύναμι σὲ σηκόνουν εὐθὺς εἰς τὴ σφαῖρα του. — Μὲς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, ὅπου δὲν ἐδυνήθηκε νὰ φθάσῃ ἡ ταραχὴ καὶ ἀνεμοζάλη τοῦ κόσμου, ξανοίγει ὁ ποιητὴς δύο μάτια μυστικά, ποῦ δὲν φωτίζονται ἀπὸ τὸν ἥλιο ποῦ λάμπει γιὰ τὰ γήινα μάτια, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλη πηγὴ καθαρώτερη παίρνουν τὸ φῶς τους. Καὶ βλέπει μ' ἐκεῖνα, ὅ,τι εἶναι γιὰ τ' ἄλλα μάτια ἀθώρητο, καὶ ξαντικρύζει χώραις μὲ γαληνή, μ' ἀσύγκριτη ὠμορφιά, ποῦ δὲν θολόνει ἡ συγνεφιὰ καὶ ἡ τρικυμία τοῦ κόσμου, καὶ μ' αὐτὰ διαβάζει 'ς τὰ σκοτάδια τῆς φύσεως, καὶ βλέπει καὶ ξαναπλάττει τὰ περασμένα καὶ ξανοίγει τὸ ἀπόκρυφο μέλλον σὰν ἀστραπὴ νὰ διαβαίνῃ, καὶ αἰσθάνεται ποῦ ἡ κατοικία της εἶναι ψηλότερ' ἀπὸ τ' ἀστέρια, 'ς τὸν ἕβδομο οὐρανό, ὅπου μιὰ μέρα ἐλεύθερη καὶ γοργὰ φτερωμένη θ' ἀνταμώσῃ πάλι τὸ φῶς τὸ ἀληθινό. — Ἀπὸ τὸ ζωντανὸ τοῦτο προοίμιον αἰσθάνεσ' εὐθὺς ποῦ θ' ἀνοιχθῇ ἐμπρός σου ἕνας κόσμος συμβολικός, ἕνα περασμένο, ὅπου θὰ γλυ-

(1) Τὰ Προλεγόμενα 'ς τὴν Ἔκδοσι τοῦ Σολωμοῦ, ἡ Ἀπάντησις εἰς τὴν Ἐπίκρισι τοῦ Σ. Ζαμπέλη, ἡ Μελέταις 'ς τὴν Τρικυμία καὶ 'ς τὸν Ἀμλέτο καὶ ἡ Φιλολογικὴ Γλῶσσα τοῦ Πολυλᾶ, κάποιαις σελίδαις τῶν κριτικῶν Ἄρθρων τοῦ Παλαμᾶ καὶ ὁ λαμπρὸς Πρόλογός του εἰς τὰ «Μάτια τῆς Ψυχῆς», εἶναι ἀρκετὰ ν' ἀποδείξουν ὅτι αὐτὸ τὸ κεφάλαιο δὲν εἶναι τόσο φτωχό, ὅσο ἡ συνήθειά μας, νὰ καταφρονοῦμε περισσότερο ἀπ' ὅ,τι πρέπει τὸν ἑαυτό μας, μᾶς παρακινεῖ νὰ πιστεύωμε.

Digitized by Google

κοφέγγουν ἡ ὡραίαις ἀχτίναις τοῦ Μέλλοντος, μία ποίησις, κατὰ τὴν ἀξιοσημείωτην ἔκφρασι τοῦ Προλόγου, «συμβολικὴ καὶ συνθετική, ποῦ θὰ παρασταίνῃ τὴ θεία ψυχὴ τοῦ κόσμου,

ποῦ μέσα βαστοῦν καὶ τὰ λιθάρια,
ποῦ κρύβεται ἢ ἀστράφτει 'ς ολόκληρη τὴ φύσι
ἀπ' τ' ἄστρα ὡς τὰ χορτάρια,

ποῦ δὲν πλέει 'ς τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων εὐκολονόητη, ἀλλά, καθὼς τὸ μαργαριτάρι 'ς τὸ βυθὸ τοῦ πελάγου, κρύβεται κι' αὐτὴ μέσα 'ς τὰ βάθη τῶν φαινομένων».

Καὶ φανερόνεται πρώτη 'ς τὰ μάτια τῆς ποιητικῆς φαντασίας ἡ ξενιτεμένη Θεὰ τῆς Ὠμορφιᾶς, ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου. Δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ τρελλὴ θεά, ποῦ ὁ κόσμος ὁ ξεφαντωτὴς ἐφαντάσθηκε μητέρα τῶν μικρῶν καὶ τυφλῶν του παθῶν, δὲν εἶναι ἡ θεὰ ποῦ κατέβασε ὁ Πραξιτέλης

ἀπ' τ' ἅγια τ' ἄστρα ἐκεῖ ψηλὰ 'ς τὴν ὠμορφιὰ τῆς Φρύνης,

ἀλλ' εἶναι ἡ ἀνίκητη παρθένα, κόρη τ' οὐρανοῦ μονάκριβη, ποῦ μένει ψηλότερα ἀπὸ ταῖς χαραῖς, ψηλότερ' ἀπὸ ταῖς λύπαις, τὸ ἄξιο ταῖρι τοῦ Ἄρεως, ἡ θεὰ τῆς ἠθικῆς ὠμορφιᾶς, τῆς ἀνδρείας, τῆς Νίκης, ποῦ ἀντίκρυζαν οἱ ἀνδρεῖοι κ' αἰσθάνονταν γενναιότερη τὴν ψυχὴ μὲς τὰ στήθη τους, καὶ οἱ νικηταὶ τοῦ κόσμου, οἱ Καίσαρες, 'ς τ' ὄνομά της ὡρκίζονταν. Ὅταν ἔπαυσαν ἡ καρδιαὶς νὰ λαχταροῦν τὴν ὠμορφιὰ τοῦ ἐπάνω κόσμου, ἄνοιξε αὐτὴ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς της κ' ἐκρύφθηκε κ' ἐχάθη, καὶ ὅταν τοῦ χωριάτη τ' ἄγνωστο λισγάρι ἐκύλησε τὴν πέτρα τοῦ τάφου της κι' ἀναστήθη, βλέποντας βάρβαρη τὴ γῆ της πικραμένη ἐδιάβηκε 'ς τὴ Δύσι. Μὲ πόση λαῦρα ὁ ποιητής, γονατιστὸς 'ς τὴ βασίλισσα ποῦ κυβερνᾷ ἄλλα βασίλεια τώρα, παρακαλεῖ τὴ θεὰ νὰ γυρίσῃ 'ς τὰ μέρη ποῦ ἐγεννήθη! καὶ πόσο ἁρμόδια δένεται μὲ τὴ δέησι ἡ ἀγάπη τῆς γλώσσας, ποῦ ἂν δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος, ἂν δὲν τὴν λαμπρύνουν ἀκόμη οἱ ρυθμοὶ τῆς Ὁμηρικῆς ἁρμονίας, ἀλλ' ὅμως λαχταριστὴ καθὼς εἶναι, θρεμμένη μὲ τῶν Ἑλληνικῶν βουνῶν τὸν πάναγνον ἀέρα, ζωντανὴ καὶ ἀληθινή, δὲν εἶναι ποσῶς ἄγνωρη 'ς τ' αὐτιὰ τῆς θεᾶς! καὶ πῶς ἄφθονο ξεχειλίζει ἀπὸ τὴν καρδιά του τὸ αἴσθημα τῆς ἐλπίδος, ὅταν παρασταίνει νεκρὴ βασίλισσα τὴν Ἑλλάδα ποῦ τὴν καρτερεῖ καὶ 'ς αὐτὴν μόνην ἐλπίζει τὴ νεκρανάστασί της!

Γύρισε πάλι, ὤ! γύρισε νὰ τὴν νεκραναστήσῃς!
Σὲ καρτεροῦν τὰ Κύθηρα κ' ἡ Πάφος κ' ἡ Ἀθῆνα,
ἡ Σπάρτ' ἡ ἀνυπόταχτη, τὸ φημισμένο τ' Ἄργος.
Θεά, 'ς τὸν Ἀκροκόρινθο σὲ καρτεροῦν, καὶ πέρα
'ς τ' ἀγαπημένα σου βουνά, 'ς ταῖς ἀκριβαῖς σου χώραις...
Σὲ καρτεροῦν, ὤ τί γλυκειὰ τῆς φαντασίας ἀπάτη!

Εἰς τὸ ἀκόλουθο ποίημα τῆς συλλογῆς, εἰς τὸν ὕμνο τῆς Νιόβης (ὕμνοι ἠμποροῦν νὰ ὀνομασθοῦν ὅλα τὰ σοβαρώτερα ποιήματα τοῦ κ. Παλαμᾶ), ὁ ἀναγνώστης αἰσθάνεται τὴν ἀνατριχίλα τοῦ ὕψους.

Ἀνάμεσα 'ς τὸν κάμπον ἐκεῖνο τοῦ θανάτου
ποτάμι αἱματωμένο γεννήθηκε καὶ πάει
τὰ δεκατρία τ' ἀδέρφια μὲ τὸ μουρμούρισμά του
θαρρεῖς θρηνολογάει.

Καὶ δὲν τολμάει κανένας πρὸς τὰ οὐράνια πλάτη
τὰ μάτια νὰ σηκώσῃ 'ς τὸ μανιωμένο ταῖρι,
γιατὶ τῶν Ἀθανάτων σκοτόνει καὶ τὸ μάτι,
ὅπως χτυπάει τὸ χέρι.

Καὶ μιὰ πηχτὴ μαυρίλα ποῦ ἀστροπελέκει κρύβει
τῆς δοξασμένης χώρας γεμίζει τὸν ἀέρα
καὶ τρέμουν 'ς τὸ παλάτι καὶ τρέμουν 'ς τὸ καλύβι
τὴ θεϊκὴ φοβέρα.

Τὸν τρόμο ποῦ σπέρνει ἡ φοβερὴ ὀργὴ τῶν θεῶν ὑψηλὴ ἀκολουθάει εὐθὺς ἡ ἐντύπωσις τῆς στάσεως τῆς Νιόβης 'ς τὴ φοβερὴ συμφορά της. Ἕνα παιδί, τὸ ὑστερινό, τῆς ἀπομένει, κ' ἐνῷ γέρνει ἀπὸ τὸν ἄπειρο πόνο της σὰν τὸ καλάμι καὶ λυόνει σὰν λαμπάδα καὶ σπαρταράει σὰν ψάρι, ἡ μητρικὴ ἀγάπη τῆς ἀφίνει ἀκόμη τὴ δύναμι νὰ παρακαλέσῃ τὴ μεγάλη Μητέρα τῶν Ἀθανάτων νὰ προσπέσῃ 'ς τὴν παντοδυναμία τους νὰ τῆς χαρίσουν τὴ μία, τὴν ὑστερινή της κόρη, ἀλλὰ καὶ δὲν ξεχνᾷ τὸν ἑαυτό της ἡ μεγάλη βασίλισσα, δὲν ἀδικεῖ τὸ πύρινο αἷμα τῶν Τιτάνων ποῦ ρέει 'ς ταῖς φλέβαις της·

Κι' ἄλλα ζητᾷς; Δὲν ἔχεις χορτάσῃ ἀκόμα; Στάσου!
Ἔχεις τὰ δεκατρία κλωνάρια μου κομμένα,
κ' ἐμὲ ξεφυλλιασμένη, γονατιστὴ μπροστά σου.
Θεά, τ' ἀκοῦς; ἐμένα!

Ἀλλὰ ἡ θεϊκὴ ὀργὴ δὲν ἐχόρτασε· πέφτει καὶ ἡ στερνή της κόρη αἱματοκυλισμένη 'ς τὸν κόρφο της, καὶ ἡ Νιόβη πετρόνει καὶ θὰ μείνῃ πάντοτε πέτρα. Οὔτε ἡ λύρα τοῦ ἀνδρός της, ποῦ ἔπνεε τὴν ψυχὴ 'ς τὰ λιθάρια νὰ κτίσουν τὰ τείχη, δὲν θάχῃ τὴ δύναμι ν' ἀναστήσῃ τὴν πετρωμένη καρδιὰ τῆς παντέρμης μητέρας· μόνη ἄψυχη μὲς τὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου, ποῦ ὅλα κρύβουν 'ς τὴ φύσι, καὶ τὰ ἴδια λιθάρια, Πέτρα τῆς λύπης, ποῦ ἔπλασε ὁ πόνος, ἀλλ' ὄχι μὲ ἀνθρώπινο χέρι, ἡ αἰώνια νέκρα της γιὰ τὸ λογισμό, ποῦ μὲ φρίκη τὴν ἀντικρύζει, ἔχει μίλημα ζωντανώτερο ἀπ' ὅλα τῆς Τέχνης τὰ πλάσματα. — Δύναμις, συντομία, αἴσθημα ὑψηλὸ καὶ βαθὺ χαρακτηρίζουν τοῦτο τὸ ποίημα, καὶ βέβαια, ἂν ὁ ποιητής μας εἶχε κατορθώσῃ εἰς ὅλαις ταῖς στροφαῖς του νὰ δώσῃ τὴν ὑψηλὴ διατύπωσι ποῦ ἐπίτυχε 'ς τὰ καλήτερα μέρη του, θὰ ἦταν αὐτὸ ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον ἀτίμητα πετράδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ.

Δὲν λείπουν στροφαῖς ὡραίαις εἰς τὰ ἄλλα τρία ἀκόλουθα ποιήματα, καθὼς εἰς ἐκείναις ποῦ ζευγαρόνουν τὰ δύο μεγάλα ἰδανικὰ τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν πνευματοποίησι τῆς φύσεως, τῶν ἀρχαίων, τὴν ἀνύψωσι 'ς τὸν οὐράνιον κόσμο, τῶν Χριστιανῶν·

Θεά! 'ς τὴ γῆ κατέβασες τὸν οὐρανὸ μὲ χέρια
φωτοπεριχυμένα,
Θεέ! κι' ἀνέβηκεν ἡ γῆ ψηλότερ' ἀπ' τ' ἀστέρια
πιστεύοντας Ἐσένα!

καὶ 'ς ταῖς στροφαῖς τῆς *Νίκης*, ὅπου ἡ ἀρχαία Θεὰ φανερόνεται 'ς τὰ μάτια τοῦ Χριστιανοῦ ποιητὴ μὲ τὸ κορμὶ πλασμένο ὄχι ἀπὸ σάρκα, ἀπὸ ψυχή, νὰ τρέχῃ 'ς τὸ πέταμά της ὄχι γιὰ νὰ στεφανώσῃ τὸ λεονταρόκαρδο στρατιώτη, τὸν ἐμπνευσμένο ποιητή, ἀλλά, σύμβολο τοῦ νέου πνευματικωτέρου ἰδανικοῦ, γιὰ νὰ δώσῃ παρηγοριὰ καὶ βοήθεια 'ς τὴ συμφορά, ταῖρι 'ς τὸν ἔρημο, 'ς τὸν ξένο σκέπη, δύναμι τοῦ

Digitized by Google

δειλιασμένου, νέα θρησκεία τῆς καρδιᾶς. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ νέου φανερόνεται καὶ 'ς τὴ συμβολικὴ Γέννησι τοῦ Κρίνου, ὅπου ἀπὸ τὸ χαλασμὸ ποῦ φέρνει ἡ ὀργὴ τῆς Θεᾶς προβάλλει ὁ εὐωδιασμένος ἀνθός μὲ τὰ χιονάτα φύλλα, σύμβολο τῆς Δικαιοσύνης ποῦ ἡ νέα Θρησκεία ἔστησε τοῦ ἀναγεννημένου κόσμου βασίλισσα.

[Ἕπεται τὸ τέλος] Γ. ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ Κου ΑΣΗΜΑΚΗ

Ὁ κύριος Μιλτιάδης Ἀσημάκης, ὑπουργικὸς ὑπάλληλος ἐπὶ τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως καὶ ἤδη ἀγνώστου ἐπαγγέλματος, ἀπεφάσισε τέλος πάντων καὶ αὐτὸς νὰ δώσῃ μίαν χορευτικὴν ἑσπερίδα εἰς τὸ σπίτι του. Ἀποκρηὲς ἦταν, εἶχεν ἕνα σωρὸ ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἔπρεπεν, οὕτως ἢ ἄλλως, νὰ ἐκπληρώσῃ. Τὸ ἔξοδον θὰ ἐγίνετο ποῦ θὰ ἐγίνετο μίαν φοράν. Διατὶ τάχα νά το ἀναβάλλῃ; Μήπως εἰς δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἡμέρας θὰ ἐγίνετο πλουσιώτερος; Μιὰ ψυχὴ ποῦ θὰ βγῇ, ἂς βγῇ μιὰ ὥρα ἀρχήτερα. Αὐτὴ ἦτο ὅλη ἡ φιλοσοφία τοῦ χοροῦ τοῦ Κου Ἀσημάκη.

Τὴν Κυριακὴν ἐκείνην τὸ σπίτι ὅλο ἀπὸ τὸ πρωὶ ἦτο εἰς ἀναστάτωσιν. Ὁ οἰκοδεσπότης ἔκρινε καλὸν νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὴν σύζυγόν του, μὲ τὴν ὁποίαν τὴν προτεραίαν εἰς τὸ ζήτημα τῶν προσκλήσεων ἦλθεν εἰς ρῆξιν, — ὁ κ. Ἀσημάκης δὲν ἐννοοῦσε νὰ προσκαλέσῃ, παρὰ ὅσους τοὺς εἶχαν προσκαλέσει καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ σπίτια των, — καὶ ἀπὸ κοινοῦ οἱ σύζυγοι ἐφρόντιζαν διὰ τὰ τῆς ἑσπερίδος. Τοὺς ἐβοήθει ἡ ὑπηρέτρια καὶ εἷς ἀνεψιὸς τῆς κυρίας Ἀσημάκη, νέος τοῦ συρμοῦ, ἄεργος, ὀνομαζόμενος Ἀλκιβιάδης, ἀλλὰ μὴ καυχώμενος παρὰ μόνον διὰ τὸ ταλὰν τὸ ὁποῖον εἶχε νὰ διοργανόνῃ διασκεδάσεις. Ἤρχισαν λοιπὸν μὲ πυρετώδη ταχύτητα νὰ λύνουν νὰ κρεββάτια, νὰ μεταβάλλουν ὅλα τὰ δωμάτια εἰς αἰθούσας, νὰ σηκόνουν τὰ χαλιά, νὰ ξεσκονίζουν, νὰ τοποθετοῦν, νὰ διακοσμοῦν. Ἐν τῷ μεταξὺ συνέρρεον ἐκ τῶν γειτονικῶν οἰκιῶν ἔπιπλα καὶ σκεύη, καθίσματα, δίσκοι, ποτήρια, ποτηράκια καὶ φλυτζάνια. Εἶχε τὸ νοικοκυριό του ὁ Κος Ἀσημάκης, ἀλλὰ ποῦ νὰ φθάσῃ διὰ πενῆντα πρόσωπα, ὅσους ὑπελόγιζε τοὺς προσκεκλημένους του! Συνέρρεον δὲ ἐκ τῆς ἀγορᾶς συγχρόνως καὶ τὰ διάφορα ὀψώνια, τὰ ὁποῖα ἔστελλεν ὁ κ. Ἀσημάκης ἐπίτηδες ἐξελθών, γλυκίσματα, ποτά, μπομπόν, τυριά, σαλάμια, χαβιάρι καὶ φραντζόλες διὰ τὰ σάνδβιτς. Εἰς ἕκαστον δέμα, τὸ ὁποῖον παρελάμβανεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ὀψοκομιστοῦ ἡ Κα Ἀσημάκη ἔλεγε στερεοτύπως:

— Πῶ! πῶ! ἔσβυσε ὁ Μιλτιάδης μου. Τί τὰ ἤθελε ὁ εὐλογημένος τόσα ἔξοδα!..

— Καλὲ θειά, μὲ τὰ σωστά σου; ἀπήντα ὁ Ἀλκιβιάδης· θέλεις νἀφήσῃς νηστικὸ τὸν κόσμο, ποῦ θἄλθῃ στὸ σπίτι σου νὰ διασκεδάσῃ;

Ἀλλ' ὁ μεγαλήτερος καυγᾶς μεταξὺ θείας καὶ ἀνεψιοῦ ἔγεινε τὸ ἀπόγευμα, μετὰ τὸ γενικὸν σιγύρισμα τοῦ σπιτιοῦ, ὅταν ὁ τελευταῖος διέταξε τὴν ὑπηρέτριαν νὰ σηκώσῃ μερικὰ ἔπιπλα, — σεντούκια, παληὰ τραπέζια καὶ τὰ παρόμοια, τὰ ὁποῖα, ἐλλείψει χώρου εἶχον μεταφέρει ἐκ τῶν εὐπρεπισθέντων δωματίων εἰς τὸ ἄκρον τοῦ διαδρόμου, ἐκεῖ παρὰ τὸ παράθυρον.

— Τ' εἶν' αὐτὰ ἐδῶ; Πάρ' τα, Οὐρανία, πάρ' τα γρήγορα!

— Καὶ ποῦ νά τα πάῃ; εἶπεν ἡ Κα Ἀσημάκη.

— Ξέρω κ' ἐγὼ ποῦ νά τα πάῃ! ἐδῶ μονάχα δὲν μποροῦν νὰ μείνουν.

— Καὶ τί σου κάνουν ἐδῶ; Ποιὸς θὰ τα ἰδῇ ἐδῶ;

— Μπᾶ! καλὲ τί λές! στὸ διάδρομο; ὅλος ὁ κόσμος στὸ διάδρομο θὰ εἶνε... Καὶ τί νομίζεις, ἡ σάλες τοῦ σπιτιοῦ πρέπει μονάχα νἆνε καθαρὲς καὶ συγυρισμένες; Ἀμ' ἂν ἦταν ἔτσι! Ὁ κόσμος ἀπὸ τἄλλα μέρη θὰ καταλάβῃ σὲ τί λογῆς τάξι τὤχῃς τὸ σπίτι σου.

— Ἂς μὲ ποῦν κακονοικοκυρά, δὲ θέλω ἄλλες φασαρίες νὰ ζῆς... Οὐρανία! νἀφήσῃς τὰ πράγματα ἐκεῖ ὅπως εἶνε.

— Οὐρανία, νὰ πάρῃς ἀπὸ 'δῶ τὰ πράγματα ἀμέσως!

Ἡ Οὐρανία ὑπήκουσεν εἰς τὴν εὐκολωτέραν διαταγήν. Ἀλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης ἤρχισε νὰ διαμαρτύρεται, νὰ λέγῃ, νὰ φωνάζῃ, ὄχι, ἐννοεῖται, χωρὶς νἀνταποκρίνεται ἐναμίλλως καὶ ἡ θεία του, ἕως οὗ, μετὰ μακρὰν λογομαχίαν, εὑρέθη ὁ μέσος ὅρος καὶ ἀπεφασίσθη νἀναρτηθῇ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ διαδρόμου, ἓν παραπέτασμα καὶ νὰ σκεπασθῇ οὕτως ἡ ἀσχημία. Καὶ ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔλαβεν ἓν κλινοσκέπασμα ἐρυθρὸν καί το ἐκάρφωσεν ἐκεῖ μὲ δύο καρφία ἀπὸ τὸν ἕνα τοῖχον εἰς τὸν ἄλλον.

— Τόρα μάλιστα! εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης, θαυμάζων τὸ ἔργον του.

— Μιὰν ἀηδία εἶνε! ὅλο τὸ μέρος ἀπάνω ἄδειο, εἶπεν ἡ θεία.

— Καὶ ποῦ νά σου βροῦμε μπερντὲ νὰ φθάνῃ ὡς τὸ ταβάνι! εἶπε καὶ ἡ ὑπηρέτρια.

★

Ἡ σκηνὴ τῆς κατασκευῆς τῶν σάνδβιτς ἦτο μία τῶν κωμικωτέρων. Ἐπάνω εἰς τὴν τράπεζαν ποῦ ἔτρωγαν, ἐστρωμένην μὲ τὸ τραπεζομάνδυλον, ἔφεραν τὲς φραντζόλες καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Ἀσημάκη ἐπελήφθησαν ὅλοι τῆς κατασκευῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔτρωγον τὰ ὑπόλοιπα καὶ τὰ ψυχία τοῦ ἄρτου, τοῦ τυροῦ, τοῦ χαβιαρίου, τοῦ βουτύρου καὶ αὐτὸ ἦτο δι' ἀπόψε ὅλον τὸ δεῖπνόν των.

— Βρέ, βρέ, βρέ, τί κάνεις αὐτοῦ! ἐφώναξεν ὁ Κος Ἀσημάκης πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἅμα τὸν ἔβλεπε νὰ παραγεμίζῃ πολὺ κανένα ψωμάκι. Τί, θά τους ταΐσω 'γὼ στὸ σπίτι μου; Ἀπὸ λίγο, τοὺς μασκαράδες!

— Ἔχετε δίκηο, πολὺ σαλάμι ἔβαλα, ἔλεγεν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ἀφῄρει ἓν τεμάχιον, τὸ ὁποῖον ἔχαπτε, χωρὶς νά τον βλέπῃ ὁ θεῖός του.

Καὶ ἐτελείωσε καὶ ἡ προπαρασκευὴ αὐτὴ καὶ καθεὶς ἀπεσύρθη διὰ νὰ ἐνδυθῇ. Πρῶτος συνεπλήρωσε τὸν καλλωπισμόν του ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ὁποῖος βγῆκε εἰς τὴν σάλαν καὶ ἤρχισε νὰ ξύνῃ ἓν τεμάχιον κηρίου εἰς τὸ πάτωμα, διὰ νὰ τὸ κάμῃ ὀλισθηρόν, χορεύων συγχρόνως, ἤναψε δὲ μετὰ τοῦτο τοὺς ἐπὶ τῶν τοίχων κηροστάτας.

— Σβύστα, σβύστα, γρήγορα! ἐφώναξεν ἐκμανὴς ὁ Κος Ἀσημάκης ὅταν ἐξῆλθε, διευθετῶν τὴν ρεδιγκόταν του, καὶ εἶδε τὴν πρόωρον ἐκείνην φωτοχυσίαν. Ἀπὸ τόρα θά μου καοῦν πρὶν τελειώσῃ ὁ χορός.

Ἐκ τούτου ἤνοιξε συζήτησις, ἂν εἶνε ὥρα νἀνάψουν τὰ κηρία ἢ ὄχι, ἡ ὁποία παρετάθη — χωρὶς ἐννοεῖται νά τα σβύσουν, — ἕως οὗ οἱ πρῶτοι προσκεκλημένοι ἐκτύπησαν τὴν θύραν.

Ὁ Κος Ἀσημάκης ἐμόρφασε καὶ ἔτρεξε νἀνοίξῃ.

Digitized by Google

Ἦτο ἡ οἰκογένεια ἡ κατοικοῦσα εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα. Κατόπιν ἦλθεν ἡ κατοικοῦσα εἰς τὸ τρίτον, κατόπιν ἄλλη καὶ ἄλλη... Προσέτρεξεν ἡ κυρία Ἀσημάκη, μὲ μαύρην μεταξωτὴν ἐσθῆτα καὶ πολλὴν πούδραν ἐπὶ τοῦ ρυτιδωμένου προσώπου καὶ ἤρχισε νὰ περιπτύσσεται τὰς κυρίας, νά τας φιλῇ καὶ νὰ κάμνῃ ἕνα σωρὸ κομπλιμέντα. Καὶ προσήρχοντο ὁλοέν. Ἀπὸ τῆς δεκάτης ἀκόμη εἰς τὸν μικρὸν χῶρον τῶν αἰθουσῶν τοῦ κ. Ἀσημάκη, ἀνεκινεῖτο τόσος κόσμος, ὥστε ἡ συγκοινωνία ἤρχισε νὰ γίνεται κάπως δύσκολος. Καὶ ἔβλεπες ἐκεῖ μητέρας μυροφόρους καθημένας εἰς τὰς γωνίας καὶ φλυαρούσας, ὀλίγας νεάνιδας, κομψὰς καὶ μᾶλλον ἢ ἧττον ὡραίας, περὶ τὰς ὁποίας συνωθοῦντο οἱ νέοι, καὶ πολλὰ γεροντοκόριτσα μὲ γελοίας τουαλέτας καὶ ἀκισμούς, τὰ ὁποῖα ἐξ ἀφροφροσύνης, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἡδονῆς ἐπεριποιοῦντο οἱ κύριοι. Τὸ κλειδοκύμβαλον ἠλάλαζεν ἕνα στρόβιλον καὶ τὰ ζεύγη ἤρχισαν νὰ περιστρέφωνται. Ὁ Κος Ἀσημάκης συνωμίλει μὲ τοὺς φίλους του πέριξ μιᾶς τραπέζης εἰς τὸ καπνιστήριον — ὡς ἐβαπτίσθη τὸ δωμάτιον τοῦ Ἀλκιβιάδου. Καὶ ἔβλεπες ὅλον τὸν κόσμον ἐκεῖ μὲ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη, συνωθούμενον, ἱδρώνοντα, χαριεντιζόμενον, ἀπατῶντα ἑαυτὸν ὅτι διασκεδάζει διὰ τοῦ πιθηκισμοῦ ἐθίμων, τὰ ὁποῖα οὔτε τῆς ἐνδομύχου διαθέσεώς του ἦσαν, οὔτε τῆς τάξεώς του, οὔτε τῆς τάξεως τοῦ οἰκοδεσπότου, οὔτε κἂν τῆς ἐκτάσεως τῶν αἰθουσῶν, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐφιλοξένουν.

Ὑπὸ τοὺς ὅρους αὐτοὺς ἡ διασκέδασις παρετείνετο. Ὁ πρῶτος τετράχορος, ὡς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ζευγῶν καὶ τῶν διευθυντῶν του, ὑπῆρξεν ἀδύνατον νὰ χορευθῇ καὶ ἐγκατελείφθη περὶ τὸ τέλος ἐν μέσῳ γελώτων. Καί το ἔρριψαν πλέον εἰς τοὺς γυριστοὺς χορούς, εἰς τὸ βοστόν, τὸ ὁποῖον ἐχόρευον ὀλίγοι, καὶ εἰς τὴν πόλκαν, τὴν ὁποίαν ἐχόρευαν ὅλοι. Πρὸς ἐπαύξησιν δὲ τῆς ἀταξίας καὶ τῆς συγχύσεως ἤρχοντο ὁλοὲν καὶ ἄλλοι προσκεκλημένοι οἰκογενειακῶς. Ὁ πρόδρομος ἐγέμισεν ἀπὸ ἐπανωφόρια καὶ καλύπτρας καὶ καπέλα. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνετο καὶ ἓν πιλίκιον μαθητοῦ. Ἦτο τὸ πιλίκιον τοῦ Γιαννάκη ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει καὶ αὐτὸς μὲ τὴν οἰκογένειάν του καὶ μὲ τὴν στολήν του. Καὶ ἀφ' οὗ ἐβαρύνθη πλέον νὰ χορεύῃ μὲ τὰ κορίτσα καὶ νά τα λέγῃ εὐφυολογίας, ἐξῆλθεν εἰς τὸν διάδρομον νὰ καπνίσῃ ἕνα σιγάρον, κρυφά, μακρὰν τῶν βλεμμάτων τοῦ πατρός του.

*

Ὁ διάδρομος ἦτο ἡμιφώτιστος. Ὁ Γιαννάκης ἐκάθισεν εἰς ἓν σκαμνίον καὶ ἐρρέμβαζεν. Ἐνώπιόν του διήρχετο πηγαινοερχομένη ἡ ὑπηρέτρια μὲ δίσκους πλήρεις. Ὁ Γιαννάκης τὴν ἐσταμάτα καὶ ἔπερνε πότε ἀπὸ ἕνα τσάϊ, πότε ἀπὸ ἕνα γλύκισμα. Καὶ ἐκάπνιζεν ὁλοὲν καὶ ἔτρωγε καὶ ἐρρέμβαζεν... Αἴφνης τὴν προσοχήν του ἐκίνησε τὸ παραπέτασμα, τὸ ὁποῖον εἶχε κρεμάσει ἐκεῖ πρὸς ἀπόκρυψιν τῶν περιττῶν ὁ Ἀλκιβιάδης.

— Διάβολε! εἶπεν ὁ Γιαννάκης σκανδαλιζόμενος, σὰν καραγκιὸζ μπερντὲ μοιάζει.

Ὅταν δὲ ἦλθον καὶ δύο ἄλλοι συνομίληκες φίλοι του νά τον εὕρουν ἐκεῖ, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὁ Γιαννάκης ἐνεθαρρύνθη καὶ πλησιάσας ἀνήγειρε τὸ παραπέτασμα.

— Ὡραῖα! ἕνα τραπεζάκι ποῦ εἶνε 'δῶ, σὰν νὰ τὤχα παραγγελία.

Εἶπε καὶ ἐκρύβη ὑπὸ τὸ παραπέτασμα καὶ ἀνέβη ἐπάνω εἰς τὸ τραπεζάκι.

— Καλὲ τί θὰ κάμῃς ἐκεῖ; ἠρώτησαν οἱ δύο ἄλλοι ἀπ' ἔξω.

— Τόρα θὰ ἰδῆτε. Ἕνα μανδῆλι μονάχα δόστε μου.

Τοῦ ἔδωσαν καὶ ἐπερίμεναν μὲ ἀνυπομονησίαν, διότι εἶχαν πολλὴν πεποίθησιν εἰς τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ Γιαννάκη.

Μετ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἐπάνω χείλους τοῦ παραπετάσματος ἐπρόβαλαν δύο κοῦκλαι λευκαί, ὁ Φασουλῆς καὶ ὁ Περικλέτος, καὶ ἠκούσθη ἔσωθεν στρυγμώδης ἀλλ' ἰσχυρὰ ἡ φωνὴ τοῦ Γιαννάκη κραυγάζοντος·

— Περικλέεεετοοοοο!....

Ὡραία ἰδέα. Τὰ παιδία ἔσπασαν στὰ γέλοια. Ἀλλὰ μετ' αὐτῶν καὶ ἡ ὑπηρέτρια καὶ ἡ μικρὰ βοηθός της, καὶ ἕνας ὑπηρέτης, διότι πέριξ τοῦ αὐτοσχεδίου θεάτρου συνηθροίσθη ἀμέσως ὅλον τὸ προσωπικὸν τοῦ μαγειρείου.

Καὶ ἡ παράστασις οὕτως ἐξηκολούθησεν. Ἀλλὰ τόσα ἦταν τὰ γέλοια τῶν θεατῶν μὲ τὰς εὐφυολογίας τοῦ Γιαννάκη καὶ ἐξ ἄλλου τόσον διαπεραστικὴ ἡ φωνή του, ὥστε ἤκουσαν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τὰς αἰθούσας καὶ προσέδραμον εἰς τὸ θέαμα. Τὸ πρᾶγμα τοῖς ἐφάνη ἀστεῖον καὶ ἔτρεξαν καὶ προσεκάλεσαν καὶ ἄλλους. Οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι συνηθροίσθησαν ἐν γέλωτι καὶ συνωθισμῷ εἰς τὸν διάδρομον. Ὁ Γιαννάκης, τὸν ὁποῖον μακρὰν τοῦ νὰ δειλιάσῃ, πολὺ ἐκολάκευσεν ἡ συρροὴ αὕτη ἡ ἔκτακτος καὶ ἀνέλπιστος, ἐφιλοτιμήθη καὶ ἔκαμεν ἐκεῖ ἐκ τοῦ προχείρου ἕνα μακρὸν διάλογον μὲ τὰ πρόστυχα ἐκεῖνα εὐφυολογήματα μὲ τὰ ὁποῖα ὅμως γελᾷ ὁ κόσμος τῶν συναναστροφῶν. Ὁ Περικλέτος τοῦ Γιαννάκη ὑπῆρξεν ἡ μεγαλητέρα attraction τοῦ χοροῦ τοῦ Κου Ἀσημάκη καὶ ὁ περιφρονημένος ἐκεῖνος διάδρομος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ οἰκοδέσποινα, ὡς εἰς μέρος ἀπόκρυφον καὶ ἀπροσπέλαστον, συνεσώρευσεν ὅλα τὰ περιττά, παρέσχεν εἰς τοὺς ἀνιῶντας προσκεκλημένους της τὰς φαιδροτέρας στιγμάς, χάρις εἰς τὸ παραπέτασμα, τὸ ὁποῖον ἀνήρτησε πρὸ τῶν περιττῶν ἐκείνων ἡ σύνεσις τοῦ Ἀλκιβιάδου. Τὸ γεγονὸς εἶνε ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς· διότι ἄνευ αὐτοῦ, ψευδὴς θὰ ἦτο—ὅπως δὰ εἰς ὅλας τὰς χορευτικὰς ἑσπερίδας, τὰς ὁποίας δίδει ἡ μεσαία ἀθηναϊκὴ τάξις — ἡ φιλοφρόνησις τὴν ὁποίαν ἀπηύθυναν πρὸς τοὺς οἰκοδεσπότας οἱ προσκεκλημένοι, ὅταν ἔφευγαν περὶ τὴν τετάρτην μετὰ τὸ μεσονύκτιον:

— Σᾶς εὐχαριστοῦμε πολύ. Ἐπεράσαμε λαμπρά.

— Τίποτα, τίποτα, ἀπήντα μειδιῶσα νυσταλέον ἡ Κα Ἀσημάκη.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Αἱ εἰς τὰ γράμματα ἀσχολούμεναι γυναῖκες ἐν Γαλλίᾳ ἀνέρχονται εἰς 2130, ἐξ ὧν αἱ 1211 γράφουν μυθιστορήματα, 217 παιδαγωγικὰ βιβλία, καὶ 280 ποιήματα.

— Ἐν Παρισίοις ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις περιεργοτάτης ἐφημερίδος, τῆς *Ἐφημερίδος τῶν Ἐπαιτῶν*, ἥτις σκοπὸν ἔχει νὰ κρατῇ ἐνημέρους τοὺς ἀναγνώστας πάντων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ἔντιμον ἐπάγγελμά των. Τὸ κυριώτατον μέρος τῶν χρονικῶν ἀφιεροῦται εἰς τοὺς τελουμένους καθ' ἑκάστην *πλουσίους* γάμους, κηδείας, βαπτίσματα καὶ ἄλλα εὐχάριστα οἰκογενειακὰ γεγονότα, ὅθεν δύναται νὰ προέλθῃ κέρδος εἰς τὴν ἐπαιτείαν. Τὸ πρακτικὸν δὲ μέρος εἶνε διδασκαλία περὶ τρόπων ἐπιτυχοῦς ἐπαιτείας, ὑποκρίσεως διαφόρων παθημάτων κλπ.

— Δύο γνῶμαι τοῦ Δουμᾶ υἱοῦ: Ἡ ἀνθρωπίνη καρδία εἶνε ἀπὸ ὕφασμα, τὸ ὁποῖον καὶ ξεσχίζεται καὶ ἐμβαλώνεται εὐκολώτατα.—Τὸ λυπηρὸν δὲν εἶνε ὅτι γίνεται κανεὶς γέρων, ἀλλ' ὅτι δὲν εἶνε πλέον νέος.

Digitized by Google

Ανα το Αστυ

Ὁ σεισμὸς τῆς Ζακύνθου κατετάραξε σύμπασαν τὴν ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἀπαισίας εἰδήσεως περὶ οὐδενὸς ἄλλου γίνεται λόγος, περὶ οὐδενὸς ἄλλου γίνεται σκέψις. Ὁ τηλέγραφος μεταδίδει ἀκαταπαύστως θλιβερωτάτας λεπτομερείας, ἐκ τῶν ὁποίων πληροῦνται καθεκάστην αἱ στῆλαι τῶν ἐφημερίδων. Ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ἔστειλεν ἐπὶ τόπου τὸν ἀνταποκριτήν της, ἵνα κρατῇ τοὺς ἀναγνώστας της ἐνημέρους τοῦ φρικαλέου δράματος νήσου πολυανθρώπου καὶ ἀνθηρᾶς, τὴν ὁποίαν κακὸς δαίμων ἔχει παρασύρει εἰς ἀτελεύτητον χορὸν ὀλέθρου καὶ καταστροφῆς. Ἡ φαντασία, ἡ ἀναπαριστῶσα διὰ τῶν ζοφερωτέρων χρωμάτων τὴν θέσιν τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, τῶν ἄνευ στέγης καὶ ἄρτου ἐν μέσῳ χειμῶνι καταλειφθέντων, βασανίζει, πιέζει τὰς ἀγαθὰς καρδίας καὶ ὑγραίνει τοὺς εὐαισθήτους ὀφθαλμούς. Πνεῦμα οἴκτου καὶ εὐσπλαγχνίας ἔπνευσε σφοδρὸν καὶ διῆλθε τὴν πόλιν μας ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον. Ἡ φιλανθρωπία, ἡ πρώτη τῶν ἀρετῶν, τῆς ὁποίας δὲν εἶνε ξένοι οἱ Ἕλληνες, εὗρε πάλιν στάδιον εὐρύ. Καὶ συνεστήθη εὐθὺς ἐπιτροπὴ καὶ ἐπιτροπαὶ πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ σεισμοῦ καὶ προσφέρουν πλούσιοι, καὶ προσφέρουν πτωχοί, καὶ προσφέρουν σωματεῖα καὶ συντεχνίαι, καὶ αὐξάνει ὁλοὲν τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα εἶνε προωρισμένα νἀνακουφίσουν μίαν τόσῳ πάνδημον καὶ ἀλγεινὴν δυστυχίαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μέχρι τῆς σήμερον συλλεγέντων χρημάτων, μέλλων ναὐξήσῃ ἀκόμη ἐπὶ πολύ, εἶνε ὁ εὐγλωττότερος ἔπαινος τῶν φιλανθρώπων αἰσθημάτων τῆς κοινωνίας μας.

✣

Ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια ταξειδεύει.

Ἀλλ' οὔτε χάριν διασκεδάσεως καὶ ἀναψυχῆς, οὔτε πρὸς πανηγυρισμὸν γάμου ἢ ἄλλης τινὸς βασιλικῆς εὐτυχίας.

Πηγαίνει ἁπλούστατα εἰς τὸν τόπον τῆς καταστροφῆς, ἄγγελος παρήγορος τῶν δυστυχῶν καὶ τῶν τεθλιμμένων, τῶν ἀστέγων καὶ τῶν πεινώντων. Συνοδεύεται ὑπὸ πολυαρίθμου καὶ λαμπροῦ ἐπιτελείου. Ἀλλὰ τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον τὸ ὕψιστον δὲν θὰ ἐπιδείξῃ ἐν τῇ ὡραίᾳ ἀλλὰ πολυπαθεῖ νήσῳ ἢ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας, τῆς ἐνασκήσεως ἀληθῶς βασιλικῶν ἀρετῶν. Ἡ Α. Μ. πρὸ πάντων, ἡ σεπτὴ ἡμῶν Ἄνασσα, τῆς ὁποίας εἶνε τόσον γνωστὴ ἡ φιλάνθρωπος ψυχή, θὰ εὕρῃ ἐκεῖ πεδίον ἐνεργείας ἀπέραντον, πληγωμένους νὰ περιποιηθῇ, κλονουμένους νὰ στηρίξῃ, πεινῶντας νὰ θρέψῃ, πτωχοὺς νὰ ἐλεήσῃ, τεθλιμμένους νὰ παρηγορήσῃ . . .

Καὶ μετὰ τὴν συγκατάβασιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἔσπευσε νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια, ποῖος θἀρνηθῇ ἢ θὰ βραδύνῃ νὰ πράξῃ ὑπὲρ τῆς Ζακύνθου ὅ,τι τὸ καθῆκόν του ὡς ἁ ρ μ ο δ ί ο υ ἢ ἁπλῶς ὡς ἀνθρώπου τῷ ὑπαγορεύει ;

✣

Φαντάζομαι πόσον θὰ ἐδιασκέδασαν ὅσοι παρευρέθησαν εἰς τὸ Ποικίλον κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ παρελθόντος Σαββάτου. Πτωχὸς ἀκροβάτης, παιδίον δεκαεξαετὲς μόλις, δεξιὸν καὶ εὐκίνητον ὅσον καὶ ἀτυχές, ἠθέλησε νὰ διέλθῃ ἐκ δευτέρου κατ' ἀπαίτησιν τῶν θεατῶν, σῦρμα εἰς ὕψος τεταμένον, κρεμάμενον διὰ τῶν ὀδόντων. Καὶ οἱ μὲν ὀδόντες του ἀντέσχον, ἀλλὰ τὸ σῦρμα ἐκόπη καὶ τὸ παιδίον κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ὕψους πρὸ τῶν θεατῶν καὶ ἔμεινεν ἀναίσθητον, εἰς ἀθλίαν κατάστασιν μετενεχθὲν εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Τὸ εὐτύχημα εἶνε, ἐφρόντισαν πρὸς καθησύχασίν μας νὰ προσθέσουν οἱ φιλάνθρωποι νεολόγοι τῶν ἐφημερίδων, ὅτι εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἔπεσε, τὰ καθίσματα ἔτυχον κενά, οὕτω δὲ δὲν ἔχομεν νὰ κλαύσωμεν ἄλλο θῦμα, ἐκτὸς τοῦ πτωχοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον οἱ σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι τῆς σημερινῆς κοινωνίας ὅροι κατεδίκασαν νὰ ἐκτελῇ τὰ ριψοκινδυνώτερα γυμνάσματα πρὸς διασκέδασιν τοῦ κόσμου, κόσμου συνήθως ἀπλήστου, ὁ ὁποῖος ὅταν πληρώσῃ τὴν δραχμήν του ἐννοεῖ νὰ φωνάζῃ καὶ b i s, — τὸ b i s τὸ ὁποῖον κατεσύντριψε προχθὲς τὸ πτωχὸν καὶ φιλότιμον παιδίον.

✣

Κατὰ τὸν προχθεσινὸν οἰκογενειακὸν χορὸν τοῦ Π α ρ ν α σ σ ο ῦ, ἄμεμπτον καθ' ὅλα τὰ ἄλλα, συνέβη ἐν ἀρκετὰ κωμικὸν ἐπεισόδιον. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ χοροῦ, τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς, τὸ ὁποῖον τόσον πλουσίως φωτίζει τὸ μέγαρον τοῦ Συλλόγου, ὑπέστη ὁλικὴν ἔκλειψιν. Τὸ πλῆθος τῶν χορευτῶν καὶ τῶν χορευτριῶν ἔμεινεν εἰς τὸ σκότος. Ἄγεταί τις πρὸς τὸν πειρασμὸν νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ σκότος αὐτὸ τὸ ἐπροκάλεσε κάποιος ἐραστής, εὑρισκόμενος τὴν ὥραν ἐκείνην πλησίον τῆς ἐρωμένης του καὶ θέλων νὰ τὸ ἐπωφεληθῇ. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ ἔκλειψις ἦτο παροδικὴ καὶ ἀνεκαλύφθη ταχέως ὅτι δὲν προῆλθεν ἐκ συνωμοσίας. Τὸ σκότος τοῦ Π α ρ ν α σ σ ο ῦ ἐβασίλευε τὴν ἰδίαν ὥραν εἰς ὅλα τὰ ἀθηναϊκὰ καταστήματα καὶ τὰς οἰκίας, τὰς φωτιζομένας διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Τὸ φαιδρὸν δ' ἐπεισόδιον προῆλθεν ἐκ βλάβης τῶν ἀγωγῶν, ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ἐννοηθείσης καὶ διορθωθείσης. Καὶ ἐγένετο φῶς !

✣

Εἴδατε τὰ κατὰ τὸ νομοσχέδιον περὶ τῶν νέων νομισμάτων ; Θὰ εἶνε ἐκ νικελίου, στιλπνότητος σταθερᾶς, εἰκοσάλεπτα μικρὰ ὡς πεντάλεπτα, δεκάλεπτα μικρὰ ὡς δίλεπτα καὶ πεντάλεπτα, μικρὰ-μικρὰ ὡς μονόλεπτα. Προφανῶς τὰ νέα νομίσματα θὰ εἶνε κομψά, εὐφόρητα, ἠχηρά. Καὶ διὰ τῆς ὄψεως αὐτῶν τῆς ἀπατηλῆς, ἃς παρηγορούμεθα τοὐλάχιστον διὰ τὴν στέρησιν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, τῶν ε ὐ γ ε ν ῶ ν μετάλλων, καὶ ἃς συγχιρνῶμεν τὴν ἀηδίαν τὴν ἐκ τῆς διηνεκοῦς χρήσεως τῶν μελανῶν χαλκίνων νομισμάτων καὶ τῶν ρυπαρῶν καὶ σχισμένων χαρτίων.

✣

Κατὰ τὸν ἐν Ζακύνθῳ ἀνταποκριτὴν τοῦ Ἄ σ τ ε ω ς, εὑρίσκουσιν ἀκόμη καὶ στιγμὰς φαιδρότητος καὶ μέθυος οἱ φύσει εὔθυμοι Ζακύνθιοι μεθ' ὅλην των τὴν συμφοράν. Ὁ ἑπόμενος διάλογος διημείφθη ὑπό τινα σκηνήν :

— Θὰ χορέψῃς τὸ καρναβάλι, Νιόνιο ;

— Ἀφ' οὗ χορεύει τὸ νησὶ καὶ τὰ σπίτια μας, ἃς κάμω κι' ἀλλιῶς !

Digitized by Google

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Συνεδρίασις τῆς 20 Ἰανουαρίου 1893. — Ὁ κ. Φ. Βίντερ ὡμίλησε περὶ τῶν ἀρχαϊκῶν ἱππέων τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως. Τὴν ἑρμηνείαν ἣν ἔδωκεν ὁ Studnizka ἐν Jahrbuch des archäol. Instituts (1891) εἰς τὸν ἱππέα, εἰς οὗ τὸ σωζόμενον σκέλος ἴχνη διατηροῦνται ἐμφαίνοντα περιβολὴν Θρᾳκὸς ἢ Σκύθου πολεμιστοῦ, δὲν ἀποδέχεται ὁ ῥήτωρ. Ἐπὶ μνημείου ἀναθηματικοῦ διὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην, ὡς ἐνόμισεν ὁ Στούδνιτσκα, ἀδύνατον ἦτο νὰ ἵσταται Πέρσης στρατηγός. Ὁ λαλῶν ὁρμᾶται ἐξ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως πάντων τῶν ὁμοίων ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνευρεθέντων γλυπτῶν ἔργων. Τὸν ἱππέα, τοῦ ὁποίου ὁ ἵππος ἔχει κυανόχρωμον χαίτην, θέτει εἰς τὸ τέλος τοῦ 6ου αἰῶνος, νεώτερος δὲ εἶνε ὁ ἐρυθροχρώμου χαίτης ἵππος, τ. ἔ. ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου. Ὁ λεγόμενος ἄρα *Πέρσης ἱππεὺς* διὰ λόγους τεχνικοὺς πρέπει νὰ εἶνε ἔργον τῶν περὶ τὰ 540 ἢ 530 ἐτῶν. Ὅλως δὲ ἀπίθανον εἶνε ἢ μᾶλλον ἀπαράδεκτον ὅτι μετὰ τὸ 490 οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς διαιώνισιν τοῦ κατορθώματος τοῦ Μαραθῶνος ἀνέθεσαν τὴν κατασκευὴν μνημείου εἰς τεχνίτην, οὗ ἡ ἀκμὴ πίπτει εἰς τὴν προγενεστέραν ἐκείνην ἐποχήν, ἐνῷ ἡ τέχνη, ὡς ἐκ τῶν ἄλλων ὁμοιομόρφων ἔργων δῆλον, εἶχε προοδεύσει σημαντικῶς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο. Τοὐναντίον τὸ μνημεῖον δύναται κατὰ τοὺς περὶ τὸ 540—530 χρόνους νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῶν σχέσεων τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Θρᾷκας (ὁ πρεσβύτερος Μιλτιάδης τύραννος ἐν Χερσονήσῳ), ὧν τὴν πολεμικὴν περιβολὴν ἔφερεν ὁ ἱππεὺς ὁ παριστάνων τὸν ἀφιερώσαντα Ἀθηναῖον. Ὁ δὲ ἐρυθροχρώμου χαίτης ἵππος δὲν ἔφερεν ἱππέα ἐπὶ τῶν νώτων, ἀλλ' ὡδηγεῖτο ὑπ' ἀνδρός, εἰς τὸ μνημεῖον δὲ τοῦτο ἀναγνωρίζει ἀνήκουσαν σωζομένην τινὰ βάσιν, ἐφ' ἧς διακρίνονται δύο ὁπλαὶ ἵππου καὶ δύο πόδες ἀνθρώπινοι. Ἡ ἀναλογία τῶν μέτρων ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. — Ὁ κ. Ραΐχελ ἐξηκολούθησε τὴν περὶ Ὁμηρικῶν ὅπλων πραγματείαν. Ἡ μεγάλη ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῶν σφυρῶν καθήκουσα ἀσπὶς τῶν Ὁμηρικῶν ἡρώων καθίστα περιττὰς τὰς ὑποτιθεμένας χαλκᾶς κνημῖδας. Εἰς τοὺς Μυκηναίους τάφους δὲν εὑρέθη τι δικαιολογοῦν τὴν ὕπαρξιν τοιούτου ὁπλισμοῦ. Αἱ κνημῖδες ἦσαν ἁπλῶς ἐπικαλύμματα τῶν κνημῶν, ἀναγκαῖα ἕνεκα τῆς προστριβῆς τῆς μεγάλης ἀσπίδος, χαλκαῖ δὲ ἔγιναν εἰς ὑστέρους χρόνους, ὅταν αὐτὴ κατέστη βραχυτέρα. Ἀλλ' ἦσαν ὁπωσδήποτε δύσχρηστοι καὶ ἄσκοποι, διὸ καὶ ἐξέλιπον μετ' οὐ πολύ. Ἐπὶ Μακεδόνων ἐμφανίζονται αὖθις, διότι ἡ ἑλληνικὴ αὕτη φυλὴ διασώζει ἐν γένει πολλὰ τὰ ἀρχαιότροπα. Καὶ ἐπὶ Ρωμαίων ἅπαξ ἔτι ἐμφανίζονται ἐν τῷ ὁπλισμῷ αὐτοκρατορικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος. Τὸ ἔπος διὰ τοῦτο γνωρίζει μόνον ἐϋκνήμιδας Ἀχαιούς, τὸ δὲ ἅπαξ εἰρημένον χαλκοκνήμιδες (Η 41) οἱ φιλόλογοι πρὸ πολλοῦ ἀνεγνώρισαν ὡς εἰς παρεμβεβλημένον χωρίον ἀνῆκον. Καὶ ἡ περικεφαλαία δὲν περιέκλειε τὴν κεφαλὴν (πλὴν ἐννοεῖται τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στόματος) μέχρι τοῦ τραχήλου (Visirhelm), ἀλλὰ μόνον τὸ κρανίον μέχρι τοῦ μετώπου, ἐκ τούτου δὲ τοῦ σχήματος αὐτῆς ἐξηγοῦνται καὶ οἱ κατὰ τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ὦτα τραυματισμοί, ὡς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Ὁ ῥήτωρ ἐξηγεῖ ὁμοίως κατ' ἄλλον τρόπον τὰ ἐπίθετα «αὐλῶπις» καὶ «τετράφαλος». — Ὁ κ. Δαΐρπφελδ ἐκθέτει τὰ τελευταῖα ἐξαγόμενα τῶν παρὰ τὴν Ἐννεάκρουνον ἀνασκαφῶν.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἱσπανῶν λυρικῶν ποιητῶν Θορίλλιας, ὁ κατὰ τὸ 1889 στεφθεὶς ἐν τῇ Ἀλάμπρᾳ ἐθνικὸς τῆς Ἱσπανίας ποιητής.

— Ὁ διάσημος Ἄγγλος ποιητὴς Σουΐνμπορν συνέθεσεν ὡραίαν ᾠδὴν διὰ τὴν Παγκόσμιον Ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου, μελοποιηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Στάνφορδ.

— Ὑποψήφιοι διάδοχοι τοῦ Τζὼν Λεμοὰν ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ φέρονται οἱ κ. κ. Βρυνετιὲρ καὶ Μανουέλ.

— Κατὰ τοὺς ἐν Ζακύνθῳ καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς ὑπέστησαν μεγάλην βλάβην καὶ δύο μνημεῖα ἐθνικῆς δόξης· ἡ οἰκία ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Οὖγος Φώσκολος, καὶ ἄλλη ἐν ᾗ ἐγράφη ὁ πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ, ἧς εἰκόνα ἐδημοσίευσεν ἡ *Ἑστία*.

— Ἐξελέγησαν μέλη τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ὁ Ἐρρῖκος δὲ Βορνιὲ καὶ ὁ Τυρὼ Δανζέν.

— Ἀπεβίωσεν ἑξηκοντούτης ὁ Δανιὴλ Σπέτσερ, ὁ διάσημος «Βιενναῖος Περιπατητικὸς» τοῦ «Νέου Ἐλευθέρου Τύπου», τὰ μεθυγραφικὰ ἄρθρα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν ἐπὶ ἔτη τὸ ἐντρύφημα τοῦ βιενναίου κοινοῦ.

Μουσικά

Τὸ διάσημον Quartetto Helmesberger τῆς Βιέννης, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν Εὐρώπῃ μουσικῶν, ἀφικνεῖται ἐνταῦθα ἵνα δώσῃ δύο συναυλίας ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Παρνασσοῦ, τὴν Τρίτην καὶ τὴν Πέμπτην τῆς προσεχοῦς ἑβδομάδος.

Ο ΕΦΕΤΙΝΟΣ ΧΕΙΜΩΝ

Ἡ ἐν τῷ Ζωολογικῷ Κήπῳ τοῦ Βερολίνου Ἄρκτος ἕνεκα τοῦ πολλοῦ ψύχους ἀκολουθήσασα τὸν συρμὸν τῶν κυριῶν ἐφόρεσεν εἰς τὸν λαιμόν της. . τὸν Βόαν.

Digitized by Google

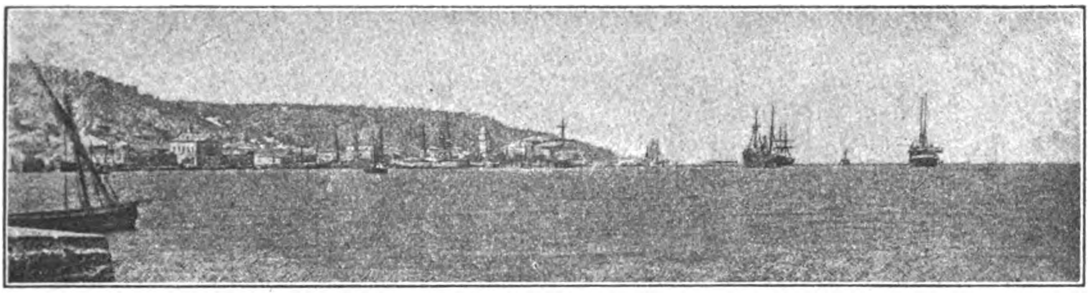

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

ΑΠΟ τὰ τόσα σου νησιά, πατρίδα ἀγαπημένη,
Ἕνα παντοῦ καὶ πάντοτε μὲς στὴν καρδιά μου μένει.
Τὴν ὥρα ποῦ τὸ γέννησεν ἡ γαλανὴ μητέρα
Τοὔδωσε πρῶτο δῶρο της τὸν ἁρμυρὸν ἀγέρα
Τὸ Μπάτη, μὲς στὴ χειμωνιὰ τὴ ζέστη νὰ τοῦ φέρῃ,
Καὶ τὴ δροσοῦλα τὴν καλὴ σὰν ἔρθῃ καλοκαίρι.
Καὶ πότε μὲ τὸ χτύπο της γλυκὰ τὸ νανουρίζει
Κι ὄνειρα χίλια ἀμίλητα στὸν ὕπνο του χαρίζει,
Πότε στοὺς βράχους ἄγρια τὸ κῦμα της ξεσπάζει
Καὶ πέρα τὴν ἀκρογιαλιὰ μὲ τὸν ἀφρὸ σκεπάζει.
Ἐκεῖ πυκνὰ καὶ σκοτεινὰ τὰ δάση πρασινίζουν,
Κι ἀπὸ τὸ βάρος τὸ πολὺ στὸ χῶμα γονατίζουν
Τὰ φορτωμένα κλήματα στὰ πλουτοφόρα ἀμπέλια.
Ἐκεῖ παρθένες ντροπαλὲς μὲ τ' ἄδολά τους γέλια
Κάτω ἀπὸ τὶς πορτοκαλλιὲς τὶς ὧρες τους περνοῦνε,
Τὴν ὥρα περιμένοντας μ' ἄνθη νὰ στολιστοῦνε.
Ἐκεῖ στοὺς κάμπους τοὺς χλωροὺς τὰ ποταμάκια τρέχουν
Καὶ κρουσταλλένια, δροσερά, τὶς ῥοδοδάφνες βρέχουν
Ποῦναι μὲς στὸν καθρέφτη τους παντοτινὰ σκυμμένες.
Ἐκεῖ φυτρώνουν οἱ μυρτιὲς πρασινοφουντωμένες.
Ἐκεῖναι πάντοτε ἄνοιξη, καὶ πάντοτε λουλούδια,
Καὶ τῶν πουλιῶν χαρούμενα, γλυκόλαλα τραγούδια.

Καὶ ποιό 'ναι τὸ καλὸ νησὶ ὁπῶχει τέτοια χάρη;

Ὦ Ζάκυνθο πεντάμορφη κ' ἰονικὸ καμάρι.
Οἱ Χάρες μὲ τὸν Ἔρωτα σὲ χρόνια περασμένα
Γιὰ τοὺς χοροὺς τοὺς θεϊκοὺς ἐδιάλεγαν ἐσένα.
Στὴν ἄσπρη σου τὴν ἀμμουδιὰν ἀφροντυμένες εἶδες
Νὰ παίζουν μὲ τὰ κύματα ξανθὲς Ὠκεανίδες.
Μέσα στὸν ἴσκιο τῶν πηγῶν Νυφοῦλες μαυρομάτες
Ἐκρύβουνταν, καὶ πείραζαν μὲ γέλια τοὺς διαβάτες.

Digitized by Google

Καὶ τώρα ἀκόμη ὁ Ἔρωτας κ' οἱ Χάρες σ' ἀγαποῦνε,
Καὶ τώρα ἀκόμη στὶς πηγὲς Νεράϊδες ἀγρυπνοῦνε,
Καὶ τώρα τ' ἀκουσμένα σου, τ' ἀλόγιστα παιδιά,
Τραγούδια ἔχουν στὰ χείλια τους κι ἀγάπη στὴν καρδιά!

Κι ἂν κάπου κάπου ὁ γίγαντας ποῦ κοίτεται στὸ χῶμα
Ζηλεύῃ τόσην ὀμορφιὰ ποῦ διαλαλεῖ τὸ στόμα,
Καὶ δέρνεται, λυσσομανᾷ καὶ χαλασμὸ γυρεύῃ,
Μὰ ἡ Ὀμορφιὰ παντοτινὰ στὸν κόσμο βασιλεύει.
Καὶ κεῖ ποῦ ἐκεῖνος ἔφερε τὸν τρόμο καὶ τὴ φρίκη,
Αὐτὴ χαρίζει τὴ ζωή, τὴ γαληνιά, τὴ νίκη!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝΟΣ.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Διατηρῶ ζωηρὰν τὴν ἐκτάκτως περικαλλῆ εἰκόνα τῆς Ζακύνθου, ὡς ἐπαρουσιάσθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου τὴν τελευταίαν φοράν, καθ' ἣν ἀνεχώρουν ἐκεῖθεν. Ἦτο πρωΐα Νοεμβρίου, μία τῶν θαυμασίων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀμφιβάλλεις ἂν προσημαίνουν ἡμέραν φθινοπώρου ἢ ἀνοίξεως. Ὁ ἥλιος, δίσκος λαμπρὸς ἄνευ ἀκτίνων ἔτι, μόλις εἶχεν ὑψωθῇ ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, χρυσοειδὴς καὶ ἐλαφρῶς ροδινὸν ὑπεράνω τῆς σειρᾶς τῶν πελοποννησιακῶν ὀρέων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τῆς Ζακύνθου ἡ φωτεινὴ ὡραιότης ἐπιρρίπτει αἴγλην ἐξιδανικεύουσαν. Οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ριπὴ ἐφέρετο ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ὕδωρ ἠρεμοῦν εἶχε σχηματίσει ἀπέραντον κάτοπτρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀντενακλᾶτο ὁ κυαναυγὴς οὐρανὸς μὲ τὰ λευκά του νεφύδρια καὶ δάσος ὁλόκληρον ἱστῶν. Ἡ λέμβος μας ἐφέρετο ταχεῖα πρὸς τὸ ἠγκυροβολημένον ἀτμόπλοιον, ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν ρυθμικῶς ἀνυψουμένων κωπῶν της ἔσταζον εἰς τὴν θάλασσαν πληθὺς σαπφείρων καὶ ἀδαμάντων. Καὶ ἐφ' ὅσον ἀπεμακρυνόμεθα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεκαλύπτετο πρὸ ἡμῶν εὐρύτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τὸ διπλοῦν πανόραμα τῆς πόλεως, ἓν ἀληθὲς καὶ πραγματικὸν ὑπεράνω, καὶ ἓν ὀνειρῶδες, ἀντίπουν, ἐντὸς τοῦ κατόπτρου τῆς θαλάσσης. Ἡ μακρὰ καὶ λευκὴ γραμμὴ τῆς παραλίας, μὲ τὰς ἀποβάθρας της, μὲ τὰς ἐξέδρας της καὶ μὲ τὰς ὡραίας της οἰκίας, διαφαινομένας μεταξὺ τῶν ἱστῶν τῶν κατὰ μῆκος τῆς προκυμαίας προσδεδεμένων πλοίων· ἡ καμπύλη τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου, ἡ ὑπερκειμένη τοῦ μικροῦ ἀμφιθεάτρου τῶν οἰκοδομῶν· ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν οἰκιῶν τοῦ *Ἄμμου* μὲ τὰς στοάς, ἀφ' ἧς ὑψοῦται παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τὸ κωδονοστάσιον τοῦ Ἁγίου ὑψηλόν, εὔγραμμον, κρύπτον ἐν ἐλαφρᾷ τινι ὁμίχλῃ τὴν πυραμοειδῆ αὐτοῦ κορυφήν· ἐκεῖθεν ὁ βαρὺς ὠχροκίτρινος ὄγκος τοῦ Θεάτρου, ἐσφηνωμένος μεταξὺ δύο κωδωνοστασίων, τῆς χαμηλῆς σκιερᾶς πυραμίδος τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ ἐλαφροῦ καὶ χαρίεντος πύργου τῶν Ἁγίων Πάντων· οἱ σιδηροῖ σταυροί, οἱ ἐπὶ τῶν ἄλλων χαμηλοτέρων καὶ ἀφανεστέρων κωδωνοστασίων, οἱ χωρίζοντες τῆδε κἀκεῖσε τὸ σύμπλεγμα τῶν οἰκοδομῶν· οἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν κλείοντες τὸ θέαμα καταπράσινοι λόφοι, οἱ βυθιζόμενοι ἠρέμα εἰς τὴν θάλασσαν, μὲ τοὺς λευκοὺς μεμονωμένους των οἰκίσκους ἢ τοὺς ναούς, τοὺς στίζοντας ζωηρῶς τὴν πρασιάν· ὁ ὑψηλὸς ἰοβαφὴς **Σκοπὸς** μὲ τὰς ποικίλας του φωτοσκιάσεις καὶ μὲ τὸ χαρακτηριστικόν του τροῦλον· μία ὑψηλὴ καπνοδόχος ἀτμομηχανῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, ἑλκύουσα τὸ βλέμμα περισσότερον ὅλων διὰ τοῦ ἐρυθροῦ αὐτῆς χρώματος καὶ ζωηρότατ' ἀντανακλωμένη ἐν τῇ θαλάσσῃ,—τοιαῦται ἦσαν αἱ κύριαι λεπτομέρειαι, καὶ ἄλλαι ἄπειροι μικραὶ καὶ φευγαλέαι, αἱ συνιστῶσαι τὸ πανόραμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτρύφων οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἀλλὰ τίς λόγος, ὅσον λεπτομερὴς καὶ ἂν γίνῃ, θὰ δυνηθῇ νὰ χρωματίσῃ καὶ νὰ ἐμψυχώσῃ τὰς λεπτομερείας, ὥστε νἀναπαραστήσῃ πρὸ τοῦ ἀναγνώστου ὁμοίως ἐκφραστικόν, ἔμψυχον, ζωηρὸν τὸ σύνολον, ὡς ἑλκύει τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν διὰ τῶν γραμμῶν του, διὰ τῶν χρωμάτων του, διὰ τῆς αἴγλης του, εἰς πᾶσαν ὥραν καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχήν; Καὶ πῶς νὰ το περιγράψω ἐπὶ πλέον τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ἀνατολῆς, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ἀντανακλῶν τὸ ἀσθενές του κιτρινωπὸν φῶς ἐπὶ τῶν ὑαλωμάτων τῆς πόλεως, ἀνῆπτεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπὶ τῶν συμπλεγμάτων τῶν οἰκιῶν ὡσεὶ λαμπτῆρας ἠλεκτρικούς, ἀρρήτου καλλονῆς, παρέχοντάς μοι τὴν ἰδέαν φαιδροῦ τινος μειδιάματος, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐμειδία οἱονεὶ τὸ τοπίον τῆς ὡραίας πατρίδος, τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειπον τὴν πρωΐαν ἐκείνην, διὰ νὰ ἐπανίδω τίς οἶδε πότε καὶ πῶς; . . . .

Πολλάκις ἔκτοτε, κατὰ τὰ δύο παρελθόντα ἔτη, ἀνεπόλησα τὴν εἰκόνα ταύτην τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς καλλονῆς, ὅταν αἱ περὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ ἐπιμόνων σεισμῶν εἰδήσεις, μ' ἐνέβαλλον εἰς ἀνησυχίαν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς νήσου καὶ μου ἀνεζωπύρουν τὸν φόβον,—φόβον τὸν ὁποῖον πᾶς Ζακύνθιος ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ παρελθόντος ἔχει οἱονεὶ ἔμφυτον,—περὶ μελλούσης τινὸς καταστροφῆς. Κατὰ

τοὺς τελευταίους μῆνας τὸ κακὸν ἐδεινώθη. Αἱ δονήσεις ὑπερέβησαν τὸ σύνηθες μέτρον τῆς σεισμικῆς ἐπιδημίας, ἥτις φαίνεται βασιλεύουσα ἐκεῖ διαρκῶς. Οὕτω δ' ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον καὶ προσδοκώμενον τέλος, ἐν μέσῳ ἐπιτελείου πολυπληθοῦς ἄλλων μικροτέρων, προηγουμένων καὶ ἀκολουθούντων, ὁ καταστρεπτικὸς σεισμὸς τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Ἰανουαρίου, ὁ μεταβαλὼν εἰς σωρὸν ἐρειπίων οἰκτρῶν τὴν πρὶν ἀνθοῦσαν καὶ εὔμορφον νῆσον.

Ὅστις δὲν ἔτυχεν ἐν τῇ ξένῃ μακράν, ἔχων ἐπὶ τοῦ βιαίως συγκλονισθέντος ἐδάφους τὴν πατρικὴν στέγην καὶ ὑπὸ ταύτην ὅ,τι προσφιλέστερον ἐν τῷ κόσμῳ, ἀπὸ τῆς μητρός του μέχρι τῶν βιβλίων του, ἀδύνατον εἶνε νὰ φαντασθῇ τὸν σπαραγμόν, τὸν ὁποῖον ἐνέχει ἡ πρώτη συγκεχυμένη εἴδησις σεισμοῦ καταστρεπτικοῦ· ἀλλ' οὔτε τὴν φρίκην του ὅλην εἶνε ἱκανὸς νἀναπλάσῃ διὰ τῆς φαντασίας του μόνον καὶ τῆς περιγραφῆς, ὁ μή ποτε ὑποστὰς τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν, εἰς ἣν ἡ φύσις ἀρέσκεται τόσῳ συχνὰ νὰ ὑποβάλλῃ τὰ τέκνα της. Ἐνθυμοῦμαι τὸν σεισμὸν τῆς 15ης Αὐγούστου ἐν Ζακύνθῳ, ἀντίκτυπον μόλις τῆς ἐν τῇ Δυτικῇ Πελοποννήσῳ καταστροφῆς, ἀλλὰ τὸν ἰσχυρότερον ἐξ ὅσων ἔχω αἰσθανθῆ. Ὁποία βοὴ καταχθονία, ὡσεὶ πνευμάτων καγχαζόντων ἐν τῇ σιγῇ τοῦ μεσονυκτίου, ὁποία σφοδρότης ἐν τῷ συγκλονισμῷ τοῦ ἐδάφους, ὡσεὶ ἀνέβρασεν αἴφνης ἀγρία, ὑπόγειος θάλασσα καὶ ἐταλάντευσεν ἐπ' αὐτῆς ὡς ἐλαφρὸν σκάφος πλοίου τὴν ξηράν!... Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσείετο ἡ οἰκία. Ὡς ἐστηριζόμην ἐπὶ τοῦ παραθύρου τοῦ ὑψηλοτέρου δώματος, ἐνόμιζα ὅτι κάποιος δαίμων ὑπερφυής, ὁ σεισμὸς αὐτὸς προσωποποιημένος τὴν εἶχεν ἐναγκαλισθῇ καὶ την ἔσειε καὶ την ἐκράδαινε μετὰ μανίας, μετ' ὀργῆς, μετὰ πείσματος, προστάζων λυσσωδῶς εἰς ἕκαστον κραδασμόν: «Πέσε! Πέσε!» ἕως οὗ παρῆλθεν ἡ ὀργή του ἢ ἀπηλπίσθη καὶ την ἀφῆκεν ἐπὶ τέλους νὰ ἠρεμήσῃ ὁ κακὸς Σεισμός, φέρουσαν τὰ ἴχνη τῆς βίας του.

Οὕτως ᾐσθάνθησαν καὶ πάλιν σειομένας τὰς οἰκίας των, οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι. Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν ὄχι ἄνευ ζημίας. Ὅλαι σχεδὸν κατέπεσαν πρὸ αὐτῶν εἰς ἐρείπια, ἀναδώσαντα κονιορτὸν πολύν, ὁ ὁποῖος συνεκάλυψε τὴν πόλιν διὰ νέφους πυκνοῦ. Καὶ ὅταν τὸ νέφος αὐτὸ διελύθη, αἱ πρῶται λάμψεις τῆς ἠοῦς δὲν ἐφώτισαν τὸ φαιδρὸν καὶ ὡραῖον θέαμα, τὸ ὁποῖον ἐφώτισαν τὴν προτεραίαν... Ἡ Ζάκυνθος κατεστράφη. Οἱ πτωχοὶ Ζακύνθιοι ἐστερήθησαν τὰς στέγας των, τὴν περιουσίαν των, τὴν ἐργασίαν των, τὴν φαιδρότητά των, τὴν ἄνεσίν των. Καὶ τὸ ἔδαφος σείεται διαρκῶς ὑπὸ τοὺς πόδας των καὶ προσθέτει ἐρείπια ἐπὶ τῶν ἐρειπίων· καὶ ἡ βροχὴ καὶ ἡ χάλαζα συμπληροῦσι τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς καὶ τὸ ψῦχος τοῦ ἐκτάτου χειμῶνος διπλασιάζει τὰς κακουχίας, τὰς στερήσεις, τὸν τρόμον, τὴν ἀπόγνωσιν. Ὁποία μεταβολὴ εἰς ὀλίγων δευτερολέπτων διάστημα! Λέγουσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου ἡ θέα τῆς κατεστραμμένης Ζακύνθου δὲν εἶνε τόσον τρομερὰ καὶ ὅτι ἡ εἰκών, τὴν ὁποίαν πρὸ τοῦ καταπλέοντος παρουσιάζει, δὲν ἀπέχει ἐκείνης, τὴν ὁποίαν περιέγραψα ἐν ἀρχῇ. Ναί· ἀλλ' ἀρκεῖ μία περιοδεία ἀνὰ τὴν δύσμοιρον πόλιν, ἀνὰ τὰς κατεστραμμένας συνοικίας, ἀνὰ τὰς οἰκίας, τῶν ὁποίων μόνον οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι διασώζονται, διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς πόσον εἶνε ἀπατηλὴ ἡ εἰκὼν τῆς ὡραιότητος καὶ τῆς εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν μακρόθεν παρουσιάζει ἡ Ζάκυνθος, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπατηλὴ τῆς σκιᾶς, τὴν ὁποίαν ἐθαυμάσαμεν ἐντὸς τοῦ κατόπτρου τῶν ἠρεμούντων ὑδάτων...

Fuit.—

★

Δὲν ἠξεύρω, ἂν παραισθητῶσι πάντοτε οἱ ὀφθαλμοί, ὅταν βλέπῃ τις δι' αὐτῶν τὴν πατρίδα του, τὴν πόλιν εἰς τὴν ὁποίαν, καὶ ἂν δὲν ἐγεννήθη, ἔζησεν ὅμως ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας καὶ μετ' αὐτῆς ἔχει συνδεδεμένας τὰς ὡραιοτέρας του ἀναμνήσεις. Ἀλλ' ἐμὲ σώζει σήμερον τῆς ὄχι ὀλίγον βασανιστικῆς ταύτης συναισθήσεως, ἡ πάγκοινος ὁμολογία, ἡ ὁποία μόνον ἐπαίνους ἔχει διὰ τὴν καλλονὴν τῆς Ζακύνθου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας της. Οἱ ἔπαινοι λοιπὸν τοὺς ὁποίους θὰ ἤμην καὶ ἐγὼ διατεθειμένος νὰ τῇ ἀπονείμω, ἔχουν εὐτυχῶς ἀντικειμενικὸν χαρακτῆρα. Οὐδεὶς ἀρνεῖται, πιστεύω, τὴν μαγείαν τῆς Ζακυνθίας φύσεως, τὴν γλυκύτητα τοῦ κλίματός της, τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων της, τὴν ὡραιότητα τῶν γυναικῶν της, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν κατοίκων τῆς νήσου, τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει τῆς κοινωνίας της, τὴν φιλομουσίαν της, τὰ ὡραῖα καὶ ποιητικά της ἔθιμα, τὸν φαιδρὸν χαρακτῆρά της, τὴν εὐφυΐαν της, τὴν ἰδιορρυθμίαν της. Ἡ φήμη ὅλα ταῦτα τὰ κατέστησε κοινὰ καὶ τετριμμένα, ὡς τὰ ἐπαινετικὰ λόγια καὶ τὰς ἐκφράσεις, τὰς κυκλοφορούσας ἀνὰ τὸν κόσμον περὶ τῆς ὡραίας ἰονικῆς νήσου. Διὰ τοῦτο χωρὶς νὰ ἐμμείνω εἰς ὅσα τοσάκις ἐλέχθησαν καὶ ἐπανελήφθησαν, θὰ θεωρήσω μόνον τὴν Ζάκυνθον, ὡς πρὸς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ καθόλου τοῦ Ἔθνους ὑπάρξει καὶ ἀναπτύξει.

Πρὸ τούτου ὅμως ἐπεθύμουν νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου ἀλήθειαν γνωστοτάτην σήμερον, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἐχέγγυον καὶ ἐνταυτῷ τὸ δεῖγμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰσχύος ἑνὸς Ἔθνους, δὲν εἶνε οὔτε ὁ πλοῦτός του, οὔτε τὸ πολεμικὸν μένος, οὔτε ἡ βιομηχανική του ἰδιοφυΐα. Τὴν πρόοδόν του ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ μόνον τὸ *πνεῦμα* μετρᾷ, καὶ ἐν τῇ καθόλου ἐκτιμήσει μόνον οἱ μεγάλοι του ἄνδρες, οἱ διακριθέντες εἰς τὰ διάφορα πνευματικὰ στάδια, λαμβάνονται ὑπ' ὄψει. Τὰ ὅπλα ἄνευ τοῦ πνεύματος, ὅσον περισσότερα, τόσον δυσχρηστότερα ἀποβαίνουσι. Τὸ ἑκατομμύριον τῶν λογχῶν, τὰς ὁποίας παρέταξεν ἡ Γερμανία τῷ 1870 καὶ ἡ στρατηγικὴ ἀκόμη ἱκανότης τοῦ Μόλτκε εἰς οὐδὲν θὰ κατέληγον ἀποτέλεσμα, ἄνευ τῆς πλειάδος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ πνεύματός των εἶχον φωτίσει τὴν γερμανικὴν νεολαίαν, καὶ φρονηματίσει καὶ ἑνοποιήσει καὶ ἐμπνεύσει εἰς αὐτὴν ἀκαταγώνιστον ἠθικὸν θάρρος καὶ ἰσχύν. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς εἶνε ζήτημα, ἂν

Digitized by Google

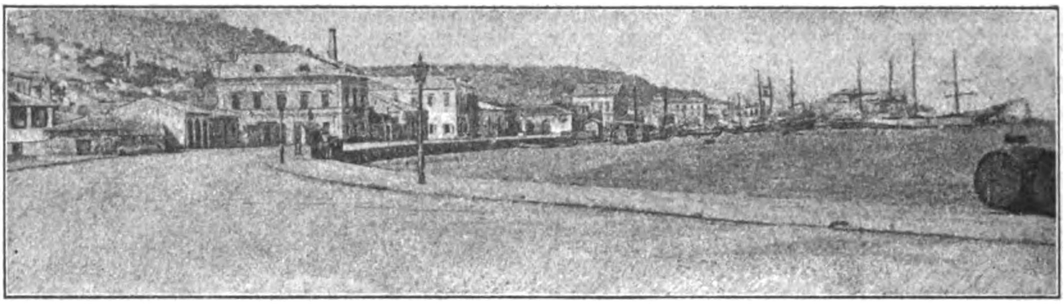

Η παραλία

θὰ ἐξηγειρόμεθα ἀκόμη ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς δουλείας καὶ ἂν θὰ ἐθριάμβευον τότε τὰ ἀσθενῆ μας καὶ ὀλιγάριθμα ὅπλα, ἄνευ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἀνδρῶν ἐντελῶς ἀπολεμήτων, τοῦ Ρήγα, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Σολωμὸς ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ὁ μεγαλοφυέστερος καὶ δημιουργικώτερος τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ καὶ εἷς τῶν μεγαλοφυεστέρων ἑλλήνων. Τὸ ἔργον του τὸ ποιητικὸν ἤρθη εἰς ὕψος ἀνέφικτον καὶ ἡ ἐπίδρασίς του ὅσον οὐδενὸς ὑπῆρξε μεγάλη. Ἂν ἔχωμεν σήμερον γλῶσσαν, ποίησιν, φιλολογίαν, ἢ τοὐλάχιστον τὴν ἐλπίδα νἀποκτήσωμεν, μόνον εἰς τὸν Σολωμὸν τὸ ὀφείλομεν, καὶ μόνον ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμά του καὶ τὸ παράγγελμά του θὰ τὸ κατορθώσωμεν. Ὁλόκληρος ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ κίνησις, ἡ νεωτέρα μας φιλολογία ἡ εὔελπις, εἰς τὸν Σολωμὸν ἀνάγει τὴν ἀρχήν της. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ὕψιστος αὐτῆς ἱεροφάντης καὶ ὁ δημιουργός. Ἐκεῖνος ὠνειρεύθη ἐθνικὴν γλῶσσαν, ἐθνικὴν φιλολογίαν, ἐθνικὴν ποίησιν, ἔθνος μ' ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον ζωήν, κ' ἐκεῖνος *μόνος* ἴσχυσε νὰ πραγματώσῃ τὸ μέγα καὶ γλυκύ του ὄνειρον. Συνέλαβε τὸ σχέδιον — πόσον διαφέρει αὐτὸ τοῦ ὀνείρου! — καὶ ἔθηκε τὰς βάσεις. Ὁ θάνατος ὁ ἀπηνὴς τὸν κατέλαβεν ἐν μέσῳ τοῦ ἔργου του· ἀλλὰ τὸ πᾶν δὲν ἐχάθη. Ὁ Σολωμὸς ἔμεινεν ὁ μέγας διδάσκαλος καὶ ἐγεννήθησαν κατόπιν οἱ μαθηταί, οἱ ἐνσυνείδητοι ἢ ἀσυνείδητοι, οἱ κληθέντες νὰ ἐξακολουθήσωσι καὶ συντελέσωσι τὸ ἔργον του. Καὶ οὕτω μίαν ἡμέραν τίς οἶδεν ἐὰν δὲν πραγματοποιηθῇ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ μέγα καὶ γλυκὺ ὄνειρον τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἐπέζησε, διότι ἦτο ἔργον ἀληθείας καὶ ζωῆς — καὶ δὲν γίνωμεν καὶ ἡμεῖς ἔθνος μὲ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον, τῶν ὁποίων τὸν πόθον ἐκληρονομήσαμεν τόσον ζωηρὸν ἀπὸ τοὺς προγόνους μας!...

Καὶ ἡ οἰκία ἐν ᾗ ἐγράφη ὁ *Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*, — χίλιοι στρατοὶ δὲν ἀξίζουν ὅσον ἓν ποίημα ἀθάνατον, — ἡ οἰκία ἐκείνη εὑρίσκεται ἐν Ζακύνθῳ. Ἐκεῖ, εἰς τὴν εὐανθῆ νῆσον ἐγεννήθη καὶ ἔγραψεν ὁ μέγας ποιητής. Τὸ κορύφωμα τῆς συνειδήσεως τῆς κοινωνίας της ὑπῆρξεν ὁ Σολωμός. Φαντάζεσθε δὲ πόσον πρέπει νὰ ἔχῃ δράσει ἠθικῶς καὶ προοδεύσει ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ μία κοινωνία, πόσα ἄλλα πνεύματα ὑπέροχα νὰ ἐγέννησε διὰ τῶν αἰώνων καὶ νὰ ἐκαλλιέργησεν ὡς προδρόμους, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμήν, εἰς τὴν ἐντέλειαν νὰ γεννήσῃ, νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν σπλάγχνων της τὸν μεγαλήτερον σχεδὸν ἄνδρα τοῦ ἔθνους. Τὸ θαῦμα τοῦτο, — καὶ θαῦμα, ὡς εἶπεν ὁ Ρενάν, εἶνε τὸ ἅπαξ γινόμενον, — ἐπετέλεσεν ἤδη ἡ Ζάκυνθος, νομίζω δὲ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ἄλλων ἐκδουλεύσεων, ἵνα καταλάβῃ πρώτην θέσιν ἐν τῇ καθόλου πνευματικῇ ζωῇ τοῦ ἔθνους καὶ νἀξιώσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν κοινὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν.

Τοιαύτην γῆν σαλεύει σήμερον καὶ δονεῖ ὁ ἀπαίσιος σεισμός· τοιαύτη κοινωνία ρηγνύει κραυγὴν ἄλγους καὶ ἀπογνώσεως καὶ ἐξαιτεῖται βοήθειαν καὶ συνδρομήν. Δὲν ἐπιδεικνύει μόνον τὴν ἀγήρω καλλονήν της, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον δόξαν της. Τείνει τὴν χεῖρα ἱκέτιδα· ἀλλ' ἔχει τὴν ὑπερήφανον συναίσθησιν ὅτι ἀξίζει ὡς ἀνταμοιβὴν τὴν ἐλεημοσύνην ἐκείνην. Ἰδοὺ δὲ ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη τῶν εὐγνωμονούντων ἑλλήνων τῇ γίνεται σήμερον πρόθυμος, πλουσία, οὐχὶ ὡς ἁπλοῦν φιλάνθρωπον κίνημα ἀνθρώπου ἐλεοῦντος τὸν ὅμοιόν του, ἀλλ' ὡς ἐκχείλισμα ἀκούσιον ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῆς ὡραίας καὶ ἐνδόξου νήσου. Εἶνε πτωχή. Δὲν ἐντρέπεται νὰ τὸ εἴπῃ. Ἀλλ' εἶνε ἐπίσης εὔελπις, θαρραλέα καὶ φιλόπονος. Διὰ τῆς ὑλικῆς ἀρωγῆς τῶν ἀγαπώντων αὐτὴν καὶ συμπαθούντων πρὸς τὴν σημερινὴν δυστυχίαν της, θὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγάς της καὶ θὰ ἐπιδείξῃ πάλιν εἰς τὸν κόσμον ὄψιν περικαλλῆ καὶ ἀνθηράν. Οὕτω δὲ θὰ ἐπαληθεύσῃ, ἂς εὐχηθῶμεν, ὁ προφητικὸς στίχος τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ἐπίτηδες, νομίζεις, διὰ τὴν ὡραίαν του πατρίδα γραφείς:

Τὸ χάσμα π' ἄνοιξε ὁ σεισμὸς κ' εὐθὺς ἐγέμισε ἄνθη.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ, ΕΧΕ ΘΑΡΡΟΣ!

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δυνατὸν νὰ ἔχῃ πολλὰς ἐλλείψεις· ἡ φιλογένειά του ὅμως, ἡ προθυμία του πρὸς θυσίας ὑπὲρ παντὸς σκοποῦ ἀφορῶντος ἢ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον ἢ μερίδα τινὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ πάσχουσαν εἶναι ἀναντίρρητος καὶ ἐδείχθη πλειστάκις. Πάντες ἐνθυμοῦνται, πῶς καὶ οἱ ἔσω καὶ οἱ ἔξω ἕλληνες προθυμότατα ἔσπευσαν νὰ προσφέρωσι γενναίας χρηματικὰς συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν θυμάτων καὶ τῶν καταστροφῶν τῶν πρό τινων ἐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ συμβάντων σεισμῶν. Εὐτυχῶς σήμερον παριστάμεθα θεαταὶ ὁμοίας παραδειγματικῆς τῶν ἁπανταχοῦ ὁμογενῶν ἡμῶν προθυμίας πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐκ τῶν τελευταίων φοβερῶν σεισμῶν παθόντων ἀδελφῶν ἡμῶν Ζακυνθίων. Δὲν ὑπάρχει γωνία γῆς ἑλληνικῆς εἴτε ἐλευθέρας εἴτε δούλης, δὲν ὑπάρχει

Digitized by Google

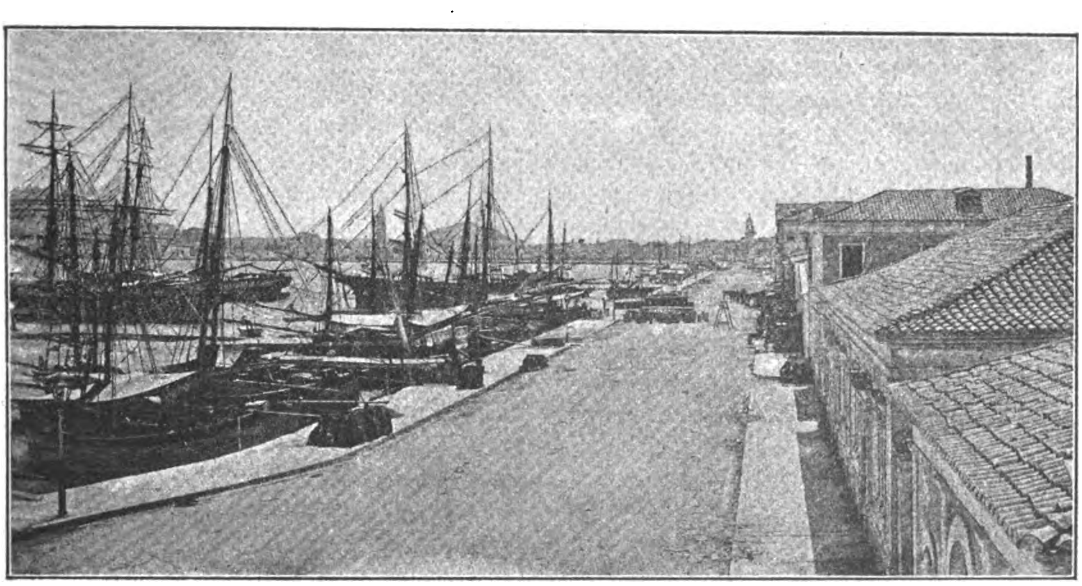

Ἡ Στράτα Μαρίνα

ἀποικία ἑλληνικὴ ἀνὰ τὰς πέντε ἠπείρους, ὅπου τὸ δυστύχημα τῆς ὡραίας, πλὴν δυστήνου Ζακύνθου νὰ μὴ συνεκίνησε βαθύτατα τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν καὶ ὅπου νὰ μὴ συλλέγωνται ἔρανοι ὑπὲρ τῶν κατοίκων της. Εὖγε εἰς τοὺς οὕτω προθυμουμένους ὁμογενεῖς ἡμῶν ἵνα ἔλθωσιν ἀρωγοὶ τῶν παθόντων ἀδελφῶν ἡμῶν! Εὖγε εἰς τοὺς πανταχοῦ λαβόντας τὴν πρωτοβουλίαν νὰ σχηματίσωσιν ἐπιτροπὰς καὶ ἐργαζομένους πρὸς συλλογὴν βοηθημάτων! Εὖγε εἴς τε τοὺς πλουσίους καὶ τὸν λαόν, εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς σπεύδοντας νὰ προσφέρωσι γενναίως ὑπὲρ τοιούτου φιλανθρωποτάτου σκοποῦ! Ἡ πρωτεύουσα ἡμῶν ἔδωκε πρώτη τὸ σύνθημα τῆς προθύμου ταύτης βοηθείας. Καὶ οὕτως ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Ἡ πρωτεύουσα εἶναι ἡ καρδία τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ἑπόμενον, ὅτι ἐνταῦθα σφοδρότερον ἐμέλλομεν νὰ αἰσθανθῶμεν τὸ ἄλγος ἐκ τοῦ ἐπελθόντος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἀτυχήματος. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι ἀξία τῆς τοιαύτης ὁμοθύμου βοηθείας τῶν ἁπανταχοῦ ὁμογενῶν, διότι κέκτηται πλείστους τίτλους δικαιολογοῦντας τὴν γενικὴν συμπάθειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Εἶναι ἡ ὡραιοτέρα ἑλληνικὴ νῆσος, ἀληθῶς μυροβόλος καὶ ἀνθοστεφής. Κατοικεῖται ὑπὸ λαοῦ εὐφαντάστου καὶ εὐγενεστάτου, πλήρους πνεύματος καὶ ποιήσεως. Εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου. Εἶναι ἡ πόλις ἐξ ἧς ἀντήχησε τὸ πρῶτον ὁ ἐθνικὸς ὑπὲρ ἐλευθερίας ὕμνος. Τὰ τέκνα τῆς Ζακύνθου ἠγωνίσθησαν γενναιότατα κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα καὶ ἐπότισαν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ διὰ τοῦ αἵματός των τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ἡ Ζάκυνθος ἐπρωταγωνίστησε καὶ κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἑνώσεως πρὸς τοὺς ἄγγλους ἐπίσης δεινοὺς καὶ εὐγενεῖς ἀγῶνας. Εἶναι ἐν γένει ἓν τῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πολυτιμοτέρων τμημάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Μὴ φεισθῶμεν διὰ ταῦτα καὶ τῶν μεγίστων θυσιῶν πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῆς. Ἡ Ζάκυνθος πρέπει διὰ τῶν βοηθημάτων τῶν ἁπανταχοῦ ἑλλήνων ταχέως νὰ ἐπουλώσῃ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῇ ἐκ τῶν σεισμῶν πληγάς. Πρέπει ταχέως νὰ ἐπισκευάσῃ τὴν ἐρειπωθεῖσαν ὡραίαν ἄλλοτε πόλιν της καὶ τὰ καταρρεύσαντα γραφικώτατα χωρία της. Πρέπει ταχέως νὰ ἴδωμεν τὸν λαόν της τὸν νῦν δυστυχοῦντα καὶ εἰς δικαίαν βαθυτάτην θλῖψιν βεβυθισμένον ἀναλαμβάνοντα πάλιν τὰ συνήθη ἔργα του καὶ ἐπανακτῶντα πάλιν τὴν φυσικὴν ζωηρότητα καὶ φαιδρότητά του. Ἔχε θάρρος, ἀγαπητὴ Ζάκυνθος, καὶ φέρε γενναίως τὴν ἐπελθοῦσάν σοι δοκιμασίαν, ἀναλογιζομένη, ὅτι τῇ βοηθείᾳ τῶν ἁπανταχοῦ ἑλλήνων θὰ ἀνορθωθῇς ταχέως ἀπὸ τῆς πτώσεώς σου καὶ θὰ ἴδῃς τὴν ζωὴν καὶ τὴν χαρὰν πάλιν ἐπανερχομένας εἰς σέ. Οἱ ἁπανταχοῦ ἕλληνες συνησθάνθησαν τὸ δυστύχημά σου ὡς δυστύχημα ἴδιον. Ἄς σε παρηγορήσῃ καὶ ἄς σε ἐνισχύσῃ ἡ γενικὴ αὕτη πάντων συμπάθεια. Ὅταν ὁλόκληρος ὁ ἑλληνισμὸς συμμερίζεται τόσον ζωηρῶς τὴν δυστυχίαν σου, μὴ φοβοῦ, διότι τὸ πᾶν θὰ ἐπανορθωθῇ. Θάρρος λοιπόν, φιλτάτη Ζάκυνθος!

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

Τί εἶναι καταιγίς, πλημμύρα, τρικυμία ἢ ἔκρηξις ἡφαιστείου, τοῦτο δύνανται νὰ περιγράψωσιν ὅσοι ἔτυχε νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τοιαύτην τῆς φύσεως παρεκτροπήν, οὐχὶ ὅμως καὶ τί εἶναι σεισμός. Ὀλίγα διαρκεῖ οὗτος δευτερόλεπτα καὶ μετὰ τοῦ ἐδάφους σείεται ὁ νοῦς καὶ παραλύουσιν ἐκ τοῦ τρόμου αἱ αἰσθήσεις. Καὶ ὄχι μόνον εἶναι φοβερώτερος πάσης ἄλλης θεομηνίας, ἀλλὰ καὶ ὁ μόνος ὑπ' οὐδενὸς προαγγελλόμενος σημείου οὐδ' ἐπιτρέπων προφύλαξιν καμμίαν. Μαῦρα σύννεφα προμηνύουσι τὴν τρικυμίαν, ἡ ὄγκωσις τῶν ὑδάτων τὴν πλημμύραν, καπνὸς καὶ ὑποχθόνιοι κρότοι τὴν ἔκρηξιν τοῦ κρατῆρος, ὑποδεικνύοντες τὴν ἀνάγκην τῆς φυγῆς εἰς τοὺς ἀπειλουμένους. Μόνος ὁ σεισμὸς οὐδέποτε ἀπειλεῖ, ἀλλ' ὑπὸ ἀνέφελον οὐρανόν, ἐνῷ φεγγοβολεῖ ὁ ἥλιος ἢ διανύει τὸν δρόμον της πλησιφαὴς σελήνη, ἐνῷ ἐπικρατοῦσιν ἀδιατάρακτοι ἐπὶ τῆς γῆς οἱ κόποι τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς ἡ ἡσυχία, μεταβάλλονται αἴφνης τὰ ἀκίνητα εἰς κινητά, καλύπτεται τὸ ἔδαφος ὑπὸ ἐρειπίων καὶ πτωμάτων καὶ μαστίζει τοὺς ἐπιζῶντας ἡ γύμνωσις καὶ ἡ πεῖνα.

Digitized by Google

Οὐδ' ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων ὁ δυνάμενος νὰ ἐξηγήσῃ πόθεν προέρχονται ταῦτα, τί πάσχει ἡ γῆ ὅταν τρέμῃ. Περὶ τούτου οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν παρὰ μόνον ὅτι ὁ πλανήτης, τὸν ὁποῖον ὥρισεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὡς κατοικίαν, εἶναι κέλυφος ᾠοῦ πλῆρες ῥευστοῦ πυρός, ὁ δὲ πύρινος οὗτος ὠκεανὸς ἔχει κἀκεῖνος κύματα καὶ τρικυμίας, ἐγειρομένας ὑπὸ τῆς πνοῆς ἀγνώστων ἀνέμων. Ἡ ἀπορία εὐπροσώπου ἐξηγήσεως εἶναι τοιαύτη, ὥστε κατήντησαν σοβαροὶ ἐπιστήμονες νὰ κατηγορῶσι τὴν σελήνην ὅτι διαταράττει ἐκ διαλειμμάτων διὰ τῆς ἕλξεως αὐτῆς τοῦ ὑπογείου πελάγους τὴν ἠρεμίαν. Οὐδ' ἐπέτυχον κάλλιον αὐτῶν νὰ συμβιβάσωσιν οἱ θεολόγοι τοῦ δημιουργήματος τὰ φοβερὰ ἀτακτήματα πρὸς τοῦ Δημιουργοῦ τὴν ὑπερτάτην σοφίαν, ἀναγκασθέντες πρὸς ὑπεράσπισιν ταύτης ν' ἀποδώσωσι μετὰ τοῦ ψαλμογράφου, εἰς ἄμεσον θείαν ἐπέμβασιν τὴν διάσεισιν τοῦ γηίνου καθεστῶτος. Τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰς ἡφαιστείους ἐκρήξεις προκαλεῖ αὐτὸς ὁ Θεὸς «***ἐπιβλέπων τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ἁπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζουσιν***» (Ψαλμ. ργ', 32). Τὸ τοιοῦτο ἀποτέλεσμα τοῦ θείου βλέμματος καὶ τῆς ἀφῆς τοῦ θείου δακτύλου, ἀνέλαβον νὰ δικαιολογήσωσιν οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἰσιοδόξου σχολῆς, ἐξηγοῦντες ὅτι οὐδὲν συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον μὴ ἀναγκαῖον οὐδ' ἀμέτοχον ἀγαθοῦ κακόν, τὸ δὲ ἐκ τῶν σεισμῶν εὐεργέτημα εἶναι παροχὴ ἐργασίας εἰς τοὺς κτίστας καὶ εὐκαιρίας εἰς τοὺς ὀρεγομένους αἰωνίου μακαριότητος ν' ἀποκτήσωσιν ἀνάλογον τῆς καταβολῆς αὐτῶν ὑπὲρ τῶν παθόντων μερίδα παραδείσου.

Ε. Δ. ΡΟΪΔΗΣ

Η συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης μηδαμινότητος οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ πλειότερον ἢ κατὰ τὴν ὥραν σεισμοῦ προβάλλει ἀναμφισβήτητος. Ὁ ἄνθρωπος, παλαίων εἰς τὸ στάδιον τῆς ζωῆς, ἀντέχει ἀκαταπόνητος. Ἀντιμετωπίζων τὰ στοιχεῖα, περιφρονεῖ τὰ κύματα, ἀδιαφορῶν εἰς τὴν βίαν τῶν ἀνέμων. Δαμάζων τὴν ἀδηφαγίαν τοῦ πυρός, ὁρμῶν εἰς τοὺς πάγους τῶν Πόλων καὶ τὰς φλεγούσας ζώνας τῆς διακεκαυμένης, εἰς τὰ βάθη τῶν γηίνων ἐγκάτων, εἰς τὰ ὕψη τῶν αἰθέρων, εἰς τοὺς πυθμένας τῶν ὠκεανῶν ἀτενίζει θρασὺς πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Φύσεως καὶ τῆς Τέχνης. Ἐγκαρτερεῖ, μάχεται, νικᾷ. Τὴν ὥραν ὅμως τοῦ σεισμοῦ εἶναι τῆς Γραφῆς ὁ ἐλεεινὸς σκώληξ. Τὸ θάρρος του συντρίβεται· ἡ ὀφρύς του ταπεινοῦται, ἡ καρδία λιποψυχεῖ. Ἄτονος ὁ ὀφθαλμός, ἀπλανὴς καὶ ὑελώδης ἐκ τῆς φρίκης, πλανᾶται ἀστήρικτος εἰς τὸ κενὸν οὐδένα τολμῶν νὰ προκαλέσῃ. Ὁ ἐκμηδενισμός του εἶναι τέλειος. Εἰς σεισμοῦ ὥραν ὁ Δαυίδ, ψάλλων τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου, φαντάζεται Αὐτὸν πυρακτοῦντα τὰ ὄρη διὰ μόνης τῆς ἀφῆς καὶ ἐπάγοντα τρόμον δεινὸν ἐπὶ τὴν γῆν διὰ μόνου τοῦ βλέμματός Του. Ὁ Ὅμηρος εἰς σεισμοῦ στιγμὴν ἀντελήφθη τοῦ Κρονίωνος σείοντος ὀργίλως τὴν κεφαλήν, καὶ τὸν Ὄλυμπον ἄχρι τῶν βαθυτάτων αὐτοῦ βάσεων κλονιζόμενον καὶ σειόμενον. Εὐρύτερος ὁ Ἑβραῖος Ποιητής, ἀληθὴς Προφητάναξ, ὑπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Σαβαὼθ φαντάζεται τὴν γῆν πᾶσαν σειομένην. Στενώτερος ὁ Ἕλλην Ποιητής, Προφητάναξ Ἐθνικοῦ Κόσμου, ὑπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Διὸς θεωρεῖ τὰ κάρηνα μόνον τοῦ Ὀλύμπου διασειόμενα ὑπὸ τὴν μῆνιν τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἀνυπέρβλητοι ἐν τῇ ἐκφράσει, τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτῶν καὶ τῇ ειδικότητι ἀμφότεραι αἱ συλλήψεις! Ὁ Μωϋσῆς εἰς σεισμοῦ ὥραν ὠχριᾷ· καὶ ὁ εἰς τὴν θέαν τοῦ φωτεινοῦ προσώπου τοῦ Ἰεχωβᾶ ἐθισθεὶς δέει συνέχεται, τὰ ὕψη τοῦ Σινᾶ αἰσθαινόμενος πάλλοντα. Οἱ Προφῆται τῆς Γραφῆς, θεόπνευστοι, ἐν τῇ μελέτῃ καὶ τῇ θεωρίᾳ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ τραφέντες, τὸ ὑπερφυσικὸν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς διανοίας καὶ τοῦ σώματος ἀπτόητοι ἐνορῶντες κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐξάρσεως αὐτῶν, περιδεεῖς καταπλήσσονται καθ' ὥραν βιαίου γηίνου κλονισμοῦ. Αἰσθάνονται ὅτι εἰς τὴν ἀπτὴν ἐμφάνισιν τῆς Θείας Μεγαλειότητος καὶ ὀργῆς δὲν δύνανται ν' ἀνθέξωσιν. Καὶ ὅμως οἰκείως ἔχουσι πρὸς τὸ Θεῖον, καὶ ἀμέσως, διὰ τοῦ ἐμπεπνευσμένου πνεύματος, κοινωνοῦσι πρὸς τὸ Ὑπέρτατον Φῶς. Κοσμοκράτωρ, εἰσελαύνων εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἐξίσταται δειμαλέος ὁ Ἀλέξανδρος αἰσθανόμενος σεισμόν. Κατανοεῖ, εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς ἀπολύτου δυνάμεως, τὴν ἰδίαν ἀπόλυτον ἀδυναμίαν. Δὲν ὑπάρχει ψυχικὸν σθένος ἱκανὸν νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν κατάπληξιν, τὴν ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἐνσκήπτουσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἡ μήτηρ αὐτή, εἰς τὴν πρώτην βοὴν καὶ τὸν πρῶτον κλονισμὸν τοῦ σεισμοῦ, φιμοῦσα τὸ κραταιὸν φίλτρον, καταλείπει τὸ βρέφος της, ἐὰν δὲν προφθάσῃ νὰ τὸ ἁρπάσῃ. Ὁ σεισμὸς εἶναί τι ὑπέρτερον καὶ τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς βουλήσεως, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τοῦ πάγου, κατὰ τῆς θερμότητος, κατὰ τοῦ λοιμοῦ καὶ τοῦ λιμοῦ, κατὰ τοῦ πυρός, κατὰ τῆς ἐνδείας, κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ ἀγνωμοσύνης, κατὰ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν καὶ ἐπιδρομῶν, ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐγκαρτερήσῃ καὶ νὰ ἀντιστῇ. Οὐδὲν μέσον, οὐδὲν καταφύγιον ἔχει κατὰ τοῦ σεισμοῦ. Τὸ ***πᾶ στῶ*** ἐκλείπει ἀπὸ τῶν ποδῶν του· καὶ μετέωρος, ἔκκεντρος, ἐκμεμηδενισμένος, θῦμα καὶ λεία τρόμου καὶ φρίκης κατακρημνίζεται, ἐλεεινὸν ἐρείπιον ἐπὶ ἐρειπίων ἄλλων ἐν μέσῳ γόων, σπαραγμῶν καὶ ἀπελπισίας. Ἐνθυμηθῆτε τὴν Χίον. Ἀτενίσατε ἤδη εἰς τὴν Ζάκυνθον..... Ἀρκεῖ! Ὠχρίασε τῶν νήσων ἀμφοτέρων ἡ ποιητικὴ καλλονή, καὶ εἰς δάκρυ ἐστάλαξε τῆς φύσεώς των ἡ δρόσος. Ἡ τύχη εἶναι κοινή. Τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀλληλεγγύη εἶναι ἄγραφος νόμος, οὗτινος ἡ παράβασις θὰ ἐπέφερε σπασμὸν κοινωνικόν. Συντρέξωμεν τὰ θύματα τῆς θεομηνίας καὶ τῆς ὀδύνης. Ἡ πεῖνα, αἱ νόσοι ἴσως θὰ συμπληρώσωσι τὴν συμφοράν. Ταχεῖα ἀρωγὴ δὲν εἶναι μόνον ὀφειλὴ καὶ φιλανθρωπίας ἐπείγουσα ὑπαγόρευσις. ***Εἶναι καθῆκον.*** Καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπάρχουσι καθήκοντα ἅτινα οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται ἀτιμωρητὶ νὰ ἀθετήσωσιν.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ.

Digitized by Google

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΚ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΤΟΥ 1886.

Ἡ νῆσος Ζάκυνθος κεῖται ἀπέναντι τοῦ δυτικωτάτου ἀκρωτηρίου τῆς Πελοποννήσου Χελωνάτα, ἢ κοινῶς Γλαρέντσας, ἐξ οὗ ἀπέχει 9 μίλ., τερματίζεται δὲ πρὸς Β μὲν εἰς ἓν ἀκρωτ. τὴν Ἀπολυταρέαν καὶ Σχινάρι λεγόμενον ὑπὸ τῶν ναυτικῶν, πρὸς Μ δὲ εἰς δύο τὸν Μαραθιὰ καὶ τὸν Γέρακα, μεταξὺ τῶν ὁποίων περικλείεται μέγας κόλπος, καλούμενος τοῦ Λαγανᾶ. Ἡ νῆσος ἔχει γῦρον παραλίων 58 μιλίων, καὶ ἐμβαδὸν 434 τετρ. χιλιομέτρων. Μῆκος δὲ ἀπὸ τοῦ βορείου αὐτῆς ἄκρου τῆς Ἀπολυταρέας μέχρι μὲν τοῦ μεσημβρ. Μαραθιᾶ 34 περίπου χιλ. μέχρι δὲ Γέρακα 37. Πλάτος δὲ μέγιστον 17 περίπου χιλ. καὶ ἐλάχιστον πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα $9\,^1/_2$ χιλ.

Ἡ νῆσος ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν μετέχει μᾶλλον ὀρεινῆς ἢ πεδινῆς χώρας· διότι τὰ $^2/_3$ αὐτῆς εἶνε ὀρεινά, τὸ $^1/_3$ δὲ μόνον πεδινόν. Περιλαμβάνει δὲ τὸ μὲν πεδινὸν τμῆμα τὰ ἀνατολικὰ τῆς νήσου, τὸ δὲ ὀρεινὸν ὁλόκληρα τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ αὐτῆς.

Ἐπὶ Ἐνετῶν ἡ νῆσος γεωγραφικῶς διῃρεῖτο εἰς τρία διακεκριμένα τμήματα, εἰς Montagna περιλαμβάνον τὰ ὀρεινὰ τῆς νήσου, εἰς Piedemonte περιλαμβάνον τὰ πρὸς τὴν ἀνατολ. πλευρὰν τῶν ὀρέων χωρία, καὶ εἰς Pianura, ἤτοι τὸ πεδινὸν τμῆμα. Σήμερον δὲ οἱ κάτοικοι καλοῦσι τὰ βόρεια τῆς νήσου Μικρομερίαν, τὰ μεσημβρ. δέ, ἔνθα καὶ τὸ μεῖζον πλάτος τῆς νήσου, Μεγαλομερίαν, καὶ τὰ ὀρεινὰ Μοντάνια. Τὰ παρὰ τοὺς πρόποδας δὲ τοὺς ἀνατολικοὺς τῶν ὀρέων χωρία Ῥιζοχώρια.

Ἡ Ζάκυνθος καίτοι τὸ πλεῖστον ὀρεινὴ δὲν ἔχει ὄρη ὑψηλὰ ὡς ἡ γείτων αὐτῆς Κεφαλληνία. Τὸ ὑψηλότερον αὐτῆς ὁ Βραχιώνας, πρὸς τὴν Μικρομερίαν κείμενος, ἔχει ὕψος κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ Ἰωσ. Πάρτς 758 μέτρων. Ἕτεραι ὑψηλαὶ κορυφαὶ τοῦ ὀρεινοῦ τμήματος εἶνε μεσημβρινοανατ. τοῦ Βραχιῶνα ἡ Στρογγυλὴ Κορφὴ ὕψ. 538, ὁ Ἀθέρας περὶ τὸ μέσον τοῦ μήκους τῆς νήσου, ὕψ. 548. Ἄξιαι μνείας δὲ εἶνε τρεῖς ὑψηλαὶ μεμονωμέναι ἐξάρσεις πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς νήσου κλείουσαι ἐν μέρει ἐξ Α τὴν πεδιάδα τῆς Ζακύνθου, ἡ τοῦ Γερακαριοῦ (ὕψ. 186), ἔνθα τὸ ὁμώνυμον χωρίον, καὶ ἡ συνημμένη πρὸς ταύτην Παληόχωρα (ὕψ. 204), ἡ τοῦ ὑπερκειμένου τῆς πόλεως Ζακύνθου φρουρίου (ὕψ. 202) καὶ τοῦ Σκοποῦ (483) ἐφ' οὗ ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Σκοπιώτισσας. Ἡ ὀρεινὴ δὲ αὕτη χώρα τῆς Ζακύνθου πλὴν τῶν μνημονευθεισῶν ὑψηλῶν κορυφῶν καί τινων πρὸς Β τοῦ Βραχιῶνα, ὡς τοῦ Γιάβα (ὕψ. 740), Παληοκάστρου (ὕψ. 500), Μεγάλου Βουνοῦ (ὕψ. 484), σύγκειται ἐκ βουνῶν καὶ γεωλόφων χθαμαλωτέρων, πολλαχοῦ σχηματιζόντων ὀροπέδια μικρὰ καλλιεργήσιμα ὡς τὸ τῶν Βολιμῶν (ὕψ. 424), ἔνθα τὰ τρία ὁμώνυμα χωρία, Ἄνω, Μεσινὸ καὶ Κάτω Βολίμες, τὸ τῆς Γύρης (ὕψ. 550), τὸ τοῦ χωρίου Κοιλιωμένου (ὕψ. 485), τὸ τοῦ Ἀγαλᾶ (ὕψ. 289).

Τὸ ἀνατολικὸν δὲ τμῆμα τῆς νήσου ἀποτελεῖται τὸ πλεῖστον ἐκ πεδιάδος μεγίστης συνεχοῦς, σχήματος περίπου τριγωνικοῦ, οὗτινος ἡ μὲν κορυφὴ κεῖται πρὸς Β εἰς κολπίσκον τῆς Ἀλικῆς καλούμενον, ἡ βάσις δὲ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Λαγανᾶ, ἔνθα καὶ ἀναστομοῦται εἰς παραλίαν 5 μιλίων. Ἡ πεδιὰς ἔχει μῆκος ἀπὸ Β πρὸς Ν 17,500 μέτρ. καὶ πλάτος μέγιστον 7,500. Λοφίσκοι τινὲς περὶ τὸ μέσον ὑψούμενοι διαιροῦσι ταύτην εἰς τρεῖς ὑδρογραφικὰς λεκάνας, οὕτως ὥστε τὰ ὕδατα αὐτῆς ἐκρέουσι μέρος μὲν πρὸς Β, μέρος πρὸς Μ καὶ μέρος πρὸς Α· εἰς τὰς τρεῖς δηλ. παραλίας εἰς ἃς πρὸς τὴν θάλασσαν περατοῦται. Οὐδὲν ποτάμιον ἀενάου ῥείθρου διαρρέει τὴν πεδιάδα ταύτην, χείμαρροι μόνον ἀβαθεῖς φέρουσι τὰ ὄμβρια ὕδατα πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ τῶν τριῶν ἐξόδων. Ἡ πεδιὰς αὕτη πᾶσα κατάφυτος καὶ σύνδενδρος εἶνε τὸ εὐφορώτερον καὶ τὸ γονιμώτερον τμῆμα τῆς νήσου· περιλαμβάνει δὲ τὰς περιοχὰς 8 δήμων. Οὕτω δ' ἐκ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἐκ 44,070 κατοίκων, μόνη αὕτη τρέφει 39,807, τῶν λοιπῶν 4,263 οἰκούντων τοὺς δύο ὀρεινοὺς δήμους Ἐλατίων καὶ Ναφθίων. Διατέμνεται δὲ πᾶσα ὑπὸ ἁμαξιτῶν ὁδῶν, δι' ὧν συγκοινωνοῦσι πᾶσαι αἱ πρωτεύουσαι τῶν δήμων καὶ πλεῖστα τῶν χωρίων. Ἡ πεδιὰς ἀφ' ὑψηλοῦ καθορωμένη πᾶσα χλοερὰ καὶ θάλλουσα, πλήρης χωρίων καὶ ἀγροτικῶν οἴκων παρέχει ἓν τῶν ὡραιοτέρων φυσικῶν θεαμάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἕνεκα δὲ ταύτης, ἣν πᾶς ὁ καταπλέων εἰς Ζάκυνθον βλέπει, ὠνομάσθη ἡ νῆσος ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς (fiore di Levante). Ἡ πρώην βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος Ἀμαλία κατὰ τὴν κάθοδον αὐτῆς εἰς Ἑλλάδα διελθοῦσα ἐκ Ζακύνθου, καὶ ἰδοῦσα τὴν πεδιάδα ταύτην εἶπεν ὅτι ἡ Ζάκυνθος εἶνε «κῆπος πλωτός». Τῶν ἐν τῇ πεδιάδι δήμων κατέχουσι τὰ ἀνατολικὰ ταύτης ὁ δῆμος Ἀρκαδίων, Ψωφίδος καὶ Ζακύνθου τὰ δυτικὰ δὲ οἱ δῆμοι Ὑριέων, Μεσογαίων, Ἀρτεμισίων, Ὀπιταΐδων καὶ Λιθακιᾶς, ὧν τὰ ὅρια περιλαμβάνουσι καὶ ὀρεινὰ τμήματα.

Ὑπὸ ὑδρογραφικὴν ἔποψιν τὸ δυτικὸν τῆς νήσου τμῆμα εἶνε ξηρὸν καὶ ἄνυδρον, οἱ δὲ κάτοικοι μεταχειρίζονται πανταχοῦ δεξαμενὰς πρὸς συλλογὴν τοῦ ὀμβρίου ὕδατος, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ φρέατα, δι' ὃ τὰ μέγιστα πάσχουσιν ἐν καιρῷ ἐνιαυτῶν ἀνομβρίας ἐξ ἐλλείψεως ὕδατος, ἢ ἐκ *λειψανερίας*, ὡς κοινῶς λέγουσιν. Ἄφθονα ὕδατα περιέχει τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα καὶ πηγὰς ῥεούσας, καὶ τὰ εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων Ῥιζοχώρια καὶ αἱ ὑπώρειαι τοῦ Σκοποῦ. Εἰς τὸ μεσημβρ. ἄκρον παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ ὅρμου τοῦ Κερίου ὑπάρχει φυσικὴ λεκάνη ὕδατος, ἣν οἱ κάτοικοι καλοῦσιν Ἄβυσσον εἰς τὸ ἄκρον ῥεύματος, ἐν τῇ ὁποίᾳ πᾶν τὸ ἐμπῖπτον ἐξαφανίζεται, καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ μέγιστοι ὀγκόλιθοι. Αὐτόθι δὲ εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ ὅρμου ὑπάρχει πηγή, ἀναβλύζουσα ὕδωρ μετὰ πίσσης, περὶ ἧς μνείαν ποιεῖται καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐν βιβλίῳ 4, ἰδὼν αὐτήν. Παρὰ τὴν πηγὴν ἐκτείνεται μεγάλη ἔκτασις βαλτώδης, ἡ Λίμνος, ἧς τὸ ἔδαφος πληττόμενον ὑποτρέμει ἐκπέμπον ὑπόκωφον ἦχον, ὡσεὶ ὑπὸ τοῦτο ὑπῆρχε κενόν.

Digitized by Google

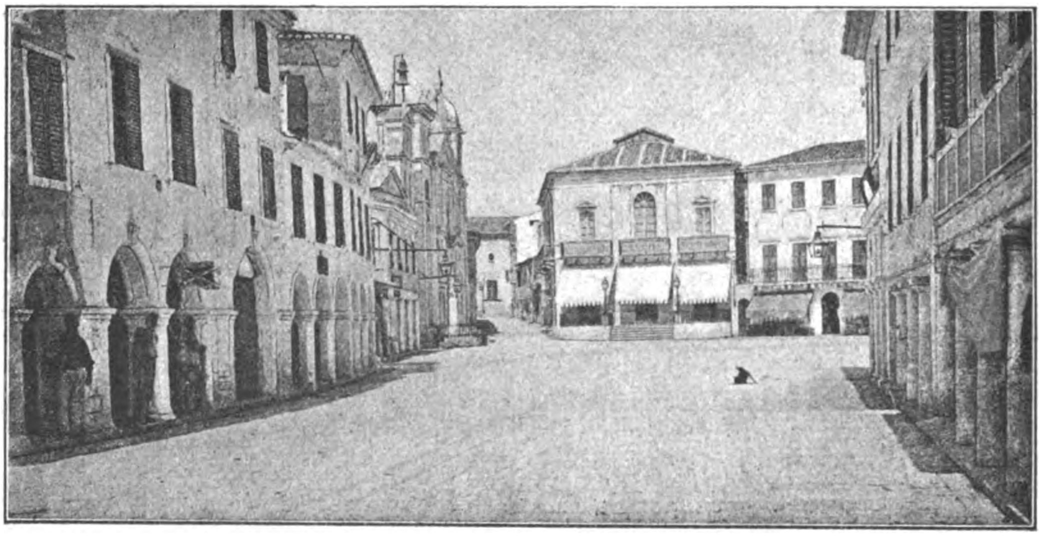

Ἡ πλατεῖα τοῦ Ποιητοῦ

Ἐνταῦθα οἱ Κεριῶται καλλιεργοῦσι σταφιδαμπέλους παραγούσας ἄφθονον σταφίδα, ἀλλὰ τὰ κλήματα δὲν εἶνε μακρόβια, καὶ ἀντικαθίστανται μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν διὰ νέας φυτείας. Περὶ τὸν χῶρον τοῦτον ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἀναβλύσεις πισσώδους ὕδατος παρὰ τὴν παραλίαν ἐκρέοντος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὡς ἐκ τῆς γεωλογικῆς δὲ καταστάσεως τῆς νήσου καὶ τῶν σεισμῶν, οἵτινες συνεχῶς κλονίζουσιν αὐτήν, τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος αὐτῆς μετεβλήθη βεβαίως πολλαχοῦ· δι' ὃ καὶ ἡ πηγὴ τῆς πίσσης, ἣν εἶδεν ὁ Ἡρόδοτος, ἔκειτο μακρὰν τῆς λίμνης 4 στάδια. Πιθανὸν ἑπομένως νὰ εἶδεν ἄλλην τινὰ πισσώδη πηγὴν καὶ λίμνην ἐπιχωσθεῖσαν κατόπιν.

Θειώδεις πηγαὶ εὑρίσκονται παρὰ τὸ Σχινάρι ἐγγὺς τῆς θαλάσσης, ἐν σπηλαιώδει κοιλώματι, ἔνθα καὶ γλοιώδης πηλὸς ἀπόζων θείου σχηματίζεται. Τοιαύτη πηγὴ ὑπάρχει καὶ παρὰ τὸ Γερακαριό, καλουμένη Βρωμόνερο.

Λιμένων ἡ νῆσος στερεῖται, δι' ὃ διὰ μὲν τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου ἐγένετο τεχνητὸς τοιοῦτος. Εἰς τὰς λοιπὰς δὲ παραλίας ὑπάρχουσιν ὁρμίσκοι μόνον μικροί, ὧν σημαντικώτερος ὁ τοῦ Κεριοῦ πρὸς Μ.

Προϊόντα ἡ νῆσος παράγει ἄφθονα καὶ ἐκλεκτά, σῖτον περὶ τὰς 44,000 κοιλ. Τὸ ἥμισυ δὲ τοῦ ποσοῦ τούτου παράγουσι μόνον οἱ ὀρεινοὶ δῆμοι Ναφθίων καὶ Ἐλατίων. Ἡ παραγωγὴ τῆς σταφίδος ἀνῆλθε τῷ 1890 εἰς 28,000,000 λίτρας. Ὁ μᾶλλον δὲ σταφιδοφόρος δῆμος εἶνε ὁ τῆς Ψωφίδος. Παράγει ἔτι ἄφθονον ἔλαιον, οὗτινος γίνεται ἐξαγωγή, καὶ οἶνον μέχρι 1,500,000 ὀκ. Ὁ μᾶλλον οἰνοφόρος δῆμος εἶνε ὁ τῶν Ὀπιταϊδῶν. Πλουσία δ' ἐπίσης εἶνε καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν ἑσπεριδοειδῶν, ἰδίως λεμονίων καὶ πορτοκαλλίων. Τὰ λοιπὰ προϊόντα τῆς νήσου ὄσπρια, ἀμυγδαλαῖ, λῖνον, μέλι ἀρκοῦσι διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν. Ζῷα ἐν τῇ νήσῳ βόες καὶ ἀγελάδες ὑπάρχουσι περὶ τὰς 2,000, ἵπποι δὲ ἡμίονοι καὶ ὄνοι περὶ τὰς 3,500.

Προϊόντα δὲ βιομηχανίας τῆς Ζακύνθου εἶνε ὁ σάπων, δίμιτα ὑφάσματα, ποῦδρα, ἐλαιοπυρηνέλαιον, κώδωνες ποιμνίων καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

Ἡ Ζάκυνθος ἀποτελεῖ μόνη ἴδιον ὁμώνυμον νομὸν ἄνευ ἰδίας ἐπαρχιακῆς ὑποδιαιρέσεως, ἀλλὰ μόνον δημοτικῆς. Ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς 10 δήμους, ὧν δύο ὀρεινοὶ ὁ Ναφθίων καὶ ὁ Ἐλατίων, οἱ λοιποὶ δὲ πεδινοί, ὧν 3 πρὸς Α τῆς πεδιάδος οἱ δ. Ἀρκαδίων, Ψωφίδος καὶ Ζακύνθου, οἱ λοιποὶ δὲ 5 πρὸς Δ οἱ δ. Ὑριέων, Μεσογαίων, Ἀρτεμισίων, Ὀπιταϊδῶν καὶ Λιθακιᾶς. Ἔχει δὲ πληθυσμὸν ἐν ὅλῳ 44,070 κατοίκων, ὧν 18,906 περιέχει μόνον ὁ δῆμος Ζακύνθου, ἔνθα καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου, ἡ καὶ μόνη πόλις αὐτῆς, τῆς λοιπῆς νήσου οἰκουμένης κατὰ κώμας καὶ χωρία, ὧν μόνον τὰ χωρία Μαχαιράδω καὶ Καταστάρι περιέχουσιν ἄνω τῶν 1000 κατοίκων.

Ζάκυνθος. Ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου, οἰκουμένη ὑπὸ 16,603 κατοίκων, κεῖται εἰς τὰ κράσπεδα ὑψηλοῦ βουνοῦ, οὗ τὴν κορυφὴν στέφει ἐνετικὸν φρούριον, ἐν ᾧ νῦν αἱ φυλακαὶ τῶν καταδίκων, νεύουσα πρὸς Α. Εἶνε δ' ἐκτισμένη ἐπὶ ἐπιπέδου χώρου, πλὴν μικροῦ τμήματος αὐτῆς ἐν μέσῳ ἀνερχομένου ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τοῦ βουνοῦ, ἔνθα καὶ ναὸς Παναγία τοῦ Πικρίδη, ἐξ οὗ ἔχει καὶ τὸ ὄνομα ἡ συνοικία αὕτη. Ἐκτείνεται δὲ ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ βορείου αὐτῆς ἄκρου Κρυονερίου μέχρι τοῦ μεσημβρινοῦ εἰς μῆκος τριῶν χιλιομέτρων. Περὶ τὸν κυρίως λιμένα κέκτηται προκυμαίαν λαμπρὰν καὶ παραλιακὴν ὁδόν, τὴν κοινῶς καλουμένην Στράδα μαρίνα. Ἡ πόλις δ' ἐν γένει διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα τμήματα τὸ βόρειον καὶ νότιον, ὧν ἐκεῖνο μὲν λέγεται ***Μεσαμερία***, τοῦτο δὲ ***Ὀξωμερία***, ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς 14 συνοικίας ὀνομαζομένας ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ναῶν, μετὰ τῆς ἑβραϊκῆς τοῦ Γκέτο, καὶ τῆς ἱστορικῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, περὶ τὴν ὁποίαν ὁ καθολικὸς ὁμώνυμος ναός, καλουμένης νῦν Πλατείας τοῦ Ποιητοῦ.

Ἡ πόλις ἔχει ὁδοὺς στενάς, λιθοστρώτους σχεδὸν πάσας ἐν τῇ Μεσαμερίᾳ, ἱκανῶς δ' εὐθυγράμμους, καὶ δύο πλατείας τὴν τοῦ Ποιητοῦ, περιώνυμον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νήσου, ἐστρωμένην διὰ πλακῶν ἀπὸ τοῦ 1714, καὶ ἑτέραν τοῦ Γεωργίου παραλιακήν, καλουμένην ἄλλοτε τοῦ Μόλου. Διατέμνεται δὲ τὸ

Digitized by Google

Ἡ Πλατεῖα τοῦ Γεωργίου Α'.

πλεῖστον τῆς πόλεως ὑπὸ μακρᾶς ὁδοῦ, τῆς Πλατείας Ῥούγας, καταληγούσης εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ποιητοῦ. Τὰ πεζοδρόμια τῆς ὁδοῦ ταύτης κεῖνται ὑπὸ στοάς, ὑπὸ ταύτας δὲ κεῖνται τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα τῆς πόλεως.

Ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου, μία τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλληνίδων πόλεων, καίτοι πολλὰ ὑπέστη πολλάκις ἐκ δηώσεων, σεισμῶν, πυρκαϊῶν, παρέχει ἔτι πολλὰ ἄξια σημειώσεως σχετιζόμενα πρὸς τὴν ειδικὴν ἱστορίαν αὐτῆς πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικήν, περὶ ὧν μόνον ἐν ἐκτενεῖ περιγραφῇ καὶ λεπτομερεῖ δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ἐν τῶν μεγάλων οἰκοδομημάτων ταύτης εἶνε τὸ θέατρον ὁ «Φόσκολος» οἰκοδομηθὲν ἐπὶ τῆς πλατείας Γεωργίου τῷ 1870 ἐπὶ τῶν θεμελίων ἄλλου κτιρίου προωρισμένου διὰ δικαστήρια, θεμελιωθέντος τῷ 1840. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλατείας ὑπάρχει καὶ τὸ δημαρχεῖον οἰκοδομηθὲν τῷ 1826. Αἱ πολυπληθεῖς λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως δὲν παρέχουσί τι τὸ ἰδιάζον. Σημειωτέον μόνον τὴν ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Ποιητοῦ οἰκίαν τῶν Ἑνετῶν τοποτηρητῶν, ἥτις, κρημνισθεῖσα πρὸ ἐτῶν ὑπὸ σεισμοῦ, ἀνεκαινίσθη, μεταβεβλημένη νῦν οὖσα εἰς ξενοδοχεῖον. Ἱστορικὸν εἶνε καὶ τὸ ἐπὶ τῆς πλατείας Καφενεῖον τοῦ Κομμούτου, ἐν ᾧ συνηθροίζοντο οἱ εὐγενεῖς τῶν Ζακυνθίων ἐπὶ Ἑνετῶν. Ἐπίσης διὰ τὸν ἰταλικὸν αὐτῆς ῥυθμὸν διακρίνεται ἡ ἐν τῇ Πλατείᾳ Ῥούγα οἰκία τοῦ Καρέρ, νῦν Ῥώμα, καὶ ἑτέρα μικροτέρα τοῦ Γαΐτα, ὡσαύτως δὲ ἡ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ εἰσόδῳ τῆς Πλατείας τοῦ Ποιητοῦ οἰκία τῆς οἰκογενείας Κομμούτου.

Εἰς τοὺς σεισμούς, οἵτινες ἐπήνεγκον καταστροφὰς τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν, ἀντέσχον πλειότερον οἱ ναοί. Ἀρχαιότατος δὲ πάντων θεωρεῖται ὁ τοῦ Ἁγ. Νικολάου τοῦ Μόλου, ἐκτισμένος ἐπὶ νησιδίου συνεχομένου πρὸς τὴν ξηρὰν τῆς λοιπῆς νήσου διὰ γεφύρας, περὶ αὐτὸν δὲ ἔχων ἄλλοτε ὀχυρώματα προστατευτικὰ τοῦ λιμένος. Ὁ ναὸς οὗτος μνημονεύεται ὑπάρχων κατὰ τὸ ἔτος 1578. Εἶνε ἐκτισμένος στερεῶς διὰ τετραγώνων λίθων. Ἐν αὐτῷ κεῖται ὁ τάφος τοῦ περιφανοῦς λογίου καὶ συγγραφέως Ζακυνθίου Ἀντ. Κατηφόρου (1685—+1763). Ἡ νησὶς ἐφ' ἧς ὁ ναὸς δι' ἐπιχωματώσεων ἡνώθη κατόπιν μετὰ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς, ἀποτελέσασα μέρος τῆς πλατείας Γεωργίου.

Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον κεῖται ὁ τῶν Ἁγ. Πάντων κτισθεὶς τῷ 1617, ἐν ᾧ εὑρίσκονται εἰκόνες τοῦ Ζακυνθίου ζωγράφου Κατούνη. Ἔξω τοῦ ναοῦ ἐπὶ βάθρου κεῖται ἀπὸ τοῦ 1821 ἡ ὀρειχαλκίνη προτομὴ τοῦ Ἄγγλου Μαίτλανδ μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων, ἔργον τοῦ διασήμου Δανοῦ γλύπτου Θορβάλδσεν.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τῶν Κομμούτων, ὁ οἰκοδομηθείς, ὡς καὶ ὁ προρρηθεὶς τῶν Ἁγ. Πάντων, ἕνεκα τῆς καταμαστισάσης τὴν πόλιν πανώλους τῷ 1617, εἶνε ἄξιος λόγου διὰ τὰς ἐν αὐτῷ εἰκόνας τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ἔργων ἑνετικῆς τέχνης.

Ἀρχαιότατος θεωρεῖται καὶ ὁ ναὸς τῆς Φανερωμένης, ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1633. Ἐν τούτῳ εὑρίσκονται εἰκόνες τῆς γεννήσεως, κοιμήσεως καὶ ἀναλήψεως τῆς Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ διασήμου Νικολ. Δοξαρᾶ, ὡσαύτως εἰκόνες τῶν προφητῶν τοῦ Ζακυνθίου ζωγράφου Πλακωτοῦ, συγχρόνου τοῦ Δοξαρᾶ, καὶ τοῦ Ἐμμαν. Τζανε Μπουναλῆ, διασήμου τῆς 17 ἑκατ. Ῥεθυμνίου ἁγιογράφου. Θαυμάσιον δὲ εἶνε καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, ξυλόγλυπτον ὅλον.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ναῶν διάσημος εἶνε ὁ τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, τοῦ πάτρωνος τῆς νήσου, ἔνθα φυλάσσεται καὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ. Ἐν αὐτῷ εὑρίσκονται εἰκόνες τοῦ Ζακυνθίου Νικολ. Κουτούζη ζωγράφου καὶ ποιητοῦ (1750—1819), ἐν αἷς εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος εἰς τὴν Μαγδαληνὴν «Μή μου ἅπτου», δι' ἣν ὁ ζωγράφος κατηγορήθη ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Μαγδαληνῆς εἰκόνισε τὴν ἐρωμένην του. Θαυμασίας τέχνης δὲ εἶνε καὶ ἡ ἐν ἀναγλύφῳ ἐπὶ ἀργυρᾶς πλακὸς παράστασις τῆς κηδείας τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἔργον τοῦ Γεωργ. Διαμάντη Μπάφα Καλαρρύτου (1820)· ἐπίσης εἰκὼν ἐπιμήκης παριστῶσα λιτανείαν τοῦ Ἁγίου ἐπὶ Ἑνετοκρατίας, ἔνθα εἰκονίζονται πρόσωπα σύγχρονα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐγράφη, μὲ τὰς ἐγχωρίους ἐνδυμασίας τῶν τότε εὐγενῶν καὶ ἱερέων καὶ ἀστῶν, ἔργον καὶ αὐτὴ τοῦ Κουτούζη.

Ἐκκλησίαι δυτικῶν ὑπάρχουσιν ἡ τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Ποιητοῦ, πρὸς ἣν συνέχεται καὶ ἡ λατινικὴ ἐπισκοπή, ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1740 ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου Ῥεμονδίνου, ἱστορικοῦ τῆς νήσου. Ἐν τῷ ναῷ ὑπάρχει εἰκὼν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ θεωρουμένη ὡς ἔργον διασήμου Ἰταλοῦ ζωγράφου. καὶ ὁ τάφος τοῦ Ῥεμονδίνου, ἐν τῇ ἐπισκοπῇ δὲ αἱ εἰκόνες τῶν διαφόρων λατίνων ἐπισκόπων τῆς νήσου. Ἑτέρα λατινικὴ ἐκκλησία εἶνε ἡ ἐν τῇ

Digitized by Google

συνοικίᾳ τῆς Ἁγ. Τριάδος Santa Maria della Grazia, ἔνθα ὁ τάφος μετὰ τῆς ἐπιτυμβίου ἀνεπιγράφου πλακὸς τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ καὶ ἐνθουσιώδους λάτρου τῶν Ἑλλήνων Pierre Aug. Guys, θανόντος ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1799. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ὑπάρχει καὶ εἰκὼν τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς βυζαντινὴ λίαν τιμωμένη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων. Αἱ ἐν τῷ φρουρίῳ δὲ λατινικαὶ ἐκκλησίαι, ἐν αἷς ἡ παλαιὰ καθεδρικὴ τοῦ S. Salvatore, εἶνε ἠρειπωμέναι.

Καθόλου δ' εἰπεῖν ἐν τῇ πόλει τῆς Ζακύνθου, πλὴν τῶν φυσικῶν καλλονῶν αὐτῆς ἐκεῖνο, ὅπερ δύναται νὰ κινήσῃ τὸ διαφέρον τοῦ περιηγητοῦ, εἶνε οἱ ναοὶ καὶ αἱ ἁγιογραφίαι αὐτῶν. Ἀπέκτησε δὲ ἡ Ζάκυνθος κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας πλειοτέρους ζωγράφους ἢ αἱ λοιπαὶ τῶν Ἰονίων νήσων. Πάντες δὲ σχεδὸν οἱ καλλιτέχναι Ζακύνθιοι ἐμαθήτευσαν εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἰταλίας, ἰδίως τῆς Βενετίας· συνεδύασαν δ' ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατὸν ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ τὸν Ἰταλικὸν ῥυθμὸν μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ, διὸ τὰ ἔργα αὐτῶν εἶνε ἄξια μελέτης. Μόνον ὁ Γεώργ. Διαμάντης Μπάφας ἐκ Καλαρρυτῶν ἦτο ἑλληνομαθὴς ἐκμαθὼν τὴν τέχνην τοῦ ἐπεξεργάζεσθαι ἀναγλύφους εἰκόνας ἐπὶ πλακῶν ἀργυρῶν ἢ χρυσῶν ἐν Ἠπείρῳ, ἔνθα φαίνεται διεσώθη ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. Ἴσως δὲ εἶνε οὗτος καὶ τὸ τελευταῖον ταύτης τέκνον. Ἡ ἐπὶ τοῦ φερέτρου τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγ. Διονυσίου εἰκονιζομένη ἐν ἀναγλύφῳ κηδεία τοῦ Ἁγίου ὑπὸ τῶν μοναχῶν, αἱ ἀνάγλυφοι ἐπὶ χρυσῆς πλακὸς εἰκόνες Εὐαγγελίου τοῦ ναοῦ καὶ ἄλλαι εἰκόνες αὐτόθι εἶνε ἀριστουργήματα τοῦ τεχνίτου τούτου, ἅτινα δυστυχῶς μέχρι σήμερον οὔτε ἀπεικονίσθησαν ἰδιαιτέρως, οὐδὲ ἐμελετήθησαν.

Ἡ Ζάκυνθος εἶνε καὶ πατρὶς πλείστων λογίων ἀνδρῶν καὶ ποιητῶν, ὧν σημειοῦμεν τοὺς μᾶλλον γνωστοὺς Φόσκολον καὶ Σολωμὸν τὸν ποιητὴν τοῦ Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας. Περὶ τῶν διασήμων ἀνδρῶν τῆς Ζακύνθου διαλαμβάνει τὸ βιβλίον τοῦ μακαρίτου Νικολ. Καταραμῆ ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου «Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου».

Φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσι νοσοκομεῖον δημοτικὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1666, βρεφοκομεῖον, πτωχοκομεῖον.

Ἐν τῇ δημοτικῇ ἐκπαιδεύσει ἡ νῆσος καθυστερεῖ ὡς πρὸς τὰ σχολεῖα τῶν θηλέων, μόνον ἐν τῇ πόλει Ζακύνθου ὑπαρχόντων δύο δημοτ. σχολείων θηλέων, οὐδαμοῦ δὲ τῆς λοιπῆς νήσου.

Ἐν τῇ πόλει τῆς Ζακύνθου ὑπάρχει καὶ δημοσία βιβλιοθήκη συστηθεῖσα τῷ 1803, περιέχουσα 16,000 τόμους καὶ χειρόγραφά τινα, ἐν οἷς τινα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ κεῖνται καὶ ὀλίγαι ἀρχαιότητες τῆς νήσου. Σπουδαῖον ἐπίσης εἶνε καὶ τὸ ἀρχειοφυλακεῖον τῆς νήσου, πλῆρες ἱστορικῶν ἐγγράφων.

Ἐλάχιστα γνωρίζομεν περὶ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς νήσου. Ὁ Ὅμηρος καλεῖ ταύτην «ὑλήεσσαν», καὶ ὁ Στράβων «ὑλώδη καὶ εὔκαρπον», ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Κτησίας μνημονεύουσι τῆς πηγῆς τῆς πίσσης, ὁ Σκύλαξ καὶ ὁ Πτολεμαῖος ὅτι εἶχε πόλιν ὁμώνυμον καὶ λιμένα, ὁ Παυσανίας ὅτι ἡ ἀκρόπολις τῶν Ζακυνθίων ὠνομάζετο Ψωφίς, ὁ Διόδωρος ὅτι εἶχέ που ἡ νῆσος χωρίον ὀχυρὸν καλούμενον Ἀρκαδίαν. Ἐξ ἐπιγραφῶν δὲ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ νήσῳ «δῆμος Ζακυνθίων ὁ ἐν τῷ Νήλλῳ». Περὶ τῆς νήσου ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν ἔγραψεν ὁ Othon Riemann: Recherches archéol. sur les iles Ioniennes. III Zante IV Cerigo. Γεωλογικὴν δὲ σύντομον περιγραφὴν μετὰ γεωγραφικοῦ πίνακος τῆς νήσου ἐξέδωκε τελευταῖον ὁ Jos. Partrch.

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

Ἐπίκαιρος εἶνε ἡ ἐν τῇ Ἑστίᾳ δημοσίευσις τοῦ ἑξῆς ἀβροτάτου ποιήματος τοῦ ἐπιφανοῦς Γάλλου συγγραφέως

ZANTE, FIOR DI LEVANTE

Quand le vaisseau bercé par la mer caresеante
S'arrête aux bords heureux de la terre de Zante,
Que les Italiens nomment « fleur du Levant »,
Le voyageur vers lui voit voler cent nacelles,
Toutes pleines de fleurs humides et nouvelles
Dont l'âme errante flotte et parfume le vent.

On dirait des jardins balancés sur les lames,
Et ce sont des œillets plus rouges que des flammes,
D'autres blancs, délicats comme un beau teint d'enfant.
Et des roses de pourpre et des roses pâlies,
Et de grands lis royaux dont les mélancolies
Gardent je ne sais quoi d'âpre et de triomphant.

Et lorsque le vaisseau, parti pour d'autres mondes,
Escalade les plis demesurés des ondes
Qui l'emportent au ciel brumeux de l'occident,
Longtemps encor, parmi la vapeur, les cordages,
Et les grupes bronzés des matelots sauvages,
Les fleurs de Zante en font un oasis flottant.

Moi-même, aux jours obscurs où de douces pensées
M'évoquent la beauté des heures éclipsées,
Que j'ai revu des fois, — souvenir décevant, —
Ton ciel clair, tes flots bleus roulant des pierreries,
Et les riches bouquets de tes barques fleuries,
O Zante, fleur lointaine et douce du Levant !

PAUL. BOYRGET

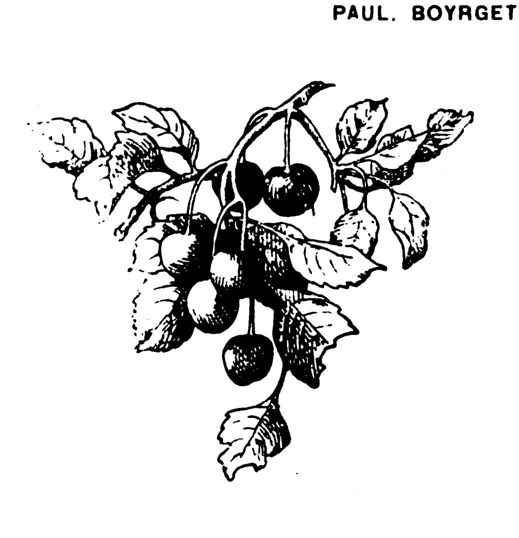

Digitized by Google

ΣΟΛΩΜΟΣ

Τόσο σὲ νοιώθω μέσα 'ς τὴν ψυχή μου
Ποῦ τώρα τρέμω μήπως καὶ σὲ χάσω
Στῶν στίχων μου τὴ γύμνια, ποιητή μου,
'Απ' τὴ ζεστὴ φωλιά σου ἂν σ' ἀνεβάσω.

Βαθειὰ κ' ἐσὺ μέσα 'ς τὸ νοῦ κλεισμένη
Ἔκρυβες τὴν 'Ιδέα, λάμψι θεία,
Κ' ἐκύτταζες μὲ στίχους καμωμένη
Νὰ τῆς εὕρῃς μιὰν ἄξια κατοικία.

Μὰ μέσα σου ξυπνοῦσε ξαφνικὰ
Ἡ Φαντασία, δύναμη γεμάτη,
Κι' ὅ,τι ἔχτιζες ἐσὺ πονετικά,
Τὸ γκρέμιζε σὰ χάρτινο παλάτι.

Ὅ,τι ἔχτιζες... Κ' οἱ στίχοι σου ἦταν ἕνα
Μὲ τὸ πολύανθο νησί σου· κρίνα
Ἦταν, μοσκιές, γιούλια, στεφανωμένα
Μὲ μιὰ χλωμὴ ἑνὸς ἄλλου κόσμου ἀκτῖνα.

'Αλλὰ γιὰ τὴν 'Ιδέα, λάμψι θεία,
Δὲν ἔφταναν τῶν στίχων σου τὰ κάλλη·
Γιατ' ἦταν ἡ δική σου Φαντασία
Παράξενη, ἀνυπόταχτη, μεγάλη.

Γι' αὐτὸ 'ς τῶν τραγουδιῶν σου τὸ βιβλίο,
Σκόρπιοι, ριγμένοι σὰν ἀπὸ τὴν τύχη,
Μισόπλαστοι, ἕνας ἕνας, δύο δύο,
Μαζὶ ἀστράφτουν καὶ σβύνουν τόσοι στίχοι.

Στίχοι, σὰν περιστέρια χωρὶς ταίρι,
Στίχοι, ταιράκια, μὰ χωρὶς φωλιά,
Στίχοι, σὰ ρόδου φύλλα ποῦ τ' ἀγέρι
Τὰ σκόρπισεν ἀπ' τὴν τριανταφυλλιά.

Στῆς θάλασσας ἐπάνω τὰ νερὰ
Ἕνας τεχνίτης μ' ἐπουράνια γνῶσι
Βαρὺν ἀγῶναν εἶχε μιὰ φορὰ
Παλάτι πέτρινο νὰ θεμελιώσῃ.

Τὸ πέτρινο παλάτι τὴν ἡμέρα
Στὰ κύματα χτιστὸ φεγγοβολοῦσε·
Μὰ ὅταν ἡ Νύχτ' ἁπλώνεταν κεῖ πέρα
Πεισματάρα Νεράϊδα τὸ χαλοῦσε.

Νίκησεν ὡς τὸ τέλος ὁ τεχνίτης,
Καὶ ρίζωσε τὸ θαῦμα του 'ς τὸ κῦμα...
— 'Εσύ, πρὶν νὰ νικήσῃς τὴν ὁρμή της,
Ἄχ! ἡ Νεράϊδα σ' ἔβαλε 'ς τὸ μνῆμα!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΣΕΙΣΜΟΝ

Λευκή, μακροτάτη ταινία οἰκιῶν, διακοπτομένη ὑφ' ἑνὸς χαριεστάτου ἀκρωτηρίου καὶ πάλιν ἀκολουθοῦσα ὄπισθεν αὐτοῦ, μέχρις οὗ χάνεται ἐν μέσῳ βαθυσκίων κήπων, πολύγωνοι ἰταλικοὶ πύργοι κωδωνοστασίων, παλαιαὶ ἐκκλησίαι, στεναὶ ὁδοί, ἐνετικὰ μέγαρα φέροντα εἰς τὴν ράχιν των αἰῶνας ὁλοκλήρους, θάλασσα θωπεύουσα ἠρέμα μαγευτικὰς ἀκτάς, βουνὰ πράσινα καὶ ὄρη γλαυκά, ἴα καὶ ρόδα, ἄνθρωποι αἰωνίως μειδιῶντες καὶ πάντοτε ψάλλοντες ᾄσματα ἔρωτος, στίχοι τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Φωσκόλου, στροφαὶ τοῦ Κάλβου, ὅλα ταῦτα εἶχον πλάσει εἰς τὴν διάνοιάν μου, μίαν γλυκεῖαν, μίαν δροσερὰν ἀνάμνησιν τῆς Ζακύνθου. Καὶ ἡ ἀνάμνησις ἐκείνη ἔμεινε ζωντανὴ ἐν ἐμοὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπάτησα τὴν ἀνθόσπαρτον γῆν της, καὶ περιῆλθον τὴν πλατεῖαν 'Ρούγαν, τοὺς στενοὺς της δρομίσκους, ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τῶν ὁποίων ἔβλεπον γλαυκὰ ὄμματα καὶ κόμας μεταξίνους, καὶ ἀπὸ ἑκάστην γωνίαν καὶ ἀπὸ κάθε παράθυρον ἐζήτουν νὰ μαντεύσω τὸν χαρακτῆρα τῆς κοινωνίας ἐκείνης, τῆς ἰσορρύθμου, τῆς καλλιτεχνικῶς μορφωμένης, τῆς ζώσης μὲ τὰ ᾄσματα, τῆς τρελλαινομένης διὰ τὴν Τ ρ α β ι ά τ α ν, τῆς μεθυσκομένης ἀπὸ τοὺς ἤχους τῆς κιθάρας, τῆς γεννησάσης τὸν Σολωμόν, καὶ τὸν Φώσκολον, καὶ τὸν Κάλβον.

Εἰς τὰ βάθη τῶν ἀναμνήσεών μου τούτων χίλιαι ἄλλαι εἰκόνες συνεχέοντο, λειμῶνες πράσινοι, ἀμπελῶνες ἀτελεύτητοι, ἀνθῶνες μεθυστικοί, λόφοι ἐλαιοστεφεῖς, νησίδια σμαράγδινα, χωρικῶν μορφαὶ ἡλιοκαεῖς, εὐσταλεῖς παρθένοι τῶν ἀγρῶν, λευκάζοντα χωρία, εἰκόνες εἰδυλλιακαὶ πλήρεις χαρμονῆς καὶ μαγείας, ἀπετέλουν τὴν Ζάκυνθον, ὡς τὴν εἶδον, ὡς τὴν ἀπήλαυσα, ὡς τὴν ἐθαύμασα ἄλλοτε.

Αὐταὶ ἦσαν αἱ ἐντυπώσεις μου, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, ὅτε τὰ κύματα μελανὰ ἔδερον τὸ μικρὸν σκάφος τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐφ' οὗ μετέβαινον πάλιν εἰς Ζάκυνθον ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ πλατάγισμα τῶν ἤχων τῆς συμφορᾶς, οἵτινες ἔφερον μέχρις ἐμοῦ στεναγμοὺς καὶ οἰμωγὰς ἀναμιγνυομένας μὲ κρότους καταρρεόντων οἰκοδομημάτων καὶ ἡ φρικαλέα τοῦ ὀλέθρου εἰκὼν διεγράφετο ζωηρὰ ἐνώπιόν μου, ἀπομακρύνουσα τὴν τερψίθυμον ἐκείνην ἀνάμνησιν, ἣν ἐτήρουν μυστικὰ εἰς τὴν μνήμην μου μὲ ἄνθη καὶ ἀκτῖνας πλαισιουμένην. Ὅλα συνετέλουν νὰ καταστήσωσι ζοφερωτέραν τὴν εἰκόνα ἣν προησθανόμην ὅτι θὰ ἔβλεπον. Ὁ οὐρανὸς μέλας ἔβρεχεν ἀδιακόπως ἡ δὲ θάλασσα μαινομένη ἐζήτει νὰ καταβροχθίσῃ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο σκάφος, ὅπερ μετέφερεν ἄρτον καὶ στέγην εἰς τὸν πεινῶντα καὶ ἄστεγον ἐκεῖνον λαόν. Ἡ φαιδρὰ τῆς Ζακύνθου εἰκὼν δὲν ἐπαρουσιάζετο πλέον εἰς τὰ ὄμματά μας. Οἱ λαμνοκόποι δὲν μᾶς ἐδέχθησαν μὲ τὰ γιούλια, οὐδὲ ἡ ταινία τῶν οἰκιῶν λευκογελῶσα μᾶς ἐχαιρέτιζεν. Ἡ σκιὰ τοῦ πένθους περιεπλανᾶτο ἐπὶ τῆς νήσου, τὰ δὲ μακρὰν ἐνεδρεύοντα χωρία ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἐκρύβησαν ἀπὸ τὸν φόβον των, ἀπὸ δὲ τῆς κοιμωμένης ἐκείνης πόλεως ἀνήρχοντο ὑψηλὰ καὶ ἐπλήρουν τὴν ἀτμοσφαῖραν αἱ ἀπέλπιδες στοναχαὶ καὶ αἱ δεήσεις τῶν περιδεῶν κατοίκων. Εἰς τὴν Strata marina καὶ ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Λομβάρδου διεκρίνοντο στρατιωτικαὶ σκηναὶ διήκουσαι μέχρι τῆς πλατείας τοῦ ποιητοῦ, ἀπὸ καιροῦ δὲ εἰς καιρὸν ἔφθανε μέχρις ἡμῶν ὁ βραχνὸς ἦχος τῆς σάλπιγγος. 'Εφαίνετο ὡς νὰ κατηυλίσθη ἐκεῖ στρατός, ὡς νὰ διέτρεχεν ἡ νῆσος κίνδυνον καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὴν ὑπερασπίσωσιν οἱ διανυκτερεύον-

Digitized by Google

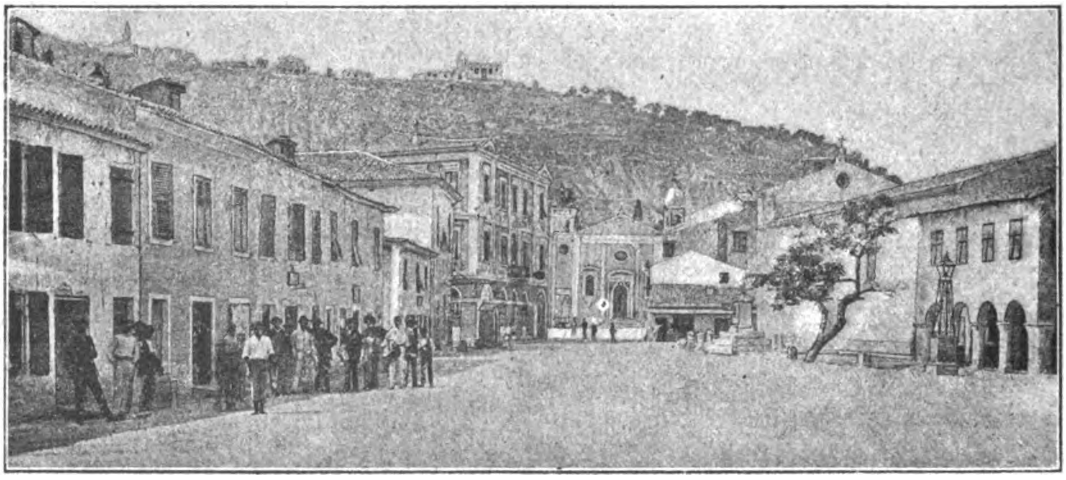

Κεντρικὴ ὁδὸς μεταξὺ τῶν δύο Πλατειῶν

τες ὑπὸ τὰς σκηνὰς ἐκείνας ὁπλῖται. Ὡς ἐπάτησα ὅμως ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἡ ἀπάτη διελύθη· κλαυθμοὶ μὲ προσέβαλον· εἰσῆλθον εἴς τινα σκηνὴν καὶ εὑρέθην ἐν μέσῳ συσπειρωμένης οἰκογενείας, τρόμῳ συνεχομένης, ἐχούσης τὴν σκηνὴν ἐκείνην ὡς μόνον της στέγασμα, ἐνῷ παγερὰ ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου ἐσύριζε καὶ ἡ ὑγρασία εἰσέδυε μέχρι τῶν ὀστέων, ὅλου ἐκείνου τοῦ ἐσμοῦ τῶν ἀπηλπισμένων γυναικῶν, μὲ τὰ οἰδαλέα ὄμματα, μὲ τὰ ὠχρὰ πρόσωπα, μὲ τὰς τρεμούσας σιαγόνας, μὲ ῥάκη ἀντὶ ἐνδυμάτων, αἵτινες ἔκλαιον ἀπὸ τὸ ψῦχος, καὶ ἐλειποθύμουν ἀπὸ τὴν πεῖναν. Ἡ δυστυχία ἐκείνη ἐκλόνισε τὴν ψυχήν μου. Ἠσθανόμην ὅτι μία στιγμὴ μόνη ἀφήρπασεν ἀπὸ τὰς δυστυχισμένας ἐκείνας ψυχὰς κάθε χαρὰν καὶ τὰς ἐσώρευσεν ἐκεῖ κάτωθεν μιᾶς στρατιωτικῆς σκηνῆς ἵνα κλαίωσι τὴν χαρὰν ἥτις ταῖς ἐπτερύγισεν, ἵνα αἰσθανθῶσι τὴν συμφορὰν πιέζουσαν αὐτὰς μέχρις οὗ νὰ τείνωσι τὴν χεῖρα ἐπαίτιδα καὶ ψιθυρίσωσιν εἰς τοὺς διαβάτας: Πεινοῦμεν.

Τὴν εἰκόνα ταύτην φέρετέ την ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐκείνης εἰς ὅλας τὰς σκηνὰς καὶ εἰς ὅλα τὰ ὑπόγεια τῶν κατρρευσῶν οἰκιῶν, ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Ποιητοῦ εἰς τὰ καντούνια τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ἀπὸ τὰ καντούνια εἰς τὰ χωρία καὶ ἔχετε ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῆς δυστυχίας, ἥτις δέρει ἐκεῖ πέραν χιλιάδας ἀδελφῶν μας. Διότι ἑκάστη κατερειπωθεῖσα οἰκία ἐγένετο σκηνὴ σπαρακτικοῦ δράματος ἀπολεσθείσης εὐτυχίας. Καὶ αἱ οἰκίαι ὅλαι διαρραγεῖσαι, μὲ πεσμένας πλευρὰς ἢ κείμεναι ἐρείπια κατὰ γῆς παρουσιάζουσιν εἰς τὰ ὄμματα τῶν περιτρόμων ἀνθρώπων συντρίμματα θλιβερά, ὅ,τι εἶχον ἀπὸ χρόνων μακρῶν ἐν στερήσεσι συναθροίσει. Ἀλλὰ μέσα εἰς τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα τῶν ἀγαπημένων οἰκιῶν, ἐγεννήθησαν οἱ πατέρες των καὶ οἱ πάπποι των. Μέσα εἰς ἐκεῖνα τὰ σπίτια εἶδον γεννηθέντα τὰ τέκνα των καὶ ἤκουον πληρουμένους τοὺς θαλάμους των μὲ τὰ ᾄσματα τῶν θυγατέρων των καὶ μὲ τῶν νηπίων των τὰ λαλήματα. Καὶ τὰ σπίτια ἐκεῖνα τὰ ἠγάπων, ἀλλὰ τώρα τὰ βλέπουν διερρηγμένα πανταχόθεν καὶ ἐπικρεμάμενα ἀπειλητικὰ ὡς νὰ θέλουν νὰ γίνωσι τάφοι των.

Τίποτε δὲν τοὺς ἀφῆκεν ὁ σεισμός. Ἐὰν ἵστανται αἱ οἰκίαι ὄρθιαι ἀκόμη, ἐὰν αἱ προσόψεις των φαίνονται ὡς νὰ μὴ τὰς ἔθιξε τοῦ ὀλέθρου ἡ σφοδρότης, ἔνδον οἱ τοῖχοι διεσαλεύθησαν, αἱ ὀροφαὶ διερράγησαν καὶ ἡ ἀδιάλειπτος δόνησις τοῦ ἐδάφους καταρρίπτει τὰ ἀπομεινάρια ἐκεῖνα τῶν τοίχων, καὶ ἐξαλείφει καὶ τὴν τελευταίαν ἀκόμη ἐλπίδα. Αἱ ὁδοὶ πολλαχοῦ καταντοῦν ἀδιάβατοι· ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε διήρχοντο οἱ ἐρασταὶ ζητοῦντες τοὺς θελκτικοὺς ὀφθαλμοὺς ῥεμβαζούσης κορασίδος, τώρα περιδεεῖς διαβαίνουν προσέχοντες εἰς τὰ ῥήγματα τῶν οἰκιῶν, εἰς τὰς σαλευομένας δοκούς, εἰς τοὺς ἐξηρθρωμένους ἐξώστας. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη τοῦ οἴκου ὑπερισχύει ἐνίοτε τοῦ κινδύνου καὶ βλέπετε μέσα εἰς ἐκείνους τοὺς αἰωρουμένους τοίχους, διαμενούσας ἀκόμη οἰκογενείας αἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ ταφῶσι μετὰ τῶν οἰκιῶν των μᾶλλον ἢ νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτάς, ζητοῦσαι τὴν ἀμφίβολον σκέπην τῆς στρατιωτικῆς σκηνῆς. Ὅτε δὲ τὰ νέφη διαλύονται καὶ ὁ ἥλιος εὐεργετικὸς ῥίπτει τὰς ἀκτῖνας του ἐπὶ τῶν θυμάτων εἰς τὰ χαλάσματα ἐκεῖνα, αἱ γυναῖκες εἰσχωροῦν μέχρι τῶν κατοικιῶν των, ζητοῦσαι ὅ,τι ἐγκατέλιπον καθ' ἣν στιγμὴν ἔκφρονες κατέφυγον εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τεταμένους βραχίονας καὶ συνημμένας χεῖρας ἐξαιτοῦσαι ἄνωθεν βοήθειαν ὡς νὰ μὴ ἤλπιζον πλέον ταύτην ἐκ τῆς ἀστόργου γῆς. Ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ τὴν τρομερὰν ἐκείνην πρωΐαν διηγοῦνται ὅτι εἶδον γυναῖκας μὲ πρόσωπα διεστραμμένα ἐκ τοῦ τρόμου, ἄλλας τυπτούσας μὲ τὰς ἐκδαρμένας χεῖρας των τὰς κεφαλάς των, ὅταν εἶδον περιπεσούσας ἑαυτὰς εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν. Διότι ὁ

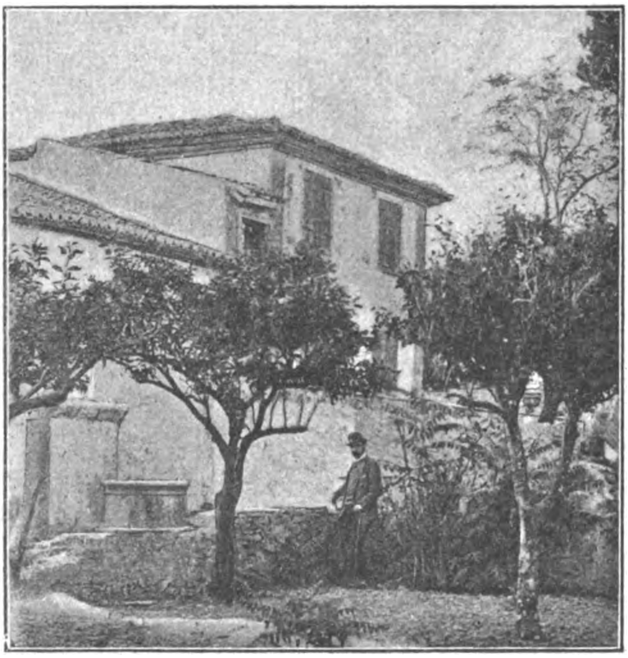

Ἡ κατοικία τοῦ Σολωμοῦ

Digitized by Google

Ἡ Πλατειὰ Ρούγα

σεισμὸς ἐκεῖνος οὐδενὸς ἐφείσθη. Καὶ τὴν μικρὰν οἰκίαν ἀκόμη μὲ τὰ δύο μικρὰ δωμάτια, ὅπου ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς τῶν «μνημάτων» καὶ τὸ λευκὸν ἐκεῖνο σπιτάκι ὅπου ὁ Σολωμὸς ἔμελψε τὰς στροφὰς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὸν χθαμαλὸν ἀκόμη ναΐσκον, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης ὡρκίσθη καὶ ἀπῆλθε τῆς ἀνθοστεφοῦς νήσου ἵνα ὁδηγήσῃ τοὺς ζευγηλάτας τοῦ Μωρέως εἰς τὴν δόξαν καὶ εἰς τὴν νίκην, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μνημεῖα τῆς ἐθνικῆς δόξης τὰ ἐτραυμάτισε καὶ λειποψυχισμένα κλίνουν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς συμφορᾶς ἀλλ' ἀντέχοντα ἀκόμη. Παντοῦ ἐρείπια, παντοῦ συντρίμματα, παντοῦ θλίψεις. Καὶ ἀπὸ τὰ ἐρείπια ταῦτα προβάλλει ὠχρὰν τὴν μορφήν της ἡ ἔνδεια εἰς τὸ πρόσωπον γυμνοπόδων παιδίων ἐξαιτούντων τὸν ἄρτον. Ἡ φιλανθρωπία ζητεῖ νὰ ἐνσταλάξῃ παρηγορίαν εἰς ταῦτα. Καὶ ἡ αὐταπάρνησις ὀλίγων φιλανθρώπων ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς ἀστέγους ἐκείνους. Ὅπου κατοικεῖ ὁ ὄλεθρος καὶ ἡ συμφορὰ τανύει τὰς μελανάς της πτέρυγας, ἐκεῖ λευκὴ καὶ ἡ φιλευσπλαγχνία πτερυγίζει σπογγίζουσα τὰ δάκρυα καὶ φέρουσα τὸ ἐκλεῖψαν μειδίαμα εἰς τὰ παιδικὰ χείλη. Ἡ φιλανθρωπία ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Φόρστερ, ἡ ἀγαθοεργία ὑπὸ τὸ ράσον τοῦ Δὸν Ῥιβέλη.

Τὸ ἔδαφος ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ σείεται καὶ ὁ χειμὼν δὲν ἔπαυσε νὰ μαστίζῃ τοὺς ἀπέλπιδας. Τὴν νύκτα ἐν μέσῳ τῆς ἡσυχίας τῶν ἐγκαταλελειμμένων οἰκιῶν, ἀκούονται μακρόθεν οἱ κρότοι τοίχων καταρρεόντων, οἵτινες καθιστῶσι σκληροτέραν τῆς νυκτὸς τὴν φρίκην, οἱ δὲ νευροπαθήσαντες κάτοικοι, ἐν ψυχολογικῇ ταραχῇ εὑρισκόμενοι τρέμουν καὶ ἐκ τοῦ φόβου, τρέμουν καὶ ἐκ τοῦ ψύχους. Τρέμοντας καὶ γυμνητεύοντας τοὺς ἀφῆκα προχθὲς ἀκόμη, ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων των, ἡ δὲ εἰκὼν τῆς ἀνθοστεφοῦς νήσου δὲν μοῦ παρίσταται πλέον λευκογελῶσα καὶ πλαισιουμένη μὲ ναρκίσσους. Ἡ Ζάκυνθος σπαραγμένη, τρέμουσα, πεινῶσα, γυμνητεύουσα μὲ ἀκολουθεῖ, ὡς νὰ λέγῃ ἡ συμφορὰ ἔχει δικαιώματα ἀπέναντι τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐτυχίας. Τὴν χαρὰν καὶ τὴν γαλήνην ἣν ἀπώλεσε θ' ἀργήσῃ νὰ ἐπανεύρῃ καὶ οὔτε δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ τὴν παράσχωμεν πλήρη εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀγάπην μας θὰ εὕρῃ ἀνακούφισιν, ἀλλὰ εἰς τὴν στοργήν μας θὰ εὕρῃ παρηγορίαν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Ὀλίγαι λέξεις ἐκφωνηθεῖσαι ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν Ζακυνθίων προεσπερίδι τοῦ Παρνασσοῦ.

Δὲν ἔσεισαν μόνον τῆς μυροβόλου Ζακύνθου τὸ ἔδαφος τὸ εὐανθὲς οἱ χειμέριοι σεισμοὶ τοῦ Ἰανουαρίου, ἀλλ' ἐκλόνησαν τὴν γῆν ὅλην τὴν ἑλληνίδα, καὶ ἔσπειραν τὸ πένθος εἰς πᾶσαν καρδίαν ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ. Συνέβη εἰς τὸ ἔθνος ὅλον ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῷ θλιβερῷ ὅ τι συμβαίνει εἰς πόλιν ἀποβαλοῦσαν ἐκ θανάτου τὴν εὐειδεστάτην καὶ καλλικομωτάτην τῶν παρθένων καὶ βλέπουσαν ὠχρὰν καὶ ἀκίνητον ἐπὶ φερέτρου νεκρικοῦ τὴν εὐθαλῆ τῆς χθὲς παι-

Οὖγος Φώσκολος

δίσκην, ἥτις ἦτο τὸ ἄριστον αὐτῆς ἐγκαλλώπισμα, καὶ ηὔφραινε διὰ τῆς ᾠδῆς της, καὶ ἐγαλήνιζε διὰ τοῦ γέλωτός της. Ἡ Ζάκυνθος εἶνε ὁ κῆπος τοῦ Ἰονίου, εἶνε τὸ ᾆσμα καὶ ὁ γέλως τῆς Ἑλλάδος.

Πῶς νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ἐν τῷ ἀνθῶνι ἐκείνῳ, εἰς ὃν ἐνέπηξαν τὴν καλιὰν αὐτῶν αἱ Μοῦσαι, κεῖται ἡ ἀπέριττος στέγη, ὑφ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Φώσκολος, ὅστις

Digitized by Google

θὰ διετήρει ἴσως τῆς νησιωτικῆς του πατρίδος τὴν φιλομειδῆ φαιδρότητα καὶ δὲν θὰ ἔψαλλε τοὺς Τάφους, ἂν δὲν ἐθόλονε τὴν ζακυνθίαν του ἱλαρότητα ἡ πολύφροντις σκέψις πολυκινήτων ἐν Ἰταλίᾳ ἡμερῶν, ἅς ἔτι μᾶλλον ἔπειτα συνεσκότασαν τῆς Ἀλβίωνος αἱ ὁμίχλαι; Πῶς νὰ μὴ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καθ' ὃν χρόνον συνεχύκα τὴν ἀπὸ προαιωνίου νάρκης ἀνατινασσομένην Ἑλλάδα τῶν ὅπλων ὁ ὀρυμαγδὸς, τῆς νήσου ἐκείνης ὁ φοιβόληπτος βλαστὸς ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τοῦ Τυρταίου τὴν λύραν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐμμελῶν αὐτῆς χορδῶν ἐξαπέστειλεν εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος μαχομένους τὸ ἐγερτήριον ἐκεῖνο σάλπισμα τῆς ἐλευθερίας, ὅπερ ἔμελλε δικαίως νἀναδειχθῇ ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ὕμνος; Καὶ πῶς νὰ μὴ καυχᾶται ἡ Ζάκυνθος διὰ τὸ τέκνον αὐτῆς ἐκεῖνο, ὅπερ μόνον οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ὀνομάζωμεν Σολωμὸν, ἐκείνη δ' ἀρκεῖται καλοῦσα ποιητήν; Οὐδὲ εἶνε ὀλιγώτερον εὐώδη τὰ ζακύνθια ἄνθη, δι' ὧν ἔπλεξεν ὁ Κάλβος στεφάνους ἀθανάτους εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἱεροῦ λόχου, τοῦ Κανάρη, τῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα θριάμβων τῆς πατρίδος. Ἑλλὰς καὶ Ζάκυνθος, ἰδοὺ αἱ δύο χορδαὶ τῆς κιθάρας τοῦ ἐμπνευσμένου Ζακυνθίου. Καὶ ἐν ᾧ μεγαλόφωνος ὑμνεῖ ἡ μοῦσά του ἀπὸ τῆς ξένης τὰς ἐθνικὰς νίκας, ἡ ψυχή του φέρεται ὅλη πρὸς τὴν γενέτειραν, καὶ, βρέχων τὴν λύραν μὲ τὸ δάκρυ τῆς νοσταλγίας, προσφωνεῖ φιλοστόργως τὴν πεφιλημένην Ζάκυνθον·

Ὦ φιλτάτη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα.

Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα,
ποτέ. Καὶ ἡ τύχη μ' ἔρριψε
μακρὰν ἀπὸ σέ· μὲ εἶδε
τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
εἰς ξένα ἔθνη.

Ἀλλ' εὐτυχὴς ἢ δύστηνος,
ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
σ' ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
πάντοτε εἶχον.

Σὺ ὅταν τὰ οὐράνια
ῥόδα μὲ τὸ ἀμαυρότατον
πέπλον σκεπάζῃ ἡ νύκτα,
σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
ἡ χαρὰ μόνη.

Τὸ κῦμα ἰόνιον πρῶτον
ἐφίλησε τὸ σῶμα·
πρῶτοι οἱ ἰόνιοι ζέφυροι
ἐχάϊδευσαν τὸ στῆθος
τῆς Κυθερείας.

Κι' ὅταν τὸ ἑσπέριον ἄστρον
ὁ οὐρανὸς ἀνάπτῃ
καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
καὶ φωνῶν μουσικῶν
θαλάσσια ξύλα,

Φιλεῖ τὸ ἴδιον κῦμα
οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν ζέφυροι
τὸ σῶμα καὶ τὸ στῆθος
τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων
ἄνθος παρθένων.

Μοσχοβολάει τὸ κλῖμα σου,
ὦ φιλτάτη πατρίς μου,
καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
ὑπὸ τὴν μυρωδίαν
τῶν χρυσῶν κίτριων.

Σταφυλοφόρους ῥίζας,
ἐλαφρὰ, καθαρὰ,
διαφανῆ τὰ σύννεφα
ὁ βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε
τῶν ἀθανάτων.

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρποὺς, καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἐσὲ κρίνος.

Ἂς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

Ἡ γενέτειρα τοῦ Φωσκόλου, ἡ πατρὶς τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου δὲν εἶνε σήμερον ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἣν περιγράφουσιν αἱ στροφαὶ τοῦ Ζακυνθίου ἀοιδοῦ. Τὸ κῦμα τὸ ἰόνιον ἔπληξεν ὀργίλον, ἀντὶ νὰ θωπεύσῃ, τὴν σεισμόσειστον νῆσον, καὶ βαρέα ἀντὶ ἐλαφρῶν, μολύβδινα ἀντὶ καθαρῶν, τεφρόχροα ἀντὶ διαφανῶν ἐκάλυψαν τὰ σύννεφα τὸν οὐρανόν της, ὅπως μὴ ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος ἡ βρέχουσα τὴν ἡμέραν τοὺς καρποὺς τῆς εὐφόρου νήσου προσίδῃ τὸν στυγνὸν σωρὸν τῶν ἐρειπίων, δι' ὧν ἔσπειρε τὸ ἔδαφός της ὁ βασιλεὺς τῶν ἀθανάτων.

Τὸ ᾆσμα τῆς Ζακύνθου ἐσίγησε, καὶ ὁ γέλως της ἐσβέσθη. Ἡ δ' Ἑλλὰς περιφέρει τὸν δίσκον τῆς φιλανθρωπίας διὰ νὰ δώσῃ ὀλίγα ψιχία εἰς τοὺς λιμώττοντας, καλύμματα εἰς τοὺς ῥιγοῦντας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, μικρὰν σκέπην εἰς τοὺς ἀστέγους καὶ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ ὀψιόν ποτε τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη ἐκεῖνα, παρ' ὧν παρελάβομεν τὸν γέλωτα καὶ τὸ ᾆσμα. Εἰς τὸν δίσκον αὐτὸν προσφέρει ὁ Παρνασσὸς ὅ τι μόνον δύναται νὰ προσφέρῃ, ὀλίγον ᾆσμα, ὀλίγους στίχους. Τὸ ᾆσμα δ' αὐτὸ, τοὺς στίχους αὐτοὺς ἡ ἐλεήμων καὶ φιλόμουσος ὑμῶν καρδία μεταβάλλει εἰς ἄρτον καὶ παραμυθίαν διὰ τὴν Ζάκυνθον.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΥΤΟΠΤΟΥ

Ἡ ὡραιοτάτη τῶν νήσων μας, ἡ ἑλληνικὴ τροφὸς τῆς μανωλίας, τῆς μπεγκονίας, τῆς μπουγαρινιᾶς, ἡ μυροβόλος Ζάκυνθος μὲ τὰ δάση τῶν μπανανεῶν της, τῶν ποικιλωτάτων ἑσπεριδοειδῶν της, ἡ ἀναμιμνήσκουσα μὲ τὴν πλουσίαν καὶ ὀργῶσαν φύσιν της τὰς χώρας τῶν Τροπικῶν καὶ μὲ τὸ ᾆσμα της τὴν Ἰταλίαν, ἡ Ζάκυνθος ἡ τόσον δικαίως ἐπικληθεῖσα τὸ ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς, ἀπό τινων ἡμερῶν σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Τὸ γλυκύ της ᾆσμα διεδέχθησαν οἱ θρῆνοι καὶ τὸ ἀεὶ γελόεν πρόσωπόν της βαθὺς πένθους πέπλος καλύπτει.

Αὐτόπτης τῆς καταστροφῆς μάρτυς θέλω σᾶς ἀφηγηθῆ διὰ τῆς ὠχρᾶς πεζογράφου γραφίδος τὸ ἀτύχημά της, ἐνῷ τῇ ἤξιζον πέντε στίχοι, ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους, δι' ὧν ὁ μέγας ψάλτης της ὕμνησεν ἀθανάτως τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν.

*

Digitized by Google

Ἡ γειτονία τῆς Αἴτνης καὶ τοῦ Βεζουβίου, ὑπόγειοι σφαδασμοὶ ἀγνώστου ἔτι ἀφορμῆς τῇ ἐπιστήμῃ, αἱ ἄφθονοι τῆς νάφθης πηγαί της, τίς οἶδε τίνες ἄλλαι κρύφιαι τῆς Φύσεως ἰδιοτροπίαι ἀνατινάσσουσι καὶ συνταράττουσι καὶ δονοῦσι διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν πάγκαλον ταύτην νῆσον καὶ μεταβάλλουσιν αὐτὴν εἰς γνήσιον ἀντίκρυσμα ἐν τῷ Ἰονίῳ Πελάγει τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ Θήρας. Ἔτος σχεδόν, ἀφ' ὅτου ἡ Ἱστορία ἤρξατο χρονολογικῶς νὰ καταγράφῃ τὰ μεγάλα φυσικὰ φαινόμενα δὲν παρῆλθε χωρὶς νὰ σημειωθῶσιν ἄπειροι δονήσεις τῆς γῆς της, δύο δὲ καὶ τρεῖς ἰσχυροὶ σεισμοῦ ἀντίκτυποι. Κατὰ μακρότερα δὲ διαστήματα σεισμοὶ πραγματικοί, ἐπιτόπιοι, οἰκίας καταρρίπτοντες, ἀνθρώπους φονεύοντες καὶ σοβαρωτάτας προξενοῦντες ζημίας συνετάρασσον τὴν Ζάκυνθον. Ἐκ τούτων ὀνομαστότατοι ὑπῆρξαν οἱ τῶν ἐτῶν 1650, 1673, 1696, 1713, 1727, 1742, 1767 καὶ 1791. Κατὰ τὸν αἰῶνα, οὗ μετ' ὀλίγον θὰ ἐξέλθωμεν, ὀνομαστότατοι σεισμοὶ ὑπῆρξαν ὁ τοῦ 1820 καὶ ἰδίᾳ ὁ τοῦ 1842, ἀνήμερα τοῦ ἁγίου Λουκᾶ συμβάς, οὗ τὴν φρικτὴν μανίαν αὐτόπται μάρτυρες μοὶ διηγήθησαν ἐν φρίκῃ. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους δ' ἐκείνου ἔτος δὲν παρῆλθε χωρὶς νὰ σεισθῇ ἡ καλὴ νῆσος, χωρὶς νὰ φρικιάσωσιν οἱ τόσον εὔθυμοι καὶ τόσον γνήσιοι τῆς ἀπολαύσεως, τοῦ γέλωτος, τοῦ ᾄσματος ἐρασταὶ κάτοικοί της.

Ἐφέτος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐδεινώθη καὶ κακοὶ προάγγελοι δυσθύμους κατέστησαν τοὺς Ζακυνθίους. Ἀπ' αὐτῆς σχεδὸν τῆς τοῦ ἔαρος ἐνάρξεως, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰουλίου ἡ γῆ ἤρξατο σειομένη, ὑπόκωφοι κρότοι, ὡσεὶ πολλῶν βοῶν μυκωμένων, ἐτρόμαζον τὰ παιδάκια καὶ ἔθλιβον τοὺς μεγάλους, ἐνῷ αἱ τῆς νάφθης πηγαὶ καὶ ἀφθονώτεραι καὶ ἀγριώτεραι καθίσταντο. Οὕτως ἐξηκολούθησε σειόμενον καὶ συνταρασσόμενον τὸ ἔδαφος μέχρι τῆς 15 Αὐγούστου, ὁπόταν οἱ Ζακύνθιοι ᾐσθάνθησαν τὸν πρῶτον ἰσχυρὸν σεισμόν. Ὁ τρόμος των ὑπῆρξεν ἰσχυρώτατος καὶ λίαν εὔλογος, εὐτυχῶς μικρὰ διακοπή, καὶ εἶτα ἀσθενὴς ἐπανάληψις τῶν σεισμικῶν δονήσεων τοὺς ἔκαμε ν' ἀναθαρρήσωσιν, ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀνατολικῆς Τηλεγραφικῆς Ἑταιρίας κ. Φόρστερ, ὅστις ἐπὶ μακρὰ ἔτη τὴν Ζάκυνθον ὑπὸ σεισμολογικὴν ἔποψιν μελετᾷ, ἐλπίσας, ὅτι ἡ θεομηνία κατέπαυσεν, προήγγειλε διὰ τῆς ἐφημερίδος «Ἀκροπόλεως» τὴν ἄφευκτον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῶν σεισμῶν ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου.

Ἄλλως ὅμως ἔδοξε τῷ Πλούτωνι καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 18ης Ἰανουαρίου μηκυθμὸς ἰσχυρός, καὶ παλμικὴ κίνησις τῆς γῆς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ εἶτα περιστροφικὸς σάλος ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς διέτρεξεν, ὡς σπασμὸς τὴν νῆσον καὶ συνεκλόνησεν αὐτὴν ὁλόκληρον ἐκ τῶν μυχιαιτάτων. Οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι περίτρομοι ἐξῆλθον τῶν οἰκιῶν των, ἃς εἶδον διαρραγείσας, καὶ γονυπετήσαντες θερμὰς πρὸς τὸν πολιοῦχον των Ἅγιον Διονύσιον ἀπέτειναν δεήσεις. Πρὸς στιγμὴν ἤλπισαν, ὅτι τὸ κακὸν παρῆλθε καὶ ἀναθαρρήσαντες εἰσῆλθον ἐκ νέου εἰς τὰς οἰκίας των ἐξετάζοντες τὰς ἐπελθούσας εἰς αὐτὰς καταστροφὰς καὶ σκεπτόμενοι πῶς θὰ τὰς διορθώσωσιν. Ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου ὅμως στυγνὴ τοὺς κατέλαβεν ἀπελπισία καὶ ἀλλεπάλληλοι δονήσεις, καὶ τοὺς διαρραγέντας τοίχους κατέρριπτον, καὶ κακοῦ τρομεροῦ προάγγελοι ἐγίγνοντο. Ἐν τοιαύτῃ φρικτῇ ἀγωνίᾳ διῆλθον οἱ Ζακύνθιοι τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Ἰανουαρίου, ὁπόταν τὴν πρωίαν ὥρᾳ 6 $^1/_4$ ἐπῆλθεν ἡ τρομερὰ καταστροφή. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων κατάκοποι ἐκ τῶν συγκινήσεων καὶ ἀπατηθέντες ἐκ τῆς ἐπὶ δίωρον καταπαύσεως τῶν δονήσεων ἐκοιμῶντο. Κακὸν ὅμως ξύπνημα τοὺς ἀνέμενε. Σεισμὸς μετὰ δεινοῦ δούπου καὶ φρικτοῦ μηκυθμοῦ διαρκέσας 18 ἢ κατ' ἄλλους 22 δευτερόλεπτα ἀπετελείωσεν, ὅ,τι ὁ τῆς ἑσπέρας σεισμὸς εἶχεν ἀρχίσει. Οἱ διερρωγότες τοῖχοι κατέπεσον, ἕτεροι διερράγησαν καὶ ἀφῆκαν τὰς στέγας νὰ καταπέσωσι, δωμάτια ὁλόκληρα ἐκρημνίσθησαν, θεμέλια ἐξῆλθον τῶν κογχῶν των καὶ κατὰ τὴν γραφικὴν τῶν Ζακυνθίων ἔκφρασιν οἱ τοῖχοι ***ἠλέσθησαν.***

★

Ἀπερίγραπτος καὶ ἀκατανόητος εἰς μὴ αὐτόπτην μάρτυρα σκηνὴ ἐπηκολούθησε. Ἔκφρων ὁ λαός, γυναῖκες, παιδία, ἄνδρες ἀνετινάχθησαν τῶν κλινῶν των καὶ ἐζήτησαν ἐν τῇ φυγῇ τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐν τῷ σκότει καὶ τῇ παραζάλῃ φρικτὰ ἐπηκολούθησαν δράματα. Οἱ μὲν ἀπὸ τῶν κλινῶν ἀναπηδήσαντες, ὡς ὁ Εἰσαγγελεὺς κ. Τσιμπουράκης, ἐπληγώθησαν βαρέως ἐκ τῶν ἐξακολουθούντων νὰ καταπίπτωσι τεμαχίων τῶν τοίχων, ἄλλοι ζητοῦντες νὰ κατέλθωσι τὴν κλίμακα κατεκρημνίζοντο αὐτῆς, μόλις συγκρατουμένης ἐπὶ σαλευθέντων ἐκ τοῦ σεισμοῦ ***ἀγκωναρίων***, οἱ πλειότεροι τέλος ἐν τυφλῇ φυγῇ ἐπληγώνοντο ἐν τῇ ὁδῷ ἐκ τῶν καταπιπτόντων τεμαχίων τῆς στέγης ἢ τῶν κεράμων. Δύο δέ, μία γυνὴ καὶ εἷς ἀνὴρ ἐργατικός, ὁ Τσαούσης, εὗρῆκαν τὸν θάνατον ὑπὸ σωρὸν ἐρειπίων. Τοῦ τελευταίου τούτου ὁ θάνατος τραγικώτατος καὶ ὅλως μοιραῖος ἀξίζει νὰ περιγραφῇ ἰδιαιτέρως. Ὁ ἀτυχὴς κατῴκει ἐν μικρῷ καὶ ταπεινῷ οἰκίσκῳ ἐν τῇ πτωχῇ τῆς Ἁγίας Ἄννης συνοικίᾳ. Ὁ οἰκίσκος οὗτος, ὃν ἐπεσκέφθην, ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν δωματίων· τὸ πρῶτον, τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ, ἐχρησίμευεν ὡς αἴθουσα, ἑστιατόριον κτλ. τὰ δύο ἐν τῷ βάθει, ὡς κοιτῶνες. Ἐν τῷ πρὸς δεξιὰν τῷ εἰσερχομένῳ ὁ Τσαούσης ἐκοιμᾶτο μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐκείνης. Πτοηθεὶς ὅμως ἐκ τοῦ πρώτου σεισμοῦ καὶ πεποιθώς, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ δωματίῳ πλείων ὑπῆρχεν ἀσφάλεια μετεκόμισε τὴν κλίνην του εἰς αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ταύτῃ ἀπεκοιμήθη. Μοιραῖον ὅμως ἦτο νὰ ἀποθάνῃ καὶ ἐνῷ διὰ τοῦ δευτέρου σεισμοῦ τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ πρότερον ἐκοιμᾶτο οὐδὲν σχεδὸν ἔπαθε, τὸ δωμάτιον εἰς ὃ κατέφυγεν εὑρέθη σωρὸς ἐρειπίων τὴν ἑσπέραν καὶ ὁ Τσαούσης νεκρὸς ἐπὶ τῆς κλίνης του!

★

Ἡ φρίκη καὶ ὁ τρόμος τῶν γυναικῶν ἰδίᾳ καὶ τῶν παιδίων ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος. Νευροπαθέστεραι καὶ δειλότεραι τῶν ἀνδρῶν κατελήφθησαν ὑπ' ἀληθοῦς παραφροσύνης αἱ ἀτυχεῖς Ζακυνθίαι,

Digitized by Google

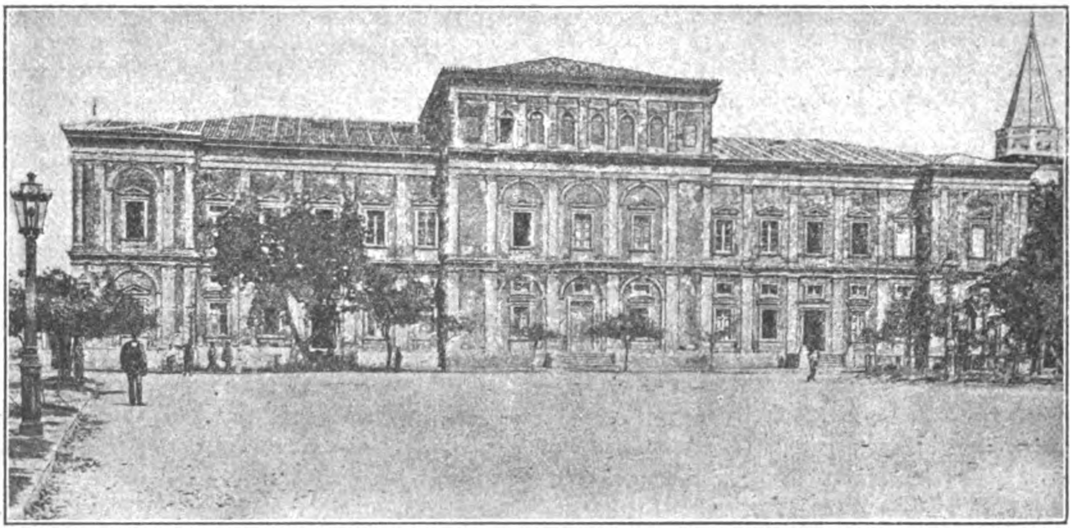

Τὸ Θέατρον

αἱ γοεραὶ αὐτῶν οἰμωγαὶ συνέπνιγον τὸν κρότον τῶν καταπιπτόντων τοίχων καὶ τοὺς συνεχεῖς μυκηθμοὺς τῆς γῆς. Καὶ ἐν τούτοις ἐν ὅλῃ αὐτῇ τῇ ταρταρείῳ φρίκῃ καὶ τῷ σατανικῷ πανδαιμονίῳ οὐδεμία ἐλησμόνησε τὸ τέκνον της, ἀλλ' ἅπασαι προκινδυνεύουσαι καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς μηδὲν λογιζόμεναι ἐπανήρχοντο εἰς τὰς καταπεσούσας οἰκίας των, ἀφ' ὧν τὸ ἔνστικτον τῆς ἰδιοσυντηρήσεως τὰς εἶχεν ἀπομακρύνει καὶ ἐφορμῶσαι, ὡς λέαιναι, μάχας ὁμηρικὰς συνεκρότουν πρὸς τὰ ἐρείπια καὶ διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὀνύχων ἀπομακρύνουσαι τοὺς λίθους καὶ τὴν ἄσβεστον ἐξέθαπτον ἐξ αὐτῶν τὰ τέκνα των. Πρὸ τοιούτου ἡρωϊσμοῦ, οὗ τὰ κατορθώματα οὔτε ποιητὴς οὔτε ἱστορικὸς θὰ ἐξυμνήσῃ, ὠχριοῦν τὰ μέγιστα τῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων.

*

Τοιαύτην σκηνὴν μοὶ διηγήθη μήτηρ, ἐνώπιον τῶν Βουλευτῶν Ζακύνθου κ. κ. Λομβάρδου, Ρώμα καὶ Πλακᾶ, κατοικοῦσα ἐν μικρῷ οἰκίσκῳ παρὰ τὴν συνοικίαν τῆς Ὑπαπαντῆς.

— Αὐτὸ τὸ παιδάκι ποῦ βλέπεις, ἀφέντη — μοὶ ἔλεγεν ἐπιδεικνύουσά μοι διετὲς παιδίον μὲ δεδεμένην τὴν κεφαλὴν καὶ μεμωλωπισμένον τὸ πρόσωπον εἶχε ταφῆ μαζὺ μὲ τὴν κούνιαν του ἐκεῖ δὰ 'στὴν γωνιά. Ἡ μισὴ κούνια εἶχε σκεπασθῆ ἀπὸ χαλάσματα, ἀπάνω δὲ ποῦ ἦταν τὸ κεφαλάκι του εἶχαν πέσει δύο μεγάλα **κοτρώνια**. Στὸ πέσιμό του τὸ ἕνα συνεπῆρε μαζὺ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου καὶ αὐτὸ τὸ ἔσωσε!

Καὶ ταῦτα λέγουσα ἐποίει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἀπέτεινε δακρύουσα θερμὴν πρὸς τὸν Ἅγιον προσευχήν.

— Ἐγὼ — ἐξηκολούθησε — ὥρμησα ἔξω 'στὴν πρώτη στιγμὴ τοῦ χαλασμοῦ. Μὰ ἅμα βρέθηκα 'στὸν δρόμο, τότε θυμήθηκα τὸ παιδί μου. «Τί κάμνω!» εἶπα καὶ ὥρμησα 'πίσω. Μιά, μιὰ πέτρα ἔβγαζα, ἀφέντη, ἔτσι νὰ με βοηθῇ πάντα ὁ Ἅγιος καὶ μισὴ ὥρα ἔκαμα, ὥς που νὰ τὸ ξεθάψω, τὸ τσαμένο. Καὶ αὐτὸ ἔκλαιγε σιγανά, σιγανά.

*

Καὶ ἤδη ὁποία νομίζετε, ὅτι εἶναι νῦν ἡ Ζάκυνθος. Σωρὸς ἐρειπίων. Ὁλόκληρος ἡ ἐξοχή της, ἅπαντα τὰ χωρία της δὲν ἔχουσιν οὔτε μίαν οἰκίαν ἀκεραίαν, ἅπασαι κατέπεσον, ἅπασαι κεῖνται χαμαί. Χωρία, ὡς τὸ Γαϊτάνιον καὶ τὸ Κερὶ ἀποτελοῦσι βουνοὺς **χαλασμάτων**. Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκ 2,800 οἰκιῶν, κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀποσταλέντας ἐπὶ τόπου μηχανικοὺς μόλις αἱ 200 εἶναι κατοικήσιμοι. Αἱ λοιπαὶ οὐ μόνον δὲν εἶναι κατοικήσιμοι, ἀλλὰ τὸ φρικωδέστερον εἶναι ζῶντες τάφοι, ἕτοιμοι νὰ καταβροχθίσωσι τοὺς ἐν αὐταῖς ἐπιμένοντας νὰ εὕρωσιν ἄσυλον Ζακυνθίους. Οἰκίαι μεγάλαι καὶ ὀχυρῶς ἐκτισμέναι, ὡς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χαριάτη, νῦν Μερκάτη, ἡ νέα τοῦ κ. Βούλτσου, ἡ τοῦ Σβορώνου, τοῦ Ζησιμοπούλου, τοῦ Ραφτάνη, τοῦ Ἀλ. Ρώμα ἔπαθον μεγίστας ζημίας. Ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν δὲ αἱ πλεῖσται ἔπαθον καὶ ἰδίᾳ σχεδὸν ἠρειπώθησαν ἡ πάγκαλος Ἁγία Τριάς, ὁ Ἅγιος Στυλιανός, ὁ Ἅγιος Ἠλίας, ὁ Παντοκράτωρ, ὁ Σὰν Μάρκος, ἡ Σάντα Μαρίνα, ἡ Ἁγία Παρασκευή, ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος.

*

Περιῆλθον πλειστάκις τὰς διαφόρους συνοικίας τῆς πόλεως καὶ ἔφριξα πρὸ τοῦ μεγέθους τῆς καταστροφῆς. Αἱ συνοικίαι ἰδίᾳ Νεοχωρίου, Ἁγίας Ἄννης, Ὑπαπαντῆς, Ὑψώματος, Ἄμμου, Ἁγίας Τριάδος εἶναι παντελῶς ἀκατοίκητοι.

Τί θὰ γείνῃ ὅλος αὐτὸς ὁ λαός;

Ὁ Βασιλεύς, ἡ Κυβέρνησις, οἱ Βουλευταὶ Ζακύνθου, σύμπασα ἡ Ἑλλάς, αὐτοὶ οἱ ξένοι προσέρχονται ἀρωγοὶ καὶ οὐδέποτε ἡ Ἀθηναϊκὴ φιλανθρωπία τοσοῦτον λαμπρῶς ἐξεδηλώθη. Ἀλλ' ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι ἐπαρκῆ πρέπει πάντες, πάντες νὰ συνδράμωμεν, ὅπως δυνάμεθα τὴν καλήν, τὴν ὡραίαν, ἀλλὰ τόσον δυστυχῆ ταύτην νῆσον, τὸ ἀγλάϊσμα τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως, τὴν πάγκαλον Ζάκυνθον.

Ν. Ι. ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ

Digitized by Google

Η ΕΝ ΡΩΜΗ ΜΕΛΕΤΩΜΕΝΗ ΕΝΩΣΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α'.

Οἱ Πάπαι ἐπεδίωξαν ἀείποτε τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἀνατολικῶν.

Ἀπό τινος κυκλοφοροῦσι φῆμαι καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τύπῳ, ὅτι ὁ πάπας Λέων ὁ ΙΓ' ἑτοιμάζει ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς ὀρθοδόξους λαούς, δι' ἧς θὰ καλέσῃ αὐτούς, ἵνα ἐγκαταλείποντες τὸ σχίσμα, ἐν ᾧ δῆθεν εὑρίσκονται, ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἑνωθῶσι μετ' αὐτῆς καὶ ὑποταγῶσι τῷ πάπᾳ τῷ κανονικῷ δῆθεν ἀρχηγῷ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας καὶ ὅτι θέλει συγκροτηθῆ συνέδριον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐν Ἱεροσολύμοις. Ὅτι τοιαῦτα ἐν Ῥώμῃ μελετῶσιν, οὐδόλως φαίνεται ἀπίθανον εἰς τὸν γινώσκοντα, ἔνθεν μὲν πόσον ἀγνοοῦσιν ἐν Ῥώμῃ τὸ ἀληθὲς φρόνημα τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς ἀνατολῆς καὶ τὴν περὶ παπικῆς ἐκκλησίας ἀληθῆ γνώμην των, ἑτέρωθεν δὲ τὰς ἀνέκαθεν τάσεις τοῦ παπισμοῦ πρὸς πνευματικὴν ὑποδούλωσιν τῆς ἀνατολῆς, ἃς ἀπέδειξεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς παπωσύνης αὐτοῦ καὶ ὁ νῦν παπεύων Λέων ὁ ΙΓ', ἀνὴρ πολιτικώτερος μὲν καὶ διπλωματικώτερος τῶν πλείστων προκατόχων του καὶ φαινόμενός πως κάλλιον ἐννοῶν τὴν νεωτέραν ἐποχὴν καὶ προθυμότερος νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὰς παρούσας ἀνάγκας τῶν νεωτέρων λαῶν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἐμφορούμενος ὑπὸ τῶν αὐτῶν φρονημάτων καὶ τάσεων, ὅπως καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ πάπαι, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιδιώκων φιλοδόξους σκοποὺς περὶ παπικῆς παντοκρατορίας ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ τὰς αὐτὰς ἐγείρων ἀξιώσεις ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, ἀπέναντι τῶν κρατῶν καὶ τῶν θεσμῶν αὐτῶν καὶ ἀπέναντι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς προόδου τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν. Ὁ Λέων καὶ ἄλλοτε ἐξεδήλωσε τὸν πόθον του νὰ ἴδῃ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ὑποτεταγμένην ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, καὶ ὅτε τῷ 1880 ἐξέδωκε τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ περὶ τῶν ἀποστόλων τῶν σλάβων Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου, ἐν ᾗ παριστάνων τοὺς ἐκ Θεσσαλονίκης τούτους μοναχοὺς τοὺς ἐνεργήσαντας τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγάρων, Χαζάρων, Μοραβῶν καὶ Βοεμῶν τῇ ἐντολῇ καὶ φροντίδι τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς ὡς παπικοὺς δῆθεν ἀπεσταλμένους, συνίστα πᾶσι τοῖς καθολικοῖς ἵνα ἑορτάζωσιν ἐπισήμως κατ' ἔτος τὴν ἑορτὴν αὐτῶν, καὶ ὅτε τῷ 1885 διέταξε νὰ ἑορτασθῇ ἡ Χιλιετηρὶς τῶν αὐτῶν ἀποστόλων τῶν σλάβων πανηγυρικώτατα ἵνα ἐγείρῃ τὴν συμπάθειαν τῶν σλαβικῶν λαῶν καὶ ἑλκύσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν μετὰ τῆς Ῥώμης ἕνωσιν, καὶ ὅτε ἔγραφε τὴν γνωστὴν πρὸς τὸν Καρδινάλιον Ῥαμπόλλαν ἐπιστολήν του, ἐν ᾗ ῥητῶς ἐξέφραζε τὴν εὐχὴν αὐτοῦ νὰ ἴδῃ ὑποτεταγμένας τέλος πάντων ὑπὸ τὴν ποιμαντορικὴν ῥάβδον του πάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς ἀνατολῆς. Εἶναι γνωστὰ ὅσα ἐντεῦθεν λαβὼν ἀφορμὴν ἔγραψεν ἄλλοτε ὁ Μηνύτωρ τῆς Ῥώμης, ὅστις εἶναι τὸ κυριώτατον ὄργανον τῆς Παπικῆς αὐλῆς καὶ εἰς ὃν εἶναι φαίνεται προσφιλέστατον τὸ θέμα τοῦτο τῆς πιθανῆς δι' αὐτὸν ὑποταγῆς τῶν ἀνατολικῶν. Ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν τότε ἐν τῇ «Ἐθνικῇ» (1891) ὡς ἔπρεπεν εἰς τὰς ἀλαζονικὰς ταύτας ἀξιώσεις καὶ ματαίας ἐλπίδας τῶν ἐν Ῥώμῃ.

Τὸ νὰ ἐκδηλῶσιν οἱ πάπαι λίαν συχνὰ τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ ἴδωσι τοὺς ἀνατολικοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς προσερχομένους καὶ δηλοῦντας τὴν ὑποταγήν των εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ καλῶσιν αὐτοὺς δι' ἐγκυκλίων των ἵνα ποιήσωσι τὸ βῆμα τοῦτο καὶ νὰ πράττωσι πᾶν τὸ δυνατὸν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθουμένου τούτου σκοποῦ εἶναι φυσικώτατον, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι ὁ πάπας θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ὡρισμένην κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας, ὡς τὸν κανονικὸν αὐτῆς ἀρχηγόν, εἰς ὃν ὀφείλουσι πάντες οἱ πανταχοῦ τοῦ κόσμου χριστιανοὶ ὑπακοήν, καὶ διὰ τοῦτο νομίζει πάντας τοὺς μὴ ὑποτασσομένους αὐτῷ ὡς ipso facto ὄντας ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας. Οἱ μὴ παπικοὶ λαοὶ εἶναι διὰ τοὺς ἐν Ῥώμῃ ἐκτροχιασμένοι τῆς εὐθείας ὁδοῦ, εἶναι στασιασταὶ καὶ ἀντάρται κατὰ τοῦ ἀρχιποίμενος τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, εἶναι σχισματικοὶ καὶ μέλη ἀποκοπέντα ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, μέλη σεσηπότα, εἰς φθορὰν καὶ αἰωνίαν ἀπώλειαν προωρισμένα καὶ καταδεδικασμένα. Οἱ πάπαι θεωροῦσι διὰ ταῦτα καθῆκόν των νὰ μεριμνῶσι περὶ ἐπιστροφῆς πάντων τῶν μὴ καθολικῶν λαῶν, τῶν ὀρθοδόξων, διαμαρτυρομένων, ἀρμενίων καὶ λοιπῶν εἰς τὴν μάνδραν τοῦ παπισμοῦ, καὶ ὅσοι πάπαι δὲν δεικνύουσι τοιαύτην μέριμναν εἶναι διὰ τοὺς καθολικοὺς ἀνάξιοι νὰ κάθηνται ἐπὶ τοῦ Παπικοῦ θρόνου.

Πράγματι ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ σχίσματος, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μεγάλου Φωτίου (867), οἱ πάπαι οὐδεμίαν εὐκαιρίαν καὶ οὐδεμίαν ἐνέργειαν παρέλειψαν, ὅπως κατορθώσωσι νὰ ὑποτάξωσι τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησίας τῆς ἀνατολῆς. Αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι ἐπετάθησαν ἰδίως ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν σταυροφοριῶν, ὅτε ἤλπισαν οἱ πάπαι, ὅτι τῇ βοηθείᾳ τῶν μεγάλων σταυροφορικῶν στρατιῶν τῶν ἀπερχομένων εἰς τὴν Ἁγίαν Γῆν ἠδύναντο νὰ ἐπιβληθῶσιν εὐκολώτερον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς Βυζαντινοὺς καὶ νὰ ἐξαναγκάσωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸ θέλημα αὐτῶν τῶν τότε πανισχύρων ὄντων, ὡς γνωστόν, ἐν τῇ δύσει. Οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἦσαν ἡ ἐποχὴ τῆς μεγίστης τῶν παπῶν δυνάμεως, ἡ ἐποχὴ Γρηγορίου τοῦ Ζ', ὅστις ἀξιῶν, ὅτι ἡ παπικὴ ἐξουσία εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ τῶν ἡγεμόνων ἐξουσία ἀπορρέει ἀπ' αὐτῆς, ὅπως τὸ φῶς τῆς σελήνης λαμβάνεται παρὰ

Digitized by Google

τοῦ ἡλίου, ἀφώριζε Ἑρρῖκον τὸν Δ΄ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, καὶ ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιόν του ἐν Κανόσᾳ· ἡ ἐποχὴ Ἰννοκεντίου τοῦ Γ΄, ὅστις ἀνεβίβαζε καὶ κατεβίβαζεν ἐν Γερμανίᾳ τοὺς αὐτοκράτορας ὡς τοὺς ἀσημοτέρους ὑπαλλήλους αὐθαίρετος ἄρχων, ἐδέσποζε δὲ πανταχοῦ τῆς δύσεως καὶ ἐκυβέρνα τὰ κράτη διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του αὐτοβούλως καὶ ὡς ἀπόλυτος κύριος, καὶ ἐξηνάγκαζε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας, Λεώνης ἐν Ἱσπανίᾳ, Ἀραγωνίας καὶ λοιποὺς τότε ἐξουσιαστὰς τῶν διαφόρων χωρῶν εἰς τὸν ἔσχατον ἐξευτελισμόν· ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ παπισμὸς διὰ τῶν ἱερῶν δικαστηρίων καὶ τῶν μοναχικῶν ταγμάτων κατεδίωκεν ἀμειλίκτως καὶ ἀπανθρωπότατα πάντα ἀντιτιθέμενον εἰς τὰ δόγματα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ῥίπτων εἰς τὰς πυρὰς ἢ θάπτων ἐν ταῖς φοβερωτάταις τῶν χρόνων ἐκείνων φυλακαῖς διὰ βίου· ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ φωνὴ τοῦ πάπα ἐξήγειρεν εἰς ἱεροὺς πολέμους ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς παντοκρατορίας τῶν παπῶν μόνον οἱ ἑλληνικοὶ ὀρθόδοξοι λαοὶ τῆς ἀνατολῆς ἦσαν οἱ μὴ ἀναγνωρίζοντες τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν ταύτην καὶ διατηροῦντες τὴν πατροπαράδοτον ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτοδιοίκησιν. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς μακροὺς ἐκείνους σταυροφορικοὺς πολέμους τῶν δυτικῶν λαῶν κατὰ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἀπίστων ἀποπειρῶνται καὶ ἐλπίζουσιν οἱ πάπαι νὰ ὑποδουλώσωσι τοὺς ὀρθοδόξους τῆς ἀνατολῆς λαούς. Πλὴν ματαίως καὶ ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἐπὶ Ἰωάννου Δούκου τοῦ Βατάτζη τοῦ εἰς Νίκαιαν καταφυγόντος, ὅτε οἱ σταυροφόροι κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν (1204), ἐδοκίμασαν δι' ἀπεσταλμένων των νὰ πειθαναγκάσωσι τοὺς ἡμετέρους νὰ ὑποκύψωσιν ὑπὸ τὸν ζυγόν των. Αἱ σταυροφορίαι εἶχον δεινώσει τὰς σχέσεις ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν καὶ εἶχον εὐρύνει τὸ διαχωρίζον αὐτοὺς χάσμα ἕνεκα τῶν βανδαλισμῶν τῶν σταυροφόρων, οἵτινες διερχόμενοι τὰς βυζαντινὰς χώρας ὅπως μεταβῶσιν εἰς τὴν ἁγίαν γῆν, ἐδῄουν αὐτὰς καὶ μετεχειρίζοντο ὡς ἐχθρικάς. Τὸ μῖσος τῶν ἀνατολικῶν ἐκορυφώθη, ὅτε οἱ σταυροφόροι ὑπὸ τὸ πρόσχημα, ὅτι θὰ ἐπαναγάγωσιν εἰς τὸν Βυζαντινὸν θρόνον τὸν νόμιμον κληρονόμον Ἀλέξιον τὸν Δ΄ ἐγένοντο κύριοι τοῦ Βυζαντίου καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ τὴν λατινικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐνῷ συγχρόνως διεμερίσθησαν τὸ βυζαντινὸν κράτος, καταλαβόντες μετὰ τῶν Βενετῶν, τοῦ Μοντφερράτου, τοῦ Βιλλεχαρδουίνου καὶ ἄλλων εὐγενῶν φράγκων τὰς πλείστας χώρας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τὴν Μακεδονίαν, τὴν κυρίως Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Κρήτην, τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους καὶ τὰς παραλίας ἐν γένει τῆς ἀνατολῆς, περιορίσαντες τοὺς Βυζαντινοὺς εἰς μόνην τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ πέριξ μέρη, καὶ ἐπιβάλλοντες πανταχοῦ διὰ τῆς βίας τὸν λατινισμόν. Καὶ ὅμως μεθ' ὅλα τὰ κακὰ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀπέρρεον ἀπὸ τοῦ παπισμοῦ, οὗ ἔργα καὶ ὄργανα ἦσαν αἱ σταυροφορίαι, ἀπῄτουν οἱ πάπαι καὶ ἤλπιζον τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀνατολικῶν καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἀναγνώρισιν τῆς ὑπεροχῆς των! Πλὴν ἀπῄτουν καὶ ἤλπιζον ματαίως.

Ἡ ἀποτυχία ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα πάσης νέας ἀποπείρας παρὰ τῶν παπῶν περὶ ἑνώσεως καὶ ὑποταγῆς τῶν ἀνατολικῶν. Πολλὰς ἐλπίδας συνέλαβον οἱ ἐν Ῥώμῃ νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ ποθουμένου τούτου, ὅτε Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐκδιώξας τοὺς λατίνους ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1261 καὶ ἐπανιδρύσας ἐκεῖ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἐκ φόβου μὴ ὁ πάπας κινήσῃ γενικὴν κατ' αὐτοῦ σταυροφορίαν ἐπεζήτησε ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Λατινόφρονος Πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ὑπηκόους του εἰς ὑποταγὴν τῷ πάπᾳ, πέμψας πρεσβείαν τινὰ εἰς τὴν τότε ἐν Λουγδούνῳ συγκροτουμένην λατινικὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον τῷ 1274. Ἀλλὰ καὶ τότε οἱ πόθοι τοῦ παπισμοῦ ἐματαιώθησαν ὑπὸ τῆς εὐσταθείας τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, ὅστις ἀπέστεργε τὴν μισητὴν παπικὴν τυραννίαν καὶ ἠγάπα τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν. Ὁ λαὸς πανταχοῦ ἀντέπραττε κατὰ τῶν σχεδίων τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πάπα, ὁ δὲ Ἰωάννης Βέκκος ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποστροφῆς πάντων, τὸ δὲ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος μῖσος ὑπῆρξε τοσοῦτον, ὥστε ἀποθανόντα δὲν ἐτόλμησεν ὁ υἱός του Ἀνδρόνικος ὁ Β΄ νὰ κηδεύσῃ αὐτὸν ἐπισήμως!

Ἐν τούτοις μετ' οὐ πολὺν χρόνον νέαι πολιτικαὶ δυσχέρειαι ἐν τῇ ἀνατολῇ δίδουσι νέαν εὐκαιρίαν τῷ πάπᾳ καὶ πάλιν νὰ ἐλπίσῃ ἐγγίζουσαν τὴν ὥραν τῶν ὑποταγῆς τῶν ἀνατολικῶν. Οἱ Ὀθωμανοὶ κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα, ἐμφανιζόμενοι τὸ πρῶτον ἐν τῇ σκηνῇ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας καταλύσαντες τὸ κράτος τῶν Σελδούκων καὶ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐπιτεθέντες, γίνονται ταχέως κύριοι τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὑπὸ τὸν Ὀρχὰδ δὲ κυριεύουσι τὴν Καλλίπολιν καὶ μετ' ὀλίγον Μουρὰτ ὁ Α΄ ἱδρύει τὴν πρωτεύουσάν του ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἀπειλεῖ νὰ περισφίγξῃ ὡς βόας καὶ ἀποπνίξῃ τὸ ἀσθενὲς βυζαντινὸν κράτος τὸ ὑπὸ τῶν λατίνων σταυροφόρων σχεδὸν κατεστραμμένον ἤδη καὶ σκιὰν μόνον τῆς προτέρας δυνάμεως διατηροῦν. Ἰδοὺ καὶ πάλιν περίστασις εὐνοϊκὴ τῷ πάπᾳ νὰ ἐπιβληθῇ τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὑπισχνούμενος τὴν ἀρωγὴν τῆς δυτικῆς χριστιανωσύνης ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀπεριορίστου αὐτοῦ δυνάμεως. Ὁ περίφοβος ἐκ τῶν ἐπικειμένων κινδύνων αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Γ΄ εἰσέρχεται εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν τότε πάπαν διατρίβοντα ἐν Ἀβινιῶνι τῆς Γαλλίας, πέμπει πρὸς αὐτὸν τὸν περιβόητον Βαρλαὰμ καὶ προτείνει αὐτῷ συγκρότησιν οἰκουμενικῆς συνόδου πρὸς σύσκεψιν περὶ ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν (1339). Ἀλλὰ καὶ πάλιν νέον ναυάγιον τῶν παπικῶν ἐλπίδων. Ὁ λαὸς τῆς ἀνατολῆς δὲν δέχεται οὐδεμίαν ἀπεμπόλησιν τῆς θρησκευτικῆς του συνειδήσεως. Ὁ Βαρλαὰμ ἐπανέρχεται ἄπρακτος καὶ κατησχυμμένος, ἀναγκάζεται δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ νὰ φύγῃ εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖ νὰ διανύσῃ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ βίου του.

Μικρὸν πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε ὁ κίνδυνος ἐκ τῶν Τούρκων εἶχε κορυφωθῆ, καὶ πάλιν οἱ Πάπαι Μαρτῖνος ὁ Ε΄ καὶ Εὐγένιος ὁ

Digitized by Google

Δ´ ἀποπειρῶνται ἵνα ἐκμεταλλευόμενοι τὰς δεινὰς ἐκείνας τοῦ γένους ἡμῶν περιστάσεις διὰ συνεννοήσεως μετὰ Ἰωάννου Ζ´ τοῦ Παλαιολόγου ἐπιτύχωσιν ὅ,τι ἀρχῆθεν ἐπεδίωκον, γίνεται δὲ ἡ ἐν Φερράρᾳ τὸ πρῶτον εἶτα δὲ ὡς συνέχεια ταύτης καὶ ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος (1439) καὶ κατορθοῦται διὰ μυρίων πιέσεων καὶ κακώσεων νὰ ἑλκύσωσί τινας τῶν ἡμετέρων εἰς ψευδῆ τινα ἕνωσιν. Ἀλλ' ἔνθεν μὲν ὁ ἐκεῖ παρευρεθεὶς περίδοξος Μητροπολίτης Ἐφέσου Μάρκος καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ διαμαρτύρονται κατὰ τῶν ἐκεῖ γενομένων ὡς ἔργων βίας, ἑτέρωθεν δὲ ἐν τῇ ἀνατολῇ ὡς θύελλα ἐγείρεται γενικὴ ἀποδοκιμασία κατὰ τῆς φλωρεντικῆς συνόδου, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς τῆς ἀνατολῆς τὸ γνήσιον φρόνημα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐκφράζοντες ἐν δύο πολυαρίθμοις συνόδοις ἐν Ἱεροσολύμοις (1443) καὶ Κωνσταντινουπόλει (1451) ἀποκηρύττουσιν ὡς ψευδῶς γενομένην τὴν ἐκεῖ ἕνωσιν καὶ ὑποταγήν. Καὶ πάλιν δὲ καὶ τότε δὲν ἠδυνήθησαν οἱ πάπαι ὡς δέλεαρ ἐπισείοντες τὴν ὑπόσχεσιν βοηθείας τῶν εὐρωπαίων ἡγεμόνων κατὰ τῶν Τούρκων νὰ πείσωσι τοὺς ὀρθοδόξους νὰ θυσιάσωσι τὰς θρησκευτικάς των παραδόσεις καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν των. Πόσον δὲ τὸ δέλεαρ ἐκεῖνο ἦτο ψευδές, ἀπέδειξαν τὰ πράγματα εὐθὺς μετὰ ταῦτα, ὅτε ἐπέστη ἡ στιγμὴ τῆς ἁλώσεως, καθ' ἃς ἡμέρας ἡ ὑπὸ τοῦ τελευταίου βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ζητηθεῖσα παρὰ τοῦ πάπα καὶ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς πάντοτε ἐλπίσιν ἀποσταλεῖσα βοήθεια ὑπῆρξεν ὡς γνωστὸν ἐντελῶς ἀσήμαντος, μηδ' ἐπ' ἐλάχιστον δυνηθεῖσα νὰ προλάβῃ τὴν ἐπελθοῦσαν μοιραίαν καταστροφήν. Ἡ ἐποχὴ τῆς παντοδυναμίας τῶν παπῶν ἐν τῇ δύσει, ἡ ἐποχὴ Γρηγορίου τοῦ Ζ´ καὶ Ἰννοκεντίου τοῦ Γ´, καθ' ἣν ἤγοντο καὶ ἐφέροντο τὰ πράγματα ἐν αὐτῇ κατὰ τὰ ἐκ Ῥώμης νεύματα, εἶχε παρέλθει. Ἀπὸ Βονιφατίου τοῦ Η´ εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὠχριᾷ ὁ ἀστὴρ τοῦ παπισμοῦ καὶ νὰ κλίνῃ ἀπὸ τοῦ μεσουρανήματος αὐτοῦ πρὸς τὴν δύσιν. Ἡ φωνὴ τῶν παπῶν δὲν ἐπεβάλλετο πλέον εἰς τοὺς δυτικοὺς λαούς, ὡς πρότερον. Ἡ δύσις εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ καταυγάζηται ὑπὸ τῶν πρώτων ἀκτίνων τῆς νέας εὐρωπαϊκῆς παιδείας τῆς προελθούσης διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν κλασικῶν σπουδῶν κατὰ τὸν ΙΕ´ αἰῶνα. Ἡ δύναμις τοῦ παπισμοῦ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐστηρίζετο εἰς τὴν τότε ἀμάθειαν, τὰς προλήψεις καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν δυτικῶν λαῶν.

Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), δι' ἧς ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολὴ περιέρχεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὀθωμανῶν, δὲν μεταβάλλει τὰ ὡς πρὸς τοὺς λαοὺς αὐτῆς σχέδια τῶν παπῶν. Τὸ ὄνειρόν των μένει πάντοτε τὸ αὐτό. Οἱ λαοὶ οὗτοι, πάντες οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ ἐν γένει, οἵτινες περιλαμβανομένων καὶ τῶν Ῥώσσων, εἶναι περὶ τὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια, ἔπρεπε νὰ γίνωσι λεία τοῦ παπισμοῦ, δὲν ἔπρεπε νὰ μένωσιν ἐκτὸς τῆς παπικῆς μάνδρας. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπεχείρησαν οἱ μετὰ τὴν ἅλωσιν πάπαι νὰ ἐγείρωσι τοὺς δυτικοὺς ἡγεμόνας εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, ἐλπίζοντες, ὅτι ἀποδιωκομένων τούτων καὶ περιερχομένης τῆς ἀνατολῆς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καθολικῶν ἡγεμόνων, εὐκόλως ὁ καθολικισμὸς θὰ ἐγκαθιδρύετο ἐν αὐτῇ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔτεινον αἱ ἐνέργειαι τῶν παπῶν κατὰ τὸν ΙΕ´ καὶ ΙϚ´ αἰῶνα χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ ἀποφέρωσι ἀποτέλεσμά τι, διότι οὐδεμία δύναμις ἐν Εὐρώπῃ ἔδιδε πλέον προσοχὴν εἰς τὰς ἀπὸ Ῥώμης παρορμήσεις, οὐδ' ἤθελε νὰ γίνῃ ὄργανον τῶν παπικῶν σχεδίων. Ἀπὸ τοῦ τέλους δὲ τοῦ ΙϚ´ αἰῶνος ἀπελπισθέντες ἀπὸ τῶν δυτικῶν ἡγεμόνων τρέπονται οἱ πάπαι ἐπ' ἄλλα μέσα, ὅπως ἐπιτύχωσι τοῦ ποθουμένου. Ἔκτοτε δηλαδὴ ἄρχονται τῶν προσηλυτιστικῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ δι' ἀποστολῆς καὶ συντηρήσεως καθολικῶν ἱεραποστόλων ἐνεργούντων πρὸ πάντων διὰ τῶν σχολείων των παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς ἀνατολῆς, τοῖς στερουμένοις τότε τελείως ἰδίων ἐθνικῶν σχολείων ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης δουλείας. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας ἤλπιζον οἱ Ἰησουῖται (διότι οὗτοι ἀνέλαβον τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν ἀνατολικῶν) νὰ ἑλκύσωσι τὰς νέας γενεὰς ὑπὲρ τοῦ καθολικισμοῦ. Οἱ πρῶτοι Ἰησουῖται ἐφάνησαν ἐν τῇ ἀνατολῇ περὶ τὸ 1600. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας, τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον αἱ προσηλυτιστικαὶ αὗται ἐνέργειαι τοῦ παπισμοῦ, αἵτινες ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐξετείνοντο εἰς Σμύρνην, Χίον, τὰς Κυκλάδας, τὴν Κύπρον, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ καθ' ἅπασαν ἐν γένει τὴν ἑλληνικὴν ἀνατολήν, ὑπεστηρίζοντο ἐκθύμως ὑπὸ τῶν καθολικῶν δυνάμεων Βενετίας, Ἱσπανίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας καὶ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ´ εἶχεν ἱδρύσει ἀπὸ τοῦ 1583 καὶ ἰδίαν σχολὴν ἐν Ῥώμῃ χάριν τῶν ἀσπαζομένων τὸν λατινισμὸν ἑλλήνων νέων, τὴν σχολὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐξ ἧς πολλοὶ ἕλληνες ἐξωμόται ἐξῆλθον καὶ φανατικῶς ὑπηρέτησαν τότε τὰ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἀνατολῆς σχέδια τοῦ παπισμοῦ. Ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐπὶ παραδείγματι τὸν φοβερὸν Χῖον Ἀλλάτιον, ὅστις ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ πικρότατα λαλεῖ περὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ μετὰ λύσσης καταπολεμεῖ τὰ δόγματα καὶ τοὺς θεσμοὺς αὐτῆς. Ὡς στήριγμα δὲ κυριώτατον τῶν προσηλυτιστικῶν τούτων ἐνεργειῶν ἐχρησίμευσεν ἀπ' ἀρχῆς καὶ χρησιμεύει μέχρι τῆς σήμερον ἡ μεγάλη ἱεραποστολικὴ ἑταιρεία προπαγάνδα (de propaganda fide) ἡ κατὰ τὸ 1622 ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ ΙΕ´ ἐν Ῥώμῃ ἱδρυθεῖσα, ἥτις πλουτισθεῖσα διὰ πλουσιωτάτων δωρεῶν καὶ τῶν παπῶν καὶ ἄλλων καθολικῶν Κροίσων διέθετε πάντοτε καὶ διαθέτει ἀμύθητα ποσὰ πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ παπισμοῦ πανταχοῦ τοῦ κόσμου. Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία καὶ μετ' αὐτῆς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εὑρέθησαν τότε, ἤτοι καθ' ἅπαντα τὸν ΙΖ´ καὶ ΙΗ´ αἰῶνα, ἐν τοῖς ἐσχάτοις κινδύνοις καὶ διέτρεξαν τὰς κρισιμωτάτας τῶν στιγμῶν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Ἀφ' ἑνὸς ὁ Τουρκικὸς ζυγὸς βαρύτατος κατὰ τοὺς τότε χρόνους, διότι τὸ Τουρκικὸν ξῖφος ἦτο ἀκόμη τότε νικηφόρον ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐνέπνεε τὸν τρόμον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην (οἱ Τοῦρκοι πολιορκοῦντες ἀπειλοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν Βιέννην τῷ 1683!) καθιστᾷ τὸν βίον τῶν ἡμετέρων ἐπαχθέστα-

Digitized by Google

τον καὶ περιάγει ζωήν, τιμὴν καὶ περιουσίαν αὐτῶν τελείως εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κατακτητῶν των, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ σμήνη ταῦτα τῶν δυτικῶν μοναχῶν διεσκορπισμένα ἀνὰ πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἄφθονα μέσα διαθέτοντα πρὸς διαφθορὰν τῶν συνειδήσεων διὰ τῶν σχολείων των καὶ τῶν ψευδοβιβλίων των ἐπωφελούμενα τῆς ἀμαθείας τοῦ λαοῦ ἀπειλοῦσι τὴν πίστιν αὐτῶν. Τιμὴ εἰς τοὺς ὀλίγους ἐκείνους ἄνδρας, πατριάρχας, ἀρχιερεῖς, κληρικοὺς καὶ λοιποὺς λογίους, οἵτινες ἐν ταῖς δειναῖς ἐκείναις περιστάσεσιν ἠγωνίσθησαν κατὰ τῶν παντοίων τούτων ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ἔσωσαν ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκείνου καὶ τὸν ἑλληνικὸν ἐθνισμὸν ἡμῶν καὶ τὴν πατροπαράδοτον πίστιν! Τιμὴ ἰδίως εἰς τὸν μέγαν πατριάρχην Κύριλλον Λούκαριν, ὅστις πρὸ πάντων ἀντέστη τότε πρὸς τοὺς Ἰησουΐτας καὶ κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ τὰς πλεκτάνας αὐτῶν, καὶ νὰ ματαιώσῃ τὰ καταχθόνια αὐτῶν σχέδια, γενόμενος ἐπὶ τέλους θῦμα τῶν διωγμῶν καὶ ῥᾳδιουργιῶν αὐτῶν!

Οἱ πάπαι τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἔλαβον τὴν αὐτὴν στάσιν ἀπέναντι τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολῆς, ἣν καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν εἶχον λάβει. Οἱ σχισματικοὶ λαοὶ τῆς ἀνατολῆς ἔπρεπε νὰ προσελκυσθῶσιν εἰς τὴν ὑποταγὴν ὑπὸ τὴν Ῥώμην. Αἱ παπικαὶ προσηλυτιστικαὶ ἐνέργειαι ἐν τῇ ἀνατολῇ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον οὐ μόνον δὲν ἔπαυσαν, ἀλλὰ καὶ ἐπετάθησαν μάλιστα. Ἰδίως ἐν Συρίᾳ ἐγένετο τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν τούτων, ὅπου ὁ παπισμὸς κατώρθωσε ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περὶ τὰς 250 χιλ. κατοίκων ἄλλοτε ὀρθοδόξων νὰ ἑλκύσῃ εἰς τὸν οὐνιτισμόν, διατηρεῖ δὲ ἐν Βηρυττῷ ὁλόκληρον Ἰησουϊτικὸν Πανεπιστήμιον. Συγχρόνως δὲ διὰ τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καθολικῶν σχολείων τῶν ὑπὸ Ἰησουϊτῶν καὶ ἀδελφῶν τοῦ ἐλέους διευθυνομένων προσπαθεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ συμπάθειαν πρὸς τὸν καθολικισμὸν καὶ ὅπου δυνηθῇ νὰ ἑλκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τέκνα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Ἐν Μακεδονίᾳ ἐργάζεται ὁ καθολικὸς προσηλυτισμὸς ἰδίως παρὰ τοῖς Βουλγάροις. Πρὸ πάντων δὲ οἱ δύο τέλευταῖοι πάπαι Πῖος ὁ Θ΄ καὶ ὁ νῦν παπεύων Λέων ὁ ΙΓ΄ ἔδειξαν ἰδιαίτερον ζῆλον πρὸς προσέλκυσιν τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὴν μετὰ τῆς Ῥώμης ἕνωσιν. Πῖος ὁ Θ΄ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς Παπωσύνης του (1848) ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς ἀνατολῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἥτις ἐγένετο δεκτὴ μετὰ τῆς ἀποστροφῆς, μεθ' ἧς πάντοτε ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀκούουσι τὰς τοιαύτας παπικὰς προσκλήσεις. Ὁ τότε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμος ἀπήντησεν ὡς ἔπρεπε πρὸς τὸν Πῖον, στηλιτεύων τὰς ἀτόπους ἀξιώσεις τῶν παπῶν καὶ τὰς καινοτομίας τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, δι' ὧν αὕτη ἐν τῇ φορᾷ τῶν αἰώνων ἠσχήμισε καὶ ἠλλοίωσε τὸν ἀρχικὸν χριστιανισμὸν τὸν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ σωζόμενον. Ὁ Πῖος ἐν τούτοις ἐπέμενε καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιδιώκων τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀνατολικῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐνδίδων εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ τυχοδιώκτου Πιτζιπιοῦ συνέστησε τὸ 1855 τὴν κληθεῖσαν «χριστιανικὴν ἀνατολικὴν ἑταιρείαν», ἥτις ἀνέλαβε νὰ προπαρασκευάσῃ τὸ ἔδαφος. Ἡ ἑταιρεία μετ' ὀλίγον διελύθη ἄπρακτος, ὁ δὲ Πιτζιπιός, ὁ κύριος μοχλὸς τῆς κινήσεως ἐκείνης, περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν Πῖον. Εἶναι γνωστόν, ὅτι Πῖος ὁ Θ΄ καὶ μικρὸν πρὸ τῆς συγκροτήσεως τῆς Βατικανῆς συνόδου (1870) προσεκάλεσεν ἵνα λάβῃ μέρος εἰς αὐτὴν καὶ τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ϛ΄ μετὰ τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων, ἀλλ' οὗτος γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων τὰς παπικὰς ἀξιώσεις ἀπηξίωσε καὶ νὰ λάβῃ κἂν εἰς χεῖράς του τὴν παρὰ τοῦ παπικοῦ ἀπεσταλμένου ἐγχειριζομένην αὐτῷ ἐπιστολὴν τοῦ πάπα. Καὶ ὅμως ἀρξαμένης τῆς Συνόδου ἐσχηματίσθη καὶ ἰδία ἐπιτροπὴ πρὸς ὑπόδειξιν τῶν ἀναγκαίων μέτρων πρὸς ἕνωσιν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας, ἄνευ ἐννοεῖται, ἀποτελέσματος.

Λέων ὁ ΙΓ΄ λοιπὸν ζητῶν καὶ αὐτὸς νῦν τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀνατολικῶν συνεχίζει κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τὴν παπικὴν παράδοσιν καὶ πράττει ὅ,τι καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ πάπαι ἔπραξαν. Ὁ θερμότερος δὲ ζῆλος, μεθ' οὗ λαλοῦσι σήμερον ἐν Ῥώμῃ περὶ μελετωμένης ὑποταγῆς τῶν ἀνατολικῶν, ἐξηγεῖται ἴσως ἐκ τοῦ ὅτι ὁ παπισμὸς ὑποστὰς καιριώτατα τραύματα ἐν τῇ δύσει ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, αἰσθάνεται εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε τὴν ἀνάγκην νὰ εὕρῃ ἀλλαχοῦ νέον ὑποστήριγμα. Ὁ παπισμὸς ἐν τῇ δύσει προσεβλήθη θανασίμως ὑπὸ τῶν νεωτέρων φιλελευθέρων ἰδεῶν. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀποστροφὴ ἔφθασεν ὡς γνωστὸν ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως παρὰ τῷ ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ Βολταίρου καὶ τῶν Ἐγκυκλοπαιδιστῶν ἐμφορουμένῳ γαλλικῷ λαῷ εἰς τοιοῦτον ὀξύτατον σημεῖον, ὥστε νὰ καταργηθῇ τελείως ὁ χριστιανισμός, νὰ κλεισθῶσιν αἱ ἐκκλησίαι καὶ νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ κλῆρος ἐξ ἁπάσης τῆς Γαλλίας, μόλις δὲ ὁ Ναπολέων ἀπέδωκε πάλιν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τὰ πρῶτα αὐτῆς δικαιώματα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἐν τούτοις μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἐν Γαλλίᾳ ἐπιβλέπεται ὑπὸ τοῦ κράτους μετὰ ὄμματος δυσπίστου· οἱ Ἰησουΐται καὶ τὰ ἄλλα αὐτοὺς ἀκολουθοῦντα μοναχικὰ τάγματα εἶναι ἐκδεδιωγμένοι ἐκ τῆς χώρας ὡς μὴ θελήσαντες νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τοὺς νέους σχολικοὺς νόμους, τὰ δὲ σχολεῖά των ἐκλείσθησαν. ἡ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις διεγράφη ἐκ τῶν προγραμμάτων τῶν δημοσίων σχολείων, εἰσήχθη δὲ καὶ ὁ πολιτικὸς γάμος, ἵνα κατὰ μηδένα λόγον ἡ γαλλικὴ κοινωνία καὶ πολιτεία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς παπικῆς ἐκκλησίας. Ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τοῦ 1872 διὰ τῶν τότε γενομένων ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν νόμων εἰσάγεται ὁμοία ἐχθρικὴ κατάστασις ἀπέναντι τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας· οἱ Ἰησουΐται οἱ πραιτοριανοὶ οὗτοι τοῦ παπισμοῦ ἐκδιώκονται καὶ ἐντεῦθεν· εἰσάγεται ὁ πολιτικὸς γάμος, τὸ δὲ βάπτισμα ἀφίνεται ἐλεύθερον, ἄνευ δηλ. πολιτικῶν συνεπειῶν, τὰ δὲ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ κλήρου καὶ τὰ τοῦ διορισμοῦ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα ὁρίζονται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παραβλάπτωνται τὰ πολιτικὰ συμφέροντα καὶ δικαιώματα τοῦ κράτους. Ἐντεῦθεν αἱ πρὸς τὸν παπισμὸν ἔριδες τῆς Γερμανικῆς κυβερνήσεως, αἵτινες ἔλαβον

Digitized by Google

μὲν ὕφεσίν τινα τελευταῖον ἐπὶ Λέοντος ΙΓ' ἕνεκα τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἠπιότητος καὶ διπλωματικῆς ἐπιδεξιότητος μετὰ τὴν πτῶσιν μάλιστα τοῦ Βίσμαρκ, δὲν ἐξέλιπον ὅμως τελείως, τὸ δὲ καθολικὸν κέντρον ἐν τῷ γερμανικῷ κοινοβουλίῳ ἵσταται πάντοτε ἀπειλητικὸν ἀπέναντι τῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων ἐν ὀνόματι τῶν καθολικῶν συμφερόντων. Ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τῷ 1870 καὶ τῆς καταργήσεως τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα τῆς ἀνακηρύξεως τῆς αἰωνίας πόλεως ὡς πρωτευούσης τῆς μιᾶς Ἰταλίας, ἡ ῥῆξις μεταξὺ ἰταλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ διαμαρτυρομένου παπισμοῦ κατὰ πάντων τούτων τῶν γεγονότων ὡς λῃστρικῆς καὶ ἀσεβοῦς ἁρπαγῆς ἀναπαλλοτριώτων δῆθεν καὶ νομιμωτάτων καὶ κανονικωτάτων δικαιωμάτων αὐτοῦ, εἶναι πλήρης καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἀδιάλλακτος. Εἰς ὁμοίαν σχεδὸν ἐχθρικὴν θέσιν εὑρίσκεται ὁ παπισμὸς νῦν καὶ ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, διοτι παραγνωρίζων τὴν διαφορὰν τῶν καιρῶν καὶ νομίζων ὅτι ὁ κόσμος ζῇ ἔτι ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, δὲν ἐννοεῖ νὰ σεβασθῇ τὰ δικαιώματα τῶν λαῶν καὶ τοὺς νόμους τοὺς θεσπιζομένους ὑπὸ τῶν κοινοβουλίων αὐτῶν τῶν ἐκφραζόντων τὴν κυρίαρχον ἐθνικὴν θέλησιν αὐτῶν, δὲν ἐννοεῖ ἰδίως νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς νέας ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας, ἐφ' ὧν ἑδράζεται τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστὼς τῶν νεωτέρων λαῶν, τὰς ἀρχὰς τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς, τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τῆς τελείας ἰσότητος πάντων ἐνώπιον τῶν νόμων, ἀλλ' ἀξιοῖ πανταχοῦ νὰ ἐπιβάλῃ τὰ προνόμια τοῦ καθολικισμοῦ καὶ νὰ ἔχῃ εἰς χεῖράς του τὴν ἀπεριόριστον καὶ ἀνεξέλεγκτον ἐκπαίδευσιν τῶν λαῶν καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως αὐτῶν, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις νὰ γίνηται ἄνευ τινὸς ἐπιβλέψεως καὶ ἐξελέγξεως τοῦ κράτους, ὡσεὶ ἡ ἐκκλησία ἀπετέλει κράτος ἐν κράτει. Ἡ θέσις τοῦ παπισμοῦ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ὡς βλέπει ἕκαστος, εἶναι δυσχερεστάτη καὶ κρισιμωτάτη. Οἱ Ἰησουῖται ἐν Ῥώμῃ, οἱ κυριώτεροι στηρικταὶ τοῦ παπισμοῦ, ἡ δεξιὰ αὐτοῦ χεὶρ καὶ ἡ κυριωτέρα στρατιὰ ἡ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ προθυμοτάτη, ἐσκέφθησαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ οὕτως πανταχόθεν κλονιζομένου παπισμοῦ νὰ περιβάλωσι τὸν πάπαν διὰ τῆς αἴγλης τοῦ ἀλανθάστου καὶ κατώρθωσαν τοῦτο διὰ τῆς ἐπὶ τέλους μετὰ τὴν ἀντίστασιν μικρᾶς τινος μειονοψηφίας πειθηνίου δειχθείσης Βατικανῆς συνόδου τῷ 1870. Οἱ Ἰησουῖται ἐνόμισαν, ὅτι τοιουτοτρόπως αἱ διαταγαὶ ἀπὸ Ῥώμης, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπαγορεύονται ὑπ' αὐτῶν, θὰ γίνωνται ἀποδεκταὶ τοῦ λοιποῦ παρὰ τῶν καθολικῶν λαῶν μετὰ τυφλοτέρας ὑπακοῆς καὶ οὕτως ὁ παπισμὸς θὰ προσλάβῃ μείζονα δύναμιν. Πάντοτε ὅμως μένει ἡ θέσις τοῦ πάπα πλήρης δυσχερειῶν καὶ κρίσεων καὶ διὰ τοῦτο ἴσως θεωρεῖται ἀναγκαῖον νὰ κερδήσῃ ἀλλαχοῦ, ἀφοῦ ἐν τῇ δύσει ἀπώλεσε τὴν ἄλλοτε δύναμίν του. Δὲν εἶναι διὰ τοῦτο παράδοξον, ὅτι οἱ ἐν Ῥώμῃ δεικνύουσιν νῦν πλειότερον ζῆλον ἢ ἄλλοτε ὑπὲρ ἐνεργείας πρὸς ἐπέκτασιν τῆς παπικῆς δυνάμεως ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἢ πρὸς ἕνωσιν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας, δηλ. ὑποταγὴν τῆς πρώτης ὑπὸ τὴν δευτέραν.

Ἐν δύο ἑπομένοις ἄρθροις θὰ ἐξετάσωμεν διὰ τί τὸ ὄνειρον τοῦτο τῶν παπῶν μένει πάντοτε ἀπραγματοποίητον καὶ διὰ τί οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀπέκρουσαν πάντοτε καὶ ἀποκρούουσι καὶ θὰ ἀποκρούωσιν εἰς ἀεὶ τὴν παρὰ τῶν παπῶν ζητουμένην ταύτην ὑποταγὴν αὐτῶν ὑπὸ τὸ κράτος των.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ[1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

Ἡ ἐπιοῦσα ἦτο προωρισμένη εἰς μέγα εἰς τὸ δάσος κυνηγέσιον, ὅπου ἐζήτησα τὴν ἄδειαν νὰ μὴ ὑπάγω, θέλων νὰ χρησιμοποιήσω μίαν ὅλην ἡμέραν μοναξίας, ὅπως προαγάγω τὴν βραδέως προοδεύουσαν ἱστορικήν μου ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Μονῆς. Οἱ κυνηγοὶ συνῆλθον περὶ μεσημβρίαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πύργου, ἥτις ἀντήχησεν ἐπὶ ὅλον τέταρτον τῆς ὥρας ἐξ ὑλακῶν καὶ σαλπισμάτων μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τῆς θορυβώδους ἐκείνης σπείρας. Ὁ θόρυβος ἐξέλιπε τότε βαθμηδὸν καὶ ἔμεινα τέλος πάντων μόνος καὶ κύριος ἐμαυτοῦ ἐν σιωπῇ καὶ ἡσυχίᾳ, ἣν ἡ σπανιότης τῆς τοιαύτης ἀπολαύσεως καθίστανεν ἔτι γλυκυτέραν.

Κατεγινόμην ἀπό τινων στιγμῶν κύπτων μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ ἡδονῆς ἐπὶ γιγαντιαίου εἰς φύλλον τόμου, ὅτε ἤκουσα κάλπασμα ἵππου ὑπὸ τὴν δενδροστοιχίαν καὶ εὐθὺς ἔπειτα κτύπον πετάλων ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου τῆς αὐλῆς. Ὑποθέσας ὅτι ὁ θόρυβος οὗτος προήρχετο ἐκ κυνηγοῦ βραδύναντος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν συνέντευξιν, ἤρχισα νὰ ἀντιγράφω ἐκ τοῦ ὀγκώδους τόμου τὰ σχετικὰ τοῖς συνεδρίοις τῶν Βενεδεκτίνων χωρία, ὅτε ἐπῆλθε νέα πάλιν καὶ πολὺ τῆς πρώτης σοβαρωτέρα διακοπή, κρουομένης ἤδη τῆς θύρας τῆς βιβλιοθήκης. «*Εἰσέλθετε*», ἔκραξα μετὰ τόνου φωνῆς, ὅστις καθίστανε τὴν λέξιν ταύτην σχεδὸν ταυτόσημον τῷ «*Ἐξέλθετε*». Τοῦτο ὅμως οὐδόλως ἐκώλυσε τὸν κρούοντα νὰ εἰσέλθῃ ἀμέσως. Ἰδὼν πρὸ μικροῦ τὴν κυρίαν Πάλμαν ἡγουμένην τῆς κυνηγετικῆς ἴλης, μεγάλως ἐξεπλάγην βλέπων αἴφνης αὐτὴν ἐνώπιον ἐμοῦ, ἀσκεπῆ τὴν κεφαλήν, τὴν κόμην ἀναδεμένην πρὸς τὰ ὀπίσω, κρατοῦσαν μαστίγιον εἰς τὴν δεξιὰν καὶ τὴν ἄκραν τῆς μακρᾶς αὐτῆς ἱππευτικῆς ἐσθῆτος διὰ τῆς εὐωνύμου. Ἡ ὁρμὴ τοῦ δρόμου ἐφαίνετο καταστήσασα ἔτι ζωηροτέραν τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ βλέμματος αὐτῆς τὴν ὀξύτητα, ἀλλ' ἡ φωνή της ἐφαίνετο ὀλιγώτερον τοῦ συνήθους εὐσταθής, ὅτε μὲ εἶπεν, ἅμα εἰσελθοῦσα — Συγχωρήσατε μὲ τὴν ἐνόχλησιν . . . ἡ κυρία Μαλουὲ δὲν εἶναι ἐδῶ ;

[1] Ἴδε σελ. 70.

Digitized by Google

— Ὄχι, κυρία μου, δὲν εἶναι ἐδῶ, ἀπεκρίθην ἱστάμενος ὄρθιος καὶ ἀκίνητος ὡς στήλη.

— Καὶ δὲν ἠξεύρετε ποῦ εἶναι;

— Ὄχι, κυρία. Ἀλλ' ἂν θέλετε ὑπάγω νὰ τὴν ζητήσω.

— Εὐχαριστῶ... τὴν εὑρίσκω καὶ μόνη μου... μοὶ συνέβη ἓν μικρὸν δυστύχημα...

— Δυστύχημα, κυρία μου;

— Μικρὸν πρᾶγμα... κλαδίον δένδρου ἔσχισε τὸ λωρίον τοῦ πίλου μου καὶ ἔπεσαν τὰ πτερά μου.

— Τὰ γαλανά σας πτερά, κυρία;

— Μάλιστα, τὰ γαλανά μου πτερά, καὶ ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω διὰ νὰ τὰ ράψω... Ἀλλὰ σεῖς, ὡς βλέπω, ἔχετε διάθεσιν νὰ μελετήσετε.

— Μεγίστην, κυρία μου.

— Μήπως ἔχετε σήμερον κατεπείγουσάν τινα ἐργασίαν;

— Ἱκανῶς κατεπείγουσαν.

— Τόσον χειρότερα!

— Διατί;

— Διότι... ἐπεθύμουν... μ' ἦλθε ἡ ἰδέα νὰ σᾶς παρακαλέσω νά με συνοδεύσετε εἰς τὸ δάσος. Ὅταν θ' ἀναχωρήσω οἱ κυνηγοὶ θὰ εἶναι ἤδη ἐκεῖ ... καὶ δὲν δύναμαι νὰ ὑπάγω μόνη... τόσον μακράν...

Ταῦτα ψελλίζουσα, τὰ ἱκανῶς συγκεχυμένα διὰ τοῦ ἄκρου τῶν χειλέων ἡ μικρὰ κόμησσα εἶχεν ὄψιν κρυψίφρονα ἅμα καὶ ταραγμένην, ἥτις ηὔξησε τὸ ἀπὸ τῆς ἀπροσδοκήτου αὐτῆς εἰσόδου κατέχον με αἴσθημα δυσπιστίας.

— Κυρία μου, ἀπεκρίθην, εἶμαι ὄντως δυστυχὴς καὶ θὰ εἶμαι ἀπαρηγόρητος διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ εὐτυχήματος, τὸ ὁποῖον ἔχετε τὴν καλωσύνην νά μοι προσφέρετε, ἀλλὰ πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ ἔχω ἑτοίμην αὔριον τὸ πρωὶ τὴν ἔκθεσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν περιμένει ὁ ὑπουργὸς μετὰ πολλῆς ἀνυπομονησίας.

— Φοβεῖσθε μὴ χάσετε τὴν θέσιν σας;

— Δὲν ἔχω δημοσίαν θέσιν, κυρία μου.

— Τότε ἀφήσατε πρὸς χάριν μου τὸν ὑπουργὸν νὰ περιμένῃ.

— Τοῦτο δὲν γίνεται, κυρία.

Ἡ τελευταία μου ἀπάντησις ἀπήρεσε εἰς τὴν κόμησσαν, ἥτις μοὶ εἶπεν ἀποτόμως: — Τὸ πρᾶγμα καταντᾷ περίεργον!... Πῶς τόσην μόνον ἐπιθυμίαν ἔχετε νά μ' εὐχαριστήσητε;

— Κυρία μου, ἀπεκρίθην τότε οὐχ ἧττον ξηρῶς, εἶμαι ἀπ' ἐναντίας προθυμότατος νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ σᾶς κάμω νὰ κερδίσετε τὸ στοίχημά σας.

Τὸν ὑπαινιγμὸν τοῦτον μετεχειρίσθην κάπως κατὰ τύχην, βασιζόμενος εἰς ἀναμνήσεις τινὰς τῆς χθεσινῆς ἑσπέρας. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπέτυχα τοῦ σκοποῦ· διότι ἡ κυρία Πάλμα ἔγεινε καταπόρφυρος καὶ ψιθυρίσασα ἀσυναρτήτους τινὰς λέξεις ἐξῆλθε ταραγμένη τοῦ σπουδαστηρίου.

Ἡ κατησχυμένη αὐτῆς φυγὴ προὐξένησε δυσάρεστον καὶ εἰς ἐμὲ συγκίνησιν. Οὐδόλως μὲν πιστεύω ὅτι τὸ εἰς τὰς γυναῖκας ὀφειλόμενον σέβας πρέπει νὰ ἦναι τόσον ἀπεριόριστον, ὥστε νὰ ὑποτασσώμεθα ἀγογγύστως εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ξενοτροπίας, ἀνεχόμενοι οἱανδήποτε κατὰ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας ἡμῶν ἐπιβουλήν. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὰ ὅρια τῆς εἰς τοιαύτην περίστασιν ἐπιτρεπομένης εἰς καλῶς ἀναθρεμμένον ἄνδρα ἀμύνης εἶναι στενώτατα, καὶ ἐφοβούμην μὴ ὑπερέβην αὐτὰ ἀπαντήσας ζωηρότερον τοῦ δέοντος εἰς γυναῖκα αὐθάδη μὲν καὶ ἀδιάκριτον, ἀλλὰ καὶ μὴ ἔχουσαν οὐδεμίαν ἄλλην εἰς τὸν κόσμον προστασίαν, πλὴν τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὸ φῦλον αὐτῆς σεβασμοῦ. Ἐνῷ ἠσχολούμην εἰς τοιαύτην τῆς διαγωγῆς μου ἀνάκρισιν, ἤχησαν καὶ πάλιν κτυπήματα εἰς τὴν θύραν τῆς βιβλιοθήκης, ἡ δὲ εἰσελθοῦσα ἦτο ἡ κυρία Μαλουέ, εἰς ἄκρον κἀκείνη συγκινημένη. — «Δέν με λέγετε, εἶπε, τί συνέβη;»

Ἔσπευσα ἀμέσως νὰ διηγηθῶ εἰς αὐτὴν τὰ διατρέξαντα, ἐπαναλαβὼν ἀκριβῶς τὸν μετὰ τῆς κυρίας Πάλμας διάλογόν μου, καὶ πολλὴν μὲν ἐκφράζων μεταμέλειαν διὰ τὴν ζωηρότητά μου, παρατηρῶν ὅμως ὅτι ὄντως ἀκατανόητος ἦτο ἡ πρὸς ἐμὲ συμπεριφορὰ τῆς κυρίας κομήσσης, τῆς δὶς εἰς διάστημα εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν καθιστώσης ἀντικείμενον στοιχήματος ἄνθρωπον, οὐδὲν ἄλλο παρ' αὐτῆς ἀπαιτοῦντα παρὰ μόνον ν' ἀφήσῃ αὐτὸν ἥσυχον.

— Οὐδὲν ἔχω ἐναντίον σας παράπονον, ἔσπευσε ν' ἀποκριθῇ ἡ καλὴ μαρκησία, ἀπὸ μερικὰς μάλιστα ἡμέρας ἐκτιμῶ κατ' ἀξίαν τὴν διαγωγήν σας καὶ τὴν ἰδικήν της. Ἡ θέσις ἐν τούτοις εἶναι δυσάρεστος. Ἡ πτωχὴ κόμησσα ἦλθε νὰ ῥιφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας μου, κλαίουσα καὶ ἰσχυριζομένη ὅτι τὴν μετεχειρίσθητε ὡς γυναῖκα τοῦ δρόμου.

Διεμαρτυρήθην ἐντόνως ἀνακράζων — «Κυρία μου, κατὰ λέξιν σᾶς ἐπανέλαβα ὅσα εἶπον».

— Δὲν πρόκειται περὶ τῶν λόγων σας, ἀλλ' ἴσως ὁ τρόπος σας... Κύριε Γεώργιε, δώσατέ μοι τὴν ἄδειαν νὰ ἐξηγηθῶ ἄνευ ἐπιφυλάξεως. Μήπως φοβῆσθε νὰ ἐρωτευθῆτε τὴν κυρίαν Πάλμαν;

— Καθόλου, κυρία μου.

— Μήπως ἐπιθυμῆτε νὰ σᾶς ἀγαπήσῃ ἐκείνη;

— Οὐδὲ τοῦτο, σᾶς ὁρκίζομαι.

— Τότε κάμετέ με μίαν χάριν. Ἀφήσατε σήμερον κατὰ μέρος τὸ φιλότιμον καὶ συνοδεύσατε τὴν κυρίαν Πάλμαν εἰς τὸ κυνήγιον.

— Τί λέγετε, κυρία μου!

— Ἡ συμβουλὴ σᾶς φαίνεται παράδοξος· πιστεύσατε ὅμως ὅτι αὐτὴ εἶναι προϊὸν ὡρίμου σκέψεως. Ἡ ψυχρότης, τὴν ὁποίαν δεικνύετε εἰς τὴν κόμησσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ τοιαύτη ἀντίστασις εἶναι ὅλως ἀσύνηθες καὶ πρωτοφανὲς πρᾶγμα, εἶναι ἡ κυριωτάτη αἰτία τοῦ πείσματος μεθ' οὗ σᾶς καταδιώκει. Ἐνδώσατε λοιπόν, κάμετε τοῦτο πρὸς χάριν μου.

— Σπουδαίως, πιστεύετε, κυρία μου...

— Πιστεύω, ἀπεκρίθη γελῶσα ἡ ἀγαθὴ γραῖα. καὶ μὴ σᾶς κακοφανῇ τοῦτο, ὅτι θέλετε παύσει θεωρούμενος ὑπ' αὐτῆς ὡς ἀνώτερος τῶν ἄλλων, ἅμα ὑποταχθῆτε εἰς τὸν κοινὸν ζυγόν.

— Οἱ λόγοι σας, κυρία μου, μοὶ προξενοῦσι πολλὴν ἀπορίαν. Οὐδέποτε ἐφαντάσθην νἀποδώσω τὰς ἐνοχλήσεις τῆς κυρίας Πάλμας, εἰς αἴσθημα οὕτω κολακευτικὸν διὰ τὴν φιλοτιμίαν μου.

Digitized by Google

— Καὶ εἴχετε πληρέστατα δίκαιον, ἔσπευσε νὰ προσθέσῃ ἡ μαρκησία. Μέχρι τοῦδε οὐδὲν τοιοῦτο ὑπάρχει, δόξα τῷ Θεῷ. Ὑπάρχει μόνον κίνδυνος νὰ καταντήσῃ ἐκεῖ τὸ πρᾶγμα, καὶ τοῦτο ὡς τίμιος ἄνθρωπος δὲν πιστεύω νὰ τὸ εὔχεσθε, ἀφοῦ δὲν τὴν θέλετε.

— Εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀκολουθήσω τὴν συμβουλήν σας. Ὑπάγω ἀμέσως νὰ ζητήσω τὴν μάστιγά μου. Μένει μόνον νὰ ἴδωμεν πῶς θὰ δεχθῇ ἡ κυρία Πάλμα τὴν τοσοῦτον βραδύνασαν προθυμίαν μου.

— Θὰ τὴν δεχθῇ εὐχαρίστως, ἂν προσφέρετε αὐτὴν μετὰ φιλοφροσύνης, ἀπήντησεν ἡ μαρκησία τείνουσά μοι τὴν χεῖρα, ἣν ἠσπάσθην μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἴσης εὐγνωμοσύνης.

Ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν ἐν κυνηγετικῇ στολῇ, εὗρον τὴν κυρίαν Πάλμαν ἐπὶ ἕδρας παρὰ τὴν ἑστίαν, ἐρυθροὺς ἔτι ἔχουσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καταγινομένην εἰς προσήλωσιν τῶν πτερῶν τοῦ πίλου της.

— Κυρία μου, τῇ εἶπον, τόσον κατάκαρδα ἐλυπήθην ὅτι σᾶς δυσηρέστησα, ὥστε ᾐσθάνθην τὴν ἀνάγκην νὰ σᾶς ζητήσω ἀμέσως συγγνώμην διὰ τὸν ἀσυγχώρητόν μου τρόπον. Εἶμαι ἤδη εἰς τὰς διαταγάς σας. Ἂν ἀποποιηθῆτε τὴν προσφοράν μου, θέλετε μοὶ ἐπιβάλει τιμωρίαν δικαιοτάτην μέν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σφάλματός μου βαρυτέραν.

Ἡ κυρία Πάλμα προσέχουσα μᾶλλον εἰς τὴν συγκίνησιν τῆς φωνῆς μου ἢ τὴν διπλωματικὴν ἔμφασιν τῆς φράσεως, ἤγειρε τὸ βλέμμα ἐπ' ἐμέ, ἤνοιξε τὰ χείλη, δὲν εἶπε τίποτε καὶ μοὶ ἔτεινεν ἐπὶ τέλους μετά τινος συστολῆς τὴν χεῖρα, ἣν ἔσπευσα νὰ δεχθῶ μεταξὺ τῶν ἰδικῶν μου. Μεταχειρισθεῖσα τότε τὸ στήριγμα τοῦτο ὅπως ὀρθωθῇ ἀνεπήδησεν ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Μετά τινας δὲ στιγμὰς ἐξηρχόμεθα ἔφιπποι τοῦ πύργου.

Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς δενδροστοιχίας δὲν ἀντηλλάξαμεν οὐδὲ λέξιν, καίτοι κάλλιστα ᾐσθανόμην πόσον ἡ σιωπὴ αὕτη ἦτο ἐκ μέρους μου ἄτοπος καὶ γελοία· ἀλλ', ὡς πολλάκις συμβαίνει καθ' ἣν ὥραν ἔχει τις ἀνάγκην εὐγλωττίας, ἔπασχα στείρωσιν πνεύματος ἀκατάβλητον, μάτην ἀναζητῶν εὐπρόσωπον εἰσαγωγικὴν φράσιν καὶ αἰσθανόμενος αὐξάνουσαν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν στενοχωρίαν μου. Πλὴν δὲ τούτου ἐβασανιζόμην ὑπὸ σκέψεων ὅλως νέων, τὰς ὁποίας εἶχον ἐξεγείρει αἱ εἰσηγήσεις τῆς κυρίας Μαλουέ, καὶ ἐζήτουν νὰ μαντεύσω κατὰ πόσον αὗται ἦσαν βάσιμοι καὶ ἄν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἦσαν πράγματι φρόνιμοι αἱ συμβουλαὶ τῆς καλῆς μαρκησίας. Ἐνθυμούμενος τὴν ζωηρότητα, τὸ πεῖσμα καὶ τὴν ἀλαζόνα ἰδιοτροπίαν τῆς γυναικός, ἣν ἔβλεπον ἤδη τοσοῦτον καταβλημένην, ἐκυριευόμην ὁ ἴδιος ὑπό τινος συγκινήσεως καὶ ἀνησυχίας, βλέπων μὲν πάντοτε χαίνουσαν τὴν μεταξὺ ἡμῶν ἀνυπέρβλητον ἠθικὴν ἄβυσσον, ἀλλ' αἰσθανόμενος ἐν τούτοις μειουμένην καὶ βαθμηδὸν ἐκλείπουσαν τὴν προτέραν μου ἀντιπάθειαν.

Ἡ κυρία Πάλμα, μὴ δυναμένη νὰ μαντεύσῃ τί ἐσκεπτόμην καὶ στενοχωρουμένη ἐκ τῆς παρατεινομένης σιωπῆς — «Δὲν τρέχομεν ὀλίγον;» μοὶ εἶπεν.

— Ἂς τρέξωμεν, ἀπεκρίθην καὶ εὐθὺς ἠλάσαμεν ἀπὸ ῥυτῆρος, μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπερκειμένου τῆς κοιλάδος τῶν ἐρειπίων λόφου, ὅπου ἠναγκάσθημεν ἑκόντες ἄκοντες νὰ βραδύνωμεν τὸ βῆμα καταβαίνοντες διὰ σκολιᾶς ἀτραποῦ. Ἡ δυσχέρεια τῆς καταβάσεως ἐχρησίμευσεν ἐπί τινας ἀκόμη στιγμὰς ὡς δικαιολογία τῆς ἀφασίας μου, ὅτε ὅμως ἐβαδίσαμεν καὶ πάλιν ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐδάφους, κατενόησα ὅτι ἔπρεπε τέλος πάντων νὰ εἴπω τι καὶ ἡτοιμαζόμην νὰ ἐκστομίσω τετριμμένον τινὰ κοινὸν τύπον. Ἀλλ' εὐτυχῶς μὲ ἐπρόλαβεν ἡ κυρία Πάλμα.

— Ἀκούω, κύριε, ὅτι ἔχετε πολὺ πνεῦμα.

— Περὶ τούτου, κυρία μου, ἀπεκρίθην γελῶν, δύνασθε νὰ κρίνετε ἡ ἰδία.

— Πῶς θέλετε νὰ κρίνω, ἀφοῦ μὲ νομίζετε ὅλως ἀνίκανον πρὸς τοῦτο... Μὴν εἰπῆτε ὄχι! Πᾶσα ἄρνησις εἶναι περιττὴ μετὰ τὸν διάλογον ὃν ἔτυχε ν' ἀκούσω ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἑσπέραν τινά, οὐχὶ πρὸ πολλοῦ...

— Ἡ ἀπάτη μου ὑπῆρξε μεγάλη, ἀλλ' ἡ μετάνοιά μου ἔτι μεγαλειτέρα.

— Καὶ κατὰ τί ἠπατήθητε;

— Καθ' ὅλα νομίζω.

— Νομίζετε; ἄρα δὲν εἶσθε βέβαιος. Ὁμολογήσατε τοὐλάχιστον ὅτι εἶμαι καλή.

— Τοῦτο, κυρία μου, τὸ ὁμολογῶ ἐξ ὅλης καρδίας.

— Καὶ ἐλπίζω ὅτι τὸ πιστεύετε. Οὔτε σεῖς εἶσθε κακός, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ ἐδείξατε μεγάλην κακίαν.

— Ἀδύνατον εἶναι νὰ τὸ ἀρνηθῶ.

— Τί εἴδους ἄνθρωπος εἶσθε λοιπόν; ἐξηκολούθησεν ἡ μικρὰ κόμησσα διὰ τραχυτέρας φωνῆς. Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀκόμη, ὅτι εἶναι ἀληθῆ ὅσα μὲ ἀποδίδουσιν αἱ κακαὶ γλῶσσαι, τίνι δικαιώματι μὲ περιφρονεῖτε; Μήπως εἶσθε σεῖς ἅγιος ἢ αναμορφωτής; Οὐδεμίαν εἴχετέ ποτε ἐρωμένην; Κατὰ τί διαφέρετε τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τῆς σήμερον κοινωνίας, καὶ ποῦ εὕρετε τὸ δικαίωμα τῆς περιφρονήσεως; Ἐξηγηθῆτε, παρακαλῶ.

— Ἂν ἐνόμιζα, κυρία μου, ὅτι ἔχω τοιοῦτο δικαίωμα, ἠδυνάμην ν' ἀπαντήσω ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος ἔλαβέ ποτε τὴν ἰδίαν του διαγωγὴν ὡς κανόνα τῶν κρίσεών του περὶ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐνῷ ζῇ ὁ ἴδιος ὅπως δύναται, κρίνει τὸν πλησίον του μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος, πρὸ πάντων οἱ ἄνδρες, οἵτινες τολμῶσι νὰ κατακρίνωσι τὰς ἀδυναμίας, τὰς ὁποίας προκαλοῦσι καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ὠφελοῦνται. Τοῦτο εὑρίσκω ἐγὼ ἄδικον καὶ μάλιστα γελοῖον. Ἂν δὲ οὕτω σκεπτόμενος ἐπετέθην ἐν τούτοις τόσῳ πικρῶς ἐναντίον σας κατὰ τὸν διάλογον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἔτυχε κακῇ μοίρᾳ νἀκούσετε, καὶ εἶπα εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς ἀντιλογίας πολὺ πλείονα ἢ ὅσα πράγματι ἐφρόνουν, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι σεῖς καὶ ἐγὼ τοσοῦτον διαφέρομεν κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὥστε ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ αἰσθανθῶμεν κατ' ἀλλήλων ἐκ πρώτης ὄψεως εἶδός τι ἐκπλήξεως καὶ ἀντιπαθείας. Ἡ τοιαύτη διάθεσις, ἡ μεταβληθεῖσα ἐξ ὁλοκλήρου, ἅμα κάλλιον σᾶς ἐγνώρισα, μὲ παρέσυρεν εἰς τὰς ἀπερισκέπτους κρίσεις, αἵτινες σᾶς ἐλύπησαν, πολὺ ὅμως ὀλιγώτερον ἢ ἐμέ, ἀφοῦ ἀνεγνώρισα πόσον ἤμην ἄδικος καὶ ἀπατημένος.

[Ἕπεται συνέχεια]

Digitized by Google

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ[1]

"ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ,, ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

§ 3.

Ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ποιήματα τῆς Συλλογῆς εἶναι οἱ Τάφοι τοῦ Κεραμεικοῦ, ὁ Ὕμνος τῆς ζωῆς· ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα, λέγω, γιὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν, τὸ θερμὸ αἴσθημα ποῦ τὸ ζωογονεῖ, τὴν ὡραία καὶ ἀληθινὴν ἀντίθεσι ποῦ προβάλλουν εὐθὺς εἰς τὸ πνεῦμα μας οἱ δύο τίτλοι τοῦ ποιήματος καὶ ὁ θλιβερὸς ἅγιος τόπος, ὅπου ὁ ποιητὴς πηγαίνει νὰ ξεθυμάνῃ τὸν πόθο του τῆς ζωῆς, ὄχι νὰ χύσῃ δάκρυα λύπης·

Γιὰ νὰ χαρῶ τὸν ἥλιο μας καὶ γιὰ νὰ διαλαλήσω
τὴ θεϊκὴ τὴ δόξα του καὶ τῆς ζωῆς τὴ δόξα,
τί θέλω ἐδῶ 'ς τὰ μνήματα κ' ἐδῶ 'ς τὰ συντριμμένα
λείψανα κόσμου παλαιοῦ καὶ κόσμου περασμένου ;

Ζωὴ εἶναι, ἂν συλλάβωμε τὴν ἔννοιά της γενικώτατα, ἡ φυσικὴ φανέρωσις τοῦ θείου εἰς ὅλη τὴν Πλάσι, καὶ ἂν εἰς τὸ ποίημα ὁ χρυσοστέφανος Θεός, ποῦ ἀφίνει 'ς τὰ σωθικὰ τῆς ἀγαπημένης του Γῆς λαῦρα ἀπὸ τὴ λαῦρα του, ἀπὸ τὸ φῶς του φῶς, αἷμα ἀπὸ τὸ αἷμα του, πνοὴ τῆς πνοῆς του, ποῦ ζωντανεύει ἀνθρώπους, δένδρα, ἀγρίμια, ἀνθούς, νερά, βουνά, λιθάρια, καὶ αὐτὰ ὅλα αἰσθάνονται μέσα τους μία φλόγα, μία μέθη, ἕνα βαθὺ ἀνατρίχιασμα, ἕνα πέλαγος ἀγάπης, ποῦ εἶναι τῆς Ζωῆς ἡ ἀγάπη, — ἂν αὐτὸς ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνον ὁ φυσικὸς ἥλιος, ἀλλὰ κ' ἕνα σύμβολο τῆς ψυχῆς καὶ τῆς θείας δυνάμεως, ποῦ φανερόνεται 'ς ὅλη τὴ Φύσι, καθαρώτερα θὰ φανῇ αὐτὴ ἡ πλατύτερη ἔννοια τῆς Ζωῆς. Αὐτὴ ἡ πλατύτερη καὶ ἀκόμη βαθύτερη ἔννοια φανερόνεται 'ς τὰ μάτια τῆς ἐμπνευσμένης ψυχῆς, καὶ αὐτὴ τὴν ξανοίγει καθαρώτερη καὶ πλέον ἀληθινὴ εἰς τὰ ἔργα τῆς Τέχνης καὶ μάλιστα εἰς ἐκεῖνα τὰ ἱερὰ λείψανα περασμένου κόσμου, ποῦ ὅσο παλαιότερα γίνονται, τόσο περισσότερο πλουτίζονται ἀπὸ τ' ἀθάνατα κάλλη τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τοὺς εὐλογημένους ἐρημικοὺς ἐκείνους τάφους τοῦ Κεραμεικοῦ, ἀπὸ ταῖς πελεκηταίς, γεμάταις διάφανη χάρι καὶ ζωὴ ἐκείναις μορφαίς, τρεῖς ἰδέαις προβάλλουν, τρία ἀνθρώπινα πλάσματα, ὅπου ἡ Ζωὴ ἔχει τὴ θειότερή της φανέρωσι, τρεῖς ὡραίαις ψυχαίς ἀρκεταίς νὰ μαγέψουν μὲ τὸ εὐγενικό τους κάλλος, νὰ παραστήσουν τὴν ἀληθινὴ ζωὴ εἰς τὸ θειότερο ἀπὸ τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνδρας, ἡ γυναῖκα, ἡ παρθένα. Τύποι ἀρχαῖοι καὶ οἱ τρεῖς καὶ ὅμως ζωντανοὶ τόσο γιὰ τὴν ψυχὴ ποῦ τοὺς βλέπει, ὥστε νὰ φαίνωνται σχεδὸν σημερινοὶ ἢ καὶ αἰώνιοι, διότι, καθὼς εἶπε ὡραῖα 'ς τὸν Πρόλογό του ὁ ποιητής μας, «τόσο εἶναι 'ς αὐτοὺς ἁρμονικὰ περιπλεγμένα καὶ ταυτισμένα τὸ ἠθικὸ κάλλος καὶ τὸ πλαστικό, ἡ φύσις καὶ τὸ πνεῦμα, ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὥστε φανερόνονται πάντοτε ἀγέραστοι καὶ δὲν φαίνονται καὶ δὲν εἶναι τύποι ὡρισμένου καιροῦ καὶ τόπου καὶ πολιτισμοῦ.» Αὐτοὺς τοὺς τύπους, ἂν καὶ ἡ ἀρχαία Τέχνη τοὺς ἐπαράστησε μὲ ἀσύγκριτη τελειότητα, αἰσθάνεται συχνὰ ὁ νεώτερος ποιητὴς τὴν ἀνάγκη νὰ τοὺς ἀνανεώσῃ πνέοντας μέσα τους τὴ θέρμη τοῦ πόθου του, ἐπειδή, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ὡραῖοι εἰς τὰ ἀθάνατα καλλιτεχνήματα τῶν ἀρχαίων, αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐλαλοῦσαν 'ς ἐμᾶς καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὴ πλέῃ σήμερα ἐπάνω τους κάποια ψυχρότης· ἀλλὰ 'ς τὴν ἀνανέωσι, ἂν ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ἕνας Goethe, χάνεται ἕνα μέρος μεγάλο ἢ σχεδὸν ὅλη ἡ ἀρχαία ἐκείνη ἀκατάρθαστη χάρις, καὶ μόνη ἡ θέρμη τοῦ πόθου ἠμπορεῖ κάπως ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψι. Αὐτῆς τῆς θερμότητος, ποῦ τόσο ὡραιότερη προβάλλει, ὅσο ἁπλούστερη εἶναι καὶ γιὰ τοῦτο ἀληθινώτερη ἡ γλῶσσα τοῦ ποιητοῦ μας, εἶναι ὁ τόπος ἐδῶ ν' ἀνθολογήσωμε κ' ἐμεῖς μὲ συγκίνησι τὰ ἀκόλουθα ζωντανὰ καὶ συμπαθητικώτατα δείγματα.

Δεξίλεως.

Μ' ἀνάθρεψαν τὰ βροντερὰ τραγούδια τοῦ Τυρταίου
κ' ἐτάραξαν τὸν ὕπνο μου τὰ ὄνειρα τοῦ Αἰσχύλου . . .
Κ' ἔλεγα : βάλε μου, Θεά, τρανὴ καρδιὰ 'ς τὰ στήθη,
δῶσε φτερὰ 'ς τὰ πόδια μου καὶ δύναμι 'ς τὰ χέρια
νὰ πάω κ' ἐγὼ ν' ἀγωνισθῶ καὶ νικητὴς νὰ λάμψω
'ς τὸ πήδημα, 'ς τὸ πάλεμα, 'ς τὸ δρόμο, 'ς τὸ λιθάρι·
γιατὶ δὲν εἶναι πιὸ ἀκριβὴ τιμὴ 'ς τὸ παλληκάρι
παρὰ καρδιὰ ἀπὸ σίδερο σὲ φτερωμένο σῶμα.
Κ' ἐγὼ ὀνειρεύθηκα κ' ἐγὼ τῆς δόξας τὴ λαχτάρα·
ἄρχοντας, εἶπα, νὰ ὑψωθῶ καὶ στρατηγὸς νὰ γίνω,
γιὰ τὴν πατρίδα ν' ἀξιωθῶ, νὰ πάω νὰ πολεμήσω !
Καὶ νά ! σαλπίζ' ἡ σάλπιγγα πολεμιστήριον ἦχο.
Θαρρῶ πῶς μέσα μου ἡ καρδιὰ βροντοχτυπάει τοῦ Κόδρου·
τὰ χρόνια μου τὰ εἴκοσι πυρόνονται καὶ βράζουν.
Βοηθᾶτε μ' ἴσκιοι πατρικοὶ τῶν Μαραθωνομάχων !
Σφιχτὰ κρατῶ μὲ τὸ ζερβὶ τὸ χαλινάρι, χύνω
σὰ φλόγα τ' ἄλογο, πετῶ, σκύβω γοργά, τινάζω
τ' ὁλόμακρο κοντάρι μου, κατάστηθα τὸν βρίσκω.
'Σ τὰ πόδια ἐμπρὸς τοῦ ἀλόγου μου κατρακυλάει καὶ πέφτει.
. . . .
Πολέμησα κ' ἐνίκησα κ' ἐγὼ γιὰ τὴν πατρίδα.
Σὲ λίγο ὁ θάνατος ὁρμᾷ κι ἀλύπητα κ' ἐμένα
μὲ παίρνει ἀπὸ τὴν γῆν αὐτὴ μὲ φέρνει 'ς ἄλλον κόσμο.
Δὲ μ' ἔρριξε 'ς τὰ Τάρταρα, δὲ μ' ἄφησε 'ς τὸν Ἅδη·
μακαρισμένο, ἀθάνατο μ' ἀνάστησε γιὰ πάντα
'ς τὰ μαρμαρένια Ἠλύσια, 'ς τὰ Ἠλύσια τῆς Τέχνης.

Ἀγάθωνος Γυνή.

Σπίτι ζεστὸ καὶ δροσερὸ καὶ μ' ἄνθη στολισμένο
καὶ καταφύγιο τῆς τιμῆς καὶ τῆς ζωῆς λιμάνι !
μέσα 'ς ἐσέναν' ἔζησα κρυμμένη, ἀναπαμένη
καὶ κυβερνήτρα καὶ κυρά. Σὲ κάθε χώρισμά σου,
σὲ κάθε τοῖχο καὶ γωνιά, 'ς τὰ πλούσια σου στολίδια,
'ς τὰ πλέον ἁπλά σου πράγματα μοσχοβολάει κι ἀστράφτει
ἡ προκοπὴ ἡ ἀτίμητη, καὶ ἡ προκοπὴ ἡ γυναίκεια.
Καὶ δὲν ἐξήλεψα ποτὲ τὸν κόσμο τὸ μεγάλο,
γιατὶ 'ς τοῦ ἀντρός μου τὸ πλευρὸν εἶχα τὸν κόσμον ὅλο
κλεισμένο μὲς τὸ σπίτι μου, κι' ὁ κόσμος ὅλος εἶχε
γιὰ μένα δυὸ ὀνόματα : ἀγάπη καὶ φροντίδα.

Ἡγησώ.

διαβάτη, ἐμπρός σου στέκει
ἡ νέα παρθένα, τὸ λευκὸ τὸ κρίνον ὁποῦ μόλις
ἀνοίχθη· χέρι ἀνθρώπινο δὲν ἅπλωσε 'ς ἐκεῖνο,
δὲν τὸ εἶδε μάτι ἀνθρώπινο, καὶ τὰ φτερὰ τῆς αὔρας
καὶ τῆς αὐγῆς τὰ δάχτυλα μήτε κ' ἐκεῖνα ἀκόμα
δὲν ἔγγιξαν τὰ φύλλα μου· ἐγὼ εἰμ' ἡ ἁγνὴ παρθένα.
. . . .
Κ' ἐπρόσμενα κ' ἐπρόσμενα πάντα νἄρθῃ μιὰ μέρα
ν' ἀνοίξω σπίτι νὰ γενῶ γυναῖκα καὶ μητέρα.

---

1 Τέλος· Ἴδε σελ. 74.

Digitized by Google

ΤΟ ΚΟΥΝΕΛΑΚΙ

Digitized by Google

Κ' ἔκανα δέησιν ἄφωνη 'ς τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς μου
Φώτισε, μεγαλόχαρη, τὸ γέρο μου πατέρα
νὰ μοῦ διαλέξῃ ἄντρα καλόν, νὰ μώβρῃ ἕν' ἄξιο ταῖρι,
γιατὶ κ' ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς ὁποῦ μὲ πλημμυρίζει
δὲν ἔχει ἀκόμα ἕν' ὄνομα γιὰ μέ, δὲν ἔχει σχῆμα.
Κοιμοῦμαι κ' ἕνα φῶς λευκὸ λευκὸ μὲ περιχύνει,
κι ὁ ὕπνος ἀπ' τὸ φῶς αὐτὸ δὲν ἔπλασεν ἀκόμα
ἕνα πεντάμορφ' ὄνειρο μ' ὁλόχρυσα φτερούγια!
Καὶ νὰ ποῦ πρόβαλε ἡ χρονιὰ καὶ σίμωσεν ἡ ὥρα
νὰ πᾶμε κόραις διαλεχταῖς καὶ ἀρχοντικαῖς παρθέναις,
νὰ πᾶμε νὰ κεντήσουμε τῆς 'Αθηνᾶς τὸν πέπλο . . .
Κεντοῦσα, ἐδούλευα κ' ἐγώ· τὰ δάχτυλά μου ἐτρέμαν,
ἐχτύπαγε ἡ καρδιὰ κι ἀλλοῦ πετοῦσε ὁ λογισμός μου
Ἄ! κι ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ τὸν εἶχα ἐμπρός μου πάντα
τὸν ἄγνωστο ποῦ ἀντίκρυσα μὲ τῆς ψυχῆς τὰ μάτια

. . . .

Κ' ἐγνώρισα τὸν θάνατον ἀντὶ γιὰ τὸν καλό μου!

Ἡ γλυκειὰ συγκίνησις, ποῦ γεννοῦν τὰ δύο ὕστερα εὐγενικώτατα πλάσματα, ποῦ ἂν εἶναι τι νὰ ταράζῃ ἴσως ὀλίγο τὴν ποιητική τους γαλήνη, ἄλλο αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν παρὰ ποῦ θαρρεῖς νὰ ζητοῦν ἕνα ἀκόμη ἀϋλότερο φόρεμα, ὅπως ἦταν συνηθισμένα, φυσικὰ μᾶς φέρνει 'ς τὴ σεμνὴ καὶ γαληνότατη ποίησι τῆς Παράμερης Ζωῆς. Τρυφερὴ καὶ γλυκειά, ἀλλ' ὄχι καὶ ὀλιγώτερο θεία, εἶναι καὶ αὐτὴ ἡ διάθεσις. Ἡ ἥσυχη καὶ σχεδὸν ἐντροπαλὴ χάρις, οἱ ἀγγελικοὶ καὶ γλυκύτατοι πόθοι, ἡ γλῶσσα, τόσο σεμνὴ κι αὐτὴ καὶ γλυκειά, ὅλα ἁρμονικὰ δεμένα κατασταίνουν τὰ ἁπλᾶ τοῦτα τραγούδια Ἑλληνικώτατα κ' ἐκεῖ ἀκόμη ποῦ θαῦρισκες ἴσως ἕναν ἀντίλαλο μιᾶς ξένης ποιήσεως. Ἡ συγκινητικὴ χάρις τῆς ἀγάπης, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ μήτε νὰ πεθάνῃ μακρυὰ ἀπὸ τὸν ποθητό της, ἡ σιγαλινὴ λαλιὰ ποῦ μὲ τὴ δειλή της ἀπόκρισι χύνει τρεμουλιαστὴ μουσικὴ 'ς τὸ σπίτι, ἡ προσευχὴ 'ς τὴν ἁγνὴ θεὰ τῆς 'Αγάπης, ἡ κόρη ποῦ δένει τὰ φτερὰ ποῦ πετοῦσαν 'ς τ' ἄνθη καὶ 'ς τ' ἀστέρια καὶ δείχνει τὴ ζωὴ ὅλη συμμαζωμένη 'ς τὸ μικρὸ περιστεριῶνα τοῦ οἴκου, ὅλ' αὐτά, ποῦ θὰ ἦταν τόσο εὔκολο 'ς ἄλλα χέρια νὰ πέσουν 'ς τὴν ἐπιτήδευσι, ἐδῶ παρουσιάζονται ντυμένα μ' ἕνα φόρεμα τόσο Ἑλληνικό, τόσο ἁγνὸ καὶ φυσικὸ καὶ ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε λαχανιασμένον ἀγῶνα, ὥστε δὲν διστάζομε κάποιαις στροφαῖς καὶ κάποια ὁλόκληρα ᾄσματα νὰ τὰ ὀνομάσωμε 'ς τὸ εἶδος τους τέλεια. Τί χάρις ἁγνὴ ῥέει εἰρηνικὰ 'ς τὸ τελειότερο ἴσως ἀπ' ὅλα, τὸ Χρυσὸ κρεββάτι, ὅπου ἡ ἀβίαστη γλῶσσα, τὸ ἥσυχο κ' ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ τονισμένο μέτρο, τόσο ἁρμονικὰ ταιριάζονται μὲ τὴν ἐσωτερικὴ διάθεσι τῆς ψυχῆς! Καὶ αὐτὴ ἡ ἁγνότης καὶ αὐτὴ ἡ ἀφέλεια τόσο περισσότερο μᾶς ἀρέσουν, ὅσο ἀποδείχνουν ὅτι ἡ ῥητορικὴ καὶ πλαστὴ τάσις τῆς περασμένης γενεᾶς εἰς τὴν ποίησι, δεν ἦταν παρὰ ἕνα πρόσκαιρο παιγνίδι τοῦ πνεύματος, μία κατάστασις, ποῦ, καθὼς ἴσως καὶ 'ς τὰ ἄλλα σφάλματά μας συμβαίνει, δὲν εἶχε θολώσῃ παρὰ μόνον 'ς τὴν ἐπιφάνεια τὴν ψυχή μας.

'Ακολουθῶντας τὸν ποιητή μας 'ς τὰ ***Ὄνειρα***, 'ς τοὺς Ὕμνους τῆς Ὡμορφιᾶς, 'ς τὸν ἐρημικὸ Βράχο τῆς 'Ακροπόλεως, ὅπου μοναχικὸ ἄνθος ἡ ψυχή του, ἀπομακραίνοντας ἀπὸ τὴ ζάλη τοῦ κόσμου, ξεχνᾷ τὴν ψεύτικη φεγγοβολή του μὲς τὴ σκιὰ ποῦ ῥίχνει ἐμπρός του μία ἁπλὴ πέτρα ἀπὸ τ' ἀθάνατα μνημεῖα τοῦ παλαιοῦ κόσμου, καὶ ζῇ μὲς τὰ κάλλη καὶ τὴ ζωντανὴ καὶ αἰώνια γαλήνη τῆς Τέχνης, — 'ς τὸ μαγικό, τὸν ἀλησμόνητο κόσμο τῆς Φαντασίας, ποῦ ἄνοιξε σὲ μίαν ἀθῶα ψυχὴ τὸ πρῶτο παραμύθι τοῦ πάππου καὶ 'ς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου ξαναπροβάλλει μοναχὴ γλυκειὰ στιγμὴ τῆς ζωῆς ποῦ κλεῖ νόημα καὶ ἀλήθεια, — δὲν ἠμποροῦμε νὰ μὴ σταματήσωμε μὲ ξεχωριστὴ συγκίνησι 'ς τὸ Τραγοῦδι τῶν Βουνῶν, ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ποιήματα τῆς Συλλογῆς, τὸ ἀληθινώτερο ἴσως ἀπ' ὅλα, ἂν ἀληθεύει πῶς περιέχει, καθὼς φαίνεται, κ' ἕνα αἴσθημα ἀτομικό. ποῦ μόλις ὅμως ἀστράφτει καὶ σβύνεται πάλι 'ς τὴ Γενικότητα, ὅπου μόνον πρέπει νὰ πνέῃ ἡ ἀληθινὴ ποιητικὴ ψυχή. Ἡ ποιητικὴ φαντασία, ποῦ τὰ φαινόμενα ζωντανεύει καὶ ξανοίγει 'ς αὐτὰ τὴν ψυχή, ποῦ κρύβεται ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἄλλων καὶ αὐτὴ τὴν βγάζει ἔξω καὶ τὴν παρασταίνει ντυμένη μὲ τὸ ἀληθινὸ ἄϋλο πνευματικὸ φόρεμά της, ἀντικρύζοντας καὶ τὰ Ἑλληνικὰ βουνά, αὐτὰ ποῦ κρύβουν γλυκύτερα ἀπὸ τοὺς μοσχομυρισμένους ἀνθοὺς τὰ κλέφτικα τραγούδια, αὐτὰ ποῦ ἔθρεψαν τὴν ἀθάνατη Θεὰ τοῦ Γένους, τὴν Ἐλευθερία, τὰ χαιρετᾷ ὡς τὴν πρώτη καὶ μεγάλη της πατρίδα. Ἡ εὐωδιαῖς, οἱ ἴσκιοι τους, τὰ χιόνια, τὰ γοργὰ νερά τους, τὰ πουλιά, τ' ἀγρίμια, τὰ βοτάνια, ἡ λάμψις τῆς αὐγῆς, ἡ ἀστραπή, τὸ σύγνεφο, ὅλα παίρνουν ἐμπρός της ζωή, καὶ ἡ ψυχὴ ποῦ ἐκλείσθη σὲ κορμὶ μισό, σκυφτό, 'ς ἕν' ἄρρωστο κουφάρι,

κ' ἔχασε τὴν ἀκράτητην ὁρμή,
ὁποῦ τὴν εἶχε ἀπ' τὸ βοριᾶ σας πάρῃ,

ἡ ψυχὴ τὴν αἰσθάνεται καὶ φλέγεται ἀπὸ τὸν πόθο νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴ φυλακή της, νὰ ξαναζήσῃ 'ς τὸν ἐλεύθερον ἐκεῖνον ἀέρα, νὰ ξαναχαρῇ τὸ φῶς ποῦ διψᾷ μὲ ἀχόρταστη δίψα ἡ θεία της φύσις.

Βουνὰ ψηλά, βουνὰ ἰσκιερά, βουνὰ
γεμάτα δύναμι, γεμάτα κάλλη,
Ὢ δῶστε μου ἀπ' τὴ χάρι σας ξανὰ
καὶ κάμετέ με ὅμοιον μὲ σᾶς καὶ πάλι!

Καθὼς ἡ πρώτη ἀχτῖνα τ' οὐρανοῦ
φωτίζει ἐσᾶς πρὶν φωτισθοῦν οἱ κάμποι,
θέλω κ' ἐγὼ μὲς τὸ δικό μου νοῦ
τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ νὰ πρωτολάμπῃ.

'Απὸ τὰ ὕψη θέλω μαγικὸ
τὸν κόσμον ἡ ματιαῖς μου ν' ἀντικρύζουν,
τοῦ κόσμου τὴ βοὴ νὰ μὴ γροικῶ
καὶ πάθη ἀνάξια νὰ μὴ μ' ἐγγίζουν.

Καὶ θέλω οἱ στοχασμοί μου καθαροὶ
νὰ μένουν σὰν τὰ χιόνια 'ς τὴν κορφή σας
καὶ νὰ θυμᾶται πάντα ἡ θλιβερὴ
ψυχή μου πῶς ἐπλάσθηκε ἀδελφή σας.

§ 4.

'Εδιατρέξαμε σχεδὸν ὅλα τὰ κυριώτερα ποιήματα τῆς Συλλογῆς κ' ἐπροσπαθήσαμε νὰ συνάξωμε τὴν ὄχι φτωχή τους οὐσία καὶ νὰ παραστήσωμε τὴν ἁγνή μας ἐντύπωσι. Δὲν θὰ διστάσωμε νὰ ἐπαναλάβωμε πάλι τὸ θερμὸ καὶ ἀληθινὸ αἴσθημα τοῦ λυρικοῦ μας, ἡ ἄπλαστη χάρις τῆς γλώσσας του, ὁ Ἑλληνικώτατος χρωματισμός, κ' ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ὁ

Digitized by Google

ποιητὴς καθαρώτερα φανερόνεται πῶς θέλει νὰ συμπνεύσῃ μὲ τὴν προωδευμένη συνείδησι τῶν μεγάλων ἐθνῶν, μᾶς ὕψωσαν μαγικὰ 'ς ἕναν κόσμο γαλήνης, 'ς ἕναν αἰθέρα ἀτάραχον, ὅπου τὰ ἄσχημα μαυράδια τῆς καθημερινῆς πραγματικῆς μας ζωῆς ἐξέφευγαν, ὅπου γλυκὸ ἐχάραζε πάλι τὸ φῶς τῶν ἐλπίδων τοῦ Μέλλοντος, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ μᾶς ἐπαρουσιάζετο ἀνέγγιχτη ἀκόμη καὶ ἄφθαρτη μέσα 'ς τὸ βάθος της, ἄξια ἀκόμη νὰ αἰσθανθῇ τοὺς εὐγενικώτερους πόθους μιᾶς συνειδήσεως φωτισμένης, νὰ προαισθανθῇ τὸ κάλλος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Γλυκειὰ παρηγορήτρα μᾶς ἐπαρουσιάσθηκε ἡ ποίησις τοῦ κ. Παλαμᾶ μέσα 'ς τὴν ἄζωη τούτη ζωὴ ποῦ χαρακτηρίζει τὰ θλιβερὰ χρόνια ποῦ σήμερα διαβαίνει τὸ ἔθνος, καὶ γι' αὐτὸ ἐθνική, καὶ αὐτὴ ἡ ἐντύπωσίς μας ἦταν ἐκεῖ δυνατώτερη, ὅπου πλέον ἄπλαστος καὶ σεμνότερος ἔτρεχε ὁ λόγος.

Ἀλλὰ σιμὰ εἰς αὐτὸ τὸ φυσικὸ καὶ σχεδὸν ἀθέλητο κίνημα τῆς ψυχῆς, νὰ φανερώσῃ μὲ ἁπλοὺς στίχους αἰσθήματα ἁπλά, παρουσιάζεται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ποιήματα μία ἄλλη προσπάθεια, πολὺ ἀξιοσημείωτη καὶ σημαντική, ποῦ καθαυτὸ νέα δὲν εἶναι, ἀλλὰ νέα ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ, ἂν συλλογισθοῦμε τὸν τυφλὸ πόλεμο ποῦ εὐθὺς μὲ τὴ γέννησί της ἐπροσπάθησε νὰ τὴν πνίξῃ. Ἐννοοῦμε τὴν εὐγενικὴ καὶ ἀληθινὰ ἐθνικώτατη τάσι νὰ ὑψωθῇ ὁ ποιητὴς 'ς τὴν ἀνώτερη σφαῖρα τῆς Τέχνης γιὰ νὰ δώσῃ ἐκεῖθε τὴν ἀληθινὴ μορφὴ καὶ τὸν τύπο τῆς γλώσσας, ποῦ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἄρχισε ἀπὸ καιρὸ ἀνυπόμονα νὰ ποθῇ. Ποία Ἑλληνικὴ καρδιά, ποία ἀληθινὰ φωτισμένη συνείδησις, ἂν βλέπει 'ς ὅλο τὸ φῶς της τὴ σημασία αὐτῆς τῆς ἰδέας, δὲν θὰ συλλογισθῇ εὐθὺς τὸν ἀθάνατο Ποιητὴ τοῦ Πόρφυρα καὶ τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων ; Τὰ ὑψηλά, τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα συντρίμματα, μοναδικὰ ἕως τώρα καὶ ἄφθαστα, μένουν ἐκεῖ, σὰν ἄστρα λαμπρότατα 'ς ἕνα κομμάτι οὐρανοῦ καθαρώτατο ποῦ τ' ἄλλα του μέρη σκεπάζει συγνεφιὰ καὶ κατάχνια, γιὰ νὰ δείξουν τὸ δρόμο ποῦ πρέπει κ' ἐμεῖς μὲ ὅλη τὴ δύναμι τῆς ψυχῆς μας ν' ἀποζητήσωμε. Ὁ αἰσθαντικώτατος ποιητὴς ποῦ ἐτραγούδησε τὴν Αὐγούλα, τὴ Φαρμακωμένη, τὴν Τρελλὴ Μάννα, τὸν Ὕμνο, ποῦ ἐκτύπησε 'ς ταῖς φλογεραῖς σελίδαις τοῦ Διαλόγου μὲ τόση δύναμι τοὺς λογιώτατους τοῦ καιροῦ του, ἀφοῦ ἐπέρασ' ἐκεῖνα τὰ στάδια, ἐνόησε ὅτι ἡ ἀληθινὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔβγῃ παρὰ ἀπὸ τὴν ποιητικὴν ἔμπνευσι, ἂν αὐτὴ αἰσθανθῇ βαθύτατα τὴν ὑψηλή της ἀποστολὴ καὶ ζητήσῃ μ' ἐπιμονὴ τὴν τεχνικὴ τελειότητα, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ὑψηλότατον ἔργον παραιτῶντας κάθε ἀνθρώπινη πάλη, σηκόνοντας τὸ πνεῦμα του ψηλότερα ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα πάθη, κυττάζοντας μὲ ἱλαρώτερο μάτι τὴν ἀδυναμία τῶν ἄλλων, ἀφιερώθηκε μὲ ὅλη τὴ δύναμι τῆς ψυχῆς του. Πῶς καὶ γιατὶ μοναχὴ ἡ Ποίησις ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ τὴ γλῶσσα καὶ νὰ γίνῃ γεννήτρα τῆς μεγάλης πεζογραφίας ; Ἡ ποίησις, καθὼς ὅλαις ἡ τέχναις, εἶναι ἐνσάρκωσις τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ὕλη, καὶ ἡ ὕλη της εἶναι τὰ λόγια καὶ ἡ γλῶσσα. Ἀλλὰ οἱ πνευματικοὶ στοχασμοί, γιὰ νὰ ἔβγῃ ἡ Ποίησις, πρέπει νὰ γίνουν ὅλοι αἴσθημα, πόθος καὶ βαθὺς στεναγμὸς τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς νὰ προβάλουν 'ς τὰ λόγια, καὶ αὐτὰ νὰ χάσουν ὅλο τὸ ὑλικὸ μέρος τους, μεστὰ καὶ εἰς τὰ ἔσχατα μέλη τους ἀπὸ τὸ στοχασμό, ποῦ δὲν εἶναι καθαρὸς στοχασμὸς ἀλλὰ αἴσθημα, ἄϋλα σὰν τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς καὶ εἰς αὐτὸ μόνον διαφορετικὰ ἀπὸ τούτους, ὅτι δὲν εἶναι ἀόριστοι στεναγμοί, ἀλλὰ στοχασμοὶ ὑψωμένοι 'ς τὴν ὑψηλὴ καὶ μαγικὴ σφαῖρα τῆς φαντασίας. Ἂν ὁ ποιητὴς ἐννοήσῃ πολὺ δυνατὰ καὶ βαθύτατα τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν ἔννοια τῆς Τέχνης, δὲν θὰ εἶναι ποτὲ εὐθὺς εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ πλάσμα του, καὶ δὲν θὰ πιστεύῃ πῶς ἀληθινὰ ἐνσάρκωσε τὴν οὐσία του, ἂν ἡ ὕλη του δὲν ἔγινεν ἄϋλη, ἂν δὲν τὴν ἰδῇ ὑψωμένην ἀπὸ τὸ βάρος, ποῦ εἶχε, εἰς τὸν πνευματικώτατον αἰθέρα τῆς Τέχνης, ποῦ ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἡ ὑψηλὴ πνευματικὴ σφαῖρα τῆς φαντασίας. Οὐσία καὶ μορφὴ δὲν χωρίζονται παρὰ μόνον 'ς τὴ σφαῖρα τῆς ἀναλυτικῆς ἐπιστήμης· ὅθεν ὅπου εἰς ταῖς ὡραίαις Τέχναις βλέπεις τὴ μορφὴ ποῦ ἀγκαθόνει, αὐτὸ δὲν εἶναι καθὼς εἰς ταῖς τέχναις τῆς Ὠφελείας ἕνα ἐλάττωμα ποῦ εὔκολα κάποτε σβύνεται μὲ ἐξωτερικὴν ἐργασία, ἀλλὰ εἶναι ἐλάττωμα ὀργανικὸ ποῦ σοῦ φανερόνει ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν αἰσθάνθηκε μ' ὅση δύναμι εἶχε, ἢ δὲν εἶχε τὴ δύναμι νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ τόσο βαθειὰ τὴν οὐσία του ὥστε νὰ προβάλῃ τὸ ἀληθινὸ καλλιτέχνημα. Αὐτὴ ἡ ταὐτισις τῆς οὐσίας καὶ τῆς μορφῆς, ποῦ ἐστάθη τὸ μέγα καύχημα τῶν Ἑλλήνων καὶ τόσο εἶναι δυσκολώτερη 'ς τοὺς νεωτέρους καιρούς, ὅσο πλουσιώτερα καὶ βαθύτερα εἶναι 'ς αὐτοὺς τὰ νοήματα, αὐτὴ ἡ ὄχι κλίσις τῆς οὐσίας πρὸς τὴν ὕλη, ἀλλὰ ὑποταγὴ τῆς ὕλης εἰς τὴ δύναμι τῆς οὐσίας, αὐτή, ποῦ καθαυτὸ δὲν γίνεται παρὰ μόνον 'ς τὴν ποίησι, αὐτὴ εἶναι ποῦ ὑψόνει τὴ γλῶσσα, καὶ γεννᾷ βέβαια καὶ τὴν ἀληθινὴ πεζογραφία, ποῦ τότε πλέον δὲν ἀρμενίζει 'ς τὰ σκοτάδια καὶ 'ς τὴ μαυρίλα, ἀλλὰ βλέπει ἐπάνωθέ της τ' ἀστέρι της.

Μὲ πόσην ἀγαλλίασι τῆς ψυχῆς μας εἴδαμε ἕναν ἀπὸ τοὺς ὡραιότερους στίχους τοῦ Σολωμοῦ, νὰ δώσῃ τὴν ἀφορμὴ καὶ τὸ κίνημα εἰς τοὺς στίχους ποῦ ἐπροσπαθήσαμε νὰ ἐκτιμήσωμε ! Μὲ πόση χαρὰ μέσα 'ς αὐτοὺς τοὺς στίχους εἴδαμε ἀρκετοὺς εἰς τὰ δεκαπεντασύλλαβα ἀνομοιοκατάληκτα μέτρα, μὲ τὴ δυνατὴ καὶ γερή τους κατασκευή, μὲ τὸ σοβαρό τους ρυθμό, περιεκτικοὶ καὶ σφικτοὶ καὶ συχνὰ τολμηροὶ 'ς τὴ γλωσσικὴ διαμόρφωσι, νὰ μαρτυροῦν ὅτι ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ ὅσο δύνεται νὰ μορφώσῃ τὴν πλαστικὴ δύναμί του μελετῶντας τοὺς ἀθάνατους στίχους τοῦ Σολωμοῦ ! Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν στίχων τῆς τελευταίας δεκαετίας του (1) ἀπὸ πνεύματα προικισμένα μὲ τὸ ἀτίμητο

---

(1) Ἀλησμόνητα πρέπει νὰ χαράξουν 'ς τὴ μνήμη τους, ὅσοι ἔχουν τὴν ὡραία φιλοδοξία νὰ δώσουν εἰς τὸ ἔθνος τὴ γλῶσσα, τὸ πολύτιμο ἐκεῖνο παράγγελμα τοῦ κ. Πολυλᾶ· « . . . καὶ εἰς τὸν ἐθνικὸν ποιητή μας θὰ ἔχουν ἕνα νέο παράδειγμα, πολὺ σπάνιον εἰς τὴν ἐποχή μας, ὅτι ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν τελειοποίησι τοῦ ἀρχικοῦ πλάσματος, ὁποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἔμπνευσι, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ μεγάλου νοός, τὸ μόνον ὁποῦ δύναται νὰ ἀθανατίσῃ τὰ συγγράμματα. Προλεγ. Σολωμ. Σελ. νγ'.

Digitized by Google

χάρισμα τῆς ἐμπνεύσεως εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ μέτρο, ποῦ θὰ δείχνῃ τὸ βαθμὸ τῆς προόδου μας εἰς τὰ οὐσιαστικώτατα ζητήματα ποῦ σήμερα μᾶς τονίζουν. Μόνον μὲ τὸ πνεῦμα προσηλωμένο σταθερὰ εἰς αὐτὸ τὸ ἀθάμπωτο φῶς θὰ δυνηθοῦμε καὶ τὰ φυσικὰ κάλλη τῆς λαλιᾶς μας νὰ ξετυλίξωμε καὶ νέα πλούτη νὰ τῆς προσθέσωμε, ἁρμονικὰ χύνοντάς τα μέσα ᾿ς ἐκεῖνα, ὄχι βέβαια κατὰ τὸν κατάψυχρο νόμο μιᾶς γραμματικῆς ποῦ γιὰ τὴ γλῶσσα τῆς Τέχνης εἶναι ἀνύπαρκτη ἀκόμη, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀληθινὸ φῶς ποῦ αὐτὴ ἡ προσήλωσις ἠμπορεῖ νὰ χαρίσῃ ᾿ς τὸ πνεῦμα μας ὥστε ν᾿ ἀνθέξωμε ἀνάμεσα ᾿ς τὰ σκοτάδια καὶ ᾿ς τὴ σύγχυσι ποῦ ἀπ᾿ ὅλα τὰ μέρη μᾶς περικύκλωσε.

Γ. ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

ΣΤΗ ΖΑΚΥΘΟ

Μύριαις εὐχαὶς ᾿ς τὸν ἄπλαστον πατέρα
Κι ἀπ᾿ ἄνθη μύριαις στέλνουμε εὐωδιαίς,
Μὰ θωροῦμε μὲ τρόμο τὸν αἰθέρα
Ν᾿ ἀπαντᾷ μὲ βρονταὶς καὶ μ᾿ ἀστραπαίς.

Θωροῦμε νεκρωμένοι τὴν ἡμέρα
Καὶ περνοῦμε τρισκόταδαις νυχτιαίς,
Ἡ θάλασσα μουγκρίζει μὲ φοβέρα
Κ᾿ ἔχει φριχταὶς ἀγκάλαις ἀνοιχταίς.

Τοῦτο τὸ χῶμα μ᾿ ἄνθη στολισμένο
Ὡσὰν θεριὸ μουγκρίζει τρομερὰ
Καὶ σὰν λιοντάρι σειέται μανιωμένο.

Κ᾿ ἐνῷ τρόμο καὶ θάνατο σκορπᾷ,
Κυττάζουμε μὲ πρόσωπο σβυμένο
Αὐτὴ τὴ φύσι πάντα νὰ γελᾷ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

Η ΖΩΗ ΕΝ ΕΠΑΡΧΙΑι

ΚΑΘΑΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

Αἱ ἐπαρχιακαὶ οἰκίαι σήμερον, αἱ ποιητικαὶ ἐκεῖναι οἰκίαι τῆς παλαιᾶς οἰκοδομικῆς μὲ τὴν ἰδιόρρυθμον στέγην, μὲ τοὺς τέσσαρας ὑψηλούς, γυμνοὺς καὶ ἀξέστους τοίχους των, μὲ τὰς πελωρίας καπνοδόχους των, τὰ μικρά, τὰ στενά, ὡς εἶδος τουφεκίθρας παραθυράκια των, μὲ τὸν νεωτέρας κατασκευῆς ἐξώστην των, ἄρτι προσκολλημένον ἐκεῖ εἰς τὴν τυχοῦσαν θέσιν, καὶ αἰωρούμενον ὡς φωλεὰ ἀμπελουργοῦ ἐπὶ ὑψηλοῦ δένδρου, καὶ φέροντα ἄφθονον ποικιλίαν ἀσπρορρούχων ἐκτεθειμένων εἰς τὸν ἥλιον, μὲ τὰς μακρὰς λόντζας των καταμέστους ἀπὸ παντοειδοῦς προελεύσεως πρασινιζούσας καὶ ἀνθισμένας γάστρας, καὶ μὲ τὰς ὡραίας αὐλάς των, καθαρὰς καὶ ἐκτεινούσας εἰς τὸν ἥλιον τὸ πυκνὸν λιθόστρωμά των, παρ᾿ ὅλας τὰς ἀεννάους περιδιαβάσεις ὁλοκλήρων ποιμνίων ὀρνίθων καὶ ὀρνίθων, καὶ παρὰ τὴν συχνὴν διασκόρπισιν τῶν ἀχύρων τοῦ παρά τινα στύλον τῆς ἀναδενδράδος προσδεδεμένου ὄνου, ἢ ἵππου,—αἱ ἐπαρχιακαὶ οἰκίαι σήμερον δὲν παρέχουν φιλόξενον στέγην εἰς τοὺς οἰκήτοράς των πρὸς γλυκὺν μὲν μεταμεσημβρινὸν ὕπνον, ἂν ὁ ἥλιος τῆς ἡμέρας θωπεύει θαλπερῶς τὰ ὑαλώματα τῶν παραθύρων, πρὸς φρικτὴν δὲ γειτνίασιν τῆς ἀνθρακιᾶς τῆς ἑστίας, ἂν ἡ χιὼν στρώνεται πυκνὴ εἰς τὰς στέγας καὶ εἰς τοὺς δρόμους. Γενικὴ ἀναστάτωσις βασιλεύει ἐκεῖ μέσα, λεπτομερὴς καθαριότης ἐκτελεῖται μὲ ἀκαταπόνητον ἐπιμέλειαν. Αἱ οἰκοκυραὶ ἀπὸ ὄρθρου βαθέος ἔχουν ἀνασκουμπωθῆ ἐπιδοθεῖσαι εἰς τὴν ἔκτακτον ἐργασίαν. Καὶ παρὰ τὴν κατασκευὴν αἴφνης μιᾶς ἀπαραιτήτου λαχανόπηττας καὶ μεγάλης κουλούρας διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ χαλάσουν τὰ κούλουμα ἡ καθαριότης γίνεται ἀκριβής. Τὰ ἔπιπλα σύμπαντα ἐξετέθησαν εἰς τοῦ ἀνέμου τὰς ῥιπάς, τὰ ποδοπατηθέντα ὑπὸ τῆς πυκνῆς συρροῆς τῶν προσωπιδοφόρων κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀπόκρεων χράμια καὶ κιλίμια ἀπὸ πρωίας ἐστάλησαν ἐπὶ τοῦ κάρρου στὸ ῥέμμα ὑπὸ συνοδίαν διπλῶν ὑπηρετριῶν πρὸς πλύσιν, τὰ δωμάτια ὁλόκληρα ἐξεκενώθησαν ἀφεθέντα γυμνά, τὸ ὕδωρ βρασμένον καὶ θερμὸν διαχύνεται εἰς τὰ πατώματα, τὸ σάρωθρον λαβὸν διαστάσεις τεραστίας παρασύρει περιφερόμενον εἰς τὰς ὀροφὰς καὶ τοὺς τοίχους ἀράχνας καὶ σκόνην, τὰ πολυάριθμα πινάκια καὶ μαγειρικὰ σκεύη ἐμπεριέχοντα εἰσέτι λείψανα τῆς νυκτερινῆς εὐωχίας ἐκ πλακούντων καὶ κρεάτων, ἐκκενοῦνται πρὸ πυκνοῦ ἀθροίσματος κυνῶν, οἵτινες κυριολεκτικῶς βρίσκουν τὴν τύχην των σήμερον, καὶ αἱ κηλῖδες, καὶ ὁ κονιορτός, καὶ ἡ ἀκαθαρσία ἀφανίζονται ὑπὸ τῆς εὐλογημένης οἰκοκυρωσύνης, συνοδευούσης τὴν ἡμερησίαν της ἐργασίαν μὲ τὸ γνωστὸν δίστιχον

Βγᾶτε ψύλλοι καὶ κορέοι
νἄμπουν οἱ νοικοκυραῖοι.

Τελείαν κατοχὴν τέλος ὑφίστανται αἱ οἰκίαι σήμερον ἀπὸ τὸ γυναικεῖον φῦλον. Τὸ πᾶν εἰς αὐτὰς δίδεται, τὸ πᾶν εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἀναστάτωσίν των εὑρίσκεται, ἀνδρικὸς πούς δὲν θὰ πατήσῃ τὸ ἔδαφός των καθ᾿ ὅλην τὴν ἡμέραν, ἄλλως δὲ καὶ αἱ ἀνδρικαὶ διαθέσεις σήμερον τρέπονται πρὸς τὴν ἐξοχὴν καὶ πρὸς τὴν γενναίαν σπονδὴν τοῦ οἴνου. Εἰς ὅλην τὴν πόλιν ὀλίγα μαγαζεῖα, ὀλίγα καταστήματα, ἐκτὸς τῶν παντοπωλείων, εἶνε ἀνοικτά, καὶ αὐτὰ ἀκόμη μετὰ τὸ γεῦμα κλείονται. Συρροὴ μεγάλη ἐπικρατεῖ ἰδίως τὴν πρωίαν εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐκεῖ ἀγοράζονται σωρηδὸν τὰ νηστήσιμα τρόφιμα, ἐκεῖ παρουσιάζει τὴν προκλητικὴν ἐμφάνισίν της ἡ ἀρχομένη τεσσαρακοστὴ μὲ τοὺς πελωρίους λέβητας πρὸ τῶν θυρῶν τῶν παντοπωλείων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀναπηδῶσι κοχλάζοντα τὰ ἀπαραίτητα κακοβρασμένα κουκιά, μὲ τὴν κοκκινίζουσαν χροιὰν τοῦ ταραμᾶ, θείᾳ χάριτι ἐμφανιζομένου καὶ πάλιν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῶν ὑπογείων, εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, μὲ τὰ κηρωμένα αὐγοτάραχα, μὲ τὸ λιπαρὸν χαβιάρι, μὲ τοὺς ὀρεκτικοὺς ἀστακούς, μὲ τὰς ζεστὰς φλαγούνας τῶν ἀρτοπωλῶν, μὲ τὴν μακροτάτην παράταξιν τῶν κρομμύων, τῶν σκορόδων καὶ τῶν πράσσων τῶν μανάβηδων, μὲ τὴν ποικιλωτάτην ἐμφάνισιν τῶν θαλασσινῶν, διαχυνόντων ὁλόγυρα τὴν γλυκεῖαν ἀναθυμίασιν τῆς ἅλμης τῆς θαλάσσης. Καὶ ἀπ᾿ ἐκεῖ ἐκκινοῦσιν οἱ πυκνοὶ ὅμιλοι καλῶς ἐφωδιασμένοι, καὶ διασκορπίζονται εἰς τὴν ἐξοχήν, εἰς τὰς ἀμπελοφυτείας, ὅπου ἀνάμεσα εἰς τὴν μακροτάτην γυμνὴν ἔκτασιν τοῦ κοκκινοχώματος ἐγείρει καταστόλιστον τὸν κορμὸν καὶ τοὺς κλάδους της γηραιὰ μυγδαλιά, ποικίλλουσα τὴν γυμνότητα τῆς ἐξοχῆς μὲ τὴν λευκήν, ἢ μὲ τὴν ρο-

Digitized by Google

δαλὴν ἄνθησίν της, εἰς τοὺς πλησιεστέρους λόγκους, εἰς τοὺς γραφικοὺς καὶ μόλις πρασινίζοντας ὑπὸ τὴν πρώτην τῆς ἀνοίξεως θωπείαν λόφους, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν γλαυκὴν καὶ κυματίζουσαν τῆς θαλάσσης ἔκτασιν, προτιμῶντες ἕνα ξηρὸν βράχον ἐρημικῆς ἀκτῆς, παρὰ τὰς ῥίζας τοῦ ὁποίου προσδένουσι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τὸ μικρὸν σκάφος των. Τὰ κούλουμα ἐν ἐπαρχίᾳ δὲν παρουσιάζουσι μεγάλας τοπικὰς διαφοράς. Καταβροχθισμὸς νηστησίμων καὶ ἁλμυρῶν, καὶ ἀκόρεστος πόσις οἴνου. Εἶνε ἡ τελευταία ἀπήχησις τῶν ὀργίων παλαιῶν χρόνων, ἀπήχησις ἐντελὴς καὶ ἀκριβὴς δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὡς πρὸς τὴν ὀξύτητα τῆς μέθης, τὴν χλιδὴν καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν συμποσίων, καίπερ νηστησίμων, καὶ τὴν ἔκφρονα ἔκδοσιν τοῦ ξεφαντώματος. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ εἰς ὅλα τὰ χωρία κατόπιν ὀλίγων συγκρούσεων ποτηρίων, χαρακτηριστικὴ ἕπεται ἡ ἕξις τοῦ νὰ μουντζουρώνωνται καὶ νὰ περικοσμῶνται διὰ στεφάνων ἐκ κρομμύων καὶ λαχανικῶν οἱ διασκεδάζοντες. Καὶ τὸ ἀπαραίτητον αὐτὸ μουντζούρωμα τῶν προσώπων, τὸ τὴν παράφορον θυμηδίαν ἐπιφέρον, συνεπάγεται ἀκαριαῖον τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν κωμαζόντων· θαρρεῖ κανεὶς ὅτι ἡ μέθη δὲν κλονεῖ τόσον τὴν διάνοιαν, δὲν συναρπάζει τόσον τὰς αἰσθήσεις, ὅσον ἡ ἀμαυρὰ καὶ ἄφθονος βαφὴ ἡ ἀμοιβαίως καὶ ἀφειδῶς παρεχομένη εἰς πάντας. Ὁ ὀξὺς ἦχος τοῦ ζ ο υ ρ ν ᾶ, ὁ βαρὺς δοῦπος τοῦ νταουλίου, ὁ κροταλισμὸς τοῦ ντεφιοῦ, τὰ ἐξαρθρωτικὰ ἀπηχήματα τῶν βιολίων καὶ τῶν π α ι γ ν ι δ ι ῶ ν ἐνεργότατον λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ κούλουμα, οἱ χοροὶ καὶ τὰ ᾄσματα καθίστανται ἀπαραίτητος συνέχεια αὐτῶν, καὶ ἡ ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὴν πόλιν περὶ τὴν ἑσπέραν ἐπάνοδος, ἀποτελεῖ πάταγον, ἐπιτεινόμενον ὁλονὲν ὑπὸ τῶν βροντωδῶν ἀπηχήσεων πιστολίων καὶ τουφεκίων, τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐθίμου τῶν ἀπόκρεων εἰς τὰς ἐπαρχίας. Καὶ τὸ ξεφάντωμα διαρκεῖ μέχρι βαθείας νυκτὸς μὲ συχνὰς παρελάσεις ἀπὸ τὰς γειτονίας ἐκείνας, ὅπου κατοικοῦν τὰ εὐμορφότερα μάτια καὶ τὰ γλυκύτερα χείλη, μέχρι πρωίας ἀκόμη, καὶ πολὺ συχνὰ μέχρι τῆς ἑπομένης νυκτός, ὁπότε πλέον βαρεῖα καὶ ἀμείλικτος ἐπέρχεται ἡ σκιὰ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

ΕΠΑΡΧΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Διὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου.

Περίεργον λείψανον τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου μέλλει νὰ ἐπιδειχθῇ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Σικάγου ὑπὸ μιᾶς τῶν τηλεγραφικῶν ἑταιριῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἤτοι ἡ ἀρχέτυπος συσκευὴ ἡ χρησιμεύσασα πρὸς τοποθέτησιν τοῦ πρώτου ὑπογείου τηλεγραφικοῦ σύρματος τοῦ Μόρς. Τὸ σύρμα τοῦτο ἐτέθη τὸ πρῶτον ἐξ Οὐασιγκτῶνος εἰς Βαλτιμόρην, καὶ ἡ πρὸς τοποθέτησιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἐδάφει συσκευὴ συνίσταται ἐκ βαρέος ἀρότρου μετὰ μαγγάνου ὄπισθεν φέροντος τὸ σύρμα· οὕτως ἡ αὔλαξ ἐσκάπτετο διὰ τοῦ ἀρότρου, τὸ σύρμα ἐνετίθετο ἐν αὐτῇ, καὶ πάλιν ἐκαλύπτετο καθ' ὅσον τὸ ἄροτρον προέβαινεν εἰς τὴν ὁδόν του. Ταχέως εὑρέθη ὅτι ἡ εἰς τὴν γῆν πρόσχωσις ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἄλλο σύστημα ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ, καὶ οὕτω κατέστησαν γενικὰ τὰ ὑπεράνω τῆς γῆς σύρματα. Τὸ λείψανον τοῦτο τῶν παρελθόντων χρόνων μέλλει νὰ ἐκτεθῇ ἐν μορφῇ ἐντελεστάτῃ μὲ κήρινα ἀγάλματα παριστῶντα τὸν ἐφευρέτην Μόρς καὶ τοὺς ἐργάτας του, ἐνῷ δεκαὲξ ὁμοιώματα βοῶν θὰ παριστῶσι τοὺς πάλαι ποτὲ ζευχθέντας, οἱ ὁποῖοι ἔσυραν τὴν μηχανὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Καῦσις νεκρῶν.

Ἡ Γερουσία τοῦ Ἀμβούργου ἐνέκρινε τὰς ἀποφάσεις τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν καῦσιν τῶν νεκρῶν, οὕτως ὥστε δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ αὕτη ἤδη καὶ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν κομιζομένων νεκρῶν.

Τὸ ὅπλον Λεβέλ.

Οἱ Γάλλοι ἀρχίζουσι νὰ προσβλέπωσι μετὰ δυσπιστίας καὶ τὸ περίφημον ὅπλον τοῦ Λεβὲλ καὶ σκέπτονται νὰ εἰσαγάγωσιν ἄλλο ὅπλον μικροτέρας περιμέτρου. Ἡ εἴδησις αὕτη δικαιόνει τὸν γέροντα Βίσμαρκ, ὅστις ἔλεγεν ἐσχάτως ὅτι «ἐπί τινα καιρὸν οὐδεὶς πόλεμος γενήσεται, ἐπειδὴ ὁ ἐξοπλισμὸς ὅλων τῶν ἐθνῶν εἶνε ἐλλιπής, διότι καὶ ἐὰν ὅλοι οἱ στρατοὶ εἶνε ὡπλισμένοι μὲ τὸ νέον ὅπλον δύναται νὰ ἀνακαλυφθῇ ἄλλο καλλίτερον. Ὁ Γάλλος ἐφευρέτης τοῦ τελειοποιηθέντος θανατηφόρου ὅπλου εἶνε ὁ κάλλιστος φίλος τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν». Δυνατὸν νὰ ἔχῃ οὕτως· ἀλλ' αὐτός, ὁ κάλλιστος φίλος τῆς εἰρήνης εἶνε συνάμα καὶ ἐκεῖνος ὅστις ἐν καιρῷ εἰρήνης ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Εὐρώπης, ἐκ τοῦ σώματος τὸ ὑποκάμισον, καὶ τὸ τελευταῖον τεμάχιον ἄρτου ἐκ τοῦ στόματος.

Ἀποτελέσματα διαφόρων ναρκωτικῶν.

Εἰς μίαν ἐκ τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τοῦ Συνεδρίου τῶν χειρουργῶν ἐν Βερολίνῳ, ἀπεφασίσθη ὅπως ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ ἓν ἔτος ἀκόμη ἡ πρὸ δύο ἐτῶν ἀναληφθεῖσα ἔρευνα περὶ τῆς ἰσχύος τῶν διαφόρων ναρκωτικῶν μέσων. Κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ μυστικοσυμβούλου καὶ καθηγητοῦ Γκοῦρλτ, αἱ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος συλλεγεῖσαι ἀνακοινώσεις παρέσχον ἀσυγκρίτως μεγαλήτερον ὑλικὸν τῶν τοῦ προπαρελθόντος ἔτους. Αὗται περιλαμβάνουσι 84605 ναρκώσεις, ὑπὸ 62 διαφόρων παρατηρητῶν σημειωθείσας, καθ' ἃς συνέβησαν 33 θάνατοι. Αἱ τοῦ πρώτου ἔτους περιελάμβανον 24625 ναρκώσεις, ἐν αἷς 6 θάνατοι. Ἐν συνόλῳ λοιπὸν ἡ στατιστικὴ κατέχει 109230 περιστατικὰ μετὰ 39 θανάτων, ἐκ τῶν ὁποίων βεβαίως πολλοὶ μόλις δύνανται νὰ καταλογισθῶσιν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ναρκωτικῶν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ἄλλα αἴτια. Ἐκ τῶν ναρκώσεων εἰς τὸ Χλωριοφόρμιον ὑπάγονται 94133 μετὰ 36 θανάτων, εἰς τὸν Αἰθέρα 8431 ἄνευ οὐδενὸς θανάτου, εἰς μῖγμα Χλωριοφορμίου καὶ Αἰθέρος 2891 μεθ' ἑνὸς θανάτου, εἰς μῖγμα Αἰθέρος καὶ οἰνοπνεύματος 1388 ἄνευ θανάτου, εἰς τὸ Βρωμιοαιθύλιον (αἰθυλοβρωμίδιον) 2179 ἄνευ θανάτου, καὶ τέλος εἰς τὸ νεωστὶ εἰσαχθὲν Πεντάλιον 219 μεθ' ἑνὸς θανάτου. Τὸ θαυμασίως εὐνοϊκὸν ἀποτέλεσμα τῶν δι' αἰθέρος ναρκώσεων μᾶς κάμνει νὰ εὐχώμεθα ὅπως εἰς τὸ μέλλον μεγαλητέρα προσοχὴ δοθῇ ὑπὸ τῶν χειρουργῶν πρὸς αὐτόν. Τὸ ὑπὸ τοῦ Ραοὺλ Πικτέ, τῇ βοηθείᾳ πολὺ ταπεινῆς θερμοκρασίας παραχθὲν κρυσταλλικὸν Χλωριοφόρμιον, τὸ λεγόμενον Παγοχλωριοφόρμιον, μετεχειρίσθησαν εἰς 836 περιπτώσεις, εἰς ἁπάσας μετὰ καλοῦ ἀποτελέσματος. Τὸ Βρωμιαιθύλιον χρησιμεύει εἰς ναρκώσεις μικρᾶς διαρκείας, μέχρι 3 λεπτῶν σχεδόν, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε εὔχρηστον παρὰ τοῖς ὀδοντοϊατροῖς· δὲν εἶνε εὔχρηστον ὅμως εἰς ἐγχειρίσεις αἵτινες προϋποθέτουν χάλασιν τῶν μυῶν. Περὶ τοῦ Πενταλίου λέγεται ὅτι ἐνεργεῖ λίαν ταχέως, καὶ δὲν ἐπιφέρει τινὰ παρεμπίπτοντα δυσάρεστα ἀποτελέσματα τοῦ χλωριοφορμίου. (Ρ'')

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἑώρταζαν αἱ Ἀθῆναι τὴν τελευταίαν Κυριακὴν τῆς Ἀπόκρεω. Ὄχι, δὲν ἦτο ἑορτάσιμος ἡ κίνησις ἐκείνη τοῦ πλήθους ἡ μεταμεσημβρινή, ἐντὸς ἀτμοσφαίρας πνιγηρᾶς, κονιορτώδους, ἄνευ θεάματος, ἄνευ γέλωτος, ἄνευ ὀρέξεως, ἄνευ εὐθυμίας. Αἱ συνήθεις παρελάσεις ἀνουσίων καὶ ἀκόμψων μετημφιεσμένων ἐπέτεινον τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν πλῆξιν, εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι πολὺ θὰ μετενόησαν ὅσοι δὲν ἠκολούθησαν τὸ μέγα ρεῦμα, τὸ διευθυνόμενον εἰς τὸν Πειραιᾶ. Χιλιάδας Ἀθηναίων μετέφερεν εἰς τὴν γείτονα πόλιν ὁ ἀτμός. Ἐκεῖ ἡ Ἀπόκρεως ἐπεδείκνυε τὴν φαιδράν της ὄψιν· ἐκεῖ ἦτο ἡ κίνησις καὶ ἡ ζωή, ὁ γέλως καὶ ἡ διασκέδασις, τὰ κομητᾶτα καὶ οἱ μασκαράδες. Καὶ δὲν ἦτο μὲν τὸ θέαμα ἐξαιρετικὸν καὶ ἄξιον τόσης σπουδῆς, διότι καὶ ὀλίγαι καὶ τετριμμέναι ἦσαν αἱ μασκαράται, αἱ διεκδικήσασαι τὰ βραβεῖα τῶν κομητάτων· ἀλλ' ἦτο τὸ μόνον ἐπὶ τέλους τὸ ὁποῖον εἶχον νἀπολαύσουν οἱ φιλοθεάμονες τῶν δύο πόλεων. Ὥστε οἱ μόνοι Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι διεσκέδασαν τὴν Κυριακήν, ἦσαν ὅσοι κατῆλθον εἰς Πειραιᾶ, — ἐκτὸς ἐὰν ἐξαιρέσωμεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπροτίμησαν νὰ μείνουν εἰς τὰ σπίτια των, ἢ νὰ κάμουν ἐξοχικὸν περίπατον.

✣

Ἀπὸ τὰς μασκαράτας, αἱ ὁποῖαι παρήλασαν πρὸ τοῦ Κομητάτου τοῦ Πειραιῶς, ὡς πρώτη ἐκρίθη ἡ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τὰ δεινὰ τοῦ λαοῦ, παριστῶσα τὸν λαὸν ἀποσκελετωμένον ἐκ τῶν ἐκμυζουσῶν αὐτὸν κακιῶν: τῆς πολυτελείας, τῆς θεσιθηρίας, τῆς δικαιοσύνης, ἥτις ὡς λειτουργεῖ ἐν Ἑλλάδι κατετάχθη καὶ αὐτὴ μεταξὺ τῶν κακιῶν. Καὶ τὴν μὲν εὐφυΐαν τῆς παραστάσεως οὐδεὶς ἠρνήθη, ἀλλὰ τὴν σημασίαν της ἠμφισβήτησεν εἷς τῶν ἀγωνοδικῶν, ἰσχυρισθεὶς ὅτι παριστᾶ μᾶλλον τὴν ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπόρροιαν τῶν διαφόρων κακιῶν. Νομίζομεν ὅτι ἡ ἐξήγησις διερμηνεύει μᾶλλον τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἰδέας τοῦ κ. ἀγωνοδίκου ἢ τὰς τῶν διοργανωτῶν τῆς μασκαράτας, ὅπως γίνεται καὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τόσων ἄλλων συμβόλων ὑπὸ τῶν κριτῶν, ἀποδιδόντων εἰς τοὺς ποιητὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας οὐδέποτε συνέλαβον . . .

Εὐφυὴς ἐπίσης ἐκρίθη καὶ ἡ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Ἔκλειψις τοῦ χαλκοῦ μασκαράτα, παριστῶσα μετὰ πολλῆς τέχνης μέγα δεκάλεπτον ἐν εἴδει σελήνης ἠρέμα ἐκλειπούσης.

✣

Καὶ ἐπῆλθεν ἡ ἑσπέρα μελαγχολικὴ καὶ περίλυπος. Ἤρχισε νὰ βρέχῃ, κατ' ἀρχὰς ὀλίγον κατόπιν σφοδρῶς. Αἱ ὁδοὶ ἠρημώθησαν. Τίποτε δὲν ἐπρόδιδε τὸ ἐπίσημον καὶ φαιδρὸν τῆς ἑσπέρας ἐκείνης καὶ τῆς νυκτός. Οὔτε πυραὶ ρητίνης, οὔτε κρότοι τυμπάνων καὶ ἦχοι αὐλῶν. Εἰς τὰς οἰκίας ἐχόρευον καὶ ἐδέχοντο μασκαράδες. Ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ καιροῦ ἡ κίνησίς των ἦτο ἠλαττωμένη ἐπαισθητῶς, ἀπέμενον δὲ αἱ αἴθουσαι ὡσεπιτοπλεῖστον ψυχραί, ἄνευ ζωηρότητος, ἄνευ κόσμου, συνωστιζομένου περὶ τοὺς εὐφυεῖς μετημφιεσμένους, τοὺς σκορπίζοντας ὑπὸ τὸ προσωπεῖον, διὰ τῆς ἠλλοιωμένης φωνῆς των, τὸν γέλωτα, τὸ πείραγμα καὶ ἐνίοτε τὸ σκάνδαλον . . .

✣

Καὶ ἀνέτειλεν ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, — ἡ τελευταία τῶν Ἀποκρέω — μὲ κυανοῦν οὐρανὸν μὲ καθαρὸν ἥλιον, ὡραία καὶ θερμή. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ πλήξαντες τὴν προτεραίαν, ἐξεθύμαναν μὲ τὰ κούλουμα καὶ ἐξεχύθησαν εἰς τὰς ἐξοχάς, ὅπου ἐτίμησαν τὰς πολυτελεῖς ἢ τὰς λιτὰς τραπέζας, τὰς προσκαίρως στρωθείσας ἢ μὲ προετοιμασίαν παρατεθείσας, περὶ τὰς ὁποίας δὲν ἐβράδυνε νἀναπτυχθῇ εὐθυμία, πᾶν ἄλλο ἢ σαρακοστιανὴ καὶ εὐσεβής. Καὶ ἔρρεεν ὁ ρητινίτης καὶ ἀντήχει τὸ ᾆσμα μέχρις ἑσπέρας καὶ ἐκρατύνετο ἡ γνώμη τοῦ παρακολουθοῦντος τὴν ἀνθρωπίνην κίνησιν ἀπὸ σκοπιᾶς ἐρήμου καὶ πιστεύοντος ὅτι ὅλα τὰ ἐγκόσμια ἓν ὄνειρον εἶνε, μία πλάνη καὶ μία παρῳδία . . .

✣

Πρό τινων ἡμερῶν ἀπέναντι τοῦ Παλαιοῦ Στρατοδικείου τῆς συνοικίας Πλάκας ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῇ γάμος. Τὰ πάντα εἶχον καλῶς ἑτοιμασθῆ καὶ πολλοὶ προσκεκλημένοι εἶχον μεταβῆ, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὸ μυστήριον. Ὁ γαμβρὸς μετέβη εἰς τὸν Μητροπολίτην, ὅπως λάβῃ τὴν ἄδειαν τοῦ γάμου. Κατὰ κακὴν ὅμως τύχην ἐνεφανίσθη ἐκεῖ καὶ ἡ πρὸ δεκαοκταετίας ἐγκαταλελειμμένη σύζυγος τοῦ γαμβροῦ, ἥτις διεμαρτυρήθη ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου, ὅτι οὗτος δὲν ἔχει διαζύγιον. Ὁ Μητροπολίτης δικαίως ἠρνήθη νὰ δώσῃ ἄδειαν εἰς τὸν μελλόνυμφον καὶ οὕτως ἔμειναν καὶ οἱ δύο εἰς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ. Οἱ προσκεκλημένοι τότε ἀνεχώρησαν συλλυπηθέντες τοὺς ἀνυμφεύτους διὰ τὸ ἀπροσδόκητον δυστύχημα. Τὴν προῖκα ὁ γαμβρὸς εἶχε λάβει ἀπὸ τῆς προτεραίας. Οἱ μελλόνυμφοι ἀνήκουσιν εἰς καλὰς οἰκογενείας τῆς πόλεως.

✣

Ἀπόκρεως λωποδύτου.

Στρατιώτης τοῦ πυροβολικοῦ, μεταβὰς πρωΐαν τινὰ εἴς τι παντοπωλεῖον παρὰ τὴν Νεάπολιν, ἐπαρουσίασεν εἰς τὸν καταστηματάρχην τὴν ἑξῆς σημείωσιν:

«Δός, σὲ παρακαλῶ, εἰς τὸν στρατιώτην μου, 3 ὀκάδες καφὲ καὶ 3 ὀκάδες ζάχαριν.

Μαστραπᾶς
Συνταγματάρχης».

Καὶ ἡτοίμασε μὲν ὁ παντοπώλης τὰ ζητούμενα, ἀλλ' ὄχι καὶ χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ ἀπάτην καὶ νὰ στείλῃ μαζὶ μὲ τὸν στρατιώτην καὶ τὸν ὑπηρέτην του, παραγγέλλων εἰς αὐτὸν νὰ μὴ παραδώσῃ τὰ πράγματα, χωρὶς νὰ ἴδῃ τὸν κ. Μαστραπᾶν. Ὁ στρατιώτης ὡδήγησε τὸν ὑπηρέτην εἴς τινα οἰκίαν παρὰ τὰ Πευκάκια, εἰσελθὼν δ' ἔλαβε βιαίως τὰ πράγματα ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ὑπηρέτου καὶ ἔκλεισε πρὸ αὐτοῦ τὴν θύραν ἑρμητικῶς. Ἐκεῖ ἠναγκάσθη ὁ δυστυχὴς ὑπηρέτης νὰ περιμένῃ ἐπὶ πολύ, ἕως οὗ ἀπελπισθεὶς νὰ ἴδῃ τὸν κ. Μαστραπᾶν καὶ ἀκούσας ἀργὰ ὅτι ὁ στρατιώτης ἐξῆλθε δι' ὀπισθίας θύρας καὶ ᾤχετ' ἀπιών, κατηφὴς καὶ λίαν στενοχωρημένος ἐπέστρεψε πρὸς τὸν κύριόν του.

Ὁ στρατιώτης ἦτο λωποδύτης μετημφιεσμένος.

Digitized by Google

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Συνεδρίασις τῆς 30 Ἰανουαρίου.—Πλὴν ἄλλων ἀνακοινώσεων τῶν κ.κ. Τ. Ἀμπελᾶ, Μ. Λάμπρου καὶ Σ. Βάλβη ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης ἐπρότεινε διόρθωσιν τοῦ χωρίου τοῦ Παυσανίου (Α' λα' 3) «τὴν δ' Ἱππίαν Ἀθηνᾶν ὀνομάζουσι καὶ Διόνυσον Μελπόμενον» εἰς «τὴν δ' *Ὑγείαν* Ἀθηνᾶν ὀνομάζουσι καὶ *τὸν* Διόνυσον Μελπόμενον». Ἐπραγματεύθη δ' εἶτα διὰ μακρῶν περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Πρυτανείῳ δικαστηρίου, ἀνασκευάσας καὶ τὰς γενομένας διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις ἐν τῷ 57 κεφαλαίῳ τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας, οὗ τὸ τέλος ἀντί: «ὅταν δὲ μηδεὶς εἰδῇ » τὸν ποιήσαντα τῷ δράσαντι λαγχάνει· δικάζει δ' ὁ βασι- » λεὺς *καὶ* οἱ φιλοβασιλεῖς καὶ τὰς τῶν ἀψύχων καὶ τῶν » ἄλλων ζῴων» διώρθωσεν οὕτω: «ὅταν δὲ μηδεὶς εἰδῇ » τὸν ποιήσαντα τῷ δράσαντι *λαγχάνεται*· δικάζει δ' ὁ βα- » σιλεὺς καὶ οἱ φιλοβασιλεῖς καὶ τὰς τῶν ἀψύχων [*καὶ τῶν* » *ὑποζυγίων*] καὶ τῶν ἄλλων ζῴων». Τὴν δὲ προσθήκην ταύτην ἐδικαιολόγησε στηριζόμενος εἰς χωρίον τι τοῦ Πλάτωνος (Νομ. Θ' σ. 873 ε.)

ΕΚΔΡΟΜΑΙ

Ἡ ἐν Ἀθήναις Γερμανικὴ Σχολὴ παρασκευάζει κατὰ τὸ ἔαρ δύο ἀρχαιολογικὰς ἐκδρομάς, τὴν μίαν εἰς Πελοπόννησον, τὴν ἄλλην εἰς τὰς Κυκλάδας, προσεκλήθησαν δὲ νὰ συμμετάσχωσιν αὐτῶν οἱ βουλόμενοι τῶν ἐν Γερμανίᾳ φιλαρχαίων. Ἡ προθυμία ὑπῆρξε τόση, ὥστε ἤδη ὁ ἀριθμὸς τῶν δυναμένων νὰ συμμετάσχωσι τῆς πρώτης ἐκδρομῆς συνεπληρώθη, ὡς δηλοῖ ἡ *Γενικὴ Ἐφημερὶς* τοῦ Μονάχου. Ὁ πλοῦς εἰς τὰς νήσους θὰ γίνῃ ἐπὶ ἐπίτηδες ναυλωθέντος ἀτμοπλοίου, ἡ δὲ δαπάνη δὲν θὰ ὑπερβαίνῃ τὰς 15 μάρκας καθ' ἑκάστην.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης εὑρέθη ἐσχάτως τυχαίως ὑπὸ χωρικοῦ μαρμαρίνη κεφαλὴ ἀνδρὸς Ῥωμαϊκῆς καλῆς τέχνης. Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Συλλόγου καὶ κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον αὐτοῦ.

ΜΙΚΡΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΤΕΛΟΥΜΕΝΟΙ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς συγγραφήν, ἢ μᾶλλον πρὸς ἔγγραφον διήγησιν δημώδους παραμυθίου, ὑπεβλήθησαν 32 χειρόγραφα, ὧν τὴν κρίσιν ἀνέλαβον εὐμενῶς οἱ κ. κ. Ν. Γ. Πολίτης καὶ Κ. Παλαμᾶς ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Διευθύνσεως τῆς Ἑστίας.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Ἡ ἄνοιξις προσεγγίζει καὶ ὁ χειμὼν παρέρχεται, ἂς ἐκθέσῃ λοιπὸν ἕκαστος δι' ἐπιστολῆς πρὸς φίλον ἀπευθυνομένης τὰς σχετικὰς ἐντυπώσεις του, ἂς περιγράψῃ τὸν τρόπον καθ' ὃν διῆλθε τὰς χιονώδεις καὶ παγερὰς ἡμέρας παρὰ τὴν ἑστίαν, καὶ τὰς καλὰς ἡμέρας εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ παρὰ τὴν ἀκτήν. Ἂς μὴ παραλίπῃ νὰ συνδέσῃ καὶ τὰ τοπικὰ ἔθιμα καὶ παραδόσεις καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν λαογραφίαν, ἵνα καταστήσῃ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν καὶ χαρακτηριστικὴν τὴν ἀφήγησιν.

Τὰ χειρόγραφα πρέπει νὰ ληφθῶσιν ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Ἑστίας μέχρι τῆς 10 μαρτίου, θὰ κριθῶσι δὲ ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως καὶ θὰ δοθῇ εἰς τὸ πρωτεῦον ἀμοιβὴ δραχμῶν 25. Θὰ δημοσιευθῶσι δὲ καὶ τοῦτο καὶ τὰ σχετικῶς καλήτερα εἰς τὴν Ἑστίαν.

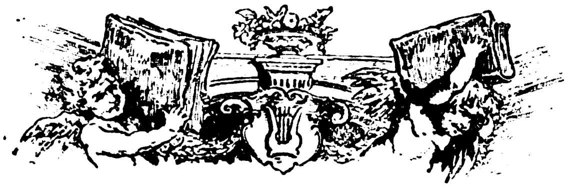

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Δημοσιογραφικοῦ Συλλόγου διοργανοῦται ἔκθεσις περιλαμβάνουσα προσωπογραφίας τῶν δημοσιογράφων καὶ συγγραφέων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἡ ἔναρξις αὐτῆς θὰ γείνῃ εἰς τὰς μεγάλας αἰθούσας τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν.

— Ἐν Βρυξέλλαις ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Καλλιτεχνίας γενήσεται κατὰ τὸν προσεχῆ Ἀπρίλιον διεθνὴς Ἔκθεσις τοῦ Τύπου. Ἐν αὐτῇ θὰ ἐκτεθῶσιν ἀντίτυπα ἐφημερίδων παντὸς τόπου καὶ πάσης ἐποχῆς.

— Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως ἱδρύθη ἕδρα τῆς *νεοελληνικῆς φιλολογίας*, ἔκαμε δ' ἔναρξιν τῶν παραδόσεών του ὡς ὑφηγητὴς αὐτῆς ὁ γνωστὸς ἀρχαιολόγος κ. Κεραμεὺς Παπαδόπουλος. Τοιαύτη ἕδρα ὑπάρχει ἀπὸ πέρυσι καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀδησσοῦ.

— Ὁ κ. Ἀνδρέας Δρόσης φοιτητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, ἐκδίδει προσεχῶς εἰς ἕνα τόμον ἔργα κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν νέων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος, μεταφρασμένα εἰς τὴν ρωσσικήν.

— Εἰς τὴν Γαλλικὴν Βουλὴν ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Δυπουΐ νομοσχέδιον περὶ ἀπονομῆς ἰσοβίου συντάξεως ἐκ φράγκων 6,000 εἰς τὴν χήραν τοῦ Ἐρνέστου Ρενάν.

— Ὁ Ζολᾶ ἐπιμένει νὰ γίνῃ Ἀκαδημαϊκός, μεθ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας ἀποτυχίας. Φρονεῖ ὅτι ἐφ' ὅσον ὑπάρχει Ἀκαδημία εἰς τὴν πατρίδα του, μία ἕδρα ἀνήκει αὐτοδικαίως καὶ εἰς αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ ποκάμῃ νὰ την ζητῇ. Ἤδη ὑποβάλλει τὴν ὑποψηφιότητά του ὡς διάδοχος τοῦ Τζὼν Λεμοάν, ἐδήλωσε δὲ ἀπὸ τοῦδε ὅτι θὰ ἐκτεθῇ καὶ ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ Ρενάν.

— Ἐν Δυσσελδόρφῃ, τῇ γενεθλίῳ πόλει τοῦ Ἐρρίκου Χάϊνε ἐπρόκειτο ν' ἀνιδρυθῇ πρὸς τιμὴν τοῦ μεγίστου τῶν λυρικῶν τῆς Γερμανίας μνημεῖον ἐπὶ γηπέδου, τὸ ὁποῖον εἶχε παραχωρήσει τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ συστηθεῖσαν Ἐπιτροπήν. Ἀλλ' ἤδη πρὸς μέγα φιλολογικὸν σκάνδαλον, τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἐδήλωσεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ὅτι ὄχι μόνον τὴν περὶ παραχωρήσεως ἀπόφασίν του ἀποκρούει ἀλλ' ὅτι ἀκόμη ἔχει σκοπὸν νὰ ἀρνηθῇ καὶ πᾶν ἄλλο γήπεδον ἐν τῇ πόλει, τὸ ὁποῖον θὰ ἐζητεῖτο πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ μνημείου. Εἰς τὸ ἀπαγορευτικὸν τοῦτο μέτρον προέβη τὸ Συμβούλιον ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἀναζωπύρωσιν τῶν περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐρρίκου Χάϊνε ζωηρῶν ἐρίδων καὶ παθῶν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπροκάλει ἡ ἀνέγερσις μνημείου πρὸς τιμὴν ποιητοῦ ἔχοντος ἔτι πολλοὺς ἀσπόνδους ἐχθροὺς διὰ τὴν ἀμείλικτον εἰρωνείαν του, τὴν ἀθεΐαν του καὶ τὸν φιλογαλλισμόν του.

— Ὁ Ἀλφόνσος Δωδέ, τοῦ ὁποίου εἶνε γνωστὴ ἡ κατὰ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἀντιπάθεια, ἐδέχθη ἐσχάτως νὰ γίνῃ μέλος τῆς ἐν Νίμῃ Ἀκαδημίας, ἀφ' οὗ ἐκεῖ δὲν θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἐκλιπαρήσῃ δι' ἀνιαρῶν ἐπισκέψεων τὴν ψῆφον τῶν ἀκαδημαϊκῶν, οὔτε εἰς ἄλλα ποταπὰ διαβήματα νὰ προβῇ.

— Μετάφρασις τοῦ *Μυστικοῦ τοῦ Διδασκάλου* τοῦ νέου μυθιστορήματος τοῦ Σεμβουλιὲ ἄρχεται δημοσιευομένη ἐν ἐπιφυλλίδι τῆς *Ἐφημερίδος*.

Ἐπιστημονικά.

Ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἐστάλη εἰς τὴν ἀστρονομικὴν Ἑταιρείαν τοῦ Λονδίνου δεῖγμα φωτογραφίας παριστώσης τμῆμα οὐρανοῦ, ἐν ᾧ διὰ τοῦ μικροσκοπίου δύνανται νὰ μετρηθῶσι 50,000 ἀστέρων διαφόρων μεγεθῶν. Ἡ πλὰξ ἐξετέθη ἐπὶ τρίωρον ἡ δὲ συσκευὴ ἐκανονίσθη δι' ὡρολογίου.

Digitized by Google

— Ἄγγλος ὀφθαλμίατρος τοῦ ναυτικοῦ, ὁ δόκτωρ Μπίκερτων, ἐξέδωκεν ἐσχάτως βιβλίον δι' οὗ πειρᾶται νἀποδείξῃ ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ναυαγίων, συγκρούσεων καὶ λοιπῶν θαλασσίων δυστυχημάτων ὀφείλονται εἰς τὴν ἐλαττωματικὴν ὅρασιν πολλῶν ναυτῶν. Ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνει ὅτι εἶνε ἀνάγκη συντόνου ὀφθαλμικῆς θεραπείας διὰ τὰ πληρώματα.

Καλλιτεχνικά.

Καλλιτεχνικὴ ἔκθεσις ὀργανοῦται ἀπὸ τοῦδε διὰ τὸ θέρος τοῦ 1894 ἐν Δρέσδῃ, ὡς τόπος δὲ ὡρίσθη τὸ νεόδμητον μέγαρον τῆς Ἀκαδημίας τῶν τεχνῶν.

— Ὁ γνωστὸς τεχνοκρίτης καὶ παλαιὸς δημοσιογράφος κ. Γ. Μαυρογιάννης ἀγγέλλει ἔργον πολύτιμον καὶ μοναδικόν, μελέτην ἐπὶ τῆς «Βυζαντινῆς τέχνης καὶ τῶν Βυζαντινῶν καλλιτεχνῶν». Τὸ ἔργον θὰ συνίσταται ἐξ 20 τυπογραφικῶν φύλλων, θὰ πραγματεύεται δὲ διὰ μακρῶν ὅλας τὰς φάσεις τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς, μέρος τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἡ Βυζαντινὴ λεγομένη τέχνη. Πλῆθος εἰκόνων ἐκ τῶν πρωτοτύπων ληφθεισῶν θὰ χρησιμεύωσιν εἰς ἐπεξήγησιν τοῦ κειμένου.

— Ὁ γνωστὸς ἀμερικανὸς ἑκατομμυριοῦχος Βάνδερβιλτ ἐδώρησεν εἰς τὴν ἐν Ὑόρκῃ Ἑταιρίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν ὁλόκληρον τὴν πινακοθήκην του δι' ἣν ἐδαπάνησε 4 ἑκατομμύρια δολλάρια.

Θεατρικά.

Παρεστάθη ἐσχάτως εἰς τὸ *Ἐλεύθερον* Θέατρον τῶν Παρισίων ἡ *Δεσποινὶς Ἰουλία* δρᾶμα τοῦ Σουηδοῦ δραματουργοῦ Αὐγούστου Στρίνδβεργ. Καὶ τὸ κοινὸν καὶ ἡ κριτικὴ ἀπεφάνθησαν δυσμενῶς περὶ τοῦ ἔργου τούτου, τὸ ὁποῖον ἄλλως εἶνε ἐκ τῶν θρασυτάτων προϊόντων τῆς πραγματικῆς σχολῆς, μόνον δέ τινες ἐκ τῶν νέων Γάλλων συγγραφέων καὶ δημοσιογράφων ἀπεδέχθησαν ἐνθουσιωδῶς καὶ ἀπεκάλεσαν ἀριστούργημα τὸ ξενότροπον δρᾶμα.

— Τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας ἀνὰ τὸν μουσικὸν κόσμον εἶνε ὁ **Φάλσταφ**, τὸ νέον τρίπρακτον λυρικὸν μελοδραμάτιον τοῦ Βέρδη, δοθὲν μετὰ θριαμβευτικῆς ἐπιτυχίας διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς *Σκάλας* τοῦ Μιλάνου. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου ἐλήφθη ἐκ τῆς γνωστῆς κωμῳδίας τοῦ Σαίξπηρ, τὴν ὁποίαν ὁ Μπόϊτο, ὁ συνθέτης τοῦ κειμένου, ἐτροποποίησεν ὀλίγον ἀποκόψας ἐπουσιώδη τινὰ καὶ μεταβαλὼν τὴν σειρὰν τῶν ἐπεισοδίων. Ἡ μουσική του κρίνεται γενικῶς ὡς ἀριστούργημα πλῆρες ἐμπνεύσεως καὶ πρωτοτυπίας, οἷον δὲν ἐπερίμενετο πλέον ἀπὸ τὸν ἔνδοξον μουσικοδιδάσκαλον ὀγδοηκοντούτη, πρώτην ἤδη φορὰν ἐπὶ ζωῆς του ἐπιχειρήσαντα νὰ γράψῃ λυρικὸν μελοδραμάτιον.

— Μικρὸν πρὸ τῆς παραστάσεως τοῦ **Φάλσταφ** ὁ βασιλεὺς Οὐμβέρτος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Βέρδην εἰς Μιλάνον, τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα· «Ἡ βασίλισσα καὶ ἐγώ, μὴ δυνάμενοι νὰ παραστῶμεν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ **Φάλσταφ**, προτρέχομεν διὰ τῶν ἡμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ ἡμετέρου θαυμασμοῦ τῆς χειροκροτήσεως, ἥτις θὰ χαιρετίσῃ μετὰ μικρὸν τὴν νέαν ἐκδήλωσιν μεγαλοφυΐας ἀνεξαντλήτου· Φυλάττοι σε ἡ Πρόνοια ἐπὶ μακρὰ ἔτη πρὸς τιμὴν τῆς τέχνης, πρὸς ἀγαλλίασιν τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, πρὸς ἐγκαύχησιν τῆς εὐγνωμονούσης Ἰταλίας, ἥτις καὶ ἐν ταῖς χαλεπωτάταις τῶν ἡμερῶν ἐκ τῆς δόξης σου ἠρύσθη πατριωτικὰς ἱκανοποιήσεις».

— Πεντακοσίας χιλιάδας δραχμῶν θὰ στοιχίσῃ τὸ νέον θέατρον, τὸ ἀνεγειρόμενον ἐν Κερκύρᾳ ἐπὶ σχεδίου ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος.

— Οἱ *Τρῶες* τοῦ Βερλιὸζ παρεστάθησαν ἐσχάτως μετὰ θριαμβευτικῆς ἐπιτυχίας ἐν τῷ μεγάλῳ Θεάτρῳ τοῦ Μονάχου.

— Νέον δρᾶμα τοῦ Παύλου Λινδάου ὁ *Κωμῳδὸς* παρεστάθη ἐν τῷ Βερολιναίῳ Θεάτρῳ.

— Ὁ *Πλανώμενος Ὀλλανδὸς* τοῦ Βάγνερ ἀνεβιβάσθη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ ἐσχάτως ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῆς Λίλλης.

— Ἡ *Κυρία Χρυσάνθεμον*. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ νέου μελοδράματος τοῦ γάλλου συνθέτου Μεσσαζέρ, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου χαριεστάτου μυθιστορήματος τοῦ Πέτρου Λοτῆ. Τὸ ἔργον παρεστάθη ἐν τῷ Λυρικῷ Θεάτρῳ τῶν Παρισίων μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ
ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

(10) Τίς δύναται νὰ μοῦ ὑποδείξῃ τὸ ἄριστον σύγγραμμα διὰ Σκάκι, γραμμένον εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν;

Σκακιστής.

(11) Πολὺ ἐπεθύμουν νὰ ἀναγνώσω ὀλίγους στίχους τοῦ Ἕλληνος τὴν καταγωγὴν καὶ περιλαλήτου γάλλου ποιητοῦ Jean Moréas, νὰ ἰδῶ τί λογῆς εἶνε.

Περίεργος.

(9) **Ἀπάντησις.** Συνήθως δίδει ὁ κύριος τὸν δεξιὸν βραχίονα εἰς κυρίαν, διότι στηρίζεται καλήτερον ἐπ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ ὀρθότερον εἶνε ὅπου ὑπάρχει συγκέντρωσις κόσμου πολλὴ ἢ ὅπου ὁπωσδήποτε ὁ κύριος δύναται νὰ εὑρεθῇ εἰς ἀνάγκην νὰ περιποιηθῇ ἢ νὰ προστατεύσῃ τὴν κυρίαν, νὰ δίδῃ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἵνα ἔχῃ ἐλεύθερον τὸν δεξιόν. Οἱ ἱππόται ἔδιδον τὸν ἀριστερὸν βραχίονα σχεδὸν πάντοτε.

Μίμης.

Ο ΜΑΝΙΩΔΗΣ ΧΑΡΤΟΠΑΙΚΤΗΣ

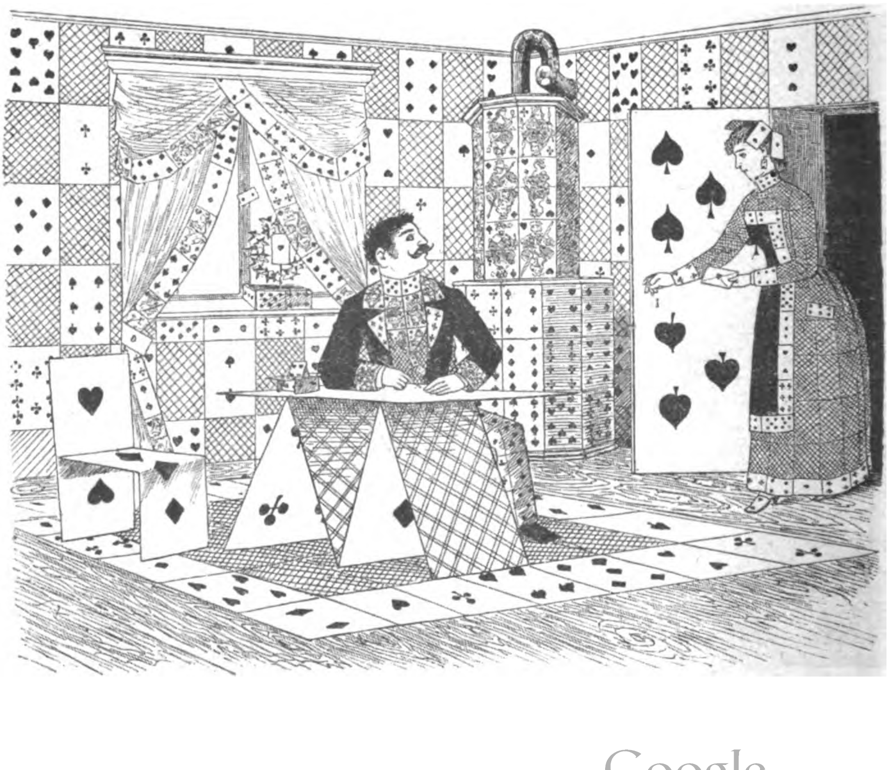

Digitized by Google

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΓΙΑΛΛΙΝΑΣ

Ἐν τῇ στενῇ ὁδῷ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος τῇ ἐκβαλούσῃ εἰς τὴν *Σπιανάδαν* τῆς Κερκύρας, εὑρίσκεται τὸ σπουδαστήριον τοῦ Ἀγγέλου Γιαλλινᾶ. Τὸ σπουδαστήριον τοῦτο εἶνε μικρὰ αἴθουσα, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐν θελγούσῃ ἀκαταστασίᾳ ζωγραφικοὶ ὀκρίβαντες, λευκώματα, ἀρχαῖαι ὑδρίαι, εἰκόνες ἀνηρτημέναι ἐπὶ τῶν τοίχων, παλαιὰ τουρκικὰ ὑφάσματα, ἄνθη ἀπεξηραμμένα· διάφοροι ἀναμνήσεις τῶν μερῶν, τὰ ὁποῖα διῆλθεν ὁ καλλιτέχνης, φωτογραφίαι ὡραίων γυναικῶν, ὧν τὰς μικρὰς χεῖρας ὡδήγησεν εἰς τὴν τέχνην ὁ Γιαλλινᾶς, θύραι ζωγραφηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ἐδῶ μία ἰσπανικὴ κιθάρα, ἐκεῖ ἓν ἀρχαῖον ξίφος, καὶ ἴσως ἂν ἀνακατεύσῃς κυλίνδρους τινὰς ἐρριμμένους εἴς τινα γωνίαν, δὲν εἶνε παράδοξον νὰ ἀνακαλύψῃς ἀρχαῖα οἰκογενειακά του ἔγγραφα. Ἰδοὺ τί εἶνε τὸ σπουδαστήριον τοῦτο. Ἐκεῖ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐσυναζόμεθα ὀλίγοι φίλοι, ἐκαπνίζαμεν τὰ ποῦρα μας καὶ ἐφλυαροῦμεν ἢ ἐσυρίζαμεν παρακολουθοῦντες τὸν καλλιτέχνην ἐργαζόμενον ἐπὶ τῶν πινάκων, οὓς παρεσκεύαζε διά τινα ἔκθεσιν τοῦ Λονδίνου. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἦτο ἡ δευτέρα. Ἡ πρώτη του εἶχεν ἐμποιήσῃ ζωηρὰν ἐντύπωσιν. ἡ ἐπιτυχία δὲ αὕτη ἐθεωρήθη ὡς θρίαμβος τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἐν τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ καλλιτεχνικῷ κέντρῳ. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπίσης ἐπιτυχίας ἐστέφθη καὶ ἡ δευτέρα ἔκθεσίς του. Ἐν Λονδίνῳ δὲν εἶνε εὔκολον καλλιτέχνης νὰ διέλθῃ σῶος καὶ ἀβλαβὴς διὰ τῶν καυδιανῶν δικράνων τῆς κριτικῆς. Ἐκεῖ ἡ ὑδατογραφία ἔχει φθάσῃ εἰς σημεῖον ἀπαραμίλλου τελειότητος, καθ' ὅσον ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πόλιν τῆς Εὐρώπης ἀγαπᾶται καὶ καλλιεργεῖται τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γραφικῆς. Οἱ Ἄγγλοι ὑδατογράφοι φημίζονται εἰς ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ κέντρα, ἰδίως δὲ διακρίνει αὐτοὺς ἡ ἐντέλεια τῶν πινάκων, ἥτις καταντᾷ σχεδὸν φορτική· τὰ ἔργα των ἔχουσι τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐκείνην ἀκρίβειαν, εἴς τε τὰ σχέδια καὶ τοὺς χρωματισμούς, ἣν προκειμένου περὶ *ἀκουαρέλας* δὲν παραδέχεται ἡ γαλλικὴ σχολή. Ἡ ἐπιμελημένη ἐκτέλεσις ἔχει τόσον ἀναπτύξῃ τὸ αἴσθημα τῶν γραμμῶν καὶ τῶν χρωμάτων παρὰ τοῖς Ἄγγλοις, ὥστε αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ εἶνε ὑπερβολικαὶ ὀλίγον, διὸ ἵνα ἀνθέξῃ καλλιτέχνης τις κατορθώνων νὰ ἐκτιμηθῶσι τὰ ἔργα του καὶ νὰ ζυγίζωνται μὲ χρυσὸν πρέπει νὰ ἔχῃ ἔξοχα προσόντα. Ὁ Γιαλλινᾶς οὕτως ἐκρίθη ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ, ἔκτοτε ἐγένετο εὐρωπαϊκῆς φήμης ζωγράφος, ὁ δὲ ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ σήμερον συλλογὴν ὑδατογραφιῶν δὲν δύναται νὰ παραλείψῃ τοῦτον. Αἱ μεγάλαι ἀγοραὶ ἠνοίχθησαν δι' αὐτόν, αἱ δὲ Ἀθῆναι πολὺ θὰ δυσκολευθῶσι νὰ ἴδωσιν εἰς τὸ μέλλον πίνακά του.

Εἶνε ἀληθῶς περίεργος, διὰ τοὺς γνωρίσαντας ἀρχῆθεν τὸν Γιαλλινᾶν, ἡ ταχύτης τῆς προόδου αὐτοῦ. Πρὸ δέκα ἐτῶν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ ἀσθενικὸς μαθητὴς τοῦ ἐκπαιδευτηρίου «Καποδίστρια» ἐν Κερκύρᾳ θὰ καθίστατο ὁ μεγαλείτερος τῶν Ἑλλήνων ὑδατογράφων. Οἱ συμμαθηταί του δὲν ἐνθυμοῦνται εἰς τὴν παιδικήν του ἡλικίαν νὰ ἐδείκνυεν ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν οὔτε νὰ εἶχε μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν τέχνην. Ἐδιδάσκετο καὶ αὐτὸς τὴν ζωγραφικήν, ὅπως ὅλοι οἱ λαμβάνοντες ἐπιμελημένην ὁπωσδήποτε ἀνατροφὴν νεανίαι. Τὰ σχολικά του ἰχνογραφήματα ἦσαν ὑποφερτά, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ διδασκάλου, καὶ ἡ μόνη ἐπιτυχία τῆς παιδικῆς ἡλικίας του ἦτο ἡ ἄδεια, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ διδάσκαλος τῆς ἰχνογραφίας, νὰ ἐκθέσῃ ἓν σχεδιαγράφημά του, χωρὶς νὰ ἐργασθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἡ χεὶρ τοῦ διδασκάλου. Τοῦτο εἶνε κάπως ἀξιοσημείωτον, διότι τὰ σχεδιαγραφήματα τῶν συμμαθητῶν του ἀνῆκον κατὰ τὰ τρία τέταρτα τοὐλάχιστον εἰς τὸν διδάσκαλόν των.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρῆλθον ἔτη τινά. Οἱ μαθηταὶ διεσκορπίσθησαν ἐκ τοῦ Λυκείου ἐκείνου καὶ ἕκαστος ἠκολούθησε τὴν ὁδόν του ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιαλλινᾶ, μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς νήσου, ἐσκέπτετο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν εὐφυΐαν τοῦ Ἀγγέλου εἰς ἔργον ἀνάλογον πρὸς τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς θέσιν. Εἰς τὸν Γιαλλινᾶν ὅμως ὑπελάνθανεν ὁ ἔρως πρὸς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἡμέραν τινὰ ἐγνώσθη εἰς τὸν κύκλον τῶν φίλων του, ὅτι ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἰταλίαν ἵνα τελειοποιηθῇ εἰς τὴν *ἀκουαρέλαν*. Τοῦτο ἐκρίθη ὡς νεανικὴ ἀνοησία, καὶ δὲν ἦσαν ὀλίγοι οἱ κινήσαντες τὴν κεφαλήν των καὶ ταλανίζοντες τὸν νεανίαν, ὅστις εἰς μάτην θὰ κατέτριβε πολύτιμον χρόνον *μπογιατίζων* καὶ αὐτὸς χαρτιά. Ἀλλὰ δὲν ἐφρόνει οὕτω περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ἐν Βενετίᾳ καὶ Ῥώμῃ διδασκόμενος ὁ Γιαλλινᾶς.

Καὶ ὅταν ἐπέστρεψεν ὅμως εἰς τὴν Κέρκυραν, κομίζων δύο λευκώματα πλήρη ὑδατογραφιῶν, δὲν ἐνεποίησαν αὐταὶ οὐδεμίαν ἐντύπωσιν. Εἶδον μερικὰς τῶν πρώτων σπουδῶν του. Εἰς ταύτας δὲν διακρίνει τις τίποτε πλειότερον ἢ τὸν χρωστῆρα κοινοῦ ζωγράφου. Δύναμις καὶ φυσικότης δὲν διακρίνεται καὶ μόλις ὑπολανθάνει τὸ αἴσθημα. Οἱ χρωματισμοὶ εἶνε λίαν παρακινδυνευμένοι, οἱ οὐρανοὶ ὑπὲρ τὸ δέον ζωηροί, αἱ κάθετοι ἀνακριβεῖς, ἡ δὲ προο-

Digitized by Google

πτικὴ οὐχὶ πολὺ μελετημένη. Οὔτε τὴν φύσιν ἐφαίνετο ὅτι ἐμελέτησεν, οὔτε εἰς τοὺς κανόνας τῆς τέχνης ὅτι ἐνεβάθυνε. Τὰ ἔργα του ἐκεῖνα πρὸ δεκαετίας μὲ ἐπλήρωσαν δυσθυμίας ὅτε ἤκουσα κάποιον λέγοντα: «κοινότατα πράγματα». Ἐσκέφθην ὅτι θὰ ἐγίνετο καὶ αὐτὸς εἰς ἐρασιτέχνης, ὡς τόσοι ἄλλοι ἐν Κερκύρᾳ, ζῶν ἐν ἀφανείᾳ καὶ κατατρίβων τὸν χρόνον του πότε εἰς τὴν πόλιν περιδιαβάζων καὶ πότε εἰς τὴν ἐξοχὴν καλλιεργῶν τὰ κτήματά του.

Διὰ νὰ φανῇ οἷος εἶνε σήμερον, ἔπρεπε νὰ συμβῇ εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ὅτι συνέβη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας τῆς περικαλλοῦς νήσου, νὰ περιέλθῃ εἰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας, καὶ νὰ σκεφθῇ ὅτι ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ τέχνη τοῦ νεαροῦ Ἀγγέλου ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα. Οὕτως ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν ἀμέριμνον βίον τοῦ ἐρασιτέχνου. Ἤρχισε νὰ μελετᾷ τὴν φύσιν τῆς Κερκύρας καὶ νὰ ἀντιγράφῃ τὰ μαγικὰ αὐτῆς τοπία. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα ταῦτα γενόμενα χάριν ἐμπορίας δὲν ἐπαρουσίαζον ἐκτάκτους καλλιτεχνικὰς ἰδιότητας. Ἐν τούτοις ὑπὸ τὸν ἔμπορον τῶν εἰκόνων διελάνθανεν ὁ ζωγράφος καὶ εἰς τὰ βεβιασμένα ἐκεῖνα χρώματα, καὶ εἰς τὰς πετῶντι χρωστῆρι θαλασσογραφίας του, διεφαίνετο ἡ θαυμασία ἐκλογὴ τῶν τοποθεσιῶν καὶ αἱ πρόοδοί του εἰς τὴν μελέτην τῆς Κερκυραϊκῆς φύσεως. Ἐργαζόμενος ἵνα ὑπερπηδήσῃ ἀναποδράστους οἰκονομικὰς δυσχερείας δὲν ἐπρόσεχε πολὺ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλὰ λεληθότως ἐμελέτα τὴν φύσιν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ἀληθὴς διδάσκαλος τοῦ Γιαλλινᾶ. Ἡ μελέτη αὕτη δὲν ἀπέβη ἄκαρπος, πράγματι δὲ μετ' ὀλίγον ἐφάνη ἡ ἔξοχος τέχνη του.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλη τις ἱστορικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀποστολὴ εἶχε συγκροτηθῇ ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν πλουσίου τινὸς Οὔγγρου κόμητος. Εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην ἐκλήθη νὰ λάβῃ μέρος καὶ ὁ Γιαλλινᾶς. Περιέπλευσε τότε τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκεῖθεν ἔλαβε τὰ πρῶτα θέματα τῶν πινάκων του, οἵτινες ἐκτεθέντες εἰς Βιέννην, ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν τεχνοκριτῶν. Διεφαίνετο μέσῳ τῶν ἀτελῶν ἐκείνων ἔργων ὁ μέλλων καλλιτέχνης. Τοῦτον διέκρινε κυρίως ὁ τότε Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις κ. Φὼρδ. Διήρχετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ θέρος ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ ἀγροκήπιον. Τὸ διπλωματικὸν σῶμα μετέβη ἐκεῖ. Ὁ δὲ κ. Φὼρδ, ὡς γνήσιος Ἄγγλος ἀγαπῶν τὴν **ἀκουαρέλαν**, ἐζήτησε καὶ εὗρε τὸν νεαρὸν ζωγράφον, οὗτινος εἰκόνας εἶχεν ἰδῇ ἔν τινι φιλικῇ του οἰκίᾳ· τὸν ἐνεθάρρυνε, τῷ ἔδωκε παραγγελίας καὶ τὸν συνέστησεν εἰς τὴν Βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἥτις ἐπίσης ἀνέθηκεν αὐτῷ ἐργασίας, μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς τὸν παρέλαβεν ἐνταῦθα, ἵνα τῷ ζωγραφίσῃ τὰς Ἀθηναϊκὰς ἀρχαιότητας. Ἡ προστασία τοῦ Φὼρδ ἐκίνησε κάπως τὴν ὄρεξιν τῶν Ἀθηναίων νὰ ἀποκτήσωσιν εἰκόνας του. Ἐζωγράφιζε τότε ὁ Γιαλλινᾶς καὶ ἐπώλει εἰς οἱανδήποτε τιμήν. Εἰκόνες του ἐπωλήθησαν καὶ ἀντὶ τριάκοντα δραχμῶν, καὶ ἀντὶ εἴκοσιν ἀκόμη. Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἐδυσανασχέτουν διὰ τὰς ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Κερκυραίου ὑδατογράφου. Ὁ Γιαλλινᾶς ὅμως δὲν ἐστενοχωρεῖτο διόλου. Εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὸ μέλλον· τότε εἶχεν ἀνάγκην μόνον χρημάτων, ἐπετοῦσεν ὀλίγες πινελιὲς εἰς τὸν χάρτην καὶ ἐλάμβανεν ὅσα ὅσα. Βεβαίως τὰ ἔργα του ἐκεῖνα δὲν δύνανται νὰ κριθῶσιν ὡς ἔργα τοῦ σημερινοῦ ζωγράφου, καίτοι φέρουσι τὴν ὑπογραφήν του καὶ κοσμοῦσι τὰς αἰθούσας ἐπισήμων οἴκων τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης.

Ὀλίγον κατόπιν ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Ρόδον, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ κατήρτισε λευκώματα χάριν τοῦ κ. Φὼρδ. Τότε μόνον διέλαμψεν ἡ ἔξοχος τοῦ Γιαλλινᾶ ἰδιοφυΐα. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα, ἔργα ἀνέσεως καὶ μελέτης, εἰς ἃ μεταδίδεται ὅλη ἡ ποίησις καὶ ἡ μαγεία τῶν ὡραίων τόπων, οὓς μεταφέρει ἐπὶ τοῦ ζωγραφικοῦ του χάρτου διακρίνεται ἄρτιος πλέον ὁ καλλιτέχνης. Τὸ λεύκωμα τῆς Ρόδου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ἱσπανίας ἐπαρουσίασαν ὅλως διάφορον τὸν Γιαλλινᾶν ἢ ὡς τὸν ἐγνωρίζομεν μέχρι τοῦδε. Τὰ ἀρχαῖα παλάτια τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου καὶ ἡ ἀκρόπολις τῆς νήσου, μὲ τὴν μεσαιωνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν κτιρίων τούτων, μὲ τὴν γραφικότητα τῶν γραμμῶν των καὶ τὸν ἀρχαΐζοντα χρωματισμόν των, λουόμενα ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ λαμπροτέρου ἡλίου, ἔχουν τόσην ζωὴν καὶ τόσην ποίησιν, ὥστε ἔκθαμβος μένει τις, ἀγνοῶν τί πρῶτον νὰ θαυμάσῃ. Καὶ μετὰ τὴν Ρόδον ἡ Βενετία, ἥτις ἐκτίσθη ἵνα κρύπτῃ τοὺς ἐραστὰς καὶ μαγεύῃ τοὺς καλλιτέχνας, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ἀνὰ πᾶν βῆμα δίδουσα θέμα εἰς τὸν καλλιτέχνην. Ἐδῶ τὰ μελαγχολικὰ νεκροταφεῖά της μὲ τὰς κυπαρίσσους καὶ τὰ γραφικὰ μνηματάκια, ἐκεῖ τὰ **χαγιάτια** μιᾶς ἑλληνικῆς οἰκίας τοῦ Φαναρίου, ἐδῶ καφάσια τουρκικά, ἐκεῖ τζαμία ἐξακοντίζοντα ὑψηλὰ τοὺς μιναρέδες των, ἀλλοῦ ἓν διολισθαῖνον καΐκιον, ἀλλαχοῦ εἰς τεκὲς καὶ παρέκει μία κρήνη μὲ ἀραβουργήματα ὁμοιάζοντα ἰσπανικὰ τρίχαπτα, ἐδῶ ἓν χωρίον χανόμενον καὶ ἐκεῖ ἓν ἀκρογιάλι κρυπτόμενον ἀπὸ καταπράσινον λόφον. Τόσα ζωγραφικὰ θέλγητρα καὶ τόσοι ἀλησμόνητοι τύποι καὶ ἐνδυμασίαι. Δύσεις καὶ ἀνατολαὶ ἡλίων, χύνουσαι χρυσὸν καὶ βύσσον εἰς τὸ Σκούταρι, σελήνη ἐπαργυροῦσα τὰς θελκτικωτέρας τοῦ κόσμου ἀκτάς, καὶ φωτίζουσα εἰς τὸ βάθος τὴν ἁγίαν Σοφίαν, πλάτανοι ὑπὸ τὰ φυλλώματα τῶν ὁποίων στρωννύων τὸ **μεντέρι** του γέρων ὀθωμανὸς προσεύχεται, **τουλουμπατζίδες** χυνόμενοι ἀκράτητοι καὶ χανούμισσαι νωχελῶς βαδίζουσαι μέσῳ στενωπῶν γραφικωτάτων. Ὅλη αὐτὴ ἡ ποίησις, εἰς θάλασσαν, εἰς βλάστησιν, εἰς οἰκίας, εἰς κήπους, εἰς καΐκια, εἰς ἀμφιέσεις διελαύνει ἐν τῷ λευκώματι τοῦ Γιαλλινᾶ, μὲ ὅλην ἐκείνην τὴν φυσικότητα, ἣν μόνος ὅστις εἶδε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ᾐσθάνθη τὴν ποικίλην ἐκείνην ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς, καὶ ἤκουσε τὸν Χόντζαν ψάλλοντα καὶ τοὺς **μπεϊγιαντάδες** σχίζοντας τὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, δύναται ἀρκούντως νὰ θαυμάσῃ. Ἡ δὲ Ἱσπανία μὲ τὸ Τολέδον της, μὲ τὴν Ἀλάμπραν της, μὲ τὰς ὡραίας της γυναῖκας, μὲ ὅλην τὴν ποίησιν τῶν δικτυωτῶν της, ὁπόθεν ἡ μελανόφθαλμος **σενιόρα** ἀκούει

Digitized by Google

ταὶς σερενάδες τῶν κωμαζόντων κιθαρῳδῶν, παρουσιάζεται εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Γιαλλινᾶ μὲ τὴν μυθιστορηματικὴν ἐκείνην φυσιογνωμίαν, ἣν ἀφῆκεν ὁ μεσαιὼν μὲ τοὺς Ἄραβας, τοὺς προγεγραμμένους ἱππότας καὶ τοὺς ταυρομάχους.

Ἐκεῖνο ὅπερ κατέχει εἰς ὕψιστον βαθμὸν ὁ Γιαλλινᾶς εἶνε ὅτι, λαμβάνει ἐξ ἑκάστης χώρας τὸ χαρακτηρίζον πλειότερον αὐτήν. Ἐκ τῆς Γρενάδας μία θολωτὴ μὲ μαυρούσια τόξα καὶ σαρακηνικοὺς στηλίσκους Πύλη, ἀπὸ τῆς αὐλῆς τῶν μύρτων ληφθεῖσα, δίδει πλειοτέραν ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς πόλεως ἢ εἴκοσιν εἰκόνες ταύτης. Ἡ Πύλη φαίνεται ἐν σκιόφωτι εἰς τὸ βάθος αὐλῆς, διὰ τοῦ ἀνοίγματος δὲ τῆς θύρας διακρίνεται μακρὰν ὁ κυανοῦς ἱσπανικὸς οὐρανός. Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην ἐφηρμόσθησαν ὅλοι οἱ κανόνες τῆς προοπτικῆς. Θαρρεῖ κανεὶς ὅτι εἶνε γεγλυμμένη καὶ οὐχὶ ζωγραφισμένη ἡ Πύλη ἐκείνη, ἂν δὲ γνωρίζῃ ὁ θεατὴς ἀραβικὰ δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἐπιγραφὰς ἐκείνας. Ἀπὸ τὰ χαρίεντα ἐκεῖνα τόξα τῆς μαυριτανικῆς πύλης, ἀπὸ τὰ ἀραβουργήματα, ἀπὸ τοὺς ἐλαφροὺς ἐκείνους στηλίσκους σχηματίζει τις ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Ἀλάμβρας, καὶ ἡ φαντασία τοῦ αἰσθανομένου βαθέως θεατοῦ συμπληροῖ τὸ μαγικὸν ἐκεῖνο παλάτιον. «Ὅταν κανεὶς εἶνε ἐρωτευμένος, λέγει ὁ Δὲ Ἀμίτσης, ὀνειρεύεται πάντοτε ὀλίγην Ἀλάμβραν χωρὶς νὰ τὴν γνωρίζῃ, καὶ ἐὰν ἦτο δυνατὸν τὰ ὄνειρα ἐκεῖνα νὰ παρασταθῶσι μὲ γραμμὰς καὶ χρώματα, θὰ εἴχομεν εἰκόνας, αἵτινες θὰ κατέπληττον μὲ τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν πρὸς πᾶν ὅ,τι βλέπομεν εἰς Γρενάδαν». Κ' ἐγὼ βλέπων τὰς εἰκόνας τοῦ Γιαλλινᾶ καὶ ἀκούων τὰς ἱσπανικάς του ἐντυπώσεις, ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἦτο πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἔβλεπον τὰ θέλγητρα ἐκεῖνα. Ἐνόμιζα ὅτι τὰ εἶχον ἴδῃ καὶ ἄλλοτε, καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ γραμμαὶ τῆς εἰκόνος εἰκονίζουν τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἡδυπάθειαν, τὴν μελαγχολίαν καὶ τὴν σιωπήν. Οἱ τρεῖς τέσσαρες πίνακες τῆς Ἀλάμβρας τοῦ Γιαλλινᾶ εἶναι ἀληθεῖς ῥοδιναὶ ὀπτασίαι νεανικῆς ἡλικίας. Αἱ ἐν αὐτῇ διαθλάσεις τοῦ φωτὸς ἐπαυξάνουσι τὸ μυστήριον, καὶ ὁ θεατὴς τῶν εἰκόνων, ἀναμιμνήσκεται διαρρεύσαντα βίον φυλῆς ἐξόχως καλλιτεχνικῆς, καὶ ἐνθυμεῖται σελίδας τοῦ Ἀλῆάγᾶ καὶ τοῦ Δὲ Ἀμίτση, αἵτινες τοῦ ἔκλεψαν νύκτας ὁλοκλήρους ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ του, καὶ θέλει μένων ἐξαπλωμένος ἐπὶ ἀνατολικοῦ σοφᾶ, καπνίζων ὡς Ἀσιανὸς νὰ βλέπῃ τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τοῦ Γιαλλινᾶ, νὰ ἐντρυφᾷ μὲ τὴν τέχνην καὶ νὰ αἰσθάνεται ἀναζῶντα τὰ νεανικὰ ὄνειρά του εἰς τὰς εἰκόνας ἐκείνας.

Ἀπὸ τὰς μαγευτικὰς αἰθούσας τῆς Ἀλάμβρας ὁ Γιαλλινᾶς σὲ μεταφέρει εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ λευκώματος τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων δὲν εἰργάσθη ὡς ὑδατογράφος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ποιητής. Εἰσέδυσε μὲν εἰς τὸ μυστήριον τῆς μαγείας τῶν ποικίλων ἀποχρώσεων, ἃς λαμβάνει ὁ ἀθηναϊκὸς οὐρανός, καὶ εὗρε τὸ ἀκριβὲς χρῶμα, ὅπερ ἀφῆκεν ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων ὁ χρόνος, ἀλλὰ ἐν ταὐτῷ περιβάλλει ὅλα ταῦτα μὲ τὴν αἴγλην τῆς ποιήσεως. Δὲν ἀντιγράφει πιστῶς τὴν φύσιν καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης μόνον, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ μεταδίδῃ εἰς τὰς εἰκόνας του ὅλην τὴν ποίησιν, ὅλον τὸ θέλγητρον ὅπερ ἐναπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν οἱ διαρρεύσαντες αἰῶνες. Δὲν μεταδίδει ψυχρῶς, τεχνικῶς, ἀρχιτεκτονικῶς μόνον τὰ ἀθάνατα τῆς τέχνης μνημεῖα. Αὐτὸ εἶνε ἐργασία δυναμένη νὰ ἀπασχολήσῃ ἕνα τεχνίτην, ὄχι ὅμως καὶ καλλιτέχνην τῆς περιωπῆς τοῦ Γιαλλινᾶ. Κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρουσι τὰ ἔργα τοῦ Κερκυραίου ζωγράφου ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν λοιπῶν ὑδατογράφων, ἐν τοῖς ὁποίοις δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ πλήρης ἀρχιτεκτονικὴ ἀκρίβεια καὶ ἐντελὴς ἀναλογία γραμμῶν, ἀλλὰ λείπει ἡ ζωὴ ἣν δίδει εἰς τὰ ἔργα του ὁ Γιαλλινᾶς. Εἰς ὅλα διακρίνεται ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης. Ἡ ἐκλογὴ τῆς ὥρας καὶ τῆς θέσεως ἀποτελεῖ ἓν τῶν οὐσιωδεστάτων χαρακτηριστικῶν τούτου. Εἴτε ἐν ἡλιοσταλάκτῳ ἡμέρᾳ, εἴτε ἐν δύσει, εἴτε ὅτε ἡ σκιὰ πυκνὴ ἐπικάθηται τῶν ἀρχαίων μνημείων, εἴτε ὅτε ὁ οὐρανὸς καλύπτεται ἀπὸ μελανὰ νέφη, εἴτε ὅτε διαγελᾷ ἡ πρωία μὲ τὰς λεπτόχρους καὶ χρυσαυγεῖς ταινίας τοῦ οὐρανοῦ, πάντοτε αἱ εἰκόνες του ἀποτείνονται πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ καὶ εἰς αὐτὴν ἐξεγείρουν τὸ συναίσθημα τοῦ ἐπισκέπτου τῶν ἀρχαιοτήτων, ὅστις διὰ τῆς διανοίας του προσπαθεῖ νὰ ἀνεγείρῃ τὸν ἐκλείψαντα ἐκεῖνον κόσμον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς τελειότητος.

Τεσσαράκοντα καὶ πλέον εἰκόνες τῶν ἑλληνικῶν μνημείων ἐξέθεσε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὴν Gallery Graves. Τὰς εἰκόνας ταύτας εἰκοσάκις τὰς εἶδον καὶ εἰκοσάκις συνεξέδραμον μετὰ τοῦ καλλιτέχνου καὶ παρηκολούθουν τοῦτον ἐργαζόμενον. Ἐνθυμοῦμαι τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ἣν ἠγόρασεν ὁ πρίγκηψ τῆς Οὐαλίας, ἐν γλυκυτάτῃ δύσεως ὥρᾳ, ὅτε λεπτὸς πέπλος φωτεινῆς ἀχλύος περιχέει τὴν ἀτμοσφαῖραν, καὶ αἱ στῆλαι τοῦ Παρθενῶνος φωτίζονται μόνον εἰς τὰς κορυφάς των, ἐνῷ πλεῖστον μέρος αὐτῶν διατελεῖ ὑπὸ σκιάν· τὴν εἰκόνα ταύτην, ὁσάκις τὴν ἔβλεπον μοῦ ἐγέννα τὸ μελαγχολικὸν ἐκεῖνο αἴσθημα, ὅπερ καταλαμβάνει πάντα ὅταν εὑρίσκεται παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, καὶ βλέπει τὸν ἥλιον ἐξακοντίζοντα τὰς ἀσθενεῖς πλέον ἀκτῖνας του πρὸς τὸ ἀριστούργημα τῆς τέχνης. Ἄλλη πάλιν εἰκών, ἡ τῶν στύλων τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν ὥρᾳ δύσεως τοῦ ἡλίου, ὅτε ὁ οὐρανὸς περίχρυσος αὐγάζει, καὶ τὸ πᾶν καλύπτει μυστηριώδης ἡσυχία, ὅτε χρυφολαλοῦν μόνον τὰ πτηνὰ καὶ ἡ ψυχὴ βλέπει ἐν ἐκστάσει ὑπεγειρομένους τοὺς κολοσσιαίους ἐκείνους στύλους, ὡς αἰωνίους μάρτυρας τῆς δόξης καὶ τῶν δεινῶν τῆς χώρας ταύτης, ᾐσθανόμην ὅλον τὸ μυστηριῶδες θέλγητρον τῆς ὥρας ἐκείνης, ἥτις δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολύ, ἀλλὰ πληροῖ ποικίλων καὶ παραδόξων ἐντυπώσεων τὴν ψυχήν. Τὴν ὥραν ταύτην, τὸ ποιητικὸν αὐτὸ ὄνειρον τῆς δυούσης ἡμέρας, συνέλαβε καὶ μετέφερεν ἐπὶ τοῦ πίνακός του ὁ ποιητικὸς ζωγράφος, ὅστις δὲν μεταδίδει τὸ ψυχρὸν μόνον κάλλος τῶν στύλων, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν μεταδίδει καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς σκέψεις, ἃς προκαλεῖ εἰς τὴν καλλιτεχνικήν του ψυχὴν τὸ καταπεσὸν αὐτὸ μεγαλεῖον. Νομίζει τις ὅτι ὁ Γιαλλινᾶς δὲν μεταφέρει ἐπὶ τοῦ χάρτου μνη-

Digitized by Google

μεῖα, οὐδὲ ὅτι ἐπιθέτει χρώματα, ἀλλὰ γράφει στροφὰς ποιήματος, ἀλλὰ ψάλλει ὕμνους πρὸς τὴν δόξαν καὶ πρὸς τὴν ἀττικὴν φύσιν.

Μεγάλη ὄντως εἶνε ἡ οὕτως ἐκδηλουμένη δύναμις τῆς γραφικῆς. Μὲ δύο τρεῖς πινελιὲς ἐξεγείρει χιλίας σκέψεις. Τὸ μυστήριον τοῦτο τοῦ χρωστῆρος γνωρίζει κατὰ βάθος ὁ Κερκυραῖος ζωγράφος. Κατορθώνει νὰ μεταρρίπτη τὸν θεατὴν τῶν εἰκόνων του ἀπὸ ἑνὸς συναισθήματος εἰς ἕτερον. Ἐνῷ πληροῦται γαλήνης ἡ ψυχή του εἰς τὴν θέαν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πίνακος περιλαμβάνοντος τοὺς στύλους, τὴν Πύλην Ἀδριανοῦ, νέας τινὰς οἰκίας, καὶ τὴν Ἀκρόπολιν εἰς τὸ βάθος, εἰς ἄλλην εἰκόνα του ἔνθα παρουσιάζεται ὁ ναὸς τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς μέλας, μὲ τὰ σύννεφα μαῦρα καὶ ἄγρια, μὲ τὰ φυόμενα χαμόκλαδα φρίσσοντα, ὁ θεατὴς αἰσθάνεται εἰσδῦον εἰς τὴν ψυχήν του τὸ δέος, ὅπερ γεννᾷ ἡ προσεγγίζουσα τρικυμία, ἐνῷ ἕτερον συναίσθημα τῷ γεννᾶται ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν στύλων τοῦ ναοῦ τῆς Κορίνθου, τῶν ἐγκαταλελειμμένων, τῶν διασεισθέντων ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων σεισμῶν, μακρὰν τῆς πόλεως, ἔνθα μόνον ὄρνεα περιίπτανται καὶ πλανηθείς τις ποιμὴν διαχέει εἰς τὴν ἔρημον τὸ μελαγχολικὸν τῆς φλογέρας του ᾆσμα. Εἰς τὰς εἰκόνας ταύτας τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, εἶνε ἄλλος ὁ ζωγράφος ἢ ἐν τῇ Κερκύρᾳ ἢ ἐν ταῖς θαλασσογραφίαις του· ἐκεῖ ἀναφαίνεται ὁ ζωγράφος τῆς πλουσίας φύσεως· ἐδῶ ἡ φύσις συντελεῖ μόνον ἵνα μεταδώσῃ ζωηροτέραν τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς ἐρειπωμένου καλλιτεχνήματος, ὅπερ δὲν πρόκειται νὰ προκαλέσῃ μόνον τὴν ὀπτικὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ νὰ ἀναμοχλεύσῃ τὰ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ θεατοῦ κεκρυμμένα αἰσθήματα.

Παντοῦ ὁ Γιαλλινᾶς εἶνε μεγαλοφυὴς καλλιτέχνης, ἡ Κέρκυρα ὅμως εἶνε τὸ forte του. Ἐκεῖ ἐγεννήθη, ἀνετράφη καὶ ζῇ ὁ ζωγράφος. Ἡ ἐλαιοστεφὴς νῆσος, μὲ τὰς μαγικάς της ἐξοχάς, μὲ τὰς θυμοτερπεῖς πεδιάδας, μὲ τοὺς χλοεροὺς λόφους, μὲ τὰ περικαλλῆ προάστεια, μὲ τὰς παλαιὰς οἰκίας της, μὲ τὰς ἀκτάς, ἔνθα τὸ κῦμα βρέχει τοὺς πόδας τῶν ἐλαιοδένδρων, ἐγένετο ἡ μεγάλη διδάσκαλος τοῦ Γιαλλινᾶ. «Τὰ τοπία της, λέγει ὁ Γρηγορόβιος, εἶνε λυρικὰ καὶ ρομαντικά, ἀλλαχοῦ ὅμως εἶνε εὐρέα, μεγάλα καὶ ἤρεμα, ὡς ἡρωϊκὸν ἔπος τῆς φύσεως». Ὁ Γιαλλινᾶς εἰς τὰς κερκυραϊκάς του εἰκόνας μεταδίδει ὅλην τὴν λυρικὴν ρομαντικότητα τῶν μὲν καὶ ὅλην τὴν ἐπικὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν δέ. Οἱ πίνακές του ἔχουν ὅλην τὴν γλυκύτητα σονέτου τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Μαρκορᾶ, ἢ φαίνονται ζωγραφήματα καλλιτέχνου μεγάλων αἰσθημάτων. Αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς εἶνε τὸ διακρῖνον τὸν ἀληθῆ καλλιτέχνην, ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τῆς φύσεως, ἣν ἀπεικονίζει. Ἐμελέτησε τὴν φύσιν τῆς γοητευτικῆς νήσου καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ μυστήριά της, διὰ τοῦτο ὁ χρωστήρ του μεταδίδει ὅλον τὸ ἄρρητον ἐκεῖνο θέλγητρον τῶν μεταλλαγῶν τῶν ἀποχρώσεων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν χιλίων χρωμάτων τῆς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα ὅταν δὲν ζήσῃ τις ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῆς βασιλίδος τοῦ Ἰονίου πελάγους ἀδυνατεῖ νὰ πιστεύσῃ.

Εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Γιαλλινᾶ ἡ κερκυραϊκὴ φύσις ζῇ καὶ ἀποπνέει τὰ ἀρώματά της. Χιλιάκις εἶδον εἰκόνας κερκυραϊκὰς Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν· εἰς ταύτας βλέπει τις τὴν Κέρκυραν λιποθυμημένην καὶ σκυθρωπὴν ὑπὸ σκοτεινὸν οὐρανόν. Ἀλλ' αὐτὴ δὲν εἶνε πλέον ἡ Κέρκυρα, ἣν δὲν δύναταί τις νὰ φαντασθῇ ἄλλως ἢ μειδιῶσαν μόνον ὑπὸ χρυσᾶς ἀκτῖνας ἡλίου καὶ μεταξὺ ἀνθέων καὶ θαλάσσης σαπφειρίνης. Μόνον εἰς τοῦ Γιαλλινᾶ τὰς εἰκόνας βλέπει τις τὰ φύλλα τῶν δένδρων ραντισμένα ἀπὸ τὴν πρωϊνὴν δρόσον ἀκόμη, καὶ ἀργυρᾶ τὰ ἀκρογιάλια λικνίζοντα ποιητικὰς ψαροπούλας. Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας, ἥτις ὑπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τῆς ὡραίας νήσου ἐζήτησεν ἀνακούφισιν τῆς σπαραχθείσης μητρικῆς καρδίας της, μόνον εἰς τοῦ Κερκυραίου ζωγράφου τὰ ἔργα εὗρεν ὅ,τι θαυμάζει ἐν τῇ φύσει. Καὶ ὁ ζωγράφος αὐτὸς μὲ τὸν ἀθάνατον χρωστῆρα του μετέφερε τὴν χλοερὰν φύσιν τῆς νήσου ἐπὶ τῶν θυρῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ σπουδαστηρίου. Ἕτερα Κερκυραϊκὰ τοπία τοῦ Γιαλλινᾶ κοσμοῦσι σήμερον τὰς αἰθούσας ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτόρων. Κατὰ τὰς τελευταίας δὲ δύο ἐκθέσεις του ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τοὺς πρίγκηπας τῆς Οὐαλίας ἡ Ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία ἠγόρασεν ὅλας τὰς εἰκόνας ἐκείνας τοῦ καλλιτέχνου. Ἔκτοτε ἤρξατο νέα περίοδος τοῦ καλλιτεχνικοῦ σταδίου τοῦ Γιαλλινᾶ. Ἀνῆλθε πλέον οὗτος εἰς τὴν περιωπὴν ζωγράφου εὐρωπαϊκῆς φήμης καὶ εἶνε μία ἀπὸ τὰς ὀλίγας ἀλλὰ λαμπροτέρας δόξας τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Τώρα ἑτοιμάζεται νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγυπτον καὶ Ἱερουσαλὴμ ἵνα ἐκεῖθεν ἀντλήσῃ νέα ζωγραφικὰ θέματα. Βεβαίως ὅ,τι καὶ ἂν ἀπεικονίσῃ ὁ χρωστὴρ τοῦ Γιαλλινᾶ θὰ φέρῃ πάντοτε τὴν σφραγῖδα τῆς μεγαλοφυοῦς ἀποδόσεως τῆς φύσεως, ἀλλὰ ὁ Γιαλλινᾶς εἶνε κατ' ἐξοχὴν Κερκυραῖος· ἡ δόξα του εἶνε ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μὲ τὴν μελέτην τῆς κερκυραϊκῆς φύσεως. Εἰς αὐτὴν δὲ πρέπει νὰ ἐπιμείνῃ πλειότερον. Τοῦτο κατενόησε καὶ ὁ ἴδιος. Ἡ Κέρκυρα παρέχει ἄπειρα θέματα εἰς τὸν καλλιτέχνην. Ἑκάστη οἰκία, ἕκαστος μαυρισμένος βράχος, ἕκαστον χλοερὸν προάστειόν της, ἑκάστη ἀνθοστεφὴς ἐξοχή της, καὶ αἱ γηραιαὶ ἐλαῖαί της, καὶ αἱ περικαλλεῖς παραλίαι της, εἰσὶ τόσαι καλλιτεχνικαὶ συνθέσεις, εἰς ὧν τὴν ἀπεικόνισιν καὶ ὁ μακροχρόνιος βίος δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ. Ὁ Γιαλλινᾶς εἶνε καὶ πρέπει νὰ μείνῃ ὁ ζωγράφος τῆς Κερκύρας.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Α. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Digitized by Google

Η ΕΝ ΡΩΜΗ, ΜΕΛΕΤΩΜΕΝΗ ΕΝΩΣΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ[1]

Β'.

Αἱ περὶ ἀρχηγίας ἀξιώσεις τῶν Παπῶν ἀβάσιμοι.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ἐξητάσαμεν πῶς ἀείποτε οἱ πάπαι ἐπεδίωξαν τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ὑπὸ τὴν πνευματικήν των ἐξουσίαν. Ἐν τῷ παρόντι δὲ καὶ τῷ ἑπομένῳ θέλομεν πειραθῇ νὰ ἐρευνήσωμεν, διὰ τί πάντοτε οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀπέκρουσαν καὶ ἔτι νῦν ἀποκρούουσι τὴν τοιαύτην ὑποταγήν. Οἱ λόγοι τῆς ἀποκρούσεως ταύτης τῶν παπικῶν ἀξιώσεων παρὰ τῆς ἀνατολῆς δύνανται καθ' ἡμᾶς εἰς τρεῖς νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν. Οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ δὲν δέχονται νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἀρχηγὸν τὸν πάπαν α') διότι ἡ ἀξίωσις αὕτη τῶν παπῶν νὰ ἄρχωσι τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἄνευ βάσεως, εἶναι ἁπλῆ ὑπαγόρευσις ἀλαζονείας καὶ οὐδὲν πλέον· β') διότι ἡ ὑποταγὴ αὐτῶν ὑπὸ τὸν πάπαν ἢ τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν θὰ διέφθειρε τὸν παρ' αὐτοῖς σωζόμενον γνήσιον καὶ καθαρὸν χριστιανισμόν· καὶ γ') διότι θὰ ἦτο αὐτοῖς ἐπιβλαβὴς αὕτη καὶ πολιτικῶς, καὶ ἐθνικῶς, καὶ κοινωνικῶς. Ἐνταῦθα θὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρῶτον.

Ἡ ἀξίωσις τοῦ πάπα νὰ ἀναγνωρίζηται παρὰ πάντων ὡς ἡ κανονικὴ κεφαλὴ καὶ ὁ νόμιμος ἀρχηγὸς τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἀβάσιμος καὶ δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Αἱ ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι ἀνεγνώριζον κεφαλὴν καὶ ἀρχηγὸν τῆς ἐκκλησίας τὸν Χριστὸν (Ἐφεσ. α', 22), καὶ οὐδένα ἄλλον. Ἦσαν δὲ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων καὶ διεῖπον τὰ ἑαυτῶν ἑκάστη διὰ τῶν συνόδων τῶν ἐπισκόπων των, ἔχουσαι τελείαν αὐτοδιοίκησιν καὶ αὐτονομίαν. Ἦτο δηλ. ἡ ἀρχῆθεν διοίκησις τῶν ἐκκλησιῶν ὁποία εἶναι μέχρι τῆς σήμερον ἡ διοίκησις τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν. Μόνον πρωτεῖα τιμῆς ἢ τὰς πρώτας τιμὰς πρωτοκαθεδρίας εἶχον οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐπισημοτέρων πολιτικῶς πόλεων, δηλαδὴ οἱ ἐπίσκοποι Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, εἰς οὓς προσετέθη ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Β' καὶ ὁ Ἱεροσολύμων, ὡς ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἐσταυρώθη ὁ Κύριος καὶ ἀφ' ἧς ἐξηπλώθη τὸ πρῶτον τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Τὰ πρωτεῖα ταῦτα δὲν ἦσαν πρωτεῖα δικαιοδοσίας (jurisdictionis), ἀλλ' ἁπλῶς τιμῆς (honoris). Ἐὰν ἀνεφαίνετο διαφορά τις τοπικοῦ χαρακτῆρος, ἤρκει τοῦ τόπου ἡ σύνοδος νὰ διαλύσῃ αὐτήν. Ἐὰν δὲ συνεκίνει τὴν ὅλην ἐκκλησίαν ζήτημά τι, συνήρχετο οἰκουμενικὴ σύνοδος πρὸς διευθέτησιν αὐτοῦ. Ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀντεπροσώπευε τότε οὐχὶ ἑνὸς τόπου, ἀλλὰ πασῶν τῶν χριστιανικῶν χωρῶν τὰς ἐκκλησίας. Τότε ἐξεδηλοῦτο καὶ ἐξωτερικῶς ἡ ἑνότης τῆς ἐκκλησίας, ἥτις κυρίως ἦτο ἑνότης πίστεως καὶ ἀγάπης, οὐχὶ ἑνότης διοικήσεως ὑφ' ἕνα ἐπίσκοπον. Ἕκαστος ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπείκῃ εἰς τὴν σύνοδον τῆς χώρας του, οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰς ὑποθέσεις ξένης ἐκκλησίας. Μόνον οἰκουμενικῆς συνόδου αἱ ἀποφάσεις ἐπεβάλλοντο πανταχοῦ. Τοῦτο ἦτο τὸ πολίτευμα τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, κατὰ τοῦτο δὲ διοικοῦνται μέχρι τοῦ νῦν αἱ ὀρθόδοξοι ἐκκλησίαι τῆς ἀνατολῆς.

Ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος ἠθέλησε νὰ λάβῃ ἀνωτέραν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, καὶ κατὰ μικρὸν ἤγειρε τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀναγνωρισθῇ κεφαλὴ καὶ ἀρχηγὸς ἀπόλυτος τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' αἱ ἀξιώσεις του αὗται εὐθὺς ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν, ἐν δὲ τῇ δύσει ἐπεκράτησε μέν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐγένετο τοῦτο κατὰ μικρὸν καὶ μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἡ ἀλαζονικὴ αὕτη ἀπαίτησις τῶν ἐπισκόπων τῆς Ῥώμης, ἥτις προὐκάλεσε τοσαῦτα σκάνδαλα ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ καὶ ἐγένετο ἡ αἰτία τῶν διαφόρων ἐν αὐτῷ σχισμάτων, ἐγεννήθη ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, διότι ἦσαν οἱ ἐπίσκοποι τῆς κοσμοκράτορος Ῥώμης. Οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον κατακτήσει ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν τοῖς ἀρχαίοις γνωστὸν κόσμον, καὶ ἀπὸ Ῥώμης ἐδέσποζον πολιτικῶς πασῶν τῶν χωρῶν· ὁ ῥωμαῖος ἐνόμιζεν ὅτι ἐγεννήθη ἵνα ἄρχῃ. Ἦτο δυνατὸν καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ῥωμαίου ἐπισκόπου, τοῦ ἐπισκόπου τῆς βασιλευούσης πόλεως τοῦ κόσμου, νὰ μὴ γεννηθῇ ὅμοιος πόθος; Ἰδοὺ ἡ πηγὴ τῆς παπικῆς ἀλαζονείας, ἰδοὺ ἡ βαθυτέρα αἰτία τῶν παπικῶν περὶ παντοκρατορίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀξιώσεων. Ἀλλὰ διὰ τὰς ἀξιώσεις ταύτας ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῇ εὐλογοφανής τις βάσις. Ὡς τοιαύτην δὲ ὑπεστήριξαν ἀπ' ἀρχῆς οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ῥώμης τὴν ἰδέαν, ὅτι εἶναι δῆθεν διάδοχοι τοῦ Πέτρου καὶ ὡς τοιοῦτοι ἀξιοῦσι τὴν ἀρχηγίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐν Ῥώμῃ ἐφαντάσθησαν τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν τῆς πρώτης ἐκκλησίας καὶ κεφαλὴν τῶν ἀποστόλων. Ἔπειτα δὲ ἐφαντάσθησαν τὸν Πέτρον ὡς εἰσαγαγόντα πρῶτον τὸν Χριστιανισμὸν εἰς Ῥώμην καὶ γενόμενον πρῶτον ἐπίσκοπον αὐτῆς. Λέγομεν ἐφαντάσθησαν, διότι οἱ δύο οὗτοι ἰσχυρισμοὶ εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένοι καὶ δὲν στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Ὁ Πέτρος οὐδαμοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης παρουσιάζεται ὡς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ὡς εἷς τῶν ἀποστόλων, δὲν διατάσσει δὲ οὐδαμῶς, ἀλλὰ συζητεῖ ὡς ἴσος πρὸς ἴσους πρὸς τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, ὡς ἐγένετο ἐν τῇ συνόδῳ τῶν Ἱεροσολύμων (Πράξ. ιε'), ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ ἠλέγχθη παρὰ τοῦ Παύλου (Γαλ. β', 11). Ἂν ἡ ἀρχαιότης καὶ μέχρι σήμερον ἡ ἐκκλησία τάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν κορυφαίων (τοιοῦτοι ἦσαν πλὴν αὐτοῦ καὶ οἱ Ἰάκωβος, Ἰωάννης, Παῦλος), τοῦτο σημαίνει μόνον ὅτι οὗτοι διὰ τῶν πλειοτέρων προτερημάτων αὐτῶν καὶ τοῦ μεγαλητέρου ζήλου των διεκρίνοντο μεταξὺ τῶν ἀποστόλων. Τὸ «ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν» (Ματθ. ιϛ', 16.) ἐξηγοῦσιν οἱ ἀρχαῖοι ὡς σημαῖνον τὴν πίστιν, ἐφ' ἧς ἐστερεώθη ἡ ἐκκλησία. Τὰς δὲ κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἔδωκεν ὁ Κύριος οὐ μόνον τῷ Πέτρῳ, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις (Ἰω. κ', 23). Ἂν ἐρωτᾷ δ' αὐτὸν τρίς, ἂν ἀγαπᾷ αὐτόν, καὶ εἶτα προσέθετε «ποίμαινε τὰ πρόβατά μου» (Ἰω. κα', 16), ἔπραξε τοῦτο, ἵνα ἐπα-

[1] Ἴδε σελ. 97.

Digitized by Google

νορθώσῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα, οὗ εἶχε γίνει ἀνάξιος, τρὶς ἀρνηθεὶς τὸν Χριστόν. Ταῦτα εἶναι σήμερον ἀλήθειαι ὑπὸ τῆς ἑρμηνευτικῆς ἐπιστήμης βεβαιωμέναι, καὶ μόνον ἄνθρωποι στερούμενοι πάσης ἐπιστημονικῆς θεολογικῆς μορφώσεως δύνανται ἄλλην ἔννοιαν νὰ ἀποδίδωσιν εἰς τὰ γραφικὰ ταῦτα χωρία. Ἔπειτα ὅτι ὁ Πέτρος ἵδρυσε τὴν ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίαν καὶ ἐγένετο καὶ πρῶτος ταύτης ἐπίσκοπος, εἶναι καθαρὸς μῦθος, ἀπαντῶν τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἀποκρύφῳ καὶ ψευδεπιγράφῳ τοῦ Β' αἰῶνος, τοῖς Κλημεντίοις. Ἡμεῖς γνωρίζομεν θετικῶς ἐκ τῆς Βίβλου τῶν Πράξεων (ἥτις οὐδὲν τοιοῦτο λέγει περὶ Πέτρου), ὅτι ὁ Παῦλος ἐκήρυξεν ἐν Ῥώμῃ, ὅπου ἡ πρώτη εἴδησις περὶ Εὐαγγελίου εἶχε φθάσει δι' ἰδιωτῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου χάριν ἐμπορίου ἢ ἄλλων ὑποθέσεων ἐλθόντων. Τὰ ἀπόκρυφα λοιπὸν Κλημέντια τοῦ Β' αἰῶνος περιέχουσι πρῶτα Πέτρου ἔλευσιν εἰς Ῥώμην, ἣν ἔπειτα ὡς φήμην ἐπαναλαμβάνουσι καὶ ἄλλοι. Ἂν ἦλθεν ὁ Πέτρος περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του εἰς Ῥώμην, ὅπερ πολλοὶ ἀμφιβάλλουσιν, εὗρεν ἤδη συγκεκροτημένην τὴν ἐκκλησίαν, ἱδρυτὴς δ' αὐτῆς καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος Ῥώμης δὲν δύναται νὰ κληθῇ καὶ διὰ τοῦτο καὶ διότι οἱ ἀπόστολοι δὲν ἦσαν ἐπίσκοποι ὡρισμένων πόλεων, ἀλλὰ καθολικοὶ ἐπίσκοποι ἁπάσης τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Πέτρος ἐκήρυξε καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἐν Βαβυλῶνι. Οὐδεὶς ὅμως ὠνόμασεν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῶν πόλεων τούτων, οὐδὲ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐκάλεσε διαδόχους τοῦ Πέτρου. Ὁ Ἀθηνῶν, ὁ Κορίνθου, ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Ἐφέσου δὲν λέγονται διὰ τοῦτο διάδοχοι τοῦ Παύλου, ἂν καὶ ὁ Παῦλος ἵδρυσε τὰς ἐκκλησίας τῶν πόλεων τούτων.

Ἡ ἀνατολὴ τιμῶσα μόνον τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης ὡς τὸν τῆς ἐπισημοτέρας πόλεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐπίσκοπον, ἀπέκρουσεν ἀπ' ἀρχῆς πᾶσαν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν. Διὰ τοῦτο ὁ Πολύκαρπος Ἐφέσου κατὰ τὸν Β' αἰῶνα δὲν ἐδέχθη τὴν περὶ πάσχα γνώμην τοῦ Βίκτωρος Ῥώμης, οὐδὲ ἔδωκαν προσοχὴν αὐτός τε καὶ οἱ ἄλλοι μικρασιᾶται ἐπίσκοποι εἰς τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ. Ὁ Εἰρηναῖος ἐλέγχει τὸν αὐτὸν Βίκτωρα, διὰ τὴν ἀξίωσίν του νὰ ἐπιβάλῃ τὴν γνώμην του εἰς τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους. Ὁμοίως ὁ Φιρμιλιανὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τῆς Καππαδοκίας ἀποκρούουσι κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα τὰς περὶ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν ἰδέας τοῦ Στεφάνου Ῥώμης καὶ περιφρονοῦσι τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ. Διονύσιος δ' ὁ Ἀλεξανδρείας κατὰ τὴν αὐτὴν περίστασιν ἀποδοκιμάζει τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ῥώμης. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐγείρονται αἱ μεγάλαι ἀρειανικαὶ ἔριδες αἱ συνταράξασαι τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα, αἷς ἀκολουθοῦσιν αἱ νεστοριανικαί, εὐτυχιανικαί, μονοφυσιτικαί, μονοθελητικαὶ καὶ εἰκονομαχικαὶ ἔριδες. Κατὰ πάσας ταύτας τὰς σφοδροτάτας συζητήσεις, καθ' ἃς ἡ ἐκκλησία διεσχίζετο εἰς πολλὰς ἀλληλομαχομένας μερίδας, οἱ δὲ αὐτοκράτορες ἀναμιγνυόμενοι προσέδιδον μεγαλητέραν εἰς τὴν κίνησιν ταύτην ὀξύτητα, ὅπερ τοσοῦτον ἔβλαψεν ὡς γνωστὸν τὸ βυζαντινὸν κράτος, οὐδαμοῦ βλέπομεν τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης ὡς κεφαλὴν δῆθεν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀλάνθαστον δῆθεν ἀρχηγὸν λύοντα καὶ διευθετοῦντα τὰς ἔριδας. Ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης μετέχει αὐτῶν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πατριάρχαι τῆς ἀνατολῆς καὶ ἐπίσκοποι, συζητεῖ ὡς ἴσος πρὸς ἴσους, ἀναιρεῖ ἄλλους καὶ παρ' ἄλλων ἀναιρεῖται, ποτὲ δὲ δὲν ἐπιβάλλει δικαιώματι ἀνώτερου τὴν λύσιν. Ἡ λύσις αὕτη ζητεῖται παρὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Αἱ σύνοδοι δ' αὗται δὲν συγκαλοῦνται παρὰ τῶν παπῶν ἢ τῇ συγκαταθέσει αὐτῶν, ἀλλὰ παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τῇ γνωμοδοτήσει τῶν ἐπιφανεστέρων ἱεραρχῶν τῆς ἐκκλησίας· δὲν γίνονται ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ἐν πόλεσι τῆς ἀνατολῆς, ἐν Νικαίᾳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἐφέσῳ, ἐν Χαλκηδόνι· δὲν συγκροτοῦνται κυρίως ὑπὸ Ἰταλῶν ἢ ἄλλων δυτικῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ κυρίως ὑπὸ Ἑλλήνων· δὲν προεδρεύονται ὑπὸ τῶν παπῶν, ἀλλὰ ὑπὸ πατριαρχῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων μητροπολιτῶν τῆς ἀνατολῆς· αἱ ἀποφάσεις των δὲν συμφωνοῦσι κατ' ἀνάγκην ταῖς γνώμαις τῶν παπῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον εἶναι πολλάκις ἀντίθετοι αὐτῶν καὶ καταδικάζουσι ῥητῶς ταύτας, ὅπως πράττει ἡ ϛ' οἰκουμενικὴ σύνοδος τῷ 680 ἐν Κωνσταντινουπόλει καταδικάσασα ὡς αἱρετικὸν μονοθελήτην τὸν πάπαν Ὀνώριον· ἐν δὲ τῇ διαλύσει τῶν σχισμάτων δὲν ἐρωτᾶται, τίνα θέσιν εἶχεν ἡ Ῥώμη ἀπέναντι τῶν διϊσταμένων μερίδων, ἀλλὰ πολλάκις ἀναγνωρίζουσιν ὡς κανονικὸν ἐπίσκοπον ἐκεῖνον, ὃν ὡς σχισματικὸν ἐθεώρουν ἐν Ῥώμῃ, ὡς ἔπραξεν ἡ Β' οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀναγνωρίσασα ὡς κανονικὸν Μητροπολίτην τὸν Μελέτιον, ὃν ἡ Ῥώμη σχισματικὸν ἐθεώρει δεχομένη Παυλῖνόν τινα. Τὸν Μελέτιον τοῦτον τὸν ὑπὸ τῆς Ῥώμης ἀποκρουόμενον καὶ ὡς πρόεδρον ἑαυτῆς ἀνεκήρυξεν ἡ Β' οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Πάντα ταῦτα τὰ γεγονότα δεικνύουσιν ἡλίου φαεινότερον ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους ἐννέα αἰῶνας ἢ πρὸ τοῦ σχίσματος ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης ἦτο μὲν εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων ἱεραρχῶν καὶ εἶχεν ὡς τῆς πρώτης βασιλευούσης πόλεως ἐπίσκοπος τὰς πρώτας τιμάς, ἀλλ' ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων οὐδεμίαν ἀνεγνώριζον αὐτῷ αἱ ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι τῆς ἀνατολῆς δύναμιν· ἦτο ὡς εἷς τῶν ἄλλων ἐπισκόπων· συνεζήτει ὡς ἴσος πρὸς ἴσους· δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην του· ἡ γνώμη του ἠδύνατο νὰ πολεμηθῇ καὶ κατακριθῇ· ἀπεφαίνετο δὲ περὶ τῶν ἐγειρομένων ζητημάτων ἡ κοινὴ τῆς ἐκκλησίας συνείδησις ἡ ἐκπροσωπουμένη ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς συνόδοις, ἃς συνεκρότουν ἀντιπρόσωποι ἁπάσης τῆς ἐκκλησίας. Ἐν γένει ἦτο τότε παραδεδεγμένη ἀρχή, ὅτι οὐδεμία τοπικὴ ἐκκλησία ἠδύνατο νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἄλλης· οἱ δυτικοὶ ἐπίσκοποι διῴκουν τὰς ἐκκλησίας των καὶ οἱ ἀνατολικοὶ τὰς ἑαυτῶν· ὑπῆρχε δηλ. τελεία αὐτονομία καὶ αὐτοδιοίκησις τῶν κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν. Ὅτε ποτὲ ἠθέλησαν οἱ ἐν Ἰταλίᾳ νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκλογῆς τοῦ Νεκταρίου, ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἀνατολῆς ὡς ἀναρμόδιοι· τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ὅτε βραδύτερον ἐν ταῖς περὶ τοῦ θείου Χρυσοστόμου ἔρισιν ἐζήτησεν ὁ Ῥώμης νὰ ἀναμιχθῇ. Οἱ αὐτοκράτορες ἐδήλουν πολλάκις τοῖς συνεδριάζουσιν ἐπισκό-

Digitized by Google

ποις ἐν τῇ ἀνατολῇ ἢ ἐν τῇ δύσει ἐν τοπικαῖς συνόδοις. ὅτι οὐδὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφασίσωσιν ὡς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τοῦ ἑτέρου μέρους. Αὕτη ἦτο ἡ διοίκησις τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, εἰς ταύτην δ' ἐμμένει μέχρι τῆς σήμερον ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία, ὀφείλεται δὲ εἰς τὸν μέγαν Φώτιον, τὸ ὅτι, ὅτε ὁ παπισμὸς κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἐπειράθη νὰ δεσπόσῃ τῆς ἀνατολῆς, ἀπέκρουσε τὸν παπικὸν δεσποτισμόν, ὑπερήσπισε δὲ καὶ διέσωσε τὰς γνησίας παραδόσεις τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Διὰ τοῦτο ἡ μνήμη τοῦ Φωτίου ἐγένετο καὶ θέλει μένει εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα προσφιλεστάτη εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἀνατολικοὺς λαούς.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δύσει κατὰ μικρὸν μόνον καὶ μετὰ πολλὰς ἀντιστάσεις ἀναγνωρίζεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥώμης, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ὑψοῦται ὁ παπισμὸς εἰς τὴν παντοδυναμίαν, εἰς ἣν βλέπομεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν μεγάλων παπῶν τῶν μέσων αἰώνων. Κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας καὶ ἐν τῇ δύσει ἑκάστη ἐθνικὴ ἐκκλησία ἦτο ἀνεξάρτητος καὶ αὐτόνομος. Οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Βρεττανίας διῴκουν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν των διὰ τῶν ἐθνικῶν συνόδων των ἄνευ τινὸς ἐπιρροῆς ἀπὸ Ῥώμης. Ὁ Καρχηδόνος Κυπριανὸς μετὰ τῶν Ἀφρικανῶν ἐπισκόπων ἐρίζει σφοδρότατα πρὸς τὸν Ῥώμης Στέφανον περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδοχῆς τῶν αἱρετικῶν καὶ οὐ μόνον δὲν δέχεται τὴν γνώμην του, ἀλλὰ καὶ διὰ δύο Ἀφρικανικῶν συνόδων καταδικάζει αὐτήν. Ἡ αὐτὴ ἀφρικανικὴ ἐκκλησία καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα κατέκρινε πᾶσαν ἔκκλησιν εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης δικαστήρια (ad transmarina judicia), δηλ. εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἐκτὸς τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ Γαλλικὴ ἐκκλησία εἶχε κατ' ἀρχὰς καὶ λειτουργίαν καὶ ἔθιμα ἐκκλησιαστικὰ ἐν πολλοῖς διάφορα τῆς ῥωμαϊκῆς, ἀπέκρουε δὲ πᾶσαν ἐπέμβασιν τοῦ Ῥώμης ἐπισκόπου εἰς τὰ τῆς διοικήσεως ἑαυτῆς. Ἰδίως ἔδειξε γενναίαν ἀντίστασιν κατὰ πάσης ἀπὸ Ῥώμης ἀναμίξεως ὁ Ἀρελάτης Ἰλάριος. Καὶ ἡ ἀρχαία δὲ Βρεττανικὴ ἐκκλησία εἶχεν ἐν πολλοῖς τὸ ἰδιόρρυθμον καὶ δὲν εὑρίσκετο εἰς οὐδεμίαν πρὸς τὴν Ῥώμην σχέσιν, οὔτε πρωτεῖον πάπα ἀναγνωρίζουσα, οὔτε μετὰ τῆς Ῥώμης ἑορτάζουσα τὸ πάσχα, οὔτε τὸ ῥωμαϊκὸν ἡμερολόγιον φυλάττουσα. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὁ παπικὸς ζυγὸς ἐπιβάλλεται εἰς πάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς δύσεως, καταστρέφεται δὲ πᾶσα αὐτῶν διοικητικὴ ἀνεξαρτησία καὶ αὐτονομία. Εἰς τοῦτο συνέτειναν πολλά. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ Ῥώμη ἦτο ἡ δυτικὴ πρωτεύουσα τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ τὸ πολιτικὸν κέντρον τῆς δύσεως, ἐν τῇ δύσει ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἦτο ἡ μόνη ἀποστολική, ἡ μόνη, ἐν ᾗ ἠκούσθη ἀποστολικὸν κήρυγμα, ἡ μόνη ἄρα κατέχουσα ἀρχαιοτάτην μέχρι τῶν χρόνων τῶν ἀποστόλων φθάνουσαν παράδοσιν. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς δύσεως ἀπόστολος ἵδρυσεν ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἡ γνώμη του ὡς τῆς μόνης ἀρχαιοτάτης ἐν τῇ δύσει ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἦτο ἰδιαζόντως σεβαστὴ καὶ ἐζητεῖτο πολλάκις ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῶν δυτικῶν χωρῶν. Ἔπειτα ὅτε ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἤρξαντο αἱ μεγάλαι δογματικαὶ ἔριδες, αἵτινες ἐκλόνισαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ διῄρεσαν αὐτὴν εἰς διαφόρους ἀλλήλαις πολεμίας μερίδας, καὶ συνέβησαν οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι διωγμοὶ ἕνεκα τῶν διχογνωμιῶν τούτων παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἄλλοτε μὲν τοὺς ὀρθοδόξους, ἄλλοτε δὲ τοὺς ἡμιαρειανοὺς καὶ ἄλλοτε τοὺς ἀρειανοὺς ἢ ἄλλους αἱρετικοὺς ὑποστηριζόντων, ἐν τῷ φοβερῷ ἐκείνῳ σάλῳ οἱ ἐν τῇ δύσει ἐπίσκοποι ἐζήτησαν νὰ συγκεντρωθῶσι περὶ τὸν ἰσχυρότερον ἐν τῇ δύσει ἐπίσκοπον τὸν Ῥώμης ἵνα ὦσιν ἕτοιμοι νὰ ἀντιστῶσι κατὰ πάσης πιέσεως τῶν ἐναντίων. Τὴν Ῥώμην εἶχεν ἑλκύσει ὑπὲρ τῆς πίστεως τῆς Νικαίας ὁ Ἀθανάσιος. Ταῦτα ὕψωσαν τὸ γόητρον τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Ῥώμης ἐν τῇ δύσει. Εἰς ταῦτα προσθέσατε καὶ τὸ ὅτι ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος καταλαμβάνουσι τὴν μέσην, μεσημβρινὴν καὶ δυτικὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ βορρᾶ ὁρμηθέντες οἱ βάρβαροι τότε ἀγγλοσαξωνικοὶ ἢ γερμανοὶ λαοί, οἵτινες μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἀναμιχθέντες μετὰ τῶν ἀρχαίων κατοίκων ἀπετέλεσαν τοὺς νεωτέρους λαοὺς τῆς δύσεως. Πάντες σχεδὸν οἱ λαοὶ οὗτοι Γότθοι, Βουργούνδιοι, Βάνδαλοι, Φράγκοι, Ἀλλεμάνοι, Γερμανοί, Ἄγγλοι, Νορμανδοί, Ἰοῦτοι, Σκανδιναυοὶ καὶ λοιποί, ἀπὸ Ῥώμης δεχθέντες τὸν Χριστιανισμὸν ἔτρεφον κατὰ φυσικὸν λόγον ἰδιαίτερον σέβας πρὸς τοὺς ἐπισκόπους αὐτῆς καὶ ἀνεγνώρισαν προθύμως τὴν ἐφ' ἑαυτοὺς ὑπεροχὴν αὐτῶν. Καὶ ἄλλως δὲ ὠφέλησαν τὴν ἀνύψωσιν τοῦ παπισμοῦ αἱ βαρβαρικαὶ ἐκεῖναι ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν λοιπὴν δύσιν. Διότι καταλυθείσης πρὸς καιρὸν κατὰ πρῶτον εἶτα δὲ καὶ ὁριστικῶς τῆς βυζαντινῆς δυνάμεως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῆς γενικῆς κατὰ τὴν δύσιν ἀναρχίας, οἱ πάπαι ἀνέλαβον σχεδὸν ἅπασαν τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἐν Ῥώμῃ καὶ μεγάλῳ μέρει τῆς Ἰταλίας, ἕως οὗ Πιπῖνος ὁ τῶν Φράγκων βασιλεὺς σώσας τὴν Ῥώμην ἀπὸ τῶν Λογγοβάρδων ἐδώρησεν αὐτὴν τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ῥώμης, ὅστις ἔκτοτε παρίστατο ἐν τῇ δύσει καὶ ὡς ἡγεμὼν τέλειος, ἑνῶν πολιτικὴν ἅμα καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν. Καὶ ταῦτα ὀφθαλμοφανῶς συνέτεινον εἰς τὴν κατὰ μικρὸν ἀνύψωσιν τῆς παπικῆς δυνάμεως ἐν τῇ δύσει.

Τὴν παπωσύνην ἔπειτα ἐμεγάλυναν καὶ πολλοὶ μεγάλοι πάπαι οἷοι Λέων ὁ μέγας, Γρηγόριος ὁ διάλογος, Νικόλαος ὁ Α', Γρηγόριος ὁ Ζ', Ἰννοκέντιος ὁ Γ' καὶ Βονιφάτιος ὁ Η'. Οἱ ἄνδρες οὗτοι διὰ τῶν ἐξόχων αὐτῶν διοικητικῶν ἀρετῶν, διὰ τῆς γνησίας ῥωμαϊκῆς φιλαρχίας των, διὰ τῆς σιδηρᾶς θελήσεώς των κατώρθωσαν νὰ ἐπιβληθῶσι τοσοῦτον εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς τῆς δύσεως, καὶ νὰ περιβάλωσιν εἰς τὰ ὄμματα αὐτῶν διὰ τοιαύτης αἴγλης τὴν ἕδραν τῶν παπῶν, ὥστε οὗτοι καθ' ἅπαντας τοὺς μέσους αἰῶνας νὰ καταστῶσι παντοδύναμοι ἐν τῇ δύσει, ἄγοντες καὶ φέροντες τὰ πάντα, ἀναμιγνυόμενοι εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν διαφόρων κρατῶν, ἀναβιβάζοντες καὶ καταβιβάζοντες βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορας, ἐπιβάλλοντες δὲ τὴν θέλησίν των ὡς ὕψιστον νόμον πανταχοῦ καὶ σχεδὸν θεοποιούμενοι ὑπὸ τῶν ἀμαθῶν καὶ δεισιδαιμόνων ὄχλων. Ἡ δύσις ἐτέλει κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὑπὸ τελείαν θεοκρα-

Digitized by Google

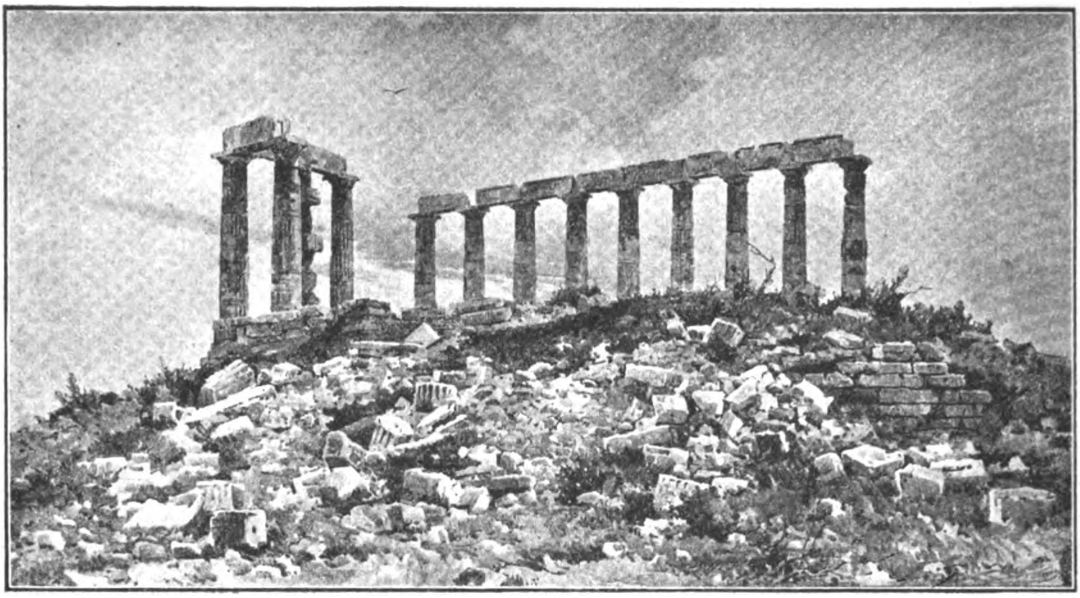

ΣΟΥΝΙΟΝ
(εἰκὼν ἐξ ὑδατογραφίας Α. Γιαλλινᾶ)

τίαν. Ὁ πάπας ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς θεωρούμενος ἦτο τὸ πᾶν. Εἰς τὰ νεύματα αὐτοῦ ἔπρεπε πάντες νὰ ὑποκύπτωσιν ὡς εἰς χρησμὸν Πυθίας· οἱ ἐπισκεπτόμενοι αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ ἀσπάζωνται τὸν πόδα των· βασιλεῖς παρόντες ἱππεύοντος τοῦ πάπα ἔπρεπε νὰ κρατῶσι τοὺς ἀναβολεῖς τοῦ ἵππου του· εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ ἡγεμόνες καὶ μητροπολῖται καὶ ἀρχιεπίσκοποι καὶ σύνοδοι ἔπρεπε νὰ δεικνύωσι τελείαν ὑπακοήν· μόνον ἀδείᾳ παπικῇ ἠδύνατο νὰ γίνηται τοπικὴ ἢ οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν μόνον ἐὰν ἐλάμβανον τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ πάπα εἶχον ἰσχύν· εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ πάπα ὁριζόμενα πνευματικὰ δικαστήρια, ἰδίως τὰ τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως, ὤφειλον νὰ ὑποτάσσωνται πάντες· ὁ δὲ ἀφορισμός, ἡ εἱρκτὴ καὶ ἡ πυρὰ ἦσαν τὰ φοβερὰ ὅπλα, ἅτινα ὁ παπισμὸς μετεχειρίζετο κατὰ παντὸς ἀνθισταμένου εἰς τὴν βούλησίν του. Ἠδύνατο δὲ νὰ ἀφορίσῃ καὶ ὁλόκληρον χώραν, ἀπαγορεύων πᾶσαν ἱεροτελεστίαν ἐν αὐτῇ καὶ κλείων τὰς ἐκκλησίας αὐτῆς, ἢ ἐπιβάλλων τὴν τρομερὰν τῆς ἀπαγορεύσεως ποινὴν (interdictum). Τοιαύτη ἡ παντοδυναμία τῶν παπῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἵνα δὲ νομιμοποιηθῶσι πάντα ταῦτα τὰ δικαιώματα, τὰ παρέχοντα τῷ πάπᾳ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν καὶ εἰσάγοντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τέλειον διοικητικὸν δεσποτισμὸν ὅλως ξένον τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχαιότητι, δικαιώματα διὰ τῶν ὁποίων περιεβλήθη ὡς εἴδομεν κατὰ μικρὸν ὁ παπισμὸς ἕνεκα τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων ἐν τῇ δύσει ἢ τὰ ὁποῖα ἐξ ἀλαζονείας καὶ γνησίας ῥωμαϊκῆς οἰήσεως ἐσφετερίσθη, ἐπλάσθησαν κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα αἱ ψευδοϊσιδώρειοι λεγόμεναι διατάξεις (Decretales pseudoisidorianae), περιέχουσαι πλαστὰς ἀρχαίων παπῶν ἐγκυκλίους, πλαστοὺς κανόνας ἀρχαίων συνόδων, πλαστοὺς ἀρχαίων βασιλέων νόμους, δι' ὧν πάντων ἐζητεῖτο νὰ δειχθῇ, ὅτι ἤδη ἡ ἀρχαιότης εἶχε περιβάλει τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ῥώμης διὰ τῶν μεγάλων καὶ ἀπεριορίστων τούτων ἐξουσιῶν. Εἰς τὰ πλαστὰ δὲ ταῦτα κείμενα προσετέθη κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἡ ἀπόκρυφος δωρεὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου (Donatio Constantini), καθ' ἣν δῆθεν ὁ πρῶτος οὗτος χριστιανὸς αὐτοκράτωρ μεταθέτων τὴν ἕδραν του εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐδώρησε τὴν Ῥώμην τῷ ἐπισκόπῳ αὐτῆς. Τὰ πλαστὰ ταῦτα κείμενα, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ παπισμοῦ μετὰ ταῦτα, ἐπιστεύοντο καθ' ἅπαντας τοὺς μέσους αἰῶνας, αἰῶνας ἀμαθείας, ἀκρισίας καὶ δεισιδαιμονίας, ὡς γνήσια, ἕως οὗ κατὰ τὸν Ις' αἰῶνα καὶ ΙΖ' ἡ κριτικὴ ἐπιστήμη ἐξήλεγξε τὴν νοθείαν αὐτῶν τοσοῦτον πασιφανῶς, ὥστε ἠναγκάσθησαν καὶ ἐν Ῥώμῃ νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτήν. Ὥστε ὁ παπισμὸς ἐλέγχεται στηριζόμενος ἐπὶ ἀποκρύφων, τῶν Κλημεντίων, τῆς Δωρεᾶς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν Ψευδοϊσιδωρείων διατάξεων.

Τὴν αὐθαίρετον ταύτην καὶ ἀπεριόριστον παπικὴν παντοδυναμίαν ἤρχισαν βαρέως νὰ φέρωσι καὶ αὐτοὶ οἱ δυτικοὶ λαοὶ εὐθὺς ἅμα ἀρξάμενοι νὰ φωτίζωνται ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῆς παιδείας καὶ νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ σκότους, οὗτινος προϊὸν ἦτο ὁ παπισμός. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ὁ ΙΕ' αἰών, ἢ οἱ χρόνοι τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἐκπαιδευόμενοι καὶ πολιτιζόμενοι οἱ λαοὶ δὲν ἠδύναντο τοῦ λοιποῦ ἀγογγύστως νὰ φέρωσι τοιοῦτον ζυγόν, τυφλῶς δηλ. καὶ ἀνεξετάστως νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς αὐθαιρέτους διαταγὰς τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης. Οἱ βασιλεῖς ἤρξαντο ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Φιλίππου τοῦ ὡραίου, νὰ ἀποσείωσιν ἀφ' ἑαυτῶν πᾶσαν ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν παπῶν. Οἱ ἐπιστήμονες ἀφ' ἑτέρου ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις ἤρξαντο νὰ ἐξεγείρωνται κατὰ τῆς παπικῆς κηδεμονείας, ὑφ' ἣν ἐτέλουν τὰ γράμματα κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, καὶ νὰ καταπολεμῶσι τὴν στενὴν ἐκείνην καὶ μωρὰν μοναχικὴν παιδείαν, τὴν σχολαστικὴν καλουμένην καὶ νὰ ζητῶσι νὰ ἀντικαταστήσωσιν αὐτὴν δι' ὑγιοῦς νέας παιδείας μὴ διαστρεφούσης διὰ σοφισμάτων τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ὡς ἔπραττεν ἐκείνη, ἀλλὰ ὁδηγούσης εἰς τὴν ἀληθῆ καὶ γνησίαν ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρωπι-

Digitized by Google

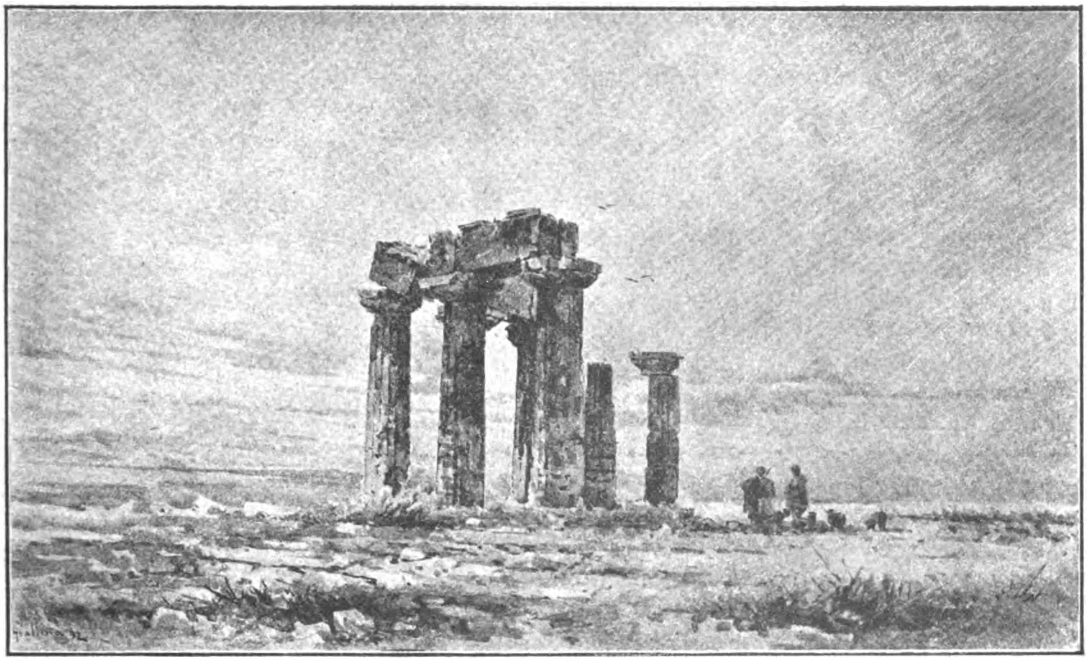

ΚΟΡΙΝΘΟΣ
(εἰκὼν ἐξ ὑδατογραφίας Α. Γιαλλινᾶ)

νου πνεύματος καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου τὴν σύμφωνον πρὸς τοὺς νόμους τῆς λογικῆς αὐτοῦ φύσεως. Αὕτη εἶναι ἡ τότε κληθεῖσα ἀνθρωπικὴ μόρφωσις ἢ οὐμανισμὸς (Humanismus). Τότε ἤρξατο συγχρόνως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ νὰ σχηματίζηται ἰσχυρὰ μερὶς ἐπισκόπων καὶ θεολόγων ζητοῦσα τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων καὶ ἰδίως τὸν περιορισμὸν τῆς παπικῆς παντοδυναμίας καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς διοικήσεως τῆς ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων, εἰς ἃς ἔμεινε πιστὴ καὶ μένει μέχρι τῆς σήμερον ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία. Οἱ τῆς μερίδος ταύτης, ἧς σύνθημα ἦτο «μεταρρύθμισις ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τοῖς μέλεσι» (reformatio in capite et in membris) ἀπῄτουν ἵνα οἱ πάπαι μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῶν κρατῶν καὶ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία θεωρῆται ἀνεξάρτητος τῆς ἐκκλησιαστικῆς· αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι θεωρῶνται ὡς ἡ ἀνωτάτη νομοθετικὴ ἐξουσία ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς αἱ ἀποφάσεις ὑποχρεοῦσι καὶ τοὺς πάπας, οἵτινες ἁπλῶς εἶναι ἡ ἐκτελεστικὴ καὶ κυβερνητικὴ κεφαλὴ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας· οἱ ἐπίσκοποι μὴ νομίζωνται, ὅτι εἶναι ἁπλοῖ ἀντιπρόσωποι καὶ πληρεξούσιοι τοῦ πάπα, παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπικὴν ἐξουσίαν ἔχοντες, ἀλλ' ὅτι ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν ταύτην δυνάμει ἀποστολικῆς συστάσεως καὶ εἶναι ἴσοι ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀρχιερωσύνης τῷ πάπᾳ, ὅστις εἶναι πρῶτος μεταξὺ ἴσων (primus inter pares), καὶ δύνανται συγκροτοῦντες συνόδους νὰ διοικῶσι τὰς ἐκκλησίας τῶν χωρῶν των ἀνεξαρτήτως, ἐπιβλεπόμενοι μόνον παρὰ τοῦ πάπα. Τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐκήρυξαν οἱ μεταρρυθμιστικοὶ οὗτοι ἐπίσκοποι καὶ θεολόγοι ἐν ταῖς περιφήμοις οἰκουμενικαῖς συνόδοις τῆς Πίσης (1409), τῆς Κωνσταντίας (1414) καὶ τῆς Βασιλείας (1431). Ἀλλὰ οἱ πάπαι, ὧν τὸ κράτος εἶχε πλέον ῥιζώσει ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἀμαθοῦς πλήθους ἐν ἁπάσαις ταῖς καθολικαῖς χώραις, καὶ εἶχε καταστῇ πεπαλαιωμένη πλέον ἡ δυσεξάλειπτος θρησκευτικὴ πρόληψις τῶν ἀμορφώτων τάξεων τῶν λαῶν, κατώρθωσαν διαιροῦντες τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, συνάπτοντες ἰδιαιτέρας συμφωνίας μετὰ τῶν διαφόρων κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν, ῥαδιουργοῦντες ἐν γένει τοὺς ἀντιθέτους των, νὰ ματαιώσωσι τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, ἡ δὲ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἔμεινε καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς εἶχε κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, καὶ ὁ παπικὸς δεσποτισμὸς ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἐφιάλτης νὰ πιέζῃ αὐτήν.

Ἀλλ' ὅταν οἱ κυβερνῶντες τὰς τύχας τῶν λαῶν ἀποκρούωσι τὰς ὑπὸ τῶν καιρῶν ἐπιβαλλομένας καὶ ἀπαιτουμένας βελτιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις, ὠθοῦσιν ἀναγκαίως τὰ πράγματα εἰς ἐπανάστασιν. Φεύγοντες τὴν μεταρρύθμισιν, ἐμπίπτουσιν εἰς ἐπανάστασιν, ὅ,τι δὲν θέλουσιν ἑκουσίως νὰ πράξωσι, τοῖς ἐπιβάλλεται διὰ τῆς βίας. Τοῦτο συνέβη τότε ἐν τῇ Δύσει. Μετὰ τὴν ματαίωσιν δηλ. τῶν ὑπὸ τῶν φίλων τῆς προόδου ζητουμένων ἐκκλησιαστικῶν μεταρρυθμίσεων, συνέβη κατὰ τὸν ΙϚ' αἰῶνα ἡ φοβερὰ ἐκείνη θρησκευτικὴ ἐπανάστασις, ἡ καλουμένη μεταρρύθμισις ἢ προτεσταντισμός, ἧς τὴν σημαίαν ἐκράτησαν ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ ὁ Λούθηρος, ἐν δὲ τῇ Ἑλβετίᾳ ὁ Ζβίγγλιος καὶ ὁ Καλβῖνος, καὶ ἥτις ἐγείρασα τοὺς λαοὺς κατὰ τοῦ παπικοῦ δεσποτισμοῦ, ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς Ῥώμης ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν βόρειον Εὐρώπην, 100 περίπου ἑκατομμύρια χριστιανῶν, τοὺς μᾶλλον ἐν τῷ πολιτισμῷ προηγμένους λαοὺς τῆς δύσεως. Καὶ ὅμως καὶ πάλιν ὁ παπισμὸς ἔμεινεν ἀδιόρθωτος καὶ ἐξηκολούθησε διευθύνων τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν ἐν τῷ αὐτῷ δεσποτικῷ, καὶ ἀπολυτόφρονι πνεύματι. Ἡ ἐν Τριδέντῳ οἰκουμενικὴ λατινικὴ σύνοδος, ἥτις συνῆλθε τῷ 1545, ἵνα ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς τὰς ἐπενεχθείσας τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως, κατ' οὐδὲν ἐμείωσε τὴν ἀπεριόριστον καὶ αὐθαίρετον παπικὴν τῆς ἐκκλησίας κυβέρνησιν. Οἱ πάπαι

Digitized by Google

καὶ μετὰ ταῦτα ἔμειναν οἱ αὐτοὶ μετὰ τῶν αὐτῶν ἀξιώσεων καὶ ἐξασκοῦντες τὰ αὐτὰ καὶ πρότερον πάσης τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν ἀνεξαρτησίας ἐκμηδενιστικὰ δικαιώματα. Καὶ μετὰ τὴν ἐν Τριδέντῳ σύνοδον ὁ πάπας εἶναι τὸ πᾶν ἐν τῇ ῥωμ. ἐκκλησίᾳ, ὁ ἀπόλυτος καὶ αὐθαίρετος αὐτῆς δεσπότης καὶ ἄρχων. Εἰς μάτην καὶ μετὰ ταῦτα ἐζήτησαν φιλελεύθεροι ἐπίσκοποι ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ μετὰ φιλελευθέρων κυβερνήσεων συνεννοούμενοι καὶ συνεργαζόμενοι νὰ περιορίσωσι τὴν ἀπεριόριστον ταύτην παπικὴν ἐξουσίαν. Εἰς μάτην οἱ γάλλοι ἐπίσκοποι κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἔχοντες ἐπὶ κορυφῆς τὸν περίπυστον Βοσσουέτον ἐκήρυξαν ἐν συνόδῳ τῷ 1682 τὰς περιφήμους γαλλικανικὰς ἐλευθερίας, δι' ὧν ἔθετον φραγμοὺς εἰς τὰς αὐθαιρέτους ἐπεμβάσεις ἀπὸ Ῥώμης. Εἰς μάτην οἱ γερμανοὶ ἀρχιεπίσκοποι συνελθόντες συνέταξαν κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ φιλελευθέρου ἐπισκόπου Χόνθαϊμ τῷ 1784 τὴν ἐν Ἔμς πολύκροτον σύμβασιν, δι' ἧς ὠνειροπόλησαν ἐπὶ στιγμὴν τὴν ὕπαρξιν αὐτονόμου καὶ αὐτοδιοικήτου γερμανικῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Εἰς μάτην Ἰωσὴφ ὁ Β' ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Λεοϊπόλδος ἐν Τοσκάνῃ ἐπειράθησαν νὰ διαρρυθμίσωσιν ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον τὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῶν χωρῶν των πράγματα καὶ νὰ ἀπαλλάξωσιν αὐτὴν ἀπὸ πάσης παρὰ τῶν παπῶν ὀλεθρίας ἐπιρροῆς. Εἰς μάτην ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἀνακηρύξασα τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ὡς ἀνθρώπινον δικαίωμα διὰ τῶν θεσπισμάτων της ἐζήτησε νὰ καταστήσῃ τὸν γαλλικὸν κλῆρον αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐξουσίας. Εἰς μάτην τέλος κατὰ τοὺς νεωτάτους τούτους χρόνους ἐξηγέρθησαν ἐν Γερμανίᾳ οἱ Νεοκαθολικοὶ τῷ 1844 καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ μετὰ ἀρχηγοῦ τοῦ πολυμαθεστάτου καὶ σοφωτάτου Δέλιγγερ τῷ 1870 κατὰ τοῦ παπικοῦ δεσποτισμοῦ· ὁ παπισμὸς στηριζόμενος εἰς τὰς πεπαλαιωμένας προλήψεις 200 ἑκατομμυρίων καθολικῶν, ἰδίως τῶν ὄχλων, τῶν χωρικῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ἔχει βαθυτάτας τὰς ῥίζας του καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν ἑκατομμύρια ἀμαθῶν ἐντελῶς καὶ ἀγραμμάτων ὄχλων δὲν εἶναι εὔκολον νὰ κλονισθῇ. Βεβαίως δὲν εἶναι ὁ παπισμὸς ἵδρυμα προωρισμένον νὰ ζήσῃ αἰωνίως· διότι ὅ,τι δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας, ἔρχεται ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν πίπτει καὶ ἐκλείπει. Ἀλλ' ὁ παπισμὸς τότε μόνον θὰ ἐκλίπῃ, ὅταν παύσωσι νὰ ὑπάρχωσιν ἀμαθεῖς καθολικοὶ ὄχλοι, ὅταν ἡ παιδεία γενικευθῇ, ὅταν τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης παύσῃ νὰ ἦναι προνόμιον τῶν ὀλίγων καταυγάσῃ τὰς διανοίας πάντων. Οἱ Πάπαι στηριζόμενοι εἰς τοὺς ὄχλους καὶ βασταζόμενοι ὑπὸ τῶν φοβερῶν Ἰησουϊτῶν, ὧν τὸ πανίσχυρον τάγμα εἶναι ἑταιρεία συνωμοτῶν κατὰ τῆς προόδου καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ὡς μόνον σκοπὸν ἔχει νὰ διατηρήσῃ τὸν καθολικισμὸν καὶ μετ' αὐτοῦ εἰ δυνατὸν ὁλόκληρον τὸν κόσμον εἰς τὸ statu quo, ἀκολουθοῦν τὸ ἀξίωμα sint ut sunt aut non sint, «ἂς μένωσι δηλ. τὰ πράγματα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἔχουσιν ἢ γαῖα μιχθήτω πυρί», κατώρθωσαν μέχρι τοῦδε πάντοτε νὰ καταπνίξωσι πᾶσαν ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ ἀπολύτου δεσποτισμοῦ των, καὶ οὐ μόνον ἐπέτυχον νὰ μὴ ἴδωσι μειουμένην τὴν δύναμίν των, ἀλλ' ὁ Πάπας Πῖος ὁ Θ' ἔσχε καὶ τὸν θρίαμβον τελευταῖον νὰ ἴδῃ περὶ ἑαυτὸν 700 καθολικοὺς ἐπισκόπους, ἐν οἷς πλεῖστοι Ἰταλοὶ καὶ τιτουλάριοι ἐπίσκοποι in partibus infidelium, ἐν τῷ Βατικανῷ ἐν συνόδῳ νὰ κηρύττωσι τὸν πάπαν ἀλάνθαστον, νὰ θέτωσι δηλ. τὴν κορωνίδα εἰς τὸν κολοσσὸν τοῦ παπικοῦ δεσποτισμοῦ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τῆς καθολικῆς Εὐρώπης τοῦ Δουπανλοῦ, τοῦ Γρατρῦ, τοῦ Δέλιγγερ, τοῦ Ἔφελε, τοῦ Ῥάουσχερ, τοῦ Στροσσμάϊερ καὶ πρὸς μέγα σκάνδαλον πάντων τῶν πεφωτισμένων καθολικῶν τοῦ κόσμου. Τοῦτον τὸν παπικὸν δεσποτισμόν, οὗ τὴν ἱστορίαν παρηκολουθήσαμεν ἐνταῦθα βῆμα πρὸς βῆμα, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἡμῶν, καθ' οὗ ἀείποτε ἠγέρθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐξοχώτεροι τῶν καθολικῶν, τὸν παπισμὸν τοῦτον τὸν ἐν τῇ δύσει πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ φιλελευθέρου καὶ προοδευτικοῦ κόσμου ἀποκρουόμενον, τοῦτον τὸν παπικὸν ζυγόν, ὑφ' ὃν στενάζουσιν ὡς ὑπὸ ἐφιάλτην οἱ λαοὶ τῆς δύσεως καὶ καθ' οὗ εἶναι εἰς φανερὰν ῥῆξιν πᾶσαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ κυβερνήσεις καὶ αὐτῶν τῶν καθολικῶν λαῶν, ἑτοιμάζονται Λέων ὁ ΙΓ' καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Ἰησουΐται δι' ἐγκυκλίου νὰ συστήσωσιν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τῆς ἀνατολῆς ἵνα ἀποδεχθῶσιν αὐτόν! Εὐχαριστοῦμεν ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὸ δῶρον!

Οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος λόγος, δι' ὃν ἀπέκρουσαν πάντοτε καὶ ἀποκρούουσι νῦν καὶ θὰ ἀποκρούωσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ τῆς ἀνατολῆς πᾶσαν ὑπὸ τὸν παπισμὸν ὑποταγὴν ἑαυτῶν, τὸ ὅτι δηλ. ἡ ἀξίωσις τοῦ πάπα νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ ἀπαιτῇ ὑποταγὴν παρὰ πάντων εἶναι ἀβάσιμος, ἀδικαιολόγητος καὶ αὐθαίρετος, καὶ ἔμπνευσις καθαρᾶς ἀλαζονείας. Τὰ ἀνωτέρω ἀπέδειξαν ἡλίου φαεινότερον, ὅτι ὁ παπισμὸς δὲν εἶναι ἵδρυμα ἀποστολικόν, ἀλλ' ὅτι κατὰ μικρὸν οἱ ἐπίσκοποι Ῥώμης ἐσφετερίσθησαν τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἣν εἶναι νῦν περιβεβλημένοι, καὶ τὴν ὁποίαν ζητοῦσι νὰ ἐπιβάλωσι καὶ εἰς τοὺς μὴ καθολικοὺς χριστιανικοὺς λαούς. Ἐν τῷ ἑπομένῳ ἄρθρῳ θὰ ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς ἄλλους λόγους.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

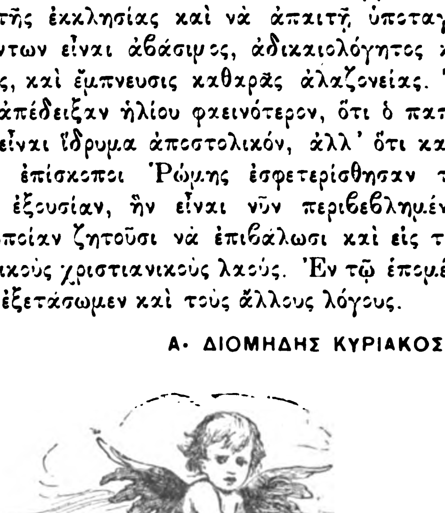

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ[1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

Ἡ τοιαύτη μου εἰλικρινὴς μέν, ἀλλ' οὐχὶ ἴσως ἀρκούντως σαφὴς ἀπολογία δὲν ἔτυχεν ἀπαντήσεως, καθότι κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὑπερβάντες τὰ ἐρείπια τῆς Μονῆς εὑρέθημεν αἴφνης ἐν μέσῳ τῆς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ ἱππικοῦ. Ἡ ἐμφάνισις ἡμῶν διήγειρεν ὑπόκωφόν τι ψιθύρισμα μεταξὺ τῶν κυνηγῶν, οἵτινες κυκλώσαντες τὴν κυρίαν Πάλμα, ἐσυγχαίροντο αὐτὴν γελῶντες διὰ τὸ κέρδος τοῦ στοιχήματος. Τὰ συγχαρητήρια ὅμως ταῦτα ἐδέχετο ἡ μικρὰ κόμησσα μετ' ἀδιαφορίας καὶ στενοχωρίας μάλιστα προφανοῦς, ὅπως δὲ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν ἐμαστίγωσε τὸν ἵππον καὶ εἰσώρμησεν εἰς τὸ δάσος.

Ὁ κ. Μαλουὲ μὲ ὑπεδέχθη μετὰ μείζονος ἔτι τῆς συνήθους αὐτῷ εὐπροσηγορίας, καίτοι δὲ οὐδόλως ὑπηνίχθη τὴν αἰτίαν τῆς ἀκουσίας μου μεταβάσεως εἰς τὴν κυνηγετικὴν ἐκείνην πανήγυριν, κατέβαλεν ἐν τούτοις πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως καταστήσῃ αὐτὴν κατὰ τὸ δυνατὸν διασκεδαστικήν. Μετ' οὐ πολὺ οἱ κύνες ἐξήγειραν γιγαντιαίαν ἔλαφον καὶ ἠκολούθησα αὐτοὺς μετὰ πολλῆς προθυμίας, ἐκτιμῶν κατ' ἀξίαν τὴν ἀνδροπρεπῆ ἐκείνην διασκέδασιν, καίτοι δὲν ἀρκεῖ αὐτὴ μόνη πρὸς πλήρωσιν πάσης μου ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιθυμίας.

Τὸ κυνήγιον ἀπέβη ἀτυχές· καθότι οἱ πρωτόσκυλοι ἔχασαν τὰ ἴχνη καὶ ἡ νίκη ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς ἐλάφου. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἡμῶν ἡ δείλη ἐσκιαγράφει ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων καὶ τῶν λόφων, μελαγχολικὸν σκότος ἥπλουτο ἐπὶ τοῦ δάσους καὶ ὑπόλευκος ἐπὶ τῶν λειμώνων ὁμίχλη, ἀχλὺς δὲ πυκνοτέρα ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν ἑλιγμῶν τοῦ διατέμνοντος τὴν κοιλάδα ῥυακίου. Ἐνῷ ἐπεσκόπουν μετὰ συγκινήσεως τὴν σκηνογραφίαν ταύτην ἐνθυμίζουσάν μοι ἐποχὴν εὐτυχεστέραν, εἶδα αἴφνης πλησίον μου τὴν κυρίαν Πάλμα.

— Κλίνω νὰ πιστεύσω, μοὶ εἶπε, μετὰ τῆς συνήθους προπετείας, ὅτι μὲ περιφρονεῖτε διὰ τὴν ἀμάθειάν μου καὶ ἔλλειψιν πνεύματος πολὺ μᾶλλον ἢ διὰ τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὴν διαγωγήν μου ἐλαφρότητα. Προτιμᾶτε τὰ διανοητικὰ χαρίσματα τῶν ἠθικῶν. Δὲν ἔχω δίκαιον ;

— Ὄχι, κυρία μου, δὲν ἔχετε δίκαιον, ἀπεκρίθην γελῶν. Πρὸ πάντων πρέπει νὰ λείψῃ ἡ λέξις περιφρόνησις, ἔπειτα οὐδόλως πιστεύω εἰς τὴν ἀμάθειάν σας καὶ ἔτι ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἔλλειψιν πνεύματος. Τὴν ἀρετὴν θεωρῶ ὡς τὸ πολυτιμότατον καὶ σπανιώτατον τῶν θείων δώρων, ἀλλὰ τεχνίτης ὢν οὐδόλως εἶναι παράδοξον ἂν ἀγαπῶ τοὺς ἐκτιμῶντας τὴν τέχνην καὶ δυναμένους νὰ ὁμιλήσωσι σπουδάζοντες περὶ τῶν πραγμάτων ἅτινα μ' ἐνδιαφέρουσι.

— Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχωσι καὶ αἱ γυναῖκες ἀκαταπαύστως εἰς τὸ στόμα τὰς ψυχικὰς ἐκστάσεις, τὰς κυπαρίσσους καὶ τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου, ὅπως ἀποκτήσωσι τὴν ὑπόληψίν σας ὡς φιλόκαλοι καὶ σπουδαῖαι ; Ἀλλ' ἔχετε δίκαιον· ἐγὼ οὐδέποτε συλλογίζομαι· νομίζω μάλιστα ὅτι μίαν μόνον στιγμὴν ἂν ἐσυλλογιζόμην ἡ κεφαλή μου ἤθελε σπάσει . . . Σεῖς δέ, τί ἐσκέπτεσθε μέσα εἰς τὸ κελλίον αὐτῆς τῆς γραίας Μονῆς ;

— Ἐσυλλογιζόμην, κυρία μου, ἀπεκρίθην μετ' εὐθυμίας, ὅτι μεγάλη ἦτο ἡ κακία σας, ὅταν μ' ἐκυνηγήσατε ὡς ἄγριον ζῶον, καὶ σᾶς κατηράσθην ἐξ ὅλης καρδίας.

— Καὶ εἴχετε δίκαιον. Ἀλλὰ τώρα μὲ καταρᾶσθε ἀκόμη ;

— Τώρα ἐπιθυμῶ ὁλοψύχως νὰ μοὶ ἦτο δυνατὸν νὰ πράξω ὅ τι δήποτε ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας σας.

— Καὶ ἐγὼ ἐπίσης, εἶπεν ἡ μικρὰ κόμησσα μετὰ πολλῆς ἀφελείας. Μετά τινας δὲ στιγμὰς σιωπῆς ἐπρόσθεσε: Ἂν ἤμην ἀνὴρ πιστεύω ὅτι ἤθελα γίνει ἐρημίτης.

— Τοῦτο θὰ ἦτο μεγάλον κρίμα.

— Ἡ ἰδέα μου αὐτὴ δὲν σᾶς ἐκπλήττει ;

— Ὄχι, κυρία μου.

— Ὁμολογήσατε ὅτι μὲ πιστεύετε τόσον ἰδιότροπον, ὥστε οὐδεμία τρέλλα ἤθελε σᾶς ἐκπλήξει ἐκ μέρους μου. Μὲ νομίζετε ἴσως ἱκανὴν καὶ νὰ σᾶς ἀγαπήσω.

— Διατί ὄχι ; ἀπεκρίθην γελῶν. Αἱ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταβάλλονται. Ἐγὼ σήμερον σᾶς ὑπεραγαπῶ. Μιμηθῆτε τὸ καλὸν τοῦτο παράδειγμα.

— Θὰ με δώσετε τοὐλάχιστον καιρόν τινα νὰ σκεφθῶ, πρὶν ἀποφασίσω.

— Ὄχι ὅμως πολὺν καιρόν.

— Ὅσος χρειάζεται . . . ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἴμεθα φίλοι.

— Ἂν εἴμεθα φίλοι, δὲν ἔχω τίποτε περισσότερον νὰ ἐλπίσω, ἀπεκρίθην τείνων τὴν χεῖρα εἰς τὴν κόμησσαν μεθ' ὁλοψύχου εἰλικρινείας, ἀλλ' αὐτὴ ἐδέχθη τὴν χειραψίαν μετά τινος ἐπιφυλάξεως. Ἐπελθούσης ἐν τούτοις τῆς νυκτὸς ἐτρέξαμεν ἐν σιωπῇ μέχρι τοῦ πύργου.

Καταβαίνων τοῦ κοιτῶνος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου ἀπήντησα εἰς τὸν προθάλαμον τὴν κυρίαν Μαλουέ.—Λοιπόν, μὲ εἶπε μειδιῶσα, ἐξετελέσατε τὴν συνταγήν μου ;

— Κατὰ γράμμα.

— Ὑπεκρίθητε ὅτι δέχεσθε τὸν ζυγόν ;

— Μάλιστα, κυρία μου.

— Καλὰ ἐκάμετε. Τώρα θὰ ἡσυχάσῃ καὶ θὰ σᾶς ἀφήσῃ ἥσυχον.

— Τὸ εὔχομαι ἐξ ὅλης ψυχῆς.

Ἡ ἑσπέρα παρῆλθεν ἄνευ ἄλλου τινὸς ἐπεισοδίου. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἀπέδωκα ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας εἰς τὴν κυρίαν Πάλμα μικράς τινας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας δὲν μοὶ ἐζήτει πλέον, ἐκείνη δὲ ἀφῆκε δὶς ἢ τρὶς τὸν χορὸν ὅπως συνδιαλεχθῇ ἐπί τινας στιγμὰς μετ' ἐμοῦ μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ εὐθυμίας, ὅτε δὲ ἀπεσύρθην τῆς αἰθούσης μὲ προέπεμψε μὲ βλέμμα φιλικώτατον μέχρι τῆς θύρας.

Ζητῶ ἤδη παρὰ σοῦ, φίλε Παῦλε, νὰ σταθμίσῃς ἀκριβῶς τὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα τῶν ἀνωτέρω

[1] Ἴδε σελ. 101

Digitized by Google

καὶ νὰ μοὶ εἴπῃς ἂν ἔργον τῆς φαντασίας μου εἶναι αἱ διαστάσεις τὰς ὁποίας ἀπέδωκα εἰς σύνηθες κοσμικὸν ἐπεισόδιον, ἢ ἂν διαβλέπῃς εἰς αὐτὸ τὰ σπέρματα σοβαρωτέρας τινὸς περιπλοκῆς, ὅπως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀναχωρήσω ἀμέσως, διαλύων τὸ πρὸς τοὺς φιλοξενοῦντάς με συμβόλαιον, δι' οὗ ὑπεχρεώθην νὰ μείνω ἐνταῦθα ἐπὶ δέκα ἀκόμη ἡμέρας.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν ἀγαπῶ τὴν κυρίαν Πάλμα καὶ οὔτε δύναμαι οὔτε θέλω νὰ τὴν ἀγαπήσω. Ἡ περὶ αὐτῆς γνώμη μου μετεβλήθη ἐξ ὁλοκλήρου καὶ τὴν θεωρῶ ἤδη ὡς καλὴν γυναῖκα, κἄπως ἐλαφροκέφαλον, διαγωγῆς δὲ ἂν οὐχὶ ἀμέμπτου, πολὺ τοὐλάχιστον τῆς ὑπολήψεως αὐτῆς καλλιτέρας καὶ πρὸ πάντων ἀγαθωτάτης καρδίας. Πρὸς τὴν κυρίαν ταύτην τρέφω ἤδη ἱκανὴν φιλίαν καὶ πατρικὸν οὕτως εἰπεῖν αἴσθημα, οὐδὲν ὅμως περισσότερον ἢ δυνάμενον νὰ ἐλαττώσῃ τὴν μεταξὺ ἡμῶν ἀπόστασιν. Ἡ ἰδέα νὰ γείνω σύζυγός της μοὶ φαίνεται γελοία, ἤθελον δὲ θεωρήσει ὡς ἀσυνείδητον ἔργον νὰ λάβω αὐτὴν ὡς ἐρωμένην, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον τὴν πιστεύω ὑπὸ τὸ κράτος φαντασιοπληξίας μᾶλλον ἢ αἰσθήματος σοβαρωτέρου, κλίνω δὲ καὶ νὰ συμμερισθῶ τὴν ἰδέαν τῆς κυρίας Μαλουέ, καθ' ἣν ἡ μικρὰ κόμησσα οὐδὲν ἄλλο ἐπεθύμει καταδιώκουσά με μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς παρὰ μόνον νὰ συμπεριλάβῃ καὶ ἐμὲ εἰς τὸ κομβολόγιόν της. Περατῶν τὴν μακρὰν ταύτην ἐπιστολὴν δὲν εἶναι ἴσως περιττὸν νὰ σ' ἐνθυμίσω ὅτι δὲν εἶμαι αὐτάρεσκος. Ἡ αὐταρέσκεια δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐννοῇ τις ὅτι ἔτυχε ν' ἀρέσῃ εἰς γυναῖκα, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ ἐπαίρεται διὰ τοιοῦτο εὐτύχημα. λησμονῶν πόσον σπανίως συμβαίνει τοῦτο εἰς τοὺς ἔχοντας ἀληθῆ ἀξίαν. Καλὴν νύκτα.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΡΕΛΛΑ

Εἶμουν τρελλός, μὰ εἶχα γνώση·
    Εἶχα τὴ γνώση νὰ πιστεύω
Πὼς μιὰ ψυχὴ ποῦ μοῦ εἶχε δώσει
    Τὴν ὀμορφιά της νὰ λατρεύω,
Πὼς μ' ὅση ἀγάπη τὴ φιλοῦσα,
    Μέσα της ἔκρυβε ἄλλη τόση.
Εἶμουν τρελλὸς ποῦ τὸ θαρροῦσα,
    Εἶμουν τρελλός, μὰ εἶχα γνώση.

—

Ἀχ, ἀπὸ τότες ποῦ ἡ καλή μου
    Τὰ λούλουδα παντοῦ μοιράζει,
Ποῦ ἀνθοῦσαν μέσα στὴν αὐλή μου,
    Τὸ νοῦ μου ἀγάπη δὲν ταράζει.
Φρονίμεψα, ἄκαρδη κοπέλλα,
    Καὶ σ' ἀφήνω, μὰ τὴν τιμή μου.
Φρονίμεψα, μὰ τώρα ἡ τρέλλα
    Στ' ἀλήθεια λυώνει τὸ κορμί μου.

Α.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΝΑ ΨΥΧΟΣΑΒΒΑΤΟ

Ὅλοι τὸ ἔλεγαν· διὰ τὸν Θρασύβουλον ἦτο ὁ κόσμος. Νέος, εὔμορφος, κομψός, φαιδρός, ἀμέριμνος. Πλούσιος δὲν ἦταν ἀλήθεια· ἀλλὰ εἶχε τὸ δίπλωμά του, τὸν θεῖόν του καὶ μίαν θέσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν μὲ μέλλον, ἡ ὁποία τὸν ἔκαμνε γαμβρὸν περιζήτητον. Τώρα τὰ εἶχε μὲ τὴν οἰκογένειαν Πολυχρόνη, ἢ ὅπως ἔλεγαν μερικοὶ καὶ μερικαὶ ἀντίζηλοι, ἡ οἰκογένεια Πολυχρόνη τὰ εἶχε μὲ αὐτόν. Ὁ κ. Πολυχρόνης, Περικλῆς τὸ ὄνομα, ἦτο καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν παλαιός, ἔχων φήμην βιβλιοκαπήλου καὶ μίαν κόρην δεκαεπτὰ ἕως δεκαοκτὼ ἐτῶν, μὲ ἀξιώσεις δεκαεξαέτιδος, ἀρκετὰ εὔμορφην ὅμως, χαϊδευμένην καὶ μὲ καλὴν προῖκα. Ἕνεκα τῆς κόρης αὐτῆς κυρίως—ἡ μήτηρ της ἦτο πλέον ἀρκετὰ προκεχωρημένη, παιδάρια δὲ ἀκόμη οἱ ἀδελφοί της, — ἡ οἰκία τοῦ καθηγητοῦ ἦτο ἀνοικτή, εὔθυμον καὶ θορυβῶδες κέντρον νέων καὶ νεανίδων, μετὰ τῶν γονέων των καὶ μή. Φέτος ὁ κυριεύων πλανήτης ἦτο ὁ Θρασύβουλος. Τὸν ἐγνώριζαν ὀλίγον καὶ πρίν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἡ γειτνίασις τοὺς ἔκαμε νὰ συσφίγξωσι τοὺς φιλικοὺς δεσμούς. Μερικοὶ ἠθέλησαν νὰ εἴπουν ὅτι καὶ ἡ γειτνίασις ὠφείλετο εἰς τὰ θερμὰ βλέμματα τῆς Ἀλεξάνδρας—αὐτὸ ἦτο τὸ ὄνομα τῆς Δ^ος^ Πολυχρόνη·—ἀλλ' ὅπως παρετήρησε καὶ μία κυρία εὐφυὴς καὶ ἀποστρεφομένη, πρᾶγμα σπάνιον! τὴν κακολογίαν, αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν γίνονται στὰς Ἀθήνας . . .

Ὁπωσδήποτε ἐπέρασαν ἕνα χειμῶνα χαριτωμένον. Γεύματα, βεγκιέρες, χορούς, après-midi, ἐκδρομάς, εἰς ὅλα μαζὶ ὁ Θρασύβουλος καὶ ἡ Ἀλεξάνδρα. Εἰς τὸν περίπατον, κάθε ἀπόγευμα σχεδόν, ἔβλεπέ τις ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὡσεπιτοπολὺ μεγάλου των ὁμίλου, τὸ ἄσπρο γουνωτὸ ἐπανωφοράκι τῆς Ἀλεξάνδρας, πλησίον, ἀμεταθέτως πλησίον τοῦ βαθυκυάνου ἐπανωφορίου τοῦ Θρασυβούλου. Καὶ τὸ βράδυ στὸ σπίτι πάλι μαζί, καὶ αὔριον πάλιν μαζί, καὶ τὴν ἄλλην μαζί, αἰωνίως μαζί. Εἶχεν ἀναπτυχθῆ μεταξύ των, χωρὶς ποτε νά το ἐκφρασθῶσιν, ἡ αἰσθηματικὴ ἐκείνη σχέσις, ἡ εὔκολος, ἡ ἄνευ βάθους, τὴν ὁποίαν κοινῶς ὀνομάζουν ἔρωτα, ἀλλ' ἡ ὁποία δὲν εἶνε παρὰ κλίσις ἀμοιβαία ἁπλῆ, τόσον ὁμοιάζουσα πρὸς τὸν ἀληθῆ ἔρωτα, ὅσον καὶ ὁ ἀστὴρ πρὸς τὸ ἴνδαλμά του, τὸ σχηματιζόμενον ἐντὸς τέλματος βορβορώδους. Ὁ πατήρ, ἀπονήρευτος εἰς ὅ,τι δὲν εἶχε σχέσιν μὲ τὰ διδακτικὰ βιβλία, τίποτε ἀνάρμοστον δὲν διέβλεπε εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο νέων. Ἡ κυρία Πολυχρόνη ἐννόει περισσότερα· ἀλλ' οὐδέποτε μήτηρ, καὶ μάλιστα ἀθηναία, ἠμπόδισε τὴν κόρην της νὰ ἔχῃ σχέσεις μὲ νέον τὸν ὁποῖον ἐκαλέβλεπεν ὡς γαμβρόν.

Οὕτω διεσκέδασαν λαμπρὰ τὴν Ἀπόκρεων. Ἔδωκαν χορούς, ἐδέχθησαν μασκαράδες, ἐμασκαρεύθησαν αὐτοί, μία μεγάλη κομπανία, καὶ ἐγύρισαν τὰ σαλόνια· δὲν ἄφησαν ἀπόγευμα, δὲν ἄφησαν βράδυ. Ἡ σαρακοστὴ τοὺς εὗρε ἐξηντλημένους, κατακόπους, ἐλεεινούς. Τὰ κούλουμα εἰς τὸ Φάληρον ἦτο ἡ τελευταία των διασκέδασις, ψυχρὰ διασκέδασις ὅμως, ἀληθινὸν ξεθύμασμα. Ὁ Θρασύβουλος ἔκαμεν ὕστερα πέντ' ἓξ ἡμέρας νὰ ὑπάγῃ εἰς τοῦ κ. Πολυχρόνη. Μόνον τὴν Παρασκευὴν συνηντήθη μετὰ τῆς ἀγαπητῆς του εἰς τὴν γειτονικήν των ἐκκλησίαν, εἰς τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον, ὅπου, βέβαιος διὰ τὴν καλὴν συνάντησιν, μετέβη καὶ ὁ Θρασύβουλος νἀκούσῃ τοὺς πρώτους χαιρετισμούς. Ἡ ἐκκλησία ἦτο γεμάτη ἀπὸ γυναῖκας· ἄν-

Digitized by Google

δρες ὀλίγοι. Τὰ γραίδια ἐσταυροκοποῦντο καὶ ἔρριπταν ἄγρια βλέμματα πρὸς τὸ μέρος τῶν δύο νέων, οἱ ὁποῖοι συνωμίλουν, ὄχι πολὺ χαμηλοφώνως, ἀνακοινοῦντες τὰς τόσας ἐντυπώσεις τῶν τελευταίων διασκεδάσεων καὶ γελῶντες διαρκῶς. Αἴφνης ὁ νέος, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ φῶτα τῶν κηρίων καὶ ἡ ὀσμὴ τοῦ λιβάνου, ἐνέπνευσαν παραδόξους ὀρέξεις, ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀλεξάνδραν καὶ τῆς εἶπεν :

— Αὔριο εἶνε Ψυχοσάββατο. Πᾶμε στὸ Νεκροταφεῖο;

— Οὔφ, καϋμένε καὶ σύ. Δὲν ἔχω ὄρεξη γιὰ κλάματα.

— Κλάματα; Καὶ ποιὸς στῶπε; Ἐμεῖς θὰ πᾶμε νὰ διασκεδάσουμε.

— Ὡραία διασκέδασις. Θὰ σου εἶνε φαίνεται εὐχάριστο νὰ βλέπῃς τὸν κόσμο νὰ κλαίῃ.

— Πολὺ καλά. Πᾶμε, καὶ θὰ ἰδῇς τί γέλια ἔχουμε νὰ κάνουμε. Σὲ παρακαλῶ, κάνε μου τὴ χάρι.

Ἡ Ἀλεξάνδρα ἐστράφη πρὸς τὴν μητέρα της, ἔκπληκτος.

— Καλὲ μαμά, ἄκουσε τί μου λέει ὁ Θρασύβουλος. Νὰ πᾶμε, λέει, αὔριο στὸ Νεκροταφεῖο.

— Ἀλήθεια, νὰ πᾶτε. Εἶνε ψυχοσάββατο καὶ θἆνε ὡραῖα.

— Καὶ διασκεδάζει ὁ κόσμος μὲ τοὺς πεθαμένους;

— Μπᾶ καὶ δὲν τὤξερες; εἶπεν ἡ μήτηρ καὶ ἐσταυροκοπήθη, διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ ἱερεὺς ἐψαλμῴδει τὸ «Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε».

Ἡ Ἀλεξάνδρα δὲν εἶχε πλέον κανένα λόγον νἀρνηθῇ καὶ ἡ ἐκδρομὴ ἀπεφασίσθη.

✶

Καὶ ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τῶν Ψυχῶν ἀνέφελος, ἐαρινή. Ἡ Ἀλεξάνδρα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Θρασυβούλου καὶ τοῦ μεγαλητέρου της ἀδελφοῦ, — παιδίου δεκατετραετοῦς, ἀφώνου καὶ συνεσταλμένου — μετέβαιναν πεζῇ εἰς τὸ Νεκροταφεῖον. Καὶ μετ' αὐτῶν κόσμος πολὺς πεζὸς ἢ ἐφ' ἁμάξης. Ἡ ὁδὸς τῆς αἰωνίας ἀναπαύσεως, ἡ στενὴ λωρὶς ἡ λευκάζουσα συνήθως ὡς εἰδύλλιον ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐρείας καὶ πρασινιζούσης ἐκτάσεως, τὴν ὥραν ἐκείνην ἐμυρμήκια ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ ποικίλου, τοῦ μεταβαίνοντος πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν νεκρῶν. Ὁ ἥλιος ἔλουε διὰ κρουνῶν φωτὸς τὸ πανόραμα καὶ ἔπνεεν αὔρα δροσοβόλος, πληροῦσα τὰς ψυχὰς τῶν νέων ἀπὸ ἀγαλλίασιν μυστικήν. Αὐτοὶ συγγενεῖς πεθαμένους δὲν εἶχαν διὰ νὰ τοὺς ἐνθυμηθοῦν καὶ νὰ λυπηθοῦν. Ἐπήγαιναν πραγματικῶς διὰ νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ διασκεδάσουν. Ἀλλ' ὁ περισσότερος κόσμος ἐκεῖ οὔτε κατηφὴς ἦτο, οὔτε μελαγχολικός. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν γυναῖκας τινὰς μαυροφόρους, μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μὲ τὰ μαντήλια εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλὰ τόσον ἀξιοπρεπεῖς καὶ μή μου ἅπτου εἰς τὴν θλῖψιν, ὥστε οὐδεμίαν νὰ μεταδίδουν συγκίνησιν, τὸ σύνολον ἦτο εὔθυμον καὶ φαιδρόν, ὡς οἱασδήποτε ἄλλης κοσμικῆς πανηγύρεως. Συνωμίλουν, ἐγέλων, ἐχαριεντίζοντο, ἐπειράζοντο, ἠστειεύοντο. Ἐντὸς τοῦ κήπου οἱ γνώριμοι ἀπετέλουν κύκλους μεγάλους καὶ περιήρχοντο τὰς δενδροφύτους διόδους περιεργαζόμενοι τὰ μνημεῖα καὶ σχολιάζοντες τὰς ἐπιγραφάς. Ὅταν εἰσῆλθον τὸ ἄσπρο γουνωτὸ ἐπανωφοράκι μαζὶ μὲ τὸ βαθυκύανον, ὅπως πάντοτε, μεγάλη ὁμὰς κόσμου περιεκύκλου τὸ μνημεῖον τοῦ Τοσίτσα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἕνας παπᾶς ἔβγαζε λόγον. Οἱ δύο νέοι ἐπλησίασαν ἐκεῖ χειροκρατούμενοι, ἀκολουθοῦντος εὐπειθῶς καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως τοῦ μικροῦ. Ὁ ἱεροκῆρυξ ἔλεγε στομφώδεις ἀνοησίας, λόγια χωρὶς πνεῦμα, χωρὶς αἴσθημα. Οἱ νέοι τὸν ἤκουσαν κατ' ἀρχὰς ψυχροὶ ἀλλ' ἅμα μίαν φορὰν συνεννοήθησαν διὰ τοῦ βλέμματος, ἐγέλασαν καὶ ἐξηκολούθησαν πλέον νὰ γελῶσι μὲ ὅ,τι ἔλεγε. Καὶ ὅσῳ ὡμίλει ὁ παπᾶς, καὶ ὅσῳ ἦσαν ἠναγκασμένοι αὐτοὶ νὰ καταπνίγωσι τὰ γέλια των, τόσῳ ἐγελοῦσαν περισσότερον. Ἐπῆγαν νὰ σκάσουν καὶ ἔσπευσαν νἀπομακρυνθοῦν ἐκεῖθεν διὰ νὰ ξεθυμάνουν. Καὶ ἔβαλαν φεύγοντες τὰ γέλια μὲ ὅλην των τὴν καρδιάν.

— Πώ, πώ, ἁμαρτία εἶνε! εἶπεν ἡ Ἀλεξάνδρα.

— Ἄφησέ με καλὲ καὶ 'πήγαινε σὰ ροδάνι ἡ γλῶσσά του μ' ἐκεῖνες τὶς ἀηδίες ποῦ ἔλεγε! ἀπήντησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Καλὰ τὤλεγες πῶς θὰ γελάσουμε στὸ Νεκροταφεῖο.

— Καὶ ἀκόμη ποῦ νὰ ἰδῇς!

Καὶ ἤρχισαν τὴν περιοδείαν των ἀνὰ τὸν κῆπον μόνοι, χαιρετίζοντες ἀλλ' ἀποφεύγοντες τοὺς γνωρίμους. Ἱερεῖς περιήρχοντο τὰ μνημεῖα, κεκοσμημένα διὰ στεφάνων, δι' ἀνθοδεσμῶν καὶ διὰ κηρίων καὶ ἔψαλλαν τρισάγιον. Εἰς τοὺς νέους ἔκαμνεν ἐντύπωσιν ἡ βία των καὶ τὸ ἀποταμιευτικὸν κίνημα διὰ τοῦ ὁποίου ἥρπαζαν παρὰ τῶν συγγενῶν τὸ ἀντίτιμον τῶν εὐχῶν των. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερον τοὺς διεσκέδαζαν αἱ ἐπὶ τῶν μνημείων ἐπιγραφαί, ὄχι τόσον αἱ σόλοικοι καὶ αἱ ἀνορθόγραφοι, ὅσον αἱ πομπώδεις ἐκεῖναι, αἱ ἐξυμνοῦσαι τὰς ἀμφιβόλους καὶ ἀγνώστους ἀρετὰς τῶν ἐνθάδε κειμένων. Εἰς τὴν ἁπλοϊκὴν Ἀλεξάνδραν ἔκαμαν πολλὴν ἐντύπωσιν τὰ κοσμητικά, τὰ ὁποῖα ἀνέγνωσεν ἐπὶ τοῦ νεοτεύκτου τάφου ἑνὸς κυρίου, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζε καλὰ ὅτι διὰ πᾶν ἄλλο ἐφημίζετο ὅταν ἔζη. Ἀλλὰ τὴν καθησύχασεν ὁ Θρασύβουλος εἰπὼν ὅτι εἰς τὸ Νεκροταφεῖον βασιλεύει αἰωνία Ἀποκρηά, καὶ ὅτι εἶνε ὁ μόνος τόπος εἰς τὸν ὁποῖον μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔλθῃ ὀλίγον διὰ νὰ ξεσκάσῃ.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἔστρεψεν ἡ νεᾶνις περὶ αὐτὴν τὸ βλέμμα σκεπτική. Ἦτο ὡραία ἡ ἔκτασις ἡ λευκοπρασίνη, ἡ ἐκπάγλως λευκὴ καὶ βαθέως πρασίνη ἔκτασις, ἡ ἀντικατοπτριζομένη ἐντὸς τῶν γλαυκῶν ὀφθαλμῶν της. Τὸ τοπίον τοῦ θανάτου ἦτο πράγματι φαιδρὸν καὶ ἐνέπνεεν εἰς τὴν νεαρὰν ψυχήν της παραδόξως μίαν ἀγαλλίασιν, ἓν αἴσθημα εὐδαιμονίας, ἐντεινομένης ἴσως καὶ ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ Θρασυβούλου. Ἡ γῆ, ἡ καλυπτομένη τὴν ἐπιφάνειαν ὑπὸ κόσμων μαρμαρίνων καὶ πρασιᾶς καὶ ἀνθέων, ἀπέκρυπτεν εἰς τὸ βάθος της τὸ ἀπαίσιον θέαμα τῶν σκελετῶν, τῶν γυμνῶν κρανίων καὶ τῶν ἀποσυντεθειμένων σαρκῶν, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς τὴν ὥραν ἐκείνην ἀνέπλαττεν ὡς ἦτο φρικῶδες καὶ τὸ ὁποῖον ὅλους τοὺς ὀφθαλμοὺς θὰ ἐγέμιζε μὲ δάκρυα ἂν αἴφνης ἀπεκαλύπτετο. Ἀντὶ τούτου δὲ ἡ πολυτέλεια τῶν μνημείων, ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς θλίψεως, ἡ ἀναλγησία τῶν πολλῶν ἐπισκεπτῶν, τὰ ἄνθη καὶ αἱ πρασιαί, ἀπεδίωκον τὴν μελαγχολίαν ἐκ τοῦ θεάματος καὶ ἐνέσταλαζον ἠρέμα εἰς τὴν ψυχὴν τὴν χαρὰν καὶ τὸν ἔρωτα.

Καὶ εὗρεν ἐκεῖ τὴν στιγμὴν ὁ Θρασύβουλος νὰ θλίψῃ συμπαθῶς τὴν μικρὰν χειροκτιοφόρον χεῖρα, τὴν ὁποίαν ἐκράτει καὶ νὰ ψιθυρίσῃ παρὰ τὸ οὖς τῆς νεάνιδος, διὰ πρώτην φοράν, τὴν μεγάλην λέξιν τῆς ζωῆς . . .

Ἀπὸ τῆς ἐκστάσεώς των τοὺς ἀπέσπασαν αἴφνης γοεροὶ κλαυθμοί, ἀντηχοῦντες ὄπισθεν τῶν κυπαρίσσων. Ἔσπευσαν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ εἶδον τὸ ἀλησμόνητον θέαμα. Τὸ μέρος ἦτο ἔρημον, ψυχή. Ἐπὶ τινος τάφου ἦτο ἐρριμμένη πρηνὴς γυνὴ κλαίουσα καὶ ὀδυρομένη. Ἡ γυνὴ ἦτο πτωχή, ἰσχνή, ὠχρά, μὲ ἁπλῆν μαύρην ἐνδυμασίαν καὶ ὁ τάφος πτωχός, ἁπλοῦς σωρὸς χώματος, ἄνευ σταυροῦ, μ' ἓν μόνον κηρίον ἐμπηγμένον εἰς τὸ χῶμα, καὶ μίαν ἀνθοδέσμην μικράν, μαραινομένην ἐπ' αὐτοῦ... Καὶ ἡ γυνὴ ἔκλαιε καὶ ὠδύρετο;

Digitized by Google

— Γεωργάκη μ'... παιδί μ'... Ἄχ, Γεωργάκη μ' ἐσύ!

Ἐξ ὅλων τῶν νεκρικῶν ἐντυπώσεων, τῶν ἀφθόνων ἐντὸς τῆς Νεκροπόλεως ἐκείνης, μόνον αὐτὴ διεπέρασε τὴν ψυχὴν τῶν δύο νέων, οἱ ὁποῖοι ἐπῆγαν ἐκεῖ διὰ νὰ διασκεδάσουν. Οὔτε οἱ πολυτελεῖς στέφανοι, οὔτε αἱ χρυσομάρμαροι στῆλαι, οὔτε τὰ καλλιτεχνικὰ κόλυβα, οὔτε τὰ ἀρχιερατικὰ τρισάγια, οὔτε ἡ εὐγλωττία τοῦ ἱεροκήρυκος—τίποτε ἐκ τῆς ἐπιδείξεως ἐκείνης δὲν τους συνεκίνησεν, ὅσον ἡ θλίψις τῆς πτωχῆς μητρός, ἡ ὁποία ἔκλαιεν ἐκεῖ παράμερα ἐπάνω εἰς τὸν πτωχὸν τάφον τοῦ παιδιοῦ της. Καὶ ἡ συγκίνησις ἐξαίφνης καὶ ἀνελπίστως καταλαβοῦσα τὰς καρδίας των, ἐξαπέστειλεν ἀκούσιον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των ἀνὰ ἓν δάκρυ, και ἡγιάσθη καὶ συνεπληρώθη διὰ τῆς συντριβῆς ἐκείνης ἡ αἰσθηματικὴ ἐξομολόγησις, τὴν ὁποίαν εἶχαν κάμη πρὸ ὀλίγου...

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

Η ΚΑΛΤΣΑ

Εὑρίσκετο περὶ τὸ τέλος τοῦ δρόμου του, ὅταν αἴφνης ἐσταμάτησε. Τοῦ ἐπέρασεν ἰδέα ὅτι εἶχε φορέση τὴν κάλτσαν του ἀνάποδα.

Ἀλλὰ δὲν ἐνθυμεῖται καλά.

Καὶ σκέπτεται:

«— Τὸ πρωῒ τὴν εἶδα ἐκεῖ δίπλα μου· ἦτον ἀνάποδα καὶ ἐπῆρα νὰ τὴν γυρίσω ἀπὸ τὴν καλήν. Τὸ θυμοῦμαι καλὰ αὐτό. Ἔπειτα ὅμως; Τὴν ἐγύρισα ἀρά γε;... — Ὄχι. Τώρα τὸ θυμήθηκα. Εἶχα τὸν νοῦν μου ἀλλοῦ ἐκείνην τὴν ὥραν... καί...

Καὶ τώρα;

Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος, ποῦ μὲ κατατρέχει!... Νὰ μὴ προσέξω καὶ πάλιν, ἀφοῦ ξέρω ὅτι αὐτὴ μοῦ ἔφερε ὅλαις μου τὲς συμφορές!... — Ἀνάποδα καὶ σήμερα... Σήμερα, ποῦ πρόκειται νὰ παρουσιασθῶ πρωῒ-πρωῒ μάρτυς εἰς τὸ Δικαστήριον... Καὶ νὰ προχωρήσω ἔτσι;

Ὄχι· ὀπίσω. Ἂς μοῦ βάλουν καὶ πρόστιμον. Καλὰ ποῦ τὸ θυμήθηκα καὶ τόσο...»

Καὶ στραφεὶς τρέχει ὀπίσω, πρὸς τὴν οἰκίαν του.

Τοὐλάχιστον νὰ προλάβῃ τὸ κακό, νὰ τὴν γυρίσῃ. Ἀλλ' ὅσῳ νὰ φθάσῃ ἔχει νὰ κάμῃ τόσον δρόμον... μὲ τὴν κάλτσαν του ἀνάποδα!...—Χωρὶς ἄλλο—εἶνε ἀδύνατον — κάτι θὰ τοῦ συμβῇ. Καὶ ὁ Θεὸς πλέον μαζί του.

Ἐν τούτοις τρέχει.

Εἰς τὴν γωνίαν, καθὼς ἔστρεφε ἀφηρημένος, τὸν ἐκτύπησε μιὰ σανίδα ἀπὸ τὸ σπίτι, ποῦ ἔκτιζαν. Παρέκει συγκρούεται ἰσχυρῶς πρός τινα διαβάτην, ὁ ὁποῖος τοῦ ρίπτει ἀπειλητικὰ βλέμματα, ἐν ᾧ ταυτοχρόνως λεπτοφυῆ τινα χείλη διαστέλλονται εἰς μειδίαμα οἴκτου.

Προσέχων τώρα εἰς τὰ ἄνω, ὅπως ἀποφύγῃ ὁμοίαν σκηνήν, δὲν βλέπει τὸν πρὸ τῶν ποδῶν του λίθον καὶ μετ' ὀλίγον ἐξαπλοῦται βλασφημῶν ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου... Καὶ γύρω-γύρω ὅλα τὰ βλέμματα ἐπάνω του... Καὶ ἀκόμα τοῦ μένει τόσος δρόμος!...

Ἂν ἔπαιρνε τέλος πάντων μίαν ἅμαξαν... Ἀλλὰ ν' ἀναβῇ μὲ τὴν κάλτσαν του ἀνάποδα; Νὰ πάθῃ φοβερώτερα; Ν' ἀνοίξῃ τ' ἁμάξι, νὰ τρομάξουν τ' ἄλογα:... — Ὄχι, ὄχι. Μὲ τὰ πόδια. Καὶ ἂς ἔφθανε μιὰ φορά! Οὔτε νὰ ξαναπιάσῃ κάλτσα...

— Ἐπὶ τέλους! Πλησιάζει, ἔφθασε. Ἀλλ' ἡ σκάλα; Ν' ἀναβῇ τὴν σκάλα, ποῦ ἔχει καὶ τόσα σκαλοπάτια; Καλλίτερα κάτω. Τοῦ φθάνουν τόσα.

Εἰσορμᾷ εἰς τὸ πρῶτον τυχὸν δωμάτιον καὶ ἀποβάλλει βιαίως τὸ ὑπόδημά του. Τὸ βλέμμα του πίπτει ἤδη ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ἐκείνου τῆς βασάνου, ἐπὶ τῆς αἰωνίας αἰτίας τῶν ἀτυχημάτων του.

Ἀλλ' ἐν ᾧ μετὰ βδελυγμίας ἑτοιμάζεται ὅπως διὰ παντὸς τὸ ἀπορρίψῃ, βλέπει τί ἀπίστευτον. Τόσον δὲ ἀπίστευτον τοῦ φαίνεται τοῦτο, ὥστε μεσουρανοῦντος ἤδη τοῦ ἡλίου ἀνάπτει φῶς...

Τὴν κάλτσαν του τὴν ἐφόρεσε ἀπὸ τὴν καλήν.

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Α. ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Ἀξιανάγνωστα ἐκ γαλλικῶν περιοδικῶν:

Οἱ παρίαι τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τῆς Mme de Witt (Bibliothèque Universelle) — Ὁ κοινωνικὸς πόλεμος ὑπὸ Em. Ollivier (Correspondant 25 Δβρ.) — Ὁ Αὔγουστος Κὸντ καὶ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις ὑπὸ F. Aulard (Revue Bleue 31 Δβρ.) — Ὁ Βαζαὶν εἰς τὸ Μὲτζ ὑπὸ Bellin (ὁμ. 8 Ἰαν.) — Ἡ ἐξέλιξις τῆς λυρικῆς ποιήσεως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ὑπὸ F. Brunetière (ὁμ. 21 Ἰαν.) — Ἡ γυνὴ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὑπὸ C. de Varigny (Revue des deux Mondes 15 Ἰαν.) — Ὁ Βίσμαρκ εἰς δυσμένειαν ὑπὸ M. Harden (Revue de Famille) — Αἱ ἑπτὰ εἰκόνες τοῦ ἀνθρωπίνου ὀφθαλμοῦ ὑπὸ M. Tscherning (Revue generale des sciences) — Μία ἐξόριστος ὑπὸ P. Lotti (Nouvelle Revue 1 Ἰαν.) — Ἡ Νεάπολις κατὰ τὸν ΙϚ' αἰῶνα ὑπὸ M. Pellet (ὁμ.) — Ρῶσσοι καὶ Γερμανοὶ ὑπὸ Rimbaud (ὁμ. 15 Ἰαν.) — Χάϊνε ὑπὸ L. Daudet (ὁμ.) — Ἡ πλαστικὴ καλλονὴ ὑπὸ L. Couturat (Revue Philosophique) — Ψυχικὴ Παθολογία ὑπὸ G. Ballet (Revue Scientifique 31 Δβρ.) — Ἐγκληματικαὶ ἑορταὶ ὑπὸ G. Ferrero (ὁμ. 14 Ἰαν). — Ὄχι πλέον χρέας (Societé Nouvelle) — Ἡ Ρωσσικὴ ἀστυνομία (ὁμ.).

Ἐκ γερμανικῶν περιοδικῶν:

Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Σχίλλερ ὑπὸ Bobé (Deutsche Rundschau) — Ἡ χολέρα τοῦ 1892 ὑπὸ Kroecker (ὁμ.) — Ἡ Γερμανία ὑπὸ Goltz (ὁμ.) — Χάϊνε ὑπὸ Grenier (Magazin für Litteratur) — Ἡ α' Μαΐου ὑπὸ A. Bebel (Neue Zeit) — Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Χάϊνε (Nord und Süd) — Οἱ νόμοι τῆς ἀνάγκης ἐν τῇ φύσει ὑπὸ Lasswitz (ὁμ.) — Τέννυσον ὑπὸ W. Zimmer (Velhagen und Klasings Monatshefte) — Τὸ χειρόκτιον ὑπὸ τῆς Κας Mundt-Mutbach (ὁμ.) — Ἡ ὑγιεινὴ τῶν πόλεων (Ueber Land und Meer) — Ὁ στηθόδεσμος καὶ τὸ μέλλον τῶν γυναικῶν (Zukunft) — Οἱ Ρότσχιλδ (ὁμ.).

Ἐξ ἀγγλικῶν καὶ καὶ ἀμερικανικῶν περιοδικῶν:

Ὁ Τζάρος Ἀλέξανδρος Γ' ὑπὸ E. Lanin (Contemporary Review — Σχολὴ δημοσιογράφων ὑπὸ Blowitz (ὁμ.) — Ἀπαισιοδοξία καὶ πρόοδος ὑπὸ S. Alexander (ὁμ.) — Τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ὑπὸ J. Mac-Carthy (ὁμ.) — Ἡ αὔξησις τῆς παραφροσύνης ὑπὸ W. Corber (Fortnightly Review) — Μιχαὴλ Ἄγγελος ὑπὸ H. Horne (ὁμ.) — Ἡ φωτογράφησις τῶν πνευμάτων ὑπὸ H. Haweis (ὁμ.) — Ἀποσπάσματα ἀνέκδοτα ἐκ τῆς Ἀραβικῆς Ἀνθολογίας ὑπὸ G. Dugat (Imberial and Asiatic) — Συγγραφεῖς καὶ ἐκδόται ὑπὸ F. Wicks (National Review) — Σικελία ὑπὸ τῆς Λαίδης Kappel (ὁμ.) — Ἡ ἀϋπνία καὶ τὰ νέα ὑπνωτικὰ ὑπὸ W. Hammonond (North American Review) — Ἡ δύναμις τοῦ τηλεσκοπίου ὑπὸ A. Clark (ὁμ.) — Οἱ ἰνδοὶ μάγοι ὑπὸ H. Kellar (ὁμ.) — Ἡ πτῶσις τῆς Σεβαστουπόλεως ὑπὸ W. Russel (Scribner's Magazine) — Ἡ ζωὴ ἐν Ἰνδίαις (Century) — Ἡ διὰ τῆς πίστεως θεραπεία ὑπὸ Charcot (New Review) — Οἱ Ἄγγλοι ἐν Αἰγύπτῳ (Review of Reviews).

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸ θερμόμετρον ἀνῆλθε πολλοὺς βαθμούς. Ὁ οὐρανὸς ἀνέφελος. Ὁ ἥλιος ἤρχισε κάπως νὰ καίῃ. Εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ Ἀθῆναι εἰσῆλθον πλέον εἰς τὴν ἄνοιξιν. Πόσον θέλγητρον ἔχουν κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν οἱ περίπατοι, εἰμποροῦν νὰ μαρτυρήσουν αἱ χιλιάδες τῶν Ἀθηναίων, τοὺς ὁποίους δὲν κρατεῖ τώρα τὸ σπίτι, καὶ ἐξέρχονται πλέον σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, διὰ νὰ περιπατήσουν εἰς τὴν δενδροστοιχίαν τὸ πρωΐ, ἢ εἰς τὴν Ἔκθεσιν τὸ ἀπόγευμα, ἢ νὰ κάμουν τὸν γῦρον τοῦ βασιλικοῦ κήπου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ νὰ καταβοῦν εἰς τὸ Φάληρον, νἀναπνεύσουν τὴν αὔραν τῆς γαληνιαίας θαλάσσης, ἡ ὁποία τώρα δικαιόνει τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βύρωνος, ὀνομάσαντος αὐτὴν «οὐρανὸν ῥευστοποιημένον». Τὸ μόνον κακόν, μὲ τὸ ὁποῖον συγκιρνᾶται ἡ ἀπόλαυσις τοῦ περιπάτου εἶνε ἡ σκόνη, ἡ αἰωνία καὶ πολυύμνητος ἀθηναϊκὴ σκόνη, ἡ ὁποία καὶ ὀλίγον νὰ φυσᾷ ὁ ἄνεμος, ἀνυψοῦται εἰς νέφη καὶ ἀποπνίγει καὶ ἐκτυφλοῖ τοὺς περιπατητάς, ὑπονομεύουσα ἡ κακὴ τὴν εὐεξίαν καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐνδυμάτων των. Ὅπως πάντοτε, καὶ τώρα ὁ τύπος ἐπιπίπτει κατὰ τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς, ὀλιγωρούσης νὰ καταβρέχῃ τοὺς κεντρικωτέρους τοὐλάχιστον δρόμους. Μία μάλιστα ἐφημερὶς ἐπρότεινε — τὸ ἀναγράφομεν ὡς χαρακτηριστικὸν παράδοξον — νὰ συστηθῇ μία κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ κονιορτοῦ, ὅπως συνεστήθη ἄλλη ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ σεισμοῦ, καὶ νὰ συνάζῃ τὰ ἔξοδα καὶ νὰ φροντίσῃ αὐτὴ περὶ τοῦ καταβρέγματος τῆς πόλεως . . . ὡς νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λυτρωθῇ ποτὲ ἡ πόλις μας ἀπὸ τὴν αἰωνίαν της μάστιγα !

Λόφος ὡραῖος ἐντὸς τῆς πόλεως, ὕψους περίπου διακοσίων μέτρων, μὲ καθαρὸν ἀέρα καὶ μὲ ἔξοχον πανόραμα, εἰς κάθε ἄλλον τόπον θὰ ἦτο ἤδη χρησιμοποιημένος ὡς τὸ κέντρον ἀναψυχῆς. Ἀλλ' ἐδῶ ὁ Λυκαβηττός μας εἶνε ἀκόμη ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν τύχην του. Οἱ ἀποφασίζοντες νά τον ἀναβῶσι μὲ κόπον πολύν, διὰ νὰ μὴν εὕρωσιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τίποτε καὶ νὰ καταβῶσιν ἀμέσως, εἶνε τόσον ὀλίγοι, — τοὺς ὑπελόγισαν εἰς πεντήκοντα καθ' ἑκάστην — ὥστε κανεὶς δὲν εἰμπορεῖ σήμερον νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ Λυκαβηττὸς συχνάζεται. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι αἱ περιστάσεις τώρα πρόκειται νὰ μεταβληθῶσι καὶ νὰ γίνῃ ὁ λόφος τὸ ζηλευτότερον ἀθηναϊκὸν κέντρον. Ὁμὰς κεφαλαιούχων, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τῶν μηχανικῶν Γουναράκη καὶ Ῥιβαμπόλα, προτείνει εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ παραχωρηθῇ τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς αἰωρητοῦ Σιδηροδρόμου, διὰ τοῦ ὁποίου πᾶς Ἀθηναῖος καὶ ὁ μᾶλλον πολυάσχολος, λέγει ἡ ἔκθεσις, — θὰ δύναται ἐντὸς 5 λεπτῶν νἀνέρχεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λυκαβηττοῦ, ὅπου ἐκτὸς τῆς ἐξαισίας θέας καὶ τοῦ δροσεροῦ ἀέρος, θά τον περιμένωσιν ἑστιατόρια, καφενεῖα, θέατρα, ζυθοπωλεῖα, ὀρχῆστραι, πλατεῖαι, φυτεῖαι, τεχνικὰ σπήλαια καὶ ὅ,τι ἄλλο εἰμπορεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν ἐκεῖ διαμονὴν ἄνετον καὶ ἐπιτερπῆ. Ἂν τὸ προτεινόμενον ἔργον συντελεσθῇ, ὡς εὐχόμεθα ὅλοι τότε σπανιώτατα θὰ προτιμῶμεν ἄλλο μέρος, κατὰ τὰς νύκτας τοῦ θέρους προπάντων, ὅταν θὰ ἠξεύρωμεν ὅτι ἡ τόσον εὐκόλως προσιτὴ κορυφὴ τοῦ Λυκαβηττοῦ θὰ μᾶς παρέχῃ ὄχι μόνον τὰς ἐκ τῆς φύσεως ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκ τῆς τέχνης ἀπολαύσεις.

Εἰς τὴν ψυχὴν Ἄγγλου ζωοφίλου — καὶ πρέπει νὰ εἶνε πολὺ περίεργοι αἱ ψυχαὶ τῶν τοιούτων, — μέλους προστατευτικῆς τῶν ζώων εταιρείας, ἐξήγειρεν ἐνθουσιασμὸν μέγαν ἓν διήγημα τοῦ κ. Μ. Μητσάκη, ἐκ τῶν ἀθηναϊκῶν σελίδων τῶν δημοσιευθεισῶν ἐσχάτως εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» ἐπιγραφόμενον Τὸ Γατί. Ἦτο ἡ συγκινητικὴ ἱστορία μικροῦ γατίου, τὸν ὁποῖον ἐβασάνισαν καὶ ἐθανάτωσαν οἱ μάγκες εἰς τὸν δρόμον. Ὁ κ. Μπᾶρρος — οὕτως ὀνομάζεται ὁ ζωόφιλος — εὗρε τὴν εἰκόνα ὄχι μόνον φιλολογικῶς θαυμασίαν ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς, ἔκρινε δὲ ὅτι ἐὰν διεδίδετο καταλλήλως, θὰ ἐνέπνεεν αἰσθήματα φιλόζωα τοιαῦτα, ὥστε νὰ εἶνε δυνατὸν μετά τινα χρόνον νὰ ἱδρυθῇ καὶ ἐν Ἑλλάδι, φαντασθῆτε, προστατευτικὴ τῶν ζώων εταιρεία. Ὑπὸ τοιούτων ἀγόμενος σκέψεων, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν — εὐχερῶς παραχωρηθεῖσαν αὐτῷ, — νἀνατυπώσῃ τὸ διήγημα ἐκεῖνο καὶ νά το διανείμῃ δωρεὰν εἰς τὰ σχολεῖα, ἠρώτησε δὲ τὸν συγγραφέα ἂν ἔχῃ καὶ ἄλλα τοιαύτης φύσεως διηγήματα. Εἰς τὴν τοιαύτην ἐρώτησιν τοῦ ζωοφίλου, φανταζόμεθα τὴν ἀπορίαν τοῦ κ. Μητσάκη, ὁ ὁποῖος θεραπεύει τὴν τέχνην ἀνεξαρτήτως ἀγαθοεργῶν σκοπῶν καὶ ὁ ὁποῖος τελείως βέβαια θὰ διαφορῇ διὰ τὰ ἠθικὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ἐμπνέουσι τὰ ἔργα του.

Ὁ ὀργασμὸς τῆς φιλανθρωπίας, ὁ ἐξεγερθεὶς ἐσχάτως ὑπὲρ τῶν Ζακυνθίων ἔχει ἓν χαριέστατον ἀνέκδοτον.

Πλούσιος Ἄγγλος ἀνεδέχθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν παράστασιν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐδῶ ἀγγλικὴ παροικία ἔδωκεν, ὡς ἐνθυμεῖσθε, ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ σεισμοῦ. Ὁ ῥόλος ποῦ τοῦ ἔδωκαν νὰ παίξῃ ἀπῄτει νὰ εἶνε ξυρισμένος, ἀλλ' ὁ Ἄγγλος ἀπεναντίας ἔτρεφε μετὰ στοργῆς μύστακα καὶ ὡραίαν γενειάδα. Τὸ πρόσκομμα ἦτο δι' αὐτὸν μηδαμινόν, ἀφ' οὗ ἐπρόκειτο περὶ σκοποῦ φιλανθρωπικοῦ, μετέβη δὲ ἀδιστάκτως εἰς ἓν κουρεῖον καὶ διέταξε νά τον ξυρίσουν.

Ἔκπληκτος ὁ κουρεὺς τὸν ἐρωτᾷ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης θυσίας καὶ ὁ καλὸς Ἄγγλος τοῦ τὴν ἐξηγεῖ. Μετ' ὀλίγον τὸ ξυράφιον εἶχεν ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον του καὶ κατενθουσιασμένος ὁ Ἄγγλος θέτει τὴν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιον διὰ νὰ πληρώσῃ. Ἀλλὰ δέν τον ἄφηκεν ὁ κουρεύς, τὸν ὁποῖον ἠλέκτρισε τὸ παράδειγμα τοῦ ξένου.

— Ἀφ' οὗ σεῖς κάμνετε ὑπὲρ τῆς πατρίδος μου τόσην θυσίαν, — τοῦ εἶπε — θὰ ἦτο ἀδιακρισία ἐκ μέρους μου νὰ δεχθῶ χρήματα· ἀλλ' ἐπειδὴ δέν μου ἐπιτρέπεται νὰ σᾶς προσβάλω, σᾶς παρακαλῶ νὰ διαθέσετε τὸ ἀντίτιμον τοῦ ξυρίσματος ὑπὲρ τῶν Ζακυνθίων.

Digitized by Google

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἡ μέθη τῶν γυναικῶν ἐν Ἀγγλίᾳ λαμβάνει καθ' ἡμέραν εὐρυτέρας διαστάσεις. Οὕτω κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 8000 γυναῖκες συνελήφθησαν ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας τοῦ Λονδίνου μεθυσμέναι καὶ 10,500 ἐν Γλασκόβῃ. Ἐν Ἰρλανδίᾳ μία μόνη γυνὴ ἐφυλακίσθη 700 φορὰς διότι εὑρέθη εἰς τοὺς δρόμους μεθυσμένη.

— Ἐπειδὴ ἡ ἐξερεύνησις τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀφρικῆς εἶνε δυσχερεστάτη, μελετᾶται νῦν σχέδιον ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς . .. ἐναερίου, ἤτοι διὰ μεγάλων ἀεροστάτων. Πρὸς τοῦτο δὲ φαίνονται ὅλαι αἱ περιστάσεις εὐνοϊκώταται.

— Ὁ μικρὸς βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας εἶνε ἤδη εἰς ἀνάρρωσιν παθὼν ἐξ ὀστρακιᾶς.

— Ἐτελέσθη κατ' αὐτὰς ἐν Λειψίᾳ πλουσιωτάτη πτηνολογικὴ ἔκθεσις.

— Ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ διορθωθοῦν τὰ ἐλαττώματα καὶ αἱ κακίαι τῆς ἀνθρωπότητος, πόσοι ἄνθρωποι θ' ἀπέθνησκον ἐκ τῆς πείνης!

— Ἡ κωμῳδία σοῦ ἀρέσει καλήτερα ἢ τὸ δρᾶμα; — Ὅταν εἶνε καλοὶ οἱ ἠθοποιοὶ προτιμῶ τὴν κωμῳδίαν, ἄλλως τὸ δρᾶμα. Παρηγοροῦμαι τοὐλάχιστον ποῦ τοὺς βλέπω νὰ σκοτώνωνται ἀναμεταξύ των.

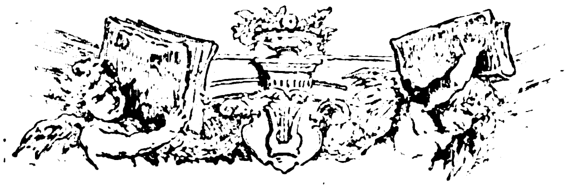

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία μόνον ἀφ' οὗ γίνῃ τελεσίδικος ἡ κατὰ τοῦ Φερδινάνδου Λεσσὲψ ἀπόφασις, θέλει διαγράψει αὐτὸν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν μελῶν της. Ἀλλὰ καὶ τότε ὡς λόγον τῆς διαγραφῆς δὲν θὰ προβάλῃ τὴν καταδίκην του, ἀλλὰ θὰ ἐφαρμόσῃ μίαν παλαιὰν διάταξιν τοῦ κανονισμοῦ, καθ' ἣν μέλος ἐπὶ διετίαν ἀποσχὸν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀκαδημίας, διαγράφεται αὐτοδικαίως ἐκ τοῦ καταλόγου.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον *Τρόπαια* ὁ γνωστὸς γάλλος ποιητὴς José-Maria de Heredia ἐξέδωκε παρὰ τῷ ἐκδότῃ Colin εἰς ἕνα τόμον τὰ περίφημα αὐτοῦ σονέττα. Τὸ πρῶτον ἤδη ὁ ποιητὴς οὗτος ἀπεφάσισε νὰ συναθροίσῃ εἰς βιβλίον τὰ καλλιτεχνικώτατα αὐτοῦ ποιήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε μέχρι τοῦδε ἐσκορπισμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ.

— Ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου φιλολόγου Ἀνδρέου Λὰγγ ἐκδίδεται προσεχῶς ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὸν τίτλον *ὁ Ὅμηρος καὶ τὸ Ἔπος* σύγγραμμα, ἐν ᾧ ἐπικρίνονται αἱ θεωρίαι τοῦ Βὸλφ καὶ ἄλλων, ὁρίζεται δὲ ἡ χρονολογία τῆς Ὀδυσσείας καὶ ἀντιπαραβάλλεται αὕτη πρὸς τὴν Ἰλιάδα καὶ ἄλλα ἀρχαῖα ἐπικὰ ποιήματα. Το ἔργον παρέχει σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ὁμηρικὴν φιλολογίαν.

— Ἐξεδόθησαν τ' Ἀπομνημονεύματα τοῦ βαρώνου Haussmann, τοῦ περιφήμου Δημάρχου ἐπὶ τῆς Β' Αὐτοκρατορίας, τοῦ ἀνακαινιστοῦ τῆς πόλεως τῶν Παρισίων.

— Ὁ André Theuriet ἐξέδωκε νέον μυθιστόρημα ὑπὸ τὸν τίτλον La Chanoinesse, ἐν ᾧ περιγράφει ἤθη ἐπαρχιακὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

— Ἡ Ἑταιρεία τῶν Λογίων τῆς Νικαίας ἑώρτασεν ἐσχάτως μετὰ πομπῆς τὴν 90ὴν ἐπετηρίδα τοῦ προέδρου της Ἀντωνίου Λεάνδρου Σαρδοῦ, πατρὸς τοῦ μεγάλου δραματικοῦ καὶ περιφήμου λεξικογράφου.

Ἐπιστημονικά.

Ὁ γνωστὸς ἄγγλος νοομάντις Στίουαρτ Κούμβερλανδ, ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὰς Ἀθήνας καὶ ἔδωκε μίαν θαυμασίαν ἑσπερίδα εἰς τὸν *Παρνασσόν*, καθ' ἣν ἀνεῦρε κεκρυμμένα ἀντικείμενα καὶ ἐμάντευσε λέξεις, τὰς ὁποίας διενοήθησαν οἱ παρόντες. Ἡ ἐπιστημονικὴ θαυματοποιΐα τοῦ Κούμβερλανδ στηρίζεται εἰς ἀρχήν τινα ὑπ' αὐτοῦ τεθεῖσαν καὶ ἀποδεικνυομένην πειραματικῶς, ὅτι ἑκάστη σκέψις ἀνταποκρίνεται πρὸς μεταβολὴν μυϊκὴν ὡρισμένην, τῆς ὁποίας δύναται νἀντιληφθῇ ἐξησκημένη χεὶρ καὶ ἐκ ταύτης νὰ ἐννοηθῇ ἡ σκέψις.

— Ὁ Ἐρρῖκος Μουασὰν ἐπέδειξεν ἐσχάτως εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν ἀδάμαντας κατεσκευασμένους τεχνικῶς ἐκ ζακχάρεως. Καὶ εἶνε μὲν ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα ἡ ἐφεύρεσίς του καὶ μικροσκοπικοὶ ἔτι οἱ ἀδάμαντές του· ἀλλ' ἡ τελειοποίησις προοιωνίζεται ταχεῖα καὶ ὁ ἐφευρέτης ἐγένετο δεκτὸς διὰ χειροκροτημάτων, λύσας ἤδη ἓν τῶν μεγίστων προβλημάτων τοῦ αἰῶνος. Ὁ Ἐρρῖκος Μουασὲ δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ δίπλωμα ἐφευρέσεως.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

13) Δὲν νομίζετε ὅτι διὰ τῶν ἀραβικῶν ἀριθμῶν, τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις καὶ χρῆσις εἶνε διεθνὴς σχεδόν, ἠδύνατο νὰ δημιουργηθῇ τρόπος συνεννοήσεως διεθνοῦς ἀντὶ τῆς ἐφευρέσεως νέας γλώσσης;

Β. Ο. Β.

1) **Ἀπάντησις.** Ἡ δοθεῖσα λύσις δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ἀμφότεραι αἱ ῥίζαι εἶναι ὄντως ἀρνητικαί· ἀλλ' ἰδοὺ ἡ λύσις τοῦ φαύλου τούτου κύκλου κατὰ τὸν διδάσκαλόν μου κ. Βέκκερ. $4-10+\frac{25}{4}=9-15+\frac{25}{4}$. Ἐὰν ἐν τῇ ἐξισώσει ὑπῆρχεν ἄγνωστόν τι μέλος, εἴχομεν ἂν $4\chi-10\chi=9\chi-15\chi$. $4\chi-10\chi+\frac{25}{4}=9\chi-15\chi+\frac{25}{4}$. Ἀλλ' ὁ τύπος οὗτος οὐδενὸς ποσοῦ ἐστι τέλειον τετράγωνον $\left(\text{διότι}\left(2\chi-\frac{5}{2}\right)^2=4\chi^2-10\chi+\frac{25}{4}\right)$. Μὴ ὑπάρχοντος τοῦ ἀγνώστου, ἐκτελοῦμεν τὰς ἐν τῷ ἄνω δοθέντι τύπῳ προσθέσεις καὶ ἀφαιρέσεις: $\frac{16}{4}-\frac{10}{4}+\frac{25}{4}=\frac{36}{4}-\frac{60}{4}+\frac{25}{4}$. $\frac{41}{4}-\frac{40}{4}=\frac{61}{4}-\frac{60}{4}$. ἄρα $\frac{1}{4}=\frac{1}{4}$.

Σ. Α. Χ.

(11) **Ἀπάντησις.** Ὁρίστε λοιπὸν ὀλίγοι στίχοι τοῦ Jean Moréas ἐκ νεωτάτου φυλλαδίου τῆς Revue Blanche.

Ἐγώ

SYLVE

Thétis qui m'as vu naitre, ô Méditerranée!
Quinze fois le Taureau nous ramena l'année,
Depuis que, par ton zèle exilé de ton sein,
Ton aimable couleur à mes yeux fut ravie.
Certes, mon âme est forte, et brave est mon dessein,
Et rapide est mon soc dans la trace suivie;
Et jà ma bouche a su entonner l'Aquilon
Avecque l'Euménis, dans l'airain d'Apollon,
Car, enfant j'ai mâché, d' une fureur avide,
Le rameau Pénéan, de tes enbrums humide.
Mais du fils d'Oïlée ou d'Hector la valeur
Un instant elle fault: et parfois mon courage
Toujours la pique au poing! médite la douceur
Que je m' accorde au soir pleurant sur ton rivage.
Ore que, sur tes flots ou Diane a versé
La stérile lueur de son flambeau glacé,
La plainte de l'alcyon ne cesse de s' accroitre.

JEAN MORÉAS

Digitized by Google

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΓΡΑΦΟΙ[1]

Κυρίαι καὶ κύριοι,

Βασιλεύοντος ἐν Γαλλίᾳ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', ἡ Ἑνετικὴ Δημοκρατία ἀπεφάσισε ν' ἀποστείλῃ εἰς Βερσαλίας Ἑνετὸν εὐπατρίδην, πρὸς διεξαγωγὴν διπλωματικῆς τινος ἐντολῆς. Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ αὐλικοὶ ἐπεδαψίλευσαν ἐναμίλλως παντὸς εἴδους φιλοφρονήσεις εἰς τὸν ξένον πρεσβευτήν. Μίαν ἡμέραν ὁ ἴδιος ὁ βασιλεύς, ἐπιδεικνύων εἰς αὐτὸν τοὺς ἀπεράντους καὶ συμφύτους κήπους τῶν Ἀνακτόρων, ὑπὸ τὴν μυστηριώδη σκιὰν τῶν ὁποίων πολλάκις ἔκρυψε τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας του τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον, ἠρώτησε τὸν Ἑνετὸν μεγιστᾶνα, τί ἐκ τῆς μαγευτικῆς ἐκείνης διαμονῆς ἐκίνει περισσότερον τὸν θαυμασμόν του.

Ὁ διπλωμάτης προσεκλήθη βαθέως ἐνώπιον τοῦ «Βασιλέως Ἡλίου» καὶ ἀπεκρίθη:

— Ὅτι *ἐγὼ* εὑρίσκομαι ἐδῶ, Μεγαλειότατε.

Ὁμολογῶ, ὅτι αἴσθημα ἀνάλογον ἐκπλήξεως, μετέχον ὅμως πολὺ καὶ φόβου, μοῦ ἐμπνέει ἡ ἀπόψινὴ παρουσία μου ἐπὶ τοῦ βήματος τούτου, ἂν δ' ἐγνώριζα ὅτι τὸ ἀκροατήριόν μου δὲν ἦτο διατεθειμένον ὅπως ὅλα τὰ ἀκροατήρια τοῦ κόσμου, ἐκ καλῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκ συνηθείας πρὸς τὰ ἀπρόοπτα ἢ καὶ... προβλεπόμενα δυστυχήματα τῶν δημοσίων διαλέξεων, νὰ μὲ ἀνεχθῇ — καὶ τίς οἶδε! — ἴσως καὶ νὰ μὲ ἐπιδοκιμάσῃ, τὸ θάρρος μου θὰ ὑπεχώρει τὴν τελευταίαν στιγμήν. Ὁπωσδήποτε ἀπεδύθην εἰς τὸν ἀγῶνα — καὶ ἡ εὐμένειά σας ἂς μὴ ἐγκαταλείψῃ τὴν τόλμην μου.

Κυρίαι καὶ κύριοι,

Ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ ἀναγνώσματός μου θὰ εἶσθε προδιατεθειμένοι περὶ τοῦ θέματος τῆς ὁμιλίας μου. Δὲν θέλω ν' ἀρχίσω μὲ πρόγραμμα. Καλῶς γνωρίζετε, ὅτι τὰ προγράμματα ἐκδίδονται διὰ ν' ἀθετοῦνται. Ἀλλ' ὀφείλω νὰ σᾶς προειδοποιήσω ποῖον ἀκριβῶς θὰ εἶνε τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον θὰ προσπαθήσω νὰ πραγματευθῶ μεθ' ὑμῶν ἀπόψε. Δὲν θ' ἀποπειραθῶ νὰ σᾶς διδάξω τίποτε νέον. Πολὺ δ' ὀλιγώτερον νὰ σᾶς διδάξω. Σᾶς καλῶ εἰς ἁπλῆν συνδιάλεξιν περὶ ἐφημεριδογραφίας, ὅπως ἔχει σήμερον, ὅπως δρᾷ καὶ ἐπιδρᾷ, ὅπως λειτουργεῖ καὶ κινεῖται. Εὐαρεστηθῆτε νὰ μὲ ἀκολουθήσετε χωρὶς πολλοὺς δισταγμούς. Θὰ δοκιμάσω νὰ φανῶ μᾶλλον εὐάρεστος ἢ ὠφέλιμος — ἐκτὸς ἐὰν ἔχω τὸ ἀτύχημα νὰ εἶμαι συγχρόνως ἀνιαρὸς καὶ ἀνωφελής...

Ἡ ἐφημεριδογραφία εἶνε σύγχρονος πρὸς τὸν πολιτισμένον ἄνθρωπον. Ἂν ἐπὶ οὐδενὸς φύλλου... συκῆς ἐγράφη ἡ συνομιλία τῆς Εὔας πρὸς τὸν ὄφιν, τὸ ὑπέρτατον αὐτὸ interview, τὸ ὁποῖον μετὰ παρέλευσιν τόσων χιλιάδων ἐτῶν βαρύνει ἀκόμη ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς ἀνθρωπότητος — ἐὰν ἡ ἀδελφοκτονία τοῦ Κάϊν δὲν ἀπετέλεσε τὸ θέμα κανενὸς ἄρθρου ἐφημερίδος ἀντιπολιτευομένης τὴν πρώτην τοῦ κόσμου κυβέρνησιν — ἂν ἡ μέθη τοῦ γηραιοῦ Νῶε δὲν περιεσώθη μυθογραφικῶς ἀντιγεγραμμένη ἐκ τοῦ ἀστυνομικοῦ δελτίου τῆς ἐποχῆς — ἀλλ' ἡ ἀρχαία ἀθηναϊκὴ ἀγορὰ καὶ οἱ διατρέχοντες αὐτὴν νεολόγοι, τί ἄλλο εἶνε ἢ αἱ πρῶται ἐφημερίδες; Ἐφημερίδες λάλοι, περὶ πάντων ὁμιλοῦσαι, τὰ πάντα κρίνουσαι καὶ ἐπικρίνουσαι, πρὸ πάντων δὲ τὰ πάντα διαδίδουσαι;

Περιεσώθησαν καὶ μέχρις ἡμῶν οἱ περίεργοι οὗτοι τύποι, τοὺς ὁποίους, ἄνδρας, συναντῶμεν εἰς τὰ καφενεῖα, γυναῖκας, εἰς τὰς αἰθούσας. Τοὺς γνωρίζετε καὶ τὰς γνωρίζετε. Τοὺς βλέπετε πυρετωδῶς σπεύδοντας πρὸς τὸ μέρος, ὅπου πρόκειται νὰ εὕρουν πρόχειρον καὶ πρόθυμον ἀκροατήριον. Φέρουν μεθ' ἑαυτῶν τὴν εἴδησιν τῆς ἡμέρας, τὸ σκάνδαλον τῆς ὥρας, τὴν κακολογίαν τῆς στιγμῆς. Τα εἰξεύρουν ὅλα. Δὲν τοὺς διαφεύγει τίποτε. Πότε πίπτει ἡ κυβέρνησις. Ποῖαι εἶνε αἱ σχέσεις τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν πρωθυπουργόν. Ποῖος ἠρραβωνίσθη χθὲς τὸ βράδυ. Ποῖος ὑπανδρεύεται αὔριον. Τί διαζύγιον ἐπίκειται. Ποῖοι θὰ εἶνε κεκλημένοι εἰς τὸν χορὸν τῆς τάδε πρεσβείας. Τί θὰ παίξουν εἰς τὸ θέατρον. Τετελεσμένα γεγονότα σπανίως καταδέχονται ν' ἀναγγείλουν. Εἶνε τόσον πεζὴ ἡ πραγματικότης — καὶ ἡ φαντασία τόσον ἐξωραΐζει τὸ μέλλον!... Ποσάκις, ὅταν τὴν δημοσιογραφικήν μου εὐμηχανίαν βασανίζῃ ἡ ἀδυσώπητος ἀνάγκη τῆς ὕλης καὶ ἡ κεφαλὴ δὲν εἶνε τόσον γόνιμος, ὅσον ἐπιβάλλουν αἱ ἀκόρεστοι ἀπαιτήσεις τοῦ χώρου, ποσάκις δὲν ὠνειροπόλησα τοὺς πολυτίμους τούτους συνεργάτας καὶ πρὸ πάντων τὰς πολυτίμους αὐτὰς συνεργάτιδας, οἱ ὁποῖοι ἀθροίζοντες ἐπιμελῶς εἰς ἓν σύνολον τὰς φήμας τῆς ἡμέρας μὲ κάποιαν τάξιν καὶ ἁρμονίαν θ' ἀπήρτιζαν τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον, τὸ ζωηρότερον, τὸ ἐπιζητότερον ἄρθρον ἐφημερίδος!...

Ἀνάγκη ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οἱ τύποι οὗτοι, οἱ διὰ μέσου τῶν αἰώνων περισωθέντες δὲν ἔχουν πλέον τὴν σημασίαν τῆς ἄλλοτε. Ὅταν δὲν ὑπῆρχον ἐφημερίδες, οἱ ἀδόλεσχοι κηφῆνες τῆς ἀγορᾶς, οἱ τόσον ὁμοιάζοντες μὲ τοὺς ἡμιαέργους θαμῶνας τῆς πάλαι ὡραίας Ἑλλάδος καὶ τῶν Χαυτείων, ἦσαν τὸ πᾶν. Ἦγον καὶ ἔφερον τὴν κοινὴν γνώμην, ἀναλόγως τῶν εἰδήσεων τὰς ὁποίας ἐμάνθαναν ἢ ἔπλατταν — ἀπαράλλακτα ὅπως αἱ σημεριναὶ ἐφημερίδες. Ὅλος ὁ κόσμος ἦτο ἐξηρτημένος ἀπὸ τὰ χείλη των. Ἐπερίμενοντο νὰ ἐξέλθουν τῶν οἰκιῶν των, ὅπως τώρα αἱ ἐφημερίδες νὰ ἐκδοθοῦν. Ἐπερικυκλοῦντο ὑπὸ τῶν περιέργων, ὅπως σήμερον εἰς ἡμέρας πολιτικῶν κρίσεων, ἢ ἐκτάκτων γεγονότων, γίνονται ἀνάρπαστα τὰ δημοσιογραφικὰ φύλλα. Εἰς τὴν ἐποχήν μας οἱ καινολόγοι τῶν αἰθουσῶν καὶ τῶν καφενείων ἂν δὲν ἐπαναλαμβάνουν, μεγαλοποιοῦντες, ἐκτείνοντες καὶ συμπληροῦντες, ὅ,τι ἀνέγνωσαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς ἡμέρας, δὲν κάμνουν παρὰ

[1] Δημοσία διάλεξις γενομένη ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ *Παρνασσῷ*.

Digitized by Google

νὰ ἐκδίδουν ὀλίγον ἐνωρίτερα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πληρέστερα καὶ καλλίτερα θὰ ἀναγνώσετε εἰς αὐτὰς τὴν ἐπιοῦσαν. Ἡ ἐφημεριδογραφία κατήντησε πλέον τόσον πολυλόγος, μικρολόγος καὶ κακολόγος — ὥστε οἱ προφορικοὶ οὗτοι φορεῖς τῆς πολυλογίας, τῆς μικρολογίας καὶ τῆς κακολογίας κατέστησαν σχεδὸν περιττοί . . .

Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀγορᾶς ἄλλως οἱ ἁπλοῖ καὶ ἄσημοι αὐτοὶ διαφορογράφοι ἐπλαισίουν καὶ περιέβαλλον εἰκόνα, τῆς ὁποίας τὸ βάθος ἀπετέλουν δημηγορίαι τοῦ Περικλέους, φιλοσοφικαὶ διαλέξεις τοῦ Σωκράτους, εὐφυολογίαι τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀποφθέγματα τοῦ Διογένους καὶ ἐπὶ πᾶσι πολεμικὰ ἄρθρα τοῦ Δημοσθένους . . . Τί ἐφημερίδα θὰ ἔκαμνεν ὁποιοσδήποτε ἐξ ὅλων ὑμῶν μὲ συνεργάτας τοιούτους! Φαντασθῆτε (καὶ μὴ προσέχετε, παρακαλῶ, πολὺ εἰς τὴν ἀναστάτωσιν τῶν χρονολογιῶν) — φαντασθῆτε τὸν Δημοσθένη γράφοντα τὸ κύριον ἄρθρον, ἐπίθεσιν πῦρ καὶ μένεα πνέουσαν κατὰ τοῦ Φιλίππου, φιλιππικὸν ἀληθῆ — παρακάτω μίαν ἀγόρευσιν τοῦ Περικλέους, ἀπηχοῦσαν ἐν ὀλυμπίῳ μεγαλείῳ τοὺς πόθους καὶ τὰς συγκινήσεις ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ — ἕνα διάλογον τοῦ Πλάτωνος ἀναλύοντα ἓν τῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα συνεζητήθησαν εἰς τὸ συμπόσιον τῆς προτεραίας — τὴν ἀνάλυσιν τοῦ τελευταίου δράματος τοῦ Σοφοκλέους ἢ τοῦ Εὐριπίδου — τὴν περιγραφὴν τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων — ὅλα αὐτὰ ἐπισφραγιζόμενα ἀπὸ ἐπιφυλλίδα, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε γράψει ὁ Λουκιανός. Τί ἐφημερὶς καὶ πῶς ὅλος ὁ κόσμος θὰ ἔσπευδεν εἰς τὰ γραφεῖα της νὰ ἐγγραφῇ συνδρομητής, μὴ λησμονῶν ἴσως — ἂν καὶ θὰ ἐπρόκειτο περὶ ἑλληνικῆς ἐφημερίδος — καὶ νὰ προπληρώσῃ τὴν συνδρομήν του!

Ἀλλ' οἱ λόγοι εἶνε πτερόεντες. Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ν' ἀπομνημονεύσῃ τὰς πράξεις του ἐπὶ ὕλης διαρκεστέρας ἢ τοῦ ἀέρος τοῦ φέροντος τοὺς λόγους του . . . Διὰ νὰ εὕρωμεν τὰ ἴχνη μονίμου ἐφημερίδος, ἐν τῇ ὁποίᾳ διαβλέπομεν οἱονεὶ τὸ πρῶτον σπέρμα, τὸ ἄμορφον πρωτόπλασμα τῆς σημερινῆς ἐφημεριδογραφίας, ἀνάγκη νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐκεῖ εὑρίσκομεν τὰ περίφημα acta diurna, μικρὰς ἐφημερίδας ἐπὶ περγαμηνῆς γραφομένας καὶ τοιχοκολλωμένας εἰς τὰς ὁδούς. Περὶ αὐτῶν ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι «ὄχι σπανίως ψεύδονται». Φαντασθῆτε! Ἀπὸ τὴν ἀθῴαν καὶ βρεφικὴν ἐκείνην ἡλικίαν ἀκόμη δὲν ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν! Φαίνεται ὅτι ἰδιάζον προπατορικὸν ἁμάρτημα βαρύνει ἐπὶ τοῦ τύπου. Εἰς τὰς καθημερινὰς ταύτας τῶν ὁδῶν ἐφημερίδας ἀνεγράφοντο τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς ἡμέρας, πολλάκις ἐπεισόδια ἀσήμαντα, φῆμαι ἀδέσποτοι, κακολογίαι, σπανιώτερον ὕβρεις, (κατὰ τοῦτο αἱ Ἀθῆναι ἀπέχουν τῆς Ῥώμης) ἀστειολογίαι, ἀκριβῶς ὅ,τι ἀνοίγων τις καὶ φύλλον σημερινῆς ἐφημερίδος κινδυνεύει καὶ σχεδόν... εὔχεται ν' ἀπαντήσῃ.

Πάντα ταῦτα ὅμως ἦσαν ἀπόπειραι ἀτελεῖς πρὸς τὸ ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ μυστηριῶδες αὐτῆς ὁρμέμφυτον, τὸ προηγούμενον τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων, διέβλεπεν ἤδη ἡ ἀνθρωπότης. Ἐχρειάσθη νὰ πνεύσῃ ἐπὶ τοῦ κόσμου ἡ αὔρα τῆς μεγαλοφυοῦς ἀνακαλύψεως τοῦ Γουτεμβεργίου διὰ νὰ λάβῃ ἡ ἐφημεριδογραφία τὸν ἀληθῆ αὐτῆς τύπον, νὰ ἐνσαρκωθῇ εἰς τὸν σημερινὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ νὰ βαδίσῃ ἐμπρός, ἐγκυμονοῦσα τὴν ἐπανάστασιν τῆς ὁποίας τὰ στοιχεῖα ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ. Διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας νέοι ὁρίζοντες, τί λέγω; νέος κόσμος ἠνοίχθη εἰς τὴν ἐφημερίδα καὶ τὴν ἐφημεριδογραφίαν.

Θέλετε νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν; τὸν πολυποίκιλον, τὸν δαιδαλώδη, τὸν λαβυρινθώδη; Ἂς μὴ ἀπασχοληθῶμεν ἀπὸ χρονολογικὰς λεπτομερείας. Ἂς μὴ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐφημερίδα κατὰ τὴν βαθμιαίαν αὐτῆς ἐξέλιξιν. Ἂς μὴ ἐξετάσωμεν ποῦ ἐξεδόθη ἡ πρώτη ἐφημερίς, τῆς ὁποίας τὴν γέννησιν, ὡς τὴν τοῦ Ὁμήρου, διαμφισβητοῦν διάφοροι χῶραι. Ἂς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως *γαζέττα*, τὴν ὁποίαν ἄλλοι μὲν θεωροῦν παραφθορὰν τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως *ἰζγάδ* (ἥτις σημαίνει ἔκδοσιν), ἄλλοι δὲ ὑποκοριστικὸν τῆς ἰταλικῆς λέξεως gazza, ἥτις σημαίνει τὴν κίσσαν, τὸ ἀτελευτήτως φλύαρον ἐκεῖνο πτηνόν, τὸ δοθὲν ὡς σύμβολον εἰς τοὺς δημοσιογράφους, ὅπως ἡ σώφρων καὶ σιγηλὴ γλαὺξ ἐδόθη σύμβολον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν ἔρημον Ἀκαδημίαν καὶ μερικοὺς ἀφώνους καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἂς μὴ ἐνδιατρίψωμεν, ἐὰν θέλετε, οὔτε εἰς τὰ πρῶτα ψελλίσματα τοῦ τύπου καὶ ἂς παρέλθωμεν ἁπλῶς μετὰ σεβασμοῦ πρὸ τοῦ πατριάρχου τῆς δημοσιογραφίας, τοῦ Γάλλου Θεοφράστου Ρενωδῶ, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνδριὰς θὰ στολίσῃ προσεχῶς μίαν πλατεῖαν τῶν Παρισίων. Πάντα τὰ περὶ αὐτῶν ἠμπορεῖτε νὰ εὕρετε φυλλομετροῦντες τὸ τυχὸν ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν ἢ τὴν πρώτην περὶ ἐφημερίδος μονογραφίαν, ἥτις θὰ πέσῃ εἰς χεῖράς σας. Ἡ κυρία Σεβινιὲ ἔγραφε πρὸς τὴν κόρην της: «Γράφε μου μὲ τὴν καρδίαν σου — καὶ ὄχι μὲ τὴν βιβλιοθήκην σου». Ἡ συμβουλὴ αὐτὴ πρέπει νὰ εἶνε ὁ ὑπογραμμὸς τῶν ὁμιλούντων δημοσίᾳ. «Ὁμιλεῖτε μὲ τὸ πνεῦμα σας — πολὺ ἢ ὀλίγον ἀδιάφορον — καὶ ὄχι μὲ τὰ λεξικά σας» . . . Ἂν δ' ὅ,τι ἀκούετε αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶνε ἥκιστα ἐπαγωγόν, ἡ εὐθύνη βεβαίως δὲν ἀνήκει εἰς τὴν συνταγὴν τῆς κυρίας Σεβινιέ.

Ἐπείγομαι νὰ φθάσω εἰς τὴν σύγχρονον, τὴν σημερινὴν ἐφημερίδα, τὴν «μεγάλην αὐτὴν ἀδυναμίαν», ὅπως τὴν ὠνόμασεν ὁ Αἰμίλιος Γοραρδῖνος. Σπεύδω νὰ σᾶς ἐπιδείξω τὸ βρέφος ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ σπάργανά του, βαῖνον πρὸς τὴν θαλερὰν ἀκμήν, ἀνδρούμενον. Θέλω ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερα νὰ κάμω ἐνώπιόν σας τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ κολοσσοῦ, τοῦ ὁποίου τὸν ἐσωτερικὸν μηχανισμὸν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν θέλω προσπαθήσει ν' ἀναλύσω ἐνώπιόν σας.

Φίλε ἀναγνῶστα . . . Ἀφυπνίσθης τὴν πρωίαν καὶ τὸ πρῶτον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐζήτησες εἶνε ἡ ἐφημερίς. Ὑγρὸν ἀκόμη τὸ φύλλον της, ἀποπνέον τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην ὀσμὴν τῆς τυπογραφικῆς μελάνης, τὸ ἤνοιξες. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἀναζητοῦν ἐν πρώτοις τὰ τηλεγραφήματα. Δὲν εἶνε πολλὰ εἰς τὰ ἑλληνικὰ φύλλα. Ἡ μεγαλειτέρα δύναμις τοῦ νεω-

Digitized by Google

τέρου τύπου, τὰ νεῦρα αὐτοῦ, ἀντιπροσωπεύονται, ἐν ἀσθενεστάτῃ ἀναλογίᾳ, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐφημεριδογραφίαν. — Οἱ Ἕλληνες δημοσιογράφοι, μιμούμενοι μερικοὺς ξενοδόχους, ἰδιαιτέρως γνωστοὺς μεταξὺ τῆς κοινωνίας τῶν φοιτητικῶν στομάχων, ἐζήτησαν νὰ ἑλκύσουν τὴν πελατείαν καὶ κατόπιν νὰ τὴν αὐξήσουν διὰ τῆς ἀφθονίας καὶ τοῦ μεγέθους τῶν μερίδων μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτῶν. Οὕτως ἔχομεν μεγάλας, παραπολὺ μεγάλας ἐφημερίδας, ἐξισουμένας αἴφνης κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὸν γαλλικὸν **Χρόνον** ἢ τὸ **Φιγαρώ**, περιεχούσας σχεδὸν περισσοτέραν ὕλην ἀπὸ τὸν **Νέον Ἐλεύθερον Τύπον** τῆς Βιέννης ἢ τὴν **Ἐθνικὴν Ἐφημερίδα** τοῦ Βερολίνου, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν τύπον τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον παρέχουν αἱ ἐφημερίδες αὗται. Ποῦ ἡ ἀφθονία καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν εἰδήσεων ἐκείνων ; Ποῦ ἡ ποικιλία καὶ ἡ γλαφυρότης τῶν ἄρθρων των ; Ποῦ ὁ φιλολογικὸς χαρακτὴρ των ; Μετά τινα ἔτη, ὅταν ὁ δημοσιογραφικὸς ὀργασμός, ὁ ἀναπτυχθεὶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐν Ἑλλάδι, θὰ διοχετευθῇ προσηκόντως, ὅτε ὁ ἐκ τῆς προώρου ἀναπτύξεως γεννηθεὶς πυρετὸς θὰ ὑποχωρήσῃ εἰς φυσιολογικωτέραν κατάστασιν, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ἔχωμεν ἐφημερίδας, μικροτέρας μὲν κατὰ τὸ σχῆμα, περιεχούσας ὅμως περισσότερα τηλεγραφήματα καὶ ὀλιγωτέρας προσωπικὰς προσβολάς. Ὁ ἠλεκτρισμός, ὅστις χρησιμοποιεῖται τώρα μεταξὺ ἄλλων καὶ εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τῶν πόλεων, θὰ καθαρίσῃ καὶ τὴν ἀτμοσφαῖραν τῶν ἐφημερίδων... Ἀλλ' ἡ παρέκβασις (εἰς τὴν ὁποίαν ἂς μὴ κάμῃ, παρακαλῶ, κανεὶς τὴν σκληρὰν ἀδικίαν ν' ἀποδώσῃ χαρακτῆρα ὑπαινιγμοῦ διότι ἔχει καὶ χαρακτῆρα ταπεινῆς προσωπικῆς ἐξομολογήσεως), μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν ἀναγνώστην μας.

Ἔρριψε λοιπὸν αὐτὸς ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν τηλεγραφημάτων. Ἔμαθε τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐξωτερικῶν νέων. Γνωρίζει τί καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μέχρι τῆς νυκτὸς συνέβη ἐξαιρετικῶς σπουδαῖον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἀνετράπη ἡ μοναρχία ἐν Βρασιλίᾳ. Ὁ Βίσμαρκ ἐδήλωσεν εἰς τὸν δεῖνα δημοσιογράφον τοῦτο. Ὁ Γλάδστων ἐξεφώνησε χθὲς λαμπρὸν λόγον ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. Ἀπέθανεν ὁ δεῖνα ἐπίσημος ἀνήρ. Πόσαι ἡμέραι, ἑβδομάδες, μῆνες θὰ παρήρχοντο διὰ νὰ μάθῃ τὰ γεγονότα ταῦτα, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ εὔωνον ἐκεῖνο τεμάχιον τοῦ χάρτου!... Παρακάτω ἀρχίζουν αἱ ἐσωτερικαὶ εἰδήσεις. Ἡ συζήτησις τῆς Βουλῆς. Τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπισήμου δίκης. Ἡ ἀνάλυσις τοῦ νέου ἔργου, τοῦ παρασταθέντος εἰς τὸ θέατρον. Τὰ νέα τῶν ἐπαρχιῶν. Τὰ διάφορα τῶν Ἀθηνῶν... Καὶ ἔπειτα ἡ κοινωνικὴ κίνησις. Ποῖος ὑπανδρεύθη, ποῖος ἀπέθανε, ποῖος ἦλθε, ποῖος ἔφυγε. Μικρὰ καὶ περιωρισμένη κοινωνία ἐνδιαφερόμεθα ὁ εἷς περὶ τοῦ ἄλλου, ὅπως οἱ ἔνοικοι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκίας, ὅπως τὰ μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Μία ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς εἶνε τὸ προσφιλέστερον ἀνάγνωσμα τῶν ἀθηναϊκῶν οἰκογενειῶν, διότι καταγράφει μετ' εὐσυνειδησίας ἀμειλίκτου χρονογράφου πᾶν ὅ,τι μέγα ἢ μικρὸν συμβαίνει ἐν τῇ κοινωνικῇ σφαίρᾳ... Ὅλας τὰς συνομιλίας, ὅλας τὰς συζητήσεις, ὅλας τὰς ἔριδας, ὅ,τι δίδει τροφὴν εἰς τὸν καθημερινὸν βίον καὶ ποικίλλει τὴν ἀφόρητον μονοτονίαν του, εἰς τὴν ἐφημεριδογραφίαν τὸ ὀφείλομεν. Ἂν δὲν ὑπῆρχεν αὐτή διὰ νὰ ἀνανεώνῃ τὰς συνδιαλέξεις, ὁ κόσμος θὰ ἀπέθνησκεν ἐκ μαρασμοῦ καὶ πλήξεως...

Λάβετε εἰς χεῖρας μίαν ξένην ἐφημερίδα, ἐκ τῶν γνωστῶν. Ἓν τετράγωνον χάρτου, ὄχι μεγαλείτερον ἀπὸ ἓν χειρόμακτρον εἶνε ὁ πολύτιμος τοῦ ἀνθρώπου σύντροφος, — πληροφορῶν, διδάσκων, τέρπων, ἀναπτύσσων αὐτόν· μεγάλα πολιτικὰ γεγονότα, θεομηνίαι ἢ δυστυχήματα, ἑορταὶ μεγάλαι, ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις, καλλιτεχνικαὶ πρόοδοι, ἱστορίαι καὶ παραμύθια, ἀναμὶξ εὐχάριστα καὶ δυσάρεστα, τερπνὰ καὶ περίεργα, ἱλαρὰ καὶ θλιβερὰ συναντῶνται εἰς τὰς στήλας αὐτῆς. Ἡ ζωὴ ἑκατονταπλασιάζεται. Ὁ σφυγμὸς πάλλει μυριάκις ταχύτερον. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ καθηλωμένος ἐπὶ ἑνὸς σημείου τῆς γῆς, ζῇ τὴν ζωὴν ὅλης τῆς γῆς. Ἐνθυμοῦμαι τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο πανθεϊστικὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον διὰ νὰ δώσῃ σαφῆ ἰδέαν τοῦ παγκοσμίου χαρακτῆρος τοῦ ποιητοῦ φαντάζεται αὐτὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετουσιούμενον ἐν τῷ σύμπαντι καὶ ζῶντα διὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ... Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς εἶνε ἡ ἐπιδερμίς του, οἱ ἀστέρες οἱ ὀφθαλμοὶ δι' ὧν βλέπει, ἡ ἀτμοσφαῖρα οἱ πνεύμονες διὰ τῶν ὁποίων ἀναπνέει. Ἕκαστος ἀναγνώστης ἐφημερίδος δὲν ὁμοιάζει ὀλίγον πρὸς τὸν ἥρωα τοῦ ποιήματος τούτου, ἀναπνέων, αἰσθανόμενος, συγκινούμενος, τερπόμενος, πάσχων διὰ τῶν γιγαντιαίων ὀργάνων, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὡς συνθετοποιοῦντα ὅλην τὴν δρᾶσιν τῆς ὑφηλίου — καὶ τὰ ὁποῖα εἶνε ὁ τύπος ;

Καὶ ἡ ἐφημερὶς αὐτή, τὴν ὁποίαν λαμβάνετε εἰς χεῖρας, ἡ παρέχουσα εἰς ὑμᾶς ὅλας αὐτὰς τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις, τί στοιχίζει ; 5, 10, 15, 25 λεπτὰ τὸ πολύ. Δὲν πληρώνετε οὔτε τὸν χάρτην, οὔτε τὴν μελάνην της. Μετά τινα ἔτη θὰ ἔχετε τὴν ἐφημερίδα τὴν παρεχομένην ἐντελῶς δωρεάν. Γάλλος δημοσιογράφος πρὸ πολλοῦ εἶχε φθάσει εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἱδρύσῃ τὴν ἐφημερίδα αὐτήν, ἥτις δωρεάν, ὅπως εἶπα, διανεμομένη θὰ ἐκάλυπτε τὰς δαπάνας της ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν δημοσιεύσεων. Νομίζω, ὅτι δὲν τὸ ἐκατώρθωσε, διότι τοῦ ἔλειψεν ἓν μικρὸν ποσὸν χρημάτων, 2 ἢ 3.000.000 φράγκων.

Ἀλλ' ἐσκέφθητε ποτὲ τί ἐχρειάσθη διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ τεμαχίου τοῦ χάρτου ; Τί συσσώρευσις κεφαλαίων χρηματικῶν, πνευματικῶν δυνάμεων, ὑπομονῆς, ἐπιμονῆς, ἐφευρετικότητος ; Ἠκούσατε νὰ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων, ἰδίως περὶ τοῦ *Τάϊμς*, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις προϋπελογίσθη λίαν ὀρθῶς, πρὸς τὴν ἰσχὺν μιᾶς κυβερνήσεως. Γνωρίζετε τί ἀντιπροσωπεύει ὁ κολοσσὸς οὗτος ; Ἔχει προϋπολογισμὸν δαπανῶν ἴσον πρὸς τὰς δαπάνας μεγαλοπόλεών τινων !

Καὶ ἐν Ἀμερικῇ ὁ *Κῆρυξ τῆς Νέας Ὑόρκης* ὁ ἱδρυθεὶς μὲ κεφάλαιον 1000 φράγκων ; Εἰξεύρετε ὁποία ἐπιχείρησις εἶνε ; Ἔχει ἀκριβῶς τὸν προϋπολογισμὸν τῆς Ἑλλάδος, — χωρὶς τὰ ἐλλείμματά του.

Digitized by Google

Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ **Φιγαρώ**; Ἐὰν εὑρίσκετο ἀγοραστής, οἱ σημερινοὶ ἰδιοκτῆταί του δὲν θὰ τὸν παρεχώρουν διὰ ποσὸν κατώτερον τῶν 30 ἑκατομμυρίων φράγκων.

Καὶ ἡ περίφημος ***Μικρὰ Ἐφημερίς***, ἡ ἐκδιδομένη εἰς 1,200,000 ἀντιτύπων; Ἐσοδεύει ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον 12—15 ἑκατομμύρια φράγκων.

Ἀνελογίσθητε δ' ἐκτὸς τῶν ὑλικῶν κεφαλαίων, ποῖον ἄθροισμα ἀνακαλύψεων, ἐφευρέσεων, προόδων ἐχρησίμευσε πρὸς παρασκευὴν τοῦ φύλλου τούτου τοῦ ἐντύπου χάρτου, τοῦ ὀνομαζομένου ***ἐφημερίς***; Μηχανική, ἀτμός, φωταέριον, χημεία, ἠλεκτρισμός, ἠλεκτροχημεία, γαλβανοπλαστία, φωτογραφία, ἠλεκτρικὸν φῶς, χρωμολιθογραφία, ὅ,τι τὸ δαιμόνιον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ τοῦ Γουτεμβεργίου μέχρι τοῦ Ἐδισσῶνος, ἐπενόησαν, ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν. Ὅστις ἔχει μίαν ἰδέαν νὰ ἐκθέσῃ, μίαν γνώμην νὰ εἴπῃ, μίαν ἀνακάλυψιν νὰ γνωστοποιήσῃ, ὅστις θέλει νὰ συγκινήσῃ τὴν κοινὴν γνώμην, νὰ πολεμήσῃ μίαν κυβέρνησιν, νὰ καταρρίψῃ ἓν σύστημα, θὰ καταφύγῃ εἰς αὐτόν, εἰς αὐτὸν τὸν κραταιὸν δυνάστην, τὸν ἄνευ στέμματος ἡγεμόνα, τὴν Α. Μεγαλειότητα τὸν τύπον, ὅστις εἶνε συγχρόνως ὁ ταπεινότατος θεράπων σου, ὦ δημόσιον!

«Διὰ σὲ (λέγει ὁ Εὐγένιος Dubief) διὰ σέ, κοινὸν ἀδηφάγον, οἱ καινοθῆραι διασκελίζουν τὰς ὁδοὺς μὲ τὴν μολυβδίδα ἀνὰ χεῖρας, κωδωνίζουν εἰς ὅλας τὰς θύρας, ἐπισκέπτονται γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους, ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους, μεταβάλλουν τὴν ἀκριτομυθίαν εἰς προτέρημα. Διὰ σέ, ἄλλοι οὐχ ἧττον περίεργοι καὶ θαρραλεώτεροι, διατρέχουν τὴν γῆν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν, ἀκολουθοῦν τοὺς ἐν πολέμῳ στρατούς, ἀνακαλύπτουν τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου, ἐκτίθενται εἰς τὴν χολέραν ἢ τὴν πανώλη. Διὰ σὲ θερμαίνονται οἱ λέβητες τῶν ἁτμαμαξῶν, διὰ σὲ τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα δονοῦνται ὡς ὑπὸ πυρετοῦ, οἱ στενογράφοι μαυρίζουν τὸν χάρτην μὲ ἱερογλυφικὰ σημεῖα, καὶ τὰ τηλέφωνα συνδέουν τὴν μίαν πόλιν πρὸς τὴν ἄλλην!»

Πράγματι! Τὸ παρελθὸν ἔτος ἔγεινε μάχη εἰς τὴν Δαχομαίην. Οἱ ***Ταΐμς*** εἶχον τηλεγραφικὴν τὴν περιγραφὴν αὐτῆς. Δαπάνη τοῦ τηλεγραφήματος 35,000 φράγκα. Μία ὁλόκληρος περιουσία! Καὶ ἂν θέλετε, ὑπολογίσατε τί δαπανοῦν καθ' ἑκάστην μόνον διὰ τηλεγραφήματα πᾶσαι αἱ ἐφημερίδες, αἱ ἐκδιδόμεναι ἐπὶ τῆς γῆς, τί ῥίπτουν εἰς τὸ χαῖνον στόμα τοῦ ἀχορτάστου Μινωταύρου, τοῦ καλουμένου **ρεπορτάζ**.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

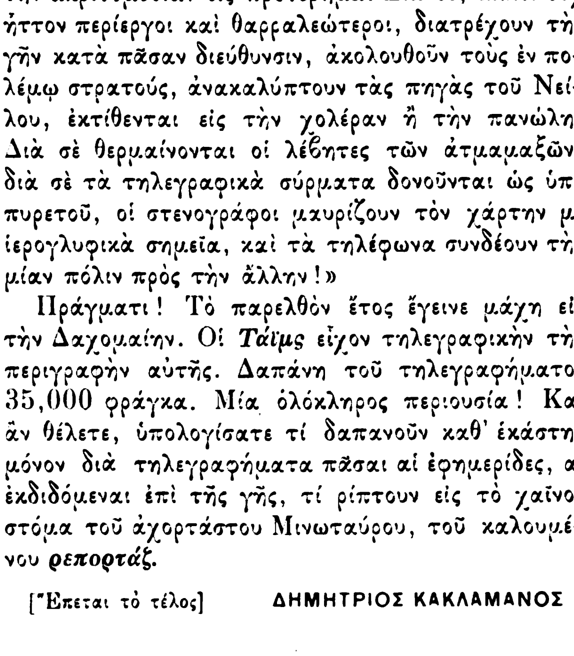

ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗ

Τὸ χάσμα π' ἄνοιξε ὁ σεισμὸς εὐθὺς ἐγιόμισ' ἄνθη.
Σολωμός.

Ἐνῷ τ' ὡραῖο νησί του ἄγρια, μεγάλη
Δύναμη ὀλέθρου ἀπὸ βαθυὰ ταράζει,
Σηκόνει ὁ Ποιητὴς τ' ἄσπρο κεφάλι,
Καὶ κλαίει, καὶ κλαίει, καὶ θλιβερὰ φωνάζει.

Ἀλλὰ πῶς ξάφνου, ἐκεῖ ποῦ τόσα κάλλη
Καὶ πλούτια τόσα ἔρμη φθορὰ σκεπάζει,
Πῶς λιγοστεύει τοῦ καϋμοῦ του ἡ ζάλη;
Τῆς κλάψας του ἡ πηγὴ πῶς ξάφνου ἀλλάζει;

Ξανοίγει π' ἄνθια ἐλεημοσύνης βγάνει
Κάθε ψυχή, κ' ἡ εὐγνώμονη καρδιά του
Τὰ πάει ψηλὰ καὶ πλέκει ὡραῖο στεφάνι.

Χορὸς ἀγγέλων τρέχει ὁλόγυρά του,
Καί, λέοντας χαῖρε, ὅμοιο τραγοῦδι πιάνει
Μ' ἐκεῖνα ποὖχε ὁ Θεῖος φέρῃ ἐδῶ κάτου.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

Η ΕΝ ΡΩΜΗι ΜΕΛΕΤΩΜΕΝΗ ΕΝΩΣΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ[1]

Γ'.

Ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ θὰ διέφθειρε τὸν παρ' ἡμῖν χριστιανισμὸν καὶ θὰ ἔβλαπτε τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς πολιτικῶς, ἐθνικῶς καὶ κοινωνικῶς.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ εἴδομεν τὸν πρῶτον λόγον, δι' ὃν οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀποκρούουσι τὴν ὑποταγὴν ὑπὸ τὸν πάπαν, δηλ. τὸ ὅτι ἡ ἀξίωσις αὐτὴ τῶν παπῶν νὰ ἦναι ἀπόλυτοι ἄρχοντες πάσης τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἀβάσιμος, αὐθαίρετος, δὲν εἶναι ἀποστολικὴ διάταξις ἀλλὰ ἀλαζονικὴ ἀξίωσις, διότι τὰ πράγματα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι Ῥώμης ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤγειραν ἐξ οἰήσεως τοιαύτας δεσποτικὰς ἀπαιτήσεις, αἵτινες ἐπεβλήθησαν μὲν ἕνεκα διαφόρων λόγων εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς δύσεως, ἀπεκρούσθησαν ὅμως πάντοτε ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν. Ἐν τῷ παρόντι τρίτῳ καὶ τελευταίῳ ἄρθρῳ θὰ ἐξετάσωμεν τοὺς ἐπιλοίπους λόγους, δι' οὓς οἱ ὀρθόδοξοι ἀποκρούομεν τὴν ὑπὸ τὸν παπισμὸν ὑποταγήν, εἶναι δὲ οὗτοι καθ' ἡμᾶς οἱ ἑξῆς: Δὲν θέλομεν τὴν ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγήν, διότι αὐτὴ θὰ διέστρεφε τὸν παρ' ἡμῖν καθαρὸν διασωζόμενον ἀρχέγονον χριστιανισμὸν καὶ θὰ εἰσῆγε τὴν διαφθορὰν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ εἰς τὰ δόγματα αὐτῆς, καὶ εἰς τὴν λατρείαν αὐτῆς, συγχρόνως δὲ θὰ ἔβλαπτεν αὐτὴ τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς καὶ πολιτικῶς καὶ ἐθνι-

1 Τέλος. Ἴδε σελ. 117.

Digitized by Google

κῶς καὶ κοινωνικῶς. Ἐξετάσωμεν ἕνα ἕκαστον τούτων ἐν συντόμῳ.

Καὶ πρῶτον ἡ ὑποταγὴ ὑπὸ τὸν παπισμὸν θὰ διέστρεφε τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἡ διοίκησις τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ὡς ἐδείχθη καὶ ἀνωτέρω, εἶναι ὡς ἡ τῆς ἀρχαίας τῶν πρώτων αἰώνων ἐκκλησίας, στηρίζεται δὲ ἐπὶ τῶν κανόνων τῶν ἀρχαίων οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ πατέρων. Διοικούμεθα, ὅπως διῳκοῦντο αἱ ἐκκλησίαι πρὸ τοῦ σχίσματος. Ἡ ὅλη ἐκκλησία ἀποτελεῖ ὁμοσπονδίαν τινὰ μερικῶν τῶν διαφόρων χριστιανικῶν χωρῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τῶν κρατῶν. Ἕκαστον κράτος ἔχει ἰδίαν ἐλευθέραν ἐκκλησίαν διοικουμένην ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς χώρας ἐκ περιτροπῆς ἀποτελούντων τὴν διοικοῦσαν σύνοδον ὡς τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν. Ἑκάστη μερικὴ ἐκκλησία εἶναι αὐτόνομος, αὐτοκέφαλος, ἀνεξάρτητος, αὐτοδιοίκητος. Ἑνόνει δὲ πάσας τὰς μερικὰς ἐκκλησίας ἡ αὐτὴ πίστις εἰς τὸν Σωτῆρα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη. Τὰς πρώτας τιμὰς μόνον ἀποδίδει ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία εἰς τοὺς περιβλεπτοτέρους αὐτῆς ἱεράρχας τοὺς κατέχοντας θρόνους δοξασθέντας ἄλλοτε ἐν τῷ μακρῷ τῆς ἐκκλησίας βίῳ, δηλ. τοὺς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Καὶ ἐκ τούτων πάλιν τιμᾷ ὡς τὸν πρῶτον ἐν τοῖς πρώτοις τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἄλλοτε βασιλευούσης πόλεως ἐν τῷ μεγάλῳ χριστιανικῷ βυζαντινῷ κράτει, ὡς κατέχοντα θρόνον, ὃν ἄλλοτε ἐδόξασαν οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι καὶ οἱ Φώτιοι, ἐν πόλει, ἐν ἧ ἐγένοντο τοσαῦται οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, καὶ μεθ' ἧς συνδέεται ἐν γένει ἡ ὅλη ἱστορία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ μάλιστα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τῶν ὀρθοδόξων λαῶν, ἐξ οὗ οἱ ἄλλοι παρέλαβον τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ἀλλὰ τὰ πρωτεῖα ταῦτα εἶναι πρωτεῖα τιμῆς, οὐχὶ ἐξουσίας τινός. Ἑκάστη μερικὴ ἐκκλησία εἶναι ἀνεξάρτητος, διοικουμένη ὑπὸ τῆς Συνόδου της κατὰ τοὺς κοινοὺς κανόνας τῆς ὅλης ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Οὐδεὶς ξένος ἐπίσκοπος δύναται νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῆς. Εὑρίσκονται δὲ αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἐν ἀδιαλείπτῳ ἀδελφικῇ ἐπικοινωνίᾳ, ἀνακοινοῦσαι ἀλλήλαις πᾶν ὅ,τι σπουδαῖον ἤθελε θεωρηθῇ καὶ ἐπὶ κοινῶν ὑποθέσεων συνεννοούμεναι μετ' ἀλλήλων. Ἐὰν παρουσιασθῶσι σὺν τῷ χρόνῳ ζητήματα σπουδαιότητος ἐκτάκτου, ἔχοντα ἀνάγκην κοινῆς συζητήσεως, θὰ παραστῇ ἡ ἀνάγκη συγκροτήσεως νέων οἰκουμενικῶν ἢ γενικῶν τῶν ὀρθοδόξων συνόδων. Τοῦτο εἶναι τὸ πολίτευμα τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, πολίτευμα ἀρχαιοπρεπέστατον, ἐντελῶς ὅμοιον τῷ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Οὐδὲν ἴχνος δεσποτισμοῦ ἀπαντᾶται ἐν αὐτῷ. Πᾶσαι αἱ κατὰ μέρος ἐκκλησίαι στηρίζονται ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀρχῆς τῆς αὐτοδιοικήσεως. Οὕτως δὲ καθίσταται δυνατὸν ἵνα ἑκάστη ἐκκλησία ἐπὶ τῆς κοινῆς βάσεως τῆς ὀρθοδοξίας ἀναπτύσσηται συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, οὗ ἐκπροσωπεῖ τὸν θρησκευτικὸν βίον, ἡ ἀνάπτυξις δ' αὕτη παρ' οὐδενὸς παρακωλύεται, καὶ τοιουτοτρόπως δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὅλης ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ποικιλία τις ἐν τῇ ἑνότητι. Ὁλόκληρον τὸ λαμπρὸν τοῦτο διοικητικὸν οἰκοδόμημα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, ἐν ᾧ συνδυάζεται ἡ τάξις καὶ ἡ ἐλευθερία, θὰ ἀνετρέπετο ἄρδην διὰ τῆς ὑποταγῆς ὑπὸ τὸν παπισμὸν καὶ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς δυνάμεως τοῦ παπισμοῦ ἐν τῇ ἀνατολῇ. Ὁ πάπας θὰ ἦτο τότε τὸ πᾶν καὶ δι' ἡμᾶς, ὁ ἀλάνθαστος μάλιστα ἐσχάτως κηρυχθείς, εἰς τοῦ ὁποίου διὰ τοῦτο τὰς διαταγὰς θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποκύπτωμεν τυφλῶς ὡς εἰς ἀπταίστους θείας ἀποφάνσεις. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα θὰ διεῖπον τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις ἑκάστης μερικῆς ἐκκλησίας. Ὁ πάπας διὰ συμβάσεων μετὰ τῶν μερικῶν κυβερνήσεων θὰ διερρύθμιζε τὰ τῶν κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν κατ' ἰδίαν βούλησιν. Οἱ ἐπίσκοποι τῶν διαφόρων ἐκκλησιῶν δὲν θὰ εἶχον οὐδεμίαν δύναμιν καὶ σημασίαν. Σύνοδοι αὐτῶν θὰ συνεκροτοῦντο μόνον τῇ ἀδείᾳ τῶν παπῶν καὶ μόνον ἐὰν ἐνεκρίνοντο ὑπὸ τούτων αἱ ἀποφάσεις των θὰ εἶχον κῦρος. Θὰ ἐξεμηδενίζοντο δηλ. καὶ πατριάρχαι, καὶ μητροπολῖται καὶ ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, αἱ σύνοδοι δ' αὐτῶν θὰ ἦσαν ἁπλῆ σκιά, πᾶν ἴχνος αὐτοδιοικήσεως θὰ ἐξέλιπε, πᾶσα ἰδία ζωὴ τῶν μερικῶν ἐκκλησιῶν θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἡ συμφωνία τῶν μερικῶν ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα ἑκάστου κράτους θὰ ἦτο πρᾶγμα ἀδύνατον, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων δὲ τούτων θὰ ἀπέμενε δεσπόζουσα ἡ αὐθαίρετος θέλησις ἑνὸς μόνον, τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ τῶν συμβούλων του Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν Καρδιναλίων του! Ὁποίαν ἀπαισίαν εἰκόνα διοικήσεως θὰ ἀπετέλουν τότε αἱ ἐκκλησίαι τῆς ἀνατολῆς! Ὢ, εἶναι φρίκη καὶ νὰ τὸ ἀναλογισθῇ τις!

Δεύτερον ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ θὰ διέφθειρε τὰ δόγματα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Τὰ δόγματα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας εἶναι τὰ δόγματα τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία οὐδὲν προσέθηκεν, οὐδὲν ἠλλοίωσεν ἐξ ὅσων ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν ἀρχαίων σοφῶν ἑλλήνων πατέρων. Ἡ διδασκαλία τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἀρχέγονος χριστιανισμός, ὅπως ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ὑπὸ τῶν διὰ μεγάλης σοφίας πεπροικισμένων ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, ὁ χριστιανισμὸς τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ Εἰρηναίου, τοῦ Ὠριγένους, τοῦ Ἀθανασίου, τοῦ Βασιλείου, τῶν Γρηγορίων, τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν Κυρίλλων καὶ λοιπῶν. Διὰ τῆς ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγῆς, ἐν Ῥώμῃ τοῦ λοιποῦ μορφουμένου τοῦ κλήρου ἡμῶν ἢ ἐν ἐκκλησιαστικαῖς σχολαῖς ὑπὸ Ἰησουϊτῶν διευθυνομέναις, θὰ εἰσήγετο ἀντὶ τοῦ ἀρχικοῦ τούτου σοφοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανισμοῦ ὁ λατινικὸς χριστιανισμὸς τῶν μέσων αἰώνων, ὅπως διεμορφώθη ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν θεολόγων, τοῦ Ἀνσέλμου, Πέτρου Λομβάρδου, Ἀλβέρτου Μάγνου, Βερνάρδου, Θωμᾶ Ἀκινάτου, Δοὺνς Σκώτου, Βοναβεντούρα, Βίκτωρος ἐκ τοῦ ἁγίου Κάρου καὶ λοιπῶν. Ἰδίως θὰ ἐδέσποζεν ἡ δογματικὴ καὶ

Digitized by Google

φιλοσοφία τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου, εἰς ὃν ὀμνύουσιν οἱ δυτικοὶ καὶ οὗτινος τὴν διδασκαλίαν ὡς τὴν μόνην ὑγιᾶ συνέστησεν ὡς γνωστὸν ὁ Λέων ΙΓ΄ εἰς ἁπάσας τὰς λατινικὰς θεολογικὰς σχολάς. Τὸ σύμβολον ἡμῶν, τὸ ὁποῖον ἐθέσπισαν οἱ πατέρες τῶν δύο πρώτων οἰκουμενικῶν συνόδων, θὰ ἐνοθεύετο προστιθεμένης τῆς προσθήκης «Καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» (filioque), ἣν εἰσήγαγον αὐθαιρέτως ἔπειτα οἱ λατῖνοι, διαστρέφοντες τὴν περὶ ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ διδασκάλων καὶ καταστρέφοντες ἐν τῇ Τριάδι τὴν ἑνότητα, δύο δὲ ἀρχὰς εἰς αὐτὴν παρεισάγοντες. Ἔπειτα θὰ ἐδιδασκόμεθα, ὅτι τὸ βάπτισμα πρέπει νὰ γίνηται διὰ ῥαντίσματος, οὐχὶ δὲ διὰ τριττῆς καταδύσεως, οὐχὶ δηλ. ὅπως διέταξαν οἱ ἀπόστολοι, ὅπως ἔπραττεν ἅπασα ἡ ἀρχαιότης, ὅπως ἔπραττε καὶ αὐτὴ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία πρὸ τοῦ Ι΄ αἰῶνος. Θὰ ἐμανθάνομεν καὶ θὰ ἐδιδάσκομεν, ὅτι ἡ εὐχαριστία πρέπει νὰ μεταδίδηται τοῖς λαϊκοῖς μόνον ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου, οὐχὶ δὲ ὑπ' ἀμφότερα τὰ εἴδη, ὅπως διέταξεν ὁ Κύριος, ὅπως ἔπραττον αἱ ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι, καὶ ὅπως ἔπραττε καὶ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία μέχρι τοῦ Ι΄ αἰῶνος. Θὰ ἐμανθάνομεν καὶ θὰ ἐδιδάσκομεν, ὅτι ὁ πάπας δύναται νὰ σώζῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ἐν τῷ ᾅδῃ καὶ πάντα ἄνθρωπον ἐν γένει, ἀρκεῖ μόνον νὰ ζητῇ τις παρ' αὐτοῦ νὰ λάβῃ τὰς λεγομένας ἀφέσεις ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἢ ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων οἰκείων καὶ φίλων του. Θὰ ἐπλουτιζόμεθα δὲ καὶ δι' ὅλως νέων δογμάτων, ἐντελῶς ἀγνώστων τῇ χριστιανικῇ ἀρχαιότητι, ἤτοι τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς ἁγίας Μητρὸς τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ ἀλανθάστου τοῦ Πάπα. Φαντάσθητε καὶ τὴν εἰκόνα ταύτην καί, ἂν δύνασθε, μὴ φρίξετε !

Τρίτον θὰ διέφθειρεν ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ τὴν λατρείαν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Ἡ λατρεία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀρχαιοπρεπεστάτη, εἶναι ἡ λατρεία, ὅπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον διεμορφώθη ἐκ τῆς πρώτης ἀποστολικῆς λατρείας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας. Ἡ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, ἣν ἔχουσι σήμερον οἱ ὀρθόδοξοι λαοί, ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαιοτάτων λειτουργιῶν, αἱ δὲ ἡμέτεραι ἑορταὶ εἶναι αἱ ἑορταὶ τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν, αἱ ἑορταὶ τοῦ Κυρίου, τῆς ἁγίας αὐτοῦ Μητρός, τῶν ἁγίων, τῶν μαρτύρων, τῶν πατέρων, τῶν ὁσίων. Οἱ ὕμνοι αὐτῆς, ἡ ζωγραφικὴ περικόσμησις, τὰ πάντα φέρουσι τὸν τύπον τῆς ἀρχαιότητος, ἥτις ἤξευρε νὰ ἑνοῖ τὴν ἁπλότητα μετὰ τῆς μεγαλοπρεπείας, πανταχοῦ δὲ ἐπέθετε τὴν σφραγῖδα τοῦ σεμνοῦ, σοβαροῦ καὶ ἱεροπρεποῦς. Ἀντὶ τῆς ἀρχαιοπρεποῦς, τῆς σεμνῆς, τῆς ὑψηλῆς ἅμα καὶ ἁπλῆς ἑλληνικῆς λατρείας, ἐὰν ὑπετάσσοντο οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ τῷ πάπᾳ, θὰ εἰσῆγον κατὰ μικρὸν παρ' ἑαυτοῖς τὴν λατινικὴν λατρείαν τῆς Ῥώμης, τὴν ἐν γλώσσῃ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῖς γινομένην, τὴν νεκρὰν καὶ ἄψυχον, τὴν πλήρη ψεύδους καὶ θεατρικῆς ἐπιδείξεως καὶ πομπώδους ὄγκου καθολικὴν λατρείαν, ὅπως ἐμορφώθη ἐν τῇ δύσει κατὰ τοὺς βαρβάρους μέσους αἰῶνας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σχολαστικῶν. Γνωρίζομεν μέν, ὅτι οἱ πάπαι ὑπόσχονται συνήθως τοῖς ἀνατολικοῖς νὰ καταλίπωσιν αὐτοῖς ἑνουμένοις τὴν γλῶσσαν τῆς λατρείας των. Ἀλλ' ἐν τούτοις πολλοὶ λαοὶ ὑποταγέντες τῇ Ῥώμῃ, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἔλαβον τοιαύτην ὑπόσχεσιν, εἶτα εἶδον σὺν τῷ χρόνῳ τὸν λατινισμὸν ἐπικρατοῦντα καὶ τὴν λατινικὴν λειτουργίαν ἀντικαθιστῶσαν τὴν ἀρχαίαν ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ λατρείαν των. Παράδειγμα οἱ Μοραβοὶ καὶ οἱ Βοημοί. Οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ἐν τῇ ἀνατολῇ, οἱ ἀσπασθέντες τὸν παπισμόν, οἱ οὐνῖται ἢ γραικοκαθολικοὶ καλούμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, Σμύρνῃ, Χίῳ, Σύρῳ, Τήνῳ, Νάξῳ, Κερκύρᾳ, Ἀθήναις, ἔχουσιν οὐχὶ ἑλληνικήν, ἀλλὰ λατινικὴν λατρείαν. Τοῦτο θὰ ἦτο ἡ γενικὴ τύχη τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων ἂν ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις εἶχον γίνει καθολικοί. Ὁ κίνδυνος οὗτος λοιπὸν θὰ ἐπεκρέματο πάντοτε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι κατὰ τῶν ἀνατολικῶν ὑποτασσομένων τῷ πάπᾳ. Φαντάσθητε λοιπὸν τοὺς ἑλληνικοὺς ναούς μας μεταβεβλημένους εἰς λατινικοὺς ναούς· ἀντὶ τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ἐθνικῆς ἐν γένει, τελουμένην τὴν λατινικὴν λειτουργίαν· ἀντὶ τῶν ὡραίων ἑλληνικῶν ὕμνων ψαλλομένους τοὺς λατινικοὺς ὕμνους τοῦ Σεδουλίου, τοῦ Βερνάρδου ἢ ἄλλου τινος ἀγνώστου λατίνου ὑμνογράφου· τὰς ἐκκλησίας ἡμῶν πλήρεις ἀγαλμάτων τῶν διαφόρων δυτικῶν ἁγίων ἐνδεδυμένων πολλάκις κατὰ παραδοξότατον καὶ ὀλίγον ἁγίοις πρέποντα τρόπον· ὀργανικὴν μουσικὴν παίζουσαν πολλάκις τὰς γνωστὰς καὶ τοῦ τελευταίου συρμοῦ θεατρικὰς μελῳδίας· ἀντὶ τῶν ἁπλῶν, σεμνῶν καὶ σοβαρῶν λιτανειῶν μας εἰσαγομένας παρ' ἡμῖν τὰς θεατρικὰς λιτανείας τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, τὴν μεγάλην παρασκευὴν πδχ. ὁλόκληρον ζῶσαν παράστασιν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου διὰ διαφόρων πραγματικῶν προσώπων μετημφιεσμένων καὶ παριστανόντων τοῦ μὲν τὸν Χριστόν, τοῦ δὲ τὸν Πιλάτον, τοῦ δὲ τὴν μητέρα τοῦ Κυρίου, τοῦ δὲ τὸν Κυρηναῖον κτλ. Φαντάσθητε ἀντὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ἑορτῶν, ἃς νῦν ἔχομεν, εἰσαγομένας εἰς τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν τὰς ὅλως ξένας ἡμῖν καὶ παραδόξους ἑορτὰς τοῦ Corporis Domini, τῆς καρδίας τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου, τοῦ ἁγίου Δομινίκου, τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου κλ. Φαντάσθητε πάντα ταῦτα καὶ ἂν δύνασθε μὴ καταληφθῆτε ὑπὸ ἀποστροφῆς ἐνώπιον τοιούτου θεάματος !

Τέλος ἡ ὑποταγὴ ὑπὸ τὸν πάπαν θὰ ἔβλαπτε τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς καὶ πολιτικῶς, ἐθνικῶς καὶ κοινωνικῶς. Πολιτικῶς θὰ ἔβλαπτεν αὐτήν, διότι ὁ παπισμὸς ἐγκαθιδρυόμενος παρ' αὐτοῖς ὡς ἐπικρατοῦσα ἐκκλησία θὰ ἐγέννα ταῖς κυβερνήσεσιν αὐτῶν τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ἅ τινα προκαλεῖ πανταχοῦ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ὁ παπισμὸς ἐννοεῖ πανταχοῦ νὰ δεσπόζῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του. Νομίζων ὅτι ἔτι ζῶμεν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ἀξιοῖ πανταχοῦ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία νὰ ἀποτελῇ κράτος ἐν κράτει, μὴ ἀνεχόμενος οὐδεμίαν ἐπίβλεψιν καὶ ἐξέλεγξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ὑπὸ τοῦ κράτους, πρᾶγμα μὴ συμβιβαζόμενον πρὸς τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν τῶν λαῶν, ἣν ἡ κυβέρνησις ἑκάστου τόπου ἐκπροσωπεῖ. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ'

Digitized by Google

ἀπαιτεῖ αὐτὸς αὐτοβούλως νὰ ἀποφασίζῃ καὶ τὰ περὶ γάμων ζητήματα, ἅτινα ὡς γνωστὸν συνδέονται στενώτατα μετὰ τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ζητημάτων τῶν διαθηκῶν καὶ τῆς κληρονομίας, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον μόνον ἐν ἀμοιβαίᾳ συνεννοήσει πολιτείας καὶ ἐκκλησίας δέον νὰ λύωνται. Ἀξιοῖ δὲ πρὸς τούτοις νὰ ἀναμιγνύηται ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ τῶν σχολείων πράγματα καὶ νὰ ἀσκῇ τελείαν κηδεμονείαν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ νὰ ὑποβάλλῃ ὑπὸ τὴν λογοκρισίαν καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν δρᾶσιν τῶν λαῶν. Ἀξιῶν δὲ προνόμια ὑπὲρ τῶν καθολικῶν δὲν ἀνέχεται τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῶν καθολικῶν κρατῶν τῶν ἄλλων δογμάτων καὶ θρησκευμάτων ἐπὶ ἴσοις ὅροις, δηλ. ἀποκρούει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνεξιθρησκείας καὶ πάσας ἐν γένει τὰς ἐλευθερίας, ἐφ' ὧν ἑδράζεται τὸ οἰκοδόμημα τῶν νεωτέρων πολιτειῶν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ποθῶν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ κόσμου, εἰ δυνατόν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνος, καθ' ὃν ἐδέσποζεν ὁ παπισμός, διὰ δὲ τῶν βασάνων, τῶν εἱρκτῶν καὶ τῆς πυρᾶς κατεδίωκε πάντα αὐτῷ ἀντικείμενον. Τοιοῦτος ὢν ὁ παπισμός, τοιαύτην στάσιν λαμβάνων ἀπέναντι τῆς πολιτείας εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰ νεώτερα κράτη, καὶ ἔχθρα πρὸς αὐτὰ καὶ σύγκρουσις εἶναι ἡ συνήθης κατάστασις τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς αὐτά. Διὰ τοῦτο ἡ καθολικὴ ἐκκλησία εὑρίσκεται ἐν πᾶσι τοῖς κράτεσι τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ὡς ἐν διωγμῷ, ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἴδομεν καὶ ἀνωτέρω. Τοὐναντίον ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία ἀποδίδουσα πάντοτε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ καὶ μὴ καταληφθεῖσά ποτε ὑπὸ αὐταρχικῶν καὶ δεσποτικῶν τάσεων, δὲν ἠθέλησέ ποτε νὰ δεσπόσῃ τοῦ κράτους, ἀρκουμένη δὲ μόνον νὰ ζητῇ νὰ μὴ παρεμποδίζηται ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ αὐτῆς ἐνεργείᾳ ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς τῆς ἐκκλησίας ζητήμασιν, ἐσεβάσθη πάντοτε τὸ κράτος καὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ ἐδέχθη τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ ἐν τοῖς μικτοῖς ζητήμασι τοῖς ἔχουσι διττὴν ὄψιν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἢ θίγουσιν ἔστω καὶ ἐμμέσως τὰ πολιτικὰ ἢ κοσμικὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ἐν πᾶσι τοῖς ὀρθοδόξοις κράτεσι βιοῦσαν ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς κυβερνήσεις, καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ, καὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐν Βλαχίᾳ, καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Οὐ μόνον δὲ αἱ σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰ κράτη δὲν εἶναι ἐχθρικαί, ἀλλ' εἶναι μάλιστα καὶ φιλικώταται. Ἐνῷ ἐν Ἰταλίᾳ πρδχ. καὶ Γαλλίᾳ πατρὶς καὶ ἐκκλησία εἶναι πράγματα πολέμια καὶ οἱ φίλοι τῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων αὐτῆς καὶ ἐλευθεριῶν εἶναι ἐχθροὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τ' ἀνάπαλιν, ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς κράτεσι θρησκεία καὶ πατρὶς εἶναι στενώτατα καὶ φιλικώτατα ἡνωμένα ἐν ταῖς καρδίαις πάντων, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ὡς τῶν ἱερωτάτων ἐγείρονται παρ' αὐτοῖς οἱ ἐθνικοὶ πόλεμοι, καθ' οὓς οἱ κληρικοὶ οὐ μόνον οὐδεμίαν παρέχουσιν ἀντίστασιν, ἀλλὰ καὶ πρωταγωνιστοῦσι. Κατὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ὁ ἡμέτερος κλῆρος κατέλαβε τὴν πρωτίστην θέσιν, καὶ νῦν δὲ ἐν ἁπάσῃ τῇ ἀνατολῇ, οἱ ἀρχιερεῖς (πλὴν τινων οἰκτρῶν ἐξαιρέσεων) εἶναι οἱ πρωτοστάται πάσης ἐθνικῆς ἐνεργείας. Τὸν αὐτὸν δὲ ἐθνικὸν χαρακτῆρα ἔχει καὶ τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων λαῶν ὁ κλῆρος, τῶν Ῥώσσων, Σέρβων, Βουλγάρων, Βλάχων καὶ λοιπῶν, καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἱστορίᾳ τὴν αὐτὴν ἔδειξε πάντοτε καὶ ὁ κλῆρός των φιλοπατρίαν. Ἰδοὺ διὰ τί ἰσχυριζόμεθα, ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ θὰ ἔβλαπτεν ἡμᾶς πολιτικῶς, μεταβάλλουσα ἐντελῶς τὰ πράγματα. Ἀντὶ τοῦ νῦν φιλοπάτριδος, τὴν πολιτείαν σεβομένου καὶ τοῖς νόμοις αὐτῆς ὑπείκοντος καὶ ἐκθύμως τοὺς ἐθνικοὺς πόθους ὑπηρετοῦντος ὀρθοδόξου κλήρου, θὰ ἀπεκτῶμεν σὺν τῷ χρόνῳ λατινικὸν μεμορφωμένον ἐν Ῥώμῃ κλῆρον, ξένον πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ἡμῶν πόθους, κατέχοντα ἀλαζονικὴν πρὸς τὸ κράτος στάσιν, πλήρη ἀξιώσεων ἀπέναντι αὐτοῦ, θέλοντα νὰ ἐπιβάλλῃ πάντοτε ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασι τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἢ μᾶλλον τὴν θέλησιν τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀλανθάστου ἀρχηγοῦ του, οὗτινος θὰ ἦτο τυφλὸν ὄργανον, καὶ γεννῶντα πράγματα τῇ πολιτείᾳ. Τίς ὀρθόδοξος λαὸς σώας ἔχων τὰς φρένας θὰ ἤθελε καὶ θὰ ἠνείχετο τὴν μεταβολὴν ταύτην;

Ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ θὰ ἔβλαπτεν ἡμᾶς καὶ ἐθνικῶς. Τοῦτο συνδέεται μετὰ τοῦ ἀνωτέρω, καὶ εἶναι συνέπεια ἀναγκαία αὐτοῦ. Ὁ καθολικὸς κλῆρος ἐν Ῥώμῃ καὶ τοῖς ἰησουϊτικοῖς φροντιστηρίοις ἐκπαιδεύεται ἐν τοσούτῳ αὐστηρῶς παπικῷ πνεύματι, ὥστε δι' αὐτὸν πατρίς, ἐθνικὴ πολιτεία, φιλοπατρία, ἐθνικοὶ πόθοι μένουσιν ἄγνωστα. Ὁ καθολικὸς κληρικὸς δὲν εἶναι οὔτε Γάλλος, οὔτε Ἰταλός, οὔτε Γερμανός, ἀλλ' εἶναι καθολικός. Δι' αὐτὸν ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἢ ὁ πάπας εἶναι ἡ πατρίς του, τὸ ἔθνος του, ἡ πολιτεία του. Ἡ ἐθνικὴ ἱστορία δὲν ἐνδιαφέρει αὐτόν, ἀλλὰ μόνον ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας του. Πόθοι του εἶναι οἱ πόθοι αὐτῆς, δόξα του εἶναι ἡ δόξα αὐτῆς. Χωρίζει δ' ἐντελῶς αὐτὴν ἀπὸ τῆς πολιτείας καὶ ἐν καιρῷ συγκρούσεως οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διστάζει νὰ κηρυχθῇ ἐν ὀνόματι τοῦ παπισμοῦ ἄσπονδος καὶ ἀμείλικτος πολέμιος τῶν ἐθνικῶν πόθων τῆς πατρίδος του, ἣν σχεδὸν ἀγνοεῖ. Ἐν Ἰταλίᾳ μετὰ μακρᾶς ἐνεργείας τῶν Ἰταλῶν πατριωτῶν, μετὰ ἀγῶνας καὶ θυσίας ἀπείρους, μετὰ εὐτυχεῖς πολέμους τῇ συμμαχίᾳ καὶ συναρωγῇ φίλου λαοῦ ἐπετεύχθη τέλος πάντων ὁ ἐνδόμυχος ἐθνικὸς σκοπός, ἡ μεγάλη ἰδέα των ἐπραγματοποιήθη. Ἡ Ἰταλία ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι Σικελίας γίνεται μία καὶ ἐλευθέρα, ἡ δὲ Ῥώμη ἡ φυσικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας γίνεται ἡ ἕδρα τῆς ἐθνικῆς κυβερνήσεως ἐν τῷ μέσῳ ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ βαθυτάτης συγκινήσεως πάσης Ἰταλικῆς καρδίας, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν πρωτουργῶν τοῦ μεγάλου κατορθώματος, τὰ ὀνόματα τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, τοῦ Καβούρ, τοῦ Γαριβάλδη ἐνεχαράχθησαν βαθέως ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει τῆς Ἰταλίας καὶ θέλουσι παραδίδεσθαι μετ' εὐλογιῶν καὶ εὐγνωμοσύνης ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Καὶ ὅμως, ἀπίστευτον εἰπεῖν! μόνον ὁ ἰταλικὸς κλῆρος οὐ μόνον δὲν συνηγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἰτα-

Digitized by Google

λίας, οὐ μόνον δὲν συνεχάρη ἐπὶ τῇ ἐκτελέσει τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἔργου, ἀλλ' ἔλαβεν ἀπ' ἀρχῆς ἐχθρικὴν στάσιν κατ' αὐτοῦ. Ὁ Πῖος ἀφώρισε μάλιστα ἀνωνύμως καὶ τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ καὶ πάντας τοὺς συντελέσαντας, ἵνα ἡ Ἰταλία γίνῃ μία καὶ ἡ Ῥώμη ἀφαιρουμένη ἀπὸ τοῦ πάπα, ὑφ' ὃν ἀτόπως ἐτέλει (διότι ἡ κοσμικὴ ἐξουσία εἶναι ξένη κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὸ πρέπον τοῖς ἐπισκόποις), καταστῇ πρωτεύουσα τοῦ Ἰταλικοῦ Βασιλείου, οἱ δὲ Ἰταλοὶ ἐπίσκοποι καὶ ὁ λοιπὸς ἰταλικὸς κλῆρος ἔπραξαν πᾶν τὸ δυνατὸν ἵνα ματαιώσωσι τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἐνέργειαν. Καὶ Λέων δὲ ὁ ΙΓ' μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπιμένει διαμαρτυρόμενος κατὰ τῆς διαλύσεως τῆς παπικῆς ἐπικρατείας καὶ τῆς καταλήψεως τῆς Ῥώμης καὶ ἐνεργεῖ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἰταλικῆς ἑνώσεως ἵνα ἡ Ἰταλία ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πρώην καθεστώς, παύσῃ δὲ οὖσα μία, μεγάλη Ἰταλία καὶ ἀριθμουμένη μεταξὺ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, καὶ διαλυομένη εἰς τὰ ἀσήμαντα μικρὰ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα καὶ ὑπὸ ξένους ἡγεμόνας τελοῦντα κρατίδια ἐπανακάμψῃ πάλιν εἰς τὴν προτέραν ἀσθένειαν καὶ ἀσημότητα. Τοιοῦτος ἀντεθνικός, ἀφιλόπατρις καὶ ἀρνησίπατρις κλῆρος θὰ ἐμορφοῦτο καὶ ὁ ἡμέτερος, ἐὰν ὑπετασσόμεθα ὑπὸ τὸν πάπαν, καὶ ἐν τοιούτῳ ἐθνοκτόνῳ πνεύματι θὰ ἀνέτρεφε τὸν λαὸν ἡμῶν. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἕνεκα τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἐλευθέρας ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ κράτους, τὸ κακὸν θὰ ἦτο ἴσως μικρόν, ἀλλ' ἐν τῇ δούλῃ ἀνατολῇ, ὅπου ἡ ὅλη μόρφωσις καὶ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ εἶναι ἀποκλειστικῶς ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ κλήρου, δύναται ἕκαστος νὰ φαντασθῇ, ὁπόσον ὀλεθρία θὰ ἀπέβαινεν ἡ τοιαύτη ἀντιπατριωτικὴ ἐπιρροὴ λατινόφρονος κλήρου. Τούτου τρανωτάτην ἀπόδειξιν ἔχομεν τοὺς ὀλίγους οὐνίτας ἕλληνας ἢ γραικοκαθολικοὺς τῆς ἀνατολῆς καὶ τῶν νήσων, οἵτινες ἐν τοιούτῳ μισελληνικῷ πνεύματι ἀνετρέφοντο ἄλλοτε πρὸ πάντων, καὶ οἵτινες τοσοῦτον κατὰ μικρὸν ἀπώλεσαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν συνείδησιν, ὥστε ὑπῆρξαν οἱ μόνοι ἕλληνες, οἵτινες κατὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα δὲν ἔλαβον τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος! Τοιοῦτον ἀντεθνικὸν κλῆρον θὰ ἀπέκτων διὰ τῆς μετὰ τῆς Ῥώμης ἑνώσεως καὶ οἱ ἄλλοι ὀρθόδοξοι λαοί. Τούτων οὕτως ἐχόντων, τίς ἀνατολικός, ἀγαπῶν τὴν πατρίδα του καὶ ἐπιθυμῶν τὴν πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων του καὶ ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, θὰ εὑρίσκετο, ὅστις θὰ ἤθελε τὴν ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ νῦν πατριωτικωτάτου καὶ ἐθνικωτάτου κλήρου ἡμῶν διὰ λατίνων ἀντεθνικῶς μεμορφωμένων καὶ πολεμίων πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ἡμῶν πόθους κληρικῶν: !

Ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν θὰ ἔβλαπτεν αὐτοὺς καὶ κοινωνικῶς, ὑπὸ τὴν ἔποψιν δηλ. τῆς κοινωνικῆς προόδου αὐτῶν, ἤτοι τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἠθικῆς μορφώσεως αὐτῶν. Ὁ παπισμὸς εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης, ἡ ἱστορία δὲ μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Κοπερνίκου μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης εὗρε τοὺς πάπας ἀμειλίκτους αὐτῆς διώκτας. Γρηγόριος ὁ ΙϚ', εἷς τῶν παπῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, διὰ τῆς περιφήμου ἐγκυκλίου του κατεδίκασε μεταξὺ τῶν ἄλλων ὡς ὀλεθριωτάτην πλάνην τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐρεύνης, τὸν πρῶτον δηλ. ὅρον, τὴν conditio sine qua non τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης. Τὰ αὐτὰ ἀναθέματα κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐπιστήμης ἐπανέλαβε καὶ Πῖος ὁ Θ' διὰ τῆς ἐγκυκλίου του τοῦ ἔτους 1864 καὶ τοῦ αὐτῇ προσηρτημένου συλλάβου ἢ καταλόγου πλανῶν. Ἡ ἱερὰ ἐξέτασις κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας καὶ κατὰ τὸν παρόντα ἀκόμη εἶχε καὶ τοῦτον τὸν προορισμὸν ἵνα κατασκοπεύῃ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν λαῶν καὶ καταπνίγῃ διὰ τῶν διωγμῶν της πᾶσαν ἐλευθερωτέραν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀπειλοῦσαν τὸν καθολικισμόν. Ἐπιτροπὴ δὲ ἀπὸ αἰώνων ἐν Ῥώμῃ ὑφίσταται ἔργον ἔχουσα νὰ στιγματίζῃ πάντα τὰ μὴ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ αὐστηροῦ παπικοῦ καθολικισμοῦ γεγραμμένα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀναγράφει ἐν τῷ περιβοήτῳ Index librorum, ἀπαγορεύουσα ἐπὶ ἀπειλῇ τῶν αἰωνίων κολάσεων εἰς πάντα καθολικὸν τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν. Ἕνεκα τῆς αὐστηρᾶς ταύτης καὶ φοβερᾶς λογοκρισίας ὅπου ἠδυνήθη ὁ παπισμὸς παρενέβαλε καὶ παρεμβάλλει μεγάλα προσκόμματα εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν λαῶν καὶ ἐκράτησε καὶ κρατεῖ ὅσους λαοὺς δύναται εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν. Τῆς Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλλίας ἡ πνευματικὴ κατάπτωσις ἡ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων παρατηρουμένη ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ παπισμοῦ καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Καὶ ἐν Ἰταλίᾳ δὲ πρὸ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς οἱ λαοὶ ὑπὸ τοῦ παπικοῦ κλήρου δὲν διετηροῦντο ἐν τελείᾳ ἀμαθείᾳ καὶ δεισιδαιμονίᾳ; Ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ὅπου ἡ παιδεία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐποίησε μεγάλας προόδους, ἐγένετο τοῦτο, διότι ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐπολεμήθη καὶ περιωρίσθη ἡ ἐπιρροὴ τοῦ παπισμοῦ. Ἐν ταῖς πολιτείαις τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἡ δύναμις τοῦ παπισμοῦ καὶ τῶν ἰησουϊτῶν εἶναι μεγάλη, ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἀμάθεια τῶν καθολικῶν λαῶν εἶναι ἀπερίγραπτος. Ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ καθολικισμὸς εἰσαγόμενος παρ' ἡμῖν θὰ ἐπειρᾶτο ὅσον ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ καὶ παρ' ἡμῖν τὴν ἐλευθέραν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν διαφωτισμὸν τοῦ λαοῦ. Καὶ ὅπου μὲν αἱ κυβερνήσεις εἶναι ἰσχυραὶ καὶ θὰ περιώριζον τὴν ἐπιρροήν του, τὸ κακὸν θὰ ἦτο μικρόν, ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἀναλογισθῇ, εἰς ὁποῖον σκότος, εἰς ὁποίαν ἀμάθειαν καὶ δεισιδαιμονίαν θὰ ἐκράτουν οἱ λατῖνοι κληρικοὶ τοὺς ὑπὸ δουλείαν ἀνατολικοὺς λαούς, παρ' οἷς τὸ κράτος των θὰ ἦτο μέγα: Μετὰ πάντα ταῦτα τίς ἀνατολικὸς ἐπιθυμῶν τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης παρ' ἡμῖν καὶ τὴν γνησίαν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀμαθείας, τῶν προλήψεων καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν θὰ ἠνείχετο νὰ παραδοθῶσιν οἱ λαοὶ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὰς χεῖρας τοιούτων διδασκάλων, ὁποῖοι οἱ λατῖνοι ἱερεῖς, εἰς τὰ ὄργανα δηλ. τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως: ! Ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῶν

ΕΠ' ΑΥΤΟΦΩΡΩ

Digitized by Google

ἀνατολικῶν λαῶν θὰ ἐχειροτέρευε διὰ τῆς ἐπεκτάσεως ἐν αὐτῇ τοῦ παπισμοῦ. Ὁ παπισμὸς φθείρει τὰ ἤθη, διότι διὰ μὲν τῆς ἐχθρικῆς του στάσεως πρὸς τὸ κράτος καὶ τὴν ἐπιστήμην ὠθεῖ τοὺς πολιτικοὺς καὶ πεπαιδευμένους ἄνδρας μετὰ τῆς σπουδαζούσης νεολαίας εἰς ἀποστροφὴν καὶ ἔχθραν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἠθικὰς ὑπαγορεύσεις αὐτῆς καὶ ἀκουσίως ὑποθάλπει παρ' αὐτοῖς τὴν ἀπιστίαν καὶ ἀσέβειαν, ὧν ἐπακόλουθον ἀναγκαῖον εἶναι ἡ ἐλαφρότης τῶν ἠθῶν καὶ ἡ χαλάρωσις τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος, τοὺς δὲ ὄχλους κρατεῖ μὲν εἰς τὴν πίστιν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀφίνει αὐτοὺς ἀμαθεῖς, ἡ δὲ λατινικὴ λατρεία ὡς ἀκατάληπτος δὲν διδάσκει αὐτούς, ἡ πίστις αὐτὴ τῶν καθολικῶν ὄχλων εἶναι συνήθως δεισιδαίμων τις μόνον τήρησις τύπων τινῶν καὶ οὐδὲν πλέον, δὲν ἐπιδρᾷ δὲ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως τῶν λαῶν, καὶ ὑπάρχει συνήθως μετὰ λίαν ἐκλελυμένων ἠθῶν. Ἡ ἐκκλησία ἡμῶν τοὐναντίον οὔτε τοὺς πεπαιδευμένους ἐξερεθίζει συστηματικῶς εἰς τελείαν ἀπιστίαν καὶ ἔχθραν πρὸς πᾶσαν θρησκείαν (ἡμεῖς ἔχομεν μόνον ἀδιαφόρους πρὸς τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας ἄνδρας, οὐχὶ ὅμως συστηματικοὺς καὶ φανατικοὺς ἢ θανασίμους ἐχθροὺς τῆς θρησκείας), οὔτε τοὺς ὄχλους ἀφίνει ἐντελῶς θρησκευτικῶς ἀμορφώτους, διότι καὶ τὴν ἐθνικὴν παιδείαν ὑποστηρίζει καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ γινομένης λατρείας της διδάσκει ὁπωσδήποτε αὐτούς, ὥστε αἱ στοιχειωδέστεραι θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ γνώσεις νὰ μὴ μένωσιν ἄγνωστοι αὐτοῖς. Ὅ,τι ἡ ἐπιρροὴ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν λαῶν της, ὡς καὶ ἡ τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἑαυτῆς, εἶναι καλλιτέρα καὶ ἀποτελεσματικωτέρα, δῆλον καὶ ἐξ ἁπλῆς συγκρίσεως τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τῶν ὀρθοδόξων καὶ διαμαρτυρομένων λαῶν πρὸς τοὺς καθολικούς. Ποῦ ὑπάρχουσιν ἀσπονδότεροι καὶ ἀμειλικτότεροι ἐχθροὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ ἐν Γαλλίᾳ, τῇ πατρίδι τοῦ Βολταίρου καὶ τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ; Καὶ ὑπάρχει μὲν ἀληθῶς πολλὴ διαφθορὰ ἐν ταῖς προτεσταντικαῖς χώραις, Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, καὶ ταῖς ὀρθοδόξοις, Ἑλλάδι, Τουρκίᾳ καὶ λοιπαῖς ἀνατολικαῖς χώραις, διότι εἶναι φυσικόν, ὅπου ζῶσιν ἄνθρωποι, νὰ συμβαίνωσιν ἐγκλήματα, καὶ διότι καὶ ὁ χριστιανισμὸς δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ κοινωνίας ἀνθρώπων εἰς πολιτείας ἀγγέλων, ἀλλὰ ἡ διαφθορὰ τῶν καθολικῶν λαῶν, Γάλλων, Ἰταλῶν, Πορτογάλλων, μεσημβρινῶν Ἀμερικανῶν, ἡ διαφθορὰ τῶν Παρισίων, τῆς Μαδρίτης, τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Ῥώμης ὑπερβαίνει πᾶν ὅριον. Ὅπου παπισμός, ἐκεῖ καὶ ἡ διαφθορά, ἡ ὀκνηρία, ἡ ἔκλυσις τῶν ἠθῶν σχετικῶς μεγαλητέρα. Οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, ὡς ἡ πεῖρα καὶ ἡ ἱστορία διδάσκουσι, τίς ποτε ἀνατολικὸς ἐνδιαφερόμενος περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ χρηστότητος καὶ αὐστηρότητος τῶν ἠθῶν τῆς πατρίδος του θὰ ἐπεθύμει καὶ θὰ ἠνείχετο τὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπέκτασιν τοῦ παπικοῦ ζυγοῦ;!

Οὗτοι εἶναι οἱ λόγοι, δι' οὓς οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀπέκρουσαν ἀνέκαθεν, ἀποκρούουσι καὶ θὰ ἀποκρούωσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα πᾶσαν ὑπὸ τὸν παπισμὸν ὑποταγήν. Τοῦτο ἂς ἐννοήσωσιν ἅπαξ διὰ παντὸς οἱ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἂς μᾶς ἀπαλλάξωσι τοῦ λοιποῦ τῶν συχνῶν αὐτῶν ἐγκυκλίων, προσκλήσεων, παρορμήσεων καὶ παρακελεύσεων πρὸς ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, πρὸς ὑποταγὴν δηλ. τῆς ἀνατολικῆς ὑπὸ τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἄλλοτε τὸ εἴπομεν. Ἐνόσῳ ὁ ἥλιος διανύει τὴν τροχιάν του, καὶ ἐνόσῳ σωφρονοῦσιν οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, δὲν θὰ εἰσέλθωσί ποτε εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Ῥώμην!

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ.

Παρόραμα. Εἰς σελ. 118 στ. α' στίχ. 38 ἀντὶ Πολύκαρπος γράφ. Πολυκράτης.

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ[1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'.

7 Ὀκτωβρίου.

Παῦλε, συμμερίζομαι τὴν λύπην σου ἐξ ὅλης καρδίας. Ἄφες ὅμως νὰ σ' εἴπω ὅτι, κατ' αὐτὰ τὰ συμπτώματα, τὰ ὁποῖα περιγράφεις, ἡ ἀσθένεια τῆς καλῆς σου μητρὸς οὐδεμίαν παρέχει ἀφορμὴν εὐλόγου ἀνησυχίας. Τοιαῦται ὀδυνηραὶ ἀλλ' ἀκίνδυνοι κρίσεις εἶναι συνήθεις εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἔτη πολλὰ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ χειμῶνος. Ἔχε λοιπὸν θάρρος καὶ ὑπομονήν.

Ὑπακούων εἰς τὴν ῥητῶς ἐκφρασθεῖσαν θέλησίν σου ἐξακολουθῶ τὴν διήγησιν τῶν μικρῶν μου βασάνων. Τὰ προαισθήματα τῆς πείρας καὶ τῆς φιλίας σου ἐπληρώθησαν καὶ ἔχω τῷ ὄντι μείζονα ἀνάγκην παρηγορίας ἢ συμβουλῶν. Οὔτε ἡ καρδία οὔτε ἡ συνείδησίς μου εἶναι ἥσυχη, καίτοι ἐξετέλεσα αὐστηρῶς τὸ καθῆκόν μου. Πολλάκις μ' ἔρχεται νὰ ζηλεύσω τοὺς ὑπακούοντας ἄνευ ἐνδοιασμοῦ καὶ ἀγῶνος εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ὁρμάς, διώκοντας μόνην τὴν ἡδονὴν καὶ φεύγοντας πᾶν δυσάρεστον. Ὀδυνηρὰ τῷ ὄντι βάσανος εἶναι ἡ συνείδησις εἰς πάντα τίμιον ἄνθρωπον, πρὸ πάντων ὅταν δὲν εἶναι βέβαιος ὅτι ὑπάρχει ὑπερτέρα τις πρόνοια μὴ ἀφίνουσα ἀβράβευτον τὴν θυσίαν.

Ἐπανέρχομαι ἤδη εἰς τὰς σχέσεις μου μετὰ τῆς κυρίας Πάλμα. Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐξηγήσεως, ἣν σοὶ διηγήθην ἐν τῇ τελευταίᾳ μου ἐπιστολῇ, κατέβαλα πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως περιορίσω τὰς σχέσεις ταύτας ἐντὸς τῶν ὁρίων φιλικῆς οἰκειότητος, τῆς μόνης κατὰ τὴν γνώμην μου μεταξὺ ἡμῶν ἐπιθυμητῆς. Κ' ἐκείνη δὲ μοὶ ἐφάνη κατὰ τὸ σύνηθες εὐδιάθετος καὶ ζωηρά. Παρετήρησα μόνον ὅτι ἡ φωνὴ καὶ τὸ βλέμμα της, ὁσάκις μοὶ ἀπέτεινε τὸν λόγον, μετεῖχον σοβαρᾶς τινος εὐπροσηγορίας οὐχὶ συνήθους εἰς αὐτήν. Κατὰ τὰς ἐπομένας ὅμως ἡμέρας, καίτοι ἐξηκολούθησα νὰ φέρωμαι πρὸς τὴν μι-

---

1 Ἴδε σελ. 123

κρὰν κόμησσαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀδύνατον ὑπῆρξε νὰ μὴ διακρίνω ὅτι εἶχε χάσει μέγα μέρος τῆς συνήθους εὐθυμίας της κατεχομένη ὑπὸ προφανοῦς τινος ἀνησυχίας. Οἱ χορευταὶ ἠπόρουν βλέποντες πολλάκις αὐτὴν οὕτως ἀφῃρημένην καὶ μηχανικῶς μᾶλλον ἀκολουθοῦσαν ἀντὶ νὰ διευθύνῃ ὅπως πρὶν τὰς ἑσπερινὰς διασκεδάσεις. Πολλάκις εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ στροβίλου ἐλέγετο κουρασθεῖσα, ἄφινεν ἀποτόμως τὸν συγχορεύοντα ἄνευ κυρίας καὶ ἀπεσύρετο συνωφρυωμένη καὶ περίφροντις εἰς γωνίαν τινὰ τῆς αἰθούσης· ἂν δὲ ὑπῆρχεν ἕδρα τις κενὴ πλησίον τῆς ἰδικῆς μου ἐκάθητο ἐκεῖ καὶ ἤρχιζε συνδιάλεξίν τινα ἀλλόκοτον καὶ διακεκομμένην, οἷα ἡ κατωτέρω:

— Ἂν δὲν δύναμαι νὰ γείνω ἀσκήτρια, δύναμαι νὰ γείνω καλογραῖα. Τί θὰ ἐλέγετε ἂν μ' ἐβλέπετε εἰσερχομένην αὔριον εἰς μοναστήριον;

— Θὰ ἐπερίμενα νὰ ἐξέλθετε μεθαύριον.

— Τόσην μόνον πεποίθησιν ἔχετε εἰς τὰς ἀποφάσεις μου;

— Τόσην μόνον, ὅταν αὐται εἶναι τρελλαί.

— Καὶ μόνον τρελλὰς ἀποφάσεις δύναμαι νὰ λάβω κατὰ τὴν γνώμην σας;

— Κατὰ τὴν γνώμην μου χορεύετε ἐξαίσια καὶ ὡς τεχνίτης θαυμάζω καὶ θεωρῶ τοῦτο ὡς ἀρετήν.

— Διατὶ κολακεύετε τοὺς φίλους σας;

— Δὲν σᾶς κολακεύω, οὐδ' ἔτυχέ ποτε νὰ εἴπω πρᾶγμα τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εἶναι ἡ ἄδολος ἔκφρασις τοῦ φρονήματός μου. Μὴ λησμονῆτε, κυρία μου, ὅτι ἐγὼ εἶμαι σοβαρὸς ἄνθρωπος.

— Οὐχὶ ὅμως ὅταν ὁμιλῆτε μαζί μου.

— Δὲν ἐννοῶ τί θέλετε νὰ εἴπετε.

— Πῶς μ' εὑρίσκετε ἀπόψε;

— Μ' ἐθαμβώσατε.

— Τοῦτο εἶναι πολύ. Γνωρίζω ὅτι δὲν εἶμαι ὡραία.

— Δὲν σᾶς λέγω ὅτι εἶσθε ὡραία, ἀλλὰ χαριεστάτη.

— Τοῦτο τὸ δέχομαι, διότι τὸ πιστεύω καὶ ἐγώ. Ἀληθῶς ὡραία εἶναι ἡ χήρα τοῦ Μαλαβάρ.

— Ναί· ἀλλ' ἤθελον νὰ τὴν ἴδω ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

— Διὰ νὰ καῆτε καὶ σεῖς μαζί της.

— Τὸ ἐμαντεύσατε.

— Πότε ἀναχωρεῖτε;

— Τὴν ἐρχομένην ἑβδομάδα, πιστεύω.

— Θὰ ἔλθετε νὰ μὲ ἰδῆτε εἰς Παρισίους;

— Ἂν μὲ δίδετε τὴν ἄδειαν.

— Ὄχι, δὲν σᾶς τὴν δίδω.

— Καὶ διατί, ἂν ἀγαπᾶτε;

— Κατὰ πρῶτον λόγον, διότι δὲν πιστεύω νὰ ἐπιστρέψω εἰς Παρισίους.

— Ὁ λόγος οὗτος μοὶ φαίνεται εὐπρόσωπος. Καὶ ποῦ σκοπεύετε νὰ ὑπάγετε, κυρία μου;

— Δὲν ἠξεύρω. Θέλετε νὰ ἐπιχειρήσωμεν περιοδείαν πεζοί, ἡμεῖς οἱ δύο;

— Μετὰ χαρᾶς. Πότε φεύγομεν;

Καὶ τὰ λοιπά. Περιττὸν νομίζω νά σοι παραθέσω κατὰ λέξιν δεκάδα ὁμοίων διαλόγων, τῶν ὁποίων τὴν εὐκαιρίαν ἐπεδίωξεν ἡ κυρία Πάλμα εἰς διάστημα τεσσάρων ἡμερῶν, ἐπιθυμοῦσα προφανῶς νὰ καταστήσῃ τὴν συνεννόησιν ἡμῶν ἔτι μᾶλλον ἐγκάρδιον, ἐνῷ ἐγὼ ἠγωνιζόμην μετ' ἴσης ἐπιμονῆς, ὅπως αἱ συνδιαλέξεις ἡμῶν περιορίζωνται πάντοτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς συνήθους καὶ τετριμμένης κοινωνικῆς χαριτολογίας. Ἡ μικρὰ κόμησσα ἐνόει τοῦτο καὶ ὁτὲ μὲν ἐγέλα, ὁτὲ δὲ μοὶ παρετήρει μετά τινος δυσηρεστημένης ἐκπλήξεως ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐκείνη ἐγίνετο σοβαρωτέρα, τόσον ἐφαινόμην ἐγὼ ἐπιπόλαιος.

Πάντα ταῦτα δύσκολον ἦτο νὰ διαφύγωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ζηλοτύπου καὶ κακοβούλου κοινοῦ, τὸ ὁποῖον κατεσκόπευε καὶ τὰ ἐλάχιστα διαβήματα τῆς κυρίας Πάλμα, ἥτις ἄλλως οὐδὲ κόκκον ἔχει ὑποκρίσεως. Παρατηροῦσα ἐνίοτε τὴν πλῆξιν καὶ στενοχωρίαν, ἣν μ' ἐπροξένουν τὰ ἐφ' ἡμῶν προσηλούμενα περίεργα βλέμματα. — «Σᾶς ἐκθέτω, μοὶ ἔλεγε· τώρα φεύγω». Ἐγὼ δὲ καίτοι ζωηρῶς διαμαρτυρόμενος οὐδεμίαν κατέβαλλα πραγματικὴν προσπάθειαν, ὅπως τὴν κρατήσω· διότι εἰλικρινῶς καὶ ἄνευ ὑστεροβουλίας ἐπεθύμουν ν' ἀπομακρύνω τὴν κυρίαν Πάλμα, ἐφ' ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατὸν χωρὶς νὰ τὴν προσβάλω. Ἀναγκάζομαι δὲ μάλιστα καὶ νὰ προσθέσω, ὅτι πολλάκις ἐβιάσθην νὰ ἐπικαλεσθῶ εἰς βοήθειάν μου ὅσην εἶχα φρόνησιν καὶ σταθερότητα, ὅπως καταστείλω τὸ συμπαθὲς αἴσθημα τὸ ὁποῖον διήγειρεν ἐν ἐμοὶ ἡ ἐρασμιότης, ἡ χάρις καὶ ἡ εὐπροσηγορία τῆς χαριτοβρύτου ταύτης γυναικός.

Ἀλλ' ἔρχομαι ἤδη εἰς τὴν σκηνήν, ἥτις ἐπέθεσε τέλος εἰς τὸν ἐπίπονον τοῦτον καὶ μάταιον δυστυχῶς ἀγῶνα. Ὁ μαρκήσιος Μαλουὲ πρὸς ἀποχαιρετισμὸν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος μετέβαινε εἰς τὴν διπλωματικὴν θέσιν του, εἶχε προσκαλέσει εἰς μεγαλοπρεπῆ χορὸν τοὺς ἐπισημοτέρους κατοίκους ὅλης σχεδὸν τῆς ἐπαρχίας. Περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τὸ πλῆθος κατέκλυζε τὰς ἀπεράντους ἰσογείους αἰθούσας τοῦ πύργου καταστραπτούσας τὴν ὅρασιν ἐκ τῶν φώτων, τῶν ἀνθέων, τῶν γυμνῶν ὤμων καὶ τῶν ποικίλων ἐσθήτων. Ἐνῷ ἠγωνιζόμην ν' ἀνοίξω δίοδον πρὸς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ, εἶδον ἀντικρύ μου τὴν κυρίαν Μαλουέ, ἥτις μακρυνθεῖσα ὀλίγον τοῦ πλήθους:

— Λοιπόν, μοὶ εἶπεν, ἀγαπητέ μου κύριε, ἐστράβωσαν πάλιν τὰ πράγματα;

— Πῶς, εἶπον, τί συνέβη πάλιν;

— Δὲν ἠξεύρω· ἀλλὰ προσέχετε· ὀσφραίνομαι τρικυμίαν. Ἡ ἐμπιστοσύνη μου εἰς τὴν εὐθύτητά σας εἶναι μοναδικὴ καὶ ἀπεριόριστος. Πιστεύω ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν διαψεύσετε. Δὲν ἔχω δίκαιον;

Ἡ φωνὴ τῆς καλῆς μαρκησίας ἦτο συγκινημένη καὶ τὸ βλέμμα της ὑγρόν.

— Κυρία μου, ἔσπευσα ν' ἀπαντήσω, θέλω φανῆ ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης ταύτης. Ἀλλὰ κάλλιον ἦτο ἂν μ' ἀφίνετε ν' ἀναχωρήσω πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν!

— Καὶ πῶς ἦτό ποτε δυνατὸν νὰ προΐδω ὅ,τι συμβαίνει σήμερον... Σιωπή!

Στραφεὶς τότε εἶδα τὴν κυρίαν Πάλμα ἐξερχομένην τῆς αἰθούσης καὶ σχίζουσαν ὡς θριαμβευτὴς τὰς τάξεις ὑποκλινοῦς πλήθους, θαυμάζοντος τὴν ὄντως ἔξοχον κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην κομψότητα αὐτῆς καὶ χάριν. Πρώτην τότε φορὰν ἐφάνη καὶ εἰς ἐμὲ ἡ κυρία Πάλμα πράγματι ὡραία, ἕνεκα ἴσως

Digitized by Google

τῆς ἀσυνήθους ἐξάψεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ φυσιογνωμία της ὑφίστατο ἀκτινοβόλον τινὰ μεταμόρφωσιν.

— Πῶς μ' εὑρίσκετε ἀπόψε; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην τῆς μικρᾶς Κομήσσης ἀπεκρίθην διὰ ψιθυρισμοῦ ἐκφράζοντος ἀνεπιφύλακτον ἐπιδοκιμασίαν, ἥτις ἄλλως ἦτο εὐανάγνωστος ἐπὶ τοῦ προσώπου μου.

— Σᾶς ἐζήτουν, ἐξηκολούθησεν, ὅπως σᾶς δείξω τὸ ἀνθοκομεῖον, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὰ φῶτα εἶναι ὄντως μαγευτικόν. Ἔλθετε!

Ταῦτα λέγουσα ἔλαβε τὸν βραχίονά μου καὶ διηυθύνθημεν πρὸς τὸν ὑελοσκεπῆ ἀνθῶνα, ὅστις ἠνοίγετο εἰς τὴν ἀντικρὺ ἄκραν τῆς αἰθούσης, παρατείνων μέχρι τοῦ δάσους διὰ λαβυρίνθων ἀειπρασίνων φυτῶν καὶ εὐωδεστάτων ἀνθέων τὴν λαμπρότητα τοῦ χοροῦ. Ἐνῷ ἱστάμεθα θαυμάζοντες τὰς κρυσταλλίνους λυχνίας, αἵτινες ἔστιλβον ἐν μέσῳ τῆς βλαστήσεως τῶν τροπικῶν, ὡς ἀστερισμοὶ ἄλλου ἡμισφαιρίου, προσῆλθον διάφοροι χορευταὶ ζητοῦντες τὴν τιμὴν νὰ στροβιλίσωσι μετὰ τῆς κυρίας Πάλμα. Αὕτη ὅμως ἀπέπεμψε πάντας, καίτοι συνήνωσα μετὰ πολλῆς αὐταπαρνήσεως τὰς παρακλήσεις μου εἰς τὰς ἰδικάς των. [Ἕπεται συνέχεια]

ΤΟ ΔΗΛΗΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΟΜΑΤΟΣ

Ὅτι τὸ ἀνθρώπινον σίαλον εἶνε δηλητήριον ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πλινίου, ὅστις ἴσως τὸ παρέλαβεν ἐκ παραδόσεώς τινος ἢ καὶ ἐξ ἕλληνος συγγραφέως. Καὶ κοινῶς δὲ πιστεύεται τοῦτο εἴς τινας χώρας τῆς Ἑλλάδος. Σκοπὸς τῶν ἑπομένων γραμμῶν εἶνε ἡ ἔρευνα κατὰ πόσον ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἀληθής.

Εἶνε πασίγνωστον ὅτι τὸ σίαλον ζῴων τινῶν πασχόντων ὡρισμένας ἀσθενείας ἔχει δηλητηριώδεις ἰδιότητας π. χ. τῶν κυνῶν, ὅταν πάσχουν λύσσαν. Ἐπίσης τὸ δῆγμα ζῴων ἐξωργισμένων θεωρεῖται ἐπικινδυνωδέστερον τῶν μὴ τοιούτων. Ὁ γηραιὸς περιηγητὴς Berkenmeyer ἀναφέρει ὅτι ἐν Κρήτῃ ὑπάρχουσι γυναῖκες τῶν ὁποίων τὸ δῆγμα εἶνε τόσῳ ἐπιβλαβὲς ὅσῳ τὸ τῶν λυσσώντων κυνῶν καὶ ὅτι οἱ δακνόμενοι θνήσκουσιν.

Ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν γνωρίζομεν σήμερον ὅτι τὰ τραύματα χειροτερεύουσιν ὅταν ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν μετὰ σπερμάτων σηψιγόνων, τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται ἐπ' αὐτῶν περαιτέρω. Ἐπὶ τῶν τραυμάτων δὲ τούτων ἀνευρέθησαν καὶ οἱ βάκιλλοι, ἤτοι τὰ βακτηρίδια, τῶν ὁποίων καὶ ἐλάχιστα μόνον ἐξαρκοῦσιν ὅπως ἐπιφέρωσι τὸν θάνατον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως π. χ. οἱ βάκιλλοι τοῦ τετάνου. Ἡ ἐπαφὴ ἐπὶ τοῦ τραύματος ἀκαθάρτων ἀντικειμένων ἐπιφέρει πύησιν κακοήθη. Εἰς τοῦτο δὲ συνίσταται καὶ ὁ θρίαμβος τῆς νεωτέρας χειρουργικῆς, εἰς τὴν μετὰ προσοχῆς καὶ μεγάλης φροντίδος ἀπομάκρυνσιν καὶ καταστροφὴν τῶν σπερμάτων τῆς σήψεως. Ἐκ τούτου δὲ εἶνε λίαν πιθανὸν ὅτι τραῦμα προελθὸν ἐκ δήγματος λαμβάνει κακοήθη χαρακτῆρα οὐχὶ διότι τὸ σίαλον ἦτο δηλητηριῶδες ἀλλὰ διότι μετ' αὐτοῦ ἦλθον εἰς ἐπαφὴν βακτηρίδια. Ἐνίοτε μεγάλα ἐκ δήγματος τραύματα ἑνοῦνται πάραυτα ἐνῷ ἄλλοτε μικραὶ τρώσεις διατρέχουσιν ἐπικινδύνως. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ διακρίνωμεν πάντοτε, ἂν ἡ χειροτέρευσις τραύματός τινος προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ δήγματος ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρεισέδυσαν σπέρματα σηψιγόνα, ἢ ἂν ὄντως τὸ σίαλον ἦτο δηλητηριῶδες.

Ἐὰν μετὰ τὸ τραῦμα ἐπέλθῃ ἰσχυρὰ αἱμορραγία συμπαρασύρει, ὅταν αἱ περιστάσεις εἶνε εὐνοϊκαί, καὶ τὸν παρεισδύσαντα ἰόν. Ἕνεκα τούτου ὑπάρχει καὶ παρὰ τῷ λαῷ ἡ συνήθεια ν' ἀφίνεται τὸ τραῦμα νὰ τρέξῃ. Εἰς ἄλλας περιστάσεις ὑποβοηθοῦμεν τὴν ῥοὴν ταύτην διανοίγοντες τὸ τραῦμα διὰ τοῦ μαχαιρίου, ἐὰν μετὰ ὕποπτον δῆγμα δὲν ἔρρευσε πολὺ αἷμα. Πρό τινων ἐτῶν θηριοδαμαστής τις ἐν Βερολίνῳ ἐδήχθη ὑπὸ τίγρεως εἰς τὸν βραχίονα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔρρευσε ποσῶς αἷμα ἀπὸ τοῦ τραύματος, διότι οἱ ὀδόντες εἰσέδυσαν ἐντὸς τῶν μυῶν χωρὶς νὰ σχίσωσι τὸ δέρμα ἐπροτάθη εἰς αὐτὸν νὰ διανοιχθῇ τὸ τραῦμα διὰ μαχαιρίου· ἀλλ' οὗτος ἀπέκρουσε τοῦτο μειδιῶν. Ἐν τούτοις ἡ κατάστασις αὐτοῦ μετ' ὀλίγον ἐδεινώθη, οὕτω δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκ δηλητηριάσεως τοῦ αἵματος. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην εἶνε εἰς ἡμᾶς ἀδιάφορον ἂν τὸ σίαλον ἦτο δηλητηριῶδες καὶ θανατηφόρον ἢ ἂν ἐπὶ τῶν ὀδόντων τοῦ θηρίου εὑρίσκοντο προσκεκολλημένα σηψιγόνα σπέρματα προερχόμενα ἐκ τοῦ παλαιοῦ κρέατος διὰ τοῦ ὁποίου ἐτρέφετο. Πιθανὸν νὰ συνήργησαν καὶ τὰ δύο αἴτια. Πρὸς ἐξήγησιν δὲ τίνι τρόπῳ σίαλον καὶ σηψιγόνα σπέρματα συνηνωμένα δρῶσιν ἐντονώτερον ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τίνα σημασίαν ἔχει τὸ σίαλον εἰς τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας.

Τροφαὶ ἐρχόμεναι εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ σιάλου ἀποσυντίθενται, ἀδιάλυτοι ἑνώσεις μεταβάλλονται εἰς διαλυτάς, τὸ ἄμυλον μεταβάλλεται εἰς δεξτρίνην ἢ σάκχαρον. Εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ὀδόντων λοιπὸν μασσωμένας προστίθεται ἐντὸς τοῦ στόματος οὐσία, ἥτις θὰ προκαλέσῃ τὴν χημικὴν ἀποσύνθεσιν, τὸ σίαλον. Ἑπομένως ὅλαι αἱ οὐσίαι αἵτινες ἀποσυντίθενται παρέχουσιν ἔδαφος καλλιεργήσιμον εἰς πλῆθος μικροτάτων, μικροσκοπικῶν ὄντων, οἷα εἶνε τὰ βακτηρίδια, οἱ βάκιλοι καὶ ἐν γένει ὅσα ὄντα ὀνομάζομεν σηψιγόνα σπέρματα. Ταῦτα κατὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐκκρίνουσιν οὐσίας αἵτινες δρῶσιν ἐπὶ τῶν πέριξ ἀποσυνθετικῶς καταστρέφουσαι καὶ θανατοῦσαι αὐτάς, ἤτοι προκαλοῦσι τὴν σῆψιν καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν οὐσιῶν ὀργανικῶν μὴ ἐχουσῶν πλέον τὴν ἐκ τῆς ζωῆς ἀντοχήν.

Ἐὰν μετὰ τοῦ δήγματος εἰσέλθῃ καὶ σίαλον εἰς τὸ τραῦμα, τὸ ῥέον αἷμα ἀποπλύνει αὐτὸ καὶ οὕτω ἐμποδίζει τὴν δηλητηριώδη δρᾶσιν. Ἐὰν ὅμως δὲν αἱμορραγήσῃ τὸ τραῦμα, τότε ἐντὸς αὐτοῦ ἐμβολιάσθη σίαλον μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὅσα βακτηρίδια περιείχοντο ἐντὸς τοῦ σιάλου. Ἐνῷ δὲ τὸ σίαλον διαλύει τὰς εἰς αὐτὸ τυχὸν διαλυτὰς οὐσίας, τὰ βακτηρίδια εὑρίσκουσι παχύτατον δι' αὐτὰ ἔδαφος, καὶ ὡς φυτά, διότι τὰ μικρότατα ταῦτα ὄντα εἶνε φυτά, ἀναπτύσσονται δαψιλῶς καὶ ἀφθόνως. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται διατί τὰ ἐκ δήγματος τραύματα εἴς τινας περιπτώσεις εἶνε τρομερά.

Ἡ πεπτικὴ δύναμις τοῦ σιάλου δρᾷ κυρίως εἰς οὐσίας αἵτινες ἔχασαν τὴν ἀντοχὴν τῆς ζωῆς, ἤτοι εἰς οὐσίας νεκράς. Ἐὰν λοιπὸν τὸ σίαλον ζῴου τινὸς ἔχει δηλητηρίου ἰδιότητας αὗται εἶνε πρόξενοι ὠφελείας εἰς τοῦτο. Οὕτω τὸ σίαλον ζῴων τὰ ὁποῖα καταπίνουσι τὴν τροφὴν ἀμάσσητον εἶνε πάντοτε πεπτικώτατον ἢ δηλητηριωδέστατον. Τὸ σίαλον τῶν ὄφεων π. χ. κατ' οὐδὲν ὑστερεῖ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ πεπτικοῦ ὑγροῦ. Οἱ ὄφεις ἀλείφουσι διὰ σιάλου τὴν λείαν των πρὶν ἢ καταπίωσιν αὐτὴν ἀμάσσητον διὰ τοῦ φάρυγγος, καὶ ἑπομένως ἡ τροφὴ αὐτῶν ἀποσυντίθεται εὐκόλως.

Ὁ ἰὸς τῶν ὄφεων ἀποκρίνεται ὑπὸ ἀδένων ὁμοίων πρὸς τοὺς σιαλογόνους· συνεπῶς ἦτο πολὺ φυσικὸν ὅτι ἐγένοντο παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς δράσεως τῶν δύο τούτων ὑγρῶν. Ὁ Γάλλος φυσιοδίφης Γωτιὲ συνεπύκνωσε δι' ἐξατμίσεως σίαλον καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης καθαρὸν ἐξ ἄλλων μιγμάτων ἀπὸ τοῦ

Digitized by Google

στόματος καὶ διὰ μικρῶν κλυσματίων ἐνέχυσεν αὐτὸ εἰς τὰς φλέβας μικρῶν πτηνῶν. Τὰ ζῷα πάραυτα ἔδειξαν τὰ αὐτὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα θ' ἀνεφαίνοντο ἐὰν ταῦτα ἐδάκνοντο ὑπὸ ὄφεως· κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου, ἐκλονίζοντο διαρκῶς, δὲν ἠδύναντο νὰ φύγωσι καὶ ἀπέθανον μετὰ σπασμῶν. Τὰ αὐτὰ παρετηρήθησαν καὶ εἰς τὰ ὑδροχοιρίδια καὶ εἰς τοὺς κονίκλους.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ κατεδείχθη ὅτι ἰὸς ὄφεων ἀραιωθεὶς δι' ὕδατος δρᾷ ἀπαραλλάκτως ὅπως τὸ πεπτικὸν ὑγρόν. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ πτώματα τῶν θνησκόντων ἐκ δηγμάτων ὄφεων ἀποσυντίθενται ταχέως.

Ἐὰν μετὰ τὸ δῆγμα ὄφεως δὲν ἐπέλθῃ ἐντὸς ὀλίγου ὁ θάνατος ἀναπτύσσονται περὶ τὸ τραῦμα φαινόμενα καταδεικνύοντα ὅτι οἱ πέριξ ἱστοὶ ἐνεκρώθησαν. Ἐν πρώτοις ἀναπτύσσεται ἰσχυρὰ διόγκωσις, μετ' οὐ πολὺ λαμβάνουσα τὸ χρῶμα πεπηγότος αἵματος. Ἡ διόγκωσις εἶνε σταιτώδης κατὰ τὴν ἀφὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν σχηματίζονται κύστεις. Αἱ κύστεις διαρρήγνυνται μετά τινας ἡμέρας καὶ ἄρχεται πύησις ἰσχυρά, ἡ δὲ ἐπιφάνεια τῆς σχηματιζομένης ἑλκώδους ἐπιφανείας ἐκκρίνει κάκοσμον ἰχῶρα. Αἱ σάρκες κατατέμνονται εἰς ῥάκη. Ὅταν ἡ πύησις διαρκέσῃ πολὺ καταλαμβάνονται ὑπὸ ταύτης καὶ τὰ ὀστᾶ, ὁ δὲ δηχθεὶς τελευτᾷ τὸν βίον ἕνεκα δηλητηριάσεως τοῦ αἵματος προελθούσης ἐκ τῆς πυήσεως.

Ἐὰν ὁ θάνατος ἐπέλθῃ ταχέως τὰ φαινόμενα ταῦτα περὶ τὸ τραῦμα δὲν εἶνε τόσον σαφῆ. Κατὰ τὸ εἶδος δὲ καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ ὄφεως, κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ ἰοῦ καὶ κατὰ τὴν ἕδραν τοῦ δήγματος ἐπέρχεται καὶ ὁ θάνατος βραδύτερον ἢ ταχύτερον.

Εὐθὺς μετὰ τὴν δῆξιν αἰσθάνεται ὁ δηχθεὶς ὑπὸ ὄφεως τρομερὸν πόνον, τὸν ὁποῖον διαδέχεται ταχεῖα κόπωσις, στενοχωρία, ἀδυναμία. Ὁ δηχθεὶς εἶνε ὡς παράλυτος. Ὁ σφυγμὸς γίνεται μικρὸς καὶ βραδύς, ἐπέρχεται δὲ δύσπνοια. Ὁ ἰὸς ἤρχισε νὰ παραλύῃ τὴν καρδίαν καὶ τοὺς μῦς τῆς ἀναπνοῆς. Ψυχρὸς ἱδρὼς καλύπτει τὸ σῶμα, μετὰ τῆς δυσπνοίας δὲ ἐπέρχεται στενοχωρία, λιποθυμίαι καὶ σπασμοί. Μετὰ τῆς ἀδυναμίας δὲ ταύτης τοῦ σώματος συμβαδίζει καὶ ἡ νάρκη τοῦ πνεύματος· ἡ διάνοια εἶνε συγκεχυμένη, ἐπέρχεται δὲ ὑπνηλία ἀκατανίκητος. Ὁ δηχθεὶς δὲν αἰσθάνεται πλέον τοὺς πόνους, ὁ δὲ θάνατος ἐπέρχεται ἐν μέσῳ ἀναισθησίας καὶ παντελοῦς ἀδιαφορίας τοῦ ἀρρώστου.

Κύνες δακνώμενοι ὑπὸ ὄφεων ὠρύονται διὰ μεγάλων ὑλακῶν, ἐνῷ τραυματιζόμενοι ἰσοβάθμως διὰ βελόνης δὲν φωνάζουσι τόσον. Ἄνθρωποι δηχθέντες ὑπὸ ὄφεων διηγοῦνται ὅτι κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν ὀδόντων εἰς τὸ κρέας διέρχεται ὡς κῦμα ὅλον τὸ σῶμα δυσπερίγραπτον αἴσθημα πόνου ἐξ οὗ ἀναγκάζονται νὰ φωνάξωσιν. Οὐδεὶς ἄλλος τραυματισμὸς προκαλεῖ ὅμοιόν τι αἴσθημα.

Ἡ μορφὴ τῶν ὀδόντων τῶν ἰοβόλων ὄφεων καὶ ὁ τρόπος τῆς δράσεως τοῦ δηλητηρίου χρησιμεύουσιν εἰς αὐτοὺς πρὸς ἄγραν τῶν λοιπῶν ζῴων. Ἐπειδὴ δὲ ὅσῳ μεγαλείτερος ὁ ὄφις τόσῳ καὶ τὸ θήραμα μέγα, ἡ ποσότης τοῦ ἰοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ὄφεων. Ἐξωργισμένοι ὄφεις ἐκκρίνουσιν ἄφθονον ἰὸν καὶ εἰσάγουσι τοὺς ὀδόντας βαθέως. Ἡ ἐνέργεια ἑπομένως τοῦ ἰοῦ ἐκδηλοῦται πρὶν ἢ τὸ ζῶον ἀπομακρυνθῇ τοῦ ὄφεως. Οἱ ὄφεις γνωρίζουσιν ὅτι ἡ λεία των μετὰ τὸ δῆγμα δὲν θ' ἀπομακρυνθῇ.

Οἱ ὄφεις ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν μεγάλων ζῴων μόνον ἐρεθιζόμενοι ἢ στενοχωρούμενοι καὶ ὑπερασπίζοντες ἑαυτούς. Ὁ κροταλίας ὄφις μάλιστα εἰδοποιεῖ διὰ τοῦ κροταλίσματος αὐτοῦ τὰ ἄλλα μεγάλα ζῷα ἅτινα ἠδύναντο νὰ καταπατήσωσιν αὐτόν. ἐρεθιζόμενος ὅμως δάκνει τὸν ἐρεθίζοντα αὐτὸν εἴτε τὴν ῥάβδον δι' ἧς ἐρεθίζεται. Ἐν Αἰγύπτῳ περιφέρονται ὑπὸ τῶν θηριοδαμαστῶν κροταλίαι χωρὶς νὰ δάκνωσιν αὐτούς. Μόνον δὲ ὅταν διὰ νυγμῶν ἐξερεθισθῶσι, διογκοῦσι τὸν λαιμὸν καὶ ἀνορθούμενοι μὲ σπινθηρίζοντας ὀφθαλμοὺς δάκνουσι τὸν γεγυμνωμένον βραχίονα τοῦ γόητος, ὅστις ὅμως ἐφρόντισεν ἤδη πρότερον ν' ἀφαιρέσῃ τοὺς δηλητηριώδεις ὀδόντας. Ἡ μεγαλειτέρα ὅμως τέχνη τῶν γοήτων τούτων πρὸ τοῦ πλήθους συνίσταται εἰς τὸ νὰ συλλαμβάνωσι τοὺς κροταλίας, ν' ἀνοίγωσι τὸ στόμα αὐτῶν καὶ πτύωσιν ἐντός, ὅτε τὸ ἑρπετὸν μένει ἀκίνητον ὡς ξύλον καὶ λαμβάνει οἱανδήποτε θέσιν δώσωσιν εἰς αὐτό. Ἀλλ' ἡ ἀκινησία αὕτη δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ σιάλου, ἀλλ' ἐκ πιέσεως ἣν ἀσκοῦσιν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ διὰ τῶν δακτύλων. Ὡς γνωστὸν δὲ οἱ μάγοι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως ἐγνώριζον νὰ μεταβάλλωσι τὰς ῥάβδους των εἰς ὄφεις, ἤτοι ναρκωμένους καὶ ῥαβδοειδεῖς ὄφεις νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς κίνησιν. Τῆς νάρκης ταύτης ἀπαλλάσσονται οἱ ὄφεις δι' ἐλαφρᾶς θωπείας διὰ τῶν χειρῶν κατὰ μῆκος τοῦ σώματος ἢ δι' ἐλαφροῦ τιναγμοῦ τοῦ ὅλου σώματος.

Ἐκ πείρας εἶνε γνωστὸν ὅτι καὶ ἄλλων ζῴων ἐρεθισμένων τὸ δῆγμα εἶνε ἐπιβλαβὲς ἂν καὶ δὲν ἐδείχθη εἰσέτι ὅτι ἡ δηλητηριώδης ἐνέργεια τοῦ σιάλου αὐξάνει μετὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐρεθισμὸς καὶ ἡ ἐξόργισις εἶνε πνευματικαὶ λειτουργίαι. Τίνι τρόπῳ λοιπὸν δύναται ψυχικὴ λειτουργία, ἄϋλος, νὰ παραγάγῃ ὑλικὸν δηλητήριον ἁπτὸν καὶ αἰσθητὸν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ; Καὶ ἐν τούτοις τὸ πρᾶγμα εἶνε ἀληθές.

Ἡ λύσσα τῶν κυνῶν παράγεται ἐκ τοῦ λυσσογόνου ἰοῦ ὁ ὁποῖος εἶνε μολυσματικὸς καὶ μεταδίδεται ἢ ἀπὸ ἄλλων κυνῶν ἢ ἀπὸ ζῴων δηχθέντων ὑπὸ λυσσώντων κυνῶν καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ τρομερὸς ὅμως οὗτος ἰὸς δύναται νὰ παραχθῇ καὶ διὰ τῆς φαντασίας. Ὁ Γάλλος ἰατρὸς Πιρὲλ διηγεῖται τὴν ἀκόλουθον περίπτωσιν : «Στρατιώτης τις χάριν παιδιᾶς παρασκευασθείσης ἐν καιρῷ νυκτὸς ὑπὸ τῶν συναδέλφων του ἐφοβήθη τὰ μέγιστα. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα οὗτος προσεβλήθη ὑπὸ σπασμῶν, καύσου καὶ αἰσθήματος περισφίγξεως περὶ τὸν λαιμόν, ὑδροφοβίας καὶ ἀφθόνου σιαλορροίας. Τὰ συμπτώματα ταῦτα ηὔξανον καίπερ τοῦ στρατιώτου τεθέντος ὑπὸ κανονικὴν θεραπείαν, οὕτω δὲ ἂν καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐδέποτε ἐδήχθη ὑπὸ ζῴου ἀπέθανεν ἐξ ὑδροφοβίας.

Ἐπίσης ὁ Παστὲρ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1887 περίστασιν ὑδροφοβίας κατὰ φαντασίαν. Ὁ ἀσθενὴς ἦτο δεινὸς πότης, οὐδέποτε δηχθεὶς ὑπὸ λυσσῶντος κυνός, φέρων δὲ ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς λύσσης, ἐξ ὧν καὶ ἀπέθανεν. Τέλος ὁ Ῥόμπεργ διηγεῖται τὴν ἱστορίαν ἰατροῦ ὅστις ἐπειδὴ ἀνέταμεν ὁ ἴδιος πολλοὺς ἀποθανόντας ἐκ λύσσης ἐνόμισεν ὅτι ἐνωφθαλμίσθη διὰ τοῦ λυσσογόνου ἰοῦ. Ἔχασε τὴν ὄρεξιν αὐτοῦ καὶ τὸν ὕπνον, ὁσάκις δὲ ἔπινεν ὕδωρ ᾐσθάνετο πνιγμὸν καὶ σπασμοὺς εἰς τὸν λάρυγγα, ἤτοι τὰ συμπτώματα ἀρχομένης λύσσης. Θὰ ἀπέθνησκε δὲ ἂν μὴ κατώρθουν οἱ φίλοι του ἰατροὶ νὰ πείσωσιν αὐτὸν περὶ τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ μολυσμοῦ. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας παρῆλθον ὅλα τὰ ἀπειλητικὰ πρόδρομα φαινόμενα τῆς φρικτῆς νόσου.

Βεβαίως εἶνε ὑπερβολὴ τὸ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Βοσκιλὼφ λεχθὲν ὅτι ὅλοι οἱ πάσχοντες λύσσαν εἶνε κατὰ φαντασίαν ἀσθενεῖς καὶ νευρικοί. Τὸ ὅτι δὲ ἀποθνήσκουσι δὲν θεωρεῖ ὡς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ νόσος δὲν εἶνε φανταστική. Ἡ φαντασία, ἔλεγεν ὁ ἰατρὸς οὗτος, εἶνε ἰὸς φυσικο-ψυχικὸς ὅστις δύναται νὰ θανατώσῃ καὶ ἐνίοτε θανατώνει. Σήμερον οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ τὴν ὕπαρξιν γνησίου ἰοῦ τῆς λύσσης καὶ νόσον

Digitized by Google

τοιαύτην γνησίαν διάφορον ὅλως τῆς κατὰ φαντασίαν. Ὅτι ὅμως περὶ τῆς τρομερᾶς ταύτης νόσου ἐγείρονται ἀμφιβολίαι, αὐτὸ καὶ μόνον δεικνύει τὴν παράδοξον δύναμιν τῆς φαντασίας, ἤτοι τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἀπέναντι τοῦ σώματος. Εἰς τὸ σίαλον λοιπὸν τῶν ζώων ὑπάρχει ἰός, ὁ ὁποῖος εἰσερχόμενος εἰς τὴν κυκλοφορίαν ἄλλων θερμοαίμων ζώων προκαλεῖ διάφορα νοσηρὰ φαινόμενα κατὰ τὸ ποσὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ποιότητα. Ζῷα τινὰ ἔχουσιν ἀδένας ὁμοίους πρὸς τοὺς σιαλογόνους ἐν οἷς σχηματίζεται δριμὺ δηλητήριον. Μεταξὺ δὲ τῆς ἀσθενοῦς δηλητηριότητος τοῦ σιάλου τῶν φυτοφάγων ζῴων καὶ τοῦ δριμέος ἰοῦ τῶν ὄφεων, ἀραχνῶν τινων, τῶν σκορπίων κτλ. ὑπάρχουσι διάφοροι βαθμοὶ δράσεως τῶν δηλητηρίων. Τὸ δῆγμα π. χ. τῆς γάτας θεωρεῖται ἐπικινδυνώτερον τοῦ κυνός. Ἡ γάτα εἶνε καθαρῶς σαρκοφάγον ζῷον, ὁ κύων περισσότερον εἰθισμένος εἰς μικτὴν τροφὴν καὶ ἡμερώτερον οἰκιακὸν ζῷον ἢ ἡ γάτα. Τὸ δῆγμα ἐπίσης κυνῶν ἐρεθισμένων εἶνε κινδυνωδέστερον. Ἡ φαντασία γεννᾷ εἰς τὸ σῶμα δηλητήριον, ἐξ οὗ δύναται ὁ δηχθεὶς ν' ἀποθάνῃ ὡς ἂν νὰ ἐδάκνετο ὑπὸ λυσσῶντος κυνός.

Ξ.

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗ

Μέσον κατὰ τῆς διφθερίτιδος.

Ἐν Μονάχῳ εἶνε γνωστὸν ὅτι χήρα τις φαρμακοποιοῦ ἐκεῖ κέκτηται ἀσφαλῶς κατὰ τῆς διφθερίτιδος δρῶν μυστικὸν φάρμακον· ὡς ἐκ τούτου εἰς πλείστας περιπτώσεις ζητεῖται ἡ ἀρωγὴ τῆς χήρας ταύτης ἀντὶ μικροῦ τιμήματος. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἤρχισαν καὶ πρόσωπα ἀνωτάτης περιωπῆς καθὼς καὶ κάτοχοι ὑψηλῶν θέσεων νὰ δεικνύουν ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ μέσου αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ὑπεκινήθη τὸ ζήτημα νὰ ἀγορασθῇ τὸ μυστικὸν δημοσίᾳ δαπάνῃ, χάριν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος, καὶ νὰ τύχῃ γενικῆς διαδόσεως. Αἱ διαπραγματεύσεις εἶχον προχωρήσῃ τόσον ὥστε εἶχεν ὁρισθῇ ἤδη τὸ ποσὸν 100,000 μάρκων διὰ τὴν ἐξαγορὰν τοῦ μυστικοῦ. Αἴφνης ὅμως ἐσταμάτησεν ἡ ὑπόθεσις, ἕνεκα δημοσιεύματος ἰατροῦ τινος δηλοῦντος ὅτι εὗρεν ἐκ τίνων οὐσιῶν ἀπαρτίζεται τὸ μυστικὸν τοῦτο φάρμακον.

Ὁ Δόκτωρ Α. Κρύχε ἔλαβε κατὰ συγκυρίαν εἰς χεῖρας μικρὸν ὑπόλοιπον τοῦ ἐν λόγῳ φαρμάκου, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκετο τεμάχιον φυτικῆς οὐσίας, ἧς ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις ὁμοῦ μὲ τὴν χημικὴν ἔρευναν ἀπεκάλυψε τὴν καταγωγὴν τοῦ μυστικοῦ φαρμάκου. Ὁ ἐν λόγῳ ἰατρὸς καὶ πρώην φαρμακοποιὸς δημοσιεύει εἰς τὴν «Ἰατρικὴν Ἐπιθεώρησιν» τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς τοῦ φαρμάκου, ὥστε δὲν εἶνε πλέον ἀνάγκη νὰ ὑποβληθῇ εἰς θυσίας τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Τὸ ῥηθὲν μέσον εἶνε κατ' αὐτὸν χόρτον ὑπαγόμενον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κυνοδηλητηρίων (Hundsgiftgewächse) καλεῖται δὲ Βῖκος ἢ Ζίννγρυν, (Wicke oder Sinngrün). Ἤδη εἰς παρῳχημένους αἰῶνας ἐθεωρεῖτο ὡς καλὸν μέσον κατὰ τῆς «κακολαιμιᾶς». Τὸ φυτὸν τοῦτο ἐνέχει οὐσίαν ἐκ τῶν καλουμένων «καρδιοτονικῶν» ἐνεργοῦσαν ὡς φαίνεται διαλυτικῶς καὶ ἀπωθητικῶς ἐπὶ τῶν διφθεριτικῶν μεμβρανῶν. Εἶνε ὅμως ἄνευ ἰσχύος κατὰ τῶν δηλητηριάσεων τοῦ αἵματος, αἵτινες ταχέως ἀναπτύσσονται, ὡς ἐπακολουθήματα τῆς διφθερίτιδος, ὅταν ἡ ἐπιδημία εἶνε κακῆς φύσεως, καὶ ἐπιφέρουσι δυστυχῶς πολλάκις τὸν θάνατον. Πρέπει δὲ τὸ φάρμακον νὰ εἶνε πάντοτε προσφάτως παρεσκευασμένον, διότι χάνει ἤδη μετά τινας ἡμέρας τὴν δραστικότητά του. Ὁ Δόκτωρ Κρύχε ἐλπίζει ὅτι θὰ κατορθώσῃ νὰ ἑτοιμάσῃ διατηρήσιμον μορφὴν αὐτοῦ, ἥτις τότε θὰ χορηγῆται καὶ ὑπὸ τῶν φαρμακείων.

Ἡ τέχνη τοῦ μὴ γηράσκειν.

Πολὺς λόγος γίνεται νῦν ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τοῦ πρὸς ἐπίσκεψιν ἐκεῖ διαμένοντος Ἀμερικανοῦ δόκτορος Ἔδεριν Ἅλε, συγγραφέως πολλῶν βιβλίων, διακρινομένου ὅμως ἰδίως ἐκ τοῦ ὅτι, ἐνῷ εἶνε ἡλικίας 72 ἐτῶν, φαίνεται ὡς τριακοντούτης, κατὰ τοῦτο δὲ εἶνε μοναδικὸς εἰς τὸ εἶδός του. Εἰς τοὺς πολυαρίθμους ἐρωτῶντας αὐτὸν πῶς κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ οὕτω νέος, ἀπαντᾷ ὁ προσηνὴς γέρων, ὅτι τῆς τέχνης τοῦ μὴ γηράσκειν τὸ μέγα μυστήριον συνίσταται πρὸ πάντων εἰς τὸ νὰ κοιμᾶται τις ἐπαρκῶς. Αὐτὸς τοὐλάχιστον προσεπάθει ἀνέκαθεν ν' ἀπολαμβάνῃ τοὐλάχιστον δεκάωρον ἀδιάκοπον ὕπνον καθ' ἡμερονύκτιον. Πρὸς τούτοις πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ τρώγῃ ἐν ἀνέσει. Ἰδίως ὅμως πρέπει πᾶς, ὅστις θέλει νὰ διατηρηθῇ νέος, νὰ φυλάσσεται ὅσον δύναται ἀπὸ πνευματικῆς τε καὶ σωματικῆς ὑπερκοπώσεως. Ὁ Βάλτερ Σκὼτ καὶ ὁ Βύρων ἐδέχοντο τρεῖς ὥρας ἡμερησίας πνευματικῆς ἐργασίας ὡς τὸ ἀνώτατον ὅριον τὸ ἐπιτρεπόμενον, ὁ δὲ κ. Ἅλε φρονεῖ ὅτι καὶ τὸ ὅριον τοῦτο δύναται μᾶλλον νὰ εἶνε κατώτερον ἢ ἀνώτερον. Οὐδὲν ἔχει τόσον λυπηρὰς συνεπείας ὅσον ἡ πολλὴ κούρασις.

Ἡ χολέρα κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος.

Ὁ καθηγητὴς Κὼχ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν φοβεῖται γενικήν, ὡς πολλοὶ ἄλλοι, ἐπιδημίαν χολέρας κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος, πιστεύει δὲ ὅτι μόνον σποραδικῶς θὰ ἐμφανισθῇ ἡ νόσος αὕτη. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ἐν Ἅλλῃ, ὄχι μόνον δὲν ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς περὶ τῆς χολέρας θεωρίας του, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐνισχύθη εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτῶν πεποίθησίν του. Φρονεῖ ἔτι ὅτι ἡ χολέρα μετηνέχθη εἰς τὸ φρενοκομεῖον τοῦ Νειτλέβεν, παρὰ τὴν Ἅλλην, ὑπὸ νοσοκόμου μετατεθέντος ἐκεῖ κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ὅτι ἡ λυπηρὰ κατάστασις τοῦ ἱδρύματος ἐκείνου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ὑγιεινῶν ὅρων, συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν καὶ διατήρησιν τοῦ λοιμοῦ. Συνεπείᾳ τούτου ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις θὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν πρὸς τὰς διαφόρους κυβερνήσεις τῶν γερμανικῶν κρατῶν ὅπως γίνῃ ἐπισταμένη καὶ σύντονος ἐξέτασις τῶν ὑγιεινῶν ὅρων, οἵτινες ἐπικρατοῦσιν εἰς τὰ διάφορα κοινόβια, ἤτοι φρενοκομεῖα, νοσοκομεῖα, σχολάς, φυλακὰς κλπ., ὅπως ἀρθῶσιν αἱ εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν διάδοσιν καὶ διατήρησιν τοῦ χολερικοῦ μικροβίου περιστάσεις.

Ρ*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἡ Ῥωσσικὴ Ἑταιρία τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἔχει τὴν σήμερον κεφάλαιον 2,874,856 ῥουβλίων. Ἐκ τούτων 800,758 ῥούβλια εἶνε ἀποθεματικὸν κεφάλαιον προωρισμένον νὰ δαπανηθῇ μόνον ἐν καιρῷ πολέμου.

— Εἰς τὸ διάστημα τῶν τελευταίων ἑβδομήκοντα ἐτῶν μετηνάστευσαν ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας εἰς Ἀμερικὴν 13,783,161 ἄνθρωποι. Ἐκ τούτων 4,504,128 ἦσαν Γερμανοί, 3,481,074 Ἰρλανδοί, 2,754,203 Ἄγγλοι καὶ Σκῶτοι, 1,067,348 Σκανδιναυοί, 434,488 Αὐστριακοὶ καὶ Οὔγγροι, 388,558 Ἰταλοί, 366,346 Γάλλοι, 324,892 Ῥῶσσοι καὶ Πολωνοί, 290,655 Κινέζοι, 171,269 Ἑλβετοί.

— Ἡ σκηνὴ ἐν τῇ Ἀστυνομίᾳ : ὁ *Ἀστυνόμος* : Γιατὶ δὲν ἔφερες τὸ πορτοφόλι ἀμέσως ἅμα τὸ βρῆκες ; Ὁ *λωποδύτης* : Ἦτον ἀργά, κὺρ ἀστυνόμε. Ὁ *Ἀστυνόμος* : Καὶ τὸ πρωΐ : Ὁ *λωποδύτης* : Δὲν εἶχε μείνῃ τίποτε μέσα.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὰ ὄνειρα, ὅσα συνέλαβον ἐν εὐφροσύνῃ οἱ ἀγαπῶντες τὰς μεταβολὰς ἐν γένει καὶ μάλιστα τὰς πολιτικάς, δὲν θὰ πραγματοποιηθῶσι. Ὁ Δήμαρχος δὲν παραιτεῖται. Πεισθεὶς εἰς διαβεβαιώσεις, καμφθεὶς ἀπὸ παρακλήσεις, κατευνασθεὶς δι' ἐγγράφων ἠρέμων καὶ συμβιβαστικῶν, ἀποσύρει ἐπὶ τέλους τὴν παραίτησίν του, ἀναλαμβάνει καὶ πάλιν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δήμου καὶ τὸ ζήτημα λύεται αἰσίως. Τί κρῖμα ! Δὲν θὰ ἔχωμεν πάλιν ἐκλογάς, οὔτε διαδηλώσεις, οὔτε βεγγαλικά, οὔτε λόγους, οὔτε ἄρθρα σφοδρά, οὔτε σημαίας καὶ ἐμβλήματα, οὔτε ὑποψηφίους χάριν ἀστειότητος καὶ διασκεδάσεως—ὅπως ἤλπισαν πρὸς στιγμὴν τόσοι καὶ τόσοι. Καὶ αἱ ὡραῖαι αὐταὶ ἑσπέραι τῆς ἀνοίξεως θὰ διέρχωνται ἤρεμοι καὶ σιγηλαί, μὲ μόνας τὰς εὐσεβεῖς συγκεντρώσεις τῶν ναῶν, καὶ θὰ περιμείνωμεν δύο ἔτη ἀκόμη διὰ νὰ αἰσθανθῶμεν τὸν ἐκλογικὸν πυρετόν, τὸν μόνον ἀνακαινίζοντα καὶ ἐνδυναμόνοντα τὸ κοινωνικόν μας σῶμα. Ἐκτὸς ἂν ἐν τῷ μεταξὺ συμβῇ καὶ πάλιν κανὲν ἀπροσδόκητον—καὶ τότε τί χαρά . . .

✣

Ἡ πόλις μας ξενίζει μεγάλην φιλολογικὴν προσωπικότητα. Ὁ Παῦλος Βουρζέ, ὁ γάλλος ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος, ὁ τόσῳ γνωστὸς καὶ παρ' ἡμῖν, προερχόμενος ἐξ Ὀλυμπίας, ὅπου προσηυχήθη πρὸ τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους, ἦλθε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ κάμῃ τὸ προσκύνημά του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὅλος ὁ ἀνεπτυγμένος κόσμος τῶν Ἀθηνῶν ἀτενίζει μετὰ στοργῆς καὶ θαυμασμοῦ τὸ γλυκὺ καὶ ἤρεμον πρόσωπον τοῦ ἀνδρός, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλει τόσας ἐκ τῶν ὡραιοτέρων του στιγμῶν πνευματικῆς ἀπολαύσεως· ἀγάλλεται δὲ μυστικῶς βλέπων αὐτὸν ἀναγνωρίζοντα καὶ τιμῶντα τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, τὴν γαλανὴν κιβωτὸν τοῦ ἰδανικοῦ, τὸ ὁποῖον φυλάττει μαρμαρωμένον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἱεροῦ της βράχου. Βάρβαρος τὴν ψυχὴν δὲν ἐδύνατο νὰ εἶνε, ὄχι, ὁ βαθὺς καὶ τρυφερὸς ποιητής, ὁ ἔξοχος συγγραφεὺς τοῦ Ἀνδρέα Κορνελῆ, τοῦ Μαθητοῦ καὶ τῆς Κοσμοπόλεως.

✣

Τὰς ἡμέρας αὐτὰς θὰ συνηντήσατε ἴσως περιφερόμενον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν, εὔσωμόν τινα ἄνδρα, μὲ ξανθὸν μύστακα, μὲ ὑψηλὸν πῖλον, ὀλίγον τι στραβοφορεμένον, μὲ μαῦρον ζακὲ κομψὸν καὶ μὲ παχεῖαν χρυσῆν ἄλυσιν ὡρολογίου. Ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου δὲν θὰ ἠμπορέσατε βεβαίως νὰ ἐννοήσετε ὅτι ὁ καλὸς αὐτὸς ἄνθρωπος εἶνε ὁ περίφημος ἕλλην παλαιστὴς Γεωργίου, ὁ ἀκαταπόνητος καὶ ἀκατανίκητος, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη εἶνε τόσον διαδεδομένη. Μετὰ τὰς τόσας δάφνας τὰς ὁποίας ἔδρεψεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν παλαίων νικηφόρως ἐν τῷ παλαιῷ καὶ τῷ νέῳ κόσμῳ πρὸς ἀνθρώπους καὶ πρὸς θηρία, ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ μίαν φορὰν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀγαπητήν του πατρίδα. Λέγεται μάλιστα ὅτι δὲν θὰ περιορισθῇ νὰ ἐπιδείξῃ μόνον τὴν ἡράκλειον ρώμην του πρὸς τοὺς συμπατριώτας του, ἀλλ' ὅτι θἀποκατασταθῇ ἐδῶ διαρκῶς καὶ χάριν αὐτῶν θὰ ἱδρύσῃ σχολὴν γυμναστικῆς, περὶ τῆς ὁποίας, ὡς ἐκπολιτιστικοῦ μέσου τρέφει τὴν ἀρίστην ἰδέαν. Τοῦτο τοὐλάχιστον ἔλεγε πρὸς ἕνα τῶν συντακτῶν τῆς Ἀκροπόλεως, σπεύσαντα νὰ λάβῃ μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν.

✣

Μᾶς ἔρχονται ὁλονέν, μᾶς ἔρχονται πρωϊμώτεροι καὶ τῶν χελιδόνων, ἀφ' οὗ ἐτελείωσαν τὰς περιόδους των εἰς τὰς ἐπαρχίας ἢ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ σαιζὸν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀρχίζει. Ἦλθον οἱ Ταβουλάραι, ἦλθεν ὁ Παντόπουλος, περιμένεται ἡ Βερώνη, ἡ ὁποία θὰ δώσῃ σειρὰν παραστάσεων ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Κωμῳδίας, ἀναβιβάζουσα σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν Φρου-Φρού. Ἤρχισαν ἀπὸ τόρα θρυλούμενα καὶ τὰ τοῦ θέρους. Κατὰ τὸ Ἄστυ τρεῖς θὰ ἔχωμεν ἑλληνικοὺς θιάσους. Τὸν θίασον Ταβουλάρη εἰς τὴν Ὁμόνοιαν, τὸν τῆς κ. Παρασκευοπούλου εἰς τὰ Ὀλύμπια καὶ τὸν τῆς κ. Βερώνη, μεθ' οὗ θὰ ἑνωθῇ ὁ θίασος Παντοπούλου εἰς τὸ ἤδη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου κατασκευαζόμενον θέατρον τοῦ κ. Τσόχα. Ἀλλὰ καὶ ἡ θεατρικὴ παραγωγὴ προμηνύεται φέτος πλουσία. Ὅλοι οἱ σκηνικοί μας συγγραφεῖς ἑτοιμάζουσιν ἔργα. Θὰ ἔχωμεν πληθώραν πρώτων παραστάσεων μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ θὰ παραστῶμεν μάρτυρες πολλῶν ἀγώνων αἱματηρῶν μεταξὺ τῶν κριτικῶν . . . εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων.

✣

Πρό τινων ἡμερῶν, κύριός τις χάριν ἀστειότητος ἐσοφίσθη νἀναγγείλῃ εἰς τοὺς ἁρμοδίους, ὅτι ὁ κύριος Α, γνωστὸς δικηγόρος τῆς πόλεώς μας, εἶχε σκοπὸν ναὐτοκτονήσῃ. Ὁ μοίραρχος θέλων νὰ προλάβῃ τὸ κακόν, ἀνέθεσεν εἰς ἕνα ἐνωμοτάρχην νὰ παραφυλάττῃ τὸ ὑποδειχθὲν πρόσωπον, τὸν παρηκολούθει δ' ἔκτοτε ὁ ἐνωμοτάρχης οὗτος, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ζητήσῃ καὶ ἄλλας πληροφορίας, βασισθεὶς μόνον εἰς τὴν ἀναγγελίαν τοῦ ἐνδιαφερομένου δῆθεν ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ μέλλοντος αὐτοκτόνου. Οὕτως, ἐν ᾧ πρωΐαν τινὰ ἀμέριμνος ὁ δικηγόρος Α. κατήρχετο τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, ὁ ἐνωμοτάρχης νομίσας ἔκ τινος ἀμφιβόλου χειρονομίας, ἐπιστᾶσαν τὴν κρίσιμον στιγμήν, ὁρμᾷ, συλλαμβάνει τὸν δυστυχῆ καὶ ἑκόντα ἄκοντα τὸν ἀπάγει εἰς τὴν Μοιραρχίαν. Φαντάζεσθε πλέον πόσον κωμικὴ σκηνὴ διεδραματίσθη ἐκεῖ καὶ πόσος ἐχρειάσθη καιρὸς ἕως οὗ διαλευκανθῇ τελείως ἡ ὑπόθεσις καὶ ἐννοηθῇ ἡ ἀπάτη τοῦ ἀστείου κυρίου, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐπεδόθη ἡ δέουσα μήνυσις . . .

✣

Ἀλλ' ἂν αὐτὴ ἦτο ἀστειότης ἁπλῆ, ἔχομεν καὶ μίαν ἄλλην ἀπόπειραν σοβαρὰν καὶ πολὺ τραγικήν. Νεᾶνις δεκαοκταέτις, ὡραία, ξανθή, λεπτοφυής, ροδόχρους, μὲ μέλανας ὀφθαλμούς, ἐρρίφθη αἴφνης ὀλολύζουσα ἐπὶ τῶν ῥάβδων τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς. Εὐτυχῶς ἡ ἀπόστασις ἦτο ἱκανὴ καὶ ἐπρόφθασεν ὁ μηχανικὸς νὰ κρατήσῃ τὴν ἁμαξοστοιχίαν ἐγκαίρως. Οἱ κλητῆρες παρέλαβον τὸ ἀτυχὲς πλάσμα καὶ τὸ ὡδήγησαν εἰς τὴν Ἀστυνομίαν. Ἐκεῖ ἀνακρινομένη ὡμολόγησεν ὅτι ὀνομάζεται Ροδοῦλα καὶ ὅτι εἶχεν ἀποφασίσῃ νἀποθάνῃ ἐρίσασα μὲ τὴν μεγαλητέραν της ἀδελφήν. Ἀλλ' ὁ βλέπων αὐτὴν καὶ μόνον, ἐπείθετο ὅτι ἄλλη ἦτο ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς ἀπελπισίας της,—ἀδυναμία ἐρωτική, τῆς ὁποίας δὲν ἐδύναντο πλέον νἀποκρυβῶσι τἀποτελέσματα.

Digitized by Google

ΕΡΡΙΚΟΣ ΤΑΙΝ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ὁ τηλέγραφος ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τοῦ ἐξόχου γάλλου συγγραφέως, ἱστορικοῦ, φιλοσόφου καὶ τεχνοκρίτου Ἐρρίκου Ταίν, εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν. Δημοσιεύοντες ἀμέσως σήμερον εἰκόνα του, ἐπιφυλάσσομεν εἰς προσεχὲς φύλλον τὴν δημοσίευσιν μακρᾶς αὐτοῦ σκιαγραφίας, ἧς τὴν σύνθεσιν εὐμενῶς ἀνέλαβε χάριν τῆς *Ἑστίας* ὁ διαπρεπὴς ἡμῶν συνεργάτης κ. Ἐμ. Δ. Ῥοΐδης.

— Ἡ γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Ἑστίας* ἀγγλὶς συγγραφεὺς Ἄννα Λύντς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τοῦ Οὐεντμίνστερ* μακρὰν κρίσιν περὶ τῆς *Σημερινῆς Ἑλλάδος* τοῦ Deschamps. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς *Ν. Ἡμέρας* ἀνάλυσιν τοῦ ἄρθρου ἡ συγγράψασα τὰς *Κόρας τῆς Ἑλλάδος* ἐν ἀρχῇ λέγει: «Ἡ νέα Ἑλλὰς δὲν διεγείρει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ βρετανικοῦ δημοσίου. Καὶ θλίβονται μὲν ἐπὶ τούτῳ οἱ Ἕλληνες, ἀναμιμνησκόμενοι εὐγνωμόνως τοῦ Βύρωνος, παραμυθοῦνται ὅμως ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τῆς Γαλλίας, ἥτις υἱοθέτησεν ἔν τινι μέτρῳ τὴν πατρίδα των. Καίπερ μὴ ὄντες φιλαπόδημοι, οἱ Γάλλοι ἐπιχειροῦσιν ἀσμένως ἐκδρομὰς εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἑλλάδος, ἐδημοσίευσαν δὲ πολλὰ βιβλία περὶ τοῦ συγχρόνου αὐτῆς βίου, τῶν τοπίων καὶ τῶν μνημείων της, τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ λαοῦ της. Ὁ Ῥενὰν ἐδεήθη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὁ Βελὲ κατέλιπε τὰς Ἀθήνας δακρυρροῶν, ὡς ὁ Ἰουλιανός, ὅτε ἐκλήθη νὰ περιβληθῇ τὴν πορφύραν». Τὸν Deschamps χαρακτηρίζει ἡ κυρία Λύντς ὡς «νηφαλίως ἐνθουσιώδη». Συνοψίζει τὰς γνώμας του περὶ τῶν θελγήτρων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπιδοκιμάζει αὐτὰς πληρέστατα. Παραδέχεται μετ' αὐτοῦ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ ἀποτελεῖται ἐκ κράματος εὐφυΐας καὶ φλέγματος, νομίζει ὅμως ὅτι ὁ Γαλάτης συγγραφεὺς ὑπερβάλλει γράφων περὶ τῶν Ἑλλήνων ὅτι προγευματίζουσι δι' ἐλαιῶν, γευματίζουσι διὰ τυροῦ καὶ τρέφονται δι' ὕδατος καὶ κενοδοξίας. «Ἐγὼ (λέγει ἡ κυρία Λύντς) ἔφαγα ἐν μετρίαις ἑλληνικαῖς οἰκίαις κάλλιον, ἢ ἐν γαλλικαῖς οἰκίαις τῆς αὐτῆς τάξεως. Ὁ ὀπτὸς βοῦς δὲν ἀφθονεῖ· ἀλλ' ἐξαιρουμένης τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἡ τροφὴ τῶν Ἑλλήνων εἶναι κρείττων καὶ ποικιλωτέρα, ἢ ἡ τῶν μέσων καὶ κατωτέρων τάξεων ἐν Ἰρλανδίᾳ. Καὶ αἱ τράπεζαι τῶν περιωρισμένα ἐχόντων τὰ μέσα Ἄγγλων ὑπερτεροῦσι μόνον λόγῳ κρεάτων». Περὶ τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν ἀνδρῶν παραδέχεται καὶ ἡ κυρία Λύντς ὅτι ἀληθῶς δημοτικοὶ εἶναι ὅσοι ἐργάζονται ὀλίγον, καπνίζουσι πολύ, σφίγγουσι τὰς χεῖρας πάντων καὶ ἀποκαλοῦσι πάντας ἀδελφούς. Ὁ ὀλιγόλογος, ὁ μελαγχολικός, ὁ διηνεκῶς ἐργαζόμενος Τρικούπης φαίνεται εἰς τοὺς συμπολίτας του ὥς τις ξένος καὶ ὑπερβόρειος. «Ὅτε ἤμην πρό τινων ἐτῶν εἰς Ἀθήνας (λέγει) ἡ σπουδαιοτάτη κατὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ κατηγορία ἦτο τὸ ἀγγλικὸν ὕφος τῶν περιλαιμίων του»! Αἱ τελευταῖαι φράσεις τῆς πραγματείας τῆς κυρίας Λύντς εἶναι ἐνθαρρυντικαί· «Οἱ Ἕλληνες διέσωσαν τὰ δύο μεγάλα χαρακτηριστικά, δι' ὧν ἀνεδείχθησαν ἀκαταδάμαστοι ἐν τῷ παρελθόντι, τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐκαμψίαν. Δι' αὐτῶν θὰ κατισχύσωσι τῶν μεγάλων δυσχερειῶν, καθ' ὧν παλαίει ἡ δευτέρα νεότης των, καὶ θ' ἀνέλθωσι ταχέως εἰς ἀξιοπρέπειαν καὶ δύναμιν».

— Ἡ πασίγνωστος γαλλικὴ *Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων* ἡ ἑορτάσασα πρό τινων ἐτῶν τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς ἐκδόσεώς της, ῥιζικῶς μετερρυθμίσθη καὶ γιγαντιαίως ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου ν. Ἐνῷ πρότερον ἐξεδίδετο ἅπαξ τῆς ἡμέρας, ἤδη ἤρχισε νὰ ἐκδίδεται δὶς καθ' ἑκάστην, λευκὴ μὲν τὴν πρωΐαν, ῥοδόχρους δὲ τὴν ἑσπέραν εἰς τὸ αὐτὸ καὶ πρότερον μέγα ἑξάστηλον σχῆμα.

— Τὸν προσεχῆ Ἀπρίλιον θὰ ἑορτασθῇ ἐν Χάβρῃ ἡ ἑκατοστὴ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Καζιμὶρ Δελαβίνιε, τοῦ φιλέλληνος ποιητοῦ τῶν *Μεσσηνιακῶν Ὠδῶν*. Κατὰ τὴν τελετὴν θὰ στεφανωθῇ ἡ προτομή του, εἷς δὲ τῶν ἠθοποιῶν τῆς γαλλικῆς Κωμῳδίας θὰ απαγγείλῃ τὸν λόγον ὃν ἐξεφώνησε τῷ 1843 ὁ Βίκτωρ Οὐγγὼ ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ, ὑποδεχόμενος τὸν κριτικὸν Σαὶν-Μπέβ, διάδοχον τοῦ Δελαβίνιε.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

(1) **Ἀπάντησις ἀπαντήσεως.** — Ἐν τῷ προβλήματι δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἀριθμητικῆς λύσεως αὐτοῦ. Ζητεῖται πῶς ἐνῷ ἡ σειρὰ τῶν πράξεων εἶνε φαινομενικῶς ὀρθή, τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ἐσφαλμένον. Δὲν ἐπιτρέπεται συνεπῶς νὰ προστεθῇ ἢ ἀφαιρεθῇ τι. Ἡ ἐξαγωγὴ τῆς ῥίζης εἶνε ὑποχρεωτική. Τὸ πρόβλημα κυρίως εἶνε νὰ σαφηνισθῇ πῶς ἀφοῦ τὰ τετράγωνα εἶνε ἴσα αἱ ῥίζαι των εἶνε ἄνισοι. Ὥστε ἡ ἐμὴ λύσις εἶνε ἡ φυσικὴ ἀπάντησις εἰς τὴν ἀπορίαν τοῦ ἐρωτῶντος. Ἂν δὲ ἐζητεῖτο ἡ ἁπλοποίησις τῶν δύο μελῶν θὰ ἦτο γελοῖον καὶ νὰ τεθῇ ἐν ταῖς στήλαις τῆς «Ἑστίας» τὸ πρόβλημα. *Γ. Δ. Α.*

(14) Πῶς ἠμπορεῖ τις νὰ γνωρίσῃ τὰ αἰσθήματα τῶν φίλων του; *Συνδρομητής.*

(15) Εἷς τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἑστίας» ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ δημοσιεύσῃ δι' αὐτῆς στίχους τινὰς τοῦ Jean Moréas, πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας φιλοπεριέργου. Τίς θὰ εὐαρεστηθῇ νῦν νὰ μὲ πληροφορήσῃ ἂν ὁ εἰρημένος Moréas εἶνε ἕλλην ἢ ἑλληνικῆς μόνον καταγωγῆς καὶ — ἂν τὸ πρῶτον ἀληθεύῃ — διατί ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν γαλλιστὶ καὶ οὐχὶ ἑλληνιστί; *Εἷς συνδρομητής.*

Digitized by Google

ΠΑΡΑΙΣΘΗΣΕΙΣ

Ἀϋπνία καὶ πυρετὸς μὲ εἶχον ἐπιφόβως ἐξαντλήσει. Ἀνήσυχος ὁ ἰατρὸς ἐξήρχετο τοῦ κοιτῶνός μου, ἐνθαρρυντικάς τινας φράσεις ψελλίζων, καὶ προσπαθῶν νὰ φαίνηται ἀτάραχος. Εἰς τὴν θύραν, καθ' ἣν στιγμὴν ἀνηγείρετο ἡ αὐλαία, ὅπως ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν ἔξοδον, ἡ νοσοκόμος ἀνέστειλε τὸ βῆμά του.—Λοιπόν, ἰατρέ μου . . . ἐψιθύρισεν ! Ὁ ἰατρὸς ἐμόρφασεν ἀμφιβόλως· εἶπε λέξεις τινὰς διφορουμένας, συνήθεις εἰς τὰ χείλη τῶν ἰατρῶν κατὰ τὰς ὥρας τῶν κρίσεων, καὶ ἀνεχώρησεν. Ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνός μου ἐκλείσθη, καὶ ἡ αὐλαία κατεβιβάσθη. Τὸ πρόσωπον τῆς ἀγαθῆς νοσοκόμου ἐνεφανίσθη πάλιν ἱλαρότητα καὶ καλωσύνην ἀποπνέον. Προσέβλεψα πρὸς αὐτήν· τῇ ἔνευσα ν' ἀνανεώσῃ τὸ ψυχρὸν ἐπίθεμα τῆς φλεγούσης κεφαλῆς μου, καὶ ἐστράφην πρὸς τὸ μέρος τοῦ τοίχου, προσπαθῶν νὰ κοιμηθῶ· ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον. Ὁ πυρετὸς ἔκαιε τὸ σῶμά μου. Ἡ δίψα εἶχε ξηράνει τὸν λαιμόν μου, ἡ κεφαλή μου ἐστροβιλίζετο· τὰ ἀντικείμενα ἀπέβαινον συγκεχυμένα πέριξ μου. Εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ κινδύνου, ὅστις δὲν μὲ εἶχε διαλάθει, ἀνεμνήσθην τοῦ παρελθόντος. Ἐσυλλογίσθην τὴν πατρίδα, τοὺς οἰκείους, τοὺς φίλους, ὅλους ὅσους εἶχον ἀγαπήσει, καὶ ὅσους ὑπελάμβανον ὅτι ἠδύνατο ἴσως νὰ λυπήσῃ ὁ θάνατός μου. Ἤμην ὀλίγον συγκεκινημένος. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ ἐκείνη κρίσις παρῆλθε τάχιστα. Προσεπάθησα νὰ τοποθετήσω ὅσον ἠδυνάμην ἀνέτως τὴν βεβαρημένην κεφαλήν μου· ἀνέσυρα πρὸς τὸν λαιμὸν τὴν σινδόνα, καὶ ἔνευσα νὰ καταβιβάσωσι τὰ παραπετάσματα. Βαθὺ ἡμίφως ἐκράτησεν ἐντὸς τοῦ κοιτῶνος.

★

Ἔκλεισα τὰ βλέφαρα. Ἡ σιωπὴ ἦτο βαθεῖα πέριξ μου. Ὁ ἔρρυθμος ἦχος ὡρολογίου ἠκούετο ἐν τῇ κανονικῇ αὐτοῦ μονοτονίᾳ σημειῶν τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, τοσούτῳ βραδεῖαν διὰ τοὺς ἀτυχεῖς, τοσούτῳ ταχεῖαν διὰ τοὺς εὐτυχοῦντας. Ἐσίγησεν ὅμως καὶ οὗτος. Μεταβολή, ἣν δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω, ἐπῆλθεν ἀπροσδοκήτως ἐν ἐμοί. Τὰ βλέφαρά μου, ἅτινα βαρὺ στρῶμα μολύβδου ἐπίεζε, ἀπέβησαν ἐλαφρά· αἱ φλέγουσαι μήνιγγες ἔπαυσαν νὰ κτυπῶσιν. Εὐεξία, ἣν δὲν ἠδυνάμην νὰ ἑρμηνεύσω, ἐπῆλθε πραΰνασα ἀμέσως τοῦ πυρετοῦ καὶ τῆς ἀϋπνίας τὸ ἄχθος. Ἐξεπλησσόμην βαθέως· ἠδυνάτουν νὰ ἐξηγήσω τί συνέβαινεν ἐν ἐμοί· ἐνθυμοῦμαι ὅμως καλῶς, ὅτι ἄρρητόν τι αἴσθημα ἀνακουφίσεως εἶχεν ἐπιχυθῆ ἐπὶ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ τεταλαιπωρημένου σώματός μου. Αἴφνης αἰσθάνομαι χεῖρά τινα διασείουσάν με ἡσύχως. Ἐστράφην.

★

Νεωτάτη περικαλλὴς κόρη ἵστατο πρὸ ἐμοῦ. Λευκὴ χιονώδης χλαῖνα, εἰς πτυχὰς εὐρείας ἐξικνουμένη ἄχρι τῶν ποδῶν, ἐκάλυπτε τὸ αἰθέριον ἐκεῖνο σῶμα. Ἀνατρέχω εἰς τὰς ἀναμνήσεις μου, ἀναπολῶ τὸν ὡραῖον κόσμον, ὃν συνέπεσε νὰ ἴδω φημιζόμενον καὶ θαυμαζόμενον ἐν ταῖς αἰθούσαις καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀναμιμνήσκομαι ὅλων τῶν ἐξόχων προτύπων, ἅτινα τῶν μεγάλων ζωγράφων ὁ χρωστήρ, ἀναπαρέστησεν ἐπὶ τῆς ὀθόνης, σταματῶ ἰδιαιτέρως εἰς κεφαλὰς τινὰς Χερουβεὶμ τοῦ Ραφαήλ, ἀλλ' οὐδαμοῦ δύναμαι ν' ἀνεύρω τι, πρὸς ὃ νὰ παραλληλίσω τὸ μυστηριῶδες ἐκεῖνο ὄν, ὅπερ ἵστατο πρὸ ἐμοῦ. Μακρὰ κόμη, καστανοὺς βαθεῖς καὶ στιλπνοὺς ἑλίσσουσα κυματισμούς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μετώπου διχαζομένη, εἰς δακτυλίους πλατεῖς βοστρυχουμένη φυσικῶς, ἐκφεύγουσα ὡς οὐρὰ κομήτου φωτεινοῦ, ἐκυλίετο καλύπτουσα τοὺς ὤμους. Ὀφθαλμοὶ γλαυκοί, οἱ ὡραιότεροι, οἱ γλυκύτεροι οὓς δύναταί τις νὰ φαντασθῇ, μυστηριώδεις μαρμαρυγὰς ἰδανικῆς ῥέμβης διαχέοντες, μακρὰς πρὸς τὰ ἄνω συνεστραμμένας καὶ μεταξίνας βλεφαρίδας προτάσσοντες, ἐρώτιζον τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἐκείνην μορφήν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας οὐδέποτε οὐδαμοῦ εἶχον ἰδεῖ. Τὸ ὅλον παράστημα κατήλεγχε μεγαλοπρέπειαν ἀνέκφραστον· ἀλλὰ καὶ ταύτης ἐπιβλητικωτέρα ἦτο ἀθωότης παιδική, τοὺς πρώτους καὶ εὐγενεστάτους τῆς δημιουργίας ἀγγέλους ἐνθυμίζουσα, ἱλαρότης θεία κοινωνοῦσα ἄλλης τινὸς δυνάμεως ἥκιστα γηΐνης, καὶ ἧς ἡ ἀνταύγεια ἔστεφεν, ἅλωνος δίκην, τὸ ἐξαίσιον ἐκεῖνο καὶ σεμνοπρεπέστατον πρόσωπον. Ἔκπληκτος, βαθύτατα ἀπορῶν ἐνητένιζον τὸ περίεργον ἐκεῖνο ὄν. Ποῖον ἦτο; πόθεν ἤρχετο; ποῦ ἀπήρχετο; τί ἐζήτει; Οὐδὲν γνωρίζω. Βαθὺ αἴσθημα ἐμπιστοσύνης, στοργῆς, ἀφοσιώσεως εὐλαβοῦς μὲ ὤθει ἐντούτοις πρὸς τὴν ἀθῴαν καὶ μυστηριώδη ἐκείνην κόρην. Ἠσθανόμην ὅτι μὲ διεῖπεν ἤδη, καὶ κατενόουν ὅτι εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτῆς, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο, δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀντιστῶ.

★

Μειδίαμα ἐνθαρρυντικὸν καὶ γλυκὺ ἤνθησεν εἰς τὰ σεμνὰ χείλη τῆς παρθένου. Προσήγγισε πρὸς τὸ προσκεφάλαιόν μου· ἔκυψε τὴν φωτεινοτάτην μορφήν της πρὸς τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ἀποσύρασα τὴν ὀθόνην ἀπὸ τοῦ μετώπου μου, ἔψαυσεν ἠρέμα τὴν κεφαλήν μου. Τετέλεσται! Δὲν ἤμην ἐγὼ πλέον ὁ ἴδιος. Ποία ἀνατροπὴ ἐπῆλθεν ἐν ἐμοὶ δὲν δύναμαι νὰ παραστήσω· ᾐσθάνθην ὅμως ὅτι σπινθὴρ ἄγνωστος, οὐδενὸς γηΐνου μετέχων, ἐκπόρευσις ἀΰλου τινὸς καὶ θείας δυνάμεως, διέτρεξεν ἀκαριαίως τὸ αἷμά μου. Ὑπὸ τὴν φλόγα αὐτοῦ κατενόησα, ὅτι ἡ ὕλη δι' ἧς ἐπλάσθη τὸ φθαρτὸν σῶμα, ἡγνίσθη, καὶ ἀποβαλοῦσα τοὺς ῥύπους ἀφ' ὧν ὁ ἀπὸ τοῦ πηλοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος δὲν δύναται ν' ἀποχωρισθῇ, ἀπέβη αἰθεριωτέρα, μᾶλλον διαυγής, πλειότερον ἐγγὺς πρὸς

Digitized by Google

τὴν ἄφθαρτον πηγήν, ἐξ ἧς ἀπορρέει τὸ ἀνέσπερον Φῶς. Ἡ κόρη ἥψατο τῆς σινδόνος δι' ἧς ἤμην κεκαλυμμένος· ἀνήγειρε μικρὸν αὐτήν, καὶ μὲ κίνημα, οὗτινος τὴν μεγαλοπρεπῆ σεμνότητα δὲν δύναμαι ν' ἀναπαραστήσω, ἔλαβε τὴν χεῖρά μου, καὶ ἠρέμα μὲ ἔσυρε πρὸς ἑαυτήν. Εὑρέθην ὄρθιος. Περιέστην τότε εἰς ἀλλόκοτον φρεναπάτην. Τὸ ἐνεστὼς εἶχεν ἀφανισθῆ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἡ ἐμὴ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις εἶχεν ἀκατανοήτως ἀλλοιωθῆ, πῶς ὅμως καὶ κατὰ τί δὲν δύναμαι νὰ ὁρίσω. Παρὸν ἄλλο, πολὺ διάφορον τοῦ πρὸ μικροῦ, ἀνεφύη πρὸ ἐμοῦ. Ποῦ εἶμαι; Τίς ἦτο ἡ κόρη; τί ἐζήτει παρ' ἐμοῦ; Ἔζων ἆρά γε; Μήπως εἶχον ἀποθάνει, καὶ τοῦ θανάτου ὁ ἄγγελος, παραλαμβάνων τὴν ψυχήν μου, μὲ ὡδήγει ἐνώπιον τῆς θείας Δικαιοσύνης; Οὐδὲν γνωρίζω. Ἐστράφην πέριξ, καί, συλλέγων τὰ λείψανα τῆς μνήμης μου, ἐζήτησα νὰ ἴδω ἐὰν ἐπὶ τῆς κλίνης κατέκειτο νεκρὸν τὸ σῶμά μου. Δὲν εἶδον τίποτε. Ἀπὸ τὴν πρώην κατάστασιν, ἀπὸ τὸν κοιτῶνα ἐν ᾧ ἐκείμην δὲν ἀνεγνώρισα οὐδέν. Ὅλα εἶχον ἀλλοιωθῆ. Προσέβλεψα τότε περὶ ἐμαυτόν, καὶ εἶδον ἐνσώματον ἐμέ, ὄρθιον, ἐλαφρόν, μετέωρον οἱονεί, σαλευόμενον ὑπόπτερον ὡς τὸ πτηνὸν τὸ δονούμενον πρὶν ἔτι ἀνοίξῃ τὰς πτέρυγάς του εἰς τὸ κενόν. Μακρὰ πολύπτυχος σινδών, πολὺ κάτω τῶν ποδῶν ἐξικνουμένη, ἐκάλυπτε τὸ σῶμά μου· ἡ κεφαλή μου ὅμως ἦτο ἐλευθέρα, ὅπως καὶ ἀμφότεραι αἱ χεῖρές μου. Ἐζήτησα νὰ πιέσω τὸ μέτωπόν μου προσπαθῶν ν' ἀναμνησθῶ, νὰ ἀντιληφθῶ τί συμβαίνει περὶ ἐμέ· ἀλλ' ἡ κόρη μὲ εἵλκυσεν ἡσύχως πρὸς ἑαυτήν. Ἔθηκε τὴν χεῖρά της περὶ τοὺς ὤμους μου, καὶ χωρὶς οὐδὲν νὰ αἰσθανθῶ, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἐννοήσω, εὑρέθην ἱπτάμενος μετ' αὐτῆς εἰς τὸ ἀπέραντον κενόν, εἰς ὕψη ἄγνωστα ἅτινα οὐδέποτε εἶχον φαντασθῆ.

*

Ποῦ ἱπτάμεθα; Ἠγνόουν ἐντελῶς! Διαφανής, ὑπόθερμος, ὡραία ἦτο ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐκείνη. Φῶς ἄπλετον, θεῖον φῶς ἐσελάγιζε πανταχοῦ. Κάτω, διαδοχικῶς προκύπτουσαι, παρήλλασσον εἰκόνες φανταστικαὶ καὶ μυστηριώδεις. Ἄνω ἤστραπτον φωτεινότεροι οἱ κόσμοι τοῦ στερεώματος. Καὶ ἡμεῖς, μετέωροι μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ, διετρέχομεν τὰς ἐκτάσεις ἱπτάμενοι κούφως διὰ τοῦ χάους. Δὲν ἠξεύρω διατί ὁ φόβος δὲν μὲ εἶχε κυριεύσει. Οὐδὲν δυσάρεστον συναίσθημα, ἐκ τῶν ἐπηρεαζόντων τὸν γήινον ἄνθρωπον, εἶχεν εἰσδύσει εἰς τὴν καρδίαν μου. Οὔτε ψῦχος ᾐσθανόμην, οὔτε θέρμην, οὔτε πεῖναν, οὔτε δίψαν, οὔτε δισταγμόν, οὔτε προσδοκίαν. Καὶ αὐτὴν τὴν γλυκεῖαν καὶ παραμυθητικὴν ἐλπίδα, τὴν ἀνακουφίζουσαν τοὺς φόβους καὶ τὰς ἀγωνίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτὴν εἶχον ἀποθέσει. Ἓν μόνον ᾐσθανόμην· ὅτι τὸ *ἐγώ* μου ἔπασχεν εἶδός τι εὐαρέστου ἐπαρκείας, ἀποκλειούσης πάντα οἱονδήποτε πόθον. Ἦτο ἀναισθησία; ἦτο πλήρωσις τῶν ὀνείρων τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀξιώσεων τοῦ σώματος; Δὲν γνωρίζω. Μοὶ ἐφαίνετο ὅμως ὅτι ἤμην εὐχαριστημένος. Τὰ μίση, τὰ βίαια πάθη, οἱ τυραννικοὶ ἔρωτες, οἱ πόθοι τῆς δόξης, τῆς εὐφημίας, τοῦ χρυσοῦ, εἶχον σιγήσει. Ἀναμνήσεις συγκεχυμέναι ἐκράτουν ἐν ἐμοί. Ὡμοίαζον τὸν βραδέως ἀνανήφοντα ἀπὸ ὕπνου βαθέος ἢ ὀπτασίας, τὸν μὴ δυνάμενον νὰ εὐκρινήσῃ τοὺς ἰδίους λογισμούς, τὸν ἀναμιμνησκόμενόν πως τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' ἀσαφῶς, συγκεχυμένως, ἀσυναρτήτως.

*

Ἐν τούτοις ἱπτάμεθα πάντοτε. Ἡ κόρη ἔψαυε μόλις διὰ τῶν δακτύλων της τοὺς ὤμους μου, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ μόνον στήριγμα, καὶ ἡ μόνη δύναμις ἡ πτεροῦσα καὶ ἐλαύνουσά με εἰς τὸν αἰθέριον ἐκεῖνον δρόμον. Ἀγνοῶ πόσην ὥραν εἴχομεν διανύσει ἐν τῇ κούρῃ ἐκείνῃ καὶ περιέργῳ ὁδῷ. Ὕψωσα τὴν κεφαλὴν καὶ ἐθεώρησα τὴν κόρην. Ἡ φορὰ τοῦ ἀνέμου ἔσειε τοὺς δακτυλίους τῆς κεφαλῆς της, καὶ ἡμιανεγείρουσα τὰ ἄκρα τῆς μακρᾶς κόμης της ἀνέμιζεν αὐτὴν ἁβρῶς καὶ ἠπίως, δίκην λοφιᾶς. Μὲ κατέπληττεν ἡ σταθερὰ καὶ ὑπερήφανος στάσις τῆς κεφαλῆς της. Ἀπὸ τὸ βλέμμα της ἐξεπορεύετο γαλήνη, μακαριότης οὐρανία ἐντελῶς. Αἱ πτυχαὶ τῆς χλαίνης της, ὠθούμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἐκολποῦντο περὶ τὸ λεπτοφυὲς καὶ αἰθέριον ἐκεῖνο σῶμα. — Ποῦ πηγαίνομεν; ποῦ μὲ φέρεις; τῇ εἶπον. Ἡ κόρη ἔστρεψεν ἐπ' ἐμὲ τοὺς θείους κυανοῦς ὀφθαλμούς της, καὶ ἐμειδίασεν ἀνεκφράστως. — Πιστεύεις; μοὶ εἶπε. — Ναί, ἀπήντησα ἀδιστάκτως, πιστεύω. Ὁ Θεὸς δὲν μοὶ ἠρνήθη τὴν χάριν ταύτην· ἐλεῶν τὰς βιωτικὰς ἀθλιότητας ἐστάλαξεν εἰς τὴν ψυχήν μου τὴν Πίστιν. — Τότε δὲν φοβεῖσαι; εἶπεν ἡ κόρη. — Ὄχι, οὐδόλως. Ἀλλὰ ποῦ εἴμεθα; ποῦ μὲ φέρεις; ποῦ εἶναι ἡ Γῆ; πόσον χρόνον λείπομεν ἐκεῖθεν; — Αἱ ἀποστάσεις καὶ οἱ χρόνοι μηδενίζονται ἤδη ἐνώπιον ἡμῶν, ἀπήντησεν ἡ κόρη. Μήπως νοσταλγεῖς τὸ γήϊνον χῶμα; — Ὄχι, ἀπήντησα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐνοστάλγουν, οὐδὲν τὸ παράδοξον. Εἶμαι τῆς γῆς τέκνον· πᾶς ἕκαστος νοσταλγεῖ τὴν πατρίδα του. Μήπως ἐλύθησαν οἱ πρὸς τὸ χῶμα δεσμοί μου; Μήπως δὲν ζῶ πλέον ὡς ὕλη; Μήπως ἐχωρίσθη τὸ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ σώματος; Διαζευχθέντα ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, ξένον πρὸς τὴν ὕλην καὶ τὰς ἀνάγκας της, πνεῦμα μόνον μὲ ἄγεις σύ, ἕτερον πνεῦμα, ἐκεῖ ὅπου σὺ μόνη πάλιν ἐπίστασαι; — Ὄχι, ἀπήντησεν ἡ κόρη· δὲν ἀπέθανες ἔτι. Αἱ πύλαι τῆς φυλακῆς σου δὲν ἀνεῴχησαν, οὔτε συνετρίβησαν τὰ δεσμά σου. Θὰ ἐπανέλθῃς, δυστυχῆ, εἰς τὸ χῶμα, ἀφ' οὗ δὲν ἐχωρίσθης εἰσέτι. Σὲ οἰκτείρω, μοὶ εἶπε μὲ τόνον ἀληθοῦς οἰκτιρμοῦ τὸ περίεργον ἐκεῖνο ὄν.

*

Ὅταν ἡ συναίσθησις τῆς γηΐνης ὑποστάσεώς μου ἐπῆλθε μᾶλλον εὐδιάκριτος ἐν ἐμοί, ᾐσθάνθην βιαίαν ἐπιθυμίαν νὰ πατήσω τὸ ἔδαφος τῆς γῆς. Ἐνοστάλγουν ἀληθῶς. Καὶ περίεργον! Διατρέχων ἤρεμος τὸν αἰθέρα, ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης πιεζόμενος, εὐτυχὴς ἐν ἐπαρκείᾳ, ἣν οὐδεμία ἀπαίτησις ἢ ἐπιβολὴ ἠλλοίου, ἐπόθουν ἐν τούτοις τὴν γῆν· τὴν γῆν τῶν πικριῶν, τὴν γῆν τῶν ἐρίδων, τὴν γῆν τῶν ἀναγκῶν, τῶν συμφορῶν, τῶν δακρύων. Ὀλεθρία ἦτο δι' ἐμὲ ἡ ἀκτὶς ἐκείνη τῆς ἐπιγνώσεως, τῆς γηΐνης ἐπιγνώσεως ἣν ἤνοιξεν εἰς τὸν νοῦν μου ἡ

Digitized by Google

κόρη. Τὴν ἠτένισα. — Δύναμαι νὰ ἴδω τὴν γῆν; τῇ εἶπον. Ἡ κόρη ἐμειδίασε περιφρονητικῶς. — Ὕλη... ἐψιθύρισε. Βεβαίως δύνασαι, μοὶ ἀπήντησε. Θέλεις; Τὸ συναίσθημα ἐκεῖνο τῆς ἀπαρεσκείας, ὅπερ εἶδον εἰς τὸ πρόσωπόν της, μὲ ἐφόβισε, ἀλλὰ πλειότερον μὲ ἔθλιψε. — Διατί ὀργίζεσαι; τῇ εἶπον. Εἶμαι πηλός· ζητῶ νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸν πηλόν. Εἶμαι δυστυχὴς μᾶλλον ἢ ἀξιόμεμπτος. Πρὸ μικροῦ ἡ σύγχυσις, ἡ ἀσάφεια τῶν ἀναμνήσεών μου μὲ εἶχε ρίψει εἰς λήθαργον ἀντιλήψεως. Ἐν τῷ πνεύματί μου δὲν ἐκράτει ἡ εὐκρίνεια. Ἅμα ὅμως ἐπρόφερας τὸ χῶμα, τὴν γῆν, τὴν ὕλην ἐξ ἧς εἶμαι πεπλασμένος, γήϊνοι πόθοι ἀνέστησαν ἐν ἐμοί. Ναί, ποθῶ τὴν γῆν. Οἴμοι! αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι γῆ, εἶπον ἐν ἀληθεῖ ἀπογνώσει πρὸς τὴν κόρην. Φέρε με ἐκεῖ· ἀλλὰ μὴ ὀργίζου ἐναντίον μου· νὰ μὲ οἰκτείρῃς πρέπει μᾶλλον ἢ νὰ ἀγανακτῇς κατ' ἐμοῦ.

*

Ἠρξάμεθα κατερχόμενοι ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων στρωμάτων. Ἡ κάθοδος ἡμῶν ἦτο κανονική. Δὲν κατεπίπτομεν ὡς σώματα ὁρμητικῶς ἑλκόμενα πρὸς τὸ κέντρον, ὑπείκοντα εἰς τὸν νόμον τῆς βαρύτητος. Μᾶς ἀνεῖχον οἱονεὶ πτέρυγες, καὶ ὑπὸ τὴν ἐλαστικότητα τῆς πλήξεως αὐτῶν καὶ τῆς ἀντιστάσεως ἐφερόμεθα ἡσύχως πρὸς τὰ κάτω. Δὲν ἐνθυμοῦμαι, οὔτε ἠδυνάμην νὰ ὑπολογίσω, πόσον χρόνον διήρκει ἡ κάθοδος ἡμῶν ἐκείνη, καὶ ὁποίαν εὐρύτητα ἀποστάσεως περιελάμβανεν. Ἄλλως τε πῶς νὰ ὑπολογίσω; Ἤμην εἰς τὸ κενόν· οὐδὲν εἶχον κέντρον, οὐδεμίαν ἀφετηρίαν. Ἤδη ἤρχιζον νὰ διακρίνω μόλις ἀμόρφους τινὰς ὄγκους. Κατηρχόμεθα ἐντούτοις πάντοτε. Μικρὸν κατὰ μικρὸν εὐδιακριτώτερα ἀπέβαινον τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἀντικείμενα. Εἰς τὴν ἀπόστασιν συνεχέοντο τὰ πάντα ὁμοῦ, ἤπειροι, ὠκεανοί, ὄρη, χιόνες, δάση, πεδιάδες καὶ ὁ περιβάλλων τὴν γῆν αἰθήρ. Τὸ φῶς ἐχρύσιζε τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς κτίσεως. Κατὰ τὸν δρόμον ἡμῶν συνηντήσαμεν στρῶμα νεφῶν· τὸ διεσχίσαμεν ὅμως ταχέως, καὶ ἤδη ἐγγυτέρα ἐπεφάνη εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας ἡ εἰκὼν τῆς γηΐνης δημιουργίας. Πόσον ἦτο ὡραία! Ὁποίαν ἁρμονίαν ἐν τῇ ἀθρόᾳ ποικιλίᾳ αὐτῆς, καὶ τῇ γοργῇ ἐναλλαγῇ ἀνέδιδεν ἡ εἰκὼν ἐκείνη τοῦ φωτός, τῆς ἀτμοσφαίρας, τῆς κυανῆς θαλάσσης, τῶν λευκῶν ὀρέων, τῶν πρασίνων δασῶν, τῶν χλοερῶν πεδιάδων! Ἠσθάνθην αἴσθημά τι αὐταρεσκείας· καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν κόρην — Ἴδε, τῇ εἶπον, ἴδε ὁποῖον κάλλος, ὁποία γόησσα μαγεία ἐκτυλίσσεται ἐπὶ τοῦ γηΐνου τούτου πανοράματος! Καὶ ἂν ἐνοστάλγει τις διὰ τοιαύτην πατρίδα ἦτο ἆρά γε ἀξιοκατάκριτος; Ἡ κόρη οὐδ' ἠξίωσε κἂν νὰ στρέψῃ πρὸς τὴν γῆν· μὲ ἠτένισεν, οἰκτείρουσα οἱονεὶ τὸν τῦφον μου, καί: — Ὕλη, μοὶ εἶπε, θνητέ, τὸν νοῦν πεπερασμένε· ἡ καταστροφή, ἡ συντέλεια, τὸ Μηδὲν ἐσημείωσαν μὲ τὸν δάκτυλόν των τὴν ἐφήμερον ταύτην καὶ μηδαμινὴν εἰκόνα καὶ διατριβήν, ἣν φαίνεσαι θαυμάζων. Τὴν ποθεῖς λοιπόν; Πλάσματα δυστυχῆ, ἐξηκολούθησεν ἡ κόρη, ἅτινα χεὶρ εὔσπλαγχνος ἐγείρει ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἀμαθείας, ποθεῖτε τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ ἔρεβος, ἔνθα καθηλωμένοι τρέμετε εἰς τὸν ἦχον τῆς σφύρας, ἥτις πρόκειται νὰ θραύσῃ τὰ δεσμά σας, καὶ λύουσα αὐτὰ νὰ λύσῃ τὰ μείζονα τοῦ νηπίου καὶ πεπερασμένου νοῦ σας! Σὲ θέλγει λοιπὸν στιγμιαῖον θέαμα φθαρτοῦ ἐφημέρου γηΐνου κάλλους, πεπρωμένου νὰ ἐξανθήσῃ ὅπως ὁ χόρτος τῶν ἀγρῶν, καὶ τῶν λειμώνων τὰ κρίνα; Σὲ θέλγει ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ γηΐνου κόσμου, ὅπου ἡ θλῖψις καὶ ἡ ἀπόγνωσις κατοικεῖ, ὅπου ἡ συνείδησις στροβιλίζεται ἀδιαλείπτως εἰς δίνας ἀμφιβολίας καὶ δισταγμοῦ, ὅπου ἡ εὐτυχία εἶναι ὄνειρον ἀπατηλὸν ἀδιαλείπτως φεῦγον τοὺς ὀφθαλμούς, ὅπου ἡ πικρία εἶναι τῆς ἐφημέρου ὑπάρξεως τὸ ἀναλλοίωτον καὶ σταθερὸν στοιχεῖον, ὅπου ἡ ἄνεσις τῆς ὀδύνης, ἡ λήθη τοῦ πόνου, τὸ τέρμα ἀγαθῆς ἐλπίδος εἶναί τι ἄγνωστον καὶ ἀνύπαρκτον; Ὕλη, θνητέ, σὲ οἰκτείρω. Ποθεῖς τὸ σκότος ἀντὶ τοῦ φωτός, τὸν τάφον ἀντὶ τῆς ζωῆς! Ποθεῖς τῆς φυλακῆς σου τὰ δεσμά! . . .

*

Ἤδη εἴχομεν πατήσει τὸ γήϊνον ἔδαφος. Ἐστράφην καὶ παρετήρουν. Εὐρὺ πεδίον, χέρσον, μονότονον, πένθιμον ἡπλοῦτο ἀτελευτήτως πρὸ ἐμοῦ. Ἀτμοὶ πυκνοὶ ἐπλανῶντο ὑπεράνω τῆς στυγνῆς ἐκείνης πεδιάδος. Ἤρχιζα νὰ φοβοῦμαι. — Ποῦ εἶμαι; ποῦ μὲ ἔφερες; εἶπον ἀνησύχως πρὸς τὴν κόρην. — Εἰς τὴν γῆν, ἀπήντησεν. Ἐκεῖ ὅπου ἐζήτησας, καὶ ὅπου ἐπόθησας, προσέθηκεν αὐστηρῶς. Εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν ὕλην! Θεέ! ὁποία μελαγχολία ἦτο ἐκείνη, ἡ ἀρχίσασα νὰ καταλαμβάνῃ τὴν ψυχήν μου! Ὁποία πένθιμος σκηνογραφία, καὶ πόσον θλιβερὰ ἐνέπνεε τὰ συναισθήματα! Σφρίγος ζωῆς οὐδαμοῦ ἐπεφαίνετο. Ἔρημος ἦτο ἡ γῆ, ἔρημος ἡ ἀτμοσφαῖρα. Σμήνη παραδόξων πτηνῶν, μελανῶν ἁπάντων, μὲ τὸ ράμφος ὀξύ, μὲ ἀπαίσιον τὸν κρωγμὸν ἐπεφάνησαν αἴφνης πλανώμενα. Ἐνητένισα πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ ἔφριξα. Πανταχοῦ ἦσαν ἀνθρώπινοι σκελετοὶ κατεσπαρμένοι, καὶ ὑπεράνω τῆς σαπρίας ἐκείνης καὶ τῆς φρίκης ἐφέρετο πλανώμενος ὀστεώδης ὑπερύψηλος ἄνθρωπος, δρέπανον ἔχων ἀνὰ χεῖρας, καὶ θερίζων, θερίζων ἀπηνῶς. Ὁμαδὸν ἠρθησαν ἱπτάμενα τ' ἀτελεύτητα ἐκεῖνα σμήνη τῶν μελανῶν πτηνῶν κρώζοντα γοερῶς, καὶ ἐπιτείνοντα τὴν φρίκην μου. Ἀλλ' αἴφνης ζωογονοῦνται αἱ μυριάδες ἐκεῖναι τῶν ἀνθρωπίνων σκελετῶν. Ἀνίστανται, ἀθροίζονται, βαδίζουσι. Κροτοῦσι τὰς γυμνὰς σιαγόνας, σύρουσι κατὰ γῆς τὰ ὀστεώδη πέλματα, κινοῦσι τὰς λιποσάρκους χεῖρας. Ἀκούονται οἰμωγαί. Ὁ Θάνατος, τὸ ἀπαίσιον πρόσωπόν του περιάγων εἰδεχθέστερον ἐκ τῆς βουλιμίας, μαστίζει καὶ πλήσσει ἐκ νέου τὰ θύματά του. Θεέ! ὁποία ὀστέων σύρραξις! Ἀναπαλλόμενα κυματίζουσι κατὰ μυρίας διευθύνσεις πυκνὰ γεγυμνωμένα κρανία· συγκρούονται οἱ σκελετοί, λύονται εἰς ἀσυνάρμοστα ὀστᾶ, συνάπτονται ἐκ νέου. Ἆσμα θανάτου, τὴν ματαιότητα παντὸς μεγαλείου γηΐνου θρηνωδῶς ἐξαγγέλλον, ἠχεῖ πενθίμως καὶ βαρέως ἀπὸ τοῦ νεκρικοῦ ἐκείνου πλήθους. Βαδίζουσιν ἐν τούτοις πάντοτε οἱ σκελετοί. Ὁ Θάνατος, ἀκάματον περιάγων ὕπερθεν τὴν ἀπαίσιον πτῆσιν καὶ τὴν φονικὴν χεῖρα διώκει, διώκει πάντοτε,

Digitized by Google

καὶ πάντοτε θερίζει. Τὰ πλήθη τῶν σκελετῶν φεύγουσιν ἔντρομα. Καταπίπτουσιν, ἐγείρονται, καθέζονται, ἀνίστανται πάλιν, παρακαλοῦσι, βοῶσιν, ὀλολύζουσι. Θεέ μου, ὁποία φρίκη! Αὐτὴ εἶναι ἡ γῆ, ἣν τόσον ὡραίαν, τοσοῦτο γόησσαν καὶ μαγευτικὴν εἶχον θεωρήσει ἀπὸ τοῦ ὕψους; Μακράν, μακρὰν ἀπὸ τὴν ὀλεθρίαν αὐτὴν πραγματικότητα, εἶπον στραφεὶς ὁρμητικῶς πρὸς τὴν κόρην. Φύγωμεν μακράν. Καὶ ἐλιποθύμησα.

[Ἕπεται συνέχεια] ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ [1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

— Παράδοξον πρᾶγμα, μοὶ εἶπεν ἡ κόμησσα, ὅτε ἐμείναμεν μόνοι, ἐγὼ σᾶς κρατῶ καὶ σεῖς μὲ ἀποπέμπετε;

— Θεὸς φυλάξοι! Ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ στερηθῆτε ἐξ ὑπερβολικῆς καλωσύνης πρός με διασκέδασιν, τὴν ὁποίαν γνωρίζω ὅτι ἀγαπᾶτε.

— Ἀφήσατε τὰς ὑπεκφυγάς. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐγὼ σᾶς ζητῶ καὶ σεῖς μὲ ἀποφεύγετε. Τοῦτο δύναται νὰ φανῇ ἱκανῶς παράδοξον εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' εἰς ἐμὲ εἶναι ἀδιάφορον. Ἀπόψε τοὐλάχιστον ἐννοῶ νὰ διασκεδάσω ὅπως θέλω, καὶ σᾶς ἀπαγορεύω νὰ ταράξετε τὴν εὐτυχίαν μου. Ἔχω ὅσα χρειάζομαι ὅπως λογίζωμαι εὐτυχής, καλὴν μουσικήν, ὡραῖα ἄνθη καὶ φίλον εἰς τὴν πλευράν μου. Τὸ μόνον δυσάρεστον εἶναι ὅτι εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον δὲν ἔχω μεγάλην πεποίθησιν.

— Ἔχετε μέγα ἄδικον.

— Ἐξηγήσατέ με λοιπὸν τὴν διαγωγήν σας τέλος πάντων. Διατί δὲν θέλετε ποτὲ νὰ σπουδαιολογήσητε μετ' ἐμοῦ; Διατί δὲν θέλετε ποτὲ νὰ μὲ εἴπετε οὔτε ἕνα λόγον ἀπόζοντα ἐμπιστοσύνης καὶ ἀληθοῦς φιλίας;

— Ἀλλὰ σκεφθῆτε, κυρία μου, ποῦ ἠδυνάμεθα νὰ καταντήσωμεν διὰ τοιούτων λόγων;

— Τί σᾶς μέλει; Ἀλλόκοτον πρᾶγμα εἶναι νὰ φροντίζετε περὶ τούτου περισσότερον ἢ ἐγώ.

— Ἀλλὰ τί ἰδέαν θὰ εἴχετε περὶ ἐμοῦ, ἂν μεθ' ὅσα ἔτυχε ν' ἀκούσετε, ἐπεχείρουν νὰ σᾶς ἀρέσω;

— Δὲν ζητῶ τοῦτο, ἀνέκραξε ζωηρῶς.

— Δὲν τὸ ζητεῖτε, κυρία μου· ἀλλ' εἰς τοῦτο ἤθελον καταλήξει αἱ σχέσεις μας, ἂν ἀπεμακρύνοντο ἐπὶ μίαν μόνην στιγμὴν τῶν ὁρίων τῆς κοσμικῆς ἐπιπολαιότητος. Ἐνθυμήθητε ὅτι ἂν ὑπάρχῃ ἐπὶ γῆς ἄνθρωπος μὴ δυνάμενος νὰ σᾶς ἀποτείνῃ τὴν ἐλαχίστην ἐρωτικὴν λέξιν χωρὶς νὰ καταστῇ ἄξιος περιφρονήσεως, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶμαι ἐγώ. Δὲν λέγω ὅτι εὑρίσκω εὐχάριστον τὴν θέσιν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσα ἐκ σφάλματός μου, καὶ λυποῦμαι ἐξ ὅλης καρδίας, ἀλλ' ὁπωσδήποτε εὑρίσκομαι εἰς τοιαύτην θέσιν καὶ ἀδύνατον μοὶ εἶναι νὰ τὸ λησμονήσω.

— Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα πολλῆς φρονήσεως.

— Εἴπετε μᾶλλον, κυρία μου, ὀδυνηρὰ θυσία.

Ἡ κυρία Πάλμα ἔσεισε τὴν κεφαλὴν ὡς μὴ πιστεύουσα, μετά τινας δὲ στιγμὰς σιωπῆς: «Ἠξεύρετε, εἶπεν, ὅτι μοὶ ὡμιλήσατε ὡς ἂν ἤμην αἰσχρὰ γυνή;

— Τί λέγετε, κυρία μου!

— Λέγω τὴν ἀλήθειαν. Ἐνῷ εἶμαι χήρα καὶ ἐλευθέρα, σεῖς πιστεύετε ὅτι ἀδύνατον μοὶ εἶναι νὰ ὑποθέσω εἰς τὸν λέγοντά με γλυκεῖς λόγους ἄλλον σκοπὸν ἢ νὰ μὲ καταστήσῃ ἐρωμένην του. Τοῦτο θὰ ἦτο ἴδιον δυσφήμου γυναικός, καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι τοιαύτη, οἱανδήποτε καὶ ἂν ἔχετε περὶ ἐμοῦ γνώμην. Ὁ Θεός, μεθ' οὗ συναναστρέφομαι γονυπετὴς πολὺ συχνότερα ἀφ' ὅσον πιστεύετε, μ' ἐπροφύλαξε μέχρι τοῦδε ἀπὸ πᾶν παράπτωμα. Ἐλπίζω ὅτι οὐδ' εἰς τὸ μέλλον θὰ ὑποπέσω εἰς τοιαῦτα. Τοῦτο ὅμως ἐξαρτᾶται ἤδη κατὰ πολὺ καὶ ἐκ τῆς καλῆς σας θελήσεως.

— Τῆς θελήσεώς μου, κυρία;

— Χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσω καὶ δὲν ἠξεύρω πῶς, κατωρθώσατε ν' ἀποκτήσετε μεγίστην ἐπὶ τῆς τύχης μου ἐπιρροήν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν θέλετε νὰ μεταχειρισθῆτε αὐτὴν διὰ τὸ καλόν μου.

— Καὶ τίνι δικαιώματι . . . δύναμαι τοῦτο: ἀπεκρίθην μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως.

— Πῶς! εἶπε δι' ἐντόνου καὶ ταραγμένης φωνῆς, περιμένετε νὰ σᾶς εἴπω ἐγὼ καὶ τοῦτο; Ἡ ἐρώτησις αὕτη εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον σκληρά, ἡ ταπείνωσις πολὺ μεγάλη!

Ταῦτα εἰποῦσα ἀφῆκεν ἀποτόμως τὸν βραχίονά μου καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ. ἐγὼ δὲ ἔμεινα ἐπί τινα χρόνον διστάζων περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐν ἀρχῇ ἐσκέφθην ν' ἀκολουθήσω τὴν κυρίαν Πάλμα καὶ νὰ ἐξηγήσω αὐτῇ ὅτι ἠπατᾶτο, ἀποδίδουσα ὑβριστικὴν ἔννοιαν εἰς τὴν ἐρώτησιν, δι' ἧς εἶχον ἀπαντήσει εἰς ὑπαινιγμόν τινα αὐτῆς, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχα ἐννοήσει, ὡς μὴ ἐκφρασθέντα ὅσον ἐνόμιζεν ἐκείνη σαφῶς. Μετὰ ὡριμωτέραν ὅμως σκέψιν προτιμότερον ἐνόμισα νὰ μὴ προκαλέσω νέαν καὶ φοβερωτέραν ἐξήγησιν, ἀνεχόμενος μᾶλλον νὰ ὑπομείνω πᾶσαν δυσμενῆ ὑπόνοιαν καὶ νὰ χωνεύσω ἐν σιωπῇ τὴν πνίγουσαν τὴν καρδίαν μου πικρίαν. Ὑπὸ τοιούτων κατεχόμενος αἰσθημάτων ἀφῆκα τὸ πλῆρες ὀχληροῦ θορύβου ἀνθοκομεῖον καὶ ἐξῆλθα εἰς τὸν κῆπον. Ἡ νύκτα καίτοι ψυχρὰ ἦτο ὡραία. Ὑπερβὰς τὴν φαεινὴν ζώνην, ἣν ἐσχημάτιζε περὶ τὸν πύργον τὸ ἐκ τῶν παραθύρων ἐκπορευόμενον φῶς, διηυθύνθην μὲ ταχὺ βῆμα πρὸς τὴν σκιὰν τῆς ἐνούσης τὸν κῆπον μετὰ τοῦ δάσους διπλῆς δενδροστοιχίας· ἀλλὰ μόλις εἰσελθὼν ὑπὸ τὸν πυκνὸν τοῦτον θόλον ᾐσθάνθην χεῖρα ψαύουσαν τὸν βραχίονά μου καὶ φωνὴν ταραγμένην, ἣν ἀμέσως ἀνεγνώρισα, λέγουσαν ἀποτόμως: — Πρέπει νὰ σᾶς ὁμιλήσω!

— Κυρία μου! δι' ὄνομα Θεοῦ! τί κάμνετε; Πῶς θυσιάζετε οὕτω τὴν ὑπόληψίν σας . . . Δὲν σκέπτεσθε ὅτι ἐνδέχεται νὰ σᾶς ἴδῃ τις . . . ἐπιστρέψατε ταχέως εἰς τὸν χορόν . . . ἔλθετε νὰ σᾶς συνοδεύσω.

[1] Ἴδε σελ. 138.

Digitized by Google

Ταῦτα λέγων ἐζήτουν νὰ λάβω τὴν μικρὰν κόμησσαν ἐκ τοῦ βραχίονος, ἀλλ' αὕτη μὲ ἀπώθησε κράζουσα.

— Ἔχω ἀπόφασιν νὰ σᾶς ὁμιλήσω . . . Ἐννοῶ πόσον ἀκατάλληλος εἶναι ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος . . . ὅτι τοῦτο θ' αὐξήσῃ τὴν κακήν σας πρός με ὑπόληψιν. Καὶ ἐν τούτοις, ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει, οὐδέποτε ἡμάρτησα . . . εἴσθε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὑπὲρ οὗ ἐλησμόνησα . . . ὅσα σήμερον λησμονῶ. Ναὶ ὁ πρῶτος . . . οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἤκουσε τρυφερὸν λόγον ἐκ τῶν χειλέων μου . . . καὶ ἐν τούτοις δὲν μὲ πιστεύετε!

Λαβὼν τότε ἀμφοτέρας τὰς χεῖράς της: — Σᾶς πιστεύω, ἀνέκραξα, καὶ σᾶς ἐκτιμῶ καὶ σᾶς ἀγαπῶ ὡς φιλτάτην θυγατέρα . . . Ἀλλ' ἀκούσατέ με, παρακαλῶ· μὴ προκαλῆτε οὕτως ἀναφανδὸν τὸν κόσμον τοῦτον τὸν ἄσπλαγχνον καὶ τὸν κακόν . . . ἐπιστρέψατε εἰς τὸν χορόν, ὅπου ἔρχομαι καὶ ἐγὼ ἀμέσως . . . μὴ ἐκτίθεσθε ἄνευ ἀνάγκης.

Ἡ δυστυχὴς γυνὴ κατελήφθη ὑπὸ λυγμῶν· αἰσθανόμενος δὲ ὅτι κλονεῖται, ἐτοποθέτησα αὐτὴν ἐπὶ μαρμαρίνου ἑδωλίου καὶ ἔμεινα ὄρθιος κρατῶν τὴν χεῖρά της. Τὸ σκότος ἦτο πυκνὸν περὶ ἡμᾶς καὶ ἐν τῇ σιωπῇ τῆς νυκτὸς ἠκροώμην ὡς ἐν ὀνείρῳ τὸν ἦχον τοῦ ῥέοντος ὑπὸ τὰ δένδρα ῥυακίου, τοὺς ἐξεγείροντας τὸ στῆθος τῆς συντρόφου μου σπασμώδεις λυγμοὺς καὶ ἐκ διαλειμμάτων τὸν μισητὸν θόρυβον τοῦ χοροῦ. Ἡ στιγμὴ ἦτο ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας οὐδέποτε δύναταί τις νὰ λησμονήσῃ.

Ἡ κυρία Πάλμα συνῆλθε τέλος πάντων εἰς ἑαυτὴν καὶ ὀρθωθεῖσα μοὶ εἶπε μὲ σταθερὰν φωνήν. — Μὴ ἀνησυχῆτε διὰ τὴν ὑπόληψίν μου· ὁ κόσμος ἐσυνείθισε τὰς τρέλλας μου· ἄλλως τε ἐφρόντισα νὰ μὴ ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀπουσία μου. Ὀλίγον ὅμως μὲ μέλει, ἂν τὴν παρατηρήσουν. Εἴσθε ὁ μόνος ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου θέλω τὴν ὑπόληψιν καὶ δυστυχῶς ὁ μόνος ὅστις μὲ περιφρονεῖ . . . Τοῦτο εἶναι σκληρόν . . . δὲν αἰσθάνεσθε καὶ σεῖς ὅτι εἶναι ἄδικον;

— Κυρία μου!

— Ἀκούσατέ με, καὶ εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σᾶς πείσῃ ὅτι λέγω ἀλήθειαν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν. Ἀπὸ τὸ πρῶτον βλέμμα τὸ ὁποῖον προσηλώσατε ἐπ' ἐμὲ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν σᾶς ἐπλησίασα, ἐνῷ ἐζωγραφίζετε τὰ ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας, ἠσθάνθην ὅτι ἤμην ἰδική σας . . . Οὐδέποτε ἠγάπησα οὔτε θ' ἀγαπήσω ἄλλον ἄνθρωπον . . . Θέλετε νὰ γείνω σύζυγός σας; Εἶμαι ἀξία τούτου, τὸ ὁρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅστις μᾶς βλέπει.

— Φιλτάτη κυρία μου . . . κόρη μου, ἡ καλωσύνη σας, ἡ τρυφερότης σας μὲ συγκινοῦσι μέχρι βάθους ψυχῆς . . . ἡσυχάσατε, παρακαλῶ, μὴ μὲ τρελλάνετε, καθ' ἣν ὥραν ἔχω τόσην ἀνάγκην τοῦ λογικοῦ μου!

— Ἂν ὁμιλῇ ἡ καρδία σας, ἀκούσατε τὴν φωνήν της . . . δι' αὐτῆς πρέπει νὰ μὲ κρίνετε . . . Ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι ἀμφιβάλλετε ἀκόμη καὶ ἀνησυχεῖτε διὰ τὸ παρελθόν μου . . . Πόσον ἡ κοινὴ γνώμη ἣν ἐπεριφρόνησα καὶ κατεπάτησα ἐκδικεῖται σήμερον σκληρῶς! Αὐτὴ μὲ φονεύει.

— Ὄχι, κυρία μου, ἀπατᾶσθε . . . σκέπτομαι μόνον ὅτι οὐδὲν δύναμαι νὰ σᾶς προσφέρω ὡς ἀντάλλαγμα τῆς θυσίας, τὴν ὁποίαν μοῦ προσφέρετε, τῶν ἕξεων, τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν διασκεδάσεων τῆς κοσμικῆς ζωῆς.

— Ἀλλὰ τὴν ζωὴν ταύτην τὴν ἀποστρέφομαι! Μήπως πιστεύετε ὅτι ἤθελα ποτὲ λυπηθῆ τοιοῦτον βίον καὶ εἶμαι ἀκόμη ἡ τρελλή, τὴν ὁποίαν ἐγνωρίσατε; Τὸ πιστεύετε καὶ δὲν ἠξεύρω τί νὰ κάμω διὰ νὰ μὴ τὸ πιστεύετε. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι οὔτε τὴν λύπην ταύτην ἤθελα σᾶς προξενήσει οὔτε ἄλλην καμμίαν. Ἀφοῦ σᾶς ἐγνώρισα, ἀπεκαλύφθη εἰς ἐμὲ ἄλλος τις κόσμος ὑψηλότερος καὶ ἀξιοπρεπέστερος, τὸν ὁποῖον οὐδ' ἐφανταζόμην ὑπάρχοντα καὶ ἐκτὸς τοῦ ὁποίου δὲν δύναμαι πλέον νὰ ζήσω! Δὲν αἰσθάνεσθε ὅτι λέγω τὴν ἀλήθειαν;

— Μάλιστα, κυρία, λέγετε τὴν ἀλήθειαν . . . ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς παρούσης ὥρας . . . ὥρας πυρετοῦ καὶ ἐξάψεως. Ἀλλ' ὁ νέος οὗτος κόσμος, τοῦ ὁποίου ἡ ὀπτασία σᾶς ἐθάμβωσεν, ὁ ἰδανικὸς κόσμος εἰς τὸν ὁποῖον θέλετε νὰ ζητήσετε ἰσόβιον ἄσυλον κατὰ προσκαίρου πλήξεως, δὲν θὰ ἐφύλαττε ὅσα φαίνεται ὑποσχόμενος. Ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ μετάνοια καὶ ἡ δυστυχία σᾶς περιμένουσιν ἐκεῖ μετ' ὀλίγον. Ἀγνοῶ ἂν ὑπάρχῃ ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα καὶ καρδίαν ἀρκετὰ εὐγενῆ, ὅπως κατορθώσῃ νὰ καταστήσῃ τὴν πραγματικότητα ὅσον τὴν ὀνειρεύεσθε ὡραίαν· γνωρίζω ὅμως ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο . . . τὸ ὁποῖον ἤθελα θεωρήσει ὡς τόσον γλυκύ, εἶναι ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μου, καὶ θὰ ἤμην ὄχι μόνον μωρὸς ἀλλὰ καὶ ἔνοχος ἂν τὸ ἐδεχόμην.

— Τοιαύτη εἶναι ἡ τελευταία σας ἀπόφασις, καὶ τίποτε δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ τὴν μεταβάλῃ;

— Τίποτε.

— Χαίρετε λοιπόν, κύριε . . . Εἶμαι δυστυχής, δυστυχεστάτη. Ταῦτα εἰποῦσα ἔσφιξε σπασμωδικῶς τὴν χεῖρά μου καὶ ἀπεμακρύνθη δρομαίως.

Ἅμα ἔπαυσα νὰ τὴν βλέπω, κατέπεσα ἐπὶ τοῦ ἑδωλίου, ὅπου εἶχε καθίσει, καὶ τότε, Παῦλέ μου, πᾶσά μου ἡ δύναμις μ' ἐγκατέλιπεν. Ἔκρυψα τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἔκλαυσα ὡς παιδίον. Ἡ κόμησσα, δόξα τῷ Θεῷ, δὲν ἐπανῆλθε πλέον. Κατορθώσας νὰ ἡσυχάσω ὁπωσοῦν, ᾐσθάνθην ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῶ, ἔστω καὶ μίαν μόνην στιγμὴν εἰς τὸν χορόν. Καθ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ κρίνω οὐδεὶς εἶχε παρατηρήσει τὴν ἐν τῷ κήπῳ συνέντευξιν· ἡ δὲ κυρία Πάλμα ἐχόρευε μετὰ πυρετώδους εὐθυμίας. Παρατεθέντος μετ' ὀλίγον τοῦ δείπνου ὠφελήθην ἐκ τῆς συγχύσεως, ἣν ἐπροκάλεσεν ἡ μετάβασις εἰς τὸ ἑστιατόριον, ὅπως ἀποσυρθῶ ἀπαρατήρητος εἰς τὸν κοιτῶνά μου.

Τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πρωῒ ἐζήτησα νὰ ὁμιλήσω ἰδιαιτέρως μετὰ τῆς κυρίας Μαλουέ, εἰς ἣν ἐνόμισα καθῆκόν μου νὰ εἴπω τὰ πάντα. Ἡ ἀφήγησίς μου τὴν ἐλύπησε μέν, ἀλλ' οὐδόλως ἐξέπληξεν αὐτήν.

— Ἐμάντευα, μοὶ εἶπε, τοιοῦτό τι καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα δὲν ἐκοιμήθην. Νομίζω ὅτι ἐπράξατε ὅ,τι ἔπρεπε, ὡς φρόνιμος καὶ τίμιος ἄνθρωπος. Τὸ πρᾶγμα ἐν τούτοις μὲ φαίνεται σκληρόν. Ὁ κοινωνικὸς βίος ἔχει τὸ κακὸν νὰ διεγείρῃ ἀνώμαλα

Digitized by Google

πάθη καὶ νὰ δημιουργῇ περιπτώσεις. καθιστῶσας δυσχερῆ τὴν διάκρισιν τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἐνῷ αὐτὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι εὐδιάκριτος καὶ πλατεῖα. Τώρα ὑποθέτω ὅτι θέλετε ν' ἀναχωρήσετε.

— Μάλιστα, κυρία μου.

— Ἔστω. Ἀλλὰ περιμείνατε ἀκόμη δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ὅπως ἡ ἀναχώρησις αὐτὴ μὴ ὁμοιάζῃ φυγήν, ἥτις μεθ' ὅσα ὁ κόσμος δὲν ἔλειψε νὰ παρατηρήσῃ ἤθελεν ἔχει τι τὸ γελοῖον καὶ ἴσως ὑβριστικόν. Τοῦτο σᾶς τὸ ζητῶ ὡς θυσίαν. Ἄλλως τε σήμερον γευματίζομεν εἰς τοῦ κ. Βρεϋλῆ, ὅπου σᾶς δίδω τὴν ἄδειαν νὰ μὴν ἔλθετε. Τοῦτο εἶναι κέρδος μιᾶς ἡμέρας. Αὔριον θὰ προσπαθήσω νὰ οἰκονομήσω τὰ πράγματα ὅπως κάλλιον δυνηθῶ καὶ μεθαύριον ἀναχωρεῖτε.

Οὕτω λοιπόν, Παῦλε, θέλω σ' ἐπανίδει μετὰ τρεῖς ἡμέρας· καὶ ἔχω μεγάλην τούτου ἀνάγκην· καθότι οὐδέποτε ᾐσθάνθην τόσην μόνωσιν καὶ διακαεστέραν ἐπιθυμίαν νὰ σφίξω τὴν χεῖρά σου καὶ ν' ἀκούσω τὴν φωνήν σου λέγουσαν: «Ἔκαμες τὸ χρέος σου».

[Ἕπεται συνέχεια]

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Κατάκορφα τὸ βράδυ βράδυ στὰ βουνὰ
ὅταν ὁ ἥλιος βασιλεύῃ δοξασμένος
μὲ φωτοβόλα σύννεφα στεφανωμένος,
καὶ πλέει ὁ κόσμος σὲ πελάγη φωτεινά.

Τὸ βράδυ βράδυ στοὐρανοῦ τὴν ἀγκαλιά,
σὰν σὲ καθρέφτη φλογερὸ ζωγραφισμένα,
στέκουν τὰ δένδρα τοῦ βουνοῦ σκοτεινιασμένα,
ἀκίνητα στὰ ὕψη των, στὴ σιγαλιά.

Μοιάζουν μὲ μαύρους, ρασσοφόρους καλογήρους,
ποῦ πέμπουνε τὴν βραδυνὴ των προσευχὴ
ἀπ' τὴν ἁγία, τὴν ὁλόφωτη ψυχή,
ὀρθοὶ στῶν χρόνων τοὺς ἀναριθμήτους γύρους.

Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΓΡΑΦΟΙ[1]

Ὁ τύπος τοῦ **ρεπόρτερ** δὲν εἶνε γνωστὸς παρ' ἡμῖν — δὲν εἶνε γνωστὸς διότι δὲν ὑπάρχει. Ὅπως ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία δὲν θεωρεῖται ἀκόμη ὥριμος πρὸς παραγωγὴν μυθιστορήματος — οὕτω καὶ ἡ ἑλληνικὴ δημοσιογραφία δὲν κατέστη ἀκόμη ἱκανὴ νὰ παραγάγῃ τὸν **ρεπόρτερ**, δηλαδὴ τὸν περίεργον ἐκεῖνον τύπον, τὸν διεισδύοντα παντοῦ, τὸν παρουσιαζόμενον εἰς ὅλας τὰς συναθροίσεις, ὅπου ὑπάρχει εἴδησις πρὸς ἄγραν, τὸν βλέποντα ἄνευ προτιμήσεως βασιλεῖς καὶ κακούργους, ἀρκεῖ νὰ πρόκειται ν' ἀκούσῃ τίποτε περίεργον ἐκ τοῦ στόματός των, διερχόμενον ὄρη, πόλεις καὶ θαλάσσας, μὲ μίαν μολυβδίδα καὶ μὲ ἓν σημειωματάριον ἀνὰ χεῖρας.

Ὁ τύπος οὗτος τοῦ συλλέκτου τῶν εἰδήσεων, ὅστις κινδυνεύει νὰ κατακτήσῃ ὅλον τὸν χῶρον τῶν ἐφημερίδων, ἀνεπτύχθη ἰδίως εἰς τὴν Ἀμερικήν, τὴν χώραν τῶν νεωτέρων θαυμάτων.

Γνωρίζετε ἴσως τὸ χαρακτηριστικὸν καὶ τυπικὸν ἐκεῖνο ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον ὁ Jules Verne ἀπηθανάτισεν εἰς ἓν τῶν γοητευτικωτέρων μυθιστορημάτων του, τὸν ***Μιχαὴλ Στρογώφ***. Δύο ἀνταποκριταὶ ἐφημερίδων παρηκολούθουν ἐκστρατείαν τινὰ Ρώσσων κατὰ τῶν Τατάρων. Οἱ Ρῶσσοι πολιορκοῦν μίαν πόλιν καὶ κυριεύουν αὐτήν. Ὁ εἷς τῶν δημοσιογράφων, συλλέξας ὅσας ἠδύνατο πληροφορίας, ὁρμᾷ ἔφιππος πρὸς τὸ πλησιέστερον τηλεγραφικὸν γραφεῖον, διὰ νὰ διαβιβάσῃ τὰς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἰδήσεις. Ἀλλ' ἐκεῖ βλέπει ἐνθρονισμένον τὸν συνάδελφόν του, ὅστις γράφων προχείρως ἐπὶ τῶν διαδοχικῶς ἀποσπωμένων φύλλων τοῦ σημειωματαρίου του, δίδει ταῦτα εἰς τὸν τηλεγραφητήν. Προσπαθεῖ καὶ αὐτὸς νὰ διαβιβάσῃ τὴν ἔκθεσίν του μεταξὺ τῶν διαλειμμάτων, τὰ ὁποῖα τοῦ ἀφίνει ὁ συνάδελφός του, ἀλλ' ὁ τηλεγραφητὴς τοῦ δηλόνει ὅτι ἡ γραμμὴ εἶνε κατειλημμένη καὶ κατ' αὐτά: « — Ποῖος τηλεγραφεῖ; — Ὁ κύριος. — Καὶ τί τηλεγραφεῖ; — Τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον! — » Ὁ εὐφυέστατος ἀνταποκριτής, διὰ νὰ μὴ διακοπῇ ἡ προτεραιότης του, εἶχε σοφισθῆ νὰ τηλεγραφῇ πρὸς τὴν ἐφημερίδα του τὴν Καινὴν Διαθήκην, κερδίζων ἐν τῷ μεταξὺ καιρὸν διὰ νὰ συνεχίζῃ τὰ περὶ τῆς μάχης τηλεγραφήματά του. Τὸ εὐφυὲς τοῦτο τέχνασμα ἐστοίχισεν ὑπὲρ τὰς 25,000 φράγκων εἰς τὴν ἐφημερίδα του. Ἀλλὰ τί σημαίνει ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν προτεραιότητα τῶν περὶ τῆς μάχης εἰδήσεών της. Αὐτὸ ἦτο τὸ πᾶν!

Τί εἶνε ὅμως τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἑνὸς ἥρωος μυθιστορήματος, ἐπὶ τέλους, παραβαλλόμενον πρὸς ἄλλους πραγματικοὺς ἄθλους τῆς καινοθηρίας; Ἄγγλος **ρεπόρτερ** τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1848, ὅτε ὁ τηλέγραφος ἀκόμη δὲν ἐλειτούργει, ἐξέρχεται ἐκ Παρισίων ἔφιππος, φθάνει εἰς Καλαί, ἐπιβαίνει μικρᾶς λέμβου, διέρχεται τὴν Μάγχην καὶ σχεδὸν φθάνει ἡμιθανὴς εἰς Λονδῖνον, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸν ***Τάϊμς*** τὴν εἴδησιν τοῦ ἐκθρονισμοῦ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ὁ μεγαλοφυὴς Ἄγγλος δὲν εἶνε ἆρά γε καὶ αὐτὸς ἄξιος ἑνὸς ποιήματος τοῦ κ. Ἀριστομένους Προβελεγίου, ὅστις ἔψαλε μὲ τόσην μεγαλοπρέπειαν τὸν Ἄγγελον τοῦ Μαραθῶνος;

Καὶ ὅμως ἡ τέχνη τότε διετέλει ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα. Ποῖα κατορθώματα σήμερον, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἐξαφανισθοῦν μὲ τὴν ἐφήμερον τοῦ τύπου φήμην, ἀλλὰ θὰ ζήσουν καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ; Εἰς **ρεπόρτερ**, ὁ Στάνλεϋ, ἀνεῦρε τὸν Λιβιγκστῶνα, αὐτὸς δ' ὁ ἴδιος ἔφερε πρὸ διετίας εἰς τὴν ἔκθαμβον Εὐρώπην τὴν θαυμαστὴν διήγησιν ταξειδίου, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς ἀπόσπασμα τῶν ***Χιλίων καὶ Μιᾶς Νυκτῶν***.

Αἱ ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες διοργανώνουν ἐπιστη-

[1] Τέλος. Ἴδε σελ. 129.

Digitized by Google

μονικὰς ἐκστρατείας εἰς τὸν Βόρειον Πόλον, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ εἶνε ἐπιστήμονες ἔνδοξοι. Ὁ ἀμερικανικὸς τύπος στήνει ἀκόμη δι' ἰδίων δαπανῶν μεγαλοπρεπῆ τηλεσκόπια, προετοιμάζων ἡμῖν, τίς οἶδεν, τίνας οὐρανίους ἐκπλήξεις. Ἡ δημοσιογραφία δὲν ἀρκεῖται πλέον εἰς τὴν γῆν! Ἤρχισε νὰ ὑψώνῃ τὰ βλέμματα πρὸς τὸ ἄπειρον — καὶ ποῖος εἰξεύρει ἂν δὲν θὰ εὑρεθῇ ἐπὶ τέλους καὶ ὁ καινοθήρας, ὅστις θὰ κάμῃ ἓν μικρὸν ταξείδιον μέχρι τοῦ Ἄρεως καὶ θὰ ἔλθῃ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ τί εἶνε αἱ περίφημοι διώρυγές του, ἂν ὁ πλανήτης οὗτος κατοικῆται καὶ ἂν οἱ κάτοικοί του εἶνε (ὡς εἰκάζει ὁ Φλαμμαριὼν) ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ **ἐλαφρότεροι** ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Γῆς — πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁμολογῶ ὅτι μέχρι τοῦδε ἐφανταζόμην ὀλίγον δύσκολον.

Σήμερον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐφημερίδων ὑπάρχουν τὰ λεγόμενα τηλεγραφικὰ πρακτορεῖα. Τὰ δύο ἰσχυρότερα ἐν Εὐρώπῃ εἶνε τὸ πρακτορεῖον Χαβᾶς καὶ τὸ πρακτορεῖον Ρέουτερ. Μία μικρὰ διακλάδωσις τοῦ πρώτου φθάνει καὶ μέχρις ἡμῶν. Ἔχουν παντοῦ ἀνταποκριτάς, πολλάκις . . . (ὄχι ὅλους δυστυχῶς)... ἁδρῶς ἀμειβομένους. Δὲν ὑπάρχει εἴδησις, κάπως ἐνδιαφέρουσα, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ διαβιβάζουν εἰς τὸ πρακτορεῖόν των, ἐπὶ οἱαδήποτε χρηματικῇ θυσίᾳ. Ἀλλ' αἱ ἐφημερίδες, αἱ μεγάλαι ἐφημερίδες, δὲν ἀρκοῦνται εἰς τοῦτο. Ἔχουν τοὺς ἰδιαιτέρους ἀνταποκριτάς των καί, ὅπερ σπουδαιότερον, τὰ ***ἰδιαίτερα τηλεγραφικὰ σύρματά των.*** Τὸ ἰδιαίτερον σύρμα μιᾶς ἐφημερίδος συνίσταται εἰς τοῦτο. Ἀντὶ ὡρισμένης ἀμοιβῆς παραχωρεῖται εἰς αὐτὴν καθ' ἑκάστην, ἐπὶ τόσην ὥραν, ἡ ἀπὸ μιᾶς πόλεως εἰς ἄλλην γραμμή. Ὁ ἀνταποκριτής της τοποθετεῖται ἐνώπιον τοῦ τηλεγραφικοῦ χειριστῆρος καὶ μετὰ μίαν ἢ δύο ὥρας οἱ ἐν Λονδίνῳ π. χ. γνωρίζουν ἀκριβῶς ὅ,τι διατρέχει ἐν Παρισίοις. Ὅσοι ἔρριψαν τελευταίως, προκειμένου περὶ τῶν σκανδάλων τοῦ Παναμᾶ, τὸ βλέμμα εἰς ἀγγλικὴν ἐφημερίδα, θὰ ηὗρον τηλεγραφικῶς εἰς τὰς στήλας της εἰκόνα πολὺ πληρεστέραν τῆς μονομεροῦς καὶ ἀτελοῦς, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνάγνωσις ἑνὸς ἢ δύο γαλλικῶν φύλλων. Γεγονότα, ἐπεισόδια, κρίσεις, σχόλια, ἀπεικονίζοντο εἰς τὰ τηλεγραφήματα τοῦ Βλῶβιτζ μετὰ τῆς τελειότητος στιγμιαίου φωτογραφήματος. Ἀλλ' αἱ ἐφημερίδες δὲν ἀρκοῦνται πλέον εἰς τὸν τηλέγραφον. Ἔχουν καὶ τὸ τηλέφωνόν των. Τὸ πρακτορεῖον Χαβᾶς διατηρεῖ πολύωρον τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Παρισίων καὶ Βρυξελλῶν. Ἀνεγίνωσκα δὲ τελευταῖον ὅτι ἡ ***Βελγικὴ Ἀνεξαρτησία*** ἐτοποθέτησεν εἰς τὰ ἐν Βρυξέλλαις γραφεῖά της τὴν τηλεφωνικὴν συσκευήν, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα θεατρόφωνον, δι' ἧς, δωρεάν, θὰ παρακολουθῇ τις τὰς παραστάσεις τῶν παρισινῶν θεάτρων!... Θαυμάζετε! καὶ ὅμως ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ **ρεπορτὰζ** δὲν εἶπεν ἀκόμη τὴν τελευταίαν λέξιν του.

Καὶ τί διαγωνισμὸς μεταξὺ τῶν διαφόρων **ρεπόρτερ**, τί ἐπινοήσεις, τί μηχανήματα, τί δόλοι, διὰ νὰ πάρουν πρῶτοι μίαν εἴδησιν, διὰ νὰ ἴδουν πρῶτοι τὸν ἥρωα τῆς ἡμέρας καὶ νὰ συνομιλήσουν μετ' αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν προτεραιότητα τῆς δημοσιεύσεως μιᾶς εἰδήσεως! Ἀληθιναὶ εἰδησεοδρομίαι, ὅπου τὸ γέρας μένει εἰς τὸν εὐφυέστερον, τὸν πολυμηχανώτερον, τὸν ὑπομονητικώτερον, τὸν σωματικῶς εὐρωστότερον πολλάκις. Περὶ τοῦ Ἀρχιβάλδου Φόρβες, τοῦ περιφήμου Ἄγγλου ἀνταποκριτοῦ, ὅστις ἀνήγγειλε τὴν πτῶσιν τοῦ Σεδὰν εἰς Λονδῖνον εἰκοσιτέσσαρας ὥρας πρὶν μάθουν αὐτὴν ἐν Παρισίοις, διηγοῦνται ὅτι κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἐπὶ ἓξ μῆνας δὲν ἤλλαξεν ἐνδύματα, ὅταν δ' ἐπὶ τέλους ἐξέβαλεν αὐτά, ὡς ὑποκάμισον κατέπεσεν ὁμοῦ καὶ τὸ δέρμα του. Εἶχεν ἀπογυμνωθῇ ὡς ὄφις! Ἐσχάτως ἀκόμη ὁ ἐν Παρισίοις ἀνταποκριτὴς τοῦ ***Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης*** Στάγχωπ, αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις παρευρισκόμενος κατὰ τοὺς γάμους τοῦ ἡμετέρου Διαδόχου ἐν Ἀθήναις, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν προτεραιότητα τῆς διαβιβάσεως τῶν τηλεγραφημάτων του, κατέθεσεν εἰς τὸ τηλεγραφικὸν γραφεῖον ἐγγύησιν δεκακισχιλίων φράγκων, δὲν ἐνεβολιάσθη δι' ἰοῦ χολέρας καὶ δὲν ἔζησεν ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας εἰς ἓν τῶν νοσοκομείων τοῦ Ἀμβούργου, ἔνθα ἐνοσηλεύοντο χολεριῶντες, διὰ ν' ἀποδείξῃ τὸ λυσιτελὲς τοῦ κατὰ τῆς χολέρας ἐμβολιασμοῦ; Βλέπετε ὅτι ἔχει καὶ τὸ **ρεπορτὰζ** τοὺς ἥρωάς του, τόσον μᾶλλον γνωστοτέρους, ὅσον οἱ ἴδιοι ἥρωες φροντίζουν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ κατορθώματά των. Ἀχιλλεῖς ἅμα καὶ Ὅμηροι.

Τί δὲ σᾶς λέγει πάλιν ὁ ἄλλος Ἀμερικανὸς ἐκεῖνος καινοθήρας, ὅστις, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς εἰσόδου εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον διασήμου προσώπου, — τοῦ στρατηγοῦ Γράντ νομίζω — εἰσέρχεται εἰς αὐτὸν διὰ τῆς καπνοδόχου, τὰ βλέπει ὅλα, ἀνακαλύπτει προσθέτως ἐντὸς τοῦ ὑψηλοῦ πίλου τοῦ ἱερέως καὶ τὸν ἐπικήδειον τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἐκφωνήσῃ οὗτος, τὸν ὑπεξαιρεῖ καὶ τὸν δημοσιεύει εἰς ἔκτακτον παράρτημα, ἐνῷ ὁ αἰδεσιμώτατος, χάσας τὸ χειρόγραφόν του, ἀναγκάζεται νὰ εἴπῃ ὀλίγας λέξεις ἐκ τοῦ προχείρου μόνον πρὸ τοῦ τάφου τοῦ ἐπισήμου νεκροῦ; Ἢ ὁ τρίτος ἐκεῖνος, ὅστις ἀνακαλύπτων εἰς μίαν ὁδὸν τοῦ Σικάγου ἓν πτῶμα, φροντίζει νὰ τὸ ἀποκρύψῃ, λαμβάνει ὅλας τὰς σημειώσεις, συντάσσει τὸ συγκινητικώτατον τῶν ἄρθρων καὶ δὲν ἀναγγέλλει τὸ ἔγκλημα εἰς τὴν ἀστυνομίαν, εἰμὴ ἀφοῦ ἐδημοσιεύθη τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος τὸ περιέχον τὴν δραματικὴν ἀφήγησιν ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Μυστηριώδης δολοφονία ἐν Σικάγῳ. — Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ πτώματος ὑπὸ ἑνὸς τῶν συντακτῶν μας». Δικαίως ἐλέχθη περὶ τῶν **ρεπόρτερ** αὐτῶν, ὅτι εἰς ἡμέρας ἐλλείψεως ὕλης, εἶνε ἱκανοὶ ν' αὐτοκτονήσουν — συντάσσοντες ἐκ τῶν προτέρων τὴν διήγησιν τοῦ θανάτου των — διὰ νὰ προσφέρουν μίαν ἐνδιαφέρουσαν εἴδησιν εἰς τὰς ἐφημερίδας των.

Ἐκ τοῦ **ρεπορτὰζ** πάλιν ἰδιαίτερος καὶ σημαντικὸς αὐτοῦ κλάδος εἶνε ἡ συνέντευξις, τὸ ***ἰντερβιοῦ***. Τί τεχνάσματα διὰ νὰ πεισθῇ ὁ ἥρως τῆς ἡμέρας νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν βάσανον τῆς ἀνακρίσεως αὐτῆς; Ποία κατανάλωσις ἐπιμονῆς, ὑπομονῆς, αὐθαδείας διὰ νὰ συγκατανεύσῃ νὰ δεχθῇ τὸν **ρεπόρτερ.** Τόσον ἐγκλιματίσθη εἰς τὰ νεώτερα ἤθη ἡ συνέντευξις, ὥστε πᾶς ὁπωσδήποτε γνωστὸς πολι-

Digitized by Google

τευτής, ἐπιστήμων ἢ λόγιος ἐν Εὐρώπῃ ἔχει ἀφιερώσει ὡρισμένας τῆς ἡμέρας ὥρας, μίαν ἢ δύο, εἰς τὴν ἐνασχόλησιν αὐτὴν τοῦ ν' ἀπαντᾷ εἰς τὰ θέματα καὶ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ παρουσιάζουν πρὸς λύσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐφημερίδων. Ὁ Ρενάν, τοῦ ὁποίου ἡ πλήρης θελγήτρου συνομιλία καὶ ἡ πρωτότυπος χάρις εἵλκυον, ὡς τὸ φῶς τὰς πεταλούδας, τοὺς **ρεπόρτερ**, ἐδέχετο τὸν εἰσερχόμενον φιλοφρονέστατα, τὸν ἐκάθιζε πλησίον του καὶ τὸν ἠρώτα :

— Πές μου, πῶς πληρώνεσαι εἰς τὴν ἐφημερίδα σου ; Μὲ τὸ ἄρθρον ἢ μὲ τὸν μῆνα... Ἂν πληρώνεσαι μὲ τὸ ἄρθρον θὰ σοῦ ὁμιλήσω μισὴ ὥρα, διὰ νὰ πάρῃς τοὐλάχιστον ἑκατὸν φράγκα. Ἂν μὲ τὸν μῆνα, τότε δὲ σὲ μέλει πολὺ καὶ διὰ τὴν ἔκτασι. Θὰ σὲ κρατήσω ὀλίγα μόνον λεπτά.

Δυστυχῶς ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες δὲν δέχονται τοὺς καινοθήρας μὲ τὴν φιλομειδῆ αὐτὴν συγκατάβασιν τοῦ γηραιοῦ φιλοσόφου καὶ πολλάκις τοὺς ἀποπέμπουν μετὰ σκαιότητος σκληρᾶς. . . Οἱ καινοθῆραι τοὺς ἐκδικοῦνται δημοσιεύοντες κατὰ πλάτος καὶ μῆκος εἰς τὰς ἐφημερίδας των τὴν σκηνὴν τῆς ἀπομπῆς. Τί τοὺς μέλει ; Δι' αὐτοὺς τὸ πᾶν εἶνε νὰ ἑτοιμάσουν μίαν στήλην, τὴν ὁποίαν ν' ἀναγνώσῃ μὲ κνισμὸν περιεργείας ὁ πρωϊνὸς ἢ ὁ ἑσπερινὸς ἀναγνώστης.

Ὁ ἑλληνικὸς τύπος, καίτοι νέος, παρέλαβεν οὐχ ἧττον ὅλας σχεδὸν τὰς τελειοποιήσεις τῆς συγχρόνου δημοσιογραφίας· τὸ **ρεπορτὰζ** ἀνθεῖ καὶ ἐν αὐτῷ ἀμερικανικώτατα. Ἔχει δὲ καὶ ἡ ἑλληνικὴ καινοθηρία τὴν χρυσῆν βίβλον της· καὶ εἶνε γνωστός, ἂν ὄχι ἐξακουστός, ὁ δημοσιογράφος, ὁ ἀναβὰς εἰς τὸ ἀερόστατον τοῦ Ἰταλοῦ ἀεροπόρου Σπελτερίνη, ὁ συγκοιμηθεὶς μετὰ καταδικασμένου εἰς θάνατον τὴν προτεραίαν τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως, ὁ ἐμβολιασθεὶς διὰ **κωχίνης** καὶ ὑποστὰς ἀφόβως τὸν ἐξ αὐτῆς πυρετόν, ἔχετε δ' ἐνώπιόν σας τὸν δημοσιογράφον, ὅστις, παραστὰς εἰς τὴν πρωϊνὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἠθοποιοῦ Κοκλέν, (διότι εὑρισκόμενος εἰς τὴν κλίνην του ἠξίωσε νὰ τὸν δεχθῇ ἡ σύγχρονος αὐτὴ δόξα), παρηκολούθησεν ὑπομονητικῶς τὸ ξύρισμά του, ἤκουσε τὸ ἀτελείωτον κατηγορητήριόν του κατὰ τῆς ἀμουσίας τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ ἐνωτίσθη μετὰ φρίκης τὴν ἀπειλήν του, ὅτι ἂν ὁ βασιλεὺς δὲν τὸν ἐκάλει ἐντὸς ἡμισείας ὥρας θὰ ἔφευγεν ἐξ Ἀθηνῶν χωρὶς νὰ τὸν ἴδῃ. Εὐτυχῶς ὁ βασιλεὺς εἶχε καὶ πάλιν τὴν ἀγαθὴν ἔμπνευσιν νὰ σώσῃ τοὺς ὑπηκόους του ἀπὸ τὸ φοβερὸν δυστύχημα. Ὁ ὑποστὰς τὸ petit lever τοῦ Κοκλὲν δὲν εἶχε καταλίπει τὴν φλιὰν τῆς θύρας τοῦ μεγάλου ἠθοποιοῦ, ὅτε παρουσιάζετο ἀνακτορικὸς διαγγελεὺς ἐντεταλμένος νὰ καλέσῃ τὸν Μέγαν Κοκλὲν εἰς τὸ Παλάτιον... Ἐὰν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπεισόδιον δὲν ἦτο προσωπικόν, θὰ προσεκάλουν ὑμᾶς ν' ἀποκαλυφθῆτε ἐνώπιον τῶν ἡρώων τούτων τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ τύπου. Εἶνε οἱ πρωτομάρτυρες τοῦ **ρεπορτάζ**.

Πῶς γράφεται μία ἐφημερίς, ἴσως δύσκολον θὰ ἦτο νὰ εἴπω ἐνταῦθα. Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐχεμύθεια μ' ἐμποδίζει καὶ οἱ πολλοὶ τῶν συναδέλφων μου δὲν θὰ μοῦ ἐσυγχώρουν πιθανῶς τὴν ἀποκάλυψιν αὐτὴν τῶν δημοσιογραφικῶν χυτρῶν, ὅπου παρασκευάζονται τὰ ποικίλα καὶ παντοειδῆ ἐδέσματα, τὰ παρατιθέμενα καθ' ἑκάστην εἰς πνευματικὴν πανδαισίαν τοῦ δημοσίου . . . Τὰ ἀποκαλυπτήρια ταῦτα θὰ ἐκινδύνευον νὰ δείξουν εἰς τοὺς ἀθωοτέρους τῶν ἐνταῦθα παρευρισκομένων ἀναγνωστῶν ἐφημερίδων, μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἡ ἀγανάκτησις, τὸ μένος, τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ διαπνέον ἓν ἄρθρον, πᾶν ἄλλο ἢ τὴν ἀληθῆ τοῦ δημοσιογράφου κατάστασιν, κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν γράφει τὸ ἄρθρον, ἐκφράζουν. Ποσάκις γελῶν, εὔθυμος, κατόπιν καλοῦ γεύματος, τοῦ ὁποίου οἱ ἀτμοὶ περιβάλλουν διὰ ροδίνης νεφέλης αἰσιοδοξίας τὰ πέριξ ἀντικείμενα, ὁ δημοσιογράφος δὲν κλαίει ὡς ὁ Ἱερεμίας τὴν τύχην τῆς δῆθεν πιπτούσης πατρίδος; Ποσάκις δὲν ἔπλεξε μετὰ συγκινήσεως τὸ ἐγκώμιον νεκροῦ, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται καμμίαν θλίψιν διὰ τὸν θάνατόν του; Πόσας φορὰς δὲν ἀπήντησεν εἰς ἐπίθεσιν, βαθέως θίξασαν αὐτόν, μὲ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη καὶ προσπαθῶν ὑπὸ τὰ ρόδα τῆς εὐθυμίας νὰ κρύψῃ τὴν ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ βέλους αἱμάσσουσαν πληγήν ; Δὲν λέγω ὅτι οἱ δημοσιογράφοι εἶνε ἀναίσθητοι καὶ ὅτι ὅσα γράφουν τὰ γράφουν ἄνευ εἰλικρινείας καὶ χωρὶς πεποίθησιν. . . Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀξίωσις νὰ αἰσθάνωνται ὅ,τι γράφουν μέχρι τῶν βαθυτάτων τῆς καρδίας μυχῶν, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσετε ὅτι εἶνε κάπως ὑπερβολική. Ὅπως οἱ χειρουργοὶ τὰς ἐπιτυχεστέρας ἐγχειρήσεις των τὰς κάμνουν ψυχροὶ καὶ ἄνευ συγκινήσεως, καὶ οἱ ἠθοποιοὶ τὰ καλλίτερα μέρη παίζουν ἄνευ συγκινήσεως ὑποκειμενικῆς, οὕτω καὶ εἰς τὸν τύπον τὰ μᾶλλον ἠγανακτημένα ἄρθρα συντάσσονται ἄνευ ἀγανακτήσεως, αἱ δηκτικώτεραι ἐπιθέσεις ἄνευ θυμοῦ καὶ αἱ γλαφυρώτεραι περιγραφαὶ ἄνευ περιεργείας.

Ἀλλ' ἡ δημοσιογραφία κατήντησεν ἐλαφρά, νευρική, ἐπιπολαία, λέγουν οἱ θαυμασταὶ τοῦ «παλαιοῦ καλοῦ καιροῦ», οἱ ἐνθυμούμενοι τὰς ἐφημερίδας τῆς ἄλλοτε, τὰς βαρείας, ἐπισήμους καὶ ὀλίγον δυσπέπτους . . . Ἡ δημοσιογραφία ἔγεινεν ὅ,τι ἠμπορεῖ. Μήπως καὶ ἡ κοινωνία τῆς σήμερον δὲν εἶνε διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν παλαιὰν καὶ μήπως ὅλα τὰ πράγματα δὲν μεταβάλλονται εἰς τὸν κόσμον τοῦτον; Σέβομαι τὴν παλαιάν, εὐσυνείδητον, σοβαρὰν δημοσιογραφίαν, ἥτις παρεῖχεν εἰς ἡμᾶς πολιτικὰ ἄρθρα καλῶς μελετημένα, ἐξαντλοῦντα τὸ θέμα, συζητητικά, ἐνίοτε καὶ πειστικὰ ἀκόμη, φιλολογικὰς ἢ φιλοσοφικὰς πραγματείας, πλήρεις κοινοτοπιῶν ἴσως, ἀλλ' ὁπωσδήποτε μετὰ πολλῆς σοβαρότητος διατυπωμένων. Ἀλλ' ἡ πυρετώδης, ἡ ἀτμήλατος, ἡ ἠλεκτροκίνητος ζωὴ τῆς σήμερον ἔχει ἄλλας ἀπαιτήσεις. Πρὸς τὰ ἰδεώδη ταῦτα ἀσυνειδήτως καὶ ἀνεπιγνώστως τείνει καὶ ὁ ἑλληνικὸς τύπος. Τὰ τρία τέταρτα τοῦ χώρου ἑκάστης ἐφημερίδος κατέχονται ἤδη ὑπὸ τῶν γεγονότων. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν προωδεύσαμεν ἀκόμη ἀρκούντως εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν. ὥστε τὰ γεγονότα νὰ εἶνε ὅμοια εἰς πάσας τὰς ἐφημερίδας. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ ποθητὴ αὐτὴ ἐποχή . . . Μικρὸν μέρος μόνον πλέον κατέχεται ἀπὸ τὰ περὶ αὐτῶν σχόλια, φροντίζομεν δὲ καὶ εἰς τὰς κρίσεις

Digitized by Google

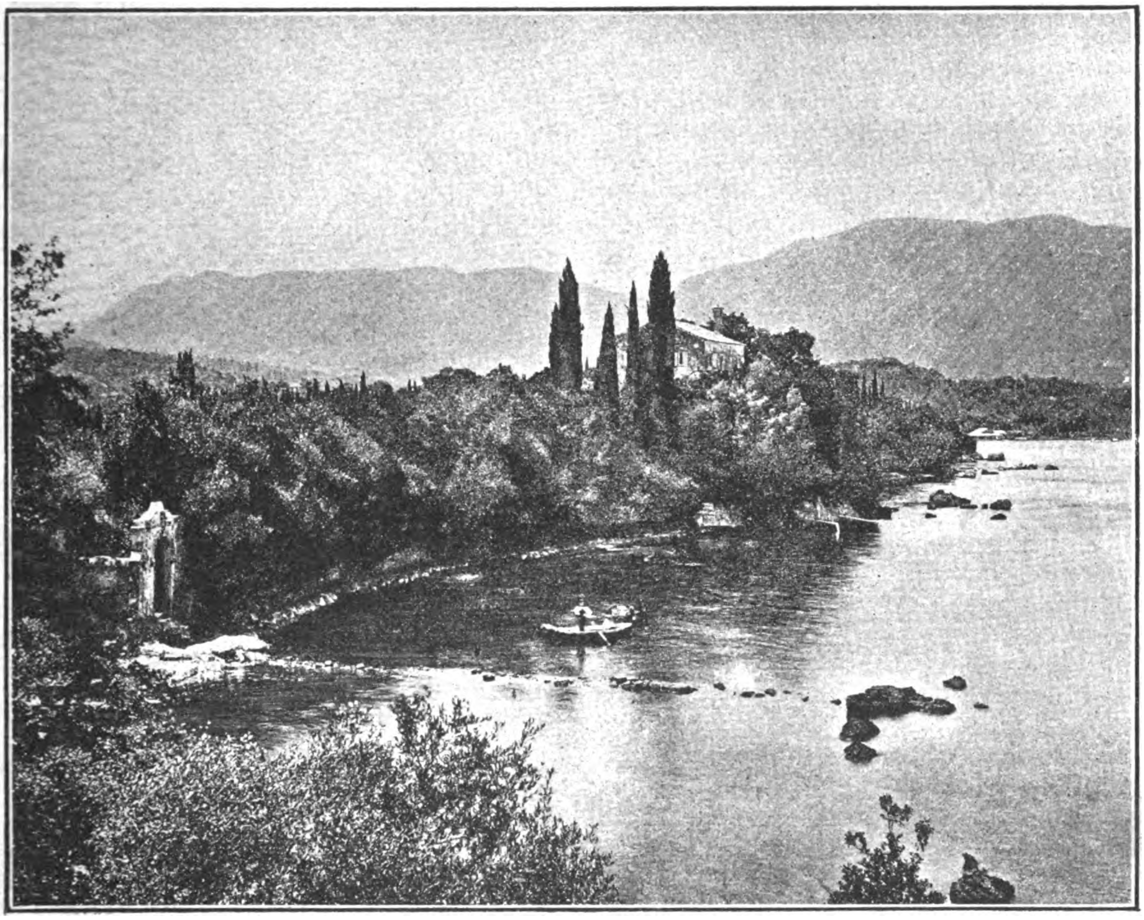

ΤΟ ΓΑΣΤΟΥΡΙ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

μας αὐτὰς νὰ δίδωμεν χαρακτῆρα χρονογραφικόν. Ὅταν καὶ ὁ τηλέγραφος ἀρχίσῃ νὰ παίζῃ ὀλιγώτερον μετριόφρον μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, αἱ πληροφορίαι θὰ ἐκταθοῦν περισσότερον καὶ θὰ ἴδῆτε ὅτι ἡ θέσις τῆς ἀρθρογραφίας θὰ περιορισθῇ ἀκόμη περισσότερον. Τὸ **ρεπορτάζ** θὰ κατακλύσῃ τότε τὰς ἐφημερίδας ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν κυρίων ἄρθρων μέχρι τῆς τελευταίας σελίδος, ὅπου συσσωρεύονται αἱ ἀγγελίαι.

Μόνον τὰς ἀγγελίας δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκθρονίσῃ. Εἶνε ἡ δύναμις, τὸ αἷμα τῶν ἐφημερίδων. Ὤ! ὄχι τῶν ἑλληνικῶν, αἱ ὁποῖαι διαμφισβητοῦν ἐν εἴδει ἐργολάβων διαγωνιζομένων εἰς μειοδοτικὴν δημοπρασίαν τὰς ὀλίγας ἀθλίας χιλιάδας, τὰς ὁποίας τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον διαθέτει εἰς αὔξησιν τοῦ κύκλου τῶν πελατῶν του. Ἡ ἀγγελία κυρίως ἡγεμονεύει εἰς τὰ ἀγγλικὰ καὶ τὰ ἀμερικανικὰ φύλλα. Εἰς αὐτὰ δὲν περιορίζεται εἰς τὴν γ΄ καὶ τὴν δ΄ σελίδα, ὅπως εἰς τὰ φύλλα τοῦ ἄλλου κόσμου. Κυριαρχεῖ ἀπὸ τὴν α΄ σελίδα. Γνωρίζετε τί εἶνε τὰ εἰσοδήματα μερικῶν ἐφημερίδων ἐκ τῶν ἀγγελιῶν ; Θὰ ηὐχόμην εἰς ἕκαστον ἀπὸ τοὺς εὐμενεῖς ἀκροατάς μου νὰ εἶχε τὸ ἑκατοστὸν αὐτῶν δι᾽ ἓν καὶ μόνον ἔτος. Οἱ *Τάϊμς* κερδίζουν ἐτησίως ἐκ τῶν ἀγγελιῶν των 10—15 ἑκατομμύρια φράγκα. Τοῦτο ἐξηγεῖ πῶς ἑκάστη τῶν 60 ἀρχικῶν μετοχῶν τῶν ἱδρυτῶν τοῦ παγκοσμίου φύλλου ἔλαβεν ἐφέτος εἰς μέρισμα 125,000 φράγκα,—ὅσον ἴσως δὲν θὰ ἐπωλοῦντο ὅλαι ὁμοῦ αἱ ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες.

Εἰς τὸν ἑλληνικὸν τύπον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς ἡ τιμὴ τῆς καθιερώσεως ἰδιαιτέρου εἴδους **ρεκλάμας**, τῆς προσωπικῆς καὶ ἀνωφελοῦς, ἂν θέλετε **ρεκλάμας**, ἥτις διαθρύπτει τὴν περιωρισμένην ματαιοδοξίαν μερικῶν, δὲν ἐξέρχεται ὡρισμένου κύκλου καὶ χρησιμεύει ὡς δόξα πρόχειρος εἰς ὅσους θέλουν νὰ αἰσθανθοῦν καὶ τοὺς νυγμοὺς τοῦ γλυκυπίκρου τούτου συναισθήματος, τοῦ εἰς τόσον ὀλίγους προσιτοῦ. Ἔρχεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν ; Θὰ φροντίσῃ νὰ τὸ δημοσιεύσῃ εἰς μίαν ἢ δύο ἐφημερίδας μὲ τὰ ἀνάλογα κοσμητικὰ ἐπίθετα. Ἀπῆλθε χάριν ἀναψυχῆς εἰς τὴν Αἴγιναν ἢ τὰ Μέθανα; Πρέπει καὶ αὐτὸ νὰ γείνῃ γνωστὸν εἰς τὸ κοινόν. Ἐὰν ἠρραβωνίσθη ἢ ὑπανδρεύθη, τότε εἶνε ἀδύνατον νὰ διαφύγετε τὴν γνῶσιν τοῦ πράγματος. Θὰ μάθετε τί εἶνε ἡ μνηστή του. Ἂν εἶνε πλουσία, ἡ ἐφημερὶς θὰ φροντίζῃ νὰ τὴν χαρακτηρίζῃ ὡς «πολύφερνον». Ἐὰν εἶνε πτωχή, ἡ πενία εἶνε ἀρετὴ καὶ θὰ κρύπτεται ὑπὸ τὸ σεμνὸν ἐπίθετον τῆς «εὖ ἠγμένης». Ἐὰν εἶνε ἄσχημος θὰ εἶνε διὰ τὴν ἐφημερίδα «ἀγαθή». Συνήθως δὲ θὰ ἕλκῃ τὸ γένος ἐκ διακεκριμένης οἰκογενείας. Οὕτως ὥστε ἀναγινώσκων τὰς περὶ γάμων εἰδήσεις τῶν ἐφημερίδων, μοῦ ἔρχεται πολλάκις ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐρωτήσω ἂν οἱ μὴ ἀνήκοντες εἰς διακεκριμένας οἰκογενείας μένουν ἐν Ἑλλάδι ὅλοι ἄγαμοι.

Ὁ ἑλληνικὸς τύπος προώδευσε ; Τίς ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἀρνηθῇ ; Ὅσοι ἐνθυμοῦνται τὰς πρὸ εἰκοσαετίας ἐφημερίδας δὲν θὰ μὲ διαψεύσουν. — Αἱ ἐφημερίδες

Digitized by Google

ἐκεῖναι συνετάσσοντο χάριν ὡρισμένου κύκλου ἀνθρώπων, ἀνεγινώσκοντο ὅλως οἰκογενειακῶς, ἄνευ ἐνδιαφέροντος καὶ περιεργείας, περιωρισμένην δ' ἐξήσκουν ἐπιρροήν. Καὶ πῶς ἄλλως; Ἡ **Ταχύπτερος Φήμη**, ὡς κουρασμένη ἀτμομηχανὴ σιδηροδρόμου, ὑπερβολικῶς φορτωμένου, δὲν κατώρθωνε νὰ συγκεντρώσῃ ἐπὶ τῶν πιναρῶν πτερῶν της παρὰ ἡμέρας ὁλοκλήρους, ἀφ' ὅτου συνέβησαν, τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας. Ἡ **Αὐγὴ** δὲ ἐνόμιζεν ὅτι ἐξήγειρε τὴν κοινὴν συνείδησιν, ὅταν μὲ μυστηριῶδες ὕφος κατήγγελλεν εἰς τὸ κοινὸν μίαν βασιλικὴν προδοσίαν ὡς ἐξῆς: «Ὁ ἐξ Αὐστρίας φάκελλος ἔφερε χθὲς σπουδαιότατα νέα διὰ τὸν βασιλέα. Πολλὰ λέγονται». Ὅταν ἐξεδόθη ἡ πρώτη ἡμερησία ἐφημερίς, τὰ δημοσιογραφικὰ χρονικὰ ἐσημείωσαν ἀληθῆ ἐπανάστασιν. Τὸ πρῶτον φύλλον αὐτῆς ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ τυπογραφικοῦ πιεστηρίου δύο ὁλόκληρα ἡμερονύκτια, ὡς ἂν ἐδίσταζε νὰ προβῇ εἰς τὸ ἀποφασιστικὸν βῆμα, ἀλλ' ἡ βραδύτης ὀλίγον παρετηρήθη, ἀφοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης αἱ νωπότεραι εἰδήσεις, αἱ παρατιθέμεναι εἰς τὸ κοινόν, εἶχον διαμείνει τέσσαρας ἢ πέντε ἡμέρας τοὐλάχιστον εἰς τὰ γραφεῖα τῶν ἐφημερίδων, γραφεῖα κείμενα εἰς τὸ βάθος αὐλῶν ἀνηλίων καὶ ὑπόπτου καθαριότητος, συνεχομένων μετὰ τοῦ τυπογραφείου, τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχιεργάτης ἦτο πολλάκις καὶ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος.

Καὶ μὴ σᾶς φανῇ παράδοξον. Αὐτὸς ὁ ὁμιλῶν τὴν στιγμὴν ταύτην ἐνθυμεῖται ὅτι πρὸ δεκαετίας περίπου τὸ δημοσιογραφικόν του στάδιον ἤρχισεν, ὡς ἐρασιτέχνης, εἰς ἐφημερίδα. τῆς ὁποίας ὁ διευθυντὴς διέκοπτε σοβαρώτατον ἄρθρον περὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Βίσμαρκ ἢ τοῦ Κουμουνδούρου διὰ νὰ κινήσῃ τὸ πιεστήριον ἢ νὰ φέρῃ τὰ φύλλα τῆς ἐφημερίδος του εἰς τοὺς συνδρομητάς.

Σήμερον ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων προώδευσεν ἀρκετὰ εἰς τὸν δημοσιογραφικὸν κόσμον, ὥστε τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρχισυντάκτου καὶ τοῦ διανομέως ἢ τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῆς μηχανῆς, τῆς κινούσης τὰ πιεστήρια, νὰ μὴ συγχέωνται, ἡ εἰδικότης δ' ἀνεπτύχθη τόσον, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἰδιαίτερος πολιτικὸς ἀρθρογράφος, ἄλλος χρονογράφος, τρίτος συντάκτης τῶν πρακτικῶν τῆς Βουλῆς, δύο ἢ τρεῖς συλλέκται εἰδήσεων, εἷς ἢ δύο μεταφρασταὶ καὶ ὁλόκληρον ἐπιτελεῖον ἐκτάκτων συντακτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνισχύουσι τὴν κυρίαν σύνταξιν καὶ ἀντὶ ἠθικῶς τινων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀμοιβῶν, ἀναλαμβάνουν νὰ γράφουν ἄρθρα τινὰ ἐπὶ εἰδικῶν θεμάτων.—Εἶνε ἀληθές, ὅτι πολλάκις ὁ πολιτικὸς συντάκτης καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸν κνισμὸν ν' αναμορφώσῃ τὸ θέατρον ἢ τὴν φιλολογίαν, ἐλλείψει ὕλης τὸ διαφορογραφικὸν ἀρθρίδιον τοῦ καινοθήρα δημοσιεύεται εἰς ἐπιφανῆ θέσιν κυρίου ἄρθρου καὶ ὁ πρακτικογράφος τῆς Βουλῆς, ἀργοῦντος τοῦ κοινοβουλίου, ἀσχολεῖται εἰς μετάφρασιν τῆς ἐπιφυλλίδος, πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀπληρώτων ὑπογείων τῆς ἐφημερίδος, ἀλλὰ πάντες οὗτοι ἔχουν τοὐλάχιστον τὰ στοιχειώδη προσόντα διὰ τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν ἐκτελοῦν.

Δὲν ἀναλαμβάνω νὰ συγκρίνω τοὺς κολοσσοὺς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου πρὸς τοὺς Δαυΐδ, τοὺς ἄνευ μέσων σχεδόν, ἄνευ κεφαλαίων, μὲ μόνην τὴν σφενδόνην ἀνὰ χεῖρας ἀναλαβόντας νὰ πραγματοποιήσωσι τὸ ὄνειρον τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ τύπου. Πολλὰ μᾶς χρειάζονται ἀκόμη, πολλὰ ἐλλείπουν— καὶ ἰδίως ἡ ζωηροτέρα ὑποστήριξις τοῦ κοινοῦ, ἥτις θὰ βελτιώσῃ τὸν τύπον καὶ θὰ χειραφετήσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ τὸν καταστήσῃ ἀληθῆ καὶ πανίσχυρον τῆς κοινῆς γνώμης ἀντιπρόσωπον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀναλογισθῇ τις ὁποία ἦτο ἡ ἐφημερὶς πρὸ δεκαετίας καὶ ὁποία εἶνε σήμερον, εἶνε ἠναγκασμένος σχεδὸν νὰ θαυμάσῃ τὸν διανυθέντα δρόμον. Οἱ μεμψίμοιροι ἢ οἱ πολὺ φιλοπρόοδοι, ἀδιάφορον, δὲν ἀρκοῦνται εἰς ὅ,τι ἐπετελέσθη καὶ ὀνειρεύονται ἐν Ἀθήναις τοὺς **Τάϊμς** ἢ τὸν γαλλικὸν **Χρόνον**. Ἐὰν αὔριον τυχὸν τοιαῦται ἐφημερίδες ἤρχιζαν νὰ ἐκδίδωνται ἐν Ἀθήναις, εἶμαι βέβαιος ὅτι οὐδεὶς τῶν συναδέλφων μου θὰ δυσηρεστεῖτο. Δυστυχῶς αἱ ἐφημερίδες, ὅπως ὅλα τὰ πράγματα, ἔχουν ἀνάγκην δεδομένων συνθηκῶν πρὸς ἀνάπτυξιν, χωρὶς δὲ θερμότητα καὶ ὑγρασίαν, καμμία βλάστησις καὶ καμμία θαλερότης—οὐδὲ θαλερότης φύλλων δημοσιογραφικῶν ἑπομένως δύναται νὰ ὑπάρξῃ.

Δὲν θὰ καταλήξω τὸν λόγον, ὑπὲρ τὸ δέον ἤδη παραταθέντα, χωρὶς ν' ἀναιρέσω ψευδῆ ἰδέαν ἐπικρατοῦσαν, ἐν Εὐρώπῃ ἰδίως, περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου. Οἱ ξένοι, οἱ γράφοντες περὶ τῆς ἡμετέρας δημοσιογραφίας, δανειζόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ εἷς τὰς πληροφορίας τοῦ ἄλλου, ἔχουν ὅλοι τὴν μανίαν νὰ φαντάζωνται ὅτι ἔχομεν πολλὰς ἐφημερίδας. Εἰς στατιστικὴν περὶ τύπου, δημοσιευθεῖσαν εἰς βιβλίον τοῦ 1892, αἱ Ἀθῆναι προικίζονται μὲ 21 ἐφημερίδας, ἐνῷ ἔχουν μόνον ὀκτὼ ἢ δέκα, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ἡμεροβίων ἢ λαθροβίων, ἡ Σῦρος μὲ 5, ἐνῷ τακτικῶς ἐκδιδομένην ἐγὼ γνωρίζω μίαν μόνην, αἱ Πάτραι ὀκτώ, ἐνῷ τακτικῶς δημοσιευομένην ἔχουν καὶ αὐταὶ μίαν κτλ. Ἂν θέλετε καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἀπὸ τὸν ἀλλοδαπὸν συντάκτην τῆς στατιστικῆς αὐτῆς, ἀκούσατέ τον. Εἶνε περίεργος: «Φύλλα κομματικὰ (λέγει) ἕτοιμα εἰς ἐπίθεσιν καὶ ἄμυναν, ἰδίως κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν, αἱ ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες ἀναγκαίως ἀκολουθοῦν τὰς τύχας τοῦ κόμματός των. Εἰς τὰ ἡμιεπίσημα φύλλα εὑρίσκει τις μερικοὺς δημοσιογράφους κερδίζοντας 300—500 δραχμὰς κατὰ μῆνα. Ἀλλὰ συνήθως αἱ ἐμπνεύσεις προέρχονται ἄνωθεν. Οἱ ἀληθεῖς συντάκται εἶνε ἄνδρες πολιτικοί, βουλευταί, πρωθυπουργοί, πρώην ὑπουργοὶ ἢ πρώην ὑπάλληλοι. Ἀντιπολιτευόμεναι ἢ συμπολιτευόμεναι αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες ἔχουν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν συνδρομῶν καὶ πωλήσεως φύλλων, ὅσος ἀρκεῖ διὰ νὰ φυτοζωοῦν. Ἐξαγγέλλονται καθ' ὁδὸν ὑπὸ παιδίων». Ἡ εἰκὼν τοῦ τύπου δὲν εἶνε ἀκριβεστέρα τῆς στατιστικῆς. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ ἑλληνικὸς τύπος δὲν πλέει εἰς τὸν χρυσόν. Ἔχω δὲ ἰσχυροὺς λόγους νὰ πιστεύω ὅτι τὰ κέρδη τῶν συντακτῶν τῶν ἐφημερίδων δὲν ὑπερβαίνουν συχνὰ τὰς 500 δραχμὰς κατὰ μῆνα, τὰς ὁποίας ὁ ξένος συγγραφεὺς ὁρίζει εἰς τοὺς Ἕλληνας δημοσιογράφους ὡς τὸ ἰδεῶδες τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων. Ἀλλ' εἰς

Digitized by Google

τόπον, όπου οί ύπουργοί λαμβάνουν 800 δραχμάς κατά μήνα διά νά ύβρίζωνται άπό τούς δημοσιογράφους — θά ήτο ίσως άδικον οί δημοσιογράφοι νά κερδίζουν περισσοτέρας άπό 500 διά νά ύβρίζουν τούς ύπουργούς. Ότι αί έφημερίδες είνε κομματικαί είνε άληθές. 'Αλλ' ύπάρχει άρά γε Έλλην, μή έχων κομματικάς συμπαθείας; Τό βέβαιον είνε ότι ούτε συντάσσονται, ούτε διευθύνονται άπό πολιτευτάς ή πρώην ύπαλλήλους. Πολλοί ολίγοι έξ αύτών θά είχον τήν όρεξιν ή τήν ίκανότητα νά διευθύνουν ή νά συντάσσουν σήμερον μίαν έφημερίδα, ήτις βιομηχανική άμα καί πνευματική έπιχείρησις άπαιτεί τουλάχιστον ίδιάζουσάν τινα νοημοσύνην καί άφοσίωσιν, μή μεριζομένην μεταξύ τών έργων τής πολιτικής καί τών φροντίδων τής έφημερίδος . . . Κατά τού ότι αί έφημερίδες διαλαλούνται καθ' οδόν ύπό μικρών έφημεριδοπωλών δέν έχω νά διατυπώσω καμμίαν άντίρρησιν. Αύτό είνε άληθές—καί είνε τό μόνον άληθές έκ τών πληροφοριών τού ξένου συγγραφέως.

Κυρίαι καί κύριοι,

Νομίζω ότι έφάνην είλικρινής. — Δέν έδειξα ύπερβολικήν μετριοφροσύνην είς βάρος τού τύπου καί έξήρα θαρραλέως τά μεγάλα αύτού πλεονεκτήματα. Προσεπάθησα νά διαγράψω ένώπιον ύμών τό πρόσωπον, τό όποίον ή έφημεριδογραφία διαδραματίζει είς τήν έποχήν ήμών, τήν κίνησιν τής όποίας χρησιμεύει ώς κέντρον, τήν ζωήν τήν όποίαν άκτινοβολεί πέριξ αύτής. Δέν άπέκρυψα είς ύμάς καί τά έλαττώματα αύτής τε καί τών έφημεριδογράφων. Τούναντίον, διεξεδίκησα καί ταύτα ένώπιόν σας ώς άναγκαίον κακόν. Καί διά τούτο δέν έπεκαλέσθην κάν τήν έπιείκειάν σας.

Υπάρχει έν τούτοις έν έλάττωμα τών δημοσιογράφων, ύπέρ τού όποίου έπιτρέψατέ μοι νά ζητήσω όλην σας τήν συγκατάβασιν.

Είνε τό έλάττωμα μερικών έξ αύτών νά όμιλούν δημοσία. — Άν δέν είνε δυνατόν νά τούς τό συγχωρήσετε — τουλάχιστον περιορίσατε τήν όργήν σας κατά τών κυρίως ένόχων καί μή περιλάβατε είς αύτήν ολόκληρον τόν τύπον.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΝΟΟΜΑΝΤΕΙΑ

Καμμιά τριανταριά έτών. Όφθαλμοί περικομμένοι άπό τάς μακράς άγρυπνίας· γένειον μικρόν ξανθόν· μέτωπον εύρύ, έξωγκωμένον. Μαθηματικός χωρίς δίπλωμα, θεωρητικός, φιλόσοφος, ούτοπιστής. Κατέγεινεν ολίγον είς τό ζήτημα τού τετραγωνισμού τού κύκλου καί τού πηδαλίου τού άεροστάτου· τό πρώτον τό έγκατέλειψεν ώς άλυτον· τό δεύτερον νομίζει ότι τό έλυσεν, έπινοήσας νέον άεροπόρον κατά τό ύπόδειγμα τού περιγραφομένου είς τόν Ρωβύρον τόν Κατακτητήν τού Ίουλίου Βέρν. Όποτε τού τύχουν παράδες, θά έφαρμόση, λέγει, τό στάδιόν του καί θά δοξασθή. Πρός τό παρόν κάμνει προγυμνάσεις μαθηματικών καί καταγίνεται είς διαφόρους μικροτέρας άνακαλύψεις μαθηματικάς, μηχανικάς, χημικάς. Οί φίλοι του, οί όποίοι άγαπούν τήν συναναστροφήν του διά τάς ποικίλας γνώσεις του καί διά τό παράδοξον πνεύμά του, τόν ονομάζουν Άρχιμήδην. 'Αλλά τό άληθές του όνομα είνε Κίμων Σωτηρίου.

Καί άπόψε ό Κίμων άγρυπνεί. 'Επέστρεψεν άπό τήν τελευταίαν έσπερίδα, τήν όποίαν έδωκεν ό νοομάντις Κούμβερλανδ, καί καθήσας πρό τής ξυλίνης του τραπέζης, σκεπασμένης άπό χαρτία λαδωμένα γεμάτα έξισώσεις, ήρχισε νά σκέπτεται. Είνε άργά, πλησιάζει νά έξημερώση καί άκόμη σκέπτεται. 'Από καιρού είς καιρόν άνοίγει τήν Φυσιολογίαν τού πνεύματος τού Πωλάν (έν βιβλίον-έγκόλπιον, είδος πανακείας πνευματικής) καί διαβάζει κανένα παράγραφον ή χαράσσει μέ τό μολυβδοκόνδυλον διαγράμματα άκατανόητα καί λέξεις συγκεκομμένας. Θά τό λύση τό πρόβλημα τής νοομαντείας ό Κίμων, είνε άδύνατον! Έχει τήν βεβαιότητα ότι ούτε ίχνος άγυρτείας χωρεί είς τά πειράματα τού Κούμβερλανδ. Τήν νοομαντείαν τήν θεωρεί άπλώς ώς θαύμα, άφ' ού κατά τήν βουδδίζουσαν θεοσοφίαν, ή όποία είνε ή θρησκεία του, θαύμα είνε ή έφαρμογή φυσικού νόμου άνωτέρου, άγνώστου είς τούς κοινούς άνθρώπους. Τόν φυσικόν τούτον νόμον, ό όποίος πιθανόν καί είς αύτόν τόν ίδιοφυά καί ούτως είπείν έμπνευσμένον νοομάντιν νά μήν είνε άκόμη καθολοκληρίαν άποκεκαλυμμένος, πρόκειται τώρα νά έξιχνιάση ό Κίμων. Έχει ώς δεδομένα τά πειράματα, είς τά όποία παρευρέθη,—άνευρέσεις κεκρυμμένων πραγμάτων καί μαντείας λέξεων ένδιαθέτων, — καί μίαν νύξιν θεωρητικήν μικράν, τήν άρχήν τήν τεθείσαν ύπό τού Κούμβερλανδ, ότι δηλαδή πάσα έννοια παρούσα έν τώ έγκεφάλω, άνταποκρίνεται είς νευρομυϊκάς κινήσεις, ή μάλλον έξωτερικάς άλλοιώσεις ώρισμένας, τών όποίων δύναται νάντιληφθή χείρ έξησκημένη ή καί οφθαλμός. Τήν άρχήν ταύτην τήν έβασάνισεν έπί πολύ ό Κίμων καί τήν εύρεν άπολύτως άληθή. Μόνον τό άπλούστατον καί κοινώς παρατηρημένον γεγονός, ότι μεταβάλλεται έπί τό ίλαρώτερον ή μελαγχολικώτερον, έπί τό ταπεινότερον ή ύψηλότερον ή φυσιογνωμία τού διανοουμένου φαιδρόν τι ή λυπηρόν, ύλικόν ή αίθέριον, μόνον τό φαινόμενον τούτο δύναται νά πείση τόν προχωρούντα έκ τών άπλουστέρων είς τά συνθετώτερα, ότι ή μελέτη τών έξωτερικών άλλοιώσεων δύναται νά όδηγήση άσφαλώς είς τήν μαντείαν τού ένδιαθέτου. Τούτου τεθέντος, τό ζήτημα βλέπετε άπλουστεύεται σημαντικώς. Πρόκειται δηλαδή μόνον νά εύρεθή ό τρόπος, ή μέθοδος τής πρακτικής έξασκήσεως τού μάντεως. Περί τούτου έρωτώμενος καί αύτός ό Κούμβερλανδ, τίποτε θετικόν καί ώρισμένον δέν θά είχε νάποκριθή. Τό μυστικόν τού Κούμβερλανδ είνε ή ίδιοφυία του, όπως καί τού Λαβάτερ, ό όποίος μεθ' όλα του τά συγγράμματα είς κανένα τών άναγνωστών του δέν έδυνήθη νά μεταδώση τήν φυσικήν έκείνην εύστοχίαν, δι' ής έκείνος κατενόει τόν χαρακτήρα έκ τής φυσιογνωμίας. Η σύγκρισις αύτη έπροξένησε πολλήν βαρυθυμίαν είς τόν Κίμωνα. Άν δέν είχε γεννηθή, μέ ποίαν μελέτην θά ήμπορούσε ποτέ νά γίνη Κούμβερλανδ; Ήτο τό ίδιον, ώς νά έζήτει νά γράψη μίαν Ίλιάδα ή μίαν Άντιγόνην διά τής μελέτης τών αίσθητικών κανόνων. Καί έμεινεν ούτως έπί πολύ άκόμη άγρυπνος καί μελαγχολικός. Τό πρόβλημα δέν έλύετο τόσον εύκολα . . .

Καί τό λευκόν φώς τής πρωίας είσήρχετο ήδη άπό τό παράθυρον καί ήρχισε νά ώχριά ή λάμπα, ή όποία έφώτιζε τήν άγρυπνίαν τού Κίμωνος. Τότε έπί τού προ-

Digitized by Google

σώπου του ἐζωγραφήθη ἓν μειδίαμα ἐλαφρόν, ἀδιόρατον. Κάτι ἐσκέφθη βεβαίως, κάτι συνέλαβε, κάτι εὗρεν. Ἂν δὲν ἦτο ἡ λύσις, ἦτο ὅμως ὁδὸς ἀσφαλὴς πρὸς τὴν λύσιν. Ἐνεθυμήθη αἴφνης τὴν ἔμπνευσιν καὶ ἐζήτησε νὰ στηριχθῇ ἐπ' αὐτῆς. Κάπου λέγει καὶ ὁ Πωλὰν ὅτι αὐτὴ ἀντικαθιστᾷ ἐπιτυχῶς τὸν ὑπολογισμόν, προπάντων ὅπου δὲν ὑπάρχουσι τὰ στοιχεῖα νὰ γίνῃ οὗτος ἀκριβής. Παράδειγμα τὸ σκάκι. Ἐφ' ὅσον δὲν εὑρέθη ἀκόμη ἡ μαθηματικὴ ἐξίσωσις ἡ λύουσα τὸ παιγνίδιον, ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται μέχρι τινός, καὶ μόνον αἱ ὡραῖαι ἐκεῖναι ἐξ ἐμπνεύσεως κινήσεις ἀποφασίζουν τὴν παρτίδαν καὶ μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων παικτῶν. Τὸ ἴδιον θὰ ἐφήρμοζεν εἰς τὴν νοομαντείαν ὁ Κίμων. Θὰ προσέβλεπε καὶ θὰ ἔψαυε τὸ ἄτομον καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτάκτου ἐκείνης προσηλώσεως, τῆς ἐξεγειρούσης τὸ ἀσυνείδητον, ἡ πρώτη λέξις, ἡ ὁποία θὰ ἐπαρουσιάζετο εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ νοομάντεως, θὰ ἦτο, καὶ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀναγκαίως, ἡ ζητουμένη. Πεῖρα μόνον καὶ ἐξάσκησις ἀπῃτεῖτο διὰ νὰ δοθῇ τοιαύτη ὤθησις καὶ δύναμις εἰς τὴν ἔμπνευσίν του. Καὶ ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἤρχετο εἰς εὐάρεστα ἀποτελέσματα, δὲν τῷ ἔμενε καμμία ἀμφιβολία. Εἴπομεν ὅτι ὁ Κίμων ἦτο θεοσοφιστής· εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ θεοσοφισταὶ θεωροῦσιν ὡς ἁπλᾶ καὶ εὐεξήγητα φαινόμενα θαύματα, πρὸ τῶν ὁποίων ἡ κουμβερλανδικὴ νοομαντεία θὰ ἦτο ἁπλοῦν παιγνίδιον.

Καὶ μὲ τὴν ἀτέρμονα σειρὰν τῶν συλλογισμῶν του, ὁ ἥλιος ἀνέτειλε χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ καὶ ἡ ἡμέρα ἐπροχώρησε. Δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορὰ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Κίμωνος κατὰ τὴν ὁποίαν ἔμεινεν ὅλην τὴν νύκτα ἡ κλίνη του ἀνέπαφος. Αἴφνης τὸν ἐξήγειρεν ἐκ τῆς ὁδοῦ θόρυβος παιδίων. Ὁ Κίμων ἠγέρθη καὶ ἐπλησίασε τὸ παράθυρον. Μπᾶ! τί ὥρα ἦτο; . . . Ἦσαν μαθηταὶ τοῦ ἀπέναντι δημοτικοῦ, ἐνωρὶς ἐλθόντες καὶ περιμένοντες νἀνοίξῃ τὸ σχολεῖόν των. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔπαιζον ἓν παιγνίδιον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἐκίνει πολὺ τὴν εὐθυμίαν των. Ἓν ἀπὸ τὰ παιδία ἔκαμνε τὸν Κούμβερλανδ. Εἶχε δεμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς μ' ἓν λερωμένον μανδήλιον καὶ τὰς χεῖρας προτεταμένας· ἐπροχώρει δὲ παραπαῖον νὰ εὕρῃ δῆθεν τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον εἶχον κρύψει κάπου οἱ συμμαθηταί του, ξεκαρδισμένοι ἀπὸ τὰ γέλια.

Ἐγέλασε καὶ ὁ Κίμων, ἀλλὰ δὲν ἔκαμε καμμίαν σύγκρισιν.

★

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας προσεκαλοῦντο εἰς τὸ σπουδαστήριον ἑνὸς φίλου, τοῦ ἰατροῦ Πέτρου Κοσμοπούλου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μουσῶν, διὰ νὰ θαυμάσουν τὴν νοομαντικὴν δεινότητα τοῦ Κίμωνος Σωτηρίου, τοῦ ἐπιλεγομένου Ἀρχιμήδους. Εἶχεν ἤδη θρυληθῇ ἐν τῷ κύκλῳ ἡ νέα του ἐφεύρεσις καὶ εἶχον μεγάλην περιέργειαν νὰ τὴν γνωρίσουν. Τίς οἶδεν, ἔλεγαν, ἴσως αὐτὴν τὴν φορὰν ποῦ δὲν ἐχρειάζοντο παράδες, κάτι νὰ ἔγεινεν. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειάν των αὐτὴν ὁ Κίμων, ἐνθαρρυνθεὶς καὶ ἐνθουσιασθεὶς μάλιστα ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐπιτυχιῶν. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως, —πρέπει νὰ τὸ εἴπωμεν ἀμέσως—ὅτι αἱ πρῶται αὗται ἐπιτυχίαι ὠφείλοντο ἐξ ὁλοκλήρου εἰς ἕνα ἀστεῖον δημοσιογράφον, φίλον τοῦ Κίμωνος, τὸν πρῶτον εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεκοίνωσε τὰς νοομαντικάς του μεθόδους διὰ νὰ πειραματισθῇ. Ὁ δημοσιογράφος ἐθεώρησε τὸ πρᾶγμα πολὺ παράδοξον, δὲν ἐδυσκολεύθη δὲ νὰ βάλῃ μὲ τὸν νοῦν του μίαν λέξιν, χάριν δοκιμῆς, περίεργος νὰ ἴδῃ κατὰ πόσον θὰ τὴν ἐμάντευεν ὁ Κίμων. Ἀλλ' ὁ Κίμων μὲ ὅλην τὴν ἔντασιν τῆς ἐμπνεύσεώς του καὶ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἀσυνειδήτου, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς καὶ ὁ δημοσιογράφος ἐγέλασε. Τὸ πείραμα οὐχ ἧττον ἐπανελήφθη ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποτυχία. . . Αὐτὴν ὅμως τὴν φορὰν ὁ δημοσιογράφος δὲν ἐγέλασε, συλλαβὼν τὸ σχέδιόν του καὶ ἐπιφυλαχθεὶς νὰ γελάσῃ περισσότερον κατόπιν εἰς βάρος τοῦ νοομάντεως. Προσεποιήθη ἔκπληξιν καὶ ἠγέρθη.

— Διάβολε, πῶς τὸ ηὗρες! ἀνέκραξεν. Ναί, ναί, τὴν λέξιν ἁ μ α ρ τ ί α εἶχα βάλει. Ἆ, μὰ ἐσὺ εἶσαι τρομερός!

Κατόπιν ἐμαντεύθη οὕτω καὶ ἄλλη λέξις καὶ κατόπιν ἄλλη. Μὴ ὑποπτευόμενος δόλον ὁ Κίμων ἦτο ἐνθουσιασμένος, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον αὐτοῦ ὁ δημοσιογράφος, ὁ ὁποῖος τῇ συγκαταθέσει τοῦ νοομάντεως, διωργάνωσε τὴν συνάθροισιν, ἐνώπιον τῆς ὁποίας οὗτος ἐπρόκειτο τὴν ἑσπέραν ἐκείνην νὰ δώσῃ δείγματα τῆς τέχνης του. Πρὸ τοῦ νοομάντεως ἐφρόντισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τοῦ ἰατροῦ ὁ δημοσιογράφος καὶ ἐκεῖ ἐκατήχησε δεόντως περὶ τοῦ πράγματος τοὺς φίλους, διὰ νὰ εἶνε ὅλοι σύμφωνοι.

— Καλὲ τί μοῦ λές, εἶπε κάποιος. Εἶνε λοιπὸν ψέμματα ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία; Καὶ ὅμως δὲν τὸ εἶχα δύσκολον διὰ τὸν Ἀρχιμήδην νὰ βρῇ τὸ κλειδὶ τῆς νοομαντείας.

— Καλὲ δὲ βαρυέσαι! αὐτὰ ὅλα εἶνε ἀγυρτεῖαις, ἀπήντησεν ὁ δημοσιογράφος. Καὶ ἂν τὰ πιστεύῃ ὁ Κίμων καὶ νομίζῃ ὅτι μὲ τὴν ἔμπνευσιν τάχα θὰ μπορέσῃ νὰ κάμῃ τῆς τσαρλατανιὲς τοῦ Κούμβερλανδ, φταῖμε μεῖς νὰ τὸν κοροϊδέψουμε λιγάκι;

Οὕτω συνεφώνησαν ὅλοι ἐναντίον του νά τον γελοῦν ὅτι εὕρισκε τάχα τὴν λέξιν, τὴν ὁποίαν ἔβαζαν μὲ τὸν νοῦν των. Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ὡρισμένην ὥραν ὁ Κίμων, πλήρης πεποιθήσεως, φορῶν ρεδιγκόταν. Ἐχαιρέτησε μὲ μεγάλην σοβαρότητα καὶ σταθεὶς ὄρθιος πρὸ τοῦ γραφείου τοῦ ἰατροῦ, ἔκαμε κατ' ἀρχὰς μίαν προφορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νοομαντικῆς του μεθόδου, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ. Ἤθελεν, ὡς ἔλεγε, νἀποκλείσῃ πᾶσαν ἰδέαν δόλου καὶ συνεννοήσεως καὶ δι' αὐτὸ ἐμακρηγόρει. Καὶ ἦτο πράγματι ὁ λόγος του ἀριστούργημα πλοκῆς καὶ λογικῆς ἀλληλουχίας ἰδεῶν. Τόσον, ὥστε πολλοὶ ἤρχισαν νὰ δυσπιστῶσιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ δημοσιογράφου καὶ νὰ περιμένωσιν ἀληθῆ θαύματα. Ἀλλ' ἡ πρακτική, ἡ ὁποία τόσον σπανίως ἔρχεται εἰς ἐπικουρίαν τῆς θεωρίας, τοὺς ἐξήγαγεν εὐθὺς ἀμέσως ἐκ τῆς πλάνης των. Ὅλοι κατὰ σειρὰν ἔβαλαν μὲ τὸν νοῦν των μίαν λέξιν, ἀλλὰ κανενὸς—ἐννοεῖται—δὲν τὴν ηὗρεν ὁ Κίμων. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδιζε τὴν προσποίησιν, ὡς εἶχαν συμφωνήσει, τὰ χειροκροτήματα, τὰ θαυμαστικὰ καὶ τὰ συγχαρητήρια. Ὁ Κίμων τὰ ἐδέχετο σοβαρός, κρύπτων ὅσον ἐδύνατο τὴν ἔξαλλον χαράν του, ἐν ᾧ ἡ σοβαρότης του αὐτὴ ἐπέτεινε τοὺς σιγηλοὺς καὶ κρυφίους γέλωτας τῆς ὁμηγύρεως. Τότε, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης τ υ χ ὸ ν παρεξηγήσεως, ὁ Κίμων ἐπρότεινε νὰ γράφεται ἡ μέλλουσα νὰ εὑρεθῇ λέξις. Ἡ πρότασις ἡ τόσον ἀθώως γενομένη, χάριν τῶν μὴ πειθομένων ἔτι, παρ' ὀλίγον νὰ χαλάσῃ τὸ παιγνίδιον, ἀλλ' εὑρέθη ἀμέσως τρόπος ἀπάτης. Ὁ προτείνων προσεποιεῖτο μόνον ὅτι ἔγραφε τὴν λέξιν ἐφ' ἑνὸς ἐπισκεπτηρίου, τὸ ὁποῖον ἀμέσως παρέδιδεν εἰς ἕνα ἄλλον. Ὁ ἄλλος ἵστατο εἰς μέρος, ἀφ' ὅπου δέν τον ἔβλεπεν ὁ Κίμων· μόλις δ' ἐξεστόμιζε τὴν λέξιν, τὴν ὁποίαν τῷ ὑπηγόρευεν ἡ ἔμπνευσίς του, ἔσπευδε καὶ τὴν ἔγραφεν ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ ἐπισκεπτηρίου, τὸ ὁποῖον μετ' ἐκπλήξεως ἐπαρουσίαζεν εἰς τὴν χειροκροτοῦσαν ὁμήγυριν.

— Μάλιστα, κύριοι, ἔ ρ ω ς, ἰδού, εἶνε γραμμένο...

Διεσκέδασαν οὕτω μέχρι τοῦ μεσονυκτίου. Εἰς τὸ σπουδαστήριον τῆς ὁδοῦ Μουσῶν ἐδόθη μία τῶν πρωτοτυπωτέρων συνεδριάσεων θαυματοποιίας, ἐξ ὅσων εἶδεν ὁ κόσμος. Οἱ ὅροι ἀνεστράφησαν. Τὸ κοινὸν ἠπάτα καὶ ὁ

Digitized by Google

θαυματοποιὸς ἠπατᾶτο. Ἀλλὰ μακρὰν τοῦ νά το ὑποπτεύσῃ κἂν αὐτὸ ὁ Κίμων, ἔφυγε κατενθουσιασμένος καὶ βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς μεθόδου του. Ἐπιστρέψας εἰς τὸ δωμάτιόν του, συνέταξεν ἀμέσως γαλλιστὶ μακρὸν ὑπόμνημα περὶ νοομαντείας, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ πρώτου ταχυδρομείου ἔστειλεν εἰς Παρισίους, πρὸς τὸν γραμματέα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Συνέλαβε δὲ ἀπὸ τῆς νυκτὸς ἐκείνης τὴν ἰδέαν—τὴν ὁποίαν δὲν εἶνε διόλου ἀπίθανον νὰ πραγματοποιήσῃ βραδύτερον—νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ κάμῃ ἀνάπτυξιν τοῦ συστήματός του μετὰ πειραμάτων εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ σωματεῖα,—ποτὲ ὅμως, ἔλεγεν, εἰς Ἀνάκτορα ἢ εἰς Θέατρα χάριν χρηματολογίας, ὅπως ἄλλοι καταβιβάζοντες τὴν Ἐπιστήμην καὶ παρεξηγοῦντες τὸν προορισμόν της...

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΔΥΟ ΝΕΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΛΥΤΡΑ

Τὰ νεώτερα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἡ γόησσα γραφὶς τοῦ κ. Λύτρα ἐφιλοτέχνησεν ἐσχάτως, εἶνε αἱ εἰκόνες τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας. Ἀμφοτέρους τοὺς ἐκπτώτους ἐκείνους βασιλεῖς παρέστησεν ὁλοκλήρους ὁ ἐξοχώτατος τῶν παρ' ἡμῖν ζωγράφων εἰς φυσικὸν μέγεθος κατὰ παραγγελίαν τοῦ Συμβουλίου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας, ὅπως ἀναρτηθῶσιν αἱ εἰκόνες αὐτῶν ἐν μιᾷ τοῦ Ἀρσακείου αἰθούσῃ. Πρώτην ἤδη φορὰν ἐξετέλεσεν ὁ κ. Λύτρας πίνακας τόσῳ μεγάλων διαστάσεων, διότι ἔχουσιν ἀμφότεροι τριῶν περίπου μέτρων ὕψος καὶ ἀνάλογον πλάτος.

Καὶ ὁ μὲν ἀείμνηστος ἐκεῖνος βασιλεὺς φέρων τὴν ἑλληνικὴν περιβολήν, μεθ' ἧς εἶχε συμβιώσῃ καὶ συνταφῇ, παρίσταται ὄρθιος ἐν μέσῳ τῶν συντετριμμένων λειψάνων τῶν Προπυλαίων, ἅτινα πληροῦσι τὸ ἐμβαδὸν τοῦ πίνακος καὶ ἀποτελοῦσι τὴν σκηνογραφίαν αὐτοῦ. Ὁ ἤρεμος τόνος τῆς παλλεύκου αὐτοῦ φουστανέλλας, ἧς αἱ πτυχαὶ διανέμονται μετὰ τῆς προσηκούσης φειδοῦς, ἀποτελεῖ μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ πίνακος μερῶν τερπνὴν ἁρμονίαν, καθιστῶσαν καταφανεστέραν ἔτι τὴν τὸ ὠχρὸν πρόσωπον τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου ἄνακτος καταυγάζουσαν ἀγαθότητα. Κλάδος φοίνικος ἐρριμμένος ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῶν Προπυλαίων καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως φαιδρύνει τὴν ὅλην σκηνὴν διὰ τοῦ χλωροῦ χρώματός του.

Ἡ εἰκὼν τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, οὖσα τὸ ἀντίρροπον τῆς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ἐξετελέσθη εἰς τοὺς αὐτοὺς τόνους. Τὸ ὑψηλὸν τῆς βασιλίσσης ἐκείνης φρόνημα ἐκδηλοῦται εἴς τε τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ἡγεμονικὴν αὐτῆς στάσιν. Ἡ νεάζουσα εἰσέτι γυνὴ φαίνεται ὡς νὰ βασιλεύῃ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, τὸ δὲ ὀξὺ αὐτῆς βλέμμα ἀνακαλεῖ ζωηρῶς εἰς τὸν θεατὴν τὴν τὰ πάντα ἐπισκοποῦσαν βασίλισσαν.

Ὁ κ. Λύτρας παρέστησε καὶ ταύτην ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀκροπόλεως ἐδάφους, ἀλλ' ἤδη συμφώνως πρὸς τὴν γυναικεῖαν καλλονήν, ὑπὸ τὴν πολυτελῆ βόρειον στοὰν τοῦ κατακόσμου Ἐρεχθείου, οὗ ἡ καλλιτεχνικὴ θύρα μετὰ τῶν λεπτῶν αὐτῆς γραμμῶν ἀποτελεῖ εἶδος πλαισίου περὶ τὴν μορφὴν τῆς εἰκονιζομένης. Ὀρθία καὶ αὐτὴ καὶ πλουσίαν ἠμφιεσμένη περιβολήν, τὴν μὲν ἀριστερὰν ἐπακουμβᾷ ἐπὶ τῆς ὀσφύος, τὴν δὲ δεξιὰν ἐπερείδει ἐπὶ ἀρχιτεκτονικοῦ τεμαχίου καταπεσόντος ἀπὸ τοῦ ναοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐφαπλοῦται ἰόχρους χλανὶς ἣν ἡ βασιλὶς ἐκείνη ἔφερε συνήθως. Τὸ ἰῶδες χρῶμα τῆς χλανίδος, ἣν περιτερματίζει φαιὰ μαλλωτὴ παρυφή, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ἐρυθρὸν τοῦ ἐπιχαρίτως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς περιστροβουμένου φεσίου, οὗ ὁ κυανοῦς θύσανος καταπίπτει μέχρι τοῦ στήθους, δίδουσιν εἰς τὸν χρωματισμὸν τοῦ πίνακος ποικιλίαν καὶ προξενοῦσιν ἀντίθεσιν εὐάρεστον. Ἔτι δὲ μᾶλλον καθωραΐζει τὸ ὅλον ἔργον ἡ τὸν κορμὸν περισφίγγουσα πολυδαίδαλος ἐπωμίς, ἧς τὰ διάχρυσα ποικίλματα περιπλέγδην περιελισσόμενα διαγράφονται ἁρμονικώτατα ἐπὶ τοῦ κυανοῦ ὑφάσματος. Πολύπτυχος λευκὴ ἐσθὴς καλύπτει μέχρι ποδῶν τὸ εὔχαρι τῆς βασιλίσσης σῶμα, ἐπὶ δὲ τῶν πτυχῶν τῆς ὁλοσηρικῆς ἐκείνης ἐσθῆτος προσπῖπτον τὸ φῶς παίζει μετὰ ἀληθείας ἐξαπατώσης τὸν ὀφθαλμόν. Ἐπίσης ταινία τις λευκὴ καὶ χνοώδης περιβάλλει τὸ ἡμιανεῳγμένον τῆς βασιλίσσης στῆθος, εἶνε δὲ καὶ αὐτὴ μετὰ τοσαύτης ἀληθείας ἀπεικασμένη, ὥστε βλέπων τις αὐτὴν αἰσθάνεται τὴν ἁπαλότητα τοῦ πτίλου. Τελευταῖον μία τοῦ οὐρανοῦ γωνία διαφαίνεται ἄνωθεν χάσματός τινος τοῦ τοίχου τοῦ κατερειπωμένου μνημείου, ἀλλ' ὁ οὐρανὸς οὗτος καλύπτεται ὁλόκληρος σχεδὸν ὑπὸ ἐλαφρῶν νεφιδρίων, τὰ ὁποῖα ἐὰν ἔλειπον θὰ ἐφαίνετο ἡ αἰθρία, ἡ ἀείποτε ἀρεστὴ εἰς τὸν ὀφθαλμόν.

Ἀμφότεροι οἱ πίνακες οὗτοι πλημμυροῦνται ὑπὸ τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον διανέμεται ἁπανταχοῦ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀναλογίας· ἐνίοτε δὲ εἴς τινα γωνίαν ἀκτὶς φωτεινοτέρα ἐξ ἀπροόπτου εἰσδύουσα, καὶ ἄκοντος σχεδὸν τοῦ τεχνίτου ἀποδιδράσκουσα τοῦ χρωστῆρός του, ὡς δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ἐν τῇ εἰκόνι τῆς Ἀμαλίας, ἐξαίρει τὸ ὅλον τοῦ φωτισμοῦ καὶ γοητεύει τὸν θεατήν. Ἄλλως τε τὰ ἐρέβη τῆς σχολῆς τοῦ Βάνδυκ παρῆλθον ἤδη. Οἱ σημερινοὶ ἀρέσκονται εἰς τὸ φῶς, ἀφίνοντες τὰ σκότη εἰς μόνας τὰς νυκτερινὰς σκηνάς.

Τὰ καθέκαστα τῶν δύο τούτων πινάκων εἰργάσθη ὁ κ. Λύτρας μετὰ τῆς περὶ τὴν τέχνην χαρακτηριζούσης αὐτὸν εὐσυνειδησίας. Τίποτε δὲν παραμελεῖ ὅπως τελειότερον καταστήσῃ τὸ ἔργον του, ἀείποτε δὲ ἐργάζεται λαμβάνων ὡς ὑπόδειγμα τὴν γενναιόδωρον εἰς συμβουλὰς φύσιν. Καὶ αὐτὰ τὰ πάρεργα ἐμελετήθησαν μετὰ ὀρθῆς κρίσεως καὶ ἐξετελέσθησαν μετ' ἐπιτυχίας σπανίας, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ παραβλάπτεται τὸ σύνολον· ἀπ' ἐναντίας καὶ ταῦτα συντελοῦσιν εἰς τὴν γενικὴν ἁρμονίαν καὶ ἐξαίρουσιν ἔτι μᾶλλον τὸ κύριον τοῦ πίνακος ὑποκείμενον. Ἡ ἀερώδης προοπτικὴ ἐτηρήθη μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας, ὥστε τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα ἀποσπῶνται τοῦ πίνακος καὶ φαίνονται ἕτοιμα εἰς κίνησιν. Ἑνὶ λόγῳ τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ κ. Λύτρα φέρουσιν ἀληθῆ χαρακτῆρα, ἄνευ τοῦ ὁποίου οἱονδήποτε ἔργον οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν.

Δὲν ἐνθυμούμεθα τίς εἶπέ ποτε ὅτι ὁ ζωγράφος εἶνε ὁ πίθηκος τῆς φύσεως, καὶ ὅμως τὰ ἔργα δοκίμου ζωγράφου ἀρέσκουσιν εἰς ἡμᾶς ἐνίοτε πλειότερον παρὰ τὰ ἔργα τῆς φύσεως. Πολλάκις ζῷα δυσειδῆ, τὰ ὁποῖα θὰ ἐβλέπομεν μετ' ἀποστροφῆς ζῶντα καὶ κινούμενα, βλέποντες αὐτὰ γεγραμμένα ἐπὶ τῆς ὀθόνης αἰσθανόμεθα τέρψιν καὶ ἡδονήν. Ὑπάρχουσι γυναῖκες καταλαμβανόμεναι ὑπὸ ἀληθοῦς τρόμου εἰς μόνον τὸν ἀκίνδυνον ψόφον μικροσκοπικοῦ μυός, ἐνῷ βλέπουσαι τὸ ἀθῷον ζῷον ζωγραφημένον τέρπονται, καὶ ἐὰν ἔχωσιν ἱκανότητά τινα περὶ τὸ σχεδιάζειν, ἐπιχειροῦσι μάλιστα καὶ τὴν ἀπεικόνισιν αὐτοῦ. Ἴσως τοῦτο εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἄγαν ἀνθρωπίνης φιλαυτίας· ἴσως ἀρεσκόμεθα ὅτι ἡ προκειμένη γραφὴ εἶνε ἔργον ἡμῶν αὐτῶν, ὅτι ἐξῆλθεν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἑνὸς τῶν ὁμοίων ἡμῶν· ἂν οὕτω πιστεύωμεν ἔχομεν ἄδικον, διότι καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι δύναται ἡ τέχνη ν' ἀναπαραστήσῃ τελειότερον τὴν φύσιν, ἀφαιροῦσα ἀπ' αὐτῆς τὸ αἰσχρὸν καὶ

Digitized by Google

προσθέτουσα τὸ ἰδεῶδες, τὰ certa idea τοῦ Ραφαήλ, πάλιν ὁ τοῦτο κατορθώσας καλλιτέχνης εἶνε χρεώστης εἰς τὴν φύσιν, διότι ὑπ' αὐτῆς ἐδιδάχθη καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐπλάσθη τοιοῦτος, ὅθεν εἰς μόνον αὐτὴν ἀνήκει ἅπασα ἡ τιμή.

Τὸ συμβούλιον τῆς ἑταιρίας ἀνέθεσε προσέτι τῷ κ. Λύτρᾳ νὰ γράψῃ καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ βασιλέως Γεωργίου καὶ τῆς βασιλίσσης Ὄλγας, ὅπως τεθῶσι καὶ αὗται ἐν τῇ αὐτῇ μετὰ τῶν ἄλλων αἰθούσῃ. Οὕτω θὰ ἔχωμεν ἐν Ἑλλάδι τέσσαρας καλὰς προσωπογραφίας, κάλλιστα ὑποδείγματα εἰς τοὺς νέους ζωγράφους, τοὺς ἐπιδιώκοντας τὴν ἐπίδοσίν των εἰς τὴν ἀληθῆ τέχνην.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἀτελείωτος καὶ ἀνυπόφορος καταντᾷ ἐπὶ τέλους αὐτὸς ὁ χειμών! Μετὰ τὰς ὀλίγας ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως καὶ τῆς ἐλπίδος, πάλιν νέφη, πάλιν ψῦχος, πάλιν βορρᾶς χιονοβόλος, πάλιν μελαγχολία καὶ νέκρωσις. Τὰ κύκλῳ βουνὰ ἐπιδεικνύουσι πάλιν χιονοσκεπεῖς κορυφὰς καὶ τὸ θέαμα, τὸ ἐγεῖρον τόσα αἰσθήματα κεκοιμημένα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ποιητῶν, ὑπενθυμίζει τὰς παγετώδεις ἐκείνας καὶ ἀνιαρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος, τόσῳ πολλὰς φέτος, αἱ ὁποῖαι ὅσον βραχεῖαι εἶνε τόσον ἀτελεύτητοι φαίνονται. Καὶ τὸ κακὸν νὰ μὴ θέλῃ ἀκόμη νὰ τελειώσῃ, ἆ, διὰ τὸ κλίμα μας εἶνε πολύ, πάρα πολύ.

✣

Νεαρὰ γερμανίς, παιδαγωγὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Διαδόχου, ἄπελπις διὰ τὰ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα τῇ παρενεβάλλοντο εἰς τὴν μετὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ τῆς καρδίας της ἕνωσιν, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἐκρημνίσθη, κατασυντριβεῖσα καὶ ἐκπνεύσασα μετ' ὀλίγον. Τὸ τραγικὸν αὐτὸ τέλος μαθὼν καὶ ὁ ἐραστής, νεαρὸς δόκιμος ἀνθυπίατρος, ηὐτοκτόνησε πυροβολήσας κατὰ τῆς καρδίας του.

✣

Ἀλλ' ἂν ἐκ τοῦ τραγικοῦ ἐπιθυμῆτε νὰ μεταπέσωμεν εἰς τὸ κωμικόν, ἔχομεν νά σας διηγηθῶμεν τὴν ἱστορίαν μιᾶς μονομαχίας.

Εἰς τὸ ποιητικὸν Γαλάτσι δύο φοιτηταὶ μετέβησαν νὰ λύσωσι τὰς διαφοράς των διὰ τῶν ὅπλων. Μάρτυρες παρίσταντο δύο συμφοιτηταί των καὶ εἷς διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς μὲ τὰ χειρουργικά του ἐργαλεῖα, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Ἀφ' οὗ, μετὰ μεγάλην συζήτησιν, ὡρίσθη ἡ θέσις τῶν ἀντιπάλων, ἔπαιξαν κορῶνα ἢ γράμματα, διὰ νὰ ἴδουν ποιὸς θὰ πυροβολήσῃ πρῶτος. Καὶ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ηὐνόησεν ἡ τύχη ἐπυροβόλησε πρῶτος καὶ ἅμα τῇ ἐκπυροσκροτήσει ὁ ἀντίπαλός του ἐξηπλώθη χαμαὶ λιπόθυμος. Τότε ὁ παριστάμενος διδάκτωρ ἐξήγαγε τὰ ἐργαλεῖά του, ἕνα διαβήτην γεωμετρικόν, ἕνα γνώμονα καὶ ἓν ὑποδεκάμετρον καὶ ἔσπευσε νὰ ἐξετάσῃ τὸν λιπόθυμον, ὁ ὁποῖος ἐπανελθὼν εἰς τὰς αἰσθήσεις του καὶ βεβαιωθεὶς ὅτι δὲν ἦτο πληγωμένος ὑπεχρεώθη καὶ αὐτὸς νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ βολὴ ἐρρίφθη ἄνευ ἀποτελέσματος, οὐχ ἧττον καὶ ὁ ἄλλος ἐλιποθύμησε καὶ ἡ σκηνὴ ἐπανελήφθη ὁμοία. Τότε οἱ μάρτυρες μετὰ τοῦ ἰατροῦ μόλις συνέχοντες τοὺς γέλωτας, ἠνάγκασαν τοὺς ἱππότας νὰ δώσωσι τὰς χεῖρας καὶ νὰ καταβάλωσι τὰ ἔξοδα τοῦ ἐπακολουθήσαντος δείπνου, εἰς ἀμοιβὴν τοῦ ἰατροῦ, ὁ ὁποῖος ἔσωσεν αὐτοὺς ἐκ τῆς λιποθυμίας.

Εἶνε περιττὸν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ τῶν μονομάχων τὰ πυρὰ ἦσαν ἄσφαιρα.

✣

Ὁ Παῦλος Βουρζέ, ἐξακολουθεῖ νὰ μὴ δέχεται κανένα, ἀπολύτως κανένα. Καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὐτὴ ἔγεινε τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας καὶ πολλοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζαν τὸν Βουρζέ, τὸν ἔμαθαν ἀπὸ τὴν πρὸς τοὺς ρ ε π ό ρ τ ε ρ διαγωγήν του. Μόνον μία εὐφυὴς κυρία, κατὰ τὸ Ἄ σ τ υ, κατώρθωσε νάτον ἴδῃ καὶ νὰ μείνῃ μετ' αὐτοῦ ὁλόκληρον ἀπόγευμα.

— Μὰ ποῦ, πῶς; τὴν ἠρώτησαν ἔκπληκτοι οἱ πρὸς οὓς διηγεῖτο τὴν εὐτυχίαν της.

— Χθές, εἰς τὸ σπίτι μου... ἐδιάβαζα τὴν Κ ο σ μ ό π ο λ ι ν, ἀπήντησεν ἡ κυρία.

✣

Ἔξωθεν ὑποδηματοποιείου καιομένου, ἐν μέσῳ τῶν ματαίων προσπαθειῶν τῶν πυροσβεστῶν νά το κατασβέσουν, ὁ ἀστυνόμος βλέπει ἄνθρωπον ὀλοφυρόμενον.

— Ποιὸς εἶσαι σὺ βρὲ ποῦ κλαῖς ἔτσι; τὸν ἐρωτᾷ.

— Ἄχ κὺρ ἀστυνόμε μου, ἔσβυσα, πάω! Ἔκαμεν ὁ Θεὸς ποῦ ἔχω καὶ κάμποσο πρᾶγμα ἀκόμα στὸ τελωνεῖο. Εἰ δὲ μὴ τί θὰ γίνουμουν τόρα, ποῦ δὲν μποροῦμε νὰ σώσουμε τίποτε.

— Εἶσαι ὁ νοικοκύρης;

— Ὁ νοικοκύρης, ποῦ καλλίτερα νὰ μὴν ἤμουν!

Καὶ σπογγίζων τοὺς ὀφθαλμοὺς πλησιάζει, μήπως μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του δυνηθῇ νὰ σώσῃ τίποτε ἀπὸ τὸ πυρπολούμενον π ρ ᾶ γ μ α. Ἀλλὰ δὲν γεμίζει τὸ μάτι τοῦ κυρίου Ἀστυνόμου ὁ νοικοκύρης αὐτὸς καὶ τον σταματᾷ καί του κάμνει ἔρευναν. Ὑπὸ τὴν ὀσφὺν του εὑρέθη τότε ὁλόκληρος ὁπλοθήκη καὶ ὑπὸ τὰ πλαστά του ἐκεῖνα δάκρυα διάσημος καὶ πονηρότατος λωποδύτης.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Α') Ἀνάγλυφον μετὰ Θρᾳκικῶν ὀνομάτων.

Πρό τινων ἐτῶν μετεκομίσθη ἐκ Νευροκόπου εἰς Σέρρας καὶ φυλάσσεται νῦν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Κ. Καπέτη, ὑποπροξένου τῆς Ἀγγλίας, ἀνάγλυφον περιεργότατον λόγῳ καὶ τῆς παραστάσεως καὶ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ὅμοιον πρὸς ὅσα Θρᾳκικὰ μνημεῖα ἐξέδωκαν πρὸ πολλοῦ χρόνου ὁ Dumont καὶ ἄλλοι.

Ἐν τῷ βαθεῖ πλαισίῳ τῆς ἐκ μαρμάρου ὀγκώδους παραλληλεπιπέδου πλακός, ὅπερ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς περιθέουσιν ἱκανῶς ἐξανέχουσαι ᾠαι, φέρεται ἡ ἑξῆς σκηνή: ἐν τῷ μέσῳ ἐπὶ θρόνου κάθηται ὁ πωγωνοφόρος *Πλούτων* οὗ τὴν κε-

Digitized by Google

φαλὴν περιβάλλει κύκλος, οἷον συνήθως ὁρῶμεν ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν ἁγίων τῆς Χριστιανικῆς τέχνης (nimbus)· ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἅδου ἔχει τὸ σκῆπτρον, τὴν δὲ δεξιὰν στηρίζει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ παρὰ τὸν πόδα ἑστῶτος, κατὰ πρόσωπον εἰκονισμένου τρικαρήνου ***Κερβέρου***. Ἀριστερόθεν τοῦ Πλούτωνος (δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι) ἐπὶ θρόνου κάθηται ἡ ***Περσεφόνη*** («κυρίᾳ Ἥρα» ἐν Θρακικαῖς ἐπιγραφαῖς) ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ ἔχουσα τὸ σκῆπτρον, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ κάτοπτρον. Δεξιόθεν τοῦ Πλούτωνος φέρονται ἀναγεγλυμμέναι δύο εἰκόνες, ἡ πρώτη (ἀριστερᾷ τῷ ὁρῶντι) ἑστῶτος πωγωνοφόρου ***ἀνδρὸς*** ἔχοντος ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ῥάβδον ἐστηριγμένην ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀνέχοντος πρὸς τὰ ὄπισθεν τὸ ἱμάτιον· ἡ δὲ δευτέρα, μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ Κερβέρου, τοῦ ἑστῶτος (ἀγενείου) ***Ἑρμοῦ*** φέροντος πέτασον καὶ πτερὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ ὁ πομπὸς θεὸς στηρίζει τὸ κηρύκειον ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ἔχει θύλακον(;) ὑπερκείμενον βωμοῦ.

Ἐπὶ τῆς ἄνω προεκβεβλημένης ᾤας πλησίον τῶν γωνιῶν φέρονται τὰ σημεῖα ✱ ὧν μεταξὺ (ἐν τῷ μέσῳ τῆς ᾤας) κεῖται ἡ ἐπιγραφὴ

ΚΥΡΙΩ ΠΛΟΥ

ΤΩΝΙ

«*κυρίῳ Πλούτωνι*». Μεταξὺ τοῦ σημείου τοῦ ἀριστερᾷ τῷ ὁρῶντι καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγέγλυπται προτομὴ ***γυναικὸς*** (***Ἑκάτης***;) ἧς τὴν κεφαλὴν περιβάλλει κύκλος ἀκτινωτός· μεταξὺ δὲ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ ἑτέρου σημείου, τοῦ δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι, προτομὴ ***παιδὸς*** ἐν λίκνῳ.

Ταῦτα περὶ τῆς παραστάσεως· ἐπὶ δὲ τῆς κάτω προεκβεβλημένης ᾤας φέρεται ἡ ἐπιγραφὴ

«***Αὐρήλιος Μεστικένθος κὲ Αὐρηλία Γηπέπυρις Ἐζβένεος γυνὴ Μουκιανοῦ τοὺς θεοὺς ἀνέθηκαν***».

Πολλὰ τῶν ἐν Μακεδονικαῖς ἐπιγραφαῖς, ἐκδεδομέναις τε καὶ μή, φερομένων κυρίων ὀνομάτων εἶναι παραδοξότατα, ἰδίᾳ τοῦ βορείου καὶ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς χώρας, τινὰ αὐτῶν κοινὰ πρὸς τὴν Θρᾴκην, τινὰ δὲ μόνον Μακεδονικά. Τὸ ὄνομα «***Μεστικένθος***», ὅσον οἶδα, πρῶτον νῦν γινώσκεται· ὡς μοι ἀνακοινοῦται ὁ σοφὸς φίλος μου κ. Mordtmann, πρόξενος τῆς Γερμανίας ἐν Θεσσαλονίκῃ, γνωστὰ ἦσαν τὰ ὀνόματα «***Μέστος***» (καὶ «Μεστὶς») καὶ «***Κένθος***», ἐξ ὧν καὶ σύγκειται τὸ «***Μεστικένθος***» (ὅμοια Λατινικὰ εἶναι τὰ «Aulucentius», «Biticentius», «Dicacentius», «Eptacentus», «Sudicentius» κ. ἄ.)· ἐπίσης τὸ «***Γηπαί(πέ)πυρις***», φερόμενον καὶ ἐν ἐπιγραφῇ Ἡρακλείας καὶ ἐπὶ νομίσματος Ποντικοῦ· ἐπίσης τὸ Λατινικὸν «Esbenus», καθ' ὃ ἐπλάσθη τὸ τῆς ἐμῆς ἐπιγραφῆς «Ἔζβενις-Ἐζβένεος» (γεν.).

Περιεργότατα Μακεδονικὰ ὀνόματα ἐξέδωκα ἐξ ἐπιγραφῆς Σερρῶν τοῦ ἔτους 41 μετὰ Χριστὸν ἐν τῇ «Berliner philol. Wochenschrift», 1891 σελ. 770-771· μνημονεύω ἐνταῦθα τὸ «Τορκουπαίβης» ὅπως παράσχω ἀφορμὴν τοῖς εἰδήμοσι παρ' ἡμῖν πρὸς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ἐφημερίδι «Κωνσταντινουπόλει», 1889 ἀρ. 267 ἐξέδωκα ἐπιγραφὴν Σερρῶν τοῦ ἔτους 64 μ. Χρ. ἐν ᾗ φέρεται γυναικὸς ὄνομα «Μωμοζλίτη»· θὰ ἡρμήνευον αὐτὸ ὡς ὂν σύνθετον ἐκ τοῦ «***Μωμὼ***» καὶ τοῦ «Ζηλίτη», ἀμφοτέρων γνωστῶν, ἂν μὴ ἦτο ἄλλοθεν γνωστὸν τὸ «Μωμόζισνις». Ἐγέλασα δέ, καὶ πιστεύω ὅτι καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες ταῦτα θὰ συγγελάσωσι, μαθὼν ὅτι λόγιοί τινες ἡρμήνευσαν τὸ ὄνομα ὡς Βουλγαρικὸν «Moma Zlata», «καλὴ κόρη»!

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 14ῃ Φεβρουαρίου 1893.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΥΡ· ΜΕϹΤΙΚΕΝΘΟϹ ΚΕ ΑΥΡ· ΓΗΠΕΠΥΡΙϹ ΕΖΒΕΝΕΟϹ

ΓΥΝΗ ΜΟΥΚΙΑΝΟΥ ΤΟΥϹ ΘΕΟΥϹ ΑΝΕΘΗΚΑΝ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἐν Πετρουπόλει ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Ἑσπέρου Οὐχτόμσκωφ ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος συγγράμματος περιγράφοντος λεπτομερῶς τὸ ταξείδιον τοῦ Τσάρεβιτς καὶ τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου. Τὸ ὅλον σύγγραμμα, τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς παρηκολούθησεν ἐπὶ τούτῳ τὸν Τσάρεβιτς, θἀποτελῆται ἐκ 4 τόμων, ἐντὸς τοῦ ἔτους ἐκδοθησομένων, θὰ κοσμῆται δὲ καὶ ὑπὸ λαμπρῶν εἰκόνων τοῦ ἐπίσης συνοδεύσαντος τὸν Τσάρεβιτς Ῥώσσου ζωγράφου Καραζίν.

— Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου Νικόλαος, ὁ ὁποῖος εἶνε γνωστὸς καὶ ὡς δόκιμος ποιητής, ἐξέδωκεν ἐσχάτως ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον *Ὁ ποιητὴς καὶ ἡ Νεράϊδα*, ἐνθουσιώδη προσφώνησιν πρὸς τοὺς ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν Σλαύους, τῶν ὁποίων ἡ ἀπελευθέρωσις, κατὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους θέτει εἰς τὸ στόμα τῆς Νεράϊδας ὁ ποιητής, μόνον διὰ τῆς ἑνώσεως θὰ ἐπιτευχθῇ.

— Ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ ἐν Ζακύνθῳ ἀπό τινος ἐκδιδομένη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐφημερὶς *Πατριώτης*. Συντάσσεται ὑπὸ ἀνδρὸς εὐμαθοῦς, παλαιοῦ καὶ εὐφυοῦς δημοσιογράφου, τοῦ κ. Ἀγγέλου Ν. Βερυκίου, ἔχει δὲ τοῦτο τὸ ἰδιαίτερον ὅτι γράφεται εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

Ἐπιστημονικά.

Ὁ ἐν Παρισίοις ὑπότροφος τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Μαλτέζος, ὑπέβαλε τελευταίως εἰς τὴν γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν σπουδαίαν καὶ περίεργον ἀνακάλυψίν του περὶ κατοπτρισμοῦ τῶν νεφῶν. Ὁ κ. Μαλτέζος, φοιτητὴς ἔτι ὢν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ

Digitized by Google

1887, πρὸς δυσμάς, ἐπὶ νεφῶν, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἔδυεν ὁ ἥλιος, παρετήρησε τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ἐλαιῶνος. Ἐν τῇ προκειμένῃ ἀνακοινώσει του, δημοσιευθείσῃ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν ἀντικατοπτρισμὸν (mirage) τῶν ἀερίων στρωμάτων, ὡς μέχρι τοῦδε ἐπίστευον διὰ τὰ σπάνια φαινόμενα τοῦ εἴδους τούτου, ἀλλ' εἰς τὴν κατοπτρικὴν ἀντανάκλασιν (reflexion opéculaire) τῆς ἐπιφανείας τοῦ νέφους, τῆς ὁποίας ἡ ὕπαρξις δὲν ἦτο μέχρι τῆς σήμερον παραδεκτή. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ὁ κ. Μαλτέζος ἀποκαλεῖ *κατοπτρισμὸν τῶν νεφῶν* (catoptrisme). Ὁ γαλλικὸς ἐπιστημονικὸς τύπος λίαν εὐφήμως μνημονεύει τὴν νέαν ταύτην ἐργασίαν τοῦ Ἕλληνος ἐπιστήμονος.

Καλλιτεχνικά.

Διερχομένη ἐξ Ἀθηνῶν ἡ ἱσπανὶς Κλοτίλδη Θερδᾶ, ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐσμεράλδα Θερβάντες διάσημος ἁρπίστρια, ἔδωκεν εἰς τὸν *Παρνασσὸν* ἐν συρροῇ κόσμου ἐκλεκτοῦ μίαν συναυλίαν, τὰς εἰσπράξεις τῆς ὁποίας διέθεσεν ὑπὲρ τοῦ Ὀφθαλμιατρείου.

Μουσικὰ

Ὁ ἐσχάτως ἀποθανὼν γερμανὸς καθηγητὴς Ῥοδόλφος Βέστφαλ, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν συγχρόνων ἐρευνητῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ῥυθμικῆς καὶ μουσικῆς, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐξέδωκε τὸν πρῶτον τόμον τοῦ περὶ τῆς ἑλληνικῆς μελοποιΐας καὶ ῥυθμικῆς συγγράμματος Ἀριστοξένου τοῦ Ταραντίνου, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως καὶ μακρῶν κριτικῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν σχολίων. Ἤδη τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ καθηγητοῦ Σάραν, ἐξεδόθη καὶ ὁ δεύτερος τόμος, περιέχων τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, κριτικῶς ἐπεξειργασμένον καὶ μακρὰν εἰσαγωγὴν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοξένου.

ΕΡΩΤΙΚΗ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑ

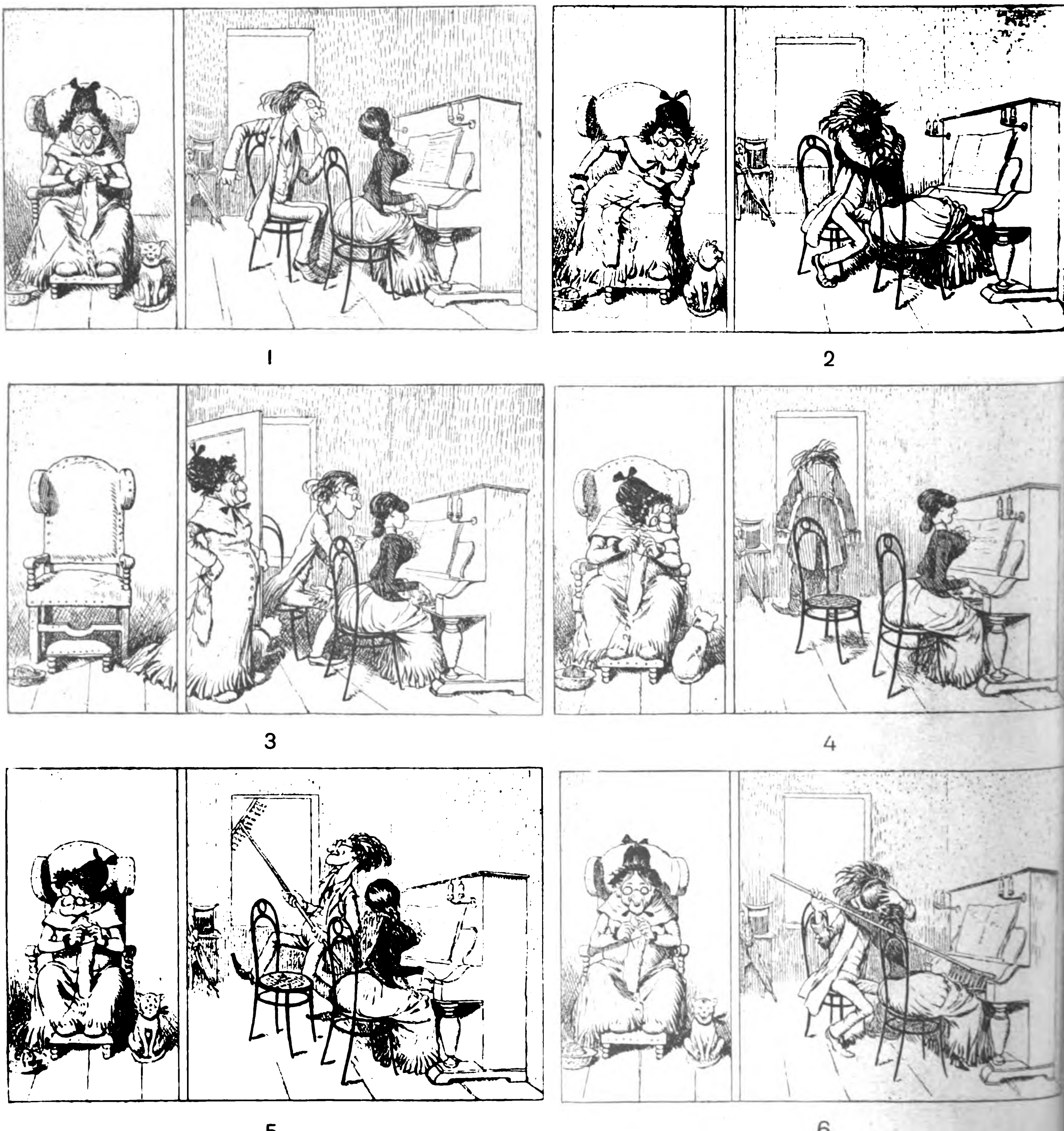

Digitized by Google

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΚΟΠΠΕ

Ὁ Φραγκῖσκος Κοππὲ εἶνε ὁ δημοτικώτερος, ὁ μᾶλλον ἀναγινωσκόμενος ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς συγχρόνου Γαλλίας. Ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐννοεῖται καὶ ἀναγινώσκεται, διότι αὐτῶν, τῶν ταπεινῶν καὶ τῶν ἀφανῶν, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἀρετὰς ἀπεικονίζει κατὰ προτίμησιν μὲ ἁπλότητα καὶ σαφήνειαν, δίχως νὰ μετεωρίζεται εἰς μεταφυσικὰ καὶ ῥητορικὰ ὕψη, ἀπρόσιτα εἰς αὐτούς· ὑπὸ τῶν γυναικῶν εὐνοεῖται διὰ τὴν μελαγχολικὴν ἁβρότητα καὶ τὴν θηλυκὴν οὕτως εἰπεῖν εὐαισθησίαν τῶν στίχων του· ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ὀλίγων ἐκτιμᾶται, διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐμπνεύσεως, τὴν εἰλικρίνειαν τῆς ἐκφράσεως, καὶ πρὸ παντὸς τὸ κάλλος τῆς μορφῆς καὶ τὴν στιχογραφικὴν τέχνην, δι' ἧς τὰ ποιήματα μεταβάλλονται εἰς τιμαλφῆ κοσμήματα, ὡς νὰ ἐπεξειργάσθησαν ὑπὸ χρυσοχόων τέχνη, ἡ ὁποία διακρίνει κυρίως τὴν ἐν Γαλλίᾳ ποιητικὴν Σχολὴν τῶν λεγομένων Parnassiens. Ὁ διάσημος συγγραφεὺς Παῦλος Βουρζέ, ἀφιερῶν ἐμμέτρως εἰς τὸν Κοππὲ τὰ «Λονδίνεια Σκιαγραφήματά» του, ἀποκαλεῖ αὐτὸν «reveur épris d'intimité» καὶ ποιητήν, ὅστις «καλλίτερον παντὸς ἄλλου καταλαμβάνει τὴν ἡδονὴν τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ καλλιτέχνης εἰς τὸ νὰ καταγράφῃ καὶ τὰ ἐλάχιστα, χαρίεντα ἢ θλιβερά». Ὁ δὲ Charle Morice ὁ ποιητὴς καὶ νομοθέτης τῆς νέας σχολῆς τῶν συμβολοκρατικῶν ποιητῶν εἰς τὸ σοφὸν καὶ παραδοξολόγον σύγγραμμά του περὶ τῆς «Γαλλικῆς φιλολογίας», ἀποφαίνεται περὶ αὐτοῦ ὡς ἑξῆς: «Ὁ Κοππὲ εἶνε περιεργότατος καὶ συμπαθέστατος ποιητής. Βεβαίως ἡ νέα γενεὰ δὲν ἀρύεται πλέον ἐξ αὐτοῦ τὸ μυστήριον νέας τινὸς ἐμπνεύσεως. Τὸ ἔργον του ἔληξεν. Ἀλλ' εἶνε καλόν, καὶ δικαίως πιστεύει εἰς αὐτό». Καὶ προχωρῶν ὁ Μορὶς χαρακτηρίζει τὴν ποίησίν του ὡς πρωτότυπον καὶ ἐν ταὐτῷ ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς ποιήσεως τοῦ Οὐγκώ, τοῦ Βωδελαίρ, τοῦ Μπαμβίλ, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Θεοφίλου Γωτιὲ καὶ τοῦ Σαιντμπέβ. Ὥστε δικαίως ἐλέχθη περὶ τοῦ Κοππέ, ὅτι ἐνῷ ἐπλησίασε τὰ πλήθη εἰς τοὺς στίχους του, δὲν ἀπεξενώθη διὰ τοῦτο τῶν καλλιτεχνῶν: τῶν ἀνθρώπων δηλονότι τῶν ὁποίων αἱ κλίσεις ἐχθρικώτατα συνήθως διάκεινται πρὸς τὰς κλίσεις τῶν πολλῶν.

Ὁ Φραγκῖσκος Κοππὲ εἶνε, ψυχῇ καὶ σώματι, Παρισινός. Εἰς τὰ Παρίσια ἐγεννήθη τὸ 1842. Ὁ πατήρ του ἦτο πτωχὸς ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν· ἔγραψε καὶ αὐτὸς στίχους, τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἐδημοσίευσεν· ἀπολυθεὶς τῆς θέσεώς του ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, προσεβλήθη ἐξ ἐγκεφαλικῆς παραλυσίας, καὶ ἀπέμεινε μὲ τὴν πενιχρὰν σύνταξίν του καὶ μὲ τὴν πολυμελῆ του οἰκογένειαν. Τῆς οἰκογενείας τὴν διατροφήν, πατρός, μητρός, καὶ τριῶν ἀδελφῶν, ἀνέλαβεν ὁ ὑστερότοκος Κοππέ· πρὶν τελειώσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὸ γυμνάσιον, ἀπεφοίτησεν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου μέχρι τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐπεχείρησε παντὸς εἴδους ἐργασίας ἀντὶ ἀμοιβῆς πενήντα μόνον φράγκων κατὰ μῆνα. Ἐπὶ τέλους διωρίσθη ὑπάλληλος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ὡς ὁ πατήρ του· ἐκεῖ εἰργάζετο πολὺ καὶ συγχρόνως ἔγραφε στίχους, χωρὶς ἀξιώσεις δημοσιότητος. Ἀλλ' ἔτυχε νὰ κατοικῇ παραπλεύρως τῆς οἰκίας του ὁ ποιητὴς Κάτουλλος Μανδές, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ ἐσχετίσθη ὁ Κοππέ, καὶ τοῦ ἀνέγνωσε τοὺς πρώτους στίχους του. Ὁ Μανδὲς τὸν ἐνεθάρρυνε, τὸν ἐσυμβούλευσε, τὸν καθωδήγησε. καὶ τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὴν περίφημον χορείαν τῶν ποιητῶν τοῦ «Συγχρόνου Παρνασσοῦ» (1), τῶν ὁποίων ἦτον ὁ σημαιοφόρος. Κάθε Σάββατον οἱ ποιηταὶ ἐκεῖνοι συνηθροίζοντο εἰς τοῦ Λεκόντ Δελίλ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφαν θρησκευτικὴν λατρείαν· τὴν Πέμπτην μετέβαιναν εἰς τοῦ Μπαμβίλ, τοῦ ἑτέρου ἐκ τῶν κορυφαίων διδασκάλων· ἐκεῖ ἡ συναναστροφὴ διεξήγετο οἰκειότερον, ἁπλούστερον. Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν τοῦ Μανδὲς ἔκαμναν κάθε εἴδους τρέλλαν.

Εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην συλλογὴν τῶν στίχων του, τὴν «Λειψανοθήκην» (Reliquaire), καὶ μετὰ δύο ἔτη, τὸ 1868, σειρὰν αἰσθηματικῶν ἐξομολογήσεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Intimités». Τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων τῆς πρώτης συλλογῆς ἐλαξεύθησαν εἰς τὸ γλυπτικὸν ἐργαστήριον τοῦ «Συγχρόνου Παρνασσοῦ»· τὰ δεύτερα ἀποτελοῦσιν ἰδιοφυές τι κρᾶμα μελαγχολίας καὶ εἰρωνίας, εὐαισθησίας καὶ περιγραφικότητος, ἐπὶ οἰκείου καὶ ἀφελοῦς τόνου, εἰς λέξεις, ὁμοιοκαταληξίας καὶ ῥυθμὸν ἀριστοτεχνικῆς ἁπαλότητος. Ἀλλ' ὁ Κοππέ, ἐξηκολούθει νὰ διατελῇ ἄγνωστος εἰς τὸ κοινόν, καὶ οἱ στίχοι του δὲν ἐξωδεύοντο, δὲν ἀνεγινώσκοντο. Ὅτε ὁ διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ «Ὠδείου» ἐπεί-

(1) «Parnasse contemporain» εἶνε ὁ τίτλος ὑφ' ὃν ἐδημοσίευσαν ἀπὸ κοινοῦ τὰ ποιήματά των, δι' ὃ καὶ ὠνομάσθησαν Parnassiens.

Digitized by Google

σθῇ νὰ ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1869, τὸν «Διαβάτην», μονόπρακτον δραμάτιον, τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς εἶχε συνθέσει ἐπίτηδες διὰ τὴν διαπρεπῆ ἠθοποιὸν Ἄγαρ. Τὸ ἔργον τοῦ Κοππὲ ἀνεβιβάσθη μόνον διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παραγέμισμα μεγάλου δράματος, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ διδαχθῇ ἐν τῷ Ὠδείῳ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, καὶ ἐξ οὗ θριάμβους προσεδόκα ἡ Διεύθυνσις. Ἐν τούτοις τὸ ἐκτενὲς δρᾶμα ἤκουσαν πλήττοντες οἱ θεαταί, ἐμαγεύθησαν δὲ ἀπὸ τὸν «Διαβάτην», καὶ ὁ τῆς προτεραίας ἀφανὴς ποιητὴς κατέστη ἔκτοτε διάσημος. Τὸ δραμάτιον τοῦ «Διαβάτου» δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνάλυσιν· ἡ εἰδυλλιακή του χάρις, οἱ ἁβροὶ στίχοι του, ἡ ἀραχνοϋφὴς λεπτότης τῆς ἐκτυλίξεως αὐτοῦ μόνον ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἢ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ πρωτοτύπου καθίστανται προσιταί. Ἀπὸ τῆς παραστάσεως αὐτοῦ χρονολογεῖται ἡ δημοτικότης τοῦ Κοππὲ καὶ ἡ στερεότυπος ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τιτλοφορία του ὡς ποιητοῦ τοῦ «Διαβάτου», ὥστε ἐπὶ τέλους καὶ νὰ ἐνοχλῆται ὁ ποιητὴς ἐν τῇ συναισθήσει ὅτι ἄλλα ἔργα του, ἄξια ἴσης καὶ μεγαλειτέρας φήμης, ἐπισκιάζονται οὕτω. Ἀλλ' ἢ οὕτως ἢ ἄλλως, ὁ «Διαβάτης» ἔπλασε τὴν τύχην τοῦ Κοππέ, ὅστις ἐξηκολούθησεν ἐκδίδων τόμους ποιημάτων, δραμάτων, διηγημάτων, περιζητήτους. Παρήτησε τὴν ταπεινήν του θέσιν ἐν τῷ ὑπουργείῳ, διωρίσθη βιβλιοθηκάριος τῆς Γερουσίας, καὶ βραδύτερον ἀρχειοφύλαξ τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου, θέσις ἐξ ἧς παρητήθη τὸ 1884, ἀφοῦ ἠξιώθη τῆς ὑψηλῆς τιμῆς νὰ ἐκλεχθῇ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ὡς διάδοχος τοῦ ποιητοῦ Βίκτωρος Δὲ Λαπράδ, τοῦ ὁποίου προκάτοχος ἦτον ὁ Μυσσέ.

Ὁ Κοππέ, εἰς τὰ δράματά του, τὰ ἐκτενῆ καὶ ἱστορικὰ ὡς ὁ «Σεβῆρος Τορέλλης», ὁ «Ἑκατονταετὴς πόλεμος» κτλ. καὶ τὰ σύντομα καὶ φανταστικά, ὡς αἱ «Δύο Λῦπαι», τὸ «Πάτερ ἡμῶν», μᾶλλον διακρίνεται διὰ τὴν ἐπὶ τὸ ἰδανικώτερον παράστασιν τῆς ζωῆς ἢ εἰς τὰ κυρίως ποιήματα αὐτοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ποιητικὸν αἴσθημα συγκιρνᾶται μὲ τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν ζωγραφίαν τῆς ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ πραγματικότητος. Εἰς τὰ δράματά του εἶνε μᾶλλον **ποιητὴς** καὶ εἰς τὰ ποιήματά του περισσότερον **πραγματιστής**. Ταῦτα εἰς τρεῖς κατηγορίας δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν· εἰς τὰ κυρίως αἰσθηματικά, ὡς αἱ «Intimités», ἡ «Exilée», ὅπου ὁ ἔρως ἐκφράζεται ἐμπαθέστερον καὶ διὰ ρυθμῶν ποικιλώτερον καὶ τεχνικώτερον ἐξειργασμένων, καὶ ἡ «Μέση Ἡλικία» (Arriere-Saison), ὅπου ὁ ἔρως προσλαμβάνει χαρακτῆρα τρυφερότητος καὶ πατρικῆς σχεδὸν στοργῆς· εἰς τὰ Ἐπικὰ διηγήματα, ἀναπλάσεις ἱστορικῶν ἐπεισοδίων καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων, ὡς ἡ «Χελιδὼν τοῦ Βούδα», ἡ «Κεφαλὴ τῆς Σουλτάνας», κτλ. τὰ ὁποῖα ὁ κριτικὸς Λεμαῖτρ παραβάλλει πρὸς τὰ ἀνάλογα τοιαῦτα τοῦ Οὐγκώ, ἀποκαλῶν «Θρύλον τῶν Αἰώνων ἐν μικρογραφίᾳ»· καὶ τέλος εἰς τὰ «Ποιήματα τοῦ νεωτέρου βίου», εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται καὶ οἱ «Ταπεινοί», τὰ «Ἔμμετρα διηγήματα» καὶ τὰ «Ἁπλᾶ λόγια», ἅτινα καὶ ἀποτελοῦσι τὸ μᾶλλον πρωτότυπον καὶ χαρακτηριστικὸν ἔργον τοῦ ποιητοῦ. Διότι ὁ Κοππὲ εἶνε κυρίως ὁ εἰκονογράφος, ὁ ἀοιδὸς τῶν ταπεινῶν καὶ ἀφανῶν ἡρώων, τοὺς ὁποίους ἀνυπόπτως διαγκωνίζομεν καθ' ἑκάστην ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ. Εἰς τὰ ποιήματα ταῦτα ψυχολογεῖ καὶ ἀναλύει, συχνότερον δὲ ἀφηγεῖται καὶ περιγράφει τὸν βίον, τὰ παθήματα, τὰς περιπετείας, τὰς θυσίας, τοὺς ἄθλους αὐτῶν. Ἥρωές του λ. χ. εἶνε ἡ γεροντοκόρη ἡ ὁποία ἀφιερώνεται εἰς τὴν περιποίησιν τοῦ παραλύτου ἀδελφοῦ της· ἡ μνηστὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ ποῦ περιμένει δώδεκα ἔτη τὸν μνηστῆρα της, ὅστις δὲν ἐπανέρχεται· ἡ πτωχὴ ποῦ ἐγκαταλείπει τὸ τέκνον της εἰς ξένας χεῖρας καὶ γίνεται παραμάνα διὰ νὰ ζήσῃ τὸν μέθυσον ἄνδρα της καὶ ὅταν ἐπιστρέφῃ εἰς τὸ σπίτι της εὑρίσκει τὸ τέκνον της νεκρόν· ὁ νεανίας ποῦ γίνεται μικροϋπάλληλος διὰ νὰ θρέψῃ τὴν μητέρα του· ἡ ὑπηρέτρια ποῦ λαμβάνει συνέντευξιν εἰς τὸν κῆπον μὲ τὸν στρατιώτην, καὶ διηγοῦνται τὰ βάσανά των· ὁ νεανίας ποῦ ἐργάζεται τὴν ἡμέραν εἰς κατάστημα καὶ τὴν νύκτα παίζει βιολὶ εἰς τὰ ᾠδικὰ καφενεῖα κτλ. κτλ. ἱερεῖς, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους, ναυτικοί, ἐργατικοί, ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, χωρὶς λάμψιν καὶ ἐπιβολήν, τοὺς ὁποίους ἡρωϊκῶς ἀγωνίζεται ὁ ποιητὴς νὰ στολίσῃ μὲ τὴν πορφύραν τῆς Μούσης. «Ἡ Μοῦσα του, εἶπεν εὐλόγως τις, δὲν πετᾷ· πατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλὰ βλέπεις ὅτι ἔχει πτερά». Ἀλλ' ὁ ποιητὴς δὲν ἀρκεῖ νὰ δεικνύῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταχειρίζεται τὰ πτερά του. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κοππὲ ἐκτρέπεται ἐνίοτε εἰς πεζότητα· τὸ ἐλάττωμά του ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς τῆς πρωτοτυπίας του. Ἐνίοτε πραγματεύεται θέματα ποταπὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἡ δεξιωτάτη στιχουργία ἀδυνατεῖ νὰ ἐξευγενίσῃ, καὶ ἐνδιατρίβει εἰς πεζοτάτας λεπτομερείας, αἵτινες μικρὸν ἀπέχουν τοῦ γελοίου, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ποιητικῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν ἀξιοῦσιν ὅτι περιβάλλονται. Ὑπόδειγμα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ὁ «Μικρὸς παντοπώλης».

Μετὰ τοὺς μεγαλοστόμους ῥωμαντικοὺς τῆς Γαλλίας, τῶν ὁποίων ἡ ἔμπνευσις εἶνε εὐρυτέρα, ὑψηλοτέρα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀοριστολόγος, ἐπεφάνησαν κατὰ φυσικωτάτην ἀντίδρασιν οἱ ποιηταὶ τῆς Σχολῆς τοῦ «Συγχρόνου Παρνασσοῦ», ὀλιγώτερον ὑψιεπεῖς, ἀλλὰ περισσότερον ἀκριβολόγοι. Ὅθεν οὐχὶ ἀστόχως παρεβλήθησαν πρὸς τοὺς διαδεχθέντας τὸν Ροῦβενς καὶ τὸν Ρέμβρανδ καλλιτέχνας τῆς ὁλλανδικῆς καὶ φλαμανδικῆς Σχολῆς. Τὴν σχολὴν ταύτην πιστότερον ἄλλων μετήγαγεν ἐν τῇ ποιήσει ὁ γράψας τὰ «Ποιήματα τοῦ νεωτέρου βίου».

Καὶ ἐν Ἑλλάδι ὁ Κοππὲ εἶνε ἐκ τῶν ὀλίγων γνωστῶν ποιητῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ ἐκ τῶν σχετικῶς μᾶλλον ἀγαγινωσκομένων ὑπὸ τῶν φιλομούσων γαλλομαθῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἰδιαιτέρως ἡ ποίησις τοῦ Κοππὲ συνδέεται πρὸς τὴν πρώτην κίνησιν τῆς ἀπὸ τοῦ 1880 ἀναφανείσης ἐν Ἀθήναις νέας ἐπὶ νέων προτύπων ρυθμιζομένης ποιήσεως. Τινὲς τῶν στίχων του ἐδημοσιεύθησαν ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκμάζοντα σατυρικοφιλολογικὰ φύλλα, τὸν «Ραμπαγᾶν» καὶ τὸ «Μὴ Χάνεσαι», ὅπου καὶ τῶν νέων ποιητῶν τὰ στιχάρια

Digitized by Google

ἐφιλοξενοῦντο. Δὲν νομίζω δὲ ὅτι προσκρούω εἰς τὴν μετριοφροσύνην τοῦ Διευθυντοῦ τῆς «Ἑστίας», ἀναγράφων ἐνταῦθα ὅτι οὗτος ἀποστείλας εἰς τὸν Κοππὲ τοὺς πρώτους νεανικωτάτους στίχους του, φέροντας ἀντὶ προλόγου ὁλόκληρον ποίημα τοῦ γάλλου ποιητοῦ, ἔτυχε παρ' ἐκείνου φιλόφρονος ἀπαντήσεως· λεπτομέρεια τὴν ὁποίαν ἀναφέρω ἐνταῦθα μόνον διότι περιέχεται ἐν αὐτῇ λακωνικώτατα ἐκτεθειμένη, ἀλλ' ἀναμφισβητήτου ἀληθείας γνώμη, καθ' ἣν ἡ ποίησις διὰ τοῦ κάλλους τῆς μορφῆς καὶ ἀνακαινίζεται καὶ ὑφίσταται. Κ. Π.

ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΝ ΤΟΥ ΚΟΠΠΕ

(Μετάφρασις)

Ἁπάντων τῶν ἐθνῶν ἡ μεγαλοφυΐα χρεωστεῖ ὀφειλήν τινα εἰς τὸν νοῦν, εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν τέχνην τῆς Ἑλλάδος. Πᾶς ποιητὴς ὀφείλει χάριν εἰς τὸν Ὅμηρον, πᾶς καλλιτέχνης εἰς τὸν Φειδίαν, πᾶς ὁ φιλοσοφῶν εἰς τὸν Πλάτωνα. Τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα παραβάλλω πρὸς οἰκοδόμημα ἡμιερειπωθὲν μέν, ἀλλ' ἀείποτε φιλόξενον, οὗτινος οἱ λίθοι καὶ τὰ μάρμαρα ἐξήρκεσαν πρὸς οἰκοδομὴν τῶν οἰκιῶν ὁλοκλήρου κώμης, καὶ ὅμως τὸ ἐρείπιον διατηρεῖ ἀκεραίαν ἔτι τὴν μεγαλοπρεπῆ ὡραιότητά του.

Φ. ΚΟΠΠΕ

Ὡς χαρακτηριστικὸν τῆς ποιήσεως τοῦ Κοππὲ παραθέτομεν τὸ ἑξῆς ποιημάτιον ἐκ τῆς σειρᾶς Arrière-Saison.

RUINES DU CŒUR

Mon cœur était jadis comme un palais romain,
Tout construit de granits choisis, de marbres rares·
Bientôt les passions, comme un flot de barbares,
L'envahirent, la hache ou la torche à la main.

Ce fut une ruine alors. Nul bruit humain.
Vipères et hiboux. Terrains de fleurs avares.
Partout gisaient, brisés, porphyres et carrares:
Et les ronces avaient effacé le chemin.

Je suis resté longtemps, seul, devant mon désastre.
Des midis sans soleil, des minuits sans un astre,
Passèrent, et j'ai, là, vécu d'horribles jours;

Mais tu parus enfin, blanche dans la lumière,
Et, bravement, afin de loger nos amours,
Des débris du palais j'ai bâti ma chaumière.

F. Coppée

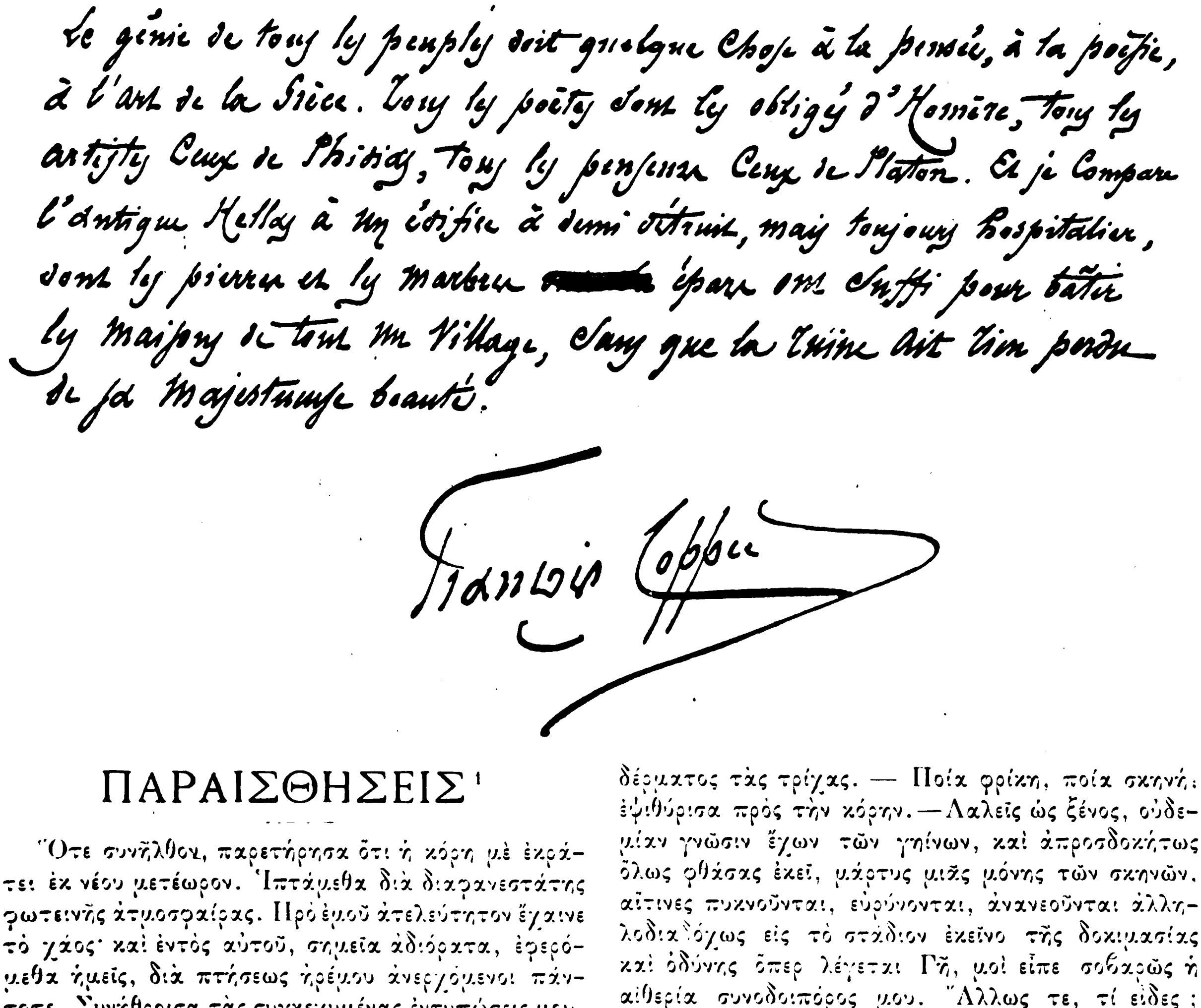
Le génie de tous les peuples doit quelque chose à la pensée, à la poésie, à l'art de la Grèce. Tous les poètes sont les obligés d'Homère, tous les artistes ceux de Phidias, tous les penseurs ceux de Platon. Et je compare l'antique Hellas à un édifice à demi détruit, mais toujours hospitalier, dont les pierres et les marbres [redacted] épars ont suffi pour bâtir les maisons de tout un village, sans que la ruine ait rien perdu de sa majestueuse beauté.

François Coppée

ΠΑΡΑΙΣΘΗΣΕΙΣ [1]

Ὅτε συνῆλθον, παρετήρησα ὅτι ἡ κόρη μὲ ἐκράτει ἐκ νέου μετέωρον. Ἱπτάμεθα διὰ διαφανεστάτης φωτεινῆς ἀτμοσφαίρας. Πρὸ ἐμοῦ ἀτελεύτητον ἔχαινε τὸ χάος· καὶ ἐντὸς αὐτοῦ, σημεῖα ἀδιόρατα, ἐφερόμεθα ἡμεῖς, διὰ πτήσεως ἠρέμου ἀνερχόμενοι πάντοτε. Συνήθροισα τὰς συγκεχυμένας ἐντυπώσεις μου. Ἔφερα τὴν χεῖρα εἰς τὸ πρόσωπόν μου, ἐπίεσα ἰσχυρῶς τοὺς κροτάφους μου. Ἱδρὼς ψυχρὸς εἶχε λούσει τὴν κεφαλήν μου, καὶ συγκολλήσει ἐπὶ τοῦ δέρματος τὰς τρίχας. — Ποία φρίκη, ποία σκηνή· ἐψιθύρισα πρὸς τὴν κόρην. — Λαλεῖς ὡς ξένος, οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχων τῶν γηίνων, καὶ ἀπροσδοκήτως ὅλως φθάσας ἐκεῖ, μάρτυς μιᾶς μόνης τῶν σκηνῶν, αἵτινες πυκνοῦνται, εὐρύνονται, ἀνανεοῦνται ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ στάδιον ἐκεῖνο τῆς δοκιμασίας καὶ ὀδύνης ὅπερ λέγεται Γῆ, μοὶ εἶπε σοβαρῶς ἡ αἰθερία συνοδοιπόρος μου. Ἄλλως τε, τί εἶδες; Ὁ ὀφθαλμός σου ἐνητένισε μόνον τὴν εἱμαρμένην τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δράματος καταστροφήν. Πῶς ὅμως ἐνυφαίνεται τοῦτο, πῶς, ἀφανῶς, ὑπὸ τὸν δείκτην χειρὸς μυστηριώδους, τελεσιουργεῖται πεπρωμένως καὶ ἀναποδράστως, δὲν

1 Ἴδε σελ. 145

Digitized by Google

εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, καί, ἴσως, προσέθηκε, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἴδωσιν, ἀφοῦ εἶναι θνητοί. Τὸν θάνατον μόνον παρετήρησας δρῶντα, οὐχὶ ὡς μέσον ἀλλὰ ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς. Ἄχρις ὅτου ὅμως ἐπέλθῃ τὸ καθωρισμένον τέλος τοῦ βίου, τί μεσολαβεῖ μεταξὺ τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ τοῦ ἐσχάτου τέρματος, μεταξὺ τοῦ πρώτου κλαυθμηρισμοῦ τοῦ νηπίου, ἀποσπωμένου ἀπὸ τὰ μητρικὰ σπλάγχνα, καὶ τοῦ ὑστάτου στεναγμοῦ τοῦ γέροντος, λυομένου ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τῆς ζωῆς; Ἕνωσον τὰ δύο ταῦτα σημεῖα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, καὶ θεώρησον, ἐὰν δύνασαι, τὰ διάμεσα στάδια, δι' ὧν διηνύθη ὁ τεταγμένος δρόμος τοῦ ἐφημέρου θνητοῦ. Σὲ κατέπληξεν ὁ θάνατος, καὶ ὡς παιδίον πτοούμενον εἰς τὴν θέαν μορμολυκείου ἐξέστης καὶ ἐφρικίασες. Ἀλλ' ὁ θάνατος εἶναι τέλος· εἶναι ἀπολύτρωσις, εἶναι παῦσις προσδοκίας κακῶν καὶ περισπασμῶν πρὸς οὓς, καὶ παντὸς θανάτου πλειότερον, τρέμει νὰ ἐνατενίσῃ ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμός. Ἡ ἀρχὴ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ σὲ φοβίζῃ· ἡ γέννησις, ἡ ὀλεθρία αὕτη ἀφετηρία πρὸς δρόμον, ὃν δάκρυ ὀδύνης καὶ ἱδρὼς ἀκαταπονήτου μόχθου ὑγραίνουσιν ἀνὰ πᾶν βῆμα. Ἐὰν ἐμελέτας βαθύτερον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν ἔννοιαν, ἐὰν ἐστάθμιζες δικαιότερον τὰς τύχας, τὰ πάθη, τὰς ἀλγηδόνας τῶν θνητῶν, τὰς ὀλίγας ὥρας τῆς ἀνέσεως, ἃς δι' ἁδροτέρου πόνου ἀποτίνουσιν ἀκολούθως οἱ δυστυχεῖς, ἐὰν ἠρεύνας τὴν ἀνθρωπίνην ἀλληλουχίαν, ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως τοῦ κόσμου ἄχρι τῆς ὥρας ταύτης, θὰ ἔβλεπες ὁποῖον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ζωή, καὶ ἂν εἶναι τοῦ κόπου ἀντάξιον ὅταν τὸ ἀποβάλῃ τις, νὰ φρικιᾷ. Διότι, τί ἔπαθεν ὁ θανών; Τὴν λύσιν εὗρε τοῦ αἰωνίου προβλήματος, ὅπερ τὸν ἐβασάνιζε ζῶντα, καὶ ἐπέτυχε τὴν λήθην. Ὢ! τὴν λήθην! Καὶ τί τῆς λήθης μᾶλλον εὐκταῖον καὶ προσφιλές!

*

Ἐν τούτοις ἀνηρχόμεθα πάντοτε. Καθ' ὅσον ἀπεμακρυνόμην ἀπὸ τῆς γῆς ἀσθενεστέρα ἀπέβαινεν ἡ μνήμη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἐντυπώσεων. Κάτω, ἀβυσσαλέον διεπλατύνετο τὸ χάος. Σημεῖα Γῆς οὐδαμοῦ ἐφαίνοντο· ἀλλ' ἄνω, ὅταν ἔστρεψα τὴν κεφαλήν, ἐθεώρησα τὸ λαμπρὸν στερέωμα, ἀνεκφράστως μυστηριωδέστερον καὶ λαμπρότερον, ἢ ὅπως ἐνατενίζομεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς γῆς, εἰς ὥραν ἀπλέτου φεγγοβολίας, ἢ ἐνάστρου νυκτός. Ἔμεινα ἔκπληκτος. Ὁ πόθος νὰ προσπελάσω τὸ φῶς ἐκεῖνο, νὰ θεωρήσω ἐγγύτερον τὸ ἐναρμόνιον ἐκεῖνο κάλλος, οὗτινος τὴν εἰκόνα οὐδὲν δύναται νὰ παραστήσῃ, ἐκυρίευσε τὴν ψυχήν μου. — Ἐκεῖ μὲ φέρεις; εἶπον εἰς τὴν κόρην, δακτυλοδεικτήσας τὰ ὕψη. Ναί, ὁδήγησόν με ἐκεῖ· νομίζω ὅτι τῆς φαντασίας καὶ τοῦ πνεύματος οἱ βιαιότεροι πόθοι θὰ σιγήσωσιν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, καὶ ὅτι τῆς ψυχῆς αἱ ἀόριστοι ἀναμνήσεις, τὰ ἰνδάλματα εὐτυχίας καὶ εὐδαιμονίας, τὰ ἀδιαλείπτως διαψεύδοντα τοὺς θνητοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ἐκεῖ δὲν θὰ ἦναι πλέον ὄνειρα. Αἰσθάνομαι, καθ' ὅσον μὲ ἕλκεις πρὸς τὰ ἄνω, τὴν ἐπιρροὴν τῆς θείας ταύτης ἀκτινοβολίας. Τὸ φῶς της εἰσδύει εἰς τὴν ψυχήν μου· φωτίζει τὸν νοῦν μου, ἀνακουφίζει τὸν βαρὺν κάματον τῆς γηΐνης ὁδοιπορίας. Δύναμις ἰσχυρά, ἀγαθὴ ὅμως καὶ εὔνους, μὲ σύρει ἐκεῖ. Ἐν μέσῳ τοῦ χάους τούτου, ἡ δύναμις τῆς Ὕλης μὲ σύρει πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα, τὸ ἐξαίσιον Πνεῦμα, τὸ ἀπὸ δυνάμεως ἄλλης ἐμφυσηθὲν εἰς τὴν ἄργιλλον τοῦ θνητοῦ σώματός μου, μὲ καλεῖ ἄνω, μὲ μεθύει ποντίζον με εἰς κῦμα φωτός, μὲ ὑψοῖ, μὲ καθαίρει, ὡς πῦρ ἐφήμερον ἀπὸ γηΐνης ἑστίας ἀναφθέν. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ πατρίς μου; εἶπον εἰς τὴν κόρην. Ἄνθρωπος εἰμί! Ἡ Γῆ, ἡ Ὕλη μὲ θέλει τέκνον της. Ἐξ αὐτῆς ἐπλάσθην, εἰς αὐτὴν ἔζησα, εἰς αὐτὴν θὰ ἐπανέλθω. Τὸ Φῶς, τὸ Πνεῦμα μὲ λέγει υἱόν. Αὐτὸ εἶναι τὸ *ἐγώ* μου. Τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Νοῦς, καὶ ὁ Νοῦς εἶναι τοῦ αἵματος, τῶν νεύρων, τῶν ὀστέων ὁ δεσπότης. Κόσμοι δύο, φθαρτὸς ὁ εἷς, ἄφθαρτος ὁ ἄλλος διεκδικοῦσι τὸν σκώληκα ἐμέ. Τί εἶμαι; Ποῦ ἤμην πρὶν ἔλθω εἰς τὴν γῆν; Ποῦ θὰ ὑπάγω ἅμα ἀφήσω τὴν γῆν; Δύναμαι νὰ ἔχω δύο πατρίδας; Δύναμαι, θνητὸς τῆς γῆς κάτοικος, νὰ ἀναμιμνήσκωμαι, νὰ νοσταλγῶ τὰ ὕψη μυστηριωδῶν οὐρανῶν, καὶ ἀπὸ ἀπορρήτου στερεώματος νὰ ἕλκωμαι πρὸς τὴν γῆν ἥτις μὲ θέλει, μὲ φωνάζει, μὲ διεκδικεῖ ὡς αἰχμάλωτον αὐτῆς; Ἐξήγησέ μου τὰ μυστήρια, ἅτινα ἀπασχολοῦσι τὸ πνεῦμά μου, διώκουσι τὸν ὕπνον μου, εἶπον πρὸς τὴν κόρην. — Αὐτὴ εἶναι, ἀπήντησε, τῶν ἀνθρώπων ἡ μωρὰ δοκησισοφία. Τί θέλεις νὰ σοῦ ἐξηγήσω; Ὁ ὀφθαλμός σου δύναται, ἐν ὥρᾳ ἡλιοφεγγοῦς μεσημβρίας, ἀτενὴς νὰ προσίδῃ τὸν ἥλιον; Θνητέ, προπετά, πεπερασμένε τὸ πνεῦμα, χαλίνωσε τὸν πόθον, χωρεῖς ἐκεῖθεν τοῦ ὁρίου. Εἶναι θράσος ὁ πόθος οὗτος· καὶ ἡ Πρόνοια, ἀρνουμένη σοι τὴν χάριν νὰ διαγνώσῃς ὅσα σκέπτεσαι, καὶ νὰ ἐνατενίσῃς ὅσα διαλογίζεσαι, εἶναι εὐεργέτις σου, ἀγνωμοσύνην δρέπουσα, ἀντὶ χάριτος καὶ εὐχαριστίας. Θνητέ, ὕλη ἕρπουσα εἰς τὸ ἔδαφος, τί θέλεις νὰ θεωρήσῃς; Μήπως τὸ Ὑπέρτατον Φῶς; Ἀλλ' ὁ ὀφθαλμός σου μικροσκοπικὸν ἥλιον τῆς δημιουργίας ἀδυνατεῖ νὰ ἐνατενίσῃ, καὶ θαμβούμενος, καὶ τυφλούμενος εἰς τὸ ἀμυδρὸν φῶς τοῦ κτίσματος τούτου, δύναται νὰ προσηλωθῇ πρὸς τὸ Ἄναρχον καὶ Ἀχειροποίητον Φῶς; Ὁ νοῦς σου, τὰ κοινότερα τῶν φαινομένων ἀδυνατεῖ νὰ συνδυάσῃ, τὰ ἁπλούστερα νὰ κατανοήσῃ, τῆς φύσεως τὰς λανθανούσας δυνάμεις καὶ τοὺς νόμους νὰ καθορίσῃ· καὶ ἀδυνατῶν τὴν γῆν αὐτήν, τὴν κατοικίαν του, τὸ κέλυφος ἐν ᾧ διατρίβει ἀδυνατῶν νὰ κατακτήσῃ, ὀργᾷ νὰ καταστῇ τοῦ σύμπαντος κύριος, κεκρυμμένων μυστηρίων γνώστης, ἀπὸ δημιουργήματος θνητοῦ καὶ πεπερασμένου, ἀποβαίνων ἀθάνατος δημιουργός, Νοῦς ἀπεριόριστος, ἀσύλληπτος, Δύναμις σοφῶς διέπουσα καὶ ἑρμηνεύουσα τὸ Πᾶν; Εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἔθηκε τὸ ὅριον τῆς γνώσεως αὐτοῦ ὁ Θεῖος Νοῦς, καὶ πέραν τούτου ἀδυνατεῖ νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἀγωνιζόμενος νὰ τὸ ὑπερβάλῃ, ὁμοιάζει τὸν ἄπτιλον στρουθὸν τὸν πειρώμενον νὰ προσπελάσῃ τὰ ἀπώτατα ὕψη τῶν αἰθέρων, ἢ τὸν κοχλίαν, τὸν ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ εὐθραύστου ὀστρακιδίου του, διανοούμενον ν' ἀνέλθῃ ἕρπων τὰς εἰς τὴν ὁμίχλην

Digitized by Google

ἀπροσίτων ὀρέων καλυπτομένας παρθένους καὶ ἀβάτους κορυφάς. Κοχλίας, στρουθὸς ἀπτὴν εἶναι ὁ βροτός. Διὰ τὴν πεπερασμένην ἀνθρωπίνην γνῶσιν, εἶναι μέγα ὅ,τι κατώρθωσε νὰ διαγνώσῃ καὶ νὰ μαντεύσῃ ὁ θνητός, ὑπὸ τῆς πυξίδος τοῦ Νοῦ καθοδηγούμενος. Φαντάζεσαι, ὅτι ἡ περιωρισμένη τοῦ ἀνθρώπου ἀντίληψις ἠδύνατο, ἄνευ παραχωρήσεως ὑπερτέρας, νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ γηίνους καὶ ἐνάστρους κατακτήσεις, θαυμασίας ἐν τῇ σφαίρᾳ αὐτῶν; Καὶ διότι εἰς τὴν ἐρευνητικὴν τόλμην τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τίθεται φραγμὸς ἀνυπέρβλητος, διότι εἰς τὸν γήινον ὀφθαλμόν του, καὶ εἰς τοῦ πνεύματός του τὸν ἀμβλὺν ὀφθαλμὸν παρεντίθεται ὁ καλύπτων τῆς περαιτέρω γνώσεως τὰ μυστήρια ἀδιαπέραστος πέπλος, δύναται, ἢ δικαιοῦται νὰ ἀποβαίνῃ θρασύτερος ὁ ἄνθρωπος, ἐπαναστάτης κατὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Δυνάμεως καὶ τοῦ Νοῦ, ὃν ἐπικρίνει πολλάκις, διότι ἀδυνατεῖ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ βάθη τῆς προνοίας καὶ σοφίας Αὐτοῦ; Ἵνα ἀνδρωθῇ τις πρέπει νὰ διέλθῃ ἀλλεπάλληλα στάδια ζωῆς. Οὐδεὶς ἐγεννήθη τὸν νοῦν ὥριμος, τὴν ἡλικίαν ἀκμαῖος. Βρεφικὴν ἡλικίαν διανύουσι τῆς γῆς οἱ θνητοὶ κάτοικοι. Θὰ ἔλθῃ ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς· ἀλλ᾽ εἶναι μακράν. Καὶ ἡ γνῶσις, καὶ τῆς σοφίας τὸ φῶς δὲν ὥρισται νὰ φωτίσῃ τοὺς γηίνους κευθμῶνας, καὶ τὰ ἔντομα τὰ διαιτώμενα ἐν αὐτοῖς. Ἀλλαχοῦ, εἰς ἄλλας σφαίρας ἀνατέλλει. Ἀγών, δοκιμασία, κάθαρσις, καὶ ὁ τὴν γηίνην δρᾶσιν τερματίζων θάνατος εἶναι παρασκευαστικὰ μέσα πρὸς τὴν λέπτυνσιν τοῦ πνεύματος, τὴν ἔξαρσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ Θεῖον, τὴν βαθμιαίαν δύναμιν καὶ ἱκανότητα νὰ θεωρήσῃ τὴν Ἀρχήν, τὴν ἀίδιον Ἀρχὴν ἐξ Ἧς τὰ πάντα ἀπορρέουσι. Δύνασαι, ἔνσαρκος καὶ ἐνσώματος, νὰ βιώσῃς ἀδιάφθορος ἐντὸς κρατῆρος ἡφαιστείου; Καὶ τί εἶναι γήινος ἡφαιστειώδης κρατήρ, ἀπέναντι τοῦ κεντρικοῦ πυρός, τοῦ θερμαίνοντος καὶ ζωογονοῦντος τὴν κτίσιν σύμπασαν; Καὶ τοῦτο, τὸ πῦρ τοῦτο, τὴν Δύναμιν, τὸ Ἄϋλον, ὁ σκώληξ σὺ θέλεις νὰ ἀτενίσῃς ἀπτόητος, νὰ ἐρευνήσῃς, νὰ σχολιάσῃς!

*

Ὅταν, ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς κόρης, πρὸς ὃ εὐθέως ἔβλεπον ἀκούων αὐτῆς, ἀνήγειρα τὴν κεφαλὴν θεωρῶν ἄνω, ἐξέβαλον ἰσχυρὰν καὶ παρατεταμένην κραυγήν. Οὔτε φρίκη, οὔτε ἄλλο τι ἀνθρώπινον αἴσθημα εἶχον κινήσει τὴν γλῶσσάν μου. Ἐνητένισα ἔκπαγλον κάλλος, ἀνεκδιήγητον, ἀπροσπέλαστον εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀκατανόητον διὰ τὴν ἀντίληψίν του, ὑπέρτερον πάσης παραθέσεως ἢ συγκρίσεως. Ταυτοχρόνως αἴσθημα εὐδαιμονίας ἀρρήτου ἐνεσαρκώθη ἐν ἐμοί. Ἐμέθυον· ἀλλ᾽ ἡ ἐμὴ μέθη δὲν εἶχέ τι τὸ ἀνθρώπινον. Ἦτο ψυχῆς γαλήνη, ἣν δὲν δύναμαι νὰ περιγράψω, καίτοι τὴν ᾐσθανόμην πλήρη. Ἤμην εὐδαίμων· οὐδὲν ἐπόθουν πλέον. Τὸ τέρμα τῶν ἀνθρωπίνων ἐλπίδων μοὶ ἐφαίνετο ὅτι τὸ εἶχον ἤδη ἐγγίσει. Εὐρύς, ἀδιατάρακτος ἠνοίγετο πρὸ ἐμοῦ ὁ λιμήν, πρὸς ὃν ἥσυχος ἐφέρετο ἤδη ἡ ἐν τῷ βίῳ χειμασθεῖσα ὁλκάς. Ὄνειρα, ἰνδάλματα, ἐμπνεύσεις, ποιήσεως συλλήψεις, φαντασίας ἐξημμένης κατασκευάσματα, τὰ αἰθεριώτερα ἰδανικά, τὰ ἰδανικώτερα πλάσματα, αἱ μᾶλλον ἰδεώδεις φαντασίαι αἱ πρὸς οὐδὲν τὸ γήινον κοινωνοῦσαι, τὰ πάντα ἐφαίνοντο λαμβάνοντα ὑπαρκτὴν ὑπόστασιν ἐν ἐμοί. Τὸ ἔβλεπον, τὸ ᾐσθανόμην καταφανῶς. Εἰς τὰς ἐμὰς φλέβας δὲν ἔρρεεν αἷμα. Διαφανής, σελαγίζουσα οὐσία, θείας προελεύσεως, ἐπλήρου τὰς ἀρτηρίας μου, καὶ ὑπὸ τὴν κυκλοφορίαν αὐτῆς ἡ σὰρξ ἐξεδύετο οἱονεὶ τὴν θνητὴν φύσιν της. Φῶς ὑπέρτερον καὶ γλυκύ, ἄπλετον, μυριοπλασίως ἀκτινοβόλον ἢ τὸ ἡλιακὸν ἐπεχύθη εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἄνεσις, χαρά, μακαριότης πλήρης καὶ ἀδιατάρακτος ἐπεφοίτησεν ἐπ᾽ ἐμέ. —Ποῦ εἴμεθα; ποῦ μὲ φέρεις; εἶπον πρὸς τὴν ἀερώδη συνοδόν. Τί εἶναι τὰ αἰσθήματα, ἅτινα πληροῦσι τὴν ψυχήν μου; Διατί ποτέ, οὐδέποτε, εἰς οὐδεμίαν εὐτυχῆ περίπτωσιν, εἰς οὐδεμίαν ἡδονικὴν μέθην, εἰς οὐδεμίαν ἰδανικὴν ἀπόλαυσιν, εἰς οὐδένα ὑψιπετέστερον καὶ ἁγνότερον ῥεμβασμόν, εἰς οὐδεμίαν ἔξαρσιν, οὐδὲ τὴν τολμηροτάτην, οὐδὲ τὴν μᾶλλον αἰθερίαν διατί νὰ μὴ αἰσθανθῶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅ,τι τόσον ἠρέμως, τόσον βαθέως, τόσον πλήρως καὶ μακαρίως αἰσθάνομαι ἤδη; Τίνες εἶναι οἱ ὑπερφυεῖς οὗτοι κόσμοι, περὶ τῆς ἁρμονίας καὶ καλλονῆς τῶν ὁποίων οὐδεμίαν εἶχον ἰδέαν ἐν τῇ γῇ; Καὶ τὸ φῶς τοῦτο, τὸ καταυγάζον τὰς σφαίρας αὐτάς, τὸ τόσον διάφορον τοῦ ἡλίου, τὸ ἐγχύνον ζωὴν ἄλλην εἰς τὴν καρδίαν, ἕλκον πρὸς κέντρον ἕτερον, συγγενέστερον, πλειότερον φίλον, τὴν ψυχήν; Δὲν ἐφθάσαμεν ἔτι. Πόρρωθεν, πολὺ πόρρωθεν διοπτεύω τὰς οὐρανίας ταύτας δυνάμεις· καὶ ἤδη αἰσθάνομαι ὅτι ἤλλαξα, ὅτι δὲν εἶμαι οἷος ἤμην. Πόθος ἀκατάσχετος μὲ ἕλκει ἐκεῖ. Διατί; Τί κοινὸν μεταξὺ τῆς γῆς, τῆς εἰς γῆν λυθυσομένης, τί κοινὸν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν κόσμων τούτων; Κοινωνῶ ἆρά γε αὐτῶν; Θὰ δυνηθῶ νὰ τοὺς ἴδω ἐγγύς; Νὰ κατοικήσω ἐκεῖ, ξένος πρὸς τὴν ὕλην καὶ τὰς ἀνάγκας της; Νὰ ἀφιερωθῶ εἰς τὴν θείαν θεωρίαν, καθαρὸς τὴν ψυχήν, διαυγὴς τὴν διάνοιαν, ὀξὺς τὸ ὄμμα, γαληνιαῖος τὴν συνείδησιν, λύων τὴν γλῶσσαν εἰς εὐσεβῆ φωνὴν θαυμασμοῦ καὶ λατρείας τοῦ Φωτός, ὅπερ ἀθάνατον καὶ ἁβρὸν ἀκτινοβολεῖ ἀνεσπέρως ἐκεῖ; — Καὶ τί βλέπεις: εἶπεν εἰς ἐμὲ ἡ ἐναέριος ὁδηγός μου. Τί εἶδες; Ἐὰν ἤδη θαυμάζῃς καὶ κατανύσσεσαι, τονίζων τὴν φωνήν σου εἰς αἶνον, τί θὰ πράξῃς ἐὰν ἴδῃς ἐγγύτερον τὸ φῶς, ἐὰν θεωρήσῃς, ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τοὺς κύκλους ἐκείνους, οὓς πόρρωθεν μόνον καὶ ἀτελέστατα δίδεταί σοι ἤδη νὰ ἀτενίσῃς; Ἀλλὰ δὲν θὰ εἰσέλθῃς. Ἡ ὁδός, ἡ ἄγουσα εἰς τοὺς κόσμους τούτους, διέρχεται διὰ τοῦ τάφου. Σκοτεινὴ φαινομενικῶς, αὐγάζει ὅμως ἀκτινοβόλος. Ἀλλ᾽ ὁ θάνατος δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀθανασίαν. Ἐν σοὶ δὲν ἐλύθησαν ἔτι τοῦ θανάτου τὰ σπέρματα. Ὁ ὀφθαλμός σου δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ, οὔτε νὰ ὑποστῇ τὸ σέλας τοιαύτης ἀκτινοβολίας. Ὁ νοῦς σου δὲν ἐφωτίσθη ὑπὸ τῆς θείας ἀκτῖνος, καί, νήπιος, δὲν δύναται ν᾽ ἀντιληφθῇ τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ ὕψους τῶν κόσμων, οὓς θεωρεῖς. —Τότε, διατί μ᾽ ἔφερας ἐδῶ, διατί μοὶ ἐπέδειξας ὅ,τι δὲν δύνασαι νὰ μοὶ δώσῃς; εἶπον μετὰ πικρίας εἰς τὴν κόρην. Σὲ θεωρῶ δαίμονα ἀγαθόν. Μήπως δὲν εἶσαι: Μήπως τέρπεσαι εἰς τὴν

Digitized by Google

ἀλγηδόνα τοῦ θύματος, ἢ μὴ ἐπέδειξάς μοι τὸ κάλλος τοιούτου φωτός, ὅπως μοὶ καταστήσῃς χαιρεκάκως βαθύτερον τὸ γήινον σκότος; — Ἡ διόπτευσις κόσμων ἄλλων, ξένων πρὸς τὸν ἰδικόν σου, ἐνόμιζον ὅτι δὲν θὰ σὲ δυσηρέστει, ἀπήντησεν ἡ ξεναγός μου. Ἦτο χάρις τοῦτο, καὶ τὴν χάριν ταύτην ἀμείβεις διὰ πικρίας. Ἆ! γένος ἀγνωμονέστατον τῶν θνητῶν! Μὲ τὰ ἀτελῆ καὶ ἀνίσχυρα τοῦ πνεύματός σου ἐλατήρια κρίνεις τὰ πάντα, καὶ ἀγνοεῖς τὰς αἰτίας δι' ὧν τὰ πάντα διέπονται εἰς τὸν μικροσκοπικὸν κόσμον σου, καὶ διεπόμενα πανσόφως προορίζονται εἰς τέλος ἀγαθόν. Εἰς τὸ φῶς ἐκεῖνο, τὸ πόρρωθεν σελαγίζον, δὲν δύνασαι ν' ἀνθέξῃς. Εἶσαι φθαρτός. Ἄνελθε διὰ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἀπόβαλε τὴν ὕλην, ἅγνισον τὴν ψυχήν. γενοῦ πνεῦμα, πνεῦμα ἱκανὸν ν' ἀνέλθῃ πρὸς τὴν Ἀρχὴν ἀφ' ἧς ἐξεπορεύθη, καὶ τοῦ πνεύματος τότε ὁ ὀφθαλμὸς θὰ δυνηθῇ νὰ ἐνατενίσῃ πρὸς τὰς φωτονεφέλας ἐκείνας, τὰς ἀπροσπελάστους εἰς τὴν ὕλην, εἰς τοὺς ῥύπους αὐτῆς, εἰς τὰς ἀτελείας καὶ ἀθλιότητάς της. Μὴ λησμόνει τὴν καταγωγήν σου. Εἶσαι γήινος. Διατί εἶσαι, διατί δουλεύεις ἐκεῖ, διατί πάσχεις, διατί δὲν δύνασαι νὰ κατανοήσῃς τὰς ἀντιθέσεις πάσας τοῦ κόσμου, τὰ αἰνίγματα ὅλα τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς, τῶν ἀγαθῶν τὴν κακοδαιμονίαν, τῶν κακῶν τὴν φαινομένην εὐτυχίαν, τόσα ἄλλα μυστήρια καὶ προβλήματα ἀκατανόητα καὶ ἀνεξήγητα ἐκτυλισσόμενα ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου, δὲν δύνασαι ἤδη νὰ μάθῃς. Ὅταν ὁ χρόνος τοῦ ἀγνισμοῦ ἐπιστῇ, θὰ φωτισθῇ τότε ὁ νοῦς σου. Εἰσέτι ὅμως δὲν ἐπέστη. Ἀπὸ τῆς καθαιρούσης χοάνης τοῦ θανάτου δὲν διῆλθε τὸ σῶμά σου, οὔτε τὸ πεπερασμένον τῆς διανοίας σου συνεπλήρωσε τῆς γνώσεως ἡ θεία ἀκτίς. Εἰσέτι διὰ τοῦ θανάτου δὲν ἀνέζησας εἰς τὴν ζωήν, τὴν ἀληθῆ καὶ ἀθάνατον ζωήν, εἶπεν ἡ κόρη.

*

Ἐνθουσιώδης πρὸ τοῦ θείου ἐκείνου φωτός, ἐστράφην εὐγνωμόνως πρὸς τὴν συνοδόν μου.—Τίς εἶσαι: τῇ εἶπον. Ἄνευ σοῦ, σκώληξ χαμαίζηλος, θὰ εἱρπον εἰς τὸν πηλὸν τῆς γῆς, ὕλη εἰς τὴν ὕλην, ἀδυνατῶν νὰ ἀρθῶ ἄχρι τοῦ θείου τούτου ὕψους, ἔνθα σὺ μὲ ἀνήγαγες. Σὲ εὐγνωμονῶ, εἶπον. Ἀλλὰ τίς εἶσαι; Εἰπέ μοι τὸ ὄνομά σου: Εἰπέ μοι τὴν καταγωγήν σου; Δεῖξόν μοι τὴν πατρίδα σου;—Ἀντὶ νὰ εὐγνωμονῇς ἐμέ, εὐγνωμόνει μᾶλλον τὴν Ὑπερτάτην Δύναμιν, εἰς Ἣν καὶ ἐγώ, καὶ οἱ κόσμοι οὗτοι, οὓς θεωρεῖς καὶ θαυμάζεις, ὀφείλουσι τὴν ἀρχήν των. ἀπήντησε.—Ναί, εἶπον εἰς τὴν κόρην. Ηὐγνωμόνησα καὶ εὐγνωμονῶ τὸν Δημιουργὸν τοῦτον, τὸν Πάνσοφον καὶ Ἀγαθώτατον, Οὗτινος αἰσθάνομαι ἐν ἐμοὶ τὴν πνοὴν καὶ τὴν χεῖρα. Ἀλλὰ σὺ τίς εἶσαι; Πῶς καλεῖσαι; Ποίαν ἔχεις ἀποστολήν, ποίαν δύναμιν; εἶπον εἰς τὴν κόρην. — Ἀποκάλει με ἁπλῶς Ψυχήν, εἶπεν ἡ σεμνοπρεπὴς παρθένος. Ἀφοῦ ἐπέμεινας νὰ διακρίνῃς καὶ ἐμέ, δι' ὀνόματός τινος, λάβε τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς Ψυχῆς ὡς γνώρισμα καὶ ὄνομά μου. Ποία ἡ ἀποστολή μου, ποία ἡ πατρίς μου, ποῖαι αἱ ἰδιότητές μου, ἐπανέλαβεν ἡ Ψυχή, πόθεν ἦλθον, ποῦ πηγαίνω, ποῦ θὰ καταλήξω. τοῦτο δὲν ἐδόθη εἰς σέ, θνητὸν καὶ πεπερασμένον, νὰ κατανοήσῃς πλήρως. Φωτεινοτάτην καὶ εὐγενεστάτην ἔχω τὴν πατρίδα. Ἀπὸ πηγῆς αἰωνίου ζωῆς ἐξεπορεύθην. Ὁ Θάνατος, ὁ Χρόνος, ὁ καταστρεπτικὸς οὗτος διττὸς σύνδεσμος παντὸς κτίσματος γηίνου, οὐδεμίαν ἐπ' ἐμοῦ ἔχουσιν ἐπιρροήν. Ἡ αἰωνιότης εἶναι μηδὲν ἀπέναντι τῆς Δυνάμεως, ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, καὶ πρὸς ἣν τείνω νὰ ἑνωθῶ. Πρὶν ἢ ὅμως προσπελάσω πρὸς τὸ Ὑπέρτατον Ἀγαθόν, ζωογονῶ ἐγὼ καὶ φωτίζω, ἐκ ζωογόνου καὶ φωτεινῆς ἑστίας ἐκπορευομένη, τὴν φθαρτὴν ὕλην, ἐφ' ἧς κυριαρχεῖ ὁ Θάνατος καὶ ἡ Καταστροφή. Θνητέ, εἶπεν ἡ Ψυχή, ὅσον καὶ ἂν ἐνεφυσήθη ἐν σοὶ πνεῦμα ζωοποιόν, μέμνησο ὅτι τοῦ πνεύματός σου τούτου διεγράφησαν στενώτατα ὅρια· καὶ ὅπως ὁ γήινος ὀφθαλμός σου δὲν θ' ἀντεῖχε ἐνατενίζων τὸ φῶς τῆς κεντρικῆς ἑστίας, ἀφ' ἧς πηγάζει ἡ ζωὴ καὶ ἡ γνῶσις, οὕτω καὶ ὁ νοῦς σου, ἐντὸς σαρκὸς φθαρτῆς ἐγκεκλεισμένος, ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ μυστήρια, ἅτινα τὸ Ὑπέρτατον Ἀγαθὸν ηὐδόκησε νὰ τηρήσῃ εἰσέτι ἀπόκρυφα. Ἐλθέ. Ἄγωμεν πρὸς τὴν γῆν. Εἶσαι κάτοικος αὐτῆς. Τὰ δεσμά σου δὲν συνετρίβησαν ἔτι, καὶ ἡ ὕλη ἐπάνελθε εἰς τὴν ὕλην, εἶπεν αὐστηρῶς πως ἡ Ψυχή.

*

Μόλις ἐπρόφθασα νὰ ἐνατενίσω εἰσέτι τὸ ἐξαίσιον ἐκεῖνο στερέωμα. Οἴμοι! Ἡ Ψυχή, συνέχουσά με πάντοτε ἠπίως, ἤρξατο κατερχομένη, σύρουσα καὶ ἐμέ. Αὐτοστιγμεὶ ἀπώλεσα τὴν θεωρίαν τῶν ὑπερρυῶν ἐκείνων κόσμων. Ἤδη, κατερχόμενοι, ἐσχίζομεν βιαιότερον τὸ χάος. Ἐνόμιζέ τις, ὅτι μᾶς ἕλκει πρὸς ἑαυτὴν ἡ γῆ, μᾶς θέλει, μᾶς ἐπιζητεῖ. Μετ' ὀλίγον, ἀστήρικτον, ἀθεμελίωτον, ὑπὸ φωτὸς ἀσθενοῦς φωτιζόμενον, προσέβλεψα σῶμά τι κυλιόμενον εἰς τὸ χάος. Ἦτο ἡ Γῆ. Θεέ! Πόσον ἦτο πενιχρά· πόσον πτωχὴ καὶ ὑποτετιμημένη, πόσον διάφορος ἡ σφαῖρά μας, ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐκείνας τὰς ἀστραπηβόλους ἅστινας εἶχον θεωρήσει! Γοργῶς σχίζοντες τὰς ἀποστάσεις ἐγενόμεθα, ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, ἐγγύτεροι πρὸς τὴν Γῆν, τὴν ὑλικὴν ταύτην πατρίδα μας, ἀφ' ἧς τόσον φοβούμεθα ν' ἀποχωρισθῶμεν. Ἤδη ἐθεώρουν τοὺς ὄγκους τῶν ὠκεανῶν βρέχοντας τὰς πολυσχιδεῖς ἠπείρους, καὶ ταύτας πυργουμένας, ἀπὸ τῶν σπλάγχνων τῶν θαλασσῶν, εἰς πολυκόρυφα ὄρη ὁμιχλώδη καὶ χιονοσκεπῆ. Ἀλλ' ὁ νοῦς, ἀλλ' ὁ ὀφθαλμός, ἀπὸ ἀναμνήσεως ἄλλης ἐκπληκτικῆς καὶ ὑπερρυοῦς τρεφόμενος, οὐδεμίαν φωνὴν φόβου ἢ θαυμασμοῦ, οὐδὲν οἱονδήποτε ἐπιφώνημα ἀνεῦρεν εἰς τὸ θέαμα ἐκεῖνο. — Ἡ Γῆ, ἡ Γῆ σου, ἣν τόσον ἀγαπᾷς, ἰδού την, μοὶ εἶπεν ἡ Ψυχή. Ποῦ θέλεις νὰ σὲ φέρω; μοὶ προσέθηκε. — Εἰς τὸ Δαβαλαγιρί, ἀπήντησα. Εἰς τὴν ἀκροτάτην τῶν Ἰμαλαίων κορυφήν, εἰς τὸ ὑψηλότατον σημεῖον τοῦ γηίνου κόσμου, ἐκεῖ φέρε με. εἶπον εἰς τὴν Ψυχήν. Ταχύτεροι διεσχίζομεν ἤδη, ἐν ὀξεῖ συριγμῷ, τοὺς ἀνέμους. Ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν ἡπλοῦτο χάος, καὶ κάτω, εἰς τὰ ἀπώτατα βάθη, ὅπου βίαιοι ἐμυκῶντο οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ θύελλαι, ἔχαινον βάραθρα σκοτεινά, καὶ ἔρημοι ἤπειροι

Digitized by Google

καὶ θαλασσῶν. — Εἴμεθα ἤδη μακράν; ἠρώτησα τὴν Ψυχήν. Καὶ αὐτή, μὲ ἤρεμον φωνήν. — Ὁ χρόνος καὶ αἱ ἀποστάσεις, μοὶ εἶπεν, οὐδὲν δύνανται, οὐδὲν ἰσχύουσιν. Βῆμα ἓν εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄχρι τοῦ ἑτέρου πόλου ἔκτασις. Καὶ τῶν ἀνέμων ταχύτεροι δυνάμεθα νὰ ὦμεν· καὶ τῆς θυέλλης ὁρμητικώτεροι, καὶ τοῦ κεραυνοῦ ραγδαιότεροι καὶ ὀξύτεροι. Ἡ Ἀρχή, ἐξ ἧς ἐκπορεύομαι, καὶ ἧς εἶμαι ὄργανον, ἐδημιούργησε τοὺς κόσμους καὶ τὰ στοιχεῖά των. Αὐτὴ δαμάζει, αὐτὴ διέπει τὸ Σύμπαν, εἰς σκοπὸν καὶ τέλος ρητὸν ὁρίζουσα τὰς δυνάμεις ταύτας τῆς Φύσεως, τὰς ἐκπληττούσας τὸν ἄνθρωπον, εἶπεν ἡ Ψυχή.

*

Μετ' ὀλίγον ἔστημεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀτελευτήτου ὀροσειρᾶς. Γήινον τότε θέαμα ἀνυπέρβλητον ἐξετυλίχθη μεγαλοπρεπῶς πρὸ ἐμοῦ. Ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν ἡμῶν, ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν ἡπλοῦντο ὑπὸ τοὺς πόδας μου ὄρη ὑψηλά, κοιλάδες, φάραγγες, δάση, ὑδάτων πηγαί, πεδιάδες, ποταμοί, ἔρημοι, λίμναι, λειμῶνες. Ἐκεῖθεν τῶν ξηρῶν, ἀτελεύτητος ἐξετείνετο ὁ Ὠκεανός. Ἡ φύσις πᾶσα, ἐν παντὶ τῷ ποικίλῳ αὐτῆς μεγαλείῳ καὶ θελγήτρῳ, ἐπεδείκνυεν, ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ χρόνῳ, τὴν καλλονὴν αὐτῆς, ἐφήμερον φεῦ! πεπρωμένην νὰ μαρανθῇ ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ θανάτου, τοῦ μόνου ἀληθοῦς κυριάρχου τῆς Γῆς. Εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, τὰ ἀδιαλείπτως ὑπὸ χιόνος σκεπόμενα, ὑπὸ τυφώνων, θυελλῶν καὶ ἀνέμων μαστιζόμενα, ὑπὸ φυγάδων νεφελῶν ὁμιχλωδῶν στεφόμενα, ὑπὸ ὑετῶν καὶ ὄμβρων ραγδαίων ποντιζόμενα, ὅπου οὐδεμία βλάστησις κρατεῖ, οὐδεμία ζωὴ ὑπάρχει, οὐδὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ, οὐδεὶς ἦχος, ἐκτὸς τῆς μεγασθενοῦς φωνῆς τῶν στοιχείων, ἀκούεται. Οὐδέποτε ποὺς ἀνθρώπου ἐπάτησεν ἐκεῖ. Παρθένος εἶναι ἡ κορυφή.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ[1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'.

10 Ὀκτωβρίου ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Ῥοζὲλ.

Ἰδοὺ πάλιν ἐγὼ εἰς τὸ κελλίον μου, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ ἐξέλθω. Οὐδέποτε περιέκλεισαν οἱ τέσσαρες οὗτοι ψυχροὶ τοῖχοι ταραχὴν καὶ ἀθλιότητα μεγαλειτέραν τῆς ἰδικῆς μου! Δὲν θέλω νὰ καταρασθῶ τὸ ἀνθρώπινον λογικόν, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἀφοῦ οὐδὲν τούτων εὐγενέστερον ἔχομεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ πόσον τὰ εὑρίσκω μικρὰ καὶ ἀνεπαρκῆ νὰ δώσουν εἰς τὴν ψυχήν μας γαλήνην καὶ ἡσυχίαν! Ἀλλ' ἄκουσε τὴν συνέχειαν τῆς οἰκτρᾶς μου ἱστορίας.

Χθές, χάρις εἰς τὴν πρόνοιαν τῆς κυρίας Μαλουέ, ἔμεινα μόνος εἰς τὸν πύργον καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἤκουσα ἐπιστρεφούσας τὰς ἁμάξας καὶ μετ' ὀλίγον ἐπεκράτησε βαθεῖα σιωπὴ καὶ ἡσυχία, μέχρις οὗ περὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς πρωίας ἐξηγέρθην τῆς πυρετώδους νάρκης, ἥτις ἀπό τινων νυκτῶν ἀντικαθιστᾷ τὸν ὕπνον μου, ὑπὸ τοῦ τριγμοῦ θύρας ἀνοιγομένης καὶ ἔπειτα κλειομένης εἰς τὴν αὐλὴν μετὰ πολλῆς προφυλάξεως. Ἀγνοῶ διὰ τίνος παραδόξου καὶ αἰφνιδίου συνδυασμοῦ ἰδεῶν τὸ τοιοῦτον συνηθέστατον γεγονὸς ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν καὶ ἐτάραξε τὰς φρένας μου. Ἀναπηδήσας ἐκ τῆς ἕδρας ἐφ' ἧς ἀνεπαυόμην ἐπλησίασα εἰς τὸ παράθυρον καὶ εἶδα ἄνδρα ἀποχωροῦντα μὲ λαθραῖον βῆμα πρὸς τὴν δενδροστοιχίαν. Ἀμέσως ἐνόησα ὅτι ἡ θύρα διὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ἐξέλθει ἦτο ἡ τῆς πτέρυγος τοῦ πύργου τῆς παρακειμένης τῇ βιβλιοθήκῃ καὶ περιεχούσης τὰ εἰς τοὺς ξενιζομένους προωρισμένα δωμάτια. Ταῦτα ὅμως ἦσαν κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην πάντα ἀκατοίκητα, ἐκτὸς μόνον ἂν εἶχε διανυκτερεύσει εἰς τὸν πύργον καὶ τὸν συνήθη αὐτῆς κοιτῶνα ἡ κυρία Πάλμα.

Ἐννοεῖς ἤδη ὁποία ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν μου ἀλλόκοτος ἰδέα, ἣν ὁτὲ μὲν ἀπώθουν ὡς ἀβάσιμον καὶ μωράν, ὁτὲ δὲ ὑπερισχυούσης τῆς ἐκ τῆς πείρας τοῦ κόσμου ἀπαισιοδοξίας ἐθεώρουν ὡς πιθανὴν καὶ κυνικωτάτην τοῦ μυθιστορήματός μου λύσιν. Ἡ αὐγὴ μὲ κατέλαβεν ὑπὸ τοιαύτης βασανιζόμενον ἀγωνίας, συναρμολογοῦντα τὰς ἀναμνήσεις μου, καὶ σταθμίζοντα μετὰ παιδαριώδους ἐπιμονῆς τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐπιρρώσωσιν ἢ νὰ διαλύσωσι τὰς ὑποψίας μου. Ἡ ὑπερβολὴ τοῦ καμάτου μοὶ ἐδωροφόρησεν ἐπὶ τέλους δίωρον ὕπνον, μεθ' ὃν ἠγέρθην κατά τι φρονιμώτερος. Ἀδύνατον μοὶ ἦτο ν' ἀμφιβάλω ἐπὶ στιγμὴν περὶ τῆς πραγματικότητος τῆς νυκτερινῆς ὀπτασίας μου, ἔκλινα ὅμως νὰ πιστεύσω ὅτι ἀπέδωκα εἰς αὐτὴν σημασίαν ἣν δὲν εἶχε. Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅμως, καθ' ἣν θ' ἀπεδεικνύοντο βάσιμα τὰ χειρότερά μου προαισθήματα, εἶχα μὲν ἀφορμὴν νὰ θρηνήσω ἐπὶ τῷ λυπηρῷ τούτῳ δείγματι τῆς γυναικείας κουφότητος καὶ παλιμβουλίας, οὐδὲν ὅμως μετὰ τὰ διατρέξαντα δικαίωμα νὰ θεωρήσω ἐμαυτὸν ὡς προσβεβλημένον· ἡ δὲ στοιχειώδης ἀξιοπρέπεια μοὶ ἐπέβαλλεν ἐπιτακτικῶς τὴν ἀδιαφορίαν ἢ τοὐλάχιστον τὴν ὑπόκρισιν τοιαύτης. Ἂν ἡ κυρία Πάλμα ἐνόμισεν ὅτι ἐτιμώρει οὕτω τὴν ἄρνησίν μου, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς μου τὴν πλήρη τῆς τοιαύτης ἐκδικήσεως ἐπιτυχίαν, ἤλπιζα δὲ ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ὁ χωρισμὸς καὶ ὁ χρόνος ἤθελαν πραΰνει βαθμηδὸν τὴν δριμύτητα τῆς πληγῆς μου.

Καταβὰς εἰς τὴν αἴθουσαν περὶ τὴν δεκάτην καὶ ἡμίσειαν, κατὰ τὸ σύνηθες, εὗρον ἐν αὐτῇ τὴν κυρίαν Πάλμα, ἥτις εἶχε διανυκτερεύσει τῷ ὄντι εἰς τὸν πύργον. Ἡ θέα ὅμως αὐτῆς ἡσύχως διαλεγομένης καὶ τὸ γλυκὺ μειδίαμα, δι' οὗ μ' ἐκαλημέρισε, διεσκέδασαν ἐν ἀκαρεῖ πᾶσαν ὑποψίαν καὶ ἠλάφρωσαν τὸ στῆθός μου ἀπὸ τοῦ πιέζοντος αὐτὸ ἀφορήτου βάρους. Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ πρόσθετον βάσανον τοσοῦτον ἐπαχθῆ, ἦτο ἀνακούφισις οὕτω μεγάλη, ὥστε ὁ συνήθης πόνος μου μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς

[1] Ἴδε σελ. 148

αἰσχίστης ἐκείνης περιπλοκῆς μοὶ ἐφάνη σχετικὴ εὐτυχία. Οὐδέποτε ᾐσθάνθην τρυφερωτέραν ἢ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν μικρὰν κόμησσαν συμπάθειαν καὶ σχεδὸν εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῷ ὅτι μοὶ ἐπετρέπετο νὰ διατηρήσω ἁγνὴν καὶ ἄσπιλον τὴν εἰκόνα αὐτῆς εἰς τὴν καρδίαν μου . . .

Τὸ ἀπόγευμα ἦτο προωρισμένον εἰς ἔφιππον παρὰ τὴν θάλασσαν ἐκδρομήν, εἰς ἣν ἔστερξα μετὰ πολλῆς προθυμίας νὰ παρευρεθῶ. Ἡ συνοδεία μας, τὴν ὁποίαν ηὔξησαν κατὰ τὸ σύνηθες νέοι τινὲς ἱππεῖς ἐκ τῶν περιχώρων, ἐξῆλθε τῆς αὐλῆς τοῦ πύργου περὶ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, ἐν εὐθυμίᾳ τὴν ὁποίαν κατώρθωνα νὰ συμμερισθῶ. Ἀφοῦ ἱππεύσαμεν οὕτω ἐπί τινα λεπτά, ἡ κυρία Πάλμα μ' ἐπλησίασεν αἰφνιδίως.

— «Εἶχα ἀπόφασιν νὰ μὴ σᾶς εἴπω τίποτε . . . αἰσθάνομαι ὅτι κάμνω κακὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ δὲν ἀντέχω πλέον !»

Τότε κατὰ πρῶτον παρετήρησα τὴν τρομερὰν τῆς φυσιογνωμίας της ἀλλοίωσιν καὶ τὴν ἐν τῷ βλέμματι αὐτῆς εἰκονιζομένην ἀπερίγραπτον ἀγωνίαν — «Λοιπόν, ἐξηκολούθησε διὰ φωνῆς, ἧς οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸν πένθιμον ἦχον, «ἔγεινα χθὲς αἰσχρὰ γυνή· καὶ σεῖς πταίετε.»

Ταῦτα εἰποῦσα ἐκέντησε τὸν ἵππον καὶ μ' ἀφῆκεν ἐμβρόντητον ἐκ τῆς πληγῆς, τῆς τόσον μᾶλλον ὀδυνηρᾶς, καθ' ὅσον εἶχα παύσει ἤδη φοβούμενος αὐτὴν καὶ πλὴν τούτου, διότι οὐδ' ἴχνος ὑπῆρχε αὐθάδους προκλήσεως εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἀθλίας γυναικός, ἀλλ' ἦτο κραυγὴ ὀλοψύχου ἀπελπισίας, παράπονον σφαγιασθέντος θύματος, προσθέτον εἰς τὴν κατέχουσάν με ἀθυμίαν τὰς τύψεις ἀνησύχου συνειδότος.

Ὅτε ἠδυνήθην νὰ στρέψω τὸ βλέμμα περὶ ἐμέ, ἠπόρησα ὁ ἴδιος διὰ τὴν τύφλωσιν ἥτις μὲ κατεῖχεν ἀπὸ τῆς πρωίας. Μεταξὺ τῶν πιστοτέρων θεραπόντων τῆς κυρίας Πάλμα συνηριθμεῖτο καί τις κύριος Μωτέρνης, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς ἐμὲ ἀντιπάθεια, καίτοι περιστελλομένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς καλῆς ἀνατροφῆς, ὀλίγον ἀπεῖχε φανερᾶς ἐχθρότητος. Ὁ κύριος οὗτος εἶναι ἀνὴρ τριακονταετής, ὑψηλός, ξανθός, εὔρωστος μᾶλλον ἢ κομψός, κανονικῆς ἀλλ' ἀμοίρου ἐκφράσεως φυσιογνωμίας, ἔχων πεῖραν τοῦ κόσμου ἱκανήν, πεποίθησιν εἰς ἑαυτὸν μεγάλην καὶ πνεύματος οὐδὲ κόκκον. Ἡ συμπεριφορὰ αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀπαισίου τούτου περιπάτου ἤρκει μόνη νὰ καταστήσῃ καταφανὲς ὅτι ἐνόμιζεν ἑαυτὸν δικαιούμενον νὰ μὴ φοβῆται πλέον οὐδένα ἀντίζηλον παρὰ τῇ κυρίᾳ Πάλμᾳ, ἀφ' ἧς οὐδὲ βῆμα ἀπεμακρύνετο, ἀποτείνων συνεχῶς εἰς αὐτὴν τὸν λόγον χαμηλῇ τῇ φωνῇ, προσφέρων παντοίας περιποιήσεις μετὰ προσποιητῆς ἐπιφυλάξεως καὶ οὐδὲν παραλείπων ἐκ τῶν δυναμένων νὰ μυήσωσι τὸ κοινὸν τὸ μυστήριον τῆς ἐξαιρετικῆς εὐνοίας, ἧς ἐτύγχανε παρ' αὐτῇ. Κατὰ τοῦτο ὅμως ἔχανε τὸν κόπον του· καθότι ὁ κόσμος, ἀφοῦ ἐξήντλησε τὴν κακίαν αὐτοῦ εἰς ἐφεύρεσιν ἀνυπάρκτων παραπτωμάτων, ἐφαίνετο μὴ βλέπων τὰ ψηλαφητά.

Ἀδύνατον μοὶ εἶναι, φίλε μου, νὰ σὲ περιγράψω τὸ χάος συγκινήσεων καὶ διαλογισμῶν, ἅτινα συνεκρούοντο εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν καρδίαν μου. Τὸ ἐπικρατοῦν εἰς πάντα ταῦτα καὶ βιαιότερον αἴσθημα ἦτο ἄσπονδον καὶ αἰώνιον μῖσος κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου. Ἡ ἐκλογὴ ἄλλως αὐτοῦ μοὶ ἐπροξένει λύπην μᾶλλον καὶ ἀηδίαν ἢ ἔκπληξιν. Ὁ κύριος Μωτέρνης ἦτο ὁ πρῶτος τυχὼν ἀνήρ, ὃν ἔλαβεν ἡ ἀθλία γυνὴ μετὰ περιφρονητικῆς ἀδιαφορίας, ὡς λαμβάνει τὸ οἷον δήποτε πρόχειρον ὅπλον ὁ ἀποφασίσας ν' αὐτοχειριασθῇ. Τὰ δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα ταύτην αἰσθήματά μου εὐκόλως μαντεύεις· οὐδ' ἴχνος μνησικακίας κατ' αὐτῆς, ἀλλ' ἀδιήγητος λύπη, συμπαθὴς οἶκτος, τύψις ἀνησύχου συνειδότος καὶ πρὸ πάντων πικρὰ διὰ τὴν ἄρνησίν μου μεταμέλεια. Τότε κατὰ πρῶτον κατενόησα πόσον ἠγάπων αὐτήν, ὅλως δὲ ἀκατάληπτοι μοὶ ἐφαίνοντο ἤδη οἱ λόγοι οἱ πείσαντές με πρὸ δύο ἡμερῶν ὅτι μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐμοῦ μεσολαβεῖ ἄρρηκτον τεῖχος. Πάντα τὰ πρὶν κωλύματα μοὶ ἐφαίνοντο μηδαμινά, μόνη δὲ ἡ ἀπὸ τῆς χθὲς χωρίσασα ἡμᾶς ἄβυσσος πραγματικὴ καὶ ἀνυπέρβλητος. Κατὰ παράδοξον δὲ ἀντίφασιν, ἐνῷ ἡ ἰδέα τοῦ ἀνεπανορθώτου παρίστατο εἰς ἐμὲ φαεινοτέρα ἡλιακῆς ἀκτῖνος, ἀδύνατον ἐν τούτοις μοὶ ἦτο ν' ἀποδεχθῶ καὶ νὰ ὑπομείνω αὐτήν ! Τὴν γυναῖκα ἐκείνην ἐθεώρουν ἀπολεσθεῖσαν δι' ἐμὲ ἀνεπιστρεπτεὶ καὶ δὲν ἠδυνάμην νὰ παραιτηθῶ αὐτῆς . . . . . Ἀλλόκοτα τότε σχέδια καὶ ἄξιαι παράφρονος ἀποφάσεις ἐβασάνιζον τὸν νοῦν μου. Ὠρεγόμην νὰ προκαλέσω ἐφ' οἱᾳ δήποτε προφάσει τὸν κύριον Μωτέρνην, νὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ μονομαχήσῃ αὐθωρεί, καὶ ἀφοῦ τὸν συντρίψω ὡς ἑρπετόν, νὰ φύγω μετ' αὐτῆς καὶ νὰ νυμφευθῶ κατησχυμένην τὴν γυναῖκα, ἣν ἀπεποιήθην, ὅτε ἦτον ἁγνή ! Αἰσχύνομαι νὰ τὸ ὁμολογήσω, ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη κατεῖχε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ πολλὴν ὥραν, μόλις δὲ ἠδυνήθην νὰ ἐκδιώξω αὐτὴν ἀναλογιζόμενος ὅτι ἡ ἀηδία καὶ ἡ ἀπελπισία θὰ ἦσαν οἱ μόνοι καρποὶ τοιαύτης ἑνώσεως αἱμοσταγοῦς ἀνδρὸς μετ' ἀτιμασθείσης χειρός.

Ἡ κυρία Πάλμα κυριευθεῖσα ὑπὸ πυρετώδους τινὸς ἐξάψεως διέπραττε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ περιπάτου παντοίας ἐπικινδύνους ἱππευτικὰς τρέλλας, αἱ δὲ ἐκρήξεις τῆς θορυβώδους αὐτῆς εὐθυμίας ἀντήχουν εἰς τὰ ὦτά μου ὡς θρῆνοι σπαρασσομένης καρδίας. Διαβαίνουσα πλησίον μου μοὶ ἀπέτεινεν ἅπαξ ἔτι τὸν λόγον. — «Μὲ ἀποστρέφεσθε. Δὲν εἶναι ἀλήθεια ;» Σείσας ἀποφατικῶς τὴν κεφαλήν, ἐταπείνωσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ οὐδὲν ἀπεκρίθην.

Ἅμα ἐπεστρέψαμεν περὶ τὴν τετάρτην ὥραν, ἔσπευσα νὰ μεταβῶ εἰς τὸν κοιτῶνά μου· ἀλλ' ἐνῷ ἀνέβαινα τὴν κλίμακα, ἠκούσθη αἴφνης ἐν τῷ προθαλάμῳ θόρυβος φωνῶν συγκεχυμένων καὶ σπευδόντων βημάτων. Καταβὰς ἐν σπουδῇ ἔμαθον ὅτι ἡ κυρία Πάλμα καταληφθεῖσα ὑπὸ νευρικῆς κρίσεως εἶχε μετακομισθῇ εἰς τὴν παρακειμένην αἴθουσαν. Διὰ τῆς ἡμικλείστου θύρας ἤκουον τὴν σοβαρὰν καὶ γλυκεῖαν φωνὴν τῆς κυρίας Μαλουέ, εἰς ἣν ἐμιγνύετο ἐκ διαλειμμάτων ἄναρθρόν τι παράπονον ὡς ἀρρώστου παιδίου. Μὴ ὑπομένων τὸ λυπηρὸν τοῦτο ἄκουσμα ἔφυγα μετὰ σπουδῆς.

Digitized by Google

ΚΑΤΕΥΟΔΙΟΝ

Digitized by Google

Ἡ ἐπιστολή σου, ἣν εἶχα λάβει ἐπιστρέφων, μοὶ ἐχρησίμευσεν ὡς εὔλογος ἀφορμὴ ὅπως ἀναχωρήσω ὅσον τάχιστα τοῦ ἀπαισίου τούτου πύργου. Πάντες ἐνταῦθα γνωρίζουσι τὴν συνδέουσαν ἡμᾶς φιλίαν καὶ οὐδεὶς ἠπόρησεν ἀκούων ὅτι ἔπρεπε νὰ σ' ενταμώσω ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν. Προβλέπων τοιαύτην ἀνάγκην αἰφνιδίας ἀναχωρήσεως εἶχα παραγγείλει ὄχημα ἀπὸ τριῶν ἤδη ἡμερῶν. Διατάξας λοιπὸν τὸν ἡνίοχον νὰ μὲ περιμένῃ εἰς τὴν ἄκραν τῆς δενδροστοιχίας μετέβην ν' ἀποχαιρετήσω τοὺς οἰκοδεσπότας. Ὁ κύριος Μαλουέ, ὅστις δὲν ἐφαίνετο γνωρίζων τὰ διατρέχοντα, κατενύγη ἀποχαιρετῶν με καὶ μοὶ ἐπεδαψίλευσε δείγματα ἀγάπης δυσαναλόγου πρὸς τὴν βραχεῖαν διάρκειαν τῆς γνωριμίας ἡμῶν. Ἴσην σχεδὸν στοργὴν μοὶ ἐπέδειξεν ὁ φίλος του κύριος Βρεϋλῆς, ἐμπνεύσας μοι διὰ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ μεγάλην τύψιν συνειδότος, δι' ἣν σ' ἔστειλα γελοιογραφίαν τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἀνθρώπου. Ἡ δὲ κυρία Μαλουὲ ἐπέμεινε νὰ μὲ συνοδεύσῃ βήματά τινα περαιτέρω ὑπὸ τὴν δενδροστοιχίαν· ᾐσθανόμην δὲ τὸν βραχίονα αὐτῆς τρέμοντα ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ μου, ἐνῷ μ' ἔδιδεν ἀσημάντους τινὰς παραγγελίας διὰ τοὺς Παρισίους. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐμέλλομεν ν' ἀποχωρισθῶμεν καὶ ἐνῷ ἔσφιγγον τὴν χεῖρα αὐτῆς μετὰ κατανύξεως. — «Λοιπόν, κύριε» μοὶ εἶπε δι' ἀσθενεστάτης φωνῆς, «ὁ Θεὸς δὲν ἔστερξε νὰ εὐλογήσῃ τὴν φρόνησιν ἡμῶν!»

— «Κυρία μου,» ἀπεκρίθην, «ὁ Θεὸς ἀναγινώσκει εἰς πᾶσαν καρδίαν καὶ γνωρίζει πόσον ὑπήρξαμεν εἰλικρινεῖς . . . . Ἄλλως τε βλέπει πόσον ὑποφέρω καὶ ἐλπίζω νὰ με συγχωρήσῃ».

— «Ἐστὲ βέβαιος περὶ τούτου», ἀπεκρίθη δακρύουσα. «Ἀλλ' ἐκείνη . . . εἶναι ὄντως ἀξιολύπητος!»

— «Λυπηθῆτέ την, μὴ τὴν ἐγκαταλείψετε. Χαίρετε, κυρία μου».

Ταῦτα εἰπὼν ἐπέβην τοῦ ὀχήματος, κινήσαντος ἀμέσως. Ἀντὶ ὅμως νὰ μεταβῶ εἰς τὴν κωμόπολιν, διέταξα τὸν ἡνίοχον νὰ μὲ ὁδηγήσῃ μέχρι τῶν ὑπερκειμένων τῆς ἐρειπωμένης Μονῆς λόφων, ἐκεῖ δὲ πεζεύσας παρεκάλεσα αὐτὸν νὰ μεταβῇ μόνος εἰς τὸ χωρίον καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πρωΐ. Ἀδύνατον μοὶ ὑπῆρξε, φίλε μου, ν' ἀντισταθῶ εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ διανυκτερεύσω ἅπαξ ἔτι εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκείνην, ὅπου ἤμην τοσοῦτον ἥσυχος καὶ εὐδαίμων, πρὸ ὀλιγίστων φεῦ! ἡμερῶν.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ ΕΝ ΤΗι ΔΥΣΕΙ

Ἡ σπουδὴ τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἥτις οὐχὶ πρὸ πολλοῦ μόλις ἐρασιτέχνας τινὰς οὕτως εἰπεῖν ἐπησχόλει, ὁριστικῶς πλέον ἐπολιτογραφήθη μεταξὺ τῶν ὁμοτίμων καὶ ἀδελφῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ Δύσει. Ἡ νίκη ἣν οἱ θιασῶται αὐτῆς πέρυσι κατήγαγον ἐν Μονάχῳ διὰ τῆς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως τῆς νέας ἐπιστήμης ὡς αὐτοτελοῦς κλάδου τῆς καθόλου ἑλληνικῆς γλωσσολογίας καὶ φιλολογίας, ἦτο περιφανής. Ἔκτοτε δὲ αἱ χρησταὶ περὶ αὐτῆς ἐλπίδες ἐπραγματώθησαν ἐν τάχει τοσοῦτον λαμπρῶς, ὥστε ὡς ἡγεμονὶς ἐγκαθιδρύθη ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου της παρὰ τὰς πρεσβυτέρας ὑπὸ παντὸς τοῦ λογίου κόσμου σεμνυνομένας ἀδελφάς. Ὅστις ποτὲ τὸν μετριόφρονα σπουδαστὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου, τὸν σήμερον καθηγητὴν ἐν αὐτῷ κ. Κρουμβάχερ, ἐγνώρισεν ἐκμανθάνοντα ἐν τῇ συναναστροφῇ Ἑλλήνων συσπουδαστῶν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, δὲν θὰ ἀρνηθῇ τὸν εἰλικρινῆ θαυμασμὸν εἰς ἄνδρα, ὅστις μόνον διὰ τῆς σιδηρᾶς αὐτοῦ ἐπιμονῆς καὶ μόχθου ἐπιστημονικοῦ περιγραφῆς ἀνωτέρου ἐπέτυχε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἀλλ' οὐχ ἧσσον θὰ ἐκπλαγῇ ἐπὶ τῇ πληθώρᾳ τῶν ποικίλων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου κατὰ τὸ παρελθὸν ἤδη ἔτος μόνον συντελεσθεισῶν ἐργασιῶν. Οἱ τέσσαρες τόμοι τοῦ ***Βυζαντινοῦ Δελτίου*** (Byzantinische Zeitschrift) τοῦ λήξαντος ἔτους πρόκεινται περιφανὲς μαρτύριον θαυμαστῆς ἐπιστημονικῆς παραγωγῆς, ἧς μετέσχον Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι, Ἄγγλοι καὶ Ῥῶσσοι καὶ Ἕλληνες σοφοί.

Ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοῦ κέντρου τούτου καὶ ὑπὸ τύπον ἱκανῶς διάφορον ἀνεπτύχθη ἡ ἐργασία ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ψυχάρη. Ἐν Μονάχῳ ἵσταται ὁ κ. Κρουμβάχερ εἰς τὸ μέσον παλαιμάχων κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιστήμης, ὧν τὴν ἐργασίαν συγκεντρώνει εἰς τὸ περιοδικὸν αὐτοῦ. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ θέματα τῶν ἐμβριθῶν αὐτῶν μελετῶν ἀνάγονται μᾶλλον εἰς τὸν εὐρὺν κύκλον τῆς φιλολογίας τῶν Βυζαντίνων καὶ τῆς ἐρεύνης τῶν συγγραφέων. Ὁ κ. Ψυχάρης ἐξεναντίας ἐργάζεται κυρίως μόνος ἐν Παρισίοις, ἀλλ' εἶνε ***δημιουργὸς σχολῆς***, ἧς οἱ μαθηταὶ συγκεντροῦνται περὶ τὸν διδάσκαλον καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνουσι φῶς καὶ ὁδηγίαν εἰς τὰς ἰδίας ἐργασίας. Καὶ τἀντικείμενα δὲ τῆς μελέτης αὐτῶν περιορίζονται μᾶλλον εἰς τὸν εἰδικώτερον κύκλον τῆς γλωσσικῆς ἐρεύνης, ἥτις περιλαμβάνει πάντα τὰ ποικίλα φαινόμενα τοῦ μεταβεβλημένου ἑλληνικοῦ ἰδιώματος ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων αὐτοῦ ἀρχῶν μέχρι τῆς σημερινῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν διευθύνει κυρίως καὶ ὁ κ. Κρουμβάχερ πρὸς ὅμοιον σκοπόν, συγκεντρώνων διὰ τῆς ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλίας περὶ ἑαυτὸν νεαροὺς μαθητάς, οἵτινες ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ διδασκάλου ἀνενδότως πρὸς ἴδια ἐπιστημονικὰ τέλη ἐργάζονται. Ἀλλ' ὁ κ. Ψυχάρης ἔχει ὡς πρὸς τοῦτο ἴδιον σύστημα καὶ πρὸ μικροῦ ἔτι παρέσχεν ἐξαίρετόν τι δεῖγμα τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ὡς ἀρχηγοῦ σχολῆς πολλὰ ὑπισχνουμένης.

Πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχω τὸ πρόσφατον αὐτοῦ σύγγραμμα Etudes de philologie néo-grecque: recherches sur le développement historique du Grec, ὀγκώδη τόμον περιλαμβάνοντα ἐν εἴδει εἰσαγωγῆς πολυσήμαντον πραγματείαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, μετὰ δὲ ταύτην ἄλλας ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων μελέτας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, πλὴν συμβολῆς τινος ἰδίας τοῦ κ. Κρουμβάχερ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶνε τὸ πρῶτον εἰς τὴν σειρὰν ἄλλων ὁμοίων, τὰ ὁποῖα μέλλουν ν' ἀκολουθήσουν, προϊόντα ἐξαίρετα τοῦ ὑπὸ τῶν χειρῶν φιλοπόνων ἐργατῶν καλ-

Digitized by Google

λιεργουμένου ἀγροῦ. Ὅταν εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ συγγραφέως ἀποβλέψωμεν καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν φιλοπονίαν καὶ δεξιότητα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πυκνοῦ ὁμίλου τῶν περὶ αὐτὸν συνεργατῶν, θὰ συναγάγωμεν ὅτι τοῦ τοιούτου εἴδους ἡ ἐπιστημονικὴ δραστηριότης περὶ τὰς γλωσσικὰς καὶ φιλολογικὰς σπουδὰς κατὰ πᾶσαν τὴν μακραίωνον ἀνάπτυξιν τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ εἶνε προωρισμένη εὐρὺ καὶ λαμπρὸν στάδιον νὰ διατρέξῃ. Ὅτι ξένοι ὑπὲρ ἡμῶν μετὰ τοσούτου ζήλου ἐργάζονται περὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς πατρίου ἱστορίας καὶ τῆς μητρικῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλολογίας αὐτῆς, ἐνῷ ὁ ἡμέτερος περὶ ταῦτα ζῆλος δὲν φαίνεται παρὰ πᾶσι θερμός, εὐκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ἂν καὶ οὐχὶ νὰ δικαιολογηθῇ. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον τοῦ νὰ λαμβάνωμεν ἀκριβῆ κἂν γνῶσιν τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀποβλεπουσῶν ἐργασιῶν ἀλλοδαπῶν ἐπιστημόνων.

Καὶ ἡ μὲν ἐν τῷ **Βυζαντινῷ Δελτίῳ** συναγωγὴ τῶν 600 σελίδας ἐν μεγάλῳ ὀγδόῳ πληρουσῶν πραγματειῶν στρέφεται περὶ ἀντικείμενα φιλολογικώτερα ἢ κατὰ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν. Ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τούτων ἐπρόκειτο νὰ καταδειχθῇ πόσον βαθείας καὶ εὐρείας ἐπιστημονικῆς ζητήσεως ἐπιδεκτικὴ εἶνε ἡ ἱστορία καὶ φιλολογία τοῦ Βυζαντιακοῦ κόσμου. Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ πρώτου τεύχους τοῦ περιοδικοῦ διετύπωνεν ὁ κ. Κρουμβάχερ ὡς ἑξῆς τὴν σημασίαν τῶν σπουδῶν τούτων: «Δὲν εἶνε φάσμα κενόν, δὲν εἶνε νεκρὰ λέξις, ἀλλ' ἱστορία μεγαλομερής, ποικιλόμορφος, περιπετειώδης ὅ,τι πρὸ τῶν ὄψεων ἡμῶν παρέρχεται κατὰ τὴν μακρὰν τοῦ Βυζαντινισμοῦ περίοδον. Ἡ γλῶσσα, ἡ φιλολογία καὶ καλλιτεχνία, ὁ θρησκευτικός, κοινωνικὸς καὶ πολιτειακὸς βίος τῶν εἰς τὸ μέγα δοχεῖον τοῦ Βυζαντίου περιληφθέντων λαῶν ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου μέχρι τῆς πρώτης αὐγῆς τοῦ νεωτέρου ἀποτελεῖ πεδίον ἐρεύνης ἱκανῶς εὐρὺ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἰδίου κλάδου ἐπιστημονικοῦ βιωσίμου νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀφθόνους τοὺς καρποὺς ὑπισχνουμένου, ὁ καιρὸς δὲ ὁ παρὼν φαίνεται σαφῶς ἀπαιτῶν τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τοῦ νέου τούτου τμήματος τῶν φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐπιστημῶν». Ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ τούτων λέξεων τοῦ μακροῦ προγράμματος τοῦ ἐν Γερμανίᾳ κεντρικοῦ ὀργάνου τῶν Βυζαντινολόγων φανερὸν γίνεται τίνων ἐπιστημονικῶν προβλημάτων τὴν λύσιν ὑπέβαλλον εἰς ἑαυτοὺς οὗτοι, ἐκ προοιμίων ἀπαλλάσσοντες τοῦ φόβου τοὺς ἀγερώχους καὶ τῶν ἄλλων καταφρονητὰς μύστας τῆς κλασικῆς φιλολογίας μήπως ἀνοικείως ἴσον ταύτῃ ἀξίωμα προσοικειοῦται ἡ νέα καὶ ἐπείσακτος ἐπιστήμη. Πρὸς θεραπείαν αὐτῆς ἀπεσχίσθη πολυάριθμος ἤδη ὁμὰς τῶν ὀπαδῶν ἐκείνης, εὑροῦσα εὐρύτατον στάδιον ἐπιστημονικῆς ἀσχολίας. Τὸ ἔργον της εἶνε ἡ ἐξερεύνησις καὶ διαφώτισις τοῦ χιλιετοῦς πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, θρησκευτικοῦ, πνευματικοῦ βίου τοῦ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἑλληνικοῦ κόσμου, τοῦ κληρονόμου τοῦ ἀρχαίου, τοῦ κληροδότου τοῦ νεωτέρου. Ἔργον μέγα, ποικιλώτατον καὶ ἐπαγωγότατον. Ἡ Ῥώμη τῶν παπῶν καὶ τὸ Βυζάντιον τῶν χριστιανῶν βασιλέων ὑπῆρξαν τὰ δύο κέντρα σύμπαντος τοῦ σημερινοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, ὅταν ἐγεννᾶτο καὶ ἐμορφώνετο οὗτος κατὰ τοὺς μακρούς, μακροὺς αἰῶνας ἀφότου ὁ ἀρχαῖος κόσμος κατέρρευσεν εἰς ἐρείπια καὶ τέφραν μέχρις οὗ ἐκ ταύτης ἔμελλε πάλιν ν' ἀναστηθῇ τόσον ὅμοιος καὶ ὅμως τόσον παρηλλαγμένος ὁ νέος. Καὶ ἡ μὲν Ῥώμη, ἡ αἰωνία Ῥώμη, ἥτις τὴν μεγάλην μεταβολὴν δὲν ᾐσθάνθη σχεδόν, ἥτις ὑπὸ τοὺς πρώτους της πάπας ἐκοιμήθη μὲ τὰ ὄνειρα τῆς παλαιᾶς δημοκρατίας καὶ ὑπὸ τοὺς ὑστάτους ἐξύπνησε μὲ τὴν λάμψιν τῆς Ῥώμης τῶν Καισάρων, ηὐτύχησε νὰ ἔχῃ τοὺς ποιητάς, τοὺς ἱστορικούς, καὶ τοὺς θαυμαστὰς αὐτῆς. Ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον, ὅπερ ἐσαβανώθη τὸ 1204 καὶ εἰς τὸν αἰώνιόν του τάφον κατεβιβάσθη τὸ 1453, ἠτιμάσθη καὶ ὡς πτῶμα ἔτι καὶ ἐν τῇ ἀτιμίᾳ ἐλησμονήθη ἀπὸ ξένους καὶ οἰκείους. Ἀργὰ σήμερον ἐγείρεται ἐπὶ τοῦ τάφου του μαυσωλεῖον καὶ συντάσσεται τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν του ἡ πολυσέλιδος ἱστορία. Τιμὴ εἰς ὅσους ἐκ τῶν πνευματικῶν ἢ γνησίων αὐτοῦ γόνων συντελοῦσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο!

Προσιτώτερα εἰς τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν εἶνε τὰ θέματα τῶν πραγματειῶν τῶν περὶ τὸν κ. Ψυχάρην ἐλλογίμων ἀνδρῶν. Ἐπειδὴ ταῦτα λαμβάνονται ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶνε κατάλληλα νὰ κινήσωσι τὴν περιεργίαν παντὸς φιλομαθοῦς καὶ εὕρωσιν εὐρύτατον ἀναγνωστῶν κύκλον. Ἀλλ' οὔτε ὁ τίτλος αὐτῶν οὔτε τὸ εὔληπτον κατὰ τὸ φαινόμενον περιεχόμενον τῶν τοιούτων πραγματειῶν πρέπει ν' ἀπατήσῃ τινά. Συνήθως πρὸς τὰς νεοελληνικὰς σπουδὰς προσάπτεται ἐπιπολαία τις κρίσις. Νομίζομεν ὅτι πανταχοῦ πρόκειται ν' ἀποδείξωμεν τὴν «ἀθανασίαν» τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ θριαμβεύομεν ὅταν νομίσωμεν ὅτι εὕρομεν ὁμηρικήν τινα λέξιν σωζομένην ἔτι καὶ σήμερον ἐν δημώδει τινὶ διαλέκτῳ ἢ ὅτι κατεστήσαμεν σμικροτάτην καὶ ἀφανῆ σχεδὸν τὴν διαφοράν, ἥτις διὰ τὸ νὰ καὶ τὸ θὰ καὶ τὰ τοιαῦτα πάμπλειστα καὶ δυστυχῶς κανένα ἐξορκισμὸν ἢ ἀνάθεμα διδασκαλικὸν μὴ φοβούμενα χυδαιολογήματα ὑφίσταται μεγάλη καὶ ὁλοφάνερη μεταξὺ ἀρχαίου καὶ νέου ἑλληνικοῦ ἰδιώματος. Ἀλλὰ τοιαύτας ἥκιστα ἐπιστημονικὰς ἀξιώσεις δὲν ἔχουσιν αἱ μελέται, περὶ ὧν λαλοῦμεν. Σκοπὸς αὐτῶν εἶνε ἡ ἐξέτασις καὶ παρακολούθησις τῶν φαινομένων τῆς σημερινῆς γλώσσης μέχρι τῶν παλαιοτάτων ἀρχῶν καὶ αἰτίων καὶ ἡ ἀναγωγὴ αὐτῶν εἰς τοὺς ἀλανθάστους νόμους τῆς βραδείας μὲν ἀλλὰ διαρκοῦς καὶ ἀπαρεμποδίστου ἐξελίξεως, εἰς ἣν πᾶσα ὕπαρξις ὑπόκειται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Διὰ τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην κυρίως δὲν ὑφίστανται ὅρια μεταξὺ ἀρχαίας καὶ νέας γλώσσης, ἥτις εἶνε **μία καὶ ἀδιαίρετος**, τὰ πρόσφατα δὲ δι' ἡμᾶς τοὺς νῦν ζῶντας φαινόμενα αὐτῆς εἶνε τὸ τελευταῖον μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιακόπου ἐνεργείας τῶν νόμων, οἵτινες λανθάνοντες ἢ φανεροὶ ὁρίζουσι τὸν βίον πάντων τῶν ὄντων ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὸν κόσμον ἐμφανίσεως μέχρι τῶν ἐσχάτων αὐτῶν ἡμερῶν. Καὶ ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη εἶνε σήμερον φυσικὴ ἐπιστήμη· τόσον ἀληθής, τόσον θετική, τόσον ἑλκυστικὴ ὅσον πᾶσα φυσικὴ ἐπιστήμη.

Digitized by Google

Ἀπὸ τῆς γλώσσης δὲ εἰς τὴν φιλολογίαν τοῦ ἔθνους μόνον ἓν βῆμα φέρει· διότι ἡ γλῶσσα τελεία κατὰ τὴν μορφὴν της ἐμφανίζεται μόνον ἐπὶ τῶν γραπτῶν μνημείων καὶ ταῦτα εἶνε ἡ φιλολογία τοῦ ἔθνους ἢ τοῦ λαοῦ. Καὶ ἀπὸ τῆς φιλολογίας πάλιν ἓν μόνον βῆμα φέρει πρὸς τὴν σπουδὴν καὶ ἐξέτασιν παντὸς ὅ,τι εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον τοῦ ἔθνους καὶ τὰς ποικίλας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς αὐτοῦ σχέσεις ἀποβλέπει· διότι πᾶν τὸ ἱστορικῶς λόγου ἄξιον ἀποτυπώνεται εἰς τὴν διανοητικὴν παραγωγὴν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν γλωσσικὴν αὐτῆς μορφήν. Τοιουτοτρόπως ἡ γραμματικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐπιστήμη καταντοῦν νὰ περιλάβωσι σύμπαντα τοῦ ἔθνους τὸν βίον ἐντὸς τοῦ εὐρυτάτου κύκλου τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν.

Τόσον εὐρέα χαράσσει τὰ ὅρια τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν ὁ κ. Ψυχάρης. Κυρίως οὐδὲν τῶν φαινομένων τοῦ δισχιλιετοῦς βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὑποταγῆς μέχρι σήμερον εἶνε ξένον πρὸς αὐτάς. Προχωρεῖ δὲ καὶ ἔτι βαθύτερον καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πλείστου τῆς Ἑλλάδος ἐπικράτησιν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος ζητεῖ τὰ πρῶτα αἴτια τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Κοινῆς ἐπὶ πασῶν τῶν διαλέκτων, αἵτινες ἐντὸς οὐχὶ μακροῦ χρόνου ὑποχωροῦσαι ἐντελῶς εἰς ἐκείνην παρασκευάζουσι τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ κατὰ μεγάλα στάδια ἤρχισε μορφουμένη ἡ δημώδης διάλεκτος ἡ ἐμφανιζομένη τὸ πρῶτον εἰς τὰ μνημεῖα τῶν περὶ Χριστὸν χρόνων καὶ τὸ τελευταῖον αὐτῆς στάδιον — προσωρινὸν καὶ τοῦτο! — διανύουσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος. Εἶνε πλήρης τοιούτων βαθέων στοχασμῶν ἡ μακροτάτη αὐτοῦ εἰσαγωγὴ εἰς τὸν παρόντα πρῶτον τόμον τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν, κατὰ σειρὰν δὲ ἀκολουθοῦσι κατόπιν αἱ εἰδικαὶ πραγματεῖαι τῶν μαθητῶν καὶ συνεργατῶν αὐτοῦ, αἵτινες τὰς γενικωτέρας ἐκείνας ἰδέας πρόκεινται νἀποδείξωσιν ἀληθευούσας.

Ἡ ἐκλογή των διὰ τοῦτο δὲν εἶνε τυχαία, ἀλλὰ προφανῶς ἀκολουθεῖ λελογισμένον τοῦ συγγραφέως σχέδιον πρὸς ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τοῦ εὐρυτάτου αὐτοῦ προγράμματος κατὰ τὴν πρώτην οὕτως εἰπεῖν δημοσίευσιν τούτου. Περὶ τῆς πρώτης ἐκ τῶν πραγματειῶν τούτων αὐτὸς ὁ κ. Ψυχάρης λέγει ὅτι ἐξελέχθη ἐπίτηδες καὶ τῶν λοιπῶν προετάχθη, διότι ἐπρόκειτο νὰ καταδειχθῇ ποῦ μάλιστα καὶ πῶς κατὰ τρόπον θαυμαστὸν καταφαίνεται ἡ ἀδιάκοπος συνέχεια τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐκλιπόντος ἐντελῶς σχεδὸν ἐκ τοῦ σημερινοῦ ἰδιώματος ἀπαρεμφάτου, τὸ ὁποῖον τρισχιλίων ἐτῶν ἱστορίαν διανῦσαν κατήντησε σήμερον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἣν σημασίαν τὴν πρώτην αὐτοῦ εἴσοδον εἰς τὴν παναρχαίαν τῆς Ἑλλάδος γλῶσσαν ἔκαμε. Τὸ φαγὶ (φαγεῖν), τὸ φιλὶ (φιλεῖν) εἶνε ἡ τελευταία ἀντανάκλασις τῆς χρήσεως ἐκείνης, καθ' ἣν τὸ ἀπαρέμφατον ἐμφανίζεται παρ' Ὁμήρῳ τὸ πρῶτον, σῴζον ἔτι τὴν σημασίαν του ὡς δοτικῆς τοῦ οὐσιαστικοῦ (δό-μεν-αι). Εἶνε δὲ θαυμαστὸν νὰ ἴδῃ τις πῶς ἀφοῦ ὁ γλωσσικὸς οὗτος τύπος ἑώρτασε κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ ἤδη χρόνους τὴν πλατυτάτην αὐτοῦ ἀνάπτυξιν (παράβαλε π. χ. τὴν ἑξῆς ῥῆσιν τῶν αἰγυπτιακῶν παπύρων: διὰ τὸ εἰς τὴν πόλιν με θέλειν δοῦναι ἀπενεγκεῖν), ὀλίγον ὕστερον, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ π. χ., περιορίζεται σημαντικῶς καὶ διατρέχον δέκα ὅλους αἰῶνας, καθ' οὓς ζῇ ἔτι, πολεμεῖ καὶ ἐπὶ δύο-τρεῖς ἔτι ἑκατονταετηρίδας τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, ἕως οὗ ἐν ἐσχάτοις μόλις χρόνοις ὑπέκυψε καὶ ἔδυσεν ἐντελῶς (πρβλ. τοῦ Προδρόμου: εἰ δὲ κομπώσειν ἤθελες καὶ λάβειν καὶ πλανήσειν. — εὐθὺς τὸ βράσειν τὸ θερμόν, λέγει πρὸς τὸ παιδίν του. — καὶ τοῦ Γλυκᾶ: θαρρῶ τὸν ἀπαντήσειν. — ἂν ἔχῃ εἰς ὅρος ἀναβῆν. — Χαλάσειν ἔχει ὀψέποτε, κατακλιθῆν καὶ πέσειν). Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ διατρέχει ὁ συγγραφεὺς (D. Hesseling) τὰ κείμενα ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ Δημοσθένους, ἀπὸ τοῦ Πολυβίου μέχρι τοῦ Μαλάλα καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τῶν δημωδῶν συγγραφέων τοῦ Βυζαντίου, τόσον δὲ φιλολογικῶς ἐρευνᾷ τὸ ζήτημα, ὥστε καὶ ὁ ἀκραιφνέστατος Ἀττικιστὴς δὲν θὰ εἶχε νὰ ἐντραπῇ διὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀνωτέρω στίχων τοῦ Πτωχο-Προδρόμου καὶ τοῦ Γλυκᾶ εἰς τὸ τέλος τῆς μακρᾶς τῶν παραδειγμάτων σειρᾶς, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν μὲ στίχους τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους. Καὶ ὁ ἐθνογράφος δὲ καὶ ἱστορικὸς μετὰ χαρᾶς θὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἀπαρεμφάτου ἀπὸ τῆς γλώσσης τοῦ νέου ἑλληνικοῦ ἔθνους οὔτε εἰς τῶν Βουλγάρων τὴν ἐπίδρασιν, ὡς σοβαρῶς ἰσχυρίσθησάν τινες, οὔτε εἰς τῶν Βλάχων καὶ Ἀλβανῶν χρεωστεῖται, ἀλλ' εἰς τὴν κατὰ νόμους ὅλως ἐγγενεῖς βαθμιαίαν ἐξέλιξιν τῆς ἁγνῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Δύσκολον εἶνε νὰ δώσω ἔστω καὶ δι' ὀλιγίστων λέξεων ἔννοιάν τινα τῶν ὑποθέσεων τῶν λοιπῶν πραγματειῶν, διὸ μόνον τοὺς τίτλους αὐτῶν ἀναφέρω. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Πάρου μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Κοινῆς διαλέκτου ἀντὶ τῆς προτέρας Ἰωνικῆς παρέχουσιν εἰς τὸν πραγματευόμενον αὐτὰς H. Pernot ἀφορμὴν εἰς μακρὰν ἀνάπτυξιν τοῦ ζητήματος περὶ τῶν ὑποτιθεμένων λειψάνων ἀρχαίων διαλέκτων ἐν τοῖς σημερινοῖς τοπικοῖς ἰδιώμασι. Καὶ ἐν αὐτῷ μετ' ἐκπλήξεως θὰ παρατηρήσῃ ὁ φιλόλογος ὅτι ἑλληνικὸν δὲν εἶνε μόνον ὅ,τι εἶνε Ἀττικὸν οὔτε ὅτι ἡ ἐπιστήμη παύει ἐκεῖ ὅπου **δυστυχῶς** πᾶσα ἀφορμὴ πρὸς φιλονικίαν περὶ τῆς κατὰ τοὺς Ἀττικοὺς ἢ μὴ ἐκδοχῆς λέξεώς τινος ἐκλείπει. Ἡ ἐπιρροὴ τῆς Λατινικῆς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς εἶνε ἐμβριθὴς πραγματεία τοῦ L. Lafoscade, ἐξ ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς μάλιστα ἀπόψεως πλείστου λόγου ἀξία. Τὸ λεξικὸν τῶν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τῶν Βυζαντίνων λατινικῶν λέξεων ὑπὸ τοῦ νομομαθοῦς Τριανταφυλλίδου εἶνε περιεργοτάτη καὶ λίαν ἑλκυστικὴ μελέτη. Ἡ Θησηῒς τέλος τοῦ Βοκκακίου μετὰ τῆς εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν τοῦ 15ου αἰῶνος μεταφράσεως αὐτῆς ὑπὸ John Schmitt, ὅστις διὰ τὸ προσεχὲς Ζωγράφειον διαγώνισμα ἀνέλαβε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωρέως, εἶνε τὸ ἀντικείμενον πραγματείας γραμματολογικῆς διαφωτιζούσης μετ' ἀκριβείας καὶ εὐμεθοδίας ἐπιστημονικῆς τὰς σχέσεις τῆς ἰταλικῆς καὶ τῆς δημώδους ἑλληνικῆς φιλολογίας κατὰ τοὺς ἐνδό-

Digitized by Google

ξους χρόνους τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Ἀναγεννήσεως.
Ὁ θερισμός, ὡς βλέπει τις, εἶνε πολύς, καὶ οἱ ἐργάται δὲ πάμπολλοι καὶ ἄκρως φιλόπονοι. Εὐτυχῶς οἱ καρποὶ εἶνε κοινοὶ καὶ δι' ἡμᾶς, γλυκύτεροι πάντως ἐφόσον καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων γεωπόνων συγκοπιάζομεν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡδονικοί, καθόσον ἀνεπιφθόνως ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν παρέχεται εἰς πάντα τὸν ὀρέγοντα πρὸς αὐτοὺς τὴν χεῖρα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου!

Μεγάλη φαντασία εἶνε μεγάλη παρηγορήτρα. Ὅσο ζωηρότερα φαντάζεσαι τόσο δυσκολώτερ' ἀπελπίζεσαι. Ναὶ μὲν πολλὲς φορὲς ἡ φαντασία μᾶς ἐξογκώνει τὰ τιποτένια καὶ μᾶς κάνει ν' ἀνησυχοῦμε κι ἀπὸ τὸν ἴσκιο μας· ἀλλὰ καὶ πόσες φορὲς μᾶς ἁρπάζει ἀπὸ τὰ νύχια τῆς δυστυχίας, μᾶς βάζει μέσα στὸ καράβι της, ποῦ πλέει μονάχο του, χωρὶς ἀνθρώπου δύναμι καὶ τέχνη, σὰν τὸ καράβι τῶν Φαιάκων· καὶ μᾶς ταξιδεύει, καὶ μᾶς πάει ἐδῶ κ' ἐκεῖ, σὲ θάλασσες καὶ σὲ στεριὲς δικές της· καὶ μᾶς διασκεδάζει, καὶ μᾶς κάνει νὰ λησμονοῦμε καὶ μᾶς ἀνάφτει μέσα μας τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς! Δὲ σοῦ φαίνεται πῶς αὐτοὶ ποῦ αὐτοκτονοῦν, πρὶν χάσουν τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς, ἔχασαν τὴ δύναμι τῆς φαντασίας; Ὁ νοῦς των καρφώνεται στὸν πόνο· γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ μαρτύριο, βυθίζονται στὸ θάνατο. Ἐνῷ ἂν εἶχε φτερὰ ὁ νοῦς των, θὰ κατώρθωναν μ' αὐτὰ νὰ πετάξουν σὲ χίλιους ἄλλους κόσμους, κ' ἤταν ἀδύνατον σὲ κανέν' ἀπὸ αὐτούς, νὰ μὴν ἀγνάντευαν ἐπὶ τέλους τὸ φῶς τὸ γνώριμο τῆς παρηγοριᾶς. Μὴ μὲ εἰπῇς παράξενο· καλὰ καλὰ δὲν ξέρω ποῦ ἀρχίζουν καὶ ποῦ τελειώνουν τὰ σύνορα τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς παραξενιᾶς· τὰ βρίσκω πολὺ ἀνακατωμένα.

Ἡ φτωχὴ αὐτὴ ἀδερφούλα τοῦ Βερτέρου ποῦ ἔκαμε νὰ κλάψουν τόσα μάτια καὶ σήκωσε στὸ πόδι χώρα ὁλόκληρη μπορεῖ νὰ ἤταν δεμένη μὲ τὸν ἐρωτά της σὲ τρόπον ἀπίστευτο· ἀφοῦ δὲν ἐδυσκολεύθηκε γι αὐτὸν νὰ πηδήσῃ ἀπὸ τέτοια ὕψη σὲ τέτοια βάθη... Μὲ τὸν ἔρωτά της, ναί· ἀλλὰ μὲ τὸν Ἔρωτα ὅμως, μὲ τὸν τιτάνειον Ἔρωτα τοῦ Σύμπαντος, ποῦ μᾶς βγάνει ἀπὸ τοὺς στενούς μας λογισμοὺς καὶ μᾶς ἀνταμώνει καὶ μᾶς κάνει ἕνα μὲ τὸν κόσμο καὶ μὲ τὸν ἥλιο του καὶ μὲ τὴν ἁρμονία του, στενὴ γνωριμία δὲν εἶχε. Γιατί, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶσαι στὴν Ἀκρόπολι μιὰ τέτοια τῆς Ἀνοίξεως ἡμέρα, σὰν αὐτὲς ποῦ ξέρεις, μὲ τέτοιο φῶς, κάτου ἀπὸ τέτοιον οὐρανό, μπροστὰ σὲ τέτοιον ὁρίζοντα, ἀγνάντια κι ἀπὸ τέτοια γῆ, καὶ νὰ ἐμπνευσθῇς αἰσθήματα θανάτου· καὶ νὰ μὴν αἰσθανθῇς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ὡραιότατα καὶ καθαρώτατα τριγύρω σου μιὰν εὐτυχία μέσα σου, ἀρκετὴ νὰ σὲ κάμῃ νὰ λαχταρίσῃς, ὄχι μία· κι ἄλλες δέκα ζωές, ἂν ἤταν δυνατόν, νὰ κλείσῃς μέσα σου; Ὅμως δὲν πρέπει κανεὶς γιὰ τίποτε νὰ παραξενεύεται.

Μάλιστα μερικοί, ἀπὸ τὴ συγκίνησι ποῦ ἔδειξε τὸ πλῆθος γιὰ τὴ γνωστή σου αὐτοκτονία τὴ διπλῆ, ἔκαμαν μιὰν ἀνακάλυψιν· εἶδαν καὶ πίστεψαν πῶς δὲν πέθανεν ἀκόμα τὸ αἴσθημα. Τὸ καϋμένο τὸ αἴσθημα! Δὲ μπορῶ νὰ τὸ φαντασθῶ πῶς γεννήθηκε ὑστερότερ' ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, οὔτε πῶς θὰ πεθάνῃ προτήτερ' ἀπ' αὐτόν. Τὸ καϋμένο τὸ αἴσθημα! Κ' ἐγὼ νὰ τὸ νομίζω πῶς εἶνε σὰν ὁ ἀέρας ποῦ γεμίζει τὸν κόσμο καὶ ζῇ τὸν ἄνθρωπον· ἀέρας ποῦ, κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοτε φέρνει δύναμι καὶ ὑγεία, κι ἄλλοτε γεννάει ἀρρώστιες καὶ κακομοιριές. Λιγόστεψε τάχα τὸ αἴσθημα; Εἶνε κι αὐτὸ σὰν τὴν αἰώνιαν ἱστορία τοῦ παλιοῦ καιροῦ ποῦ φαίνεται ὅλο καὶ καλλίτερος ἀπὸ τὸν τωρινό, καὶ μάλιστα 'ς τοὺς γεροντότερους. Τὰ περασμένα ὁ Νέστωρ ἐγκωμίαζε 'ς τοὺς ἥρωας τῆς Τρωάδος· κ' εὕρισκε τοὺς Ἀχιλλεῖς καὶ τοὺς Αἴαντας σὰν ξεπεσμένους κάπως μπροστὰ εἰς τοὺς γίγαντας τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Νέστορος τὸ ἴδιο αὐτὸ τραγοῦδι τραγουδοῦν, γιὰ κάθε περίστασι, σοφοὶ καὶ ἄσοφοι.

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΕΠΑΡΧΙΑι

Η ΚΑΠΝΟΦΥΤΕΙΑ

Μὲ τὸν Μάρτιον ἀρχίζει καὶ ἡ καπνοφυτεία εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁ καπνὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχει εἰσαχθῇ πρὸ ὀλίγων μόλις δεκάδων ἐτῶν, ἔκτοτε ἀνεπτύχθη μεγάλως, καὶ σήμερον εὑρίσκεται σχεδὸν ἐν παρακμῇ. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, μικρόν τι τῆς Πελοποννήσου, καὶ σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ Θεσσαλία, μὲ τὰ πρῶτα μειδιάματα τῆς ἀνοίξεως καλύπτονται ὑπὸ τοῦ πρασίνου αὐτοῦ φυταρίου, τοῦ προωρισμένου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ φθινοπώρου νὰ προσλάβῃ ἐξόχως ὡραῖον χρυσίζον χρῶμα, καὶ νὰ μεθύσῃ τόσους ἐγκεφάλους, καὶ τόσα εὐάρεστα ὄνειρα νὰ ἐπιφέρῃ. Πρὸ ὀλίγων χρόνων ἀκόμη ἡ καπνοφυτεία εἰς τὰς περισσοτέρας ἐπαρχίας τοῦ κράτους ἦτο τὸ μόνον προϊὸν ἐξ οὗ μυθικὰς προσόδους προσεπορίζοντο κυβέρνησις καὶ ἰδιῶται. Ἀτυχεῖς ὅμως περιστάσεις καὶ πλεῖστα ἄλλα αἴτια, ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκμύζησις τῶν εὐφόρων γαιῶν ὑπὸ τοῦ ἀχορτάστου αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐπαχθὴς προπάντων φορολογία ἐπέφερον τὴν βαθμιαίαν ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ καπνοῦ, ὥστε σήμερον εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας, εἰς ἃς ἀπησχόλει ὁλοκλήρους χιλιάδας ἀγροτῶν ἡ καλλιέργειά του, μόλις σήμερον ὀλίγιστοι ἐπιδίδονται εἰς τὴν καπνοφυτείαν. Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοχόρτου, ἡ ἐπίπονος καὶ μακροτάτη, ἡ καταβάλλουσα καὶ ἐκνευρίζουσα τόσους ἀτυχεῖς ἀνθρώπους, ἡ προώρως μαραίνουσα τόσας ροδόχρους παρειάς, καὶ δηλητηριάζουσα λεληθότως τόσας ἀτυχεῖς ὑπάρξεις εἰς τὰ βάθη τῶν χωρίων καὶ τῶν πόλεων, ἐνέχει τόσον ἐκτενῆ καὶ θλιβερὰν συγχρόνως ἱστορίαν, ἣν δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἀνθοστόλιστος περιπατητὴς τῆς ὁδοῦ Σταδίου, ὁ τόσον ἀφελῶς ἐκμυζῶν, καὶ ἀπορρίπτων εἰς τὴν αἰωνιότητα πακέτον μυρωδικῶν σιγαρέτων, ἐν διαστήματι ὀλίγων ὡρῶν. Ὁλόκληροι αἱ σελίδες τοῦ σημερινοῦ φύλλου τῆς Ἑστίας δὲν θὰ ἔφθανον διὰ ν' ἀφηγηθῇ κανεὶς ἐν λεπτομερείᾳ τὴν ἱστορίαν ἑνὸς σιγάρου.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοχόρτου ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τὸ φθινόπωρον· μόλις αἱ πρῶται βροχαὶ ποτίσουν τὴν διψῶσαν καὶ ξηρὰν γῆν, ἄρχεται ἡ ὄργωσις τοῦ φυντανοτόπου, ὅπου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος θὰ σπαρῶσιν οἱ μικροσκοπικοὶ ἐκεῖνοι πυρῆνες, ἐξ ὧν θὰ ἀνατείλωσι τὴν ἄνοιξιν ἄπειρα μικρὰ φυτάρια. Εἰς τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ ὑποβοηθήσῃ ὁ καιρός, διότι ἀρκεῖ μία πλήμμυρα νὰ παρασύρῃ ὁλόκληρον τὸν σπόρον, ἢ μία παρατεταμένη ξηρασία νὰ τὸν ἀφανίσῃ ὑπὸ τὸ βάθος τῆς γῆς. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει οἱ χωρικοὶ καταφεύγουν εἰς τὸ κλώσιμον, τουτέστιν εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ σπόρου ἐκβλάστησιν. Συμφύρουν τὸν

Digitized by Google

σπόρον μὲ χῶμα ἐντὸς βρεγμένου πανίου, καὶ τὸν τοποθετοῦν παρὰ τὴν ἑστίαν ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον ἡμέρας. Ὑπὸ τὴν θερμότητα τοῦ πυρὸς ὁ σπόρος ἀνοίγει, σκάει, καὶ ἡ φύτευσις καθίσταται εὔκολος. Τὸν φυτεύουν τότε εἰς βραγιές, ἐπιμελούμενοι αὐτοῦ νυχθημερόν, βοτανίζοντες τὴν ἡμέραν τὰ ἀφθόνως συμφυόμενα ζιζάνια, καὶ καταστρέφοντες τὴν νύκτα ὑπὸ τὴν ἀστροφεγγιὰν τὰ σαλιγκάρια καὶ τὰ περιτρώγοντα τὸ φυτὸν ζωΰφια. Μόλις ἐπέλθῃ πλέον ἡ ἄνοιξις ἄρχεται ἡ ἀροτρίασις τοῦ καπνοτοπείου, καὶ μετὰ τὸ λιάσιμο τῆς γῆς, καὶ μετὰ τὴν ἐκ νέου ἐξ ἀντιστρόφου ἀροτρίασιν, τὸ διβόλισμα, καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν ὄργωσιν, καὶ βωλοκοπίαν μὲ τὴν σβάρναν τοῦ ἀγροῦ, ἀρχίζει ἡ καπνοφυτεία. Ὅμιλοι ἐργατῶν, ἄνδρες, γυναῖκες, λυγεραί, ἀπὸ ὄρθρου βαθέος κατακλύζουν τὰ φυντάνια, καὶ ὑπὸ τὰ πρῶτα μειδιάματα τῆς αὐγῆς γεμίζουν τὰ καλάθια των, καὶ ἀπέρχονται εἰς τὰ καπνοτοπεῖα. Ἐκεῖ ἀρχίζει πλέον ὁ θόρυβος, ἡ ζωή, ἡ χαρακτηριστικὴ ἐκείνη ποίησις τῶν ἀγρῶν ἐν ὥρᾳ ἔαρος. Ὁ ἥλιος ἀνατέλλων ἀπὸ τὰς ἐλατοστολίστους δειράδας τῶν βουνῶν ῥοδίζει ὅλην τὴν δροσολουσμένην ἔκτασιν τῆς ἐξοχῆς. Τὸ σκότος καὶ ἡ νυκτερινὴ δρόσος ἐξαφανίζονται καὶ ἐξατμίζονται ὑπὸ τὰς φλογερὰς του ἀκτῖνας, καὶ οἱ ἐργάται καὶ αἱ ἐργάτριαι μὲ τὰ ἀραχνοΰφῆ χιονόλευκα ἐπὶ τοῦ προσώπου μαντήλια, ὑπὸ τὰ ὁποῖα κρύπτονται πολλάκις ἡ ἁβροτέρα ἐπιδερμὶς καὶ οἱ γλυκύτεροι ὀφθαλμοί, γέρνουν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μὲ τὸν ἱδρῶτα εἰς τὸ μέτωπον, καὶ μὲ τὸ ᾆσμα εἰς τὰ χείλη, κεντῶσι τοὺς ἀγροὺς μὲ τὰ μικρὰ πράσινα φυτάρια. Γενικὴ χαρά, γενικὴ εὐθυμία βασιλεύει εἰς τὴν μακρὰν ἔκτασιν καὶ ἐρημίαν. Ἕκαστον φυτὸν κρυπτόμενον εἰς τὴν γῆν διεγείρει τόσας ἐλπίδας, τόσα ὄνειρα διὰ τὸ μέλλον, ἑκάστη σταγὼν ἱδρῶτος ἐγκλείει τόσους πόθους. Καὶ πόσα εἰδύλλια, καὶ πόσοι ἔρωτες ὑπὸ τὴν πρωϊνὴν ὁμίχλην τῆς ἀνοίξεως. Συμβαίνει πολλάκις ἡ λυγερὴ νὰ κύπτῃ εἰς τὸ ἔργον της παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ λατρευτοῦ της, συμβαίνει συχνάκις ὁ μνηστὴρ νὰ δημιουργῇ παραπλεύρως τῆς καλῆς του, μὲ τὴν χαρὰν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη, τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο ἀλλὰ καὶ τόσον ἐπιμόχθως ἀποκτώμενον χρῆμα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ προσμειδιάσῃ πρὸς αὐτοὺς τὸ μέλλον. Καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς πυκνοὺς ἐκείνους στοίχους τῶν ἐργατῶν παρουσιάζεται ὁ ἰδιοκτήτης, τὸ ἀφεντικό, ὁ περίεργος ἐκεῖνος τύπος τοῦ ἐπαρχιώτου κτηματίου μὲ τὴν ἀπληστίαν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μὲ τὴν μουρμοῦραν εἰς τὰ χείλη, ὁ τὰ πάντα ἐπιβλέπων, τὰ πάντα ἀνιχνεύων, εἰς οὐδὲν εὐχαριστούμενος, καὶ δι᾽ ὅλα μεμψιμοιρῶν.

Καὶ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι τὸ μικρὸν ἐκεῖνο φυτάριον ἅπαξ σφηνωθὲν εἰς τὸ χῶμα βαίνει γοργῶς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν. Διασώζονται τόσον ὀλίγα ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων αὐτῶν μετὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐντόμων. Τὰ ἔντομα ταῦτα, τὸ σκουλῆκι, ὁ σάλιαγκας, ὁ κρεμμυδοφαγᾶς, ἡ κάμπια, τὰ ἀπὸ τῶν ριζαρίων ἀρχόμενα καὶ μέχρι τοῦ ὑπεργείου μέρους τοῦ φυταρίου ἀνερχόμενα, εἶνε διὰ τοὺς καπνοφύτας, ὅ τι εἶνε οἱ Ἀρουραῖοι διὰ τοὺς Θεσσαλοὺς γεωργούς. Οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι ἐξυπνοῦν μίαν αὐγὴν καὶ εὑρίσκουν ὁλόκληρα στρέμματα γῆς κατεστραμμένα. Τότε ἄρχεται ἡ μεγάλη ἀγωνία τοῦ μπαλώματος, δι᾽ οὗ προσπαθοῦν νὰ ἐπιτύχουν μίαν οἱανδήποτε θεραπείαν. Ὅταν ὅμως τὸ πρεμνῶδες φυτάριον ριζώσῃ καλὰ εἰς τὴν γῆν, ἀναπτύσσεται μὲ τόσον καταπληκτικὸν ὀργασμόν, ὥστε μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ἀπὸ ἀσθενὲς καὶ ἀσήμαντον χορταράκι, μεταβάλλεται εἰς φυτὸν πλῆρες χυμοῦ καὶ δυνάμεως, τεῖνον εὐθέως πρὸς μεγάλην ἀνάπτυξιν. Τότε, ὅταν πλακιδιάζῃ, βαροῦν ἀναμεσαριὲς καὶ χώσιμο, καὶ ἔπειτα τὸ σκαλίζουν. Καὶ ἂν μὲν ὁ ἀγρὸς εἶνε ποτιστικός, ἀφίνουν τὸ νερὸ μέσα καὶ καταπαύει ἡ δίψα του, ἂν δὲ ἐξ ἄλλου ὁ ἀγρὸς εἶνε ξερικός, τότε τὸ μέλλον τοῦ φυτοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιοτροπίας τῆς ἀτμοσφαίρας. Κατόπιν ὁλόκληρον τὸ θέρος καταναλίσκεται εἰς τὴν συλλογὴν καὶ τὴν εἰς τὰ κρεβάτια ἀποξήρανσιν τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν κυνικῶν καυμάτων ἐπαυξάνουν καὶ αἱ ἀγωνίαι τῶν καλλιεργητῶν του. Ἡ συλλογή του καὶ ἡ ἀποξήρανσις χρήζει τοσαύτης προσοχῆς, τοσούτων κόπων, τοσαύτης ἀτμοσφαιρικῆς λεπτότητος, ὥστε ἀρκεῖ ἡμίωρος καλοκαιρινὸς ὄμβρος, δεκάλεπτος πτῶσις χαλάζης, νὰ μεταβάλῃ εἰς ἔρημον γῆν τὰς ἐκτεταμένας ἐκείνας καπνοφυτείας, εἰς ἃς ὁλόκληρος λαὸς κατέστρεψε τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εὐρωστίαν του, μὲ τὴν ἐλπίδα ν᾽ ἀποκτήσῃ ἓν τεμάχιον ἄρτου.

Τί ὀδυνηρὰ αὐτὴ ἡ ἱστορία ἑνὸς σιγάρου! . . Καὶ ὅταν ἀναλογισθῇ κανεὶς ὅτι χιλιάδες ψυχῶν ἀγωνίζονται ὁλόκληρον τὸν χρόνον, ἀναμὶξ ἄνδρες μετὰ γυναικῶν, γέροντες μετὰ γραιῶν, νέοι μετὰ παρθένων, ὅτι καταπονοῦνται τόσαι ὑπάρξεις, ὅτι δηλητηριάζονται τόσα πλάσματα, ὑποβαλλόμενα καθ᾽ ἑκάστην εἰς βραδεῖαν καὶ ὑπόκρυφον αὐτοκτονίαν, ὅτι καταβάλλονται τόσοι ἀγῶνες, καὶ ἐξαντλοῦνται τόσαι δυνάμεις, διὰ μίαν στιγμιαίαν ἡδονὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἰδιοτροπίας, πόσον βαθύτερον ὀδυνηράν, πόσον πλειότερον πικρὰν εὑρίσκει τὴν περιπετειώδη ἱστορίαν ἑνὸς σιγάρου, τὸ ὁποῖον μὲ τόσην ἀφέλειαν ἀνάπτω καὶ ἐγὼ αὐτὴν τὴν στιγμήν!

ΕΠΑΡΧΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Νέος τρόπος πρὸς παλαίωσιν τοῦ γνησίου Κονιὰκ ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν.

Ἐν Βερολίνῳ ὑφίσταται ἐργοστάσιον μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του ἐν τῷ κόσμῳ, ὅπερ κύριον σκοπὸν ἔχει νὰ παράγῃ τὰς ταπεινοτάτας δυνατὰς θερμοκρασίας τῇ βοηθείᾳ πολυπλόκου συστήματος μηχανῶν καὶ συσκευῶν· ἐννοοῦμεν τὴν ἑταιρίαν Ῥαοὺλ Πικτὲ καὶ Σαν, τὴν ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ φυσιοδίφου καὶ καθηγητοῦ Ῥαοὺλ Πικτέ, διασήμου ἐκ τῶν περὶ συμπυκνώσεως καὶ ρευστοποιήσεως τῶν ἀερίων πειραμάτων καὶ ἐργασιῶν του. ἃς ὁμοῦ μετὰ τοῦ Καλλιετὲ ἐξετέλεσεν. Ἐν τῷ ρηθέντι ἐργοστασίῳ ἐξακολουθεῖ νῦν πειραματιζόμενος ὁ Πικτὲ καὶ εὑρίσκων πολλὰς χρησιμωτάτας τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ ἀνθρωπότητι ἐπινοίας. Ἡ εὕρεσις τοῦ λεγομένου παγοχλωριοφορμίου, ἤτοι χλωριοφορμίου καθαρισθέντος διὰ πήξεως, ἐπιτυγχανομένης διὰ ψύξεως μεγάλης, ὑπῆρξεν εὐεργετικωτάτη δι᾽ ὅλας τὰς ἐγχειρήσεις, διότι ἔκτοτε ἠλαττώθησαν ἐπαισθητῶς οἱ ἐκ τῶν χλωριοφορμίσεων θάνατοι. Ἡ πρό τινος δὲ ἀναγγελθεῖσα περὶ παλαιώσεως τοῦ Κονιὰκ διὰ ψύξεως καὶ πήξεως μέθοδος δὲν ἶνε ἧττον ἐνδιαφέρουσα. Ὑποβαλλόμενον τὸ γνήσιον Κονιὰκ (ἤτοι τὸ παραχθὲν ἐξ οἴνου δι᾽ ἁπλουστάτης ἀποστάξεως ποτὸν) εἰς ψῦχος 80 βαθμῶν Κελσίου ὑπὸ τὸ μηδὲν πήγνυται, κατὰ δὲ τὴν πῆξιν ταύτην ὑφίσταται ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν μεταβολήν, ἣν καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων πάσχει μετὰ παρέλευσιν 10ετίας μόλις. Πηγνύμενον δηλ. τὸ γνήσιον νέον Κονιὰκ εὑρίσκεται κατόπιν, ἀφοῦ ῥευστοποιηθῇ πάλιν, ὅμοιον κατὰ τὴν ἠπιότητα, τὸ ἄρωμα, τὴν γεῦσιν καὶ ὅλας τὰς ἰδιότητας πρὸς παλαιὸν δωδεκαετὲς Κονιάκ. Σπου-

Digitized by Google

δαιότερον ἔτι καθίσταται τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι τὸ νόθον ἢ τεχνητὸν Κονιὰκ δὲν πάσχει τὴν μεταβολὴν ταύτην, οὕτω δὲ δημιουργεῖται τὸ μὲν νέος τρόπος διακρίσεως τοῦ γνησίου ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ Κονιάκ, τὸ δὲ σπουδαία ἐγγύησις διὰ τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον οὕτως εὐκόλως θ' ἀποφεύγῃ τὰ νόθα καὶ ἐπικίνδυνα ποτὰ τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Ἡ ἑταιρία Ῥαοὺλ Πικτὲ καὶ Σα πρόκειται νὰ ἐπιληφθῇ μετ' ὀλίγον τῆς βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ πράγματος.

Ρ*

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἦτο ἀπόγευμα, καιρὸς ὡραῖος καὶ κόσμος πολὺς εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ζαππείου. Παρὰ τὸν πυλῶνα τοῦ μεγάρου ἔπαιζε, κατὰ τὸ σύνηθες, ἡ μουσικὴ τοῦ Πυροβολικοῦ. Ὅταν ἐξήντλησε τὸ πρόγραμμά της, ἀνέκρουσε τὸν ἐθνικὸν ὕμνον. Τίποτε τὸ ἔκτακτον ἕως ἐδῶ. Ἀλλὰ μόλις τὸν ἐτελείωσε καὶ ἀρχίζει νά τον παίζῃ πάλιν ἐκ νέου. Οἱ περιπατηταὶ ἐξαφνίζονται, ἀποροῦν, ἐρωτοῦν ὁ εἷς τὸν ἄλλον τί τρέχει... Καὶ τὸ δεύτερον παίξιμον τοῦ ὕμνου τελειόνει καὶ ἀρχίζει τρίτον... Μὰ τί συμβαίνει ἐπὶ τέλους, ἐτρελλάθηκαν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι; Καὶ ἡ αἰτία μαθεύεται ἐπὶ τέλους καὶ διαδίδεται ἀστραπηδόν, καὶ πληροῖ ἀπὸ συγκίνησιν ἤρεμον καὶ σιωπηλὴν ὅλον τὸ πλῆθος τῶν περιπατητῶν. Ἀπὸ τῆς προτεραίας εἶχε κοινοποιηθῇ ἡ διαταγὴ τοῦ ὑπουργείου περὶ διαλύσεως τῶν στρατιωτικῶν μουσικῶν, ἀνέκρουσαν δὲ τρὶς τὸν ἐθνικὸν ὕμνον οἱ μουσικοὶ τοῦ Πυροβολικοῦ, ἀποχαιρετίζοντες οὕτω τὸ μουσικόν των στάδιον.

✣

Καὶ τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ μᾶς ἐνθυμίζει ἓν ἄλλο, σχέσιν ἔχον πρὸς τὸν ἐθνικὸν ὕμνον καὶ διαδραματισθὲν πρό τινων ἡμερῶν ἐν τῷ Ποικίλῳ.

Ἓν μπαλέττον τοῦ θιάσου τῶν Ἀβερίνων, ὁ Βάκχος, ἐσυρίχθη πανδήμως καὶ ἀπεδοκιμάσθη, διατί νομίζετε;... Διότι οἱ Ἀβερῖνοι ἔκλειον τὸν χορόν των διὰ τῆς ἀνακρούσεως τοῦ ἐθνικοῦ μας ὕμνου. Τὸ Ἄστυ τὸ ἀναγράψαν τὸ ἐπεισόδιον, θεωρεῖ αὐτὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ—ἄνθρωποι δὲ τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἔδωκαν τὸ σύνθημα τῶν συριγμῶν,—ἐννοοῦντος νὰ ἐπιβάλῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὸν σεβασμόν, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει εἰς αὐτὸν ὁ ἐθνικός μας ὕμνος, μὴ ἐπιτρέπων νὰ χρησιμεύσῃ οὗτος ὡς κατακλεὶς θεάματος, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι δύναται νὰ προκαλέσῃ ἄκαιρα χειροκροτήματα καὶ ἐνθουσιασμόν.

✣

Δὲν ἠξεύρομεν ἂν θὰ διαμαρτυρηθῶσι πάλιν οἱ φοιτηταί μας καὶ ἂν θὰ κάμωσιν ἀπεργίας καὶ διαδηλώσεις. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς τὸ ὑπὲρ αὐτῶν μέτρον τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας φαίνεται σωτήριον καὶ ἀναγκαιότατον. Μέχρι τοῦδε οἱ φοιτηταὶ ὑπεβάλλοντο εἰς δύο ἐξετάσεις, εἰς τὰς τῶν γενικῶν μαθημάτων καὶ εἰς τὰς διδακτορικάς. Τώρα αἱ ἐξετάσεις θὰ εἶνε ἐνιαύσιοι. Τὸ περὶ Πανεπιστημίου νομοσχέδιον τὸ ψηφισθὲν τελευταίως ὑπὸ τῆς Βουλῆς εἶχε μίαν διάταξιν, καθ' ἣν τὰ τῶν ἐξετάσεων τῶν φοιτητῶν θὰ ἐκανονίζοντο διὰ Β. Διατάγματος. Καί, κατὰ τὰς ἐφημερίδας, πρόκειται νὰ δημοσιευθῇ τὸ Διάταγμα τοῦτο, ὁρίζον ἐνιαυσίους τὰς ἐξετάσεις τῶν φοιτητῶν. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἡ τετραετὴς ἢ πενταετὴς ἀργία τῶν φοιτητῶν καὶ ἡ ἐντὸς τῶν τελευταίων ἓξ μηνῶν πυρετώδης μελέτη — ἂς εἴπωμεν μελέτη — τῆς ὅλης ἐπιστήμης διὰ διδακτορικὰς ἐξετάσεις, καταργεῖται ἀναγκαίως, καταμερίζεται δὲ καὶ ὑποβοηθεῖται ἡ μελέτη, γινομένη μάλιστα, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, ὑποχρεωτική.

✣

Προσεχῶς ἐγκαθίστανται τὰ δημόσια ἠλεκτρικὰ ὡρολόγια τὰ δωρηθέντα εἰς τὸν Δῆμον ὑπὸ τοῦ κ. Ζαρίφη. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπετράπη ἡ χορηγία τοῦ χρονομετρικοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ εἰς ἰδιωτικὴν χρῆσιν, πρὸς κίνησιν ὡρολογίων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν καταστημάτων καὶ οἰκιῶν ἐπὶ συνδρομῇ ἐτησίᾳ. Ἡ καινοτομία, ἡ ὀφειλομένη εἰς τὸ φιλοπρόοδον πνεῦμα τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου εἶνε λυσιτελεστάτη καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ εὐδοκιμήσῃ. Θὰ λείψουν πλέον τὰ χορδίσματα, αἱ καθυστερήσεις, τὰ σταματίσματα, αἱ ἀνακρίβειαι Τὰ ὡρολόγια ὅλα—θεωροῦμεν, βλέπετε, βεβαίαν τὴν γενικοποίησιν τοῦ νεωτερισμοῦ—θὰ δεικνύουν τὴν αὐτὴν ἀστρονομικὴν ἀληθῆ ὥραν, ἡ δὲ ὑπηρεσία των θὰ εἶνε ἀποκλειστικῶς ἀνατεθειμένη εἰς τὸν ἄγρυπνον καὶ ἀκριβῆ ἠλεκτρισμόν, ὅστις ἀνεκαίνισε σήμερον τὴν ὄψιν τῶν πολιτισμένων πόλεων.

✣

Ἡ εἴδησις τῆς ἱδρύσεως Μουσείου τῶν Καλῶν Τεχνῶν θὰκουσθῇ μετ' ἀγαλλιάσεως ὑφ' ὅλου τοῦ παρ' ἡμῖν καλλιτεχνικοῦ κόσμου. Μέχρι τοῦδε τὰ μόνα καλλιτεχνικὰ μουσεῖα εἰς τὴν πόλιν ἦσαν τὰ ἰδιαίτερα ἐργαστήρια τῶν ζωγράφων καὶ τῶν γλυπτῶν, ὀλίγα καὶ ἀπρόσιτα εἰς τὸ κοινόν, καὶ αἱ προθῆκαι τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν καταστημάτων, αἱ ὁποῖαι, μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν τῶν φιλοκάλλων μας ἐμπόρων, πολὺ ὀλίγον χῶρον διέθετον διὰ τὰς τοιαύτας ἐκθέσεις. Ἀλλ' ὑπάρχει ἐλπὶς ζωηροτάτη ὅτι ἡ ἔλλειψις αὐτή, κυβερνητικῇ μερίμνῃ, πληροῦται προσεχῶς. Τὸ ἱδρυόμενον μουσεῖον τῶν Καλῶν Τεχνῶν, θὰ εἶνε κέντρον ἁμίλλης, συγκρίσεως, μελέτης, καλλιτεχνικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Καὶ ὅπερ σπουδαιότερον θὰ γίνῃ καλλιτεχνικὴ ἀγορὰ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐκποιοῦνται εὐκολώτερον καὶ ἀξιοπρεπέστερον τὰ ἔργα, τὰ ἄνευ ἀγοραστῶν φθίνοντα σήμερον εἰς τὰ ἰδιαίτερα ἐργαστήρια.

✣

Εἷς Δήμαρχος, ὄνομα καὶ μὴ χωριό, φορτώνει εἰς τὸν σιδηρόδρομον μίαν κόφαν πουλαρικὰ διὰ νὰ τα στείλῃ εἰς τὸ Ναύπλιον. Ὁ σταθμάρχης τῷ λέγει ὅτι θὰ ζυγισθοῦν διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ κόμιστρον. Καὶ ὁ Δήμαρχος βλοσυρῶς, βαθυφώνως, ἀπαθῶς καὶ στρίφων τὸν μύστακα:

— Ἂν πληρώσουν αὐτά, σιδηρόδρομος δὲν φεύγει!

Τὰ πουλαρικὰ ἐστάλησαν ἄναυλα καὶ ἡ ἁμαξοστοιχία ἐξεκίνησε.

Γεγονός.

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Αἱ γαλλικαὶ καὶ αἱ ξέναι ἐφημερίδες βρίθουσιν, ὡς εἰκός, βιογραφιῶν καὶ ἄρθρων περὶ τοῦ ἀποβιώσαντος ἀκαδημαϊκοῦ Ταίν. Τὴν ἀρίστην νεκρολογίαν ἐδημοσίευσεν ὁ ἀκαδημαϊκὸς Μελχιὸς Δὲ Βογκιέ, τὰς ἐπαινετικωτέρας δὲ κρίσεις ἐξήνεγκεν ὁ ἀγγλικὸς τύπος, τρέφων ἀείποτε ἄπειρον ἐκτίμησιν πρὸς τὸν συγγραφέα τῆς *Ἱστορίας τῆς Ἀγγλικῆς Φιλολογίας*.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐκτενῆ καὶ Σύντομα, ὁ ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος Φραγκῖσκος Κοππε ἐκδίδει ἕνα τόμον διηγημάτων.

— Αἱ ἐκ τῶν νεωτέρων Ἀθηνῶν ἐντυπώσεις τοῦ γάλλου ποιητοῦ καὶ μυθιστοριογράφου Π. Βουρζὲ δὲν εἶνε πολὺ ἐνθουσιώδεις. Εὗρε, λέγουσι, τὴν πόλιν ὡραίαν, ἀλλ' ἐστερημένην τύπου ἰδίου, ἄνευ τῆς ποιήσεως πόλεως ἀνατολικῆς καὶ πλήρη εὐρωπαϊκῆς πεζότητος. Τοῦ Βουρζὲ ἐκδίδεται προσεχῶς νέος τόμος ποιήσεων, ὑπὸ τὸν τίτλον *Νοσταλγίαι*.

— Ἐν τῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ ὁ παρ' ἡμῖν πρέσβυς τῆς Σερβίας κ. Βλάδαν Γεώργεβιτς ὡμίλησεν ἑλληνιστὶ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ τῆς Σερβίας ποιητοῦ Λαζάρου Λαζάρεβιτς, ἀναγνώσας ἐν ὡραιοτάτῃ εἰς τὴν δημοτικὴν μεταφράσει καὶ ἓν τῶν διηγημάτων του *Τὸ Πηγάδι*.

— Ἔγκριτα φιλολογικὰ συγγράμματα τῆς Γερμανίας κρίνουσι μετ' ἐπαίνων τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Γρηγορίου Βερναρδάκη ἔκδοσιν τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου, ἧς ἐξεδόθη ἐν Λειψίᾳ, τύποις Τόϋβνερ, καὶ ὁ τέταρτος τόμος.

Ἐπιστημονικά.

Ὁ ἐν Μελίτῃ ἕλλην πρόξενος ἀνεκοίνωσε δι' ἐγγράφου του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ὅτι ὁ κυβερνήτης τοῦ ἀγγλικοῦ ἀτμοπλοίου *Βρόυνερ*, διαπλέων τὴν 3 Μαρτίου (ἑ. ν.) καὶ ὥραν 9,30' π. μ. τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν, εἶδεν αἴφνης ἐκσφενδονιζομένην ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης πυρίνην σφαῖραν ἱκανῶς ὀγκώδη, ὁμοίαν πρὸς σφαῖραν τηλεβόλου. Ἡ σφαῖρα αὕτη ἔπληξε τὸ ἀτμόπλοιον κατὰ τὴν πρῷραν καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, μεθ' ὃ συναντήσασα τὰ ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐκ τῆς τρικυμίας εὑρισκόμενα ὕδατα, κατασυνετρίβη κατασβεσθεῖσα καὶ οὐδεμίαν βλάβην προξενήσασα εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ἐκτὸς κλονισμοῦ διαρκέσαντος περὶ τὰ 20''. Τὸ περίεργον τοῦτο φαινόμενον ὁ πλοίαρχος ἀποδίδει εἰς ἔκρηξιν ἡφαιστείου ὑπὸ τὴν θάλασσαν εὑρισκομένου, σχετίζει δὲ πρὸς τοὺς τελευταίους σεισμοὺς τῆς Ζακύνθου.

Καλλιτεχνικά.

Ἐν Παρισίοις ἤνοιξεν ἡ ἐξ ἔργων τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν ἀποθανόντος Μεσσονιὲ διοργανωθεῖσα καλλιτεχνικὴ Ἔκθεσις. Τρεῖς μόνον εἰκόνες τοῦ διασήμου ζωγράφου ἐκ τῶν μικροτέρων, ἐτιμήθησαν ἀντὶ 5 ἑκατομμυρίων φράγκων.

— Τὸ ἡμέτερον Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ἐπλουτίσθη διὰ τῆς περιφήμου συλλογῆς ἑλληνικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀποβιώσαντος ὁμογενοῦς Δημητρίου, ὁ ὁποῖος ἐκληροδότησεν εἰς τὸ ἔθνος τὰ πολύτιμα ταῦτα κειμήλια, εἰκόνας, ἀγάλματα, ἀγγεῖα κτλ. Ἡ ταξινόμησίς των εἰς τὰς ἐπὶ τούτῳ προθήκας ἐν τῇ περικαλλεῖ τοῦ Μουσείου αἰθούσῃ τῶν αἰγυπτιακῶν εὑρημάτων δὲν ἐγένετο εἰσέτι, οὐχ ἧττον τὰ πλεῖστα ἐξήχθησαν ἐκ τῶν δύο μικρῶν κιβωτίων, ἅτινα ἐκομίσθησαν ἐνταῦθα δι' εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου. Ἐκ τῆς συλλογῆς ἀληθῆ ἀριστουργήματα εἶνε εἰκὼν νεανίου πωγωνοφόρου ἐκ πηλοῦ θαυμασίως διατηρουμένη κατὰ τὸν χρωματισμὸν δι' ὑδατογραφίας. Ἡ μορφὴ εἶνε ἐκφραστικωτάτη, ἐπιτείνουσι δὲ τὴν ζωηρότητα τοῦ προσώπου οἱ ἐξ ὑάλου ὀφθαλμοί. Προσέτι ἐκτάκτου καλλιτεχνικῆς ἐπεξεργασίας εἶνε πέντε εἰκόνες, γεγραμμέναι ἄλλαι μὲν ἐπὶ ξύλου καὶ ἄλλαι ἐπὶ ὀθόνης. Τὰ χρώματα διατηροῦνται κάλλιστα, τὸ σχέδιον προσεγγίζει τὴν τελειότητα τῆς σημερινῆς τέχνης καὶ ἡ ὅλη παράστασις ἐνέχει μεγάλην ζωὴν παρὰ τὸν μακρὸν χρόνον, ὅστις διέρρευσεν ἀπὸ τῆς γραφῆς των, διότι βεβαιοῦται, ὅτι εἶνε ἔργα Ἑλλήνων ζωγράφων τῆς περὶ Χριστὸν ἐποχῆς.

Θεατρικά.

Ἐν Φιλιππουπόλει παρεστάθησαν βουλγαριστὶ μεταφρασθέντες μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας *Οἱ λῃσταὶ* τοῦ Σχίλλερ.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

(6) **Ἀπάντησις.** Τὸ ἀνθύλλιον «*Τρίμερο*» ἐπιστημονικῶς ὀνομάζεται «*Κυκλάμινος*». *Α. Ξένου.*

(15) **Ἀπάντησις.** Ὁ Jean Moréas εἶνε Ἕλλην· τὸ ἀληθὲς ὄνομά του *Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος*, υἱὸς μονογενὴς ἀνδρὸς σεβαστοῦ καὶ διακεκριμένου, τοῦ πρώην εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἔγραψε στίχους ἑλληνιστὶ καὶ ἐξέδωκε συλλογὴν κατὰ τὸ 1878 ἐπιγραφομένην «Τρυγόνες καὶ Ἔχιδναι». Κατόπιν δ' ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν. Διατί δὲν γράφει πλέον ἑλληνικά, ἀλλὰ γαλλικὰ καὶ ὑπὸ ἄλλο ὄνομα, δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω. Ὡς δεῖγμα μόνον τῆς ἑλληνικῆς στιχουργίας του παραθέτω τὸ ἑξῆς «Τραγουδάκι» ἐκ τῆς συλλογῆς του:

Ὅπου σταθῶ, ὅπου γυρίσω,
Στὸν κόσμο ἢ στὴν ἐρημιά,
Παντοῦ καὶ πάντα θ' ἀντικρύσω
Τὴν ἐδική σου ζωγραφιά.

Βλέπω τὰ μαῦρα τὰ μαλλιά σου
Μὲς στὸ σκοτάδι τὸ βαθύ,
Βλέπω τὴ φλογερὴ ματιά σου
Στοῦ ἥλιου τὴ φεγγοβολή·

Τὰ στήθια σου τὰ χιονισμένα
Στὴν ἀνθισμένη μυγδαλιά,
Στὰ ῥόδα τὰ μισανοιγμένα
Τὰ χείλη σου τὰ δροσερά·

Βρίσκω τὴν ἄδολη πνοή σου
Εἰς τὸ θυμάρι τοῦ βουνοῦ,
Ἀκούω τὴ γλυκειὰ φωνή σου
Εἰς τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀηδονιοῦ.

Ἄχ! καὶ στοῦ τάφου της τὸ χῶμα
Ἡ πονεμένη μου ψυχή,
Θὰ ὀνειρεύεται ἀκόμα
Τὴν ὄψι σου τὴν τρυφερή.

Φιλαναγνώστης.

(17) Δύναται νὰ ὑπάρξῃ ζήτημα ὑπεροχῆς τοῦ Βαλαωρίτου ὡς πρὸς τὸν Σολωμόν; Καὶ ὑπὸ τίνα ἰδίως ἔποψιν δύναται νὰ θεωρηθῇ σημαντικὴ ἡ τοιαύτη ὑπεροχή;

Ἑλλήνιος.

Digitized by Google

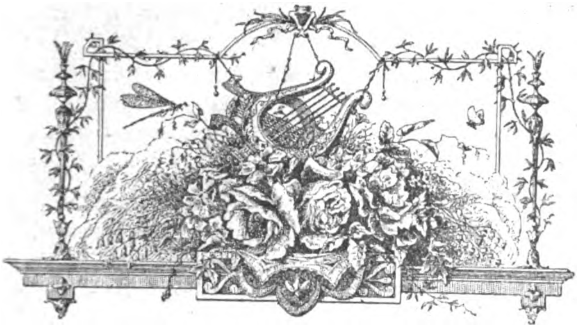

Τ Α Χ Α Ρ Τ Ι Α

Σὲ μιὰν ἄκρη καθισμένος
Βασιλιᾶς μεγάλος μένει,
Σκεφτικὸς κι ἀπελπισμένος
Μὲ τὴν κόμη του λυμένη,
Δὲ μιλεῖ κι ἀγάλι γάλι
Χαμηλόνει τὸ κεφάλι.

—

Πότε ἀθέλητα γυρίζει
Τὸ περίλυπο τὸ μάτι,
Πότε στέκει καὶ σαστίζει
Ποῦ θωρεῖ τέτοιο παλάτι
Κ' ἐνῷ λύπη σοῦ γεννάει
Τὸ βασίλειο κυβερνάει.

—

Ἀρχοντιὰ πολὺ μεγάλη,
Λεβεντιὰ χρυσὴ καὶ νιότη,
Εἰς τὴ δόξα καὶ 'ς τὰ κάλλη
Καὶ 'ς τὰ πλούτη πάντα πρώτη
Στέκει γύρω του γυρμένη
Μὲ καρδιὰ φαρμακωμένη.

—

Ἐδῶ κάποιος χωρατεύει
Νὰ τὸν κάμῃ νὰ γελάσῃ,
Ἄλλον βλέπεις νὰ χορεύῃ
Καὶ σὰν νέφος νὰ περάσῃ,
Ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν κυττάζει,
Δὲ μιλεῖ κι ἀναστενάζει.

—

Τρόμος, λύπη, ἀπελπισία
Βασιλεύουν 'ς τὸ παλάτι,
Συλλογίζεται ἡ σοφία,
Δὲ σφαλεῖ κανεὶς τὸ μάτι.
Ὅλη ἡ κτίσις ἂς χαλάσῃ
Φθάνει ἐκεῖνος νὰ γελάσῃ.

—

Ὁ καθένας τί δὲν τάζει
Εἰς τὴν τόση ἀπελπισιά του
Γιὰ νὰ ἰδῇ νὰ διασκεδάζῃ
Τὸ μεγάλο βασιλιᾶ του!
Ὁ καθένας τί δὲ δίνει
Νὰ τοῦ φέρῃ τὴ γαλήνη!

—

Ἕν' ἀτίμητο στολίδι,
Ἕνας νιὸς γεμάτος γνῶσι
Φέρνει ἀσύγκριτο παιγνίδι
Τὴν πατρίδα του νὰ σώσῃ.
Θωροῦν ὅλοι σαστισμένοι
Τὸ λεβέντη ποῦ προβαίνει.

—

Εἰς τὸ θρόνο ἀργὰ πλησιάζει
Τῆς πατρίδος τὸ στολίδι·
—Βασιλιᾶ, σιγὰ φωνάζει,
Κύττα τοῦτο τὸ παιγνίδι,
Θὰ χαρῇς, θ' ἀναγαλλιάσῃς
Καὶ πολὺ θὰ διασκεδάσῃς.

—

Ἄλλος μ' ὄψι τοῦ θανάτου
Πικρὰ δάκρυα θὲ νὰ χύσῃ!
Ἄλλος τ' ἄχαρα παιδιά του
Πεινασμένα θὲ ν' ἀφίσῃ!
Ἄλλοι ἄνθρωποι κι ἄλλα στήθια
Θὰ γυρεύουνε βοήθεια!

—

Τὰ χαρτιὰ μέσ' 'ς τὸ τραπέζι
Μὲ χαμόγελο ἀραδιάζει·
Ἀρχινᾷ σιγὰ νὰ παίζῃ
Καὶ μεμιᾶς ν' ἀναγαλλιάζῃ.
Στήθια ἀμέτρητα κτυποῦνε
Καὶ τὸν Πλάστη ὑμνολογοῦνε.

—

Τὸ παιγνίδι εὐθὺς ἀρχίζει
Σὰν τὸ φύσημα τ' ἀέρος
Μαγικὰ νὰ πλημμυρίζῃ
Κάθε τόπο, κάθε μέρος.
Βράζει, ἁπλόνεται, πηδάει,
Βουνά, θάλασσαις περνάει.

—

Μαζωμένα εἶναι τὰ πλήθη,
Τὸ χρυσάφι γύρω ἀστράφτει,
Ἀντηχεῖ βαθειὰ 'ς τὰ στήθη
Καὶ φωτιὰ μεγάλη ἀνάφτει.
Ὡσὰν ἄνεμος γυρίζει,
Καὶ σὰν ἥλιος λαμπυρίζει.

—

Ἄλλος τρέχει ἀπελπισμένος
Καὶ 'ς τὸ πέλαο μέσα πέφτει,
Ἄλλος πηαίνει σκεπασμένος
Καὶ 'ς τὰ σπίτια μέσα κλέφτει·
Ἐδῶ χέρια αἱματωμένα,
Ἐκεῖ βρέφη ὀρφανεμένα.

Digitized by Google

Ἐδῶ κλάψες καὶ κατάρα,
Ἐκεῖ γέλια καὶ μεθύσι,
Ἐδῶ πεῖνα καὶ λαχτάρα,
Ὁπ' ἀνάφτει, τρέμει ἡ κτίσι·
Ἐδῶ λάμπει τὸ χρυσάφι
Ἐκεῖ ἀνοίγουν μαῦροι τάφοι.

—

Ὅλοι τρέχουν 'ς τὸ παλάτι
Νιοί, παιδιά, μανάδες, γέροι,
Χύνει δάκρυα κάθε μάτι
Καὶ παγόνει κάθε χέρι·
Καὶ 'ς τὴ μέση ἡ πεῖνα ἀρχίζει
Νιούς, παρθένας νὰ θερίζῃ.

—

Κ' ἐνῷ βλέπει ὁλόγυρά του
Τρομασμένο τόσο πλῆθος
Νὰ ζητῇ τὸ βασιλιᾶ του
Μὲ λαχτάρα μέσ' 'ς τὸ στῆθος,
Αὐτὸς μόνος δὲν τρομάζει
Γιατί τώρα διασκεδάζει.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

ΠΑΡΑΙΣΘΗΣΕΙΣ[1]

—Εἴμεθα εἰς τὸ Δαβαλαγιρί, μοὶ εἶπεν ἡ Ψυχή. Ἰδοὺ τῆς γηραιᾶς Ἀσίας αἱ ἀτελεύτητοι ἐκτάσεις. Λέγε· τί θέλεις νὰ ἴδῃς;—Δεῖξόν μοι τοὺς λαούς, ἀπήντησα, τοὺς πρώτους, τοὺς ἀρχεγόνους λαοὺς τῆς Ἀσίας, ἀφ' ὧν ἀπέρρευσαν τῶν ἄλλων ἠπείρων οἱ κάτοικοι. Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἡ Ψυχή, καὶ ἰδού, εἰς τὰ ὑποκείμενα βάθη, μυριάδες γενῶν καὶ γενεῶν φαίνονται παρελαύνουσαι. Ἀνίστανται οἱ ἀρχαιότατοι τῆς γῆς κάτοικοι. Ἡμίγυμνοι, μὲ δέρματα σκεπόμενοι ἄλλοι, λίθινα φέροντες σκεύη καὶ ὅπλα, τὴν τροφὴν αὐτῶν ἀμφισβητοῦντες πρὸς τὰ θηρία, ἐντὸς σπηλαίων καὶ ὀπῶν κατακλινόμενοι τὰς νύκτας, ἄγριοι, ἀτίθασσοι, τὴν θείαν εἰκόνα ἀσχημίζοντες διὰ τῆς σκληρότητός των, ἐμφανίζονται οἱ ἀπώτατοι ἄνθρωποι, τὰ πρῶτα γένη τῶν θνητῶν, ἄλκιμον τὴν ῥώμην τοῦ σώματος προτάσσοντα, νηπίαν ὅμως τοῦ πνεύματος τὴν λαμπηδόνα. Ποῖα εἶναι τὰ ἄγνωστα καὶ ὑπερμεγέθη ἐκεῖνα θηρία, τὰ παχύδερμα, τὰ ὑπὸ τοὺς βαρεῖς πόδας των συντρίβοντα τοὺς λίθους, τὰ κροτοῦντα δεινῶς πελωρίους γνάθους, καὶ ὧν τὸ ὕψος ὑπερβάλλει τὰς ὑψηλοτέρας τῶν δένδρων κορυφάς; Ἡ εἰκών των, τὸ γένος των ἐξηλείφθη ἀπὸ τῆς γῆς. Ἀκολουθοῦσι μεταγενέστεροι λαοί· τούτους διαδέχονται ἄλλοι, καὶ ἄλλοι πάμπολλοι ἐκείνους. Αὐγάζει ἡ ἠὼς ἀρχομένου πολιτισμοῦ. Διακρίνω τοὺς Ἰνδούς, τοὺς Σίνας, τοὺς Βαβυλωνίους, τοὺς Ἀσσυρίους, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Φοίνικας, τοὺς Ἰουδαίους. Βαβαί, ποία γένη βροτῶν, ποία παρέλασις γενεῶν, ποία ποικιλία ἐθνῶν, ποία ἀλληλοδιάδοχος ἀναγέννησις καὶ ἐναλλαγὴ Φυλῶν, Λαῶν, Ἐθνικοτήτων. Εἶναι σκελετώδεις πᾶσαι. Ἔζησαν· δὲν ζῶσι πλέον. Ἦλθον καὶ παρῆλθον, ὅπως ἔρχονται τὰ φύλλα τοῦ δάσους κατὰ τὸ ἔαρ, καὶ θνήσκουσι παρερχόμενα τὸ φθινόπωρον. Γένη καὶ εἴδη, τὰ πάντα ἐγένοντο κτῆμα καὶ λεία τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς. Ὦ Θάνατε! Θάνατε, ἡ μόνη ἀθάνατος γηίνη δύναμις! Ποῖα τὰ τρόπαιά σου, ἐπὶ ποίου κρανιοσπάρτου καὶ ὀστεοσπάρτου στυλοβάτου ἐγείρεις τὸ φρικτὸν καὶ ἀκατάλυτον κράτος σου!... Παρέρχονται ἐν τούτοις ἀδιαλείπτως αἱ γενεαί, εἰς τὸ ἀπώτατον παρελθὸν ζήσασαι πᾶσαι, ἐργώδη ὁδὸν διανύσασαι ἐπὶ τῆς γῆς, μὲ τὰ δάκρυα αὐτῶν ἀρδεύσασαι τὸ ἔδαφος, τῆς ἁμαρτίας θύματα, τοῦ δισταγμοῦ ἕρμαια, τῶν ἐλπίδων παίγνια, εἰς προσδοκίας ἀσαφεῖς ἐνατενίσασαι, καὶ εἰς τὰ σκότη τοῦ τάφου ἐπιστρέψασαι, εἰς τὴν μητέρα γῆν, πρὶν ἢ ἴδωσιν ἀνατέλλον τῆς Ἀληθείας καὶ τῆς Ἐλπίδος τὸ φῶς. Εἰς τὸ θέαμα ἐκεῖνο τῆς ἀδιαλείπτου καὶ ἀτελευτήτου νεκρικῆς παρελάσεως ᾐσθάνθην φρίκην καὶ καταβολήν.

*

— Ἀρκεῖ, εἶπον ἀχθόμενος πρὸς τὴν Ψυχήν. Ἐκουράσθην θεωρῶν τοιοῦτον δαψιλῆ, καταστροφῆς καὶ μηδαμινότητος μεστόν, ἐπιθανάτιον θρίαμβον. Δύνασαι νὰ μοὶ δείξῃς τὸν Παράδεισον, οἷον ἔπλασεν αὐτὸν ἡ χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ; Ὤ! ποθεῖ ἡ ψυχή μου νὰ τὸν ἴδῃ, καὶ εἰς τὴν θέαν τοῦ ἀπολεσθέντος ἐκείνου γοήτρου νὰ θρηνήσῃ πικρῶς, καὶ φεῦ! ἀνεπανορθώτως. Ἐσκυθρώπασεν ἡ Ψυχή. — Οὐχί, μοὶ λέγει. Τοῦτο διαφεύγει τὴν δύναμίν μου. Οὐχὶ σὺ μόνος· ἀλλὰ καὶ ἐγώ, καὶ ἐγὼ ἐγκλείω ἐν ἐμαυτῇ τὸ πεπερασμένον. Ἡ δύναμίς μου περιορίζεται ἐντὸς ὁρίων, ἅτινα δὲν δύναμαι νὰ ὑπερπηδήσω. Τὸν Παράδεισον, τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ, τὴν καταστροφὴν ἀναλογιζόμενος ἐστράφην θεωρῶν εἰς τὴν ἀπόστασιν. Ὡς ὄνειρον μαγικόν, ἐντὸς ἄλλου ὑπερανθρώπου καὶ γοητευτικοῦ ὀνείρου, ἐπεφάνησαν τότε ὑπερφυεῖς θέσεις, πλήρεις μυστικοῦ κάλλους ἀφανισθέντος. Ἰνδάλματα ζωῆς ἐξαισίας, σβεσθείσης ὅμως ὑπὸ ἀρὰν ὀργίλην, ἀντιπαρῆλθον μελαγχολικῶς, καὶ ἠφανίσθησαν ἔξω τῆς δυνάμεως τῶν ὀφθαλμῶν μου. Δένδρα ὑψίκομα περικαλλῆ, συστάδες συνηρεφεῖς, λειμῶνες χλοάζοντες, κῆποι ἀνθόσπαρτοι, εὔοσμοι, πολυανθεῖς, ποταμοὶ ἡδὺ φλοισβίζοντες ἄνθεσιν ἐστεμμένοι κατὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν, φῶς μαγικόν, θεῖον, ἀνερμήνευτον, θάλπος γλυκύ, σέλας ἀκτινοβόλον, σκέπον τὴν γόησσαν καὶ γελόεσσαν ἐκείνην φύσιν, φανταστικῶς ἠγέρθησαν πρὸ ἐμοῦ, ἐπεφάνησαν, ἔλαμψαν, ἤρξαντο παρερχόμενα, καὶ εἰς ἀπόστασιν μυστηριώδη περιλύπως καὶ πενθίμως ἀφανιζόμενα. Ἤκουσα τότε βροντὰς σμερδαλέας. Πρῶτ εἶδον κεραυνοὺς δεινοὺς διαυλακοῦντας τὴν φύσιν, εἶδον ὠχριῶν τὸ φῶς, ἀποσβεννύμενα τὰ χρώματα ἐκεῖνα, φυλλορροοῦντα τὰ δένδρα, πίπτοντας μεμαραμμένους τοὺς καρπούς, καὶ ἔντρομος ἐνητένισα πυρίνους γλώσσας ἑρπούσας πρὸς τὸ ἔδαφος, καὶ οὐρανομήκεις εἶτα παλλομένας διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας. Σπασμὸς φρικτός, ὑποχθόνιος, σαλεύει καὶ σπαράσσει τὰ ἐδάφη! Τρομερὰ κατάρας φωνή, ἀοράτως

[1] Τέλος. Ἴδε σελ. 153

Digitized by Google

ἐξερχομένη, ὡς ταυτόχρονος ἔκρηξις μυριάδων κεραυνῶν, ὡς σύγχρονος καταποντισμὸς συμπάντων ὁμοῦ τῶν ὠκεανῶν, καὶ πασῶν τῶν ἠπείρων τῆς γῆς, ἀντήχησεν εἰς τὴν ἔντρομον φύσιν. Ὠρθώθησαν τῆς κεφαλῆς μου αἱ τρίχες!! Μορφαὶ τηλαυγεῖς, ἔνδακρυς αἱ μέν, ἀγριωπαὶ αἱ ἄλλαι, ἀπειλητικαὶ ἕτεραι, ῥομφαίας στρέφουσαι πυρίνας, ἐπέσκηψαν ἀκαριαίως, καὶ εἶδον σκότος ἐπιχεόμενον εἰς τὴν γοητευτικὴν ἐκείνην κοιλάδα, καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ εἶδον θρηνοῦντας, γυμνούς, συκῆς φύλλα φέροντας πέριξ τῆς ὀσφύος, ἄνδρα ἕνα καὶ γυναῖκα μίαν, τηροῦντας ἔτι ἴχνη καλλονῆς ἐξαισίας, ἐξανθούσης ὅμως καὶ ἀλλοιουμένης ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ὀδύνην ὀλισθήματος, τοῦ πρώτου, τοῦ δεινοτάτου τῆς δημιουργίας. Ὄφις, ὡραῖος τὴν ὄψιν καὶ περικαλλής, ἠκούσθη συρίζων ἀπωτέρω, καὶ εἰς τὸν συριγμὸν αὐτοῦ ἐφρικίασεν ἡ γυνή, ἐκάλυψε μὲ τὰς χεῖρας τὸ πρόσωπόν της, ὠλόλυξε βαθέως. κατηράσθη. Καὶ εἶδον βίᾳ ἀπελαυνόμενον ἀπὸ τῶν θέσεων ἐκείνων τὸ πρὶν μακάριον, τὸ ἐκπεπτωκὸς ἤδη ζεῦγος, καὶ εὐθὺς ἀφανιζομένην τὴν ὀπτασίαν ἐκείνην, ὑπὸ τὰς οἰμωγάς, καὶ τοὺς πενθίμους ὀδυρμοὺς ἀπειραρίθμων γενεῶν, ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς γῆς κραζουσῶν ἐπωδύνως!

★

Τὸ πᾶν ἐκ τῆς ὀπτασίας ἐκείνης εἶχεν ἀφανισθῆ. Ἐστράφη πρός με ἡ Ψυχή, ὀνειροπολοῦντα ἔτι καὶ ἀναπολοῦντα τὴν καταποθεῖσαν ἐκείνην Ἐδέμ, ἧς ὠχρότατον εἴδωλον εἶχεν ἀντιπαρέλθει πρὸ μικροῦ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου.—Εἰπέ, τί θέλεις, τί δύναμαι νὰ σοὶ ἀποκαλύψω;—Δεῖξον μοι, εἶπον εἰς τὴν Ψυχήν, δεῖξόν μοι τὸ Μέλλον. Τοὺς λαοὺς αὐτοῦ, τὰς τύχας, τὴν ἀκμήν.—Δὲν δύναμαι, ἀπήντησεν ἡ Ψυχή. Τὸ συντελεσθὲν ἤδη, ἀλλὰ μὴ ὑπάρχον, τοῦτο δύναμαι νὰ σοὶ παραχωρήσω. Τὴν θέαν ὅμως τοῦ μέλλοντος, τὰς κεκαλυμμένας αὐτοῦ τύχας ἀδυνατῶ ἀπολύτως. Τὸ μέλλον κεῖται εἰς τῆς Ὑπερτάτης Σοφίας τὰς χεῖρας. Αὐτὴ μόνον ἐπίσταται τοῦτο, Αὐτὴ τὸ διέπει, Αὐτὴ πανσόφως τὸ κανονίζει, εἶπε σοβαρῶς καὶ εὐσεβάστως ἡ Ψυχή. Εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν ἐδόθη ἡ δύναμις νὰ διαγιγνώσκῃ τὰ μέλλοντα, ἀλλ' οὔτε τὸ θάρρος νὰ θεωρήσῃ αὐτά. Ἡ ἐπιφύλαξις αὕτη εἶναι μέριμνα τῆς Προνοίας, εἰς τὴν ἡσυχίαν τῶν θνητῶν ἀφορῶσα. Ἡ προσδοκία κακοῦ ταράσσει τὴν ψυχήν, διώκει τὸν ὕπνον. Διατί ἡ σπουδὴ αὕτη νὰ διαγνώσῃ τις πρὸ τοῦ καιροῦ ὅ,τι θὰ ἐπέλθῃ πάντοτε, καὶ ἐπερχόμενον θὰ θλίψῃ ἴσως τὴν ἀσθενῆ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου;

★

— Δεῖξόν μοι, εἶπον εἰς τὴν Ψυχήν, τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὑψώθημεν πάραυτα μετέωροι· διετρέξαμεν τὰ αἰθέρια ὕψη, τὰς ξηράς, τὰς θαλάσσας βλέποντες κυλινδουμένας ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. Ἐρείπια, καὶ ἀνθρώπινοι σκελετοί, ἀπὸ τῶν ἐρειπίων προβάλλοντες, ἀντιπαρήρχοντο ἀλληλοδιαδόχως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας. Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι προέκυψαν ἐξ ὑπαμοιβῆς. Ἡγεμόνες καὶ ἡγεμονίαι, βασιλεῖς κοσμοκράτορες, κράτη θεμελιούμενα, καταλυόμενα ἄλλα, ζωῆς καὶ θανάτου ἀλληλοδιάδοχος ἐναλλαγή, ἀκμὴ καὶ παρακμή, πόλεις νέαι ἐπὶ ἐρειπίων θεμελιούμεναι, καὶ ἐρείπια νέα μετὰ μικρὸν ἀποβαίνουσαι, λαοὶ ἐπὶ λαῶν, φυλαὶ νέαι, γένη νέα, πόλεμοι, καταστροφαί, καὶ νέα πάλιν ζωὴ καὶ νέα ἐργασία πεπρωμένη νὰ λυθῇ εἰς ἐρείπια καὶ αὐτή, ἰδοὺ τί παρήρχετο διαδοχικῶς πρὸ ἐμοῦ. Καὶ λαοί, καὶ βασιλεῖς μέγα δυνηθέντες, καὶ πόλεις κρατήσασαι τοῦ κόσμου, καὶ δυνάμεις γήιναι ὡς θύελλαι διελθοῦσαι, ἀνατρέψασαι, ἐκριζώσασαι, ἐρημώσασαι, τὰ πάντα ἔφερον εὐκρινῆ τῆς φθορᾶς τὴν ἀμείλικτον σφραγῖδα. Ἰδοὺ ὁ κόσμος. Ἰδοὺ αἱ τύχαι αὐτοῦ, ἰδοὺ οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ ἀσχολίαι αὐτοῦ, ἰδοὺ αἱ φιλοδοξίαι του, ἰδοὺ τὸ διδακτικὸν παρελθόν του. Μὲ τὸ πέλμα ὕπερθεν τῶν κορυφῶν τῶν λαῶν ἐκείνων καὶ τῶν βασιλείων, τῶν πόλεων καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐπλανᾶτο ὁ θάνατος, ἀδυσώπητον περιάγων ἁπανταχοῦ τὸ νικηφόρον αὐτοῦ κράτος. Βλέπων τις τὴν παράταξιν ἐκείνην τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν δυνάμεων, μὲ τὸ σῆμα τῆς παρακμῆς καὶ τῆς φθορᾶς βαθέως κεχαραγμένον ἐπί του μετώπου, ἐπείθετο ὅτι ἡ ὑπάρξασα ἐκείνη δημιουργία, ἡ ἐνεστῶσα καὶ ἡ ὑπάρξουσα ἐγένετο μόνον ὅπως κυριαρχήσῃ ὁ θάνατος ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἡ ἀκόρεστος αὐτοῦ βουλιμία εὕρῃ ψιχία τινά, δι' ὧν νὰ θρέψῃ τὴν ἀδιαλείπτως αὔξουσαν πεῖνάν του. Τὰ μεγαλεῖα πάντα ἐκεῖ εἶχον καταλήξει. Ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῶν σκηνῶν ἐκείνων, τῶν σκελετῶν, τῶν ἐρειπίων, τῆς παρακμῆς, τῆς ματαιότητος. Ἐστράφην πρὸς τὸ μέρος τῶν θαλασσῶν. Ἐν τῷ ὑγρῷ αὐτῶν ὄγκῳ ἀτελεύτητοι ἐκυλίοντο αἱ θάλασσαι, κάτωθι τῶν ποδῶν μας.—Φέρε με ἐκεῖ, εἶπον εἰς τὴν Ψυχήν. Δεῖξόν μοι τοὺς πυθμένας τῶν ὠκεανῶν, τὰ σπήλαια τῶν θαλασσῶν, τὸν ἔνυδρον ἐκεῖνον κόσμον, τὸν ποικίλον, ὅπου βασίλεια ὁλόκληρα ἁπλοῦνται, ὅπου, ὑπὸ ἐπιφάνειαν θυελλώδη καὶ ἀειτάραχον, καθεύδει γαλήνη καὶ σιωπή. Ἡ Ψυχὴ κατέπτη ἄγουσα κἀμέ. Ἥψατο ἀκαριαίως τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, καὶ εὐθὺς ἀμέσως μὲ ἤγαγεν εἰς τὰ βαθύτατα ἐκεῖνα διαστήματα τῶν θαλασσῶν. Ἤδη ἐβάδιζον ἐπὶ τοῦ πυθμένος τοῦ ὠκεανοῦ. Ποῖοι κόσμοι, ἄγνωστοι εἰς τὸ ἐρευνητικὸν ὄμμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀνεφάνησαν τότε εὐρεῖς, λαμπροί, ἀτελεύτητοι πρὸ ἐμοῦ! Εἰς τὰς ὀπὰς τῶν χασμάτων ἐκάθευδον πελώρια κήτη. Σπήλαια εὐρύτατα, ἅτινα τῆς φύσεως ἡ ἀριστοτεχνικὴ χεὶρ εἶχε λαξεύσει, διηνοίγοντο εἰς τὰς μακρὰς τῶν ἐκτάσεων ἐκείνων ἀποστάσεις, καὶ ἐντὸς αὐτῶν, ὑπὸ φωτὸς ζωηροῦ φωτιζομένη, ἔστιλβε δημιουργία πλήρης, μικροσκοπικὴ ἐδῶ, γιγαντιαία ἐκεῖ, ἀξιοθαύμαστος καὶ σοφὴ πανταχοῦ, εἰς τὰ σιωπηλὰ ἐκεῖνα ἄδυτα καθεύδουσα ἄθικτος. Καὶ ἐδῶ, εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, καὶ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτῆς, ὁ θάνατος εἶχε κατασπείρει παντοῦ τῆς κραταιᾶς κυριαρχίας του τὰ φοβερὰ τρόπαια. Ἐσφηνωμένοι ἐντὸς μέγα χαινουσῶν σχισμῶν κατέκειντο οἱ σκελετοὶ πελωρίων κητῶν, ὧν τὴν ὕπαρξιν ἀγνοεῖ σήμερον ὁ ναύτης, καὶ ἅτινα, ἔνυδροι Μαμμούθ, κατῴκησάν ποτε, εἰς τὰς πρώτας τῆς δημιουργίας περιόδους, τὰ σπηλαιώδη ἐκεῖνα ὀρύγματα, ἔπλευσαν εἰς τὰ εὐρέα πελάγη, ἐζω-

Digitized by Google

ποίησαν τοὺς ὠκεανούς, ἐνέπαιξαν τὰς θυέλλας, καὶ διὰ τοῦ καταπληκτικοῦ ὄγκου τοῦ σώματος αὐτῶν ἀντέστησαν, φιμώσαντα τὴν μανίαν τῶν κυμάτων. Κόσμος ἄλλος ὑγρός, πλήρης, τέλειος, στιλπνός, ἐπιβάλλων, ἔκπαγλος καὶ ἐξαίσιος, μεγαλοπρεπὴς πλειότερον ἴσως τοῦ χερσαίου, ἀνεκαλύπτετο, πλουσιώτερος πάντοτε, ποικιλώτερος, ἐκπληκτικώτερος, ζωὴν ἐγκλείων ἐν ἑαυτῷ, τροφὴν παρέχων εἰς τὴν ἀπειρίαν τῶν θαλασσίων γενῶν, τῶν οἰκούντων καὶ πλανωμένων ἐκεῖ, καὶ τὴν εἰκόνα τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀναγεννήσεως παρουσιάζων εἰς τὴν κίνησιν ἀθρόας σφριγώσης ζωῆς ἀφ' ἑνός, εἰς τὰ ἴχνη ἐκεῖνα τοῦ θανάτου ἀφ' ἑτέρου, τὰ κατακείμενα μνημεῖα οἱονεὶ θλιβερὰ ἀλλὰ μέγα βοῶντα τοῦ νόμου, ὅστις ἐλαύνει καὶ διέπει τὴν κτίσιν.

★

— Φέρε με εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, εἶπον ἐκ νέου εἰς τὴν Ψυχήν. Ἀνήλθομεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ ἀπὸ ταύτης ἤρθημεν μετέωροι ὑπεράνω ξηρῶν καὶ θαλασσῶν. Ἱπτάμεθα ἤδη, ἀφ' ὑψηλοῦ θεωροῦντες τὸν κόσμον. Τὸ φῶς κατηύγαζε τὴν δημιουργίαν. Ὄγκοι νεφελῶν ἀποκρύπτουσιν αἴφνης τὸν ἡλιακὸν δίσκον· ὁ κεραυνός, σφυρηλατηθεὶς εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἐκρήγνυται ἀκατάσχετος, λοξὰς μαιανδρικὰς πεπυρακτωμένας διαγράφων καμπύλας. Πυκνὸς ἐπέρχεται ὄμβρος ῥαγδαῖος· ἀπὸ τῶν στέρνων τῆς φύσεως ἀπολύονται θύελλαι, βίαιος μαίνεται ὁ τυφὼν ἐκσπῶν τὰ γήινα δάση, καὶ συνταράσσων τοὺς ὠκεανούς. Τὸ κῦμα ἐγείρεται γιγαντιαῖον. Φερόμενον ἀπὸ τὰς νοτίας ἄκρας τῆς σφαίρας θραύεται ἀγρίως εἰς τὰς ἐγγυτέρας ἐσχατιὰς τῶν ἠπείρων, καὶ μανιωδέστερον ἐπέρχεται μετὰ μείζονος δυνάμεως ὅπως καταρρίψῃ τὰ κωλύματα καὶ κατακλύσῃ τὴν γῆν. Ποῖοι ἀνέμων συριγμοί! ποία βιαία φορὰ νεφελῶν! ποία βροχῆς ὁρμή! ποία μάχη καὶ ὀργή, ποία δεινὴ ἀναστάτωσις τῶν στοιχείων! Ὑψώθημεν ὑπερθεν ἔτι. Κάτω, ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν, ἐπλανῶντο τὰ στρώματα τῶν νεφῶν, καὶ ὑπὸ ταῦτα ἀγρία ἐμαίνετο ἡ θύελλα, ἔβρεμεν ἡ βροντή, ἡ ἀστραπὴ ἔφλεγε, διεσταυροῦτο εἰς μυρίους ἑλιγμοὺς ὁ πυρφόρος κεραυνός. Ὑπεράνω ἡμῶν, εἰς τὸ ἄπειρον, ἠκτινοβόλει τὸ φῶς καὶ ἐκράτει γαλήνη. Ἀλλ' ἤδη διασπᾶται ὁ πυκνὸς τῶν μελανῶν νεφῶν ὄγκος· λύεται, ἀφανίζεται, καὶ ἀπρόσκοπτον τὸ φῶς καταχέεται πάλιν ἐπὶ τὴν ποντισθεῖσαν φύσιν, καὶ τὴν ἔντρομον ἀνθρωπότητα. Ἀναθαρροῦσι τὰ θηρία· οἱ ἄνθρωποι, μνήμονες τοῦ Κατακλυσμοῦ, ὑψοῦσι περιδεεῖς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ κάμπτουσι τὸ γόνυ. Τὸ τόξον τῆς Ἴριδος, εἰς τὰ ἄκρα τῆς γῆς στηριζόμενον, καμπυλοῦται πολύχρωμον καὶ διαφανέστατον, πλαίσιον οἱονεὶ περιβάλλον τὴν εἰκόνα τῆς Δημιουργίας, ἀψὶς γήινη ὑφ' ἣν φαντάζεται ὁ νοῦς πλανωμένην τὴν θείαν Μεγαλειότητα, συντηροῦσαν καὶ διέπουσαν τὴν κτίσιν. Πόσον ἦτο ὡραῖον καὶ ἀπεριγράπτως μεγαλοπρεπές!

★

Ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν γήινην εἰκόνα, καὶ τὴν μᾶλλον ἔκπαγλον καὶ περικαλλῆ, πρὸς πᾶν ἐγκόσμιον ἀντικείμενον, καὶ τὸ μᾶλλον ἐπιβάλλον καὶ ἐκπληκτικόν, ἑρμητικῶς εἶχε κλεισθῆ ἡ καρδία μου. Πρὸς τὴν γῆν, πρὸς τὸν κόσμον αὐτόν, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου βιοῦμεν, διετέλουν ξένος καὶ ἀδιάφορος. Ἡ ἀναπόλησις τῶν ἀκροτάτων καὶ λαμπρῶν κόσμων, οὓς πόρρωθεν μοὶ εἶχε δείξει ἡ Ψυχή, αὐτὴ κατέθελγε τὸ πνεῦμά μου, αὐτὴ ἐδέσμευε καὶ ἐμέθυε τὴν ψυχήν μου. Μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ, ἐνοστάλγουν ἤδη δεινῶς τὰς σφαίρας ἐκείνας, ἃς μόλις εἶχον προφθάσει νὰ ἴδω, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῆς Ψυχῆς, καὶ ἀποκρυβείσας εἰς τὸ ἀπώτατον ἀχανές, ἀνεπόλουν ἤδη, πάσχων εἰς τὴν ἀνάμνησίν των. — Φέρε με ἐκεῖ, εἶπον ἱκετευτικῶς πρὸς τὴν Ψυχήν, ἐκεῖ ὅπου ἀνέσπερον ἀκτινοβολεῖ τὸ φῶς, τὸ ἄφθαρτον φῶς, τῆς Ἀληθείας τὸ φῶς. Διάφοροι εἶναι αἱ μαρμαρυγαὶ τῆς ἀκτινοβολίας ἐκείνης· διάφορος ἡ χαρά, ἡ θεία εἰρήνη, δι' ἧς πληροῖ τὴν ψυχὴν τοῦ θεωροῦντος αὐτό. Φέρε με ἐκεῖ. — Δὲν δύναμαι πλέον, ἀπήντησεν ἡ Ψυχή. Ἅπαξ μόνον καὶ ἀτελῶς δίδοται ἐνίοτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ θεωρήσωσιν, εἰς στιγμὰς ψυχικῆς ἐκστάσεως, τὰς ἀσυλλήπτους σφαίρας ἃς δικαίως ποθεῖς. Δύνασαι ν' ἀνέλθῃς ἄχρις αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἤδη. Διπλῆ δοκιμασία, ἡ τοῦ σταδίου τῆς ζωῆς ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ τοῦ θανάτου ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἡ κλῖμαξ ἡ μυστική, δι' ἧς τὸ πνεῦμα δύναται νὰ ἀρθῇ ἄχρι τοῦ Πνεύματος. ὁ σπινθὴρ ἄχρι τῆς ἀσβέστου ἑστίας, ἀφ' ἧς ἐκπορεύεται τὸ πῦρ, ἡ ζωή, ἡ θεία ἀκτινοβολία. Τὸ γέρας πρόκειται προσιτὸν εἰς τοὺς θνητούς, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιβραβεύεται εἰς πάντας. Καιρὸς νὰ κατέλθωμεν, εἶπεν ἡ Ψυχή. Καὶ διὰ πτήσεως ἀκαριαίας ἔσχισεν ὁρμητικῶς τοὺς αἰθέρας, παρασύρουσα καὶ ἐμέ. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἀνέῳξα τὰ πεπονημένα βλέφαρά μου. Τὸ ἡλιακὸν φῶς κατηύγαζε τὸν κοιτῶνά μου. Ὕπερθεν τοῦ προσώπου μου εἶδον μειδιῶντα τὸν ἰατρόν. Ἡ κρίσις ἐγένετο, μοὶ εἶπεν. Ἀπὸ σήμερον εἰσέρχεσαι εἰς τὴν ἀνάρρωσιν.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ [1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ πάλιν ἐγὼ εἰς τὸ κελλίον μου. Ἀλλὰ πόσον μοῦ φαίνεται σκοτεινόν, πένθιμον καὶ παγετῶδες! Ἀφ' ὅτου ἔφθασα εἰς τὴν χώραν ταύτην μόνον θερινὰς ἡμέρας καὶ νύκτας ἔτυχε νὰ ἴδω, καίτοι πρὸ πολλοῦ παρῆλθε τὸ θέρος. Ἀπόψε ὅμως νέμεται τὴν κοιλάδα φθινοπωρινὴ ἀνεμοζάλη· ὁ ἄνεμος συρίζει διὰ τῶν ἐρειπίων καὶ ἀποσπᾷ συντρίμματα αὐτῶν βαρέως πίπτοντα κατὰ γῆς, ἐνῷ ῥαγδαία βροχὴ μαστίζει τὰ ὑαλία τοῦ κελλίου. Αἱ σταγόνες αὐτῆς ὁμοιάζουσι δάκρυα. Ἡ καρδία μου εἶναι κ' ἐκείνη πλήρης δακρύων, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί μου μένουσι ξηροί, καίτοι ζητῶ ἐπιμόνως παρηγορίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ὄχι παρὰ τοῦ ἀνεφίκτου

[1] Ἴδε σελ. 167

Digitized by Google

ἐκείνου Θεοῦ, ὃν θηρεύει ἡ διάνοια πέραν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀστέρων, ἀλλὰ τοῦ μόνου εἰς τοὺς πάσχοντας χρησίμου Θεοῦ, τοῦ Θεοῦ τῶν παιδικῶν μου χρόνων, τοῦ Θεοῦ τῆς ἀθλίας ἐκείνης γυναικός! Ἀλλὰ περὶ οὐδενὸς ἄλλου θέλω ἤδη νὰ σκεφθῶ παρὰ μόνον ὅτι θὰ σ' ἐπανίδω μεθαύριον, καὶ πρὶν ἴσως λάβῃς τὴν παροῦσαν . . . .

Παῦλε, τρέξε ἐδῶ! Ἂν δύνασαι ν' ἀφήσῃς τὴν μητέρα σου, τρέξε ἀμέσως εἰς βοήθειάν μου. Ὁ πόνος μὲ καταβάλλει. Ἄκουσε τώρα.

Ἔγραφα τὴν ἀνωτέρω διακοπεῖσαν γραμμήν, ὅτε ἐν μέσῳ τῶν συγκεχυμένων θορύβων τῆς ἀνεμοζάλης ἐνόμισα ὅτι ἀκούω ἦχον φωνῆς, ἀνθρωπίνου παραπόνου. Κύψας εἰς τὸ παράθυρον διέκρινα ἀμυδρῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ ἀόριστόν τινα μορφήν, εἶδος λευκοῦ δέματος ἐπὶ τῆς γῆς, συγχρόνως δὲ ἀντελήφθην εὐδιακριτοτέρου τινὸς θρήνου. Καταληφθεὶς ὑπὸ φοβερᾶς ὑποψίας ὥρμησα πρὸς τὴν θύραν τοῦ μύλου, καὶ εἶδα παρὰ τὴν φλιὰν ἵππον ἄνευ ἀναβάτου, φέροντα ἐφίππιον γυναικεῖον. Τρέξας ἀπνευστὶ εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τῶν ἐρειπίων εὗρον ἐν τῷ κάτωθεν τῶν κελλίων ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ τὴν πτωχὴν γυναῖκα καθημένην ἢ μᾶλλον κατακειμένην εἰς ἐπιτύμβιον πλάκα, ριγοῦσαν καὶ τρέμουσαν ὑπὸ τὸν παγετώδη καταρράκτην, ὃν ἔχυνεν ὁ ἄσπλαγχνος οὐρανὸς ἐπὶ ἐλαφροῦ φορέματος χοροῦ. Λαβὼν τὰς χεῖράς της ἐπροσπάθησα νὰ τὴν ἀνεγείρω. — Τί ἔκαμες!.. τῆς εἶπα, δυστυχισμένη!

— Ναὶ δυστυχισμένη! ἐψιθύρισε διὰ φωνῆς μόλις αἰσθητῆς.

— Ἀλλὰ κινδυνεύεις ν' ἀποθάνῃς αὐτοῦ.

— Τόσον καλλίτερα... τόσον καλλίτερα!!

— Δὲν ἠμπορῶ νὰ σ' ἀφήσω ἐκεῖ. Σήκω δι' ὄνομα Θεοῦ!

Ἀλλὰ δὲν ἀπέμενε πλέον εἰς αὐτὴν δύναμις ἱκανὴ οὔτε νὰ σηκωθῇ οὔτε κἂν ν' ἀποκριθῇ. Εἰς τοιαύτας στιγμὰς αἱ ἰδέαι ἔχουσι ταχύτητα ἀστραπῆς. Ἀναλογισθεὶς ὅτι οὐδεὶς ὑπῆρχε τρόπος νὰ ἐξάξω αὐτὴν οὕτως ἔχουσαν ἐκ τῆς κοιλάδος ἐκείνης, τῆς ἀπροσίτου εἰς τὰς ἁμάξας, καὶ ὅτι ἄπελπις ἀπέβαινε πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς διάσωσιν τῆς τιμῆς αὐτῆς ἐσκεπτόμην μόνον πῶς νὰ σώσω τὴν ζωήν της. Λαβὼν αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας μου ἔσπευσα νὰ τὴν μεταφέρω εἰς τὸ κελλίον· τὴν ἐτοποθέτησα ἐπὶ καθίσματος παρὰ τὴν ἑστίαν, ἥναψα πῦρ καὶ ἔπειτα ἐξύπνισα τοὺς οἰκοδεσπότας, ψιθυρίσας συγκεχυμένην τινὰ ἐξήγησιν εἰς τὴν μυλωνοῦν. Ἀγνοῶ ἂν ἐνόησεν αὐτὴ τί συμβαίνει, ἀλλ' ἦτο εὔσπλαγχνος καὶ ἔσπευσεν εἰς περίθαλψιν τῆς κυρίας Πάλμα, ἐνῷ ὁ σύζυγός της ἔτρεχεν ἔφιππος νὰ δώσῃ εἰς τὴν κυρίαν Μαλουὲ τὰς κατωτέρω ὀλίγας γραμμάς.

«**Κυρία μου,**

«Ἡ ἀθλία εἶναι ἐδῶ ἑτοιμοθάνατος. Ἐν ὀνόματι τοῦ πανοικτίρμονος Θεοῦ, σᾶς παρακαλῶ νὰ ἔλθετε νὰ περιθάλψετε καὶ νὰ παρηγορήσετε τὴν παρ' οὐδενὸς ἄλλου δυναμένην νὰ ἐλπίσῃ παρηγορίαν καὶ συγγνώμην».

Ταῦτα γράψας ἔσπευσα νὰ ἐπιστρέψω πλησίον τῆς ἀσθενοῦς, ἥτις μ' ἐζήτει. Εὗρον αὐτὴν καθημένην παρὰ τὴν πυρὰν καὶ μὴ θέλουσαν νὰ κατακλιθῇ εἰς τὴν ἑτοιμασθεῖσαν ὑπὲρ αὐτῆς κλίνην. Ὅτε εἰσῆλθον, ἡ πρώτη αὐτῆς σκέψις ἦτο περὶ τῆς ἐντυπώσεως ἣν ἤθελε μοὶ προξενήσει ἡ χωρικὴ ἐνδυμασία, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνταλλάξει τὴν διάβροχον καὶ βορβορώδη αὐτῆς ἐσθῆτα. Ἐν τῇ ἀγωνίᾳ της ἐπειρᾶτο νὰ γελάσῃ δεικνύουσά με τὴν ἀλλόκοτον μεταμφίεσιν· ἀλλ' ὁ γέλως αὐτῆς μετετράπη εἰς σπασμούς, τοὺς ὁποίους μόλις ἠδυνήθην νὰ καταστείλω. Βλέπων αὐτὴν ἀδυνατοῦσαν νὰ ζεσταθῇ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς της σπινθηροβολοῦντας ἐκ τοῦ πυρετοῦ τὴν παρεκάλεσα νὰ κατακλιθῇ.

— Διατί; εἶπε. Δὲν εἶμαι ἄρρωστη. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μὲ φονεύει δὲν εἶναι οὔτε τὸ κρύον, οὔτε ὁ πυρετός, ἀλλ' ἡ ἐντροπή. Ἡ ἰδέα ὅτι μὲ ἀποστρέφεσθε καὶ μὲ περιφρονεῖτε... δικαίως τώρα.

Εἰς τοιοῦτον ἄκουσμα, ἡ καρδία μου ἐρραγίσθη καὶ εἶπα εἰς αὐτὴν τὰ πάντα, τὸν ἔρωτά μου, τὴν λύπην μου καὶ τὴν πικράν μου μεταμέλειαν. Ταῦτα λέγων κατεφίλουν τὰς τρεμούσας χεῖράς της, τὸ καῖον μέτωπον καὶ τὴν ὑγρὰν ἐκ τῆς βροχῆς κόμην της, ζητῶν νὰ μεταγγίσω εἰς τὴν ψυχήν της, ὅσην περιεῖχεν ἡ ἰδική μου τρυφερότητα καὶ λατρείαν. Τότε κατὰ πρῶτον ἔμαθε καὶ ἐπείσθη ὅτι τὴν ἠγάπων. Ἡ χαρά της ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος.

— Ἀπὸ τώρα, μὲ εἶπε, δὲν εἶμαι πλέον ἀξία λύπης. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξα εὐτυχεστέρα, εὐτυχὴς πέραν πάσης μου ἐλπίδος. Τίποτε ἄλλο δὲν ζητῶ, τίποτε περισσότερον δὲν ἔχω νὰ ἐλπίσω... Τίποτε δὲν λυποῦμαι εἰς τὸν κόσμον.

Ταῦτα λέγουσα ἀπεκοιμήθη. Τὰ ἡμίκλειστα χείλη της μειδιῶσιν ἡσύχως· ἀλλὰ καταλαμβάνεται ἐκ διαλειμμάτων ὑπὸ σπασμῶν, καὶ ἡ ὄψις της ἀλλοιώνεται ταχέως. Ταῦτα σὲ γράφω παρὰ τὸ προσκεφάλαιον αὐτῆς.

*

Ἡ Κυρία Μαλουέ, τῆς ὁποίας δὲν ὑπερετίμησα τὴν ἀγαθότητα, ἔφθασε κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν μετὰ τοῦ συζύγου καὶ τοῦ ἰατροῦ της. Οἱ λόγοι καὶ οἱ τρόποι της ὑπῆρξαν ὄντως μητρικοί. Ἡ ἀσθενὴς κεῖται ἤδη ἐπὶ καλῆς κλίνης καὶ περιθάλπεται φιλοστόργως· ἐγὼ δὲ εἶμαι κατά τι ἡσυχώτερος καίτοι ἔμαθα ὅτι ἐξύπνησε καὶ παραληρεῖ. Ἐνόμισα πρέπον νὰ μὴ εἰσέλθω πλέον εἰς τὸ κελλίον, ἀφίσας τὴν θέσιν μου εἰς τὴν κυρίαν Μαλουέ. Ἡ φυσιογνωμία τοῦ μαρκησίου μ' ἐφάνη φοβισμένη, ὅτε μὲ εἶπεν ὅτι ὁ ἰατρὸς δὲν ἀπεφάνθη ἀκόμη.

*

Ὁ ἰατρὸς ἐξῆλθε τέλος πάντων καὶ ἠδυνήθην νὰ τοῦ ὁμιλήσω. — Ὑπάρχει μὲ εἶπεν, ὀξεῖα πνευμονία μὲ ἐγκεφαλικὸν πυρετόν.

— Ἡ νόσος εἶναι βαρεῖα, ἰατρέ;

— Βαρυτάτη.

— Ἀλλ' ὑπάρχει ἄμεσος κίνδυνος;

— Δὲν δύναμαι ν' ἀποφασίσω ἀκόμη. Ἡ κρίσις εἶναι τόσον βιαία, ὥστε δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολύ.

— Δὲν ἔχετε πλέον ἐλπίδα, κύριε;

— Ὁ ἰατρὸς μ' ἔδειξε τὸν οὐρανόν, ὡς παρ' αὐ-

Digitized by Google

τοῦ μόνον ἐλπίζων σωτηρίαν καὶ ἀπεμακρύνθη, ἀφίσας με ἐμβρόντητον.

★

Πέμπτη ὥρα τῆς ἑσπέρας.

Ὁ ἱερεὺς τοῦ πύργου προσεκλήθη ἐν βίᾳ. Εἶναι σεβάσμιος καὶ ἀγαθώτατος γέρων, ἀρχαῖος φίλος τῆς κυρίας Μαλουέ. Εἶδα αὐτὸν ἐξερχόμενον πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τὸν κοιτῶνα, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησα νὰ ζητήσω εἰδήσεις. Ἀγνοῶ λοιπὸν τί συμβαίνει καὶ φοβοῦμαι μὴ τὸ μάθω· ἡ ἀκοή μου ἀντιλαμβάνεται ἀπλήστως παντὸς ἤχου καὶ θορύβου. Τριγμὸς κλειομένης θύρας ἢ πάτημα ἐπὶ τῆς κλίμακος μοὶ προξενοῦσι ἀπερίγραπτον τρόμον. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπιμένω ἐλπίζων.

★

Παῦλε! φίλε μου, ἀδελφέ μου! ποῦ εἶσαι . . . Τετέλεσται.

Πρὸ μιᾶς ὥρας εἶδα καταβαίνοντας τὴν κλίμακα τὸν ἰατρὸν μετὰ τοῦ ἱερέως, τοὺς ὁποίους ἠκολούθει ὁ κύριος Μαλουέ. — «Ἀναβῆτε, μοὶ εἶπε. Θάρρος, κύριε».

Εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον εὗρον τὴν κυρίαν Μαλουὲ γονυπετῆ παρὰ τὴν κλίνην καὶ νεύουσαν νὰ πλησιάσω. Ὁ ἐγγίζων θάνατος εἶχεν ἐπιθέσει ἤδη τὴν φοβερὰν αὐτοῦ σφραγῖδα ἐπὶ τοῦ χαριτοβρύτου ἐκείνου προσώπου· ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ ἔμεναν ἀκόμη πλήρεις ζωῆς καὶ ἐκφράσεως. Ἡ θνήσκουσα μὲ ἀνεγνώρισεν ἀμέσως — «Κύριε, μοὶ εἶπεν, εἶτα δὲ ὡς διορθοῦσα ἑαυτὴν ἐξηκολούθησε: «Γεώργιε, σὲ ἠγάπησα πολύ· συγχώρησέ με ἂν φαρμακεύω τὴν ζωήν σου διὰ τῆς λυπηρᾶς ταύτης ἀναμνήσεως». Ἔσπευσα νὰ γονυπετήσω παρὰ τὴν κλίνην, οὐδὲ λέξιν δυνάμενος ν' ἀρθρώσω καὶ βρέχων διὰ πυρίνων δακρύων τὴν χεῖρά της, τὴν ὡς μάρμαρον ἤδη ψυχράν.

— «Καὶ σεῖς, κυρία μου» ἐξηκολούθησε, «συγχωρήσατέ με τὰ βάσανα καὶ τὴν λύπην, ποῦ σᾶς προξενῶ».

— «Κόρη μου», ἀπεκρίθη ἡ καλὴ γραῖα, «σ' εὐλογῶ ἐξ ὅλης καρδίας».

Τὰς λέξεις ταύτας διεδέχθη βαθεῖα σιωπή, τὴν ὁποίαν διέκοψεν αἰφνης βαθὺς στεναγμός. Τὸν στεναγμὸν τοῦτον, τὸν ὕστατον τοῦτον θρῆνον διαρραγείσης ὑπὸ τοῦ πόνου καρδίας, τὸν ἤκουσε καὶ τὸν ἐδέχθη ὁ Θεός.

Τὸν ἤκουσε βεβαίως, ὡς ἀκούει καὶ τὴν φλογεράν μου προσευχήν. Ἔχω ἀνάγκην νὰ πιστεύσω τοῦτο, φίλε μου. Διὰ ν' ἀντισταθῶ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς ἀπελπισίας, πρέπει νὰ πιστεύσω ὁλοψύχως εἰς Θεὸν ἀγαπῶντα ἡμᾶς, θεωροῦντα μὲ οἰκτίρμονα ὀφθαλμὸν τὴν ἀφόρητον ὀδύνην τοῦ δυστυχοῦς πλάσματος τῶν χειρῶν του . . . καὶ μέλλοντα νὰ ἑνώσῃ καὶ πάλιν τοὺς ὑπὸ τοῦ θανάτου χωρισθέντας! Ἐνώπιον τοῦ ἀψύχου λειψάνου φιλτάτου ὄντος οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ μὴ ἀπωθῶν μετ' ἀκατονομάστου φρίκης τὴν ἰδέαν ὅτι Θεός, ἀγάπη, δικαιοσύνη καὶ ἀθανασία εἶναι λέξεις ἄνευ ἐννοίας.

[Ἕπεται τὸ τέλος]

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ

Εἶνε γνωστὸν ὅτι τὰ ἔγχορδα ὄργανα, βιολίον, βιόλα, βιολανσέλλον, εἶναι τὰ τελειότερα τῶν ὀργάνων, διότι εἶνε ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν μεγαλητέραν των συγγένειαν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν, ἀμεσότερον ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Δυστυχῶς τὰ ὄργανα ταῦτα εἶναι τὰ δυσκολώτερα, ἡ δὲ δυσκολία των σύγκειται ἐκ δύο διακεκριμένων δυσκολιῶν, ἁμιλλωμένων πρὸς ἀλλήλας διὰ τὸ μέγεθος, εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ δύναταί τις νἀποφανθῇ, ποία εἶνε ἡ μεγαλητέρα. Ἡ πρώτη ἔγκειται εἰς τὴν ἀκριβῆ τοποθέτησιν τῶν δακτύλων εἰς διάφορα σημεῖα τῆς χορδῆς πρὸς παραγωγὴν τῶν διαφόρων φθόγγων, εἶνε δὲ μεγάλη ἡ δυσκολία αὕτη, διότι τὰ διαστήματα τὰ χωρίζοντα τοὺς διαφόρους φθόγγους δὲν εἶναι ὁμοιόμορφα ἐφ' ὅλου τοῦ μήκους τῆς χορδῆς, ἀλλὰ καθ' ὅσον προχωροῦμεν ἐπὶ τῆς χορδῆς, βαίνουσιν ἐλαττούμενα καὶ αὐτὰ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ μῆκος τῆς χορδῆς, τὸ ὁποῖον ἐλαττοῦται. Ἡ δευτέρα δυσκολία ἔγκειται εἰς τὴν κατάλληλον χρῆσιν τοῦ τόξου· εἶνε δὲ πολὺ μεγαλητέρα ἢ ὅσον τις ἐκ τῶν προτέρων φαντάζεται, διότι τὸ τόξον εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μεταβάλλει τὰς ἀψύχους καὶ ἄνευ ἐννοίας δονήσεις τῆς χορδῆς εἰς κἄτι ὁμιλοῦν πρὸς τὴν ψυχήν, εἰς λέξεις, εἰς φράσεις. Θὰ δώσωμεν ἰδέαν τῆς σχετικῆς σπουδαιότητος τῶν δύο τούτων δυσκολιῶν, φέροντες, ὅτι ἡ πρώτη εἶνε κυρίως ἡ δυσκολία τῶν πρώτων ἐτῶν, ἐνῶ ἡ μελέτη τοῦ τόξου εἶνε οὕτως εἰπεῖν τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς σπουδῆς τῶν ὀργάνων τούτων, διότι δὲν δύναται νὰ ἀρχίσῃ, παρὰ ἀφοῦ πρῶτον ἡ ἄλλη κατὰ μέγα μέρος νικηθῇ.

Πρὸς ἄρσιν τῆς πρώτης δυσκολίας, ἐπενοήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μηχανισμὸς προωρισμένος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν μέχρι τοῦδε τρόπον τοῦ παίζειν, οὐχὶ βεβαίως διὰ τοὺς καλοὺς παίκτας καὶ διὰ τοὺς μελετῶντας διὰ νὰ γείνωσι τοιοῦτοι, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν, δὲν ἐξισοῦται κατὰ τὴν τελειότητα πρὸς τὸν φυσικὸν τρόπον ποῦ παίζειν, ἀλλὰ νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς ἐρασιτέχνας τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἀφιερώσωσι πολὺν χρόνον εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὀργάνου, τὸ μέσον νὰ παίζωσι τοὐλάχιστον ἄνευ κακοφωνιῶν τοῦθ' ὅπερ εἶνε, εἴπομεν, ὁ μᾶλλον ἐπείγων ὅρος.

Ὁ μηχανισμὸς οὗτος προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ ὀργάνου μας, βιολίου, βιόλας, ἢ βιολανσέλλου, φέρει δὲ σειρὰν πλήκτρων ὡς τὰ τοῦ κλειδοκυμβάλου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐργάζεται ἡ ἀριστερὰ χείρ, ἐνῶ ἡ δεξιὰ φέρει ὡς πάντοτε τὸ τόξον.

Μεταξὺ ἄλλων λόγων, δι' οὓς ὁ τρόπος οὗτος τοῦ παίζειν ὑπολείπεται τοῦ φυσικοῦ, εἶνε καὶ οὗτος, ὅτι τοιουτοτρόπως τὰ ὄργανα ταῦτα μεταβάλλονται εἰς ὄργανα μὲ ὡρισμένας φωνάς, κατατάσσονται εἰς τὴν τάξιν τοῦ κλειδοκυμβάλου, καὶ παίζουσιν ἑπομένως κατὰ τὴν σ υ γ κ ε ρ α σ μ έ ν η ν κλίμακα, δηλ. ἔχουσιν ἕνα μόνον φθόγγον διὰ do-δίεσιν καὶ re-ὕφεσιν, ἕνα μόνον διὰ mi-δίεσιν καὶ fa κτλ., ἐνῷ εἰς τὴν φυσικὴν κλίμακα δὲν ἔχει οὕτω, καὶ ἐνῶ φυσικῶς παιζόμενα, ἀκριβῶς ἕνεκα τοῦ ἀορίστου τῶν φωνῶν, τὸ ὁποῖον τώρα παρουσιάζεται ὡς πλεονέκτημα, ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸν καλὸν παίκτην, νὰ κάμνῃ τὰς διαφορὰς ταύτας, δηλ. νὰ παίζῃ κατὰ τὴν φυσικὴν κλίμακα.

Ὑπὸ τὰς ἐπιφυλάξεις ταύτας, ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡ ἐπινόησις αὕτη θὰ προσφέρῃ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀγαπῶσι μὲν τὴν μουσικήν, ἐπισθοδρομοῦσιν ὅμως ἀπέναντι τῆς τραχείας μελέτης, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλουσι τὰ ὄργανα ταῦτα. ΣΤ.

Digitized by Google

ΤΟ ΚΑΪΡΟΝ

Ἐξ ἐντυπώσεων Ἀμερικανίδος

Ὁ εἰς Αἴγυπτον ταξείδιον εἶνε μακρὸν καὶ ἀνιαρόν· οὕτως ἔψαλλαν ὁ Ὅμηρος καὶ ἐπανέλαβον μετ' αὐτὸν πολλοὶ νεώτεροι. Νησόσπαρτος θάλασσα ἐκτείνεται βορείως τῆς Κρήτης, καὶ εἴτε ὁ ἐξ Εὐρώπης προερχόμενος ὡρμήθη ἐκ Νεαπόλεως, εἴτε ἐκ Βρεντησίου, εἴτε ἐκ Πειραιῶς, τὸ πλοῖον φθάνει ταχέως εἰς τὴν περικαλλῆ ἐκείνην νῆσον, καὶ δαπανᾷ ὅπως διέλθῃ αὐτὴν χρόνον τινά, ὅστις εἶνε ἀεὶ ἀνανεουμένη ἔκπληξις. Ἡ Κρήτη, μὲ τὰς μακρὰς ἀκτὰς καὶ τὰς ὑψικαρήνους γραμμὰς τῶν ὀρέων της, φαίνεται κατέχουσα ὅλον τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς θαλάσσης. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἡ νῆσος εἶνε εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς, δύναταί τις τοὐλάχιστον νὰ αἰσθανθῇ, ἀφοῦ τέλος τὴν ἀφήσῃ ὀπίσω, ὅτι ἡ Αἰγυπτιακὴ ἀκτὴ δὲν ἀπέχει μακράν. Ἡ ἀκτὴ αὐτὴ εἶνε τόσον ἀνάλγητος, ὅσον ἐπιθετικὴ εἶνε ἡ τῆς Κρήτης· δὲν ἐγείρει τὴν κεφαλήν της. Εἶνε ἐκεῖ πρὶν τὴν ἴδῃς ἢ τὴν γνωρίσῃς· καὶ τότε, ἂν θέλῃς, εἰς τρεῖς ὥρας καί τινα λεπτά, δύνασαι νὰ εἴσαι εἰς Κάϊρον.

Ἡ ὁδὸς τοῦ Καΐρου τῆς τελευταίας ἐν Παρισίοις ἐκθέσεως, ἡ γνωστὴ εἰς πολλοὺς Ἀμερικανούς, ἦτο ἐπιδέξιος μίμησις. Ἀλλ' αἱ μιμήσεις τῆς Ἀνατολῆς εἶνε ἀτελεῖς· δὲν δύνασαι νὰ μεταφυτεύσῃς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ φῶς.

Τὸ ἀληθὲς Κάϊρον ἐθυσιάσθη εἰς τὸν Νεῖλον. Σχετικῶς ὀλίγοι μεταξὺ τῶν περιηγητῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ βλέπουσι τὸν τόπον ὑπὸ τὰς ἀρίστας συνθήκας· διότι κατὰ τὴν ἄφιξίν των εἶνε ἀπησχολημένοι μὲ τὸν μαγικὸν διὰ τοῦ ποταμοῦ ἀνάπλουν, ὅστις τοὺς φέρει πρὸς μεσημβρίαν, καὶ μὲ τὸ ἀτμόσκαφον ὅπερ θὰ τοὺς μεταγάγῃ· καὶ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν των ἐκ τοῦ θαυμασίου ἐκείνου πλοῦ σχεδιάζουσι μελετῶντες τὴν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους ἐκδρομήν, ἥτις εἶνε καὶ δυσκολωτέρα. Ἀσφαλῶς δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι διὰ πολλοὺς Ἀμερικανοὺς τὸ Κάϊρον εἶνε μόνον συγκεχυμένη ἀνάμνησις ἀράβων καὶ διερμηνέων, φελλάχων καὶ δερβισῶν, καὶ τζαμίων, τζαμίων, τζαμίων! Οἱ φρόνιμοι εἶνε ἐκεῖνοι οἵτινες μένουσι μετὰ τὰς ἐκδρομὰς αὐτὰς ἢ ἐπανέρχονται καὶ δεύτερον· διότι ἡ ἀληθὴς ἐντύπωσις ἑνὸς τόπου δὲν ἔρχεται ὅταν τὸ πνεῦμα εἶνε παραφορτωμένον καὶ συγκεχυμένον, δὲν ἔρχεται ὅταν τὸ σῶμα εἶνε κεκμηκός. Ἡ λεπτομερὴς ἐπιστασία τῆς θέας, καὶ ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς εἶνε ἀναγκαία πρὸς τοῦτο· δύναταί τις μάλιστα νὰ τὴν ὀνομάσῃ καὶ ῥαστώνην. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας καθ' ἃς δὲν κάμνει τις τίποτε, ἡ πραγματικότης παρέχει ἑαυτὴν ἀθορύβως εἰς τὴν κατάληψιν, κτῆμα ἐσαεὶ γινομένη.

Ἀλλ' εἶνε τὸ Κάϊρον ἄξιον τοιαύτης ἀπολαύσεως; δύναται νὰ ἐρωτήσῃ τις. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας. Ἐάν τις ὀφείλῃ νὰ μετέχῃ φύσεως ποιητοῦ, ὅπως ἀγαπήσῃ τὴν Βενετίαν, δέον νὰ μετέχῃ φύσεως ζωγράφου, ὅπως ἀγαπήσῃ τὸ Κάϊρον. Τὰ χρώματά του εἶνε τόσον δαψιλῶς πλούσια, τὸ σαρακηνὸν μέρος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ τόπου τόσον φανταστικῶς ὡραῖον, αἱ μορφαὶ εἰς τὰς ὁδοὺς τόσον εἶνε γραφικαί, ὥστε πᾶς ὁ ἔχων ὀφθαλμὸν διὰ τοιαύτας ἐντυπώσεις φαντάζεται ὅτι ζῇ ἐντὸς στοῶν ζωγραφιῶν ἄνευ διακοπῆς παρελαυνουσῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἐάν τις λοιπὸν ἀγαπᾷ τὸ χρῶμα, ἐὰν αἱ ζωγραφίαι εἶνε αὐτῷ πολύτιμοι, ἂς ὑπάγῃ εἰς Κάϊρον. Ἐκεῖ θὰ εὕρῃ τέρψεις περιμενούσας αὐτόν. Ὁ Φλωμπὲρ εἶπεν ὅτι δύναταί τις νὰ φαντασθῇ τὰς Πυραμίδας, ἴσως καὶ τὴν Σφίγγα, χωρὶς ποτὲ νὰ τὰς ἔχῃ ἰδῇ, ἀλλ' ὅ τι οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον δύναται νὰ φαντασθῇ εἶνε ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου Ἀνατολίτου κουρέως ὅπως κάθηται σταυροπόδι πρὸ τῆς θύρας του. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶνε τὸ Κάϊρον. Πρέπει νὰ τὸ ἴδῃς μὲ ὄμμα ἐπιστασίας καὶ νὰ τὸ περιεργασθῇς ἄνευ σπουδῆς. Δὲν ἀποκαλύπτει ἑαυτὸ εἰς τὸν κοσμογυριστὴν τοῦ πρακτορείου Κοὺκ οὐδὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅστις σπεύδει νὰ ἀναχωρήσῃ καθ' ἡμέραν τακτήν, ἣν οὐδὲν δύναται ν' ἀλλοιώσῃ.

Πρέπει ν' ἀρχίσῃ τις ἀπὸ τὴν νέαν συνοικίαν, καὶ ν' ἀπαλλαγῇ διὰ μιᾶς αὐτῆς. Τὸ Κάϊρον ἔχει πληθυσμὸν τετρακοσίων χιλιάδων ψυχῶν. Τὸ νέον μέρος τῆς πόλεως, τὸ καλούμενον Ἰσμαηλία, διεσύρθη ἐπιμόνως ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν περιηγητῶν, οἵτινες περιγράφουσιν αὐτὸ ὡς κονιορτῶδες, ὡς ἄσκιον, ὡς ἀνώμαλον, ὡς δυσειδές, ὡς κενὸν μετ' εὔρους, ὡς κοσμούμενον μὲ ἡμικτίστους οἰκίας ἐρειπουμένας ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν· ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχει ἀναγνώσῃ τις πρὶν φθάσῃ. Ἀλλὰ τί εὑρίσκει σήμερον; Ὁδοὺς σκιαζομένας ἀπὸ ἀναρίθμητα δένδρα· ὁδοὺς εὐρείας ναὶ μέν, ἀλλ' αἵτινες, ἀντὶ νὰ εἶνε κονιορτώδεις, εἶνε ὑγραὶ καὶ ὑπέρυγροι ἐκ τοῦ διηνεκοῦς καταβρέγματος· λαμπρὰς οἰκίας, ὧν πολλαὶ ἔχουσιν ὡραίους κήπους, μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἀνθοφοροῦντας γιγαντιαῖα πορφυρόχροα ἄνθη, ὑποχωροῦντα εἰς ἄλλα ἔτι πλουσιωτέρου χρωματισμοῦ εὐθὺς ὡς ἔλθῃ τὸ ἔαρ. Ἐὰν αἱ ὁδοὶ ἦσαν λιθόστρωτοι, θὰ ἦτό τι παραπλήσιον μὲ τὰς ἔξω συνοικίας τῶν Παρισίων, διότι πλεῖσται τῶν οἰκιῶν εἶνε γαλλικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἄσκιον; Εἶνε ὅλον σκιά. Καὶ αἱ κυριώτεραι δὲ ὁδοὶ ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἡ μακρὰ πάροδος ἡ ἄγουσα εἰς τὰς πυραμίδας εἶνε ὅλαι σύσκιοι, καθόσον οἱ μεγάλοι κλῶνες τῶν παραθεόντων αὐτὰς δένδρων συναντῶνται καὶ συμπλέκονται ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ὁδίτου. Καὶ ὠνόμασαν τὸ Κάϊρον ἄσκιον!

Ἐάν τις ἐπιθυμῇ νὰ διάγῃ μέρος ἑκάστης ἡμέρας ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀναγινώσκων, γράφων ἢ κοιμώμενος· ἐὰν τὸ παρήγορον αἴσθημα τὸ γεννώμενον ὑπὸ λαμπρῶς καίοντος πυρὸς ἐν τῷ ψύχει τῆς ἑσπέρας

Digitized by Google

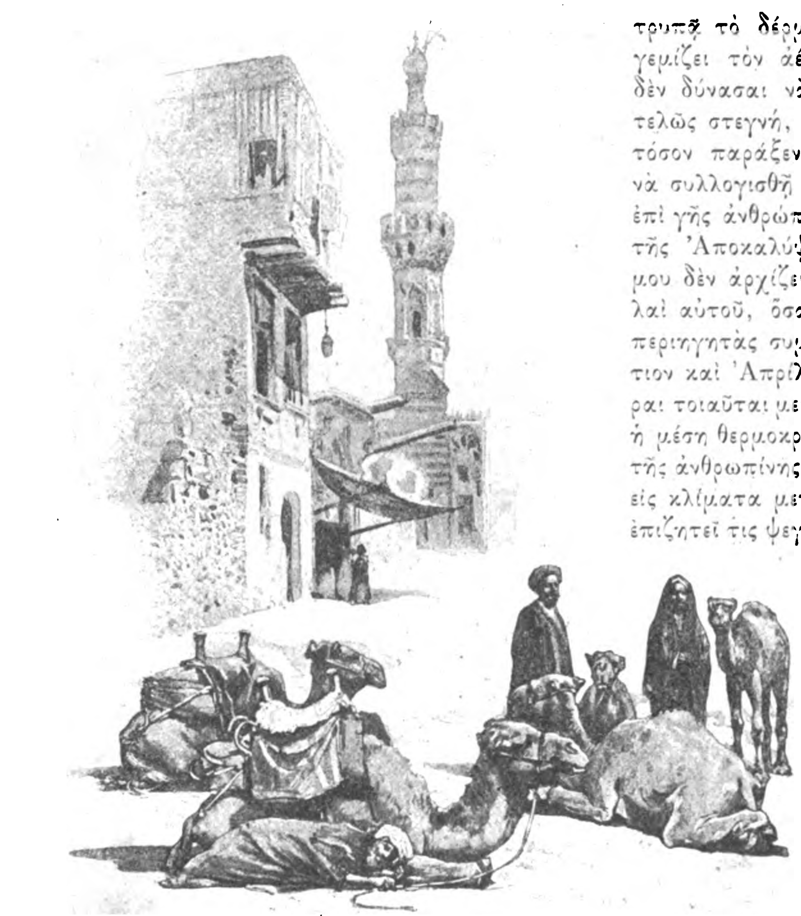

ΠΡΟ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΤΖΑΜΙΟΥ

εἶνε ἀναγκαῖον αὐτῷ διὰ τὴν ὑγείαν του ἢ πρὸς εὐχαρίστησίν του, τότε δὲν πρέπει νὰ δοκιμάσῃ νὰ διέλθῃ ὅλον τὸν χειμῶνα ἐν τῇ πόλει τοῦ Χεδίβη. Ἡ μέση θερμοκρασία ἐκεῖ κατὰ τὸν ψυχρὸν καιρόν, τουτέστιν ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου, λέγεται ὅτι εἶνε 58⁰ Φαρεγχάϊτ. Ἀλλὰ τοῦτο ἐν ὑπαίθρῳ· ἐν ταῖς οἰκίαις ἡ θερμοκρασία δὲν εἶνε πλέον τῶν 54⁰ ἢ 52⁰ καὶ πολλάκις τὴν ἑσπέραν κατωτέρα. Ἑτέρα ἔκπληξις εἶνε ἡ βροχή. «Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐγένετο ὑετὸς ἐν Αἰγύπτῳ», γράφει ὁ Στράβων, ὡς ν' ἀποθησαυρίζῃ θαῦμά τι. Ἢ τὸ κλῖμα ἤλλαξεν, ἢ ὁ Στράβων δὲν ἦτο τῆς πραγματικῆς σχολῆς, διότι κατὰ τὸν Ἰανουάριον τῆς παρούσης ἀξιοπίστου διηγήσεως ἡ βροχὴ κατέβη ἐν τοιούτῳ κατακλυσμῷ εἰς τὸ Κάϊρον, ὥστε τὸ ὕδωρ ἦλθεν ὑπὲρ τὰ γόνατα τῶν ἵππων, καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας ἡ συγκοινωνία ἐγίνετο διὰ πλοιαρίου ἐν μιᾷ τῶν κυριωτέρων ὁδῶν. Ἀργότερα ὁ ὄμβρος κατέβη καὶ δευτέραν φορὰν μετ' ἴσης σχεδὸν βίας καὶ αἱ μικρότεραι βροχαὶ δὲν ἦσαν σπάνιαι. Οὐδεὶς παραπονεῖται διὰ τὰς βροχὰς ταύτας· εἶνε καθ' ἑαυτὰς εὐάρεστοι· ἁπλῶς ἀναιροῦμεν τὴν κοινῶς διαδεδομένην πλάνην, ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶνε αὐχμηρὰ χώρα. Ἄχρι τοῦδε οὐδὲν ἐλέχθη κατὰ τοῦ χειμερινοῦ κλίματος τοῦ Καΐρου· παράπονον ἐξηνέχθη μόνον κατὰ τῶν ἄνευ πυρὸς κατοικιῶν, ὅπερ ἐλάττωμα εἶνε δεκτικὸν ἐπανορθώσεως. Ἀλλὰ τώρα ὀφείλω νὰ μνημονεύσω κ' ἕνα πραγματικὸν ἐχθρόν. Οὗτος εἶνε καυστικὸς ἄνεμος ἐκ μεσημβρίας, ὅστις τρυπᾷ τὸ δέρμα καὶ καθιστᾷ ἀφόρητον τὴν ζωήν· γεμίζει τὸν ἀέρα μὲ πυκνήν τινα φαιότητα, ἣν δὲν δύνασαι νὰ ὀνομάσῃς ὁμίχλην, διότι εἶνε ἐντελῶς στεγνή, καὶ δι' ἧς ὁ ἥλιος λάμπει μὲ φῶς τόσον παράξενον, ὥστε δὲν δύναταί τις ἄλλο τι νὰ συλλογισθῇ εἰμὴ τὰ αἰσθήματα τοῦ τελευταίου ἐπὶ γῆς ἀνθρώπου, ἢ τὸ ἄνοιγμα τῆς ἕκτης φιάλης τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἡ τακτικὴ περίοδος τοῦ ἀνέμου δὲν ἀρχίζει πρὸ τοῦ Μαΐου· αἱ ἔκτακτοι εἰσβολαὶ αὐτοῦ, ὅσαι προξενοῦσι ταλαιπωρίαν εἰς τοὺς περιηγητὰς συμπίπτουσι κατὰ Φεβρουάριον, Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον. Ἀλλὰ τί εἶνε πέντε ἢ ἓξ ἡμέραι τοιαῦται μεταξὺ τεσσάρων χειμερινῶν μηνῶν, ὧν ἡ μέση θερμοκρασία εἶνε 58⁰ Φαρεγχάϊτ: Εἶνε ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης ἀπληστίας νὰ μισῇ τὰ ἐλαττώματα εἰς κλίματα μεγάλως ἐπαινούμενα. καθ' ὃν τρόπον ἐπιζητεῖ τις ψεγάδια εἰς πρόσωπα ἐξέχοντα ἐπὶ καλλονῇ. Δότε εἰς τὸ Κάϊρον ὀλίγας ἑστίας πυρός, καὶ τὸ χειμερινὸν κλῖμά του θὰ φανῇ ἐξαίρετον, καίτοι οὐχὶ τόσον τέλειον ὅσον τὸ τῆς Φλωρίδος ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν, διότι ἐν Φλωρίδι δὲν ὑπάρχουσιν ἡμίγυμνοι τὸν Ἰανουάριον. Μή τις λησμονήσῃ ὅτι τὸ Κάϊρον εἶνε ἀραβικόν. «Ὁ Νεῖλος εἶνε Αἴγυπτος», λέγει μία παροιμία. Ὁ Νεῖλος εἶνε μυθικός, φαραωνικός, πτολεμαϊκός· ἀλλὰ τὸ Κάϊρον ὀφείλει τὴν ὕπαρξίν του μόνον εἰς τοὺς Ἄραβας κατακτητὰς τῆς χώρας, οἵτινες ἔκτισαν φρούριον καὶ παλάτιον ἐνταῦθα τῷ 969 μ. Χ. Ἀραβικὴ εἶνε ἀκόμη ἡ ἐπίκλησις ἡ ψαλλομένη ἐπὶ τῶν μιναρέδων πολλάκις τῆς ἡμέρας. Διηρχόμεθα διά τινος πολυανθρώπου συνοικίας παρὰ τὸ Τζαμὶ ἐν ἀπόγευμα τὸν Ἰανουάριον, ὁπότε ἀντήχησε γλυκὺς ἦχος λιγυρᾶς φωνῆς. Ἦτο πόρρωθεν, καὶ ἠκούομεν ἀνυπομόνως τὸ πρῶτον, ἀπρόθυμοι ν' ἀποσπάσωμεν τὴν προσοχήν μας ἔστω καὶ πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τῶν γραφικῶν σκηνῶν τῶν ἐγγυτέρων ἡμῶν. Ἀλλὰ τέλος, παροξυνθέντες ὑπ' αὐτῆς τῆς ἡδύτητος τῆς φωνῆς, ὑψώσαμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τότε εἴδαμεν ὅτι ἤρχετο ἐξ ἡμιηρειπωμένου μιναρέ. Ἐπὶ τοῦ στενοῦ κυκλοτεροῦς ἐξώστου τοῦ ὑψηλοῦ πύργου ἄνθρωπός τις μὲ βαθύχρουν ἔνδυμα ἐνέτεινε βραδέως τὴν φωνήν του, ὀρέγων τοὺς βραχίονας καὶ τὸ πρόσωπον ἀναβλέπων εἰς τὸν οὐρανόν. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ κυττάξῃ κάτω, ἐνῷ ἐκεῖνος ἐξηκολούθει τὸν μετάρσιον χορόν του, τῆς φωνῆς του ἐκφερούσης τὸ ᾆσμα τὸ ὁποῖον ἠκούομεν· «Μέγας ὁ Θεός· μέγας ὁ Θεός· δὲν ὑπάρχει Θεὸς εἰμὴ ὁ Θεός, καὶ ὁ Μωάμεθ εἶνε ὁ προφήτης του. Δεῦτε εἰς προσευχήν!» Καὶ πάλιν, ἄλλην ἡμέραν, ἐν παλαιᾷ συνοικίᾳ, ἠκούσαμεν τὸν ἦχον, ἀλλ' ἦτο πολὺ ἐγγύτερον. Ἤρχετο ἐκ παραθύρου, ὀλίγον ὑπὲρ τὰς κεφαλάς μας, καθόσον τὸ μικρὸν ἐν τῷ τετραγώνῳ τζαμίον δὲν ἔχει μιναρέν. Τὴν φορὰν ταύτην ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω τὸν κήρυκα. Ἐπειδὴ δὲν

Digitized by Google

ΓΕΦΥΡΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΕΙΛΟΥ

ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὸ στερέωμα ἐκ τοῦ μέρους ὅπου ἵστατο, οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν κλειστοί. Δὲν εἶδον ποτὲ μεγαλητέραν ἔκφρασιν εὐλαβείας ἐκείνης ἣν ἐξέφραζε τὸ ἤρεμον πρόσωπόν του. Οἱ κήρυκες οὗτοι ἐκλέγονται πολλάκις ἐκ τυφλῶν, καθόσον τὸ δυστύχημα τοῦτο δὲν κωλύει τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου των· ἀλλ' ἐκεῖνος εἰς τὸ χαμηλὸν παράθυρον εἶχε κλείσῃ ἑκουσίως τοὺς ὀφθαλμούς του.

Ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τὰ τετρακόσια τζαμία ἐν Καίρῳ, καὶ πολλὰ αὐτῶν εὑρίσκονται ἐν τῷ καταρρέειν. Τούτων τινὰ ἐκτίσθησαν δι' ἰδιωτικῶν χρημάτων πρὸς διαιώνισιν τοῦ ὀνόματος καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων του· εἶτα, σὺν τῷ χρόνῳ, ὡς ἐκ τῆς ἀποσβέσεως τῆς γενεᾶς ἢ λόγῳ τῆς πτωχείας τῶν ἀπογόνων, τὸ πρὸς διατήρησιν τοῦ τζαμίου κεφάλαιον ἐξηντλήθη ἢ διετέθη εἰς ἄλλην χρῆσιν, καὶ ἡ ἐκ τούτου ὀλιγωρία ἐπέφερε τὴν ἐρείπωσιν. Ὁπόταν εὐσεβὴς μουσουλμάνος τῆς σήμερον ἐπιθυμῇ νὰ πράξῃ εὐποιίαν, κτίζει νέον τζαμίον. Οὐδέποτε θὰ πεισθῇ νὰ ἐπισκευάσῃ ἓν παλαιόν, ὅπερ ἀναμιμνήσκει τὴν ἐλευθεριότητα ἄλλου. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ τζαμίον δὲν ἔχει ἐπιστασίαν ἢ ἐπιτροπὴν καθῆκον ἔχουσαν νὰ ἐπιμελῆται αὐτοῦ. Οὐδ' ἔχει τὸ τζαμίον διὰ τοὺς μουσουλμάνους ἀποκλειστικῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Εἶνε μὲν τόπος εἰς προσευχὴν ἡτοιμασμένος μετὰ τῆς κρήνης τῆς ἀναγκαιούσης διὰ τοὺς ἁγνισμοὺς τοὺς θεσπισθέντας ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, καὶ τοῦ δείκτου τοῦ τείνοντος πρὸς τὴν Μέκκαν, καὶ σημειοῦντος τὴν θέσιν ἣν πρέπει νὰ λάβῃ ὁ προσευχόμενος· ἀλλ' εἶνε καὶ τόπος μελέτης καὶ ἀναπαύσεως. Ὁ πτωχότατος καὶ ῥακένδυτος μουσουλμάνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέλθῃ ὁπόταν θέλῃ· δύναται νὰ ἀπαγγείλῃ τὰς προσευχάς του, ἢ ἁπλῶς ν' ἀναπαυθῇ· δύναται νὰ πραΰνῃ τὴν δίψαν του· δύναται νὰ φάγῃ τὴν τροφὴν ἣν μεθ' ἑαυτοῦ φέρει· ἐὰν εἶνε κουρασμένος, δύναται νὰ κοιμηθῇ. Ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς Καρλτῶνος, ἐν Ἀγγλίᾳ, ὑπάρχει ἐπιτύμβιος λίθος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, μετ' ἐπιγραφῆς ἀποληγούσης ὡς ἑξῆς: «Καὶ ἡ ἐπιθανάτιος παραγγελία του εἰς τοὺς υἱούς του καὶ τὰς θυγατέρας ἦτο: Μὴ ὀλιγωρεῖτε ποτὲ τῆς ἐλεημοσύνης ἑωσότου οἱ πτωχοὶ εὕρωσι τὰ δίκαιά των». Εἰς τὰ τζαμία τοῦ Καίρου οἱ πτωχοὶ εὗρον τὰ δίκαιά των.

Μετὰ μακρὰν ὀλιγωρίαν, κἄτι γίνεται τελευταῖον πρὸς ἀνακοπὴν τῆς κατερειπώσεως τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκ τῶν ναῶν τούτων. Ἐπιτροπὴ διωρίσθη ὑπὸ τῆς νῦν κυβερνήσεως, καθῆκον ἔχουσα τὴν διατήρησιν τῶν μνημείων τῆς ἀραβικῆς τέχνης· ἐδῶ κ' ἐκεῖ δὲ βλέπει τις εἰς ἓν τζαμίον ἰκρία ἐστημένα καὶ γενικὴν ἀναστάτωσιν. Ἀλλ' ἐν Καίρῳ τοὐλάχιστον τὸ ἔργον τῆς ἐπισκευῆς λίαν βραδέως βαίνει. Τριακόσια τζαμία πιθανῶς ἐκ τῶν τετρακοσίων μένουσιν ἔτι ἄθικτα, καὶ πολλὰ τούτων διαπρέπουσιν ἐπὶ ἀπαραμίλλῳ καλλονῇ. Δὲν γνωρίζω τόσον γοητευτικὴν ἐπίσκεψιν, ὁποία ἡ ἔρευνα ἀνὰ τὰς παλαιὰς συνοικίας, διὰ τὰ λείψανα ταῦτα τῆς τῶν Σαρακηνῶν τέχνης, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνεγράφησαν τέως ἐν τοῖς ὁδηγοῖς τῶν περιηγητῶν οὔτε ὑπὸ δραγομάνου ἀνεκαλύφθησαν. Ὁ ὁδὸς εἶνε τόσον στενὴ ὥστε τὸ ὑποζύγιόν σου πληροῖ σχεδὸν ὅλον τὸ εὖρος, οἱ διαβάται εἶνε ἀναγκασμένοι νὰ προστρίβωνται κατὰ τῶν τοίχων εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀνατολιτικῶν ἐξορκισμῶν τοῦ παιδὸς ἀγωγιάτου ὄπισθέν σου: «Πρόσεξε, κορίτσι! τὸ πόδι σου, ἀφέντη!» Ἐκεῖ βλέπεις ἕνα μιναρὲν (ὑπάρχει πάντοτε εἰς μιναρὲς κάπου)· ἀλλὰ δὲν εἶνε πάντοτε εὔκολον νὰ εὕρῃς τὸ τζαμίον εἰς ὃ ἀνήκει, κρυπτόμενον ἴσως ὄπισθεν ἄλλων κτιρίων ἐν τῷ πολυδαιδάλῳ λαβυρίνθῳ. Τέλος παρατηρεῖς μίαν θύραν μὲ ἓν ἢ δύο τεμάχια τῆς γνωστῆς σαρακηνικῆς λεπτουργίας ὑπεράνω αὐτῆς· πάραυτα πεζεύεις, ἀνέρχεσαι τὰς βαθμίδας καὶ θεωρεῖς ἐντός. Εἶσαι σχεδὸν βέβαιος ὅτι

Digitized by Google

θὰ εὕρῃς θησαυρούς, ἢ συντρίμματα τοῦ μαργαρώδους ψηφιδωτοῦ τοῦ Καίρου, ἢ ἐπιχρύσους ἐπιγραφὰς καὶ ἀραβουργήματα, ἢ λείψανα τῆς ἀρχαίας χρωματιστῆς ὑάλου τῆς μεταβαλλούσης βαφὴν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν. Τὸ κάλλιστον δὲ πάντων, ἐνίοτε εὑρίσκεις χῶρον ἀνοικτὸν εἰς τὸ στερέωμα, μετὰ κρήνης ἐν τῷ κέντρῳ, ὅλα περικυκλωμένα μὲ ἀψῖδας ἐκ μαρμαρίνων κιόνων κεκοσμημένας μὲ κρεμαστὰς λυχνίας, (ἢ μᾶλλον μὲ τὰς ὀρειχαλκίνας ἁλύσεις αἵτινες ἔφερόν ποτε τὰς λυχνίας), καὶ μετ' ἐξηρτημένων ὠῶν στρουθοκαμήλου, ἐμβλημάτων τῆς εὐτυχίας.

[Ἕπεται συνέχεια] Α. Π.

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Μοῦ γράφεις πῶς εἶνε γεμᾶτο τὸ κεφάλι σου μ' αὐτὰ ποῦ διάβασες γιὰ τὸν Ταίν. Θυμᾶσ' ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια μιὰ νύχτα ποῦ τὴν περάσαμε μὲ τὴν Ἱστορία του τῆς Ἀγγλικῆς Φιλολογίας; Μελετούσαμε τὸ κεφάλαιο τοῦ Βύρωνος· κι ὅταν ἐφτάσαμεν ἐκεῖ ποῦ λέει: «Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐστάθηκε τόσο μεγάλος ποιητὴς μὲ τόσο στενὴ φαντασία», σὰ νὰ ξαφνίστηκες κομμάτι· σὰ νὰ μὴ τὴν περίμενες τέτοιαν ἀντίθεσι· κι ὅμως πόσο πιστὰ τὸν ζωγραφίζει αὐτή! Θυμᾶσαι τί σοῦ ἔλεγα τότε: μπορεῖς νὰ μοῦ εἰπῇς τί εἶνε τάχα ὡραιότερο; νὰ διαβάζῃς ἕνα ποίημα τοῦ Βύρωνος ἢ ἕνα κεφάλαιο τοῦ Ταὶν γιὰ τὸ Βύρωνα; Ἀπὸ μέρους μου δυσκολεύομαι νὰ διαλέξω· γιατὶ κ' ἕνας μεγάλος κριτικὸς εἶνε σὰν ἕνας μεγάλος ποιητής· αὐτὸς πλάττει κ' ἐκεῖνος ξαναπλάττει δεύτερη φορὰ τὰ πλάσματα τοῦ ποιητοῦ. Κι ἀκόμα μοῦ γράφεις πῶς ἀπὸ ὅλ' αὐτὰ ποῦ εἶδες, ἕνα δὲ μπορεῖς νὰ βγάλῃς ἀπὸ τὸ νοῦ σου: πῶς βρέθηκαν φιλόσοφοι νὰ τὸν ἀπορρίψουν ἀπὸ τὰς ἐξετάσεις καὶ νὰ μὴ τὸν κρίνουν ἄξιο νὰ διδάξῃ τὴ φιλοσοφία! καὶ πῶς ἕνας ἀπὸ αὐτούς, ψυχολόγος μάλιστα τρανός, ἔκρινε τὸ πρῶτο βιβλίο ποῦ ἔγραψε, τὸ βιβλίο περὶ Λαφονταίν, μὲ τέτοια λόγια: «Αὐτὸς ποῦ τὸ ἔγραψεν εἶν' ἕνας ἀνόητος!» Καὶ εἶδες πῶς ὁ ψυχολόγος τὰ εἶπεν αὐτὰ μὲ ὅλη τὴν εἰλικρίνεια καὶ εἶπες μὲ τὸ νοῦ σου: Πῶς εἶνε δυνατὸν ἕνας σοφὸς ψυχολόγος νάχῃ τόσον ἄσοφη ψυχή; Δὲν πρέπει νὰ παραξενεύεσαι γι αὐτό. Θαρρῶ πῶς ὁ καϋμένος αὐτὸς εἶνε πολὺ λιγώτερο ἔνοχος παρ' ὅσο δείχνει· δὲν ξέρω πῶς μοῦ φαίνεται αὐτὸ τὸ εἶνε ἕνας ἀνόητος σὰν κραυγὴ κινδύνου· σὰν ξεφωνητὸ ἀνθρώπου ποῦ θέλει νὰ τινάξῃ ἀπὸ πάνου του ἕναν κακὸν ἐφιάλτη. «Πόλεμος πατὴρ πάντων» εἶπεν ὁ Ἡράκλειτος· ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἄγριους εἶνε ὁ πόλεμος ποῦ γίνεται 'ς τὸν κόσμο τῶν ἰδεῶν· αὐτὲς γιὰ νὰ σταθοῦν αἱματοκυλίζονται ἀναμεταξύ τους ἀλύπητα· ἐκεῖνες γιὰ νὰ ζήσουν τρέφονται μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων ποῦ πεθαίνουν. Ὁ Ταὶν γεννήθηκε, νέος, γιὰ νὰ χτυπήσῃ κατακέφαλα τοὺς παλιούς· ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔργο του φάνηκε τί διαθέσεις εἶχεν· ὁ Ἡρακλῆς καὶ μέσ' στὴν κούνια του δράκοντες ἔπνιγε· Τὸ παλιωμένο κεφάλι τοῦ ψυχολόγου πῶς νὰ μὴν ἀνακατωθῇ, πῶς νὰ μὴ θυμώσῃ, πῶς νὰ μὴ μεταχειρισθῇ τὸ νέο φιλόσοφο σὰν ἐχθρό, σὰν ἄνθρωπο δηλαδὴ ὅλως διόλου διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν ἑαυτό του; πῶς νὰ μὴν τὸν εἰπῇ, μὲ ὅλη τὴν εἰλικρίνειαν, ἀνόητο;

Δὲν εἶνε μιά, δὲν εἶνε δυὸ ποῦ ξακουσμένοι συγγραφεῖς ἀδικοῦνται σὲ βαθμὸν ἀπίστευτον ἀπὸ ἄλλους, καὶ μάλιστα καμμιὰ φορὰ σὰν κι αὐτοὺς ξακουσμένους. Ἔχουμε χίλια τέτοια παραδείγματα· ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνη ποῦ μαστιγώνει ἀλύπητα τὸν Εὐριπίδη ὡς τὸ δικό μας τὸ Βερναρδάκη ποῦ γράφει γιὰ τὸ Βαλαωρίτη: «Αὐτὸς κάθε ἄλλο εἶνε παρὰ ποιητής!» Αὐτὰ δὲν εἶνε τύφλες, δὲν εἶνε κρίσεις· εἶνε ἀντιπάθειες τοῦ θηριωδεστέρου εἴδους· εἶνε οἱ λεγόμενες φιλολογικὲς ἀντιπάθειες. Τύφλα εἶνε κάτι ἄλλο: νὰ κρίνῃς τάχα τὰ ἔργα, καὶ μυρουδιὰ νὰ μὴν παίρνῃς ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας, καὶ νὰ μιλῇς γιὰ κείνη μὲ συμπάθεια καὶ προστατευτικῶς. Ἔτσι ὅταν ἔβγαλεν ὁ Λαμαρτῖνος τὲς πρῶτες του «Μελέτες» ὁ κριτικὸς τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων», δὲ θυμοῦμαι τ' ὄνομά του, ἀντὶ νὰ προσκυνήσῃ τὸ νέο θεό, τὸν ἐσυμβούλευσεν: «Ἂς καλλιεργήσῃ τὴν ποίησι, γιατὶ τέτοια ἀπαρχὴ προοιωνίζεται ἐξαίρετα». Κι ἀφοῦ ἔβγαλεν ὁ Σολωμὸς τὸν «Ὕμνο τῆς Ἐλευθερίας» καὶ τὸ «Λάμπρο», ἔγραφε γι αὐτὸν ὁ Σοῦτσος: «Ὁ νέος αὐτὸς ἔχει λαμπρὴ φαντασία, μὲ ὅλας τὰς ἀναριθμήτους ἐλλείψεις τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ῥυθμοῦ ποῦ ἀσχημίζουν ὅλα του τὰ ποιήματα»· καὶ τὸν παρακινοῦσε στὸ τέλος ν' ἀφήσῃ «τὸ dolce far niente, *τὸν ἀργὸ βίο»... διὰ νὰ διορθώσῃ βέβαια τὰς ἀναριθμήτους ἐλλείψεις ποῦ τοῦ εὕρισκε!*

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ

Εἰς μίαν ὁδὸν τῆς Πλάκας, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα —ὡς λέγει καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Δὸν Κιχώτου περὶ τοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε φυλακισθῆ, — ὀλίγον κοπιάζω νὰ ἐνθυμηθῶ, διότι κατῴκησα ἄλλοτε εἰς αὐτὴν ἐπὶ πενταετίαν, ὑπάρχει πολλὴ πλῆξις, ὄχι ὀλίγος κονιορτός, στενὰ πεζοδρόμια καὶ τὸ μικρὸν μαγαζεῖον ἑνὸς ἑβραίου κολλητοῦ ἀγγείων σπασμένων καὶ διορθωτοῦ χαλασμένων χειρομύλων καὶ ἄλλων οἰκιακῶν μηχανῶν. Πρὸ τινων ἡμερῶν ὁ ἑβραῖος αὐτός, Ραφαὴλ Μοσενέχ, ἢ κατ' ἄλλους Μονσυπὲρ ὀνομαζόμενος, ἐδέχθη νὰ κολλήσῃ μίαν κοῦκλαν, μὲ μαύρους μεγάλους ὀφθαλμούς, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔβλεπαν ἀτενῶς καὶ ἀθώως, ἐν ᾧ ἐθεράπευε τὸ τρομερὸν τραῦμα τῆς κεφαλῆς της, χωρὶς ποτὲ νὰ φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ὅλον ἐκεῖνο τὸ κακὸν εἰς τὴν ἰδικήν του κεφαλὴν θὰ ἐξέσπα. Καὶ ἀφοῦ τὴν ἐπιδιώρθωσε μὲ ὅλην τὴν εὐσυνειδησίαν, ἡ ὁποία εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ εἰς στήθη κολλητοῦ καὶ μάλιστα ἑβραίου, ὁ Ραφαὴλ Μοσενὲχ ἢ Μονσυπὲρ τὴν ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν μικρὰν ὑαλόφρακτον προθήκην τοῦ μαγαζείου, ὡς δεῖγμα τῆς τέχνης του, ἕως οὗ ἤθελον ἔλθει νά την ζητήσουν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν παλαιῶν καὶ ἀμόρφων ἐκείνων πραγμάτων, ἔλαμψεν οὕτω ἡ ῥοδόλευκος μορφὴ τῆς κούκλας, καὶ οἱ μεγάλοι μαῦροι ὀφθαλμοί της ἠτένιζαν ἀτενῶς καὶ ἀθώως τοὺς διαβάτας, οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ θέλουν ἔστρεφαν τότε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ἀδιάφορον προθήκην καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὸ ἐβύθιζαν εἰς τὸ σκοτεινὸν βάθος τοῦ μαγαζείου, ὅπου ἐφαίνετο τὸ μαῦρον στρογγυλὸν γένειον, τὸ κόκκινον φέσι καὶ ἡ μεγάλη μύτη τοῦ ἑβραίου, κύπτοντος ἐπὶ συντριμμάτων ἀγγείου ἐκ πορσελάνης τὰ ὁποῖα προσεπάθει νὰ συναρμολογήσῃ. Προπάντων, ἐννοεῖται, τὰ παιδία ἐξέβαλλον ἐπιφωνήματα ἐκπλήξεως ὅταν διερχόμενα ἀντίκρυζαν τὸ γελαστὸν πρόσωπον τῆς κούκλας ἀπροσδοκήτως καὶ ἐσταμάτων ἐκεῖ νά την θαυμάσουν ἐπί τινα λεπτὰ μετὰ

Digitized by Google

χαρᾶς καὶ πόθου. Καμμία κοῦκλα ἐκ τῶν πολλῶν ὅσας εἶχαν θαυμάσει ποτὲ εἰς τὰς προθήκας τῶν πολυτελῶν καταστημάτων τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ, τοὺς ἔκαμε τόσην ἐντύπωσιν, ὅσην ἡ ῥαγισμένη ἐκείνη, τὴν ὁποίαν συνήντων οὕτως εἰς τὸ ἀπόκεντρον μαγαζεῖον τοῦ ἑβραίου, μόνην καὶ μοναδικήν, εἰς τὸν ἔρημον δρόμον, εἰς τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν ἔτυχε νὰ ἴδουν ἄθυρμα παιδικόν. Εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν καλλονῶν, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τοὺς περιπάτους καὶ εἰς τοὺς χορούς, δὲν ἐρωτεύεται κανεὶς μετὰ τῆς εὐκολίας, μεθ' ὅσης θὰ ἐρωτευθῇ εἰς ἐρημικὸν μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον μία μόνη νεᾶνις ὑπάρχει. Τοιοῦτόν τι πάθημα, ὄχι ἀνεξήγητον ψυχολογικῶς βλέπετε, ἔπαθαν δύο παιδία τῆς γειτονιᾶς, δύο ἀδέλφια, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλήτερον δὲν ἦτο ἀκόμη ὀκταετές, ὁ Ζαννῆς καὶ ὁ Νῖκος. Εἰς τὰς μικρὰς των καρδίας ἡ μελανόφθαλμος ἐκείνη ἧναψεν ἔρωτα θερμὸν καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας τὰ δύο ξανθὰ ἀγοράκια, μόνα ἢ μετ' ἄλλων παιδίων, ἐσταμάτων πρὸ τῆς προθήκης τοῦ Ἑβραίου καὶ προσηλοῦντο ἐν ἐκστάσει μακρᾷ πρὸ τοῦ ἀντικειμένου τῆς λατρείας των. Ἐπὶ τέλους αὐτομάτως τοῖς ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα τῆς ἀπαγωγῆς καὶ ἐν ᾧ τὴν ἔβλεπαν, ἐστράφη αἴφνης τὸ μεγαλήτερον καὶ εἶπε πρὸς τὸ μικρότερον :

— Τοῦ τὴν πέρνουμε τοῦ Ἑβραίου ; αἴ ;

Τὸ μικρότερον ἀπήντησεν ἀμέσως δι' ἀνάρθρου φθόγγου καὶ διὰ νεύματος καταφατικοῦ, προθυμοτάτου. Καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἀπαγωγῆς κατεστρώθη εἰς τὴν στιγμὴν καὶ ἀπεφασίσθη· ἔμενον δὲ ἀπέξω τὰ δύο παιδία καὶ ἐκαραδόκουν τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ νά το ἐκτελέσουν. Ἡ εὐκαιρία αὕτη δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ, καὶ μίαν στιγμὴν ἐν ᾧ ὁ κολλητὴς Ἑβραῖος ἔστρεφε πρὸς τὴν εἴσοδον τὰ εὐρέα νῶτα, ἀνασκαλεύων ἓν ἑρμάριον μὲ παλαιὰ πράγματα, ὁ Ζαννῆς εἰσῆλθεν ἀκροποδητεὶ καὶ μὲ προφύλαξιν καὶ ταχύτητα ἐπροχώρησε πρὸς τὴν προθήκην. Μόλις ἀπεῖχε δύο βήματα καὶ ἦτο ἕτοιμον νὰ ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα :

— Φυλάξου ! ἀκούει νά τῳ λέγῃ ὁ Νῖκος, ὁ ὁποῖος εἶχε ταχθῇ παρὰ τὴν θύραν νὰ φυλάττῃ. Πράγματι δὲ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐστράφη ὁ Ἑβραῖος καὶ εἶδε τὸ κίνημα τοῦ παιδίου. Ἐννόησεν ἀμέσως τὸν σκοπόν του καὶ ὥρμησε νά το καταδιώξῃ, ἀλλ' ἐκεῖνο εὐκίνητον καὶ ταχύ, ἐπρόφθασε νὰ ἐξέλθῃ καὶ ὅπου φύγῃ-φύγῃ. Ὁ μικρότερος, ἐννοεῖται, εἶχεν ἀπομακρυνθῇ πρῶτος. Ὁ Ἑβραῖος ἔφθασε μέχρι τῆς θύρας τοῦ μαγαζείου του, ἀλλ' ἅμα εἶδε μακρὰν τὰ παιδία ἔκρινε περιττὸν νὰ ὑπερβῇ τὴν φλιάν της· ἐξήγαγε δὲ μόνον τὴν κεφαλήν του μὲ τὸ φέσι καὶ μὲ τὸ μαῦρον γένειον καί τους ἐφώναξε :

— Μαῦρο φεΐδι ποῦ σας ἔφαγε, νά σας ξαναϊδῶ νὰ ζυγώσετε στὸ μαγαζί μου, κλεφτόπαιδα !

— Ξύσου, γέρω ! ἐφώναξεν εἰς ἀπάντησιν ὁ μεγαλήτερος.

— Ξύσου, γέρω ! ἐπανέλαβε καὶ ἡ ἠχὼ τοῦ μικροτέρου.

Ἀλλ' οἱ εἰλικρινεῖς ἐρασταὶ δὲν ἀποθαρρύνονται ἐκ τῆς πρώτης ἀποτυχίας καὶ ἰδοὺ ὅτι ἡ δευτέρα των ἀπόπειρα ἐπέτυχεν. Εἶχον καιροφυλακτήσει τὰ πονηρὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν εἰς τὸ μικρὸν μαγαζεῖον εἰσῆλθον δύο τρεῖς πελάται μαζί, οἱ ὁποῖοι χωρὶς νά το θέλουν ἔκαμαν πλάτες εἰς τὰ παιδία καὶ ἥρπασαν τὴν κοῦκλαν χωρὶς νὰ ἐννοηθοῦν ἀπὸ κανένα.

Ἔγεινεν ἔξω φρενῶν ὁ Ῥαφαὴλ Μοσενὲχ ὅταν ἀνεκάλυψε τὴν κλοπήν. Δὲν εἶπεν εἰς κανένα τίποτε καὶ ἐπὶ ὥρας ἔβραζε μέσα του περιμένων νὰ περάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὰ παιδία, — περὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶχε καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι αὐτὰ τὸν ἔκλεψαν, — ἦτο δὲ βέβαιος ὅτι θὰ περάσουν μιὰ φορά, ἀφ' οὗ ἦσαν γειτονόπουλα προφανῶς καὶ τὰ ἔβλεπεν ἀπὸ ἐκεῖ κάθε-μέρα. Τίνος ἦταν ὅμως δὲν ἤξευρεν, εἰδεμὴ θὰ ἐπήγαινεν εἰς τὸ σπίτι των. Πράγματι τὸ ἀπόγευμα τῆς ἄλλης ἡμέρας τὰ δύο παιδία ἐπέρασαν, μὲ ὅλην τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν ὡς ἐὰν ἦσαν τὰ θῳότερα πλάσματα τοῦ κόσμου. Ὁ Ἑβραῖος τὰ εἶδε καὶ ἔτρεξεν εὐθὺς καὶ τὰ συνέλαβε φοβερὸς καὶ τρομερός, καὶ τὰ εἰσήγαγε βιαίως εἰς τὸ μαγαζεῖόν του.

— Γρήγορα τὴν κοῦκλα ! νὰ πᾶτε νά μου φέρετε τὴν κοῦκλα ! παληόπαιδα !

— Ποιὰ κοῦκλα ;

— Τὴν κοῦκλα ποῦ μου κλέψατε ψές, νά.

Τὰ παιδία διεμαρτύροντο, ἀλλ' ὁ Μοσενὲχ ἐπέμενε. Κρατήσας δὲ ὡς ὅμηρον τὸν μικρότερον, ἔστελλε τὸν μεγαλείτερον σπίτι νὰ πάῃ νὰ τοῦ φέρῃ τὴν κοῦκλα, εἰ δὲ μή, ἔλεγε, θὰ ἔσφαζε τὸν ἀδερφό του καὶ θά τού τον ἔκανε κομματάκια κομματάκια, — φοβερὸς καὶ τρομερός.

Ἀλλ' ὁ Ζαννῆς, ἀντὶ νὰ τρέξῃ νὰ φέρῃ τὴν κοῦκλαν, προσεπάθησε νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἑβραίου τὸν Νῖκον. Ὁ Νῖκος ἤρχισε νὰ κλαίῃ γοερῶς· ὁ Ζαννῆς, ἅμα εἶδε ὅτι δὲν ἔκαμνε τίποτε, ἤρχισε νὰ κλαίῃ καὶ αὐτός· ἵνα δὲ καταπνίξῃ τὴν συναυλίαν τῶν γόων αὐτῶν ὁ Ἑβραῖος ἤρχισε νὰ φωνάζῃ σὰν Ἑβραῖος, τὴν κοῦκλά του, νὰ πᾶν γρήγορα νά του φέρουν τὴν κοῦκλά του . . . τὰ κλεφτόπαιδα !

Ὁ θόρυβος ἀνεστάτωσε τοὺς γείτονας. Ἕνα ξυλουργὸν πρῶτα-πρῶτα ἐργαζόμενον ἀπέναντι, ἕνα ὑποδηματοποιὸν παραπλεύρως, μίαν πλύστραν, φυλάττουσαν τὴν θύραν της, ὅταν δὲν εἶχεν ἐργασίαν, καὶ δύο νεαρὰς ὑπηρετρίας. Ἅμα εἶδαν αὐτοὶ ἕνα Ἑβραῖον καὶ δύο χριστιανόπαιδα εἰς τὸ ἄντρον του κλαίοντα γοερῶς, ἡ πρώτη ἰδέα, ἡ ὁποία ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν των ἦτον ὅτι ὁ Ἑβραῖος ἤθελε νὰ κλέψῃ τὰ παιδία ἐκεῖνα καὶ νὰ πίῃ τὸ αἷμά των. Καὶ ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐξεστόμισε τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἐκεῖ-ἀμέσως, ἦτο ὁ ξυλουργός, ὄχι μόνον προληπτικὸς ἄνθρωπος ἀλλὰ καὶ ἔχων ἀφορμὰς δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ Μοσενέχ, ἕνεκα ἑνὸς ἐκκρεμοῦς λογαριασμοῦ.

— Μπρὲ μπὰς καὶ ἤθελες νὰ πάρῃς τὰ παιδιά μας νά τους πιῇς τὸ αἷμα ; Ἐσεῖς οἱ Ἑβραῖοι τὰ κάνετε αὐτὰ τώρα τὸ Πάσχα !

Εἰς μάτην ὁ Ἑβραῖος διεμαρτυρήθη. Ὁ σπόρος ἐκαρποφόρησεν εὑρὼν γῆν ἀγαθήν, τὰ μυελὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ὀργωμένα ἀπὸ τὴν πρόληψιν, καὶ ἤρχισαν νὰ φωνάζουν αἱ γυναῖκες δυνατὰ καὶ ἤρχισαν νὰ ὑβρίζουν καὶ νἀπειλοῦν οἱ ἄνδρες δυνατώτερα καὶ αἱ φωναὶ αὗται αἱ αἰφνιδίως ἀντηχήσασαι εἰς τὴν ἥσυχον ὁδόν, ἐσήκωσαν ὅλον τὸν κόσμον εἰς τὸ ποδάρι. Καὶ ἔτρεξαν ἐπὶ τόπου, ἄνδρες γυναῖκες, παιδία, ἕνα πλῆθος φανατικὸν καὶ περίεργον, τὸ ὁποῖον ἀμέσως ἤκουσε καὶ ἐπίστευσε καὶ ἐβεβαίωσε τὴν διάδοσιν καὶ ἤρχισε νὰ ὑβρίζῃ καὶ νὰ ῥίπτῃ πέτρας κατὰ τοῦ Ἑβραίου, τὸν ὁποῖον οὔτε κἂν νἀπολογηθῇ, οὔτε νὰ κλαύσῃ δὲν ἄφηναν οἱ ἀπηνεῖς κατήγοροί του. Ὁ ξυλουργὸς προπάντων ἐμαίνετο, βεβαιῶν μεγαλοφώνως ὅτι δέν του ἔμενε καμμιὰ ἀμφιβολία ὅτι τὰ παιδιὰ τὰ ἤθελε γιὰ νά τους πιῇ τὸ αἷμα καὶ ὅτι ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας τὸν εἶδε ποῦ τα ἐτριγύριζε. Εἰς τὴν οὐρὰν τοῦ μεγάλου πλήθους, τοῦ μὴ δυναμένου νὰ προχωρήσῃ καὶ νἀντιληφθῇ καλῶς, ἐκυκλοφόρουν αἱ τερατωδέστεραι φῆμαι. Ὁ Μοσενὲχ εἶχε κλέψει τὰ δύο παιδιὰ τοῦ κὺρ Νικόλα, τοῦ μπαρμπέρη, καὶ ἦταν ἕτοιμος νά τα στείλῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην νά τα βάλουν οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὸ βαρέλι μὲ τὰ καρφιὰ καὶ νὰ πάρουν τὸ αἷμά τους διὰ τὲς λιψές τους. Ἄλλοι ἔλε-

Digitized by Google

γαν ὅτι εἶχε σφάξει κιόλα τὸ ἕνα καὶ ὅτι μόλις ἀνέπνεε τὸ κακόμοιρο... Ἕνας κλητῆρας ὅμως ἀστυνομικὸς ἔλεγεν ὅτι ἦτο ψεῦμα, διότι ἔτυχεν αὐτὸς ἐκεῖ καὶ ἠμπόδισε τὴν σφαγὴν — εἰ δὲ μή... Καὶ τὸ πλῆθος ηὔξανε καὶ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ καταφορά. Ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἡ κίνησις ἐκείνη ἐπροκάλεσε τέλος τὴν ἐμφάνισιν κλητήρων καὶ χωροφυλάκων. Διέσχισαν τὸ πλῆθος καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ μαγαζεῖον τοῦ Ἑβραίου. Χωρὶς ἀνακρίσεις, χωρὶς διατυπώσεις, πιστεύσαντες καὶ αὐτοὶ ἀμέσως τὴν διάδοσιν, τὸν συνέλαβον τὸν δυστυχῆ, ἀφ' οὗ παρέδωκαν εἰς τοὺς γονεῖς τὰ παιδία «σῷα καὶ ἀκέραια» — ἐν ᾧ ἂν δὲν ἦταν αὐτοὶ φαντασθῆτε τί θὰ ἐπάθαιναν τὰ καυμένα — καὶ ἐξεκίνησαν διὰ τὴν μοιραρχίαν. Ἀλλὰ μόλις ἐφάνη τὸ ἐρυθρὸν φέσι τοῦ Ἑβραίου εἰς τὴν ὁδόν, παρ' ὀλίγον νὰ ἐφαρμοσθῇ παρὰ τοῦ ἐξηγριωμένου πλήθους ὁ Λύντσειος νόμος. Αἱ πέτραι ἔπιπτον βροχηδὸν ὅπως αἱ ἀραὶ καὶ αἱ ὕβρεις, εἷς δὲ ἀρειμάνιος κουτσαβάκης ἐξήγαγε πελωρίαν κάμαν καὶ ἔτρεξε νά τον θανατώσῃ τὸν κακοῦργον, ἢ νἀποθάνῃ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ! Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ κάμῃ τίποτε, διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην, τὴν κρισιμωτάτην, ἐνεφανίσθη ὁ εἰσαγγελεὺς καὶ διατάξας τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας, τὰ ὁποῖα ἐδίωκον καὶ αὐτὰ τὸν Ἑβραῖον, νά τον περιφρουρήσουν, διέταξε νὰ φέρουν τὸ κλειστὸν ὄχημα τῶν καταδίκων, διὰ νά τον ἀπαγάγουν. Ἐν τῷ μεταξὺ προσεπάθησε νὰ κατευνάσῃ τὸ πλῆθος, διαβεβαιώσας αὐτὸ ὅτι ἂν εἶνε ἔνοχος θὰ τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς ὁ Ἑβραῖος.

— Εἶνε ἔνοχος! ἐφώναξε τὸ πλῆθος μετ' ἀλλαλαγμοῦ κατακλύσαν τὴν ὁδόν.

Καὶ ἦλθε τὸ ὄχημα καὶ παρέλαβε τὸν Ἑβραῖον καὶ ἀπῆλθον ἐν βοῇ καὶ τὸ δρᾶμα — τὸ μικρὸν ἀντισημιτιστικὸν δρᾶμα — ἔληξε, πρὶν λάβῃ τὰς διαστάσεις τὰς ὁποίας ἠπείλει.

Ἡ πρόσκαιρος ἀνάκρισις ἀπέδειξεν ἀνυπόστατον τὴν κατὰ τοῦ Ἑβραίου κατηγορίαν καὶ ὁ δυστυχὴς ἀπελύθη. Ἡ κοῦκλα ἐπανευρέθη καὶ τῷ ἀπεδόθη, σπασμένη ἐξ ἐκδικήσεως, φαίνεται, τῶν παιδίων. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ἐξ ἐκδικήσεως δὲν τὴν ἐκόλλησεν ἐκ νέου. Μὲ ὅλην τὴν φύλαξιν τῶν κλητήρων ἀπὸ τὸ μαγαζεῖόν του, τὸ ὁποῖον εἶχε μείνει ἀνοικτόν, ἡρπάγησαν πολλὰ πράγματα. Τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας, ὄχι ὀλιγώτερον τοῦ πλήθους φανατικά, δὲν ἔδειξαν, φαίνεται, πρὸς τὸ δυστυχὲς θῦμα πολλὴν προθυμίαν καὶ συμπάθειαν. Καὶ ὅμως τὴν ἐπομένην ἔσπευσαν νὰ δηλώσουν δι' ὅλων τῶν ἐφημερίδων, ὅτι μόνον διὰ νὰ προστατεύσουν τὸν Ἑβραῖον κατὰ τῆς μανίας τοῦ ὄχλου συνέλαβαν αὐτὸν καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν μοιραρχίαν. Τὸ πιστεύετε;

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗ

Ὁ στηθόδεσμος καὶ τὸ μέλλον τῶν γυναικῶν.

Βεβαιότατα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ περιφήμου καθηγητοῦ Σβάνιγγερ διακηρυχθέντα ἐσχάτως δὲν θὰ κατορθώσωσι ν' ἀναστατώσωσι τὸν κόσμον. Ὑπάρχουσι δυστυχῶς συμβουλαὶ μηδόλως ἀκουόμεναι, κραυγαὶ ἀγωνίας μηδένα συγκινοῦσαι, κίνδυνοι οὓς καὶ αὐταὶ αἱ φωναὶ τῶν χηνῶν τοῦ Καπιτωλίου δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀποσοβήσωσιν.

Ὑπάρχουσι περιστάσεις, πρὸ τῶν ὁποίων οἱ ἐπιστήμονες καταθέτουσι τὰ ὅπλα, οἱ δὲ σωτῆρες τῆς ἀνθρωπότητος παραμένουσιν ἐννεοί, ἀποθαρρημένοι. Βεβαίως, ἀναγνῶστα, ἐννόησες περὶ τίνος πρόκειται, ἐμάντευσες ποῖος εἶνε ὁ χῶρος ὁ ἀπροσπέλαστος ὑπὸ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν σοφῶν, ποῖον τὸ βασίλειον τὸ ἀπηλλαγμένον τῶν εἰσβολῶν τῆς προόδου καὶ τῆς ἐπιστήμης. Τὸ βασίλειον τοῦτο εἶναι τὸ βασίλειον τοῦ συρμοῦ. Πιστοὶ τούτου ὑπήκοοι διατελοῦσιν αἱ γυναῖκες, ὑπηρετοῦντες αὐτῷ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης τὸ φῦλον αὐτῶν ἀφοσιώσεως. Διὰ τοῦτο ὀλίγοι τινὲς παράξενοι, ἐπιχειροῦσι ν' ἀγωνισθῶσι κατὰ τῶν ἀοράτων δυνάμεων τοῦ βασιλείου τοῦ συρμοῦ. Εἰς τούτους κατατάσσεται καὶ ὁ γερμανὸς καθηγητὴς Σβάνιγγερ, ὅστις ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ θεραπεύσῃ τὸν Βίσμαρκ προσπαθεῖ τώρα νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ στηθοδέσμου.

Ὅτε ὁ Λυκοῦργος ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ κόσμου τῶν Σπαρτιατίδων ἡ εὐφυὴς τοῦ στηθοδέσμου συσκευὴ δὲν ὑπῆρχεν ἔτι. Ἡ ἀπαγόρευσις ἀπέβλεπε τοὺς ἀδάμαντας καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους. Πόσον ὅμως ἤλλαξαν ἔκτοτε οἱ καιροί! Ἡ φιλάνθρωπος ἰατρικὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διετέλει ἔτι ἀνεξάρτητος τῶν φαρμακοποιῶν καὶ τῶν κατασκευαστῶν χημικῶν προϊόντων. Τότε δὲν ἔγραφον μακρὰς συνταγάς, ἀλλὰ περιωρίζοντο διδόντες συμβουλὰς ὑγιεινῆς. Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι συνίστων εἰς τὰς γυναῖκας μετριοφροσύνην ἐν τοῖς ἐνδύμασιν, ὁ δὲ Λυκοῦργος μόνον εἰς τὰς ἐμπορευομένας τὸ ἑαυτῶν σῶμα ἐπέτρεπε νὰ φέρωσι κοσμήματα. Νῦν ὅμως τί γίνεται; Ἐκβιάζουσι τὴν φύσιν, καὶ ἔπειτα προσπαθοῦσι διὰ καταποτίων καὶ φαρμάκων ν' ἀντιπαλαίσωσι κατὰ τῶν ἐπερχομένων φοβερῶν συνεπειῶν.

Κατὰ τὸν ἰατρὸν Χάεν ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ ἐπενόησε τὸν στηθόδεσμον, ὅπως ἀποκρύψῃ δυσμορφίαν τινὰ τοῦ σώματος αὐτῆς. Κατὰ τοῦ στηθοδέσμου ὀλίγοι ἔγραψαν. Ἡ ἀνθρωπότης πρὸ τοῦ δεκατίζοντος ταύτην κακοῦ φαίνεται διατελοῦσα ἀμφίρροπος, καὶ ἀποκρύπτει τὸ ὄνειδος αὐτῆς σιγῶσα. Ὁ καθηγητὴς Ῥούδιγγερ περιωρίσθη γράψας περὶ τοῦ ἀνατομικοῦ κινδύνου τοῦ ἐπερχομένου ἕνεκα τῆς πιέσεως τῆς ὀσφύος. Ὁποία εἰρωνεία! Οἱ κίνδυνοι εἶναι μεγαλήτεροι, ὁ στηθόδεσμος δὲν ἐπιφέρει μόνον ἀνατομικοὺς κινδύνους ἕνεκα τῆς πιέσεως, ἀλλὰ καὶ ἡμικρανίας, ἀναιμίας, ὀδύνας τοῦ στομάχου, τοῦ ἥπατος, παρεμποδίζων τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας.

Καὶ πάντα ταῦτα διὰ ποῖον λόγον; διότι τὸ ἀπαιτεῖ ὁ συρμός, τὸ προϊὸν τοῦτο τῆς κτηνωδίας, τὸ ἐπιτάσσον εἰς τὰς γυναῖκας νὰ ἐνδυθῶσι τὴν ἐπαύριον ὅπως συνέστησεν εἰς αὐτὰς τὴν προτεραίαν ἡ ἐφημερὶς τῶν ῥαπτριῶν ***Ὁ συρμός***, διευθυνόμενος ὑπὸ τῶν πονηρῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων τῶν ἐκμεταλλευομένων τὴν ματαιότητα τῶν γυναικῶν ἐπ' ἰδίᾳ ὠφελείᾳ. Ἀφ' ἑτέρου ἂς ὁμολογήσωμεν, ὅτι διὰ τοῦ συρμοῦ δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν κατάστασιν ἔθνους τινός. Ὅταν τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑποβάλλῃ ἑαυτὸ εἰς μαρτύρια καὶ διακυβεύῃ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς ἕνεκα ἀνοήτων λόγων ματαιότητος, ποία ἄλλη ἀπαιτεῖται τρανωτέρα μαρτυρία ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἐλάχιστα προώδευσεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Λυκούργου!

Κατὰ τὸν Σβάνιγγερ οὐ μόνον ἡ πίεσις εἶναι ἐπιβλαβὴς ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ στηθόδεσμος ἐπικινδυνω-

Digitized by Google

δέστατος τῇ ὑγείᾳ. Ἀναμνησθῶμεν μόνον τὴν ἱστορίαν τοῦ γυναικείου πληθυσμοῦ μέρους τινὸς τῆς Σουηδίας. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ αἱ χωρικαὶ ἐπί τινα χρόνον ἀρκετὰ μακρὸν ἔφερον στηθοδέσμους, συνέπεια δὲ τούτου ἐγένετο ὅτι αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ θρέψωσι τὰ τέκνα αὐτῶν, ὅτι ὁλόκληρος πληθυσμὸς ἀποφυλισθεὶς ἐξηφανίσθη καὶ οἱ κάτοικοι ἠναγκάζοντο νὰ νυμφεύωνται γυναῖκας ἐκ τῶν ἄλλων γειτονικῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες δὲν εἶχον ἐθισθῆ εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ στηθοδέσμου. Ἀναμφίλεκτον τυγχάνει ὅτι 80 % τῶν ἀσθενειῶν τῶν γυναικῶν προέρχονται ἐκ τοῦ στηθοδέσμου. Πρέπει νὰ διαδοθῇ παντοιοτρόπως ἡ ἀλήθεια αὕτη, ὅτι ἡ πίεσις ἐπὶ τοῦ στήθους, τοῦ στομάχου, τοῦ ἥπατος, τῆς κοιλίας, ὑπὸ οἱανδήποτε καὶ ἂν γίνεται μορφὴν ἔχει συνεπείας σοβαράς. Δὲν πρέπει δὲ νὰ στηριζώμεθα εἰς τὰ σπάνια ἐκεῖνα παραδείγματα καθ' ἃ ὁ στηθόδεσμος ἀπεδείχθη ἀκίνδυνος. Αἱ γυναῖκες αἱ στερούμεναι εὐρωστίας ἱκανῆς ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν πίεσιν τοῦ περιέργου τούτου κόσμου τὰ μέγιστα προσβάλλονται. Κατ' ἀκολουθίαν αἱ νεαραὶ κορασίδες, αἱ μήπω διαπλασθεῖσαι τέλεον γυναῖκες πρέπει ν' ἀποφεύγωσι τὸν στηθόδεσμον τὸν καταστρέφοντα ἀναμφηρίστως τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν. Αἱ γυναῖκες αἱ πάσχουσαι ἡμικρανίας, ἀναιμίας, ἀσθενείας τοῦ στομάχου, αἱ αἰσθανόμεναι πόνους κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὴν ῥάχιν, καὶ ἄλλας ἰδιορρύθμους γυναικείας ὀδύνας πρέπει πάραυτα νὰ παύσωσι φέρουσαι στηθόδεσμον.

Πρὸς τούτοις καὶ ἄλλαι νόσοι εἰς τὴν αὐτὴν ὀφείλονται αἰτίαν. Οἱ παρατηρήσαντες τὰς εἰς τοὺς δακτύλους αὐτῶν ἐπελθούσας μεταβολάς, ὅταν ὑποβάλλωσι τούτους εἰς τὴν πίεσιν τῶν δακτυλίων, θὰ ἐννοήσωσιν εὐκόλως τὴν ἐπερχομένην ἀνθυγιεινὴν πάχυνσιν εἰς τὰ πιεζόμενα μέρη γυναικῶν τινων. Ἀσθενεῖς τινες παραπονοῦνται πολλάκις μὴ δυνάμεναι νὰ ἐννοήσωσι τὴν αἰτίαν. Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν ἐκτρώσεων καὶ τῶν ἀπειραρίθμων ἄλλων γυναικείων ἀσθενειῶν. Οὐδὲν τὸ περίεργον ὅτι τὸ σῶμα φθείρεται ἕνεκα τῆς διαρκοῦς πιέσεως, ἀφοῦ καὶ τὸ μέταλλον θὰ ἐφθείρετο καὶ θὰ ἐπλατύνετο ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι. Μάτην αἱ γυναῖκες ἀντιλέγουσιν εἰς ταῦτα προβάλλουσαι τοὺς λόγους τοῦ κόσμου αὐτῶν καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ συρμοῦ. Τὴν ἀνθρωπότητα τὰ τοιαῦτα δὲν ἐνδιαφέρουσιν. Ἡ γυνὴ φέρει ἐν αὐτῇ τὴν τύχην ἡμῶν, ἡ δὲ ὑψίστη αὕτη τιμὴ ἐπιβάλλει καθήκοντα ἀνώτερα τῶν ὑπὸ τῶν ***ἀνοησιῶν*** τοῦ ***συρμοῦ*** ἐπιβαλλομένων εἰς αὐτήν.

[Dr A. de Neuville] N. X. A.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ τεῦχος τοῦ Δεκεμβρίου 1892 τοῦ Bulletin de Correspondance Hellénique καθὼς καὶ τὸ τῆς τελευταίας τριμηνίας τοῦ 1892 τῆς Revue des Etudes Grecques. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν περιοδικῶν τούτων περιέχει δύο πραγματείας τοῦ κ. Holleaux ἀναφερομένας εἰς τὴν βοιωτικὴν ἐπιγραφικὴν καὶ εἰς ἓν ἀρχαϊκὸν εὑρεθὲν ἐν Μήλῳ, πραγματείαν τοῦ ἡμετέρου κ. Ν. Ι. Γιαννοπούλου περὶ τῆς Φθιωτικῆς πόλεως Ἴτωνος, τοῦ κ. Homolle περὶ ὀνομάτων τινῶν τεχνιτῶν κεχαραγμένων ἐπὶ ἔργων τέχνης ἢ ἐν ἐπιγραφαῖς (Ἀπολλόδωρος Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων τοῦ Σεραπιείου ἐν Δήλῳ — Ἡφαιστίων Μύρωνος Ἀθηναῖος γλύπτης), τοῦ κ. Lechat περὶ ἀρχαϊκῶν τινων ἀγαλμάτων τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ κ. Bérard περὶ Τεγέας καὶ Τεγεάτιδος, τοῦ κ. Couve περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις εὑρεθείσης παλαιᾶς βάσεως τῆς φερούσης τὸ ὄνομα τοῦ Βρυάξιδος, τοῦ κ. Fougères περὶ τῶν ἀρχαϊκῶν ἐπιγραφῶν τῆς Μαντινείας καὶ τοῦ κ. Homolle συμπληρωτικὴν σημείωσιν περὶ μιᾶς ἐπιγραφῆς τῆς Μαντινείας.

Τὸ δὲ τεῦχος τῆς Revue des Etudes Grecques περιέχει: Μίαν πραγματείαν τοῦ κ. Lechat περὶ τοῦ γλύπτου Ἐνδοίου. — Σημειώσεις τοῦ κ. Th. Reinach περὶ τοῦ ὅρκου τῶν Χερρονησιτῶν τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῇ αὐτῇ Revue (τόμ. Δ' σ. 388) καὶ ἐπιγραφὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κ. Reinach. — Περὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ φοίνικος: κόϊξ, κόκας, κουκιόφορος ὑπὸ τοῦ κ. Sore. — Κανὼν εἰς τὸν Πατριάρχην Εὐθύμιον τὸν β' ὑπὸ Μάρκου Εὐγενικοῦ δημοσιευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. E. Legrand. — Περὶ μιᾶς εἰκόνος Ἰωάννου τοῦ Σαγηταμαύρα ὑπὸ τοῦ κ. Omont. — Ἔτι δὲ διαφόρους πληροφορίας, σημειώσεις κτλ. ἀναφερομένας εἰς τὸν Σύλλογον τὸν ἐκδίδοντα τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος περιοδικόν.

Ὁ *Χρόνος* τῆς Ν. Ὑόρκης δημοσιεύει ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 6 Φεβρουαρίου τὰ ἑξῆς:

Ἡ πασίγνωστος «Ἑβδομαδιαία Τέχνη» ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἥτις κατὰ μίαν περίοδον τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς διετήρει τοὺς συνδρομητὰς αὐτῆς ἐν ἀπορίᾳ, πότε ἤθελεν ἐκδοθῇ ὁ προσεχὴς ἀριθμὸς καὶ ἐὰν θὰ ἐδημοσιεύετο, ἔχει τὸν ἀντίτεχνον αὐτῆς ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ ἐφημερίδι «Ρωμηός». Ὁ «Ρωμηὸς» καὶ ὁ ἐκδότης αὐτοῦ Σουρῆς δὲν ἔχουσι τὸν ὅμοιόν των ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐφημεριδογραφίας — γράφει αὐτὴν μόνος καὶ ἔτι περισσότερον ὁλόκληρον εἰς στίχους ἀπὸ τοῦ τίτλου μέχρι τῆς τελευταίας λέξεως τῆς σελίδος τῶν εἰδοποιήσεων. Ὁ «Ρωμηὸς» εἶναι σατυρικὴ ἐφημερὶς εἰς στίχους καὶ ὁ Σουρῆς, ὁ νεώτερος οὗτος ὀπαδὸς τοῦ Ἀριστοφάνους, λέγεται, ὅτι εἶναι ὁ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος συγγραφεύς, ὁ γράφων τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἑταιρία τῶν ἐφημεριδοπωλῶν παίδων, ἥτις ἀγοράζει ὅλην τὴν ἔκδοσιν ἑκάστου ἀριθμοῦ ἀντὶ ὡρισμένης τιμῆς, κερδαίνει πολλά, διότι ὁ «Ρωμηὸς» πωλεῖται «σὰν χάσικο ψωμί». Ὁ Σουρῆς ἀντιλαμβάνεται τῶν πραγμάτων ἀφελῶς. Ἐὰν ἔχῃ ἀνάγκην μικρᾶς διακοπῆς ἢ ἐνασχολεῖται εἰς ὑψηλοτέραν ποίησιν, παραλείπει ἀριθμόν τινα φύλλων τῆς ἐφημερίδος του, ἥτις ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν καὶ εὐχάριστον γνώρισμα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ βίου.

Ἐκ γαλλικῶν περιοδικῶν ἀξιανάγνωστα:

Τὸ περὶ Βίβλου ζήτημα ὑπὸ Mgr d'Hulst (Correspondant 25 ἰαν.) — Ἡ σοσιαλιστικὴ κίνησις ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ C. Jannet (ὁμ.) — Ἡ ἰατρικὴ φιλοσοφία ὑπὸ H. Joly (ὁμ. 10 φεβρ.) — Τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης ὑπὸ Breal (Journal des Savants ἰαν.) — Οἱ μῖμοι τοῦ Ἡρώνδα ὑπὸ H. Weil (ὁμ.) — Ἡ φυσιογνωμία ὑπὸ E. Blanchard (N. Revue 1 φεβρ.) — Ὁ Ἀταβισμὸς τῆς μεγαλοφυΐας ὑπὸ C. Lombroso (ὁμ. 15 φεβρ.) — Τὸ ἀληθὲς σύνταγμα ὑπὸ P. Laffitte (R. Bleue 11 φεβρ.) — Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μουσικῆς (R. Britanique) — Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὁ Ἀντισημιτισμὸς ὑπὸ Leroy-Beaulieu (R. des deux Mondes 1 φεβρ.) — Αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ τὰ εὑρήματα τῶν Μυκηνῶν ὑπὸ G. Perrot (ὁμ.) — Περὶ Λαμενναὶ ὑπὸ F. Brunetière (ὁμ.) — Ἡ αἴθουσά μου ὑπὸ J. Simon (R. de Famille 1 φεβρ.) — Σκέψεις τινὲς ὑπὸ Pasteur (R. Générale des Sciences 15 ἰαν.) — Ἡ ἑνότης τῆς Φιλοσοφίας ὑπὸ P. Janet (R. Philosophique) — Αἱ πηγαὶ τῆς ζωῆς ὑπὸ L. Luciani (R. Scientifique 28 ἰαν. — Τὸ πυροβολικὸν τοῦ μέλλοντος (ὁμ. 11 φεβρ.) — Ὁ βραχμανισμὸς ὑπὸ H. Castonnet (R. des Religions).

Ἐκ γερμανικῶν:

Πῶς γεννῶνται αἱ μὴ ἱστορικαὶ παραδόσεις ὑπὸ E. Zel-

Digitized by Google

ler (Deutsche Rundschau) — Ἡ ἠθικὴ κίνησις ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ L. Kreschmar (Nord und Süd) — Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν (ὁμ.) — Ἡ νῆσος Μαδέρα ὑπὸ Dr Mittermayer (Ueber Land und Meer) — Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ C. du Prel (Zukunft) — Ἐξομολόγησις τοῦ Ἴψεν ὑπὸ Harden (ὁμ.)

Ἐξ ἀγγλικῶν:

Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἄϊνε (New Review) — Ὑπεράσπισις τοῦ κρινολίνου ὑπὸ Lady Jeune (ὁμ.) — Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ ἔκθεσις τοῦ Σικάγου ὑπὸ T. Woob καὶ T. Stanson (North American Review) — Μελέτη περὶ Τέννυσον (Quartely Review) — Ὁ Σπένσερ ὡς φρενολόγος ὑπὸ B. Hollander (Westminster Review) — Ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς τοῦ Δεσὰμ ὑπὸ τῆς Κας Lynch (ὁμ.) — Περὶ Καρδούτση καὶ Ῥαπισάρδη ὑπὸ τῆς Κας Nargrave (Gentleman's Magazine).

Ἐξ ἰταλικῶν:

Τὸ ὡραῖον θῆλυ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὑπὸ Mantegazza (Nuova Antologia) 15 ἰαν.) — Τὸ ἔργον τοῦ Γολδόνη ὑπὸ E. Masi (ὁμ. 1 φεβρ.) — Ὁ πλανήτης Ἄρης ὑπὸ Schiaparelli (Natura ed Arte).

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Μηχανὴ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀτμοῦ.

Ἐν ἀγγλικῇ ἀποικίᾳ ἐγένετο ἐφεύρεσις σπουδαία ἀφορῶσα εἰς νέαν κινητήριον δύναμιν. Μηχανὴ συνισταμένη ἐκ κυλίνδρου, τροχοῦ, ἐμβόλου καὶ ἄλλων τινῶν μερῶν χωροῦσα δὲ εἰς κοινὸν ταξειδευτικὸν σάκκον (βαλίζαν) ἀναπτύσσει δύναμιν δύω ἵππων, δαπανῶσα πρὸς τοῦτο μόλις 20 λεπτῶν ὑλικὸν εἰς 12 ὥρας. Ἡ δύναμις παράγεται ὑπὸ δύω οὐσιῶν, αἵτινες ἑνούμεναι πρὸς ἀλλήλας ἀναπτύσσουσι μέγιστον ποσὸν ἀερίων μετὰ μεγίστης ἐντάσεως. Ὅτε ἡ μικρὰ μηχανὴ ἐτέθη κατὰ πρῶτον εἰς κίνησιν δὲν ἠδύναντο νὰ τὴν σταματήσωσι πλέον· ὁ κύλινδρος ἐκινεῖτο μεθ' ὑπερβολικῆς ταχύτητος καὶ δὴ ἐπὶ 60 ὥρας. Νῦν ἡ μηχανὴ ἐκανονίσθη, κινεῖται δὲ καὶ σταματᾷ ὅπως θέλῃ ὁ μηχανικός. Προσεχῶς θὰ ἐκτεθῇ εἰς Λονδῖνον κατόπιν δὲ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου. Σημειωτέον ὅτι δὲν πρόκειται περὶ παιδιᾶς, ἀλλὰ περὶ σπουδαιοτάτου γεγονότος περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γνωσθῶσιν εἰδικώτερα μόλις ἐφοδιασθῇ ὁ ἐφευρέτης μὲ τὰ ἀπαραίτητα προνόμια τῆς ἐφευρέσεώς του.

Τυπογραφικὰ στοιχεῖα ἐξ ὑάλου.

Αἱ Γαλλικαὶ ἐφημερίδες δοκιμάζουσι νέον εἶδος τυπογραφικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται ἐκ σφυρηλατημένης ὑάλου, καὶ τῶν ὁποίων ἡ καθαριότης εἶνε μόνιμος. Ἀντέχουσι περισσότερον τῶν μεταλλικῶν στοιχείων εἰς τὴν φθοράν, καὶ δύνανται μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας νὰ χυθῶσιν, ὥστε καθιστῶσι πολὺ εὐκολωτέραν καὶ καθαρωτέραν τὴν ἐκτύπωσιν. Ἡ ἐφημερὶς τῶν Παρισίων «Patrie» τυποῦται ἤδη μόνον δι' ὑαλίνων στοιχείων.

Πιστὸς ἔρως περιστερᾶς.

Περιστεροτρόφος ἐκ Σάρου τῆς Οὐγγαρίας γράφει τὰ ἑξῆς εἰς Πεσταίαν ἐφημερίδα: Κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα εὗρον, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ περιστερεῶνος, περίστερον θανόντα· πλησίον αὐτοῦ ἔμενεν ἐν καταφανεῖ θλίψει ἡ περιστερά. Ὅτε ἔρριψα τὸν νεκρὸν εἰς τὸν ἀγρὸν ἡ περιστερὰ ἐπέταξε πλησίον του, ὅπου δὲ καὶ ἂν τὸν μετεβίβαζον ἠκολούθει τὸ θῆλυ. Τέλος ὅπως θάψω τὸ μικρὸν πτῶμα ἠναγκάσθην νὰ ἐγκλείσω τὴν περιστερὰν εἰς κλωβόν, ὅταν δὲ τὴν ἄφησα μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐλευθέραν, ἀνεζήτησε πρῶτον ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ, τὸν σύντροφόν της, ἐπὶ τέλους δὲ ἐπέταξεν ἐπὶ τῆς στέγης, ὁπόθεν ἦτο ἀδύνατον νὰ τὴν προσελκύσω καὶ διὰ κλήσεων καὶ διὰ προσφορᾶς τροφῆς· ἔμεινεν οὕτω ἀκίνητος καὶ νῆστις ἐπὶ 4 ἡμέρας, τὴν δὲ 5 ἠκολούθησε τὸν σύντροφόν της εἰς τὸν θάνατον, ὡς σπάνιον καὶ συγκινητικὸν παράδειγμα συζυγικῆς στοργῆς μεταξὺ ζώων. (Ρ')

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἡ φαντασία τῶν μυθιστοριογράφων τῶν ἀρεσκομένων εἰς τὰ αἱματηρὰ μυστήρια, δὲν θὰ ἐδύνατο νὰ πλάσῃ ἐπεισόδιον τραγικώτερον καὶ μυστηριωδέστερον τοῦ συμβάντος πρό τινων ἡμερῶν ἔν τινι οἰκίᾳ κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ Κολοκυνθοῦς. Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ κατῴκει ὁ ἰταλὸς Ἀντώνιος Ἀρῖκος, μετὰ τῆς συζύγου του, τῆς μητρός του καὶ τῆς νεαρᾶς θυγατρός του — οἰκογένεια πλανοδίων μουσικῶν ἐκ τῆς ὁποίας ἡ κόρη εἶνε γνωστοτάτη ἐν Ἀθήναις περιφέρουσα καθημέραν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τὴν μεγάλην της λατέρναν ἐντὸς χειραμάξης. Δεκαεπταέτις μόλις ἦτο μνηστευμένη μετά τινος ἰταλοῦ Σέρκερ ἐργαζομένου εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς-Λαρίσης, τὴν προηγουμένην δὲ τοῦ ἐγκλήματος ἡμέραν ὁ μνηστὴρ ἦλθεν ἐκ Θηβῶν μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου τῆς κόρης Λουκαρέλη καὶ ἀμφότεροι ἐφιλοξενήθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀρίκου. Τὸ οἰκογενειακὸν δεῖπνον εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησαν ἐκτὸς τῶν ἄνω προσώπων καὶ ἡ μεγαλητέρα κόρη τοῦ ἰταλοῦ μετὰ τοῦ συζύγου της, ὑπῆρξεν εὐθυμότατον· μετὰ τοῦτο δέ, ἀφ' οὗ ἀπῆλθον οἱ νεαροὶ σύζυγοι, μετέβησαν ὅλοι πρὸς ὕπνον, εἰς ἓν ἀπομακρυσμένον δωμάτιον οἱ δύο φιλοξενούμενοι, εἰς ἄλλο ἡ μάμμη καὶ ἡ ἐγγονή, καὶ εἰς τὸν συνήθη κοιτῶνά των οἱ δύο σύζυγοι. Ἦτο ἐνωρίς, ἀλλ' ἀπεκοιμήθησαν ὅλοι· περὶ τὴν ἑνδεκάτην ἀφυπνισθεῖσα ἡ σύζυγος τοῦ ἰταλοῦ, παρετήρησεν ὅτι ἡ πρὸς τὴν κλίμακα καὶ τὴν αὐλὴν φέρουσα θύρα τοῦ δωματίου της ἦτο ἀνοικτή, ἔντρομος δὲ ἠθέλησε νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν σύζυγόν της. Εἰς τὴν ἐπαφὴν τῆς χειρός του, ψυχρᾶς ὡς χιών, φρίσσει. Τὸν ὠθεῖ, τὸν κράζει ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ ἀτυχὴς ἰταλὸς ἦτο νεκρός, φέρων ἐπὶ τῆς καρδίας ἀκριβῶς πληγὴν μικράν, κατενεχθεῖσαν διὰ στιλέτου. Αἱ ἀρχαί, αἱ ἐπιληφθεῖσαι ἀμέσως ἀνακρίσεων, τίποτε δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διαφωτίσωσιν ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ τούτου δράματος. Αἱ ὑπόνοιαι ἔπεσαν ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τοῦ ἐξαδέλφου εἰς τὸν μνηστῆρα, ἀπὸ τούτου εἰς τὴν σύζυγον καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς ἕνα οἰκογενειακὸν ἐχθρὸν γερμανὸν καὶ εἰς ἕνα ἀποτυχόντα μνηστῆρα τῆς κόρης Ἰταλόν. Πολλοὶ συνελήφθησαν. Ἀλλ' αἱ ὑπόνοιαι ἔμειναν ὑπόνοιαι καὶ αἱ συλλήψεις ἀπέβησαν μάταιαι . . . τοὐλάχιστον μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν γράφομεν.

Διεψεύσθη καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν Ἀθηναίων, τῶν ποθησάντων νὰ ἴδωσι τὴν ὡραιοτέραν τῶν βασιλισσῶν καὶ μίαν τῶν ὡραιοτέρων γυναικῶν τοῦ κόσμου. Εἰς μάτην περιέμειναν ἐπὶ ὥρας ὑπὸ τὸν ἄνεμον καὶ τὸ ψῦχος εἰς τὴν

Digitized by Google

ἀποβάθραν τοῦ Πειραιῶς. Ἡ Βασίλισσα Ναταλία δὲν ἐφαίνετο. Ἦτο ἤδη ἀργὰ πλέον, ἀφ' οὗ δηλαδὴ πολλοὶ τῶν περιέργων εἶχον ἤδη ἁρπάσῃ χρυσολογήματα, ὅταν ἐγνώσθη ὅτι ἐκ Καλαμῶν, ὅπου εἶχε προσεγγίσῃ καὶ ἀποβιβασθῇ ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης δὲν ἐπεβιβάσθη εἰς τὸ ἀτμόπλοιον τὸ προσεγγίζον εἰς Πειραιᾶ, ἀλλ' εἰς τὸ ἄλλο, τὸ διὰ Σύρου κατευθυνόμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἀπήρχοντο καθ' ὁμίλους οἱ περίεργοι, θέμα ὁμιλίας ἔχοντες τὸν πολυπαθῆ βίον καὶ τὴν περικάλλητον καλλονὴν τῆς Βασιλίσσης, καὶ ἠκούοντο μετ' αἰσθήματος ἐθνικῆς ὑπερηφανίας οἱ ὑπενθυμίζοντες ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ ὅτι ἡ ὡραιοτάτη τῶν Βασιλισσῶν κατάγεται ἐκ μητρὸς ἑλληνίδος.

✣

Ὁ ἐνταῦθα Πανελλήνιος Γυμναστικὸς Σύλλογος ἐπροκήρυξε διαγωνισμὸν πρὸς σύνθεσιν εἰδικοῦ ὕμνου χάριν τῶν ἑορτῶν του. Ἐκ τῶν ὑποβληθέντων ἠρίστευσεν ὁ ὑπὸ τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ κ. Κ. Μάνου ποιηθείς, μελοποιούμενος δὲ προσεχῶς ὑπό τινος τῶν παρ' ἡμῖν μουσικῶν, θὰ ψάλλεται ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου, προωρισμένος νὰ ἐνθουσιᾷ, νὰ παρορμᾷ καὶ νὰ παροτρύνῃ εἰς τὰς ἀσκήσεις, τῶν ὁποίων τόση ἀνομολογεῖται ἡ σωματικὴ καὶ ἠθικὴ ὠφέλεια. Τὸν ὕμνον τοῦτον τοῦ κ. Μάνου ἀξίζει, διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν ἀποτελοῦντα ἀληθὲς ποίημα, νὰναδημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα :

Ἐδῶ στὴν ξακουστὴ μητέρα,
Ἐδῶ στὴ γῆ τὴ λατρευτή,
Π' ἀδερφωθήκανε μιὰ μέρα
Ἡ Ὀμορφιὰ κ' ἡ Ἀρετή,
Ἀγῶνες μᾶς καλοῦνε πάλι
Πολύχαροι κ' εὐγενικοί,
Ἐνθύμησι γλυκειὰ προβάλλει,
Ἄπειρη λάμψη ἑλληνική.

Ἐσὺ ποῦ φάνηκες, πατρίδα,
Πηγὴ φωτὸς ἀληθινοῦ,
Πάρε τοῦ ἥλιου τὴν ἀχτίδα,
Ἀπ' τὴ γαλήνη τ' οὐρανοῦ,
Ἀπ' τῶν βουνῶν μας τὸ καμάρι,
Ἀπ' τοῦ πελάγου τὴν ὁρμή,
Καὶ δός μας δύναμη καὶ χάρη,
Καὶ δός μας νίκη καὶ τιμή !

Ἐλᾶτε τῆς παλαίστρας φίλοι,
Ἕλληνες, ἄντρες, νέοι, παιδιά,
Κι ἂς εὐχηθῇ τὸ κάθε χεῖλι,
Κι ἂς τὸ θελήσῃ κ' ἡ καρδιά,
Ἐδῶ στὴν ξακουστὴ μητέρα,
Ἐδῶ στὴ γῆ τὴ λατρευτή,
Πάλι ν' ἀδερφωθοῦν μιὰ μέρα
Ἡ Ὀμορφιὰ κ' ἡ Ἀρετή !

✣

Καὶ ἄλλο μυστήριον . . . τὸ στοιχειωμένο κυπαρίσσι. Πρό τινων ἡμερῶν ἐπὶ τῆς πλατείας Κάνιγγος, ἐργάται τινὲς κατεγίνοντο νὰ ἐκριζώσουν κυπάρισσον φυτευμένην παρὰ τὸ ἄκρον τῆς πλατείας. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἔσκαπτον, ἀκριβῶς εἰς τὴν ῥίζαν τῆς κυπαρίσσου εὗρον θαμμένον κρανίον ἀνθρώπινον τυλιγμένον ἐντὸς ὀθόνης ἐφθαρμένης, φερούσης χρονολογίαν 1891. Οἱ ἐργάται ἀνέλαβον τὸ κρανίον καὶ ἔσκαψαν βαθύτερον μήπως ἀνακαλύψουν καὶ τὸν κορμὸν τῆς μυστηριώδους κεφαλῆς· ἀλλ' εἰς μάτην. Καὶ οὕτω τὸ κρανίον ἔμεινε μυστήριον καὶ οἱ περίοικοι ἐθεώρησαν τὸ κυπαρίσσι ἐκεῖνο στοιχειωμένο.

✣

Εἰς τοὺς Καιροὺς ἀνακοινοῦται ἐξ Ἀγρινίου ἡ ἑξῆς ἥκιστα ἀξιόπιστος λωποδυτικὴ σκηνή :

Τολμηρὸς λωποδύτης, γονυπετὴς πρὸ τοῦ πνευματικοῦ, ἔκλεπτεν, ἐν ᾧ ἐξωμολογεῖτο, τὸ ὡρολόγιόν του.

— Παπᾶ μου, κλέπτω.

— Τί, παιδί μου ;

— Ἔκλεψα (τὸ ὡρολόγιον εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ λωποδύτου).

— Πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃς τὸ κλαπὲν διὰ νὰ συγχωρηθῇς.

— Λοιπόν, παπᾶ μου, νά σας τὸ δώσω.

— Ὄχι εἰς ἐμέ, παιδί μου, ἀλλὰ εἰς ἐκεῖνον εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει.

— Μὰ ἐκεῖνος, παπᾶ μου, δὲν θέλει νά το πάρῃ.

— Τότε κράτησέ το καὶ ἔσο συγχωρημένος.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Κατὰ τὰς δύο τελευταίας τῆς ληξάσης χειμερινῆς περιόδου συνεδρίας τῆς Γερμανικῆς σχολῆς (τῆς 3 Φεβρ. καὶ 3 Μαρτίου) ἀνεγνώσθησαν αἱ ἑξῆς πραγματεῖαι. — Ὁ κ. Δαῖρπφελδ διέγραψε τὸ καθόλου σχέδιον τῶν κατὰ τὴν Ἐννεάκρουνον ἀνασκαφῶν, αἵτινες πρὸ μηνὸς καὶ ἐπέκεινα διακοπεῖσαι θὰ ἐπαναληφθῶσιν αὖθις κατὰ τὸ προσεχὲς φθινόπωρον. Ἡ σκαφὴ θ' ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη τῆς ἐπὶ μακρὸν διάστημα ἀποκαλυφθείσης ἀρχαίας πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ὁδοῦ ἀπὸ τοῦ σημείου ὅπου περὶ τὸ Ἐλευσίνιον στρεφομένη παρέκαμπτε τὸ Πελαργικὸν καὶ πρὸς τὸ Πύθιον παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως ἀνήρχετο. Ὑπὸ τὸν βράχον τῆς Πνυκὸς ἐκαθαρίσθησαν αἱ δύο στοαί, ὅπου συνήγετο τὸ πηγαῖον ὕδωρ εἰς φρεάτια ἐκ τῶν ὑδροφόρων φλεβίων καὶ διάφοροι ὑπόνομοι ἀπεκαλύφθησαν. Ἡ σκαφὴ δὲν προυχώρησε τοσοῦτον, ὥστε νὰ εὑρεθῇ τὸ πέραν τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ εἰς τὸν βράχον εἰσχωροῦν μέγα Πεισιστράτειον ὑδραγωγεῖον οὔτε κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ὅπου ἀπεδείχθη τοῦτο ἤδη ἀπολῆγον διὰ τῶν πηλίνων σωλήνων εἰς τὴν Κρήνην. — Ὁ κ. Φίλιος ἀνεκοίνωσε περὶ τῶν τελευταίων ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν παρὰ τὰ ἐν Ἐλευσῖνι προπύλαια, ὅπου ἐπιγραφάς τινας ἀνεῦρε καὶ πρὸ πάντων τὸ περιώνυμον Καλλίχορον λεγόμενον φρέαρ ἀπεκάλυψε. — Ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Δαῖρπφελδ διηρμήνευσε τὰ αἰσθήματα τῆς τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πάντων τῶν συναδέλφων αὐτοῦ πρὸς τὸν γεραρὸν καθηγητὴν τῆς ἀρχαιολογίας ἐν Μονάχῳ Ἐρρῖκον Μπρούνν, οὗ τὸ 50ὸν Ἰωβιλαῖον τῆς εἰς διδάκτορα ἀναγορεύσεως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν (τὴν 8 Μαρτίου) ὁ ἀρχαιολογικὸς κόσμος ἑώρταζεν.— Ἐκ τῶν ἑταίρων τῆς σχολῆς ὁ κ. Ἀλφρέδος Καῖρτε (Koerte) ἡρμήνευσε τὰ παρὰ τὴν Ἐννεάκρουνον ἐν ἱερῷ τινι τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὡς ἐπιθανολογήθη ἀνευρεθέντα ἀνάγλυφα. Τὴν προσοχὴν ἐφελκύει ἰδίως εἰς τὴν παράστασιν τοῦ πωγωνοφόρου ἀνδρός, ὅστις ἀφιερώνει ὑπερμέγεθες σκέλος εἰς τὸν θεόν. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἶνε τοῦ τύπου τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ἀνάγλυφον (τοῦ 3 ἢ 2 πρὸ Χρ. αἰῶνος) εἶνε βεβαίως ἀναθηματικὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλ' ὁ ῥήτωρ δὲν θεωρεῖ ἐπίσης βέβαιον ὅτι τοῦ ἱεροῦ τούτου κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ὁ θεὸς ἦτο αὐτὸς ὁ Ἀσκληπιός. Ὁ ἀποκαλυφθεὶς περίβολος εἶνε ἀναμφιβόλως ἀρχαιότερος τῆς ἐν Ἀθήναις ἐγκαθιδρύσεως τῆς τοῦ Ἀσκληπιοῦ λατρείας, εἰς τοὺς ἀρχαίους δὲ συγγραφεῖς περὶ ἑνὸς μόνον Ἀσκληπιείου γίνεται λόγος (τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ μεσημβρινὸν τῆς Ἀκροπόλεως τεῖχος κειμένου). Ἐπειδὴ δὲ ὁ τύπος τῶν ἀναγλύφων τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγιείας παραστάσεων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων γλυπτῶν μετηνέχθη καὶ εἰς ἄλλους ἰατροὺς ἥρωας, τὸν Ἀμφιάραον

Digitized by Google

π. χ., ὡς τὰ ἐν Ὠρωπῷ, Ῥαμνοῦντι καὶ Ἀθήναις εὑρήματα ἀπέδειξαν, τὰ ἐν λόγῳ ἀνάγλυφα δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀπόδειξις τῆς κατὰ τὸν δ' αἰῶνα λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἐννεάκρουνον ἱερῷ. Ἴσως ἐν αὐτῷ ἐλατρεύετο ὁ Ἄλκων. Κατὰ τὴν ἐν C.I.A.II 1649 ἐπιγραφήν, παρατηρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ῥήτωρ, ἡ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἡ τῆς Ὑγιείας εἰσήχθη εἰς Ἀθήνας ἐπὶ ἄρχοντος Ἀστυφίλου τὸ 420.— Ὁ ἑταῖρος κ. Πάλλατ ὡμίλησε περὶ τῶν κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἐκ Ῥαμνοῦντος ἀγάλματος τῆς Νεμέσεως ἀναγλύφων. Τῇ βοηθείᾳ τῶν πολυαρίθμων ἀναγλύφων τῆς σχολῆς τοῦ Φειδίου συναπήρτισεν εἰς τὴν ἀρχικὴν παράστασιν τὰ τεμάχια, περὶ ὧν ὁ κ. Στάης ἐν τῇ Ἀρχαιολ. ἐφημερ. τοῦ 1891 ἔγραψε. Δεξιόθεν τῆς Ἑλένης (ὑπὸ τῆς Λήδας πρὸς τὴν Νέμεσιν προσαγομένης) ἵσταντο ὁ Τυνδάρεως μετὰ τῶν υἱῶν του, ἀριστερόθεν ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Νεοπτόλεμος. Κατὰ τὰς στενὰς τῆς βάσεως πλευρὰς πρέπει νὰ ἵσταντο δεξιόθεν μὲν ἅρμα, ἀριστερόθεν δὲ νεανίας μετὰ τοῦ ἵππου. — Ὁ Ῥῶσσος ἀρχαιολόγος κ. Λαῖπερ (Loeper) ὡμίλησε περὶ τῶν ἐκλογῶν βουλευτῶν καὶ ἄλλων ἀρχῶν κατὰ τὸν ε' αἰῶνα, καθ' ἃς ὑπὸ μὲν τῶν τριττύων ἐξελέγοντο οἱ ὑποψήφιοι, ἐκ τούτων δὲ πάλιν διὰ κλήρου ἢ ψήφου εἷς δι' ἑκάστην φυλήν. Οἱ Τριάκοντα τοῦ 404/3 ἦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν 30 Τριττύων. — Ὁ κ. Δαῖρπφελδ κάμνει ἐπαινετικὴν μνείαν τοῦ ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Νορμανδ συγγραφέντος περὶ Τρῳάδος βιβλίου καὶ ἀνακοινώνει ὅτι κατὰ τὸν προσεχῆ Ἀπρίλιον ἄρχεται δι' ἐξόδων τῆς κυρίας Σοφίας Σλῖμανν νέων ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Τρῳάδος ἀνασκαφῶν. Πλὴν ἄλλων θὰ ἐξετάσῃ τὰ λείψανα τῆς 5ης πόλεως, ἥτις σύγχρονος φαίνεται πρὸς τὰς ἀκροπόλεις τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκηνῶν. Καὶ τύμβοι τινὲς τοῦ τρωϊκοῦ πεδίου θὰ ἐξετασθῶσιν ἀκριβέστερον. Ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀνασκαφῶν συνιστᾶται εἰς πάντα ἀρχαιόφιλον ὑπὸ τοῦ ῥήτορος, διότι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ὑλικοῦ τὰ ἀνασκαπτόμενα τείχη δὲν δύνανται δυστυχῶς ἅπαξ ἀποκαλυπτόμενα ἐπὶ πολὺ νὰ διατηρηθῶσιν.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ἐν Ἰθάκῃ ἀνασκαπτομένου ἀμπελῶνος πλησίον τοῦ τείχους Ὀδυσσέως ἀνεκαλύφθη τάφος ἀρχαῖος ἐγκλείων πλήρη ἀνθρώπινον σκελετὸν καὶ πέντε χρυσᾶ ἀρχαῖα νομίσματα.

Ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως προτομὴ Ἀθηνᾶς ὡραιοτάτη, ἔργον, ὡς ὑποτίθεται, τῆς 4ης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. Ἡ προτομὴ διατηρεῖται κάλλιστα· μόνον τὸ ἄκρον τῆς ῥινὸς εἶνε ὀλίγον βεβλαμμένον. Τὸ εὕρημα ἠγόρασεν ἡ Αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας, ἵνα κοσμήσῃ δι' αὐτοῦ τὸ ἐν Σαρλοτεμβούργῳ ἀνάκτορον.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ὁ διάσημος Ἄγγλος ἑλληνιστὴς Ζέπ, ἐξεφώνησεν ἐν τῷ Δημαρχείῳ τοῦ Λονδίνου θαυμάσιον λόγον περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ νεωτέρου βίου. Τῆς ὁμηγύρεως προΐστατο ὁ λόρδος Δήμαρχος τοῦ Λονδίνου.

— Ὁ πρὸ ἔτους παραφρονήσας ποιητὴς Γεώργιος Βυζηνὸς καὶ ἔκτοτε ἐν τῷ Δρομοκαϊτείῳ φρενοκομείῳ θεραπευόμενος, φαίνεται ὅτι ἔχει φωτεινὰ διαλείμματα. Εἰς ἓν τούτων ἔγραψε ποίημα ὄχι ἀτυχές, πρὸς τὸν πλοίαρχον τῆς ἡρωϊκῆς *Ἀμπέλου* Δόγκαν, δημοσιευθὲν ἐν τῇ «Νέᾳ Ἐφημερίδι».

— Ἐν συμβουλίῳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπεφασίσθη ἡ τακτικὴ κατὰ τριμηνίαν ἔκδοσις τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος» ἀτάκτως τέως ἐκδιδομένης. Ἡ ἔκδοσις ἀνετέθη εἰς τὸν κ. Μυλωνᾶν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τετραμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν κ. κ. Σ. Φιντικλέους, Π. Καββαδία, Δ. Μακκᾶ καὶ Γ. Νικολαΐδου.

— Τὸ Βιβλιοπωλεῖον τῆς *Ἑστίας* ἀγγέλλει τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ. Τὸ ἔργον θὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ τεσσάρων ὀγκωδῶν τόμων. Ἐνδιαφερούσας σελίδας ἐξ αὐτῶν ἐλπίζομεν ὅτι θὰ δυνηθῶμεν νὰ δημοσιεύσωμεν διὰ τῆς *Ἑστίας* πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ α' τόμου.

Ἐπιστημονικά.

Ὁ Ἄγγλος βουλευτὴς Μάξουελλ, ἐπισκεφθεὶς ἐσχάτως τὴν Θεσσαλίαν ἵνα σπουδάσῃ τὸ ζήτημα τῶν ἀρουραίων μυῶν, δημοσιεύει εἰς ἀγγλικὸν περιοδικὸν τὰς ἐντυπώσεις του. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων κατακρίνει τὸ ὑπάρχον σύστημα τῆς καλλιεργείας, μεθ' ὅλην τὴν εὐφορίαν τῆς θεσσαλικῆς γῆς, ἐπιφέρει δὲ ὅτι θὰ ἐπρότεινε τὴν ἐγκατάστασιν ἄγγλων γεωργῶν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἂν δὲν ἐφοβεῖτο τὴν ἀκατανίκητον ἀντιζηλίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ πάσης ξένης ἐπιχειρήσεως.

— Ἀπέθανεν ὁ περίφημος φρενολόγος Μπάλλ, καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων. Ὁ Μπάλλ ἐγεννήθη ἐν Νεαπόλει ἐκ πατρὸς Ἄγγλου καὶ μητρὸς Ἑλβετίδος, εἶχε δὲ πολιτογραφηθῇ Γάλλος.

— Ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου κ. Σίμωνος Ἀποστολίδου ἤρξατο ἐκδιδόμενον κατὰ φυλλάδια σύγγραμμα περὶ Τοπογραφικῆς φυσιολογίας τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου.

— Καθ' ἃ ἀγγέλλεται ἐκ Ζακύνθου, ἀφίχθησαν οἱ περιμενόμενοι δύο Ἰταλοὶ σεισμολόγοι, ἵνα ἐξετάσωσι τὰ τῶν σεισμῶν. Ὁ ἕτερος τῶν ἀπεσταλμένων τούτων, ὁ κ. Ἴσσελ εἶνε μᾶλλον γεωλόγος, θὰ ἐξετάσῃ δὲ ἰδίᾳ τὴν φύσιν τοῦ ζακυνθίου ἐδάφους.

Θεατρικά.

Ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου παρεστάθη κατ' αὐτὰς μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἡ δίπρακτος κωμῳδία τοῦ ἀτυχοῦς Γκὺ Δὲ Μωπασσάν, *Οἰκογενειακὴ Εἰρήνη*.

— Ἐκ τοῦ γνωστοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἀμποῦ *ὁ Βασιλεὺς τῶν Βουνῶν* εἶχεν ἐξαχθῇ κωμειδύλλιον, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ διδαχθῇ ἀπὸ τῆς σκηνῆς παρισινοῦ τινος θεάτρου. Ἀλλ' ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐξ ἁβρότητος ἀπηγόρευσε τὴν διδασκαλίαν ἔργου, τόσον ζοφερὰν εἰκόνα παρέχοντος τῆς πρὸ τεσσαρακονταετίας Ἑλλάδος.

Καλλιτεχνικά.

Συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἰταλίας μετακληθέντος ἰταλοῦ καλλιτέχνου Κ. Νόβο τὸ ἐπὶ τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνίου θαυμάσιον μωσαϊκόν, τὸ παριστάνον τὸν Παντοκράτορα. Κατὰ τὸν κ. Νόβο τὰ μωσαϊκὰ τοῦ Δαφνίου εἶνε ἀληθῆ καλλιτεχνήματα, ἀνώτερα ἀκόμη καὶ τῶν τῆς Ῥαβέννης.

Μουσικά

Ὁ καὶ ἐξ ἄλλων ἔργων του γνωστὸς ἐν Ζακύνθῳ μελοποιὸς κ. Ἄγγελος Σαλούτσης, συνθέτει μελόδραμα ἐπὶ στίχων τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ Στεφάνου Μαρτζώκη, ἐνδόσιμον ἔχον — ἁπλοῦν ἐνδόσιμον ἐννοεῖται. — τὸ ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος τελευταῖον δρᾶμα. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐντὸς δύο μηνῶν θέλει ψαλῇ ἐν Ἀθήναις, ἀφιεροῦται τῇ ἡγεμονίδι Σοφίᾳ.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

(18) Τὸ μουσικὸν ὄργανον φλάουτον προξενεῖ βλάβην τινὰ εἰς τὸν παίζοντα καὶ ὁποίαν; *Περίεργος.*

(19) Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ μοῦ εἴπῃ ποῦ θὰ εὕρω εἰκόνα τοῦ Κάλβου; Ποῖα ποιήματα τοῦ Lenau εἶνε μεταφρασμένα ἑλληνιστί; Ὁ Κονεμένος πότε ἔζησε καὶ τί ἔχει γράψῃ; *Ποιητάκος.*

Digitized by Google

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΑΝΝΙΝΟΣ

— Μπᾶ! αὐτὸς εἶνε;

Ἤκουσα νὰ λέγῃ μετ' ἐκπλήξεως μίαν φορὰν ἕνα φίλον μου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔδειξα καθ' ὁδὸν τὸν Ἄννινον, ἕνα διαβάτην κοντὸν καὶ μᾶλλον χονδρόν, μὲ ρεπούμπλικα καταβιβασμένην μέχρις ὀφρύων, μὲ ἁπλῆν καὶ ἄνευ ἐπιδείξεως ἐνδυμασίαν, κρατοῦντα ἀφελῶς τὸ ὀψώνιόν του καὶ τὴν ράβδον του καὶ περιπατοῦντα μὲ βῆμα ἀσχολοφανοῦς καὶ πολυμερίμνου οἰκογενειάρχου, — σύνολον ἐν ἑνὶ λόγῳ πολὺ ὀλίγον ἀνταποκρινόμενον πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀναπλάσσει ἡ φαντασία τοῦ ἐντρυφήσαντος εἰς τὴν ἡδονικὴν ἀνάγνωσιν τῶν ***Ἐδῶ κ' ἐκεῖ*** ἢ ἀκούσαντος θρυλούμενον ὅτι ὁ Μπάμπης Ἄννινος εἶναι ὁ κορυφαῖος τῶν παρ' ἡμῖν μεθυγράφων. Ἀλλ' ἡ ἐντύπωσις τοῦ ἀναρμόστου, ἡ ἐκ τῆς πρώτης καθ' ὁδὸν συναντήσεως παραγομένη, ἐξαλείφεται, καὶ ταχέως μάλιστα, ἐκ στενωτέρας μετ' αὐτοῦ σχέσεως. Ἡ ρεπούμπλικα ἀποκαλύπτει μέτωπον εὐρύ, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ φυσιογνωμιστὴς ἀνευρίσκει ὅλα τῆς εὐφυΐας τὰ γνωρίσματα· ἐπὶ τῆς ὁπωσοῦν βραχείας ἐκείνης μορφῆς, μὲ τὸν ἁδρὸν μέλανα μύστακα, σπινθηροβολοῦσι δύο ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, μαῦροι, διάνοικτοι, βαθεῖς, ὀφθαλμοὶ ἐξύπνου μελαγχρινοῦ, οἱ ὁποῖοι αἰωνίως μειδιῶσιν εἰρωνικῶς, ἀλλ' ἄνευ κακίας καὶ εἶνε πολλάκις εὐγλωττότεροι τοῦ στόματος. Ἀλλ' ὅ,τι οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς πνευματικῆς ποιότητος τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ συνομιλία του, πνευματώδης καὶ ἰδιόρρυθμος συνομιλία, ὅσον οὐδενὸς ἄλλου τῶν παρ' ἡμῖν εὐφυολόγων, μὴ ἀγαπῶσα τὰς μακρὰς διηγήσεις οὐδὲ συζητοῦσα πολὺ εὐχαρίστως, ἀλλ' ἀποτελουμένη κυρίως ἀπὸ διακοπὰς καὶ ἐξάρσεις, ἀπὸ **σορτίτες**, ὡς λέγουν οἱ ἑπτανήσιοι, ἤτοι σχόλια ἐλαφρὰ καὶ παιγνιώδη ἐπὶ τῶν λεγομένων, προκαλοῦντα ἄσβεστον τὸν γέλωτα τῶν ἀκουόντων, ἐπὶ τῶν νεύρων τῶν ὁποίων ἀσκεῖ ἰδιαιτέραν ἐπίδρασιν ἡ εὐφυΐα τοῦ Μπάμπη Ἀννίνου. Λεπτὴν καὶ ἀριστοκρατικὴν οὕτως εἰπεῖν εὐφυΐαν, εἶνε δυνατὸν νὰ χαρακτηρίσωσιν ὡς ἄνοστον καὶ χυδαίαν ἢ νὰ μὴ ἐννοήσουν καὶ διόλου οἱ μὴ ἐξησκημένοι ἢ φύσει ἀνίκανοι νὰ ἐξασκηθῶσιν εἰς τὸ ἰδιάζον θέλγητρόν της. Διὰ τοῦτο, ἐκ τῶν ἔν τινι συναναστροφῇ φέρ' εἰπεῖν ἀκροωμένων τὸν Ἄννινον, ἂν μὴ χονδρόν τι λογοπαίγνιον προξενήσῃ γενικὸν γέλωτα, ὀλίγοι γελῶσιν· ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι σπανιώτατα κατόπιν ἠμποροῦν νὰ γελάσουν μὲ ἄλλον.

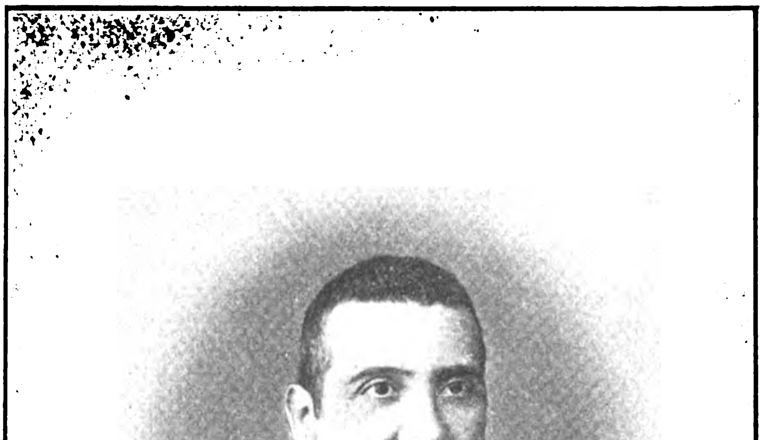

Ἀλλὰ τί λέγει λοιπὸν ὁ μάγος αὐτός; Εἰς τί συνίσταται τὸ κωμικὸν γόητρον τῆς ὁμιλίας του καὶ τί ἀνέκδοτα ἔχετε νὰ μας διηγηθῆτε, διὰ νὰ μας μεταδώσετε ὀλίγον ἐξ αὐτοῦ; — Κανέν, δυστυχῶς. Δὲν μεταγράφονται τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀννίνου. Ἔχουν ἐπ' αὐτῶν ὡς κόνιν τινὰ πτερύγων πεταλούδας, ἡ ὁποία θὰ ἐξηνεμίζετο μὲ τὸ ἐλάχιστον κίνημα. Ἐξ αὐτῶν τίποτε δὲν ἠμπορεῖς νἀποσπάσῃς καὶ νά το παρουσιάσῃς ὡς δεῖγμα. Δὲν εἶνε ἀνέκδοτα μεμονωμένα, αὐτοτελῆ· ἀποτελοῦσιν ἓν σύνολον, ἕνα τρόπον, μίαν μέθοδον. Αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶνε ἴσως τίποτε καὶ μόνον εἰς τὴν θέσιν των ἔχουν ἀξίαν πολλήν. Ἐδυνάμην ἔξαφνα νὰ σας εἴπω ὅτι μίαν φορὰν χάνων διαρκῶς εἰς τὰ διάφορα παιγνίδια τὰ ὁποῖα ἐδοκίμασαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς μίαν συναναστροφήν, ὁ Ἄννινος ἠκούσθη λέγων:

— Ὅ,τι νὰ παίξω... ὅ,τι νὰ παίξω... **πιανοφόρτε** νὰ παίξω, θὰ χάσω.

Ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο; Ποίαν ἰδέαν θὰ ἔδιδα περὶ τοῦ συνόλου καὶ πῶς θὰ ἐχαρακτήριζα τὸ εἶδος τῆς εὐφυολογίας του, ἄνευ τῶν πολλῶν ὁμοειδῶν, τῶν μικρῶν ἐκείνων καὶ ἰδιαιτέρων, μὲ τὰ ὁποῖα γελῶμεν περισσότερον ἔξαφνα τῶν ματαίων ἐκείνων

Digitized by Google

ἀποπειρῶν τοῦ πρὸς χρωματισμὸν λογοπαιγνίου, ἐξ ὧν προκύπτει ὥς τις εὐσυνείδητος ἀποτυχία ἡ παραδοξοτάτη τῶν λέξεων, τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκστομίζονται, τοῦ τόνου δι' οὗ προφέρει ὅ,τι θέλει νὰ καταστήσῃ κωμικὸν καὶ τοῦ σιγηλοῦ γέλωτος, τοῦ οἱονεὶ παιδικοῦ, δι' οὗ ὁ ἴδιος κατόπι συνοδεύει τὴν ἐπιτυχίαν του καὶ περισσότερον τὴν ἀποτυχίαν του.

Εἶνε τὸ ἴδιον ὡς ἂν ἤθελα νἀποσπάσω ἓν ἢ δύο λογοπαίγνια, ἐκ τοῦ ἀκενώτου θησαυροῦ τοῦ ἑβδομαδιαίου *Ἄστεως*, διὰ νὰ δείξω τὸν τρόπον δι' οὗ ὡς ***Ἀββακούμ***, ὡς ***Στρεψιάδης***, ἢ ὡς ***Ἡρώδης ὁ Ἀττικός***, ὁ πολυώνυμος τοῦ λογοπαιγνίου Ζεύς, ἐπραγματεύθη μεθυγραφικῶς τὰ κυριώτερα πολιτικά, κοινωνικὰ καὶ φιλολογικὰ γεγονότα. Μόνον ὁ ἀναγνώστης τῶν ἄρθρων ἐκείνων, καὶ μάλιστα ὁ τακτικός, εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ὅλως ἰδιάζουσαν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἐν αὐτοῖς τὸ λογοπαίγνιον, τὴν περιωπὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πρωτότυπος χάρις καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ μεθυγράφου εἶχεν ἀναβιβάσει τὴν ἀσήμαντον ταύτην φιλολογικὴν παιδιάν, τὸν παράδοξον καὶ δυσκολώτατον ὀργανισμὸν τῶν ἐκθέσεων ἐκείνων, ὁμοίας τῶν ὁποίων οὔτε ἑλληνικὰς οὔτε ξένας γνωρίζω, ἐν αἷς μία ἔννοια ἐπαμφοτερίζουσα ἐτίθετο κατ' ἀρχὰς ὡς βάσις λογοπαιγνίου, προβαίνοντος εἶτα ἐξελικτικῶς, ὥστε ὅλα τὰ λογοπαίγνια νἀπορρέωσιν ἐκ μιᾶς ἀρχῆς. Ὡς παράδειγμα καθιστῶν ἀπτοτέραν τὴν ἰδέαν μου, ἠμπορῶ νὰ ὑπομνήσω τὸ ἐξαίσιον ἐκεῖνο ἄρθρον τὸ περιγράφον τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑποδοχὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Γουλιέλμου, ἢ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο περὶ τοῦ νοομάντου Μπίσωπ, ἢ τὴν συνέντευξιν μετά τινος χοιροδαμαστοῦ. Ἀλλὰ καὶ πόσα θὰ ἐδύνατό τις ἆρά γε νἀπορρίψῃ ἐκ τῆς θαυμασίας ἐκείνης παραγωγῆς τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ ***Ἀσμοδαίου*** καὶ τῶν πρώτων τοῦ ***Ἄστεως***, ἡ ὁποία ἐπὶ τοσοῦτο κατέτερψε τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν, καταστῆσαν αὐτὸ τόσῳ δύσκολον πρὸς τὰς ἀμφιβόλους εὐφυολογίας τῶν κατόπιν ἐκδοθέντων σατυρικῶν φύλλων καὶ ἡ ὁποία μετὰ τῶν ὁμοειδῶν εὐτραπέλων διηγημάτων του καὶ τῶν σκηνικῶν του ἔργων ἀνέδειξε τὸν μοναδικὸν αὐτῆς ἐργάτην ἕνα τῶν σκηπτούχων τοῦ ἀθηναϊκοῦ γέλωτος, μετὰ τοῦ Σουρῆ, τοῦ Παντοπούλου καὶ τοῦ Θέμου Ἀννίνου; Ὅπως ὁ σατυρικὸς μας ποιητής, ὁ κωμικὸς καλλιτέχνης καὶ ὁ γελοιογράφος, ὁ συγγενὴς καὶ ἐπὶ μακρὸν συνεργάτης, οὕτω καὶ ὁ Χαραλάμπης Ἄννινος, ὁ συντάκτης τοῦ *Ἄστεως* καὶ συγγραφεὺς τοῦ ***Ἐδῶ κ' ἐκεῖ***, ἀνεδείχθη εἰς τὸ εἶδός του μοναδικὸς καὶ ἀπέμεινεν ἀμίμητος. Οὔτε αἱ γνώσεις του, οὔτε τὰ σοβαρά του μελετήματα κατέστησαν αὐτὸν φυσιογνωμίαν μεμονωμένην ἐν τῇ φιλολογίᾳ μας, ὅσον τὸ πνεῦμα, τὸ παράδοξον ἐκεῖνο πνεῦμα, δι' οὗ τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις καὶ δι' οὗ ἔγνω νἀρτύσῃ ὅ,τι ἀπέρρευσεν ἐκ τῆς χαριτωμένης γραφίδος του.

Μολονότι μία ἁπλῆ σκιαγραφία τοῦ ἀνδρὸς δὲν εἶνε κατάλληλος διὰ νὰ ἐκτιμηθῇ μετὰ τῆς δεούσης εὐρύτητος τὸ ἔργον του, πρέπει, μεθ' ὅσα εἶπα, νὰ προσθέσω ἐνταῦθα ὡς ἐν παρόδῳ ὅτι τὰ γραφόμενα τοῦ Ἀννίνου χαρακτηρίζει χάρις τις καὶ ἀνθηρότης, ὅλως ἐπτανησία καὶ κομψότης ὕφους καὶ γλαφυρότης εὐσυνείδητος. Ὁ Ἄννινος, παλαιὸς ἤδη δημοσιογράφος, εἶνε εἷς ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διὰ νεωτεριστικῆς προσπαθείας, ὄχι ἀγόνου, προσέδωκαν εἰς τὴν σοβαρὰν καὶ αὐχμηρὰν τοῦ τότε καιροῦ δημοσιογραφίαν, τὸν κομψὸν καὶ εὔχαριν τύπον, τὸν ὁποῖον ἔχει σήμερον. Τὰς ***Πινακίδας*** τῆς ***Ἐφημερίδος***, ἧς διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης μέχρι τοῦ 1885, τὰς ὁποίας ἐρρόφων καθεκάστην οἱ φιλόκαλοι Ἀθηναῖοι μεθ' ἡδονῆς ἀλησμονήτου, δὲν ἐδυνήθη βεβαίως κανεὶς μέχρι σήμερον νἀπομιμηθῇ· ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἐφ' ὅλων τῶν νεαρῶν καλάμων, τῶν σήμερον δρώντων, ἡ ἐπίδρασίς των ὑπῆρξε μεγάλη, ὥστε νὰ δοθῇ ἡ τάσις ἡ διαπλάσασα τὴν σημερινὴν εὐέλπιδα χρονογραφίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἂν δὲν τέρπεσαι, τοὐλάχιστον δὲν ἀνιᾶς. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σοβαρώτερά του ἄρθρα ὁ Ἄννινος ἀπέφυγε τὴν ξηρότητα, τὴν σχολαστικότητα καὶ τὸν δογματισμόν, ἐξ ὧν ἔβριθον τότε αἱ στῆλαι τῶν ἐφημερίδων αἱ σοβαραί, διὰ τὰς ὁποίας μία χαριτολογία ἦτο ἔγκλημα ἀσυγκρίτως βαρύτερον πολιτικῆς προδοσίας. προετίμησε δὲ τὴν χάριν, καὶ τὸ σκῶμμα, καὶ τὴν σάτυραν καὶ συνεπὴς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν—διὸ καὶ ἐπέτυχε—καὶ κινηθεὶς ἐκ τῶν παραδειγμάτων τῶν ξένων φιλολογιῶν, πρὸς τὰς ὁποίας νεώτατος ἤδη εἶχεν οἰκειότητα.

Ὁ Χαραλάμπης Ἄννινος εἶνε ἤδη ἀνὴρ μεσῆλιξ, γεννηθεὶς ἐν Ἀργοστολίῳ τῷ 1852, ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ πολυσχιδοῦς κεφαλληνιακῆς οἰκογενείας τῶν Ἀννίνων, τὴν ὁποίαν τιμᾷ. Ἐπὶ τοῦ ἀκανονίστου ἀλλὰ συμπαθεστάτου προσώπου του φέρει ἀποτυπωμένα ὅλα τὰ ἴχνη, εὐδιάγνωστα διὰ τὸν ἠσκημένον ὀφθαλμόν, νεότητος πλήρους περιπετειῶν καὶ στερήσεων, συγχρόνως δὲ καὶ πρωΐμων λυρικῶν ὁρμῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξέσπασαν εἰς στίχους καθαρολόγους καὶ ῥομαντικούς, ἀληθῆ νεανικὰ ὀλισθήματα, τινὲς τῶν ὁποίων καὶ διεκρίθησαν εἰς τοὺς τότε διαγωνισμούς, σταλέντες ἐκ Κεφαλληνίας,—τὸ διηγεῖται γελῶν τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ὁ κ. Ἄννινος,—ὑπὸ φάκελλον φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν «***Ὁ τελώνης Κεφαλληνίας πρὸς τὸν Πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου***» καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ τελωνείου ὡς ἐπίσημον ἔγγραφον, διὰ νὰ οἰκονομήσῃ τὰ δυσοικονόμητα τότε ταχυδρομικὰ ὁ ἐπιστέλλων. Μόνον ἀφ' ἧς ἔγραψεν ἐν τῷ ***Νεολόγῳ Ἀθηνῶν***, οὗ διετέλεσε συντάκτης ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεως μέχρι τέλους, τὸ πολύκροτον ἐκεῖνο ἄρθρον ***Ἡ Ἁγία Ῥωσσία***, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος καὶ ἐν τῇ Βουλῇ, τὰ δὲ φύλλα τοῦ ***Νεολόγου*** ἐπωλήθησαν εἰς μυθώδεις τιμάς, ἐξησφάλισε τὴν δημοσιογραφικήν του φήμην καὶ τὸ μέλλον του. Ἔκτοτε αἱ Κυβερνήσεις τὸν περιεποιήθησαν διὰ δημοσίων θέσεων καὶ ἡ γραφίς του συνειργάσθη ἐπ' ἀμοιβῇ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ σημαντικὰ ἡμερήσια ἢ φιλολογικὰ φύλλα τῶν Ἀθηνῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ *Ἑστία* ἐτιμήθη διὰ τῶν περισσοτέρων αὐτοῦ φιλολογικῶν προϊόντων.

Ἐκ τῆς μακρᾶς ταύτης καὶ πολυποικίλου δράσεως, δὲν ἀπεκόμισε μὲν χρήματα, ὡς οὐδεὶς τῶν δι' ἀμολύντου γραφίδος ἐργασθέντων παρ' ἡμῖν, καὶ μὴ ἐπαιτούντων ἐν ὀνόματι τῆς φιλολογίας καὶ τῆς

Digitized by Google

τέχνης, κατέστη ὅμως λόγιος ἐκ τῶν γνωριμωτέρων καὶ μία τῶν μᾶλλον ἀγαπητῶν ἀθηναϊκῶν φυσιογνωμιῶν. Σήμερον διευθύνει τὸν *Παρνασσόν*, τὰς ὥρας δὲ τὰς ὁποίας τῷ ἀφίνει ἐλευθέρας ὁ καταρτισμὸς τοῦ περιοδικοῦ, ἀφιεροῖ εἰς ἱστορικὰς μελέτας, σχεδιάζων τὴν ***Ἱστορίαν τῆς Βασιλείας τοῦ Ὄθωνος***, ἢ εἰς θεατρικὰ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων φαίνεται προωρισμένος νὰ ἐγχύσῃ πολλὴν ζωὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σκηνήν. Εἶνε ἁπλοῦς, μετριόφρων καὶ προσηνής, οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα ὁμιλῶν περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἔργων του, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως δὲν φαίνεται δυσηρεστημένος. Ἀλλ' ὅ,τι τὸν τιμᾷ ἐξόχως καὶ τὸν διακρίνει ἐκ τῶν ἀστικῶν αὐτοῦ προτερημάτων, εἶνε ἡ πυρετώδης ἐκείνη φιλοστοργία, μεθ' ἧς ἀνατρέφει τὰ τρία του τέκνα, ἀποτελοῦντα δι' αὐτόν, ἥσυχον οἰκογενειάρχην καὶ ξένον ἤδη τοῦ κόσμου καὶ τῶν τέρψεών του, τὸν μόνον θησαυρὸν καὶ τὴν μόνην παρηγορίαν. Τὸ ἀπέριττον σπουδαστήριον τοῦ Ἀννίνου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀραχώβης, εἶνε πάντοτε πλῆρες βιβλίων καὶ παιδίων. Εὐχάριστον δὲ καὶ συγκινητικὸν εἶνε τὸ θέαμα πατρὸς φιλοπόνου, διακόπτοντος τὴν ἐργασίαν του πολλάκις διὰ νὰ δαψιλεύσῃ θωπείας εἰς τὰ μικρὰ συμπαθῆ ὄντα, τὰ ὁποῖα εἰς αὐτὸν ὀφείλουσι τὴν ζωήν, — ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἰς ἐκεῖνα τὴν ἰδικήν του ὄχι ὀλιγώτερον ! . . .

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΚΑΙ Η ΤΕΤΡΑΦΩΝΟΣ

Ἀφ' ὅτου ἡ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς πρωτευούσης ἀπό τινων ἐτῶν τελουμένη μουσικὴ μεταρρύθμισις διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τετραφώνου μουσικῆς ἤρχισε νὰ εὑρίσκῃ ἠχὼ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐτέθη τὸ ζήτημα, ἂν ἡ ἀντικατάστασις ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς πρέπει νὰ γίνῃ. Αἱ μέχρι τοῦδε ἐκφρασθεῖσαι γνῶμαι εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποκλειστικαὶ ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μουσικῆς. Ἂς ἐπιτραπῇ εἰς ἐραστὴν ἀμφοτέρων νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸ κοινὸν τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμην του, συνοψιζομένην ἐν τοῖς ἑξῆς :

Ἡ μεταρρύθμισις εἶνε καλὸν νὰ γίνῃ, ἀλλὰ ὑπὸ δύο περιορισμούς : 1ον ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς ἀχρηστίαν, ἀλλὰ νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ βελτιωθῇ ὅ τι καλὸν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ, καὶ 2ον ἐκεῖ ὅπου ἀντικαθίσταται ὑπὸ πολυφώνου μουσικῆς, αὕτη νὰ εἶνε πράγματι ἀνωτέρα τῆς προκατόχου της.

Δὲν τίθεται βεβαίως ὑπὸ συζήτησιν, ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἶνε ἀνωτέρα τῆς βυζαντινῆς, ὡς καὶ πάσης ἄλλης, εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ποικίλων ψυχικῶν διαθέσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἂν τυχὸν ὑπάρχουσι τινὲς ἄλλως φρονοῦντες, βεβαίως δὲν ἔχουσι πλήρη γνωριμίαν μετ' αὐτῆς. Δὲν ᾐσθάνθησαν τὸ ἡδονικὸν ῥῖγος τὸ ἐκ τῆς τριῳδίας τοῦ Γουλιέλμου Τέλου παραγόμενον, δὲν ἐταξείδευσαν ἐπὶ τῶν πτερῶν τῆς Παθητικῆς Σονάτας τοῦ Βετχόβεν, δὲν ἐλικνίσθησαν εἰς τὰ κύματα τῆς δαιμονίου ἁρμονίας του.

Τούτου τεθέντος, ποία εἶνε ἡ ἀξία τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ; Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἶνε ἀξιοσημείωτον, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῆς κοινωνίας ἔχει ἀτελεστάτην ἰδέαν, ἢ ἁπλούστατα οὐδεμίαν ἔχει ἰδέαν, τοῦτο δὲ διότι τὸ μικρὸν ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον θὰ εἶχον ἤδη τινὲς πρὸς τὴν μουσικὴν αὐτῶν, ἀποδεκατίζει ἡ συνήθως κακὴ αὐτῆς ἐκτέλεσις. Ἡ βυζαντινὴ μουσική, περιωρισμένη ἐντὸς στενῶν κανόνων στερεῖται βεβαίως ἐντελῶς τῆς ἀπεράντου ἐκείνης ποικιλίας εἰς τὴν ἔκφρασιν, ἥτις εἶνε τὸ προνόμιον τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ ἰδίως τῆς ἁρμονίας· δὲν σᾶς μεταφέρει εἰς ἄλλους χώρους, δὲν σᾶς μεθύει, δὲν σᾶς βυθίζει εἰς ὀνειροπολήσεις. Ἐντὸς ὅμως τοῦ στενοῦ αὐτοῦ κύκλου, ὅπου περιστρέφεται, ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ εἶνε λίαν μελῳδική, εἶνε γλυκεῖα, εἶναι τερπνή. Ναί ! ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ δύναται ***νὰ τέρπῃ***, ἂν δὲ συνήθως τοῦτο δὲν συμβαίνῃ, τὸ λάθος δὲν εἶνε ἰδικόν της. Εἶνε ἐνίοτε καὶ ἀρκετὰ πρωτότυπος, πάντοτε δὲ ἔχει χαρακτῆρα ἰδιάζοντως σεμνοπρεπῆ, τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ αὐτὴν λίαν κατάλληλον διὰ τὸν σκοπόν, εἰς ὃν προώρισται.

Ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ κατηγορεῖται διὰ μονοτονίαν. Ἡ κατηγορία εἶνε δικαία ὅταν δὲν ἔχῃ χαρακτῆρα ἐντελῶς γενικόν, θὰ ἐφηρμόζετο δὲ ἰδίως εἰς τὰ ἀργά, τὰ **παπαδικὰ** λεγόμενα, μέλη (χερουβικά, κοινωνικά . . .) Ἐξαιρέσει ὀλίγων, τὰ μέλη ταῦτα σύγκεινται ἐκ φράσεων, τῶν ὁποίων ὀλίγαι διέπονται ὑπὸ ἰδέας τινὸς (αὗται εἶνε κοιναὶ εἰς τὰ πλεῖστα), αἱ δὲ ἄλλαι παρουσιάζουσι σειρὰν φθόγγων, ἥτις μὴ ὑποκειμένη εἰς ἰδέαν τινά, δὲν ἀποτελεῖ ἄλυσιν ἐντυπώσεων, αἵτινες νὰ παρασκευάζωσι τὴν ἐπερχομένην ***λύσιν*** φυσικὴν ἢ ἀπροσδόκητον, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν καλῶς ἐννοουμένην μουσικήν. Ἐπὶ τῶν δακτύλων μετροῦνται τὰ παπαδικὰ μέλη εἰς τὰ ὁποῖα δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ τὴν ἀλληλουχίαν αὐτῶν τῶν ἐντυπώσεων· ὡς τοιοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ, νομίζω, τὸ ἀργὸν ***Τῇ Ὑπερμάχῳ***, τὸ ***Τὴν γὰρ σὴν μήτραν***, καί τινα ἄλλα.

Τὰ σύντομα μέλη, στιχηραρικὸν καὶ εἱρμολογικὸν (τροπάρια, δοξολογίαι κτλ.), δὲν δύνανται πάντοτε νὰ θεωρηθῶσι μονότονα· εἰς αὐτὰ ἀπαντᾶται συχνότερον τὸ ἑνιαῖον τῆς ἰδέας, ἰδέα ἥτις ἐνίοτε εἶνε καὶ ἀρκετὰ πρωτότυπος. Προκειμένου περὶ στιχηραρικοῦ μέλους, δὲν δύναμαι ἢ ἀνεπιφυλάκτως νὰ ἐκφράσω τὸν θαυμασμόν μου μεταξὺ ἄλλων διὰ τὰ ὡραῖα ***Ἀνοιξαντάρια*** Χουρμουζίου τοῦ Χαρτοφύλακος, τὰ ὁποῖα θεωρῶ ὡς ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, καὶ συνιστῶ ἑπομένως ἰδιαιτέρως. Μουσικὴ ἁπλῆ, ἄνευ ἐξεζητημένου κόσμου, ἐμποιοῦσα ὅμως καὶ ἀφίνουσα εἰς τὸν ἀκροατὴν αἴσθημά τι ἱκανοποιήσεως ὅλως ἴδιον εἰς αὐτήν. Ὑπάρχουσιν ἐκ τῶν κατηγοριῶν τούτων καὶ ἄλλα ***μαθήματα*** (τεμάχια) ἄξια προσοχῆς, δοξολογίαι, πολυέλαιοι, καταβασίαι . . . , τὰ ὁποῖα δυστυχῶς δὲν εἶνε ἐκ τῶν συχνότερον ψαλλομένων.

Ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ κατηγορήσῃ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν εἶνε ἡ μεγάλη πτωχεία, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν συλλογήν της. Τοῦτο δ' ὡς φαίνεται χρεωστεῖται, πρῶτον εἰς τὸ ὅτι δὲν ἐγεννήθησαν μεγάλοι μουσικοί, καὶ δεύτερον εἰς τὸν περιορι-

Digitized by Google

σμόν, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρέθη ἀνέκαθεν, καὶ εὑρίσκεται ἀκόμη καὶ σήμερον, ὡς ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρός της. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι τὸ πρῶτον εἶνε τὸ σπουδαιότερον, ὁ δὲ περιορισμὸς δὲν δύναται κἂν νὰ θεωρηθῇ ὡς δυσάρεστος περίστασις, καθόσον χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ περιορίζῃ τοὺς μετρίους μουσικοὺς εἰς τὰ ἤδη γεγραμμένα μέλη, ἀπαλλάττων τὴν μουσικὴν ἀπὸ πλοῦτον περιττῶν τεμαχίων, ἐνῷ ὁ ἀληθὴς μουσουργός, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἰδιοφυίας του, θὰ ἐσήκονε κατ' ὀλίγον καὶ μετὰ τόσης ἐπιτυχίας τὸν περιορισμὸν τοῦτον, ὥστε οὐδεμία ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀντισταθῇ.

Ἡ πτωχεία αὕτη καταφαίνεται κυρίως εἰς τὰ ἀργὰ μέλη, τὰ ὁποῖα εἶνε μὲν πολλὰ τὸν ἀριθμόν, ἀλλὰ καταπληκτικῶς ὅμοια ἀλλήλοις. Λάβετε ὑπ' ὄψιν δύο χερουβικά, ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον νὰ εἶνε τοῦ αὐτοῦ ἤχου ἢ ἤχων συγγενῶν π. χ. τοῦ πρώτου καὶ τοῦ πλαγίου πρώτου. Θὰ ἴδετε, ὅτι τὸ ***Οἱ τὰ Χερουβὶμ*** θὰ κάμῃ κατάληξιν εἰς τὸν φθόγγον Πα, βάσιν τῶν ἤχων τούτων. Τὸ ***μυστικῶς***, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν μυστικότητά του, εἶνε ἀπαραίτητον νὰ καταλήξῃ 3, ἐνίοτε 4, φθόγγους κατωτέρω (κε ἢ δι). Τὸ ***εἰκονίζοντες*** θὰ τελειώσῃ εἰς τὸν Πα. Τὸ ***Ζωοποιῷ*** 3 ἢ 4 φθόγγους ὑψηλότερον (πλησιάζει τὸ μέσον τοῦ Χερουβικοῦ, καὶ εἶναι ὥρα νὰ ὑψωθῇ ἡ φωνή) ἀξιοπαρατήρητον δέ, 9 φορὰς ἐπὶ 10 θὰ τελειώσῃ δι' ὡρισμένης καταλήξεως εἰς Δι, ἰδιαζούσης εἰς τὸν 4ον ἦχον, ὑποθέτω, διότι ἡ κατάληξις αὕτη ἔχει τι τὸ χαρμόσυνον, τὸ ὁποῖον ἁρμόζει εἰς τὴν λέξιν. Τὸ ***Τριάδι*** ἀνεξαιρέτως θὰ ψαλῇ εἰς τὸ ὑψηλὸν μέρος τῆς κλίμακος, θὰ γίνῃ δὲ εἰς τὴν λέξιν ταύτην χρῆσις φθορῶν, δηλ. θὰ γίνῃ παροδικὴ μετάβασις εἰς ἄλλον ἦχον. Καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἡ συλλογὴ αὕτη πολὺ βραδέως αὐξάνεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἔχει τις νὰ λυπηθῇ πολὺ ἐπὶ τῇ στασιμότητι ταύτῃ, ἂν ἐξετάσῃ τινὰ τῶν νεωτέρων μελῶν, ἰδίως δὲ ἂν λάβῃ ὡς δεῖγμα τοὺς πολυχρονισμοὺς τοῦ Βασιλέως, ἀνούσιον νερόβρασμα ὀλίγης εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς τῶν δρόμων, περιχυμένον μὲ μερικὰ τρίγοργα καὶ μὲ πολλὴν φωνασκίαν. Καϋμένε Χουρμούζιε! Δὲν προέβλεψες νὰ μᾶς κληροδοτήσῃς μερικοὺς πολυχρονισμοὺς πλήρεις σεμνοπρεπείας καὶ γλυκύτητος ἀναλόγους πρὸς τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα ***Κύριε ἐλέησον*** εἰς διαφόρους ἤχους! Ἆρά γε οἱ βυζαντινοὶ δὲν ἔψαλλον παρόμοιόν τι διὰ τοὺς αὐτοκράτοράς των; Πῶς δὲν διεσώθη τίποτε;

Ἐν γένει τὸ ὡραῖον ἐν τῇ μουσικῇ, ὅπως ἐννοεῖται σήμερον ἐν ταῖς πλείσταις ἡμῶν ἐκκλησίαις, ἐκτὸς βεβαίως ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι ψάλτας καλλιτεχνικῶς μορφωμένους, ἔχει δύο στοιχεῖα: τὴν πολυστροφίαν τῆς φωνῆς, καὶ τὸ ὕψος. Διὰ τῆς πρώτης τὰ γεγραμμένα μέλη διαστρέφονται, χάνουσι τὴν ἀρχικὴν των ἔννοιαν, καὶ παρουσιάζονται ἀγνώριστα ὑπὸ τὸ νέον ἔνδυμα. Ἡ δὲ ἀνάβασις τῆς φωνῆς εἶνε τὸ καλήτερον μέσον, ὅπως ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν τῶν πιστῶν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ των, καὶ συγκεντρόνῃ αὐτὴν περὶ τὸν ψάλτην. Καὶ ἂν μὲν οὗτος φέρῃ εἰς πέρας τὴν φράσιν, ἐξαίρεται τὸ γόητρόν του, ἂν δὲ δὲν δυνηθῇ, τότε ἔρχονται οἱ κανονάρχαι εἰς βοήθειαν, ἕκαστος καθ' ὃν τρόπον κρίνει καταλληλότερον, καὶ οὕτω καταρτίζεται ἡ γνωστὴ ἐκείνη ἁρμονία, ἡ τρέπουσα τοὺς πιστοὺς εἰς φυγήν.

Ἐκτὸς τῶν ἀξίων λόγου μελῶν, τὰ ὁποῖα ἤδη ἔχει ἡ βυζαντινὴ μουσική, ὡς εἴπομεν, δύναται καλλιεργουμένη καλῶς νὰ παραγάγῃ καὶ νέα. Καὶ ὑπόκειται μὲν εἰς περιορισμούς, — ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς δὲν ἔχει τὴν ἐλευθέραν πτῆσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς. — ἀλλ' εἶνε ἀφ' ἑτέρου, καὶ ἐφιστῶ ἐνταῦθα τὴν προσοχὴν τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, πολὺ πλουσιωτέρα τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰς ἤχους: ἀντὶ δύο — μεῖζον γένος καὶ ἔλασσον γένος (mode majeur, mode mineur) ἔχει ὀκτώ. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τινὲς αὐτῶν ἀπὸ ὀλίγον ἀνωτέρας ἀπόψεως ἐξεταζόμενοι δύνανται νὰ συγχωνευθῶσι μὲ ἄλλους, ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν τινὲς παρουσιάζονται ὑπὸ δύο μορφὰς διαφόρους, μένουν ἐν τέλει τοὐλάχιστον ἓξ ἦχοι διακεκριμένοι ἀλλήλων. Ἐκ τούτων τινὲς εἶνε πρωτοτυπώτατοι. Ἀναφέρω ἰδίως ἐκ τῶν δύο εἰδῶν τοῦ βαρέος ἤχου ἐκεῖνο τὸ ἔχον ὡς τονικὴν βάσιν τῆς κλίμακος τοῦ φθόγγου Ζω (φθόγγου ἀντιστοίχου πρὸς τὸ Si τῆς εὐρωπαϊκῆς κλίμακος τοῦ Do). Ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς μεγάλης γειτνιάσεως τῆς τονικῆς του πρὸς τὸ Do εἶνέ τι ὅλως ἄσχετον πρὸς τοὺς ἤχους τοὺς βασιζομένους ἐπὶ τοῦ φθόγγου τούτου (πλάγιος τέταρτος τῆς βυζαντινῆς καὶ μεῖζον γένος τῆς εὐρωπαϊκῆς) ἐπίσης δὲ καὶ πρὸς ἔλασσον γένος, καὶ διὰ τοῦτο ἀποτελεῖ τρίτον τι γένος, τοῦ ὁποίου δὲν ἔχει ἰδέαν ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσική. Ἐκ τῶν ἄλλων ἤχων μόνος ὁ *Λέγετος* (ὑποδιαίρεσις τοῦ δ' ἤχου) ἔχει συγγένειάν τινα πρὸς τὸν προηγούμενον, διότι ἔχει τονικὴν τὸν *βου* (Mi), φθόγγον συγγενῆ ὡς γνωστὸν πρὸς τὸ Si. Οἱ δύο οὗτοι ἦχοι ἀποτελοῦσιν οἰκογένειαν μὲ ὅλως ἴδιον χαρακτῆρα, καὶ ἥτις εἶνε προωρισμένη, ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκφράσω τολμηρὰν τινα ἰδέαν, εἰς ἀπώτερον μέλλον εἰσαγομένη εἰς τὴν ἁρμονίαν νὰ ἀναστατώσῃ τὴν μουσικὴν καὶ νὰ ἀνοίξῃ νέαν ἐποχήν. Τοῦτο ἂς μὴ φανῇ πολὺ παράδοξον. Εἶνε γνωστὸν εἰς τοὺς μουσικούς, ὅτι τὸ ἔλασσον γένος παρουσιάζει εἰς τὴν ἁρμονίαν δυσκολίας τινάς, ἰδιοτροπίας τινάς, τὰς ὁποίας δὲν ἔχει τὸ μεῖζον. Παρόμοιοι λόγοι ἰσχύοντες πολὺ περισσότερον διὰ τὴν κλίμακα τὴν ἔχουσαν τὸ Si ὡς τονικὴν εἶνε ἱκανὴ ἐξήγησις τοῦ ὅτι τὸ **τρίτον** τοῦτο ***γένος*** δὲν εἰσήχθη εἰς τὴν ἁρμονίαν. Δὲν ὑπάρχει λόγος διὰ νὰ μὴ γίνῃ τοῦτο, ἂν γεννηθῇ ποτε ἡ μεγαλοφυΐα ἐκείνη, ἥτις θὰ ἀνακαλύψῃ τοὺς νέους νόμους τῆς ἁρμονίας τοὺς ἰσχύοντας διὰ τὸ γένος τοῦτο.

Ἄλλο σημεῖον λίαν ἄξιον λόγου προσοχῆς ἐν τῇ βυζαντινῇ μουσικῇ εἶνε τὰ διαστήματα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐντελῶς τὰ τῆς **φυσικῆς κλίμακος**, οὔτε τὰ τῆς ***συγκερασμένης*** (¹), οὔτε τὰ μᾶλλον ἢ

(¹) *Συγκερασμένη* λέγεται ἡ κλίμαξ ἡ ἐπινοηθεῖσα πρὸς εὐκολίαν τῆς κατασκευῆς τῶν ὀργάνων καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς μουσικῆς, παραγομένη δὲ ἐκ τῆς φυσικῆς κλίμακος διὰ μικρῶν μεταβολῶν εἰς τὰ διαστήματα αὐτῆς. Εἶνε ἡ κλίμαξ τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσική, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἑπομένως κατασκευάζονται ἢ χορδίζονται τὰ ὄργανα τὰ ἔχοντα σταθερὰς φωνάς, ἁρμόνιον, κλειδοκύμβαλον κτλ.

Digitized by Google

ἧττον αὐθαιρέτως ὁριζόμενα ὑπὸ τοῦ Χρυσάνθου καὶ ἄλλων συγγραφέων. Εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ζήτημα θὰ ἐπανέλθω ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Ταῦτα τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, οὗτοι οἱ τίτλοι, δυνάμει τῶν ὁποίων ζητεῖ νὰ ζήσῃ. Βεβαίως δὲν θὰ ἀφήσωμεν αὐτὴν νὰ ἐκλείψῃ, ὅπως δὲν ἀφίνομεν νὰ ἐκλείψωσι τὰ ἄλλα μνημεῖα τοῦ παρελθόντος ἡμῶν. Πρὸς τοῦτο δὲν εἶνε ἀνάγκη, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀρκεῖ, νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ τετράφωνος· σὺν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς τετραφώνου δύναται νὰ διατηρηθῇ καὶ ἡ βυζαντινή, καθὼς καὶ τανάπαλιν ἡ βυζαντινὴ δύναται νὰ καταστραφῇ καὶ ἀπαγορευομένης τῆς τετραφώνου. Ἀπαιτεῖται μόρφωσις καὶ πάλιν μόρφωσις.

Ἂς γίνῃ λίαν ἐπιμελὴς ἐκλογὴ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ. Ἂν δὲν γνωρίζουσι καλῶς καὶ εὐρωπαϊκὴν μουσικήν, νὰ γνωρίζωσιν ὅμως τόσην, ὅση ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἐννοῶσιν, ὅσοι δὲν τὴν γνωρίζουσιν.

Εἶδον τὰς μουσικὰς σημειώσεις μαθητοῦ, ὅπου εἰς τὴν ἀρχὴν ἑνὸς ***Ἄξιόν ἐστιν*** εἰς ἦχον ***Λέγετος*** ἦτο γεγραμμένος ὁ φθόγγος βου (Mi), ἀφ' οὗ θὰ ἤρχιζε τὸ μέλος, ἐν σημειώσει δὲ τοῦτο: ***2α φωνὴ νη***, τὸ ὁποῖον δηλοῖ, ὅτι μία ἄλλη φωνὴ θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ αὐτὸ μέλος ἀρχομένη ὅμως ἀπὸ τοῦ νη (Do), καὶ ἑπομένως ***θὰ εὑρίσκηται διαρκῶς κατὰ 2 διαστήματα χαμηλότερον τῆς πρώτης***, ἀκολουθοῦσα αὐτὴν εἰς τὰς μικροτέρας κινήσεις, ἀκριβῶς, ὡς ἂν ἦτο ἡ σκιά της. Πρέπει νὰ κατανοηθῇ τέλος μίαν φοράν, ὅτι αὐτὸ δὲν λέγεται ***ἁρμονία***, ἀλλὰ μόνον ***καντάδα***, μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων πραγμάτων ὑπάρχει αὕτη μόνον ἡ σχέσις, ὅτι τὸ δεύτερον εἶναι νηπιώδης ἀπόπειρα πρὸς ἀπομίμησιν τοῦ πρώτου, καὶ ὅτι τὸ αὐτοσχέδιον αὐτὸ ***σεκόντο*** εἶναι τόσον γελοῖον, ὅσον ἀρχαῖον ἄγαλμα μὲ ὑψηλὸν πῖλον.

Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς δὲν δίδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ δέουσα σημασία εἰς τὸ ***ἴσον***. Τὸ ἴσον, εἶνε σταθερὸς φθόγγος, ὅστις συνοδεύει τὸ μέλος, καὶ ὅστις εἶνε συνήθως ἡ βάσις τοῦ ἤχου, εἰς ὃν ἀνήκει τὸ μέλος. Οἱ διάφοροι φθόγγοι τοῦ μέλους ἔρχονται διαδοχικῶς εἰς ἁρμονικὴν ἢ ἀναρμόνιον σχέσιν πρὸς τὸν φθόγγον αὐτόν, ὁ δὲ τελευταῖος εἶνε εἰς ἁρμονικὴν σχέσιν πρὸς αὐτὸν ἢ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Παρόμοιον πρᾶγμα ἀπαντᾶται εἰς τὴν ἁρμονίαν, μὲ μικροτέραν διάρκειαν, καὶ λέγεται point d'orgue.

Τὸ ἴσον, ὅταν γίνῃ κατάλληλος χρῆσις αὐτοῦ, προσθέτει πολλὴν δύναμιν εἰς τὰ μέλη ἰδίως τὰ ἔχοντα ζωηρὸν ρυθμόν. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἀποτελῆται οὐχὶ βεβαίως ὑπὸ φωνῆς νυσταλέας καὶ κλαυθμηριζούσης καὶ ἐγκαταλειπούσης αὐτὸ κατὰ βούλησιν, ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὸ μέλος ἐπί τινας στιγμὰς καὶ ἐπανέλθῃ πάλιν, ἀλλὰ ὑπὸ φωνῆς ζώσης, στερεᾶς καὶ — ἀπαραίτητον τοῦτο — ἀκολουθούσης τὸ μέλος εἰς τὰς συλλαβάς. Τὸ τοιοῦτον ἐφαρμοζόμενον εἰς χορὸν παίδων, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν μέρος θὰ ἔψαλλε τὸ μέλος εἰς ὁμοφωνίαν, τὸ δὲ ἄλλο μέρος θὰ ἠκολούθει μὲ τὸ ***συλλαβιστὸν*** αὐτὸ ἴσον, παράγει πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα.

Εἰς τὴν διδασκαλίαν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν τὸ ζήτημα τῶν διαστημάτων. Τὰ ἰδιότροπα διαστήματα τῆς μουσικῆς ταύτης ἀποτελοῦσι τὸ αἷμά της. Αὐτὰ εἶνε τὰ δίδοντα ἰδιαίτερόν τι χρῶμα εἰς ἕκαστον ἦχον καὶ ἐν γένει εἰς τὰ βυζαντινὰ μέλη, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο ἐκτελούμενα διὰ τῆς συγκερασμένης κλίμακος χάνουσι πολλάκις πᾶσαν ἔννοιαν.

Ἡ διατήρησις τῶν διαστημάτων τούτων, ἡ προφύλαξις ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἐν μέσῳ τοῦ καθημερινοῦ μετ' αὐτῆς συγχρωτισμοῦ εἶναι πρᾶγμα λεπτὸν καὶ ἐπισφαλές. Ἤδη δύναταί τις νὰ ἀκούσῃ εἴς τινας περιστάσεις διαστήματα ἀμφίβολα. Ἡ ἀφομοίωσις πρέπει νὰ προληφθῇ, διότι, ἐπαναλαμβάνω, ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἄνευ τῶν ἰδίων αὐτῆς διαστημάτων δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως.

Ἀλλ' ὅπως διατηρηθῶσι τὰ διαστήματα ταῦτα, πρέπει νὰ μελετηθῶσι πρῶτον καὶ νὰ ὁρισθῶσι, μετὰ ταῦτα δὲ νὰ ἐμπιστευθῇ ἡ φύλαξις αὐτῶν εἰς ἀντικείμενον ἄψυχον μὴ ὑποκείμενον εἰς ἐπιρροήν, μὲ ἄλλας λέξεις νὰ κατασκευασθῇ ὄργανον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαστημάτων τούτων. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἥτις ἐκτὸς τοῦ πρακτικοῦ σκοποῦ ἔχει καὶ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον ὄχι μικρόν, ἐγένετο ἤδη τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Πατριαρχείου Κων]πόλεως, τὸ δὲ ἐπιστημονικὸν μέρος αὐτῆς διεξήγαγεν ὁ καθηγητὴς τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς κ. Α. Σπαθάρος. Ἀνὰ ἓν τοιοῦτο ὄργανον (ἁρμόνιον) πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πανταχοῦ, ὅπου διδάσκεται ἡ βυζαντινὴ μουσική.

Εἰς τὴν μελοποίησιν νέων ᾀσμάτων πρέπει οἱ μουσικοὶ νὰ προφυλάττωνται ἐπιμελῶς ἀπὸ τῆς ἀκαίρου καὶ ἀκαταλλήλου εἰσαγωγῆς φράσεων ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἰδίως, ὅταν ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν εἶνε τόσον κακή, ὥστε νὰ μᾶς ὑπενθυμίζωσιν, ὡς συνήθως συμβαίνει, τὴν κοινὴν καὶ τετριμμένην εὐρωπαϊκὴν μουσικήν. Βεβαίως εἶνε ἀδύνατον δύο μουσικαὶ συζῶσαι νὰ μὴ ἀνταλλάξωσί τι ἀμοιβαίως, ἀκριβῶς ὅπως καὶ δύο γλῶσσαι. Ἀλλὰ πρέπει τοῦτο νὰ γίνεται μετὰ μεγάλης περισκέψεως, ὥστε νὰ μὴ ἀνατρέπεται ἐκ βάθρων ὁ χαρακτὴρ τῆς μουσικῆς.

Ὑπάρχει ἐν τῇ βυζαντινῇ μουσικῇ συνήθειά τις, τὴν ὁποίαν θὰ ὀνομάσω ***ἀπεικαστικὴν μελοποιΐαν***, καθ' ἣν τὸ μέλος συμμορφοῦται ὄχι μόνον πρὸς τὴν γενικὴν ἰδέαν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ πρὸς μίαν μεμονωμένην λέξιν, μεταβαλλόμενον ἀναλόγως τῆς λέξεως εἰς θλιβερὸν ἢ φαιδρόν, ἢ μιμούμενον τὸ ὑπὸ τῆς λέξεως σημαινόμενον πρᾶγμα κτλ., ἡ δὲ συμμόρφωσις αὕτη ἐκτείνεται εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε τὸ μέλος χρεωστεῖ νὰ ὑψωθῇ ὅταν ἡ λέξις ἐκφράζῃ ὕψος, καὶ νὰ καταβῇ, ὅταν ἡ λέξις σημαίνῃ τι χαμηλόν. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν φράσιν ***ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ*** θεωρεῖ καθῆκον ὁ ψάλτης ἢ ὁ μελοποιὸς τὸ μὲν πρῶτον μέρος νὰ τονίσῃ εἰς τὸ ὑψηλὸν μέρος τῆς κλίμακος, τὸ δὲ δεύτερον ὅσον τὸ δυνατὸν χαμηλά.

Ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μιμικῆς οὐδένα καλλιτεχνικὸν λόγον ἔχει οὔτε καὶ πολλὴν ἔννοιαν, καταστρέφει πολλάκις διὰ τῶν βεβιασμένων μεταπηδήσεων τὴν φυσικὴν καὶ ἀφελῆ πλοκὴν τοῦ

Digitized by Google

μέλους, ἑπομένως φρονῶ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται τόσον ἀπαραίτητον, ἄς ἐφαρμόζεται δὲ τὸ πολὺ ἐκεῖ, ὅπου τοιαύτη τις μεταβολὴ σχετίζεται οὕτω πως στενῶς μὲ τὰ προηγούμενα καὶ μὲ τὰ ἑπόμενα, ὥστε νὰ μὴ παράγῃ χάσμα εἰς τὴν ἐκτύλιξιν τοῦ μέλους. Πρέπει λοιπὸν νὰ ληφθῶσι τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, ὅπως διὰ τῆς καταλλήλου διδασκαλίας βελτιωθῇ ἡ ἐκτέλεσις τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τότε θὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἄδικος αὕτη ἀποστροφὴ ἢ ἀδιαφορία πρὸς αὐτήν, καὶ θὰ παύσῃ νὰ γίνηται ἡ ἀποτρόπαιος σκέψις περὶ παραδόσεως αὐτῆς εἰς τὴν λήθην.

Τὰ λεχθέντα περὶ διατηρήσεως τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς δὲν συνεπάγονται κατ' ἀνάγκην τὴν μὴ εἰσαγωγὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς. Ἡ ἰδέα τινῶν, ὅτι αὕτη δὲν φέρει εἰς κατάνυξιν, ὅτι δὲν ἁρμόζει εἰς τὸν ἱερὸν σκοπὸν κτλ. προέρχεται νομίζω ἐκ προκαταλήψεως. Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσική, ἥτις δύναται νὰ ἐκφράζῃ τόσον διαφόρους ψυχικὰς διαθέσεις, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διερμηνεύῃ καὶ τὴν κατάστασιν ψυχῆς δεομένης ἢ ὑμνούσης τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ ποία τις εἶνε ἡ μέχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν εἰσαχθεῖσα; Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀπό τινων ἐτῶν ἐπετέλεσε προόδους, ἀλλ' ἐν τούτοις νομίζω, ὅτι ἑρμηνεύω τὴν γνώμην πολλῶν ἐραστῶν τῆς καλῆς μουσικῆς, λέγων, ὅτι ἔχει ἱκανὸν ἀκόμη δρόμον νὰ διανύσῃ πρὶν ἢ ἀνταποκριθῇ ἐντελῶς πρὸς τὸν προορισμόν της. Ἐξαιρουμένων ὡρισμένων τινῶν τεμαχίων συντεθειμένων κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, εἰς τὰ ἄλλα δὲν ἀνευρίσκει τις πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἁρμονίαν μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν μυστηριώδη δύναμιν. Ἡ συχνή, ἡ ἐνίοτε ἀδιάκοπος χρῆσις τῶν κυρίων συγχορδιῶν (accords principaux)[1], αἱ ἀλλεπάλληλοι *τέλειαι πτώσεις* (τέλειαι καταλήξεις — cadance complète), ἡ ἔλλειψις ἄλλου εἴδους καταλήξεων, ἡ ἔλλειψις τῆς *ἀντιθέτου κινήσεως* τῶν φωνῶν (mouvement contraire) καὶ ἰδίᾳ τοῦ βαθυφώνου πρὸς τὰς ἄλλας, τέλος ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀπροσδοκήτου, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ πτωχὴ καὶ ἄτεχνος ἁρμονία, ἐπιφέρουσι ταχέως τὸν κόρον. Τὰς ἐλλείψεις ταύτας βεβαίως ἡ φιλοτιμία καὶ ὁ ζῆλος τῶν ἰθυνόντων διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ καταλλήλου πλουτισμοῦ τῆς συλλογῆς, ταχέως θὰ ἀναπληρώσωσιν.

Ἀλλὰ τὸ μέγα λάθος τοῦ νεωτερισμοῦ τούτου εἶνε τὸ ἑπόμενον: Ἐθεωρήθη, ὅτι δύνανται νὰ λαμβάνωνται τὰ βυζαντινὰ μέλη καὶ νὰ ἁρμονίζωνται δῆθεν, προστιθεμένης δευτέρας φωνῆς ἀκολουθούσης τὴν πρώτην εἰς ἀπόστασιν δύο διαστημάτων (tierce) ἢ πέντε (sixte), κάπου δὲ καὶ κάπου καὶ τρίτης φωνῆς ὡς βαθυφώνου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶνε λίαν ἐσφαλμένη, εἶνε δὲ βεβαίως ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν οὔτε βυζαντινὴν οὔτε εὐρωπαϊκὴν μουσικήν. Ἂν τὰ βυζαντινὰ μέλη δύνανται νὰ ἁρμονισθῶσι, καὶ πῶς, εἶνε ζήτημα πολὺ ὑψηλότερον καὶ πρὸς τὸ παρὸν ἄλυτον. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶνε αὐτὸς ὁ τρόπος τοῦ ἁρμονισμοῦ, ὅστις θὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν τὸν χαρακτῆρά της. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὰ βυζαντινὰ μέλη καταστρέφονται, παράγεται δὲ ἀνούσιόν τι μῖγμα ἐστερημένον καὶ τῆς μελῳδικότητος τῆς μιᾶς μουσικῆς καὶ τῆς ἁρμονίας τῆς ἄλλης. Ἡ ὁδὸς αὕτη πρέπει λοιπὸν ταχέως καὶ ὁριστικῶς νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Ἐκεῖ ὅπου δὲν εὑρέθη ἀκόμη τὸ κατάλληλον τετράφωνον ᾆσμα, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸ βυζαντινόν, πρέπει νὰ ψάλλεται τοῦτο ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἁπλότητι.

Περαίνοντες συνοψίζομεν τὴν γνώμην ἡμῶν ἐν τοῖς ἑξῆς: Ἡ τετράφωνος, δηλ. διὰ νὰ συνεννοώμεθα καλῶς, ἡ καθαρῶς *εὐρωπαϊκὴ* μουσική, εἶνε καλὸν νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, πρέπει ὅμως νὰ γίνῃ ἐργασία, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἀποτέλεσμα σοβαρώτερον· νὰ εἰσαχθῇ μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν θείαν δύναμιν, μὲ ὅλον αὐτῆς τὸ μεγαλεῖον τὸ ἁπλοῦν, τὸ ἐπιβάλλον· νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν βυζαντινὴν ἰδίως εἰς τὰ ἀργὰ μέλη. Ἡ βυζαντινὴ νὰ διατηρηθῇ μὲ τὴν γλυκεῖαν αὐτῆς μελῳδικότητα, καὶ νὰ ἐναλλάσσῃ μετὰ τῆς τετραφώνου χρησιμοποιουμένη ἰδίως εἰς τὰ σύντομα μέλη, διατηροῦσα δὲ ἄκρατον τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν θὰ προσλάβῃ μεγαλοπρέπειαν, χωρὶς νὰ εἶνε ἀποκλειστικὴ ἀντιγραφή, διότι θὰ ἔχῃ τι διακριτικόν, θὰ ἔχῃ τι ὑπενθυμίζον τὴν καταγωγήν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐθνικότητα αὐτῆς.

ΣΤΑΜ. Δ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ

ΤΟ ΚΑΪΡΟΝ[1]

Ἐξ ἐντυπώσεων Ἀμερικανίδος

Μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἐνῷ ὁ ὄνος μου μ' ἔφερεν ἐν μέσῳ πλήρους ἐρειπίων ἐδάφους, ἔφθασα ἐνώπιον τζαμίου τινὸς τόσον μικροῦ, ὥστε ἐφαίνετο μόλις ὡς βάσις διὰ τὸν ἐξαίρετον μιναρέν του, εἰς ἀσύνηθες ὕψος ἀνατείνοντα. Κατέβην ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου. Τὸ μικρὸν τζαμίον ἦτο ἀνοικτόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ποτὲ δὲν τὸ ἐπεσκέπτοντο ξένοι, δὲν εἶχεν ἐπιστρώματα, καὶ ἄνευ ἐπικαλυμμάτων οἱωνδήποτε, ἀδύνατον ἦτο βέβηλα ὑποδημάτια, οἷα τὰ ἰδικά μου, νὰ ἐγγίσωσι τὸ ἔδαφός του· ὁ γηραιός, ἄκαμπτος φύλαξ μ' ἐκύτταξε βλοσυρῶς ἅμα τὸ ἐπρότεινα. Ὑπέμνησα ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ περιμαζεύσῃ τὰς ψάθας καὶ τὰς θέσῃ κατὰ μέρος, λαμβάνων μπαξίσι, καθόσον τὸ μέρος ἦτο μικρόν. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς φύλαξ ἔμεινεν ἀκλόνητος. Τότε ὑπεσχέθην αὐτῷ ὅτι θὰ δώσω δέκα εἰκοσάρια, ἤτοι τάλληρα, εἰς τοὺς τυφλούς. Γνωστὸν ὅτι οἱ τυφλοὶ εἶνε ἱεροὶ ἐν Καΐρῳ, ἡ προσφορὰ ἄρα ἐγένετο δεκτή· ὅλον τὸ ψιάθωμα ἐτυλίχθη ἐπιμελῶς καὶ ἐτέθη παρά τινα γωνίαν, οἱ τρεῖς ἢ τέσσαρες παρόντες μουσουλμάνοι ἀπεσύρθησαν, καὶ ἐπετράπη εἰς ἐμὲ ἡ εἴσοδος. Ἡ γράφουσα εὑρέθη τότε ἐν πολυχρώμῳ πλουσιωτάτῳ ναῷ. Τὸ δάπεδον ἦτο ἐκ λεπτοῦ μαρμάρου, καὶ πᾶσα σπι-

[1] Αἱ τρεῖς κύριαι συγχορδίαι, ἤτοι αἱ ἀποτελούμεναι (εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Do) ἐκ τῶν φθόγγων δο-μι-σολ, φα-λα-δο, σολ-σι-ρε, εἶνε αἱ ἀποτελοῦσαι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὴν *καντάδαν*.

[1] Ἴδε σελ. 181

Digitized by Google

θαμὴ τῶν τοίχων ἦτο κεκαλυμμένη μὲ μωσαϊκὸν ἐκ πορφυρίτου λίθου καὶ ἴασπιδος, ἐγκοσμουμένη μ' ἐπιχρύσους ἐπιγραφὰς καὶ ἐδάφια τοῦ Κορανίου· ὁ ὑψηλὸς ἄμβων, ἐξ ἐρυθροξύλου ἦτο ὅλος σμιλευτὸς μὲ πολύπλοκα σημεῖα καὶ μὲ πλινθία ὀρειχάλκου. Ἡ κόγχη ἡ δεικνύουσα τὴν Μέκκαν, ἦτο ἐγκεχαραγμένη μὲ ἀλάβαστρον καὶ μὲ στίλβον μάργαρον. Τὸ μόνον φῶς κατήρχετο διὰ τῆς θαμβῆς ὑέλου τῶν μικρῶν ἄνω θυρίδων, εἰς τεμνομένας ἀκτῖνας κινναβάρεως, ἴου καὶ χρυσοῦ. Τὰ ἀρχαῖα ψηφιδωτὰ ἔργα τῶν τζαμίων τοῦ Καΐρου εἶνε συντεθειμένα ἐκ σμικρῶν πλινθίων μαρμάρου καὶ μαργαρώδους ὕλης κατὰ γεωμετρικὰ σχήματα. Θαυμαστὴ δὲ εἶνε ἡ περιττότης τῶν μικκύλων πολυπλόκων ἐγγλυφῶν. Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν μας πέντε τυφλοὶ εὑρέθησαν τεταγμένοι εἰς γραμμὴν παρὰ τὴν θύραν. Δύσκολον δὲν θὰ ἦτο νὰ περισυλλεχθῶσι καὶ πεντήκοντα.

Δύναταί τις νὰ ἐρωτήσῃ, τί εἶνε τὸ σχῆμα ἑνὸς τζαμίου, τὸ ἐξωτερικόν του ; Μὲ τί ὁμοιάζει ; Εἶσαι πολὺ βεβαιότερος περὶ τοῦ σχήματος τούτου πρὶν φθάσῃς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Χεδίβη ἢ ἀφοῦ ἔφθασες· καὶ ἀφοῦ ἐπισκεφθῇς τρία ἢ τέσσαρα τζαμία καθ' ἑκάστην ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, ἡ ἐνάργεια τῆς πρώτης ἀρχετύπου ἰδέας σου, ὁποία ἦτο, οἴχεται εἰσαεί. Τὰ τζαμία τοῦ Καΐρου ἐπιπροσθοῦνται τόσον ἀπὸ ἄλλα κτίρια, εἶνε τόσον περικυκλωμένα καὶ διηγκωνισμένα ὑπ' αὐτῶν, ὥστε ὀλίγον μόνον δύνασαι νὰ ἴδῃς ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς των· ἐνίοτε εἶνε ὁρατὴ πρόσοψίς τις ἐζωγραφημένη, ἀλλὰ πολλάκις εἷς πυλὼν φαίνεται μόνον. Δύναταί τις νὰ ἐξαιρέσῃ τὸ τζαμίον τοῦ Σουλτὰν Χασάν. Τὸ τζαμίον τοῦτο ἵσταται καθ' ἑαυτὸ οὕτως ὥστε δύνασαι ἂν θέλῃς νὰ περιπατήσῃς γύρω του. Τὸ κύριον ἐνδιαφέρον τοῦ περιπάτου (διότι τὸ ἐξωτερικόν, πλὴν τοῦ βαθέος προνάου, ὅστις δὲν δύναται σχεδὸν νὰ ὀνομασθῇ ἐξωτερικόν, δὲν εἶνε ὡραῖον) ἔγκειται εἰς τὴν σκέψιν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ τοῖχοι ἐκτίσθησαν ἐκ λίθων μετακομισθέντων ἀπὸ τὰς πυραμίδας, ἴσως μεταξὺ αὐτῶν, μὲ τὰ πρόσωπα ἔσω ἐστραμμένα, νὰ ὑπάρχωσιν ὄγκοι τοῦ ἀπολεσθέντος ἐκείνου περιβόλου τῶν γιγαντωδῶν τάφων, περιβόλου ὅστις ἐκαλύπτετο ἀπὸ ἱερογλυφικά. Νῦν ὅτε τὰ ἱερογλυφικὰ δύνανται ν' ἀναγινώσκωνται, δυνατὸν νὰ μάθωμεν μίαν ἡμέραν τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν τῶν μνημείων τούτων, κατεδαφιζομένης δωδεκάδος τινὸς ἐκ τῶν τζαμίων τοῦ Καΐρου. Ἀλλ' ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐπιτροπὴ ἐξυπνήσῃ, ὁ κόπος οὗτος δὲν θὰ χρειασθῇ διὰ τὸ κτίριον τοῦ Σουλτὰν Χασάν, ὅπερ καταπίπτει τεμάχιον πρὸς τεμάχιον ἀφ' ἑαυτοῦ. Τὰ τζαμία τοῦ Καΐρου δὲν εἶνε ὡραῖα ὡς ἑλληνικὸς ναὸς ἢ ὡς ἀρχαία ἀγγλικὴ μητρόπολις. Τὸ θέλγητρον τῆς τῶν Σαρακηνῶν ἀρχιτεκτονικῆς ἔγκειται μᾶλλον ἐν τῇ διακοσμήσει ἢ ἐν τῷ χειρισμῷ τῶν ὀγκωδῶν μορφῶν. Τὸ περίτεχνον τῶν Ἀράβων τεκτόνων ἐξεδηλώθη ἐν τῷ διακόσμῳ, ἐν τῇ πλουσίᾳ διαθέσει τῶν χρωμάτων· οὗτοι εἶχον ἀτελευτήτους ἰδιοτροπίας, ἀτελευτήτους φαντασιοκοπίας, καὶ τὰς ἐξέφραζον ὅλας, ὅσον κάλλιον ἠδύναντο, διότι ὅλαι ἦσαν ὡραῖαι. Τὸ αὐτὸ ἐλεύθερον πνεῦμα ἐνέπνευσε τὸν ἐπιβάλλοντα ὄγκον τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες δὲν ἠγάπων τὸ ὀγκῶδες· ἀνέπτυσσον τὴν ἐλευθερίαν των εἰς ἐρασμίας φαντασιοκοπίας. Ἡ μόνη θρασύτης των ὡς ἀρχιτεκτόνων ἦτο ὁ μιναρές.

Οὗτος εἶνε πιθανῶς ὁ χαριέστατος πύργος ὃν δύναταί τις νὰ φαντασθῇ. Ἐν Καΐρῳ τὸ πλούσιον τῶν διακόσμων του καὶ τὸ γλυκὺ κίτρινον τοῦ λίθου, ἐξ οὗ ᾠκοδόμηται, αὐξάνουσι τὴν καλλονήν του. Ἀναλλοιώτως λιγύς, λεπτύνεται τὸ πάχος καθ' ὅσον ἀνατείνει πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀναφέρων ἐλαφρῶς μαζί του δύο ἢ τρεῖς ἐξώστας, ὑποβασταζομένους ὑπὸ σταλακτιτῶν, καὶ ἀπολήγων εἰς μικρογραφικὴν κίδαριν καὶ ἡμισέληνον. Οἱ σταλακτῖται οὗτοι ἢ κρεμάθραι δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς τῶν Σαρακηνῶν ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐχρησίμευον κατ' ἀρχὰς ὡς κοσμήματα περικαλύπτοντα τὴν μετάβασιν ἀπὸ τετραγώνου αὐλῆς εἰς θόλον. Ἀλλὰ ταχέως ἐξέφυγον ἀπὸ τῆς μιᾶς χρήσεως, καὶ νῦν πληροῦσιν ἀραβικὰς γωνίας καὶ κόγχας καὶ ὑποβαστάζουσιν ἀραβικὰς καμπύλας τόσον καθολικῶς, ὥστε διὰ πολλοὺς ἡμῶν καὶ μόνον τὸ διάγραμμα ἑνὸς ἐπὶ χάρτου ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην ὅλον τὸ σύστημα τῶν μηνοσκεπάστων θόλων καὶ πύργων τῆς Ἀνατολῆς.

Τὰ ἐν Καΐρῳ τζαμία λέγονται παριστῶντα τὰ καθαρώτατα ὑφιστάμενα σχήματα τῆς τῶν Σαρακηνῶν ἀρχιτεκτονικῆς. Καὶ μετὰ τῆς ἀρίστης μνήμης ἐν τούτοις δὲν δύναταί τις νὰ ἴδῃ καταλεπτῶς ὅλα τὰ δείγματα ταῦτα τῆς καθαρότητος, ἐκτὸς ἂν ἐγκατασταθῇ διαρκῶς ἐν Καΐρῳ (καὶ εἶνε γνωστότατον ὅτι, ὅταν κατοικῇ τις εἰς ἓν μέρος οὐδέποτε ἔρχεται εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἀξιοθεάτων, ὅσα ἄλλοι ὁδοιποροῦσι χιλιάδες μίλια διὰ νὰ ἴδωσι). Τούτου ἕνεκα οἱ περιηγηταὶ τάχιστα ἐκλέγουσιν ἓν εὐνοούμενον καὶ ἐπαναπαύονται εἰς αὐτό, ἐξυμνοῦντες αὐτὸ ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα, οὕτως ὥστε ἀκούεις ἄλλους ἐπαινοῦντας τοῦτο καὶ ἄλλους ἐκεῖνο. Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἀφοῦ ἐξομολογηθῶ τὴν ἀδυναμίαν μου πρὸς τὰ τζαμία τὰ μὴ μνημονευόμενα ἐν τοῖς ὁδηγοῖς, τὰ μὴ ἔχοντα ἐπικαλύμματα διὰ τὰς ψάθας, ὁμολογῶ ὅτι θαυμάζω τὸ ἐπιτάφιον τζαμίον τοῦ Καϊτβέη. Εἶνε ἔξω τοῦ κυρίως Καΐρου, μεταξὺ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων ἡμιερειπωμένων κτιρίων, τῶν καλουμένων Τάφοι τῶν Καλιφῶν. Ἵσταται ἐλεύθερον, καὶ ὁ λαξευτὸς θόλος καὶ ὁ μιναρές του ἀποκαλύπτονται εὐκρινῶς. Θὰ ἐχρειάζοντο σελίδες πρὸς περιγραφὴν τοῦ φανταστικοῦ κάλλους ἑκάστης τῶν λεπτομερειῶν του, ἐντός τε καὶ ἐκτός, καὶ ἀρκεῖ ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν λέξεων **κομψότης, ψηφιδωτόν, μιναρές, ἀραβούργημα, ἴασπις** καὶ **μάργαρον.**

Ἓν τῶν μεγάλων συμβεβηκότων τοῦ χειμῶνος τοῦ 1890 ἦτο τὸ ἄνοιγμα τοῦ νέου Μουσείου τῶν Αἰγυπτιακῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη συλλογή, ἥτις ἄχρι τοῦδε ἦτο πολὺ κακῶς διευθετημένη, ἐγκατεστάθη νῦν ἐντὸς ἑνὸς τῶν μεγάλων θερινῶν παλατίων, τῶν ἱδρυθέντων ὑπὸ τοῦ πρώην Χεδίβη Ἰσμαήλ. Ὅπως μεταβῇ τις ἐκεῖσε διέρχεται διὰ τῆς νέας συνοικίας καὶ διαβαίνει τὴν ὡραίαν τοῦ Νείλου γέφυραν. Ὄχι μόνον καταβρέχονται ὅλαι

Digitized by Google

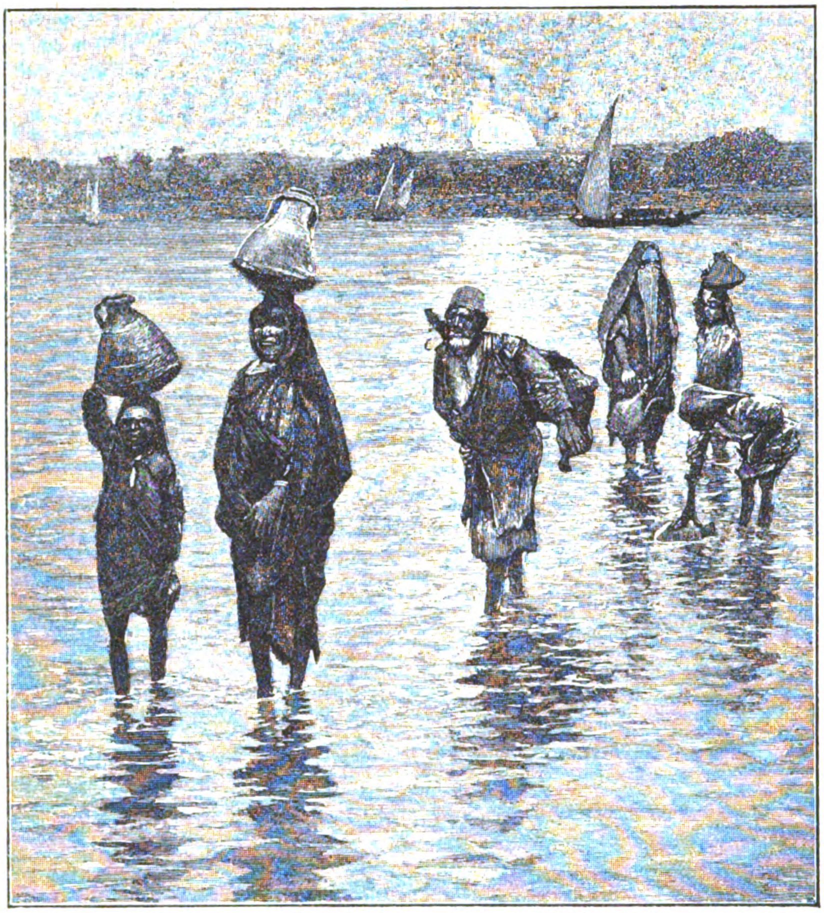

ΔΙΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΙΛΟΥ

αἱ ὁδοὶ αὐται, ἀλλὰ καὶ ὁ πεζοπόρος δύναται νὰ ἔχῃ ὕδωρ, ἂν ἐπιθυμῇ. Μεγάλαι πήλινοι λάγηνοι ἐπὶ ἀραμπάδων ἵστανται ἐδῶ κ' ἐκεῖ μετὰ τοῦ κυπέλλου προσηρτημένου, καὶ ὁ **σακκᾶς** μεταφέρει πανταχόσε πρὸς πώλησιν τὸ ἐρατεινὸν ὕδωρ τοῦ Νείλου. Ἀρτοπῶλαι παρελαύνουσιν ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τὰ ὑπαίθρια μαγειρεῖα, μετ' ἐστρωμένων τραπεζῶν, ὅπου ἡ πτωχοτέρα τάξις σιτίζεται. Ὀλίγον παρέκει εἶνέ τις βέβαιος ὅτι θὰ συναντήσῃ ἀγέλην καμήλων. Ἅμα τὰς ἴδῃ ὁ περιηγητὴς δὲν δύναται νὰ μὴ ἐπιφωνήσῃ «Ὦ!» Ἐν τῇ διανοίᾳ πολλῶν Ἀμερικανῶν ἡ κάμηλος ἔμεινεν ὡς ἡ συνοδὸς τῶν οὐρὶ καὶ τῶν χανουμισσῶν, ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὅτε εἶδον ἐν τοῖς μεγάλοις ἱπποδρόμοις τὴν πομπώδη παρέλασιν τοῦ χαρεμίου, εἶδος φανταστικῆς παραστάσεως. Βραδύτερον ἡ ἐντύπωσις αὕτη δυνατὸν ν' ἀνεμίχθη μὲ τὴν τῆς στερεοτύπου εἰκόνος τοῦ Ἄραβος, τοῦ ὁδηγοῦντος ἐν τῇ ἐρήμῳ τὴν κάμηλον, ὑπὸ τὸν ἐρυθραινόμενον ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ δύοντος ἡλίου οὐρανόν. Ἀλλὰ βλέπων τις ἐνταῦθα τὰς καμήλους μεταφερούσας λίθους καὶ πλίνθους, φαντάζεται ὅτι ἔφθασεν εἰς τόπον ὀνείρων.

Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν δὲν σπαταλῶσι τὸν θαυμασμόν των διὰ τὴν ἀνατολικότητα τῆς καμήλου. Ἀλλὰ μανθάνομεν ἐν καιρῷ ὅτι ἐπῃνέθη δι' ἀρετὰς τὰς ὁποίας δὲν ἔχει. Εἶνε φιλόπονος, ἀλλ' ἐξοφλεῖ ἀδιακόπως τὴν φιλοπονίαν της· δυνατὸν νὰ μὴ ἐνοχλῇ τινα μὲ τὴν δίψαν της, ἀλλ' ἐκδικεῖται διὰ τοῦ ῥογχασμοῦ της. Ἐκεῖθεν τῆς γεφύρας τοῦ Νείλου φθάνει τις εἰς ἀγρὸν πλήρη ἐκ τῶν ζώων τούτων, ὅλων γονατιζόντων κατὰ τὸν ἰδιάζοντα αὐτοῖς ἀλλόκοτον τρόπον, μὲ τὰ ὀπίσθια σκέλη των ἀνεστραμμένα· ἐκεῖθεν σηκώνουσι τοὺς μακροὺς λαιμούς των διὰ νὰ κυττάξουν τοὺς διαβάτας. Ἀλλ' ὅπως ἐκτιμήσῃ τις τὸν λαιμὸν καμήλου πρέπει νὰ ἐπιβαίνῃ ὄνου· τότε, ὅταν τὸ ζῶον ἔρχεται ὄπισθεν καὶ ὑψοῖ τὸν τράχηλον, ὁ λαιμός του φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ ὑψηλότερον πρᾶγμα ἐν Καΐρῳ, ὑψηλότερος τζαμίου.

Ἐκεῖθεν τῆς γεφύρας ἡ ὁδὸς παραπορεύεται τὸν ποταμόν. Τὸ παλάτιον ἵσταται χωριστὰ ἀπὸ τὸ χωρίον καὶ περικυκλοῦται ἀπὸ εὐρεῖς κήπους. Ἀντικρὺ τῆς κεντρικῆς στοᾶς εἶνε ὁ τάφος τοῦ Μαριὲτ πασᾶ, ἱδρυτοῦ τοῦ μουσείου, ὑψηλὴ σαρκοφάγος ἀντιγεγραμμένη ἐξ ἀρχαίου. Ὁ Μαριὲτ πασᾶς κατήγετο ἐκ Βουλώνης. Δεῖγμά τι μομμίας ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ τῶν σχολείων ἐπέσυρε τὸ πρῶτον τὴν προσοχήν του πρὸς τὰς αἰγυπτιακὰς ἀρχαιότητας, καὶ τῷ 1850 ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον. Ὁ Χεδίβης Σαΐδ τῷ ἐπέτρεψε νὰ ἱδρύσῃ μουσεῖον, καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Σαΐδ Ἰσμαὴλ ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ ἀνασκαφάς, ἀναθεὶς εἰς τὴν φροντίδα του ὅλας τὰς ἀρχαιότητας τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Μαριὲτ ἔκαμε χρῆσιν τῆς πληρεξουσιότητος ταύτης μετὰ νοημοσύνης καὶ δραστηριότητος, ἀφιερώσας εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς του τριακονταετὲς διάστημα. Ἐτελεύτησεν ἐν Καΐρῳ, ἐν ἡλικίᾳ 61 ἐτῶν, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1882. Ὁ Γάλλος οὗτος κατώρθωσε πολλὰς σπουδαίας ἀνακαλύψεις, καὶ περιέσωσε τῇ Αἰγύπτῳ τὰς ὑπολοίπους ἀρχαιότητας· πρὸ τοῦ καιροῦ του, οἱ θησαυροί της ἐκλέπτοντο καὶ ἐπωλοῦντο ἀπὸ ὅλους.

Ὁ συλλογισμὸς ὁ ἐπιφοιτῶν εἰς ὅλους τοὺς περιηγητὰς ἐν τῇ παραδόξῳ ταύτῃ χώρᾳ εἶνε πόσοι καὶ πλουσιώτεροι θησαυροὶ θὰ μένωσι κεκρυμμένοι! Ἡ μάλιστα πασῶν περισπούδαστος τῶν προσφάτων ἀνακαλύψεων ἦτο ἡ εὕρεσις τῶν Φαραώ, τῷ 1881. Ἡ ἱστορία τῆς εὑρέσεως ταύτης ἐδημοσιεύθη πανταχοῦ τοῦ κόσμου, καὶ δὲν θὰ εἶχε τὸν τόπον της ἐδῶ. Ἀλλὰ πολὺ τυχηρότερος θὰ ἦτο, ὅστις ἤθελεν ἀκούσῃ ἀπ' εὐθείας τὴν διήγησιν ἐκ στόματος τοῦ Αἰμιλίου Βρούξ, τοῦ φύλακος τοῦ μουσείου, καθ' ὅσον ἡ βραχεῖα καὶ ζωντανὴ διήγησίς του μέγιστον προσθέτει θέλγητρον εἰς τὰ ἐκπληκτικὰ γε-

Digitized by Google

ΑΙΓΥΠΤΙΑ

γονότα. Οἱ ἰθύνοντες τὰ τοῦ μουσείου ὑπώπτευον ἀπὸ ἐτῶν ὅτι κάποιος εἰς τὰς Θήβας εἶχεν ἀνακαλύψῃ κλειστὸν μέχρι τοῦδε τάφον· διότι ἐπιτάφια ἀγαλμάτια, πάπυροι καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, ὅλα σπουδῆς ἄξια, εἶχον προσφερθῇ πρὸς πώλησιν ἐκεῖ ἀνὰ ἕν, καὶ ἠγοράσθησαν ὑπὸ περιηγητῶν, οἵτινες, ἐπιστρέψαντες εἰς Κάϊρον, ἐπέδειξαν τοὺς θησαυρούς, χωρὶς νὰ ἐννοῶσι τὴν ἀξίαν των.

Τοῦτο κατέστησε τοὺς ἁρμοδίους προσεκτικούς, καὶ αἱ ὑποψίαι ἐπὶ τέλους συνεκεντρώθησαν ἐπί τινα οἰκογένειαν· οἱ Ἄραβες οὗτοι τὸ ὡμολόγησαν τέλος, καὶ ἔδειξαν τὸν δρόμον πρός τι μέρος οὐ μακρὰν τοῦ ναοῦ τοῦ καλουμένου Δεὶρ-ἐλ-Βααρί, ὃν ἐνθυμοῦνται ὅλοι οἱ ἐπισκεφθέντες τὰς Θήβας. Ἐκεῖ, ἔμπλεως ἄμμου, ὑπῆρχε κρύπτη τις ὄχι ἀνόμοιος πρὸς φρέαρ, ἣν εἶχεν ἀνακαλύψῃ τυχαίως εἷς ἄνθρωπος. Ἀποκομισθείσης τῆς ἄμμου, τὸ στόμιον κρυφίας σήραγγος ἐπεφάνη ὑποκάτωθεν, καὶ ἡ σῆραγξ αὕτη ἔφερεν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ λόφου, ὅπου, ἔν τινι θαλάμῳ, εἴκοσι ποδῶν ὕψους, ἦσαν συσσωρευμέναι τριάκοντα ἢ πλείονες θῆκαι μομμιῶν, πολλαὶ αὐτῶν κεκοσμημέναι μὲ τὴν βασιλικὴν ἀσπίδα. Αἱ μομμίαι ἀπεδείχθη ὅτι ἦσαν αἱ τοῦ Σηθὶ τοῦ Α΄, τοῦ κατακτητοῦ ὅστις διήλασε μέχρι Ἀσίας ὡς ὁ Ὀρόντης· καὶ τοῦ Ραμψῆ τοῦ Μεγάλου (Σεσώστριδος καλουμένου παρ' Ἕλλησι), τοῦ τυραννήσαντος τοὺς Ἰσραηλίτας· καὶ τοῦ Σηθὶ τοῦ Β΄, τοῦ Φαραὼ ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ ἔξοδος, μετὰ καὶ ἄλλων μοναρχῶν καὶ οἰκείων αὐτοῖς ἡγεμονοπαίδων καὶ ἱερέων. Κατά τινα ἄγνωστον χρόνον αἱ μομμίαι αὗται θὰ ἐλήφθησαν ἐκ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκ βράχου τάφων ἐν τῇ τρομερᾷ ἐκείνῃ ἀποκαλυπτικῇ Κοιλάδι τῶν Βασιλέων, οὐ πόρρω ἀπεχούσῃ, καὶ ἐκρύβησαν εἰς τὸν ἀκατέργαστον τοῦτον θάλαμον. Οὐδεὶς γινώσκει διατί ἔγεινε τοῦτο· μνεία τις καὶ ἐξήγησις τοῦ πράγματος δυνατὸν οὐχ ἧττον ν' ἀνακαλυφθῇ. Ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πᾶσα γνῶσις περὶ τῆς κρύπτης εἶχεν ἀπολεσθῇ, καὶ ἐνταῦθα ἔμειναν οἱ Φαραὼ μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1881. Τώρα κατέπλευσαν μετὰ τόσους αἰῶνας τὸν Νεῖλον καὶ μετεκομίσθησαν εἰς Κάϊρον. Τώρα τέλος πάντων ἀναπαύονται ἐπισήμως ἐν δώματι δυναμένῳ προσφυῶς νὰ ὀνομασθῇ αἴθουσα τοῦ θρόνου.

Φθάνεις εἰς τὴν μεγάλην ταύτην σταυροειδῆ αἴθουσαν δι' ὡραίας διπλῆς κλίμακος, καὶ ἅμα εἰσερχόμενος βλέπεις τοὺς Φαραὼ τεταγμένους ἐν μεγαλοπρεπεῖ κύκλῳ, ὅσον δὲ ἄφροντις ἢ ἀνιστόρητος καὶ ἂν εἶσαι, σοῦ ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν. Οἱ χαρακτῆρες εἶνε ἐναργεῖς. Τινὰ τῶν ὀρφνῶν προσώπων μετέχουσι σεμνοπρεπείας· ἀλλὰ δεικνύουσιν ἐμφαντικὴν ἀποφασιστικότητα καὶ δύναμιν. Περίεργον δὲ ὅτι ἓν τούτων ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν Βολταῖρον. Τοῦτο ὅμως ἴσως ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὸ ὅτι ὁ Βολταῖρος πολὺ ὡμοίαζε μὲ μομμίαν ζῶν. Πῶς ἤθελε φανῇ, ἡ ἰδέα ὅτι τὰ πλάσματα τὰ μέλλοντα νὰ γεννηθῶσι περὶ τὰ 5,000 π. Χ. θὰ ἠδύναντο ἐν τῇ χώρᾳ τῇ καλουμένῃ νῦν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς (πῶς ἄρα θὰ καλῆται τότε;) νὰ μελετῶσιν αὐτουσίους τοὺς χαρακτῆρας ἐνίων ἐκ τῶν προέδρων μας, τοῦ Οὐασιγκτῶνος καὶ τοῦ Λίγκολν, φέρ' εἰπεῖν; Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ἀφοῦ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Αἴγυπτον, ὅλοι μανθάνομεν νὰ μισῶμεν τοῦ ταριχευτοῦ τὴν τέχνην· ὅσοι ἀνέπλευσαν τὸν Νεῖλον, καὶ ἐθεώρησαν τὰ οἰκτρὰ λείψανα τῆς θνητότητος προσφερόμενα εἰς πώλησιν ἐκεῖ παρὰ τὰς ὄχθας ὡς τυχαῖα ἐμπορεύματα, γίνονται ἀμέσως συνήγοροι τῆς ἀποτεφρώσεως τῶν νεκρῶν.

[Ἕπεται τὸ τέλος] Α. Π.

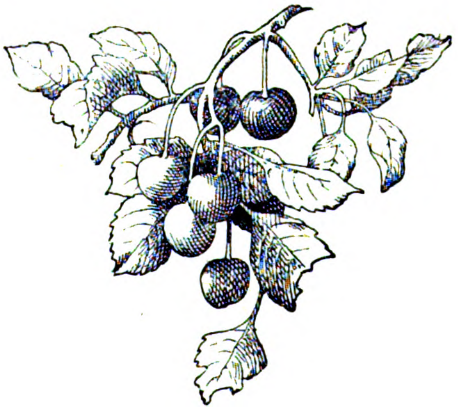

Digitized by Google

ΜΑΝΝΑ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΑ

Μὲ μάτια σφαλιστά,
μὲ σταυρωμένα χέρια
στὸ φέρετρο κοιμᾶται·
στὴ θύρα του μπροστὰ
προσμένουν τὰ ξεφτέρια,
κι ὅλο ῥωτοῦν διαβάται:

— Ποιὸς πέθανε; ἀπὸ τί:
— Ἕν' ἄξιο παλληκάρι,
τοῦ τὤγραφεν ἡ μοῖρα . . .
Στὸν κόσμο παραιτεῖ
παντέρημο ζευγάρι:
μιὰ μάννα καὶ μιὰ χήρα.

Ἡ μάννα κι ἂν πονῇ
δὲν εἶν' ἀπελπισμένη,
κι ἄλλα παιδιὰ ἔχ' ἡ μαύρη·
μὰ ἡ χήρα ἡ ὀρφανή,
ἡ χήρα του ἡ θλιμμένη
παρηγοριὰ ποῦ θαὔρῃ;

Κι ὁ κόσμος ποῦ ῥωτᾷ
μόνο τὴ χήρα κλαίει
ὅπου τὸ νοῦ της χάνει,
καὶ στὸ νεκρὸ 'μπροστὰ
ἕνας στὸν ἄλλον λέει:
κ' ἐκείνη θὰ πεθάνῃ!

Γοργὸς σὰν τὸ πουλὶ
ἐπέρασ' ἕνας χρόνος —
Πῆρα λουλούδια λίγα,
καὶ μὲ καϋμὸ πολύ,
ἀποσταμένος, μόνος
στὸ κοιμητῆρι ἐπῆγα,

Στὸν τάφο μοναχή,
γονατιστὴ στὸ χῶμα
καὶ μαυροφορεμένη
ἡ μάννα του ἡ φτωχὴ
μοιρολογάει ἀκόμα
χλωμὴ κι ἀρρωστημένη . . .

Μὲ κτύπο ἀργὸ-ἀργὸ
ἡ νεκρικὴ καμπάνα
ἠχολογᾷ καὶ σβύνει —
Γονάτισα κ' ἐγὼ
κ' ἐρώτησα τὴ μάννα:
— Ἡ χήρα τί ἔχει γίνῃ;

Θὰ κοίτεται κοντὰ
στὸ γυιό σου πεθαμένη . . .
Κ' ἡ μάννα τὸ κεφάλι
κουνεῖ καὶ μ' ἀπαντᾷ:
— Ἀπόψε ἀσπροντυμένη
παντρεύεται καὶ πάλι.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ[1]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

Ὁ Μαρκήσιος Μαλουὲ τῷ κ. Παύλῳ Β...
Εἰς Παρισίους.

Κατὰ καθῆκον καὶ μετ' ἀλγούσης καρδίας ἔρχομαι νὰ σᾶς ἐξιστορήσω τὰ καθ' ἕκαστα τῆς συμφορᾶς, τὴν ὁποίαν σᾶς ἀνήγγειλα ἤδη μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιφυλάξεως διὰ τοῦ τηλεγράφου. Ὡς γνωρίζετε, ὁ φίλος σας εἶχε κατορθώσει εἰς διάστημα ὀλίγων ἡμερῶν νὰ ἐκτιμηθῇ καὶ ν' ἀγαπηθῇ ὡς τέκνον παρ' ἐμοῦ καὶ τῆς κυρίας Μαλουέ, καὶ ὡς τοιοῦτο σήμερον τὸν θρηνοῦμεν.

Περιττὸν εἶναι νὰ διηγηθῶ τὰ προηγηθέντα τῆς καταστροφῆς, ἀφοῦ κάλλιστα γνωρίζετε πάσας τὰς περιπετείας τοῦ ἔρωτος τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης γυναικὸς πρὸς τὸν πολύκλαυστον φίλον μας. Παραλείπω καὶ τὰς μετὰ τὸν θάνατον τῆς κυρίας Πάλμας πενθίμους σκηνάς, τὰς ὁποίας ἐπεσκίασε νεώτερον πένθος.

Ἡ διαγωγὴ τοῦ κ. Γεωργίου κατὰ τὰς ὀδυνηρὰς ἐκείνας ἡμέρας καὶ ἡ ἀποκαλυφθεῖσα εὐαισθησία καὶ εὐγένεια τῆς ψυχῆς του τὸν εἶχον καταστήσει ἀκόμη προσφιλέστερον εἰς ἡμᾶς. Καὶ οὕτω ὅμως ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἀπομακρύνω ὅσον τάχιστα ἀπὸ τὸν τόπον τῆς καταστροφῆς, σκοπεύων νὰ ἔλθω ὁ ἴδιος εἰς Παρισίους νὰ τὸν ῥίψω εἰς τὰς ἀγκάλας σας. Ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἔστεργε νὰ ἐγκαταλείψῃ τόσον ταχέως τὸν νεόσκαπτον τάφον τῆς ἀθλίας κομήσσης. Ξενιζόμενος καὶ πάλιν εἰς τὸν πύργον μου δὲν ἐξήρχετο παρὰ μόνον διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ πλησιέστατον νεκροταφεῖον. Ἦτο μὲν ἥσυχος, ἀλλὰ τὴν ὑγείαν του ὑπέσκαπτεν ἡ λύπη. Προχθὲς ἡ σύζυγός μου τὸν παρεκίνησε νὰ συνεξέλθῃ ἔφιππος μετὰ τοῦ κ. Βρεϋλῆ καὶ ἐμοῦ, καὶ τοῦτο ἔπραξεν ἀπροθύμως πρὸς χάριν της. Καθ' ὁδὸν ἐπροσπάθει καὶ ἡμᾶς νὰ εὐχαριστήσῃ, μετέχων ὅσον ἠδύνατο τῆς συνομιλίας. Νομίζω μάλιστα ὅτι εἶχε κατορθώσει πρώτην

---

1 Τέλος. Ἴδε σελ. 180

Digitized by Google

φορὰν καὶ νὰ μειδιάσῃ, ὅτε κατὰ κακὴν τύχην συνηντήθημεν μετὰ τοῦ κ. Μωτέρνη, ἱππεύοντος μετὰ δύο φίλων του καὶ δύο κυριῶν. Οὗτοι ἠκολούθουν τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἀλλὰ βαδίζοντες ταχύτερον ἡμῶν μᾶς ἐξεπέρασαν χαιρετήσαντες. Εἰς τὸ χαιρέτημα τοῦ κ. Μωτέρνη οὐδὲν παρετήρησα διάφορον τοῦ συνήθους, ὥστε πολὺ ἐξεπλάγην ἀκούσας τὸν κ. Βρεϋλῆν νὰ ψιθυρίζῃ: — Τοῦτο ἦτο ἀναίδεια καὶ ποταπότης. — Ὁ Γεώργιος, ὅστις εἶχεν ὠχριάσει κατὰ τὴν συνάντησιν, ἐστράφη ἀμέσως πρὸς τὸν κ. Βρεϋλῆν ἐρωτῶν: — «Ποῖον τοῦτο; Περὶ τίνος ὁμιλεῖτε; — Ὁμιλῶ περὶ τῆς αὐθαδείας τοῦ κ. Μωτέρνη. — Παρενέβην ἀμέσως ἐπιπλήττων τὸν κ. Βρεϋλῆν διὰ τὴν ἐριδομανίαν του, καὶ βεβαιῶν ὅτι οὐδ' ἴχνος παρετήρησα προκλήσεως εἰς τὴν συμπεριφορὰν ἢ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου τοῦ κ. Μωτέρνη· ἀλλ' ὁ Βρεϋλῆς μὲ διέκοψε κράζων· — Ἂν ἤνοιγες τοὺς ὀφθαλμοὺς θὰ ἔβλεπες ὅτι ὁ ἀχρεῖος ἐκεῖνος ἐγέλασεν εἰρωνικῶς κυττάζων τὸν κ. Γεώργιον. Διατί θέλεις νὰ καταπίῃ ὁ φίλος μας ὕβριν τὴν ὁποίαν οὔτε σὺ οὔτ' ἐγὼ δὲν θὰ κατεπίνομεν; — Πρὶν τελειώσῃ ἡ φράσις αὐτή, ὁ Γεώργιος ἐδίωκε καλπάζων τὸν κ. Μωτέρνην.

— Ἐτρελλάθης; εἶπα εἰς τὸν Βρεϋλῆν, ὅστις ἐζήτει νὰ μὲ κρατήσῃ, τί σημαίνει αὐτή σου ἡ ἐφεύρεσις; — Σημαίνει ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ εὕρωμεν μίαν οἱανδήποτε **διασκέδασιν** διὰ τὸν δυστυχῆ φίλον μας, τὸν ὁποῖον κατατρώγει ἡ λύπη. Χωρὶς νὰ χάσω καιρὸν εἰς ἀπάντησιν ἀπεσπάσθην ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Βρεϋλῆ καὶ ἔτρεξα κατόπιν τοῦ Γεωργίου. Ἀλλ' ὁ ἵππος του ἦτο ταχύτερος τοῦ ἰδικοῦ μου, ὥστε ἀπεῖχον ἀκόμη περὶ τὰ ἑκατὸν βήματα, ὅταν ὁ φίλος μας ἔφθασε τὸν κ. Μωτέρνην, ὅστις βλέπων αὐτὸν ἐρχόμενον εἶχε σταματήσει. Μοὶ ἐφάνη ὅτι ἀντηλλάγησαν ὀλίγαι τινὲς λέξεις, καὶ εὐθὺς ἔπειτα εἶδον τὸν Γεώργιον ὑψοῦντα τὴν μάστιγα καὶ δὶς ἢ τρὶς ῥαπίζοντα κατὰ μέσον πρόσωπον τὸν κ. Μωτέρνη, μόλις δὲ ἐπροφθάσαμεν ὁ κ. Βρεϋλῆς καὶ ἐγὼ νὰ τοὺς χωρίσωμεν.

Μετὰ τοιαύτην σκηνὴν ἀδύνατον ἦτο ν' ἀποσοβηθῇ ἡ μονομαχία. Οἱ δύο σύνοδοι τοῦ κ. Μωτέρνη μᾶς συνώδευσαν εἰς τὸν πύργον πρὸς κανονισμὸν τῶν ὅρων αὐτῆς. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὅπλου ἀνῆκεν ἀναντιρρήτως εἰς τὸν ῥαπισθέντα, βλέποντες ἐν τούτοις τοὺς μάρτυρας αὐτοῦ διστάζοντας ἢ ἀδιαφοροῦντας περὶ ταύτης, ἠρωτήσαμεν περὶ τούτου τὸν κ. Γεώργιον, ὅστις ἐπροτίμησεν ἀμέσως καὶ ἀδιστάκτως τὸ ξίφος. — «Διατί τὸ ξίφος, ἠρώτησεν ὁ κ. Βρεϋλῆς, ἐνῷ σὲ γνωρίζω κάλλιστον σκοπευτήν; Εἶσαι ἄρα βέβαιος ὅτι μεταχειρίζεσαι καλλίτερα τὸ ξίφος; Πρόσεξε, δι' ὄνομα Θεοῦ, μὴ γελασθῇς, διότι πρόκειται περὶ μονομαχίας θανατηφόρου — Οὐδόλως ἀμφιβάλλω περὶ τούτου, ἀπεκρίθη ἡσύχως ὁ Γεώργιος, ἀλλὰ προτιμῶ τὸ ξίφος, ἐφ' ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν». Ταῦτα ἀκούσαντες ἐδικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς εὐτύχημα τὴν ἀποδοχὴν παρὰ τῶν μαρτύρων τοῦ ξίφους· ὥρα δὲ τῆς συναντήσεως ὡρίσθη ἡ ἐνάτη τῆς ἐπιούσης.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ὁ κ. Γεώργιος ἐπέδειξε ἀταραξίαν καὶ ἐκ διαλειμμάτων εὐθυμίαν, ἥτις ἐξέπληττε πρὸ πάντων τὴν κυρίαν Μαλουέ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεκρύπτομεν τὸ τελευταῖον ἐπεισόδιον. Ὁ φίλος σας ἀπεσύρθη τὴν δεκάτην. Ἰδὼν ὅτι εἶχεν ἀκόμη φῶς τὰ μεσάνυκτα ἐπῆλθον εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὠθούμενος ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης μου καὶ τινος ἀνησυχίας. Ἐκεῖνος ὅμως ἦτο ἡσυχώτατος καὶ ἐσφράγιζεν ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας μοὶ ἔδωκε λέγων. — «Ἐτελείωσα τὰς ὑποθέσεις μου, καὶ τώρα θὰ κοιμηθῶ μακαρίως».

Πρὶν τὸν καλονυκτίσω ἐθεώρησα καθῆκόν μου νὰ δώσω εἰς αὐτὸν συμβουλάς τινας περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ξίφους, τὰς ὁποίας ἤκουεν ἀπροσέκτως καὶ διέκοψεν αἰφνιδίως τείνων μοι τὸν βραχίονα — «Ἐξετάσατε, εἶπε, τὸν σφυγμόν μου». Οὗτος ἦτο τῷ ὄντι κανονικώτατος ἀποδεικνύων πραγματικὴν τοῦ φίλου μας τὴν γαλήνην καὶ εὐδιαθεσίαν. Τὸν ἠσπάσθην καὶ τὸν ἀφῆκα νὰ κοιμηθῇ.

Τὴν ἐπιοῦσαν πρὸ τῆς ἐνάτης εὑρισκόμεθα ὁ κ. Γεώργιος, ὁ κ. Βρεϋλῆς καὶ ἐγὼ εἰς τὸν ὁρισθέντα τόπον, ὅπου προσῆλθε σχεδὸν συγχρόνως ὁ κ. Μωτέρνης μετὰ τῶν δύο μαρτύρων του. Τὸ ποιὸν τῆς ὕβρεως καθίστανε ματαίαν πᾶσαν ἀπόπειραν διαλλαγῆς, ὁ δὲ ἀγὼν ἤρχισεν ἀμέσως. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς παρετηρήσαμεν ὁ κ. Βρεϋλῆς καὶ ἐγὼ μετ' ἀπεριγράπτου ἀπορίας καὶ ἀγωνίας, ὅτι ὁ κ. Γεώργιος, ὁ ἐπιμείνας εἰς τὴν προτίμησιν τοῦ ξίφους, ἦτο τελείως ἄπειρος τοῦ χειρισμοῦ αὐτοῦ. Τὴν διασταύρωσιν τῶν λεπίδων διεδέχθη σκιὰ μόνον συμπλοκῆς, κατὰ δὲ τὸν τρίτον ξιφισμὸν ὁ φίλος μας κατέπεσε φέρων θανάσιμον τραῦμα εἰς τὸ στῆθος. Ὅταν τὸν ἐσήκωσα εἰς τὰς ἀγκάλας μου ὁ θάνατος ἐπήρχετο ταχύς, μόλις δὲ ἐπρόφθασε νὰ σφίξῃ τὴν χεῖρά μου καὶ νὰ μὲ εἴπῃ: «Εἴπετε εἰς τὸν Παῦλον ὅτι τὸν ἀγαπῶ, ὅτι δὲν θέλω νὰ μ' ἐκδικηθῇ καὶ ὅτι ἀπέθανα εὐτυχής».

Οὐδὲν ἔχω νὰ προσθέσω εἰς τὴν ἀνωτέρω διήγησιν, τὴν ἱκανῶς μακρὰν καὶ ἔτι μᾶλλον ὀδυνηράν. Ἐνόμισα καθῆκόν μου νὰ σᾶς ἐκθέσω πάσας τὰς λεπτομερείας ταύτας, ὅπως δυνηθῆτε νὰ παρακολουθήσετε μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ στιγμῆς τὸν βίον τοῦ φίλου, τὸν ὁποῖον τόσον πολὺ καὶ τόσον δικαίως ἠγαπήσατε. Γνωρίζετε ἤδη τὰ πάντα καὶ αὐτὰ ἀκόμη ὅσα δὲν ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ σᾶς εἴπω.

Ὁ φίλος μας ἀναπαύεται πλησίον της. Πιστεύω, Κύριε, ὅτι θὰ ἔλθετε καὶ σᾶς περιμένω. Θὰ κλαύσωμεν ὁμοῦ τὴν τύχην τῶν δύο τούτων φιλτάτων ὄντων, τῶν ἐξ ἴσου ἀγαθῶν καὶ ἐρασμίων, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητος κατέβαλεν ὁ ψυχικὸς πόνος.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΕΠΑΡΧΙΑι

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ

Διὰ τὸν ἐπαρχιακὸν βίον ἡ Μεγάλη ἑβδομὰς ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα. Δι' αὐτῆς ὁ βαρὺς καὶ κοπιώδης βίος τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καθ' ἣν τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τοὺς μέχρις ἀποκτηνώσεως μόχθους τῆς σπορᾶς καὶ τῆς καλλιεργείας, καὶ εἰς τὴν ἀμείλικτον νηστείαν, ἀποκτᾷ μικρὰν ἄνεσιν, ἀφοσιοῦται ὁλόκληρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπιδίδεται κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα εἰς τὸν ἵμερον

Digitized by Google

τῆς ζωῆς, νέας δυνάμεις ἀναλαμβάνων, πρὸς νέους ἀγῶνας προαλειφόμενος. Ἡ ἐργασία μόλις ἐπιτρέπεται καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τῆς συνηθείας μέχρι τῆς μεγάλης Τετάρτης. Ἀπὸ τὴν μεγάλην Πέμπτην ἰδίως, πᾶσα ἐργασία, πᾶς μόχθος, πᾶν ἐμπόριον, πᾶσα συμφεροντικὴ ἀπόπειρα, θεωρεῖται καθαρῶς μεγίστη ἀσέβεια. Τὰ καταστήματα καὶ τὰ ἐργαστήρια μένουν ἀκόμη ἀνοικτά, πρὸς ἄγραν μὲν ἀγοραστῶν, καὶ ποικιλώτερα καὶ ἑλκυστικώτερα ἐπιδεικνύουν τὰ ἀντικείμενά των, ἀλλ᾽ οὐδεμίαν ἀπόπειραν ἐργασίας βαρείας ἐπιχειροῦν. Ἐννοεῖται ὅτι ὑπάρχουν καί τινες κερδοσκόποι ἀσεβεῖς, οἵτινες εἰς τὰς ἀνάγκας μᾶλλον τῶν πελατῶν των ἐνδίδοντες, ἢ εἰς τὸν κνισμὸν τοῦ συμφέροντος, καὶ τὸν πόθον τῆς ἐργασίας, ἀψηφοῦν πᾶσαν μεμψίμοιρον μομφὴν τῶν πολυασχόλων ἀέργων, καὶ ἐξακολουθοῦν ἥσυχοι τὴν δουλειάν των, καὶ τὰ νυκτέρια των. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐξαίρεσιν ὑπάγονται ὡςεπιτοπολὺ οἱ ῥαφτάδες, οἱ τσαγκάρηδες καὶ ἡ συντροφία των. Οἱ ἐπίλοιποι ἐργατικοί, οἱ ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς μεγάλης Πέμπτης κηρύσσοντες τελείαν ἀπεργίαν εὑρίσκουν περίστασιν νὰ ἐπιδείξουν τὴν ἰδιάζουσαν ἱκανότητά των εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων καὶ ποικιλοσχήμων πυροτεχνημάτων, μεταβαλλόμενοι κατ᾽ αὐτὰς τὰς ἡμέρας εἰς αὐτοσχεδίους πυροτεχνηματίας. Οὕτω ὅλα τὰ ῥαφτόπουλα, καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους τὰ κοπέλλια πληροῦσι τὰς ἐπαρχιακὰς αὐλὰς θορύβου, προστρίβοντα εἰς πυκνοὺς ὁμίλους μὲ πελωρίας μυλόπετρας τὴν πυρίτιδα, δένοντα τὰ χάρτινα χαλκούνια, καὶ τὰς παρεμφερεῖς ῥοκέτας καὶ τράκες, γεμίζοντα ὁλόκληρα δερμάτινα σακκίδια ἐξ αὐτῶν, προωρισμένων ὅλων νὰ καῶσι πλουσιοπαρόχως, κατὰ τὴν μεσονύκτιον περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου, καὶ νὰ ῥιφθῶσι μανιωδῶς μεταξὺ ἀντιπάλων στρατοπέδων, ἅτινα τὴν πρωίαν τοῦ μεγάλου Σαββάτου οὐκ ὀλίγα θύματα θ᾽ ἀριθμῶσι.

Τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸ ἐπίσημον τῆς μεγάλης ἑβδομάδος ἀναφαίνεται ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς μεγάλης Πέμπτης. Τὰ δώδεκα εὐαγγέλια, τὰ μέχρι βαθείας νυκτὸς παρατεινόμενα καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐξάρτησις τοῦ ὁμοιώματος τοῦ Χριστοῦ προσδίδουν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην γενικὴν ἔκπληξιν, γενικὸν πένθος, γενικὴν κατήφειαν. Ὅλοι θὰ φιλοτιμηθοῦν νὰ τρέξουν ἀπὸ δύσεως ἡλίου εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ αὐτοὶ οἱ πλέον ἄθεοι, οἱ παρὰ τῶν πολλῶν πιστῶν, ὡς φραμασόνοι χαρακτηριζόμενοι, δὲν θὰ λείψουν ἀπὸ τὸν νυκτερινὸν ἐκκλησιασμόν. Πρόθυμοι θὰ τρέξουν ἐν πυκνῷ συνωστισμῷ εἰς τὸν γυναικωνίτην αἱ λυγεραὶ καὶ τὰ γραίδια, μὲ τὴν ἀέννασν κίνησιν τῶν στεγνῶν των χειλέων πρὸς ἐπανάληψιν τῶν ψαλμῶν· πρόθυμοι θὰ σπεύσουν νὰ πληρώσουν τὸν ναὸν πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας ἄνδρες καὶ παιδία. Τὰ τελευταῖα μάλιστα διακρινόμενα διὰ τὴν καταπληκτικὴν ἔφοδόν των ἐπὶ πάσης γωνίας καὶ πάσης ἄκρας τῆς ἐκκλησίας, ἀδημονοῦντα διὰ τὴν ἀτελείωτον παράτασιν τῆς ἀκολουθίας, συναθροίζονται συνήθως κατὰ πυκνοὺς ὁμίλους καὶ ἀνάπτοντα ὁλόγυρά των πολυάριθμα κηρία διηγοῦνται κατὰ σειρὰν ἕκαστον ἀπὸ ἓν περιπετειῶδες παραμύθι, συντομεύοντα οὕτω τὰς μακρὰς ὥρας, καὶ ἀποδιώκοντα τὸν βαρύνοντα τὰ βλέφαρά των ὕπνον. Καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ ἕκτον εὐαγγέλιον κρεμασθῇ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἀντηχήσουν πενθίμως οἱ κώδωνες ἀνὰ μέσον τῆς νυκτερινῆς σιγῆς, πᾶσα ἐνασχόλησις καὶ ἐργασία παύει πλέον τελείως, τὰ καφενεῖα καὶ τὰ οἰνοπωλεῖα ἐξαρτῶσι κεκλιμένως τὰς εἰκόνας των ἐπὶ τῶν τοίχων, ἐπὶ τῶν μπιλιάρδων αἱ στέκες σχηματίζουν ὀκρίβαντας, ἐπ᾽ αὐτῶν κρεμᾶται ὁ φάντης καὶ ἡ δάμα, γενικὴ ἐπέρχεται ἡ νηστεία, καὶ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, καὶ ἰδίως γυναικάρια καὶ γραίδια, μοχθοῦντα νὰ ἐξασφαλίσουν μίαν γωνίαν εἰς τὸν Παράδεισον, διὰ νηστείας ἀπολύτου μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα. Καὶ ὅταν τὰ πλήθη διαχυθοῦν πέραν τοῦ μεσονυκτίου εἰς τὰς ὁδούς, ἐπιστρέφοντα μὲ τὰ ἀπαραίτητα μικρὰ φαναράκια των—τὴν αἰσθητὴν αὐτὴν ἀνάμνησιν παρῳχημένων χρόνων—θὰ εὕρουν τὰς ὁδοὺς πλημμυρισμένας ἀπὸ ὁλόκληρα ποίμνια, θρηνωδῶς βελάζοντα, ὡς νὰ προμαντεύωσι τὴν μέλλουσαν θυσίαν των κατὰ τὴν γενικὴν σφαγὴν τῆς Κυριακῆς. Καὶ μόλις ἡ αὐγὴ τῆς ἐπαύριον ἀναλάμψῃ, οἱ πολυάσχολοι ἐκ τῶν πολλῶν ψωνίων τῆς ἡμέρας οἰκογενειάρχαι θὰ διαχυθοῦν εἰς τοὺς δρόμους, εἰς τὰς πλατείας καὶ τὴν ἀγοράν, καὶ θὰ περιέλθουν κοπάδια, καὶ θὰ γυρίσουν αὐτοσχέδια μανδριά, καὶ θὰ ἐπιθεωρήσουν ἑκατοντάδας ἀρνίων, ἕως ὅτου ἐκλέξουν τὸ ἀπαραίτητον θῦμα τοῦ Πάσχα, τὸ μετὰ τοσαύτης πομπῆς ὁδηγούμενον εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἔξαλλος τὸ ὑποδέχεται ὁ παιδικὸς κόσμος. Καὶ μετὰ τὸν ἀμνόν, ἡ ἀγορὰ τῶν κηρίων διὰ τὸν Ἐπιτάφιον καὶ τὴν Ἀνάστασιν, καὶ μετὰ τὰ κηρία ἡ ἀγορὰ τῶν καινουργῶν ἐνδυμάτων, καὶ ὑποδημάτων, καὶ πίλων τῶν πολυαρίθμων μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ὑπηρετῶν της, καὶ τέλος κίνησις καὶ ζωηρότης ἐξαιρετικὴ διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν ἀγορὰν καὶ τοὺς τακτικοὺς καὶ ἐκτάκτους φοιτητάς της. Ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα τῆς μεγάλης Παρασκευῆς ἐκδηλοῦται ἡ ποιητικωτέρα χροιὰ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος. Ὁ γλυκὺς ἦχος τῶν σημάντρων προκαλεῖ ἀπὸ τῆς δευτέρας ὥρας εἰς τὸ στρώσιμο τοῦ Ἐπιταφίου τὸ πλῆθος. Αἱ λυγεραὶ θὰ φιλοτιμηθοῦν νὰ μαδήσουν τοὺς κήπους των καὶ τὰ βασιλικά των, νὰ κάμουν μεγάλας πλουσιωτάτας ἀνθοδέσμας ἀπὸ τὰ μεθυστικὰ ῥόδα τοῦ Ἀπριλίου, θὰ ἐνδυθοῦν τὰ κομψότερα καὶ ἑλκυστικώτερα φορέματά των, καὶ θὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ θὰ σκορπίσουν ἐπὶ τῶν ἐπιταφίων τὰς ἀνθοδέσμας των, καὶ θὰ διαχύσουν ὁλόγυρά των τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν. Ἐκεῖ θὰ τρέξωσι καὶ οἱ ἀφελεῖς χωρικοὶ καὶ οἱ κομψευόμενοι ἐπαρχιῶται, ἐκεῖ θὰ γίνῃ φοβερὰ ὀχλοβοή, καὶ θὰ ἀνταλλαγοῦν σημαντικὰ βλέμματα, καὶ σημαντικώτεροι ψιθυρισμοὶ ὑπὸ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ Ἐπιταφίου, καὶ θὰ ἐπιδειχθοῦν μαργαριταρένια δόντια ὑπὸ μειδιῶντα χείλη, καὶ θὰ λιγωθοῦν ἐξ ἐρωτοτροπίας γλυκεῖς ὀφθαλμοί, καὶ θὰ διαδοθοῦν τῆς μιᾶς τὰ κρυφά, καὶ τῆς ἄλλης τὰ φανερά, καὶ θὰ λεχθοῦν, καὶ θὰ φλυαρήσουν τόσα, καὶ τόσα, ἐπωφελούμεναι τῆς ἐκτάκτου ἐπίσης εὐκαιρίας, καθ᾽ ἣν εὑρίσκονται μεταξὺ καὶ ἀπέναντι τόσων φίλων, καὶ τόσων ἀντιζήλων. Καὶ αἱ περιπλανήσεις ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν, καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ κίνησις διὰ τὴν πόλιν θὰ ἐπιταθῇ πολὺ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τότε εἰς τοὺς ναοὺς δὲν θὰ ἐναπομείνωσιν εἰμὴ τὰ φιλοθρησκότερα γραίδια, ἐκπληροῦντα τὸ τάξιμόν των νὰ κοιμηθοῦν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἐπιταφίων, καὶ δίδοντα εὐκαιρίαν εἰς τὰς μάγκας νὰ γελάσωσι τόσον πολὺ μὲ τὴν ἀλληλορραφὴν τῶν ἐσθήτων των, καὶ μὲ μυρίας ἄλλας περιπετείας, ὅσας ὑφίστανται ἐκ τοῦ ἐφευρετικοῦ πνεύματος τῶν τρελλοπαιδίων τῶν στοιβαζομένων πέριξ τῶν ἀνημμένων πυρῶν ἔξω τῶν ἐκκλησιῶν. Μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀρχίζει πάλιν ὁ συνωστισμὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὰ στασίδια της πληροῦνται, ὁ στενός της χῶρος γεμίζει μέχρις ἀσφυξίας καὶ ἐν μέσῳ τοῦ παρατεταμένου βηχὸς καὶ χασμημάτων ἀνθρώπων μόλις ἐγκαταλειψάντων τὴν στρωμνήν των, ψάλλεται ὁ Ἐπιτάφιος, πλείστων ὅσων ἐκ τῶν ἐκκλησιαζομένων προσφερομένων βοηθῶν εἰς τὴν ᾠδὴν «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ». Καὶ ὑπὸ τὰ πρῶτα μειδιάματα τῆς

Digitized by Google

αὐγῆς ὁ Ἐπιτάφιος ἀνυψούμενος ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν ἱερέων, μὲ πομπὴν καὶ μὲ παράταξιν, μὲ ἀκολουθίαν ἀπείρου πλήθους, μὲ συνοδίαν δεκάδος στρατιωτῶν, καὶ δυάδος βραγχνῶν σαλπίγγων, περιφέρεται ἀνὰ τοὺς κυριωτέρους δρόμους τῆς πόλεως, κατακαιόμενος ὑπὸ τῶν ἀτελευτήτων ἐκρήξεων φοβερῶν πυροτεχνημάτων. Ἀλλοίμονον ἂν δύο Ἐπιτάφιοι διαφόρων ἐκκλησιῶν συναπαντηθοῦν. Τὴν ἐπομένην πολλὰ θύματα θὰ ἀριθμῇ ἡ ἀστυνομία τῆς πόλεως. Κραταιὰ μάχη συνάπτεται μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων ἐκκλησιαζομένων, αἱ ροκέτες, τὰ χαλκούνια ἐκρήγνυνται μανιωδῆ, βούζουν μαινόμενα, περιστρέφονται ταχύτατα, διασκορπίζουν εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς φωτεινοτάτην πληθώραν σπινθήρων καὶ παρασύρουν καὶ ἀφανίζουν μὴ φειδόμενα οὐδὲ ράσων ἱερέων οὐδ' αὐτῶν τῶν χρυσῶν κροσσῶν τοῦ ἐπιταφίου, καὶ κατακαίουν πᾶν τὸ προστυχόν... Ξημερόνει τέλος τὸ Σάββατον, ἐπέρχεται ἡ Ἀνάστασις. Χριστὸς Ἀνέστη! καὶ ὅλα τὰ σκωριασμένα ὅπλα σκούζουν λυσσωδῶς, ὅλα τὰ ἄχρηστα πήλινα ἀγγεῖα θραύονται διὰ τὸ πεῖσμα τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τῶν λιθοστρώτων, καὶ μὲ τὴν πρώτην σφαγὴν τῶν πρώτων ἀμνῶν, τῶν προωρισμένων νὰ ψηθοῦν πανηγυρικῶς σήμερον ἐπὶ τῶν πυρῶν τοῦ Πάσχα, καὶ μὲ τὸ πρῶτον ράντισμα τοῦ χυνομένου αἵματος ἡ βαρεῖα σκιὰ τῆς Τεσσαρακοστῆς ἐξαφανίζεται πρὸ τῶν κοκκίνων αὐγῶν τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἐγκαρδίων φιλημάτων τῆς Ἀγάπης.

ΕΠΑΡΧΙΩΤΗΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Περνοῦσα τὸ δρόμο τῆς Κηφισιᾶς· κοντὰ στὴ γωνία τοῦ βασιλικοῦ κήπου βλέπω ἀνθρώπους μαζεμένους· ὅλοι εἶχαν τὰ μάτια τους προσηλωμένα κάτου· κάποιος, εἶπα, κάτι θὰ ἔπαθε· τίποτε μαχαιριές, τίποτε μεθύσι, τίποτε ἀρρώστια, τὰ συνειθισμένα· καὶ πλησίασα. Κ' εἶδα ξαπλωμένο κατὰ γῆς ὄχι ἄνθρωπον· ἄλλο πλᾶσμα· ἕνα ἄλογο. Πεσμένο ἦταν 'στὸ ζερβὶ πλευρό· βαρειὰ βαρειὰ τὸ κεφάλι του 'στὴ λάσπη παραιτημένο, σὰ σφιχτοκαρφωμένο 'στὴ γῆ· τὸ κορμί του μονάχα σάλευεν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ σὰν ἀπὸ βαρὺν ἀγῶνα· σὰ νὰ γύρευε νὰ ξανασάνῃ, νὰ λυτρωθῇ, νὰ ξανασηκωθῇ· τοῦ κάκου, τοῦ κάκου· συντριμμένα τὰ κόκκαλά του, πόνος τόσφαζε, μαρτύριο τόπνιγε. Τέντονε τὰ πόδια καὶ κάπου κάπου τ' ανασήκωνε τὸ ἕν' ἀπὸ τὰ πισινά του, τὸ δεξί, καὶ τὸ κουνοῦσε ἀργὰ δυὸ τρεῖς φορές· ἔλεγες πῶς κάποιον ἔκραζε· καὶ πάλι τὸ ξενάρριχνεν ἀδούλευτο, κ' ἔμενεν ἀκίνητο. Ἦταν 'στὸ τραμβάϊ μ' ἄλλα δυό· γλύστρησε κ' ἔπεσε· καὶ πέφτοντες χτύπησε· τὰ σίδερα τοῦ σύντριψαν τὴ ραχοκοκκαλιά· τἄλλα δυὸ συντρόφια του τὸ πάτησαν καὶ αὐτὰ κακά, τ' ἀποτελείωσαν. Τὄβγαλαν ἔξω ἀπ' τὴ γραμμή, τὸ τραμβάϊ μὲ τἄλλα τράβηξε τὸ δρόμο του. Τὸ χτυπημένο ὥρα τὴν ὥρα ἔπεφτε σὲ πιὸ μεγάλο βύθος· τριγύρω του οἱ μαζωμένοι κύτταζαν, φλυαροῦσαν, χωράτευαν, γελοῦσαν. Κ' ἐκεῖ μπροστὰ 'στὰ μάτια τους τὸ πλᾶσμα τοῦ Θεοῦ ψυχομαχοῦσε κ' ἔδινε τοῦ λογικοῦ τὸ ἄλογο τὸ πλέον ἀξιομίμητο, τὸ πλέον ἱερὸ παράδειγμα: πῶς νὰ ζῇ κανεὶς καὶ πῶς νὰ πεθαίνῃ! Τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς δὲν τὸν φοβήθηκε· τὴ Μοῖρα τὴν ἀνίκητη νὰ τὴ νικήσῃ δὲ στοχάσθηκε τρελλά· σὰ στωικὸς φιλόσοφος ὑπόμεινε τὴν πίκρα· σὰ στωικὸς φιλόσοφος ἔμεινε μακρυὰ ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἀπάνου στὴ δουλειὰ τὸ χτύπησεν ὁ κεραυνὸς τῆς Μοίρας· ἀλλοίμονο σαὐτὸν ποὺ πέσῃ· ἐχθροὶ τοῦ γίνοντ' ὅλοι, ξένοι καὶ δικοί· ἔτσι, τὰ συντρόφιά του δὲν τοὔδωσαν βοήθεια· μάλιστα τοῦ ἔκαμαν κακό· δεμένα κ' αὐτά, τράβηξαν ἀνήμπορα τὸ δρόμο τους ὅσο ποῦ νάρθ' ἡ ὥρα τους. Ἔπεσεν ἤσυχα ἤσυχα, χωρὶς φωνή, χωρὶς κυλίσματα, χωρὶς τινάγματα· κι ὁ ἵδρωτας τῆς ἀγωνίας χύθηκεν ἀπάνου του προτοῦ στεγνώσῃ ὁ ἵδρωτας τῆς ἐργασίας. Νόμιζες ὄχι πῶς βασανίζεται συντριμμένο καὶ χαροπολεμᾷ· θαρροῦσες πῶς ἀπλώθηκε νὰ ξαποστάσῃ καὶ ἄθελα τὸ πῆρε ὁ ὕπνος· ἔζησε σὰ μάρτυς καὶ πέθανε σὰν ἥρωας· κι ἄθελα ψιθύρισα: Ἄνθρωπε, παραδειγματίσου!

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΕΞΟΡΚΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΙΧΤΟΥΡΑ

Κόπιασε, γιατρέ μου, τσ' ἀπὸ 'δῶ νὰ 'δῇς τὸ Δημήτρη μου, μοὶ ἐφώναξε γυνή τις ἐν τῷ χωρίῳ «Δανακὸς» ὅπου μετέβην ἐκ Φιλοτίου κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα.

— Δὲν εἶμαι γιατρὸς, κερά μου.

— Ὄχι δὰ ἐξοχώτατε, νὰ συχωρεθοῦνε τὰ πεθαμένα σου, κάμε τὸ κόπο νὰ τὸ δῇς ποῦ 'ναι τὸ κακότυχο νιχτουριασμένο. Τὰ προχτὲς τὸ 'ήτεψενε ἡ γρηὰ ἡ γιάτρισσά μας, τοῦ 'πενε καὶ τὸν ἐξορκισμὸ τοῦ παπᾶ Βασίλη ἀπὸ τὸ Φιλότι, μὰ δὲν εἴδενε χάϊρι τὸ καμένο. Σήμερα πάλι τὸ πρωὶ ποῦ ζυμώσαμενε τοῦ βάλαμενε στὸ λαιμό του τὴν πανιστῆρα τοῦ φούρνου [1] ἔτσὰ δὰ ζεστὴ καθὼς ποῦ ἦτανε καὶ τὸ πήραμενε τρεῖς βόρτες τὸ χωριὸ καὶ τοῦ σημπαίνανε τσοὶ ντενεκέδες τὰ ἄλλα κοπέλια, μὰ νὰ ποῦ δὲν εἶναι βολετὸ νὰ σωτηρευτῇ...

Ἐκινήθη τότε ἡ περιέργειά μου καὶ ἐσκέφθην νὰ ἐπωφεληθῶ τῆς περιστάσεως. Ἐζήτησα δὲ νὰ προσκληθῇ ἀμέσως ἡ γ ι ά τ ρ ι σ σ α.

— Θὰ τὴν ἤθελες, γιατρέ μου, γιὰ νὰ κάμετε συβούλιο, μὰ λείπει στ' Ἀκρωτῆρι καὶ θὰ στραφῇ στὸ χωριὸ αὔριο ποῦ 'ναι Κυριακή.

— Ναί... ἀλλὰ δὲν πειράζει, ἔρχομαι αὔριο.

— Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὰ πλερώσῃ, γιατρέ μου...

— Ποῦ εἶναι ὁ Δημήτρης; ἠρώτησα.

— Ἔλα μπρὲ σὺ ἐδῶ νὰ σὲ δῇ ὁ ἐξοχώτατος...

Προβαίνει ὁ Δημήτρης, ἡλικίας περίπου ὀκτὼ ἐτῶν, κίτρινος, πάσχων ἐξ ἰκτέρου καὶ κρατῶν τεμάχιον ἄρτου· ἀλλὰ μόλις μὲ εἶδεν, ἐτράπη εἰς φυγὴν περίτρομος. Μ' ἐφοβήθη, καὶ εἶχε δίκαιον, διότι ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ ἀποτελουμένῳ ἐκ τριάκοντα περίπου οἰκιῶν, κειμένῳ δὲ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Διός, σπανίως βλέπουσι τινὰ ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἰδίως ἐν ὥρᾳ χειμῶνος. Ἀλλ' ἐσκέφθην ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παραμείνω ἐπὶ πλέον ἐκεῖ· καὶ ἀποχαιρετίσας τὴν πελάτιδά μου, ἐπέστρεψα ἀμέσως εἰς τὸ χωρίον Φιλότι, ὅπερ ἀπέχει περὶ τὴν μίαν ὥραν τοῦ Δανακοῦ.

Ἡ πρώτη μου φροντὶς ἦτο νὰ ζητήσω τὸν παπᾶ Βασίλη ἵνα ἴδω τὸν ἐξορκισμὸν περὶ οὗ ἔτυχε ν' ἀκούσω καὶ ἄλλοτε, παρὰ γραϊδίων, εἰς διάφορα χωρία, ὅτι «εἶνε τὸ μόνο ἀντιφάρμακο τοῦ νίχτουρα».

Ὁ ἱερεὺς οὗτος, ὅστις εἶναι ἀρκετὰ μορφωμένος, μοὶ ἐπέδειξε γελῶν, «Μικρὰν Στιχολογίαν», ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1755, ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τῆς ὁποίας εὕρηται χειρόγραφος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐξορκισμός. Μοὶ προσέθηκε δὲ ὅτι, καθ' ἃ γνωρίζει, ἐκ παραδόσεως, ἄλλοτε ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ καὶ ὑπὸ ἱερέων.

1 Τὸ χονδρὸν πανίον ὅπερ δένουσι βεβρεγμένον εἰς τὴν ἄκραν ξύλου καὶ καθαρίζουσι δι' αὐτοῦ τοὺς φούρνους.

Digitized by Google

Ὁ ἐξορκισμὸς ἔχει οὕτω ἀπαραλλάκτως:

Εὐχὴ εἰς τὸν νίχτουρα.

Ὡς ἐξήρχετο ἡ Θεοτόκος ἀπὸ τὸ ὄρος τοῦ αἰλεῶνος μετὰ μυρίων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων ἀπήντησεν τὸν νίχτουρα, καὶ ἠρώτεισεν αὐτὸν ἡ παναγία θεοτόκος καὶ εἴπετου, ποῦ ὑπάγις νίχτουρα, δισέχτορα, πράσινε, κίτρινε, συναγωγὲ τοῦ χάροντος καὶ ἀδελφὲ τοῦ θανάτου; τότες αὐτὸς ἐγύρισε καὶ λέγι πρὸς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, τί μὲ ἐρωτᾶς νὰ σοῦ εἰπῶ, τὰ ὄροι μὲ εἶδαν καὶ ἐκρήδησαν, ἡ θάλασα μὲ εἶδεν καὶ ἔφριξεν, καὶ βροντὲς καὶ ἀστραπὲς καὶ εφοβήθησαν, καὶ σὺ θεοτόκε μὲ ἐρωτᾶς ποῦ ὑπάγω; ὑπάγω εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ νὰ ἐμβῶ εἰς τὰ κρανίαν τους καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ νὰ δράμω εἰς τὰ πλευρὰ αὐτῶν καὶ περιζώσω αὐτούς. καὶ ἡ ὑπεραγία θεοτόκος καὶ κυρία ἡμῶν ἔστειλεν ἐμένα τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ να σε ὀρκίσω μὲ οἶνον καθαρὸν καὶ με χρησὶν σφραγίδα, ὀρκίζωσε εἰς τὰ εἰκοσιτέσερα γράμματα τρέχι ὁ ἥλιος εἰς τὴν καρούτζια, ὀρκίζωσε νίχτουρα, δισέχτορα, κίτρινε, πράσινε εἰς τὴν πανάχραντον καὶ δέσπηναν θεοτόκον, ὀρκίζωσε νίχτουρα, πράσινε, κίτρινε, εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ τὸν ἀσάλευτον καὶ εἰς τὰ στερεόματα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἰς τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων· ἔξελθε ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ (ὁ δεῖνα). Ὀρκίζωσε εἰς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, ὀρκίζωσε εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τοὺς δώδεκα καὶ εὐδομικοντα. ὀρκίζωσε νίχτουρα, πράσινε, κίτρινε καὶ εἰς τοὺς τέσαρας εὐαγγελιστάς, ἔξελθε καὶ ἀναχώρισον ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ θεοῦ (ὁ δεῖνα). στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου θεοῦ πίστεως καὶ θεοῦ ἡμῶν, ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν, μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας τριάδος ὑπεραγία θεοτόκε βοήθεισον καὶ ἐξασθένεισον τὸν δοῦλον σου (ὁ δεῖνα) τρεῖς φορὲς καὶ ἀπόλυσι. Τέλος.

Ὁ Σακελλίων Φιλοτίου δημήτριος ἱερεὺς Ἀαρὼν ἔγραψα 18.....

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν μετέβην πάλιν εἰς Δαναχὸν ὅπου εὗρον τὴν γιάτρισσα· ἀλλά, τὰ τῆς συνεντεύξεώς μου ἐκείνης θὰ ἐπιστείλω ἄλλοτε τῇ Ἑστίᾳ.

Ἐν Νάξῳ. ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΑΡΚΟΠΟΛΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ὁ δριμύτατος τῶν χειμώνων.

Ὁ χειμὼν τοῦ 1709 ἦτο, καθὰ γράφει ὁ γνωστὸς φυσιοδίφης Φ. Σοῦβερτ, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰανουαρίου μέχρι τῶν μέσων Φεβρουαρίου, ἐκ τῶν φοβερωτάτων καὶ ψυχροτάτων διὰ τὴν μέσην Εὐρώπην. Ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐξοχὰς ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς στενωτάτας ὁδοὺς τῶν πολυανθρωποτάτων πόλεων, προσέτι δὲ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἐντὸς αὐτῶν τῶν κλινῶν ἐξεπάγιασαν τότε πολλοὶ ἄνθρωποι. Ἡ ἰσχυροτάτη πυρὰ ἐν τῇ θερμάστρᾳ καὶ τῇ ἑστίᾳ δὲν ἤρκει ὅπως θερμάνῃ ἔστω καὶ μετρίως μικρὸν δωμάτιον· ἐνῷ τὰ σίδηρα τῆς θερμάστρας ἦσαν διάπυρα, εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἐπ' αὐτῆς πλησίον τοῦ παραθύρου ἐπάγωνε τὸ ὕδωρ ἐν τοῖς δοχείοις, ἅτινα διερρηγνύοντο αἴφνης ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ διαστελλομένου πάγου, ὅπως οἱ βράχοι ἐν ταῖς χαράδραις τῶν ὁποίων πήγνυται τὸ ὕδωρ. Στρουθία καὶ ἄλλα πτηνὰ καὶ ὄρνεα ἔπιπτον ἐνίοτε νεκρὰ ἄνωθεν. Σειρὰς ὁλοκλήρους ξυλοκοπῶν εὕρισκον τότε ξεπαγιασμένας ἐν μέσῳ τῶν χιονοστοιβάδων. Αἱ νυκτερίδες ἐξύπνησαν ἕνεκα τοῦ ἰσχυροῦ ψύχους ἐκ τοῦ χειμερινοῦ ὕπνου των καὶ ἐφαίνοντο αἴφνης ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ πετῶσαι ἐπί τινας στιγμάς, ἀλλ' ἔπιπτον μετ' ὀλίγας πτήσεις νεκραὶ εἰς τὸ ἔδαφος. Αἱ ἔλαφοι καὶ αἱ δορκάδες εἶχον χάσῃ τὴν ταχύτητά των, ὡς παράλυτοι ἐβάδιζον εἰς τὰς ἐξοχικὰς ὁδούς, πολλάκις μάλιστα ἔφθανον πλησιέστατα εἰς τὰς ἀνθρωπίνους κατοικίας· ἐπελθόντος τοῦ ἔαρος εὑρέθησαν πλεῖσται ἐξ αὐτῶν νεκραὶ εἰς τὰ δάση. Αἱ λίμναι καὶ τὰ ρυάκια, ὧν τὸ ὕδωρ εἶχε παγώσῃ μέχρι τοῦ βυθοῦ, ἀπέδιδον δυσωδίαν, ὅταν ἐτάκη ὁ πάγος, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν νεκρῶν ἰχθύων. Ἡ ἐλεεινότης καὶ ἡ ἔνδεια παρουσιάζοντο τότε ὑπὸ ποικιλωτάτας μορφάς, διότι ἐκτὸς τοῦ ψύχους ὑπέφερεν ὁ λαὸς καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως καὶ μεγάλης ἀκριβείας τῶν τροφίμων. Αἱ χειμεριναὶ σποραί, τὰ κλήματα καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ὀπωροφόρων δένδρων εἶχον καταστραφῆ· τὰ ποτὰ καὶ τὰ λαχανικὰ εἶχον μεταβληθῆ εἰς πάγον καὶ ἐντὸς τῶν καλητέρων ὑπογείων. Πολλοὶ ὁδοιπόροι εἶχον τὴν ἀτυχίαν νὰ ἀποθάνωσι καθ' ὁδὸν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπιβάται τῶν ταχυδρομικῶν ἁμαξῶν καὶ οἱ ἁμαξηλάται εἶχον τὴν αὐτὴν τύχην καίπερ προφυλασσόμενοι διὰ γουναρικῶν καὶ πολλαπλῶν ἐνδυμάτων. Πολλάκις δὲ συνέβη νὰ φθάσωσιν αἱ ἅμαξαι αὗται εἰς τὸν σταθμὸν καὶ οὐδεὶς ἐπιβάτης ἢ ταχυδρόμος νὰ ἐξέλθῃ· οἱ ταξειδιῶται εἶχον ἁπλούστατα μεταβληθῆ εἰς πτώματα. Ἐκ βαθμῶν τινων πλειοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας θερμότητος ἐξαρτᾶται ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου μας μὲ ὅλην της τὴν μεγαλοπρέπειαν! Τίς θὰ ἐμποδίσῃ τὸν δημιουργὸν ν' αὐξήσῃ κάποτε τὸν χειμῶνα κατὰ τοὺς βαθμοὺς αὐτούς;

Νεώτατα πειράματα ἐπὶ τῆς χολέρας.

Εἰς τὴν ἰατρικὴν ἑταιρίαν τῆς Βιέννης ἀνεκοινώθησαν ἐσχάτως τἀποτελέσματα σπουδαίων πειραμάτων γενομένων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν περὶ χολέρας γνωμῶν τοῦ Πεττενκόφερ. Ἐν τῷ παθολογικῷ φροντιστηρίῳ τοῦ καθηγητοῦ Στρίκερ κατέπιον 4 πρόσωπα ἐπανειλημμένως κατὰ τὸν Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον μεγάλας δόσεις χολερικῶν καλλιεργειῶν προερχομένων ἐκ χολεριώντων τῆς Βιέννης καὶ τῆς Πέστης. Ἐκτὸς τῶν διαρροιῶν οὐδεμία ἄλλη διατάραξις τῆς ὑγείας παρετηρήθη εἰς τοὺς 4 τούτους, καίτοι εἰς τὰ ἀποχωρήματα αὐτῶν ἀνευρίσκοντο βακτηρίδια τοῦ Κὼχ. Ἵνα δὲ λείψωσιν αἱ κατὰ τῶν πειραμάτων τοῦ Πεττενκόφερ ἐνστάσεις, ἐξουδετερώθη τὴν φορὰν ταύτην τὸ ὀξὺ τοῦ στομάχου δι' ἀραιῶν διαλυμάτων σόδας.

Νέα μέθοδος τηλεγραφικῆς συνεννοήσεως.

Εἰς προηγούμενον φύλλον τῆς Ἑστίας ἐγένετο λόγος περὶ τῆς νέας μεθόδου τοῦ Ἐδισῶνος πρὸς τηλεγράφησιν ἄνευ συρμάτων συγκοινωνούντων, ἤτοι ἁπλῶς μόνον δι' ἐπαγωγῆς. Νῦν ὁ πρῶτος ἠλεκτρικὸς τῶν ἀγγλικῶν τηλεγράφων κ. Πρῆς (Preece) ἐξετέλεσε πειράματα, ὅπως εὕρῃ μήπως εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν πυρφόρων πλοίων καὶ τῆς παραλίας κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἐδισῶνος ὑποδειχθέντα τρόπον. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐτάνυσεν εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Κάρδιφ καὶ εἰς τὴν τῆς νήσου Φλαθῶλμ, ἥτις ἐπεῖχε τόπον πυρφόρου πλοίου, δύο σύρματα εἰς ἀπόστασιν 4800 μέτρων. Τὰ ρεύματα τοῦ ἑνὸς ἔπρεπε νὰ παράγωσιν ὅμοια ρεύματα εἰς τὸ ἀπέναντι κείμενον. Πράγματι δὲ ἡ συνεννόησις ἐπέτυχε τόσον καλά, ὥστε τὸ ζήτημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λελυμένον. Τὰ ὑπὸ τοῦ Πρῆς ἐπιβεβαιωθέντα πειράματα τοῦ Ἐδισῶνος, εἶνε βεβαίως προωρισμένα νὰ φέρωσιν ἀνατροπὴν ριζικὴν εἰς τὸν νῦν ὑπάρχοντα τρόπον τῆς τηλεγραφικῆς συγκοινωνίας, θὰ λείψωσι δὲ καὶ τὰ συνεχῆ κωλύματα ἐν τῇ διαβιβάσει τῶν τηλεγραφημάτων, ἅτινα συμβαίνουσι παρ' ἡμῖν ἐκ τῆς συχνῆς διακοπῆς ἢ καταστροφῆς τῶν συρμάτων. Πρόκειται μόνον ἔτι νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ εἰς μακροτέρας ἀποστάσεις, ὅ,τι μέχρι τοῦδε κατωρθώθη εἰς 4800 μέτρων ἀπόστασιν. Ρ*

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Καὶ ἡ τελευταία ὁρμὴ τοῦ χειμῶνος παρῆλθεν. Ὁ οὐρανὸς ἐπέδειξε πάλιν τὴν γλαυκὴν ἐαρινήν του ὄψιν, ἡ χιὼν τῶν ὀρέων ἀνελύθη, τὸν παγετὸν διεδέχθη θάλπος γλυκὺ καὶ ἡ φύσις ἀνέλαβε τὸ εὐφρόσυνον μειδίαμα, τὸ ἐμπνέον εἰς τὰ τέκνα της τόσας ἐλπίδας, τὸ ἐκτρέφον τὰ ὄνειρα τῶν ποιητῶν καὶ τῶν νέων, τὸ διεισδῦον βαθέως ἐντὸς τῶν καρδιῶν. Ὑπὸ οἰωνοὺς τοιούτους θὰ ἑορτάσωμεν τὸ Πάσχα μας, τὸ φαιδρὸν ἑλληνικὸν Πάσχα, τὴν ἑορτὴν τῆς ὑπαιθρίου χαρᾶς. Καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ὁ οὐρανὸς δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὸν ἑορτασμὸν Πάσχα χειμερινοῦ θλιβεροῦ, μὲ παγετοὺς ἢ μὲ ὄμβρους, ὡς ἐφοβοῦντο πολλοὶ ἐκ τῆς ἐπιμόνου καὶ ἀσυνήθους δριμύτητος τοῦ ἐφετινοῦ χειμῶνος, μέχρι τῆς ἀνοίξεως ἐκτείναντος τὸ ἀδυσώπητον αὐτοῦ κράτος.

✣

Ἐν συγγράμματι λογίου Κεφαλλῆνος ὑπάρχει ἡ ἑξῆς λακωνικὴ σημείωσις περὶ τοῦ κ. Δ. Βερναρδάκη: «Ἀνὴρ χρήσιμος εἰς τὸ Ἔθνος, ἄρα ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας του». Τοὺς πικροὺς τούτους λόγους μᾶς ὑπενθύμισε τὸ τελευταῖον μέτρον τῆς Κυβερνήσεως, καλούσης τὸν διαπρεπῆ τῆς Μυτιλήνης λόγιον εἰς τὴν ἕδραν τῆς Γενικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Δὲν λείπει παρὰ μόνον ἡ συγκατάθεσις τοῦ ὑποψηφίου, διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ κενὸν τὸ ὁποῖον ἀφῆκε πρὸ ἐτῶν ἡ παραίτησίς του. Ἡ ἀνάμνησις τῶν λυπηρῶν λόγων, οἵτινες προὐκάλεσαν τότε τὴν ἀποχώρησίν του, μᾶς κάμνει νὰ διστάζωμεν πολύ, ἂν ὁ κ. Βερναρδάκης θὰ δεχθῇ νὰ κατέλθῃ ἐκ νέου εἰς τοιούτου εἴδους ἀγῶνας καὶ καταλάβῃ ἕδραν πανεπιστημιακήν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἔκτακτος ἱκανότης δὲν εἶνε ἐν Ἑλλάδι τὸ μόνον προσόν. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου μᾶς ἐνθαρρύνει ἡ ἐλπίς, ὅτι, ἀφ' οὗ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα μίση ἐκόπασαν, δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ θελήσῃ ὁ σεβαστὸς ἀνὴρ νὰ συνεχίσῃ, χάριν τῆς νεολαίας τοῦ Ἔθνους του, τὰς δάφνας τῆς νεότητός του. Καὶ τῆς ἐλπίδος ταύτης τὴν λεπτὴν φρικίασιν αἰσθάνονται τώρα μετὰ παλμῶν ὅσοι γνωρίζουσι τὴν σοβαρὰν καὶ βάσιμον μόρφωσιν τοῦ κ. Βερναρδάκη, τὴν ἀπαράμιλλον εὐγλωττίαν του καὶ τὴν θερμήν του φιλοπατρίαν, καὶ ἐνθυμοῦνται τὰς ἀληθεῖς ἐθνικὰς πανηγύρεις εἰς τὰς ὁποίας μετεβάλλοντο, ἐν συρροῇ κόσμου ἀπείρου, αἱ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παραδόσεις τῆς Γενικῆς Ἱστορίας, ὅτε καὶ πάλιν ὁ κ. Βερναρδάκης κατεῖχε τὴν ἕδραν ἐκείνην.

✣

Ἐπίσης εὐοίωνα καὶ ἐνθαρρυντικὰ εἶνε τὰ μέτρα τῆς Κυβερνήσεως τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν διάσωσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν λόφων. Ἐνθυμεῖσθε πέρυσι πῶς ἡ ὑπονόμευσις ἀνιέρων λατόμων παρ' ὀλίγον νὰ καταρρίψῃ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου. Τὸν κίνδυνον τοῦτον, ἐφ' ὅσον δὲν λαμβάνονται δραστήρια ἐκ μέρους τῶν ἁρμοδίων μέτρα, διατρέχουσιν ὅλοι οἱ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν ἱστορικοὶ λόφοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ καλλώπισμα καὶ τὴν δόξαν τῆς ἰοστεφάνου πόλεως. Ἤδη ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας συνέστησεν ἐπιτροπὴν πρὸς καθορισμὸν τοῦ περὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου χώρου, ὅστις δέον νὰ θεωρηθῇ ἀρχαιολογικός, ἵνα μὴ ἐπιτρέπωνται ἐντὸς αὐτοῦ ἰδιωτικαὶ ἐργασίαι ἐπὶ τὸ εὐφημότερον, ἢ ἱεροσυλίαι κατὰ λέξιν. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης πέριξ τοῦ ἐν λόγῳ μνημείου κατεμετρήθη χῶρος 25,000 μέτρων, ἀνήκων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ δημόσιον, εἰς τὴν ἔκτασιν δὲ ταύτην συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ λατομεῖον ἐκ 3,000 μέτρων, οὗτινος ἡ ἀξία πρὸς ἐξαγόρασιν ὑπελογίσθη εἰς 1500 δραχμάς.

✣

Τὸ ἐν Ἀθήναις Πτωχοκομεῖον ἐτέθη κατ' αὐτὰς ὑπὸ ὑψηλὴν προστασίαν. Ὁ πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις ἐλεήμονος ἑταιρίας κ. Μάρκος Ρενιέρης ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ γείνῃ δεκτὸς εἰς ἀκρόασιν παρὰ τῇ πριγκηπίσσῃ Σοφίᾳ. Ὁ κ. Ρενιέρης, ἐν ὀνόματι τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου παρουσιασθείς, παρεκάλεσε τὴν Α.Β.Υ. νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν της τὸ πτωχοκομεῖον, οὕτω δὲ συντελέσῃ εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ διατήρησιν τοῦ ἀληθῶς φιλανθρωπικοῦ τούτου ἱδρύματος. Ἡ πριγκήπισσα εὐμενῶς ἀποδεξαμένη τὴν παράκλησιν τοῦ κ. Ρενιέρη, ἐξέφρασε τὴν εὐχήν, ὅπως σχηματισθῇ συμβούλιον ἐκ κυριῶν, μεθ' ὧν νὰ δύναται νὰ συνεργάζεται. Τὴν εὐχὴν ταύτην ἀνήγγειλε τῷ συμβουλίῳ ὁ πρόεδρος αὐτοῦ, τοῦτο δ' ἀμέσως προέβη εἰς τὸν καταρτισμὸν συμβουλίου ἐξ ἐγκρίτων κυριῶν τῆς ἡμετέρας κοινωνίας.

✣

Καὶ ἐν ἀντιβασιλικὸν κίνημα, δόσιν κωμικοῦ ἐνέχον καὶ παντὸς ἄλλου, ἐκτὸς σοβαροῦ. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου νύκτα τινὰ εὑρέθη ἐσπαρμένη πληθὺς χαρτίων τριγωνικῶν διπλωμένων, ὁμοιομόρφων. Ἔξωθεν ἀνεγινώσκετο ἐν εἴδει ἀφιερώσεως: Τῷ βασιλεῖ καὶ ἔσωθεν: Ὁ Βασιλεὺς εἶνε ἀνεπαρκής.— Τῷ συνιστῶμεν ἀλλαγὴν κλίματος. (!!)

✣

Εἷς ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ περιεργοτέρων ἀληθῶς ἀθηναϊκῶν τύπων, ὁ Θεοδωρογιαννίτης, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν Δάσκαλος, θὰ ἐκτεθῇ ἐν τῇ Ἐκθέσει τοῦ Σικάγου. Ἀμερικανὸς ἐπιχειρηματίας θὰ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς Ἀμερικήν, ἐνοικιάσας πρὸς τοῦτο καὶ ἴδιον οἴκημα, ἐλπίζει δὲ νὰ κερδίσῃ πολλὰ χρήματα ἐπιδεικνύων ζῶντα ἕνα ἀρχαῖον ἕλληνα καὶ μάλιστα θεόν, μὲ τὴν ὡς Ὀλυμπίου Διὸς κεφαλήν του καὶ ἐνδεδυμένον τ' ἀρχαϊκὰ ἐνδύματα, περιβολήν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶνε ἀσυνείθιστος ὁ Δάσκαλος, ὡς συχνάκις χρησιμεύων ὡς πρότυπον εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν καλλιτέχνας. Εἷς ἐξ αὐτῶν ὁ κ. Δούκας ἐζωγράφησε κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἀμερικανοῦ τὴν εἰκόνα του, ἡ ὁποία μέλλει καὶ αὐτὴ νὰ ἀναρτηθῇ ἐν τῇ Ἐκθέσει· βλέπων δὲ καὶ ἀποθαυμάζων ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ ζωγράφου ὁ Θεοδωρογιαννίτης τὴν μορφήν του, λέγεται ὅτι εἶπε, παίζων μὲ τὴν ἐν Σικάγῳ θρυλουμένην παρουσίαν τοῦ κ. Τζαβέλλα, τοῦ καταστίκτου:

— Δύο ζωντανὰ ἐκθέματα θὰ ἔχῃ ἡ Ἑλλὰς εἰς Σικάγον. Ἐγὼ θ' ἀντιπροσωπεύω τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, καὶ εἷς ἐστιγματισμένος τὴν νεωτέραν.

Digitized by Google

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Εἰς μέγα ἀγγλικὸν ἐργοστάσιον τῆς Στράδφορτ κατεσκευάσθη ἐσχάτως μία ἀτμομηχανὴ σιδηροδρόμου ἐντὸς δέκα ὡρῶν. Εἰς τὴν ἐργασίαν μετέσχον 137 μηχανικοὶ καὶ ἐργάται. Ἡ ἐργασία ἤρχισεν εἰς τὰς 9 ὥρ. 8΄ τὸ πρωΐ, εἰς δὲ τὰς 11,47΄ ὅλα τὰ μέρη αὐτῆς ἦσαν ἕτοιμα. Ἡ συναρμογὴ αὐτῶν ἐπερατώθη εἰς τὰς 4,37΄ μ. μ. καὶ εἰς τὰς 6,55΄ ἡ μηχανὴ ἐσύριξεν ἕτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν.

— Ἡ συγκομιδὴ τοῦ βάμβακος ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὸ 1892 ὑπῆρξεν ἐξόχως πλουσία ἀνελθοῦσα εἰς 9 ἑκατομμύρια δέματα ἀξίας 2 ½ δισεκατομμυρίων φράγκων.

— Ἡ μνηστὴ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας πριγκίπισσα τῆς Πάρμας ἐγεννήθη τὴν 17 Ἰανουαρίου 1870· λέγεται εὐφυεστάτη καὶ ἄριστα μορφωμένη. Ἐπιδίδει ἰδίως εἰς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ζωγραφικήν. Οἱ γάμοι θὰ γείνουν μετὰ τὸ Πάσχα.

— Οἱ ἀγγλικοὶ τηλέγραφοι διεβίβασαν κατὰ τὸ 1892 70,215,439 τηλεγραφήματα.

— Σιβηρικὴ ἔκθεσις θὰ γείνῃ ἐν Μόσχᾳ κατὰ τὸ 1895 περιλαμβάνουσα παντὸς εἴδους προϊόντα τῆς χώρας ταύτης.

— Τρία νέα φρούρια ἐγείρουν οἱ Γερμανοὶ μεταξὺ τοῦ Μὲτς καὶ τῶν γαλλικῶν συνόρων.

— Δεκατέσσαρας σιδηροδρομικὰς γραμμὰς κατασκευάζει συγχρόνως ἡ Ἰαπωνικὴ κυβέρνησις.

— Εἰς τὸ τέλος τοῦ 1892 ὑπῆρχον ἐν Γαλλίᾳ 2133 γυναῖκες συγγραφεῖς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄξιαι λόγου. Ἐξ αὐτῶν, αἱ 1211 δημοσιεύουσι μυθιστορήματα ἢ βιβλία διὰ τὴν νεότητα, αἱ 217 βιβλία παιδαγωγικὰ καὶ αἱ 280 ποιήματα. Ἡ γαλλικὴ δημοσιογραφία εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην 237 συνεργάτιδας, ἐξ ὧν μόνον αἱ 7 γράφουσι περὶ πολιτικῶν ἢ φιλολογικῶν, αἱ δὲ λοιπαὶ 230 ἀσχολοῦνται ἰδίως εἰς τὰ περὶ συρμοῦ ἢ ἄλλου γυναικείου ζητήματος.

— Εἰς τὸ τέλος τοῦ 1892 κατὰ στατιστικὴν ἀκριβῆ ἔζων ἐν τῷ κόσμῳ 6,300,000 Ἑβραῖοι, ἐξ ὧν 5,420,000 κατοικοῦσι τὴν Εὐρώπην, 350,000 τὴν Ἀφρικήν, 300,000 τὴν Ἀσίαν, 250,000 τὴν Ἀμερικὴν καὶ 12,000 τὴν Ὠκεανίαν. Ἐκ τῶν 5,420,000 τῶν κατοικούντων τὴν Εὐρώπην 2,552,000 εὑρίσκονται ἐν Ῥωσσίᾳ, 1,664,000 ἐν Αὐστρο-Οὑγγαρίᾳ, 562,000 ἐν Γερμανίᾳ, 265,000 ἐν Ῥουμανίᾳ, 130,000 ἐν Γαλλίᾳ, 114,000 ἐν Τουρκίᾳ, 80,000 εἰς τὰς Κάτω χώρας, 40,000 εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ 27,000 ἐν Ἑλβετίᾳ, Βελγίῳ, Ἑλλάδι, Σερβίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Δανιμαρκίᾳ.

— Ἡ γραμμὴ τοῦ Σιβηριακοῦ σιδηροδρόμου θὰ ἔχῃ μῆκος 6,500 χιλιομέτρων.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ ἐξηντλήθη ἐν Παρισίοις ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν *Τροπαίων* τοῦ ποιητοῦ José Maria de Heredia, ὁ δ᾽ ἐκδότης Lemerre ἔθεσεν ἀμέσως εἰς κυκλοφορίαν τὴν δευτέραν.

— Ἐν τῇ «Ἑβδομαδιαίᾳ Ἐπιθεωρήσει» ἤρξατο δημοσιευόμενος ὁ *Ἰατρὸς Πασκὰλ* τοῦ Αἰμιλίου Ζολᾶ, τὸ τελευταῖον ἔργον τῆς γιγαντιαίας σειρᾶς τοῦ Ῥουγκὸν-Μακκάρ. Τὸ δικαίωμα τῆς πρώτης δημοσιεύσεως ἠγόρασε τὸ ἐν λόγῳ περιοδικὸν ἀντὶ 15,000 φράγκων.

— Ὁ διηγηματογράφος κ. Ι. Κονδυλάκης ἀγγέλλει τὴν ἔκδοσιν μεταφράσεως τῆς *Συγχρόνου Ἑλλάδος*, τοῦ περιλαλήτου βιβλίου τοῦ Ἐδμόνδου Ἀμπού.

— Ἐν Ῥώμῃ ἐξεδόθη ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ κ. Λουδοβίκου Ἵπαδιτς τομίδιον κομψότατον, ἐπιγραφόμενον «*Κέρκυρα*, ἱστορικὰ καὶ εἰδυλλιακὰ σκαριφήματα».

— Τὸ *Ἄστυ* ἄρχεται δημοσιεῦον ἐν ἐπιφυλλίδι μετάφρασιν τοῦ Τζάκ, τοῦ περιπαθοῦς μυθιστορήματος τοῦ Ἀλφόνσου Δωδέ.

— Διάδοχος τοῦ Ἐρνέστου Ῥενὰν ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ ἐξελέγη, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἐκλεχθῇ πρόεδρος τῆς Γερουσίας, ὁ Σαλλεμὲλ-Λακούρ. Διὰ τὴν ἕδραν τοῦ Τζὼν Λεμοέν, πάλη σφοδρὰ συνήφθη μεταξὺ τοῦ κριτικοῦ Βρουνετιὲρ καὶ τοῦ ποιητοῦ Μανουέλ. Ἀλλ᾽ οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν τυχόντος τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας, ἡ ἐκλογὴ ἀνεβλήθη. Ὁ ἐπίμονος Ζολᾶ ἦτο καὶ τῶν δύο τούτων ἑδρῶν ὑποψήφιος.

— Τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα ἐκδίδεται τὸ ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενόμενον σύγγραμμα τοῦ κ. Ε. Ῥοΐδου ἐπιγραφόμενον *Τὰ Εἴδωλα, γλωσσικὴ μελέτη.*

— Ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Χατζιδάκις ἐξέδωκε τὸ Β΄ μέρος τῆς μελέτης του *Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι.*

Ἐπιστημονικά.

Ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ ἐγένετο περιεργοτάτη ἀνακοίνωσις ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ κ. Κ. Π. Λάμπρου περὶ τῶν χειρουργικῶν ἐργαλείων, τῶν ἐν χρήσει παρ᾽ ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις. Ὁμιλῶν ὁ κ. Λάμπρος ἐπέδειξεν ἐκ τῶν ἐργαλείων τούτων πλουσιωτάτην συλλογήν, συνέκρινε δ᾽ ἓν ἕκαστον πρὸς τὰ σήμερον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς χειρουργοῖς. Ἡ ὁμοιότης τῶν περισσοτέρων εἶνε καταπληκτική.

— Ἐν Παρισίοις ἐγένετο κατ᾽ αὐτὰς μετ᾽ ἐπιτυχίας ἀνύψωσις ἀεροστάτου πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας. Τὸ ἀερόστατον τοῦτο ἀνῆλθεν εἰς ὕψος 15,500 μέτρων — ἀνάβασις πρωτοφανής, ὁ δ᾽ ἐν αὐτῷ βαθμογράφος ἐσημείου ὡς ἀνωτάτην θερμοκρασίαν 50° ὑπὸ τὸ μηδέν.

Καλλιτεχνικά.

Ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ πρὸς ἀνέγερσιν ἀνδριάντος τοῦ Μεσονιέ.

Μουσικά.

Τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου ἀφικνεῖται εἰς Ἀθήνας ἡ Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία Κερκύρας. Ὁ Σύλλογος Παρνασσὸς ἀνέλαβε τὰ ἔξοδα πενθημέρου αὐτῆς ἐν τῇ πόλει διαμονῆς, καθ᾽ ἣν θέλει δώσῃ τρεῖς συναυλίας, τὴν Πέμπτην ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου, τὴν Παρασκευὴν ἐν τῷ Ζαππείῳ καὶ τὴν Κυριακὴν ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Φαλήρου.

Θεατρικά.

Ἠγγέλθη ὅτι τὸν προσεχῆ Ἀπρίλιον ἡ Σάρρα Βερνὰρ ἀφικνεῖται εἰς Ἀθήνας, ὅπου θὰ δώσῃ παραστάσεις τινὰς ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

(20) Πολὺ θὰ παρακαλέσω τὸν δυνάμενον ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας* νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ, πῶς ἠμπορῶ νὰ κατανοήσω ἁπλῶς καὶ ἄνευ πολλῶν μελετῶν τίς ἡ βάσις ἑκάστης τῶν φιλολογικῶν καὶ ποιητικῶν σχολῶν: ῥομαντικῆς, κλασικῆς, πραγματικῆς, ψυχολογικῆς, συμβολικῆς, φυσιοκρατικῆς κλπ. Καὶ κατὰ πόσον ἡ γλῶσσα σχετίζεται πρὸς τὰς σχολάς: π. χ. εἰς τὴν ῥομαντικὴν σχολὴν ἠμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ τις δημοτικὴν καὶ εἰς τὴν συμβολικὴν καθαρεύουσαν; *Φιλομαθής.*

(21) Ποῖος ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας* δύναται νὰ μὲ πληροφορήσῃ πόθεν ἐγεννήθη ἡ συνήθεια νὰ βάφωμεν κατὰ τὸ Πάσχα κόκκινα αὐγά. Καὶ ἡ συνήθεια αὕτη ὑπάρχει εἰς ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς ἢ μόνον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους; *Εἷς περίεργος.*

Digitized by Google

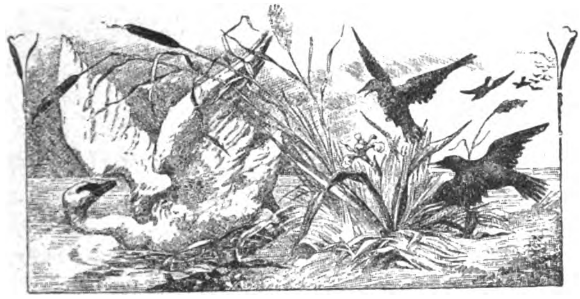

Ευτυχισμενο Γραμμα

... Πρὶν φθάσωμεν ἀκόμη ἐμπρὸς εἰς τὴν πόρταν τοῦ σπιτιοῦ, ἅμα διέκρινα τὰ κεραμίδια του ἐπάνω ἀπὸ τὸ κατηφορικὸν μονοπάτι, ἔκαμα νόημα εἰς τὸν ἀγωγιάτην νὰ κρατήσῃ τὸ σχοινὶ τοῦ ἀλόγου καὶ ἐπήδησα κάτω· ἔκαμε καὶ Ἐκεῖνος τὸ ἴδιο. Ἤθελα τὸ μονοπάτι αὐτό, ἀπὸ τοὺς βράχους ἕως κάτω εἰς τὴν ἀμμουδιάν, ποῦ τόσες φορὲς τὸ κατέβηκα μόνη μου ἔρημη, συλλογισμένη, κλαμένη, νὰ τὸ κατέβω τώρα μαζί του πλάϊ πλάϊ χωρὶς ἀδιάκριτα μάτια καρφωμένα ἐπάνω μας.

Ἀκούμπησα τὸ χέρι μου εἰς τὸν ὦμόν του καὶ ἔγειρα εἰς τὸ χέρι μου τὸ κεφάλι.

Δὲν ἠμποροῦσα νὰ ὁμιλήσω· ἂν ἄνοιγα τὸ στόμα ἐφοβούμουν μήπως μὲ πάρουν τὰ δάκρυα. Ἀλλὰ κ' Ἐκεῖνος ἦτον συγκινημένος. Ἤξευρε ὅτι αὐτὰ ὅλα τὰ μέρη τὰ καταπράσινα ποῦ ἔβλεπε γύρω του, ὅλα ἦσαν γεμᾶτα ἀπ' Αὐτόν, ὅτι δὲν ἦτον ρίζα ἐλιᾶς ποῦ νὰ μὴν ἐκάθισα, πέτρα ποῦ νὰ μὴν ἐπάτησα, ἀγριολούλουδο ποῦ νὰ μὴν ἔκοψα, μὲ τὸν λογισμόν μου σ' Αὐτόν, πάντα σ' Αὐτόν.

Ἀκούαμε μόνον τὸν κρότον ἀπὸ τὰ βήματά μας καὶ ἀπὸ κάτω τὰ κύματα ποῦ ἔγλειφαν τὴν ἀμμουδιὰ καὶ ἀπὸ πάνω τὰ ζῷα ποῦ ἀνέβαιναν πάλι στὸ χωριό. Ὁ ἥλιος γιὰ μᾶς εἶχε βασιλέψῃ καὶ ὁ ἴσκιος τοῦ βουνοῦ ἔπεφτε βαρὺς ὡς πέρα ἐκεῖ στὴν πλατειὰ θάλασσα.

Ἐκάθισα εἰς ἕνα βράχον κ' Ἐκεῖνος κοντά μου, καὶ ἀποφάσισα ν' ἀνοίξω τὸ στόμα:

— Πόσες ὧρες ἐπέρασα ἐδῶ! Καὶ χωρὶς νὰ θέλω δύο δάκρυα ἀνέβηκαν εἰς τὰ μάτια μου καὶ ἐκύλισαν σιγὰ σιγά.

Ἐκεῖνος ἔγειρε, μοῦ τὰ ἐπῆρε μὲ δύο ἐλαφρὰ φιλιὰ καὶ μοῦ ἐμουρμούρισε σ' ταὐτὶ τὸ γλυκώτερο ὄνομα ποῦ μοῦ δίνει:

— Γυναικοῦλα μου!

Εἶχα ὄρεξιν νὰ μείνω ἐκεῖ μαζί του ἕως νὰ ξημερώσῃ, ἀλλὰ δὲν ἦτο αὐτὸ μόνον, ἤθελα καὶ κάτι ἄλλο· νὰ φθάσωμε εἰς τὸ σπίτι πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποῦ ἤρχουντα κατόπι μας ἀπὸ τὸ χωριό. Γι' αὐτὸ ἐπῆρα μαζί μου τὸ μεγάλο κλειδὶ τῆς ἐξώπορτας. Ἤθελα ἐγὼ μ' Ἐκεῖνον μόνοι νὰ πᾶμε νὰ ξυπνήσωμε τὸ κοιμισμένο σπίτι. Τὸ παραμύθι τῆς Βασιλοποῦλας ἀλλαγμένο βλέπεις· ἐδῶ ἡ ἴδια ἡ Βασιλοποῦλα μὲ τὸ Βασιλόπουλό της μαζὶ ἤρχουνταν εἰς τὸ κοιμισμένο παλάτι, ὅπου σφαλιστὴ τόσον καιρὸ ἐπέρασε μὲ τὸ γλυκὸ ὄνειρο τῆς Ἀγάπης της. Ἤρχουνταν νὰ τοῦ ξυπνήσῃ μὲ τὴ χαρωπὴ φωνή της τὸν μαρμαρωμένο ἀντίλαλο, ἤρχουνταν μὲ τὰ γοργοκίνητα χέρια της νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὰ σφαλιστά του μάτια—τὰ κλειστά του παράθυρα, γιὰ νὰ τὸ πλημμυρίσῃ τὸ φῶς τῆς ζωῆς καὶ τῆς χαρᾶς ὁ ἀέρας.

Μὲ τί λαχτάρα ἐγύρισα τὸ μεγάλο κλειδί, ἄνοιξα τὸ βαρὺ φύλλο τῆς θύρας, ἐπῆρα μέσα τὸν ἄνδρα μου κ' ἔκλεισα τὸν σύρτη ἀπὸ μέσα. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ δὲν ξεύρω πῶς μοῦ φάνηκε, ὅτι δὲν ἦτο ἀπὸ πρὶν δικός μου, ὅτι δέν τον εἶχα πάρῃ μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ πατέρα μου ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸν ἀγάπης, ὅτι δὲν ἐρχόμεθα ἥσυχα ἥσυχα στὸ θαλασσινὸ σπιτάκι μας νὰ περάσωμε λίγες ἀνοιξιάτικες ἡμέρες. Ὅλα αὐτὰ σβύστηκαν μὲ μιᾶς ἀπὸ τὸν νοῦν μου καὶ μοῦ φάνηκε πῶς μόνον ἐκείνη τὴ στιγμὴ μοῦ τὸν εἶχε στείλῃ ἄξαφνα ἡ σπλαγχνικὴ μοῖρα τῆς Ἀγάπης στὸ κατώφλι μας καὶ πῶς κρυφὰ ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον τὸν ἔπηρα μέσα καὶ τὸν ἐσφάλησα νὰ μὴν τὸν ἰδοῦν κ' ἔλθοῦν καὶ μοῦ τὸν πάρουν πάλι. Τὸ τρελλὸ ὄνειρο περασμένου καιροῦ ἐζωντάνευεν ἄξαφνα στὸ λογισμό μου.

Γι' αὐτὸ πίσω ἀπὸ τὴ σφαλιστὴ θύρα κ' ἐμπρὸς στὴ μισοσκοτεινὴ σκάλα τὸν ἅρπαξα στὴν ἀγκαλιά μου καὶ τὸν ἔσφιξα, ὡς ποῦ τὸν ἔσκασα, κ' ἔπειτα τὸν ἄφισα παραζαλισμένον ἐκεῖ κ' ἐπῆγα τρεχάτη ἐμπρὸς ἐγὼ ποῦ ἤξερα τὰ κατατόπια, ν' ἀνοίξω τὰ παράθυρα, ἐνῷ ἐκεῖνος ἀνέβαινε ψηλαφῶντας καὶ σκοντάφτοντας. Ἀπὸ κάμαρα σὲ κάμαρα ἄνοιγα ἄνοιγα παράθυρα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ δὲν τελείωνα. Ἤθελα ἀπὸ ὅλες τὶς μεριὲς νὰ ἔλθῃ φῶς καὶ ἀέρας μέσα, νὰ χαρῇ, νὰ πανηγυρίσῃ τὸ σπίτι μαζὶ μ' ἐμένα, ὅπως τόσον καιρὸν ἔπληξε κ' ἔσκασε μαζί μου.

Ὅλα εἶχαν μείνῃ ὅπως τἄφισα ἐδῶ καὶ πέντε μῆνες, τὴν ἡμέρα ποῦ ἔφυγα κι ἀνέβηκα στὸ χωριό. Καὶ ὅμως ὅλα μοῦ φαίνονταν ἀλλοιώτικα τώρα. Τὰ ἔπιπλα καινουργώτερα, τὰ χρώματα τῶν τοίχων ζωηρότερα, καὶ μερικὲς εἰκόνες κρεμασμένες στὸν τοῖχο μόνον ποῦ δὲν ἐσάλευαν μέσα στὲς χρυσὲς κορνίζες, τόση ζωὴ εἶχαν πάρῃ. Καὶ ἐνῷ ἐγύριζα μέσα ἔξω σὰν τρελλή, τὸν ἔχασα Ἐκεῖνον ἀπὸ τὰ μάτια μου. Καὶ τὸν εὑρῆκα ποῦ; Μέσα στὴ μικρή μου καμαροῦλα, καθισμένον ἐπάνω στὸ κοριτσίστικο κρεβάτι μου, στρωμένο ἀκόμη ἀπὸ τὸν παλιὸ καιρὸ καὶ σκεπασμένο μὲ τὸ κόκκινο χράμι του. Ἐκύτταζε μὲ περίεργα μάτια τοὺς τοίχους γύρω γεμάτους χίλιες δυὸ παιδιάτικες ἀνοησίες, ζωγραφίτσες, κεντηματάκια, ἄνθη ξηρά, καθρεφτάκια, κ' ἐχαμογελοῦσεν, ἐνῷ ἐγὼ ἐκοκκίνιζα ἀπὸ ἐντροπὴν ὀρθὴ ἐμπρός του.

Ἔξαφνα ἐπῆρε τὸ μάτι του κρεμασμένο πίσω ἀπὸ τὴν πόρταν ἕνα μεγάλο καπέλλο ψάθινο μὲ λίγα στάχυα καρφωμένα ἐπάνω καὶ κάμποσα ἀσπρολούλουδα, ἕνα παλιοκάπελλο ἐκεῖ ποῦ τὸ φοροῦσα γιὰ τὸν ἥλιο τὸ καλοκαῖρι ἄλλοτε, καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν σηκώνεται, τὸ ἁρπάζει καὶ μοῦ τὸ καθίζει εἰς τὸ κεφάλι, παίρνει καὶ μιὰν ἄσπρη λινὴν ὀμπρέλλα ξεχασμένην εἰς τὴν γωνία, τὴν ἀνοίγει καὶ μοῦ τὴν δίδει εἰς τὸ χέρι.

— Αὐτὰ λοιπὸν τὰ χάλια εἶχες τότε ποῦ μ' ἀγα-

Digitized by Google

πούσες καὶ γύριζες ἐρωτευμένη τὰ βουνὰ καὶ τὶς ἀκρογιαλιὲς τοῦ νησιοῦ σου;

Καὶ σὰν νὰ φοβήθηκε μήπως θυμώσω γιὰ τὰ λόγια του μὲ ἀρχίζει στὰ φιλιὰ κάτω ἀπὸ τὴν ὀμπρέλλα καὶ ἀπὸ τὸ καπέλλο. Καὶ ἐννοεῖς ὅτι δὲν ἐθύμωσα, ἂν καὶ μοῦ ἐχάλασε τὸ χτένισμά μου ὁ ἀνόητος.

Χτενισμένη κι ἀχτένιστη, μὲ τὰ μαλλιὰ στὰ μάτια ἐκάθισα στὰ γόνατά του καὶ ἄρχισα νὰ τοῦ λέω τὴ ζωὴ ποῦ πέρασα ἕνα χειμῶνα ὁλάκερο κλεισμένη σ' αὐτὸ τὸ σπίτι, τὸν περισσότερο καιρὸ σ' αὐτὴ τὴν καμαρούλα μὲ τὸ παράθυρο κατὰ τὴν ἄγρια θάλασσα τοῦ νησιοῦ μας. Τοῦ εἶπα ὅλα ἐκεῖνα ποῦ ξέρεις ἀπὸ τότε ἐσὺ ἀπὸ τὰ παλιὰ καὶ ἀτελείωτα γράμματά μου. Πῶς ἔξω τὸ χιόνι ἦτον στρωμένο πιθαμὲς κ' ἐγὼ ἐζάρωνα κοντὰ στὴν ἀναμμένη φωτιὰ μ' ἕνα βιβλίο στὰ γόνατα. Τοῦ εἶπα πῶς τὰ πουλάκια ξεπαγιασμένα ζητοῦσαν σκέπη στὸ σπίτι κ' ἐγὼ τοὺς ἄνοιγα τὸ τζάμι κ' ἔμπαιναν μέσα καὶ περνοῦσαν μῆνες μαζί μου καὶ ἡμερώνουνταν κ' ἔτρωγαν ψίχαλα ψωμὶ ἀπὸ τὰ χέρια μου οἱ Καλόγιαννοι καὶ τὰ Σπουργίτια κ' ἐκελαδοῦσαν δέκα δεκαπέντε στὴν ἀράδα, καθισμένα ἀπάνω σ' ἕνα μακρὺ καλάμι ποῦ τοὺς εἶχα κρεμάση γιὰ νὰ κοιμοῦνται. Καὶ μὲ χάϊδευε σὰν μικρὸ παιδὶ στὸ μάγουλο ὅταν ἄκουε πῶς ἐκατάκαψα τὰ δάκτυλά μου γιὰ νὰ σώσω τὸν Καλόγιαννο ἐκεῖνον ποῦ κάηκε στὴ φωτιὰ ὁ κακόμοιρος ζητῶντας νὰ φάῃ ἕνα σκουλήκι μέσ' στὴν ἀναμμένη ρίζα ἐλιᾶς.

Καὶ ἠμποροῦσα νὰ μὴν τοῦ εἰπῶ πόσες νύχτες ἐπέρασα ἄγρυπνη στὴν καμαρούλα μου αὐτὴ μὲ τὸ κερὶ ἀναμμένο καὶ λίγα κάρβουνα στὸ μαγγάλι, καθισμένη στὸ τραπεζάκι μου ἐμπρὸς χωρὶς νὰ κάνω τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ νὰ τὸν συλλογίζωμαι; Καὶ ἠμποροῦσα νὰ μὴν τοῦ εἰπῶ ἀκόμη πῶς ἡ φαντασία μου ζωγράφιζε στοὺς τέσσαρες ἀσβεστωμένους τοίχους χιλιόχρωμα καὶ χρυσόφωτα ὄνειρατα ἀγάπης τυραννισμένης, καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ὄνειρατα ἡ ὄψη του ἐπρόβαλλε τόσο ζωντανεμένη ἀπὸ τὴ λαχτάρα τῆς καρδιᾶς μου, ποῦ κάποτε θαρροῦσα πῶς ἀληθινὰ ἔρχεται, εἶνε κοντά μου κι ἀνατρίχιαζα σὰν ἄκουα τὸ σφαλιστὸ παραθύρι νὰ τρίζῃ ἀπὸ τὸν ἄνεμο ἢ τὸ σαράκι νὰ δουλεύῃ ἀκούραστο μεσ' τὰ ξύλα τῆς κλειδωμένης πόρτας...

Καὶ μήπως τὴ νύχτα μονάχα; Τάχα τὴν ἡμέρα μιὰ καὶ δυὸ φορὲς μοῦ καρφώνουνταν ἡ ἀνόητη καὶ τρελλὴ ἰδέα πῶς θἄρθῃ, πῶς δὲν εἶνε μακρυά, πῶς ἔφτασε καὶ θὰ τὸν ἰδῶ ὥρα τὴν ὥρα; Καὶ δὲν ἔτυχε νὰ βλέπω πανὶ καραβιοῦ στὸ πέλαγος καὶ νὰ καρδιοχτυπῶ καὶ νὰ στηλώνω γιὰ ὥρα στὸ τζάμι τοῦ παραθύρου τὸ μέτωπο, τρελλὴ ἀπὸ τὸ φόβο μὴν πάθῃ τίποτε Ἐκεῖνος ποῦ ἔρχεται μὲ τὸ καράβι; Καὶ δὲν ἄκουσα δύο καὶ τρεῖς φορὲς τὸ κουδοῦνι καὶ τὸ περπάτημα ἀλόγων ποῦ ζύγωναν στὴν πόρτα μας χωρὶς νὰ παίρνω ἀνασασμό, ἄλαλη, πεσμένη κατάμουτρα, καρτερῶντας νὰ τὸν ἀκούσω πῶς ἀνεβαίνει τὴ σκάλα, πῶς κράζει τὄνομά μου...

Κ' ἐνῶ τοῦ φλυαροῦσα ὅλα αὐτὰ καὶ τοῦ ἱστοροῦσα τὸν χειμῶνα ποῦ πέρασα μόνη κατάμονη σ' αὐτὸ τὸ σπίτι—γιατὶ μόνον βράδυ βράδυ ἤρχουνταν κατακουρασμένοι ἀπὸ τὶς ἐλιὲς ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα, ἔνοιωθα τὸ χέρι του νὰ παίζῃ μέσ' στὰ σγουρὰ μαλλιά μου· κι ὅταν ἐκύτταξα τὴν ὄψι του εἶδα τὰ μεγάλα γαλανὰ μάτια του βουρκωμένα.

Ἡ ἀνόητη! ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ τὸν κάνω νὰ κλάψῃ μὲ τὰ ρομαντικά μου αὐτὰ καμώματα! Ἔκοψα τὴν ὁμιλία κι ἅπλωσα τὸ χέρι στὸ συρτάρι τοῦ μικροῦ τραπεζιοῦ. Τὸ τράβηξα μὲ τόση ὁρμὴ ποῦ ἔπεσε κάτω μὲ βρόντο κ' ἐσκορπίσθηκαν στὸ πάτωμα χίλια δυὸ πράματα μαζεμένα ἐκεῖ, κοχλίδια τῆς θαλάσσης, πετραδάκια χρωματιστά, χαρτιὰ γραμμένα, κλωστές, βελονάκια, κορδελίτσες—ὅλη μου ἡ ἀκαταστασία ἐκεῖ μέσα ζωγραφισμένη. Ἐκεῖνος ἔσκυψε νὰ τὰ μαζέψῃ καὶ νὰ ἰδῇ τί καὶ τί εἶνε, μὲ ζήλια τάχα—ἐγὼ δὲν τὸν ἄφινα μὲ θυμὸ τάχα.

Ἔξαφνα ἀκούσθηκε δυνατὸς κτύπος τῆς ἐξώπορτας ποῦ τράνταξε τὸ σπίτι ὅλο. Καὶ οἱ δύο πεταχτήκαμε τρομαγμένοι, σὰν νὰ εἴχαμε κανένα φονικὸ καὶ ἤρχουνταν οἱ χωροφύλακες νὰ μᾶς συλλάβουν.

— Ἐδῶ εἶσθε ἢ ὄχι; Δέν μας ἀνοίγετε λοιπὸν ἢ κάνετε τοὺς κουφούς;

Ἀκούσθηκε ἀπὸ κάτω ἡ φωνὴ τοῦ πατέρα· καὶ τότε θυμήθηκα πῶς ἦτον νὰ ἔλθουν καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸ χωριό. Δὲν εἴχαμε ἀκούσῃ κἂν τὰ ζῶα ποῦ κατέβαιναν.

— Τί γρήγορα ποῦ ἦρθαν, εἶπεν Ἐκεῖνος μὲ παράπονο.

Γρήγορα! καὶ ὅμως εἶχε νυκτώσῃ σχεδόν.

Ἔτρεξα καὶ ἄνοιξα τὴν πόρτα καὶ δὲν ἐστάθηκα ν' ἀκούσω τὰ γελαστὰ πειράγματα τοῦ πατέρα μου ποῦ ἄργησα. Ὅταν ἀνέβηκα τὸν εὑρῆκα γονατιστὸν εἰς τὸ πάτωμα καὶ ἐσύναζεν εἰς τὸ συρτάρι ὅλα τὰ σκορπισμένα πραματάκια. Ἅμα μὲ εἶδε καὶ χωρὶς νὰ σηκωθῇ μοῦ λέει:

— Θὰ μοῦ κάνῃς δύο χάρες;

— Καὶ ρωτᾷς; τοῦ ἀποκρίνομαι.

— Μία χάρη· νὰ μὴν ἀλλάξῃς τίποτε, τίποτε ἀπὸ τὴν καμαρούλα σου· νὰ τἀφίσῃς ὅλα ὅπως εἶνε.

— Καλά, ἀφοῦ τὸ θέλεις. Ἡ ἄλλη χάρη;

Ἐσηκώθηκε ἦλθε κοντὰ κοντὰ σ' ταὐτί μου καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά. σὰν νὰ εἶχε φόβο μήπως μᾶς ἀκούσουν οἱ τοῖχοι:

— Αὐτὴ ἡ καμαρούλα ποῦ σ' ἐχωροῦσε μόνη, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς χωρέσῃ καὶ τοὺς δύο ὅσες μέρες θὰ μείνωμεν ἐδῶ... Νὰ πῇς τῆς μητέρας σου νὰ μὴ μᾶς ἑτοιμάσῃ ἄλλη κάμαρα.

Θέλεις καὶ συνέχειαν; Ἄ, πολὺ ἀδιάκριτη εἶσαι! Καὶ ὅσα σοῦ εἶπα πολλὰ σοῦ εἶπα, ἀλλὰ σοῦ τὰ εἶπα μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ πετάξῃς πρῶτα ἀπὸ χαρά, ποῦ ἐγὼ εἶμαι τόσον εὐτυχισμένη καὶ νὰ σκάσῃς ἔπειτα ἀπὸ ζήλια, ποῦ δὲν εἶσαι σὺ στὴ θέση μου.

Μαργαρίτα

Πιστὸν ἀντίγραφον

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Digitized by Google

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΙΤΣΑΡΗΣ

ΓΛΥΠΤΗΣ

Ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν ἀναφαίνονται πολλάκις ἄνδρες, ὧν τὰ ἔργα τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης ὑπεράνω κείμενα τῆς πνευματικῆς καὶ αἰσθητικῆς ἀναπτύξεως καὶ κρίσεως τῆς κοινωνίας, ἐν ᾗ ἐβίωσαν, ἢ ἦλθον νὰ βιώσωσι, διέρχονται ἀπαρατήρητα. Ὁ βίος αὐτῶν οὐδενὸς διεγείρει τὸ διαφέρον, πλὴν ἐκείνων, οἵτινες ἐγνώρισαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐξετίμησαν τὰ ἔργα των· ὁ θάνατός των ὀλίγους συγκινεῖ, τὸ δὲ κενόν, ὅπερ καταλείπουσιν ἀπερχόμενοι τοῦ βίου δὲν αἰσθάνεται τὸ πολὺ πλῆθος ἀπροετοίμαστον εἰς ἀπόλαυσιν τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας των, τὸ δὲ ὄνομά των παραλαμβάνει ἡ λήθη εὐθὺς τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ θανάτου των. Ὁ βίος τῶν ἀνδρῶν τούτων συνήθως εἶνε πάλη διηνεκὴς λανθάνουσα πλαστουργοῦ διανοίας κατὰ τῶν προλήψεων καὶ τῶν ἀτελῶν ἰδεῶν τῆς κοινωνίας. Ἐκ τῆς πάλης ταύτης πολλοὶ ἐξέρχονται νικηταί, ἀλλ' οἱ πλειότεροι ὑποκύπτουσι καὶ θνήσκοντες φέρουσι τὴν θλῖψιν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τὸ παράπονον εἰς τὰ χείλη. Εὐτυχεῖς τοὐλάχιστον ἐκεῖνοι τούτων ἂν μετὰ παρέλευσιν ἐνιαυτῶν εὑρεθῇ ἱστορικὸς ἢ φιλόσοφος, ὅστις ἀναζητῶν τὰς πρώτας ἀρχὰς κλάδου τῆς πνευματικῆς ἢ ὑλικῆς προόδου τῆς φυλῆς των, ἀνακαλύψῃ ἀνασκαλεύων τὸ ἱστορικὸν ἔδαφος τὴν αὔλακα τῆς πορείας των, καὶ ἀνεύρῃ τὸν μίτον τὸν συνέχοντα τὰ ἔργα τούτων πρὸς τὰ τῶν μεταγενεστέρων.

Εἷς τῶν ἀνδρῶν τούτων παρ' ἡμῖν εἰς τὸ εἶδός του, ἦτο ὁ κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον τελευτήσας γλύπτης Ἰωάννης Βιτσάρης. Τὸν θάνατον αὐτοῦ αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν ἀνήγγειλαν ἄλλαι μὲν τυπικῶς ὡς εἴδησιν, ἄλλαι ἀνέγραψαν ὅτι ἦτο Τήνιος καὶ παράδοξος καὶ ἰδιότροπος ἀνήρ, καὶ ἄλλαι ἄλλα ἄνευ πλήρους γνώσεως τῶν ἔργων του, καὶ τῆς ἀξίας του, ἁπλῶς ὅπως γράψωσί τι εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Οὐδὲν τούτων ἀληθές.

Γνωρίσαντες ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἄνδρα, καὶ παρακολουθήσαντες πάσας τὰς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ τὸν βίον ὡς καλλιτέχνου ἐν Ἀθήναις, αἰσθανόμεθα βαθέως τὸ καθῆκον νὰ χαράξωμεν ὀλίγας γραμμὰς ὑπὲρ αὐτοῦ, τιμῶντες μνήμην φίλου καὶ καλλιτέχνου καὶ ὁρίζοντες, κατὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν, τὴν ἀληθῆ θέσιν του ἐν τῇ ἀναπτύξει καὶ τῇ προόδῳ τῆς παρ' ἡμῖν καλλιτεχνίας, ἰδίως δὲ τῆς γλυπτικῆς.

Ὁ βίος τοῦ Βιτσάρη οὐδὲν ἔχει τὸ ἄξιον ἀναγραφῆς ἰδιαιτέρας, πλὴν τῆς τοῦ καλλιτέχνου τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ τέχνην καὶ περὶ ταύτην διαρκῶς ἀσχολουμένου καὶ τυρβάζοντος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις· ἦτο δὲ πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς τὴν καταγωγὴν Ἀθηναῖος ἐκ τῆς ἀρχαίας οἰκογενείας τῶν Βουτσαράδων, ἧς τὸ ἐπώνυμον αὐτός, παῖς ὢν καὶ φοιτῶν ἐν τοῖς σχολείοις μετέτρεψεν εἰς Βιτσάρης, ἵνα ἀποφεύγῃ τὰς ἐκ τῆς παραφωνίας τοῦ ὀνόματος τούτου παρῳδίας τῶν συμμαθητῶν του. Τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς γλυπτικῆς ἐδιδάχθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ Σχολείῳ τῶν τεχνῶν ἀπὸ τοῦ 1861-1864· εἶτα δὲ μετέβη εἰς Μόναχον ὅπου μέχρι τοῦ 1870 ἐφοίτησεν ἐν τῇ ἐκεῖ Ἀκαδημίᾳ τῆς γλυπτικῆς, ἔνθα καὶ διέπρεψεν. Ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας τῷ 1871 εἰς Ἀθήνας ἵδρυσεν ἐργαστήριον γλυπτικῆς ἐν τῇ ἰδιοκτήτῳ οἰκίᾳ του ἀπέναντι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἔνθα ἐκλείσθη ἀφιερωθεὶς ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν τέχνην του καὶ ἀδιαλείπτως ἐργαζόμενος μέχρις οὗ ᾐσθάνθη τὴν πρώτην προσβολὴν νόσου δεινῆς, ἥτις ἐπήνεγκε τὸν θάνατόν του τῇ 13 Δεκεμβρίου παρελθόντος ἔτους, ἐν ἡλικίᾳ 48 ἐτῶν.

Ὁ Βιτσάρης δὲν κατέλιπε πολλὰ ἔργα, διότι καὶ ὁ βίος του ὁ καλλιτεχνικὸς ὑπῆρξε βραχύς, ὅσα ὅμως κατέλιπεν ἐν μαρμάρῳ ἢ ἐν γύψῳ ἀποτελοῦσι χρονικὴν περίοδον τῆς παρ' ἡμῖν γλυπτικῆς, ἥτις μέχρις αὐτοῦ εἶχε μείνει στάσιμος. Ὁ Βιτσάρης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐφαρμόσας παρ' ἡμῖν ἐν τῇ γλυπτικῇ τὸν κατὰ τέχνην τύπον τῆς πραγματικῆς σχολῆς· δὲν ἐδημιούργησεν αὐτὸς τοῦτον, ἀλλὰ τὸν μετήγγισεν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ τεχνικῇ τελειότητι καὶ ὑποστάσει. Πρῶτος οὗτος κατενόησε καὶ ἐφήρμοσεν ἀσφαλῶς μετὰ τόλμης καὶ ἐλευθερίας τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τῶν διασήμων καλλιτεχνῶν τῆς Δύσεως ἀπομακρυνθεὶς τοῦ τύπου τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων, εἰς ὃν ἦσαν τέως προσκεκολλημένοι οἱ ἐν Ἀθήναις ὁμότεχνοί του, πλάττοντες εἴτε ἀγάλματα, εἴτε ἀνάγλυφα, εἴτε προτομάς, οἷαι εἶνε ἐπὶ παραδείγματι αἱ μαρμάριναι τῶν ἀγωνιστῶν ἐν τῷ ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Παρατηροῦμεν δ' ἐπὶ τούτου, ἵνα ἐννοηθῶμεν, ὅτι εἶνε μὲν τὰ ἀρχαῖα γλυπτὰ μνημεῖα (ἂν οὐχὶ πάντα) ἀριστουργήματα καὶ πρωτότυπα ἄριστα πρὸς μελέτην καὶ διδασκαλίαν, πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος, ἀλλ' οὐχὶ κατάλληλα καὶ πρὸς τυφλὴν ἀπομίμησιν. Ὁ ἀρχαῖος καλλιτέχνης εἶχε βεβαίως τὴν φύσιν ὁδηγόν, ἀλλ' ἄλλως ἐνόει ταύτην καὶ ἄλλως παρίστα· ταύτην δὲ πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ ὁ νεώτερος, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ὑποτυποῖ ταύτην ἐν τῇ τέχνῃ κατὰ τὴν αἰσθητικὴν τῶν χρόνων του. Τὸ μιμεῖσθαι δ' ἐν παντὶ τοὺς ἀρχαίους περὶ τὴν παράστασιν τοῦ σώματος δὲν εἶνε τέχνη, εἶνε ἀντιγραφή, πάντοτε ὑπο-

Digitized by Google

δεεστέρα καὶ ἀτεχνοτέρα τοῦ πρωτοτύπου. Ἐκ τοιούτων δοξασιῶν ὁρμώμενος ὁ Βιτσάρης, γέννημα, ὡς εἴπομεν, οὐσῶν οὐχὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἰδιοφυΐας ἀλλὰ τῆς ἀληθοῦς σπουδῆς τῶν ἔργων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων καλλιτεχνῶν μόνον τὴν φύσιν καὶ τὴν πραγματικότητα εἶχεν ὁδηγὸν εἰς τὰ ἔργα του. Ἐκέκτητο ὀξὺ καὶ παρατηρητικὸν βλέμμα καὶ τεχνίτου ἀντίληψιν διαυγῆ, ὥστε δι' ὀλίγων γραμμῶν ἐν τῷ ἀμόρφῳ πηλῷ ὑπετύπου ἐκ τοῦ φυσικοῦ κατὰ τέχνην τὰ ἔργα του, καὶ διέγραφε τὴν ὁμοιότητα καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου προκειμένου περὶ προτομῆς. Αἱ προτομαὶ δέ, ἃς ἔγλυψεν εἶνε ἀριστοτεχνήματα τοῦ εἴδους τούτου· μνημονεύομεν δ' ἐνταῦθα τὴν τοῦ Ἀντων. Παπαδάκη, εὐεργέτου τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου, τὰς τοῦ καθηγητοῦ Στεφ. Κουμανούδη, Μαύρου, Γεωρ. Βασιλείου.

Ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς παραστάσεως καὶ ὁ τύπος τῶν ἔργων του, ἐν ᾧ ἐθαυμάζετο καὶ ἐπῃνεῖτο παρ' ὀλίγων, ἀπήρεσκεν εἰς τοὺς πολλούς, νομίζοντας ὅτι πᾶν γλυπτικὸν ἔργον μὴ φέρον ἀρχαῖον τύπον ἦτο δημιούργημα ἀτέχνου τεχνίτου. Αἱ κρίσεις δὲ αὗται ἐπικρατοῦσιν ἢ μᾶλλον ἐπεκράτουν ἕως χθὲς καὶ ἐπὶ ἄλλου εἴδους καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων τῆς διανοίας. Ἕως χθὲς ἔργον ποιητικὸν ἐνέχον ποιητικὴν ἀξίαν ἢ καὶ διήγημα ἄριστον γεγραμμένον ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ φυσικῇ γλώσσῃ ἐθεωρεῖτο τυχαίου τινὸς στιχοπλόκου ἢ ἀγραμμάτου συγγραφέως καὶ ποιητοῦ ἔργον, δὲν ἀνεγινώσκετο, οὐδ' ἐκτιμᾶτο. Ἔπρεπε δὲ νὰ προηγηθῇ ἐπίμονος ἀγὼν καὶ νὰ ἐπέλθῃ ζύμωσίς τις φιλολογικὴ ἵνα ἡ ποίησις καὶ τὸ διήγημα ἀρέσκωσιν ἐν τῇ φυσικῇ περιβολῇ τῆς ζωντανῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. Θὰ ἐξηρχόμεθα ἐνταῦθα τῶν στενῶν βιογραφικῶν ὁρίων περὶ Βιτσάρη, ἂν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἄλλως εὐλήπτου τούτου θέματος.

Ὁ Βιτσάρης παραστατικὰ ἔργα ἀρχαίων θεῶν ἢ ἡρώων ἔπλασε μόνον ὡς μαθητής· εἶτα δὲ οὐδόλως εἰργάσθη ἐπὶ τοιούτων θεμάτων, ἀλλὰ καὶ ἂν ἔπλαττεν ἤθελε δώσει ἴδιον φυσικὸν τύπον καταληπτὸν εἰς τὴν νεωτέραν καλαισθησίαν. Ἔχομεν δὲ ἄλλως μικρὸν τοῦ τοιούτου τρόπου ὑπόδειγμα, ἔργον αὐτοῦ, ἄνευ ὅμως καλλιτεχνικῶν ἀξιώσεων, διότι ἐπρόκειτο περὶ ἁπλοῦ συμβόλου βιομηχανικοῦ καταστήματος, τὸν ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ παρὰ τῇ ὁδῷ Ἑρμοῦ καταστήματος τοῦ Ἑκατόγχειρος, γύψινον Γίγαντα, τὸν ἀνέχοντα διὰ τῆς δεξιᾶς ἐν τῇ μασχάλῃ παμμεγέθη λίθον. Ἐν τῷ κολοσσιαίῳ ἐκείνῳ κορμῷ μετὰ τέχνης καὶ δυνάμεως οὐ τῆς τυχούσης παρέστησε τὴν σωματικὴν ὑπερφυσικὴν ῥώμην ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐκδηλώσει, αἰσθητὴν καὶ καταληπτὴν καὶ εἰς τὸν ἁπλούστερον τῶν θεατῶν.

Θέλων νὰ καταδείξῃ εἰς πολλούς, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀφίξεώς του εἰς Ἀθήνας, οἵτινες ἐπέκριναν τὸν ἰδιάζοντα τύπον τῶν ἔργων των, ὅτι κακῶς κρίνουσι καὶ μονομερῶς, ὁρμώμενοι ἐξ ἐσφαλμένης ἀρχῆς, ἔπλασεν ἄγαλμα Ἄραβος καθημένου χαμαί, ἐν ᾧ κατέδειξε τὴν πλαστικὴν αὐτοῦ ἰδιοφυΐαν περὶ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἤθους καὶ τῆς μορφῆς. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο πλῆρες ζωῆς ἐν ᾧ ἐπῃνεῖτο ὑπὸ τῶν εἰδημόνων, κατεκρίθη ὑπὸ πολλῶν, μόνον καὶ μόνον διότι ἦτο τὴν ὄψιν δυσειδές. «Πῶς», ἔλεγεν ὁ Βιτσάρης, «ἡ μορφὴ Αἰθίοπος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θέμα ζωγράφου καὶ δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θέμα γλύπτου;» Ἡ ἐπὶ τῆς κρίσεως τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1875 τὸν Αἰθίοπα τοῦτον μόλις ἠξίωσε μνείας· ὠνόμασε τὴν ἰδέαν ἀτυχῆ· «ὁ καλλιτέχνης δὲν ἐξελέξατο ἀντικείμενον ἄξιον τοῦ προορισμοῦ του νὰ παραστήσῃ», γράφει, «οὐχ ἧττον ἡ ἔκφρασις τοῦ ἄνω σώματος ἐπιτυχής». Ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἔκρινε τὸ ἔργον αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ τὴν παράστασιν· ἤθελεν ἀγάλματα κατὰ τύπον ἀρχαῖον. Δὲν ἤρκεσε δὲ ἡ πεπλανημένη αὕτη κρίσις κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ σατυρικὸν φύλλον διὰ σατυρικῶν εἰκόνων διεκωμῴδησε τὸν τεχνίτην, ἰδίως γλυπτικὰ αὐτοῦ ἔργα παριστῶντα παῖδας.

Ὑπὸ συνθήκας τοιούτου καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος καὶ κρίσεων, εἶδεν ὁ Βιτσάρης ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐργασθῇ. Κατεννόει ὅτι ἤθελον μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐννοήσει τὴν ἐργασίαν του, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ παρέλθῃ χρόνος. «Οἱ ἐπικριταί μου» ἔλεγε «δὲν εἶδόν ποτε γυμνοὺς παῖδας τετραετεῖς καὶ πενταετεῖς, δὲν ἐπρόσεξάν ποτε, καὶ εὑρίσκουσι παράδοξον ὅ,τι ἐγὼ κατὰ τέχνην ἐκ πρωτοτύπου ἐξετέλεσα· ἡ κρίσις τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων βασίζεται ἐπὶ κανόνων οὓς παρεῖδον οἱ ἐπικριταί μου».

Εἶχε δὲ ὁ Βιτσάρης τοσαύτην ἀντίληψιν περὶ τὴν ἀσφαλῆ κατὰ τέχνην παράστασιν καὶ σύνθεσιν τοῦ θέματος, οὗτινος ἡ ἐκτέλεσις ἀνετίθετο αὐτῷ ἢ αὐτὸς ἐκ πρωτοβουλίας συνελάμβανεν, ὥστε ἀμέσως προητοίμαζεν αὐτὸ ἄνευ προπλάσματος ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ μεγέθους μετὰ ταχύτητος καταπληκτικῆς. Ἐνησμένιζε δὲ περὶ τὰς μαλακὰς γραμμάς, τὴν ἤρεμον στάσιν, τὴν πλουσίαν καὶ εὐγενῆ περιβολὴν καὶ τὴν κατὰ φύσιν ὑποτύπωσιν. Ἓν τῶν ἀρίστων ἔργων του εἶνε τὸ μνημεῖον τῆς ἀποθανούσης νεαρᾶς κόρης Εὐρυδίκης Δεληγιάννη ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἔπλασε τὴν κόρην ἐξηπλωμένην ἐπὶ κλίνης, φέρουσαν τὸν χιτῶνα αὐτῆς καὶ ἔχουσαν τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ σώματος κεκαλυμμένον ὑπὸ σινδόνος ἐν πτυχολογίᾳ σεμνοπρεπεῖ. Τὸ ἤρεμον σῶμα τῆς νεάνιδος μόλις πιέζει τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην, μικρὸν κλῖνον πρὸς τὰ δεξιά· ἐπὶ τοῦ προσώπου της ἐπικάθηται ἡ παρθενικὴ γαλήνη, ζωνταναὶ δ' οὕτως εἰπεῖν εἶνε πᾶσαι αἱ γραμμαὶ καὶ ἡ ἔκφρασις ὡς ὑπνωττούσης κόρης, διατελούσης ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν θρησκευτικοῦ ὀνείρου.

Ἄριστον ἔργον του ἐν τῷ νεκροταφείῳ εἶνε καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Νικολ. Κουμέλη. Ἐπὶ τούτου, κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ φυσικοῦ μεγέθους, ἔθεσεν ἄγγελον, πλάσας αὐτὸν οὐχὶ κατὰ τὸν τύπον τὸν τετριμμένον, ὃν συναντᾷ τις ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐν τῷ νεκροταφείῳ, ἀλλὰ κατὰ παράστασιν ὅλως πρωτότυπον. Ἔθεσεν αὐτὸν ἐπὶ τὰ πρανῆ ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἰσχίου καὶ στηρίζοντα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς χειρός, ὡσεὶ κατελθόντα δρομαῖον ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τοῦ μνημείου, ὅπως κλαύσῃ. Ἡ σύνθεσις τοῦ ἔργου τούτου καὶ ἡ ὅλη οἰκονομία εἶνε ἀρίστη, τεχνικωτάτη δὲ ἡ ἁρμονία τῶν γραμμῶν τοῦ ἀγάλ-

Digitized by Google

ματος ἐξ οἱασδήποτε θέσεως ἂν ἤθελέ τις παρατηρήσει αὐτό, ὅπερ εἶνε τὸ κυριώτατον προσὸν τῶν περιφανῶν ἀγαλμάτων, δυσχερέστατον δὲ λίαν εἰς τοὺς γλύπτας περὶ τὴν διάπλασιν.

Ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον, ἀλλὰ κατ' ἄλλην θέσιν ἔγλυψεν ἄγγελον ἐπὶ τοῦ μνημείου τοῦ Στουπάθη ἐν Ζακύνθῳ, ὅπερ ἐνέπνευσεν εὐθὺς ὡς ἐστήθη ἐν Ζακύνθῳ ποιητὴν ἐκεῖ νὰ γράψῃ ἀξίους λόγου ἐλεγειακοὺς στίχους, οὓς λυπούμεθα διότι δὲν ἔχομεν προχείρους νὰ παραθέσωμεν.

Ἐν πλήρει συναισθήσει τῆς ἀξίας του ἐν τῇ τέχνῃ δὲν ὑπέκυπτεν εἰς τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ὅταν φωνὴ λελογισμένη ἐνδόμυχος ὑπηγόρευεν αὐτῷ ὅτι ἔχει δίκαιον· οὐδὲ ἀνελάμβανε τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου παραγγελλομένου αὐτῷ, οὗτινος ἐκ τῶν προτέρων διεγράφοντο εἰς αὐτὸν λεπτομέρειαι, ἐν αἷς διέβλεπεν ὅτι τὸ ὅλον ἤθελε γίνει ἓν καλλιτεχνικὸν ἐξάμβλωμα. Τούτου δ' ἕνεκα ἐθεωρεῖτο παρά τινων, ὧν δὲν ἀπεδέχετο τὰς περὶ τεχνικῶν παραστάσεων γνώμας, ὡς ἰδιότροπος ἀνὴρ καὶ δύστροπος.

Τῷ 1875 ἀνετέθη αὐτῷ θεωρηθέντι τῷ μόνῳ καταλλήλῳ ἡ τοποθέτησις τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων ἐν τῇ τότε περατωθείσῃ ἀνατολικῇ πτέρυγι τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, τῶν τέως εὑρισκομένων ἐν τῷ Βαρβακείῳ· ἀλλ' ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης ἐνωρὶς ἀπεχώρησε, διαφωνήσας πρὸς τοὺς ἐπιτηροῦντας τὴν ἐργασίαν του ὡς πρὸς τὴν κατάλληλον θέσιν τῶν καθ' ἕκαστον ἀγαλμάτων καὶ τὸν φωτισμόν.

Ὁ Βιτσάρης εἶχε τὸ ἦθος μελαγχολικόν, ἠγάπα δὲ τὴν ἠρεμίαν τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπέφευγε τὸν πάταγον καὶ τὴν ἐπίδειξιν. Τὸν χαρακτῆρα δὲ τοῦτον μετέδιδε καὶ εἰς τὰ ἔργα του. Ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ γενομένου διὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Βύρωνος, εἰς τὸ πρόπλασμα, ὅπερ αὐτὸς ἔπλασε, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐνέκρινεν ἡ ἐπιτροπή, ἔδωκε τύπον καὶ διαγραφὴν ἀνδρὸς σοβαροῦ καὶ σκεπτομένου, φέροντος πλουσίαν περιβολήν· οὕτως ἐφαντάσθη τὸν Ἄγγλον ποιητήν, τὸν ἄνδρα τοῦ βορρᾶ, οὐχὶ δ' ἐν χειρονομίᾳ θεατρικῇ μὲ ἀνωρθωμένας τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἀπαγγέλλοντα στίχους ὡς ὑποκριτὴν θεάτρου. Τὴν κρίσιν τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Βύρωνος, καί τοι μὴ οὖσαν ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προπλάσματος, ἐπῄνεσε, διότι ἐδόθη ἄλλως ἡ προτίμησις εἰς πρόπλασμα σχετικῶς τεχνικόν.

Εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς δὲν ἤθελε νὰ συμμετέχῃ· ὁσάκις δὲ μετέσχε τὸ ἔπραξε τῇ προτροπῇ φίλων. Δὲν ἤθελε δέ, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ὁ τύπος τῶν ἰδικῶν του προπλασμάτων δὲν ἤρεσκε· προσέτι δὲ διότι ἐδόξαζεν, οὐχὶ ἀτόπως, ὅτι κρίσις ἔργου καλλιτεχνικοῦ, μέλλοντος νὰ ἐκτελεσθῇ εἰς μέγεθος φυσικὸν ἢ καὶ μεῖζον τούτου, ὡς εἴθισται, ἐπὶ τῶν ἐφ' ὑψηλοῦ τεθειμένων ἀγαλμάτων, δὲν εἶνε συνήθως ἀσφαλὴς γινομένη ἐπὶ προπλάσματος μήκους ὀλίγων ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου· ἐν τοιούτῳ μεγέθει οὔτε ἡ οἰκονομία τοῦ ὅλου ἔργου, οὔτε ἡ ὅλη σύνθεσις, οὔτε ἡ παράστασις ἡ φυσική, οὔτε ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἤθους, οὐδὲ ἡ ἀμφίεσις καὶ ἡ ἁρμονικὴ πτυχολογία δύνανται νὰ παρασταθῶσιν. Ὡς ἐκ τούτου δὲ εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ἐν Ἀθήναις καλλιτεχνικῶν διαγωνισμῶν πρὸς ἵδρυσιν μνημείων ἀφῆκεν ἐποχὴν ἡ κρίσις τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Γκύλφορδ, ἥτις μετὰ τὴν ἔγκρισιν ἑνὸς τῶν ὑποβληθέντων προπλασμάτων, ἀνοίξασα τὸ περιέχον τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου δελτίον εἶδε μετ' ἐκπλήξεως τὸ ὄνομα γλύπτου, γνωστοῦ ὡς μετρίου λίαν ἐν τῇ τέχνῃ, μὴ παρέχοντος ἐγγύησιν ὅτι ἤθελε δυνηθῆ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ὅλον ἔργον.

Ἦτο δὲ ὁ Βιτσάρης φιλοπονώτατος· καὶ οἱ εἰς τὸ ἐργαστήριόν του φοιτῶντες ἔβλεπον ἄριστα ἀγάλματα διαφόρων θεμάτων ἐν τῷ πηλῷ, ἅτινα κατόπιν κατέστρεφεν· ἐρωτώμενος δὲ διὰ τί δὲν τὰ ἔχυνεν εἰς γύψον ἀπεκρίνετο — «Πρὸς τί νὰ δαπανήσω χρήματα· μήπως θὰ μοῦ παραγγείλῃ τις εἰς μάρμαρον; ἐργάζομαι πρὸς μελέτην. Ὁ τεχνίτης πρέπει ἀδιακόπως νὰ μαλάσσῃ τὸν πηλὸν ὅπως γνωρίσῃ νὰ ἐκφράζῃ ὅ,τι ἔχει εἰς τὴν ψυχήν του. Ὁ ζωγράφος ἔχει μίαν μόνον ὄψιν τῆς εἰκόνος νὰ γράψῃ, ἔχει δὲ βοηθὸν καὶ τὰ χρώματα, ἀλλ' ὁ γλύπτης ἔχει νὰ παραστήσῃ ὅλας τὰς ὄψεις τοῦ σώματος γυμνοῦ ἢ ἐνδεδυμένου, ἐπὶ λευκοῦ χρώματος, πᾶσαι δὲ πρέπει νὰ εἶνε καλλιτεχνικαί». Ἐκ τῆς τελευταίας δὲ ταύτης σκέψεως ὁρμώμενος ἐπέκρινε σφόδρα ὁμότεχνόν του διὰ τὸ ἐν τῇ Σιναίᾳ Ἀκαδημίᾳ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, λέγων ὅτι ἐκ τῶν ὄπισθεν ὁρώμενον, φαίνεται ἄγαλμα χωλοῦ τὸν ἕνα πόδα. «Δὲν εἶνε» ἔλεγε, καὶ ἐνθυμούμεθα τοὺς λόγους του «καλλιτέχνης ἀληθὴς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δύναται ὅπως ὅπως νὰ γλύψῃ ἄγαλμα ἢ ἀνάγλυφον, μιμούμενος ἀρχαῖα ἢ νεώτερα ἔργα, καὶ μεταβάλλων ἄγαλμα Ἀγριπίνας εἰς Πηνελόπην ἢ Σατύρου εἰς Διόνυσον, ὅπως δὲν εἶνε ἱστορικὸς ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας, ὁ ὁποῖος γράφει ἱστορίαν καὶ διηγεῖται γεγονότα ἀντιγράφων ἄλλους, αὐτοῦ δὲ τούτου ὁ κάλαμος, ἡ σκέψις, ἡ ἰδέα, ἡ κρίσις, ἡ ἰδία ἔρευνα τῶν πηγῶν οὐδαμοῦ φαίνεται εἰς τὸ ἔργον του». Ὁ Βιτσάρης δὲν ἤξευρε πολλὰ γράμματα, οὐδέποτε ἀνέγνωσε φιλοσοφίαν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἱστορίας, οὐδὲ αἰσθητικήν, ἀλλ' ἐγνώριζε τὰς ἀρχὰς αὐτῶν ἐξ ἰδιοφυΐας καὶ ἰδίας ἀντιλήψεως, ἐκ τῆς μελέτης αὐτῶν τῶν ἀριστουργημάτων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων καλλιτεχνῶν. Εἰς τὰ ὀλίγα δ' ἔργα, ἅτινα κατέλιπεν ἔδωσε τύπον ἴδιον διακρίνοντα αὐτὰ ὡς ἐκ τῆς φυσικότητός του ἀπὸ τὰ τῶν ὁμοτέχνων του Ἑλλήνων.

Ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἤθελε διαπρέψει μεγάλως ἐὰν εἰργάζετο ἐν Εὐρώπῃ, ἔνθα οἱ καλλιτέχναι καὶ ἐπιστήμονες τιμῶνται καὶ προστατεύονται, ἐνῷ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ εἰκάδα ἐτῶν διήγαγε βίον στενοχωριῶν, ἀντιδράσεων, ἀδιαλείπτως ἀγωνιζόμενος κατ' ἀπείρων δυσχερειῶν.

Ὁ Βιτσάρης ὡς μαθητὴς ἐν Ἀθήναις τῆς Σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν ἐλάμβανεν ἀπὸ τοῦ 1861 ἕως τὸ 1864 διαρκῶς τὸ α' βραβεῖον ἐν τοῖς ἐτησίοις διαγωνισμοῖς, μόνον τῷ 1862 ἔλαβε τὸ β'. Ἐν Μονάχῳ δὲ διέπρεψε μεταξὺ τῶν λοιπῶν συμμαθητῶν του πάσης ἐθνικότητος. Ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν Β. Κάουλβαχ μετ' ἐπαίνων ἐξαίρει ἐν τῷ πρὸς αὐτὸν πιστοποιητικῷ τὴν περὶ τὴν τέχνην δεξιότητα αὐτοῦ, καὶ μνημονεύει εὐφήμως τῶν ἔργων του τοῦ Δισκοβόλου,

Digitized by Google

τοῦ Πληγωμένου Ἀχιλλέως ἐκβάλλοντος ἐκ τῆς πτέρνης του τὸ βέλος, καὶ τοῦ συμπλέγματος Ἀθλητοῦ παλαίοντος πρὸς πάνθηρα. Ἐσπούδασε δὲ ὁ Βιτσάρης ἐν Μονάχῳ ὡς ὑπότροφος τῆς Κυβερνήσεως (Βασιλ. Διάτ. 4 Φεβρ. 1865), λαμβάνων μόνον τὸ εὐτελέστατον ποσὸν τῶν 120 δραχ. κατὰ μῆνα. Παρέμεινε δὲ καὶ πέραν τοῦ χρόνου τῆς ὑποτροφίας του, δαπανῶν ἐκ δανείου, ὅπερ συνωμολόγησεν ἡ οἰκογένειά του. Ἐν τῷ ῥηθέντι πιστοποιητικῷ τοῦ Κάουλβαχ, ἐκδοθέντι ἐν Μονάχῳ τῇ 19 Αὐγούστου ν. ἔ. 1869, ἀναγράφονται καὶ τὰ ἑξῆς: «Ὁ Βιτσάρης ἀπέδειξε διὰ τῶν ἔργων τούτων (τῶν μνημονευθέντων) ἐξαίρετον δεξιότητα καὶ ἱκανότητα περὶ τὴν τέχνην του, (bewies durch diese Bildwerke eine ausserordliche Befachigung), ὥστε ἀνήκει εἰς τοὺς ἐξόχους (hervorragendsten) μαθητὰς τῆς Ἀκαδημίας, καὶ εἶνε εἰς μέγαν βαθμὸν ἄξιος νὰ συστηθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησίν του. Εὐχῆς ἔργον,» ἐξακολουθεῖ γράφων, «ἤθελεν εἶσθαι ἂν ἐλάμβανε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἱκανήν τινα βοήθειαν ἵνα δυνηθῇ νὰ διατηρηθῇ ἔτι ἐκπαιδευόμενος ἐν τῇ τέχνῃ του, ἵνα δυνηθῶσιν αἱ Ἀθῆναι, ἡ μήτηρ τῆς τέχνης, νὰ ὑποδείξωσι καὶ ἐν τῇ σημερινῇ ἐποχῇ, ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐξαιρέτους τεχνίτας». Δὲν εἶνε ἴσως ἀνάγκη νὰ γράψωμεν ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι ἀναγγελθέντες εἰς τὴν Κυβέρνησιν δὲν εὗρον ἠχώ.

Ὑπὸ τὸν αὐτὸν τόνον γράφει πιστοποιητικὸν ὁ αὐτὸς Διευθυντής, εἷς τῶν διασημοτέρων καλλιτεχνῶν τῆς Γερμανίας, ὑπογεγραμμένον καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς γλυπτικῆς Μ. Βίδμαν καὶ τοῦ γραμματέως Μ. Καριέρ, ὅτε ὁ Βιτσάρης ἔλαβε τῷ 1870 τὸ α΄ βραβεῖον ἐν διαγωνισμῷ προταθέντι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, θέμα ἔχοντι, τὸν Ὀδυσσέα ἀναγνωριζόμενον ὑπὸ τῆς Εὐρυκλείας, ὑπερτερήσας τοὺς συμμαθητάς του, πάντας ἀλλοδαπούς.

Πλὴν τῶν μνημονευθέντων ὁ Βιτσάρης κατέλιπε καὶ ἄλλα ἔργα ἄξια πολλοῦ λόγου. Τοιαῦτα δὲ σημειοῦμεν τὸ Σύμπλεγμα παλαιστοῦ σώζοντος κόρην ἐκ πάνθηρος, ὅπερ ἠγόρασεν ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα, τὸ ἐν φυσικῷ μεγέθει ἀνάγλυφον ἢ ἡμίγλυφον μᾶλλον τοῦ ἰατροῦ Βούρου ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν. Ἐπίσης δ' ἐν τῷ νεκροταφείῳ τούτῳ διακρίνονται ἄλλα ἔργα αὐτοῦ ὡς τὸ τῆς Σοφίας Χέλμη ἐν ἀναγλύφῳ, τὸ τῆς οἰκογενείας Σιμοπούλου, τὸ τοῦ Παυλοπούλου εὐεργέτου τοῦ Πανεπιστημίου, ἔνθα κατ' ἴδιον ὅλως τρόπον ἐν ἀναγλύφῳ ἀγάλματι φυσικοῦ μεγέθους παρέστησε τὴν Δικαιοσύνην. Ἔγλυψε δὲ προτομὰς ἐπὶ μαρμάρου πλὴν τῶν μνημονευθεισῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλας πολλάς, ὧν μνημονεύομεν τῆς τοῦ Σαρόγλου, τοῦ Ἰωσὴφ Μίνδλερ εὑρισκομένης ἐν τῷ στενογραφικῷ γραφείῳ τῆς Βουλῆς, τοῦ Λεων. Νάνου μοιράρχου, Σουγδουρῆ, Κομνηνοῦ, Α. Σιμοπούλου, Καστρωμένου, Βαλαωρίτου, Ὀριγώνη μετὰ τῆς γυναικός του ἐν ἀναγλύφῳ, Βαλσαμάκη, Μαύρου, Γ. Τερζάκη ἐν Ναυπλίῳ, Ἰω. Πάγκα, τῆς ἀποθανούσης γυναικὸς τοῦ Γκοσράου, Βουρνάζου, τοῦ ἱερέως Βίμπου. Κατέλιπε δὲ καὶ ἄλλα ἐπὶ γύψου ἔργα ἀνάγλυφα, καὶ ὁλόγλυφα. Ἐκ τῶν ἀναγλύφων του ἐν παριστᾷ εἰς φυσικὸν μέγεθος τὴν Ἐλεημοσύνην. Ἔργον τοῦ Βιτσάρη εἶνε καὶ ἡ καλλιτεχνικωτάτη μαρμάρινος ἑστία ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰωάν. Μούση ἐν Κηφισίᾳ, ἔχουσα ἀνάγλυφον ζωοφόρον ἐκ συμβολικῶν παραστάσεων πρὸς τὰ κάτω· ἄνω δὲ ἑκατέρωθεν δύο Καρυάτιδας ἐχούσας παρὰ τοὺς πόδας συμβολικὰς παραστάσεις τῆς Ζωγραφικῆς καὶ τῆς Γλυπτικῆς.

Ἦτο δὲ ὁ Βιτσάρης καὶ καλὸς σχεδιαστής. Εἶνε δὲ ἡ γνῶσις τῶν στοιχείων τῆς ζωγραφικῆς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὴν γλυπτικήν. Ὁ μὴ γνωρίζων νὰ σχεδιάζῃ ἐπὶ χάρτου γλύπτης, οὐδὲν δύναται νὰ πλάσῃ ἀσφαλές.

Δυστυχῶς ὁ καλλιτέχνης οὗτος ὅταν εἶδε τὸ ἐργαστήριόν του λαμβάνον διὰ παραγγελιῶν πλειοτέραν ζωήν, ὅταν ἐγένετο γνωστὴ ἡ ἀξία του, ὑπέκυψεν ἕνεκα τῆς φιλασθένου κράσεώς του εἰς τὸ μοιραῖον τέλος. Ἀπέθανε δὲ χωρὶς νὰ πληρωθῇ εἰς τῶν πόθων του, νὰ ἴδῃ ἱδρυόμενον ἐν δημοσίᾳ πλατείᾳ τῶν Ἀθηνῶν ἴδιον αὐτοῦ ἔργον «ὅπως μὴ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων» ὡς ἔλεγεν «ὑπολαμβάνωσιν οἱ ξένοι καλλιτέχναι, οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὰς Ἀθήνας, ὅτι ἡ γλυπτικὴ ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκεται ἔτι εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς ἀνέλιξιν».

Περατοῦντες τὸ ἀτελὲς τοῦτο σκιαγράφημα τοῦ βίου τοῦ γλύπτου τούτου παρατηροῦμεν, ὅτι πᾶσα ἡ ἐργασία αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σημεῖον χρονικὸν νέου βήματος προόδου τῆς παρ' ἡμῖν γλυπτικῆς, ἥτις μέχρις αὐτοῦ ἔμεινε στάσιμος καὶ ἀναλλοίωτος. Ὁ τύπος τῶν ἔργων του, ὅσον ὀλίγα καὶ ἂν εἶνε, ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν εὐαρίθμων ὁμοτέχνων του, καὶ μετέδωσε νέαν ζωὴν εἰς ὅσους ἠδύναντο νὰ τὸν ἐννοήσωσι, καὶ ἐξηνάγκασέ τινας νὰ ἐξέλθωσι τοῦ τετριμμένου τύπου, ὃν τέως ἠκολούθουν, προελείανε δὲ ἱκανῶς τὸ καλλιτεχνικὸν ἔδαφος διὰ τοὺς νέους καλλιτέχνας τῆς πραγματικῆς σχολῆς.

Ἰανουάριος 1893. **Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ**

ΤΟ ΚΑΪΡΟΝ[1]

Ἐξ ἐντυπώσεων Ἀμερικανίδος

Εὐρὺ εἶνε τὸ Μουσεῖον· χρειάζονται ἡμέραι διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ κανεὶς ὅλους τοὺς θησαυρούς του. Μεταξὺ τῶν ἀρίστων εἶνε δύο χρωματισμένα ἀγάλματα εἰς φυσικὸν μέγεθος, παριστῶντα βασιλόπαιδα καὶ τὴν σύζυγόν του· ταῦτα ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1870 ἔν τινι τύμβῳ παρὰ τὸ Μεϋδούμ. Οἱ βραχοκρυστάλλινοι ὀφθαλμοί των τόσον λαμπροὶ εἶνε, ὥστε οἱ Ἄραβες οἱ ἐργαζόμενοι ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ἔφυγον ἔντρομοι, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν ἀπὸ αἰώνων κρυπτὸν θάλαμον. Εἶπον ὅτι δύο τέρατα ἐκάθηντο ἐκεῖ, ἕτοιμα νὰ ὁρμήσωσι καὶ καταφάγωσι πάντα εἰσιόντα. Μεγίστης δημοτικότητος ἀξιοῦται ὁ γνωστὸς ξύλινος ἄνθρωπος, οὗ ἡ ζωντανὴ ἔκφρασις τοῦ προσώπου προκαλεῖ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη παντὸς ἐπισκέπτου.

[1] Τέλος· Ἴδε σελ. 181

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο οὐδαμῶς ὁμοιάζει μὲ τὰ αἰγυπτιακὰ εἴδωλα τῆς κατὰ συνθήκην μορφῆς, μετ' ὀφθαλμῶν ἀφυσίκως τεθειμένων. Ὡς πρὸς τὴν κεφαλήν, δυνατὸν νὰ ὁμοιάζῃ μὲ σημερινὸν ἔμπορον τοῦ Βερολίνου, ἢ δυνατὸν νὰ εἶνε ἐπιτυχὴς πρόεδρος τραπέζης ἀμερικανικῆς μετὰ σειρὰν συμποσίων. Καὶ ὅμως τοῦτο καὶ τὸ θαυμάσιον ἄγαλμα τοῦ Χάφρα εἶνε αἱ ἀρχαιόταται γλυπταὶ μορφαὶ ἐν τῷ κόσμῳ.

Θὰ ἐπεθύμουν νὰ περιγράψω τινὰς τῶν ἄλλων θησαυρῶν τῆς πολυτίμου ταύτης καὶ ἀπαραμίλλου συλλογῆς, ἀλλ' ὁ χῶρος ἐλλείπει. Καὶ τὸ παραδοξότερον, ὅσον ἀφορᾷ τὰς περιγραφὰς εἶνε ὅτι, ἐκεῖνοι οἵτινες εἶδον ἰδίοις ὀφθαλμοῖς τὸ ἄγαλμα, φέρ' εἰπεῖν, ἢ τὸ τοπίον, ἢ πᾶν τὸ περιγραφόμενον, ἐκεῖνοι καὶ ἐπιθυμοῦσιν ἐνίοτε ν' ἀναγνώσωσι περιγραφὴν τούτου, καίτοι οἱ λόγοι παρέλκουσι τότε πρὸς παράστασιν τῆς ἀληθοῦς εἰκόνος τοῦ πράγματος, ἐνῷ ὅσοι ποτὲ δὲν εἶδον τὸ ἄγαλμα, τουτέστιν ἡ ἄπειρος πλειονότης, οὐδὲν κατὰ γενικὸν κανόνα εὑρίσκουσιν ἐνδιαφέρον εἰς πᾶσαν περιγραφὴν αὐτοῦ, βραχεῖαν ἢ μακράν, καὶ μᾶλλον ἀνιαρὰν θεωροῦσι ταύτην.

Τὸ μόνον σφάλμα τοῦ Μουσείου εἶνε τανῦν ἡ ἔλλειψις καταλόγου. Ἀλλ' οἱ κατάλογοι εἶνε μυστηριώδες ἀντικείμενον, καταληπτὸν μόνον εἰς τοὺς ἐκλεκτούς.

Μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὅτε διῆγον τὰς ὥρας τοῦ καύσωνος εἰς τοὺς σκιεροὺς θαλάμους τοῦ Μουσείου, περικυκλωμένη ὑπὸ καθιστῶν ἐκ γρανίτου μορφῶν μὲ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων (τῶν πλέον κρύων συντρόφων τοὺς ὁποίους γνωρίζω), ἤκουσα θόρυβον καὶ γέλωτας. Τοιοῦτοι κρότοι εἶνε ἀσυνήθεις εἰς τοὺς ἠχηροὺς τούτους θαλάμους, ὅπου ἀσυνειδήτως ἕκαστος ὑποψιθυρίζει, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἠχοῦς, τὸ δέ, ὑποθέτω, χάριν τῶν μυστηριωδῶν ἐκείνων θηκῶν μὲ τὰς μομμίας, τὰς κειμένας παρὰ τὴν ἄκραν καὶ βλεπούσας τόσον ἀλλοκότως μὲ τοὺς ἐγκαρσίους ὀφθαλμούς. Ἐκεῖ εἰσῆλθον δέκα ἢ δώδεκα τοῦ Καΐρου χανούμισσαι, ἀκολουθούμεναι ὑπὸ εὐνούχων καὶ ἡγουμένης ὁδηγοῦ. Οἱ εὐνοῦχοι τοῦ Καΐρου εἶνε αἰθίοπες· τοὺς διακρίνει δέ τις πάντοτε ἐκ τῆς ἄκρας ἐπιμελείας μεθ' ἧς ἐνδύονται. Φοροῦσι χλαμύδας καὶ χιτώνια ἐκ πλατείας μελανῆς ὀθόνης, καὶ περικοσμοῦνται μὲ χρυσᾶς ἁλύσεις, κρίκους καὶ σφραγιδοδακτυλίους· μίαν ἀξίαν ἔχουσιν ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, ὅτι φαίνονται καθάριοι. Αἱ χανούμισσαι εἶχον ἐξέλθει πρὸς ψυχαγωγίαν· ἡ πυκνὴ μαύρη μεταξωτὴ καλύπτρα, τὴν ὁποίαν ὅλαι αἱ Αἰγύπτιοι τῆς ἀνωτέρας τάξεως φέρουσιν ὅταν ἐξέρχωνται τῆς οἰκίας, εἶχε ῥιφθῆ κατὰ μέρος· οἱ λευκοὶ τοῦ προσώπου πέπλοι εἶχον συσταλῆ τόσον, ὥστε ἐκρέμαντο κάτω τοῦ λαιμοῦ. Ἦτο τὸ χαρέμιον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ· τὰ ὀχήματά των ἐπερίμεναν κάτω. Ὁ μετριοφρονέστατος τῶν ἀνδρῶν, εἰς ἱεραπόστολος, παραδείγματος χάριν, ἢ εἰς ἐντομολόγος, θὰ τὰς ἔτρεπε, πιστεύω, εἰς φυγήν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐποχὴ τῆς συρροῆς τῶν περιηγητῶν εἶχε παρέλθει, καὶ ἐπειδὴ ἦτο ὥρα τοῦ ἀρίστου διὰ τοὺς Εὐρωπαίους, οὐδεὶς ἄλλος ἐφαίνετο εἰμὴ ἐγώ, καὶ αἱ γυναῖκες περιεβόμβουν περὶ τὰ ἀγάλματα, ὅπως ἤθελον, ἱστάμεναι ἐνίοτε διὰ ν' ἀκούσωσιν ὀλίγας λέξεις ἐκ τῶν ἐξηγήσεων, τὰς ὁποίας ἡ ὁδηγὸς μάτην προσεπάθει νὰ δώσῃ πρὸ ἑκάστου σπουδαίου ἀγάλματος. Ἐξαιρουμένης μιᾶς, ὅλαι αὐται αἱ Αἰγύπτιαι ἦσαν εἰς ἄκρον εὔσαρκοι, μὲ παχείας χεῖρας καὶ μὲ στρογγύλους λαιμούς. Ἦσαν ὅλαι κατάλευκοι ἄνευ ἀποχρώσεως ῥόδου· οἱ ὀφθαλμοί των ἦσαν ὡραῖοι, μεγάλοι, βαθεῖς, λάμποντες. Ἐφαίνοντο ἀδέξιαι εἰς τὸ βάδισμα, ἀλλὰ τοῦτο δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὰ στενὰ γαλλικὰ ὑποδημάτια μὲ ὑψηλὰς πτέρνας, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον καθείρξῃ τοὺς μικροὺς ἀλλὰ παχεῖς πόδας των. Ἡ μόνη ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος τῆς εὐτραφοῦς ὡραιότητος ἦτο μία λυγερή, σχεδὸν ἰσχνὴ κόρη, ἥτις ἀλλαχοῦ θὰ ἦτο ὑπερδεκαεπταέτις· ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἦτο κατὰ τρία ἔτη νεωτέρα. Τὸ ὠχρόν, μελαχρινόν, ἀνήσυχον πρόσωπόν της, μὲ τοὺς ὡραίους ἐταστικοὺς ὀφθαλμούς, ἤρχετο πολὺ συχνὰ ἐγγὺς τοῦ ἰδικοῦ μου, ἐνῷ ἀμφότεραι ἐκυττάζαμεν τὰ χρυσᾶ βραχιόλια, τὰ ἐνώτια καὶ τὰ περιδέραια τῆς βασιλίσσης Ἀχοτποῦ, τῆς ἀπὸ τρισχιλίων καὶ πεντακοσίων ἐτῶν ἐν ματαιότητι ἀδελφῆς μας. Προσέβλεπα μᾶλλον αὐτὴν ἢ τὰ κοσμήματα, κ' ἐκείνη ἤρχισε νὰ μὲ ἀντιβλέπῃ. Τί θὰ ἔδιδα ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ὁμιλήσω μὲ αὐτὴν εἰς τὴν γλῶσσάν της! Μετ' οὐ πολὺ ὅλαι συνηθροίσθησαν εἰς τὸν καλούμενον χειμερινὸν κῆπον, ἀνώγειον δῶμα, ὅπου φύεται χλόη ὑπεράνω τοῦ δαπέδου εἰς πρασιὰς καὶ γάστρας. Ἐκομίσθησαν σκίμποδες, καὶ αὗται ἐκάθισαν ἐν μέσῳ τῆς ἐναερίου ἐκείνης χλόης, ὅπως πίωσι τὸ σορμπέτι, ὅπερ προσέφερεν ὁ νεώτερος εὐνοῦχος μὲ περίφροντι ἦθος. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἄλλοι εὐνοῦχοι εἶχον απομακρυνθῆ ἀφήσαντες εἰς τὸν νεώτερον τὴν φροντίδα νὰ τὰς ὑπηρετήσῃ· ἀλλ' αἴφνης ἐπέστρεψαν ἐν σπουδῇ, καὶ ἐλθόντες πλησίον τῶν χανουμισσῶν, περιέβαλον αὐτὰς τοὺς πέπλους ἀσφαλῶς, καθ' ὃν τρόπον ἡ τροφὸς ἐνδύει τὰ παιδία, καὶ μετ' ἴσης ἐξουσίας καὶ κύρους. Παρετήρησα ὅτι τὰ ὡραιότερα τῶν προσώπων δὲν ἔδειξαν μεγάλην σπουδὴν ὅπως καλυφθῶσιν· ἀλλ' οὐχ ἧττον δὲν ἀντέστησαν· ἐγέλασαν μόνον.

Τολμῶ νὰ εἴπω ὅτι ἐγέλασαν ἔτι περισσότερον (ὑπὸ τοὺς πέπλους), ὅταν ἐγνώσθη τὸ αἴτιον ὅλης αὐτῆς τῆς σπουδῆς, ἀνελθὸν βραδέως τὴν κλίμακα. Ἦτο ἀνθρωπίσκος περίπου ἑβδομηκοντούτης, εἷς τῶν συμπατριωτῶν μου, φορῶν λινᾶ καὶ ὑψηλὸν πῖλον ἐφθαρμένον ἐκ τῶν ταξειδίων· ἡ κεφαλή του μὲ τὴν λευκὴν κόμην ἔκυπτεν ἐπὶ τὸ βιβλιάριον, ὅπερ ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας, καὶ ἔφερε κυανᾶ δίοπτρα. Δὲν πιστεύω νὰ ἔβλεπε τίποτε ἄλλο εἰμὴ κυανᾶς ἀρχαιότητας, ἐκ λίθου βεβαίως κατεσκευασμένας.

Ἐὰν τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως εἶνε πυκνῶς κεκαλυμμένα μὲ πέπλους, ἔχει τις τοὐλάχιστον τὴν εὐκαιρίαν ὅπως θαυμάσῃ τὴν χάριν καὶ τὴν ῥώμην τῶν γυναικῶν τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Εἶνε ὅλαι καλλίμορφοι καὶ ἔχουσι μικροὺς ἐλαφροὺς πόδας· ἀλλὰ καὶ αἱ πτωχότεραι φορτώνονται μὲ δακτυλίδια, μὲ περιδέραια καὶ ἐνώτια ἐκ ψευδαργύρου, κατὰ μίμησιν τῶν πλουσιωτέρων.

Ἐπειδὴ πᾶς ὁ ἐρχόμενος εἰς Κάϊρον ἀναπλέει τὸν Νεῖλον, σπανίως δίδεται εὐκρινὴς ἰδέα περὶ τοῦ

Digitized by Google

ΟΧΘΗ ΤΟΥ ΝΕΙΛΟΥ

ποταμοῦ οἷος φαίνεται κατὰ τὸν ῥοῦν του πέραν τῆς πόλεως τοῦ Χεδίβη. Ἡ ἁπλῆ αὐτὴ θέα αὐτοῦ ἐπισκιάζεται ὑπὸ ἀναμνήσεων τῶν μεγάλων παρὰ τὰς ὄχθας του ναῶν, οἵτινες τόσον βαθεῖαν ἀφίνουσιν ἐντύπωσιν. Ἴσως ἡ ποταμοπλοΐα ὑπῆρξε παραπολὺ συνεχής, καὶ κατήντησε φορτική. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ θῦμα, ὑπερεῖδον τὴν κεφαλὴν μὲ τὰς χεῖρας, γίνεται ἀκουσία ἠχὼ τῆς ἀληθεστάτης ἐπιφωνήσεως τοῦ Δόβλυ Οὐάρνερ· «Δὲν ὑπάρχει τίποτε κοπιωδέστερον εἰς τὸν κόσμον παρὰ ἡ θέσις τῶν λιθίνων θεῶν, ἱσταμένων ἀεννάως διὰ νὰ δέχωνται τὰ ἀναθήματα τῶν θνητῶν!» Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ διανοητικὴ θέσις κυρίας τινὸς ἥτις, κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα, πλέουσα ἐπὶ τοῦ Νείλου, ἤρχισεν αἴφνης νὰ ῥάπτῃ· «Ἐπέρασα ἐννέα μακρὰς ἡμέρας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πλοιαρίου, θεωμένη ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας. Δὲν δύναταί τις νὰ βλέπῃ ἕνα ποταμὸν αἰωνίως, ἂς εἶνε καὶ ὁ Νεῖλος. Δότε μου τὴν δακτυλήθραν μου!»

Δὲν εἶνέ τις ὑπόχρεως ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ Καΐρου ὅπως ἴδῃ παραδείγματα τῶν μικροτέρων τοῦ μεγάλου ποταμοῦ ἀπόψεων, ὁποῖαι αἱ ἀρδευτικαὶ μηχαναὶ μετὰ τοῦ προσωπικοῦ των, ἡ κατάρδευσις τῶν φοινίκων, οἱ τεχνητοὶ ὅρμοι, καὶ πάντοτε καὶ ἀεννάως αἱ γυναῖκες αἱ κατερχόμεναι τὴν ὄχθην ὅπως ὑδρευθῶσιν ἀπὸ τοῦ νάματος. Αἱ συνοδίαι αὗται τῶν γυναικῶν εἶνε αἱ χαρακτηριστικώτεραι «σκηναὶ τοῦ Νείλου μετὰ προσώπων» τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Δὲν εἶμαι βεβαία ἂν μία τῶν λαγήνων των ἢ τὸ μικρότερον σταμνίον, ὅπερ δι' ἐξατμίσεως τηρεῖ δροσερώτατον τὸ ὕδωρ, δὲν ἐπαναφέρει τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν μνήμην πολλῶν ἐξ ἡμῶν ταχύτερον ἢ ἡ εἰκὼν αὐτῆς τῆς Κλεοπάτρας εἰς τὰ ὄπισθεν τοῦ τείχους τοῦ Δενδεράχ. Ἐὰν τις διατρίψῃ ἐν Καΐρῳ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολυμόχθου ταξειδίου, περιπλανᾶται παρὰ τὰς ὄχθας ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ὅπως θεωρήσῃ ἐκ νέου τὸ εὐρὺ μονότονον ῥεῦμα. Τοῦτο ἔρχεται ἀπὸ τοῦ τελευταίου ὑπολειπομένου ἀγνώστου ἐδάφους τοῦ ἡμετέρου πλανήτου. Περὶ αὐτὸ δὲ ἵστανται σήμερον πέντε ἢ ἓξ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἔστησαν ἐνέδραν καὶ κυνηγεσίαν, καὶ τρέχουσιν ἐμπρὸς ἐπὶ τὸ θήραμα. Ὁ ἀρχαῖος ποταμὸς εἶχε μυστικόν, ἓν τῶν τριῶν μυστικῶν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ καίτοι ὁ Βόρειος καὶ ὁ Νότιος Πόλος μένουσιν ἀκόμη ἀχαρτογράφητοι, ἡ ἐνιαύσιος πλημμύρα τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου δὲν θὰ εἶνε πλέον ἀκατανόητος ἐπὶ πολύ.

Δι' ὅσους ἔχουσιν ὀξυδερκῆ τὴν ὅρασιν, αἱ πυραμίδες εἶνε μέρος τοῦ Καΐρου· τὰ φαιὰ τρίγωνά των ἀναβαίνοντα εἰς τὸ στερέωμα εἶνε ὁρατὰ ἀπὸ τοσούτων μερῶν, ὥστε ταχέως γίνονται οἰκεῖα ὡς γειτονεῦον βουνόν. Ἐκτὸς τούτου ἐζωγραφήθησαν δι' ἡμᾶς τόσον συχνὰ εἰς εἰκόνας, σχέδια καὶ φωτογραφίας, ὥστε βλέπει τις τὸ πρῶτον αὐτὰς ὡς ἀναγνωρίζων μᾶλλον ἢ ὡς ἐξαφνιζόμενος. «Αὗται εἶνε! Πόσον φυσικαί!» Καὶ ἡ μακρὰ αὕτη ἐξοικείωσις ἀπαλλάττει τινὰ τοῦ κόπου τοῦ νὰ παρατάσσῃ φράσεις περὶ αὐτῶν.

Ἓν δύναται νὰ ῥηθῇ ἐν τούτοις· ὅταν εἴμεθα πράγματι ὑπ' αὐτάς, ὅταν δυνάμεθα νὰ τὰς ἐγγίσωμεν, ἡ ἄνετος ἡμῶν γνωριμία ἐκλείπει, καὶ καταλαμβάνομεν αἴφνης ὅτι οὐδέποτε τὰς ἐνοήσαμεν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον. Τὰ ἀλλόκοτα γεωμετρικὰ τείχη ἐπιφέρουσι πνευματικὴν μεταβολήν· ἐλευθεροῦσιν ἡμᾶς πρὸς στιγμὴν ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ἀσυνειδήτως ἐμβλέπομεν ὀπίσω εἰς τὸ παρελθόν, εἰς ὃ ἀνήκουσι, καὶ εἰς τὸ μέλλον, οὗ μετέχουσι πολλῷ πλέον ἢ ἡμεῖς, τόσον ἀμνήμονες τῶν ἰδίων ἡμῶν σμικρῶν μεριμνῶν καὶ ἀσχολιῶν, καὶ αὐτῆς τῆς βραχείας ζωῆς μας. Ἴσως ἐπὶ ἓν μόνον φεῦγον δευτερόλεπτον ἡ διανοητικὴ αὕτη χειραφέτησις διαρκεῖ, ἀλλ' εἶνε δευτερόλεπτον ἄξιον νὰ τὸ δοκιμάσῃ τις!

Φθάνεις ὀχούμενος εἰς τὰς πυραμίδας εἰς διάστημα μιᾶς ὥρας δι' ἀμμώδους ὁδοῦ. Αἱ ἀπηρ-

Digitized by Google

ΜΕΓΑΛΗ ΟΔΟΣ ΕΝ ΚΑΪΡΩ

χαιωμέναι διηγήσεις περὶ ἐνοχλήσεων μὲ τοὺς Βεδουίνους ἀνήκουσιν εἰς τὸ παρελθόν. Στρατιῶται καὶ ἀστυνομικοὶ κλητῆρες φυλάττουσι τὰς ἄμμους ὡς φυλάττουσι καὶ τὰς ὁδοὺς τοῦ Καΐρου, καὶ ὁ πωλητὴς τῶν ψευδῶν ἀρχαιοτήτων δὲν εἶνε ἀπαιτητικώτερος ἢ ὅσον οἱ ἐπαῖται ἐν τῇ πόλει. Αἱ τρεῖς αὐται πυραμίδες εἶνε ἐκεῖναι τὰς ὁποίας συλλογιζόμεθα, πρὶν ἐπισκεφθῶμεν τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι· συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μικρῶν καὶ τῶν κατηρειπωμένων, ἑβδομήκοντα ἠριθμήθησαν εἰς ἔκτασιν εἰκοσιπέντε μιλίων ἀπὸ Καΐρου εἰς Μεϊδούμ, καὶ πυραμίδας δύναταί τις νὰ ἴδῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Αἰγύπτου. Αἱ διηγήσεις περὶ τῶν περιηγητῶν, ὅσοι ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ κάτω ἐπεσκέφθησαν τοὺς κολοσσαίους τάφους, εἶνε ἀναρίθμητοι. Δὲν εἰξεύρω διατὶ ἡ περὶ τοῦ Λειψίου φαίνεται εἰς ἐμὲ ἀστεία. Ὁ εὐπαίδευτος οὗτος ἀνὴρ καὶ ἡ συνοδία του, ἀποσταλέντες εἰς Αἴγυπτον ὑπὸ Φρειδερίκου Γουλιέλμου τοῦ τῆς Πρωσσίας βασιλέως τῷ 1842, ἑώρτασαν τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ μονάρχου των ψάλλοντες ἐν χορῷ τὸν ἐθνικὸν ὕμνον τῆς Πρωσσίας ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Χέοπος. Οἱ δὲ παριστάμενοι Βεδουΐνοι διηγήθησαν ἔξω ὅτι οἱ ξένοι «προσηυχήθησαν ὁμοῦ γενικὴν προσευχὴν μεγαλοφώνως».

Ἐν σχέσει πρὸς τὰς πυραμίδας οἱ μὲν Ἄγγλοι, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἀφωσιώθησαν πρωτίστως εἰς τὴν καταμέτρησιν αὐτῶν. Τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα τῶν Γάλλων, ὅπερ εἶνε πάντοτε τὸ περὶ τὴν ἔκφρασιν, ἐπενόησε περὶ αὐτῶν τὸ μόνον μέγα ἀπόφθεγμα. Ἄχρι τοῦδε, οἱ Ἀμερικανοὶ οὐδὲν ἔπραξαν ἐφ' ᾧ νὰ διακριθῶσι· ἀλλ' ὁ καιρός των θὰ ἔλθῃ ἴσως. Φαντάζομαι ὅτι ἴσως ὁ Ἐδισὼν κάτι θὰ κάμῃ μὲ αὐτάς. Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ νεωτερισμὸς εἶνε κ' ἐκεῖ παρών, καὶ βλέπων τις ξενοδοχεῖον παρὰ τὴν βάσιν τῆς πυραμίδος τοῦ Χέοπος, δὲν εἰξεύρει ἂν πρέπῃ νὰ γελάσῃ ἢ νὰ κραυγάσῃ ὅταν βλέπῃ lawntennis ἐκεῖ καθ' ἡμέραν ἀγόμενα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀποφασίσουν νὰ ἱδρύσωσιν ἀγγλικὸν τροχιόδρομον ἢ ἱπποσιδηρόδρομον ἀμερικανικὸν εἰς τὴν Σφίγγα, οἱ κραταιοὶ οὗτοι ὄγκοι δὲν δύνανται νὰ σμικρυνθῶσι. Ὑπάρχει τι εἰς τὰς πυραμίδας τὸ μυκτηρίζον τὸν πολιτισμὸν ἐφ' ᾧ μεγαλαυχοῦμεν. Ἐνώπιόν των οὗτος φαίνεται ἀγοραῖος· φαίνεται αὐθάδεια.

Οἱ ἀξιολογώτατοι τῶν Κοπτικῶν ναῶν εὑρίσκονται ἐν τῷ παλαιῷ Καΐρῳ, μητροπολιτικῷ οὕτως εἰπεῖν προαστείῳ, ὅπου ἡ πρώτη πόλις ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ κατακτητικοῦ στρατοῦ τῶν Ἀράβων. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ὀχυρὰ μοναστήρια· εἰς ἓν τούτων φθάνει τις διερχόμενος διὰ τῶν θαλάμων ἀκατανοήτου οἰκίας· ἓν ἄλλο εὑρίσκεται ἄνω τῆς κλίμακος ἐν ρωμαϊκῷ πύργῳ καὶ φθάνεις που εἰς μίαν θύραν. Ὅταν αὕτη ἀνοιχθῇ εὑρίσκεσαι ἐντὸς ἐκκλησίας ἧς ἡ γενικὴ πρόσοψις εἶνε τραχεῖα, καὶ αἱ πτέρυγες της κοσμοῦνται μὲ κόνιν καὶ μὲ ἀράχνας ἐνίοτε. Καὶ ὅμως οἱ ναοὶ οὗτοι ἔχουν τοὺς θησαυρούς των· ἐν αὐτοῖς πρωτεύουσι τὰ ὑψηλὰ τῶν χορῶν λογεῖα ἐκ ξύλου μελανοῦ, περιττῶς ἐξειργασμένα καὶ κοσμούμενα μὲ τεμάχια ἐλέφαντος κιτρινίσαντος ἐκ τῆς πολυκαιρίας. Ὑπάρχουσι καὶ κοσμήματα ἀνάγλυφα. Τὰ σχέδια εἶνε σαρακηνικά, ἀλλὰ τὰ γεωμετρικὰ ταῦτα σχήματα διακόπτονται ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὑπὸ χριστιανικῶν ἐμβλημάτων καὶ Κοπτικῶν σταυρῶν. Μοναδικὸς εἶνε ὁ ρυθμὸς τοῦ διακόσμου τούτου· οὐδεμία ἄλλη γλυπτικὴ ὁμοιάζει μὲ αὐτόν. Ἐὰν δὲν εἶνε ἀπολύτως περικαλλής, εἶνε τοὐλάχι-

Digitized by Google

στον ἰδιόρρυθμος καὶ πλούσιος. Ὑπάρχουσι προσέτι διάγλυφοι θύραι παριστῶσαι ὑποκείμενα ἐκ τῆς Γραφῆς, μαρμάρινοι ἄμβωνες, ἀλλόκοτα ὀρειχάλκινα κηροπήγια, θυμιατήρια κεκοσμημένα μὲ κωδωνίσκους, ἀργυρόχρυσοι θῆκαι Εὐαγγελίων, κεντητὰ ἄμφια, ἀργυροῖ στέφανοι τοῦ γάμου, ὠὰ στρουθοκαμήλων ἐν μεταλλίναις θήκαις, καὶ ἀρχαῖαι βυζαντιναὶ ζωγραφίαι, συχνὰ παριστῶσαι τὸν Ἅγ. Γεώργιον, ὅστις εἶνε ὁ προστάτης Ἅγιος τῶν Κοπτῶν.

Ὁ λαὸς τῶν Κοπτῶν ἀξιοῦσιν ὅτι εἶνε αὐτοὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ὡς διακεκριμένοι ἀπὸ τῆς κατακτητικῆς φυλῆς τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἐπέδραμον πάλαι τὴν χώραν. Εἶνε κωμικὴ ἰδέα, ἀλλὰ διὰ νὰ πεισθῶμεν παρακαλοῦσιν ἡμᾶς νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἄκραν των ὁμοιότητα μὲ τὰς μομμίας. Πρωϊμώτατα ἐκχριστιανισθέντες, ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν των ἐν μέσῳ τοῦ περικυκλοῦντος αὐτοὺς μωαμεθανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἄξιον μνείας ὅμως εἶνε ὅτι ἐκηρύχθησαν αἱρετικοὶ ὑπὸ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου πρὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως, διότι ἠρνήθησαν νὰ λατρεύωσι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν θείαν μόνον λατρεύοντες. Εἶνε οἱ φύλακες τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων τῆς Αἰγύπτου. Ἔν τινι κρύπτῃ ὑποκάτωθεν ναοῦ τινος δεικνύουσι δύο κόγχας. Ἡ μία ἦτο, λέγουσιν, ἡ κοιτὶς ὅπου ἐκοιμᾶτο ὁ Ἰωσήφ, ἡ δέ, ὅπου ἐκοιμᾶτο ἡ Παρθένος καὶ τὸ θεῖον βρέφος κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον φυγήν. Οὐ μακρὰν τῆς Ἡλιοπόλεως ὑπάρχει παμπάλαιον δένδρον, ὑφ' οὗ τοὺς κλῶνας ἀνεπαύθη, λέγουσιν, ἡ ἁγία Οἰκογένεια, ὅταν τὸ καῦμα τοῦ ἡλίου δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ὁδοιπορίας.

Ὑπάρχουσι περὶ τὰς πεντακοσίας χιλιάδας Κοπτῶν ἐν Αἰγύπτῳ. Εἶνε βιβλιοφύλακες καὶ γραφεῖς· εἶνε προσέτι χρυσοχόοι καὶ ποικιλταί. Ἡ ἀρχαία γλῶσσά των ἔπεσεν εἰς ἀχρηστίαν καὶ εἶνε σχεδὸν νεκρά. Σήμερον λαλοῦσιν ἀραβιστί, ὡς καὶ τὸ λοιπὸν ἔθνος· ἀλλ' ἡ γλῶσσα ἀναζῇ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀκολουθίᾳ των, ἧς μέρος ἀπαγγέλλεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ φωνῇ, καίτοι λέγεται ὅτι καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτοὶ δὲν ἐννοοῦσι πάντοτε τί λέγουσι, ἐκ στήθους μόνον μαθόντες τὸ κείμενον, ὥστε νὰ ἐπαναλαμβάνωσι τυπικῶς τὰς λέξεις. Τινὲς δὲ τῶν Κοπτῶν ἐπροσηλυτίσθησαν καὶ εἰς τὸν προτεσταντισμὸν ὑπὸ Ἀμερικανῶν ἱεραποστόλων.

Δὲν εἶνε ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἑλκυστικὸς λαός. Τὰ μοναστήρια καὶ οἱ ναοί των, ἐν Καΐρῳ καὶ τοῖς πέριξ τοὐλάχιστον, εἶνε τόσον κρύφια, ἀπρόσιτα καὶ ἀπεριποίητα, ὥστε ὀλίγον ἐκτιμῶνται μόνον ἀπὸ τοὺς περιηγητάς, δαπανῶντας πολὺ πλείονα χρόνον ἐν τοῖς τζαμίοις τοῦ Μωάμεθ. Ἀλλ' ὅ τε λαὸς καὶ ἡ ἀρχαία γλῶσσα εἶνε πλήρη ἐνδιαφέροντος ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικήν. Ἀποτελοῦσι πεδίον ἐρεύνης, ὅπερ θὰ δώσῃ ἡμέραν τινὰ δαψιλῆ πορίσματα. Ὀλίγον κατωρθώθη, καὶ καλῶς κατωρθώθη· ἀλλὰ πολὺ ἀκόμη μένει κρυπτόν. Ἀπόκειται εἰς τοὺς πολυμαθεῖς ἐρευνητὰς νὰ τὸ κατορθώσωσι. Τότε θ' ἀνακαλυφθῶσι καὶ περὶ τοῦ λαοῦ τούτου πολλὰ καὶ σπουδῆς ἄξια.

Α. Π.

ΝΙΚΑΙΑ ΚΑΙ ΑΓΙΣ

Εἶχεν ἐκπνεύσει ἡ Νικαία· τὰ ὄμματα τὰ διαυγῆ,
Ὡς τόσα εἶχον ἄλλα κλείσει τὸ φέρετρον κ' ἡ μαύρη γῆ.
Καὶ ὁ μνηστὴρ τῆς κόρης Ἄγις, φωνὴν ἀφῆκε γοεράν,
Ὅτε τὴν εἶδεν εἰς τὸ μνῆμα κ' ἔφυγεν, ἔφυγε μακράν.
Κ' ἐπέρασαν ἡμέραι τόσαι, κ' ἐπέρασε πολὺς καιρός,
Ὅταν ἐφάνη αἰφνιδίως καθὼς ὁ θάνατος ὠχρός...
— Ποῦ ἦσουν, εἶπα, νεανία; — Ὑπὸ τὴν γῆν, ὑπὸ τὴν γῆν·
Καὶ στρέφων ἀλλαχοῦ τὸ βλέμμα ψυχρὰν ἐτήρησε σιγήν.
— Τὴν ἐνθυμεῖσαι τὴν Νικαίαν;... — Τὴν ἐνθυμοῦμαι τὴν ζωήν·
Ἀπὸ ἐκείνην ὅταν ἔζων ἐλάμβανον ἐγὼ πνοήν...
— Κ' εἶσαι νεκρὸς τὴν ὥραν ταύτην; — Πλειότερον παρὰ νεκρός·
Καὶ ἀνηγέρθη ψιθυρίζων περίλυπος· εἶναι καιρός!
— Καὶ ποῦ, τοῦ εἶπον, θὰ ὑπάγῃς; — Ποῦ; μοὶ ἀπήντησε· ἐκεῖ...
Εἰς τὴν Νικαίαν του ὁ Ἄγις... ἐδῶ πλησίον κατοικεῖ.
Καὶ τὴν αὐγήν, πρὸ τοῦ ἡλίου, εἰς τῆς Νικαίας τὸν σταυρόν,
Ὁ Νεκροθάπτης τοῦ χωρίου εὑρήκωσεν ἕνα νεκρόν!

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Η ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Πρό τινος ἡ ἀκαδημαϊκὴ σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης μετὰ μακρὰς συζητήσεις καὶ διασκέψεις ἐδέχθη ὡς *ὑφηγητὴν* τοῦ ρωμαϊκοῦ, ἀγγλικοῦ, ἀμερικανικοῦ, ἐν ἑνὶ λόγῳ τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ τὴν κυρίαν Αἰμιλίαν Κέμπιν. Ἡ γυνὴ αὕτη εἶνε ἡ πρώτη τοῦ φύλου της ἡ ἀναλαβοῦσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ δικαίου ἐν Πανεπιστημίῳ, τὸ δὲ πρωτοφανὲς γεγονὸς ἔστρεψε πάλιν τὴν προσοχὴν τῶν κοινωνιολογούντων εἰς τὰς πρὸς χειραφέτησιν προσπαθείας τῶν γυναικῶν. Πάντες γνωρίζομεν ὅτι αἱ προσπάθειαι αὗται τείνουσι συντονώτατα εἰς χρησιμοποίησιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ δεξιοτήτων τῆς γυναικός, εἰς αὐτοτέλειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς ἰσοτιμίαν πρὸς αὐτόν. Ὀλίγοι ὅμως εἶνε οἱ γνωρίζοντες πότε ἤρχισε κυρίως ἡ πρὸς χειραφέτησιν τῶν γυναικῶν κίνησις καὶ ποῖα πεδία κατέκτησεν ἄχρι τοῦδε.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρξαν γυναῖκες ἰατροί, ἐν πάσῃ δ' ἐποχῇ πεπαιδευμέναι καὶ δραστήριαι γυναῖκες, αἵτινες διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ἀνῆλθον εἰς περιωπήν· ἀλλ' ὁ κυρίως ἀγὼν πρὸς απόκτησιν τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικὸς ἤρχισεν ἐν Εὐρώπῃ τῷ 1865 μετὰ τῆς ἀδείας ἣν τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ζυρίχης παρέσχεν εἰς τὸ θῆλυ φῦλον πρὸς σπουδὴν ἐν αὐτῷ. Ἐν Ἀμερικῇ, τῇ γενεθλίῳ χώρᾳ τῶν πρὸς αὐτοτέλειαν προσπαθειῶν

Digitized by Google

τῆς γυναικὸς ἡ κίνησις αὕτη ἀνέρχεται μέχρι τοῦ περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος (1776). Ὡς γράφει ἡ κυρία Λαίφερμουρ, ἡ γνωστὴ ὑπέρμαχος τῶν γυναικείων δικαιωμάτων, τὸ ὡραῖον φῦλον ἐπίσης ἠθέλησε τότε νὰ μετάσχῃ τοῦ ἔργου καὶ νὰ ὑποβοηθήσῃ τοὺς ἀγωνιζομένους ἀδελφούς.

Περὶ τὰς 200,000 γυναῖκες ἀπετέλεσαν σωματεῖα καὶ ἤρχισαν μιμούμεναι τοὺς ἄνδρας εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ τὰς τάσεις. Ἡ ἀνάμιξις τοῦ τρυφεροῦ φύλου εἰς ἀλλότρια δὲν ἀπεκρούσθη, διότι οἱ καιροὶ ἦσαν δυσχερεῖς ἡ δὲ βοήθεια ὅθεν καὶ ἂν προήρχετο ἦτο εὐπρόσδεκτος, πρὸς τούτοις δὲ ἕκαστος ἦτο πεπεισμένος ὅτι αἱ γυναῖκες μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου θὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἔργα των· ἀλλ' αὗται διετήρησαν ἐπιμόνως τὸ κατακτηθὲν ἔδαφος. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος μετεῖχον ἤδη τῆς διοικήσεως τῶν δημοσίων, καὶ προήδρευον συνελεύσεων ἀποτελουμένων καὶ ὑπ' ἀνδρῶν — ἐννοεῖται ἀμερικανῶν. Ἔμαθον νὰ παρασκευάζωσι νομοσχέδια, νὰ ἱδρύωσιν ἐπιτροπάς, ἀνέπτυξαν δὲ τοιαύτην δραστηριότητα ὥστε ἐπὶ τέλους ἐπέσπασαν τὴν προσοχὴν τῶν ἀνδρῶν.

Ὀλίγαι βεβαίως ἐπετύγχανον τοῦ σκοπουμένου, ἀλλὰ δὲν ἀπεδειλίων ἐκ τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν ἐμποδίων, ἀλλὰ πλήρεις θάρρους ἐχώρουν ἐμπρός, ἕως οὗ περὶ τὸ 1840 ἤραντο μέγαν θρίαμβον. Τὸ ἐν τῷ Κράτει τῆς Νέας Ὑόρκης πανεπιστήμιον τῆς ἀμερικανικῆς Γενεύης ἤνοιξε τὰς πύλας του καὶ εἰς τὰς γυναῖκας, ἡ δὲ μὶς Ἐλισάβετ Μπλάκουελλ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη γυνὴ ἡ φοιτήσασα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο καὶ αὐτόθι τῷ 1850 διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς ἀναγορευθεῖσα. Μετ' οὐ πολὺ ἡ Μπλάκουελλ ἔλαβε μάλιστα παρὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἄδειαν νὰ ἱδρύσῃ ἰατρικὴν σχολὴν διὰ τὰς γυναῖκας καὶ νὰ διδάσκῃ ἐν αὐτῇ.

Καὶ εἰς ἄλλα στάδια τῆς ἀνδρικῆς δράσεως δὲν ἔπαυσε συναγωνιζόμενον τὸ ἀσθενὲς πρὸς τὸ ἰσχυρὸν φῦλον, ἰδίως μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1868 μετὰ τηλικούτου ζήλου ὥστε οἱ θήλεις ἰατροὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀνῆλθον τῷ 1891 ὑπὲρ τοὺς 3,200· πρὸς τούτοις δ' εὑρίσκομεν πληθὺν θηλυκῶν καθηγητῶν, δικηγόρων, φαρμακοποιῶν καὶ ὑπερτετρακισχιλίων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους μὲ μεσοφούστανον. Καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν εἰσήλασαν αἱ κυρίαι ἐν Οὐασιγκτῶνι, καὶ ἀριθμοῦνται ὑπὲρ τὰς 64 ἐν αὐτῷ, ἐν μέρει μὲν ἐν τῷ τμήματι τῆς ἐπιμελητείας, ἐν μέρει δὲ ἐν τῷ τοῦ ὑγειονομικοῦ κλάδου, τόσον δὲ στερεῶς ἐπάτησαν τὸν πόδα ἐν αὐτοῖς, ὥστε ὁ διορισμὸς γυναικείων τμηματαρχῶν ἐν τοῖς κατακτηθεῖσι τούτοις τμήμασιν εἶνε ἁπλῶς ζήτημα χρόνου.

Ἔτι καλλιτέρα εἶνε ἡ θέσις των ἐν τῷ ὁμοσπονδιακῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν, διότι ἐκ τῶν 1400 θηλυκῶν ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τούτου ἱκαναὶ ἀνερριχήθησαν εἰς ἀνωτέρους βαθμούς, λαμβάνουσαι μισθὸν μέχρι 2000 δολλαρίων, οὐδεὶς δ' ἀμφιβάλλει ὅτι ὑποκάρδιος αὐτῶν πόθος εἶνε ν' ἀνέλθωσι μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ κλάδου τούτου.

Ἐν γένει φιλόπονοι καὶ δραστήριαι γυναῖκες δύνανται νὰ γίνωσι τὸ πᾶν ἐν Ἀμερικῇ, χωρὶς πρὸς τοῦτο νὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας ἀνήκουσαν ἐπαρχίαν Βρομινγ ὅπου τὸ ὡραῖον φῦλον διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν προμάχων τῶν δικαίων αὐτοῦ καὶ τῆς **ἐξευτελιστικῆς γυναικολατρείας** τῶν ἀνδρῶν, ὡς ἀποκαλεῖ τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας ἀγάπην ὁ Σοπενχάουερ, ἐγένετο ἰσότιμον πρὸς τὸ ἀνδρικὸν καθ' ὅλου εἰσελάσαν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐνόρκου.

Εἶν' ἀληθὲς μὲν ὅτι ἀπεκρούσθη ἡ αἴτησις νομομαθοῦς γυναικὸς ἥτις ἐζήτησε θέσιν ἀρεοπαγίτου ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις, ἀλλὰ πρὸ μικροῦ ἡ σπουδαιοτάτη θέσις αὐλάρχου, εἰς ἣν ἕκαστον τῶν κρατῶν διώριζε μέχρι τοῦδε ἀποκλειστικῶς ἄνδρας, ἐδόθη ἐν Μισουρῇ εἰς γυναῖκα, ἀφ' οὗ ἀπέδειξε περιτράνως ὅτι οὐδεὶς ἀμερικανικὸς νόμος ῥητῶς ὥριζεν ὅτι αἱ γυναῖκες ἐστεροῦντο τοῦ δικαιώματος ν' ἀναλάβωσιν οἱανδήποτε ὑπηρεσίαν.

Καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Βορειοαμερικανικῆς ὁμοσπονδίας θέλουσι νὰ κατακτήσωσιν, ἡ δὲ πρὸς τοῦτο ἀπόπειρα ἐγένετο πράγματι πρό τινων ἐτῶν. Ὅτε ἐπλησίαζε τὸ τέλος τῆς πρώτης προεδρείας τοῦ Κλέβελανδ ἡ κυρία Βέλβα Λόκβουδ ἐκ Βασιγκτῶνος, μέλος τῆς ἑταιρίας τῶν χειραφετηθεισῶν γυναικῶν, προέβαλε τὴν ὑποψηφιότητα αὐτῆς. Καὶ ναὶ μὲν δὲν ἐπήνεγκε σπουδαῖον ἀνταγωνισμὸν εἰς τὰ δύο μεγάλα ἀντιμαχόμενα κόμματα, ἐν τούτοις ἀπέσπασεν ἱκανὰς χιλιάδας ψήφων, ἡ δὲ ἐν δημοσίᾳ συνελεύσει προβληθεῖσα ἐρώτησις ἂν δύνανται ν' ἀξιῶσιν αἱ γυναῖκες νὰ κατοικήσωσιν ὡς κορυφὴ τῆς Δημοκρατίας τὸν προεδρικὸν ***Λευκὸν Οἶκον*** ἔτυχε καταφατικῆς ἀπαντήσεως ὑφ' ἁπασῶν τῶν γυναικῶν. Οἱ ἄνδρες ὅμως ἐδικαίωσαν τὸ σατυρικὸν ἐκεῖνο φύλλον, τὸ ὁποῖον ἔγραφε πρὸς τὴν πυρετωδῶς ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητός της ἐργαζομένην Λόκβουδ ἐν δηκτικῷ ποιήματι:

«Τρέχε ἐπάνω κάτω ὅσον ἠμπορεῖς. Τοῦ κάκου, δὲν θὰ σ' ἐκλέξουν. Τὰς ψήφους ποῦ θὰ πάρῃς μπορεῖς νὰ τὰς μετρῇς 'ς τὰ δάκτυλά σου. Νὰ ἦσουν εὔμορφη καὶ νέα, θὰ ἔτρεχε κατόπιν σου τὸ πλῆθος πατεῖς με πατῶ σε. Μὰ εἶσαι τὸ ἐναντίον, γι' αὐτὸ σ' ἀφίνει ὁ λαὸς νὰ τρέχῃς σύ».

Ἐκ τούτου ὅμως ἕπεται ὅτι ἂν αἱ μέλλουσαι ὑποψήφιοι εἶνε ὡραῖαι ἢ ἔχωσιν ἄλλα προσόντα, εἶνε δυνατὸν νὰ ληφθῶσι σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἴσως δὲ καὶ ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὴν ἀνωτάτην δημοκρατικὴν ἀρχήν.

Τὰς ὑπ' αὐτὴν βαθμίδας κατέκτησαν ἤδη αἱ ἀμερικανίδες. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν, δεκατρεῖς ἐν μόνῃ τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἰόβας, διοικοῦσι μικρὰς περιοχὰς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἡ δὲ πόλις Ἀργονία ἐν Κανσὰς ἔχει ἀπὸ τοῦ 1887 θῆλυν δήμαρχον. Ἡ γυνὴ αὕτη Σωσάνα Μεδόρα Σάλτερ καλουμένη, εἶνε νέα εἰσέτι, σύζυγος δικηγόρου καὶ μήτηρ τεσσάρων τέκνων. Ἐξελέχθη τῇ βοηθείᾳ τῶν γυναικείων ψήφων, διότι ἐν τῷ Κράτει ἐκείνῳ ἀπέκτησαν καὶ αἱ γυναῖκες τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν. Ἡ κυρία Σάλτερ εἶνε δραστηριώτατον μέλος τοῦ κατὰ τῆς χρήσεως πνευματωδῶν ποτῶν γυναικείου συλλόγου. Πρὸ αὐτῆς δήμαρχος ἦτο ὁ πατήρ της Μίστερ Κίνσεν, κατὰ τὰς νέας ὅμως ἐκλογὰς προὐτάθησαν πέντε ὑποψήφιοι, συγχρόνως δὲ προέβαλε τὴν ὑποψηφιό-

Digitized by Google

τητά της καὶ ἡ κυρία Σάλτερ. Κατ' ἀρχὰς ἐγέλων οἱ πολλοὶ διὰ τὸν ἀστεϊσμόν, ἀλλ' αἱ φίλαι τῆς ὑποψηφίου εἰργάσθησαν μετὰ τοιούτου ζήλου καὶ τόσον τελεσφόρως ὥστε ἔλαβε τὰ τρία τέταρτα τῶν ψήφων.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πλὴν τῆς Ἀργονίας οὐδεμία ἀμερικανικὴ πόλις ἐξέλεξε θηλυκὸν δήμαρχον, ἀλλὰ κατὰ τὰς τελευταίας ἐν Ῥουμανίᾳ δημοτικὰς ἐκλογὰς τὸ χωρίον Βρενέστι ἐξέλεξε γυναῖκα ὡς δήμαρχον. Εἶνε δὲ βεβαία ἡ ἐκλεχθεῖσα ὅτι θὰ ἐπικυρωθῇ ἡ ἐκλογή της ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, διότι ὑπῆρξεν ἤδη δήμαρχος τῆς Μαγκαλίας χωρὶς νὰ προβάλωσιν ἔνστασιν τινὰ αἱ ἀρχαί.

Ἐν γένει ἡ Ῥουμανία φαίνεται τόπος λίαν εὐνοϊκὸς εἰς τὴν χειραφέτησιν τῶν γυναικῶν. Διότι ἐν ᾧ ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν δεσποινίδα Ποπελέν, τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Βρυξελλῶν ἀναγορευθεῖσαν διδάκτορα τοῦ δικαίου δὲν παρεσχέθη ἡ ἄδεια τοῦ δικηγορεῖν, καὶ μόνον διὰ δικαστικῆς ὁδοῦ κατώρθωσεν αὐτὴ ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἄδειαν ταύτην, ἐν ᾧ τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν ἐπετράπη εἰσέτι οὔτε ἐν Γερμανίᾳ οὔτε ἐν Αὐστρίᾳ οὔτε ἐν ἄλλοις Κράτεσι, ἡ ἐν Παρισίοις τὸ δίκαιον σπουδάσασα δεσποινὶς Σαρμίσσα Βιλτσέσκο ἀνεγνωρίσθη ὡς δικηγόρος καὶ ἐξασκεῖ ἐν Βουκουρεστίῳ ὡς ἰσότιμος πρὸς τοὺς ἄνδρας τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα.

Τὰ λοιπὰ κράτη, ὡς εἴπομεν ἤδη, φαίνονται ἀποστέργοντα τοὺς θηλυκοὺς δικηγόρους, ἐκ δὲ τῶν Πανεπιστημίων, ὡς εἴπομεν ἤδη, μόνον τὸ τῆς Ζυρίχης ἐσυνθηκολόγησε. Ἡ Ἑλβετία λοιπὸν ὑπερεφαλάγγισε κατὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν τὴν Ἀμερικήν, διότι ὑπάρχουσι μὲν ἐκεῖ ὀγδοήντα θήλεις δικηγόροι, ἀλλ' οὐδεὶς καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἀνήκων εἰς τὸ ὡραῖον φῦλον, τὸ ὁποῖον τόσῳ παραδοξότερον εἶνε ὅσον ἐν τοῖς ἐκεῖ Πανεπιστημίοις πολλαὶ γυναῖκες διδάσκουσι φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ ἱστορίαν.

Μία μάλιστα τούτων, ἡ μὶς Ἰωάννα Μπαῖκερ θεωρεῖται σοφὴ γυνὴ καὶ βαθεῖα γνώστης τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἡ μὶς Ἀλίκη Λάμπ εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἀστρονομίαν ἀνωτέραν αὐτῆς εἶχε μόνον τὴν πρό τινος ἀποθανοῦσαν καθηγήτριαν τοῦ ἐν Στοκόλμῃ Πανεπιστημίου Σοφίαν Κοβαλέβσκη. Ἡ κυρία αὕτη ἔτυχε πρό τινων ἐτῶν ἑνὸς τῶν μεγάλων βραβείων ἐπὶ τῇ λύσει μαθηματικῶν προβλημάτων ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, χάριν δ' αὐτῆς παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ παρευρίσκεσθαι εἰς τὰς συνεδριάσεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς τέως. Ἡ κατάκτησις δ' αὕτη ἐνεποίησε μεγαλητέραν ἐντύπωσιν παρὰ ἡ ἐκλογὴ τῆς συζύγου τοῦ Μολν-Ἐδουάρδ ὡς μέλους τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὁ διορισμὸς αὐτῆς ὡς καθηγητρίας τῆς Ζωολογίας ἐν τῷ φυσικοϊστορικῷ Μουσείῳ τῶν Παρισίων.

Οἱ Παρίσιοι ἔχουν καὶ ἄλλας δύο γυναῖκας, αἵτινες ἀφωσιώθησαν εἰς ἐρεύνας αἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς ἀποκλειστικὸς κλῆρος τῶν ἀνδρῶν. Καὶ ἡ μία μὲν ἐξ αὐτῶν, ἡ κυρία Λεναὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀσιατικῆς ἀρχαιότητος, ἡ δὲ ἄλλη, δεσποινὶς Παλμποτιὲ εἰς τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας, ἀμφότεραι μετ' ἐπιτυχίας.

Οἱ ἄνδρες χάνουν λοιπὸν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὸ ἔδαφός των, εἶνε δὲ πράγματι δύσκολον νὰ εὑρεθῶσι πολλὰ ἐπαγγέλματα εἰς τὰ ὁποῖα νὰ μὴ παρεισέδυσαν αἱ γυναῖκες. Καὶ αὐτὴν τὴν περὶ σωτηρίας τῆς ψυχῆς μέριμναν ἔβαλαν ἤδη εἰς τὸ χέρι ἐν Ἀμερικῇ, παρά τινι αἱρέσει ἱδρυθείσῃ τὸ 1791 καὶ μὴ ἀναγνωριζούσῃ τὸ τρισυπόστατον. Τοιοῦτοι ἱερεῖς εἰσὶν ἐπὶ τοῦ παρόντος 165, ἐξ ὧν πρώτη ὑπῆρξεν ἡ Μὶς Βάρτλεττ, ἐν Καλαμοζόο τῆς Πενσυλβανίας. Αὐτὴ ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Πάρβαρδ καὶ μόλις εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν ἔχει εὔκαμπτον καὶ λιγυρὸν τὸ ἀνάστημα καὶ πλουσίαν μαύρην κόμην περιβάλλουσαν περικαλλὲς ᾠοειδὲς πρόσωπον. Διαπρέπει δ' ὄχι μόνον ἐπὶ καλλονῇ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μαγευτικῇ εὐγλωττίᾳ, κατὰ τὴν λειτουργίαν δὲ οὐδέποτε φορεῖ ἱερατικὴν στολὴν ἀλλὰ κομψοτάτην μέλαιναν ἐσθῆτα, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς φέρει μέγαν μέλανα ῥεμβράνδειον πῖλον ἐφ' οὗ ταλαντεύονται ἄσπρα πτερὰ στρουθοκαμήλου. Ἡ κοινότης εἶνε κατευχαριστημένη μὲ τὸν ἱερέα της.

Ἡ κυρία Κίμβαλλ τοὐναντίον ἔστρεψε τὴν προσοχήν της εἰς τὰ ἐγκόσμια, ὡς ὑπάλληλος δὲ σιδηροδρόμου ἔδειξε τοιαύτην ἱκανότητα ὥστε πρὸ μικροῦ ἐξελέχθη πρόεδρος σιδηροδρομικῆς ἑταιρίας ὑπὸ τῶν μετόχων αὐτῆς.

Ἐν Εὐρώπῃ τοιοῦτό τι δὲν εἶνε ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνατόν. Βεβαίως καὶ ἐνταῦθα αἱ γυναῖκες εἰσώρμησαν εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ κατάκτησις καὶ ταύτης τῆς περιοχῆς δὲν εἶνε δυνατὴ ἐφ' ὅσον αἱ γυναῖκες δεικνύουσι πρὸς τὰ τεχνικὰ μαθήματα τὴν ἀντιπάθειαν, ἣν ἀναμφισβητήτως ἔδειξαν μέχρι τοῦδε. Εἰς τὴν κατηγορίαν δὲ ταύτην ὑπάγονται ὄχι μόνον αἱ τοῦ ἀρχαίου ἀλλὰ καὶ αἱ τοῦ νέου κόσμου. Διότι ἐν αὐτῇ τῇ Ἀμερικῇ πλὴν τῆς μνησθείσης προέδρου τῆς σιδηροδρομικῆς ἑταιρίας μόνον τέσσαρες γυναῖκες ἀπεφοίτησαν ἐκ τοῦ Πολυτεχνείου· δύο ἐξ αὐτῶν ἔλαβον δίπλωμα πολιτικῶν μηχανικῶν, μία ἄλλη ἡ Μὶς Δεβὰρ ἐκ Σικάγου ναυτικοῦ μηχανικοῦ, καὶ ἡ τετάρτη Ἐλίζα Πουλ ἐκ Χελσέης τῆς Μασαχουσέτης πηδαλιούχου.

Ἡ κυρία αὕτη εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ θῆλυς πλοίαρχος τοῦ μέλλοντος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε αὕτη ἡ κατακτήσασα τὸ θαλάσσιον στοιχεῖον, διότι πρὸ αὐτῆς ὑπῆρξαν τρεῖς πηδαλιοῦχοι ἐκ τοῦ γυναικείου φύλου. Ἦσαν δὲ αὗται ἡ Τατιάνα Στοτόφ, γιγαντιαία ρωσσίς, ἥτις ἐταξείδευεν ὡς πλοίαρχος ἡμιολίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν Μαύρην θάλασσαν ἐν ᾗ καὶ ἐπνίγη τῷ 1891. Ἔτι δὲ ἡ τῷ 1889 ἀποθανοῦσα ἀγγλὶς Μὶς Ἄννα Μίλλαρ, ἥτις ὡς καὶ ἡ ἀδελφή της Βέτση διέπλευσεν ὡς πλοίαρχος τοῦ βρικίου **Κλείτου** πλείστας θαλάσσας.

Ἐν γένει παρὰ τὰς ἀμερικανίδας αἱ ἀγγλίδες δεικνύουσι μεγίστην τάσιν πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀνδρικῶν δικαιωμάτων, μολονότι δὲ κατὰ τὸ ἀγγλικὸν δίκαιον δὲν ἐπιτρέπεται αὐταῖς ἡ ἄσκησις δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐν τούτοις κατέλαβον ἐπικρατοῦσαν θέσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Ἐν Ἀγγλίᾳ πλείονες εἶνε οἱ θήλεις διδάσκαλοι παρὰ οἱ ἄρρενες. Καὶ ἐν τοῖς ἐμπορικοῖς καταστήμασι γίνεται μεγίστη χρη-

Digitized by Google

σις γυναικῶν, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Λονδίνῳ εἶνε δύσκολον νὰ εὕρῃ τις ἐμπορικὸν κατάστημα ἔχον ἄρρενας ὑπαλλήλους· ὄχι μόνον τὰ πρὸς τὸν γυναικεῖον καλλωπισμὸν σχέσιν ἔχοντα πρατήρια ὑπηρετοῦνται ὑπὸ γυναικῶν ἀλλὰ καὶ καφενεῖα καὶ κουρεῖα ἔχουσι θήλεις ὑπαλλήλους, γυναικεῖοι δὲ δάκτυλοι ξυρίζουσι καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνδρός, τὸ γένειον.

Σπουδαιότατον σημεῖον τῆς τάσεως τῶν γυναικῶν πρὸς κατάκτησιν τοῦ σύμπαντος εἶνε ὅτι ἔγιναν καὶ ταξειδεύοντες ἀντιπρόσωποι βιομηχανικῶν καταστημάτων. Σπουδαῖον ἐργοστάσιον τῆς Φραγφούρτης ἔπεμψε κυρίαν τινὰ ὡς ἀντιπρόσωπον εἰς Βερολῖνον· ἂν καὶ εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς ἐνεργείας θὰ εὐδοκιμήσῃ τὸ ὡραῖον φῦλον, θὰ δείξῃ μόνον τὸ μέλλον. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι τὸ ἐν Βεϊμάρῃ συνελθὸν συνέδριον τῶν γυναικῶν διὰ τῶν ἐνεργειῶν του ἔπεισε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐπαρχιακῆς βουλῆς τῆς Βάδης ν' ἀνοίξωσιν ἐν μέρει τοὐλάχιστον τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς εἰς τὸ θῆλυ φῦλον, τοῦτο δ' εἶνε τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ ῥῆγμα κατὰ τοῦ τείχους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ὑψοῦτο ὡς ἐμπόδιον πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν τῆς γυναικός. Ἴσως μάλιστα αἱ Γερμανίδες ὑπερφαλαγγίσωσι καὶ αὐτὰς τὰς ἀμερικανίδας ἀδελφάς των, αἵτινες ὡς τελωνιακοὶ ὑπάλληλοι κατήντησαν ἀνυπόφοροι κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν ἀποσκευῶν τῶν ταξειδιωτῶν.

Ὁ παρὼν αἰὼν δὲν θὰ ἐπικληθῇ μόνον αἰὼν σιδηροῦς, αἰὼν τῆς στρατιωτικῆς τυραννίας, τῆς συγκοινωνίας, τῶν ἐφευρέσεων, τῆς πάλης τῶν ἐθνικοτήτων, ἀλλὰ καὶ αἰὼν τῆς χειραφετήσεως τῶν γυναικῶν καὶ τῶν γυναικείων κατακτήσεων.

Μέχρι τίνος σημείου θὰ ἐκταθῶσιν αὐται, οὐδεὶς γνωρίζει· ἀλλ' οἱ ἄνδρες πρέπει νὰ μὴ ἀνησυχῶσι τὸ παράπαν, καθόσον ἔχουσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν των τὸ μέσον, ἂν μὴ ὁλοσχερῶς νὰ καταπαύσωσι τὸ ῥεῦμα τῆς χειραφετήσεως, τοὐλάχιστον νὰ ἀντιτάξωσι κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὸν πρόχωμα. Τοῦτο δὲ τὸ μέσον εἶνε ἡ ὑπανδρεία. Διότι ἂν αἱ τόσαι καὶ τόσαι χιλιάδες ἀνύπανδροι μένουσαι γυναῖκες, εὕρισκον ἄλλους τόσους προθύμους πρὸς γάμον ἄνδρας, ἡ δραστηριότης τῶν γυναικῶν θὰ συνεκεντροῦτο τότε εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀνδρός, καὶ αἱ ἄλλαι κατακτήσεις θὰ ἔμενον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν ἄκρην.

[Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ] Κ.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΩΜΕΝΟ ΣΠΙΤΙ

Σαββατόβραδο. Εἰς ἕνα σαλονάκι, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἱπποκράτους, ἦσαν μαζευμένοι μερικοὶ φίλοι, κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ περνοῦσαν τὴ βραδυὰ συνομιλοῦντες καὶ γελῶντες.

Τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὅλαι αἱ Ἀθῆναι ὡμίλουν περὶ τοῦ θαύματος τῆς ὁδοῦ Σίνα, τοῦ ἀδιακόπου καὶ μυστηριώδους πετροβολισμοῦ μιᾶς οἰκίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, ἀπὸ μηνὸς τώρα, ἦσαν ἀνάστατοι καὶ μετ' αὐτῶν οἱ γείτονες καὶ οἱ ἀστυνομικοί. Ἐννοεῖται ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ θέμα καὶ τῆς ἰδικῆς των συνομιλίας ἀπόψε. Καθένας ἔλεγε τὴν γνώμην του, ἔφερε τὰς κρίσεις του, διηγεῖτο ἀνέκδοτα, ἔκαμνε συγκρίσεις, ἐξῆγε συμπεράσματα. Ὁ κ. Ἄλφα ὑπεστήριζεν ὅτι τὸ φαινόμενον ἦτο συνηθέστατον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὅτι ἦτο μία τῶν φάσεων τῆς ἀθηναϊκῆς τρέλας ἡ διὰ λίθων ἐπίθεσις κατὰ τῶν οἰκιῶν. Ὁ κ. Βῆτα ἀπήντησε τότε ὅτι πάντοτε τὸ συμφέρον εἶνε εἰς τὸ μέσον καὶ ὑπενθύμιζεν ὅτι μίαν φοράν, εἰς τὴν Πλάκαν, ἀνεκαλύφθη ὅτι ὁ ἴδιος ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ ἔρριπτε τὰς πέτρας διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ οἱ κακοπληρωταὶ ἐνοικιασταί του, τοὺς ὁποίους δὲν ἠμποροῦσε ἢ δὲν ἤθελε νἀποδιώξῃ κατ' ἄλλον τρόπον. Ἀλλ' ἡ κυρία Βῆτα, γυνὴ παχεῖα μὲ μαῦρον μεταξωτὸν φόρεμα καὶ μὲ ἀδάμαντα χονδρὸν εἰς τὴν χεῖρα, δὲν τἀκούει αὐτά. Αὐτὴ ἔχει ἕνα σωρὸ παραδείγματα,—καὶ τοῦτο λέγουσα, κατεβίβασε ὀλίγον τὸ φῶς ἑνὸς λαμπτῆρος, τὸ ὁποῖον εἶχε κάμει γλῶσσαν,—νά, σωρὸ παραδείγματα ὅτι εἰς ὅσα σπίτια ἔπεσαν πέτρες ἐπῆλθεν εἰς ὀλίγον καιρὸν τελεία καταστροφὴ καὶ ὅτι ἑπομένως ὁ λιθοβολισμὸς ἦτο οἰωνὸς ἀνωτέρας φύσεως, ἢ ὥστε νὰ συλλάβῃ τὸν δράστην του ἡ Ἀστυνομία.

— Ὥστε λέτε ὅτι ὁ διάβολος ρίπτει τῆς πέτρες, κυρία Βῆτα; ἠρώτησεν ὁ κ. Ἄλφα.

— Ξέρω κ' ἐγώ . . .

— Ἀμ' τόσους ποῦ ἔπιασαν λοιπόν;

— Ἦταν ἀθῶοι. Νὰ πέρσι ἀκόμη, κοντὰ στὸ σπίτι μας, ἔπεφταν πάλι σ' ἕνα χαμόσπιτο πέτρες· ἔπιασαν ἕνα, τὸν ἐβασάνισαν στὴν Ἀστυνομία τὸν κακομοίρη, καὶ ὅμως οἱ πέτρες ἐξακολουθοῦσαν νὰ πέφτουν.

— Τὰς ἔρριχνε ὕστερα ἕνας συγγενής του, ποῦ ἤθελε νά τον σώσῃ! ἐπεξήγησεν ὁ κ. Βῆτα.

— Ναί, αὐτὰ εἶναι λόγια. Κανεὶς δὲν ἔρριχτε . . . οἱ πέτρες ἔπεφταν μονάχες τους!

Οὕτως ἐξεδηλώθη ἡ πρὸς τὸ ὑπερφυσικὸν τῆς κυρίας πίστις καὶ ἤρχισαν οἱ θετικοὶ νὰ τὴν πειράζουν καὶ νὰ γελοῦν. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς Γάμα, μεσῆλιξ μελαχρινὸς μὲ μεγάλους ρεμβώδεις ὀφθαλμούς, ὁ ὁποῖος μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχε μείνει σοβαρὸς καὶ σιωπηλός, ὡσεὶ ἐμπνεόμενος ἢ ἀναπολῶν τι,—καὶ εἰς τὴν στάσιν ταύτην ἠγάπα νὰ θωπεύῃ μικρὸν χρυσοῦν σταυρόν, ἀνηρτημένον ἀπὸ τῆς ἀλύσεως τοῦ ὡρολογίου του,—ἔλυσεν αἴφνης τὴν σιωπὴν διὰ τῆς ἀποτόμου ἀναφωνήσεως:

— Κολοκύθια! κολοκύθια!

Ἐστράφησαν ὅλοι πρὸς αὐτὸν καὶ ἐγένετο σιγή.

— Ἐσεῖς οἱ φιλόσοφοι, ἂν εἶσθε καλοί, νά μου ἐξηγήσετε τοῦ δικοῦ μου, τοῦ πατρικοῦ μου σπιτιοῦ τὸ περιστατικό. Θὰ εἶνε τριάντα χρόνια τώρα. Ὅλοι σεῖς ἦσθε τότε παιδάκια καὶ δὲν θυμᾶσθε. Ἐκαθόμαστε στὸ Κολωνάκι, σ' ἕνα σπίτι παληό· τώρα πειὰ δὲν ὑπάρχει· τὤκοψαν καὶ πέρασεν ἀπὸ κεῖ δρόμος. Καὶ ἀρχίζουν πειὰ ἡ πέτρες . . . Μὰ ξεύρετε τί κακό; . .

Καὶ θερμαινόμενος ὁλοὲν ὁ ποιητής, διηγεῖται τὸ κακὸ τοῦ πατρικοῦ του σπιτιοῦ μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα· πῶς γιὰ σαράντα μέρες ἔπεφταν πέτρες νύκτα καὶ ἡμέραν ἀδιακόπως· πῶς ἐν ᾧ εἶχαν κλειστὰ πόρτες καὶ παράθυρα, οἱ πέτρες ἐξακολουθοῦσαν νὰ πέφτουν, μέσα στὸ σπίτι, μπροστὰ στὰ μάτια τους· κάτι πέτρες θεώρατες, σὰν τὸ τραπέζι, ποῦ βούλιαζαν τὸ πάτωμα τὸν καιρὸ ποῦ ἔπεφταν καὶ ποῦ της ἐκουβαλοῦσαν ὕστερα μὲ τὰ κάρρα—μὲ τὰ κάρρα μάλιστα!—καὶ της πετοῦσαν.

Ἡ κυρία Βῆτα ἀνατρίχιασε.

Ὁ ποιητὴς ἐξηκολούθησε τὴν διήγησίν του. Ἀστυνόμοι, εἰσαγγελεῖς, φρούραρχοι, ὅλη ἡ Ἀθῆνα εἶχε

Digitized by Google

μαζευθῇ, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ κάμῃ τίποτα, χωρὶς νἀνακαλυφθῇ τίποτα. 'Η περιέργεια τοῦ κόσμου ἦταν ἄλλο πρᾶγμα! Δέκα χιλιάδες ἄνθρωποι πέρασαν γιὰ μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ στοιχειωμένο σπίτι. 'Ο Μητροπολίτης ἀνέβηκε νὰ κάμῃ ἁγιασμό. 'Αλλὰ τόσες πέτρες ἔπεσαν τὴν ὥρα ἐκείνη, ποῦ ὁ ἄνθρωπος ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ, νὰ μὴ τον σκοτώσουν. Τέλος πάντων, διὰ νὰ μὴ πολυλογῶμεν, τὸ κακὸ ἐβάσταξε σαράντα μέρες σωστές. Ἔπειτα ἔπαυσε μονάχο του, χωρὶς νἀνακαλυφθῇ κανείς, χωρὶς νὰ συλληφθῇ κανείς. Ἔμεινεν ὡς τὸ τέλος μυστήριον. 'Απὸ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἡ οἰκογένεια τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶδε προκοπή· ἐπτώχευσεν ὁ πατέρας του, ἀρρώστησεν ἡ μητέρα του, ἐπνίγηκεν ὁ ἀδελφός του, ἔγειναν πτωχοί, ἐλεεινοί, δυστυχισμένοι . . . καὶ μόνον ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ γκρεμίσθηκεν ἐκεῖνο τὸ παληόσπιτο, ἄρχισαν πάλιν νὰ πέρνουν ἀπάνω τους.

Καὶ τῆς μὲν κυρίας Βῆτα, δέν της ἔμενε καμμία ἀμφιβολία ὅτι οὕτως εἶχον τὰ πράγματα· ἀλλ' οἱ ἄνδρες ἐδυσπίστουν δικαίως καὶ ὑπέβαλον τὸν ποιητὴν εἰς μυρίας ἀνακριτικάς, παραπειστικὰς ἐρωτήσεις. Πουθενὰ δὲν ἠμπόρεσαν νά τον πιάσουν. Αἱ ἀπαντήσεις του ἦσαν σαφεῖς, κατηγορηματικαί· προεφέροντο δὲ διὰ τοιούτου τόνου, ὥστε δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία ὅτι πρῶτος ὁ ποιητὴς ἐπίστευσε πράγματι εἰς τὸ ὑπερφυσικόν, τὸ ὁποῖον ἤθελε νἀποδείξῃ. Τέλος πάντων τὸν ἠρώτησαν περὶ τῆς ἡλικίας του καὶ εἶπεν ὅτι τότε ἦτο μόνον δεκαπέντε ἐτῶν παιδί. Τοῦτο δέ, συνδυαζόμενον μὲ τὴν ἰδιότητά του ὡς ποιητοῦ, μεγάλα βλέποντος καὶ ἀναπαριστῶντος τὰ πράγματα, κατηύνασε κάπως τοὺς ἐξηρεθισμένους θετικούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὀλίγοι ἐνεθυμοῦντο ἀκόμη καὶ τὸ λόγιον τοῦ Σαιξπήρου, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχουσιν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς θαύματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ἡ φιλοσοφία...

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς καταπλήξεως, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν ὁ δημοσιογράφος Δέλτα, ὑπερύψηλος νέος, μὲ ποδῆρες ἐπανωφόριον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν μανίαν νά μὴ το ἀποβάλῃ ποτὲ εἰς τὸν πρόδομον, καὶ μὲ γλῶσσαν εὐκίνητον, ἡ ὁποία ὅταν δὲν ἦτο δριμεῖα, ἦτο πολὺ χαριτολόγος. Ἤρχετο ἐκ τῆς ὁδοῦ Σίνα. Ἄ, χάνετε, κύριοι, χάνετε, σᾶς βεβαιῶ, τοῖς ἔλεγε. Τὸ θέαμα ἤξιζε τὸν κόπον. Κόσμος πολύς. 'Η ἀστυνομία εἰς κίνησιν. Τί ἄκουες ἐκεῖ καὶ τί ἔβλεπες ἦτο ἄλλο πρᾶγμα. Καὶ ἀφ' οὗ ἔδωκε μίαν ταχεῖαν εἰκόνα τῶν πραγμάτων — πέτρας νὰ πέφτουν εἰς τὸ σπίτι ἐκεῖνο ἀπὸ ἄγνωστον μέρος καὶ τὴν 'Αστυνομίαν νὰ τὰ ἔχῃ πλέον χαμένα ποῦ δὲν εἰμπορεῖ τόσας ἡμέρας νἀνακαλύψῃ κανένα,— ἤρχισεν ὁ δημοσιογράφος νὰ διηγῆται ἀνέκδοτα τῆς στιγμῆς, τὰ ὁποῖα συνέλεξεν ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς του καὶ τὰ ὁποῖα ἀπέδωκαν τὴν εὐθυμίαν εἰς τὰ τεταραγμένα πνεύματα, μηδὲ τοῦ τῆς κ. Βῆτα ἐξαιρουμένου. Ἕνας ἐργάτης, γείτων ἐκεῖ, ἔλεγεν ὅτι αὐτὸς εἶνε ζῶον τετράποδο, τὸ λέγει, ἀλλὰ νὰ τὸν θυμοῦνται· ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν μας προέρχονται ὅλ' αὐτὰ καὶ εἶνε σημεῖα ὁλοφάνερα τοῦ Θεοῦ ποῦ μᾶς παιδεύει γιατὶ ἐλησμονήσαμε τὰς ἐντολάς του. Ἕνας παπᾶς ὅμως, ὁ ὁποῖος παρευρίσκετο μεταξὺ τοῦ πλήθους, ἔκαμεν ἄλλου εἴδους διδαχάς. Συνεβούλευε τοὺς ἀστυνομικούς, ἂν θέλουν νὰ εὕρουν αὐτὸν ποῦ πετροβολᾷ τὸ σπίτι, ἐν ἁπλούστατον μέσον: νὰ βάλουν φωτιὰ εἰς ὅλον ἐκεῖνο τὸ τετράγωνον· τί θὰ ἔκανε τότε αὐτός! θὰ ἔβγαινε, ἀπὸ νὰ καῇ σὰν τὸν ποντικό . . .

— Τί λές, παπᾶ μου, μὲ τὰ σωστά σου! θὰ κάψουμε τόσον κόσμο γιὰ ἕνα παληάνθρωπο! τῷ εἶπεν ἕνας κλητῆρας.

— Ὄχι, παιδί μου, κανένας δὲν θὰ πάθῃ. Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἔπιπλα θὰ βγοῦνε καὶ ἔπειτα θὰ βάλουμε φωτιά. Μὰ πῶς θὰ καοῦν τὰ σπίτια . . . μ' ἂς πᾶν στὸ διάβολο δέκα σπίτια, παρὰ νὰ ὑποφέρῃ ἕνα Ἔθνος!

— Καὶ πῶς θὰ πιάσουν φωτιὰ τὰ σπίτια χωρὶς τὰ ἔπιπλα; τὰ ἔπιπλα πρωτοπιάνουν καὶ καίουνται τὰ σπίτια, παρετήρησε κάποιος σοβαρῶς.

— Δὲν ἔχει νὰ κάνῃ· τὰλείφουμε μὲ μπόλικο πετρέλαιο καὶ πιάνουν στὴ στιγμή. — Παρὸλ ντοννέρ! προσεῖπεν ὁ δημοσιογράφος, ἰδὼν μερικὰ κινήματα δυσπιστίας, μεταξὺ τῶν γελώτων.

— Ὥστε δὲν εἶνε δυνατὸν ἀλήθεια νἀνακαλυφθῇ αὐτὸς ποῦ ῥίχτει τῆς πέτρες! εἶπεν ὁ κύριος Ἄλφα.

— Καλὲ πῶς ν' ἀνακαλυφθῇ! ἀνέκραξεν ἡ κυρία Βῆτα, πειραχθεῖσα πλέον τὰ νεῦρα. 'Ανακαλύψανε κανένα στὸ σπίτι τοῦ κυρίου Γάμα; Εἶνε νἀνακαλυφθῇ τίποτα σὲ τέτοια πράγματα μυστηριώδη;

— Οὖφ καὶ σύ, καϋμένη . . . τῇ εἶπεν ὁ σύζυγός της.

— Ναί, ναί, ἄφησε καὶ θὰ ἰδοῦμε!

— Κάνουν πολλὲς εἰκασίες, εἶπεν ὁ δημοσιογράφος.

— Εἰκασίες μποροῦν νὰ κάνουν ὅσες θέλουν, ἀλλὰ τίποτε θετικὸν δὲν θἀνακαλύψουν! εἶπεν ἡ κυρία Βῆτα.

— Λέγουν ὅτι θὰ εἶνε κάποια ὑπηρέτρια, γιατὶ τῆς ὑπηρέτριες συνήθως τὲς πιάνει αὐτὴ ἡ μονομανία . . .

— Ναὶ μάλιστα, σ' ὅσα σπίτια ἔπεσαν πέτρες, ὑπηρέτριες τὰς ἔρριψαν! εἶπεν εἰρωνικῶς ἡ κυρία Βῆτα.

— Ἄλλοι λέγουν πῶς εἶνε ἕνας ἐχθρὸς τοῦ σπιτονοικοκύρη, καὶ ἄλλοι πῶς εἶνε ἐχθρὸς τοῦ Μπαϊρακτάρη . . .

— Καὶ ἀπὸ ποῦ ῥίπτει τῆς πέτρες;

— Ποιὸς τὸ ξεύρει! Μερικοὶ λέγουν ὅτι ἔχει ἐξακοντιστικὴ μηχανὴ στημένη κάπου καὶ της ῥίχνει, διότι ὅλες πέφτουν 'ς ἕνα σημεῖο.

— Ναί, ἐξακοντιστικὴ μηχανὴ εἶχε καὶ ὁ ἔξω ἀπ' ἐδῶ στοῦ κυρίου Γάμα τὸ σπίτι, εἶπεν ἡ κυρία Βῆτα.

Καὶ ἡ συνομιλία ἐξηκολούθησε καὶ παρετάθη σχεδὸν μέχρι τοῦ μεσονυκτίου ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος. 'Ο ποιητὴς ἠναγκάσθη νὰ διηγηθῇ πάλιν χάριν τοῦ δημοσιογράφου τὸ περιστατικὸν τοῦ σπιτιοῦ του· ὁ δὲ δημοσιογράφος τὰ ἠρνεῖτο ὅλα καὶ ἐθύμωσεν εἰς τὸ τέλος ὁ ποιητὴς καὶ ἐθύμωσεν ἡ κυρία Βῆτα καὶ ἔγεινε πλέον συζήτησις μὲ φωνὰς καὶ θόρυβον πολύν.

'Αλλ' αἴφνης ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἀντήχησε θόρυβος ἄλλος. Ἔτρεχαν ἄνθρωποι πολλοὶ καὶ ἐφώναζαν ὡς νὰ ἦτο διαδήλωσις ἐνθουσιώδης, φρενήρης.

— Τὸ δάνειο θὰ ἔγεινε! εἶπεν ὁ δημοσιογράφος.

— Καλὲ πειὸ δάνειο! Θὰ ἔπιασαν ἐκεῖνον ποῦ ἔρριχτε τῆς πέτρες.

— Ναί, συχάστε παρακαλῶ! εἶπεν ἡ κυρία Βῆτα, πειραχθεῖσα.

Καὶ ἐχύθησαν ὅλοι εἰς τὰ παράθυρα. 'Ο κόσμος ἔτρεχε, κόσμος πολύς, ακατάσχετος.

— Τί εἶνε; καλὲ τί εἶνε;

— Ἔπιασαν τὸ κορίτσι ποῦ ἔρριχνε τῆς πέτρες!

— Κορίτσι;

— Ναί, μιὰ ὑπηρέτρια στραβή, σ' ἕνα σπίτι ἐκεῖ κοντά.

Καὶ τοῦτο ἀκούσασα ἡ κυρία Βῆτα, ἡ παχεῖα γυνὴ μὲ τὸ μαῦρον μεταξωτὸν καὶ τὸν ἀδάμαντα, ἔχουσα πλήρη τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ διάβολος ἐπετροβόλει τὴν οἰκίαν τῆς ὁδοῦ Σίνα, ὅπως ἄλλοτε καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ ποιητοῦ, ἐφώναξεν ἔξαλλος πρὸς τὸ πλῆθος, ἐν τῇ νυκτί:

— Εἶνε ἀθῴα! ἀφῆστέ την! Εἶνε ἀθῴα!

Πράγματι ἦτο ἀθῴα . . . νεᾶνις φρενοβλαβής, ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἄλλοτε ὠνόμαζαν δαιμονολήπτους.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

Digitized by Google

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Συχνὰ κάθομαι στὸ καφενεδάκι ποῦ ξέρεις· ἀγναντεύω ἀπὸ κεῖ πέρα τὸν Ὑμηττὸ καλλίτερα· τὸ βουνὸ ποῦ δὲν τὸ χορταίνω· ποῦ ἔχει γιὰ μένα κάτι τι ζωντανὸ καὶ μυστικό, καὶ μοῦ φαίνεται σὰν ἐλέφας χιλιοπλουμιστὸς ἢ σὰν Ἰνδικὸς θεὸς τεράστιος βυθισμένος 'ς τὴ Νιρβάνα. Θυμᾶσαι τὸ καλύβι ποῦ βρίσκεται λίγο παραπέρ' ἀπὸ τὸ καφενεδάκι; καὶ τὴ νεράϊδα τοῦ καλυβιοῦ καὶ τὴ γυναῖκα τοῦ βοσκοῦ; Ὅσον ὡραία τόσο κι ἄπιστη· κάτι περισσότερο παρὰ γυναῖκ' ἁπλῆ· ἦταν ἡ αἰώνια γυναῖκα. Ὁ καϋμένος ὁ βοσκὸς δούλευε γιὰ κείνη σὰ σκυλί· κ' ἐκείνη τὸν γελοῦσε σὰ σκύλα· μιὰ μέρα κάτι μυρίσθηκε, κάτι θέλησε νὰ τῆς παραπονεθῇ· κι αὐτὴ σήκωσε τὸ χέρι νὰ τὸν χτυπήσῃ. Καὶ δὲν τῆς κάηκε καρφί· κι ἀκολούθησε τὸν ἴδιο δρόμο· κ' οἱ γείτονες τὴν ἔβλεπαν νὰ κρυφομιλῇ μὲ τὸν ἕνα, νὰ χαμογελᾷ μὲ τον ἄλλο, νὰ μπάζῃ ξένους μέσα στὸ καλύβι. Ὅσο ποῦ μιὰ νύχτα ὁ βοσκὸς τὴν εἶδε ποῦ κουβέντιαζε μὲ κάποιον, καὶ πῆρε τὸ τουφέκι του καὶ τὸ βόλι τὴν ηὗρε κατάστηθα καὶ πλήρωσε μὲ τὴ ζωὴ τὴν ἁμαρτία της. Καὶ φυλακώθηκε ὁ βοσκὸς καὶ μέσα στὸ ἔρμο τὸ καλύβι ἔμεινε παντέρημο ἕνα κοριτσάκι ὡς ἐννιὰ χρονῶν. Ξυπόλυτο, μισόγυμνον ἀπόμεινε, σὰ λουλουδάκι μέσα σὲ γαστρούλα ξεχασμένο, ξέσκεπο, στὴν παγωνιά. Μιὰ δυὸ ἐφημερίδες μίλησαν τότε νὰ βρεθῇ κανεὶς φιλάνθρωπος καὶ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὸ ζωντάρφανο. Τὸ καλύβι ῥήμαξε, δὲν τὸ ξαναεῖδα τὸ μικρό· μὰ σὲ λιγάκι ὁ φυλακισμένος δικάσθη καὶ ἀθῳώθη. Ἔμαθα πῶς γύρισε στὸ καλύβι, πῶς ξανάρχισε τὴ δουλειά του. Χρόνια πέρασαν· ἐδῶ καὶ δέκα μῆνες θυμήθηκα τὲς παλιές μου ἀγάπες, κι ἄρχισα νὰ συχνάζω στὸ καφενεδάκι. Καὶ πάντοτε ἀγναντεύω τὸ καλυβάκι· τίποτε πιὰ δὲ δείχνει τὴ φοβερή του ἱστορία· συχνὰ πυκνὰ μέσ' ἀπὸ τὰ βάθη του φτάνει σταύτιά μου λιγερόφωνο τραγοῦδι· συχνὰ πυκνὰ στὴν ἀνοιχτή του πορτοπούλα στέκει σὰν ὁλόδροση ζωγραφιὰ σὲ φτωχικὴ κορνίζα μιὰ κοπέλα ὡς δεκαπέντε χρόνων· μελαχρινή, ψηλή, μεστωμένη, φλογερὸ καμίνι τῆς ὡμορφιᾶς. Ἀφρόντιστα ντυμένη, ἀσυγύριστη· μὰ στολισμένη ἀπὸ τὴ φύσι μὲ φροντίδα περισσή. Θαρρῶ πῶς εἶνε ἡ θυγάτηρ τοῦ Ναδάβ, ἡ Σουλαμῖτις τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων «ὡς κρίνον μέσῳ ἀκανθῶν, ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη.» Εἶν' ἀπαράλλαχτ' ἡ μητέρα της· πῆρε κάθε της γνώρισμα, καθὼς ἡ λαμπάδα τὸ φῶς μιᾶς ἄλλης λαμπάδας, ποῦ λέει ὁ ποιητής. Καὶ πῆρε κάτι περισσότερον ἀκόμη ἀπὸ τὸ κορμί, πῆρε τὴν ψυχὴ τῆς μάννας· τὴ βλέπω τὴν ψυχὴ σὲ κάθε της κίνημα, στῆς φωνῆς τὸν ἦχο, στὸ γέλοιο, στὴ ματιά, στὴν τρέλλα. Ἡ κόρη ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο δρόμο· κρυφομιλεῖ μὲ τὸν ἕνα, χαμογελᾷ μὲ τὸν ἄλλο... Κι ὁ βοσκὸς λείπει τὴν ἡμέρα στὴ δουλειά του. Σκότωσε μιὰ γυναῖκα, τὴ γυναῖκά του, ἀλλ' ὄχι τὴν αἰώνια γυναῖκα... Κι ὅσο μιὰ φορὰ λυπήθηκα τὸ παντέρημο τὸ κοριτσάκι, τόσο τώρα τρέμω τὴν ὁλόανθη κοπέλα.

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἡ ὡραιοτέρα, ἡ χαρακτηριστικωτέρα τῶν ἀθηναϊκῶν ἑσπερῶν εἶνε ἡ τῆς μεγάλης Παρασκευῆς. Γράφων, περιμένω μετ' ἀνυπομονησίας νὰ δύσῃ ὁ ἥλιος, ὁ φεγγοβολῶν ἔτι ἐπὶ τοῦ ἀνεφέλου οὐρανοῦ, καὶ νὰ ναφθῶσιν οἱ ἀστέρες διὰ νὰ ἐντρυφήσω εἰς τὸ ἐξαίσιον θέαμα. Θ' ἀναφθῶσι τότε κ' ἐπὶ τῆς γῆς ἀστέρες ἄλλοι ποικιλόχροοι καὶ πολυάριθμοι, φερόμενοι ὑπὸ μελανῶν ἀνθρωπαρίων καὶ ἐξ αὐτῶν θὰ σχηματισθῶσι ποταμοὶ καὶ ῥύακες πύρινοι, ἄλλοι ῥέοντες ἀκωλύτως διὰ τῶν μεγάλων ὁδῶν, — τὸ θέαμα ἀφ' ὑψηλοῦ, — ἄλλοι ὡς ὄφεις ἑρπύζοντες περὶ τοὺς λόφους, ἄλλοι κρυπτόμενοι καὶ ἀναφαινόμενοι ὑπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τῶν κήπων, ἄλλοι συνενοῦντες τὰ νάματά των μετ' ἄλλων εἰς τὰς πλατείας. Καὶ ὁ ῥοῦς τῶν φώτων, ὁ ἀναδίδων ἤχους γλυκεῖς λαρύγγων καὶ ὀργάνων, ἀνερχομένους ἠρέμα μετὰ τοῦ καπνοῦ τοῦ θυμιατηρίου καὶ τῶν βεγγαλικῶν πρὸς τὸν οὐρανόν,—ἡ αἰσθητὴ ἀποθέωσις τοῦ Σταυρωθέντος ὑπὲρ τῶν Ἀνθρώπων, — ὀλίγην ὥραν διαρκεῖ καὶ τὴν μαγείαν ἐκείνην τὴν κατανύσσουσαν διαδέχεται τὸ σκότος. Μικρά τις ἀπόπειρα γίνεται τὴν ἐπαύριον νύκτα ἐπὶ τῇ Ἀναστάσει· ἀλλ' ἡ φωταψία μειονεκτεῖ ἀκινητοῦσα, περιβάλλουσα τοὺς ναούς· ὅταν δὲ μὲ τὰς πρώτας λάμψεις τῆς ἠοῦς σβεσθῇ καὶ ἡ τελευταία λαμπάς, τὰ εὐσεβῆ θεάματα τῆς μεγάλης ἑβδομάδος λήγουσιν ἀφίνοντα τὰ πρωτεῖα εἰς τὸ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς.

Υ. Γ. Τί κρῖμα! Ὁ καιρὸς ἐματαίωσε τὸ θέαμα καί το ἀνέβαλε διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος. Κακὴ βροχή!

✣

Ὅσοι διήλθατε πολλάκις πρὸ τοῦ πολυτελοῦς μαρμαροχρύσου κτιρίου τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου καὶ ᾐσθάνθητε τὴν καρδίαν σας θλιβομένην διὰ τὴν κενότητά του καὶ τὴν ματαιότητα,—προπάντων πρὸ τοῦ γίνῃ ἀκόμη μία αὐτοῦ πτέρυξ Νομισματικὸν Μουσεῖον,—θὰ αἰσθανθῆτε βεβαίως χαρὰν ἐθνικὴν μανθάνοντες ὅτι μετ' ὀλίγον τὸ μέγαρον χρησιμοποιεῖται κατὰ τὸν ἀπ' ἀρχῆς προορισμόν του, τῆς Κυβερνήσεως συνιστώσης τέλος πάντων Ἑλληνικὴν Ἀκαδημίαν. Ἀλλὰ παρὰ τὴν πρώτην χαράν, διὰ τὴν πλήρωσιν κενοῦ τόσου μεγάλου, καὶ πόσας δὲν ἐμπνέει ἀνησυχίας ὁ θρύλος, ὁ μὴ στερούμενος ὑποστάσεως, εἰς πάντα γνωρίζοντα καλῶς τὰ παρ' ἡμῖν καὶ μὴ ἀμφιβάλλοντα ὅτι μετριότητες ἰσχύουσαι θὰ καθήσωσιν ἐπὶ τῶν ὑψίστων ἐκείνων ἐθνικῶν ἑδωλίων καὶ λόγοι κενοὶ καὶ ἄγονοι θ' ἀντηχήσωσιν ὑπὸ τοὺς μαρμαρίνους τοῦ Σιναίου θόλους!

✣

Συνωστισμὸς πολὺς πρὸ τοῦ πιλοπωλείου τοῦ κ. Β. Κασδόνη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου. Ἐπὶ μιᾶς τῶν προθηκῶν—αἱ προθῆκαι τῶν πιλοπωλείων παρ' ἡμῖν ἀναπληροῦσι τὰ Μουσεῖα τῶν Καλῶν Τεχνῶν,—ὑπάρχει ἐκτεθειμένη εἰκὼν ἐλαιογραφική, παριστῶσα — θέμα

Digitized by Google

ἐξόχως ἐνδιαφέρον—τὸν θάνατον τῆς Μαίρης Βέμπερ. Τὸ ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος δρᾶμα ἐνέπνευσε τὸν καλὸν ζωγράφον καὶ διὰ τοῦ χρωστῆρός του ἐδιαιώνισεν, ἀπηθανάτισε τὴν ταχεῖαν, τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην στιγμήν, καθ' ἣν ἡ ἐρωτόληπτος τευτονὶς ἀφεθεῖσα καταπίπτει ἀπὸ τοῦ ἀετώματος ἐν ᾧ, ὡς οἰωνὸς προσημαίνων τὴν τύχην της, κατέπεσε πρῶτον ἐπὶ τῶν πλακῶν τὸ . . . ἀλεξήλιόν της. Τὸ ἔργον ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον· ὅτι ἐγ ᾧ εἶνε τραγικόν, κινεῖ τοῦ θεατοῦ τὴν ἱλαρότητα· τὸ δὲ μυστήριον ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἡ κόρη ἐξισοῦται σχεδὸν κατὰ τὸ ἀνάστημα πρὸς μίαν στήλην τοῦ Παρθενῶνος. Μετὰ τοῦτο μὴ ζητεῖτε ἄλλας λεπτομερείας καὶ τρέξατε νὰ ἴδῆτε καὶ νἀπολαύσετε τὸν πίνακα.

Τὸ γεγονὸς εἶνε ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως. Ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα παρήγαγον φαντασίαι θερμανθεῖσαι κατ' αὐτὰς ἐκ τοῦ δράματος τῆς Ἀκροπόλεως, ἔχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν αὐτὴν ἀξίαν: ποιήματα, ἐπιγράμματα, διηγήματα, ἄρθρα ἐνθουσιώδη, μυθιστορήματα, εἰκόνες, ἐπιτύμβια, ἐπικήδειοι.

✢

Τὸν γνωρίζετε τὸν Χονδροπαναγιώτην ; Τὸν εἴδατε ποτέ, ὅταν περιεφέρετο κατὰ τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἄστεγος, λιμώττων, παχὺς καὶ πειραζόμενος σκληρῶς ὑπὸ τῶν ἀγυιοπαίδων: Δὲν εἶνε ἀκόμη δεκαετὴς καὶ ζυγίζει ὑπὲρ τὰς ἑξήκοντα ὀκάδας. Εἶνε τόσον παχύς, ὥστε μόλις δύναται νὰ κινῇ τὰς χεῖρας καὶ νὰ περιπατῇ μετὰ κόπου πολλοῦ, κάθιδρως χειμῶνός τε καὶ θέρους. Ἐπὶ τέλους τὸν ἠλέησαν, ἀφ' οὗ ἐπὶ πολὺ ἐβασανίσθη περιφέρων τὴν ὑπερσαρκίαν του ἀνὰ τὰς ὁδούς, καὶ τον παρέλαβον εἰς τὸ Νοσοκομεῖον. Ἐκεῖ ὑπεβλήθη εἰς δίαιταν καὶ θεραπείαν φιλάνθρωπον. Ἀλλ' ἀρά γε θὰ ἠμπορέσουν νά του μετριάσουν τόσον τὸ πάχος του, ὥστε νὰ εἶνε δυνατὸν νἀναλάβῃ ἐργασίαν καὶ νὰ ζήσῃ τὸ δυστυχὲς πλᾶσμα, ἢ μήπως θά το βαρυνθοῦν ὕστερ' ἀπ' ὀλίγον καιρὸν ἀνίατον καὶ θά το ῥίψουν πάλιν εἰς τοὺς δρόμους, ὄγκον σαρκὸς ἀδρανοῦς, παίγνιον πάλιν τῶν ἀγυιοπαίδων ;

✢

Λέοντες, τίγρεις, πάνθηρες, λύκοι, ὕαιναι, εἷς ἐλέφας, τὸ θηριοτροφεῖον τοῦ Ἐδουάρδου Μοντενέγρου, ἀποτελεῖ τώρα τὸ ἐντρύφημα τῶν φιλοκαίνων ἀστῶν. Πλῆθος συρρέει καθ' ἡμέραν, περιεργαζόμενον καὶ ἀποθαυμάζον ἐντὸς τῶν ἰσχυρῶν κλωβῶν τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὸν ἀτρόμητον δαμαστήν των. Ἀλλὰ περισσότερον ὅλων θαυμαστὸς εἶνε ὁ Τζώρτζ, ὁ μοσιοὺ Τζώρτζ, ὁ γνωστὸς βρακοφόρος παλαιστής, ὁ κραταιός, ὁ ὁποῖος δὲν ἐννοεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ κόσμῳ, ἔστω καὶ μεταξὺ τῶν ἀλόγων, ζῷον ἰσχυρότερόν του. Καὶ προκαλεῖ τώρα εἰς πάλην λέοντας καὶ τίγρεις καὶ ἀκούεται ἐκεῖ συχνάκις ἀναφωνῶν μὲ τὴν περίεργον προφοράν του, ἐν ὀργῇ ὑπεροψίας, κινοῦσῃ τὸν θαυμασμὸν ἀλλὰ καὶ τὸν γέλωτα:

«Ἄφησέ με . . . ἄφησέ με . . . νά το σκίσω ἐγκὼ σὰ σαρντέλλα τὸ λιοντάρι . . . »

Αὐτὴ εἶναι ἡ φιλοδοξία τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν παραδέχεται ὅτι ὑπάρχει τι ἱκανὸν νά τον καταβάλῃ. Καὶ ἂν ὑπάρχῃ, τὴν ζωήν του δέν την θέλει. Καὶ δι' αὐτὸ φωνάζει ὁλοὲν νά τον ἀφήσουν μόνον μὲ τὰ θηρία καί . . . ὅποιο φάει τἄλλο . . . Λόγια πολλὰ ἐκεῖνος ντὲν ξέρει. Τὸ κακὸν εἶνε ὅτι κανεὶς δέν τον ἀκούει, τὸν δυστυχῆ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἔκτακτος ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ νέου μυθιστορήματος τοῦ Αἰμιλίου Ζολᾶ «Ὁ ἰατρὸς Πασκάλ». Ἔκδοσις 100,000 ἀντιτύπων διατεθέντων ὑπὸ τῆς δημοσιευσάσης αὐτὸ ἐφημερίδος, ἐξηντλήθη ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν.

— Τὸ «Φιγαρῶ» δημοσιεύει ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ δίστηλον ἀνάλυσιν τοῦ ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* δημοσιευθέντος τὸ πρῶτον διηγήματος τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου κ. Κωστῆ Παλαμᾶ *Θάνατος Παλλικαριοῦ*, ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Ψυχάρη. Ὁ κριτικός, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ κωμειδυλλίου, τοῦ ἐξηγμένου ἐκ τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἀμποὺ «Ὁ Βασιλεὺς τῶν βουνῶν», ἀντιπαραβάλλει πρὸς τὸν τύπον τοῦ γαλάτου συγγραφέως τὸ παλλικάρι τοῦ ἕλληνος διηγηματογράφου, ἐπιφέρων ὅτι ἀποτελεῖ ἀκούσιόν τινα ἀλλὰ πιστοτάτην ἐξεικόνισιν τῆς ψυχῆς τοῦ νεωτέρου Ἕλληνος, ὡς τοιοῦτο δὲ θεωρεῖ αὐτὸ κατὰ πολὺ ἀνώτερον τοῦ *Βασιλέως τῶν βουνῶν*. Παρεκβατικῶς ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς δημοτικῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, θεωρῶν αὐτὴν προσφυεστέραν ὑπό τινας ἐπόψεις διὰ τὸν καλλιτέχνην καὶ αὐτῆς τῆς γαλλικῆς.

Ἐπιστημονικά.

Πρό τινος, ἐν τῷ Βοτανικῷ Κήπῳ τῶν Παρισίων ἐνεκαινίσθη ἡ Ἔκθεσις τῶν Συλλογῶν τὰς ὁποίας ἐκ διαφόρων αὐτοῦ ταξειδίων καὶ ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν, ἀπεκόμισεν ὁ κ. Chaper. Τὰς συλλογὰς ταύτας ἀπαρτίζουσι περιεργότατα ἀντικείμενα, ζῷα παντὸς εἴδους, ἑρπετά, μαλάκια, ἰχθῦς, ἔντομα, ἄνθη, ὅπλα, ἀγαλμάτια, κοσμήματα, μέταλλα καὶ φωτογραφήματα διάφορα. Ἡ μεγίστης ἐπιστημονικῆς σημασίας αὐτὴ ἔκθεσις, θέλει μείνει ἀνοικτὴ μέχρι τῆς 30 Ἀπριλίου.

— Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τίθεται εἰς κυκλοφορίαν τὸ νέον ἀρχαιολογικὸν σύγγραμμα τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καββαδία «Ἀνασκαφαὶ τῆς Ἐπιδαύρου». Εἶνε γαλλιστὶ γεγραμμένον, καὶ κοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν φωτοτυπικῶν εἰκόνων καὶ πινάκων. Μετὰ τοῦτο τὰ *Λυκόσουρα* τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως θὰ ἐκδοθῶσι κατὰ φυλλάδια.

— Ἐν Κερκύρᾳ περὶ τὴν 6ην ὥραν π. μ. τῆς παρελθούσης Δευτέρας ἀνεφάνη εἰς τὸν οὐρανόν, ἐντελῶς ἀνέφελον, μετέωρον, ὅπερ διηυθύνθη πρὸς δυσμάς, ἐπιχύσαν ἐπί τινα δευτερόλεπτα λαμπρὸν φῶς, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξαφανισθέν. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων λεπτῶν ἠκούσθη φοβερὸς κρότος, ὁμοιάζων πρὸς πολλοὺς κανονοβολισμοὺς ταὐτοχρόνως ῥιπτομένους. Ὁ κρότος οὗτος ἐγένετο λίαν ἐπαισθητὸς εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς νήσου, ἔνθα ἐσβέσθη τὸ μετέωρον, ἐπροξένησε δὲ μέγαν τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο κειμένων χωρίων.

Θεατρικά.

Ἐν Παρισίοις ἡ Σάρρα Βερνὰρ παρέστησεν ἐν συρροῇ ἀπείρου κόσμου τὴν *Φαίδραν*. Οἱ Παρισινοὶ εἶχον νἀκούσουν πολὺν καιρὸν τὴν ἔξοχον καλλιτέχνιδα. Ἐν Ἀθήναις, ὅπου περιμένεται τὸν Ἀπρίλιον, θέλει διδάξει *Φροῦ Φροῦ*, *Φαίδραν* καὶ *Θεοδώραν*.

— Τῇ 23 παρελθόντος Νοεμβρίου, ὁ ἀστρονόμος Denza παρετήρησεν ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Ῥώμης διερχόμενον μετὰ τετραήμερον βραδύτητα τὸ σμῆνος τῶν διαττόντων ἀστέρων, τῶν παρακολουθούντων τὸν κομήτην τοῦ Biela.

Digitized by Google

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ[1]

Τὸ ἐγκώμιον ἀνδρὸς πολυκλαύστου, οἷος ὁ Ἀναστάσιος Βυζάντιος, ἥκιστα ἁρμόδιος εἶνε νὰ πλέξῃ φίλος, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὁποίου δὲν ἐστέγνωσαν ἀκόμη τὰ δάκρυα. Καὶ θὰ ἦτο τοῦτο ἀποχρῶν λόγος, μεθ' ὅλην τὴν τιμητικὴν τοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ» ἐντολήν, ὅπως μὴ ἐμφανισθῶ σήμερον ἐνώπιον ὑμῶν ὡς ἐγκωμιαστὴς ἐκείνου, μεθ' οὗ ἰσάδελφος μὲ συνέδεσε φιλία. Ἐσκέφθην ὅμως ὅτι ἐὰν δὲν θρηνῶμεν δημοσίᾳ φίλον, ὁλοψύχως ἀγαπηθέντα, ἐκ φόβου μὴ ἡ εὐπάθεια τῆς καρδίας ἡμῶν κατακριθῇ ὑπὸ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος μεμψιμοίρων ὡς ἄκαιρος ἐπίδειξις αἰσθηματικότητος, τί εἶνε ἡ φιλία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἡ συμπληροῦσα τὴν ὕπαρξιν ἀνδρῶν ἀμοιβαίως ἐννοουμένων καὶ προσεγγίζουσα τὰς ψυχὰς ἡμῶν εἰς γλυκεῖαν ἐπαφήν, ἀφ' ἧς ἄρχεται καὶ εἰς ἣν τελειοῦται ἡ κατὰ τὸν Göthe κατ' ἐκλογὴν συγγένεια;

Καὶ μὴ τάχα εἶνε ἀνάγκη νὰ συνεισφέρῃ τι ἐξ ἰδίων ἡ φιλία ἵνα φιλοτεχνηθῇ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἀναστασίου Βυζαντίου; Τοιαύτη μορφὴ δὲν ἀνῆκε μόνον εἰς τοὺς στενώτερον πρὸς αὐτὸν συνδεθέντας, οὐδὲ δύναται ἡ διάνοια τοῦ Βυζαντίου νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποκλειστικὸν ἀντικείμενον θαυμασμοῦ διὰ μόνους τοὺς ἀγαπήσαντας αὐτόν, καίτοι σπανίως ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν ἠγαπήθη πλειότερον αὐτοῦ ἀνὴρ τόσον ἐνεργῶς ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ δημόσια καὶ ἔτι σπανιώτερον ἐθαυμάσθη ζῶν ἔτι, τόσον ἀνεπιφυλάκτως, ὑπὸ τῆς συγχρόνου κοινωνίας τῶν γραμμάτων ἄλλος πλὴν αὐτοῦ Ἕλλην λογογράφος. Ἡ ἀμέριστος αὕτη καὶ ἐνθουσιώδης ἀγάπη πάντων τῶν γνωρισάντων αὐτὸν ἔχει ἴσως ἕνα εὐεξήγητον λόγον, ὅτι ὁ Βυζάντιος «ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῆς καρδίας», ὡς αὐτὸς εἶπε περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου. Ἀλλ' ὁ θαυμασμὸς ὃν διήγειρεν ὡς λογογράφος δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ εἰς ἀμοιβαιότητα αἰσθημάτων. Διότι πλὴν τοῦ μεγάλου τῆς Μυτιλήνης ἀποχωρητοῦ, οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ τῶν συγχρόνων ἐξίχθη εἰς τοσοῦτον ἀμίμητον κάλλος ὕφους. Καὶ ἐπέδρασε μὲν ἐπὶ τῆς γλαφυρότητος τοῦ λόγου αὐτοῦ ἡ εὐγένεια τῆς καρδίας τοῦ πολυφιλήτου ἀνδρός, ὡς ἡ μυστηριώδης ἐκείνη δύναμις, ἥτις ὡδήγησε τὸν χρωστῆρα τοῦ Τισιανοῦ ἢ τοῦ Μάκαρτ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀρρήτου γλυκύτητος χρωματισμῶν, οὓς δεσμευόμενοι ὑπὸ ἀνεκφράστου γοητείας ἀτενίζομεν διακεχυμένους ἐπὶ τῶν πινάκων τῶν μεγάλων διδασκάλων τοῦ μυστηρίου τῶν χρωμάτων· ἀλλ' ἐνέπνεε τὸν Βυζάντιον καὶ ἄλλη τις δύναμις εὐκολώτερον προσπίπτουσα εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ἡ δύναμις ἡ ἐκ τῆς βαθείας μελέτης τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀντληθεῖσα, ἥτις ἀπεκρυσταλλώθη ἐν μέσῳ ἀτμοσφαίρας ἐξ ἐμφύτου καλαισθησίας καὶ πρωτοτυπίας νοὸς καὶ θελγούσης ὀξυνοίας. Εἰς τὸ ὕφος τοῦ Βυζαντίου ἀπετυποῦντο ἀγαστὸς ἀνδρὸς χαρακτήρ, εὐρεῖα μάθησις, ἀνεξάντλητος ἑτοιμότης καὶ πλούσια τῆς Θείας Προνοίας χαρίσματα. Τὸ συγγραφικὸν αὐτοῦ ἔργον εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν εὑρίσκεται ἡνωμένον καὶ ἀκέραιον εἰς ἓν ὅλον, ὥστε ν' ἀποθαυμασθῇ ὡς μεγαλοπρεπές τι καὶ ἀλώβητον μνημεῖον ὕφους ἑλληνικοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀλλὰ καὶ ἐγκατεσπαρμένον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡς προκύπτει πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν ἐνέχει ὅλην τὴν ἐπιβολὴν ἀρχαϊκοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ εὐλαβὴς ἐξερευνητὴς ἀνακαλύπτει σήμερον μὲν ἐνταῦθα τὰς στήλας καὶ παρεκεῖ αὔριον τὸν ἐφέστιον θεόν, ἀπὸ παλλεύκου μαρμάρου καὶ ὑπὸ σμίλης ἀριστοτέχνιδος λαξευθέντα. Δὲν ἦτον ἁπλοῦς δημοσιογράφος ὁ Βυζάντιος. Ἀλλ' ὡς οἱ περίπυστοι τῶν μεγάλων ἐποχῶν ἱστορικοί, οἱ συζήσαντες μετὰ τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐξιστόρησαν καὶ συμμερισθέντες τῶν συγχρόνων αὐτῶν τὰς τύχας ἀπετύπωσαν ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν περιπετειῶν ἐκείνων ζωντανὰ τὰ κρατήσαντα τότε αἰσθήματα καὶ τὴν περὶ τῶν συμβάντων κρίσιν καὶ ἐχαρακτήρισαν δι' ὀλίγων λέξεων ἀμιμήτως τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς των καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, οὕτω καὶ ὁ Βυζάντιος μὲ δύναμιν ἀπαράμιλλον ἱστοριογράφου παρηκολούθησε πάντα τὰ συμβάντα τῆς τελευταίας τριακονταετίας καὶ συνεθρήνησε μετὰ τῶν συμπολιτῶν του ἐπὶ ταῖς ἀτυχίαις τοῦ Ἔθνους καὶ ἔρρηξε κραυγὴν χαρᾶς ὁσάκις διεγέλασαν ἡμῖν ἐλπίδες αἰσιωτέρου μέλλοντος. Ἕκαστον χρονογραφικὸν ἄρθρον καὶ ἑκάστη αὐτοῦ ἀνταπόκρισις ἀποτελεῖ γλαφυρὸν κεφάλαιον τῆς συγχρόνου ἱστορίας θαυμασίως ἀναπαριστῶν τοῦ καθ' ἡμέραν ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου τὴν κυματόεσσαν ἐξέλιξιν, οἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντες χαρακτηρισμοὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν καὶ αὐτὴ ἡ τῶν συμβάντων ἁπλῆ ἀφήγησις ἀποτελοῦσιν εἰκόνας ἀνυπερβλήτου δυνάμεως.

Ἀλλ' ὁ Βυζάντιος ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸς δημοσιογράφος. Ὅτε δ' ἐπί τινα χρόνον ἀνεμίχθη

---

(1) Ἀπηγγέλθη ἐντολῇ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ» κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τελεσθὲν πολιτικὸν μνημόσυνον τοῦ Ἀναστασίου Βυζαντίου.

Digitized by Google

εἰς τὴν καθημερινὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀμεσώτερον εἰς τὴν λεγομένην στρατευομένην πολιτικὴν ἀπέδειξεν, ὅτι ἐκέκτητο εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν κατ' εὐρωπαϊκὴν ἀντίληψιν τέχνην τοῦ δημοσιογραφεῖν, ἥτις συνίσταται εἰς τὸ σπάνιον προτέρημα νὰ ἐκφράζῃ τις τὴν παραμονὴν ὅ.τι πᾶς ἄλλος θὰ σκεφθῇ μόλις τὴν ἐπιοῦσαν. Διότι καὶ αὐτὰ τὰ περὶ πολυπλόκων ζητημάτων ἄρθρα του ἔθιγον πάντοτε τὴν ὀρθὴν τοῦ θέματος ἄποψιν, τὴν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸ κοινὸν αἴσθημα καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐκπροσωποῦσαν τὰς γνώμας τῶν ὀρθοφρονούντων. Πολλάκις ἔγραψε περὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, εὐλόγως ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι τῷ ἦσαν ὅλως ξένα. 'Αλλ' εἰς τὴν ἔκτακτον αὐτοῦ ἀντίληψιν ἡ μελέτη ὀλίγων ὡρῶν ἤρκει νὰ τὰ καταστήσῃ οἰκειότατα αὐτῷ. Ὅτε τὸ λαυρεωτικὸν ζήτημα ἐκράτει εἰς διηνεκῆ ἐρεθισμὸν τὰ πνεύματα ἐν Ἑλλάδι, ὁ Βυζάντιος ἐμελέτησεν ἐπὶ μίαν μόνην νύκτα πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὸ καὶ ἔγραψεν ἄρθρα, ἅτινα ὁ Δεληγεώργης συνίστα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ὁποῖα μεταφρασθέντα ἐν τῇ ρωμαϊκῇ «Riforma» ἐγένοντο ἀφορμὴ καὶ παρέσχον ἐπιχειρήματα πρὸς πολύκροτον ἐν τῇ ἰταλικῇ Βουλῇ συζήτησιν.

'Ακατάβλητος ἐν τῇ πολεμικῇ ἐγνώριζε νὰ πληγώνῃ βαθύτατα τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ χωρὶς νὰ τοὺς ρίπτῃ ἐντὸς τοῦ βορβόρου. Κρατῶν βούνευρον κεκρυμμένον ὑπὸ παχὺ περικάλυμμα ἐξ ἁπαλῶν πτίλων ἐμάστιζε μέχρις αἵματος ἐνῷ ἐφαίνετο, ὅτι θωπεύει. Δηκτικώτατος ἐν τῇ εἰρωνείᾳ καὶ νευρώδης ἐν τῇ ἐπιθέσει ἤσκει ἀμφοτέρας δι' ὕφους τόσον ἐπαγωγοῦ, ὥστε ἐκάλυπτε τὴν πικρίαν τῆς οὐσίας διὰ τῆς γλυκύτητος τῆς ἐπιφανείας. Οὐδέποτε ὑπ' οὐδενὸς Ἕλληνος δημοσιογράφου προσηνέχθησαν δραστικώτερα δηλητήρια ἐντὸς κομψοτέρου κυπέλλου. Ἑκάστη τοῦ λόγου του περίοδος ἔχει τι τὸ ἐπιγραμματικὸν καὶ ἐντυποῦται βαθύτατα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἀνεξιτήλως εἰς τὴν μνήμην. Αἱ ἀσύνδετοι, βραχεῖαι καὶ γοργαὶ φράσεις του ὁμοιάζουσιν ἀφορισμούς. Τὸ δὲ ἰδιαίτερον τοῦτο χάρισμα τοῦ λόγου εἶνε ἀφθόνως διακεχυμένον ἐν ταῖς σκιαγραφίαις ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, ἃς ἐκ τοῦ προχείρου ἐφιλοτέχνησεν. Οὐκ ὀλίγοι τῶν τοιούτων χαρακτηρισμῶν ἐπέζησαν ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν, διότι πρὸς τὴν βραχυλογίαν αὐτῶν ἡμιλλᾶτο ἡ εὐστοχία καὶ πρὸς ἀμφοτέρας ἡ ἀλήθεια. Δὲν ἀμφιβάλλω δὲ ὅτι οὐδεὶς ἀναγνώσας ἐλησμόνησε τὸν λακωνικώτατον ἐκεῖνον περὶ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη, ὅτι ὑπῆρξε «δεσποτικὸς ἄνευ ἔρωτος πρὸς τὴν τάξιν, καὶ φιλελεύθερος ἄνευ ἔρωτος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν» καὶ τὸν ἄλλον περὶ τοῦ 'Αριστοτέλους Βαλαωρίτου, ὅστις «συζευγνύων τὰς εὐγενεστάτας τῆς καρδίας ὁρμὰς εἰσήγαγε τὴν ποίησιν εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν εἰς τὴν ποίησιν». Καὶ περὶ μὲν τῶν συγχρόνων ἀναπηδᾷ ἐκ τοῦ καλάμου ἡμῶν πολλάκις αὐτομάτως ἡ εὔστοχος κρίσις, ἀλλ' ἡ διατύπωσις τοιαύτης δι' ὀλίγων στίχων περὶ ἀνδρῶν, τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τῶν ὁποίων ἡ μελέτη θ' ἀπησχόλει ἐπὶ μακρὸν ἄλλον λόγιον, εἶνέ τι λίαν σπάνιον καὶ ὅλως ἐξαιρετικόν. Ἱστορικοὶ μεγάλοι ὡς ὁ Τάκιτος ἢ ὁ Μακώλεϋ ἐπέτυχον ἀληθῶς τοῦτο, ἀλλ' οὐδένα γνωρίζομεν Ἕλληνα ἐκ τῶν νεωτέρων πλὴν τοῦ Βυζαντίου ἱκανὸν νὰ ἐξιχθῇ εἰς τὸ ὕψος ἐκείνων. Δὲν εἶνε μόνον ἡ πρωτοτυπία τῆς ἀντιλήψεως καὶ ἡ γοητεία τῆς φράσεως του, ἥτις μᾶς παρασύρει, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκριβοδίκαιον τῆς ἐκτιμήσεως περὶ τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ θέσεως τοῦ χαρακτηριζομένου. Πολλὰ ἐγράφησαν περὶ Κοραῆ καὶ πρό τινος ἀκόμη ὁ πολυΐδμων Διονύσιος Θερειανὸς ἐξέδωσε τρίτομον περὶ αὐτοῦ μελέτην. 'Αλλὰ τὴν ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας θέσιν νομίζω ὅτι εὐστοχώτερον τοῦ Βυζαντίου οὐδεὶς καθώρισε καὶ οὐδεὶς ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἠδυνήθη διὰ τόσον ὀλίγων ἀδρῶν γραμμῶν νὰ ἐξεικονίσῃ τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὅπερ «λέγεται μὲν διδασκαλία ἀλλὰ πράγματι ἦτό τι ἀνώτερον αὐτῆς καὶ σχεδὸν ὑπεράνθρωπον, ἦτον, οὕτως εἰπεῖν, ἐμφύσησις ζωῆς εἰς νενεκρωμένον σῶμα». «Διότι, ἐξακολουθεῖ ὁ Βυζάντιος, ὁ Κοραῆς δὲν ἦτο λόγιος, δὲν ἦτο διδάσκαλος, δὲν ἦτο συγγραφεύς. 'Ατελῶς θὰ θαυμάσῃ αὐτόν, ὅστις ἐμβαθύνῃ μόνον εἰς τὴν εὐρύτητα τῆς παιδείας καὶ εἰς τοὺς κόπους οὓς κατέβαλε περὶ τὴν γλωσσικὴν ἀναμόρφωσιν. Τὸ κυρίως θαυμάσιον παρ' αὐτῷ εἶνε τὸ φιλοσοφικὸν μέγεθος τῆς ψυχῆς, ἡ ὑπερφυσικὴ δύναμις, ἥτις ἀπεκάλυψεν αὐτῷ τὸ μέλλον καὶ τὸν κατέστησε κρίκον συνδέσμου μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις εἶχε πρὸ αἰώνων κοιμηθῆ, καὶ τῆς Ἑλλάδος ἥτις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναστηθῆ. Ἡμεῖς τὸν ὀνομάζομεν σοφόν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες θὰ τὸν ὠνόμαζον χρησμοδότην καὶ οἱ Ἑβραῖοι προφήτην».

Μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως μεθ' ἧς ἐχαρακτήρισε τὸν Κοραῆν, ἐθρήνησε τὸν Κανάρην, ὅστις «ἐπάλαισε καὶ πρεσβύτης πρὸς τὸν θάνατον, ὅπως ἐπάλαισε νέος ἐπὶ τῆς θαλάσσης». Ἡ νεκρολογία τοῦ Κανάρη εἶνε ἓν ἐκ τῶν τελειοτάτων λογοτεχνικῶν ἀριστουργημάτων, ἅτινα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ἓν ἐκ τῶν νευρωδεστάτων προϊόντων τῆς συγχρόνου δημοσιογραφίας. Οὐδεμίαν δ' ὑπερβολὴν ἐξήνεγκεν ὁ Βράϊλας εἰπὼν περὶ αὐτῆς, ὅτι οὐδεὶς δημοσιογράφος, ἐν οὐδεμιᾷ γλώσσῃ θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ τελειότερόν τι. Καὶ ὅμως τὸ ἄψογον τοῦτο καλλιτέχνημα εἶνε μία τῶν συνήθων ἑβδομαδιαίων πρὸς τὴν «Ἡμέραν» ἐπιστολῶν του, ἐν τῇ ὁποίᾳ μεθ' ὅλην τὴν ἀγανάκτησιν, ἣν ἐκδηλοῖ ὁ Βυζάντιος διότι «ἡ ἄστοχος καὶ ἀφειδὴς χρῆσις τῶν ὑψηλοτέρων λέξεων κατέστησε τὴν γλῶσσαν πτωχὴν εἰς τὴν πιστὴν ἀπεικόνισιν τοῦ μεγέθους ἀνεπανορθώτου ἀληθῶς συμφορᾶς» θρηνεῖ τὸν Κανάρην τόσον μεγαλοπρεπῶς, ὥστε δικαίως δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι αἱ ἀπὸ τῆς γραφίδος του, ὡς στίλβοντες μαργαρῖται, ἐκρεύσασαι καλλιτεχνικαὶ φράσεις εἶνε τὸ μοιρολόγι αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἵστατο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην «βαρυπενθὴς καὶ λυσίκομος παρὰ ἕνα τάφον, ὅστις προώρισται νὰ καταστῇ τὸ προσκύνημα τῶν ἐπερχομένων γενεῶν». Λυπεῖται ὁ Βυζάντιος τοὺς ῥήτορας, οἵτινες ἀνέλαβον νὰ ἐγκωμιάσωσι τοιοῦτον νεκρὸν ἐν οὕτω βραχεῖ χρόνῳ, «νεκρὸν ὅστις θ' ἀπησχόλει τὸν Ἰσοκράτην ὅσον καὶ ἡ σύνταξις τοῦ Πα-

Digitized by Google

νηγυρικοῦ» καὶ ὅμως αὐτὸς ἐν ἀλληλογραφίᾳ γραφείσῃ ὀλίγας μόλις στιγμὰς πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ταχυδρομείου τῆς Τεργέστης ἔρρανε τὸν νεκρὸν τοῦ ἥρωος μὲ ἀμάραντα φύλλα δάφνης. Προσῆλθεν εἰς τὸν ἐν Κυψέλῃ ταπεινὸν οἰκίσκον «ὅπου ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ἡ μεγίστη ναυτικὴ δόξα τῶν τελευταίων χρόνων» εὐθὺς ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῆς ἀγωνίας τοῦ «ἀπομάχου Σαμψὼν τῆς θαλάσσης». Καὶ ἀφοῦ παρέμεινεν ἐκεῖ ἀτενίζων τὸν ψυχορραγοῦντα μέχρις οὗ «ἡ λεοντώδης μορφὴ ἔμεινεν ἄψυχος, ἀδρανὴς ἡ χείρ, ἥτις ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τόσους στόλους καὶ ἄναυδον τὸ στόμα, ὅπερ τοσάκις ἀνέπεμψεν ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν καὶ τῶν κυμάτων τὴν βροντώδη κραυγήν: Πασσᾶ ὁ Κανάρης σὲ καίει» ὡς ποιητὴς δαιμόνιος ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιβλητικῆς ἐκείνης εἰκόνος τοῦ θανάτου ἔγραψε τὴν θαυμασίαν νεκρολογίαν του μετὰ δυνάμεως ἀνεφίκτου. Δὲν ἐχρειάσθη ἐπίθετα ἵνα προσαρμόσῃ ταῦτα ἐπαξίως εἰς τὸ ὄνομα «ὅπερ ἐπέπλεεν ἡμίσειαν ἤδη ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς λήθης λαμπρὸν καὶ ἀκτινοβόλον, ὡς ὅτε ἀπεκαλύφθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ὑφήλιον διὰ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς Χίου» καὶ μάτην ἐστηλίτευσε «τοὺς αὐτοσχεδίους πανηγυριστὰς τῶν καθ' ἡμέραν θανάτων, οἵτινες οὐδὲν ἐπίθετον ἀφῆκαν ἀλώβητον» ὥστε οὐδὲν ταῦτα «σθένος ἐτήρησαν ἐν ἑαυτοῖς, ἵνα ὑποβαστάσωσι τὸ βάρος τοσαύτης δόξης». Τῷ ἤρκεσε μόνον νὰ ἀναλογισθῇ τὰς περιστάσεις ὑφ' ἃς διετέλει τότε ἡ Ἑλλὰς καὶ ν' ἀναμετρήσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀπωλείας τοῦ Κανάρη, ἥτις ὑπὸ τὰς περιστάσεις ἐκείνας «δὲν ἦτο μόνον ἀπώλεια δόξης» ἵνα κοσμήσῃ μὲ ἀμάραντα ἄνθη λόγου τὸν μέγαν νεκρὸν καὶ νὰ εὕρῃ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἄγνωστα ἡμῖν νεῦρα διὰ νὰ κλαύσῃ τὴν ἐθνικὴν συμφοράν. Διότι ὄντως τότε ὁ «Κανάρης δὲν ἦτο μόνον παρελθόν· ἀλλὰ καὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Καὶ παρὰ τὰ χείλη τοῦ τάφου ὁ ἥρως ἐὰν δὲν εἶχε πλέον τὸ φύλλωμα, εἶχε τὰς ῥίζας γιγαντιαίας δρυός, περὶ ἣν ἦλθον καὶ συνεπλάκησαν εἰς σκίασμα τῆς πατρίδος οἱ νεώτεροι καὶ εὐθαλέστεροι βλαστοὶ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας». Δικαίως λοιπὸν ἐθρήνει τότε ὁ Βυζάντιος, ὅτι «δὲν ἔπεσε φεῦ! μόνος ὁ δάφνινος στέφανος ἀπὸ τοῦ μετώπου τῆς Ἑλλάδος, ἔπεσεν ἡ βακτηρία ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῆς».

Ἄχαρις ἀληθῶς, Κύριοι, ἔλαχε κλῆρος εἰς τοὺς δημοσιογράφους. Τὰ ἐφήμερα δημιουργήματά των, ἀπαύγασμα τῶν ἐντυπώσεων ἑκάστης ἡμέρας, δὲν εἶνε προωρισμένα νὰ ζήσωσι πέραν τῆς ἐπιούσης. Ἀλλ' ὁποίας δυνάμεως πρέπει νὰ εἶνε τὰ ἄρθρα ἅτινα ζῶσι τοσοῦτον ἐνέχοντα σφρῖγος καὶ μετὰ πάροδον δεκαετηρίδων; Εἰς τοῦτο κυρίως συνίσταται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Βυζαντίου. Κατώρθωσε νὰ περιβάλῃ τὰ ἐφήμερα τοῦ δημοσιογραφικοῦ του καλάμου προϊόντα μὲ τὴν δύναμιν ἀνεξιτήλου διαρκείας. Ἡ νεκρολογία τοῦ Κανάρη θὰ ἐπιζήσῃ ὅσον καὶ ἡ σήμερον γραφομένη ἑλληνικὴ γλῶσσα, μίαν ἔχουσα μόνην ἀντίζηλον, τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Βυζαντίου γραφεῖσαν νεκρολογίαν τοῦ πρώτου Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Δικαιότερον βεβαίως δὲν θὰ κριθῇ ὁ Ὄθων οὐδ' ἂν παρέλθῃ σειρὰ ὁλόκληρος γενεῶν καὶ ἀναφανῇ ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικὸς ὅστις προώρισται ν' ἀνατάμῃ ψυχρῶς καὶ ἀπαθῶς τὴν τριακονταετῆ τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου ἡγεμόνος βασιλείαν. Τόσον ἀκριβοδίκαιος καὶ γαλήνιος κριτὴς ἀνεδείχθη πρὸ τοῦ νεοσκαφοῦς ἡγεμονικοῦ τάφου ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ὁρμητικὴν νεολαίαν τῆς Μεταπολιτεύσεως ἐπαναστάτης! Ἐξύμνησε τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν οἰκογενειάρχην ὅστις ἦτο «φίλος τῆς Δικαιοσύνης, ἀμνησίκακος, πρᾶος, ἄδολος, ἐλεήμων, ἐγκρατὴς» καὶ «εἶχε πᾶν ὅ,τι ἀπῃτεῖτο, ὅπως ποιήσῃ εὐδαίμονα οἶκον καὶ οἰκογένειαν», ἀλλ' ἔκρινε μετ' αὐστηρᾶς ἀμεροληψίας τὸν ἡγεμόνα, ὅστις «ἀναδειχθεὶς δεξιώτατος κυβερνήτης ἑαυτοῦ, δὲν εἶχεν ἔμφυτον τὴν σπανιωτάτην ἀρετὴν τοῦ κυβερνᾶν τοὺς ἄλλους» καὶ «ἐστερεῖτο τοῦ ὄντως βασιλικοῦ προτερήματος τοῦ βλέπειν εὐκρινῶς καὶ πόρρω». Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων σκέψεων χαράσσει θαυμασίως τὴν εἰκόνα τοῦ ἀτυχοῦς Βασιλέως ὅστις «δὲν ἦτο ἀνὴρ **βασιλικός**, κατὰ τὴν γενικὴν σημασίαν, ἣν ἔδωκεν εἰς τὴν λέξιν ταύτην αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὁ ἡμιβάρβαρος ἡγεμὼν τῆς Ἀσίας Πόρος. Δὲν εἶχε βασιλικὴν τὴν ἀντίληψιν, βασιλικὴν τὴν ἐνέργειαν, βασιλικὰς τὰς γνώσεις, βασιλικὰς τὰς ὀρέξεις, βασιλικὴν τὴν παρρησίαν, βασιλικὸν τὸν θυμόν. Τὸ ἥμισυ τοῦ βίου αὐτοῦ διήρχετο σχεδιάζων καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἀπορῶν. Τοὺς πάντας ἐφοβεῖτο, οὐδένα ἠγάπησε καὶ μόλις ἐτίμησε δύο τρεῖς». Οὐδένα ἠγάπησεν· ἴσως φανῇ εἴς τινας παράδοξον, ὅτι ἔγραψε τοῦτο ὁ Βυζάντιος περὶ τοῦ Ὄθωνος, περὶ οὗ πάλιν αὐτὸς εἶπεν ὅτι «εἶχεν εἰς ἄφεσιν παντὸς ἄλλου ἁμαρτήματος τὸ ἀνεκτίμητον πλεονέκτημα, ὅτι πολὺ ἠγάπησε». Καὶ θὰ φανῇ ἐπὶ πλέον ὡς περιπίπτων εἰς ἀντίφασιν καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ἀποφαινόμενος ἐν τῇ αὐτῇ σκιαγραφίᾳ. Καὶ ὅμως πόσον δικαία καὶ πόσον ἀληθὴς εἶνε ἡ κρίσις. Ὁ Ὄθων ὁ πρὸς οὐδένα ἐκ τῶν Ἑλλήνων αἰσθανθεὶς ἀγάπην ἠγάπησε παραφόρως τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀναγνωρίζει τοῦτο μετὰ γενναιόφρονος παρρησίας ὁ Βυζάντιος ἀποφαινόμενος περὶ αὐτοῦ ὅτι ὑπῆρξεν «εἰλικρινέστατος τὴν ἀγάπην, Ἕλλην ὡς ἴσως οὐχὶ πάντες οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ἠδίκησε πολλάκις καὶ ἔβλαψε τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ πολλοῦ φίλτρου». Καὶ ὅμως μετὰ πόσου ἐνθουσιώδους λυρισμοῦ περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου ἡ ἁγνὴ αὕτη τοῦ Ὄθωνος πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν ἀγάπη καὶ ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν δικαιοσύνη ὑπὸ τοῦ αὐστηροῦ κριτοῦ! «Ναί, ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα, ὡς πατήρ, ὡς τέκνον. Δὲν ἐξελάμβανε τὸ βασιλεύειν ὡς ἐπιτήδευμα τοῦ βίου, ἀλλ' ὡς καθῆκον ἱερὸν εἰς ὃ ἐθυσίαζε καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ὑγείαν. Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος ἦτο τὸ διηνεκὲς αὐτοῦ ὄνειρον, ὄνειρον παραφέρον αὐτὸν πολλάκις εἰς ἀκαίρους καὶ τολμῶμεν εἰπεῖν παιδαριώδεις ἐνθουσιασμούς. Ἤθελε τὴν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ εἰργάζετο νυχθημερὸν εἰς τοῦτο καὶ ἐθυσίαζεν ἀφειδῶς χρήματα ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἐπαρηγόρει διηνεκῶς τοὺς δούλους Ἕλληνας. Οὐχί, ὁ θρόνος δι' αὐτὸν δὲν ἦτο ὑπέρτατον ἀγαθόν. Ἦτο πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ μυριάκις τὸ στέμμα του, ἐὰν ἠδύνατο νὰ περιβάλῃ τὴν Ἑλλάδα τὸ στέμμα ἐκεῖνο ὅπερ ἐκυλίσθη αἱμόφυρτον παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Ἁγίου

Digitized by Google

Ρωμανοῦ». Εἰς τὴν μετὰ περισσοῦ αἰσθήματος χαραχθεῖσαν τελευταίαν ταύτην εἰκόνα ἀναγνωρίζει τις, ὅτι ὁ πάγος ἐτάκη καὶ ὁ ψύχραιμος κριτὴς ὑπεχώρησεν εἰς τὸν μεγαλοϊδεάτην. Ἀλλ' ὁ Βυζάντιος ὅστις καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἐλάτρευσεν ὡς θρησκείαν τὴν Μεγάλην Ἰδέαν ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποτιμήσῃ τὸν εἰλικρινῆ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνθουσιασμὸν τοῦ μεγαλοϊδεάτου Βασιλέως. Ἂν δ' ὑπάρχωσιν οἱ ἐκλαμβάνοντες τὴν κρίσιν ὡς ἐξενεχθεῖσαν μετ' ἀκράτου λυρισμοῦ δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθῶσιν, ὅτι καὶ τοιαύτη ἀκόμη οὖσα, εἶνε δικαία. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὸν «φίλον τῆς Δικαιοσύνης» Βασιλέα, δικαιοσύνην ἀπέδωκεν ὁ ἐγκωμιαστής του μέχρι τέλους. Αὐτὸς ὅστις κρίνων τὸν Ὄθωνα ὡς κυβερνήτην τῷ ἠρνήθη πᾶσαν βασιλικὴν ἀρετήν, ἀνωμολόγησε βασιλικωτάτην τὴν πτῶσίν του. Διότι ὄντως «ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς πτώσεως ἐξήλεγξε πρῶτον τότε τὸν Ὄθωνα ἀληθῆ Βασιλέα. Αὐτὸς ὁ μηδὲν ἔχων καισαρικὸν πλεονέκτημα ἔπεσεν εὐσχήμως ὡς ὁ Καῖσαρ. Οὐδέποτε ἐξέφυγε τὰ χείλη του πικρὰ μομφὴ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστείδου ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶδεν ἕτερον ἐξόριστον εὐχόμενον παρὰ τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως νὰ μὴ ἐπέλθωσί ποτε τοιαῦται συμφοραὶ κατὰ τῆς πατρίδος ὥστε καὶ ἄκουσα νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ καταδικασθέντος».

Τὴν νεκρολογίαν ταύτην τοῦ Ὄθωνος ἔγραφεν ὁ Βυζάντιος ὑπαγορεύων κλινήρης ἐκ νοσήματος, ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῆς καρδιακῆς παθήσεως ἥτις ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον. Ἐν μέσῳ ἀλγηδόνων, ὅταν δύναταί τις νὰ φιλοτεχνήσῃ τοιαῦτα ἀριστουργήματα ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις μόνον τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ ἀγγέλματος, εἶνε προφανὲς ὅτι δὲν ἐσπούδασε μὲν εἰς τὴν δημοσιογραφικὴν σχολήν, ἧς τὴν ἵδρυσιν προτείνει ὁ Βλῶβιτς, ἐγεννήθη ὅμως δημοσιογράφος, ὡς γεννῶνται οἱ ποιηταί. Ὀφείλω ἐνταῦθα τοῦτο κυρίως νὰ ἐξάρω. Ὅτι εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δημοσιογραφικῆς ἐργασίας, τὰς σκιαγραφίας χαρακτήρων, ὁ Βυζάντιος δὲν ἐγεννήθη μόνον δημοσιογράφος ἀλλ' ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ τάλαντον τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ. Ἀκριβῶς εἰπεῖν δὲν γνωρίζει ἴσως τὰς λεπτομερείας τοῦ βίου τῶν ἀνδρῶν οὓς ἐπιχειρεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἐνδιαφέρουν αὐτὸν αἱ βιογραφικαὶ σημειώσεις. Ἐκεῖνο ὅπερ τὸν ἐνδιαφέρει εἶνε τὸ ἔργον των, τὸ πρόσωπον ὅπερ διεδραμάτισαν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἢ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων. Ἀκολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν σχεδίων αὐτῶν, ἀνατρέχει εἰς τὰ πρότυπα, ἅτινα ἠκολούθησαν, εἰσδύει εἰς τοὺς χαρακτῆρας, ἀναλύει καὶ συμπληροῖ αὐτούς. Ὑπέροχον δὲ τοιοῦτον ἔργον του πρόκειται ἐνώπιον ἡμῶν ἡ σκιαγραφία τοῦ Ἐπαμεινώνδα Δεληγεώργη. Τὸ κάλλος καὶ ἡ δύναμις τοῦ λόγου ἐν αὐτῇ ἓν μόνον ἔχει ἐφάμιλλον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βυζαντίου, τὸν ἐπὶ τῇ 25 Μαρτίου ἀπαγγελθέντα τῷ 1875 λόγον του. Τὸν Ἐπαμεινώνδαν Δεληγεώργην τόσον δικαίως καὶ τόσον ἀσφαλῶς ἔκρινεν, ὥστε εὐλόγως δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ αὐτοῦ ἐξήχθη εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς λογοτεχνικῆς του δυνάμεως καὶ ἀνέπτυξεν ὅλα αὐτοῦ τὰ χαρίσματα ὁ Βυζάντιος. Τὸν Δεληγεώργην εἰκονίζει ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐμφανίσεις ὡς ἡγέτην τῆς νεολαίας, ὡς κομματάρχην, ὡς πρωθυπουργόν, ὡς ἀντιπολιτευόμενον, ὡς ῥήτορα, ὡς ἄνθρωπον. Ἑκάστη δὲ χαρακτηριστικὴ περὶ τοῦ ἀνδρὸς φράσις προβάλλει ἐνώπιον ἡμῶν ὡς ἀρχαϊκὸν ἀνάγλυφον καὶ ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἐκλέξῃ περιόδους ἐκ τῆς ὅλης σκιαγραφίας εὑρίσκεται πρὸ διλήμματος, διότι πᾶσαι αἱ περίοδοι αὐτῆς εἶνε ἀδάμαντες τῆς αὐτῆς λάμψεως. Ἐπιτρέψατέ μοι κύριοι, νὰ σᾶς ἀναγνώσω ἓν ἀπόσπασμα ἐξ αὐτῆς ἐν ᾧ συγκεντροῦται ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀνδρός, ὡς εἰς βαρύτιμον διάδημα, ὅπερ ἐπέθηκεν ὁ καλλιτέχνης ἐπὶ τῆς σεπτῆς κορυφῆς τοῦ ἐκλιπόντος μεγάλου τῆς Ἑλλάδος τέκνου. Ἐλπίζω νὰ ὁμολογήσητε μετ' ἐμοῦ ὅτι ἀδύνατον εἶνε νὰ χαρακτηρισθῇ εὐστοχώτερον ὁ Δεληγεώργης, ἢ ἐν ταῖς ἀκολούθοις ἀνυπερβλήτου κάλλους καὶ δυνάμεως γραμμαῖς τοῦ Βυζαντίου:

«Οἱ ἄλλοι κομματάρχαι εἶχον ὀπαδούς· αὐτὸς εἶχε λάτρεις. Πρὶν ἀποκτήσῃ μίαν ψῆφον ἐν τῇ Βουλῇ εἶχε χειροτονηθῇ πρωθυπουργὸς εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐβαπτίσθη ἡγέτης τῆς νεολαίας· καὶ ἐὰν δέ τινες ἐχλεύαζον τὴν ἐπωνυμίαν. οὐδεὶς ἐτόλμησε ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν νομιμότητα αὐτῆς. Ὅπου ἐνεφανίζετο ὁ Δεληγεώργης καὶ ἐὰν ἦτο μόνος πάντες ἤξευρον, ὅτι ἦτον ἡ σημαία, ἣν ἠκολούθει ὁλόκληρος στρατιά. Ἐκ τούτου κυρίως ἡ ἐπιρροή, ἣν ἐξήσκησεν ἐπὶ τῶν συγχρόνων. Ὑπῆρξε δύναμις, πρὶν ἔτι γείνῃ ἀριθμός, διακριθεὶς κατὰ τοῦτο πάντων τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων. Εἰσήρχετο εἰς τὴν Βουλὴν καὶ οὐδεὶς ἠρώτα ἐὰν εἶχε μίαν, δύο ἢ πέντε ψήφους, ἀλλὰ τί φρονεῖ, ἐὰν θὰ ὡμίλει, μετὰ τίνων συνετάσσετο. Οὐδεὶς τὸν εἶδε δειλότερον, ταπεινότερον, συμβιβαστικώτερον, ὅτε ἐμάχετο μόνος, ἢ ὅτε ἔσυρεν ὄπισθέν του ὁλόκληρον τὴν Βουλήν. Ἡ αὐτὴ παρρησία, τὸ αὐτὸ ἀδάμαστον ἦθος καὶ ὅτε ἐκάθητο ἐπὶ τῶν ὑπουργικῶν βάθρων καὶ ὅτε ἐζήτει λόγον παρὰ τῶν ὑπουργῶν. Ἀντιπολιτευόμενος εἶχε τὴν ἀξιοπρέπειαν κυβερνήτου, παραπλανηθέντος κατὰ λάθος εἰς τὰ ἑδώλια τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Κυβερνήτης εἶχε τὴν σφοδρότητα καὶ τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν τοῦ ἀντιπολιτευομένου. Τὸν εἶδον κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ συνασπισμὸς τῶν κομμάτων, ἅτινα ἦλθον νὰ τὸν ἀποθεώσουν πρὶν τὸν καλύψῃ ὁ χοῦς, τὸν εἶχε ῥίψει ἀπὸ τῆς ἐξουσίας καὶ ἠγωνίζετο νὰ τὸν στιγματίσῃ διὰ βουλευτικῆς ἀνακρίσεως. Ἐὰν τοιοῦτον ἔχωσι παράστημα οἱ ὑπόδικοι, ποῖα διακριτικὰ σημεῖα ἔχουσιν ἆρά γε οἱ θριαμβευταί; Ὁ δικαζόμενος ὡμοίαζε πρὸς δικάζοντα καὶ ὅσον ἠγωνίζοντο οἱ ἀντίπαλοι ν' ἀναστρέψωσι τὰ πρόσωπα διὰ τῆς σφοδρότητος τῶν ἐπιθέσεων, τόσον κατέπιπτον ἐνώπιον τῆς γαληνιώσης καὶ ἀταράχου ἐκείνης μορφῆς, ἥτις καὶ σιωπῶσα ἐζήτει τὴν ἐν τῷ Πρυτανείῳ σίτισιν. Ἀναντίρρητον εἶνε, ὅτι ἀπὸ κοινοβουλευτικοῦ ἀγῶνος οὐδέποτε ἐξῆλθεν ἠλαττωμένος καὶ ὅτι πολλάκις ἐνίκησεν ἀφοῦ ἀπώλεσε τὸ πεδίον τῆς μάχης. Τοῦτο δὲν ὠφείλετο μόνον εἰς τὴν ἀπαράμιλλον εὐγλωττίαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' εἰς τὸ ὅλον αὐτοῦ παράστημα, εἰς τὴν εὐγένειαν τῆς μορφῆς, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν τρό-

Digitized by Google

πων καὶ τῶν κινημάτων καὶ εἰς τὴν ὑπερτάτην ἐκείνην τέχνην τοῦ ἐκλέγειν ἐν πᾶσι τὴν ἁρμοδίαν ὥραν. Πολλὰ μὲν ἔδωκεν ἡ φύσις· οὐκ ὀλίγα δ' ἐπετήδευσεν αὐτὸς ὁ ἴδιος δι' ἀκαμάτου ἐπιμονῆς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀπέφευγε τὸν σκόπελον τῆς εἰς τὸ θεατρικώτερον ἀποκλινούσης ἀγερωχίας. Ἀλλ' αἱ παρεκτροπαὶ αὗται ἦσαν σπάνιαι· τὸ δὲ σύνηθες μέτρον παρεῖχεν ἀξιομίμητον ὑπόδειγμα εἰς τοὺς κοινοβουλευτικοὺς ῥήτορας πάντων τῶν χρόνων. Ἐὰν ἐφόρει χλαμύδα, ὁ Πλούταρχος θὰ ἐξῆρε τὸ σῶφρον καὶ μεμετρημένον τῆς χειρονομίας διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων δι' ὧν ἔπλεξε τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ὀλυμπίου ῥήτορος τῆς Πνυκός. Καὶ ὀργιζόμενος, καὶ ἀπευθύνων ἀποστροφάς, οὐδέποτε παρεξετράπη εἰς ἀγροίκους φράσεις καὶ βίαια κινήματα. Ἐδέσποζε πάντοτε ἑαυτοῦ καὶ διὰ τὸν φόβον μήπως φύγῃ ποτὲ ἐκ τῶν χειρῶν του ὁ χαλινός, σπανίως ἀνήρχετο εἰς τὸ βῆμα ἀμελέτητος, οὐδ' ἐλάμβανε τὸν λόγον ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε. Πολλὰς ἀποφάσεις ἐφαίνετο λαμβάνων ἐκ τοῦ προχείρου· ἀλλ' ἴσως ὁλόκληρον τὴν προλαβοῦσαν νύκτα εἶχε διέλθει σπουδάζων περὶ τὸ θέμα, περὶ οὗ προσεποιεῖτο, ὅτι τότε πρῶτον ἤκουε, διότι ἐσέβετο καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν Βουλὴν καὶ τὸ δημόσιον. Ὅταν δὲ εἰς σκέψεις ὡριμανθείσας οὕτω διὰ μακρᾶς μελέτης ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ παρεῖχεν ὄργανον τὴν μελίρρυτον γλῶσσαν καὶ τὴν κρυσταλλίνην φωνήν, δι' ἧς τὸν ἐπροίκισεν ὁ Θεός, εὐνόητον εἶνε ποίαν ἐντύπωσιν παρῆγον καὶ πῶς ἔβαλλον κατὰ σκοποῦ οἱ λόγοι ἐκεῖνοι οἱ φερόμενοι ἐπὶ τῶν πτερῶν τοῦ ἤχου καὶ ὡπλισμένοι διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ συλλογισμοῦ. Ψιθυρισμὸς δὲν ἠκούετο. Ἐχθροὶ καὶ φίλοι προσεῖχον νὰ μὴν ἀφήσωσι νὰ πέσῃ κατὰ γῆς οὔτε μία συλλαβή, οὔτε ἓν χρυσοῦ ψῆγμα. Μακάριοι οἱ ὑπὲρ ὧν ἀπελογεῖτο! Δυστυχεῖς ἐκεῖνοι καθ' ὧν κατεφέρετο. Πῶς ν' ἀποστομώσῃ τις ῥήτορα, ὅστις, μόλις ἀνοίξας τὰ χείλη του, εἶχεν ἐκτοξεύσει ἤδη τὸ ἰσχυρότερον αὐτοῦ ἐπιχείρημα διὰ μόνου τοῦ τόνου τῆς φωνῆς του; . . . . . Ὡς κυβερνήτης εἶχε προσόντα συντηρήσεως ὅσα εἶχεν ἀνατροπῆς ὡς ἀντιπολιτευόμενος. Ὀξὺς τὴν διάνοιαν, ταχὺς τὴν ἀντίληψιν, φιλεργός, μὴ περιφρονῶν τὴν ἀπὸ τῶν βιβλίων σοφίαν, ὡς ἄλλοι κυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος, ὀργανιστικός, νεωτεριστής, ἐὰν τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἐπεδέχοντο σωτηρίαν διὰ τῆς συνεργείας ἑνὸς μόνον ἀνδρός, ἐφ' ὅσον ὁλόκληρος κοινωνία κατάκειται εἰς λήθαργον, θὰ ἀπεδεικνύετο ἴσως ὁ πεπρωμένος ἀνὴρ τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε δύο πρὸ πάντων πλεονεκτήματα, ὧν ἄνευ ἔμαθεν ἐκ πείρας ἡ Ἑλλάς, ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες μεταποιοῦνται εἰς κυβιστῆρας, ἑδραιότητα γνώμης καὶ δύναμιν θελήσεως, ἑδραιότητα γνώμης, ἥτις ἐνίοτε παρεξέκλινε μέχρι πείσματος καὶ δύναμιν θελήσεως ἥτις συστηματικῶς διεβλήθη ὡς ῥοπὴ πρὸς δικτατορίαν. Περὶ τοῦ Δεληγεώργη δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἤξευρε τί ἐζήτει καὶ πῶς ἐζήτει».

Εἴπατέ μοι ὅσοι ἀκόμη ἐνθυμεῖσθε ζωηρῶς τοὺς πρὸ δεκαπενταετίας ζήσαντας πολιτικοὺς ἄνδρας, ἐὰν ἡ εἰκὼν δὲν εἶνε πιστὴ τῆς φύσεως ἀντιγραφή. Ἐν ταῖς γραμμαῖς ταύταις ἀναζῇ ὁλόκληρος τοῦ Δεληγεώργη ὁ βίος καὶ παρίσταται ἐνώπιον ἡμῶν ὡς ἐν πανοράματι ὑπὸ τὴν γραφίδα τοῦ Βυζαντίου, ὅστις ἀναλύει περαιτέρω διὰ θαυμαστῆς δυνάμεως τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐκλιπόντος πολιτευτοῦ πρὸς δημιουργίαν καὶ συγκράτησιν πλειονοψηφίας, εἰς οὓς ἀποδίδει τὴν μὴ ἐπαρκῆ χρησιμοποίησιν τοῦ Δεληγεώργη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ μελαγχολικῶς ἐπιλέγει: «Ἦλθε, παρῆλθε! Δὲν ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικά, δὲν κατήρτισε στρατὸν ἄξιον τῆς δόξης καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἔσωσε τὸν τόπον ἀπὸ τῆς ψευδοπαιδείας, δὲν ἀπήλλαξε διοίκησιν καὶ δικαιοσύνην ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς φαυλοκρατίας, οὐδ' ἀνέδειξε τὸν νόμον, οὐχὶ ὀνόματι, ἀλλὰ πράγματι βασιλέα πάντων. Δὲν ἀπέδειξε πρὸ πάντων, ὅτι τὸ ὄνειρον τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῆς Τροιζῆνος ἦτον ἄλλο τι παρὰ ὄνειρον, οὐδ' ἐξέτεινε τὸν ἑλληνικὸν ὁρίζοντα ἐκεῖθεν τῆς Ὄθρυος καὶ τοῦ Μακρυνόρους. Ἐὰν δ' ἡμεῖς εὐκόλως ἀπονέμωμεν διπλώματα ἀθανασίας, ἂς ἐρωτηθῶσιν οἱ νεκροὶ τεσσάρων αἰώνων. ἂς ἐρωτηθῶσιν οἱ μάρτυρες τοῦ 1821, ἂν παραδέχωνται μεγαλεῖον ἀνδρὸς μὴ συνταυτισθὲν μετὰ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἔθνους».

Τοιαύτη, Κύριοι, ὑπῆρξε μία τῶν ἐμφανίσεων τῆς δημοσιογραφικῆς δραστηριότητος τοῦ Βυζαντίου. Ἐν αὐτῇ τὸν δημοσιογράφον ἐπισκιάζει ἡ ἰδιοφυία τοῦ ἱστοριογράφου. Καὶ ὑπῆρξε τόσον ἁδρὰ ἡ παραγωγή, ὥστε εὐλόγως δύναταί τις νὰ δυσφορῇ, ὅτι ἡ δημοσιογραφία κατηνάλωσεν εἰς τοὺς ἐφημέρους ἀγῶνάς της τὸ τάλαντον ὑπερόχου ἱστοριογράφου τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄνειρον τοῦ Βυζαντίου περὶ δυσμὰς τοῦ βίου του ἦτο νὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀγῶνος. Καὶ ὁποίαν ἱστορίαν ἤθελε συγγράψει, ἐὰν μὴ ὑποσκάπτουσα τὸ σῶμά του ἡ νόσος ἀνέκοπτε τῶν σκοπῶν αὐτοῦ τὴν ἐκτέλεσιν, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἀναγινώσκοντες τὸν πανηγυρικὸν τῆς 25 Μαρτίου, ὃν ἐξεφώνησεν ἐν τῷ συλλόγῳ «Βύρωνι» ὁ Βυζάντιος. Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω τὴν ἀνάλυσιν αὐτοῦ, διότι ἔργον τοιαύτης συνεκτικότητος, τοσαύτης δυνάμεως, τόσον ἄψογον τὸ ὕφος καὶ τόσον πλούσιον τὰς εἰκόνας δὲν ἀναλύεται. Θὰ εὐχηθῶ μόνον ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ὅπως ἡ Κυβέρνησις εἰσαγάγῃ αὐτὸ ὡς πρώτιστον ἀνάγνωσμα ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ὅπως πᾶς Ἕλλην στολίσῃ δι' αὐτοῦ τὴν βιβλιοθήκην του (¹). Ὁμολογῶ, χωρὶς νὰ διατρέχω κίνδυνον νὰ μοὶ καταλογισθῇ ὑπερβολή, ὅτι τελειότερον ἔργον τοῦ λόγου τούτου δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ φιλολογία. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡμέραν τινὰ ἀνεγίνωσκον αὐτὸν εἰς ἐπήκοον κύκλου λογίων ἀνδρῶν ὡρίμων. Καὶ ὅτε διέκοψα πρὸς στιγμὴν τὴν ἀνάγνωσιν εἶδον πέριξ ἐμοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς πάντων δακρυβρέκτους. Ὁ Βυζάντιος δὲν ἦτο βεβαίως ῥήτωρ ἐκ τῶν συρόντων τὰ πλήθη ὄπισθέν των. Ἠδίκει δ' αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα ἡ φυσικὴ τῆς φωνῆς του ἰσχνότης. Ἀλλ' ἐφιλοτέχνησε καὶ αὐτὸς τὸν Πανηγυρικόν του ὡς ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του, ἀντάξιον ἐκείνου, τηρουμένων

(¹) Σ. Δ. Ε. Ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον ἀρχίζει καὶ ὁ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκδιδόμενος τόμος τῶν *Ἔργων Ἀναστασίου Σ. Βυζαντίου.*

Digitized by Google

τῶν ἀναλογιῶν. Τὸ ἔργον μεθ' ὅλην τὴν ρητορικὴν του ὑφὴν εἶνε μᾶλλον φιλολογικὸν καλλιτέχνημα. Ἀλλ' ὁ Βυζάντιος ὡμοίασε καὶ ἐν τούτῳ τὸν Γάλλον ὁμότεχνόν του, τὸν Prevost Paradol, μεθ' οὗ πολλὰ ἔχει τὰ κοινά. Καὶ ὡς ἐκεῖνος οὕτω καὶ ὁ Βυζάντιος οὐδέποτε ἔγραφε πολιτικόν τι ἄρθρον ἄνευ φιλολογικῆς ὑποστάσεως οὐδ' ἐπεχείρει φιλολογικόν τι ἔργον χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὸ θέμα του εἰς τὴν πολιτικήν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος οὗτος εἶνε πλήρης ὑπαινιγμῶν περὶ τῶν σκανδαλωδῶν γεγονότων τῆς ἀνωμάλου ἐκείνης πολιτικῆς ἐποχῆς. Τὸ ὅλον ἀποτελεῖ αὐστηρὸν ἔλεγχον πρὸς τοὺς συγχρόνους ὁ δὲ Βυζάντιος εἰκονίζων τὸ μεγαλεῖον τῆς γενεᾶς τοῦ Ἀγῶνος ἀποκαλύπτει ὅλην τὴν κατάπτωσιν τῆς σημερινῆς. Λυποῦμαι ὅτι δὲν δύναμαι νὰ σταχυολογήσω περικοπὰς ἐξ αὐτοῦ, διότι θὰ ἦτο ματαιοπονία ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ ἐπιχειροῦντος νὰ ἐκλέξῃ σταγόνας ἐκ τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἀλλὰ συμβουλεύω τοὺς Ἑλληνόπαιδας οἵτινες ποθοῦν νὰ φρονηματισθῶσι ν' ἀποστηθίσωσι τὸν λόγον ἐκεῖνον. Εἶνε ἄξιος νὰ καταστῇ ὁ ἀχώριστος σύντροφος παντὸς Ἕλληνος.

Εἶπον ὅτι ὁ Βυζάντιος δὲν ἦτο ρήτωρ εἰς τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀλλ' οἱ γνωρίσαντες αὐτὸν ἐγγύτερον δὲν θὰ τῷ ἀρνηθῶσι τὸ χάρισμα τοῦ κομψοτάτου τῶν αὐτοσχεδιαστῶν. Πολλάκις ἐν ἐπισήμοις τελεταῖς, ὅτε ἰδίως διετέλει πολιτικὸς πράκτωρ ἐν Αἰγύπτῳ, ἠναγκάσθη ἐκ τοῦ προχείρου νὰ λάβῃ τὸν λόγον καὶ κατεκήλει τὰ ὦτα τῶν ἀκροατῶν τὸ κάλλος τῆς φράσεώς του. Ὁ πρὸς ἡμᾶς λαλῶν παρέστη μάρτυς συγκινητικοῦ ἐπεισοδίου. Ὅτε ἐπὶ τοῖς ἐφηβείοις τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικὴ παροικία συνῆλθεν ὅπως πανηγυρίσῃ τὸ εὐτυχὲς γεγονὸς διὰ συμποσίου, ὁ Βυζάντιος ἀναστὰς ἵνα φέρῃ τὴν ἐπίσημον πρόποσιν, ἀνήγγειλε πρὸς τοὺς συνδαιτυμόνας καὶ τὴν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ γνωστὴν φιλογενῆ δωρεὰν τοῦ μεγαλόφρονος προέδρου τῆς κοινότητος κ. Γεωργίου Ἀβέρωφ. Διὰ τοιούτων δὲ λόγων ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ χρηστοῦ Ἠπειρώτου, ὥστε ὁ ἐγκωμιαζόμενος παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς γοητείας τῶν λόγων τοῦ Βυζαντίου, παρὰ τὴν ἐγνωσμένην μετριοφροσύνην του, ἐχειροκρότησεν αὐτὸς πρῶτος, συγκεκινημένος μέχρι δακρύων. Ὅτε δὲ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑπτανήσιοι ἐπανηγύριζον τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τῆς ἑνώσεως τῶν ἑπτὰ καλλιμόρφων θυγατέρων τοῦ Ἰονίου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ὁ Βυζάντιος ἐγερθεὶς αἰφνιδίως μετὰ τὰς ἀγορεύσεις τῶν ῥητόρων τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν αὐτοσχεδίως λόγον οὗ αἱ εἰκόνες καὶ οἱ δι' ἑνὸς ἐπιθέτου χαρακτηρισμοὶ τῶν ἐξεχόντων Ἑπτανησίων εἶνε ἀληθῶς ὑπερόχου σθένους.

Ἀλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ Βυζάντιος ἦτο ἀνυπέρβλητος γράφων λόγους ἢ αὐτοσχεδιάζων καὶ ἀπὸ ἐμπνεύσεως ἐκ τοῦ προχείρου ἐκφωνῶν τοιούτους. Τρεῖς δὲ λόγους του πολιτικοὺς γνωρίζομεν. Τὸν ἕνα ἐξεφώνησεν ὁ Βασιλεὺς κηρύττων τὴν ἔναρξιν τῆς Βουλῆς ὀλίγον μετὰ τὴν μνηστείαν τοῦ Διαδόχου. Ὁ Βασιλικὸς ἐκεῖνος λόγος, ὃν ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως ἔγραψεν ὁ Βυζάντιος, εἶνε τὸ μόνον ἴσως δημόσιον ἔγγραφον τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ διακρίνεται ἐπὶ γλαφυρότητι. Οἱ ἄλλοι δύο λόγοι του, Βασιλικοὶ λόγοι καὶ ἐκεῖνοι, ἐκπροσωποῦντες ὅμως οὐχὶ τὰς ἰδέας τοῦ ἡγεμόνος ἢ τῆς κυβερνήσεώς του ἀλλὰ τὰς ἰδέας τοῦ δημοσιογράφου ἐδημοσιεύθησαν ὁ μὲν ἐν τῇ «Ἐφημερίδι» κατὰ Μάϊον τοῦ 1885 ὁ δ' ἐν τῇ «Ἡμέρᾳ» τῷ 1868. Ὁ τελευταῖος οὗτος θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἄνακτος τὰς ἰδέας τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῆς δεδηλωμένης καὶ ὑπὲρ τῆς ἐνεργοῦ ἀναμίξεως τῆς Βασιλείας εἰς τὰ τῆς Πολιτείας. Ἐν αὐτῷ ὁ Βασιλεὺς ὑποτίθεται ἐκφωνῶν τὸ κατηγορητήριον τῶν κοινοβουλευτικῶν πλειονοψηφιῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὑποδείξεως τῶν Κυβερνήσεων. «Τὸ ἔθνος, παρίσταται λέγων ὁ Βασιλεύς, θὰ κατετρύχετο ἀνηλεῶς ἐὰν ἄφινα νὰ ῥιζωθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι πᾶσα Κυβέρνησις ἔχουσα τὴν πλειονοψηφίαν εἶνε καλὴ Κυβέρνησις καὶ πᾶσα Βουλὴ ὑποστηρίζουσα τὴν Κυβέρνησιν εἶνε καλὴ Βουλή». Τοῦτο ἀποκρούει ὁ Βυζάντιος διὰ στόματος τοῦ Ἡγεμόνος, διότι «ἡ σύμπηξις μιᾶς ἰσχυρᾶς πλειονοψηφίας κατορθουμένη δι' ὁποιωνδήποτε μέσων καὶ ἐπιβαλλομένη κατὰ τοὺς συνταγματικοὺς τύπους εἰς τὴν Βασιλείαν καὶ εἰς τὸ Ἔθνος, θὰ ἦτο τοῦ λοιποῦ τὸ μόνον ἀξίωμα καὶ ἡ μόνη φροντὶς παντὸς πολιτικοῦ ἀνθρώπου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία θὰ ἐμηδενίζετο ὁλοσχερῶς μετὰ πάσης εὐγενοῦς ἰδέας πρὸς βελτίωσιν τῶν κοινῶν καὶ ἐκρίζωσιν τῶν καταχρήσεων».

Ἡ ἐνίσχυσις τῆς Βασιλείας εἶνε ἡ καθ' ὅλον τὸ δημοσιογραφικὸν στάδιον τοῦ Βυζαντίου ἀσαλεύτως κυριαρχοῦσα ἰδέα. Ἐν δὲ τῷ «Ἑλληνικῷ κυκεῶνι», σειρᾷ ἄρθρων ἐξόχου δυνάμεως δημοσιευθέντων τῷ 1875 ἐν τῇ «Ἡμέρᾳ», διετύπωσε τὴν ἀρχὴν ταύτην εἰς τὸ ἑξῆς ὀλιγόστιχον ἀξίωμα: «Δυσπιστῶ ὁμοίως πρὸς πάντα τὰ κόμματα καὶ μόνον πρὸς τὴν Βασιλείαν ἔχω πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν». Δὲν ἐνεθουσία μεγάλως ὑπὲρ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, καὶ ἠρώτα ἀφελῶς: «Πρέπει ἆρά γε ν' ἀφαιρῇ τις τὸν πῖλόν του ἀκούων τὴν λέξιν πλειονοψηφία καὶ νὰ σταυροκοπῆται, ἢ νὰ ἀναλύῃ καὶ νὰ ἀνατέμνῃ αὐτήν, διὰ νὰ τὴν σεβασθῇ ἢ νὰ τὴν περιφρονήσῃ, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων;» Καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς οὐδόλως ἐφρόνει ὅτι πᾶσα δεδηλωμένη εἶνε ἀλάθητος καὶ σεβαστή. Διότι «αἱ φαυλότεραι κυβερνήσεις κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσωσι πλειονοψηφίαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐκώλυσεν αὐτὰς νὰ πέσωσιν εἰς τὸ βάραθρον συμπαρασύρουσαι πολλάκις καὶ τὴν Βασιλείαν». Ὅτε τῷ 1868 ἐσχηματίσθη τὸ ἄχρουν ὑπουργεῖον Μωραϊτίνη ἀποπεμφθείσης τῆς ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον δεδηλωμένης ἔγραψεν ἐπιστολήν, ὡς δῆθεν ἐξ Ἀθηνῶν προερχομένην, μέγαν θόρυβον διεγείρασαν καὶ ἀποδοθεῖσαν εἰς τὸν τότε γραμματέα τοῦ Βασιλέως Ἰωάννην Περόγλουν. Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἀντιδυναστικὴ ῥοπὴ ὡδήγει τότε τὰ πνεύματα καὶ ὑπεδαύλιζε ταύτην ἡ ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον μερὶς διὰ τῶν ἐφημερίδων. Ὁ Λομβάρδος, ἔνθους μεγαλοϊδεάτης, ἐμέμφετο τῆς Βασιλείας ἐπὶ ἀδιαφορίᾳ πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς πόθους, ὁ δὲ Βυζάντιος, ἀφοῦ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνῃ ὑπερήσπισε κρατερῶς τὸ διάβημα τοῦ Βασιλέως καὶ μετὰ λογικῆς δυνάμεως καὶ σθένους λόγου ἀντεπεξῆλθε

Digitized by Google

κατὰ τῶν περὶ καταπατήσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς πλειονοψηφίας θεωριῶν, ἐναντίον τῶν ἄλλων μομφῶν μετεχειρίσθη ὡς μόνον ὅπλον τὴν εἰρωνείαν. «Μόνον μωροί, ἔγραφε, δύνανται νὰ διϊσχυρίζωνται ὅτι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἢ ὁ κ. Λομβάρδος θέλουσι νὰ μεταβιβάσωσι τὴν ἕδραν τοῦ Βασιλείου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ Γεώργιος δὲν θέλει, φοβούμενος μὴ τὸν βλάψῃ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος».

Ἡ εἰρωνεία ἦτο τὸ οἰκεῖον αὐτῷ ὅπλον καὶ τὴν μετεχειρίζετο μετ' ἀσυνήθους δεξιότητος. Ἅπαξ μόνον ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἡ ὄρεξις νὰ εἰρωνευθῇ τὰς στρεβλὰς ἰδέας τῶν ἀντιπάλων καὶ ἀπορρίψας τὸ λεπτοφυὲς κέντρον ἀνέλαβε τὸ βούνευρον, ἵνα καταφέρῃ ἀνηλεεῖς μαστιγώσεις ἀντὶ τῶν ἁπαλῶν τῆς εἰρωνείας νυγμῶν. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ ναυαγίου τῶν Ἐθνικῶν πόθων. Ὁ Βυζάντιος ἀφοῦ κατὰ τὰς παραμονὰς ἀκόμη τῆς ἐκρήξεως τοῦ Σερβοτουρκικοῦ πολέμου ὑπερεμάχησε τῆς πολιτικῆς τῆς ἐνεργείας, ἔρριψε τὴν ἰδέαν τῆς συμπράξεως τῶν κομμάτων, ἐπρωταγωνίστησεν εἰς πᾶν διάβημα προσεγγίζον ἡμᾶς εἰς τὴν μερικὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὀνείρου τεσσάρων αἰώνων καὶ προσεπάθησε νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸ ἁπανταχοῦ Ἑλληνικὸν τὸν φλέγοντα τὰ στήθη του ἐνθουσιασμόν, ᾐσθάνθη μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου τοσαύτην ἀπογοήτευσιν καὶ τηλικαύτην ἀγανάκτησιν, ὥστε ἠγέρθη ἀμείλικτος τιμητὴς τῆς ἐπὶ τριετίαν διαβουκολήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ σειρᾶς ἄρθρων ἐν οἷς ἡ σφοδρότης τῆς ἐπιθέσεως ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸ κάλλος τοῦ λόγου. «Στρεβλὴ ἀντίληψις τῶν πραγμάτων, ἔγραφε, μικρὸν διαφέρουσα τυφλώσεως ἐκώλυσε τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐκτελέσῃ πατρικὴν παραγγελίαν καὶ ἱστορικὴν ἀποστολήν· ἐνῷ δὲ πᾶσα σχεδὸν ἀνατολικὴ ὁμὰς ἔδωκε κατὰ τὴν πρωτοφανῆ ταύτην ἀναστάτωσιν σημεῖα ζωῆς διὰ τῶν ὅπλων, μόνοι ἡμεῖς, ἢ ἐὰν τοῦτο δύναται νὰ μετριάσῃ τὴν λύπην, ἡμεῖς μετὰ τῶν Ἑβραίων καὶ Ἀρμενίων, δι' οὐδενὸς ἄλλου τρόπου ἐξεδηλώσαμεν τὰς ἡμετέρας ἀξιώσεις καὶ τὴν ζωτικότητα ἢ διὰ μιᾶς κωμικῆς ἐκστρατείας καὶ διὰ μιᾶς κακοφήμου ἐπαναστάσεως. Καὶ σήμερον κλαίομεν τὴν τύχην μας ἱστάμενοι γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι ἐπὶ τῆς παραλίας, ὅπου τὸ κῦμα ῥίπτει ἓν πρὸς ἓν τὰ ναυάγια τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων, μίαν πρὸς μίαν τὰς σανίδας τῆς ἱερᾶς κιβωτοῦ, ἣν ὠνειρεύθημεν ἀθάνατον». Ἐζήλευε τὰ «ἀγενεαλόγητα ἔθνη, ὧν πρὸ μιᾶς δεκαετηρίδος ἠγνοοῦμεν ἢ δὲν παρεδεχόμεθα τὴν ὕπαρξιν» ὅτι παρεκάθηντο «ἀγερώχως ἐν τῇ ὁμηγύρει τῶν κρατῶν καὶ ἐζήτουν τὴν θέσιν, ἣν κινδυνεύομεν ν' ἀπολέσωμεν ἡμεῖς οἱ κατέχοντες δισχιλίων ἐτῶν περγαμηνὰς» καὶ ἐστηλίτευε «τὸ φίλτρον δι' οὗ μᾶς ἐπότιζε παιδαριώδης δημοσιογραφία ἀναγράψασα ὡς ἀξίωμα, ὅτι οἱ λαοὶ εἶνε ἔργα τῶν πατέρων των καὶ οὐχὶ τῶν χειρῶν των». Ἡ ἀγανάκτησίς του ἐστρέφετο κυρίως ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων καὶ τῆς ἀντιπανσλαυϊστικῆς ἐπικληθείσης τότε πολιτικῆς, ἣν ἐφεῦρον οἱ διὰ τῶν συλλόγων καὶ τῶν σχολείων ἐλπίσαντες νὰ ἐλευθερώσουν τὸν δοῦλον Ἑλληνισμόν. Δὲν ἠδύνατο νὰ καταστείλῃ τὴν φιλοπάτριδα ἀγανάκτησίν του ὅταν ἀνελογίζετο ὅτι «εἴδομεν ἐκρηγνύμενον τὸ ἡφαίστειον καὶ καταρρέουσαν τὴν εἱρκτήν, ὅπου ἐκρατούμεθα ἀλυσόδετοι καὶ δὲν ἐκινήθημεν, ὄχι διότι ἐφοβήθημεν, ὄχι διότι δὲν ἐπειθόμεθα, ὅτι ἦτον εὔκολος ἡ ἐλευθερία, ἀλλὰ διότι ἐδιστάζομεν ἂν τὸ ἡφαίστειον ἤθελε πράγματι τὸ καλόν μας καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον εἰς τὸν κόσμον ἄλλαι εἱρκταί, παρ' ἃς ἐκαιροφυλάκτουν ἴσως ἄλλοι δεσμοφύλακες. Πολιτικὴ σύνεσις! Βάθος συλλογισμοῦ πρωτοφανὲς εἰς δεσμώτας! Ἂς ὑποφέρωμεν καὶ ἁλύσεις καὶ ἀτιμώσεις καὶ θάνατον, διότι οὐδεὶς μᾶς ἐγγυᾶται, ὅτι θὰ εὕρωμεν καλλίτερα. Τὴν σοφίαν ταύτην εἶνε βέβαιον ὅτι δὲν ἐκληρονομήσαμεν παρὰ τῶν πατέρων μας. Τὸ φυτὸν τοῦτο δὲν ἐφύετο τότε ἐπὶ τῆς παρθένου γῆς, ἐφ' ἧς ἐστήθησαν τὰ τρόπαια τῆς Γραβιᾶς καὶ τῆς Ἀραχώβης, οὐδὲ συνέπεσέ ποτε νὰ στολίσωσι δι' αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν αἱ Ἑλληνίδες τοῦ Ζαλόγγου καὶ τοῦ Μεσολογγίου! Εἶνε προϊὸν ἐδάφους ἐπιμελῶς καλλιεργηθέντος καὶ δαψιλῶς ποτισθέντος διὰ τῶν ναμάτων τῶν Συλλόγων καὶ τῶν ἐφημερίδων καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ κηρύγματος. Ἀνέθαλε δὲ τὸ πρῶτον εἰς ἱστορικὴν πόλιν, ἥτις κειμένη μεταξὺ δύο ἠπείρων ὡς μεταίχμιον, φαίνεται δημιουργηθεῖσα ἔκπαλαι, ὅπως συμφύρῃ εἰς δυσῶδές τι καὶ ἀποτρόπαιον ῥεῦμα ὅ,τι νοσῶδες ἀποβάλλει ἐξ ἑαυτῆς ἡ Εὐρώπη καὶ ὅ,τι βάρβαρον παράγει ἡ Ἀσία». Στιγματίζων τότε διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου τὸν τουρκογραικισμὸν καὶ τὴν πολιτικήν του, ἥτις ἐκώλυσεν ἡμᾶς νὰ κινηθῶμεν ἐν δέοντι δὲν φείδεται οὐδ' αὐτῆς τῆς κοιτίδος τῶν τοιούτων ἰδεῶν, τῆς πόλεως τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων, ἀλλὰ χαράσσει φρικαλέαν τὴν εἰκόνα αὐτῆς. «Εἶνε ἡ πόλις τῶν ἀθεμίτων γάμων καὶ τῶν βδελυρῶν μίξεων. Ὅ,τι ἀλλαχοῦ ἀφηνιᾷ καὶ διΐσταται, ἐκεῖ ἡμεροῦται καὶ προσζεύγνυται. Αἰθίοπες καὶ λευκοί, ἄνδρες καὶ εὐνοῦχοι, Θεὸς καὶ Μαμωνᾶς. Ἐκεῖ ὁ Παυσανίας ἔγεινεν Ἀσιανὸς καὶ ὁ Ἀπτοὺλ Μετζὶτ Εὐρωπαῖος. Ἐκεῖ ἡμέραν τινὰ ἐγεννήθη καὶ τὸ τέρας ὅπερ σήμερον οἱ σοφοί, ἄλλοι μὲν ἀποκαλοῦσι γραικορρωμαϊκὸν πολιτισμόν, ἄλλοι δὲ γραικορρωμαϊκὴν βαρβαρότητα, τέρας ἀληθές, διότι ὁ μὲν πατὴρ ἦτο καχεκτικόν τι καὶ ἑτοιμοθάνατον γερόντιον τῆς Ῥώμης, ἡ δὲ μήτηρ ἐξάμβλωμά τι ἐκ τοῦ Κυνοσάργους τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἐκ νόθων νόθον τοῦτο γέννημα οὐδὲν εἶχεν αὐτοτελὲς καὶ γνήσιον. Δὲν εἶχε Θεόν, δὲν εἶχε πατρίδα, δὲν εἶχεν ἱστορίαν, οὐδὲν ἐνεθυμεῖτο, οὐδὲν ἐπίστευεν, οὐδὲν ἤλπιζεν. Ὡμίλει μιγάδα γλῶσσαν καὶ ἔζησε μηχανικὴν ζωήν· ἀπέθανε δ' ἀθρήνητον ὑπὸ τῶν συγχρόνων, καὶ ἀθρήνητον ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, καίτοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ζηλωταὶ ἱστοριογράφοι ἐκφωνοῦσιν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐπιτετηδευμένους ἐπικηδείους ῥαντίζοντες διὰ ψευδῶν δακρύων μακρὸν κατάλογον ἀνυπάρκτων ἀρετῶν. Μετὰ πεντακόσια ἔτη ἔχομεν πάλιν νέα γενέθλια! Ἡ γραῖα, στεῖρα, ἐρωτευθεῖσα ἀγριάνθρωπόν τινα τῆς Κασπίας θαλάσσης ἔτεκε δεύτερον ὅμοιον καὶ χειρότερον τέρας, ὅπερ μετὰ πάροδον αἰώνων οἱ μέλλοντες Παπαρρηγόπουλοι ἑτοιμάζονται, δὲν ἀμφιβάλλομεν, νὰ βαπτίσωσιν, ἑλληνοτουρκικὸν πολιτισμόν, ἐὰν δὲν προφθάσωμεν νὰ τὸ πνίξωμεν ἐνόσῳ νηπιάζει ἔτι εἰς τὴν

Digitized by Google

κοιτίδα του. Καὶ τὸ μοιχίδιον τοῦτο ψελλίζει τουρκικὰς ἰδέας διὰ γλώσσης ἑλληνικῆς. Πρὸς τοὺς Τούρκους λέγει, ὅτι εἶνε Τοῦρκος καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι εἶνε Ἕλλην . . . . . Δύο φυλαὶ διῃρημέναι, ὡς διαιροῦνται ἅρπαγες καὶ ἀπογυμνωθέντες, δήμιοι καὶ θύματα, προσήγγιζον βαθμηδὸν πρὸς ἀλλήλας χάρις εἰς τὴν μοιχείαν ταύτην, ὡς νὰ μὴ εἶχον πλέον τίποτε νὰ ἐκδικήσωσι καὶ τίποτε νὰ περιμένωσιν. Ἐνῷ ἐμυκᾶτο ἤδη ἔξωθεν ὁ πολεμικὸς κλύδων καὶ ἐναγωνίως ἐτείνομεν τὸ οὖς, ἐλπίζοντες, ὅτι ὡς δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος ἔμελλον νὰ κινηθῶσι πάντες οἱ βραχίονες, κραδαίνοντες τὸν ἐλευθερωτὴν σίδηρον, ἀνεγινώσκομεν μετὰ φρίκης, ὅτι ὁ ἀγὼν οὐδὲν εἶχε τὸ ἑλληνικὸν ὅτι «πρέπει νὰ θυσιάσωμεν πόθους καὶ ἀπαιτήσεις καὶ παραδόσεις ἵνα μὴ θριαμβεύσῃ ἡ ἐπιδρομικὴ πολιτικὴ τοῦ Βορρᾶ καὶ ὅτι εἰς τὴν Τουρκίαν ἔλαχεν ὁ ἔντιμος κλῆρος νὰ ὑπερμαχήσῃ τῶν δικαίων τῆς Ἀνατολῆς» !

Εἰς τοιαύτην ἔκρηξιν πάθους καὶ τοιαύτην ὁρμὴν εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν μᾶς εἶχε συνειθίσει ὁ Βυζάντιος. Ἀλλ' ἀνὴρ ἐγκλείων εἰς τὰ στήθη του ἄσβεστον ἔρωτα πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα ᾐσθάνθη βαθύτατα τὴν ὀδύνην τῆς ἀποτυχίας καὶ ἀνεζήτησε τοὺς ἐνόχους γύρῳ του, ὅπου δὲ τοὺς εὗρεν ἐδείχθη ἀνοικτίρμων. Διότι ὁ Βυζάντιος ἦτο ἀρχαϊκῆς φιλοπατρίας Ἕλλην. Τοὺς ἀγῶνας τῆς Κρήτης παρηκολούθησεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ δημοσιογραφικοῦ του σταδίου μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ὄντως παραδειγματικοῦ. Τὰς δ' ἑκάστοτε σπασμωδικὰς ἡμῶν στρατιωτικὰς παρασκευάς, εἰς πᾶσαν ἐξέγερσιν ὑποδούλων, ἐκ τοῦ ἀκραιφνοῦς πόθου νὰ ἴδῃ ποτὲ πληρούμενα τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα ἐξελάμβανεν ὡς σοβαρὰ ἐγχειρήματα ἔθνους σωφρονοῦντος. Ἡ ἐξέγερσις ἐκ τῆς ἀπάτης ἔφερε τὴν ἀντίδρασιν, ἥτις ἐξέσπα εἰς ἄρθρα σθένους ἀπροσπελάστου εἰς ἄλλους Ἕλληνας δημοσιογράφους. Ἄλλως ὁ Βυζάντιος δὲν διεκρίθη ποτὲ ἐπὶ ὁρμητικῇ δημοσιογραφίᾳ καὶ ὅτε ἀπεφάσισε πρῶτος αὐτὸς ν' ἀποκαλύψῃ τὰς ἐπὶ τῆς τελευταίας ὑπὸ τὸν Βούλγαρην κυβερνήσεως πολυκρότους δωροληψίας δύο ὑπουργῶν ᾐσθάνετο «πρώτην ἴσως φορὰν ὅτι ὁ κάλαμος ἐβάρυνεν εἰς χεῖράς του» καὶ «ἵστατο ἐνδοιάζων». Ἀλλ' ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος ὑπερίσχυσε καὶ ὡς βόμβα ἐξερράγη εἰς τὰς Ἀθήνας ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ ἐκ Τεργέστης ταχυδρομείου ἡ μετ' ἀξιοθαυμάστου θάρρους διατυπωθεῖσα καταγγελία του «τὸ ἀνώτατον συμβούλιον τοῦ Κράτους εἶνε ἐργαστήριον, ὅπου πωλοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει γνωστοῦ τιμολογίου πάντα τὰ δημόσια ἀξιώματα, αἱ μίτραι τῶν ἐπισκόπων, τὰ παράσημα, οἱ διορισμοὶ τῶν ὑπαλλήλων, αἱ παραχωρήσεις τῶν εταιριῶν καὶ οἱ δικαστικοὶ προβιβασμοί, καὶ αἱ τιμαὶ ποικίλλουσιν ἀπὸ 400 δραχμῶν μέχρι 40,000». Εὐτυχῶς διὰ τὸν Βυζάντιον δὲν εἶχον ἀκόμη ἐφευρεθῆ ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν τότε εἰδικοὶ διὰ τοὺς δημοσιογράφους δικασταί, ἐξεγερθεῖσα δὲ ἡ κοινὴ γνώμη, λαός, νεολαία καὶ τύπος, εἰς πυκνὴν φάλαγγα, ἐπρόλαβε νὰ παραπέμψῃ τοὺς ὑπουργοὺς εἰς εἰδικὸν δικαστήριον.

Τῆς ἐξεγέρσεως δ' ἐκείνης ὁ Βυζάντιος ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς πρωταθλητής. Ὄχι μόνον διότι αὐτὸς πρῶτος ἀπεκάλυψε τὰ αἴσχη, ἀλλὰ διότι καὶ τὴν μετέπειτα πολιτικὴν ἐπιβουλὴν κατεπολέμησεν ἐρρωμένως καὶ τῆς ὁμοφώνου ἐξεγέρσεως τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοσιογραφίας ἐπρωτοστάτησε, συνέταξε δὲ καὶ τὴν κοινὴν τοῦ Τύπου διαμαρτυρίαν, πρῶτος αὐτὸς εἰσαγαγὼν καὶ τὴν λέξιν **στηλίτης** εἰς χαρακτηρισμὸν τῶν παρὰ τὸ Σύνταγμα συνεδριασάντων ἐν τῇ Βουλῇ 82 ἀντιπροσώπων. Τὴν διαμαρτυρίαν ἐκείνην ἐδημοσίευσαν συγχρόνως τὰ τρία τότε ἐκδιδόμενα ἡμερήσια φύλλα, ἐδικαιολόγησε δὲ τὴν προσωνυμίαν τοῦ **στηλίτου** ἐν αὐτῇ ὁ Βυζάντιος γράψας, ὅτι «οἱ προπάτορες ἡμῶν τὰ ὀνόματα τῶν προδωσάντων τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη ἠτίμαζον ἀναγράφοντες ἐπὶ στήλης. Ὁ τύπος σήμερον ὀφείλει νὰ ἐκτελῇ τὴν ὑπηρεσίαν ἣν ἄλλοτε ἐξετέλουν τὰ δημόσια μάρμαρα καὶ διὰ τοῦτο ἡ «Στοὰ» ἡ «Ἐφημερὶς» καὶ ὁ «Νεολόγος» ἀναγράφουσι πανδήμως τὰ ὀνόματα τῶν νέων τούτων στηλιτῶν».

Πῶς ὁ ἴδιος ἐχαρακτήρισε τὸ δημοσιογραφικόν του στάδιον εὑρίσκομεν ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς τῆς Ἀττικῆς εἰλικρινεῖ καὶ μεστῷ ἀνυποκρίτου παρρησίας προγράμματί του, ὅτε ἐξετέθη ὡς ὑποψήφιος βουλευτὴς ἐν Ἀθήναις. «Ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτη, ἔγραφε τότε, κρατῶν τὸν κάλαμον τοῦ δημοσιογράφου μετέσχον δι' ἀδόλου καρδίας καὶ ἀδεκάστου κρίσεως τῶν κυριωτέρων περιπετειῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ δὲν τολμῶ μὲν νὰ διϊσχυρισθῶ, ὅτι ἄλλοι δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο νοημονέστερον καὶ ἐπιτυχέστερον· ἀλλ' ἴσως μοὶ εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ εἴπω, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης νεότητός μου ἐβάδισα ἀπαρεγκλίτως τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ ὅτι δὲν ἐπεζήτησα προσωρινοὺς θριάμβους λέγων μᾶλλον τὰ ἀρεστὰ ἢ τὰ χρήσιμα, περιφρονῶν ὅσα ἐθέσπισεν ὡς ἀντικείμενα σεβασμοῦ ἡ Ἐθνικὴ θέλησις καὶ διαφθείρων τὸ Ἔθνος διὰ κολακειῶν ἐπὶ πολιτικῇ τελειότητι, ἣν ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε . . . . Καίτοι παρασχὼν λαβὴν εἰς τὴν συκοφαντίαν δὲν μετανοῶ, ὅτι τὴν δημοσιογραφικήν μου ἀποστολὴν δὲν ἐξέλαβον ὡς ἔργον δημοκοπίας, ἀλλ' ἀντέστην πάντοτε κατὰ πάσης παραφορᾶς φρονῶν εἰλικρινῶς ὅτι πρέπει πλέον νὰ παύσωμεν κρημνίζοντες καὶ νὰ ἀρχίσωμεν οἰκοδομοῦντες. Δὲν καυχῶμαι ὅτι ὑπῆρξα πάντοτε ἀναμάρτητος εἰς τὰς κρίσεις μου· ἀλλὰ καυχῶμαι, ὅτι ἁγναὶ καὶ ἀδιάσειστοι πεποιθήσεις ὑπῆρξαν τὸ μόνον ἐλατήριον τῶν ἐμπνεύσεών μου. Ἐν τῷ δημοσιογραφικῷ σταδίῳ μου ἐπολέμησα καὶ ἐπῄνεσα ἐναλλὰξ πάντα τὰ κόμματα, ὡς ὀφείλει νὰ πράττῃ πᾶς, ὅστις ἔχει ὡς ὑπογραμμὸν τοῦ βίου του ἀπολύτους ἀρχὰς ὑπερτέρας τῶν ἡμεροβίων διενέξεων καὶ τῶν προσωπικῶν συμφερόντων».

Τοιοῦτος ἀκριβῶς ὑπῆρξεν ὁ δημοσιογραφικὸς βίος τοῦ Βυζαντίου, ὡς περιγράφει ὁ ἴδιος αὐτὸν ἐν ταῖς ἀνωτέρω γραμμαῖς καὶ ὡς προσέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ δημοσίου. Ἀλλ' ἕκαστος ἐξ ἡμῶν τῶν ὁμοτέχνων ἔχει καὶ τὸν ἐσωτερικὸν βίον του, τὸν ἐν τῷ γραφείῳ του καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν συναδέλφων, τὸν προδιδόμενον διὰ μιᾶς λέξεως ἐνιαχοῦ, ἢ ἀποκαλυπτόμενον εἰς ὁλοκλήρους περιόδους ὁσάκις ἀφιέμεθα νὰ ὁδηγῇ ἡμᾶς ὁ κάλαμος ἀντὶ νὰ ὁδηγῶμεν ἡμεῖς αὐτὸν καὶ παρασυρόμεθα ἐκ τῶν

Digitized by Google

Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΚΑΙ Η ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑ ΤΗΣ ΟΥΑΛΛΙΑΣ

Digitized by Google

ἡμετέρων ἐνδομύχων αἰσθημάτων, ἅτινα εἶνε ἀνίκανος νὰ καταστείλῃ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ ἔμπνευσις. Ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ τούτῳ βίῳ ὁ Βυζάντιος ἀναδείκνυται ἀληθὴς ἐμπνευσμένος δημοσιογράφος, γράφων ὑπὸ τὸ κράτος ἐμπνεύσεως, οἵα περίπου ἀποδίδεται εἰς τοὺς θεοπνεύστους προφήτας τῆς Γραφῆς. Ἤρκει νὰ τὸν ἴδῃ τις γράφοντα τὰ ἄρθρα του διὰ νὰ συλλάβῃ τὴν ἔμπνευσιν ἀποτυπουμένην ἐπὶ τῆς μορφῆς του. Τὸ πρῶτον φύλλον τῶν χειρογράφων του ἔφερεν ἐνίοτε διαγραφάς τινας καὶ μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ τὰ κατόπιν μέχρι τοῦ τελευταίου ὡμοίαζον οὐχὶ πρωτόγραφα ἀλλ' ἀντίγραφα. Ἔγραφε μεταρσιούμενος εἰς ἄλλας σφαίρας καὶ απομονούμενος τῶν πέριξ, οἱονεὶ ζῶν ἐν τῷ θέματι ὅπερ ἔνθους ἔρριπτεν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐφ' οὗ ὁ κάλαμος ἔτρεχεν ἀκράτητος. Ὁ Βυζάντιος ὑπῆρξε ποιητὴς καὶ ἔγραψε μάλιστα κατὰ τὴν νεότητά του καλλίστους στίχους, ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐνεκολπώθη τὸ δημοσιογραφικὸν στάδιον ἡ ποιητική του ἰδιοφυΐα ἐξέσπα πολλάκις εἰς ὑψιπέτιδα πεζογραφίαν ἐλαφρῶς χρωματιζομένην ὑπὸ μελαγχολικοῦ τινος ρομαντισμοῦ. Ἔξωθεν τῶν Πικρῶν Λιμνῶν τῆς Σουεζείου διώρυγος, εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς ὁποίας κληθεὶς ἔγραψεν ἐν σειρᾷ γλυκυτάτων ἐπιστολῶν μεγαλοπρεπεῖς ὄντως περιγραφάς, διαχύνεται εἰς συγκινοῦντας ποιητικοὺς ρεμβασμούς, τοὺς ὁποίους καὶ πάλιν ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ περὶ τὸν οἰκίσκον τοῦ Κανάρη κήπου. Ἄλλως τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμά του ἦτο γαλατική τις χάρις ὑπὸ ἔνδυμα ἀκραιφνῶς ἑλληνικόν. Συνενῶν ἑδραίαν κλασικὴν μόρφωσιν καὶ πνεῦμα σπινθηρίζον ἐνέδυε τὸν ἀρχαϊκὸν λόγον του μὲ τὸ κομψὸν ἔνδυμα τῶν νεωτέρων χρόνων ὥστε δικαίως νομίζω ἀπεκάλεσα αὐτὸν ἄλλοτε ἀρχαῖον ἅμα Ἀθηναῖον καὶ σύγχρονον Παρισινόν. Ἐν τῷ δημοσιογραφικῷ του σταδίῳ πολλοὺς ἀπήλαυσε θριάμβους. Εἶδε τὰ ἔργα του μεταφραζόμενα εἰς ξένας γλώσσας καὶ θαυμαζόμενα, εἶδε τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς πατρίδος, αὐτὰς τὰς κορυφὰς τῆς Πολιτείας, ἐμπιστευομένους αὐτῷ ἀπόρρητα τοῦ Κράτους, εἶδε τὰ ἄρθρα του διδόντα ἀφορμὴν εἰς συζητήσεις ἐν ταῖς Βουλαῖς εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Καὶ ὅμως δὲν ἐπήρθη! Διότι εἶχε καὶ τοῦτο ἀκόμη τὸ πλεονέκτημα, ὅτι σεμνὴ μετριοφροσύνη ἐστόλιζε τὸν εὐθὺν χαρακτῆρά του. Δὲν θὰ διηγηθῶ ἄγνωστον ἱστορίαν ἐὰν ὑπομνήσω ἐνταῦθα τὸ ἐπεισόδιον ὅπερ πρὸ δεκαπενταετίας περίπου ἐγέννησε πονηρὰ σημείωσις τοῦ τότε Διευθυντοῦ τῆς «Ἑστίας» ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ αὐτῆς. Ἐρωτηθεὶς οὗτος ὑπό τινος τῶν ἀναγνωστῶν της, τίνα ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐθεώρει ὡς τὸν σκηπτοῦχον μεταξὺ τῶν νεωτέρων λογογράφων, ἐδημοσίευσε μὲν τὴν ἐρώτησιν, ἀπήντησε δὲ ξηρότατα τὸν Β. Καὶ ὁ μὲν Βυζάντιος συνεχάρη τὸν κ. Παῦλον Διομήδην, διότι κατ' ἀξίαν ἔκρινε τὸν Δημήτριον Βερναρδάκην, ἀλλ' ὁ μελίρρυτος Λέσβιος ἐξήγησε τὸ ἀρχικὸν γράμμα ὡς ὑπονοοῦν τὸν Ἀναστάσιον Βυζάντιον. Καὶ εἶχε μαντεύσει τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἡ μετριοφροσύνη τοῦ Βυζαντίου, οὐδὲ νὰ σκεφθῇ κἂν ἀφῆκεν αὐτόν.

Ὅτε ἡ πολιτικὴ ἦλθε ν' ἀποσπάσῃ τὸν Βυζάντιον ἐκ τοῦ δημοσιογραφικοῦ του σπουδαστηρίου ἵνα τὸν εἰσαγάγῃ εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, ἐν ᾗ διέπρεψεν ὅσον ὀλίγιστοι καὶ ἐπὶ τῶν δακτύλων τῆς μιᾶς χειρὸς ἀριθμούμενοι Ἕλληνες, παρωμοίαζεν ἑαυτὸν πρὸς τὸν βοσκόν, ὅστις ἀπροσδοκήτως ἀνελθὼν εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα «διώκει τὸ κράτος μακαριζόμενος ὑπὸ τῶν μωρῶν διὰ τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν! Ἔβλεπον τὸ λαμπρὸν ἀνάκτορόν του καὶ ἐφθόνουν καὶ ἐξίσταντο! Ἀλλ' ἐὰν ἀνεζήτουν καλῶς εἰς τὸ βάθος τῆς τελευταίας ὀροφῆς θὰ εὕρισκον μικρὰν καὶ σκοτεινὴν αἴθουσαν, ὅπου ἔκειντο ἀνηρτημένα ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ τοίχου μία ράβδος, μία φλογέρα καὶ ὁ τρυπημένος μανδύας καὶ ὅπου ὁ βοσκὸς βεζύρης προσήρχετο ὡς ἐντὸς ναΐσκου». «Εὐτυχῶς ἐγώ, προσέθετεν ὁ Βυζάντιος, διὰ τὰ παλαιὰ ἔπιπλα τῆς τέχνης μου δὲν ἔχω ἀνάγκην εὐρυχωρίας. Τὰ ἐτοποθέτησα ὅλα ἐντὸς μικροῦ κουτίου. Τὸ κουτίον τοῦτο θὰ εἶνε δι' ἐμὲ ὁ μαγνητικὸς πόλος ὅπου θὰ στρέφω διαρκῶς τὰ βλέμματά μου, καραδοκῶν τὴν εὔκαιρον στιγμὴν νὰ ἐπανέλθω εἰς τοὺς πρώτους μου ἔρωτας». Καὶ ἐπανῆλθε τῷ 1885, τελευταῖον ἔτος τῆς δημοσιογραφικῆς αὐτοῦ ἐμφανίσεως. Διότι φεῦ! ἔκτοτε εἶχεν ἀρχίσει νὰ τρεμοσβύνῃ τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐζωογόνει τὴν μεγάλην καρδίαν του.

Ὡς ἄνθρωπος ὑπῆρξεν εὐτυχής, διότι καθ' ὅλον τὸν βίον του ἠγαπήθη. Ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του καὶ τῆς μᾶλλον τρυφερᾶς ἀγάπης πάντων τῶν φίλων του. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τόσων ἀφοσιώσεων, ἂς ἡ ἄδολος καρδία του ἀπεδίδεν ἀπὸ τῶν μυχῶν της, ὁ βίος του ἐσκιάσθη ὑπὸ λυπῶν αἱ ὁποῖαι ἔπληξαν αὐτὸν θανασίμως. «Ἡ καρδία του ἀπηύδησε βαθμηδὸν πάλλουσα ὑπὲρ δέκα ὑπάρξεων καὶ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τοῦ θανάτου», ὡς εἶπεν αὐτὸς ἀμιμήτως, περὶ τοῦ Γεωργίου Παράσχου ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὁποίου ἀπήγγειλε τὸν μόνον ἐπιτάφιον λόγον, ὃν ἐξεφώνησέ ποτε, καὶ ὁ ὁποῖος κάλλιστα ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὸν ἐκφωνοῦντα ρήτορα. Διότι ἀληθῶς δύναταί τις ν' ἀναγνωρίσῃ σήμερον τὴν εἰκόνα τῶν δύο δημοσιογράφων ἀδελφῶν Βυζαντίων εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ πρεσβυτέρου: «Ἀντέστησαν κατὰ τῶν τρικυμιῶν τῆς ζωῆς ἐνηγκαλισμένοι ἀλλήλους ὡς ὁδοιπόροι διαβαίνοντες χείμαρρον. Ἀλλ' ἰδοὺ φεῦ! ἡ ἅλυσις διεσπάσθη καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐκ γεννήσεως καὶ ἀδελφὸς ἐξ ἐμπνεύσεως μένει μόνος καὶ ἔρημος βεβαρημένος ἐκ τῆς δυσβαστάκτου ἀναμνήσεως τοιαύτης ἀγάπης». Πιστεύω, Κύριοι, εἰς τὰ προαισθήματα μέχρι δεισιδαιμονίας καὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ὁ Βυζάντιος ἐκφωνῶν τὸν τρυφερώτατον ἐκεῖνον ἐπιτάφιον δὲν προησθάνετο τὸ ἴδιον τραγικὸν τέλος καὶ δὲν εἶχε πρὸ τῶν ὀμμάτων τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου οἴκου. Ἐξήγγειλε δὲ βεβαίως πένθιμον προφητείαν περὶ ἑαυτοῦ ὅταν ἔλεγεν ὅτι «ζῶν τοσοῦτον ἐν τοῖς ἄλλοις ἀπώλεσε τὴν δύναμιν νὰ ζήσῃ ἐν ἑαυτῷ».

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. ΡΟΥΚΗΣ

Digitized by Google

ΤΑ ΕΙΔΩΛΑ

Ἐκ τῆς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην γλωσσικῆς μελέτης τοῦ κ. Ἐμ. Δ. Ῥοΐδου, ἣν ἐκδίδομεν, εἰς ὀγκώδη τόμον κατ' αὐτάς, ἀποσπῶμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ Προλόγου *Σ. τ. Δ.*

Ματαιοπονίαν, ἀργολογίαν, ἀναμάσημα, κηρύττουσιν ἐκ τῶν προτέρων πᾶσαν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἀνακίνησιν οἱ πιστεύοντες ὅτι τοῦτο ἐλύθη πρὸ πολλοῦ, ἀφοῦ ὅλοι ἐννοοῦσι τὴν καθαρεύουσαν τῶν ἐφημερίδων καὶ εἰς ταύτην συντάσσουσιν οἱ δικασταὶ τὰς ἀποφάσεις των, αἱ Τράπεζαι τοὺς ἰσολογισμούς των, τὸ αὐλαρχεῖον τὰ προσκλητήρια εἰς τοὺς χοροὺς καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπαστυνόμοι καὶ κλητῆρες τὰς ἐκθέσεις καὶ τὰς ἀναφοράς των. Ἂν ὅμως ἀδύνατον εἶναι καὶ εἰς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἡμετέρων λογίων νὰ ἐκφράσωσι δι' αὐτῆς τὰ νοήματα καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν μετὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐκείνου ὅρου ἀκριβείας, ζωηρότητος, χάριτος καὶ εὐφωνίας, ὅστις ἀπαιτεῖται καὶ ἀπὸ τὸν ἔσχατον παντὸς ἄλλου ἔθνους φυλλαδογράφον, τοῦτο δὲν εἶναι, ὡς φαίνεται, μέγα κακόν. Τοὺς συνηγόρους τῆς λύσεως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν πιστεύοντας ὅτι σκοπὸς τῆς καταβολῆς τοσούτων θυσιῶν, μόχθων καὶ ἀγώνων πρὸς ἀναδρομὴν εἰς τοὺς προγονικοὺς τύπους δὲν ἦτο ἡ μετάδοσις εἰς τὴν γραπτὴν ἡμῶν γλῶσσαν ποσοῦ τινὸς τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀρχαίου λόγου, ἀλλὰ μόνη ἡ ἐπάρκεια πρὸς χονδρικὴν συνεννόησιν περὶ τῶν κοινοτάτων πραγμάτων, τῆς ὁποίας δὲν στερεῖται οὐδ' αὐτὴ τῶν Ἐσκιμώων, τῶν Κάφρων καὶ τῶν Εἰροκαίων. Τοῦτο ὀνομάζουσι λύσιν καὶ πάντα τὸν μὴ εὑρίσκοντα αὐτὴν ἐπαρκῆ ὄχι μόνον ματαιόσχολον, ἀλλὰ καὶ ἀνακόλουθον, προσκαλοῦντες αὐτὸν νὰ γράψῃ ἐπιστημονικὸν ἔργον εἰς δημώδη γλῶσσαν καὶ μάλιστα ἀμιγῆ ἀπὸ πᾶσαν μὴ συνήθη εἰς τὸν λαὸν λέξιν. Πάντα ταῦτα καὶ ὁ βαθμὸς τῆς συμφωνίας αὐτῶν πρὸς τὴν στοιχειώδη λογικὴν ἐξετάζονται εἰς τὰ ἑπόμενα κεφάλαια, εἰς ἓν δὲ μόνον πρᾶγμα πρέπει ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, ὅτι τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὴν λεγομένην καθαρεύουσαν εἰς γραπτὴν γλῶσσαν ζωντανὴν οὐδέποτε παρεστήσαμεν κατορθωτὴν διὰ πηδήματος, ἀλλὰ διὰ μόνου τοῦ καθαρισμοῦ τῆς καθαρευούσης, ἤτοι τῆς βαθμιαίας ἀπολυμάνσεως τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀπὸ τὰ ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸν προφορικὸν νεκρὰ στοιχεῖα, τοιαῦτα δὲ οὐδεὶς ἔρριψεν ὅσα ἡμεῖς εἰς τὴν θάλασσαν, οὐδὲ τὸ ἥμισυ, πιστεύομεν, τούτων. Διὰ πᾶσαν λοιπὸν ἄλλην δύναται νὰ κατηγορηθῇ τὸ ἔργον ἡμῶν ἔλλειψιν ἢ κακίαν, ἀντίφασις ὅμως εἰς αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμμία.

Τὸ κυρίως κινῆσαν ἡμᾶς ν' αὐξήσωμεν τὸν φοβερὸν ὄγκον τῶν ὅσα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος ἐγράφησαν περὶ τῆς νεοελληνικῆς εἶναι, ὅτι οὐδεὶς οὔτε τῶν ἀρχαιοτέρων οὔτε τῶν σημερινῶν λογίων ἐθεώρησε πρέπον νὰ ἐξετάσῃ τὸ σύνολον τοῦ ζητήματος συστηματικῶς. Τὸ κάλλιστον αὐτοῦ ἔργον ἐπέγραψεν ὁ Κοραῆς Ἄτακτα, ἀλλὰ πολὺ τούτων ἀτακτότεραι εἶναι τοῦ Δούκα, τοῦ Κοδρικᾶ, τοῦ Οἰκονόμου, τοῦ Χρυσοβέργη, τοῦ Ἀσωπίου καὶ τοῦ κ. Κόντου αἱ ἀσύρραπτοι παρατηρήσεις. Τὸ δὲ πρὸ πάντων περιπλέκον τὸ ζήτημα εἶναι, ὅτι οὐδεμία γίνεται εἰς τὰ ἐριστικὰ ταῦτα ἔργα διάκρισις μεταξὺ ἐπιστημονικοῦ ἀξιώματος καὶ δεκτικῆς συζητήσεως προσωπικῆς γνώμης. Ἐκ τούτου συμβαίνει ὄχι μόνον νὰ ἐξακολουθῶσιν ἀμφισβητούμενα τὰ μὴ ἀμφισβητήσιμα, ἀλλὰ καὶ νὰ προσκυνῆται πλειστάκις ὡς γλωσσικὸν ἀξίωμα ἡ ἀντίθετος τούτου πλάνη. Ὅπως ὁ Δούκας καὶ ὁ Φωτιάδης, οὕτω καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν φαίνονται φοροῦντες ἀκόμη δίοπτρα, ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ παριστάνωσι τὰ πράγματα ἀκριβῶς ἀνεστραμμένα. Οὐδὲν τῷ ὄντι συνηθέστερον παρὰ ν' ἀκούῃ τις σοφοὺς ἄνδρας λαλοῦντας περὶ τῆς φθορᾶς τῶν τύπων τῆς λαλουμένης, περὶ χρήσεως ἀναλόγου τοῦ ἑκάστοτε θέματος γλώσσης, περὶ τῆς ἁπανταχοῦ ὑπάρξεως διαφορᾶς μεταξὺ τῆς γραπτῆς καὶ τῆς λαλουμένης ἢ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀναστάσεως τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τύπου. Ἡ ἐκ τούτων ἔκπληξις τοῦ θεωροῦντος τὰ πράγματα ἄνευ διόπτρων εἶναι ἐξ ἴσου εὔλογος, ὡς ἂν ἤκουε σημερινοὺς ἰατροὺς ἢ χημικοὺς συζητοῦντας περὶ τοῦ Ἀρὲφ, τῆς ἰάσεως τῶν ῥευματισμῶν διὰ τοῦ πενταγώνου, τοῦ ἀφλέκτου τῆς σαλαμάνδρας, τῶν ἀρετῶν τοῦ μανδραγόρα, τῆς συμπτώσεως τῶν δυσάστρων ἢ τῆς σχέσεως πρὸς τὰ μέταλλα τῶν πλανητῶν. Οὐδὲν τῷ ὄντι ἔχουσι νὰ φθονήσωσιν εἰς τὰς ἀνωτέρω αἱ γλωσσικαὶ πλάναι, τὰς ὁποίας ὠνομάσαμεν Εἴδωλα, οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ διεξαχθῇ λογικὴ συζήτησις περὶ γλώσσης, ἐφ' ὅσον μένουσι ταῦτα ὀρθά. Πρῶτος καὶ ἀπαραίτητος τοιαύτης συζητήσεως ὅρος εἶναι νὰ πεισθῶσι πάντες, ὅτι ἡ ἄσχετος πρὸς τὴν ἔρευναν τῶν νοημάτων καὶ περιοριζομένη εἰς μόνους τοὺς φθόγγους καὶ τοὺς τύπους γλωσσολογία κατετάχθη ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἰς τὰς θετικὰς καὶ παρὰ τῶν πλείστων εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, καὶ ἑπομένως ἐξ ἴσου ἀνεπίδεκτα ἀμφισβητήσεως ὅσον καὶ τὰ τῆς βοτανικῆς, τῆς χημείας ἢ τῆς γεωλογίας εἶναι τὰ κατωτέρω θεμελιώδη αὐτῆς ἀξιώματα:

Α') Ὅτι ἡ διὰ τοῦ χρόνου ἐλάττωσις τοῦ μήκους τῶν λέξεων καὶ τοῦ πλήθους τῶν καταλήξεων ἔγκειται εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπίνης λαλιᾶς.

Β') Ὅτι ἡ ἐλάττωσις αὕτη εἶναι εἰς πᾶσαν γλῶσσαν ἀνάλογος τῆς ἡλικίας της καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαλοῦντος αὐτὴν ἔθνους.

Γ') Ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης μειώσεως τῆς φωνῆς καὶ τοῦ τυπικοῦ, ὄχι μόνον οὐδεμία προκύπτει ζημία, ἀλλὰ καὶ μεταδίδεται εἰς τὸν λόγον ἀνώτερος βαθμὸς ἀκριβείας, ἐναργείας, ὀξύτητος καὶ εὐχρηστίας.

Δ') Ὅτι πρὸς ἐκτίμησιν τῆς σχετικῆς ἀξίας τῶν γλωσσῶν λαμβάνεται πρὸ πάντων ὑπ' ὄψιν ἡ λιτότης καὶ ὁμαλότης τοῦ τυπικοῦ, ἑκάστης αὐτῶν, καὶ ἑπομένως τελειοτέρα πάσης ἄλλης ὁμολογεῖται ἡ σχεδὸν ἄκλιτος Ἀγγλική, εἰς δὲ τὰς δύο κατωτάτας βαθμίδας τάσσονται παρὰ πάντων διὰ τὸ πολύπλοκον τῆς κλίσεως ἡ Γερμανικὴ καὶ ἡ Ῥωσσική.

Ε') Ὅτι αἱ λεγόμεναι κλασικαὶ γλῶσσαι κατ' οὐδὲν ὑπερέχουσι γραμματικῶς τὰς νεωτέρας.

Ϛ') Ὅτι ἡ ἀπὸ τῶν προομηρικῶν μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων ἑλληνικὴ εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ γλῶσσα, οὔτε φθαρεῖσα, οὔτε βαρβαρωθεῖσα οὐδ' ἄλλο τι παθοῦσα, ἀλλὰ κατ' ἐσωτερικοὺς καὶ ἀναγκαίους νόμους ὡς πᾶσα ἄλλη ἀναπτυχθεῖσα.

Ζ') Ὅτι ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ κατάργησις γραμματικοῦ τινος τύπου ἀποβαίνει ἀδύνατος ἡ ἀναβίωσις αὐτοῦ.

Η') Ὅτι εἶναι μὲν δεκτικαὶ συμμίξεως αἱ λέξεις δύο γλωσσῶν ἢ δύο περιόδων τῆς αὐτῆς, ἀλλ' ἀδύνατος ἡ μίξις γραμματικῶν τύπων.

Πάντων τῶν ἀνωτέρω παρέχονται ἐν τοῖς ἑξῆς ἀποδείξεις ψηλαφηταί, οὐδεμίαν ὅμως ἔχει, πιστεύομεν, ἀποδείξεως ἀνάγκην ὅτι ἡ γραπτὴ ἡμῶν γλῶσσα εἶναι ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἐπανάστασις κατὰ τῶν γλωσσικῶν τούτων νόμων, τὰς δὲ ἐπαναστάσεις οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ δικαιώσῃ πλὴν τῆς ἐπιτυχίας. Ἀδιάφορος τῷ ὄντι θὰ ἦτο ἡ ἀθέτησις οἱουδήποτε νόμου, ἂν ἀπεδεικνύετο ἡ καθαρεύουσα ὅσον πᾶσα ἄλλη γλῶσσα ἐπαρ-

Digitized by Google

κῆς ὄχι μόνον πρὸς συνεννόησιν, ἀλλὰ καὶ φιλολογικὴν χρῆσιν. Δύσκολον ὅμως εἶναι νὰ τὴν πιστεύσωμεν τοιαύτην, ἐνῷ βλέπομεν καὶ αὐτὰ τὰ χθὲς πολιτισθέντα ἔθνη, τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Ῥωμουνίαν καὶ τὴν Σερβίαν, ἐχούσας ἤδη συγγραφεῖς, ἡ μὲν ἐνδόξους, αἱ δὲ τοὐλάχιστον δημοτικούς, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἀνέδειξε μὲν δύο ἢ τρεῖς ἐφαμίλλους τῶν ἀλλαχοῦ ἑλληνιστάς, συγγραφέα ὅμως οὔτε μεγάλον οὔτε μικρὸν οὐδ' ἁπλῶς ὑποφερτὸν κανένα ....

Ε. Δ. ΡΟΪΔΗΣ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΑΤΑΝΑ

(VICTOR HUGO)

Ἡ ὑπερκόσμιος ἐποποιΐα ἣν ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον κατέλιπεν, οὐχὶ πλήρη ἀτυχῶς, ὁ μέγας ποιητής, ἔμελλε ν' ἀποτελέσῃ ἓν μέρος τῆς τριλογίας τὴν ὁποίαν εἶχε συλλάβῃ ἡ ἀχανὴς διάνοιά του, καὶ ἧς τὰ δύο ἕτερα μέρη ἐπέγραψε La légende des siècles *καὶ* Dieu.—*Τὸ «τέλος τοῦ Σατανᾶ», οὗτινος τὸ πρῶτον κεφάλαιον παραθέτομεν ἐμμέτρως μεταφρασθέν, ἄρχεται διὰ τῆς πτώσεως τοῦ Ἀρχαγγέλου, καταλῆγον εἰς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξάγνισιν, ἥτις κατορθοῦται διὰ τοῦ ἀγγέλου τῆς Ἐλευθερίας εἰς ὃν μετετράπη, ὑπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Παναγάθου, μικρὸν πτερὸν τοῦ ἀντάρτου, μόνον αὐτὸ περισωθὲν ἁγνόν, καὶ ἀπομεῖναν παρὰ τὸ ἄκρον τῆς ἀβύσσου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πτώσεως.* *Σ. τ. Δ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

"ΚΑΙ ΕΓΕΝΕΤΟ ΝΥΞ"

Α'.

Ἐγκρεμιζότουν τέσσερις χιλιάδες χρόνια τώρα.

Ποτέ του δὲν ἠμπόρεσε ν' ἀράξῃ λίγη ὥρα
Ἢ νὰ σηκώσῃ τὸ πλατύ, τεράστιο μέτωπό του.
Κ' ἐβυθιζότουν στὴ νυχτιὰ μ' ὠχρὸ τὸ πρόσωπό του
Κατάμονος· κι' ὀπίσω του, στὴν ἄσωστη μαυρίλα,
Τῶν φτερουγιῶν του τὰ φτερὰ λαφρόπεφταν σὰν φύλλα.

Κεραυνωμένος ἔπεφτε, βουβὸς ἀπ' τὴ φοβέρα,
Μ' ὁλάνοιχτο τὸ στόμα του, τὰ πόδια στὸν ἀέρα,
Καὶ μὲ τῆς μαύρης ἄβυσσου τὴ φρίκη μὲς στὸ βλέμμα.
Ξάφνου: — Κατάρα! — ἐφώναξε μὲ μάτια ὅλο αἷμα,
Κι' ὁ λόγος του ἔγειν' ἄνθρωπος, καὶ Κάϊν στερνὰ ὠνομάστη.

Ἐγκρεμιζότουν! Ἄξαφνα, ἀπὸ ἕνα βράχο ἐπιάστη·
Τὸν ἔσφιξε στὸ χέρι του σὰν ὁ νεκρὸς τὸ χῶμα
Καὶ κρεμασμένος ἔμεινε. Μ' ἀπ' τ' οὐρανοῦ τὸ δῶμα
Κάποιος ἀκούστηκε μεμιᾶς νὰ τοῦ φωνάξῃ: — Κάτου!
Ὁ κάθε ἥλιος γύρω σου θὰ σβύσῃ τὴ φωτιά του
Καταραμένε! — Κ' ἡ φρικτὴ ἐκείνη καταδίκη
Σκορπίστηκε κ' ἐχάθηκε στοῦ ἄπειρου τὴ φρίκη.
Χλωμὸς ἐκεῖνος κύτταξεν εἰς τῆς αὐγῆς τὸ χρῶμα.
Οἱ ἥλιοι βρίσκονταν μακριά, μὰ ἔλαμπαν ἀκόμα.
Κι' ὁ Σατανᾶς σηκώνοντας καὶ χέρια καὶ κεφάλι
Εἶπε: — Ψευτιά! — Κ' ἡ λέξι του, καθὼς ἐκεῖν' ἡ ἄλλη,
Ἔγεινε ὕστερα ψυχὴ τοῦ Ἰούδα τοῦ προδότη.

Σὰν ἕνα χάλκινο εἴδωλο, ἐκεῖ στὴν αἰωνιότη
Ἔμεινε ὀρθὸς στὸ βράχο του ἀκόμα χρόνους χίλιους,
Κυττάζοντας ἀδιάκοπα στοὺς μακρυσμένους ἥλιους.
Οἱ ἥλιοι πάντα ἦταν μακριά, μὰ ἔλαμπαν ἀκόμα.
Ὁ κεραυνὸς τότ' ἔσκισε ὅλο τὸ οὐράνιο ζῶμα.
Ὁ Σατανᾶς ἐγέλασε, στὸ ἀστροπελέκι φτῶντας,
Καὶ ἡ μαυρίλα ποῦ πυκνὴ ἁπλώνωτουν πετῶντας
Ἀπὸ τρομάρα σείστηκε! Τὸ φτύσμα αὐτὸ στερνά,
Μπῆκε, μὲ χρόνους καὶ καιρούς, ψυχὴ τοῦ Βαρραβᾶ.
Ἐπέρασ' ἕνα φύσημα καὶ τὸν γκρεμίζει πάλι
Μέσα στὴ μαύρη σκοτινιά, μὲ πρῶτο τὸ κεφάλι.

Β'.

Τὸ πέσιμο ξανάρχισε. — Κατάμαυρος, ἀπαίσιος,
Τρύπιος μὲ τρύπαις φωτεραίς, ὁ οὐρανὸς ὁ ἐξαίσιος
Γεμάτος ἥλιους, ἔμενε στὰ ὕψη μακρυσμένος,
Ἐνῷ τὸ φῶς τρεμούλιαζε, κι' ὁ μέγας γκρεμισμένος,
Ὀλόγυμνος, ὁλάσχημος, βαρὺς ἀπ' τὸ ἔγκλημά του.
Ἔπεφτε, κ' ἔπεφτε γοργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτου.
Κάτου, πιὸ κάτου πάντοτε σὲ χάος ποῦ δὲν τελειώνει·
Χωρὶς ποτὲ γιὰ ν' ἁρπαχτῇ νὰ βρῇ αὐτοῦ μιὰ μόνη
Πέτρα ἢ βράχο ἢ βουνό, νὰ πάψῃ ἐκεῖ τὸ δρόμο·
Μὸν νύχτα αἰώνια!... κ' ἔκλεισε τὰ μάτια του μὲ τρόμο.

Σὰν πάλε τὰ ξανάνοιξε, τρεῖς ἥλιοι εἴχανε μείνει,
Γιατ' ἡ μαυρίλα ἔφαγε τὴν καταστριὰν ἐκείνη·
Οἱ ἄλλοι ἥλιοι χάθηκαν σβυμένοι.

Γ'.

Ἕνας βράχος
Ἀπ' τὸ σκοτάδι ξέβγαινε σὰν χέρι ἐκεῖ μοναχός.
Τὸν ἅρπαξε, κ' ἐπάψανε τὰ πόδια του νὰ πλένε.

Τότε τὸ ὂν τὸ φοβερό, ὁποῦ «Ποτὲ» τὸ λένε,
Ἐσυλογίστη, γέρνωντας στὰ χέρια τὸ κεφάλι.
Καὶ οἱ τρεῖς οἱ ἥλιοι, ἀπὸ μακρυά, σὰν ὀφταλμοὶ μεγάλοι
Ὅλο τὸν κύτταζαν, μ' αὐτὸς δὲν ἔστρεφε τὸ μάτι.
Ἡ ἔκτασις, ὁλόγυρα, γεννοῦσε τὴν ἀπάτη
Σὰν νὰ ἦταν κάμπος κάτου ἐδῶ, τὴν ὥρα ποῦ νυχτώνει
Καὶ λίγο λίγο σβύνεται τοῦ ὁρίζοντα ἡ ζώνη.
Μακριαὶς ἀχτίνες ἔγλυφαν τὰ πόδια τοῦ ἀντάρτη
Κι' ὁ ἴσκιος του ἁπλώνωτουν ἀτέλειωτο χαρτί.
Κάτου, τοῦ χάους οἱ κορφαὶς πηγαῖναν φούγια χούγια.

Ἄξαφν' ἀπὸ ταὶς πλάταις του δυὸ τρομερὰ φτερούγια
Φυτρῶσαν, κ' ἐκατάλαβε πῶς τέρας εἶχε γένῃ.
Αἰσθάνθηκε πῶς μέσα του ὁ ἄγγελος πεθαίνει,
Καὶ κάπως τὸ λυπήθηκε! Κ' ἐνῷ τὰ δυὸ φτερά του
Μὲ ταὶς γυμναὶς μεμβράναις τους παγῶναν τὰ πλευρά του,
Ἐσταύρωσε τὰ χέρια του, κι' ἀσκώνωντας μεμιὰ
Τὴ χαίτη, ὡς νὰ μεγάλωσε μέσα στὴν τιμωρία,
Μονάχος κεῖ στὴν ἄβυσσο, ὅπου τὸ πᾶν ἐχάθη,
Ἐστήλωσε τὰ μάτια του μὲς στῆς νυχτὸς τὰ βάθη.

Ἡ σκοτινιὰ ἡ σιγαλή, μὲ μαυρισμένα στήθη,
Ἐπήγαινεν αὐξάνοντας, καὶ ὁλουρανὶς ἐχύθη.
Καὶ πίσω ἀπὸ τὸ ὕστερο, τὸ μακρυνὸ ἀκρωτήρι,
Σὰν νὰ εἶχαν σκισματιαὶς στὴν καταχνιὰ ξεσείρει.

Οἱ τρεῖς οἱ ἥλιοι ὅλοι μαζὶ τὴ λάμψι τους ἐχύναν
Ὅμοιοι μὲ ρόδαις πύριναις ποῦ ἀπ' ἕν' ἅρμα ἀπομεῖναν,
Ποῦ νὰ κατασυντρίφτηκε σὲ κάποια οὐράνια μάχη.
Ἀπ' τὴ μαυρίλα, τὰ βουνά, καθένα σὰν μία ράχη
Θωρακωτοῦ, ξεφύτρωναν. Κι' ὁ Σατανᾶς φωνάζει:
—Πάντα νὰ βλέπω θὰ μπορῶ! Λοιπὸν τί μὲ πειράζει!
Αὐτὸς γαλάζιον οὐρανὸ θὲ νἄχῃ κ' ἐγὼ μαῦρο,
Μὰ δὲν θὰ πάω στὴν πόρτα του συχώρεσι γιὰ ναὔρω.
Ναί, τὸν μισῶ. Μοῦ φτάνουνε τρεῖς ἥλιοι. Τί μὲ μέλει
Ἂν ἐδῶ κάτου μ' ἔρριξε; Αὐτὸ εἶναι περγέλι!
Μισάω τσ' ἀχτίνες καὶ τὸ φῶς στὸν κόρφο τῆς γεένας!

Μὰ ἄξαφν' ἀνατρίχιασε· δὲν ἔμενε παρ' ἕνας.

Δ'.

Ἡ ἄβυσσος ἐχάνοτουν. Ὅλα ἦταν δίχως σχῆμα.
Ἡ σκοτινιὰ ὅλο ἀνέβαινε μὲ φουσκωμένο κῦμα,
Κ' ἔμοιαζε σὰν πλημμύρισμα, σὰν πνίξιμο, σὰν κάτι
Ποῦ ἦτανε κι' ἐπέρασε, ποῦ ἦταν σιωπὴ καὶ ἀπάτη.
Κ' ἐδυσκολεύοσουν νὰ εἰπῇς, μέσα στὴ φρίκη ἐκείνη,

Digitized by Google

Αὐτὸ τὸ τρομοχάλασμα ποῦ λείψανο εἶχε μείνει
Κόσμου σβυμένου ἢ μυστηριοῦ, ἂν ἤτανε ἀντάρα
Καὶ τρικυμίας συφορά, ἢ νύχτα, ἢ θεία κατάρα.
Καὶ τ' ἀρχαγγέλου, φάντασμα τὰ μέλη του ἐγινῆκαν
Καὶ εἶπε :—Κόλασι !—Μ' αὐτὸ τὰ Σόδομα χτιστῆκαν.

Καὶ ἡ φωνὴ ἀπὸ ψηλά, ἀπάνου σὲ ξεφτέρια,
Ξανάειπε:—Ὅλα γύρω σου θὲ νὰ σβυστοῦν τ' ἀστέρια !—

Καὶ καθὼς ἄστρι ὅλο μεμιᾶς ὁ ἥλιος εἶχε γίνει.

Ε'.

Τὸ κάθε τί ἀκολούθαε σιγὰ σιγὰ νὰ σβύνη.
Ὁ ἀρχάγγελος τότ' ἔφριξε. ὁ Σατανᾶς φοβήθη !
Πρὸς τ' ἄστρο ποῦ ἐτρεμούλιαζε μισοσβυσμένο, ἐχύθη
Πηδῶντας ἀπὸ μιὰ κορφὴ ἀπάνου σὲ μίαν ἄλλη.
Κατόπι, ἂν καὶ τοὔφερναν μιὰ σιχασιὰ μεγάλη
Τῆς νυχτερίδας τὰ φτερά, ποῦ ἦταν τῆς τιμωρίας
Τὸ γνώρισμα, σὰν ὄρνεο ποῦ ἀσκώνεται μεμίας,
Φτερουγιαστὰ πετάχτηκε ἀπ' ἕνα βουνὸ σὲ ἄλλο,
Κατάδικος ποῦ ἔτρεχε σὲ κάτεργο μεγάλο.

Ἔτρεχε, πέταε, φώναζε :—Ἄστρι χρυσό, καρτέρει !
Νά με ! πετιοῦμαι πρὸς τὰ ἐσέ, τῆς ἐρημιᾶς μου ταῖρι !
—Ὤ. μὴ σβυστῆς! μονάχο μου 'δῶ κάτου μὴ μ' ἀφίσης!...
Καὶ σκούζοντας ἐδιάβαινε τῆς νεκρωμένης φύσης
Ταὶς λίμναις ταὶς ἀκίνηταις καὶ τ' ἀδειασμένα χάη,
Καὶ μὲς σὲ βάθη ἀτέλειωτα ξακλούθαε νὰ πετάη.

Ὡστόσο, τ' ἄστρο μίκρυνε κ' ἐγίνηκε μιὰ σπίθα.

Αὐτὸς πιὸ μέσα ἐχώνωτουν στὴν ἄπατη τὴ βύθα,
Κατρακυλιότουν, ρίχνοτουν στὴ νύχτα τὴ βαμμένη,
Λάσπινα ἀνέβηκε βουνὰ ποῦ ἔχουν κορφὴ βρεμμένη
Κι' ἄστατη βάσι σὲ λιμνιαὶς ὁποῦ βρωμοῦν λεβύθα,
Καὶ τρέμοντας ἐκύτταξεν ἐμπρός του.
Τώρα ἡ σπίθα
Ὡσὰν σημεῖο κοκκίνιζε στοῦ χάους τὴ μαυρίλα.

ϛ'.

Καθὼς σὲ κάστρο ἕνας σκοπὸς ἀπ' τῆς σκοπιᾶς τὰ ξύλα
Σκύφτει νὰ ἰδῆ, τὸ σούρουπο, κατὰ τὸν τοῖχο κάτω,
Σὰν μανιωμένος ἔσκυψε, μὲ στόμα ἀφροὺς γεμᾶτο,
Ἀπ' τὸ ψηλό του τὸ βουνό, φυσῶντας πρὸς τ' ἀστέρι,
Γιὰ νὰ τ' ἀνάψη ὡς κάρβουνο ποῦ ἐσβυότουν χέρι χέρι.
Ἀγκομαχιὸ τοῦ φούσκωνε τ' ἀγριεμένα στήθη·
Κι' αὐτὴ ἡ πνοή του ἡ φοβερὴ ποῦ ὁλόγυρά του ἐχύθη,
Ἔμεινε 'δῶ στὸν κόσμο μας καὶ τρικυμία λογιέται.
Τότε, σ' αὐτὸ τὸ φύσημα, ἀρχίνησε νὰ σειέται
Τοῦ σκοταδιοῦ ἡ ἔκτασις ἡ καταρημωμένη·
Οἱ βράχοι ξετινάχτηκαν ποῦ ἦταν ἐκεῖ σπαρμένοι·
Τὸ χάος, κι' αὐτό, ὁλόφοβο, ἐβάλθηκε νὰ οὐρλιάξη :
—Ὦ Ἰεχωβᾶ ! ὢ Ἰεχωβᾶ !—βοήθεια γιὰ νὰ κράξη·
Τὸ ἄπειρο ὅλο ἀνοίχτηκε ὡς νὰ ἦταν ξεσκισμένο.
Μονάχα τ' ἄστρι ἀπόμεινε σὰν πρὶν κοντοσβυσμένο.
Κι' ὁ Σατανᾶς, φωνάζωντας:-Μή, μὴ σβυστῆς! καρτέρει!-
Ξαναπετάχτηκε μ' ὁρμὴ μέσα στὸ μαῦρο ἀγέρι.
Καὶ οἱ παγωνιαίς, ἀνάκατα μὲ νύχταις ποῦ τοὺς μοιάζουν,
Ἐπέφταν χάμου σὰν θεριὰ ποῦ οἱ βρονταὶς τὰ σκιάζουν.
Καὶ οἱ ρούφουλοι τῆς καταχνιᾶς, κι' αὐτὰ τὰ μαῦρα βάθη,
Κατάσκυφταν περίτρομα μὴ τὸ καθένα πάθη
Ἀπὸ τὸ τέρας τ' ἄγριο ποῦ ἀπάνου τους περνοῦσε
Ὡσὰν σαΐτα στὸ σκοπὸ—κι' ὅλο παρακαλοῦσε.

Κι' ἀπ' δταν ἔτσι νὰ διαβῆ τὸν εἶδεν ἀπ' ἐμπρός της
Ἡ χωνεμένη ἄβυσσος, ταράχτη ὁ λογισμός της
Καὶ μὲς στὸν κόρφο ἀτέλειωτος τῆς ἔμεινε ἕνας τρόμος.
Τόση σκιασμάρα ἔκανε ὁ φοβερὸς ὁ δρόμος
Ποῦ στὸ σκοτάδι ἔκοφτε, φριχτὴ καὶ μοναχή της,

Ἡ νυχτερίδα ἡ διάπλατη, στὴν αἰώνια φυλακή της.

Ζ'.

Δέκα χιλιάδες πέταξε χρόνια λαχταρισμένα,
Μὲ τὸ λαιμό του τεντωτό, τὰ χέρια ἐμπρὸς γυρμένα,
Χωρὶς ποτὲ ν' ἀναπαυτῆ ἀπάνου σ' ἕνα βράχο·
Τ' ἄστρι φαινότουν κάποτε πῶς σβυέται κεῖ μονάχο,
Κ' εὐτὺς τοῦ τάφου ἡ ἐρημιὰ ἐπάγωνε τὸ δόλιο·
Ἀλλὰ καὶ πάλι λίγο φῶς, ψυχρό, χλωμὸ καὶ ἀσβόλιο
Ξανάφεγγε, κι' ὅλος χαρὰ ἔλεγε πάλι :—Ἂς τρέξω !—
Οἱ ἀγέριδες ὁλόγυρα πετοῦσαν κεῖ παρέξω.
Κ' ἐπροχωροῦσεν ἄπαυστα. Τὸ ἄπειρο δὲν σώνει !
Τὸ πέταμά του ἔφερνε γύρο ποῦ δὲν τελειώνει.
Ἡ νύχτα ἐκύτταζε φριχτὰ τὰ πόδια του ποῦ ἐφεῦγαν,
Κι' αὐτὸς ὡστόσο αἰσθάνοτουν ὡσὰν νὰ τοῦ ξεφεῦγαν
Μὲς ἀπ' τὸ σῶμα οἱ δύναμαις στὰ βάθη τῆς ἀβύσσου.
Τὸ κρύο:—Τρέμε ! τοὔλεγε, καὶ ἡ νύχτα :—Βασανίσου !

Τέλος μία πέτρα ἐδιάκρινε μαύρη, βαθιὰ κεῖ πέρα,
Ποῦ ὅλη τὴν ἐκοκκίνιζε σὰν μι' ἀντηλιᾶς ἡμέρα.
Ὁ Σατανᾶς, σὰν ναυαγὸς ποῦ ἕνα στενὸν ἀγῶνα
Κάνει γιὰ νἄβγη στὸ γιαλό, ὀπίσω ἀπ' τὸν ἀγκῶνα
Τέντωσε ἀκόμη τὰ φτερά, καὶ κατασυντριμμένος,
Πάτησε τέλος στὸν γκρεμὸ ποῦ ἔστεκε αὐτοῦ στημένος.

Η'.

Ὁ ἥλιος ἦταν πάντα ἐκεῖ, ποῦ μὲς στὸ χάος ἐσβυότουν.
Πνιγμένο μὲς στὴν καταχνιὰ ποῦ γύρω του ἐκυλιώτουν
Καὶ τὸν ἀέρα τοὔπερνε, τὸ ἄστρι ξεψυχοῦσε.
Ὁ στρογγυλὸς ὁ δίσκος του σβυστὰ λαμποκοποῦσε·
Καὶ στὴ σιωπὴ τὴν ἄπειρη, ταὶς φωτειναὶς πληγαίς του
Τοὔτρωγε λέπρα σκοτεινή. ποῦ ἔπνιγε ταὶς φωτιαίς του.
Κόσμου σβυμένου κάρβουνο, δαδὶ ποῦ ὁ Θεὸς φυσοῦσε,
Κάθε σκισιά του ἔδειχνε μία λάμψι ποῦ ἐψοφοῦσε·
Κ' ἐφαίνοτουν σὰν καύκαλο, ποῦ ἀπ' τῶν ματιῶν ταὶς [τρύπαις
Τοὔβλεπες μέσα τὴ ψυχή. Ὡσὰν φτερὰ ἀπὸ γύπες,
Φλόγαις μακριαὶς καὶ ἄσταταις ἐξεπηδοῦσαν ἔξω
Ἀπ' τὰ βαθιὰ τὰ σπλάγχνα του, καὶ τό 'γλυφαν ἀπέξω
Ὅμοιαις μὲ πύρινα σπαθιὰ ὁποῦ ψηλὰ πετιοῦνταν,
Καί, καθὼς μέσα σ' ὄνειρο, μ' ἄκρα σιωπὴ ἐσβυοῦνταν.
Τ' ἀστέρι ὅλο ἐμαύριζε. Ὁ ἀρχάγγελος λεχάζει,
Καὶ ἄφωνος, δίχως πνοή, στέκει καὶ τὸ κυττάζει.

Κ' ἐνῷ πικρὰ τὸ κύτταζε, τὸ ἔβλεπε πῶς πάει !
Πότε καὶ πότε βάνοτουν τ' ἀστέρι νὰ ξερνάη
Μὲς ἀπὸ μαῦρα στόματα, στὴ σκοτεινὴ κρυάδα,
Φωτιᾶς ποτάμια καὶ καπνοὺς καὶ βράχους, ποῦ ἡ μαυράδα
Ὁλόφωτους παράστενε, καὶ ὄρη φλογισμένα·
Ὡσὰν ὁ γίγαντας αὐτός, ποῦ αἰσθάνοτουν χαμένα
Γι' αὐτὸν καὶ φῶς καὶ ὕπαρξι, νἄθελε, προτοῦ σβύση,
Τὴ νύχτα ποῦ τὸν ἔπνιγε κατάμουτρα νὰ φτύση.
Ὁλόγυρά του ἡ ἔκτασις καὶ ὁ θόρυβος καὶ ὁ χρόνος
Καὶ κάθε σχῆμα καὶ ἀριθμός, σὰν νά ἦταν ἕνας μόνος,
Ἔγειναν ἄφαντα, βουβά, μέσα στὸ χάος πνιγμένα
Ὁποῦ τὸ πᾶν στὰ στήθια του ἔκλεισε τ' ἀδιασμένα.
Καὶ τὸ Μηδὲν σὰν φάντασμα μὲς ἀπ' τὰ βάθη ἐβγῆκε.

Ἀπὸ τ' ἀστέρι ἄξαφνα, ὡσὰν αὐτὸ νὰ βρῆκε
Μεμιᾶς μιὰν ὕστερη φωνὴ πεθαίνοντας νὰ βγάλη,
Πετάχτηκε μεσουρανὶς λαμπρότατη, μεγάλη
Θειάφινη φλόγα ποῦ ἔφεξε χίλιαις μορφαὶς πρὶν μαύραις,
Καί, ἀπέραντη, ἐφώτισε, στῆς σκοτινιᾶς ταὶς λαύραις,
Τοὺς θόλους κεῖ τοῦ ἄπειρου. Κάθε γωνιὰ ποῦ κάνει
Μ' αὐτὸ ἡ νύχτα ἡ ἄφωτη, ξεβγῆκε ἐμπρὸς κ' ἐφάνη.
Ὁ Σατανᾶς, λεχάζοντας, περίτρομος, χαμένος,
Καὶ μὲ τὰ μάτια του θολὰ σὰν νά ἦταν θαμπωμένος
Ἀπὸ τὴ λάμψι, ἐχτύπησε φτερὰ μαζὶ καὶ χέρια,
Κι' ἀπελπισμένος φώναξε :-Ὢ ! σβυέται νά! στὰ αἰθέρια !

Κι' ὁ ἀρχάγγελος κατάλαβε πῶς ὅμοιος μὲ καράβι
Ποῦ καταπίνει ἡ θάλασσα, κι' αὐτὸς τώρα εἶχε λάβη
Πνιγμένου τέλος μὲς σ' αὐτὰ τὰ μαῦρα κ' ἔρμα βάθη.
Κ' ἔστριψε νύχια καὶ φτερά ! Καὶ ὁ ἥλιος πάει, ἐχάθη !

Digitized by Google

Θ΄.

Μὰ κεῖ ψηλὰ στοὺς οὐρανούς, στῆς ἄβυσσου τὰ χείλια,
Ἀπ' τ' ἀρχαγγέλου τὰ φτερὰ ἕνα φτερὸ ἀπ' τὰ χίλια
Εἶχε ἀπομείνη καὶ ἁγνὸ καὶ ἄσπρο ἐσπαρταροῦσε.

Ὁ ἄγγελος ποῦ στὸ μέτωπο ἡ Αὐγὴ τὸν ἐφιλοῦσε,
Τό εἶδε καὶ λέει, ὡς τό 'πιασε, στὸν Θρόνο ἐκεῖ γερνῶντας:
— Κύριε, Κύριε, νὰ πάῃ κι' αὐτὸ στὴν ἄβυσσοπετῶντας; —
Ὁ Σαβαὼθ τότ' ἄφησε ταὶς ἔγνοιαις του στὴ μέση
Καὶ εἶπε: — Ὄχι, μὴν πετᾷς ὅ,τι δὲν ἔχει πέση.

———

Σπηλιαὶς καιρῶν ποῦ πέρασαν, θόλοι χρονῶν ποῦ πᾶνε
Σκοταδεροὶ καὶ ἀμέτρητοι σὰν αἰῶνες ποῦ χυλᾶνε·
Κύκλοι ποῦ ἤσαστε πρὶν βγῇ ὁ ἄνθρωπος, καὶ χάη
Καὶ οὐρανοὶ καὶ κόσμε σύ, ὁποῦ σὲ κατοικάει
Κάθε εἶδος ζῶο θαυμαστό· μαυρίλα ποῦ σκεπάζεις
Πίσω ἀπ' τοῦ Ἀδὰμ ταὶς ὕπαρξαις κι' ὅλαις ταὶς κατα-
[γνιάζεις,
Νὰ σᾶς διαβάσῃ ποιὸς μπορεῖ, χάη, σκοτίλα, αἰῶνες;
Ὁ σπουδασμένος ποῦ περνᾷ σὲ ζέσταις σὲ χειμῶνες
Ξεπόδυτος γιὰ σεβασμὸ γι' Αὐτὸν ποῦ εἶναι κρυμμένος,
Ψάχνει στὰ βάθη τῶν καιρῶν, κι' ὠχρός, καμπουριασμένος,
Ζητεῖ μακρύτερα νὰ ἰδῇ ἀπ' ὅταν τὰ θηρία
Τὰ φοβερὰ ἐζούσανε κι' ἀπ' ὅ,τι ἡ ἀστρονομία
Τοῦ λέει· καὶ πασπατεύοντας, φτάνει σὲ ὑποθέσεις.
Καὶ βρίσκει—ἀνασηκώνωντας χρόνων βαθειῶν ταὶς δέσεις
Καὶ ψηλαὶς στίβαις ἡμερῶν καὶ χάη καὶ κόσμων ζῶναις—
Αἰῶνες μεγάλους πῶθαψαν γίγαντες ἄλλοι αἰῶνες.
Ἔτσι ἀγρυπνῶντας ὁ σοφὸς στέκεται καὶ γυρεύει,
Κ' ἔχει μία ἀχτίνα μέσα του τοῦ χάους ποῦ ἀνασκαλεύει.

Β. Γ. ΣΤΕΦΕΛΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Τὸ ἐπισφαλὲς τῆς δι' ἠλεκτρισμοῦ θανατώσεως.

Πρὸ ἐτῶν ἤδη εἶχεν ἐκφρασθῇ ὁ Γάλλος φυσιολόγος δ' Ἀρσονβὰλλ περὶ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς ἠλεκτρικῆς θανατώσεως, ἐσχάτως δὲ ὑπέβαλεν εἰς τὴν βιολογικὴν ἑταιρίαν τῶν Παρισίων ὑπόμνημα περὶ ἐργασίας ἐκτελεσθείσης εἰς τὸ ἐν Λυὼν ἐργαστήριον τοῦ καθηγητοῦ Λα Κασσάνιε ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Βιρὰνδ, δι' ἧς ἐξαντλεῖται σχεδὸν τὸ θέμα περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἰσχυρῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ ζωϊκοῦ ἐν γένει ὀργανισμοῦ. Ἡ ἐν λόγῳ μονογραφία ἐπικυροῖ πληρέστατα τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ δ' Ἀρσονβὰλλ ὅτι ἡ δι' ἠλεκτρισμοῦ θανάτωσις εἶνε περίπλοκος, βάρβαρος καὶ ἐπισφαλὴς μέθοδος. Ὡς ὁ δ' Ἀρσονβὰλλ, δὲν κατώρθωσε καὶ ὁ Βιρὰνδ νὰ φονεύσῃ μετ' ἀσφαλείας ἀτυχῆ τινα κόνικλον καὶ ὅταν ἀκόμη μετεχειρίσθη μηχανὴν Φεράντη παρέχουσαν ρεῦμα 2500 Βὸλτ καὶ 20 Ἀμπέρ. Πολλάκις ἐνόμισε ὅτι ἐφόνευσε τὸ ζῶον, πάντοτε ὅμως ἐδυνήθη εἰς τοιαύτην περίπτωσιν νὰ τὸ ἐπαναφέρῃ πάλιν εἰς τὴν ζωὴν διὰ τεχνητῆς ἀναπνοῆς. Αἱ ἐν Ἀμερικῇ διὰ θανατικὰς ἐκτελέσεις χρησιμοποιηθεῖσαι μηχαναὶ ἦσαν ὀλιγώτερον ἰσχυραί, διότι ἔδιδον ρεῦμα μόνον 1500 Βὸλτ. Εἰς τὰ ἐργοστάσια Γράμμ εἶχεν ὁ δ' Ἀρσονβὰλλ, κατὰ τὸ 1888, εἰς τὴν διάθεσίν του μηχανὰς παρεχούσας ρεῦμα 8000 Βὸλτ, ἀλλὰ καὶ αὗται δὲν ἐφόνευον ἀσφαλῶς. Ὁ δ' Ἀρσονβὰλλ λέγει ὅτι ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀμερικανῶν ἰατρῶν νὰ ἐφαρμόσωσι τεχνητὴν ἀναπνοὴν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλ' οὗτοι δὲν εἰσήκουσαν τὴν πρόσκλησίν του, τοὐναντίον μάλιστα προβαίνουσι πάντοτε εἰς νεκροτομίαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Τὰ πειράματα ἀποδεικνύουσι σήμερον ὅτι ἡ νεκροτομία εἶνε ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῆς δι' ἠλεκτρισμοῦ θανατικῆς ἐκτελέσεως. Ρ*

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Δὲ θυμοῦμαι ποῦ καὶ ποιὸς ἀρχαῖος περιγράφει τὴν ἄνοιξη· περιγραφὴ σὲ δυὸ τρία λογάκια μόνο· μόλις φάνηκε τὸ ἔαρ, λέγει, ἀ κ τ α ὶ π ᾶ σ α ι ἐ γ έ λ α σ α ν· καὶ τίποτε περισσότερο· σωστὰ σωστὰ τὴ φράσι δὲν τὴ θυμοῦμαι, θυμοῦμαι ὅμως ἐκεῖνο τὸ ἀμίμητο, τὸ ὑψηλότατο ἐ γ έ λ α σ α ν. Μέσα 'ς τὴ μιὰ τὴ λέξι αὐτὴ πῆρε κ' ἔκλεισεν ὅλη τὴν ὀμορφιὰ τῆς ἄνοιξης, καὶ τὴ βλέπουμε μὲ ὅ,τι ἔχει ἐκφραστικώτερο καὶ μαζὶ μὲ ὅ,τι ἔχει ἀνέκφραστο μέσα στὴ λέξι αὐτή, χωρὶς καμμιὰ λεπτομέρεια, χωρὶς στολίδια καὶ παραγεμίσματα, καθὼς βλέπει ὁ ποιητὴς ὁ Γάλλος

l'infini dans un regard de femme
Et toute la nature en fleur dans un baiser.

Κάθε ἄλλη ζωγραφιὰ μπροστά της δὲν ξέρω πῶς μοῦ φαίνεται πεζή! Αὐτὸ τὸ ἐ γ έ λ α σ α ν εἶνε γιὰ νὰ τὸ χαροῦν ὅλοι ὅσοι τρελλαίνονται τώρα γιὰ τὴν ποίηση τὴ λεγομένη suggestive· *τὴν ποίηση ποῦ δὲ μᾶς τὰ λέει ξάστερα τὰ πράγματα, ἀλλὰ μᾶς κάνει νὰ τὰ αἰσθανθοῦμε, καὶ εἶνε μ ο υ σ ι κ ὴ λ α λ ο ῦ σ α. Οἱ καϋμένοι οἱ ἀρχαῖοι! Ὅμως ἔλα ποῦ δὲ μπορῶ νὰ ξεχάσω καὶ τοὺς νέους! Ἔτυχε νὰ διαβάσῃς τὸ ποιηματάκι τοῦ Σουλλὺ Πρυντὼμ «Προσευχὴ στὴν Ἄνοιξη;»* Toi qui fleuris ce que tu touches... *Ἀλλὰ καλλίτερα νὰ σοῦ τὸ ἰπῶ ρωμαίϊκα· τόσες φορὲς τὸ διάβασα καὶ τὸ ξεσκάλισα ποῦ τὸ θαρρῶ δικό μου· στὴ δική μας τὴ γλῶσσα τὸ λέω πάντα μὲ τὸ νοῦ μου, σαῦτὴν ἄκουσέ το:*

«Ἐσὺ ποῦ κάνεις ν' ἀνθῇ ὅ,τι ἀγγίζεις, ποῦ ξανανιώνεις μέσα στὰ δάση τὰ γέρικα τὰ δέντρα, ποῦ φέρνεις τὸ χαμόγελο σ' ὅλα τὰ στόματα, καὶ τὴ ζωὴ σ' ὅλες τὲς καρδιές!

«Ἐσὺ ποῦ κάνεις τὴ λάσπη περιβόλι, σπέρνεις χρυσάφι καὶ πετράδια σ' ὅλα τἀπορρίματα, κι ἀκόμα καὶ τὰ μακελειὰ μὲ φῶς τὰ στεφανώνεις!

«Ὦ Ἄνοιξη! τώρα ποῦ ἡ ἀγάπη βασιλεύει, τώρα ποῦ κι αὐτὸ τὸ μνῆμα ὀμορφαίνει, καταπράσινο ἀπέξω, κάμε νὰ ξανανιώσουν πέρα ὡς πέρα κ' οἱ νεκροί!

«Ὦ τῆς ἀγάπης ὥρα! γι' αὐτοὺς μόνο στὸν κόσμον ἂς μὴ μένῃς ἀνώφελη, μὰ κάμε νὰ φυτρώσῃ μέσα στὸ μνῆμα τους ἡ θεία ἐλπίδα τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ζωῆς!»

Πάντα ἔνοιωσα ξεχωριστὴ συμπάθεια στοὺς στίχους τοῦ Σουλλὺ Πρυντώμ, γιατ' εἶνε φιλόσοφος ποιητής, δηλαδὴ μεγάλος ποιητής. Ὡραῖο ποίημα! Γνωρίζω ἕν' ἄλλο ὡραιότερο, κατὰ τὴ γνώμη μου· εἶνε τὸ «Παράπονο Πεθαμένης» τοῦ δικοῦ μας τοῦ Μαρκορᾶ. Καὶ τὸ Φράγκο καὶ τὸν Ἕλληνα ἡ ἄνοιξη τοὺς ἐμπνέει· ὁ πρῶτος φαντάζεται σὰν ἕνα ὄνειρο ὑψηλό, σὰν ἕνα θαῦμα: μὲ τὴν παντοδύναμη πνοὴ τῆς Ἄνοιξης νὰ ξαναζήσουν οἱ νεκροί· γιὰ τὸ δεύτερο τὸ ὄνειρο αὐτὸ εἶνε πρᾶγμα· ὅταν λάμπ' ἡ ἄνοιξη, λάμπ' ἡ ζωὴ γιὰ ζωντανοὺς καὶ γιὰ πεθαμένους· ὅταν ὁ Ἀπρίλης χύνεται, τὸν αἰσθάνονται κ' οἱ νεκροὶ βαθειὰ στὰ μνήματα. Θάνατος δὲν ὑπάρχει πουθενὰ στὸ Σύμπαν:

Κόσμε ὡραῖε μὲ πόση λάβρα
Σ' ἔχω τώρα στὴν καρδιά!
Τ' Ἀπριλιοῦ σου ἀκούω τὴν αὔρα
Καὶ στὸ λάκκο μου βαθειά.

Ἀνώτερος βαθμὸς ὕψους ποῦ φανερώνεται στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη, στὰ δημοτικὰ μας τὰ τραγούδια καὶ σὲ στίχους ποιητῶν σὰν ὁ Μαρκορᾶς.

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Παρὰ τοῖς συγχρόνοις οἱ ἔξοχοι ἰατροὶ ἀποκτῶσι τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ ἀπέραντον δόξαν. Οἱ ἄνθρωποι φροντίζουσι καὶ ἀγαπῶσι τὴν σωματικὴν αὐτῶν εὐεξίαν περισσότερον πάντοτε τῆς διανοητικῆς, οἱ δὲ κατέχοντες τὸ μυστήριον τῆς διατηρήσεώς της, λαμβάνουσι τὴν πρώτην καὶ καλλίστην θέσιν εἰς τὰς καρδίας των. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετηρήθη καὶ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου Ἀρεταίου. Σπανίως ἐξεδηλώθη εἰλικρινέστερον καὶ πανδημότερον πένθος, ὅσον κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ διαπρεποῦς χειρουργοῦ. Ὁ λαός, ὁ ἀληθὴς λαὸς ἦγεν αὐτό. Αἱ ἐπιβεβλημέναι τιμαὶ καὶ αἱ ψευδεπιδείξεις, αἱ συνήθεις κατὰ τὰς κηδείας τῶν πλουσίων, τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν ἐπισήμων, ὑπεχώρησαν. Ἔβλεπες δὲ χιλιάδας ἀνθρώπων, πανταχοῦ ὅθεν διήρχετο ὁ νεκρὸς ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἡ διὰ μαχαίρας ὡπλισμένη χεὶρ ἀπέτρεψε τοσάκις ἀπ' αὐτοῦ τὸν θάνατον, μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυσμένους, μὲ τὴν καρδίαν μεστὴν εὐγνωμοσύνης. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπὶ τοῦ φερέτρου του κατατεθέντων στεφάνων δὲν ἀπετέλουν ἐκπλήρωσιν τύπου ἁπλοῦ. Ἡ κατάθεσις μάλιστα ἑνὸς ἐξ αὐτῶν συνεκίνησε μέχρι δακρύων τοὺς σοβαροὺς παρευρισκομένους. Τὸν ἔφερε τὴν πρωίαν νέος πτωχός, χωλός, σύρων μετὰ κόπου τὴν ξυλίνην του κνήμην, καὶ τὸν κατέθεσεν ἄνευ προσφωνήσεως, βρέχων αὐτόν, διὰ δακρύων θαλερῶν, ὡς ἐὰν ἤθελε πρὸ τοῦ πλούτου τῶν ἄλλων νά τον στολίσῃ δι' ἀδαμάντων. Καὶ ἦτο πλήρης θερμῆς εὐγνωμοσύνης ὁ καλὸς νέος, τοῦ ὁποίου μόνον διὰ τῆς δεξιότητος τοῦ χειρουργοῦ εἶχε σωθῆ ἡ ζωή, κινδυνεύουσα ἐκ σφαίρας τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει εἰς τὸν πόδα κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 14 Ὀκτωβρίου. Εἶνε ὑποδηματοκαθαριστὴς καὶ ὀνομάζεται Χρῆστος Βασιλείου.

✣

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὡραία διαθήκη τοῦ Ἀρεταίου πόσῳ καλὴν ἔκαμεν ἐντύπωσιν καὶ πῶς ἐπέτεινε τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐλογίας τοῦ κόσμου! Ἡ μεγάλη περιουσία, τὴν ὁποίαν συνήγαγε κατὰ τὸ διάστημα τῆς εὐεργετικῆς ζωῆς του ὁ ἐπιστήμων, ἐκτὸς τῶν κληροδοτημάτων τὰ ὁποῖα ὑπηγόρευσε τὸ συγγενικὸν φίλτρον καὶ ἡ εὐγνώμων ψυχή, ἐπιστρέφει πάλιν πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ διατίθεται ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς Ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν ἐθεράπευε. Καθιστᾷ διαγώνισμα ἰατρικὸν καὶ ἱδρύει μεγάλην Χειρουργικὴν κλινικὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του Ἑλένης. Οἱ πλούσιοι, οἱ γενναίως ἀμείβοντες τὰς πρὸς αὐτοὺς ὑπηρεσίας τοῦ ἰατροῦ, κατέθετον οὕτω τὸν ἔρανόν των εἰς ἀσφαλὲς ταμεῖον, προωρισμένον μίαν ἡμέραν νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τῶν πτωχῶν καὶ ὄχι ὀλίγον νὰ προαγάγῃ παρ' ἡμῖν τὴν Ἐπιστήμην, τὴν ἔχουσαν ἔργον φιλάνθρωπον τῆς ζωῆς τὴν διάσωσιν...

✣

Πέντε ἄγνωστοι, θηριώδεις κακοῦργοι καὶ ἀπαίσιοι, ἀλλ' ἄγνωστοι δυστυχῶς ἀκόμη, κατετάραξαν ἐπὶ δύο νύκτας τὴν πόλιν, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπέπεσαν ὡς θύελλα. Καὶ τὴν μὲν προηγουμένην νύκτα ἀνήρπασαν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τοῦ συζύγου της ἔκ τινος παρὰ τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Λαυρίου οἰκίας, καὶ ἀπαγαγόντες αὐτὴν μακράν, τὴν ἔδλαψαν, τὴν ἐλήστευσαν καὶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τὴν ἀφῆκαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν σύζυγον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπεγνωσμένη ἀντίστασις δὲν ἐδυνήθη νά την σώσῃ. Τὴν ἑπομένην δέ, ἐνοικιάσαντες ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα τὴν ὑπ' ἀριθ. 6 ἄμαξαν, ἀφ' οὗ κατεπόνησαν τοὺς ἵππους, τρέχοντες ἐπὶ ὥρας ἀπὸ τὰ Πατήσια εἰς τὰ Σεπόλια καὶ ἀπὸ τὰ Σεπόλια εἰς τὴν Κολοκυνθοῦν, ἐπέβαλον εἰς τὸν ἁμαξηλάτην νά τους ὁδηγήσῃ εἰς τὸ Μενίδι. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἠρνήθη, εἰς ἀπάντησιν δὲ οἱ 5 ἄγνωστοι τῷ κατήνεγκον τραύματα διὰ μαχαίρας — 14 ἐν ὅλῳ ἂν ἀγαπᾶτε, — τὸν ἀφῆκαν ἡμιθανῆ, τὸν ἐλήστευσαν καὶ ἀπῆλθον ἀνενόχλητοι. Κανένα δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ ἡ Ἀστυνομία ἐκτὸς τῆς ἁμάξης ὑπ' ἀριθ. 6 τὴν ὁποίαν εὗρεν ἀδέσποτον καθ' ὁδὸν εἷς κλητὴρ καὶ ὡδήγησε θριαμβευτικῶς εἰς τὸ τμῆμα... Παράδοξα πολὺ παράδοξα πράγματα καὶ τὸ λυπηρότερον εἶνε ὅτι δὲν τἀναγράφουσιν αἱ ἐφημερίδες τῆς 1ης Ἀπριλίου.

✣

Αὐταί, κατὰ τὸ ἀπαράβατον ἔθος, ἀνέγραψαν ἄλλα καὶ ἄλλα κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ψεύδους. Ἡ ἅμιλλα τῶν δημοσιογράφων συνίσταται εἰς τὸ ποῖος θὰ εἴπῃ τὸ παραδοξότερον ψεῦμα καὶ συγχρόνως κατὰ τὸν μᾶλλον πιστευτὸν τρόπον ὥστε νὰ πέσωσιν ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότεροι ἀναγνῶσται θύματα τῆς παιδιᾶς. Φέτος, ἂν εἶνε ἀληθῆ τἀναγραφέντα, ἡ Ἀκρόπολις κατήγαγε σωστὸν πρωταπριλιάτικον θρίαμβον. Ἐδημοσίευσεν ὅτι ἐκομίσθη ἐκ Χαλκίδος ἄγαλμα Ἑρμοῦ, ἐξαισίας τέχνης — καὶ τὸ περιέγραφε λεπτομερῶς, — ἀνελκυσθὲν διὰ τῆς βαθοκόρου καὶ ὅτι κατετέθη εἰς τὸ Κεντρικὸν Μουσεῖον. Πρῶτον καὶ σημαντικώτατον θῦμα τῆς εἰδήσεως ἔπεσεν αὐτὸς ὁ κ. Πρωθυπουργός, ὁ ὁποῖος ἔσπευσεν εἰς τὸ Μουσεῖον διὰ νὰ ἴδῃ τὸ θαῦμα τῆς Τέχνης· μετ' αὐτὸν ὁ κ. Βικέλας, ἐπανελθὼν κατ' αὐτὰς ἐκ Παρισίων, καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας πλεῖστοι ὅσοι φιλάρχαιοι. Ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν Καιρῶν τοῦ Λονδίνου κ. Μπάουερς ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας νὰ ζητήσῃ πληροφορίας καὶ νὰ τηλεγραφήσῃ τὴν σημαντικὴν εἴδησιν εἰς τὸ παγκόσμιον φύλλον. Ἀλλ' ὅταν τῷ εἶπον ὅτι εἶνε πρωταπριλιά,

— Πῶς! ἀνέκραξε, σήμερα ἔχουμε 13 Ἀπριλίου!

Ὁ καλὸς εὐρωπαῖος ἦτο ὁ μόνος δικαιολογημένος διὰ τὴν εὐπιστίαν του...

✣

Ἐπιτήδειος λωποδύτης ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ τελευταίου δριμέος ψύχους ἀφαιρέσας ἓν ἐφάπλωμα, συνελήφθη. Ὁμολογήσας δὲ τὴν πρᾶξίν του ἐδικαιολογήθη ὡς ἑξῆς.

«Ἐκρύωνα, κὺρ Ἀστυνόμε καὶ παρὰ νὰ χαθῇ ἕνας ἄνθρωπος, εἶπα, δηλαδὴ τοῦ λόγου μου, καλήτερα νὰ χαθῇ ἕνα πάπλωμα».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Κοινὴ ἰδέα ὑπῆρξεν ἀείποτε ὅτι τὸ τυρίον εἶνε πολύτιμον βοηθητικὸν εἰς τὴν πέψιν, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀναλλοίωτον ἔθιμον τῆς συμπληρώσεως τοῦ δείπνου μὲ τεμάχιον τοῦ εὐαρέστου τούτου ἐδέσματος. Ἐκ τῶν προσφάτων ὅμως δοκιμῶν Γερμανοῦ τινος χημικοῦ ἐξήχθη, ὡς φαίνεται, ὅτι ὁ τυρὸς δὲν ἔχει τὰς ἀρετὰς αἵτινες τῷ ἀπεδόθησαν ὡς πρὸς τοῦτο. Ὁ χημικὸς οὗτος ἔθεσε διάφορα εἴδη τυροῦ εἰς τεχνικὸν πεπτικὸν ῥευστόν, μεταξὺ τῶν συστατικῶν τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ μεγάλη ἀναλογία προσφάτου γαστρικοῦ ὀποῦ. Τὰ διάφορα ἤδη τοῦ τυροῦ ἐχρειάσθησαν ἀπὸ τέσσαρας ἕως δέκα ὥρας ὅπως διαλυθῶσι, καὶ ἐπειδὴ σύνηθες γεῦμα χωνεύεται ἐντὸς τεσσάρων ἢ πέντε ὡρῶν, φαίνεται ὅτι ὁ τυρὸς παρεμποδίζει μᾶλλον ἢ βοηθεῖ τὴν πέψιν.

— Ἡ ἀπρόσεκτος τροφός, ἥτις ἀφήνει ἢ λικνάμαξαν, ἢ κινητὴν κούνιαν μὲ τὸ βρέφος ἐπ' αὐτῆς, ἀνεπιτήρητον, καὶ μάλιστα ἐν ἡμέρᾳ ἀνεμώδει, εἶνε ὑπεύθυνος διὰ πολλὰ θλιβερὰ συμβάματα. Ἀπόπειρα πρὸς πρόληψιν τοιούτων συμφορῶν ἐγένετο διὰ τοῦ ἀσφαλοῦς λικναμάξου, τὸ ὁποῖον εἰσήχθη νῦν ὑπό τινος ἐργοστασίου τοῦ Λονδίνου. Ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ τροχηλάτῳ ὑπάρχει μάνδαλόν τι τὸ ὁποῖον συνέχει τοὺς τροχούς, ἐκτὸς ἐὰν ἡ λαβὴ τοῦ τροχηλάτου ὠθεῖται ἀπὸ τὸ πρόσωπον τὸ ἔχον τὴν ἐπιστασίαν, ὁπόταν οἱ τροχοὶ ἀπολύωνται. Ἐγγὺς τῆς λαβῆς ὑπάρχει μοχλός τις, ὅστις κρατεῖται ὑπὸ τῆς τροφοῦ ὁμοῦ μὲ τὴν λαβήν, τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ μοχλοῦ συνεχομένου μὲ ἓν λωρίον τὸ ὁποῖον περιβάλλει τύμπανόν τι προσηρτημένον εἰς τὸν ἄξονα τῶν ὀπισθίων τροχῶν. Διὰ τῆς προσαρμογῆς τοῦ λωρίου τούτου περὶ τὸ μικρὸν τύμπανον, οἱ τροχοὶ πράγματι μανδαλοῦνται, καὶ τὸ λικνάμαξον δὲν δύναται νὰ κινηθῇ.

— Εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν εὑρέθησαν διὰ πρώτην φορὰν ἀδάμαντες τὸ 1867. Ἔκτοτε ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου πλέον τῶν 50 ἑκατομμυρίων καρατίων τοῦ πολυτίμου τούτου λίθου, ἀξίας ὡς ἔγγιστα 70 ἑκατομμυρίων ἀγγλικῶν λιρῶν. Ἡ μεγάλη αὕτη ποσότης ζυγιζομένη θὰ εἶχε βάρος 10 τόννων, συσσωρευομένη δὲ θὰ ἐσχημάτιζε πυραμίδα ἔχουσαν ὕψος 6 ποδῶν καὶ βάσιν ἐννέα ποδῶν τετραγωνικῶν.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἡ «Νέα Ἡμέρα» τῆς Τεργέστης ἀπήντησεν ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτῆς φύλλῳ δι' ἐκτενοῦς ἐπιστολῆς εἰς τὰ περὶ γλώσσης γραφέντα ὑπὸ τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμᾶ· εἰς τὴν ἐπιστολὴν δὲ ταύτην ἀνταπήντησεν εἰς δύο συνεχῆ φύλλα ἡ «Ἀκρόπολις».

— Διατρίβει παρ' ἡμῖν ἀπό τινων ἡμερῶν ὁ γερμανὸς γλωσσολόγος Μάγερ, γνωστὸς διὰ τὸ μέγα αὐτοῦ ἀλβανικὸν λεξικὸν καὶ τὰς μελέτας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γλώσσης τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ὁ κ. Μάγερ θὰ παραμείνῃ ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας ἐν Ἀθήναις, συλλέγων ὑλικὸν πρὸς μελέτην τῶν διαφόρων διαλέκτων τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης. Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ δημοσιογράφου ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς καθαρευούσης, ὁ κ. Μάγερ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν εἶνε οὔτε Ψυχαριστὴς οὔτε Κοντιστὴς καὶ ὅτι ἀκολουθεῖ μέσην τινὰ ὁδόν, φρονῶν ὅτι ἡ νεοελληνικὴ θὰ διαπλασθῇ καὶ θὰ πλουτισθῇ διὰ τῶν ἀρχαίων μὲν λέξεων, διὰ τῶν νέων δὲ τύπων. Σπουδαίαν ἔλλειψιν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης θεωρεῖ τὴν περίφρασιν τὴν ἀντικαταστήσασαν τὴν χρῆσιν τῆς ἀρχαίας ἀπαρεμφάτου, συντόμου τρόπου ἐκφράσεως, τὸν ὁποῖον ἔχουν ὅλαι αἱ σημεριναὶ γλῶσσαι, ἐκτὸς τῆς ἀλβανικῆς, τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς ἡμετέρας, φρονεῖ δὲ ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον ἂν ἐν τῷ γραπτῷ τοὐλάχιστον λόγῳ κατωρθοῦτο ἡ χρῆσις τῆς ἀπαρεμφάτου.

— Ὁ μέγας ἐξερευνητὴς τῆς Ἀφρικῆς Στάνλεϋ, καταγίνεται ἤδη συγγράφων διὰ παιδία Παραμύθια καὶ Διηγήματα, τὰ ὁποῖα ἤκουσεν ἐκ στόματος τῶν ἀγρίων κατὰ τὰς περιηγήσεις του.

Ἐπιστημονικά.

Τὰ χειρόγραφα τοῦ Θεοδώρου Ἀρεταίου, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς διαθήκης του κληροδοτεῖ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον εἶνε ταῦτα: 1) Χειριστικὴ τελείως ἐξειργασμένη, ὡς ἐδίδασκεν αὐτήν, 2) Τὸ γενικὸν μέρος τῆς χειρουργικῆς παθολογίας καὶ 3) Πλουσία καὶ ποικίλη συλλογὴ ἱστορικῶν ἀσθενῶν, ὑποστάντων ἐγχειρήσεις.

— Ὁ διάσημος χειρουργὸς Βίλλροτ ἔπεμψεν ἐκ Βιέννης τὸ ἑξῆς συλλυπητήριον τηλεγράφημα, πρὸς τὸν ἰατρὸν κ. Κ. Λάμπρον, ἀγγείλαντα αὐτῷ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρεταίου. «Συμμερίζομαι ἐγκαρδίως τὴν πικρὰν ἀπώλειαν, ἣν ὑπέστη τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐξόχως ὑπ' ἐμοῦ ἐκτιμωμένου συναδέλφου καὶ φίλου. — *Βίλλροτ*».

— Νέα ἐκδρομὴ εἰς τοὺς πόλους, παρασκευάζεται κατ' αὐτὰς ἐν Λονδίνῳ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ πλοιάρχου Φρειδερίκου Jackson μέλλοντος νὰ συναντήσῃ τὸν Nansen διὰ τοῦ ἀρχιπελάγους τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, πρὸς βορρᾶν τῆς Σπιτσβέργης.

Θεατρικά.

Ἤρχισαν ἤδη ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ αἱ παραστάσεις τοῦ μεγάλου ἰταλικοῦ θιάσου, ἐν ᾧ θὰ πρωταγωνιστῇ ὁ διάσημος ὑψίφωνος Ματζίνης, ἀφικνούμενος μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

— Ἐν τῇ Opera Comique τῶν Παρισίων παρεστάθη ἐσχάτως μετ' ἐπιτυχίας νέον μελόδραμα τοῦ Leo Delibes ἐπιγραφόμενον Kassya καὶ ἐξηγμένον ἔκ τινος διηγήματος τοῦ οὔγγρου συγγραφέως Sacher Masoch.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

22 Εἶνε τάχα πολὺ παλαιὰ ἡ συνήθεια τῶν ἀλεκτρυομονομαχιῶν καὶ πόθεν ἔλαβε τὴν ἀρχήν της; *Ἀλέκτωρ*

5) **Ἀπάντησις.** Ὅ,τι μελετῶ κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας ἐντυπώνεται ταχύτερον εἰς τὸν νοῦν μου, ὅ,τι μελετῶ κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ἐντυπώνεται βαθύτερον. *Σπουδαστὴς*

13 **Ἀπάντησις.** Γραπτὴ συνεννόησις δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν δύναται νὰ γείνῃ, ἀλλὰ προφορικὴ ὄχι. Π. χ. δύναται νὰ καταρτισθῇ πολύγλωσσον ἀριθμογραφικὸν λεξικὸν εἰς τὸ ὁποῖον ἑκάστη λέξις νὰ σημειώνεται δι' ἀριθμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εὑρετήριον ἑκάστης γλώσσης τὸ ὁποῖον νὰ παραπέμπῃ εἰς τὸν διεθνῆ αὐτὸν ἀριθμόν. Νομίζω ὅτι ἡ ἐργασία θὰ γίνεται ἁπλούστατα διὰ τοῦ τρόπου τούτου: Ὑποθέσωμεν ὅτι Ἕλλην ἐγὼ ἔμπορος ἀγνοῶν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν θέλω νὰ γράψω πρὸς Γάλλον. Ἀνοίγω τὸ ἑλληνικὸν εὑρετήριον τοῦ ἀριθμογραφικοῦ λεξικοῦ καὶ εὑρίσκω τὴν λέξιν *Παραγγελία* καὶ παρ' αὐτὴν τὸν ἀριθμὸν 5344. Ἀνατρέχω εἰς τὸ λεξικὸν καὶ εὑρίσκω τὸν ἀριθμόν, ἐντὸς καὶ παραπλεύρως ὅλας τὰς ἀντιστοίχους πρὸς τὸ ἑλληνικὸν *Παραγγελία* ξενικὰς λέξεις, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὸ γαλλικὸν Commission, τὴν ὁποίαν καὶ γράφω. Ἀλλὰ τοιούτου εἴδους συνεννόησις μόνον δι' ὀλίγων λέξεων, ἰδίως τηλεγραφικῶς, δύναται νὰ γείνῃ, διότι μὲ ἁπλῆν παράταξιν λέξεων μόνων δὲν κατορθώνει τις βέβαια νὰ ἐκφρασθῇ διὰ γλώσσης ἧς ἀγνοεῖ τὴν γραμματικήν. Ὥστε τοῦ κ. Β. Ο Β. ἡ ἰδέα δέν μου φαίνεται πολὺ πρακτικὴ εἰς τὴν ἐφαρμογήν της, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δὲν στερεῖται πρωτοτυπίας τινός. *Δέλτα*

Digitized by Google

Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ
ΕΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗι ΠΟΛΙΤΕΙΑι

Ὁ Βασιλεὺς εἶναι ὁ πρῶτος τῆς Πολιτείας ἄρχων, καὶ ὁ ὑπέρτατος αὐτῆς λειτουργός. Ἐνίοτε ὅμως, παρά τισι τῶν συνταγματικῶν κρατῶν, ἡ προσωπικότης τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου αἴρεται εἰς σημεῖον γενικωτέρας καὶ πλειότερον διηκριβωμένης προσοχῆς, σκιαζούσης ἔστιν ὅτε καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος τὴν σημασίαν. Ἡ ἄκρα προσοχή, ἡ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Διαδόχου ἀπονεμομένη ὑπὸ τοῦ Ἔθνους, οὔτε λογικῆς βάσεως στερεῖται, οὔτε, ἀπὸ εἰδικῆς τινος ἀπόψεως ἐρευνωμένη, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερβολική. Οἱ ἐργαζόμενοι καὶ ἀγωνιζόμενοι λαοὶ ἀτενίζουσι πρὸς τὸ μέλλον· καὶ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτὸ ἀντλοῦσιν, ἐκ χρηστῆς καὶ ἐνδομύχου προσδοκίας, τὰ στοιχεῖα τῆς παραμυθίας, τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως ἐν ταῖς πικρίαις καὶ ταῖς δυσχερείαις τοῦ παρόντος. Ἐν τῇ ἑνότητι τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, τῇ ἑκάστοτε καὶ ὁμοιομόρφως ἀνανεουμένῃ διὰ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς, ὁ Διάδοχος τοῦ Θρόνου ἐκπροσωπεῖ, κατὰ τεκμήριον, τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος, κατὰ συνήθη καὶ θεμιτὴν πρόληψιν οἰωνιζομένου πλειότερον αἰσίου ἢ τὸ παρόν. Τοὐντεῦθεν, ἐν χώρᾳ βασιλευομένῃ καὶ κοινοβουλευτικῇ, τὸ πρόσωπον τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου, πρῶτον μετὰ τὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐμφανιζόμενον, εἶναι τὸ πρώτιστον κατ' οὐσίαν, καθ' ὅσον, ἐκ τῆς ἠθικῆς τοῦ Διαδόχου διαπλάσεως, καὶ τῆς δεξιᾶς ἢ σκολιᾶς φύσεως καὶ ἀνατροφῆς του, ἐξαρτῶνται σοβαρώτατα ἐθνικὰ συμφέροντα, καὶ πραγματοποιήσεις ἐλπίδων ἱερῶν, ἐκτρεφουσῶν τοὺς λαούς, καὶ τοὺς ὑποκαρδίους αὐτῶν πόθους. Εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Διαδόχου, τὴν πλήρη νεότητος καὶ ἐνεργείας ἐθνικῆς, ἐπαναπαύεται ἡ συνείδησις τοῦ πολίτου καὶ τοῦ στρατιώτου. Ὁ πρῶτος, ἐν τῷ Διαδόχῳ τοῦ Θρόνου, ἐνορᾷ τὸν εὐσυνείδητον τηρητὴν τῶν πατρίων νόμων καὶ παραδόσεων· ὁ δεύτερος, πολίτης ὑπὸ τὴν τιμίαν στολὴν τοῦ στρατιώτου, θεωρεῖ τὸν μέλλοντα ἡγέτην τῆς ἐνόπλου ἐθνικῆς δυνάμεως, τὸν κεκλημένον νὰ πραγματώσῃ τὰ ὄνειρα τῆς Φυλῆς, καὶ νὰ περιάψῃ μείζονα δόξαν καὶ φήμην εἰς τὴν Σημαίαν. Ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, ἄχρι τῶν συγχρόνων καιρῶν, ἡ ἱστορία μνημονεύει πολλῶν βασιλέων μισουμένων ὑπὸ τῶν λαῶν των, καὶ μόνον ἐκ φόβου ἢ ἀτολμίας ἀνεχομένων τὴν ἐπιζήμιον κυβέρνησιν καὶ ἐπίδρασιν αὐτῶν· οὐδένα ὅμως Διάδοχον Θρόνου παρίστησιν ὡς ἀμέσως ὑποβλεπόμενον ἢ διασυρόμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Συνεχῶς, αἱ πρὸς τὸν Διάδοχον συμπάθειαι καὶ ἐλπίδες ἤμβλυναν τὴν κατὰ τῶν βασιλέων καταφοράν, καὶ οὐχὶ σπανίως ἔκθεσμοι καὶ ἄτοποι βασιλικαὶ πράξεις ἠμνηστεύθησαν ὑπὸ τῶν λαῶν, ἐκ στοργῆς πρὸς τοὺς βασιλικοὺς αὐτῶν ἀπογόνους. Τὸ πολὺ πλῆθος, κἂν ἔτι προσηλοῦται πρὸς τὰς ἐπιμόχθους ἀνάγκας τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἔχει ὅμως ἰδανικά, καὶ ἰδεώδη ὀνειροπολήματα, καὶ τὰ ἰδανικὰ ταῦτα, τὰ ἀπὸ τῆς καρδίας καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ λαοῦ πηγάζοντα καὶ τρεφόμενα, στρέφονται πρὸς τὸν νεαρὸν ἡγεμονίδην, τὸν ἀναπτυσσόμενον ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, τὸν μετὰ πίστεως φανατικῆς θεωρούμενον ὡς ἡ μυστηριώδης ἐνσάρκωσις ἡμερῶν καλλιτέρων, καὶ ἀγώνων νικηφόρων καὶ εὐκλεῶν. Οὔτε τὸ Ἔθνος, ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ, οὔτε τὴν Δυναστείαν, ἐν τῇ ἑνότητι αὐτῆς, δύναται ἢ πρέπει νὰ μὴ ἐνδιαφέρῃ ἡ ὑψηλὴ προσωπικότης τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου. Σφαλλόμενος ἐν τῇ ἀνατροφῇ ἢ τῇ ἀποστολῇ του, ἐπιδεινοῖ τὴν δυσφορίαν, καταστρέφει τὴν ἐθνικὴν ὁρμὴν καὶ ἐλπίδα. Ἐπιτυγχάνων ἐν αὐτῇ, προάγει καὶ ἐπιστέφει τὴν ἐθνικὴν προσδοκίαν, καὶ ἀνακηρύσσει ἐμπράκτως τὴν χρησιμότητα τῆς διαδοχῆς καὶ τῆς βασιλείας, ὡς θεσμοῦ ἑνιαίου καὶ ἀμεταβλήτου, ἐν χώραις ἔνθα τὰ πάντα, λόγῳ τοῦ πολιτεύματος, εἶναι ἐφήμερα καὶ μεταβλητά.

Τὸν Διάδοχον περιβάλλει μὲ μυρίας τιμάς, καὶ μὲ μυρίας προνομίας τὸ Ἔθνος. Ἀνακηρύσσει αὐτὸν ἀπαραβίαστον· νεανίσκον, τὸν προχειρίζει γερουσιαστήν, στρατηγόν, ναύαρχον, ἀκαδημαϊκόν, πρόεδρον σοφῶν σωματείων, ἐν οἷς ἑδρεύουσιν ἄνδρες λευκανθέντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος, καὶ ταῖς μελέταις τῶν ἐπιστημῶν. Καθίστησιν αὐτὸν ὑλικῶς ἀνεξάρτητον. Ψηφίζει ὑπὲρ αὐτοῦ γενναίας χρηματικὰς χορηγίας, τῷ οἰκοδομεῖ μέγαρα, χαρίζει εἰς αὐτὸν πλουσίας καὶ εὐρείας ἐκτάσεις ἐριβώλακος γῆς. Πρὸ πάντων ὅμως δίδει εἰς αὐτὸν τὴν καρδίαν του, τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ, τὴν πλήρη ἀγάπης καὶ ἐνθουσιώδους στοργῆς. Τὸ Ἔθνος φαντάζεται τὸν Διάδοχον ὡς τὸν σεμνὸν καὶ ἄγρυπνον θεματοφύλακα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν πόθων του, ὡς τὸν φιλότιμον καὶ φιλόδοξον ἡγέτην καὶ μαχητήν, τὸν ἀδυνατοῦντα, ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἐθνικῶν τροπαίων, νὰ κλείσῃ εἰς τὸν ὕπνον τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ λαός, βλέπων τὸν Διάδοχον ἀνδρούμενον ἐν σωφροσύνῃ καὶ ἐθνικῇ ἐπιγνώσει, ἀνακουφίζεται εἰς τὰς θλίψεις του, ἀντλεῖ θάρρος διὰ τὴν σήμερον, καὶ ἐλπίδα διὰ τὴν αὔριον. Καὶ ὅταν θεωρῇ αὐτὸν ἐλαύνοντα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, ἀκτινοβόλον ἐκ τοῦ ὑπερηφάνου συναισθήματος τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς τιμῆς, εὐλογεῖ τὴν Πρόνοιαν, καὶ ἀναμιμνήσκεται τῶν παλμῶν, οἵτινες διέσεισαν τὴν μεγάλην καρδίαν του, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐχαιρέτισεν ἐν τῇ κοιτίδι τὸ εὔελπι βρέφος, ὡς τὸν μέλλοντα συνετὸν καὶ μεγαλόφρονα ἡγεμόνα, τὸν θεόθεν κεκλημένον νὰ ἰάσηται τῶν αἰώνων τὰ τραύματα καὶ τὰς δυστυχίας, νὰ ἐγείρῃ τὸν πεπτωκότα, νὰ ἐκδικήσῃ τὰς ἀλγεινὰς περιφρονήσεις, καὶ τὴν ἐθνικὴν συμφορὰν καὶ ἀφάνειαν.

Ὁ λαὸς προσέχει διαρκῶς πρὸς τὸν Διάδοχον. Ἀναμετρεῖ λεπτολόγως τὰς φράσεις του, μοχθεῖ νὰ μαντεύσῃ τὰ ἔνστικτά του, ἀγωνίζεται νὰ διαγνώσῃ ἐὰν ὁ ἱερὸς σπινθὴρ φλέγῃ καὶ ἀκμάζῃ ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς καρδίας του. Ἀκολουθεῖ τὰ βήματά

Digitized by Google

του, καὶ σχολιάζει αὐτά· ἐνθουσιᾷ ἐὰν ἐννοήσῃ αὐτὸν ἄξιον τῶν προσδοκιῶν του· δυσφορεῖ καὶ καταρᾶται ἐὰν ἰδίδῃ ὅτι τὸ προσφιλὲς τοῦτο εἴδωλον διαμορφοῦται ἀνάξιον τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν θυσιῶν του. Ἀνατέμνων ὁ λαὸς τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου, ἐξακριβῶν λεπτολόγως πᾶν ὅ,τι σχετίζεται πρὸς αὐτὸν καὶ τὰς κλίσεις του, συζητῶν παρὰ τὴν ἑστίαν περὶ τοῦ σοβαροῦ ζητήματος τῆς ἐθνικῆς ἐπαρκείας τοῦ Διαδόχου, ἀφιέμενος ὁτὲ μὲν εἰς τὴν χαρὰν τῆς χρηστῆς προσδοκίας, ὁτὲ δὲ εἰς εὐλόγους σχετλιασμούς, οὐ μόνον δὲν πράττει τι ἀσύνηθες ἢ περιττόν, οὐ μόνον δὲν φαίνεται ἀναμιγνυόμενος προπετῶς εἰς ἀλλότρια, ἀλλ' ἀσκεῖ δικαίωμα, καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου συμφέροντος, καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου συμφέροντος ἀμέσως πηγάζον. Διάδοχος φιλόπατρις καὶ μεγαλοπράγμων, εἰς τὰς ἐθνικὰς ἰδέας καὶ ὑποθήκας τραφεὶς καὶ παιδευθείς, ἀπὸ τῶν ὀνείρων τοῦ Γένους ἐμπνεόμενος, τὴν γοητείαν τοῦ ἰδίου ὀνόματος καὶ τῆς ἰδίας θέσεως εἰδὼς νὰ χρησιμοποιῇ, εἶναι τὸ τιμιώτερον κτῆμα, τὸ ἀσφαλέστερον ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἔρεισμα τοῦ Ἔθνους. Τὰς διῃρημένας δυνάμεις τῆς Πολιτείας, τὰς κατεσπαρμένας δυνάμεις τῆς Φυλῆς Διάδοχος τοιοῦτος δύναται νὰ συγκεντρώσῃ εὐθέως ὑπὸ τὸ εὐγενὲς πάτριον σύνθημα, καὶ τοῦ συνθήματος τούτου καθιστάμενος διὰ βοῆς ὁ ἡγήτωρ, δύναται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐθνικῶς νὰ δημιουργήσῃ, καὶ εὐρύτερον ἐκ τοῦ ὄντος νὰ οἰκοδομήσῃ, ὅσον μικρόν, ὅσον μέτριον ἢ ἀνεπαρκὲς εἶναι τοῦτο. Δυνάμεις ἐθνικαὶ χώρας τινὸς δὲν εἶναι μόναι αἱ ὑλικαί. Αὐτάς, καὶ ἀτυχίαι πολεμικαὶ δύνανται νὰ φθείρωσι, καὶ μακραὶ ἢ ὀξεῖαι δυσμένειαι περιστάσεων νὰ καταδικάσωσιν εἰς ἀδράνειαν καὶ μαρασμόν. Δυνάμεις ἐθνικαὶ εἶναι αἱ ἠθικαί, αἱ ὑπέρτεραι τῶν ἀτυχιῶν τῶν πολέμων, καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῶν καιρῶν. Δυνάμεις ἐθνικαὶ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς χώρας· αἱ παραδόσεις αὐτῆς καὶ τ' ἀλώβητα ἤθη· τὰ βάσιμα καὶ εὔλογα ὄνειρα, ἡ ἁγνότης καὶ ἰσχὺς τοῦ φρονήματος, ἡ τήρησις καὶ περιφρούρησις τοῦ ἐθνικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ χαρακτῆρος, ἡ λελογισμένη αὐτοπεποίθησις, ἡ συντήρησις τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ ἡ ἀδιάλειπτος θεραπεία καὶ ἀναζωπύρησις αὐτῆς. Καὶ αὐταὶ αἱ ἐθνικαὶ ἀτυχίαι, ὅταν μάλιστα ἐπέσκηψαν ἐκ λόγων ἔξω τοῦ ἔθνους κειμένων, δύνανται ν' ἀποβῶσι δυνάμεις ἐθνικαί, ὅταν ὀρθῶς καὶ καταλλήλως ἐκμεταλλευθῶσιν. Ἡ ζέουσα ὁρμὴ τῆς ἐκδικήσεως, εὐγενής τις μνησικακία, ὁ θεμιτὸς πόθος τοῦ ἐκπλῦναι τὴν πρόσθεν ὕβριν, ἀποβαίνουσι κέντρα ἐλαύνοντα τὴν ψυχήν, ἐκκαίοντα τὴν συνείδησιν, φυγαδεύοντα τὴν ἐκ τῆς ὑλικῆς χλιδῆς ῥαστώνην, παρασκευάζοντα ἀλκιμωτέραν καὶ πλειότερον σοβαρὰν τὴν γενεὰν τοῦ μέλλοντος. Οὐχὶ ἀλόγως δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι τὰ ἀτυχήματα τοῦ 1870 ἐγένοντο ὁ ἄκμων, ἐν ᾧ, μετὰ εἴκοσιν ἐνιαυτούς, ἐσφυρηλάτησεν ἡ γαλλικὴ φιλοπατρία καὶ σύνεσις τὴν ἀπόγαιον τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους ἀκμήν. Καὶ αἱ ἧτται τῆς Γερμανίας, ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος, μετὰ ἕτερον αἰῶνα σχεδόν, ἐγένοντο τὸ ἔναυσμα, δι' οὗ ἐξεκαύθη καὶ ἐξεπυρσοκρότησεν ὁ γερμανικὸς ἐνθουσιασμός, ὁ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα καταλήξας. Ἀμφότεραι αἱ στρατιωτικαί, αἱ ἐθνικαὶ μᾶλλον ἀναπλάσεις δύο μεγάλων λαῶν, ἀτυχίας ἔσχον ὡς ἀφετηρίας, καὶ ἐξ ἀτυχιῶν ὁρμηθεῖσαι ἐτελειώθησαν εἰς τηλικαύτην ἀκμήν. Γαλλία ὅμως καὶ Γερμανία ἔθυσαν καὶ ἐμόχθησαν ὑπὸ ἑνιαῖον καὶ σταθερὸν σύνθημα. Τὰ μεγάλα ἔργα τελεσιουργοῦνται μὲν διὰ τῶν ἀγώνων, παρασκευάζονται ὅμως διὰ τῆς ἑνότητος καὶ τῆς εἰλικρινείας τῆς ἐργασίας. Τὴν ἑνότητα ταύτην, εἰς τὰς συνταγματικὰς ἰδίως χώρας, ἐκπροσωπεῖ ἡ Βασιλεία κυρίως, διότι αὕτη εἶναι ἀναλλοίωτος καὶ σταθερά, αὕτη ἔχει τὴν μόνιμον καὶ τὴν διαρκῆ δύναμιν, ἐν μέσῳ τῶν κυματισμῶν καὶ τῶν ἀσταθειῶν τῆς πολιτικῆς, καὶ τῆς διαρκοῦς παρελεύσεως ὑπουργείων καὶ ὑπουργῶν.

Οὐσιῶδες στοιχεῖον, συντελεστικὸν τῆς ἐξάρσεως τοῦ Διαδόχου εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἔθνους, εἶναι ἡ λελογισμένη καὶ ἀξιοπρεπὴς αὐτοῦ ἐπικοινωνία πρὸς τὸν λαόν, ὃν θὰ διοικήσῃ ἡμέραν τινά. Ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, οἱ πολῖται πάντες ἄνευ ἐξαιρέσεως, ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως, ἔχουσι καὶ καθῆκον καὶ δικαίωμα νὰ βλέπωσι τὸν Διάδοχον, καὶ ὁ Διάδοχος ὑποχρέωσιν ἔχει νὰ τοὺς δέχεται εὐμενῶς, καὶ μετὰ προσοχῆς νὰ τοὺς ἀκούῃ. Τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν εἶναι τὸ Ἔθνος· οἱ πολῖται στρατεύουσιν ὑπὸ τὰς σημαίας, οἱ πολῖται ἐργάζονται, αὐτοὶ ἀποτίνουσι τοὺς φόρους, καὶ ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς πολεμικὰς καὶ τὰς ἄλλας δαπάνας τῆς χώρας, καὶ τῆς παραστάσεώς της. Τὸ σύστημα τῆς ἐγέρσεως σινικοῦ τείχους, ἢ τῆς ἐπιμόνου παρεμβολῆς τύπων καὶ ἐμποδίων διὰ τὴν ἐγγυτέραν θέαν τοῦ Διαδόχου, εἶναι ὀλέθριον· δημιουργοῦν δὲ παράπονα, ἐκθέτει τὸν Διάδοχον εἰς τὴν εὔλογον δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ. Αἱ διακρίσεις, καὶ δίκαιαι ἔτι ὅταν εἶναι, παρασκευάζουσι ψυχρότητας, ἃς συμφέρον καὶ καθῆκον ἔχει ὁ Διάδοχος ν' ἀποφεύγῃ ἐπιμελῶς. Φαντασθῶμεν τί δύναται νὰ γεννηθῇ, ὅταν διακρίσεις παραπλήσιοι οὐδένα ἔχωσι λόγον νὰ ὑφίστανται, ἢ ὑφιστάμεναι παρέχωνται εἰς τὰς μετριότητας καὶ τὰς ἀσημότητας. Ἡ ἐκλογὴ τῶν διδασκάλων τοῦ ἡβῶντος Διαδόχου, καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς Αὐλῆς αὐτοῦ ἀνδρωθέντος, εἶναι λεπτὸν ζήτημα, δυναστικὸν ἅμα καὶ πολιτειακόν. Ἀδέξιος ἢ σκαιὸς αὐλικός, περὶ τὰς τυπικὰς ὑποκλίσεις μόνον τυρβάζων, περὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐθιμοτυπιῶν ἀδιαλείπτως λαλῶν, αὐτὰς ὑπολαμβάνων ὡς τὸ ἄωτον καὶ τὸ στεφάνωμα τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἐστερημένος ὅμως τῆς δυνάμεως τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι ὀρθῶς καὶ ἐγκαίρως τῶν πραγμάτων, μὴ ἔχων τὸ ἠθικὸν σθένος νὰ λέγῃ τιμίως καὶ ἀταράχως τὴν ἀλήθειαν, προσπαθῶν ἀδιαλείπτως πῶς νὰ καταστῇ ἀρεστὸς εἰς τὸν Ἡγεμόνα ἢ τὸν Διάδοχον, καὶ ἀδιαφορῶν διὰ ποίας θυσίας θὰ καταστῇ τοιοῦτος, ἀγωνιζόμενος νὰ μαντεύῃ τὰς διαθέσεις τοῦ ἡγεμονίδου, σπεύδων νὰ προλαμβάνῃ καὶ νὰ δικαιολογῇ αἰωνίως αὐτάς, εἶναι ὁ μᾶλλον ὀλέθριος, ὁ μᾶλλον ἐπίβουλος, ὁ μᾶλλον ἀσφαλὴς καὶ ἀσυνείδητος ἐχθρὸς τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τοῦ Διαδόχου. Ἡ ἀλήθεια σπανίως εἰσδύει εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἡγεμόνων. Τὴν διώκουσιν οἱ ἐν αὐτῇ, τὴν στρεβλοῦσι, τὴν ἀπο-

Digitized by Google

κρύπτουσιν εἴτε ἐξ ἀτολμίας χαρακτῆρος, εἴτε ἐξ ὑπολογισμοῦ, καὶ ἐῶντες τοὺς ἡγεμόνας εἰς τὸ σκότος εἴτε εἰς τὴν πλάνην, δρέποντες αὐτοὶ τῆς ἐγκληματικῆς αὐτῶν ἀναλγησίας ἢ προθέσεως τὸν ἄθεσμον καρπόν, ἀφήνουσιν εἰς τὸν Ἡγεμόνα καὶ τὸν Διάδοχον νὰ δρέψῃ αὐτὸς εἶτα τὸν πικρὸν τῆς ἀγνοίας ἢ τῆς ἀδιαφορίας των καρπόν. Ἡ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ ἐρεύνης μόρφωσις ἰδίας γνώμης περὶ τῶν γεγονότων τῶν ἀπασχολούντων τὴν κοινωνίαν, εἶναι ἔννομον καὶ ὀφειλόμενον καθῆκον τοῦ Διαδόχου. Τὰ ὦτα αὐτοῦ οὐχὶ εἰς τὴν ταπεινὴν κολακείαν, οὐχὶ εἰς τὸν ὑπολογισμόν, ἢ τὸ πονηρὸν συμφέρον δύναται ν' ἀνοίξῃ ὁ Διάδοχος, ἀλλ' εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ταύτην θὰ μοχθήσῃ ν' ἀνεύρῃ. Διὰ τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ἡγεμονίδας εἶναι πλειότερον ἔτι κινδυνῶδες τὸ βλέπειν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἄλλων, καὶ τὸ ἀκούειν διὰ ξένων ὤτων. Διὰ τὸν εἰλικρινῶς θέλοντα νὰ φωτισθῇ καὶ νὰ μελετήσῃ ὑπάρχουσι μυρία μέσα, ἔντιμα ἅπαντα, φωτισμοῦ καὶ μελέτης. Αὐτὸς ὁ τύπος, ὃν σκοπίμως παριστῶσιν ὡς σκοτίζοντα τὰ γεγονότα, εἶναι ἄριστον μέσον ἐλέγχου καὶ πληροφορίας. Νοήμων καὶ ἀμερόληπτος ἀνήρ, ἀνευρίσκει εὐχερῶς τὴν ἀλήθειαν, διὰ μέσου πάσης τῆς θέρμης ἐκείνης τοῦ λόγου, τῆς ἄχρι ἐμπαθείας ἐξικνουμένης πολλάκις. Οὔτε πάντα δύναται ἀσυζητητὶ ν' ἀποδέχηταί τις, ἀλλ' οὔτε πάντα νὰ ἀπορρίπτῃ. Κυρίως οἱ Διάδοχοι ἀνάγκη νὰ πείθωσι τοὺς περὶ αὐτοὺς διὰ πάσης τῆς πολιτείας καὶ τῆς πορείας των, ὅτι ποθοῦσι ν' ἀκούωσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ μανθάνωσιν αὐτήν. Ἄλλως τε, ἐκτὸς τῶν μέσων τούτων, ὑπάρχουσιν αἱ πηγαὶ τῆς προφορικῆς ἐρεύνης. Δὲν θὰ ἐκπέσῃ τῆς θέσεώς του ὁ Διάδοχος, οὔτε θὰ ὑποτιμήσῃ ἑαυτόν, ἐάν, προκειμένων ὑψίστων θεμάτων καὶ συμφερόντων θιγόντων τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ζητήσῃ καταλλήλως καὶ ἀνεπιδείκτως τὰ φῶτα τῶν δυναμένων ἀπὸ περιωπῆς, καὶ ἄνευ οὐδενὸς πάθους ἢ ὑπολογισμοῦ, νὰ παράσχωσιν αὐτά. Ἀπειλεῖται ὁ τόπος ἀπὸ κρίσιν τινὰ οἰκονομικήν, πολιτειακήν, βιομηχανικήν, ἐμπορικήν, ναυτιλιακὴν ἢ ἄλλην; Ἕκαστος τῶν κλάδων τούτων θὰ ἔχῃ ἐν τῇ χώρᾳ πεφωτισμένους καὶ φιλοπάτριδας ἀντιπροσώπους, ὑπερτέρους πάσης ὑπονοίας ἐπὶ συμπαθείᾳ ἢ ἀντιπαθείᾳ, ἐπὶ συνηγορίᾳ ἢ ἀντιπράξει. Οὐδὲν τὸ ἔκτροπον, ἢ ἐπίμεμπτον, ἐὰν ὁ Διάδοχος προσφύγῃ εἰς τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν, ἐκλέγων τοὺς ἀρίστους καὶ τοὺς μᾶλλον ψυχρούς, καὶ ζητῶν ἀκαδημαϊκῶς ἢ καὶ συγκεκριμένως τὴν γνώμην των, χωρὶς νὰ ἐξαρτήσῃ ἀπὸ τῆς γνώμης των τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ συλλέγων πάσας, καὶ τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους, καὶ τὰς μᾶλλον ἐκ διαμέτρου, καὶ ἀναλύων καὶ χωνεύων αὐτὰς εἶτα εἰς τὸ ἴδιον κριτήριον, μορφώσῃ ἀβίαστος καὶ ἀνεπηρέαστος τὴν ἰδίαν πεποίθησιν, ἣν σιωπηλῶς καὶ προσεκτικῶς παραβάλλει εἶτα πρὸς τὰς διαφόρους ἐπὶ τῶν ἰδίων θεμάτων κρατούσας ἐν τῇ κοινωνίᾳ, προσέχων ποῦ κεῖται ἡ ἀλήθεια, καὶ πῶς ἀσφαλέστερον καὶ ἀθορυβωδέστερον δύναταί τις νὰ τὴν ἀνεύρῃ. Εἶναι «δεινὸν ἡ ἄγνοια, καὶ πολλῶν κακῶν τοῖς ἀνθρώποις αἰτία». Ἐὰν διὰ τοὺς ἁπλοῦς τῶν ἀνθρώπων εἶναι δεινὸν ἡ ἄγνοια, πόσον δεινότερον κακὸν εἶναι διὰ τοὺς Βασιλεῖς!

Ἐν τῇ ἐκτυλίξει τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους, πιθανὸν νὰ παρατηρηθῶσιν ἀραιά τινα φαινόμενα προόδου, οἰωνιζόμενα ἀγαθωτέραν καὶ μείζονα τὴν βελτίονα ἐπίδοσιν. Ὁ Διάδοχος θὰ περιάψῃ εἰς ἑαυτὸν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην, ἐάν, ἀγρύπνως παρακολουθῶν τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν τῆς πατρίδος του κίνησιν, παρέχῃ ἐνίοτε ἀπόδειξιν τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ, καὶ τῆς πολυτίμου προσοχῆς του. Ἀξιωματικός τις ἀνακαλύπτει αἴφνης νεώτερόν τι σύστημα ὅπλου ἢ τηλεβόλου· ἰατρὸς ἐπινοεῖ σκόπιμον μηχάνημα ὑπηρετικὸν τῆς ἀνακουφίσεως τῶν ἐν πολέμῳ τραυματιῶν· συγγραφεύς τις ἢ λόγιος δημοσιεύει ἔργον τι ἢ μελέτημα προσοχῆς ἄξιον· γλύπτης γλύφει ἀξιόλογον ἄγαλμα· ζωγράφος γράφει θέας ἀξίαν εἰκόνα· βοτανικός, γεωγράφος, ὀρυκτολόγος, χημικός, μεταλλουργός, ἐπιστήμων ἢ βιομήχανος παντὸς εἴδους καὶ παντὸς κλάδου δημοσιεύει ἢ ἐπινοεῖ τι τοῦ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος ἄξιον· ὁ τύπος ἐπιλαμβάνεται, ἡ προσοχὴ τοῦ δημοσίου διεγείρεται. Ἡ ἀντίληψις τοῦ Διαδόχου δέον νὰ ἀγρυπνῇ· τὰ πρωτόλεια τῆς ἐνθαρρύνσεως, καὶ τῆς ἠθικῆς ἀμοιβῆς τοῦ συγγραφέως, τοῦ καλλιτέχνου, τοῦ βιοτέχνου, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Διαδόχου ἀπόκεινται, καὶ αὐτὸς εὐκταῖον εἶναι νὰ τὰ προσκομίσῃ εὐμενῶς πρὸς τὸν μοχθήσαντα καὶ ἀγρυπνήσαντα. Μία χειραψία τοῦ Ἡγεμόνος, εἷς συμπαθὴς λόγος τοῦ Διαδόχου, μία δημοσία ὁμολογία τῆς εὐχαριστήσεως καὶ τῆς ἀγαθῆς ἐντυπώσεως ἣν ἤσκησεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ σύγγραμμα ἢ τὸ καλλιτέχνημα τοῦ πολίτου, εἶναι γενναία ἀμοιβὴ διὰ τὸν κοπιάσαντα, ἀμοιβὴ ἀμείβουσα πλουσίως χωρὶς νὰ καταβιβάζῃ, καὶ χωρὶς νὰ ἐκθέτῃ εἰς οὐδεμίαν ἀφαίμαξιν οὐδενὸς τὸ βαλάντιον. Διότι, μία τῶν ἐξόχων προνομιῶν τῶν Ἡγεμόνων καὶ Ἡγεμονιδῶν εἶναι ὅτι δύνανται δι' ἑνὸς εὐμενοῦς λόγου, διὰ μιᾶς θερμῆς συστάσεως, διὰ μιᾶς ἐμφαντικῆς προσκλήσεως εἰς δημοσίαν συνάθροισιν, διὰ μιᾶς χειραψίας μόνης νὰ δημιουργήσωσι μέλλον ὁλόκληρον ἀποκλήρου εὐφυΐας, θνησκούσης δι' ἔλλειψιν ὀλίγου ἄρτου, καὶ ὀλιγωτέρας ἀρωγῆς. Καὶ τὸ μέλλον τοῦτο, φωτεινὸν καὶ ἀσφαλές, ἀνέστησεν ὁ Ἡγεμὼν ἢ ὁ Διάδοχος χωρὶς νὰ δαπανήσῃ, χωρὶς νὰ παρακαλέσῃ, χωρὶς νὰ ὑποχρεωθῇ. Πόσον μεγάλη εἶναι τῶν χρηστῶν Ἡγεμόνων καὶ τῶν Διαδόχων ἡ ἠθικὴ δύναμις, καὶ πόσον λυσιτελῶς καὶ ἀσφαλῶς δύναται πανταχοῦ καὶ πάντοτε νὰ ἐπιδρᾷ! Εἰς τὸ Κράτος θὰ ὑπάρχωσιν ἄνδρες πλούσιοι, ἢ ἐπαρκῆ ἔχοντες τὰ μέσα, οἵτινες, εἴτε διότι προσπελάζουσιν ἐκ κενοδοξίας τὴν Αὐλήν, εἴτε διότι θέλουσι νὰ ἀκουσθῶσιν, εἴτε ἐξ ἄλλου οἱουδήποτε λόγου, μανθάνοντες ὅτι ὁ Ἡγεμών, ὁ Διάδοχος, ἓν μέλος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐξέφρασεν εὐμενῆ γνώμην ὑπὲρ νέου καλλιτέχνου ἢ σπουδαστοῦ, πιθανὸν νὰ προθυμοποιηθῶσι νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης αὐτοῦ, εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς ἰδιοφυΐας του, εἰς τὴν περάτωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἰδού, ἐκτὸς τόσων ἄλλων ἐπωφελῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἡγεμονικῆς προσοχῆς,

Digitized by Google

τί δύναται ν' ἀποφέρῃ εἰς λόγος Ἡγεμόνος ἢ Διαδόχου, καταλλήλως καὶ ἐγκαίρως λεγόμενος. Ἀλλ' ἵνα λεχθῇ ὁ λόγος οὗτος, ἀνάγκη Ἡγεμὼν καὶ Διάδοχος νὰ μὴ ἀγνοῶσιν ἐντελῶς τί ἐπιστημονικῶς καὶ καλλιτεχνικῶς, τί καλλιλογικῶς καὶ βιοτεχνικῶς ζυμοῦται περὶ αὐτούς. Ἀνάγκη νὰ μεριμνῶσι περὶ τῶν γραμμάτων, τῶν καλῶν τεχνῶν, καὶ τῶν τεχνῶν τῆς Πατρίδος, ἀνάγκη νὰ τιμῶσιν ἐνίοτε, διὰ τῆς προσοχῆς καὶ μερίμνης των, τὰ πενιχρὰ σπουδαστήρια τῶν σεμνῶν τούτων καὶ ἀφανῶν μαρτύρων τῶν ἰδίων πεποιθήσεων καὶ ἰδιοτήτων, ἀνάγκη νὰ παρέχωσι τὸ κεφάλαιον τῆς πατρικῆς ἐνθαρρύνσεως εἰς λιποψυχούσας φύσεις, αἵτινες πιθανῶς ἐγεννήθησαν προνομιοῦχοι, καὶ ἐγκρύπτουσι τὸν σπινθῆρα τῆς Τέχνης ἐν ἑαυταῖς. Καὶ πόσοι τοιοῦτοι σπινθῆρες, πόσαι λυχνίαι φωτειναὶ ἐσβέσθησαν ἐλλείψει ὀλιγίστου ἐλαίου! Τοιαῦται ἐκδηλώσεις ἐνδιαφέροντος θὰ ἐξῆρον ἔτι παρὰ τῷ λαῷ τὸ γόητρον τοῦ Διαδόχου· καὶ ἐνῷ ἡ συγκαταβατικὴ εὐμένεια τοῦ ἡγεμονίδου, αἴρουσα τὰς διακρίσεις, θὰ καθίστα, διὰ τῆς ἐπικοινωνίας, ἐγγύτερον αὐτὸν πρὸς τὸν λαόν, θὰ διεσκεδάζοντο αἱ τυχὸν προκαταλήψεις, αἱ ἀόριστοι ὑποθέσεις καὶ φῆμαι ἃς ἐνίοτε καὶ πνεῦμα ἐχθρὸν βεβουλευμένον ἢ ἐπιπόλαιον ἠδύνατο νὰ ἐκθρέψῃ, τὸ δὲ γόητρον τοῦ Διαδόχου θὰ ἠμπεδοῦτο κραταιότερον ἔτι εἰς τὴν θερμήν, τὴν φιλοπάτριδα καὶ φιλοβασιλικὴν καρδίαν τοῦ Ἔθνους.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας, ἡ στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ βελτίωσις καὶ προαγωγή, ἡ παιδεία, τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ἐξαιρέτως δὲ ἡ συγκέντρωσις καὶ συντήρησις τῶν ἀφανῶν ἀλλὰ προσφιλῶν δεσμῶν τῶν ἑνούντων εἰς μίαν ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν τὰ τέκνα τῆς αὐτῆς Πατρίδος, εἶναι κύρια τοῦ Διαδόχου μελήματα. Ὑπὸ τὴν ἡγεμονικὴν αὐτοῦ στέγην εὑρίσκουσιν ἂν οὐχὶ ἄσυλον, ἐγκάρδιον καὶ τιμητικὴν ὅμως δεξίωσιν τὰ ἱστορικὰ τῆς χώρας ὀνόματα, αἱ εὐρύτεραι τοῦ Ἔθνους διάνοιαι, τὰ ναυάγια τῶν εὐγενῶν ἰδεῶν, οἱ μάρτυρες τοῦ πολλαπλοῦ καθήκοντος. Εἷς θερμὸς λόγος τοῦ Διαδόχου ἤμειψε τὸν προγεγραμμένον, τὸν ἄπολιν καὶ ἄπατριν . . . παρεμύθησε τὸν ἀξιοσέβαστον τραυματίαν καταδρομῆς, ἧς ὑψηλὴ καὶ εὐγενεστάτη ἐγένετο ἡ ἀρχή, ἐκέντρισε τὸ θάρρος του, διέχυσε τὴν ἐγκαρτέρησιν εἰς τοὺς πόρρω. Ὑπὸ τὴν πάλλουσαν συμπάθειαν τοῦ Διαδόχου ὁ ἀποκαρτερῶν ἀπόστολος τῆς ἰδέας ἀνέκτησε τῶν πάλαι ἡμερῶν τὸ ἀκμαῖον πῦρ. Ποῖα ἦσαν τὰ δυσεύρετα ταῦτα ὅπλα, τὰ ἀπεργασθέντα τὴν ἠθικὴν αὐτὴν ἀνάστασιν καὶ ἐπανάστασιν; Εἷς λόγος τοῦ Διαδόχου! Μία ἐπίδειξις καὶ μία ἀπόδειξις τοῦ ὀφειλομένου αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος· συμμετοχή τις εἰς τὸ ἄλγος εὐγενῶν μαρτύρων, ἐμφύσησις πίστεως εἰς τὴν γόησσαν ἐλπίδα τοῦ χρηστοτέρου μέλλοντος.

Τὰ ἔθνη δὲν ζῶσι μόνον ἐπ' ἄρτῳ. Αἱ ἰδέαι εἶναι τῶν ἐθνῶν ἡ ζωή, θεματοφύλακες δὲ καὶ ἐκτελεσταὶ τῶν ἰδεῶν ἐκλήθησαν οἱ εὔορκοι καὶ ῥηξικέλευθοι Ἡγεμόνες. Ὑπάρχουσιν Ἔθνη ὧν ἡ ζωὴ σύμπασα, τὸ παρελθόν, τὸ ἐνεστώς, τὸ μέλλον, εἶναι ἰδέας μόνης ἔκφανσις καὶ ὑπεροχή. Δυσχερέστατον ἔχουσι τὸν κλῆρον οἱ κληρονόμοι στεμμάτων κρατῶν, βιωσάντων, βιούντων, βιωσόντων ὑπὸ τοιαύτας ἀναποδράστους συνθήκας. Ἐὰν εἶναι ὅμως ἐργώδης ὁ κλῆρος, καὶ εὐγενέστερος εἶναι, καὶ πλειότερον ὑψηλός. Οὐδεὶς ῥᾴθυμος ἢ ὀκνηρός, οὐδεὶς φυγόπονος ἢ ἀδρανὴς ἐδοξάσθη ποτέ. Οἱ Διάδοχοι τῶν θρόνων, ὧν ἡ λαμπηδὼν καὶ ἡ ἐγγύησις δὲν σκέπει πάντας τοὺς υἱοὺς τῆς πατρίδος, ἔχουσι μεμετρημένον τὸν ὕπνον, ἄγρυπνον τὴν προσοχήν, ῥαγδαίαν τὴν καρδίαν, ἀνήσυχον τὸν ὀφθαλμόν. Ἡ ἱερότης τῶν ὑποχρεώσεων, ἡ ἐπίγνωσις αὐτῶν, τὸ βάρος τῆς ἀποκειμένης ἐντολῆς ἀφαιρεῖ τῆς ψυχῆς τὴν ἀδράνειαν, μετριάζει τῆς ἀνέσεως τὰς ὥρας, πολλαπλασιάζει τὰς τῆς ἐργασίας. Τοῦ Διαδόχου τὸ ἀξίωμα οὔτε θέσις ἀργόμισθος εἶναι, οὔτε τίτλος τιμητικός, ψιλὸς ἐννοίας, δυνάμεως, καθήκοντος. Ὁ Διάδοχος εἶναι ὁ πρώτιστος, μετὰ τὸν Βασιλέα, ὑπηρέτης τοῦ Κράτους, καὶ ὁ πρῶτος, μετὰ τὸν Ἡγεμόνα, θεράπων τῆς Δυναστείας. Τιμή, ὅρκος, καθῆκον, καὶ ἡ ἐπιστέφουσα τὴν γόησσαν μορφήν του ἀπωτέρα ἐλπίς, εἶναι ἡ τριάκτινος λαμπηδὼν ἡ σελαγίζουσα περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διαδόχου, ἡ σκέπουσα τὸν βασιλικὸν Θεσμόν, ἡ προάγουσα τὴν ἐπωφελῆ αὐτοῦ δρᾶσιν καὶ γοητείαν. Ἡ προσωπικότης τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου, ἐν εἰδικαῖς χώραις, ὑπὸ ἰδιαιτέρας συνθήκας ἀναπτυσσομέναις, εἶνε ἡ πρώτη καὶ σοβαρωτάτη τοῦ Κράτους. Ἐμφανίζει τὸ μέλλον . . . Ἀπὸ ἡγεμόνος, οὗτινος ἀπεσβέσθη τὸ πῦρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας, σώζει τὸ Κράτος ἄρτιος Διάδοχος. Ἀπὸ Διάδοχον ὅμως μὴ αἰρόμενον εἰς τῆς θέσεώς του τὸ ὕψος, μὴ θερμαινόμενον ἀπὸ τὸ σφρῖγος ἀκμαίας ἐθνικῆς ζωῆς, μὴ συναρπαζόμενον ἀπὸ εὐγενῆ φιλοδοξίαν, μὴ λατρεύοντα ἰδεώδεις θεότητας, τίς θὰ σώσῃ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαούς, τὰς φυλὰς καὶ τὰ ἰδανικά των;

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΤΡΙΑ ΑΓΓΕΛΑΚΙΑ

Νιογέννητο ξανθὸ παιδὶ
Χαμογελάει ἅμα τὰ ἰδῇ
Ἀντίκρυ του, ζωγραφισμένα
Ἀπὸ τεχνίτη ξακουστό,
Κοντὰ σ' ὁλόφωτο Χριστὸ
Δυὸ ἀγγελάκια ἀδελφωμένα.

Πρὶν ἀπὸ μάννα γεννηθῇ,
Στὴ γῆ μας κάτω πρὶν νάρθῇ
Τἀντάμωσε σὲ πλάσιν ἄλλη...
Τώρα στὰ μάτια του μπροστὰ
Ποῦ τὰ θωρεῖ ζωγραφιστὰ
Τὰ ξαναγνώρισε καὶ πάλι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Digitized by Google

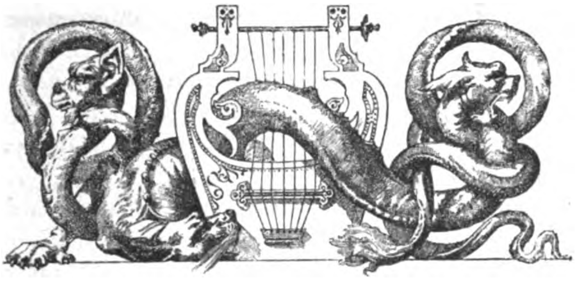

Ο ΜΕΓΑΣ ΓΑΛΕΟΤΟΣ

Δρᾶμα τοῦ **Ἰωσὴφ Ἐτσεγαράη** (José Echegaray) μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ ὑπὸ **Δ. Βικέλα.**

Περὶ τῆς συγχρόνου φιλολογικῆς κινήσεως τῆς Ἰσπανίας ὀλίγιστα γνωρίζομεν ἐνταῦθα, — οὔτε τὰ ὀνόματα ἴσως τῶν ποιητῶν καὶ μυθιστοριογράφων της, ὅσοι καὶ σήμερον ἔτι τιμοῦν διὰ τῶν ἔργων των τὴν πατρίδα τοῦ Cervantes *καὶ τοῦ* Lope de Vega. *Ὁ διασημότερος καὶ δημοτικώτερος τῶν ζώντων Ἰσπανῶν ποιητῶν εἶναι ὁ Ἰωσὴφ Ετσεγαράης* (José Echegaray). *Ὁ ἔξοχος οὗτος δραματουργὸς ἐγεννήθη εἰς Μαδρίτην τὸ 1832. Σπουδάσας τὴν ὁδογεφυροποιΐαν διεκρίθη ὡς μηχανικός, διωρίσθη δὲ μετά τινα ἔτη καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν εἰς τὴν σχολὴν ὅπου ἐμαθήτευσε. Παρεκτὸς τῆς διδασκαλίας, συνέγραψεν ἔργα πολλὰ φυσικομαθηματικὰ καὶ ἀνεδείχθη διαπρεπὴς μεταξὺ τῶν ἐγκριτωτέρων ἐπιστημόνων τῆς πατρίδος του. Κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1868 ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικήν, κατέλαβε διὰ τῆς εὐγλωττίας του θέσιν ἐπίζηλον εἰς τὸ Κοινοβούλιον, ἐχρημάτισε δὲ διευθυντὴς τῶν δημοσίων ἔργων καὶ μετέπειτα ὑπουργός. Κατὰ τὸ 1872, ἀνακηρυχθείσης τῆς δημοκρατίας, μετηνάστευσεν εἰς Παρισίους, ἐκεῖ δὲ κατὰ πρῶτον, εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν, ἀνεφάνη ὡς δραματικὸς ποιητὴς γράψας τὴν μονόπρακτον κωμῳδίαν του* El libro talonario. *Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐχρημάτισε καὶ πάλιν ὑπουργός, κατὰ τὸ 1874, ἔκτοτε δὲ ἀποσυρθεὶς τῆς πολιτικῆς καὶ παρακολουθῶν ὡς θεατὴς τὴν πάλην τῶν κομμάτων, διατελεῖ καθηγητὴς τῶν φυσικομαθηματικῶν καὶ δημοσιεύει ἐναλλὰξ δράματα καὶ ἔργα ἐπιστημονικά. Ἀλλ' ὁ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ζῆλος οὐδαμῶς παραβλάπτει ἢ παρεμποδίζει τὴν ποιητικήν του ἔμπνευσιν. Ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα δράματά του ἀνεβιβάσθησαν μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὰ πλεῖστα ἔμμετρα. Ὁ Μέγας Γαλεότος θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του, μετεφράσθη δὲ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ὁ Ἐτσεγαράης συνδυάζει τὸ εὐφάνταστον τῆς δραματικῆς σχολῆς τοῦ* Calderon *μετὰ τῶν φιλοσοφικῶν τάσεων τῆς παρούσης ἐποχῆς. Οἱ ἕνεκα τούτου νεωτερισμοί του προεκάλεσαν καταφορὰν ἐνίοτε ἴσην πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν θιασωτῶν του, ἀλλ' ὅμως ἡ ποιητική του δόξα μένει ἑδραία καὶ συνεχίζονται δι' αὐτῆς αἱ μακραὶ παραδόσεις τοῦ ἐνδόξου δραματικοῦ παρελθόντος τῆς Ἰσπανίας.*

ΤΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΘΕΟΔΩΡΑ, *σύζυγος τοῦ Ἰουλιανοῦ.*
ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.
ΣΕΒΗΡΟΣ, *ἀδελφός του.*
ΜΕΡΣΕΔΗ, *σύζυγος τοῦ Σεβήρου.*
ΠΕΠΙΤΟΣ, *υἱὸς αὐτῶν.*
ΕΡΝΕΣΤΟΣ.
ΡΟΥΕΔΑΣ.
ΔΥΟ ΥΠΗΡΕΤΑΙ.

Ἡ σκηνὴ ἐν Μαδρίτῃ ἐν ἔτει 18...

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ σκηνὴ παριστᾷ σπουδαστήριον. Ἀριστερόθεν ἐξώστης, δεξιόθεν θύρα, — εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δωματίου τράπεζα, ἐπ' αὐτῆς δὲ χαρτία, βιβλία καὶ λύχνος ἀναμμένος. Πρὸς τ' ἀριστερὰ σοφᾶς. Εἶναι νύξ.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, κάθηται ἐνώπιον τῆς τραπέζης, ὡς σκοπεύων νὰ γράψῃ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τίποτε!... Ἀδύνατον!... Τοῦ κάκου ἀγωνίζομαι! Ἡ ἰδέα εἶναι ἐδῶ, — σαλεύει μέσα εἰς τὸν ἀναμμένον μου ἐγκέφαλον, τὴν αἰσθάνομαι. Κάποτε φῶς ἐσωτερικὸν τὴν φωτίζει — καὶ τὴν βλέπω. Τὴν βλέπω μὲ μορφὴν ἀόριστον, ἀσαφῆ, καὶ διὰ μιᾶς εἰς τὰ ἀπόκρυφα βάθη της ἀντηχοῦν φωναί, αἱ ὁποῖαι τὴν ζωντανεύουν, ... οἰμωγαὶ λύπης, στεναγμοὶ ἔρωτος, γέλωτες σαρδωνικοί... κόσμος ὁλόκληρος παθῶν, παθῶν ζώντων καὶ συγκρουομένων· καὶ ἐξορμοῦν καὶ ἁπλώνονται ὁλόγυρά μου καὶ γεμίζουν τὸν ἀέρα! Τότε, τότε λέγω καθ' ἑαυτόν: «ἰδοὺ ἡ ὥρα», καὶ παίρνω τὸ κονδύλι μου καὶ μὲ τὸ βλέμμα προσηλωμένον εἰς τὸ ἄπειρον, μὲ τὴν ἀκοὴν εἰς ἔντασιν, προσπαθῶν νὰ περιστείλω τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας μου, σκύπτω ἐπάνω εἰς τὸ τετράδιόν μου. Ἀλλά... ὢ εἰρωνεία τῆς ἀνικανότητος! Αἱ γραμμαὶ τῆς μορφῆς ἐξαλείφονται, τὸ φάσμα διαλύεται, κραυγαὶ καὶ στεναγμοὶ σιωποῦν, καὶ τὸ μηδέν, τὸ μηδὲν μὲ περικυκλόνει, ... ἡ μονοτονία τοῦ κενοῦ ἀπείρου, τοῦ ἀνισχύρου στοχασμοῦ, τοῦ ὑπνηλοῦ καμάτου! Εἶναι χειρότερον ἢ θάνατος τοῦτο: τὸ κονδύλι διαρκῶς ἀκίνητον καὶ τὸ χαρτὶ χωρὶς ζωήν, χωρὶς τὴν ζωὴν τῆς ἰδέας. Ὢ! πόσας μορφὰς περιέχει τὸ μηδὲν καὶ πῶς — σκυθρωπὸν καὶ σιωπηλὸν — χλευάζει τοὺς πλάστας τοῦ εἴδους μου: πολλὰς μορφάς, πολλάς: πίνακας χωρὶς χρώματα, μάρμαρα ἀκατέργαστα, χαώδεις δονήσεις ἤχων συγκεχυμένων! Ἀλλὰ τίποτε τόσον ἐρεθιστικόν, τόσον ἐξευτελιστικόν, τόσον ἀηδές, ὅσον τὸ ἄθλιον τοῦτο κονδύλι (**τὸ ῥίπτει ἐπὶ τῆς τραπέζης**) καὶ τὸ ἄγραφον τοῦτο χαρτί... Ἆ! δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ γεμίσω, ἀλλ' ἠμπορῶ νὰ σὲ καταστρέψω, ταπεινὲ συνένοχε τῆς φιλοδοξίας μου καὶ τῆς ταπεινώσεώς μου! Ἰδοὺ... ἰδού!... Μικρότερα;... ἀκόμη μικρότερα!... (***Σχίζει τὸν χάρτην. Διακόπτεται ἐπί τινας στιγμάς***). Αἴ, καί;... Εὐτυχῶς δὲν μὲ βλέπει κανείς. Ἀνόητοι ἐξάψεις καὶ ἄδικοι! Ὄχι... δὲν ὑποχωρῶ. Σκέψις ἀκόμη, σκέψις, μέχρις οὗ ἢ νικήσω ἢ ἐξοντωθῶ! Ὄχι, δὲν παραδίδω τὰ ὅπλα! Νὰ ἰδῶ, ... νὰ ἰδῶ ἂν εἶναι τρόπος...

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ καὶ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ. Οὗτος φορεῖ φράκον, κρατεῖ τὸν ἐπενδύτην του ἐπὶ τοῦ βραχίονος, ἀνοίγει δὲ τὴν θύραν δεξιόθεν ἀλλὰ δὲν προχωρεῖ ἐντὸς τοῦ δωματίου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Αἴ! Ἐρνέστε!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἰουλιανέ!

Digitized by Google

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀκόμη ἐργάζεσαι; . . . Σὲ διέκοψα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ἐγειρόμενος.

Νὰ μὲ διακόψῃς! Μὲ τὰ σωστά σου, Ἰουλιανέ; Ἔλα μέσα, ἔλα! Καὶ ἡ Θεοδώρα;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἐρχόμεθα ἀπὸ τὸ θέατρον. Ἐκείνη ἀνέβη μὲ τὸν ἀδελφόν καὶ τὴν νύμφην μου εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα νὰ ἰδῇ δὲν ἠξεύρω τί, . . . κάτι ἤθελε νὰ τῆς δείξῃ ἡ Μερσέδη. Ἐγὼ δὲ ἐπήγαινα εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ὅταν εἶδα φῶς εἰς τὸ ἰδικόν σου, καὶ ἦλθα νὰ σοῦ εἰπῶ Καληνύκτα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἦτο πολὺς κόσμος;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Πολύς, καθὼς πάντοτε. Καὶ ὅλοι οἱ φίλοι μοῦ ἐζήτουν νέα σου. Ἐθαύμαζαν πῶς δὲν ἦλθες καὶ σύ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὤ! Καλοσύνη των.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τὴν ἀξίζεις, καὶ μὲ τὸ παρεπάνω! Καὶ σύ; Σοῦ ἦλθε καλὰ τριῶν ὡρῶν μοναξιὰ καὶ ἔμπνευσις!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μοναξιά, ναί· ἔμπνευσις ὄχι. Δὲν μοῦ ἦλθε, ἂν καὶ τῆς ἐρώναζα μὲ ὑποταγὴν καὶ πόθον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν πρόσκλησίν σου;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καὶ οὔτε εἶναι ἡ πρώτη φορά. Ἀλλ' ἂν δὲν ἔκαμα τίποτε ἄλλο, ἔκαμα ὅμως μίαν χρησιμωτάτην ἀνακάλυψιν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ποίαν;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αὐτήν: ὅτι δὲν ἀξίζω τίποτε!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Διάβολε! φοβερὰ ἀνακάλυψις!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐκεῖνο ποῦ σοῦ λέγω!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ διατί ἡ τόση ὀργὴ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου; Μὴ δὲν προχωρεῖ τὸ δρᾶμα περὶ τοῦ ὁποίου μοῦ ἔλεγες;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Νὰ προχωρήσῃ; Προχωρεῖ ἀνάποδα!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλλὰ κατὰ τί ἔπταισαν εἰς τὸν καλόν μου Ἐρνέστον καὶ ἡ ἔμπνευσις καὶ τὸ δρᾶμα μαζῆ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Κατὰ τοῦτο: ὅτι ὅταν συνέλαβα τὴν ἰδέαν τοῦ δράματος, μοῦ ἐφάνη γόνιμος, καὶ θέλων τώρα νὰ τῆς δώσω μορφήν, νὰ τὴν ἐνδύσω μὲ ἔνδυμα ἁρμόδιον διὰ τὴν σκηνήν, καταλήγω εἰς πρᾶγμα ἀλλόκοτον, δύσκολον, ἀντιδραματικόν, ἀδύνατον!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλλὰ εἰς τί συνίσταται τὸ κακὸν τοῦ πράγματος; Ἔλα, εἰπέ μου παρακαλῶ, διότι μοῦ ἐξάπτεις τὴν περιέργειαν. (*Κάθηται ἐπὶ τοῦ σοφᾶ*).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Φαντάσου ὅτι τὸ κύριον πρόσωπον, ἐκεῖνο ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ διέλιξις τοῦ δράματος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοῦ δίδει ζωήν, προκαλεῖ τὴν καταστροφήν, τὴν φέρει, —καὶ τὴν χαίρεται,— δὲν ἠμπορεῖ νὰ παρουσιασθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τόσον κακὸν εἶναι; τόσον ἀηδὲς καὶ ἀποτρόπαιον;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι. Δὲν εἶναι τοῦτο.—Κακόν; καθὼς ὅλοι μας. Ὅσον σὺ κ' ἐγώ. Οὔτε κακὸν οὔτε καλόν. Ἀηδὲς καὶ ἀποτρόπαιον; ὄχι, μὰ τὴν ἀλήθειαν. Δὲν εἶμαι τόσον μισάνθρωπος, οὔτε τόσον ἀηδίασα τὴν ζωὴν ὥστε νὰ θέλω τοῦτο ἢ νὰ ἐπιθυμῶ νὰ φανῶ τόσον πολὺ ἄδικος.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Λοιπὸν τότε, τί εἶναι τὸ αἴτιον;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τὸ αἴτιον εἶναι, φίλε μου, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρόσωπον δὲν χωρεῖ ὑλικῶς εἰς τὴν σκηνήν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Κύριε ἐλέησον! Τί λέγεις; Εἶναι μήπως μυθολογικὸν τὸ δρᾶμα καὶ παριστᾷ Τιτᾶνας;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τιτᾶνας, ναί, ἀλλὰ κατὰ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δηλαδή;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δηλαδή, τὸ πρόσωπον τοῦτο εἶναι «ὁ κόσμος ὅλος».

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὁ κόσμος ὅλος! Τότε ἔχεις δίκαιον, δὲν χωρεῖ εἰς τὴν σκηνὴν ὁ κόσμος ὅλος. Αὐτὴ εἶναι ἀλήθεια ἀδιαφιλονείκητος καὶ αὐταπόδεικτος.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Βλέπεις λοιπὸν ὅτι εἶχα δίκαιον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι ἐντελῶς. «Ὅλος ὁ κόσμος» ἠμπορεῖ νὰ συμπυκνωθῇ εἰς ὀλίγους τύπους καὶ χαρακτῆρας. Ἐγὼ δὲν ἐννοῶ ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ νομίζω ὅτι τοῦτο τὸ κατώρθωσαν πολλάκις οἱ ποιηταί.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μάλιστα, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδικήν μου περίπτωσιν, δηλαδὴ εἰς τὸ δρᾶμά μου, τοῦτο δὲν γίνεται.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Διατί;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διὰ λόγους πολλούς, τοὺς ὁποίους θὰ ἦτο μακρὸν νὰ σοῦ ἐξηγήσω, καὶ ἰδίως αὐτὴν τὴν ὥραν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν πειράζει. Εἰπέ μου μερικούς.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἰδού, φίλε μου. Κάθε ἄτομον τοῦ μεγάλου τούτου συνόλου, — πᾶσα κεφαλὴ τοῦ τέρατος τούτου μὲ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας κεφαλάς, — τοῦ Τιτᾶνος τούτου τῆς ἐποχῆς μας εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκα τὸ ὄνομα «Ὅλος ὁ κόσμος», παρουσιάζεται εἰς τὸ

Digitized by Google

δρᾶμά μου ἐπὶ μίαν στιγμὴν βραχυτάτην, προφέρει μίαν λέξιν — ὄχι περισσότερον, — ρίπτει ἓν καὶ μόνον βλέμμα, — τὸ μέρος του εἰς τὴν ὑπόθεσιν περιορίζεται σχεδὸν εἰς ἓν μειδίαμα, — μόλις ἐμφανίζεται καὶ ἀποσύρεται, — ὅ,τι κάμνει τὸ κάμνει χωρὶς πάθος, χωρὶς ὀργήν, χωρὶς κακίαν, ἀδιαφόρως καὶ ἀσκόπως, — ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀσυνειδήτως.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Αἴ, ἔπειτα;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αἱ ὀλίγαι αὐταὶ λέξεις, τὰ στιγμιαῖα βλέμματα, τὰ ἀδιάφορα μειδιάματα, ὅλα αὐτὰ τὰ μικρὰ ψιθυρίσματα, αἱ μικρόταται κακίαι, ὅλα αὐτὰ ἐπὶ τέλους τὰ ὁποῖα ἠδυνάμεθα νὰ ἐπονομάσωμεν ἀκτῖνας ἀσημάντους τοῦ δραματικοῦ φωτός, — ὅλα αὐτὰ συνδεόμενα ἀποτελοῦν μίαν δέσμην, μίαν πυράν, καὶ φέρουν τὴν πυρκαϊάν, τὴν ἔκρηξιν, τὴν σύγκρουσιν καὶ τὰ θύματα. Ἐὰν παραστήσω τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων διὰ μερικῶν τύπων ἢ προσώπων συμβολικῶν, θὰ ἔχω νὰ συγκεντρώσω εἰς τὸν καθένα ὅ,τι εἶναι διεσπαρμένον εἰς τοὺς πολλούς, καὶ τότε ἡ ἰδέα μου διαστρέφεται. Θὰ φέρω εἰς τὴν σκηνὴν τύπους ἀπεχθεῖς καθὸ κακούς, καὶ ἀπιθάνους καθόσον ἡ κακία των δὲν αἰτιολογεῖται. Πρόσθεσε δὲ καὶ τὸν κίνδυνον μὴ ὑποτεθῇ ὅτι ἠθέλησα νὰ παραστήσω κοινωνίαν αἰσχράν, διεφθαρμένην καὶ σκληράν, ἐνῷ ἡ πρόθεσίς μου εἶναι ἁπλῶς καὶ μόνον νὰ ὑποδείξω ὅτι ὅλαι μας αἱ πράξεις, καὶ αἱ πλέον ἀσήμαντοι, δὲν εἶναι ἀσήμαντοι μήτε ἀδιάφοροι, ἢ πρὸς καλὸν ἢ πρὸς κακόν, — διότι, συνδεόμεναι ὑπὸ τὰς μυστηριώδεις ἐπιρροὰς τῆς σημερινῆς ζωῆς, ἠμποροῦν νὰ ἐπιφέρουν συνεπείας μεγίστας.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Αὐτά, φίλε μου, εἶναι μεταφυσικὰ δι' ἐμέ. Κάτι μισοβλέπω, ἀλλὰ διὰ μέσου πολλῶν συννέφων. Αὐτὰ τὰ πράγματα τὰ ἐννοεῖς σὺ πολὺ καλλίτερά μου. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ συναλλαγματικῶν, ἐκτοκισμῶν, δοσοληψιῶν καὶ κερδοσκοπιῶν, τότε θὰ ἦτο ἄλλη ὑπόθεσις.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι, ὄχι. Ἔχεις νοῦν ὑγιῆ, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ οὐσιῶδες.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εὐχαριστῶ, Ἐρνέστε. Εἶσαι πολὺ καλός.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐν τούτοις σὲ ἔπεισα;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι. Θὰ ὑπάρχῃ τρόπος νὰ ὑπερνικηθῇ αὐτὴ ἡ δυσκολία.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐὰν ἦτο μόνη αὐτή!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἔχει καὶ ἄλλην;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἔχει, λέγει! — Εἰπέ μου τί εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν δραματικὸν ἐλατήριον;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν ἠξεύρω καλὰ καλὰ τί ὀνομάζεις δραματικὸν ἐλατήριον. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠμπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι ὅτι δὲν μὲ διασκεδάζει δρᾶμα χωρὶς ἔρωτας μέσα, — καὶ μάλιστα ἔρωτας δυστυχεῖς, διότι ἂν πρόκειται περὶ εὐτυχῶν, μοῦ ἀρκεῖ ἐδῶ ἡ στέγη μου καὶ ἡ Θεοδώρα μου.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καλά, περίφημα! Ἀλλὰ τὸ δρᾶμά μου, φοβοῦμαι, δὲν χωρεῖ ἔρωτας.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τόσον τὸ χειρότερον. Ἄκουσέ με, δὲν ἠξεύρω τί ἐστι τὸ δρᾶμά σου, ἀλλ' ὑποπτεύομαι ὅτι δὲν θὰ ἐξεγείρῃ κανενὸς τὸ ἐνδιαφέρον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αὐτὸ δὰ σοῦ λέγω κ' ἐγώ. Καὶ ὅμως, ἐνδέχεται νὰ βάλω μέσα ἔρωτας, καὶ χωρὶς ζηλοτυπίας.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Κύτταξε πρὸς τούτοις νὰ ἔχῃς ὑπόθεσιν ἐνδιαφέρουσαν, τὴν ὁποίαν ν' ἀναπτύξῃς ἐντέχνως, μὲ περιπλοκὰς συγκινητικάς...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι, φίλτατε! Τοῦτο, ὄχι! Τὰ πάντα θὰ εἶναι ἁπλᾶ, συνήθη, σχεδὸν κοινά, καθόσον τὸ δρᾶμα δὲν θὰ ἔχῃ ἐνέργειαν ἐξωτερικήν. Τὸ δρᾶμά μου διεξάγεται διὰ τῶν προσώπων του ἐνδομύχως· προβαίνει βραδέως, ὑποτρέφεται σήμερον ἀπὸ ἕνα στοχασμόν, αὔριον ἀπὸ ἕνα παλμὸν καρδίας, ὑποσκάπτει τὴν θέλησιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον...

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλλ' αὐτὰ πῶς θὰ τὰ καταλάβῃ κανείς; Αἱ ἐνδόμυχοι αὐταὶ ἐνέργειαι πῶς ἐκδηλοῦνται; Ποῖος θὰ τὰς ἐξηγήσῃ εἰς τὸν θεατήν; Ποῦ θὰ τὰς ἰδῇ; Θὰ καθήμεθα ὁλόκληρον τὸ ἑσπέρας εἰς προσοχὴν μὴ μᾶς διαφύγῃ ἓν βλέμμα, ἕνας στεναγμός, μία χειρονομία, μία λέξις χωρὶς συνέχειαν; Αὐτό, ἀγαπητέ μου δὲν εἶναι διασκέδασις. Παρὰ νὰ χωθῶ εἰς αὐτὰ τὰ βάθη, καλλίτερα σπουδάζω φιλοσοφίαν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Βλέπεις; Μοῦ ἐπαναλαμβάνεις ὅσα σκέπτομαι μόνος μου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι, δὲν θέλω καὶ νὰ σὲ ἀποθαρρύνω. Ἠξεύρεις ἐσὺ τί κάμνεις. Καί... πῶς νὰ σοῦ εἰπῶ;... Καὶ ἂν ἀκόμη τὸ δρᾶμα εἶναι κάπως ὠχρόν, καὶ ἂν φαίνεται βαρὺ καὶ χωρὶς ἐνδιαφέρον... ἀρκεῖ νὰ ἔλθῃ κατόπιν ἡ καταστροφὴ καταπληκτική,... ἀρκεῖ ἡ ἔκρηξις... Αἴ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καταστροφή... ἔκρηξις;... Περίπου ὅταν θὰ πέσῃ ἡ αὐλαία.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τουτέστιν, θ' ἀρχίζῃ τὸ δρᾶμα ὅταν θὰ τελειώνῃ τὸ δρᾶμα;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐπάνω κάτω! Μολαταῦτα θὰ προσπαθήσω νὰ βάλω μέσα ὀλίγην ζέστην.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἄκουσέ με, — τὸ καλλίτερον θὰ ἦτο νὰ γράψῃς τοῦτο τὸ δεύτερον δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ὅταν τελειόνῃ τὸ πρῶτον· διότι τὸ πρῶτον, κατὰ τὰς θεωρίας σου, δὲν ἀξίζει τὸν κόπον — καὶ θὰ σοῦ δώσῃ πολὺν κόπον.

Digitized by Google

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Περὶ τούτου ἤμην ἤδη πεπεισμένος.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τώρα δὲ εἴμεθα πεπεισμένοι καὶ οἱ δύο, χάρις εἰς τὴν διαλεκτικήν σου καὶ εἰς τὴν ἰσχὺν τῆς λογικῆς σου. Καὶ τί τίτλον τοῦ ἔχεις δώσει;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τίτλον; Τοῦτο πάλιν εἶναι ἄλλο... Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ τίτλον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τί!.. Πῶς τὸ εἶπες;... Μήτε τίτλον!...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι. Παρεκτὸς ἂν τοῦ τὸν δώσωμεν Ἑλληνιστί, χάριν μεγαλειτέρας σαφηνείας, κατὰ τὴν παλαιάν μας κωμῳδίαν ([1]).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἔλα, ἔλα, Ἐρνέστε μου· ἐκοιμᾶσο ὅταν ἦλθα· ὠνειρεύεσο ἄλλα τῶν ἄλλων καὶ μοῦ διηγῆσαι τώρα τὰ ὄνειρά σου.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄνειρα, ναί. Ἄλλα τῶν ἄλλων ἴσως. Σοῦ διηγοῦμαι ὄνειρα καὶ ἄλλα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ σὺ ἔχεις ὀρθὸν νοῦν καὶ κρίνεις πάντοτε σωστά.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Διὰ νὰ κρίνῃ κανεὶς σωστὰ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν δὲν χρειάζεται καὶ τόσος νοῦς. Δρᾶμα, τοῦ ὁποίου τὸ κύριον πρόσωπον δὲν παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς, — εἰς τὸ ὁποῖον σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν ἔρωτες, καὶ δὲν συμβαίνει τίποτε παρεκτὸς ὅ,τι συμβαίνει κάθε ἡμέραν, — τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἀφοῦ πέσῃ ἡ αὐλαία καὶ οὔτε κἂν ἔχει τίτλον, — δὲν ἠξεύρω οὔτε πῶς ἠμπορεῖ νὰ γραφῇ, οὔτε πῶς νὰ παρασταθῇ, οὔτε πῶς θὰ εὕρῃ ἀκροατάς, οὔτε πῶς θὰ ὀνομασθῇ δρᾶμα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἆ! Καὶ ὅμως εἶναι δρᾶμα. Τὸ ζήτημα εἶναι ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ μορφὴν καὶ ὅτι δὲν ἠμπορῶ ἐγὼ νὰ τοῦ τὴν δώσω.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Θέλεις ν' ἀκούσῃς τὴν γνώμην μου;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Νὰ μὴ ἀκούσω τὴν γνώμην σου... σοῦ, τοῦ φίλου, τοῦ προστάτου, τοῦ δευτέρου πατρός μου! Ἆ, Ἰουλιανέ!...

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μή, Ἐρνέστε, — ἂς μὴ κάμωμεν τώρα ἐδῶ δρᾶμα αἰσθηματικόν, ἀντὶ τοῦ ἰδικοῦ σου, τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσαμεν ὅτι δὲν γίνεται. Σὲ ἠρώτησα ἐὰν θέλεις ν' ἀκούσῃς τὴν γνώμην μου:

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καὶ σοῦ εἶπα, ναί!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἄφησε λοιπὸν κατὰ μέρος τὰ δράματα, πλάγιασε, ἀναπαύσου, καὶ αὔριον τὸ πρωῒ ἔλα νὰ κυνηγήσωμεν μαζῆ, καὶ νὰ σκοτώσῃς κάμποσα περδίκια. Τοῦτο θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀφορμὴ νὰ μὴ σκοτώσῃς ἐσὺ ἓν ἢ δύο πρόσωπα εἰς τὸ δρᾶμά σου, ἴσως δὲ νὰ μὴ κακοπάθῃς καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἀπὸ τοὺς θεατάς του. Ἔλα καὶ δὲν θὰ τὸ μετανοήσῃς.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Εἰς τοῦτο δὲν θὰ σ' ἀκούσω. Θὰ τὸ γράψω τὸ δρᾶμα.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλλὰ κακότυχε, τὸ συνέλαβες ἐν ἁμαρτίαις.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καλά, κακά, — τὸ συνέλαβα! Τὸ αἰσθάνομαι μέσα εἰς τὸν ἐγκέφαλόν μου· κινεῖται, ζῇ, καὶ θέλει νὰ ἔβγῃ ἔξω, — καὶ θὰ τὸ 'βγάλω!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλλὰ — δὲν εἶναι τρόπος νὰ εὕρῃς ἄλλην ὑπόθεσιν;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀλλὰ — ἡ ἰδέα αὐτή;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Στεῖλέ την 'ς τὸν διάβολον!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αἴ, φίλτατέ μου! Νομίζεις ὅτι ἀφοῦ μᾶς χωθῇ ἐδῶ μέσα μία ἰδέα, ἀρκεῖ νὰ τὸ θέλωμεν διὰ νὰ τὴν σβύσωμεν καὶ νὰ τὴν καταστρέψωμεν; Μὴ δὲν τὸ ἤθελα κ' ἐγὼ νὰ συλλογισθῶ κανὲν ἄλλο δρᾶμα; ἀλλὰ τοῦτο, τὸ κατηραμένον, δὲν ἀφίνει τόπον δι' ἄλλο, ἐνόσῳ δὲν ἐβγαίνει ἔξω εἰς τὸν κόσμον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καλά! Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δώσῃ καλὰ γεννητούρια!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἰδοὺ τὸ ζήτημα! καθὼς λέγει ὁ Ἀμλέτος.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (χαμηλόνων τὴν φωνὴν καὶ μὲ ὕφος κωμικῶς μυστηριῶδες).

Καὶ δὲν ἠμπορεῖς τοὐλάχιστον νὰ τὸ πετάξῃς εἰς τὸ φιλολογικὸν ἐκθετοτροφεῖον τῶν ἀνωνύμων ἔργων;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὢ Ἰουλιανέ! Ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος μὲ συνείδησιν. Τὰ τέκνα μου, ἢ καλὰ ἢ κακά, εἶναι νόμιμα. Φέρουν τὸ ὄνομά μου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (ἑτοιμαζόμενος νὰ ἐξέλθῃ).

Τί ἄλλο νὰ σοῦ εἰπῶ; ὅ,τι εἶναι νὰ γείνῃ, θὰ γείνῃ. Τὸ πεπρωμένον!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Συμφωνῶ. Καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ εἶναι κακὸν τὸ πεπρωμένον. Ὁπωσδήποτε, ἂν δὲν τὸ συγγράψω ἐγώ, θὰ τὸ συγγράψῃ ἄλλος.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἐμπρὸς λοιπόν, καὶ τύχῃ ἀγαθῇ! Καὶ εἴθε νὰ μὴ σὲ προλάβῃ ἄλλος.

([1]) Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος κωμῳδία ἐπιλέγεται La Comedia Nueva ἐγράφη δὲ ὑπὸ τοῦ Moratin, δραματικοῦ ποιητοῦ τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Don Hermógenes, διακωμῳδούμενος λόγιος, λέγει Λατινιστὶ μίαν περίοδον (σκηνὴ 4η τῆς Α΄ πράξεως): «Εἶναι γνώμη τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπιπροσθέτει. Ἀλλὰ σᾶς τὴν λέγω Ἑλληνιστὶ διὰ νὰ ἐννοήσετε καλλίτερον: Eisi de ton mython oi men aploi oi de peplegmenoi. Cai gar ai praxeis»... Ὁ Don Ἐλευθέριος τὸν διακόπτει: «Ἀλλ' ἄνθρωπε, ἐάν...» Ὁ Ἑρμογένης ἐξακολουθεῖ: «Cai gar ai praxeis ou mimeseis oi...» Ἐλευθέριος: «Ἀλλά..» Ἑρμογένης: «Mythoi eisin yparchousin».

Digitized by Google

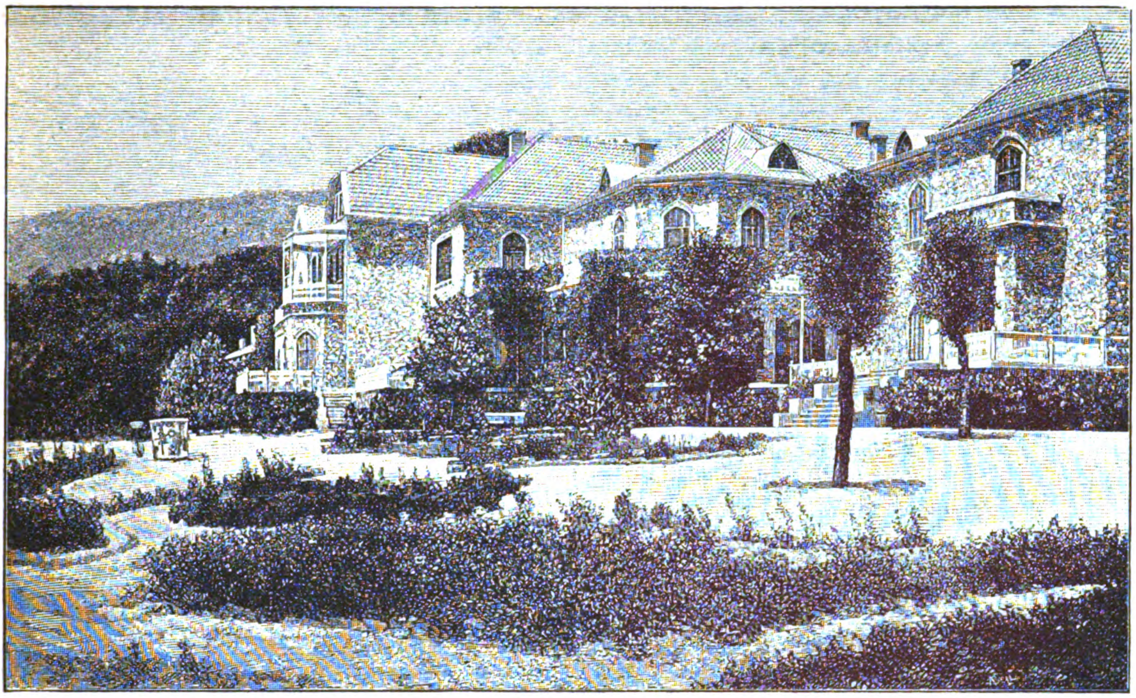

ΤΟ ΕΝ ΔΕΚΕΛΕΙΑ ΑΝΑΚΤΟΡΟΝ

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ καὶ ΘΕΟΔΩΡΑ

ΘΕΟΔΩΡΑ (ἔξωθεν).

Ἰουλιανέ! . . . Ἰουλιανέ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εἶναι ἡ Θεοδώρα.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐδῶ εἶσαι, Ἰουλιανέ;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (προχωρῶν πρὸς τὴν θύραν).

Ἐδῶ εἶμαι. Ἔλα μέσα.

ΘΕΟΔΩΡΑ (εἰσερχομένη).

Καλησπέρα, Ἐρνέστε.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καλησπέρα, Θεοδώρα. Πῶς ἦτο τὸ θέατρον;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καθὼς πάντοτε. Καὶ σύ, ἐργάσθηκες πολύ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καθὼς πάντοτε. Διόλου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τότε λοιπόν, καλλίτερα νὰ ἤρχεσο μαζῆ μας. Ὅλαι αἱ φίλαι μου μ' ἐρωτοῦσαν περὶ σοῦ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Βλέπω ὅτι **ὅλος ὁ κόσμος** ἐνδιαφέρεται περὶ ἐμοῦ.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ πῶς ὄχι, ἀφοῦ ὁ **κόσμος ὅλος** θὰ εἶναι τὸ κύριον πρόσωπον εἰς τὸ δρᾶμά σου! Γίνεται νὰ μὴ ἐνδιαφέρεται νὰ τὰ ἔχῃ καλὰ μαζῆ σου;

ΘΕΟΔΩΡΑ (μὲ περιέργειαν).

Τί δρᾶμα;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Σιωπή! Εἶναι μυστικόν . . . Μὴ ἐρωτᾷς. Οὔτε τίτλος, οὔτε πρόσωπα, οὔτε πλοκή, οὔτε καταστροφή . . . Τὸ ἄκρον ἄωτον . . . Καληνύκτα, Ἐρνέστε. Πηγαίνωμεν, Θεοδώρα.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Εἰς αὔριον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καληνύκτα.

ΘΕΟΔΩΡΑ (πρὸς τὸν Ἰουλιανόν).

Τί ἀφῃρημένη ἐφαίνετο ἀπόψε ἡ Μερσέδη.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ ὁ Σεβῆρος, πῶς τὰ εἶχε καταιβασμένα!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διατί ἆρά γε;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἠξεύρω κ' ἐγώ; Ὁ δὲ Πεπίτος ἐξ ἐναντίας εἶχε ζωηρότητα καὶ διὰ τοὺς δύο των.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πάντοτε ὁ ἴδιος αὐτός. Καὶ γλῶσσα! . . . Δι' ὅλους ἔχει νὰ 'πῇ κάτι κακόν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Πρόσωπον διὰ τὸ δρᾶμα τοῦ Ἐρνέστου.

(Ἐξέρχονται δεξιόθεν ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ καὶ ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἂς λέγῃ ὅ,τι θέλει ὁ Ἰουλιανός, δὲν παραιτῶ τὸν σκοπόν μου. Θὰ ἦτο φοβερὰ ἀνανδρία! Ὄχι, δὲν ὀπισθοχωρῶ . . . Ἐμπρός! (*Ἐγείρεται καὶ περιπατεῖ ἀνησύχως. Ἔπειτα πλησιάζει εἰς τὸν ἐξώστην*). Νύκτα, βοήθησέ με! Εἰς τὴν σκοτίαν σου διαγράφονται αἱ φωτεραὶ γραμμαὶ τῆς ἐμπνεύσεως καλλίτερα ἢ εἰς τὸν γαλάζιον πέπλον τῆς ἡμέρας. Σηκωθῆτε στέγαι τῆς ἀπεράντου πόλεως. Ἀποκαλύψατε χάριν ποιητοῦ ἀδημονοῦντος ὅσα μυστήρια σκεπάζετε, καθὼς τὰ ἀπεκαλύψατε εἰς τὸν μικρὸν χωλὸν διάβολον ὁ ὁποῖος σᾶς ἐξεσκέπασε ἄλλοτε

Digitized by Google

πρὸς διασκέδασίν του ([1]). Θέλω νὰ ἰδῶ εἰς τὰς αἰθούσας καὶ τὰ δωμάτιά σας γυναῖκας καὶ ἄνδρας ἐρχομένας πρὸς ἀναζήτησιν τῆς νυκτερινῆς ἀναπαύσεως μετὰ τὰς θορυβώδεις ὥρας τῶν συναναστροφῶν καὶ τῶν διασκεδάσεων. Θέλω ν' ἀκούσω εὐκρινῶς τὰ χίλια ἀσυνάρτητα λόγια ὅσα προφέρουν ὅλοι ἐκεῖνοι, ὅσοι ἔκαμναν ἐρωτήσεις περὶ ἐμοῦ εἰς τὸν Ἰουλιανὸν καὶ τὴν Θεοδώραν. Καὶ καθὼς αἱ διεσπαρμέναι ἀκτῖνες τοῦ φωτὸς συγκεντρούμεναι διὰ τοῦ διαφανοῦς κρυστάλλου φέρουν ἀνάφλεξιν, — καθὼς αἱ διασταυρούμεναι γραμμαὶ σκιᾶς συναποτελοῦν τὸ σκότος, καὶ οἱ κόκκοι γῆς τὰ ὄρη, καὶ αἱ σταγόνες νεροῦ τὰς θαλάσσας, ἀπαράλλακτα κ' ἐγὼ ἀπὸ τὰς ἀσυναρτήτους φράσεις των, ἀπὸ τὰ κενὰ των μειδιάματα, ἀπὸ τὰ περίεργα βλέμματά των, ἀπὸ τὰ χίλια μικρολογήματα ὅσα διασπείρουν αὐτοὶ ἀπροσέκτως εἰς τὰς συναθροίσεις των, εἰς καφενεῖα, εἰς θέατρα, εἰς συναναστροφάς, — καὶ μένουν τώρα κρεμάμενα εἰς τὸν ἀέρα, — θὰ κατασκευάσω τὸ δρᾶμά μου! Τὸ εὐτελὲς κρύσταλλον τῆς διανοίας μου ἂς γείνῃ ὁ φακὸς ὅπου θὰ συγκεντρωθῇ καὶ τὸ φῶς καὶ αἱ σκιαὶ πρὸς σχηματισμὸν τῆς ἑστίας ὅπου θ' ἀναφλεχθῇ ἡ δραματικὴ πυρκαϊά, — ἡ τραγικὴ ἔκρηξις τῆς καταστροφῆς. Ἀνάβλυσε δρᾶμα μου, καὶ ὅσον διὰ τὸν τίτλον σου, ἰδού . . . ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ λύχνου μου βλέπω τὸ ἀθάνατον ἔργον τοῦ ἀθανάτου ποιητοῦ τῆς Φλωρεντίας· αὐτὸς μοῦ παρέχει Ἰταλιστὶ ὅ,τι θὰ ἦτο ἀπερισκεψία καὶ αὐθάδεια νὰ γράψω εἰς τὴν γλῶσσάν μου εἰς βιβλίον, ἢ νὰ προφέρω ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Παῦλε καὶ Φραγκίσκα, ἂς ὠφεληθῶ ἀπὸ τοὺς ἔρωτάς σας. (***Κάθηται παρὰ τὴν τράπεζαν καὶ ἑτοιμάζεται νὰ γράψῃ***). Ἐμπρὸς λοιπόν! Ἀρχὴ τοῦ δράματος! Τὸ πρῶτον φύλλον . . . δὲν εἶναι πλέον ἄγραφον· περιέχει τὸν τίτλον (***γράφει***) ὁ ***Μέγας Γαλεότος*** ([2]). (***Ἐξακολουθεῖ γράφων πυρετωδῶς***).

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

([1]) El Diablo Cojuelo ὑπὸ τοῦ Luis Velez de Guevara, δραματικοῦ ποιητοῦ καὶ διηγηματογράφου τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος. Τὸ ἐν λόγῳ διήγημα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον τῷ 1641. Ἐν αὐτῷ παρίσταται σπουδαστὴς ὅστις ἀπελευθερεῖ ἐκ φιάλης μάγου (ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκετο φυλακισμένος) τὸν χωλὸν διάβολον, οὗτος δὲ εὐγνωμονῶν περιφέρει τὸν ἐλευθερωτήν του ἐναέριον ἄνωθεν τῆς Μαδρίτης τὴν νύκτα, καὶ ἀφαιρῶν τὰς στέγας ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀποκαλύπτει τὰ ἐντὸς αὐτῶν τελούμενα μυστήρια. Τὸ σατυρικὸν τοῦτο διήγημα ἀπεμιμήθη ὁ Γάλλος Lesage, γράψας τὸ 1707 τὸ ὁμώνυμον μυθιστόρημά του.

([2]) Ἀναφέρεται εἰς τὸ πασίγνωστον ἐπεισόδιον τοῦ Ε' ᾄσματος τῆς Θείας Κωμῳδίας τοῦ Δάντου. Ἡ Φραγκίσκα διηγεῖται πῶς ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἀνάγνωσις τῶν ἐρώτων τοῦ Λανσελότου ἔφερεν ἀνεπαισθήτως τὸν ἐραστήν της καὶ αὐτὴν εἰς τὸ ἁμάρτημα διὰ τὸ ὁποῖον ἐτιμωροῦντο ἤδη εἰς τὴν κόλασιν. Τὸ βιβλίον ἐκεῖνο ἦτο ἡ ἀφορμὴ τῆς πτώσεώς των. «Galeotto fu el libro e chi le scrisse». Οὕτω ὁ Γαλεότος τῆς ἐν τῷ δράματι τούτῳ πτώσεως ὑπῆρξε ὁ κόσμος καὶ ἡ κακολογία του. Ἔνθεν ὁ τίτλος τοῦ δράματος. Ὁ μέγας Γαλεότος εἶναι «ὁ κόσμος ὅλος» περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῷ προλόγῳ.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ο ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΣ

Ὅπως ὅλων τῶν κοριτσιῶν τοῦ κόσμου τὸ ὄνειρον τῆς Παναγιώτας ἦτο νὰ ὑπανδρευθῇ. Δι' αὐτὸ ἐξενιτεύθη, δι' αὐτὸ ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, δι' αὐτὸ ἔγεινεν ὑπηρέτρια, μικρὴ-μικρὴ ἀπὸ δώδεκα χρονῶν κορίτσι, δουλεύουσα εἰς τὰ σπίτια ὀκτὼ χρόνια τώρα, διὰ νὰ κάμῃ τὴν προῖκά της.

Καὶ μολονότι πολλὲς φορὲς εἰς τὸ διάστημα αὐτό, ἡ μητέρα της ἐσήκωσε χρήματα διὰ τὴν πτωχήν της οἰκογένειαν καὶ ἀνεκούφισε μὲ αὐτὰ τὰ μικρὰ ὀρφανά της ἀδέλφια, ἡ Παναγιώτα, ἐν ὥρᾳ γάμου πλέον, εἶχε κατορθώσει νὰ βάλῃ κατὰ μέρος τὸ δικό της, τὰ ρουχαλάκια της φυλαγμένα σ' ἕνα μεγάλο σεντοῦκι, ἐκεῖ εἰς τὴν ἄκραν τοῦ διαδρόμου τῆς οἰκίας Β' ὅπου ὑπηρέτει, καὶ πεντακοσίας δραχμάς, κατατεθειμένας εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν. Ὄχι μεγάλα πράγματα· ἀλλὰ ἕνα νοικοκυρόπουλο μποροῦσε νὰ πάρῃ μ' αὐτὴ τὴν προῖκα, κανένα μπακαλάκη, ἢ κανένα φούρναρη, ἢ κανένα ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἐμπορικάκι εἰς τὰς συνοικίας καὶ τοὺς ὁποίους ἐπροτιμοῦσε ἀπ' ὅλους, γιατὶ ἔχουν παστρικὴ δουλειὰ καὶ ἄνετη. Ἔπειτα ἡ Παναγιώτα εἶχε καὶ τὴν ἐμμορφιά της· μάτια μεγάλα κατάμαυρα· φρύδια γραμμένα, μάγουλα κατακόκκινα, ἀνάστημα κυπαρισσένιο καὶ μιὰ πλεξούδα χονδρὴ καὶ μακρυὰ ὡς τὴ μέση της. Ἀμὲ τὴν τιμιότητά της καὶ τὴν φρονιμάδα ποῦ τὴν βάζετε; Καὶ λίγο τώχετε μέσα εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου τὰ περισσότερα δουλικὰ κρυφομιλοῦν μὲ τὸν ἕνα καὶ φεύγουν μὲ τὸν ἄλλο καὶ καταντοῦν εἰς τὸ τέλος κι' ὁποῦ κακὸ σοῦ θέλει, νὰ βρίσκεται αὐτὴ νέα καὶ ἔμμορφη, καὶ νὰ μὴ γελᾷ μὲ πονηράδα καὶ νὰ μὴ κυττάζῃ κανένα, καὶ νὰ μὴ δέχεται λόγο καὶ νὰ πηγαίνῃ τὸ δρόμο της καὶ νὰ κυττάζῃ τὴ δουλειά της; . . .

★

Τὴ δουλειά της . . . αὐτὴ δὲν την ἀγαποῦσε καὶ πολύ, εἶνε ἡ ἀλήθεια. Ἐδούλευε μόνον καὶ μόνον διότι ἡ ἀνάγκη τὴν ἔκαμνε. Τώρα μάλιστα, εἰς τὸ τέλος, ἤρχισε καὶ αὐτὴ νὰ βαρύνεται τὴ σκλαβιὰ καὶ νὰ ζητῇ τὴν ἐλευθερία της καὶ νὰ θέλῃ πειὰ νὰ κάμῃ τὸ σπίτι της καὶ νἀφήσῃ τὰ ξένα, ἀπὸ τὸν καιρὸ μάλιστα ποῦ εὑρέθη ἕνας χριστιανὸς καὶ πῆρε τὴ χήρα τὴν μητέρα της καὶ δὲν εἶχε πλέον καὶ ἡ οἰκογένειά της ἀνάγκη ἀπὸ τὰ χέρια της . . . Τί καλὰ νὰ βρίσκουνταν τώρα καὶ γι' αὐτὴ ἕνας χριστιανός!

Αὐτὴ ἦτο ἡ ψυχικὴ διάθεσις τῆς Παναγιώτας, ὅταν ἦλθε καὶ τὴν ηὗρε μία καλὴ γραῖα, ἡ ὁποία τῆς εἶπεν ὅτι ὀνομάζεται κυρὰ Μαλαματένια καὶ ὅτι εἶνε προξενήτρα. Διὰ τὴν Παναγιώταν εἶχε ἕνα πολὺ καλὸν νέον, τίμιο παλλικάρι καὶ ἔμμορφο. Τὸν ἔλεγαν Μανώλη καὶ ἦταν ράπτης· ἐδούλευε σ' ἕνα μεγάλο μαγαζὶ καὶ εἶχε ὀγδόντα δραχμὰς τὸ μῆνα. Τὴν εἶδε τὴν Παναγιώτα καὶ τὴν ἀγάπησε καὶ κοντολογῆς ἔστειλε τὴν κυρὰ Μαλαματένια νὰ την γυρέψῃ.

— Καλὰ καὶ ἄξια εἶν' αὐτὰ ποῦ μου λές, μὰ νὰ τον ἰδῶ πρῶτα κυρὰ Μαλαματένια· εἶπεν ἡ Παναγιώτα.

Καὶ τον εἶδε· καὶ ἐνεθυμήθη μάλιστα ὅτι τὸν εἶχεν ἰδῇ καὶ ἄλλη φορά, διότι πολλὲς φορὲς εἶχε περάσει ἀπὸ τὸν δρόμον ἐκεῖνο ὁ ξανθὸς νέος μὲ τὴν μαύρην στραβοφορεμένην ρεπούμπλικαν.

— Καλὸς καὶ ἄξιος εἶνε, μὰ νὰ ξετάξω κ' ἐγὼ νὰ μάθω, κυρὰ Μαλαματένια, εἶπε πάλιν ἡ Παναγιώτα.

Digitized by Google

Καὶ ἐξήτασε καὶ ἔμαθεν. Ἡ κυρὰ Μαλαματένια, ὡς καλὴ γραῖα, εἶχε φαίνεται προετοιμάσει τὰ πάντα μὲ πολλὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ζῆλον. Αἱ πληροφορίαι τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἡ Παναγιώτα καὶ τ' ἀφεντικά της ὑπερέβαιναν κάθε προσδοκίαν καὶ ὁ Μανώλης προέκυπτεν ἐξ αὐτῶν καλὸς ὄχι μόνον δι' ὑπηρέτριαν, ἀλλὰ καὶ διὰ κυρίαν. Ἡ πρότασις, ἡ καλὴ καὶ ἀνέλπιστος τύχη ἐγράφη πρὸς τὴν μητέρα τῆς κόρης καὶ ἐδόθη εὐχαρίστως ἡ ἄδειά της καὶ ἡ εὐχή. Ὁ γάμος συνωμολογήθη καὶ μετά τινας ἡμέρας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Β* ὅπου ὑπηρέτει ἡ Παναγιώτα, εἰσήρχετο ἀπὸ τὴν σκάλαν τῆς ὑπηρεσίας ὁ Μανώλης, ὡς γαμβρὸς πλέον ἐπισήμως. Μολονότι δὲ κατὰ τὰς συνεντεύξεις των παρίστατο πάντοτε καλοκαγάθως ἡ γραῖα μήτηρ τοῦ οἰκοδεσπότου, οἱ μελλόνυμφοι ἐφαίνοντο εὐτυχεῖς καὶ εὐχαριστημένοι καὶ οἱ δύο.

*

Καὶ ἦλθεν ἡ μεγάλη ἡμέρα. Ἡ Παναγιώτα, φοροῦσα τὸ καλλίτερόν της φόρεμα, ἀπεχαιρέτισε μὲ δάκρυα καὶ εὐχαριστίας τ' ἀφεντικά της καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἅμαξαν, ἡ ὁποία τὴν ἐπερίμενε κάτω καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάθηντο ἀκόμη ὁ γαμβρός, ἡ καλὴ γραῖα, εἰς τὴν ὁποίαν ὠφείλετο ἡ εὐτυχία ἐκείνη, καὶ μία ἄλλη, νεαρωτέρα αὐτή, ἡ ὁποία ἐσυστήθη εἰς τὴν Παναγιώτα ὡς φίλη τοῦ Μανώλη καὶ μέλλουσα κουμπάρα. Εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς μάλιστα ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὸ στεφάνωμα, διότι ξένος ἦτο καὶ ὁ Μανώλης καὶ τὸ σπίτι του δέν το εἶχεν ἀκόμη ἑτοιμάσει.

Καὶ ἡ ἅμαξα ἐκυλίετο ἐπὶ πολύ. Ἡ συνοικία εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον εἰσέλθει ἦτο ἔρημος, μακρυνή, ἀπόκεντρος.

«Πολὺ μακρυὰ τὤχεις τὸ σπίτι σου, κυρὰ κουμπάρα!» εἶπε γελῶσα ἡ Παναγιώτα.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ ἅμαξα ἐσταμάτησεν ἐνώπιον οἰκίας χαμηλῆς, μονορόφου, ὅπου τοὺς ὑπεδέχθησαν δύο κόραι, αἱ ἀνεψιαὶ τῆς κουμπάρας καὶ ὁ ἱερεύς, ὁ ὁποῖος ἐπερίμενεν ἐκεῖ μὲ τὸν βοηθόν του, ἕνα μικρὸν ἀναγνώστην ξανθὸν ἕως δεκαοκτὼ ἐτῶν, μὲ κόμην φουντωτὴν ὡς γυναικείαν.

Χωρὶς χρονοτριβήν, ἀφ' οὗ ὅλα ἦσαν ἕτοιμα, ἤρχισε τὸ μυστήριον. Εἰς τὴν Παναγιώταν ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ἱερεὺς ἀνεγίνωσκε τὰς εὐχάς, μασσητὰ καὶ γρήγορα καὶ κολλῶν σχεδὸν τὸ βιβλίον ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαίνετο οὕτω παρὰ ἡ ἄκρα τῆς παραδόξου γενειάδος του, —καὶ οἱ γέλωτες τοῦ μικροῦ ἀναγνώστου τοὺς ὁποίους συνέλαβε δύο-τρεῖς φορὰς ἡ Παναγιώτα, ἐν ᾧ προσεπάθει νά τους καταπνίξῃ. Οἱ ἄλλοι εὑρίσκοντο ὄπισθέν της, ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ βλέπῃ τί ἔκαμνον καὶ πῶς ἐστέκοντο. Εἰς τὸ Ἡ σ α ΐ α Χ ό ρ ε υ ε ἔλαβον μέρος ὅλοι καὶ ὅλαι, ἔρρανον δὲ τὴν νύμφην δι' ἀνθέων πολλῶν καὶ ζακχαρωτῶν καὶ τὸ μυστήριον ἐτελείωσε μ' εὐχάς, μὲ γέλωτας καὶ μὲ χαράν. Τότε ὁ ἱερεὺς μὲ τὸν ἀναγνώστην ἐχαιρέτισαν καὶ ἀπῆλθον, ὕστερα δὲ ἀπὸ ὀλίγον εἰς τὴν γαμήλιον συντροφίαν, καθημένην ἤδη πέριξ τραπέζης συμποσίου, προσετέθη εἷς νέος μελαγχροινός, ὁ Νότης, φίλος στενὸς τοῦ γαμβροῦ καὶ ἡ γυναῖκά του, ξανθὴ κόρη, τῆς ὁποίας καταπληκτικὴ ἦτο ἡ μὲ τὸν πρὸ ὀλίγου ἀναγνώστην ὁμοιότης. Ἡ Παναγιώτα ὅμως δὲν το παρετήρησε, παρεχώρησε δὲ πολὺ προθύμως τὴν συγγνώμην της, ὅπως ὅλοι οἱ εὐτυχεῖς ἄνθρωποι, ὅτι δὲν ἐπρόφθασαν καὶ ἤρχοντο ἀργὰ μετὰ τὸ μυστήριον...

Ἐτελείωσε τὸ δεῖπνον, ἔφυγαν οἱ ξένοι καὶ ἔμειναν μόνον οἱ νεόνυμφοι. Ἐκεῖ εἶχον ἐστημένην προσωρινῶς τὴν φωλεὰν τοῦ ἔρωτός των. Εὐτυχεῖς καὶ ἀγαπώμενοι ἔζησαν εἰς τὴν φωλεὰν αὐτὴν ὀλίγας ἡμέρας καὶ κατόπιν ἐπέταξαν εἰς ἄλλην, εἰς τὴν μόνιμον, τὴν ὁποίαν εἶχε πήξει ὁ Μανώλης τῇ βοηθείᾳ τῶν 500 δραχμῶν, τὰς ὁποίας εἶχε σηκώσει ἀπὸ τὴν Τράπεζαν.

*

Ἀλλ' ἡ εὐτυχία δὲν εἶχέ τι διαρκὲς καὶ αἰώνιον· τριῶν δὲ μηνῶν εὐτυχία εἶνε μάλιστα καὶ πολὺ γιὰ μιὰ δούλα, ποῦ δὲν ἔχει παρὰ πεντακόσιες καὶ τὰ ρουχαλάκια της . . . Ὁ Μανώλης ἤρχισε νὰ μὴν πηγαίνῃ πλέον τακτικὰ τὴ νύκτα στὸ σπίτι του, προφασιζόμενος πολλὴν ἐργασίαν καὶ νυκτέρια εἰς τὸ κατάστημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλοτε δὲν ἐπήγαινεν οὔτε τὴν ἡμέραν. Ὑπωπτεύετο, ἔκλαιεν ἐκείνη, ἀλλὰ εἰς μάτην. Αἱ ἀπουσίαι τοῦ Μανώλη ἐγίνοντο ὁλοὲν συχνότεραι, ἕως ὅτου μίαν πρωΐαν ἀπῆλθε τέλος πάντων καὶ ἐξηφανίσθη. Ποῦ ἐπῆγε;

Τὸν ἐπερίμενεν ἡ Παναγιώτα μίαν ἡμέραν, δύο ἡμέρας. Τὴν τρίτην ἐρευνᾷ τὰ πράγματά της καὶ βλέπει ὅτι τῆς ἔλειπαν τὰ πολυτιμότερα. Τὴν ἔκλεψεν ὁ ἄνδρας της καὶ τὴν ἄφηκε· δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία. Τρέχει εἰς τὸν ἱερέα τῆς γειτονειᾶς καὶ ἐξομολογεῖται ἄπελπις, κλαίουσα. Ἀπὸ τὴν διήγησιν τῶν τοῦ γάμου της, ὁ ἱερεὺς ὑποπτεύεται ἔγκλημα καὶ τρέχει εἰς τὴν Μητρόπολιν. Τίποτε . . . Ἐπιστρέφει περίλυπος, δακρύων. Τὸ κορίτσι . . . πῶς τὸ ἄφησαν ἔτσι στὰ χέρια ἑνὸς παλῃανθρώπου . . . ἑνὸς λῃστοῦ . . . Ἡ ἄδεια τοῦ γάμου της δὲν ὑπῆρχεν . . . ὅλα ἦταν ψεύματα . . . τὴν ἠπάτησαν . . . τὴν ἐπερίπαιξαν . . . Ὁ στίχος τοῦ ποιητοῦ ἐπαλήθευσε:

Πλαστὰ τὰ γένεια τοῦ παπᾶ καὶ τὸ μυστήριο ψέμμα·

καὶ δὲν τῆς ἔμεινε τώρα παρὰ νὰ τρέξῃ εἰς τὴν Ἀστυνομίαν, εἰς τὴν Εἰσαγγελίαν . . .

Καὶ ἡ ἀτυχὴς νεᾶνις ἀκούσασα ἐξαίφνης τὴν συμφοράν της καὶ τὴν ἀτιμίαν της ἀπέμεινε κατάπληκτος, ἀδάκρυτος καθηλωμένη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀμφιρρέπουσα. Τῆς ἔκλεψαν τὰ χρήματά της, τὴν τιμήν της, τὰ πράγματά της, τὴν ἡσυχίαν της. Ποῦ θὰ ἐπήγαινε τώρα καὶ τί θὰ ἔκαμνεν;

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

Ο ΧΟΙΡΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ

Τί κοινὸν μεταξὺ χοίρου καὶ θρησκείας; ἤθελεν ἐρωτήσει ἴσως ἀπορῶν ὁ τὸν ἀνωτέρω τίτλον αναγινώσκων· τίς σχέσις μεταξὺ τοῦ ἀκαθαρτοτάτου καὶ καθαρωτάτου; Οὐδεμία βεβαίως· καὶ ὅμως δὲν ὑπῆρξε θρήσκευμα ἀναφανὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔλαβεν ἢ οὕτως ἢ ἄλλως τὸν χοῖρον ὑπ' ὄψιν. Καὶ τὸ νὰ λαμβάνηται μὲν τὸ ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ διαιτώμενον τοῦτο ζῶον, ὡς τύπος αὐτῆς τῆς ἀκαθαρσίας, τὸ νὰ λέγωμεν μὲν μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου «μὴ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν αὐτούς», τὸ νοοῦμεν· τὸ νὰ κινήσωσιν ὅμως πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι (πλὴν μιᾶς) σταυροφορίαν κατὰ τοῦ ὡραίου, τρυφεροῦ, ἡδυτάτου αὐτοῦ κρέατος εἶναι τοῖς πλείστοις καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀκατάληπτον καὶ ἀνεξήγητον· καὶ ὅμως εἶναι καταληπτὸν ὑπὸ μίαν ἔποψιν καὶ ἐξηγητὸν δι' ἕνα λόγον, ὃν κατωτέρω ὀψόμεθα. Ἀλλὰ ἤθελεν εἴπῃ τις, ἀκριβῶς διότι τρέφεται ὁ χοῖρος ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὴν λάσπην, διὰ τοῦτο ἀπηγορεύθη ἡ

Digitized by Google

χρῆσις τοῦ κρέατός του. Ἔ! ὡς πρὸς τοῦτο, ἀντιπαρατηροῦμεν, «πόθεν ἄρξομαι θρηνεῖν;» ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὸν **συχενόμενον** (=συγχεόμενον) ἀναγνώστην τοὺς σκώληκας καὶ τὰς ἀκαθαρσίας ἐξ ὧν παχύνονται αἱ ὄρνιθες, τοὺς ποντικοὺς δι' ὧν τρέφονται γευστικώτατοί τινες ἰχθῦς, καὶ τὰ λοιπά, καὶ τὰ λοιπά... Καὶ ἐν τούτοις κατὰ τῶν χερσαίων καὶ θαλασσίων τούτων ζώων δὲν ἐπῆλθε βαρὺς ὁ πέλεκυς τῆς θρησκείας. Ἐὰν τοὐλάχιστον οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ νομοθέται τῶν θρησκευμάτων ἦσαν ἐν γνώσει τῆς Cysticus cellulosa, ἢ ἄλλως **τριχίνης** λεγομένης, ἀπαντώσης εἰς τοὺς μῦς τῶν χοίρων πρὸ πάντων, καὶ ἐν γνώσει τῶν θανατηφόρων αὐτῆς ἀποτελεσμάτων εἰς τοὺς τρώγοντας ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτῆς προσβεβλημένων κρεάτων, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἱκανῶς δεδικαιολογημένον· ἀλλὰ τοιαῦται φυσιολογικαὶ καὶ ἰατρικαὶ γνώσεις ἦσαν αὐτοῖς ἐντελῶς σχεδὸν ἄγνωστοι.

Ἂς λάβωμεν πρῶτον «τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸν λαὸν τὸν περιούσιον, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα» ὅπως ἐσεμνύνετο ν' ἀποκαλῇ ἑαυτὸν ὁ ἰουδαϊκὸς λαός. Τὸν ἑβραῖον, καὶ μόνον τὸ ὄνομα χοῖρος νὰ ἤκουε, κατελάμβανεν ἀηδία καὶ ἀποτροπία. Τὸ κρέας τοῦ ζώου τούτου ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον ἀπηγορευμένων ἐν τῷ μωσαϊκῷ νόμῳ. «Καὶ τὸν ὗν, ... ἀκάθαρτον τοῦτο ὑμῖν· ἀπὸ τῶν κρεῶν αὐτοῦ οὐ φάγεσθε» ὑπηγόρευε τὸ Λευϊτικὸν καὶ ἐπανελάμβανε τὸ Δευτερονόμιον. Τὴν ἀπαγόρευσιν δὲ ταύτην παρ' Ἰουδαίοις ἀνέγραφον καὶ οἱ λατῖνοι συγγραφεῖς, ὡς ὁ Τάκιτος ἐν τῇ Ε'. ἱστορίᾳ του καὶ δηκτικώτατα ἐσατύριζον ἐν ταῖς σατύραις των ὁ Ἰουβενάλης (Σ. 14) καὶ ὁ Μακρόβιος (Σ. 2). Ἔδειξαν δὲ πάντοτε οἱ ἑβραῖοι, ἐν πάσῃ ἐποχῇ, τὴν πρὸς τὸ χοίρειον κρέας μεγάλην ἀποστροφήν των — ἐξαιρέσει τινῶν νεωτέρων, **μορφωμένων** οὕτως εἰπεῖν, ἰσραηλιτῶν, οἵτινες κρυφίως καμμίαν φορὰν (πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλου) δὲν διστάζουσι ν' ἀπογευθῶσι νοστίμου τινὸς χοιρείου κοτολέττας. — Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ὑπὸ τὸν Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ, ὅς τις ἠθέλησε νὰ βιάσῃ αὐτοὺς νὰ φάγωσι χοίρειον κρέας, πολλοὶ προετίμησαν, «τὸν μετ' εὐκλείας θάνατον, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς Β^{ας} Μακκαβαίων, ἢ τὸν μετὰ μύσους βίον... τοῖς νέοις ὑπόδειγμα γενναῖον καταλελοιπότες, εἰς τὸ προθύμως καὶ γενναίως ὑπὲρ τῶν σεμνῶν καὶ ἁγίων νόμων ἀπευθανατίζειν». Καὶ ὁποῖον φρικώδη θάνατον! νὰ βληθῶσιν εἰς τήγανα καὶ λέβητας ἐκπυρωθέντας, νὰ γλωσσοτομηθῶσι, ν' ἀκρωτηριασθῶσι, νὰ ἐκδαρῶσι «τὸ τῆς κεφαλῆς δέρμα σὺν ταῖς θριξίν»! Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐθνικοί, ὅσῳ ἔβλεπον τὴν ἐπιμονὴν ταύτην τῶν ὀρθοδόξων Ἰουδαίων, τόσῳ περισσότερον ἐβίαζον αὐτούς· ἀπετέλει δὲ μίαν τῶν σκληροτέρων διασκεδάσεων καὶ εὐχαριστήσεων τῶν τυράννων καὶ τῶν ἐθνικῶν ὄχλων, ὡς βεβαιοῖ ὁ Φίλων, τὸ νὰ ἐξαναγκάζωσι τοὺς Ἰουδαίους νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὸ στόμα των τὸ χοίρειον κρέας. Τόση ἦτο ἡ ἀποστροφὴ τῶν Ἰουδαίων ὥστε **χοιροφάγος** ἦτο ἡ ὀνομασία τοῦ ἀποτροπαιοτέρου εἰδωλολάτρου· «οἱ ἔσθοντες ὕειον κρέας, μεμολυμμένα πάντα τὰ σκεύη αὐτῶν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀναλωθήσονται, εἶπε Κύριος» φωνάζει ὁ προφήτης Ἠσαΐας. Κατὰ τοὺς νεωτέρους ὅμως χρόνους ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ περιπτώσει ἐγένετο ἐξαίρεσις, κατὰ τὸν ταλμουδιστὴν Μαϊμωνίδην, τοῦ αὐστηροῦ νόμου· εἰς τὴν (ἐνίοτε παράδοξον) ὄρεξιν ἐγκύων γυναικῶν ἦτο καὶ χοίρειον κρέας ἐπιτετραμμένον· μία καὶ αὐτὴ ἐκ τῶν πολλῶν ἀποδείξεων τῆς ἀπεριορίστου ἰσχύος τοῦ γυναικείου φύλου!

Ὄχι δὲ μόνον χοῖρον νὰ φάγωσι δὲν ἐπετρέπετο οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' οὔτε χοιροβοσκοί, οὔτε ἔμποροι χοίρων νὰ ἦναι ἠδύναντο· οὕτω λέγουσιν οἱ ταλμουδισταί. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀναφερομένη «ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένων» ἀνῆκεν εἰς ἐθνικοὺς κατοίκους τῆς Γαλιλαίας, ἢ τοὐλάχιστον ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι, οἵτινες ὑπό τινας ἐπόψεις δὲν εἶχον καὶ πολὺ αὐστηρὰς ἀρχάς, διετήρουν ἀγέλας χοίρων χάριν κερδοσκοπίας ἐκ τῶν εἰδωλολατρικῶν γειτονικῶν λαῶν.

Ὁ λόγος δι' ὃν ἀπηγορεύθη τοῖς Ἰουδαίοις ἡ ἀπόλαυσις τοῦ χοιρείου κρέατος φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρχῆθεν **διαιτητικὸς** καὶ **ὑγιεινός**. Παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς καὶ ἕνεκα τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος καὶ ἕνεκα τῆς χαλαρᾶς καθαριότητος, ἐπικρατεῖ μεγάλη διάθεσις τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων εἰς ἀσθενείας ἐπιδερμικάς· τοιαῦται δὲ νόσοι φυσικῶς καὶ προκαλοῦνται καὶ πολλαπλασιάζονται διὰ τροφῆς παχείας, ὁποία ἡ ἐκ τοῦ χοιρείου κρέατος. Μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι ἐν Ἀνατολῇ οἱ χοῖροι τρέφονται συνήθως εἰς πάχος ἀπερίγραπτον, ἄγνωστον ἐν Εὐρώπῃ. Ἦτο γνωστὸν ἄλλως ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ τοῦ Πλουτάρχου μανθάνομεν, ὅτι καὶ τὸ γάλα τοῦ χοίρου ἐπιφέρει τὴν λέπραν. Πλὴν τούτου τὸ θέαμα χοίρων πασχόντων ἐκ λέπρας, ψωριάσεως καὶ ἄλλων τοιούτων ἀσθενειῶν εἶναι συνηθέστατον ἐν Ἀνατολῇ.

Τὴν αὐτὴν ἀποστροφήν, διὰ τοὺς αὐτοὺς διαιτητικοὺς λόγους περίπου, εἶχον καὶ ἄλλα θρησκεύματα ἄλλων λαῶν ἀνατολικῶν. Ὁ Ἰώσηππος λέγει περὶ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, ὅτι ἀπέφευγον τὸν χοῖρον καὶ τὸ χοίρειον κρέας ὡς ἀκάθαρτον. Τὸ αὐτὸ βεβαιοῖ γενικώτερον περὶ **πάντων** τῶν αἰγυπτίων ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Αἰλιανός, κατὰ τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας μάλιστα καὶ ὁ ἁπτόμενος μόνον χοίρου ἐθεωρεῖτο ἀκάθαρτος καὶ μεμολυσμένος αὐτὸς καὶ τὰ ἱμάτιά του, μεθ' ὧν ὤφειλε νὰ καθαρισθῇ ἐν τῷ Νείλῳ(¹). Καὶ οἱ σημερινοὶ δὲ Κόπται, διάδοχοι ἐκ καταγωγῆς τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ἀποφεύγουσι τὸ χοίρειον κρέας, καὶ διὰ τοῦτο, κατὰ τοὺς περιηγητάς, ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ σπανίως βλέπει τις χοῖρον. Ἐπίσης κατὰ τὸν Ἡρόδοτον καὶ οἱ Σκύθαι ἀπείχοντο τοῦ χοιρείου κρέατος κατὰ θρησκευτικὸν νόμον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατεγίνοντο εἰς χοιροτροφίαν. Καὶ οἱ Ἄραβες τὴν αὐτὴν ἀποστροφὴν ἐδείκνυον κατὰ τοῦ ζώου τούτου, τὸ δὲ Κοράνιον ῥητῶς καὶ αὐστηρῶς ἀπαγορεύει τὴν βρῶσιν χοιρείου κρέατος. Ὁμοίως ἡ θρησκευτικὴ νομοθεσία τῶν Φοινίκων ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν τοῦ χοιρείου

(¹) Καὶ ἡ τάξις δὲ τῶν χοιροβοσκῶν παρ' Αἰγυπτίοις ἐθεωρεῖτο τόσον βδελυκτὴ ὥστε οὐδεὶς οὐδέποτε ἐνυμφεύετο θυγατέρα συβότου, «ἀλλ' ἐκδίδονταί τε οἱ συβόται καὶ ἄγονται ἐξ ἀλλήλων».

Digitized by Google

κρέατος· ὁ Ἡρωδιανὸς λέγει περὶ τοῦ Ἡλιογαβάλου ὅτι «χοίρων ἀπείχετο Φοινίκων νόμῳ»· ὁ δὲ Πορφύριος φέρει μάλιστα ὡς λόγον τῆς ἀποχῆς τῶν Φοινίκων τὸν αὐτὸν ὃν καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, δῆλα δὴ «ὅτι οὐδ' ὅλως ἐν τοῖς τόποις ἐφύετο ὗς». Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο μᾶλλον οὐχὶ ἡ αἰτία ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστροφῆς ἐκείνης. Τὸν αὐτὸν θρησκευτικὸν θεσμὸν κατὰ τοῦ χοιρείου κρέατος εἶχον καὶ οἱ Αἰθίοπες κατὰ τὸν Πορφύριον. Τὸ ἴδιον τέλος ἐξάγεται ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ περὶ τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν, τοῦθ' ὅπερ ὅμως τινὲς ἀμφισβητοῦσιν.

Ἀλλ' ὅμως καίτοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ νομοθέται τῶν θρησκευμάτων ἀπηγόρευον τοῖς λαοῖς τὴν βρῶσιν τοῦ χοιρείου κρέατος, φαίνεται ὅτι οἱ θεοί των δὲν ἀπέκρυπτον τὴν εὐαρέσκειάν των πρὸς τὴν ἐξ αὐτοῦ κνίσσαν καὶ τοῦτο ἐννοοῦντες οἱ πιστοί, καίτοι αὐτοὶ δὲν ἔτρωγον τὸν χοῖρον, δὲν ἐδίσταζον νὰ τὸν θυσιάζωσι καὶ καίωσι τοῖς θεοῖς. Οὕτω π.χ. οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον «τοῖσι μὲν ἄλλοισι θεοῖσι θύειν ὗς οὐ δικαιεῦσι, Σελήνῃ δὲ καὶ Διονύσῳ μούνοισι τοὺς ὗς θύσαντες πατέονται τῶν κρεῶν, οὓς τῇσι ἄλλῃσι ὁρτῇσι ἀπεπτυγήκασι». Ἀλλὰ πλὴν τῶν Αἰγυπτίων, ὡς ὁ Στράβων, ὁ Ὀβίδιος καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς μαρτυροῦσι, καὶ ἕτεροι λαοί, βδελυσσόμενοι τὸ χοίρειον κρέας, οὐχ ἧττον προσέφερον τοῖς θεοῖς των θυσίας χοίρων. Τώρα ἂν οἱ ἀγαθοὶ ἱερεῖς των, μετὰ τὴν θυσίαν καὶ ἐκ τῆς θυσίας, ἀπέλειχον τεμάχιόν τι ὀπτοῦ χοιριδίου ἱεροκρυφίως, δὲν τὸ γνωρίζομεν, τὸ ὑποθέτομεν ὅμως!

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ ὅ,τι ὁ Ἀθήναιος λέγει περὶ τῶν Κρητῶν, ὅτι δῆλα δὴ οὐδ' αὐτοὶ ἔτρωγον χοίρειον κρέας, οὐχὶ διότι ἐθεώρουν αὐτὸ ἀκάθαρτον, ἀλλὰ τοὐναντίον διότι ὁ χοῖρος ἦν παρ' αὐτοῖς ἱερός. Τέλος σημειωτέον ὅτι ἔθνη τινὰ εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ μεταχειρίζωνται τὸν χοῖρον ἐν τῇ μαγικῇ τέχνῃ, ἐν τῇ μαντείᾳ καὶ ἐν τοῖς ὁμοίοις. Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης ἔχει τὴν περιέργειαν νὰ μάθῃ πολλὰ καὶ παράδοξα περὶ τούτου ἂς ἀναγνώσῃ τὸν Cassel. Ἐπίσης πολλὰ εὑρίσκει τις παρὰ τῷ Michaelis, Augusti, Sonnini, Creuzer, Robrison, Russel καὶ παρ' ἄλλοις.

Ἐὰν δὲ πάντα σχεδὸν τὰ θρησκεύματα ἐκίνησαν ἄσπονδον πόλεμον κατὰ τοῦ χοίρου, ὁ χριστιανισμὸς τί ἆρά γε ἐδίδαξε περὶ τούτου;

Ὁ χριστιανισμὸς διὰ μὲν τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτοῦ ἐκήρυξε τὰ χαρακτηριστικώτατα ταῦτα ὅτι «τὰ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος, ταῦτα εἰσὶ τὰ κινοῦντα τὸν ἄνθρωπον»· διὰ δὲ τοῦ κήρυκος αὐτοῦ Παύλου προσέθηκε «Χάριτι βεβαιοῦσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες. Ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις . . . ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ **ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν** μετὰ εὐχαριστίας τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον. Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ **Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. Οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη**»!

Ἐν Κερκύρᾳ. ΣΠ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Πῆγα στὰ θηρία. Κ' εἶδα τὸν ἐλέφαντα καὶ θυμήθηκα τὸν κωμικοτραγικὸ στίχο τοῦ Νερουλοῦ: «Ὁ Αἴαντας ὁ γίγαντας ἐλέφαντα ὁμοιάζει». Ἀλλ' ὁ γίγαντας αὐτὸς ποῦ ξαπλώνει τὴν τεράστια προβοσκίδα του γιὰ νὰ δράξῃ καὶ τὸ μικρότερο κομματάκι ψωμὶ ποῦ τοῦ παρουσιάσῃς, ὁ διπλοθεμελιωμένος αὐτὸς πύργος, μὲ τὸ κορμί του ποῦ εἶνε σὰ φλοῦδα δέντρου ἑκατοχρονίτικου, μὲ ταὐτιά του σὰ δίσκους τριμμένους πρὸς τὰ χείλη, μὲ τὰ ματάκια του μισόκλειστα καὶ τριχοσκέπαστα, ποῦ καθὼς εἶνε ἁλυσοδεμένος κουνιέται χωρὶς νὰ μετατοπίζεται, σὰ γολέτα δεμένη στὸ μῶλο ποῦ τὴν ἀλαφρογέρνει φουσκοθαλασσιά· ὁ γίγαντας αὐτὸς δὲν ἔχει τίποτε στάληθινὰ γιγάντειο. Τόνε βλέπεις, κι ἀφοῦ περάσῃ τὸ πρῶτο ξάφνισμα, σοὔρχεται νὰ γελάσῃς. Ἔχει κάτι ἥσυχο, ταπεινό, ὑποταχτικό, φιλοσοφικό· εἶνε σὰ γεροδάσκαλος· καθὼς λέει κι ὁ φίλος μας ὁ Γιῶργος εἶνε σὰ μασκαρᾶς τῆς ἀπόκρηας· τὸ κεφάλι του ποῦ κάποιος ποιητὴς τὸ παρομοίασε μὲ βράχο, δὲν εἶνε καὶ σὰν προσωπίδα; Τὰ δυὸ λιοντάρια ποῦ εἶνε κλεισμένα χωριστὰ σ' ἕνα κλουβὶ δὲ φτάνουν ἴσα μὲ τὰ μισὰ του· σιμώνεις ὅμως κι ἀναπνέεις ἕναν ἀέρα ὕ ψ ο υ ς, καὶ νοιώθεις τὸ σύμβολο τῆς λεβεντιᾶς. Κάτι ἀνάλογο μὲ τὴν ἄγρια θάλασσαν ὅταν τὴ βλέπῃς ἀπὸ τὴ στεριά. Δυὸ ξανθὰ λιοντάρια μεγαλοπρεπέστατα· περπατοῦν καὶ τὰ τρέμεις, κυττάζουν καὶ σοὔρχεται νὰ γονατίσῃς, στέκονται καὶ τὰ καμαρώνεις, κάθουνται καὶ τὰ σέβεσαι, ξαπλόνονται, καὶ τίποτε δὲ χάνουν ἀπὸ τὴν περηφάνεια τους. Φοβερὰ σὰ θηρία κι ὡραῖα σὰν ἀγάλματα· τὸ μούγκρισμά τους γροικιέται σὰν ἀδιάκοπη βροντή· σὰ νεροπρίονο, λέει ὁ φίλος μας ὁ Γιῶργος. Κ' οἱ τίγρεις, συμαζεμένες, ἀσάλευτες, ἂν δὲν ἔδειχναν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὰ χρυσᾶ κι ἀστραφτερά τους μάτια, θὰ φάνταζαν σὰν πλούσια κλαδωτὰ στρωσίδια, κεντισμέν' ἁρμονικώτατα. Κ' ἡ λεοπάρδαλις; ποτὲ δὲ θὰ ξεχάσω τὸ συρεκέλα της· ἀνήσυχο καὶ πονηρὸ κι ἄγριο μαζὶ περπάτημα· χιλιοπλουμιστὴ σὰν οὐρανὸς ἀστερωμένος· πλαστικὴ ὀμορφιά, μὰ δίχως νάχῃ καὶ τὴν ἠθικὴ τὴ χάρι, τὴν ψυχὴ τοῦ λιονταριοῦ. Παρ' ὀλίγο νὰ ξεχάσω τὸν πάνθηρα τὸ βελουδένιο, τὸν ἀκριβό· μοῦ εἶπαν πῶς γέννησε προχθὲς κ' ἔφαγε τὰ παιδιά του· ὁ φίλος μας ὁ Γιῶργος λέει πῶς τἄφαγε γιὰ νὰ τὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὴ σκλαβιά! Τὲς ὕαινες τὲς συχαίνομαι· βρωμερὴ ἀγριάδα· κ' οἱ λύκοι; τί ἀσχημιά! Ὅσο γιὰ τοὺς ἀϊτούς; θλιβερώτατη θωριά! θυμᾶσαι τοῦ Σίλλερ τὸ ποίημα, τὸν Πήγασο βαλμένο νὰ ὀργώνῃ χωράφια; Ἀϊτὸς μέσα στὸ κλουβί, κάτι χειρότερον εἶνε καὶ πλέον βάρβαρο κι ἀπὸ τὸν Πήγασο τοῦ Σίλλερ. Τώρα ξέρεις γιὰ τί τρελλαίνεται ὁ κόσμος, ποῦ στέκει καὶ ποῦ χάσκει, καὶ ποῦ γελᾷ καὶ ποῦ εὐφραίνεται καὶ ποῦ ἐνθουσιάζεται καὶ ποῦ δὲ χορταίνει; Στὰ λιοντάρια καὶ στἄλλα, ἔξω ἀπὸ τὸν ἐλέφαντα, μιὰ ματιὰ ῥίχνει, καὶ περνᾷ. Ἂς εἶνε καλὰ οἱ μαϊμοῦδες: μονάχα ἐκεῖνες τόνε τρελλαίνουν· μόνο γιὰ νὰ ἰδῇ ἐκεῖνες στριμώνεται. Τόσον ἀληθεύει πῶς τὸ πλῆθος ἀγαπᾷ ὄχι τ' ὡραῖο, ἀλλὰ τὸ εὐχάριστο· ὄχι ὅτι ἔχει νόημα, ἀλλ' ὅτι τὸ διασκεδάζει· τὸν παλιάτσο τὸν αἰσθάνεται βαθύτερα κι ἀπὸ τὸν ποιητή. Χάνεται γιὰ τὰ χωρατὰ τῆς μαϊμοῦς· ἴσως νὰ νοιώθῃ καὶ μιὰ κρυφὴ ἀδυναμία γιὰ τοὺς προγόνους του.

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸ μυστήριον ἐξάπτει, ἐκθερμαίνει. Τότε κυρίως ἐνδιαφέρεται κανεὶς περισσότερον, ὅταν δὲν εἰξεύρῃ καλὰ περὶ τίνος πρόκειται. Εἶνε φυσικὸν αὐτὸ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον διὰ τὸν Ἀθηναῖον, ὁ ὁποῖος σκώπτει μὲν καὶ ἀδιαφορεῖ δι' ὅσα εἶνε ἁπλᾶ καὶ φανερά, μεγαλοποιεῖ δὲ καὶ θαυμάζει καὶ ἐξυψόνει ὅσα περιβάλλονται διὰ μυστηρίου. Δεῖγμα τοῦ πυρετοῦ τούτου μᾶς ἔδωκεν ἡ τελευταία Κυριακή. Ἀπὸ ἡμερῶν ἤδη ἐκυκλοφόρουν φῆμαι παράδοξοι περὶ ἐπαναστάσεως, περὶ ἀγνώστου κομιτάτου, περὶ ἀνατροπῆς τῶν καθεστώτων, περὶ ἀνακηρύξεως τοῦ Βασιλέως εἰς Μονάρχην, περὶ ἀπελάσεως τῆς Κυβερνήσεως, περὶ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος Συντάγματος, περὶ ἀνορθώσεως ἐκπεπτωκότων θεσμῶν. Καὶ αἱ φῆμαι αὗται ἐπανελαμβάνοντο καὶ ἐσχολιάζοντο καὶ ἐκυκλοφόρουν ἔντυπα καὶ χειρόγραφα μὲ φράσεις ἐπαναστατικάς, ἀνώνυμα καὶ κρύφια, καὶ ἤρχετο ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν μεμακρυσμένη ἡ ἠχὼ παρομοίων διαθέσεων, καὶ ἐπὶ τὸ εὐτραπελώτερον ἢ τὸ σοβαρώτερον ἐπραγματεύετο τὰ κατὰ τὴν τροπὴν ταύτην ὁ τύπος, ἕως οὗ τὴν Κυριακήν, τὴν πολυπόθητον Κυριακὴν τοῦ κουνήματος, προεκηρύχθη συλλαλητήριον καὶ κατὰ σύμπτωσιν βεβαίως, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ συνέτεινεν εἰς τὴν γενικὴν ἔξαψιν, ἐδημοσίευσεν ἡ Ἀκρόπολις τὴν προαγγελθεῖσαν αὐτῆς ἀναφορὰν πρὸς τὸν Βασιλέα, ἐν ᾗ ἐξεικονίζεται διὰ μελανῶν χρωμάτων ἡ παροῦσα πολιτικὴ κατάστασις καὶ γίνεται ἔκκλησις περὶ σωτηρίου ἐπεμβάσεως πρὸς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα. Ἔξαψις, περιέργεια, ἐνδιαφέρον, φόβοι, ἀστειότητες, εἰκασίαι, συζητήσεις. Καὶ τὸ πολυθρύλητον συλλαλητήριον — τοῦ ὁποίου καὶ ῥήτορες ἐφέροντο οἱ κ. κ. Κορωναῖος στρατηγός, Γεννάδιος καὶ Μιστριώτης, — ἀνεβλήθη. Ἀλλ' ἆρά γε ἐπ' ἀορίστῳ; Δὲν θὰ γίνῃ λοιπὸν τίποτε; Δὲν θὰ δοθῇ ἀφορμὴ νὰ καταλήξῃ εἰς γέλωτας καὶ σκώμματα ὁ τόσος πυρετὸς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ; Ποῖος ἠξεύρει τὰς βουλὰς τῶν ἐχόντων συμφέρον νὰ τον προκαλῶσι!..

✢

Ἡ ἔκδοσις τῶν Εἰδώλων τοῦ κ. Ροΐδου ἀποτελεῖ τὸ φιλολογικὸν ζήτημα τῆς ἡμέρας. Σπανίως ἐξεδηλώθη τοιοῦτον ἐνδιαφέρον γενικὸν διὰ βιβλίον ἑλληνικόν. Μόλις ἐφάνη εἰς τὰς προθήκας τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας καὶ ἐπωλήθησαν—ἐπωλήθησαν σημειώσατε καὶ πρὸς 4 δραχμὰς καὶ 6 ἕκαστον—ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ἀντίτυπα. Εἶνε ὡς ἂν ἐλέγαμεν ἐν Γαλλίᾳ, ὅτι ἔκδοσις χιλίων ἀντιτύπων ἐξηντλήθη εἰς μίαν ἡμέραν· διότι εἶνε γνωστὴ ἡ πρὸς τὰ πρωτότυπα ἔργα ὀλιγωρία τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ, τἀντίτυπα τῶν ὁποίων στοιβάζονται εἰς τῶν βιβλιοπωλείων τὰς ἀποθήκας, ἀφ' οὗ πωληθῶσι τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ρεκλάμας δέκα ἢ εἴκοσι. Ἀλλ' ὁ κ. Ροΐδης, καὶ ὅσον αὐτὸς κανεὶς ἄλλος ἴσως, ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν, προσθέσατε δὲ εἰς τὴν φήμην ταύτην τὴν γενικὴν καὶ τὸ φλέγον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, καὶ θὰ ἐπεξηγήσετε τὸ πρωτοφανὲς ἐνδιαφέρον. Καὶ ἤρχισε νἀναγινώσκεται ἤδη τὸ βιβλίον του καὶ νὰ σχολιάζεται — παρὰ πολλῶν μάλιστα καὶ πρὶν νἀναγνωσθῇ—καὶ νὰ συγκροτοῦνται μεταξὺ ποικίλων κύκλων αἱ αἰώνιαι περὶ γλώσσης συζητήσεις, αἱ τόσον ἐμπαθεῖς, διότι σήμερον κατήντησαν προσωπικαί. Ἀλλ' εἴμεθα βέβαιοι ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἢ μᾶλλον τὴν μελέτην τῶν ἀριστοτεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικωτάτων σελίδων τοῦ κ. Ροΐδου, αἱ συζητήσεις θὰ γίνωνται ἠρεμώτεραι, λογικώτεραι. Εἰς τὸ ζήτημα θὰ ἐπιχυθῇ πολὺ φῶς, καθεὶς δέ, καὶ ἂν δὲν σχηματίσῃ ὁριστικὴν ἰδέαν ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ συστήματος, θὰ ἐννοήσῃ ὅμως πόσον ἐπισφαλὲς εἶνε νὰ συζητῇ καὶ νὰ ἐκφράζεται ἄνευ ἐπαρκοῦς γνώσεως τῶν στοιχείων τοὐλάχιστον τῆς ἐπιστήμης, διὰ τῆς ὁποίας εἶνε δυνατὴ ἡ ἐπαγωγὴ ἑνὸς συμπεράσματος.

✢

Καὶ ὡς πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο αἱ γνῶμαι τῶν φιλοσοφούντων ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, δὲν μας φαίνονται ἀντίποδες. Ὁ κ. Ροΐδης εἶνε κατ' οὐσίαν σύμφωνος πρὸς τὸν κ. Χατζιδάκην, τοῦ ὁποίου ἡ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος μικρὰ διατριβὴ ἐξεδόθη πρό τινος. Ὅτι οἱ ζῶντες εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τύποι θὰ ἐπικρατήσωσιν εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, εἶνε συμπέρασμα ἀλάνθαστον, γνωριζόμενον ἐπὶ τῶν νόμων τῆς γλωσσολογίας. Ἀλλ' ὅτι ἡ διόρθωσις τῶν κακῶς ἐχόντων δὲν θὰ γίνῃ σήμερον δι' ἀποτόμου μεταβάσεως ἀπὸ τῆς καθαρευούσης εἰς τὴν δημοτικὴν καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ πιθανόν. Πρὸς τὸ παρὸν πρέπει, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Ροΐδου, νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸν καθαρισμὸν τῆς καθαρευούσης ἀπὸ τῶν ἀττικῶν τεράτων, ἀντικαθιστῶντες αὐτὰ διὰ τῶν ἁπλουστέρων καὶ ζωντανῶν· νομίζομεν δὲ ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἀρχαϊστῶν καὶ τῶν δασκάλων, τοιαύτη σήμερον εἶνε ἡ γνώμη καὶ αὐτῶν τῶν θερμοτέρων ὑπερμάχων τῆς καθαρευούσης. Ὁπωσδήποτε τὸ ῥεῦμα πρὸς τὴν ζῶσαν γλῶσσαν εἶνε ἰσχυρὸν σήμερον καὶ πανθομολογούμενον· δὲν εἶνε δὲ διόλου διὰ τοῦτο ἀβάσιμος ἡ ἐλπὶς ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν καὶ ἡμεῖς θἀποκτήσωμεν γλῶσσαν φιλολογικήν, ζωντανήν, ὁμοιόμορφον, ὡς ἔχουσιν ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη.

✢

Δὲν παρῆλθεν ἔτι ἡ πρώτη κατάπληξις καὶ συγκίνησις διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ζακύνθου καὶ ἰδοὺ ἀγγέλλεται ἐκεῖθεν δευτέρα, ἀσυγκρίτως τῆς πρώτης δεινοτέρα, μεγαλητέρα. Ὁ σεισμὸς τῆς 5 Ἀπριλίου μετέβαλε κυριολεκτικῶς εἰς ἐρείπια πόλιν καὶ χωρία ἐν τῇ δυσμοίρῳ νήσῳ. Αἱ ἐφημερίδες, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καθημέραν ἐκ τοῦ θεάτρου τῆς καταστροφῆς τηλεγραφικὰς ἐκτενεῖς ἀνταποκρίσεις, δίδουν εἰκόνα ἀθλιότητος, φρίκης, ἐγκαταλείψεως, πρὸ τῆς ὁποίας συγκινεῖται καὶ ἡ ἀναισθητοτέρα καρδία· οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι, ἄστεγοι καὶ λιμώττοντες, ἔχουν ἀνάγκην εἴπερ ποτὲ τὰς βοηθείας μας. Ἐλπίζομεν ὅτι αἱ πηγαὶ τῆς φιλανθρωπίας δὲν ἐστείρευσαν ἔτι παρ' ἡμῖν.

✢

Τὸ τελικὸν ἀνέκδοτόν μας ἔρχεται ἐκ τοῦ θεάτρου τῆς καταστροφῆς. Μεθ' ὅλας των τὰς συμφοράς, οἱ Ζακύνθιοι δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶνε εὔθυμοι καὶ εὐφυεῖς. Γελοῦν, εὐφυολογοῦν, ἀστειεύονται, κάμνουν λογοπαίγνια. Ἔν τινι κύκλῳ λογίων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλέγετο ὡς πιθανὴ ἡ μετάβασις ἐκεῖ τῆς πριγκηπίσσης τῆς Οὐαλλίας.

—Τί θὰ πῇ ποῦ θὰ ἰδῇ ἔτσι τὸν τόπον μας; εἶπε κάποιος.

Καὶ ἄλλος:

— Οὔ! ἀλλοία ἡ ὄψις τῆς Ζακύνθου!

Digitized by Google

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΜΑΡΤΙΟΣ

Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ» ὁ ἡμέτερος Ψυχάρης ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Φιγαρῷ» δίστηλον ἄρθρον. Ἐν τούτῳ ἀφορμὴν λαμβάνων ἐκ τοῦ «Βασιλέως τῶν Βουνῶν» τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμποῦ, τὸ ὁποῖον μετασκευασθὲν εἰς δρᾶμα ἔμελλε νὰ παρασταθῇ ἐν Παρισίοις, ἀλλ' ἐμποδίσθη ἕνεκα παραστάσεων τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, φέρει τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ τύπου τῶν κλεφτῶν, τοὺς ὁποίους καὶ χαρακτηρίζει διὰ χαρίεντος ἀνεκδότου καὶ μαρτυριῶν τινων ἐκ τοῦ γνωστοῦ περὶ ληστῶν βιβλίου τοῦ κ. Σωτηροπούλου. Ἀλλ' ὑφίσταται ἔτι καὶ σήμερον ὁ ἀρχέτυπος οὗτος κλέφτης; καὶ ὑπὸ τίνα τύπον, καὶ τίνα μεταμόρφωσιν ὑποστάς; Ὁ κλέφτης ὑπάρχει καὶ σήμερον· ὀνομάζεται *παλληκάρι*· τὴν σκιαγραφίαν αὐτοῦ παρέχει δι' ὀλίγων ἐναργῶν φράσεων ὁ κ. Ψυχάρης, μεθ' ὃ ἐξακολουθεῖ:

«Ποία εἶνε ἤδη ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τοῦ πρωτογενοῦς τούτου ὄντος; Νέος ἕλλην συγγραφεύς, ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς, μᾶς παρέχει δι' ὀλίγων τὴν ἐξήγησιν αὐτῆς: τὸ παλληκάρι καταφρονεῖ τὸν θάνατον καὶ ἀγαπᾷ τὴν ζωήν, ἐξ ἴσου ἀμφότερα. Ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς ἀπέδειξε τοῦτο ἐν θελκτικῷ διηγήματι, τὸ ὁποῖον, ἤκουσεν, ὡς λέγει, ἔκ τινος γυναικὸς τοῦ λαοῦ. Ἐν αὐτῷ ἡ ψυχὴ τοῦ παλληκαριοῦ εἰκονίζεται μετ' ἐξόχου λεπτότητος».

Μετὰ τὴν περιληπτικὴν ἔκθεσιν τοῦ διηγήματος, ὁ κ. Ψυχάρης ἐξακολουθεῖ: «Δὲν ἀποδίδω τὴν θέλγουσαν χάριν τοῦ διηγήματος τὸ ὁποῖον *μιλεῖ*, νομίζεις, μὲ τὸν ἀναγνώστην του, καὶ μειδιᾷ καὶ εἰς τὰς θλιβερωτέρας στιγμάς, τόσον τὰ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφόμενα ἤθη εἶνε ἁπλᾶ καὶ ἀφελῆ. Παράδοξον θὰ φανῇ, ἀλλὰ πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, διὰ τῆς φυσικῆς ζωηρότητος τῶν σχηματισμῶν της, διὰ τοῦ πλούτου τῶν συνθέτων της, καὶ διὰ τοῦ δυσπεριγράπτου ἀέρος τοῦ κυκλοφοροῦντος μέσα εἰς τὰς λέξεις της, εἶνε σήμερον διὰ τὸν συγγραφέα γλῶσσα γοητευτικωτέρα τῆς γαλλικῆς. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ γλῶσσα εἶνε ἐλαφρά, διαυγής, αἰθερία, θωπευτική, καὶ ὅταν ἀκόμη ζωγραφίζῃ τὸν θάνατον, καὶ μετὰ παραδόξου χάριτος, μετὰ συγκινούσης ἁπλότητος ὁ κ. Παλαμᾶς μᾶς διηγεῖται τὸν θάνατον τοῦ παλληκαριοῦ».

Καὶ τὸ ἄρθρον περατοῦται διὰ τῶν ἑξῆς:

«Ἤθελα νὰ εἴπω ἐν ταὐτῷ πάσας τὰς σκέψεις τὰς ὁποίας μοῦ ἐμπνέει ἡ εἰκὼν αὕτη (τοῦ ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν μυρολογίων θνήσκοντος παλληκαριοῦ)· εἶνε πολλαί, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκλέξω. Ἡ διήγησις τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμᾶ μοῦ φαίνεται ἀδιαφιλονεικήτως ὡραιοτέρα τοῦ περιφήμου βιβλίου τοῦ Ἀμποῦ, καὶ φιλοσοφικῶς ὑψηλοτέρα. Εἶνε ὁ «βασιλεὺς τῶν βουνῶν» τῶν Ἑλλήνων. Ὄχι διότι εἶνε ἀνασκευή τις τοῦ «Βασιλέως τῶν Βουνῶν»· ὁ κ. Παλαμᾶς τοιοῦτό τι δὲν ἐσκέφθη, καὶ πολὺ θὰ ἐκπλαγῇ τώρα βλέπων νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ. Χωρὶς νὰ τὸ συλλογισθῇ, μᾶς ἔδωκε τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς εἰκόνα λεπτοτέραν τῆς τοῦ Ἀμποῦ καὶ ἄλλων τελειοτέρων ἔργων.

Καὶ μήπως δὲν μᾶς ἔδωκε προσέτι ὁ κ. Παλαμᾶς καὶ κἄτι τι ἄλλο; Διότι, ἐπὶ τέλους, εἰς τί ἀποβλέπουσι σήμερον αἱ προσπάθειαι πάντων ἐν τῇ μυθιστοριογραφίᾳ; Δὲν ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν εὕρεσιν νέου τύπου, συμφιλιοῦντος τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν καὶ τὸ ποιητικὸν ὄνειρον ἐν τῷ μυθιστορήματι; Νομίζω ὅτι ὁ κ. Παλαμᾶς, ἀκουσίως ὅλως, μᾶς χρησιμεύει ὡς παράδειγμα: περιγράφει καὶ συμβολοποιεῖ. Ὁ ἀρχαῖος ἔρως τῆς τελειότητος κατέχει τὴν καρδίαν τοῦ ἁπλοϊκοῦ Μήτρου, ἀνθρώπου τοῦ λαοῦ ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἡ φυσιοκρατικὴ σχολὴ κατέστησε τοῦ συρμοῦ. Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ὁ ἁπλοϊκὸς οὗτος ἀνὴρ εἶνε ἥρως καὶ τὸ πλαίσιον τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν παρέχει εἰς τὴν ὅλην εἰκόνα οὐκ οἶδα τι ἰδεῶδες καὶ ἀπώτερον. Οἱ συμβολισταὶ δὲν ζητοῦσι περισσότερα.

Τέλος ἡ ἱστορία αὕτη δὲν χύνει νέον φῶς ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν παραστάσεων εἰς ἃς προέβη ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξ ἀφορμῆς τῆς δραματοποιήσεως τοῦ «Βασιλέως τῶν Βουνῶν;» Ἐξαισία τις ματαιότης, γνώρισμα τῶν μεγάλων φυλῶν, ἐνοικεῖ τὰ βάθη τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Οἱ Ἕλληνες περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν γνώμην τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ πιστεύουσιν ἀνέκαθεν ὅτι ὁ κόσμος ἔχει πρὸς αὐτοὺς ἐστραμμένα τὰ ὄμματα, ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι σήμερον. Οἱ κρίναντες αὐτοὺς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Βασιλέως τῶν Βουνῶν» τοῦ Ἀμποῦ, τοὺς ἐνοχλοῦσιν. Ἂς τοὺς κρίνωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παλληκαριοῦ τοῦ Παλαμᾶ· θὰ εὕρουν τὸν Ἀμποῦ τερπνότατον».

Ἡ γνωστὴ ἑλληνομαθὴς συγγραφεὺς κυρία E. Edmonds δημοσιεύει ἐν τῇ ἀγγλικῇ Eastern et Western Review τοῦ μαρτίου μετάφρασιν παλαιοῦ διηγήματος τοῦ κ. Γ. Δροσίνη δημοσιευθέντος εἰς τὴν *Ἑστίαν* καὶ ἐπιγραφομένου *Χρυσοῦλα*.

Ἐκ γαλλικῶν περιοδικῶν ἀξιανάγνωστα:

Ἡ κυκλοφορία τοῦ ἀνέμου ἐπὶ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας ὑπὸ A. Daponchel (Astronomie)—Τὸ Ἰωβιλαῖον τοῦ Λέοντος ΙΓ' ὑπὸ A. de Lacombe (Correspondant 25 φεβρ.). — Ἡ Αἰσθητικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν διαδόχων του ὑπὸ Ch. Lévêque (Journal des Savants) — Ταὶν ὑπὸ E. Faguet (R. Bleue 11 μαρτ.) — Ἐρνέστος Λαβὶς ὑπὸ H. Berenger (ὁμ.) — Ὁ Ναπολέων καὶ αἱ γυναῖκες ὑπὸ Fr. Masson (R. Britanique) — Οἱ ἑλληνικοὶ μῖμοι ὑπὸ J. Girard (R. des deux Mondes 1 μαρτ.) — Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν ὑπὸ E. Rénan (ὁμ. 15 μαρτ.) — Ἐμπειρικὴ Ψυχολογία ὑπὸ A. Binet (ὁμ.) — Ὁ Ἔρως εἶνε παθολογικὴ κατάστασις; ὑπὸ G. Danville (R. Philosophique) — Ἡ ἀνατομία ἐν τῇ τέχνῃ ὑπὸ P. Richer (R. Scientifique 11 μαρτ.)

Ἐκ γερμανικῶν:

Ὁ Πνευματισμὸς ὑπὸ A. Garborg (Freie Bühne) — Ἡ βελτίωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπὸ O. Panizza (Gesellschaft).

Ἐξ ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν.

Ἡ ἰατρικὴ ὡς ἐπάγγελμα ὑπὸ J. Billing (Forum) — Τὸ μέλλον τῆς ποιήσεως ὑπὸ C. L. Moore (ὁμ.) — Τὸ ἐμπόριον τῶν Μαύρων ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ H. Stanley (Harper's Magazine) — Οἱ Γάλλοι συμβολισταὶ ὑπὸ A. Gorren (Scribner's Magazine).

Ἐξ ἰταλικῶν:

Αἱ διδασκαλίαι τοῦ Τολστόη ὑπὸ Carletti (Rassegna Nazionale 16 φεβρ.) — Τὸ γῆρας τοῦ Βέρδη ὑπὸ E. Penizacchi (N. Antologia 1 μαρτ.) — Οἱ πυγμαῖοι τῆς Εὐρώπης ὑπὸ G. Sergi (ὁμ.)

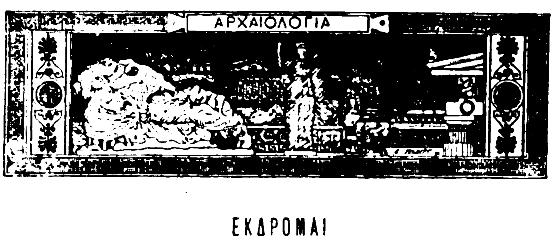

ΕΚΔΡΟΜΑΙ

Ἡ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ κ. Δαϊρπφελδ ἀρχαιολογικὴ ἐκδρομὴ ἐγένετο καὶ φέτος ὡς πέρυσι μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου *Ἴριδος* ἀνεχώρησαν ἐκ Πειραιῶς τὸ ἀπόγευμα τῆς παρελθούσης Τρίτης ὑπὲρ τοὺς 60, μεταξὺ τῶν ὁποίων 16 κυρίαι· οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπιβατῶν Γερμανοί, κατὰ δεύτερον λόγον Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοί, τινὲς Αὐστριακοί, τέσσαρες Ἰταλοὶ ἀρχαιολόγοι, δύο Δανοὶ ἐξ ὧν ὁ εἷς ζωγράφος, καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων οἱ κ. κ. Βικέλας, Στρέϊτ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ I. Βλαχωρίτης. Ἐπεσκέφθησαν δὲ κατὰ σειρὰν τὴν Αἴγιναν, τὸν Θορικόν, τὴν Ἐρέτριαν, τὸ μαντεῖον Ἀμφιάραω παρὰ τὸν Ὠρωπόν, τὸν Ῥαμνοῦντα, τὴν Δῆλον, διαφόρους τοποθεσίας τῆς Σάμου καὶ τὴν Μύκωνον. Ἕνεκα τῆς κακοκαιρίας δὲν ἠδυνήθη τὸ ἀτμόπλοιον νὰ προσεγγίσῃ εἰς Σούνιον. Ἡ ἐκδρομὴ διήρκεσεν ἓξ ἡμέρας, καθ' ἃς ἐπεκράτησεν ἀδιάπτωτος εὐθυμία, πάντες δὲ οἱ μετασχόντες αὐτῆς ἐπανῆλθον εἰς ἄκρον

Digitized by Google

εὐχαριστημένοι ὁμολογοῦντες πλείστας χάριτας εἰς τὸν λαβόντα τὴν πρωτοβουλίαν αὐτῆς κ. Δαϊρπφελδ.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κατὰ τὰς ἐκ Χαλκίδος εἰδήσεις, ἡ πρὸς ἐκβάθυνσιν τοῦ πυθμένος τοῦ πορθμοῦ Εὐρίπου ἐργαζομένη βυθοχόρος ἀνέσυρε πλησίον τῆς Βοιωτικῆς ἀκτῆς ἠκρωτηριασμένον κατὰ τοὺς πόδας ἀγαλμάτιον παιδός, φέροντος ἐξωμίδα καὶ κρατοῦντος διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐπὶ τῆς κοιλίας αὐτοῦ πολύφαλλον κυνάριον. Τὸ ἀγαλμάτιον θὰ σταλῇ εἰς Ἀθήνας μετὰ τεμαχίου ἀναγλύφου ἐκτύπου, παριστῶντος κεφαλὴν νεανίου τέχνης καλῆς. Ἐκτὸς τούτων, εὑρέθησαν καὶ 18 μαρμάριναι πλάκες, ὧν αἱ 17 εἰσὶν ἐπιτύμβιοι στῆλαι μεθ' ἁπλῶν ἐπιγραφῶν κεχαραγμένων διὰ γραμμάτων τῶν μετὰ τὴν Ρωμαϊκὴν κατάκτησιν χρόνων.

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΕΚ ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ

Ἡ ἀνωτέρω εἰκὼν εὐμενῶς ἀπεστάλη ἡμῖν παρὰ τοῦ ἐν Βόλῳ κ. Περ. Ἀποστολίδου.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Πρόεδρος τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος ἐξελέχθη ὁ κ. Κολινιόν, ἀντιπρόεδροι δὲ οἱ κ. κ. Σλουμβερζὲρ καὶ Δ. Βικέλας.

— Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν La Grèce Byzantine et Moderne ὁ κ. Δ. Βικέλας ἐδημοσίευσε κατ' αὐτὰς ἐν Παρισίοις, ἐκδίδοντος Firmin-Didot, ποικίλας ἱστορικὰς πραγματείας του κατὰ καιροὺς δημοσιευθείσας εἰς ἔγκριτα γαλλικὰ περιοδικὰ ἢ καὶ εἰς ἴδια τεύχη. Ὁ τόμος ἀποτελεῖται ἐκ 440 περίπου σελίδων σχήματος μεγάλου 8ου καὶ εἶνε τυπωμένος μὲ τὴν διακρίνουσαν τὰ Καταστήματα Didot φιλοκαλίαν. Μακρότερα περὶ τοῦ ἔργου εἰς προσεχὲς φύλλον τῆς *Ἑστίας*.

— Ἐξεδόθη ἐν Βαρκελόνῃ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Novelas Griegas κομψότατον τομίδιον ἐκ 200 περίπου σελίδων, περιλαμβάνον διηγήματα ἑλληνικὰ ἱσπανιστὶ μεταφρασθέντα τῶν κ.κ. Βικέλα, Βιζυηνοῦ, Παλαμᾶ, Ἐφταλιώτη καὶ Δροσίνη. Τὸ βιβλίον στολίζουν καὶ πολλαὶ εἰκόνες σχετικαὶ πρὸς τὰ περιεχόμενα, αἵτινες ὅμως κατὰ συμπερασμὸν ὑπὸ τοῦ ἱσπανοῦ σχεδιαστοῦ γενόμεναι δὲν διακρίνονται ὡς πρὸς τὴν πιστὴν ἀπεικόνισιν τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐν ἀρχῇ δὲ προτάσσεται κάλλιστος πρόλογος περὶ διηγηματογραφίας ἐν Ἑλλάδι. Ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ γράμματα, δι' ὧν σημειώνεται τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστοῦ ἀναγνωρίζεται ὁ ἑλληνομαθὴς λόγιος κ. A. Rubio y Lluch, εἰς τὸν ὁποῖον χάριτας ὀφείλει ἡ ἀρτιγενὴς νεοελληνικὴ φιλολογία διὰ τὴν πρωτοβουλίαν, ἣν ἀνέλαβε, νὰ καταστήσῃ δείγματά τινα αὐτῆς γνωστὰ εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του.

— Ἐντὸς τοῦ μηνὸς τούτου δημοσιεύεται νέον ἔργον τοῦ κ. Μ. Ρενιέρη, τοῦ γλαφυρωτάτου τῶν παρ' ἡμῖν ἱστορικῶν συγγραφέων, ἐπιγραφόμενον «Μητροφάνης Κριτόπουλος καὶ οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φίλοι αὐτοῦ». Τὸν βίον τοῦ διασήμου τούτου θεολόγου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος, ἔγραψαν συντόμως μὲν ὁ Κ. Σάθας ἐν τῇ Νεοελληνικῇ αὐτοῦ Φιλολογίᾳ· ἐκτενῶς δὲ δι' ειδικῆς βιογραφικῆς μονογραφίας ὁ μακαρίτης ἀρχιμανδρ. Ἀνδρόνικος Κ. Δημητρακόπουλος ἐν Λειψίᾳ τῷ 1870, κατόπιν δὲ ὁ κ. Γ. Μαζαράκης πολλὰ συμπληρώσας ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πατριαρχείου διαφωτίσας ἐν πολλοῖς τὸν βίον τοῦ Κριτοπούλου, ὁ ὁποῖος τῷ 1629 ἀνηγορεύθη Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Εἰς τὸ νέον σύγγραμμα τοῦ κ. Μ. Ρενιέρη ἔδωκεν ἀφορμὴν τὸ ἑξῆς περίεργον γεγονὸς τυχαίας ἀνακαλύψεως χειρογράφου τεύχους ἀνήκοντος εἰς τὸν Κριτόπουλον. Ὁ κ. Γ. Μαζαράκης διατελῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ πρακτορείου Ἀλεξανδρείας, εἶδεν ἡμέραν τινὰ Φελλάχον κρατοῦντα δέσμην πολλῶν χαρτίων πεπαλαιωμένων χειρογράφων, ἅτινα εἶχεν ἕτοιμα νὰ κατακαύσῃ, ἐρευνήσας δὲ ἀνεκάλυψε μεταξὺ αὐτῶν λεύκωμα (album) τοῦ Κριτοπούλου ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὴν περιοδείαν του εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἀπῆλθε τῇ προτροπῇ τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως πρὸς ἐκπαίδευσιν, εἶχον γράψει ῥητὰ καὶ διάφορα λόγια διάσημοι θεολόγοι τῆς Δύσεως καὶ περιφανεῖς ἐπιστήμονες. Τὸ λεύκωμα τοῦτο ἢ τὴν *φιλοθήκην*, ὡς ὠνόμαζε ταύτην ὁ Κριτόπουλος, παραλαβὼν ὁ κ. Γ. Μαζαράκης ἐδώρησεν εἰς τὸν πανιερ. Μητροπολίτην Γερμανόν, εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται. Ἐκ τούτου δὲ παραλαβὼν ὁ κ. Ρενιέρης ἔγραψε τὸ ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον βιβλίον, ἐκ τοῦ ὁποίου πολλὰ διευκρινίζονται περὶ τοῦ ἐν Εὐρώπῃ βίου τοῦ Ἕλληνος θεολόγου, ὅστις εὑρεθεὶς ἐν αὐτῇ ἐν στιγμῇ καθ' ἣν αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες Λουθηρανῶν καὶ Καλβινιστῶν καὶ Καθολικῶν καὶ ἄλλων αἱρέσεων εὑρίσκοντο ἐν ἀκμῇ, ἐξέδωκε τὴν περιλάλητον Ὁμολογίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς, ἐν ᾗ ἐκθέτει τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Τὸ ἔργον τοῦτο ὁ κ. Μ. Ρενιέρης ἐκδίδει ὡς παράρτημα τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρίας ἰδίᾳ δαπάνῃ.

— Ὁ ἡμέτερος νεαρὸς συνεργάτης καὶ ποιητὴς κ. Κωνσταντῖνος Θ. Μάνος, προσελήφθη ὡς διδάσκαλος τῆς νεοελληνικῆς ἢ *ἀναγνώστης* παρὰ τῇ Αὐτοκρατείρᾳ τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ, τῆς ὁποίας εἶνε γνωστὴ ἡ πρὸς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἀγάπη.

— Κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας τῆς ἐν Παρισίοις Ἑταιρείας τῶν Λογίων, πρόεδρος ἐξελέγη καὶ πάλιν παμψηφεὶ ὁ Αἰμίλιος Ζολᾶ.

— Ἐν τῷ Δόκτορι Πασκὰλ ὁ Ζολᾶ συγκεφαλαιοῖ εἰς δεκαεννέα παραγράφους τὴν ἰδέαν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν δεκαεννέα μυθιστορημάτων τῆς σειρᾶς τῶν Ρουγκὸν Μακκάρ, τῆς ὁποίας τὸ ἐν λόγῳ μυθιστόρημα εἶνε τὸ εἰκοστὸν καὶ τελευταῖον. Αἱ ὀλίγαι αὗται σελίδες παρέχουν πλήρη καὶ καθαρὰν ἰδέαν τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Ζολᾶ.

Digitized by Google

Ο ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Μᾶλλον ἀγαθοῦ καὶ εἰρηνικοῦ ἀστοῦ τύπον, ἢ ἀρειμανίου ἀξιωματικοῦ ἐνεῖχε τὸ καθόλου παράστημα τοῦ Γεωργίου Βορίδου, λοχαγοῦ τοῦ Οἰκονομικοῦ Σώματος, καὶ διαχειριστοῦ τοῦ *** συντάγματος τοῦ *** σώματος. Καθ' ὃν τρόπον ἔφερε τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ στολήν, ἀνεμίμνησκε τοὺς λοχαγοὺς ἐκείνους τῆς ἐθνοφυλακῆς, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ὁποίας συνετρίβη εἰς θρόνος, καὶ τοὺς ὁποίους ἀκόμη καὶ σήμερον ἀναπολῶ, περιβαλλομένους μετὰ μεσημβρίαν ἑκάστης Κυριακῆς, τὴν κλασικὴν ἐκείνην στολὴν τὴν ἀλησμόνητον, τὸ αἱματόχρουν πιλίκιον, τὸ ποδῆρες χιτώνιον μὲ ἀνεστραμμένας τὰς πτέρυγας ὑπὸ τὴν ζώνην τοῦ ξίφους καὶ τὰς τεφρὰς εὐρείας σκελέας, κλείοντας μετὰ στεναγμῶν τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν καταστήματα καὶ ὁδηγοῦντας ὑπὸ τὸν ἐκκωφαντικὸν ἦχον τῶν τυμπάνων τοὺς πλήρεις στρατιωτικοῦ μένους λόχους των πρὸς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως. Ἐκεῖ κατὰ πᾶσαν Κυριακήν, τοῦ καιροῦ ἐπιτρέποντος ὑφίστατο ἡ ἐθνοφυλακή, τὴν ἀγγαρείαν ταύτην, πρὸς πολεμικὴν ἐξάσκησιν, συνισταμένην στερεοτύπως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπιθεώρησιν τῶν ἐθνοφυλάκων, παρατεταγμένων ἐν ἀτελευτήτῳ γραμμῇ, ἥτις ὅμως οὐδεμίαν εἶχεν ὑποχρέωσιν νὰ ἦναι εὐθεῖα.

Ἀλλὰ διὰ νὰ δικαιολογήσω τὴν ἀποπλάνησίν μου πρὸς τὰς παιδικὰς ἐκείνας ἐντυπώσεις μου ἐκ τῆς μακαρίτιδος ἐθνοφυλακῆς, ***τοῦ παλλαδίου τούτου τῶν ἐθνικῶν ἐλευθεριῶν***, ὡς ἐβροντοφώνουν τότε οἱ ῥήτορες τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ἀτελῆ σκιαγραφίαν τοῦ Γεωργίου Βορίδου.

Φυσικῶς δὲ ἄρχομαι ἀπὸ τῆς κεφαλῆς. Τὸ πιλίκιον αὐτοῦ ἔκλινε πρὸς τὰ ὄπισθεν καὶ ἀριστερά, ὡς ἀναπαυτικὸς νυκτικὸς σκοῦφος, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ δεξιὸν αὐτοῦ οὖς ὑφίστατο σχεδὸν ὁλικὴν ἔκλειψιν ὑπὸ τοὺς θυσάνους τοῦ λοφίου του. Ἡ μορφή του κανονική, ἄψογος, ἐξέφραζεν εὐτυχίαν ἀνέφελον, ἀλλὰ καὶ ἄπειρον ἀγαθότητα ψυχῆς. Τὸ χιτώνιόν του διέγραφεν ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ τῆς κοιλίας αὐτοῦ τόξον, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς δὲν ἀπεῖχε πολὺ τοῦ ἡμικυκλίου· ἡ εὐρεῖα δὲ σκελέα κατέληγεν ἀποτόμως εἰς ἱκανῶς σεβαστὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, παρακωλυομένη ὑπὸ τῶν ὑποπεζίων τοῦ νὰ ἀνέλθῃ εἰς ὕψη μᾶλλον δυσθεώρητα. Τὸ ξίφος, τέλος, χαλαρώτατα ἐμπορπημένον, ἐκρέματο μελαγχολικῶς, οἱονεὶ ἀσχάλλον διὰ τὴν τόσον ἄκομψον ἀνάρτησίν του.

Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ παραστήματος ἐπιδρῶσι πολὺ αἱ ἕξεις τοῦ βίου καὶ ἡ ἡλικία. Ὁ πεντηκονταετὴς ἤδη λοχαγὸς ὑπῆρξεν ἐφ' ἱκανὸν τύπος κομψοῦ, χαριτωμένου στρατιώτου· ὑπὸ τὸ πεζὸν δέ, τὸ σχεδὸν χυδαῖον παράστημα τῆς σήμερον, κρύπτεται ἐν αὐτῷ χαρακτὴρ ἀναλλοιώτως ὑπερήφανος, ψυχὴ ἡρωϊκή, ἥτις, ὅτε ὁ Βορίδης ἦτο ὑπαξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, εἶχεν ἀντιμετωπίσει πολλάκις τὸν θάνατον ἀτάραχος, ἐνθουσιώδης, καὶ ἐν συμπλοκαῖς πρὸς λῃστρικὰς συμμορίας καὶ κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1866 ἐξέγερσιν ὑποδούλου νήσου, εἰς ἣν ἀπὸ τῶν πρώτων συμπλοκῶν, μέχρι τῆς ὑστάτης αὐτῆς πνοῆς εἶχε παράσχει τὸν βραχίονά του.

Ἔκτοτε ὅμως ἤλλαξαν οἱ χρόνοι. Ἀπὸ εἰκοσαετίας ἤδη ἀξιωματικὸς οἰκονομικός, μὴ χειριζόμενος εἰμὴ τὴν γραφίδα καὶ τὸ μολυβδοκόνδυλον, κεκλιμένος ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ἐπὶ τῶν καταστάσεων, τῶν πρωτοκόλλων καὶ τῶν λογιστικῶν βιβλίων ὑπέστη φυσικῶς κατὰ μικρὸν τὴν ἐξέλιξιν ταύτην.

Ἀφ' ἧς δὲ ἐγένετο ἀξιωματικὸς τῆς Οἰκονομίας ἡ στρατιωτικὴ τιμή, ἧς εἶχε πάντοτε τὴν συνείδησιν ὑπὸ τὴν μᾶλλον ἀπόλυτον αὐτῆς ἔννοιαν, ἀπεκρυσταλλώθη ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς διαχειριστικῆς τιμῆς, ἣν ἀνήγαγεν εἰς θρησκείαν. Τὸ χρῆμα τοῦ στρατεύματος ἦτο δι' αὐτὸν ἡ ἱερωτέρα παρακαταθήκη· ἡ ὑψίστη δὲ τῶν τιμῶν ἡ φύλαξις καὶ διαχείρισις αὐτοῦ· ἐν τῇ θρησκολήπτῳ φαντασίᾳ του τὸ χρηματοκιβώτιον τοῦ συντάγματος ἐλάμβανε τὸ σχῆμα Ἁγίας Τραπέζης, τὰ δὲ ἐν αὐτῷ χρήματα, τὰ προωρισμένα διὰ τὴν μισθοδοσίαν καὶ τὴν τροφὴν τοῦ στρατιώτου τῆς πατρίδος ἦσαν τὰ Ἅγια. Διὰ τοῦτο ᾐσθάνετο ἀγωνιώδη ὀδύνην ὁσάκις νέον κροῦσμα διαχειριστικῆς ἀπιστίας ἀνηγγέλλετο εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀξιωματικῶν. Αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ἡ στολὴ τοῦ Σώματός του ἐρρυπαίνετο ἐν τῇ ἐπαφῇ τῶν ἀτιμωτικῶν ἑδωλίων τῶν στρατοδικείων ἦσαν διὰ τὸν Γεώργιον Βορίδην ἡμέραι ἀγωνίας καὶ πένθους· πολλάκις δὲ τὰς ἡμέρας ἐκείνας οὐδ' ἐξήρχετο τοῦ οἴκου του. Οὕτω δὲ ἐρριζωμένη ἦτο ἐν τῇ συνειδήσει του ἡ ἀλληλεγγύη τῆς στρατιωτικῆς συναδελφότητος, ὥστε ἡ ὕβρις ἣν ἤθελεν ἀκούσει κατὰ τοῦ ἀπίστου διαχειριστοῦ ἐνόμιζεν, ὅτι ἀπευθύνεται κατὰ τοῦ προσώπου του.

Ἀλλὰ τὸ παράδοξον ἦτο ὁ ἐνθουσιώδης ἔρως, μεθ' οὗ περιέβαλλε τὴν πεζοτάτην ὑπηρεσίαν του. Ἐπὶ τῶν βιβλίων του ἔκυπτε μετ' ἀνεκφράστου ἡδονῆς, καλλιγραφῶν ἑκάστην ἐγγραφήν, φιλοτεχνῶν ἀριθμοὺς στρογγύλους, καλλιτεχνικούς, καὶ χαράσσων μόνος τὰς καθέτους καὶ τὰς ὁριζοντίους ἐπὶ τοῦ βιβλίου ταμείου, τοῦ βιβλίου ληψοδοσιῶν καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ψυχαγωγικῶν βιβλίων, τῶν συμπληρούντων τὴν λογιστικὴν μηχανὴν τοῦ συντάγματος. Ὅταν δὲ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς βοηθὸς ἢ ὁ γραφεὺς τοῦ ταμείου ὑπαξιωματικός, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ προσωπικὸν τοῦ γραφείου του, ἐζήτουν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐργασθῶσιν, ἐνόμιζεν ὅτι τῷ κλέπτουσι μέρος τῶν ἀμυθήτων ἡδονῶν τῆς ποιητικωτάτης ἐργασίας του· δύναταί τις δὲ νὰ φαντασθῇ μετὰ πόσης αὐταπαρνήσεως καὶ ἐθελοθυσίας οἱ κύριοι οὗτοι

Digitized by Google

παρήτουν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀκεραίας τὰς ἡδονὰς ταύτας.

Ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ ταμίαι διεξάγουσι τὰς πληρωμάς των δύναταί τις νὰ διίδῃ εὐκρινῶς τὸν χαρακτῆρά των. Οἱ πλεῖστοι, ὅταν προσέρχεσθε ἐνώπιον αὐτῶν μὲ τὸ ἔνταλμα ἢ τὴν μισθοδοτικὴν ἀπόδειξιν ἀνὰ χεῖρας, ἀφοῦ σᾶς ἀποπέμψωσι δεκάκις, ὅταν ἐπὶ τέλους πεισθῶσιν, ὅτι τὸ πικρὸν ποτήριον δὲν δύναται πλέον νὰ παρέλθῃ, προσβλέποντες ὑμᾶς βλοσυρῶς, σᾶς πετῶσι μὲ τρεμούσας σπασμωδικῶς χεῖρας τὰ τραπεζογραμμάτια· καὶ ἐνῷ τὰ περισυνάγετε δειλῶς, τρέμετε μήπως ἡ σπασμωδικὴ χεὶρ σᾶς ἁρπάσῃ καὶ συνθλάσῃ τοὺς δακτύλους ἐπὶ τῆς σανίδος τῆς θυρίδος· ἡ φυσιογνωμία των τὴν στιγμὴν ἐκείνην προδίδει ὅλην τὴν ἀπόγνωσιν, ὅλον τὸ ἄλγος ἀνθρώπων ἐκβιαζομένων ὑπὸ ληστῶν, ὥστε δὲν ἠξεύρετε, ἂν πρέπει νὰ ῥήξετε γέλωτας ἢ νὰ τοὺς λυπηθῆτε. Ὁ ἀντίπους τῶν χαρακτήρων τούτων ἦτο ὁ τοῦ Γεωργίου Βορίδου. Ὅταν ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θώκου του διὰ νὰ ἐνεργήσῃ πληρωμὰς δὲν ἀντήλλασσε τὴν θέσιν του πρὸς τὸν θρόνον τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσιῶν καὶ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Πληρόνων τοὺς μισθοὺς τῶν ἀξιωματικῶν, προσέφερεν εἰς ἕκαστον δωρεὰν καὶ ἓν μειδίαμα, μίαν ἀστειότητα· εἰς πολλοὺς δέ, οἰκογενειάρχας κατατρυχομένους ὑπὸ ἀναγκῶν ἐπιτακτικῶν, ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῶν ὁποίων τοκετὸς ἢ νόσος ἢ ἄλλη θλιβερωτέρα ἔκτακτος δαπάνη ἀνέτρεπον ἄρδην τὸ οἰκονομικὸν ἰσοζύγιον, προκατέβαλλε πολλάκις ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ καὶ δύο μηνῶν μισθούς, μετ' ἀγαθότητος ἀνυποκρίτου, μετὰ στοργῆς ἀδελφοῦ. Ἐνόμιζε τότε ὅτι ὁ Θεὸς τῷ μετεβίβασε τὴν δύναμιν αὐτοῦ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ τοὐλάχιστον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος, ὅσον ἀπετέλει τὸ σύνταγμά του.

Ἀλλ' ὁ μεγαλείτερος θρίαμβος ἐπεφυλάσσετο αὐτῷ, ὅταν ἅπαξ τοῦ μηνὸς ἐστράτευε κατὰ τοῦ κεντρικοῦ ταμίου πρὸς ἐξαργύρωσιν τῶν ἐνταλμάτων τῶν ἀφορώντων τὰ μηνιαῖα ἔξοδα τοῦ συντάγματος. Ἐφόρτωνε τότε τὸν γραφέα τοῦ ταμείου λοχίαν μὲ τὰς καταστάσεις, τὰ δικαιολογητικὰ καὶ ὅλην τὴν πολυώνυμον σωρείαν παντοειδῶν ἐγγράφων, ἅτινα προσήρτα διὰ καρφίδων ἐπὶ τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων, τῶν φερόντων τὸ γλυκύτατον τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ χρῶμα, καὶ οὕτως ἐξεκίνουν ἀμφότεροι. Ὁ γραφεὺς κρατῶν ὑπὸ μάλης τὰ ἔγγραφα προηγεῖτο βήματά τινα, ἐξαγγέλλων τὴν ἐπέλευσιν τοῦ λοχαγοῦ, ὡς ὁ αὐλητής, ὃν εἶχε τάξει ἡ Ῥωμαϊκὴ Γερουσία, ἐξήγγελλε προβαδίζων τὴν διάβασιν τοῦ Δουϊλλίου, τοῦ τρομεροῦ ἐξολοθρευτοῦ τῶν Καρχηδονίων· εἵπετο δὲ τοῦ γραφέως ὁ λοχαγός, σοβαρός, ὑπερήφανος, περισσότερον ἢ ὅσον Γοδοφρέδος ὁ Βουϊλλών, ὅταν ἐστράτευε πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Παναγίου Τάφου ἀπὸ τῶν ἀπίστων. Ἐνῷ δὲ παρήλαυνε πρὸ τῶν στρατώνων, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ τῷ ἀπευθύνωσιν ἐρώτησιν οἱ ἀξιωματικοί, οἵτινες τὸν ἐχαιρέτων μειδιῶντες, τοῖς ἔδιδε λόγον περὶ τῆς ἐκστρατείας του, συνοψιζόμενον εἰς τὰ ἑξῆς περίπου. «Ξέρετε, πάμε νὰ μαδήσουμε τὸν κύριον Κεντρικόν· θὰ κάμῃ πάλιν κατὰ τὴ συνήθειά του τὰ ξυνὰ μοῦτρα· ἀλλὰ τί νὰ τοῦ κάνουμε; Τὴ ζαχαρένια του χαλάει· τὸ σύνταγμά μας ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὸν ἀναβαλλόμενον φῶς ὡς ἱμάτιον. Ἔπειτα ἡ παγία προκαταβολὴ τοῦ συντάγματος πρέπει νὰ μένῃ πάντα στὴν κάσσα ἀπείραχτη, δευτέρα γραμμὴ ἐφεδρείας».

Τοιοῦτος ὢν ὁ Γεώργιος Βορίδης ἐλατρεύετο ὑπὸ τῶν συναδέλφων του. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις τοῦ ταγματάρχου προέδρου τοῦ οἰκονομικοῦ συμβουλίου ἦτο τοιαύτη, ὥστε μεθ' ὅλας τοῦ λοχαγοῦ τὰς παρακλήσεις, ὅπως τηρηθῶσιν οἱ κανονισμοί, οὐδέποτε συγκατένευσε νὰ κρατῇ τὴν κλεῖδα τοῦ χρηματοκιβωτίου τοῦ συντάγματος. Ἔμενε λοιπὸν οὗτος μονάρχης ἀπόλυτος ἐν τῷ ταμείῳ του.

Ἀλλ' ἡ εὐτυχία τοῦ Γεωργίου Βορίδου ἐξεδηλοῦτο κυρίως εἰς τὰς θυμήρεις ἀπολαύσεις ἀλύπου, ἀνεφέλου οἰκογενειακοῦ βίου.

Νυμφευθεὶς πρὸ δεκαετίας τὴν Εἰρήνην Δραμοπούλου ὀρφανὴν κόρην ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ, μόνην προῖκα εἶχε λάβει παρ' αὐτῆς τρισχιλίων δραχμῶν βοήθημα τοῦ ταμείου τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ καὶ τὴν μικρὰν οἰκίαν, ἐν ᾗ κατῴκουν κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ. Ἐλησμόνησα ἐν τούτοις, ὅτι τῷ ἔφερεν ὡς προῖκα καὶ τὴν χρυσῆν της καρδίαν, καὶ μόρφωσιν ἱκανήν, ἀκατάλληλον ἀναντιρρήτως, ὅπως μετάσχῃ αὕτη ἐνεργῶς τῶν περὶ ἀπολυτρώσεως καὶ ἰσοπολιτείας τῆς γυναικὸς ἀγώνων, ἐπαρκῆ ὅμως ὅπως γνωρίζῃ, ὅτι τὴν εὐτυχίαν ἐν τῷ οἴκῳ ἀσφαλίζει ἡ ἀφοσίωσις ἡ θρησκευτικὴ τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ τὰ τέκνα, ἡ ἐργασία καὶ ἡ μετὰ γλυκύτητος καὶ πεποιθήσεως ὑποταγὴ πρὸς τὸν σύντροφον καὶ προστάτην τοῦ βίου της.

Ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης προέκυψαν δύο δίδυμα, ἡ Μαρίκα καὶ ἡ Ἑλενοῦλα, χαριέστατα ἤδη ὀκταετῆ πλάσματα, ἅτινα καίτοι δίδυμα δὲν ἦσαν λείψαιμα καὶ ἀτροφικά, διότι ἡ ὑγιὴς καὶ εὐσταλὴς σύζυγός του, ἥτις οὔτε νευρικὰ εἶχεν οὔτε ὑστερισμούς, ἐφρόντισε νὰ τὰ θρέψῃ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς καὶ εἶτα νὰ τὰ γαλουχήσῃ οὕτω δαψιλῶς, ὥστε ὡμοίαζον τοὺς παχουλοὺς ἐκείνους καὶ ξανθομάλλους ἀγγέλους, οὓς βλέπει τις ἐν ἀφθονίᾳ εἰκονιζομένους ἐπὶ τῶν θόλων τῶν ἰταλικῶν ναῶν. Τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀχώριστα πάντοτε, εἶχον ἀνεξαιρέτως τὰς αὐτὰς ἕξεις, τοὺς αὐτοὺς πόθους· ἠγαπῶντο δὲ ἀμοιβαίως δι' ἀφοσιώσεως ἄνευ ὁρίων, διὰ τῆς τρυφερᾶς ἐκείνης λατρείας, ἥτις χαρακτηρίζει τὰ δίδυμα, καὶ ἣν ἡ μυστηριώδης φύσις ἐμφυτεύει, φαίνεται, ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων παλμῶν τῶν ἐν ἀδελφικῷ ἐναγκαλισμῷ συμπεπλεγμένων ἐμβρύων, πρὶν ἔτι ἴδωσι τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

Αἱ δίδυμοι αὗται ἦσαν τὸ χάρμα τοῦ Γεωργίου Βορίδου· ἐνήδρευον τὴν εἰς τὸν οἶκον ἐπάνοδόν του, ἁμιλλώμεναι αἱ πονηραὶ τίς νὰ ἦναι φλυαρωτέρα ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν προόδων των καὶ τῶν μεγάλων συμβεβηκότων τῆς ἡμέρας ἐν τῷ νηπιαγωγείῳ, τίς νὰ μεθύσῃ τὴν πατρικήν του καρδίαν διὰ θερμοτέρων ἐκδηλώσεων στοργῆς, διὰ μείζονος ἀστειείας θωπειῶν.

Τὰ μικρὰ ταῦτα ἦσαν ἡ ζωή, καὶ ἡ ἀνατροφή των ἡ ἡδυτέρα ψυχαγωγία τῶν δύο συζύγων. Οὕτω

Digitized by Google

ὁ βίος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ταύτῃ διέρρεεν ἀθόρυβος, ἀφανής, ὡς ἐν ὁμαλῷ πεδίῳ διαυγὲς ρυάκιον, κρυπτόμενον ὑπὸ τὴν πρασίνην πόαν, τὴν στεφομένην ἀπὸ τὰ ταπεινὰ ἀνθύλλια τοῦ ἀγροῦ.

Β΄

Ἦτο ἡ 31 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 188*. Τὴν οἰκογένειαν τοῦ λοχαγοῦ ἀπησχόλουν αἱ περὶ τοῦ νέου ἔτους γλυκεῖαι μέριμναι. Εἶχε τόσα νὰ φροντίσῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ Εἰρήνη! Ἐν πρώτοις τὴν ἀπησχόλουν τὰ γλυκύσματα, ἅτινα ἔδει νὰ ἦναι ποικίλα, διότι ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἡ Μαρίκα καὶ ἡ Ἑλενούλα συνέπεσε παραδόξως νὰ διαφωνήσωσι ριζικῶς καὶ νὰ διατυπώσωσιν ἀξιώσεις ἀντιθέτους, ὡς δύο ὑπουργικοὶ βουλευταὶ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, οἵτινες ἐχώρισαν τὴν πολιτικήν των.

Ἔπειτα ἦτο καὶ ἡ βασιλόπητα, ἥτις ἔδει νὰ ἦναι μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιμεμελημένη, διότι τὸ ἑσπέρας δὲν θὰ ἦσαν μόνοι· ὁ λοχαγὸς εἶχε καλέσει δύο συμπατριώτας του, νεαροὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ πεζικοῦ, ἄρτι ἐξελθόντας τῆς Σχολῆς τῶν Ὑπαξιωματικῶν καὶ ὅλως ξένους ἐν Ἀθήναις.

Ἀφοῦ δὲ παρεσκευάσθησαν ὅλα ταῦτα, ἀφοῦ ἡ Εἰρήνη Βορίδου ἀπέστειλεν εἰς τὰς πτωχὰς οἰκογενείας τῆς συνοικίας τρόφιμα καὶ γλυκύσματα, ἐστράτευσεν ἡ μικρὰ οἰκογένεια ἀνὰ τὰς ὁδοὺς Αἰόλου καὶ Ἑρμοῦ. Διττὸς ὁ σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας· πρῶτον νὰ ἱκανοποιηθοῦν αἱ ἀξιώσεις τῶν μικρῶν διὰ τὰ δῶρα τῆς πρωτοχρονιᾶς, κατὰ τὸ δυνατὸν μέτρον ἐννοεῖται, διότι, ἂν εἰσηκούοντο καθ' ὁλοκληρίαν, ὅλα τὰ ἀθύρματα τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων ἔπρεπε νὰ μετακομισθῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν των. Ἔπειτα ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκδιώξωσι καὶ αὐτοὶ τὸ λῆγον ἔτος, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνείχοντο πλέον, ἂν καὶ αὐτό, καὶ ἄνευ τῶν ἐχθρικῶν τούτων ἐκδηλώσεων αὐθόρμητον, οἴμοι! ἔσπευδε νὰ ἀποπτῇ ἀνεπιστρεπτεί, ὡς ὅλα τῆς ζωῆς μας τὰ ἔτη.

Ἀλλ' εἴτε, διότι δὲν διῆλθον τῶν κεφαλῶν τῆς Μαρίκας καὶ τῆς Ἑλενούλας αἱ μελαγχολικαὶ αὗται σκέψεις, εἴτε δι' ἄλλον λόγον, προσέθηκαν καὶ αὗται τοὺς συριγμοὺς των καὶ τοὺς προπηλακισμοὺς εἰς τὸν φυγάδα ἐνιαυτόν, καὶ αἱ ροκάναι των, περιστρεφόμεναι μετὰ πείσματος ὑπὸ τῶν μικρῶν χειρῶν των, παρέσχον εὐσυνείδητον συμβολὴν εἰς τὸν καταχθόνιον θόρυβον τῆς παραδόξου ταύτης ἑορτῆς, καθ' ἣν, ὡς πάντοτε, χαρίζομεν ὅλην ἡμῶν τὴν περιφρόνησιν πρὸς τοὺς πίπτοντας, παρὰ τῶν ὁποίων οὔτε ὠφελείας δυνάμεθα πλέον νὰ ἀναμένωμεν, οὔτε βλάβην νὰ φοβηθῶμεν, ἀμνήμονες τῶν εὐτυχιῶν, ἃς προσεπόρισαν εἰς ἡμᾶς, ἀνηλεῶς μνησίκακοι πρὸς τὰς πικρίας, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τί παρασκευάζει δι' ἡμᾶς ἐν τῷ σκοτεινῷ τοῦ μέλλοντος στερεώματι, ὁ νέος ἀστὴρ πρὸ τοῦ ὁποίου κύπτομεν μετὰ σεβασμοῦ, ὡς πρὸ παντὸς ἀνατέλλοντος μεγαλείου.

Ἐν τούτοις ἔληξεν ἐπὶ τέλους καὶ ἡ μωρὰ αὐτὴ ἑορτή. Παρὰ τὴν τράπεζαν δὲ τοῦ δείπνου συνεκεντρώθησαν τὸ ἑσπέρας ἡ οἰκογένεια τοῦ λοχαγοῦ καὶ οἱ δύο νεαροὶ ἀνθυπολοχαγοὶ ὁ Ἰωάννης Ἀργέντης καὶ ὁ Δημήτριος Ἀβριώτης μὲ ἀπαστράπτοντα τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν σήματα καὶ μὲ στολάς, αἵτινες ἀνέδιδον ἔτι τὴν χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν τῆς καινουργοῦς ἐρέας, ἥτις ἄρτι ἐξῆλθε τῶν ἀποθηκῶν τῆς Στρατιωτικῆς Ἑνώσεως.

Ἔξωθεν τῶν ἰσογαίων παραθύρων ἐφαίνοντο παραπλέοντα τὰ πελώρια χάρτινα πλοῖα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, πολύχρωμα, λάμποντα ἐκ τῶν φωτιζόντων τὸ κατάστρωμα καὶ τὰς θυρίδας τοῦ ὑποστρώματος αὐτῶν φανῶν, πλέοντα κατὰ τρόπον ὀλίγον παράδοξον, διότι ἐφέροντο ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ πληρώματος, ἅτινα προσήγγιζον πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας. Ἀντήχει τότε διάτορον τὸ ᾆσμα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἐρχομένου ἄνευ προσεγγίσεων ἐκ Καισαρείας, ψαλλόμενον πρὸς ὀρχήστραν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν τρομακτικὸν ζουρνᾶν καὶ τὸ τρομακτικώτερον ντέφι.

Κατ' ἀρχὰς ἡ ἑσπέρα διῆλθεν εὐθύμως· ἀλλ' ἀφοῦ ἐξηντλήθη πλέον πᾶσα κρίσις ἐπὶ τῶν τελευταίων προβιβασμῶν καὶ τοποθετήσεων, ἀφοῦ ἀνεδιφήθη ἐπιμελῶς ἡ ἐπετηρὶς τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ, διὰ νὰ ἴδουν οἱ νεαροὶ ἀνθυπολοχαγοί, οἵτινες ἠρίθμουν ἤδη τριῶν μηνῶν βίον ἀξιωματικοῦ, τίνας καταλαμβάνει τὸ ἐρχόμενον ἔτος τὸ ὅριον τῆς ἡλικίας, ***διὰ νὰ τοὺς ἀνοίξωσι τόπον***, ἀφοῦ ἐδαμάσθη ἡ ἀνεξάντλητος φλυαρία τῶν μικρῶν, ἥτις ἐπὶ τέλους μόνον διὰ τοὺς γονεῖς δύναται νὰ ἦναι ἀτελεύτητος τροφὴ εὐθυμίας, αἱ πρῶται προσβολαὶ τῆς ἀνίας ὑπηγόρευσαν εἰς τὸν Ἰωάννην Ἀργέντην τὴν ἑξῆς πρότασιν.

— Τί λέγετε, λοχαγέ μου· ἀπόψε ὅλος ὁ κόσμος δοκιμάζει τὴν τύχη του, ἔτσι γιὰ τὸ καλό· ἂν ἐπηγαίναμε διὰ μιὰ δυὸ ὧραις εἰς καμμιὰ λέσχη νὰ τὰ κόψουμε;

— Δὲν βαρύνεσαι, παιδί μου· πηγαίνετε σεῖς· δὲν θέλω νὰ σᾶς στερήσω αὐτὴ τὴν εὐχαρίστησι· ἀλλὰ δι' ἐμὲ εἶναι ἀγγαρεία αὐτὸ καὶ εἶναι τόσα χρόνια ὅπου ἐξεσυνείθισα ἀπὸ ἀγγαρείαις! Ἔπειτα, θὰ μὲ γελάσετε, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια. Δὲν ἔπαιξα ποτέ, δὲν ἠξεύρω νὰ πιάσω τὰ χαρτιά.

— Εἶναι περιττόν, λοχαγέ μου, προσέθηκεν ὁ Ἀβριώτης ἐρχόμενος εἰς ἐπικουρίαν τοῦ φίλου του, αὐτὸ εἶναι δουλειὰ τοῦ πάγκου· ἡμεῖς θὰ ποντάρωμεν ἁπλῶς· ἀφοῦ δὲν ἐπαίξατε ποτέ, ἕνας λόγος περισσότερο νὰ ἔλθετε νὰ δοκιμάσετε μιὰ φορὰ τὴν τύχη σας.

— Τί νὰ σᾶς εἰπῶ, φίλε μου, εἶπε δειλῶς ἡ Εἰρήνη· ἂν ἦναι διὰ τοῦτο ἠμπορεῖ καὶ νὰ μὴ ἔλθῃ· τὴν ξεύρομεν· εἴμεθα εὐτυχισμένοι ἄνθρωποι. Τίποτε δὲν μᾶς λείπει, οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ἡ χαρά· ὁ μισθὸς τοῦ Γεώργη καὶ αἱ μικραί μας οἰκονομίαι φθάνουν διὰ νὰ ζήσουμε καὶ νὰ ἀναθρέψουμε τὰ κοριτσάκια μας. Τί περισσότερον θὰ μᾶς ποῦν τὰ χαρτιά;

— Ἂν δυσαρεστῆσθε, κυρία Εἰρήνη, δὲν ἐπιμένομεν περισσότερον.

— Ἐγώ; διόλου· ἀρκεῖ νὰ εὐχαριστῆται ὁ Γεώργης.

Ἴσως ἄνευ τῆς πρωτοφανοῦς εἰς τὰς ἕξεις τοῦ βίου των ἀναμίξεως τῆς γυναικός του ὁ Βορίδης δὲν θὰ ἐνίκα τὴν νωθρότητά του· ἀλλ' ἐπὶ τῇ ὑπο-

Digitized by Google

νοία μήπως ὑπολάβουν οἱ νεαροὶ συνάδελφοί του ὅτι ῥυμουλκεῖται, ὅτι ὑπείκει εἰς ἐπιτακτικὰς ὑπαγορεύσεις τῆς γυναικός του ἐπείσθη καὶ ἠγέρθη. — Δὲν θὰ χαλάσῃ ὁ κόσμος, διακόσαις δραχμαίς, εἶπε, θὰ πάρῃ μαζύ του· ἔτσι γιὰ δοκιμή. Ἔπειτα δὲν θὰ μείνῃ οὔτε δυὸ ὥραις· πρὶν πλαγιάσῃ ἡ γυναῖκα του θὰ ἔχῃ γυρίσει στὸ σπίτι του.

— Ὄχι δά· Μὴ λέγετε τοῦτο, λοχαγέ μου· μὴ ἀναγκάζετε τὴν κυρία καὶ τὰ παιδιὰ νὰ ἀγρυπνοῦν. Γιατὶ ὅταν κάθεται κανεὶς στὸ τραπέζι τοῦ ντζόγου καὶ ὅταν θὰ ταξιδέψῃ μὲ πανιά, δὲν ἠξεύρει πότε θὰ τοῦ κάμῃ καιρὸ νὰ σηκωθῇ.

— Ἔννοια σου καὶ μένα πάντα θὰ μοῦ κάνῃ καιρό· δὲν εὑρίσκω καμμία εὐχαρίστησι εἰς αὐτὴ τὴ διασκέδασι καὶ ἔρχομαι μόνον γιὰ νὰ σᾶς κάνω συντροφιά.

Ἐπὶ τῇ δηλώσει ταύτῃ, μετὰ τὰς θερμὰς τῶν δύο νέων εὐχάς, ὅπως τὸ νέον ἔτος φέρῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν πᾶσαν εὐτυχίαν, ἀπῆλθον καὶ οἱ τρεῖς.

Ὅταν δὲ ἐκλείσθη ἡ θύρα τῆς οἰκίας καὶ ἡ σύζυγος τοῦ λοχαγοῦ εὑρέθη μόνη μὲ τὰ μικρά της τέκνα, ἀόριστος δυσθυμία ἐπεκάθισε τῆς ψυχῆς ὅλων. Καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ ἐσίγησαν, ὡς σιγᾷ αἴφνης ἐν τῷ φυλλώματι τῶν πτηνῶν τὸ κελάδημα, ἐνῷ ἠρεμεῖ ἔτι ἡ φύσις, ἐνῷ ἡ πνοὴ τῆς καταιγίδος, ἥτις θὰ ἀνασπάσῃ τῶν δένδρων τὰς ῥίζας εἶναι ἔτι μακράν.

Ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς ἡ Εἰρήνη παρηκολούθει τὸν κρότον τῶν βημάτων των, σβεννύμενον, ἐκλείποντα. Τότε ἡ δυσθυμία αὐτῆς μετεβλήθη εἰς τρόμον ἀόριστον. Οὔτε αὐτὴ ἐγνώριζε τί ἐφοβεῖτο. Ἀλλὰ τὸ προγνωστικὸν τῆς ψυχῆς της, ἐν τῷ ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός της καὶ τῶν τέκνων της πόνῳ, προανήγγελλεν εἰς αὐτὴν θύελλαν τρομακτικήν, καταιγίδα δεινὴν ἐνσκήπτουσαν ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ οἴκου της. Ἔσφιγξε τότε μετὰ παραφόρου τρόμου ἐπὶ τῆς ἀγκάλης τὰ τέκνα της, ὡς θέλουσα νὰ τὰ προστατεύσῃ, καὶ προσβλέπουσα ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ συζύγου της, πρὸς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾗ ἐξηφανίσθη, ἐνόμισεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ σκότους τοῦ ἐγγυτάτου μέλλοντος, σκοτεινοτέρου τῆς νυκτὸς ἐκείνης, ἐξώρμων ἐπελαύνουσαι κατ' αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων της Συμφοραί, ἀνάριθμοι Συμφοραί, Ἐριννύες ἀμείλικτοι, ὧν ἤκουεν ἤδη τὸν φρενήρη δρόμον, προσόμοιον πρὸς τὸν παλμώδη ἦχον βροντῆς, προαγγελλούσης τὴν ἐπιφερομένην λαίλαπα.

Θλιβερὰ διέρρευσεν ἡ νὺξ διὰ τὴν ταλαίπωρον γυναῖκα. Κατὰ τὴν δυσπνοϊκὴν ληθαργίαν, εἰς ἣν ἐβύθιζεν αὐτὴν ὁ κάματος τοῦ σώματος δεινοὶ τὴν ἀπέπνιγον ἐφιάλται καὶ μόνον ἀνεύρισκε σχετικὴν γαλήνην, ὅταν, ἀποτόμως ἀφυπνιζομένη τῆς καρώσεως ταύτης, ἤκουε τὴν σιγηλὴν ἁρμονίαν τῆς ἡσύχου πνοῆς τῶν κοιμωμένων διδύμων ἀγγέλων.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ο ΜΕΓΑΣ ΓΑΛΕΟΤΟΣ[1]

Δρᾶμα τοῦ **Ἰωσὴφ Ἐτσεγαράϋ** (José Echegaray) μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ ὑπὸ **Δ. Βικέλα.**

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

Αἴθουσα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰουλιανοῦ. Εἰς τὸ βάθος θύρα μεγάλη, χωριζομένη διὰ στενοῦ περάσματος ἀπὸ τὴν ἀπέναντι αὐτῆς θύραν τῆς τραπεζαρίας, ἡ ὁποία μένει κλειστὴ κατὰ τὰς πρώτας σκηνάς. — Ἀριστερόθεν τοῦ θεατοῦ, κατὰ πρῶτον ἐξώστης, ἔπειτα δὲ θύρα. Δεξιόθεν δύο θύραι. Ἐπὶ τῆς σκηνῆς, δεξιόθεν μὲν σοφᾶς, πρὸς δὲ τὰ ἀριστερὰ τράπεζα καὶ κάθισμα ἀναπαυτικόν. Διακόσμησις πλουσία. Ὥρα περὶ δυσμὰς ἡλίου.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐξώστου, καὶ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ καθήμενος ἐπὶ τοῦ σοφᾶ καὶ συλλογισμένος.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὡραία δύσις! Τί σύννεφα, τί ἥλιος, τί οὐρανός! Ἐὰν εἰς τὸν ἄπειρον αἰθέρα κρύπτεται τὸ μέλλον, καθὼς λέγουν οἱ ποιηταὶ καὶ καθὼς ἐπίστευαν οἱ πατέρες μας, — ἐὰν εἰς αὐτὸν τὸν γαλανὸν θόλον τὰ πύρινα ἄστρα γράφουν τὸ ἄδηλον μυστήριον τῆς εἱμαρμένης τῶν ἀνθρώπων, — καὶ ἐὰν αὐτὴ ἡ λαμπρὰ ἑσπέρα εἶναι ἡ σελὶς τοῦ ἰδικοῦ μας πεπρωμένου, πόση εὐτυχία μᾶς προσμένει, τί μέλλον φαιδρόν, πόση ζωὴ εἰς τὴν ζωήν μας, πόσον φῶς εἰς τὸν οὐρανόν μας! Δὲν εἶνε ἀλήθεια; (***πλησιάζουσα πρὸς τὸν Ἰουλιανόν***). Ἀλλά, τί συλλογίζεσαι; — Ἔλα, Ἰουλιανέ, κύτταξε ἐκεῖ εἰς τὸ ἄπειρον. — Δὲν μὲ ἀποκρίνεσαι;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ἀφῃρημένος.

Τί εἶπες;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν μὲ ἤκουσες;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἡ ψυχή μου εἶναι πάντοτε ὅπου ἐσὺ εὑρίσκεσαι, ἐσὺ ὁ μαγνήτης καὶ τὸ κέντρον της· ἀλλὰ κάποτε μᾶς βαρύνουν τὸν νοῦν στοχασμοὶ ἄκαιροι, — σκέψεις, φροντίδες, ὑποθέσεις . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν τὰς θέλω, διότι μοῦ ἀφαιροῦν τοῦ ἀνδρός μου τὴν προσοχήν, ἂν ὄχι τὴν ἀγάπην. Ἀλλά, τί ἔχεις, Ἰουλιανέ; (***Μετὰ πολλῆς τρυφερότητος***). Κάτι συλλογίζεσαι, καὶ πρέπει νὰ εἶναι πολὺ σπουδαῖον. Μοῦ τὸ λέγει ἡ κατήφεια καὶ ἡ σιωπή σου. Σὲ λυπεῖ τίποτε; Ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι, σοῦ τὸ ζητεῖ ἡ καρδία μου. Ἐὰν εἶναι ἡ χαρά μου χαρά σου, θέλω καὶ ὁ πόνος σου νὰ εἶναι πόνος μου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Λύπη, ἐνῷ σὲ βλέπω εὐτυχῆ! Πόνος, ἐνῷ ἔχω πηγὴν χαρᾶς τὴν Θεοδώραν μου! Ὅταν σ' ἔχω ἐμπρός μου, μ' αὐτὰ τὰ δυὸ τριαντάφυλλα — καρπὸν τῆς ὑγείας σου, — μ' αὐτὰ τὰ 'μάτια ὅπου ἡ λάμψις τῆς ψυχῆς σου προδίδεται εἰς δύο οὐρανούς, — ὅταν γνωρίζω, καθὼς τὸ γνωρίζω, ὅτι ἐγὼ μόνος εἶμαι ὁ κύριός σου, ποία λύπη, ποῖος πόνος, ποῖαι σκιαί, ποῖα πένθη ἠμποροῦν νὰ μ' ἐμποδί-

[1] Ἴδε σελ. 245

Digitized by Google

σουν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶμαι ἕως εἰς τὰ ἔγκατά μου ὁ εὐτυχέστερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καὶ δὲν εἶναι μήτε δυσαρέσκειαι διὰ τὰ συμφέροντά σου;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τὰ χρήματα δὲν μ' ἔκαμαν ποτὲ νὰ χάσω οὔτε τὴν ὄρεξιν, οὔτε τὸν ὕπνον μου. Δὲν τὰ ἀποστρέφομαι, ἀλλὰ τὰ περιφρονῶ, καὶ μοῦ ἦλθαν πάντοτε μόνα των ὡσὰν νὰ ἦσαν ἥμερα ἀρνάκια. Ἤμην καὶ εἶμαι πλούσιος, καὶ ἕως ὅτου ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ γηράματα ὁ Ἰουλιανὸς θὰ εἶναι, χάρις εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν καλήν του τύχην, ἂν ὄχι ὁ πλουσιώτερος, ὁ ἀσφαλέστερος ὅμως καὶ ὁ πλέον εὐϋπόληπτος τραπεζίτης τῆς Μαδρίτης.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τότε λοιπόν, διατί ἦσο πρὸ ὀλίγου τόσον συλλογισμένος;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἐσκεπτόμην· καὶ ἐσκεπτόμην κάτι καλόν.

ΘΕΟΔΩΡΑ (θωπευτικῶς)

Δὲν ἠμποροῦσε παρὰ νὰ εἶναι καλόν, ἀφοῦ ἦτο ἰδική σου σκέψις.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Πλάνα! Μὴ μὲ κολακεύῃς.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀλλὰ ἤθελα νὰ ἤξευρα τί ἦτο;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἐσυλλογιζόμην πῶς νὰ συμπληρώσω ἔργον σπουδαῖον . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸ νέον ἐργοστάσιον;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν πρόκειται περὶ κτιρίου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀλλά;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλλὰ περὶ ἔργου ἀγαθοῦ, περὶ παλαιοῦ καὶ ἱεροῦ χρέους.

ΘΕΟΔΩΡΑ (περιχαρὴς καὶ ζωηρά)

Ἠξεύρω τί εἶναι.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τί;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐσυλλογίζεσο τὸν Ἐρνέστον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τὸ ηὗρες.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁ καϋμένος! Καλὰ ἔκαμνες. Εἶναι τόσον καλός, τόσον εὐγενής, τόσον γενναῖος!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀπαράλλακτος ὁ πατέρας του· ὑπόδειγμα εὐθύτητος καὶ ἀρετῆς!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καὶ τί προκομμένος! Εἴκοσι ἓξ ἐτῶν, καὶ ἠξεύρει! . . . Τί δὲν ἠξεύρει!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἂν ἠξεύρει! Ἀλλὰ ἐδῶ ἴσα ἴσα εἶναι τὸ κακόν. Διότι φοβοῦμαι μήπως ἐνῷ πλανᾶται ὁ λογισμός του εἰς τὰ ὑψηλά, δὲν θὰ γνωρίζῃ πῶς νὰ περιπατήσῃ εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, τὸν πεζὸν καὶ τὸν δόλιον, ὅπου αἱ λεπτότητες τῆς διανοίας δὲν ἔχουν πέρασιν, εἰμὴ τρεῖς αἰῶνας ἀφοῦ ἀποθάνῃ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὰς εἶπε.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐὰν σ' ἔχει ὁδηγόν . . . Διότι σύ, Ἰουλιανέ, — δὲν εἶναι ἀλήθεια; — δὲν θὰ τὸν παραιτήσῃς!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Νὰ τὸν παραιτήσω! Ἔπρεπε νὰ μοῦ πάλλῃ εἰς τὰ στήθη καρδία μαύρη διὰ νὰ λησμονήσω τί χρεωστῶ εἰς τὸν πατέρα του. Χάριν τοῦ ἰδικοῦ μου πατρὸς ἐρριψοκινδύνευσε ἐκεῖνος τὸ ὄνομά του, τὴν περιουσίαν του, καὶ θὰ ἐξέθετε καὶ τὴν ζωήν του! Ἂν ὁ υἱός του θέλει τὸ αἷμά μου, ἂς τὸ ζητήσῃ! Τὸ ἔχω ἕτοιμον πάντοτε πρὸς πληρωμὴν ὅσων χρεῶν ἐκληρονόμησα μὲ τὸ ὄνομά μου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καλά, Ἰουλιανέ! Ἐσὺ εἶσαι πάντοτε σύ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τὸ εἶδες: πρὸ ἑνὸς ἔτους, ἢ ὀλίγον περιπλέον, ἔμαθα ὅτι ὁ καλὸς γέρων ἀπέθανε καὶ ὅτι ἔμεινε πτωχὸς ὁ υἱός του. Χωρὶς νὰ χάσω οὔτε στιγμὴν ἐπῆρα τὸν σιδηρόδρομον, ἐπῆγα εἰς τὴν Γερόνην, τὸν ἥρπασα σχεδὸν διὰ τῆς βίας, ἐπέστρεψα ἐδῶ μαζῆ του, τὸν ἔφερα ἐδῶ εἰς αὐτὸ τὸ δωμάτιον καὶ τοῦ εἶπα: ὅ,τι ἔχω εἶναι ἰδικόν σου, σοῦ ἀνήκει διότι τὸ χρεωστῶ εἰς τὸν πατέρα σου. Ἐὰν θέλῃς, θὰ εἶσαι αὐτῆς τῆς οἰκίας ὁ κύριος, ἢ τουλάχιστον ἔχε με διὰ δεύτερον πατέρα. Τὴν μεγάλην ἀξίαν τοῦ πρώτου δὲν τὴν ἔχω, ἂν καὶ διὰ τῆς ἐπιθυμίας βαδίζω εἰς τὰ ἴχνη του, ἀλλ' ὅσον δι' ἀγάπην . . . θὰ τὸ ἰδῇς ἂν ἐκεῖνος σὲ ἠγάπα περισσότερον.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀλήθεια, αὐτὰ εἶπες καὶ ὁ καϋμένος . . . εἶναι τόσον καλός, — ἔκλαιε ὡσὰν παιδὶ καὶ ἔπεσε εἰς τὴν ἀγκάλην σου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εἶναι παιδί. Καλὰ λέγεις. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει ἡμεῖς νὰ σκεπτώμεθα περὶ τοῦ μέλλοντός του. Ἰδοὺ διατί μὲ εἶδες συλλογισμένον πρὸ ὀλίγου. Ἐγύρευα πῶς νὰ δώσω σῶμα καὶ μορφὴν εἰς ὅ,τι σκέπτομαι νὰ κάμω ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐνῷ σὺ μοῦ ἔλεγες νὰ θαυμάσω τὸ ὡραῖον πανόραμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ νέφη, καὶ τὸν λαμπρὸν ἥλιον, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν μὲ μέλει ἐνόσῳ μοῦ λάμπουν δύο ἥλιοι φωτεινότεροι εἰς τὸν οὐρανόν μου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν μαντεύω ὅμως τὴν ἰδέαν σου. Τί σκέπτεσαι νὰ κάμῃς διὰ τὸν Ἐρνέστον;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Αὐτὸ ἐρωτῶ κ' ἐγὼ μέσα μου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καὶ ὅμως τί περισσότερον ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς ἀπὸ ὅ,τι ἔκαμες; Πρὸ ἑνὸς ἔτους ζῇ ἐδῶ καθὼς ἡμεῖς, — ὡσὰν ἰδικός μας. Οὔτε υἱός σου ἂν ἦτο, οὔτε ἀδελφός μου, δὲν θὰ τοῦ ἐδείκνυες μεγαλειτέραν τρυφερότητα, ἢ ἐγὼ περισσοτέραν ἀγάπην.

Digitized by Google

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καλὰ αὐτά, ἀλλὰ δὲν ἀρκοῦν.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πῶς δὲν ἀρκοῦν; Νομίζω...

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὁμιλεῖς περὶ τοῦ παρόντος, κ' ἐγὼ σκέπτομαι διὰ τὸ μέλλον.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸ μέλλον; Νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ ἐγὼ τὸ μέλλον. Ἰδού: Θὰ ζήση ἐδῶ μαζῆ μας ὅσον θέλει, ἔτη ὁλόκληρα, ὡσὰν νὰ ἦτο σπίτι του, ἕως ὅτου, μὲ τὸν καιρόν, καθὼς εἶναι φυσικὸν καὶ δίκαιον, ἐρωτευθῆ καὶ ἑορτάσωμεν τοὺς γάμους του. Τότε μὲ γενναίαν ἐπιμονὴν τοῦ παραχωρεῖς μέρος καλὸν τῆς περιουσίας σου. Ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν πηγαίνουν ἴσα εἰς τὸ σπίτι των **αὐτὸς** καὶ **ἐκείνη**, διότι καθὼς τὸ λέγει ἡ παροιμία, καὶ τὸ λέγει πολὺ φρόνιμα, «ἡ 'πανδρειὰ θέλει σπίτι». Καὶ οὔτε θὰ τοὺς λησμονήσωμεν διόλου, οὔτε θὰ τοὺς ἔχωμεν ὀλιγωτέραν ἀγάπην διότι δὲν θὰ ζοῦν μαζῆ μας. Κατόπιν, τὸ βλέπεις: Ἐκεῖνοι εἶναι εὐτυχισμένοι, ἡμεῖς εὐτυχέστεροι.— ἂν γίνεται.— Ἀποκτοῦν τέκνα,... τὸ ἀμφιβάλλεις; ἡμεῖς ἀκόμη περισσότερα... τοὐλάχιστον μίαν κόρην. — Ἡ κόρη μας καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρνέστου ἐρωτεύονται, τοὺς 'πανδρεύομεν...

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Αἴ! Ποῦ θὰ σταματήσῃς; Κύριε ἐλέησον!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Μοῦ ἔλεγες περὶ μέλλοντος· ἰδοὺ τὸ μέλλον. Ἂν δὲν εἶναι καθὼς τὸ λέγω, Ἰουλιανέ, δὲν μοῦ ἀρέσει καὶ δὲν τὸ θέλω.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ναί, Θεοδώρα μου, ἀλλά...

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἆ Θεέ μου, ἔχει *ἀλλά*.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Κύτταξε Θεοδώρα. Ἡμεῖς προστατεύοντες αὐτὸν τὸν δυστυχισμένον νέον πληρόνομεν ὅ,τι χρεωστοῦμεν, εἰς δὲ τὸ χρέος καὶ τὴν ὑποχρέωσιν προστίθεται καὶ ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀγάπης, διότι τὰ ἀξίζει ὅλα καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ ὡς υἱὸς τοῦ πατρός του. Ἀλλὰ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἔχουν κάτι περίπλοκον, κάθε πρᾶγμα ἔχει δύο ἀπόψεις, κάθε τι ἔχει καὶ τὰ ἀνάποδά του. Θέλω νὰ σοῦ εἰπῶ, με τοῦτο, Θεοδώρα, ὅτι εἶναι δύο πράγματα διαφορετικὰ καὶ ἀντίθετα τὸ νὰ δίδῃς καὶ τὸ νὰ δέχεσαι προστασίαν, καὶ φοβοῦμαι μήπως ἐπὶ τέλους τὰ δῶρα μου τὰ ἐκλάβῃ ὡς ταπείνωσίν του. Εἶναι εὐγενής, ὑψηλόφρων, σχεδὸν ὑπερήφανος, καὶ ἐπιβάλλεται, Θεοδώρα, νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὴν θέσιν του. Πρέπει νὰ τὸ καταφέρωμεν εἰς τρόπον ὥστε νὰ κάμωμεν δὲ αὐτὸν περισσότερον καὶ νὰ φαίνεται ὅτι κάμνομεν ὀλιγώτερον.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πῶς αὐτό;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τώρα θὰ ἴδῃς... Ἀλλὰ ἔρχεται.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Λοιπὸν σιωπή.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ (εἰσερχόμενος ἐκ τοῦ βάθους)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καλῶς τον!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἰουλιανέ... Θεοδώρα... (**Χαιρετῶν ἀφηρημένος, κάθηται ἔπειτα παρὰ τὴν τράπεζαν καὶ μένει σύννους**).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τί ἔχεις; (**πλησιάζων πρὸς τὸν Ἐρνέστον**).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τίποτε.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Κάτι βλέπω εἰς τὸ βλέμμα σου καὶ κάτι προδίδει ἡ συλλογή σου. Ἔχεις καμμίαν λύπην;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὀνειροπολῶ.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καμμίαν δυσαρέσκειαν;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καμμίαν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εἶμαι μήπως ἀδιάκριτος;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀδιάκριτος, σύ! Θεέ μου! (**Ἐγείρεται καὶ τὸν πλησιάζει μὲ συγκίνησιν**). Ὄχι· σὲ ἐμπνέει ἡ ἀγάπη, σὲ δικαιόνει ἡ φιλία καὶ ἀναγινώσκεις μέσα μου ὅταν μὲ βλέπῃς εἰς τὰ 'μάτια. Ναί, ἔχω κάτι· ἀλλά... θὰ τὰ εἰπῶ ὅλα. Ἰουλιανέ, συγχώρησέ με, καὶ σύ, παρακαλῶ, Θεοδώρα. Εἶμαι τρελλός, εἶμαι παιδί, εἶμαι ἀχάριστος! Δὲν ἀξίζω τὴν καλοσύνην σας, δὲν ἀξίζω τὴν ἀγάπην σας. Ἔπρεπε νὰ εἶμαι εὐτυχὴς μὲ πατέρα καθὼς ἐσύ, μὲ ἀδελφὴν καθὼς ἐσύ, καὶ ἐν τούτοις δὲν ἠμπορῶ νὰ μὴ σκέπτωμαι... Ἡ ἐξομολόγησις μὲ κάμνει νὰ κοκκινίζω... Δὲν μ' ἐννοεῖτε;... Ναί, ναί, τὸ καταλαμβάνετε ὅτι ἡ θέσις μου εἶναι ψευδής. (**Μετὰ ζωηρότητος**) Ζῶ ἐδῶ ἀπὸ ἐλεημοσύνην.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Αὐτὴ ἡ λέξις...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θεοδώρα...

ΘΕΟΔΩΡΑ

Μᾶς προσβάλλει.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί, εἶναι κακὸν νὰ τὸ λέγω, ἀλλ' εἶναι ἡ ἀλήθεια.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Κ' ἐγὼ λέγω ὄχι. Ἐὰν ζῆ κανεὶς ἐδῶ ἀπὸ ἐλεημοσύνην—καὶ ὄχι μικρὰν—δὲν εἶσαι σύ· εἶμαι ἐγώ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Γνωρίζω τὴν ἱστορίαν δύο φίλων πιστῶν καὶ δὲν ἠξεύρω πόσων χρημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν θέλω νὰ ἐνθυμοῦμαι. Εἰς τὸν πατέρα μου κάμνει τιμὴν ἡ πρᾶξίς του, ἀλλ' ἐγὼ θὰ τὴν ἐμόλυνα ἐὰν ἀπελάμβανα τὴν πληρωμήν της. Εἶμαι νέος, Ἰουλιανέ, ὅσον δὲ ὀλίγον καὶ ἂν ἀξίζω, ἠμπορῶ εἰς κάτι νὰ ἐνασχοληθῶ διὰ νὰ κερδίζω τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Εἶναι τοῦτο

Digitized by Google

ἰδιοτροπία ἢ ἀλαζονεία; Δὲν γνωρίζω, καὶ δὲν ἠξεύρω τί νὰ εἰπῶ. Ἀλλ' ὅμως ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τὰ λόγια τοῦ πατρός μου: «Ὅ,τι ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς μόνος σου, μὴ τὸ ἐπιφορτίζῃς εἰς κανένα, — ὅ,τι ἠμπορεῖς νὰ κερδίζῃς μόνος σου, δὲν πρέπει νὰ τὸ χρεωστῇς εἰς κανένα».

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὥστε ὅ,τι δέχεσαι ἀπὸ ἐμέ, τὸ θεωρεῖς ὡς ταπείνωσιν καὶ ἐξευτελισμόν. Τοὺς φίλους σου τοὺς βλέπεις ὡς δανειστὰς ὀχληρούς...

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁμιλεῖς γνωστικά, Ἐρνέστε, καὶ γνωρίζεις πολλὰ πράγματα, ἀλλ' ὅμως εἰς τοῦτο γνωρίζει περισσότερα ἡ καρδία.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τόσην ὑπεροπτικὴν περιφρόνησιν δὲν ἔδειξε πρὸς τὸν πατέρα σου ὁ ἰδικός μου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τότε, ὡς φαίνεται, ἡ φιλία ἦτο ἄλλο πρᾶγμα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θεοδώρα!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Σὲ τιμᾷ ἡ σκέψις σου...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Εἶναι βέβαιον, εἶμαι ἀγνώμων· τὸ γνωρίζω... καὶ ἀνόητος! Συγχώρησέ με, Ἰουλιανὲ (***λίαν συγκεκινημένος***).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (πρὸς τὴν Θεοδώραν)

Ἡ κεφαλή του εἶναι ἄνω κάτω.

ΘΕΟΔΩΡΑ (πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν)

Ὡσὰν νὰ εὑρίσκεται εἰς ἄλλον κόσμον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τόσον προκομμένος, τόσον γνωστικὸς καὶ νὰ πνίγεται εἰς μίαν σπιθαμὴν νεροῦ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (θλιβερῶς)

Ὅτι δὲν γνωρίζω αὐτὴν τὴν ζωήν, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ εὕρω τὸν δρόμον μου εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, εἶναι ἀλήθεια. Καὶ ὅσον περισσότερον τὸ καταλαμβάνω τοῦτο, τόσον περισσότερον τρέμω. Πνίγομαι, λέγεις, εἰς μίαν σπιθαμὴν νεροῦ, ὡσὰν νὰ ἦτο ἡ θάλασσα. Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, τὰ μικρὰ τέλματα τοῦ κόσμου τούτου μὲ τρομάζουν περισσότερον ἀπὸ τὰ μεγάλα βάθη τοῦ Ὠκεανοῦ. Τὰ νερὰ τοῦ Ὠκεανοῦ ἐκτείνονται ἕως ἐκεῖ ὅπου τὰ περιορίζει τοῦ αἰγιαλοῦ ἡ ἄμμος, ἀλλὰ τὸ τέλμα σκορπίζει παντοῦ τὰς ἀναθυμιάσεις του. Μὲ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης παλαίουν στήθη ἀνδρεῖα, ἀλλὰ πῶς θὰ παλαίσῃ κανεὶς μὲ τὰ ἄδηλα τοῦ τέλματος μιάσματα; Ἐὰν πρόκειται νὰ νικηθῶ, — καὶ δὲν εἶναι ταπείνωσις ἡ ἧττα, — ἓν μόνον θέλω, ἓν μόνον ζητῶ: νὰ βλέπω ἀπέναντί μου τὴν θάλασσαν ἡ ὁποία ζητεῖ νὰ μὲ καταπίῃ, τὸ ξίφος τὸ ὁποῖον μὲ πληγόνει, ἢ τὸν βράχον ὁ ὁποῖος θὰ μὲ πλακώσῃ. Θέλω νὰ μοῦ εἶναι αἰσθητὸς ὁ ἀντίπαλός μου, νὰ μοῦ εἶναι ὁρατὸν τὸ σῶμα του καὶ ὁρατὴ ἡ καταφορά του. Θέλω νὰ τὸν περιφρονῶ ἐνῷ πίπτω, νὰ τὸν περιφρονῶ ἐνῷ ἀποθνήσκω. Δὲν θέλω ν' ἀναπνέῃ ἡσύχως τὸ στῆθός μου τὸ θανατηφόρον δηλητήριον, τὸ διεσπαρμένον εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν σοῦ τὸ εἶπα; Ἔχασε τὸν νοῦν του.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀλλά, Ἐρνέστε, ποῦ θὰ καταλήξῃς;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τί ἔχουν νὰ κάμουν ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν παροῦσαν περίστασιν;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἔχουν ὅτι ἐνόσῳ βλέπω ἐδῶ τὸν ἑαυτόν μου ἥσυχον καὶ ἀναπαυμένον, νομίζω ὅτι ὅσα σκέπτομαι ἐγὼ τὰ σκέπτονται καὶ οἱ ἄλλοι· ὅτι ὅταν μὲ βλέπουν εἰς τὸν περίπατον εἰς τὴν ἄμαξάν σας, ὅταν ἐξέρχωμαι τὸ πρωὶ μὲ τὴν Θεοδώραν ἢ τὴν Μερσέδην, ὅταν κυνηγῶ εἰς τὰ κτήματά σου, ὅταν κάθημαι εἰς τὴν τράπεζάν σου εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν καθ' ἡμέραν, ὅλοι, κατὰ ἕνα ἢ ἄλλον τρόπον, θὰ λέγουν περὶ ἐμοῦ: Τί εἶναι αὐτός; Εἶναι συγγενής των; Ὄχι. Εἶναι ὑπάλληλός του; Οὔτε. Συνεταῖρος του; Ἂν εἶναι συνεταῖρος, πολὺ ὀλίγον συνεισφέρει εἰς τὰ ἑταιρικὰ κεφάλαια. Ἰδοὺ τί λέγουν ὅλοι.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Κανεὶς δὲν τὰ λέγει αὐτά! Ὀνειρεύεσαι!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Συγχώρησέ με...

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὀνόμασέ μου ἕνα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Παρακαλῶ...

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μοῦ ἀρκεῖ ἓν ὄνομα μόνον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τὸ ἔχεις πρόχειρον. Κάθηται εἰς τὸ τρίτον πάτωμα.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ λέγεται:

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Σεβῆρος.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὁ ἀδελφός μου;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μάλιστα, ὁ ἀδελφός σου. Δὲν σοῦ ἀρκεῖ αὐτός; Ἡ Μερσέδη, ἡ σύζυγός του. Θέλεις καὶ ἄλλον; Ὁ Πεπῖτος. Τί θὰ μοῦ εἴπῆτε τώρα;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (μετ' ὀργῆς)

Θὰ εἰπῶ, καὶ θὰ τὸ φωνάξω, ὅτι ἐκεῖνος εἶναι παλαβός, ὅτι ἐκείνη λέγει ὅτι τῆς καταΐβει, καὶ ὅτι ὁ υἱός των εἶναι ξόανον!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐπαναλαμβάνουν ὅσα ἀκούουν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τίποτε! Αὐτὰ εἶναι ὀνειροπολήματα. Ἐκεῖ ὅπου αἱ προθέσεις εἶναι εὐγενεῖς καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔντιμοι, ἀδιάφορον τί λέγει ὁ κόσμος. Ὅσον μεγαλειτέρα ἡ κακολογία, τόσον περισσότερον ἀξιοπεριφρόνητος!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αὐτὰ εἶναι καλά, — εἶναι τὰ αἰσθήματα πάσης εὐγενοῦς καρδίας. Ἀλλὰ μοῦ ἔμαθαν ἐμὲ ὅτι ὅσα λέγει ὁ κόσμος, εἴτε μὲ κακίαν εἴτε χωρὶς κακίαν, κατὰ τὴν φύσιν τοῦ λέγοντος, ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ νὰ

Digitized by Google

εἶναι ψεύδη καὶ καταντοῦν νὰ εἶναι ἀλήθειαι. Μήπως ἡ κακολογία μᾶς ἀποκαλύπτει κρύφια ἁμαρτήματα; μήπως εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ παρελθόντος; ἢ μὴ ἐφευρίσκει τὸ κακὸν καὶ τὸ ἐνσπείρει; Σφραγίζει μὲ καταχθόνιον σφραγῖδα παράπτωμα προϋπάρχον; ἢ γεννᾷ τὸ μὴ ὑπάρχον καὶ δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸ κακόν; Τὸ στόμα τῆς διαβολῆς εἶναι ἄτιμον ἢ μόνον αὐστηρόν; εἶναι συνένοχον ἢ ἀποκαλυπτικόν; εἶναι ὁ δήμιος, ἢ ὁ πειρασμός; εἶναι τὸ τέρμα ἢ ἐπιφέρει τὴν πτῶσιν; Πληγόνει χάριν διασκεδάσεως ἢ πρὸς τιμωρίαν; καὶ ἂν καταδικάζει, καταδικάζει ἀπὸ αἴσθημα δικαιοσύνης ἢ διὰ νὰ παίξῃ; Δὲν τὸ ἠξεύρω Ἰουλιανέ. Ἴσως εἶναι καὶ τὰ δύο συγχρόνως, ἀλλ' ὁ καιρὸς καὶ ἡ περίστασις καὶ τὰ ἔργα θὰ τὸ φανερώσουν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν ἐννοῶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰς τὰς φιλοσοφίας. Ὑποθέτω ὅτι εἶναι φαντασίαι μὲ τὰς ὁποίας θέλεις νὰ κουράζῃς τὸν νοῦν σου. Ἀλλ' ἄκουσέ με, Ἐρνέστε. Ἐπιθυμεῖς ν' ἀποκτήσῃς μόνος σου θέσιν ἀνεξάρτητον καὶ ἔντιμον; Δὲν εἶναι τοῦτο;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἰουλιανέ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀποκρίσου.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ζωηρῶς)

Ναί!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Αὐτὴν τὴν θέσιν τὴν ἔχεις. Εὑρίσκομαι χωρὶς γραμματέα. Μοῦ προτείνουν ἕνα ἀπὸ τὸ Λονδῖνον, ἀλλὰ ἐμὲ δὲν μοῦ χρειάζεται παρὰ ἕνας παράξενος ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔχει καλλίτερα νὰ εἶναι πτωχός, νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ μισθὸν τακτικόν, ὡσὰν κάθε ἄλλον, παρὰ νὰ εἶναι ὁ υἱὸς ἐκείνου ὁ ὁποῖος τὸν ἀγαπᾷ ὡς υἱόν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἰουλιανέ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (μὲ ὕφος κωμικῶς αὐστηρὸν)

Ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος τὰ μετρᾷ, εἶμαι ἀπαιτητικός, καὶ δὲν δίδω ποτὲ χάρισμα τὰ χρήματά μου. Θὰ σὲ ἐκμεταλλευθῶ ὅπως ἐγὼ θέλω, θὰ σὲ κάμω νὰ ἐργάζεσαι καὶ δὲν θὰ ἀπολαμβάνῃς εἰμὴ ὅσον εἶναι δίκαιον. Δέκα ὥρας ἐμπρὸς εἰς τὸ καλαμάρι σου,—ἔξυπνος ἀπὸ τὰ ξημερώματα, καὶ αὐστηρότης ὅση παίρνει! Ἰδοὺ τί θὰ εἶσαι διὰ τὸν κόσμον: θῦμα τοῦ ἐγωϊσμοῦ μου... ἀλλά, Ἐρνέστε, θὰ εἶσαι πάντοτε ὁ ἴδιος εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μου. (***Ἀλλάσσων ὕφος καὶ ἀνοίγων τὴν ἀγκάλην***)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἆ, Ἰουλιανέ! (***Τὸν ἐναγκαλίζεται***)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δέχεσαι;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί, κάμε με ὅ,τι θέλεις!

ΘΕΟΔΩΡΑ (πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν)

Τὸ ἐδάμασες ἐπὶ τέλους τὸ θηρίον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν)

Ὅ,τι θέλεις!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἰδού, ἰδοὺ πῶς σὲ θέλω. Θὰ γράψω τώρα εἰς τὸν καλόν μου ἀνταποκριτήν, ὅτι τὸν εὐχαριστῶ, ἐννοεῖται, ὅτι ἀναγνωρίζω τὰ ἔκτακτα προσόντα τοῦ Ἄγγλου τὸν ὁποῖον μοῦ ἐκθειάζει, ἀλλ' ὅτι μοῦ ἔφθασεν ἀργὰ ἡ σύστασίς του διότι ἔχω γραμματέα. (***Διευθύνεται πρὸς τὴν πρώτην δεξιόθεν θύραν***). Αὐτὸ ἐπὶ τοῦ παρόντος... Ἀλλ' ἄφησε νὰ περάσῃ ὀλίγος καιρός... (***στρεφόμενος καὶ ὁμιλῶν μυστικῶς***) Κατόπιν σύντροφος...

ΘΕΟΔΩΡΑ (πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν)

Σιωπή, δι' ὄνομα Θεοῦ! Θὰ τὸν τρομάξῃς πάλιν. (***Ἐξέρχεται ὁ Ἰουλιανὸς μειδιῶν φιλικῶς καὶ βλέπων τὸν Ἐρνέστον***).

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ (Περὶ τὰ τέλη τῆς προλαβούσης σκηνῆς ἤρχισε νὰ νυκτώνῃ ὥστε τὸ δωμάτιον εἶναι ἤδη σκοτεινόν).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὤ, τί καλοσύνη! Πῶς θὰ τοῦ τὰ πληρώσω, Θεέ μου! (***Πίπτει ἐπὶ τοῦ σοφᾶ, πλήρης συγκινήσεως· ἡ Θεοδώρα τὸν πλησιάζει μένουσα ὀρθία***).

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἰδοὺ πῶς: ἄφησε κατὰ μέρος πᾶσαν δυσπιστίαν καὶ πᾶσαν ὑποψίαν, ἔλα εἰς τὸν νοῦν σου καὶ συλλογίσου ὅτι σὲ ἀγαπῶμεν ἀληθινά, ὅτι θὰ εἴμεθα πάντοτε ὅπως εἴμεθα ἕως τώρα, καὶ ὅτι, ἐπὶ τέλους, ὅταν ὁ Ἰουλιανὸς ὑπόσχεται δὲν εἶναι ματαία ἡ ὑπόσχεσίς του, καὶ τὴν κρατεῖ.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΜΕΡΣΕΔΗ καὶ ΣΕΒΗΡΟΣ (Οἱ δύο τελευταῖοι εἰσέρχονται ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς καὶ μένουν εἰς τὴν θύραν. Τὸ δωμάτιον εἶναι σκοτεινόν. Ὀλίγον μόνον φῶς εἰσέρχεται ἐκ τοῦ ἐξώστου πρὸς τὸν ὁποῖον διευθύνονται ἡ Θεοδώρα καὶ ὁ Ἐρνέστος).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἄχ, πόσον εἶσθε καλοὶ καὶ οἱ δύο!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καὶ σύ, τί παιδί! Ἀπὸ σήμερον κ' ἐμπρὸς δὲν ἔχει πλέον μελαγχολίας.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποτέ!

ΜΕΡΣΕΔΗ (ἐκ τῆς θύρας καὶ χαμηλῇ τῇ φωνῇ)

Τί σκότος!

ΣΕΒΗΡΟΣ (ἐπίσης)

Πηγαίνωμεν, Μερσέδη.

ΜΕΡΣΕΔΗ (προχωροῦσα ὀλίγον)

Δὲν εἶναι κανεὶς ἐδῶ.

ΣΕΒΗΡΟΣ (ἐμποδίζων αὐτὴν)

Κάποιος εἶναι ἐκεῖ.

(Μένουν καὶ οἱ δύο εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς προσέχοντες)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θεοδώρα, τὴν ζωήν μου ὅλην, καὶ χιλίας ζωὰς ἂν εἶχα, τὰς ἔδιδα προθύμως δι' ὅσον καλὸν μοῦ κάμνετε. Μὴ μὲ κρίνῃς ἀπὸ τὸν ἄγριον χαρακτῆρα μου. Δὲν συνειθίζω ἐπιδείξεις ἀγάπης, ἀλλ' ἠξεύρω

Digitized by Google

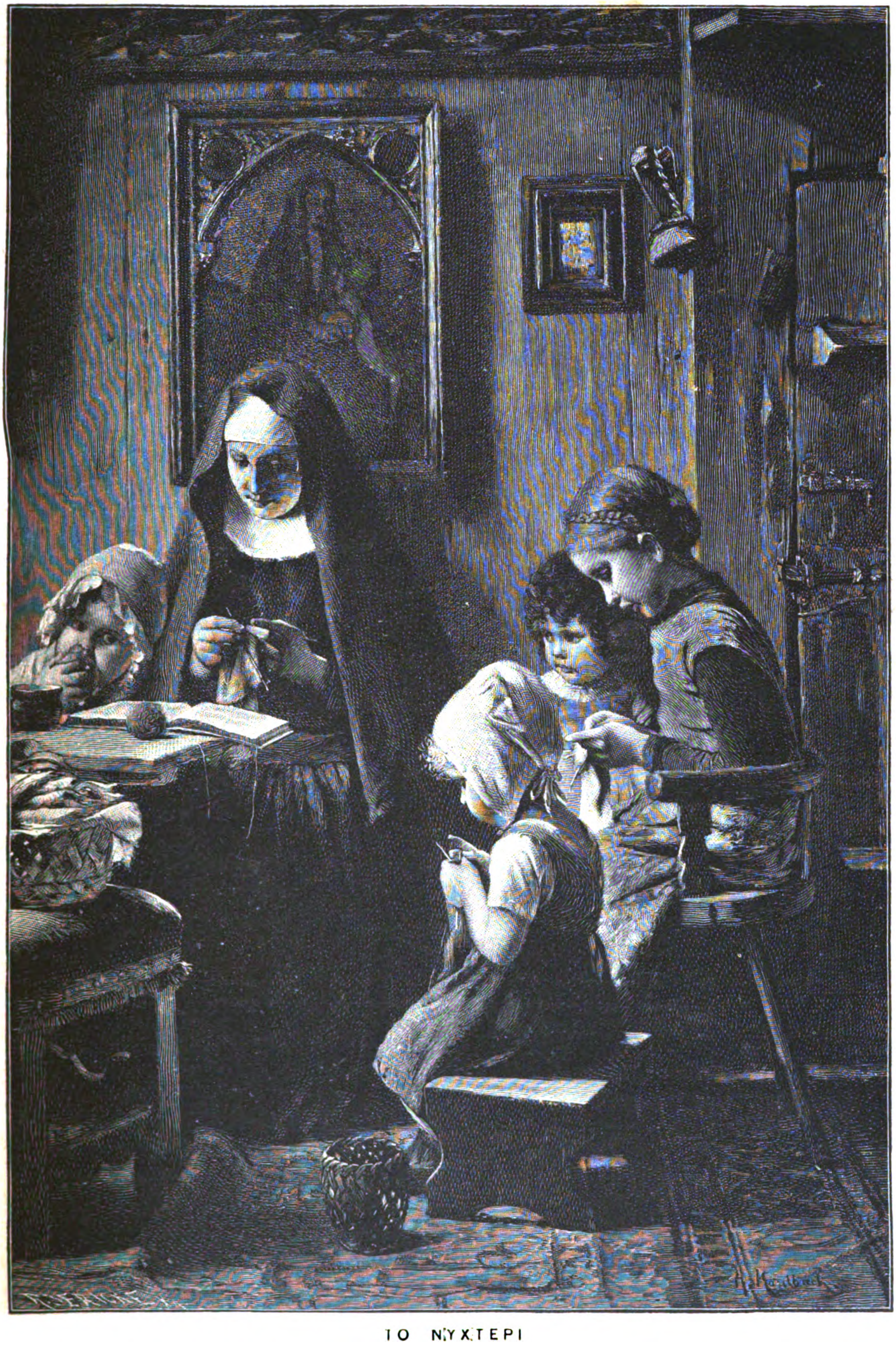

ΤΟ ΝΥΧΤΕΡΙ

Digitized by Google

ν' ἀγαπῶ ὅσον καὶ νὰ ἀποστρέφωμαι. Τὸ στῆθος μου χωρεῖ εἰς ἴσας δόσεις καὶ τὰ δύο, δι' ὅποιον μοῦ ἐμπνέει ἢ τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο.

ΜΕΡΣΕΔΗ (πρὸς τὸν Σεβῆρον)

Τί λέγουν;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Πράγματα ἀλλόκοτα, ἀλλὰ δὲν καλοακούω.

(Ἡ Θεοδώρα καὶ ὁ Ἐρνέστος ἐξακολουθοῦν συνομιλοῦντες σιγὰ ἐπὶ τοῦ ἐξώστου)

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ὁ Ἐρνέστος δὲν εἶναι αὐτός;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Καὶ αὐτή... ἐκείνη... Ἐννοεῖται!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἡ Θεοδώρα!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς! Αἰωνίως μαζῆ! Δὲν ἔχω ὑπομονήν!... Καὶ αὐτὰ τὰ λόγια... Τί προσμένω;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἀλήθεια εἶναι. Πηγαίνωμεν, Σεβῆρε. Μᾶς τὸ ἐπιβάλλει ἡ συνείδησις... Ὁ κόσμος ὅλος λέγει...

ΣΕΒΗΡΟΣ

Θὰ τὰ εἰπῶ σήμερον παστρικὰ εἰς τὸν Ἰουλιανόν.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἀλλὰ μεγάλη του ἡ ἀναισχυντία αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Μεγάλη, λέγει! Καὶ αὐτοῦ καὶ αὐτῆς!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἡ δυστυχισμένη! Εἶναι τόσον ἐλαφρά. Αὐτῆς, τῆς τὰ λέγω ἐγώ.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ν' ἀλλάξῃς κατοικίαν! Νὰ μᾶς ἀφήσῃς!... Ὡραία ἰδέα! Δὲν θὰ συγκατανεύσῃ ὁ Ἰουλιανός.

ΣΕΒΗΡΟΣ (πρὸς τὴν Μερσέδην)

Μήτ' ἐγώ, μὰ τὴν ψυχήν μου! (*ὑψόνων τὴν φωνήν*): Αἴ, Θεοδώρα! Δὲν μᾶς βλέπεις; Ἔτσι δέχονται τοὺς ἀνθρώπους;

ΘΕΟΔΩΡΑ (εἰσερχομένη ἐκ τοῦ ἐξώστου)

Ὁ Σεβῆρος!... Τί καλά!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ τὸ γεῦμα; Δὲν εἶναι ἀκόμη ἡ ὥρα;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀ! ἡ Μερσέδη!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ναί, Θεοδώρα.

ΣΕΒΗΡΟΣ (καθ' ἑαυτὸν)

Πῶς ὑποκρίνεται! Τί γυναῖκα!

ΘΕΟΔΩΡΑ (σημαίνουσα τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης κωδωνίσκον)

Θὰ εἰπῶ νὰ φέρουν φῶτα.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Καλὰ θὰ κάμῃς. Ἀνάγκη νὰ βλέπῃ κανεὶς καθαρὰ τὰ πράγματα.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ (παρουσιαζόμενος εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς)

Κυρία...

ΘΕΟΔΩΡΑ

Φῶτα, Γενάρε!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ὅταν κανεὶς βαδίζῃ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς τιμῆς, καὶ εἶναι πάντοτε ὅπως φαίνεται ὅτι εἶναι, τὸ πολὺ φῶς οὔτε τὸν ζαλίζει οὔτε τὸν κάμνει νὰ κοκκινίζῃ.

(Οἱ ὑπηρέται φέρουν φῶτα. Ἡ αἴθουσα φωτίζεται λαμπρῶς)

ΘΕΟΔΩΡΑ (μετὰ μικρὰν σιωπήν, ἀφελῶς καὶ γελῶσα)

Αὐτὴ εἶναι καὶ ἰδική μου γνώμη καὶ τοῦ καθενός. (*Πλησιάζει πρὸς τὴν Μερσέδην*).

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἐννοεῖται!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἀ, Ἐρνέστε! Ἐδῶ ἦσο, μὲ τὴν Θεοδώραν, ὅταν ἦλθα;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ψυχρῶς)

Ἐδῶ ἤμην, καθὼς φαίνεται.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Καθὼς φαίνεται, ὄχι! Εἰς τὰ σκοτεινὰ δὲν φαίνεται τίποτε! (*Τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ δίδει τὴν χεῖρα, προσηλόνων ἐπ' αὐτοῦ τὸ βλέμμα. Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ Μερσέδη συνομιλοῦν κατ' ἰδίαν*).

ΣΕΒΗΡΟΣ (καθ' ἑαυτὸν)

Ἡ ὄψις του εἶναι ἀναμμένη καὶ φαίνεται ὅτι ἔκλαυσε. Μόνον τὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἐρωτευμένοι κλαίουν. (*Ὑψόνων τὴν φωνὴν*) Καὶ ὁ Ἰουλιανός;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐπῆγε μέσα νὰ γράψῃ ἓν γράμμα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (καθ' ἑαυτὸν)

Ὅση καὶ ἂν εἶναι ἡ ὑπομονή μου, μὲ κάμνει αὐτὸς νὰ τὴν χάνω.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Πηγαίνω νὰ τὸν ἰδῶ. Ἔχω καιρὸν ἕως εἰς τὸ γεῦμα;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Μὲ τὸ παρεπάνω.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Καλά. Ἔχω νὰ τοῦ ὁμιλήσω. (*Τρίβων τὰς χεῖρας καὶ παρατηρῶν τὴν Θεοδώραν καὶ τὸν Ἐρνέστον*). Μὰ τὴν ζωήν μου! (*Καθ' ἑαυτὸν καὶ τοξεύων βλέμματα ὀργίλα ἐνῷ ἐξέρχεται*).

[Ἕπεται συνέχεια]

Η ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

ΤΟ ΘΑΥΜΑ

Α'.

Ἐχαμογέλασεν ὁ Ζεὺς στὸν Ὄλυμπο μιὰ ἡμέρα.
Σὰν ποιητὴς ποὺ ἐμπνεύσθηκε περήφανην ἰδέα·
Καὶ στὸ γλυκὸ χαμόγελο τοῦ ἑλληνικοῦ θεοῦ
Τὰ σύννεφα ἐσκορπίσανε κ' οἱ οὐρανοὶ ἐλάμψαν,
Ὅπως ξεσυννεφώνεται τὸ μέτωπο τοῦ ἀνθρώπου,
Ποῦ βρίσκει ἐκεῖνο ποὺ ποθεῖ.

— Τί ηὗρεν ὁ Ζεύς; — Τὴν εὐμορφιά, τὰ νειάτα, τὴν ἀγάπη,
Τὴ θεία χάρι, τὸ γλυκὸ αὐτὸ χαμόγελό του,
Ὅλα, εἰς ἕνα πρόσωπο μαζύ, ἀδελφωμένα.

Καὶ λέει: « Ἂς γίνῃ μιὰ θεὰ στὸν Ὄλυμπον ἀκόμη

Μὲ ὅλαις τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ τῆς ζηλεμμέναις χάραις:
'Η θεὰ τῆς εὐμορφάδας!

Καὶ ῥίχνει αὐγὸ περιστεριοῦ στῆς θάλασσας τὰ στήθεια,
Τὰ κύματα τ' ἀφρόπλαστα, π' ἀνεβοκατεβαίνουν.
'Αμέσως μαῦρο σύννεφο τυλίχθηκεν ὁ ἥλιος
Μήτε θεός, μήτ' ἄνθρωπος, κανένας νὰ μὴν ἴδῃ
Τὸ φοβερὸ μυστήριο. Τὰ πέλαγα μουγκρίζουν,
'Αγριοπαλεύουν τὰ στοιχειὰ μὲς στὸ ἄξαφνο σκοτάδι,
Καὶ ὁ Βορριᾶς ὁ ἄγριος τ' ἀδέλφια του φουχτιάζει
Μὲς στὴ θαλασσοταραχὴ ἕνα ἕνα νὰ τὰ πνίξῃ.
Τὰ κύματα μ' εὐλάβεια ἀγκαλιάζουνε τ' αὐγὸ
Στὴν ἀμμουδιὰ τὸ φέρνουνε, στὰ φύκια νὰ τὸ κρύψουν,
Όταν ἄξαφνα μιὰ ἀστραπή, ἀχτίδα θεϊκοῦ ματιοῦ
Στὴ μέση τὸ ῥαγίζει...
Καὶ μὲ τ' ἀγκάλιασμα τοῦ ἀφροῦ, τῆς ἀστραπῆς τὴ χάρι
Γεννήθηκε καὶ ἄστραψε ἡ οὐράνια ἡ 'Αφροδίτη!

'Η αὔραις τὴ μοσχοβολοῦν· ὁ Ζέφυρος, ὡραῖος,
Γιατί εὐμορφαίνει τὴ χαρὰ ὁ περασμένος πόνος,
Τὴ σέρνει στὴ στεριά,
Σὲ βάρκα μονοκόμματη ἀπὸ μαργαριτάρι.
Κι' ὅταν ἐπάτησε τὴ γῆ, σὲ κάθε πάτημά της
'Η χλόη ἀνατρίχιαζε καὶ ἄνθιζε λουλούδια.

Καὶ ὅταν εἰς τὸν Ὄλυμπον ἀνέβη ἡ 'Αφροδίτη
'Απόμειναν, ξεστάθηκαν, βουβοὶ καὶ μαγεμμένοι
Ὅλοι οἱ θεοὶ καὶ ἡ θεαῖς. Καὶ τὰ δικά τους μάτια
Τέτοια δὲν ἀντικρύσανε ποτέ τους εὐμορφάδα.

Κι' ὅταν θεὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ φαντασθῇ ἕνα θαῦμα,
Πῶς ἠμπορεῖ ὁ ποιητὴς νὰ σᾶς τὸ περιγράψῃ:
Μάννα τοῦ ἔρωτα! Σκυφτός, γονατιστὸς μπροστά σου
Δὲν θέλω νὰ σὲ φαντασθῶ, γιατὶ ἂν τὸ ἐπιτύχω,
Μπορῶ νὰ ζήσω πλειὰ στὴ γῆ;

Β'.

Ἂν τὴ φωτιὰ ποῦ χύνουνε τὰ γαλανά της μάτια
Φοβοῦνται ν' ἀντικρύσουνε καὶ οἱ θεοὶ ἀκόμη,
Ἕνας, ποῦ ἦτο ἀπὸ παιδὶ στῆς φλόγαις μαθημένος,
Ἕνας, δὲν τὴ φοβήθηκε· καὶ τὴν ξανακυττάζει.
Δυστυχισμένε, κλεῖσέ τα τὰ δόλια σου τὰ μάτια,
Ἄλλη ἡ φωτιὰ τοῦ κεραυνοῦ καὶ ἄλλ' ἡ τῶν ματιῶν της..
Καὶ ὁ κουτσὸς ὁ Ἥφαιστος, ὁ τρίκλης, ὁ σακάτης,
Ὁ ἄσχημος, τὸ ξέβγαλμα, ὁ γύφτος τοῦ Ὀλύμπου,
Ὁ Ἥφαιστος... ἀγάπησε τὴν εὔμορφη 'Αφροδίτη!

Γέλασε ὁ Ζεὺς σὰν τ' ἄκουσε. Μὰ τί ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ,
Π' ὁ Ἥφαιστος τοὺς κεραυνοὺς στὰ χέρια του ἐκρατοῦσε;
Χωρὶς αὐτὸν καὶ οἱ θεοὶ στὸν οὐρανὸν ἐπάνω
Θὰ ἤθελαν ἐπανάστασι, βουλαίς, δημοκρατίαις,
Καὶ κάθε σκύβαλο τῆς γῆς θὰ τὸν ἐβλαστημοῦσε.
Κ' εἶπεν ὁ Ζεύς: «Ὁ Ἥφαιστος παίρνει τὴν 'Αφροδίτη!»
Καὶ ἀχνιὰ κανεὶς δὲν ἔβγαλε. Μήτε ἠμπορεῖ νὰ βγάλῃ.

Ἔτσι τὰ κρίνει ὁ θεὸς καμμιὰ φορὰ στὸν κόσμο,
Μὰ ἀλλιῶς λογάριαζεν ὁ Ζεὺς κι' ἀλλιῶς ἡ 'Αφροδίτη...
Καὶ τοῦ φτωχοῦ τοῦ Ἡφαίστου ἡ καρδιὰ βαρυοχτυποῦσε,
Σὰν τὸ σφυρὶ στὸ ἀμόνι του. Κ' ἡ ἔρημη εἶχε γίνει
Πειὸ μαύρη ἀπ' τὸ καμίνι του, πειὸ μαύρη ἀπ' τὴ μορφή του.

Εἶδε κι' ἀπόειδε πῶς γαμπρὸς θὰ μείνῃ χώρις νύφη,
Κι' ἂς πάῃ ὁ γάμος νὰ ἔγεινε: ἡ νύφη δὲ τὸν θέλει...
Καὶ μιὰ στὸν Δία ξεκινᾷ, νὰ εἰπῇ τὰ βάσανά του.

«Πατέρα, αὐτή, ποῦ μ' ἔδωκες κοντά μου δὲν ζυγόνει,
Πότε μοῦ κάνει τὸ βαρύ, πότε μὲ περιπαίζει,
Ἅμα τῆς πῶ τὸν πόνο μου τῆς πλάταις μοῦ γυρίζει,
Κι' ἅμα ζητάω τὸ δίκηο μου... ξεραίνεται στὰ γέλια.
Καί... σὰν νὰ τῆς μυρίζουνε ἀσπίδες καὶ κοντάρια
Γιατὶ συχνὰ κρυφομιλᾷ μ' ἐκεῖνο τὸ σπαθάτο
Τὸν Ἄρη... τὴ σφυρίχτρα.

Πατέρα, μία καὶ καλὴ θὰ σοῦ τὰ εἰπῶ. Ἂν τύχῃ
Κ' ἐτοῦτο τὸ κορόϊδεμα βαστάξῃ ὡς τὸ βράδυ,
Ἢ μὲ τὸ πειὸ χοντρὸ σφυρὶ τῆς σπάζω τὸ κεφάλι,
Ἢ πέφτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ σπῶ καὶ τὸ ἄλλο πόδι·
Κ' ὕστερα... φτιάνε κεραυνοὺς μονάχος, ἡ ἀφεντιά σου...

Μὰ ὄχι. Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω.
Τὴν ἀγαπῶ... Μ' ἐτρέλανεν...» Ἐστάθηκε λιγάκι,
'Εσκούπισε τὰ μάτια του, γιατί ἔκλαιγε ὁ καϋμένος,
Γονάτισεν, ἀγκάλιασε τὰ γόνατα τοῦ Δία,
Καὶ μὲ φωνὴ λυπητερὴ τοῦ εἶπεν, «Ἄχ, πατέρα,
Πάρ' τὴν ἀθανασία
Καὶ δός μου μόνο μιὰ στιγμὴ τὴν εὔμορφη 'Αφροδίτη.»

Τὸν ἐλυπήθηκεν ὁ Ζεύς, τοῦ ἐπόνεσε ἡ καρδιά του,
Μὰ ἔλα ποῦ δὲν πιάνεται ἡ ἀγάπη μὲ τὴ βία...
Κ' ἐσυλλογίστηκεν ὁ Ζεύς: Πόσαις φοραὶς κι' ἀτός μου
Τέτοιους δὲν ἐδοκίμασα πικροὺς καϋμούς, φαρμάκια...
Μὰ ἐνίκησα μὲ τὸ καλό. Καὶ ἐνθύμησαις γλυκαὶς
'Ερρόδισαν τὴν ὄψι του. Σὰν ἀπ' τὸ μέτωπό του
Νὰ ἐχάραξ' ἡ Αὐγοῦλα.

Καὶ λέει γλυκὰ στὸν Ἥφαιστο: «Μὲ βρῆκες στὴν καλή μου·
Εἰς τὴν καρδιά μου μ' ἄγγιξες. Θὰ κάμω ἕνα λουλοῦδι
Τόσο εὔμορφο καὶ μαγικό, ποῦ μοναχὰ μ' ἐκεῖνο
Ἂν δὲν τὴν ξετρελάνῃς,
Ὅπως αὐτὴ σ' ἐτρέλανε, πτωχέ μου ἀσχημομούρη,
Ὁ Δίας νὰ μὴν εἶμαι.»

Γ'.

. . . .

Χαρούμενος ὁ Ἥφαιστος κι' ἀνθοστεφανωμένος
Σὲ λίγο ἐπιστρέφει
Καὶ κοῦτσα κοῦτσα, τριγυρνᾷ κοντὰ εἰς τὴν 'Αφροδίτη.
Κ' ἐκείνη, μόλις ἔννοιωσε τὸ στραβοπάτημά του,
Κάνει τὸ μάτι στοὺς θεούς, μὲ γέλιο ψευτοβήχει,
Καὶ λέει: «Σιγά, ὁ σύζυγος!...»

Μά... τί ἔπαθε; Τὰ μάτια της γιατὶ λαμποκοποῦνε,
Καὶ εἰς τὸ στεφάνι του ἄξαφνα καρφόνουνται μὲ πόθο;
Γιατὶ τὰ μαρμαρόστηθα ἀνεβοκατεβαίνουν,
Καὶ ποιὰ λαχτάρα φλογερὴ τινάζει τὸ κορμί της;
Τί θέλει; τί ἐπιθυμεῖ;

Σηκόνεται ἡ περήφανη θεὰ τῆς εὐμορφάδας
Καὶ στέκει, στέκει μιὰ στιγμή,
Ἔπειτα τὰ ματάκια της τὰ γαλανὰ θολώνουν
Καὶ στὰ 'μματόκλαδα δροσιὰ δακρύου τρεμολάμπει.
Κάνει νὰ κρατηθῇ... κτυπᾷ μὲ πεῖσμα τὸ ποδάρι...
Κ' ἔπειτα μ' ἕνα πήδημα κοντήτερα σιμόνει,
Καὶ μ' ἕνα Ἄχ! ποῦ ἀδύνατο λύρας χορδὴ νὰ τὸ εὕρῃ
Στοῦ Ἡφαίστου τὴν ἀγκαλιὰ σὰν μεθυσμένη πέφτει.

Καὶ τὸν φιλεῖ στὸ πρόσωπο, τὸ μαυροκαπνισμένο
Καὶ τοῦ χαδεύει τὰ μαλλιά, τ' ἄγρια σὰν θυμάρι
Καὶ ἀναπνέει σὰν τρελλὴ τὴ μυρωδιὰ ὅπου χύνει
Τὸ στέφανο τὸ μαγικό.

Δ'.

Αὐτὸ τὸ θαῦμα ἐκάμανε, ὅταν πρωτοανθῆσαν
Γιὰ χάρι τῆς 'Αγάπης
Τῶν λουλουδιῶν οἱ βασιλεῖς: Τὰ γιούλια. Οἱ μενεξέδες.

Ι. ΜΑΡΑΝΟΣ

Digitized by Google

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Μάλιστα γεμᾶτο χάρη καὶ σοφία, μεγαλοδύναμο εἶνε τὸ βιβλίο τοῦ Ροΐδη· μὰ δὲν ταιριάζει νὰ βγάζουμ' ἐμεῖς μισὰ συμπεράσματα μέσ' ἀπὸ ἐργασία τόσο τέλεια. Πρέπει νὰ καταλάβουμε πῶς τὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ δὲν τρέχει μπροστά μας ἔτσι πλατύ, γοργὸ καὶ περίσσιο, μονάχα γιὰ νὰ πλύνουμε τἀσπρόρουχά μας μέσα του· τέτοιο νερὸ εἶνε θεία δύναμη· χίλια μεγάλα κατορθώματα μπορεῖς νὰ κάμῃς μ' αὐτό· κόσμο νὰ δροσίσῃς, κόσμο νὰ καθαρίσῃς, κόσμο νὰ ποτίσῃς, κόσμο νὰ κινήσῃς! Βέβαια δὲ θὰ στὰ πῇ αὐτὰ ὁ ποταμός· πρέπει ἐσὺ νὰ τὰ ξέρῃς, νὰ τὰ καταλάβῃς· μὴν καρφώνῃς τὰ μάτια σου σὲ μιὰ μεριά του μόνο, στὴ μεριὰ ποῦ τοῦ ἔφερες καὶ τοῦ ἔριξες τἀσπρόρουχά σου· πολὺ τὸν ταπεινόνεις. Τὸ συμπέρασμα τῶν Εἰδώλων δὲ βρίσκεται ριγμένο στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, συμπέρασμα ποῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Ροΐδης φαίνεται πῶς δὲν τὸ βρίσκει ἀρκετό· δὲ βρίσκεται στὴ μία ἐκείνη φράση ποῦ τὴν πῆραν καὶ τὴν διαλάλησαν οἱ ἐφημερίδες. Τὸ συμπέρασμα, τὸ κύριο καὶ τὸ σημαντικό, εἶνε χυμένο ἀπὸ τὴν πρώτην ὡς τὴν ὕστερνὴ γραμμὴ τοῦ βιβλίου· λάμπει σὲ κάθε λόγο του, κρύβεται κι ἀνάμεσ' ἀπὸ τὲς γραμμές του· δὲ μπορεῖ νὰ σοῦ φωνάζῃ κάθε ὥρα καὶ στιγμή, πρέπει ἐσὺ νὰ νοιώθῃς. Ἡ οὐσία τοῦ βιβλίου δὲν εἶνε τὸ λούσιμο τοῦ Κόντου καὶ τῶν Ἀττικιστῶν· ἂν τὸ γραφε γι αὐτοὺς μονάχα, ἡ νίκη του δὲ θὰ ἦταν τόσο δύσκολη, τὸ κατόρθωμα δὲ θὰ ἦταν ἴσως ἄξιο νὰ διαλαληθῇ ὅπως τώρα. Ἐγὼ νὰ τί κατάλαβ' ἀπὸ τὸ βιβλίο: Ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶνε ὁ Ἀττικισμὸς — κάτι τι ποῦ τόσο δύσκολα καταπίνεται, ὥστε δὲν εἶνε φόβος νὰ μᾶς χαλάσῃ τὸ στομάχι — ὁ ἐχθρὸς εἶνε ὁ καθαρευουσισμός, μὲ συμπάθειο· τὸ κακὸ ποῦ μᾶς ἔκαμε, μᾶς κάνει, καὶ θὰ μᾶς κάνῃ ἡ λεγομένη καθαρεύουσα, ὡς γλῶσσα φιλολογική, ἐπιστημονική, δημοσιογραφικὴ κτλ. κτλ. σὲ κάθε περίσταση, σὲ κάθε χρεία. Καὶ πρέπει νὰ τὸ καταλάβῃς κ' ἐσὺ κ' οἱ ἄλλοι πῶς καθαρισμὸς τῆς καθαρευούσης, ὅπως κι ἂν τὸ πάρῃς, καὶ μὲ ὅλα τὰ βαθμηδὸν καὶ τὰ κατ' ὀλίγον, σημαίνει ξεπάστρεμα τῆς καθαρευούσης! Πῶς θὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ ξεπάστρεμα; αὐτὸ βέβαια δὲν εἶνε δουλειὰ ἑνός· εἶνε τὸ χρέος ὅλων, ὅλων ἐκείνων ποῦ τὴ γλῶσσα δὲν τὴ μεταχειρίζονται σὰν παπαγάλοι, μὰ τὴν αἰσθάνονται σὰν ἄνθρωποι. Μὰ πρέπει μαζὶ νὰ μὴ ξεχνᾶς πῶς δειλὰ δειλὰ καὶ μουδιασμένα, καὶ μὲ πολλὴ σκέψη καὶ μὲ πολλὲς φιλοσοφίες, τέτοιες δουλειὲς δὲν πάνε μπροστά...

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

ΟΙ ΠΑΓΕΤΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΤΕΧΝΗΤΑ ΝΕΦΗ

Ἡ ὥρα τοῦ ἔτους τὴν ὁποίαν διατρέχομεν εἶναι περίοδος ὑπερτάτης συγκινήσεως διὰ τὸν ἀμπελουργικὸν κόσμον. Ἐν Γαλλίᾳ ἰδίως, ὅπου ὁ πλοῦτος, ἡ ζωή, ἡ δόξα ἐπαρχιῶν τινων στηρίζεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ πολύτιμον φυτόν, εἶναι ζήτημα πρώτου ἐνδιαφέροντος τὸ πῶς ἡ ἄμπελος θὰ διέλθῃ τὴν κρίσιμον ἐποχὴν τῶν ἐαρινῶν παγετῶν. Ὁ κίνδυνος προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἀμπέλου ἀρχίζει νὰ τίθεται εἰς κίνησιν, καὶ οἱ μέχρι τοῦδε ναρκωμένοι ὀφθαλμοὶ αὐτῆς καθίστανται λίαν εὐαίσθητοι εἰς τὸ ψῦχος ὡς ἐκ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον περιέχουσι, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ πῆξις καταστρέφει τοὺς ἱστούς.

Ὑπάρχουσι δύο εἴδη παγετῶν. Τὸ πρῶτον εἶδος λαμβάνει χώραν, ὅταν ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, ἢ συνεπείᾳ ψυχροῦ ἀνέμου ἢ δι' οἱονδήποτε ἄλλον λόγον, ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος καταβῇ καὶ διατελέσῃ ἐπί τινα χρόνον κάτω τοῦ 0^0. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν παγετῶν λαμβάνει χώραν κυρίως τὸν χειμῶνα, καὶ ἑπομένως δὲν ἀποτελεῖ κίνδυνον δι' ἐκεῖνα ἐκ τῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα ὡς ἡ ἄμπελος κατὰ τὴν νεκρὰν ὥραν τοῦ ἔτους ἀδρανοῦσι.

Τὸ ἄλλο εἶδος παγετοῦ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ἰδιαιτέρως δροσόπαγος ἢ πάχνη. Συμβαίνει τὴν νύκτα, διὰ νὰ λάβῃ δὲ χώραν δὲν εἶναι απαραίτητον ὁ ἀὴρ νὰ ψυχρανθῇ κάτω τοῦ μηδενός. Ἀρκεῖ νὰ ἦναι νηνεμία καὶ ὁ οὐρανὸς αἴθριος. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους τὸ ἔδαφος καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ εὑρισκόμενα φυτὰ ἀπέναντι τοῦ ψυχροῦ διαστήματος τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰ χωρίζει μόνον διαυγὴς ἀτμοσφαῖρα, ψύχονται τῇ ἐπιδράσει αὐτοῦ, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δι' ὃν ἡ παρουσία θερμοῦ ἢ ψυχροῦ ἀντικειμένου προξενεῖ εἰς ἡμᾶς ἐξ ἀποστάσεως θερμότητα ἢ ψῦχος ἀνεξαρτήτως τῆς θερμοκρασίας τοῦ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ ἀντικειμένου εὑρισκομένου ἀέρος. Διὰ τοῦτο ὁ ἀὴρ ἔχει πολλάκις εἰς τὴν περίστασιν ταύτην θερμοκρασίαν ὑψηλοτέραν τῆς τοῦ ἐδάφους. Μόνον τὰ χαμηλότερα στρώματα ψύχονται ὡς ἐκ τῆς γειτνιάσεως αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἡ νηνεμία εὐνοεῖ τὴν παραγωγὴν τοῦ φαινομένου, διότι ἕνεκα αὐτῆς τὸ ψυχρὸν τοῦτο στρῶμα τοῦ ἀέρος δὲν ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἄλλων, τὰ ὁποῖα ὡς θερμότερα θὰ ἐπεβράδυνον τὴν ψῦξιν τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τῶν οὕτω ψυχθέντων φυτῶν ὁ ἀὴρ ἀποθέτει τοὺς ἀτμούς του ὑπὸ μορφὴν δρόσου, ἥτις εἰς τὴν περίστασιν, ἥτις μᾶς ἀπασχολεῖ, μεταβάλλεται εἰς πάχνην ἢ ἀποτίθεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ μορφὴν κρυστάλλων πάγου.

Τὸ δεύτερον εἶδος παγετοῦ εἶναι τὸ κυρίως ἐπικίνδυνον, διότι παράγεται καὶ τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν ἄνοιξιν. Διαφέρουσι δὲ τὰ δύο εἴδη οὐσιωδῶς ἀλλήλων, ἡ δὲ διαφορὰ θὰ γίνῃ ψηλαφητὴ εἰς τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς ἑπομένης παρατηρήσεως. Ἂν τεντώσωμεν ἁπλούστατα μανδήλιον ἄνωθεν τοῦ φυτοῦ εἰς ὕψος τι, τὸ φυτὸν ἐκεῖνο ἀπὸ χειμερινὸν μὲν παγετὸν θὰ πάθῃ ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα φυτά, ἂν ὅμως πρόκειται περὶ δροσοπάγου δὲν θὰ πάθῃ ἀπολύτως τίποτε. Διότι τὸ μανδήλιον, ἢ πᾶν ἄλλο ἀντικείμενον ἀποκρύπτον ἀπὸ τοῦ φυτοῦ τὴν ὄψιν τοῦ οὐρανοῦ ἐμποδίζει τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκπομπὴν θερμότητος πρὸς τὸ διάστημα. Τοιοῦτο κάλυμμα εἶναι καὶ τὰ νέφη, καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὑπάρχωσιν, οὐδέποτε συμβαίνει τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως ταύτης εἰς τὸ νὰ σκεφθῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ σχηματίσῃ τεχνητὰ νέφη, ὅπως ἀποκρούσῃ τὸν κίνδυνον, δὲν ἦτο μέγα τὸ πήδημα, καὶ ἐν τούτοις ἐχρειάσθη νὰ μᾶς διδάξωσι τὸ πρᾶγμα ποῖοι νομίζετε; — Οἱ Ἰνδοὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ὁ Boussingault ταξειδεύσας εἰς τὴν χώραν ἐκείνην παρετήρησεν, ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς ἀπέφευγον τὸν παγετὸν ἀνάπτοντες σωροὺς ἀχύρου βεβρεγμένου, οὕτως ὥστε νὰ μὴ καίηται ἐντελῶς ἀλλὰ νὰ παρέχῃ πολὺν καπνὸν καὶ ἀτμούς. Τὸ πρᾶγμα ἐδοκιμάσθη τὰ τελευταῖα ἔτη συστηματικῶς. Κατ' ἀρχὰς ἐδόθη μεγαλειτέρα προσοχὴ εἰς τὸν καπνόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκαίοντο ρητινώδεις ὗλαι παράγουσαι πολὺν καπνόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ Ἰνδοὶ εἶχον δίκαιον: ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ ἀποτελεσματικὸν τῆς μεθόδου ὀφείλεται ὄχι εἰς τὸν καπνόν, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀτμούς. Οἱ ἐκ τοῦ βεβρεγμένου ἀχύρου παραγόμενοι ἀτμοὶ φθάνοντες εἰς ὕψος τι, ὀλίγα μέτρα ἄνω τοῦ ἐδάφους,

Digitized by Google

συμπυκνοῦνται εἰς νέφος ἐξαπλούμενον ὁριζοντίως ἄνωθεν τῆς ἐκτάσεως ἀφ' ἧς παρήχθη καὶ παραμένον εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὡς ἐκ τῆς νηνεμίας, ἥτις ὡς εἴπομεν βασιλεύει κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας.

Ἐπειδὴ ἡ μέθοδος εἶναι τόσον εὐκολωτέρα καὶ ἀποτελεσματικωτέρα, ὅσον ἐπὶ μεγαλειτέρας ἐκτάσεως ἐφαρμόζεται συγχρόνως, διὰ τοῦτο ἐν Γαλλίᾳ οἱ ἰδιοκτῆται ὁλοκλήρου περιφερείας ἐφαρμόζουσιν αὐτὴν συνεταιρικῶς. Πολλὰς ἡμέρας πρὸ τῆς συνήθους ἐποχῆς τῶν παγετῶν διανέμονται εἰς ἀποστάσεις οἱ σωροὶ τῆς καυσίμου ὕλης ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων, θερμόμετρα τοποθετοῦνται πλησίον τοῦ ἐδάφους, καί, ὁσάκις ἡ νὺξ προμηνύεται αἰθρία καὶ ψυχρά, οἱ φύλακες ἀγρυπνοῦσιν, ἂν δὲ ἴδωσιν, ὅτι τὸ θερμόμετρον ἔχει τάσιν πρὸς κατάβασιν, πρὶν ἔτι φθάσῃ τὸ 0°, ἀνάπτουσι τὰ πυρά, καὶ ἐξακολουθοῦσι τροφοδοτοῦντες αὐτὰ καὶ βρέχοντες ἐπανειλημμένως τὸ ἐπ' αὐτῶν ἄχυρον.

Ἡ σχηματισθεῖσα ὁμίχλη πρέπει νὰ παραμείνῃ ὄχι μόνον καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἀλλὰ καὶ μέρος τῆς ἡμέρας, διότι ἡ κρισιμωτέρα στιγμὴ διὰ τὰ φυτὰ τὰ ὁποῖα τυχὸν ἐπρόφθασαν νὰ παγώσωσιν, εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ ἀνατείλαντος ἡλίου ὑψόνουσαι ἀποτόμως τὴν θερμοκρασίαν αὐτῶν τήκουσι καὶ ἐξατμίζουσιν ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος τὸν ἐν αὐτοῖς πάγον. Διὰ τοῦτο τὸ νέφος διατηρεῖται μέχρι τῆς 9ης ὥρας τῆς πρωίας, ὅτε τὰ πυρὰ δύνανται νὰ καταπαύσωσιν.

ΣΤΑΜ. Δ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗ

Τὰ ἀποσαρώματα.

Ἕκαστος γνωρίζει πόσον ταχέως συσσωρεύονται τὰ ἀποσαρώματα, ὁποία δὲ ἀπαιτεῖται φροντὶς ὅπως αἱ οἰκίαι καὶ αἱ ὁδοὶ μιᾶς πόλεως διατηρηθῶσιν εἰς κατάστασιν σύμφωνον πρὸς τὴν ὑγιεινήν. Εἰς τὰς μεγάλας μάλιστα πόλεις τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ σπουδαῖον καὶ ἀπασχολεῖ μεγάλως τοὺς ἄρχοντας, ὄχι μόνον ἡ σάρωσις τῶν ὁδῶν ἀλλὰ καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν ἀποσαρωμάτων. Ἡ καθαριότης μιᾶς πόλεως θεωρεῖται ἐκ τῶν κυριωτέρων καθηκόντων τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς. Ἔχει δὲ σημασίαν τὸ ἔργον τοῦτο, διότι καλῶς ἐκτελούμενον ἀποβαίνει διηνεκὴς καὶ ἐπίμονος ἀγών, παραμελούμενον δὲ φέρει εἰς κίνδυνον τὴν ὑγείαν τῆς πόλεως. Καὶ περὶ μὲν τῆς σαρώσεως καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀποσαρωμάτων ὑπάρχουσι πολλοὶ καὶ διάφοροι τρόποι, ἕκαστος τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς τοποθεσίας ἑκάστης πόλεως. Ἡ τελειωτικὴ ὅμως χρῆσις ἢ ἡ καταστροφὴ τῶν ἀποσαρωμάτων εἶναι ἴσως δυσκολώτερον ζήτημα. Εἰς πολλὰ μέρη τὰ ἀποσαρώματα χρησιμεύουσι πρὸς λίπανσιν τῶν ἀγρῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη καταδικάζεται παρὰ πολλῶν ἕνεκα τῆς ἀναδιδομένης κακῆς ὀσμῆς, πολλοὶ δὲ παρῃτήσαν αὐτὴν καὶ διὰ τὸ ἀνεπαρκές. Καὶ τῷόντι ἀφ' ἑνὸς ἡ μεταβολὴ τοῦ τρόπου τῆς θερμάνσεως καὶ ἡ ἐκ ταύτης προερχομένη ἐλάττωσις τῆς ἀπορριπτομένης τέφρας, ἀφ' ἑτέρου ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀποσαρωμάτων ἐξ ὑφάσματος, σιδήρου κ.λ. ἠλάττωσαν τὴν ποσότητα τῶν διὰ λίπανσιν ἀποσαρωμάτων.

Εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ εἰς τὸ Λίβερπουλ τὰ ἀποσαρώματα ῥίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὴν τελευταίαν τῶν δύο τούτων πόλεων, δύω ἀτμοκίνητα φέροντα ἕκαστον 300—400 τόνους ἀποσαρωμάτων, ἀπομακρύνονται 24 μίλια μακρὰν καὶ τὰ ῥίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐργάζονται δὲ τὰ ἀτμοκίνητα ταῦτα ἀδιακόπως. Ἀναφέρουσιν ὅτι κατὰ τὸ 1891 κατετέθησαν ἐντὸς τῆς θαλάσσης ὄχι ὀλιγώτεροι τῶν 145,000 τόννων ἀποσαρωμάτων μὲ δαπάνην σχετικῶς μικράν. Ἡ μέθοδος αὕτη δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον εἰς πόλεις παραλίους, ἔχει δὲ καὶ τὸ κακὸν ὅτι τὰ ἐλαφρὰ ἀποσαρώματα πλέουσι καὶ ἐπιστρέφουσι πρὸς τὸν αἰγιαλόν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλως συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς καταστροφῆς τῶν ἀποσαρωμάτων πρὸ πάντων εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Πρὸ ὀλίγου χρόνου πολλαχοῦ ἀπεφασίσθη νὰ καίωνται, κατεσκευάσθησαν δὲ φοῦρνοι ἐπίτηδες. Τὸ ζήτημα φαίνεται λυθέν, πρόκειται μόνον νὰ εὑρεθῇ ὁ εὐθηνότερος τρόπος. Ἡ δαπάνη διαφέρει φυσικὰ κατὰ τὰς διαφόρους πόλεις, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ἀποσαρωμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν φούρνων ἀπαιτεῖ σκέψιν μεγάλην, διότι καὶ ἂν ἡ κατάκαυσις τῶν ἀποσαρωμάτων κατορθωθῇ ἐντελῶς, ἡ μεταφορὰ αὐτῶν εἰς τὸν τόπον τοῦ φούρνου καὶ ἡ φροντὶς πρὸς καταστολὴν τῶν ἀναθυμιάσεων παρουσιάζουσι δυσχερείας πολλάς. Ἡ θερμότης τῶν φούρνων αὐτῶν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ διαφοροτρόπως, ὡς π. χ. διὰ ἀτμομηχανὰς ἠλεκτρικοῦ φωτός, διὰ ἀντλίας κλ.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς καταστροφῆς τῶν ἀποσαρωμάτων ἐξαπλοῦται ὁσημέραι περισσότερον. Τὸ ζήτημα εἶναι κατὰ μέγα μέρος χρηματικόν, ὡς συνεχόμενον δὲ μετὰ τῆς ὑγιεινῆς ἐνδιαφέρει πάντας.

Ζ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἐρήμωσις Ἰσλανδίας.

Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς γεωγραφικῆς ἑταιρείας τῆς Γαλλίας ὁ Gustave Picard ἐπικαλεῖται τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἰσλανδίας, προελθούσης ἕνεκα τῆς ἀπογυμνώσεως τοῦ ἐδάφους τῆς νήσου ἐκ τῶν δασῶν, καὶ παντὸς ἄλλου δένδρου. Τοὺς λόγους του μεταφέρομεν ἐνταῦθα, ὅπως ἀναγνωσθῶσι παρ' ἐκείνων, οἵτινες ἀδιαφόρως βλέπουσι καθ' ἑκάστην ἀπογυμνουμένην τὴν Ἑλλάδα τῶν δασῶν της.

«Ἡ Ἰσλανδία, ἱκανὴ νὰ διαθρέψῃ 250,000 κατοίκους ἐρημοῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καθ' ἡμέραν. Ἡ Γαλλία ἕνεκα τῶν πολυαρίθμων αὐτῆς ἁλιέων τῆς μουρούνας ἔχει ὕπατον συμφέρον, ὅπως ἡ νῆσος αὕτη διατηρῇ τὸν πληθυσμόν· ἄνευ τούτου τὰ πλοῖα ἡμῶν δὲν θὰ δύνανται νὰ προσπελάσωσι τὰ παράλια ταῦτα. Ἐὰν δὲ ἡ ἁλιεία αὕτη ἡ κατὰ θάλασσαν ἐκλίπῃ, θέλομεν στερηθῇ πολλῶν ἑκατομμυρίων εἰσαγωγῆς, 18 περίπου, καὶ φυτωρίου ναυτῶν πρώτης τάξεως.

»Αἰτία τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας εἶνε ἡ ἀποδάσωσις· τοῦτο κατέδειξε καὶ ἡ ἑταιρεία τῶν φιλοδένδρων. Χώρα ἄνευ δένδρων εἶνε ἀκατοίκητος. Ἀνάγκη ἐπομένως ἡ καταστροφὴ αὕτη νὰ διορθωθῇ, καὶ εὑρεθῇ θεραπεία τῆς καταστάσεως ταύτης. Ὁ ἀσφαλέστερος δὲ τρόπος, ὁ μόνος κατ' ἐμέ, συνίσταται εἰς τὴν ἀναδάσωσιν τῆς μεγάλης ταύτης χώρας. Πρὸς τοῦτο δὲ

ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἐπίκλησις εἰς τοὺς εἰδικοὺς ἄνδρας, εἰς τοὺς γεωπόνους, ὅπως παρακληθῶσι νὰ καταδείξωσι τὰ κατάλληλα δένδρα, τὰ δυνάμενα νὰ ζήσωσιν εἰς τὸ παγετῶδες κλῖμα τῆς Ἰσλανδίας καὶ βελτιώσωσιν αὐτό, διότι τὰ δένδρα (καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη ἐν Ἀλγερίᾳ) μεταβάλλουσι τὸ κλῖμα τῶν χωρῶν.

»Τὰ δένδρα ἔχουσι πολλαπλῆν καὶ ποικίλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς χώρας, καὶ τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Λίγηρος παρέχει ἡμῖν ἀποδείξεις ὀδυνηράς. Ὁ Λίγηρ καὶ ὁ Ἀλλιέρ, ἄλλοτε πλωτοί, δι' ὧν ἀτμόπλοια ἔπλεον ἀπὸ τῶν πόλεων Moulins καὶ Orléans εἰς Angers, σήμερον δὲν δύνανται νὰ πλεύσωσιν ἢ ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ νομοῦ Maine-et-Loire (Angers) εἰς Νάντην· καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει δὲν βλέπει τις ἢ πλοῖα 300 τόννων, οὐχὶ δὲ ὡς ἄλλοτε 800. Διατί; διότι ἀφῆκαν νὰ ἀποδασωθῶσι τὰ ὄρη Gerbier, Cévennes, Dornes, Dores, Cantal, τὰ περιβάλλοντα τὸ μέγα αὐτὸ λεκανοπέδιον. Τὰ ὄρη ταῦτα σήμερον δὲν ἀπορροφῶσιν, ἐκλιπόντων τῶν δένδρων, τὰ ὕδατα· ταῦτα δὲ μὴ συγκρατούμενα, παρασύρουσι τὴν φυτικὴν γῆν, ἣν συναντῶσι κατὰ τὴν ροήν των καὶ καταθέτουσιν ἐν τῇ κοίτῃ τῶν ποταμῶν, τῶν ὁποίων οὕτως ἐλαττοῦσι τὸ βάθος, εὐρύνουσι δὲ τὸ πλάτος. Τοῦτο παρατηρεῖται ἐν Orléans, ἐν Blois, ἐν Tours. Ὁ Λίγηρ σήμερον ἔχει βάθος 60 ἑκατοστῶν».

Ὁ κ. Picard προτείνει τὴν ἀναδάσωσιν τῆς Ἰσλανδίας, καὶ ὅλων τῶν ὀρέων, ὧν τὰ ὕδατα ἐκρέουσιν εἰς τὸν Λίγηρα καὶ Allier. Τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Λίγηρος, λέγει, ἐπιμελούμενον, ἀναδασούμενον, καὶ συντηρούμενον ὡς τὸ τοῦ Σηκουάνα θὰ κατασταθῇ καρποφορώτερον καὶ χρησιμώτερον.

Ἡ Ἰσλανδία σήμερον, λέγει, δὲν ἔχει ἢ ἐν μόνον δένδρον· μίαν σορβίαν (σουρβιὰ ἢ ἀγγαριὰ) ὕψους 8 μέτρων.

Μ.

Τὸ ἀρχαιότατον ψιμμύθιον.

Τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν μυστήρια ἀπεκάλυψεν ὁ ἐν Μονάχῳ χημικὸς καθηγητὴς Βάϋερ, ἐξετάσας χημικῶς ψιμμύθια ἐκ τῶν ἐν Ἀχμὶμ τάφων τῶν μουμιῶν καὶ εὑρὼν περιεργότατα ἐξαγόμενα. Αἱ ὡραῖαι τῆς Αἰγύπτου μετεχειρίζοντο διὰ τὰ ψιμμύθιά των μίγματα ἑνώσεων μολύβδου, ἅτινα ἡτοίμαζον πολὺ ἐπιτηδείως διὰ λίαν διεξοδικῆς μεθόδου, ἣν ὁ Βάϋερ ἐξιχνίασε μὲ ὅλας τὰς εἰδικότητας αὐτῆς. Τὰ ὀρυκτὰ τοῦ μολύβδου, ἅτινα οὐδαμοῦ τῆς Αἰγύπτου εὑρίσκονται, ἐφέροντο βεβαίως ἐξ Ἰνδιῶν, ὅπερ ἀποδεικνύει ἐκ νέου πόσον κόπον καὶ πόσα ἔξοδα ἐδαπάνα πρὸ 4000 ἐτῶν ἤδη τὸ ὡραῖον φῦλον, ὅπως πλανήσῃ τοὺς ἄνδρας. Ἡ Ἰατρικὴ Ἐπιθεώρησις ἀναφέρει καὶ περὶ τῶν συστατικῶν καὶ τῆς παρασκευῆς πρασίνου ψιμμυθίου, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ Αἰγύπτιαι πριγκήπισσαι παρεῖχον εἰς τὸ λευκὸν τῶν ὀφθαλμῶν των ὑγρὰν πρασίνην ἀπόλαμψιν· Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπικρατεῖ σήμερον ἔτι εἰς τὰς ταυρικὰς Ταρταρίδας καὶ Ἄραβας. Τοιοῦτον πράσινον ψιμμύθιον εὑρέθη εἰς τὸ σῶμα τῆς πρὸ 3600 ἐτῶν ἀποθανούσης πριγκηπίσσης Ἄστ.

Σύστασις ἀδιατρήτου ὑφάσματος.

Περὶ τῆς συστάσεως τοῦ ἀδιατρήτου ὑφάσματος τοῦ Δόβε πληροφορεῖται ἡ Ἐφημερὶς τοῦ Μαγδεμβούργου ἐξ αὐθεντικῆς πηγῆς τὰ ἑξῆς: Τὸ ὕφασμα ἔχει πάχος τριῶν ἑκατοστομέτρων περίπου καὶ συνίσταται κατὰ κύριον λόγον ἐκ δύο ἐπικειμένων συστημάτων ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος χαλυβδίνου. Τὸ μεταξὺ αὐτῶν κενὸν ἀπαρτίζεται ὑπὸ μάζης ἐκ κόνεως φελλοῦ καὶ συγκολλητικοῦ τινος μέσου. Τὸ σύνολον περικλείεται ἀπὸ χαράδρανον. Καὶ ἡ Ρωσσία ἔχει τὸ ἀδιάτρητον ὕφασμά της. Ὁ ἐν Μόσχᾳ ῥάπτης Γιουστακὼφ δημοσιεύει ὅτι πρὸ 11 ἤδη ἐτῶν κατεσκεύασεν ἀδιάτρητον ὕφασμα. Ρ'

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Κινηθῆτε, Ἀθηναῖοι!

Τοιοῦτον εἶνε σήμερον τὸ πρόσταγμα καὶ τὸ σύνθημα. Δὲν πρόκειται περὶ ἐπαναστατικοῦ τινος κινήματος, ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ ἔκρηξις ἀπειλεῖται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ ὁ φόβος ἐξαναγκάζει τὸν κ. Διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας νὰ γεμίζῃ μὲ μελάνην τὰς πυροσβεστικὰς ἀντλίας... Ὄχι. Πρόκειται ἁπλῶς περὶ ἐκδρομῶν διασκεδαστικῶν, ὑγιεινῶν, εὐθύμων καὶ... εὐθηνῶν. Ἡ διεύθυνσις τοῦ Σιδηροδρόμου Πελοποννήσου, ἀληθινὴν ἀνάγκην πληροῦσα, ἤρχισε κατὰ Κυριακὴν νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κοινοῦ ἔκτακτον ἁμαξοστοιχίαν δεχομένη ἐπιβάτας εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς. Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ὑπὲρ τοὺς 300 ἀθηναῖοι καὶ ἀθῇδες ἐξέδραμον εἰς Κόρινθον. Καιρὸς καλός, φύσις ἔξοχος, συντροφιὰ καλή, ἄνεσις πολλή, ὄχι περισσότερον τῶν 15 δραχμῶν ἔξοδον, πρόγευμα λαμπρὸν μὲ δυόμισυ δραχμὰς εἰς τὴν Κόρινθον, περίπατος ὑπὸ σκιὰν ἀνὰ τὴν διώρυγα ἀπὸ Ποσειδωνίας μέχρις Ἰσθμίας, ἐπισκόπησις τῶν ἔργων τῆς τομῆς, ἀνάπλασις τοῦ μέλλοντος, ρεμβασμός, ἀπόλαυσις, εὐθυμία, χαρά. Ἆρά γε πολὺ συχνὰ τἀπολαμβάνουν ὅλ' αὐτὰ μαζὶ οἱ φυτοζωοῦντες Ἀθηναῖοι, οἱ μόλις καὶ μετὰ βίας περιερχόμενοι τὸν βασιλικὸν κῆπον ἢ τὴν Ἀκρόπολιν; Καὶ δὲν ἀξίζει νὰ ὑποστηριχθοῦν, νὰ γίνουν τοῦ συρμοῦ καὶ νὰ πολλαπλασιασθοῦν αἱ λαμπραὶ αὐταὶ διὰ τοῦ Σιδηροδρόμου ἐκδρομαί; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον τὰς προτιμῶμεν ἀπὸ τὰ συλλαλητήρια.

✣

Αἱ πομπώδεις κηδεῖαι ἔπαυσαν πλέον νὰ συγκινῶσι τὸν κόσμον. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἐπίδειξις καλύπτει τὴν λύπην, χάνονται δὲ πρὸ τῶν τόσων ψευδῶν, τἀληθῆ, τἀνεπίπλαστα δάκρυα. Τώρα τὰς καρδίας, θωρακισμένας καλῶς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν βιωτικὴν πάλην, εἰμπορεῖ νὰ διαπεράσῃ εὐκολώτερον ἴσως μία κηδεία λαϊκή, ἁπλῆ, ἄνευ περιττῶν, μ' ἕνα μόνον ἱερέα, μὲ μίαν μητέρα θρηνοῦσαν ἀληθῶς ἢ μ' ἕνα ὀρφανὸν ἀληθῶς ἀπηλπισμένον καὶ ἐγκαταλελειμμένον... Ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτων κηδειῶν τὸ λυπηρὸν ὠχριᾷ βεβαίως ἐνώπιον μιᾶς ἄλλης κηδείας, ἀληθῶς ἀλγεινῆς, ἀληθῶς σπαρακτικῆς, τὴν ὁποίαν μετὰ τόσης συγκινήσεως παρηκολούθησαν προχθὲς καὶ εἶδαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀντὶ ἑνὸς εἶχε δύο φέρετρα, δύο φέρετρα πλησίον ἀλλήλων, λευκά, ἁγνά, ἐγκλείοντα δύο νεαρὰ ἀδέλφια, ἀδελφὸν καὶ ἀδελφήν, τὸν υἱὸν καὶ τὴν κόρην τοῦ κ. Γ. Κεφαλᾶ, ἀποθανόντας τὴν αὐτὴν νύκτα ἐκ φθίσεως. Ἡ σύμπτωσις, ἡ προκαλέσασα σύγχρονον τὴν κηδείαν, μὲ ὅλην της τὴν ἁπλότητα, εἶχέ τι τὸ ἔξοχως καὶ ἀβιάστως διαπεραστικόν· τὴν ἡμέραν δ' ἐκείνην ἐδάκρυσαν καὶ ὀφθαλμοὶ σπανίως δακρύοντες καὶ ὅλαι αἱ καρδίαι ἐλυπήθησαν εἰλικρινῶς τοὺς ἀτυχεῖς γονεῖς, τὰς καρδίας τῶν ὁποίων ἔπληξεν ἀσυγκρίτως βαθύτερον ἡ διπλῆ συμφορά, ἡ τόσον σπανία.

✣

Digitized by Google

Αἱ λέξεις, ἐκ τῆς χρήσεως καὶ καταχρήσεως, ἔχασαν πλέον τὴν σημασίαν των, λέγοντες δὲ ὅτι «ἔκτακτος καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυσις περιμένει τὰς ἡμέρας αὐτὰς τοὺς Ἀθηναίους» πολὺ φοβούμεθα ὅτι δὲν ἐκφράζομεν ἢ ὠχρότατα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχομεν εἰς τὸν νοῦν μας αὐτὴν τὴν στιγμήν. Καὶ τῷ ὄντι δὲν πρόκειται οὔτε περὶ συναυλίας τινὸς ἐν τῷ Ὠδείῳ ἐξ ἐρασιτεχνῶν εὐγενῶς προσφερομένων, οὔτε περὶ παραστάσεως ἐθνικοῦ τινος δράματος ὑπὸ τοῦ δραματικοῦ συλλόγου, οὔτε περὶ ἀπαγγελίας βροντοφώνων ποιημάτων ἕλληνος βάρδου ἐθνεγέρτου . . . Ἁπλῶς καὶ μόνον πρόκειται περὶ τῆς Σάρρας Βερνάρ, τῆς περιφήμου τραγῳδοῦ, ἡ ὁποία ἔρχεται μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μετὰ τὸν Κοκλὲν καὶ τὸν Ῥώσσην, τοὺς μεγάλους τῆς τέχνης ἀστέρας, οἵτινες μᾶς ἔδειξαν ἐσχάτως τὸ γλυκύ των φῶς, νὰ λάμψῃ καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἀθηναϊκῆς Σκηνῆς. Καὶ θὰ την ἴδωμεν ὡς περιπαθῆ Μαργαρίταν εἰς τὴν Κυρίαν μὲ τὰς Καμελίας, καὶ ὡς ζηλότυπον καὶ κοσμικὴν Φρού-Φρού, καὶ ὡς ἀγρίαν καὶ ἀτυχῆ Τόσκαν, καὶ ὡς δύσερων Ἀδριανὴν Λεκουβρέρ. Καὶ τρέχουν, τρέχουν μὲ σπουδὴν τιμῶσαν τὴν φιλομουσίαν των οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐκ τῶν ὑπερτιμημένων εἰσιτηρίων εἰσεπράχθησαν ἕως τώρα ὑπὲρ τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας δραχμῶν καὶ νὰ ἴδωμεν ἀκόμη. Ἡ ἔλευσις τῆς Σάρρας Βερνὰρ πρόκειται νὰ δώσῃ δεῖγμα ὄχι μόνον τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου μας, βλέπετε, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκονομικῆς εὐεξίας, τῆς τόσον σήμερον ἀμφισβητουμένης. Δι' ἓν μόνον φοβοῦνται μερικοί· μήπως αἱ διὰ τοὺς ἠθοποιούς μας ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ αὐξήσουν μετὰ τὴν σύγκρισίν των πρὸς τὴν μεγάλην γαλλίδα τραγῳδόν· ἀλλὰ τὴν ἀδικίαν αὐτὴν καὶ τὴν ἀνοησίαν ἡμεῖς δὲν τὴν περιμένομεν ἀπὸ τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν.

✢

Ἀχ, τὸ καϋμένο τὸ παιδί, τὸ καϋμένο! Ηὐτοκτόνησε. Διατί; Διότι ἔπασχεν ἐκ φθίσεως . . . Ἦτο ἐκ Μάνης, τελειόφοιτος τῆς ἰατρικῆς, ὄχι περισσότερον τῶν εἴκοσιν ἐτῶν. Ὁ πατήρ του καὶ ὁ ἀδελφός του, μετὰ τῶν ὁποίων συγκατῴκει εἰς ἓν δωμάτιον μικρὸν καὶ σκοτεινὸν τῆς ὁδοῦ Βάκχου, εἰργάζοντο μὲ ἡμερομίσθιον εἰς τὰ λατομεῖα διὰ νὰ τὸν συντηροῦν αὐτὸν ποῦ ἐσπούδαζε. Ἀπέβλεπον πρὸς μέλλουσαν εὐτυχίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως ἡ κατηραμένη νόσος δὲν ἀφῆκε νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἡ μελαγχολία τοῦ ἀνιάτου νέου ηὔξανεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἑωσότου προχθὲς ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ζωήν του. Κατ' ἀρχὰς ἐζήτησε τὸ πιστόλιον τοῦ γείτονος παντοπώλου ὅπου ἐγευμάτισεν, ἀλλ' αὐτὸς τοῦ τὸ ἠρνήθη· εἶτα ἐζήτησε τὴν φαλτσέταν τοῦ γείτονος ὑποδηματοποιοῦ· ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἔκοπτεν. Ἐπὶ τέλους μετέβη ἐφ' ἁμάξης εἰς ἓν κατάστημα καὶ ἠγόρασεν ἓν ῥεβόλβερ, μεθ' ὃ ἐπιστρέψας ἐνεκλείσθη εἰς τὸ μικρὸν καὶ σκοτεινὸν δωμάτιόν του . . . Τὸ ἑσπέρας, ἀνύποπτοι ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς ἐργασίας των ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἀδελφός, εἶδον ἀπὸ μακρὰν κόσμον πολὺν ἔξωθεν τῆς οἰκίας των. Ἐτρόμαξαν. Ἦτο τὸ πρῶτον προμήνυμα. Ἐπέσπευσαν τὸ βῆμα καὶ εὑρέθησαν μετ' ὀλίγον πρὸ τῆς φρικώδους ἀληθείας . . . Ἡ ἐλπίς των ἦτο πτῶμα.

✢

Πτωχὸς μονόφθαλμος ζητεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ θηριοτροφεῖον.

— Ἐγώ, λέγει, θὰ πληρώσω τὸ μισό.

— Καὶ γιατί σᾶς παρακαλῶ; ἐρωτᾷ ὁ ἐπὶ τῆς εἰσόδου στρατιώτης, νὰ μὴν εἶσαι ἢ παιδάκι;

— Μὰ δὲ βλέπεις, Χριστιανέ μου, ποῦ ἔχω ἕνα μάτι; Ἐγὼ θὰ ἰδῶ τὰ μισὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Ο ΒΑΣΙΛΟΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἓν τῶν ἀρίστων μεταξὺ τῶν προσφάτων ἔργων πρὸς καλλωπισμὸν τῆς ἀγγλικῆς Μητροπόλεως εἶνε ἡ κατασκευὴ τῆς ὡραίας προκυμαίας Βικτωρίας, κατὰ τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Ταμέσεως. Ὡραιοτάτη φαίνεται ἡ προκυμαία αὐτὴ ἰδίως τὴν νύκτα, ὁπότε τὸ κυρτὸν σχῆμά της μεταξὺ τῶν γεφυρῶν τοῦ Ουεστμίνστερ καὶ τοῦ Βλακφράϊαρς παρουσιάζει ἡμικύκλιον φωτός. Ἀπεφασίσθη νῦν ὅπως ἡ ὡραία αὐτὴ λεωφόρος φωτισθῇ δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός, ὄχι διὰ πρώτην φοράν, διότι καὶ πρὸ δέκα ἐτῶν ἠλεκτρικὰ φῶτα ἐδοκιμάσθησαν ἐκεῖ, καὶ ἐγένετο χρῆσις αὐτῶν μετὰ λαμπροῦ ἀποτελέσματος ἐπὶ πολλοὺς μῆνας. Τὸ ἐφαρμοσθὲν τότε σύστημα ἀπῄτει τόσην δαπάνην, ὥστε ἐδέησε νὰ ἐγκαταλειφθῇ· ἀλλὰ τώρα ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτισμοῦ τόσον προώδευσεν, ὥστε ἡ νέα ἐφαρμογὴ βεβαίως θὰ εἶνε πολὺ μονιμωτέρα.

— Ἡ διὰ τηλεφώνου ἕνωσις τῶν Παρισίων μετὰ τοῦ Λονδίνου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθὴς θρίαμβος τῆς ἐπιστήμης. Ἡ πρότασις τοῦ νέου τούτου τρόπου τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο μεγαλοπόλεων ἐγένετο παρὰ τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἀλλὰ τὰ σχέδια καὶ οἱ προσδιορισμοὶ ἐγένοντο παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἠλεκτρικοῦ τμήματος τοῦ ταχυδρομείου τῆς Μεγάλης Βρεταννίας. Ἡ γραμμὴ ἐργάζεται λαμπρά, ὁ ἦχος εἶναι ἀπηλλαγμένος τῶν ξένων κρότων οὓς ἔχουσιν αἱ κατὰ τόπους γραμμαί. Πᾶς τις δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τὴν τηλεφωνικὴν γραμμὴν ἀντὶ 10 φρ. διὰ συνομιλίαν τριῶν λεπτῶν τῆς ὥρας. Μηχάνημα δεικνύει τὴν διάρκειαν τῆς συνομιλίας καὶ ἐμποδίζει αὐτὴν μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν τριῶν λεπτῶν. Δι' ἄλλων 10 φρ. ἀσφαλίζει τις ἄλλων τριῶν λεπτῶν συνομιλίαν. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως συνδιάλεξις ἐπὶ πλέον τῶν 6 λεπτῶν ἑκάστην φοράν.

— Κατὰ στατιτικὴν ἰδοὺ ἡ ἀναλογία τῶν ἀναλφαβήτων, τῶν ψηφισάντων κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογὰς ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν 46,109 ἀναλφάβητοι εἰς 3,725,962 ψηφοφόρους. Ἐν Σκωτίᾳ 4,577 εἰς 466,040. Ἐν Ἰρλανδίᾳ δὲ 84,919 εἰς 395,524. Ὥστε βλέπει τις ὅτι ἐν Σκωτίᾳ ἀναλογεῖ εἷς ἀναλφάβητος εἰς 117 ψηφοφόρους, εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι εἰς τοὺς 78 εἷς, εἰς δὲ τὴν Ἰρλανδίαν εἰς τοὺς τέσσαρας εἷς.

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ὁ Φιγαρὼ δημοσιεύει συνέντευξιν μετὰ τοῦ ἡμετέρου Ι. Ψυχάρη, περὶ τοῦ τρόπου καθ᾽ ὃν εἰργάζετο ὁ Ρενάν, ὁ ἔνδοξος αὐτοῦ πενθερός.

— Χάριν γλωσσολογικῶν μελετῶν κατέρχεται προσεχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ κ. Ι. Ψυχάρης, ἐπιφορτισμένος καὶ δι᾽ εἰδικῆς ἐντολῆς τοῦ Γαλλικοῦ ὑπουργείου τῆς Δ. Ἐκπαιδεύσεως. Ὁ κ. Ψυχάρης θὰ σπουδάσῃ κυρίως τὰς διαλέκτους τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν Κυκλάδων.

— Εἰς τὴν πασίγνωστον Βασιλικὴν Ἑταιρίαν τοῦ Ἐδιμβούργου ὁ γεραρὸς καθηγητὴς καὶ φιλέλλην Βλάκη ἀνέγνωσε πραγματείαν περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρ. Ραγκαβῆ ὡς ποιητοῦ, πολιτικοῦ καὶ ἀρχαιολόγου.

— Ἐτελέσθη ἐν Χάβρῃ δημοτελῶς ἡ προαγγελθεῖσα ἑκατονταετηρὶς τοῦ Καζιμὲρ Δελαβίνιε τοῦ φιλέλληνος ψάλτου τῶν *Μεσσηνιακῶν Ὠδῶν*. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ κριτικὸς Ἰούλιος Λεμαῖτρ ἀνέγνω ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Χάβρης σπουδαίαν μελέτην περὶ τῶν ἔργων τοῦ Δελαβίνιε.

— Διέτριψεν ἐπ᾽ ὀλίγας ἡμέρας ἐν Ἀθήναις ὁ κ. Τσιέν, λόγιος Κινέζος, ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος. Ὁ κ. Τσιὲν εἶνε καὶ διπλωματικὸς ὑπάλληλος, ὁμιλεῖ δὲ τὴν γαλλικήν, γερμανικὴν καὶ ἀγγλικήν.

—Ἐν τῷ γνωστῷ περιοδικῷ Ueber Land und Meer ὁ γερμανὸς λόγιος καὶ καλλιτέχνης Κόντς δημοσιεύει περιγραφὴν τῶν Πατρῶν εἰκονογραφημένην. Αἱ κρίσεις τοῦ κ. Κόντς περὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν κατοίκων, ὡς καὶ ἐν γένει περὶ τῶν ἑλλήνων καὶ τῶν ἑλληνικῶν, εἶνε εὐμενέσταται.

Ἐπιστημονικά.

Ἐν Παρισίοις γίνονται πειράματα ἐπιτυχῆ διευθύνσεως ἀεροστάτου. Ὁ ἐφευρέτης τῆς νέας μεθόδου εἶνε ὁ γνωστὸς ζωγράφος Δυβερζέ, ὅστις ἀντικατέστησε τὸν ἕλικα διὰ συστήματος μοχλῶν κινουμένων δίκην ἐμβόλων ὑπὸ τὸ ἀερόστατον, δυνάμει τῶν ὁποίων μετατοπίζεται ἑκάστοτε τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος καὶ ὠθεῖται τὸ ἀερόστατον πρὸς τὰ ἐμπρός.

— Ὁ καθηγητὴς Ζόπχην ἀναλύσας τὸν ἀερόλιθον τὸν πεσόντα κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα Νοέμβριον ἐν Μισσουρῇ ἀνεῦρεν ἐν αὐτῷ μέταλλον ἄγνωστον τέως, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ φασματοσκοπίῳ παρουσιάζει τὰς γραμμὰς αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὸν ἥλιον, στοιχεῖον ὑποθετικόν, τοῦ ὁποίου παραδέχονται τὴν ὕπαρξιν οἱ ἀστρονόμοι ἐν τῇ ἡλιακῇ σφαίρᾳ.

— Ἐκ τῶν παρατηρήσεων, τῶν γενομένων κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου, σπουδαιοτέρα εἶνε ἡ τοῦ ἀστρονόμου Pickering, ὅστις ὑπὸ λαμπρὰς συνθήκας παρετήρει ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Χιλῆς εἰς ὕψος 1135 μέτρων. Τὸ λεγόμενον ἡλιακὸν στέμμα τῷ παρουσιάσθη ὑπὸ τὴν ὡραιοτέραν αὐτοῦ ὄψιν.

— Ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν ὁ κ. Lippmann παρουσίασε λαμπρὰς χρωματιστὰς φωτογραφίας, γενομένας κατὰ τὴν γνωστὴν μέθοδον του ὑπὸ τῶν κ. κ. Αὐγούστου καὶ Λουδοβίκου Lumière. Διακρίνεται προπάντων μεταξὺ αὐτῶν μία λαμπρὰ ἀναπαραγωγὴ τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος.

— Ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα τεσσάρων ἐτῶν ὁ Ἀδόλφος Φρὰνκ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ συγγραφεὺς τοῦ περιφήμου *Λεξικοῦ τῶν φιλοσοφικῶν Ἐπιστημῶν*.

— Νέον σύγγραμμα τοῦ γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καββαδία ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Γλυπτὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου». Εἶνε κατάλογος περιγραφικὸς καὶ λεπτομερὴς μετὰ σαφεστάτων ἑρμηνειῶν ὅλων τῶν γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἀποτελεῖ δὲ κάλλιστον καὶ πολυτιμότατον διὰ τοὺς ἀρχαιοφίλους ὁδηγόν.

— Τὴν π. Κυριακὴν ὁ καιρὸς ηὐνόησε τὰς ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου παρατηρήσεις, διαρκούσης τῆς ἡλιακῆς ἐκλείψεως. Αἱ παρατηρήσεις ἐνταῦθα περιωρίσθησαν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀκριβείας τῶν στοιχείων τῆς κινήσεως τῶν δύο ἄστρων καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῆς σεληνιακῆς ἀτμοσφαίρας, ἐν ᾧ εὐρύτεραι ἦσαν ἀσυγκρίτως εἰς τοὺς τόπους ἔνθα ἡ ἔκλειψις ἦτο ὁλική.

— Ἐν Γενεύῃ ἀπέθανε κατ᾽ αὐτὰς ὁ ἔξοχος ἑλβετὸς βοτανικὸς Ἀλφόνσος de Candolle, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1806. Ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου Αὐγουστίνου de Candolle, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Λινναίου καὶ τοῦ Jussieu, συμμερίζεται τὴν δόξαν τῆς βοτανικῆς ταξινομήσεως. Ὁ υἱὸς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς βοτανικῆς Γεωγραφίας, τὸ περὶ αὐτῆς δὲ σύγγραμμά του, τὸ ἐκδοθὲν τῷ 1855, θεωρεῖται τὸ ἄριστον τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων.

— Ἡ ἐν Τουρίνῳ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν προεκήρυξε τὸν δέκατον Βρέσσειον Διαγωνισμόν, δι᾽ οὗ ἀπονέμεται ἆθλον δεκακισχιλίων φράγκων εἰς τὴν σπουδαιοτέραν ἀνακάλυψιν ἢ συγγραφὴν ἐκ τοῦ κλάδου τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν, γεωγραφίας, στατιστικῆς καὶ ἱστορίας. Τὰ συγγράμματα πρέπει νὰ εἶνε τυπωμένα, ἡ δὲ προθεσμία τῆς ὑποβολῆς λήγει τὴν 31 Δεκεμβρίου 1894.

— Δι᾽ ἀνακοινώσεών των πρὸς τὸ ἐν Δρέσδῃ Συνέδριον οἱ Κὼχ, Βρουαρδὲλ καὶ Προῦστ βεβαιοῦσιν ὅτι τὸ μακρότατον ὅριον τῆς ἐπωάσεως τοῦ μικροβίου τῆς χολέρας δὲν ὑπερβαίνει τὰς 5 ἡμέρας. Ὁ Κὼχ ἰδίᾳ ἰσχυρίζεται ὅτι οὐδέποτε μετεβιβάσθη ἡ χολέρα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον διὰ πραγμάτων οἱωνδήποτε. Ἐκ τούτων τὸ ἐν Δρέσδῃ συνέδριον κλίνει ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῶν καθάρσεων.

Καλλιτεχνικά.

Ὁ ἐν Παρισίοις ἕλλην καλλιτέχνης Λ. Σῶχος ἐργάζεται ἤδη πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἐφίππου χαλκοῦ ἀνδριάντος τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος μετὰ ἓν ἔτος θὰ σταλῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον θὰ εἶνε τελειωμένον καὶ τὸ μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Βύρωνος τὸ ὁποῖον θὰ στηθῇ ἐν Ἀθήναις δαπάνῃ Σκυλίτση.

Θεατρικά.

Ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Τεργέστῃ Δημοτικοῦ Θεάτρου παρεστάθη κατ᾽ αὐτὰς τὸ τραγικώτατον δρᾶμα τοῦ Ἵψεν: *Οἱ Βρυκόλακες*. Ἡ ἐντύπωσις ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀπὸ τῆς τρίτης πράξεως αἱ κυρίαι ἔφυγαν, πολλαὶ ἐλιποθύμησαν καὶ ἄλλαι ἤρχισαν νὰ κλαίουν δυνατά. Ἐπὶ τέλους ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ παράστασις καὶ διεκόπη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ δράματος.

— Ὁ θίασος Μενάνδρος τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη ἐνῳκίασε διὰ τὸ θέρος τὸ θέατρον τῆς *Ὁμονοίας* ὅπου θὰ δώσῃ παραστάσεις, συνεργάτιδα προσλαβὼν καὶ τὴν ἱκανὴν ἠθοποιὸν δεσποινίδα Αἰκατερίνην Βερώνη. Νέα ἔργα σκηνικὰ φέτος ἀγγέλλονται πολλά.

— Ἐν τῷ παρισινῷ θεάτρῳ Γυμνασίῳ παρεστάθη κατ᾽ αὐτὰς μετ᾽ ἐπιτυχίας δρᾶμα ἐξηγμένον ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τοῦ Ἐδμόνδου Ἀμποῦ L'homme à l'oreille cassée, μεταφρασθέντος καὶ παρ᾽ ἡμῖν πρὸ ἐτῶν ἐν τῷ *Παρνασσῷ* ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ ἀπεξηραμμένος Συνταγματάρχης».

ΕΙΚΟΝΕΣ

Ο ΒΑΣΙΛΟΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

Ὁ νεώτατος τῶν Ἑλλήνων βασιλοπαίδων ἐγεννήθη ἐν Πετρουπόλει τὴν 19 Ἰουλίου 1888, ὥστε εἶνε ἤδη ἡλικίας 5 ἐτῶν.

Digitized by Google

Η ΕΛΛΑΣ ΕΝ ΣΙΚΑΓΩ

Φθίνοντος τοῦ Αὐγούστου π. ἔ. ἡ Κυβέρνησις ἀνέθετο εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων Ἐπιτροπήν, νὰ παρασκευάσῃ τὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν παγκόσμιον Ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου. Ἡ κυβερνητικὴ ἐντολὴ καὶ βραδέως ἤρχετο, καί πως ἀπροσφόρως, εἰς ὥρας κρίσεως οἰκονομικῆς, δυσχεραινούσης καὶ τῶν ἰδιωτῶν τὰς συναλλαγάς, καὶ τῶν ἐκθετῶν τὰς προθέσεις, καὶ τῶν ἐκθεμάτων τὰς συλλογάς. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων, ἐν γνώσει τῶν καταφανῶν τούτων δυσχερειῶν, ἐπελάβετο οὐχ ἧττον ἀπτοήτως τῆς βαρείας καὶ ἐργώδους ἐντολῆς. Ἐὰν ἐπέτυχεν ἢ οὔ θὰ μαρτυρήσῃ ὁ ἐγγὺς χρόνος. Πρὸς ἐπιμέτρησιν ὅμως τοῦ ἐπαίνου, καὶ κατανόησιν τῶν ἐπιτευχθησομένων ἀποτελεσμάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν παρομαρτουσῶν ποικίλων δυσχερειῶν πρὸς εὐπρόσωπον, τοὐλάχιστον, παράστασιν τῆς χώρας εἰς τὴν γιγαντιαίαν ἐκείνην παρέλασιν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν προϊόντων των, δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ἡ βραχύτης τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐπερατώθη ἡ ἀνατεθεῖσα καὶ ἀποδεχθεῖσα ἐντολή, ποιά τις ῥαθυμία τῶν πλείστων κατὰ τόπους ὀργάνων τῆς ἐξευρέσεως καὶ ἐκλογῆς τῶν ἐκθεμάτων, καὶ ἡ χρηματικὴ ἀπορία. ἡ κρατοῦσα κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐκλήθη ἡ ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων ἐπιτροπὴ νὰ παρασκευάσῃ τὸ ἐθνικὸν καὶ χρησιμώτατον ἔργον της.

Ἀληθὴς ἀπώλεια χρόνου θὰ ἦτο ἡ ἀπόπειρα τῆς ἐξάρσεως τῶν παγκοσμίων ἐκθέσεων, ὡς μέσων ὑπηρετικῶν καὶ ἀποδεικτικῶν τῆς καθόλου καὶ τῆς ἐν μέρει προόδου ἑκάστης χώρας, καὶ τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως. Τίς ἄλλως τε ἀμφιβάλλει; Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Ἐκθέσεως παρελαύνει ἡ ζωτικότης τοῦ ἔθνους, ἐκπροσωπουμένη διὰ τῆς ποικιλίας καὶ τῆς βασιμότητος, τῆς εὐρύτητος καὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς παραγωγῆς. Τὰ βιομηχανικῶς ἀκμαῖα Κράτη, εἶναι ἀκμαῖα καὶ πολιτικῶς. Δρῶντα δὲ ὑπὸ τοὺς ὅρους, τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν διεθνῆ δύναμιν τῶν χωρῶν, εἶναι ἀκαταγώνιστα. Ὑπάρχουσι ποικίλα εἴδη ὑποτελείας, ἐξ ὧν ἡ βιομηχανικὴ ὑποτέλεια οὔτε ἡ μᾶλλον ἀδιάφορος εἶναι, οὐδ' ἡ εὐχερέστερον καταβλητέα. Ἡ δύναμις τῶν ὅπλων δύναται ν' ἀποσείσῃ τὴν δουλείαν τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦ Ἔθνους. Οὐδεμία ὅμως δύναμις. ὅσον προφρόνως καὶ ἂν ἀναλωθῇ, δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ καταργήσῃ τὴν βιομηχανικὴν ὑποτέλειαν καὶ ἐξάρτησιν, εἰς ἣν καθηλοῦται ἡ ἄμοιρος βιομηχανίας καὶ παραγωγῆς χώρα, πρὸς ἑτέραν εὐμοιροῦσαν ἐργοστασίων, καὶ ποικίλης βιομηχανίας, προσιτῆς καὶ ἀναποδράστου διὰ τὰς χρείας τῶν δεομένων, μὴ ἐπαρκούντων ὅμως ἐκ τῶν ἰδίων εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἔξωθεν ἐρχομένων εἰς τὸν τόπον. Ὁ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τῆς τροφῆς, ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐνδυθῇ, νὰ ὑποδεθῇ, νὰ καλλιεργήσῃ τὴν γῆν, νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, νὰ καλλωπισθῇ, νὰ ἐργασθῇ διαφοροτρόπως διὰ ποικίλων ἐφοδίων καὶ ἐργαλείων. Τὰ ὑφάσματα ὅμως, τὰ δέρματα, τὰ ἄροτρα, τὰς μηχανάς, τὰ πολυώνυμα μέσα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐργασίας ἔν τε τῇ ξηρᾷ καὶ τῇ θαλάσσῃ, εἰσάγει ἔξωθεν, ἀφοῦ ὁ ἴδιος τόπος ἀδυνατεῖ νὰ ἐπαρκέσῃ βιομηχανικῶς εἰς τὰς ἰδίας ἀνάγκας. Καὶ ἐν τούτῳ κεῖται ἡ σημασία τῆς βιομηχανικῆς δουλείας, ἣν Ἔθνος τι, δυνάμει τῆς ἐργασίας του, ἀσκεῖ ἐπὶ ἑτέρου Ἔθνους, ἥκιστα ἢ ἀτελῶς ἀναπτυχθέντος βιομηχανικῶς. Τοιαύτη ὑποτέλεια, ἀφανής, ἀψηλάφητος, μὴ ἀμέσως νοητὴ καὶ αἰσθητή, ὑπαρκτὴ ὅμως καὶ ἀδιάσειστος εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον σοβαρὰ ὅσον εἶναι καὶ ἀναπόδραστος. Τὸ ἱστίον καὶ τὰς ἀγκύρας, τὰς μηχανὰς καὶ τὰ ἐλάσματα, κομίζει ἔξωθεν ὁ ναύτης καὶ ὁ ἐφοπλιστής. Ἰδοὺ μία ὑποτέλεια. Τὰ ἐριοῦχα καὶ τὰ λευκὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα, κομίζει ἔξωθεν ὁ καταναλωτής. Ἰδοὺ ἑτέρα ὑποτέλεια. Τὰ δέρματα, τὰ σίδηρα, τὰ χρώματα, τὴν ὕαλον, τὰ εἰργασμένα ὀρυκτὰ καὶ τὰ μέταλλα, τὴν ξυλείαν, τὰ πρῶτα τῆς πρώτης ἀνάγκης εἴδη, τὰ εἴδη τῆς πολυτελείας, τὰ πρὸς τὸν βίον καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀναπόδραστα, μὴ ὑπάρχοντα ἐν τῇ χώρᾳ, κομίζει ἔξωθεν ὁ δεόμενος. Ἰδοὺ καὶ νέα ὑποτέλεια. Δύνασθε νὰ ἀποσείσητε αὐτήν, ἐπανερχόμενοι εἰς τοὺς πρωτογενεῖς χρόνους τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τὰς ἐποχὰς τοῦ λίθου καὶ τοῦ χαλκοῦ; Καὶ ἀφοῦ δὲν δύνασθε νὰ τρέφησθε μὲ βαλάνους καὶ χόρτα, ἀφοῦ ἀδυνατεῖτε νὰ ἐξέρχεσθε εἰς τὰς ὁδοὺς περιβεβλημένοι δέρματα ἀγρίων ζώων, δὲν ἔχετε δὲ τὴν δύναμιν καὶ τὰ μέσα νὰ παρασκευάζητε ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ τὰ πρὸς τὸν βίον ἐπιτήδεια, ἀναγκαίως εἰσάγετε αὐτὰ ἔξωθεν, ὑποτελεῖς βιομηχανικῶς εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καταβάλλοντες τὰ ἁδρὰ λύτρα τῆς βιομηχανικῆς ταύτης ἐξαρτήσεως, ἣν οὔτε νὰ λύσητε δύνασθε, οὔτε νὰ περιφρονήσητε ἀπολύτως, ἐφ' ὅσον νηπιάζει ἡ βιομηχανία σας, καὶ ὁ τόπος δὲν ἰσχύει νὰ ἐπαρκέσῃ, διὰ τῶν ἰδίων φυσικῶν καὶ τεχνικῶν μέσων, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συνήθους βίου πρῶτον, εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς ἐποχῆς εἶτα.

Κάτοπτρον βιομηχανικῆς ἰσχύος, λυδία λίθος ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς δυνάμεως εἶναι ἡ Ἔκθεσις. Ἐν αὐτῇ, ὡς εἰς βωμὸν ἀμόλυντον ἀπὸ τοῦ αἵματος, ὑπὸ τῆς προόδου μόνον καὶ τῆς ἰδεώδους φιλαδέλφου ἀμφικτυωνίας τῶν λαῶν περιαυγαζόμενον. ἑκάστη χώρα εἰσφέρει τὰ πρωτόλεια τῆς ἰδίας παραγωγῆς, τὰ ἄριστα τῶν ἰδίων κόπων, τὰς κορυφὰς τῆς ἐργασίας, τοῦ πνεύματος, τῆς ἐμπνεύσεως ἐφηρμοσμένης ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ. Ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῆς Ἐκθέσεως ἀναπαρίσταται ἡ εὐρεῖα δράσις καὶ κίνησις τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς καὶ ἐργασίας. Ὑπὸ τὸ σύνθημα τῆς εἰρήνης,

Digitized by Google

τῆς ἐμπορικῆς καὶ τῆς ἄλλης ἐπικοινωνίας, οἱ ἐχθροὶ λαοὶ τείνουσι φιλίως τὰς χεῖρας· λησμονοῦνται πρὸς στιγμὴν τὰ ἐθνικὰ μίση, καὶ ὑπὸ τὸ ἐπιφαινόμενον τόξον τῆς ἐμπορικοβιομηχανικῆς Ἴριδος συνομολογεῖται ἄγραφος ἐκεχειρία ἀγώνων αἱματηρῶν, παθῶν ὁρμητικῶν καὶ συμφερόντων ἀσβέστων. Ἡ Ἔκθεσις εἶναι στάδιον πάλης· ἀλλ' ἑτέρας, διαφόρου τῆς ἐν τῷ καθημαγμένῳ πεδίῳ τῶν μαχῶν· πάλης τῆς διανοίας καὶ τῆς ἐργασίας, τῆς προόδου καὶ τῆς ἡμερώσεως, τῆς ἁμίλλης καὶ τῆς τελειοποιήσεως. Ἡ Ἔκθεσις, καὶ ἡ εἰς ταύτην μετοχή, εἶναι καὶ δίπλωμα πολιτισμοῦ. Οὐδεὶς λαὸς βάρβαρος ἢ ἀπολίτιστος μετέχει ἐκθέσεως. Αἱ θύραι αὐτῆς ἀνοίγονται μόνον εἰς τὴν τιμίαν καὶ καρτερικὴν ἐργασίαν, εἰς τὴν φιλότιμον προσπάθειαν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ Ἔθνους, εἰς τὸν εὐγενῆ μόχθον τῆς δημιουργίας ἐκ τοῦ μικροῦ, εἰς τὴν χρηστὴν καὶ θεμιτὴν ἔφεσιν τῆς αὐξήσεως καὶ τελειοποιήσεως τοῦ κτηθέντος. Καὶ τούτου ἕνεκα ἔτι ἡ πρόσκλησις τῆς Πατρίδος ἡμῶν εἰς τὴν παγκόσμιον Ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου, μετὰ πλείστης εὐμενείας ἁρμοδίως ἀνακοινωθεῖσα, ἐκτὸς χάριτος ὀφειλομένης καὶ συμφέροντος ὑλικωτέρου, ἐδημιούργει καὶ ἠθικήν τινα ὑποχρέωσιν, περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὁποίας, καὶ τὴν ὅσον ἔνεστι ἐπαρκεστέραν πλήρωσιν οὐδενὸς κόπου ἐφείσθη ἡ Ἐπιτροπή, καὶ οὐδεμιᾶς δυνατῆς θυσίας ἡ κυβέρνησις. Καὶ ἡ ἰδιωτικὴ αὐτοβουλία, καίτοι εὐρύτερον δυναμένη νὰ ἐκδηλωθῇ, δὲν ὑστέρησεν ὅμως ἀπολύτως. Ὁ σκοπὸς τῆς μετοχῆς ἡμῶν εἰς τὴν ἐν Σικάγῳ Ἔκθεσιν, ἐκτὸς τῆς ἐκδηλώσεως τιμῆς εἰς φιλικωτάτην καὶ ἐγκάρδιον πρόσκλησιν, ἐνέχει, ὡς δέδοται εἰκάσαι, καὶ βασιμώτερόν τινα ὑλικώτερον λόγον. Σκοπεῖ τὸ ἄνοιγμα νέων ἀγορῶν καταναλώσεως εἰς Ἑλληνικὰ προϊόντα, πρὸς τοῦτο δὲ ἡ εὐκαιρία οὐ μόνον ἦτο καταλληλοτάτη, ἀλλὰ καὶ σπανία, καθ' ὅσον, ὡς οἱ ἐμπορικοὶ πίνακες τῆς ἐξαγωγῆς τῆς χώρας μαρτυροῦσιν, αἱ μετὰ τῆς Ἀμερικῆς ἐμπορικαὶ ἡμῶν σχέσεις δὲν ἐξικνοῦνται εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς εὐρύτητος καὶ τῆς διαδόσεως, εἰς ὃ δυνατῶς καὶ ἀβιάστως δύνανται νὰ φθάσωσιν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἑλλάδος πρωτίστως. Ὁ πλοῦτος, καὶ ἡ χρησιμότης τῶν Ἑλληνικῶν προϊόντων, τῆς σταφίδος ἴσως ἐξαιρουμένης, ἢ οὐδόλως ἢ ἀτελῶς γνωρίζεται ἐν Ἀμερικῇ. Καθῆκον καὶ συμφέρον εἴχομεν νὰ διασκεδάσωμεν τὴν ἄγνοιαν ταύτην, ἀναντιρρήτως δὲ οὐδεμία εὐκαιρία ἦν μᾶλλον δεξιὰ καὶ πλειότερον πρόσφορος, ἢ ἡ Ἔκθεσις τοῦ Σικάγου. Σταθμιζομένου τοῦ κεφαλαιώδους θετικοῦ σκοποῦ, τοῦ ὑπαγορεύσαντος τὴν μετοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν ὑπερωκεάνειον Ἔκθεσιν, ἡ μὴ ἀποστολὴ εἰδῶν τινων βιομηχανικῶν, πενιχρῶν πάντως, εἰς τὴν κολοσσιαίαν ἐκείνην παραγωγικοβιομηχανικὴν παράταξιν, ἐκρίθη ὑπό τινα ἔποψιν, ἐπιβαλλομένη. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ τμῆμα τῶν μηχανῶν δὲν θὰ περιλαμβάνῃ οὐδὲν κίνητρον, οὐδὲ τὸ παραμικρότερον ἔμβολον, οὔτε τὸν ἐλάχιστον κοχλίαν ἐν Ἑλλάδι κατεργασθέντα, καὶ ἐξ Ἑλλάδος ἀποστελλόμενον. Ἡ πρυτανεύσασα σκέψις εἶναι ὀρθή. Ἐκτὸς τῶν δαπανῶν τῆς ἀποστολῆς, αἵτινες δὲν εἶναι μικραί, καὶ ὁ πρακτικὸς αὐτῆς σκοπὸς δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑπηρετηθῇ. Σιδηρουργικὴ καὶ μηχανικὴ βιομηχανία, ἐν Ἑλλάδι ἐπιτελουμένη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνδιαφέρῃ τοὺς Ἀμερικανούς, καθ' ἥσσονα δὲ λόγον νὰ τοὺς ἐκπλήξῃ. Οὐδεὶς Ἀμερικανὸς θὰ παρήγγελλεν ἐν Ἑλλάδι τὰ ἐλατήρια τῆς μηχανῆς αὐτοῦ, ἀποβαίνων παραγγελιοδότης βιομηχανικοῦ τεχνικοῦ εἴδους, ἀφ' ὧν εὐημερεῖ ἡ μακαρία ἐκείνη χώρα, καὶ ἅτινα τόσον τελείως ἀφθονοῦσι καὶ ἐκεῖ, καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης. Διὰ τὸν λόγον τοῦ μὴ εὐώνου, καὶ τῆς δαπάνης τῆς ἀποστολῆς, ἀπεκλείσθησαν, νομίζω, καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ τάπητες, ἅτε δὴ ἀδυνατοῦντες νὰ συναγωνισθῶσι, λόγῳ τιμῶν προσιτῶν, πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων χωρῶν. Ὑφάσματά τινα ἐγχωρίου βιομηχανίας ἀποστέλλονται δι' ἰδίων ἐκθετῶν, καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη ὑποδεεστέρας σημασίας λόγῳ παραγωγῆς, ἐξεπέμφθησαν εἰς Σικάγον οὐχὶ ἐπιμελείᾳ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἐξ ἰδιωτικῆς ὅλως πρωτοβουλίας, ἣν ἔχομεν πάντα λόγον νὰ ἐνθαρρύνωμεν καὶ νὰ ἐπαινέσωμεν ἀνεπιφυλάκτως.

Τὰ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπίων σταλέντα ἐκ μέρους αὐτῆς, ἐνεργούσης ἐν τούτῳ ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, εἴδη, δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς ἓξ κεφαλαιώδεις κατηγορίας.

Α') Εἴδη Γεωργίας, καὶ γηίνης ἐν γένει παραγωγῆς, ἐφαπτομένης καὶ παρασκευαζούσης τῆς βιομηχανίας. Ἡ τάξις αὕτη, κεφαλαιωδῶς συνοπτική, δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς πολλὰς ἄλλας δηλωτικὰς τοῦ εἴδους, οἷον ἀμπελουργίας κλ. ἔτι δὲ τῆς ἀρχικῶς ἀκατεργάστου παραγωγῆς, τῆς διὰ τῆς βιομηχανίας τελειοποιηθείσης, κτλ. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην τάσσομεν τὴν σταφίδα, τοὺς οἴνους, τὰ «κονιάκ» καὶ πάντα τἆλλα εἴδη τῶν πνευματωδῶν ποτῶν καὶ τῶν ἡδυπότων πνευματωδῶν ποτῶν, τὸν καπνὸν ἁπλοῦν ἢ συσκευασμένον, τὸ ἔλαιον, τὰς ἐλαίας, τὰ σῦκα.

Β') Εἴδη ζωϊκῆς παραγωγῆς. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην θέτομεν τὸ μέλι, τὰς κηρήθρας, ἀφοῦ ἕτερα εἴδη τῆς κατηγορίας ταύτης δὲν ἀπεστάλησαν.

Γ') Εἴδη θαλασσίας αὐτομάτου παραγωγῆς. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην θέτομεν τοὺς σπόγγους ἰδίως καὶ ἐξαιρέτως, ὧν ἡ ζήτησις βαίνει αὐξάνουσα ἀδιαλείπτως, μετὰ τιμῶν χωρουσῶν παραλλήλως. Ἂς προστεθῇ, ὡς οἰκειότερον ἐνταῦθα, καὶ τὸ ἐκ καλλιεργείας τῶν ἁλυκῶν ἅλας.

Δ') Εἴδη ζωϊκῆς βιομηχανίας. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην θέτομεν τὰ κουκούλια, καὶ τήν, ἐφαπτομένης τῆς βιομηχανίας, παρεσκευασμένην μέταξαν.

Ε') Εἴδη καθαρᾶς βιομηχανίας. Ἐνταῦθα περιληπτέος ὁ ἐγχώριος σάπων πρωτίστως, ὅστις εἶναι καὶ ὁ μόνος σχεδὸν ὁ ἐκ τῆς κατηγορίας ταύτης ἀποσταλεὶς ὡς ἔκθεμα, καθόσον αἱ ἄλλαι βιομηχανικαὶ παραγωγαὶ τῆς χώρας ἀδυνατοῦσι νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τὰς ξένας, καὶ λόγῳ ποσότητος καὶ λόγῳ τιμῆς.

Ϛ') Ἀκατέργαστα ἢ κατειργασμένα ὀρυκτά, μέταλλα παντοῖα, μάρμαρα ποικίλα κτλ.

Καὶ πρῶτον βραχέα περὶ σταφίδος.

Τοῦ πολυτιμοτάτου τούτου εἴδους ἀπεστείλαμεν

Digitized by Google

ἱκανὰς ποσότητας ἀντιπροσωπευούσας πάσας τὰς τοπικὰς παραγωγάς, πάσας τὰς τιμάς, πάντα τὰ εἴδη. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἔγνω ὀρθῶς νὰ ἐπιστήσῃ ἰδιαζόντως τὴν προσοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν σταφίδα, πάντα δὲ λόγον ἔχομεν νὰ ὑποθέτωμεν, ὅτι, ἐφαπτομένης σκοπίμως καὶ τῆς ἐν Σικάγῳ Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς, οὐδὲν θ' ἀμεληθῇ πρὸς τὴν τελειοτέραν ἔξαρσιν τῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος, καὶ τὴν εὐρυτάτην διάδοσιν αὐτοῦ. Ἡ κοινὴ σταφὶς θὰ ὑψοῦται, ἐντὸς τῆς ἐκθέσεως, εἰς μεγάλας πυραμίδας· ἑτέρα θὰ εὕρηται ἐντὸς ὑαλοφράκτων θηκῶν, καὶ ἄλλη, ἡ ἀρίστη, θὰ πωλεῖται ἐντὸς κυτίων κομψῶν μίαν ἀμερικανικὴν λίτραν περιεχόντων ἕκαστον. Τῇ παρακλήσει τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπίων, ἡ ἐν Σικάγῳ Ἑλληνικὴ θὰ τυπώσῃ βραχείας ὁδηγίας τῆς ἀξίας τῆς σταφίδος, τῆς χρήσεως αὐτῆς, τῶν τιμῶν κλ. Ἐν γένει δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸ ἐπιδειχθὲν ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα Ἐπιτροπῆς ἐνδιαφέρον, καὶ τὸ ἐπιδεικνύμενον ὑπὸ τῶν ἀξιοτίμων καὶ διακεκριμένων κυρίων τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐν Σικάγῳ Ἑλληνικὴν Ἐπιτροπήν, ἅμα δὲ καὶ τὰς προσωπικὰς ἐνεργείας τῶν σταφιδοπαραγωγῶν, ὅτι πάντα τὰ μέτρα θέλουσι ληφθῇ ὅπως τὸ προϊὸν διαδοθῇ εὐρύτερον καὶ ἀσφαλέστερον εἰς τὸν Νέον Κόσμον, καθιστάμενον τῆς πρώτης ἀνάγκης, καὶ ἐπιζητούμενον οὐχὶ ὡς πάρεργόν τι ἢ μὴ ἀναπόδραστον, ἀλλ' ὡς κύριον καὶ οὐσιῶδες. Εἴθε οἱ φιλότιμοι ἀγῶνες καὶ προσπάθειαι αὗται νὰ καταλήξωσιν εἰς αἴσιον πέρας.

Εὔλογος φροντὶς ἐλήφθη διὰ τοὺς οἴνους ἡμῶν, τὰ πνευματώδη παντοῖα ποτά, καὶ τὸ «κονιάκ» ἐξαιρέτως. Ἐκθέται οἴνων δὲν εἶναι ὅσοι ἠδύναντο καὶ ὅσοι ὤφειλε νὰ ὦσι. Ἡ οἰνοφόρος λ. χ. Ἑπτάνησος ἐκπροσωπεῖται διὰ δύο μόνον ἐκθετῶν, ἐξ Ἰθάκης τοῦ ἑνός, ἐκ Κερκύρας τοῦ ἑτέρου. Ἡ Πελοπόννησος ὀλιγίστους ἐπίσης παρουσιάζει ἐκθέτας. Ἡ Θήρα ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκέστερον, ἀλλ' ἐν γένει ἡ εἰς τὴν ἀμπελουργίαν ἐπιτηδεία Ἑλλάς, δὲν ἐξεπροσωπήθη, λόγῳ ἀριθμοῦ καὶ ποιοῦ, ὑπὸ ἐκθετῶν ἐπαρκῶν. Ἐκτὸς ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἐκθέται πέμψαντες ἀπ' εὐθείας τοὺς οἴνους αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν μοὶ φαίνεται πιθανόν, καίτοι εἶναι εὐκταῖον. Τοὐναντίον οἱ ἐκθέται τοῦ κονιὰκ ἀφθονοῦσιν· ἐὰν δὲ κατορθώσωμεν νὰ εἰσαγάγωμεν ἐν Ἀμερικῇ τὸν Ἑλληνικὸν Διόνυσον καὶ τὰ προϊόντα του θὰ δημιουργήσωμεν πηγὴν ἐπαρκοῦς καὶ βασίμου ἐγχωρίου πλούτου. Ἰδιαιτέρα μέριμνα κατεβλήθη ὅπως ἐξαρθῇ ἡ ἀξία τῶν ἡμετέρων ποικίλων πνευματωδῶν ποτῶν, ὧν βάσις εἶναι ἡ γνησιότης τῆς σταφυλῆς καὶ τοῦ στεμφύλου, οὐχὶ δέ, ὅπως ἀλλαχοῦ, αἱ ξυλώδεις καὶ ἀμυλώδεις οὐσίαι, καὶ τὸ θανατοῦν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα ἀλκόλ. Εἰς τὴν γνησιότητα ταύτην τῶν ἡμετέρων ποτῶν ἐπέμεινε δικαίως ἡ Ἐπιτροπή, παρακαλέσασα νὰ ἐπιμείνωσιν ἰσχυρῶς καὶ οἱ εὐμενῶς ἀναλαβόντες ἐν τῇ Ἐκθέσει τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος. Ἔλαιον ἐκθέτομεν ὀλίγον, ὀλιγίστας δὲ καὶ οὐχὶ ἐκλεκτὰς ἐλαίας, τῆς Ἀμφίσσης πάσας, διότι τῶν Καλαμῶν οὐδὲ λόγῳ δείγματος δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσι. Ὁ καπνὸς ἐκπροσωπεῖ πάσας τὰς παραγωγὰς καὶ πάσας τὰς ποιότητας. Τὸ μέλι ὀλίγον ἀλλ' ἐκλεκτόν, ἐπίσης ἡ μέταξα, ὁ σάπων, τὸ ἅλας κτλ.

Τὰ ὀρυκτὰ καὶ τὰ μεταλλοφόρα ἡμῶν ἐκθέματα εἶναι ἐλπὶς ὅτι θὰ ἐπισπάσωσι τὴν προσοχήν. Τὸ τμῆμα τοῦτο πλουτίζουσιν ἡ Ἑλληνικὴ καὶ Γαλλικὴ Ἑταιρία τοῦ Λαυρίου, καὶ ἡ Ἑταιρία τῶν Δημοσίων καὶ Δημοτικῶν ἔργων, ἡ ἐκμεταλλευομένη τὰ μεταλλεῖα τῆς Εὐβοίας καὶ τοὺς θειούχους χώρους τῆς Μήλου. Κατάλογος εὐμέθοδος, μετὰ συνοπτικῆς ἀλλ' ἐπαρκοῦς ἑρμηνείας τῶν διαφόρων ὀρυκτῶν καὶ μεταλλευμάτων τοῦ Λαυρίου, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Μήλου ἀπεστάλη γαλλιστὶ εἰς Σικάγον πρὸς μείζονα καὶ εὐχερεστέραν κατανόησιν τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου ὃν παρουσιάζουσι πλεῖστα, ἐκ τῶν πολλῶν καὶ πλουσίων, τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Περὶ τῶν ὀρυκτῶν τῆς Εὐβοίας προκειμένου μνημονεύω τοῦ λευκολίθου (carbonate de magnésie), ἰδιαιτέρως δὲ τῶν ἐκ τούτου παρασκευαζομένων πυρομονίμων πλίνθων (briques de magnésie réfractaires), τῶν χρησιμευουσῶν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν τῶν μεγίστης καὶ ὑπερβαλλούσης θερμοκρασίας κλιβάνων. Ἡ χρησιμότης τῶν πυρομονίμων πλίνθων εἶναι οὐ μόνον ἀναμφισβήτητος ἀλλὰ καὶ ἀναπόδραστος. Τὸν ὀρυκτὸν πλοῦτον τοῦ Λαυρίου, καὶ τὸν θειοῦχον τῆς Μήλου οὐδεὶς ἀγνοεῖ· μὲ τὰ παρεχόμενα δὲ ὑπὸ τῶν διακεκριμένων διευθυντῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου, καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἑταιρίας τῶν Δημοσίων καὶ Δημοτικῶν ἔργων φῶτα, τὰ ἐν εἰδικαῖς συναποσταλείσαις συγγραφαῖς ἀποτεταμιευμένα, καὶ ἡ χρησιμότης τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς Ἑλλάδος ἐπαρκέστερον καὶ εὐρύτερον θὰ γνωσθῇ, καὶ ἡ ποικιλία αὐτοῦ, καὶ ἡ γενικωτέρα καθόλου σημασία καὶ παραγωγή. Ὡς ὁδηγὸν οἱονεί, κεκλημένον νὰ λύσῃ τὰς ἀμφιβολίας πάσας, καὶ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πάντα τὰ δυνατὰ καὶ τεκμαιρόμενα ἐρωτήματα ἡ τῶν Ὀλυμπίων Ἐπιτροπὴ ἀπέστειλε, μετὰ τῶν ἐκθεμάτων, καὶ μακρὰν ἐπεξηγηματικὴν ἔκθεσιν ἀναφέρουσαν, μετὰ τῆς δυνατῆς λεπτομερείας, τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς ἑκάστου ἐκθέματος, τὸ ποσὸν αὐτοῦ, τὸν τόπον τῆς καταναλώσεως, τὰς διαφόρους ποιότητας, τὰς τιμὰς ἀναλόγως τῆς ποιότητος, τὸ ποσὸν τῆς ἐξαγωγῆς κλ. Ἡ ἔκθεσις μετεφράσθη ἀγγλιστί· διὰ τοὺς θέλοντας δὲ βαθύτερον νὰ μελετήσωσι τὰ κατὰ τὴν γεωργικήν, βιομηχανικὴν καὶ ὀρυκτὴν παραγωγὴν τῆς χώρας, ἡ ἔκθεσις αὕτη, μετὰ τῶν ἑτέρων δύο τῶν διευθυντῶν τῶν Μεταλλουργείων καὶ τῆς Ἑταιρίας τῶν Δημοσίων Ἔργων ἔσεται πρόχειρος μέν, ἐπαρκὴς ὅμως ἐν τῇ συντομίᾳ της πηγὴ πληροφοριῶν καὶ γνώσεων.

Θὰ περατώσω τὰ πρόχειρα ταῦτα σημειώματα ἐπὶ τῆς μετοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου, διὰ τῆς ἀναγραφῆς εἰδικοῦ κεφαλαίου εὐγενεστάτου ἐκθέματος, ἀφ' οὗ ἴσως ἔδει ν' ἀρχίσω. Ἐννοῶ τὰ Ἐκμαγεῖα τῶν ἐν τοῖς Ἐθνικοῖς Μουσείοις κατακειμένων ἀγαλμάτων, ἅτινα φιλοφρόνως πάνυ ἡ ἡμετέρα κυβέρνησις ἔπεμψεν εἰς Ἀμερικήν, κλέους καὶ θάμβους ἀντικείμενα, καὶ ἅτινα, ἐλπί-

Digitized by Google

ζομεν, ὅτι θέλει εὐαρεστηθῇ νὰ δωρήσηται, εὐγνωμοσύνης ἕνεκα, πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐπεθύμουν νὰ ἐκταθῶ ὀλίγον ἐπὶ τῶν ἐκμαγείων τούτων, ἀλλ' ὁ φόβος μὴ ὑπερβῶ τὸ ὅριον μ' ἀναστέλλει ἐγκαίρως. Δώδεκα καὶ ἑκατὸν εἰσὶ τὰ ἐκπεμφθέντα ἐκμαγεῖα τῶν ἀγαλμάτων, τῶν ἀναγλύφων, τῶν στηλῶν καὶ ἐπιτυμβίων στηλῶν, τῶν ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων κεφαλῶν, τῶν ζωφόρων, τῶν ἀνθεμίοις, ἀστραγάλοις καὶ κυματίοις κεκοσμημένων λίθων, τῶν μετοπῶν, τῶν ἐνεπιγράφων βάθρων, τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων, τῶν πλακῶν κτλ. Τὰ ἔργα διῄρηνται εἰς τρεῖς περιόδους· τὴν ἀρχαϊκὴν πρῶτον, τὴν καλὴν τῆς Ε' καὶ Δ' ἑκατονταετηρίδος δεύτερον, καὶ τρίτον τὴν τῶν ἀλεξανδρινῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τ' ἀγάλματα, καὶ τἆλλα μνημεῖα τῆς γλυπτικῆς τέχνης, ὧν τὰ ἐκμαγεῖα ἀπεστάλησαν εἰς Σικάγον συνελέγησαν ἐκ πλείστων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀθροισθέντα δὲ τὰ πλεῖονα ἐν τῷ κεντρικῷ Μουσείῳ ἐμφανίζουσι τὴν βαθμιαίαν διάπλασιν τῆς Τέχνης ἀπὸ τῆς Πύλης τῶν Λεόντων ἐν Μυκήναις, ἄχρι τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους. Ἐκ τῶν ἔργων τῆς Ε' καὶ Δ' ἑκατονταετηρίδος μνημονεύω τὸ περίφημον ἐλευσίνειον ἀνάγλυφον, τὸ ἄγαλμα τοῦ ἐφήβου ἐξ Ἀκροπόλεως, πλάκα ἐκ τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος, τὴν ἀναγλύφως παριστῶσαν τὸν Ποσειδῶνα, τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Πειθώ, τὰ δύο ἀγαλμάτια, τῆς Ἀθηνᾶς ἀμφότερα, ὧν τὸ ἓν ἀντίτυπον τῆς χρυσελεφαντίνης, καὶ τὸ ἕτερον τὸ παρὰ τὸ Βαρβάκειον, ὡς γνωστόν, ἀνακαλυφθέν, τὸν Ἑρμῆν τῆς Ἄνδρου, τὸ θελκτικὸν τοῦτο καὶ πλῆρες μελαγχολικῆς ἐκφράσεως ἔργον πραξιτελείου τέχνης. Ἐκ τῆς ἀλεξανδρινῆς δὲ καὶ ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς μνημονεύω τὴν Θέμιδα τοῦ Ῥαμνουσίου Χαιρεστράτου, τὴν ἐπιβάλλουσαν καὶ σεμνοπρεπῆ ταύτην μορφήν, ἣν μόλις πείθεταί τις νὰ καταβιβάσῃ πρὸς τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, καὶ τὸν ἐκ Μήλου Ποσειδῶνα. Τ' ἀγάλματα καὶ τἆλλα ποικίλα ἔργα τέχνης 112 τὸν ἀριθμόν, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, καὶ ὧν τὰ ἐκμαγεῖα ἀνάκεινται ἤδη ἐν Σικάγῳ, ἐλήφθησαν ἐξ ἀνασκαφῶν ἐνεργηθεισῶν εἰς Δῆλον καί τινας ἄλλας Κυκλάδας, ἐν Βοιωτίᾳ, Ἐπιδαύρῳ, Ἀττικῇ, καὶ δὴ ἐν Ἀθήναις (Ἀκρόπολις, Δίπυλον κλ.) ἐν τῷ Ἡραίῳ, ἐν Τεγέᾳ, Μαντινείᾳ, Λυκοσούρᾳ, καὶ ἄλλαις τισὶ περιοχαῖς τῆς Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου. Πάντων ὅμως τῶν ἐκμαγείων, ὡς καὶ πάντων τῶν ἀγαλμάτων δεσπόζει ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνακείμενος γόης Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ὁ ἐν ἐκμαγείῳ σταλεὶς ἐπίσης. Τὴν μακρὰν καὶ ἐνδιαφέρουσαν ταύτην σειρὰν τῶν ἀποτυπωμάτων συνοδεύει καὶ κατάλογος ἐν βραχείαις γραμμαῖς δηλῶν τὸν τόπον τῆς προελεύσεως τοῦ ἀγάλματος, τοῦ ἀναγλύφου, ἢ τοῦ ἄλλου ἀποτυπωθέντος ἀντικειμένου, μετὰ περιληπτικωτάτης ἱστορίας καὶ πάσης ἄλλης μικρᾶς ἀλλὰ χρησίμου εἰδήσεως. Ὑστάτην σχετικὴν προστίθημι πληροφορίαν παρατηρῶν ὅτι, ἐκ τῶν 112 τούτων ἐκμαγείων ἀναγλύφων κλ. τὰ 18 ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχήν, 20 εἰς τὴν τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, καὶ τὰ ἐπίλοιπα πάντα εἰς τὴν λαμπρὰν τῆς Ε' καὶ Δ' ἑκατονταετηρίδος.

Τοιαῦτα, ἐν ταχυτάτῃ καὶ συνοπτικῇ περιλήψει, τὰ εἰς Σικάγον πεμφθέντα ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ὀλίγα ἐκθέματα. Εἶναι ὀλίγα ἀληθῶς, ἀλλ' ἕκαστος μὴ δυνάμενος νὰ εἰσφέρῃ κατὰ τὸ μέτρον τῆς προθέσεως, εἰσφέρει κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως. Βεβαίως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκθετῶν ἠδύνατο νὰ ἦναι μεγαλείτερος, πλουσιώτερα δὲ τὰ εἴδη τῶν ἐκθεμάτων καὶ τῶν προϊόντων, ἅτινα ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐμβρυογενὴς βιομηχανία αὐτῆς παράγουσιν. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι δὲν θὰ κριθῶμεν ἐκ τοῦ ποσοῦ. Εἰς τὴν γιγαντιαίαν ἐκείνην ἀνέλιξιν τῶν Ἐθνῶν καὶ τῶν προόδων των, θὰ ἦτο θλιβερὸν ἂν μή, ὁπωσδήποτε, ἐξεπροσωπεῖτο καὶ ἡ Ἑλλάς, ἡ κορυφὴ αὕτη καὶ ἄπειρος ὡς ἰδέα, πρόπους ὅμως καὶ μικρὰ ὡς ὑπόστασις ὑλική. Τὴν ἐμφάνισιν τῆς Ἑλλάδος ἐκεῖθεν τοῦ Ὠκεανοῦ κρίνομεν ἀγαθὴν καὶ εὐοίωνον, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης χάριτας ὁμολογοῦμεν εἰς τὸν ἀνενδότως καὶ καρτερικῶς μοχθήσαντα ἐν ζέσει καὶ ἀφιλοκερδείᾳ, ὅπως παρασταθῇ ἐν σεμνῇ μετριοφροσύνῃ ἡ ἡμετέρα Πατρίς. Ἡ ἀθάνατος πνοὴ τῆς Ἑλλάδος, διαπόντιος φερομένη, ἂς σκέπῃ προστατεύουσα τὰ πάτρια ἐκθέματα, καὶ ἐπὶ τῆς μορφῆς ἐκμαγείων ἀνυπερβλήτων προτύπων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἅτινα σιγῶντα ἀλλ' εὔγλωττα ἐγείρονται ἐκεῖ, ἂς ἐμφυσήσῃ τὴν χάριν καὶ τὴν ζωὴν ἣν ὁ καλλιτέχνης ἐνεφύσησε διὰ τῆς σμίλης του εἰς τὰ λίθινα δημιουργήματά του. Πνεῦμα ἐπικοινωνίας καὶ συναλλαγῆς, πνέει διὰ πάσης τῆς μεγάλης ταύτης ἐθνολογικῆς καὶ ἐμπορικῆς παλιρροίας, τῆς ἀδιαλείπτως ὀγκουμένης εἰς τὴν εὐτυχῆ χώραν, ἔνθα τὸ πρῶτον ἤδη, ἐν συστάσῃ παγκοσμίῳ ἐκθέσει, μετέχει ὁ παλαιὸς Κόσμος. Τοῦ πνεύματος τούτου θεὸς ἐπόπτης, ῥυθμιστὴς καὶ ἡγέτης, προσωποποίησις καὶ ἐνσάρκωσις, εἶναι ὁ Κερδῷος Ἑρμῆς, ὁ ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Κυλλήνης ὑπερπόντιος καὶ ὑπερνέφελος καταπτὰς εἰς Σικάγον ὅπως ἀνοίξῃ τὴν Ἔκθεσιν, καὶ λαμπρύνῃ ἐπὶ μᾶλλον τὴν λαμπρὰν ταύτην πανήγυριν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν λαῶν. Θεότης ἑλληνική, ἰδέα ἑλληνικὴ ἡγεῖται πάσης τῆς ἀπεράντου, καὶ ἐνθουσιώδους, καὶ μεγαλοπρεποῦς ταύτης πομπῆς. Οἱ κληρονόμοι τῆς ἀρχαίας δόξης αἰσθάνονται εὔλογον ὑπερηφάνειαν διαθρύπτουσαν τὴν πολύπλαγκτον καρδίαν των, τὸ σφρῖγος τῆς ὁποίας δὲν ἤμβλυναν οὔτε ἐξήτμισαν τῶν αἰώνων καὶ τῶν καιρῶν αἱ συμφοραί. Στρέφομεν περὶ ἡμᾶς, ἀναμετρῶμεν τὴν μικρότητά μας, θεωροῦμεν τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, ἅτινα, ὑπὸ τῆς τύχης εὐνοηθέντα, καὶ ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ εὔνομον καὶ εὔτακτον καθεστὼς βιώσαντα, διήνυσαν λαμπρῶς τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν δρόμον, λαμπρότερον δὲ τὸν παρεσκεύασαν εἰς τὸ μέλλον. Θλιβόμεθα διὰ τὴν ἀσθένειάν μας χωρὶς νὰ ζηλοτυπῶμεν τοὺς κραταιούς· κινούμεθα χωρὶς νὰ μεμψιμοιρῶμεν, ἐργαζόμεθα ἐν μέσῳ ποικίλων καὶ βαρειῶν δυσχερειῶν· προσατενίζομεν εἰς αἰσιώτερον χρόνον. Ὡς ἡδὺ παραμύθημα, ὑποκιρνῶν τὴν ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος πικρίαν ἡμῶν, ἐπέρχεται τὸ ὑπερήφανον συναίσθημα τῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς, καὶ ἡ ἐλπὶς ἀγαθωτέρου μέλλοντος, πρὸς ὅ, ἀντὶ παντὸς καὶ κατὰ παντός, ἐννοοῦμεν νὰ βαδίσωμεν. Ἀναλογιζόμεθα μετ' εὐλόγου ὑψηλοφροσύνης,

Digitized by Google

ὅτι εἰς τὴν ἔκλαμπρον τελετὴν τοῦ Σικάγου, ἔνθα ὑπὸ τοὺς εὐγενεστάτους καὶ τιμιωτάτους τῶν οἰωνῶν, προσῆλθον οἱ λαοὶ τῆς Γῆς, Ἕλλην Θεὸς πρυτανεύει ὡς ἰδέα, καὶ Ἕλλην Θεὸς θέλγει καὶ κυριαρχεῖ ὡς ἐμφάνισις ἁπτὴ ἑτέρας θεᾶς, ἑλληνικῆς καὶ ταύτης, τῆς θεᾶς Τέχνης. Ὁ Ἑρμῆς. Διὰ τῆς συμβολικῆς ἐννοίας του κρατεῖ τῆς Ἐκθέσεως, καὶ διὰ τῆς ἀνεφίκτου καλλονῆς του ἐπιβάλλει καὶ δεσμεύει, ἐν μέσῳ τοιούτου μεγαλείου, τὴν ἀδιάπτωτον προσοχὴν τοῦ πολυεθνοῦς καὶ πολυγλώττου ἐκείνου κόσμου. Δὲν ἔχομεν ἔτι παρόν, ἔσχομεν ὅμως παρελθόν, καὶ τοσούτῳ ἔξοχον, ὥστε μετὰ πεποιθήσεως δυνάμεθα, ἐργαζόμενοι ἀνενδότως, νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸ μέλλον. Σύμπας ὁ κόσμος ἐκεῖνος, ὅστις θὰ παρελάσῃ ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἐκθέσεως ἣν ἤγειρεν ὁ μεγαλεπήβολος νοῦς τῆς ἀκμαιοτέρας φυλῆς τῆς Οἰκουμένης, δύναται νὰ διέλθῃ ψυχρῶς πρὸ τῶν βιομηχανικῶν ἐκθεμάτων, καὶ τῶν ἄλλων παντοίων συνδυασμῶν καὶ ἐπινοημάτων τοῦ νεωτέρου πνεύματος. Οὐδείς, ἐνώπιον τῆς σεβασμίας ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τῆς αἰωνίως θαλλούσης, τῆς οὐδέποτε ἀναλισκομένης ἢ γηρασκούσης, οὐδεὶς θὰ διατελέσῃ ἀπαθής. Ἰδοὺ ἡ νίκη τῆς Ἑλλάδος, τοῦ πνεύματος αὐτῆς, τῆς ἀδαπανήτου καὶ ἀνυπερβλήτου μεγαλοφυΐας της. Τῆς Ἑλλάδος προσελαγιζούσης εἰσήλθομεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰρηνικοὺς ἀγῶνας τῶν Ἐθνῶν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ζητοῦμεν πρωτεῖα· ζητοῦμεν ἁπλῶς δικαιοσύνην διὰ τὰ ἔργα ἡμῶν τῆς σήμερον. Καὶ τὴν ἀποδεχόμεθα μετὰ πεποιθήσεως. Πλειότερον καὶ ἡμῶν ἔτι, ἡ τῆς αὐστηρᾶς δικαιοσύνης ἀπονομὴ θὰ τιμήσῃ τοὺς Ἀμερικανοὺς Ἑλλανοδίκας, τοὺς ἐν ἐπιγνώσει τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν ἀγώνων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν παντοίων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν δυσχερειῶν τῆς Πατρίδος μας μέλλοντας νὰ κρίνωσι τὴν νέαν Ἑλλάδα, πρὸς τὴν εὐέλπιδα ἀνάστασιν τῆς ὁποίας συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς ἐνθουσιώδους καρδίας των, καὶ τῆς φωνῆς τῆς συμπαθείας ἥτις, εἰς χρόνους συμφορῶν, παρήγορος ἤρχετο εἰς τὰς καιομένας πόλεις καὶ τὰς ἐρήμους ἀκτάς μας, ἐγκαρδιοῦσα μαχητὰς θνήσκοντας ὑπὸ τὸ σύνθημα τῆς τιμιωτάτης καὶ εὐγενεστάτης τῶν ἰδεῶν.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

Ο ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ[1]

ΔΙΗΓΗΜΑ

Γ΄.

Τὰ κηρία ἐτήκοντο, οἱ δὲ παῖκται ἔκυπτον ἐπὶ τῶν τραπεζῶν μὲ τὴν εἰδεχθῆ δίψαν τοῦ ξένου χρήματος, εἰκονιζομένην ἐπὶ τῶν ἀπλήστων φυσιογνωμιῶν των. Καὶ ὁτὲ μὲν ὁ πάγκος ἐσάρονε τὰ καταθέματα, ὁτὲ δὲ διένεμε τὰ χρήματα εἰς τοὺς παίκτας, τοὺς μετ' ἀγωνίας βδελυρᾶς ἐλλοχῶντας τὰ ἐξερχόμενα παιγνιόχαρτα.

Κατ' ἀρχὰς μετ' ἀπαθείας, σχεδὸν μετ' αἰσθήματος ἀηδίας ὁ Γεώργιος παρηκολούθει τὸ κέρδος ἢ τὴν ζημίαν. Ἀλλ' ὑπάρχουσι μανίαι, νόσοι τῆς ψυχῆς, αἵτινες μεταδίδονται, ὡς τὰ μιασματικὰ νοσήματα· πάθη, ὧν τὸ δηλητηριῶδες σπέρμα μετεωρίζεται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ εἰσπνέεται μοιραίως. Τὸ περιβάλλον ἦτο πεφορτισμένον ἐν τῇ ῥυπαρᾷ ἐκείνῃ αἰθούσῃ. Ὁ ἀτυχὴς δὲ λοχαγὸς ἦτο ἔδαφος ἐπιτήδειον εἰς ἀπορρόφησιν τοῦ χαρτοπαικτικοῦ δηλητηρίου. Μηχανὴ λογιστική, εἰθισμένος νὰ ἀποδίδῃ μεγίστην σημασίαν εἰς τὸ πλεόνασμα ἢ τὸ ἔλλειμμα ἑνὸς πενταλέπτου, κατὰ τὴν ἰσολόγησιν τῶν λογαριασμῶν του, βλέπων ἤδη τὴν ἐμμανῆ, τὴν ἀλόγιστον ἐκείνην μεταπήδησιν τοῦ χρήματος ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, ἤρξατο κατὰ μικρὸν ὑφιστάμενος τὸν ἴλιγγον τῶν χαρτοπαικτικῶν συγκινήσεων· κατελαμβάνετο ὑπὸ σκοτοδίνης, ὅταν, ἐν μιᾷ στιγμῇ ἄνευ λόγου, ἐκ μωρᾶς τῆς τύχης συμπτώσεως ἐσώρευε τραπεζογραμμάτια· ἐκινδύνευε συγκοπήν, ὅταν ἡ ἅρπαξ χεὶρ τοῦ πάγκου τῷ ἐσάρονε τὸ κατάθεμά του, τὰ χρήματά του, διότι ἦσαν ἰδικά του τὰ χρήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρὸ στιγμῆς εἶχεν ἀφαιρέσει καὶ αὐτὸς παρ' ἄλλων.

Τὸ κέρδος καὶ ἡ ζημία ὑπημείβοντο κατὰ τὰς ἀσυνειδήτους τῆς τύχης τροπάς, ἀφυπνίζοντα πάθη ἄγνωστα τέως ἐν τῇ ψυχῇ του. Ἡ ἀνάγκη τῶν ἐκτάκτων, τῶν ζωηρῶν συγκινήσεων, ἥτις ἐνίοτε ὑπολανθάνει καὶ ὑπὸ τοὺς ἀπαθεστέρους φαινομένους ὀργανισμούς, ἐξερράγη καὶ παρ' αὐτῷ κυριαρχική, ἀκράτητος.

Καὶ τὰ κηρία ἐτήκοντο καὶ ὑπὸ τὴν παλλομένην, τὴν ὠχρόλευκον αὐτῶν λάμψιν ἡ πρασίνη τράπεζα ἐξηγρίου τὸ ὀψιγενὲς πάθος του, ὡς ἡ ἐρυθρὰ ὀθόνη τὸν ταῦρον· οἱ δὲ ῥῆγαι καὶ οἱ φάνται καὶ αἱ ντάμαι ἤσκουν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀνίκητον βασκανίαν, ἣν τὸ βλέμμα τοῦ κροταλίου ἐπὶ τοῦ φρίσσοντος πτηνοῦ.

Πολλάκις ἐξ αὐτομάτου ἀντιδράσεως, ἐξ αἰσθήτος ἀμύνης ὁρμεμφύτου, ἀπεπειράθη νὰ ἐγερθῇ, νὰ τραπῇ εἰς φυγήν, ἀλλὰ δύναμις μυστηριώδης, δυσπολέμητος τὸν συνεκράτει ἐκεῖ καθηλωμένον, ἀκίνητον.

Διατί ἐπὶ τέλους νὰ φύγῃ τόσον ἐνωρίς; κερδίζει ὀκτακοσίας δραχμάς· διατί νὰ μὴ τὰς διπλασιάσῃ ἤδη ὅτε ὁ ἄνεμος τῆς τύχης πνέει οὔριος; Ἀλλ' ὁ πάγκος τῷ ἐσάρωσε τὰ πάντα. Καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Ἀργέντης ὅστις ἐκέρδιζε, τὸν ἐδάνεισε προθύμως.

Καὶ τὰ κηρία ἐτήκοντο· καὶ τὰ κέρδη καὶ αἱ ζημίαι ὑπημείβοντο.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ θόρυβος τῆς νυκτερινῆς ζωῆς εἶχεν ἐκπνεύσει τελείως εἰς τὰς ὁδούς· ἀπὸ πολλῶν ὡρῶν δὲν ἠκούοντο πλέον αἱ φωναὶ τῶν παίδων ψαλλόντων τὸν Ἅγιον Βασίλειον, οὐδ' ἐκυλίοντο πλέον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς αἱ ἅμαξαι πυκναί.

Ἦτο μεσονύκτιον; ἤγγιζεν ἡ αὐγή; τὸ ἠγνόει· εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τὸ ὡρολόγιόν του, ἀλλ' ἐλησμόνησε νὰ ἴδῃ τὴν ὥραν.

Ἐπλησίασε πρός τι παράθυρον καὶ τὸ ἤνοιξε διὰ νὰ δροσίσῃ ὀλίγον τὴν φλεγμαίνουσαν κεφαλήν του. Ἤδη εἰς ποικίλην κλίμακα τόνων ἠχοῦν τῶν ναῶν οἱ κώδωνες. Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἀπώτατος ἦχος κώδω-

[1] Ἴδε σελ. 257

Digitized by Google

νος, μόλις ἀκουόμενος ἐν τῇ ἠρεμίᾳ τῆς νυκτός, γλυκὺς ἐν τῇ μονώσει του, μελαγχολικός, μὲ ἀτόνους ἐκπνέοντας παλμούς. Εἶναι ὁ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ὢ! τὸν ἀναγνωρίζει τὸν κώδωνα τοῦ ναοῦ τῆς ἐνορίας του! Πρώτη φορά, διαλογίζεται, ἡ γυναῖκά του καὶ τὰ παιδιά του δὲν θὰ πᾶν στὴν ἐκκλησιὰ αὐτὴν τὴν ἡμέρα. Περιμένουν τὸν πατέρα νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὸ χαρτοπαίγνιο! Καὶ ἐν τῇ συλλήψει τῆς σκέψεως ταύτης αἴσθημα λύπης, αἴσθημα αὐτοκαταδίκης, ἀηδίας τοῦ ἰδίου ἐγώ, συνέσχε τὴν ψυχήν του. Ὑπὸ τὸ κράτος δὲ τοῦ αἰσθήματος τούτου δραστηριώτερον ἀπεπειράθη τὴν φυγήν. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ φωνὴ τοῦ Ἀβριώτη τῷ ἐψιθύρισε. «Ἐκερδίσατε σέτε, δὲν μαζεύετε τὰ λεπτά σας;»

Καὶ τὸ χρῆμα ἐξηκολούθει σωρευόμενον καὶ φεῦγον ἐπαλλήλως.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ χθαμαλοῦ λοφίσκου, ὅστις ἁπλοῦται ὄπισθεν τῶν στρατώνων τοῦ πυροβολικοῦ, στεφόμενος ὑπὸ τριῶν καχεκτικῶν κυπαρίσσων ἐκρότουν τὰ πυροβόλα χαιρετίζοντα τὴν ἕω τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Καὶ ἡ μελῳδία τοῦ ἑωθινοῦ, τοῦ αὐτοῦ ἑωθινοῦ, ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ ὁποίου ἀπὸ τῆς πρώτης ἠοῦς τοῦ βίου του, παῖς ἔτι στρατιώτης τοῦ συντάγματος, ἀφυπνίζετο φαιδρός, ἔφθασε μέχρις αὐτοῦ ἄτονος, συγκεχυμένη.

Ἠγέρθη τότε τεταραγμένος· συνέλεξε τὰ κέρδη του διὰ σπασμωδικῆς χειρὸς καὶ κατῆλθε τρέχων, ἀλλόφρων, κατειλημμένος ὑπὸ τρόμου τῆς κακοποιοῦ Δυνάμεως, ἥτις τὸν εἶχε κρατήσει ἐκεῖ καθηλωμένον.

Ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τοῦ ἑωθινοῦ οἱ τόνοι ἐγίνοντο μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀρτιώτεροι, ἀρρενωποί· μετ' ὀλίγον δὲ διεσταυρώθη πρὸς τὴν μουσικὴν τῆς φρουρᾶς, ἥτις παρήλασε πρὸ αὐτοῦ παιανίζουσα τὸ χαρμόσυνον ἐγερτήριον. Ἔκυπτε φεύγων· ἐνόμισεν, ὅτι οἱ τόνοι ἐκεῖνοι τοῦ ἑωθινοῦ, εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ἠπείθησεν, ἔσκωπτον τὸν στρατιώτην, ὅστις ὑπὸ τοὺς ἤχους αὐτοῦ ἐξηντλημένος, καρηβαρῶν, παραπαίων, μετέβαινε πρὸς ὕπνον, ὡς ἂν ἤκουε τὴν μουσικὴν σημαίνουσαν ἀποχώρησιν.

Κύπτων ἔταμε διὰ τῆς ὁδοῦ Προαστείου τὴν λεωφόρον Πανεπιστημίου καὶ τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας, εἰσελθὼν εἰς τὴν ὁδὸν Σόλωνος, ἣν διέσχιζε κατὰ μῆκος μεταβαίνων εἰς τὸν οἶκον του.

Ἤδη ἀνέτελλεν ἡ ἡμέρα· ἡμέρα ὁμιχλώδης, ὑγρά, ῥυπαρά, ἐξ ἐκείνων, αἵτινες πληροῦσι τὴν ψυχὴν ἀνίας καὶ ἀηδίας· ἀχλὺς πυκνὴ ἐκάλυπτε τὴν γῆν, ἐφ' ἧς μόλις ἐπέπλεον ὁ Λυκαβηττὸς καὶ τοῦ Παρθενῶνος αἱ κορυφαί· ἀχλὺς ὑπόπυρρος, παχεῖα, καθ' ἧς μετ' ἀγωνίας ἐπάλαιε τὸ ἄτονον φῶς τοῦ ἡλίου, τοῦ ὁποίου ὁ δίσκος, λευκός, ἀλαμπής, ἀνήρχετο βραδέως ἀπὸ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Ὑμηττοῦ. Χωρὶς οὐδόλως νὰ βρέξῃ, ἡ ὁδὸς ἦτο πεπληρωμένη βορβορώδους πηλοῦ, ἐνῷ αἱ πλάκες τῶν πεζοδρομίων ἀνέδιδον γλοιώδη ὑγρασίαν. Ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ παντοπωλείων, μαγειρείων καὶ ἄλλων παντοειδῶν καταστημάτων ῥυπαροὶ καὶ νυσταλέοι ὑπηρέται διήνοιγον τὰς θύρας, ἀφ' ὧν ἐξεχύνετο εἰς τὴν ὁδὸν ἐμετικὴ δυσοσμία σαπρίας ἀπὸ τῶν ἐν κλειστῷ ἐδωδίμων τῶν ἐγκατεσπαρμένων λειψάνων τῶν νυκτερινῶν εὐωχιῶν. Καὶ οἱ παῖδες τῶν κρεωπωλείων ἔπλυνον τὸ πλακόστρωτον ἔδαφος, ἀπολύοντες εἰς τὴν ὁδὸν ἐρυθροκιτρίνους ῥύακας ἐκ τοῦ αἵματος καὶ τῶν ἀπορριμμάτων τῶν σφαγίων, οἵτινες ἔβαινον ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ, παραλλήλως τῶν πεζοδρομίων, πηκτοί, νωχελεῖς, ἀνακόπτοντες τὴν περαιτέρω πορείαν των ἐκ τῶν ἐπιπροσθούντων κατ' ἀποστάσεις σωρῶν ἀκαθαρσιῶν καὶ σχηματίζοντες λίμνας, ὧν τὰς ὄχθας ἔστεφεν ὁ βορβορώδης πηλὸς τῆς ὁδοῦ. Οἱ πλανόδιοι κύνες, πειναλέοι, ἀνεσκάλευον τοὺς πρὸ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν σωροὺς τῶν ἀπορριμμάτων, ἢ ἀνατρέποντες τοὺς πλήρεις τοιούτων σεσηπότας κοφίνους, ἢ τὰ ἐν ἀποσυνθέσει ἐκ λευκοσιδήρου δοχεῖα ἀναμένοντα ἐκεῖ τὴν διέλευσιν τοῦ ὁδοκαθαριστοῦ, ἠμφισβήτουν πρὸς ἀλλήλους δι' ἀγρίων ὑλακῶν τὴν βδελυρὰν λείαν, ἐνῷ ὕπερθεν ἐπλατάγιζον αἱ μέλαναι πτέρυγες πληθύος κοράκων, ἐκκινούντων ἀπὸ τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ τῶν πέριξ λόφων πρὸς τοὺς ἔξωθεν τῆς πόλεως ἀγρούς, εἰς νομὴν θνησιμαίων.

Ὁ δὲ λοχαγὸς ἔβαινε ταχέως, ὑφιστάμενος τὴν ἀηδῆ μελαγχολίαν τοῦ περιβάλλοντος, ἐντείνουσαν τὴν ἐσωτέραν τῆς ψυχῆς του ἀνίαν. Καὶ ποῦ μὲν συνήντα βραδύναντα μέθυσον, ἀπόβρασμα τῶν οἰνοπωλείων, ὃν κατέλαβε τῆς ἡμέρας τὸ φῶς ἐπερειδόμενον τοίχου ἐν καρώσει ἠλιθιότητος, ποῦ δὲ διεσταυροῦτο πρὸς ἑτέρους χαρτοπαίκτας ἀποχωροῦντας ὑπὸ τὸ πρῶτον τῆς ἡμέρας φῶς, ἐξ ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς κοινωνικῆς κλίμακος, οὓς ἐν τῇ αὐτοκαταδίκῃ του ἀνεγνώριζε πάντας ὁμοτίμους, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐρυθρούς, μορφὰς πελιδνάς, ειδεχθεῖς ἐκ τοῦ πείσματος τῶν ἀπωλειῶν, καὶ τῆς ἀϋπνίας, βήχοντας βραγχωδῶς, ἀποχρεμπτομένους, μονολογοῦντας μονολόγους ἀρῶν καὶ βλασφημίας.

Προσήγγιζεν ἤδη τὸν οἶκόν του φεύγων τὰς ἀηδεῖς ταύτας ἐντυπώσεις, αἵτινες περιέσφιγγον τὴν ψυχήν του, ὅτε ἡ μελῳδία τοῦ ἑωθινοῦ ἔπληξε καὶ πάλιν τὴν ἀκοήν του· ἀλλ' ἤδη οἱ τόνοι αὐτοῦ ἀπὸ μακροτάτης ἀποστάσεως ἔφθανον ἐσβεσμένοι, ὡς ψίθυρος γλυκεροῦ παραπόνου, ἐξερχομένου ἀπὸ τοῦ στήθους ἀγαπώσης ψυχῆς.

Ἡ σύζυγός του καὶ τὰ τέκνα του εἶχον ἤδη ἀφυπνισθῆ, ἀναμένοντες αὐτὸν δειλοὶ καὶ περίλυποι. Τὸν περιέβαλον διὰ τῆς ἀγκάλης των καὶ τῶν εὐχῶν των, αὐτὸς δέ, κύπτων σιωπηλός, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἔρριψεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τὰ ἄτιμα κέρδη καὶ ἔπεσε βαρὺς ἐπὶ τῆς κλίνης του.

Ἀλλ' ὁ κόρος οὗτος, αὐτὴ ἡ ἐκχειλίζουσα ἀηδία, ἥτις συνεῖχεν αὐτὸν ἦτο ἄραγε ἀμετάκλητος; Τοῦ ταπεινοῦ πάθους οἱ νυγμοὶ δὲν ἤθελον κεντήσει πλέον τὴν τιμίαν ψυχήν του; Οἴμοι! τῶν παθῶν τοῦ ἀνθρώπου ἡ διάρκεια, ὡς καὶ ἡ τοῦ βίου του αὐτοῦ δὲν ἐξαρτῶνται, ὄχι, ἀπὸ τῆς βουλήσεώς του.

Δ.'

Ἐπάλαισεν, ἐπὶ πολὺ ἐπάλαισεν ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος κατὰ τοῦ τέως ἀγνώστου εἰς αὐτὸν πά-

Digitized by Google

θους, ὅπερ εἶχε συναρπάσει ἐξαπίνης τὴν ἤρεμον ψυχήν του. Δὲν εἶχε κἂν τὴν ἐκ τῆς ἱκανοποιήσεως αὐτοῦ χαράν· ἔστενεν ὑπὸ τὴν τυραννίαν του, ἔφρισσεν ὑπὸ τὴν ἐπιβολήν του, ὡς ὁ δοῦλος ὑπὸ τὴν μάστιγα, ἡ ὁποία ἀποσπᾷ ἀπ' αὐτοῦ τὰς σάρκας καὶ τὸ αἷμά του. Διέβλεπε τὸν ὄλεθρον τοῦ οἴκου του, ἐπελαύνοντα ἀπὸ ῥυτῆρος καὶ ἀντέδρα.

Ἀντέδρα δι' ὅλης τῆς ἐναπολειφθείσης αὐτῷ ἠθικῆς ἰσχύος. Ἐρρίπτετο εἰς τὰς ὑπηρεσιακὰς ἀσχολίας μετὰ μείζονος μανίας. Συνεκέντρου πᾶσαν ἐργασίαν, ἐδημιούργει τοιαύτην. Μέχρι βαθείας νυκτὸς ἀντέγραφεν, ἰσολόγιζεν, ἐλπίζων καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ καμάτου. Τὴν ἑσπέραν ἐδημιούργει προσκόμματα εἰς τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν τοῦ χρόνου· ἢ ἐκάλει εἰς τὸν οἶκον φιλικὴν οἰκογένειαν, ἢ ἐξήρχετο μετὰ τῶν οἰκείων. Ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸ σθένος νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ οὕτω.

Διότι, κατὰ μικρόν, καὶ ὁ ἀγὼν οὗτος, ὃν κατέβαλλε πρὸς θεραπείαν του, ἀπέβη πρὸς αὐτὸν ἐξ ἴσου ἀνιαρὸς καὶ βαρύς, ὅσον καὶ ἡ ἐκ τοῦ ψυχικοῦ πάθους του τυραννία. Ἀηδίασε τὰ φάρμακα ὅσον καὶ τὴν νόσον καὶ ᾐσθάνθη ποιάν τινα ἀνακούφισιν, ὅταν ἔκυψεν ἄνευ ἀντιδράσεως, ὅταν ὑπετάγη ἄνευ ὅρων εἰς τὸ κράτος τῆς Εἱμαρμένης.

Τότε, ὅταν ἔπαυσε πλέον ἐλπίζων εἰς τὴν ἴασίν του, ἀνεμέτρησε πόσον ἦτο δυστυχής. Ἀλλ' ὑπάρχει ποιά τις εὐτυχία ἐν τῇ ἀκριβεῖ συνειδήσει τοῦ βαθμοῦ τῆς δυστυχίας μας.

Ἔκτοτε ἀναγκαίως, ἐξ αὐτομάτου, ὅταν ἤρχετο ἡ μοιραία ὥρα, ἡ τράπεζα περὶ τὴν ὁποίαν ἐδείπνει τὸ ἑσπέρας ἡ μικρὰ οἰκογένεια, τὸν ἀπεδίωκεν ἐφ' ὅσον τὸν εἵλκυεν ἡ πρασίνη τράπεζα τῆς χαρτοπαικτικῆς αἰθούσης. Ἐνῷ ἔτι ἔτρωγον τὰ μικρά, ἠγείρετο ἀποτόμως, ὑπείκων εἰς τὸν ἀφανῆ τῆς ψυχῆς του τύραννον, ὡς εἰς πρόσταγμα στρατιωτικόν, ἐπόρπου τὸ ξίφος, ἔρριπτεν ἐπὶ τῶν νώτων τὸν μανδύαν, ἔθετεν ἐν τῷ κόλπῳ τὴν κλεῖδα τῆς ἐξώθυρας καὶ ἐξήρχετο σπεύδων, συνοδευόμενος ἀπὸ τὰ βλέμματα τὰ δειλά, τὰ ἀνωφελοῦς ἱκεσίας ἔμπλεα, τῆς γυναικός του καὶ τῶν μικρῶν κορασίων, τὰ ὁποῖα τὸν προέπεμπον ψελλίζοντα τὴν εὐχήν, καλὴ νύκτα πατέρα.

Θλιβεραί, ἀτέρμονες διέρρεον αἱ νύκτιαι ὧραι ἐν τῷ οἴκῳ του. Ἡ Εἰρήνη ἐνώπιον τῶν τέκνων της ἔκρυπτε τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα δειλὰ ἐκυλίοντο ἐπὶ τῶν παρειῶν της. Προεγύμναζεν αὐτὰ εἰς τὰ μαθήματα τῆς ἐπιούσης καὶ ἡ μελῳδικὴ φωνή των ἐνάρκονε τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς της. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἡ Μαρία καὶ ἡ Ἑλένη ὕπνωττον ἐπὶ τῶν γονάτων της. Ἔφερε τότε αὐτὰ εἰς τὰς μικράς των κλίνας, ἀμέριμνα, κοιμώμενα μετὰ τῆς ἀταράκτου γαλήνης, ἣν προσδίδει, φαίνεται, εἰς τὰ μικρὰ τῆς ἀγρυπνούσης μητρὸς ἡ στοργή. Μόνη τότε ἀνεστρέφετο μετὰ τῶν διαλογισμῶν της τῶν πικρῶν, ὑπελόγιζε τὴν πρόοδον τῆς συμφορᾶς, τὴν προϊοῦσαν κατερείπωσιν τοῦ οἴκου της. Ἔβλεπεν ἤδη ἐναργῶς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς τὸ Φάσμα τῆς Πείνης, ἐγεῖρον τὴν χεῖρά του τὴν λειπόσαρκον, ὅπως κρούσῃ τὴν θύραν των.

Λὲς πῶς ἦταν χθὲς ἀκόμα, διελογίζετο, ὅπου ἦσαν τόσον εὐτυχισμένοι! Τίποτε δὲν τοὺς ἔλειπε· ἀπὸ τὸ μισθὸ τοῦ Γεώργη της, ἀπὸ τὴ μικρή της προῖκα ἔβαναν μάλιστα κατὰ μέρος. Μὲ τὴν οἰκονομία, ἂν θέλῃς καὶ μὲ τὴ στέρησι, ἄρχισαν νὰ γίνωνται τῶν κοριτσιῶν ἡ προικούλαις· καμμιὰ λύπη δὲν εἶχε μπῆ στὸ σπίτι τους ποτέ· γέλοιο καὶ χαρὰ ἦταν ἡ ζωή τους. Πάνε ὅμως αὐτὰ τώρα. Τώρα ὅλα τὰ ἐσκούπισε τὸ παιγνίδι, ὅλα. Καὶ τὰ στολίδια της, πολὺ δὰ ποῦ τὴν ἔμελε γιὰ δαῦτα, μόνο ποῦ θὰ στόλιζε μ' αὐτὰ ἀργότερα τὰ κοριτσάκια της, πάνε κι' αὐτά. Κ' ἐκείναις ἡ τέσσερες λαχειοφόρες, ποῦ εἶχε μὲ τὄνομα τοῦ καθενὸς χωριστὰ γιὰ τὴν τύχη, πέταξαν κι' αὐταῖς. Πάει καὶ τὸ σπιτάκι τους τὸ φτωχικό, προχθὲς τὸ βγάλαν στὸ σφυρί. Σὲ λίγο πρέπει νὰ τ' ἀδειάσουν· καὶ τί εὐτυχισμένοι ποῦ ἔζησαν ἐδῶ μέσα αὐτοὶ καὶ τὰ παιδιά τους στὸ ταπεινὸ σπιτόπουλο ποῦ ἔχτισε, ὁ Θεὸς ξέρει μὲ τί στερήσεις, ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας της, ὁ φτωχὸς ἀπόστρατος γιὰ τὴ μονάκριβη τὴν κόρη του. Ὅλα τώρα φτερούγισαν. Καὶ νὰ τὸν ἔβλεπε τοὐλάχιστον εὐτυχισμένο τὸ Γεώργη της, ὑπομονή. Ἀλλ' αὐτὸν τὸν τρώει περισσότερο τὸ σαράκι· ὅλο καὶ σβύνει. Ἐνῷ ποτὲ αὐτὴ δὲν τοῦ μίλησε πικρά, τὴν βλέπει καὶ σκύβει τὰ μάτια ἀπὸ ἐντροπή. Τηράει στὰ μάτια τὰ παιδιά του καὶ βουρκόνουν τὰ δικά του.

Καὶ ἐν ἀναστροφῇ τῶν θλιβερῶν τούτων σκέψεων διήρχοντο αἱ πικραὶ ὧραι. Ἐν τῇ ἡσύχῳ συνοικίᾳ ἔθνησκον ἤδη τὰ φῶτα τῶν οἰκιῶν. Μόνον τὸ φῶς τὸ φωτίζον τὰ ἰδικά της παράθυρα, ὁ σύντροφος τῆς μονώσεώς της, ἔλαμπεν ἀσθενές, ὡς λυχνία φωτίζουσα νεκρόν. Ἡ σιγὴ τοῦ μηδενισμοῦ ἡπλοῦτο ἤδη ἐπὶ τῆς ὑπνωττούσης πόλεως, καὶ τὴν σιγὴν ταύτην μόνον διέκοπτε τὸ μελαγχολικὸν τίκ-τὰκ τοῦ ὡρολογίου, τοῦ ὁποίου οἱ δεῖκται, ψυχρῶς, ἀνοικτιρμόνως, ἐσημείουν τὴν βραδεῖαν πορείαν τῶν ἀλγεινῶν ὡρῶν. Ἂς περιμείνῃ ἀκόμη, ἐσκέπτετο, ἂς μὴ πέσῃ ἀπὸ τώρα· ἔπειτα μήπως τῆς πάει ὕπνος; Μὰ τουρτουρίζει ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ παγωνιά· ἂν δὲ βαριέται. Σὲ λίγο θὰ ἔλθῃ ὁ ἄνδρας της, χωρὶς ἄλλο· εἶναι δύο ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Ἔπειτα τὴν ἄφησε τόσο λυπημένη, ἄρρωστη. Ὅπου εἶναι θὰ φανῇ. Θὰ τὸν περιμείνῃ καὶ θὰ τὸν παρακαλέσῃ θερμὰ μὲ τὰ δάκρυα τοῦ πόνου στὰ μάτια. Θὰ τοῦ πῇ νὰ λυπηθῇ τὴ Μαρίκα του, τὴν Ἑλενοῦλα του· νὰ μὴ πιάσῃ πλειὰ στὸ χέρι τὰ καταραμένα τὰ χαρτιά.

Ἀλλὰ δὲν ἐπανήρχετο. Πολλάκις ἔτρεχε πρὸς τὸ παράθυρον, νομίζουσα, ὅτι ἀκούει τοῦ ξίφους του τὴν κλαγγὴν ἐν τῇ πενθίμῳ σιγῇ τῆς νυκτός· τίποτε. Ἦτο θυρὶς τεθραυσμένου φανοῦ, ἥτις ᾐωρεῖτο ἐξηρθρωμένη καὶ ἣν ἔπληττε μαινόμενος ὁ βορρᾶς· ἦτο ἡ βροχή, ἥτις ἔδερε λυσσωδῶς τὴν ἐκ λευκοσιδήρου ὑδρορρόην. Καὶ ὁ κάματος τοῦ σώματος προσετίθετο εἰς τὸν ψυχικὸν κάματον τῆς ἀτυχοῦς γυναικός. Ἐσύρετο τότε πρὸς τὴν κλίνην, μεταξὺ τῶν τέκνων της καὶ οἱ λυγμοί της συνώδευον τὸν ἤρεμον, τὸν ἀτάρακτον αὐτῶν ὕπνον.

[Ἕπεται συνέχεια]

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

Ο ΜΕΓΑΣ ΓΑΛΕΟΤΟΣ[1]

Δρᾶμα τοῦ 'Ιωσὴφ 'Ετσεγαράη (José Echegaray) μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ 'Ισπανικοῦ ὑπὸ Δ. Βικέλα.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΜΕΡΣΕΔΗ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ

(Αἱ δύο γυναῖκες κάθηνται ἐπὶ τοῦ σοφᾶ. 'Ο ΕΡΝΕΣΤΟΣ ὄρθιος).

ΜΕΡΣΕΔΗ πρὸς τὸν ΕΡΝΕΣΤΟΝ

Δὲν ἦλθες νὰ μᾶς ἰδῇς διόλου σήμερον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ τὸν Πεπῖτον, δὲν τὸν εἶδες ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι, δὲν τὸν εἶδα.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Εἶναι μόνος ἐπάνω ὁ καϋμένος.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ καθ' ἑαυτὸν

Καὶ ἂς μείνῃ !

ΜΕΡΣΕΔΗ μυστηριωδῶς πρὸς τὴν ΘΕΟΔΩΡΑΝ

Ἤθελα νὰ φύγῃ. Ἔχω νὰ σοῦ ὁμιλήσω.

ΘΕΟΔΩΡΑ

'Εσύ ;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ναί, διὰ κάτι πολὺ σοβαρόν.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Εἰπέ το.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Πῶς, ἂν δὲν φύγῃ αὐτός ; . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν σὲ ἐννοῶ.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Κάμε τον νὰ μᾶς ἀφήσῃ γρήγορα.

(Λέγουσα ταῦτα, χαμηλῇ τῇ φωνῇ πάντοτε, λαμβάνει τὰς χεῖρας τῆς ΘΕΟΔΩΡΑΣ καὶ τὰς σφίγγει θωπευτικῶς. 'Η ΘΕΟΔΩΡΑ τὴν παρατηρεῖ ἔκθαμβος, μηδὲν ἐννοοῦσα).

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἂν τὸ ἐπιθυμεῖς . . . 'Ερνέστε, μοῦ κάμνεις μίαν χάριν ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μετὰ χαρᾶς.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἂν ἤθελες νὰ ἐρωτήσῃς τὸν Πεπῖτον . . . 'Αλλὰ σοῦ δίδω ἐνόχλησιν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καθόλου.

ΜΕΡΣΕΔΗ καθ' ἑαυτὴν

Μὲ πόσην τρυφερότητα, καὶ τί ὕφος !

ΘΕΟΔΩΡΑ

'Εὰν ἐφρόντισε ν' ἀνανεώσῃ τὴν ἐνοικίασιν τοῦ θεωρείου μας καθὼς του εἶπα . . . 'Ηξεύρει.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. 'Αμέσως !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Εὐχαριστῶ, 'Ερνέστε. Μὲ συγχωρεῖς.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μὲ τὰ σωστά σου ! (*διευθύνεται πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς καὶ ἐξέρχεται*).

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΜΕΡΣΕΔΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ

Κάτι πολὺ σοβαρόν ! Μὲ τρομάζεις, Μερσέδη. Τὸ ὕφος αὐτό, αὐτὸ τὸ μυστήριον . . . Τί εἶναι ;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Πρᾶγμα πολὺ σπουδαῖον.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διὰ ποῖον.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Δι' ὅλους σας.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὅλους μας !

ΜΕΡΣΕΔΗ

Διὰ τὸν 'Ιουλιανόν, τὸν 'Ερνέστον καὶ σέ. Θὰ ἰδῇς.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καὶ τοὺς τρεῖς ;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ναί, καὶ τοὺς τρεῖς.

('Η ΘΕΟΔΩΡΑ βλέπει μετ' ἐκπλήξεως τὴν ΜΕΡΣΕΔΗΝ. Μικρὰ παῦσις.)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Λέγε λοιπὸν γρήγορα.

ΜΕΡΣΕΔΗ

(*Καθ' ἑαυτὴν*) Ἤθελα . . . ἀλλ' ὄχι· πρέπει νὰ ὑπάγω ἐμπρὸς διότι τὸ πρᾶγμα περιπλέκεται. (*Υψώνουσα τὴν φωνήν.*) Ἄκουσέ με, Θεοδώρα. 'Ο ἄνδρας μου εἶναι ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρός σου, εἴμεθα ὅλοι μία οἰκογένεια, εἰς τρόπον ὥστε, καὶ εἰς ζωὴν καὶ εἰς θάνατον, χρεωστοῦμεν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον προστασίαν, καὶ βοήθειαν, καὶ συμβουλὴν . . . Δὲν εἶναι ἀλήθεια ; Σήμερον σοῦ προσφέρω ἐγὼ τὴν συνδρομήν μου, — αὔριον, ἂν τὸ φέρῃ ἡ περίστασις, θὰ προσφύγω, χωρὶς νὰ ἐντραπῶ, εἰς τὴν ἰδικήν σου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καὶ θὰ τὴν ἔχῃς, Μερσέδη. 'Αλλὰ λέγε τώρα !

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἕως σήμερον δὲν ἠθέλησα, Θεοδώρα, νὰ κάμω αὐτὸ τὸ διάβημα. 'Αλλὰ σήμερον ὁ Σεβῆρος μοῦ εἶπε : «Δὲν πρέπει νὰ ὑπάγῃ μακρύτερα ἡ ὑπόθεσις. Διότι τὴν τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου τὴν ἔχω ὡς ἰδικήν μου τιμήν, καὶ εἶναι πράγματα τὰ ὁποῖα μὲ κάμνουν ν' ἀδημονῶ ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ λύπην ! Ἄλλο νὰ μὴ ἀκούω παρὰ ὑπαινιγμοὺς πλαγίους, ἄλλο νὰ μὴ κάμνω παρὰ νὰ χαμηλόνω τὰ βλέμματα καὶ νὰ ἀποφεύγω τοὺς ἀνθρώπους ! Εἶναι ἀνάγκη νὰ δοθῇ τέλος εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ παρατράγωδα, καὶ δὲν ὑποφέρεται πλέον ν' ἀκούω ὅσα λέγονται εἰς τὴν Μαδρίτην».

ΘΕΟΔΩΡΑ

'Εξακολούθει, ἐξακολούθει !

---

1 Ἴδε σελ. 260

Digitized by Google

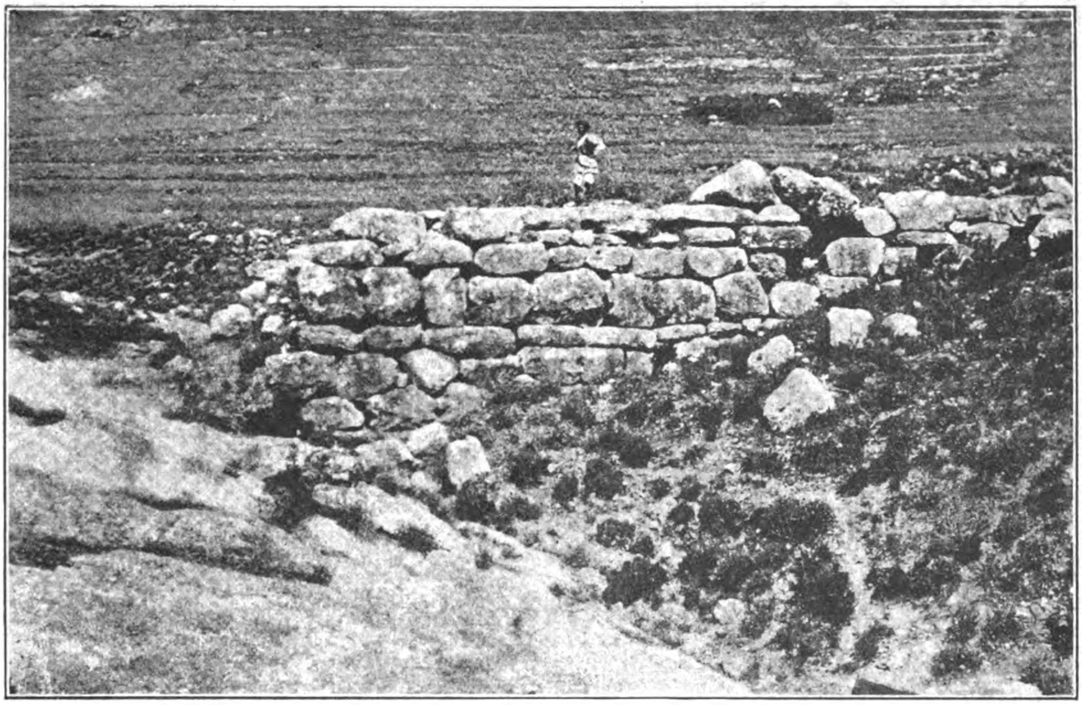

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΦΥΡΑ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΜΥΚΗΝΑΣ

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἄκουε λοιπόν. (**Σιωπή· ἡ Μερσέδη προσηλόνει τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς Θεοδώρας.**)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐμπρός! Τί λέγουν; Θεέ μου!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἠξεύρεις, ὅταν κάμνῃ κρότον τὸ ποτάμι, θὰ ᾽πῇ ὅτι τρέχει νερόν, πολὺ ἢ ὀλίγον.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν ἠξεύρω ἂν κάμνῃ κρότον ἢ ὄχι, δὲν ἠξεύρω πολὺ ἢ ὀλίγον νερόν, ἠξεύρω μόνον ὅτι κοντεύω νὰ τρελλαθῶ!

ΜΕΡΣΕΔΗ

(**Καθ᾽ ἑαυτὴν**) Ἡ καϋμένη! Πῶς τὴν λυποῦμαι! (**ὑψόνουσα τὴν φωνήν.**) Ἀλλά, τέλος πάντων, δὲν ἐκατάλαβες;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐγώ; ὄχι.

ΜΕΡΣΕΔΗ

(**Καθ᾽ ἑαυτὴν**) Τὸ παρακάμνει ὅμως. (**Ὑψόνουσα τὴν φωνὴν καὶ μετὰ δριμύτητος:**) Γίνεται τὸ παίγνιον τοῦ κόσμου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ποῖος;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Πῶς ποῖος; Ὁ ἄνδρας σου!

ΘΕΟΔΩΡΑ, ἐγειρομένη ὁρμητικῶς.

Ὁ Ἰουλιανός! Ψεῦδος! Κακοήθης ὅποιος τὸ εἶπε τοῦτο. Ἆ! Ἂν τὸν εἶχε ὁ Ἰουλιανὸς ἕως ἐκεῖ ὅπου φθάνει τὸ χέρι του...

ΜΕΡΣΕΔΗ (ἡσυχάζουσα τὴν ΘΕΟΔΩΡΑΝ καὶ βιάζουσα αὐτὴν νὰ καθίσῃ πλησίον της ἐπὶ τοῦ σοφᾶ).

Ἔπρεπε νὰ ἔχῃ χέρια διὰ πολλούς, διότι ἂν ἀληθεύῃ ὅ,τι λέγεται, ὅλοι φρονοῦν τὰ ἴδια.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους, περὶ τίνος πρόκειται; Τί εἶναι αὐτὸ τὸ φοβερὸν μυστήριον; Τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνει ὁ κόσμος;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἄκουσε. Θεοδώρα. Εἶσαι πολὺ παιδί. Εἰς τὴν ἡλικίαν σου κάμνει κανείς, χωρὶς κακίαν, ἐλαφρότητας... Καὶ ἔπειτα κλαίει τόσον!... Δὲν μὲ καταλαμβάνεις; Εἰπέ.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὄχι. Πῶς νὰ καταλάβω ἐγώ, ἀφοῦ ἡ ἱστορία αὐτὴ δὲν εἶναι ἰδική μου.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Εἶναι ἡ ἱστορία ἑνὸς ἀσυνειδήτου νέου καὶ μιᾶς γυναικός...

ΘΕΟΔΩΡΑ μετ᾽ ἀγωνίας

Καὶ τὸ ὄνομά της;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Τὸ ὄνομά της...

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τί μὲ μέλει τὸ ὄνομά της!...

(Ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ χωρὶς νὰ ἐγερθῇ ἀπομακρύνεται τῆς ΜΕΡΣΕΔΗΣ. Ἡ ΜΕΡΣΕΔΗ καθόσον ὁμιλεῖ πλησιάζει πρὸς αὐτήν, ἐπιμένουσα εἰς τὸ προστατευτικὸν ὕφος της, ἀλλ᾽ ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ ἐξακολουθεῖ ἀπομακρυνομένη μετὰ προδήλου ἀποστροφῆς.)

ΜΕΡΣΕΔΗ

Οἱ ἄνδρες εἶναι ποταποὶ καὶ προδόται, καὶ διὰ μιᾶς ὥρας ἡδονὴν ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὴν γυναῖκα ζωὴν ὁλόκληρον λύπης: τὴν ἀτιμίαν τοῦ συζύγου, τὴν καταστροφὴν τῆς οἰκογενείας, τὸ μέτωπον σκυμμένον μὲ τὴν σφραγίδα τῆς καταισχύνης, τὴν περιφρόνησιν τοῦ κόσμου ὡς τιμωρίαν τῆς κοινωνίας,... καὶ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος παιδεύει ἀκόμη σκληρότερα μὲ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως!

Digitized by Google

(Αἱ δύο γυναῖκες εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ σοφᾶ. Ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ ἀποφεύγουσα τὴν ἐπαφὴν τῆς ΜΕΡΣΕΔΗΣ κλίνει πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ σῶμα καὶ κρύπτει τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖράς της. Ἐπὶ τέλους ἐνόησε.)

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἔλα κοντά μου, Θεοδώρα . . . (***Καθ' ἑαυτήν.***) Ἡ κακομοίρα, μὲ συγκινεῖ. (***Ὑψόνουσα τὴν φωνήν.***) Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν σὲ ἀξίζει!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀλλὰ ἐναντίον τίνος εἶναι αὐτὴ ἡ τυφλὴ καταφορά; . . . Ὄχι, δὲν εἶναι φόβος, δὲν εἶναι τρόμος, δὲν εἶναι δάκρυα εἰς τὰ 'μάτια μου! Εἰς τὰ 'μάτια μου δὲν ἔχω παρὰ ἀγανάκτησιν. Ποῖος ἤκουσε ποτὲ ὅσα ἤκουσα! Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; Μήπως εἶναι; . . . Μήπως . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ὁ Ἐρνέστος.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἆ! (***Μετά τινα σιωπήν:***) Καὶ ἡ γυναῖκα, ἐγώ. Δὲν εἶναι ἔτσι; (***Νεῦμα καταφατικὸν τῆς Μερσέδης. Ἡ Θεοδώρα ἐγείρεται.***) Ἄκουσέ με καὶ θύμωσε ἂν θέλῃς. Ποῖος εἶναι χειρότερος ἀπὸ τοὺς δύο, δὲν τὸ 'ξεύρω: ὁ κόσμος ὁ ὁποῖος τὸ ἐφεῦρε τοῦτο, ἢ σὺ ἡ ὁποία μοῦ τὸ ἐπαναλαμβάνεις; Κατηραμένον τὸ στόμα τὸ ὁποῖον ἔδωκε μορφὴν εἰς τὴν ἰδέαν, καὶ κατηραμένος ὅποιος τὴν συνέλαβε, εἴτε μωρὸς ἦτο μόνον, εἴτε αἰσχρός! Τόσον αἰσχρὰ εἶναι ἡ ἰδέα, τόσον φρικτή, ὥστε καὶ μόνον ὅτι δὲν τὴν ἐξερρίζωσα διὰ μιᾶς ἀπὸ τὴν μνήμην μου, μοῦ φαίνεται ἔγκλημα!... Χριστέ μου, πῶς νὰ μοῦ περάσῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν νοῦν! Τὸν εἶδα τόσον δυστυχισμένον καὶ τὸν ἠγάπησα 'σὰν ἀδελφόν! Ὁ Ἰουλιανὸς ἦτο ἡ θεία πρόνοια δι' αὐτὸν . . . Καὶ ἐκεῖνος τόσον εὐγενής, τόσον ἔντιμος . . . (***Διακόπτεται, παρατηρεῖ τὴν Μερσέδην καὶ στρέφει τὸ πρόσωπον. Καθ' ἑαυτήν:***) Πῶς μὲ κυττάζει! Δὲν πρέπει νὰ τὸν ἐπαινῶ ἐμπρός της. Ὥστε, ὦ Θεέ μου, πρέπει καὶ νὰ ὑποκρίνωμαι! (***Δὲν δύναται νὰ ὑποκρύψῃ τὴν συγκίνησίν της.***)

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἔλα, ἡσύχασε.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὤ! τί λύπη μοῦ γεμίζει τὴν ψυχὴν . . . τί ἀδημονία . . . τί ρῖγος! . . . Κηλιδωμένη ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην ἐγώ! . . . Ὢ μητέρα μου, ἀγαπητή μου μητέρα! . . . Ὢ Ἰουλιανέ μου! (***Πίπτει ὀλολύζουσα ἐπὶ τῆς πρὸς τ' ἀριστερὰ καθέκλας. Ἡ Μερσέδη προσπαθεῖ νὰ τὴν παρηγορήσῃ.***)

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἐγὼ δὲν ὑπέθετα . . . Συγχώρησέ με . . . Μὴ κλαίῃς . . . Δὲν ἐπῆρα τὰ πράγματα τόσον σοβαρά . . . Ἤξευρα ὅτι τὸ παρελθόν σου εἶναι ἀρκετὴ ἐγγύησις! . . . Ἀλλὰ καθὼς ἦλθαν τὰ πράγματα, πρέπει νὰ ὁμολογήσῃς ὅτι εἰς κάθε ἑκατὸν ἀνθρώπους καὶ οἱ ἑκατὸν θὰ ἔχουν δίκαιον νὰ λέγουν, καὶ διὰ σὲ καὶ διὰ τὸν Ἰουλιανόν, ὅτι εἶσθε πολὺ ἀπερίσκεπτοι καὶ ἐδώσατε ἀφορμὴν εἰς τὸν κόσμον νὰ ὑποθέσῃ τὰ χειρότερα. Σύ, εἴκοσι ἐτῶν νέα, ὁ Ἰουλιανὸς σαραντάρης, καὶ ὁ Ἐρνέστος μὲ τὸν νοῦν γεμάτον νεανικὰς φαντασίας . . . Ὁ σύζυγός σου μὲ τὰς ὑποθέσεις του, ὁ ἄλλος μὲ τὰ ὀνειροπολήματά του, ἐσὺ μὲ τὸν νοῦν χωρὶς φροντίδας, — καὶ εὐκαιρίαι... ὅσαι καὶ ὧραι. Ὅσοι σᾶς ἔβλεπαν εἰς τὸν περίπατον, ὅσοι σᾶς ἔβλεπαν εἰς τὸ θέατρον . . . Ἔκαμαν κακὰ νὰ 'πάγῃ ὁ νοῦς των εἰς τὸ κακόν, ἀλλά, Θεοδώρα, ἂν θέλῃς τὸ σωστὸν καὶ τὸ δίκαιον, νομίζω ὅτι εἰς ὅ,τι ἔγεινε ὁ κόσμος ἔχει τὴν ἁμαρτίαν ἀλλὰ σεῖς ἐδώσατε τὴν ἀφορμήν. Ἡ σημερινὴ κοινωνία, συγχώρησέ μου νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ, ἀπὸ ὅλα τὰ ἐγκλήματα τιμωρεῖ προπάντων, μὲ μεγαλειτέραν ὀργήν, μὲ περισσοτέραν σκληρότητα, καὶ μὲ τὴν μεγαλειτέραν ποικιλίαν εἰς τὰ βασανιστήρια, ***τὴν παράτολμον ἀπερισκεψίαν.***

ΘΕΟΔΩΡΑ (στρεφομένη πρὸς τὴν Μερσέδην, ἀλλὰ μὴ προσέχουσα εἰς ὅσα εἶπε).

Καὶ ὁ Ἰουλιανὸς εἶπες . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ

Μάλιστα. Εἶναι εἰς τὰ στόματα ὅλης τῆς πόλεως. Καὶ σύ . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐγώ, ἀδιάφορον! Ἀλλ' ὁ Ἰουλιανός . . . Ὢ Θεέ μου! τόσον καλός, τόσον γενναῖος! . . . Ὅταν μάθῃ . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ

Θὰ τὰ ἔμαθε. Ἐνῷ σοῦ ὁμιλῶ, τοῦ τὰ λέγει ὁ Σεβῆρος.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τί λέγεις!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ἔσωθεν.

Ἀρκεῖ!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Θεέ μου!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ἔσωθεν.

Ἄφησέ με!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀλλοίμονον! Πηγαίνωμεν γρήγορα ἀπ' ἐδῶ . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ (ἀφοῦ ἐπλησίασε πρὸς τὴν πρώτην θύραν δεξιόθεν).

Πηγαίνωμεν, ἀμέσως! Εἶναι ἄλλος ἐξ ἄλλου . . .

(ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ καὶ ἡ ΜΕΡΣΕΔΗ διευθύνονται πρὸς τ' ἀριστερά).

ΘΕΟΔΩΡΑ, ὀπισθοχωροῦσα.

Ἀλλὰ διατί; Δὲν φαίνεται ὡσὰν νὰ ἤμην ἔνοχος; Ἡ συκοφαντία δὲν κηλιδόνει μόνον ἀλλὰ καὶ ἐξευτελίζει! Εἶναι σπέρμα τόσον σατανικόν, ὥστε ὅσον ἀθῶοι καὶ ἂν εἴμεθα, μᾶς χώνεται εἰς τὰ στήθη καὶ σταλάζει μέσα μας τὴν γεῦσιν τοῦ ἐγκλήματος! Διατί νὰ μὲ δεσμεύῃ ἀνόητος φόβος;

(Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐμφανίζεται εἰς τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ θύραν ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ καὶ ὄπισθέν του ὁ ΣΕΒΗΡΟΣ).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Θεοδώρα!

(ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ τρέχει πρὸς αὐτόν· ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ τὴν σφίγγει περιπαθῶς εἰς τὴν ἀγκάλην του).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εἰς τὴν ἀγκάλην μου! Ἐδῶ εἶναι ἡ θέσις σου!

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΜΕΡΣΕΔΗ, ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Διὰ πρώτην φορὰν ἂς περάσῃ, καί, μὰ τὸν Θεόν,

Digitized by Google

εἶναι καὶ τοῦτο πολύ! Ἀλλ' ἐὰν μοῦ ἔλθῃ κανεὶς καὶ πάλιν νὰ κηλιδώσῃ μὲ δάκρυα αὐτὴν τὴν ὄψιν, ὁρκίζομαι—καὶ δὲν ὁρκίζομαι ποτὲ ἐπὶ ματαίῳ.— ὅτι δὲν θὰ περάσῃ πλέον τὸ κατῶφλι τῆς θύρας μου, καὶ ἀδελφός μου ἂν εἶναι!

(Παῦσις· ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ θωπεύει καὶ παρηγορεῖ τὴν ΘΕΟΔΩΡΑΝ).

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἐπανέλαβα ὅσα λέγει ὁ κόσμος διὰ σέ, Ἰουλιανέ.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ψεύδη αἰσχρά!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Εἴθε νὰ εἶναι.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εἶναι!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Δὲν ἀφίνεις νὰ σοῦ εἰπῇ κανεὶς ὅ,τι λέγει ὁ κόσμος ὅλος.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀηδίαι, ψεύδη, βρῶμαι!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τὸ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνῃ κανείς . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν εἶναι ὁ τρόπος νὰ τὰ κόψῃ! (**Μικρὰ σιωπή**).

ΣΕΒΗΡΟΣ

Δὲν ἔχεις δίκαιον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δίκαιον, καὶ μὲ τὸ παρεπάνω! Ὄχι, ν' ἀφίνω νὰ μοῦ ἀναιβάζῃς ἐδῶ τὴν λάσπην ἀπὸ τὸν δρόμον!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ὅπως θέλεις.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι, δὲν θέλω!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τὸ ὄνομά σου εἶναι ὄνομά μου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀρκεῖ!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Καὶ ἡ τιμή σου ἐπίσης.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Συλλογίσου ὅτι εὑρίσκεσαι ἐνώπιον τῆς γυναικός μου. (**Σιωπή**).

ΣΕΒΗΡΟΣ (χαμηλῇ τῇ φωνῇ πρὸς τὸν ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ).

Ἂν σ' ἔβλεπε ὁ πατέρας μας.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Πῶς; . . . Σεβῆρε, τί σημαίνει τοῦτο;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Σιωπὴ καὶ ἔρχεται ὁ Ἐρνέστος.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὢ ἐντροπή! . . . Ἐὰν ἤξευρε . . .

(Ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ κύπτει κρύπτουσα τὸ πρόσωπον. Ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ προσηλόνει ἐπ' αὐτῆς τὸ βλέμμα).

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΜΕΡΣΕΔΗ, ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΠΕΠΙΤΟΣ.

(Οἱ δύο τελευταῖοι εἰσέρχονται ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον. Ἰδοὺ ἡ στάσις κατὰ σειράν, ἀριστερόθεν πρὸς τὰ δεξιά, τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς προσώπων: ΜΕΡΣΕΔΗ, ΠΕΠΙΤΟΣ, ΘΕΟΔΩΡΑ, ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (παρατηρῶν ἅμα εἰσέλθῃ τὸν ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ, καὶ τὴν ΘΕΟΔΩΡΑΝ)

(**Κατ' ἰδίαν.**) Αὐτὸς καὶ ἐκείνη! . . . Μὴ ἔγεινε ὅ,τι ἐφοβούμην; . . . Καθὼς μοῦ εἶπεν αὐτὸς ὁ ἀνόητος . . . (**βλέπων πρὸς τὸν Πεπῖτον εἰσελθόντα κατόπιν τοῦ Ἐρνέστου.**) Δὲν θὰ τὰ ἐφεῦρε αὐτός.

ΠΕΠΙΤΟΣ, (ἀφοῦ παρετήρησε τοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς)

Καλὴ 'σπέρα, καὶ καλὴ ὄρεξις, διότι πλησιάζει ἡ ὥρα. — Ἰδοὺ τὰ εἰσιτήρια τοῦ θεάτρου, Θεοδώρα. — Θεῖέ μου . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ (λαμβάνουσα μηχανικῶς τὸ εἰσιτήριον).

Εὐχαριστῶ, Πεπῖτε.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν χαμηλῇ τῇ φωνῇ).

Τί ἔχει ἡ Θεοδώρα;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τίποτε.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Εἶναι ὠχρὰ καὶ ὡσὰν νὰ ἔκλαυσε.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (μὴ δυνάμενος νὰ κρατηθῇ).

Μὴ σὲ μέλῃ διὰ τὴν γυναῖκα μου!

(Σιωπή. Ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ καὶ ὁ ΕΡΝΕΣΤΟΣ ἀνταλλάσσουν ἓν βλέμμα).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, κατ' ἰδίαν.

Ἀλλοίμονον! Τίποτε δὲν θὰ μοῦ λείψῃ σήμερον!

ΠΕΠΙΤΟΣ

(**Πρὸς τὴν μητέρα του μυστικῶς, δεικνύων διὰ νεύματος τὸν Ἐρνέστον.**) Τρελλὸς διὰ δέσιμον! Ἐπῆγα νὰ τοῦ χορατεύσω κάτι διὰ τὴν Θεοδώραν καὶ παρ' ὀλίγον νὰ μὲ σκοτώσῃ!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (κατηφὴς ἀλλὰ μὲ ἀπόφασιν καὶ ὕφος εὐγενές.)

Ἰουλιανέ, ἐσκέφθην ὡρίμως διὰ τὴν γενναίαν σου προσφοράν . . . καὶ μολονότι τὰ χείλη μου δὲν εὑρίσκουν λέξεις . . . μολονότι διστάζουν καὶ κοντοστέκονται . . . μολονότι γνωρίζω ὅτι καταχρῶμαι τὴν καλοσύνην σου . . . Ἐπὶ τέλους, Ἰουλιανέ, δὲν ἠμπορῶ νὰ δεχθῶ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν μοῦ προσφέρεις.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Διατί;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διότι εἶμαι . . . καθὼς εἶμαι: ποιητής, ζῶν μὲ ὄνειρα. Καὶ τοῦ πατρός μου αἱ προσπάθειαι νὰ μὲ ἀλλάξῃ δὲν ὠφέλησαν. Θέλω νὰ ταξειδεύσω. Δὲν ἔρχομαι εἰς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ὑποταγήν. Δὲν ἠμπορῶ νὰ ὑποβληθῶ, καθὼς οἱ ἄλλοι, εἰς ζωὴν ἀκύμαντον. Πνεῦμα τυχοδιωκτικόν, πηγαίνω, νέος Κολόμβος . . . Ἐπὶ τέλους, ἂς εἰπῇ ὁ Σεβῆρος ἂν δὲν ἔχω δίκαιον.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Λαλεῖς μὲ τὸ στόμα τῆς σοφίας καὶ ὡς ἄνθρωπος ποῦ ἠξεύρει τί λέγει. Πρὸ καιροῦ πολλοῦ, πολλοῦ, ἐσκεπτόμην κ' ἐγὼ διὰ σὲ τὰ ἴδια.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Λοιπὸν ἔχεις ὄρεξιν νὰ ταξειδεύσῃς, νὰ ἰδῇς τὸν κόσμον; Θέλεις λοιπὸν νὰ μᾶς ἀφήσῃς; Καὶ τὰ μέσα; Ποῦ εἶναι;

ΣΕΒΗΡΟΣ, πρὸς τὸν Ἰουλιανόν.

Ἂς ὑπάγῃ ὅπου τὸν ἑλκύει ἡ ἐπιθυμία του. Τὰ

Digitized by Google

λοιπὰ εἶναι ἰδικός σου λογαριασμός. Ὅσα θέλει!... καὶ δὲν ἐννοῶ νὰ στερηθῇ τίποτε.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, πρὸς τὸν ΣΕΒΗΡΟΝ

Οὔτε ἐξευτελισμοὺς διασπείρω, οὔτε ἐλεημοσύνας δέχομαι. (*Σιωπή.*) Ἀλλά, ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ θὰ γείνῃ τὸ πρᾶγμα καὶ οἱ ἀποχωρισμοὶ εἶναι θλιβεροί, διότι ποῦ ἠξεύρει κανεὶς πότε πάλιν θὰ ἰδῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον . . . τὸ καλλίτερον εἶναι (**πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν**) νὰ σὲ ἐναγκαλισθῶ ἀπὸ τώρα, καὶ νὰ τελειώσῃ ἡ ὑπόθεσις . . . Καὶ συγχώρησε τὸν ἐγωϊσμόν μου. (***Μετὰ πολλῆς συγκινήσεως.***)

ΣΕΒΗΡΟΣ, κατ' ἰδίαν.

Πῶς κυττάζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

ΘΕΟΔΩΡΑ, κατ' ἰδίαν.

Τί ψυχὴ ὡραία !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἰουλιανέ, τί στέκεις ; Αὐτὸς εἶναι ὁ τελευταῖος ἀποχαιρετισμός.

(Διευθύνεται πρὸς τὸν ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ μὲ ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας. Ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ τὸν ἐναγκαλίζεται καὶ περιπτύσσονται ἀλλήλους περιπαθῶς).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι. Δὲν εἶναι οὔτε ὁ τελευταῖος οὔτε ὁ πρῶτος. Εἶναι ὁ ἐναγκαλισμὸς δύο ἀνθρώπων ἐντίμων. Νὰ μὴ μοῦ ὁμιλήσῃς πλέον περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀλλοκότου σχεδίου σου.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τί ; δὲν θὰ φύγῃ ;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ποτέ ! Δὲν ἀλλάζω ἐγὼ κάθε στιγμὴν τὴν σκέψιν μου καὶ τὴν ἀπόφασίν μου διὰ τὰς ἰδιοτροπίας ἑνὸς νεανίσκου καὶ τὰς φαντασιοκοπίας ἑνὸς τρελλοῦ. Θὰ ἦτο δὲ μεγαλειτέρα μου ἡ ἐντροπή, ἐὰν ὑπέτασσα τὰς πράξεις μου εἰς τὰς ἀνοήτους κακολογίας τῆς κοινωνίας μας.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἰουλιανέ ! . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀρκεῖ ! Μᾶς περιμένει τὸ γεῦμα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Πατέρα μου, δὲν ἠμπορῶ . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἐγὼ λέγω ὅτι θὰ ἠμπορέσῃς. Ἢ σὲ βαρύνει μήπως τὸ πατρικόν μου κῦρος ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὢ ! Μὴ τὸ λέγῃς τοῦτο !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Πηγαίνωμεν λοιπόν, καὶ εἶναι ὥρα. (***Πρὸς τὸν Ἐρνέστον***). Πᾶρε τὴν Θεοδώραν καὶ ὁδήγησέ την εἰς τὴν τραπεζαρίαν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τὴν Θεοδώραν ! (***Τὴν βλέπει καὶ ὀπισθοχωρεῖ***).

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁ Ἐρνέστος !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μάλιστα, καθὼς πάντοτε. (***Μετά τινα δισταγμὸν πλησιάζει ὁ Ἐρνέστος καὶ προσφέρει τὸν βραχίονα εἰς τὴν Θεοδώραν, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπ' αὐτοῦ. Ἀμφότεροι ταραγμένοι, συγκινημένοι, δὲν στρέφουν πρὸς ἀλλήλους τὸ βλέμμα. Ἐξακολουθεῖ ὁ Ἰουλιανὸς πρὸς τὸν Πεπῖτον***). Ἔλα καὶ σύ, κύριε, πᾶρε τὴν μητέρα σου. (***Δίδει ὁ Πεπῖτος τὸν βραχίονα εἰς τὴν μητέρα του***). Κ' ἐγὼ μὲ τὸν καλόν μου ἀδελφόν. Ἰδού,—οἰκογενειακῶς,—καὶ ἡ χαρὰ ἂς ξεχειλίσῃ, μὲ τὰ ποτήρια εἰς τὸ χέρι ! Κακολογεῖ κανείς ; Ἀδιάφορον ! Ἂς λέγῃ ὁ κόσμος καὶ ἂς φωνάζῃ ὅ,τι ἀγαπᾷ, ἕνα παρᾶν δὲν δίδω ! Ἤθελα νὰ κατοικῶ εἰς παλάτι κρυστάλλινον καὶ νὰ βλέπουν, μέσα ἀπὸ τοὺς διαφανεῖς τοὺ τοίχους, τὸν Ἐρνέστον καὶ τὴν Θεοδώραν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται περὶ ἡμῶν, διὰ νὰ ἐννοήσουν πόσον μὲ μέλει διὰ τὰς συκοφαντίας καὶ τὰς κακίας των ! (***Εἰσέρχεται ὑπηρέτης ἐν στολῇ***). Τὸ γεῦμα !

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Εἶναι ἕτοιμον.

(Ἀνοίγεται ἡ θύρα τῆς τραπεζαρίας καὶ φαίνεται ἡ τράπεζα, τὰ καθίσματα, ὁ λύχνος κρεμάμενος ἐκ τῆς ὀροφῆς ἄνωθεν τῆς τραπέζης. Τὰ πάντα πολυτελῆ.)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἂς κυττάζωμεν ἡμεῖς τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἀφοῦ εὑρίσκονται ἄλλοι νὰ μᾶς φροντίζουν τὰ πρὸς θάνατον. Ὁρίστε. (***Προσκαλῶν τοὺς ἄλλους νὰ προπορευθῶσι.***)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Μερσέδη . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ

Θεοδώρα . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Περάσετε.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Σεῖς πρῶτοι.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὄχι. Παρακαλῶ, Μερσέδη.

(Ἡ ΜΕΡΣΕΔΗ καὶ ὁ ΠΕΠΙΤΟΣ διευθύνονται βραδέως πρὸς τὸ ἑστιατόριον. Ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ καὶ ὁ ΕΡΝΕΣΤΟΣ μένουν ἀκίνητοι καὶ ὡς βυθισμένοι εἰς σκέψεις. Ὁ ΕΡΝΕΣΤΟΣ προσηλόνει ἐπ' αὐτῆς τὸ βλέμμα.)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ κατ' ἰδίαν

Αὐτὸς τὴν κυττάζει καὶ ἐκείνη κλαίει. (***Ἀκολουθοῦν βραδέως τὴν Μερσέδην ὁ Ἐρνέστος καὶ ἡ Θεοδώρα, αὕτη κλονιζομένη καὶ μόλις κρατοῦσα τὰ δάκρυα.***) Ὁμιλοῦν κρυφά ; (**πρὸς τὸν Σεβῆρον.**)

ΣΕΒΗΡΟΣ

Δὲν ἠξεύρω, ἀλλὰ τὸ ὑποθέτω.

(Ὁ ΕΡΝΕΣΤΟΣ καὶ ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ ἵστανται πρὸς στιγμὴν καὶ στρέφουν πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ πρόσωπον.)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Διατί ἔστρεψαν τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ οἱ δύο ; Διατί ;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἀρχίζεις νὰ ἔρχεσαι εἰς τὰ λογικά σου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀρχίζω νὰ χάνω τὰ λογικά μου ! Ἆ ! ἡ συκοφαντία ἠξεύρει νὰ σημαδεύῃ : ἴσα εἰς τὴν καρδίαν !

(Ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ καὶ ὁ ΣΕΒΗΡΟΣ ἀκολουθοῦν τοὺς λοιποὺς εἰς τὸ ἑστιατόριον.)

[Ἕπεται συνέχεια]

Digitized by Google

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ Η ΛΕΞΙΣ GREC

Ὁ κ. Ἰωάννης Φινό, διευθυντὴς τῆς παρισινῆς Revue des Revues, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς *Ἑστίας* τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν :

Παρίσιοι, 29 Ἀπριλίου 1893.

Φίλε κύριε συνάδελφε,

Εἰς τὸ τελευταῖόν μας τεῦχος ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον «Tribune de la Revue des Revues» δημοσιεύομεν ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Μόλις ἐμφανισθέν, προὐκάλεσεν ἐν τῷ παρισινῷ τύπῳ πληθὺν γνωμῶν παρὰ τῶν ἐξοχωτέρων μας λογίων, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκφράζουν ἰδέας πολλῆς προσοχῆς ἀξίας. Σᾶς στέλλομεν διὰ τοῦ αὐτοῦ ταχυδρομείου καὶ ἓν ἄρθρον τοῦ Φραγκίσκου Σαρσαί, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νά σας δώσῃ ἀφορμὴν νὰ γράψετε καὶ σεῖς κανὲν ἄρθρον. Ἂν συμφωνῆτε μὲ τὴν γνώμην αὐτήν, λάβετε τὴν καλωσύνην νά μας στείλετε τὸ φυλλάδιον τοῦ λαμπροῦ σας περιοδικοῦ, ἐν ᾧ θὰ δημοσιευθῇ τὸ ἄρθρον, τὸ ὁποῖον θὰ πραγματεύεται τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Θά το στείλωμεν εἰς τὸν κ. Σαρσαὶ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους συγγραφεῖς.

Ἐλπίζομεν ὅτι, ἀνακινουμένου σήμερον τοῦ ζητήματος τούτου, θά μας βοηθήσετε νὰ ἐξαλείψωμεν ἐκ τῆς γλώσσης μας λέξιν προσβάλλουσαν τὴν ἐθνικήν σας φιλοτιμίαν, χάριν τοῦ ὁποίου θὰ κάμωμεν μεγάλον ἀγῶνα εἰς τὴν Revue des Revues.

Δέξασθε, φίλε κύριε συνάδελφε, τὴν ἔκφρασιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μου.

JEAN FINOT

Τὸ ἄρθρον τοῦ Σαρσαί, περὶ τῆς λέξεως Grec, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετὰ τόσον εὐγενοῦς σπουδῆς ἐφιστᾷ τὴν προσοχήν μας ὁ Γάλλος συνάδελφος, ἐγράφη ἐν τῇ ἐφημερίδι *Γαλλίᾳ* τῆς 29 Ἀπριλίου καὶ εἶνε ἀπάντησις εἰς ἐπιστολήν τινα τοῦ κ. Λ. Κλαμαδᾶ, νεαροῦ ἕλληνος φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς ἐν Παρισίοις, ἐπιστολὴν διαμαρτυρήσεως, πλήρη εὐρυΐας καὶ ἄλγους πατριωτικοῦ, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ Revue des Revues. Ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου προεκλήθη ἡ ἐπ' αὐτῆς γνώμη τοῦ πολυγραφωτάτου καὶ αὐθεντικωτάτου τῶν συγχρόνων Γάλλων χρονογράφων καὶ κριτικῶν, δυναμένου ὡς ἐκ τῆς δημοτικότητός του νὰσκήσῃ πολλὴν ἐπιρροὴν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἄρσεως τῆς ἀτιμωτικῆς σημασίας εἰς ἣν περιέπεσεν ἡ λέξις Grec καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς δι' ἄλλης, μὴ προσβαλλούσης ἔθνος φίλον καὶ ὄχι ἄξιον τῆς ὕβρεως. Δέχεται τὴν πρόσκλησιν ὁ εὐγενὴς γαλάτης καὶ συνηγορεῖ ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης, ὡς ἔπραξε καὶ ἄλλοτε, ὅτε ἐν τῷ γαλλικῷ τύπῳ ἀνεκινήθη τὸ ἴδιον ζήτημα. Καὶ ἀνεκινήθη πολλάκις μέχρι τοῦδε. Ἕκαστος τῶν ἐν Παρισίοις ἑλλήνων σπουδαστῶν συναισθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ γράψῃ μίαν κἂν ἐπιστολὴν διαμαρτυρήσεως ἢ νὰ προσκαλέσῃ εἰς μονομαχίαν ἕνα κἂν δημοσιογράφον, μεταχειρισθέντα τὴν λέξιν grec μὲ τὴν σημασίαν τοῦ κλέπτοντος εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον. Διὰ τοῦτο τὰ γραφέντα ἐν τῷ γαλλικῷ τύπῳ περὶ τῆς λέξεως εἶνε πολλά, ἔναυλοι δ' ἔτι παραμένουν εἰς τὰ ὦτα τῶν εὐγνωμονούντων Ἑλλήνων αἱ θερμαὶ λέξεις διὰ τῶν ὁποίων πρό τινων ἐτῶν ὁ κ. Κλαρετὶ ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀδικήματος τῶν συμπολιτῶν του. Ταῦτα ὑπενθυμίζων πρὸς τὸν κ. Κλαμαδᾶν ὁ Σαρσαί, λέγει ὅτι οἱ ἀγῶνες τῶν γάλλων λογίων προηγήθησαν τῶν παραπόνων του καὶ ὅτι ὑπάρχει ἤδη μέγας ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε μεταχειρίζονται ἐν τῷ τύπῳ τὴν λέξιν grec ἐν τοιαύτῃ συνεκδοχῇ καὶ οἱ ὁποῖοι παρεδέχθησαν ἀντ' αὐτῆς τὴν λέξιν philosophe ἐκ τῆς διαλέκτου τῶν λωποδυτῶν. «Θὰ μας ἦτο ἴσως εὐκολώτερον, παρατηρεῖ ὁ Σαρσαί, νὰ παραδεχθῶμεν τὸν ὅρον tricheur, τὸν ὁποῖον μᾶς παρέχει ἡ κλασικὴ γλῶσσα. Ἀλλ' οὐδέποτε θὰ ἐδυνάμεθα νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τὸ κοινὸν τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ταύτην λέξιν ἐπιστροφήν. Πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς λέξεως grec, εἰσελθούσης ἤδη εἰς τὴν λαλουμένην, ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ λέξις νεωτέρα, ζῶσα. Ἡ ἐκλογὴ τῆς λέξεως philosophe μοῦ φαίνεται διὰ τοῦτο ἐπιτυχής· ὑπάρχει τι τὸ ἐκτάκτως ζωηρὸν καὶ δηκτικὸν ἐν τῇ ἀντιθέσει τῆς νέας σημασίας, τὴν ὁποίαν προσέδωκεν εἰς τὴν λέξιν ἡ διάλεκτος τῶν χαρτοπαικτῶν, πρὸς τὴν παλαιάν, τὴν ἀπορρέουσαν ἐκ τοῦ σεβαστοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Ἐπιμένω λοιπὸν εἰς τὴν λέξιν philosophe καὶ παρακαλῶ ὅλους μου τοὺς ἀναγνώστας νὰ κάμνουν ὅπως ἡμεῖς. Ἐὰν ἐξορίσουν ἐκ τῆς κοινῆς ὁμιλίας τὴν λέξιν grec δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ περιπέσῃ αὕτη εἰς ἀχρηστίαν, θὰ εὐχαριστήσωμεν δὲ οὕτω λαόν, ὁ ὁποῖος ἀνέκαθεν ἐξεδήλωσε κάποιαν ἀνησυχίαν, βλέπων ὅτι τὄνομά του προσέλαβε παρ' ἡμῖν σημασίαν ὑβριστικήν».

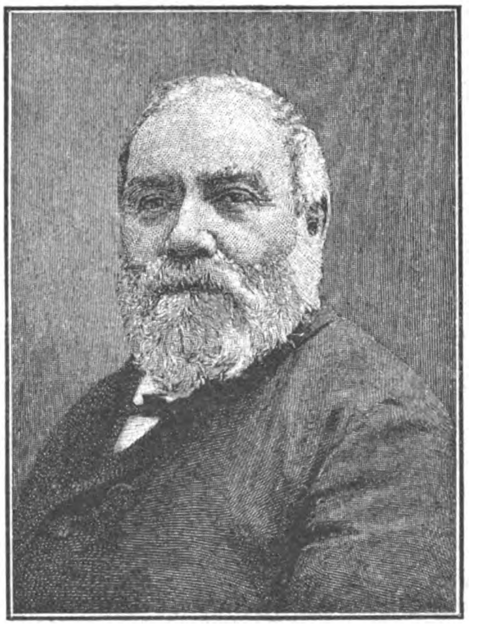

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΑΡΣΑΙ

Ἄλλοτε πρὸς Ἕλληνα παραπονεθέντα ὁμοίως, ὁ Σαρσαὶ προσεπάθησε νἀποδείξῃ ἐτυμολογικῶς ὅτι ἡ μετάπτωσις τῆς σημασίας τῆς λέξεως grec δὲν εἶχε καμμίαν σχέσιν μὲ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν ἑλλήνων, οὐδ' ἀπετέλει τὸν ἐλάχιστον κατ' αὐτοῦ ὑπαινιγμόν. Εἰς τὰς *Σοφὰς Γυναῖκας* τοῦ Μολιέρου, ὅταν αἱ κυρίαι αὐταὶ μανθάνουν ὅτι ὁ Βάδιος ἠξεύρει ἑλληνικά,

« Ma soeur, il sait du grec ! »

ἀνακράζει ἡ Ἀρμάνδη μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐξ ἔρωτος πρὸς τὰ ἑλληνικά, ἀσπάζονται καὶ αἱ δύο τὸν

Digitized by Google

γηραιὸν σοφόν. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐμάνθανον καλὰ τὰ λατινικά, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν λογίων· ἀλλὰ μόνον οἱ σοφοὶ ἐμάνθανον ἑλληνικά. Τὸ νὰ ἠξεύρῃ τις ἑλληνικὰ ἦτο ἀπόδειξις ὑπερόχου σοφίας. Ἔλεγον δὲ τότε κοινῶς: Ἄφησέ τα αὐτά, εἶνε ἑλληνικὰ (c'est du grec), ὡς ἂν ἔλεγον: «μὴν ἀνακατεύεσαι σὲ πράγματα ποῦ δὲν τὰ καταλαμβάνεις». Ἀπὸ τούτου μικρὸν ἀπέχει βεβαίως τὸ νὰ εἴπῃ τις ὅτι εἶνε Ἕλλην, grec, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὰ ἐννοεῖ ὅλα καὶ καλά. Εἰς τὰς Folies Amoureuses, ὁ Regnard θέτει εἰς τὸ στόμα ἑνὸς τῶν ἡρώων του τὰ ἑξῆς:

Nous sommes un peu grecs sur ces matières-là
Qui pourra m'attraper, bien habile sera.

Εἰς δὲ τοὺς **Γάμους τοῦ Φιγάρου**, ἐν τῇ περιφήμῳ σκηνῇ, καθ' ἣν ὁ Φίγαρος κατηγορεῖ πρὸ τοῦ κόμητος τὸν ἰατρόν, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ νυμφευθῇ τὴν Μαρκελίνην, ἀπαντᾶται ἡ φράσις:

« Qu'il s'avise de parler latin, j'y suis grec et je l'extermine».

Ὁ Λεσὰζ καὶ ὁ Βολταῖρος, οἱ κάλλιον γράψαντες τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ γνωρίζοντες ὅλους αὐτῆς τοὺς ἰδιωτισμούς, μετεχειρίσθησαν πολλάκις ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην τὴν λέξιν grec, ὅπως μεταχειριζόμεθα ἡμεῖς σήμερον τὴν λέξιν **μάνα**. « Ma marraine, λέγει που ὁ Ζὶλ-Βλάς, qui etait grecque sur ce chapitre-la... » Ἡ συσχέτισις τώρα εἶνε εὐκολωτάτη. Ἀφ' οὗ κάθε ἐπιτήδειος εἰς ἓν πρᾶγμα ὅ,τι δήποτε εἶνε grec, ἄρα καὶ ὁ ἔχων τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ προσελκύῃ πρὸς αὐτὸν λαθροχειρικῶς τὴν τύχην εἰς τὰ χαρτία, εἶνε καὶ αὐτὸς grec.

Καὶ δὲν εἶνε μὲν γνωστὸν ἀκριβῶς πότε ἡ σημασία τῆς λέξεως εἰδικεύθη ὥστε νὰ σημαίνῃ ἀποκλειστικῶς τὸν δόλιον χαρτοπαίκτην, ἀλλ' ἐκ τῆς φιλολογικῆς αὐτῆς ἀναλύσεως φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς τὸ grec, συνώνυμον πρὸς τὰ ἐπίθετα excellent, superieur, éminent, μακρὰν τοῦ νὰ σημαίνῃ ψόγον ἢ ὕβριν, ἐσήμαινεν ἀπεναντίας ἔπαινον. Ὅλως δὲ ἀνεξαρτήτως πρὸς τὰς ἀρετὰς ἢ τὰ ἐλαττώματα τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ἐν τῇ συνήθει τριβῇ τῶν γλωσσῶν καὶ τῇ ἐξελίξει τῶν λέξεων, μετέπεσεν ἡ σημασία της εἰς ὑβριστικήν.

Ἀλλ' ἡ ἐξήγησις αὕτη, φρονεῖ δικαίως ὁ Σαρσαί, οὔτε τὸν κ. Κλαμαδᾶν οὔτε τοὺς συμπατριώτας του εἶνε ἀρκετὴ νὰ ἱκανοποιήσῃ. Διὰ τοῦτο εἶνε προτιμότερον νὰ λείψῃ τὸ ἄτοπον ἅπαξ διὰ παντός, διὰ συνετῆς ἐκ μέρους τῶν Γάλλων ὑποχωρήσεως. Εἶνε πάντοτε κακὸν πρᾶγμα νὰ μεταχειρίζεταί τις τὸ ὄνομα ὁλοκλήρου ἔθνους, διὰ νὰ ἐκφράσῃ ἰδιότητα ἄτιμον ἢ γελοίαν, ὅπως τὸ κάμνουν οἱ Γάλλοι συχνά. Ἄλλοτε, ὅταν τὰ ἔθνη ἔζων χωρισμένα καὶ ἄγνωστα πρὸς ἄλληλα, τὸ τοιοῦτον ἴσως ἐπετρέπετο· ἀλλὰ σήμερον ὅτε ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐσυντόμευσαν τὰς ἀποστάσεις καὶ οἱ λαοὶ ζῶσιν ἐν διηνεκεῖ συγχρωτισμῷ, τοιοῦτο εἶδος συνδιαλέξεως ἐνώπιον ξένων εἶνε αὐτόχρημα ἀδικαιολόγητον καὶ διαψεύδει τὴν περὶ εὐγενείας καὶ φιλοξενίας φήμην τῶν γάλλων.

« Ἂς ἐξαλείψωμεν λοιπὸν τὴν λέξιν grec ἐκ τῆς γλώσσης μας,—ἐπιλέγει ὁ Σαρσαὶ χαριέστατα. —καὶ ἂς ἀντικαταστήσωμεν αὐτὴν διὰ τοῦ philosophe, τὸ ὁποῖον δὲν προσβάλλει κανένα. Διότι οἱ φιλόσοφοι, ἐννοῶ τοὺς ἀληθεῖς φίλους τῆς σοφίας, εἶνε φύσει ἀνεκτικοὶ ἄνθρωποι. Ἔπειτα εἶνε τόσον ὀλίγοι, ὥστε πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς ἀληθῶς πολλὴν ἀτυχίαν εἰς τὸ παιγνίδιον διὰ νὰ ἐμπέσῃ εἰς κανένα ἀπ' αὐτούς. »

Ἡ γνώμη αὕτη ἀνδρὸς διαπρεποῦς ὡς ὁ Σαρσαί, τὴν ὁποίαν συμμερίζονται καὶ πολλοὶ ἰσότιμοί του ἐν Γαλλίᾳ, κολακεύει τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἑλλήνων καὶ ἱκανοποιεῖ αὐτοὺς ἐντελῶς. Ὁ λαός, ὁμιλῶν τὴν γλῶσσαν ἀσυνειδήτως, δὲν ὑπέχει τὴν εὐθύνην τῶν λεγομένων του, οὐδ' ὅταν ἀκόμη ἐκ προλήψεων ἀδικαιολογήτων περὶ φυλῆς τινος, τονίζῃ ἰδιαιτέρως τὄνομά της καὶ ὀλίγον τι χαιρεκάκως, ὡς μᾶς ἔτυχε πολλάκις νἀκούσωμεν. Διότι, μεθ' ὅλας τὰς φιλολογικὰς ἐπεξηγήσεις τοῦ Σαρσαί, δὲν εἰμποροῦμεν νὰ πεισθῶμεν ὅτι εἰς τὴν ὑβριστικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως grec δὲν συνέτειναν διόλου αἱ ἀσυνείδητοι περὶ τῆς χώρας μας διηγήσεις, τὰς ὁποίας χάπτει ὁ λαὸς ἀβασανίστως, ὡς καὶ οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἆθλοι νεωτέρων ἑλλήνων τυχοδιωκτῶν — καὶ ποῖος τόπος δὲν ἔχει τυχοδιώκτας; — οἱ ὁποῖοι δὲν περιεποίησαν μεγάλην εἰς τὸ ἐθνικόν των ὄνομα τιμήν. Ἀλλ' ὅταν οἱ ἀνεπτυγμένοι ἄνδρες τῆς Γαλλίας, οἱ μετὰ συνειδήσεως ὁμιλοῦντες καὶ γράφοντες τὴν γλῶσσάν των καὶ ἱκανοὶ νὰ κρίνουν μεταξὺ δικαίου καὶ ἀδίκου, διαμαρτύρωνται μετὰ τόσης δυνάμεως κατὰ τῆς τοιαύτης χρήσεως τοῦ grec, πᾶς Ἕλλην ἀνεπτυγμένος καὶ συνετός, ὀφείλει νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ἱκανοποιημένον.

Δὲν εἴμεθα ἐκ τῶν φρονούντων ὅτι δι' οἱασδήποτε σταυροφορίας εἶνε δυνατὸν νὰ περιέλθῃ ἀμέσως εἰς ἀχρηστίαν ἡ λέξις καὶ νὰ παύσῃ τὸ ἐθνικόν μας ὄνομα ἔχον ἀτιμωτικὴν σημασίαν ἐν τῇ συνειδήσει καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Συγγνώμην, ἀλλὰ θεωροῦμεν τὸ δυστύχημά μας δυσεπανόρθωτον. Ἡ γλωσσολογία ἀποδεικνύει ὅτι διὰ διαταγμάτων καὶ ἐξορκισμῶν δὲν μεταβάλλουν τὴν σημασίαν των αἱ λέξεις, οὔτε χάνονται εὐθὺς δι' ἐξορίας ἐκ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀπὸ τὸ στόμα ὁλοκλήρου λαοῦ. Ἡ πρὸς τοῦτο προσπάθεια τῶν γάλλων λογίων, ἡ κινοῦσα ἀμέριστον τὴν εὐγνωμοσύνην μας, εἶνε μὲν εὐγενὴς καὶ ἀξιέπαινος ἀλλὰ ματαία,—τοὐλάχιστον διὰ πολύν, πολὺν ἀκόμη καιρόν. Καὶ ἐκ τοῦ γραπτοῦ, τοῦ εὐγενοῦς λόγου, ἂν ἐκλείψῃ ἐντελῶς ἡ λέξις grec, δὲν θὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ ἀπώτατον μέλλον γάλλος ἐκ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐρίζων πρὸς ἕλληνα νὰ μὴ εἰμπορῇ νά του εἴπῃ: «Τὸ ἐθνικόν σου ὄνομα σημαίνει εἰς τὴν γλῶσσάν μας **κλέπτης**. Οἱ λόγιοί μας προσπαθοῦν νά το καταργήσουν· ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχουν ἄδικον». Κατὰ τοῦ ῥιζωμένου βαθέως ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει, τί ἰσχύει ὁ γραπτὸς λόγος ἢ ὁ Σαρσαὶ καὶ ὁ Κλαρετί, διαμαρτυρόμενοι; Τίποτε, ἐκτὸς μιᾶς ἁπλῆς, τυπικῆς ἱκανοποιήσεως πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων δικαίως πληγόνεται ἡ καρδία, ὅταν ἀκούουν λαόν, τὸν ὁποῖον ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀγαποῦν, νά τους ἐμπτύῃ κατὰ πρόσωπον ὡς ὕβριν

Digitized by Google

ἐσχάτην τὸ ὑπερήφανον καὶ ἔνδοξον ἐθνικόν των ὄνομα.

Ὦ, ναί, θὰ παρέλθῃ πολὺς καιρὸς ἕως οὗ ἐκλείψῃ ὅπως ἐπῆλθε φυσικῶς τὸ τερατῶδες ἄτοπον. Παρὰ τὰ τόσα δυστυχήματα τῆς ἡμετέρας πατρίδος τῇ ἐπεφυλάσσετο ὑπὸ τῆς μοίρας καὶ τοῦτο· φθίνοντος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος νὰ ὑπάρχῃ ἐν Εὐρώπῃ λαὸς μέγας, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἔχῃ παρὰ τὄνομα τῶν τέκνων της διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἀτιμώτερον τῶν κλεπτῶν—καὶ ὁ λαὸς αὐτὸς νὰ εἶνε ὁ φίλος καὶ ἀγαπημένος λαὸς τῶν Γάλλων! Εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἀτυχήματος τούτου πικρίαν ἐνσταλάζει μὲν παρηγορίαν πολλήν, ὁ εὐγενὴς τῶν Γάλλων λογίων ἀγών,—καὶ εὐχόμεθα διὰ τοῦτο νὰ ἐξακολουθήσῃ,—ἀλλὰ τὴν παρηγορίαν ταύτην συγκιρνᾷ ἀκόμη δι' ἡμᾶς ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἀγὼν αὐτὸς εἶνε ἄγονος, τάσιν μόνον ἀγαθὴν καὶ πρόθεσιν ἱκανοποιήσεως μαρτυρῶν, ἀλλ' οὐδέποτε, ἂν μὴ εἰς μέλλον ἀπώτατον, προωρισμένος νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ σκοπούμενον τέρμα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

'Αγαπητέ μου,

Θέλεις καὶ καλὰ νὰ γνωρίσῃς ποῦ καὶ πότε τὸ εἶπεν ὁ Ρενὰν «ὅτι εἶνε ἀκόμη ἐνωρίς». Καλὰ καλὰ κ' ἐγὼ δὲν ξέρω ποῦ τὸ εἶπεν· ἀλλὰ προτοῦ γραφῇ στὸ τέλος τῶν Εἰδώλων ὁ λόγος, τὸν εἶδα γραμμένο στὸ τελευταῖο ἐπιστημονικὸ βιβλίο τοῦ κ. Ψυχάρη «Etudes de Philologie Néo-grecque». ***Τὸ βιβλίο ἀρχίζει μὲ πολυσέλιδο πρόλογο, γαλλικὰ γραμμένον ἀπὸ τὸν κ. Ψυχάρη. 'Εσὺ ποῦ δὲ μοιάζεις τοὺς ἄλλους καὶ δὲ βαρύνεσαι νὰ τὰ διαβάζῃς αὐτὰ μὲ προσοχὴ χωρὶς νὰ μασσᾶς καὶ νὰ ξαναμασσᾶς τὸ περίφημο ἐπιχείρημα μερικῶν ἀπὸ τοὺς σημερινούς μας λογιωτάτους «ὅτι αὐτὰ δὲν ἔχουν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα!»,—πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ τὸ παραγγείλῃς καὶ τὸ βιβλίο αὐτό· ὁ σοφὸς πρόλογος θὰ σοῦ προξενήσῃ βέβαια πολλὴν εὐχαρίστησῃ· ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ σοῦ μάθῃ, πάντα θὰ σοῦ μάθῃ κἄτι τι ποῦ δὲν τὸ ἤξερες προτήτερα—καὶ τί χαρὰ μεγαλείτερη ἀπὸ τὸ νὰ μαθαίνῃς,—θὰ σοῦ δείξῃ πάλι ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὸν ποιητὴ ποῦ εἶνε κρυμμένος μέσα στὸ γλωσσολόγο, καὶ πάλι θὰ νοιώσῃς μιὰ καρδιὰ λαχταριστὴ νὰ χτυπάῃ ἐκεῖ ποῦ δὲν περίμενες ἄλλο παρὰ βαρειὰν ἐπίδειξη σοφίας· χάρισμα ποῦ δὲν τὸ σπέρνει πολὺ συχνὰ στοὺς σοφοὺς ἡ Μοῖρα· κι ἀκόμα θὰ νοιώσῃς ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ τὸν πολεμιστὴ ποῦ στέκεται πάντα ἐφ' ὅπλου λόγχη ἕτοιμος νὰ ριχτῇ τοῦ ἐχθροῦ· πρᾶγμα ποῦ βέβαια θὰ σ' ἐνθουσιάσῃ, σὰ Ρωμιὸς ποῦ εἶσαι· δηλονότι ἄνθρωπος ποῦ τρελλαίνεσαι γιὰ πόλεμο· γιὰ τὸν πόλεμο τῆς πένας, νἄχουμε καὶ τὸν νοῦ μας. Κ' ἐπειδὴ δὲν ἔχεις ὑπομονή, σοῦ μεταφράζω ἀπάνου κάτου τὸ μέρος ἀπὸ τὸν πρόλογο ποῦ μπορεῖ νὰ σὲ φωτίσῃ:***

«Ἂν τώρα ἡ καθαρεύουσα μὲ πεῖσμα στέκει κ' ἐναντιώνεται στὸ πανάρχαιο ξετύλιγμα τῆς γλώσσας καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἀκόμα καθαρεύουσα, νὰ ποιὰ εἶνε ἡ ἀφορμή: 'Η ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἔφτασεν ἀπὸ πολὺ καιρὸ στὴν κατάσταση ποῦ τὴ βλέπουμε τώρα. Ἂν εἶχε (ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, δηλ. ἡ δημοτική) στὴ ράχη της πολλὲς ἑκατοντάδες χρόνια, ἡ καθαρολογία, σκέτα νέτα, θὰ ἤτανε κἄτι τι ἀδύνατο. Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς ἀφότου χωρίστηκεν ἡ μιὰ κατάσταση τῆς γλώσσας ἀπὸ τὴν ἄλλη· κι ἀκόμα δὲ μπόρεσαν νὰ ξεχάσουν τὴν ἀρχαία γραμματική, γιατί, χρονολογικῶς, εἶνε πολὺ κοντὰ στὴ νέα. Μάλιστα ἐδῶ καὶ τέσσερους αἰῶνες βλέπουμε στὰ βιβλία τύπους ἀρχαίους ἀνάμεσα σὲ τύπους νέους· μόνο πῶς εἶνε περισσότερ' οἱ νέοι. Κἄποιοι θέλησαν νὰ εἰποῦν, τὸ 1888, (νομίζω εἶνε ἡ χρονιὰ ποῦ βγῆκε τὸ Ταξίδι τοῦ κ. Ψυχάρη) πῶς τὸ κακὸ ἔγινε ποῦ ἔγινε· πῶς ἡ καθαρεύουσα κέρδισεν ὁριστικὰ τὸ ζήτημα στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος, πῶς δὲν εἶνε πλέον καιρὸς ν' ἀντιπράξουμε, καὶ πῶς ἤρθαμε πολὺ ἀργά! 'Εξ ἐναντίας ὁ Ρενάν, μιὰ μέρα, πολὺ στοχαστικώτερα, εἶπε πῶς ἤρθαμε πολὺ νωρίς. Τὰ πνεύματα δὲν ὡρίμασαν ἀκόμα. Οἱ Ἕλληνες ἀνάγκη νὰ περιμείνουν ἀκόμα ὅσο νὰ καταλάβουν ποιὰ εἶνε ἡ ἐθνική τους γλῶσσα».

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Σπανίως αἱ 'Αθῆναι ἐτίμησαν τὴν σκηνικὴν Τέχνην, ὅσον ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Σάρας Βερνάρ. Ἤρκει μόνον νὰ ἔβλεπέ τις τὸ Δημοτικὸν Θέατρον κατὰ τὰς τέσσαρας ἀλησμονήτους αὐτῆς παραστάσεις, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν, διὰ νὰ πεισθῇ περὶ τούτου ἀμέσως. Ὁποία σπουδή, ὁποία συρροή, ὁποῖος ἐνθουσιασμός. Τὰ εἰσιτήρια ὑπερετιμῶντο, ἐξηντλοῦντο, μετεπωλοῦντο. Ὁ καλλίτερος κόσμος ἐλάμβανε θέσιν εἰς τὸ ὑπερῷον, πληρόνων αὐτὴν δέκα καὶ δεκαπέντε δραχμάς. Τὰ θεωρεῖα κατάμεστα, μέχρις ἀσφυξίας· ἡ πλατεῖα γεμάτη· τὸ ὅλον θέαμα λαμπρόν, ὁποῖον οὐδέποτε μέχρι τοῦδε παρουσίασε τὸ θέατρόν μας. Εἰς τὸ τέλος ἑκάστης πράξεως καὶ ἑκάστης παραστάσεως, παταγώδη χειροκροτήματα ἐκάλουν τὴν ἔξοχον καλλιτέχνιδα ἐπὶ τῆς σκηνῆς πεντάκις καὶ δεκάκις. Καὶ ὅτι ἤξιζε καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς χρηματικὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα πρὸς εὕρεσιν θέσεως καὶ τὴν ἔκρηξιν τοῦ τόσου ἐνθουσιασμοῦ, δὲν ὑπάρχει δευτέρα γνώμη. Ἡ Σάρα Βερνὰρ παρέσχεν εἰς τοὺς ἀγεύστους καὶ ἀσυνειθίστους ἀθηναίους καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, οἵας οὐδέποτε ἠξιώθησαν μέχρι τοῦδε, προπάντων ὅσοι δὲν ηὐτύχησαν νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ λεπτὸς Κοκλὲν δὲν εἶχε τότε ἐννοηθῇ· καὶ αὐτὴ δὲ τοῦ μεγάλου Ρόσση ἡ δόξα ἐλησμονήθη πρὸ τοῦ ταλάντου τῆς ἐξόχου γυναικός. Οἱ παλαιότεροι μόνον ἐνεθυμοῦντο τὴν Ριστόρη ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς καθυπέταξεν ἡ νωπή, ἡ ἀμίμητος Τέχνη τῆς Σάρας, τῆς ὁποίας ἐπὶ πολύ, ὡς γλυκέος ὀνείρου, θὰ διατηρήσωμεν τὴν ἀνάμνησιν.

'Αλλὰ καὶ ἡ Σάρα Βερνάρ, φεύγουσα σήμερον ἀποκομίζει γλυκείας ἐντυπώσεις. Εἰς τὴν πόλιν μας εὗρεν ἄνοιξιν θελκτικήν, νύκτας σεληνοφωτίστους, 'Ακρόπολιν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐρρέμβασε καὶ τὸν τάφον τοῦ συζύγου της, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσηυχήθη. Ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἐνθουσιώδους· εἶχε πρὸ αὐτῆς ἀκροατήριον πυκνόν, συνέχον καὶ τὴν ἀναπνοήν του διὰ νὰ μὴ τοῦ φύγῃ μία της λέξις, ἡ δὲ θερμότης μετὰ τῆς ὁποίας τὸ ηὐχαρίστει ὅταν τὴν ἐχειροκρότει εἰς τὸ τέλος καὶ τὴν ἐζητωκραύγαζεν, ἐμαρτύρουν πόσον βαθέως εἰσέδυαν εἰς τὴν ψυχήν της αἱ αὐθόρμητοι ἐκεῖναι καὶ εἰλικρινεῖς ἐκδηλώσεις. Τῆς ἔρριψαν ἄνθη καὶ περιστεράς· ἐκ τούτων δ' ἐδυνήθη νἀποτελέσῃ τὸ ὡραιότερον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ συζύγου της ἀνάθημα, τὴν αἰσθητοποίησιν οὕτως εἰπεῖν τοῦ θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον

Digitized by Google

Η ΣΑΡΑ ΒΕΡΝΑΡ
εἰς τὴν «Κυρίαν μὲ τὰς Καμελίας»

διήγειρεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συμπολιτῶν του ἡ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἀκτινοβόλος διέλευσίς της.

Τί ἄλλο ἐπερίμενεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας;

✝

Καὶ ἄλλη αὐτοκτονία ἕνεκα νόσου ἀνιάτου. Νεᾶνις εἰκοσιπενταέτις, πάσχουσα ἐξ ἐπιληψίας, ἔπεσεν ἀπελπις εἰς τὸ πηγάδιον τῆς οἰκίας της καὶ ἐπνίγη. Ὅταν τὴν ἔχασαν οἱ γονεῖς της καὶ αἱ ἀδελφαί της, ἀφ' οὗ τὴν ἐζήτησαν παντοῦ, ὑπώπτευσαν τὸ κακὸν καὶ ἔρριψαν εἰς τὸ βαθύτατον πηγάδιον τὸ τσιγκέλι μὲ τὸ ὁποῖον ἀνέσυραν τοὺς κουβάδες, διὰ νὰ ἐρευνήσουν. Μετὰ πολλὰς ματαίας ἀποπείρας, τὸ τσιγκέλι εὗρεν ἐπὶ τέλους ἀντίστασιν καὶ ἀνεσύρθη φέρον τεμάχιον φορέματος γυναικείου. Ἡ βεβαιότης τοὺς ἔκαμε τότε νὰ ῥήξωσι κραυγὰς ἀπελπισίας, αἱ ὁποῖαι συνήθροισαν τὸν κόσμον καὶ τὴν ἀστυνομίαν, ἐπὶ παρουσίᾳ δὲ ὅλων ἀνέσυραν τότε τὸ πτῶμα τῆς ἀτυχοῦς νεάνιδος νεκρᾶς καὶ κατασμωλωπισμένης. Κατὰ τὴν ἰατρικὴν ἔκθεσιν, ὁ θάνατος ἐπῆλθε κατὰ τὴν πτῶσιν πρὶν ἡ νεᾶνις φθάσῃ εἰς τὸ ὕδωρ, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο εἰς βάθος δεκαπέντε μέτρων ἀπὸ τὸ χεῖλος τοῦ πηγαδίου.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ὑπὸ τὸν τίτλον Sur les chemins de l'Europe ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῆς χήρας του τὸ Ἡμερολόγιον τῶν ταξειδίων τοῦ I. Michelet, περιλαμβάνον τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Φλάνδραν, τὴν Ὁλλανδίαν, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Λομβαρδίαν καὶ τὸ Τυρόλον. Εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ταύτας σημειώσεις, γεγραμμένας ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, καταφαίνεται ὁ Michelet ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς συγγραφεύς, τρυφερός, αἰσθηματίας, ὀξὺς παρατηρητὴς καὶ κριτικός. Αἱ περὶ Ἰταλίας καὶ Ὁλλανδίας σελίδες, ἐν αἷς πραγματεύεται θέματα τεχνικά, θεωροῦνται ὡς αἱ ἄρισται τοῦ λαμπροῦ τούτου βιβλίου.

— Ἐξεδόθη τὸ ἀγγελθὲν ἔργον τοῦ κ. Μ. Ρενιέρη «Μητροφάνης Κριτόπουλος καὶ οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φίλοι αὐτοῦ» ὡς παράρτημα τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων 114.

— Ὑπὸ τοῦ Ἐρνέστου Δωδὲ ἐξεδόθη ἱστορικὸν μυθιστόρημα, τῆς ἐποχῆς Ναπολέοντος τοῦ Α' ἐπιγραφόμενον Mademoiselle de Circé. Καὶ ὡς μυθιστόρημα καὶ ὡς ἱστορικὴ μελέτη, κρίνεται λίαν ἐνδιαφέρον.

— Μελέτη περὶ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ ὡς ποιητοῦ ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Ch. Renouvier. Κατὰ τὸν συγγραφέα ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ κατέχει τὴν ὑψίστην θέσιν μεταξὺ τῶν ποιητῶν τοῦ αἰῶνός του, διὰ τὴν θαυμασίαν μορφὴν δι' ἧς περιέβαλε τὰ ὑψηλότερα αἰσθήματα καὶ τὴν νέαν ποιητικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησε.

— Μεταξὺ τῶν περὶ Ζολᾶ γραφέντων λαμπρὰν θέσιν θὰ καταλάβῃ ἡ περὶ αὐτοῦ μελέτη τοῦ Αὐγούστου Santour, «Τὸ ἔργον τοῦ Ζολᾶ» ἐν ᾧ κρίνεται ἡ ἐπιστημονική, ἠθικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ ἀξία τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου μυθιστοριογράφου.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ κύριος Βίσμαρκ καὶ ἡ κυρία Ἀδάμ» ὁ Ἱππόλυτος Φουρνιὲ ἐδημοσίευσε περίεργον βιβλίον ἐν ᾧ ἐξαίρει τὴν ἀλήθειαν τῶν περὶ τοῦ γερμανοῦ ἀρχικαγγελαρίου κρίσεων, τὰς ὁποίας ἐξήνεγκεν ἡ διευθύντρια τῆς *Νέας Ἐπιθεωρήσεως* εἰς τὰς κατὰ καιροὺς δημοσιευθείσας ὑπ' αὐτῆς Ἐπιστολὰς περὶ τῆς Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς.

Καλλιτεχνικά.

Εἰς τὸν κ. Λύτραν ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἡ ἐκτέλεσις τῆς προσωπογραφίας τοῦ Ἀρεταίου διὰ τὴν πινακοθήκην τῶν Καθηγητῶν.

— Ὁ ζωγράφος Puvis de Chavannes ἐκθέτει ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ἐν Παρισίοις θαυμάσιον πίνακα προωρισμένον διὰ τὸ Δημαρχεῖον καὶ παριστάνοντα τὴν Ἀποθέωσιν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ.

— Πρό τινων ἡμερῶν μετεκομίσθη ὁ νεκρὸς τοῦ Αἰμιλίου Bayard, τοῦ διασήμου γάλλου ζωγράφου εἰς Μασσαλίαν, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, ὅπου ἐτάφη μετὰ τιμῶν.

Θεατρικά.

Ἐξ Ἀθηνῶν ἡ Σάρα Βερνὰρ μεταβαίνει εἰς Μασσαλίαν ὅπου θὰ δώσῃ σειρὰν παραστάσεων· ἐκεῖθεν εἰς Βορδὼ καὶ κατόπιν εἰς τὸ Σικάγον.

— Μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἐπαίχθη ἐν Παρισίοις ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς κυρίας Ἰουλιέττας Ἀδὰμ ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν τὸ δρᾶμα τοῦ ἱσπανοῦ Ἐτσεγαρὰη *Ἡ Τρέλα ἢ Φρονιμάδα.*

Digitized by Google

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΡΑΛΛΗΣ

Ἐπιφανέστατον ὁμήλικα ὁ Δημήτριος Ῥάλλης ἔχει τὸν Συνταγματικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, διότι ἀμφότεροι εἰσῆλθον εἰς τὴν ζωὴν τῷ 1844. Καὶ ἂν οἱ κατὰ τὴν γέννησιν τῶν θνητῶν οἰωνοὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ βίου αὐτῶν, πάντως ἡ σύμπτωσις αὕτη ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τρίτου κόμματος, ὅστις σήμερον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ἁγνότερος παρ' ἡμῖν θιασώτης τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Ὁ Ῥάλλης εἶνε ἀληθὲς ὅτι προωρίσθη μετὰ πάσης ἐπιμελείας διὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν στάδιον, ἀλλ' ἀντήλλαξε τὴν ἕδραν τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου πρὸς τὸ βουλευτικὸν ἑδώλιον καὶ ἂν ἡ Ἐπιστήμη ἀπώλεσεν ἐπιφανῆ ἱεροφάντην, ἐκέρδισεν ἡ Πολιτικὴ λάτρην ὑπέροχον. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς διαφθορᾶς τῶν χαρακτήρων, ἣν ἡ γόησσα αὕτη ἐν Ἑλλάδι ἀπειργάσατο, ὁ Δημήτριος Ῥάλλης ἀποτελεῖ ἀξιοθαύμαστον ἐξαίρεσιν. Ἀλύγιστος τὸν χαρακτῆρα καὶ ἀκατάβλητος τὸ ψυχικὸν σθένος, δὲν ὑπεδουλώθη ὑπὸ τῶν θελγήτρων τῆς Κίρκης ταύτης τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ὡς ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ ἡ ἀρχαϊκὴ τοῦ ἀνδρὸς εὐθύτης ἐπέπλευσεν εἰς πᾶσαν τρικυμίαν. Ἐλέχθη περὶ τοῦ Ῥάλλη ὅτι πολλάκις ἔχει τι τὸ σκαιόν, ἀλλ' οἱ γνωρίζοντες τὴν γοητείαν ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν ἐρχομένων εἰς συνάφειαν μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν ἄψογον εὐγένειαν τρόπων ἐν ταῖς κοινωνικαῖς του σχέσεσιν ἐννοοῦσι καλῶς, ὅτι σκαιότης ἀπεκλήθη, εὐφήμως ἴσως, ἡ ἀκαμψία τοῦ χαρακτῆρός του. Οἱ πολιτικοί του ἀντίπαλοι ὑπεστήριξαν πολλάκις, ὅτι ὁ Ῥάλλης κατέστη τόσον δημοφιλής, διότι δείκνυται ἐνδοτικὸς πρὸς τοὺς φίλους του. Καὶ ὅμως εἶνε ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος, ὅτι ἂν ὑπάρχῃ ἐν Ἑλλάδι εἷς πολιτευόμενος πατάξας ἀνενδότως τὴν συναλλαγήν, οὗτος εἶνε ὁ Δημήτριος Ῥάλλης. Σεμνός, χρηστὸς καὶ μετριόφρων, ὡς ὀλίγιστοι Ἕλληνες, ἀποφεύγει τὴν ἐπίδειξιν, ὅσον οὐδεὶς τῶν συγχρόνων πολιτευτῶν. Ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτὸν μὲ ἔκτακτον διαύγειαν νοὸς καὶ ὀξύτητα ἀντιλήψεως, συνεκέρασε δὲ πρὸς τὴν ταχύτητα ταύτης βάθος κρίσεως· ἀλλ' οὗτος οὐδέποτε μετεχειρίσθη τὰ πολύτιμα ταῦτα τῆς Θείας Προνοίας δῶρα, ὅπως ἀνέλθῃ προώρως ἢ ἀποτόμως. Τὴν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ὑπέροχον θέσιν του ἐδημιούργησαν αὐτῷ ἀληθῶς τὰ ἔκτακτα χαρίσματά του, ἀλλὰ καίτοι ἐθεωρήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου ὡς δύναμις, ἀκόμη καὶ ὅταν ἦτο μόνος καὶ ἄνευ ὀπαδῶν ἐν τῇ Βουλῇ, ἀπέφυγεν ἐν τούτοις ἐπὶ μακρὸν νὰ προβάλῃ ἀξιώσεις ἀρχηγίας ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας αὐτῶν. Ἂν δὲ πρό τινων ἐτῶν ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς πολιτικῆς ὁμάδος καὶ ἐθεωρήθη ὡς ὁ ἀνὴρ τοῦ μέλλοντος, πάντως δὲν ἐπεδίωξεν αὐτὸς τὴν ἀνακήρυξιν, ἀλλ' ὡρίμασεν αὕτη ἐκ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων καὶ ὀφείλεται κυριώτατα εἰς τοὺς κοινοβουλευτικοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀνδρός. Βεβαίως ὁ Ῥάλλης εἶνε ἀνὴρ φιλόδοξος, διότι εἶνε φύσει ἀρχικός, ἀλλ' ἡ φιλοδοξία του εἶνε ἐστερημένη πάσης χροιᾶς φιλοπρωτίας. Τοὺς ἀκολουθοῦντας τὰς ἀρχάς του βουλευτὰς θεωρεῖ μᾶλλον συνεργάτας ἢ ὀπαδούς. Κάτοχος τῆς κοινοβουλευτικῆς τακτικῆς, ὅσον τοὐλάχιστον οἱ δύο ἄλλοι μόνον ἐν τῇ Βουλῇ κομματάρχαι, εἰμὴ ἐν πολλοῖς καὶ αὐτῶν ὑπέρτερος, ἐπέτυχε πολλάκις νὰ παρασύρῃ τὴν πλειονοψηφίαν εἰς ἀποφάσεις ἃς ὁ ἴδιος ἐκ τοῦ προχείρου συνέλαβεν, ἢ νὰ διασπάσῃ αὐτὴν ἐκλέγων τὴν ψυχολογικὴν στιγμήν. Καὶ εἶνε γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς παρακολουθοῦντας τὴν κοινοβουλευτικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, ὅτι ἡ διάσπασις τῆς πλειονοψηφίας τοῦ κ. Δη-

Digitized by Google

λιγιάννη μετὰ τὸν ἀποκλεισμόν, ὀφείλεται εἰς ἁπλῆν πρότασιν ἀναβολῆς τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς, γενομένην ὑπὸ τοῦ Ράλλη ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ, διότι μετ' ἀξιοθαυμάστου ὀξύτητος διέγνωσεν, ὅτι ἡ πλειονοψηφία ἐδυσφόρει διὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, ὅπως θέσῃ τὴν ἰδίαν ὑποψηφιότητα διὰ τὴν προεδρίαν.

Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς δύο ἄλλους πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς δὲν εἶνε ὀπαδὸς τῆς μακρηγορίας. Οἱ λόγοι του εἶνε συνεπτυγμένοι καὶ πλήρεις διαυγείας, χαρακτηρίζει δ' αὐτοὺς γοργότης φράσεως καὶ ἔκτακτος κομψοέπεια. Δὲν ἐπιτηδεύει πομπῶδες ὕφος, ἐπιζητεῖ δὲ τοὐναντίον ἀγαστὴν βραχυλογίαν, καὶ γνωρίζει νὰ προσδίδῃ εἰς τὰς ἀγορεύσεις του φυσικόν τινα τύπον πείθοντος ὀρθοῦ λόγου. Ἐξ ἴσου ὁρμητικὸς εἰς τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἕτοιμος εἰς τὴν ἀπάντησιν ἐκράτησε πολλάκις τὴν συζήτησιν μόνος κατὰ πλειονοψηφίας συμπαγοῦς καὶ ἐπιβλητικῆς. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐνίοτε θυσιάζει εἰς τὴν εὐφυολογίαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιχειρήματος, ἀλλὰ τὸ σφάλμα δὲν εἶνε ἐπίκτητον. Πταίει ἡ φύσις, ἥτις τὸν ἐπροίκισε μὲ χαρακτῆρα εὔθυμον καὶ πνεῦμα σπινθηροβολοῦν.

Ὡς κυβερνήτης εἶνε ἀνὴρ ἀρχαϊκῆς αὐστηρότητος, ἀξιοπρεπὴς καὶ φιλεργός, ἔχων μεγάλην αὐτοτέλειαν καὶ πολλὴν πρωτοτυπίαν. Ἐνῷ δὲ εἶνε ἀναμφισβητήτως ὁ ἀπολαμβάνων τῆς μεγίστης ἐν Ἑλλάδι μεταξὺ τῶν ἐκλογέων δημοτικότητος, οὐδέποτε ὡς ὑπουργὸς διανέμει παροχὰς πρὸς αὐτούς. Ἡ ἐκλογική του δύναμις εἶνε ἀκατάβλητος καὶ ὅμως οὔτε ἐδημιουργήθη οὔτε διετηρήθη διὰ παροχῶν τῆς ἐξουσίας. Δεκαετίαν ὅλην ἐκτὸς αὐτῆς ἐπολεμήθη, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰς δύο τελευταίας ἐκλογάς, λυσσωδῶς ὑφ' ὅλων τῶν κομμάτων καὶ ὅμως ἐξελέγη πάντοτε βουλευτής. Ἡ δύναμις αὕτη ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ἀνεξήγητον ἐκεῖνο χάρισμα τοῦ σαγηνεύειν τὰ πλήθη, ὅπερ κέκτηται εἰς μέγαν βαθμόν, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ εἰς ὑπηρεσίας, ἃς προσφέρει διαρκῶς εἰς τοὺς ἐκλογεῖς του ὡς δικηγόρος ἀμισθί. Θυσίας τοιαύτας πολλὰς δύναται νὰ προσκομίσῃ εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐπιρροῆς του, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ συγκατατεθῇ νὰ θυσιάσῃ ἔστω καὶ μίαν τρίχα ἐκ τῶν Δημοσίων χάριν αὐτῆς.

Πρωτότυπος ἐν τῇ συλλήψει τῶν ἰδεῶν, εἶνε καὶ λίαν καινοτόμος ἐν τῇ διατυπώσει αὐτῶν. Ἔχει ἀναμορφωτικὰς ἰδέας περὶ πάντων τῶν κλάδων τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἀποκρούει πᾶσαν μεταρρύθμισιν μὴ βασιζομένην ἐπὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Θαυμαστὴς αὐτοῦ ἔνθερμος ποθεῖ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Κοινοβουλίου εἰς ἐμπρέπουσαν περιωπήν. Φρονῶν ἀκραδάντως, ὅτι ἡ πρωθυπουργικὴ δικτατορία διέφθειρε τὸν χαρακτῆρα τοῦ πολιτεύματος, φιλοδοξεῖ νὰ ἐπικρατήσῃ ποτὲ τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀποδώσῃ τὴν αὐτοτέλειαν εἰς τοὺς κεκλημένους, ἵνα βουλεύωνται καὶ οὐχὶ νὰ διοικῶσι καὶ θυσιάσαντας μέχρι τοῦδε χάριν συμμετοχῆς εἰς τὴν διοίκησιν τὴν βουλευτικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν.

Τῆς νέας Κυβερνήσεως ἂν δὲν εἶνε ἡ κεφαλὴ εἶνε ὅμως ἀναμφηρίστως ἡ ψυχή. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην δύναμιν, ἣν ἐπ' ἐσχάτων ἀπέκτησε διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ του προγράμματος. Ἀντιμετωπίσας τὴν ἀπαισιοδοξίαν τῶν θιασωτῶν τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ ἀμειλίκτως πολεμήσας τὸ κρατοῦν σύστημα δημοσιονομίας ἀνέπτυξεν ὁλόκληρον πρόγραμμα οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀφ' ὧν ἐλπίζει τὴν οἰκονομικὴν σωτηρίαν τοῦ Τόπου. Τὸ οἰκονομικόν του σύστημα ἑδράζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ χώρα ἐπαρκεῖ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ ἐκ τῶν πόρων αὐτῆς εἰς πλήρωσιν πασῶν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ ἀναγκῶν της, ἀλλ' ἡ ἐπίτευξις τοῦ προβλήματος συνδέεται πρὸς ὁλόκληρον σειρὰν μεταρρυθμίσεων, ὧν βάσις εἶνε αἱ αὐστηρόταται οἰκονομίαι. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Ράλλη ἠσπάσθη τὸ Στέμμα καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ὁμοφρονοῦντος πολιτευτοῦ, εἰς ὃν λόγῳ πρεσβείων καὶ ὑπηρεσιῶν ἀνετέθη ἡ προεδρία τῆς Κυβερνήσεως.

Θὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἐγχείρημα ; Ὑπάρχουσιν οἱ ἀμφιβάλλοντες καὶ οὐκ ὀλίγοι εἶνε οἱ διστάζοντες. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος Ράλλης ἔχει πεποίθησιν ἐπὶ τὸ σύστημά του, ἔχει δὲ καὶ τὸ ψυχικὸν σθένος ὅπως ἐφαρμόσῃ αὐτό. Ὁ προσεχὴς χρόνος θὰ διδάξῃ ἡμᾶς, ἂν ἀρκῇ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἡ δύναμις τῆς θελήσεως καὶ ἡ στερεότης τῆς πεποιθήσεως ἐπὶ τὸ λυσιτελὲς τῶν μέτρων. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι διὰ τοῦ Δημητρίου Ράλλη ἐγκαινίζεται νέα τάξις πραγμάτων ἐν τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ. Ἂν δὲ τὸ νόσημα αὐτῆς ἀκριβῶς διεγνώσθη καὶ ὀρθῶς ἀποδίδεται εἰς τὴν ἔλλειψιν εἰλικρινείας καὶ ἀκαμψίας χαρακτῆρος ἀπὸ μέρους τῶν Κυβερνητῶν της, ὁ Δημήτριος Ράλλης θ' ἀποβῇ ἴσως ὁ πεπρωμένος τῆς Ἑλλάδος ἀνήρ· διότι ἀναντιρρήτως κέκτηται εἰλικρίνειαν καὶ εὐθύτητα ἡνωμένας πρὸς δύναμιν θελήσεως καὶ πρὸς ἀδάμαστον χαρακτῆρα.

Α.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ[1]

Α΄.

Τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς διεσώθησαν εὐτυχῶς πολλὰ καὶ μεγάλα μάλιστα οἰκοδομήματα, ἀπὸ τῶν ὁποίων δύναται ὁ εἰς τὰς τοιαύτας ἐρεύνας ἐπιδιδόμενος ν' ἀρυσθῇ ἱκανὰς πληροφορίας περὶ τῆς καταγωγῆς, τῆς προόδου, καὶ τῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς διακυμάνσεων τοῦ κλάδου τούτου τῆς τέχνης. Πλεῖσται βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι πασῶν τῶν ἐποχῶν διετηρήθησαν μέχρι τῆς σήμερον ἐν πλείσταις ἐπαρχίαις τοῦ πρώην βυζαντινοῦ κράτους, μεταποιηθεῖσαι αἱ πλεῖσται καὶ ἀξιολογώτεραι εἰς μουσουλμανικοὺς ναούς, ὧν προεξέχει ἡ ἀφιερωθεῖσα εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν. Διὰ τῆς μελέτης τῶν διασωθέντων τούτων ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων δύναταί τις ἀπροσκόπτως νὰ παρακολουθήσῃ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν βυζαντινῶν καθ' ἅπαντα τὸν μακρὸν βίον τοῦ κράτους ἐκείνου. Χάρις εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ χαρακτῆρος, ὃν

[1] Ἡ ἀνωτέρω περὶ βυζαντινῆς τέχνης πραγματεία ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὅλοεν ἐκτυπουμένου συγγράμματος «Βυζαντινὴ Τέχνη καὶ Βυζαντινοὶ Καλλιτέχναι».

Digitized by Google

περιεβλήθησαν αἱ βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι, ὁρισθεῖσαι τὸ πρῶτον εἰς λατρείαν τοῦ Χριστοῦ, εἶτα δὲ εἰς λατρείαν τοῦ Μωάμεθ, ἐπροστατεύθησαν ἐν μέρει ἀπὸ τῶν βανδαλικῶν καταστροφῶν καὶ διεφυλάχθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς καταστρεπτικῆς τοῦ χρόνου ἐπηρείας, ἐνῷ τὰ λοιπὰ πολιτικὰ οἰκοδομήματα, αἱ μεγαλοπρεπεῖς στοαὶ εἴτε ἔμβολοι, τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων κατεστράφησαν ἄρδην.

Ἐν τῇ γραφικῇ ὅμως τῶν βυζαντινῶν ὑπάρχουσι πολλὰ τὰ κενά, τὰ ὁποῖα δύσκολον ἀποβαίνει νὰ συμπληρωθῶσιν ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὰ ὀλίγα διασωθέντα γραφικὰ ἔργα. Τὰ διασωθέντα ψηφοθετήματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ραβέννης, τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Θεσσαλονίκης χορηγοῦσι πληροφορίας τινὰς περὶ μόνης τῆς καθαρῶς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ αὖθις οὐχὶ περὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν. Τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, καὶ τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους τὰ πολυτελῆ μέγαρα ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν ὁποίων ἦσαν ἐζωγραφημένοι οἱ πόλεμοι καὶ οἱ ἆθλοι τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων κατεστράφησαν ἐξ ὁλοκλήρου, διὸ περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς τέχνης δὲν ἔχομεν ἱκανὰ διδόμενα ὅπως σχηματίσωμεν ὀρθὴν ὁπωσοῦν καὶ ἀναμφισβήτητον κρίσιν. Αἱ διασωθεῖσαι μικρογραφίαι, αἵτινες καὶ αὗται διεσώθησαν εὑροῦσαι ἄσυλον εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία, παρέχουσιν ἡμῖν ἀσθενῆ τινα τεκμήρια ἵνα δυνηθῶμεν ἐξ εἰκασίας νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν ἀπολεσθέντων ἐκείνων ἔργων. Ἐπίσης περιγραφαί τινες πινάκων, διασωθεῖσαι ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, αὐξάνουσι κατά τι τὰς περὶ τῆς γραφικῆς τῶν βυζαντινῶν ἡμετέρας γνώσεις, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀποδείξεις οἵας ἐπεθύμει ἡ ἡμετέρα διάνοια πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ἡμετέρων κρίσεων.

Ἄλλως τε ὁμολογητέον ὅτι οἱ βυζαντινοὶ μετὰ πλειοτέρου ζήλου ἠσχολήθησαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς θρησκευτικῆς ἰδίως τέχνης, μὴ ἀπομακρυνθέντες τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος οὔτε ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ κοσμήσωσι διὰ μουσειωμάτων καὶ αὐτὰ τῶν αὐτοκρατόρων των τὰ πολυτελῆ οἰκήματα. Τὰ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος κτισθέντα ἀνάκτορα ἦσαν κατὰ τὸν ῥυθμὸν παρεμφερῆ πρὸς τὰς ἐγειρομένας ἐκκλησίας, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἐν ταῖς αἰθούσαις αὐτῶν ἀπαστράπτοντα ψηφοθετήματα μετεῖχον τοῦ χαρακτῆρος τῆς θρησκευτικῆς ἐκείνης τέχνης, τῆς διακοσμησάσης τὰς λαμπρὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας.

Β΄.

Ἡ γραφικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν εἶχε περιορισθῇ, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, εἰς ἀλλότρια τῆς θρησκείας θέματα. Αὕτη παρέστησεν ἐν τῇ Ποικίλῃ τῶν Ἀθηνῶν στοᾷ τὸν ἄστατον τῶν Ἀθηναίων δῆμον, ἐξιστόρησε τὴν πολύκροτον μάχην τοῦ Μαραθῶνος, ἀναπαρέστησε τὸν καλὸν τῆς Ἑλένης τύπον, καὶ τέλος ἐφιλοπόνησε μεθ' ὑπομονῆς ἀκαταβλήτου τὸν διάσημον τοῦ Ἰαλύσου πίνακα, ἄφησεν ὅμως εἰς τὴν γλυπτικὴν κυρίως τὸ καθῆκον νὰ μεταβιβάσῃ τοὺς θεοὺς ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὴν γῆν. Ἄλλως τε, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φειδίου ὑψηλὴν ὑποτύπωσιν τῆς χρυσελεφαντίνου Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, καὶ προσέτι μετὰ τὴν ἐπὶ τῶν τυμπάνων τοῦ Παρθενῶνος ἐνσάρκωσιν συμπάντων τῶν θεῶν, πῶς ἐδύνατο νὰ παλαίσῃ τοῦ Ἀπελλοῦ ἢ τοῦ Ζεύξιδος ἡ ἀβροδίαιτος γραφὶς πρὸς τὴν ἀρρενωπὸν καὶ στιβαρὰν ἐκείνου γλυφίδα;

Ἡ βυζαντινὴ θρησκευτικὴ τέχνη ἐτράπη ἀλλοίαν ὁδόν. Ἐγκαταλείψασα αὕτη τὴν γλυπτικήν, καθὸ μιανθεῖσαν ἐκ τοῦ πολυθεϊσμοῦ, ἐνεκολπώθη, πλὴν τινων ἀσημάντων ἐξαιρέσεων, μόνην τὴν γραφικήν, καὶ εἰς μόνην αὐτὴν ἀνέθετο τὴν παράστασιν τῶν νέων θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ τῶν χριστιανικῶν ἄθλων. Εἰ καὶ δὲν ἐδυνήθη νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ ἰδεώδους καλοῦ, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἀναμφισβήτητον πλεονέκτημα τῆς ἀρχαίας τέχνης, δύναται ὅμως νὰ καυχηθῇ ὅτι ἀπετέλεσεν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἰδίαν σχολὴν πρωτότυπον, ἐπιδράσασαν ἐπὶ τῆς τέχνης πολλῶν ἄλλων χριστιανικῶν λαῶν, ἄνευ δὲ ὑπερβολῆς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἔμενε κυρία τοῦ πεδίου. Ἀλλὰ καὶ ἤδη μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν τεχνῶν, ὅτε τὰ ἔργα τοσούτων μεγάλων ζωγράφων ἐπλήρωσαν θάμβους τὸν κόσμον, ἤρχισαν πολλοὶ νὰ μελετῶσι τὴν βυζαντινὴν τέχνην, ὅπως λάβωσιν εἴτι καλὸν εὕρηται ἐν αὐτῇ εἰς παράστασιν θρησκευτικῶν ὑποκειμένων.

Γ΄.

Ἡ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀναπτυχθεῖσα βυζαντινὴ τέχνη, εἰ καὶ ἔχει πολλὰ τὰ πλημμελῆ, δὲν συγγενεύει ὅμως οὔτε πρὸς τὴν τραχεῖαν καὶ ὑπερβαλλόντως μυώδη τῶν Ἀσσυρίων καὶ Μήδων, οὔτε πρὸς τὴν ἀείποτε κωμικῶς μορφάζουσαν τῶν Σινῶν καὶ Ἰαπώνων, οὐδ' ἔχει τὸ ἄμυον καὶ χαλαρόν, τὰ ἀποτελοῦντα τὸν χαρακτῆρα τῆς κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἀναπτυχθείσης αἰγυπτιακῆς τέχνης. Ἡ βυζαντινὴ γραφικὴ διὰ τοῦ σοβαροῦ, ἠρέμου καὶ κανονικοῦ χαρακτῆρος τῶν προσώπων, καὶ διὰ τοῦ εὐπρεποῦς καὶ κοσμίου σχηματισμοῦ τῶν εἰκονιζομένων εἶνε πλησιεστέρα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτῆς ἀνατραφεῖσα καὶ ἐν μέσῳ τῶν πολυπληθῶν αὐτῆς ἐρειπίων διαβιώσασα, τῇ ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς, εἰ καὶ ἐθεωρεῖτο ἀσέβεια ὁ μετὰ τοιαύτης τέχνης συγχρωτισμός. Μανθάνομεν μάλιστα ὅτι κατά τινα ἐποχὴν ἀπεπειράθη γενναίως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Τοιαύτη διάθεσις ἀναφαίνεται ἐν ταῖς μικρογραφίαις τῆς ἐνάτης καὶ δεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε μετὰ τῶν ἀρχαίων προσωποποιήσεων ἐπανῆλθε καὶ ἡ καλλιτεχνικωτέρα τοῦ διαγράμματος ἐπεξεργασία, καὶ γραφικωτέρα ἡ τῆς συνθέσεως εὕρεσις.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἕτερον ῥεῦμα ἀντίθετον ὤθει τὴν χριστιανικὴν τέχνην εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Τὰ δόγματα καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἃ ἀνελάμβανε νὰ ἐξηγήσῃ, διίσταντο ἄντικρυς ἀπὸ τῆς θεολογίας καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πολυθεϊσμοῦ. Αἱ χαρίεσσαι μορφαὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἢ τῆς εἰς τὰ δάση περιπλανωμένης Ἀρτέμιδος, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἤ τε

Digitized by Google

ἀνδρεία καὶ γυναικεία καλλονὴ ἐξεδηλοῦτο νεάζουσα καὶ σφριγῶσα, ἔδει νὰ ἐκλείψωσι τοῦ λοιποῦ. Ὁ Ζεὺς γινόμενος ταῦρος εἰς ἁρπαγὴν τῆς Εὐρώπης, ἢ καταπίπτων ὡς χρυσῆ βροχὴ ἐν τοῖς κόλποις τῆς Δανάης, ἢ περιελισσόμενος ὡς κύκνος ἐν ταῖς ὠλέναις τῆς Λήδας ἦσαν θέματα ἀσεβῆ καὶ ἀκόλαστα ἵνα ληφθῶσιν ὡς τύποι τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ἡ νέα θρησκεία, ἧς ὁ ἀρχηγὸς εἶχεν ἀναγραφὴ ἐπὶ τῆς σημαίας του «ὁ θέλων σωθῆναι ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι», ἐθεώρησε τὰς σωματικὰς κακουχίας καὶ τὴν τελείαν ἀπὸ τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων ἀποχὴν ὡς τὸ ἰδεῶδες τῆς τοῦ ἀνθρώπου τελειότητος, διὸ καὶ ἡ τέχνη, ἡ τοιαύτην ἐξυπηρετοῦσα θρησκείαν, ὤφειλε νὰ συνουσιωθῇ μετὰ τῶν τοιούτων δοξασιῶν. Ἡ ἀπονέκρωσις τῆς σαρκὸς ἦτο τὸ σημεῖον εἰς ὃ ἀφεώρων αἱ προσπάθειαι τῶν χριστιανῶν ἠθικολόγων, ὅθεν τὰς παραστάσεις τὰς θελγούσας τὰς αἰσθήσεις ἔμελλον νὰ διαδεχθῶσιν ἕτεραι ἀποδιώκουσαι πᾶσαν ἀνάμνησιν σαρκικῆς ἡδονῆς· ἄλλως τε ἡ χριστιανικὴ τέχνη σκοπὸν εἶχε νὰ διδάξῃ, ἐνῷ ἡ ἀρχαία τέχνη ἐπεδόθη ἀκωλύτως εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ ὁρατοῦ καλοῦ. Ἡ παράστασις τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένου Ἰησοῦ ἦτο ὁ ἰδεώδης χαρακτὴρ τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ὡς ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺς ἦτο ὁ ἰδεώδης χαρακτὴρ τῆς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ πολυθεϊσμοῦ ἀναπτυχθείσης. Αἱ ἀνωτέρω χριστιανικαὶ ἰδέαι ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς ἀρχάς τινας τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, ἃς ὑπερηκόντισαν οἱ ἀναχωρηταὶ καὶ οἱ μοναστικοὶ μέχρις ἀτοπίας.

Δ΄.

Τοιούτων ἰδεῶν ἐμφορούμενοι οἱ χριστιανοὶ καλλιτέχναι, φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ θηρεύσωσι τὸ καλὸν ἐν τῇ τέχνῃ, ὡς ἐθήρευσαν αὐτὸ οἱ πολυθεϊσταὶ ἕλληνες. Ἀμφότεροι ἔζων ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανόν, ὑφίσταντο τὴν αὐτὴν τοῦ κλίματος ἐπιρροὴν καὶ εἶχον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των τὸν αὐτὸν τοῦ ἐδάφους σχηματισμόν, ἑνὶ λόγῳ τὸ περιέχον ἦτο τὸ αὐτό, ἀλλ' αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι εἶχον τέλεον μεταβληθῆ, διὸ καὶ τὰ προϊόντα τῆς τέχνης καὶ πάντα τὰ τῆς διανοίας ἔμελλον κατ' ἀνάγκην νὰ λάβωσιν ἀλλοίαν μορφήν. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία κατὰ τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἔτη εἶχε τὰ θέλγητρα τῆς νεότητος, οὔτε εἶχε τότε πολεμίας τὰς παρατόλμους φιλοσοφικὰς ἰδέας, αἵτινες ἐξησθένισαν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὸ κῦρος αὐτῆς. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἡ θρησκεία, ὡς τοὐλάχιστον ἐξελάμβανον αὐτὴν οἱ τότε ἄνθρωποι, ἦτο πανίσχυρος, ἀνεμιγνύετο δὲ εἰς ἅπαντα τὸν βίον τῶν βυζαντινῶν τόν τε ἰδιωτικὸν καὶ τὸν δημόσιον. Αἱ δύο τεθρηλλημέναι φατρίαι τοῦ Βυζαντίου, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βενέτοι, ἀγωνιζόμενοι ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις ἐπεκαλοῦντο ἕκαστοι τὴν Παναγίαν ἵνα χορηγήσῃ τὴν νίκην εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς μερίδος των. Ἡ μουσικὴ ἐν ᾗ ὑμνεῖτο ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἦτο αὐτὴ ἐκείνη ἐν ᾗ ἐχαιρετίζετο ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς προελεύσεσι καὶ λοιπαῖς τελεταῖς. Ἐν αὐταῖς ᾄσματά τινα ἐψάλλοντο εἰς ἦχον πλάγιον ἢ ἦχον βαρύν, ὡς ἐψάλλοντο κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἤχους τὰ τροπάρια τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ὑμνογράφων ἐν τοῖς ναοῖς(¹). Ἐν ταῖς μάχαις καὶ ἐν τοῖς θριάμβοις τῶν βυζαντινῶν προεπορεύετο ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Ὁδηγητρίας, καὶ αὐτὴ ἦτο τὸ σημεῖον εἰς ὃ μετὰ πίστεως ἠτένιζον οἱ στρατοί, καὶ δι' οὗ ἤλπιζον τὴν νίκην. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἐσύχναζον εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας, ὡς γνωστὸν δὲ ὁ Λέων Ϛ΄. ἐσφάγη ψάλλων κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὄρθρου τὴν ᾠδὴν τοῦ εἱρμοῦ οὗ ἡ ἀρχή· «Τῷ Παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθῳ.» Ἦτο ἄρα φυσικὸν νὰ ἐπιθέσῃ ἡ θρησκεία ἰσχυρῶς τὴν ἑαυτῆς σφραγῖδα καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης.

Ε΄.

Ἕτερος παράγων συντελέσας εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἦτο καὶ ἡ μορφή, ἣν εἶχε προσλάβῃ τὸ βυζαντινὸν πολίτευμα. Τῆς δημοκρατίας τὸ ὄνομα εἶχε πρὸ πολλοῦ λησμονηθῆ, καὶ αὐτὸ τὸ ἀριστοκρατικὸν τῆς Ῥώμης πολίτευμα εἶχεν ἀπολέσῃ πᾶν θέλγητρον, ἡ δὲ Γερουσία ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐτήρει τὸ ὄνομα τῆς παλαιᾶς οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἰσχύν. Οὕτως ὁ τύπος τῆς πολιτείας ἐλάμβανε καθ' ἑκάστην ἀνατολικώτερον χαρακτῆρα, ὃν ἐγέννησαν αἱ συνεχεῖς μετὰ τῶν ἀσιανῶν πολιτικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ ἐπιμιξίαι, ἐπερώννυον δὲ καὶ οἱ συνεχεῖς μετὰ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν πόλεμοι. Ἡ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου εἰσαχθεῖσα ἐν τῇ αὐλῇ ἀσιανὴ ἐθιμοταξία ἐξεθάμβου τὸν βυζαντινὸν λαόν. Τὸν βασιλέα ἱστάμενον ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ ἐπὶ θρόνου, φέροντα χρυσόπαστα, βαρέα καὶ ἄκαμπτα ἱμάτια, ὅμοια τῶν ὁρωμένων ἐν τοῖς ἀσσυριακοῖς ἀναγλύφοις, πίπτοντες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους προσεκύνουν οἱ περιϊστάμενοι. Ἐν τῇ παραδόξῳ ἐκείνῃ αὐλῇ τὰ πάντα ἦσαν συμμετρικῶς καὶ κανονικῶς διατεταγμένα, ἡ δὲ τοιαύτη ἐθιμοταξία ἐκθαμβοῦσα διὰ τὴν πολυτέλειάν της τοὺς καλλιτέχνας, ὤθει αὐτούς, φυσικῷ τῷ λόγῳ, εἰς τὴν μίμησιν. Διὸ δὲν ἐβράδυναν καὶ οὗτοι νὰ περιβάλλωσι τὸν Χριστὸν χρυσόπαστα αὐτοκρατορικὰ ἱμάτια, καὶ νὰ θέτωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ λιθοκόλλητον στέμμα, περὶ αὐτὸν δὲ νὰ κατατάσσωσι συμμετρικῶς ἀγγέλους καὶ ἁγίους ἐν ἱκετευτικῷ σχήματι. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς θρησκείας τὰ γυμνά, τὰ ὁποῖα ἡ ἑλληνικὴ τέχνη περιέθαλψε μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἐν τῇ παραστάσει τῶν ὁποίων ἀπαραμίλλως ηὐδοκίμησεν, ἐξωστρακίσθησαν τέλεον ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς τέχνης.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

¹) Ἴδε Πορφυρογεννήτου Βασίλειον τάξιν.

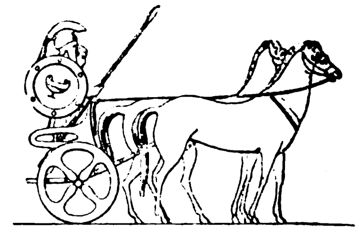

Digitized by Google

Ο ΜΕΓΑΣ ΓΑΛΕΟΤΟΣ[1]

Δρᾶμα τοῦ **Ἰωσὴφ Ἐτσεγαράη** (José Echegaray) μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἱσπανικοῦ ὑπὸ **Δ. Βικέλα.**

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἡ σκηνὴ παριστᾷ δωμάτιον σχεδὸν πενιχρόν. Εἰς τὸ βάθος, θύρα· δεξιόθεν τοῦ θεατοῦ ἄλλη θύρα — μία μόνη. Ἀριστερόθεν ἐξώστης. Ἐπὶ σανίδων εἰς τὸν τοῖχον ὀλίγα βιβλία. Μία τραπεζα. Ἓν καθισμα ἀναπαυτικόν. Ἡ τράπεζα πρὸς τ' ἀριστερά. Ἐπὶ τῆς τραπέζης φωτογραφία τοῦ Ἰουλιανοῦ μικρὰ ἐντὸς πλαισίου, καὶ παρ' αὐτὴν πλαίσιον τοῦ αὐτοῦ μεγέθους, ἀλλὰ τοῦτο κενόν. Ἐπὶ τῆς τραπέζης λύχνος (σβυσμένος), ἀντίτυπον τῆς Θείας Κωμῳδίας τοῦ Δάντου ἀνοικτὸν καὶ τεμάχιον χάρτου ἡμικαυμένου, πρὸς δὲ χαρτία σκορπισμένα καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦ δράματος. — Ὀλίγαι καθέκλαι. Τὰ ἔπιπλα πενιχρά, ὅσον καὶ τὸ δωμάτιον. — Ἡμέρα.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ καὶ ΥΠΗΡΕΤΗΣ. (Εἰσέρχονται καὶ οἱ τρεῖς ἐκ τοῦ βάθους).

ΣΕΒΗΡΟΣ

Δὲν εἶναι μέσα ὁ κύριός σου ;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Ὄχι, κύριε. Ἐξῆλθε πολὺ ἐνωρίς.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Δὲν πειράζει. Θὰ τὸν περιμένωμεν· διότι ὑποθέτω ὅτι θα ἐπιστρέψῃ ἐπὶ τέλους.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Πιστεύω. Ὁ κύριός μου εἶναι ἀκριβέστατος εἰς ὅλα του.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Καλά ! Πήγαινε.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας. Ἂν ἀγαπᾶτε τίποτε, εἶμαι ἐδῶ ἀπ' ἔξω. (*Ἐξέρχεται.*)

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ

ΣΕΒΗΡΟΣ, παρατηρῶν τὸ δωμάτιον.

Τί ταπεινὰ ὅλα !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τί πτωχικά, δὲν λέγεις καλλίτερα ;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Μία τρύπα ἐκεῖ νὰ κοιμᾶται, αὐτὸ τὸ γραφεῖον ἐδῶ, ἀπ' ἔξω τὸ ἔμβασμα, καὶ τὰ ἐμέτρησες ὅλα.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ ἂν ἀρχίσῃ ὁ διάβολος νὰ μετρᾷ τὰς ἀχαριστίας τῶν ἀνθρώπων, τὰ εὐτελῆ αἰσθήματα, τὰ ποταπὰ πάθη, τὰς αἰσχρὰς συκοφαντίας, δὲν θὰ ἔχῃ τελειωμόν, ὅσον γρήγορα καὶ ἂν μετρᾷ !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Αὐτὰ τὰ ἔφερε ἡ τύχη.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν εἶπες τὸ καθ' ἑαυτὸ ὄνομα. Ποῖος τὰ ἔφερε... ἐγὼ 'ξεύρω.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ποῖος τὰ ἔφερε ; Ἐγὼ μήπως ;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ σύ, — μάλιστα ! Καὶ πρὸ σοῦ, ὅσοι ἀνόητοι δὲν εἶχαν ἄλλην ἐνασχόλησιν παρὰ νὰ διασύρουν τὴν τιμήν μου καὶ τὴν γυναῖκά μου. Κ' ἐγὼ ἀκόμη, ἐγὼ ὁ ὁποῖος, ζηλότυπος, ἄνανδρος, ποταπός, ἀφῆκα νὰ παραιτήσῃ τὴν στέγην μου αὐτὸς ὁ νέος... αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐφάνη τόσον ὑψηλόφρων ὅσον ἐγὼ ἀχάριστος ! Δὲν βλέπεις τὴν ἐπίδειξιν τοῦ πλούτου μου ; Ἡ πολυτέλεια τῆς κατοικίας μου, ἡ ἄνεσις τῆς ζωῆς μου, τὸ ἀξιόχρεων τοῦ καταστήματός μου, τὰ κεφάλαια ὅσα χαιρόμεθα, ὅλα αὐτὰ γνωρίζεις πόθεν προέρχονται ;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τὸ γνωρίζω καὶ τὸ παραγνωρίζω.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἰδού, τὸ εἶπες : Παραγνώρισις ! Αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθης ἀμοιβὴ πάσης πράξεως γενναίας, πάσης ἀγαθῆς παρορμήσεως, πάσης εὐεργεσίας ἀπὸ ἄνθρωπον εἰς ἄνθρωπον, χωρὶς σάλπιγγας καὶ χωρὶς ἐπιδείξεις, ἀπὸ αἴσθημα φιλίας καὶ ἀπὸ αἴσθημα τιμῆς.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Εἶσαι ἄδικος πρὸς τὸν ἑαυτόν σου. Ἡ εὐγνωμοσύνη σου ἐπῆγε μέχρι τοῦ σημείου νὰ θυσιάσῃς τὴν τιμήν σου καὶ αὐτήν σου τὴν εὐτυχίαν. Τί ἠμποροῦσε κανεὶς ν' ἀπαιτήσῃ περιπλέον ; Τί περισσότερον ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ καὶ ἕνας ἅγιος ; Ἀλλὰ τὰ πάντα ἔχουν ὅριον, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά. Ὑπερήφανος αὐτός. . . τὸ ἔβαλε εἰς τὸ πεῖσμα . . . μὲ ὅλην σου τὴν ἀντίστασιν . . . Βέβαια . . . Εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν πράξεών του, καὶ ἓν πρωὶ ἀφῆκε τὸ μέγαρόν σου, διότι ἔτσι ἤθελε, καὶ ἦλθε, ὡσὰν τὸν ἀπελπισμένον, νὰ χωθῇ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν τρύπαν. Λυπηρὸν τὸ πρᾶγμα, ἀλλά, φίλτατέ μου, ποῖος πταίει ;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὅλοι, ὅλοι ὅσοι δὲν ἐκύτταζαν τὰ ἰδικά των ἀλλὰ κατεγίνοντο νὰ διασύρουν μὲ τὴν γλῶσσάν των καὶ νὰ δακτυλοδεικτοῦν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἄλλων. Τί τοὺς ἔμελε, εἰπέ μου, ἐὰν ἐγώ, ἐκτελῶν καθῆκον ἱερόν, εἶχα τὸν Ἐρνέστον ὡς υἱόν μου, καὶ ἐκείνη ὡς ἀδελφόν της ; Ἀρκεῖ νὰ βλέπῃ κανεὶς ἕνα εὔμορφον νέον πλησίον μιᾶς νέας ὡραίας εἰς τὸ τραπέζι, εἰς τὸ θέατρον, ἢ εἰς τὸν περίπατον, διὰ νὰ ὑποθέσῃ ἄτιμα πράγματα καὶ διὰ νὰ ἐφεύρῃ σκάνδαλα ; Μήπως εἰς αὐτὸν τὸν βρωμόκοσμον ὁ ἀνόσιος ἔρως εἶναι ὁ μόνος καὶ κύριος δεσμὸς μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ; Δὲν ὑπάρχει φιλία, δὲν ὑπάρχει εὐγνωμοσύνη, συμπάθεια ; Ἢ εἴμεθα τοιοῦτοι, ὥστε ἡ νεότης καὶ ἡ ὡραιότης μόνον διὰ τῆς λάσπης συνδέονται ; Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἔγειναν ὅσα ὑπέθεσαν οἱ ἀχρεῖοι αὐτοί, δὲν εἶχα τὴν ἀνάγκην των ἐγὼ διὰ νὰ μοῦ ἐκδικηθοῦν τὸ ἄδικόν μου. Ἔχω ἐγὼ τὰ μάτια μου νὰ βλέπω, ἔχω τὴν φροντίδα μου νὰ παρατηρῶ, καὶ διὰ νὰ ἐκδικηθῶ ἔχω τὰ χέρια μου, τὴν καρδιάν μου καὶ τὸ σπαθί μου !

[1] Ἴδε σελ. 280

Digitized by Google

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἔστω, αὐτοὶ ἔκαμαν κακὰ νὰ φλυαροῦν, ἀλλ' ἐγὼ ὁ ὁποῖος εἶμαι αἷμά σου καὶ φέρω τὸ ὄνομά σου... εἰπέ μου, ἔπρεπε νὰ σιωπήσω;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι βέβαια! Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εἶσαι προσεκτικός, νὰ μοῦ ὁμιλήσῃς μὲ φρόνησιν, εἰς ἐμὲ μόνον, δι' αὐτὴν τὴν λυπηρὰν ὑπόθεσιν, καὶ ὄχι νὰ μοῦ ἀνάψῃς ἡφαίστειον μέσα εἰς τὸ σπίτι μου!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἐὰν ἔσφαλα, ἔσφαλα ἀπὸ ὑπερβολὴν ἀγάπης. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀναγνωρίσω τὸ σφάλμα μου, καὶ ἂν ἀκόμη ὁμολογήσω ὅτι τὸ κακὸν τὸ ἐκάμαμεν μαζῆ ὁ κόσμος κ' ἐγώ, — ὁ κόσμος διότι ἐφευρῆκε τὸ σκάνδαλον κ' ἐγὼ διότι διέδωσα ἀνοήτως τὴν ἠχώ του, — καθόσον ὅμως ἀφορᾷ ἐσέ, Ἰουλιανέ, εἶσαι καθαρὸς καὶ ἀναμάρτητος, ὥστε ἔχε τὴν συνείδησίν σου ἀναπαυμένην καὶ ἐλαφρὸν τὸ στῆθός σου. (***Πλησιάζει πρὸς τὸν ἀδελφόν του μὲ ἐνδείξεις εἰλικρινοῦς τρυφερότητος.***)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἔχω ἐλαφρὸν τὸ στῆθός μου διότι περιέθαλψε μέσα του αὐτὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καταδικάζει καὶ ὁ νοῦς μου καὶ τὸ στόμα μου. Ναί, ἀποκρούω μὲ ἀγανάκτησιν τοῦ κόσμου τὰς συκοφαντίας. «Ψεύδονται», φωνάζω δυνατά. Καὶ μὲ χαμηλὴν φωνὴν ἐπαναλαμβάνω: «Καὶ ὅμως, ἂν ψευδόμενοι δὲν λέγουν ψεύματα; Ἂν ἐμάντευσαν;» Εἰς τρόπον ὥστε, εἰς αὐτὴν τὴν σύγκρουσιν ἀντιθέτων αἰσθημάτων, γίνομαι ὁ δικαστὴς τῶν ἄλλων καὶ εἶμαι ἐνταυτῷ συνένοχός των! Καὶ τήκομαι μόνος μου καὶ πολεμῶ μὲ τὸν ἑαυτόν μου, ἡ δὲ ἀμφιβολία αὐξάνει καὶ πληθύνεται, — ἡ καρδία μου γογγύζει ἀπὸ τὸν πόνον της, καὶ τὰ φλογισμένα μου μάτια βλέπουν τὰ πάντα ἐμπρός των κόκκινα!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Παραλογίζεσαι.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι. Δὲν παραλογίζομαι. Σοῦ ἀποκαλύπτω τὴν ψυχήν μου, ἀδελφέ μου. Νομίζεις ἆρά γε ὅτι ὁ Ἐρνέστος θὰ ἔφευγε ἀπὸ πλησίον μου, ἐὰν ἐγὼ εἶχα στερεὰν ἀπόφασιν νὰ ἐναντιωθῶ καὶ νὰ τὸν ἐμποδίσω; Ἔφυγε, διότι εἰς τὰ βάθη τῆς ταραγμένης μου ψυχῆς μία φωνὴ ἐπίβουλη ἀντήχει καὶ μοῦ ἔλεγε: «Ἄφησέ του ἀνοικτὴν τὴν ἔξοδον, καὶ κλεῖσε την ἔπειτα καλά, διότι εἰς τὰ ὀχυρώματα τῆς τιμῆς εἶναι κακὸς φρουρὸς ὅποιος εὔκολα ἐμπιστεύεται!» Ἄλλην ἐπιθυμίαν εἶχα ἐντός μου καὶ ἄλλην εἰς τὰ χείλη μου. «Μὴ φύγῃς, Ἐρνέστε» ἔλεγα δυνατά, καὶ κρυφὰ ἔλεγα: «Φύγε!» Καὶ μὲ πρόσχημα εἰλικρινείας, ἐφερόμην πρὸς ἐκεῖνον ὡς ὑποκριτὴς ἄνανδρος, ὡς ἄνθρωπος δόλιος καὶ ἀγνώμων! Ὄχι, Σεβῆρε, οἱ τίμιοι ἄνθρωποι δὲν φέρονται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. (***Κάθηται, ἢ μᾶλλον πίπτει καταβεβλημένος ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν τράπεζαν καθίσματος.***)

ΣΕΒΗΡΟΣ

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον φέρεται κανεὶς ὅταν συλλογίζεται ὅτι ἔχει γυναῖκα νέαν, ἐξόχου ὡραιότητος καὶ πνεύματος ἐξημμένου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μὴ τὰ λέγῃς αὐτὰ διὰ τὴν Θεοδώραν μου! Εἶναι ὡσὰν καθρέπτης, καὶ τὸν θολόνει ἡ ἀναπνοή μας ἐὰν τὸν πλησιάσωμεν ἀπρόσεκτοι. Εἰς αὐτὸν τὸν καθρέπτην ἀντανεκλᾶτο ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου μέχρις ὅτου ὁ κακὸς ὁ κόσμος ἐπλησίασε τὰς χιλίας του κεφαλάς, κεφαλὰς ἐχίδνης, διὰ νὰ ἰδῇ! Τώρα, κινοῦνται, σαλεύουν μέσα εἰς τὸ λαμπρὸν κρύσταλλον. Ἀλλ' εἶναι σκιαὶ χωρὶς σῶμα. Δὲν ἔχω παρὰ νὰ τὰς τρομάξω μὲ τὸ χέρι μου νὰ φύγουν, καὶ θὰ ἰδῇς πάλιν μέσα εἰς τὸ κρύσταλλον τὸ ἁγνὸν χρῶμα τοῦ καθαροῦ οὐρανοῦ.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τόσον τὸ καλλίτερον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλλ' ὅμως ὄχι.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Πῶς ὄχι; Τί ἄλλο θέλεις;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Θέλω πολλά! Δὲν ἐννοεῖς ὅτι αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ πάλη, τὴν ὁποίαν σοῦ ὡμολόγησα, μοῦ μετέβαλε τὸν χαρακτῆρα εἰς χαρακτῆρα ἀντίθετον; Τώρα ἐνώπιον τῆς γυναικός μου εἶμαι πάντοτε κατηφής, πάντοτε ἀκοινώνητος. Δὲν εἶμαι ὅπως ἤμην πρίν, καὶ προσπαθῶ εἰς μάτην νὰ γίνω καὶ πάλιν ὁ ἴδιος. Ἐκείνη δέ, βλέπει τὴν μεταβολήν μου καὶ λέγει μέσα της: «Τί ἔχει ὁ Ἰουλιανός, Θεέ μου; Τί ἔχει ὁ ἀγαπητός μου σύζυγος; Τί ἔκαμα ἐγώ, ὥστε νὰ χάσω τὴν ἐμπιστοσύνην του; Τί στοχασμοὶ κακοὶ τὸν βασανίζουν καὶ μοῦ τὸν ἀποσποῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπην μου;» Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑψόνεται μεταξύ μας μία σκιά, καὶ μᾶς χωρίζει, καὶ μᾶς ἀπομακρύνει βῆμα πρὸς βῆμα. Ποτὲ πλέον δὲν λέγομεν τώρα τὰ μυστικά μας, — ἔπαυσαν αἱ ἥσυχοι ὁμιλίαι μας, ἐπάγωσαν τὰ μειδιάματα, ἐπίκρανε καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς μας... Ἐγὼ μὲ ἀδίκους ὑποψίας, ἡ Θεοδώρα μὲ δάκρυα θλιβερά, — ἐγὼ πληγωμένος εἰς τὴν ἀγάπην μου, ἡ Θεοδώρα πληγωμένη, καὶ πληγωμένη ἀπὸ τὰ χέρια μου, εἰς τὴν γυναικείαν της ἀξιοπρέπειαν καὶ εἰς τὴν εὐαισθησίαν της! Ἰδοὺ πῶς εἴμεθα!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Εἴμεθα λοιπὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας! Ἀλλ' ἀφοῦ βλέπεις τόσον καθαρὰ τὸ τί συμβαίνει, πῶς δὲν εὑρίσκεις τὴν θεραπείαν;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Προσπαθῶ εἰς μάτην. Γνωρίζω ὅτι ἀδίκως τὴν ὑποπτεύομαι. Περὶ τούτου εἶμαι σήμερον βέβαιος. Ἀλλὰ ποῖος μοῦ λέγει ὅτι μέχρι τέλους, καθόσον ἐγὼ χάνω ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐκεῖνος δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κερδίζει, δὲν θὰ γείνῃ αὔριον ἀλήθεια ὅ,τι σήμερον θεωροῦμεν ὡς ψεῦδος; (***Λαμβάνων ἐκ τῆς χειρὸς τὸν Σεβῆρον καὶ ὁμιλῶν μετὰ πάθους καὶ ἐνεργείας***:) Ἐγὼ ζηλότυπος, ἐγὼ σκυθρωπός, ἐγὼ ἄδικος, τύραννος ἐγώ, — ἐκεῖνος εὐγενὴς καὶ γενναῖος, πρᾶος πάντοτε καὶ ὑπομονητικός, μὲ τὸ γόητρον τοῦ μαρτυρίου, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ μάτια πάσης γυναικὸς ἁρμόζει τόσον εἰς ἕνα νέον εὔμορφον καὶ ἑλκυστικόν!... Δὲν βλέπεις ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ ἄνισον

Digitized by Google

μοίρασμα ἐκεῖνος θὰ ἔχῃ τὸ καλλίτερον μέρος, καὶ ὅτι θὰ κερδίζῃ ὅ,τι χάνω ἐγώ, χωρὶς νὰ ἠμπορῶ νὰ φέρω θεραπείαν: Τοῦτο εἶναι τὸ βέβαιον, μὴ ἔχῃς ἀμφιβολίαν. Πρόσθεσε δὲ ὅτι καὶ εἰς τοὺς δύο των θὰ ἐπενεργῇ τὸ ἄτιμον δόλωμα τοῦ προδότου κόσμου. Μολονότι θὰ λέγουν εἰλικρινῶς: «Δὲν εἴμεθα ἐρωτευμένοι ἡμεῖς», ἄκουε ἄκουε ὅμως θὰ τὸ πιστεύσουν καὶ οἱ ἴδιοι ἐπὶ τέλους.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἀφοῦ εἶσαι καθὼς σὲ βλέπω, Ἰουλιανέ, τὸ φρονιμώτερον εἶναι ν' ἀφήσῃς τὸν Ἐρνέστον νὰ ἐκτελέσῃ ὁλόκληρον τὸ σχέδιόν του.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ ὅμως ἦλθα νὰ τὸν ἐμποδίσω.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Καὶ ὅμως . . . δὲν ἠξεύρεις τί κάμνεις! Εἶναι ἀποφασισμένος νὰ 'πάγῃ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ καλλίτερα. Καλόν του κατευόδιον!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ μὲ θέλεις νὰ φανῶ εἰς τὰ μάτια τῆς Θεοδώρας ἀχάριστος καὶ ταπεινὸς καὶ ζηλότυπος; Δὲν γνωρίζεις, ὦ ἄνθρωπε, ὅτι ὅταν κανεὶς περιφρονῆται ἀπὸ μίαν γυναῖκα ἠμπορεῖ ἐπὶ τέλους νὰ γείνῃ ἐραστής της, ἀλλ' ἐὰν φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου θ' ἀτιμασθῇ; Θέλεις τὴν γυναῖκά μου ν' ἀκολουθῇ μὲ στοχασμοὺς πενθίμους τὸν δυστυχῆ ἐξόριστον; Καὶ δὲν ἠξεύρεις ὅτι ἂν ἰδῶ εἰς τὰ μάγουλά της τὰ ἴχνη ἑνὸς δακρύου καὶ μόνου, καὶ σκεφθῶ ὅτι κλαίει διὰ τὸν Ἐρνέστον, θὰ τὴν πνίξω μὲ τὰ χέρια μου! (**Ἐκτὸς ἑαυτοῦ.**)

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τότε λοιπόν, τί νὰ κάμωμεν;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Νὰ ὑποφέρωμεν! Ἡ φροντὶς πῶς νὰ φέρῃ τὴν λύσιν τοῦ δράματος τούτου ἐναπόκειται εἰς τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος τὸ ἐγέννησε μόνον μὲ τὸ νὰ μᾶς βλέπῃ. Τόσον εἶναι τὸ βλέμμα του γόνιμον καὶ εἰς τὸ καλὸν καὶ εἰς τὸ κακόν.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Κάποιος ἔρχεται, νομίζω. (**Προχωρεῖ πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς.**)

Ο ΥΠΗΡΕΤΗΣ (ἔξωθεν χωρὶς νὰ ἐμφανισθῇ)

Ὅπου καὶ ἂν εἶναι θὰ ἔλθῃ ὁ κύριός μου.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ, ΠΕΠΙΤΟΣ (εἰσερχόμενος ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς).

ΣΕΒΗΡΟΣ

Καὶ σὺ ἐδῶ!

ΠΕΠΙΤΟΣ

(**Κατ' ἰδίαν**) Νά τα! Θὰ τὰ ἔμαθαν. (**Ὑψηλοφώνως**:) Ὅλοι ἐδῶ εἴμεθα λοιπόν! Καλημέρα θεῖε, καλημέρα πατέρα. (**Κατ' ἰδίαν.**) Ἠξεύρουν βέβαια τί τρέχει. (**Ὑψηλῇ τῇ φωνῇ**:) Λοιπὸν καὶ σεῖς . . . γυρεύετε τὸν Ἐρνέστον;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ποῖον ἄλλον θὰ γυρεύωμεν ἐδῶ;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εἶσαι καὶ σὺ εἰς τὰ τρέχοντα; Ἠξεύρεις τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ τοῦ τρελλοῦ;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Τοὺς σκοπούς του;... Ἐπάνω κάτω. Ἠξεύρω... ὅ,τι ἠξεύρουν ὅλοι.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Λοιπὸν αὔριον θὰ . . .

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὄχι. Αὔριον ἀναχωρεῖ, καὶ θέλει νὰ τελειώσῃ ἡ ὑπόθεσις σήμερον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (ἀπορῶν)

Τί λέγεις;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἐγώ! Λέγω ὅ,τι μοῦ εἶπεν εἰς τὴν λέσχην χθὲς βράδυ ὁ Πέπος Οὐσέδας. Καὶ εἶναι ὁ μάρτυς αὐτὸς τοῦ ὑποκόμητος Νεβρέδα. Ἂν δὲν ἠξεύρει λοιπὸν αὐτός . . . Ἀλλὰ μὲ κυττάζετε μὲ ἕνα τρόπον! . . . Μήπως δὲν ἠξεύρετε . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (προλαμβάνων τὸν ἀδελφόν του).

Τὰ πάντα!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἡμεῖς . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

(**Κατ' ἰδίαν**:) Σιώπα, Σεβῆρε! (**ὑψόνων τὴν φωνήν**:) Τὸ ἐμάθαμεν ὅτι αὔριον ἀναχωρεῖ καὶ σήμερον . . . παίζει τὴν ζωήν του, καὶ ἤλθαμεν, καθὼς ἦτο φυσικόν, νὰ ἐμποδίσωμεν καὶ τὴν ἀναχώρησιν καὶ τὴν μονομαχίαν.

ΣΕΒΗΡΟΣ

(**Σιγὰ πρὸς τὸν Ἰουλιανόν**). Τί μονομαχίαν;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

(**Σιγὰ πρὸς τὸν Σεβῆρον**). Δὲν γνωρίζω, ἀλλὰ θὰ μάθωμεν τώρα.

ΠΕΠΙΤΟΣ (κατ' ἰδίαν).

Καλὰ τὸ ἐκατάλαβα.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (μὲ ὕφος ἀνθρώπου καλῶς πληροφορημένου).

Τὸ ἐμάθαμεν ὅτι ὁ Ἐρνέστος καὶ ἕνας ὑποκόμης . . .

ΠΕΠΙΤΟΣ

Μάλιστα, ὑποκόμης.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Πρόκειται νὰ μονομαχήσουν. Μᾶς τὸ εἶπε ἄνθρωπος ἀξιόπιστος ὁ ὁποῖος τὸ ἐπληροφορήθη τώρα. Λέγουν ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι σοβαρόν! . . (**Ὁ Πεπῖτος νεύει καταφατικῶς**). Ὅτι ἔγεινε μέγα σκάνδαλον . . . καὶ ἐνώπιον πολλῶν . . . (**Ὁ Πεπῖτος ἐπικυροῖ διὰ τοῦ νεύματος**). «Ψεύδεσαι! ἐγὼ ψεύδομαι!» καὶ ἕνα σωρὸν λόγια! . .

ΠΕΠΙΤΟΣ (διακόπτων μὲ τὸ κῦρος ἀνθρώπου γνωρίζοντος πλειότερα).

Λόγια! . . . Καὶ ξυλοκόπημα ἀθεόφοβον!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ποῖος μὲ ποῖον;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὁ Ἐρνέστος μὲ τὸν ἄλλον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (πρὸς τὸν Σεβῆρον).

Ὁ Ἐρνέστος. Δὲν μᾶς τὸ εἶπαν; (**Πρὸς τὸν Πεπῖτον**). Τὸν ἔκαμε αὐτὸς ὁ ὑποκόμης νὰ χάσῃ

Digitized by Google

τὴν ὑπομονήν του . . . Δὲν ἠμποροῦσε πλέον . . . Αἴ; . . καὶ ἐξέσπασε ἐπὶ τέλους.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Σωστά!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν σοῦ λέγω ὅτι μᾶς τὰ εἶπαν ὅλα: Ὥστε ἡ μονομαχία εἶναι σπουδαία:

ΠΕΠΙΤΟΣ

Σπουδαιοτάτη! Τὸ λέγω μὲ λύπην μου, ἀλλ' ἀφοῦ γνωρίζετε τὰ πάντα, περιττὸν τὸ μυστήριον.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μὲ τί τρόπον: Πῶς: (**Πλησιάζουν πρὸς τὸν Πεπῖτον, μετά τινα σιωπήν.**)

ΠΕΠΙΤΟΣ (μὲ ὕφος σοβαρόν).

Μέχρι θανάτου! Καὶ ὁ ὑποκόμης δὲν τρομάζει καὶ δὲν κρύπτεται. Καὶ εἶναι ξιφομάχος περίφημος!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλλὰ ἡ λογομαχία . . . διατί: ὁ Νεβρέδας ἤρχισε:

ΠΕΠΙΤΟΣ

Δὲν ἔγεινε σχεδὸν λογομαχία. Ἰδοὺ πῶς συνέβη τὸ πρᾶγμα: (**Ὁ Ἰουλιανὸς καὶ ὁ Σεβῆρος περικυκλοῦν τὸν Πεπῖτον μετὰ προφανοῦς συγκινήσεως.**) Ὁ Ἐρνέστος, προτοῦ νὰ φύγῃ αὔριον ἀπ' ἐδῶ, ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν θέσιν του εἰς τὸ ἀτμόπλοιον ἀπὸ τὰ Γάδειρα, καὶ ὁ Λουῆς Ἀλκαρᾶς ὑπεσχέθη νὰ τοῦ δώσῃ γράμμα συστατικὸν καὶ τὸν ἐβεβαίωσε ὅτι μὲ αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἥσυχος διὰ τὴν θέσιν του. Ἐπῆγε λοιπὸν ὁ καϋμένος νὰ πάρῃ τὸ γράμμα εἰς τὸ καφενεῖον. Ὁ Ἀλκαρᾶς δὲν εἶχε ἔλθει ἀκόμη. Ὁ Ἐρνέστος τὸν περιμένει. Κανεὶς ἐκεῖ δὲν τὸν ἐγνώριζε καὶ ἐξηκολούθησαν οἱ φίλοι τοῦ Ἀλκαρᾶ τὴν ὡραίαν των διασκέδασιν νὰ ἀραδιάζουν τὰ μύρια διὰ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον, χωρὶς νὰ παρατηρήσουν ὅτι ἤλλαζε ἡ ὄψις του ἐκείνου, καὶ ὅτι ἔσφιγγε τὰ δόντια. Καὶ δός του ἡ γλῶσσά των νὰ ψαλιδίζῃ! Ἐπιθεώρησις γενικὴ παντὸς γένους καὶ πάσης ἡλικίας. Μέσα εἰς τὸ καταγώγιον ἐκεῖνο, ἀνάμεσα εἰς τὰ σύννεφα τοῦ καπνοῦ, τὴν στάκτην τῶν σιγάρων, τὰ ποτήρια, καὶ τοὺς βώλους τῆς ζάχαρης, τὸ μάρμαρον μετεβλήθη εἰς τράπεζαν ἀνατομίας. Εἰς κάθε γυναικὸς διαμέλισμα, ἄδειασμα τὰ ποτήρια! Κάθε μαχαιριὰ καὶ ξεκαρδίσματα! Μὲ τὴν γλῶσσάν των οἱ νέοι ἐκεῖνοι ἔκαμαν κομμάτια τὴν ὑπόληψιν τῶν γυναικῶν, κομμάτια τῶν ἀνδρῶν τὴν τιμήν. Καὶ ἐν τούτοις τί ἦσαν ὅλα αὐτά, τὸ κάτω κάτω; — Ἀντίλαλοι τῆς κοινωνίας γύρω εἰς τὸ τραπέζι ἑνὸς καφενείου. — Τοῦτο δὲν τὸ λέγω ἐγώ. Μοῦ τὸ εἶπε ὁ Ἐρνέστος ὅταν μοῦ διηγήθη τί ἔτρεξε.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν θὰ τελειώσῃς: Λέγε!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἐπὶ τέλους, ἀπὸ ὄνομα εἰς ὄνομα, ἦλθε καὶ τὸ ὄνομα... ἑνὸς ἀνθρώπου. Ὁ Ἐρνέστος δὲν ἐκρατήθη πλέον. «Ποῖος τολμᾷ, ἐφώναξε, νὰ διασύρῃ ἕνα ἔντιμον ἄνθρωπον;» Αὐτοὶ ἀπεκρίθησαν: «Ἡ κυρία του», καὶ ὠνόμασαν . . . μίαν γυναῖκα. Ἀναμμένος τότε, φωτιά, ὁρμᾷ ἐπάνω εἰς τὸν Νεβρέδαν! Ὁ δυστυχὴς ὁ ὑποκόμης κατρακυλᾷ κατὰ γῆς, καὶ ἔγεινε τὸ καφενεῖον ἄνω κάτω! Συμπέρασμα τῆς ὑποθέσεως: μονομαχία σήμερον μὲ τὸ ξίφος, εἰς τὸ σπίτι—δὲν ἠξεύρω τίνος.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (ἁρπάζων ἐκτὸς ἑαυτοῦ τὸν βραχίονά του).

Καὶ τὸ ὄνομα ἐκεῖνο ἦτο τὸ ὄνομά μου;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Θεῖέ μου!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ ἡ γυναῖκα, ἡ Θεοδώρα; Ὤ! ποῦ κατήντησε κ' ἐκείνη, καὶ τ' ὄνομά μου, καὶ ἡ ἀγάπη μου! (**Πίπτει ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου κρύπτων τὸ πρόσωπον μὲ τὰς χεῖρας**).

ΣΕΒΗΡΟΣ (κατ' ἰδίαν πρὸς τὸν Πεπῖτον).

Τί ἔκαμες, δυστυχισμένε!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Δὲν μοῦ εἶπε ὅτι τὰ ἤξευρε; Ἔπειτα ἐγώ . . . Ὡς πρὸς τοῦτο . . . Ἐνόμιζα . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀτιμασμένος! Ἀτιμασμένος!

ΣΕΒΗΡΟΣ (πλησιάζων αὐτὸν περιπαθῶς).

Ἀδελφέ μου!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀλήθεια· τὸ γνωρίζω ὅτι πρέπει νὰ κυριεύω τὸν ἑαυτόν μου. Καὶ ὅμως, Ἄχ! μοῦ λείπει ἡ γενναιότης ἀφοῦ μοῦ ἔλειψεν ἡ πίστις . . . Ἀλλά, διατί, Θεέ μου, διατί νὰ μᾶς ἀτιμάζουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Τί λόγον ἔχουν ν' ἀνακατόνουν τόσον τὴν λάσπην καὶ νὰ μᾶς τὴν πετοῦν ἐπάνω μας; Ἂς εἶναι! Ἠξεύρω ἐγὼ τί ἔχω νὰ κάμω. Σεβῆρε, ἠμπορῶ νὰ βασισθῶ εἰς ἐσένα;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Νὰ βασισθῇς εἰς ἐμένα; Μέχρι θανάτου! (**συσφίγγονται τὰς χεῖρας ἀνδρικῶς**).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

(**Κατ' ἰδίαν**:) Θὰ τὸν σκοτώσω! Θὰ τὸν σκοτώσω! (**Πρὸς τὸν Σεβῆρον**:) Πηγαίνωμεν!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ποῦ;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Νὰ εὕρωμεν αὐτὸν τὸν ὑποκόμητα.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Σκέπτεσαι μήπως: . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Σκέπτομαι νὰ κάμω ὅ,τι δύναμαι: νὰ ἐκδικηθῶ τὴν προσβολὴν τῆς τιμῆς μου καὶ νὰ σώσω τὴν ζωὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ εὐεργέτου μας! (**Πρὸς τὸν Πεπῖτον**:) Ποῖοι εἶναι οἱ μάρτυρες;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὁ Ἀλκαρᾶς καὶ ὁ Ρουέδας.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τοὺς γνωρίζω. (**Δεικνύων τὸν Πεπῖτον**). Ἂς μείνῃ ἐδῶ, ἂν τύχῃ καὶ ἔλθῃ ὁ Ἐρνέστος . . .

ΣΕΒΗΡΟΣ

Πάγει καλά.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, πρὸς τὸν Πεπῖτον.

Καί, χωρὶς νὰ ἐμπνεύσῃς ὑποψίας, ἐξετάζεις ποῦ θὰ γείνῃ ἡ μονομαχία.

ΣΕΒΗΡΟΣ, πρὸς τὸν Πεπῖτον

Ἤκουσες:

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἔλα!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἰουλιανέ, τί ἔχεις:

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (τὸν λαμβάνει ἐκ τοῦ βραχίονος, νευρικός).

Εὐχαρίστησιν, — ὅσην πρὸ πολλοῦ δὲν ἔχω αἰσθανθῆ!

Digitized by Google

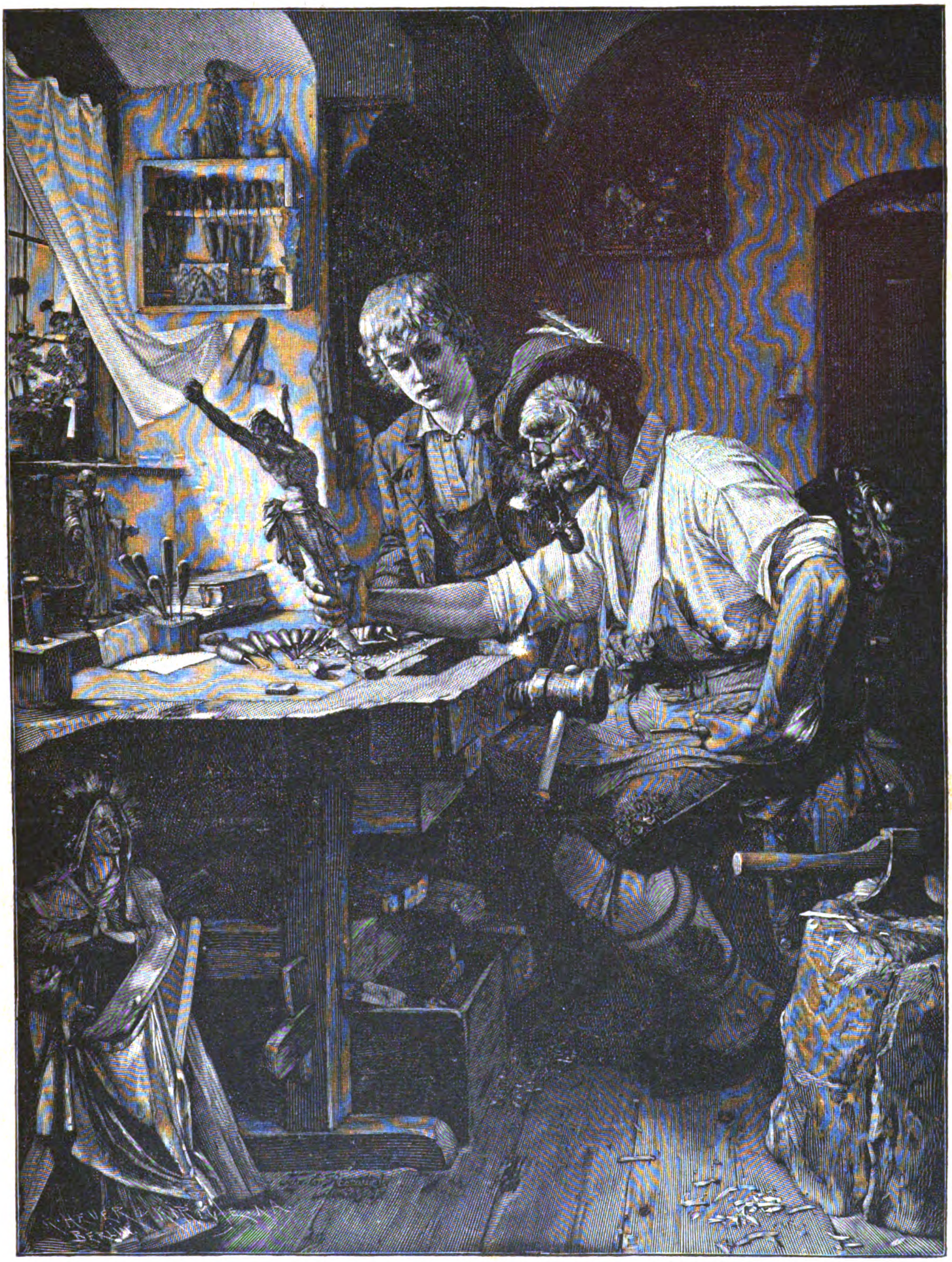

Ο ΝΕΟΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ

Digitized by Google

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τί διάβολον! Εἶσαι ἐκτὸς σεαυτοῦ. Εὐχαρίστησιν!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὅτι θὰ τὸν ἰδῶ αὐτόν!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τὸν Νεβρέδαν;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ναί! Συλλογίσου ὅτι ἕως σήμερον ἡ συκοφαντία ἦτο ἀόρατος καὶ δὲν ἠμποροῦσα νὰ ἰδῶ τί ὄψιν ἔχει. Ἐπὶ τέλους ἠξεύρω ποῦ κρύπτεται! Ἐπὶ τέλους ἔλαβε σῶμα ἀνθρώπου! Καὶ μοῦ ἔρχεται μέσα εἰς τὰ χέρια ὑπὸ τὴν μορφὴν ἑνὸς ὑποκόμητος! Ἐτρεφόμην τρεῖς μῆνας μὲ αἷμα καὶ χολήν, καὶ τώρα... Φαντάσου!.. Πρόσωπον μὲ πρόσωπον, ἐγὼ κ' ἐκεῖνος! (*Ἐξέρχονται οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς*).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΠΕΠΙΤΟΣ

Νὰ δὰ ἐμπέρδευμα! Καὶ ἐμπέρδευμα χωρὶς λόγον. Μολοντοῦτο ἦτο ἀνοησία, καὶ ἂς λέγῃ ὁ θεῖός μου ὅ,τι θέλει, νὰ βάλῃ κάτω ἀπὸ τὴν ἰδίαν στέγην μίαν νέαν ὡραίαν 'σὰν τὸν ἥλιον καὶ τὸν Ἐρνέστον, νέον εὔμορφον, μὲ τὴν ψυχὴν γεμάτην φλόγα, καὶ μὲ κλίσιν πρὸς τὸν ρωμαντισμόν. Αὐτὸς ὁρκίζεται ὅτι δὲν τρέχει τίποτε, ὅτι εἶναι συμπάθεια ἀγνοτάτη, ὅτι τὴν ἀγαπᾷ ὡσὰν ἀδελφὴν καὶ ὅτι τὸν θεῖόν μου τὸν ἔχει ὡσὰν πατέρα του. Ἀλλ' ὅμως ἐγὼ δὲν εἶμαι κουτὸς καί, ἂν καὶ νέος, εἶδα πολλὰ πράγματα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὥστε δὲν ἐμπιστεύομαι εἰς ἀδελφοσύνας ὅταν τ' ἀδέλφια εἶναι νέα καὶ δὲν εἶναι καθ' αὐτὸ ἀδέλφια. Ἀλλ' ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀγάπη του εἶναι καθὼς τὴν λέγει· ὁ κόσμος αὐτὰ δὲν τὰ ἐννοεῖ, οὔτε ὑπέγραψε ὑποχρέωσιν νὰ ἐξηγῇ τὰ πάντα ἐπὶ καλοῦ. Δὲν φαίνονται πάντοτε μαζῆ; εἰς τὸ θέατρον, εἰς τὸν περίπατον, — παντοῦ; Ὅποιος τοὺς εἶδε, τοὺς εἶδε, καὶ ὅ,τι εἶδε τὸ λέγει. «Ὄχι», μοῦ ὁρκίζεται ὁ Ἐρνέστος! «Σχεδὸν ποτὲ» δὲν ἐξῆλθαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ μία φορὰ ἂν ἦτο, ἀρκεῖ μία φορά. Ἐὰν ἐκείνην τὴν φορὰν τοὺς εἶδαν ἑκατὸν ἄνθρωποι, εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν νὰ ἐξῆλθαν ἑκατὸν φοραίς. Μὴ ἔχει χρέος ὁ κόσμος νὰ ἐξετάσῃ μάρτυρας καὶ νὰ ἐξελέγξῃ τὰς ἡμερομηνίας διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ ἐὰν ἐφάνησαν μίαν φορὰν ἢ ἑκατὸν νὰ περιδιαβάζουν μαζῆ, μὲ συμπάθειαν ἁγνὴν καὶ μὲ ἀγάπην ἀδελφικήν; Αὐτὰ δὲν εἶναι σπουδαῖα οὔτε δίκαια, καταντοῦν δὲ καὶ γελοῖα. Ὁ καθεὶς λέγει ὅ,τι εἶδε, καὶ κανεὶς δὲν λέγει ψεύματα. «Τοὺς εἶδα μίαν φοράν.—Κ' ἐγὼ μίαν ἄλλην.—Μία καὶ μία κάμνουν δύο.—Τοὺς εἶδα κ' ἐγώ!—Ἔγειναν τρεῖς». —Καὶ ὁ δεῖνας, γίνονται τέσσαρες,—καὶ ὁ τάδες, πέντε,— καὶ προσθέτοντες καλῇ τῇ πίστει, δὲν τελειόνομεν. Καὶ ὅλοι των εἶδαν, διότι παρετήρησαν καὶ διότι, ἐπὶ τέλους, τὰς αἰσθήσεις τὰς ἔχομεν διὰ νὰ κάμνωμεν χρῆσιν, χωρὶς νὰ συλλογιζώμεθα τὸν πλησίον. Ἂς φροντίζῃ ὁ πλησίον διὰ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἂς μὴ λησμονῇ ὅτι ὅποιος ἀφαιρεῖ τὴν ἀφορμὴν ἀφαιρεῖ καὶ τὴν συκοφαντίαν καὶ τὸν κίνδυνόν της. (*Βραχεῖα διακοπή*). Ἀλλ' ὑποθετέον ὅτι παραδέχομαι τὴν ἀγνότητα τοῦ αἰσθήματος,—καὶ δὲν εἶναι μικρὰ ἡ παραδοχή μου, διότι τὸ ἐννοῶ καὶ ἐγὼ ὅτι διὰ νὰ ζῇ κανεὶς κοντὰ εἰς τὴν Θεοδώραν καὶ νὰ μὴ τὴν ἐρωτευθῇ, πρέπει νὰ εἶναι βράχος. Ὅσον σοφὸς καὶ ἂν εἶναι, ὅσον φιλόσοφος, ἔχει ὅμως σῶμα ἀνθρώπινον, ἐκείνη δὲ ἔχει σῶμα θεῖον, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ διὰ νὰ γείνῃ τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος.—Ἂν εἶχαν γλῶσσαν αὐτοὶ οἱ τοῖχοι! Ἂν οἱ στοχασμοὶ ὅσους διέσπειρεν ἐδῶ ὁ Ἐρνέστος ἐλάμβαναν μορφὴν ψηλαφητήν!.. Ἰδού, παραδείγματος χάριν: ἡ κορνίζα αὐτὴ ἄδεια, καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ μᾶς ἐκθέτει ὁ θεῖός μου τὰ χαρακτηριστικά του. Ἄλλοτε ἡ Θεοδώρα ἔκαμνε ἐδῶ τὸ pendant τοῦ Ἰουλιανοῦ. Διατί ἀνελήφθη ἡ φωτογραφία της; Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πειρασμοῦ; (*Κάθηται παρὰ τὴν τράπεζαν*). Ἐὰν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος, κακόν! Ἀκόμη χειρότερον δὲ ἐὰν ἀφῆκε τὴν θέσιν της ἐδῶ διὰ νὰ ἔχῃ καλλιτέραν θέσιν, καὶ εὑρῆκε μυστηριῶδες ἄσυλον ἐπάνω εἰς τὸ στῆθος... Ἐλᾶτε, διαβολάκια τῆς ὑποψίας, σεῖς τὰ ὁποῖα πλανᾶσθε εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑφαίνετε μὲ κλωστὴν ἀόρατον, ἐλᾶτε κατήγοροι ἀνελεήμονες αὐτοῦ τοῦ μυστηριώδους φιλοσόφου! (*Παρατηρεῖ τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ βλέπει τὸ ἀνοικτὸν βιβλίον τοῦ Δάντου*). Ἰδοὺ καὶ ἄλλο: Ποτέ μου δὲν ἦλθα νὰ ἰδῶ τὸν Ἐρνέστον χωρὶς νὰ εὕρω ἐδῶ ἐπάνω ἀνοικτὸν τὸ περίφημον τοῦτο βιβλίον. (*Ἀναγινώσκει:*) Dante, divina comedia. Τὸ ἀγαπημένον του ποίημα. (*Βλέπει πάλιν*). Καὶ μένει αἰωνίως ἀνοικτὸν εἰς τὸ ᾆσμα τοῦτο τῆς Φραγκίσκας. Τὸ πρᾶγμα ἐπιδέχεται δύο ἐξηγήσεις, μοῦ φαίνεται. Ἢ ὅτι δὲν διαβάζει διόλου ὁ Ἐρνέστος, ἢ ὅτι διαβάζει αἰωνίως αὐτὴν τὴν σελίδα. Ἀλλὰ βλέπω ἐδῶ μίαν κηλῖδα, ὡσὰν νὰ ἔπεσε δάκρυ. Ὢ! τί μυστήρια ἄδυτα! Καὶ πόσον δύσκολον τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς γυναῖκα καὶ νὰ ζῇ ἥσυχος! — Τί εἶναι τὸ καμμένον τοῦτο χαρτί; (*Τὸ εὑρίσκει ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἢ κατὰ γῆς*). Μένουν ἀκόμη ἴχνη ἐπάνω του. (*Ἐγείρεται καὶ πλησιάζει εἰς τὸν ἐξώστην προσπαθῶν ν' ἀναγνώσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ ἡμιαποτεφρωθέντος χάρτου. Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰσέρχεται δ' Ἐρνέστος καὶ μένει εἰς τὴν θύραν, παρατηρῶν τὸν Πεπῖτον*).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΠΕΠΙΤΟΣ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί κυττάζεις;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἆ! Ἐρνέστε!... Αὐτὸ τὸ χαρτί. Τὸ εἶχε πάρει ὁ ἀέρας.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (λαμβάνων τὸ χαρτίον τὸ παρατηρεῖ καὶ τὸ ἐπιστρέφει ἔπειτα εἰς τὸν Πεπῖτον).

Δὲν ἐνθυμοῦμαι τί εἶναι.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Στίχοι ἦσαν. Τὸ 'ξεύρεις. (*Ἀναγινώσκων μετὰ δυσκολίας:*) «Ὢ ζωὴ ἀνυπόφορη τώρα»...

(*Κατ' ἰδίαν:*) Βέβαια, κατόπιν ἔρχεται «Θεοδώρα».

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἔπειτα:

ΠΕΠΙΤΟΣ

Δὲν ἔχει ἄλλο.

Digitized by Google

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Εἶναι σύμβολον τοῦ βίου μας τὸ χαρτὶ τοῦτο: Μία κραυγὴ ὀδύνης καὶ ὀλίγη στάκτη.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἀλλ᾽ ἦσαν στίχοι!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί. Κάποτε δὲν ἠξεύρω τί νὰ κάμω·—ἀφίνω τὸ κονδύλι μου νὰ τρέχῃ. Τοὺς ἔγραψα χθὲς τὴν νύκτα.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Καὶ διὰ νὰ λάβῃ τροφὴν ὁ οἶστρός σου ζητεῖς ἐμπνεύσεις εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μοῦ φαίνεται ὅτι...

ΠΕΠΙΤΟΣ

Δὲν ἔχει λόγον! Εἶναι κολοσσιαῖον ποίημα! (*Δακτυλοδεικτῶν τὸ βιβλίον*). Τὸ ἐπεισόδιον τῆς Φραγκίσκας.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (εἰρωνικῶς καὶ μὲ ἀνυπομονησίαν).

Ὅλα τὰ μαντεύεις σήμερον.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὄχι ὅλα! Ἐδῶ ἴσα ἴσα, ὅπου εἶναι ἀνοικτὸν τὸ βιβλίον, λέγει κάτι τὸ ὁποῖον δὲν μαντεύω καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ ἐξηγήσῃς. Λέγει ὅτι ἐνῷ ἀνεγίνωσκαν βιβλίον ἐρωτικόν, διὰ νὰ περάσῃ ἡ ὥρα, ἡ Φραγκίσκα καὶ ὁ Παῦλος ἔφθασαν ἐκεῖ ὅπου ὁ συγγραφεύς, ὡσὰν ἄνθρωπος μὲ πεῖραν καὶ μὲ νοῦν, ἐξυμνεῖ μὲ ζέσιν τοὺς ἔρωτας τοῦ Λανσελότου καὶ τῆς βασιλίσσης Γινέβρας. Ἂν δὲν ἀστράψῃ, δὲν βροντᾷ! Τὸ βιβλίον ἀναφέρει φιλήματα, ὁ δὲ Λανσελότος, τρελλὸς ἀπὸ ἔρωτα, ἐφίλησε εἰς τὸ στόμα τὴν Γινέβραν. Εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ὁ Ἰταλὸς ποιητής, μὲ τὸ λαμπρὸν ὕφος του καὶ μὲ τὴν ἐξαισίαν του συντομίαν, λέγει αὐτὸ ἐδῶ, τὸ ὁποῖον δὲν καταλαμβάνω: ὅτι «τὸ βιβλίον ἦτο ὁ Γαλεότος καὶ ὅτι ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα δὲν ἀνέγνωσαν πλέον». Δὲν ἀνέγνωσαν· ἐννοεῖται, καὶ περὶ τούτου δὲν ἀμφιβάλλω. Ἀλλά, εἰπέ μου, ποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ Γαλεότος καὶ τί γυρεύει ἐδῶ; Πρέπει νὰ τὸ γνωρίζῃς, ἀφοῦ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ὁ τίτλος τοῦ δράματος τὸ ὁποῖον γράφεις καὶ θὰ σοῦ φέρῃ τόσην δόξαν. (*Δεικνύει τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης χειρόγραφα.*)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὁ Γαλεότος ἦτο ὁ μεσίτης μεταξὺ τοῦ Λανσελότου καὶ τῆς βασιλίσσης, εἰς δὲ τοὺς ἔρωτας ὁ **τρίτος** ἠμπορεῖ νὰ ἐπονομάζεται Γαλεότος, προπάντων ἂν θέλει κανεὶς ν᾽ ἀποφύγῃ ἄλλην λέξιν προσβλητικήν, καὶ μαλώματα πρὸς τούτοις.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Καλά! Σωστά! Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν γλῶσσάν μας λέξις πρόχειρος καὶ κατάλληλος;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὑπάρχει καταλληλοτάτη καὶ ἐκφραστικωτάτη! Τὸ ἐπάγγελμα αὐτό, τὸ ὁποῖον μετατρέπει τὰς ὀρέξεις εἰς χρήματα, καὶ συμβιβάζει τὰς ἐπιθυμίας, καὶ τρέφεται μὲ τὰ αἰσθήματα τῶν ἄλλων, ἔχει ὄνομα—καὶ τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ θὰ εὕρισκα τὸν διάβολόν μου ἂν τὸ ἔλεγα, (*δεικνύων τὸ δρᾶμά του*)... καὶ ἦλθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν θὰ τὸ εἰπῶ. (*Ἁρπάζει τὸ χειρόγραφον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πεπίτου καὶ τὸ ῥίπτει ἐπὶ τῆς τραπέζης*). Εἰς κάθε χωριστὴν περίστασιν εὑρίσκεις καὶ ἕνα ἀπ᾽ αὐτοὺς χωριστόν, κάποτε ὅμως γίνεται Γαλεότος ὅλη μαζῆ ἡ κοινωνία. Καὶ μετέρχεται τότε τὸ ἐπάγγελμα ἀσυνειδήτως, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν μοχθηριῶν ἄλλης φύσεως διαφόρου, ἀλλὰ μὲ τόσην ἐπιτηδειότητα κατορθόνει νὰ καταστρέφῃ καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν αἰδῶ, ὥστε Γαλεότος μεγαλείτερος οὔτε ἐφάνη ποτέ, οὔτε θὰ φανῇ. Ἕνας ἄνδρας μὲ τὴν γυναῖκά του ζοῦν ἥσυχοι καὶ εὐτυχισμένοι, πιστοὶ καὶ οἱ δύο ἀμοιβαίως εἰς τὸ καθῆκόν των. Δὲν βλέπουν τίποτε παρέχει, τὰ πάντα πηγαίνουν καλά. Ἆ! τοῦτο δὲν θὰ διαρκέσῃ πολὺ εἰς τὴν ἐνάρετόν μας κοινωνίαν. Διότι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα νὰ τοὺς πάρῃ τὸ ᾿μάτι τοῦ κόσμου, καὶ ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν, εἴτε ἀπὸ πεῖσμα εἴτε ἀπὸ μοχθηρίαν, ἡ κοινωνία ἐπιμένει καὶ καλά, χωρὶς ἀφορμὴν καὶ χωρὶς σκοπόν, ὅτι κρύπτουν μυστικὰ αἰσχρά. Τὸ εἶπαν καὶ τὸ ἀπεφάσισαν. Τρόπος νὰ τοὺς μεταπείσῃς δὲν ὑπάρχει. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος νὰ τοὺς νικήσῃ,—καὶ ὁ ἐντιμότερος ἐπὶ γῆς δὲν ἔχει πλέον τιμήν. Καὶ τὸ φοβερὸν εἶναι ὅτι ἐνῷ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἔχουν δίκαιον, καταντοῦν ἐπὶ τέλους νὰ ἔχουν δίκαιον! Διότι οἱ συκοφαντούμενοι περιβάλλονται οἱ δυστυχεῖς ἀπὸ ἀτμοσφαῖραν τόσον πυκνήν, πλημμυρίζονται ἀπὸ χείμαρρον τόσον δυνατόν, πιέζονται τόσον, ὥστε συσφίγγονται χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθοῦν, συνδέονται χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, συγκρημνίζονται εἰς τὴν πτῶσίν των, καὶ λατρεύονται συναποθνήσκοντες! Ὁ κόσμος ἔστησε τὴν μηχανὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἡ ἀρετὴ κατεστράφη· αὐτὸς προητοίμασε τὴν ἀτιμίαν· αὐτὸς ἦτο ὁ Γαλεότος, καί... (*Κατ᾽ ἰδίαν*:)—Φύγε, φύγε στοχασμὲ τοῦ Σατανᾶ! Μὲ καίει ἡ φλόγα σου!

ΠΕΠΙΤΟΣ

(*Κατ᾽ ἰδίαν*:) Διὰ τὴν Θεοδώραν τὰ λέγει αὐτά. Ἰουλιανέ, ὁ Θεὸς ἂς σὲ φυλάξῃ! (*ὑψόνων τὴν φωνήν*:) Αὐτὸ λοιπὸν ἦτο τὸ θέμα τῶν χθεσινῶν σου στίχων;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Αὐτό.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἀλλὰ τώρα,... νὰ χάνῃς τὸν καιρόν σου μὲ τόσην ἀταραξίαν καὶ νὰ ἦσαι τόσον ἥσυχος,... ἐνῷ ἐντὸς ὀλίγου θ᾽ ἀντικρυσθῇς μὲ τὸν Νεβρέδαν!... Δὲν χωρατεύει αὐτὸς ὅταν κρατῇ σπαθί!... Δὲν θὰ ἦτο φρονιμώτερον, δὲν θὰ ἔκαμνες καλλίτερα νὰ γυμνασθῇς καὶ νὰ προετοιμασθῇς διὰ τὴν μονομαχίαν παρὰ νὰ σπάνῃς τὸ κεφάλι σου δι᾽ ἕνα στίχον χωρὶς ἀρχὴν καὶ τέλος; Μὲ ὅλον σου τὸ κρύον αἷμα, δὲν συλλογίζεσαι ὅτι εἶναι σοβαρὰ ὑπόθεσις νὰ ἔχῃς ἀντικρύ σου τὸν ὑποκόμητα;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι! Καὶ ἔχω τοὺς λόγους μου διὰ τοῦτο: Ἂν τὸν σκοτώσω, θὰ κερδίσῃ ὁ κόσμος, ἂν μὲ σκοτώσῃ, κερδίζω ἐγώ.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Καλά! Ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ καλλίτερον:...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἂς παύσῃ ἡ ὁμιλία δι᾽ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν.

ΠΕΠΙΤΟΣ

(*Κατ᾽ ἰδίαν*) Ἂς ἐρωτήσω τώρα μὲ τρόπον... (*ὑψόνων τὴν φωνήν*). Καὶ εἶναι διὰ σήμερον;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (πλησιάζων καὶ χαμηλόνων τὴν φωνήν.)

Σήμερον, ναί.

Digitized by Google

ΠΕΠΙΤΟΣ

Πηγαίνετε ἔξω;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι. Δὲν ἦτο δυνατόν· εἶναι πασίγνωστον τὸ πρᾶγμα.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Εἰς κανὲν σπίτι λοιπόν;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αὐτὸ ἐπρότεινα.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ποῦ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐδῶ ἐπάνω. (***Ταῦτα πάντα μετὰ ψυχρᾶς ἀδιαφορίας.***) Ἔχει ἓν δωμάτιον ἀνοίκιαστον, εὐρύχωρον, μὲ φῶς ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν... Χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ πάρῃ εἴδησιν, μὲ ὀλίγα χρήματα, ἔχομεν διὰ τὴν ὑπόθεσίν μας μέρος καταλληλότερον παρὰ μίαν ἐρημίαν ἔξω.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Καὶ δὲν λείπει τώρα παρά...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τὰ ξίφη!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὁμιλοῦν ἔξω... Κάποιος ἦλθε. (***Βαδίζων πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς.***) Οἱ μάρτυρες μήπως;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἴσως...

ΠΕΠΙΤΟΣ (παρὰ τὴν θύραν)

Μοῦ φαίνεται ὡσὰν φωνὴ γυναικός.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (πλησιάζων ἐπίσης πρὸς τὴν θύραν).

Διατί δὲν ἔρχεται ὅποιος καὶ ἂν εἶναι;

[Ἔπεται συνέχεια]

Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Ἐκεῖ ψηλὰ π' ἀσύγκριτα
Θαμπώθηκε τὸ μάτι,
Ὁ νοῦς της ὁ γοργόφτερος
Θεμέλιωσε παλάτι.
Εἶπε· καὶ νά το! πρόβαλε!
Στὸν κόσμο αὐτὸν μακάρι
Ἡ δύναμι κ' ἡ χάρι
Ἂν πάντα ἦταν μαζύ!

Στὰ μαρμαρένια δώματα
Ἐστέκουνταν μονάχη·
Ὁ αἶτὸς γιὰ σύντροφο
Τ' ἄπειρο θέλει νάχῃ!
Καὶ κοίταξε τὸ πέλαγο,
Τὸ κῦμα π' ἀγαποῦσε,
Ποῦ σὰ νὰ τῆς μιλοῦσε
Μιὰ γλῶσσα μυστική.

Κι ὅταν ψηλὰ τὴν κάλεσε
Κρυφός, λαμπρὸς μαγνήτης,
Κι ὅταν ἀπὸ τὸ σῶμα της
Χωρίστηκε ἡ ψυχή της,
Μὲ τὰ μαλλιὰ τ' ἀθάνατα
Πιστὰ τήνε σκεπάσανε,
Σιγὰ τὴν κατεβάσανε
Στὰ τρίσβαθα νερά.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝΟΣ

Ο ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ[1]

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ε'.

Δύο περίπου ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τῆς καταράτου ἐκείνης ἑσπέρας. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ λοχαγοῦ οὐδὲν ἀπέμενε πλέον πρὸς πώλησιν. Καὶ αὐτὴ ἡ μισθοδοσία του ἐξηνεμοῦτο πολλάκις ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας. Ἂν δὲ ἡ οἰκογένειά του δὲν εἶχεν ἀκόμη πεινάσει, τοῦτο ὠφείλετο εἰς τοὺς ἐπιμόχθους ἀγῶνας τῆς ἀκαταβλήτου γυναικός, ἥτις συνεπλήρου τὸν ἄρτον τῆς οἰκογενείας, λαμβάνουσα κρύφα ῥαπτικὰς ἐργασίας ἀπὸ τοῦ ἐργαστηρίου τῶν ἀπόρων γυναικῶν καὶ τυφλουμένη κατὰ τὰς ἀτελευτήτους τῆς μονώσεως νύκτας διὰ τῶν δακρύων καὶ τῆς ἐντάσεως τῆς ὁράσεως, ἐν διαβρωτικῇ ἐργασίᾳ.

Ἀπὸ πολλοῦ ὁ τέως ὑπερήφανος ἀξιωματικὸς ὑπέγραφεν *ἐν Πειραιεῖ* συναλλαγματικάς, διὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανε ***δι' ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας***· τὰς συναλλαγματικὰς ἐκείνας τὰς ἐπονειδίστους, τὰ ἔγγραφα τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ ἐκβιασμοῦ, ὅπλα ἄτιμα τῶν ληστῶν τῶν πόλεων, τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῶν σκληρῶν ἀναγκῶν τῆς ἐντίμου πενίας, τῶν προαγωγῶν τῶν εὐτελῶν ἀνθρωπίνων παθῶν.

Ἤδη τὸ ἔντιμον ὄνομά του ἐξεφωνεῖτο ἐκ τῶν πινακίων τοῦ ἐμποροδικείου ἐν συζεύξει πρὸς τὰ ἐστιγματισμένα ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων τούτων. Ἀποφάσεις ἐρήμην αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαι ἐγίνοντο τελεσίδικοι, χωρὶς οὐδὲ κἂν νὰ τὰς ἀνακόψῃ. Ἔτρεμε τὸν θόρυβον· ἤλπιζε νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ πρὸ τῶν συναδέλφων του, πρὸ τῆς κοινωνίας. Καὶ ἐπλήρονε τόκους ληστρικοὺς ἐπὶ χρημάτων τριπλασίων ἐκείνων, ἅτινα τῷ ἐδάνειζον οἱ τοκογλύφοι.

Ἀλλ' ἔφθασεν ἡ στιγμή, καθ' ἣν δὲν εἶχέ τι πλέον νὰ καταβάλῃ. Μία τῶν συναλλαγματικῶν τούτων ἔφθασεν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκτελέσεως. Τότε ἄπελπις ἐζήτησε νὰ ὁδηγηθῇ πρὸς τὸν πρόεδρον τῶν πρωτοδικῶν, παρ' οὗ ἐξελιπάρησε δεκαπενθήμερον προθεσμίαν, τὴν ὁποίαν οὗτος διὰ φιλανθρώπου αὐθαιρεσίας ἐπέβαλεν εἰς τὸν δανειστήν, ἐπὶ μόνῃ τῇ ἐντίμῳ διαβεβαιώσει τοῦ Βορίδου, ὅτι ἐντὸς τοῦ χρόνου τούτου ἢ θὰ καταβάλῃ τὸ χρέος του ἢ θὰ προσέλθῃ αὐθόρμητος, ὅπως ὁδηγηθῇ εἰς τὰς διὰ χρέη φυλακάς.

Τὴν προθεσμίαν ταύτην ὁ ναυαγὸς οὗτος δὲν ἐζήτησεν ἁπλῶς διὰ νὰ ἀναβάλῃ τὴν κάθαρσιν τοῦ δράματος τοῦ βίου του, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ἐξηλίσσετο γοργῶς, ἀλλὰ διότι ἔβλεπεν ἔτι ἐν ἀπόπτῳ ἐσχάτην τινὰ σανίδα, ἧς ἐχόμενος ἤλπιζε νὰ σωθῇ.

Ἐν τῇ πατρίδι του ὑπῆρχεν ἔτι ἡ κληρονομία αὐτοῦ ἡ πατρική· ἄμπελος καὶ ἀγροί τινες ἀξίας δέκα χιλιάδων δραχμῶν τοὐλάχιστον, ὧν τὴν καλλιέργειαν ἀπὸ ἐτῶν εἶχεν ἐπιτρέψει εἰς δύο ἐξαδέλφους του, οἵτινες τῷ ἔπεμπον σπανίως εὐτελῆ πρόσοδον, προφασιζόμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον θεομηνίας.

Εἶχεν ἀναθέσει εἰς ἔμπιστον φίλον του τὴν ἀντὶ

1. Ἴδε σελ. 277

Digitized by Google

οἱουδήποτε τιμήματος ἐκποίησιν αὐτῶν· ἤρκει μόνον νὰ καλύπτῃ τὴν ὀφειλὴν τῶν ἐπαράτων δισχιλίων δραχμῶν. Ἐκ τοῦ τιμήματος ἐκείνου ἀνέμενε τὴν σωτηρίαν. Καὶ αἱ ἐπιστολαὶ καὶ τὰ τηλεγραφήματα ἐξεπέμποντο ἐναγώνια πρὸς τὸν βραδύνοντα ἐντολοδόχον.

Ἔλαβεν ἐπιστολάς, ἐξ ὧν ἀπέρρεον ἐλπίδες, διαπραγματεύσεις, δυνάμεναι νὰ στεφθῶσι δι' ἐπιτυχίας. Ἐν τούτοις ἡ μόρσιμος ὥρα ἐσήμανεν.

Ἐνῷ δὲ ἐκάθητο ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ταμείου συνέχων τὴν κεφαλὴν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ἐν τελείᾳ παραλύσει κρίσεως καὶ δυνάμεων, ὡς ἄνθρωπος ἀπολέσας τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, ὁ ἀγγελιαφόρος τοῦ συντάγματος ἔφερε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, ἐφ' ἧς ἀνεγνώρισε τὴν ταχυδρομικὴν σφραγῖδα τοῦ χωρίου του, τὴν γραφὴν τοῦ φίλου του.

Ἡ ἐλπὶς ἀνήθησε τότε πρὸς στιγμὴν ἐν τῇ πλήρει ζόφου ψυχῇ του· τὸ μειδίαμά της ἐπήνθησε ὡς ἀνταύγεια φωτεινὴ ἐπὶ τῆς μορφῆς του τῆς ἀγωνιώσης. Ἀλλ' οἴμοι! εὑρέθη, ναί, ἀγοραστής· ὁ μπάρμπα Κῶτσος ὁ πάρεδρος τοῦ χωρίου του, ὅστις ἦτο ὁ μόνος δυνάμενος ἐκεῖ νὰ διαθέτῃ μετρητὰ καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὅλοι σχεδὸν οἱ συγχώριοί του ἦσαν ὀφειλέται, δὲν ἀφῆκε τοιαύτην εὐκαιρίαν νὰ τῷ διαφύγῃ. Συνεφώνησαν καθ' ὅλα καὶ ἠγόρασε τὰ κτήματα. Ἀλλὰ τὸ συμβόλαιον θὰ γείνῃ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας, διότι ὁ ἀγοραστὴς εἶχε μεταβῇ εἰς γειτονικὴν ἐμπορικὴν πανήγυριν διὰ νὰ συνάξῃ καθυστερούμενα.

Ἀλλὰ τί ἐχρησίμευεν εἰς τὸν δυστυχῆ ἡ τόσον βραδεῖα, ἡ τόσον πάρωρος αὐτὴ σωτηρία; Σήμερον ἔδει νὰ πληρώσῃ.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ θύρα ἐκρούσθη δειλῶς. Εἰσέρχεται ὁ ἀμείλικτος τοκογλύφος ταπεινός, μὲ τὸν πῖλον ἀνὰ χεῖρας, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν τῶν ἀνθρώπων τοῦ εἴδους του δηλητηριώδη γλυκύτητα ἐπὶ τοῦ προσώπου. Οὕτω καὶ ἡ τίγρις ἐλλοχεύει πρὶν ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ ἀσφαλοῦς θύματος πτύσσουσα, ταπεινουμένη, καμμύουσα τοὺς ὀφθαλμούς.

— Μὲ συγχωρεῖτε, ἦλθα, κύριε λοχαγέ, δι' ἐκεῖνα τὰ λεπτά· εἶναι ἡ ἡμέρα ξεύρετε.

Ἦσαν μόνοι ἐν τῷ γραφείῳ· κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν ἀπουσίαζε καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς βοηθὸς καὶ ὁ λοχίας γραφεύς. Ὁ Βορίδης προσέβλεπεν αὐτὸν σιωπῶν, ἐνεός. Καὶ ἀπὸ τοῦ τοκογλύφου οἱ ὀφθαλμοί του ἐστράφησαν βραδέως, ἀσυνειδήτως, πρὸς τὸ ἀνοικτὸν χρηματοκιβώτιον.

Εἶδε τότε τὰ τραπεζογραμμάτια τοποθετημένα ἐν τάξει, ταξινομημένα κατ' εἴδη εἰς ἰδιαιτέρας δέσμας, περιβεβλημένας διὰ λευκῶν ταινιῶν, ἐφ' ὧν εἶχεν ἐπιγράψει τὸ ποσὸν ἑκάστης.

Εἴκοσι περίπου χιλιάδες δραχμῶν ἐφυλάσσοντο ἐκεῖ.

Καὶ ἐξηκολούθει σιωπῶν, ὑφιστάμενος ἐπαλλήλως τὴν βασκανίαν τῆς ἀφώνου ἀπειλῆς τῶν βλεμμάτων τοῦ τοκογλύφου, τὴν βασκανίαν τῆς ἀναπεπταμένης ἐκείνης θύρας τοῦ χρηματοκιβωτίου, τῆς προχείρου ταύτης σωτηρίας.

Σπασμωδικαὶ τοῦ σώματος κινήσεις προέδιδον τὴν φρικώδη ἐπανάστασιν, ἥτις ἐτελεῖτο τότε ἐν τῇ ταλαιπώρῳ ταύτῃ ψυχῇ. Τριάκοντα πέντε ἐτῶν στρατιωτικὸν παρελθὸν ἄψογον, ἀκηλίδωτον, χρηστόν, ὁλόκληρος βίος τιμῆς, ἠγωνίων καὶ ἐξέπνεον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐν αὐτῷ.

— Θὰ πληρωθῇς, κύριε· περίμενέ με μόνον εἰς τὸ προαύλιον πέντε λεπτά· ἔχω νὰ τελειώσω ἐκκρεμῆ ἄθροισιν.

Ἐξῆλθεν ὁ τοκογλύφος, ὁ δὲ λοχαγὸς ἐξηκολούθει ἀτενίζων τὸ ἀναπεπταμένον χρηματοκιβώτιον ἀκίνητος, ἐν προσηλώσει παράφρονος. Θηρία ἤθελον ὑποχωρήσει πτύσσοντα, ἂν προσέβλεπον τὴν ὀδυνωμένην ἐκείνην μορφήν.

Ἠγέρθη βαδίζων πρὸς τὸ χρηματοκιβώτιον μὲ βῆμα βραδύ, ἐλαφρόν, ὡς λωποδύτης. Ἔλαβε δέσμην τραπεζογραμματίων, ἐξῆλθε πρὸς στιγμὴν καὶ ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον κρατῶν ἐξωφλημένην τὴν ἀπόφασιν.

Ἔπεσε τότε ἐπὶ τοῦ καθίσματος ὡς ὄγκος ἀδρανής, ἔκρυψε τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν χειρῶν ἐπερειδομένων τοῦ γραφείου καὶ ἐθρήνει, ὠλοφύρετο ὁ πεπτωκὼς ἄνθρωπος, καὶ τὸ δάκρυ ἐκυλίετο ἐπὶ τοῦ ψαροῦ μύστακός του πικρόν.

Μετὰ μικρὸν ἐν τούτοις ἐπῆλθεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ποιά τις γαλήνη. Δὲν εἶναι, ἐσκέπτετο ἀμεταχλήτως, ἀνεπανορθώτως κλέπτης· ἁπλῆν προκαταβολὴν ἔλαβε. Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας θὰ γείνῃ ἡ ἐπιθεώρησις τῆς τριμηνίας. Ἀλλ' αὐτὸς μέχρι τοῦ σαββάτου θὰ ἔχῃ τὸ ἀντίτιμον τῶν κτημάτων του. Τὰ χρήματα τοῦ ταμείου θὰ ἔμβουν στὴ θέσι τους.

Καὶ ἐν τούτοις ἐνῷ ἔκλειδονε τὸ παλαιὸν χρηματοκιβώτιον μὲ τὰς βαρείας κλεῖδας, ὁ τριγμὸς τοῦ κλεῖθρου τῷ ἐφάνη ὡς ῥόγχος ἀγωνίας δολοφονουμένου, λαβὼν ἐν τῇ ἐντρόμῳ φαντασίᾳ του ἦχον ἀνθρωπίνης φωνῆς, ἥτις τὸν ἠπείλει, τὸν κατηρᾶτο.

Δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποσπασθῇ ἐκεῖθεν. Ἐξελθὼν εἰς τὸ προαύλιον ἐβημάτιζεν ἐκεῖ μέχρι βαθείας νυκτός, ὡς ὁ δολοφόνος, ὅστις φρουρεῖ τὸ θῦμά του ὑπείκων εἰς τὴν ἐπιτακτικὴν ἐπιβολὴν τοῦ τρόμου.

ϛ'.

Ὦ! Αὐτὴ ἡ τρομακτικὴ σιγὴ τοῦ τηλεγράφου, αὐτὴ ἡ ἀπαθής, ἡ μηχανικὴ ἀπάντησις, *τίποτε*, τοῦ ταχυδρομικοῦ ὑπαλλήλου, εἰς τὴν ἀγωνιώδη ἐρώτησίν σας, ὅταν ἀναμένετε τὴν ζωὴν ἀπὸ τῆς θυρίδος ἐκείνης τοῦ ταχυδρομικοῦ γραφείου!

Τέλος τὸ σάββατον ἐγχειρίζεται αὐτῷ συστημένον γράμμα. Ἀλλ' ἡ καρδία του δὲν ἐσκίρτησεν· ἀλλ' ἡ Ἐλπὶς δὲν ἐψιθύρισεν εἰς τὴν ψυχήν του οὐδὲ λέξιν ἐνισχύσεως ἢ παραμυθίας. Ἐνόησεν ὅτι ἀνὰ χεῖρας ἐκράτει τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του, ἐρχομένην πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ χωρίου του, ὅπου εἶδε τὸ πρῶτον τὸ φῶς τῆς ζωῆς, ἀπὸ τῆς γῆς, ἥτις καλύπτει τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός του τὰ ὀστᾶ.

Ἤνοιξε τὴν ἐπιστολὴν ἀπαθῶς. Μίαν μόνον λέξιν σωτηρίας ἀνέμενεν, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς τὸ γράμμα ἐνεῖχε περισσὴν ἀνωφελῆ φλυαρίαν. «Ὁ μπάρμπα Κῶτσος», τοῦ ἔγραφον, «εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὸ πανηγύρι. Καὶ ἐνῷ ἦσαν ἕτοιμα τὰ χαρτιὰ στὸ συμβολαιογράφο καὶ μόνον ἡ ὑπογραφὴ ἀπόμενε, ἄξαρνα τὰ ξαδέρφια του, ποῦ τοὺς εἶχε ἀφήσει τόσα χρόνια

Digitized by Google

νὰ γλεντοῦν τὸ βιός του, τὸ μυρίστηκαν καὶ ἔστειλαν τὸ δικολάβο Γραψειάδη στὸ μπάρμπα Κῶτσο καὶ τοῦ εἶπε νὰ τραβάῃ χέρι, γιατὶ ἂν δοκιμάσῃ νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ ψούνιο θὰ τὸν ρέψουν στὰ δικαστήρια, καὶ ὅσο ποῦ νὰ τοῦ ψάλουν τὸ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ τοὺς πάρῃ τὴν κατοχή.—Αὐτοὶ τὰ ἐκαλλιεργοῦσαν τόσα χρόνια μὲ τὸν ἵδρω τους, γιὰ δικά τους, **διανοίᾳ κυρίου** ὡς ἔλεγεν ὁ Γραψιάδης καὶ ὄχι **δῆθεν** πῶς τοὺς εἶχε ἀφήσει ὁ λοχαγὸς **νὰ τὰ νέμωνται κατὰ παράκλησιν.** Ἂς τὰ ἀποδείξῃ αὐτὰ τὰ κουραχάνια καὶ βλέπουμε.— Ἔπειτα, ἂν τοὺς ἐπαρασκότιζε, τότε οἱ κουμπάροι τους οἱ φυγόδικοι, ὁ Μῆτρος ὁ Ντούλας κι' ὁ Γιάννης ὁ Κουμπούρας θὰ ἔφερναν μιὰ βόλτα στῆς στάναις τοῦ μπάρμπα Κώτσου καὶ στῆς θυμωνιαῖς του, ἔτσι νὰ λέμε γιὰ τὴν καλημέρα καὶ καταλαβαίνει αὐτός. Τότε ὁ μπάρμπα Κῶτσος ὅπου εἶχε τὴν ἴδια τρομάρα καὶ γιὰ τὰ δικαστήρια καὶ γιὰ τοὺς φυγοδίκους εἶπε πῶς τραβάει ἀρόδο καὶ δὲν λύνει τὸ κομπόδεμά του γιὰ νὰ σκάζῃ ὕστερα τὰ διπλᾶ στοὺς δικηγόρους, χωρὶς ποτὲ στὴν ζῆσι του νὰ ἀξιωθῇ νὰ πιῇ τὸ κρασὶ τοῦ ἀμπελιοῦ».

Ἔσχισε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην εἰς τεμάχια, ἀπαθῶς, σχεδὸν μετ' ἀδιαφορίας. Τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ναρκόνει πρὸς στιγμὴν τὸν πόνον, διότι καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀνίκανον πρὸς ἄμεσον αὐτῆς ἀντίληψιν.

Ἀλλ' ἐνεθυμήθη αἴφνης ὅτι ἦτο σάββατον ἑσπέρας καὶ ὅτι τὴν προσεχῆ δευτέραν, ἂν εἶχε τὴν ἀνανδρίαν νὰ ζῇ ἔτι, τότε αὐτός, ὁ τίμιος στρατιώτης, θὰ προεφυλακίζετο δι' ἐντάλματος τοῦ εἰσηγητοῦ, **ἐπὶ ὑπεξαιρέσει χρημάτων ἀνηκόντων εἰς τὸ δημόσιον.** Ἄ! ὄχι. Δὲν θὰ ἀναμείνῃ τὴν λύσιν ταύτην. Ἀλλ' ἡ δυστυχὴς Εἰρήνη, ἡ Μαρίκα του, ἡ Ἑλενοῦλά του;

Διατί ἐπὶ τέλους, νὰ μὴ πάρῃ ἀκόμη ἀπὸ τὸ ταμεῖον μερικὰ ἑκατοντάδραχμα νὰ παίξῃ τὴ ζωή του στὸ ντσόγο; Χαμένος γιὰ χαμένος καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του. Τί μιὰ φορὰ κλέφτης, τί πολλαῖς. Ἔπειτα ποιὸς ξέρει, ἂν δὲν τὸν ἐλεήσῃ ὁ Θεός, ἂν δὲν τοῦ δώσῃ γιατρικὸ ἀπὸ τὸ θάνατο τὴν ἴδια αἰτία τῆς καταστροφῆς του; Θὰ γλυτώσουν τότε ὅλοι· καὶ τὴ δευτέρα ὁ πρόεδρος τοῦ οἰκονομικοῦ συμβουλίου θὰ τὰ εὕρῃ ὅλα τακτικά.—Καὶ ὅμως ὄχι· δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Ἐπῆρε τὰ καταραμένα ἐκεῖνα χρήματα, ναί· ἀλλὰ τὰ ἐπῆρε μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι θὰ τὰ ἔβαζεν εἰς τὴ θέσι τους ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν κτημάτων του. Ἀλλὰ τώρα νὰ ἁπλώσῃ τὰ χέρια εἰς τὰ χρήματα τοῦ δημοσίου γιὰ νὰ ποντάρῃ; Ἄ! ὄχι ὡς ἐκεῖ.

Καὶ ὅμως μηχανικῶς, ἀσυνειδήτως ἐβάδιζε πρὸς τὸν στρατῶνα. Ἔφθασεν ἔξωθεν τοῦ γραφείου του.

Ἦτο ἤδη νύξ. Τὸ φωταέριον ἀνημμένον, ὡς εἰς ὅλα τὰ ταμεῖα ἐφώτιζεν ἀπλέτως τὸ δωμάτιον. Ἐπλησίασε, βραδέως βαδίζων, τὸ ἀνοικτὸν κιγκλιδωτὸν παράθυρον. Τότε ὁ σκοπὸς διέκοψε τοὺς βηματισμούς του καὶ ἔστη εἰς προσοχήν.

Ἀλλὰ δὲν ἤνοιξε τὸ γραφεῖόν του ὁ λοχαγός. Καθηλώθη ἐκεῖ ἀκίνητος βλέπων πάντα τὰ ἐν τῷ γραφείῳ τρέμοντα ὑπὸ τὴν παλλομένην λάμψιν τοῦ φωταερίου καὶ νομίζων ὅτι φρίσσουσιν ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ κλέπτου. Καὶ ἡ χαίνουσα ὀπὴ τοῦ κλείθρου τοῦ παλαιοῦ χρηματοκιβωτίου τῷ ἐφαίνετο στόμα ἀνθρώπινον, τὸ ὁποῖον τὸν ἐσάρκαζε. Καὶ ὁ σκοπὸς ὁ ἀκινητῶν ἐν στάσει σεβασμοῦ ἐνόμιζεν ὅτι ἐψιθύριζεν ἀσθενῶς, πολὺ ἀσθενῶς, κλέφτη, κλέφτη!

Ἔφυγεν ἐκεῖθεν τρέμων, νομίζων ὅτι ἐδιώκετο κατὰ πόδας. Ἀλλὰ πρὶν μεταβῇ εἰς τὸν τρισάθλιον οἶκόν του ἐνεθυμήθη τὸν νεαρὸν λοχαγὸν Εὐτυχίδην. Πρὸ τριετίας οὗτος, ὅταν ὁ Βορίδης οὐδ' ἐφαντάζετο κἂν τί εἶναι χαρτοπαίγνιον, εἶχεν ἀπολέσει ἐν μιᾷ χαρτοπαικτικῇ νυκτὶ τὴν μισθοδοσίαν τῶν ἀνδρῶν τοῦ λόχου του. Κλαίων ὡς παιδίον ἔπεσε τότε ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Βορίδου, ὅστις τὸν ἔσωσε προθύμως δανείσας αὐτὸν ἐξ ἰδίων. Ἔκτοτε ὁ λοχαγὸς Εὐτυχίδης ἐπώλησε τὰς ἐπωμίδας του, ἀντὶ προικὸς τριακοσίων χιλιάδων δραχμῶν ἑκάστην. Ἦτο πλούσιος.

Ἡ ἐλπὶς ἐφώτισε τὴν ἀπεγνωσμένην μορφήν του ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ταύτῃ. Προεξοφλῶν δὲ ἀπὸ τοῦδε τὴν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ του εὐγνωμοσύνην, ᾐσθάνετο ἐλέγχους συνειδήσεως, ὅτι τόσον νωθρὰ ὑπῆρξεν ἡ μνήμη του πρὸς ἐνθύμησιν τοῦ νέου, ὃν ἔσωσεν ἄλλοτε.

Ἔτρεξεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τῷ ἤνοιξεν ὑπηρέτης φέρων ρεδιγκόταν, λευκὸν λαιμοδέτην καὶ κοτολέτας ἐπὶ τῶν παρειῶν. Ἡ εὐτελὴς φυλὴ τοῦ εἴδους τούτου τῶν οἰκοθεραπόντων ἔχει λεπτὴν τὴν ὄσφρησιν· ἐνόησεν, ὅτι δὲν ἔχει ἐνώπιόν του ἐπισκέπτην πρὸ τοῦ ὁποίου νὰ κάμψῃ τὴν σπονδυλικὴν στήλην ἐν σχήματι ἡμικυκλίου. Εἶδεν ἄνθρωπον τεταπεινωμένον καὶ τῷ ἀπήντησε μετὰ προπετοῦς αὐθαδείας, ὅτι αὐτὴν τὴν ὥραν ἡ κυρία καὶ ὁ κύριος εἶναι εἰς τὸ θέατρον, κλείσας ἅμα τὴν θύραν.

Τὸν ἀνέμεινεν ἐν τούτοις ἐπὶ ὥρας βαδίζων πρὸ τῆς οἰκίας· ὅταν δὲ ἔφθασεν ἡ ἅμαξα ἀνῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκόν του καὶ τῷ διηγήθη τὰ πάντα ἄνευ περιστροφῶν. Ἀλλὰ τὸν ἐκεραύνωσεν ἡ ἀπάντησίς του. Ἀγαπητέ μοι Βορίδη, πολὺ λυποῦμαι, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ σοῦ φανῶ χρήσιμος, ἀλλὰ δὲν ἠξεύρεις πόσον αἱ περιστάσεις εἶναι κακαί. Χάνω ἀπὸ τὰ οἰκόπεδα πολλά. Ἂν ἐρωτᾷς καὶ διὰ τὸ χρηματιστήριο. ἀληθινὸ κράκ, σωστὴ ντεμπάκλ· ζημία ἀπὸ τὰ λαύρια, ζημία ἀπὸ τῆς πιστωτικαῖς. Ἔπειτα εἶμαι βλέπεις ἀναγκασμένος νὰ τραβῶ γκρὰν τραίν. Ἡ ἀνατροφή, αἱ ἕξεις τῆς κυρίας μου μοὶ τὸ ἐπιβάλλουν. Αὔριον μάλιστα ἔχω νὰ παραλάβω ἀπὸ τὸ τελωνεῖον ἕνα φαετόν, τὸ ὁποῖον παρήγγειλα εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατ' ἀπαίτησίν της. Ὁδηγεῖ, ξεύρεις, μόνη της· εἶναι τοῦτο μία νέα ἰδιοτροπία ποῦ τῆς ἔβαλε στὸ κεφάλι ὁ φίλος μου ὁ γραμματεὺς τῆς πρεσβείας.

Δὲν ἔμεινε νὰ ἀκούσῃ πλείονα· κατῆλθε δρομαίως τὴν μαρμαρίνην κλίμακα γελῶν θορυβωδῶς. Αἱ Ἐριννύες αὐταὶ θὰ ἔκλαιον, ἂν ἤκουον τοῦ δυσμοίρου ἀνθρώπου τὸν γέλωτα ἐκεῖνον.

[Ἔπεται συνέχεια]

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΓΗΝ

Ἡ Μαδέρα τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ.

Ξηρὰ προελθοῦσα ἐξ ἡφαιστείου ἐν μέσῳ τοῦ ὠκεανοῦ, κειμένη ὄχι μακρὰν τοῦ Σίδνεϋ ὠνομάσθη λίαν ἐπιτυχῶς Μαδέρα τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἡ νῆσος τοῦ Λόρδου Howe (τοῦτο εἶναι τὸ ἐπίσημον ὄνομά της) ὅσον ἀπόκεντρος ἢ ἄβατος καὶ ἂν φαίνηται, δὲν εἶναι πραγματικῶς ἐκτὸς τοῦ κόσμου, διότι ἀπέχει τοῦ Σίδνεϋ μόνον 300 ἢ 400 μίλια, ἔχει δὲ τακτικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς πόλεως ταύτης. Ἀτμόπλοιον τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ πλέον ἀπὸ τοῦ Σίδνεϋ εἰς τὴν νῆσον Νόρφολκ προσεγγίζει πάντοτε εἰς τὴν νῆσον τοῦ Λόρδου Howe.

Ἡ νῆσος αὕτη κεῖται 400 μίλια σχεδὸν πρὸς δυσμὰς τῆς νήσου Νόρφολκ, εἶναι δὲ ἡ μεσημβρινωτέρα νῆσος πρὸς ἀνατολὰς τῆς Αὐστραλίας. Ἔχει μῆκος μεταξὺ 6 καὶ 7 μιλίων, ἀλλ᾽ εἶναι πολὺ μακροτέρα ἐὰν ἀκολουθήσῃ τις τὴν καμπύλην τῆς νήσου. Ὁ μέσος ὅρος τοῦ πλάτους της εἶναι ἓν μίλιον, ἀλλ᾽ εἰς πολλὰ μέρη εἶναι πολὺ πλατυτέρα.

Ἡ νῆσος αὕτη ἀνεκαλύφθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1788 ὑπὸ τοῦ ἄγγλου πλοιάρχου Boll πλέοντος ἀπὸ τοῦ Σίδνεϋ εἰς τὴν νῆσον Νόρφολκ. Παρουσιάζει δὲ περίεργον φαινόμενον ὅταν πλησιάζῃ τις πρὸς αὐτήν. Κατ᾽ ἀρχὰς εἰς ἀπόστασιν 40 μιλίων βλέπει τις δύω στρογγύλους βράχους, ὡς δύω χωριστὰ νησίδια ἀνερχόμενα τῶν ὑδάτων. Ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον τὰ νησίδια φαίνονται ἑνούμενα δι᾽ ἐπιπέδου καὶ χαμηλῆς ἐκτάσεως ξηρᾶς. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ ἐντύπωσις εἶναι ὡς νὰ βλέπῃ τις κάμηλον κατακειμένην καὶ περιμένουσαν τὸ φορτίον της. Αἱ δύω ἐξοχαί, αἱ κατὰ πρῶτον φανεῖσαι, σχηματίζουσι τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ζώου, μικρὸν ὕψωμα εἰς τὸ ἐσώτερον μέρος τῆς νήσου σχηματίζει τὴν κεφαλήν, ἐνῷ σειρὰ χαμηλῶν λόφων ἐκτεινομένων πρὸς τὴν θάλασσαν φαίνεται ὡς σχοινίον περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ ζώου. Ἐγγύτερον τὸ θέαμα εἶναι ἐκτάκτως ὡραῖον. Οἱ δύω βράχοι οἱ κατ᾽ ἀρχὰς φαινόμενοι παρουσιάζουσι δύω ἀκρωτήρια, ὑψούμενα ἀποτόμως 3000 πόδας ὑπεράνω της θαλάσσης. Ἅμα ῥίψῃ τις τὴν ἄγκυραν ἐντὸς τοῦ λιμένος ἡ ἐντύπωσις εἶναι ἐξαισία. Οἱ βράχοι χρώματος βαθέος ἐρυθροῦ καὶ σταχτεροῦ διατέμνονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ προχωμάτων ἐκ βασανίτου (basalte) καταβαίνοντος ἀπὸ τῶν κορυφῶν ἐν σχήματι κλίμακος. Πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου οἱ βράχοι καίτοι χαμηλότεροι δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀπότομοι. Ἐπὶ παντὸς βράχου καὶ τοῦ μικροτέρου, ζῶναι βλαστήσεως ζωηροῦ πρασίνου ποικίλλουσι τὴν σκοτεινοῦ χρώματος πέτραν. Μεταξὺ τῶν ὀρέων ἡ χώρα δασύνεται αἴφνης πυκνότατα ἐκτεινομένη πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐνίοτε καὶ μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ, ἄλλοτε πάλιν τελευτᾷ εἰς χαμηλοὺς βράχους ἢ ἀμμώδη παραλίαν κεκαλυμμένην διὰ χλόης χρώματος ζωηροτάτου.

Ἡ νῆσος ἔχει σχῆμα ἡμισελήνου. Τὰ δύω τρίτα αὐτῆς, πρὸς τὸ κοίλωμα, προστατεύονται διὰ κροσσωτῶν κοραλλίνων ὑφάλων.

Ἡ νῆσος ἔχει ἔκτασιν 3000 στρεμμάτων, ἐξ ὧν αἱ 2000 εἶναι καλλιεργήσιμοι. Πράγματι ὅμως μόνον ἑκατοντάδες στρεμμάτων εἶναι καλλιεργημέναι. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι τὰ κρόμμυα, αἱ μπανάναι, ἓν εἶδος γεωμήλων καὶ ἀραβόσιτος. Ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς των διὰ τὸ Σίδνεϋ ζῶσι κυρίως οἱ κάτοικοι. Ἀλλὰ τὰ μέσα τῆς διατροφῆς δύνανται ν᾽ αὐξήσωσι μεγάλως, διότι δὲν ὑπάρχει καρπός, χόρτον ἢ ἄνθος τῶν συγκερασμένων ἢ τροπικῶν χωρῶν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἐπιτυγχάνῃ εἰς τὴν Μαδέραν τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ζ.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἡ ὑπουργικὴ κρίσις κατέλαβε τὴν Τρίτην τὸν κόσμον ἐξ ἀπροόπτου. Κάτι ἐψιθυρίζετο ἀφ᾽ ἑσπέρας μεταξὺ κύκλων τινῶν, ἀλλ᾽ ὁ περισσότερος κόσμος εὑρίσκετο εἰς ἄγνοιαν. Τὴν πρωΐαν ἐγνώσθη αἰφνιδίως ὅτι ὁ κ. Τρικούπης παρῃτήθη. Ἡ εἴδησις παρήγαγεν ἓν εἶδος καταπλήξεως, ἀτονίας γενικῆς, καὶ εἰς τοῦτο ἴσως ὀφείλεται ἡ ἄκρα ἡσυχία ἡ ἐπικρατήσασα ἀνὰ τὴν πρωτεύουσαν κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν, ἡ ὁποία πολλὴν ἐπροξένησεν ἀπορίαν εἰς τοὺς ἐνθυμουμένους τὰς ἄλλας καὶ μάλιστα τὴν τοῦ κ. Δεληγιάννη. Ποῦ τὰ συλλαλητήρια τὰ τότε, οἱ ὑπαίθριοι λόγοι, αἱ θορυβώδεις συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς, αἱ ἔφιπποι περιπολίαι, τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα! Σήμερον τίποτε, ἠρεμία. Ἐπὶ δύο-τρεῖς ἡμέρας, καθ᾽ ἃς διήρκει ἡ κρίσις, ὁ λαὸς περιέργειαν μόνον καὶ ἀγωνίαν τινὰ διὰ τὴν τύχην του ἐξεδήλου. Τὰ γενόμενα συλλαλητήρια τοῦ κ. Γενναδίου καὶ τοῦ κ. Κορωναίου εἶχον προκηρυχθῆ πρὸ τῆς κρίσεως. Ἔκτακτον κίνημα ἄλλο κανέν. Ὁ λαὸς ἔμαθεν ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ κ. Σωτηρόπουλος ἐσχημάτισεν ὑπουργεῖον καὶ ἡσύχασεν, ἱκανοποιήθη . . . Καὶ περιμένει τώρα τὰ καλὰ ποῦ θὰ τοῦ κάμουν οἱ νέοι του Κυβερνῆται. Ἔχει ἐλπίδας πολλὰς καὶ εἴθε, εἴθε νὰ μὴ διαψευσθοῦν.

✢

Τὴν ἡμέραν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ νέου Ὑπουργείου, ἠγγέλθη ἐκ Δελφῶν ἡ εὕρεσις θησαυροῦ ἀρχαίου, νομισμάτων χρυσῶν ἐντὸς ἀγγείου, ἀγνώστου ἐποχῆς καὶ ἀγνώστου ἀξίας. Τὸ ὅλον εὕρημα ζυγίζει δύο ὀκάδας, ἐπειδὴ δέ, λέγει ἡ Ἀ κ ρ ό π ο λ ι ς, μία ὀκᾶ χρυσοῦ κοστίζει πέντε χιλιάδες φράγκα, ἡ ἀξία τῶν νομισμάτων δὲν ἠμπορεῖ ἄρα νὰ εἶνε κατωτέρα τῶν δέκα χιλιάδων φράγκων! Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῶν τοιούτων συλλογισμῶν, ἡ σύμπτωσις ἐθεωρήθη ὡς καλὸς οἰωνὸς διὰ τὴν νέαν Κυβέρνησιν, τὴν ἀνάρρησιν τῆς ὁποίας χαιρετίζει ἡ ἀνεύρεσις χρυσοῦ, καθ᾽ ὃν χρόνον εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐξ ἐλλείψεως χρυσοῦ ἔπεσεν ἡ ἄλλη.

✢

Ἑωρτάσθη καὶ φέτος κατὰ τὸ σύνηθες ἡ πρωτομαγιά. Ὁ ἐκ τῆς κρίσεως πυρετὸς δὲν ἴσχυσε νὰ τὴν ἀπορροφήσῃ, ἔτυχε δὲ καὶ ἡ ἑσπέρα τῆς παραμονῆς θερμή, γλυκεῖα, πρωτομαγιάτικη μὲ ὅλην τὴν συννεφιάν. Καὶ ὁ κόσμος ἐξεχύθη εἰς τὰ Πατήσια, εἰς τοὺς Ἀμπελοκήπους, εἰς τὴν Κολοκυνθοῦ, παντοῦ ὅπου ἐδύνατο νὰ εὕρῃ κήπους, ἄνθη καὶ ῥητινίτην. Ἅμαξαι, λεωφορεῖα, ἱπποσιδηρόδρομοι, βιζαβί, ὅλα ἐπήγαιναν καὶ ἤρχοντο κατάμεστα. Ἡ κίνησις διήρκεσε μέχρι βαθείας νυκτός.

Ἀλλ᾽ εἰς τὴν λαμπρὰν ὑποδοχὴν ἔμεινεν ἀσυγκίνητος ὁ Μάϊος. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεώς του ἐπέδειξε πρόσωπον κατηφές, ἀγριωπόν, συννεφιασμένον. Καὶ ἔχομεν πάλιν βροχὰς καὶ λάσπην καὶ κρύα καὶ

Digitized by Google

ἀνέμους ὡς ἐν μέσῳ χειμῶνι. Καὶ ὁ κόσμος ὁ ὁποῖος εἶχε πιστεύσῃ ὅτι εἰσῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὸ καλοκαῖρι, ἀπορεῖ καὶ ἐξίσταται καὶ ἐρωτᾷ τί εἴδους Μάϊος εἶν' αὐτός, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔκαμε νὰ ἐνθυμηθῶμεν καὶ πάλιν τὰ βαρέα ἐπανωφόρια . . .

✣

Εἴχαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν Σοσιαλιστικήν μας διαδήλωσιν. Τί νομίζετε; Μόνον εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπάρχουν καὶ σκέπτονται καὶ ἐνεργοῦν οἱ ἐργάται; Λάβετε τὸν Σοσιαλιστήν, τὴν ἐφημερίδα τοῦ κ. Καλλέργη, καὶ θὰ ἰδῆτε πόσοι ὑπάρχουν καὶ παρ' ἡμῖν ἀσπαζόμενοι τὰς νέας κοινωνικὰς θεωρίας καὶ ἐλπίζοντες εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος, τὴν μέλλουσαν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἐργαζόμενον λαὸν ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀέργων κεφαλαιούχων. Ἔχουν καὶ ἐδῶ τὸν Σύλλογόν των καὶ τοὺς ῥήτοράς των καὶ τὰ Τμήματά των (Τμῆμα Δράσεως, Τμῆμα Ἰσότητος, Τμῆμα Ἐλευθερίας κτλ.) ἔχουν καὶ τὰ ἐμβλήματά των καὶ τὰς ἑορτάς των. Τὴν 2αν Μαΐου, ἡμέραν Κυριακὴν καὶ βροχεράν, συνῆλθον ὅλοι εἰς τὸ Στάδιον μ' ἐρυθρὰς κονκάρδας καὶ ἤκουσαν τὸν κ. Καλλέργην, ὁμιλήσαντα περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἀξιώσεων τοῦ ἐργάτου. Καὶ τὸ συλλαλητήριον διεξήχθη ἐν πλήρει ἡσυχίᾳ καὶ τάξει, κατὰ τὸ γενικὸν σύνθημα, τὸ ὁποῖον ἔδωκαν οἱ ἐν Εὐρώπῃ σοσιαλισταὶ πρὸ 13 ἡμερῶν ἑορτάσαντες τὴν πρώτην Μαΐου. Καὶ ἔπειτα λέγουν ὅτι δὲν προοδεύομεν ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

✣

Δύο φίλοι σκακισταὶ ἐπιστρέφουν περίλυποι ἐκ τοῦ θεάτρου, μὴ κατορθώσαντες νὰ εὕρουν θέσιν διὰ νὰ ἴδουν ὡς Τόσκαν τὴν Σάραν Βερνάρ.

— Σκάκι καὶ ἀπόψε, λέγει ὁ εἷς.

— Ἀ, ὅσῳ εἶχα νἀκούσω Τόσκα . . .

— Τὸ ἴδιο κάνει· μιὰ μικρὴ Τόσκα, φίλε μου, εἶνε τὸ σκάκι.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κατὰ τὰς εἰς Δελφοὺς ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἐνεργουμένας ἀνασκαφάς, ἀνεκαλύφθη ὁ λεγόμενος θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων μετὰ γλυπτικῶν διακοσμήσεων καὶ ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ἐπιγραφαί. Τὰ εὑρήματα κρίνονται σπουδαιότατα.

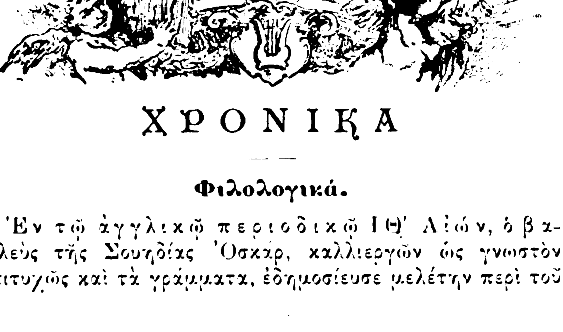

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἐν τῷ ἀγγλικῷ περιοδικῷ ΙΘ' Αἰών, ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Ὄσκαρ, καλλιεργῶν ὡς γνωστὸν ἐπιτυχῶς καὶ τὰ γράμματα, ἐδημοσίευσε μελέτην περὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως Καρόλου τοῦ ΙΒ' ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Λέων Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας».

— Ὁ Ἀνατὸλ Λεροᾶ Μπωλιέ, μέλος ἤδη τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, θέτει τὴν ὑποψηφιότητά του ὡς διάδοχος τοῦ Ταὶν ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ.

— Ὁ ἄρτι ἐκλεχθεὶς ἀκαδημαϊκὸς Ἐρρῖκος Μπορνιέ, θὰ γείνῃ ἐπισήμως δεκτὸς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τὴν 25 Μαΐου.

— Ἐν Παρισίοις ἀπέθανεν ἐκ βρογχοπνευμονίας ὁ ἀκαδημαϊκὸς Κάρολος de Mazade. Γεννηθεὶς ἐν Castelsarrasin τῷ 1821 ὁ Mazade ἦλθεν εἰς Παρισίους καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν τῷ 1841. Συνειργάσθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸν *Τύπον*, εἰς τὴν *Ἐπιθεώρησιν τῶν Παρισίων* καὶ εἶτα εἰς τὴν *Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο Κόσμων* τῆς ὁποίας διετέλεσε πολιτικὸς συντάκτης μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ διεδέχθη τῷ 1882 τὸν κόμητα Σαμπανύ.

— Ἐν ἡλικίᾳ ἑξηκονταεπτὰ ἐτῶν ἀπέθανεν ἐν Λυὼν ἡ χήρα τοῦ ποιητοῦ Βίκτωρος Λαπράδ.

Καλλιτεχνικά.

Τῇ 15 Μαΐου ἡ βασίλισσα Βικτωρία θὰ τελέσῃ ἐν τῷ κήπῳ τοῦ ἀνακτόρου Κένσιγκτων τἀποκαλυπτήρια τοῦ ἰδίου ἑαυτῆς ἀγάλματος, φιλοτεχνηθέντος ὑπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Λουΐζης καὶ ἀνεγερθέντος διὰ δημοσίας εἰσφορᾶς.

— Ὑπὸ τῆς ἐν Βιέννῃ Κηπουρικῆς Ἑταιρείας ἐγένετο κατ' αὐτὰς Ἔκθεσις Ἀνθέων. Τὰ καλήτερα ἐκθέματα ἔστειλεν ὁ κῆπος Σεμβρούν, τοῦ ὁποίου ἐθαυμάσθησαν προπάντων ἑκατὸν ποικιλίαι σαρκωδῶν φυτῶν, ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κήπου Οὐμκάουφτ καλλιεργηθέντων.

— Ἤνοιξεν ἡ ἐτησία Καλλιτεχνικὴ Ἔκθεσις (Salon) τῶν Παρισίων ἐν τῷ μεγάρῳ τῶν Ἠλυσίων. Ἐν τῷ τμήματι τῆς Ζωγραφικῆς, πλουσιωτάτῳ φέτος, διακρίνονται δύο εἰκόνες τοῦ Roybet, ἐν δὲ τῷ τῆς γλυπτικῆς ἓν σύμπλεγμα τοῦ Charpentier. Ἐν γένει εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐφετεινῆς Ἐκθέσεως παρατηρεῖται ἐλευθερία συλλήψεως καὶ παρατηρητικότης εὐσυνείδητος καὶ βαθεῖα ἐν τῇ ἀπεικονίσει τοῦ πραγματικοῦ βίου.

Μουσικά.

Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ, τὴν ἑσπέραν τῆς π. Δευτέρας ἔδωκεν ἐπιτυχεστάτην συναυλίαν κλειδοκυμβάλου ἡ δεσποινὶς Λουΐζα Ἀντωνάκη, ἐκ Πατρῶν, ἄρτι ἐπανελθοῦσα ἐκ Παρισίων, ὅπου ἀπεπεράτωσεν εὐδοκίμως τὰς σπουδάς της ἐν τῷ ἐκεῖ Ὠδείῳ. Ἡ δεσποινὶς Ἀντωνάκη εἶνε νεαρωτάτη, παίζει δὲ ἀπὸ τοῦδε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν εἰδημόνων, μὲ τέχνην, προοιωνιζομένην μέλλον ἐξόχου καλλιτέχνιδος.

— Μετὰ μετρίας ἐπιτυχίας ἐπαίχθησαν ἐν Βερολίνῳ δύο νέα ἔργα τοῦ Ρουβινστάϊν *Μεταξὺ Λῃστῶν* καὶ *Ἡ Ἄμπελος*. Ὁ ἔνδοξος μελοποιὸς ἦτο παρών, ἐχειροκροτήθη δ' αὐτὸς μᾶλλον ἢ τὰ ἔργα του ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐκθύμως.

Θεατρικά.

Ἐν τῷ Θεάτρῳ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας παρεστάθη μετ' ἐκτάκτου ἐπιτυχίας τὸ ἀγγελθὲν δρᾶμα «Ἡ Βασίλισσα Ἰωάννα» τοῦ ἐκ Κρήτης καταγομένου Γάλλου δραματικοῦ Ἀλεξάνδρου Παρώδη. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ Φιγαρὼ σκιαγραφεῖ τὸν ποιητήν. Ὁ Παρώδης εἶνε σήμερον πεντηκοντούτης. Ἐκτὸς τῆς *Βασιλίσσης Ἰωάννας* ἔγραψε τὸν *Πατροκτόνον Οὔλ*, εἰς τὸν ὁποῖον διεκρίθη ὁ Ταγιὰδ καὶ τὴν *Ἡττημένην Ῥώμην* ἕνα τῶν θριάμβων τῆς δαιμονίας Σάρας Βερνάρ, ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν ἐζήτησε νὰ ὑποκριθῇ καὶ τὴν βασίλισσαν Ἰωάνναν, ἀλλὰ δὲν συνεφώνησε μὲ τοὺς ἑταίρους τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας.

Digitized by Google

ΟΝΕΙΡΟ

Εἶδα πῶς γύρισ' ἀπ' τὰ ξένα.
Καὶ βρέθηκα στὸ καλυβάκι,
Ποῦ μιὰ φορὰ μικρὸ παιδάκι
Περνοῦσα χρόνια βλογημένα.

Ἄχ, ζοῦσε τὸ καλύβι ἀκόμα!
Τὰ γιασουμιά του γύρω ἀνθοῦσαν,
Μὰ ἀδέρφια μέσα πιὰ δὲν ζοῦσαν,
Τἀδέρφια τἄφαγε τὸ χῶμα.

Κ' εἶδα πῶς τἄχαν ἀσπρισμένα
Ὀγδόντα χρόνια τὰ μαλλιά μου,
Κ' εἴταν ἀδύνατη ἡ λαλιά μου,
Κ' εἶταν τὰ μάτια μου σβυσμένα.

Κ' εἶδα πῶς πλάγιασα στὸ μέρος
Ποῦ μιὰ φορὰ μικρὸς κοιμούμουν,
Κι ἂν εἶναι ἀλήθεια συλλογιούμουν
Πῶς τυραννιέμαι τώρα γέρος.

Κ' εἶδα πῶς ἔρριχτε μιὰ ἀχτίδα
Κι ὁ ἥλιος ἀπ' τὸ παραθύρι
Σὰ νὰ ζητοῦσε, πρὶν νὰ γύρῃ,
Στὸ θάνατο νὰ δώσῃ ἐλπίδα.

Καὶ σιγανὰ ψυχομαχοῦσα
Σὲ πρῶτο καὶ στερνὸ κρεβάτι,
Κι ἀπὸ τὸ φύσημα τοῦ μπάτη
Νὰ πάρω ἀναπνοὴ ζητοῦσα.

Καὶ λόγιαζα μὲ θλίψη γύρω,
Καὶ κοίτταζα τὴ στέγη ἀπάνω,
Κ' εἶπα—καιρός μου νὰ ποθάνω,
Καιρὸς στἀδέρφια μου νὰ σύρω.

Κ' εἶδα πῶς πέθανα μὲ εἰρήνη,
Καὶ πῶς μὲ πῆγαν δίχως θρῆνο,
Στὸ ρημοκκλήσι, ποῦ καὶ κεῖνο
Πιὸ ἔρμο ὡς τώρα εἶχε γείνει.

Στἀδέρφια μ' ἔφεραν καὶ μένα
Νὰ μὲ χαροῦν τὰ κόκκαλά τους,
Ποῦ τοὺς ξεχνοῦσα στὰ καλά τους
Καὶ γύριζα στὰ μαῦρα ξένα.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Ο ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ[1]

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ζ'.

Μετὰ τῆς ἀδιασείστου ἀποφάσεως νὰ ἀποθάνῃ τὴν ἐπιοῦσαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἶκόν του καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ δωμάτιόν του.

Ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἀλλ' ὁ ὕπνος φεύγει τὴν ὀδύνην. Ἄγρυπνος δὲ ἐπὶ ὥρας ἀνεκεφαλαίου τὸν βίον του, τῆς παρελθούσης εὐτυχίας τοῦ ὁποίου αἱ εἰκόνες, ὡς φωτεινὰ καλειδοσκοπείου σχήματα παρήλαυνον πρὸ τῆς μνήμης του ὑπὸ τὰ γλυκύτερα, τὰ ἁρμονικώτερα χρώματα. Κρίμα, εἶπεν, ἤμεθα τόσον εὐτυχισμένοι!

Δὲν ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον. Ἡ τιμία ψυχή του, ἧς τὴν ὑπερηφάνειαν δὲν εἶχε καταρρίψει τὸ ὀλίσθημά του, τὸν ἔβλεπεν ἀδυσωπήτως ἀπαραίτητον. Ἀνεγνώριζεν ὅτι ἔδει νὰ καταβάλῃ τι ἀπέναντι τοῦ ἐλλείμματος, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἐξακριβώσει ἡ τριμηνιαία ἐπιθεώρησις τοῦ προέδρου τοῦ οἰκονομικοῦ συμβουλίου. Δὲν εἶχε νὰ δώσῃ εἰμὴ τὸ αἷμά του καὶ τὴν τιμήν του μετ' αὐτοῦ· τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν χαρὰν τοῦ οἴκου του, τὴν ὀρφανίαν τῶν γλυκυτάτων τέκνων του· ἀνεπαρκῆ ἀληθῶς ἀντισταθμίσματα οὐδόλως ἐπαναφέροντα εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ συντάγματος τὰς δισχιλίας δραχμάς. Ἀλλ' αὐτὰ εἶχεν ὁ δύσμοιρος· μὴ βάλωμεν κατ' αὐτοῦ λίθον. Δὲν ἐξέπλυναν οὕτω τὸ ὀλίσθημά των πολλοί.

Τέλος τὸν κατέλαβεν ὁ ὕπνος· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἠλέησε τὸν πεπτωκότα ἄνθρωπον. Ὄνειρα φρίκης ἔμπλεα ἐβασάνιζον τὴν ἀπέλπιδα ψυχήν του.

Ἦτο ὡραία τοῦ Ἀπριλίου πρωία· αὐτός, ἡ σύζυγός του, τὰ τέκνα του εὑρίσκοντο εἰς τὸ κηπάριον τῆς μικρᾶς των οἰκίας. Ἤνθει τὸ αἰγόκλημα ἐκχέον τὸ ἁβρὸν ἄρωμά του καὶ τὰ ῥόδα τὰ ποικιλόχρωμα. Αἱ μικραὶ συνέδεον ἀνθοδέσμας. Ἀλλ' αἴφνης ὁ αἴθριος οὐρανὸς ἐγένετο βαρύς, σκοτεινός, ὡς εἰ ἀπέραντον ἔλασμα μολύβδου ἀνειλίχθη ὑπ' αὐτόν. Ἤδη αἱ ἀστραπαὶ ἐσελάγιζον κατὰ γραμμὰς τεθλασμένας, λευκὰς μέχρις ἀποτυφλώσεως, ἃς ἀφανὴς χεὶρ ἐχάρασσε στιγμιαίως ἐπὶ τοῦ πελωρίου αὐτοῦ μαυροπίνακος. Λαῖλαψ ἀκράτητος ἐξεχύθη τότε, ἥτις συνήρπασεν αὐτούς, μόλις προλαβόντας νὰ ἀναρτηθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ ἐστροβιλίζετο τὸ θλιβερὸν σύμπλεγμα μετεωριζόμενον ἐν τῷ κενῷ, ἀνερχόμενον μέχρι τῶν νεφῶν καὶ κατερχόμενον πρὸς τὴν γῆν, καὶ ἐν τῇ καθόδῳ τοῦ τυφῶνος ἀφηρπάζοντο ἀπὸ τῆς γῆς μυρία δυσώδη ἀντικείμενα, ἅτινα προσεκολλῶντο ἐπὶ τῶν σωμάτων των, ὡς σικύαι. Πυκνὴ νεφέλη ῥυπαροῦ κονιορτοῦ, τοῦ διψαλέου τούτου ἀδελφοῦ τοῦ βορβόρου, τοὺς περιέβαλλε. Ἀνάριθμα δὲ παιγνιόχαρτα περιεδινοῦντο μετ' αὐτῶν κατὰ τὸν φρενήρη τοῦτον ἐν τῷ αἰθέρι στροβιλισμόν, ἀτελεύτητα, ἐξικνούμενα μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὁρίζοντος. Αἴφνης αἱ χαρτοπαικτικαὶ μορφαὶ ἔλαβον ζωὴν καὶ ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῶν

1. Ἴδε σελ. 300

Digitized by Google

παιγνιοχάρτων ἐμψυχωθεῖσαι· καὶ τὸν ἠπείλουν καὶ τὸν ἐνέπαιζον ὀργούμεναι περὶ αὐτοὺς γιγάντιαι, ἐφαπτόμεναι τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὰς ἐμμανεῖς ὀρχήσεις των καὶ πλήττουσαι διὰ τῶν ποδῶν τὴν γῆν, μακραὶ ὡς σκιαὶ σωμάτων, ἅτινα ἔχουσι πλαγίαν τὴν φωτεινὴν ἑστίαν. Καὶ τὰ χαρτοπαικτικὰ σπαθία μετεωρίζοντο καὶ αὐτά, μικροσκοπικὰ ὡς καρφίδες, καὶ ἐνεπήγνυντο εἰς τὰ μικρὰ τῶν διδύμων σώματα, ἀφ' ὧν κατὰ σταγόνας ἀνέβλυζε ῥοδόχρουν τὸ αἷμά των. Πατέρα μου, μανοῦλα μου, γλυτῶστε μας, ὠλόλυζον τὰ μικρὰ καὶ ἤσθμαινον ἤδη τὸ ἆσθμα τοῦ θανάτου καὶ ἔκλειον τοὺς ὀφθαλμοὺς διολισθαίνοντα ἀπὸ τοῦ κόλπου τῶν γονέων των πρὸς τὴν ἄβυσσον. Μάτην ἐν ἐσχάτῃ ἀποπείρᾳ αὐτοσυντηρησίας προσεπάθουν νὰ κρατηθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐπωμίων, ἀπὸ τῆς στολῆς τοῦ πατρός των, διότι ἡ στολή, αἱ σάρκες του αὐταὶ ἀπεσπῶντο εἰς ῥάκη ἐντὸς τῶν μικρῶν χειρῶν των. Τέλος τὸ θλιβερὸν σύμπλεγμα ἀσυγκρίτως θλιβερώτερον τοῦ συμπλέγματος τοῦ Λαοκόοντος, ὅταν περιειλίσσοντο περὶ αὐτὸ οἱ συσφιγκτῆρες ὄφεις, ὡς πλοῖον χειμαζόμενον ἐφέρετο κατὰ πελωρίου βράχου, λευκοῦ. Ἦτο τὸ ἀπαίσιον τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας μέγαρον, τὸ στρατοδικεῖον. Θλιβεροὶ ναυαγοὶ ἐρρίφθησαν ὑπὸ τῆς λαίλαπος ἐπὶ τῶν βαθμίδων του τῶν μαρμαρίνων. Ἐσύροντο ἐπ' αὐτῶν ζητοῦντες σωτηρίαν, ἀλλ' ἀνοικτίρμονες χεῖρες τοὺς ἀνήρπασαν. Ἐν τῇ φοβερᾷ δὲ αἰθούσῃ ἔνθα τοὺς ἔσυραν, ἀμείλικτοι οἱ στρατοδίκαι, κωφοὶ εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς ἀθῴας οἰκογενείας του ἐπικλήσεις τοῦ λοχαγοῦ, κατέγνωσαν καθ' ὅλων τὴν αὐτὴν ψῆφον θανάτου.

Ἔπειτα παρήλλασσον τὴν μορφὴν οἱ ἀπαίσιοι ὄνειροι. Ἐγίνοντο διαυγέστεροι, πραγματικώτεροι.

Ἡ σιδηρόφρακτος ἅμαξα τῶν στρατιωτικῶν καταδίκων τὸν ἔφερε βραδύτατα χωροῦσα πρὸς τὴν πλατεῖαν τῶν παραπηγμάτων. Πρὸς τί τοῦτο; Ἔφερε τὸ στόμα πρὸς τὰς σιδηρᾶς κιγκλίδας τῆς μικρᾶς θυρίδος καὶ διὰ φωνῆς ἐσβεσμένης ἠρώτα τοὺς ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἑδωλίων καθημένους ἐνόπλους χωροφύλακας, ἀλλ' οὗτοι ἀντέτασσον περιφρονητικὴν σιγὴν εἰς τὰς ἀγωνιώδεις ἐρωτήσεις του. Ἡ δὲ ἅμαξα ἐχώρει πάντοτε βραδύτατα. Ἀλλ' ἰδοὺ ἦχος σαλπίγγων. Τὰ ὀξέα, τὰ διάτορα σαλπίσματα τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ ἑνοῦνται πρὸς τὰ τῶν πεζικῶν σωμάτων. Ὦ! πόσον τοῦ σπαράσσουσι τὴν ψυχήν. Ἐνόησεν ὁ δύσμοιρος· διὰ τοῦτο ἡ σάλπιγξ τῆς Ἀναστάσεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τρομακτικωτέρους ἤχους διὰ τὰς ἐνόχους ψυχάς. Ἰδοὺ πεζὴ διμοιρία ἱππέων μὲ τὴν πρασίνην, τὴν λευκοποίκιλτον στολήν, μὲ τὰ κυανόλευκα λοφία, βαδιζόντων ἐρρύθμως μὲ τὰ βραχύκανα ἀνὰ χεῖρας, ἐνῷ κλαγγίζουσιν αἱ μακραὶ σπάθαι καὶ οἱ πλατεῖς πτερνιστῆρες. Ἰδοὺ καὶ ἑτέρα πυροβολητῶν μὲ τὴν σκοτεινὴν στολὴν τὴν σοβαράν, μὲ τὰ ἐρυθρά, ὡς φλόγες ὄφιδων, λοφία. Διασταυροῦνται πρὸς ἑτέρας διμοιρίας τοῦ πεζικοῦ, τοῦ μηχανικοῦ, τῶν εὐζώνων. Αἱ διμοιρίαι αὗται εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων σωμάτων τοῦ στρατεύματος, τοῦ ὁποίου αὐτός, κλέπτης ἀξιωματικός, ἐγένετο ἀπόβλητος. Μεταβαίνουσιν ἐκεῖ ἵνα σχηματίσωσι τὸ τετράγωνον τῆς ἀτιμώσεώς του. Ἐσχηματίσθη ἤδη τὸ τετράγωνον τοῦτο. Οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διμοιριῶν ἀνθυπολοχαγοί, ὠχροί, πελιδνοί, καταβιβάζουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸ τοῦ σπαρακτικοῦ θεάματος. Ἐνῷ δὲ οἱ ὁπλῖται παρουσιάζουσιν ὅπλα, ὁ ἔχων τὸ γενικὸν πρόσταγμα ταγματάρχης, φίλος τοῦ δυστυχοῦς ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν, φέρει ἐπ' αὐτοῦ τὰς τρεμούσας χεῖράς του. Ψελλίζων δὲ τὰς ἀπαισίας φράσεις «λοχαγὲ Γεώργιε Βορίδη, εἶσαι ἀνάξιος νὰ φέρῃς τὰ ὅπλα τῆς Πατρίδος», τῷ ἀποσπᾷ ἀπὸ τοῦ παλλομένου ἐξ ἀγωνίας στήθους τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος, ὃν εἰκοσαετὴς ὑπαξιωματικὸς εἶχε κατακτήσει **διὰ στρατιωτικὴν ἀρετήν**, ἐν ἡρωϊκῇ κατὰ λῃστῶν ἐπιθέσει. Ἀποσπᾷ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ βαθμοῦ του τὰ σήματα. Κλονίζεται, ἀλλ' ἵσταται ἔτι ὀρθός, καὶ μόνον καθ' ἣν στιγμὴν θραύεται τὸ ξίφος του, πίπτει ὡς κεραυνωθείς.

Ἔρρηξε διάτορον κραυγὴν καὶ ἀφυπνίσθη λουόμενος ἐξ ἱδρῶτος παγεροῦ, ἔμπλεως ἀγωνίας. Ἀντικρυ τῆς κλίνης του, ἀνηρτημένον ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἔλαμπε περιβαλλόμενον ὑπὸ πρωϊνῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος, στιλπνόν, ὡραῖον περίστροφον γκαλάν, ὁλκῆς ἐπαρκεστάτης, ὅπως τερματίσῃ ἀσφαλῶς τὴν ἀγωνίαν του. Προσέβλεψε πρὸς αὐτὸ μετὰ μειδιάματος παραμυθίας, ὡς προσβλέπει χειμαζομένη ψυχὴ πρὸς τὴν συμπαθῆ μορφὴν εἰκόνος τῆς Θεοτόκου. Σὺ θὰ μὲ λυτρώσῃς, εἶπεν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη καιρός. Ἠμπορῶ νὰ περιμένω ὀλίγας ὥρας· νὰ κλέψω ἀκόμη ὀλίγα γέλοια, ὀλίγα χάδια τῶν παιδιῶν μου. Καλὰ εἶπα· νὰ τὰ κλέψω, ὅπως ἔκλεψα τὸ ταμεῖο τοῦ συντάγματος· γιατὶ κλεμμένη εἶναι τῶν παιδιῶν μου ἡ ἀγάπη, ἀφοῦ δὲν τὴν ἀξίζω. Καὶ ὅμως θὰ μοῦ συγχωρήσῃ, ἐλπίζω, ὁ Θεὸς τὴν ὕστερη αὐτὴ ἀδυναμία. Λέγουν ὅτι εἰς τοὺς καταδίκους δὲν ἀρνοῦνται τίποτε τὴν ὥρα τοῦ θανάτου.

Η΄.

Εἶχε παρέλθει ἀπὸ πολλοῦ ἡ μεσημβρία τῆς Κυριακῆς. Ὁ βορρᾶς παγετώδης ἐμυκᾶτο νύσσων, ὡς πεπυρακτωμέναι βελόναι ἐμπηγνύμεναι ἐπὶ τοῦ σώματος. Ἡ χιών, λεπτή, σκληρά, στρογγύλη ὡς χάλαζα, περιεδινεῖτο ποῦ μὲν ἐπικαθημένη τοῦ ἐδάφους, ποῦ δὲ σαρόνουσα αὐτὸ ὡς κονιορτός.

Τελεία ἐρημία διῆκε δι' ὅλου τοῦ μήκους τῆς ἀποκέντρου ὁδοῦ, ἐν ᾗ κατῴκει ὁ λοχαγὸς Βορίδης. Μόνον πρὸς τὸ ἔσχατον ἄκρον αὐτῆς, ἐν μέσῳ τῆς στροβιλιζομένης χιόνος, διακρίνεται μικρός, πολὺ μικρὸς ἀγυιόπαις, ῥακένδυτος, πατῶν τὸ χιονόβλητον ἔδαφος μὲ γυμνούς, παγωμένους τοὺς μικροὺς του πόδας.

Ἦτο σπαραγμὸς ψυχῆς ἡ θέα του. Ἐννεαετὲς μόλις παιδίον ἐπάλαιεν ἐκεῖ τὸ ταλαίπωρον ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἐκράτει εἰς τὰς ἐρυθρομέλανας ἐκ τοῦ ψύχους χεῖρας παράρτημα ἐφημερίδος. Φεύγων δὲ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν μεγαλειτέρων του ἀπεπλανήθη μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς ταύτης τῆς πόλεως θηρεύων ὀλίγα πεντάλεπτα. Διὰ φωνῆς δὲ κλαυθμηρᾶς, ἀτόνου, ἐξήγγελλε τὸ ἐμπόρευμά του. Αἱ πρῶται καὶ αἱ τελευταῖαι λέξεις ἠκούοντο «Τὸ παράρτημα .... πέντε λεπτά». Οἱ

Digitized by Google

διάμεσοι ἀσθενεῖς τόνοι ἐξηνεμοῦντο ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ βορρᾶ.

Ταλαίπωρος μικρὸς στρουθός, ἄπτερος ἔτι, δὲν εἶχε ποτὲ θερμανθῆ ἐν τῇ καλιᾷ πατρικῆς ἑστίας. Πλᾶσμα ἀβρόν, ἀσθενές, ριφθὲν εἰς τὸν κόσμον ἐκ στιγμιαίας ἐγωϊστικῆς μέθης ἀγνώστων γονέων, εἶχε γαλουχηθῆ ὑπὸ μισθωτῆς γυναικός, ἐξ ἐκείνων ἃς μισθόνει ἡ δημοτικὴ πρόνοια ὑπὲρ τῶν ἐκθέτων.

Ἡ πτωχὴ γυνὴ καὶ μετὰ τὴν ἀπογαλάκτισίν του συνετήρησεν αὐτὸ μετὰ τῆς μητρικῆς στοργῆς, ἣν ἐμφυτεύει ἐνίοτε εἰς τὰς τροφοὺς ἡ συνείδησις, ὅτι μεταγγίζουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὕπαρξιν εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ κόλπου των ἀνηρτημένα μικρά. Ἀλλ' ὁ θάνατος αὐτῆς ἔρριψεν εἰς τὰς ὁδοὺς ὀκταετῆ τὸν Μιχαλάκην, φερόμενον εἰς τοῦ μοιραίου τὸν δρόμον, εἰς τὸ ἄγνωστον. Ἐπώλει ἐφημερίδας. Ἠλέουν αὐτὸν καὶ τοῦ ἔδιδον καὶ αὐτοῦ ὀλίγα φύλλα πρὸς πώλησιν. Τί ἄλλο νὰ κάμῃ ὁ ἀσθενὴς βιοπαλαιστής; Αἱ χεῖρές του πολὺ μικραὶ ἔτι, πολὺ ἀδύνατοι, δὲν ἠδύναντο νὰ κρατήσωσι τὴν ψήκτραν τοῦ ὑποδηματοκαθαριστοῦ. Καὶ ἡ παιδικὴ φωνὴ ἐπανελάμβανε κλαυθμηρῶς «Πέντε λεπτά, πέντε λεπτά».

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ λοχαγοῦ ἡ Εἰρήνη ἦτο ἀφωσιωμένη εἰς ἀνάγνωσιν, ἐξ ἧς κατὰ μικρὸν μετέπεσεν εἰς ὕπνον. Ἡ Μαρία καὶ ἡ Ἑλένη ἔπαιζον εὐθύμως, τοῦ δὲ Γεωργίου τὸ βλέμμα ἐφέρετο ἀπὸ τῆς γυναικὸς εἰς τὰ τέκνα δειλόν, ἔμπλεον στοργῆς, ἐκφραστικὸν σπαρακτικῆς ὀδύνης. Λαβὼν δὲ τὰ τέκνα του ἀπὸ τῶν χειρῶν τὰ ἐκάθισεν ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ αἱ χρυσαῖ μικραὶ κεφαλαί των ἐπηρείσθησαν ἑκατέρωθεν δροσεραὶ ἐπὶ τοῦ φλέγοντος μετώπου του.

— Διατί, Μαρίκα μου, δὲν κηλαδεῖ σήμερα ἡ καρδερίνα σου; καὶ ὁ δικός σου ὁ σπίνος σιωπᾷ, Ἑλενοῦλα μου· τί ἔπαθαν;

— Κρυόνουν, πατέρα μου· ἰδὲς τὸ χιόνι πῶς πέφτει ἔξω καὶ πῶς βογκάει ὁ βοριᾶς· τὰ τρομάζει αὐτὸς ὁ καιρὸς τὰ κακόμοιρα. Γιὰ τοῦτο κρύβουν τὰ κεφαλάκια τους ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς φτερούγαις.

— Δὲν μοῦ κηλαδεῖτε σεῖς λίγο, παιδάκια μου;

— Ἄκου, Μαρίκα, τί λέει ὁ πατέρας μας. Πουλάκια εἴμαστε μεῖς καλὲ πατέρα;

— Γιὰ τὴν καρδιά μου, ναὶ πουλάκια· τὸ τραγοῦδι σας εἶναι γλυκοκηλάδημα στὴν ψυχὴ τὴν πονεμένη τοῦ πατέρα σας. Γι' αὐτὸ θέλω νὰ ἀκούσω κανένα ἀπὸ κεῖνα τὰ ὡραῖα τραγουδάκια ποῦ εἴπατε εἰς τὰς ἐξετάσεις τὸ καλοκαῖρι τὸ περασμένο, ὅταν ἐπήγατε στὸ σχολεῖο, θυμᾶστε; μὲ κεῖνα τὰ ὡραῖα φουστανάκια, ἄσπρα σὰν ταῖς καρδούλαις σας, μὲ τῆς γαλάζιαις, σὰν τὰ ματάκια σας, κορδέλαις.

Καὶ ἡ γλυκεῖα φωνὴ τῶν μικρῶν ἔψαλε·

Τὸ βουρκωμένο σύννεφο τὸν οὐρανὸ μαυρίζει.
Ψιλή, ψιλὴ ἀρχίνησε βροχὴ νὰ ψιχαλίζῃ·
Εἶναι ἡ φύσις ποῦ θρηνεῖ.
Τὰ δάκρυά της εἶν' αὐτά, ὅπου πυκνοσταλάζουν,
Τὰ σύννεφα ὅπου βογκοῦν καὶ βαρυαναστενάζουν,
Εἶν' ἡ θλιμμένη της φωνή.

— Ἄ! Ὄχι αὐτό, παιδιά μου. Εἶναι πολὺ θλιβερό· μοῦ σφίγγει πολὺ τὴν καρδιά.

— Νὰ σοῦ ποῦμε τὸ νανάρισμα, πατέρα;

— Ναί, τὸ νανάρισμα· κι ἀλήθεια ποῦ σὲ λίγο θὰ κοιμηθῶ. Ἀλλὰ ὁ ὕπνος ὁ δικός μου θὰ ἔλθῃ καὶ χωρὶς νανάρισμα. Καὶ ἔσχε τὴν δύναμιν νὰ μειδιάσῃ.

— Φύσ' ἀγεράκι δροσερὸ
μέσ' τῶν δενδρῶν τὰ φύλλα·
πάρ' ἀπ' τὰ ρόδα τὸν ἀνθό,
ἀπ' τὴ μηλιὰ τὰ μῆλα
καὶ φέρτα στὸ παιδάκι μου.
Καὶ σεῖς μὲ τὰ χρυσᾶ φτερὰ
ὀνείρατα ἐλᾶτε
στὸ ἔρμο τὸ καλύβι μου,
ἀγάλια, ἀγάλια ἐμπᾶτε·
σιγὰ μὴ τὸ ξυπνήσετε....

Ἀλλ' ἐσίγησε τὸ ᾆσμα εἰς τὸ στόμα τῶν μικρῶν ἀγγέλων. Τὸ διέκοψαν οἱ λυγμοὶ τοῦ ταλαιπώρου πατρός, ὅστις προσέβλεπε τὰ μικρὰ μετ' ἀρρήτου βλέμματος ἀπογνώσεως, τὰ κατεφίλει, τὰ ἔσφιγγεν ἐπὶ τοῦ στήθους παραφόρως, μέχρις ἀποπνιγμοῦ.

— Ἀλήθεια, παιδάκια μου· ἔβλεπα εἰς τὸν ὕπνο μου ἀπόψε τὸ ἀγιόκλημά σας. Ἦταν ὄμορφο κι ἀνθισμένο. Σὲ λίγο θὰ ἀνθίσῃ πάλι· νὰ τὸ περιποιῆσθε σὰν πρῶτα. Εἴδετε πῶς χαίρονται τὰ πουλάκια σας, ὅταν κρεμᾶτε δίπλα του τὰ κλουβάκια τους; Ἀλλὰ ἐλησμόνησα ὁ ἄμοιρος πῶς ἐσεῖς, ἔρημα πουλιὰ δὲν θὰ 'χετε φωλιὰ σὲ λίγαις μέραις· δὲν θὰ ἦσθε πλειὰ μέσα στὸ σπίτι αὐτὸ ποῦ γεννηθήκατε.

Ἀλλ' ἤδη οἱ λυγμοί του μεταδοθέντες ἐξ ἐνστίκτου, ἀσυνειδήτως, καὶ εἰς τὰ τέκνα του ἀφύπνισαν τὴν Εἰρήνην.

[Ἕπεται τὸ τέλος]

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ(1)

ϛ'.

Ὅ,τι κυρίως οἱ βυζαντινοὶ προήγαγον ἦτο ἡ διὰ μουσειώσεων διακοσμητικὴ γραφική. Τῶν μουσειώσεων ἐγένετο χρῆσις ὑπό τε τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, παρὰ τοῖς τελευταίοις ὅμως ἐγένετο κοινοτάτη ἡ χρῆσις αὐτῶν. Τὰ δάπεδα τῶν ἀνακτόρων των, τῶν δημοσίων βαλανείων, τῶν παραδείσων καὶ διαφόρων τέλος οἰκοδομημάτων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐπληροῦντο τοιούτου κόσμου. Πλεῖστα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ψηφοθετήματα ἀπαντῶσιν ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ, τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Ἀφρικῇ, θέλγοντα τὴν ὅρασιν διὰ τῶν πολυποικίλων καὶ ἐμπλέκτων μαιάνδρων των, ἐν οἷς συναναφύρονται διάφορα πτηνὰ καὶ ἄλλα ζῶα, ἔστιν ὅτε καὶ μυθολογικαὶ παραστάσεις μετὰ πλείστης ἀφελείας καὶ χάριτος (2). Ἀλλὰ καὶ μεγάλαι ἱστορικαὶ γραφαὶ

(1) Ἴδε σελ. 290

(2) Ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταῖς γενομέναις ἐν Φοινίκῃ ὑπὸ τοῦ περιωνύμου Ρενάν, ἀνεκαλύφθη μέγα μουσείωμα ἔχον μῆκος 14 μέτρων. Τὸ μουσείωμα τοῦτο, ὃ μετεφέρθη ἐν Παρισίοις, ἔχει περὶ αὐτὸ πλαίσιον εἴτε παρυφὴν ἀποτελουμένην ὑπὸ διαφόρων γεωμετρικῶν σχημάτων. Τέσσαρα ἀγγεῖα φαίνονται εἰς τὰς τέσσαρας αὐτοῦ γω-

Digitized by Google

ἁπαντῶσιν ἐνιαχοῦ κατεσκευασμέναι διὰ ψηφίδων, οἷον εἶνε τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως μέγα ψηφιδωτὸν ἐξεικονίζον κατά τινας τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην. Ἕλληνες ὅμως καὶ Ῥωμαῖοι ἐποίουν χρῆσιν τῶν ψηφοθετημάτων ἀποκλειστικῶς εἰς ἐπίστρωσιν καὶ διακόσμησιν τοῦ ἐδάφους, σπανίως δὲ καὶ εἰς διακόσμησιν τῶν τοίχων. Ἐν Πομπηίοις τοιαῦτα μουσειώματα ἀνεκαλύφθησαν πλεῖστα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν οἰκιῶν, ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων μόναι αἱ ἐν ὑγρῷ γραφαὶ παρουσιάζουσι τὰ ξενότροπα ἐκεῖνα καὶ φαντασιώδη κτίρια, τὰ ὁποῖα ὑποθέτει τις ὅτι αἱ Μοῖραι ἐσχεδίασαν πρὸς τέρψιν τῶν ὑπ' αὐτῶν εὐνοουμένων θνητῶν.

Οἱ βυζαντινοὶ ὅμως παραλαβόντες τὸ εἶδος παρὰ τῶν Ρωμαίων, ἀνεβίβασαν αὐτὸ εἰς ὑψίστην περιωπήν, καθωραΐσαντες δι' αὐτοῦ τοὺς τοίχους καὶ τοὺς ὀρόφους τῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν των καὶ τῶν πολυτελῶν ἀνακτόρων των. Αἱ μεγάλαι διαστάσεις τῶν βυζαντινῶν ναῶν ἀπῄτουν καὶ πρόσφορον τρόπον διακοσμήσεως, καὶ τοιοῦτο θεωρήσαντες τὸ ψηφοθέτημα οἱ βυζαντινοὶ καλλιτέχναι, περιεποιήθησαν αὐτὸ μετ' ἀληθοῦς ἔρωτος. Αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ διάδοσιν τῆς τῶν μουσειώσεων τέχνης, ἀπήλλαξε τοὺς μετερχομένους αὐτὴν ἀπὸ τοῦ προσωπικοῦ φόρου. Κυρίως ὅμως ἡ τέχνη ἀνῆλθεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεώς της ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ἀκμάζῃ μέχρι τοῦ τέλους τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἢ μᾶλλον πρὸ τοῦ τέλους αὐτῆς. Ἐνῷ δὲ οἵ τε Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψηφῖδας φυσικὰς ἐκ λίθων διαφόρων χρωμάτων, οἱ βυζαντινοὶ ἐποίουν πλείστην χρῆσιν ψηφίδων τεχνητῶν ἐξ ὑάλου, ἃς διαφοροτρόπως ἐχρωμάτιζον ἢ ἐχρύσουν, διὸ καὶ ἐκαλοῦν ἐνίοτε τὰς διὰ τοιούτων ψηφίδων γραφὰς **ὑαλογραφίας**. Διὰ τῶν οὕτω πως κατασκευαζομένων ψηφίδων ἐπετύγχανον δύο τινά· πρῶτον, ὅτι τὰ μουσειώματα ἐγίνοντο λαμπρότερα καὶ ἐπιφανέστερα· καὶ δεύτερον, εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των προχειρότερα καὶ ἀφθονώτερα τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς χρώματα μετὰ τῶν πολλαπλῶν φθορῶν καὶ ἀποχρώσεων αὐτῶν. Εἶνε δὲ κατάλληλοι αἱ διὰ ψηφοθετημάτων γραφαὶ ὅταν αὗται φαίνωνται ἐξ ἀποστάσεως τινός, διότι ὁ ἀπότομος χρωματισμὸς καὶ τὸ σκληρὸν τῶν γραμμῶν ἀποκαθιστᾷ αὐτὰς εὐδιακρίτους, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ παραβλάπτηται ἡ ἀπαιτουμένη ἁρμονία. Τὰ κενὰ τοῦ πίνακος, εἴτε τὸ ἐμβαδόν, ἐπληροῦτο συνήθως διὰ κεχρυσωμένων ψηφίδων, ἢ διὰ ψηφίδων κυανοῦ βαθέος χρώματος. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπενοήθησαν μικρὰ ψηφοθετήματα δυνάμενα νὰ μεταφέρωνται, ἀλλὰ τοιαῦτα ψηφοθετήματα, εἰ καὶ ἐλέγχουσι λεπτότητα περὶ τὴν ἐργασίαν καὶ δεξιότητα οὐ σμικρὰν τοῦ τεχνίτου, ἐξέρχονται ὅμως τοῦ φυσικοῦ τῶν ψηφοθετημάτων κύκλου, ὅστις εἶνε κυρίως διακοσμητικός.

Ἐπὶ τῶν ψηφοθετημάτων τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἐπιφέρει ὁ κ. Bayet τὰς ἑπομένας κρίσεις. «Οἱ καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (λέγει) ἀρέσκονται ἐν ταῖς μεγάλαις συνθέσεσιν, ἐν αἷς τὰ καθέκαστα διακρίνονται εὐκρινῶς ἀπ' ἀλλήλων, ἀποφεύγουσι δέ, πάσῃ τῇ δυνάμει, ἐκείνας, ἐν αἷς τὰ πολυπληθῆ πρόσωπα συγχέονται μετ' ἀλλήλων. Πρὸ πάντων προτιμῶσι παραστάσεις ἐν αἷς ἡ μὲν δρᾶσις εἶνε μηδαμινή, γαλήνιον δὲ καὶ κανονικὸν τὸ σχῆμα τῶν ζωγραφουμένων. Οἱ βυζαντινοὶ πλείστην κατέβαλον μέριμναν ὅπως κατατάσσωσι τὰ πρόσωπα τῆς γραφῆς των κατὰ τρόπον μὴ διαταράσσοντα τὴν ὁμοιόμορφον τοῦ συνόλου διάταξιν». Ἀπὸ τῶν τοιούτων ὅμως γραφῶν, παρατηρεῖ ὁ κ. Bayet, «ἐλλείπει ἥ τε ἐλευθερία καὶ ἡ ζωή».

Ζ'.

Ἀληθῶς ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἔργων ἐλλείπει ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ζωή, ὁ δὲ καλλιτέχνης φαίνεται μὴ ἔχων ἐλευθέρας τὰς χεῖρας. Ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία, ἀφοῦ ἅπαξ διετυπώθησαν οἱ χαρακτῆρες τῶν θρησκευτικῶν προσώπων καὶ διεγράφησαν αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἱερὰν ἱστορίαν συνθέσεις, παρενέβη ἀποδοκιμάζουσα πάντα νεωτερισμὸν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τέχνῃ. Οἱ ἐν Νικαίᾳ πατέρες ἐδογμάτιζον ὅτι αἱ ἱεραὶ εἰκόνες πρέπει νὰ ζωγραφῶνται οὐχὶ κατὰ τὴν φαντασίαν τῶν ζωγράφων, ἀλλὰ κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὰς παραδόσεις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος ἀπεφαίνετο ὅτι ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα τὸ *διὰ τὴν ἀρχαιότητά του ἔξοχον*. Βεβαίως καὶ τότε ἀπεπειρῶντο τινὲς νὰ διαρρηγνύωσι τὸν κύκλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἐκκλησία ἐβούλετο νὰ περιορίσῃ τὴν τέχνην. Γνωστὸν μάλιστα εἶνε ὅτι ζωγράφος τις ἀπεπειράθη ποτὲ νὰ ἀπεικονίσῃ τὸν Χριστὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Διός, ἀλλ' οἱ διηγούμενοι τοῦτο προσθέτουσιν ὅτι ἡ χεὶρ τοῦ ζωγράφου ἐξηράνθη πάραυτα. Δὲν πιστεύομεν ὅτι ἡ τιμωρία αὕτη κατεφόβισε καὶ πάντας τοὺς τότε ζωγράφους, καὶ παρεκώλυσεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ βελτιῶσι τὴν τέχνην ἀπομιμούμενοι τὰ πρὸ αὐτῶν κείμενα ἀρχαῖα ἔργα, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐναργῶς ἐκ τῆς παραβολῆς ἀρχαίων τινῶν ἀναγλύφων πρός τινας χριστιανικὰς εἰκόνας ([1]). Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ἀπαγορεύσεων τῆς ἐκκλησίας, καὶ αὐτὴ ἡ συνήθεια ὑπεχρέου τοὺς καλλιτέχνας νὰ χαλιναγωγῶσι τὴν ἑαυτῶν φαντασίαν, καὶ νὰ σέβωνται

νίας, ἀπὸ τῶν ὁποίων οἱ ἐξερχόμενοι κλάδοι μετὰ φύλλων καὶ ἀνθέων, πληροῦσι τὸ ὅλον ἐμβαδὸν καὶ σχηματίζουσι δι' ἐντέχνου πλοκῆς δίσκους, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίστανται κυνηγέσια καὶ σκηναὶ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου. Ἐν αὐτῷ παρίστανται ἀμνοί, ἵπποι, ὄφεις, κύνες, λέοντες καὶ πτηνά, καὶ προσέτι ἡ ἐν τῇ Ἀνατολῇ κοινὴ παράστασις τοῦ λέοντος καταπνίγοντος δορκάδα. Ἐνταῦθα βλέπει τις ποιμένα παίζοντα τὸν αὐλόν, ἀλλαχοῦ χωρικὸν σύροντα ὄνον φορτωμένον καλάθους. Ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ μουσειώματος ὑπάρχει πιεστήριον, τὸ ὁποῖον στρέφουσι δύο παῖδες, ὁ δὲ ἐκρέων ἀπ' αὐτοῦ οἶνος χύνεται ἐντὸς οἰνοδόχου ἀγγείου.

([1]) Ὁ παρατηρῶν τὸ ἐν τῷ ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ τῶν Ἀθηνῶν σωζόμενον μνημεῖον τοῦ Δεξίλεω, ἀνευρίσκει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὡς ζωγραφεῖται παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἀναγλύφων τηρουμένων ἐν τῷ κεντρικῷ μουσείῳ τῆς ἰδίας πόλεως, ἡ στάσις καὶ ἡ πτύχωσις ὁμοιάζει πρὸς τὴν πτύχωσιν καὶ τὴν στάσιν τῶν Ἀποστόλων, τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς Παναγίας καὶ ἄλλων ἁγίων.

Digitized by Google

τὸ διὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔξοχον, ὑποκειμένου λόγου νὰ ζωγραφήσωσι θρησκευτικὰς εἰκόνας.

Μεθ' ὅλα ταῦτα, κατά τινα ἐποχὴν ἡ τέχνη ἀπεπειράθη νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰκονομάχων ἔρις συνετέλεσεν ἴσως εἰς τὸ ν' ἀπαλλαχθῇ ἡ τέχνη ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ, ὃν ἐπέβαλλον αὐτῇ οἱ ἀποκλειστικῶς ἀσκοῦντες αὐτὴν μοναχοί. Αἱ διασωθεῖσαι μικρογραφίαι τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀντίγραφαι οὖσαι ἀρχαιοτέρων ἴσως μεγαλογραφιῶν, ἀναγγέλλουσι τέχνην πολλῷ ὑπερτέραν, οἱ δὲ ζωγράφοι ἐκεῖνοι ἐνησμένιζον νὰ μιμῶνται ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, καὶ νὰ εἰσάγωσιν ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτῶν γραφαῖς διαφόρους προσωποποιίας, πρὸς δὲ νὰ διασκευάζωσι τὴν σκηνὴν τοῦ δράματος κατὰ τρόπον ὅλως ἀρχαϊκόν. Βραδύτερον ἡ τέχνη ἔπαυσε μὲν νὰ ἐπιδίδηται εἰς τοιαύτας ἀπομιμήσεις, ἀλλὰ κατὰ τὴν δεκάτην τρίτην καὶ δεκάτην τετάρτην ἑκατονταετηρίδα παρουσιάζει νέον ὅλως ῥυθμόν. Αἱ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Χώρας ἀνακαλυφθεῖσαι ἐσχάτως γραφαὶ ἐξαγγέλλουσιν ἀληθῆ ἀναγέννησιν τῆς βυζαντινῆς γραφικῆς κατά τε τὸ διάγραμμα καὶ τὴν σύνθεσιν. Ἀνταύγεια τῶν γραφῶν τῆς Μονῆς τῆς Χώρας, ὑπῆρξαν, ὡς νομίζομεν, αἱ ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἄθω κάλλισται γραφαί, ἅπασαι ἀνήκουσαι εἰς τὴν αὐτήν, οὕτως εἰπεῖν, σχολήν.

Η'.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ θρησκευτικὴ τέχνη δὲν εἶχε πάντῃ ἐλευθέρας τὰς χεῖρας, ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς νομίζομεν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θύραθεν τέχνην, τὴν τέχνην δηλαδὴ ἐκείνην, ἥτις ὑποκείμενον εἶχε πολέμους καὶ μάχας, ἢ τὸν κυνηγετικὸν καὶ ἀγροτικὸν βίον, καὶ τέλος τὰς πολυειδεῖς ἱστορικὰς γραφὰς καὶ ἄθλους τῶν βασιλέων, δι' ὧν ἐκοσμοῦντο, κατὰ κοινὸν ἔθιμον, αἱ οἰκίαι τῶν μεγιστάνων καὶ λοιπῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς προσώπων. Ἐν τοιαύταις γραφαῖς ὁ ζωγράφος διετέλει πάντῃ ἐλεύθερος περὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ πίνακός του, οὔτε ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀπαγορεύσεων κωλυόμενος οὔτε ὑπὸ τῶν ἕξεων τοῦ κοινοῦ περιστελλόμενος· ἦτο μάλιστα ὑπόχρεως νὰ ἐπιζητήσῃ ἐπίκουρον εἰς τὸ ἔργον του τὴν ἀείποτε δαψιλῆ καὶ γενναιόδωρον εἰς ὑποδείγματα φύσιν, ὅπως ἐξ αὐτῆς ἀντλήσῃ τὰς ἐμπνεύσεις του. Ἀτυχῶς τοιαῦται γραφαὶ ἀπωλέσθησαν ἅπασαι καὶ κατέρρευσαν μετὰ τῶν τοίχων τῶν πολυτελῶν καὶ ὑψηρεφῶν παλατίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποσπάσῃ τὸν θαυμασμὸν τῶν σταυροφόρων, τῶν συμπολεμιστῶν τοῦ ἱστορήσαντος τὰ τῆς ἁλώσεως Βιλλαρδουίνου. Αἱ ὀλίγισται διασωθεῖσαι μικρογραφίαι, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, μικρὰν ἰδέαν δύνανται νὰ χορηγήσωσιν ἡμῖν περί τε τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῶν ἀξίας, δυνάμεθα ὅμως νὰ συμπεράνωμεν ὁπωσοῦν καὶ ἐκ τῶν μικρογραφιῶν ἐκείνων, ὅτι ἐν ταῖς μὴ θρησκευτικαῖς γραφαῖς τῶν βυζαντινῶν δὲν ἔλειπεν οὔτε ἡ ζωὴ οὔτε ἡ κίνησις, δύο χαρακτηριστικὰ οἰκεῖα εἰς τοιαύτας παραστάσεις.

Θ'.

Πλὴν τῶν ψηφοθετημάτων καὶ τῶν ἐπὶ μεμβράνης μικρογραφιῶν, συνεχῶς ἀναφέρονται ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν βυζαντινῶν **κηρόχυτοι γραφαί.** Ὡς δεικνύει καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ τὰ χρώματα ἐμιγνύοντο ἐν ἀναλελυμένῳ κηρῷ, καὶ διὰ τῶν οὕτω κεκραμένων χρωμάτων ἐζωγράφιζον ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ ἐπὶ τῶν πινάκων. Ὁ λατῖνος μεταφραστὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου νομίζει, ὅτι αἱ κηρόχυτοι γραφαὶ τῶν βυζαντινῶν ἦσαν ἡ ἐγκαυστικὴ τῶν ἀρχαίων, οἷα περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου([1]). Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐγκαυστικὴ τῶν ἀρχαίων ἐβασίζετο ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ῥευστοποιήσεως τῶν χρωμάτων δι' ἀναλελυμένου κηροῦ, ἀλλὰ δὲν εἶνε βέβαιον ὅτι καὶ ἡ μέθοδος τῶν βυζαντινῶν ἦτο καθ' ὅλα ὁμοία τῆς τῶν ἀρχαίων ἐγκαυστικῆς. Ὅ,τι ἐγείρει ἐν ἡμῖν δισταγμόν τινα περὶ τούτου, εἶνε ὅτι οἱ βυζαντινοὶ ἀναφέροντες πολλάκις τοιαύτας γραφὰς οὐδέποτε εἰς δήλωσιν τοῦ πράγματος μετεχειρίσθησαν τὴν λέξιν **ἔγκαυστον,** ἐνῷ, ὡς γνωστόν, ἐνησμένιζον πλεῖστον εἰς τὸ κατακόρως ἑλληνίζειν.

Τὰ **χειμευτὰ** ἔργα, περὶ ὧν ὡσαύτως γίνεται λόγος παρὰ τοῖς χρονογράφοις, φαίνεται ὅτι ἦσαν μικραὶ γραφαὶ ἐπὶ πλακῶν ἀργύρου ἢ χρυσοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπετίθεντο χρώματα ἀναλελυμένα διὰ χημικῶν οὐσιῶν, εἶτα συσσωματούμενα μετὰ τοῦ μετάλλου διὰ τοῦ πυρός.

Ι'.

Ἐκ τοῦ Πορφυρογεννήτου πληροφορούμεθα προσέτι περὶ τοῦ μέρους ὃ ἐλάμβανον οἱ ζωγράφοι εἰς τὰς δημοσίας τελετὰς εἴτε προελεύσεις. Οὗτοι φαίνεται ὅτι ἀπετέλουν ἴδιον σωματεῖον, εἴτε συντεχνίαν, παρίσταντο δὲ δι' ἰδίων ἀντιπροσώπων εἰς τοὺς ἱπποδρομικοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπισήμους τελετάς. Ἑκάστη φατρία, ἡ τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων εἶχε τοὺς ζωγράφους αὐτῆς καὶ τοὺς μελιστὰς αὐτῆς ([2]). Οἱ ζωγράφοι, πλὴν τοῦ δικαιώ-

([1]) Encausticam picturam intelligit, quae fiebat ceris igne resolutis. Antiquissimum id fuit genus picturae, ut docet Plinius in libr. XXXV, cap. 11. Ταῦτα σημειοῖ ὁ μεταφραστής.

([2]) Οἱ ἀναφερόμενοι μελισταί, ἦσαν ποιηταί, οἵτινες ἐποίουν ᾄσματα καὶ ἔψαλλον αὐτὰ εἰς ἔπαινον τῶν βασιλέων. Ἐποίουν δὲ ἐμμέτρως καὶ σκώμματα οἱ μελισταὶ τῶν δύο φατριῶν, τὰ ὁποῖα ἐπέρριπτεν ἡ μία φατρία κατὰ τῆς ἑτέρας. Λαμπρὰν εἰκόνα τῶν φατριῶν τούτων παρέδωκεν ἡμῖν ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος· «Οἱ δῆμοι, (λέγει οὗτος,) διῃροῦντο ἐκ παλαιοῦ χρόνου εἰς βενέτους καὶ πρασίνους, πρὸ ὀλίγων ὅμως ἐτῶν ἕνεκα τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν χρωμάτων τούτων, δαπανῶσιν οὐ μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ πληγὰς πικροτάτας ὑπομένουσι, δὲν θεωροῦσι δὲ παντάπασιν ἀνάξιον καὶ νὰ ἀποθάνωσιν αἴσχιστον θάνατον ὑπὲρ τῆς φατρίας των. Μάχονται δὲ πρὸς ἀλλήλους ἀγνοοῦντες χάριν τίνος κινδυνεύουσι, καί τοι γινώσκοντες ὅτι εἴπερ ἐν τῇ μάχῃ περιπέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν των, δὲν ἀπολείπεται αὐτοῖς ἄλλο τι ἢ ν' ἀπαχθῶσι παραυτα ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ὅπου θὰ ὑποστῶσι τὰ πάνδεινα καὶ μετὰ ταῦτα θὰ θανατωθῶσι. Τὸ κατὰ τῶν πλησίων ἔχθος τοῦτο γεννᾶται ἄνευ αἰτίας, μένει δὲ ἀτελεύτητον εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα, οὔτε εἰς συγγενείας δεσμὸν ὑπείκον οὔτε εἰς τὸν τῆς φιλίας, οὐδὲ γίνεται καμμία διάκρισις μεταξὺ ἀδελφῶν ἢ ἄλλων συγγενῶν παρὰ τῶν εἰς τὰς φατρίας ταύτας καταλεγομένων. Οὔτε περὶ θείων οὔτε περὶ

Digitized by Google

ματος τοῦ νὰ παρίστανται ἐν ταῖς τελεταῖς φέροντες τὰς χρυσοδαιδάλους στολάς των, ὤφειλον καὶ κατὰ τὰς κηδείας ἐπισήμων τινῶν προσώπων νὰ προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας τῆς τέχνης των. Ὁποία τις ἦτο ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ δὲν ἐξάγεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου· ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι προσεκαλοῦντο ὅπως ζωγραφήσωσιν ἐπὶ σανίδος ἢ ὀθόνης τὴν εἰκόνα τοῦ κηδευομένου ἢ ἄλλας αὐτοῦ ἀξιοσημειώτους πράξεις, αἵτινες ἐφέροντο πρὸ τοῦ κηδευομένου νεκροῦ (1). Κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, **οἱ βεστοσακράνοι, καὶ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ μονητάριοι τὰ συνήθη ἔπραξαν**, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος. Κατά τινα δὲ γενομένην ἱπποδρομίαν ἐπὶ τῇ ἐλεύσει τῶν Σαρακηνῶν πρέσβεων, ὅτε ἐνίκησαν οἱ Βένετοι, ἐγένετο **σάξιμον** ἤτοι χορός, ὅτε οἱ τέσσαρες **εἰκασταὶ** (ζωγράφοι), καὶ οἱ ἐργάται, προπέμψαντες τοὺς νικήσαντας, ἐχόρευσαν εἶτα μετὰ τῶν δημάρχων, τῶν δημοτῶν καὶ τῶν ἡνιόχων εἰς τὸ Πῆ τοῦ ἱπποδρόμου καὶ ἐπευφήμησαν τὸν βασιλέα.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΜΕΓΑΣ ΓΑΛΕΟΤΟΣ[2]

Δρᾶμα τοῦ **Ἰωσὴφ Ἐτσεγαράη** (José Echegaray) μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ ὑπὸ **Δ. Βικέλα.**

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΠΕΠΙΤΟΣ, Ο ΥΠΗΡΕΤΗΣ.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ (μυστηριωδῶς).

Σᾶς ζητοῦν, Κύριε.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ποῖος εἶναι;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Μία Κυρία.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Παράξενον.

ΠΕΠΙΤΟΣ (σιγὰ πρὸς τὸν ὑπηρέτην)

Μήπως ζητῇ ἐλεημοσύνην;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ (ὁμοίως).

Κλαίει.

ΠΕΠΙΤΟΣ (ὑφόνων τὴν φωνήν).

Εἶναι νέα;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Δὲν ἠμπορῶ νὰ 'πῶ ἀκριβῶς. Εἶναι σκοτεινὰ ἔξω, καὶ ἡ κυρία κατορθόνει νὰ κρύπτῃ τὸ πρόσωπόν της τόσον, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἰδῇ κανείς, καὶ ὁμιλεῖ τόσον χαμηλά, τόσον χαμηλὰ ὥστε μόλις ἀκούεται

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποία νὰ εἶναι;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ποία ἠμπορεῖ νὰ θέλῃ νὰ σὲ ἰδῇ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποῦ νὰ μαντεύσω . . .

ΠΕΠΙΤΟΣ (κατ' ἰδίαν).

Εἶναι στενοχωρημένος. (**Ὑψώνων τὴν φωνήν**:) Ἄκουε, σ' ἀφίνω ἐλεύθερον. Νὰ σὲ φιλήσω, καὶ καλὴ τύχη! (**Τὸν ἀσπάζεται καὶ λαμβάνει τὸν πῖλον του.**) (**Πρὸς τὸν ὑπηρέτην**:) Τί προσμένεις, χάχα;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Νὰ μὲ προστάξῃ ὁ Κύριός μου τί νὰ 'πῶ.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Εἰς πράγματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους μαντεύει κανεὶς τὴν προσταγήν. Καὶ ἔπειτα, ἕως εἰς τὴν στιγμὴν ὅπου θὰ φύγῃ ἡ ἄγνωστη, κύτταξε μὴν ἀνοίξῃς τὴν θύραν εἰς κανένα, καὶ ὁ Οὐρανὸς νὰ πέσῃ κάτω.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Νὰ 'πῶ λοιπὸν νὰ ὁρίσῃ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καλά! (**Πρὸς τὸν Πεπῖτον, ὅστις ἐξέρχεται**:) Ὑγίαινε.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Χαῖρε, Ἐρνέστε. (**Ἐξέρχεται καθὼς καὶ ὁ ὑπηρέτης**).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μία Κυρία; . . Πῶς; . . Διατί; . . (**Διακόπτεται. Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν παρουσιάζεται εἰς τὴν θύραν, εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς μία κυρία κρύπτουσα τὸ πρόσωπον ὑπὸ πυκνὸν κάλυμμα**).

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ

(Ἡ Θεοδώρα μένει εἰς τὴν θύραν μὴ τολμῶσα νὰ προχωρήσῃ. Ὁ Ἐρνέστος βαδίζει πρὸς αὐτήν).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἔχετε νὰ μοῦ ὁμιλήσητε, Κυρία; Παρακαλῶ... (**Νεύων πρὸς αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ**).

ΘΕΟΔΩΡΑ (ἀφαιροῦσα τὸ κάλυμμά της).

Συγχώρησέ με, Ἐρνέστε.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θεοδώρα!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἔκαμα ἄσχημα, δὲν εἶναι ἀλήθεια;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (διακοπτόμενος, στενοχωρημένος κατ' ἀρχάς).

Ἐγὼ . . . δὲν ἠξεύρω . . . διότι ἀγνοῶ . . . εἰς τί χρεωστῶ τόσον μεγάλην . . . τιμήν. Ἀλλὰ τί λέγω; Θεέ μου! Ἀφοῦ ἐδῶ σὲ περιβάλλει σέβας τόσον . . . μεγαλείτερον δὲν γίνεται! . . ὁ φόβος μὴ ἔκαμες ἄσχημα, διατί;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διὰ τίποτε . . . ἦτο καιρός . . . ἐπέρασε τώρα διὰ παντός . . . ἦτο καιρὸς ὁπότε δὲν εἶχα δισταγμόν, οὔτε φόβον, Ἐρνέστε,—ὁπότε θὰ ἐπήγαινα ὑπὸ τὴν συνοδείαν σου ὅπου καὶ ἂν ἦτο, χωρὶς νὰ

ἀνθρωπίνων πραγμάτων μεριμνῶσι τὸ παράπαν, ἀλλὰ πῶς νὰ νικήσῃ ἡ φατρία· καὶ πολλάκις στερούμενοι τῶν ἐπιτηδείων, οὐδόλως μεριμνῶσιν ὅπως προμηθευθῶσιν αὐτὸ ἐὰν μέλλῃ νὰ εὐτυχήσωσι κατὰ τοῦτο. Τοῦ τοιούτου μιάσματος μετέχουσι παραδόξως καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες, οὐχὶ ἀκολουθοῦσαι τοῖς ἀνδράσιν, ἀλλ' εἰ τύχοι καὶ ἀντιστρατευόμεναι αὐτοῖς, ἐνῷ αὗται οὔτε εἰς τὰ θέατρα ὑπάγουσιν, οὔτε δι' ἄλλην αἰτίαν ἄγονται, ὥστε οὐδ' ἐγὼ αὐτὸς δύναμαι νὰ εἴπω ἄλλο τι, ἢ ὅτι εἶνε ψυχῆς νόσημα».

(1) Ἴδε καὶ σημειώσεις τοῦ λατίνου μεταφραστοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

2 Ἴδε σελ. 293

Digitized by Google

κοκκινίζῃ τὸ μέτωπόν μου, χωρὶς νὰ μοῦ δειλιάζῃ ἡ καρδία,—ὁπότε ἂν ἐπρόκειτο νὰ φύγῃς, καθὼς μοῦ λέγουν ὅτι φεύγεις αὔριον διὰ τὴν Ἀμερικήν, μόνη μου ἐγώ, . . . ναί, διότι ὅταν ἀναχωρῇ κανεὶς ὁ Θεὸς 'ξεύρει πότε θὰ γυρίσῃ, . . . διότι εἶναι τόσον πικρὸν νὰ χάνῃ κανεὶς ἕνα φίλον . . . μόνη μου ἐμπρὸς εἰς τὸν Ἰουλιανόν, ἐμπρὸς εἰς τὸν κόσμον ὅλον, μὲ συγκίνησιν ἀλλὰ χωρὶς ἄλλην συλλογήν, θὰ ἠρχόμην μὲ τὰ χέρια ἀνοικτὰ νὰ σὲ ἀποχαιρετήσω !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἄ, Θεοδώρα . . . (***Διακόπτεται συγκρατῶν τὴν πρώτην του ὁρμήν***).

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τώρα ὅμως ἐννοῶ ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Ὑπάρχει μεταξύ μας ἄβυσσος.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἔχεις δίκαιον. Τώρα δὲν ἠμποροῦμεν ν' ἀγαπώμεθα, οὔτε ὡσὰν ἀδέλφια. Τώρα τὰ χέρια μας ἐὰν ἐπλησίαζαν θὰ ἐμολύνοντο. Τὸ παρελθὸν ἐπέρασε. Τώρα ἀνάγκη ν' ἀλλάξωμεν,—πρέπει νὰ μισούμεθα τώρα.

ΘΕΟΔΩΡΑ (μετ' ἀφελοῦς θλίψεως).

Νὰ μισούμεθα ; Διατί ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Νὰ σὲ μισήσω ἐγώ ! Τὸ εἶπα τοῦτο ; Πρὸς ἐσέ ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸ εἶπες.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μὴ προσέχῃς τί λέγω ! Καὶ ἂν τὸ ἀπαιτεῖ ἡ περίστασις καὶ χρειάζεται ἡ ζωή μου, ζήτησέ μου, Θεοδώρα, τὴν ζωήν μου,—διότι ἡ θυσία τῆς ζωῆς μου διὰ σὲ (***μετὰ πάθους, ἀλλ' αἴφνης διακόπτεται καὶ ἀλλάσσει ὕφος***) . . . θὰ ἦτο ἐκπλήρωσις καθήκοντος. (***Βραχεῖα διακοπή***). Νὰ σὲ μισήσω ! Ἐὰν μοῦ ἐξέφυγεν ἡ λέξις ἀπὸ τὰ χείλη, ἦτο διότι εἶχα εἰς τὸν νοῦν—πόσον κακόν, πόσας δυσαρεσκείας ἐπροξένησα, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μοῦ ἔκαμαν τόσον καλόν. Ἐσύ, Θεοδώρα, ἔπρεπε νὰ μὲ ἀποστρέφεσαι, ἐγὼ . . . ὄχι.

ΘΕΟΔΩΡΑ (μετὰ θλίψεως).

Μ' ἔκαμαν νὰ κλαύσω πολύ. Ὡς πρὸς τοῦτο ἔχεις δίκαιον. Ἀλλὰ (***μετὰ πολλῆς γλυκύτητος***) ἐσύ, ἐσὺ Ἐρνέστε, . . . δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ κατηγορήσω ἐσένα. Κανείς, ἂν κρίνῃ χωρὶς πάθος, δὲν ἠμπορεῖ νὰ σὲ καταδικάσῃ. Διότι τί πταίεις ἐσὺ δι' ὅλην αὐτὴν τὴν καταφοράν ; τί πταίεις διὰ τοῦ κόσμου τὴν κακίαν, διὰ τοῦ δυστυχοῦς μας Ἰουλιανοῦ τὸν ὕποπτον χαρακτῆρα,—διὰ τὴν στενοχωρίαν του, ποῦ κάμνει λύπην,—διὰ τὸν τρόπον του, ποῦ μὲ πληγόνει, διὰ τὴν λύπην, μὲ τὴν ὁποίαν τήκεται διότι ἀμφιβάλλει ἂν τὸν ἀγαπῶ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τοῦτο, τοῦτο δὲν τὸ ἐννοῶ ἐκ μέρους του,—ὀλιγώτερον παρὰ ἀπὸ κάθε ἄλλον ! Τοῦτο δὲν τὸ χωρεῖ ὁ νοῦς μου.—Μὰ ὅ,τι ὑπάρχει ἱερώτερον, δὲν εἶναι ἄξιος ἐλέου, οὔτε ἔχει πρόφασιν πρὸς ὑπεράσπισιν ὁ ἄνδρας ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ ὑποπτευθῇ γυναῖκα καθὼς ἐσέ ! (*Μετ' ἀγανακτήσεως.*)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὴν πληρόνει ἀκριβὰ τὴν ὑποψίαν του ὁ Ἰουλιανός μου !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (μετανοῶν διὰ τὴν κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ μομφήν).

Τί λέγω ! Ἐγὼ νὰ τὸν κατηγορήσω ;.. Ὄχι !.. Ὑποπτεύθη καθὼς ἠμπορεῖ καθένας νὰ ὑποπτευθῇ· καθὼς ὑποπτεύεται ἕνας ὁ ὁποῖος λατρεύει... Ἀγάπη δὲν ὑπάρχει χωρὶς ζηλοτυπίαν. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι νὰ μὴ ἐμπιστεύωνται καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἐπάνω εἰς τοὺς οὐρανούς, Θεοδώρα. Εἶναι ὁ ἀνθρώπινος ἐγωϊσμός· ὅταν ἔχῃ κανεὶς θησαυρόν, τὸν φυλάττει διότι εἶναι θησαυρὸς καὶ φοβεῖται μὴ τὸν χάσῃ. Κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἂν τὸ ἔφερε τύχη ὑπεράνθρωπος νὰ ἦσο ἰδική μου, θὰ ὑπωπτευόμην!... θὰ ὑπωπτευόμην . . . ἕως καὶ τὸν ἀδελφόν μου ! (***Μετ' ἐξάψεως αὐξανούσης· ἀλλὰ διὰ μιᾶς ἐννοεῖ ὅτι κινδυνεύει καὶ πάλιν νὰ λησμονηθῇ, καὶ διακόπτεται, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Θεοδώρα ἀκούουσα θόρυβον ἔξωθεν τοῦ δωματίου, βαδίζει πρὸς τὴν θύραν. Ὁ Ἐρνέστος κατ' ἰδίαν :***) Ποῦ πηγαίνεις, καρδιά μου ; Τί συμβαίνει εἰς τὰ βάθη σου ; Λέγεις ὅτι ὁ κόσμος συκοφαντεῖ, καὶ τὸν δικαιόνεις ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἄκουσε . . . Ἔρχονται ἄνθρωποι ἐδῶ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Εἶναι μόλις δύο ἡ ὥρα . . . (***Βαδίζων πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς***). Μήπως εἶναι . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ (μετά τινος τρόμου).

Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ ! Θὰ ἔλθῃ !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι . . . ἀπομακρύνεται

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἂν εἶναι ὁ Ἰουλιανός ;.. (***Κάμνει ἓν βῆμα πρὸς τὴν εἰς τὰ δεξιὰ θύραν. Ὁ Ἐρνέστος τὴν ἐμποδίζει μετὰ σεβασμοῦ ἀλλὰ καὶ μετ' ἀποφάσεως***).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἂν εἶν' ἐκεῖνος, ἐδῶ ! Δὲν ἔχομεν τίποτε νὰ τοῦ κρύψωμεν. Ἂν εἶναι . . . ἐξ ἐκείνων ὅσοι ὑποπτεύονται, τότε ἐκεῖ, Θεοδώρα (***δεικνύων τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ θύραν***). Τίποτε, τίποτε. (***Ἀκροάζεται***).

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἡ καρδιά μου κτυπᾷ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἔφυγε ὅποιος καὶ ἂν ἦτο, ἢ τὰ πάντα ἦσαν πλάνη. (***Ἐπανέρχεται μετὰ τῆς Θεοδώρας εἰς τὰ ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς***). Πρὸς Θεοῦ, Θεοδώρα . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἤθελα νὰ σὲ ὁμιλήσω, Ἐρνέστε, καὶ ὁ καιρὸς περνᾷ τόσον γρήγορα . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὁ καιρὸς πετᾷ !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Λοιπὸν ἔλεγα . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θεοδώρα, συγχώρησέ με, ἀλλὰ . . . ἴσως εἶναι φρόνιμον . . . Ἂν ἔλθῃ κανείς . . . Καὶ περιμένω νὰ ἔλθουν.

Digitized by Google

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διὰ τοῦτο ἦλθα κ' ἐγώ, νὰ ἐμποδίσω . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δηλαδή;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δηλαδὴ γνωρίζω τὰ πάντα . . . καὶ ἀνατριχιάζω νὰ συλλογίζωμαι τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον θέλετε νὰ χύσετε ἐξ αἰτίας μου! Τὸ αἰσθάνομαι νὰ μοῦ ἀνάπτῃ τὸ μέτωπον, τὸ αἰσθάνομαι νὰ μοῦ ὁρμᾷ ἐδῶ! (*Πιέζουσα τὸ στῆθος*).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διότι φλογίζει τὸ αἷμά σου ἡ ἀγανάκτησις ἕως ὅτου μοῦ πληρώσῃ τὴν προσβολὴν ὁ Νεβρέδας μὲ τὴν ζωήν του. Νὰ λασπώσῃ ἤθελε: Θὰ τὸν κυλίσω ἐγὼ εἰς λάσπην ἀπὸ αἷμα!

ΘΕΟΔΩΡΑ ἔντρομος.

Τὸν θάνατόν του;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί! (*Προλαμβάνων ἱκεσίαν τῆς Θεοδώρας*). Πρόσταξέ με εἰς ὅ,τι θέλεις, θὰ σὲ ὑπακούσω εἰς ὅλα· εἰς ὅλα ἐκτὸς ἑνός: μὴ μοῦ ζητῇς νὰ λησμονήσω τὴν προσβολὴν αὐτὴν καὶ νὰ τὸν ἐλεήσω.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Κ' ἐμένα;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐσέ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ναί. Θὰ εἶναι τὸ σκάνδαλον φοβερόν!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Πιθανόν.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πιθανόν; Καὶ τὸ λέγεις μ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ δὲν προσπαθεῖς νὰ τὸ ἀποφύγῃς ἐνῷ σὲ ἱκετεύω ἐγώ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ ἀποφύγω, ἀλλὰ νὰ τὸ ἐκδικηθῶ ἠμπορῶ. Τοῦτο σκέπτομαι καὶ τοῦτο λέγω, καὶ τοῦτο μὲ ἀφορᾷ ἐμέ. Ἄλλοι ἐζήτησαν νὰ προσβάλουν· ἐγὼ ζητῶ νὰ τιμωρήσω.

ΘΕΟΔΩΡΑ, (πλησιάζουσα καὶ μὲ φωνὴν χαμηλὴν ὡσεὶ φοβουμένη ν' ἀκούσῃ αὐτὴ ἑαυτήν).

Καὶ ὁ Ἰουλιανός; . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὁ Ἰουλιανός; Αἴ, τί; . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἂν τὸ μάθῃ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θὰ τὸ μάθῃ!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καὶ τί θὰ 'πῇ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί θὰ 'πῇ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὅτι πρὸς ὑπεράσπισίν μου . . . ποῖος ἄλλος ἠμποροῦσε . . . νὰ δείξῃ τὴν ἀνδρείαν του . . . παρεκτὸς τοῦ ἀνδρός μου . . . ὁ ὁποῖος μ' ἀγαπᾷ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Πρὸς ὑπεράσπισιν μιᾶς γυναικός: Κάθε ἄνθρωπος μὲ αἴσθημα τιμῆς, — χωρὶς κἂν νὰ τὴν γνωρίζῃ, χωρὶς νὰ εἶναι συγγενής, φίλος, ἢ ἐραστής. Ἀρκεῖ ὅτι ἤκουσε νὰ προσβάλλουν μίαν γυναῖκα! Διατί πηγαίνω εἰς αὐτὴν τὴν μονομαχίαν; Διατί σὲ ὑπερασπίζομαι ἐγώ: Διότι ἤκουσα τὴν συκοφαντίαν, καὶ διότι εἶμαι . . . καθὼς εἶμαι! Ποῖος θὰ μοῦ ζυγίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο: Ποῖος θὰ μετρήσῃ ἕως ποῦ πηγαίνει ὑπεράσπισις αὐτοῦ τοῦ εἴδους: Ἐὰν δὲν ἤμην ἐγὼ ἐκεῖ, ὁ πρῶτος . . . ὁποῖος καὶ ἂν ἦτο, θὰ ἔκαμνε τὸ ἴδιον.

ΘΕΟΔΩΡΑ (τείνουσα τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Ἐρνέστον).

Αὐτὰ εἶναι γενναῖα, καὶ ἔντιμα, καὶ ἄξιά σου, Ἐρνέστε . . . (*διακόπτεται, ἀποσύρεται καὶ ἐξακολουθεῖ μετὰ θλίψεως*:) Ἀλλὰ τοῦτο διὰ τὸν Ἰουλιανόν μου θὰ εἶναι ταπείνωσις.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ταπείνωσις!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὤ, ναί.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διὰ ποῖον λόγον:

ΘΕΟΔΩΡΑ

Χωρὶς λόγον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποῖος θὰ τὸ εἰπῇ:

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὅλος ὁ κόσμος.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀλλὰ διατί:

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὅταν μάθουν ὅτι μοῦ ἔγεινε προσβολὴ καὶ ὅτι τὸν ὑβριστὴν δὲν τὸν ἐτιμώρησε ὁ σύζυγός μου, καὶ — ἀκόμη περισσότερον — (*κύπτουσα τὴν κεφαλὴν καὶ ἀποφεύγουσα τὸ βλέμμα τοῦ Ἐρνέστου*) ὅτι τὴν θέσιν του τὴν ἐπῆρες σύ, εἰς ὅσον σκάνδαλον ἔγεινε θὰ προστεθῇ σκάνδαλον μεγαλείτερον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐὰν πρέπῃ κανεὶς νὰ συλλογίζεται πάντοτε τί ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ ὁ κόσμος, τότε, μὰ τὴν ζωήν μου! δὲν ἀξίζει αὐτὴ ἡ ζωή!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Καὶ ὅμως εἶναι καθὼς σοῦ λέγω.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι φρικτόν!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἄκουσέ με λοιπόν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀδύνατον!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Σὲ ἱκετεύω!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι! Ὅ,τι καὶ ἂν ἀκολουθήσῃ, — καὶ τί θὰ γείνῃ δὲν τὸ ἠξεύρει κανείς, — πρέπει, Θεοδώρα, νὰ τὸν ἀντιμετωπίσω ἐγὼ τὸν Νεβρέδαν, διότι, ἐπὶ τέλους, ἂν τοῦ λείπῃ αὐτοῦ ἡ τιμή, δὲν τοῦ λείπει ὅμως ἡ τέχνη 'ς τὸ σπαθί!

ΘΕΟΔΩΡΑ (ὡς συναισθανομένη τὴν ταπείνωσιν τοῦ προστατευτικοῦ δῆθεν ὕφους τοῦ Ἐρνέστου πρὸς τὸν Ἰουλιανόν).

Δὲν λείπει καὶ τοῦ ἀνδρός μου καρδιά.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Συμφορά μου! Ἢ ἐγὼ ἐξηγοῦμαι κακά, ἢ ἐσὺ δὲν μ' ἐννοεῖς. Γνωρίζω ἐγὼ τὴν γενναιότητά του, ἀλλ' ὅταν μεταξὺ δύο ἀνδρῶν γείνῃ μία προσβολὴ θανά-

Digitized by Google

ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΥ ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ
ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις Κεντρικοῦ Μουσείου

σιμος εἰς τὴν ὑπόληψιν ἢ εἰς τὴν τιμήν, δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ μαντεύσῃ τί θὰ συμβῇ, μήτε ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο θὰ πέσῃ, μήτε ποῖος θὰ σκοτώσῃ τὸν ἄλλον. Καὶ ἂν πρόκειται τώρα νὰ νικήσῃ αὐτός, μεταξὺ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ τοῦ Ἐρνέστου δὲν ἐπιδέχεται δισταγμὸν ἡ ἐκλογή. (**Εἰλικρινῶς, ἀλλὰ μετὰ λύπης.**)

ΘΕΟΔΩΡΑ (πλήρης ταραχῆς)

Ἐσύ; . . . Ὄχι! . . . Οὔτε σύ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διατί; . . . Ἂν εἶναι ἡ τύχη μου αὐτή.. Κανεὶς δὲν θὰ χάσῃ ἂν ἀποθάνω, καὶ οὔτ' ἐγὼ θὰ χάσω πολύ.

ΘΕΟΔΩΡΑ (μὴ δυναμένη σχεδὸν νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα).

Μὴ τὰ λέγῃς αὐτά, πρὸς Θεοῦ! . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί θ' ἀφήσω μήπως ἐπὶ γῆς; τί φιλίαν; τί ἔρωτα; Ποία θ' ἀκολουθήσῃ τὸ λείψανόν μου μὲ δάκρυα ἐρωμένης.

ΘΕΟΔΩΡΑ (μὴ κρατοῦσα τὰ δάκρυα).

Ὅλην τὴν περασμένην νύκτα . . . παρακαλοῦσα τὸν Θεὸν διὰ σέ . . . καὶ λέγεις ὅτι κανείς . . . Δὲν θέλω ἐγὼ ν' ἀποθάνῃς.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, (μετὰ πάθους)

Ἀ! Προσεύχεται κανεὶς δι' ὅποιον τύχῃ, ἀλλὰ κλαίει δι' ἕνα μόνον!

ΘΕΟΔΩΡΑ (μετ' ἐκπλήξεως).

Ἐρνέστε! . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (συνερχόμενος εἰς ἑαυτὸν)

Τί;

ΘΕΟΔΩΡΑ (ἀπομακρυνομένη)

Τίποτε . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (δειλῶς, κύπτων τὴν κεφαλὴν)

Ναί, . . . σοῦ τὸ εἶπα καὶ πρίν, δὲν ἔχω τὸν νοῦν μου . . . Μὴ μὲ συνερίζεσαι. (**Μένουν καὶ οἱ δύο σιωπηλοί, μακρὰν ὁ μὲν τῆς δέ, μὴ τολμῶντες νὰ ἴδωσιν ἀλλήλους. Αἴφνης ἡ Θεοδώρα δεικνύει πρὸς τὴν θύραν**).

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πάλιν!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ἀκολουθῶν τὸ νεῦμά της)

Ἔρχονται ἄνθρωποι.

Digitized by Google

ΘΕΟΔΩΡΑ (βαδίζουσα πρὸς τὴν θύραν καὶ προσέχουσα).

Καὶ ζητοῦν νὰ ἔμβουν !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ἐπίσης)

Ἀλήθεια ! Ἐκεῖ Θεοδώρα ! (***Δεικνύων τὸ δωμάτιόν του***).

ΘΕΟΔΩΡΑ

Μὲ προστατεύει ἡ τιμή μου !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν εἶναι ὁ ἄνδρας σου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν εἶναι ὁ Ἰουλιανός ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι. (***Ὁδηγεῖ αὐτὴν πρὸς τὰ δεξιά.***)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐνόμιζα . . . (***Ἱσταμένη πρὸ τῆς θύρας καὶ ἱκετευτικῶς*** :) Παραιτήσου ἀπὸ τὴν μονομαχίαν !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀφοῦ, σοῦ λέγω, μὲ τὸ χέρι μου τὸ πρόσωπόν του . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν τὸ ἐγνώριζα . . . (***Μετ' ἀπελπισίας, ἐννοοῦσα ὅτι ἀδύνατος πᾶς συμβιβασμός***). Λοιπὸν φύγε !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Νὰ φύγω !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δι' ἐμένα ! Δι' ἐκεῖνον ! . . . Δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (μετ' ἀγανακτήσεως)

Νὰ μὲ ἀποστραφῇς . . . τὸ ἐννοῶ ! Ἀλλὰ νὰ μὲ περιφρονῇς, ὄχι !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Μίαν λέξιν ἀκόμη. Εἶναι οἱ μάρτυρές σου ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν εἶναι ἀκόμη ὥρα.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸ ὁρκίζεσαι ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί, Θεοδώρα. — Μὲ ἀποστρέφεσαι ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ποτέ !

ΠΕΠΙΤΟΣ (ἔξωθεν).

Πρέπει νὰ τὸν ἰδῶ !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (πρὸς τὴν ΘΕΟΔΩΡΑΝ)

Γρήγορα !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ναί. (***Εἰσέρχεται εἰς τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ δωμάτιον***).

ΠΕΠΙΤΟΣ (ἔξωθεν).

Θὰ μοῦ ἐναντιωθῇς !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἆ ! Ἡ συκοφαντία ἐπιβάλλεται καὶ τὸ ἁμάρτημα ἀληθεύει.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ καὶ ΠΕΠΙΤΟΣ, (ἀσκεπὴς οὗτος καὶ λίαν συγκεκινημένος.)

ΠΕΠΙΤΟΣ

Πήγαινε 'ς τὸν διάβολον ! . . . Θὰ ἔμβω !—Ἐρνέστε ! . . . Ἐρνέστε . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί τρέχει ;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Δὲν ἠξεύρω πῶς νὰ τὸ 'πῶ... καὶ ὅμως πρέπει...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὁμίλει !

ΠΕΠΙΤΟΣ

Μοῦ γυρίζει ἡ κεφαλή ! Θεέ μου, Θεέ μου ! Ποῖος τὸ ἐπερίμενε !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Γρήγορα καὶ παστρικά ! Τί συμβαίνει ;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Τί συμβαίνει ; Μεγάλη δυστυχία ! Ὁ Ἰουλιανὸς ἔμαθε τὴν μονομαχίαν. (***Ὁμιλεῖ λίαν ἐσπευσμένως***). Ἦλθε νὰ σὲ ἰδῇ. Δὲν σὲ ηὗρε. Ἐπῆγε εἰς τοὺς μάρτυρας, καὶ ὅλοι μαζῇ ἐπῆγαν εἰς τοῦ Νεβρέδα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Εἰς τοῦ Νεβρέδα ! Ἀλλὰ διατί ;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Στάσου νὰ ἰδῇς ! Τὸ ἤθελε καὶ καλὰ ὁ Ἰουλιανός. Ἦτο ὡσὰν χείμαρρος καὶ παρέσυρε ἀντιρρήσεις, ἀντιστάσεις, ὅλα, ὅλα ! . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Λέγε, τελείονε !

ΠΕΠΙΤΟΣ (διακοπτόμενος καὶ βαδίζων πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς).

Ἀναβαίνουν . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποῖοι ;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Αὐτοί . . . Τὸν φέρουν σηκωτά. (***Ἐπανερχόμενος πρὸς τὸν Ἐρνέστον***).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μὲ τρομάζουν τὰ λόγια σου ! . . . Εἰπέ μου... γρήγορα. (***Ἁρπάζων ἐκ τοῦ βραχίονος τὸν Πεπῖτον σύρει αὐτὸν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς***).

ΠΕΠΙΤΟΣ

Τὸν ἐβίασε νὰ μονομαχήσουν. Δὲν ἠμποροῦσε νὰ γείνῃ ἀλλέως. «Καλά. Καὶ τοὺς δύο», λέγει ὁ Νεβρέδας. Καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἦλθε ἐδῶ . . . νὰ σ' εὕρῃ. Ὁ ὑπηρέτης σου κλειδόνει τὴν θύραν καὶ λέγει ὅτι ἔχεις ἐδῶ μίαν κυρίαν καὶ ὅτι δὲν δέχεσαι κανένα, κανένα !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καὶ τότε ;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὁ Ἰουλιανὸς καταιβαίνει. «Τόσον τὸ καλλίτερον» λέγει. «Ἰδική μου ὅλη ἡ ἡμέρα». Καὶ αὐτός, ὁ Νεβρέδας, οἱ μάρτυρες, ὁ πατέρας μου, κ' ἐγὼ ποῦ ἦλθα ἐκ τύχης, ὅλοι ἐπάνω . . . 'ξεύρεις . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καὶ ἐμονομάχησαν ;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Μὲ λύσσαν ! Μὲ μανίαν ! Ὡσὰν ἄνθρωποι ἀδιάλλακτοι, ἀποφασισμένοι νὰ πάρουν τὴν ζωὴν ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καὶ ὁ Ἰουλιανός ; . . . Ὄχι ! . . . Ἀδύνατον !

ΠΕΠΙΤΟΣ

Νά, ἔρχονται !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο ; . . . Εἰπέ το σιγά.

Digitized by Google

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἀπ' ἐδῶ !

(Εἰσέρχονται ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς ὁ ΣΕΒΗΡΟΣ καὶ ὁ ΡΟΥΕΔΑΣ ὑποστηρίζοντες τὸν ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ πληγωμένον.)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Κύριε τῶν Δυνάμεων !

ΣΚΗΝΗ ΕΝΑΤΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ, ΠΕΠΙΤΟΣ καὶ ΡΟΥΕΔΑΣ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ὁρμᾷ κλαίων πρὸς τὸν Ἰουλιανόν).

Ἰουλιανέ! Εὐεργέτα μου ! . . φίλε μου ! . . πατέρα μου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (μὲ φωνὴν ἐξησθενημένην).

Ἐρνέστε ! . .

ΣΕΒΗΡΟΣ

Πηγαίνωμεν γρήγορα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Πατέρα μου !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τὸν καταβάλλει ὁ πόνος . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐξ αἰτίας μου . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐξ αἰτίας μου ! Συγχώρησέ με ! (***Κλίνων τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τοῦ Ἰουλιανοῦ, τοῦ ὁποίου λαμβάνει τὴν δεξιάν***).

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τί νὰ σὲ συγχωρήσω ; Ἔκαμες τὸ χρέος σου . . . κ' ἐγὼ τὸ ἰδικόν μου.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ποῦ ἔχει κρεβάτι ; (***Ἀφίνει τὸν Ἰουλιανόν· τὸν ἀντικαθιστᾷ ὁ Πεπῖτος***).

ΠΕΠΙΤΟΣ (νεύων πρὸς τὴν εἰς τὰ δεξιὰ θύραν).

Ἐκεῖ νὰ τὸν βάλωμεν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἀπειλητικῶς).

Ὦ Νεβρέδα !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Μὴ ἀνοησίας ! Ἡ θέλεις νὰ τὸν ἀποτελειώσῃς ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀνοησίας ! Θὰ τὸ ἴδῃς ! Ὤ ! (***παράφορος, ὁρμᾷ πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς***). Δύο μάρτυρες ! . . Εἶναι δικαίωμά μου !

ΣΕΒΗΡΟΣ (διευθυνόμενος πρὸς τὰ δεξιά).

Εἰς τὸ δωμάτιον ἐκεῖ, εἰς τὸ στρῶμά του . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ἵσταται ἐμβρόντητος εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς).

Ποῦ ;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Μέσα ἐκεῖ.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ναί.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (τρέχει καὶ ἵσταται ἐνώπιον τῆς θύρας τοῦ κοιτῶνος).

Ὄχι.

(Οἱ ὑποστηρίζοντες τὸν Ἰουλιανὸν μένουν ἔκπληκτοι).

ΣΕΒΗΡΟΣ

Πῶς ! Ἀρνεῖσαι ! . .

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἔχασες τὰ λογικά σου ;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἄνοιξε ! Δὲν βλέπεις ; Ἀποθνήσκει.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τί λέγει ; . . . Δὲν θέλει ! . . . (***Ἀνασηκώνεται καὶ βλέπει τὸν Ἐρνέστον μὲ ἔκπληξιν***).

ΡΟΥΕΔΑΣ

Δὲν καταλαμβάνω !

ΠΕΠΙΤΟΣ

Οὔτ' ἐγώ !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀποθνήσκει ! . . καὶ μὲ ζητεῖ . . . καὶ ὑποπτεύεται ! . . . Ὦ Ἰουλιανέ !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Θ' ἀνοίξῃς ! (***Ὠθεῖ τὴν θύραν, ἄνωθεν τῶν ὤμων τοῦ Ἐρνέστου. Ἡ θύρα ἀνοίγει καὶ παρουσιάζεται ἡ Θεοδώρα***).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θεέ μου !

ΣΕΒΗΡΟΣ καὶ ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἐκείνη !

ΡΟΥΕΔΑΣ

Μία κυρία !

ΘΕΟΔΩΡΑ (ὁρμῶσα πρὸς τὸν σύζυγόν της).

Ἰουλιανέ μου !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ποία εἶναι ; ἡ Θεοδώρα ! (***Ἀπωθήσας αὐτὴν διὰ νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπόν της, ἵσταται πρὸς στιγμὴν ἐπὶ τῶν ποδῶν του, ἀπαλλασσόμενος βιαίως τοῦ στηρίγματος τοῦ Πεπίτου καὶ τοῦ Ρουέδα, ἐκφωνεῖ τὸ ὄνομά της, καὶ πίπτει κατα γῆς ἀναίσθητος***).

[Ἕπεται συνέχεια]

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

— Αἴ, τί λέτε, παιδιά, πᾶμε καὶ μεῖς λιγάκι στὸ Μάη;

Οἱ τέσσαρες φίλοι ἐκάθηντο εἰς τὸ ὑπόστεγον τοῦ καφενείου Χαραμῆ, τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς, καὶ ἔπινον τὸν καφέν των, κατὰ τὸ σύνηθες. Ἡ κίνησις τοῦ κόσμου στοιβαζομένου εἰς τὰ τρὰμ ἢ διερχομένου ἐφ' ἁμαξῶν ἀνθοστολίστων, ἐκίνησε καὶ αὐτῶν τῶν δυσκόλων τὴν ὄρεξιν νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν ἐξοχήν, ἡ δὲ πρότασις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ ζωηρότερος,—εἷς ἀπὸ ἐτῶν τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς, ὀνομαζόμενος Ἀνδρέας,—ἔτυχεν ἀμέσως ἐπιδοκιμασίας.

— Πᾶμε.

— Ναί, πᾶμε νάν το ἰδῶ κι' αὐτό, εἶπεν ὁ Γεώργος, ἐπαρχιώτης ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἰδεῖ ἀκόμη τὴν πρωτομαγιὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Μόνον ὁ Νῖκος, ἂν καὶ ὡς ρέπορτερ ὑποχρεωμένος νὰ περιγράψῃ αὔριον τὴν ἑορτὴν εἰς τὴν ἐφημερίδα του, δὲν εἶχε πολλὴν ὄρεξιν νά την ἴδῃ.

— Οὖφ, τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια κάθε χρόνο, βαρέθηκα !

Ἀλλ' ἐν ᾧ ἔλεγεν αὐτά, ἠγείρετο συγχρόνως — τί νὰ κάμῃ ; — καὶ ἠκολούθει τοὺς φίλους του, οἱ ὁποῖοι ἐξεκίνησαν καὶ μὲ ὅλην μάλιστα τὴν ἐαρινὴν καὶ ἀθηναϊκήν των νωθρότητα, ἤρχισαν νὰ τρέχουν διὰ νὰ

Digitized by Google

προφθάσουν τὸ τρὰμ τῶν Πατησίων, τὸ ὁποῖον ἐσφύριζε τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατάμεστον νὰναχωρήσῃ.

Εὗρον μετὰ δυσκολίας θέσιν εἰς τὸν ἐξώστην πλησίον τοῦ ἀμαξηλάτου. Τὸ ταξείδιον δὲν ἦτο πολὺ εὐχάριστον. Ἡ σκόνη τῆς ὁδοῦ Πατησίων ἐξεγειρομένη ἐκ τῆς μεγάλης κινήσεως ποδῶν καὶ τροχῶν τοὺς ἀπέπνιγεν· ἦσαν στρυμωγμένοι, ἀκίνητοι, μόλις εἰμποροῦντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ βήχουν, πρὸς ἐπίμετρον δὲ ὁ 'Ανδρέας ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ τὰ ῥέστα ἀπὸ ἕνα πεντόφραγκον, τὸ ὁποῖον ἔδωσεν εἰς τὸν ὁδηγὸν διὰ τὰ εἰσιτήρια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος, ἀσθενοῦς μνήμης ἄνθρωπος φαίνεται, δέν το ἐνεθυμεῖτο κατόπι διόλου, ἕως οὗ τὸν ἠνάγκασαν νὰ τὸ ἐνθυμηθῇ οἱ τέσσαρες φίλοι μὲ τὰς φωνάς των.

Τέλος πάντων ἔφθασαν καὶ κατῆλθον εἰς ἕνα κῆπον ἐκεῖ, τοῦ ὁποίου δὲν ἀναγράφω τὸ πομπῶδες ὄνομα, διότι σκοπός μου δὲν εἶνε νὰ δυσφημήσω τὸν ἔντιμον ἱδρυτὴν καὶ νὰ ἐλαττώσω τὴν πρωτομαγιάτικην πελατεῖαν του. Παρὰ τὴν εἴσοδον κόσμος πολὺς περιεκύκλονε μικρὸν τραπέζιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου παιδία τινὰ ἐκ τοῦ προαστείου ἐπώλουν ἄνθη. 'Εξεπλάγησαν κατ' ἀρχὰς οἱ τέσσαρες φίλοι πῶς τόσος κόσμος φιλανθὴς δὲν ἐξήντλει ἀμέσως τὸ ὀλίγον ἐμπόρευμα τοῦ τραπεζίου. 'Αλλ' ἅμα ἐπλησίασαν καὶ ἐξήτασαν καλλίτερα, ἡ ἀπορία των ἐλύθη. Οἱ μικροὶ ἔμποροι, ὄχι εὐσυνειδητότεροι τῶν μεγάλων, ἔδιδον ἀντὶ εἴκοσι λεπτῶν, ἀπόπειραν ἀνθοδέσμης συγκειμένης ἀπὸ τὸ ἥμισυ τριανταφύλλου καὶ τὸ ἓν τρίτον κλωνίου πασχαλέας.

— Βρὲ τοὺς μασκαράδες, εἶπεν ὁ ἐπαρχιώτης· καλλίτερ' ἀγοράζω ναπολεόνια . . .

'Εντὸς τοῦ κήπου τὸ πλῆθος ἦτο μέγα. 'Ετελεῖτο ἑορτή· τὰ ὄργανα ἔπαιζαν θορυβώδη. Τὰ φυλλώματα τῶν καχεκτικῶν δενδρυλλίων προσελάμβανον φανταστικὴν ὄψιν ὑπὸ τὸ φῶς τῶν φανῶν, ἐκτάκτως πολλῶν ἀπόψε, ἀλλ' ὄχι καὶ τηλαυγῶν. Τὰ τραπέζια ἦσαν πλήρη. Ἄνδρες, γυναῖκες, νέοι, νέαι, παιδία. Γέλωτες, κτυπήματα, φωναί. Ἡ κυκλοφορία δύσκολος διὰ τῶν στενῶν διόδων. Οἱ φίλοι μας ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψαν μερικὰ καθίσματα κενὰ καὶ ἔτρεξαν καὶ τὰ κατέλαβαν. Ἔτυχε νά τους ἴδῃ εἷς ὑπηρέτης καὶ σπεύσας τοὺς ἔφερεν ἓν τραπέζιον. Αὐτὴ ἦτο ἡ μόνη αὐθόρμητος περιποίησις, τῆς ὁποίας ἔτυχον εἰς τὸν κῆπον ἐκεῖνον. Ὁ ὑπηρέτης ἐκεῖνος ἐξηφανίσθη καὶ δὲν ἀνεφάνη πλέον πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Καὶ ἤρχισε τότε ὁ ἀγών, ὁ μέγας καὶ φοβερὸς ἀγὼν τῶν διψώντων, τῶν ἐχόντων ἀνάγκην ὀλίγου ζύθου, ὀλίγου ῥητινίτου, ὀλίγου ὕδατος. Ἤρχισαν νὰ κτυποῦν μὲ τὰς ῥάβδους των, σιγὰ κατ' ἀρχάς, δυνατώτερα κατόπιν, δυνατὰ καὶ ὅλοι μαζὶ τελευταῖον. 'Απετέλουν συναυλίαν καταχθόνιον, ἀλλ' ἐπνίγετο ἐντὸς τοῦ θορύβου τοῦ κήπου. Οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόασις. 'Ενίοτε διήρχετο πλησίον των κανεὶς ὑπηρέτης, ῥυπαρός, ἀγροῖκος, αὐτοσχέδιος. Τὸν ἔκραζαν,

— 'Αμέεεεσως ! ἀπήντα καὶ ἐξηφανίζετο τρέχων, χωρὶς νὰ ἐπιστρέφῃ πλέον.

Καὶ εἶτα ἄλλος καὶ ἄλλος. Καὶ οἱ κτύποι ἐξηκολούθουν καὶ αἱ σκηναὶ ἐπανελαμβάνοντο. Οἱ φίλοι ἦσαν φουρκισμένοι, ἀλλ' ἤρχισαν καὶ νὰ γελοῦν. Τὸ πρᾶγμα κατήντα ἀστεῖον· καὶ πόσοι ἄλλοι εἰς ὅλον τὸν κῆπον ὁμοιοπαθεῖς . . .

Παρῆλθον τρία τέταρτα ἀπὸ τῆς εἰσόδου των, ὅταν κάποια Μοῖρα τοὺς εὐσπλαγχνίσθη καὶ τους ἔστειλε τέλος πάντων ἕνα ὑπηρέτην, ὁ ὁποῖος ηὐδόκησε νά τους ἐρωτήσῃ :

— Τί ἀγαπᾶτε ;

— Μπύρα.

— Πόση ;

— Μιὰ ὀκᾶ καὶ τέσσαρα ποτήρια.

Μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἀκόμη ἦλθεν ἡ ὀκᾶ, ἀλλὰ μὲ τρία μόνον ποτήρια.

— Ἕνα ποτῆρι ἀκόμη, παιδί μου !

— 'Αμέεεσως ! ἀπήντησε σπαρακτικῶς τὸ παιδίον.

'Αλλ' ἐπερίμεναν πολύ, χωρὶς νὰ ἔλθῃ τὸ τέταρτον ποτήριον. 'Εκτύπησαν, τίποτε. 'Απεφάσισαν λοιπὸν νὰ οἰκονομηθοῦν μὲ τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰ ἐγέμισαν μὲ τὸν ζῦθον. 'Αλλὰ μόλις τὸν ἔφεραν εἰς τὸ στόμα οἱ τρεῖς, — ὁ ῥέπορτερ ἦτο ὁ εὐτυχὴς τέταρτος, ὁ ὁποῖος εἶχε μείνει ἔξω, — ἐμόρφασαν οἰκτρότατα. Ὁ ζῦθος ἦτο νερωμένος κατὰ τὰ τέσσαρα πέμπτα τοὐλάχιστον — ἦτο δηλαδὴ μὲ ἄλλους λόγους ἤτοι, ἓν ἀηδές, βρωμερὸν καὶ ἀκριβὸν νερόν.

— Βρὲ τοὺς μασκαράδες ! εἶπεν ὁ ἐπαρχιώτης· δὲν πέρναμε καλλίτερα νερό ! Θὰ ξεύραμε τοὐλάχιστον τί πίνουμε καὶ δὲν θὰ πληρώναμε. Καὶ ποῖος τὸ ξέρει πόσο θά μας ζητήσουν ἀπόψε.

Καὶ ἐκτύπησαν νὰ ἐρωτήσουν πόσον ἔχει καὶ νὰ πληρώσουν τὸν ζῦθον, τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ πίῃ καὶ νὰ ζητήσουν ἀντ' αὐτοῦ τέσσαρα ποτήρια ὕδατος καθαροῦ. 'Αλλ' ἐννοεῖται ὅτι ὑπηρέτης δὲν ἐφάνη καὶ τότε, οὔτε ὑπῆρχεν ἐλπὶς καμμία νὰναφανῇ. 'Εκτύπησαν καὶ πάλιν, ἐκτύπησαν πολὺ διὰ νὰναπαύσουν τὴν συνείδησίν των — τίποτε.

— 'Απελπισία, πᾶμε ! εἶπεν ὁ 'Ανδρέας.

— Πᾶμε, εἶπεν ὁ ῥέπορτερ.

— Χωρὶς νὰ πληρώσουμε ; ἠρώτησεν ὁ ἐπαρχιώτης.

— 'Αμ' θέλουν καὶ πληρωμὴ γιὰ τὰ μαρτύρια ποῦ μᾶς ἔκαμαν ἕως τόρα νὰ τραβήξουμε ! Πᾶμε, ἀδελφέ !

Τὸ σχέδιόν των ἦτο νὰ φύγουν ἀπλήρωτοι, χωρὶς νά τους ἐννοήσῃ κανείς. Αὐστηρῶς ἐξεταζόμενον δὲν ἦτο πολὺ τίμιον τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ τῆς ἀστειότητος ἐξαλείφει πολλάκις τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀτιμίας, ἢ τοὐλάχιστον τοῦ ἀπρεποῦς. Τὸ ψυχολογικὸν αὐτὸ σύμπτωμα παρατηρεῖται συχνὰ εἰς τὴν κοινωνίαν μας, φαίνεται δέ, ἂν καὶ ἀνεξήγητον, ὅτι θὰ ἐγεννήθη ὁμοῦ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν.

Καὶ χωρὶς νὰ φιλοσοφήσουν διόλου, φοβηθέντες μόνον ὀλίγον καὶ παρατηρήσαντες μήπως τοὺς βλέπῃ κανείς, οἱ τέσσαρες φίλοι εὑρῆκαν τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ ἠγέρθησαν . . . Ἔκαμαν ὀλίγα βήματα καὶ ἡνώθησαν μετὰ τοῦ πλήθους εἰς τὴν δίοδον. 'Εσώθησαν. 'Αλλ' ἡ ἐνοχή των δέν τους ἀφῆκε νὰ ἡσυχάσουν. 'Εξηκολούθησαν ἐσπευσμένοι τὸν δρόμον των διὰ τοῦ πλήθους πρὸς τὴν ἔξοδον, χωρὶς νὰ τολμήσουν νὰ κυττάξουν ὀπίσω των, νομίζοντες ὅτι τοὺς κυνηγοῦν — αἴ, ἦτο ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ἔπαιζαν αὐτὸ τὸ παιγνίδιον εἰς τὴν ζωήν των, μηδὲ τοῦ ῥέπορτερ ἐξαιρουμένου, — καὶ μόνον ὅταν εὑρέθησαν εἰς τὴν ὁδόν, ἀνέπνευσαν ὡς ἄνθρωποι ἀσφαλισθέντες καὶ ἀπὸ μεγάλον κίνδυνον σωζόμενοι.

Καὶ ὡς ἐξήρχοντο ἀνὰ εἷς, συνηνώθησαν καὶ οἱ τέσσαρες ἐκεῖ ἔξω καὶ ἐκυττάχθησαν πρώτην φορὰν μετὰ τὸ πραξικόπημα. Ἦτο μία εὔμορφη στιγμή. Τοὺς ἔπιασαν κάτι γέλοια καὶ τοὺς τέσσαρας, μὰ κάτι γέλια ποῦ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ βαστάξουν. Οἱ διαβάται ἐγύριζαν καὶ τοὺς ἔβλεπαν. Τί ἔπαθαν αὐτοὶ ποῦ γελοῦν ἔτσι.

Διήρχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην συρίζον ἓν τρὰμ κατάμεστον. 'Εννοεῖται ὅτι ἐπροτίμησαν νὰ ὑπάγουν μέχρι τῆς Πλατείας τῆς Ὁμονοίας πεζῇ. Καθ' ὁδὸν τὰ ἔλεγαν καὶ ἐγελοῦσαν. Ὁ ἐπαρχιώτης εἶπεν ἕνα πλῆθος ἀστεῖα — τὰ ὁποῖα δὲν τολμῶμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐδῶ, — καὶ ἐπὶ τέλους, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπανεύρισκε τὸ κάθισμά του εἰς τὸ καφενεῖον Χαραμῆ,

Digitized by Google

— Μωρὲ μπράβο, εἶπεν, ὡραῖα ἑορτάζετε οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πρωτομαγιά.

— Δύσκολος εἶσαι, καϋμένε, καὶ ἀχάριστος, ἀπήντησεν ὁ ῥέπορτερ, λίγο γελάσαμε;

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Τῆς ζωῆς τίποτε δὲν εἶνε καλό, τίποτε κακό· ὅλα νὰ τὰ λατρεύουμε κι ὅλα νὰ τὰ τρέμουμε· βρύση ζωῆς ὅλα δὲν εἶνε καὶ πηγὴ θανάτου μαζί; Στὰ χέρια τῆς Λοκούστας καὶ τ' ἀθάνατο νερὸ φαρμάκι γίνεται. Σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ μεσαιωνικά μας ποιήματα μιὰ μάγισσα μυρίζει μ' ἕνα μῆλο ἕνα παλληκάρι· κι αὐτὸ πεθαίνει· περνάει μιὰ κόρη, παίρνει ἀπὸ τὸν κόρφο τοῦ νεκροῦ τὸ μῆλο, τόνε μυρίζει καὶ τὸν ἀνασταίνει, μὲ τὸ μῆλο πάλι. Σὰν τὸ μῆλο τῆς μάγισσας ὁ κόσμος εἶνε. Μᾶς τὸ λέει κι ὁ ξακουστὸς ὁ ζωγράφος ὁ Ἄλμας Ταδέμας, Ἐγγλέζος, ἀπὸ γένος Ὀλλανδικό. Χρόνια καὶ χρόνια τώρα φημίζεται γιὰ τὴ μεγάλη τέχνη του, τὴν τέχνη ποῦ ταιριάζει τὴν ποιητικὴ μὲ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθεια—δυὸ στοιχεῖα κάποτε δυσκολοσυμβίβαστα—χωρὶς νὰ ζημιόνῃ μήτε τὴ μιὰ μήτε τὴν ἄλλη. Κι αὐτὸς ἀγαπάει καὶ κυνηγάει τὰ περασμένα· πίσω κι αὐτὸς γυρίζει γυρεύοντας τὴν Ευριδίκη του· μὰ ἡ Ευριδίκη δὲν τοῦ ξεφεύγει· τὴν ἀνασταίνει ἀπάνου στὸ πανὶ μὲ τὸ κοντύλι του. Κι ὁ ἐμπνευσμένος αὐτὸς τεχνίτης τὴν ἱστορία τὴ σέβεται, καὶ μὲ φροντίδ' ἀρχαιολόγου κυττάζει νὰ παραστήσῃ καὶ τὰ παραμικρά. Κανεὶς ὅμως δὲν τόνε φτάνει στὴ ζωγραφιὰ τῶν ἀψύχων, ἂν εἶνε τίποτ' ἄψυχο στὴ φύση καὶ στὴν τέχνη Ἡ δύναμή του εἶνε στὰ μάρμαρα, στὰ πετράδια, στὰ ὑφάσματα· σὲ ὅ,τι ἀκριβό, πολύτιμο, λαμπερό. Στὸ φετεινὸ Σ α λ ό ν ι *τοῦ Παρισιοῦ ἔστειλε τὰ* Ρ ό δ α τ ο ῦ Ἡ λ ι ο γ ά β α λ ο υ· *καὶ γι αὐτὰ θέλω νὰ σοῦ εἰπῶ. Ξέρουμε πῶς ὁ τύραννος ξεφάντωνε πολλὲς φορὲς μὲ τέτοιο τρόπο: Σὲ τραπέζι ἐπροσκαλοῦσε φίλους καὶ δικούς, ἄντρες καὶ γυναῖκες· κ' ἐκεῖ ποῦ γλεντοκοποῦσαν, ἄνοιγαν ἀπὸ πάνου οἱ καταρράχτες τοῦ παλατιοῦ, κ' ἔπεφτε στοὺς ἀνθρώπους ἀπάνου κατακλυσμὸς ἀπὸ λουλούδια· κ ἐκεῖνοι πρῶτα γελοῦσαν, κ ὕστερ' ἀποροῦσαν, κ ὕστερα τάχαναν, κ ὕστερα ἐτρόμαζαν, κ ὕστερα ἐπάλευαν, καὶ στὸ τέλος ἔπεφταν σκασμένοι, πνιγμένοι ἀπὸ τὴν ἀνθοτρικυμία, μέσα στὸν ὠκεανὸ τὸν ἁπαλό, τὸ σιγαλό, τὸ μοσχοβολισμένο, καὶ τὸν ἀχόρταγο. Ὁ Ἄλμας Ταδέμας ἀνάστησε τὴ φοβερὴ σκηνὴ στὰ* Ρ ό δ α τ ο ῦ Ἡ λ ι ο γ ά β α λ ο υ *μὲ ὅλη τὴ λαμπρότητα τοῦ κοντυλιοῦ του, μὲ ὅλη τὴ γνώση τῆς ἐποχῆς. Ἔτσι περιγράφει κάποιος κριτικὸς τὴν εἰκόνα: «Ἀγάλια ἀγάλια πέφτ' ἡ ἀνθοβροχή· τὰ πέταλ' ἀνεμογυρίζουν σὰν ἐλαφρὰ πουλιά κ' εἶνε χαρὰ Θεοῦ νὰ τὰ βλέπῃς. Ἀλλ' ἔξαφνα ἡ βροχὴ δυναμώνει, καὶ λίγο λίγο τὰ ροδόφυλλα σκεπάζουν τραπέζι, κρεβάτια, προσκέφαλα, γεμίζουν τὰ ποτήρια, στραβώνουν τὰ μάτια. Οἱ χαροκόποι ξαφνίζονται, κυττάζονται τρομασμένοι, παύουν τὰ γέλοια,... ἀνατριχιάζουν... ἡ βροχὴ διπλασιάζεται· σκοταδιάζει· τότε τοὺς πιάνει ὁ φόβος· λαχανιασμένοι, κάνουν νὰ σηκωθοῦν, δὲ μποροῦν· κι ἀκόμα μεγαλών' ἡ ροδοποντή, τοὺς συντρίβει· βλέπεις χέρια γεμᾶτα βραχιόλια, κι ἀνθοστεφάνωτα κεφάλια νὰ προβάλλουν μέσ' ἀπὸ τὰ ρόδα· καὶ στὸ τέλος δὲν τὰ ξεχωρίζεις τὰ θύματ' ἀπὸ τὰ μνήματα...»*

Δὲν τὴν εἶδα τὴν εἰκόνα — ποῦ νὰ τὴν ἰδῶ! — Ἀλλὰ σκορπίζει τόση ποίηση, κ' ἡ ποίησή της κρύβει τόσο βαθὺ νόημα, ὥστε, φτάνει κανεὶς νἄχῃ κάποια φαντασία, καὶ μόνο νὰ τὴν ἀ κ ο ύ σ ῃ, *νοιώθει περίσσια συγκίνηση. Καλὰ εἶνε τῆς τέχνης τὰ ἔργα ποῦ θαμπώνουν τὰ μάτια καὶ γλυκαίνουν τ' αὐτιά· ἀλλὰ ὑψηλότερα πολὺ στέκοντ' ἐκεῖνα ποῦ σοῦ ξυπνοῦνε τὴν ψυχὴ καὶ σοῦ κινοῦν τὴ σκέψη· μόνον οἱ μπακάληδες δὲ μποροῦν νὰ καταλάβουν τὸ μεγαλεῖο των, κι ὅσοι αἰσθάνονται μπακάλικα. Τὰ ρόδα καὶ τὰ λιοντάρια! ποιὰ εἶνε τὰ φοβερώτερα καὶ ποιὰ τὰ ὡραιότερ' ἀπὸ τὰ δύο; καλὰ καλὰ δὲν τὸ ξέρεις, ἄνθρωπε. Τὸ ρόδα τοῦ Ἡλιογάβαλου... ποτὲ δὲν ἐδιάβασα θλιβερώτερο, σκοτεινότερο ποίημα· μοῦ ἔρχονται δάκρυα στὰ μάτια.*

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

Η ΜΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΙΝΔΟΙ ΦΑΚΙΡΑΙ

Ὁλόκληρος ὁ κόσμος ἐνασχολεῖται περὶ τὰ πνευματιστικὰ φαινόμενα. Ἐν τούτοις ὅμως αἱ ἡμέτεραι πολιτισμέναι χῶραι τῆς τοιαύτης ἐπιστήμης ἐλάχιστα γνωρίζουσι, τὰ δὲ ὑπ' αὐτῶν τελούμενα βεβαίως τὸ μειδίαμα προκαλοῦσι τῶν θαυματουργῶν τῆς ἀπωτέρας Ἀνατολῆς. Ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητὴς Κέλλαρ ἐπὶ μακρὸν ζήσας ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἐμελέτησεν ἐπὶ δεκαπέντε ὅλα ἔτη τὰ πειράματα τῶν Φακιρῶν. Ἂν μὴ ἐγνωρίζαμεν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Κέλλαρ καὶ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν εἰλικρίνειαν, μετὰ δυσπιστίας θ' ἀπεδεχόμεθα τὰ ὑπ' αὐτοῦ διηγούμενα, διότι πραγματικῶς πρόκειται περὶ γεγονότων ἀνεξηγήτων. Ἐν πρώτοις ὁ Κέλλαρ διακρίνει μεταξὺ τῶν κοινῶν θαυματουργῶν τῶν πλανωμένων εἰς ἁπάσας τὰς πανηγύρεις, τοὺς Φακίρας τῆς ἀνεπτυγμένης τάξεως, οἵτινες μόνον εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, οἷον εἰς τὴν στέψιν πρίγκηπός τινος, τὰς ἑορτὰς Μαχαραγιᾶ, τὴν μεγάλην ἑορτὴν Μοχορούμ, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ πρίγκηπος τῆς Οὐαλλίας ἐπιδεικνύουσι τὴν τέχνην των. Μόνον περὶ τῶν τελευταίων τούτων ὁμιλεῖ εἰς ἓν τῶν τελευταίων τευχῶν ἐγκρίτου περιοδικοῦ, τῆς Β ο ρ ε ι α μ ε ρ ι κ α ν ι κ ῆ ς Ἐ π ι θ ε ω ρ ή σ ε ω ς· καὶ ἰδοὺ ἀκριβῶς πῶς οὗτος διηγεῖται τὰ συμβάντα:

«Κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ πρίγκηπος τῆς Οὐαλλίας εἰς Καλκούτταν τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 1875-1876, μεγάλαι ἐδόθησαν ἑορταί. Πλὴν ἄλλων δὲ ἐν τῇ μεγάλῃ πλατείᾳ τῆς Καλκούττας ἐνώπιον τοῦ πρίγκηπος τῆς Οὐαλλίας καὶ 50,000 περίπου θεατῶν, γηραιὸς Φακίρης ἐτέλεσε τὸ ἑξῆς πείραμα. Ὁ Φακίρης ἀφοῦ ἐχαιρέτισε τὸν πρίγκηπα ἔλαβε τρία ξίφη ὀξύτατα, ὡς ἐξ αὐτοψίας ἐπείσθημεν, καὶ ἐνέπηξε ταῦτα καθέτως ἀπὸ τῆς λαβῆς εἰς τὸ ἔδαφος. Τότε ἕτερος Φακίρης νεώτερος προσῆλθε καὶ ἐξηπλώθη ὕπτιος κατὰ γῆς κολλήσας πρὸς ἄλληλα τὰ σκέλη καὶ τοὺς βραχίονας ἐπὶ τῶν πλευρῶν. Ἀφοῦ δὲ δὶς καὶ τρὶς ἐπ' αὐτοῦ ἔφερε τὰς χεῖρας ὁ γηραιὸς Φακίρης, τὸ σῶμα τοῦ νεωτέρου κατέστη ἄκαμπτον καὶ ἀναίσθητον. Τότε τρίτος Φακίρης προσῆλθε καὶ ἔλαβε τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν ποδῶν, καὶ μετὰ τοῦ γηραιοῦ κρατοῦντος ἐκ τῆς κεφαλῆς ἀνεστήκωσαν καὶ ἐπέθεσαν ἐπὶ τῶν αἰχμῶν τῶν ξιφῶν, χωρὶς αὗται νὰ ἐμπηχθῶσι ποσῶς εἰς τὰς σάρκας. Ἡ αἰχμὴ τοῦ ἑνὸς ξίφους ἐτέθη ὑπὸ τὸν αὐχένα, ἡ δευτέρα ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο ὤμων καὶ ἡ τρίτη κατὰ τὴν βάσιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Οὐδὲν ἐστήριζε τοὺς πόδας. Ἅμα ἐτέθη οὕτω τὸ σῶμα ὁ δεύτερος Φακίρης ἀπεσύρθη,

Digitized by Google

καὶ ὁ γέρων ἱστάμενος ὄρθιος ἐπροχώρησε καὶ ἐχαιρέτισε τὸ πλῆθος. Τὸ σῶμα δὲν ἔκλινε μήτε δεξιὰ μήτε ἀριστερά· ἐταλαντεύετο μετὰ μαθηματικῆς κανονικότητος. Ὁ γηραιὸς Φακίρης ἔλαβε τότε μάχαιραν καὶ διὰ ταύτης σκάψας τὸ ἔδαφος παρὰ τὴν λαβὴν τοῦ πρώτου ξίφους ἀφήρεσεν αὐτό, χωρὶς τὸ σῶμα νὰ παρεκκλίνῃ μηδ' ἐλαφρῶς κἂν ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου ἀφήρεσε καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ξίφος, καὶ ἐν τούτοις τὸ σῶμα ἐν πλήρει ἡμέρᾳ καὶ ἐνώπιον μυριάδων θεατῶν παρέμεινεν ἄνευ ὁρατοῦ στηρίγματος κατὰ τὴν ὁριζόντιον αὐτοῦ θέσιν ἐναέριον, δύο πόδας ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Ψίθυρος ἐπιδοκιμασίας διέτρεξε τὸ μέγα πλῆθος. Μεθ' ὃ ὁ γηραιὸς Φακίρης, ἀφοῦ ἐκ νέου ἐχαιρέτισε τὸ κοινόν, ἐκάλεσε τὸν βοηθόν του καὶ ἀμφότεροι σηκώσαντες τὸ ἐν τῷ ἀέρι αἰωρούμενον σῶμα ἀπέθηκαν αὐτὸ κατὰ γῆς. Μετά τινας μαγικὰς διαβάσεις τῆς χειρὸς τελεσθείσας ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ, ὁ νεαρὸς Φακίρης ἀνηγέρθη οἷος ἦτο πρὸ τοῦ πειράματος».

Ἡ δευτέρα διήγησις τοῦ καθηγητοῦ Κέλλαρ ἀναφέρεται εἰς γεγονὸς συμβὰν εἰς ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, εἰς τὴν χώραν τῶν Ζουλοῦ. Ὁ Κέλλαρ εἶχεν ἀκούσῃ ἐπαινούμενον μάγον τινὰ Ζουλοῦ, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τοῦτον ἐργαζόμενον, ὁ μέγας ὅμως θαυματουργὸς ἀπέφευγε, ἐπὶ τέλους δὲ κατώρθωσε νὰ τὸν πείσῃ.

«Τέλος ἀπεφάσισε, λέγει ὁ Κέλλαρ, ἔλαβε τὸ ῥόπαλόν του καὶ τὸ ἔδεσε εἰς τὸ ἄκρον ἱμάντος ἐξ ἀκατεργάστου δέρματος μήκους δύο ποδῶν· ἕτερος νέος Ζουλοῦ, ὅστις, διαρκούσης τῆς ἐργασίας τοῦ προηγουμένου, παρηκολούθει ταύτην μετ' ἀγωνίας τινός, ἔλαβεν ἐπίσης τὸ ῥόπαλόν του καὶ τὸ ἔδεσεν εἰς ὅμοιον ἱμάντα. Ἀμφότεροι μετὰ ταῦτα ἐστάθησαν εἰς ἀπόστασιν περίπου δύο μέτρων. Τότε ἐν ἄκρᾳ σιωπῇ καὶ ζωηρῶς φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἑστίας, ἤρχισαν περιστρέφοντες ταχέως τὰ ῥόπαλα αὐτῶν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν των. Παρετήρησα ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἐν τῇ στροφῇ τὰ δύο ῥόπαλα ἤγγιζον ἄλληλα, φωτεινή τις ἀκτὶς διήρχετο, ἢ τοὐλάχιστον ἐφαίνετο, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον. Μετὰ τὴν τρίτην ἐπαφήν, ἐπῆλθεν ἔκρηξις, ὁ σπινθὴρ ἐφάνη λάμψας, τὸ ῥόπαλον τοῦ νεαροῦ κατεκερματίσθη καὶ οὗτος κατέπεσεν ἀναίσθητος κατὰ γῆς.

Ὁ γηραιὸς μάγος διηυθύνθη τότε πρὸς τὰ χόρτα τὰ ἐκεῖ βλαστάνοντα καὶ ἀπέκοψεν ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα ὄρθιος καὶ μακρὰν τοῦ πυρὸς ἔσεισε ταχέως τὸ δέμα τοῦ χόρτου ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ νέου Ζουλοῦ, ὅστις ἔκειτο ἐξηπλωμένος ὡς πτῶμα πρὸ τῆς ἑστίας. Κατά τινα στιγμὴν τὸ δέμα ἐφάνη ἀναφλεγέν, καίτοι ὁ μάγος ἀπεῖχε 7 περίπου μέτρα ἀπὸ τῆς ἑστίας, καὶ ἤρχισε καῖον βραδέως μετὰ σπινθηροβολίας καταφανοῦς. Ὁ μάγος πλησιάσας τότε εἰς τὸ σῶμα τοῦ νέου περιέφερε βραδέως τὰ φλεγόμενα χόρτα ἄνωθεν τοῦ προσώπου εἰς ἀπόστασιν ποδὸς ἀπ' αὐτοῦ. Τότε μετὰ μεγίστης ἐκπλήξεως παρετήρησα ὅτι τὸ σῶμα ἀνεσηκώθη βραδέως ἄνωθεν τοῦ ἐδάφους καὶ αἰωρήθη ἐν τῷ ἀέρι εἰς ὕψος τριῶν ποδῶν, κινούμενον ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἀκολουθοῦν τὴν κίνησιν τοῦ φλεγομένου χόρτου. Ὅταν τὸ χόρτον κατεκάη καὶ ἐρρίφθη, τὸ σῶμα ἐπανέλαβεν ἐπὶ τῆς χλόης τὴν ὁριζόντιον αὐτοῦ θέσιν, καὶ μετά τινας μαγικὰς ἐπαφὰς ὁ νεαρὸς Ζουλοῦ ἀνηγέρθη ἐντελῶς ἀνέπαφος ἐκ τῶν γεγονότων τοῦ φανταστικοῦ τούτου πειράματος. Ὡς πᾶς τις δύναται νὰ κρίνῃ, ἀμφότερα τὰ πειράματα ἐκτὸς λεπτομερειῶν τινων εἶναι ὅμοια. Δι' ἀμφοτέρων φαίνονται καταργούμενοι οἱ σπουδαιότεροι νόμοι τῆς βαρύτητος. Τινὲς νομίζουσιν ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα ὀφείλονται εἰς τὸν ἠλεκτρισμόν, καὶ ὅτι οἱ Φακῖραι γνωρίζουσι νὰ μεταλλάττωσι κατὰ βούλησιν τὸν ἐν ἑαυτοῖς ἠλεκτρισμὸν εἰς θετικὸν ἢ ἀρνητικόν. Ὁ Κέλλαρ ὅμως λέγει· «ταῦτα μ' ἐφάνησαν τότε καὶ τώρα ἀκόμη ἐντελῶς ἀκατανόητα».

Ὁ Κέλλαρ διηγεῖται καὶ ἕτερα πειράματα γινόμενα ὑπὸ τῶν περιστρεφομένων Δερβισῶν ἐπίσης θαυμασιώτατα:

«Παρέστην μετ' ἄλλων Ἄγγλων ἐν Καλκούττᾳ εἰς θέαμα δοθὲν ὑπὸ περιστρεφομένων Δερβισῶν. Πρὸ τῆς παραστάσεως ἐπεσκέφθημεν τὴν αἴθουσαν καὶ ἐξητάσαμεν καλῶς τοὺς τοίχους, μήπως εἶχον μυστικὰς εἰσόδους ἢ ἄλλας κρύπτας καὶ οὕτω ἐξαπατήσωσιν ἡμᾶς. Ἡ ἔρευνα ἀπέδειξεν ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἐν τάξει. Ἐχαράξαμεν διὰ κιμωλίας γραμμὴν ἐπὶ τοῦ πατώματος, ὅπως δείξωμεν τὸ μέρος ὅπου θὰ ἐμένομεν ὡς θεαταί. Τέσσαρες Φακῖραι εἰσῆλθον ἀπὸ τῆς κυρίας θύρας καὶ ἐτοποθετήθησαν ἀντιθέτως τῆς χαραχθείσης γραμμῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς αἰθούσης τὸ στερούμενον θυρῶν καὶ παραθύρων.

Ὁ γηραιὸς Φακίρης ἔλαβε τότε πύραυνον καὶ ἔθεσεν αὐτὸ πέραν τῆς χαραχθείσης γραμμῆς καὶ ἔρριψεν ἐπὶ τῶν ἀνθράκων λευκήν τινα κόνιν ἐξ ἧς προῆλθεν ὀσμὴ ἰσχυρὰ κρίνου εὐαρεστοτάτη εἰς τὴν ὄσφρησιν. Λεπτὸς καπνὸς ἀνῆλθεν ἀπὸ τῆς πυρᾶς πληρώσας μὲν τὴν αἴθουσαν, ἀλλ' ἀφίνων νὰ διακρίνωμεν ἐναργῶς τὸν ἐν τῷ βάθει τοῖχον. Εἰς ἀπόστασιν δύο μέχρι τριῶν μέτρων ἀπὸ τῆς πυρᾶς, ὁ γέρων μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων ἤρχισαν χορεύοντες βραδέως. Δὲν ἐπρόφεραν οὐδένα ἦχον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ χορὸς ἐπεταχύνθη διὰ κινήσεως ῥυθμικῆς. Τὰ ἐνδύματα τῶν χορευτῶν ἵπταντο πέριξ αὐτῶν καὶ ἐφαίνοντο οἱ τέσσαρες ὡς σύμπλεγμα οὗτινος ὁ γέρων παρέμεινεν ἡ κεντρικὴ μορφή. Αἴφνης μετὰ μεγίστης ἐκπλήξεως παρετηρήσαμεν ὅτι ἓν καὶ μόνον ὑπῆρχε πρόσωπον, τὸ τοῦ γέροντος. Ἡ ταχεῖα περιστροφὴ τοῦ χοροῦ ἐβραδύνθη βαθμηδόν, καὶ μετὰ ἓν ἢ δύο λεπτὰ ὁ γέρων προυχώρησε πρὸς τὴν πυράν, ἐχαιρέτισε καὶ ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης, ἔνθα δὲν ὑπῆρχε πλέον οὐδεμία ζῶσα μορφή, οὐδὲν ὁρατὸν ἀντικείμενον. Μετὰ νέον χαιρετισμόν, ἐπανέλαβε τὸν χορὸν ἀντιθέτως, καὶ τότε παρετηρήσαμεν ὅτι τὸ σῶμά του ἐφαίνετο πολλαπλασιαζόμενον, τὸ ἄκρον τῆς αἰθούσης ἐνῷ ἐχόρευε μόνος ἐπληροῦτο προσώπων ὁμοίων αὐτῷ, νεωτέρων ὅμως, περιστρεφομένων κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ ὁμοίως ψαλλόντων. Αἴφνης ὁ χορὸς κατέπαυσε, τὸ ᾆσμα διεκόπη, καὶ παρετηρήσαμεν πάλιν μόνον τὸν γέροντα Φακίρην προχωροῦντα πρὸς τὴν πυρὰν καὶ ζητοῦντα τὴν ἀμοιβήν του. Ἐξητάσαμεν ἐκ νέου τὴν αἴθουσαν καὶ δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀνεύρωμεν τὸ ἐλάχιστον ἴχνος ὅπως ἐξηγήσωμεν τὴν ἐξαφάνισιν τῶν συντρόφων του».

N. X. A.

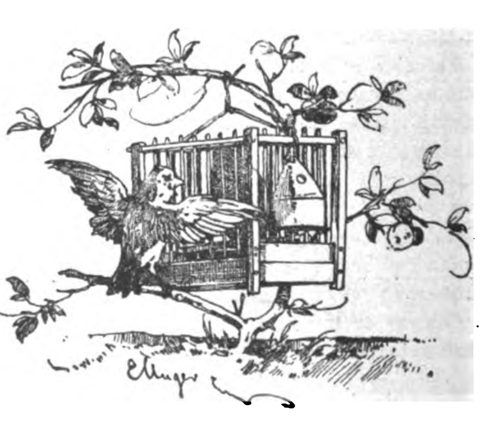

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἡ ζωὴ ἐν ὑπαίθρῳ ἤρχισε παρατεινομένη καὶ τὴν νύκτα. Σημεῖον ἀσφαλὲς ὅτι εἰσήλθομεν πλέον εἰς τὴν θερινὴν περίοδον. Καὶ ἐξακολουθοῦσι μὲν ἀκόμη τὰ χειμερινὰ θέατρα τὰς παραστάσεις των καὶ δίδονται εἰς αἰθούσας συναυλίαι καὶ ἑσπερίδες· ἀλλ' ὁ περισσότερος κόσμος προτιμᾷ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ ὑπαίθρου, τὰ ὑπόστεγα τῶν καφενείων, τὰς συγκεντρώσεις τῶν πλατειῶν. Ἡ Πλατεῖα τοῦ Συντάγματος κατέχει εἰς τοῦτο τὰ πρωτεῖα, μὲ τὸν εὐρύν της ὁρίζοντα, τὴν μακρόθεν ἐρχομένην εὐωδίαν τῶν πορτοκαλεῶν τοῦ βασιλικοῦ κήπου, τὰς μουσικάς της, τὰ φῶτα καὶ ἐνίοτε τὰ πυροτεχνήματα. Τὸ καφενεῖον Ζαχαράτου μὲ ἀναπεπταμένας θύρας, ἐπεκτεῖνον τὰ καθίσματά του εἰς μέγα τετράγωνον ἐπὶ τῆς Πλατείας, εἶνε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τὸ ζωηρότερον κέντρον. Ἀλλὰ καὶ τὸ καφενεῖον τῆς Ἐκθέσεως ἔξω ἔχει ἀπὸ τοῦδε πολλοὺς τολμηροὺς θαμῶνας καὶ ἀναχωρεῖ πλῆρες τὸ ἀπὸ τῆς Πλατείας τοῦ Συντάγματος Τράμ. Ὁπωσδήποτε ἡ κίνησις ἤρχισε νὰ εἶνε πολὺ ζωηρά, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς προμήνυμα τῆς μετὰ ἕνα μῆνα ζωηροτάτης, ὅτε ἀνοίγουν τὰ θερινὰ θέατρα, πρὸς τὰ ὁποῖα τόσην δεικνύει ἀγάπην ὁ ἀθηναϊκὸς λαός, καὶ φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα ἡ κίνησις, πάνδημος πλέον καὶ μέχρι βαθείας νυκτὸς παρατεινομένη.

✢

Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ κινήσεως ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐνθυμούμεθα τὰ Βιζαδί, νέον μέσον συγκοινωνίας, τεθὲν ἐν χρήσει πρὸ μηνὸς καὶ εὐδοκιμῆσαν ταχέως. Εἶνε ἁμαξάκια εὐκίνητα, μὲ σκιάδα κομψὴν καὶ μὲ ἁμαξηλάτην φοροῦντα πιλίδιον κόκκινον. Χωροῦν τέσσαρας, ἀντὶ δέκα λεπτῶν ἕκαστον — ἐννοεῖται ὅτι μὲ σαράντα λεπτὰ ἔχετε τὸ ἁμαξάκι εἰς τὴν διάθεσίν σας καὶ φεύγετε ὅποτε θέλετε, — ἐκτελοῦν δὲ πρὸς τὸ παρὸν δρόμους μεταξὺ τῶν Πλατειῶν καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν Σταθμῶν. Δὲν ἠξεύρομεν ἂν εἶνε ἀναπαυτικώτερα, ὅπως δὲν εἶνε εὐθηνότερα, τῶν ἁμαξῶν τοῦ ἱπποσιδηροδρόμου. Τοῦτο μόνον ἠξεύρομεν, ὅτι δὲν εἶνε περιττά, καὶ δὲν εἶνε μικρὸν πρᾶγμα αὐτό. Ὄχι μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας τῶν μεγάλων συνωστισμῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὰς συνήθεις περιστάσεις, ὑπάρχουν ὧραι κατὰ τὰς ὁποίας τὰ τρὰμ εἶνε ἀνεπαρκῆ. Τὰ Βιζαδὶ τότε ἀναπληροῦν ἔλλειψιν, ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὥρας τὰ πάντοτε πρόθυμα καὶ ἕτοιμα ἁμαξάκια μὲ τοὺς κοκκινοσκούφους ἁμαξηλάτας, διὰ πόσους σπεύδοντας δὲν εἶνε, ἂν μὴ λιμένες σωτηρίας, ἀνάπαυσις ὅμως καὶ οἰκονομία σημαντική !...

Μόνον διὰ τὴν ξενότροπον ὀνομασίαν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ μεμφθῇ τὴν Ἑταιρείαν, ἂν καὶ ὄχι πικρῶς, ὅπως τὸ ἔκαμαν οἱ Καιροί. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὰ ὅλα ἂς πάῃ καὶ αὐτό...

✢

Ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ τύπου, ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Μοντενέγρου, ἐγένετο ἐν τῷ θηριοτροφείῳ του δοκιμὴ οὕτως εἰπεῖν τῶν νέων παραστάσεων μεταξὺ τίγρεων καὶ λύκων, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν διδόμεναι πρὸ τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τῆς π. Κυριακῆς. Ἐπὶ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας ὁ νεαρὸς καὶ ἄλκιμος θηριοδαμαστὴς Λορέντζος Μύλλερ παρέμεινεν ἐντὸς τοῦ κλωβοῦ τῶν Τίγρεων. Τὰ αἱμοβόρα θηρία, ξενισθέντα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει ταύτῃ καὶ πτήσσοντα πρὸ τοῦ μαστιγίου τοῦ δαμαστοῦ, τῷ ἐπετίθεντο διὰ βρυχηθμῶν, ἐπεδείκνυον τοὺς φρικώδεις ὀδόντας των καὶ ἐλείχοντο ὡς πρὸ ἐδέσματος γαργαλιστικοῦ. Ἄλλος θηριοδαμαστὴς εἰσῆλθε κατόπιν εἰς τὸν κλωβὸν τῶν λύκων καὶ τῆς ὑαίνης, ἡ ὁποία ἔδακνεν ἐκ τῆς λύσσης τὴν αἱμάσσουσαν γλῶσσάν της καὶ ἔμενεν εἰς τὴν θέσιν της ἀκίνητος, ἐν ᾧ τὸ μαστίγιον ἔπιπτεν ἐπὶ τῶν νώτων της ἀκαταπόνητον. Τὸ θέαμα ἦτο ἀγωνιῶδες καὶ πολλάκις οἱ θεαταὶ ἤλλαξαν χρώματα ἐκ τῆς συγκινήσεως· τὰ δὲ ἀναψυκτικὰ ποτὰ τὰ ὁποῖα τοῖς προσεφέρθησαν μετὰ τὸ πέρας τῆς παραστάσεως δὲν ἦσαν διόλου περιττά.

✢

Αἱ ἐν Δελφοῖς ἀνασκαφαί, ἑτοιμάζουν πολλὰς ἐκπλήξεις εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν κόσμον. Τοὐλάχιστον τὰ πρωτόλεια ὑπερέβησαν μέχρι τοῦδε τὰς προσδοκίας καὶ εἶνε εἰς ἄκρον ἐνθαρρυντικά. Εὑρέθησαν ἐν ἀφθονίᾳ ἐπιγραφαί, ἀνάγλυφα, σπόνδυλοι πώρινοι καὶ μαρμάρινοι, κιονόκρανα, πλάκες μετὰ γλυφῶν, νομίσματα, τάφοι. Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα θἀποκαλύψῃ ἀφεύκτως ἡ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀρχομένη μετ' ὀλίγον ἔρευνα, ἐπὶ ταύτης δὲ στηρίζουσι τὰς μεγαλειτέρας των ἐλπίδας οἱ Γάλλοι, οἱ ἐνεργοῦντες ἤδη τὰς ἀνασκαφάς. Καὶ ὅμως ποῖος θὰ τὸ πιστεύσῃ; Οὔτε ὁ κ. Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, οὔτε κανεὶς ἄλλος τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων μετέβη εἰς Δελφοὺς νὰ παρακολουθήσῃ ἀνασκαφάς, τόσῳ γονίμους. Νὰ μαρτυρῇ ἆρά γε τοῦτο ἔλλειψιν ζήλου ἐπιστημονικοῦ ἢ ἀποστροφὴν πρὸς τὰς ματαίας ἐπιδείξεις;

✢

Τὸ παράδειγμα τῆς Μαίρης Βέμπερ εὗρε μιμητάς. Νεαρὰ ἐξ Ἄνδρου ὑπηρέτρια, βαρέως φέρουσα τοῦ ἐραστοῦ της τὴν προδοσίαν, ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ὡς ἡ ρομαντικὴ γερμανίς, ἀπεπειράθη νὰ ριφθῇ ἀπὸ τοῦ Παρθενῶνος. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἐννοήθη ὑπὸ τῶν φυλάκων, οἵτινες τὴν ἐκράτησαν καὶ τὴν ἔστειλαν ὑπὸ ἀσφαλῆ συνοδείαν εἰς τὴν οἰκίαν της, ὅπου μετ' ὀλίγον προσῆλθε καὶ ὁ σκληρὸς ἐραστής, συντετριμμένος, τρυφερὸς καὶ μετανοῶν διὰ τὴν ἀπιστίαν του.

✢

Δύο φίλοι στενοὶ συνευθύμουν ἔν τινι οἰνοπωλείῳ. Ἀλλ' αἱ διαχύσεις κατέληξαν εἰς ἔριδα καὶ εἰς συμπλοκήν, κατ' αὐτὴν δὲ ὁ πρῶτος διὰ τῶν ὀδόντων ἀπέκοψε τὸ ἀκρορρίνιον τοῦ δευτέρου. Τὸ περίεργον ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ τρίτη μυτοφαγία, τὴν ὁποίαν ἀναγράφει ἐντὸς ὀλίγου καιροῦ τὸ ἀστυνομικὸν δελτίον.

Digitized by Google

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ ἀπριλίου τῆς ἀγγλικῆς Eastern and Western Review ἡ κυρία Ε. Ἔδμονδς δημοσιεύει εὔγλωττον ἄρθρον ὑπὲρ τῆς ἀτυχοῦς Ζακύνθου, ἀφορμὴν λαμβάνουσα καὶ ἐκ τοῦ ἐκτάκτου φύλλου τῆς *Ἑστίας*.

Ἐκ γαλλικῶν περιοδικῶν :

Ταίν, βίος καὶ ἔργα ὑπὸ C. Froment (Correspondant 25 μαρτ.)—Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπὸ Meignan (ὁμ. 10 ἀπριλ.)—Τὸ κατὰ Πέτρον Εὐαγγέλιον ὑπὸ A. Lods (Revue Chrétienne)—Προσπρὲ Μεριμὲ ὑπὸ A. Filon (R. des deux Mondes 1 ἀπριλ.)—Ῥέμβρανδ ὑπὸ G. Valbert (ὁμ. 15 ἀπριλ.)—Ὁ Αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος Β'. ὑπὸ Pigeon (R. de Famille)—Ἡ Ἀλσατία ὑπὸ J. Macé (Nouvelle Revue 15 ἀπριλ).—Μετάδοσις τῆς φρενοβλαβείας ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ζῶα (R. de l' Hypnotisme)—Διατί ὁμοιάζομεν μὲ τοὺς γονεῖς μας; ὑπὸ R. Koehler (R. Philosophique)—Ὁ ποιμενικὸς σκύλος ὑπὸ P. Megnin (R. Scientifique 1 ἀπριλ.) Ἡ ψυχολογία τῶν σαυρῶν ὑπὸ J. Delboeuf (ὁμ. 22 ἀπριλ.)—Ἡ σύγχρονος φιλολογικὴ κίνησις ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ M. G. Conrad (R. des Revues).

Ἐκ γερμανικῶν :

Αἱ νῆσοι Μελίτη καὶ Σικελία ὑπὸ J. Rodenberg (Deutsche Rundschau)—Ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ τὰ μικρόβια ὑπὸ T. Seelmann (Nord und Süd)-Εἰς τὸν Βίσμαρκ ποίημα ὑπὸ P. Heyse (Zukunft).

Ἐξ ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν :

Ταὶν ὑπὸ G. Monod (Contemporery Review—Ὁ Πάπας καὶ ἡ Βίβλος (ὁμ.)—Ἡ διανομὴ τοῦ πλούτου ὑπὸ M. H. Mollock (New Review)—Τὸ Διαζύγιον ὑπὸ M. L. Pestelthwaite (Wesminster Review).

Ἐξ ἰταλικῶν :

Τὰ δράματα τῆς οἰκογενείας τῶν Μεδίκων ὑπὸ G. Saltini (Nuova Antologia)—Τὸ ἠθογραφικὸν μυθιστόρημα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ E. Cocchia (ὁμ.).

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Μεθ' ὅλην τὴν ἐπιτυχίαν, ἥτις ἔστεψε τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς *Γαλλικῆς Κωμῳδίας* παράστασιν τῆς *Βασιλίσσης Ἰωάννας*, τινὲς κριτικοὶ ἐπικρίνουν τὸ δρᾶμα δριμύτατα. Ὑπόθεσις, λέγουν, ἡ ὁποία εἰς χεῖρας μεγάλου δραματικοῦ θὰ παρῆγεν ἔργον σαιξπήρειον, εἰς χεῖρας τοῦ κ. Παρώδη παρήγαγεν ἓν ἐξάμβλωμα. Ἐκτὸς δὲ τοῦ ἀψυχολογήτου καὶ βεβιασμένου, μέμφονται περισσότερον τῆς γλώσσης του τὴν στιχουργίαν του. Ἐν τούτοις οἱ κορυφαῖοι κριτικοὶ Σαρσαὶ καὶ Λεμαῖτρ ἐπῄνεσαν καὶ ἐθαύμασαν εἰς πολλὰ τὸ ἔργον.

— Ὁ ἡμέτερος κ. Ι. Ψυχάρης δημοσιεύει ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τῆς Journal des Debats ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον L' Interviw à Athènes, ἐν ᾧ κατειρωνεύεται τῶν ἐν τῷ *Ἄστει* δημοσιευθεισῶν συνεντεύξεων μετὰ τῶν παρ' ἡμῖν συγγραφέων καὶ τῶν περὶ ἀλλήλων κρίσεών των. Μετάφρασιν αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ἡ *Ἐφημερίς*.

— Ἐν Τεργέστῃ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Σ. Βυζαντίου ἐξεδόθησαν εἰς τόμον ὀγκώδη καὶ πολυτελῆ τὰ *Ἔργα* τοῦ ἄρτι ἀποβιώσαντος κλεινοῦ δημοσιογράφου Ἀναστασίου Βυζαντίου, τὰ ἐν τῇ «Νέᾳ Ἡμέρᾳ» καὶ ἀλλαχοῦ δημοσιευθέντα. Τῆς Συλλογῆς προτάσσεται ὑπὸ τοῦ ἐκδότου πρόλογος ἐκτενής, ἐξεικονίζων πιστότατα τὸν γλαφυρὸν συγγραφέα καὶ τὸν λαμπρὸν ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων θρηνεῖ τὴν πρόωρον ἀπώλειαν.

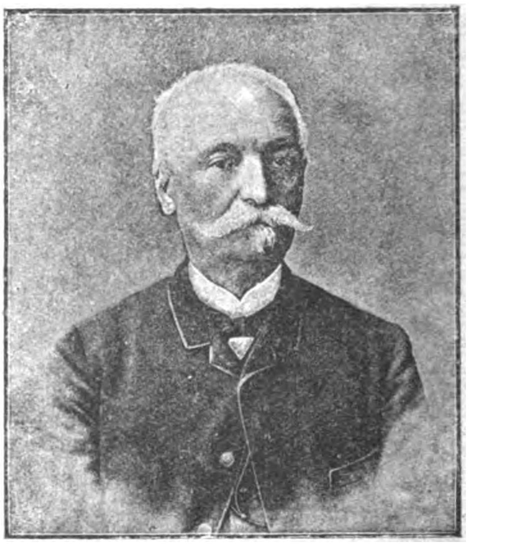

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ
πρωθυπουργός

— Ἀπέθανεν ἐν Γαλικίᾳ ὁ κόμης Λαδίσλαος Κοζιεδρόδσκης, ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων Πολωνῶν συγγραφέων.

Ἐπιστημονικά.

Πρὸς τιμὴν τοῦ ἄρτι ἀποβιώσαντος Θεοδώρου Ἀφεντούλη, ἱδρύεται Σύλλογος Ἰατρικὸς ὀνομαζόμενος *Ἀφεντούλειος*. Ἕδρα μὲν αὐτοῦ θὰ εἶνε ὁ Πειραιεὺς ὡς μέλη δὲ θὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ καὶ τῷ Ἐξωτερικῷ ἕλληνες ἰατροί.

Θεατρικά.

Τὸ νέον ἰδανιστικὸν καὶ συμβολιστικὸν καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀκατάληπτον δρᾶμα τοῦ Ἐρρίκου Ἴψεν «Χάλδαρ Σόλνες» παρεστάθη κατ' αὐτὰς ἐν Χριστιανίᾳ, μετὰ μετρίας ὅμως ἐπιτυχίας. Κατὰ τὴν παράστασιν ἦτο παρὼν ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ὁ ποιητής, ὃν οἱ συμπατριῶταί του εἶχον νὰ τὸν ἴδουν ἀπὸ τοῦ 1864. Τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως οἱ *Βρυκόλακες* παρεστάθησαν ἐσχάτως καὶ ἐν Μονάχῳ.

— Μετ' ἐκτάκτου ἐπιτυχίας παρεστάθη ἐν Βερολίνῳ ἡ *Νεότης* ρεαλιστικὸν δρᾶμα τοῦ νεαροῦ συγγραφέως Max Halbe, μολονότι ἡ ὑπόθεσίς του ἐκρίθη ὡς παράδοξος καὶ ἀπίθανος.

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

23 Παρακαλῶ νὰ μὲ πληροφορήσῃ, ὅστις ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας* γνωρίζει, α' πῶς ἐγεννήθη ἡ συνήθεια νὰ ψευδώμεθα τὴν πρωταπριλιὰ καὶ β' διατί διασκεδάζομεν τὴν πρωτομαγιά. *Ἀν. Λ. Γ.*

19 **Ἀπάντησις.** Περὶ τοῦ Νικολάου Κονεμένου μπορῶ νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ζῇ ἀκόμα γιατὶ τὸν βλέπω συχνὰ ἐδῶ στὴν Κέρκυρα καὶ παίζω μάλιστα μαζί του σκάκι. Τὰ κυριώτερα ἔργα του γραμμένα 'ς τὴ δημοτικὴ εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας. Κέρκυρα 1873.
2. Καὶ πάλε περὶ γλώσσας. Κέρκυρα 1875.
3. Ἡ Οἰκογένεια μελέτη. Κέρκ. 1876.
4. Ποιήματα ὑπὸ Ν. Κ. ἐν Ἀθήναις 1879. *Λ. Μ.*

Digitized by Google

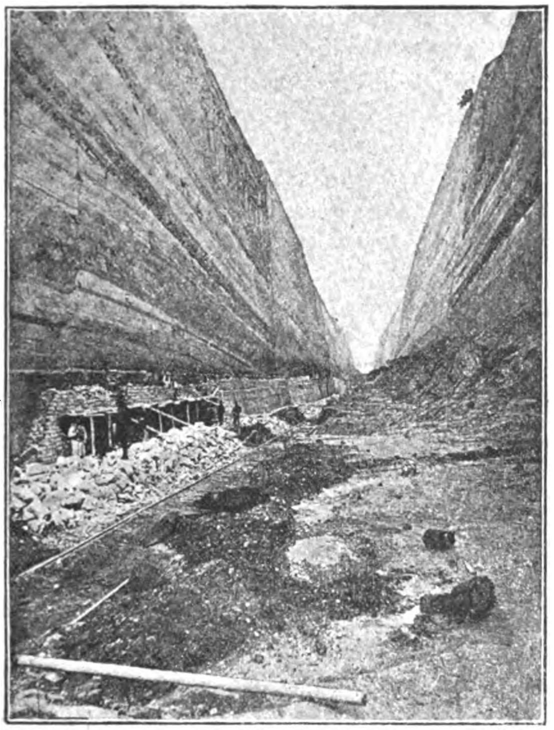

Η ΤΟΜΗ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΙΣΘΜΟΥ

Τὸ κάτωθι ἄρθρον ἐπικαίρως νῦν δημοσιευόμενον ἐπὶ τῇ προσεχεῖ τελέσει τῶν ἐγκαινίων τῆς Κορινθιακῆς Διώρυγος ἀποτελεῖ τὸ πλεῖστον μέρος ἐπιστημονικῆς διαλέξεως γενομένης ἐν τῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ καὶ εὐμενῶς παρεχωρήθη νῦν εἰς τὴν Ἑστίαν πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Ἔχει δὲ τὴν περισσὴν ἀξίαν ὅτι ἐγράφη ὑπὸ εἰδικωτάτου ἀνδρός, καθ' ὅσον ὁ κ. Πρωτοπαπαδάκης εἶνε εἷς ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἐποπτῶν μηχανικῶν, τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν τομήν. Αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες ἐλήφθησαν ἐκ φωτογραφιῶν, ἃς ἐφιλοτέχνησεν αὐτὸς ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου. **Σ. τ. Δ.**

Τὴν γενικὴν μορφὴν τῆς χώρας τὴν ὁποίαν οἱ παλαιοὶ ἐκάλεσαν Ἰσθμὸν βλέπετε εἰς τὸν γεωγραφικὸν χάρτην· δύο σειραὶ ὀρέων τὰ Γεράνεια καὶ τὰ Ὄνεια ἐπεκτεινόμεναι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς Μεγαρίδος καὶ τῆς Κορινθίας ὁρίζουσιν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ τὰ γαληνιαῖα ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ, στενὴ λωρὶς γῆς ἓξ χιλιομέτρων πλάτους, τῆς ὁποίας τὸ ὕψος φθάνει μέχρις ἑβδομήκοντα μέτρων ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀποτελεῖ τὸν Κορινθιακὸν Ἰσθμόν.

Ἡ γεωλογικὴ τομὴ ἀποδεικνύει ὅτι τὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐδάφη εἶναι νεώτερα τῶν πετρωμάτων ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται τὰ ἑκατέρωθεν ὄρη, καὶ ὅτι πολὺ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ τὰ Γεράνεια καὶ τὰ Ὄνεια εἶχον ἤδη ὑψώσει τὰς κεφαλὰς των ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ μεταξὺ τούτων χῶρος ὁ νῦν κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ, ὡς καὶ ἅπασα ἡ Κορινθιακὴ πεδιὰς, ἐκαλύπτοντο τότε ὑπὸ θαλασσίων ὑδάτων, ὑπεράνω τῶν ὁποίων ἀνυψοῦτο νῆσος μικρά, ὁ νῦν ὑπερήφανος βράχος τοῦ Ἀκροκορίνθου.

Εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης ταύτης ἐσχηματίζοντο βαθμηδὸν τὰ ὑπὸ τὰς ὄψεις ἡμῶν πετρώδη στρώματα ἐξ ὧν ἀποτελεῖται σήμερον ὁ Κορινθιακὸς Ἰσθμός· τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ ἀναρίθμητα λείψανα, ἅπαντα θαλασσίας προελεύσεως, ἅτινα καθ' ἑκάστην ἐκθάπτομεν ἐκ τῆς προκατακλυσμαίας αὐτῶν κατοικίας, καὶ τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουσι καθ' ὅλα πρὸς τὰ πλεῖστα τῶν ἐν ταῖς ἡμετέραις θαλάσσαις διαιτωμένων καὶ νῦν ἔτι ἐνοργάνων ὄντων. Τὰ πετρώδη ταῦτα στρώματα ἀπεδύθησαν τὸν περιβάλλοντα ὑγρὸν χιτῶνα καὶ ἀνεφάνησαν βαθμηδὸν ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, διαμελίσαντα τὴν γεννήσασαν μητέρα διὰ τοῦ φραγμοῦ, ὅστις ἐχώρισεν ἔκτοτε τὰ ὕδατα τοῦ Κορινθιακοῦ ἀπὸ τῶν τοῦ Σαρωνικοῦ Κόλπου.

Εἶπον: ἀνεφάνησαν ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, καὶ οὐχὶ ἀνέδυσαν, διότι πράγματι δὲν γνωρίζομεν, ἂν αὐτὰ τὰ στρώματα, ἕνεκεν ἀμέσου καὶ ἐπιτοπίου αἰτίας, ἀνυψώθησαν ἐγκαταλείψαντα τὰ ὕδατα κάτωθεν αὐτῶν, ἢ ἂν τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀπεσύρθησαν ἕνεκα γεωλογικῶν φαινομένων μείζονος σπουδαιότητος, ἅτινα, λαβόντα χώραν ἀλλαχοῦ εἰς ἀπομεμακρυσμένους τόπους, ἐπεξετάθησαν μέχρις ἡμῶν καὶ ἐτροποποίησαν ῥιζηδὸν τὴν μορφὴν τῶν θαλασσῶν. Τὴν τελευταίαν ταύτην ὑπόθεσιν καθιστᾷ μᾶλλον πιθανὴν ἡ σχετικὴ ὁριζόντιος θέσις τὴν ὁποίαν διετήρησαν τὰ στρώματα ταῦτα.

Αἱ τοιαῦται ἀναδύσεις τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, ἢ καὶ καταδύσεις τῶν ὑφισταμένων ἤδη στερεῶν, δὲν εἶναι ἀσυνήθεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γῆς, καὶ τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ εὑρίσκομεν γεγραμμένην ταύτην, μᾶς δεικνύει πολλάκις χέρσους κατακλυσθείσας ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν θαλασσίων ὑδάτων, ἐνῷ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις κορυφαῖς τῶν ὀρέων εὑρίσκομεν λείψανα ἐνοργάνων ὄντων, μαρτυροῦντα, ὅτι ἀπετέλουν αὗται ποτὲ πυθμένας προγενεστέρων θαλασσῶν.

Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀκόμη τότε τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει σήμερον ὁ Ἰσθμός, διότι ἐξετάζοντες τὴν γεωλογικὴν ταύτην τομὴν ἀναγνωρίζομεν εὐκόλως ὅτι σημεῖα εὑρισκόμενα νῦν εἰς ὕψος 20 καὶ 30μ· ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἀπετέλουν ποτὲ θαλασσίας ὄχθας τὰς ὁποίας κατεβρόχθιζον τὰ κύματα καὶ οἱ πρὸς τὴν θάλασσαν ῥέοντες ποταμοί, καὶ ἐσχηματίζοντο νέα στρώματα ἅτινα ἐπικάθηνται τῶν προηγουμένων.

Ἅπαντα τὰ στρώματα ταῦτα ἐξελθόντα τῶν θαλασσίων ὑδάτων δὲν ἔμειναν ἀνέπαφα καὶ παρθένα ὅπως ἐσχηματίσθησαν ἀρχικῶς.

Σειρὰν γεωλογικῶν ἀνατροπῶν ὑπέστησαν καὶ διεμελίσθησαν κατὰ τρόπον ἀληθῶς παράδοξον, κατὰ τρόπον ὃν σπανίως ἀπαντᾷ τις εἰς τὰ χρονικὰ τῆς γεωλογίας· ἐπὶ τῆς μικρᾶς ταύτης λωρίδος τῆς γῆς ἐχόρευσεν ἡ φύσις σατανικὸν χορὸν (διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν φράσιν ξένου ἐπισκέπτου τοῦ Ἰσθμοῦ) τὰ ἴχνη δὲ τούτου φαίνονται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ μέρη τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν γειτνιάζοντα.

Ἐν τῇ καταστάσει περίπου ταύτῃ εὗρεν ὁ ἄνθρωπος τὸν Ἰσθμὸν ἀποτελοῦντα φραγμὸν ἀνυπέρβλητον διὰ τοὺς θαλασσοποροῦντας ἐκ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τἀνάπαλιν.

Digitized by Google

Ἐὰν ρίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ χάρτου βλέπομεν ἀμέσως, ὅτι ὡς ἐκ τοῦ φραγμοῦ τούτου, τὰ ἐκ τῶν λιμένων τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὸν Εὔξεινον πλέοντα πλοῖα ἀναγκάζονται νὰ κάμπτωσι τὸ Ταίναρον καὶ τὸν Μαλέαν, τὸν ὁποῖον κατέστησαν παροιμιώδη τὸ μέγεθος τῶν τρικυμιῶν καὶ τὸ ἄγριον τῶν κυμάτων.

Διὰ τῆς νέας ὁδοῦ, ἥτις ἀνοίγεται εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, τεμνομένου τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, ὄχι μόνον ἐλατοῦνται αἱ διανυόμεναι ἀποστάσεις κατὰ 150 ἕως 300 περίπου χιλιόμετρα, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦς καθίσταται ἀσφαλέστερος διὰ τῶν σχετικῶς γαληνιαίων ὑδάτων τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ Σαρωνικοῦ κόλπου.

Τὰ ὠφελήματα, ἅτινα προσπορίζεται ἡ ἐν γένει ναυτιλία, καὶ αὐτὴ ἡ τοπικὴ συγκοινωνία, διὰ τῆς τομῆς τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, ἦσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καταφανῆ, καὶ ἀπορεῖ τις διατί, ἂν ὄχι ἄλλοι, οἱ Κορίνθιοι δὲν ἐπεχείρησαν τὴν τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου των. Δύο κυρίως εἶναι οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἐδίσταζον οὗτοι νὰ ἐπιληφθῶσι τοῦ ἔργου.

Ὁ πρῶτος καθαρῶς θρησκευτικός, ἀπηγόρευεν αὐτοῖς νὰ μεταβάλλωσι τὰ ὑπὸ τῶν θεῶν τεθέντα· δι' ὅ, καὶ ὅτε οἱ Κνίδιοι ἐπεχείρουν τὴν διόρυξιν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Χερσοννήσου των, ἡ Πυθία ἠμπόδισε τούτους λέγουσα

> Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μηδ' ὀρύσσετε,
> Ζεὺς γὰρ ἔθηκε νῆσον εἰ κ' ἐβούλετο.

Ἐκτὸς τούτου τὸ ἔδαφος τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, ἦτο χώρα ἱερά, δοθεῖσα εἰς τὸν Ποσειδῶνα ὑπὸ τοῦ Βριάρεω, ὅστις ἐγένετο διαιτητὴς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἡλίου, ἐλθόντων εἰς ἀμφισβήτησιν περὶ τῆς γῆς.

Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου χώρου, ἦτο τεθαμμένον καὶ τὸ σῶμα τοῦ Μελικέρτου, νεωτέρου υἱοῦ τοῦ Ἀθάμαντος καὶ τῆς Ἰνοῦς, ἥτις φεύγουσα τὸν σύζυγον, ἐρρίφθη μετὰ τοῦ τέκνου της ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν Σκειρωνίδων πετρῶν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ πτῶμα τοῦ παιδὸς ἐξηνέχθη ὑπὸ Δελφῖνος εἰς Κορινθιακὸν Ἰσθμὸν ὅπου καὶ ἐτάφη.

Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι καθαρῶς ἐμπορικός. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ Ἰσθμοῦ, λέγει ὁ Beulé, ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἐντευκτήριον εἰς ὅλους τοὺς λαούς· ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Οἱ ἐκ τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὴν Ἤπειρον ὁδεύοντες, οἱ ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς πλέοντες, ἢ καὶ τἀνάπαλιν, συνηντῶντο ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἡ τομὴ τούτου ἦτο λοιπὸν ὅλως ἀσύμφορος εἰς τοὺς Κορινθίους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῶν· θὰ ἐπέφερε βεβαίως τὴν παρακμὴν τῆς πόλεως. Ἡ Κόρινθος θὰ ἔπαυεν ἀμέσως νὰ χρησιμεύῃ ὡς δεσμὸς καὶ τόπος διαμετακομίσεως μεταξὺ τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως.

«Ἀγαπητὸν οὖν ἑκατέροις ἦν, τοῖς τε ἐκ τῆς Ἰτα»λίας καὶ ἐκ τῆς Ἀσίας ἐμπόροις, ἀφεῖσι τὸν περὶ »Μαλέας πλοῦν, κατάγεσθαι τὸν φόρτον αὐτόθι· »καὶ πεζῇ δὲ τῶν ἐκκομιζομένων ἐκ τῆς Πελοποννή»σου καὶ τῶν εἰσαγομένων, ἔπιπτε τὰ τέλη τοῖς τὰ »κλεῖθρα ἔχουσι».

Ἄλλως διὰ τοὺς στόλους τῶν Ἑλλήνων, ἡ διάβασις τοῦ Ἰσθμοῦ δὲν ἦτο δύσκολος, διότι διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, δι' ἧς μετέφερον οὗτοι τὰ ἐμπορεύματα ἐκ τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην θάλασσαν, **διϊσθμιζον** (διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἀρχαίαν λέξιν) καὶ τὰ πλοῖα των ἐπὶ τοῦ Διολκοῦ.

Πρῶτος ὁ Κορίνθιος Περίανδρος, ἑξακόσια ἔτη πρὸ Χριστοῦ, διενοήθη τὴν διωρυχὴν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ὁ σοφὸς οὗτος, δὲν ἀπέβλεπε τῷ ὄντι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς πόλεως, ἀλλὰ προσεπάθει νὰ ὠθήσῃ τοὺς ὑπηκόους του πρὸς τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀρετήν.

Τριακόσια ἔτη μετὰ τοῦτον Δημήτριος ὁ πολιορκητὴς ἐπεχείρησε νὰ κόψῃ τὸν Πελοποννησιακὸν Ἰσθμόν, ἵνα παράσχῃ διάπλουν εἰς τοὺς στόλους, ἐκωλύθη ὅμως ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων, οἵτινες μετρήσαντες τὴν θάλασσαν εὗρον αὐτὴν ὑψηλοτέραν πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὥστε ἐκ τῆς τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ θὰ ἐπήρχετο ὁ καταποντισμὸς τῆς Αἰγίνης καὶ τῶν πλησίων νήσων.

Μετὰ τούτους, οἱ αὐτοκράτορες τῶν Ῥωμαίων Καῖσαρ καὶ Καλιγούλας, διενοήθησαν τὴν τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλὰ πρῶτος ὁ Νέρων ἐπελήφθη πραγματικῶς τοῦ ἔργου διὰ πολλῶν χιλιάδων ἐργατῶν, στρατιωτῶν καὶ δούλων. Αἱ ὑπὸ τούτων ἐκτελεσθεῖσαι ἐργασίαι ἦσαν τοιαῦται, ὥστε τὰ ἴχνη των διεσώθησαν καὶ μέχρις ἡμῶν.

Πρὸς τὰ δύο ἄκρα τῆς διώρυγος αἱ ἐκσκαφαὶ τοῦ Νέρωνος ἐπεξετάθησαν ἐπὶ μήκους δύο χιλιάδων μέτρων καὶ πλέον· εἰς δὲ τὰ ὑψηλὰ σημεῖα 26 φρέατα, ἅτινα συνηντήσαμεν ἑκατέρωθεν τῆς διώρυγος, μαρτυροῦσι περὶ τῆς δραστηριότητος μεθ' ἧς ὁ Νέρων ἐπελήφθη τοῦ ἔργου. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ῥώμη, ἡ Γαλατία καὶ ἡ Ἱσπανία ἐπανεστάτησαν, καὶ ἠναγκάσθη ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ἔργα μόλις ἐν τῇ ἀρχῇ των.

Ἔκτοτε μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ἡμῶν, ἐξαιρέσει μικρᾶς ἀποπείρας τῶν Ἐνετῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῶν, οὐδεὶς ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν ἐπεχείρησε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ ἔργα τοῦ Νέρωνος.

Πρῶτος ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας διενοήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ σχέδιον τοῦ Νέρωνος, καὶ ἀνέθηκε τὴν σπουδὴν αὐτοῦ εἰς ἓν τῶν μελῶν τῆς Γαλλικῆς ἀποστολῆς, ἥτις ἀνέλαβε τότε τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τῆς Πελοποννήσου (Commission scientifique de la Morée) εἰς τὸν Virlet d' Aoust, ὅστις ὑπελόγισεν εἰς 40.000.000 φράγκων τὴν δαπάνην ἣν ἀπῄτει ἡ διατομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ, ὅθεν καὶ τὸ σχέδιον ἐγκατελείφθη.

Μετὰ τὸν Καποδίστριαν ἀπαντῶμεν τρεῖς ἄλλους, τὸν Ἀλέξανδρον Bonnaret, Α. Ν. Κωστὴν καὶ τὸν κρῆτα μηχανικὸν Λεωνίδαν Λυγούνην, οἵτινες μελετήσαντες ἀπὸ κοινοῦ τὴν διωρυχὴν τοῦ Ἰσθμοῦ, ὑπέβαλον τὰ πορίσματα τῆς μελέτης αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐν ἐκτενεῖ ὑπομνήματι τυπωθέντι ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1862.

Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεω-

Digitized by Google

λογικὴ σύστασις τῶν πετρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ δὲν διέλαθεν αὐτούς, ὅσον ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀπαιτηθησομένης διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου δαπανης καὶ τοῦ ἀναγκαιοῦντος διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ χρονικοῦ διαστήματος· τοῦτο ὑπελόγιζον εἰς τρία ἔτη, τὴν δὲ χρηματικὴν δαπάνην εἰς 11.000.000 φράγκων, ἐνῷ τὰ ἐξαχθησόμενα χώματα ὑπερέβαινον τὰ 11.000.000 κυβικὰ μέτρα.

Ἡ μελέτη αὕτη ἔδωκεν ἴσως ἀφορμὴν εἰς τὸν τότε πρωθυπουργὸν Θρασύβουλον Ζαΐμην νὰ δημοσιεύσῃ τὸν περὶ τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ νόμον ΤΜΕ΄ τῆς 17 Νοεμβρίου 1869.

Δυνάμει τοῦ νόμου τούτου, τὸ δικαίωμα τῆς διορύξεως τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου παρεχωρήθη μετὰ 12 ἔτη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, δημοσιευθέντος τὴν 18 Μαΐου 1881, εἰς τὸν στρατηγὸν Στέφανον Τύρρ, ἐπίτιμον ὑπασπιστὴν τοῦ ποτὲ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, ὅστις ἀμέσως ἀνέθεσεν εἰς τοὺς μηχανικούς του νὰ ἐξετάσωσι τὰ διάφορα σημεῖα, δι᾽ ὧν θὰ ἐξετελεῖτο ταχύτερον καὶ δι᾽ ἐλάσσονος δαπάνης ἡ διωρυγὴ τοῦ Ἰσθμοῦ.

Μετὰ ἐπισταμένην τοπογραφικὴν καὶ γεωλογικὴν μελέτην τοῦ ἐδάφους, οἱ μηχανικοὶ τοῦ στρατηγοῦ Τὺρρ ἀπεφάνθησαν, ὅτι ἡ θέσις ἣν ἐξέλεξεν ὁ Νέρων διὰ τὴν διέλευσιν τῆς διώρυγος, καίτοι ἀπαιτοῦσα μείζονα κυβισμόν, ἦτο καὶ σήμερον ἔτι ἡ καταλληλοτέρα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, παρουσιάζουσα δύο κυρίως πλεονεκτήματα, τὸ εὐθύγραμμον καὶ τὴν βραχύτητα, ἐξαγοραζόμενα δι᾽ ἐλαχίστης σχετικῶς προσθέτου δαπάνης.

Τὴν χάραξιν τοῦ Ἰσθμοῦ εἶχε λοιπὸν ἑτοιμάσει πρὸ δύο περίπου χιλιάδων ἐτῶν ὁ Νέρων, οἱ κύβοι τῶν ἐκχωματισμῶν, ἀνερχόμενοι εἰς δέκα ἑκατομμύρια κυβικὰ μέτρα καὶ ἡ δαπάνη τοῦ ὅλου ἔργου ὑπελογίσθησαν ταχέως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐγκριθεισῶν διατομῶν, καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς παραχωρήσεως, τὴν 8/20 Ἀπριλίου 1882, ἀνελάμβανε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἡ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Τὺρρ σχηματισθεῖσα διεθνὴς ἑταιρία τῆς θαλασσίας διώρυγος τῆς Κορίνθου μὲ μετοχικὸν κεφάλαιον τριάκοντα ἑκατομμυρίων φράγκων ὑποδιαιρεθὲν εἰς ἑξήκοντα χιλιάδας μετοχάς, αἵτινες ἐξεδόθησαν εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν καὶ ἐκαλύφθησαν πεντάκις.

Ἐκ τῶν 60.000 μετοχῶν

30.500	διετέθησαν ἐν	Γαλλίᾳ
15.600	»	Ἑλβετίᾳ
5.300	»	Ἑλλάδι
3.000	»	Ρουμανίᾳ
2.000	»	Ἰταλίᾳ
3.600	»	εἰς διάφορα ἄλλα κράτη.

Κατὰ τοὺς τότε ὑπολογισμοὺς τῆς ἑταιρίας τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἤρκει πληρέστατα ὄχι μόνον διὰ τὰς δαπάνας τῆς κυρίως ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν διαμέσων τόκων (πρὸς 5 $^0/_0$) τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῆς διώρυγος, ὑπολογιζομένου τοῦ χρόνου εἰς ἓξ ἔτη.

Συγχρόνως ἀνετίθετο ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων ἐργολαβικῶς, ἀντὶ τιμήματος 24.600.000 φρ. ὁρισθέντος κατ᾽ ἀποκοπήν, εἰς δύο ἐν Παρισίοις ἑδρευούσας ἑταιρίας, αἵτινες κατόπιν συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν μόνην, τὴν «Ἑταιρίαν θαλασσίων ἔργων καὶ οἰκοδομῶν»· αὕτη ὤφειλεν ἐντὸς τετραετοῦς προθεσμίας νὰ περατώσῃ τὴν Διώρυγα μετὰ τῶν ἀναγκαίων παραρτημάτων αὐτῆς καὶ παραδώσῃ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1887.

Τὰ ἐγκαίνια τῶν ἔργων ἐτελέσθησαν ἐπισήμως τὴν 22 Ἀπριλίου (4 Μαΐου) 1882 παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἑλλάδος.

[Ἕπεται τὸ τέλος] Π. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ [1]

ΙΑ΄.

Ἐὰν ἡ γραφικὴ ἐτήρησε σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς τὴν ἀρχαίαν τέχνην παραλαβοῦσα ἐξ αὐτῆς ἀρετάς τινας, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ὅμως τῶν βυζαντινῶν διεζεύχθη σχεδὸν καθ᾽ ὁλοκληρίαν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, πλὴν τῶν στηλῶν οὐδὲν ἄλλο τηρήσασα. Ὁ κύριος χαρακτὴρ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὑπῆρξεν, ὡς γνωστόν, ἡ εὐθεῖα γραμμή, ἡ δὲ καθαρότης καὶ ἡ ἁπλότης τῶν γραμμῶν εἶνε τὰ πλεονεκτήματα ἐφ᾽ οἷς ἐναβρύνεται αὕτη. Ὁ δώριος, ὁ ἰώνιος καὶ ὁ κορίνθιος ρυθμὸς διαφέρουσι μὲν ἀπ᾽ ἀλλήλων, καὶ ἕκαστος αὐτῶν φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς φυλῆς ὑφ᾽ ἧς ἐπενοήθη, ἀλλ᾽ ἅπαντες τηροῦσι τὸν κοινὸν κανόνα τῆς καθαρότητος καὶ ἁπλότητος τῶν γραμμῶν. Ἀπ᾽ ἐναντίας, ἡ ἐν Βυζαντίῳ ἀναπτυχθεῖσα ἀρχιτεκτονικὴ ἐτράπη ἀλλοίαν ὁδόν· αὕτη παρεδέχθη, ὡς γενικὸν κανόνα, τὴν καμπύλην γραμμὴν ἀντὶ τῆς εὐθείας, καὶ ἀντὶ τῆς ἁπλότητος τὴν ἐπ᾽ ἄπειρον καὶ κατὰ κόρον ποικιλίαν. Οἱ ρωμαῖοι ἀρχιτέκτονες πρῶτοι ἐτροποποίησαν τὴν ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν καταταμόντες τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν τῶν θριγκῶν καὶ εἰσαγαγόντες τὴν ἁψῖδα, ἥτις ὑπῆρξε τοῦ λοιποῦ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν ρωμαϊκῶν οἰκοδομημάτων. Πρὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ ρωμαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶχεν ἤδη ὑποστῇ ἀλλοιώσεις τινάς, ὡς δ᾽ εἶνε γνωστόν, τὸ ἐν Σαλώνοις τῆς Δαλματίας τοῦ Διοκλητιανοῦ ἀνάκτορον ἀνεμίμνησκε μᾶλλον τὰς κατοικίας τῶν ἀσιανῶν ἡγεμόνων ἢ τὰς τῶν Καισάρων (2). Οἱ βυζαντινοὶ ἐπῆλθον εἶτα ὅπως ἐκδηλώσωσι τορώτερον τὴν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἀνατολικὴν ἐπιρροήν. Οὗτοι οὐ μόνον παρεδέχθησαν τὰς ἁψῖδας, ἃς ἐστήριξαν ἀμέσως ἐπὶ λεπτοτάτων κιόνων, ὅπερ παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Μαρκέλλου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπινοίας πολυτρόπων συνδυασμῶν τῶν τε θόλων καὶ ἡμιθολίων, ἐπέφερον τὴν τελευταίαν πληγὴν εἰς τὴν εὐθύγραμμον τῶν ἑλλήνων ἀρχιτεκτονικήν. Ἰδίως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α΄ ἡ ἀσιατικὴν ἔχουσα

1 Τέλος· ἴδε σελ. 307

(2) Texier.

Digitized by Google

τὴν καταγωγὴν ἀρχιτεκτονικὴ προσέλαβε τὴν ἐπίσημον αὐτῆς καθιέρωσιν διὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἁγίας Σοφίας, ναοῦ μεγίστου κατά τε τὸ ὕψος καὶ τὸ εὖρος. Ἔκτοτε ὁ ναὸς οὗτος ἐγένετο ὁ τύπος τῶν ἁπανταχοῦ τοῦ κράτους ἐγειρομένων ἐκκλησιῶν. Τὸ μέγεθος τοῦ ναοῦ, ἡ τόλμη μεθ' ἧς ἀνηγέρθη, καὶ ἡ πολυτέλεια μεθ' ἧς διεκοσμήθη ἐσωτερικῶς ἐξήγειρον τὸν θαυμασμὸν τοῦ τότε κόσμου, καὶ ἐπέβαλον τοῖς πᾶσι τὴν μίμησιν. Οὐ μόνον ἡμιλλῶντο νὰ οἰκοδομῶσιν ἐκκλησίας κατὰ τὸν ῥυθμὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας Σοφίας, ἀλλὰ καὶ ν' ἀφιερῶσιν αὐτὰς εἰς τὸ αὐτὸ ὄνομα. Ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι σῴζονται εἰσέτι λαμπραὶ ἐκκλησίαι φέρουσαι τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Σοφίας. Τὸ ἐν Ῥώμῃ Πάνθεον δὲν ἐξέπληξε τοὺς συγχρόνους ὅσον ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας, οὔτε ὁ θόλος αὐτοῦ ἔσχεν ἐνθουσιώδεις μιμητάς. Ἄλλως τε ὁ θόλος τοῦ Πανθέου, εἰ καὶ μέγας, ἐρείδεται ἐπὶ κυκλικοῦ τοίχου, ὅπερ οὐδόλως ἐκπλήττει τὴν φαντασίαν ὅσον ὁ μικρότερος θόλος τῆς ἁγίας Σοφίας, ὅστις διὰ τῆς παρεμβάσεως τῶν σφαιρικῶν τριγώνων στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων μεγίστων ἀψίδων, ἀποτελουσῶν ἰσόπλευρον τετράγωνον ([1]). Ὅμοιος τοιοῦτος θόλος παρουσιάζεται καθ' ὅλα τέλειος ἐν ταῖς θέρμαις τοῦ Καρακάλα ὡς ἀναφέρει ὁ κ. Texier. Οὗτος λέγει ὅτι οἱ μεταγενέστεροι κατεσκεύασαν αὐτὸν μεγαλήτερον καὶ πολυτελέστερον, ἀλλ' οὐδὲν προσέθηκαν ἴδιον.

Παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι, ἐνῷ οἱ ἀρχαῖοι ἕλληνες ἐστρέφοντο πρὸς τὴν Αἴγυπτον, οἱ βυζαντινοὶ ἐστρέφοντο πρὸς τὴν μέσην Ἀσίαν, ὅπως ἐκεῖ ἀντλήσωσι τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης των. Ὡς οἱ πρῶτοι παρέλαβον τὰ πρῶτα σπέρματα τῶν περιστύλων ναῶν των ἐκ τῆς Αἰγύπτου, οὕτω καὶ οἱ βυζαντινοὶ παρέλαβον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν θόλων τῶν ἐκκλησιῶν των ἀπὸ τῆς Ἀσίας. Ἄλλως τε ἡ Αἴγυπτος τῶν Φαραώνων δὲν ὑπῆρχεν, αἱ δὲ ἰδέαι τῆς κεντρικῆς Ἀσίας μετεβιβάζοντο καὶ διεδίδοντο φυσικώτερον τῇ μεσολαβήσει τῶν ἑλλήνων οἰκητόρων τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Οὕτω, ἡ βυζαντινὴ τέχνη, προσλαμβάνουσα ὁσημέραι ἀνατολικώτερον χαρακτῆρα, ἀπεχωρίσθη τέλεον καὶ ἀπὸ τῆς προκατόχου ῥωμαϊκῆς, ἡ δὲ βυζαντινὴ ἐκκλησία οὐδὲν ὀφείλει εἰς τὴν βασιλικὴν τῶν Ῥωμαίων. «Ἡ ἀδριατικὴ θάλασσα, παρατηρεῖ ὁ Αὔγουστος Σωαζύ, εἶνε ἡ φυσικὴ γραμμή, ἡ διαχωρίζουσα τὰς δύο τέχνας. Ἐν αἷς χώραις λαλοῦνται αἱ λατινικαὶ γλῶσσαι ἐπεκράτησεν ἡ ἀπὸ τοῦ ὀργανωτικοῦ πνεύματος τῶν Ῥωμαίων παραχθεῖσα οἰκοδομικὴ μέθοδος· ἐν ἐκείναις δὲ ἔνθα λαλεῖται ἡ ἑλληνική, ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη ἔλαβον μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀνατολικὴν χροιάν. Ἐκεῖ ἄρχεται νέος κόσμος κατὰ τὸ ἥμισυ ἑλληνικὸς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνατολικός, κόσμος φθεγγόμενος ἑλληνιστί, ὅπου ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀναπαράγει ἑλληνικοὺς τύπους τροπολογουμένους ὑπὸ τῶν ἀσιατικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ Ῥώμη, (ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ αὐτὸς) παρεκώλυσε καὶ κατεπίεσε τὸν ἀνατολικὸν βίον, ἀλλ' ἡ πτῶσις αὐτῆς ἀπέδωκεν εἰς ἑαυτὴν τὴν Ἀνατολήν. Ἡ τέχνη τότε καὶ ἡ κοινωνία ἀναλαβοῦσαι ἐλευθερωτέραν πτῆσιν, εἰσέδυσαν εἰς ἀνερευνήτους ἀτραπούς. Τοὐντεῦθεν διὰ μὲν τὴν κοινωνίαν ἐγεννήθη νέα μορφὴ πολιτισμοῦ, διὰ δὲ τὴν τέχνην παρήχθη ἀρχέτυπος ῥυθμός, καὶ οὗτος εἶνε ἡ βυζαντινὴ τέχνη. ([1])

ΙΒ'.

Παραβάλλοντες ἤδη τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικήν, ὑψίστη ἔκφρασις τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας, πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὴν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου γεννηθεῖσαν, εὑρίσκομεν ἀξιοπαρατήρητον τινὰ ἀντίθεσιν. Ἐνῷ ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἐπεδίωξε τὸ κενόν, καὶ ἀνήγειρεν ἐπὶ τῶν ἀνεῳγμένων ἀψίδων της τοὺς μετεώρους αὐτῆς θόλους, ἡ αἰγυπτία τέχνη ἐνησμένιζε καὶ ἐνετρύφα εἰς τὸ πλῆρες, κατατάσσουσα, ὡς ἐν πεσσευτηρίῳ, τοὺς παχεῖς καὶ πολυαρίθμους αὐτῆς κίονας. Ἡ ὑπόστηλος αἴθουσα τοῦ πελωρίου ἐν Καρνὰκ ναοῦ, ὃν πρὸ ἐννεακαίδεκα ἑκατονταετηρίδων περιέγραψεν ὁ Διόδωρος καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ Chauspollion, ἔχουσα μῆκος ἑκατὸν δύο μέτρων καὶ πεντήκοντα ἑνὸς εὖρος, περιέχει ἑκατὸν τριάκοντα τέσσαρας ὀγκωδεστάτους κίονας, οἵτινες ὑποβαστάζουσι τὴν βαρεῖαν τοῦ ναοῦ ὀροφήν. Τὸ μεταξὺ δύο παρακειμένων κιόνων διάστημα δὲν ὑπερβαίνει τὴν διάμετρον ἑνὸς αὐτῶν, ὥστε τὸ ἓν τρίτον περίπου τῆς μεγίστης ἐκείνης αἰθούσης πληροῦται ἐκ τοῦ ὄγκου τῶν πολυαρίθμων αὐτῆς κιόνων. Ἀναλογιζόμενοι νῦν τὸ μέγα κενὸν τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ, ἄνω τοῦ ὁποίου ὡς διὰ χρυσῆς ἁλύσου ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀναρτᾶται ὁ μέγιστος θόλος, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Προκοπίου, θέλομεν πεισθῆ περὶ τῆς ὑπαρχούσης ἀντιθέσεως μεταξὺ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς τῶν Αἰγυπτίων. Ἀλλὰ καὶ ἑτέρα καταφανὴς ἀντίθεσις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ βυζαντινῆς τέχνης. Ἐν ταῖς μυριάσιν τῶν αἰγυπτιακῶν κοιλαναγλύφων καὶ ἀναγλύφων, οὐδέποτε ἀπαντῶσι κεφαλαὶ παριστάμεναι κατὰ πρόσωπον, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ κρόταφον. Τοὐναντίον ἐν ταῖς βυζαντιναῖς γραφαῖς σπανιώτατα ἀπαντῶσι κεφαλαὶ κατὰ κρόταφον ἐζωγραφημέναι, ἀλλὰ πάντοτε παρουσιάζουσιν ἢ ὁλόκληρον τὸ πρόσωπον ἢ δεικνύουσιν αὐτὸ κατὰ τὰ τρία τέταρτα.

ΙΓ'.

Εἰ καὶ ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας ἐγένετο ὁ τύπος τῶν μετὰ ταῦτα ἁπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ἑλλάδος ἐγειρομένων ἐκκλησιῶν, οἱ ἀρχιτέκτονες ὅμως δὲν ἀπεκδύθησαν τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ ἐπιφέρωσι τροποποιήσεις τινὰς εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον. Ἀντὶ ν' ἀπομιμῶνται αὐτὸ δουλικῶς διερρύθμισαν αὐτὸ πολλαχῶς, ἡ κυριωτέρα δὲ τῶν ἐπενεχθεισῶν τούτων τροποποιήσεων ὑπῆρξεν ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν θόλων καὶ ἡ προσθήκη τῶν στηριζόντων τοὺς θόλους ὀκταέδρων τυμπάνων. Ἐπ' αὐτῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκτίσθησαν ἐκκλησίαι παραλ-

([1]) Ἡ διάμετρος τοῦ θόλου τῆς ἁγίας Σοφίας εἶνε 32 μέτρων ἐνῷ ἡ τοῦ Πανθέου διάμετρος εἶνε 43 μέτρων, δηλαδὴ κατὰ ἕνδεκα μέτρα μεγαλειτέρα.

([1]) Auguste Choisy, de la construction des voûtes. Ἴδε καὶ Gazette des Beaux-arts.

Digitized by Google

λάσσουσαι τοῦ διαγράμματος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, κυρίως ὅμως ἀπὸ τῶν χρόνων Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὅτε ἐκτίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου (¹), ἔχων τρεῖς θόλους ἐπὶ τῆς στέγης στηριζομένους ἐπὶ ὑψηλῶν ὀκταέδρων τυμπάνων, ἐγένετο κοινὴ ἡ χρῆσις τοιούτων θόλων. Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῆς ἁγίας Σοφίας, εἴτε διὰ τὸ δυσχερὲς τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μεγάλου θόλου της, εἴτε διότι οἱ ἐπὶ τῶν τυμπάνων μεταρσιούμενοι θόλοι ἐφαίνοντο ἐξωτερικῶς κομψότεροι, ἐγκατελείφθη ἐν μέρει ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἀρχιτεκτόνων. Ἐπενόησαν ὅμως νὰ καλλύνωσι τὸ τύμπανόν των οὗτοι, ἀνεώξαντες ἐν ἑκάστῃ ἕδρα διδύμους ἢ ἁπλᾶς θυρίδας, χορηγούσας φῶς μὲν ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἐλαφρότατα δὲ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ τυμπάνου ὄψιν. Ἐν ἀρχῇ τὸ τύμπανον ἦτο ταπεινόν, ἀλλὰ βαθμηδὸν ὑψοῦτο ἀκατασχέτως, μιχρισοῦ ἐν τῷ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἔφθασεν εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦ ὕψους του σημεῖον. Ὁ ναὸς ἐκεῖνος διακρίνεται πάντων τῶν λοιπῶν βυζαντινῶν ναῶν διὰ τὸ ἰδιόρρυθμον τῆς ὅλης ἀρχιτεκτονικῆς του. Ὁ κεντρικὸς αὐτοῦ θόλος φέρεται ἐπὶ ὑψηλοτάτου ὀκταέδρου τυμπάνου, κεκοσμημένου πολυτελῶς διὰ σειρῶν πλίνθων πολλαπλῶς παρεντιθεμένων περὶ τὰς μονοθυρίδας αὐτοῦ. Ἄλλως τε ὁ θόλος ἐκεῖνος ἐξαρανίζεται ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ τυμπάνου, τοῦ χρησιμεύοντος ὡς βάσις αὐτοῦ. Εἰς τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας ὁ θόλος δὲν διακρίνεται ἀπὸ τοῦ τυμπάνου διὰ τοῦ συνήθους θριγκοῦ, ἀμφότερα δὲ ταῦτα, ὅ τε θόλος καὶ τὸ τύμπανον συμπλέκονται, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῆς τῶν ἀψίδων τοῦ τυμπάνου εἰσβολῆς ἐντὸς αὐτῆς τῆς περιφερείας τοῦ θόλου. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἐκτίζοντο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκκλησίαι ἔχουσαι μικρὰς διαστάσεις. καὶ τοιαῦται εἶναι ἅπασαι αἱ ἐν Ἀθήναις σωζόμεναι βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι, πλὴν τῆς τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ἧς ὁ θόλος εἶνε παρεμφερὴς τοῦ θόλου τῆς ἁγίας Σοφίας καὶ φέρεται ἐπὶ ταπεινοῦ τυμπάνου.

Τινὲς ἔψεξαν τοὺς θόλους τούτους, ἰσχυριζόμενοι ὅτι δὲν συναρμολογοῦνται ἀκριβῶς πρὸς τὸ λοιπὸν οἰκοδόμημα, ἀλλ' ὅτι φαίνονται ὥς τι παρείσακτον καὶ πρόσθετον. Τοιαύτη μομφὴ εἶνε μὲν δικαία, ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι ὁσάκις ἐν μέσῳ τετραγώνου οἰκοδομήματος ὑψοῦται ὁ ἐπὶ τυμπάνου ἐπιφερόμενος θόλος, ἐκλείπει τὸ ἀνωτέρω ἄτοπον. Ἡ ὀλίγον ἀπέχουσα τῶν Ἀθηνῶν, *εὔμορφη ἐκκλησιὰ* λεγομένη, ἡ μικρὰ καὶ ἔρημος νῦν, ἔχει τοιαύτας ἀναλογίας, ὥστε παρουσιάζει σύνολόν τι εὔρυθμον καὶ κανονικόν, ὅπερ δικαιολογεῖ, τοῦτο τοὐλάχιστον, τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῆς.

ΙΔ'.

Ἐξωτερικῶς αἱ πρῶται βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι στεροῦνται οἱουδήποτε ἀρχιτεκτονικοῦ κόσμου. Μόνον διὰ τῆς τῶν πλίνθων συνδρομῆς, τασσομένων κατὰ καμπύλας ἢ καθ' ὁριζοντίους γραμμάς, διακόπτεται ἐνίοτε τὸ κενὸν τῶν τοίχων αὐτῶν. Ὁ ναὸς μάλιστα τῆς ἁγίας Σοφίας εἶνε πάντη γυμνὸς ἀρχιτεκτονικῶν κοσμημάτων, ἅπασα δὲ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ καλλονὴ συνίσταται εἰς τὴν ἁρμονίαν τῶν μεγάλων του γραμμῶν, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο ἀποτελεῖ ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἑτέραν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικήν, ἥτις περιεποιήθη ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἐξωτερικὴν τῶν ναῶν διακόσμησιν. Ἄλλως τε ἡ διαφορὰ αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ διαφόρου προορισμοῦ ἑκάστου αὐτῶν. Οἱ ναοὶ τῆς πολυθείας ἦσαν κυρίως ὡρισμένοι εἰς κατοικίαν τοῦ θεοῦ. Τὰ πλήθη κατὰ τὰς μεγάλας τελετὰς παρέμενον ὑπὸ τὰς ἐξωτερικὰς στοὰς τοῦ ναοῦ. Ἀπ' ἐναντίας ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία, ὡς δηλοῖ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἦτο οἰκοδόμημα ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνήρχοντο οἱ πιστοὶ ἵνα τελῶσι τὰ τῆς θρησκείας των, καὶ αἱ θρησκευτικαὶ αὐτῶν τελεταὶ διήρκουν ἐπὶ πολλὰς ὥρας. Ἐνίοτε μάλιστα καὶ ὁλονυκτίας διέμενον ἐντὸς προσευχόμενοι καὶ ᾄδοντες. Ἦτο ἄρα φυσικὸν νὰ καταβάλλωσιν οἱ βυζαντινοὶ πλειοτέραν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ἐκκλησιῶν των λαμπρότητα, ὀλιγωροῦντες τὴν ἐξωτερικήν. Βραδύτερον ὅμως ἐδείκνυον πλειοτέραν μέριμναν εἰς τὴν διὰ μαρμάρων πολυτελεστέραν κατασκευὴν τῶν διδύμων θυρίδων, ἃς ἤνοιγον εἰς τὰς τρεῖς συνήθως κόγχας, εἰς τὸ τύμπανον τοῦ θόλου καὶ εἰς ἄλλα τοῦ ναοῦ μέρη.

Προσέτι ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν ὑπηγορεύθησαν αἱ διάφοροι τῆς ἐκκλησίας διαιρέσεις. Οὕτω, χάριν τῶν κατηχουμένων εἰσέτι χριστιανῶν, ἐπενοήθησαν οἱ νάρθηκες. Ἐπειδὴ δὲ ἀπηγορεύετο ἡ ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνάμιξις τῶν φύλων, ἐπενοήθη τὸ γυναικεῖον. Τούτου ὅμως μόνον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐγένετο χρῆσις, διότι ἐν ταῖς τῶν δυτικῶν ἐκκλησίαις δὲν ἐθεωρήθη ἀναγκαία ἡ τῶν φύλων διάκρισις. Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν κιονοκράνων προσεπιτιθέμενος ἐκεῖνος ἄχαρις κύβος, (dosseret), ὅστις ἀποτελεῖ ἓν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐπενοήθη ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ μηκύνωσιν ἐπ' ὀλίγον τοὺς κίονας, οὓς ἐλάμβανον ἐξ ἄλλων κτιρίων, ἵνα καταστήσωσιν αὐτοὺς χρησίμους εἰς τὸ νέον οἰκοδόμημα.

ΙΕ'.

Τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν βυζαντινῶν τέχνην κατατάσσουσι συνήθως εἰς τρεῖς κυρίως περιόδους. Γνώρισμα τῆς πρώτης περιόδου εἶνε ἡ Βασιλικὴ, ἥτις, πλάσμα οὖσα τῶν Ἑλλήνων, ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, καὶ ἐτροποποιήθη ἀκολούθως πρὸς χρῆσιν τῆς χριστιανικῆς λατρείας (¹). Ἡ περίοδος αὕτη τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἄρχεται ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος καὶ προβαίνει μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς πέμπτης, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Κατὰ τὸν ρυθμὸν τοῦτον τῆς πρώτης περιόδου ἐκτίσθη ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἄλλαι ἐν Ρώμῃ.

(¹) Κατ' ἄλλους εἶνε ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.

(¹) Κατ' ἀρχὰς ἡ Βασιλικὴ ἐχρησίμευεν ὅπως συνέρχωνται οἱ πραγματευόμενοι ἐν τῷ αὐτῷ, ἦτο δέ τι προσόμοιον τῶν ἡμετέρων χρηματιστηρίων· ἐχρησίμευε δὲ συνάμα καὶ εἰς δικαστήριον τὸ ὁποῖον διέλυε τὰς ἀναφυομένας διαφοράς· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐξεπροσώπει τὸ δικαστήριον τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα *βασιλική*.

Digitized by Google

Ἡ δευτέρα περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ ἐκ πλίνθων θόλος ἀντικατέστησε τὴν ἐκ ξύλου ὀροφήν, τὴν **ξυλότρουλλον** λεγομένην ὑπό τινων χρονογράφων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ θόλος κατεσκευάσθη ἥκιστα κυρτός, ἄνευ δὲ τυμπάνου ἐπεκάθητο ἀμέσως ἐπὶ τῶν σφαιρικῶν τριγώνων, τῶν πληρούντων τὰς ὑπὸ τῶν ἀψίδων σχηματιζομένας γωνίας, καὶ ὑψοῦτο ἀκριβῶς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐκκλησίας. Τὸ τόξον στρέφεται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν κιόνων, καὶ τέλος ἡ ἀρχιτεκτονική, ἀφισταμένη τῆς ρωμαϊκῆς, ἄρχεται λαμβάνουσα ἴδιον χαρακτῆρα. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος καὶ χωρεῖ ἀκμάζουσα μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ὀγδόης. Ἡ ἐκκλησία Σεργίου καὶ Βάκχου καὶ ἡ τῆς ἁγίας Σοφίας εἶνε τὰ κάλλιστα τῆς περιόδου ταύτης δείγματα. Ἡ ἐν Ραβέννῃ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Βιτελίου ἐκτίσθη κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ναοῦ τοῦ Σεργίου καὶ Βάκχου. Ἐν τοῖς ναοῖς τῆς περιόδου ταύτης οὐδεμία παρατηρεῖται ἐξωτερικὴ διακόσμησις.

Ἡ τρίτη περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος καὶ λήγει περὶ τὰ μέσα τῆς πεντεκαιδεκάτης. Κατὰ τὴν τρίτην ταύτην καὶ τελευταίαν περίοδον ἡ τέχνη ἤκμασεν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος καὶ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐνάτην, δεκάτην καὶ ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα. Ἡ βυζαντινὴ τότε ἐκκλησία προσέλαβε σχῆμα καὶ διακόσμησιν ἰδίαν, κύριος δὲ χαρακτὴρ αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ κεντρικὸς θόλος μετὰ τυμπάνου, κοσμουμένου διὰ διδύμων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θυρίδων. Τὸ τύμπανον τοῦτο στηρίζεται ἐσωτερικῶς ἐπὶ τεσσάρων λεπτοτάτων κιόνων καὶ δεσπόζει τοῦ λοιποῦ οἰκοδομήματος. Αἱ τρεῖς κόγχαι κοσμοῦσι πάντοτε τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ, τὸ δὲ γυναικεῖον, τὸ ὁποῖον προτοῦ ἐξετείνετο ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πλευραῖς τοῦ ναοῦ, ἤδη περιορίζεται μόνον ἄνω τοῦ νάρθηκος. Αἱ ἐκκλησίαι ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσιν ἐξωτερικῶς κόσμον τινά, τὰ δὲ μουσειώματα καὶ αἱ ὑπερβολαὶ ἐκ πλίνθων ὀπτῶν εἴτε ἐκ μαρμάρων ἀποτελοῦσιν ἤδη τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν διακόσμησιν. Ἐνίοτε, ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν ἐκκλησιῶν τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς περιόδου ταύτης, ἀπαντῶσιν ὑγρογραφίαι τινὲς καὶ ἀνάγλυφοι μορφαὶ ἁγίων (¹).

Ἡ περίοδος αὕτη εἶνε καὶ ἡ τελευταία τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς, οὔτε μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν τούρκων ὑποδούλωσιν τοῦ γένους ἦτο δυνατὴ οἱαδήποτε τῶν διαφόρων τῆς τέχνης κλάδων ἐξέλιξις. Οὐδὲν ἧττον ἐν μιᾷ τῆς ἑλληνικῆς γῆς γωνίᾳ, ἔνθα ἡ δηλητηριώδης πνοὴ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσχωρήσῃ ὅπως στειρεύσῃ πᾶσαν εὐφυΐαν, ἀνεφάνη προσπάθειά τις πρὸς μεταρρύθμισιν τῆς ἐκχυδαϊσθείσης θρησκευτικῆς γραφικῆς. Ἐννοοῦμεν τὰς νήσους ἐκείνας, αἵτινες ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ ἐνετικοῦ κράτους, καὶ ἐτήρησαν συνεχεῖς μετὰ τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ σχέσεις. Ἐκεῖ ἔν τε τῇ Κρήτῃ καὶ ταῖς ἰονίοις νήσοις ἐγεννήθη ὁ ἰταλοβυζαντινὸς ρυθμός, ἡ τελευταία μορφὴ ἣν ἔλαβεν ἡ βυζαντινὴ τέχνη, ἥτις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐδέσποσεν ἐφ' ὅλης τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπὶ μέρους τινὸς τῆς Δύσεως.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

(¹) Pulgher, Les anciennes églises byzantines. 1878.

Ο ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ[1]

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ποτὲ δὲν εἶχεν ἴδῃ τὸν ἄνδρα της οὕτως ἀπελπιδα.

Ἐννόησεν ὅτι ἡ καταστροφή των θὰ ἦτο μεγάλη, ἀλλ' ἡ φαντασία της δὲν προσήγγισε τὴν πραγματικότητα τὴν σκληράν. Ὅτι εἶναι πτωχοί, ὅτι εἶναι κατάχρεοι μόνον ἐπίστευε.

Τοῦτο δὲν τὴν ἀπήλπιζεν· ἐναγκαλιζομένη δὲ τὴν κεφαλήν του, σπογγίζουσα τὰ δάκρυά του, ἡ ἁπλῆ ἀλλ' ἡρωϊκὴ αὐτὴ γυνή, ἐμπνεομένη ὑπὸ τῆς ἀπείρου πρὸς αὐτὸν ἀφοσιώσεώς της, εὗρε θερμοὺς παραμυθίας λόγους.

— Τί κατάστασις εἶναι αὐτή, Γεώργη μου: Στρατιώτης εἶσαι σύ; Καλὰ ἐφτωχύναμε, ἐδυστυχήσαμε, ἐχρεωθήκαμε. Καὶ μὲ τοῦτο τί; Σοῦ παραπονέθηκα ἐγὼ ποτέ; Σοῦ εἶπα ποτὲ πικρὸ λόγο; Τώρα μόνον γιὰ σένα, ἐπειδὴ σὲ βλέπω καὶ ὑποφέρεις τόσο, ἂν δὲν σὲ πικραίνῃ, θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ μὴ παίξῃς πλέον. Μοῦ τὸ ὁρκίζεσαι, Γεώργη, στὰ κεφαλάκια τῶν παιδιῶν μας;

— Ὦ! Ναί, Εἰρήνη. Σοῦ τὸ ὁρκίζομαι· καὶ πίστευσέ με δὲν θὰ δοκιμάσω καμμία δυσκολία διὰ νὰ φυλάξω τὸν ὅρκο μου.

Αὐτὴ δέ, τὴν ὁποίαν ἡ ἀπαισία τῶν λόγων του ἔννοια διέλαθε τέλεον, ἐξηκολούθησε μετὰ πεποιθήσεως σθεναρᾶς, ἣν ἤντλησεν ἐκ τῆς διαβεβαιώσεως τοῦ ἀνδρός της.

— Τότε μὴ ἀνησυχῇς διὰ τίποτε, Γεώργη μου. Ὅλα διορθόνονται. Θὰ πεινάσουμε, θὰ στερηθοῦμε, ἴσως γιὰ καιρό, ἀλλὰ θὰ σηκωθοῦμε πάλι ὀρθοί. Εἶδες ἐκεῖ; Εἴμασθε ὅλοι γεροί, δοξασμένος νὰ ἦναι ὁ Θεός. Λοιπὸν ξερὸ ψωμί, ὀλίγο προσφάϊ καὶ τὸ κέρδος θὰ ἦναι διπλό. Θὰ μοῦ μένῃ ὅλη ἡ ἡμέρα γιὰ τὸ βελόνι, μὰ ὅλη. Ὅσο γιὰ τὴ νύχτα, εἶναι καὶ ἄλλαις δουλειαῖς νὰ μὴ κουράζωνται τὰ μάτια. Τὰ βλέπεις αὐτὰ τὰ χέρια, Γεώργη μου; Δὲν τὰ τρομάζει καμμιὰ δουλειά. Θὰ δουλέψω γερά· νὰ ἰδῆς. Καὶ ποῦ εἶσαι ἀκόμη!—Σὲ τρία χρόνια θὰ δουλεύῃ καὶ τὸ βελόνι τῶν κοριτσιῶν μας. — Μὰ ἐκάηκε τὸ σπίτι μας, μὰ ἔγεινε ὅλο στάχτη, τίποτε δὲν ἀπόμεινε. Πάλι τὰ θεμέλια, ἡ γῆς μένουν· ἡ δουλειά, ἡ οἰκονομία. Θὰ τὸ σηκώσουμε πάλι τὸ σπιτάκι μας, νὰ 'δῆς. Θὰ τὸ ξαναχτίσουμε καὶ ἂς ματόνουν τὰ δάχτυλά μας καὶ ἂς πέφτουν τὰ νύχια μας. Τότε θὰ τὸ πονοῦμε πλειὸ πολύ· τότε θὰ ἦναι πλειὸ γλυκειὰ ἡ εὐτυχία, γιατὶ πρῶτα τὴν εἴχαμε, ἔτσι νὰ ποῦμε, χάρισμα καὶ δὲν τὴν ψηφούσαμε. Νὰ δῆς, Γεώργη μου, σὲ τρία χρόνια τὸ

1 Τέλος· ἴδε σελ. 305

πολύ, αὐτὰ τὰ χρέη, ποῦ σοῦ τσιτσιρίζουν τὴν καρδιά, θὰ τὰ πληρώσουμε ὅλα, ὡς τὸ λεπτό, δὲν θέλουμε νὰ μᾶς χαρίσῃ κανεὶς τίποτα· καὶ ἔπειτα θὰ ἀρχίσουμε νὰ βάνουμε κατὰ μέρος πάλι γιὰ τὰ κορίτσια σου. Ἐγὼ γιὰ χρόνια δὲν θέλω ἔξοδο γιὰ ροῦχα· Δὲν θὰ βγαίνω ὅσο γιὰ τὴν ἐκκλησία, ὁ Μεγαλοδύναμος θὰ καταδεχθῇ νὰ ἀκούῃ καὶ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι τὴν ταπεινή μου παράκλησι, ὅταν θὰ τοῦ ζητῶ ὑγεία καὶ θάρρος. — Ἀλλὰ τὴ στέρησι, τὴ φτώχεια, νὰ τὴν δεχθῇς παληκαρίσια, μὲ τὸ στῆθος μπρός, μὲ τὴ χαρὰ στὴν καρδιὰ καὶ μὲ τὸ γέλοιο στὸ στόμα. Ἐσὺ δὲν μοῦ ἔλεγες πῶς ἔτσι ἀντίκρυζες πάντα τὸ στόμα τοῦ τουφεκιοῦ; Τί νομίζεις; Μιὰ παντοτεινὴ μάχη εἶναι καὶ ἡ ζωή, Γεώργη μου.

Ἐλάλει μετὰ τόσου σθένους, ὥστε ἤθελέ τις νομίσει, ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς τελείας τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀποκαρτερήσεως, ἡ γυνὴ τοῦ στρατιώτου εἶχε λάβει ἀνὰ χεῖρας τὴν σάλπιγγα, σαλπίζουσα ἡρωϊκὴν κατὰ τῆς Συμφορᾶς ἐπέλασιν.

Καὶ οἱ λόγοι της ἐξήρχοντο τοῦ στόματός της, ὡς χείμαρρος περισφιγγόμενος ἐν στενῷ καὶ ὑπερεκχειλίζων· τραχεῖς, ἀσύνδετοι, ἀκαλαίσθητοι, ἀλλὰ στιβαροὶ καὶ ὑγιεῖς· στρεβλοὶ τὴν ἔκφρασιν, ὡς νομεῖς σκάφους, ἀλλὰ στερεοί, ὡς αὐτοί. Καὶ ὁ χείμαρρος οὗτος ὁ ὁρμητικὸς ἐκελάριζεν ἐν τούτοις διὰ τῆς γλυκείας φωνῆς της, γλυκυτέρας ἔτι ἐκ τῆς ἀγάπης δι' ἧς διεπνέετο λαλοῦσα, ἐκ τῶν δακρύων τῆς ἀφοσιώσεως, μεθ' ὧν συνώδευε τοὺς λόγους της.

Ὁ δὲ Γεώργιος ἐκυριεύετο κατὰ μικρὸν ὑπὸ τῶν παραμυθητικῶν τούτων λόγων. Εἰσεδέχετο σταγόνα πρὸς σταγόνα τὴν δρόσον των, ὡς ὁ θνήσκων ἐκ δίψης ἐν αὐχμηρᾷ ἐρήμῳ. Ἐλησμόνησε πρὸς στιγμὴν τὴν πραγματικότητα τὴν σκληρὰν καὶ ἤγειρε δειλὸν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Ἐλπίδα. Ποσάκις ἐν γνώσει δραττόμεθα χιμαιρικῶν ἐλπίδων· ποσάκις ναρκόνομεν τὴν ὀδύνην τῆς ἀπογνώσεως μὲ ὄνειρα, τὰ ὁποῖα γνωρίζομεν, οἴμοι, ὅτι εἶναι ὄνειρα!

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὑστάτου τούτου κλάδου τῆς ἐλπίδος τῆς ἀορίστου, τοῦ ὁποίου εἴχετο αἰωρούμενος ὑπεράνω τῆς ἀβύσσου, τὸν ἀπέσπασεν ἐν ἀγνοίᾳ της αὐτὴ ἡ Εἰρήνη.

— Ἂν εἶχες ἐγγίσει ξένα χρήματα, ἂν εἶχες ἀτιμάσει τὸ χέρι σου μὲ τὰ χρήματα τοῦ δημοσίου, ὤ, τότε ἄλλαζε τὸ πρᾶγμα· δὲν μᾶς ἔμενε παρὰ νὰ βάλουμε ὅλοι ἀπὸ μία πέτρα στὸ λαιμό, σύ, ἐγώ, τὰ παιδάκια μας. Ἀλλὰ ξεύρω ἐγὼ καλὰ τὸ Γεώργη μου, καὶ αὐτὴ τὴ φοβερὴ δυστυχία, τὴν ἀδιόρθωτη σὰν τὸ θάνατο, δὲν θὰ τὴν φοβηθῶ ποτὲ ἀπὸ σένα.

— Δὲν ἐπίστευα, ἐψιθύρισε, ὅτι σύ, δυστυχισμένη, θὰ μοῦ ἐδιάβαζες τὴν τελευταία στιγμὴ τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφασι τοῦ θανάτου μου. Ὑπομονή.

Ἠγέρθη φρίσσων.

— Ὑπάγω νὰ ἀναπαυθῶ ὀλίγον, Εἰρήνη.

— Ναί, Γεώργη μου, εἶσαι κατάκοπος· εἶμαι βεβαία, ὅτι δὲν ἔκλεισες μάτι ἀπόψε· ἔξω χαλάει ὁ κόσμος. Μαυρίλα, βοριᾶς καὶ χιόνι. Κοιμήσου· καί, ὅταν θὰ ξυπνήσῃς, θὰ ἰδῇς πῶς δὲν θὰ βλέπῃς τὴν κατάστασί μας τόσο μαύρη.

Εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν του· ἔλαβε τὸ ἀπὸ τοῦ τοίχου ἀνηρτημένον περίστροφον καὶ ἐνέθηκεν ἐν αὐτῷ φυσίγγιον.

Κρατῶν τὸ περίστροφον ἔπεσε βαρὺς ἐπὶ καθίσματος· καὶ ὅμως ἡ χεὶρ ἔμενεν ἀδρανής, διστάζουσα νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ἔργου τῆς ἀπολυτρώσεως. Ὁ Φόβος, ναί, ὁ Φόβος ὁ παγερὸς ἐπτερύγιζε περὶ αὐτόν. Μὴ τὸν κρίνωμεν αὐστηρῶς. Αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος ἐλειποψύχησε πρὸς στιγμὴν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ.

— Ἂν ἠθωούμην, εἶπε; Ἂν τὸ στρατοδικεῖον ἤθελεν ἐκτιμήσει ὑπὸ τίνας περιστάσεις ἔφθασα εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον; Ἂν ἤθελον λυπηθῇ τὰ παιδιά μου;

Ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις ἐπηκολούθησεν ἄμεσος, απότομος, ἀγρία.

Ἠγέρθη κατήγορος ἑαυτοῦ ἀδυσώπητος. Ἔστησεν ἐκεῖ ἄντικρυ τῆς συνειδήσεώς του τὸ ἄλλο του Ἐγώ, τὸν κλέπτην, τὸν ἔνοχον, πτύσσοντα, ἀναπολόγητον.

Σύ, ἄθλιε, εἶπε, θὰ ἔβγαζες τέτοια ἀπόφασι, ἂν ἐκάθησο εἰς τὴν ἕδρα τοῦ στρατοδίκου; Ἀλλὰ ζητεῖς προφάσεις διὰ νὰ ζήσῃς, δειλέ. Νὰ ζήσῃς, ἔστω καὶ ἀτιμασμένος, κατάδικος, δεσμώτης. Ἐνῷ διὰ τὴ γυναῖκα σου, διὰ τὰ παιδιά σου τὰ ἔρημα, θὰ ἦσαι ἄχρηστος, περισσότερο ἄχρηστος παρὰ ἂν ἤσουν νεκρός, θέλεις νὰ ζήσῃς, ἄθλιε, διὰ νὰ τοὺς βασανίζῃς περισσότερο, διὰ νὰ τοὺς διατηρήσῃς ζωντανή, ἀκοίμητη, φρέσκα πάντοτε τὴν ἀτιμία τους. Ἡ γυναῖκα σου χήρα, τὰ παιδιά σου ὀρφανὰ καὶ ὅμως νὰ σέρνωνται ἐκεῖ κάθε μέρα στὴ βρωμερὴ φυλακή σου διὰ νὰ βοηθοῦν σέ, νὰ παρηγοροῦν σέ, νὰ τρέφουν σέ, λωποδύτη. Καὶ καλὰ νὰ ἔχῃ ἡ ἄμοιρη καμμία δραχμὴ στὸ χέρι γιὰ τὸν ἐπιστάτη· ἀλλιῶς νὰ τὴ διώχνῃ τὴν καταφρονεμένη κι' αὐτὴ νὰ φεύγῃ μὲ τὸ κεφάλι σκυφτό, μαζεύοντας τὸ κουρελιασμένο φόρεμα καὶ σέρνοντας ἀπὸ τὸ χέρι τὰ ξυπόλυτα παιδιά σου, ἐνῷ πίσω τους ἄγριαις θὰ γαυγίζουν ἡ Βρυσιὰ καὶ ἡ Καταφρόνια. Καὶ αὐτὰ γιατί; Γιὰ νὰ ζῇς ἐσὺ μέσα σὲ μιὰ βρωμερή, σὲ μιὰ σκουληκιασμένη φυλακὴ τὴ ζωὴ τῆς ἀράχνας, τὴ ζωὴ τοῦ σκορπιοῦ, ποῦ τρέφει τὸ φαρμάκι του κάτω ἀπὸ ταῖς μουχλιασμέναις πέτραις. Νὰ στρώνεσαι στὸ λιγδιασμένο, στὸ βρωμοπότιστο πάτωμα σταυροπόδι, μὲ καμμιὰ τριανταριὰ κακούργους, ἕνας σωρὸς ἀπὸ σάπιαις ψυχαῖς, ἀπὸ πανιασμένα, μουχλιασμένα κορμιά· καὶ νὰ ρίχνεσαι στὸ ζεῦκι μαζύ τους, στὸ γκιουβέτσι, στὴν τσότρα, στὸ μπουζούκι· καὶ ὕστερα ἀνάμεσα στὰ φρόκαλα, ἀνάμεσα στὰ σκορπισμένα ἀποφάγια, νὰ βγαίνῃ ἀπὸ κανένα σελάχι ἡ λιγδιασμένη τράπουλα, μαύρη, βρωμερή, σὰν τὴν ψυχή σου, σὰν τοὺς συντρόφους τῆς ἀτιμίας σου. Καὶ ὁ ἀρχιφύλαξ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὰ σιδερένια κάγκελα νὰ σὲ δείχνῃ στὴ φρουρὰ τῆς φυλακῆς. «Τὸν βλέπετε αὐτὸν ἐκεῖ τὸ λωποδύτη, ποῦ παίζει σκαμπίλι σταυροπόδι; Ἤτανε, μωρὲ μάτια μου, λοχαγὸς αὐτὸς ποῦ βλέπετε· οἱ σκοποὶ τοῦ ἔφεραν ὅπλα, καὶ μὴ ρωτᾷς· ἂν ἐπρόφθανε νὰ ἁρπάξῃ ἀκόμη ἕνα γαλόνι, πρὶν τὸν χραπώσῃ ὁ εἰσηγητής, θὰ τοῦ ἔκαναν καὶ παρουσιάστε ἄρμ!» Σοῦ ἀρέσει ἡ εἰκόνα σου, λοχαγὲ Γεώργιε Βορίδη; Ἀλλ' ὄχι· δὲν θὰ φθάσω ὡς ἐκεῖ. Ἂς μὴ προεξοφλῶ μόνος

Digitized by Google

μου τὴ βρυσιὰ καὶ τὸ φαρμάκι ποῦ θὰ ρίξουν αὔριο ὅλοι στὸ λείψανό μου. Ἂν ἦμαι κλέφτης, ἔχω τὴ δύναμι νὰ ἀπαλλάξω ἀπὸ ἕνα μάταιο κόπο τὸ στρατοδικεῖο.

Προσέβλεψε τότε τὴν εἰκόνα τῆς γυναικός του, τὴν εἰκόνα τῶν τέκνων του, ἅτινα εἶχον φωτογραφηθῆ ἐν συμπλέγματι· ἔσφιγξεν ἐπὶ τοῦ στήθους σπασμωδικῶς τὰ προσφιλῆ ἰνδάλματα· εἶτα δὲ θεὶς αὐτὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

Ἡ ψυχρὰ κάνη τοῦ περιστρόφου ἔψαυσε τὸν φλέγοντα κρόταφον τοῦ Γεωργίου. Ἐπίεσε τότε τὴν σκανδάλην· ἡ σφύρα ἐκρότησε ξηρῶς, ἀλλὰ τὸ φυσίγγιον ἐξ ἀφλογιστίας δὲν ἐξεπυρσοκρότησε.

Πελιδνός, προσόμοιος πτώματι, ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ περίστροφον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπλανεῖς ἐκ τοῦ τρόμου· τοῦ τρόμου τῆς ζωῆς ἤδη, οὐχὶ τοῦ θανάτου.

— Ὁ Θεός μοῦ ἀρνεῖται, εἶπε, τὴν ἐλεημοσύνη τοῦ τάφου· ἀλλὰ δὲν θὰ ἦναι μέχρι τέλους ἀδυσώπητος. Ἐμπρός.

Καὶ ἀτάραχος ἤνοιξε τὸν σύρτην τοῦ γραφείου του ἔλαβεν ἕτερα φυσίγγια καὶ τὰ ἐνέθηκεν ἐντὸς τοῦ περιστρόφου.

Ἤδη ὁ μικρὸς ἀγυιόπαις διήρχετο πρὸ τῆς οἰκίας του· καὶ τὰ βομβοῦντα ὦτα τοῦ λοχαγοῦ ἔπληττεν ἀόριστος, ὡς ψίθυρος παραπόνου, ἡ φωνή του.«Τὸ παράρτημα, τὸ παράρτημα,πέντε λεπτά».

Τότε δὲ ὑστάτη παραμυθία ἔφθασε πρὸς αὐτόν, μουσικὴ ἀρρήτου γλυκύτητος, ἡ φωνὴ τῆς Ἑλενούλας του.

— Μητέρα· δός μου σοῦ λέω πέντε λεπτά· θέλω νὰ ἀγοράσω τὸ παράρτημα.

Ἠκροάσθη ἐπί τινα δευτερόλεπτα ἀπλήστως, εὐφροσύνως μειδιῶν, μετὰ προσηλώσεως παράφρονος· ἀλλ' ἐσίγα ἤδη ἡ φωνὴ τῆς κόρης του καὶ τὸ περίστροφον ὑψώθη καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ κροτάφου.

Τὴν αὐτὴν ὅμως στιγμὴν τριπλαῖ κραυγαὶ θριάμβου τῆς γυναικός του καὶ τῶν τέκνων του, ἰαχαὶ χαρᾶς μεθυστικῆς, φωναὶ πανηγυρισμοῦ ἀντήχησαν. Συγχρόνως δὲ εἰσήλασαν εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα του. «Τί χαρά, τί εὐτυχία, πατέρα· ὁ πρῶτος ἀριθμὸς τοῦ λαχείου τῶν ἀρχαιοτήτων».

Ἠγέρθη ἐνεός, ὡς ὁ αἰφνιδίως ἀφυπνιζόμενος ἀπὸ βαρέος ὕπνου. Ἤκουε τὰς λέξεις ταύτας, ἀλλ' οὐδὲν ἐννόει. Διεῖδε μόνον ἀορίστως, συγκεχυμένως, ἐν τῇ εἰσελάσει ταύτῃ τῆς οἰκογενείας του, τοὺς νικητὰς τοῦ Θανάτου.Αἱ μικραὶ χεῖρες τῶν τέκνων του ἐκίνουν θριαμβευτικῶς, ἡ μὲν γραμμάτιον τοῦ λαχείου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, ἡ δὲ παράρτημα ἐφημερίδος, ἐν ᾧ περιείχοντο οἱ κερδίσαντες ἀριθμοί. Τότε ἀνεπόλησεν, ὅτι, τῇ φορτικῇ παρακλήσει τῶν μικρῶν, εἶχεν ἀγοράσει πρὸ μηνῶν ἀφιερῶν εἰς τὴν τύχην των ἓν γραμμάτιον. Καὶ ἤδη ἐν τῇ συνεχεῖ κινήσει τῶν χειρῶν τῶν δύο διδύμων του διέβλεπε. διὰ μέσου τῆς ὁμίχλης τοῦ ἀφυπνιζομένου πνεύματός του δύο Ἀγγέλους τῆς Ζωῆς, ἀποδιώκοντας ἐκεῖθεν τὸν Θάνατον, ὅστις, ἁπλώσας τὰς σκοτεινὰς αὐτοῦ πτέρυγας, ἀπέπτη μακρὰν τοῦ οἴκου ἐκείνου.

Τὸ περίστροφον ἔπεσε τῶν χειρῶν του μετὰ κρότου. Ἡ δὲ Εἰρήνη, ἥτις, ὡς ὁ πλέων ἐν σκότει, διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἀστραπῆς διορᾷ τὸν σκόπελον, ἐφ' οὗ ἔμελλε νὰ συντριβῇ, φρίσσουσα διεῖδεν οἵαν καταστροφὴν παρεσκεύαζε κατ' αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων της τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ μοῖρα· ῥήξασα δὲ κραυγὴν φρίκης τὸν περιέβαλε διὰ τῆς ἀγκάλης της, ἐχομένη αὐτοῦ ἐμμανῶς, παραφόρως, ἐν συμπλέγματι ὅπερ καθίστων μᾶλλον ἄρρηκτον αἱ μικραὶ χεῖρες τῶν τέκνων των. Τὰ δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν των ἐν λυγμοῖς. Δάκρυα πόνου καὶ στοργῆς, εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεόν, στεναγμοὶ χαρᾶς. Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἀρρήτου τῶν αἰσθημάτων τούτων συγκλονισμοῦ ἠκούετο δειλή, διακεκομμένη ἡ φωνὴ τοῦ Γεωργίου. — Ὢ παιδιά μου, μοῦ ἐχαρίσατε τὴ ζωή σεῖς εἰς τὰ ὁποῖα ἐγὼ ἑτοίμαζα τὸ θάνατο· ἀπεδώσατε τὴν τιμὴ εἰς τὸν πατέρα σας, ἐνῷ ἐγὼ μαζὺ μὲ τὴ μαύρη ὀρφάνια σᾶς ἔδιδα ἀχώριστη συντροφιὰ τὴν ἀτιμία. Ὢ! παιδιά μου! Καὶ οἱ λυγμοὶ ἀπέπνιγον τὴν φωνήν του· καὶ προσψαύων διὰ τῶν χειλέων τὰς δακρυβρέκτους, ἀλλὰ χαρωπὰς μορφὰς των ἐπανελάμβανεν. «Ὄχι· δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι σᾶς ἔδωσα ἐγὼ τὴ ζωή. Σεῖς μὲ ἐφέρατε σήμερα εἰς τὸν κόσμο».

Καὶ ἐν τῷ ἅμα ὁ μυκώμενος βορρᾶς ἐκόπασεν αἴφνης. Τὸ μολυβδόχρουν τοῦ στερεώματος καταπέτασμα ἐρράγη, ἡ φύσις ἐμειδίασε γλυκὺ μειδίαμα χαρᾶς καὶ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, φαιδραί, χαρωπαὶ κατέκλυσαν τὸ δωμάτιον. Ὠρχοῦντο ἀληθῶς ἔτι ἀραιαὶ τῆς χιόνος νιφάδες, ἀλλ' ἀργυρολαμπεῖς, ἀκτινοβόλοι, ὑπὸ τὸ ἄπλετον τοῦ ἡλίου φῶς. Καὶ ὁ σπίνος καὶ ἡ ἀκανθυλλίς, ἀφυπνισθέντα ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ τούτου θάλπους καὶ φωτός, ἐξέχεον ἐκ τῶν μικρῶν αὐτῶν στομάτων ῥύακας τερετισμῶν χαρᾶς. Ἀλλ' ἤδη ὁ Γεώργιος εἶδεν αἴφνης ἀπὸ τοῦ παραθύρου τὸν μικρὸν ἀγυιόπαιδα, ὅστις ἀνέμενε πρὸ τῆς θύρας τὸ πεντάλεπτόν του ἐπαναλαμβάνων μηχανικῶς. «Οἱ κερδισμένοι ἀριθμοὶ πέντε λεπτά». Ἐν ἐκχειλίσει δὲ ἀνεκλαλήτου εὐγνωμοσύνης ὥρμησεν ἐκτὸς τοῦ οἴκου του καὶ ἥρπασεν εἰς τὴν ἀγκάλην του τὸν μικρὸν τοῦτον ἀπεσταλμένον τοῦ Θεοῦ, ὅστις, τὴν ὑστάτην στιγμήν, ἔφερεν εἰς τὸν ἀπέλπιδα κατάδικον τὴν χάριν τοῦ Παντοδυνάμου.

IX

Τὴν πρωίαν τῆς ἐπιούσης τὸ κέρδος τοῦ γραμματίου προεξωφλήθη. Τόση δὲ ἦτο τοῦ Βορίδου ἡ σπουδή, ὥστε τὸ προεξόφλημα ἀπεδεκάτισε τὸ κέρδος. Ἀλλὰ δὲν προσεῖχεν εἰς τοῦτο ὁ διαχειριστὴς τοῦ συντάγματος. Ἤρκει δι' αὐτὸν τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ ἤνοιγε τὸ χρηματοκιβώτιον, νὰ δυνηθῇ νὰ θέσῃ ἐν αὐτῷ τὴν δέσμην τῶν τραπεζογραμματίων.

Αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του ἀνέκτησαν τὴν εὐτυχίαν των. Ἀλλ' ὁ Βορίδης, δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀμέριμνος, ὁ εὐτραφὴς ἄνθρωπος τῶν παρελθόντων χρόνων· ἐγένετο ἰσχνός, λειπόσαρκος. Ἡ τέως δὲ μελανὴ κόμη του πυκνή, σκληρά, κεκομμένη στρατιωτικῶς σχεδὸν ἐν χρῷ, ἔγεινεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀργυρᾶ. Ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας δὲ αὐτοῦ, τῆς ἀμε-

Digitized by Google

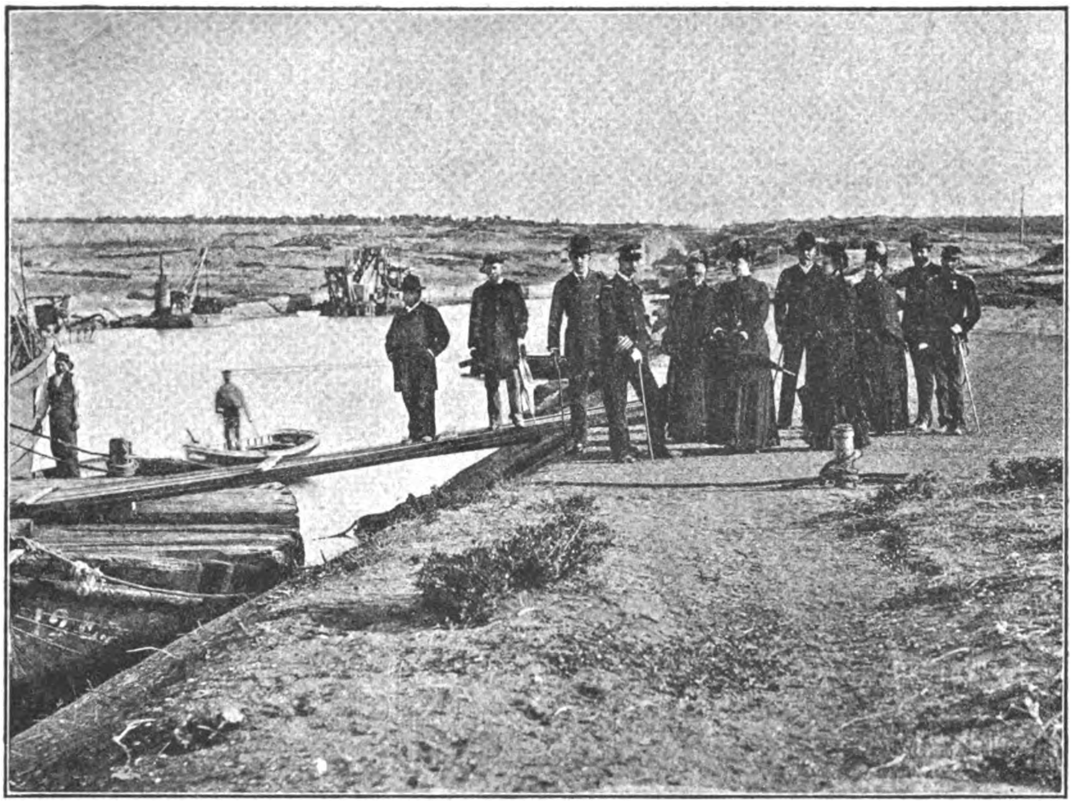

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΜΗΣ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΙΣΘΜΟΥ
22 Ἀπριλίου 1882

ρίμνου πρότερον καὶ ἀπαθοῦς, ἀπετυπώθη ἀνεξίτηλος μελαγχολίας σφραγίς. Διαφαίνεται ἐναργῶς, ὅτι τὴν μορφὴν αὐτοῦ, ὑπὸ τὰς συνθήκας τὰς μᾶλλον τραγικάς, εἶχον προσψαύσει ποτὲ αἱ μελαναὶ τοῦ Θανάτου πτέρυγες.

Καὶ εἰς τὰ τοῦ βίου των ἐν γένει ἐπῆλθον οὐσιώδεις μεταβολαί. Ἐν πρώτοις ἀπέκτησαν υἱὸν ἐνναετῆ χωρὶς ἡ Εἰρήνη νὰ λάβῃ τὸν κόπον τοῦ τοκετοῦ. Τοὐλάχιστον παρετηρήθη ὅτι καθ' ἑκάστην ὁ λοχαγὸς πρὸ τῆς ὥρας τοῦ γραφείου του, ὁδηγεῖ εἰς τὸ σχολεῖον, πλὴν τῶν δύο κορασίων καὶ ἓν μικρὸν ἄρρεν, εὔθυμον, εὐτυχές, ἐξ υἱοθεσίας ἀδελφὸν τῶν θυγατέρων του.

Εἰς τοὺς ἀδιακρίτους οἵτινες τὸν ἐρωτοῦν περὶ αὐτοῦ εἶναι, λέγει, ἕνα ὀρφανό, ποὺ ἄφησε στοὺς πέντε δρόμους χήρα ἐξαδέλφη του ἀποθανοῦσα εἰς τὴν πατρίδα του. Καὶ ἂν δὲ ἡ ἐξήγησις αὕτη δὲν φαίνεται εἰς ὅλους ἐπαρκής, τοῦτο δὲν θὰ ἐμποδίσῃ τὸν Βορίδην νὰ χαρίσῃ εἰς τὸν Μιχαλάκην τὸ ἐπώνυμόν του, ὅπως αὐτὸς εἶχε χαρίσει εἰς ὅλην τὴν οἰκογένειάν του τὴν ζωήν.

Τὰς εὐκολίας τοῦ ταμείου ἐξακολουθεῖ παρέχων εἰς τοὺς συναδέλφους του ὁ λοχαγὸς μετὰ μείζονος ἔτι συμπαθοῦς προθυμίας. Ἀπώλεσεν ὅμως ἤδη τὰς χαριτολογίας του, τὴν πρὸς τὸ ἀστεΐζεσθαι τάσιν. Ὅλως τοὐναντίον συχνάκις φέρει τὸν λόγον ἐπὶ ἀντικειμένου ἥκιστα φαιδροῦ, ἐπὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ χαρτοπαιγνίου.

Ὁ ἁπλοῦς οὗτος ἄνθρωπος λαμβάνει τότε ὕφος ἐμπνευσμένου προφήτου. Ἀνευρίσκει φράσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας φρίσσουσιν οἱ ἀκροώμενοι αὐτοῦ· διότι λαλεῖ μετὰ τοῦ τρομεροῦ κύρους, μεθ' οὗ ἤθελε λαλήσει περὶ τοῦ θανάτου, δραπέτης τις τοῦ τάφου, περιβεβλημένος ἔτι τὴν λευκὴν χλαμύδα τοῦ σαβάνου. Ἡ δὲ φωνή του, ὅταν ἐπιλαμβάνεται τοῦ θέματος τούτου, ἐξέρχεται τοῦ στόματός του βραδεῖα, ὑποτρέμουσα, ἀσθενής, ὡς ἄν, πρὶν φθάσῃ τὰ ὦτα τῶν ἀκροωμένων, διήρχετο δι' ὅλης τῆς σκοτεινῆς ἀποστάσεως τῶν διετῶν συμφορῶν του.

Προχθὲς ἔτι δραττόμενος ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν νεαροῦ ἀξιωματικοῦ, ὃν ἔκρινεν εὐάλωτον ὑπὸ τοῦ ἀπαισίου δαίμονος τοῦ χαρτοπαιγνίου, ἠκούσθη λέγων πρὸς αὐτὸν μετ' ἀρρήτου αἰσθήματος πατρικοῦ πόνου.

Ὦ ! Μὴ παίξῃς, μὴ παίξῃς ποτέ, φίλε μου· εἰς τὸν στρατιώτην, ὅταν γείνῃ χαρτοπαίκτης, δύο δρόμοι μένουν ἀνοικτοί, τὸ στρατοδικεῖο ἢ τὸ πιστόλι κατ' ἐκλογήν. Τὴν ἀτιμία τοῦ καταδίκου, τοῦ πεθαμένου τὸ χῶμα, μυρίζουν τὰ καταραμένα τὰ χαρτιά.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

Ο ΜΕΓΑΣ ΓΑΛΕΟΤΟΣ[1]

Δρᾶμα τοῦ **Ἰωσὴφ Ἐτσεγαράη** (José Echegaray) μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ ὑπὸ **Δ. Βικέλα.**

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

(Ἡ αὐτὴ σκηνογραφία καθὼς κατὰ τὴν πρώτην πρᾶξιν. Ἀντὶ τοῦ σοφᾶ *πολυθρόνα*. Εἶναι νύξ. Ἐπὶ τῆς τραπέζης λάμπα ἀναμμένη).

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

(Ὁ ΠΕΠΙΤΟΣ ἀκροάζεται παρὰ τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ θύραν. Ἔπειτα ἔρχεται εἰς τὸ μέσον).

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἐπέρασε ἐπὶ τέλους ἡ κρίσις, — ἢ τουλάχιστον δὲν ἀκούεται τίποτε. Ὁ δυστυχὴς θεῖός μου! Πολὺ σοβαρὸν τὸ πρᾶγμα, πολὺ σοβαρόν! Ἡ ζωή του κρέμαται ἀπὸ μίαν κλωστήν. Ἀπ' ἐδῶ τὸν παραφυλάγει ὁ θάνατος, ἀπ' ἐκεῖ ἄλλος θάνατος—ὁ θάνατος τῆς τιμῆς του, τῆς ψυχῆς του. Δύο ἄβυσσοι χειρότεραι καὶ αἱ δύο ἀπὸ ἔρωτα χωρὶς ἐλπίδα... Τί διάβολον! Μὲ τὰς τραγῳδίας μας ἐδῶ πηγαίνω κ' ἐγὼ νὰ γίνω ρωμαντικώτερος ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον μὲ τοὺς στίχους καὶ μὲ τὰ δράματά του! Ἡ κεφαλή μου εἶναι ὡσὰν πανόραμα γεμάτη μὲ σκάνδαλα, συγκρούσεις, θανάτους, προδοσίας καὶ ἀτιμίας! Τί ἡμέρα, Θεέ μου! Καὶ τί νύκτα! Καὶ δὲν εἴδαμεν ἀκόμη τὰ χειρότερα. (*Διακοπὴ μικρά*). Ἀνοησία ἦτο καὶ τὸ νὰ τὸν μετακινήσουν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ νὰ τὸν φέρουν ἐδῶ . . . Ἀλλὰ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὸν θεῖόν μου, ὅταν καρφωθῇ μία ἰδέα εἰς τὴν κεφαλήν του; Ἀλλὰ εἶχε καὶ δίκαιον. Ποῖος ἄνθρωπος μὲ τιμήν, καὶ μὲ ὀλίγην ζωὴν ἀκόμη μέσα του, θὰ ἤθελε νὰ μείνῃ ἐκεῖ; Καὶ αὐτός, μὲ τὸν χαρακτῆρά του . . . . Ποῖος ἔρχεται; (*Προχωρεῖ πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς*). Ἡ μητέρα μου; Ναί.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΠΕΠΙΤΟΣ καὶ ΜΕΡΣΕΔΗ (αὐτὴ εἰσέρχεται ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς).

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ ὁ Σεβῆρος;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Δὲν ἀφίνει οὔτε στιγμὴν τὸν θεῖον. Τὸ ἤξευρα ὅτι τὸν ἀγαπᾷ πολύ, ἀλλὰ δὲν ἐπίστευα ὅτι εἶναι τόση ἡ ἀγάπη του. Ἂν συμβῇ ὅ,τι φοβοῦμαι . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ ὁ θεῖός σου;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὑποφέρει καὶ σιωπᾷ. Κάποτε, μὲ φωνὴν κομμένην λέγει: «Θεοδώρα», — ἄλλοτε λέγει: «Ἐρνέστε», καὶ μὲ ἀνήσυχα χέρια σφίγγει τὰ σινδόνια του. Ἔπειτα, μένει ἀκίνητος, ὡσὰν ἄγαλμα, στηλόνει τὸ βλέμμα εἰς τὸ κενὸν διάστημα, καὶ ἱδρὼς κρύος τοῦ περιχύνει τὸ μέτωπον. Διὰ μιᾶς ὁ πυρετός τοῦ δίδει δυνάμεις· ἀνασηκόνεται εἰς τὸ στρῶμά του, ἀκροάζεται μὲ προσοχήν, λέγει ὅτι ***ἐκείνη** κ' **ἐκεῖνος*** τὸν περιμένουν, προσπαθεῖ μὲ ὁρμὴν νὰ σηκωθῇ, νὰ φύγῃ,—καὶ μόλις, μὲ δάκρυα καὶ μὲ παρακλήσεις, κατορθόνει ὁ πατέρας μου νὰ τὸν ἡσυχάσῃ. — Νὰ τὸν ἡσυχάσῃ; ὄχι· διότι ἡ θέρμη τῶν φλεβῶν του ἐξάπτει τοὺς θυμοὺς τῆς ψυχῆς του, τὰς φλόγας τῶν στοχασμῶν του!... Πηγαίνωμεν, μητέρα. διότι κάμνει λύπην νὰ τὸν βλέπῃς μὲ τὴν πικρίαν εἰς τὰ κλειστά του χείλη, μὲ τὰ δάκτυλα γαμψωμένα, μὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς ἄνω κάτω, μὲ τὰ βλέφαρα ὀρθάνοικτα ὡσὰν νὰ ζητοῦν τ' ἀπελπισμένα του βλέμματα νὰ ροφήσουν τὰ σκιὰς ποῦ πλανῶνται ὁλόγυρά του.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ ὁ πατέρας σου ὅταν τὸν βλέπῃ;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἀναστενάζει, καὶ ὁρκίζεται νὰ ἐκδικηθῇ! Κ' ἐκεῖνος προφέρει ὠργισμένος τὰ ὀνόματα τοῦ Ἐρνέστου, τῆς Θεοδώρας!... Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ μὴ τοὺς ἰδῇ! Διότι ἂν τοὺς εὕρῃ ἀντικρύ του ποῖος θὰ χαλινώσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του, ποῖος θὰ σταματήσῃ τὴν ὁρμήν του;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Εἶναι πολὺ καλὸς ὁ πατέρας σου.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Πολύ, ἀλλ' ἔχει ἕνα χαρακτῆρα...

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ὅσον δι' αὐτό, ναί· σπανίως, πολὺ σπανίως ἀνάπτει, ἀλλ' ἂν τὸ φέρῃ ἡ ὥρα...

ΠΕΠΙΤΟΣ

Γίνεται θηρίον!... Μὲ ὅλον τὸ ἀνῆκον σέβας...

ΜΕΡΣΕΔΗ

Πάντοτε μὲ τὸ δίκαιόν του ὅμως.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Δὲν ἠξεύρω ἂν ἔχῃ πάντοτε δίκαιον, ἀλλ' αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν τοῦ λείπει. — Καὶ ἡ Θεοδώρα;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Εἶν' ἐπάνω. Ἤθελε νὰ ἔλθῃ ἐδῶ... καὶ ἔκλαιε!... Σωστὴ Μαγδαληνή.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἐν μετανοίᾳ ἢ ἐν ἀπωλείᾳ;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Μὴ τὸ λέγῃς αὐτό! Ἡ ἄτυχη! Εἶναι τόσον νέα...

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὥστε μὲ τὴν ἀθωότητα καὶ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἀγνότητά της θανατόνει τώρα τὸν ἄνδρα της! Ἂν εἶναι τόσον νέα, καθὼς λέγεις, καὶ κάμνει ἀπὸ τώρα ὅ τι κάμνει, ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὸ τί θὰ γείνῃ ὅταν μεγαλώσῃ!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Δὲν πταίει τόσον αὐτή· ὁ φίλος σου, μὲ τὰ δράματά του, ὁ ποιητής, ὁ ρωμαντικός,... ὁ ἄτιμος! ἐκεῖνος τὰ ἔφερε ὅλα!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Δὲν λέγω ὄχι.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ ποῦ γυρίζει τώρα;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Γυρίζει. Τρέχει τοὺς δρόμους καὶ τὰς πλατείας.

[1] Ἴδε σελ. 310

Ζητεῖ νὰ διαφύγῃ τὴν συνείδησίν του, ἀλλ' αὐτὴ δὲν τὸν ἀφίνει.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ μήπως ἔχει συνείδησιν;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἴσως.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Τί δυστυχία!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Τί δεινά!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Τί σκάνδαλον!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἀνήκουστον!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ὁ δυστυχὴς ὁ Ἰουλιανός!

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

ΜΕΡΣΕΔΗ, ΠΕΠΙΤΟΣ καὶ ΥΠΗΡΕΤΗΣ

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Ὁ κύριος Ἐρνέστος.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ τολμᾷ!..

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἀλήθεια, τόλμη!

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Ἐστοχάσθηκα...

ΠΕΠΙΤΟΣ

Κακὰ τὸ ἐστοχάσθηκες...

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Ἦλθε περαστικός. Εἶπε εἰς τὸν ἁμαξᾶν: «Τώρα ἔρχομαι. Πρόσμενε». Ὥστε...

ΠΕΠΙΤΟΣ (πρὸς τὴν μητέρα του).

Τί νὰ κάμωμεν;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἂς ἔλθῃ! (*Ἐξέρχεται ὁ ὑπηρέτης*).

ΠΕΠΙΤΟΣ

Τὸν κάμνω ἐγὼ καὶ φεύγει...

ΜΕΡΣΕΔΗ

Μὲ τρόπον.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΜΕΡΣΕΔΗ, ΠΕΠΙΤΟΣ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ

(Ἡ Μερσέδη κάθηται εἰς τὴν πολυθρόναν. Πρὸς τὸ ἄλλο μέρος ὁ Πεπῖτος ὄρθιος. Καὶ οἱ δύο δὲν στρέφονται πρὸς τὸν Ἐρνέστον εἰσελθόντα, οὔτε τὸν χαιρετοῦν).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (κατ' ἰδίαν).

Περιφρόνησις· σιωπὴ ἐχθρική· βωβὴ ἔκπληξις! Χωρὶς νὰ εἶμαι ἔνοχος, μ' ἔχουν ἔκτρωμα κακίας ἀπὸ σήμερον ὅλοι!.. Ὅλοι μὲ περιφρονοῦν!

ΠΕΠΙΤΟΣ (στρεφόμενος πρὸς αὐτόν, ἀποτόμως).

Ἄκουσε, Ἐρνέστε...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Θέλω νὰ σοῦ 'πῶ...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Νὰ φύγω, μήπως;

ΠΕΠΙΤΟΣ (ἀλλάσσων ὕφος προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τι νὰ εἴπῃ.)

Ἐγώ!... τί ἰδέα!... ἤθελα μόνον... νὰ σ' ἐρωτήσω... ἂν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔπειτα... τὸν Νεβρέδαν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (κατηφὴς καὶ κύπτων τὴν κεφαλήν).

Ναί.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Μὲ τὸ σπαθί σου;...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐξῆλθα ἔξω φρενῶν... Ἐκεῖνοι κατέβαιναν... Τοὺς ἐσταμάτησα... ἀνέβημεν πάλιν... Κλείω τὴν θύραν... Οἱ δύο ἡμεῖς, δύο μάρτυρες, δύο ξίφη... Ἔπειτα... δὲν ἠξεύρω... δύο σίδερα ν' ἀντικρύζωνται.—μία κραυγή, ἕν Ἆ!... αἷμα νὰ τρέχῃ... ἕνας ἄνθρωπος κατὰ γῆς, καὶ ἕνας δολοφόνος ὄρθιος.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Διάβολε! Καλὰ παίζεις τὸ σπαθί! — Ἤκουσες, μητέρα;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ ἄλλο αἷμα ἀκόμη!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Τοῦ ἤξιζε τοῦ Νεβρέδα!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (πλησιάζων).

Μερσέδη,... μίαν λέξιν. Ὁ Ἰουλιανός;... ὁ Ἰουλιανός; Ὦ! ἐὰν ἠξεύρετε τὴν λύπην... τὴν ἀγωνίαν μου... Τί λέγουν;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ὅτι ἔχει πληγὴν θανατηφόρον, καὶ ὅτι θὰ γίνῃ τὸ κακὸν χειρότερον ἐὰν πλησιάσῃς ἐκεῖ, ὅπου τὸν παραμονεύει ὁ θάνατος καὶ ἡ λύπη. Φύγε ἀπ' ἐδῶ!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θέλω νὰ τὸν ἰδῶ.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Φύγε γρήγορα!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Τόση αὐθάδεια!...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

(**Πρὸς τὸν Πεπῖτον**:) Μοῦ ἁρμόζει! (**πρὸς τὴν Μερσέδην, μὲ σέβας**:) Συγχωρήσετέ με, Κυρία· γίνομαι ὅπως θέλει ὁ κόσμος νὰ εἶμαι.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἀλήθεια, Ἐρνέστε!...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἄκουσε, Μερσέδη. Ὅταν ἕνα ἄνθρωπον καθὼς ἐμὲ τὸν ποδοπατοῦν, καὶ χωρὶς λόγον τὸν κηρύττουν ἄτιμον, καὶ τὸν ἀναγκάζουν... καὶ τὸν ὠθοῦν πρὸς τὸ ἔγκλημα, ἡ πάλη καταντᾷ ἐπικίνδυνος... δι' ὅλους! Ἀλλ' ἐγὼ εἰς αὐτὴν τὴν πάλην τὴν φοβερὰν μὲ ὄντα ἀόρατα, ἔχασα τιμήν, φιλίαν, ἀγάπην, καὶ δὲν μοῦ μένει πλέον νὰ χάσω παρὰ ἀπομεινάρια εὐτελῆ ὑπάρξεως χωρὶς σκοπὸν καὶ χωρὶς οὐσίαν... Ἦλθα μόνον νὰ μάθω ἂν ὑπάρχῃ ἐλπίς... ὄχι δι' ἄλλο! ὄχι δι' ἄλλο!... Διατί νὰ μοῦ λείψῃ αὐτὴ ἡ παρηγορία; (*ἱκετευτικῶς*:) Μίαν λέξιν.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Λέγουν... ὅτι εἶναι καλλίτερα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀλήθεια;... Δὲν μὲ ἀπατᾶτε... Εἶναι βέ-

Digitized by Google

βαιον;... Εἴθε καλὴ σεῖς, εἴθε εὐσπλαγχνική!... Ἀληθεύει; Ἀληθεύει, Θεέ μου; . . . Ὦ! νὰ ἐγλύτωνε! Νὰ μὴ ἀπέθνησκε! Νὰ εὕρῃ πάλιν τὴν εὐτυχίαν . . . νὰ μὲ συγχωρήσῃ . . . νὰ μὲ ἐναγκαλισθῇ ἄλλην μίαν φοράν . . . (***Πίπτει ἐπὶ τῆς παρὰ τὴν τράπεζαν καθέδρας καὶ κρύπτει τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας, ὀλολύζων. Διακοπή.***)

ΜΕΡΣΕΔΗ (πρὸς τὸν Πεπῖτον)

Ἂν ἀκούσῃ ὁ πατέρας σου . . . Ἂν ἔλθῃ! (***Ἐγείρεται καὶ πλησιάζει μετὰ τοῦ Πεπίτου πρὸς τὸν Ἐρνέστον***:) Ἔλα εἰς τὸν νοῦν σου! . . . Γενναιότης! . . .

ΠΕΠΙΤΟΣ

Νὰ χύνῃ δάκρυα ἕνας ἄνδρας! (***Κατ' ἰδίαν***) Τρομεροὶ αὐτοὶ οἱ νευρικοί. Καθὼς σκοτόνουν ἔτσι καὶ κλαίουν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐὰν χύνω δάκρυα, ἐὰν μοῦ πνίγῃ τὸν λάρυγγα ἡ λύπη, ἂν εἶμαι ἀδύνατος καθὼς γυναῖκα ἢ καθὼς παιδί, δὲν εἶναι δι' ἐμέ . . . Εἶναι δι' αὐτόν, — δι' ἐκείνην! διὰ τὴν χαμένην εὐτυχίαν του, — διὰ τ' ὄνομά του, ἀτιμασμένον διὰ παντός, — δι' ὅσον κακὸν τοὺς ἔκαμα ἀντὶ τῆς ἀγάπης των καὶ τῶν εὐεργεσιῶν των, — διὰ τὴν κακίαν μου, διὰ τὴν μαύρην μου Μοῖραν. Δι' αὐτὰ κλαίω, καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ σβύσω μὲ δάκρυα ὅσα δεινὰ ἔγειναν, μετέβαλλα εἰς δάκρυα τὸ αἷμά μου, χωρὶς ν' ἀφήσω εἰς τὰς φλέβας μου οὔτε σταγόνα!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Σιωπή, δι' ὄνομα Θεοῦ!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἄφες τώρα τὰς ἀπελπισίας καὶ τὰ δάκρυα. Ἄλλοτε τὰ λέγομεν αὐτά.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀφοῦ τὰ λέγει ὅλος ὁ κόσμος, διατί νὰ σιωπήσωμεν ἡμεῖς; Ἡ πόλις ὅλη ἔγινε μία καταβόθρα, καὶ μέσα της κυλίονται τρία ὀνόματα, τρία ὄντα, τρεῖς ὑπολήψεις, — καὶ μὲ τὸν ἀναβρασμὸν τῶν γελώτων της τὰ παρασύρει καὶ τὰ τρία εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς καταισχύνης, — καὶ κατακρημνίζει ἐκεῖ τριῶν ἀνθρώπων τὸ μέλλον, τὴν τιμήν, τὴν συνείδησιν!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Σιγότερα, Ἐρνέστε.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι, δὲν εἶναι ψιθυρισμός, δὲν εἶναι φωναὶ αὐτά, — γεμίζουν τὸν ἀέρα! Ὅλοι γνωρίζουν τὰ τραγικὰ συμβάντα, ἀλλ' ὁ καθεὶς τὰ λέγει κατὰ τὸν τρόπον του. Τὰ πάντα γίνονται γνωστά, ἀλλ' ὢ τοῦ θαύματος! ποτὲ ἡ ἀλήθεια! (***Ὁ Ἐρνέστος ὄρθιος, ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ ἡ Μερσέδη καὶ ὁ Πεπῖτος, ἀκούοντες μετὰ περιεργείας***). Οἱ μὲν λέγουν ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς συνέλαβε τὴν γυναῖκα του εἰς τὴν κατοικίαν μου καὶ ὅτι ἐγὼ μὲ τυφλὴν μανίαν τὸν προσέβαλα καὶ μὲ χέρι δολοφόνου ἐκτύπησα τὸ εὐγενές του στῆθος. Ἄλλοι, φίλοι μου αὐτοί, μὲ ἀνυψόνουν ἀπὸ κοινὸν δολοφόνον εἰς ὑψηλοτέραν περιωπήν: τὸν ἐθανάτωσα ἐγώ, λέγουν, ναί, ἀλλὰ στῆθος μὲ στῆθος, — μονομαχία ἐν τάξει! — Ἄλλοι γνωρίζουν τὰ πράγματα ἀκριβέστερα καὶ διηγοῦνται ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἐπῆρε τὴν θέσιν μου ἀπέναντι τοῦ Νεβρέδα, ὅτι ἐβράδυνα ἐγὼ ἐπίτηδες, ἢ ἀπὸ φόβον, ἢ διότι εἰς τὰς ἀγκάλας . . . Ὄχι! Μοῦ καίει τὰ χείλη ἡ αἰσχρὰ φράσις, καὶ ὁ ἐγκέφαλός μου γεμίζει φλόγας, ὡσὰν ἡφαίστειον. Φαντασθῆτε ὅ,τι κηλιδόνει περισσότερον, ὅ,τι ἐξευτελιστικόν, ὅ,τι ἀτιμωτικόν, ὅ,τι ἀηδέστερον: ὅσην λάσπην περιέχει ἡ καρδιά, ὅσην στάκτην ἡ ψυχή, ὅλην τὴν σκωρίαν ἀθλίας συνειδήσεως· σκορπίσετέ τα εἰς τὸν ἄνεμον ποῦ σαρόνει τοὺς δρόμους, ποτίσετε μὲ ὅλ' αὐτὰ μαζῆ τὰ χείλη καὶ τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου, καὶ θὰ ἔχετε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ συμβάντος, καὶ θὰ ἰδῆτε τί ἀπομένει ἀπὸ τὴν ὑπόληψιν δύο ἀνδρῶν καὶ μιᾶς γυναικὸς ἀφοῦ κατακυλισθῇ ἡ τιμή των.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Λυπηρόν, δὲν τὸ ἀρνοῦμαι. Ἀλλ' ἴσως δὲν πταίουν οἱ ἄλλοι μόνοι.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἡ Θεοδώρα ἦλθε εἰς τὴν κατοικίαν σου . . . ἦτο ἐκεῖ . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διὰ νὰ προλάβῃ τὴν μονομαχίαν μὲ τὸν Νεβρέδαν.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Διατί νὰ κρυφθῇ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διότι ἐφοβήθημεν μὴ παρεξηγηθῇ ἡ παρουσία της.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἡ ἐξήγησις εὔκολη καὶ ἁπλῆ· τὸ δύσκολον, Ἐρνέστε, εἶναι νὰ πιστευθῇ, διότι ὑπάρχει ἄλλη ἐξήγησις εὐκολωτέρα καὶ ἁπλουστέρα . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καὶ πλέον ἀτιμωτική! Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ καλή!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ὁμολόγησε, τοὐλάχιστον, ὅτι ἂν δὲν ἔσφαλε εἰς ἄλλο ἡ Θεοδώρα, ἔδειξε ὅμως πολλὴν ἐλαφρότητα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τὸ ἔγκλημα προβλέπει καὶ προφυλάττεται· ἡ ἀθωότης εἶναι ἀσυλλόγιστη!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Διὰ νὰ ἐφαρμόσῃς αὐτὸν τὸν κανόνα, ἔπρεπε νὰ ἤμεθα ὅλοι ἄγγελοι ἢ ἅγιοι.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἔχεις δίκαιον, ναί· αὐταὶ αἱ συκοφαντίαι τί σημαίνουν, τί ἀξίζουν, τί ζυγίζουν; Τὸ φοβερὸν εἶναι ὅτι κηλιδόνονται οἱ στοχασμοὶ μὲ τὴν αἰσχρὰν ἐπαφὴν τῆς αἰσχρᾶς ἰδέας, ὅτι ὅσον ἔχομεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸ κακόν, τόσον ἐξοικειόνεται ἡ συνείδησις μαζῆ του, ὅτι τὸ βλέπομεν ἀπεχθὲς καὶ ἀποτρόπαιον... ἀλλὰ τὸ ***βλέπομεν***... τὴν νύκτα, εἰς τὸ σκότος! Τοῦτο, ναί! . . . (***Κατ' ἰδίαν***:) Τί λέγω: Διατί μὲ ἀκούουν μὲ βλέμματα περίεργα, μ' ἔκφρασιν ἀπορίας; (***ὑψόνων τὴν φωνήν***:) Εἶμαι ὅπως εἶμαι! Τὸ ὄνομά μου εἶναι ὄνομα ἔντιμον. Ἐὰν μόνον καὶ μόνον διὰ τὰ ψεύδη του ἐφόνευσα τὸν Νεβρέδαν, — ἐὰν αἱ συκοφαντίαι ἐγίνοντο ἀλήθειαι, ἐὰν ἤμην ἔνοχος, τί θὰ ἔκαμνα τὸν ἑαυτόν μου;

ΠΕΠΙΤΟΣ (κατ' ἰδίαν πρὸς τὴν μητέρα του).

Καὶ ἤθελε νὰ τὸ ἀρνηθῇ! . . . Εἶνε φανερὸν τὸ πρᾶγμα!

Digitized by Google

ΜΕΡΣΕΔΗ (πρὸς τὸν Πεπῖτον)

Εἶναι ἐκτὸς ἑαυτοῦ.

ΠΕΠΙΤΟΣ (πρὸς τὴν μητέρα του)

Τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὡμολόγησε.

ΜΕΡΣΕΔΗ (ὑψόνουσα τὴν φωνὴν)

Πήγαινε, Ἐρνέστε, πήγαινε!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν γίνεται! Ἐὰν δὲν περάσω τὴν νύκτα κοντὰ εἰς τὸ στρῶμα του, θὰ χάσω τὸν νοῦν μου!... τὰ λογικά μου!...

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἀλλ' ἂν ἔλθῃ ὁ Σεβῆρος καὶ σὲ ἰδῇ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καὶ τί μὲ μέλει! Εἶναι ἄνθρωπος δίκαιος ἐκεῖνος. Καλλίτερα! ἂς ἔλθῃ! Φεύγει ὅποιος φοβεῖται, καὶ φοβεῖται ὅποιος ἀπατᾷ. Ἐγὼ οὔτε φεύγω οὔτε φοβοῦμαι.

ΠΕΠΙΤΟΣ (ἀκροαζόμενος πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς σκηνῆς)

Νά, ἔρχονται.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἐκεῖνος εἶναι.

ΠΕΠΙΤΟΣ (ἀκροαζόμενος)

Δὲν εἶν' ἐκεῖνος· ἡ Θεοδώρα.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἡ Θεοδώρα! ἡ Θεοδώρα! Θέλω νὰ τὴν ἰδῶ!

ΜΕΡΣΕΔΗ (αὐστηρῶς)

Ἐρνέστε!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί! Νὰ τῆς ζητήσω συγχώρησιν!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Δὲν συλλογίζεσαι...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὅλα τὰ συλλογίζομαι,... καὶ τὸ ἐννοῶ! Οἱ δύο μας μαζῆ; Ἆ, ὄχι! Ἀρκεῖ! Μὴ φοβεῖσθε! Θυσιάζω δι' αὐτὴν τὴν ζωήν μου, τὸ μέλλον, τὴν ὑπόληψιν, τὴν συνείδησίν μου! Ἀλλὰ νὰ τὴν ἰδῶ καὶ νὰ μὲ ἰδῇ; Ποτέ! Δὲν εἶναι δυνατόν. Ἀχνὸς αἵματος μᾶς χωρίζει! (*ἐξέρχεται ἀριστερόθεν*).

— —

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΜΕΡΣΕΔΗ, ΠΕΠΙΤΟΣ

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἄφησέ με μόνην μαζῆ της. Πήγαινε μέσα μὲ τὸν πατέρα σου. Θέλω νὰ σκαλίσω τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς της. Τὰ λόγια μου θὰ τῆς τὴν ραγίσουν, τὸ ἠξεύρω.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Αἱ δύο σας λοιπόν, καθὼς ἐπιθυμεῖς. (*Ἐξέρχεται ἐκ τῆς δευτέρας πρὸς τὰ δεξιὰ θύρας*).

ΜΕΡΣΕΔΗ

Θὰ ἐκτελέσω τὸν σκοπόν μου.

— —

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ καὶ ΜΕΡΣΕΔΗ

(Ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ εἰσέρχεται δειλῶς, βαδίζει πρὸς τὴν δευτέραν θύραν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀκροάζεται μετ' ἀγωνίας, πνίγουσα τοὺς ὀλολυγμούς μὲ τὸ μανδήλι της).

ΜΕΡΣΕΔΗ

Θεοδώρα...

ΘΕΟΔΩΡΑ

Σὺ εἶσαι;... (*προχωρεῖ πρὸς τὴν Μερσέδην.*)

ΜΕΡΣΕΔΗ

Γενναιότης! Τὰ δάκρυα τί ὠφελοῦν;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πῶς εἶναι;... Πῶς εἶναι;... Τὴν ἀλήθειαν!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καλλίτερα.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Θὰ σωθῇ;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Τὸ πιστεύω.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὴν ζωήν μου διὰ τὴν ζωήν του, Θεέ μου!

ΜΕΡΣΕΔΗ (τὴν φέρει μετὰ τρυφερότητος εἰς τὸ προσκήνιον).

Καὶ κατόπιν,... κατόπιν... ἐμπιστεύομαι εἰς τὴν κρίσιν σου... διότι βλέπω ἀπὸ τὴν ἀνησυχίαν σου καὶ ἀπὸ τὰ δάκρυά σου ὅτι μετενόησες.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ναί. (*Ἡ Μερσέδη νεύει ἐπιδοκιμαστικῶς μὲ προφανῆ εὐχαρίστησιν.*) Ἔκαμα πολὺ ἄσχημα, νὰ 'πάγω νὰ τὸν ἰδῶ. (*Ἡ Μερσέδη δυσανασχετεῖ βλέπουσα ὅτι ἡ μετάνοια δὲν εἶνε ὁποία τὴν επερίμενε.*) Ἀλλὰ χθὲς βράδυ ὅταν μοῦ εἶπες τὰ τῆς μονομαχίας... Σοῦ εἶμαι εὐγνώμων διὰ τὴν ἀγάπην σου, ἀλλὰ πόσον κακόν μοῦ ἔκαμες, δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸ φαντασθῇς, οὔτε ἠμπορῶ νὰ σοῦ τὸ ἐξηγήσω. Ὦ! τί νύκτα, μητέρα μου! (*Σφίγγει τὰς χεῖρας ὑψόνουσα τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανόν.*) Τί θρῆνος, τί ἀγωνία!... Τοῦ Ἰουλιανοῦ μου ἡ ὀργή,... τὸ σκάνδαλον,... ἡ προσβολή,... τὸ αἷμα... ἡ ἀγρία συμπλοκή,... ὅλα τὰ ἔβλεπα ἐμπρός μου! Καὶ συγχρόνως ὁ δυστυχὴς ὁ Ἐρνέστος, ν' ἀποθνήσκῃ ἐξ αἰτίας μου!.. Διατί μὲ κυττάζεις μ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Τί κακὸν βλέπεις εἰς τοῦτο; Ἀμφιβάλλεις μήπως; Σκέπτεσαι ὅπως οἱ ἄλλοι;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Σκέπτομαι ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ φοβῆσαι διὰ τὴν ζωήν του.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Εἶναι φοβερὸς ξιφομάχος ὁ Νεβρέδας! Βλέπεις ὁ Ἰουλιανός μου...

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ὁ Ἰουλιανός σου ἔλαβε ἐκδίκησιν καὶ ὁ ξιφομάχος κείτεται κτυπημένος κατάκαρδα, ὥστε (*μὲ ψυχρότητα σκόπιμον*) τοῦ κάκου τὰ δάκρυα καὶ οἱ φόβοι σου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πῶς; Ὁ Ἐρνέστος...

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ναί, ὁ Ἐρνέστος.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸν Νεβρέδαν;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Στῆθος μὲ στῆθος.

ΘΕΟΔΩΡΑ (μὲ ἀκούσιον ἐνθουσιασμὸν)

Ἆ! τί γενναῖος! τί ἀνδρεῖος!

ΜΕΡΣΕΔΗ (μὲ αὐστηρότητα)

Θεοδώρα!

Digitized by Google

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τί θέλεις; Εἰπέ το.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Μαντεύω τὸν στοχασμόν σου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸν στοχασμόν μου;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ναί.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ποῖον;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἠξεύρεις τί λέγω.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἔσφαλα ὅτι ἔδειξα τὴν εὐχαρίστησίν μου διότι ἔλαβε ὁ Ἰουλιανὸς ἐκδίκησιν; Δὲν ἠμπόρεσα νὰ κρατήσω τὴν φωνὴν τῆς ψυχῆς μου.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ σκέψις σου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Γνωρίζεις ἐσὺ καλλίτερά μου;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Κύτταξέ με: Ὅταν ἡ ψυχὴ πολυθαυμάζει, ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι μακράν.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τί ἐθαύμασα;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Τὴν ἀνδρείαν τοῦ νέου αὐτοῦ.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὴν γενναιοφροσύνην του!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Τὸ ἴδιον κάμνει, καὶ ἰδοὺ πῶς γίνεται ἀρχή.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Αὐτὰ εἶναι παραλογισμοί!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Εἶναι παραφροσύνη, ἀλλ' ὄχι ἰδική μου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πάλιν τὰ ἴδια! ὄχι!... Αἰωνίως ἡ κατηραμένη αὐτὴ ἰδέα!... Λύπην, λύπην χωρὶς ὅρια, ἀπέραντον! Ἰδοὺ τί αἰσθάνομαι.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Διὰ ποῖον;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διὰ ποῖον ἠμπορεῖ νὰ εἶναι; — Διὰ τὸν Ἰουλιανόν.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Δὲν τὸ ἤκουσες ποτὲ ὅτι ἡ λύπη καὶ ἡ λήθη συμβαδίζουν;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Σιώπα δι' ὄνομα Θεοῦ!... Σιώπα!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Θέλω νὰ φωτίσω τὴν συνείδησίν σου μὲ τὴν φωνὴν τῆς πείρας μου καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. (***Διακοπή***).

ΘΕΟΔΩΡΑ

Σὲ ἀκούω καὶ τὰ λόγια σου μοῦ φαίνονται ὄχι μητρός, ὄχι ἀδελφῆς, ὄχι φίλης, — μοῦ φαίνεται ὅτι μὲ τὰ χείλη σου ὁ Σατανᾶς ὁμιλεῖ, συμβουλεύει καὶ ἐμπνέει. Διατί ζητεῖς νὰ μὲ καταπείσῃς ὅτι ὀλιγοστεύει μέσα μου ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρός μου καὶ ὅτι μοῦ φυτρόνει ἄλλο αἴσθημα μὲ φλόγα ἡ ὁποία καίει καὶ στιγματίζει; Ὄχι! ἀγαπῶ καθὼς ἀγαποῦσα! Ὄχι! θὰ ἔδιδα τὸ αἷμα τῶν φλεβῶν μου διὰ μόνον καὶ μιᾶς στιγμῆς ζωὴν ἐκείνου, (***δεικνύουσα τὸ δωμάτιον τοῦ Ἰουλιανοῦ***) ἐκείνου ἀπὸ τὸν ὁποῖον θέλουν νὰ μὲ ἀποχωρίσουν. Ἂς μὲ ἄφηνε ὁ ἀδελφός του καὶ θὰ ἔτρεχα τώρα μέσα ἐκεῖ νὰ σφίξω τὸν ἄνδρα μου εἰς τὸ στῆθός μου, νὰ τὸν βρέξω μὲ τὰ δάκρυά μου, μὲ τόσην ἀγάπην, μὲ τόσον πάθος, ὥστε ἡ ζέστη τῶν ψυχῶν μας ν' ἀναλύσῃ τὰς ὑποψίας του! Καὶ διότι λατρεύω τὸν ἄνδρα μου, πρέπει νὰ μισῶ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μὲ τόσην γενναιότητα ἐρριψοκινδύνευσε τὴν ζωήν του δι' ἐμέ; Καὶ τὸ ὅτι δὲν τὸν μισῶ θὰ 'πῇ... ὅτι τὸν ἀγαπῶ; Θεέ μου, Θεέ μου! Ἰδοὺ τί λέγει ὁ κόσμος, καὶ ἀκούω πράγματα τόσον ἀλλόκοτα, βλέπω πράγματα τόσον ποταπά, τόσαι συκοφαντίαι μὲ πικραίνουν, ὥστε καταντῶ κάποτε ν' ἀμφιβάλλω διὰ τὸν ἑαυτόν μου καὶ νὰ λέγω ἔντρομος μέσα μου: «Μήπως εἶναι καθὼς λέγουν ὅλοι των; Μὴ μοῦ κρύπτεται πάθος ἄνομον εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς, μήπως καίει ἐκεῖ χωρὶς νὰ τὸ ξεύρω κ' ἐγώ, καὶ ἔλθῃ ἔξαφνα ὥρα, ὥρα κακὴ καὶ μαύρη, νὰ ξεσπάσῃ ἡ ἄτιμη φλόγα;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Μοῦ λέγεις τὴν ἀλήθειαν;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ναί, λέγω τὴν ἀλήθειαν.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Καὶ δὲν τὸν ἀγαπᾷς;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀ Μερσέδη, δὲν ἠξεύρω πῶς νὰ σὲ πείσω. Τὸ ἐρώτημά σου ἄλλοτε θὰ μοῦ ἤναπτε τὸ αἷμα καὶ τώρα, τὸ βλέπεις, συζητῶ ἂν εἶμαι ἢ δὲν εἶμαι τιμία γυναῖκα. Ἀλλὰ εἶμαι τῷ ὄντι; Εἶμαι ἐντελῶς; Ὄχι! Τὸ νὰ ὑποφέρω αὐτὸν τὸν ἐξευτελισμόν, αὐτὸ καὶ μόνον μὲ ἀτιμάζει. (***Κρύπτει τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας καὶ πίπτει ἐπὶ τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ καθίσματος.***)

ΜΕΡΣΕΔΗ

Μὴ κλαίῃς... ἔλα... Σὲ πιστεύω. Μὴ κλαίῃς, Θεοδώρα. Παῦσε! Ἀρκεῖ! Μίαν λέξιν μόνον σοῦ λέγω καὶ τελειόνω: Ὁ Ἐρνέστος δὲν εἶναι ὅπως τὸν νομίζεις. Δὲν ἀξίζει τὴν ἐμπιστοσύνην σου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Εἶναι καλός, Μερσέδη.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ὄχι.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐρώτησε τὸν Ἰουλιανόν μου.

ΜΕΡΣΕΔΗ

Τὸν ἀπατᾷ.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πάλιν! Θεέ μου, πάλιν!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Δὲν λέγω ὅτι τοῦ ἔδωκες ἐσὺ ἀκρόασιν. Τοῦτο μόνον λέγω... τοῦτο μόνον... ***σ' ἀγαπᾷ***!

ΘΕΟΔΩΡΑ (ἐγείρεται ἔκπληκτος)

Ἐκεῖνος ἐμένα;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ὅλοι τὸ 'ξεύρουν. Πρὸ ὀλίγου, ἐδῶ μέσα, ἐμ-

Digitized by Google

πρός μου, ἐμπρὸς εἰς τὸν υἱόν μου . . . Τὰ βλέπεις τώρα : . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Λοιπόν ; Λέγε ! τί ;

ΜΕΡΣΕΔΗ

Τὸ εἶπε καθαρά ! Καὶ μὲ λόγια ἐξημμένα ὡρκίζετο ὅτι διὰ σὲ θὰ ἔδιδε καὶ τὴν ζωήν, καὶ τὴν τιμήν, καὶ τὴν συνείδησιν, καὶ τὴν ψυχήν του ! Καὶ ὅταν ἦλθες, ἔγεινε πράσινος, καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας τὸν ἔπεισα νὰ 'πάγῃ μέσα ἐκεῖ. Καὶ τρέμω ἀκόμη μὴ τὸν ἰδῇ ὁ Σεβῆρος καὶ τὸν κυριεύσῃ ὁ θυμός ! — Λοιπόν, τί λέγεις ;

ΘΕΟΔΩΡΑ, (ἀφοῦ ἤκουσε τὰ λεχθέντα μὲ αἴσθημα ἀνάμικτον ἐκπλήξεως, τρόμου καὶ ἐνδιαφέροντος).

Θεέ μου ! Εἶναι δυνατόν ! Κ' ἐγὼ νὰ αἰσθάνωμαι δι' αὐτὸν τόσον . . . Κ' ἐγὼ μὲ φιλίαν τόσον εἰλικρινῆ ! . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ

Πάλιν τὰ δάκρυα ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πῶς νὰ μὴ ἔχῃ δάκρυα ἡ ψυχή μου διὰ τὴν πικρίαν τόσης ἀπάτης ! Ἐκεῖνος . . . ὁ εὐγενής, ὁ ἐνάρετος, νὰ πέσῃ τόσον χαμηλά . . . Καὶ εἶναι μέσα ἐκεῖ, εἶπες ; . . . Ἐκεῖνος ! ὁ Ἐρνέστος ! . . . Παναγία μου ! . . . Μερσέδη, Μερσέδη, νὰ φύγῃ ἀπ' ἐδῶ !

ΜΕΡΣΕΔΗ

Κ' ἐγὼ αὐτὸ θέλω, καὶ μοῦ ἀρέσει ἡ ἀπόφασίς σου ! (***Μετ' εἰλικρινοῦς εὐαρεσκείας***) Συγχώρησέ με, διότι τώρα σὲ πιστεύω. (***Τὴν ἐναγκαλίζεται.***)

ΘΕΟΔΩΡΑ (μετὰ πικρίας)

Καὶ προτήτερα ὄχι !

ΜΕΡΣΕΔΗ

Σιγά . . . σιωπή . . . Ἔρχεται !

ΘΕΟΔΩΡΑ (μὲ ὁρμήν)

Δὲν θέλω νὰ τὸν ἰδῶ !... Εἰπέ τού το !... Ἰουλιανέ, βοήθησέ με ! (***Διευθύνεται πρὸς τὰ δεξιά***).

ΜΕΡΣΕΔΗ (κρατοῦσα τὴν Θεοδώραν).

Ἀδύνατον . . . τὸ ξεύρεις . . . δὲν μ' ἀκούει ἐμένα. Καὶ τώρα, ἀφοῦ γνωρίζω τὰ αἰσθήματά σου, προτιμῶ ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τὸ στόμα σου ὅσην περιφρόνησιν εὗρῆκε πρὸ ὀλίγου εἰς τὰ λόγια μου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἄφησέ με.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (εἰσερχόμενος καὶ μὴ προχωρῶν)

Θεοδώρα ! . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ

(***Κατ' ἰδίαν πρὸς τὴν Θεοδώραν.***) Ἰδού ! Κάμε τὸ καθῆκόν σου ! (***Πρὸς τὸν Ἐρνέστον.***) Τὴν προσταγήν μου τὴν ὁποίαν δὲν ἤκουσες, θὰ σοῦ τὴν ἐπαναλάβῃ ἡ Θεοδώρα, ὡς κυρία ἐδῶ μέσα.

ΘΕΟΔΩΡΑ (σιγὰ πρὸς τὴν Μερσέδην.)

Μὴ μ' ἀφήσῃς.

ΜΕΡΣΕΔΗ (ἐπίσης)

Φοβεῖσαι ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Νὰ φοβηθῶ ! . . . Δὲν φοβοῦμαι τίποτε.

(Ἐξέρχεται ἡ Μερσέδη ἐκ τῆς δευτέρας πρὸς τὰ δεξιὰ θύρας)

[Ἕπεται τὸ τέλος]

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

— Βρέθηκε ;

— Ὄχι ἀκόμη.

— Θὰ βρεθῇ ;

— Ποιὸς τὸ ξέρει !

Ὁ λόγος περὶ τοῦ τοκομεριδίου τοῦ Ἰουνίου. Ἦτο περιττὸν νά το εἴπωμεν, διότι δὲν γίνεται σήμερον περὶ ἄλλου λόγος εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ τοκομερίδιον ἢ τὸ κουπόνι, τὸ κουπόνι ἢ τὸ τοκομερίδιον. Ὅλοι δι' αὐτὸ ἐνδιαφέρονται, δι' αὐτὸ φροντίζουν, δι' αὐτὸ πυρέσσουν. Συζητήσεις, ἀστεῖα, καλαμπούρια, δημοσιογραφικοὶ ἀγῶνες, διαδόσεις, συμπεράσματα, κρίσεις. Καὶ ὁ καιρὸς ἐπείγει καὶ ἡ νέα Κυβέρνησις, ἡ ἐλθοῦσα εἰς τὰ πράγματα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ εὕρῃ χρήματα, ἐργάζεται, ἐνεργεῖ, μετακινεῖ πάντα λίθον. Καὶ δὲν εἶνε ὀλίγα τὰ ἀναθεματισμένα, οὔτε εὑρίσκονται σήμερον εὔκολα . . . Χάριν περιεργείας ἰδοὺ τί ὀφείλει τὸ Κράτος νὰ πληρώσῃ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τοὺς δανειστάς του : Τὴν 19ην Ἰουνίου δέον νὰ πληρωθῶσι διὰ μὲν τὸ δάνειον τῶν 120,000,000 φράγκα χρυσᾶ εἰς τόκους 2,630,500, τὴν αὐτὴν ἡμέραν διὰ τὸ δάνειον τῶν 170,000,000 εἰς τόκους φρ. χρυσᾶ 2,300,000· ἐπίσης διὰ τὸ δάνειον τῶν 135,000,000 εἰς τόκους φράγκα χρυσᾶ 2,664,500, διὰ τὸ δάνειον τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσσης τὴν 3)13 Ἰουνίου εἰς τόκους φράγκα χρυσᾶ 1,498,200. Ἀλλ' εἶνε περιττὸν νὰ ἐξακολουθήσωμεν. Θὰ γεμίσωμεν τὴν στήλην μὲ ἀριθμούς. Δεκαπέντε ἑκατομμύρια στρογγυλά. Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν φροντίδα νά τα εὕρουν...

✢

Ἡ ὀργὴ τοῦ Πλούτωνος, ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος τελευταῖον ἐστραμμένη δὲν ἐξημμενίσθη. Ἐχρειάζετο καὶ νέον θῦμα. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ζακύνθου, ἡ καταστροφὴ τῶν Θηβῶν. Αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις παριστῶσι πολὺ φρικωδέστερα τὰ πράγματα, ἢ ὅπως τὰ ἐνομίσαμεν τὴν πρώτην φοράν. Ἐγένετο καὶ δεύτερος σεισμός, ἰσχυρότερος τοῦ πρώτου καὶ τρίτος συμπληρώσας τὴν συμφοράν. Καὶ θύματα μὲν εὐτυχῶς δὲν ἔχομεν πολλά, ἐκτὸς τοῦ φονευθέντος ἰχθυοπώλου καὶ τινων τραυματιῶν, ἀλλ' αἱ οἰκίαι τῆς βοιωτικῆς πόλεως ὑπέστησαν ζημίας σπουδαιοτάτας. Τὸ προάστειον Πυρί, δέκα λεπτὰ τῆς πόλεως ἀπέχον κατεστράφη, τὸ ἔδαφος διερράγη εἰς πλεῖστα μέρη καὶ αἱ ὁδοὶ ὑπέστησαν καθιζήσεις. Ἔντρομοι οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι, διαμένουν εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ κάμνουν δεήσεις καὶ λιτανείας. Δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν κλαίουν διὰ παρομοίαν συμφοράν. Καὶ ἄλλοτε πάλιν, τῷ 1853, ἡ πόλις των ἔπαθεν ὑπὸ σεισμοῦ. Τότε ὑπὲρ αὐτοῦ ἐγένετο ἔρανος, ἐκ τοῦ ὁποίου σώζονται, εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν κατατεθειμέναι, χιλιάδες τινὲς δραχμῶν. Ἀλλ' αὐταὶ δὲν ἀρκοῦν καὶ ἰδοὺ πάλιν στάδιον ἐνεργείας διὰ τοὺς φιλανθρώπους. Ἡ Κυβέρνησις ἔκαμεν, ὅτι ἐδυνήθη· ἂς κάμουν τώρα τὸ ἴδιον καὶ οἱ ἰδιῶται.

✢

Digitized by Google

Τὸν ἑξῆς λωποδυτικὸν ἆθλον διηγοῦνται οἱ Καιροί.

Ὁ Μ. Παχνιδάκης, λωποδύτης γνωστότατος καὶ ἀνήκων μάλιστα εἰς τὴν χορείαν τῶν διασήμων τοῦ ἀστυνομικοῦ δελτίου, εὑρέθη εἰς τὴν σκληρὰν καὶ ἀδυσώπητον ἀνάγκην νὰ πληρώσῃ τὸν στόμαχόν του καὶ τὰ θυλάκιά του. Ἀπέστειλε λοιπὸν προχθὲς μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων ζαχαροπλαστεῖον τοῦ Β. Μιχαλοπούλου στιλβωτήν τινα ὑποδημάτων, διὰ τοῦ ὁποίου παρήγγειλεν εἰς τὸν ζαχαροπλάστην, ὅπως φέρῃ εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου οἰκίαν γνωστοτάτου τραπεζίτου 20 γλυκύσματα, μίαν φιάλην κονιάκ, 2 τσουρέκια καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐξ ἑνὸς εἰκοσιπενταδράχμου. Ὁ ζαχαροπλάστης ἀνύποπτος ἡτοίμασε τὰ γλυκύσματα καὶ ἀπέστειλε ταῦτα διὰ τοῦ ὑπηρέτου αὐτοῦ εἰς τὴν προσδιορισθεῖσαν οἰκίαν. Μόλις ὅμως ὁ ὑπηρέτης ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, συνήντησε τὸν λωποδύτην, ὅστις εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ σπεύσῃ νὰ φέρῃ μίαν ἔτι φιάλην κονιάκ. Ὁ ὑπηρέτης ἄνευ ἀντιλογίας, ἐννοεῖται, ἔσπευσε νὰ φέρῃ καὶ τὴν ἄλλην φιάλην, ὁ δὲ λωποδύτης παραλαβὼν τὰ γλυκύσματα καὶ τὰ χρήματα, ἐτράπη εἰς φυγήν. Ἡ ἀστυνομία ὅμως πληροφορηθεῖσα τὸ γεγονὸς κατώρθωσε τὴν σύλληψίν του, ὥστε ὁ φίλος ἐχώνευσεν εἰς τὸ κρατητήριον.

✣

Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀπεστάλη ἐκ Τρικάλων ὁ ἑξῆς χαρακτηριστικὸς διάλογος μεταξὺ ἑνὸς δημοσιογράφου καὶ ἑνὸς βουλευτοῦ τῆς ἐπαρχίας:

— Ὑμεῖς, κύριε*** τί σκοπεύετε, θὰ ὑποστηρίξετε τὴν νέαν Κυβέρνησιν ἢ ὄχι;

— Θὰ τὴν καταψηφίσω. Ἀνήκω εἰς τὸν κ. Τρικούπην.

— Καὶ ἐὰν ἐπιφέρῃ οἰκονομίας καὶ ἀναστήσῃ τὴν οἰκονομικὴν τῆς Ἑλλάδας πίστιν;

— Καὶ τότε θὰ τὴν καταψηφίσω.

— Καὶ ἂν φέρῃ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα;

— Καὶ τὸν ἀδαμάντινον ἂν φέρῃ θὰ τὴν καταψηφίσω.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἐν ἐπιφυλλίδι τῆς «Ἐφημερίδος» ἐδημοσιεύθη ἄρθρον τοῦ κ. Ἰακώβου Πολυλᾶ, ἐπικρῖνον τὰ *Εἴδωλα*, τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Ἐμμ. Ροΐδου ἐκδοθεῖσαν γλωσσικὴν μελέτην. Ὁ κερκυραῖος λόγιος δὲν ἀσπάζεται τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως τῶν *Εἰδώλων*, φρονεῖ δὲ ὅτι τὸ δημοτικὸν ἰδίωμα εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσῃ ποτὲ καθαρὸν ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Ψέγει τὸν κ. Ροΐδην διὰ τὸ συμβιβαστικόν του συμπέρασμα, συμπεραίνει δ' αὐτὸς ὅτι αἱ μὲν ἀρχαῖαι λέξεις θὰ κλίνωνται κατὰ τὴν ἀρχαίαν γραμματικήν, αἱ δὲ δημοτικαὶ κατὰ τὴν νέαν.

— Ὁ παρ' ἡμῖν εὐπαίδευτος ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰωάννης Μαρτῖνος ἀγγέλλει τὴν ἔκδοσιν Ἑρμηνείας εἰς τὸ Ψαλτήριον. Ἑκάστη σελὶς τοῦ χρησίμου τούτου βιβλίου θὰ εἶνε διῃρημένη εἰς δύο στήλας, ἐν τῇ μιᾷ τῶν ὁποίων θὰ εἶνε τυπωμένον τὸ κείμενον τῶν Ο' ἐν τῇ ἑτέρᾳ δὲ μετάφρασις εἰς τὴν ὁμιλουμένην μετὰ παραπομπῶν εἰς τὰ σχετικὰ χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, κάτωθεν δὲ θὰ ὑπάρχουν σχόλια, ἐπεξηγοῦντα τὰ δύσκολα

ΜΑΞ ΜΥΛΛΕΡ

χωρία τῶν Ψαλμῶν, λέξεις, φράσεις, ἐννοίας φιλολογικάς, θεολογικάς, φυσιολογικάς, ψυχολογικάς, ἱστορικάς, ἐθνολογικάς, ἀρχαιολογικὰς καὶ ζωολογικάς.

— Διατρίβει ἐν Ἀθήναις ὁ ἐπιφανὴς γερμανὸς γλωσσολόγος Μὰξ Μύλλερ, εἷς τῶν πρωτοτυπωτέρων κατὰ τὰς ἰδέας καὶ γλαφυρωτέρων κατὰ τὴν φράσιν συγχρόνων συγγραφέων.1

— Διὰ φυλλαδίου, ἐκδοθέντος ἐν Παρισίοις, ὁ κ. Σολομὼν Ραϊνὰχ, ὁ γνωστότατος ἀρχαιολόγος, ἀποκρούει τὴν ἀποδιδομένην εἰς τοὺς Ἑβραίους κατηγορίαν τῶν θρησκευτικῶν ἀνθρωποθυσιῶν ὡς ἀνυπόστατον. Στηρίζεται εἰς πλείστας μαρτυρίας καὶ σωρεύει πολλὰ ἐπιχειρήματα, ἐπιφέρει δ' ἐν τέλει ὅτι οἱ Ἑβραῖοι, οἱ τηροῦντες τὸν Νόμον, ἀποστρέφονται τὸ αἷμα, καὶ ὅτι τὸ Δευτερονόμιον ἀπαγορεύει ἀπολύτως τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν τοῦ αἵματος τῶν ζώων, πολλῷ δὲ μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων.

— Ὁ Ζολᾶ προεδρεύσας φέτος τοῦ ἐτησίου συμποσίου τῶν Φοιτητῶν ἀπήγγειλε θαυμάσιον λόγον πρὸς τὴν Νεότητα, ἀναιροῦντα τὰς ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἐξενεχθείσας πρὸς τὴν νεότητα ἰδέας τῶν Λαβὶς καὶ Βογκέ.

— Ἡ Φιλολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Νυρεμβέργης διοργανίζει ἑορτὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Χάϊνε. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων θὰ ἐκδώσῃ καὶ Λεύκωμα, ἐν ᾧ θὰ συνενωθῶσιν αἱ περὶ αὐτοῦ σκέψεις τῶν ἐξοχωτέρων συγγραφέων τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν Γάλλων ὁ Ζολᾶ ἔγραψεν «Ἡ ἀπόφασις τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς Δυσελδόρφης (τῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ, ἀρνηθείσης ὡς γνωστόν, νὰ παραχωρήσῃ θέσιν πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἀνδριάντος του), μᾶς μεταφέρει ἀρκετοὺς αἰῶνας ὀπίσω. Βεβαίως οἱ κύριοι αὐτοὶ θὰ ἐπιθυμοῦν τὸν μεσαίωνα καὶ τὰ βασανιστήρια». Ὁ δὲ Δωδέ: «Ἡ Γαλλία ἥτις παρέσχεν ἄσυλον εἰς τὸν ζῶντα, δὲν θ' ἀρνηθῇ τοιοῦτον εἰς τὸν νεκρόν». Ὁ δὲ Γκουνώ: «Τὸ μόνον λάθος τοῦ Χάϊνε εἶνε ὅτι ἐγεννήθη Ἑβραῖος».

— Ὁ Ἰάκωβος Γόρδων Μπέννετ τέως ἰδιοκτήτης τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης» ἐξεχώρησε τὴν κολοσσιαίαν ἐφημερίδα του εἰς μετοχικὴν ἑταιρείαν, τῆς ὁποίας τὸ κεφάλαιον εἶνε δύο ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν. Ὁ Μπέννετ εἶνε σήμερον ὑπέρπλουτος, ζῶν ἡγεμονικῶς καὶ ταξειδεύων δι' ἰδίας θαλαμηγοῦ, ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δημοσιογράφων.

1. [illegible] του 1900.

Digitized by Google

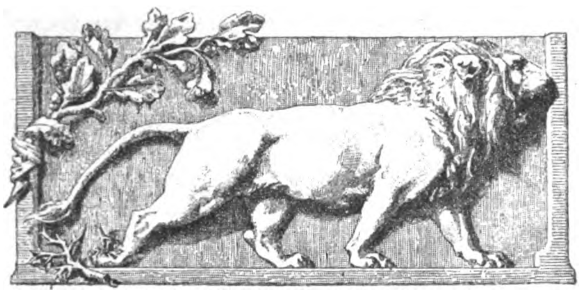

ΕΚ ΔΕΛΦΩΝ

τὴν 10/22 Μαΐου 1893.

Πρό τινων ἐτῶν οἱ Δελφοὶ ἦσαν ἀπρόσιτοι σχεδόν. Σήμερον ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας δύναται νὰ ἔλθῃ τις ἐξ Ἀθηνῶν. Τὴν Παρασκευὴν τὸ πρωὶ ἀνεχωρήσαμεν μὲ τὴν πρώτην ἁμαξοστοιχίαν δι' Αἴγιον, ὅπου ἐπερίμενε τὸ ἀτμόπλοιον *Μαργαρίτα*,—μικρόν, παλαιὸν καὶ ὄχι ὑπερμέτρως καθαρόν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε **ἀτμόπλοιον**! Ἐντὸς τριῶν περίπου ὡρῶν, μετὰ προσέγγισιν εἰς Βιστρινίτζαν καὶ Γαλαξείδι, ἐφθάσαμεν περὶ τὰς 6 ½ μ. μ. εἰς Ἰτέαν. Ἐκεῖ εὕρομεν ἅμαξαν ἑτοίμην. Εἰς τὰς 9 ½ εἴμεθα εἰς Δελφούς.

Ὅταν ἀνοίξῃ ἡ διῶρυξ τῆς Κορίνθου, θὰ ὑπάρχουν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀτμόπλοια ἐκεῖθεν κατ' εὐθεῖαν διὰ τοὺς βορείους λιμένας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, — ἴσως μάλιστα καὶ καθ' ἑκάστην ἀντὶ τοῦ δὶς τῆς ἑβδομάδος πλοῦ τῆς *Μαργαρίτας*. Ὅταν δὲ ἡ μέχρι Ἀραχώβης ἐπεκταθεῖσα ἤδη ἁμαξιτὴ ὁδὸς κατασκευασθῇ μέχρι Χαιρωνείας, καὶ ὁ σιδηρόδρομος Λαρίσσης συντελεσθῇ μέχρι Λεβαδείας τοὐλάχιστον, τότε θὰ δύναταί τις εὐκόλως νὰ μεταβαίνῃ, διὰ ξηρᾶς, ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Δελφοὺς ἐντὸς ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ὡρῶν, ἀντὶ τῶν δεκαπέντε τὰς ὁποίας ἤδη καυχῶμαι ὅτι ἐδαπάνησα μόνας πρὸς τοῦτο.

Πρὸ πέντε ἐτῶν τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο κατορθωτόν, ἐκτὸς ἐὰν ἀνήρχετό τις ἔφιππος ἀπὸ τὴν Ἰτέαν. Ἁμαξιτὴ ὁδὸς δὲν ὑπῆρχε. Τὴν 13/25 Μαρτίου 1888 ἀνῆλθεν εἰς Δελφοὺς ἡ πρώτη ἅμαξα. Ἔφερε κυρίαν Γαλλίδα, τὴν Mad. Louise Dubois, κατὰ τὸ βιβλίον τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ ξενοδόχου τῶν Δελφῶν, τοῦ ἀξιολόγου Βασίλη Παρασκευᾶ, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ ἤδη γενόμεναι ἀνασκαφαὶ προοιωνίζουν μέλλον λαμπρόν. Φαίνεται δὲ καθ' ὅλα ἄξιος τοιούτου μέλλοντος, ἐὰν κρίνῃ τις ἀπὸ τὰς εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ἐκφράσεις εὐαρεσκείας τῶν σπανίων μέχρι τοῦδε περιηγητῶν, ὅσοι ἐνέγραψαν τὸ ὄνομά των εἰς τὸ βιβλίον του. Τὸ ξενοδοχεῖον του πρόκειται νὰ μετατοπισθῇ εἰς εὐρυτέραν οἰκίαν εἰς τὸν νέον συνοικισμὸν τῶν Δελφῶν, ἐὰν δὲ διατηρηθῇ εὐπρεπὲς καὶ καθαρόν, δύναται ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν νὰ γείνῃ ἓν τῶν τερπνοτέρων καὶ τῶν μᾶλλον συχναζομένων θερινῶν ἐνδιαιτημάτων τῆς Ἑλλάδος.

Αὐτὴ καὶ μόνη ἡ γοητευτικὴ τοποθεσία τῶν Δελφῶν ἀρκεῖ διὰ νὰ ἑλκύῃ περιηγητάς. Τὸ θέαμα ἐκ τοῦ παραθύρου παρὰ τὸ ὁποῖον γράφω δὲν τὸ εὑρίσκει τις εὐκόλως, οὔτε εἰς τὴν ὡραίαν Ἑλλάδα μας. Ἐγνώριζον οἱ ἀρχαῖοι πῶς καὶ ποῦ νὰ ἱδρύουν τὰ ἱερά των!

Ὑπὸ τὸν ἐξώστην μου κατηφορεῖ ἀποτόμως τὸ βουνὸν πρὸς τὴν βαθυτάτην κάτω κοιλάδα, τὴν ὁποίαν διασχίζει ὁ ξηρὸς ἤδη ποταμὸς Πλεῖστος. Τὰ νερὰ τῆς Κασταλίας ἔσκαψαν βάραθρον, τὸ ὁποῖον χωρίζει διὰ μαύρης ἀνωμάλου γραμμῆς τὰ πράσινα πλευρὰ τοῦ βουνοῦ, μέχρις οὗ κρύπτεται τὸ βάραθρον ὑπὸ τὸν πυκνὸν ἐλαιῶνα, τὸν σκεπάζοντα πρὸς τὸ βάθος της τὴν στενὴν κατωφερῆ κοιλάδα. Ἀντικρύ μου, ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους τῆς κοιλάδος, ὑψόνει τὰ απόκρημνα γυμνὰ πλευρά του τὸ ὑψηλὸν Ξηροβούνι, μὲ τὰς λαξευμένας ὀπὰς τῶν σπηλαίων του, — ὀπὰς εἰς τὰς ὁποίας ἀδύνατος φαίνεται μακρόθεν ἡ ἀναρρίχησις. Ἐκεῖ, εἰς τὰ ἀπρόσιτα ἐκεῖνα καταφύγια, ἐκρύβησαν, λέγεται, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων. Οἱ πρῶτοι τολμηροὶ ἀναβάται ἀνέσυρον διὰ σχοινίων τὰ γυναικόπαιδα ἐντὸς τῶν σπηλαίων.

Μεταξὺ τοῦ Ξηροβουνίου καὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἡ κοιλὰς πλατυνομένη ἀναβαίνει βαθμηδόν, ἁπλώνουσα τὴν καλλιεργημένην κλιτύν της, μέχρι τῆς κορυφῆς ὅπου φαίνονται αἱ ἀκρόταται οἰκίαι τῆς ἀπεχούσης Ἀραχώβης.

Ἀριστερόθεν ἔχω τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ἐπιβλητικῶν βράχων τῶν περικλειόντων εἰς τὴν κοιλότητά των τοὺς Δελφούς. — τῶν ὑψηλῶν, ἀποκρήμνων καὶ γυμνῶν Φαιδριάδων. Ὑψοῦνται ἄνωθέν μου καθέτως πρὸς τὸν οὐρανόν. Οἱ γῦπες πετῶντες περὶ τὰς φωλεάς των ἐκεῖ ὑψηλά, μοῦ φαίνονται κάτωθεν μικροὶ ὡς ἀθῶα μικρὰ πτηνά. Τὸ μελαψὸν χρῶμα τῶν βράχων ποικίλλουν ποῦ καὶ ποῦ τὰ εἰς τὰς ραγάδας φυτρώσαντα πράσινα φυτά, ἀλλοῦ δὲ κηλῖδες ὑποκόκκινοι μαρτυροῦσαι, ἀπὸ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαθὺ χρῶμά των, ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπεσπάσθησαν ἐκεῖθεν πέτραι τεράστιοι, κυλισθεῖσαι εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν κρημνῶν καὶ μέχρι τοῦ μυχοῦ ἐνίοτε τῆς κοιλάδος. Ὄγκοι τοιοῦτοι ἐξεκόλλησαν ἀπὸ τὰς Φαιδριάδας κατὰ τὸν τρομερὸν σεισμὸν τοῦ 1870, ὁπότε τριάκοντα περίπου κάτοικοι τοῦ Καστριοῦ ἐφονεύθησαν. Καὶ πέρυσι δέ, εἰς τὰ βάθη νυκτὸς τρικυμιώδους, ἐξύπνησε τοὺς ἐντρόμους κατοίκους ὁ πάταγος βράχου ὑπερμεγέθους ἀποσπασθέντος ἐκ τῶν Φαιδριαδων, ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς φάραγγος ὅπου ἀναβλύζει ἡ πηγὴ τῆς Κασταλίας. Ἐκεῖ ἡ κηλὶς δὲν ἐκοκίνισεν ἀκόμη. Ἡ πληγὴ λευκάζει εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ κρημνοῦ, ὑπ' αὐτὸν δὲ ἡ κλιτὺς μένει σκεπασμένη ἀπὸ τὰ ἀσήκωτα συντρίμματα, τὰ ὁποῖα κυλιόμενα κατέστρεψαν ἀγρούς, ἐξερρίζωσαν ἐλαίας, καὶ ἐστερεώθησαν ἐπὶ τέλους ὅπου τὸ ἔδαφος, ὁμαλυνόμενον ὀλίγον, διέκοψε τὸν ὁρμητικὸν δρόμον των.

Εἰς τὸν κίνδυνον τοιούτων καταστρεπτικῶν καταπτώσεων δὲν θὰ ὑπόκεινται εἰς τὸ ἑξῆς οἱ κάτοικοι τῶν Νέων Δελφῶν εἰς τὸν νέον συνοικισμόν των. Ἡ μετοικεσία των δὲν συνετελέσθη ἀκόμη. Ἐκ τῶν 250 περίπου οἰκιῶν τοῦ Καστριοῦ, τὸ πέμπτον μόλις κατεδαφίσθη μέχρι τῆς σήμερον καὶ ἰσάριθμοι οἰκίαι ἀνηγέρθησαν ἢ οἰκοδομοῦνται εἰς τὴν ἐκλε-

Digitized by Google

χθεῖσαν ὡραίαν τοποθεσίαν τοῦ νέου χωρίου, εἰς ἑξακοσίων περίπου μέτρων ἀπόστασιν τοῦ παλαιοῦ.

Ὁ ἐκτοπισμὸς τόσων κατοίκων δὲν ἦτο εὔκολον πρᾶγμα. Χάρις ὅμως εἰς τὰ ληφθέντα εὐεργετικὰ μέτρα, δὲν θὰ ἔχουν αὐτοὶ λόγον νὰ παραπονῶνται, ἀφοῦ μάλιστα συμπληρωθῇ τὸ ἔργον τῆς μετοικεσίας. Ναί μέν, σκληρὸν τὸ νὰ διωχθῇ τις ἀπὸ τὴν στέγην ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔζησαν καὶ ἀπέθανον οἱ γονεῖς του καὶ οἱ πατέρες τῶν πατέρων του. Οἱ γέροντες ἰδίως, καὶ ἔτι μᾶλλον αἱ γραῖαι χωρικαί, μετὰ στεναγμῶν καὶ δακρύων ἐνίοτε ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἀλλ' ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν ἡ μετοικεσία ἦτο συμφέρουσα. Ἀντὶ τῶν στενῶν, σαθρῶν καὶ παλαιῶν οἰκιῶν, ἐδόθησαν ἀνὰ τριακόσια μέτρα εἰς ἕκαστον ἰδιοκτήτην, πρὸς δὲ καὶ ἄλλα τριακόσια εἰς ἕκαστον ἐνήλικον τέκνον του, πρὸς ἀνέγερσιν εὐρυχώρου οἰκίας ἐντὸς κήπου. Ἀπεζημιώθησαν δὲ διπλασίως οἱ κάτοικοι: Ὄχι μόνον ἔλαβον τίμημα γενναῖον διὰ τὰς κατεδαφιζομένας παλαιὰς οἰκίας των, ἀλλὰ καὶ ἐπληρώθησαν διὰ τὴν ἀξίαν τῶν γηπέδων τοῦ νέου συνοικισμοῦ, μολονότι ἦσαν καὶ αὐτὰ ἰδιοκτησία των. Ἡ δυσκολία τῆς μεταφορᾶς τοῦ ὕδατος ὑπερενικήθη ἐπὶ τέλους διὰ τοῦ κατασκευασθέντος ὑδραγωγείου πρὸς διοχέτευσιν τῶν νερῶν τῆς κρήνης Κασσοτίδος. Τὰ πάντα φαίνονται ἤδη ἐξομαλυνθέντα.

Καὶ ὅμως οἱ κάτοικοι παραπονοῦνται ἀκόμη, ἴσως δὲ ὄχι ἀδίκως καθ' ὅλα. Παραπονοῦνται ὅτι δὲν ἐνεκρίθη μέχρις ὥρας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἡ δευτέρα κλήρωσις τῶν γηπέδων εἰς τὸν νέον συνοικισμὸν καὶ ὅτι ἕνεκα τῆς τοιαύτης βραδύτητος οἱ ἡμίσεις τῶν κατοίκων δὲν δύνανται νὰ ἀρχίσουν τὴν ἀνέγερσιν τῶν οἰκιῶν των. Παραπονοῦνται ὅτι ἡ χάραξις τῆς κυριωτέρας ὁδοῦ δὲν γίνεται κατὰ τὸ ἐγκριθὲν σχέδιον. Δὲν ἤρχισεν ἀκόμη ἡ οἰκοδομὴ τῆς νέας ἐκκλησίας καὶ τοῦ νέου σχολείου των, ἐνῷ τὸ παλαιὸν σχολεῖον κατεδαφίσθη ἤδη καὶ οἱ μικροὶ χωρικοὶ διδάσκονται ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ δημοδιδασκάλου ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ κοιμητηρίου, — ὅπου θάπτονται καὶ σήμερον ἔτι οἱ νεκροί των, μολονότι καὶ τοῦτο περιελήφθη εἰς τὸν χῶρον τῶν ἀνασκαφῶν. Χάριν τῶν ἀνασκαφῶν καὶ αἱ παλαιαὶ ἐκκλησίαι τοῦ Καστριοῦ θὰ καταστραφοῦν, καὶ ἐν τούτοις ἡ νέα ἐκκλησία δὲν ἀνεγείρεται.

Δι' ὅλα ταῦτα οἱ παραπονούμενοι ἐννοοῦν κάλλιστα ὅτι δὲν εὐθύνονται ποσῶς οἱ Γάλλοι. Ἀπ' ἐναντίας ἐκτιμοῦν ὅσα ἀγαθὰ ἔφερον καὶ θὰ φέρουν αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ εὐγνωμονοῦν πρὸς τοὺς Γάλλους, οἱ ὁποῖοι ἐπροσπάθησαν πάντοτε καὶ κατὰ πάντα νὰ γείνῃ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν κατοίκων ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Συμβάσεως. Τὰ παράπονα ἀπευθύνονται ἐγγύτερον. Ἐὰν εἰσηκούοντο μετ' ἀμερολήπτου προσοχῆς καὶ ἐπεδιώκετο μετὰ φωτισμένης δραστηριότητος ἡ θεραπεία, θὰ ἐπήρχετο εὐκόλως. Ἀλλὰ τὰ ἐπίθετα καὶ τὰ οὐσιαστικὰ ταῦτα πῶς νὰ περιμένῃ τις νὰ τὰ εὕρῃ ἐφαρμοζόμενα κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὰς δημοτικὰς ἢ ἐπαρχιακὰς ἀρχὰς τῶν Δελφῶν; Ἐντούτοις τὸ πρᾶγμα ἐπείγει. Χθές, Κυριακήν, ἐτοιχοκολλήθη εἰς τὰς ἐκκλησίας εἰδοποίησις, ὅτι τὴν 15 τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου οὔτε μία οἰκία δὲν θὰ μείνῃ κατοικημένη εἰς Καστρί. Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀνάγκη ὅλοι οἱ κάτοικοί του νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸν νέον συνοικισμόν. Κρημνίζονται λοιπὸν οἱ τοῖχοι τῶν καταδικασμένων οἰκιῶν καὶ μεταφέρονται αἱ κέραμοί των, ἡ παλαιά των ξυλεία, καὶ πέτραι πρὸς τούτοις μεγάλαι χορηγούμεναι γενναίως ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν. Οὕτω ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν ἐκ τῆς θαλάσσης, τὴν ὁποίαν οἱ παλαιοὶ Καστριῶται δὲν ἔβλεπον ἀπὸ τὸ παλαιὸν χωρίον των, θὰ φαίνωνται αἱ νεόκτιστοι οἰκίαι τοῦ νέου συνοικισμοῦ εἰς τὸ εὐάερον ἐκεῖ ὕψωμα, — τὸ δὲ ζωγραφικὸν Καστρί, μὲ τὰς ταπεινὰς οἰκίας καὶ τὰ πράσινα δένδρα του, δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν Φαιδριάδων. Ἀντ' αὐτοῦ θ' ἀρχίσουν βαθμηδὸν νὰ διαγράφωνται ἐπὶ τῆς ἀποτόμου κατωφερείας αἱ ἀλλεπάλληλοι γραμμαὶ τῶν οἰκοδομῶν, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι ἀνήρχοντο κλιμακηδόν, καὶ νὰ λευκάζουν ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὰ θεμέλιά των, τὰ ἐπὶ τόσους καὶ τόσους αἰῶνας μὴ ἰδόντα τὸ φῶς.

Σήμερον οἱ Δελφοὶ παριστοῦν θέαμα ἄλλου εἴδους, — ἀσύνηθες ὅσον καὶ ἀξιοπερίεργον. Ἐξ ἑνὸς οἱ χωρικοὶ κατεδαφίζουν καὶ ἀποσυνθέτουν τὰς παλαιὰς οἰκίας των καὶ μεταφέρουν τὸ ὑλικὸν εἰς τὸ παρέκει σχηματιζόμενον νέον χωρίον. Ἐξ ἄλλου, ἑκατὸν περίπου ἐργάται σκάπτουν τὴν γῆν ὑπὸ τὰ προσεκτικὰ βλέμματα εἰδημόνων ἐπιστατῶν. Οἱ λίθοι χωρίζονται καὶ ἐξετάζονται, μὴ τυχὸν εἶναι τεμάχια γλυπτὰ ἢ φέρουν ἐπιγραφάς. Οἱ ἄχρηστοι λίθοι καὶ τὰ χώματα φορτόνονται ἐπὶ μικρῶν ἁμαξῶν. Τέσσαρες γραμμαὶ στενοῦ σιδηροδρόμου (Decauville) ἐντέχνως διασταυρούμεναι ἐπὶ ὁλικοῦ μήκους 1800 μέτρων, φέρουν τὰς ἁμάξας μακρὰν τῶν ἀνασκαφῶν καὶ χύνουν τὸ φορτίον των ἐπὶ βράχων ἀγόνων, οἱ ὁποῖοι μετά τινα ἔτη ἴσως θὰ καλύπτωνται ὑπὸ ἀμπελώνων. Ἡ κλίσις τοῦ σιδηροδρόμου ὑπελογίσθη ἀκριβῶς, εἰς τρόπον ὥστε αἱ φορτηγοὶ ἅμαξαι καταβαίνουν μόναι των, συνδεόμεναι ἀνὰ τρεῖς καὶ τέσσαρας· ἑκάστην δὲ μικρὰν ἁμαξοστοιχίαν διευθύνει ἐργάτης, ὄρθιος ὄπισθεν τῆς τελευταίας ἁμάξης. Μετὰ τὴν χύσιν τοῦ φορτίου, τὰς κενὰς ἁμάξας σύρουν ἄλογα ὀπίσω πρὸς τὰς ἀνασκαφάς, ἐπὶ ἄλλης γραμμῆς σιδηροδρόμου. Καὶ ἀντηχεῖ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ὑπὸ τὰς Φαιδριάδας τῶν κενῶν καὶ φορτωμένων ἁμαξῶν ὁ διηνεκὴς κρότος, διακοπτόμενος μόνον ἐπὶ δύο ὥρας τὴν μεσημβρίαν.

Δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ἀνασκαλεύουν τὸ ἔδαφος τῶν Δελφῶν μὲ λωστοὺς καὶ ἀξίνας. Κατὰ τὸ 1861 ὁ πρώην διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς σχολῆς κ. Foucart, καὶ κατὰ τὸ 1880 ὁ κ. Haussoulier, μέλος τῆς ἰδίας σχολῆς, ἀνέσκαψαν εἰς ὀλίγα σημεῖα, παρεκτὸς δὲ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν βάσεων οἰκοδομημάτων τινῶν καὶ τῆς εὑρέσεως ἱκανῶν ἐπιγραφῶν, ἠδυνήθησαν νὰ ὁρίσουν τὴν τοποθεσίαν τῶν κυριωτέρων μνημείων τοῦ ἱεροῦ. Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἀνασκαφῶν ἐκείνων ἔδωκε εἰς τὴν Γαλλίαν δικαίωμα προτεραιότητος τοῦ ὁποίου δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἀποξενωθῇ. Αἱ εὐγενεῖς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος ἐπέβαλλον εἰς αὐτὴν τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου, ὡς ὑπηρεσίαν

Digitized by Google

εἰς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἀλλ' ἐνῷ ἐδίσταζον οἱ ἐν Γαλλίᾳ ν' ἀναλάβουν τὴν μεγάλην δαπάνην τοιαύτης ἐπιχειρήσεως, ἤρχισαν οἱ Ἀμερικανοὶ νὰ ἐπιζητοῦν τὴν τιμὴν τοῦ νὰ ἀναλάβουν ἐκεῖνοι τὴν ἀνασκαφὴν τῶν Δελφῶν. Ὁ συναγωνισμὸς ἐκεῖνος συνετέλεσε εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας διαπραγματεύσεων. Κατὰ πρῶτον ἡ περὶ Δελφῶν σύμβασις προσεκολλήθη εἰς τὴν ἐμπορικὴν συνθήκην μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ ἐμπορικὴ ἐκείνη συνθήκη δὲν ἐπεψηφίσθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς βουλῆς, ὥστε μετ' αὐτῆς ἐναυάγησε καὶ ἡ σύμβασις. Αἱ διαπραγματεύσεις ἐπανελήφθησαν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἠθέλησε νὰ θεωρήσῃ τὸ ζήτημα τοῦ περὶ ἀνασκαφῶν προνομίου ὡς ἀντάλλαγμα ἐμπορικῶν πλεονεκτημάτων. Διὰ τῆς ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ κ. Μοντολὸν καὶ τοῦ κ. Σ. Δραγούμη συμβάσεως τῆς 23 Ἰανουαρίου 1887, παρεχωρήθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν ἡ ἄδεια «ὅπως ἀνασκάψῃ ἐν Δελ«φοῖς ἐπὶ πενταετίαν», ἀναδεχομένης τῆς Κυβερνήσεως ταύτης τὰς δαπάνας τῆς ἀνασκαφῆς. «Ἡ «Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀναδέχεται ἐκ τῶν πρὸς «ἀπαλλοτρίωσιν δαπανῶν ποσὸν μέχρι ἑξήκοντα χι«λιάδων φράγκων». Τῶν εὑρημάτων ἡ κυριότης ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἡ δὲ Γαλλικὴ «ἔχει τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ λαμβά«νειν ἀποτυπώματα καὶ ἐκμάγματα πάντων τῶν «ἀντικειμένων ὅσα ἡ ἀνωτέρω ἀνασκαφὴ ἤθελεν «ἀποκαλύψει. Ἡ διάρκεια τοῦ ἀποκλειστικοῦ αὐτοῦ «δικαιώματος ἔσται πενταετὴς ἀρχομένη ἀπὸ τῆς «εὑρέσεως ἑκάστου ἀντικειμένου. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρο«νικὸν διάστημα ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις θέλει ἔχει «τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα δημοσιεύσεως τῶν ἐπι«στημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς «ἀνασκαφῆς».

Ἔμενε τὸ ζήτημα τῆς ψηφίσεως τοῦ ἀναγκαίου ποσοῦ πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐκτοπισθησομένων κατοίκων καὶ διὰ τὴν δαπάνην τῆς ἀνασκαφῆς. Ὡς πρὸς τὴν ἀποζημίωσιν, μετὰ προηγουμένας ἐπὶ τόπου μελέτας, ἐσυμφωνήθη ὅτι θὰ καταθέσῃ ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τὸ ἰσότιμον φρ. 250,000 καὶ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θ' ἀναλάβῃ τὴν τακτοποίησιν τῆς ὅλης ὑποθέσεως. Διὰ δὲ τὴν λοιπὴν δαπάνην ὑπελογίσθη ὅτι θ' ἀνασκαφοῦν 150,000 περίπου κυβικὰ μέτρα, ἀνὰ δύο δραχμὰς τὸ μέτρον. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐζήτησε τὸ Γαλλικὸν ὑπουργεῖον παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἔθνους πίστωσιν φρ. 500,000. Ἡ πίστωσις ἐπεψηφίσθη εἰς μὲν τὴν βουλὴν τῆς Γαλλίας τὴν 16 Φεβρουαρίου 1891 ε. ν. διὰ ψήφων 341, ἐπὶ 402 ἀντιπροσώπων παρόντων,—εἰς δὲ τὴν Γερουσίαν τὴν 3 Μαρτίου, διὰ ψήφων 184, ἐπὶ 193 παρόντων. Κατὰ συνέπειαν, τὴν 13/25 Ἀπριλίου 1891, ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὁ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς βουλῆς Νόμος ΑϠΟΔ' πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς συμβάσεως, ἐφέτος δὲ ἤρχισαν ἐπὶ τέλους αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνασκαφῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κυρίου Homolle, διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς.

Ὁ Κύριος Homolle συνεταύτισε ἤδη πρὸ ἐτῶν τὸ ὄνομά του μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τῶν εἰς Δῆλον ἀνασκαφῶν του. Εἰς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ πάλιν τὴν λατρείαν ἀφοσιοῦται εἰς Δελφούς. Ἡ φήμη τῶν εἰς Δῆλον ἀνακαλύψεών του, ἡ ἀποκτηθεῖσα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ἐκείνας πεῖρα, αἱ βαθεῖαι ἀρχαιολογικαί του γνώσεις, ἡ δραστηριότης, ὁ ζῆλος του καὶ αὐτὴ ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα εἰλικρινὴς ἀγάπη του, τὰ πάντα τὸν ἀναδεικνύουν ἄξιον τῆς ἀποστολῆς, τὴν ὁποίαν εὐχόμεθα νὰ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας πρὸς νέαν τοῦ ὀνόματός του τιμήν. Μὲ βοηθοὺς καὶ συνεργάτας τοὺς Κ. Κ. Couve καὶ Bourguet, μέλη τῆς Γαλλικῆς σχολῆς, τὸν Κον Convert μηχανικὸν γνωρίζοντα πρὸ ἐτῶν τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐκ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων σιδηροδρόμων, καὶ τὸν ἀρχιτέκτονα Κον Tournaire, τὸν ἐπισκευάσαντα πέρυσι τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, ὁ Κος Homolle ἤρχισε τὰς ἐργασίας του καὶ τὰς ἐξακολουθεῖ δραστηρίως, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Κου Καστρωμένου καὶ τοῦ ἐπιστάτου Κου Κοντολέοντος ὡς ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ἕνεκα τῆς μετοικεσίας τῶν διακοσίων καὶ πεντήκοντα οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου, καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦ ἀποκρήμνου ἐδάφους, αἱ δυσκολίαι τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι ἐδῶ μεγαλείτεραι ἢ τῶν εἰς ἄλλα μέρη γενομένων. Χάρις ὅμως εἰς τὰ ληφθέντα μέτρα, θὰ ὑπερνικηθοῦν αἱ δυσκολίαι. Εἴθε δὲ καὶ τὰ εὑρήματα νὰ εἶναι ἀντάξια τῶν κόπων καὶ τῶν ἐλπίδων τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἐπιχείρησιν. Ὑπῆρχε ἀνέκαθεν φόβος μή, ἕνεκα τῶν πολλῶν συλήσεων καὶ καταστροφῶν, τὰ εὑρήματα εἶναι σπάνια καὶ ἀσήμαντα. Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ἀνεύρεσις ἐπιγραφῶν καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομῶν θὰ ἤρκουν πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν γενομένων θυσιῶν. Ὑπῆρχε καὶ ἄλλος φόβος, μὴ ὡς ἐκ τῆς κατωφερείας τοῦ ἐδάφους τὰ κινητὰ ἐρείπια ἐκυλίσθησαν βαθμηδὸν μέχρι καὶ τοῦ πυθμένος αὐτοῦ τῆς βαθείας κάτω κοιλάδος καὶ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀνασκαφῇ ὁλόκληρος ἡ μακρὰ ἔκτασις τῆς κλιτύος τοῦ βουνοῦ πρὸς ἀνεύρεσίν των. Εἰς τοῦτο ὁ Κος Homolle ἀντέτεινε ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ ἱεροῦ ἦτο μοιρασμένον εἰς διάφορα τεχνητὰ καὶ ἀλλεπάλληλα ἐπίπεδα στρώματα, καὶ ὅτι τὰ κυλισθέντα τυχὸν μάρμαρα, πεσόντα ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐπιπέδου εἰς τὸ ἄλλο, θὰ ἔμειναν ἐπ' αὐτοῦ καὶ θὰ ἀνευρεθοῦν ὑπὸ τὰ χώματα. Ἡ εὕρεσις πολυτίμων κειμηλίων εὐθὺς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἀνασκαφῶν δικαιοῖ πληρέστατα τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ Κου Homolle καὶ παρέχει ἐγγύησιν ἀσφαλῆ διὰ τὸ μέλλον.

Πλησίον τῶν προπυλαίων, τῶν ἀνασκαφέντων κατὰ τὸ 1880 ὑπὸ τοῦ κ. Haussoulier, εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ὁποίου ὑπερέκειτο ὁ ναός, ἀνευρέθησαν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν αἱ βάσεις καὶ τὰ ἐρείπια μικροῦ οἰκοδομήματος. Ἐπὶ τῶν λίθων τοῦ τοίχου αὐτοῦ ἐπιγραφαὶ πολυάριθμοι μαρτυροῦν ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦτο ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων. Παρεκτὸς τῶν πολλῶν ἐπιγραφῶν ἀνευρέθησαν γλυπτὰ τεμάχια καὶ — τὸ σπουδαιότερον, — μετόπαι ἀνάγλυφοι τῶν ὁποίων ἡ σειρὰ ἴσως συμπληρωθῇ καθόσον προχωρεῖ ἡ ἀνασκαφή. Ἀλλ' ὁ κ. Homolle δὲν βιά-

Digitized by Google

ζεται. Προτιμᾷ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἀνασκαφῆς μεθοδικῶς καὶ βαθμιαίως, καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν χωμάτων, μέχρις οὗ ἀποκαλυφθῇ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος καὶ ἐπανίδουν τότε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου οἱ πρὸ τόσων αἰώνων κρυμμένοι θησαυροί του.

Τὰ εὑρεθέντα ἀνάγλυφα εἶναι τόσον μᾶλλον πολύτιμα, καθόσον ὀλίγιστα εἶναι τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ μνημεῖα τῆς αὐτῆς τέχνης, τῆς διαδεχθείσης δηλαδὴ τὴν ἀρχαϊκὴν καὶ προηγηθείσης τῆς κλασικῆς περιόδου. Μία μετόπη παριστᾷ τὸν Ἡρακλέα, ἄλλη παριστᾷ ταῦρον, ἀλλὰ τὸ κειμήλιον τοῦ σχηματιζομένου ἐκεῖ μουσείου εἶναι κεφαλὴ γυναικός. Ἡ ἀφελὴς χάρις τῆς ἐκφράσεως, ἡ γλυκύτης τοῦ μειδιάματός της ἐντυποῦνται εἰς τὴν μνήμην. Ἀφοῦ ἅπαξ τὴν ἴδῃ τις, τὴν ἐνθυμεῖται καθὼς ἐνθυμεῖται μορφὴν προσφιλῆ πρὸ ἐτῶν πολλῶν μὴ λησμονηθεῖσαν (1).

Ἀνέφερα τὴν λέξιν *μουσεῖον*. — Τί θὰ γείνουν ἆρά γε τὰ εὑρήματα μετὰ τὴν ὁρισθεῖσαν πενταετίαν ὁπότε θὰ λήξῃ τῶν Γάλλων τὸ προνόμιον καὶ τὸ ἔργον; Εὔχομαι νὰ μείνουν ἐκεῖ ἐπὶ τόπου. Οὔτε ἡ ἀνέγερσις Μουσείου οὔτε ἡ ἐπιτήρησις καὶ διαφύλαξίς του θὰ εἶναι δύσκολοι εἰς Δελφούς. Ἐντὸς δὲ ὀλίγων ἐτῶν θὰ εἶναι ἡ ἐκεῖ μετάβασις πολὺ εὐκολωτέρα ἢ τὴν σήμερον. Διατί παρεκτὸς ὅσων ἄλλων θὰ ἔχῃ τις νὰ θαυμάσῃ εἰς τὴν ὡραίαν ἐκείνην τοποθεσίαν, νὰ μὴ τὸν ἑλκύῃ καὶ ἡ πρόσθετος περιέργεια τοῦ νὰ ἴδῃ τὸ Μουσεῖον τῶν Δελφῶν; Τὸ κεντρικὸν ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν ἐκεῖ εὑρημάτων. Εἶναι καὶ ἄνευ τούτων ἱκανῶς πλούσιον ἤδη, καὶ θ' αὐξάνῃ κατ' ἔτος ὁ πλοῦτος του ἐξ ἄλλων ἀνασκαφῶν. Ἂς φροντίσουν ἀπὸ τοῦδε οἱ ἐνδιαφερόμενοι περὶ τακτοποιήσεως τοῦ ζητήματος τούτου καὶ προλήψεως περιττῶν περιπλοκῶν.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

Υ. Γ. Ἀπόψε μετὰ τὸ γεῦμα μᾶς ἐκλόνισε τὴν οἰκίαν σεισμὸς καὶ διέκοψε τὰς συνομιλίας μας. Ποῦ ἆρα γε ἐπέφερε νέας καταστροφὰς ἡ δόνησίς του;

Η ΤΟΜΗ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΙΣΘΜΟΥ[2]

Ἐνταῦθα, χωρὶς νὰ ἔχω πρόθεσιν νὰ σᾶς κουράσω τὸ παράπαν, παρακαλῶ νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ ν' ἀναπτύξω ἐν συντόμῳ καὶ τὸ πρόγραμμα, ὅπερ ἐφήρμοσεν ἡ ἐργολαβικὴ ἑταιρία κατ' ἀρχάς, διότι, ἂν καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἔργον εἶναι ἁπλούστατον, ὁ τρόπος καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως συνδέονται στενώτατα πρὸς τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν ὁλικὴν δαπάνην. Ἐὰν ἡ γεωλογικὴ σύστασις τοῦ Ἰσθμοῦ ἦτο γνωστὴ μετὰ πλείονος ἀκριβείας κατ' ἀρχάς, καὶ τοῦτο ὁμολογουμένως ἦτο ἐν μέρει δύσκολον ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν θὰ εἶχεν ἤδη συντελεσθῇ τὸ ἔργον διὰ δαπάνης, ἥτις δὲν θὰ ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τὰ ἀρχικῶς κατατεθέντα χρηματικὰ ποσά. Ἡ ἑταιρία ὑπελόγιζεν, ὅτι διὰ τῶν κοινῶν μεθόδων (ἐκσκαπτήρων, ὑδραυλικῶν ἀντλιῶν, βορβοροφάγων καὶ σιδηροδρομικῶν μέσων) θὰ ἠδύνατο ν' ἀποπερατώσῃ τὴν ἐκ 2,500,000 κυβικῶν μέτρων ἐκσκαφὴν πρὸς τὰ δύο ἄκρα τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐνῷ συγχρόνως θὰ ἐξετελεῖτο ἡ ἐκσκαφὴ τῆς κορυφῆς (2,000,000 κ. μ.) ἥτις καὶ θὰ ἐπερατοῦτο ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν.

Τὸ πρὸς τὸ κέντρον μέρος ἐκ 5,400,000 κυβικῶν μέτρων θὰ ἐσκάπτετο διὰ τῶν κοινῶν μεθόδων, θὰ ἐρρίπτετο ἐντὸς τῆς διώρυγος, ὅπόθεν διὰ δύο βορβοροφάγων θὰ ἐφορτώνοντο τὰ χώματα εἰς 30 φορτηγίδας καὶ θὰ μετεφέροντο δι' ἓξ ἀτμοπλοίων μακρὰν πρὸς τὴν θάλασσαν· τοῦτο ἦτο τὸ ἀρχικὸν πρόγραμμα. Ἀλλὰ βορβοροφάγοι τῆς δυνάμεως ἣν ἀπῄτει τὸ ἔργον δὲν ὑπῆρχον ἕτοιμοι· ἔπρεπε νὰ κατασκευασθῶσι, διὰ τὴν κατασκευὴν δὲ καὶ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἐχρειάσθησαν δύο ὁλόκληρα ἔτη. Ὤφειλον λοιπὸν νὰ εἶναι τοιαῦται, ὥστε ἐν διαστήματι δύο μόνον ἐτῶν νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐκσκαφὴ καὶ μεταφορὰ τῶν 5,400,000 κ. μ., κολοσσοὶ δηλαδὴ 300 ἵππων δυνάμεως καὶ 600,000 φράγκων ἀξίας ἑκάστη, δυναμένη νὰ παραγάγῃ περὶ τὰς 5000 κυβικὰ μέτρα ἡμερησίως. Ἡ κατασκευὴ τῶν μηχανημάτων τούτων ἐπεριμένετο μετ' ἀνυπομονησίας, διότι ἐπ' αὐτῶν ἐβάσιζεν ἡ ἑταιρία τὰς ἐλπίδας της περὶ τῆς εὐοδώσεως τοῦ ἔργου· τὴν πεποίθησιν ταύτην μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἑξῆς ἐπιστολή, ἣν ἔγραφεν ὁ Φερδινάνδος Λεσσὲψ πρὸς τὸν στρατηγὸν Τύρρ τὴν 9/21 Ἰανουαρίου 1884.

« *Ἀγαπητέ μου Στρατηγέ.*

» Εἶδον χθὲς ἐν Lyon ἀποπερατωθεῖσαν τὴν λαμπρὰν » βορβοροφάγον σας, ἥτις ἀποστέλλεται ὅσον οὔπω διὰ » Μασσαλίας εἰς Κόρινθον. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε κατασκευα» σθέντων μηχανικῶν ἐργαλείων εἶναι βεβαίως τὸ ἰσχυρό» τατον, δυνάμενον νὰ παραγάγῃ 5000 κυβικὰ μέτρα ἐν » διαστήματι δέκα ὡρῶν. Διαθέτοντες τοιαῦτα μέσα, δὲν » ἀμφιβάλλω, ὅτι ταχέως θέλετε ἐπιτύχει τὴν εὐόδωσιν » τοῦ ἔργου σας».

Μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1885 ἤρχισεν ἡ λειτουργία τῶν βορβοροφάγων καὶ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἀρχιμηχανικὸς τῆς ἑταιρίας βλέπων ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους δὲν ἦτο οἷα ἐνομίζετο ἀρχικῶς, προαισθάνεται τὸ ἀκατάλληλον τοῦ ἐργαλείου διὰ τὴν ἐργασίαν, δι' ἣν ἦτο προωρισμένον, διστάζων ὅμως νὰ θέσῃ διὰ μιᾶς εἰς ἀχρηστίαν ἐργαλεῖα δι' ἃ ἐδαπανήθησαν 1,200,000 φράγκα, τροποποιεῖ ἐν μέρει μόνον τὸ ἀρχικὸν πρόγραμμα, αὐξάνων τὰ συνεργεῖα, ἅτινα εἰργάζοντο διὰ τῶν σιδηροδρομικῶν μέσων, χωρὶς νὰ καταργήσῃ καὶ τὴν χρῆσιν τῶν βορβοροφάγων ἐντελῶς. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1886 μετὰ ὀκτὼ δηλαδὴ μῆνας, ὁ αὐτὸς μηχανικὸς ἔγραφε: «Ἡ πεῖρα ἐξα» κολουθοῦσα νὰ μᾶς φωτίζῃ ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν » πετρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ, ὃν προτιθέμεθα νὰ δια» τρήσωμεν, μᾶς ἀναγκάζει νὰ τροποποιήσωμεν τὸ » ἀρχικὸν πρόγραμμα, οὕτως ὥστε νὰ ἐλαττώσω-

(1) Τὰ γλυπτὰ ταῦτα εἶναι ἡμίσεος περίπου φυσικοῦ μεγέθους. Ἀνευρέθη καὶ ὑπερφυσικοῦ μεγέθους κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, ἀρχαϊκή. Τὴν δὲ 19 Μαΐου ἀνευρέθη ἄγαλμα ἀκέραιον τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀρχαϊκοῦ ἐπίσης ῥυθμοῦ.

2 Τέλος· ἴδε σελ. 321

Digitized by Google

»μεν ἔτι μᾶλλον τὴν χρῆσιν τῶν βορβοροφάγων καὶ »ν' ἀναπτύξωμεν πλειότερον τὴν τῶν σιδηροδρομι»κῶν μέσων».

Οὕτω λοιπὸν αἱ βορβοροφάγοι ἐγκατελείφθησαν, αἱ ἐλπίδες, ἃς ἐστήριξεν ἡ ἑταιρία ἐπ' αὐτῶν, καὶ αἱ προρρήσεις τῶν μηχανικῶν της διεψεύσθησαν· τὰ κολοσσαῖα ταῦτα ἐργαλεῖα δὲν χρησιμεύουσι ποσῶς, καὶ τοῦτο διότι ἡ γεωλογικὴ φύσις τοῦ ἐδάφους δὲν ἦτο ἀρκούντως γνωστὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς.

Ἐφ' ὅσον αἱ ἐργασίαι προβαίνουσι, τὰ συναντώμενα γεωλογικὰ στρώματα παρουσιάζουσιν ἄλλας δυσκολίας σοβαράς, αἵτινες θέτουσι τὴν ἑταιρίαν εἰς ἀμηχανίαν ἀσυγκρίτως μείζονα τῆς προηγουμένης.

Τῷ ὄντι ἐν τῇ πρὸς τὴν γενικὴν τῶν μετόχων συνέλευσιν ἐκθέσει του κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1887 ὁ στρατηγὸς Τὺρρ ἔλεγε: «Κατὰ τὴν τελευταίαν γε»νικὴν συνέλευσιν τῶν μετόχων, οὐδὲν ἐπεβεβαίου »τὴν ἀνάγκην νέων συμπληρωματικῶν ἔργων»· ἤδη μετὰ μακρὰν καὶ ἐπισταμένην μελέτην κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπὶ τόπου διαμονήν μας ἐπείσθημεν περὶ τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης τοιούτων ἔργων ἅτινα κυρίως συνίστανται: 1ον) Εἰς τὴν δι' ὑδραυλικῆς λιθοδομῆς ἐπένδυσιν τῶν παρειῶν τῆς λεκάνης τῆς διώρυγος· 2ον) εἰς τὴν κατασκευὴν πεζηλάτου ἑκατέρωθεν τῆς διώρυγος εἰς ὕψος δύο μέτρων ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὃν καθιστᾷ ἀναγκαῖον ἡ διὰ λιθοδομῆς ἐπένδυσις τῶν παρειῶν καὶ 3ον) εἰς τὴν στερεοποίησιν τῶν πρανῶν καὶ τὴν ἐπαύξησιν τῶν κλίσεων αὐτῶν πρὸς μείζονα εὐστάθειαν τῶν παρειῶν.

Ἡ γεωλογικὴ φύσις τῶν ἀποτελούντων τὸν Ἰσθμὸν πετρωμάτων (marnes graviers conglomerats ἄμμος κλπ) εἶναι τοιαύτη, ὥστε τὰ διὰ τῆς διαβάσεως τῶν πλοίων ἀναπτυσσόμενα κύματα, καὶ ἡ διαδοχικὴ ἐπίδρασις τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν ὑδάτων, (ἕνεκεν τῆς μεταβολῆς τῆς στάθμης τούτων ἐν τῇ διώρυγι) καταστρέφουσι τὰς παρειὰς αὐτῆς καὶ ἐπιφέρουν τὴν κατάπτωσιν τῶν πρανῶν. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἔχει σημασίαν ὡς πρὸς τὰ ἄκρα τῆς διώρυγος ἔνθα τὸ ὕψος τῶν παρειῶν εἶναι σχετικῶς μικρόν, αὐξάνει ὅμως ταχέως καὶ φθάνει τὰ 88 μέτρα εἰς τὸ μέσον. Τοιαῦτα πρανῆ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἀπροστάτευτα, δὲν δύνανται νὰ καταπίπτωσιν ἀκινδύνως· ἡ μάρνη κυρίως δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀσκεπής, ὁτὲ μὲν βρεχομένη ὁτὲ δὲ ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπηρείας, νομίζομεν λοιπὸν ἀναγκαιοτάτην τὴν ἐπένδυσιν τῶν παρειῶν διὰ λιθοδομῆς.

Τὰ πρανῆ δέον νὰ ἐπαυξηθῶσιν καὶ στερεοποιηθῶσι. Τὰ προτεινόμενα ὅμως συμπληρωματικὰ ταῦτα ἔργα ὄχι μόνον θ' ἀπήτουν πρόσθετον δαπάνην 18 περίπου ἑκατομμυρίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως παράτασιν τῆς διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου δοθείσης ἀρχικῆς προθεσμίας, ἥτις ἔληγε τὴν 7 Ἰουνίου 1887. Καὶ ταύτην μὲν ἠδύνατο εὐκόλως ἡ ἑταιρία νὰ ἐπιτύχῃ, διότι τὸ ἄρθρον 3ον τοῦ νόμου τῆς 17 Νοεμβρίου 1869 προβλέπει τὴν περίπτωσιν λέγον. «Ἐὰν ἀπροσδόκητα φυσικὰ προσκόμματα, καταδειχθησόμενα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διορύξεως τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀπαιτήσωσιν ἀνάλογον παράτασιν τῆς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἄρθρῳ 2ῳ ὁριζομένης ἑξαετοῦς προθεσμίας πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ἔργου, τοιαύτη θέλει χορηγηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει γνωμοδοτήσεως πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας τὰ μὲν τέσσαρα μέλη διορίζουσιν ἐξ ἡμισείας ἥ τε κυβέρνησις καὶ ἡ ἑταιρία, τὸ δὲ πέμπτον ὁ πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου».

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη διωρίσθη τῇ αἰτήσει τῆς ἑταιρίας ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοσίων ἔργων κ. Σούλη, καὶ ἐξετάσασα τοὺς ὑπὸ τῆς ἑταιρίας προβαλλομένους λόγους ἀπεφάνθη ὁμοφώνως, ὅτι εὑρίσκεται αὕτη ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ τρίτου ἄρθρου τοῦ νόμου ὑπονοουμένῃ περιστάσει, καὶ συνεπῶς δικαιοῦται εἰς παράτασιν προθεσμίας ἀνάλογον πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐπιπροστιθεμένων συμπληρωματικῶν ἔργων δηλαδὴ μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1891.

Ἡ παράτασις παρεχωρήθη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τῇ 14 Ἀπριλίου 1887.

Ἀλλὰ ἡ ἐξεύρεσις τοῦ ἀναγκαιοῦντος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συμπληρωματικῶν τούτων ἔργων χρηματικοῦ ποσοῦ δὲν ἦτο ἐπίσης εὔκολος ὅσῳ καὶ ἡ ἐπίτευξις τῆς παρατάσεως τῆς ἀναγκαίας διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἔργων προθεσμίας.

Τὴν 5/17 Μαΐου 1887 τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς ἑταιρίας ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς μετόχους νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ ὅπως διὰ δανείου προσπορισθῇ τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συμπληρωματικῶν ἔργων, ἡ δὲ γενικὴ συνέλευσις τῆς 18 Ἰουνίου ἔδωκε τὴν ἄδειαν ἐπιτρέψασα εἰς τὴν ἑταιρίαν νὰ ἐκδόσῃ 60.000 ὁμολογίας ἐκ 500 φρ. ἑκάστην ἤτοι δάνειον 30 ἑκατομμυρίων φράγκων. Ἐκ τῶν 60.000 ὁμολογιῶν 20.000 μόνον ἐτοποθετήθησαν, αἱ δὲ λοιπαὶ 40.000 ἔμενον παρὰ τῇ Προεξοφλητικῇ Τραπέζῃ (Comptoir d' Escompte) τῶν Παρισίων, ἥτις ἐξηκολούθει νὰ προκαταβάλλῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἔργων ποσά.

Ἡ ἀρχικὴ ἐργολάβος ἑταιρία ἐδήλωσεν ἐν τῷ μεταξύ, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τῶν συμπληρωματικῶν τούτων ἔργων, καὶ ὅτι ἐννοεῖ νὰ περιορισθῇ ἁπλῶς ἐντὸς τῶν ὅρων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ συμβολαίου της. Ἡ ἑταιρία τῆς διώρυγος εὑρίσκετο οὕτω ἀπέναντι διλήμματος, ἢ νὰ ἀφήσῃ τὴν παλαιὰν ἑταιρίαν νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ ἀποπερατώσῃ τὰ ἔργα, ἅτινα τῇ ἐπέβαλλε τὸ συμβόλαιόν της, καὶ νὰ ἐπιληφθῇ κατόπιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν συμπληρωματικῶν ἔργων, ὅπερ οὐδὲ νὰ σκεφθῇ τις ἠδύνατο· ἢ νὰ ἔχῃ δύο διαφόρους ἐργολάβους ἐργαζομένους ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους ὅπερ ἦτο δυσκολώτερον τοῦ πρώτου· ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ διαλύσῃ συμβιβαστικῶς τὸ μετὰ τῆς ἀρχικῆς ἐργολάβου ἑταιρίας συμβόλαιόν της κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1888 ἐξαγοράζουσα ἅπαν τὸ ἐν Ἰσθμῷ ὑλικὸν αὐτῆς ὅπερ ἀρχικῶς δὲν ἐστοίχισεν ὀλιγώτερον τῶν 6.000.000 καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1888 ἐξετιμᾶτο εἰς 2.000.000, ν' ἀναθέσῃ δὲ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἔργων εἰς νέαν ἑταιρίαν, τὴν ἑταιρίαν Βιλάλη, ἣν ἰδιαιτέρως ηὐνόει

Digitized by Google

καὶ ἡ Προεξοφλητικὴ Τράπεζα τῶν Παρισίων. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐπληρώθη εἰς τὴν πρώτην ἐργολάβον ἑταιρίαν ἀπέναντι τῶν 24.600.000 ἅτινα ἐδικαιοῦτο αὐτὴ νὰ λάβῃ· γνωρίζομεν ὅμως, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀφιερωθέντος εἰς τὴν ἐξαγορὰν τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς πρώτης ἐργολάβου ἑταιρίας κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1887, ἓξ δηλαδὴ μῆνας πρὸ τῆς διαλύσεως τοῦ συμβολαίου ἡ ἑταιρία τῆς διώρυγος εἶχε πληρώσει δι' ἔργα 22.679.325 φρ. καὶ ἡ ἐργολάβος ἑταιρία εἶχεν ἐκτελέσει 5.182.000, τὸ ἥμισυ δηλαδὴ τῶν ἐκχωματισμῶν.

Ἡ νέα ἑταιρία ἐξηκολούθησε πυρετωδῶς τὰ ἔργα πληρωνομένη ὑπὸ τῆς Προεξοφλητικῆς Τραπέζης, (ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη προκαταβάλει 1.600.000 φρ. ἀπέναντι τῶν 40.000 ὁμολογιῶν τοῦ δανείου τῆς ἑταιρίας, αἵτινες δὲν εἶχον τοποθετηθῇ), ὅτε κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1889 ἐπῆλθεν ἡ γνωστὴ καταστροφὴ ταύτης, ἥτις συνεπέφερε καὶ τὴν τελείαν διακοπὴν τῶν ἔργων τῆς διώρυγος κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἑταιρία Βιλάλη ἐξετέλεσε 2.200.000 κ. μ. καὶ ὑπελείποντο πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου 3.300.000 κ. μ. χωματισμῶν, εἰς ἃ δέον νὰ προστεθῶσιν ἡ ἐπένδυσις τῶν παρειῶν καὶ ἡ στερεοποίησις τῶν πρανῶν, ἤτοι ἐν ὅλῳ ἔργα 13 περίπου ἑκατομμυρίων ἀξίας.

Ἡ ἑταιρία τῆς διώρυγος, μεθ' ὅλας τὰς ὑπερανθρώπους προσπαθείας τοῦ στρατηγοῦ Τύρρ, δὲν ἠδυνήθη νὰ τοποθετήσῃ τὰς ὑπολειπομένας ὁμολογίας τοῦ δανείου της καὶ ἐξεύρῃ χρήματα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἔργων· οὐδὲ νὰ κατορθώσῃ, ὥστε τὰ ἐνδιαφερόμενα εἰς τὴν τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ ἔθνη Ἰταλία, Αὐστροουγγαρία καὶ Ἑλλὰς νὰ ἐγγυηθῶσι τοὺς τόκους τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου κεφαλαίων.

Ἐν μέσῳ τῆς χρηματικῆς ταύτης ἀμηχανίας τὸ Πρωτοδικεῖον τοῦ Σηκουάνα διὰ τῆς ἀπὸ 12 Φεβρουαρίου 1890 ἀποφάσεώς του κηρύσσει διαλελυμένην τὴν διεθνῆ ἑταιρίαν τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου καὶ διατάσσει τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῆς. Ἔμενον οὕτω τὰ ἔργα ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἡμιτελῆ, ὅτε ὁ κύριος Συγγρὸς ἀνέλαβε νὰ σχηματίσῃ νέαν ἑλληνικὴν ἑταιρίαν διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς διώρυγος (καὶ ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως παράτασιν προθεσμίας μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1894). Βοηθούμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Τραπεζῶν, καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἐθνικῆς καὶ Βιομηχανικῆς, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξεύρῃ τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν περαίωσιν τοῦ ἔργου χρηματικὸν ποσόν, καὶ οὕτω ἐπανελήφθησαν τὰ ἔργα κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1890, ἀνατεθέντα εἰς τὸν ἐργολάβον κύριον Ἀντώνιον Μάτσαν ὅστις μετεβίβασεν ἀμέσως ταῦτα εἰς τὴν Γενικὴν Ἑταιρίαν τῶν Ἐργοληψιῶν.

Τὰ ἐναπομείναντα ἔργα ἦσαν καὶ εἶναι κατὰ πολὺ δυσκολώτερα τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτελεσθέντων· οἱ ἐκχωματισμοὶ ἐπεξετάθησαν ἤδη κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀναγκαζόμεθα δὲ νὰ ἀντλῶμεν πραγματικοὺς ὑπογείους ποταμούς, τοὺς ὁποίους συνηντήσαμεν ἐκεῖ, μὴ εὑρίσκοντας φυσικὴν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Καὶ ὅμως ἡ πρόοδος τῶν ἔργων βαίνει κανονικῶς, ἄνευ προσκόμματος. Ἡ διὰ τοιχοποιίας ἐπένδυσις τῆς λεκάνης παρακολουθεῖ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκχωματισμῶν, ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους εἶναι ἤδη γνωστὴ καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ τὸ βάθος τῆς διώρυγος, συνεπῶς δὲ γνωσταὶ καὶ αἱ δυσκολίαι τὰς ὁποίας θὰ παρουσιάσῃ ἡ πρὸς περαίωσιν τοῦ ἔργου ὑπολειπομένη ἐργασία. Χάρις εἰς τὴν τεχνικὴν ἱκανότητα τοῦ ἐργολάβου καὶ τὴν δραστηρίαν καὶ νοήμονα διεύθυνσιν τῶν ἔργων, τὸ ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πρόγραμμα εἶναι τοιοῦτον, ὥστε δυνάμεθα σήμερον νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι λίαν προσεχῶς ὁ φραγμὸς τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ δὲν θὰ ὑφίσταται πλέον διὰ τοὺς ναυτιλλομένους. Τὰ ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ Κορινθιακοῦ κόλπου θὰ ἑνωθῶσι καὶ πάλιν μετὰ παρέλευσιν τίς οἶδε πόσων ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Τὴν ἡμέραν δὲ καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἡμῶν θὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἑλληνικὸν στόλον ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον οὐχὶ διὰ τοῦ Διολκοῦ ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἀλλὰ διὰ τῆς Κορινθιακῆς διώρυγος, θὰ εἶναι ὑπερήφανος ἡ Ἑλλάς, διότι τὸ κολοσσαῖον ἔργον, οὕτινος τὴν ἐκτέλεσιν διενοήθησαν τόσοι μεγάλοι ἄνδρες, τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ὁ Αὐτοκράτωρ Νέρων καὶ ἐξηκολούθησε μετὰ τόσου ζήλου ὁ στρατηγὸς Στέφανος Τύρρ, τὸ κολοσσαῖον λέγω τοῦτο ἔργον ἔφερεν εἰς πέρας εἷς Ἕλλην, ὁ Ἀνδρέας Συγγρός.

(1892) **Π. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ**

Ο ΜΕΓΑΣ ΓΑΛΕΟΤΟΣ[1]

Δρᾶμα τοῦ **Ἰωσὴφ Ἐτσεγαράη** (José Echegaray) μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ ὑπὸ **Δ. Βικέλα.**

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ καὶ ΕΡΝΕΣΤΟΣ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Νὰ φύγω . . . ἦτο ἡ προσταγή της. (***Διακόπτεται, σιωποῦν καὶ οἱ δύο ἀποστρέφοντες τὰ βλέμματα.***) Καὶ σύ . . . θὰ τὴν ἐπαναλάβῃς; (***Ἡ Θεοδώρα νεύει καταφατικῶς, χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς αὐτόν.***) Μὴ ἔχῃς φόβον, Θεοδώρα· θὰ σὲ ὑπακούσω. Τοὺς ἄλλους, ὄχι, ὅσον καὶ ἂν προστάζουν! Ἀπὸ σέ . . . ἂν καὶ μὲ προσβάλλῃς . . . ἀπὸ σέ . . . ὅλα τὰ ὑποφέρω.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Νὰ σὲ προσβάλλω, Ἐρνέστε! Ὄχι. Πιστεύεις ὅτι ἐγώ . . . (***μὲ βλέμμα ἀθημονίας καὶ δειλίας***).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν τὸ πιστεύω. (***Διακοπὴ ἐκ νέου.***)

ΘΕΟΔΩΡΑ (χωρὶς νὰ στραφῇ καὶ χωρὶς νὰ τὸν βλέπῃ.)

Ὑγίαινε, . . . καὶ εὐτύχει!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὑγίαινε, Θεοδώρα. (***Μένει πρὸς στιγμήν, ἀλλ' ἡ Θεοδώρα δὲν στρέφεται, οὔτε τείνει πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρα. Ἐπὶ τέλους ἀποσύρεται ὁ Ἐρνέστος, ἀλλ' ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς ἐπανέρχεται πάλιν καὶ τὴν πλησιάζει. Ἡ Θεοδώρα τὸν αἰσθάνεται***)

1 Τέλος· ἴδε σελ. 330

Digitized by Google

πλησιάζοντα καὶ κατέχεται ὑπὸ ῥίγους, ἀλλὰ δὲν στρέφει πρὸς αὐτὸν τὸ βλέμμα.*)** Ἐὰν ἦτο δυνατὸν ὅσον κακὸν σοῦ ἔκαμα, — χωρὶς νὰ τὸ θέλω, μόνον ἀπὸ τὴν κακήν μου μοῖραν, — ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ ἐξαλείψω μὲ τὸν θάνατόν μου, δὲν θὰ ἔμενε, σοῦ τ' ὁρκίζομαι ὡς τίμιος ἄνθρωπος, δὲν θὰ ἔμενε οὔτε μία σκιὰ τοῦ παρελθόντος, οὔτε ἕνας στεναγμὸς λύπης, οὔτε ἡ ὠχρότης τοῦ προσώπου σου, (ἡ Θεοδώρα ὑψοῦσα τὴν κεφαλὴν τὸν κυττάζει ἔντρομος***) οὔτε τὸ βλέμμα αὐτὸ τὸ σπαρακτικόν, (***ἡ Θεοδώρα προσπαθεῖ νὰ πνίξῃ τοὺς ὀλολυγμούς της***) οὔτε ἓν δάκρυ εἰς τὴν ὄψιν σου.

ΘΕΟΔΩΡΑ (κατ' ἰδίαν ἀπομακρυνομένη.)

Εἶχε δίκαιον ἡ Μερσέδη . . . Κ' ἐγὼ τυφλὴ . . . ἀνόητη . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἕνα ἀποχαιρετισμόν, ἕνα μόνον!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὑγίαινε. Ναί, σοῦ συγχωρῶ ὅσον κακὸν μᾶς ἔκαμες.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐγώ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸ εἶπες μόνος σου.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αὐτὸ τὸ βλέμμα! . . αὐτὸ τὸ ὕφος!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἀρκεῖ Ἐρνέστε, πρὸς Θεοῦ!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί ἔκαμα διὰ ν' ἀξίζω . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὡσὰν νὰ μὴν ὑπάρχω· μεταξύ μας ἐτελείωσε τὸ πᾶν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αὐτὸς ὁ τόνος . . . αὐτὴ ἡ περιφρόνησις . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ (σκληρῶς, τείνουσα τὴν χεῖρα πρὸς τὴν θύραν.)

Φύγε!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Νὰ φύγω! Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁ ἄνδρας μου ἀποθνήσκει ἐκεῖ . . . κ' ἐδῶ ἀποθνήσκω κ' ἐγώ! . . (***Κλονίζεται καὶ διὰ νὰ μὴ πέσῃ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ καθίσματος.***)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ὁρμῶν διὰ νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ.)

Θεοδώρα!

ΘΕΟΔΩΡΑ (ἀπωθοῦσα αὐτὸν μεθ' ὁρμῆς.)

Μὴ μ' ἐγγίσῃς! . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διατί ὄχι;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διότι μὲ κηλιδόνεις.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐγώ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ναί.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐγώ! (***Διακοπή.***) Τί λέγει, Θεέ μου! Ἕως καὶ αὐτή! . . Δὲν εἶναι δυνατόν! Καλλίτερα ὁ θάνατος! . . Δὲν εἶναι ἀλήθεια! . . Παραλογίζομαι! . . Εἰπέ μου ὄχι, Θεοδώρα! Μίαν λέξιν, δι' ὄνομα Θεοῦ! Μίαν λέξιν συγχωρήσεως, ἢ παρηγορίας, ἢ ἐλέου! Τὸ παραδέχομαι: νὰ φύγω, νὰ μὴ σὲ ἰδῶ ποτὲ πλέον, — ἂν καὶ τοῦτο μοῦ σχίζει, μοῦ κόπτει, μοῦ θανατόνει τὸ μέλλον! Ἀλλὰ νὰ ἔχω εἰς τὴν ἐξορίαν μου τὴν συγχώρησίν σου, τὴν συμπάθειάν σου, τὴν ὑπόληψίν σου, . . . ἢ κἂν τὴν εὐσπλαγχνίαν σου! Νὰ ἠξεύρω ὅτι μὲ πιστεύεις τίμιον, χρηστόν, καὶ δὲν φρονεῖς ὅτι κηλιδόνω ἢ ἐκηλιδώθηκα, ὅτι ἐξευτελίζω ἢ θὰ ἐξευτελίσω ποτέ! Ὀλίγον μὲ μέλει ὁ κόσμος, καταφρονῶ τὰς φλυαρίας του, καὶ τὰ ποταπά του πάθη τ' ἀηδιάζω! Ἄς μὲ πληγόνει ὅσον σκληρὰ ἠμπορεῖ, ἂς κακολογεῖ ὅσον θέλει, — ποτὲ δὲν θὰ μὲ περιφρονήσῃ ὅσον ἐγὼ τὸν περιφρονῶ! Ἀλλὰ σύ! τὸ ἁγιώτερον ὂν τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ πλάσῃ ἡ φαντασία, σὺ διὰ τὴν ὁποίαν ὄχι μίαν φορὰν ἀλλὰ χιλίας, τὸ ὁρκίζομαι, θὰ ἔδιδα μὲ πόθον καὶ τὴν ζωήν μου ἐπὶ γῆς καὶ τὴν ψυχήν μου ἐκεῖ ἐπάνω, ἐσὺ νὰ μὴ βλέπῃς τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸ πρόσωπόν μου καὶ νὰ μὲ ὑποπτεύεσαι ὅτι προδίδω . . . Ἀ! ὄχι αὐτό, Θεοδώρα, ὄχι!

ΘΕΟΔΩΡΑ (μετ' αὐξούσης ἀδημονίας.)

Δὲν μ' ἐννόησες... Πήγαινε Ἐρνέστε. Ἄφησέ με.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν γίνεται! . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Γρήγορα! . . Σὲ ἱκετεύω! . . Ὁ Ἰουλιανός . . . ὑποφέρει . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τὸ γνωρίζω.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Λοιπόν, ἂς μὴ λησμονοῦμεν.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι. Ἀλλὰ ὑποφέρω κ' ἐγώ.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐσὺ Ἐρνέστε. Διατί;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διότι μὲ καταφρονεῖς.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὄχι ἐγώ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τὸ εἶπες.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Εἶπα ψεῦμα!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι. Δὲν τὸ εἶπες χωρὶς λόγον. Καὶ τοῦτο μὲ κάμνει νὰ ὑποφέρω περισσότερον ἀπ' ἐκεῖνον. Εἰς αὐτὸν τὸν ἀτελείωτον ἀγῶνα, εἰς αὐτὸν τὸν ἀνηλεῆ πόλεμον, ἐκεῖνος πάσχει ὡσὰν νὰ πάσχῃ ἐπὶ γῆς, κ' ἐγὼ ὡσὰν νὰ εἶμαι 'ς τὴν κόλασιν!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Θεέ μου! Καίει τὸ μέτωπόν μου!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Κ' ἐμένα σχίζεται ἡ καρδιά μου.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Φθάνει, Ἐρνέστε. Ἔλεος!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αὐτὸ κ' ἐγὼ σοῦ ζητῶ.

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἔλεος!

Digitized by Google

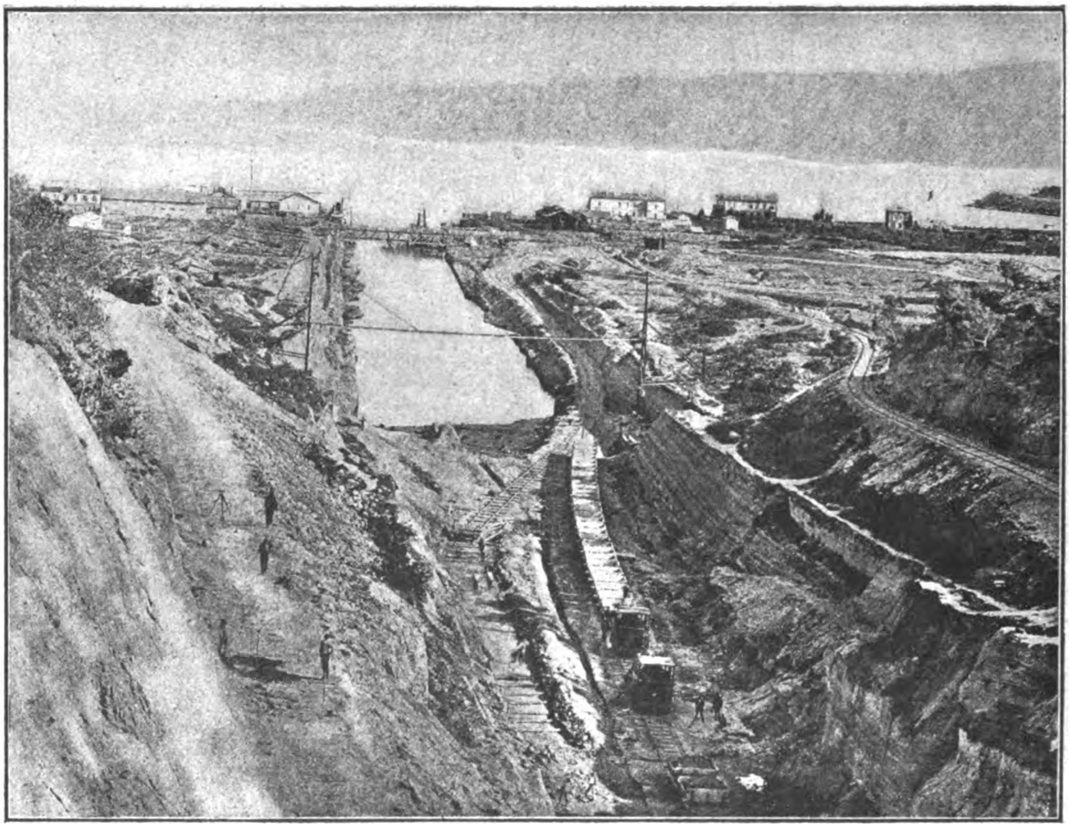

ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΙΣΘΜΙΑΣ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί, ἔλεος! (*Πλησιάζων.*) Ἀπὸ ἐμένα . . . τί φοβεῖσαι, . . . ἢ τί σκέπτεσαι;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Συγχώρησέ με ἂν εἶπα τίποτε νὰ σὲ προσβάλῃ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Νὰ μὲ προσβάλῃς, ὄχι. Ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀλήθειαν θέλω, καὶ σοῦ τὴν ζητῶ γονατιστός, μὲ τὰ δάκρυα 'ς τὰ 'μάτια. (**Κλίνει πρὸς τὴν Θεοδώραν καὶ λαμβάνει τὴν χεῖρά της, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Σεβῆρος ἀνοίγει τὴν θύραν τοῦ Ἰουλιανοῦ. Μένει ἀκίνητος πρὸς στιγμήν.**)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁ Σεβῆρος!

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ

(Ὁ Ἐρνέστος ἀποσύρεται πρὸς τ' ἀριστερά, ὁ Σεβῆρος προχωρῶν ἵσταται μεταξύ του καὶ τῆς Θεοδώρας).

ΣΕΒΗΡΟΣ (μὲ ὀργὴν ἀλλὰ ταπεινόνων τὴν φωνὴν διὰ νὰ μὴ ἀκούσῃ ὁ Ἰουλιανός.)

Δὲν εὑρίσκω λέξεις νὰ ἐκφράσω τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν καταφρόνησίν μου· τοῦτο μόνον σοῦ λέγω: Εἶσαι ἕνας ἄθλιος! .. Φύγε ἀμέσως!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (προσπαθῶν ἐπίσης νὰ κρατήσῃ τὴν φωνήν του.)

Ἀπὸ σέβας πρὸς τὴν Θεοδώραν καὶ πρὸς αὐτὴν ἐδῶ τὴν στέγην, χάριν τοῦ ἀρρώστου ἐκεῖ μέσα, ἀρκοῦμαι νὰ σοῦ ἀποκριθῶ . . . μὲ τὴν σιωπήν μου.

ΣΕΒΗΡΟΣ (εἰρωνικῶς, νομίζων ὅτι θ' ἀναχωρήσῃ.)

Ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ὑπακοὴ εἶναι ὅ,τι φρονιμώτερον ἔχεις νὰ κάμῃς.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν μ' ἐννόησες, κύριε. Δὲν ὑπακούω.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Μένεις ἀκόμη;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐνόσῳ ἡ Θεοδώρα δὲν ἐπαναλαμβάνει τὴν προσταγήν, μένω ἐδῶ. Ἐπήγαινα πρὸ ὀλίγου νὰ φύγω διὰ παντὸς καὶ μ' ἐκράτησε ὁ Θεὸς ἢ ὁ Σατανᾶς! Ἦλθες, μὲ ἤναψες, καὶ τὰ ὑβριστικά σου λόγια, ὡσὰν νὰ ἦσαν μάγια τῆς κολάσεως, μοῦ ἐφύτρωσαν εἰς τὰ πόδια ῥίζας καὶ μοῦ τὰ ἐκόλλησαν εἰς τὸ ἔδαφος ἐδῶ!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Τώρα κράζω τοὺς ὑπηρέτας νὰ ἰδῶ ἂν δὲν ἠμποροῦν νὰ τὰ ξερριζώσουν μὲ τὸ ξύλον!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δοκίμασε! (**Βαδίζει ἓν βῆμα ἀπειλητικῶς πρὸς τὸν Σεβῆρον· ἡ Θεοδώρα ὁρμᾷ μεταξύ των.**)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐρνέστε! (**Στρέφεται πρὸς τὸν Σεβῆρον μὲ ἀπόφασιν καὶ μὲ ἀξιοπρέπειαν:**) Λησμονεῖς ὅτι εἶσαι εἰς τὸ σπίτι μου, ἐνόσῳ ζῇ ὁ σύζυγός μου, ὁ κύριός του. Μόνος ἐκεῖνος κ' ἐγὼ ἔχομεν δικαίωμα καὶ ἐξουσίαν νὰ προστάζωμεν ἐδῶ! (**Πρὸς τὸν Ἐρνέστον παρακλητικῶς:**) Ὄχι ἐξ αἰτίας του, — πρὸς χάριν μου . . . (**Ὁ Ἐρνέστος προδίδων τὴν εὐχαρίστησίν του διότι τὸν ὑπερασπίζεται ἡ Θεοδώρα.**)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θεοδώρα, τὸ θέλεις ἐσύ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Σὲ παρακαλῶ!

(Ὁ Ἐρνέστος κλίνει εὐσεβάστως τὴν κεφαλὴν καὶ διευθύνεται πρὸς τὴν θύραν.)

Digitized by Google

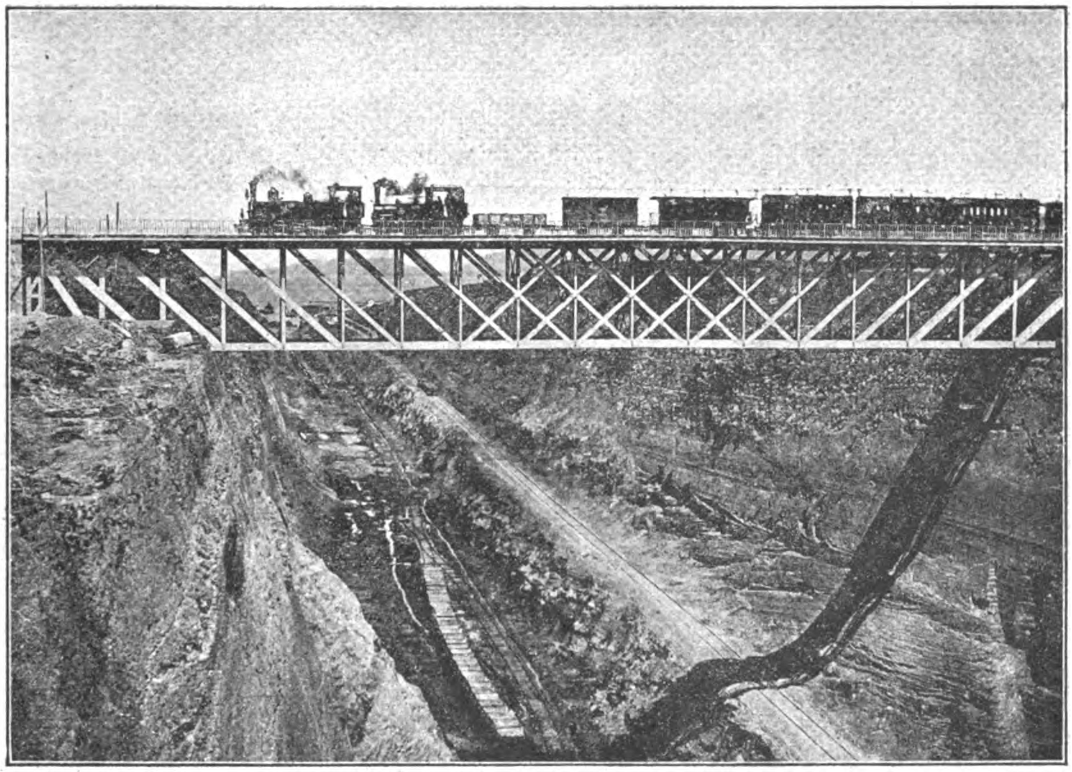

Η ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗΣ ΔΙΩΡΥΓΟΣ ΤΟΥ ΙΣΘΜΟΥ ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΥ

ΣΕΒΗΡΟΣ πρὸς τὴν ΘΕΟΔΩΡΑΝ

Θαυμάζω τὴν ἀναισχυντίαν σου ὅσον . . . ὄχι ! περισσότερον παρὰ τὴν ἰδικήν του. (***Τὴν πλησιάζει ἀπειλητικῶς. Ὁ Ἐρνέστος διακόπτει τὸν δρόμον του, ἀλλὰ νικῶν τὸν ἑαυτόν του ἐξακολουθεῖ βαδίζων πρὸς τὴν θύραν.***) Τολμᾷς νὰ ὑψώσῃς τὸ μέτωπον, δυστυχισμένη, — καὶ ἐνώπιόν μου ! Κλῖνέ το πρὸς τὴν γῆν τὸ μέτωπόν σου ! (***Ὁ Ἐρνέστος καὶ πάλιν, ὡς ἄνωθι, ἀλλὰ μετὰ πλειοτέρου δισταγμοῦ.***) Σύ, ἡ δειλὴ καὶ ἡ συνεσταλμένη, ποῦ ηὗρες τόσην ἐνέργειαν νὰ τὸν ὑπερασπισθῇς: Ἰδοὺ πῶς προδίδεται τὸ πάθος ! (***Ὁ Ἐρνέστος, εἰς τὸ βάθος ἤδη τῆς σκηνῆς, δὲν προχωρεῖ πλέον.***) Ἀλλὰ λησμονεῖς ὅτι προτοῦ τὸν διώξῃ αὐτόν, σὲ ἔδιωξε ἐσένα ἀπὸ αὐτὸ τὸ σπίτι, τὸ ὁποῖον ἐμόλυνες μὲ τὸ αἷμα τοῦ Ἰουλιανοῦ. Πῶς ἐτόλμησες νὰ ἐπανέλθῃς ; (***Ἁρπάζει τὸν βραχίονά της μανιωδῶς.***)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀ ! Δὲν εἶναι δυνατόν !.. Ὄχι ! (***Ὁρμᾷ καὶ ἀπωθῶν τὸν Σεβῆρον τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν Θεοδώραν.***)

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἀκόμη !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀκόμη !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἦλθες πάλιν !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (μὴ κυριεύων ἐφεξῆς ἑαυτόν.)

Δὲν ὑποφέρω τὴν αὐθάδειάν σου πρὸς τὴν Θεοδώραν. Ἐγύρισα νὰ σοῦ εἰπῶ ὅτι εἶσαι ἄνανδρος !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἐγώ !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐσύ !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Μή !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (πρὸς τὴν Θεοδώραν)

Αὐτὸς τὸ προκαλεῖ ! Τὸν εἶδα νὰ βάλῃ μὲ ὀργὴν τὸ χέρι ἐπάνω σου ! . . . Ἐπάνω σου ! Ἰδοὺ πῶς ! (***Ἁρπάζων μὲ ὁρμὴν τὸν βραχίονα τοῦ Σεβήρου.***)

ΣΕΒΗΡΟΣ

Αὐθάδη !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Αὐθάδης ἂν θέλεις, — ἀλλὰ δὲν σὲ ἀφίνω ! Δὲν εἶχες μητέρα ἐσύ ; Δὲν τὴν ἀγαποῦσες ; Δὲν τὴν ἐσέβεσο ; Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον θέλω νὰ σεβασθῇς τὴν Θεοδώραν καὶ νὰ ταπεινωθῇς ἐνώπιον τῆς λύπης αὐτῆς τῆς γυναικός ! Τῆς γυναικὸς αὐτῆς, τῆς ἁγιωτέρας καὶ ἐντιμοτέρας καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα σου, ἄνανδρε !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἐμένα . . . ἐμένα τὰ λέγεις !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί, καὶ ἀκόμη δὲν ἐτελείωσα !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἡ ζωή σου ! . . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μάλιστα, ἡ ζωή μου, ἀλλ' αὐτὸ ὑστερώτερα . . . (***Ἡ Θεοδώρα προσπαθεῖ νὰ τοὺς χωρίσῃ, ἀλλ' ὁ Ἐρνέστος τὴν ἀπωθεῖ εὐγενῶς διὰ τῆς μιᾶς χειρός, ἐνῷ διὰ τῆς ἄλλης κρατεῖ πάντοτε τὸν Σεβῆρον.***) Εἰς ἕνα Θεὸν πιστεύεις, . . . ἐξ ἀνάγκης . . . ἕνα Πλάστην . . . μίαν ἐλπίδα ! Αἴ ; Καθὼς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τῶν οὐρανῶν λυγίζεις τὰ ποταπά σου γόνατα, ἀπαράλλακτα ἐνώπιον τῆς Θεοδώρας θὰ τὰ λυγίσῃς, καὶ ἀμέσως ! Κάτω ! . . . Πέσε !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καταγῆς ! (***Βιάζει τὸν Σεβῆρον νὰ γονατίσῃ ἔμπρὸς εἰς τὴν Θεοδώραν.***)

Digitized by Google

ΘΕΟΔΩΡΑ

Παῦσε, Ἐρνέστε !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἀναίσχυντε !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Εἰς τὰ πόδια της !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἐσύ !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἐγώ !

ΣΕΒΗΡΟΣ

Δι' αὐτήν !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ναί !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Σιωπή ! . . , Σιωπή ! . . . (*Ἡ Θεοδώρα ἔντρομος νεύει πρὸς τὴν θύραν τοῦ Ἰουλιανοῦ· ὁ Ἐρνέστος ἀπαλλάττει τὸν Σεβῆρον, οὗτος ἐγείρεται καὶ διευθύνεται πρὸς τὰ δεξιά. Ἡ Θεοδώρα βαδίζει πρὸς τὸν Ἐρνέστον πρὸς τὰ βάθη τῆς σκηνῆς καὶ ἵσταται πλησίον του.*)

ΣΚΗΝΗ ΕΝΑΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ, ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ, ΜΕΡΣΕΔΗ.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (ἔσωθεν)

Ἄφησέ με !

ΜΕΡΣΕΔΗ (ἔσωθεν)

Μή, δι' ὄνομα Θεοῦ !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἐκεῖνος εἶναι . . . Ἄφησε !

ΘΕΟΔΩΡΑ (πρὸς τὸν Ἐρνέστον)

Φύγε, φύγε !

ΣΕΒΗΡΟΣ (πρὸς τὸν Ἐρνέστον)

Θὰ μοῦ τὸ πληρώσῃς !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν λέγω ὄχι !

(Παρουσιάζεται: ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ὠχρός, ἐξησθενημένος, σχεδὸν ἑτοιμοθάνατος. Ἡ ΜΕΡΣΕΔΗ προσπαθεῖ νὰ τὸν κρατήσῃ. Ὁ ΣΕΒΗΡΟΣ ἵσταται δεξιόθεν εἰς τὸ προσκήνιον, ἡ δὲ ΘΕΟΔΩΡΑ καὶ ὁ ΕΡΝΕΣΤΟΣ, πλησίον ἀλλήλων εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς.)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μαζῆ ! . . . Ποῦ πηγαίνουν ; . . . Ἐμποδίσατέ τους ! Φεύγουν ! . . Προδόται ! (*Θέλει νὰ ὁρμήσῃ κατ' αὐτῶν, ἀλλ' αἱ δυνάμεις του τὸν ἐγκαταλείπουν καὶ κλονίζεται.*)

ΣΕΒΗΡΟΣ (ὁρμῶν πρὸς ὑποστήριξίν του)

Μή, μή ! . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Σεβῆρε ! Μὲ ἀπατοῦσαν ! . . . Ἐψεύδοντο ! . . . Οἱ ἄθλιοι!... (*Λέγοντα ταῦτα τὸν σύρουν ἡ Μερσέδη καὶ ὁ Σεβῆρος πρὸς τὸ κάθισμα εἰς τὰ δεξιά, ὅπου κάθηται.*) Ἐκεῖ ! . . . Κύτταξε ! . . . Οἱ δύο των . . . ἐκείνη καὶ ὁ Ἐρνέστος ! Διατί κοντὰ οἱ δύο ; . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ καὶ ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ἀπομακρύνονται ὁ εἷς τοῦ ἄλλου.)

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Διατί δὲν ἔρχονται ; Θεοδώρα ! . . .

(Ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ τείνει πρὸς αὐτὸν τὰς χεῖρας, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ πλησιάσῃ.)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἰουλιανέ μου !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εἰς τὸ στῆθός μου ! (*Ὁρμᾷ ἡ Θεοδώρα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὅςτις τὴν σφίγγει ἐπάνω του. Διακοπή.*) Βλέπεις ; (*Πρὸς τὸν ἀδελφόν του*) Βλέπεις ; . . . Τὸ 'ξεύρω, μὲ ἀπατᾷ, καὶ τὴν σφίγγω εἰς τὸ στῆθός μου . . . Καὶ ἠμπορῶ νὰ τὴν θανατώσω . . . καὶ τὸ ἀξίζει ! . . . Καὶ τὴν βλέπω . . . τὴν βλέπω . . . καὶ δὲν ἠμπορῶ ! . . .

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἰουλιανέ !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (νεύων πρὸς τὸν Ἐρνέστον)

Κ' ἐκεῖνος ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἰουλιανέ !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καὶ τὸν ἀγαποῦσα ! . . . Σιώπα καὶ πλησίασε. (*Πλησιάζει ὁ Ἐρνέστος. Ὁ Ἰουλιανὸς περιπτύσσει τὴν Θεοδώραν.*) Εἶναι ἀκόμη ἰδική μου !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἰδική σου ! . . . Ἰδική σου ! . . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Δὲν ὑποκρίνεσαι ; . . . Δὲν ψεύδεσαι ; . . .

ΜΕΡΣΕΔΗ (προσπαθοῦσα νὰ τὸν καθησυχάσῃ).

Ἡσύχασε !

ΣΕΒΗΡΟΣ (ἐπίσης)

Ἰουλιανέ !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

(*Πρὸς τὸν Σεβῆρον καὶ τὴν Μερσέδην.*) Ἀφήσατέ με ! . . . Σιωπή ! (*Πρὸς τὴν Θεοδώραν.*) Σὲ ἐκατάλαβα ἐγώ ! . . . Τὸ ἤξευρα ὅτι τὸν ἀγαπᾷς ! (*Ὁ Ἐρνέστος καὶ ἡ Θεοδώρα θέλουν νὰ διαμαρτυρηθοῦν, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀφίνει.*) Ἀφοῦ τὸ ἠξεύρει ἡ Μαδρίτη, . . . ὅλη ἡ Μαδρίτη !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι, πατέρα μου !

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὄχι !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τὸ ἀρνοῦνται ! Τὸ ἀρνοῦνται ! Καὶ ὅμως εἶναι ἡ ἀλήθεια ! Τὸ αἰσθάνομαι ἐντός μου, διότι ἡ θέρμη αὐτὴ ποῦ μὲ καίει, μὲ τὴν φλόγα της φωτίζει τὸν ἐγκέφαλόν μου.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἡ θέρμη τοῦ αἵματος, ἡ ἔξαψίς σου γεννᾷ ὅλας αὐτὰς τὰς προδοσίας ! Ἄκουσέ με, ἄκουσέ με !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Θὰ μοῦ εἴπῃς ψεύδη !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (δεικνύων τὴν Θεοδώραν.)

Εἶναι ἀθῷα !

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὄχι ! . . Δὲν σὲ πιστεύω ! . .

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μὰ τὴν μνήμην τοῦ πατρός μου ! . .

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μὴ βεβηλόνῃς τὸ ὄνομα καὶ τὴν μνήμην του !

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μὰ τῆς μητρός μου τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν !..

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὁ τελευταῖος ἀσπασμός της δὲν μένει πλέον εἰς τὸ μέτωπόν σου !

Digitized by Google

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μὰ ὅ,τι θέλεις, πατέρα μου, σοῦ ὁρκίζομαι, σοῦ ὁρκίζομαι!..

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μὴ ὅρκους, μήτε λόγια ἀπατηλά, μήτε διαμαρτυρήσεις...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί θέλεις λοιπόν; Εἰπέ μου!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τί θέλεις;

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἔργα!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί ἐπιθυμεῖ, Θεοδώρα; Τί θέλει ἀπὸ 'μᾶς;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν ἠξεύρω!.. Τί νὰ γείνῃ, Ἐρνέστε!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (παρακολουθῶν αὐτοὺς ἀνήσυχος διὰ τοῦ βλέμματος.)

Ἆ! Ἐμπρός μου συνεννοεῖσθε πῶς νὰ μὲ ἀπατήσετε, ἀναίσχυντοι! Τὸ βλέπω!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Βλέπει ὁ πυρετός σου, ὄχι τὰ 'μάτια σου.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ὁ πυρετός μου, ναί! Ὁ πυρετός μου ἔλυσε τὸ δέμα μὲ τὸ ὁποῖον μοῦ εἴχατε ἐμποδίσει τὴν ὅρασιν, καὶ ἐπὶ τέλους βλέπω! Καὶ τώρα διατί κυττάζετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον; Διατί, προδόται, διατί λάμπουν τὰ 'μάτια σας; Λάλησε, Ἐρνέστε! Δὲν εἶναι δάκρυα αὐτὴ ἡ λάμψις... Ἔλα... πλησιέστερα... (***Τὸν βιάζει νὰ πλησιάσῃ, νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ γονατίσῃ ἔμπροσθέν του, εἰς τρόπον ὥστε ἔχει ἐξ ἑνὸς τὸν Ἐρνέστον εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἐξ ἄλλου τὴν Θεοδώραν ὀρθίαν εἰς τὸ πλευρόν του. Ψηλαφῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἐρνέστου***:) Τὸ βλέπεις; Δὲν εἶναι δάκρυα!.. Εἶναι στεγνὰ τὰ 'μάτια σου.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Συγχώρησε! Συγχώρησε!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀφοῦ ζητεῖς συγχώρησιν, εἶσαι ἔνοχος!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ναί!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Δὲν εἶμαι!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀντικρύσατε λοιπὸν τὰ βλέμματά σας!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἀδελφέ μου!

ΜΕΡΣΕΔΗ

Ἰουλιανέ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (πρὸς τὴν Θεοδώραν καὶ τὸν Ἐρνέστον.)

Τί φοβεῖσθε; Δὲν ἀγαπᾶσθε ὡσὰν ἀδέλφια; Ἀποδείξατέ το! Ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὰ τὰ βλέφαρα ἂς φανῇ ἡ ἁγνὴ λάμψις τῆς ψυχῆς σας, ἂς ἑνωθῇ ἐμπρός μου ἡ ἀντανάκλασίς της, καὶ τότε θὰ ἰδῶ, θὰ τὸ ἰδῶ ἀπὸ κοντὰ ἐὰν ἡ λάμψις αὐτὴ εἶναι φῶς ἢ φωτιά. Καὶ σύ, Θεοδώρα, καὶ σύ... Τὸ ἀπαιτῶ... Καὶ οἱ δύο! Ἐλᾶτε... Πλησιέστερα!.. (***Ἀναγκάζει τὴν Θεοδώραν νὰ γονατίσῃ, πλησιάζει τὰς κεφαλάς των καὶ τοὺς βιάζει νὰ ἰδοῦν ὁ εἷς τὸν ἄλλον.***)

ΘΕΟΔΩΡΑ (ἀποσπωμένη βιαίως ἀπὸ τὴν χεῖρά του.)

Ἆ ὄχι!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ζητεῖ νὰ ἐγερθῇ ἀλλ' ὁ Ἰουλιανὸς τὸν κρατεῖ.)

Δὲν ἠμπορῶ.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Εἶσθε ἐρωτευμένοι, ἐρωτευμένοι! Τὸ βλέπω! (***Πρὸς τὸν Ἐρνέστον ἀπειλητικῶς***:) Τὴν ζωήν σου!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὤ, ναί!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τὸ αἷμά σου!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὅλον!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (κρατῶν αὐτὸν γονατιστόν.)

Μὴ σαλεύῃς!

ΘΕΟΔΩΡΑ (θέλουσα νὰ ἐμποδίσῃ τὸν σύζυγόν της.)

Ἰουλιανέ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Θὰ τὸν ὑπερασπισθῇς; Τὸν ὑπερασπίζεσαι!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Δὲν ἦτο δι' ἐκεῖνον.

ΣΕΒΗΡΟΣ

Πρὸς Θεοῦ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (πρὸς τὸν Σεβῆρον).

Σιωπή! (***Πρὸς τὸν Ἐρνέστον γονυπετῆ***:) Φίλε ἄπιστε! Ἄπιστε υἱέ!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Πατέρα μου!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἀπατεών! Προδότα!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι, πατέρα μου!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Θὰ σοῦ βάλω σήμερον εἰς τὸ πρόσωπον τὴν σφραγῖδα μὲ τὸ χέρι μου... Κατόπιν μὲ τὸ σπαθί μου! (***Συλλέγων τὰς δυνάμεις του ἀνορθοῦται καὶ ραπίζει τὸν Ἐρνέστον.***)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἆ! (***Ἐγείρεται καὶ κρύπτων τὸ πρόσωπον ὀπισθοχωρεῖ πρὸς τ' ἀριστερά.***)

ΣΕΒΗΡΟΣ (τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Ἐρνέστον.)

Δικαιοσύνη!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Χριστέ μου! (***Κρύπτει τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας καὶ πίπτει ἐπὶ ἑνὸς καθίσματος δεξιόθεν.***)

ΜΕΡΣΕΔΗ (πρὸς τὸν Ἐρνέστον, ὡς ἀπολογουμένη δῆθεν διὰ τὸν Ἰουλιανόν.)

Εἶναι ἔξω φρενῶν!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (ὄρθιος ἔτι.)

Δὲν εἶναι παραφροσύνη! Εἶναι τιμωρία! Τί ἐνόμιζες, ἀχάριστε!

ΜΕΡΣΕΔΗ (θέλουσα νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸ δωμάτιόν της.)

Ἔλα, ἔλα!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἔλα Ἰουλιανέ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ναί, ἔρχομαι. (***Βαδίζει πρὸς τὴν θύραν του***

Digitized by Google

ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τῆς Μερσέδης, ἀλλὰ στρεφόμενος συχνὰ πρὸς τὸν Ἐρνέστον καὶ τὴν Θεοδώραν.)

ΜΕΡΣΕΔΗ

Γρήγορα, Σεβῆρε!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ἰδέ τους, τοὺς ἀτίμους! Ἦτο δικαιοσύνη! Δὲν εἶν' ἀλήθεια; Δὲν εἶν' ἀλήθεια;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Πρὸς Θεοῦ, Ἰουλιανέ!... Πρὸς χάριν μου...

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (ἐναγκαλιζόμενος τὸν Σεβῆρον.)

Πρὸς χάριν σου! Ἐσὺ μόνος... μόνος... μοῦ μένεις!...

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ναί! Διὰ παντός!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (παρὰ τὴν θύραν, στέκει πάλιν καὶ τοὺς παρατηρεῖ.)

Κλαίει δι' ἐκεῖνον... καὶ δὲν μ' ἀκολουθεῖ!... Δὲν μὲ κυττάζει... Δὲν βλέπει... ὅτι ἀποθνήσκω!... Ἀποθνήσκω... ναί!...

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἰουλιανέ!

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (μένων καὶ πάλιν παρὰ τὴν θύραν.)

(***Πρὸς τὸν ἀδελφόν του***:) Στάσου, στάσου... (***πρὸς τὸν Ἐρνέστον***:) Ἀτίμωσιν ἀντὶ ἀτιμώσεως!...

(Ἐξέρχονται ὁ Ἰουλιανός, ὁ Σεβῆρος καὶ ἡ Μερσέδη διὰ τῆς δευτέρας πρὸς τὰ δεξιὰ θύρας).

ΣΚΗΝΗ ΔΕΚΑΤΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ

(Ἡ μὲν ΘΕΟΔΩΡΑ κάθηται εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν δεξιόθεν, ὁ δὲ ΕΡΝΕΣΤΟΣ πίπτει ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν τράπεζαν καθίσματος.)

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (καθ' ἑαυτόν.)

Τί ὠφελεῖ ἡ ἀρετή;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τί ὠφελεῖ ἡ ἀθωότης!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἡ συνείδησίς μου σκοτίζεται!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐλέησέ με, Θεέ μου! Λυπήσου με!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἄτυχη νέα!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἄτυχε Ἐρνέστε! (***Μέχρι τοῦδε μένουν μακρὰν ἀλλήλων.***)

ΣΕΒΗΡΟΣ (ἔσωθεν κραυγάζει μετ' ἀπελπισίας:)

Ἀδελφέ μου!

ΜΕΡΣΕΔΗ (ἐπίσης)

Βοήθεια!

ΠΕΠΙΤΟΣ

Γρήγορα!

(Ὁ ΕΡΝΕΣΤΟΣ καὶ ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ ἐγείρονται καὶ πλησιάζουν πρὸς ἀλλήλους.)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Φωναὶ ἀπελπισίας!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θανάτου!...

ΘΕΟΔΩΡΑ

Πηγαίνωμεν ἀμέσως!...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποῦ;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐκεῖ!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ἐμποδίζων αὐτήν)

Δὲν γίνεται!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διατί ὄχι; Δὲν θέλω ν' ἀποθάνῃ!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Κ' ἐγὼ δὲν θέλω... Ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ... (***νεύων πρὸς τὸ δωμάτιον τοῦ Ἰουλιανοῦ.***)

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐγὼ ἠμπορῶ! (***ὁρμᾷ πρὸς τὴν θύραν τοῦ δωματίου.***)

ΣΚΗΝΗ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΣΕΒΗΡΟΣ, ΠΕΠΙΤΟΣ.

(Ὁ ΕΡΝΕΣΤΟΣ ὄρθιος εἰς τὸ μέσον τῆς σκηνῆς. Ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου, ὁ ΠΕΠΙΤΟΣ τῆς ἐμποδίζει τὴν εἴσοδον, ὄπισθέν του ὁ ΣΕΒΗΡΟΣ).

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ποῦ πηγαίνεις;

ΘΕΟΔΩΡΑ (μετ' ἀγωνίας).

Θέλω νὰ τὸν ἰδῶ.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ἀδύνατον!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Δὲν θὰ ἔμβῃς! Ἀκόμη ἐδῶ αὐτή! (***Πρὸς τὸν υἱόν του***:) Δίωξε την, — ἀμέσως!... Χωρὶς εὐσπλαγχνίαν!... Εὐθύς!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Τί λέγει!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὀνειρεύομαι;...

ΣΕΒΗΡΟΣ (πρὸς τὸν Πεπῖτον)

Ἀκόμη καὶ ἂν ἡ μητέρα σου ἔλθῃ καὶ σταθῇ ἐμπρός της, νὰ κάμῃς ὅπως σὲ προστάζω! Ὅσον καὶ ἂν παρακαλῇ, ὅσον καὶ ἂν ἱκετεύῃ!... Καὶ ἂν κλαίῃ... ἂς κλαίῃ! Νὰ φύγῃ, νὰ φύγῃ... ἢ θὰ τὴν σκοτώσω!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Τὸ εἶπε ὁ Ἰουλιανός;

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ναί, ὁ Ἰουλιανός.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὁ σύζυγός της! Δὲν εἶναι δυνατόν!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Νὰ τὸν ἰδῶ!...

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ναί. Νὰ τὸν ἴδῃς. Καὶ ἔπειτα... νὰ φύγῃς ἀπ' ἐδῶ.

ΠΕΠΙΤΟΣ (ὡς ἐναντιούμενος)

Πατέρα.

ΣΕΒΗΡΟΣ (ἀπωθῶν τὸν Πεπῖτον)

Ἄφησε...

ΘΕΟΔΩΡΑ

Εἶναι ψεῦμα!

ΣΕΒΗΡΟΣ (πρὸς τὴν Θεοδώραν)

Ἔλα! Ἔλα καὶ ἰδέ! (***Τὴν λαμβάνει ἐκ τοῦ βραχίονος, τὴν φέρει πρὸ τῆς θύρας καὶ σηκώνει*** τὸ παραπέτασμα.)

Digitized by Google

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ὁ Ἰουλιανός!... Ὁ Ἰουλιανός μου!... Νεκρός!...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (κρύπτων τὸ πρόσωπον μὲ τὰς χεῖρας)

Πατέρα μου! (*Διακοπή· ὁ Σεβῆρος τοὺς κυττάζει μὲ βλέμμα πλῆρες ὀργῆς.*)

ΣΕΒΗΡΟΣ (πρὸς τὸν υἱόν του)

Βγάλε την ἔξω!

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (ἱστάμενος πρὸ τῆς θύρας)

Ἄσπλαγχνε!

ΠΕΠΙΤΟΣ (διστάζων)

Πατέρα μου!

ΣΕΒΗΡΟΣ (πρὸς τὸν υἱόν του)

Εἶναι ἡ θέλησίς μου! Διστάζεις;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Λυπήσου την!

ΣΕΒΗΡΟΣ (νεύων πρὸς τὸ δωμάτιον)

Ναί! Ὅσον αὐτὴ τὸν ἐλυπήθη ἐκεῖνον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἀ! Τὸ αἷμά μου ἀνάπτει!... Θὰ φύγω ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἀδιάφορον.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θ' ἀποθάνω!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ἡ ζωὴ εἶναι σύντομος.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Διὰ τελευταίαν φοράν!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Ὄχι! (*Πρὸς τὸν υἱόν του*:) Κράξε τοὺς ὑπηρέτας.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Εἶναι ἀθῶα! Τὸ ὀμνύω!

ΠΕΠΙΤΟΣ (ἱκετευτικῶς)

Πατέρα!

ΣΕΒΗΡΟΣ (πρὸς τὸν Πεπίτον δεικνύων τὸν Ἐρνέστον)

Ψεύδεται.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μὲ ὠθεῖς εἰς τὸ ῥεῦμα; Καλά! Θὰ τὸ ἀκολουθήσω! Δὲν παλαίω ἐναντίον του! Δὲν ἠξεύρω τί θὰ σκεφθῇ αὐτὴ ἡ δυστυχὴς διὰ τὸν κόσμον καὶ διὰ τὰς ὕβρεις σου! Τώρα αἱ σκέψεις της κοιμοῦνται καὶ τὰ χείλη της εἶναι βωβά, — ἀλλὰ τί σκέπτομαι ἐγώ... θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ!

ΣΕΒΗΡΟΣ

Περιττόν! Δὲν θὰ μ' ἐμποδίσῃς... Μόνος μου... (*Βαδίζει πρὸς τὴν Θεοδώραν.*)

ΠΕΠΙΤΟΣ (προσπαθῶν νὰ τὸν ἐμποδίσῃ)

Πατέρα!...

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ὄχι! (*Διακοπή.*) Κανεὶς δὲν θὰ πλησιάσῃ αὐτὴν τὴν γυναῖκα! Εἶναι ἰδική μου!... Ἤθελες πάθος; — Ἰδοὺ πάθος μανιῶδες! Ἤθελες ἔρωτα; — Ἰδού, ἔρως ἀπέραντος! Θέλεις καὶ ἄλλο; Εἰπέ το! Δὲν μὲ τρομάζεις! Σπείρετε σεῖς... κ' ἐγὼ συνάζω!... Καὶ λέγετε, λέγετε... κακολογεῖτε!... Γεμίζετε μὲ τὰ νέα σας τὴν ἠχὼ τῆς σεμνοτύφου πόλεως! Ἀλλ' ἂν κανεὶς ἐρωτήσῃ ποῖος ἦτο ὁ ἄτιμος πρωταίτιος αὐτῆς τῆς ἀτιμίας, ἀποκριθῆτέ του: «Ἐσύ, ἐσύ, χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρῃς! Καὶ μαζῆ μ' ἐσένα ὅλων τῶν ἀνοήτων αἱ γλῶσσαι.» — Ἔλα Θεοδώρα, ἡ σκιὰ τῆς μητρός μου ἀσπάζεται τὸ ἄσπιλον μέτωπόν σου. Πηγαίνωμεν!... Εἶναι ἰδική μου! Καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μεταξύ σας καὶ μεταξύ μου ἂς γείνῃ κριτὴς ὁ Θεός! (*Περιπτύσσει τὴν Θεοδώραν, μὲ βλέμμα καὶ νεῦμα προκλητικὸν πρὸς τὸν Σεβῆρον καὶ τὸν Πεπῖτον μένοντας εἰς τὸ προσκήνιον.*)

Η ΚΟΛΑΣΗ ΤΟΥ ΝΤΑΝΤΕ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΠΕΜΠΤΟ

Στῆς κόλασης τὸ σκοτεινὸ περίγυρο, ὅπως εἶπα,
τὸ δεύτερο ἐκατέβηκα 'πὸ πάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο.
Ὁ τόπος λιγοστεύει ἐκεῖ, κι' αὐξαίνει ὁ πόνος τόσο,
ὁποῦ φωνὲς ἐλεεινὲς οἱ κολασμένοι βγάζουν.
Ὅπως ὁ Μίνωας στέκει ἐκεῖ φόβος καὶ τρόμος εἶναι.
Τὰ δόντι' ἀπ' ἀγανάχτηση φριχτὰ τριζομανάει·
ξετάζει ὅλα τὰ κρίματα στὸν τόπον ὅθε μπαίνουν,
κρίνει καὶ στέρνει ὅπως ζωστῇ. Λέγω πῶς ὅταν ἔρτῃ
ἐμπρός του ἡ μοχτηρὴ ψυχὴ τὲς ἁμαρτίες της λέγει,
καὶ ἀνεξομολόγητη κάμμιὰ δὲν ἀπαφήνει.
Κ' ἐκεῖνος, ποῦ ἀλάθευτα τὰ κρίματα γνωρίζει,
λογιάζει ποιὸς τῆς κόλασης θὰ τὴν κολάσῃ τόπος,
καὶ τόσες γῦρες ζώνεται μὲ τὴν οὐρὰ τὸ σῶμα
ὅσους νὰ κατεβῇ ἡ ψυχὴ γύρους ἐκεῖνος θέλει.
Κόσμος ψυχὲς ἀδιάκοπα ἐμπρός του παραστέκει,
καὶ μία μία 'ς ἐκείνονε γιανὰ κριθοῦν πηγαίνουν.
Λέγουν κι' ἀκοῦνε, ἔπειτα στρείφτουν καὶ κάτω πᾶνε.
Ὦ σύ, ὁποῦ ἦρτες γιανὰ ἰδῇς ἀραχνιασμένους τόπους
τούτου τοῦ κάτω κόσμου μας τοῦ πολυπικραμένου,
ὡς μ' εἶδε ὁ Μίνωας ἔκραξεν, ἀφήνοντας τὸ ἔργο,
πῶχει τὸ μέγα κ' ὑψηλὸ ἐκεῖνο ἀξίωμά του,
πῶς ἐδῶ μπαίνεις πρόσεχε κ' εἰς ποιόνε δίνεις πίστη.
μὴ σοῦ πλανᾷ τὸ λογισμὸ τῆς ἐμπασιᾶς τὸ πλάτος.
Κι' ὁ ὁδηγός μου τοῦ ἀπαντᾷ, γιατί καὶ σὺ φωνάζεις;
Ἀπὸ τὴ Μοῖρα εἶναι γραφτὸ ἐδῶθε αὐτὸς νὰ 'πάγῃ.
Μὴ φέρῃς ἄλλα ἐμπόδια, μὴν ἐρωτήσῃς ἄλλο.
Ἐκεῖνος ἔτσι ἠθέλησε, ποῦ ὅ,τι θέλει κάνει.
Τώρα ἀρχίζουν οἱ φωνὲς τῶν αἰωνίων βασάνων,
νὰ μοῦ βοΐζουνε στ' αὐτιά, τώρα σὲ τόπο φθάνω,
Ὅπου οἱ κλάψες οἱ πολλὲς ἐμὲ πικρὰ λαχτίζουν·
φτάνω σὲ τόπο, ποῦ ἀπὸ φῶς ὠρφανεμένος ἦτον,
ποῦ τὸ κατάμαυρο πυκνὸ σκοτάδι βασιλεύει,
ποῦ ἀκατάπαυτα βοᾷ σὰν θάλασσ' ἀγριεμμένη
ὅταν τὴ δέρνουν ἄνεμοι, ποῦ δέρνονται κ' ἐκεῖνοι.
Τῆς κόλασης ἡ ἀσίγητη ἐκείνη ἀνεμοζάλη
ἁρπάζει ἀνάερα τὲς ψυχὲς καὶ σκόρπιες τὲς τινάζει.
στρειφογυρίζει τες μὲ βιά, συγκρούει καὶ βασανίζει.
Κι' ὁπότ', ἀνεμοσκόρπιστες αὐτὲς καθὼς πηγαίνουν,
ἐμπρὸς εἰς τὸ θεώρατο φριχτὸ κρεμνὸ εὑρεθοῦνε,
ὅθεν τὸ χάσμα φαίνεται τ' ἄλλου βαράθρου κάτω,
ἐκεῖ εἶν' οἱ ἐλεεινὲς φωνές, τὰ κλάματα κ' οἱ θρῆνοι.
ἐκεῖ πρὸς τὴ θεότητα ξερνοῦν φριχτὲς βλαστήμιες.
Κ' ἐνόησα ὁπῶς τὰ βάσανα τὰ τόσα τυραννοῦνε
ἐκείνους, ὁποῦ ἐπέσανε στὲς ἁμαρτίες τῆς σάρκας,
ποῦ 'ς ὄρεξες τὸ λογικὸ κ' εἰς πάθια ὑποδουλώνουν.

Digitized by Google

Κ' εἶδες ποτὲ στὸν οὐρανό, χειμῶνα μὲ τὰ κρύα,
κοπὴ μεγάλη νὰ περνᾷ πυκνὴ ἀπὸ μαυροπούλια,
κ' οἱ ἁπλωτὲς φτεροῦγές τους ἀνάερα νὰ τὰ σέρνουν;
ὅμοια ἐσέρναν τὲς ψυχὲς τοῦ ἄνεμου οἱ φτεροῦγες.
Ἀνεμοδέρνοντ' ἄπαυτα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἄνω κάτω.
Καμμιὰ ἐρπίδα στὲς ψυχὲς παρηγοριὰ δὲ δίνει,
ὄχι νὰ πάψουν οἱ καϋμοί, μὰ οὐδὲ νὰ λιγοστέψουν.
Κι' ὡς γερανῶν μακρυὰ σειρὰ γοερά, ὡς περνᾷ, γραυγίζει,
παρόμοια εἶδα ψυχὲς νὰ φέρν' ἡ ἀνεμοζάλη,
κ' ἐγὼ τὲς ἄκουσα τρανὰ νὰ βαρυαναστενάζουν.
Καὶ τὸ διδάσκαλο ἐρωτῶ, τί ψυχολό' εἶν' ἐκεῖνο;
Ἡ πρώτη ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὲς βασίλισσα ἦτον, μοὖπε.
καὶ ἄλλοτ' ἐξουσίαζε πολλὲς φυλὲς καὶ γλῶσσες.
Οἱ ἄσεμνές της ὄρεξες τὴν ἐνικοῦσαν τόσο,
ποῦ νόμου ἔκαμε θέληση τὴ θέληση τῆς σάρκας,
τοῦ κόσμου τὴν καταβοὴ τὴν τόση γιὰ νὰ φύγῃ·
ἐκεῖν' εἶν' ἡ Σεμίραμη, ποῦ ἡ ἱστορία φωνάζει,
ὁπῶς τὸ Νῖνο ἐβύζασε καὶ γι' ἄντρα της τὸν εἶχε.
Τοὺς τόπους ἐξουσίαζε, ποῦ κυβερνᾷ ὁ Σουλτάνος.
Ἡ ἄλλη, ὁποῦ θωρεῖς ἐκεῖ, εἶν' ἡ ψυχὴ ἐκείνη,
ποῦ, ἐπάνω στὴν παραφορὰ τοῦ φλογεροῦ ἔρωτά της,
ἐπῆρε μὲ τὸ χέρι της ποτῆρι τοῦ θανάτου,
κ' εἰς τοῦ Σιχαίου τὴ σκιά, στὸν πρῶτο σύντροφό της,
κακὴ προδότρα ἐδείχτηκε, γυναῖκα δίχως πίστη.
Παρέκει νὰ ἡ φιλήδονη καὶ ἄσωτη Κλεοπάτρα.
Ἡ ὡραία Ἑλένη, ἰδὲς ἐκεῖ, ποῦ γιὰ τὸν ἔρωτά της
τόσος καιρὸς ἐπέρασεν αἱματοκυλισμένος.
Τὸν Ἀχιλλέα ἀντίκρυ ἰδές, μεγάλο παλληκάρι,
ποῦ ἀπὸ ἔρωτα μὲ ὁρμὴ στὸ τέλος πολεμοῦσε.
Τὸν Πάρη ἰδές, τὸν Τριστανό... Κ' ἐπάνω ἀπὸ χίλιες
ψυχές, μοῦ ἐδαχτυλόδειξε κι' ὠνόμασ' ὁ ὁδηγός μου,
ψυχὲς ποῦ ἐχώρισ' ἔρωτας ἀφ' τὸν ἀπάνω κόσμο.
Καὶ τοῦ διδάσκαλού μου ἐγὼ ὡς ἄκουσα τὸ στόμα
κυράδες τόσο ἐξάκουστες, γενναίους ἱππότες τόσους
τῶν περασμένων ἡμερῶν νὰ μοῦ ὀνοματίζῃ,
συντρίβεταί μου ἡ καρδιά, πῶς σβήνομαι μοῦ ἐφάνη,
καὶ λέγω, ποιητή, ποθῶ 'ς ἐκεῖνες νὰ μιλήσω
τὲς δυὸ ψυχές, ὁποῦ μαζὶ ζευγαρωμένες πᾶνε,
καὶ τόσο φαίνουντ' ἐλαφρὲς στὸν ἄνεμο πῶς εἶναι.
Καὶ μ' ἀποκρίθη· θενὰ ἰδῇς ἀφοῦ 'ς ἐμᾶς ζυγώσουν,
καὶ τότε παρακάλεσ' τες στὸν ἔρωτα ἐκεῖνον,
ὁποῦ τὲς σέρνει ἔτσι μαζί, κ' ἐκεῖνες θενὰ ἔρτουν.
Καθὼς τὲς γέρνει κατὰ μᾶς τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου,
τοὺς βγάζω μιὰ ψηλὴ φωνή· ψυχὲς βασανισμένες,
ἐλᾶτε νὰ μιλήσετε, ἂν ἄλλος δὲν τ' ἀρνιέται.
Σὰν περιστέρια, ποῦ γοργὰ πόθος γλυκὸς τὰ κράζει,
καὶ μ' ἁπλωμέν' ἀσάλευτα φτερὰ πετοῦν καὶ πᾶνε
εἰς τὴ φωλιὰ ἀπὸ μοναχὴ τὴ θέληση συρμένα,
ἔτσι κ' ἐκειὲς ἀφ' τὴ σειρά, ποῦ εἶν' ἡ Διδώ, ξεκόβουν
καὶ μᾶς σιμώνουν σκίζοντας κακὸν τοῦ ᾅδη ἀγέρα,
τόσο γλυκειὰ εἶχε δύναμην ἡ σπλαχνικὴ φωνή μου.
Χαριτωμένη μου ψυχή, ποῦ ζῇς, τί καλοσύνη,
αὐτὴν τὴν κοκκινόμαυρη τοῦ Χάροντ' ἀτμοσφαῖρα
ἐσὺ νὰ θέλῃς νὰ περνᾷς, στὸν κάτω κόσμο νἄρτῃς,
νὰ ἰδῇς ἐμᾶς, ποῦ ἐβάψαμε τὸν ἄλλον κόσμο μ' αἷμα.
Ἂν εἶχε ἀγάπην εἰς ἐμᾶς ὁ βασιλέας τοῦ κόσμου,
θὰ τὸν παρακαλούσαμε νὰ σοῦ χαρίζ' εἰρήνη,
ἀφοῦ ἐσὺ τόσο σπλαχνικὰ πονεῖς τὴ συφορά μας.
Ὅσα ν' ἀκούσῃς καὶ νὰ εἰπῇς θελήσῃς, θὰ σταθοῦμε
νὰ εἰποῦμε καὶ ν' ἀκούσουμε τώρα, ποῦ ὁλονένα
ὁ ἄνεμος, ὅπως ἀκοῦς, σιγάει καὶ ἡσυχάζει.
Ἡ γῆ, ὅπου ἐγεννήθηκα, καθῆται ξαπλωμένη
εἰς τὸ παραθαλάσσιο, ποῦ ὁ Πάδος κατεβαίνει
μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους του, ἀνάπαψη γιὰ ναὗρῃ.
Ὁ ἔρωτας, ποῦ αἰσταντικὴ καρδιὰ μὲ μιᾶς πληγώνει,
βαθειὰ τοῦτον ἐπλήγωσε, τ' ὡραῖό μου σῶμα ὡς εἶδε,
ποῦ μοῦ ἐπῆραν μὲ ἁρπαγὴν εἰς τὸν ἀπάνω κόσμο,
κι' ὁ τρόπος, ποῦ ἐτεχνεύτηκαν, ἀκόμα μὲ πικραίνει.
Ὁ ἔρωτας, ὁποῦ ἔρωτα στὸν ἐρωμένο ἀνάφτει,
στὴ γλυκειὰ ἐτούτου συντροφιὰ τόσο δεμένη μ' ἔχει,
ὁποῦ, ἀκόμη ὁ πόθος του, ὡς βλέπεις, δὲ μὲ ἀφήνει.
Ὁ ἔρωτας μᾶς ἔβαλε στὸν ᾅδη 'ς ἕνα αἷμα.
Τώρα ἡ Καΐνα καρτερεῖ στῆς κόλασης τὰ βάθη
ἐκεῖνον, ποῦ μᾶς ἔσβησε στὸν κόσμο τὴ ζωή μας.
Τοῦτα 'ς ἐμᾶς ἐπώθηκαν τὰ λόγι' ἀπὸ ἐκείνους.
Κι' ἀφοῦ εἶδα κι' ἄκουσα τὲς δυὸ ἐρωτοπληγωμένες
ψυχὲς ἐκεῖνες, ἔγυρα τὸ πρόσωπό μου κάτω,
καὶ τόσο ἔμεινα σκυφτὸς ὡς ποῦ ὁ ὁδηγός μου εἶπε,
ποιὸς στοχασμὸς βαραίνει σου τὴν κεφαλή; καὶ τοὖπα,
Ὀϊμένα! πόσοι λογισμοὶ γλυκοὶ καὶ πόσος πόθος
αὐτοὺς τοὺς δυὸ ἐκατάφεραν στὸ θλιβερὸ τὸ βῆμα.
Καὶ ἔπειτα στὲς δυὸ ψυχὲς γυρίζω ἐγὼ καὶ λέγω·
Φραντσέσκα, τὰ μαρτύρια σου μὲ καταθλίβουν τόσο,
ποῦ μοῦ ῥαΐζουν τὴν καρδιά, καὶ δάκρυα πικρὰ χύνω.
Μὰ εἰς τῶν γλυκῶ σας στεναγμῶν τὲς μέρες, τώρα πές μου,
πῶς ἔστρεξεν ὁ ἔρωτας νὰ δείξουν οἱ καρδιές σας
τοὺς πόθους, ποῦ ἐβασάνιζεν ἡ τόση ἀμφιβολία;
Κ' ἐκείνη, μεγαλύτερη θλίψη δὲν εἶναι, μοὖπε,
παρὰ εἰσὲ μέρες συφορᾶς ἡ ἐνθύμηση νὰ φέρνῃ
ἡμέρες, ποῦ ἀνεπίστροφες καλότυχες ἐφύγαν,
ὅπως αὐτός, ποῦ σ' ὁδηγεῖ, ἀλάθευτα γνωρίζει.
Μ' ἂν ἡ καρδιά σου ἐσὲ ποθῇ τόσο θερμὰ νὰ μάθῃ
τὴν πρώτη σπίθα, ποῦ ἄναψε τὴ φλόγα τοῦ ἔρωτά μας,
θενὰ σοῦ τὸ διηγηθῶ, κ' ἐνῷ θὰ διηγιόμαι,
θὰ βλέπουνε τὰ μάτια σου ἐμέ, ψυχὴν ἀθλία,
χύνοντας δάκρυα νὰ ἱστορῇ τὸν πόνο τῆς καρδιᾶς της.
Μιὰ μέρα ἐπέρνα ὥρα γλυκειὰ διαβάζοντας ἀντάμα
οἱ δυό μας, πῶς ἀπὸ ἔρωτα πληγώθη ὁ Λαντσιλόττος.
Ἤμαστ' οἱ δυό μας μοναχοί, καὶ λογισμὸς κανένας
δὲν ἔμβαινε στὲς ἀνοιχτές, στὲς ξέθαρρες καρδιές μας.
Ἐπάνω εἰς τὸ διάβασμα τὸ ἐρωτικὸν ἐκεῖνο
πολλὲς φορὲς τὰ μάτια μας μὲ πόθο ἀπαντηθῆκαν,
κ' ἐσβήστηκεν ἡ ὄψη μας· ἀλλὰ δυὸ λόγια μόνον
ἦσαν ἐκειά, ποῦ ἀκράτητα ἐμᾶς ἐσυνεπῆραν·
ὁπόταν ἐδιαβάσαμε, πῶς ὁ ἐραστὴς ἐκεῖνος,
ὁ τόσο τόσο αἰσταντικός, ἐφίλησε μὲ πάθος
τ' ἀχεῖλι τὸ γλυκόγελο ἐκείνης, ποῦ ἀγαποῦσεν,
ἐτοῦτος, ποῦ ποτὲ ἀπὸ μὲ δὲν θεν' ἀποχωρίσῃ,
θερμὰ μοῦ ἐγλυκοφίλησεν ὁλότρεμος τὸ στόμα.
Γαλεόττος ἦτον τὸ χαρτί, Γαλεόττος τὤχε γράψει.
Πλειὸ ἐμπρὸς δὲν ἐδιαβάσαμεν ἐκείνην τὴν ἡμέρα.
Τὴν ὥρα, ποῦ ἡ μιὰ ψυχὴ ἐτοῦτα ἐδιηγιότουν,
ἡ ἄλλη, εἰς τὸ πλάγι της, τόσο θερμὰ ἐθρηνοῦσε,
ποῦ τὴν καρδιά μου ἐρράϊσε, τὲς αἴστησές μου χάνω,
καὶ πέφτω κατὰ γῆς σωρὸς νεκρὸ κορμὶ ὅπως πέφτει.

Ἀργοστόλι, 1 Μαΐου 1893.

Π. ΒΕΡΓΩΤΗΣ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἐτελέσθησαν οἱ προαγγελθέντες γυμναστικοὶ ἀγῶνες. Ἡ ἑορτὴ ἤρχισε τὴν Πέμπτην καὶ ἐτελείωσε τὴν Παρασκευήν. Ὁ περίβολος τοῦ γυμναστηρίου παρουσίαζεν ὄψιν γραφικωτάτην καὶ κατὰ τὰς δύο ἡμέρας. Ἡ Β. οἰκογένεια, οἱ ἐν τέλει, κόσμος προσκεκλημένων πολύς, κυρίαι μὲ πολυχρώμους ἐαρινὰς ἐσθῆτας, ὁ μακρὸς στοῖχος τῶν μαθητῶν τοῦ κ. Βουλγάρεως μὲ τὰς ναυτικὰς στολάς, αἱ λευκαὶ περισκελίδες καὶ τὰ κυανόλευκα χιτώνια τῶν γυμναστῶν. Ἀπὸ τῶν λόφων τοῦ Σταδίου πλῆθος πολὺ λαϊκὸν ἐθεᾶτο. Τοὺς ἀγῶνας ἔστεψεν ἡ συνήθης ἐπιτυχία. Τῆς ἀγωνοδίκου Ἐπιτροπείας προήδρευεν ὁ βασιλόπαις Γεώργιος, εἰς τοὺς νικητὰς ἀπενεμήθησαν τὰ ὡρισμένα βραβεῖα, — στέφανοι, χρήματα καὶ δῶρα,—διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Βασιλέως, ὑφ' ὅλων δὲ θερμὰ ἀπηυθύνθησαν τὰ συγχαρητήρια πρός τε τοὺς μαθητὰς καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους. Ἀλλὰ μεθ' ὅλον τῆς στιγμῆς τὸν ἐνθουσιασμόν, ἁπλῆν καὶ ματαίαν ἐπίδειξιν διεῖδον οἱ περισσότεροι εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἑ λ λ η ν ο π ρ ε π ῆ ἑορτήν. Ἐὰν πέντε-δέκα νέοι, καὶ οἱ αὐτοὶ σχεδὸν πάντοτε, ἔμαθον νὰ ἐκτελῶσι δύσκολά τινα γυμνάσματα καὶ ἀγωνίζωνται κατ' ἔτος πρὸς ἀλλήλους, τί μὲ τοῦτο κερδίζει ἡ ἑλληνικὴ νεολαία καὶ πόθεν ἀποδεικνύεται ὅτι εἰσήχθη ἤδη γενικῶς ἡ γυμναστικὴ ὡς μέσον παιδεύσεως λυσιτελέστατον καὶ πάσης προσοχῆς ἄξιον θεωρουμένη ; Ἐπίσης κατεκρίθη καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς προσφορὰ ὅπλων εἰς τοὺς νικητάς. Διὰ νά τα κάμουν τί ;

✢

Συρροὴ παλαιστῶν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπιδρομὴ αὐτῶν εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν Ἐφημερίδων. Ὁ μουσιοῦ Τζώρτζ, ὁ Κουταλιανός, ὁ Θεοδώρου, ὁ Κριστὸλ καὶ ὁ Χασάν, τελευταῖος ἐλθὼν ἐκ Σμύρνης καὶ τοῦτο ἔχων τὸ ἐξαιρετικὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅτι εἶνε ἰσχνός, λιπόσαρκος. Καὶ ἁμιλλῶνται καὶ προκαλοῦνται καὶ γίνονται καθημέραν σκηναὶ καὶ προοιμιάζονται θεάματα διασκεδαστικώτατα, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὁ λαός μας ἀγαπᾷ ὄχι ὀλιγώτερον τῶν Ἄγγλων. Ἤδη ἐν Πειραιεῖ ὁ Θεοδώρου ἤρχισε τὰς παραστάσεις του ἐν συρροῇ κόσμου πολλοῦ. Πρῶτος ἀνταγωνιστὴς ἔσπευσεν εἰς τὸ θεατρίδιόν του ὁ μουσιοῦ Τζώρτζ, προκαλῶν εἰς πάλην μὲ στοίχημα χρηματικόν. Ἀλλὰ δὲν ὡρίσθη τίποτε ἀκόμη, διότι ὁ ἄλλος ἐζήτησε προθεσμίαν διὰ νὰ παντήσῃ, — πρᾶγμα μὴ συμβιβαζόμενον τοὐλάχιστον πρὸς τὴν ἀνυπομονησίαν τοῦ κοινοῦ, ζητοῦντος ὅσῳ τὸ δυνατὸν γρηγορώτερα νἀνευφημήσῃ τὸν νικητήν.

✢

Κωμικωτάτη σκηνὴ διεδραματίσθη πρὸ τινων ἡμερῶν ἐν μέσῃ καὶ πληθούσῃ ὁδῷ Σταδίου, περὶ ὥραν ἑβδόμην ἑσπερινήν. Κυρία τις ἔχασε τὸ πορτοφόλι της, τὸ ἀνεῦρε δὲ ἄλλη διερχομένη κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν. Μεταξὺ τῶν δύο κυριῶν συνήφθη τότε πάλη δεινή, καθόσον καὶ αἱ δύο διεξεδίκουν τὸ πορτοφόλι, ἡ μὲν ὡς εὕρημα, ἡ δὲ ὡς κτῆμα. Ὕβρεις ἀντηλλάγησαν δειναὶ καὶ τάλεξήλια ἀνυψώθησαν ἀπειλητικά. Εὐτυχῶς παρενέβησαν περιπατηταί τινες καὶ διέλυσαν τὴν σκηνήν, κατορθώσαντες νἀποδοθῇ τὸ πορτοφόλι εἰς τὴν ἀπολέσασαν.

✢

Κόσμος πολὺς συνηθροίσθη πρὸ τῶν Ἀνακτόρων, διὰ νὰ παραστῇ μάρτυς τῆς ἐπομένης σκηνῆς. Ἄνθρωπός τις εἰς τὰ προπύλαια ἐφωνάσκει καὶ ἐπέμενε νὰ εἰσαχθῇ παρὰ τῷ Βασιλεῖ διὰ νὰ ἐπιδώσῃ εἰς αὐτὸν σχέδιον οἰκονομικοῦ συμβιβασμοῦ. Οἱ αὐλικοὶ θεράποντες, ἐννοεῖται, τὸν ἠμπόδιζαν, ἕως οὗ εἰδοποιηθέντες ἔσπευσαν οἱ οἰκεῖοί του καὶ ἐγκλείσαντες αὐτὸν ἐντὸς ἁμάξης τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὁ δυστυχὴς ἦτο γνωστὸς καὶ ἔντιμος τῆς πόλεώς μας ὑποδηματοποιός, ἐξαίφνης παραφρονήσας. Ἡ ἐκδήλωσις τοῦ παθήματός του πολὺ κωμικὴ ἀλλὰ καὶ πολὺ φυσικὴ διὰ τὰς παρούσας περιστάσεις. Ἄλλοτε οἱ παράφρονές μας ἐνόμιζαν ὅτι εὗρον τὸν τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου ἢ τὸ ἀεικίνητον, σήμερον ὀνειρεύονται τὴν λύσιν τοῦ οἰκονομικοῦ ζητήματος.

✢

Ἡ σκηνὴ ἐν τῇ ἁμαξοστοιχίᾳ τοῦ ΣΑΠ. Εἰς διαμέρισμά τι Γ' θέσεως—τὸ τραῖνον κατήρχετο εἰς Πειραιᾶ ἐξ Ἀθηνῶν—δύο ρουμελιῶται γαλακτοπῶλαι, ἀπέναντί των δὲ παχουλὴ νεᾶνις, Σιφνιὰ ὑπηρέτρια, μὲ κατάμαυρα γιαλιστερὰ μαλλιὰ καὶ μὲ μάτια πύρινα. Οἱ γαλακτοπῶλαι, λεβεντόπαιδες φουστανελλοφόροι, κατ' ἀρχὰς μὲ ματιαίς, κατόπιν μὲ χειρονομίας ἠνώχλουν τὴν Ἄνναν, ἡ ὁποία ὅμως εὑρισκομένη μόνη καὶ ἀπροστάτευτη, ὑπέμεινε πνέουσα ἐκδίκησιν. Μόλις ὅμως πλησιάζει τὸ τραῖνον εἰς τὸν σταθμὸν Πειραιῶς, ἐγείρεται ἡ Ἄννα καὶ μὲ ἀγανάκτησιν μεγάλην :

— Βρὲ ψωρογαλατάδες, μ' εὑρήκατε μόνη καὶ μοῦ ζαχαρώνατε ; Ὅρσε λοιπόν !

Καὶ τοὺς ἀρχίζει καὶ τοὺς δύο μὲ τὴν ὀμβρέλλαν της, ἡ ὁποία ἐθραύσθη εἰς τὰς κεφαλάς των, ἐνῷ τὸ κορίτσι ἐξηκολούθει ἐν τῇ ἐξάλλῳ παραφορᾷ του ἀνακράζον :

— Οἱ μασκαράδες οἱ τσοπαναραῖοι νὰ μοῦ κορτεζάρουν μοῦθελαν !

Μετὰ τὸ χειροτόνημα δ' αὐτῆς ἐπῆλθε κατόπιν ἀλύπητον ἄλλο ἐκ μέρους τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων τοῦ σταθμοῦ.

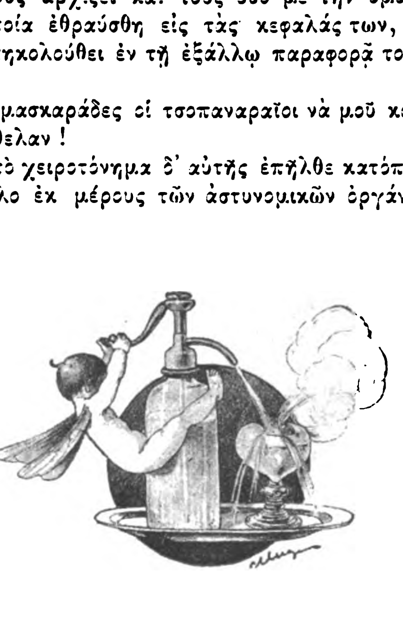

Digitized by Google

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Ἡ Αὐγούλα δὲν ἔκλεισεν ἀκόμα πέντε χρόνια. Κ ἔχει μέσα της κόσμον ὁλόκληρο· κι ὁ κόσμος αὐτὸς εἶνε τὸ καθρέφτισμα τοῦ ἄλλου κόσμου ποῦ ξανοίγεται γύρω της. Ἀ! τί μικρὸς καὶ τί παράξενος καθρεφτάκης εἶνε ὁ νοῦς τῆς Αὐγούλας! Πῶς τὰ δείχνει ὅλα τὰ πράγματα μικροκάμωτα κ εὐγενικά, καλὰ καὶ γλυκά, ὅλα φωτισμέν' ἀπὸ τὸ ἴδιο φῶς, ὅλα χυμένα στὸ ἴδιο τὸ καλοῦπι, ὅλα μὲ τὸ ἴδιο τ ἀνάστημα, ὅλα μὲ ψυχὴν ἀθῶα καὶ μὲ ζωὴ παιδιάτικη, μὲ τὴν ἴδιαν ὀμορφιὰ κα μὲ τὸ ἴδιο νόημα! Στὸν καθρεφτάκη αὐτὸ δὲν ξεχωρίζεις ἕνα πούπουλο ἀπὸ ἕνα κανόνι, τ ἄστρο ἀπὸ τὸ λουλοῦδι, τὴν Ἀφροδίτη τῆς Μήλου ἀπὸ μιὰ κούκλα. Ἄλλη φορὰ θὰ σοῦ ἀραδιάσω ἕνα πρὸς ἕνα τὰ πλούτη ποῦ μεστώνουν τὸν κόσμο τῆς Αὐγούλας. Ὅταν εἶμαι μαζί της, εἶμαι ἄλλος ἄνθρωπος. Γιατί, λέγει κάπου ὁ πλατωνικώτατος Σίλλερ, γιατί τὰ παιδιὰ καὶ τὰ λουλούδια νὰ μᾶς προξενοῦν τόση εὐχαρίστηση; Ἀφορμή, λέγει, ποῦ μᾶς κάνει τόσο νὰ τἀγαποῦμε δὲν εἶνε ἡ ἄπλαστη χάρη τους, δὲν εἶνε ἡ ἀδυναμία τους, εἶνε γιατὶ μπροστά τους μᾶς κυριεύει τὸ γλυκύτατον αἴσθημα μιᾶς περασμένης ζωῆς καὶ μιᾶς ζωῆς μ ε λ λ ο ύ σ η ς ... Σὰ νὰ θέλῃ νὰ μᾶς πῇ ὁ φιλόσοφος ποιητὴς πῶς αὐτὸς εἶνε ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου· ὅπως ἤμαστε μιὰ φορὰν ἁγνοὶ σὰν τὰ παιδιὰ καὶ σὰν τὰ λουλούδια, νὰ ξαναγίνουμ' ἔτσι μιὰν ἡμέρα: σ' ἕναν παράδεισο δικαιοσύνης ἁγνοὶ καὶ μοσχομύριστοι σὰν τὰ λουλούδια καὶ σὰν τὰ παιδιά!

Εἶνε ἀλήθεια πῶς ὁ ταπεινός μου νοῦς δὲ μπορεῖ νὰ ὑψωθῇ σὲ τέτοια σφαίρα ὀνειροφάνταστη, σὰν ἐκείνη ποῦ τραβοῦσεν ἄκοπα τὸ Σίλλερ. Τὴν ἀγαπῶ τὴν Αὐγούλα γιατ' εἶνε τόσο νόστιμη καὶ τόσο νόστιμα τὰ λέει τὰ λογάκια της! Γιὰ ὅσα βλέπει μπροστά της, ἢ βουνὰ εἶνε ἢ μυρμήγκια, γιὰ ὅλα ῥωτᾷ· ὅλο ῥωτᾷ κι ὅλο μαθαίνει. Τὸ μυαλὸ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ εἶνε σὰν τὸ στομάχι τοῦ ἀνθρώπου ποῦ παίρνει ἀπάνου του ὕστερ' ἀπὸ δυνατὴν ἀρρώστια· ὅλο νὰ τρώῃ θέλει καὶ ποτὲ δὲ χορταίνει. Προχτὲς τὴν εἶχα μαζί μου στὸν περίπατον. Ἀγνάντια μας εἴχαμε τὴν Ἀκρόπολη· τὴν ξέρει τὴν Ἀκρόπολη· μὰ ἔλα ποῦ ξάνοιξε τὸν Παρθενῶνα κ ἤθελε νὰ τῆς πῶ γιὰ τὸν Παρθενῶνα! ·τόνε λέει μάλιστα, μὲ τὴν παιδιακίσια γλῶσσα της, Π α ρ θ ε ν ό· καὶ μὴ νομίσετε πῶς διάβασε τὸ «Ταξίδι» τοῦ κ. Ψυχάρη· ἔτσι τὴν ἔμαθε νὰ τὸ λέῃ ἡ δασκάλα της ἡ Φύσις· σ' ἄλλο σχολεῖο δὲν ἐμαθήτευψεν ἀκόμα. Καὶ τί νὰ τῆς πῶ γιὰ τὸν Παρθενῶνα! μάθημ' ἀρχαιολογίας δὲ μποροῦσα νὰ τῆς κάμω, μήτε νὰ ξεχυθῶ σὲ ὕμνους. Καὶ τῆς εἶπα λοιπὸν πῶς ἦταν ἕνα μεγάλο καὶ ὡραιότατο παλάτι, καλλίτερο ἀπὸ τὸ βασιλικό· καὶ τὸ παλάτι αὐτὸ τὸ γκρέμισεν ἕνας σεισμός, σὰν τὸ Ζακυθινὸ σεισμό, καὶ τώρα στέκει ἔτσι μισοχαλασμένο· καὶ τὸ παλάτι κι ὁ σεισμὸς ἔγιναν πολλὰ χρόνια προτοῦ νὰ τήνε στείλῃ ὁ Θεὸς στὴ μαμᾶ της. Κι ἀφοῦ μ' ἄκουσε μὲ προσοχὴ καὶ μὲ τὰ μάτια της ὀλάνοιχτα, κούνησε τὸ κεφαλάκι της καὶ εἶπε: — Τί κρῖμα ποῦ γεννήθηκα ἔτσι ἀργά! ἔπρεπε νὰ γεννηθῶ προτήτερα γιὰ νὰ τὸ ἰδῶ τ' ὡραῖο τὸ παλάτι προτοῦ νὰ τὸ χαλάσῃ ὁ σεισμός! τί κρῖμα! — Τῆς Αὐγούλας ὁ συλλογισμὸς μ' ἔκαμε νὰ μείνω πολλὴν ὥρα συλλογισμένος. Τὸ παιδιάτικο ξεφωνητό της ἦταν σὰν ἀντίλαλος ἀπὸ βάθη ψυχῶν κι ἀπὸ βάθη αἰώνων. Τὴ σκέψη αὐτὴ πόσοι τὴν ἔκαμαν, πόσοι ἄνθρωποι καὶ πόσοι λαοὶ μὲ μεγάλες γνῶμες καὶ μὲ περίσσιαν ἀτυχία. Πόσοι ἀφοῦ τοῦ κάκου ἔζησαν καὶ μεγάλωσαν κι ἀγωνίστηκαν μ' ἕνα θεῖον ὄνειρο τοῦ περασμένου καιροῦ, ἔπεσαν ἀποκαρωμένοι κι ἀπελπισμένοι, χωρὶς νὰ κατορθώσουν νὰ δώσουν σάρκ' ἀνθρωπινὴ στὸ θεῖον ὄνειρό τους, ἄνθρωποι καὶ λαοί, σοφοὶ γιὰ νὰ συλλογίζωνται κι ἀδύνατοι γιὰ νὰ κατορθώσουν κάτι· καὶ δὲν ηὗραν γιὰ νὰ ξεχύσουν τὸν πόνο τους παρὰ τὰ λόγια αὐτά:

— Τί κρῖμα ποῦ γεννήθηκα ἔτσι ἀργά! ἔπρεπε νὰ γεννηθῶ προτήτερα ...

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ὁ Π α ῦ λ ο ς Φ λ ά, Γ ά λ λ ο ς σ υ γ γ ρ α φ ε ύ ς, ἐξέδωκε κριτικὸν δοκίμιον περὶ Βαλζάκ, ἐν ᾧ μετὰ σπανίας κριτικῆς διαυγείας ἀναλύονται καὶ διευκρινίζονται οἱ κυριώτεροι τύποι τοῦ συγγραφέως τῆς *Ἀνθρωπίνης Κωμῳδίας*.

— ***Φ ι λ ο λ ο γ ι κ α ὶ κ α ὶ Κ α λ λ ι τ ε χ ν ι κ α ὶ Μ ε λ έ τ α ι*** ἐπιγράφεται συλλογὴ κριτικῶν ἄρθρων ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ κ. Γουσταύου Λαρρουμέ, ἄλλοτε διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐν αὐτῇ διακρίνεται τὸ περὶ τῆς διασήμου καλλιτέχνιδος Ἀδριανῆς Λεκουβρὲρ ἄρθρον ὡς καὶ τὸ περὶ τοῦ πρίγκηπος Ναπολέοντος.

— Ἐ ν τ ῇ *Ἐ π ι θ ε ω ρ ή σ ε ι τ ῶ ν δ ύ ο Κ ό σ μ ω ν* ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν συγγραφεὺς Γαστων Δεσὰμ δημοσιεύει σειρὰν ἄρθρων ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἀνὰ τὴν Τουρκίαν*. Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει πραγματεύεται περὶ τῆς Σμύρνης.

— Ἐ ξ ε δ ό θ η ὁ τ έ τ α ρ τ ο ς τ ό μ ο ς τ ῆ ς Ἱ σ τ ο ρ ί α ς τοῦ Ἰσραὴλ ὑπὸ Ἐρνέστου Ρενάν, τὸν ὁποῖον ἐπεδιώρθωσε πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ συγγραφεύς.

— Π ρ ό ε δ ρ ο ς τ ῆ ς π ρ ὸ ς ἀ ν έ γ ε ρ σ ι ν ἀ ν δ ρ ι ά ν τ ο ς εἰς τὸν Ἑρρῖκον Μυρζὲ ἐπιτροπῆς ἐξελέγη ὁ Ἀρσένιος Οὐσσαί. Τὴν ὀρειχαλκίνην προτομὴν τοῦ συγγραφέως τῶν περιφήμων Scènes de la vie de Bohème θὰ ἐκτελέσῃ ὁ γλύπτης Bouillon.

— Ὁ δ ι ά σ η μ ο ς ἑ λ λ η ν ι σ τ ὴ ς Β α ρ θ ε λ ε μ ὺ Σαὶντ Ἱλαίρ, ἐν ἡλικίᾳ 88 ἐτῶν, ἐξέδωκε τὸν Α' τόμον τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσης βιογραφίας τοῦ γάλλου φιλοσόφου Βίκτωρος Κουζέν, ἀγγέλλει δὲ ὅτι θὰ συμπληρώσῃ τοὺς τρεῖς τόμους τοῦ ἔργου τούτου μέχρι τέλους τοῦ 1893, δηλαδὴ πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐνενηκοστόν.

Μουσικά.

Οἱ δ ι α γ ω ν ι σ μ ο ὶ τ ο ῦ ἐ ν Ἰ τ α λ ί ᾳ ἐ κ δ ό τ ο υ μουσικῶν ἔργων Σοντζόνιου, μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ συνθέτου τῆς «Καβαλερίας Ρουστικάνας», τοῦ ὁποίου τὸ μουσικὸν τάλαντον καὶ τὸ μέλλον εἶνε ἀναμφισβήτητον, δὲν παρήγαγον μεγάλα πράγματα. Τὰ τρία τελευταίως στεφθέντα ἔργα Tristi Nozze, Festa Marina καὶ Don Paez παρασταθέντα ἐν Βενετίᾳ, παρ' ὀλίγον ἐσυρίχθησαν. Οἱ κριτικοί, οἱ ἐκτιμῶντες τὴν ὑπέροχον ἀξίαν τοῦ Μασκάνη, ἐπιφέρουν ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν κατ' ἔτος, δι' ὀλίγων χιλιάδων λιρῶν ἰταλικῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ γέρας τοῦ ἀγῶνος, νὰ ἀναδεικνύεται καὶ μία μουσικὴ μεγαλοφυΐα.

— Ἐ ν Π α ρ ι σ ί ο ι ς ἐ π α ί χ θ η ἐ σ χ ά τ ω ς ἡ *Β α λ κ υ ρ ί α* τοῦ Βάγνερ. Ἐν τῇ Γαλλικῇ μητροπόλει ἔπαυσε τέλος ὁ πατριωτισμὸς ἐπεμβαίνων ἀκαίρως εἰς τὰ τῆς Τέχνης, ἡ δ' ἐπιτυχία τοῦ βαγνερικοῦ τούτου ἀριστουργήματος ὑπῆρξεν ὁμοία τῆς τοῦ Λόεγκριν. Τώρα μελετᾶται ἡ προσεχὴς παράστασις τοῦ *Τρίσταν καὶ Ἰσόλδης* καὶ τῶν *Ραψωδῶν τῆς Νυρεμβέργης*.

Θεατρικά.

Ἐ ν τ ῷ θ ε ά τ ρ ῳ τ ῶ ν B o u f f e s - P a r i s i e n s παρεστάθη πεντάπρακτον συμβολικὸν δρᾶμα *Πελίας καὶ Μελισάνδη* τοῦ νεαροῦ βέλγου ποιητοῦ Maeterlinck, τὸν ὁποῖον οἱ θαυμασταί του ἀποκαλοῦν νέον Σαίξπηρ. Τὸ δρᾶμα ἐκρίθη σκοτεινὸν καὶ ἀκατάληπτον, μεθ' ὅλην τὴν τεχνικὴν ἐπιτυχίαν τῆς παραστάσεως.

— Ὁ ὑ π ὸ τ ο ὺ ς κ. κ. Π α ν τ ό π ο υ λ ο ν, Ἀ λ ε ξ ι ά δ η ν καὶ Καρδοβίλλην θίασος ἄρχεται προσεχῶς τῶν παραστάσεών του διὰ νέου ἀνεκδότου ἔργου ἐν τῷ νεοκτίστῳ ὑπαιθρίῳ θεάτρῳ Τσόχα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου.

Digitized by Google

Ο ΜΕΛΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

(ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΙ)

Ὑπεδείχθησαν ἀλλαχοῦ (*Ἑστίας* ἀρ. 16) τινὲς τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου ἐν κράτει συνταγματικῷ. Τὰ καθήκοντα ὅμως εἶναι πολλαπλᾶ· πολυώνυμα δὲ καὶ πολυσύνθετα κρίνονται πάντα ὡς ἀναπόδραστα, καὶ ἡ παράλειψις ἢ ἡ ἀτελὴς ἐκπλήρωσις τῶν ὁποίων, ζημιοῦσα τὸ Κράτος, παραβλάπτει καὶ τὸν Θεσμόν. Εἶναι ἀρχαία καὶ βαθεῖα ἡ ῥῆσις, ὅτι ἀρέσκονται οἱ διοικούμενοι νὰ μιμῶνται τοὺς διοικοῦντας. Ὁ παῖς, νεώτατος ἔτι καὶ ἀδιάπλαστος, μιμεῖται τὸν γεννήτορα, ἐν τῷ κύκλῳ τῆς οἰκογενείας ἀνευρίσκων τὸ πρότυπον πρὸς ὃ ἀναισθήτως καὶ ἀνεπαισθήτως ἁρμόζει ἑαυτόν. Λαῶν πατέρες εἶναι οἱ βασιλεῖς. Κρινόμενοι ἀπὸ τῆς διπλῆς αὐτῶν φύσεως τῆς τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τοῦ οἰκογενειάρχου, ἔχουσι πλειότερα ἢ οἱ ἄλλοι τῶν πολιτῶν τὰ συναφῆ πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς θέσεώς των καθήκοντα, τὸ βάρος καὶ τὴν σημασίαν τῶν ὁποίων καθίστησι σοβαρωτέραν, ἡ συναίσθησις ὅτι, ἀθέτησις αὐτῶν ἔχει ὀλεθριωτέρας τὰς συνεπείας, ἢ ἡ παράλειψις καθηκόντων ἁπλῶν καὶ συνήθων πολιτῶν. Εἰς ἀδιαμόρφωτα καὶ ἀκατέργαστα πλήθη, ἄρτι ὀργῶντα εἰς εὔτακτον κοινωνικὴν σύστασιν, ἀποτυποῖ τὴν σφραγῖδα τῶν ἰδίων ἀρετῶν καὶ τῆς ἰδίας ἐν γένει προσωπικότητος σιδηρόχειρ καὶ συνετὸς ἡγεμών. Κοινωνίαι προηγμέναι ἀφ' ἑτέρου, καλοῦσαι εἰς τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τοὺς κλήρῳ διαδοχῆς ἢ ἄλλῃ αἰτίᾳ ἡγεμόνας, διαπλάττουσιν αὐτοὺς κατὰ τὸν ἴδιον τύπον καὶ τὰς ἰδίας ῥοπάς. Δὲν θὰ ἐξετάσω ἐνταῦθα τὸ ζήτημα ἐὰν οἱ ἡγεμόνες διαμορφῶσι τοὺς λαοὺς ἐφ' ὧν ἄρχουσι, ἢ οἱ λαοὶ διαπλάττωσι τοὺς βασιλεῖς οἵτινες τοὺς διοικοῦσι. Εὐάρεστον εἶναι, ἐὰν οἱ λαοὶ διαπαιδαγωγῶσι τοὺς βασιλεῖς των, φυτεύοντες εἰς αὐτοὺς τὴν συνείδησιν τοῦ τιμίως καὶ ἐθνικῶς κυβερνᾶν. Ὅταν ὅμως τοῦτο δὲν φαίνεται δυνατόν, εὐκταῖον εἶναι οἱ ἡγεμόνες νὰ διαπλάττωσι χρηστῶς τοὺς λαούς, μεριμνῶντες πατρικῶς ὑπὲρ αὐτῶν, ἐνδιαφερόμενοι εἰλικρινῶς ὑπὲρ τῶν τυχῶν των, ὑπὸ τῆς πείρας τὸ φῶς προλειαίνοντες τὴν ὁδὸν τῆς ἐθνικῆς αὐτοτελείας καὶ νίκης. Εὐσταθέστερον βουλεύεται ὁ εἷς ἢ οἱ πολλοί. Ὅταν δὲ ὁ εἷς οὗτος ἐγκλείει ἐν τῇ χειρὶ νόμιμον δύναμιν ἴσην πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ὁμοῦ λαμβανομένων· ὅταν ὁ εἷς, ἐν κανονικῇ καταστάσει, δύναται μόνος αὐτὸς ν' ἀντισταθμίσῃ πρὸς τὰ βουλεύματα τῶν πολλῶν· ὅταν ὁ εἷς, διὰ τῆς δυνάμεως ἣν τὸ πολίτευμα ἔδωκεν αὐτῷ οὐχὶ ὡς ἀπειλὴν κατὰ τῆς πολιτείας, ἀλλ' ὡς ἐγγύησιν εὐνομίας, ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας, δύναται ν' ἀνατρέπῃ ἐννόμως τὰς ἀποφάσεις τῶν πολλῶν οἵτινες, διατυποῦντες γνώμην καὶ προερχόμενοι εἰς ἀπόφασιν, βλέπουσιν αὐτὴν ἀνατρεπομένην διότι ἡ γνώμη τοῦ ἑνὸς διΐσταται πρὸς τὴν τῶν πολλῶν· ὅταν μεταξὺ τῆς συγκρούσεως τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν πολλῶν πρὸς τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἑνός, ἡ γνώμη αὐτοῦ, κατὰ τὰ πρῶτα τοὐλάχιστον στάδια, ἀναμφισβητήτως θὰ ἐπικρατήσῃ, τότε τὴν δύναμιν ταύτην τοῦ ἑνός, τὴν ἐντὸς τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς ἐλευθερίας ὀρθῶς κειμένην, δυνάμεθα ν' ἀξιώσωμεν ὡς ἐντίμως καὶ εὐσυνειδήτως οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐγκαίρως ὀφείλουσαν ἀπὸ περιωπῆς νὰ ἐκδηλωθῇ, καὶ εὐόρκως χρησιμοποιηθησομένην ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ λαοῦ καὶ τῆς τάξεως, τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς δυναστείας. Ὁ ἡγεμὼν τότε, οἰκογενειάρχης ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Ἔθνους, προβάλλει ἑαυτὸν πρότυπον πολιτείας πρὸς ὃ οἱ υἱοί, οἱ ἀρχόμενοι, θ' ἀναγκασθῶσι νὰ μορφώσωσιν ἑαυτούς. Καὶ ἐν τούτῳ, ἐν τῇ εὐεργετικῇ ταύτῃ δράσει τῆς βασιλείας ἐν μέσῳ κοινωνικῶς ἀδιαπλάστου καὶ πολιτικῶς ἀδιαμορφώτου λαοῦ, κεῖται μία τῶν ὑψίστων, ἡ ὑψίστη ἴσως, τῶν ἀποστολῶν τῆς κληρονομικῆς βασιλείας.

Ἂς μοὶ ἐπιτραπῶσι σκέψεις τινὲς καὶ εὐχαὶ εἰς τὸν Διάδοχον Θρόνου συνταγματικοῦ ἀναγόμεναι. Κατὰ συνήθη κανόνα εἶναι νέος ὁ Διάδοχος· καὶ αἱ πτήσεις τῆς ψυχῆς, τῆς καρδίας αἱ εὐγενεῖς ὁρμαί, τῆς φιλοδοξίας τὰ ὄνειρα, οὐχὶ εἰς τῆς ὡρίμου ἡλικίας τὴν ὑπολογιστικὴν σύνεσιν, οὐχὶ εἰς τῆς γεροντικῆς ψυχρότητος τὸν ἐγωϊσμόν, οὐχὶ εἰς τοῦ παρεληλυθότος βίου τὴν πικρίαν καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔαρ τοῦ βίου, εἰς τὴν νεότητα φυσικὸν καὶ προσῆκον εἶναι νὰ ἐκδηλωθῶσι. Ὁ νέος φέρεται εἰς κόσμους ἐνθουσιώδεις· ἡ κρίσις δὲν ὡρίμασεν ἔτι ἐπαρκῶς, ἀντ' αὐτῆς δὲ διέπει καὶ ἐλαύνει ἡ καρδία. Αἱ μεγάλαι ἰδέαι πηγάζουσιν ἐκ τῆς καρδίας, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσιν αἱ γενναῖαι ἀποφάσεις, αἱ εὐγενεῖς ἀφοσιώσεις, τῆς αὐταπαρνήσεως οἱ ἡρωϊσμοί. Διάδοχος Θρόνου, ὑπὸ τὴν διπλῆν ἀκτινοβολίαν τῆς νεότητος καὶ τῆς βασιλικῆς διαδοχῆς, ζῇ ἐν τῇ ποιήσει τοῦ βίου, ἐν τῇ ἐξάρσει τοῦ αἰσθήματος, ἐν τῇ ὑπαγορεύσει καὶ τῇ ἐπιδράσει ἰδεωδῶν ὀνείρων, ἅτινα ἡ εὐγένεια περιστέφει, καὶ ἡ ῥέμβη τῆς ἡλικίας δικαιολογεῖ. Ὁ Διάδοχος εἶναι ἐνθουσιωδῶς ὑψηλόφρων. Τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐλαύνει ἄκρατος φιλοτιμία, σθένος βουλήσεως, ὁρμέμφυτος τόλμη, ὁρμητικὴ φιλοδοξία. Ἡ καρδία του σπαργᾷ· ἅλλεται ἡ φαντασία, ἵπταται πρὸς τῆς μεγαλοπραγμοσύνης τὰς σφαίρας, συναρπάζει καὶ ὑποτάσσει τὴν σκέψιν. Εἶναι φορᾶς μεστός· καὶ ἡ κοχλάζουσα αὐτοῦ φιλοπατρία ἐξικνεῖται ἄχρις ὁρίου ὁρμητικότητος, προσπελάζοντος σχεδὸν τὸ ἀκάθεκτον. Παραπλήσιαι ὁρμαὶ τοῦ εὐγενοῦς πάθους ἐνδέχεται νὰ μὴ ἐκρήγνυνται πάντοτε. Τὸ ἔθνος ὅμως γνωρίζει ὅτι ὁ Διάδοχος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ κεντρισθῇ. Διαυγῆ ἔχων τὴν σκέψιν, εἶναι ραγδαῖος τὴν δρᾶσιν. Ἐὰν οἱ ἐξανιστάμενοι πρῶτοι συνέχονται ὑπὸ πιθανῆς ἐπιτιμήσεως, ἐπίσταται ὅτι οἱ ὑστεροῦντες δὲν στε-

Digitized by Google

φανοῦνται. Καὶ τοῦτο βοᾷ διαρκῶς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Διαδόχου· ὁ πόθος νὰ προκαλέσῃ ἐμπρέπουσαν εὐφημίαν, ὁ φόβος μήπως δὲν ἀξιωθῇ αὐτῆς.

Ὁ Διάδοχος τοῦ Θρόνου μελετᾷ συνεχῶς, καί, ἐμβαθύνων εἰς τὰ γεγονότα, σκέπτεται ἐπὶ τῶν ἐνεστώτων, ἐπισκοπῶν τὰ μέλλοντα. Ἐὰν κέκληται νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ χώρας ἣν ἐκλέϊσεν ἡ ἀνθρώπινος ἔμπνευσις, ἐὰν ἡ ἱστορία τῆς Πατρίδος αὐτοῦ εἶναι καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῆς ἡ ἱστορία, αἱ μελέται τοῦ Διαδόχου, γενικαὶ καὶ ὑγιεῖς πάντοτε, στρέφονται τότε μετὰ μείζονος θέρμης καὶ προτιμήσεως περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδίας Πατρίδος. Τὰ ἐγηγερμένα ἀθάνατα τρόπαια οὐκ' ἐῶσι ἥσυχον τὴν ψυχήν του. Ὁ Διάδοχος ἐνδιατρίβει εἰς τὰς πράξεις καὶ τὰς μορφάς, τὰς ἀφετηρίας καὶ τὰ στάδια, τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν δύσιν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Πατρίδος. Ἀρύεται ἀπὸ τῆς ἱστορίας αὐτῶν, ἥτις εἶναι καὶ τοῦ Ἔθνους ἡ ἑνιαία ἱστορία, τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ, συνδυάζων δὲ τοὺς συγχρόνους καιροὺς πρὸς τὰ διδόμενα τῶν παρελθουσῶν ἡμερῶν, βουλεύεται περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἐθνικῶν ἡρώων προσήλωσις, ἡ ἐντὸς αὐτοῦ πνευματικὴ διατριβὴ καὶ μελέτη ἀπεργάζεται ἴδιον σκέψεων καὶ ὀνείρων κύκλον, καθ' ὃν κυριαρχεῖ μορφὴ μεγαλεπήβολος, συγκεντροῦσα, διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν μεγαλουργημάτων της, τὴν ἰδιαιτέραν προσοχὴν καὶ προτίμησιν τοῦ φιλοτίμου καὶ εἰς τολμηρὰ ἐγχειρήματα ῥέποντος Διαδόχου. Ἤδη σιγῶν, ἐξελέξατο ἐνδομύχως τὸν συνετὸν πολεμιστὴν καὶ ἡγέτην, πρὸς ὃν θὰ ηὔχετο νὰ ὡμοίαζε. Ἐνθουσιᾷ ἀλκιμώτερον διατρέχων τὰς μεγαλοψύχους πράξεις του. Ὀνειροπολεῖ νὰ καταστῇ ὡς ἐκεῖνος, ἁρμόζων τὸν βίον καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ βίου του πρὸς τὴν ἰδέαν ἥτις ἐνέπνεε τὸ πρότυπον ἐκεῖνο, ἐθέρμαινε τὴν νεότητά του, ἐζωογόνει τὴν ὕπαρξίν του, ὡδήγει καὶ ἐφώτιζε τὴν ζωήν του. Ῥεμβάζει τὴν ἀκμὴν ἐκείνην. Πειρᾶται νὰ μιμηθῇ τὴν ποικίλην ἀρετήν, προσέχει ν' ἀποφύγῃ τὰ ὀλισθήματα, σοφὸν καὶ ἀσφαλῆ ἔχων ὁδηγὸν τῆς ἱστορίας τὸ φέγγος. Τυρβάζει περὶ τὴν μυστηριώδη πίστιν ἥτις ἤλασεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, θερμαίνεται ἀπὸ τοῦ πυρὸς ὅπερ ἔφλεξεν αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων συμπολεμιστῶν τὴν καρδίαν. Τοιαύτας ἰδεώδεις προσηλώσεις, τοιαύτας ἐξάρσεις εὐγενεῖς καὶ προνομιούχους, τοιαύτας δημιουργικὰς ἐμπνεύσεις ἐνδέχεται νὰ χλευάζῃ ὁ ἐπικούρειος καὶ ὁ ὑλιστής, ὁ τὸν σκοπὸν τοῦ βίου τάσσων εἰς τὴν τρυφηλὴν καὶ ἀπράγμονα ἀπόλαυσιν. Αἱ μεγάλαι ὅμως ἀποφάσεις κυοφοροῦνται εἰς τὴν καρδίαν, ἐντὸς ἁγνοῦ καὶ εὐρέος ἐγκεφάλου θερμαινόμεναι. Ἡ πίστις εἰς τὴν ἰδέαν περιάπτει τὴν ὑπόστασιν εἰς αὐτάς, καὶ ἡ εἰς τὴν ἰδέαν ἐγκαρτέρησις καὶ ἀφοσίωσις, ἡ εὐτυχὴς ἐπιτυχία, ἡ εὐγενὴς ἀτυχία στέφει δι' αἴγλης φωτεινῆς καὶ ἐθνικῆς τὸν ὡς ὀνειροπόλον διασυρθέντα καρτερικὸν καὶ ὑψηλόφρονα ἐργάτην. Ἰδοὺ τί δὲν θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ ἐννοήσῃ ὁ ὑλιστής· ἰδοὺ διατί ὁ λάτρης μόνου τοῦ ἀνέτου καὶ ἀκυμάντου βίου δὲν θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ λατρεύσῃ ἄλλο τι αἰθεριώτερον καὶ εὐγενέστερον. Οὕτω δὲ φλεγόμενος ὑπὸ τῆς πατρίου παραδόσεως ὁ Διάδοχος, μοχθῶν νὰ καταστῇ καὶ αὐτός κἄτι τι ἐν χώρᾳ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας δόξας ἀριθμούσῃ, ἐργάζεται ἀνενδότως καὶ νηφαλίως, ἐκλέγει τοὺς συνεργάτας του, ἐγχύνει πίστιν καὶ πεποίθησιν εἰς τὸ Ἔθνος, φιλοτιμεῖται νὰ προκαλέσῃ οὐχὶ τὴν ἐκ τῆς θέσεώς του, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῶν σχεδίων καὶ τῆς φύσεως αὐτῶν εὔφημον τῆς πατρίδος φωνήν. Ἀπὸ τοιαύτης ὁρμώμενος ἀφετηρίας σφυρηλατεῖ, πρῶτος αὐτός, εἰς τὸν ἄκμονα τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ψυχήν· καὶ ψάλτης τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, κραταιὸς ἀπόστολος αὐτῆς, ἐργάτης νοήμων καὶ ἀκατάβλητος μυεῖ τὸ Ἔθνος εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ μέλλοντος, ἐμπνέει καὶ στηρίζει αὐτὸ ὑψηγορῶν τὴν διεκδίκησιν τίτλων, οὓς ἡ πάτριος ἱστορία ἀνέγραψεν ὡς ὅρον ἐθνικοῦ βίου, καὶ ὧν ἡ ἀπώλεια θὰ κατήργει μετὰ τῆς δυναστείας, καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ἔθνους τὸν βίον καὶ τὸν ἀπώτερον σκοπόν. Τοιαῦτα ὅμως λαλῶν, τοιαῦτα ἐμπνέων δὲν ἀρκεῖται εἰς μόνους τοὺς λόγους. Διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, διὰ τῆς ἐσχεδιασμένης συνεχοῦς καὶ ἑνιαίας ἐργασίας, πιστοποιεῖ τοὺς λόγους καὶ τὰς εἰσηγήσεις αὐτοῦ, παρέχει ἀποδείξεις τῆς ἐμβριθείας τῶν ἐθνικῶν διανοημάτων του, τῆς εἰλικρινείας αὐτῶν, καὶ τῆς εὐγενεστάτης προθέσεως νὰ περιβάλῃ μὲ πλήρη πραγματοποίησιν τῆς ψυχῆς του τὰ ὄνειρα, τῆς καρδίας του τοὺς πόθους καὶ τοὺς παλμούς.

Τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος δημιουργεῖ ὑποχρεώσεις. Ὅσον ἀνέρχεταί τις εἰς περιωπήν, κατὰ τοσοῦτον σοβαρώτερα ἀποβαίνουσι τὰ καθήκοντα, τὰ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος πηγάζοντα. Ὁ Διάδοχος εἶναι πρῶτος ἐν ταῖς ἐθνικαῖς τιμαῖς. Ὀφείλει νὰ ἦναι καὶ ὁ πρῶτος ἐν τοῖς πατριωτικοῖς μόχθοις. Ἀποδεχόμενός τις τὰ πρωτεῖα ἄνευ τῶν παρομαρτουσῶν βαρειῶν ὑποχρεώσεων, καὶ τῆς σπουδῆς πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτῶν, ἐλέγχεται ἥκιστα ἄξιος τῶν ἀπονεμομένων τιμῶν. Ἁπλῆ σύμπτωσις γεννήσεως παρέχει δικαίωμα εἰς τὴν βασιλικὴν διαδοχήν. Ἀλλ' ὁ ἡγεμονίδης, ὑπερήφανος ἐκ χαρακτῆρος καὶ συναισθήσεως, δὲν ἀρκεῖται εἰς μόνον τὸ δικαίωμα ὅπερ τῆς τυφλῆς Τύχης ἀλόγιστος φορὰ ἀπένειμεν αὐτῷ. Διὰ πάσης τῆς πολιτείας καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ, διὰ τῆς βαθύτητος τῶν βουλευμάτων του, διὰ πασῶν τῶν προσπαθειῶν καὶ πάντων τῶν παραδειγμάτων, διὰ συμπεριφορᾶς προκαλούσης τὸν σεβασμὸν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Ἔθνους, δικαιολογεῖ ἀνεπιδείκτως τὴν προτίμησιν τῆς συμπτώσεως καὶ τῆς τύχης. Οἱ λαοί, ὁσάκις δὲν συντρίβουσι διὰ τῆς βίας, συντρίβουσι διὰ τῆς εἰρωνείας. Εἶναι φοβερὸν τὸ ὅπλον, καὶ ἀσφαλέστερον ἢ ὁ σίδηρος. Καὶ ὁ κεκλημένος νὰ ἡγηθῇ τῶν λαῶν ἀνάγκη νὰ αἰσθάνηται ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν τῆς δυσχεροῦς ἡγεσίας, δι' ἐμφανοῦς δὲ ὑπεροχῆς τῆς ἀναμφισβητήτου ἀξίας του νὰ τὴν καθιστᾷ δήλην ἀπροσμαχήτως. Οὐδεμία ὑψηλὴ ἀφοσίωσις, οὐδεμία γενναία πρᾶξις, οὐδεμία μεγαλεπήβολος ὁρμή, οὐδεμία εὐγενὴς αὐτοθυσία ἢ προαίρεσις δύναται νὰ εὕρῃ ἀδιάφορον, ἢ μέτριον κἂν θαυμαστὴν τὸν Διάδοχον. Ἐὰν διὰ τοὺς ἁπλοῦς τῶν πολιτῶν δὲν ἐπιτρέπεται ἀδιαφορία πρὸ τῶν ὑψηλῶν ἐμπνεύσεων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, διὰ τὸν Διάδοχον ἀδιαφορία τοιαύτη

Digitized by Google

θ' ἀπέβαινεν ἐγκληματικότης· καὶ τιτρώσκουσα αὐτὸν προσωπικῶς, θὰ ἐτραυμάτιζε καὶ τὴν γοητείαν τοῦ Θεσμοῦ, οὗτινος εἶναι θεματοφύλαξ. Ἐκδήλωσις ὅμως τιμῆς πρὸς πρᾶξιν ἔξοχον, ἀπὸ εὐγενοῦς ἐλατηρίου πηγάσασαν, ἀνάγκη νὰ ἐπιτελεσθῇ εἰς τὴν εὔκαιρον στιγμήν, καὶ μετὰ τῆς αὐστηρᾶς ἐκείνης σεμνοπρεπείας, τῆς ἀποκλειούσης πάντα θεατρικὸν ἢ ἐπιδεικτικὸν χαρακτῆρα. Ἔλλειψις ὀξυδερκείας ἢ ἐγκαιρότητος περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς ἑκουσίως καὶ δημοτελέστερόν πως θὰ ἐνεφανίζετο πρὸ τοῦ δημοσίου ὁ Διάδοχος, θὰ κατήλεγχεν ἐπιπολαιότητα. Ἡ ἀφάνεια αὐτοῦ δημιουργεῖ εὔλογον δυσφορίαν· ἀλλὰ δυσφορίαν ἐπίσης θὰ ἐδημιούργει καὶ ἄκαιρος ἐμφάνισις αὐτοῦ. Ὁ Διάδοχος δὲν ἀνήκει εἰς ἑαυτόν· ἀνήκει εἰς τὸ Ἔθνος. Τὴν δύναμιν, τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἣν συγκεντροῖ ἐν ταῖς χερσὶ δὲν ἀρύεται ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀξιώματος ὅπερ τὸ Ἔθνος ἀναγνωρίζει εἰς αὐτόν. Παρέχων ἑπομένως τὴν ἔξοχον τιμὴν τῶν ἐπισκέψεών του, ἀνάγκη νὰ προσέχῃ αὐστηρῶς εἰς τίνας καὶ πῶς ἀπονέμει τὴν τιμὴν ταύτην, κατὰ πόσον δὲ δικαιολογεῖται βασίμως τοιαύτη τιμητικὴ προτίμησις. Εἰς οὐδεμίαν περίστασιν δὲν δύναται ὁ Διάδοχος τοῦ Θρόνου ν' απογυμνωθῇ τῆς ἐπισήμου καὶ ἐθνικῆς αὐτοῦ ἰδιότητος. Πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἶναι ὁ Διάδοχος. Τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα μετὰ τῶν εὐθυνῶν τὸν παρακολουθεῖ διαρκῶς· ἀδιάλειπτον δὲ ὄν, δημιουργεῖ ἀδιαλείπτους δι' αὐτὸν τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ἀπὸ τῆς θέσεως καὶ τῆς γοητείας τῆς ἐθνικῆς περιωπῆς πηγαζούσας.

Ὁ Διάδοχος ἐπισκέπτεται τὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους· ἀντιλαμβάνεται, ἰδίαις αἰσθήσεσι, τῶν ἀναγκῶν καὶ ἀξιώσεων αὐτῶν, κοινωνεῖ στενώτερον πρὸς τοὺς πόρρω τῆς πρωτευούσης βιοῦντας, μελετᾷ τοῦ λαοῦ τὰς κλίσεις, τὰ ἔθιμα, τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς ποικίλας ροπάς, ἐκδηλοῖ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ βλέπῃ τοὺς πολίτας πάντας πειθομένους εἰς τὸν νόμον καὶ αὐτὸν μόνον ἀναγνωρίζοντας ὑπέρτατον κύριον, συνέχει διὰ τῆς ἀπαρεσκείας καὶ τῆς ὀργῆς του πιθανὰς παρεκτροπὰς δημοσίων ὀργάνων, διδάσκει τὸ καθῆκον, παραινεῖ τὴν ἀπέκδυσιν τῶν ἐγωϊστικῶν συμφερόντων ἀντικαθισταμένων εἰς τὰ γενικὰ τῆς πολιτείας συμφέροντα, καθόλου δ' εἰπεῖν ἐνδεικνύει εἰλικρινὲς καὶ ὀφειλόμενον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ τμήματα καὶ τὰ ἄκρα τοῦ Κράτους, ὧν ἄνευ ἡ καρδία τοῦ Ἔθνους οὔτε κανονικῶς οὔτε ἀκμαίως δύναται νὰ σφύζῃ. Ἀδιαφορία τῆς Αὐλῆς διὰ τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἀντεθνικὴ εἶναι καὶ ἀντιδυναστική. Αἱ πρωτεύουσαι, ὡς κέντρα εὐρύτερα ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεως, ἐνέχουσι δύναμιν ἀπορροφητικὴν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἐπαρχιῶν. Τὰ ἄριστα, τὰ ἀκμαιότερα στοιχεῖα τῆς χώρας, αἱ πνευματικαὶ ἀριστοκρατίαι, ὁ πλοῦτος, αἱ πάσης σφαίρας καὶ κύκλου κορυφαί, ὀργῶσι πως πρὸς τὰς πρωτευούσας, ὡς εἰς στάδιον ἐπιδείξεως τοῦ κτηθέντος, ὡς εἰς μέσον ἀναπτύξεως τοῦ κυοφορουμένου ἢ ἐπωάζοντος. Αἱ πρωτεύουσαι ἀναδείκνυνται ἐγωΐστριαι· ἀξιοῦσι πολλὰ ὑπὲρ ἑαυτῶν, διεκδικοῦσι πάμπολλα, καὶ πλεῖστα ἐπιτυγχάνουσι. Τὴν ἄδικον ταύτην τάσιν, τὴν ἐγκειμένην ἐνίοτε εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τῶν πραγμάτων, μετριάζουσιν αἱ συνεχεῖς ἐπισκέψεις καὶ διαμοναὶ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἀφοῦ δὲν δύνανται νὰ τὴν ἐξαλείψωσι. Οἱ πολῖται πάντες εἶναι ἴσοι, εἰσφέρουσι δὲ ἀναλόγως εἰς τὰ δημόσια βάρη. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο τῶν νεωτέρων κεφαλαιωδῶν νόμων, ἀκριβὲς κατὰ τύπον, ὑποσκάζει ὅμως κατ' οὐσίαν. Ὁ κάτοικος τῆς πρωτευούσης δὲν εἶναι ἀπολύτως ἴσος πρὸς τὸν κάτοικον ἀφεστώσης ἐπαρχίας· καὶ ἐνῷ ὁ τὴν ἐπαρχιακὴν πόλιν ἢ κωμόπολιν οἰκῶν εἰσφέρει ἴσα, ἂν μὴ καὶ πλείονα ἢ ὁ κάτοικος τῆς πρωτευούσης, δὲν δρέπει ὅμως ἐν ἴσῳ μέτρῳ οὔτε τὰ εὐεργετήματα τοῦ προηγμένου κοινωνικοῦ βίου, οὔτε τὰ ἔννομα ἀνταλλάγματα τῶν φόρων αὐτοῦ. Ἀνισότης τις, ἀναπόδραστος ἴσως, ἀναντίρρητος ὅμως, δυστυχῶς δὲ καὶ ἀπολέμητος, κρατεῖ μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῆς αὐτῆς Πατρίδος, τῶν ἴσων ἐνώπιον τῆς Πολιτείας, καὶ ἴσως εἰσφερόντων εἰς τὰ βάρη της. Αἱ περιοδικαὶ ἐπισκέψεις τοῦ ἡγεμόνος, τῶν μελῶν τῆς Β. Οἰκογενείας, τοῦ Διαδόχου ἰδιαιτέρως, αἱ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐπωφελῶς ἐπιχειρούμεναι, θὰ ἐκρίνοντο ὡς μικρὸν ἀντιστάθμισμα μειονεκτημάτων, μὴ βεβουλευμένων ἀληθῶς, ὑπαρχόντων ὅμως, καὶ ἴσως διατιθέντων δυσθύμως τοὺς πολίτας καὶ ὑπηκόους, οἵτινες καὶ οἱ περισσότεροι εἶναι, καὶ οἱ πλειότερον ἐργαζόμενοι. Πρὸ τῆς ἠθικῆς ἀνακουφίσεως ἣν θὰ ἐπαγάγῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐπαρχιώτου τοιαύτη ἐπίσκεψις καὶ διατριβή, πρὸ τῆς ἀθώας καὶ εἰλικρινοῦς χαρᾶς ἣν θ' ἀπειργάζετο εἰς τὴν καρδίαν του, πρὸ τοῦ συμφέροντος αὐτοῦ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Δυναστείας, ὀρθὸν θὰ ἦτο ἐὰν περιωρᾶτο ἐπὶ βραχὺ ἡ ἐκχειλίζουσα ἄνεσις τοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἀνακτόρου, ἐλησμονεῖτο δέ, ἐνώπιον τοῦ καθήκοντος, ἡ πιθανὴ ἔλλειψις ὀλιγοημέρου βιωτικῆς χλιδῆς, ἡ ἀτέλεια πλουσίου καὶ ἀνέτου βίου, ὀλιγώτερον ἀναπαυτικῶς δυναμένου νὰ διέλθῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Τὰ αἰσθήματα τῶν λαῶν εἶναι ὀξύτατα. Τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν ὀφείλουσι νὰ ἱκανοποιῶσιν οἱ ἡγεμόνες, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν οὐδένα ζημιοῦσαν ματαιότητα ἠδύναντο ἀκινδύνως νὰ θεραπεύωσι. Τὸ ἄτομον περιορώμενον ἢ ὑποτιμώμενον δύναται νὰ συγχωρήσῃ καὶ νὰ λησμονήσῃ. Ὁ λαὸς ὅμως ποτέ. Καὶ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Κράτους, θεωροῦν τὴν ἐλαχίστην σπουδὴν καὶ προθυμίαν τῶν ἡγεμονιδῶν περὶ τὴν τήρησιν στοιχειωδῶν κανόνων καὶ καθηκόντων, κρίνον τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην ὡς ἐγκατάλειψιν ἀπὸ τῆς μερίμνης καὶ τῆς στοργῆς τῆς Αὐλῆς, ἐξεγείρεται δικαίως, καὶ ἀποδίδον τὴν παράλειψιν ταύτην, ἥτις βεβαίως θὰ εἶνε ἀθώα, εἰς λήθην καὶ περιφρόνησιν, σχολιάζει τὸ παρατεινόμενον φαινόμενον, καὶ ὅπου ἡ ἀφοσίωσις καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἀμέριστος κατῴκει τὸ πρίν, ἀνεῴγη σήμερον θέσις εἰς τὴν δυσμένειαν καὶ τὴν μνησικακίαν. Τοιαῦται παρανοήσεις ὀρθὸν εἶναι νὰ τίθενται ἐκποδών. Εἶναι φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συμφέροντος ὑπαγόρευσις τοῦτο. Ὅπως διασκεδασθῶσιν εὔλογοι προκαταλήψεις, πικρίας καὶ παραπόνων λόγοι, δὲν πρόκειται νὰ ἐπιτελεσθῇ βαρεῖα τις θυσία ἀφόρητος καὶ ὀδυνηρά. Ὀλίγων

Digitized by Google

ἡμερῶν βίος εἰς τὴν ἐπαρχίαν, τὴν ἔχουσαν πολλάκις μείζονα ἢ ἡ πρωτεύουσα θέλγητρα, θὰ κατεσίγαζε τὴν ἀκμὴν ὀξέως φλεγμαινόντων αἰσθημάτων. Τοιαύτη ἀπόφασις οὔτε ὡς ποινή, οὔτε ὡς καταδίκη δύναται νὰ λογισθῇ. Ἄλλως τε, ὅταν τι ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς εὐπρεπείας καὶ τοῦ προσήκοντος, ἐπιτελεῖται ἀμελητί, οὐδ' ὑπάρχει σκέψις ἢ δύναμις δυναμένη νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐκτέλεσίν του.

Τὸ Κράτος, ἐφ' οὗ θὰ βασιλεύσῃ ἡμέραν τινὰ ὁ Διάδοχος, δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἀποικίας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολυαρίθμους, εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Πρὸς τὰς ἀποικίας ταύτας ἐν συνόλῳ, πρὸς τὰ μέλη αὐτῶν κατὰ μέρος, ἔχει ὑψηλὰ καὶ ἐθνικώτατα καθήκοντα ὁ Διάδοχος. Δεχόμενος τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν λαλεῖ γλῶσσαν μεστὴν νοημάτων καὶ ἀποφάσεως. Διερχόμενος ἐκ τῶν πόλεων, ἔνθα ζῇ καὶ προάγεται ἡ ἀδελφὴ ἀποικία, ὁ Διάδοχος συναρπάζει διὰ τῆς θέας του τοὺς ὑπηκόους, καὶ διὰ τῆς λαλιᾶς αὐτοῦ καὶ τοῦ καθόλου παραστήματος ὀξύνει τὸ ἤδη ἐκχειλίσαν αἴσθημα τῶν ἀκραιφνῶν ἐκείνων πατριωτῶν. Ἐν τῇ μορφῇ τοῦ Διαδόχου ὁ συμπολίτης ἐκεῖνος χαιρετίζει τὴν μητρικὴν γῆν, τὴν ἑστίαν ἣν ἀφῆκεν, τοὺς οἰκείους οὓς στερεῖται, τοὺς φίλους οὓς ποθεῖ, τὴν πάτριον χώραν μὲ τὰς ἁγίας αὐτῆς καὶ φιλτάτας ἀναμνήσεις, ἃς οὐδέποτε δύναται ν' ἀπομάθῃ ἡ ἀνθρωπίνη καρδία. Εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἴδιον, ὅταν πλανᾶται πόρρω τῶν βουνῶν καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς πατρίδος, νὰ στρέφηται μετὰ πόθου πρὸς τὴν πεφιλημένην γῆν καὶ μητέρα, τὴν ἀδιαλείπτως λατρευομένην. Τὴν εἰκόνα τῆς μητρὸς ταύτης, τὴν ἑνότητα τῆς πατρίδος καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς ἐμφανίζει ὡς ὁρατὸν σύμβολον ὁ Διάδοχος. Ὁ ἐν τῇ ξένῃ βιῶν ἀδελφός, ἀκούων τοῦ Διαδόχου, αἴρεται, ὑπὸ τὸν παλμὸν τῆς εὐήχου καὶ εὐμούσου φωνῆς του, εἰς τὸ ἀπόγαιον τῆς φιλοπατρίας. Διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ λαλεῖ ἡ Πατρίς. Εἶναι σεπταὶ αἱ συγκινήσεις ἐκεῖναι, καὶ τὴν ἱερότητα αὐτῶν κατανοεῖ πᾶσα εὐγενὴς καὶ ὑψηλόφρων ψυχή. Ὁ Διάδοχος δεξιοῦται τοὺς πάντας μετ' εὐμενείας· θυσιάζει τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως αὐτοῦ ὅπως διαλεχθῇ εὐρέως πρὸς αὐτούς. Λαλεῖ περὶ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑποχρεώσεων, περὶ τῆς προθύμου θυσίας πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὴν ἰδέαν αὐτῆς. Ἐγκαρτερήσεως καὶ ὁμονοίας λόγοι, ἐθνικοῦ καὶ ἀδελφικοῦ συνδέσμου ἠχοῦσιν ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ Διαδόχου. Οὐδεμία καρδία ἔμεινεν ἀσυγκίνητος, οὐδεὶς ὀφθαλμὸς ἄδακρυς. Σύμβολον τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ Ἔθνους ὁ Διάδοχος συνεκίνησεν ἤδη τὰς ψυχάς, συνέσφιγξε τοὺς δεσμούς, ἐσκέδασε πόρρω τὰς πιθανὰς διαιρέσεις. Ἡ φωνή του, ὡς ἐντολὴ οὐρανόθεν ἐκπορευομένη, χαράσσεται εἰς τὰς καρδίας τῶν μελλόντων ὑπηκόων του, καὶ ῥιζοβολοῦσα, καὶ ἀρδευομένη ἀπὸ τῆς δρόσου τῆς φιλοπάτριδος ἀγάπης, ἀποδίδει εὐθὺς ἀμέσως τοὺς εὐγενεῖς τῆς ἠθικῆς ταύτης καὶ ἀκαριαίας καλλιεργείας καρπούς. Σχολεῖα συνέστησαν, ἐκκλησίαι ᾠκοδομήθησαν, ἄσυλα παντοῖα κατεστάθησαν. Ἡ διττὴ θεότης τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Πατρίδος, πλάνης τὸ πρόσθεν ἢ ἀτελῶς θεραπευομένη, ἀνεῦρεν εὐπρεπῆ στέγην. Ἐκεῖ ἠχεῖ ἡ ἱερὰ μυσταγωγία τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, ἐκεῖ, διαπαιδαγωγοῦσα εἰς τὴν πάτριον πίστιν καὶ παιδείαν, ἀκούεται ἡ φωνὴ τῶν ἱεροφαντῶν αὐτῆς. Λαλῶν, τοιαῦτα διεγείρει αἰσθήματα ὁ Διάδοχος. Καὶ γράφων ὅμως παραπλήσια δύναται ν' ἀναμοχλεύσῃ. Αἱ ἀπαντήσεις αὐτοῦ πρὸς συγχαρητήρια, πρὸς εὐλαβῆ προσφωνήματα, πρὸς ἐπιστολὰς γενναιοφρόνων ἀνδρῶν πόρρω τῆς πατρίδος διατριβόντων, ἀφίστανται τῶν συνήθων καὶ τετριμμένων τύπων, τῶν οὐδεμίαν σημασίαν γενικωτέραν, οὐδὲν ἐνδιαφέρον ὑψηλότερον ἐνεχόντων. Τοῦ Διαδόχου αἱ ἐπιστολαὶ εἶναι μνημεῖα. Ὡς τοιαῦτα δὲ πρόκεινται πρότυπα σαφοῦς περιεκτικότητος, ἁβρότητος δὲ καὶ ἀκεραιότητος ἐννοιῶν. Τὰ κοινὰ εἰσὶ διὰ τοὺς κοινούς. Ἀλλ' ὁ Διάδοχος εἶναι κορυφή· κορυφὴ λόγῳ ὑλικῆς παραστάσεως, κορυφὴ λόγῳ ἠθικῆς ὑποστάσεως. Διαλεγόμενος ἢ γράφων ὁ Διάδοχος δὲν ἀφίσταται τῆς ἐπιβαλλομένης ἐφεκτικότητος. Εἰς τὰς συνετὰς ὅμως αὐτῆς ὑπαγορεύσεις δὲν θυσιάζει τὴν θεμιτὴν χρησιμότητα τοῦ σκοποῦ. Ἐν τῷ λόγῳ καὶ τῷ γράμματι χρησιμοποιεῖ νηφαλίως τῆς διανοίας καὶ τῆς γλώσσης τὰ ὅπλα, περισώζων τὴν ζωτικωτάτην οὐσίαν, εὐλαβούμενος τοὺς τύπους καὶ τὴν περὶ τὴν τήρησιν αὐτῶν προσοχὴν ἥτις, ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς διεθνοῦς θέσεως τοῦ Διαδόχου, δὲν δύναται ν' ἀμεληθῇ.

Ἡ ἐλευθεριότης τοῦ Διαδόχου εἶναι ἐκ τῶν ἀρετῶν, τῶν ἐξαιρέτως προσηκουσῶν εἰς τοὺς ἡγεμονίδας. Νέος ἀνὴρ φιλάργυρος, καθίστησι δυσειδεστέραν ἔτι τὴν πελιδνὴν καὶ ὀστεώδη φιλαργυρίαν. Ἐκ πάντων τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἡγεμόνων, καὶ ὡς τοιούτων, καὶ ὡς ἀνδρῶν χειριζομένων πλούσια εἰσοδήματα, τὸ μᾶλλον ἀντιβασιλικὸν εἶναι ἡ φιλοχρηματία. Ἐπὶ τῆς φαντασίας τοῦ ἡγεμόνος οὐδεμίαν δύναται ἢ πρέπει ν' ἀσκῇ ἐντύπωσιν ὁ πλοῦτος· λαμβανόμενος δὲ ὡς μέσον οἱουδήποτε ἐκμαυλισμοῦ, ἀποβαίνει πλειότερον ἔτι καταφρονητέος διὰ τὸν ἐστεμμένον ἡγέτην τῆς χώρας, τὸν ἱερὰν ἔχοντα τὴν ἀποστολήν. Σπάταλος δὲν πρέπει νὰ ἦναι ὁ ἡγεμὼν ἢ ὁ ἡγεμονίδης. Ἐπ' οὐδενὶ ὅμως λόγῳ δύναται νὰ ἦναι φιλάργυρος. Ὢν ἐλευθέριος εἶναι ὅ,τι προσήκει. Οἱ λαοὶ ἀξιοῦσι γενναίους τοὺς ἡγέτας αὐτῶν, εἰς τὴν εὐγενῆ ἰδέαν προσέχοντας σταθερῶς, καὶ τὴν δύναμιν τῆς ὕλης χρησιμοποιοῦντας πρὸς θεραπείαν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἰδέας. Τὸ Κράτος ἀσφαλίζει πλούσιον βίον εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ τὸν οἶκόν του· διὰ νομοθετημάτων δὲ ἑδραίων ἐπαρκεῖ· εἰς πάσας τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τὰς ἀνάγκας. Τοιαῦτα δογματίζον τὸ Κράτος ἀξιοῖ νὰ βλέπῃ τὸν ἡγεμόνα, ἐν ᾧ καὶ τοῦ ἔθνους ἡ ἀξιοπρέπεια ἐμφανίζεται, πολιτευόμενον κατὰ τρόπον μὴ δυνάμενον νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς ταμιευτικὸς ἢ ὑπολογιστικός. Διάδοχος ὅστις θὰ παρέλιπε τὰς πρὸς τὴν ἐθνικὴν παράστασιν δαπάνας, ἢ ἄλλως πως θὰ ἐφωρᾶτο φειδωλὸς ἐν οὐ δέοντι, θὰ ἐσαλεύετο εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, ὡς θὰ ἐσαλεύετο ἐπίσης ἀποδεικνύμενος ἀσυλλόγιστος σπάταλος, χωρῶν εἰς ἀπαγόρευσιν. Μεταξὺ τῶν δύο ὑπερβολῶν, ἡ ἐλευθεριότης, ἡ γενναία ἐλευθεριότης, εἶναι τὸ μεταίχμιον εἰς ὃ Ἡγεμὼν ἢ Διάδοχος θὰ σταθῶσι. Τὸ ἄλγος τῆς ἰδιωτικῆς δυστυχίας,

Digitized by Google

ἡ ὀδύνη τῆς ὀρφανείας καὶ τῆς στερήσεως, ἡ πρὸς τὴν ὑπαγόρευσιν τῆς φιλανθρωπίας ἀρωγή, ἡ συνδρομὴ ὑπὲρ γενναίων σκοπῶν εἰς πάσας τὰς βιωτικὰς σφαίρας ἀναγομένων εὑρίσκουσι τὸν Διάδοχον τὸν πρῶτον, τὸν γενναιότερον ὑποστηρικτήν. Οὐδεὶς θὰ ἠξίου παρ' αὐτοῦ νὰ ὑπερέβαινε τὸ μέτρον τῶν ἰδίων πόρων. 'Αλλ' οὐδεὶς θὰ ἔστεργεν αὐτὸν ἀτόπως φειδωλόν, διὰ τῆς ἰδίας φιλοχρηματίας, τῆς πᾶν εὐγενὲς αἴσθημα ξηραινούσης, παρέχοντα οἱονεὶ ἀπόδειξιν τῆς ξηρότητος τῆς καρδίας του. Διάδοχος ὅστις, ἐξ εὐγενοῦς ὁρμῆς πρὸς τὸ ἀγαθόν, συνέπιπτε νὰ περιέλθῃ ποτε εἰς στενοχωρίας, θὰ εὕρισκε τὸ ἔθνος ἐνθουσιῶδες ὑπὲρ αὐτοῦ, αὐτοβούλως καὶ εὐλαβῶς ἐπιζητοῦν νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς νέας τοῦ ἡγεμονίδου ἀνάγκας. Διάδοχος ὅμως ταμιεύων τυχὸν μέσα παρεχόμενα ὑπὸ τῆς χώρας πρὸς ἐπιβάλλουσαν ἐμφάνισιν, ἐκτὸς τῆς μομφῆς θὰ εὕρισκε κεκλεισμένην τοῦ ἔθνους τὴν καρδίαν εἰς πᾶσαν περίπτωσιν χρήζουσαν ἀρωγῆς ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἦτο στοιχειώδης.

Εἰς πάντα τὰ Κράτη ὁ Διάδοχος εἶναι τὸ κέντρον περὶ ὃ ἐρρωμενέστερον ἀναπάλλεται ἡ ποικίλη τοῦ Ἔθνους ζωή. Μειλίχιον μετ' εὐπρεπείας, δημοτικὸν μετὰ σεμνοπρεπείας τὸν βλέπει πανταχοῦ ὁ λαός, δὲν ὑπάρχει δὲ κοινωνικὸν ἔγκριτον σωματεῖον κυρίων ἢ κυριῶν, δὲν ὑπάρχει συνάθροισις διαπρεπής, εὐγενῆ διώκουσα σκοπόν, ἔνθα πρῶτος νὰ μὴ παρίσταται ὁ Διάδοχος, καὶ πρῶτος νὰ μὴ παρέχῃ τὸ μέγα καὶ ἀνεξάντλητον κεφάλαιον τῆς ἠθικῆς ἀρωγῆς του. Οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν πολιτευτῶν, οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν πεπαιδευμένων, οἱ πάσης σφαίρας καὶ τάξεως λόγιοι, οἱ διασημότεροι τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν, οἱ πολῖται οὓς τιμᾷ ἡ πολιτεία, οἱ ὅπως δήποτε ὑπερέχοντες ἀναστρέφονται πρὸς τὸν Διάδοχον μετ' εὐλαβοῦς προσοχῆς, ἥτις κατὰ στιγμὰς χωρεῖ πρὸς μεμετρημένην οἰκειότητα, οὐδέποτε ἀποκλείουσαν τὸ ὀφειλόμενον καὶ εἰς τὴν θέσιν του ὁμολογούμενον σέβας. Δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ δεῖνα ἡγέτης πολιτικοῦ κόμματος, ὁ δεῖνα στρατηγὸς ἢ ναύαρχος, ὁ δεῖνα χερσαῖος ἢ θαλάσσιος ἀξιωματικὸς ἀπολαύει καταφανοῦς καὶ σκανδαλώδους προτιμήσεως. Πάντες ὑπηρετοῦσι τὴν Πατρίδα. Τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Δυναστείας θεράποντες εἶναι ὅλοι. καὶ πάντες πρὸς τὸ ἀγαθὸν τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Θρόνου τείνουσι τὴν πολυμερῆ καὶ διάφορον ἐργασίαν. Ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ κατακτῆσαι τὰς συμπαθείας τῆς χώρας ὁ Διάδοχος ἀφίσταται ἐπιμελῶς πάσης δημοκοπικῆς ἐπιδείξεως, πάσης θορυβώδους ἐπαγγελίας ἢ σπερμολογίας ἑαυτοῦ ἢ τῶν περὶ αὐτόν. Πρότυπον ἀβρότητος καὶ εὐμενείας φείδεται προσεκτικῶς τῆς φιλοτιμίας τῶν ἄλλων, λαλῶν δὲ ἢ συζητῶν, ἀντιδοξῶν ἢ συμφάσκων εἶναι ἤρεμος καὶ ἤπιος, μεμετρημένος τὴν γλῶσσαν, γλυκὺς καὶ λεπτὸς τὴν φράσιν. Ὅ,τι λέγει, ὅ,τι πράττει ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἄγνωστον. Καὶ τούτου ἕνεκα ἔτι, ἡ περὶ τὸ λέγειν ἐφεκτικότης τοῦ Διαδόχου, καὶ ἡ μείζων περὶ τὸ πράττειν ἐπιβάλλονται αὐτῷ ἐπὶ κινδύνῳ δημιουργίας γνώμης ἥκιστα εὐμενοῦς, ἣν οὐδεὶς ἀγὼν εἶτα, οὐδεμία προσπάθεια θὰ ἴσχυε νὰ καταρρίψῃ ἐντελῶς, ἢ ἐξ ὁλοκλήρου νὰ ἀλλοιώσῃ.

Ὑψίστη, πολύτιμος, κραταιὰ ἐγγύησις, ἀδαπάνητος δύναμις τελεσιουργὸς χώρας τινός, εἶναι Διάδοχος ἐμπνέων πεποίθησιν εἰς τὴν Φυλήν. Αἱ χῶραι, αἱ ἀποροῦσαι τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τῶν ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως Διαδόχων ἀγαπητῶν ἐκπορευομένων, ἀγωνίζονται ν' ἀνεύρωσιν ἀλλαχοῦ τὸ ἀντιστάθμισμα τοιαύτης ἀνεπανορθώτου στερήσεως. Ἐὰν εἶνε ἀτύχημα δι' Ἔθνος φιλότιμον, ἰδίως Ἔθνος νέον οὔπω συμπαγὲν ἔτι, τὸ νὰ μὴ δύναται ν' ἀντλήσῃ πολλαπλῆν ἰσχὺν ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ Διαδόχου, εἶναι μείζων ἔτι ἀτύχημα ὅταν, κεκτημένον τὴν δύναμιν ταύτην, ἀφίνῃ αὐτὴν ἐντελῶς ἀχρησιμοποίητον, εὐρωτιῶσαν ἐντὸς ἀναλγήτου κύκλου, σηπομένην εἰς ἄναλκιν ἀδράνειαν, φθειρομένην καὶ ἀνεπανορθώτως ἐκπίπτουσαν δι' ἔλλειψιν τόλμης, καὶ ἰδίως πρωτοβουλίας. Ἐπείγουσα ἐθνικὴ ἐργασία καλεῖ ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς τοὺς κεκλημένους νὰ δοξάσωσι καὶ νὰ προαγάγωσι τὴν Πατρίδα. Τὸ εὐγενὲς ὅμως στάδιον ἀπέμεινε χέρσον καὶ κενὸν ἐλλείψει ἐργάτου θερμουργοῦ. Δὲν ὑπάρχει ὀλεθριώτερος ἐχθρὸς τῶν Διαδόχων, ἐξαιρέσει τῶν κολάκων ἐννοεῖται, ἢ ἡ αὐτοκαταδίκη των εἰς τὴν ἀφάνειαν. Λησμονοῦνται. Εἶναι ἀνεκτοὶ οὐχὶ ὅμως καὶ λατρευτοί. Τοιαύτη δὲ λήθη, ἐκ τοιούτων ἀφορμῶν ἐπερχομένη, καταφθείρει ἀνεπαισθήτως ἀλλ' ἀσφαλῶς τὴν γοητείαν τῆς ὑψίστης, τῆς ἀγαπητοτάτης τοῦ Ἔθνους προσωπικότητος. Εἰς τὸν Διάδοχον προσήκει τὸ σφρῖγος τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως, ἡ διάχυσις πυρὸς ἐθνικοῦ ἀπὸ τῆς καρδίας καὶ τῶν λόγων του ἐκπορευομένου. Ὑπὸ τὴν μεγαλόφρονα πρόσκλησιν Διαδόχου ἀξίου εὐγενεστάτης Πατρίδος, ἀκάθεκτον φέρεται τὸ Ἔθνος πρὸς τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν θυσίαν, πρὸς τὴν μεγαλοπραγμοσύνην καὶ τὸν ἡρωϊσμόν. Θὰ ἦτο δὲ πικρόν, πολὺ πικρόν, θὰ ἦτο ἀποθαρρυντικὸν καὶ ὀλεθρίως δύσελπι, τὸ ἀρνεῖσθαι εἰς τὸ Ἔθνος τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τοῦ ἰδίου ὀνόματος, τῆς ἰδίας θέσεως, τῆς ἰδίας γοητείας. Κἂν ἔτι ἄρνησις τοιαύτη δὲν εἶναι σκόπιμος, καὶ βεβαίως δὲν δύναται νὰ εἶναι, τὸ θλιβερὸν τοῦ φαινομένου ἐνδέχεται ν' ἀπέβαλε μέρος τῆς ὀξύτητος αὐτοῦ, ἐλλειπούσης τῆς προθέσεως, θὰ παρέμενεν ὅμως ἀείποτε θλιβερόν. Ἡ ἀποστέρησις ἀπὸ ταλαιπωρηθέντος καὶ ἐλπίσαντος Ἔθνους, τῆς δυνάμεως τῆς γοητείας τοῦ Διαδόχου, τῆς τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα δυναμένης νὰ δημιουργήσῃ καὶ νὰ ἐμπεδώσῃ εἶναι...ἂς εἴπωμεν ἀδικία κατὰ λαοῦ πολλὰ πιθανῶς μοχθήσαντος καὶ παθόντος, καὶ ὅστις διὰ τῆς θέρμης καὶ τῆς γνησιότητος, διὰ τῆς εὐγενείας καὶ δαψιλείας τῶν αἰσθημάτων του, δὲν θὰ ἐδικαιοῦτο βεβαίως τοιαύτης ἀνταποδόσεως. Τοὺς Διαδόχους τῶν Θρόνων ἀξιοῦσι τὰ Ἔθνη προφήτας οἱονεί, καὶ ἐνσαρκώσεις τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων των. Τοιούτους θέλουσιν αὐτούς. Ἀλλ' ἵνα εἰς Διάδοχος ἀποβῇ οἷον τὸν φαντάζεται ἡ Πατρίς του, χάρμα τοῦ Ἔθνους, καύχημα καὶ ἐλπὶς αὐτοῦ, ἄστρον φωτεινὸν καὶ παρήγορον, πρὸς ὃ σταθερῶς νὰ στρέφῃ μετὰ πεποιθήσεως τοὺς ὀφθαλμούς του ὁ χειμαζόμενος λαός, Πυθίαν φιλοπάτριδα, τὴν μέχρις ἐξαντλήσεως θυσίαν χρησμοδοτοῦσαν, τὸν μέχρι μαρτυρίου ἀγῶνα φθεγγομένην, δέον Διάδοχος τοιοῦτος

Digitized by Google

νὰ μὴ καταργῇ διὰ τῆς ἰδίας ἐν παντὶ καὶ πανταχοῦ ἀφανείας τὴν ἔξοχον θέσιν του, τὴν θέσιν ταύτην, ἥτις καὶ μόνη, διὰ τῆς ἠθικῆς δυνάμεως ἣν ἐνέχει, ἐκπροσωπεῖ ὁλοκλήρους στόλους καὶ στρατούς. Εἶναι ἐθνικῶς καὶ δυναστικῶς ἐπιζημιώτατον τὸ νὰ συμπεριφέρηται ὁ Διάδοχος Θρόνου τινὸς οὕτω, ὡσεὶ ἂν ἤθελε ἐπιμόνως νὰ πείσῃ τὸ Ἔθνος, διὰ τῆς πλήρους ἐξαφανίσεως καὶ ἀποχῆς, ὅτι καὶ ἡ θέσις του εἶναι περιττή, καὶ ὁ θεσμός, ἐξ οὗ ἀρύεται τοῦ ἀξιώματός του τὴν γόησσαν δύναμιν, ἄχρηστος. Καὶ ἂν μικρὸν κατὰ μικρὸν τοιαῦται ἀπευκταῖαι ἰδέαι, πονηρῶς καὶ ἐπιβούλως καλλιεργούμεναι, τύχῃ νὰ ριζοβολήσωσι; Νομίζομεν ὅτι τοιαύτη ὑπόθεσις εἶναι ἀβάσιμος ἐντελῶς. Ὁπωσδήποτε ὅμως, ὑπὸ ἐκπλήξεως καὶ δυσθύμου ἀπορίας θὰ κατελαμβάνετο τὸ Ἔθνος ἐάν, ἀναζητοῦν μετὰ παλμῶν καὶ χρηστῶν ἐλπίδων, μετὰ προθέσεως καὶ συνειδήσεως εἰλικρινεστάτης, ν' ἀνεύρῃ που ἐπιφαινομένην τὴν ἐθνικῶς δημιουργικὴν δρᾶσιν τοῦ Διαδόχου, δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ τὴν ἀνεύρῃ οὐδαμοῦ, ὅσον καὶ ἂν ἐπιμόνως ἐμόχθει καὶ ἐκοπίαζε.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΤΟ ΜΗΛΟ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Τοῦ κόσμου ὁ θόρυβος δὲν φθάνει ἐκεῖ καὶ δὲν ταράττει τὸ ἡσυχαστήριον τῆς μοναχῆς Κασιανῆς.

Λιβάνι ἁγνὸ στέλλουν τὰ ἄνθη καὶ ψαλμοὺς μυστικοὺς τ' ἀηδόνια.

Ἡ μοναχὴ γράφει, γράφει. Τὰ μάτια της τὰ γαλανὰ φωτίζει ἄλλου ἥλιου ἀκτίνα· δὲν εἶναι μίσους ἀστραπή, δὲν εἶναι ἀγάπης συνειθισμένη λάμψη. Εἶναι ἡ ἀκτίνα ἡ ἅγια καρδιᾶς ποῦ δὲν ἐτάραξαν τὰ πάθη αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

Εἶν' ἡ καρδιά της ἐκκλησιά, ποῦ μέσα ὁ Θεὸς λατρεύεται.

Τί εὐμορφιά... τὰ χρόνια τὴ σεβάσθηκαν καὶ ἔμεινε, ἡ εὔμορφη Κωνσταντινουπολίτισσα, ποῦ γιὰ δυὸ λόγια θαρρετὰ τοῦ Βυζαντίου τὸ στεφάνι ἔχασε καὶ φόρεσε τὸ μαῦρο φόρεμα τῆς μοναχῆς, ἀντὶ πορφύρας χρυσοκεντημένης.

Θυμᾶται τὴν ἀξέχαστη στιγμή, ποῦ ὁ Θεόφιλος, τὰ μάτια του ἐκάρφωσε μὲ θαυμασμό.

Οἱ εὔμορφαις τοῦ Βυζαντίου μαζευμέναις ἦτανε ἐκεῖ καὶ φύλαγαν μὲ καρδιοκτύπι σὲ ποιὰν θὰ δώσῃ «τὸ μῆλο τῆς ἀγάπης» ὁ Θεόφιλος.

Διστάζει... εἶναι ὅλαις τόσῳ εὔμορφαις, καὶ δυνατὰ αὐτὰ τὰ λόγια λέγει, ἐνῷ τὸ χέρι του τὸ μῆλο στὴν Κασιανὴ ἅπλωσε γιὰ νὰ δώσῃ.

— Ἀπὸ τὴ γυναῖκα γενιοῦνται ὅλα τὰ κακά.

Κοκκίνησε ἡ Θεοδώρα ἡ μελαχρινὴ καὶ ἐχαμήλωσε τὰ μαῦρα μάτια της, μὰ ἡ Κασιανὴ ἡ εὔμορφη σοφή, ἤθελε σεβασμὸ ἀκόμα κι' ἀπὸ βασιλεῖς καὶ ἄνοιξε τὰ κοράλλινα χείλη καὶ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια, ποῦ τὴν ἔστειλαν στὸ μοναστῆρι:

— Ναί, μεγαλειότατε, μὰ καὶ ὅλα τὰ καλά.

Προσβλήθηκε ἡ φιλοτιμία του· τὸ χέρι μὲ θυμὸ ἐτράβηξε καὶ ἔρριξε τὸ μῆλο τῆς ἀγάπης στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Θεοδώρας.

Ἄχ πόσαις φοραὶς ἀπ' τὸ Θεό, στὰ γόνατα πεσμένη ἡ Κασιανή, συχώρεση δὲν γύρεψε γιὰ τὸ φρικτό της κρῖμα ποῦ δὲν μπόρεσε αὐτὴν τὴν φοβερὴ στιγμὴ νὰ λησμονήσῃ.

Ὅταν οἱ λογισμοί της ἀπ' τὸν οὐρανὸ κατέβαιναν στὴ γῆ σ' αὐτὴν τὴν ἐπίσημη στιγμὴ σταματούσανε καὶ στὴν ἀρχὴ ἐμίσησε τὴ Θεοδώρα. Ἡ γυναῖκα τὴ γυναῖκα ζήλεψε· μὰ ὕστερα ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης μὲ τὴς ἀκτίναις της, ἀνάλυσε τὸ μῖσος τὸ παγωμένο καὶ ἡ Κασιανὴ μὲ πειὸ πολλὴ ἀγάπη στὸ Θεὸ ἀφιερώθηκε.

Εἶδε μὲ μάτι καθαρισμένο ἀπὸ ἐγκόσμιους λογισμούς, τοῦ κόσμου τἀγαθὰ τόσῳ μικρὰ καὶ μάταια, καὶ τὴν εὐτυχία ἄρχεψε νὰ βρίσκῃ στὸ ἐρημητήριον, ποῦ ἦλθε τὴν ἀπελπισία της, τὴ λύσσα της νὰ κρύψῃ.

Μὰ ἐκείνη ἂν στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ της τὸν κόσμο ξέχασε, ὁ κόσμος δὲν τὴ ξέχασε.

*

Ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸ νησὶ τὸ μυρωμένο γιὰ κυνῆγι πῆγε καὶ πίσω ἀπὸ δάσος πυκνὸ εἶδε τὸ εὔμορφο μοναστηράκι, ποῦ τὴν πειὸ εὔμορφη βυζαντινὴ ἐσκέπαζε.

Τὸν εἶδε καὶ καρφώθηκε στὸν τόπο της· ὁ πάπυρος ποῦ προσευχὴ γιὰ τὸ Θεό της ἔγραφε, μισοτελειωμένος ἔμεινε· ἡ μοναχή, γιὰ μιὰ στιγμή, πῶς εἶναι γυναῖκα θυμήθηκε καὶ ηὗρε δύναμι νὰ φύγῃ... νὰ κρυφθῇ.

Λένε οἱ γλῶσσαις οἱ κακαίς: ὅτι δὲν ἤθελε ἡ Κασιανὴ νὰ ἰδῇ ὁ Θεόφιλος (ποῦ νέα δροσερὴ τὴ θαύμασε) ἀσημένιαις τρίχαις στὰ χρυσᾶ της τὰ μαλλιὰ καὶ μιὰ ρυτίδα βαθειὰ στὸ μαρμαρένιο μέτωπό της.

Ὁ αὐτοκράτωρ, ποῦ ἀγαποῦσε τὰ κάλλη τὰ πνευματικά, ἐδιάβασε μὲ θαυμασμὸ τὴν προσευχὴ καρδιᾶς, ὁποῦ ὑπόφερε ἀπὸ κρυφὴ πληγὴ καὶ μὲ συγκίνηση κι' αὐτὸς στὸν ἀτελείωτο ψαλμό, δυὸ τρία λόγια ἔγραψε καὶ ἔφυγε· ἡ ἡσυχία ἡ νεκρικὴ κ' ἡ μυρωδιὰ τοῦ λιβανιοῦ τὸν ἔπνιγαν.

Ὅταν ἐγύρισε ἡ μοναχή, λένε πῶς ἔσκυψε καὶ φίλησε τὰ λόγια ποῦ ἔγραψε τὸ χέρι τὸ βασιλικὸ καὶ γιὰ τὸ φίλημα αὐτό, ποῦ ἡ ἀθῶα της ψυχὴ τὸ ηὗρε ἔνοχο, καινούργιαις προσευχαὶς ἔκανε.

*

Χρόνια ἐπέρασαν πολλά· τώρα στὴν προσευχή της, τὸ Θεὸ παρακαλεῖ, νὰ συχωρέσῃ τὸν Θεόφιλο ποῦ τὴ λατρεία τῶν εἰκόνων ἐπολέμησε καὶ νὰ τὸν ἀναπαύσῃ σὲ τόπον δροσερόν. Ἔφθασε τὸ ἔτος 856.

Μιὰ μέρα, μιὰ γυναῖκα μὲ κάτασπρα μαλλιά, στὸ ἐρημητήριό της ἦλθε καὶ γύρεψε καταφύγιο.

Χλωμή, ἀπελπισμένη, εἰς τὴν ἡσυχία καὶ τὴ σιωπὴ τὰ δάκρυά της ἄφησε ἐλεύθερα νὰ τρέχουν.

Ἀγνώριστη· ἡ Κασιανὴ δὲν θυμᾶται νὰ εἶδε ἄλλοτε αὐτὸ τὸ μαραμένο πρόσωπο, μὰ ἡ καρδιά της πονεῖ γιὰ κάθε ξένη συμφορὰ καὶ τὴν ἀγνώριστη

Digitized by Google

παρηγορεῖ μὲ λόγια ἅγια καὶ τὴν περιποιεῖται ὅπως εἰμπορεῖ.

— Μὴν κλαῖς, καλή μου, γιὰ τοῦ κόσμου αὐτοῦ τοῦ ψεύτικου τὴς λύπαις καὶ τὰ βάσανα, τὸ νοῦ σου ἀπ' τὴ γῆ ξεσκάλωσε καί, ἀψηλὰ ἀπ' τὸ Θεό σου γύρευε παρηγοριά. «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες» δὲν εἴπανε τὰ χείλη τοῦ Θεοῦ; Μακάριοι ὅσοι κατώρθωσαν τὴν εὐτυχία ἐδῶ κάτω νὰ μὴ κλέψουν καὶ Θεὸ ἐπίγειο (πρᾶγμα ἢ πρόσωπο) νὰ μὴ λατρέψουν.

Κλαίει ἡ ἀγνώριστη καὶ λέει μὲ λυγμούς:

— Ἄχ, ἀδελφή μου, μάννα ἐσὺ δὲν ἔγεινες· τὸ γάλα σοῦ παιδὶ δὲ βύζαξε καὶ τὸ παιδὶ ἐκεῖνο ποῦ βγῆκε ἀπ' τὰ σπλάχνα σου, δὲν ἔγεινε θηρίο νὰ θέλῃ τὸ αἷμά σου νὰ πιῇ. Ἐγὼ εἶμαι ἡ Θεοδώρα τοῦ Βυζαντίου ἡ αὐτοκρατόρισσα, ποῦ τὴς εἰκόνες πάλι στήλωσα καὶ μ' εὐλογοῦνε ὅλοι. Κανεὶς δὲν ἐβασανίσθηκε ἐδῶ κάτω ὅσο ἐγώ. Καλός, μεγάλος βασιλέας ὁ Θεόφιλος, μὰ ἐγὼ ξέρω τί ὑπόφερα στὰ χέρια του καὶ τώρα ὁ κεραυνὸς ποῦ ἐφοβούμουνα ἔπεσε φοβερὸς εἰς τὴν καρδιά μου. Γιὰ τιμωρία ὁ Θεός μου τὸ παιδὶ τοῦ εἰκονομάχου αὐτοκράτορα, φίδι, θηρίο ἀνήμερο τὸν ἔκαμε καὶ ἄρχεψε ἀπ' τὴ μητέρα του· στὸ μοναστῆρι νὰ μὲ κλείσουν πρόσταξε. Δὲν κλαίω γιὰ τὸ θρόνο καὶ γιὰ τὴν πορφύρα τὴ βασιλική, ποῦ τόσα φαρμάκια μὲ ποτίσανε, κλαίω γιὰ τὸ παιδί μου. Μοναχή, ποῦ δὲν ξεύρεις μάννας καρδιὰ τί θὰ 'πῇ, νὰ μὲ καταλάβῃς δὲν μπορεῖς.

Καὶ ἡ ἀπελπισμένη μάννα διηγήθηκε βάσανα καὶ πίκραις, ποῦ οὔτε ἐφαντάσθηκε ἡ μνηστὴ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἔζησε τόσῳ ἥσυχα στὸ ὡραῖο νησάκι τῆς Προποντίδος, ἀνασαίνοντας ἀέρα μυρωμένο καὶ περιμένοντας ὡς ἀμοιβὴ τῆς ἥσυχης καὶ ἄπονης αὐτῆς ζωῆς, τὸ στεφάνι τῆς μακαριότητος.

Ὅταν ἔφθασε στὸ σκοτωμὸ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Θεοκτίστου καὶ στὴν ἰδική της ἐξορία, ἡ δυστυχισμένη ἐλειποθύμησε.

Ἡ Κασιανὴ γύρισε τὰ μάτια της στὸν οὐρανὸ καὶ εὐχαρίστησε τὸ Θεό, ποῦ δὲν τὴν ἔκαμε αὐτοκρατόρισσα.

Αὐτὰ τὰ βάσανα ἔκρυβε ἡ πορφύρα ἐκείνη, μὲ τοὺς χρυσοκεντημένους σταυρούς;

Ὅταν συνῆλθεν ἡ Θεοδώρα ἔμαθε πῶς ἡ μοναχὴ ἦτον ἡ Κασιανή.

Ναί, τὴν ἐγνώρισε· ὡραία πάντοτε καὶ δροσερή.

Αἱ δύο γυναῖκες ἐνηγκαλίσθησαν καὶ ἔκλαυσαν καὶ ἡ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου εἶπε μὲ πίκρα:

— Ἕνα μόνο παράπονο εἶχες «γιατί νὰ μὴ γείνῃς αὐτοκρατόρισσα»· εἶναι πολὺ μικρὸ κι' ἀσήμαντο ἐμπρὸς στὴ φοβερὴ δυστυχία βασίλισσας δυστυχισμένης καὶ μητέρας τόσο ἀδικημένης. Ἡ μοῖρα ἔγραψε καὶ γιὰ τὴς δυό μας **μοναστῆρι**. Οἱ δρόμοι ἤτανε διαφορετικοί, ὁ ἰδικός σου ἥσυχος, χωρὶς δάφναις ἢ τριαντάφυλλα, μὰ καὶ χωρὶς ἀγκάθια, καὶ ὁ δικός μου δρόμος ἀψηλός, ἀκατάστατος, ποῦ μ' ἔφερε ἀπ' τὰ ὕψη ἑνὸς θρόνου, στὰ βάθη ἑνὸς μοναστηριοῦ.

— Συγχώρησε ἐκείνους ποῦ σ' ἔβλαψαν, λησμόνησε τὸ κακὸ ποῦ σ' ἔκαμαν καὶ ἔλα νὰ προσευχηθῇς γιὰ τὸ παιδί σου. Ἔχασες τὴν βασιλεία τοῦ κόσμου αὐτοῦ, προσπάθησε νὰ κερδίσῃς τὴν βασιλεία τοῦ ἄλλου· ἔχει καὶ τὰ καλά του τὸ μοναστῆρι.

★

Ὡς τόσο πάντα τὸ Μῆλο τῆς Ἀγάπης φέρνει δυστυχία.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠΟΘΥΜΙΑ

Ζηλέβω ἐκεῖνο τὸ χωριὸ
σ' τὸν κάμπο κάτου
μὲ τ' ἀψηλὸ καμπαναριό,
τὴν ἐκκλησά του,

Ποῦ 'χει τὴν Παναγιὰ χρυσὴ
κι' ἀσημωμένη,
καὶ νὰν τὴν ἀσπαστεῖ ἡ 'Ρηνιὼ
συχνοπαγαίνει.

—

Ζηλέβω ἐκεῖνο τὸ χωριὸ
σ' τὸν κάμπο κάτου
μὲ τὰ χωράφια τὰ βαθιά,
μὲ τὰ δεντρά του,

ποῦ φορτωμέν' ἀπ' τὶς ἐλιὲς
τὴ γῆς φιλοῦνε,
καὶ σὰν τὰ μάτια τῆς 'Ρηνιῶς
μαβρολογοῦνε.

—

Ζηλέβω ἐκεῖνο νὸ χωριὸ
σ' τὸν κάμπο κάτου,
π' ἀνθίζουν καὶ μοσκοβολοῦν
τὰ κλήματά του,

κ' ἔχει σταφύλι ροδινὸ
τὸ κάθε ἀμπέλι
σὰν τὰ χειλάκια τῆς 'Ρηνιῶς
ποῦ στάζουν μέλι.

—

Ζηλέβω ἐκεῖνο τὸ χωριὸ
σ' τὸν κάμπο κάτου
μὲ τὶς καθάριες του πηγές,
τὰ ῥέματά του.

Ζωὴ σκορποῦνε τὰ νερά·
'Ρηνιώ, νὰ ζήσεις,
μὲ λίγη ἀγάπη ἔλα κ' ἐσὺ
νὰ μ' ἀναστήσεις.

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

Digitized by Google

ΤΟ ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ ΑΝΑΚΤΟΡΟΝ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑΣ ΕΛΙΣΑΒΕΤ

ΤΟ ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ

Εἰς ὀλίγα μέρη τοῦ κόσμου ἡ φύσις μετὰ τόσης, δύναμαι νὰ εἴπω, σπατάλης διέχυσε τὰ κάλλη αὐτῆς ὅσον ἐπὶ τῆς Κερκύρας. Ἐν τῇ μάγῳ ταύτῃ νήσῳ, πλὴν τοῦ ἐξόχως εὐκραοῦς αὐτῆς κλίματος, τοσαύτη εὕρηται διακεχυμένη γραμμῶν ἁρμονία καὶ ἐδάφους ἁπαλότης καὶ ὀργασμὸς βλαστήσεως καὶ τοῦ φυτικοῦ κόσμου πλοῦτος καὶ χλιδὴ καὶ ποικιλία, ὥστε πλειστάκις τις μακρὰν αὐτῆς διαμένων καὶ ἀναζητῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐλπίζει νὰ τὴν συναντήσῃ εἰς τὰ εὐδαίμονα τῆς Ἰαπωνίας πελάγη ἢ παρὰ τὴν Κεϋλάνην—τοσοῦτον τὰ πάντα διαφέρουσιν ἐν αὐτῇ πάσης παρομοιώσεως πρὸς τὴν πέριξ ἑλληνικὴν φύσιν, μίαν ἐν τούτοις τῶν ὡραιοτάτων τῆς γῆς.

Τῶν νεωτέρων τούτων Ἠλυσίων ἓν τῶν ἐκπαγλοτέρων ὑπὸ ἔποψιν κάλλους καὶ πρωτοτυπίας τοπίων εἶναι μικρὸς λοφίσκος, περίκομψος, βαθύσκιος, ἠρέμα ἀπολήγων εἰς κορυφήν, ἀληθῆ παντεπόπτην. Ἐπὶ τῶν ράχεων τοῦ λοφίσκου τούτου ἁπαλῶς ἀναπαύεται τὸ χωρίον Γαστοῦρι. Παρὰ τὸ χωρίον καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν δειρωδῶν κλιτύων τῶν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος εὑρίσκετο πάλαι ποτὲ ἡ ἔπαυλις ἑνὸς τῶν φιλοσοφικωτάτων ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τοῦ ἀειμνήστου Πέτρου Βραΐλα Ἀρμένη. Ἐπὶ τῆς ἐπαύλεως ταύτης, ἣν ἀγοράσασα ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισσάβετ, κατεδάφισεν, ἐγείρεται σήμερον τὸ περίλαμπρον ***Καταφύγιον τῆς καρδίας της***, τὸ Ἀχίλλειον.

★

Τὸ Ἀχίλλειον, καὶ ὅλα τὰ πολὺ ὡραῖα πράγματα, δύναταί τις νὰ τὰ ἴδῃ, νὰ τὰ θαυμάσῃ, νὰ τὰ ἀπολαύσῃ, ἀλλὰ ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμὴ νὰ τὰ περιγράψῃ καταλαμβάνεται ὑπὸ τοιαύτης σκοτοδίνης ἀναμνήσεων, ὥστε θὰ ἐθεώρει ἴσως ἑαυτὸν ἱκανώτερον νὰ τὰ ἀνοικοδομήσῃ ἢ διὰ νεκρῶν γραμμῶν νὰ τὰ ἀπεικονίσῃ.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη μᾶλλον αἰσθητὴ καθίσταται προκειμένου περὶ τοῦ Ἀχιλλείου, καθότι τὸ μαγικὸν τοῦτο ἀνάκτορον δὲν εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡραῖον, ἀλλὰ μᾶλλον συλλογὴ ὡραιοτάτων πραγμάτων. Ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς πολυταράχου ζωῆς τῆς Ἐλισάβετ ὁ καλλιτέχνης Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων ἐπεδίωξε μᾶλλον τὴν ποικιλίαν, τὴν εὐμάρειαν, ἢ τῶν γραμμῶν τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸ ἀρχιτεκτονικῶς ἑνιαῖον. Ἡ τέχνη ἐμφαίνεται ἐν πᾶσιν, ἡ ἑνότης ἐλλείπει ἀπολύτως. Ἀρχαῖος καλλιτέχνης οὐδέποτε θὰ ὑπεγράφετο ὑπὸ τὸ ὅλον σχέδιον, θὰ εὐχαριστεῖτο ὅμως νὰ ἴδῃ τὴν ὑπογραφήν του εἰς τὰ μέρη.

Τὸ Ἀχίλλειον δὲν εἶναι κυρίως ἓν ἀνάκτορον, ἀλλὰ συλλογὴ πολλῶν ἀνακτόρων, οὐχὶ μία κατοικία, ἀλλὰ μωσαϊκὸν πολλῶν κατοικιῶν καὶ δι'

Digitized by Google

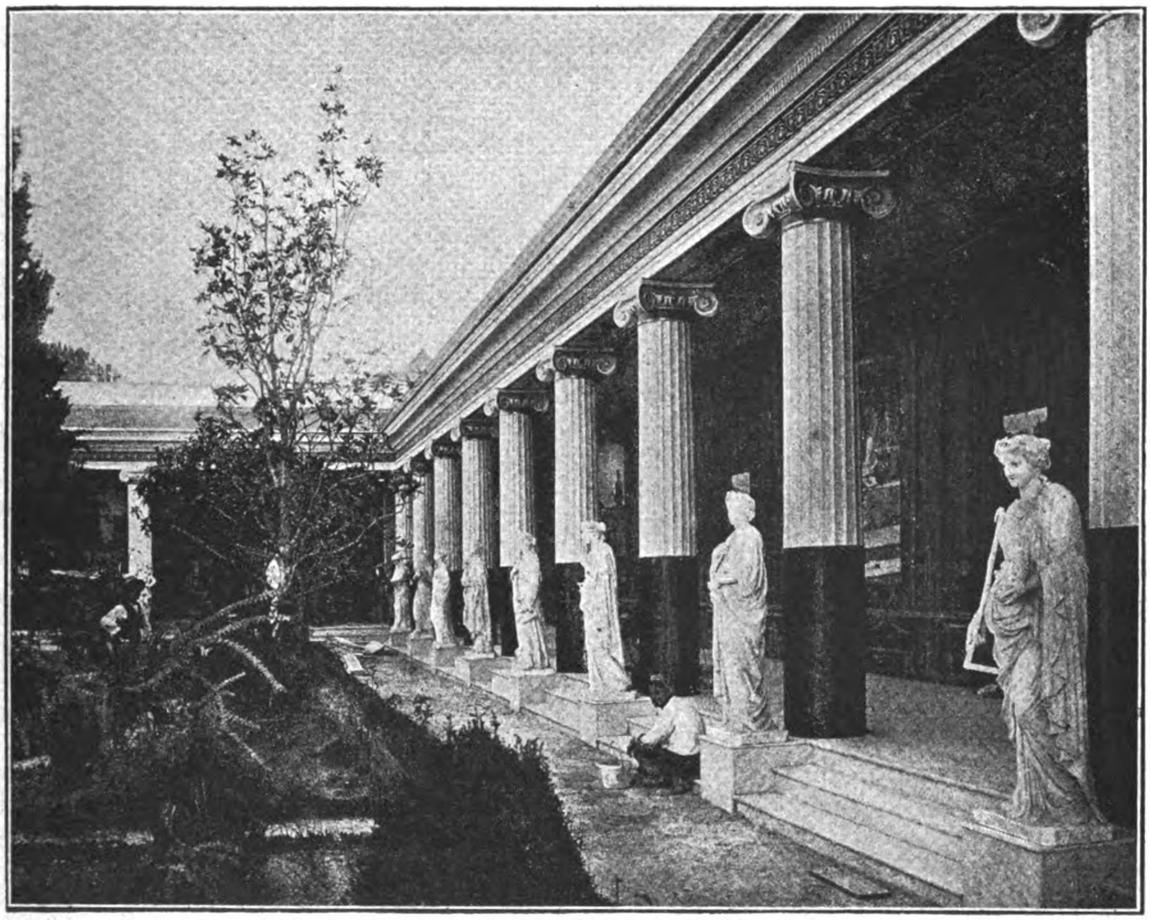
Η ΣΤΟΑ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ

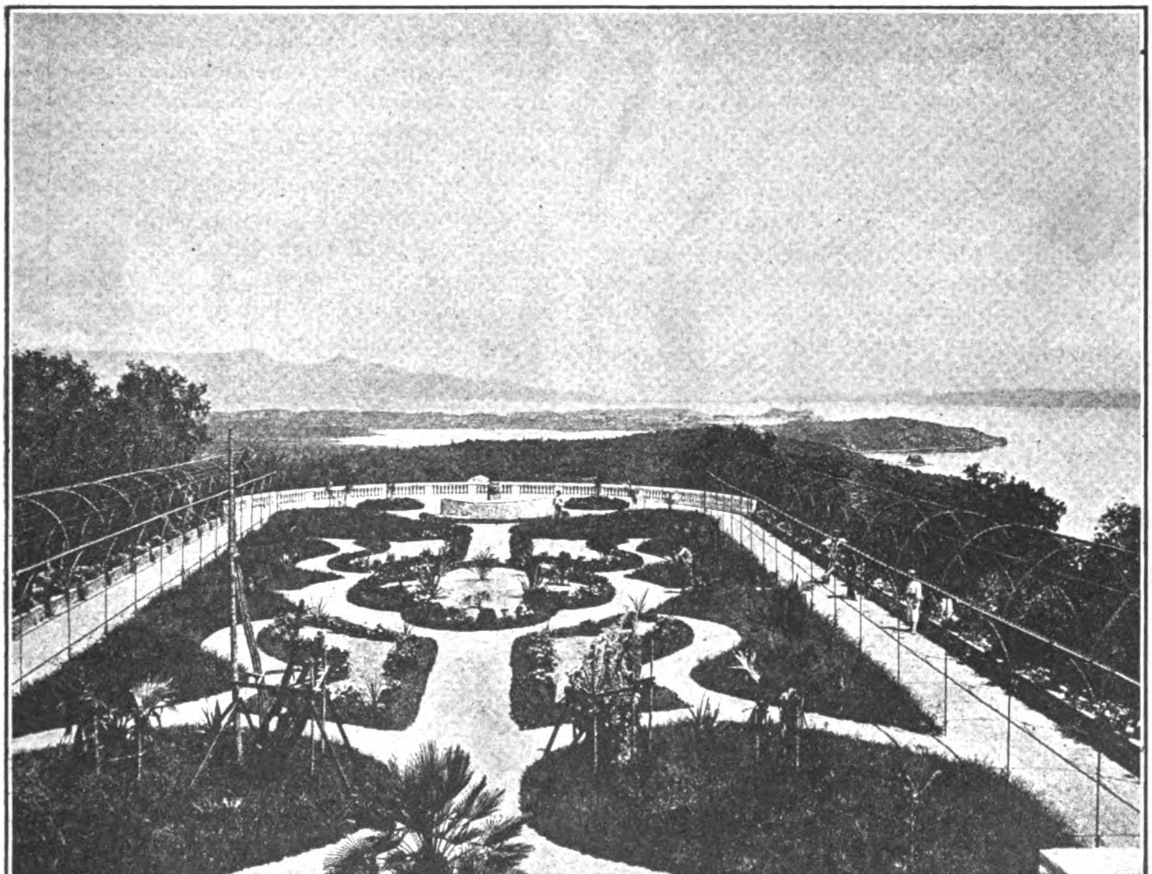
Ο ΚΗΠΟΣ

Digitized by Google

αὐτὸ μεθ' ὅλην τὴν προσπάθειαν, ἣν θὰ καταβάλω, ἵνα σᾶς τὸ περιγράψω, καὶ μεθ' ὅλην τὴν τελειότητα τῶν δημοσιευομένων εἰκόνων, ἡ παράστασις τοῦ ὅλου ἀμφιβάλλω, ἂν θὰ καταστῇ τελεία παρ' ὑμῖν.

★

Καὶ ἡ πρωτίστη περὶ τὴν ἀντίληψιν δυσκολία προέρχεται διότι ὡς ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους τὸ Ἀνάκτορον δὲν εἶναι πανταχόθεν ἰσοϋψές. Ὡς ἐν τῇ εἰκόνι βλέπετε ἡ κυρία ὄψις εἶναι τριώροφος. Τὸ ὄπισθεν ὅμως εἶναι μονώροφον ἀπολῆγον εἰς τὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ εἰκόνι στοὰν καὶ εἰς τὸν ἀποτελοῦντα συνέχειαν τῆς στοᾶς ταύτης μακρὸν καὶ ἐν εἴδει ἐξώστου κῆπον. Πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀρκούντως κομψῆς ταύτης ἀνωμαλίας ὁ καλλιτέχνης ἐπωφελήθη ἀπὸ τὴν ἀπότομον ἔξαρσιν τοῦ ἐδάφους, ἐφ' ἧς καὶ ἐστήριξε τοὺς τρεῖς ὀρόφους.

Ὁ κάτω ὄροφος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν καπνιστήριον, κομψοτάτην ἐκκλησίαν, τὰ δωμάτια τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τὸ ἑστιατόριον, ἀπεριγράπτως πλούσιον εἰς διάκοσμον καὶ καταυγαζόμενον δι' ἠλεκτρικοῦ φωτὸς προχεομένου ἐκ γυμνῶν γυναικείων ἀγαλματίων, καὶ ἐκ τῶν μοναδικῶν θερμῶν ἢ λουτήρων τῆς Ἐλισάβετ, οἵτινες εἶναι φανταστικώτεροι καὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων, κατάκοσμοι ἐξ ἀναγλύφων καὶ ἀγαλμάτων. Παρὰ τοὺς λουτῆρας τούτους κεῖται τὸ ἰδιαίτερον γυμναστήριον τῆς ἀμαζόνος Αὐτοκρατείρας, ἥτις μετὰ τὸ λουτρὸν ἐπιδίδεται ἀμέσως εἰς ἀσκήσεις τοῦ σώματος. Ἐν τῷ γυμναστηρίῳ τούτῳ εὕρηται καὶ ἀρκετὰ πρωτότυπον μηχάνημα ἐν εἴδει κλίμακος, εἰς ἕλξιν τοῦ σώματος χρησιμεῦον.

Ἐν τῷ δευτέρῳ ὀρόφῳ, πάντοτε πρὸς τὴν πρόσοψιν εὕρηνται αἱ πλουσιώταται αἴθουσαι τῆς ὑποδοχῆς καὶ ὁ θαυμασίως διάγλυφος καὶ γεγραμμένος ὑπόστεγος ἐξώστης.

Ἐν τῷ τρίτῳ τέλος ὀρόφῳ, ὅστις εἶναι πλήρης ἅτε ἐξικνούμενος καὶ πρὸς τὴν πρὸς δυσμὰς στοάν, ἐγείρονται τὰ μυθικὰ δωμάτια τῆς Αὐτοκρατείρας, τὰ τῆς ἡγεμονίδος Βαλερίας καὶ τὰ τῶν κυριῶν καὶ δεσποινίδων ἐπὶ τῶν Τιμῶν.

★

Πρὸ τοῦ ὅμως περιγράψωμεν τὰ μυθικὰ ταῦτα ἐνδιαιτήματα καλὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπὶ βραχὺ εἰς τὴν μεγάλην κλίμακα. Ἡ κλίμαξ αὕτη καίτοι μακροτάτη, ἅ τε ἐξικνουμένη μέχρι τοῦ τρίτου ὀρόφου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ ἔποψιν τοὐλάχιστον διακόσμου ἀληθὲς θαῦμα ἰδέσθαι. Τὸ φῶς λαμβάνουσα ἐκ τοῦ ὀρόφου εἶναι κατεσκευασμένη ἐκ μαρμάρου. Καθ' ὅλον τὸ τριώροφον ὕψος ὁ τοῖχος φέρει κολοσσαίαν εἰκόνα παριστῶσαν τὸν θρίαμβον τοῦ Ἀχιλλέως. Εἰς τὸ δεύτερον διάζωμα, ἤτοι εἰς τὸ μέσον τῆς κλίμακος, ἐγείρεται πάγκαλος ἀνδριὰς τοῦ πεφιλημένου τῆς Ἐλισάβετ ποιητοῦ, τοῦ λυρικωτάτου πνεύματος τοῦ αἰῶνος μας, τοῦ Ἐρρίκου Χάϊνε. Ὀλίγον ἀνωτέρω εὕρηται θαυμάσιον κογχύλιον φέρον γεγραμμένην ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας του τὴν εἰκόνα τοῦ μαγικοῦ τούτου Ἀνακτόρου. Ἀλλὰ τί νὰ πρωτοπεριγράψῃ τις ἐκ τῆς φανταστικῆς ταύτης κλίμακος.

Ἅμα τῇ τελευταίᾳ βαθμίδι ἀντικρύζει τις τὰ ἰδιαίτερα δώματα τῆς Αὐτοκρατείρας, ἐπὶ τῶν θυρῶν τῶν ὁποίων ὁ Γιαλλινᾶς ἐζωγράφισεν ἐξόχως διάφορα Κερκυραϊκὰ τοπία.

Οἱανδήποτε περιγραφὴν τῶν ἐνδιαιτημάτων τούτων θεωρῶ παντελῶς ἀνέφικτον, δι' ὃ καὶ ἀρκοῦμαι ἁπλῶς νὰ σημειώσω, ὅτι ὑπὸ ἔποψιν εὐμαρείας, καλλιτεχνικῆς διασκευῆς καὶ πλούτου ἐπιπλώσεως ἀποτελοῦσι ταῦτα τὴν ἀνωτάτην τῆς τέχνης περιωπήν. Ἰδιαιτέρως ἄξιον ἀναγραφῆς εἶναι, ὅτι ἄνωθεν τῆς κλίνης τῆς Αὐτοκρατείρας ἀνήρτηται ἡ εἰκὼν τοῦ πολιούχου τῆς Κερκύρας Ἁγίου Σπυρίδωνος.

★

Ἐκ τῶν δωματίων τῆς Αὐτοκρατείρας ἰδιαιτέρα εἴσοδος φέρει πρὸς τὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρατεθειμένῃ εἰκόνι στοάν.

Ἡ στοὰ αὕτη εἶνε μοναδικὴ ὑπὸ ἔποψιν διακόσμου. Ἔμπροσθεν τῶν ἐννέα ἰωνικοῦ ρυθμοῦ στηλῶν ἵστανται κάλλιστα ἀγάλματα τῶν ἐννέα Μουσῶν. Ἐπὶ τῶν τοίχων δὲ ἐζωγραφήθησαν οἱ μῦθοι τοῦ Αἰσώπου. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχει λαμπροτάτη εἰκών. Ἐνώπιον ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἧς τὸ πρόσωπον ὑπενθυμίζει καταπληκτικῶς ὡραίαν δέσποιναν τῆς πόλεώς μας, ὁ Αἴσωπος διηγεῖται τοὺς μύθους του.

★

Ἀπὸ τῆς στοᾶς ταύτης φερόμεθα πρὸς τὸν ἐν εἴδει ἐξώστου κῆπον, πλουσιώτατον εἰς τὰ σπανιώτατα τῶν ἀνθέων καὶ εἰς οὗ τὸ ἄκρον ἐγείρεται τὸ θαυμάσιον ἄγαλμα τοῦ Ἀχιλλέως.

Τὸ ἄγαλμα τοῦτο, δι' ὃ ἐδαπανήθησαν ἄνω τῶν 100,000 δραχμῶν παριστᾷ τὸν Ἀχιλλέα ἐξηντλημένον καὶ ζητοῦντα νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τῆς πτέρνης τὸ ἐμπηχθὲν βέλος. Ὁ γλύπτης παρέστησε τοσοῦτον ἐκτάκτως καὶ πιστῶς τὸ ἄλγος ὅπερ αἰσθάνεται τὸ ρωμαλέον καὶ ἡρωϊκὸν τοῦτο σῶμα ἐκ τῆς πληγῆς, ὥστε προσβλέπων τις ἐπί τινα λεπτὰ τὸν Ἀχιλλέα χωρὶς νὰ θέλῃ δακρύει.

Ἀτυχῶς τὸ καλλιτεχνικὸν ἀριστούργημα ὡς καὶ ὁ λοιπὸς ἐκ μαρμάρων κόσμος εἶνε ἐκ πέτρας τῆς Καρράρας, ἐκτάκτως εὐθρύπτου, ἡ δ' ὑγρασία καὶ οἱ διαρκεῖς ὑετοὶ τῆς Κερκύρας ταχέως θὰ καταστρέψωσι τὰ θαυμάσια ταῦτα καλλιτεχνήματα.

★

Διὰ τὸ μυθῶδες τοῦτο ἀνάκτορον μετὰ τῆς ἐπιπλώσεώς του, τῶν μικρῶν λιμενίσκων, τῶν μηχανῶν πρὸς μεταβολὴν τοῦ θαλασσίου ὕδατος εἰς γλυκύ, τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς κτλ. ἐδαπανήθησαν ἴσως καὶ εἴκοσιν ἑκατομμύρια δραχμῶν. Εἴθε ὑπὸ τὸ θαυμάσιον κλίμα τῆς Κερκύρας καὶ ἐν τῷ μαγικῷ τούτῳ ἐνδιαιτήματι νὰ εὕρῃ ἡ ἀτυχὴς Αὐτοκράτειρα τὴν εἰρήνην τῆς καρδίας της!

Ν. ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ

Digitized by Google

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΑ ΠΥΡΟΤΕΧΝΗΜΑΤΑ

Ὁ Γιαννάκης — ὁ γνωστός μας Γιαννάκης — τόρα τὸ καλοκαῖρι, καθὼς τουλάχιστον ἰσχυρίζεται ὁ ἴδιος, γίνεται ἄλλος ἄνθρωπος. Αἰσθάνεται ζωηρότητα, εὐθυμίαν, ἐλευθερίαν περισσοτέραν, ἕλξιν πρὸς τὸ ὕπαιθρον ἀκατανίκητον. Προπάντων ἀφ' οὗ, μετὰ τὴν ὀλιγοήμερον βάσανον τῶν ἐξετάσεων, ἀνησυχίας μᾶλλον ἢ κόπου, παύσουν τἀνιαρὰ μαθήματα καὶ ἔλθουν αἱ πολυπόθητοι διακοπαί. Ὁ Γιαννάκης φορεῖ ὑποκάμισον σεταχρωῦτα, κρεμόχρουν ἢ σταχτερόν, ἕνα κορδόνι ἁπλοῦν ἀντὶ λαιμοδέτου — καὶ κάμνει ἐμφαντικώτατα τὸ σχῆμα ποῦ τὸ δένει, ἔτσι δά, εὐκολώτατα ὡς ποῦ νὰ πῇς ἀμήν, — καπελάκι ψάθινο καὶ ὑποδήματα κιτρινωπά. Ἀνοίγει τὸν κουμπαρᾶ του, γεμίζει τὲς τσέπες του καὶ τὸ πορτοφόλι του — γυαλιὰ καρφιὰ νὰ γένουν, λέγει, — καταβαίνει εἰς τὸ Φάληρον καὶ πέρνει τὸ λουτρό του, ἀνεβαίνει στὰς Ἀθήνας καὶ πέρνει τὸ παγωτό του, — καὶ τὸ ἀπόγευμα πολλὲς φορὲς καὶ τὸ βράδυ, — καὶ πηγαίνει τακτικὰ σχεδὸν εἰς τὸ θέατρον, ἀφ' οὗ ὅσες φορὲς δὲν πηγαίνῃ μόνος του, τὸν πέρνει ὁ μπαμπᾶς του μὲ τὴν λοιπὴν οἰκογένειαν. Ζωὴ ὄχι ἄσχημη, μὰ τὴν ἀλήθειαν! Τὸ μόνον κακὸν ποῦ ἔχει, εἶνε ὅτι τελειόνει γρήγορα, πολὺ γρήγορα, καὶ περνᾷ τὸ καλοκαῖρι καὶ τελειόνουν τὰ λεπτὰ — καὶ καμμιὰ φορὰ τελειόνουν πρῶτα τὰ λεπτά, — καὶ παύουν αἱ διασκεδάσεις καὶ ἀρχίζει τὸ Σχολεῖον. Εἶνε ὡς ἡ ἀφύπνισις μετὰ γλυκὺ ὄνειρον· ἀλλὰ ποία ἀφύπνισις εἶνε τόσον ὀδυνηρὰ διὰ τὸ παιδίον, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία εἶνε γεμάτη ἀπὸ ἐλπίδα;

Περιμένων τὰς παύσεις διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ πλῆρες τὸ πρόγραμμά του, ὁ Γιαννάκης διασκεδάζει προσωρινῶς μὲ τὰ πυροτεχνήματα, τὰ ὁποῖα καίουν τόρα κάθε βράδυ εἰς τὰς πλατείας. Ἔχει πολλὰ μαθήματα, διότι κατὰ τὴν φράσιν τοῦ διδασκάλου, πλησιάζει ἡ μ ε γ ά λ' ἡ μ έ ρ α, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀνάλογον ἐνδιαφέρον. Ὥστε τοῦ μένει ἀρκετὸς καιρὸς διὰ νὰ γυρίζῃ ἔξω καὶ τὸ βράδυ καὶ νὰ διασκεδάζῃ — εὐτυχῶς. Θὰ σας διηγηθῶ πῶς ἐπέρασε μίαν βραδυὰν ἀπὸ αὐτὰς ὁ Γιαννάκης. Μαζὶ μὲ αὐτὸν θὰ ἰδῆτε πῶς περνοῦν τὴ βραδυὰ καὶ χιλιάδες ἄλλοι ἀθηναῖοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι.

★

Προηγήθη μία μικρὰ ἔρις μὲ τὸν πατέρα. Τὸ μεσημέρι εἶχαν καὶ ἕνα φίλον των εἰς τὸ τραπέζι. Ὁ Γιαννάκης εἶχεν ὄρεξιν καὶ διηγεῖτο ἕνα σωρὸ ἱστορίες τοῦ δρόμου. Ἐπάνω εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἔφυγεν ὁ τύπος δ ό ν ω ἀντὶ δ ί δ ω, καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν φράσιν:

— Τοῦ δόνει μιὰ γροθιὰ μὲς τὸ σταυρό...

— Τοῦ δόνει; τὸν διακόπτει ζωηρῶς ὁ πατέρας του, ἐξηρεθισμένος μᾶλλον ἀπὸ τὸ θέμα τῆς διηγήσεως παρὰ ἀπὸ τὴν παράβασιν τῶν γραμματικῶν κανόνων. Καὶ ποῦ τὸ βρῆκες, βρέ, τὸ δόνει; στὴ γραμματικὴ τοῦ Ψυρρῆ; Ἀκοῦτε σεῖς δόνει!

— Καὶ πῶς θέλετε νὰ πῶ; ἀπήντησεν ὁ Γιαννάκης, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν τα ἔχανε· δ ί δ ω σ ι ν α ὐ τ ῷ, ὅπως λέτε σεῖς οἱ λογιώτατοι;

Ἡ αὐθάδεια κατεκεραυνοβολήθη ὑπὸ τοῦ πατρός. Ἡ διήγησις διεκόπη μὲ τὴ γροθιὰ στὸ σταυρό. Ὁ φίλος δὲν ἐπεχείρησε νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ διεστῶτα, τρέφων καὶ αὐτὸς ἀκατανίκητον ἀποστροφὴν πρὸς τὴν γραμματικὴν τοῦ Ψυρρῆ. Ὁ Γιαννάκης θυμωμένος, φουρκισμένος, ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ δωμάτιόν του.

Ἀλλ' ἐκεῖ μὴ νομίσετε ὅτι ἄρχισε νὰ κλαίῃ σὰν ἀνόητος. Ἀπεναντίας ἄρχισε νὰ ἐργάζεται φρόνιμα καὶ σύντονα. Εἶχε σιγαρόχαρτον καὶ κόλλαν καὶ κατεσκεύασεν ἓν ἀερόστατον, ἢ μᾶλλον τὸ συνεκόλλησε, διότι τὸ εἶχε κομμένον ἀπὸ τὸ πρωΐ. Καὶ ἀφ' οὗ ἐτελείωσε τὴν ἐργασίαν αὐτήν, χωρὶς νἀνοίξῃ διόλου γραμματικήν, ἀνεπαύθη ὀλίγον καὶ ὕστερα πῆγε εἰς τὸ Ζάππειον περίπατον. Ἐφρόντισεν ὅμως νὰ γυρίσῃ νωρίς, πιστὸς εἰς τὸ ραντεβοῦ τὸ ὁποῖον εἶχε δώσει εἰς τὰ παιδιὰ τῆς γειτονειᾶς νὰ σηκώσουν τὸ ἀερόστατον... Ἡ δείλη ἦτο ἤρεμος καὶ ἐξαισία. Ὁ οὐρανὸς πρὸς τὴν δύσιν κατακόκκινος. Ἡ σκοτία ἐπήρχετο καὶ οἱ ἀστέρες ἤρχισαν νὰ λάμπουν. Ἐφύσα ἀὴρ δροσερός, αὔρα θωπεύουσα τὰ πρόσωπα. Οἱ φανοὶ ἠνάπτοντο διὰ λευκοῦ, ἀδυνάτου ἀκόμη φωτός. Ἡ ἑσπέρα προεμηνύετο λαμπρά, καὶ πόσον ὡραῖα διέθετε τὴν ψυχὴν τὸ προμήνυμα αὐτό... Ὁ Γιαννάκης ἦτο εὐθυμότατος.

— Γειά σας, παιδιά! εἶπε πρὸς τοὺς φίλους του, μὲ ὕφος κομματάρχου. Ἔχω καὶ δυὸ ρουκέτες τρικούβερτες.

— Ποῦ της οἰκονόμησες! ἀνέκραξαν τὰ παιδιὰ πλήρη θαυμασμοῦ καὶ περιεστοίχισαν τὸν Γιαννάκην πρόθυμα εἰς τὰς διαταγάς του καὶ ἀφωσιωμένα.

Ἤναψαν τότε τὰ ἄχυρα εἰς τὸ σταυροδρόμι. Ὁ φαιὸς καπνὸς ἐγέμισε τὸ ἀερόστατον καὶ το ἐφούσκωσε καί το ἐξώθει πρὸς τὰ ὕψη, ἀπειλῶν νὰ ἐκφύγῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας αἱ ὁποῖαι τὸ ἐκράτουν, φωτεινόν, ὑπερμέγεθες. Ἐπὶ τέλους ἦτο καιρός. Τὸ ἀφῆκαν. Καὶ ὁμοῦ μὲ τὴν κομψὴν σφαῖραν ἡ ὁποία ἀνῆλθε ταχεῖα διὰ τῶν καπνῶν πρὸς τὸν καθαρὸν αἰθέρα, τὸν διάστερον, ἀφῆκαν τότε καὶ τὰς δύο ρουκέτας, αἱ ὁποῖαι ἐσύριξαν καὶ διέγραψαν γραμμὰς φωτεινάς, ὡσεὶ ἑορτάζουσαι τὴν ἀνύψωσιν. Τὰ παιδία ἐχειροκρότησαν. Ἵσταντο δὲ πέριξ καὶ παρηκολούθουν εἰς τὰ ἄφθαστα ὕψη τὸ ἀερόστατον, ὁμοῦ μὲ τοὺς γείτονας, εἰς τὰ χείλη τῶν πεζοδρομίων, παρὰ τὰς θύρας, εἰς τοὺς ἐξώστας καὶ εἰς τὰ παράθυρα...

Ὁ Γιαννάκης εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐδείπνησε· κατευχαριστημένος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Εἶχε τὴν φιλοδοξίαν ὅτι εἰς καμμίαν γειτονειὰν δὲν ἔκαμναν ἀερόστατα σὰν τα ἰδικά του. Καὶ ἂς ἔλεγε δ ό ν ω...

★

Μετὰ τὸ φαγητὸν ἐπῆγεν εἰς τὴν Πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας.

Ἡ ὥρα ἦτο ἐνάτη καὶ ἡ κίνησις ἤρχιζε ζωηρά. Εἷς των ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων κατηύγαζεν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ του στύλου, καὶ πρὸ τῆς λευκῆς καὶ ζωηρᾶς αὐτοῦ λάμψεως ἠρυθρίων τὰ ράμφη τοῦ φωταερίου, τὰ ὁποῖα ἦσαν πέριξ ἀναμμένα πολυπληθῆ. Ὁ κόσμος ἀρκετὸς ἐπλήρου τὰ καφενεῖα καὶ τὰ ζαχαροπλαστεῖα ἢ ἀνεπαύετο εἰς τὰ ἑδώλια τῆς πλατείας δωρεὰν ἢ περιεπάτει κυκλικῶς περὶ τὸ πεζοδρόμιον, ἀλλοῦ περιλαμπές, ἀλλοῦ σκιερόν, ὑπὸ τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων, τὰ ὁποῖα μόλις διεπέρων αἱ ἀκτῖνες τῶν φανῶν. Τὰ πυροτεχνήματα, τὰ ὁποῖα καθ' ἑσπέραν κατασκευάζουν δι' ἐράνου τὰ περὶ τὴν Πλατεῖαν Καταστήματα διὰ νὰ προσελκύουν τὸν κόσμον, ἦσαν ἐστημένα κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας, στύλοι σκοτεινοί, φέροντες εἰς τὴν κορυφὴν σχήματα φανταστικά, μόλις διακρινόμενοι ἐκ τῆς περὶ αὐτοὺς συγκεντρώσεως τῶν μικρῶν περιέργων. Τὸν βόμβον τοῦ ποικίλου πλήθους καὶ τὸν κρότον τῶν ἁργῶν, τῶν συρτῶν βηματισμῶν ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ὑπερηκόντιζον οἱ φθόγγοι τῶν αὐτοσχεδίων ὀρχήστρων, αἱ ὁποῖαι ἔπαι-

Digitized by Google

ζον εἰς τοῦ Ζαχαράτου, εἰς τοῦ Χαραμῆ, εἰς τὴν Ἥβην, βιολίων τερετισμοὶ μακρόθεν ἀκουόμενοι καὶ κιθαρῶν στόνοι, βαρέως συνοδεύοντες. Οἱ πωλοῦντες καὶ παίζοντες φιστίκια, ἀπαραίτητοι εἰς πᾶσαν συγκέντρωσιν, περιεφέροντο μεταξὺ τῶν καθισμάτων κρατοῦντες τὰ καλαθάκια των καὶ διαλαλοῦντες τὸ περιεχόμενον.

Ἔκαμεν ὁ Γιαννάκης ἕνα δύο γύρους μόνος, κατόπιν εὗρεν ἕνα φίλον του, μαθητὴν καὶ αὐτόν, καὶ τον παρέσυρεν εἰς τὸ ζαχαροπλαστεῖον νὰ πάρουν κάτι τί.

— Τί παγωτὸ ἔχεις; ἠρώτησε τὸν ὑπηρέτην ὁ Γιαννάκης.

— Κρέμα, φυστίκι καὶ φράουλα, κύριε Γιαννάκη, ἀπήντησεν ὁ ὑπηρέτης, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε κατ' ὄνομα τὸν πελάτην του.

— Τί σ' ἀρέσουν, τὰ κρεμοειδῆ ἢ τὰ λεμονοειδῆ; ἠρώτησεν ὁ Γιαννάκης τὸν φίλον του.

— Μπᾶ, αὐτὴ εἶνε ἡ διαίρεσις; δὲν την ἤξευρα.

— Βεβαιότατα, ἀπήντησε μὲ κωμικὴν σοβαρότητα ὁ Γιαννάκης, ὁ ὁποῖος τὴν εἶχεν ἀκούσει τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ ἕνα εὐφυολόγον· κρεμοειδῆ εἶνε ἡ κρέμα, ἡ σοκολάτα, τὸ φιστίκι· λεμονοειδῆ τὸ λεμόνι, ἡ φράουλα, τὸ βύσσινο καὶ καθεξῆς.

— Βρὲ τί μου λές! ἐμένα μοῦ ἀρέσουν τὰ ἀνάμικτα, εἶπεν ὁ φίλος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐννόει τίποτε ἀπὸ ἐπιστημονικὴν ταξινόμησιν καὶ παρεδέχετο τὰ πράγματα ὅπως τοῦ τὰ ἔλεγαν.

Ἔφαγαν τὰ παγωτά των καὶ συνωμίλησαν κάμποσην ὥραν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε συρρεύσει κόσμος περισσότερος, μεταξὺ δὲ τοῦ πλήθους ἐφαίνοντο τώρα καὶ πολλαὶ κυρίαι καὶ δεσποινίδες νεαραί, τὰς ὁποίας μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος παρηκολούθουν ἀπὸ τὴν θέσιν των διὰ τῶν ὀφθαλμῶν οἱ δύο φίλοι. Τῆς ἐπισκοπήσεως ταύτης τοὺς ἀπέσπασεν ἦχος ὀξύς, ὡς ὕδατος ἐκρέοντος ἐκ στρόφιγγος ἑρμητικῶς. Ἦτο τὸ πρῶτον πυροτέχνημα. Ἐν μέσῳ βροχῆς σπινθήρων ἀνέλαμψε μύλος πολύχρωμος, στρεφόμενος μεθ' ὁρμῆς καὶ πατάγου ἐπὶ πολύ, ἀναδίδων καπνὸν ἄφθονον, ἀλλάσσων σχήματα καὶ χρώματα ὁλοέν, ἰώδη, λευκά, ροδόχροα. Καὶ ἔτρεχον πρὸς τὸ θέαμα ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς πλατείας καὶ παρετάσσετο πρὸ αὐτοῦ ὁ κόσμος θεωρῶν, φανταστικῶς ποικιλόχρους ὑπὸ τὴν λάμψιν τῶν βεγγαλικῶν. Αἴφνης ἀπὸ τοῦ πυροτεχνήματος, ἐκπνέοντος ἤδη ἀπεσπάσθη ρουκέτα μεγάλη, ἀνελθοῦσα εἰς ὕψος μὲ λάμψιν καὶ συριγμὸν δυνατόν. Ὁ κόσμος ἐγέλασε καὶ ἐχειροκρότησε. Τὸ πυροτέχνημα ἐπέτυχε, ἡ δὲ καρδία τοῦ ἰταλοῦ τεχνίτου ἐπλήσθη χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ νοήμον ἀθηναϊκὸν κοινόν.

★

Ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἐπιτυχία δὲν ἔστεψεν οὔτε τὸ δεύτερον, οὔτε τὸ τρίτον. Αἱ κινήσεις ἄτακτοι καὶ χαλαραί, τὰ χρώματα ἄτονα, τὸ σχέδιον κοινόν. Ὁ κόσμος ἔμεινεν ἀπαθής. Ὁ Γιαννάκης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ἐγερθῆ μετὰ τοῦ φίλου του καὶ ἠκολούθει τὸ πλῆθος, ἦτο ἕτοιμος νὰ σφυρίξῃ.

— Οὔφ καϋμένε καὶ σύ! τῷ εἶπεν ὁ φίλος του.

— Ναί, ἂς μὴν εἶνε καλὸ καὶ τὸ ἄλλο καὶ θὰ σοῦ τον κάνω τὸ σκυλόφραγκο....

Ἀλλὰ τὸ τέταρον τοὺς ἱκανοποίησεν, ἐξανάψαν ἀποτόμως καὶ ἐκπέμψαν γύρω μυρίους ὄφεις πυρίνους. Εἰς τὸ τέλος ἐσφύριξε καὶ αὐτὸ καὶ ὁ κόσμος πάλιν ἐχειροκρότησεν.

— Ἀφ' οὗ εἶνε ἔτσι δός του λοιπόν! εἶπεν ὁ Γιαννάκης ἔνθους χειροκροτῶν.

Καὶ ἀφ' οὗ ἔληξε τὸ θέαμα καὶ ἡ Πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας, ὅπου μάλιστα ὁ κόσμος ἤρχισε νἀραιοῦται, δὲν παρεῖχε πλέον κανὲν θέλγητρον, εἰσῆλθον οἱ δύο φίλοι εἰς ἕνα βιζαδί, τὸ ὁποῖον ἔφευγε διὰ τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. Τὰ πυροτεχνήματα εἶχον καὴ κατὰ μεγάλα διαλείμματα καὶ ἡ ὥρα ἦτο ἤδη ἐνδεκάτη. Ἀλλ' εἰς τὸ Σύνταγμα ἡ κίνησις ἦτο ἀκόμη ζωηρά, τὰ τραπεζάκια γεμάτα καὶ τὰ πυροτεχνήματα ἄκαυστα. Ἐκεῖ, εἰς ἕνα τραπεζάκι, ὁ Γιαννάκης εὗρεν — ὄχι πολὺ εὐχάριστος συνάντησις τέτοια ὥρα — τὸν πατέρα του, τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφήν του. Τὸν ἔκραξαν καὶ ἠναγκάσθη νἀφήσῃ τὸν φίλον του καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ καθήσῃ μαζί των. Ἀλλ' ἐκεῖ τὸν ἱκανοποίησε καὶ νέον παγωτόν, τὸ ὁποῖον τῷ προσέφερεν ὁ πατέρας του ὡς δεῖγμα συγγνώμης καὶ συνδιαλλαγῆς διὰ τὴν σκηνὴν τοῦ μεσημεριοῦ. Ἀφ' οὗ δ' ἐκάησαν καὶ τὰ πυροτεχνήματα, κατὰ τὴν αὐθεντικὴν γνώμην τοῦ Γιαννάκη πολὺ καλλίτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἐπέστρεψαν ὅλοι μαζὶ εἰς τὸ σπίτι ἀποκομίζοντες τὰς ἐντυπώσεις τῶν θεαμάτων καὶ περιμένοντες νὰ τἀπολαύσουν καὶ αὔριον πάλιν τὰ ἴδια.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἡ ὁδὸς Σταδίου ἦτο γεμάτη ἀπὸ κόσμον ποῦ ἐπέστρεφεν ὁμοίως.

— Ὑπάρχει ἁπλούστερο πρᾶγμα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πυροτεχνήματα; — ἔλεγεν ἕνας κύριος μὲ κρέμ ἐπανωφοράκι καὶ ψηλὸ καπέλο. Καὶ ὅμως εἶδες, ὁ κόσμος ἅμα τελειώσουν φεύγει ἀμέσως.

— Τὴν κακή σου μέρα! εἶπεν ὁ Γιαννάκης, ὁ ὁποῖος τὸν ἤκουσεν ἀπὸ πίσω.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

Η ΑΛΜΥΡΟΥΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Πρό τινων μηνῶν συνελθόντες πρόκριτοι καὶ προεστῶτες ἐκ τῶν χωρίων τῶν ἐπαρχιῶν Ἀποκορώνου καὶ Ῥεθύμνης τῆς Κρήτης μετὰ τῶν οἰκείων δημάρχων συνεβουλεύθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συνοικίσωσι καὶ ἱδρύσωσι πόλιν κατὰ τὴν ἐπίκαιρον πράγματι θέσιν, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Ἁλμυρὸς ποταμὸς εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος καὶ ἔνθα τὸ πάλαι ἔκειτο πόλις Ἀμφίμαλλα λεγομένη, ἐξ ἧς ὁ κατ' αὐτὴν γωνιώδης κόλπος Ἀμφιμαλλικὸς καὶ ὁ παραρρέων ποταμὸς Ἀμφιμάλλης.

Ἡ ἐκλεχθεῖσα θέσις τυγχάνει λίαν πρόσφορος, διότι καὶ παραθαλάσσιος εἶνε καὶ ηὐνοήθη δαψιλῶς ὑπὸ τῆς φύσεως, κεῖται δ' ἐν μέσῳ περίπου τῶν ὑφισταμένων δύο ὠχυρωμένων πόλεων, Χανίων καὶ Ῥεθύμνης, εἰς τὰς ὁποίας ὅπως εἰσέρχωνται τόσων εὐάνδρων χωρίων οὐ μικρὸν αὐτῶν ἀφεστώτων οἱ κάτοικοι πρὸς διεξαγωγὴν ποικίλων αὐτῶν ἐργασιῶν καὶ ἀναγκῶν, ὑφίσταντο ἀνέκαθεν οὐχὶ μικρὰς καὶ ὀλίγας δυσκολίας.

Ἐσχεδιαγράφησαν λοιπὸν τὴν νέαν αὐτῶν πόλιν οἱ περὶ τὰ πάλαι Ἀμφίμαλλα πλησιασταὶ Ἀποκορωνιῶται καὶ Ῥεθύμνιοι καὶ οἱ ἄλλοι καὶ φαίνονται λαβόντες πᾶσαν πρόνοιαν πρὸς ὅσον ἔνεστιν ἀποφυγὴν παντὸς δυναμένου νὰ παραβλάψῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ σπουδαῖον αὐτῶν κοινωνικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν ἐγχείρημα. Ἀλλὰ τί παθόντες ἔσπευσαν νὰ προσαγορεύσωσι τὴν ἀστυγείτονα ταύτην τῶν πάλαι ἀκμαίων πόλεων Ἀπτέρας καὶ Λάππας καὶ Ὑδραμίας καὶ δὴ αὐτῶν τῶν Ἀμφιμάλλων διὰ τοῦ κακοζήλου καὶ κακοήχου ὀνόματος Ἁλμυρούπολις; Ὁ ἀνάδοχος αὐτῆς, οἷος δήποτε τυγχάνει, καὶ ἂν ἀπὸ σκοποῦ δὲν ἡμάρτησεν εἰς τοὺς ἐφεστίους τῶν Ἀμφιμάλλων καὶ τοὺς πατρίους θεούς, οὐδὲν ἧττον εἰς παχυλὴν περιέπεσεν ἀπειροκαλίαν. Τί δηλοῖ Ἁλμυρούπολις; Τί ἐπαγωγὸν καὶ ἐμφαντικὸν ἔχει ἡ

Digitized by Google

σύνθεσις τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ; ἢ τίνα ἱστορικὴν ἢ ἄλλην σημασίαν τοῦτο περιέχει, εἰμὴ ὅτι εἶνε πόλις τοῦ Ἀλμυροῦ, ἂν μὴ πόλις ἁλμυρὰ καὶ οὐχὶ ἀνάλατος ; Ὅπως δειχθῇ, ὁποία ἀδικία οὕτω προσγίνεται εἰς τὴν γηραιὰν καὶ γεραρὰν τοῦ παλαιφήμου καὶ πολυφήμου, ἀλλὰ βαρυδαίμονος ἐκείνου τόπου ἱστορίαν, παρατιθέμεθα ὧδε συνοπτικὴν περιγραφὴν τῆς ὑμνηθείσης ὑπό τε ἀρχαίων καὶ μεταγενεστέρων πόλεως τῶν Ἀμφιμάλλων καὶ τῆς περὶ αὐτὴν γραφικωτάτης τοποθεσίας.

Ἡ πόλις φέρεται διαφόρως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, λεγομένη Ἀμφιμάλλιον καὶ Ἀμφιμάλλη, ἀλλὰ συχνότερον Ἀμφίμαλλα (καὶ μεθ' ἑνὸς ἐνίοτε λ), ὁ δὲ κάτοικος Ἀμφιμαλλιεὺς καὶ Ἀμφιμαλλιαῖος. Ἔκειτο δὲ κατὰ τὸ ἄκρον τῆς ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Δρεπάνου πρὸς μεσημβρίαν καθέτως καθηκούσης γραμμῆς, ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ κόλπου, τοῦ ἀπ' αὐτῆς Ἀμφιμαλλικοῦ καλουμένου. Οὕτως ἔχουσα διετέλεσεν ἐπίνειον τῆς ἐν τῇ μεσογαίᾳ μεσημβρινοανατολικῶς κειμένης μεγάλης καὶ ἀξιολόγου πόλεως Λάππας, τῆς ἐχούσης καὶ ἕτερον τοιοῦτο, τὸν Φοίνικα, κατὰ τὸ πρὸς μεσημβρίαν Λιβυκὸν πέλαγος. Εἰς τὴν σχηματιζομένην ὀρθὴν σχεδὸν γωνίαν ἐν τῇ βορείῳ τῆς Κρήτης παραλίᾳ ἐκβάλλει ὁ ὁμωνύμως καλούμενος ποταμὸς Ἀμφιμάλλης (ἢ Ἀμφιμέλλας), ἀποτελούμενος ἐκ δύο κλάδων, τοῦ μὲν ἐκ δυσμῶν, τοῦ δ' ἑτέρου ἐκ μεσημβρίας προερχομένου. Πολλοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἐγκωμιάζουσι τὴν γοητευτικὴν θέσιν τῶν Ἀμφιμάλλων, ἀνομολογοῦσι δ' ὁμοφώνως, ὅτι ἡ ἄποψις τῶν περὶ αὐτὴν τοπίων εἶνε λίαν τερπνὴ καὶ ἐπαγωγός· διότι παρ' αὐτὴν μὲν ῥέει ἑλικοειδῶς πρὸς δυσμὰς ὁ νῦν Ἀρμυρὸς ἐκβάλλων εἰς τὸν εὐρὺν Ἀμφιμάλλην, πρὸς μεσημβρίαν δ' ἐκτείνεται εὐρέως ἐν μεγαλοπρεπείᾳ χλοερᾷ πεδίον, ἐφ' οὗ τὸ ὄμμα τοῦ θεατοῦ ἐπαναπαύεται, λίαν εὐαρέστως διατιθέμενον, μέχρι τῶν ἀπωτάτων αὐτοῦ μερῶν· πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἄρχεται διαπλούμενον τὸ Κρητικὸν πέλαγος, ἔκτακτον καὶ ἐξαίσιον θέαμα ἀποτελοῦν, εἴτε βρέμει καὶ συνταράσσεται, εἴτε ὅτε γαληνιῶντος ἐκθρώσκουσιν αὐτοῦ ὡς ἀπὸ πεδίου λειμωνοστρώτου ἀνταύγειαι σεληνιαῖαι, ἐν αἷς καὶ ἐνοπτρίζονται αἱ τῶν πέριξ τοπίων ἐξαίσιαι καλλοναί. Ἐπὶ τούτῳ καὶ ὁ ἐνθουσιώδης τῆς Κρήτης Βαυαρὸς περιηγητὴς Λοίχερος, κρίνων ἐκ τῆς θαυμασίας φύσεως τῆς θέσεως τῆς πόλεως καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ποταμοῦ περὶ τῆς σπουδαιότητός ποτε καὶ τῆς ἰσχύος τῆς μητροπόλεως αὐτῆς Λάππας, λέγει τάδε. «Ἐνταῦθα (ἐν Ἀμφιμάλλοις) ἔρρεον ἐν κρυσταλλίνῳ περιδινήσει ὁ ὁρμητικὸς Ἀμφιμάλλης εἰς τὴν θάλασσαν, ποταμὸς λαμπρότατος κατακεκαλυμμένος ἐκ παμπαλαίων πυκνῶν πλατάνων, ἐξ ἀλσῶν ὑψηλῶν μυρσινῶν καὶ κομμωσῶν ῥοδοδαφνῶν, πανταχοῦ δὲ περιπετῶσιν αἱ ἀηδόνες κατὰ τὴν διεγερτικὴν τῆς πρωίας δρόσον. Ἡ φύσις ἐνταῦθα ἐπεδαψίλευσεν ἐν ὑπερβολῇ εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς ἐπίδοσιν καταπληκτικήν. Τὸ Ἀμφιμάλλιον κατ' ἀκολουθίαν φαίνεται ἦτο πόλις δυνατή, κατεῖχε δὲ τὸν μεταξὺ τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ τοῦ φρουρίου (τοῦ ἐνετικοῦ δηλ. καστελλίου Ἀρμυροῦ) χῶρον καὶ περαιτέρω ἔτι, πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ὡραίου ποταμοῦ, μεγαλοπρεπέστατα μεταξὺ δύο ὑψωμάτων ἐξηπλωμένον».

Ἐνῷ λοιπὸν τυγχάνουσιν ὑπάρχοντα τόσα καὶ τόσα συνηγοροῦντα ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἀμφιμάλλων, αὐτὴ ἡ ἀρχαία πόλις, ὁ ὁμώνυμος αὐτῆς ποταμὸς (οὗ κλάδος μόνον ὁ Ἀρμυρὸς) καὶ ὁ κόλπος, ἔτι δὲ τὸ ἀξίωμα τῆς πάλαι μητροπόλεως τῶν Ἀμφιμάλλων, τῆς πολιτείας Λάππας, προσφεύγουσιν ἐν τούτοις εἰς ὄνομα, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἄλλην τὸ πολὺ ἔχει σημασίαν ἢ ὅτι ὁ παρὰ τὴν ἱδρυομένην πόλιν ποταμὸς εἶνε ἁλμυρός, ἐνῷ καὶ τὸ ἀρχαῖον τοῦ τόπου ὄνομα εἶνε Ἀμφίμαλλα καὶ ἡ λέξις αὕτη εἶνε πολὺ βεβαίως εὐπροφερτοτέρα τῆς Ἀλμυρουπόλεως, ἐκτὸς ἂν θέλωσιν οἱ ἀνάδοχοι νὰ δείξωσι τάσεις διαζυγίου πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πάτριον ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι οἱ φιλοσοφοῦντες ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορικῆς καταστάσεως τῆς μεγαλονήσου ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ δυσμοιρία αὐτῆς ὀφείλεται ἀνέκαθεν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐν αὐτῇ δυσανάλογον ὅπως δήποτε πληθὺν τῶν πόλεων καὶ τὴν ἐκ τούτου κατάτμησιν τοῦ τόπου καὶ τῶν κατοίκων εἰς τοσαύτας ὡς ἐν μικρᾷ ἠπείρῳ ἀντιζήλους καὶ διηνεκῶς ἀντιμαχομένας πολιτείας· ἀλλ' ἀφοῦ βεβαίως ἡμεῖς δὲν διατρέχομεν ἤδη τοιοῦτον ἐκ διαφόρων λόγων κίνδυνον, περιστάσεως παρατυγχανούσης, φιλόκαλον καὶ φιλόπατρι θὰ ἦτο βεβαίως, ἐὰν ἀπεφεύγομεν τὰ Ἀλμυρόπολις καὶ Νεάπολις καὶ τὰ παραπλήσια, ὡσεὶ μὴ εἴχομεν ἱστορίαν, καὶ ἀπετίομεν καὶ οὕτω φόρον τινὰ εὐνοϊκῆς μνήμης πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους ὑπὲρ τοῦ πρώτου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἀγωνιστὰς τοῦ πολιτισμοῦ πατέρας ἡμῶν.

Β. ΨΙΛΑΚΗΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Ἔπινα μιὰ μέρα τὸν καφέ μου σ' ἕνα καφενὲν ἐξοχικό· λίγο παραπέρ' ἀπὸ τὸ τραπέζι μου δύο ἄνθρωποι κουβέντιαζαν· δηλαδὴ σώπαινε σχεδὸν ὁ ἕνας, καὶ μιλοῦσε μόνον ὁ ἄλλος. Ὁ ἕνας αὐτὸς ἦτον ἀνθρωπάκος ἀπὸ τοὺς συνειθισμένους· πρόσωπο σὰν ὅλα τὰ πρόσωπα καὶ ὄψι ποῦ τὴν βλέπεις τὸ πρωὶ καὶ τὴν ξεχνᾷς τὸ δειλινό· ἦταν κι ἀπὸ κείνους ποῦ γνώμη δική τους δὲν ἔχουν, καὶ συμφωνοῦν πάντα μὲ τοὺς ἄλλους· λιγάκι σὰν κάποιο πουλὶ ποῦ περιγράφει ὁ Δάρβιν· τὸ πουλὶ αὐτὸ παραγεμίζει τὴ φωλιά του μὲ χίλιων εἰδῶν πραματάκια ποῦ τὰ συμμαζώνει ἀπὸ παντοῦ. Μὰ ὁ ἄλλος ἦταν ἄλλος. Τὸ πρόσωπό του μακρουλό, ξεραγκιανό, μαυροδερό, μὲ μύτη γρυπὴ καὶ μὲ μάτια γοργοκίνητα ποῦ σοῦ τυπώνονταν στὸ νοῦ, σὰν καλοχάραχτη σφραγίδα σὲ λευκὸ χαρτί. Κ' ἡ γλῶσσα του γοργότερη ἀπὸ τὰ μάτια του. Κάπνιζε τὸ ναργιλέ του, ἔπαιρνε τὸν ἀέρα του, σκότωνε τὴν ὥρα του, μάζευε ἰδέες ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὲς ἔχυνε τοῦ φίλου του. Κ' ἔτρεχαν βρύση τὰ λόγια του· κ' ἦταν ἀπὸ κείνους ποῦ καὶ δέκα καὶ εἴκοσι ἄλλους νἄχε μπροστά του, πάλι θὰ τοὺς ἔκανε νὰ σωπάσουν, νὰ τὸν ἀκοῦν, καὶ νὰ βρίσκωνται σύμφωνοι μαζύ του. Τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ὁ λόγος εἶνε σὰν τὸ φῶς τῶν βεγγαλικῶν· δίνει τὸ χρῶμα του σὲ κάθε ὄψι γύρω του.

Μιλοῦσε δυνατὰ καὶ τ' ἄκουγα τὰ λόγια του. Ξετύλιγεν ἕνα σχέδιο ποῦ εἶχε στὸ μυαλό του· σχέδιο πολιτικό, οἰκονομικό, ἐθνικό, πανελλήνιο· ἐκρέμονταν ἀπὸ αὐτὸν ἡ σωτηρία τοῦ τόπου. Μ' αὐτὸ θὰ γλυτώναμεν ἀπὸ τὴ χρεωκοπία, θὰ βρίσκαμε χρήματα, θὰ τραβούσαμε μπροστά, θὰ κάναμε στρατό, θὰ μαστορεύαμε στόλο, θὰ τρομάζαμε τοὺς ἐχθρούς μας, θὰ λέγαμε στὸ καλὸ φτώχια, ἔχε γειὰ γρίνια, θὰ μεγαλώναμε καὶ θὰ δοξαζόμαστε! Καὶ κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος τό φερνε ἀπὸ δῶ, τό φερνε ἀπὸ κεῖ, τὸ ξηγοῦσε καὶ τὸ ξεκαθάριζε, τὸ ξεψάχνιζε, τό τρεφε, τὸ φούσκωνε, τὸ στόλιζε καὶ τὸ φτιασίδωνε μὲ λογαριασμοὺς ἀσυλλογίστους, μὲ παραξενιές, μὲ κάποιες ἀλήθειες, μὲ πολλὲς μούρλιες, μὲ τὰ λόγια τοῦ δρόμου, μὲ τὴ σοφία τῶν μυγοχάφτη-

Digitized by Google

δων, μὲ τὴ ρητορικὴ τῶν ἐφημερίδων. Τί κρῖμα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ κυβερνάῃ μονάχα ἕνα καραβάκι—γιατὶ καραβοκύρης ἦταν καθὼς ἐκατάλαβα — καὶ νὰ μὴν κυβερνάῃ τὸ σκάφος τῆς πατρίδος! Ἂν βλέπετε καμμιὰ φορά, λέγει ὁ μεγάλος φίλος σου ὁ Κάρλαϊλ, βαστάζο μὲ ἀχαμνὰ ποδαράκια ἢ ράφτη μὲ κορμὶ Σαμψών, μὴ θαρρεῖτε πῶς μόνο ἡ φύσις τὸν ἔκαμε νὰ εἶνε ὅ,τι εἶνε· συλλογισθῆτε καὶ τὰς περιστάσεις· ἔτσι κι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἂν δὲν ἔγεινε ὡς τὰ τώρα πρωθυπουργός, δὲ φταίγ' ἡ φύσις ἡ εὐλογημένη, φταίνε οἱ καταραμένοι καιροί.

Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦταν διπλόψυχος· ὁ ψευτοπολιτικὸς ἦτον ἀληθινὸς κυβερνήτης· ὁ ἄμυαλος ἀντίλαλος τῶν ἐφημερίδων, μόλις ξεχνοῦσε τὴν πολιτική, ξεχνοῦσε καὶ τὸν ἑαυτό του θαρρεῖς· τὰ λόγια του ἔβγαιναν τότε ἀληθινά, ζωγραφιστά, δυνατά, λόγια μὲ φαντασία καὶ μὲ καρδιά· ἀπὸ κουρνιαχτὸς γίνονταν κρύσταλλο· ἀπὸ ὄχλος, λαός! Ἀφοῦ τὰ εἶπε καὶ τὰ ξαναεῖπε τὰ πολιτικά του σχέδια καὶ τὰ τελείωσεν ὅλα, γιὰ νὰ μὴ κάθεται βουβός, γύρισεν ἀλλοῦ τὴν κουβέντα· κι ἄρχισε νὰ ἱστορῇ ἕνα ταξίδι μὲ τὸ καράβι του στὴ Μαύρη θάλασσα, σιμώνοντας ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος· ταξίδι σὲ ὥρα βαρυχειμωνιᾶς, μὲ φουρτοῦνες, μὲ κινδύνους, μὲ τύχες, μὲ παθήματα· ἱστορία θλιβερὴ καὶ σημαντική· μέσα της ἐβούϊζεν ἡ μανία τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ λαχτάριζεν ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη· εἰκόνα μαζὶ καὶ τῆς ἄκαρδης τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρώπινης καρδιᾶς. Πῶς ὁ πρόστυχος ἐκεῖνος φωνακλᾶς ἦταν μαζὶ κ' ἕνας τόσο εὐγενικὸς ποιητής; Ἀλλοίμονο! Τὰ δύο ἀταίριαστα στοιχεῖα, ὁ ὄχλος κι ὁ λαός, ἔτσι βρίσκουντ' ἀνακατωμένα, καὶ δύσκολα ξεχωρίζονται· πολλὲς φορὲς τὰ παίρνουμε τυφλὰ τὸ ἕνα γιὰ τὸ ἄλλο· καὶ χρειάζεται προσοχὴ καὶ νοῦς καὶ αἴσθημα γιὰ νὰ τὰ ξεδιαλύνουμεν. Ὅλοι λέμε πῶς ἀγαποῦμε τὸ λαὸ καὶ πῶς τὸν ὄχλο τὸν καταφρονοῦμε· ἀλλὰ τί εἶνε τοῦ λαοῦ καὶ τί τοῦ ὄχλου;

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἡ Γλωσσολογία τῶν πιθήκων

Ἡ «Ἑστία» εἶχεν ἀναφέρῃ πρὸ τινος χρόνου περὶ τῶν πειραμάτων τοῦ καθηγητοῦ Γκάρνερ πρὸς μελέτην τῆς γλώσσης τῶν πιθήκων· τὰ πειράματα ταῦτα ἔφθασαν νῦν πλέον εἰς τέλειον ἀποτέλεσμα, ὡς γράφει ὁ ἐπιμελὴς ἐρευνητὴς ἐν λίαν ἐνδιαφερούσῃ ἐπιστολῇ ἐκ τῆς δυτικαφρικανικῆς Σιέρρας Λεόνε πρὸς τὸν ἐν Αὐστραλίᾳ ἀδελφόν του:

«Ἔσχον, ἐπιτυχίαν, ἥτις ὑπερβαίνει καὶ τὰ τολμηρότατα τῶν ὀνείρων μου· εὑρίσκομαι ἐνταῦθα ἀσφαλὴς ἐν παραλίῳ μέρει καὶ εὐτυχὴς κάτοχος Σιμπάνζου (ἢ Χιμπάνζου) ὅστις δύναται νὰ λέγῃ «Τένα Κὸε Πακέχα», ὅπερ σημαίνει ἐν τῇ Μαορικῇ διαλέκτῳ «καλὴν ἡμέραν ξένε», ἐκτὸς τούτου ἔχω Γορίλλαν, ὅστις γνωρίζει 20 λέξεις φιγιανικὰς καὶ Οὐραγκοτάγκον θῆλυν, ὅστις ἔμαθε ἀπὸ τὸν γερμανὸν ὑπηρέτην μου, εἰς ὃν εἶνε ὅλως ἀφωσιωμένος, νὰ λέγῃ «Ἀστραπὴ καὶ βροντή—Donner und Blitz». Ἐκτὸς τούτου κατώρθωσα, ὅπερ τὸ σπουδαιότατον, νὰ καταγράψω πολλὰς λέξεις τῆς αὐτογενοῦς γλώσσης τῶν πιθήκων. Ἰδοὺ μερικὰ παραδείγματα:

«Ἀχροῦ» σημαίνει ἥλιον, θερμότητα, φῶς, πῦρ.

«Ρουκσᾶ» σημαίνει, ὕδωρ, βροχήν, ψῦχος καὶ πιθανώτατα πᾶν δυσάρεστον.

«Γκοσκοῦ» σημαίνει τροφήν, φαγητόν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κατανοεῖς ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτὴ εἶνε λίαν ἀρχέγονος μὴ ἔχουσα ἴσως ἐν ὅλῳ πλείονας τῶν 20—30 λέξεων ἃς κατέχω πάσας, οὕτως ὥστε τὸ πείραμά μου δύναται νὰ θεωρηθῇ νῦν ὡς πρακτικῶς συντελεσμένον».

Κατόπιν διηγεῖται ὁ Γκάρνερ ἐν τῇ ἐπιστολῇ του πῶς εἰσεχώρησεν εἰς διάστημα 120 μιλίων ἐντὸς παρθένου δάσους βρίθοντος ἐκ πιθήκων.

«Ἐτοποθέτησα, γράφει, τὴν ἠλεκτρικὴν συστοιχίαν μου μετὰ τοῦ φωνογράφου καὶ τοῦ περιστρεφομένου κατόπτρου ἐντὸς θάμνου Βανυάνων καὶ ἐκρύβην εἰς ἀπόστασιν 50—60 μέτρων ἀπ' αὐτῶν.

Τὸ ἀπαστράπτον κάτοπτρον προσείλκυσεν ἀμέσως σωρὸν φλυαρούντων πιθήκων· τοὺς παρετήρησα ἐπὶ μίαν ὥραν περίπου, τότε δὲ ἐπλησίασα προσεκτικῶς. Μόλις με εἶδον ἐξηφανίσθησαν ὡς διὰ μαγείας ἅπαντες ἐκτὸς ἑνὸς μόνου. Ὅταν τὸν ἐπλησίασα παρετήρησα ὅτι δὲν μὲ ἀντελαμβάνετο ἀλλ' ἵστατο ἐκεῖ ὡς ἀπολιθωμένος καὶ παρετήρει μὲ κατάνοικτα μάτια καὶ κόρας διαπλατυνθείσας τὸ κάτοπτρον· ἐλαφρὰ τρομώδης κίνησις ἔσειε τὰ μέλη του, τὰ δὲ ὦτά του ἐκινοῦντο σπασμωδικῶς. Δὲν ἐπίστευον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου! Ὁ πίθηκος ἦτο ὑπνωτισμένος! Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξέφερε λαρυγγώδη φωνὴν «Ἀχροῦ» ἣν κατόπιν ἐπανειλημμένως ἤκουσα ἐξερχομένην τοῦ φωνογράφου μου. Ἔθεσα τὸν πίθηκον ἐντὸς κλωβοῦ ἐξ ἰνδικῶν καλάμων κατασκευασθέντος, τὸν εὗρον δὲ μετὰ μίαν ὥραν ἀκόμη ὑπὸ τὴν ὑπνωτικὴν ἐπήρειαν. Τὸν ἀφύπνισα δι' ἰσχυρᾶς δόσεως ἀμμωνίας καὶ τοῦ ἐκράτησα καίουσαν λαμπάδα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Εἶπε πάλιν «Ἀχροῦ»· καὶ ἄλλα δέ τινα πειράματα μὲ ἔπεισαν ὅτι τοῦτο σημαίνει «θερμότητα», «φῶς» κλπ.

Ἐπηκολούθησαν ἄλλαι λέξεις, εἶνε δὲ θαυμάσιον νὰ παρακολουθῇ τις τὴν ἀναπτυσσομένην ὀξύνοιάν του. Τὸν Γορίλλαν συνέλαβα διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου, κατέστησα δὲ τὸν Σιμπάνζον, ὃν ἐκάλεσα Ζάκ, διδάσκαλόν του».

Κατὰ τοῦ φιλήματος

Ἰατρός τις ἐξ Ὀχίου ἔστειλεν ἀναφορὰν εἰς τὸ ἐν Βασιγκτῶνι κοινοβούλιον ζητῶν νὰ ψηφισθῇ νόμος κατὰ κακοῦ καὶ ἐπικινδύνου ἐθίμου. Τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶνε τὸ . . . φίλημα. «Τοῦτο εἶνε ἀνθυγιεινὸν καὶ ῥυπαρὸν ἔθιμον, γράφει, καὶ ἀποτελεῖ συνεχῆ κίνδυνον τῆς γενικῆς ὑγείας». Τὸ περίεργον εἶνε ὅτι σοβαρὸν ἐπιστημονικὸν περιοδικόν, ἡ Revue Scientifique, συμφωνεῖ μὲ τὸν αὐστηρὸν ἰατρὸν κατ' ἀρχήν, φρονεῖ μόνον ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ νόμος ἀλλ' ἁπλῶς θερμὴ σύστασις ὅπως ἐγκαταλειφθῇ ἔθιμον ὅπερ «κατὰ μέγα μέρος εἶνε ἡ αἰτία τῆς μεταδόσεως τῶν κολλητικῶν νοσημάτων». Τί θὰ ἔλεγεν ὁ ἀμερικανὸς ἰατρὸς καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπιθεώρησις ἂν ἐγνώριζον τὸ παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦν ἔθιμον τοῦ τελευταίου ἀσπασμοῦ τῶν νεκρῶν ἐξ οἱασδήποτε ἀσθενείας καὶ ἂν ἀπέθανον οὗτοι!

Ὁ μέγιστος Οὐραγκουτάγκος

Ὁ μέγιστος Μίας ἢ Οὐραγκουτάγκος εὑρίσκετο κατ' αὐτὰς ἐν Ζιγκαπόρῃ, ὡς ἀναφέρει ἡ «Ἐφημερὶς τῆς βασιλικῆς Ἀσιατικῆς Ἑταιρείας». Τὸ ζῷον τοῦτο συνελήφθη ἐν Βορνέῳ καὶ ἐπωλήθη εἰς Γερμανὸν πλοίαρχον ἐν Ζιγκαπόρῃ. Εἶχεν ὕψος 4 $^1/_2$ ποδῶν (1 $^1/_2$ σχεδὸν μέτρου). Τὸ πρόσωπόν του ἦτο πολὺ πλατύ, αἱ δὲ παρειαὶ διῆκον πλαγίωθεν, παριστῶσαι εἶδος ἐπιπέδου πλακός. Ἡ κόμη εἶχε μῆκος 4 δακτύλων περίπου, ἦτο ζωηρῶς ἐρυθρὰ τὸ δὲ γένειον ἦτο βραχὺ καὶ αἰχμηρόν. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν βαθέως καστανοί. Ὁ πίθηκος οὗτος ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸ γένος τὸ καλούμενον Simia Satyrus.

Ρ*

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸ Σάββατον, μὲ ὡραῖον καιρὸν καὶ μὲ καλοὺς οἰωνούς, ἐγένετο ἡ ἔναρξις τῶν ὑπαιθρίων θεάτρων. Τὸν περισσότερον κόσμον προσείλκυσε τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου νεόκτιστον θέατρον τοῦ κ. Τσόχα, τὸ ὁποῖον τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐτέλει τὰ ἐγκαίνιά του. Εἰς κεντρικὸν μέρος, εὔμορφον, κομψόν, ἠλεκτροφώτιστον, ἔχει εὐρεῖαν σκηνήν, καλὰς σκηνογραφίας, πολὺν ἀέρα, καλὴν διαίρεσιν καὶ λαμπρὸν καφενεῖον. Ὁ θίασος Παντοπούλου-Ἀλεξιάδου-Καρδοβίλλη (σὰν πολλοὶ μᾶς φαίνονται οἱ διευθυνταί), ἔχει ἀναμφιβόλως ἐφέτος τὸ καλήτερον θερινὸν θέατρον. Τὰς παραστάσεις του ἤρχισεν, — ἀφ' οὗ πρῶτον ἡ μουσικὴ τῆς Φιλαρμονικῆς ἐπαιάνισεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τὸν ἐθνικὸν ὕμνον, ὀρθίων τῶν θεατῶν καὶ ἀσκεπῶν, — μὲ τὴν Κόμησσαν Σάραν τοῦ Ὀνέ, πρώτην φορὰν διδασκομένην ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Οἱ θεαταὶ διεσκέδασαν πολὺ μὲ τὰς ἀστειότητας μεταφράσεως πρωτοπείρου, ἀλλὰ περισσότερον διεσκέδασαν μὲ τὸ δρᾶμα καὶ τὴν σχετικῶς καλὴν αὐτοῦ ἐκτέλεσιν. Ἡ κυρία Μέλπω Κωνσταντινοπούλου, ἡ ἀρίστη ἀναμφιβόλως τῶν γυναικῶν τοῦ ἑλλ. κωμειδυλλίου, ἔδειξεν ὡς Σάρα ὅτι κατέχει καὶ τάλαντον δραματικόν, τὸ ὁποῖον καταλλήλως καλλιεργούμενον εἰμπορεῖ μίαν ἡμέραν νά την ἀναδείξῃ. Τὰς περισσοτέρας ὅμως συμπαθείας συνεκέντρωσεν ὁ κ. Ν. Κουρῆς, νεαρὸς ἠθοποιός, τοῦ ὁποίου ἡ συμπαθὴς μορφή, ἡ ἀνεπιτήδευτος ἐπὶ τῆς σκηνῆς στάσις καὶ ἡ φυσικὴ ἀπαγγελία μαρτυροῦν πολλὰ καλὰ περὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του μέλλοντος.

✣

Καὶ εἰς τὸν Παράδεισον, ὅπου ἡ κυρία Εὐαγγελία Παρασκευοπούλου, θὰ ἐνεφανίζετο διὰ πρώτην φορὰν ἐφέτος ὡς Φρου-Φρου ἦτο κόσμος ἀρκετός. Καὶ ἐδῶ ἡ μετάφρασις ἀθλία, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀποδίδουσα τὴν ἁβρὰν χάριν καὶ τὴν κομψότητα τοῦ πρωτοτύπου. Ὅλαι αἱ πλήρεις ζωῆς καὶ δυνάμεως φράσεις, τὰς ὁποίας ἠκούσαμεν μετὰ τόσης συγκινήσεως καὶ ἀπολαύσεως ἀπὸ τὸ στόμα τῆς Σάρρας Βερνάρ, εἰς τὸ στόμα τῆς κ. Παρασκευοπούλου, ἦσαν ψυχραὶ καὶ ἄτονοι. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δυσκόλως θὰ ἐνεδεικνύετο μία καλλιτέχνις. Καὶ ὅμως ἡ κυρία Παρασκευοπούλου, μεθ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις αὐτάς, δὲν ὑπελείφθη τῶν προσδοκιῶν καὶ τὸ κοινὸν ἔφυγεν εὐχαριστημένον.

✣

Εἰκόνα περὶ τοῦ τί ἠμποροῦν νὰ κάμουν μίαν ἡμέραν οἱ σοσιαλισταὶ καὶ οἱ ἀναρχικοὶ — οἱ πληθυνόμενοι καὶ ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Σοσιαλιστοῦ καὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἀκροπόλεως, — μᾶς ἔδωκεν ἡ ἀπεργία τῶν ἐργατῶν τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης. Τριακόσιοι περίπου ἐργάται τοῦ σιδηροδρόμου τούτου ἐργαζόμενοι εἰς διάφορα τμήματα τῆς γραμμῆς, εἰσῆλθον ἐν ἀπόγευμα εἰς τὴν πόλιν, φέροντες ἐπ' ὤμου τὰ ἐργαλεῖά των καὶ μεταβάντες εἰς τὰ γραφεῖα τῆς ἑταιρείας περιεκύκλωσαν τὸν ἀντιπρόσωπον, κραυγάζοντες καὶ ἀπειλοῦντες. Εἰς τοὺς ἐργάτας τούτους, ὡς γνωστόν, ὀφείλονται πολλὰ ἡμερομίσθια παρὰ τῶν ἐργολάβων, οἱ ὁποῖοι διϊσχυρίζονται ὅτι δὲν πληρώνονται παρὰ τῆς ἑταιρείας, ἡ ὁποία αἰτιᾶται πάλιν τὴν κυβέρνησιν, ὡς καθυστεροῦσαν εἰς αὐτὴν τὰς καταβολὰς δύο μηνῶν. Εὐτυχῶς ἔλαβε γνῶσιν ἐγκαίρως ἡ ἀστυνομία καὶ προέλαβε σκηνὰς καὶ ταραχάς, αἱ ὁποῖαι εἶνε φόβος μὴ ἐπαναληφθῶσι.

✣

Τὸ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἐσημειώσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον, εἶνε ἀληθῶς περίεργον. Τὸ φλέγον οἰκονομικὸν ζήτημα τρελλαίνει αὐτὰς τὰς ἡμέρας πολλούς, συμπεσὸν καὶ μὲ τοὺς πρώτους καύσωνας. Εἷς ποιητής, πέμπτος οὗτος, ἑτοιμάζει ὑπόμνημα πρὸς τὸν Βασιλέα, ὡς μᾶς εἶπαν, δι' οὗ ὑποδεικνύει τρόπον ἀνορθώσεως τῶν οἰκονομικῶν, ὄχι μόνον μετ' ἰσοζυγίου ἀλλὰ καὶ περισσεύματος. Περὶ τῶν ἄλλων ἰδοὺ τί γράφει ἡ Ἀκρόπολις. «Τέσσαρες ἐν ὅλῳ συμπολῖται ἡμῶν εἰς οὓς ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα, ὅτι δύνανται νὰ προτείνωσιν ἴδια οἰκονομολογικὰ συστήματα, παρεφρόνησαν οἱ ἀτυχεῖς. Γνωστὸν εἶνε τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ὑποδηματοποιοῦ ἐκείνου, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ ἐπιμόνως ἐζήτησε νὰ καθυποβάλῃ εἰς τὴν Α. Μεγαλειότητα ἴδιον σχέδιον συμβιβασμοῦ. Πλὴν τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, ἕτερος δυστυχὴς ἄνθρωπος, γνωστὸς εἰς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν ἔμπορος, ἀπώλεσε τὸ λογικόν, θελήσας καὶ αὐτὸς νὰ ἐπινοήσῃ ἴδιον σχέδιον ἀνορθώσεως τῶν οἰκονομικῶν. Τὸ τρίτον θῦμα τῆς καταστάσεως εἶνε εἷς λοχίας τοῦ πυροβολικοῦ, ὡς μᾶς εἶπον, ὅστις ἐφρόντισε μετὰ τῶν ἄλλων νὰ κανονίσῃ τὰ τοῦ ὅπλου του, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπὸ τόσων ἐπιδιωκομένην ἔκρηξιν τοῦ οἰκονομικοῦ κανονίου. Ὑπάρχει δὲ καὶ τέταρτον θῦμα τῶν περιστάσεων, εἷς πτωχὸς οἰκογενειάρχης, διατεινόμενος, ὅτι αὐτὸν πρέπει νὰ καλέσῃ ὁ Βασιλεύς, ἐὰν θέλῃ τὸ καλὸν τοῦ τόπου.»

✣

Ἱστορικόν:

Ὁ κύριος ταγματάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκόν του ἀργὰ τὴν νύκτα μετὰ πλούσιον δεῖπνον. Κτυπᾷ τὴν θύραν καὶ ὁ στρατιώτης, τὸν ὁποῖον ἀκριβῶς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπῆρε ὑπηρέτην, καὶ δὲν γνωρίζει ἀκόμη, κατεβαίνει μὲ τὸ φῶς καὶ τοῦ ἀνοίγει. Ὁ κύριος ταγματάρχης ἐκ δικαιολογημένης ὀπτικῆς ἀπάτης βλέπει τὸν στρατιώτην διπλοῦν καὶ συλλογίζεται:

— Τί μοῦ ἦρθαν καὶ οἱ δύο αὐτοὶ νὰ μ' ἀνοίξουν!...

Στρεφόμενος δὲ μετ' ὀργῆς:

— Πήγαινε ἐσύ! λέγει πρὸς τὸν ἕνα.

Φυσικὰ ὁ στρατιώτης ἀπέρχεται καὶ ὁ κύριος ταγματάρχης μένει εἰς τὰ σκοτεινά. Ἡ ὀργή του δὲν ἔχει πλέον ὅρια:

— Βρὲ κούτσουρα, φωνάζει, δὲν εἶπα νὰ φύγετε καὶ οἱ δύο καὶ νὰ μ' ἀφήσετε στὰ σκοτεινά!

✣

Ἠχὼ τῶν ἐξετάσεων:

Διδάσκαλος: Πότε εἶνε ὁ καιρὸς ποῦ κόπτονται τὰ μῆλα;

Μικρὸς μαθητής: (μετά τινα δισταγμὸν) Ὅταν λείπῃ ὁ περιβολάρης.

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ὁ καθηγητὴς Σούπχαν, ἀρχειοφύλαξ τῆς Βεϊμάρης, ἀνήγγειλεν εἰς τὸν φερώνυμον τοῦ Γκαῖτε σύλλογον, ὅτι ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, τὰ ὁποῖα θὰ δημοσιευθῶσι προσεχῶς εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ συλλόγου.

— Διάδοχος τοῦ Τζὼν Λεμοὲν ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ ἐξελέγη ὁ ἐπιφανέστατος τῶν συγχρόνων κριτικῶν Φερδινάνδος Βρυνετιὲρ διὰ ψήφων 22 ἀντὶ τοῦ Ζολᾶ λαβόντος μόνον 4 ψήφους.

— Ὁ πολυμαθὴς Ἄγγλος καθηγητὴς Ρόβερτς ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ἐν Λονδίνῳ τομίδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύντομος Ἀπόδειξις ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἦτο ἡ γλῶσσα τοῦ Χριστοῦ». Ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς ἀντικρούει τὸν Ρενὰν καὶ τοὺς ἄλλους ἑβραιολόγους, φρονοῦντας ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Ἰησοῦ ἦτο διάλεκτος τῆς ἑβραϊκῆς. Τὸ τομίδιον τοῦτο εἶνε ἁπλουστέρα διατύπωσις τῶν πρὸ τριακονταετίας ἐκτεθεισῶν ἰδεῶν τοῦ καθηγητοῦ εἰς τὸ σύγγραμμά του «Ἔρευνα περὶ τῆς ἀρχικῆς γλώσσης τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου».

— Πρό τινος χρόνου ὡς γνωστόν, ἡ γαλλικὴ *Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων* μετερρυθμίσθη ἐκδιδομένη δὶς τῆς ἡμέρας καὶ πωλουμένη ἀντὶ δεκαλέπτου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ διευθυντὴς αὐτῆς προσεκάλεσεν ἐσχάτως εἰς γεῦμα ἐν τῷ *Ἠπειρωτικῷ Ξενοδοχείῳ* δημοσιογράφους διαφόρους καὶ λογίους. Ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἄτομα παρεκάθησαν εἰς τὸ συμπόσιον τοῦτο, ἔλαβε δὲ κατ' αὐτὸ τὸν λόγον καὶ ὁ Λέων Σαίη, ὁ διάσημος οἰκονομολόγος.

Ἐπιστημονικά.

Πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1893 — 94 ἀνεδείχθη ὁ κ. Π. Παυλίδης, καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς φιλολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τὸ πρῶτον ἤδη καλούμενος εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο, διατελέσας δὲ πολλάκις κοσμήτωρ τῆς οἰκείας Σχολῆς.

— Ὁ περιώνυμος γλωσσολόγος Μὰξ Μύλλερος ἔτυχε μεγάλων περιποιήσεων κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβήν του παρὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὑπουργῶν. Προσεκλήθη εἰς γεῦμα ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἐπανειλημμένως διετράνωσε τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὸν ἔξοχον γλωσσολόγον. Αἱ πύλαι τῶν αὐτοκρατορικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ μουσείων ἠνοίχθησαν αὐτῷ φιλοφρόνως, ἐνεχειρίσθη δ' αὐτῷ καὶ ἡ μεγάλη ταινία τοῦ Μεδζιτιέ.

— Ἐν Νικαίᾳ ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου Σαρλοᾶ ἐν μιᾷ νυκτί, χάρις εἰς τὴν ἀστρονομικὴν φωτογραφίαν, τρεῖς νέοι μικροὶ πλανῆται.

— Ἐξεδόθη εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος ἡ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ διατριβὴ τοῦ κ. Ἠλία Λιακοπούλου, τοῦ γνωστοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Corpus Juris Civilis, περὶ Ἀγοράσεως, ἀποτελοῦσα συμβολὴν ἀξιόλογον εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου.

— Τὸ Κομιτᾶτον τῆς Γαλλικῆς Ἀφρικῆς ἐν Παρισίοις παρέθεσε τιμητικὸν γεῦμα εἰς τὸν πλοίαρχον Maistre καὶ τοὺς συντρόφους του, ἐπιτυχῶς περάναντα τὸ μέγα αὐτοῦ ἐξερευνητικὸν ταξείδιον ἀνὰ τὴν Ἀφρικήν. Ὑπὸ γεωγραφικὴν ἔποψιν ἡ ἀποστολὴ αὕτη κρίνεται ὡς λίαν ἐνδιαφέρουσα. Ὁ Maistre ἐπεσκέφθη πολλὰς φυλὰς ἀγνώστους τέως εἰς τοὺς Εὐρωπαίους.

— Ὁ γάλλος χημικὸς Berthelot συνέγραψεν εἰς τρεῖς τόμους ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς χημείας, τὴν ὁποίαν παρουσίασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν. Ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει τὸ ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ τρίτου αἰῶνος διάστημα· ὁ δεύτερος εἶνε ἀφιερωμένος εἰς τὴν συριακὴν ἀλχημείαν· ὁ δὲ τρίτος εἰς τὴν ἀραβικήν. Τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως, μὴ ἀρκουμένου εἰς ἁπλῆν χρονολογικὴν ἀναγραφὴν τῶν γεγονότων, εἶναι περίεργα καὶ πρωτοτυπώτατα. Οὕτως ἐκ τοῦ τελευταίου τόμου προκύπτει τὸ ἀπροσδόκητον συμπέρασμα ὅτι οἱ Ἄραβες δὲν εἶνε, ὡς ἐνομίζετο, οἱ εἰσηγηταὶ ἐν Εὐρώπῃ τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ἀλλ' ἁπλοῖ μεταφρασταὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

— *Μαθηματικὰ καὶ Μαθηματικοὶ* ἐπιγράφεται περιεργότατον βιβλίον τοῦ Α. Rebière, τοῦ ὁποίου δευτέρα ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Παρισίοις. Τὸ πρῶτον μέρος περιέχει ἀποσπάσματα κατ' ἐκλογὴν περὶ τῶν ἀρχῶν, τῶν μεθόδων, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς μαθηματικῆς παρὰ διαφόρων πάσης ἐποχῆς ἱστορικῶν, φιλοσόφων καὶ μαθηματικῶν. Τὸ δεύτερον μέρος περιλαμβάνει βιογραφίας καὶ ἀνέκδοτα περιφήμων μαθηματικῶν ὡς καὶ συλλογὴν περιέργων μαθηματικῶν προβλημάτων.

Καλλιτεχνικά.

Ἐν Παρισίοις γίνεται ἔκθεσις τῶν ἔργων Σαρλαί, αἱ εἰσπράξεις τῆς ὁποίας θὰ διατεθῶσι πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου εἰς τὸν διάσημον ζωγράφον.

— Αἱ ὁλικαὶ εἰσπράξεις τῆς ἐν Παρισίοις γενομένης Ἐκθέσεως τῶν ἔργων τοῦ Μεσσονιὲ ἀνῆλθον εἰς 2,216,100 φράγκα.

— Ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ καταγίνονται ἤδη πρὸς τοποθέτησιν ἐπὶ χαμηλοτέρων βάθρων τῶν ἐλγινείων μαρμάρων.

— Ἐν τῇ Φωτογραφικῇ Λέσχῃ τῶν Παρισίων ἐξετέθησαν, κινήσασαι μεγάλως τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ, καὶ φωτογραφίαι Λίπμαν-Λουμιέρ, φέρουσαι ὅλα τὰ χρώματα τῶν πρωτοτύπων ἀντικειμένων. Μία παριστᾷ ἀνθοδέσμην πολύχρωμον, ἄλλη γωνίαν ἄλσους καὶ τρίτη καλύβην ἡλιοφεγγῆ, περιστοιχιζομένην ὑπὸ θάμνων. Ἡ ἐπιτυχία εἶνε ἀπαράμιλλος. Τὰ μειονεκτήματα τοῦ νέου συστήματος εἶνε πρῶτον ὅτι τὸ φωτογραφούμενον ἀντικείμενον πρέπει νὰ μείνῃ ἐκτεθειμένον τοὐλάχιστον ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τῆς μηχανῆς καὶ δεύτερον ὅτι ἑκάστη φωτογραφία μένει μοναδικὴ ἐπὶ τῆς πλακός της, μὴ εὑρεθέντος ἔτι τοῦ τρόπου τῆς ἐπὶ χάρτου ἀναπαραγωγῆς. Ἀλλ' ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐλπίδες τελειοποιήσεως. Αἱ χρωματισταὶ φωτογραφίαι θὰ σταλῶσιν εἰς τὴν Ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου.

Μουσικά.

Τὸ παρελθὸν Σάββατον ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ Ὠδείου ἡ πρώτη συναυλία ἀφ' οὗ χρόνου ἀνεκαινίσθη τοῦτο ὑπὸ τὴν ἀξίαν διεύθυνσιν τοῦ κ. Γ. Νάζου. Κατὰ τὴν συναυλίαν ταύτην, πλὴν ἄλλων μουσικῶν τεμαχίων δι' ἐγχόρδων ὀργάνων καὶ κλειδοκυμβάλου καί τινων ᾀσμάτων, ἐψάλη ὑπὸ πολυαρίθμου χοροῦ μαθητριῶν μετ' ὀρχήστρας διευθύνοντος τοῦ κ. Γ. Νάζου τὸ περίφημον Stabat Mater τοῦ Περγολέζ. Ἡ ἐξόχως δ' ἐπιτυχὴς ἐκτέλεσις αὐτοῦ δυναμένη νὰ περιποιήσῃ τιμὴν εἰς οἱονδήποτε Ὠδεῖον τῆς πολιτισμένης Εὐρώπης, ὑπῆρξεν ἡ ἀρίστη μαρτυρία περὶ τῆς καταπληκτικῆς προόδου τοῦ μουσικοῦ μας ἱδρύματος ὑπὸ τὸν νέον αὐτοῦ διευθυντὴν καὶ ἡ μεγαλειτέρα ἱκανοποίησις διὰ τὸν εὐεργέτην αὐτοῦ κ. Α. Συγγρόν. Κατὰ τὴν συναυλίαν παρίστατο καὶ ἡ Βασίλισσα μετὰ τῆς βασιλόπαιδος Μαρίας καὶ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, προστάτου τοῦ Ὠδείου.

— Ὁ *Φάλσταφ* τὸ νέον μελόδραμα τοῦ Βέρδη παρεστάθη ἐσχάτως ἐν Βερολίνῳ. Τὸ κοινὸν ἔδειξεν ἔκτακτον ἐνδιαφέρον, συρρεῦσαν πολυπληθές, διὸ τὰ εἰσιτήρια ὑπερετιμήθησαν. Ἀλλὰ πρὸς τὸ ἔργον διετέθη ψυχρότατα. Λέγεται ὅτι μόνον εἰς τὸ ὑπερῷον ἤρεσεν ἡ μουσικὴ τοῦ μελοδράματος.

— Ἐν Λονδίνῳ προκαλεῖ ἤδη τὸν θαυμασμὸν ἡ τέχνη μεθ' ἧς παιδίον ὀκταετές, Κουζάλκης καλούμενον, ἐκτελεῖ συνθέσεις δυσκολωτάτας ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου.

Digitized by Google

ΜΕΛΑΧΡΙΝΟΥΛΑ

Μικρὴ μελαχρινοῦλα,
Εἶσ' ἔμορφη πολύ,
Γλυκειὰ σὰν τὴ μοσκοῦλα,
Σὰν γιοῦλι ντροπαλή.

Ἔχεις καὶ κάτι μάτια
Πολύ, πολὺ γλυκά,
Σὰν σ' τ' οὐρανοῦ τὰ πλάτια
Δυὸ ἀστέρια μαγικά.

Μυρτοῦλα μου ἀνθισμένη,
Μ' ἀθάνατο νερὸ
Λὲς κ' εἶσαι ἀναστημένη
Σὲ ρέμα καθαρό.

Στὸ βλέμμα σου ὅ τι πέφτει
Μένει σ' αὐτὸ μαζὶ
Ὅπως μὲς τὸν καθρέφτη
Κάθε μορφὴ ἀναζῇ.

Ὅ τι θωρεῖς ἐμπρός σου
Ἀστράφτει ἀπὸ χαρά,
Κι' ὅτι δὲν θὲς δικό σου
Κρυφά σου λαχταρᾷ.

Εἶσαι γεμάτη χάρι
Σὰν πιάνεις τὸ κλουβὶ
Καὶ δίνεις 'ς τὸ κανάρι
Καναβουριοῦ λουβί.

Κι' ἀνοίγεις τὴν πορτοῦλα
Καὶ τοῦ κρυφομιλεῖς,
Ἢ γέρνεις σ' τὴ μυτοῦλα
Καὶ τὸ γλυκοφιλεῖς.

Εἶσαι γεμάτη δρόσο
Ἀνθὸ καὶ μυρωδιά·
Νάξερες πόσο ἄχ! πόσο
Τρέμει γιὰ σὲ ἡ καρδιά.

Μιὰ μάγισσα ρωτοῦσα
Καὶ μοὔπε μιὰ φορά :
«Γιὰ μιὰ σταροχρωμοῦσα
Θὰ χάσῃς τὴ χαρά».

Τώρα ποῦ συλλογιοῦμαι
Τὸ βρίσκω ἀληθινό·
Τὴ μάγισσα θυμοῦμαι
Κι' ὅλο γιὰ σὲ πονῶ.

Γ. Ι. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ[1]

«Οἱ σύγχρονοί μου, λέγει Γάλλος ἀρχαιολόγος, μελετῶν τὸν μυκηναῖον πολιτισμόν, ὑπέστησαν παραδόξους ἐκπλήξεις. Ἐπέβησαν τῶν πρώτων ἁμαξῶν, αἵτινες διέτρεξαν τὰς σιδηροδρομικὰς τροχιάς· ἀπέστειλαν τὰ πρῶτα τηλεγραφήματα, τὰ ἀποπτάντα ἐπὶ τῶν μεταλλίνων συρμάτων· ἤκουσαν πρῶτοι ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτῶν τὸν ἀποτρόπαιον κώδωνα τοῦ τηλεφώνου». Καὶ ὅμως αἱ ἐκπλήξεις αὗται τῶν ὁποίων παριστάμεθα μάρτυρες καθ' ἑκάστην καὶ τὰς ὁποίας παρασκευάζει ἡμῖν ἡ χειραφετηθεῖσα Ἐπιστήμη, ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν ἐργαστηρίων αὐτῆς, ὅπου ἐν καρτερικῇ αὐταπαρνησίᾳ καταναλίσκουσι τὴν ζωὴν αὐτῶν οἱ μεγάλοι αὐτῆς ἐργάται, αἱ ἐκπλήξεις αὗται, πρὸ τῶν ὁποίων θαυμάζον χειροκροτεῖ τὸ μέγα δημόσιον τοῦ λήγοντος αἰῶνος, δὲν ἀποτελοῦσι οὐδὲ τὸ μυριοστὸν τῶν ἐκπλήξεων, τὰς ὁποίας ὑφίσταται ὁ σοφός, ὁ παρακολουθῶν ὅλον τὸ μεγαλοπρεπὲς πανόραμα τῶν ἀποκαλύψεων τῆς ἐπιστήμης, ὅσαι, ἂν δὲν περιεβλήθησαν ἀκόμη τὸ ἔνδυμα τῶν τεχνικῶν ἢ κοινωνικῶν αὐτῶν ἐφαρμογῶν, ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ἔτι ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, εἴτε ἵνα καταστήσωσι λαμπροτέραν τῆς ζωῆς τὴν εἰκόνα, εἴτε διὰ νἀποσείσωσιν ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ μας τὴν ἐριννὺν τῆς νόσου, εἴτε διὰ νὰ δώσωσι περισσότερον φῶς εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ νὰ καταστείλωσι τὸ κράτος τῆς συμφορᾶς — διασκεδάζουσι ὅμως ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ τὸ κράτος τῶν ἀτελῶν ἡμῶν συλλήψεων καὶ ἐννοιῶν, ἀποκαλύπτουσι κόσμους νέους καὶ παρασκευάζουσιν ἴσως διὰ τοὺς εὐτυχεῖς ἐπιγόνους ἐκπλήξεις πολλῷ ὑπερτέρας καὶ θαυμασιωτέρας ἐκείνων, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ὁ λήγων αἰών. Εἶνε τῇ ἀληθείᾳ ἀξιοθαύμαστος ἡ ἐργασία ἡ ἐπιτελουμένη σήμερον ἀνὰ τὸν πολιτισθέντα κόσμον καθ' ὅλον τὸ ἀπέραντον κράτος τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἡ ἐπιστήμη χειραφετηθεῖσα τῶν προλήψεων, ἀποπτύσασα τὰς ἐκ τῶν προτέρων θεωρίας, μεθ' ὅλης τῆς κενολόγου σειρᾶς συστημάτων παρακωλυόντων τὴν σκέψιν καὶ τὴν ζήτησιν, ἐξετάθη πανταχοῦ. Οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ φυσιοδίφαι, οἱ μελετῶντες τέως ἀπὸ σημείων διαφόρων καὶ ἀντιθέτων πολλάκις τὰ φαινόμενα τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ ἐνδιαθέτου κόσμου, δίδουσι τὰς χεῖρας σήμερον εἰς κοινὴν συνεργασίαν καὶ ἀπὸ ταύτης τροποποιεῖται ἄρδην ὅλον τὸ ἐπιστημονικὸν ὑλικὸν τοῦ παρελθόντος καὶ τελεῖται ζύμωσις, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐνῷ νέοι θαλοὶ ἐπιστημῶν ἀναβλαστάνουσι καθ' ἑκάστην, ἄλλοι κλάδοι διεστῶτες μέχρι τοῦδε θεωρούμενοι συγχωνεύονται καὶ ἐνῷ ἡ μέθοδος τῆς ἐρεύνης ἁπλοποιεῖται καὶ ἡ ἐργασία διανέμεται, δημιουργεῖται ὅμως τὸ ἐπιστημονικὸν οἰκοδόμημα τοῦ μέλλοντος πάγκαλον καὶ ἁρμονικόν.

Ἐπιτρέψατέ μοι, προτοῦ ἀποπειραθῶ νὰ παρουσιάσω πρὸς ὑμᾶς τὸ ἀτελὲς διάγραμμα ἐπιστήμης νεωτάτης — τῆς Φυσιολογικῆς Ψυχολογίας — νὰ ὑπεραπολογηθῶ αὐτῆς κατὰ τῶν προ-

[1] Διάλεξις γενομένη ἐν τῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῷ».

Digitized by Google

λήψεων, αἵτινες ἐν πολλοῖς κρατοῦσι ψυχρὸν καὶ ἐπτοημένον τὸν κόσμον ἀπέναντι τῶν τάσεων τοῦ νεωτέρου πνεύματος. Ὅσοι τῆς ζωῆς τῆς πολυταράχου καὶ πικρᾶς, τῶν καθημερινῶν συμβάντων καὶ μεριμνῶν τὴν ἀνίαν, ἀρέσκονται νὰ σβύνωσι εἰς τῆς ὀνειροπολήσεως τοὺς ῥοδίνους κόσμους, εἰς τῶν αἰσθημάτων τὴν αἰθερίαν μέθην, εἰς τῶν ῥεμβασμῶν τὴν πρᾳεῖαν ἀτμόσφαιραν, εἰς τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης τὰς μαγικὰς ὀπτασίας, ἀτενίζουσι μετ' ἀποστροφῆς τὴν ἐπιστήμην ἐπιβάλλουσαν τὴν ψυχρὰν τῆς ἐρεύνης χεῖρα μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀδύτων τοῦ ψυχικοῦ των κόσμου. Τὰ νεφελώδη τοῦ ἰδεώδους παλάτια φαντάζονται καταρρέοντα ὑπὸ τὴν βίαν τῶν νέων ἰδεῶν καὶ τὸν μυστηριώδη κόσμον τῶν ὀνείρων διασκεδαζόμενον πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν καινῶν δαιμονίων. Ἐπιτρέψατε νὰ ὑπεραπολογηθῶ τῶν νέων ἰδεῶν. Ὅ,τι μέχρι σήμερον ἐλίκνισε, ἔτερψε, συνεκίνησε τὸν ἄνθρωπον, ὅ,τι ἐνέπνευσε τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην, ὅ,τι ἐβύθισεν ἡμᾶς εἰς τὴν μεθυστικὴν δίνην τῶν συγκινήσεων, ποτισμένην μὲ δάκρυα εἴτε λαμπομένην ἀπὸ τοῦ γέλωτος τὴν ἀστραπήν, δὲν εἶνε ὄναρ σκιᾶς τὸ ὁποῖον ἀπειλεῖ νὰ σαρώσῃ ἡ πνοὴ τῆς ἐπιστήμης. Ὅλος αὐτὸς ὁ μαγικὸς κόσμος ὁ ἀνελισσόμενος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀπὸ τῆς ἀσυλλήπτου ἀρχῆς τοῦ κόσμου, ὁ ἀποτυπωθεὶς εἰς μορφὰς θαυμασίας ὑπὸ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης εἶνε αἰώνιος διότι εἶνε πραγματικός. Οὐδεμία πνοὴ δύναται νὰ σκεδάσῃ αὐτὸν ὑπεράνω ἡμῶν διότι δὲν εἶνε κόσμος ξένος τῆς ὑλικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὴν ὡραιοτέραν αὐτῆς ἐκδήλωσιν. Αὐτὸς ὁ ἀκτινοΰφαντος ἐσωτερικὸς κόσμος συναποτελεῖ τὴν ψυχικήν μας ὀντότητα καὶ συναποσβέννυται μόνον μεθ' ἡμῶν. Ἡ ψυχρὰ ἐπιστήμη τῆς ἐρεύνης καὶ τοῦ πειράματος, ἥτις ἀνατέμνει τοὺς ἱστοὺς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἥτις ἐξετάζει τὴν ἀδιόρατον ὑφὴν τῶν ὀργάνων ἡμῶν διὰ τοῦ μικροσκοπίου, αὐτὴ διερευνᾷ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἀπὸ τῶν στοιχειωδεστέρων ὀργανικῶν λειτουργιῶν μέχρι τῆς σφαίρας τῆς νοήσεως καὶ τῶν αἰσθημάτων. Τὰ πάντα ἐρευνᾷ καὶ οὐδὲν ἀπορρίπτει, οὐδὲν περιφρονεῖ. Μελετῶσα τὰ θαυμάσια τῶν ψυχικῶν καταστάσεων, ἃς ἐπὶ μακρὸν ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ἀγύρται καὶ περιεφρόνησαν οἱ σχολαστικοί, ἀπεκάλυψε τὸ μυστήριον τῶν ὑπνωτιστικῶν καταστάσεων, δημιουργήσασα οὕτω πειραματικὴν ψυχολογίαν καὶ σήμερον ἔτι πρὸ τῶν ἀπιστεύτων καὶ παραδόξων φαινομένων τῆς τηλεπαθείας καὶ τηλαισθήσεως, ἐγκύπτει ἐπὶ τοῦ πανταχόθεν συγκομιζομένου ὑλικοῦ τῶν παρατηρήσεων, ἵν' ἀποκαλύψῃ ἴσως εἰς τὸ μέλλον τίς οἶδε τίνας νέας ψυχικὰς καταστάσεις. Ἀλλ' ἐὰν ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη καὶ ἡ νεωτέρα φιλοσοφία δὲν ἀπειλεῖ ἀνατροπήν τινα ἐν τῷ κράτει τῶν ψυχικῶν διαθέσεων, αἵτινες ὑπῆρξαν μέχρι σήμερον τὰ ἐρασμιώτερα θέλκτρα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἐξ ἴσου δὲν ἀπειλεῖ νὰ διαταράξῃ τὰ κοινωνικὰ καθεστῶτα, οὐδὲ νὰ κλονίσῃ τοὺς ὅρους τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὡς εὐώδης λιβανωτὸς ἀναθυμιᾶται ὁ κόσμος τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν, ὅσαι ὑπῆρξαν τὸ ἁβρότερον ἄνθος τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη, ἡ ἱστορία, ἡ παιδαγωγία, ἡ ἠθικὴ ἀνοικοδομοῦνται ἐπὶ νέων βάσεων, ἀλλ' αἱ βάσεις αὗται εἶνε γρανιτικαί, καὶ πρὸ τῶν ἀνησύχων ὀμμάτων τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ καλλιτέχνου ἀναπετάννυνται νέοι ὁρίζοντες, ἀλλ' ἐπίσης ἀκτινοβόλοι καὶ ἐπίσης ἄπειροι.

Ἀλλ' ἵνα περιστῇ ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη μέχρι τοῦ σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐλευθέρα προκαταλήψεων μελετᾷ τὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἐπετέλεσε μακροχρόνιον πάλην κατὰ λεγεῶνος ὅλης προλήψεων. Ἀπὸ τριακοσίων ἤδη ἐτῶν μίαν πρὸς μίαν καταρρίπτει τὰς προλήψεις ταύτας. Αἱ πεπλανημέναι περὶ τῆς ὕλης δοξασίαι καὶ ἡ στοιχειώδης καὶ ἐσφαλμένη ἀντίληψις τῶν σχέσεων αὐτῆς, ἐδημιούργησαν ἐννοίας ἀσυντάκτους αἵτινες ἐπὶ μακρὸν ἐκράτησαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Μέχρι τῶν ἀρχῶν ἔτι τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ θεωρία τῆς **ζωϊκῆς δυνάμεως** ἐκράτει τῆς φυσιολογίας καὶ ἀνεζητεῖτο εἰς μυστηριώδη πηγὴν ἡ δύναμις ἡ κινοῦσα τὰ ὄργανα ἡμῶν, μέχρις οὗ διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Bichat, τοῦ Magendie καὶ τοῦ Claude Bernard ἀπεδείχθη ἡ φυσικοχημικὴ φύσις τῶν στοιχειωδῶν τούτων λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅτε ἐκράτει ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία, λέγει ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανὼν Γάλλος φιλόσοφος Ἱππόλυτος Ταίν, ὑπὸ τὰ γεγονότα ἐφαντάζοντο πληθὺν χιμαιρικῶν ὀντοτήτων, οἷα ἡ ζωϊκὴ δύναμις, ἡ βλαστικὴ ψυχή, ἡ πλαστικὴ δύναμις, παραγόντων πάντων τούτων διακεκριμένων τῆς ὕλης, συνδεδεμένων ὅμως μετ' αὐτῆς καὶ ἀναποσπάστων διὰ τὰς μεταμορφώσεις της. Σήμερον οἱ σοφοὶ ὁμιλοῦντες περὶ δυνάμεων φυσιολογικῶν, φυσικῶν, χημικῶν ἢ μηχανικῶν, ἀναγνωρίζουσιν ὑπὸ τὸν ὅρον: δύναμις ἰδιότητας καὶ σχέσεις τῆς ὕλης καὶ δὲν δημιουργοῦσι ῥηματικὰς ἢ φραστικὰς ὀντότητας ἀνεξαρτήτους αὐτῆς.

Εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτὴν ἀκριβῶς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης ἀπὸ τοῦ κενοῦ καὶ δεσποτικοῦ κράτους τῶν χιμαιρικῶν αὐτῶν ἐννοιῶν ὀφείλει τὴν γένεσίν της ἡ νεωτέρα Ψυχολογία. Ἡ Φυσιολογικὴ Ψυχολογία ἢ Πειραματικὴ Ψυχολογία, κατ' ἄλλον γενικώτερον ὅρον, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅρου, εἶνε κρᾶμα δύο διακεκριμένων βιολογικῶν κλάδων, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν ἐβάδισαν πρὸς ἀντιθέτους διευθύνσεις, τῆς Φυσιολογίας καὶ τῆς Ψυχολογίας. Ἡ ἀνθρωπίνη ὀντότης ἐμελετᾶτο διεσταλμένη ὅλως τοῦ φυσιολογικοῦ ἀτόμου. Αἱ λειτουργίαι τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ μηχανισμοῦ αὐτῶν, περὶ τὴν ὁποίαν διέτριβεν ἡ Φυσιολογία ἐθεωρήθησαν παντάπασιν ἀνεξάρτητοι τῶν ὑψηλοτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ οὐδεμίαν σχέσιν δυνάμεναι νὰ ἔχωσι ὡς πρὸς τὴν μελέτην τῶν φαινομένων αὐτῶν. Οὕτω δὲ δύο ἐπιστῆμαι, ἐνασχολούμεναι περὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, τὴν ἰδιαιτέραν σπουδὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, διέδραμον ὁδοὺς διαφόρους ἐπὶ αἰῶνας, ἡ μὲν ἐξετάζουσα τὰ βιολογικὰ φαινόμενα, ὅπως προσπίπτουσι ταῦτα εἰς τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν, ἡ δὲ ζητοῦσα νὰ ἑρμηνεύσῃ διὰ τῆς συνειδήσεως μόνον τὸν σύνδεσμον τῶν γεγονότων

Digitized by Google

ἅτινα παρουσίαζεν ἡ ἐσωτερικὴ ἐπισκόπησις. Ὅσον ἐν τούτοις διάφορος φαίνεται, λέγει ὁ Wundt ἡ ἐσωτερική, οὕτως εἰπεῖν ζωὴ ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς, ἡ μὲν ἐφάπτεται τῆς δὲ κατὰ τὰ πλεῖστα αὐτῶν σημεῖα, διότι ἡ μὲν ἐσωτερικὴ πεῖρα ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν παραγόντων, αἱ δὲ ἐσωτερικαὶ ἡμῶν καταστάσεις ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς ἀνελίξεως τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων. Ἐκ τούτου ἐπήγασεν ἡ ἀνάγκη τῆς προσεγγίσεως τῶν δύο τούτων ἐπισήμων κλάδων τῆς βιολογίας, ἀπὸ τῆς προσεγγίσεως δὲ ταύτης τὸ σύνολον τῶν βιολογικῶν φαινομένων ἅτινα παρουσιάζει ὁ ἄνθρωπος διαφωτίζεται καθ' ἑκάστην. Ἡ Φυσιολογικὴ Ψυχολογία εἶνε ἐπιστήμη νεωτάτη. Αἱ σπουδαιότεραι καὶ συστηματικώτεραι ἐπ' αὐτῆς ἐργασίαι ἐγένοντο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ. Σύγχρονος δὲ φιλόσοφος, ὁ Γερμανὸς Wundt εἶνε ὁ εὐρύτερον ἐκπροσωπῶν διὰ σειρᾶς ὅλης συστηματικῶν ἐργασιῶν τὴν νεωτέραν ψυχολογίαν. Ἀλλὰ σήμερον ἐξ ὅλων τῶν μεγάλων ἐπιστημονικῶν κέντρων ἐργασία πολυμερὴς συνεισφέρει διὰ σοφῶν μονογραφιῶν τὰ πορίσματα αὐτῆς, πρὸς ἀνοικοδομὴν τοῦ εὐρυτάτου τούτου ἐπιστημονικοῦ κλάδου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίδρασις καταφαίνεται καθ' ἑκάστην ἐναργὴς ἐφ' ὅλων τῶν κλάδων τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας. Οὐχ ἧττον ἐὰν ἀνατρέξωμεν καὶ εἰς τὴν παλαιοτέραν φιλοσοφίαν βλέπομεν παρά τισι τῶν φιλοσόφων ὑπαυγάζουσαν τὴν ἰδέαν τῆς προσεγγίσεως τῆς Ψυχολογίας πρὸς τὴν Φυσιολογίαν. «Ἡ Ψυχολογία τοῦ Καρτεσίου, λέγει ὁ A. Fouiller ἐν νεωτάτῃ αὐτοῦ μελέτῃ περὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τοῦ φιλοσόφου τούτου, εἶνε αὐτὴ ἡ Φυσιολογικὴ Ψυχολογία τῶν χρόνων ἡμῶν, τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸν ὡς θεμελιωτήν. Ὁ Καρτέσιος δὲν δύναται νὰ νοήσῃ ψυχολογίαν αὐτοτελῆ, ἀνεξάρτητον ἀφ' ἑνὸς τῆς μεταφυσικῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς φυσιολογίας. Τὰ φαινόμενα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶνε συγχρόνως σειρὰ σκέψεων καὶ σειρὰ κινήσεων»[1]. Μεθ' ὅλας ἐν τούτοις τὰς γενομένας τελευταῖον ἐργασίας ἡ Φυσιολογικὴ Ψυχολογία δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εὑρίσκεται ἔτι ἐν τῇ γενέσει της. Αἱ ἀνατομο-φυσιολογικαὶ αὐτῆς βάσεις δὲν ἔχουσιν ἔτι ἀρκούντως μελετηθῇ καὶ ἡ μέθοδος τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης εἶνε εἰσέτι ἀτελής. Ἡ φυσιολογία τῶν νευρικῶν ἡμῶν κέντρων, ἅτινα εἰσὶν ἡ ἕδρα τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων εἶνε ἐν πολλοῖς ἔτι σκοτεινή, ἡ δὲ συνείδησις, τὸ κυριώτατον ἡμῶν ὄργανον εἰς τὰς ἐνδιαθέτους ζητήσεις, δὲν ἐπαρκεῖ συνήθως, ὡς δὲν ἐπαρκεῖ ὁ γυμνὸς ὀφθαλμὸς εἰς τὰς ἐρεύνας τῆς ὀπτικῆς. Τὸ ἀφθόνως ὅμως συγκομιζόμενον ὑλικὸν ἀπὸ τῶν φυσιολογικῶν ἐργαστηρίων ἀφ' ἑνός, ἀπὸ τῆς κλίνης τῶν φρενοπαθῶν ἀφ' ἑτέρου καὶ ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν ὑπνωτιστικῶν καταστάσεων, ἀνυψοῦσι καθ' ἑκάστην καὶ τὴν σύγχρονον ψυχολογίαν εἰς τὴν παράλληλον τῶν ἄλλων πειραματικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ Γάλλος ἰατρὸς Feré, ἐμβριθὴς φυσιολόγος καὶ δεξιὸς πειραματιστὴς παρουσιάζει ἡμῖν σειρὰν σχετικῶν παρατηρήσεων, ἀνακοινωθεισῶν εἰς τὴν Βιολογικὴν Ἑταιρίαν τῶν Παρισίων, δι' ὧν ἐξηκρίβωσε καὶ ὑπελόγισε πλεῖστα φαινόμενα τῆς ψυχομηχανικῆς. Αἱ ἐργασίαι αὗται παρουσιάζουσι προσφυεστάτας μεθόδους διὰ τῶν ὁποίων πλεῖσται ψυχικαὶ ἐκδηλώσεις ὑποβάλλονται εἰς τὴν βάσανον τοῦ πειράματος καὶ τῆς καταμετρήσεως. Πλεῖσται τοιαῦται παρατηρήσεις δημοσιεύονται καθ' ἑκάστην εἰς τὰ εἰδικὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα, αἵτινες ὁσημέραι διαφωτίζουσι τὰς σκοτεινὰς σφαίρας τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν κόσμου, περὶ τοῦ ὁποίου ἀτελεῖς ἢ πεπλανημέναι εἶνε ἀκόμη αἱ συλλήψεις ἡμῶν, αἱ μορφούμεναι διὰ τῆς συνειδήσεως, ἥτις δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλὴς σύμβουλος. Ἐὰν ἐπιστῆμαι, ὡς ἡ ψυχολογία, δὲ νἀπέκτησαν ἔτι τὴν δέουσαν ἀκρίβειαν, τοῦτο ὀφείλεται προφανῶς, κατὰ τὸν Bain, εἰς τὴν ἀτέλειαν τῶν ποσοτικῶν προσδιορισμῶν. Ἄνευ ποσοτικοῦ προσδιορισμοῦ ἐλλείπει ἡ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, ἡ ἀκρίβεια τῶν ἀριθμῶν. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀτέλειαν ταύτην ἐν τῇ μεθόδῳ τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης κατανικᾷ ὁσημέραι τὸ νεώτερον πνεῦμα. Ἡ παρατήρησις ὅτι οἱ περιφερικοὶ ἐρεθισμοὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τὰ ἀπορρέοντα ἐξ αὐτῶν συνοδεύονται ὑπὸ κινητικῶν ἐκδηλώσεων προήγαγε τοὺς φυσιολόγους εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν στάθμισιν τῶν κινήσεων τούτων. Εὐρὺς ὁρίζων πειραματισμοῦ ἀναπετάννυται ἐντεῦθεν, ὅστις θέτει τὰς βάσεις τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας τοῦ μέλλοντος.

Αἱ ἐμβριθέστεραι πειραματικαὶ ἐργασίαι τοῦ εἴδους τούτου παρουσιάσθησαν εἰς τὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συγκροτηθέντα ψυχολογικὰ συνέδρια, ὧν τὸ μὲν πρῶτον συνῆλθεν ἐν Παρισίοις τῷ 1889, τὸ δὲ τελευταῖον ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1892. Αἱ ἐργασίαι αὗται προῆλθον ἀπὸ τῶν εἰδικῶν ἐργαστηρίων τῆς Φυσιολογικῆς Ψυχολογίας, ὁποῖα καθ' ἡμέραν ἱδρύονται καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν. Ὁ μεγαλείτερος ἀριθμὸς τῶν εἰς τὸ τελευταῖον συνέδριον τοῦ Λονδίνου γενομένων ἀνακοινώσεων δύναται νὰ περιληφθῇ ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον: Ψυχολογία τοῦ Ἐργαστηρίου. Τὰ πρῶτα τῶν ἐργαστηρίων τούτων ἱδρύθησαν ἐν Γερμανίᾳ τῇ εἰσηγήσει τοῦ Wundt. Πλεῖστοι μαθηταί του ἵδρυσαν τοιαῦτα ἐν Γοτίγγῃ, Φριβούργῳ καὶ Βόννῃ. Ἐν Βερολίνῳ ὑπάρχει τοιοῦτον διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Ebbinghans. Ἡ Ἰταλία ἐπίσης κατέχει πλεῖστα πρὸς τοῖς ὁποίοις καὶ τὸ πρωτοτυπώτατον Ψυχολογικὸν Μουσεῖον τοῦ καθηγητοῦ Mantegazza. Ἀλλ' ὁ μεγαλείτερος αὐτῶν ἀριθμὸς ἀπαντᾷ ἐν Ἀμερικῇ, ὅπου ἀριθμοῦνται περὶ τὰ εἴκοσιν. Ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τούτοις γίνονται παραδόσεις, εἰδικὰ δὲ ὄργανα παραδίδονται τοῖς σπουδασταῖς πρὸς πρωτοτύπους ἐρεύνας. Οὐχ ἧττον πλεῖστοι Ἀμερικανοὶ φοιτῶσιν εἰς τὰ ἐν Γερμανίᾳ ἐργαστήρια, ὅπου τὸ κράτος δὲν φείδεται δαπανῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐρευνῶν τούτων καὶ ὅπου τὸ μάθημα διδάσκεται ἀπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν ἑδρῶν καὶ ἀπαιτεῖται αὐστηρῶς κατὰ τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις. Καταφανὴς εἶνε ἡ χρησιμότης τῶν ἐργαστηρίων τοῦ εἴδους τούτου, ἐν τοῖς ὁποίοις παρέχονται πάντα τὰ πολυσύνθετα ὄργανα πρὸς ἀκριβῆ παρατήρησιν καὶ

[1] Revue de Deux Mondes—15 Janvier 1893.

Digitized by Google

στάθμισιν τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων. Ἡ γνώμη τοῦ Καντίου ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν διαφεύγουσι τὴν καταμέτρησιν, ἀποδεικνύεται ἀστήρικτος. Τὰ ἁπλούστερα φαινόμενα τῆς αἰσθήσεως κατεμετρήθησαν τὸ πρῶτον ἐν τοῖς ψυχολογικοῖς ἐργαστηρίοις (ψυχομετρία). Οὕτω δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ λέγωμεν σήμερον ὅτι ἡ σκέψις ἔχει τὴν ταχύτητα τῆς ἀστραπῆς, ἐνῷ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετ' ἀκριβείας ὅτι ἔχει τὴν ταχύτητα ἀμαξοστοιχίας ταχείας ἢ τῆς πτήσεως ἀετοῦ. Πρὸς τοιούτους προσδιορισμοὺς ἐννοεῖται ὅτι ἀπαιτοῦνται χρονόμετρα μεγίστης ἀκριβείας, δεικνύοντα τὸ ἓν ἑκατοστὸν τοῦ δευτερολέπτου. Ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐπίσης, γράφει ὁ Buccalla, εἶνε ἀναγκαιότατος πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ταχύτητος τῆς σκέψεως, ὅσον τὸ μικροσκόπιον πρὸς γνῶσιν τῆς ὑφῆς τοῦ ζῶντος κυττάρου καὶ τὸ πεπολωμένον φῶς πρὸς γνῶσιν τῆς χημικῆς συστάσεως σωμάτων τινῶν. Ἡ μέθοδος τῆς καταμετρήσεως ταύτης εἶνε ἁπλουστάτη. Ἄτομόν τι παραγγέλλεται ἵνα εἰς τὸ ἄκουσμα κρότου τινὸς χρησιμεύοντος ὡς σύνθημα θίξῃ διὰ τοῦ δακτύλου ἠλεκτρικὸν κομβίον. Ὁ χρόνος ὁ παρερχόμενος μεταξὺ τοῦ συνθήματος καὶ τῆς κινήσεως τοῦ δακτύλου εἶνε ὁ χρόνος τῆς ἁπλῆς ταύτης ἀντιδράσεως, ὅστις, κατὰ μέσον ὅρον ὑπολογίζεται εἰς δώδεκα ἑκατοστὰ τοῦ δευτερολέπτου. Μετὰ τὴν καταμέτρησιν τοῦ χρόνου τῆς ἁπλῆς ἀντιδράσεως κατεμετρήθη ὁ χρόνος τῆς διακρίσεως ἢ ἐκλογῆς, ὁ χρόνος ὁ ἀπαιτούμενος πρὸς παρατήρησιν διαφορᾶς τινος, πρὸς καταμέτρησιν ἀντικειμένων, πρὸς ὀνομασίαν αὐτῶν, πρὸς σχηματισμὸν σκέψεώς τινος. Ἐννοεῖται ὅτι κατὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας λαμβάνεται πᾶσα φροντὶς πρὸς ἀποφυγὴν πλανῶν τὰ δὲ πορίσματα συνάγονται κατόπιν χιλιάδων παρατηρήσεων ἐπὶ διαφόρων ἀτόμων. Αἱ τοιούτου εἴδους ἀνακοινώσεις αἱ γενόμεναι εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ τελευταῖον Συνέδριον εἶνε λίαν ἐνδιαφέρουσαι. Ὁ Ebbinghaus ἀνεκοίνωσε νέαν θεωρίαν περὶ τῆς ἀντιλήψεως τῶν χρωμάτων· ἡ Miss Franklin, Ἀμερικανὶς ἐπραγματεύθη τὸ αὐτὸ θέμα ἀπὸ διαφόρων ἀπόψεων. Ὁ Mendelssohn ὡμίλησεν ἐπὶ τῆς καταμετρήσεως τῶν αἰσθήσεων. Ὁ M. von Tschisch ἐπραγματεύθη περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀντιδράσεως, ὁ δὲ Goldschneider περὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς ἁφῆς παρὰ τοῖς τυφλοῖς. Ὁ ἐπιφανὴς ψυχολόγος Münsterberg, ὁ κληθεὶς ἐσχάτως νὰ διευθύνῃ ἓν τῶν μεγαλειτέρων ψυχολογικῶν ἐργαστηρίων τῆς Ἀμερικῆς, αἰρόμενος ἀπὸ τῶν στοιχειωδεστέρων τούτων ἐρευνῶν εἰς ὑψηλοτέρας σφαίρας ἐρεύνης ἐποίησεν ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς «ψυχοφυσικῆς βάσεως τῶν συναισθημάτων», καταδείξας ὅτι αἱ μέθοδοι τῆς καταμετρήσεως δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι οὐ μόνον ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς ἁπλῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν περιπλόκων καὶ ἀσταθῶν φαινομένων τῶν συναισθημάτων ἡμῶν.

Ἐπὶ τοιούτων βάσεων ἱδρύεται τὸ οἰκοδόμημα τῆς ψυχολογίας τοῦ μέλλοντος, ἥτις καταλαβοῦσα θέσιν συγκεκριμένην μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν ἐπιστημῶν, ἀπεσπάσθη, κατὰ τὸν Alfred Binet τέλεον τοῦ συγκεχυμένου ἐκείνου καὶ κακῶς διαγεγραμμένου συρφετοῦ τῶν γνώσεων, εἰς ὃν ἀποδίδομεν τὸ ὄνομα : Φιλοσοφία.

Ἴσως ὅμως, εἰς ὅσα χρονογραφικῶς μέχρι τοῦδε καὶ γενικῶς ἀνέφερα ἀνωτέρω περὶ τῆς γενέσεως καὶ τῆς φύσεως τῆς ἐπιστήμης, ἐπὶ τὴν ὁποίαν προεκάλεσα τὴν προσοχὴν ὑμῶν, ἡ χρῆσις ὅρων κατ' ἐπιφάνειαν πεζῶν, προκειμένου περὶ τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν κόσμου, δὲν διαθέτει πολὺ συμπαθῶς ὑμᾶς πρὸς τὸ εἶδος τῶν ἐρευνῶν τούτων. Ἀλλὰ μὴ δίδετε σημασίαν εἰς τὰς λέξεις. Αἱ λέξεις — μὴ ἀπορήσητε — ὑπῆρξαν ὁ μεγαλείτερος ἐχθρὸς τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν. Αἱ λέξεις ἀπὸ ἁπλῶν σημείων, σκοπὸν ἐχόντων νὰ ἀναπαραστήσωσιν ἐν ἡμῖν τὰς εἰκόνας τῶν πραγμάτων, ἀπετέλεσαν πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος φραστικὰς ὀντότητας ἀνυπάρκτους, αἱ ὁποῖαι ἐπέφερον τὴν σύγχυσιν εἰς τὴν ἀντίληψιν πλείστων ὅσων ζητημάτων. Προσπαθήσατε ὑπὸ τὰς λέξεις νἀναζητῆτε πάντοτε τὰ πράγματα. Ἡ μακροβιότης θεωριῶν αἵτινες μέχρις ἐσχάτων ἀνέκοψαν τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν ὀφείλονται εἰς τὸ κράτος ὅρων τινῶν καὶ λέξεών τινων, αἵτινες ἁπλούστατα ὑπῆρξαν φάσματα ἐννοιῶν ἀνυπάρκτων. Σχέσεις ἁπλαῖ τῶν ὑλικῶν φαινομένων, χάρις εἰς τὴν τυφλὴν ἐπικράτησιν τῶν ὅρων διὰ τῆς ἐμπειρικῆς διδασκαλίας, ἐξηκολούθησαν νὰ θεωρῶνται ὡς δυνάμεις ἀνεξάρτητοι αὐτῆς καὶ ἐδημιουργήθη ἑσμὸς ἀκαταλήπτων καὶ μυστηριωδῶν δυνάμεων, αἵτινες ὑπῆρξαν ἁπλᾶ λεκτικὰ φάσματα. Αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ : *ἐγώ*, μετὰ τῶν δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ὅπως συνειθίσαμεν ν' ἀντιλαμβανώμεθα αὐτῆς ἀπὸ τῶν διδαγμάτων τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας εἶνε μεταφυσικὴ ὑπόστασις, καταρρέουσα ἅμα τῇ ἀκριβεῖ ἐξετάσει τῆς σημασίας τῶν λέξεων διὰ τῶν ὁποίων ἐβαπτίσθη τὸ σύνολον τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν φαινομένων. Ὁ Ἱππόλυτος Ταὶν ἐν τῷ περὶ *Διανοίας* συγγράμματι αὐτοῦ κατακρημνίζει ἐπιστημονικῶς ὅλας τὰς φαντασιώδεις ταύτας ἐννοίας. Διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἀντιλήψεως τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐδημιουργήθησαν αἱ περὶ τοῦ *ἐγὼ* καὶ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως ἔννοιαι, θὰ δυνηθῶμεν συγχρόνως νὰ κατανοήσωμεν τὴν νεφελώδη σύστασιν τῆς παλαιοτέρας ψυχολογίας καὶ τὰς γρανιτικὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγείρεται τὸ οἰκοδόμημα τῆς νεωτέρας πειραματικῆς ψυχολογίας. Ὁ Garnier συγκεφαλαιοῖ ὡς ἑξῆς τὴν θεωρίαν τοῦ *ἐγὼ* παρὰ τῇ πνευματιστικῇ φιλοσοφίᾳ. «Ἐγὼ αἰσθάνομαι, λέγει, ἔχω ἀναμνήσεις, ἀθροίζω ἐν ἐμαυτῷ εἰκόνας καὶ ἰδέας, παρατηρῶ καὶ ἀντιλαμβάνομαι τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων. Αὐτὸ τὸ *ἐγώ*, τὸ ἑνιαῖον, τὸ σταθερόν, εἶνε ὂν διάφορον τῶν αἰσθήσεων, τῶν ἀναμνήσεων, τῶν εἰκόνων, τῶν ἰδεῶν μου. Ἐκτὸς τούτου τὸ *ἐγὼ* αὐτὸ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ὑφίσταται τὰ μέν, νὰ παράγῃ τὰ δέ. Κατέχει ἄρα δυνάμεις καὶ ἰδιότητας». Τὸ *ἐγὼ* αὐτὸ τὸ ἀνεξάρτητον τοῦ ὀργανισμοῦ εἶνε ἡ ψυχὴ τῶν ἰδεολόγων. Ἀλλ' ἐξετάσωμεν τὰς δυνάμεις αὐτάς. Τί εἶνε δύναμις ; Εἰς αὐτοκράτωρ λέγομεν ὅτι ἔχει ἀπόλυτον δύναμιν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι πᾶν ὅ,τι διατάξῃ, τὸν σφετερισμὸν μιᾶς ἰδιοκτησίας, τὸν θάνατον

Digitized by Google

ἑνὸς ἀνθρώπου, θέλει ἐκτελεσθῇ. Εἰς συνταγματικὸς βασιλεὺς λέγομεν ὅτι ἔχει δύναμιν περιωρισμένην. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἄλλαι μὲν τῶν διαταγῶν του δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσι καὶ ἄλλαι οὐχί. Ἡ λέξις λοιπὸν **δύναμις** ἐνταῦθα δὲν σημαίνει ἄλλο τι ἢ σχέσιν σταθερὰν μεταξὺ ἑνὸς γεγονότος, ὅπερ εἶνε ἡ διαταγὴ καὶ ἄλλων γεγονότων, τὰ ὁποῖα εἶνε τὸ ἐπακολούθημα τοῦ πρώτου. Οὕτω λέγομεν ὅτι εἷς ὑγιὴς ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ βαδίσῃ, ἐνῷ εἷς παραλυτικὸς οὐχί, ὅπερ σημαίνει πάλιν ὅτι παρὰ τῷ πρώτῳ ἡ ἀπόφασις συνοδεύεται ὑπὸ κινήσεως τῶν σκελῶν ἐνῷ παρὰ τῷ δευτέρῳ οὐχί. Ἐπομένως ἡ λέξις **δύναμις** σημαίνει ἁπλῆν σχέσιν γεγονότων καὶ οὐδὲν μυστηριῶδες ὄν, οὐδεμίαν ἀπόκρυφον οὐσίαν. Ἡ σχέσις αὕτη ἐξεταζομένη φυσιολογικῶς ἀποδεικνύεται ὀφειλομένη εἰς σειρὰν διαμέσων λειτουργιῶν. Μεταξὺ τῆς ἀποφάσεως μιᾶς κινήσεως καὶ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς μεσολαβεῖ σειρὰ κινήσεων μοριακῶν τῶν νευρικῶν ὀργάνων, ὅπως μεταξὺ δύο τηλεγραφικῶν σταθμῶν μεσολαβεῖ τοιαύτη ἢ τοιαύτη ποσότης τηλεγραφικοῦ σύρματος. Διὰ παραισθήσεων τοιούτων συλλαμβάνονται αἱ ἐσφαλμέναι ἔννοιαι περὶ τοῦ : ἐγὼ καὶ τῆς ψυχῆς. Αἱ αἰσθήσεις, αἱ εἰκόνες, αἱ ἰδέαι, αἱ ἀναμνήσεις, αἱ ἀποφάσεις, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα τοῦ : ἐγὼ ἡμῶν, ὑπολαμβάνονται ὡς ἰδιότητες ἄλλης τινὸς ἀφῃρημένης ὑποστάσεως. Σήμερον εὐτυχῶς αἱ φυσιολογικαὶ παρατηρήσεις, τὰ πειράματα τοῦ ὑπνωτισμοῦ, αἱ κλινικαὶ παρατηρήσεις τῶν νοσημάτων τῆς προσωπικότητος, τῶν ἀλλοιώσεων τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐγὼ (νευροπάθεια ἐγκεφαλο-καρδιακὴ τοῦ Krishaber) διεσκέδασαν ἱκανὰς προλήψεις, καταδείξαντα, ὅτι ἡ σειρὰ τῶν γεγονότων τοῦ βίου ἡμῶν οἰκοδομεῖ διαδοχικῶς τὸ ἡμέτερον : ἐγώ, τὸ ἁπλοῦν καὶ ὑποτυπῶδες ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ, τὸ ποικίλον καὶ πολυσύνθετον κατὰ τὸ γῆρας. Ἐὰν τὰ φαινόμενα πάντα τἀποτελοῦντα τὴν ψυχικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν, ἐξακολουθεῖ ἡ νεωτέρα ψυχολογία χωρίζουσα τὰ μὲν ἀπὸ τῶν δὲ χάριν τῆς εὐκολίας τῆς σπουδῆς, δὲν σημαίνει ὅτι ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι ἄλυσσον συνεχῆ καὶ ἀδιάσπαστον. Τὴν ἐργασίαν ταύτην συμβολίζει προσφυέστατα ὁ Taine. Ἡ οὕτω ἐργαζομένη ψυχολογία, λέγει, ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἵνα καλλίτερον μελετήσῃ ἓν οἱονδήποτε στερεὸν ἐπίπεδον διαιρεῖ αὐτὸ διὰ γραμμῶν εἰς τρίγωνα, τετράγωνα, παραλληλόγραμμα καὶ καθεξῆς. Τὸ ἐπίπεδον μένει ἕν, συνεχές. Δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε τὸ ἄθροισμα τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων προσκολληθέντων πρὸς ἄλληλα, ἀφ' οὗ ἡ διαίρεσις ἐγένετο μόνον χάριν ὀπτικῆς εὐκολίας· καὶ ὅμως τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν σειρὰν τῶν σχημάτων ἐκείνων· ἀφαιρουμένων αὐτῶν θὰ ἠφανίζετο — ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἐκεῖνο. Τοιουτοτρόπως τὸ ἐγὼ διαμένει ἑνιαῖον καὶ συνεχές· δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε ἡ σειρὰ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, προσηρμοσμένων πρὸς ἄλληλα, ἀφ' οὗ ἡ διαίρεσις γίνεται ἁπλῶς χάριν τῆς εὐκολίας τῆς παρατηρήσεως· καὶ ἐν τούτοις τό : ἐγὼ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν σειρὰν τῶν φαινομένων τούτων· ἐκείνων αἰρομένων ἐκλείπει· ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἐκεῖνο. Δυνάμεθα τώρα τὰ φαινόμενα ταῦτα νὰ τὰ διαιρέσωμεν εἰς αἰσθήματα, εἰκόνας, ἰδέας, ἀποφάσεις· εἰς ἑκάστην κλάσιν νἀποδώσωμεν ἓν ὄνομα : αἰσθητικότης, φαντασία, διανόησις, βούλησις. Δυνάμεθα ἐπομένως νἀποδώσωμεν εἰς τὸ ἡμέτερον ἐγὼ διαφόρους δυνάμεις, τῶν ὁποίων ἤδη ἔχομεν συγκεκριμένην καὶ οὐχὶ φασματικὴν ἔννοιαν : τὴν τοῦ αἰσθάνεσθαι, φαντάζεσθαι, σκέπτεσθαι, βούλεσθαι. Τοῦτο εἶνε χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον. Ἀρκεῖ νἀναζητῶμεν ὑπὸ τὰς λέξεις τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα αὗται συμβολίζουσι. Ἡ ἐπιστήμη τῶν λέξεων, κυρίαι καὶ κύριοι, καταρρέει ὁσημέραι. Ἐπὶ ἀγκίστρου ἐζωγραφημένου, εἶπεν Ἄγγλος φιλόσοφος μόνον ἐζωγραφημένην ἄλυσσιν δυνάμεθα νἀναρτήσωμεν.

Ἀλλ' ἵνα κατανοήσωμεν ἀκριβέστερον καὶ ἀρτιώτερον τὴν ἄλυσσιν τῶν ψυχολογικῶν ἡμῶν φαινομένων, καὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς τελοῦνται ταῦτα, ἀνάγκη νἀποβάλωμεν μετὰ τῶν ἄλλων πεπλανημένων ἐννοιῶν καὶ τὴν πεπλανημένην ἀντίληψιν, ἣν ἔχομεν περὶ τῆς ὕλης. Θὰ ἐπικαλεσθῶ ἐνταῦθα τὰς ὡραίας καὶ ἐπιστημονικωτάτας γραμμάς, τὰς ὁποίας ἀφιεροῖ εἰς τὴν ὑγιᾶ ἀντίληψιν τῆς ὕλης εἷς τῶν κορυφαίων συγχρόνων Γάλλων ποιητῶν. Ὁ Sully Prudhomme, ὁ φιλοσοφικώτατος ποιητὴς τῆς ***Εὐτυχίας*** καὶ τῆς ***Δικαιοσύνης***, τοῦ ὁποίου ἡ ἔμπνευσις ἀπὸ τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐπαναστάσεως ἀντλεῖ δύναμιν καὶ χάριν ἀνυπέρβλητον, εἰσηγούμενος τῆς μεταφράσεως τοῦ ***Περὶ Φύσεως Πραγμάτων*** (De natura rerum) ποιήματος τοῦ Λουκρητίου, λέγει ἐξετάζων τὴν ὕλην ἐν τῇ φυσιολογίᾳ. «Διὰ νὰ κατανοήσωμεν οὕτω τὴν ζωὴν πρέπει νἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ὕλης ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ ὅλην τὴν εὐρύτητα αὐτῆς. Πρέπει νὰ κατανοήσωμεν ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶνε κεχωρισμένη τῆς δυνάμεως καὶ ὅτι ἐν τῇ φύσει ὑπάρχει μόνον ὕλη δρῶσα, οἱ δὲ διάφοροι τρόποι τῆς δράσεως αὐτῆς ἀποτελοῦσι τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῆς. Δύναμις εἶνε αὐτὴ ἡ ὕλη δρῶσα διὰ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς· οὐσία τῶν δυνάμεων εἶνε αὐτὴ ἡ ὕλη. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ ὕλη ἐξαίρεται, ἡ τόσον περιφρονηθεῖσα χάριν φαντασιωδῶν τινων πνευματικῶν ὑποστάσεων . . . Διακρίνοντες τὴν ὀργανικὴν ὕλην ἀπὸ τῆς ἀνοργάνου, δὲν χαρακτηρίζομεν τὴν ζωὴν ὡς στοιχεῖον οὐσιαστικῶς διάφορον τῆς ὕλης, ἀλλ' ὡς βαθμὸν ὑπέρτερον τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑλικῶν δυνάμεων». Εἶνε αἱ λέξεις τοῦ ποιητοῦ ὅστις ἔψαλλεν εἰς φθόγγους μεθυστικῆς ἁρμονίας καὶ μαλακότητος, τὰ γλυκύτερα ἰδεώδη, τὰς τρυφερωτέρας ῥοπάς, τὰ ῥοδινώτερα ὄνειρα τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν κόσμου. Ποιητὴς ἐπίσης, ὁ Ρωμαῖος Λουκρήτιος — μήπως ἡ ποίησις δὲν εἶνε μελέτη καὶ ζωγραφία τῆς φύσεως; — ποιητὴς ὑψηλῶν πτήσεων, ἕνα αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ διετύπωσε ἐν πολλοῖς ἐπιστημονικὰς ἀληθείας σχετικάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν δόξαν τοῦ αἰῶνός μας. Ἡ ἰδέα τῆς αἰωνιότητος τῆς ὕλης, ἡ ἀπιστία πρὸς τὴν αὐτόματον γένεσιν, διετυπώθησαν εἰς τοὺς στίχους αὐτοῦ θαυμασίως. «Τὸ ἀποθνῆσκον ὂν δὲν ἀπόλλυται· ἐκ τῶν λειψάνων ἑκάστου ὄντος νέον ὂν γεννᾶται· πᾶσα γέννησις εἶνε ἔργον ἑνὸς θανάτου».

Digitized by Google

«Οὐδὲν ἐξ οὐδενὸς ἄρχεται». «Οὐδὲν γεννᾶται ἐξ οὐδενός». «Ἡ ψυχὴ εἶνε προγενεστέρα ἢ σύγχρονος τῆς ζωῆς; Ἡ διαλύεται μεθ' ἡμῶν διὰ τοῦ θανάτου;» Εἶνε στίχοι τοῦ Λουκρητίου ἐκ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ «Περὶ Φύσεως Πραγμάτων» ποιήματος.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΠΕΤΡΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

ΟΙ ΜΙΚΡΟΣΚΟΠΙΚΟΙ ΕΡΓΑΤΑΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ὑπάρχουσι πολλάκις μεγάλαι ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις, μένουσαι ἄγνωστοι εἰς τὸ κοινόν, διὰ τὸν λόγον, ὅτι δὲν ἔχουσιν ἄμεσον τινὰ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ ἡμῶν βίου, ὅπως ὁ τηλέγραφος, ἡ θεραπεία τῆς λύσσης κτλ. Μία ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ περιεργοτέρων τῆς κατηγορίας ταύτης, χρονολογουμένη μόλις ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ σχετιζομένη πρὸς τὸν τρόπον τῆς διατροφῆς τῶν φυτῶν, μᾶς εἰσήγαγεν εἰς νέον θέατρον, ἐν τῷ ὁποίῳ διαδραματίζονται περίεργα φαινόμενα ζωῆς. Ἐξαιρέσει σκωλήκων καί τινων ἄλλων ἀρουραίων ζώων, δὲν θὰ ἐφαντάζετό τις ἴσως, ὅτι ἐν τῷ ἐδάφει, ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν ὑπάρχει ἄλλο τι ἢ μῖγμα διαφόρων ἀδρανῶν οὐσιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ πολὺ πολὺ συμβαίνουσι χημικά τινα φαινόμενα, ἑνώσεις καὶ ἀποσυνθέσεις σωμάτων. Ἀλλ' ὁ αἰὼν αὐτός, ὁ δυνάμενος νὰ ὀνομασθῇ καὶ αἰὼν ***τῶν μικροβίων***, ὅστις μᾶς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς τόσαι ἀσθένειαι καὶ τόσα φυσιολογικὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα τέως κακῶς ἐξηγοῦντο, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ζωῆς ἀφανῶν κόσμων, μικροσκοπικῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα τρέφονται καὶ ἀναπαράγονται, ὁ αἰὼν αὐτός, πρὶν μᾶς ἀφήσῃ, ἐπρόκειτο νὰ προσθέσῃ εἰς τὰς γνώσεις ἡμῶν καὶ τοῦτο τὸ θαυμάσιον, ὅτι τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ ἐδάφους εἶναι κατοικία ἀπειρίας τοιούτων μικροσκοπικῶν ὄντων, τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶδος ἔχει ἰδιαιτέραν ἀποστολήν, ἕκαστον εἶδος εἶναι ἐπιφορτισμένον ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ μὲ ἰδιαιτέραν τινὰ παραγγελίαν, καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν προκύπτουσι φαινόμενά τινα ἀπὸ πολλοῦ παρατηρηθέντα, ἀλλὰ διατελέσαντα ἀνεξήγητα μέχρι τοῦδε. Ἡ φύσις μεγαλουργεῖ ἐν τῷ μεγάλῳ, μεγαλουργεῖ καὶ ἐν τῷ μικρῷ. Τὸ τηλεσκόπιον μᾶς ἀφίνει ἐκστατικοὺς πρὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ οὐρανοῦ, ζαλιζόμεθα δέ, ὅταν θελήσωμεν νὰ παραστήσωμεν μὲ τὴν φαντασίαν μας τὰς ἀποστάσεις καὶ τὰ μεγέθη. Διὰ τοῦ μικροσκοπίου μένομεν ἔκπληκτοι πρὸ τῶν θαυμασίων τῶν μικροκόσμων, τῶν ὁποίων ἐπίσης δυσκολευόμεθα νὰ περιλάβωμεν εἰς τὴν φαντασίαν μας τὰς διαστάσεις. Ἴδωμεν ποῖος ὁ σκοπὸς τῶν μικρῶν τούτων κόσμων, καὶ ποῖον μέρος παίζουσιν εἰς τὴν γενικὴν ἁρμονίαν τῆς φύσεως.

Τὰ φυτὰ λαμβάνουσι τὴν τροφήν των ἐν μέρει ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ ἐν μέρει ἐκ τοῦ ἐδάφους. Καὶ διὰ μὲν τὰ στοιχεῖα τὰ πηγάζοντα ἐκ τοῦ ἀέρος ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε τίποτε νὰ προσθέσῃ, διότι, διὰ λόγους ἐξερχομένους τοῦ θέματος ἡμῶν, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ἰσορροπίας εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ἡ φύσις, ἡ ἀτμόσφαιρα περιέχει διαρκῶς τὰ αὐτὰ πράγματα, καθόσον, ὅ τι ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτῆς τὰ φυτά, τὸ προσθέτουσι τὰ ζῷα, καὶ τἀνάπαλιν. Τὰ δὲ συστατικά, τὰ ὁποῖα τὰ φυτὰ ἀντλοῦσιν ἐκ τοῦ ἐδάφους περιέχονται κατὰ τὸ πλεῖστον φύσει ἐν αὐτῷ, πολλάκις δὲ προστίθενται καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ μορφὴν λιπασμάτων. Ἔμενε μία μεγάλη ἀπορία. Ὑπάρχει στοιχεῖόν τι τῆς πρώτης ἀνάγκης διὰ τὰ φυτά, λεγόμενον **ἄζωτον**, καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἦτο ἄγνωστον εἰς ποίαν τῶν δύο κατηγοριῶν ἔπρεπε νὰ καταταχθῇ. Αἱ διάφοροι σχετικαὶ παρατηρήσεις ἀντέφασκον. Πράγματι τὸ ἄζωτον εἶναι ἀέριον, ὑπάρχει δὲ ἐν ἀφθονίᾳ μεγάλῃ εἰς τὸν περικυκλοῦντα ἡμᾶς ἀέρα. Δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ ἀὴρ ἦτο καὶ ἡ πηγὴ αὐτοῦ διὰ τὸ φυτόν, διότι ἡ πεῖρα ἐδίδασκεν, ὅτι σῖτος καλλιεργούμενος πολλὰς φορὰς κατὰ συνέχειαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους δίδει ἐσοδείας ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πτωχάς, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ δίδων καλὴν ἐσοδείαν, ἂν προσθέτωμεν εἰς τὴν γῆν λίπασμα ἀζωτοῦχον. Ἐπίσης διὰ πειράματος ἐβεβαιώθη, ὅτι σῖτος καλλιεργούμενος εἰς γῆν παρεσκευασμένην ἐπίτηδες ὥστε νὰ μὴ περιέχῃ διόλου ἄζωτον ἀποθνήσκει τῆς πείνης. Ἐντεῦθεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ φυτὸν δὲν ἀπορροφᾷ ἄζωτον ἐκ τοῦ ἀέρος. Ὁ γεωργὸς προσθέτει τὸ στοιχεῖον αὐτὸ κατὰ καιροὺς εἰς τὴν γῆν του ὑπὸ μορφὴν ὑπολειμμάτων ζώων ἢ φυτῶν. Ἀλλ' αἱ ὗλαι αὗται οὖσαι μέρη τοῦ ζωϊκοῦ ἢ φυτικοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἡ χημεία ὀνομάζει ***ὀργανικὰς ὕλας***, τὰ δὲ φυτὰ δὲν ἀγαπῶσι νὰ τρέφωνται ἀπὸ τοιαύτας οὐσίας, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ***ἀνοργάνους***, ἤτοι οὐσίας ἁπλουστέρας συνθέσεως καὶ ἀνηκούσας εἰς τὴν νεκρὰν φύσιν, ἢ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἄζωτον, ἀγαπῶσι νὰ τρώγωσι τὸ στοιχεῖον τοῦτο ὑπὸ μορφὴν τοῦ γνωστοῦ ἅλατος ***νίτρου***. Πρέπει λοιπὸν αἱ οὐσίαι αὗται νὰ μετατραπῶσιν εἰς νίτρον. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἡ ***νιτροποίησις***, ἀποτελεῖ τὴν διαρκῆ ἀπασχόλησιν ἰδιαιτέρας τινὸς φυλῆς τοῦ ὑπεδαφίου μικροσκοπικοῦ κόσμου· τὰ ὄντα ταῦτα παραλαμβάνουσι τὰς ὀργανικὰς οὐσίας, τρέφονται ἐξ αὐτῶν, πιθανῶς δὲ ὡς ὑπόλειμμα ἄχρηστον, ὡς περίττωμα μὲ ἄλλας λέξεις, ἀφίνουσι νίτρον.

Ἀλλὰ ἡ ἐξήγησις αὕτη τῆς προελεύσεως τοῦ ἀζώτου δὲν ἀρκεῖ δι' ὅλας τὰς περιστάσεις. Τῳόντι παρεδέχθημεν, ὅτι εἰς τὴν γῆν γίνεται κατὰ καιροὺς προσθήκη ἀζωτούχων ὑλῶν, ἐνῷ τοῦτο δὲν εἶναι ἡ γενικὴ περίπτωσις. Διότι πλεῖσται ἐκτάσεις καλλιεργοῦνται ἀπὸ μνήμης ἀνθρώπου χωρίς ποτε νὰ προσλάβωσι λίπασμα. Ἄλλως τε δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ σκεφθῶμεν τὰ δάση καὶ τὰς ὀρεινὰς βοσκάς, ὅπου οὐδέποτε σχεδὸν προστίθεταί τι, ἀλλὰ μόνον ἀφαιροῦνται ἀπὸ αἰώνων διάφοροι ὗλαι σχηματισθεῖσαι ἐπὶ τόπου: ξύλον, καρποί, κρέας, γάλα καὶ περιέχουσαι ἀνυπολόγιστα ποσὰ ἀζώτου. Πόθεν λοιπὸν τὸ ἄζωτον τοῦτο; Ἔπρεπε νὰ πηγάζῃ ἐκ τοῦ ἀέρος· διότι ἐν τῷ ἐδάφει δὲν ὑπάρχει ἡ ἀναγκαία ποσότης διὰ τοιαύτην τεραστίαν κατανάλωσιν. Ἀλλὰ τὰ φυτὰ εἴδομεν ὅτι δὲν τὸ παραλαμβάνουσιν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ἀέρος. Μήπως τὸ προσκολλᾷ ἡ γῆ;

Digitized by Google

Ἐδῶ ἔρχεται ἡ πεῖρα καὶ μαρτυρεῖ τὰ ἑπόμενα : Εἴδομεν, ὅτι ὅταν γίνωσιν ἀλλεπάλληλοι καλλιέργειαι σίτου, ἑκάστη εἶναι χειροτέρα τῆς προηγουμένης. Ἂν ὅμως αἱ καλλιέργειαι αὗται γίνωσιν ἀνὰ δύο ἔτη ἢ κατὰ μεγαλείτερα διαστήματα, τῆς γῆς ἀργούσης ἐν τῷ μεταξύ, αἱ καλλιέργειαι δύνανται νὰ ἦναι ὅλαι καλαί. Ἐρεύνης γενομένης εὑρέθη, ὅτι πράγματι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ γῆ, ἂν οἱ ὅροι ἦναι εὐνοϊκοί, ἀπορροφᾷ ἀπ' εὐθείας καὶ προσκολλᾷ ἐν ἑαυτῇ τὸ ἄζωτον τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἂν τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἁπλοῦν, δὲν ἦτο ὅμως δυνατὸν νὰ μαντευθῇ ἐκ τῶν προτέρων, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ ἄζωτον εἶναι στοιχεῖον πολὺ **ἀδρανές**, ἀκοινώνητον οὕτως εἰπεῖν, ἔχει δηλ. πολὺ περιωρισμένας συμπαθείας πρὸς τὰ ἄλλα, καὶ διὰ τοῦτο χρειάζεται δύναμίς τις διὰ νὰ τὸ ἀναγκάσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς ἕνωσιν μετ' αὐτῶν. Τὴν δύναμιν ταύτην ἔχουσι φαίνεται μικροσκοπικοὶ ὀργανισμοὶ ἰδιαιτέρου εἴδους βρίθοντες ἐντὸς τοῦ ἐδάφους.

Ἀλλ' ἔμενεν ἀκόμη καὶ ἓν ἄλλο διδόμενον τῆς πείρας νὰ ἐξηγηθῇ, καὶ τοῦτο ἔδωκε χώραν εἰς τὴν περιεργοτέραν ἀνακάλυψιν τῶν γενομένων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Ὑπάρχει μεγάλη οἰκογένεια φυτῶν καλουμένη τῶν **ψυχανθῶν**, καὶ εἶναι ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ ἄλλων ἀνήκουσι καὶ ὅλα τὰ ὄσπρια. Ἡ πεῖρα λέγει, ὅτι τὰ φυτὰ ταῦτα, ἀντιθέτως πρὸς τὰ σιτηρά, δύνανται νὰ καλλιεργῶνται, ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γῆς, χωρὶς ἡ ἐσοδεία νὰ ἐλαττοῦται. Ἔτι περισσότερον : Ἂν μεταξὺ δύο καλλιεργειῶν σίτου ἡ γῆ, ἀντὶ νὰ μείνῃ ἀργή, θρέψῃ φυτὸν ψυχανθές, ἡ ἑπομένη καλλιέργεια σίτου εἶναι πλουσιωτέρα παρὰ ἂν ἡ γῆ ἔμενεν ἀργή. Τὸ πρᾶγμα εἶναι γνωστὸν ἀνέκαθεν εἰς τοὺς πρακτικοὺς γεωργούς, οἱ ὁποῖοι ὁσάκις δύνανται, καλλιεργοῦσι μεταξὺ δύο καλλιεργειῶν σίτου, κυάμους, φακήν, ἐρεβίνθους, γνωρίζοντες, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐσοδείας τῶν ὀσπρίων θὰ ὠφεληθῶσι καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἑπομένης ἐσοδείας σίτου. Διὰ νὰ ἐκτιμήσητε ἐν ὅλῳ αὐτῆς τῷ μεγέθει τὴν ἀντίφασιν, ἥτις φαίνεται ὑπάρχουσα ἐν τῷ φαινομένῳ, πρέπει νὰ σημειώσητε, ὅτι τὰ ὄσπρια περιέχουσι περισσότερον ἄζωτον ἢ ὁ σῖτος καὶ μία ἐσοδεία ὀσπρίων απομακρύνει ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἐκείνου διπλάσιον ποσὸν ἀζώτου ἢ μιὰ ἐσοδεία σίτου.

Διάφοροι ὑποθέσεις ἔγειναν, ὅπως ἐξηγηθῇ ἡ ἰδιότης αὕτη τῶν ψυχανθῶν νὰ πλουτίζωσι τὴν γῆν. Ἀπεδόθη εἰς τὸ φύλλωμά των, τὸ ὁποῖον εἶναι πλουσιώτερον τοῦ τῶν σιτηρῶν, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου δῆθεν ἀπερρόφων ἀζωτοῦχά τινα ἀέρια εὑρισκόμενα ἐν τῷ ἀέρι *εἰς πολὺ μικρὰς ποσότητας*· ἡ ἐξήγησις ἦτο ἀνεπαρκής. Ἀπεδόθη εἰς τὰς ρίζας των, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολὺ βαθεῖαι, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀντλοῦσαι θρεπτικὰς οὐσίας εἰς τὰ βάθη, ἄφινον μέρος αὐτῶν παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἑπομένως εἰς τὴν διάθεσιν τῶν σιτηρῶν· ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν ἤρκει.

Εἶχον παρατηρηθῆ ἄλλοτε ἐπὶ τῶν ῥιζῶν τῶν ψυχανθῶν μικροί τινες **κόμβοι**, ἐντὸς τῶν ὁποίων μάλιστα τὸ μικροσκόπιον ἀνεκάλυπτε πλῆθος μικρῶν ὄντων. Δὲν εἶχε δοθῆ περισσοτέρα προσοχή, τὰ σωματίδια ἐθεωρήθησαν ἴσως ὡς παράσιτόν τι ὁποιονδήποτε, ἀβλαβές, ὅτε δύο ἐπιστήμονες, ὁ Hellriegel καὶ ὁ Wilfart ἀνήγγειλαν, ὅτι πρόκειται περὶ εὐεργετικῶν μικροβίων, τὰ ὁποῖα τρέφονται μὲν ἐν μέρει ἀπὸ τοῦ φυτοῦ, ἀποδίδουσιν ὅμως ἑκατονταπλάσια, διότι ἀπορροφῶσιν ἀπ' εὐθείας τὸ ἄζωτον τοῦ ἀέρος τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐν τῷ ἐδάφει καὶ τὸ θέτουσιν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ῥιζῶν. Τοιαῦτα μικρόβια ὑπάρχουσι πάντοτε ἐν τῷ ἐδάφει, ἀλλὰ μόνον ὅταν ἀπαντήσωσι ῥίζαν ψυχανθοῦς, τότε πολλαπλασιάζονται καὶ λειτουργοῦσι.

Ὅτι δὲ τὸ φαινόμενον ὀφείλεται ὡρισμένως εἰς τὰ μικρόβια ταῦτα, ἀπεδείχθη διὰ τοῦ ἑπομένου πειράματος. Ἔλαβον ποσὸν γῆς, τὴν ὁποίαν **ἐστείρευσαν**, ὅπως λέγουσι, δηλ. ἐστέρησαν τῶν ἐνυπαρχόντων μικροβίων διὰ τῆς θερμάνσεως, ἥτις τὰ φονεύει, καὶ ἔσπειραν ἐν αὐτῇ ὄσπρια. Τὰ φυτὰ μόλις ἐσχηματίσθησαν ἀπέθανον τῆς πείνης, αἱ δὲ ὀλίγαι ῥίζαι, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισαν, δὲν εἶχον **κόμβους**. Εἰς ἄλλο ἀπαράλλακτον πείραμα ἔρριψαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκείνης ὀλίγον ὕδωρ προερχόμενον ἐκ γῆς φυσικῆς δηλ. μὴ στειρευμένης, καὶ τὰ φυτὰ ἐσχημάτισαν κόμβους καὶ ἀνεπτύχθησαν κανονικῶς. Τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐνόητον· τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο περιεῖχεν ἑκατομμύριά τινα τῶν ἐν λόγῳ μικροβίων, τὰ ὁποῖα ἀπαντήσαντα τὰς ῥίζας ἐγκατεστάθησαν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἤρχισαν τὴν ἐργασίαν των. Σαφέστερον ἀκόμη εἶναι τὸ συμπέρασμα τοῦ ἑπομένου πειράματος: Φυτὸν ψυχανθὲς ἐσπάρη εἰς γῆν στειρευμένην, καὶ ἑπομένως, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἦτο προωρισμένον εἰς τὸν ἐκ πείνης θάνατον. Ἀλλὰ μόλις ἐσχηματίσθη καὶ ἐκέντησαν τὸ ῥιζίδιόν του διὰ βελόνης, τῆς ὁποίας ἡ αἰχμὴ εἶχε βυθισθῆ πρὸ ὀλίγου εἰς ἕνα ἐκ τῶν κόμβων ῥίζης ψυχανθοῦς. Τὸ πρᾶγμα σᾶς ἐνθυμίζει ἀρκετά, πιστεύω, τὸν ἐμβολιασμὸν διὰ δαμαλίδος. Τὸ φυτὸν λοιπὸν ἐκεῖνο ἀνεπτύχθη καὶ ἐκαρποφόρησε, διότι ἡ αἰχμὴ τῆς βελόνης τῷ μετέδωκεν ἐπίσης ἑκατομμύριά τινα ἴσως μικροβίων, τὰ ὁποῖα ἔπειτα πολλαπλασιασθέντα μετεδόθησαν εἰς ὅλας τὰς ῥίζας.

Ἀφοῦ γίνωσι τοιαῦται καλλιέργειαι, ἡ γῆ αναλυομένη ἀποκαλύπτεται περιέχουσα περισσοτέρας ἀζωτούχους οὐσίας ἢ πρίν. Αὗται χρεωστοῦνται εἰς τὰ ὑπολείμματα, ῥίζας, φύλλα κτλ. τὰ ὁποῖα τὰ ψυχανθῆ ἀφῆκαν ἐν αὐτῇ, καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τῆς νιτροποιήσεως γίνονται θρεπτικὰ στοιχεῖα διὰ τὸν σῖτον.

Οὗτοι λοιπὸν εἶναι οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους τὰ ψαχανθῆ ὄχι μόνον ἔχουσιν ἐξησφαλισμένην τὴν ἑαυτῶν ὕπαρξιν, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄζωτον, ἀλλὰ ἀφίνουσι καὶ περισσεύματα πολύτιμα διὰ τὰ ἄλλα φυτά. Παραθέτομεν ἐδῶ, διὰ τὸ εὐφυὲς αὐτῆς, μεταφορικὴν παράστασιν τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ κ. Ρ. Δημητριάδου ἐκ τῶν «Γεωργικῶν» του. Ἡ ἀτμόσφαιρα περιέχει τροφὴν ἄφθονον μὲν ἀλλὰ δυσχώνευτον διὰ τὰ φυτὰ (τὸ ἄζωτον). Μόνον μερικὰ μικροσκοπικὰ ὄντα γνωρίζουσι τὴν τέχνην νὰ μαγειρεύσωσι τὴν τροφὴν ταύτην καὶ νὰ τὴν καθιστῶσιν εὐχώνευτον. Τὰ ψυχανθῆ **συντηροῦσι καὶ τρέφουσι τοιούτους μαγείρους ἐπὶ τῶν ῥιζῶν των** καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε πάσχουσιν ἀπὸ ἔλλειψιν ἀζώτου, ὡς ὁ σῖτος.

Σ. Δ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ·

Digitized by Google

ΕΛΛΗΝΕΣ ΗΘΟΠΟΙΟΙ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τοὺς αὐστηροὺς τῶν θεατρικῶν μας ἐκτιμητάς, ὅσους τὰ ἡμέτερα πρῶτα καὶ ἀτελῆ μὲ τὸ μέτρον τῶν ξένων τελείων ἀρέσκονται πάντοτε νὰ κρίνουν, παρακαλῶ πολὺ νὰ μὴ μορφάσουν ἂν διὰ τῶν γραμμῶν τούτων θὰ ἐκδηλώσω θαυμασμὸν ἀνεπιφύλακτον καὶ ἀπροκάλυπτον πρὸς ἕνα σκηνικὸν καλλιτέχνην γνήσιον, διὰ μόνης τῆς ἀκαλλιεργήτου ἰδιοφυΐας του κατορθώσαντα νὰ καταλάβῃ μεταξὺ τῶν συναδέλφων του θέσιν ὄχι μόνον διακεκριμένην ἀλλὰ καὶ μοναδικήν.

Τοῦ Εὐαγγέλου Παντοπούλου πρῶτος ἐγὼ ἀναγνωρίζω τὰς ἐλλείψεις. Ἀλλὰ καὶ πρῶτος πάλιν τὰς δικαιολογῶ, συλλογιζόμενος ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ποῦ ἐγεννήθη, μὲ τὸ θέατρον ποῦ εὗρε, μὲ τὰς παραδόσεις ποῦ ἠκολούθησε καὶ μὲ τὰ μέσα ποῦ διέθεσεν, ἀδύνατον ἦτο νὰ γίνῃ ὁ κωμικὸς τελειότερος. Περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ συλλογισμοῦ πείθουν τοὐλάχιστον τὰ γεγονότα. Εἶνε βέβαιον ὅτι οὐδεὶς τῶν συγχρόνων ὁμοτέχνων κατώρθωσε περισσότερα τοῦ Παντοπούλου, καὶ ὡς πρὸς τῶν πολλῶν τὴν ἐκτίμησιν καὶ ὡς πρὸς τῶν ὀλίγων τὴν ἀγάπην, οὐδ' ὑπάρχει τις σήμερον προβάλλων, τοὐλάχιστον δημοσίᾳ καὶ διὰ τῶν ὀργάνων του ἢ τῶν θαυμαστῶν του, ἀξιώσεις ὑπεροχῆς, ἀμφισβητῶν πρὸς τὸν Παντόπουλον τὰ σκῆπτρα τοῦ γέλωτος. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἠθοποιῶν, μόνον ὁ Παντελῆς Σοῦτσας, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου συγγραφεῖς καὶ ἠθοποιοὶ—μηδὲ τοῦ Παντοπούλου ἐξαιρουμένου — προφέρουν μετ' ἀνυποκρίτου σεβασμοῦ, προβάλλεται συνήθως ὡς κωμικὸς ἀνώτερος τοῦ διαδόχου του. Δὲν ηὐτύχησα νὰ ἴδω τὸν σκηνικὸν τοῦτον ἀστέρα, δύσαντα πρὶν ἐγὼ ἀξιωθῶ νὰ ἀτενίζω τῆς Τέχνης τὸν οὐρανόν. Ἀλλ' ἂν κρίνω μόνον ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων, ἐκ τοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης διασκευῆς δραματικῶν τινων ἔργων, ἐξ ὧν εἶνε δυνατὸν νὰ φανῇ πῶς ἐνόει τὴν τέχνην, καὶ ἂν λάβω ἀκόμη ὑπ' ὄψει τὸν πρὸς τὰ παλαιὰ παντοτεινὸν θαυμασμὸν τῶν παλαιῶν, μὴ στεργόντων μετὰ πολλῆς εὐκολίας τὰ νέα, πολὺ φοβοῦμαι μήπως ἔλθω εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ περὶ τοῦ Σούτσα ὑπερβολικαὶ φῆμαι καὶ οἱ περὶ τῆς ἀπαραμίλλου ἀξίας του ἀπόλογοι, ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς πρόληψιν, — πρόληψιν ἄλλως τε πολὺ δικαιολογημένην, προκειμένου περὶ ἑνὸς τῶν ἀξιωτέρων πρωτεργατῶν τῆς Ἑλληνικῆς Σκηνῆς.

Ὁ Εὐάγγελος Παντόπουλος εἶνε πρωτότυπος. Τὸν μὲν Σούτσαν οὐδέποτε εἶδε παριστάνοντα· εἶνε δὲ φανερὸν ὅτι οὐδένα τῶν ἄλλων, τοὺς ὁποίους μόλις ἀναβὰς τὴν σκηνὴν ὑπερηκόντισε καὶ ἠμαύρωσε διὰ τῆς νέας του λάμψεως, ἔχει ὡς πρότυπον καὶ ἰδανικόν. Ὁ Παντόπουλος ἀκολουθεῖ ἰδίαν ὁδόν, ἰδίαν ἔμπνευσιν. Ἔχει ἔμφυτον τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα, ἔχει τὴν παρατηρητικότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐξεικονίσεως ἐκτάκτως ἀνεπτυγμένην, μελετᾷ ἀκάματος καὶ ὅσον ὀλίγοι ἐκ τοῦ φυσικοῦ. Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις τὰ στοιχεῖα τῆς μοναδικῆς ἐπιτυχίας του. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐκταθῇ ἐπὶ πολὺ ἀναπτύσσων αὐτὰ καὶ ἀποδεικνύων. Ἀλλὰ μία ἁπλῆ σκιαγραφία καλλιτέχνου συνίσταται ἀπὸ τὰ συμπεράσματα ἰδιαιτέρας μελέτης, τῆς ὁποίας δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συμπτυχθῶσιν εἰς ὀλίγας γραμμὰς ὅλαι αἱ πηγαὶ καὶ ὅλαι αἱ ἀρχαί. Ἀρκοῦμαι λοιπόν, ἀντὶ ἄλλης αἰσθητικῆς θεωρίας, προβάλλων ὑπὲρ τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου καὶ ἐπιμαρτυρόμενος πρῶτον τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν προξενεῖ παρὰ τῷ κοινῷ, καὶ τῷ μᾶλλον ἀνεπτυγμένῳ, ἡ ἐπὶ σκηνῆς ἐμφάνισις τοῦ Παντοπούλου. Ἴδετε πῶς ὁ κόσμος τὸν διψᾷ, πῶς εὐθυμεῖ, πῶς γελᾷ, πῶς τὸν χειροκροτεῖ, πῶς τὸν ἀγαπᾷ. Ἂν ψυχολογήσετε ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων τούτων, θὰ κρίνετε ὅτι καὶ ἡ δίψα καὶ ἡ εὐθυμία καὶ ὁ γέλως καὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτιμήσεως ἡ ἐκδήλωσις, διαφέρουν οὐσιωδῶς τῶν συνήθων πρὸς ἄλλους. Τὸ κοινὸν καὶ μάλιστα τὸ ἀθηναϊκόν, — εἰς κωμικὸς καλλιτέχνης εἶνε ἴσως ὁ μόνος δεκτὸς ἐν τῇ ἰδίᾳ του πατρίδι προφήτης, — αἰσθάνεταί τι ἰδιαίτερον ὅλως πρὸς τὸν Παντόπουλόν του. Προπάντων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀφότου ἤρχισεν ἡ βασιλεία τῶν κωμειδυλλίων καὶ ἐπαρουσίασε νέους τινὰς τύπους ὁ Παντόπουλος, ἐγένετο τόσῳ παρ' ἡμῖν δημοφιλὴς καὶ περιζήτητος, ὥστε εἰς τοῦτο νομίζω ὅτι, ἐκτὸς τοῦ Σουρῆ, δὲν ἔχει ἄλλον καλλιτέχνην ἐνάμιλλον.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς κοινῆς ἐκτιμήσεως, ἐκ τῶν κατωτάτων στρωμάτων εἰς τἀνώτατα ἐκτεινομένης καὶ πάλιν διατηρούσης τὴν δύναμίν της, ἔχω ἀκόμη καὶ τὸ ἰδικόν μου αἴσθημα καὶ τὴν ἰδικήν μου ἐκτίμησιν — πράγματα πρὸς τὰ ὁποῖα, τὸ ὁμολογῶ μετὰ συντριβῆς, τρέφω ἀπεριόριστον ὑπόληψιν. Πρὸ πάσης ἐφαρμογῆς κανόνος αἰσθητικοῦ ἢ ἐκτιμήσεως

Digitized by Google

«Τύχη τῆς Μαρούλας»

«Φυσέκης»

«Ὁ ἀριθμὸς 13»

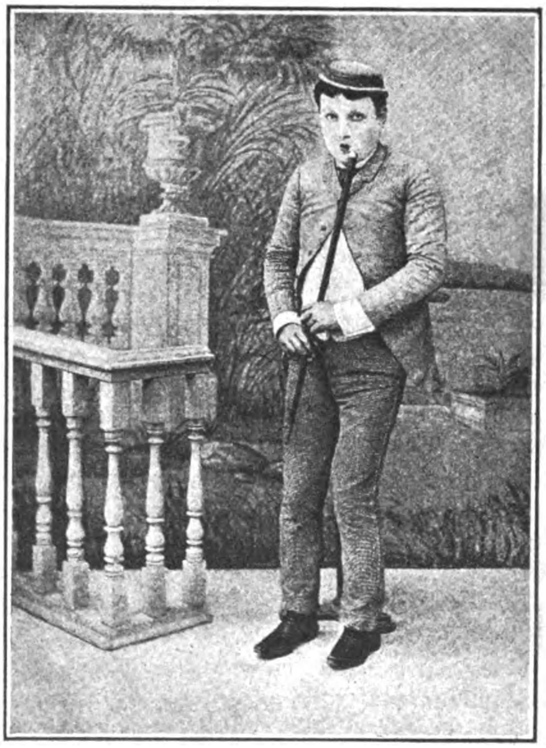

«Βέβαια, Βέβαια!»

γνώμης ἄλλου, ὁ κριτικὸς πρέπει νὰ ἐξετάζῃ πῶς διατίθεται αὐτὸς ὁ ἴδιος πρὸ τοῦ καλλιτέχνου ἢ τοῦ καλλιτεχνήματος. Ὁ Παντόπουλος ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἰδιαιτέρων μου συμπαθειῶν. Ἀπὸ τῆς πρώτης φορᾶς καθ' ἣν τὸν εἶδα ἀπὸ σκηνῆς — ἔπαιζε τὸ περίφημον ἐκεῖνο ***Βέβαια, βέβαια!*** — εἰςῆλθε βαθέως, βαθύτατα εἰς τὴν ἐκτίμησίν μου καὶ ἤσκησεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν νεύρων μου καὶ ἐγένετο κύριος, ὁ μόνος ἐκ τῶν ὁμοτέχνων κύριος τοῦ γέλωτός μου. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατενόησα ὅτι εἶχα νὰ κάμω μὲ ἠθοποιὸν ἀληθῆ. Εἶδα πῶς ἦτο κύριος τῆς σκηνῆς — καὶ τότε ἀκόμη, σημειώσατε, δὲν ἦτο οὔτε θιασάρχης οὔτε κἂν ἐκ τῶν κυριωτέρων μελῶν τοῦ θιάσου, — πῶς ἤξευρε νὰ σταθῇ, νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ χειρονομήσῃ, ζωηροτάτην ἀποτελῶν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ξόανα, τὰ παλαιὰ ἢ νέα, τὰ ἔνδοξα ἢ ἄδοξα, τὰ ὁποῖα τὸν περιεστοίχιζον. Διάπλασις χαρακτῆρος ἀμίμητος, κωμικὸς χρωματισμὸς ἀνυπέρβλητος, ἑνότης ὑποκρίσεως,

Digitized by Google

στιγμαὶ δράσεως ὡραῖαι, ἀναπαράστασις τοῦ φυσικοῦ ἐντελής. Ἐκτὸς τούτων, μοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν πολλὴν ὁ μεταμφιεσμός του. Εἰς τὸ ***Βέβαια, βέβαια***! θὰ ὡρκιζόμην ὅτι ἦτο νεανίσκος δεκαοκταετής. Ὅσοι ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς ***Ἑστίας*** δὲν ηὐτύχησαν νὰ ἴδουν τὸν Παντόπουλον ἀπὸ σκηνῆς, περὶ τῆς ἀρετῆς του ταύτης δύνανται κάλλιστα νὰ κρίνουν ἐκ τῶν παρατιθεμένων εἰκόνων. Θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μαντεύσουν ἂν δὲν ἐμάνθανον ὅτι εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, — ἡ αὐτὴ ἐκείνη σοβαρὰ ρωμαϊκὴ κεφαλὴ τοῦ κωμικοῦ καλλιτέχνου — καὶ ὁ ἀνδρειώτης χωρικός, μὲ τὴν πανοῦργον καὶ ἀπλοϊκὴν συγχρόνως φυσιογνωμίαν (***Τύχη τῆς Μαρούλας***) καὶ ὁ βλοσυρὸς κύριος τοῦ ***Ἀριθμοῦ 13*** καὶ ὁ εἰς μαῦρον μετημφιεσμένος ὑπηρέτης Χαρούπης (***Ὁ Φυσέκης***) καὶ ὁ μικρὸς ψαλμῳδὸς τοῦ ***Βέβαια, βέβαια***! ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ ὁποίου εἶνε τόσῳ ζωηρῶς ἀποτυπωμένη ἡ χαϊδευμένη ἠλιθιότης. Ἀλλάζει τὸ πρόσωπον, ἀλλάζει τὸ σῶμα, ἀλλάζει τὰς κινήσεις καὶ τὸ ἦθος μεθ' ἑκάστης περιβολῆς. Μόνον τὴν φωνήν του δὲν εἰμπορεῖ πάντοτε νἀλλάζῃ, τὴν ἐλαφρῶς ὑπέρρινον καὶ στερεοτύπως συρμένην. Ἀλλὰ πόσας κυμάνσεις, πόσους χρωματισμοὺς δὲν κατώρθωσε νὰ δώσῃ διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ εἰς τὴν δύσχρηστον αὐτὴν φωνήν, ὅπως καὶ κάμψεις καὶ στροφὰς εἰς τὸ σῶμά του, ἐπίσης βαρὺ καὶ δυσκίνητον! Εἰς τὴν γνωστὴν κωμῳδίαν τοῦ κ. Ἀννίνου «Οἰκογένεια Παραδαρμένου» ὁ ἥρως Ζαχαρίας Παραδαρμένος ἀπευθύνει πρὸς ἕνα του γείτονα τὸ ἑξῆς φιλοφρόνημα: «Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ, παιδί μου. Βλέπεις καὶ οἱ γείτονες εἶνε ἕνα εἶδος . . . συγγενεῖς ἐξ ἀγχιστείας νὰ ποῦμε. Καὶ εἶσθε φοιτητής;» Γελᾶτε; Πιθανόν· ἀλλὰ πρέπει νἀκούσετε τὸν Παντόπουλον πῶς τὸ προφέρει, πῶς τὸ τονίζει, πῶς τὸ χρωματίζει καὶ ἂν ἠμπορέσετε μὴ γελάσετε, μὴ ξεκαρδισθῆτε. Καὶ τοιαῦται στιγμαὶ ἄπειροι εἰς ἑκάστην παράστασιν, ἐκτὸς τοῦ κανονικοῦ καὶ συμμέτρου συνόλου. Διότι ὁ Παντόπουλος χάριν ὀλίγων ἐξόχων στιγμῶν δὲν θυσιάζει τὸ ὅλον, ὅπως ἄλλοι **καλλιτέχναι**, ἀνακηρυσσόμενοι ὡς μεγαλοφυίαι ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, τῶν ὁποίων ὅμως διαρκὴς σπαραγμὸς καὶ λύπη εἶνε ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς διαμονή, ὡς ἐκ τῆς περιφρονήσεως τὴν ὁποίαν φυσικὰ τρέφει ἡ παράφορος μεγαλοφυία πρὸς πάντα κανόνα λογικὸν ἀπαγγελίας, προφορᾶς, στίξεως. Ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ Παντόπουλος δὲν εἶνε μεγαλοφυία, τοὐλάχιστον δὲν ἐχρίσθη τοιοῦτος ὑπὸ τῶν κριτικῶν τοῦ τύπου. Διὰ τοῦτο ἐσυνείθισε νὰ σέβεται πάντοτε τὸ κοινόν του καὶ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, εἰς ὅ τι παίζῃ, ὑποκρίνεται φυσικὰ καὶ ἀπαγγέλλει ἀνθρωπινά, ἐκ τῶν δοκίμων ἠθοποιῶν μας μὴ ἔχων ἄλλον ὡς πρὸς τοῦτο ἐνάμιλλον, ἐκτὸς ἴσως τοῦ Σπύρου Ταβουλάρη.

Τὸν Ζαχαρίαν Παραδαρμένον, περὶ τοῦ ὁποίου ἔλεγα ἀνωτέρω, ὁ Παντόπουλος ὑπεδύθη μετ' ἀγάπης ἐξαιρετικῆς. Ὁ τύπος τοῦ κ. Ἀννίνου εἶνε βεβαίως μία τῶν ὡραιοτέρων δημιουργιῶν τοῦ καλλιτέχνου. Ἔτυχε μίαν ἡμέραν νά μοι εἴπῃ ὁ συγγραφεὺς ὅτι οὐδέποτε ἐφαντάσθη τόσον τελείως διαπλασμένον τὸν ἥρωά του, ὅσον ἐφάνη ἀπὸ σκηνῆς. Καὶ αὐτοὶ οἱ αὐστηρότατα τότε κατακρίναντες τὸ κωμειδύλλιον, ὡμολόγησαν ὅτι ἡ κατόπιν ἐπιτυχία του ὠφείλετο εἰς τὴν ἔξοχον ὑποκριτικὴν δύναμιν τοῦ Παντοπούλου. Ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου ὁ καλλιτέχνης αἴρει θρίαμβον ἀληθῆ καὶ ὡμολογημένον, εἶνε εἰς τὴν ***Τύχην τῆς Μαρούλας*** τοῦ κ. Κορομηλᾶ ὡς Μπάρμπα Λινάρδος. Τὸ πρῶτον δοθὲν ἑλληνικὸν κωμειδύλλιον ἦτο τῷ ὄντι μία εὐτυχὴς στιγμὴ ἐμπνεύσεως, **τύχη** ἀληθὴς καὶ διὰ τὸν συγγραφέα, τοῦ ὁποίου ἄλλο ἔργον δὲν ἐπέτυχεν ἀπὸ σκηνῆς τόσον, καὶ διὰ τὸν ἠθοποιόν, ἐμφανισθέντα ὅπως ποτὲ δὲν τὸν ὠνειρεύετο τὸ κοινὸν καὶ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἐκείνης πολλὰς βαθμίδας ἀνελθόντα εἰς τὴν συνείδησιν τῶν θαυμαστῶν του. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ἄλλους ρόλους ἐδῶ νὰ σημειώσωμεν. Τὸ ***Βέβαια βέβαια*** ἀποκλειστικὴν δημιουργίαν τοῦ ἠθοποιοῦ ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ συγγραφέως — ἡ μετριωτάτη φάρσα εἶνε μετάφρασις — τὸ ***Ζητεῖται ὑπηρέτης***, δύο ἐπιτυχῆ κάπως κωμειδύλλια τοῦ Κόκκου καὶ . . . τίποτε ἄλλο. Τόσῳ πτωχὸν εἶνε τὸ δραματολόγιον τοῦ Παντοπούλου! Ὅσα παίζει ἐκτὸς αὐτῶν εἶνε σχεδὸν ὅλα παρὰ τὴν κλίσιν του, παρὰ τὴν ἰδιοφυίαν του. Ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ ποῦ παίζει, νομίζετε ἀκόμη ὅτι παρέχει τίποτε τέλειον καὶ ἐντελῶς ἱκανοποιητικόν; Ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω ὅτι παριστάνων τοὺς συνήθεις του τύπους ὁ Παντόπουλος, μόνον τί εἶνε ἱκανὸς νὰ πράξῃ καταδεικνύει. Δὲν ἐγράφησαν, δὲν διεσκευάσθησαν ἀκόμη ἔργα ἀνάλογα τῆς τέχνης του. Αὐτὸ θὰ πῇ νὰ μὴ ἔχωμεν θέατρον, νὰ μὴ ἔχωμεν παραγωγὴν καὶ νὰ εἶνε ἠναγκασμένος σκηνικὸς μὲ ἀξίαν νὰ **διδάσκῃ** τοῦ πρώτου τυχόντος παιδαρίου τὰ πρωτότυπα ἢ ἐλεεινῶς μεταφρασμένα μωρολογήματα.

★

Ὁ βίος τοῦ Εὐαγγέλου Παντοπούλου, βίος ἕλληνος ἠθοποιοῦ πτωχοῦ καὶ μόνον ἐφόδιον ἔχοντος τὴν ἰδιοφυίαν του, εἶνε περιπετειώδης καὶ πολυδιήγητος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Μαρτίου 1860. Ὁ πατήρ του Πάνος Παντόπουλος ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ πολεμήσας γενναίως, ἦτο Σπαρτιάτης· ἡ μήτηρ του Κωνσταντίνα Μπένη κατήγετο ἐξ Ἄργους. Μαθητὴς ἀκόμη τοῦ Γυμνασίου ὁ Εὐάγγελος, ἐφοίτα συγχρόνως εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ εἰς τὸ Ὠδεῖον, ἐκεῖ μὲν διδασκόμενος ζωγραφικὴν καὶ πλαστικήν, ἐδῶ δὲ φωνητικὴν μουσικὴν καὶ δραματικήν. Ἐξ ἀρχῆς ὁ ἔρως του ἐξεδηλώθη ζωηρὸς πρὸς τὰς καλὰς τέχνας καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸ θέατρον. Μετὰ τῶν συμμαθητῶν του συνεκρότει αὐτοσχεδίους θιάσους καὶ ἔδιδε παραστάσεις εἰς φιλικὰς οἰκογενείας τὰς Ἀπόκρεως. Αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ σταδίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐκείνης ἐφαίνετο ὅτι θὰ διαπρέψῃ. Δὲν ἦτο ἀκόμη δεκαεπταετὴς ὅταν οἰκογενειακαὶ περιπέτειαι, αἱ μοιραίως καταδιώκουσαι τὴν νεότητα τῶν καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι αὐτὰς νομίζεις περιμένουν διὰ νἀναδειχθοῦν, — τὸν ἠνάγκασαν νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἠθοποιοί τινες, ὁ Κοτοπούλης, ὁ Βασιλειάδης, ὁ Χαλικιόπουλος καὶ ἄλλοι συνεκρότησαν δραματικὸν θίασον καὶ ἡτοιμάζοντο νἀπέλθουν διὰ νὰ δώσουν σειρὰν παραστά-

Digitized by Google

σεων εἰς Αἴγιον. Εἶχον ἀνάγκην ἑνὸς νέου γνωρίζοντος σκηνογραφίαν καὶ δυναμένου ἐν ἀνάγκῃ νὰ παίζῃ καὶ κανὲν δευτερεῦον πρόσωπον εἰς τὸ θέατρον. Ὁ Παντόπουλος ἐπαρουσιάσθη τότε καὶ ὡς συνδυάζων ὅ,τι ἐζήτουν οἱ θιασάρχαι, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ χαρᾶς. Θὰ μετέβαινε λοιπὸν εἰς Αἴγιον, θἀπεχωρίζετο πρώτην φορὰν τῆς οἰκογενείας του, θὰ ἐρρίπτετο εἰς τὰς σκληρότητας τῆς πραγματικῆς ζωῆς, νέος ἀκόμη καὶ ἄπειρος, ἐγκολπούμενος στάδιον ἀβέβαιον καὶ ἀχάριστον . . . Ἐν ἐπιστολῇ τινι ἐν ᾗ ὁ καλλιτέχνης μοὶ διηγεῖται τὰς περιπετείας ταύτας, ἐπιλέγει: «Ἡ μήτηρ μου ἔκλαιεν, ὁ πατήρ μου ἠπείλει, ἀλλ' ἐγὼ ἄκαμπτος ἔτρεξα ὅπου μὲ ὤθει ἡ φύσις, ὅπου μὲ ὤθει τὸ πεπρωμένον».

Τὸ πρῶτον μέρος τὸ ὁποῖον ἀνεδέχθη νὰ παίξῃ τότε — εἶνε ἀξιοσημείωτον, — ἦτο τὸ τοῦ Ἰακώβου εἰς τὸ γνωστὸν δρᾶμα τοῦ Γιακομέττη ***Σάρα καὶ Κάρολος***. Ἡ πρώτη του ἐπιτυχία. Εἰς τὸν νεήλυδα οἱ συνάδελφοί του ἀνεγνώρισαν προσόντα πολλά, — δὲν εἶχον ἀκόμη τὸν φόβον ὅτι θὰ τοὺς ὑπερέβαινε καὶ δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ οὐδεὶς φθόνος, — ἔκτοτε δὲ δὲν ἐδίσταζαν νὰ τῷ ἀναθέτουν καὶ δυσκολώτερα μέρη, προπάντων εἰς Κωμῳδίας, ὅπου ἐνόμιζαν, καὶ βεβαίως δὲν ἠπατῶντο, ὅτι ἐπετύγχανε περισσότερον. Ἡ ἐκτίμησις τῶν συναδέλφων καὶ τοῦ κοινοῦ τὰ ἀφειδῆ χειροκροτήματα ἐνεθάρρυναν τὸν καλλιτέχνην καὶ τὸν ἐστήριξαν εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ μείνῃ καὶ νἀφοσιωθῇ ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὸ θέατρον. Μετὰ ἓν ἔτος τὸν εὑρίσκομεν ἐν Ζακύνθῳ μετ' ἄλλου θιάσου καὶ εἶτα ἐν Πύργῳ, καὶ πάλιν ἐν Ζακύνθῳ καὶ πάλιν ἐν Πύργῳ, ὑποδυόμενον θριαμβευτικῶς Ἀρχοντοχωριάτην, Ταρτοῦφον, Ἑξηνταβελόνην, Ἀγαθόπουλον, Μπάρμπα Γεώργην καὶ καθεξῆς. Ἀλλ' ἡ ἀντιζηλία τῶν συναδέλφων, ἡ ὁποία εἶνε ὁ κλῆρος τῆς ἀληθοῦς ἀξίας, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκραγῇ. Μετὰ μίαν θερινὴν περίοδον, καθ' ἣν ἔδρεψε δάφνας ἐν Πάτραις, ὁ Παντόπουλος ἐγκατελείφθη σκληρῶς ἐκεῖ καὶ ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ κοσμηματογράφος ὑπό τινα ἰταλὸν σκηνογράφον. Τίς εἶδε δ' ἕως πότε θὰ ἔμενε χρησιμοποιῶν χάριν ψωμισμοῦ τὰ ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ παλαιὰ μαθήματα, ἐὰν τὸν χειμῶνα ἐκεῖνον δὲν μετέβαινεν εἰς Πάτρας ὁ καλὸς θίασος τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη, οἵτινες, τῇ ἐπιμόνῳ προτροπῇ τοῦ τότε δημάρχου Πατρῶν, ἐκτιμήσαντος πολὺ τὸ τάλαντον τοῦ Παντοπούλου ἐκ τῶν θερινῶν παραστάσεων, προσέλαβον καὶ αὐτὸν ὡς δεύτερον κωμικόν. Τῷ 1880, πρώτην φορὰν μετὰ τὴν τριετῆ του ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας περιπλάνησιν, ὁ Παντόπουλος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας, προσληφθεὶς εἰς τὸν θίασον τοῦ κ. Ἀλεξιάδου, βασιλεύοντος τότε εἰς τὸν ***Ἀπόλλωνα***. Ἠκολούθησαν δύο ἔτη ἀπογοητεύσεως καὶ ζωγραφικῆς, μεθ' ὃ πάλιν θέατρον καὶ περιπλάνησις ἀπὸ θιάσου εἰς θίασον καὶ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. Οὕτως ἦλθεν ἡ μακαρία ἐποχὴ τοῦ ***Χρόνου τῶν Ἀθηνῶν*** καὶ τῆς ἐνθουσιώδους ἐκείνης ἐπιστρατείας. Ὁ Παντόπουλος ἦτο ἤδη νυμφευμένος καὶ εἶχε καὶ τέκνα. Τοῦτο ὅμως δὲν τὸν ἠμπόδισε νἀποχαιρετίσῃ καὶ οἶκον καὶ καλλιτεχνίαν καὶ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἐθελοντής. Ὀλίγον ἔλειψε τότε, κατὰ τὴν ἰδίαν του ἔκφρασιν, νἀφήσῃ ***τὰ κῶλα ἐν συνόροις***, ὅπου ἐπὶ δεκαεννέα μῆνας ἐταλαιπωρήθη. Ἀλλ' ἐπέζησε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς τέχνης, πάλιν εἰς τὸ θέατρον ἀφοσιωθείς, χωρὶς φόβον νὰ το ἐγκαταλείψῃ πλέον, στερεώσας τὴν φήμην του, δημιουργήσας τὄνομά του καὶ βέβαιος ὅτι ἐφ' ὅσον πατῇ τὴν σκηνὴν θὰ ἔχῃ πρὸ αὐτοῦ πολυπληθὲς καὶ ἐνθουσιῶδες ἀκροατήριον, λατρεῦον τὴν τέχνην τοῦ ἠθοποιοῦ, ὅσον οὐδενὸς ἄλλου. Καὶ σήμερον — ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶνε τὸ σημαντικώτερον, — εἶνε θιασάρχης!

Τοιοῦτος ἐν μεγάλαις γραμμαῖς ὁ βίος τοῦ Παντοπούλου, διαρκὴς ἀφοσίωσις καὶ ἀγὼν στεφόμενος ἐπὶ τέλους δι' ἐπιτυχίας. Ἐπεισοδίων πλῆθος, θλίψεις, στερήσεις, βάσανα, ἐξευτελισμοί, ἀπογοητεύσεις. Ἀλλὰ χάριν τοῦ τελικοῦ θριάμβου, διὰ τὸν ὁποῖον τόσον ἦτο βέβαιος, τὰ πάντα ὑπέμεινε, τὰ πάντα ἐλησμόνησεν ὁ καλλιτέχνης· καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν μετὰ τοῦ πατρός του παρ' ὀλίγον ὀλεθρίαν ἔριδα, καὶ τὴν ἀποστολικὴν πεζοπορίαν, τὴν ὁποίαν πάμπτωχος ἐπεχείρησεν ἀπὸ Αἰγίου εἰς Πάτρας, καὶ τὴν ἀβρόχοις ποσὶ διάβασιν ἑνὸς χειμάρρου, τὸν ὁποῖον συνήντησε καθ' ὁδόν, καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ἁγίων εἰκόνων, τὰς ὁποίας ἐζωγράφιζε καὶ ἐπώλει ἐν ἡμέραις πονηραῖς, καὶ τὸν λυσσώδη πόλεμον μερικῶν ὁμοτέχνων καὶ τὰς τόσας ῥαδιουργίας καὶ ὅλα . . . ὅλα. Σήμερον εἶνε τόσον εὐτυχὴς καὶ ηὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ στάδιόν του, ὥστε καὶ τὰ πέντε τέκνα του, ἐξ ὧν μόνον τὸ ἓν εἶνε ἄρρεν, ὀνειροπολεῖ καὶ σκοπεύει νἀφιερώσῃ εἰς τὴν σκηνήν . . . Αἴ, δὲν ἀρκεῖ αὐτό;

Ὡς ἄνθρωπος ὁ Εὐάγγελος Παντόπουλος εἶνε συμπαθέστατος. Φαίνεται ἀμέσως ἐκ πρώτης ὄψεως ὁποῖος εἶνε, τοῦτο δὲ θεωρῶ τὸ καλλίτερον συστατικὸν τῆς ξυρισμένης ἐκείνης μορφῆς, τόσον γνωστῆς καὶ δημοφιλοῦς. Ἔχει χαρακτῆρα ἑλκυστικὸν καὶ ἀξιαγάπητον. Λίγα λόγια καὶ ἔξυπνα. Ἀφελής, ἁπλοῦς, μετριόφρων, μὲ παιδικὴν καρδίαν, εἶνε ὅπως πρέπει νὰ εἶνε ὁ καλλιτέχνης. Αἱ ἕξεις τοῦ καθημέραν βίου του δὲν παρουσιάζουν τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸν — προκειμένου πάντοτε περὶ καλλιτέχνου. Τρώγει κάθε εἰκοσιτέσσαρας ὥρας καὶ ἀγαπᾷ νὰ πίνῃ ὀλίγον προπάντων εὑρισκόμενος μεταξὺ ἀνθρώπων τοῦ κύκλου του. Καπνίζει πολύ, αὐτὴ εἶνε ἡ μόνη του κατάχρησις, ἂν δὲν πρέπει νὰ τῷ καταλογισθῇ ὡς τοιαύτη ἡ κλίσις πρὸς τὴν μόνωσιν καὶ τὸν σιωπηλὸν ῥεμβασμόν. Ἀποφεύγει ὅσον εἰμπορεῖ τὴν τύρβην τοῦ κόσμου καὶ μισεῖ τὴν κοινωνικὴν ἐθιμοτυπίαν. Ἀγαπᾷ τὴν δόξαν καὶ ἐπιθυμεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν πρόοδόν του. Ἀλλὰ τῷ εἶνε ἐνοχλητικὸν εἰς ἄκρον νἀκούῃ ἐπαίνους κατὰ πρόσωπον. Τῷ ἀρκεῖ ἡ ἐντύπωσις τοῦ ἀκροατηρίου του· αὐτὸ ἐν τῷ συνόλῳ του εἶνε κολακευτικώτερον καὶ εὐγλωττότερον πάσης φιλόφρονος γνωριμίας τῆς στιγμῆς. Εἶνε ἀφῃρημένος καὶ ἐνίοτε γίνεται μισάνθρωπος, μελαγχολικός. Ἀλλὰ κακὸς δὲν εἶνε ποτέ, ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ! Τὴν ἀξίαν τοῦ χρήματος ὁ καλλιτέχνης δὲν την γνωρίζει. Ἔχει ἀναθέσει εἰς τὴν σύζυγόν του τὴν διεύθυνσιν τοῦ οἴκου του, ἀρκούμενος εἰς τὸ ἐκ δεκαρῶν ***χαρτζηλίκι*** τὸ ὁποῖον ἡ καλὴ αὐτὴ

Digitized by Google

οἰκονόμος ἐνθέτει ἑκάστην πρωίαν εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ γιλεκίου του. Κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει — καί μοι φαίνεται πολὺ φυσικόν, — μὲ τὸν ἄλλον σκηπτοῦχον τοῦ γέλωτος, τὸν Σουρῆν, ἐπίσης ἀδαῆ οἰκιακῆς διευθύνσεως. Πρέπει ἀκόμη νὰ προσθέσω, — καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ παρέλειψα τίποτε χαρακτηριστικόν — ὅτι ὁ Παντόπουλος εἶνε συνήθως σοβαρός. Πρᾶγμα περίεργον ἐκ πρώτης ἀλλ' ὄχι μοναδικόν. Τὸ μειδίαμα σπανίως διαστέλλει τὰ χείλη ἐκείνου, ὁ ὁποῖος σκορπίζει περὶ αὐτὸν τὸν γέλωτα παταγώδη καὶ εὐφρόσυνον, — γέλωτα τοῦ ὁποίου ἡ ἠχὼ θὰ ἐπιζήσῃ, ἀντιλαλουμένη ἐπὶ μακρὸν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ περιβάλλουσα τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου, ἕως οὗ σβεσθῇ ἠρέμα μετ' αὐτοῦ εἰς τοῦ χρόνου τὸ ἀχανές.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Ο ΓΕΡΟ ΘΑΝΟΣ

Εἴτανε γέρος, ναί· μὰ ἡ καρδιά του δὲν ἤξερε γερατειά. Δούλευε σὰν παλικάρι, συλλογιζότανε σὰν ἄντρας, ἀγαποῦσε σὰ μάννα. Ἡ ἀγάπη τὴν ἔθρεφε ὅλη του τὴ ζωή. Νέος ὄντας ἐλάτρευε τὴ χαδεμένη του τὴ Μάρω, τὴ Μάρω ποῦ πρόφταξε δὲν πρόφταξε νὰ τοῦ χαρίσῃ μιὰ μονάκριβη κόρη. Σὰν ἀκολουθοῦσε τὸ λείψανό της εἴταν ἀσπρισμένα τὰ μαλλιά του ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά. Μιὰ τρομερὴ νυχτιὰ τοῦ τῆς ἐλεύκανε τὶς τρίχες ἐκεῖνες. Ἡ νυχτιὰ ποῦ γεννοῦσε ἡ Μάρω τὴ Φρόσω, ποῦ ὁ Θάνος μπῆκε κ' εἶδε ἄξαφνα ἕνα λιμπιστὸ κοριτσάκι στὸ πλάγι τῆς νεκρῆς μάννας του.

Ὅταν ἔγειν' ἄντρας ὁ Θάνος ἀγαποῦσε τὴ Φρόσω, τὴ μονάκριβη κόρη του. Γιὰ κείνη ζοῦσε, καὶ γιὰ κείνη δούλευε στὸ μικρὸ περιβόλι. Ἂ δὲν εἴτανε γιὰ κείνη! ποῦ μποροῦσε νὰ βαστάξῃ τὴ στέρηση τῆς ἀγαπημένης του Μάρως!

Τὰ χρόνια πρέπει τὸν πόνο ἢ νὰ τονε γιατρέψουν, ἢ νὰ τὸν πνίξουν μέσα στὸν τάφο, μὰ σωματικὸς εἶναι, ψυχικὸς εἶναι. Τῆς Φρόσως τὰ δεκάξη ἐκεῖνα χρόνια, ποῦ τἄβλεπες κι ἀνθοῦσανε στὸ παρθενικὸ πρόσωπό της, τόνε γιάτρεψαν τὸν πόνο τοῦ Θάνου. Μόνο ποῦ τὸν κεντοῦσε ἀκόμα κάτι βαθειὰ βαθειὰ μέσα του, σὰν τὴν κοίταζε κατάματα κάποτες. Τῆς ἔμοιαζε τῆς μακαρίτισσας ἡ μικρή.

Τὸν εἶχε ξεχασμένον κι αὐτὸν τὸν κρυφὸ καημὸ σὰν τὴν πάντρευε· ἔκλαιγε, μὰ εἴταν ἀπὸ τὴ χαρά του.

Ἀχ, καὶ νὰ τὴν ἔπαιρν' ὁ Χάρος καὶ τούτη τὴ δεύτερή του ἀγάπη! Δὲν εἴταν ὁ Χάρος τώρα, εἴταν ὁ Δαίμονας! Ὅτι ἔκαμ' ἐγγόνι ὁ Θάνος, ὅτι φύτρωσε τρίτο βλαστάρι μὲς τὴν καρδιά του, τὴν ξελάγιασαν τὴν ὄμορφη Φρόσω, τὸν τρέλλαναν τὸν ἀπελπισμένο τὸν ἄντρα της, κ' ἔμεινε ὁ γέρος ολομόναχος στὸ μικρὸ σπιτικό του μὲ τὴ μικροῦλα τὴ Μάρω του!

Εἴταν κάτασπρα τώρα πιὰ τὰ μαλλιά του. Ἔτρεμαν τὰ χείλη του τώρα, καὶ τὴν καρδιά του τήνε ματώνανε δυὸ μεγάλες πληγές. Τῆς Φρόσως ἡ πληγὴ τὴν ξανάνοιξε καὶ τὴν ἄλλη, τῆς πρώτης ἀγάπης του. Ἂν εἶχε τύχη νὰ ζῇ ἡ φρόνιμη Μάρω του δὲ θενἄπεφτε τὸ τρομερὸ αὐτὸ ἀστροπελέκι στὸ σπιτικό.

Εἴρχουνταν ὧρες ποῦ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ βαστάξῃ. Ἔπαιρνε στὰ γόνατα τὴ μικροῦλα, τὴν κοίταζε σὰν τοῦ χαμογελοῦσε καὶ πολεμοῦσε νὰ πιάσῃ τὰ γένεια του, καὶ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ βαστάξῃ. Πήγαινε νὰ ραγίσῃ πιὰ ἡ καρδιά του. Τὴν ἄφινε καταγῆς τὴ μικροῦλα, κ' ἔβγαινε πάλι στὸ περιβόλι, κ' ἔσκαβε, ἔσκαβε, ἔσκαβε. Τὸν περέχυνε ὁ ἵδρος τὸ γερο-Θάνο. Ἀναπνοὴ πιὰ δὲν εἶχε. Ἔμπαινε μέσα κατακομμένος, ἀφανισμένος. Ἔτρωγε μὲ πολλὴ ὄρεξη, κ' ὕστερα κοιμούντανε σὰ μολύβι.

— Ποῦθε νὰ τοῦ ἔρχεται τόση ὄρεξη καὶ τόσος ὕπνος, ἔλεγαν κάποτες οἱ γειτόνοι. Ὁ Θεὸς πρέπει νὰ τοῦ τὰ δίνῃ αὐτὰ τὰ καλά, γιὰ χάρη τῆς μικρούλας τῆς Μάρως του.

Ναί. Εἴτανε ὁ Θεὸς ποῦ τονε λένε *δουλειά*.

Α.

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

ΤΕΧΝΗΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Μυριάκις ἐδόθη ὁ ὁρισμὸς τῆς ζωῆς· ἀληθῶς ὅμως οὐδεὶς ἐκ τῶν ὁρισμῶν εἶναι ἐπαρκής. Περὶ τῆς γενέσεως τῆς ζωῆς πλεῖσται ἐγένοντο ὑποθέσεις καὶ ἐν τούτοις ἀκριβῶς οὐδὲν γνωρίζομεν. Τά τε ζῶα καὶ τὰ φυτὰ πολλαπλασιάζονται· πολλαπλασιαζόμεθα διαρκῶς, ἀλλ' εἰλικρινῶς ἀγνοοῦμεν πράγματι ὅ,τι πράττομεν. Ἀναμφιλέκτως πάντες οἱ ἐρευνήσαντες τὰ φαινόμενα τῆς γενέσεως παρετήρησαν τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο μικροσκοπικῶν κυττάρων. Ἀληθῶς ἡ ἀρχὴ ἁπάντων τῶν ὄντων ἀποτελεῖται ἐκ μικροτάτου κυττάρου, ἢ ἐκ δύο εἰς τ' ἀνώτερα ζῶα. Τὸ κύτταρον τοῦτο παρήχθη ἐν τῇ ὀργανώσει τῶν γονέων, ἔχει δὲ ἐν ἑαυτῷ ἔκτακτον ἰσχύν, δι' ἧς διαιρούμενον εἰς δύο, μετὰ ταῦτα εἰς τέσσαρα, ὕστερον εἰς δέκα ἓξ καὶ μετέπειτα εἰς τριάκοντα δύο, καὶ καθεξῆς οὕτω διαιρούμενον, πολλαπλασιαζόμενον καὶ μεταπλασσόμενον παράγει μυριάδας ὁμοίων κυττάρων· τὸ ἀρχικὸν εἶναι ἡ πηγή, ὁ βλαστὸς τοῦ μέλλοντος σώματος, καὶ ἐγκλείει τὰ στοιχεῖα τῶν τάσεων τοῦ σώματος τούτου, τῆς φυσιολογίας του καὶ συνήθως τῶν ἀσθενειῶν του· τὸ πρωτογόνον τοῦτο ἄτομον περιλαμβάνει πραγματικῶς ἅπαν τὸ μέλλον ὄν, μετὰ πλείστων χαρακτήρων, οἵτινες μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν θέλουσιν ἐκδηλωθῇ. Τοῦτο εἶναι ἔκτακτον, ἀκατανόητον· ἀποτελεῖ γεγονὸς θαυμασιώτατον, γεγονὸς ὅμως ἀληθὲς περὶ οὗ ἀσφαλεστάτας ἔχομεν εἰδήσεις.

Δὲν ἀρκεῖ ὅμως πολλάκις ἡ γνῶσις πρὸς ἐξήγησιν· γνωρίζομεν πλεῖστα πράγματα ἅτινα οὐδόλως ἐξηγοῦμεν, ἕνεκα τούτου ἀφοῦ ὁμολογοῦμεν τὴν ἡμετέραν ἄγνοιαν περὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, δύναταί τις νὰ ψέξῃ ἡμᾶς ἐπιχειροῦντας νὰ θίξωμεν τὸ ζήτημα τῆς τεχνητῆς δημιουργίας. Ἡ παρατήρησις εἶνε βάσιμος, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου θεωροῦμεν καλὸν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν μας.

Δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν ζωήν, ὑπὸ τὴν τελειοτέραν αὐτῆς ἐκδήλωσιν· τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ θηλαστικοῦ ἢ τοῦ πτηνοῦ, εἴτε τοῦ βατραχίου ἢ τοῦ ἐντόμου· πρέπει νὰ κατέλθωμεν χαμηλότερον, εἰς τὸν

Digitized by Google

ἁπλοῦν ὀργανισμόν, τὸν συνιστάμενον ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου μικροσκοπικοῦ κυττάρου, τοῦ παριστῶντος τὸν ἁπλούστερον βαθμὸν τῆς ζωῆς. Ὅπως ἐκμάθωμεν τὴν ζωγραφικὴν ἀρχίζομεν νὰ ἰχνογραφῶμεν καὶ ἐκτελῶμεν ἁπλουστάτας γραμμάς· οὕτως ὅπως γνωρίσωμεν τὴν ζωὴν ἐπίσης, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν τὰς ἁπλουστάτας ζωϊκὰς μορφάς. Λοιπὸν τί διδασκόμεθα ὑπὸ τῶν ἁπλουστάτων τούτων μορφῶν καὶ ἰδίως κατὰ τί διαφέρουσι τῆς καλουμένης ἀνοργάνου ὕλης τῆς στερουμένης ζωῆς; Ποία ἡ διαχωρίζουσα ταῦτα ἄβυσσος; Βεβαίως μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πρωτοζώων ὑπάρχουσι διαφοραί· ἀλλ' ἐὰν προχωρήσωμεν περαιτέρω, πειθόμεθα ὅτι ὑφίστανται μόνον κατὰ βαθμὸν διαφοραὶ ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ φύσιν. Ἀφ' ἑτέρου μεταξὺ τῆς ἀνοργάνου ὕλης καὶ τῆς ἐνοργάνου τῆς ζώσης, ὅσον ἁπλῆ καὶ ἂν εἶναι αὕτη, ὑπάρχει ἕτερόν τι· ὑφίσταται οὐσιώδης διαφορά, διαφορὰ οὐ μόνον βαθμοῦ ἀλλὰ διαφορὰ φύσεως; Λοιπὸν ὄχι, τοιοῦτο χάσμα δὲν ὑπάρχει, ὡς σαφῶς ἐξάγεται ἐκ τῶν νεωτέρων ἐργασιῶν τῶν κρυσταλλογράφων καὶ τῶν φυσικῶν. Ποῖαι εἶναι αἱ διακριτικαὶ ἰδιότητες ἢ μᾶλλον αἱ θεωρούμεναι ὡς τοιαῦται τῶν ζώων; Ἡ αἰσθητικότης; Ἀλλὰ οἱ κρύσταλλοι καὶ ἡ ἀνόργανος ὕλη αἰσθάνονται· κατέχουσιν ἀσθενεστάτην ἐρεθιστικότητα καὶ ἀντιδρῶσιν εἰς τὸν κτύπον, τὴν θερμότητα, τὸν ἠλεκτρισμόν, τὸ φῶς κτλ. Τὸ κινητικόν; Τὰ ἀνόργανα σώματα κατέχουσι τὸ τοιοῦτον· τιθέμενα ἀπέναντι ἀλλήλων συνενοῦνται ἐὰν ἔχουν ἀμοιβαίαν συγγένειαν ἢ ἀπωθοῦνται τοὐναντίον. Ἡ θρέψις; Ἀλλ' οἱ κρύσταλλοι τρέφονται ἐπίσης· παχύνονται αὐξάνοντες τὴν οὐσίαν αὐτῶν, ὅταν δύνανται τοῦτο ἐν τῷ χώρῳ ἐν ᾧ εὑρίσκονται, ἢ ὅταν ἔπαθον πληγήν τινα· ὅταν ἀπολέσωσι μέρος τῆς οὐσίας αὐτῶν, ἡ πληγή των θεραπεύεται καὶ ἀνασκευάζεται. Ἀποκόψατε τὸν πόδα ἢ τὴν οὐρὰν σαύρας, πάλιν ἐκφύεται πούς καὶ οὐρά· θραύσατε τὸ ἄκρον κρυστάλλου καὶ θέσατε αὐτὸν εἰς τόπον δυνάμενον νὰ τὸν θρέψῃ, τὸ ἄκρον ἐπιδιορθοῦται παρευθύς, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Παστέρ. Τέλος ὁ κρύσταλλος, ὡς καὶ πᾶς λίθος, γηράσκει καὶ ἀποθνήσκει, ἤτοι ἕνεκα τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων φθείρεται καὶ ἀποβάλλει τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἡ ἀποτελοῦσα αὐτὸν ὕλη δύναται ν' ἀναζωογονηθῇ ὑπό τινας συνθήκας. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι μεταξὺ τῆς ἀνοργάνου ὕλης καὶ τῆς ὀργανικῆς ὑπάρχει ἄβυσσος ἀδιαπέραστος.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ ζῶσα ὕλη παρουσιάζει ἐνίοτε περιέργους χαρακτῆρας. Ἐνίοτε οὐδὲν ἐν αὐτῇ καταδεικνύει τὴν ὕπαρξιν τῆς ζωῆς. Τὸ σπέρμα τῶν φυτῶν, ὁ παγωμένος ἰχθύς, διάφορα ἀπεξηραμμένα μικρὰ ζῷα, ἅπαντα ταῦτα φαίνονται ἐντελῶς νεκρά, οὐδὲν ἐκδηλοῦντα σημεῖον ζωῆς. Ἂν ὅμως τεθῶσι εἰς κατάλληλον μέσον, ἡ ἐν αὐτοῖς λανθάνουσα ζωὴ καθίσταται ἐνεργός, καταφανής. Θὰ εἴπητε ὅτι ἐγένετο ἀνάστασις, ὅτι ἡ ζωὴ διεδέχθη τὸν θάνατον; Οὐχί, ἀλλ' ἡ ζωὴ ἦτο σιωπηρά, κοιμισμένη· ὑπῆρχεν ἐν ἰσχύϊ, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ἐνεργείᾳ. Ὁποία διαφορὰ ὑπάρχει πραγματικῶς μεταξὺ τῆς λανθανούσης ζωῆς καὶ τῆς διαδεχθείσης ταύτην ἐνεργοῦ; Ἐλαχίστη· προσετέθη ὀλίγον ὕδωρ, ὀλίγη θερμότης καὶ τίποτε περισσότερον. Πρὸς τούτοις ἡ συγγένεια τῆς ἀψύχου ὕλης πρὸς τὴν ζῶσαν καταδεικνύεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οὐδεμία τῶν οὐσιῶν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν ζωὴν ἢ εἰς τὸ ζῶν ὂν δὲν ἀνήκει μόνον ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ δεύτερον. Τὰ στοιχεῖα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ σῶμα τῶν πολυπλοκωτέρων ὀργανισμῶν, αἱ συνθέσεις αἱ ποικίλα καὶ παράδοξα λαβοῦσαι ὀνόματα ὑπὸ τῶν χημικῶν, ἅπαντα ταῦτα συνοψίζονται εἰς δέκα ἢ δεκαπέντε ἁπλᾶ σώματα. Ἡ ζωὴ δὲν μεταχειρίζεται οὐδεμίαν εἰδικὴν χημικὴν σύνθεσιν, καὶ ἅπαντα τὰ παρ' αὐτῆς παραγόμενα ἀναλύονται εἰς ἐλάχιστα ἁπλᾶ στοιχεῖα. Τὸ λεύκωμα, οὐσία ἀναγκαιοτάτη τῆς ζωῆς, συνίσταται ἐκ θείου, ὑδρογόνου, ἀζώτου, ὀξυγόνου καὶ ἄνθρακος.

Καλῶς, ἀλλ' ὁ Παστὲρ δὲν εἶπεν ὅτι ἅπαντα τὰ ὑπὸ τῆς ζωϊκῆς ὕλης παραγόμενα σώματα εἶναι ἀσύμμετρα, ἐνῷ τὰ ἀνόργανα στοιχεῖα συναθροίζονται καὶ ἑνοῦνται οὕτως ὥστε μεταξὺ ἄλλων χαρακτήρων αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες δὲν δύνανται κατ' εὐθεῖαν νὰ διέλθωσι δι' αὐτῶν; Μάλιστα, ἀλλὰ πολὺς ἔκτοτε παρῆλθε χρόνος. Πρῶτον, ἅπασαι αἱ συνθέσεις δὲν εἶναι ἀσύμμετροι· ἀφ' ἑτέρου ἡ ζωὴ δὲν ἔχει μόνη τὴν ἰδιότητα νὰ παράγῃ τοιαῦτα ἀσύμμετρα σώματα. Οἱ χημικοὶ διὰ τῆς συνθέσεως κατώρθωσαν νὰ παραγάγωσιν ἀσύμμετρα σώματα· διὰ τῶν ἐργασιῶν των ἐπέτυχον νὰ ἀντιγράψωσι τὰς ἐνεργείας τῆς ζωῆς. Πρὸς τούτοις κατώρθωσαν πλείστας τεχνικὰς συνθέσεις· κατὰ βούλησιν ἐχειρίσθησαν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις αὐτῶν τὰς οὐσίας ἃς ἐνομίζετο ἱκανὸν νὰ παραγάγῃ μόνον τὸ ζῶν ὄν. Κατὰ τὸ 1828 ὁ Βάλερ παρεσκεύασε τὴν οὐρεῖαν προϊὸν τοῦ μὴ ἀφομοιωσίμου τῶν λευκωματοειδῶν ὑλῶν. Ἔκτοτε παρεσκευάσθησαν ὑδρογονοῦχοι ἄνθρακες, ἀλκοόλ, διάφορα φυτικὰ ἀλκολοειδῆ καὶ ἄλλαι οὐσίαι. Ὁ Σουτζεμβέργερ ὁ περίφημος χημικὸς τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας, κατώρθωσε τὴν σύνθεσιν σώματος παρουσιάζοντος ἅπαντας τοὺς χαρακτῆρας τῶν πεπτονῶν, δηλαδὴ τοῦ λευκώματος, διότι αἱ πεπτόνες εἶναι λεύκωμα ἔνυδρον ὑπομεῖναν μεταβολὰς μορφῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ χημικάς.

Ἔστω, θὰ εἴπῃ τις· ἀλλὰ τέλος ἅπαντα ταῦτα δὲν εἶναι ζῶσα ὕλη καὶ δὲν ἔχει τὴν μορφὴν ταύτης. Πλάνη ὅμως εἶναι καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι αἱ οὐσίαι αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνόργανον ὕλην. Αὗται εἶναί πως ἀπώτεραι, δὲν εἶναι ἔτι ὕλη ζωϊκὴ ἔχουσα τὴν ζωὴν ἣν βλέπομεν εἰς τὰ ζῶντα κύτταρα. Καθόσον ἀφορᾷ τὴν μορφὴν τὸ ζήτημα δὲν ἔχει σημασίαν. Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὰ πειράματα τοῦ Traube (1867) τοῦ Harting καὶ Ord, Monnier καὶ Vogt (1882) παρέσχον περιεργότατα ἀποτελέσματα. Ὁ Traube κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ τεχνητὰ κύτταρα μιγνύων διαλύσεις πυκτώματος καὶ δεψικῆς οὐσίας, κύτταρα ἱκανὰ αὐξήσεως, κύτταρα ἔχοντα μεμβράνην δι' ἧς ἀνεπτύχθησαν σώματα μεταβαίνοντα ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἀντιθέτως, δι' ὧν ἐπήρχετο αὔξησις τοῦ ὄγκου. Προσθέτω ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἔτι κύτταρα ζῶντα, ὡς ἐννοεῖται κοινῶς ἡ λέξις ζῶν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἐσχάτως, εἰς τὰ 1890, γερμανὸς ζωολόγος μεγίστης τυγχάνων ὑπολήψεως, ὁ Bütschli, κατέστησε γνωστὰ περιεργότατα πειράματα τῆς αὐτῆς τάξεως, κατασκευάσας κύτταρα σχηματισμένα, ἐξ ἐλαίου καὶ ἅλατος τιτάνου, ἐν οἷς τελοῦνται κινήσεις καὶ ῥεύματα ὅμοια πρὸς τὰ παρατηρούμενα εἰς τὰς ἀμοιβάδας, αἵτινες εἶναι πρωτόζωα. Τί συνάγομεν ἐκ τούτων; Ἡ χημεία δεικνύει ἐναργῶς, ὅτι ἐν συνόλῳ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὕλης οὐδὲν ὑπάρχει τὸ εἰδικὸν ἐν τῇ ζωϊκῇ. Ἐννοῶ διὰ τούτου, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν παράγει οὐδὲν σῶμα οὗτινος τὰ στοιχεῖα νὰ μὴ ἦναι γνωστὰ καὶ ἄφθονα ἐν τῇ φύσει· ἡ φύσις δίδει νέαν μορφὴν εἰς τὰ στοιχεῖα ταῦτα, αὐτὴ ἀθροίζει καὶ συνενοῖ ταῦτα κατ' ἰδιαιτέρους τρόπους, ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἐνεργεῖ ἐπὶ οὐδενὸς ἰδιαιτέρου στοιχείου, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, δὲν ἐπιτυγχάνει οὐδεμίαν σύνθεσιν ἣν δὲν δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἡμῶν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ χημεία διδάσκει ὅτι τὰ ὑλικὰ

Digitized by Google

τῆς ζώσης οὐσίας εἶναι ὑλικὰ ὑπάρχοντα ἀκατέργαστα ἐν τῇ φύσει καὶ ἀφθονοῦντα ἐν ταύτῃ. Ἐν μιᾷ λέξει, ἡ ζῶσα ὕλη εἶναι μορφὴ τῆς ἀκατεργάστου ὕλης, καὶ τὰ προϊόντα τῆς ζωῆς δὲν διαφέρουσι τῶν ἀνοργάνων, εἰμὴ ἐκ τῆς χημικῆς μορφῆς καὶ τοῦ τρόπου **τῆς συνενώσεως** αὐτῶν. Δηλαδὴ **ἡ ζωὴ κυρίως εἶναι** μ ο ρ φ ή. Κατ' **οὐσίαν εἶναι ἀνόργανος** ὕλη μορφὴν ἔχουσα διάφορον. Τούτων οὕτως ἐχόντων, δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ ἐπιτύχωμεν ἡμέραν τινὰ συνθήκας, δι' ὧν τὰ ἀνόργανα στοιχεῖα θὰ λάβωσιν ἀντὶ ἄλλης τὴν μορφὴν τῆς ζώσης ὕλης, δηλαδὴ θ' ἀθροισθῶσι ὥστε να κατασταθῶσι ζῶσα ὕλη. Ἡ ἐργασία οὐδὲν ἐνέχει τὸ ὑπερφυσικόν, ἐπιτρέπεται δὲ ἀπὸ τοῦδε νὰ συμπεράνωμεν τὴν πιθανότητα. Τὸ πᾶν εἶναι νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος ὅπως διὰ τοῦ ὑδρογόνου, τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ ἀζώτου, τοῦ ἄνθρακος, τοῦ θείου κλ. δημιουργηθῶσι συνθῆκαι τοιαῦται, ὥστε αἱ οὐσίαι αὗται νὰ ἐνωθῶσιν εἰσ οὐσίαν. ἥτις θὰ ὁμοιάσῃ πρὸς τὸ πρωτόπλασμα, εἰς τὴν φυσικὴν ταύτην βάσιν τῆς ζωῆς ἣν ἀνευρίσκομεν εἰς πᾶν κύτταρον· δὲν πρόκειται ν' ἀνακαλύψωμεν τὴν μέθοδον τὴν ἐπιτρέπουσαν νὰ δημιουργήσωμεν χημικόν τι σῶμα εἰδικὸν τῆς ζωῆς, διότι τοσοῦτον σῶμα δὲν ὑπάρχει· ἡ ζῶσα ὕλη συνίσταται ἅπασα ἐξ ἀνοργάνου ὕλης· ἐκ ταύτης προέρχεται, καὶ εἰς ταύτην μεταβαίνει. Ἀλλὰ ἐπαναλαμβάνομεν, θὰ κατορθωθῇ τὸ τοιοῦτον ἴσως προτοῦ πραγματικῶς ὁρίσωμεν καὶ ἐννοήσωμεν τί ἐστὶ ζωή.

[Henry de Varigny] Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Καῦσις νεκροῦ ἐν Κίνᾳ

Ἐνδιαφέρουσα τελετὴ ἐγένετο ἐσχάτως ἐν Σαγχάϊ. Ὁ νεκρὸς βουδικοῦ ἱερέως, ὅστις εἶχεν ἀποθάνη πρὸ ἑνὸς ἔτους, καὶ ὅστις κατὰ τὸν βίον του εἶχε φήμην ἁγίου, ἐκάη. Ὁ τόπος ἔνθα ἐγένετο ἡ καῦσις ἦτο πλησίον τῆς εὐρωπαϊκῆς συνοικίας. Ἐπὶ τῆς θέσεως ὁπόθεν ὁ ἅγιος «ἐπορεύθη εἰς τοὺς Οὐρανοὺς» ἐκτίσθη ἴδιος ναός, καὶ ἐκεῖ ἐγένετο καὶ ἡ καῦσις. Τετρακόσιοι περίπου πιστοί, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μακρόθεν ἐλθόντες, συνήχθησαν ἐκεῖ, ὅπως διὰ τελευταίαν φορὰν τιμήσωσι τὸν Λίου-Λάου-Φῶ (Λίου εἶνε ὁ γέρων Βούδας) πρὶν ἢ «ἐν πυρώδει ἅρματι πορευθῇ εἰς τοὺς Οὐρανούς». Τὸ φέρετρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐνεκλείετο τὸ πτῶμα τοῦ ἱερέως, ἦτο στρογγύλον, καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐσχημάτιζε κορυφήν. Ὁ διευθύνων τὴν τελετὴν ἀρχιερεὺς ἔλεγεν ὅτι ὁ ἅγιος εἶχεν ἀποθάνη καθήμενος. Τοιαύτη εἶνε ἡ στάσις ἣν βλέπει τις εἰς τὰ ἀγάλματα τοῦ Βούδα: μὲ διεσταυρωμένας κνήμας, τὰς χεῖρας ἡνωμένας, τοὺς δακτύλους συμπεπλεγμένους καὶ πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένους. Ὁ νεκρὸς δὲν ἠγγίχθη ποσῶς, ἀλλὰ τὸ φέρετρον ἐτέθη ὑπεράνω αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἐξηγεῖται καὶ τὸ κωνικὸν αὐτοῦ σχῆμα. Ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ φερέτρου ἦσαν τοποθετημένα εὐῶδες ξύλον, ῥητίνη, καὶ ξυλάνθρακες κατόπιν δ' ἡ βάσις εἶχε σφραγισθῇ καλῶς διὰ κηροῦ. Ἡ πυρὰ ἦτο σχεδὸν 12 πόδας ὑψηλή, τὸ φέρετρον ὅμως δὲν ἐτέθη ἐπ' αὐτῆς, ἀλλὰ μεταξὺ τῆς πυρᾶς, καὶ ἑνὸς νεωστὶ ἐκσκαφέντος λάκκου, ὅστις ὁμοίως εἶχε πληρωθῇ διὰ καυσίμου ὕλης. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν εὑρίσκετο ἕτερος μικρὸς λάκκος ὅστις δι' αὔλακος συνεκοινώνει μετὰ τοῦ μεγάλου. Τὸ φέρετρον ἦτο περικυκλωμένον μὲ χαρτίνους ἀπομιμήσεις ὄγκων ἀργύρου. Ὁ Κινέζος νομίζει ὅτι ὁ ἀποθνήσκων ἔχει καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον τὰς αὐτὰς ἀνάγκας ὅπως καὶ ἐνταῦθα, καὶ διὰ τοῦτο φροντίζει ὅπως μετὰ τῶν ἀποθνησκόντων συγκαίονται ὅλα τὰ χρήσιμα αὐτῆς· ἀπομιμήσεις διαφόρων ἀντικειμένων ἐκ χάρτου, ἤτοι ὄγκοι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, οἰκίαι, ἅμαξαι μεθ' ὑπηρετῶν καὶ ἵππων, κιβώτια πλήρη ἐνδυμασιῶν καὶ μετάξης. Αἱ περὶ τὸ φέρετρον καεῖσαι ἐκ χάρτου ἀπομιμήσεις ἀργύρου ἐκόστιζον πλέον τῶν 200 δολλαρίων. Πέριξ τοῦ λάκκου ἦσαν πολλὰ κηρία πάχους βραχίονος τοποθετημένα. Οἱ ἱερεῖς, πάντες ἐν μεγάλῃ στολῇ, ἐσχημάτιζον περὶ τὸ φέρετρον κύκλον, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ πιστοί, καὶ ἔκραζαν «Ο! Μί! Τά! Φῶ!». Τότε ἔλαβεν ὁ ἀρχιερεὺς μίαν καίουσαν δᾷδα καὶ τὴν ἔθεσεν εἰς τὸν μικρὸν λάκκον. Ἡ πρᾶξις αὕτη συνωδεύθη ὑπὸ χαμηλοφώνων προσευχῶν. Ταχέως ἀνεφάνησαν καπνὸς καὶ φλόγες πέριξ τοῦ φερέτρου, πάντες δ' οἱ παρόντες ἐρρίφθησαν κατὰ γῆς καὶ ἐδέοντο τόσον δυνατὰ ὅσον ἐπέτρεπον οἱ πνεύμονές των. Ἐλήφθη φροντὶς ὅπως αἱ φλόγες μόνον τὴν βάσιν τοῦ φερέτρου καύσωσι, δι' ὅπερ διαρκῶς ἔχυνον ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους ὕδωρ. Ὅταν ἡ βάσις τοῦ φερέτρου κατεφαγώθη ὑπὸ τῶν φλογῶν, ἐφάνη τὸ πτῶμα γλυστρῶν ἐκ τοῦ φερέτρου πρὸς τὸν φλέγοντα λάκκον. Τὸ πτῶμα εἶχε διαφυλάξει τὴν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως περιγραφεῖσαν στάσιν. Τρεῖς καὶ ἡμίσειαν ὥρας, ἀφ' ὅτου τὸ πῦρ εἶχεν ἀναφθῇ, δηλ. εἰς τὰς 9 1]2 π. μ. τὸ σῶμα εἶχε μεταβληθῇ εἰς σποδόν.

Ἀντοχὴ τοῦ ἀκανθοχοίρου κατὰ τῶν δηλητηρίων

Περὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ ἀκανθοχοίρου κατὰ τοῦ κυανιοκαλίου γράφει ὁ καθηγητὴς Ε. Ἄρναχ τὰ ἑξῆς εἰς τὴν «Φαρμακευτικὴν Ἐφημερίδα» τοῦ Βερολίνου.

Εἶνε πασίγνωστον γεγονὸς ὅτι ὁ κοινὸς ἀκανθόχοιρος (Erinaceus Europaens) διακρίνεται μεταξὺ πάντων τῶν θερμοαίμων, τῶν χρησιμοποιηθέντων μέχρι τοῦδε εἰς τοξικολογικὰς ἐρεύνας, δι' ὅλως ἰδιαιτέρας καὶ θαυμαστῆς ἀναισθησίας κατὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν διαφόρων δηλητηρίων. Κατὰ πρῶτον λόγον ἀναφέρομεν τὰ ζωϊκὰ δηλητήρια ὡς οὐδόλως προσβάλλοντα τὸν παράδοξον ἀκάνθινον ἥρωα· δύναταί τις νὰ τὸν τρέφῃ ἀφόβως διὰ κανθαρίδων, (αἵτινες διὰ τὰ κρεωφάγα οἷα π. χ. ἡ γαλῆ κλπ. εἶνε δηλητηριωδέσταται) χωρὶς νὰ τῷ ἐπέλθῃ ἡ παραμικρὰ βλάβη. Ἔτι θαυμασιώτερον εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας του πρὸς τὴν ἔχιδναν λαμβάνει αἱματηρὰ δείγματα εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἄλλα μὴ ἀκανθηρὰ μέρη τοῦ σώματός του, χωρὶς νὰ τῷ προξενηθῇ ἐκ τούτων ἡ παραμικρὰ βλάβη ὡς πρὸς τὴν ἐν γένει ὑγείαν του.

Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ ἀντοχὴ αὕτη τοῦ ἀκανθοχοίρου κατὰ ζωϊκῶν δηλητηρίων εἶνε κατανοητή, διότι ζῶον τρεφόμενον κατὰ κύριον λόγον ἐκ κανθάρων καὶ ἄλλων ἐντόμων, ἑρπετῶν καὶ ἀμφιβίων εἶνε φυσικὸν ν' ἀποκτήσῃ βαθμηδὸν διὰ τῆς προσαρμογῆς τούτων ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς ὑπάρξεώς του ἀντοχὴν κατὰ τὴν εἰς τὸ σῶμα τῶν ζώων αὐτῶν ἀπαντώντων δηλητηρίων.

Ἀνάλογόν τι παρατηροῦμεν εἰς τοὺς κονίκλους, οἵτινες δύνανται νὰ τραφῶσι μὲ φύλλα μανδραγόρα καὶ ἄλλων δηλητηριωδῶν φυτῶν, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ πάθωσι βλάβην. Ὅτι λοιπὸν οἱ διῶκται τῶν ἐντόμων εἶνε σχετικῶς ἀνθεκτικοὶ κατὰ τῶν δηλητηρίων τῶν κανθάρων καὶ ὄφεων εἶνε εὐνόητον, ὡσαύτως δ' εὐκόλως κατανοεῖται ἡ ἀναισθησία τῶν χορτοφάγων κατὰ τινων φυτικῶν δηλητηρίων. Κατὰ τοῦ δηλητηρίου τῶν κανθάρων εἶνε ὡς ἐκ τούτου ἀναίσθητοι καὶ οἱ βάτραχοι καὶ αἱ ὄρνιθες.

Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ἀκανθόχοιρον ἐκτείνεται πολὺ πλειότερον ἔτι ἡ πρὸς τὰ δηλητήρια ἀντοχὴ φθάνουσα καὶ μέχρι τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν ὀργανικῶν δηλητηρίων, τοῦ ὑδροκυανίου ἢ πρωσσικοῦ ὀξέος καὶ τῶν ἑνώσεων αὐτοῦ. Ρ*

Digitized by Google

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Μοῦ γράφεις πῶς οἱ κυρίες τῶν Ἀθηνῶν, μολονότι νόστιμα ντύνονται καὶ πολλὲς εἶνε κομψότατες, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τίποτε ξεχωριστὸν ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, κ' εἶνε σχεδὸν σὰν κοῦκλες τῆς ἴδιας πάστας μὲ τὴν ἴδια φορεσιὰ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στὴν ἴδιαν ὥραν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν τεχνίτη καμωμένες. Καὶ νομίζεις πῶς μπορεῖ κανεὶς ν' ἀκολουθῇ τὸ δρόμο τοῦ συρμοῦ χωρὶς νὰ χάνῃ μαζὶ καὶ τὸ δικό του δρόμο· καὶ λὲς πῶς οἱ γυναῖκες θὰ κέρδιζαν ἂν κύτταζαν ὄχι νὰ ντύνουνται στὰ τυφλὰ κατὰ τὰ παρισινὰ φιγουρίνια, μά, πρῶτο κι ἀπ' ὅλα, νὰ συμβιβάζουν ἡ καθεμιὰ τὴ μόδα μὲ τὴ φυσική της τὴν κατασκευή, χρῶμα, κορμί, ἀνάστημα, θρέψιμο, ἀδυναμία, χαρίσματα, ἐλαττώματα κτλ. κτλ. Καλὰ εἶν' αὐτὰ καὶ ἅγια· μὰ πιστεύω πῶς εἶνε ἀκατόρθωτα ὄχι μόνο στὴν πρωτεύουσά μας, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε ἄλλο μέρος ἀπὸ τὰ λεγόμενα πολιτισμένα. Προχτὲς ἴσα ἴσα διάβαζα στὴν παρισινὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων» τὸ ἄρθρο τοῦ εἰδικοῦ χρονογράφου τῶν συρμῶν· καὶ εἶδα κ' ἐκεῖ τὸ ἴδιο τὸ παράπονο: πῶς δὲν ταιριάζουν οἱ γυναῖκες τὴν ἀνάγκην τῆς μόδας μὲ τὸν ξεχωριστὸν ἀέρα τῆς καθεμιᾶς· ἔξαφνα βάζουν χρώματα ποῦ δὲ στέκουνε στὸ πρόσωπό τους καὶ φορτώνονται συγυρίσματα ποῦ κάνουν ἄλλες νὰ εἶνε ζωγραφιὲς κι ἄλλες νὰ εἶνε καρικατοῦρες. Καὶ ὅταν τέτοια λέγονται γιὰ τὲς παρισιάνες, ποῦ ζοῦνε στὴν πηγὴ τῆς μόδας καὶ κρίνονται βασίλισσες τοῦ γούστου, πῶς ἔχεις τέτοιες ἀπαιτήσεις ἀπὸ τὲς Ἀθηναῖες μας! Ἀλλὰ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀλλοιώτικα· θαρρῶ πῶς δύσκολα συμβιβάζεται τελευταῖος συρμὸς καὶ προσωπικὸ γοῦστο, μόδα κ' ἐλευθερία. Γιατί καὶ τ' εἶνε ἡ μόδα; Κάτι σὰν ἔκθετο ποῦ τὸ περιμαζεύεις, χωρὶς νὰ ξέρῃς ποιὸς τὸ γέννησε· κάτι ποῦ δὲ ζῇ περισσότερο ἀπὸ ἕνα ἢ δυὸ χρόνια, ποῦ σώνεται σήμερα σὰ μυρουδιὰ ποῦ χτὲς εἶχες ρίξει στὸ μαντύλι σου· κάτι ποῦ σὰν περάσῃ περνάει τόσο κ' ἡ χάρη του, ὥστε νὰ τὸ θυμᾶσαι καὶ νὰ γελᾷς ἢ νὰ ντρέπεσαι, γιὰ λογαριασμό του καὶ γιὰ λογαριασμό σου. Κάτι χωρὶς νοῦν καὶ χωρὶς καρδιὰ ποῦ σὲ κάνει κ' ἐσέναν ἄβουλο καὶ ἀναίσθητο· κάτι δουλικὸ ποῦ σοῦ δένει τὰ χέρια, καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃς, γίνεσαι σκλάβος τοῦ σκλάβου σου· καθὼς ἔγινεν ὁ ἅγιος τοῦ Συναξαριοῦ, γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, δοῦλος ἑνὸς ἀχρείου σακάτη ποῦ τὸν ηὗρε παραπεταμένο στὸ δρόμο καὶ τὸν πῆρε στὸ κελλί του καὶ τὸν ἔθρεψε καὶ τὸν ἔντυσε καὶ τὸν καθάρισε καὶ ὑπόμενε τὰ βρισίδια του καὶ τοὺς δαρμούς του. Ἡ μόδα εἶνε ἡ ψευτιὰ ποῦ παρουσιάζεται μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας, ὅπως τοῦ μύθου ὁ ὄνος ὁ «δορὰν λέοντος περιβληθείς» εἶνε ἡ ἀσχημία ποῦ μιὰ στιγμὴ σὲ ξιπάζει μὲ τὸ μαγικὸ ραβδὶ τῆς ὡμορφιᾶς. Δὲν εἶνε μόνο τῶν γυναικῶν ἀρχόντισσα ἡ μόδα· εἶνε τοῦ κόσμου ἀρρώστια· δὲν περιορίζεται μόνο στὴ φορεσιὰ καὶ σ' ἄλλ' ανακατώνεται πολλά. Ὅπου δὲν ἔχουμε δικές μας γνῶμες κι ἀγάπες δικές μας (καὶ μὲ τὸ δ ι κ έ ς μ α ς δὲ θέλω νὰ εἰπῶ πράματα βγαλμένα μὲ τὸ ἔτσι θέλω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας μόνο γιὰ νὰ φαινόμαστε πῶς εἴμαστε πρωτότυποι καὶ πῶς δὲ μοιάζουμε τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ πράματα ποῦ τὰ νιώθουμε καλὰ καλὰ καὶ τὰ πιστεύουμε σωστὰ σωστά)· ὅπου δὲν ἔχουμε γνῶμες κι ἀγάπες δικές μας, ἐκεῖ δὲ ντυνόμαστε μόνο, μὰ καὶ συλλογιζόμαστε καὶ μιλοῦμε καὶ γράφουμε καὶ ζοῦμε, ὄχι μὲ τὸ λόγο, ἀλλὰ μὲ τὴ μόδα.

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἡ νὺξ τῆς παρελθούσης Πέμπτης διῆλθεν ἀγωνιώδης διὰ πολλοὺς δεισιδαίμονας Ἀθηναίους. Ὁ ἴδιος φόβος ὑπῆρχε καὶ διὰ τὴν ἡμέραν· ἀλλὰ τῆς νυκτὸς τὸ σκότος τὸν ἐξάπτει, τὸν ὑπενθυμίζει περισσότερον. Ὑπῆρχε θρύλλος ὅτι αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς θὰ κατεστρέφοντο ὑπὸ σεισμοῦ. Τοῦτο τοὐλάχιστον ἐπροφήτευσε πρό τινων ἡμερῶν γραῖά τις μυστηριώδης, συνοδεύσασα τὴν προφητείαν καὶ διὰ θαύματος. Ἀκούσατε πῶς συνέβη τὸ πρᾶγμα. Εἰς τὴν ἁμαξοστοιχίαν τοῦ Σιδηροδρόμου — ποίου δὲν ἠξεύρω καλὰ — εἰσῆλθε ἕνα πρωὶ γραῖά τις πτωχή, τὴν ὁποίαν ὅμως ὁ ὑπάλληλος ἐξέβαλεν, διότι οὔτε εἰσιτήριον εἶχε, οὔτε χρήματα νἀγοράσῃ. Ἀλλὰ μετὰ τοῦτο ἐστάθη ἀδύνατον νὰ ξεκινήσῃ ὁ Σιδηρόδρομος. Ἔβαλαν καὶ δευτέραν μηχανή, ἔδωκαν ὅλην τὴν δύναμιν εἰς τὸν ἀτμόν. — Τίποτε. Ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ἐμβάσουν πάλιν τὴν γραῖαν, τὴν ἔξωσιν τῆς ὁποίας πολλοὶ ὑπεδείκνυον ὡς τὴν αἰτίαν τοῦ παραδόξου φαινομένου καὶ τότε μόνον ὁ σιδηρόδρομος ἔφυγε σὰν πουλί. Καθ' ὁδὸν ἡ γραῖα ὡμίλησε πρὸς τοὺς συνταξειδιώτας καὶ τοὺς εἶπεν ὅτι σεισμὸς θὰ καταστρέψῃ — καὶ ὥρισε τὴν ἡμέραν ἥτις ἦτο ἡ παρελθοῦσα Πέμπτη, — τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔγεινεν... ἄφαντος. Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἴσως πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν σιδηροδρόμων, καὶ ὅμως πολλοὶ τὸ ἐπίστευσαν ὡς σημερινὸν καὶ εἶπον ὅτι ἡ γραῖα ἐκείνη ἦτο ἡ Παναγία. Διὰ τοῦτο τὴν νύκτα τῆς Πέμπτης δὲν ἐκοιμήθησαν, ἀφ' οὗ μάλιστα ὑπενθύμισε τὴν προφητείαν σεισμὸς ἀρκετὰ ζωηρὸς συμβὰς τὴν ἐνάτην τῆς ἑσπέρας. Νὰ εἴπωμεν ὅτι εὐτυχῶς ἡ πρωία ἀπέδειξε τοὺς φόβους τούτους ματαίους;

✣

Τὴν πόλιν μας συνεκίνησεν ἡ εἴδησις τῆς ἐν Σκαραμαγκᾷ φοβερᾶς ἐκρήξεως. Κρότος ἰσχυρός, ἀντηχήσας τὴν ἑνδεκάτην πρωϊνὴν τῆς παρελθούσης Παρασκευῆς ἐνέπνευσε φοβερὰς ὑπονοίας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐβράδυναν νἀποδειχθοῦν ἀληθεῖς. Αἱ δημόσιαι πυριτιδαποθῆκαι εἶχον ἀνατιναχθῆ εἰς τὸν ἀέρα, μεταβληθεῖσαι εἰς ἐρείπια ὑπὸ τὰ ὁποῖα εὗρον οἰκτρὸν θάνατον δεκαεπτὰ ἄνθρωποι, οἱ δυστυχεῖς ἀξιωματικοὶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν, οἱ μεταβάντες ἐκεῖ τὴν πρωίαν ἐκείνην πρὸς παραλαβὴν πυρίτιδος. Δύο μόνον ἐπέζησαν τοῦ φοβεροῦ δράματος, ἐλεεινοὶ καὶ κατασυντετριμμένοι, ἐκ τῆς καταθέσεως δὲ τούτων περιμένεται νὰ γνωσθῇ ἡ ἱστορία τῆς ἐκρήξεως, περὶ τῆς ὁποίας τινὲς καὶ ἐκφράζουν ὑπονοίας ὅτι δὲν εἰμπορεῖ νὰ εἶνε ὅλως τυχαία. Ἐκτὸς τῶν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων, ἡ ἔκρηξις στοιχίζει εἰς τὸ Κράτος ὑπὲρ τὰς 800 χιλιάδας δραχμῶν, τὴν ἀξίαν τῶν καταστραφεισῶν ἀποθηκῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολεμεφοδίων.

✣

Digitized by Google

Ἐπιδημία καὶ αὐτοκτονίαι μαθητῶν. Πρό τινων ἡμερῶν εἷς ἔκοψε τὸν λαιμόν του διὰ ξυραφίου ὡς ἀποκλεισθεὶς τῶν ἐξετάσεων· ἄλλος ἠπείλησε ζωηρότατα ὅτι θά το κάμῃ καὶ ἔβαλεν εἰς ἀναστάτωσιν τὸν κόσμον· τελευταῖον δὲ μαθητὴς ἐκ Πειραιῶς, φιλότιμος καὶ ἐπιμελής, κατὰ τὰς ἐφημερίδας, ἐγένετο ἄφαντος ἀφήσας ἐπιστολὴν εἰς τοὺς γονεῖς τους ὅτι ἐπήγαινε ναὐτοκτονήσῃ. Ὁ ἀτυχὴς εἶχεν ἀπορριφθῆ εἰς τὰ μαθηματικά, διότι τάχα σκοτισθεὶς δὲν κατώρθωσε νὰ λύσῃ καὶ τὸ δεύτερον ζήτημα (!) καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιζήσῃ τοῦ αἴσχους τούτου (;) Ὑπάρχουν πολλοὶ φόβοι ὅτι θὰ ἐξετέλεσε τὴν ἀπόφασίν του, διότι οἱ πρὸς ἀνεύρεσίν του ἀγῶνες τῶν συγγενῶν του ἀπέβησαν μέχρι τοῦδε μάταιοι. Θαυμάζομεν τὸ μυιάγγικτον φιλότιμον τῶν ἑλληνοπαίδων μας τόσον ἀκαίρως καὶ ἀτόπως ἐξεγειρόμενον !

✣

Τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τοῦ κ. Καραπάνου, ἐπλουτίσθη ἐσχάτως διὰ κειμηλίου, κεκτημένου ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα. Ὅλος ὁ κόσμος γινώσκει τὴν ἐν τῷ Λούβρῳ περιώνυμον Ἀφροδίτην τῆς Μήλου. Πανομοιότυπον τοῦ ἀγάλματος τούτου, ἀλλ' ἐν μικρογραφίᾳ κατεσκευασμένον, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ πιθανῶς παρὰ τοῦ αὐτοῦ καλλιτέχνου ἢ τινος τῶν μαθητῶν του, ἀνευρέθη ἐπ' ἐσχάτων, εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον πιθανῶς, καὶ περιῆλθεν ἐξ ἀγορᾶς εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τοῦ κ. Καραπάνου, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ἀνήκει ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ ἔθνος. Δυστυχῶς δὲν ἀνευρέθη ὁλόκληρον τὸ ἄγαλμα, ἀλλὰ μόνον ἡ κεφαλή, ἥτις εἶναι πλήρης καὶ ἀρτία μέχρι τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ, ἀπεικονίζει δὲ λαμπρῶς καὶ τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου. Ὁ βλέπων τὸ πολύτιμον τοῦτο ἀπόκτημα τοῦ κ. Καραπάνου νομίζει ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῷ Λούβρῳ, θεᾶται δὲ τὴν πάγκαλον τῆς Ἀφροδίτης κεφαλήν, παριστῶσαν τὸ αὐτὸ κάλλος, ἔχουσαν δὲ τὴν αὐτὴν ἔκφρασιν καὶ ἐκφράζουσαν τὴν αὐτὴν ψυχικὴν ἠρεμίαν. Ταῦτα κατὰ τοὺς Καιρούς.

✣

Ὁ ὑπάλληλος τῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρίας Ἀδριατικῆς μεταβαίνει εἰς ἔμπορον διὰ νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ ὅτι ἡ ἀσφάλεια τοῦ καταστήματός του ἔληξε καὶ ἂν θέλῃ νὰ τὴν ἀνανεώσῃ.

— Ὤχ ἀδερφέ ! δὲν μ' ἀφίνεις ἥσυχο ; πέντε χρόνια τώρα ἔχω τὸ μαγαζί μου σ' ἐσᾶς ἀσφαλισμένο καὶ δὲν κάηκε . . . Θὰ δοκιμάσω καὶ σ' ἄλλη Ἑταιρία.

✣

Ἱστορικόν.

Εἰς τὰς ἐξετάσεις τῆς Νομικῆς Σχολῆς.

Ὁ Καθηγητής : Τί ἦσαν αἱ Νεαραὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ;

Φοιτητής (μετά τινος συστολῆς). Παλλακίδες, κύριε καθηγητά.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά.

Ἐν Παρισίοις ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ διὰ κοινοῦ ἐράνου ἀνεγερθέντος μνημείου εἰς τὸν Θεόφραστον Ρενοδό, τὸν πρῶτον Γάλλον δημοσιογράφον, ἱδρυτὴν τῆς ἐφημερίδος La Gazette, καὶ τῶν πρώτων καθιδρυμάτων τῆς κατ' οἶκον δωρεὰν περιθάλψεως τῶν πτωχῶν. Τὸ μνημεῖον, ἔργον τοῦ περιφήμου γλύπτου Βουσσέ, παριστᾷ τὸν Ρενοδὸ καθήμενον πρὸ τραπέζης, καὶ οἱονεὶ ἕτοιμον νὰ γράψῃ κανὲν ἄρθρον. Τὸ ἐκ λευκοῦ λίθου βάθρον, σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μίναρ, ἐπὶ μὲν τῆς κυρίας αὐτοῦ ὄψεως φέρει τὸ ἔμβλημα τοῦ Ρενοδό, ἤτοι ἀλέκτορα μὲ ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας καὶ ἄνωθεν τὴν χρονολογίαν 1506—1653· ἐπὶ τῶν δύο δὲ πλευρῶν δύο ἐπιγραφάς, ὧν ἡ μία ἓν ῥητὸν καὶ ἡ ἄλλη μία ἀγγελία ἐκ τῆς ἐφημερίδος τοῦ Ρενοδό. Κατὰ τὴν λαμπρὰν τελετὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων λόγους ἐξεφώνησαν ὁ πρωθυπουργὸς Δουπουΐ, ὁ Ἰούλιος Κλαρετύ, πρόεδρος τῆς ἐπὶ τοῦ μνημείου ἐπιτροπῆς, ὁ Βρουαρδὲλ ἐκ μέρους τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς—ὁ Ρενοδὸ ἦτο ἰατρὸς—καί τινες ἄλλοι.

— Ἐν Κετίγνῃ τοῦ Μαυροβουνίου γίνονται προπαρασκευαὶ πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς 400στῆς ἐπετηρίδος τῆς ἐκδόσεως τῆς πρώτης *Ὀκτωήχου* εἰς σλαυϊκὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦ σλαυϊκοῦ τυπογραφείου τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον Israël chez les nations ὁ Ἀνατὸλ Λεροᾶ Μπωλιὲ ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις τόμον πραγματευόμενον περὶ τοῦ συγχρόνου ἀντισημιτισμοῦ καὶ ὑπεραπολογούμενον πειστικώτατα τῶν καταδιωκομένων Ἰουδαίων, τὰ ἐλαττώματα τῶν ὁποίων ἀποδίδει εἰς τὸν ἀπάνθρωπον τοῦτον διωγμόν.

— Ὑπὸ τοῦ Ἀλφρέδου Φουγιέ, τοῦ γνωστοῦ Γάλλου συγγραφέως τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σωκράτους ἐξεδόθη νέον σύγγραμμα ***Καρτέσιος*** ἐπιγραφόμενον, ἐν ᾧ περιέχονται καινοφανεῖς ἰδέαι ἐπὶ τῆς ἱστορίας, καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς καρτεσιανῆς φιλοσοφίας.

— Ὑπὸ τίτλον «La Mouche» ὁ γνωστὸς Γάλλος συγγραφεὺς Πὼλ Μαργκερὶτ ἐξέδοτο εἰς ἕνα τόμον εἰκοσάδα διηγημάτων, εἰκόνων καὶ σκιαγραφιῶν.

Ἐπιστημονικά.

Ἡ Φυτολογικὴ ἑταιρία τῆς Γαλλίας συνῆλθεν ἐφέτος ἐν Μονπελλιὲ καὶ ἔκαμε πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐκδρομὰς εἰς τὰ περίχωρα. Κατὰ τὴν ἐπίσημον αὐτῆς συνεδρίασιν ἐγένοντο διάφοροι περίεργοι ἀνακοινώσεις. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ κ. Βοννὲ παρουσίασε χειρόγραφα, εὑρεθέντα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς, ἐν οἷς ὑπάρχουν αἱ προσευχαὶ τὰς ὁποίας συνείθιζαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα νὰ προφέρουν ὁσάκις ἔδρεπον βατάνας διὰ χρῆσιν ἰατρικήν. Ἡ προσεχὴς συνέλευσις της ἑταιρείας θὰ γίνῃ ἐν Ἑλβετίᾳ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1894.

— Εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων ὁ διάσημος ἰατρὸς Πατσὲφ ἀνεκοίνωσε κατ' αὐτὰς τὴν περὶ τῆς θεραπείας τοῦ καρκίνου ἀνακάλυψίν του. Ὁ Πατσὲφ θεραπεύει τὸν καρκῖνον διὰ λουτρῶν ἀτμοῦ καθαρωτάτου θείου, ἐθεράπευσε δὲ οὕτω ἐσχάτως καὶ δύο γυναῖκας, ἀφ' οὗ εἰς μάτην ὑπέστησαν ἐγχειρήσεις ὑπὸ δύο διασήμων ἰατρῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου.

Digitized by Google

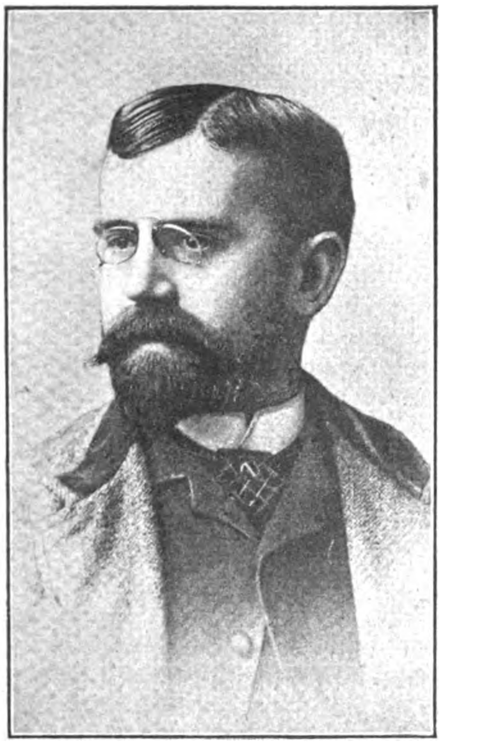

Α. ΡΟΥΒΙΟ Υ ΛΙΟΥΤΣ

Ὁ κ. Ἀντώνιος Ρούβιο ὑ Λιούτς, τοῦ ὁποίου τὴν εἰκόνα δημοσιεύομεν ἵνα καταστήσωμεν γνωστὴν τὴν μορφὴν αὐτοῦ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, εἶνε λόγιος ἱσπανὸς ἑλληνομαθέστατος γεννηθεὶς τὴν 21 Ἰουλίου 1856 ἐν Βαλλαδολίδ. Υἱὸς τοῦ διασήμου Καταλανοῦ ποιητοῦ Ρούβιο ὑ Ὅρς ἀνετράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Βαρκελόνῃ, συνεπλήρωσε δὲ τὴν φιλολογικήν του μόρφωσιν ἐν Μαδρίτῃ γενόμενος διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας κατὰ τὸ 1878. Ἀπὸ τοῦ 1885 διδάσκει ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βαρκελόνης καὶ εἶνε μέλος διαφόρων ἱσπανικῶν ἀκαδημιῶν καὶ ἑλληνικῶν ἑταιριῶν καὶ συλλόγων. Ἐδημοσίευσε διάφορα φιλολογικὰ ἔργα ἱσπανιστὶ καὶ καταλανιστί, καὶ πολλὰ ἱστορικὰ μελετήματα ἰδίως ἀναφερόμενα εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Καταλανῶν. Κατὰ τὸ 1882 μετέφρασεν εἰς καταλανικὴν γλῶσσαν τὸν *Λουκῆν Λάραν* τοῦ κ. Βικέλα καὶ ἐσχάτως διάφορα νεοελληνικὰ διηγήματα δημοσιευθέντα εἰς κομψότατον εἰκονογραφημένον τόμον, ἐκδοθέντα ἐν Βαρκελόνῃ ὡς ἀπαρχὴν καὶ ἄλλων μεταφράσεων ἐκ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Ἐκ τοῦ τόμου τούτου ἀποσπῶμεν τὸν κάτωθι δημοσιευόμενον ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει πρόλογον τοῦ μεταφραστοῦ. Οὕτως ἐργαζόμενος ὁ ἱσπανὸς λόγιος δικαιοῦται νὰ καταλάβῃ ἐπιφανῆ θέσιν εἰς τὸν ὅμιλον τῶν ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν συγχρόνων προϊόντων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἀνενδότως ἐργαζομένων ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ξένων, καὶ προσελκύει βεβαίως ἀμέριστον τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Πανελληνίου.

Σ. τ. Δ.

ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

Μεταξὺ τῶν ξένων φιλολογιῶν ὀλίγαι εἶνε τόσον ἄγνωστοι εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὅσον ἡ νεωτέρα ἑλληνική. Ὁ ρωμαντισμός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ἐξήγειρε τὴν πρὸς πᾶν τὸ ἐξωτικὸν ἀγάπην καὶ ἀνεζωογόνησε τὴν φιλολογικὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς Ἱσπανίας μὲ αὔρας ἐκ τόπων μακρυνῶν, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐγκλιματίσῃ εἰς Ἱσπανίαν τὸν νεώτερον ἑλληνισμόν. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ἐν μέρει, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ φιλολογία μας ἔτεινε φυσικῷ τῷ λόγῳ εἰς τὴν ἀπορρόφησιν στοιχείων ἐξ ὀργανισμῶν ἀνωτέρων, καὶ ὅτι εἰς τοιαύτην κατηγορίαν δὲν ὑπήγετο τότε ἡ φιλολογία τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἀλλὰ καίτοι τὴν τάσιν πρὸς μίμησιν δὲν παρώτρυνε παραγωγὴ ἔργων φιλολογικῶν ἀξίων λόγου, ἠδύνατο ὅμως ἡ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἀγάπη νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὰ γράμματα, ὡς ἐκ τοῦ αἰσθήματος τοῦ φιλελληνισμοῦ τὸ ὁποῖον, συνδεόμενον πρὸς τὸ παρελθόν, ἐπεκράτησεν ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, εἰς δὲ τὴν ποίησιν διέλαμψεν ἰδίως διὰ τοῦ Βύρωνος, τοῦ Δελαβὶν καὶ τοῦ Γκαῖτε. Ἀλλ' ὅμως τὸ αἴσθημα τοῦτο δὲν εἰσεχώρησε ποτὲ βαθέως εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τὰ δὲ ὀλίγα ὅσα ἐξ Ἑλλάδος μετεφυτεύθησαν εἰς τὸν ἱσπανικὸν ρωμαντισμόν, ἦλθον μέχρις ἡμῶν ἐμμέσως· καὶ εἰς τὸν οὕτω ἐλθόντα Φιλελληνισμὸν ἐξέχει πρὸ πάντων ἡ μεγάλη μορφὴ τοῦ Βύρωνος ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τοῦ Ἐσπρονσέδα μέχρι τοῦ Νουνιὲς δὲ Ἄρτσε τὰ ἴχνη τοῦ ἥρωος τοῦ Μεσολογγίου ἀναφαίνονται σχεδὸν πάντοτε εἰς τὸ σύντομον τοῦτο ἐπεισόδιον τῆς λυρικῆς ποιήσεώς μας.

Ἄλλως, εἰς ὀλιγίστας συνθέσεις ἱσπανικὰς παρουσιάζεται ἡ Ἑλλὰς ὡς ὑπόθεσις. Εἰς καμμίαν δὲ σχεδὸν δὲν ἀντανακλᾶται ἡ μίμησις τῶν ποιητῶν καὶ τῶν συγγραφέων της, παρεκτὸς εἰς τὸν νεοκλασικὸν Βαλέραν, ὅστις μετέφρασε τὸ *Πουλάκι*[1] τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ἄλλα τινὰ ποιήματα ἀνωνύμων ἑλλήνων.

Ἀνατρέχων εἰς τὰς ἀναμνήσεις μου, καὶ χωρὶς τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξαντλήσω τὴν ὕλην ἡ ὁποία ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶνε δύναται ὅμως ν' ἀποδώσῃ καὶ περισσότερα, περιορίζομαι νὰ μνημονεύσω χάριν περιεργείας τὸν ὡραῖον ***Ἀποχαιρετισμὸν τοῦ πατριώτου Ἕλληνος πρὸς τὴν κόρην τοῦ ἀποστάτου***, τοῦ Ἐσπρονσέδα, τὸν ***Αἰχμάλωτον Ἕλληνα πρὸς τοὺς συντρόφους του***, τοῦ Ἰωάννου Ἀντωνίου Σαζατορνίλλ, (τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐμπνευσθὲν ἐκ τοῦ προλαβόντος ποιήματος), τὸ ἱστορικὸν διήγημα τοῦ Στανισλάου δὲ Κόσκα Βάγιο, ***Ἑλλὰς ἢ ἡ κόρη τοῦ Μεσολογγίου***, τὸ ***Πολεμικὸν ᾆσμα*** τοῦ Μαρτινὲζ δὲ λὰ Ρόζα, καὶ τὸ ἀνώτερον πάντων, ὁ ***τελευταῖος θρῆνος τοῦ Βύρωνος*** τοῦ Νουνιὲς δὲ Ἄρτσε, τὸ μᾶλλον ἐμπνευσμένον ποίημα ἐξ ὅσων ὁ Φιλελληνισμὸς παρήγαγεν, ἰδίως εἰς τὰ μέρη ὅπου ἐξυμνοῦνται αἱ δόξαι τῆς Νέας Ἑλλάδος καὶ τὸ τραγικὸν τέλος τῶν Σουλιωτισσῶν κατὰ τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον ***χορὸν τοῦ θανάτου***, τοῦ ὁποίου ἡ περιγραφὴ ἐγγίζει τὰ μεγαλήτερα τῆς ποιήσεως ὕψη.

Ἡ ἑλληνικὴ διηγηματογραφία μένει ἄγνωστος εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὅσον καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις, ἢ καὶ περισσότερον ἂν εἶνε δυνατόν. Σήμερον ὁπότε ἐπικρατεῖ ὁ συρμὸς τοῦ ἀγνώστου καὶ ξενικοῦ, ὁπότε ἐπισύρουν τὴν περιέργειαν καὶ τὴν προσοχὴν οἱ διηγηματογράφοι χωρῶν τόσον μακρινῶν καὶ τόσον διαφόρων τῆς ἰδικῆς μας, ὡς ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Νορβηγία, κανεὶς μέχρι τῆς ὥρας δὲν ἐνθυμήθη τὴν ἀναγεννηθεῖσαν πατρίδα τῶν Ἡρώων καὶ τῶν Μου-

[1] Τὸ γνωστὸν τοῦ Βηλαρᾶ *Πουλάκι ξένο* κοινῶς ἀπεδόθη καὶ ὑπὸ ἄλλων εἰς τὸν Ὑψηλάντην. *Σ. τ. Δ.*

Digitized by Google

σῶν. Ἡ λήθη αὕτη μᾶς φαίνεται τόσον μᾶλλον ἀδικαιολόγητος, καθόσον εἰς οὐδένα τῶν εἰδῶν τῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς ἐν Ἑλλάδι φαίνεται μεγαλητέρα ἔμπνευσις καὶ πρωτοτυπία. Διὰ τοῦτο ἐπικροτοῦμεν τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ ἐκδότου τῆς Biblioteca Universal Ilustrada, θελήσαντος νὰ καταστήσῃ γνωστοὺς τοὺς διηγηματογράφους τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ πληρώσῃ τὸ κενὸν τῶν ἱσπανικῶν γραμμάτων, φέρων αὐτὰ εἰς ἐπαφὴν μὲ ὅλα τὰ ἀδελφὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης.

Τοιοῦτος ὁ σκοπὸς τῆς *Διεθνοῦς Εἰκονογραφημένης Βιβλιοθήκης* καὶ διὰ τοῦτο νομίζομεν κάλλιστα ἔπραξε ἀρχίζων ἀπὸ φιλολογίαν τόσον μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν ἡμᾶς, καθόσον αἱ ἔνδοξοι παραδόσεις της ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.

Χάρις εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦτον ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν εἶνε κτῆμα μόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ ὁλοκλήρου τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Τὴν ἀνεξαρτησίαν της ὀφείλει ἡ Νέα Ἑλλὰς πλὴν ἄλλων καὶ εἰς τὸ ὅτι εἶνε ἡ διάδοχος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὅλα τὰ ἔθνη τὴν ἀγαποῦν καὶ τὴν τιμοῦν καθὸ ἀπόγονον τοῦ ἔθνους εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλουν τὴν Τέχνην, τὴν Ἐπιστήμην, καὶ τὴν Ποίησιν, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐδέχθησαν μεταξύ των μετ' εὐλαβοῦς ἀγάπης, καθὼς περιβάλλει μία οἰκογένεια εἰς τοὺς κόλπους της τὸν κοινὸν πρόγονον. Ὀλίγιστα ἔθνη κινοῦσι τόσον τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τῶν ταλαιπωριῶν των, διὰ τῶν δικαίων ἐλπίδων των καὶ διὰ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος, ὅσον τὸ Ἑλληνικόν. Καὶ ὅμως οὐδὲν μένει τόσον ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς. Ἐὰν δὲ δι' ὅλην τὴν Ἱσπανίαν ὑπάρχουν λόγοι ἐκτιμήσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα, δικαιοῦται πρὸ πάντων ἡ Καταλανία νὰ συσφίγξῃ μετ' αὐτῆς τοὺς δεσμοὺς τῆς φιλολογικῆς ἀδελφότητος. Ἐὰν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Καταλανία ὑπῆρξε στάδιον γόνιμον πρὸς ἐμπορίαν μετὰ τῶν ἑλληνικῶν λαῶν, ἡ Ἑλλὰς μετὰ παρέλευσιν αἰώνων ἐγένετο τὸ θέατρον τῶν ἡρωικωτέρων Καταλανικῶν ἄθλων. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἀρκεῖ διὰ νὰ τὴν προσβλέπωμεν μὲ ὅσην στοργὴν ἀτενίζει γηραιὸς παλαίμαχος τὸν τόπον ὅπου ἠνδραγάθησε νέος.

Ἀλλ' αἱ φιλολογικαὶ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Καταλανίας σχέσεις δὲν συνάπτονται τὸ πρῶτον διὰ τοῦ βιβλίου τούτου. Πρὸ δεκαετίας ἤδη ἔγεινεν ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἐγκλιματίσεως τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας. Ταὐτοχρόνως δὲ ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα ἐκεῖνο ὁ ἡμέτερος φίλος καὶ ἔγκριτος ἑλληνιστὴς κ. Luis Sagnier y Nadal, ἐμοῦ μὲν μεταφράσαντος εἰς τὴν Καταλανικήν, ἐκείνου δὲ εἰς τὴν Ἱσπανικὴν τὸν *Λουκῆν Λάραν* τοῦ Δ. Βικέλα.

Ἡ Καταλανικὴ μετάφρασις ἤρχισε δημοσιευομένη τὴν 1 Δεκεμβρίου 1881 εἰς τὴν γνωστὴν ἐπιθεώρησιν Lo Gay Saber τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Francisco Pelay Briz διευθυνομένην, ἐπροτάχθησαν δ' αὐτῆς σύντομοι παρατηρήσεις περὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς διηγηματογραφίας. Ἡ δὲ Ἱσπανικὴ ἐδημοσιεύθη τὸ 1882 εἰς ἴδιον κομψὸν τομίδιον.

Δὲν εἶνε πρόσφορος ἐνταῦθα ἡ ἀναδημοσίευσις τῶν σκέψεων ὅσας περὶ τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος ἤδη ἔγραψα, καὶ τὰς ὁποίας ἠδυνάμην σήμερον νὰ ἐπεκτείνω καὶ νὰ διορθώσω ἐν πολλοῖς ἐκ πληρεστέρας γνώσεως τῶν πραγμάτων.

Ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς διηγηματογραφίας εἶνε σύντομος. Ἡ πεζὴ λογοτεχνία καὶ ἡ μυθογραφία ἕπονται πάντοτε τῆς ἀναπτύξεως τῆς λυρικῆς καὶ ἐπικῆς ποιήσεως, ἡ ὁποία εἶνε περισσότερον φυσικὴ καὶ αὐτοφυής. Τὸ διήγημα προϋποθέτει βαθμὸν μεγαλητέρας προόδου, ἀκμάζει δὲ περισσότερον εἰς τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα πεῖραν μεγάλην καὶ ζωὴν εὐρεῖαν ἢ εἰς τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου των. Οὕτω, καθὼς ἀναγνωρίζει καὶ ὁ ἱστοριογράφος τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας Ἀλέξανδρος Ρ. Ραγκαβῆς, τὸ διήγημα εἶνε τὸ βραδύτερον ἀναπτυχθὲν ἐν Ἑλλάδι εἶδος. Ἡ εὐκολία τῶν ξένων μεταφράσεων καὶ τὸ γόητρον τῶν ξένων φιλολογιῶν, ἰδίως τῆς γαλλικῆς, ἔπνιξαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν πρωτότυπον καὶ αὐτοφυῆ παραγωγήν. Οἱ πρῶτοι εἰσαγαγόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν τερπνὴν πεζογραφίαν ὑπῆρξαν οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι, πρωταγωνισταὶ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς πατρίδος των. Τὰ ἴχνη των ἠκολούθησαν ἐκ τοῦ πλησίον ὁ γόνιμος Ραγκαβῆς, πλάσας εἰς τὴν πατρίδα του τὸ ἱστορικὸν διήγημα διὰ τοῦ ***Αὐθέντου τοῦ Μωρέως***, ἐμπνευσθέντος ἐκ μιᾶς τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν περιόδου τῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἁπλῶς ἵνα ὁ ἀναγνώστης τῶν ἀνὰ χεῖρας διηγημάτων ἔχῃ γνῶσίν τινα τῶν προγενεστέρων, μνημονεύομεν τὰ ὀνόματα τοῦ Λ. Μελᾶ γράψαντος διηγήματα διαλογικὰ διδακτικὸν ἔχοντα σκοπόν.... τοῦ Π. Καλλιγᾶ πρώτου συγγράψαντος ἐκτεταμένον διήγημα (τὸν Θάνον Βλέκκαν), τοῦ Γρηγορίου Παλαιολόγου, τοῦ Κ. Ράμφου, πρὸς δὲ τοῦ Στ. Ξένου, τοῦ Ἐμμ. Ροΐδου, καὶ ἄλλων.... Οὕτως εἰσερχόμεθα εἰς τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος ὅτε τοῦτο λαμβάνει σχετικὴν ἀκμὴν καὶ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν. Ἡ ὤθησις αὕτη ὀφείλεται εἰς ἕνα συγγραφέα καὶ εἰς ἓν περιοδικόν, τιμῶν τὸν ἑλληνικὸν τύπον. Τὸ 1879 εἶδε τὸ φῶς εἰς τὴν ***Ἑστίαν***, διήγημα σεμνὸν τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην διακεκριμένων Ἑλλήνων καὶ ξένων κριτικῶν ἐχάραξε νέον καὶ σωτήριον δρόμον εἰς τὴν ἑλληνικὴν διηγηματογραφίαν. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος εἶνε ὁ κ. Βικέλας, γνωστὸς σήμερον εἰς ὅλην τὴν πολιτισμένην Εὐρώπην, τὸ δὲ διήγημα ἦτο ὁ ἤδη μνημονευθεὶς ***Λουκῆς Λάρας*** μεταφρασθεὶς σήμερον εἰς τὰς πλείστας τῶν ξένων γλωσσῶν. Οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἡ θέσις ἣν ὁ κ. Βικέλας κατέχει εἰς τὴν φιλολογικὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του δικαιοῦν τὴν ἐκλογὴν πλειοτέρων ἐκ τῶν μικρῶν του διηγημάτων εἰς τὴν παροῦσαν συλλογήν.

Ὁ κ. Βικέλας εὗρε τὸν ἀσφαλέστερον δρόμον τοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος λαμβάνων τοὺς ἥρωάς του ἐκ τῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου, καὶ τὰς σκηνάς του ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς φύσεως. Τοῦτο δὲ εἶνε τὸ ἑλκυστικώτερον εἰς τὰ διηγήματά του. Ὡς ἐξ αὐτοῦ δὲ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι θὰ ζήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, μεθ' ὅλην τὴν ἐνίοτε ὑπερβολικὴν ἁπλότητα τῆς πλοκῆς καί τινα ἀφελῆ

Digitized by Google

χαλαρότητα περὶ τὴν ἀφήγησιν. Ὁ κ. Βικέλας γνωρίζει νὰ περιγράφῃ, ἀντὶ ὅμως νὰ ἑλκύῃ τὴν προσοχήν του ἡ ἐξωτερικὴ ἰδίως πραγματικότης, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ζολᾶ, προσηλοῦται μᾶλλον εἰς τὴν μόνιμον πραγματικότητα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἡ ὁποία ποτὲ δὲν μεταβάλλεται, ἀλλὰ μένει πάντοτε ἡ αὐτή, εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλα τὰ κλίματα, καὶ τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ταυτότης μᾶς ἐκπλήττει, μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ ἁφαρπάζει ἐκ νέου τὴν προσοχήν μας. Ὁ κ. Βικέλας ἐνδιατρίβει ἰδίως εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῶν ἡρώων του. Καὶ ἐνῷ ἀφηγεῖται μὲ ὀλίγας λέξεις καὶ σκιαγραφεῖ τὰ ἐξωτερικὰ συμβάντα παρελθόντα ἢ παρόντα, μᾶς περιγράφει εἰς σελίδας μακράς, καὶ ἐνίοτε, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, μὲ ὑπερβολήν, τὰς συγκινήσεις ἢ τὰς σκέψεις ἑνὸς τῶν προσώπων του, ἀναλύων τὴν ψυχὴν περισσότερον ἢ τὸ περιβάλλον αὐτήν.

Καθιστᾷ ἰδίως συμπαθῆ εἰς ἡμᾶς τὸν συγγραφέα τοῦτον, καθὼς καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἐχάραξεν, ἡ ἐπισφραγίζουσα τὰ ἔργα του ἠθικὴ εὐγένεια καὶ τις ποιητικὴ μελαγχολία προερχομένη ἐκ τῶν μυχιαιτάτων τῆς καρδίας του, καὶ κατοπτρίζουσα ἀκριβῶς τὸν χαρακτῆρά του, — αἰσιόδοξον συγχρόνως καὶ μελαγχολικόν, ἐπιφυλακτικόν, συμβιβαστικὸν καὶ αὐστηρὸν μετὰ πραότητος. Ἡ τάσις αὕτη πρὸς ἔξαρσιν τῆς καλῆς ὄψεως τῶν πραγμάτων καλύπτεται ἀπὸ κλίσιν φιλολογικὴν πρὸς τὸ ἀληθές· ὁ συγγραφεὺς χωρὶς ν' ἀναμιγνύῃ τὴν προσωπικότητά του εἰς τὰς ἀφηγήσεις του ἐπιτυγχάνει ἀκρίβειαν καὶ διαφάνειαν φωτογραφικήν. Ἄλλως οὐδὲν τὸ πολύπλοκον καὶ παράξενον εἰς αὐτάς. Ποῖος δὲν ἔχει εἰς τὴν ζωήν του **Ἀνάμνησιν** ὁμοίαν τοῦ θανάτου τῆς φθισικῆς νέας ἐπὶ τοῦ πλοίου; Ποῖος δὲν θ' ἀναγνωρίσῃ ὅτι αἱ σκηναὶ τοῦ διηγήματος ***Εἰς τοῦ ὀφθαλμιατροῦ*** δὲν συμβαίνουν εἰς ἀντιθάλαμον ἰατροῦ ἐν Ἱσπανίᾳ ὅσον καὶ ἐν Ἑλλάδι; Ἰδοὺ τὸ μυστικὸν τοῦ τεχνίτου, ν' ἀρέσκῃ, νὰ συγκινῇ καὶ νὰ κινῇ τὸ ἐνδιαφέρον μὲ πράγματα sumptis de medio κατὰ τὸν Ὁράτιον.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Βικέλα γράφοντος διηγήματα γνησίως ἑλληνικὰ ἐπέσπασε τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ καὶ προσείλκυσεν ὁμάδα νέων συγγραφέων. Ἔκτοτε ἀντὶ νὰ παρακολουθοῦν τὰς μεταφράσεις ξένων ἔργων ἤλλαξαν δρόμον καὶ διηυθύνθησαν πρὸς τὰς ἀφηγήσεις ἐθνικῶν ὑποθέσεων. Ὅ,τι πρότερον σχεδὸν ἐπεριφρονεῖτο ἔγεινε τοῦ συρμοῦ, ἡ δὲ διηγηματογραφία ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἀληθῆ ζωὴν καὶ ν' ἀκολουθῇ τὸν φυσικόν της δρόμον. Οἱ συγγραφεῖς τοὺς ὁποίους σήμερον τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν προτιμᾷ εἶνε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν περὶ αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι περιγράφουν τὰ ἤθη του, ἀπεικονίζουν τοὺς ἀνθρώπους του, τοῦ παριστοῦν σκηνὰς τοῦ τόπου των καὶ πάτρια ἔθιμα. Ἡ ***Ἑστία*** ἤρχισε νὰ ἀνοίγῃ τὰς σελίδας της εἰς τοὺς νέους τούτους συγγραφεῖς, σήμερον δὲ δὲν ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι περιοδικόν, μέγα ἢ μικρόν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ τὸ πρωτότυπον διήγημά του. Καὶ πνοὴ ὑγιοῦς πραγματικότητος φαίνεται ἐπιπνέουσα καὶ ζωογονοῦσα τὴν φιλολογίαν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Μεταξὺ τῶν τοιούτων συγγραφέων δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἐδῶ τοὺς κ. κ. Βιζυηνόν, Καρκαβίτσαν, Ἐφταλιώτην, Ψυχάρην, Ξενόπουλον, Παλαμᾶν, Πολυλᾶν, Δροσίνην καὶ ἄλλους, τῶν ὁποίων ἡ παράλειψις ἐνταῦθα πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀμάθειάν μου καὶ ὄχι εἰς μὴ ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας των.

Τινὰ τῶν ὀνομάτων τούτων φέρονται εἰς τὸ τομίδιον τοῦτο διὰ τοῦ ὁποίου ἠθελήσαμεν νὰ καταστήσωμεν γνωστὸν τὸ γνήσιον ἑλληνικὸν διήγημα, μὲ τὴν καλαισθησίαν τοῦ ἀληθοῦς, τὴν ἐνδιαφέρουσαν φιλοπατρίαν, τὴν ἠθικὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἀφέλειαν, ἥτις μᾶς ἐνθυμίζει μᾶλλον τὴν κλασικὴν λιτότητα ἢ τὴν ἀτέλειαν ἀμορφώτου ἔτι τέχνης. Φρονοῦμεν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν διήγημα δὲν ἔφθασεν εἰσέτι εἰς τὴν ἐντέλειαν, ἀλλ' ὅπως καὶ σήμερον γράφεται, ἀρχίζει νὰ ἔχῃ μορφὴν ἰδίαν, καὶ νὰ χαρακτηρίζῃ λαὸν ἔχοντα πλήρη δικαιώματα φιλολογικῆς ὅσον καὶ πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας.

Μεταξὺ τῶν ἐπιτυχῶς καλλιεργούντων τὸ διήγημα ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν ἐπαινετικῶς τοὺς κ.κ. Βιζυηνὸν καὶ Δροσίνην. Τὸ ***Ἀμάρτημα τῆς μητρός μου*** εἶνε εἰκὼν παθητικὴ καὶ ἡ δραματικωτέρα ὅλων τῶν εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο. Τὸ ἁβρὸν διήγημα τοῦ Δροσίνη ***Τὸ Κέντημα τῆς Ἀννίτσας*** ἐλήφθη ἐκ συλλογῆς ἐπιγραφομένης ***Διηγήματα καὶ Ἀναμνήσεις***, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνεται καὶ ἡ ***Ἀμαρυλλίς***, ἥτις εἶχε μετὰ τὸν ***Λουκῆν Λάραν*** τὴν τιμὴν νὰ μεταφρασθῇ εἰς διαφόρους ξένας γλώσσας. Μόνη ἡ ἔκτασίς του μᾶς ἠμπόδισε νὰ τὸ περιλάβωμεν ἐδῶ, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ γείνῃ γνωστὸν εἰς τὸ ἱσπανικὸν κοινόν.

Μετὰ τὸν Βικέλαν ὁ δεύτερος ἀπόστολος τοῦ ἐθνικοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος εἶνε ὁ κ. Γ. Δροσίνης, ὁ νῦν διευθυντὴς τῆς ***Ἑστίας*** — ἐπιθεωρήσεως εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμε τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἐδημοσίευσε τὰ ἐπιτυχέστερα ἔργα του.

Ἐδῶ τελειώνομεν τὰς ἤδη ὑπὲρ τὸ δέον μακρὰς παρατηρήσεις μας, ἀλλ' ὄχι χωρὶς νὰ προσθέσωμεν ὅτι κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀποτελούντων τὸν ἀνὰ χεῖρας τόμον διηγημάτων ἐπεζητήσαμεν ὄχι μόνον τὰ ἐκλεκτότερα ἀλλὰ καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰδῶν διὰ νὰ παρουσιάσωμεν ὅσον ἔνεστι πληρέστερον τὴν ζωήν, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ ἔθιμα τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν ***Στραβοκώσταινα*** τοῦ Ἐφταλιώτου ἀποπνέει τὸ ἄρωμα τοῦ βίου τῶν ἑλληνικῶν ἀγρῶν καὶ εἰκονίζεται ἡ πατριαρχικὴ γαλήνη τῶν ἀγροτῶν. Εἰς τὴν ***Καταστροφὴν τοῦ Ἀνεμομύλου*** διαλάμπει τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα μὲ τὰς ποιητικὰς ὑπερβολάς του, ἀξίας σεβασμοῦ μᾶλλον ἢ ἐπικρίσεως. Εἰς τὸ ***Ἀμάρτημα τῆς μητρός μου***, τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ αἱ δημώδεις προλήψεις συγκρούονται πρὸς τὴν τυφλὴν καὶ ἀλόγιστον μητρικὴν στοργήν, εἰς δὲ τὰ διηγήματα τοῦ Βικέλα καὶ τοῦ Δροσίνη βλέπει τις ἀδελφούμενα εὐαρέστως τὰ ἔθιμα τῶν πόλεων καὶ τῶν ἀγρῶν, καὶ τὴν νέαν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν συγχρωτιζομένην πρὸς τὴν ἐγχώριον φουστανέλλαν. Αἱ ἐπευφημίαι τῶν ἀναγνωστῶν μας θὰ ἀποδείξουν κατὰ πόσον ἡ ἐκλογή μας ἦτο ἐπιτυχής.

Digitized by Google

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΣΟΥΒΕΡΤ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

«Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία σου λέξις Μαρία;» ἠρώτησε μετὰ τρεμούσης φωνῆς ὁ Γιάγκος, ὁ τυμπανιστὴς μικροῦ ἐπὶ τῶν αὐστροουγγρικῶν συνόρων χωρίου, τὴν πλησίον τοῦ ἱσταμένην κόρην.

«Αὐτὴ εἶνε ἡ τελευταία σου λέξις;» ἐπανέλαβεν ἐνῷ ἐκείνη σιωπῶσα τὸν ἔβλεπεν ἀτενῶς.

Ἦτον ὡραία ξανθὴ νέα, γνησίας γερμανικῆς καταγωγῆς, ὁ δὲ Γιάγκος οὔγγρος ἐκ Πέστης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κόρη ἐσιώπα, ὁ Γιάγκος ἐξηκολούθησε:

«Σ' ἐρωτῶ. Τίς ἐπεριποιήθη καὶ ἐβοήθησε τὸν πατέρα σου, τὸν διδάσκαλον τοῦ σχολείου, κατὰ τὴν ἀσθένειάν του; Ἐγὼ ὁ Γιάγκος! Τίς καθησύχαζε τοὺς χωρικοὺς δυσαρεστημένους διὰ τὴν μακρὰν ἀσθένειαν τοῦ διδασκάλου: Ἐγὼ ὁ Γιάγκος. Τίς ἐφρόντισε περὶ σοῦ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός σου; Ἐγὼ καὶ πάλιν ἐγώ. Τώρα δέ, ὅτε ὀλίγην μόνον ἀγάπην ζητῶ. σιωπᾷς: Εἶνε αὐτὸ γερμανικὸς τρόπος, γερμανικὴ εὐγνωμοσύνη:»

«Ἄχ! Γιάγκο», μετὰ στεναγμοῦ εἶπε ἡ νεᾶνις «μὴ μὲ τυραννῇς. Σοῦ ὀφείλω πολλά, σοῦ εἶμαι εὐγνώμων, ἐπιθυμῶ νὰ σὲ ὑπηρετήσω, νὰ γίνω δούλη σου, ἀλλὰ νὰ ὑπανδρευθῶ σέ, δὲν εἰμπορῶ. Εἶναι ἀδύνατον!»

Ὁ οὔγγρος μετὰ παρατηρητικοῦ βλέμματος θεωρήσας αὐτὴν κλαίουσαν, ἀπήντησε·

«Τὸ πᾶν ἔδιδα, διὰ νὰ σὲ ὀνομάσω ἰδικήν μου. Δὲν θέλεις; Καλά. Τὸ ζήτημα ἐτελείωσεν. Ἓν μόνον ὅμως σοῦ λέγω, ἐξηκολούθησε μετ' ἀπειλητικῆς φωνῆς, μὴ φαντασθῇς νὰ ρίψῃς βλέμματα εἰς ἄλλον· ἡ ἐκδίκησίς μου θὰ ξεσπάσῃ καὶ κατὰ τῶν δύο σας. Σκέψου τοῦτο. Καὶ τώρα χαῖρε.»

Καὶ μετὰ ταῦτα, χωρὶς νὰ ἀναμείνῃ ἀπάντησιν, ὥρμησε μὲ ἠχηρὰ βήματα, πρὸς τὴν εἰς τὸ χωρίον ἄγουσαν ὁδόν.

Ἡ Μαρία ἔμεινε μόνη, ἱσταμένη παρὰ τὸ δένδρον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐγένετο ὁ διάλογος. Δάκρυα ἔρρεον κρουνηδὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν της. Ἀνεπόλει εἰς τὴν μνήμην, πῶς πρὸ ἐτῶν, μικρὰ ἔτι οὖσα, μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς μακρὰν ἐκεῖ ἐν Γερμανίᾳ, ἦλθεν ἐνταῦθα παρακολουθοῦσα τὸν πατέρα της, ὅπου οὗτος διωρίσθη διδάσκαλος, καὶ ἔζησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἥσυχοι καὶ εὐτυχεῖς, μέχρις ὅτου πρὸ μηνῶν ὁ πατὴρ αἰφνιδίως ἀποθανὼν κατέλιπεν αὐτὴν μόνην καὶ πτωχήν. Οἱ χωρικοὶ ἠγάπων ἀμφοτέρους. Ὁ διδάσκαλός των εἰς τοὺς καλοὺς καιροὺς κρούων παλαιὸν κλειδοκύμβαλον, τὸ ὁποῖον εἶχε φέρει μαζί του, κατέθελγεν αὐτοὺς χορεύοντας. Αἱ μελῳδίαι τὰς ὁποίας ἀνέκρουεν ἦσαν ὅλως διάφοροι ἐκείνων τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἤκουον· ἦσαν βραδύτεραι καὶ ἡσυχώτεραι τῶν μελῳδιῶν εἰς ἃς ἦσαν συνειθισμένοι. Καὶ ὁ τυμπανιστὴς Γιάγκος ἤρχετο συνεχῶς καὶ ἐκέρδιζαν χρήματα ἀμφότεροι. Ὁ διδάσκαλος ἐξετέλει μελῳδίας γερμανικάς, ὁ Γιάγκος οὐγγρικάς, οἱ δὲ χωρικοὶ ἦσαν κατευχαριστημένοι.

Μεταξὺ τῶν νέων χωρικῶν ἦτο εἷς, ὀνομαζόμενος Μαρτῖνος Κλοὺμπ· οὗτος δὲν ἐχόρευε ποτὲ μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἔν τινι γωνίᾳ καθήμενος παρηκολούθει μὲ τὸ βλέμμα του τὴν Μαρίαν. Κ' ἐκείνη δὲ τὸν εἶχε παρατηρήσει καὶ δὲν δυσηρεστεῖτο, διότι ὁ Μαρτῖνος Κλοὺμπ ἦτο ὡραῖος νέος καὶ ἀξιαγάπητος. Συνήθως ἐκάθητο πλησίον του καὶ συνωμίλουν, ἀλλὰ ὁ Γιάγκος ὅταν τοὺς ἔβλεπε ἤρχετο καὶ τὴν προσεκάλει νὰ χορεύσωσιν, ἐνῷ συγχρόνως ἔρριπτε ὀργίλον βλέμμα πρὸς τὸν νεανίαν, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις οὐδέποτε τὸν εἶχεν ἐνοχλήσει.

Ταῦτα πάντα τοῦ παρελθόντος βίου ἀνελογίζετο ἡ Μαρία, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Γιάγκου. Τὸ ἄγριον βλέμμα τοῦ οὔγγρου πολλάκις εἶχε φοβίσει αὐτήν· αἱ δὲ τελευταῖαι του λέξεις, «πρόσεχε μὴ ρίψῃς βλέμμα εἰς ἄλλον, ἡ ὀργή μου θὰ ξεσπάσῃ καὶ κατὰ τῶν δύο σας», ἀντήχουν ἔτι εἰς τὰ ὦτά της.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπρόβαλε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της ἡ εἰκὼν τοῦ Μαρτίνου, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὸ διατί.

Τί ἠδύνατο νὰ περιμένῃ πλέον ἐκ τοῦ χωρίου ἡ ἐγκαταλελειμμένη ὀρφανή: Οὐδὲν τοῦ λοιποῦ ἐκράτει αὐτὴν ἐκεῖ, ἢ μόνος ὁ τάφος τοῦ πατρός της. Ἡ σκέψις δὲ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τούτου ἐβύθιζεν αὐτὴν εἰς βαθεῖαν λύπην.

Ἐκάθησεν οὕτω ἐπὶ μακρόν, ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸ δένδρον λιθίνου ἑδωλίου, μέχρις οὗ ἐπῆλθε τὸ σκότος· τότε ἐτρόμαξεν αἰφνιδίως καὶ ἔδραμε ταχέως πρὸς τὸν ἐν τῷ χωρίῳ ἔρημον οἶκόν της. Ὁ πατὴρ δὲν ὑπεδέχετο πλέον αὐτὴν διὰ φιλοστόργου χαιρετισμοῦ· τὸ δωμάτιον ἦτο σκοτεινόν, ἐν τῇ ἑστίᾳ δὲν ἔκαιε πλέον πῦρ. Τὸ πᾶν παρημελημένον, κενὸν καὶ ἔρημον! Ταῦτα ἐπηύξησαν τὴν θλῖψιν της καὶ παραμείνασα ἀκόμη ἐπὶ μακρὸν ἐν τῷ σκότει ἔκλαυσε, μέχρις ὅτου ἐπὶ τέλους ἀπεκοιμήθη. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὕπνον παρηκολούθουν αὐτὴν αἱ θλιβεραὶ σκέψεις. Ἔβλεπε τὸν Μαρτῖνον καὶ τὸν Γιάγκον διαπληκτιζομένους καὶ ἤθελε νὰ τρέξῃ μεταξὺ αὐτῶν· ἀλλ' ἦτο δεδεμένη ἐν τῇ θέσει της. Τοιαῦται ὀπτασίαι ἐτάραττον αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν νύκτα μέχρι τῆς αὐγῆς, ὅτε κατάψυχρος ἐξύπνησε καὶ εὑρέθη ἀκόμη ἐπὶ τοῦ καθίσματος.

Τὸ χωρίον ἐν ᾧ ἡ διήγησις, ἀνῆκεν εἰς κόμητά τινα, Ἐστεργάζην καλούμενον, ἔχοντα ἔπαυλιν ἀπέχουσαν ἐκεῖθεν ὀλίγας μόνον ὥρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ διέμενε συνήθως ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως μέχρι τοῦ θέρους, ὅτε μετέβαινεν εἰς τὰ λουτρά. Ὁ Γιάγκος εἶχε δὶς ὡς ἀκόλουθος συνοδεύσει τὸν κόμητα, νῦν δὲ διετάχθη πάλιν παρ' αὐτοῦ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἔπαυλιν. Καὶ ἄλλοτε μὲν μετέβαινεν εὐχαρίστως, διότι ἠρέσκετο νὰ θαυμάζεται μὲ τὴν ἀπαστράπτουσαν στολὴν ἀκολούθου, ἥτις πράγματι ἥρμοζε καλῶς εἰς τὸν κομψὸν νεανίαν, ἤδη ὅμως μετέβαινεν ἄκων, διότι ἐπεθύμει νὰ ἐπιτηρῇ τὴν Μαρίαν. Ἀλλὰ ν' ἀντισταθῇ ὅμως εἰς τὴν πρόσκλησιν δὲν ἠδύνατο, ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ.

«Τὸ φθινόπωρον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κυνηγίου, ἐπανέρχομαι καὶ ἐὰν ἔχῃς μεταβάλῃ ἰδέαν, τελοῦμεν τοὺς γάμους. Γνώριζε, ὅτι θὰ σὲ θεωρῶ σύζυγόν μου». Τοῦτο εἰπὼν διὰ φωνῆς ἐντόνου, ἀπῆλ-

Digitized by Google

θεν. Ἡ Μαρία ἀπέβαλε βάρος ἀπὸ τοῦ στήθους, ὅτε ὁ σκαιὸς ἐκεῖνος νέος ἀπεμακρύνθη, καὶ ἡ παλαιά της εὐθυμία ἐπανῆλθεν.

Ἦτο εὐτυχὴς καὶ κάτι περισσότερον· συνδιελέγετο συχνὰ μετὰ τοῦ Μαρτίνου Κλοὺμπ. Τοῦ χρηστοῦ δὲ τούτου νέου οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπήστραπτον ἐκ χαρᾶς, ὅταν ἔβλεπον ἐρχομένην τὴν χαρίεσσαν μορφὴν τῆς Μαρίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιέγραφε τὰ σχέδια καὶ τὰς μικρὰς ἀσχολίας του.

Ἐκ κληρονομίας εἶχε περιέλθει εἰς αὐτὸν μικρὸν ποσὸν ἀρκοῦν ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ἔργον του. Ὁ Ἰωάννης ὁ γέρων ξενοδόχος τοῦ χωρίου ἀπέθανεν, ὁ δὲ Μαρτῖνος ἤθελε νὰ ἐνοικιάσῃ τὸ ξενοδοχεῖον. Τὸ ἐνοίκιον τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν κόμητα δὲν ἦτο μέγα, ἀλλὰ καὶ ἡ πελατεία τοῦ ξενοδοχείου ἦτο μικρά, διότι οὐδεμία ὁδὸς συγκοινωνίας διήρχετο διὰ τοῦ μικροῦ χωρίου.

Ὁ ἐνοικιαστὴς μόνην ὠφέλειαν εἶχε κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τῶν ἀπόκρεων. Ἐὰν ἐφρόντιζε τότε νὰ ἔχῃ ἕνα ἢ δύο μουσικούς, τὸ ξενοδοχεῖον θὰ ἐπληροῦτο κόσμου καὶ τὸ ἐνοίκιον θὰ ἐκαλύπτετο.

Μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου ὁ Μαρτῖνος ἀνέπτυξε καθαρῶς καὶ εὐκρινῶς τὸ σχέδιόν του εἰς τὴν Μαρίαν, ἀλλ' ἤδη ἐσυστέλλετο νὰ προχωρήσῃ. Ἐνδοιάζων ἐξηκολούθησε πάλιν μετ' ὀλίγον τὴν ὁμιλίαν του. Ἡ ὑπόθεσις παρεῖχεν ἔτι μίαν δυσκολίαν. Ὁ κόμης ἐνοικίαζε τὸ ξενοδοχεῖον μόνον εἰς ἔγγαμον ἄνδρα, ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαρτῖνος Κλοὺμπ ἦτο ἄγαμος, ἔπρεπεν, ἐὰν ἐπέμενεν εἰς τὸ σχέδιόν του, νὰ φροντίσῃ περὶ οἰκοκυρᾶς.

Ἤδη ἦλθε καὶ ἡ σειρὰ τῆς ἀμηχανίας τῆς φίλης του· διστάζουσα ἀπήντησεν αὐτή, ὅτι δὲν θὰ ἀποτύχῃ ἐὰν ζητήσῃ τὴν χεῖρα οἵας δήποτε κόρης τοῦ χωρίου.

Ἀλλ' ὁ Μαρτῖνος ἀναλαβὼν τότε πλῆρες τὸ θάρρος τὴν ἠρώτησε, ἐὰν ἔστεργε νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ οἰκοκυρὰ τοῦ ξενοδοχείου. Καὶ ἡ Μαρία ἐρυθριῶσα ἐρρίφθη εἰς τὴν ἀγκάλην του.

Ἀφοῦ κατέπαυσεν ἡ πρώτη συγκίνησις, διηγήθη ἡ Μαρία τὰς ἀπειλὰς τοῦ Γιάγκου, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Μαρτῖνος ἐγέλασε καὶ τὴν καθησύχασε.

«Γνωρίζω τὰς πονηρίας του», εἶπεν, «ὅσον μεγαλήτεροι εἶνε οἱ λόγοι του, τόσον μικρότεραι αἱ πράξεις του. Ὑβρίζει καὶ ἀπειλεῖ, ἀλλὰ τοῦ λείπει τὸ θάρρος νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀπειλάς του. Ὄχι, ἀγάπη μου, περὶ τούτου δὲν ἔχεις νὰ φοβῆσαι τὸ παραμικρόν».

Ἡ Μαρία, κατεπραΰνθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκ τῶν λόγων τοῦ μνηστῆρος της, ἀμφότεροι δὲ ἀπεφάσισαν τὸ ταχύτερον νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ κόμητος ἄδειαν γάμου τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἐπιστάτου.

Οὕτω καὶ ἐγένετο. Μετὰ μίαν ἑβδομάδα, ἔφθασεν ἡ ἄδεια καὶ δῶρον ἐξ ἑκατὸν σκούδων διὰ τοὺς νυμφίους. Ἡ ἀγαλλίασις ὑπῆρξε μεγάλη, οἱ δὲ γάμοι ἐπανηγυρίσθησαν ἐν μέσῳ τῆς φαιδρᾶς συμμετοχῆς ὁλοκλήρου τοῦ χωρίου. Ὁ Μαρτῖνος μετὰ τῆς συζύγου του ἔφθασεν ἐν συνοδίᾳ εἰς τὸν οἶκόν του, τὸ δὲ γαμήλιον γεῦμα ἐχρησίμευσεν ἐνταυτῷ καὶ ὡς ἐγκαινίασις τοῦ ξενοδοχείου. Τὸ κλειδοκύμβαλον τοῦ ἀποθανόντος διδασκάλου ἔλαβε τὴν τιμητικὴν θέσιν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ.

Μετὰ παρέλευσιν ἑβδομάδων τινῶν ἀπὸ τῆς τελέσεως τῶν γάμων ἐπανήρχετο εἰς τὴν ἔπαυλιν, χάριν τοῦ κυνηγίου ὁ κόμης Ἐστερχάζης καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Γιάγκος, φέρων τὴν στίλβουσαν στολὴν ἀκολούθου, ὅπως μεταλλάξῃ αὐτὴν διὰ τῆς τοῦ μουσικοῦ. Καθ' ὁδὸν εἶχε μάθῃ ἐκ τῶν ὑπηρετῶν, τὰ τοῦ συνοικεσίου τοῦ Μαρτίνου καὶ τῆς Μαρίας, ἀλλὰ δὲν ἐφανέρωσε τὰς περὶ τούτου ἐντυπώσεις του, ἀπέφυγε δὲ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Τυχαίως ἡμέραν τινὰ συνήντησε καθ' ὁδὸν τὸν Μαρτῖνον, ὁ ὁποῖος ἐν ἀθωότητι χαιρετίσας αὐτὸν τὸν ἠρώτησε περὶ τοῦ ταξειδίου του, διότι ἄλλοτε συνανεστρέφοντο μαζί, ἂν καὶ ὄχι μετὰ πολλῆς οἰκειότητος, ἕνεκα τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ τῶν χαρακτήρων αὐτῶν διαφορᾶς.

Ὁ Γιάγκος ὡμίλησε καυχώμενος διὰ τὸ ταξείδιόν του, μεθ' ὃ προσέθεσε :

«Ἐνοικίασες τὸ ξενοδοχεῖον ; θὰ ἔλαβες λοιπὸν ἀπὸ κάποιον κληρονομίαν, διότι ἄλλοτε δὲν εἶχες χρήματα».

«Ἔλαβα κληρονομίαν πράγματι, ἀλλὰ μικράν», ἀπήντησεν οὗτος, «ἔχω ὅμως στηρίξῃ τὰς ἐλπίδας μου εἰς τὰς εἰσπράξεις τῆς ἀπόκρεω· θὰ ἔλθῃς νὰ παίξῃς ἐκείνας τὰς ἡμέρας διὰ τὸν χορόν. Θὰ κάμω μετὰ σοῦ τὴν αὐτὴν συμφωνίαν τὴν ὁποίαν ἔκαμνε καὶ ὁ γέρο Γιάννης. Περὶ τούτου ὅμως εἰμποροῦμεν ἄλλην ἡμέραν νὰ ὁμιλήσωμεν, διότι τώρα μὲ περιμένει ἡ γυναῖκα μου καὶ πρέπει νὰ ὑπάγω. Ὑγίαινε. Λοιπὸν εἰς σὲ ἔχω τὰς ἐλπίδας μου».

«Ἐγὼ δὲν θὰ λείψω !» ἀνέκραξεν ὁ Γιάγκος, καθ' ἑαυτὸν δὲ εἶπε. «Ἐγὼ δὲν θὰ λείψω, ἀφοῦ δύναμαι νὰ σὲ καταστρέψω». Καὶ ἐξηκόντισεν ἄγριον βλέμμα μίσους κατὰ τοῦ ἀπελθόντος καὶ ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του, σκεπτόμενος κακεντρεχῶς, πῶς ἠδύνατο νὰ καταστρέψῃ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Μαρτίνου.

Ὁ χειμὼν ἐπῆλθε δριμύς, ἕνεκα δὲ τῶν χιόνων, αἵτινες ἐκάλυψαν τὴν γῆν, ἡ συγκοινωνία εἶχε παντελῶς διακοπῇ μετὰ τοῦ μικροῦ χωρίου.

Ἐκ τοῦ πύργου μόνον ἐφέρετο ἄγγελμα, ὅτι ὁ κόμης εἶχε προσκαλέσῃ πολλοὺς ξένους διὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Νέου ἔτους, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἔμελλον νὰ παραμείνωσι μέχρι τῶν ἀπόκρεων καὶ χάριν τούτων ἐγίνοντο ἰδιαίτεραι προετοιμασίαι.

Καὶ οἱ ἐν τῷ χωρίῳ δὲν ἔμενον ἀργοί· οἱ νέοι κεκλεισμένοι ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ Μαρτίνου κατεγίνοντο εἰς προπαρασκευὰς παραστάσεως νευροσπάστων, διότι ἦτο ἀρχαία συνήθεια ἐν τῷ χωρίῳ, ἐκεῖνος ὅστις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους εἶχεν ἀδικήσει ἄλλον νὰ χλευάζεται διὰ νευροσπάστων, κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο πολλοὶ εἶχον ὑποπέσῃ εἰς τοιαῦτα πταίσματα.

Ἦτο Σάββατον, παραμονὴ τῆς ἀπόκρεω. Ὁ Μαρτῖνος εἶχε διευθετήσῃ καὶ ἑτοιμάσῃ τὴν οἰκίαν τοποθετήσας ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ ὑψηλὸν κάθισμα διὰ τὸν Γιάγκον. Ἐν τοῖς ἄλλοις δωματίοις

Digitized by Google

ἦσαν συμπεπυκνωμέναι αἱ τράπεζαι, ἐξ ὧν ἡ τοῦ κυλικείου ἔκλινε ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πολλῶν ἐκ κασσιτέρου δοχείων. Ὁ Μαρτῖνος εἶπεν εἰς τὴν σύζυγόν του :

«Εἶναι τώρα ὅλα ἐν τάξει· ἀπόψε θὰ ἔλθουν ξένοι. Τὸν Γιάγκον περιμένω σήμερον μετὰ μεσημβρίαν. Ἐὰν κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας ἔλθουν πολλοί, θὰ δυνηθῶ νὰ ἐξοφλήσω ὅλον τὸ ἐνοίκιον, διότι ὁ κόμης εἶνε καλὸς καὶ ἀκριβής, ἐπιθυμεῖ δὲ τὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικούς του».

«Ἐγὼ εἶμαι πολὺ ἀνήσυχη σήμερον», εἶπεν ἡ Μαρία κλίνουσα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Μαρτίνου, «φοβοῦμαι, ὅτι μᾶς περιμένει κάτι κακόν».

«Ὢ, μὰ ἀπὸ ποῦ λοιπόν ;» ἀνέκραξε γελῶν ὁ Μαρτῖνος καὶ προσπαθῶν νὰ καθησυχάσῃ τὴν σύζυγόν του.

Ἐνῷ συνδιελέγοντο αὐτοί, εἰσῆλθε φιλικῶς χαιρετήσας ξένος, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι εἶχε βαδίσει πεζῇ, διότι τὰ ὑποδήματά του ἦσαν κεκαλυμμένα ὑπὸ χιόνος. Ὁ ἱματισμός του ἐδείκνυε κάτοικον πόλεως.

«Δύναμαι νὰ ἔχω ὀλίγον οἶνον καὶ τεμάχιον ἄρτου ;» ἠρώτησε· «σήμερον ἔκαμα μακρὸν δρόμον, ἔχω δὲ ἀκόμη πολὺν νὰ κάμω, διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν πύργον. Πόσον ἀπέχει ἀπ' ἐδῶ ;»

«Δὲν φθάνετε ἀπόψε, κύριε. Ἐνύκτωσε πλέον. μέχρι δὲ τοῦ πύργου, ἀπαιτοῦνται ἓξ περίπου ὧραι, ἐὰν ἡ ὁδὸς εἶναι ἐν καλῇ καταστάσει. Ἀλλ' ἐὰν ὁ κύριος μοῦ κάμῃ τὴν τιμὴν νὰ δεχθῇ ἁπλῆν κλίνην, θὰ μὲ εὐχαριστήσῃ», εἶπεν ὁ Μαρτῖνος ἐνῷ ἡ Μαρία παρέθετε πρὸ του ξένου φιάλην οἴνου καὶ πινάκιον κρέατος.

Ὁ ξένος ἤρχισε μετὰ πολλῆς ὀρέξεως τὸ δεῖπνόν του, μετά τινα δὲ ὥραν συνῆψε ὁμιλίαν μετὰ τοῦ Μαρτίνου, ὁ ὁποῖος διηγήθη τὴν ἱστορίαν τῶν γάμων του, καὶ τὸν ἐν τῷ χωρίῳ βίον. Ὁ δὲ ξένος ἠκροᾶτο μετ' εὐχαριστήσεως. Αἴφνης εἰσῆλθεν ὁ Γιάγκος. Ὁ Μαρτῖνος τοῦ ἐφώναξε :

«Καλῶς ἦλθες, σὲ ἐπερίμενα, διότι ἀπόψε θὰ ἔλθουν ξένοι».

Ὁ Γιάγκος παρατηρήσας μετὰ πονηροῦ βλέμματος τὰς προπαρασκευάς, εἶπεν :

«Ἔμαθες τὰ νέα ; ὁ τυμπανιστὴς τοῦ γείτονος χωρίου, ὁ Πέπης ἠσθένησε καὶ δὲν θὰ εἰμπορέσῃ νὰ παίξῃ κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν ἀπόκρεων !»

«Λυποῦμαι διὰ τὸν ξενοδόχον Γασπάρ», εἶπεν ὁ Μαρτῖνος, συμπαθῶν, «μολονότι αὐτὸς εἶναι εὔπορος καὶ εἰμπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ τὴν ζημίαν. Ἡμᾶς δὲ ἄλλως θὰ ὠφελήσῃ διότι οἱ πλεῖστοι θὰ ἔλθουν ἐδῶ».

«Νομίζεις ;» ἀπήντησε μοχθηρῶς ὁ Γιάγκος. «Εἰς σὲ θὰ ἔλθουν ; Πῶς ; Ποῦ εἶναι οἱ μουσικοί σου ;»

Ὁ Μαρτῖνος μὴ ἐννοήσας τοὺς λόγους τοῦ Γιάγκου εἶπεν ἔκπληκτος : «Τί εἶναι αὐτὰ ποῦ φλυαρεῖς ;»

«Τί φλυαρῶ ; Ἦλθα νὰ σὲ πληροφορήσω, ὅτι χάριν φιλίας θὰ παίξω διὰ τὸν Πέπην εἰς τοῦ Γασπάρ».

«Αὐτὸ δὲν γίνεται», ἀνεφώνησεν ὁ Μαρτῖνος. «αὐτὸ δὲν τὸ ἀνέχομαι. Μοῦ ὑπεσχέθης νὰ παίξῃς ἐδῶ, γνωρίζεις δὲ ὅτι αἱ εἰσπράξεις μου ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς μουσικῆς. Ἐὰν δὲν ἔχω μουσικήν, κανεὶς δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον μου».

«Αὐτὸ θέλω κ' ἐγώ», εἶπεν ὁ Γιάγκος σκωπτικῶς. Ἰδέ την, αὐτὴ μὲ ἐννοεῖ, αὐτὴ γνωρίζει διατὶ τὸ κάμνω. Ἐνόμισες ὅτι ἀφοῦ μοῦ ἔκλεψες τὴν νύμφην, θὰ ἠρχόμην κατόπιν νὰ σοῦ παίξω διὰ νὰ χορεύσῃς. Μοῦ ἐπῆρες τὴν νύμφην καὶ ὀλίγον ἐρρόντισες νὰ μάθῃς τί θὰ ἔλεγα. Πρὸ πολλοῦ ἐπερίμενα νὰ σᾶς ἐκδικηθῶ. Τώρα εὗρηκα τὴν περίστασιν. Δὲν θέλω νὰ σὲ φονεύσω, ἂν καὶ εἰμποροῦσα νὰ τὸ κάμω ὅταν ἐπερνοῦσες ἀπὸ τὸ δάσος. Ἀλλὰ δὲν μοῦ ἔφθανε τοῦτο, ἤθελα νὰ σᾶς κάμω δυστυχεῖς καὶ πτωχούς. Τώρα ποῦ δὲν ἔχεις μουσικὴν καὶ ξένους, δὲν θὰ εἰμπορέσῃς νὰ πληρώσῃς τὸ ἐνοίκιον, ὁ δὲ κόμης θὰ σᾶς διώξῃ· καὶ τότε, ὅταν θὰ ζητῆτε ἀπὸ ἄλλους ὀλίγον ψωμί, ὁ Γιάγκος θὰ σᾶς βλέπῃ καὶ θὰ σᾶς παίζῃ χορόν». Καὶ μετὰ ἠχηροῦ γέλωτος ἐξῆλθεν ἀφήσας τὴν θύραν ὄπισθέν του τρίζουσαν.

Ἡ Μαρία ἀνελύθη εἰς δάκρυα, ἐνῷ ὁ Μαρτῖνος σκυθρωπὸς ἔβλεπε πρὸς τὸ ἔδαφος. Ὁ δὲ ξένος καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν φιλονεικίαν ἤκουε προσεκτικῶς ἀπὸ τῆς θέσεώς του.

Οὗτος, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἔφερεν ἐνδυμασίαν ἀστοῦ, ὀλίγον ὅμως ἀτημέλητον. Εἶχεν ἐξωτερικὸν ἀνδρὸς εὐσώμου καὶ ῥωμαλέου, τὸ δὲ πρόσωπον εὔσαρκον καὶ ἀγένειον. Ἔφερε δὲ καὶ μεγάλα δίοπτρα, ὑπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ὀφθαλμοί του σκυθρωπῶς παρετήρουν τὰ πέριξ.

Πρὸ τῆς βαθείας ὅμως θλίψεως τῆς καταλαβούσης τὸ ζεῦγος, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀνέπεμψαν τοιαύτην ἀκτῖνα οἴκτου καὶ φιλανθρωπίας, ὥστε ἡ ὅλη μορφή του ἐκαλλύνθη καὶ σχεδὸν περιεβλήθη ὑπὸ λαμπρότητος.

Ἐγερθείς, ἐπλησίασε τὸν Μαρτῖνον καὶ θέσας τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου του εἶπε :

«Διατὶ εἶσαι τόσῳ λυπημένος ; Αἱ ἀπειλαὶ τοῦ ἀγρίου αὐτοῦ ἀνθρώπου σὲ φοβίζουν τόσον πολύ ;»

«Ναί, Κύριε, τὸ πρᾶγμα εἶνε ὅπως αὐτὸς λέγει. Ἐὰν δὲν ἔχω μουσικήν, δὲν θὰ ἔλθουν ξένοι, τότε δὲ δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ πληρώσω τὸ ἐνοίκιον, διότι ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν ἡμερῶν ἐξαρτᾶται τὸ εἰσόδημα τὸ ὁποῖον θὰ ἔχω. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ μόνος μουσικὸς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου, ἀφοῦ ὁ Πέπης ἠσθένησεν».

Ἐβυθίσθη δὲ καὶ πάλιν εἰς πενθίμους διαλογισμούς. Ἡ Μαρία ἔκλαιε παρέκει. Ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη ἡ εὐτυχία της, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ !

Ὁ ξένος ἐγερθεὶς ἐβάδισε πρὸς τὸ κλειδοκύμβαλον, τὸ ὁποῖον ἀνοίξας ἔπληξεν ἐλαφρῶς διὰ τῶν δακτύλων, μεθ' ὃ, εὐχαριστημένος ἐκ τῶν ἤχων του:

«Ἄκουσε», εἶπε, «θὰ σοῦ κάμω μίαν πρότασιν. Εἶμαι ἕτοιμος νὰ παίξω ἐδῶ κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας διὰ τὸν χορόν, ὄχι ὅμως ἐπὶ τυμπάνου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου αὐτοῦ. Ἐὰν παραδέχεσαι τὴν πρότασιν, δός μου τὴν χεῖρά σου !»

Καὶ ἔτεινεν αὐτῷ ἀνοικτὴν τὴν παλάμην. Ὁ Μαρτῖνος ἐσκίρτησεν ἐξ ἐκπλήξεως, νομίσας κατ' ἀρχὰς ὅτι ὁ ξένος ἤθελε νὰ τὸν ἐμπαίξῃ· ὅταν ὅμως

Digitized by Google

παρετήρησε τὸ αὐστηρὸν ἅμα καὶ φιλικὸν βλέμμα του, εἶδεν ὅτι ὡμίλει σοβαρῶς, ἔμπλεως δὲ τότε ἐκ χαρᾶς ἀνεφώνησεν:

«Θέλετε νὰ μᾶς συνδράμετε! Νὰ μᾶς σώσετε ἐκ τῆς δυστυχίας! Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς εὐλογήσῃ».

Ὁ ξένος μετριοφρόνως ἀπέκρουεν ἑκάστην εὐχαριστίαν, καθίσας δὲ πάλιν πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου, ἐξετέλεσε διαφόρους μελῳδίας.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἦλθον ξένοι, ἤρξατο δὲ πάραυτα φαιδρὰ καὶ θορυβώδης κίνησις ἐν ὅλῃ τῇ οἰκίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ γενικὴ ἦτο ἡ εὐθυμία. Ὁ Μαρτῖνος διηγεῖτο εἰς ἕκαστον, πῶς ὁ ξένος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα οὐδόλως ἐγνώριζε, συνέδραμεν αὐτὸν ἐν τῇ στενοχωρίᾳ. Παρὰ τὰς κατηγορίας δὲ τὰς ἀπευθυνομένας κατὰ τοῦ Γιάγκου, ἀντήχουν ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίαι διὰ τὸν ξένον. Τὴν δευτέραν ἑσπέραν ἠθέλησαν νέοι τινές, νὰ περιαγάγωσιν ἐντὸς τῆς οἰκίας τὸν ξένον ἐπὶ τῶν ὤμων, ἀλλ' ἀπέσχον τῆς τοιαύτης πράξεως, ἰδόντες, ὅτι ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἤθελε διατρέξῃ κίνδυνον, ἐρχομένη ἀμέσως εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς δοκοὺς τῆς στέγης, καὶ ἠρκέσθησαν νὰ τιμήσωσιν αὐτόν, κενοῦντες τὰ ποτήριά των εἰς ὑγείαν του.

Αἱ μελῳδίαι, ἃς οὗτος ἐξετέλει, δὲν ἦσαν ἄγριαι οὑγγρικαί, ἀλλὰ γερμανικαὶ ἀφελεῖς, γλυκεῖαι, πολλάκις βαθεῖαν λύπην καὶ ἄλγος ἐκφράζουσαι. Αἱ τρεῖς ἡμέραι τῶν ἀπόκρεων παρῆλθον ἀνεπαισθήτως, οὐδέποτε δὲ ἡ εὐχαρίστησις τῶν προσελθόντων ὑπῆρξε τόσον μεγάλη, ὅσον κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος. Ὅτε ὁ θόρυβος τῆς ἑορτῆς κατέπαυσεν, ἀπεχαιρέτησε καὶ ὁ ξένος τὸν Μαρτῖνον, ὁ ὁποῖος μετὰ δακρύων τὸν ηὐχαρίστει:

«Εἴπετέ μου παρακαλῶ τὸ ὄνομά σας, Κύριε, διὰ νὰ γνωρίζω ποῖος μὲ ἔσωσεν ἐκ τῆς στενοχωρίας καὶ τῆς πενίας».

Ὁ ξένος ὅμως, μὴ ἐνδίδων εἰς τὴν παράκλησιν, εἶπε:

«Τὸ ὄνομά μου δὲν σου χρειάζεται. Οἱοσδήποτε ἄλλος ἤθελε πράξῃ ὅπως ἐγώ. Ὑγίαινε καὶ ἐνθυμοῦ με ἐνίοτε!»

Μεθ' ὃ ἀνεχώρησεν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν εὐλογιῶν τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Μαρτίνου.

Ἀφοῦ τὰ πάντα ἐπανῆλθον ἐν τῷ οἴκῳ εἰς τὴν προτέραν τροχιάν, ἐπορεύθη ὁ Μαρτῖνος εἰς τὸν πύργον ἵνα πληρώσῃ τὸ ὀφειλόμενον ἐνοίκιον, εἰσπράξας πολὺ περισσότερα ἤδη, ἢ ὅσα πρότερον ἤλπιζε. Τόσον δὲ μᾶλλον συνῃσθάνετο τὴν εὐεργεσίαν τοῦ ξένου, καθόσον ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τούτου, θὰ ἦτο ἐπαίτης ἤδη, διότι ὁ κόμης ὡς ἄκαμπτος καὶ αὐστηρὸς πρὸς τοὺς ἀμελεῖς πληρωτὰς θὰ ἐδίωκε αὐτὸν αὐθωρεὶ ἐκ τοῦ ξενοδοχείου.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἔφθασεν εἰς τὸν πύργον, ὅπου παρευθὺς ἐγένετο δεκτός. Ὁ κόμης ηὐχαριστεῖτο νὰ δέχεται ὁ ἴδιος τὰς πληρωμάς, ἵνα συνομιλῇ μετὰ τῶν ἐνοικιαστῶν, ἀκούων καὶ τὰς αἰτήσεις των, ὅπως ἀποφασίζῃ κατὰ τὸ δοκοῦν.

«Εἶσαι ὁ τελευταῖος, διατί ἄργησες τόσον πολύ;» ἀνεφώνησεν εἰς τὸν εἰσελθόντα Μαρτῖνον. Οὗτος μετὰ πολλῶν καὶ ποικίλων ὑποκλίσεων ἐβάδισε πρὸς τὴν τράπεζαν, πρὸ τῆς ὁποίας ἐκάθητο ὁ κόμης, μετρῶν δὲ τὰ χρήματα, εἶπεν:

«Ἐνωρίτερον δὲν μοῦ ἦτο δυνατόν, Κύριε κόμη, νὰ τὰ φέρω».

«Τί;» εἶπεν ἐξοργισθείς. «Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ φέρῃς; Δὲν εἶχες τὸν Γιάγκον τὸν καλήτερον μουσικὸν τοῦ τόπου; Αἴ;»

«Ναί, ὑπεσχέθη, ἀλλὰ δὲν ἦλθε, Κύριε», εἶπεν ἡσύχως ὁ Μαρτῖνος.

«Διάβολε», ἐφώνησεν ὠργισμένος ὁ κόμης, «κάτι τρέχει ἐδῶ! Αὐτὸς μοῦ ἐζήτησεν ἄδειαν, διὰ νὰ παίξῃ εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν σου. Εἰπέ μου τὴν ἀλήθειαν».

Ὁ Μαρτῖνος διηγήθη τότε τὴν ἀλήθειαν· ὅτε δὲ ἤκουσεν ὁ κόμης τὰς ἀπειλὰς τοῦ Γιάγκου καὶ τὴν ἀθέτησιν τῆς ὑποσχέσεώς του ἀνεσκίρτησε πλήρης ὀργῆς καὶ ἀνοίξας παράθυρον ἐκάλεσεν αὐτόν.

Οὗτος ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἐπαύλεως, μετ' ἄλλων ὑπηρετῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ κόμης εἶπε μεγαλοφώνως: «Μετρήσατε πεντήκοντα ῥαπίσματα εἰς αὐτὸν τὸν ἀχρεῖον, ὁ ὁποῖος μετὰ ταῦτα νὰ ἔλθῃ ἐδῶ». Βεβαιωθεὶς δὲ ὅτι ἡ διαταγή του ἐξετελέσθη παραχρῆμα, ἔκλεισε τὸ παράθυρον καὶ ἐπανῆλθε πρὸς τὸν Μαρτῖνον.

«Ἐξακολούθησε τὴν διήγησίν σου», εἶπε καθίσας.

Ὁ Μαρτῖνος ἐξηκολούθησε, περαίνων μὲ τὰς λέξεις «Καὶ χωρὶς νὰ μᾶς εἰπῇ τὸ ὄνομά του ἀνεχώρησεν ὁ εὐγενὴς ἄνθρωπος· ἀλλὰ θὰ διατηρήσω ἐν ὑψίστῃ τιμῇ τὴν ἀνάμνησίν του».

Πρὶν δὲ δυνηθῇ ὁ κόμης νὰ ἀπαντήσῃ, ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ὡραία νέα κυρία εἰσῆλθεν, ἀκολουθουμένη ὑπὸ κυρίου.

«Δὲν ἐτελείωσες ἀκόμη πατέρα;» εἶπε παραπονουμένη, «θέλομεν νὰ κάμωμεν μουσικήν».

Ὁ Μαρτῖνος παρατηρήσας τὸν κύριον ὥρμησε πρὸς αὐτόν, καὶ κατασπαζόμενος τὴν χεῖρά του ἐφώναξεν· «αὐτὸς εἶναι ὁ εὐεργέτης μου».

«Πῶς σεῖς, ἀγαπητὲ Σοῦβερτ, ἐπαίξατε τρεῖς ἡμέρας εἰς χορόν;» ἠρώτησεν ἔκπληκτος ὁ κόμης, πλησιάσας δὲ ἔτεινεν αὐτῷ τὴν χεῖρα.

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Μαρτῖνον. «Σημείωσε τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου τούτου: Φραγκῖσκος Σοῦβερτ! Δύνασαι νὰ ἦσαι ὑπερήφανος διὰ τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὸν οἶκόν σου. Τώρα πήγαινε».

Διὰ φιλικοῦ χαιρετισμοῦ ἀπέλυσε τὸν Μαρτῖνον, ὁ ὁποῖος καὶ αὖθις εὐχαριστήσας, διηυθύνθη ὑποκλινόμενος πρὸς τὴν θύραν.

Ἡ νέα κυρία, ἡ θυγάτηρ τοῦ κόμητος, ἠρώτησε τὸν Σοῦβερτ, ὁ ὁποῖος τὴν ἐθεώρει μετὰ σιωπηλοῦ σεβασμοῦ:

«Καὶ ἡ μουσικὴ τὴν ὁποίαν ἐν τῷ χωρίῳ ἐξετελέσατε θὰ χαθῇ ἀδίκως;»

Ὁ μουσουργὸς λαβὼν τὴν χεῖρά της καὶ ἀσπασθεὶς αὐτήν:

«Ὄχι, Κυρία κόμησσα, ἡ μουσικὴ αὐτὴ θὰ ὀνομασθῇ **Γερμανικοὶ χοροὶ** καὶ θὰ ἀφιερωθῇ εἰς σᾶς».

Οὕτω ἐγένοντο **οἱ Γερμανικοὶ χοροὶ** τὸ τριακοστὸν τρίτον ἔργον τοῦ Φραγκίσκου Σοῦβερτ.

Χ.

Digitized by Google

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ[1]

Τὸ θέατρον ὅλων τῶν φαινομένων τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν βίου, καθ' ὅσον ταῦτα ἐκδηλοῦνται εἰς τὸ παμποίκιλον ἄθροισμα αἰσθήσεων καὶ τῶν κινήσεων, τῶν διανοητικῶν ἡμῶν διαθέσεων — μνήμης, φαντασίας, διανοήσεως, — τῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς — αἰσθημάτων καὶ ἐνστίκτων — θέατρον ὅλων αὐτῶν τῶν φαινομένων εἶνε τὰ νευρικὰ ἡμῶν κέντρα, ὁ ἐγκέφαλος, ὁ νωτιαῖος μυελὸς μετὰ τῶν ἐγκεφαλικῶν αὐτοῦ παραρτημάτων, τοῦ προμήκους μυελοῦ καὶ τῆς οὐαρολείου γεφύρας, καὶ τὰ μικρὰ νευρικὰ κέντρα, τὰ γάγγλια. Αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης (460 π. Χ) ἐντοπίζει ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα. «Δι' αὐτοῦ, λέγει, σκεπτόμεθα, νοοῦμεν, βλέπομεν, ἀκούομεν, γινώσκομεν τὸ καλὸν καὶ τὸ ἄσχημον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, τὸ εὐάρεστον καὶ τὸ δυσάρεστον». Ἡ φυσιολογία τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ ἰδίᾳ τῶν νευρικῶν κέντρων, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ Φυσιολογικὴ Ψυχολογία, κατανοεῖτε ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν διὰ γενικῶν γραμμῶν νὰ παρουσιασθῇ πρὸ ὑμῶν. Διὰ νὰ συλλάβωμεν ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς πολυπλόκου ὑφῆς τῶν ὀργάνων τούτων καὶ τοῦ θαυμασίου μηχανισμοῦ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν, ἀρκεῖ νἀναλογισθῶμεν τὸν λαβύρινθον τῶν ἐν ἡμῖν τελουμένων ψυχικῶν φαινομένων. Ἡ Φυσιολογία, μεθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν γνώσεων αὐτῆς, δὲν κατέχει βεβαίως πλήρη τὴν εἰκόνα τῶν μηχανισμῶν τούτων. Οὐχ ἧττον καὶ τὸ οὕτω κατεχόμενον ὑπ' αὐτῆς ὑλικὸν εἶνε ἄπειρον, διαφωτίζον τὰ σκοτεινὰ ἄδυτα τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως πλειότερον ἢ ὅσον ἐφώτισεν αὐτὰ ἡ φιλοσοφία τῶν λέξεων. Προσφυέστατα συμβολίζει τοὺς ἀγῶνας τούτους τῆς Φυσιολογίας ὁ συγγραφεὺς τῆς «Διανοίας». Ὁ Μικρομέγας, τοῦ ὁμωνύμου φιλοσοφικοῦ διηγήματος τοῦ Βολταίρου, κατελθὼν ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εἶδεν ἄλλο τι τὸ πρῶτον ἢ ὄχθους καὶ κοιλότητας. Μέγας ποταμὸς τῷ ἐφαίνετο ὡς λεπτὴ γραμμὴ ἑλικοειδὴς καὶ στίλβουσα· μεγάλη πόλις τῷ ἐφαίνετο ὡς μικρά, ἀκινητοῦσα φαιὰ κηλίς· καὶ ἡ Γῆ ὁλόκληρος τὴν ὁποίαν διέτρεξεν εἰς 36 ὥρας, τῷ ἐφάνη ὡς μικρὰ ἀκανόνιστος σφαῖρα, ἀκατοίκητος. Τοιοῦτος φαίνεται περίπου εἰς τοὺς γυμνοὺς ἡμῶν ὀφθαλμοὺς καὶ ὁ ἐγκέφαλος: μαλθακὴ σφαῖρα ἔχουσα περίπου βάρος 2-3 λιτρῶν, περιβαλλομένη ὑπὸ ὑμένων, φαιὰ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ λευκὴ πρὸς τὸ κέντρον, διαιρουμένη ἐσωτερικῶς εἰς στρώματα καὶ πυρῆνας, ἔχουσα τῇδε κἀκεῖσε σχισμὰς καὶ κοιλότητας. Ὁ Μικρομέγας ὅμως τοῦ Βολταίρου ἔθραυσε τὸ περιδέραιόν του καὶ εἷς τῶν ἀδαμάντων αὐτοῦ τῷ ἐχρησίμευσεν ὡς μικροσκόπιον, ὁ φακὸς τοῦ ὁποίου εἶχε περίμετρον — φαντασθῆτε! — 2,500 ποδῶν, δι' αὐτοῦ δὲ ἀπεκαλύφθησαν πρὸ τῶν ὀμμάτων του νέοι κόσμοι. Ἀτυχῶς, τὰ μικροσκόπιά μας δὲν ἀπέκτησαν ἀκόμη τὰς ἀρετὰς τοῦ μυθολογουμένου ἐκείνου. Ἕκαστον νευρικὸν κύτταρον ἔχει διάμετρον 1-8 ἑκατοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου, χρειάζονται δὲ 280 ἶνες νευρικαὶ διὰ νἀποτελέσωσι τὸ πάχος μιᾶς τριχός. Κατὰ τοὺς μαθηματικοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Luys ἡ φλοιώδης οὐσία τοῦ ἐγκεφάλου περιέχει 500 ἑκατομμύρια περίπου κυττάρων. Οὐχ ἧττον καίτοι τὸ νευρικὸν σύστημα εἶνε τοσούτῳ πολύπλοκον ἀνατομικῶς καὶ φυσιολογικῶς, τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ στοιχεῖα εἶνε ἐλάχιστα: ἡ νευρικὴ ἲς καὶ τὸ κύτταρον, ἡ δὲ ἀρχικὴ πάλιν διάταξις τῶν στοιχείων τούτων ἁπλουστάτη ἐπίσης, συνισταμένη εἰς τὸ κύτταρον μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ νευρικῶν ἰνῶν, τῆς μιᾶς κεντρομόλου, τῆς ἑτέρας κεντρόφυγος. Ἡ μὲν μεταβιβάζει πρὸς τὸ κύτταρον τὴν δόνησιν, ἣν ὑπέστη κατὰ τὸ τελικὸν αὐτῆς ἄκρον, ἡ ἑτέρα μεταβιβάζει πρὸς τὸ τελικὸν αὐτῆς ἄκρον τὴν δόνησιν ἧς μετέλαβεν ἐκ τοῦ κυττάρου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκλήθη ἀντανάκλασις, αὕτη δὲ ἀποτελεῖ τὴν μονάδα τῆς εἰδικῆς λειτουργίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Τὴν λειτουργίαν ταύτην φαντάσθητε πολυπλοκωτέραν, πολυπλοκωτάτην καὶ θὰ ἔχητε ἐν εὐρυτέρᾳ κλίμακι τὸν μηχανισμὸν τῆς ὅλης νευρικῆς ἡμῶν μηχανῆς. Τὰ ἀντανακλαστικὰ ἡμῶν κέντρα — καὶ τοιαῦτα εἶνε ὁ νωτιαῖος μυελὸς καὶ ὁ ἐγκέφαλος, χαρακτηριζόμενα ἀνατομικῶς διὰ τῆς παρουσίας τῶν κυττάρων — ἐκτὸς τῆς μεταδόσεως τῶν κεντρομόλων ἐρεθισμῶν δύνανται νὰ μηδενίσωσιν αὐτούς, εἴτε νὰ τοὺς συγκρατήσωσι λανθάνοντας, ὅπως ἀντανακλάσωσιν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν νέων διεγέρσεων, γινόμενα οὕτω κέντρα τῆς διαχύσεως, τῆς μνήμης, τῆς ἁρμονίας τῶν κινήσεων κλπ. (Duval). Ἐν τῷ λαβυρίνθῳ τῶν μηχανισμῶν τούτων μὴ νομίσητε, ὅτι ἐπικρατεῖ δημοκρατικὴ ἰσότης, ἀλλ' ἱεραρχία δεσποτικωτάτη. Εἰς ἕκαστον τμῆμα εἰδικὸς προϊστάμενος λαμβάνει πληροφορίας καὶ ἐκδίδει διαταγάς. Καὶ ὁτὲ μὲν διατάσσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅταν ἔχῃ τὴν πρὸς τοῦτο πληρεξουσιότητα, ἄλλοτε δὲ ἀναφέρεται πρὸς τὰς ἀνωτέρας ἀρχάς. Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ γραφείου τῶν πληροφοριῶν καὶ τοῦ γραφείου τῶν διαταγῶν, τῶν αἰσθητικῶν δηλαδὴ καὶ κινητικῶν ριζῶν τῶν νωτιαίων νεύρων, εἶνε μικρά. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡ πληροφορία μεταδίδεται ἐκ τοῦ πρώτου γραφείου εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐπανέρχεται ὡς διαταγὴ εἰς τὸ δεύτερον γραφεῖον. Τριάκοντα καὶ εἷς εἶνε οἱ εἰδικοὶ οὗτοι προϊστάμενοι, ὅσα δηλαδὴ ζεύγη νωτιαίων νεύρων, οἱ ὑπαγόμενοι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργείου τοῦ ἑδρεύοντος ἐν τῷ προμήκει μυελῷ, τῇ οὐαρολείῳ γεφύρᾳ καὶ τοῖς ἐγκεφαλικοῖς ὀλόσχοις. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ ὑπουργείου τούτου εἶνε πολυπλοκώτατος. Περιέχει γραφεῖα αἰσθητικά, γραφεῖα κινητικά. Ταῦτα συγκοινωνοῦσι πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ ἀνώτερα ἱεραρχικὰ κέντρα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται συχνάκις καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων λαμβάνουσι διαταγάς. Τὰ ἀνώτερα ταῦτα γραφεῖα καλεῖ ἡ Ἀνατομικὴ ὀλόσχους, ὀπτικοὺς θαλάμους καὶ ῥαβδωτὰ σώματα, ἅτινα προσδέχονται πληροφορίας οὐ μόνον παρὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πρώτας συζυγίας τῶν ἐγκεφαλικῶν νεύρων. Ὑπεράνω πάντων ἑδρεύει ὁ ἀνώτατος μονάρχης, ἐν τῇ φαιᾷ οὐσίᾳ τῶν ἐγκεφα-

1 Τέλος ἴδε σελ. 369

Digitized by Google

λικῶν ἡμισφαιρίων. Ἐκεῖ αἱ ἀδιάκοποι πληροφορίαι, αἱ μεταδιδόμεναι ἀπὸ τῆς περιφερείας διὰ τοῦ δικτύου τῶν νωτιαίων καὶ ἐγκεφαλικῶν νεύρων, συναντῶσι τὰ ἀρχεῖα τοῦ παρελθόντος, ταξιθετημένα ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ. Ὅλου τοῦ μηχανισμοῦ τούτου θαυμάσιον συμπλήρωμα εἶνε ἡ ὄπισθεν τοῦ ἐγκεφάλου ἑδρεύουσα παρεγκεφαλίς, ἥτις ὑπάγεται εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνωτέρου μονάρχου καὶ πᾶσαν διαταγὴν ἐκείνου συνοδεύει διὰ σχετικῶν διαταγῶν πρὸς ἄλλα ὄργανα, ἅτινα θὰ διευκολύνωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν ἐκείνου — ἐφορεύει δηλαδὴ τῆς ἁρμονίας τῶν κινήσεων. Πρὸτοῦ κλείσωμεν πρὸ ὑμῶν τὸ πανόραμα τοῦ νευρικοῦ ἡμῶν συστήματος, τοῦ ὁποίου τὰ γενικώτερα σημεῖα ὑπετυπώσαμεν πρὸς ὑμᾶς, ἂς χαρακτηρίσωμεν διὰ δύο γραμμῶν τὴν φαιὰν οὐσίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν τῇ ὁποίᾳ τελοῦνται τὰ ἀνώτερα ἡμῶν ψυχικὰ φαινόμενα. Ὁ Ταὶν παρομοιάζει αὐτὴν πρὸς τυπογραφεῖον. Οἱ ἀπειράριθμοι τυπογραφικοὶ χαρακτῆρες οἵτινες συγκυκῶνται ἀδιακόπως ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἢ μένουσιν ἀποτεθειμένοι ἐν ταῖς ἀποθήκαις εἶνε τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ λοιπὸν τούτῳ τελεῖται διπλῆ λειτουργία. Ἀφ' ἑνὸς στοιχειοθετοῦνται ἀδιακόπως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων λέξεις, αἵτινες ἀποστέλλονται εἰς τὰς ἀποθήκας καὶ συντίθενται εἰς πλάκας, ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῶν ἀποθηκῶν ἀποστέλλονται πλάκες αἵτινες διαλύονται εἰς τὰ στοιχεῖα των. Τὸ δὲ προϊὸν τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶνε συνεχὴς συνδυασμὸς λέξεων νέων αἱ ὁποῖαι συντίθενται καὶ παλαιῶν αἱ ὁποῖαι ἀντιγράφονται.

Ὅλα τὰ ψυχικὰ ἡμῶν φαινόμενα, ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων εἰκόνων, αἵτινες σχηματίζονται ἐντὸς ἡμῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων, μέχρι τῶν ποικιλωτέρων διευθύνσεων τοῦ πνεύματος, ἀπὸ τῶν στοιχειωδῶν εἰδικῶν ἢ γενικῶν αἰσθημάτων, μέχρι τῶν ὑπερτέρων ἠθικῶν συναισθημάτων καὶ αὐτῶν τῶν αἰσθητικῶν, ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων ἐνστίκτων μέχρι τῶν θαυμασιωτέρων ἐκδηλώσεων τῆς βουλήσεως, ἀνελίσσονται ἐπὶ τοῦ ἀνατομικοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον διεγράψαμεν. Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀναγάγωμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἁπλουστέραν αὐτῶν μορφὴν ἔχομεν ἀνατομικῶς μὲν τὸ κύτταρον, μὲ τὰς δύο αὐτοῦ ἶνας, φυσιολογικῶς δὲ τὸ φαινόμενον τῆς ἀντανακλάσεως. Δύο ἄρα μεγάλα ῥεύματα, ἓν ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἕτερον ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω συνοψίζουσι τὴν ψυχικὴν ἡμῶν ζωήν, ῥεύματα ἅτινα οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν σταματῶσι ἢ ἀναπαύονται ἐφ' ὅσον ζῶμεν καὶ ἀναπνέομεν. Ὡραίας σελίδας τῆς νεωτέρας ψυχολογίας ἀποτελεῖ ἡ μελέτη τῶν φαινομένων τούτων, τῶν ὁποίων οὐδεμία σύνοψις ἢ περίληψις δύναται νὰ παράσχῃ συγκεκριμένην καὶ ἀκριβῆ εἴδησιν.

Εἴπομεν ἀνωτέρω που ὅτι πολλοὶ πειραματισταί, παρατηρήσαντες ὅτι πάντες οἱ ἐξωτερικοὶ ἐρεθισμοὶ καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν προκαλούμενα ψυχικὰ φαινόμενα συνοδεύονται ὑπὸ κινητικῶν ἐκδηλώσεων, ἄλλοτε μὲν καταφανῶν, ἄλλοτε δὲ λανθανόντων, ἐπεχείρησαν τὴν ἐπισταμένην μελέτην καὶ

ΠΕΤΑΕΙ Ο ΕΛΕΦΑΣ!

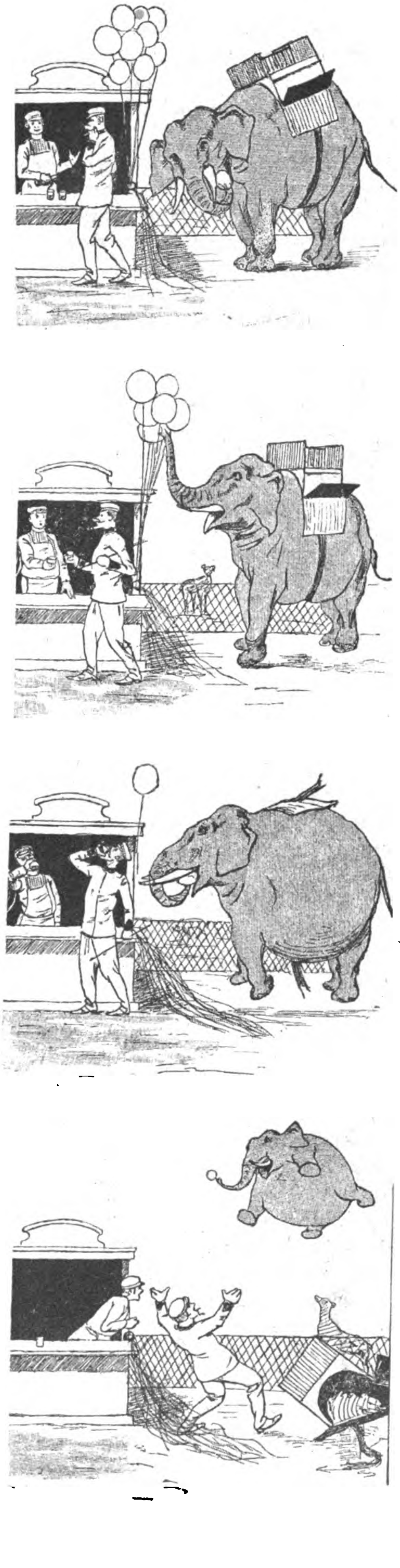

στάθμισιν τῶν κινήσεων τούτων καὶ τὰς μελέτας ταύτας ὠνόμασαν ψυχομηχανικάς. Τὰ πειράματα ταῦτα εἶνε μεμονωμένα ἔτι καὶ δὲν περιεβλήθησαν ἀκόμη συστηματικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' ὡς τοιαῦτα θὰ ἐπιχειρήσω νὰ παρουσιάσω ὑμῖν τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα, ὡς ὑποδηλοῦντα εὐρυτέρας πειραματικὰς ἐργασίας, αἵτινες θὰ δημιουργήσωσι τὸ εὐρὺ μέλλον τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας.

Τὰ φαινόμενα τῆς μιμικῆς εἶνε ἐκ τῶν περιεργοτέρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐξηγεῖται ἡ μεταδοτικότης τῶν αἰσθημάτων καὶ συγκινήσεων. Πάντες γνωρίζομεν καὶ παρατηροῦμεν καθ' ἑκάστην ὅτι ὡρισμένα συναισθήματα καὶ συγκινήσεις ἐκφράζονται δι' ὡρισμένων κινήσεων τῶν μυῶν καὶ μάλιστα τῶν προσωπικῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι ὅ,τι κοινῶς καλοῦμεν ἔκφρασιν. Ἡ ἀναπαράστασις ἀντιθέτως τῶν κινήσεων τούτων, ὡς ἀπεδείχθη παρὰ τοῦ Charcot καὶ Richet δύναται νὰ γεννήσῃ τὰς ἀντιστοίχους ἰδέας καὶ συγκινήσεις. Ἐὰν κατορθῶμεν πολλάκις ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ συνδιαλεγομένου πρὸς ἡμᾶς νἀναγνώσωμεν τὰς ψυχικάς του διαθέσεις, εἶνε διότι παρατηροῦντες αὐτόν, λαμβάνομεν λεληθότως τὴν ἔκφρασίν του καὶ ἡ ἔκφρασις αὐτὴ γεννᾷ ἐν ἡμῖν τὴν ἀντίστοιχον ψυχικὴν διάθεσιν. Λέγεται ὅτι διπλωμάτης τις θέλων νὰ μαντεύσῃ τὰς μυχίας σκέψεις τῶν ἄλλων, ἐμιμεῖτο τὴν ἔκφρασιν ἣν προσελάμβανον οὗτοι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συνδιαλέξεως. Ὁ Κομφούκιος ἐφρόνει ὀρθότατα ἑπομένως, ὅτι ἡ συνήθεια τῶν ἰδιαιτέρων χειρονομιῶν καὶ στάσεων ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς ἱεροτελεστίαις τῶν Σινῶν, γεννῶσα ἀνάλογα αἰσθήματα, ἤσκει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ τούτου. Αἴσθησις καὶ κίνησις εἶνε φαινόμενα στενῶς συνδεδεμένα ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν. Ἡ ἀναζήτησις τῶν σχέσεων αὐτῶν διαφωτίζει πλεῖστα ὅσα ψυχολογικὰ φαινόμενα. Ἡ ἰδέα μιᾶς κινήσεως εἶνε αὐτὴ ἡ κίνησις ἀρχομένη, τοσαύτη εἶνε ἡ στενὴ σχέσις αὐτῶν. Ἡ ἰδέα ἐντεῦθεν κινήσεώς τινος, ἣν θέλει τις νἀποφύγῃ, λέξεως τινός, ἣν θέλει νἀποσιωπήσῃ συνοδεύεται παρά τισι ὑπὸ ἀκουσίας ἐκτελέσεως τῆς κινήσεως αὐτῆς. Οὕτω πολλάκις πράττομεν ὅ,τι ἀκριβῶς ζητοῦμεν νἀποφύγωμεν. Ἄτομά τινα, ἀνεξαρτήτως φύλου — honny soit qui mal y pense — καταλαμβάνονται ὑπὸ ἀκρατήτου ἐπιθυμίας νὰ προδίδωσι τὰ ἐμπιστευόμενα αὐτοῖς μυστικά. Τοιοῦτοι δὲ εἶνε πλειότερον οἱ νευροπαθεῖς καὶ νευρασθενικοί. Ἡ σχέσις αὐτὴ μεταξὺ ἰδέας καὶ κινήσεως ἢ πράξεως, ἐξηγεῖ τὴν ἐπιβλαβῆ ἐπίδρασιν τῆς ἐφημεριδογραφίας, ὁσάκις αὐτὴ ἀφηγεῖται ἐγκλήματα, σκάνδαλα, αὐτοκτονίας καὶ ἐν γένει ἀντικοινωνικὰς πράξεις. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκρήγνυνται αἱ ἐπιδημίαι ὡρισμένων ἐγκλημάτων, αὐτοκτονιῶν κλπ. Πλεῖστα ἄλλα φαινόμενα ἐξηγοῦνται ἐντεῦθεν. Ἡ ἀνάγκη ἡ ὁποία γεννᾶται ἐν ἡμῖν πρὸς ἀναπαραγωγὴν κινήσεων τὰς ὁποίας βλέπομεν καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἰδέαν συλλαμβάνομεν, ἐξηγεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλὰ ἄτομα διὰ τοῦ χρόνου προσλαμβάνουσι τὴν ἔκφρασιν τῶν ἀτόμων μεθ' ὧν συζῶσι. Ὁ Savater ἐξηγεῖ οὕτω τὴν ἀναπτυσσομένην πολλάκις ὁμοιότητα μεταξὺ συζύγων, φαινόμενον τὸ ὁποῖον πάντες παρατηροῦμεν καθ' ἑκάστην. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδὲν ἐμποδίζει τὰ ὄντα πρὸς τὰ ὁποῖα προσομοιάζομεν διὰ τῆς συνεχοῦς ἀναστροφῆς νἀνήκωσιν εἰς κατωτέρας ζωολογικὰς βαθμίδας νὰ εἶνε δηλονότι ἵπποι, κύνες, ἀγελάδες καὶ τὰ ὅμοια.

Ἄλλα ψυχολογικὰ φαινόμενα, ἅτινα ἐξηγεῖ ἀποχρώντως ἡ Πειραματικὴ Ψυχολογία, εἶνε τὰ φαινόμενα τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου, ἅτινα ὁ Spencer θεωρεῖ ὡς τὰ σκοτεινότερα τῆς ψυχολογίας. Παρετηρήθη ὅτι πᾶς ἐρεθισμός, καὶ ἀσυνείδητος ἔτι, προκαλεῖ ἀποτελέσματα δυναμικά, αὔξησιν δηλαδὴ τῆς ἐνεργείας εἰς μοῖραν τινὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐκδηλουμένην ἅμα νέος περιφερικὸς ἐρεθισμὸς ἐπέλθῃ. Ὁ ἦχος τυμπάνου π. χ. παρετήρησεν ὁ Haller πρὸ πολλοῦ, αὐξάνει τὴν ἔντασιν τῆς ῥοῆς τοῦ αἵματος ἐξ ἀνεῳγμένης φλεβός. Τὰ διάφορα πειράματα ἀπέδειξαν ὅτι οἱ εὐάρεστοι ἐρεθισμοί, τὰ εὐάρεστα αἰσθήματα, συνοδεύονται ὑπὸ αὐξήσεως τῆς ἐνεργείας, ἐνῷ τὰ δυσάρεστα ὑπὸ ἐλαττώσεως αὐτῆς. Ὁ Κάντιος εἶχεν ἤδη διαιρέσει τὰς συγκινήσεις εἰς σθενικὰς καὶ ἀσθενικάς. Ἑπομένως δυνάμεθα ἀντιστρόφως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εὐάρεστα εἶνε τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα, ὅσα συνοδεύονται ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος αὐξήσεως τῆς δυνάμεως. Ἡ ἡδονὴ τῆς δυνάμεως ἑπομένως, καὶ ὑπὸ τὰς γενικωτέρας αὐτῆς ἐκδοχὰς εὑρίσκει τὴν φυσιολογικὴν της ἑρμηνείαν καθὼς καὶ ἡ ὀδύνη τῆς ἀδυναμίας. Ἡ μὲν ἀναπτύσσει αἰσθήματα εὐμενείας, ἡ δὲ ἀντίθετα. Βλέπομεν ἐντεῦθεν τὸν ἐλεύθερον ἐπιεικῆ καὶ συγχωροῦντα, τὸν δοῦλον οὐδέποτε. Ἡ ἡδονὴ τῆς δυνάμεως, ἐξηγουμένη οὕτω, διαφωτίζει καὶ τὴν ἐγωϊστικὴν φύσιν τῶν **ἀλτρουϊστικῶν** λεγομένων αἰσθημάτων, τῆς ἐλεημοσύνης κλπ. Γινόμενοι χρήσιμοι εἰς ἄλλον τινά, αὐξάνομεν τὸ συναίσθημα τῆς ἰδίας ἡμῶν δυνάμεως, γινόμεθα εὐχάριστοι πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Εἶνε μᾶλλον εὐχάριστον πολλάκις νὰ δίδῃ τις ἢ νὰ λαμβάνῃ. Ἄτομα τινὰ δεικνύουσιν ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς ἐκείνους οἵτινες συγκατατίθενται νὰ ζητῶσι τὰς ὑπηρεσίας των, εὐγνωμονοῦσιν ἐκείνους οἵτινες παρέχουσιν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐκαιρίαν νὰ δίδωσι, αἰσθανόμενοι οὕτω τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεώς των. Αἱ παρατηρήσεις αὗται δύνανται νὰ ἐκταθῶσιν ἐπὶ πλήθους βιολογικῶν φαινομένων, δύνανται δὲ κατὰ τὸν Feré νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βάσις τῆς φυσιολογικῆς θεωρίας τῆς αἰσθητικῆς. Ὁ ὁρισμὸς τοῦ καλοῦ δι' ἐκφράσεων ὑποδηλούντων τὰ ἐξ αὐτοῦ εὐάρεστα ἀποτελέσματα εἶνε ἤδη παλαιός: «Καλὸν ἄρα τὸ δι' ἀκοῆς τε καὶ ὄψεως ἡδύ», ἔλεγεν ὁ Πλάτων (Ἱππίας Μείζων). Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀπεδείχθη τὰ ἡδέα αἰσθήματα εἶνε σθενικά, ἀντικαταστήσατε τὴν λέξιν ἡδὺ ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ Πλάτωνος καὶ θὰ ἔχητε τὸν ὁρισμὸν νεωτέρου φιλοσόφου, τοῦ Guyau, ὅστις ἔγραψε περὶ «Προβλημάτων τῆς νεωτέρας Αἰσθητικῆς» : «Καλὸν εἶνε ἀντίληψις σθενική, εἴτε τονωτική».

Ἐκ τῆς αὐτῆς φύσεως τῶν φαινομένων δύνανται νὰ προκύψωσι παντοῖα ἄλλα συμπεράσματα. Ἐπειδὴ ἡ πᾶσα κίνησις ἡμῶν ψυχική, ἀποτελεῖ τὴν

Digitized by Google

ἀντίδρασιν ὡρισμένης ἐξωτερικῆς διεγέρσεως, διαφέρουσαν ἀναλόγως τοῦ φύλου, τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τῆς ἡλικίας, ὅλαι δὲ αἱ ἑκούσιαι ἡμῶν πράξεις εἰσὶ προϊόντα ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν, ἕπεται ὅτι αὗται εἶνε ἀναγκαῖαι καὶ ἡ βούλησις ἑπομένως εἶνε φαινόμενον ἀντιδράσεως. Ἡ φυσιολογικὴ παρατήρησις ἀποδεικνύει ἑπομένως ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἔχει ἐπιστημονικὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ κοινωνικὴν μόνον σημασίαν.

Ἡ ὕπαρξις πάλιν αὐτὴ σχέσεως ἀναγκαίας μεταξὺ πάσης αἰσθήσεως ἢ παραστάσεως διανοητικῆς καὶ πάσης κινήσεως ἀποτελεῖ εἴδησιν ψυχολογικήν, δυναμένην νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν ἑρμηνείαν φαινομένων, ἅπερ εἵλκυσαν μεγάλως τὴν προσοχὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τῶν φαινομένων δηλαδὴ τῆς ὑποβολῆς καὶ τῆς μεταδόσεως τῆς σκέψεως (νοομαντείας). Τὰ παράδοξα τῆς νοομαντείας, τῶν ὁποίων παρέστημεν ἐσχάτως μάρτυρες, εἰς τὰ πειράματα τοῦ Ἄγγλου Κούμπερλαντ, ἀπεδόθησαν παρὰ πολλῶν εἰς τὴν ὕπαρξιν μυστηριωδῶν ῥευμάτων. Ἐὰν δυνάμεθα λοιπὸν νἀποδείξωμεν πειραματικῶς ὅτι πᾶσα σκέψις εἶνε κίνησις τῆς ὕλης καὶ ὅτι οὐδὲν τελεῖται ἐν τῷ ψυχικῷ ἡμῶν κόσμῳ, ὅπερ δὲν ἐκδηλοῦται δι' ἐξωτερικῶν κινήσεων, τροποποιήσεων τῆς κυκλοφορίας, τῶν ἐκκρίσεων, τῶν ἐν γένει λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἕπεται ὅτι ἵνα λάβωμεν γνῶσιν τῶν τελουμένων ἐν τῇ διανοίᾳ, ἀνάγκη νὰ μάθωμεν νἀναγινώσκωμεν τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα σημεῖα. Ὁ Στρίκκερ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπεστήριξεν ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ συλλάβωμεν ἐν τῷ νῷ τὴν ἰδέαν μιᾶς λέξεως ἢ ἑνὸς γράμματος, χωρὶς ἰδιαιτέρα κίνησις νὰ ἐκτελεσθῇ κατὰ τοὺς μῦς οἵτινες χρησιμεύουσι πρὸς ἔκφρασιν τῆς λέξεως ταύτης ἢ τοῦ γράμματος. Ἐπειδὴ δὲ γνωρίζομεν ὅτι ἄτομα τινά, ἰδίως δὲ τὰ ὑπνωτίσιμα εἰσὶ πεπροικισμένα ὑπὸ ἐκτάκτου ὀξύτητος τῶν αἰσθήσεων, ἕπεται ὅτι τὰ ἄτομα ταῦτα δύνανται νἀντιληφθῶσι μυϊκῶν τινων κινήσεων, αἱ ὁποῖαι διαφεύγουσι τοὺς ἄλλους. Πολλαχῶς δύναται νὰ πειραματισθῇ κανεὶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ὅταν θέσητε κατὰ νοῦν ἓν ψηφίον τοῦ ἀλφαβήτου, ἔχετε τὴν αἴσθησιν ἀορίστου τινὸς κινήσεως τελουμένης ἐν τῇ γλώσσῃ ὑμῶν. Ἐὰν σκεφθῆτε μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸν ἡ κίνησις αὕτη θὰ εἶνε ἀορίστως καταφανής. Τοποθετεῖσθε οὕτω πως ἐνώπιον ἀτόμου ὑπνωτισμένου καὶ διαλογίζεσθε ἐπανειλημμένως ἀριθμόν τινα γραμμάτων, παρακαλοῦντες αὐτὸ νὰ ἐπιστήσῃ ἐφ' ὑμῶν τὴν προσοχήν του. Τὸ ἄτομον τοῦτο παρακολουθεῖ λεληθότως τὰς κινήσεις ταύτας τῆς γλώσσης καὶ τῶν χειλέων σας καὶ μετ' ὀλίγας στιγμὰς προφέρει αὐτομάτως τὰ ψηφία τὰ ὁποῖα διελογίσθητε. Ὅ,τι πράττουσι δηλαδὴ οἱ κωφάλαλοι, ἀναγινώσκοντες τὰς κινήσεις τῶν χειλέων, τελεῖται καὶ ἐνταῦθα ἀλλὰ μετὰ περισσοτέρας ἀσυγκρίτως λεπτότητος.

Ἐκ τῆς καταδειχθείσης ἀνωτέρω ἀληθείας, τῆς αὐξήσεως δηλονότι τῆς ὀργανικῆς ἐνεργείας διὰ τῶν περιφερικῶν διεγέρσεων διαλευκαίνονται πολλὰ σημεῖα τῶν μεταξὺ σωματικῶν καὶ ψυχικῶν καταστάσεων σχέσεων. Αἱ μεταβολαὶ αὗται τῆς αἰσθητικότητος, κινητικότητος, κυκλοφορίας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν εἰρημένων ἐρεθισμῶν παρατηροῦνται καὶ ἐπὶ ἰδιαιτέρων τινῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν. Ἡ μελαγχολία π. χ. ἥτις εἰσβάλλει διὰ δυσφορίας, ἀηδίας, γενικοῦ τινος φόβου, ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς διὰ καταπτώσεως τῶν χαρακτήρων, τάσεως πρὸς ἀκινησίαν, ἐξασθενήσεως τῆς φωνῆς, στάσεως καταθλιπτικῆς, κάμψεως τῶν μελῶν, γενικῆς ἐξασθενήσεως τῆς αἰσθητικότητος, ἐπιβραδύνσεως τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν, ψύξεως τῶν ἄκρων κλπ. Πάντα δηλαδὴ τὰ φαινόμενα τῆς φυσικῆς καταθλίψεως εἶνε ἀναπόσπαστα τῆς ψυχικῆς τοιαύτης τῶν μελαγχολικῶν καταστάσεων. Ὅλως τὰ ἐναντία συμπτώματα παρουσιάζουσιν αἱ μανιακαὶ διεγέρσεις. Πλεονασμὸς τῶν ἰδεῶν αἵτινες καταντῶσι τέλος ἀσύνδετοι· τὸ πρόσωπον διεγηγερμένον· ἔκφρασις καὶ χειρονομία εἰς ἄκρον εὐκίνητα· δύναμις μυϊκὴ ηὐξημένη, ὀργανικαὶ λειτουργίαι ἐντεταμέναι. Αἱ σχέσεις αὗται μεταξὺ ψυχικῆς καὶ σωματικῆς καταστάσεως εἶνε καταφανέστεραι παρὰ τοῖς πάσχουσι ἐκ περιοδικῶν φρενοπαθειῶν (folie circulaire) οἵτινες ὑπόκεινται ἐναλλὰξ εἰς περιόδους καταθλιπτικὰς καὶ διεγερτικάς. Ἀναφέρει ὁ Φερὲ ἄρρωστόν τινα παρὰ τῷ ὁποίῳ οἱ βαθμοὶ τῆς διαταράξεως τῆς κινητικότητος ἐξεδηλοῦντο διὰ τροποποιήσεως τοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρος μικρυνομένου καὶ μεγεθυνομένου ἀναλόγως τῆς μελαγχολικῆς ἢ μανιακῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Ἡ ἔξαψις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, παρατηρεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ἐκδηλοῦται παρὰ πολλοῖς διὰ φιλολογικῶν δημοσιεύσεων, ἃς πολλάκις στέφει ἡ ἐπιτυχία.

Πολλὰ φαινόμενα τῆς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας θὰ ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῆς σθενικῆς ἢ ἀσθενικῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐντυπώσεων, ἃς ἐξητάσαμεν ἀνωτέρω. Προτιμῶμεν συνήθως τὰ ὑγιᾶ καὶ ἀκμαῖα ἄτομα, τὰ πλήρη ἐνεργείας, τὰ προσωποποιοῦντα τὴν δύναμιν, τὰ ἀσκοῦντα ἑπομένως καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐπίδρασιν σθενικήν. Οἱ Ἄγγλοι, χρησιμοποιοῦντες τὸ φαινόμενον τοῦτο, εἰσάγουσιν ἀπό τινος εἰς τὰ νοσοκομεῖα αὐτῶν ὡς νοσοκόμους τὰς ὡραιοτέρας καὶ ἀκμαιοτέρας νεάνιδας. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὰ ἀσθενῆ ἢ σωματικῶς ἢ πνευματικῶς ἀτελῆ πλάσματα συμπάθεια ἡμῶν, ἐξηγεῖται ὡς διεγείρουσα ἐν ἡμῖν τὴν ὑποκειμενικὴν αἴσθησιν τῆς ὑπεροχῆς. Δὲν θὰ ἠδύνατο οὕτω νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀφοσίωσις ὡραίων γυναικῶν πρὸς ἠδικημένας ὁμοφύλους των;

Ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος εἴπομεν ἀνωτέρω που εἶνε ἐκδηλώσεις καταστάσεων δυναμικῶν καὶ τὸ θέαμα τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων δι' ὧν αὗται ἐκδηλοῦνται αὐξάνει ἢ ἐλαττοῖ τὴν ἰδίαν ἡμῶν ἐνέργειαν, ὅπως ἐνεργοῦσι αὐτὰ ταῦτα τὰ αἰσθήματα ἀπ' εὐθείας προκαλούμενα ἐν ἡμῖν. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος συμμερίζεται τὰς χαρὰς καὶ τὰς θλίψεις τῶν ὁμοίων του καὶ αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας καὶ ἀνακουφίσεως αὐτῶν εἶνε εἰλικρινεῖς. Ἡ εὐσπλαγχνία καὶ αἱ ἐντεῦθεν πηγάζουσαι πράξεις τοῦ ἐλέους εἰσὶ φαινόμενα φυσιολογικὰ καὶ ἑπομένως ἀναγκαῖα. Ἡ θέα τῆς ὀδύνης γεννᾷ ἀληθῆ λύπην. Αἱ πράξεις ὅμως αὗται ἐν πολλοῖς ἀντιτίθενται εἰς

Digitized by Google

τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν, ἐπιτρέπουσαι εἰς τὰ ἔκφυλα καὶ ἄγονα στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπότητος νὰ ἐπιζῶσι καὶ ἀναπαράγωνται, δημιουργοῦντα τὴν κατάπτωσιν τοῦ εἴδους. Εἶνε ἐπιβεβλημέναι βεβαίως αἱ πράξεις τοῦ ἐλέους, ὡς ἐκ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῶν κεφαλαίων. Ἀλλ' εἴτε δημόσιαι, εἴτε ἰδιωτικαί, εἴτε ἐπιβεβλημέναι, εἴτε ἐθελούσιαι δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς δυνάμεναι νὰ λύσωσι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, ἡ λύσις τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς ὑποθάλψεως τῶν παραγωγικῶν στοιχείων. Ἡ ἔνδεια εἶνε ἐπίσης ἀναπόφευκτος ὅπως καὶ ἡ ὀργανικὴ κατάπτωσις. Ἐν ταῖς κοινωνίαις τῶν ζώων ἡ δυστυχία καὶ ὁ πρόωρος θάνατος, προσβάλλουσιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τὰ ἔκφυλα στοιχεῖα καὶ εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ διατήρησις τῶν ζωολογικῶν εἰδῶν μεθ' ὅλων τῶν χαρακτήρων καὶ τῆς ζωτικότητος αὐτῶν. (Φερέ).

Ἀγνοῶ, ἐὰν τὰ ὀλίγα ἀσύνδετα κεφάλαια δι' ὧν προσεπάθησα νὰ παρουσιάσω πρὸ ὑμῶν τὸ γενικὸν διάγραμμα ἑνὸς τῶν εὐρυτέρων κλάδων τῆς Βιολογικῆς Ἐπιστήμης, κατώρθωσαν νὰ παράσχωσιν ὑμῖν σαφῆ τινα ἰδέαν τῆς εὐρύτητος καὶ τοῦ μέλλοντος τῶν ἀπὸ τῶν νέων ἐπιστημονικῶν ἀπόψεων μελετῶν τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων, ὡς ἀμέσων προϊόντων καὶ ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνατομικοῦ ἡμῶν ὀργανισμοῦ. Ὅ,τι κυρίως θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐξάρω πρὸ ὑμῶν εἶνε ἡ μέθοδος τῆς νεωτέρας ψυχολογικῆς ἐρεύνης, ὁ θετικὸς καὶ πειραματικὸς αὐτῆς χαρακτὴρ καὶ ἡ εὐρεῖα ἐπιστημονικὴ καὶ κοινωνικὴ σημασία τῆς νεωτέρας ψυχολογίας. Ὡς τοιαύτη ἡ Φυσιολογικὴ Ψυχολογία ἐπέδρασεν ἐπὶ πάντων σχεδὸν τῶν κλάδων τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας, ἐπὶ τῆς Κοινωνιολογίας, τῆς Ἠθικῆς, τῆς Παιδαγωγικῆς, τῆς Αἰσθητικῆς, κυριώτατα δὲ ἐπὶ τῆς Ἱστορίας. «Ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Γλωσσολογία, λέγει ὁ μεγαλοφυέστερος ἐκπρόσωπος τῆς Φυσιολογικῆς Ἱστορίας ἐν Γαλλίᾳ, ὁ πρὸ ὀλίγου ἀφαρπασθεὶς ἀφ' ἡμῶν Ἱππόλυτος Ταίν, εἰσὶν ἐφαρμογαὶ τῆς Ψυχολογίας, ὅπως ἡ Μετεωρολογία εἶνε ἐφαρμογὴ τῆς Φυσικῆς. Ὁ μελετῶν τὸν ἄνθρωπον καὶ ὁ μελετῶν τοὺς ἀνθρώπους, ὁ ψυχολόγος καὶ ὁ ἱστορικός, κεχωρισμένοι ἴσως ὡς πρὸς τὰς ἀπόψεις τῆς μελέτης αὐτῶν, ἑνοῦνται ἐν τῇ κοινότητι τοῦ θέματός των». Αἱ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ κινήσεις τῶν ἀθροισμάτων τῶν ἀτόμων, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν Ἱστορίαν, δὲν κρίνονται πλέον ὡς συμβεβηκότα τυφλῆς εἱμαρμένης, ἀνυπάρκτου τινὸς ἱστορικοῦ νόμου, ἀλλ' ὡς ἀντιδράσεις ἐπιδράσεων ἐξωτερικῶν, τροποποιούμεναι ἐξ αἰτίων κλιματικῶν, κληρονομικῶν, φυλετικῶν. Τὰ συμπεράσματα λοιπὸν τοιαύτης ἱστορικῆς μελέτης δύνανται νὰ ἔχωσι εὐρεῖαν κοινωνικὴν σημασίαν, ὡς πρὸς τὴν καθολικὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ ἐπιβλαβεῖς ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἐπιδράσεις, ἐξεταζόμεναι ὡς προϊοῦσαι ἀπὸ φυσικῶν αἰτίων θὰ κατορθωθῇ νὰ καταπολεμηθῶσι καὶ ἀποκρουσθῶσι, ὡς ἀποκρούονται αἱ ἀπειλοῦσαι τὴν σωματικὴν ἡμῶν ὕπαρξιν νοσηραὶ καταστάσεις. Νέοι ὁρίζοντες ἐργασίας ἀνοίγονται ἑπομένως πρὸ τῆς Κοινωνικῆς Ἐπιστήμης, τῆς Παιδαγωγίας, τῆς Ἠθικῆς, διὰ τῶν προόδων καὶ ἐρευνῶν τῆς καθόλου Φυσιολογίας. Ὁ Michelet ἐξέφραζε μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν λέγων : «Ἡ Ἰατρικὴ πρέπει νὰ καταστῇ Δικαιοσύνη καὶ Ἠθική, πρέπει τουτέστιν ὁ ἰατρός, περωτισμένος κριτὴς τῆς ἐνδοτέρας ἡμῶν ζωῆς, νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠθικῶν αἰτίων, ἅτινα προκαλοῦσι τὸ φυσικὸν κακὸν καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς πηγῆς, καταπολεμῶν τὰς συνηθείας, ἀφ' ὧν προέρχονται αἱ νόσοι». Οὕτω ἡ Παθολογικὴ Ψυχολογία πειρᾶται σήμερον νὰ προφυλάξῃ ἀπὸ τοῦ κακοῦ τὰ ἀπρόσβλητα ἔτι κοινωνικὰ στοιχεῖα, καταδεικνύουσα πῶς αἱ νοσηραὶ καταστάσεις ἐξαπλοῦνται, εἴτε διὰ τῆς κληρονομίας, εἴτε διὰ τῆς μεταδοτικότητος, εἴτε ἐκ τῆς ἐλλείψεως φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ὑγιεινῆς. (Φερέ).

Ἡ ἔρευνα καὶ τὸ πείραμα, διαφωτίζει ὁσημέραι τὰ ψυχικὰ ἡμῶν φαινόμενα καὶ ἐνῷ τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης εἰσδύει εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ μυστικοῦ ἐκείνου κόσμου, καταρρέουσι καὶ σκεδάζονται αἱ ἀτελεῖς ἡμῶν ἰδέαι καὶ συλλήψεις, τὰ φάσματα καὶ τὰ εἴδωλα, δι' ὧν ἐπροσωποποίησεν ἡ ἀνθρωπίνη φαντασία τὰς σχέσεις τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων καὶ ἐκ τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν τεμένους αἱ ἀνύπαρκτοι ψυχολογικαὶ ὀντότητες, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ὀρθοῦται μεγαλοπρεπὲς τὸ μυστηριῶδες εἴδωλον τοῦ *ἐγώ*, καταπίπτουσι ἀπὸ τῶν βάθρων αὐτῶν καὶ ἐξανεμίζονται. Ἀλλ' ἐὰν τὰ φάσματα ταῦτα ἐξανεμίζονται ὡς ἐπιστημονικαὶ συλλήψεις, ὁ ὑποκειμενικὸς ἡμῶν ψυχικὸς κόσμος, μὲ τὸ πανόραμα τῶν ἰοστεφῶν εἰκόνων αὐτοῦ καὶ τὴν ἁρμονίαν τῶν κινήσεών του, αἰώνιος ἵσταται ἐν τῷ μυχίῳ ἡμῶν ἱερῷ. Αἱ γλυκεῖαι καὶ ῥόδιναι σκέψεις, ὡς ἐλαφραὶ χρυσαλλίδες περιίπτανται περὶ τὴν λαμπάδα τῆς ψυχῆς μας, ἐφ' ὅσον ἄσβεστον ἀγρυπνεῖ τὸ φέγγος αὐτῆς· αἱ ἐράσμιαι εἰκόνες τῆς φύσεως πλέκονται εἰς ἀκτινοϋφάντους φαντασμαγορίας εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς ὑπάρξεώς μας· ἡ αἰωνία ἕλξις τοῦ βίου ἡμῶν, ὁ ἔρως, ποτίζει ἡμᾶς τὸ μεθυστικὸν αὐτοῦ νέκταρ· ἡ τέχνη βυθίζει ἡμᾶς ἀγήρως εἰς τὸν ὑπερκόσμιον παράδεισον τῆς ὀνειροπολήσεως. Τὰ μεγάλα ἐλατήρια τῆς ζωῆς δεσποτικὰ περιβάλλουσι ἡμᾶς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ψυχικοῦ μας ἄστρου. Ὁ βίος διαρρέει ἀναλλοίωτος· οἱ χωρισμοὶ βρεγμένοι μὲ δάκρυα, τὸ μειδίαμα τῆς χαρᾶς ἀνατέλλον ἐπὶ τῶν ῥοδαλῶν χειλέων τῆς εὐτυχίας, ἡ πικρία σκορπῶσα τὰ σύννεφα τῆς δύσεως ἐπὶ τοῦ χλωμοῦ τῆς ψυχῆς μας καθρέπτου. Καὶ τὰ μεγάλα ἰδεώδη, οἱ φανταστικοὶ κόσμοι τοὺς ὁποίους ἀναπλάττει εἰς μυστηριώδεις ἐνοράσεις ἡ ψυχή, αἰώνια ἐπιφοιτῶσιν ἐφ' ἡμᾶς. Ὁ μαγικὸς κόσμος τῶν μυστηρίων εἰς πᾶσαν νέαν ἀποκάλυψιν τῆς ἐπιστήμης καθίσταται ἀχανέστερος. Ἡ θρησκεία τῆς ψυχῆς μας ἀποσβέννυται μόνον μετ' αὐτῆς, καὶ ἐὰν μίαν ἡμέραν μὲ τὴν σκαπάνην τῆς ψυχρᾶς κρίσεως, κρημνίσωμεν ὅλα τὰ τεμένη τοῦ ἰδανικοῦ, ζητοῦντες τὸ ἀνεξήγητον μυστήριον τῆς Φύσεως, θὰ ἐπιστρέφωμεν πάλιν, κατὰ τὸν ποιητήν, διὰ νὰ κλαύσωμεν γονυπετεῖς ἐπὶ τῆς τέφρας τοῦ τελευταίου βωμοῦ.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Digitized by Google

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Ἄκουσε μιὰν ἁπλῆν ἱστορία, τιποτένια σχεδόν· ἀλλ' ὄχι καὶ τόσο τιποτένια, γιατὶ μᾶς δείχνει μὲ τί παραξενιὰν ἡ Μοῖρα κινεῖ καὶ φέρνει ἐδῶ κ' ἐκεῖ συχνὰ πυκνὰ τοὺς Περικλέτους καὶ τοὺς Φασουλῆδες της, ἔτσι γιὰ δική της διασκέδαση, θαρρεῖς. Ἡ ἱστορία μποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ διήγημα τῆς λεγομένης ψυχολογικῆς σχολῆς· εἶνε καὶ θέμα γιὰ ποίημα τοῦ Ἄϊνε.

Ἦταν δυὸ ἀδέρφια· ὁ ἕνας ἔγραφε τραγούδια, κι ὁ ἄλλος τραγουδοῦσε τὰ τραγούδια τοῦ ἄλλου. Ὁ ποιητὴς γνώρισε μιὰ γυναῖκα· κι ἂν δὲν ἦταν ἡ γυναῖκα ἐκείνη τὸ «ἁπάντων ἀγριώτατον κακὸν» τοῦ Εὐριπίδη, μὰ μποροῦσε νὰ κάμῃ τὰ Γάλλο Βινύ, τὸν τρανὸ ποιητὴ τῆς «Ὀργῆς τοῦ Σαμψὼν» νὰ κράξῃ ἄλλη μιὰ φορά:

La Femme, enfant malade et douze fois impur.

Ὁ ποιητὴς ἀγάπησε τὴ γυναῖκα, κι αὐτὴ ἀγάπησεν ὄχι τὸν ἄνθρωπον, ὅσο, καθὼς πάντα, τὸν ἔρωτα τὸν κάπως ξεχωριστὸ ποῦ τῆς φανέρωσεν ἐκεῖνος· ἔρωτα μὲ ἁγνὰ ποιητικὰ φτερά. Βλέπεις, τῶν ἄλλων τὰ αἰσθήματα—τὸ γνώριζεν ἐκ πείρας ἡ γυναῖκα — εἶχαν ψαλιδισμένα τὰ φτερά τους ἢ δὲν εἶχαν διόλου. Τῆς εἶχε δώσει ὁ ποιητὴς —καὶ τά χε μάθει ἀπόξω—τρία τέσσαρα τετράστιχα γραμμένα ὄχι μὲ πένα, ἀλλὰ μὲ φλόγα· ἔλεγε μέσα σαυτὰ τὴ δόξα τῆς ὠμορφιᾶς της κ' ἔκλεγε τὸν πόνο τῆς ἀγάπης του. Τέτοιες ἀγάπες ὅμως δὲ βαστοῦνε πολύ·

... Me crois-tu donc assez fou pour rêver
L'éternité des roses ?

Βαρέθηκε τὸν ποιητὴν ἡ γυναῖκα, κι ὁ ποιητὴς εἶδε πῶς πάντα ἡ γυναῖκα, καθὼς λέει κι ὁ δικός μας ὁ Παπαρρηγόπουλος (κρῖμα στὰ ποιήματά του, τόσο αἰσθαντικὰ καὶ τόσο κακογραμμένα:)

Καὶ ἂν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀγάπην ἤδη,
Δὲν ἀγαπᾷ· τὴν δύναμιν αὐτῆς ὑπολογίζει,
Κ' ἐνῷ ὠχρὰ ἐξ ἔρωτος σὲ βλέπει, σὲ προδίδει!

Χωρίστηκαν. Μετὰ καιρὸ—πῶς τάφερεν ἡ τύχη — γνωρίστηκε μὲ τὸν ἀδερφὸ τοῦ ποιητῆ, μὲ τὸν τραγουδιστή· τὰ ταίριασαν. Ηὗρε τὸ μάστορή της. Τὴν ἐβασάνιζεν αὐτός, ὅπως αὐτὴ ἐβασάνιζε τὸν ἄλλον· τὸν ἀγαποῦσεν ὅμως τὸν τωρινόν, ἂν ὄχι μὲ περισσότερην εἰλικρίνειαν, ἀλλὰ μὲ περισσότερο πεῖσμα. Μιὰν ὡραία καλοκαιρινὴ βραδιὰν ὁ τραγουδιστὴς θέλησε νὰ δείξῃ τὴν τέχνη του στὸ ταίρι του. Τῆς τραγούδησεν ἐρωτικώτατο τραγοῦδι τονισμένο γλυκύτατα· καὶ τὸ τραγούδησε θεῖα. Καί, κύτταξε! τὸ τραγοῦδι ἐκεῖνο ἦταν οἱ στίχοι τοῦ ποιητῆ, τὰ τρία τέσσερα τετράστιχα ποῦ ἔλεγαν τὴ δόξα τῆς ὠμορφιᾶς της κ' ἔκλεγαν τὸν πόνο τῆς ἀγάπης του... Καὶ ἡ γυναῖκα ποῦ τὸν παιζογελοῦσε τὸν ποιητήν, ὅταν τὸν εἶχε στὰ πόδια της, τὸν θυμήθηκε μὲ τὸ τραγοῦδι ἐκεῖνο, μακρυὰ της πλέον καὶ χωρισμένο ἀπ' αὐτὴ παντοτινά, ξανάειδε τὰ περασμένα της ὅλα, σὲ μιὰ στιγμὴ ξανάζησε μ' ἐκεῖνον, καὶ βρίσκοντας ἄνοστο, χοντρό, σχεδὸν ἀνυπόφορο, καὶ ξεχνῶντας τὸν τραγουδιστὴ ποῦ τὸν εἶχε μπροστά της, τὸν ξαναγάπησε θεότρελλα τὸν ποιητή, σὰν ὄνειρο ὑψηλότατο καὶ ὁλόφωτο, μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς φαντασίας της, καὶ—ποιὸς ξέρει—αὐτὴ τὴ φορὰ καὶ μ' ὅλη την ἀλήθεια τῆς καρδιᾶς της!

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

ΕΝΟΡΙΤΗΣ

(ΜΥΘΟΣ ΚΡΙΛΩΦ)

Εἶν' ἄνθρωπος, ὁποῦ ἀρκεῖ νὰ ἀγαπᾷς κανένα
εἶσαι γι' αὐτὸν νοῦς ἔξοχος καὶ συγγραφεὺς μεγάλος·
ἐνῷ τυχαίνει ἄλλος,
ποῦ ψάλλε ὅσο θὲς καλά, γλυκά, χαριτωμένα,
ὄχι μονάχα ἔπαινο παραμικρὸ σ' ἀρνεῖται,
ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ αἰσθανθῇ πῶς κάτι λὲς φοβεῖται.
Ἂν καὶ ἐνδέχεται μ' αὐτὸ ὀλίγο νὰ ἐγγίσω,
ἀλλ' ἀντὶ μύθου, ἓν συμβὰν θενὰ ἐξιστορήσω.

Ἕνας ἱεροκήρυκας δεινός, μιὰ Κυριακή,
(διάδοχος τοῦ Πλάτωνος[1] εἰς τὴν ῥητορική),
διὰ τὰ ἔργα τὰ καλὰ μ' εὐφράδειαν ὡμίλει.
Μέλι γλυκὰ τὰ λόγια του ἐτρέχαν ἀπ' τὰ χείλη.
Σ' αὐτὰ ἡ ἀλήθεια καθαρά, χωρὶς τεχνολογήματα,
σὰν ἁλυσίδα, ἔλεγες, ἀπὸ χρυσὸ φτιασμένη,
ὑψώνοντας στοὺς οὐρανοὺς ἰδέας καὶ αἰσθήματα,
τοῦ κόσμου ἐφανέρωνε τὸ μάταιον ἐν γένει.
Ἐπέρανε ὁ τῶν ψυχῶν ποιμὴν τὴ διδαχὴ
ἀλλ' ἐκρατοῦσε γενικὴ ἀκόμη προσοχή.
Συγκίνησις καὶ ἔκστασις κυρίευε καθένα
κ' εἶχαν, χωρὶς νὰ τὸ νοοῦν, τὰ μάτια δακρυσμένα.
Ὅταν ἐβγῆκεν ὁ λαὸς ἀπὸ τὴν ἐκκλησία,
εἶπ' ἕνας στὸν πλησίον του· «τί δῶρο, τί ἀξία!
πόση γλυκάδα, τί φωτιά, ποῦ ταὶς καρδιαὶς θερμαίνει!
Πλὴν ἡ καρδιά σου, γείτονα, ὡς βλέπω, κρύα μένει·
ἀφοῦ δὲν δάκρυσες, θὰ πῇ διόλου δὲν πονοῦσες!
ἢ μὴ δὲν ἐννοοῦσες;»
—Πῶς; ἐννοιωσα πολὺ καλά!
ἀπήντησεν αὐτός, ἀλλὰ
νὰ κλάψω διατί; ῥωτᾷ μὲ ἀπορία!
Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐνορία».

Π. ΑΞΙΩΤΗΣ

Η ΖΩΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Η ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΗ

«Τὸ παληόπαιδο... Εἶδες ἐκεῖ, καλέ! Ἂς μείνῃ τόρα κι' ἄλλο χρόνο στὴν ἴδια τάξι νὰ μουχλιάσῃ!» ἔλεγεν ἡ μετέρα τοῦ Γιαννάκη, μαθοῦσα τὴν εἰς τὰς ἐξετάσεις ἀποτυχίαν τοῦ χαριτωμένου υἱοῦ της— ἂν καὶ τὸ πρᾶγμα δέν της ἔκαμε πολὺ μεγάλην ἐντύπωσιν, διότι ἦτο ἀπὸ τέτοια συνειθισμένη.

— «Τί σας φταίω 'γώ; τὰ μαθηματικὰ μὲ πήρανε στὸ λαιμό τους» ἔλεγεν ὁ Γιαννάκης, ὠχρότερος ὀλίγον τοῦ συνήθους, ἀλλ' ὄχι καὶ πολὺ σεκλετισμένος. «Ἐγὼ σᾶς τὸ εἶπα: μαθηματικὰ δὲν καταλαβαίνω, ὅσῳ νὰ διαβάσω. Ἂν δὲν καταργηθοῦν τὰ μαθηματικά, ἐγὼ δὲν θὰ βγάλω τὸ Γυμνάσιο, νά το ξεύρετε.

— Πφ! πολὺ ποῦ με μέλει!» εἶπε καὶ ὁ πατέρας. «Σὲ βγάζω 'γὼ ἀπὸ τὸ σχολειὸ καὶ σε βάζω σὲ καμμιὰ τέχνη... ὄχι!...

— Πφφφφ! ἔκαμεν ὁ Γιαννάκης ξεκαρδισμένος ἀπὸ τὰ γέλια, καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ δωμάτιον τρέχων, διότι τὴν ἀπειλὴν αὐτὴν τοῦ τὴν ἔκαμνεν ὁ πατέρας του στερεότυπον ἀπὸ χρόνια τόρα καὶ ἐνεθυμήθη μὲ αὐτὴν τὰ μικράτα του.

Καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἦτο εὔθυμος. Ἠσθάνετο, —ἡ ἀλήθεια εἶνε,—μιὰ μικρὴ φοῦρκα, κατὰ τῆς τύχης καὶ τοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν, ἀλλ' ἐπροσπα-

[1] Ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ τὸν ἀρχιμανδρίτην Μόσχας ῥήτορα διάσημον, ἀποθανόντα κατὰ τὸ 1812. Σ. τ. Μ.

Digitized by Google

θοῦσε νά την κρύπτῃ ὅσον ἠμποροῦσεν εἰς τὸ βάθος καὶ νὰ γελᾷ. Ἐκ τούτου ἐκινήθη ὁ πατήρ του νὰ εἴπῃ εἰς τὸ τραπέζι μὲ ἀστείαν σοβαρότητα·

— «Φοβοῦμαι μὴν αὐτοκτονήσῃ ὁ Γιαννάκης μου ἀπὸ τὸ κακό του».

Ὁ Γιαννάκης τὸ ἅρπαξεν ἀμέσως. Βέβαια θαὐτοκτονήσῃ. Μήπως δὲν αὐτοκτόνησαν τόσα παιδία, ποῦ ἔπαθαν τὸ ἴδιο ρεζιλίκι τὸ δικό του; Ἡ ἐφημερίδες ἀνέφεραν κάθε μέρα ἕνα σωρό. Ἦταν, μάτια μου, τοῦ συρμοῦ. Καὶ εἶχαν δίκηο, μὰ τὸ Θεό. Δὲν πρέπει νὰ ζῇ κανείς, ὅταν ἀπορριφθῇ στὰς ἐξετάσεις καὶ μάλιστα στὰ μαθηματικά. Τὸ φιλότιμο δὲν ἔφαγε καὶ τὸν Κυβερνήτη; Θαὐτοκτονήσῃ καὶ αὐτός. Θὰ χαρῇ μιὰ δυὸ μέρες τὴ ζωή του καὶ ἔπειτα ἀντίο . . . θαὐτοκτονήσῃ.

Ἡ ἰδέα τοῦ ἐφάνη ἐξαισία, πρὸ πάντων ὡς μέσον νὰ καταπνίξῃ τὴν φοῦρκάν του. Καὶ ὅλον τὸ μεσημέρι δὲν ἔπαυσε νά την ἀναστρέφῃ, νά την ἐπεκτείνῃ, νά την τελειοποιεῖ, μὲ γέλια καὶ ἀστεῖα. Δὲν παρῆλθον τρεῖς ὧραι, ἀφ' ὅτου ἐρρίφθη ὁ πρῶτος σπόρος, καὶ τὸ σχέδιον εἶχε γίνει εἰς τὴν ἐντέλειαν. Ὅταν ἡ μητέρα τοῦ Γιαννάκη ἐξύπνησεν ἀπὸ τὸν μεταμεσημβρινὸν ὕπνον, ὁ Γιαννάκης τῇ ἐπέδειξε θριαμβευτικῶς τὸ φονικὸν μέσον. Ἦτο ἓν ποτήριον ὑγροῦ κοκκινωποῦ καὶ δυσώδους—διάλυσις πυρείων εἰς τὴν ὁποίαν, διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, εἶχε προστεθῇ καὶ ὀλίγη ὕαλος κοπανισμένη.

—«Εἶνε τὸ καλλίτερο, μητεροῦλά μου» εἶπε μελαγχολικῶς δῆθεν ὁ Γιαννάκης. «Τὰ ξουράφια καὶ τὰ πιστόλια εἶνε ἄγρια πράμματα. Ἔπειτα ποῦ νὰ βρῶ; Ἐν ᾧ μ' αὐτὸ τὸ νεράκι, ἔτσι κάνεις μιὰ καὶ αἰωνία σου ἡ μνήμη!»

Καὶ ἤγγισε τὸ ποτήριον διὰ τῶν χειλέων.

— «Ἔλα, ἔλα, ἀνόητε, δὲν 'ντρέπεσαι» τῷ εἶπεν ἡ μητέρα, «μὴν καταπιῇς καμμιὰ γουλιὰ καί σε πιάσῃ κόψιμο. Σαχλέ!

— Μπρὲ τί γουλιά! Ἐγὼ θάν το πιῶ ὅλο αὐτὸ τὴ νύχτα. Τί, δέν το πιστεύεις; Questa notte. . .

— Ἄφησέ με, παιδί μου, καὶ δὲν ἔχω ὄρεξι.

— Καλά!

Καὶ ἐξῆλθεν ἀπειλητικώτερος καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ δωμάτιόν του. Ἐκεῖ ἔβαλε τὰ βιβλία του καὶ τὰ πράγματά του ἐν τάξει,—εὗρεν ἀφορμὴν καλὴν νά το κάμῃ,—καὶ ἔγραψε τὴν διαθήκην του, μίαν διαθήκην πολὺ πρωτότυπον, διότι τῶν μὲν χρημάτων του κληρονόμον γενικὸν ὥριζε τὸν ἑαυτόν του, —εἶχε σκοπὸν νά τα ἐξοδεύσῃ ὅλα πρὸ τοῦ θανάτου του, — τῶν δὲ πραγμάτων ἕνα φίλον του στενόν, ἀποκληρόνων, ἕνεκα μυστηριωδῶν λόγων, καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφήν. Μετὰ τοῦτο ἐδοκίμασε νὰ συντάξῃ τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν θὰ ἄφινε, πιστοποιοῦσαν καὶ δικαιολογοῦσαν τὸ ἀπονενοημένον διάβημά του. Ἔλαβε φύλλον χάρτου καὶ ἔγραψε:

Φίλτατοι γονεῖς

Μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρω . . . . .

Ὄχι, δὲν ἤρχιζε καλά· τὸ ἔσχισε. Ἔλαβεν ἄλλο καὶ ἔγραψε:

Γονεῖς φίλτατοι

Νὰ ὑποφέρω μὴ δυνάμενος . . . . .

— Οὔφ! τί ἔπαθα σήμερα, δὲν μπορῶ νὰ γράψω! εἶπε μετ' ἀποστροφῆς, μιμούμενος ἕνα ἥρωα τῆς κωμῳδίας «Ζητεῖται Ὑπηρέτης» καὶ ἔσχισε καὶ τὸ δεύτερον φύλλον τραγικώτατα. Ἔλαβε τρίτον καὶ ἔγραψεν ὁριστικῶς πλέον:

Μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρω τὸ αἶσχος τῆς ἀπορρίψεώς μου καὶ τὸν καθηγητὴν τῶν μαθηματικῶν, ἀπεφάσισα νὰ τερματίσω τὸν ἄθλιον καὶ ἐλεεινὸν βίον μου καὶ νὰ μεταβῶ εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, πλησίον τῆς Μαίρης καὶ τοῦ Μιχαήλ. Ὁ Θεὸς νὰ παρηγορήσῃ τοὺς γονεῖς μου, τοὺς συγγενεῖς μου, τοὺς φίλους μου καὶ τὸ Ἔθνος, νὰ κεραυνώσῃ δὲ τὸν αἴτιον τοῦ δυστυχήματος. Ἀμήν.

Γιαννάκης

— Καὶ τόρα ἐμπρός! εἶπεν ὁ Γιαννάκης, διασκέδασις αὐτὲς τὲς λίγες ὧρες ποῦ μου μένουν καὶ τὸ πρωῒ θάνατος.

Καί το ἔλεγε μὲ τόσην σοβαρότητα, ὥστε τέλος πάντων κατώρθωσε νά το πιστεύσῃ καὶ ὁ ἴδιος. Ἦτο τῆς φύσεώς του ἴδιον νὰ γίνεται θῦμα τῶν τοιούτων αὐταπατῶν.

Τὸ ἀπόγευμα κατέβηκεν εἰς τὸ Φάληρον μὲ τοὺς γονεῖς του καὶ μὲ τὴν ἀδελφήν του. Ἡ θερινὴ δείλη ἦτο ἐξαισία. Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει μεγαλοπρεπῶς ἐπιχύσας χρυσὸν καὶ πορφύραν. Ἡ σελήνη ἤρχισε νὰ φέγγῃ ὠχρὰ ἐπὶ τοῦ γαλανοῦ οὐρανοῦ. Ἡ αὔρα ἐρρυτίδου τὴν θάλασσαν, ἀποφέρουσα τοὺς φθόγγους τῆς μουσικῆς. Κόσμος πολὺς περιεφέρετο ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, τὴν ὁποίαν ἐξωραΐζαν ἀναφθέντα ἤδη τὰ λευκαυγῆ ἠλεκτρικά. Ὁ Γιαννάκης ἠτένιζε καὶ ἀπελάμβανε μὲ νέαν ἡδονὴν τὰ συνειθισμένα αὐτὰ θέλγητρα καὶ προχωρήσας ἐπὶ τῆς ἐξέδρας, ἐκάθισεν εἰς μίαν γωνίαν, μόνος μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ ἐφιλοσόφησεν ἐπὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων . . . Χωρὶς νὰ θέλῃ, ἡ μελαγχολία εἰσῆλθεν εἰς τὴν καρδίαν του. Τὸ παιδίον εἶχε πεισθῇ πλέον ὅτι θἀποθάνῃ. Παράδοξον, ἀλλ' ὅταν παίζουν τὰ παιδία, εἶνε τόσῳ δυσδιάκριτος ἡ γραμμή, ἡ χωρίζουσα τὸ σοβαρὸν ἀπὸ τὸ ἀστεῖον!

—«Ἀ, μὰ δὲν εἶνε δουλειὰ αὐτή!» εἶπε καθ' ἑαυτόν· «ἄρχισα νά τα χάνω καὶ πρέπει νά το ρίψω στὴ διασκέδασι βαρειά.» Καὶ ἔσπευσε νὰ ἐπανεύρῃ τοὺς ἰδικούς του καὶ ἤρχισε πάλιν νὰ εὐφυολογῇ καὶ νὰ γελᾷ, ἐκ φόβου δῆθεν μήπως δειλιάσῃ.

Τὸ ἑσπέρας ἔφαγε καὶ ἔπιεν ὅσον ἠμπόρεσε. Τὸ φαγητόν, διὰ πρώτην φορὰν φέτος, εἶχε φρέσκες ντομάτες καί το εὗρεν ἐκτάκτως νόστιμον. Κατόπιν ἐξῆλθε μόνος. Αἱ Ἀθῆναι διεσκέδαζαν, ηὐφραίνοντο, ἀνεψύχοντο, ἀνεζωογονοῦντο. Παντοῦ κέντρον, παντοῦ κόσμος, παντοῦ φῶς, παντοῦ ἁρμονία καὶ γέλως. Αἱ πλατεῖαι γεμάται, τὰ πυροτεχνήματα εἰς ἐνέργειαν, τὰ καφενεῖα γεμάτα, κόσμος πολὺς εἰς τὰ καφεσαντάν, φωναὶ καὶ σημαῖαι ξεσχισμέναι, τὰ θέατρα πλήρη, τὰ ἱπποδρόμια κατάμεστα. Ἀπόψε ποῦ ἤθελε νὰ τἀπολαύσῃ ὅλα, ὁ Γιαννάκης τὰ ἔχασε· δὲν ἤξευρε ποῦ νὰ πρωτοπάγῃ.

— «Ὅσα μπορέσω θὰ ἰδῶ, ἐμπρός!» εἶπε. Καὶ εἰσῆλθε πρῶτον εἰς τὸ θέατρον τῆς Ὁμονοίας. Ἔρριψε μὲ μεγάλην πόζαν δυὸ δεκάρες εἰς τὸν θυρωρόν, εἶπεν ἕνα ἀριθμὸν καθίσματος καὶ εἰσῆλθε χωρὶς εἰσιτήριον, χωρὶς πληρωμήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰσέρχονται καὶ ἄλλοι πολλοί, μεγαλήτεροι ἀπὸ τὸν Γιαννάκην, καταχρώμενοι τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν θυρωρῶν, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι ἔχουν διαρκῆ εἰσιτήρια. Ὁ Γιαννάκης εἶδεν ἐκεῖ τὴν Δνα Βερώνην, τὴν ἐχειροκρότησε, ταχθεὶς αἰφνιδίως μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν της, καὶ ἀπῆλθεν ἐνθουσιασμένος. Οὕτω διαδοχικῶς ἐπεσκέφθη τὸ ἐκεῖ πλησίον ἱπποδρόμιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμεινε καὶ ὀλίγον περισσότερον, διότι τὰ σοφὰ ἄλογα τὰ ἐπροτίμα ἀπὸ τὰς καλλιτέχνιδας, τὸ θέατρον τοῦ Τσόχα, ὅπου ἐξεκαρδίσθη μὲ τὸν Παντόπουλον, τοὺς Ἀβερίνους, ὅπου ἀπὸ τὰ ἐμφαντικὰ κινήματα τῶν ἀοιδῶν ἐννόει κατὰ βάθος τὴν σκανδαλώδη ἔννοιαν τῶν γαλλικῶν ᾀσματίων καὶ ἐχειροκρότει ἐκθύμως, καὶ τέλος τὸν Παράδεισον ὅπου ἤνοιξεν ἀτελεύτητον συζήτησιν μὲ κάτι φίλους του περὶ τῆς ἀξίας τῶν δύο ἀντιζήλων ἠθοποιῶν. Τόρα

Digitized by Google

ἦτο ὑπὲρ τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου. Ἐπιστρέφων τέλος ἐπέρασε, μὲ τοὺς ἐν λόγῳ φίλους του ἀπὸ ἕνα καφεσαντάν, ὅπου ἔμειναν ἀρκετὴν ὥραν, συνάψαντες καὶ γνωριμίας τῆς στιγμῆς μὲ τὰς ἀοιδούς...

Ἐν ᾧ δὲ πλήρης ἐντυπώσεων καὶ εὐθυμίας ὁ Γιαννάκης ἀπήρχετο πρὸς τὴν οἰκίαν του,—ἦτο πολὺ ἀργὰ πλέον—ἐσυλλογίζετο ὅτι αὔριον ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὸ ἄλλο ἱπποδρόμιον καὶ τὸ θηριοτροφεῖον καὶ τὸν Φασουλῆν, τὸ θέατρον τοῦ λαοῦ, ὅπου κάθε βράδυ ἀντηχεῖ ὁ εἰλικρινέστερος γέλως. Εἶχον τόσας διασκεδάσεις, τόσα κέντρα φέτος αἱ Ἀθῆναι! κατακλυσμός... Ἐλησμόνησε καὶ τὴν αὐτοκτονίαν καὶ τὸ αἶσχος τῆς ἀπορρίψεως καὶ ὅλα... Ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν του, τὸ παράθυρον ἦτο ὀλάνοικτον καὶ τὸ φῶς τῆς σελήνης, δυούσης, εἰσήρχετο γλυκὺ καὶ εὐφρόσυνον. Εἰς τὸ βάθρον τοῦ παραθύρου ἀπέκειτο τὸ ποτήριον μὲ τὴν διάλυσιν τῶν πυρείων, ὥς το εἶχεν ἀφήσει ἐκεῖ νά τον περιμένῃ... Τὸ εἶδε καὶ ἐγέλασε... Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐφιλοσόφησε σοβαρὰ τῷ ὄντι ἐπὶ τῆς αὐτοκτονίας του. Καὶ τὸ ἁπλούστερον παιγνίδι εἰμπορεῖ νά μας κάμῃ νὰ σοβαρευθῶμεν.

— Τί ἔμμορφη ποῦ εἶνε ἡ ζωή, εἶπε, καὶ τί ἀνόητοι ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ αὐτοκτονοῦν, ἀλήθεια κι' ἀπ' ἀλήθεια!

Καὶ λαβὼν τὸ δηλητήριον τὸ ἔχυσεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου μετ' ἀποστροφῆς, ὡς ἐὰν πράγματι εἶχεν ἀποφασίσει ποτὲ νά το πίῃ.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Λεοντοτίγριδες

Εἰς τὸν ζωολογικὸν κῆπον τῆς ἐν Δουβλίνῳ Βασιλικῆς Ἰρλανδικῆς ἑταιρίας ἐλπίζουσι νὰ λάβωσι μετ' ὀλίγον νόθον γόνον ἐκ λέοντος καὶ τίγρεως. Τοιοῦτοι μιγάδες ἐγεννήθησαν ἄλλοτε ἐπανειλημμένως ἐν τῷ θηριοτροφείῳ τοῦ Ἄτκινς ἐν Βίνδσωρ. Ὁ πρῶτος γόνος εἶδε τὸ φῶς ἐν ἔτει 1824· ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς ὃν ἐπέδειξαν τὰ ἄρρενα ζῷα ἐκάλεσε τὸ εἶδος τοῦτο «Λεοντότιγριν»· ἐθηλάσθησαν ὑπὸ μιᾶς αἰγὸς καὶ πολλῶν κυνῶν, ἔφθασαν δὲ εἰς ἡλικίαν τριῶν μηνῶν. Ὁ δεύτερος τοκετὸς ἐν ἔτει 1827 ἀπηρτίζετο ἐκ δύω ἀρρένων οἵτινες εὑρίσκονται νῦν ταριχευμένοι, εἰς Βρεττανικὸν Μουσεῖον ὁ εἷς, καὶ εἰς τὸ τοῦ Ἐδιμβούργου ὁ ἕτερος· κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Βάλλ ἔφθασαν εἰς ἡλικίαν 10 μηνῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔλαβον ἐπανειλημμένως χώραν γόνοι λεοντοτίγρεων. Οὕτω ἀναφέρει ὁ Ρόβερτσων, ὅτι εἶδε κατὰ τὸ ἔτος 1832 ἐν Νίλκεννυ, ἐντὸς κλωβοῦ, ἕνα λέοντα, μίαν τίγριν καὶ τὰ τρία τέκνα των. Τὰ ζῷα τοῦ 1824 εἶχον κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Γρίφφιτ ἀκάθαρτον κίτρινον χρῶμα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ῥινὸς καὶ πρὸς τὰ ἄνω τῆς κεφαλῆς, τῆς ῥάχεως καὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς οὐρᾶς, ἦτο τὸ χρῶμα πολὺ σκοτεινότερον, ἐν τῇ θέσει δὲ ταύτῃ διεγράφοντο καὶ ἔντονοι κάθετοι γραμμαί· σκοτειναὶ κηλῖδες ἐκάλυπτον τὸ μέτωπον, ἐφαίνονται δὲ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, ἀλλ' ἀσαφῶς. Τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ λέοντος, ἡ λεπτὴ διασκευὴ τοῦ λοιποῦ σώματος ὡμοίαζεν ἐν τούτοις μᾶλλον πρὸς τὸ τῆς τίγρεως.

Ρ'

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ὁ καιρὸς ἔστρωσεν. Οὔτε νέφη πλέον ἀπειλητικά, οὔτε ἑσπεριναὶ ἀστραπαί, οὔτε βρονταὶ μακρυσμέναι, οὔτε ψεκάδες βροχῆς ἰδιότροποι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καύσωνος τῆς ἡμέρας, οὔτε νύκτες πολὺ δροσεραί, ὑγραί, ἀναβάλλουσαι τὰ ὑπαίθρια θεάματα. Ἤρχισαν αἱ ἡμέραι αἱ πυριφλεγεῖς, μὲ τὸν μονοτόνως καὶ ἀπελπιστικῶς κυανοῦν οὐρανὸν καὶ αἱ νύκτες αἱ ἀστροφώτιστοι, αἱ χλιαραί, αἱ ἡδυπαθεῖς, ὑπὸ τὰς ὁποίας νέαν μαγείαν περιβάλλονται τὰ ἐξοχικὰ τοπία. Καὶ ἐξέρχονται ὑπὸ τῆς θερμότητος τὸ κράτος καὶ ὑπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναψυχῆς οἱ ἀστοὶ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, καὶ κατακλύζουν τὰς ὁδοὺς καὶ συρρέουν εἰς τὰ κέντρα καὶ ἡ κίνησις ὑπὸ τὰ μυρία φῶτα πόλεως διασκεδαζούσης παρατείνεται μέχρι βαθείας νυκτός, ὅσον τὸ δυνατὸν ἀργότερα ἑκάστου προσπαθοῦντος νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸ ἀναπόφευκτον τῆς κλίνης μαρτύριον.

✢

Καὶ ὡς πρὸς τ' ἀναψυκτικὰ κέντρα καὶ τὰς διασκεδάσεις, αἱ Ἀθῆναι φέτος ὑπερέβαλον ἑαυτάς. Ἀρκεῖ ἁπλῆ χρονογραφικὴ ἀπαρίθμησις, ἄνευ ἄλλης περιγραφῆς. Ἡ πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας θέατρον ἑλληνικόν, τὸν θίασον Μένανδρον μὲ τὴν Δα Βερώνην, ἑλκυστικὴν πρωταγωνίστριαν. Ἡ ὁδὸς Γ' Σεπτεμβρίου Ἱπποδρόμιον, ἴσως τὸ μᾶλλον συχναζόμενον ἐκ τῶν ἑσπερινῶν θεαμάτων. Ἡ ὁδὸς Σταδίου τὸν Παντόπουλον, τὰ Ἰλίσσια τὸν Παράδεισον μὲ τὴν ἀμίμητον κυρίαν Παρασκευοπούλου, τοὺς λαμπροὺς Ἀβερίνους εἰς τοῦ Ὀρφανίδου, δεύτερον Ἱπποδρόμιον εἰς τὸ Ἄντρον τῶν Νυμφῶν, ἀπέναντι τὸ Θηριοτροφεῖον· εἰς τὰ Πευκάκια, εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον καὶ εἰς ἄλλας ἀκόμη συνοικίας Θέατρα λαϊκὰ Φασουλήδων, εἰς τὸ ἀπέναντι τοῦ Ὀρφανιδείου Ζυθοπωλεῖον Καφὲ Σαντάν, μουσικὴ εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος ὑπὸ τὸν κ. Καίσαρην καὶ ἄλλα μικρότερα κέντρα τὰ ὁποῖα ποῦ νὰ τἀριθμήσῃ κανεὶς ὅλα προχείρως καὶ προπάντων ποῦ νά τα ἰδῇ καὶ νά τα ξαναϊδῇ καὶ νά τα χορτάσῃ. Πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ ἔχῃ κανεὶς εἰς τὴν διάθεσίν του θερινὴν περίοδον τετραπλασίας διαρκείας, γράφει ἡ Νέα Ἐφημερίς. Καὶ αὐτὰ μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφίνομεν τώρα τὸ Φάληρον χωριστόν, τὸ μέγα καὶ πολύφωτον κέτρον τῆς ἀναψυχῆς μὲ τὰ τόσα του κέντρα.

✢

Δευτέρα ἔκδοσις τοῦ Καπετὰν Γεώργη, τοῦ περιφήμου καταστίκτου ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται τῆς Ἑστίας. Εἰς τὸ κρατητήριον τοῦ δ' ἀστυνομικοῦ τμήματος κρατεῖται ἀπὸ τινων ἡμερῶν ἄνθρωπος ἀγνώστου ὀνόματος καὶ προελεύσεως, τοῦ

Digitized by Google

ὁποίου τὸ δέρμα εἶνε κεκαλυμμένον σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ ποικίλων στιγμάτων, ἄεργος μὲ βλοσυρὸν βλέμμα καὶ ὕποπτον ἐξωτερικόν. Κατ' ἀρχὰς ἀπεπειράθη δι' ἀντιστάσεως νὰ διαφύγῃ τῶν χειρῶν τῆς ἀστυνομίας, μὴ κατορθώσας ὅμως τοῦτο ἠθέλησε νὰ τὴν ἀπατήσῃ βεβαιώσας ὅτι ὀνομάζεται Γεώργιος Λαμπρινάκος, ὅτι κατάγεται ἐκ Γυθείου, ὁπόθεν πεζὸς ἦλθεν ἐνταῦθα. Τεθεὶς ὅμως εἰς ἀντιπαράστασιν μετὰ πολλῶν Λακώνων, ὄχι μόνον δὲν ἀνεγνωρίσθη παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπέπεσεν εἰς προφανῆ σύγχυσιν ἐρωτηθεὶς περὶ διαφόρων τοποθεσιῶν καὶ προσώπων τῆς πατρίδος των. Ὅπως παρακάμψῃ τὸν σκόπελον τοῦτον διϊσχυρίσθη, ὅτι ἔλειπε χρόνους ἐκ Γυθείου διατρίψας ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς φυλακὰς Κόκλα ἐκ τῶν ὁποίων μόλις πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐξῆλθεν, ἐνῷ εἶνε γνωστὸν ὅτι αὗται πρὸ πενταετίας κατηργήθησαν. Ἐξ ὅλων τούτων ἐσχημάτισεν ἡ ἀστυνομία τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ ἄγνωστος αὐτὸς ἀποκρύπτει σκοπίμως τὴν ταὐτότητά του, τίς οἶδε δὲ διὰ τίνα σκοπὸν ἦλθεν ἐνταῦθα, ὅπου ἡ παρουσία του ἀποτελεῖ κίνδυνον εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν ἀποδειχθῇ ποῖος εἶνε, ἀπεφασίσθη πολὺ ὀρθῶς νὰ φιλοξενῆται εἰς τὸ κρατητήριον.

✣

Κατὰ τὴν ἐφετεινὴν περίοδον τῶν ὑπαιθρίων θεαμάτων, σπανίως τόσος κόσμος κατέκλυσε θέατρον, ὅπως πρό τινων ἡμερῶν τὸ Ἄντρον τῶν Νυμφῶν, ὅπου μετὰ τὴν παράστασιν τοῦ Ἱπποδρομίου ἐπρόκειτο νὰ παλαίσουν ὁ Γεωργίου καὶ ὁ Κριστόλ. Ἡ μετὰ τόσης ἀνυπομονησίας προσδοκωμένη πάλη διεξήχθη κανονική, ἄνευ ἐπεισοδίων, καὶ τρὶς ὁ Κριστὸλ ὑπὸ τὰς φρενητιώδεις ζητωκραυγὰς τοῦ πλήθους ἐκυλίσθη κατὰ γῆς ὑπὸ τοῦ ἕλληνος παλαιστοῦ,—καὶ ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία ἐσώθη ἀκόμη μίαν φοράν. Εἰς τὸ τέλος ὁ νικητὴς ἔκαμε προσλαλιὰν διὰ τῆς ὁποίας διεκήρυξεν ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ μόνος παλαιστὴς καθ' ὅλην τὴν ὑδρόγειον προκαλῶν οἱονδήποτε νὰ παλαίσῃ μετ' αὐτοῦ, εἴτε ἄγγλος εἶνε, εἴτε τοῦρκος, εἴτε ἑβραῖος!

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ὑπὸ τον τίτλον τὸ *Νορβηγικὸν Δρᾶμα* ὁ Ἐρνέστος Τισσώ, ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις κριτικὴν μελέτην περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἴψεν καὶ τοῦ Βιόρσον.

— Ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις γαλλικὴ μετάφρασις τῶν Μιμιάμβων τοῦ Ἡρώνδα, μετ' εἰσαγωγῆς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Δαλμεΐδα.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον Petites Ames, ὁ γνωστὸς Γάλλος συγγραφεὺς Αἰμίλιος Πουβιγιόν, ἐξέδωκε σειρὰν διηγημάτων ἐπιτυχεστάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγροτικῶν.

Ἐπιστημονικὰ

Ἐν Πετρουπόλει ἐπιτροπὴ ἐκ καθηγητῶν καὶ ἐπιστημόνων ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μ. δουκὸς Παύλου, διωργάνωσε Ὑγειονομικὴν Ἔκθεσιν *Ἑορτὴν τῆς Ἐπιστήμης* ὀνομασθεῖσαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεσωρεύθησαν πάντα τὰ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἀνθρωπίνης ὑγείας ἀφορῶντα ἀντικείμενα. Ἡ περίεργος αὕτη καὶ διδακτικωτάτη Ἔκθεσις θὰ μείνῃ ἀνοικτὴ μέχρις Ὀκτωβρίου.

— Ἀπέθανεν ἐσχάτως ὁ παρὰ τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βυρτσβούργου σοφὸς καθηγητὴς τῆς Ζωολογίας Σέμπερ. Ἐκτὸς τῶν πολλῶν καὶ ἐμβριθῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ὁ ἀποθανὼν ἐγκαταλείπει καὶ ἓν ἀνέκδοτον «Φυσικαὶ συνθῆκαι τῆς ὑπάρξεως τῶν Ζώων».

— Εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ Ζωολογικὴν Ἑταιρίαν φυσιολόγος παρουσίασε πόδας κονίκλων, ἐκ τῶν πολυπληθῶν οἱ ὁποῖοι λυμαίνονται τὴν Αὐστραλίαν, καταστρέφοντες τοὺς ἀγρούς. Οἱ πόδες οὗτοι εἶνε λεπτότεροι καὶ ἐλαφρότεροι ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς τῶν κοινῶν κονίκλων, συγχρόνως δὲ καὶ οἱ ὄνυχες ὀξύτεροι. Ἐκ τούτου ὁ ἐν λόγῳ ἐπιστήμων συμπεραίνει ὅτι παρὰ τοῖς αὐστραλιανοῖς κονίκλοις ἐπιτελεῖται ἤδη μεταβολὴ ὀργανική, μέλλουσα νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ταχέως ζῷα ἀναρριχητικά.

— Ὁ ἐν Δυσσελδόρφ καθηγητὴς Λειζεγκάγκ, βασισθεὶς ἐπὶ δύο πειραμάτων τὰ ὁποῖα ἐξετέλεσαν ὁ Συτσενβέργερ τῷ 1869 καὶ ὁ Ἔδερ τῷ 1886, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν δι' ἠλεκτρισμοῦ ἐμφάνισιν τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν. Πρὸς τοῦτο διωχέτευσε ῥεῦμα 6 στοιχείων ξηρῶν στήλης Γκόσνερ εἰς πυκνὴν διάλυσιν ὑποθειώδους νατρίου, ἐν ᾗ ὑπάρχουν δύο ἠλεκτρόδια ἐκ πλατίνης κεχωρισμένα διὰ πορώδους ἀγγείου. Τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς ἐμβαπτιζομένης ἐν τῷ ὑγρῷ τῷ περιβάλλοντι τὸ ἀρνητικὸν ἠλεκτρόδιον, ἡ εἰκὼν ἐμφανίζεται εἰς ὀλίγα λεπτὰ μὲ χρῶμα ἀμαυρὸν ὑπέρυθρον. Τὸ ὑγρὸν μένει ἐντελῶς διαυγές, ἡ δὲ ἀποσύνθεσίς του γίνεται εὐκολώτατα διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, τῶν κεχωρισμένων στοιχείων ἐπανασυντιθεμένων τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ῥεύματος. Κατὰ τὴν πλύσιν διὰ τῆς ὁποίας ἡ εἰκὼν γίνεται διαρκής, ἀποβάλλει μὲν μέγα μέρος τῆς ἐντασεώς της ἀλλὰ διατηρεῖ τό βαθὺ ὑπέρυθρον χρῶμα.

— Ἐν Παρισίοις ἐγένοντο πρό τινων ἡμερῶν τἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ διασήμου ἀστρονόμου Ἀραγώ, ἀνεγερθέντος πρὸ τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν τελετὴν ἔλαβον τὸν λόγον πρῶτος ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου κ. Τισσεράν, εἶτα ὁ δημοτικὸς σύμβουλος Μυτέ, ὁ Ἀλφρέδος Κορνὺ ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἄλλοι. Ὁ ἀνδριάς, ἔργον τοῦ ἀποθανόντος γλύπτου Ὀλίβα, κατεσκευάσθη ἐξ ὀρειχάλκου ὑπὸ τοῦ Δυρέν. Παριστᾷ τὸν Ἀραγὼ ὄρθιον, τὸ δὲ ὑπόβαθρον φέρει τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν: ***Φραγκῖσκος Ἀραγὼ 1786—1853. Δι' ἐθνικοῦ ἐράνου.***

— Ὑπὸ τῆς μὶς Κλέρκε, διακεκριμένης ἀστρονόμου, ὑπελογίσθη ἐσχάτως ἡ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου θέσις τῶν Πλειάδων. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦτον τὸ φῶς ἀπὸ τῆς ***Ἀλκυόνος***, τοῦ κατωτέρου ἀστέρος τοῦ συμπλέγματος, χρειάζεται 250 ἔτη ἵνα φθάσῃ μέχρις ἡμῶν. Αἱ Πλειάδες ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ Γαλαξίου, τὰ δὲ νεφελώματα τἀπαρτίζοντα μέγα μέρος αὐτῶν, κεῖνται ἀσυγκρίτως πλησιέστερον ἄλλων.

Μουσικὰ

Ἐν τῇ Opera-Comique τῶν Παρισίων παρεστάθη μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας νέον μελοδραμάτιον δίπρακτον τοῦ Καμίλλου Σαὶν Σὰν ἡ ***Φρύνη***.

Θεατρικὰ

Μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἔδωκε τὴν πρώτην του παράστασιν τὸ νέον Παρισινὸν θέατρον τῶν Ποιητῶν, τοῦ ὁποίου ἐπίτιμος διευθυντὴς εἶνε ὁ Φραγκῖσκος Κοππέ. Ἐπαίχθη κατ' ἀρχὰς εἷς πρόλογος τοῦ Καρόλου Φύστερ καὶ μετὰ τοῦτον μονόπρακτον δραμάτιον τοῦ Φαβιέ, ἐπιγραφόμενον ***Ὑπὸ τὴν δρῦν***.

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΣΘΜΟΝ

Ἐνῷ ἡ ἀτμομηχανὴ ἔσυρεν ἡμᾶς πρὸς τὴν φυσικὴν γέφυραν, ἣν, μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς, δι᾿ ἀλλεπαλλήλων γεωλογικῶν μεταβολῶν ἐθεμελίωσεν ἡ χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ, ἀφαιρούμενος ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἀναπολήσεων, μεταπηδῶν ἀπὸ τῶν εἰκόνων τοῦ ἐνεστῶτος εἰς τὰς τοῦ παρελθόντος, καὶ ἀπὸ τούτων ἐπανέστρεφον πάλιν θεώμενος τὴν ποικίλην τοπογραφίαν, ἥτις ἐν τάχει ἐξετυλίσσετο πρὸ ἡμῶν. Ἡ γραμμὴ χωρεῖ ὁτὲ μὲν παράκτιος ὁτὲ δὲ μεσόγαιος. Λόγῳ τῶν θέσεων, ὁπόθεν διέρχεται, προκαλεῖ ἰσχυρὰς τὰς ἐντυπώσεις, ἐξικνουμένας ἐνίοτε καὶ ἄχρι ρεμβασμῶν. Ἡ ἱερὰ γῆ τῆς Ἐλευσῖνος, μὲ τὴν Δήμητραν καὶ τὴν Κόρην, ἀνεκάλει τὴν πρώτην ἡμέρωσιν τῶν βαλανοφάγων γενῶν καὶ τὴν ἱερότητα τῆς φιλοξενίας, ἐμφύτου ἑλληνικῆς ἀρετῆς, εἰς ἣν χαριζομένη ἡ Θεά, καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ Κελεοῦ καὶ τῆς Μετανείρας ἀμείβουσα, παρέδωκεν εἰς τὸν Τριπτόλεμον τοὺς σιτοφόρους στάχεις, μυήσασα αὐτὸν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου, καὶ τὴν παρασκευὴν τῆς βάσεως τῆς ὑλικῆς τοῦ ἀνθρώπου συντηρήσεως. Ἡ αὐστηρὰ μεγαλοπρέπεια, ἡ ἀπόρρητος καὶ φρικτὴ ἱερότης τῶν φερωνύμων καὶ περιβοήτων μυστηρίων, πτοοῦσα ἔτι τοὺς ἀμυήτους, παρήρχετο ἐν τῷ ἐπιβάλλοντι αὐτῆς μεγαλείῳ συνέχουσα δέει τὸν νοῦν, ὅστις, προσατενίζων τῆς Σαλαμῖνος τὴν ἱερὰν νῆσον, συνέτριβε τὴν πέδην τῶν μύθων καὶ τὴν φρίκην τῶν προλήψεων καὶ τῶν μυστηρίων, ὅπως γονυπετήσῃ πρὸ ἑτέρας φωτεινῆς καὶ ἀνεσπέρου θεᾶς ἐγειράσης ἐκεῖ τὸ ἀκτινοβόλον καὶ ἄφθαρτον κράτος της, τῆς Θεᾶς Ἐλευθερίας, ἑλληνικῆς καὶ ταύτης, ἀπὸ ἑλληνικῆς διανοίας ἐκπορευθείσης, ἀπὸ ἑλληνικοῦ πνεύματος ὑμνηθείσης, ὑπὸ ἑλληνικῶν χειρῶν θεμελιωθείσης ἐπὶ ἀδαμαντίνου καὶ ἀκαταβλήτου βάσεως. Εὐρεῖα ἐξετυλίσσετο ἡ πέριξ γῆ, ἡ τοσούτων πολέμων καταστᾶσα στάδιον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Τὸ γεῖτον ὑγρὸν πεδίον, κυανοῦν καὶ ἤρεμον, ἀποστίλβον ὅλον ἀπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, καὶ ὅπερ ἄλλων ἀγώνων καὶ νέων τροπαίων ἐγένετο στάδιον, τῶν νήσων καὶ νησίδων αἱ ἀκταὶ καὶ κορυφαί, τῶν λόφων καὶ τῶν ἀγρῶν αἱ ἐσπαρμέναι ἢ πιτυοσκεπεῖς ἐκτάσεις, τὰ ἰνδάλματα ὅλα ἄλλης ζωῆς σβεσθείσης ἤδη, καὶ μόνον ἐξ ἡρωϊκῆς ἀναμνήσεως ἐλαυνούσης πρὸ τοῦ πνεύματος τοῦ εἰς θέαν καὶ ἀπόλαυσιν ἀπλήστου ὁδοιπόρου, αἱ φυσικαὶ καλλοναί, τὰ ἄφθιτα ἱστορήματα τὰ πρὸς τὰς θέσεις ταύτας συναπτόμενα, κατεῖχον ἡμᾶς πάντας, ἐναλλὰξ στρεφομένους ἀπὸ τοῦ πόντου πρὸς τὴν ξηράν, ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος εἰς τὸ παρελθόν, ἀπὸ τῆς ἱστορίας τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὴν γόησσαν τοῦ μύθου παράδοσιν. Ἤδη διηρχόμεθα τὰς Σκειρωνίδας Πέτρας. Καίτοι τοσοῦτοι αἰῶνες εἶχον παρέλθει, ἡ μνήμη τοῦ Σκείρωνος κατεπτόει ἐν τούτοις τοὺς ἀσφαλεῖς διαβάτας. Τὸ μέρος, ὁπόθεν διέρχεται ἡ σιδηρᾶ ὁδός, πρὸς τὸν βράχον σκαφέν, εἶναι στενόν, ἐλέγετο δὲ ἐπικίνδυνον. Τινὲς τῶν ἐπιβατῶν ἐταράσσοντο, μήτηρ δέ τις, κατὰ τὴν διάβασιν τῶν Πετρῶν, ὡσεὶ ἂν ὁ Σκείρων ἢ ὁ ἀντάξιός του Προκρούστης, ὁ Σίνης ἢ ὁ Περιφήτης εἶχον ἀναφανῆ ἐκεῖ που, ἔθλιψε προστατευτικώτερον τὸ τέκνον εἰς τὴν ἀγκάλην. Ἡ *Κακὴ Σκάλα* ἠκούσθη ὁμόφωνος κραυγή, ἐνῷ ὁ ἀλλοιωθεὶς ἦχος τῆς ἁτμαμάξης ἐδήλου ἡμῖν ὅτι διηρχόμεθα γέφυραν. Τινὲς τῶν ἐπιβατῶν περιδεῶς ἔκυψαν πρὸς τὰ κάτω, ἔνθα ἔχαινε βάθος τι. Ὅτε διήλθομεν τὸν σταθμὸν τῶν Σκειρωνίδων Πετρῶν αἱ ὄψεις ἐπανέλαβον τὸ σύνηθες χρῶμά των. Ὁ φανταστικὸς κίνδυνος εἶχε παρέλθει, καὶ ἡ ἀδολεσχία τῶν ἐπιβατῶν, ἀληθὴς καὶ πραγματικὸς κίνδυνος, κατασταλεῖσα πρὸς στιγμὴν ἐκ τῆς συγκινήσεως, ἐπανέλαβεν ὁρμητικώτερον τὸν ἀκάθεκτον ροῦν της.

Ὁ ὅρμος τοῦ Καλαμακίου, καὶ τὸ Καλαμάκιον, λείψανον μικροῦ τινος παρελθόντος, ἐξετυλίχθησαν πρὸ ἡμῶν μετ᾿ ὀλίγον. Πρὸς τὸν Σαρωνικὸν ἐγείρεται ἡ Ἰσθμία, κατ᾿ ἀντίθεσιν τῆς Ποσειδωνίας, ἐγειρομένης εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Κορινθιακοῦ. Θέσεις μᾶλλον ἀμφότεραι ἢ πολίσματα, κατ᾿ ἄμφω τὰς ἐκβολὰς τῆς διώρυγος κληθεῖσαι οὕτω, οὐδὲν παρὸν ἔχουσαι, εἰς ἐγγὺς ὅμως καὶ εὐοίωνον μέλλον εὐλόγως ἐνατενίζουσαι. Ἡ ἐπίνοια τῆς τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ, δὲν εἶναι νέα. Συλληφθεῖσα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, μετὰ διάμεσα ἀποτυχόντα στάδια, ἐπραγματοποιήθη ἐπιτυχῶς σήμερον. Τὸ ἔργον εἶναι μελέτης καὶ θέας ἄξιον. Ἱστάμενοι ἐπὶ τῆς γεφύρας, ἥτις συνάπτει τὸ πρὸς τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον χεῖλος τῆς γιγαντιαίας τάφρου καταπλησσόμεθα ἀπὸ τῆς μεγαλειότητος τῆς φύσεως ἀφ᾿ ἑνός, τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπνεύσεως καὶ τέχνης ἀφ᾿ ἑτέρου. Ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκείνου, ὅπερ φαίνεται ἓν τῶν ὑψηλοτάτων τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐνητενίζομεν ἐν ἀπόπτῳ καὶ ταὐτοχρόνως τοὺς δύο κυανοῦς κόλπους, οὓς ἡ ἀνθρωπίνη θρασύτης, εἰς τῆς φύσεως τὰ βουλεύματα ὑποκαθισταμένη, θὰ ἑνώσῃ μετ᾿ ὀλίγον, παραβιάζουσα τὰ θέσφατα, ὀρύσσουσα τὸν ἀμφιθάλασσον Ἰσθμόν, καὶ καταρρίπτουσα τοὺς φραγμοὺς οὓς ἤγειρε τῆς φύσεως ἡ μεγασθενὴς χείρ. Τὸ θέαμα εἶναι ὡραῖον ἐκεῖθεν. Εἰς τὰς ἐγγὺς καὶ ἀπωτάτας ἐκτάσεις ἐγείρονται ὄρη ἀθανάτου μνήμης καὶ καλλονῆς, καὶ ὅθεν ἡ ὑψηλὴ ποίησις ἤντλησεν ἀνεφίκτους ἐμπνεύσεις. Τριπλῆ ὀρέων κλίμαξ, ἡ τοῦ Κιθαιρῶνος, τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἁπλοῦται δεξιόθεν πρὸς τὴν Στερεάν, ἐνῷ πρὸς τὴν ἑτέραν πελοποννησιακὴν ὄχθην ἡ Κυλλήνη ἐγείρεται νεφελογείτων καὶ ὑπερήφανος, χιόνος στέμμα φέρουσα ἐπὶ τῆς παρθενικῆς κεφαλῆς, νύμφη ἄσπιλος καὶ γόησσα, ἐνθαρρυντικῶς μειδιῶσα, ὡς φιλάρεσκος ὡραία γυνή, εἰς τῶν τριῶν μνηστήρων τὰς τρυφερότητας, καὶ τῆς προτιμήσεις αὐτῆς τὴν ἀπόφασιν πονηρῶς ἀναβάλλουσα. Ὁ

Digitized by Google

Κορινθιακός, μὲ τὰ γαλανὰ ὕδατά του, χωρίζει τὴν μνηστὴν ἀπὸ τῶν μνηστήρων, τὴν ἁβρὰν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν ἀρρενωπὴν καὶ τραχεῖαν Ρούμελην. Ὁ γιγαντιαῖος μονόλιθος τοῦ Ἀκροκορίνθου, μὲ τὴν μυστηριώδη κρήνην Πειρήνην, τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης ἔνθα τόσοι, ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς θεᾶς τηκόμενοι ἐρασταί, ηὐχήθησαν ἐκεῖ τὴν πλήρωσιν τῶν εὐχῶν των, ἔνθα φωναὶ πάθους καὶ ἔρωτος ἡδονικοῦ ἀνῆλθον μετὰ τοῦ λιβανωτοῦ τῶν ἱκετῶν μέχρι τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς, ὁ ὑπερήφανος οὗτος Ἀκροκόρινθος πυργοῦται προκλητικὸς κατὰ μέτωπον. τὰ καταρρέοντα τειχίσματα τῶν ὀδοντωτῶν ἐπάλξεών του παρατάσσων, καὶ τὰ πολύμορφα ἐρείπια καὶ συντρίμματα τῆς μακρᾶς ἱστορίας του κρύπτων ὑπὸ τὰ τείχη του, ὡσεὶ ἂν ἠσχύνετο νὰ ἐπιδείξῃ τὴν σημερινὴν παρακμήν του ὁ παλαίμαχος ἀθλητής. ἡ περιμάχητος αὕτη σκοπιά, ὅπου ἑρπετὰ καὶ ὄρνεα, τῆς ἐρημίας οἱ σύντροφοι, οἰκοῦσι σήμερον. ἀλλ' ἧς ἡ κατοχὴ τόσον αἷμα, τόσον χρυσόν, τόσας νύκτας ἀϋπνίας καὶ σκέψεως ἐστοίχισεν ἄλλοτε. Ἀριστερόθεν μαρμαίρει ἡ θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ· μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τῆς κορινθιακῆς ἐσκάφη εὐθυγράμμως ἡ τὴν Πελοπόννησον ἐκνησώσασα διῶρυξ. Θεωμένη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς γεφύρας ἡ γιγαντιαία τάφρος ἐκπλήσσει διὰ τὰς διαστάσεις καὶ τὴν εὐρυθμίαν αὐτῆς. Νάνοι τινὲς φαίνονται εἰς τὸ βάθος κινούμενοι· εἰσὶν οἱ ἐργάται. Ἔνθεν κἀκεῖθεν τῶν στομίων τῆς διώρυγος διαφαίνονται τὰ γαλανὰ ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ τῆς Κορινθιακῆς θαλάσσης, τῶν δύο τούτων μελλονύμφων οὓς ἡ τέχνη θὰ ἑνώσῃ μετὰ μικρόν. Ἤδη ἡ ἀτμομηχανὴ διέρχεται συρίζουσα τὴν γέφυραν, καὶ εἰς τοὺς συριγμοὺς αὐτῆς ἀπαντῶσιν οἱ συριγμοὶ τῶν ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς διώρυγος ἐλαυνουσῶν ἁτμαμαξῶν. Ἄνωθεν καὶ κάτωθεν κυματίζουσι μανδήλια καὶ πῖλοι· προσφωνήματα ἀμοιβαῖα ἠχοῦσιν εἰς τὸ κενὸν τῆς χειροποιήτου διασφάγος, καὶ μετὰ μικρὸν ἡ ἕλκουσα ἡμᾶς μηχανή, ἀφεῖσα τὴν γῆν τῆς Στερεᾶς, εἰσέρχεται βοῶσα εἰς τὴν γῆν τῆς Πελοποννήσου, χωροῦσα πρὸς τὴν Κόρινθον.

Τὴν μικρὰν ἀνάπαυλαν, ἥτις παρείχετο ἡμῖν, ἐχρησιμοποιήσαμεν εἰς πρόχειρον πρόγευμα, ἀσκητικὸν ἐντελῶς εἰς τὴν πάλαι ποτὲ πόλιν τῆς τρυφῆς, καὶ ἐν ἀναπολήσει μᾶλλον ἢ ἐν θεωρίᾳ συγχρόνων ἀντικειμένων. Τί νὰ ἴδωμεν ; Ἡ Κόρινθος, ἡ τὴν Παλαιὰν ἀλλὰ σύγχρονον παρὰ τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ τοὺς στύλους τῆς Χαλινίτιδος Ἀθηνᾶς διαδεχθεῖσα, καὶ ἥτις, ἐρημωθεῖσα ὑπὸ σεισμοῦ κατὰ τὸ 1857, συνῳκίσθη ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νέα Κόρινθος» ἐπὶ τῆς θέσεως ἔνθα εὕρηται σήμερον, οὐδαμῶς ἀναμιμνήσκει τὴν ἀφνειοτάτην καὶ τρυφηλοτάτην τῶν ἑλληνίδων πόλεων, ἧς ἡ ἡδυπαθὴς χλιδὴ ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸν πλοῦτον, καὶ ἡ ἀκολασία ὑπερέβαινε τὴν χλιδήν. Ἡ Κόρινθος τῶν σημερινῶν χρόνων οὐδὲν ἔχει τὸ ἀξιοσημείωτον, οὐδὲν ἐμπνέει, ἐκτὸς δυσθυμίας διὰ τὸ παρόν, θάμβους διὰ τὸ παρελθόν, ἐλπίδων, ἴσως, διὰ τὸ μέλλον. Ἐρείδουσα τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου βρέχει τοὺς πόδας αὐτῆς εἰς τὸ κῦμα τοῦ Κορινθιακοῦ. Κύκλῳ, ἐπὶ τῆς γῆς τῆς Πελοποννήσου, μακραὶ ἐκτάσεις ἀκμαζουσῶν σταφιδαμπέλων στρωννύουσι χλοερῶς τὸ ἔδαφος, ὅπερ, εἰς τὴν ἔναντι ὄχθην φαίνεται ξηρὸν καὶ ἀγερώχως ἀπότομον. Ἐνῷ ἡ ἁτμάμαξα φέρει ὑμᾶς πρὸς τὰς θέσεις τῆς Ποσειδωνίας, ἀναλογίζομαι τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας ταύτης, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἔκλυσίν της. τοὺς ναοὺς καὶ τὰ καλλιτεχνήματά της, τὰς ἱεροδούλους καὶ τὰ θύματά των, τοὺς λαοὺς οἵτινες ἔζησαν καὶ ἐν ἀπολαύσει ὠργίασαν ἐδῶ, τοὺς ἄλλους οἵτινες ἐσφάγησαν καὶ ἐδουλώθησαν. Ποία ἀλληλοδιάδοχος παράταξις ἀκμῆς καὶ παρακμῆς, τρυφῶν ἐκνευριζουσῶν, στεναγμῶν ἡδονικῶν, κρονείων ἀκολάστων, γόων εἶτα, δακρύων, αἵματος ! Εἰς ὀλίγας ὥρας ἡ σπάθη καὶ ὁ δαυλὸς τῆς Ῥώμης κατέστρεψαν μακρῶν αἰώνων βίον καὶ καλλιτεχνίαν, κατέστησαν εὐχερὲς τὸ «παντὶ πλεῖν εἰς Κόρινθον», καὶ ἐπροίκισαν τὴν ἀλαζόνα μητρόπολιν δι' ἀριστουργημάτων ἀπὸ συλήσεως καὶ ἁρπαγῆς, ὁμοίας τῆς ὁποίας ὀλιγίστας ἀπεμνημόνευσε καὶ ἐθρήνησεν ἡ ἱστορία. Διττὸς χείμαρος, αἵματος ἀνθρωπίνου ὑπὸ ρωμαίων ὁπλιτῶν ἐκχυθέντος, καὶ μετάλλου τακέντος ὑπὸ τὸ πῦρ ρωμαίων ἐμπρηστῶν, ηὐλάκωσε τῆς ἐξανδραποδισθείσης Κορίνθου τὰς ὁδούς. Αἷμα καὶ πῦρ ! Διπλοῦ ἁγνισμοῦ βωμός, καθάρας τοῦ παρελθόντος βίου τὰ ἁβρὰ ἐπικούρεια ἴχνη, καὶ ἐμπνεύσας εἰς τοὺς ἀπαλυνθέντας καὶ ἐκδότους κορινθιακοὺς πληθυσμοὺς τῆς μετανοίας τὸ αἴσθημα, ὅπερ οὕτω ὑψηγόρον ἤχησε, δύο αἰῶνας βραδύτερον, ἀπὸ τοῦ ἐμπεπνευσμένου στόματος τοῦ θεηγόρου Παύλου. Παράπλευρος τοῦ ρύακος, ὃν τῶν Κορινθίων τὸ αἷμα ἐσχημάτισεν εἰς τὰς λεωφόρους, ἔρρευσεν ὁ ρύαξ μετάλλου ἀγνώστου τέως, «Κορινθιακοῦ» κληθέντος, καὶ ὅπερ μῖγμα χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ, ἀναλυθὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς δῃώσεως, ἐκόχλασεν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς συληθείσης καὶ δῃωθείσης πόλεως ! Μία στιγμὴ κατέστρεψεν αἰώνων ὅλων τὰ ἔργα, καὶ εἰς ἱλαστήριον δάκρυ ἀπέπλυνε τοῦ παρελθόντος τὴν ἐκχειλίσασαν ἡδονήν ! Πλειότερον παντὸς σεισμοῦ, συνεχῶς διασείοντος τὰ κορινθιακὰ ἐδάφη, ἡ κτηνώδης παραφορά, ἡ ακατονόμαστος ἀμαθεία τοῦ Μομμίου κατέστρεψε τὴν πόλιν, τὸ μουσεῖον τοῦτο πάσης καλλιτεχνίας, καὶ ἐχάρισεν ἄδωρον δωρεάν, ἀπευκταίαν διασημότητα, ἡροστράτειον φήμην εἰς τὸν ρωμαῖον στρατηλάτην τὸν κατασκάψαντα τὴν πλουσίαν καὶ ἁβροδίαιτον Κόρινθον, εἰς τὰς μαλθακὰς τρυφὰς τὰς ὁποίας προσήρχοντο, ἡδυπαθείας ὑποτελεῖς, τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς οἱ λαοί.

Ἡ Ποσειδωνία, ὡς καὶ ἡ Ἰσθμία, οὐδὲ σύστασιν κἂν ἔχουσιν ἔτι. Ἡ θάλασσα, διὰ τῆς σκαφείσης διώρυγος, εἰσέδυσεν ἤδη μέτρα τινὰ ἑκατέρωθεν τῆς γιγαντιαίας τεχνικῆς τάφρου, ἐνῷ δὲ ἐβάδιζον ἐπὶ τοῦ πεδίου, εἶδον αἴφνης ἱστοὺς πλοίων προκύπτοντας ὕπερθεν τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐσπαρμένων ἢ χέρσων ἀγρῶν. Ἦσαν μικρῶν ἀτμοπλοίων καὶ ὁλκάδων αἵτινες, ὑπηρεσίαν ἐν τῇ διατηρήσει ἐκτελοῦσαι, εἶχον προσορμισθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ὑγρᾶς ἤδη ὁδοῦ. Διῆλασα πεζῇ τὴν ἀπὸ Ποσειδωνίας εἰς Ἰσθμίαν ὁδὸν βαδίζων ἐπὶ τῆς κοίτης τῆς διώρυγος. Ἡ ἐπιτελεσθεῖσα μηχανικὴ ἐργασία καταπλήσσει διὰ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς εὐρύτητος, τῆς προσο-

Digitized by Google

ρότητος καὶ τῆς καρτερίας. Ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς διώρυγος, ἥτις αὐξάνει εἰς εὖρος καθόσον χωρεῖ πρὸς τὸ ἄνω, αἴρονται εἰς τὰ ὕψη αἱ ἀποσκαφεῖσαι παρειαί, λεῖαι καὶ ὁμαλώταται, χειροποίητα κλιμακωτὰ τειχώματα παρουσιάζουσαι εἰς βαθμιαίαν τριπλῆν σειράν. Αἱ κατώταται τῆς διώρυγος παρειαὶ ἐνεδύθησαν διὰ τοιούτου λιθίνου τειχώματος, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον. Σιδηρᾶ ὁδός, ἐστρωμένη ἐπιμήκως καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῆς κοίτης, ὑπηρετεῖ τὰς ἐν τῷ τελειοῦσθαι ἤδη ἐργασίας. Αἱ φωναὶ τῶν ἐργατῶν, ὁ ἀγωνιώδης στεναγμὸς τῶν ἀτμομηχανῶν, οἱ συριγμοὶ τῆς μηχανῆς, ἑλκούσης ὄπισθεν αὐτῆς ἀτελεύτητον σειρὰν φορείων πεπληρωμένων πετρῶν, ἀποβραχισμάτων καὶ ἰλύος, ἀντηχοῦσιν ἑκάστοτε εἰς τὰ δροσερὰ ἐκεῖνα βάθη τῆς ἀδένδρου τεχνικῆς φάραγγος. Τὸ δαιμόνιον τοῦ ἀνθρώπου, ἐπαναστατῆσαν κατὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως, μετέθεσεν ἐνταῦθα τὰ ὅρια αὐτῆς, μεταβαλὸν τὴν χερσόνησον εἰς νῆσον, ὅπως ἀλλαχοῦ μετέβαλε τὴν νῆσον εἰς χερσόνησον. Φωναὶ ποικίλαι καὶ γλῶσσαι ἀκούονται εἰς τὰ βάθη ταῦτα διαρκῶς. Ἀπὸ τῆς καθέτου παρειᾶς τῆς διώρυγος, εἰς ὕψος προκαλοῦν ἰλιγγίασιν, φαίνεται, ἀπὸ σχοινίου αἰωρούμενος, ἐργάτης τολμηρός, σφηνῶν λίθους εἰς τὴν πλευράν, ἢ ἄλλην τεχνικὴν ἐργασίαν ἐπιτελῶν. Τὸν βλέπω κάτωθεν μετὰ φρίκης σαλευόμενον καὶ αἰωρούμενον εἰς τὸ δυσθεώρητον ὕψος· ἀλλ' ἐκεῖνος γελᾷ παταγωδῶς καὶ εὐθύμως· καὶ οἱονεὶ σαρκάζων τὸ αἴσθημα τῆς ἀγωνίας, ὅπερ μὲ ἐπλήρου εἰς τὴν θέαν ἐκείνην τοῦ κινδύνου ὅστις τὸν ἠπείλει, ἄρχεται ᾄδων ἀμερίμνως καὶ ἀνέτως φαιδρὸν ᾆσμα τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Αἱ ἀναπάλσεις τοῦ ᾄσματός του δονοῦνται εἰς τὸ χάος τῆς διώρυγος, καὶ εἰς βαθμιαίαν ἐξασθένησιν χωροῦσαι, ἐκπνέουσιν εἶτα ὁλοσχερῶς. Ἐσιώπησεν ὁ ἐργάτης· ἴσως τῆς ἀπωτάτης πατρίδος του ἡ ἀνάμνησις ἐσκίασεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, καὶ ἡ ἀναπόλησις προσφιλῶν ὄντων, χάριν τῆς ζωῆς καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ὁποίων ἐκθέτει αὐτὸς εἰς τοιοῦτον καταφανῆ κίνδυνον τὴν ζωήν του, διέκοψεν ἀποτόμως τὴν εὐθυμίαν τοῦ φαιδροῦ ᾄσματος. «Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγεῖ τὸν ἄρτον σου». Τὸ ῥῆμα τοῦ Κυρίου, τὸ ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς στόματός Του ἐκπορευθέν, ἀναλλοίωτον κρατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰς τὰ ἔγκατα τῶν θαλασσῶν, εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς καὶ εἰς τοὺς αἰθέρας μάχεται καὶ μοχθεῖ ὁ ἄνθρωπος ὅπως κερδίσῃ τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας, καὶ χάριν ἀθλίας ζωῆς φυγαδεύει τὴν εἰρήνην τῆς ἀνυπαρξίας, κινδυνεύων τὴν ζωήν, ἥν, ἀντὶ νὰ κερδίσῃ, ἀπόλλυσι πολλάκις διεξάγων τῆς ἐπιμόχθου συντηρήσεως τὸν βαρὺν ἡμερήσιον ἀγῶνα.

Ἤδη ἱστάμην κάτωθεν τῆς γεφύρας, τῆς ἄνωθεν ζευγνυούσης τὰς δύο ὄχθας τῆς διώρυγος, καὶ ἣν πρὸ ὀλίγου εἶχον διέλθει ἐπὶ τῆς ἀτμαμάξης. Ἔβλεπον τὴν μακρὰν ἔκτασιν τῆς διώρυγος, ἐπάτουν τὸν πυθμένα, ὅντινα αὔριον θὰ κατακαλύψῃ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, ἐθεώρουν τὰς μυρμηκιὰς τῶν ἐργατῶν, τῶν σιδηροδρόμων τὰ ἐλάσματα, τὴν ἀλληλοδιάδοχον ἄνοδον καὶ κάθοδον τῶν μηχανῶν τῶν ἑλκουσῶν τὰ φορτία τῶν ὑστάτων ἀποβραχισμάτων. Ἀνελογιζόμην τὰς ποικίλας τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ἀνθρώπων τύχας. Ἐδῶ, ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης ἣν τόσον ὁμαλῶς καὶ εὐρύθμως ἔσκαψεν ὁ ἄνθρωπος, ἦτο ἄλλοτε θάλασσα. Τοῦ ἐδάφους οἱ σπασμοὶ ἀνήγαγον τὰς ξηρὰς ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς τὰ ἐνδιαιτήματα τῶν ἰχθύων ἐβλάστησεν ἡ χλόη καὶ τὰ ἄνθη τῶν ἀγρῶν. Μετὰ παρέλευσιν χιλιετηρίδων, ὁ ἄνθρωπος, τροποποιῶν τὴν δημιουργίαν, παρασκευάζει κοίτας ἰχθύων εἰς τὰ πετρώματα καὶ τὰ ὀρύγματα τοῦ ἰσθμοῦ ὃν διώρυξε, καὶ ὑποκαθιστᾷ τὰ φύκη εἰς τῶν λειμώνων τὴν ἀνθόσπαρτον στολήν. Ποῖον ἔργον γήϊνον, ποία δύναμις ἀνθρωπίνη δύναται νὰ ἐνατενίσῃ εἰς διάρκειαν ἀναλλοίωτον! Θάλασσα ἐδῶ τὸ πρῶτον· συμπαγεῖς ὄγκοι πετρωμάτων καὶ χωμάτων εἶτα· χάος, σκαφὲν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου σήμερον, καὶ θάλασσα αὔριον! Ἐνώπιον τῆς αἰωνιότητος, τῶν χιλιετηρίδων ἡ παρέλευσις εἶναι ἓν αὔριον μόνον· εἶναι ὀλιγώτερον ἔτι· εἶναι στιγμή, καὶ ἴσως καὶ τοῦτο εἶναι πολύ. Τὰ γένη τῶν βροτῶν, ἅτινα, εἰς τῶν αἰώνων τὴν ἀκαριαίαν πάροδον, θὰ κατοικήσωσι τοὺς τόπους τούτους, πῶς θὰ ἐπανεύρωσι τὴν χώραν, ἣν ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῆς μορφῇ θεωροῦμεν ἡμεῖς σήμερον; Εἰς τὰ πεδία, ἅτινα πρὸ μικροῦ εἶχον ἰδεῖ, εἰς τὴν διπλῆν θάλασσαν, ἣν ἄρτι ἀπὸ τοῦ ὕψους εἶχον θεωρήσει, ἔζησαν ἀπειράριθμοι λαοί, τὰ ἴχνη τῶν ὁποίων ἀπεσβέσθησαν πλήρως ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ φθοροποιοῦ Χρόνου. Πεπληρωμένα πλούτου εἶχον προσορμισθῆ, ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ Ἰσθμοῦ, τῶν ἀρχαίων λαῶν τὰ πλοῖα. Σήμερον, μόλις συναντᾷ τις εἰς τοὺς ἐρήμους ἀγροὺς τὸν βοσκὸν ἐλαύνοντα τὰ ποίμνιά του, καὶ μόλις βλέπει μικρὸν ἱστίον ἱπτάμενον ὕπερθεν τῆς διπλῆς θαλάσσης, ἥτις ἐγένετό ποτε γενῶν καὶ λαῶν ἐντευκτήριον. Ἡ σιωπὴ βαθεῖα κρατεῖ εἰς τὰς στερρὰς καὶ ὑγρὰς τῆς Κορίνθου ἐκτάσεις. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς παρακμῆς ἐσίγησαν τὰ πάντα, καὶ εἰς τὴν ζωὴν ὑποκατέστη τοῦ θανάτου ἡ λήθη καὶ ἡ μελαγχολία. Ποῖαι ἀλλοιώσεις ἐπιτελεσθεῖσαι, πόσαι δὲ μείζονες ἐπιτελεσθησόμεναι ὑπὸ τοῦ Χρόνου τὴν ἀνατρεπτικὴν καὶ ἀκάθεκτον φοράν! Ἐδῶ ἔνθα ἵσταμαι, ἀσφαλὲς πατῶν ἔδαφος, ἐν φιλήματι, ὅπερ τρυφερώτερον θὰ καταστήσῃ μακρότατος χωρισμός, καὶ ὁ πόθος ματαίως ἐλπιζομένης ἑνώσεως, συντελεσθείσης ἤδη, θὰ συναντηθῶσιν αὔριον αἱ θάλασσαι τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἡ ἕλιξ τοῦ ἀτμοπλοίου, κύματα ἐγείρουσα εἰς τὰ ἥσυχα ὕδατα τῆς ἠρεμούσης διώρυγος, θὰ πλαταγήσῃ ὕπερθεν τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ὁλόκληρος ἔνυδρος κόσμος, ἄλλος μὲν διαβάτης, ἄλλος σταθερώτερος τῆς διώρυγος οἰκιστής, θὰ διέλθῃ ἢ ἑδραίως θὰ ἐνοικήσῃ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλασσίας ὁδοῦ, καὶ τὰ ἤδη ξηρὰ τείχη της. Ὁ ναύτης θὰ διαδεχθῇ τὸν αἰπόλον· καὶ εἰς τὰ σκιρτήματα τῶν ποιμνίων, εἰς τοὺς ἤχους τῆς ποιμενικῆς σύριγγος, εἰς τὰ κρίνα τῶν ἀγρῶν, εἰς τὸ ἄρωμα τῆς ἐρείκης, τοῦ θύμου, τῶν πιτύων, εἰς τῶν πτηνῶν τὰ ᾄσματα, εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ χερσαίου κόσμου, θὰ ὑποκατασταθῇ τοῦ ἐναλίου βίου ἡ δρᾶσις, τοῦ πηδαλίου ὁ χειρισμός, τοῦ πλοιάρχου ἡ φωνή, τοῦ κύματος ὁ λικνισμός. Πλοίων καρχήσια

Digitized by Google

θὰ ψαύσῃ ὁ ἄνεμος, ὁ διὰ τῆς τεχνικῆς κοιλάδος διαπνέων ἤδη, καὶ κατ' ἄμφω τὰ χείλη τῆς διώρυγος θωπεύων τοὺς θάμνους μόνον τώρα καὶ τὰ δενδρύλλια τοῦ ἐδάφους. Ὁ βουκόλος θὰ ἀναστείλῃ τὴν ἀγέλην αὐτοῦ παρὰ τὴν χειροποίητον θαλασσίαν ἀκτήν· θὰ ἀκούσῃ βρέμουσαν τοῦ ἀτμοπλοίου τὴν μηχανήν, καὶ τῆς ἀρχαίας Κορίνθου κάτοικος, ἐπιστρέφων τὴν νύκτα εἰς τὴν καλύβην αὐτοῦ, τὴν ἀπὸ συντριμμάτων ἀρχαίων ναῶν ἐγερθεῖσαν, θ' ἀναμνησθῇ τοῦ προσφωνήματος ὅπερ, ὑπὸ τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος καὶ ἐργασίας, ἀπηύθυνεν αὐτῷ ὁ ναυτίλος ἀπωτάτων ἀκτῶν. Τῆς θαλάσσης ἡ ψεκὰς καὶ ἡ ἅλμη θὰ ἐπικαθήσῃ εἰς τοὺς ἀνθοσκεπεῖς τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ χλοάζοντας ἀγρούς, καὶ τὰ λευκὰ ἁλατόπηκτα κρύσταλλα, δίκην κόνεως ἀδαμαντίνης, θὰ στίξωσι τοὺς σμαράγδους τῶν φύλλων καὶ τῶν κλαδίσκων τῶν δένδρων. Καὶ αἱ Νύμφαι τῶν πηγῶν καὶ τῶν ὀρέων, ἀφίνουσαι τὰς νύκτας τὰ ποιητικώτατα κρυσφύγετα αὐτῶν, θὰ ἔρχωνται εἰς τὰς ὄχθας τοῦ θαλασσίου ποταμοῦ, οὗτινος τὴν κοίτην ἔσκαψεν ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡδέως κατοπτριζόμεναι εἰς τὸ διαυγὲς θαλάσσιον ὕδωρ, θὰ διαλέγωνται τρυφερῶς πρὸς τοὺς ἐναλίους θεούς, εἰς τὴν κατοχὴν καὶ φρούρησιν τῶν ὁποίων παραδίδεται ἤδη ἡ διῶρυξ.

Ὀξύτατος συριγμὸς ἀντήχησεν αἴφνης ὑπὲρ τὴν κεφαλήν μου. Προσέβλεψα ἄνω, καὶ ἐπὶ τῆς γεφύρας, τῆς ὡς πλέγμα ἀράχνης ἐοικυίας, εἶδον διερχομένην μακρὰν ἁμαξοστοιχίαν. Ἀφήρεσα τὸν πῖλόν μου χαιρετῶν τοὺς εἰς τὰ ὕψη ὑπὲρ τὴν κεφαλήν μου ἱπταμένους ἐπὶ πτερύγων ἀτμοῦ. Μανδήλια ἐκυμάτισαν ἐπανειλημμένως, καὶ ἡ ἀπήχησις ἔφερεν ἄχρις ἐμοῦ, εἰς τὰ βάθη ἐκεῖνα, παρατεταμμένους χαιρετισμούς. Αὔριον, οἱ ἐπὶ τῆς γεφύρας ἱστάμενοι ἢ παρελαύνοντες, θὰ βλέπωσιν εἰς τὸ βάθος κῦμα ἀντὶ ξηρᾶς. Εἰς τὸν συριγμὸν τῆς χερσαίας ἀτμομηχανῆς θὰ ἀπαντᾷ ἀντιχαιρετῶσα συρίζουσα τοῦ πυροσκάφου ἡ ἀτμομηχανή. Ὑπὸ τὴν γέφυραν, ὡς ὑπὸ δίκρανα καυδιανά, θὰ διέρχωνται τῶν πλοίων καὶ ἀτμοπλοίων οἱ ἱστοί, φόρον εὐγνωμοσύνης ἀποτίνοντες εἰς τὴν εὔσκοπον τοῦ ἀνθρώπου ἐπίνοιαν, καὶ τὴν θέλησιν δι' ἧς ἐδάμασε τὴν φύσιν. Ἡ ἄκρα τοῦ Ταινάρου, ἡ φοβερὰ τοῦ Μαλέα κυματοπλὴξ ἀπορρὼξ βλέπουσι μειούμενα τὰ ἀπευκταῖα σκῆπτρα τοῦ τρόμου, ἅτινα βίαιοι ἄνεμοι, ἄγρια κύματα, ναυτῶν κραυγαί, πνιγομένων ὀλολυγμοί, ἐπιζώντων ὀδυρμοί, ναυαγῶν ἀγῶνες, καὶ λείψανα ναυαγίων, στρόβιλοι, δῖναι, κυματοφόροι σίφωνες, ὑγροὶ λόφοι ἀφροσκεπεῖς, ραγδαίως πρὸς τὴν κάθετον κρημνώδη ἄκραν ἐπερχόμενοι, ἀπένειμαν εἰς αὐτάς. Ἡ ταχύτης τῆς συγκοινωνίας, ἡ ἀσφάλεια αὐτῆς ἀνευρίσκουσιν ἐν τῇ ἐγκαινιζομένῃ διώρυγι τῆς Κορίνθου τὸν ἐπικαιρότερον καὶ λυσιτελέστερον θεράποντα. Κατερχόμενος πάντοτε πρὸς τὴν Ἰσθμίαν εἶχον ἀδιάλειπτον καὶ ὁμοιόμορφον πρὸ ἐμοῦ τὸ ἐπιβάλλον θέαμα τῆς διώρυγος. Ἤδη, πεζὸς χωρήσας ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Κορινθιακοῦ, ἀφικόμην εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Σαρωνικοῦ, διελάσας ἀβρόχοις ποσί, ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς διώρυγος, τὸ ἀπὸ Ποσειδωνίας εἰς Ἰσθμίαν διάστημα. Κατὰ τὰ δύο τῆς διώρυγος ἄκρα, χαμηλότατοι καὶ ἀσθενέστατοι φραγμοὶ ὀλιγίστων μέτρων παρακωλύουσι τὴν ἕνωσιν τῶν ὑδάτων. Ὀλίγα ἑκατέρωθεν κτυπήματα σκαπάνης, καὶ οἱ κόλποι ἑνοῦνται, καὶ ἡ Πελοπόννησος ἀπονησοῦται, καὶ τῶν ἀρχαίων χρησμῶν ἡ ἐντολὴ παραβιάζεται, καὶ τὸ ὄνειρον τῶν αἰώνων πραγματοποιεῖται ὑπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ φῶς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, διὰ χειρῶν καὶ κεφαλαίων ἑλληνικῶν. Πρὶν ἢ καταλίπω τὴν διώρυγα ἐθεώρησα αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπανειλημμένως. Ἀγνοῶ διατί μὲ κατέσχεν αἴσθημα μελαγχολίας. Τὸ γιγαντιαῖον ἐκεῖνο ὄρυγμα πληροῦται μετ' ὀλίγας ἡμέρας θαλασσίου ὕδατος. Ἡττῶνται τῆς φύσεως οἱ φραγμοί, θριαμβεύει τὸ πνεῦμα, ἐπίκουρον ἔχον τὴν ὕλην. Τὸ πᾶν ἀλλοιοῦται· καὶ εὐτυχῶς ἡ ἀλλοίωσις τελεῖται ὑπὸ εὐγενὲς καὶ παγκοσμίου συμφέροντος σύνθημα. Ἐντὸς βραχέος καταρρίπτονται οἱ μικροὶ τῶν προχωμάτων φραγμοί, καὶ χαλαροῦται ὁ ἀσθενέστατος χαλινός, ὁ συγκρατῶν τοὺς γιγαντιαίους καὶ ἀπειραρίθμους ὑγροὺς ὄγκους ἀμφοτέρων τῶν κόλπων. Τὴν βίαν τῶν θαλασσῶν, ἣν μόνη τοῦ Δημιουργοῦ ἡ κραταιὰ χεὶρ δύναται νὰ φιμώσῃ, δεσμίαν κρατεῖ ἤδη μικροτάτη ἐπίπεδος ἔκτασις οὔπω σκαφείσης γῆς! Τὸ ὅριον, ὅπερ ὁ Θεὸς ἔθηκε ἀνὰ μέσον θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, παραβιάζεται αὔριον, ὑπὸ τὸ νεῦμα αὐτοῦ πάλιν τοῦ Δημιουργοῦ, Οὗτινος τὸ θεῖον πνεῦμα ὁδηγεῖ καὶ ἐμπνέει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ μεγαλεπήβολον ἀγαθόν, καὶ αὔριον, ἀδιαταράκτως, ἄνευ σπασμῶν καὶ σεισμῶν, ἄνευ ἀναδύσεων καὶ καθιζήσεων συνάπτονται αἱ ἀπὸ αἰώνων χωρισθεῖσαι θάλασσαι, καὶ διαπόντιος, τὰς ἐπικινδύνους ἐσχατιὰς τῆς νοτίου Πελοποννήσου ἀποφεύγων, πλέει πρὸς τὴν Δύσιν ὁ κάτοικος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὁ τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Μοναδική, ἱστορική, ἀνεκφράστως μεγαλοπρεπὴς θὰ ἦναι ἡ στιγμὴ καθ' ἥν, αἰρομένων ἑκατέρωθεν τῶν φραγμῶν, θὰ εἰσορμήσωσιν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στομίων τὰ ὕδατα εἰς τὴν διώρυγα. Ὁ ἐνοσίχθων Ποσειδῶν, ἡ τρίαινα τοῦ ὁποίου δὲν ἴσχυσε νὰ διατρήσῃ τὸν Ἰσθμόν, εὐρύνει κατὰ ἓξ ἔτι μίλλια τὸ ἀτελεύτητον αὐτοῦ ὑγρὸν κράτος. Θεῶν ἔρις περὶ κατοχῆς οὐδεμία ἀπειλεῖται. Ἔδαφος καὶ διῶρυξ ἀνήκει εἰς Θεὸν ὑπέρτερον τῶν Ὀλυμπίων πάντων, εἰς τὸν μέγαν καὶ ἀληθῆ τῆς ἐπιστήμης Θεόν, οὗτινος αἴδιον ἔσεται τὸ γήϊνον κράτος. Τὴν θέλγουσαν εἰκόνα τοῦ ἀλύτου καὶ αἰσίου δεσμοῦ ἀμφοτέρων τῶν κόλπων εὐφροσύνως βλέπει ὁ κόσμος· καὶ ὑπὸ αὔρας ποντιάδος ἠρέμα ὠθούμενον, ὑπὸ Τριτώνων, δελφίνων καὶ θεῶν ἄλλων ἐναλίων προπεμπόμενον, κούφως καὶ ἠπίως διολισθαῖνον, ἀφανὲς διέρχεται, ἁβρῶς ἐπιψαῦον τῆς διώρυγος τὸ ὕδωρ, τὸ μαργαριτῶδες ἅρμα τῆς Ἀμφιτρίτης, πρῶτον αὐτὸ ἐγκαινίζον αἰσίως τὴν θαλασσίαν μεταξὺ τῶν ἠπείρων ὁδόν. Ὁ ἐκεῖ που ἀγραυλῶν Πάν, μόνος αὐτὸς ἐξίσταται ἐπὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ θεάματι· καὶ ἐμβρόντητος, τῆς σύριγγος τὸ μέλος διακόπτων, καταλείπει εἰς τοὺς θαλασσίους θεοὺς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς χώρας του, καὶ μορφάζων κωμικῶς τρέπεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς Κυλλήνης. Ἀσφαλὴς ἐκεῖ ὁ τραγόπους δρυμοδίαιτος Θεὸς ἐπαναλαμβάνει διὰ τοῦ καλάμου τὸ

Digitized by Google

μέλος, ὅπερ τῶν ὑδάτων ἡ ἀθρόα εἴσοδος διέκοψεν εἰς τὰ χείλη τῆς πρώην ξηρᾶς τάφρου, τῆς σήμερον εὐτυχοῦς καὶ εὐοιώνου θαλασσίας διώρυγος τῆς Κορίνθου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Εὐχαρίστως ἀρχόμεθα σήμερον τῆς διὰ τῆς *Ἑστίας* δημοσιεύσεως σειρᾶς πανομοιοτύπων ἑλληνικῶν χειρογράφων ἀξίων λόγου διὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἢ περιέργων διὰ τὸν ῥυθμὸν τῆς γραφῆς ἢ ἄλλως ἀξίων γνώσεως. Θέλομεν δὲ συνοδεύει τὰ πανομοιότυπα δι' ἐπεξηγηματικοῦ κειμένου τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπυρίδωνος Λάμπρου, ὅστις δὲν θὰ περιορίζηται εἰς μόνην τὴν περιγραφὴν τῶν χειρογράφων, ἐξ ὧν εἶνε εἰλημμένα τὰ πανομοιότυπα, ἀλλὰ θὰ ποικίλλῃ τὴν περιγραφὴν καὶ δι' ἄλλης σχετικῆς ὕλης εἴτε περὶ τῶν βιβλιοθηκῶν ἐν αἷς ἀπόκεινται τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος χειρόγραφα, εἴτε περὶ τοῦ συγγραφέως εἰς ὃν ἀνήκουσιν, εἴτε περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἶνε γεγραμμένα. **Σ. τ. Δ.**

Α'

Ὁ ἁγιορειτικὸς κῶδιξ τοῦ Ἑρμᾶ.

Ὀλίγα ἦσαν κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τὰ εὑρήματα ἀπολωλότων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος πρὶν ἢ διὰ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ ἀναγνώσεως τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἑλληνικῶν παπύρων καὶ τῶν λειψάνων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Κροκοδείλων πόλεως (Ἀρσινόης) ἀνοιχθῇ ἡ σημέραι ἀφθονώτερον ῥέουσα ἐκείνη πηγή, ἐξ ἧς ἀπέρρευσαν ἀποσπάσματα πολύτιμα τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Ἀλκμᾶνος, τῆς Σαπφοῦς καὶ τέλος ἡ ἀνεκτίμητος Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἡρώνδα οἱ μίμοι. Μόλις που δυνάμεθα πρὸ τῶν προσφάτων τούτων ἀνακαλύψεων νἀναφέρωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Μουστοξύδου ἐκ χειρογράφου συμπλήρωσιν τοῦ Περὶ ἀντιδόσεως λόγου τοῦ Ἰσοκράτους καὶ ἑρμαιά τινα ἧττον ἀξιόλογα ἀποκαλυφθέντα ἐν κώδιξι παλιμψήστοις ὑπὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν φιλολόγων. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἕκτης τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος δεκάδος ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἔμαθε μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι, θησαυροὶ τέως ἄγνωστοι τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἀπεκαλύφθησαν ἐν ταῖς κρύπταις τῶν μοναστηρίων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι ὁ μυστηριώδης Ἄθως ἀπέδιδεν εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην ὅσα ζηλοτύπως ἔκρυπτεν ἐπὶ αἰῶνας ἐν τοῖς κρυψῶσιν αὐτοῦ. Οἱ νέοι κώδικες ἀπεκάλυπτον τὰς τύχας τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, τὴν ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Σύμης, τὴν ἱερογλυφικὴν σοφίαν τῶν κατοίκων τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ τὴν πρωτοφανῆ γνῶσιν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον προδράμει τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν φανταζόμεθα, πρῶτοι ἐφευρόντες τὴν *ἡλιοτυπίαν* καὶ ποιησάμενοι χρῆσιν τῆς δαγερροτυπίας αἰῶνας πολλοὺς πρὸ τοῦ Δαγέρρου. Ὁ εὐτυχὴς δὲ κάτοχος τῶν τοιούτων πολυτίμων χειρογράφων, ὁ θησαυροφύλαξ τῆς βιβλιοθήκης ἐκείνης τῶν ἀγνώστων συγγραφέων, ἐν οἷς ἐξεῖχον τὰ ὀνόματα τοῦ Εὐλύρου καὶ τοῦ Οὐρανίου, ἦτο ἀνὴρ Σταγειρίτης, καὶ ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος Σιμωνίδης. Ὁποῖον πολύτιμον ἀπόκτημα διὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας ἡ κατάθεσις ἐν αὐταῖς τῶν κειμηλίων τοῦ Σιμωνίδου! Ὁ κύριος αὐτῶν συγκατετίθετο μετὰ δυσκολίας καὶ ἄκων μόνον ἀντὶ ἁδροῦ χρήματος νὰ παραχωρήσῃ αὐτά. Ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τῶν Ἀθηνῶν ἐδικαιοῦτο νὰ προτιμηθῇ. Ἀλλ' ἐπιτροπεία συστᾶσα πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἐκτίμησιν αὐτῶν ἠδίκησεν, ἐκ παλαιογραφικῆς ἀμαθείας, ἴσως δὲ καὶ ζηλοφθονίας, τὸν εὐτυχῆ εὑρετήν, κηρύξασα πλαστὰ τὰ χειρόγραφά του. Εἶνε δὰ γνωστόν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Διό, μάτην ἀντεπεξελθὼν ἐν Ἀθήναις ὁ Σιμωνίδης πρὸς τὰς ἀσόφους ἐπιθέσεις τοῦ Ῥαγκαβῆ καὶ τοῦ Κουμανούδη, συμπαρέλαβε τὸ βαρύτιμον φορτίον τῶν κειμηλίων του, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου τὰ ἕρμαιά αὐτοῦ ἔμελλον νὰ τύχωσι καλλιτέρας ἐκτιμήσεως, ἀλλὰ καὶ τιμήματος ἐν χώραις, ὅπου τὰ ὄμματα τῶν λογίων δὲν ἐτύφλονεν ὁ φθόνος! Ἂν ἐκλείοντο εἰς τὸν Σιμωνίδην αἱ θύραι τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν ἀνοικτοὶ οἱ πυλῶνες τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἂν ἐβόων καὶ ἔγραφον κατ' αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ὁ Ῥαγκαβῆς καὶ ὁ Κουμανούδης, ἀλλ' ἦτο ἕτοιμος ἐν Λειψίᾳ νά τον ὑποδεχθῇ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας ὁ Dindorf.

Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος ἡ ἔκθεσις τοῦ τρόπου καθ' ὃν κατώρθωσεν ὁ Σιμωνίδης νἀπατήσῃ τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἄγγλους φιλολόγους, ἕως ἐπῆλθεν ἡ μοιραία λύσις διὰ τοῦ ἐν Λειψίᾳ τότε σπουδάζοντος Ἀλεξάνδρου Λυκούργου, τοῦ ἔπειτα ἀρχιεπισκόπου Σύρου, ἀποκαλύψαντος τοὺς δόλους τοῦ ἀγύρτου, καὶ τῆς ἀναμίξεως τῆς ἀστυνομίας τοῦ Βερολίνου. Τὴν φιλολογικὴν ταύτην μυθιστορίαν ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐκθέσωμεν ἄλλοτε εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας.

Ἐγράψαμεν δὲ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην εἰσαγωγήν, ἐπειδὴ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐκτεθέντα συνδέονται στενῶς πρὸς τὸ χειρόγραφον, οὗ πανομοιότυπον δημοσιεύεται ἐνταῦθα.

Μεταξὺ τῶν χειρογράφων, ἅτιν' ἀπετέλουν τὸ φορτίον τοῦ Σιμωνίδου, εὑρίσκοντο καὶ τρία φύλλα περιέχοντα μέρος τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ.

Ὁ Ἑρμᾶς ἦτο ἐκκλησιαστικὸς πατὴρ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων. Ἡ δὲ συγγραφὴ αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφομένη Ποιμὴν διαιρεῖται μὲν εἰς τρία βιβλία, ὧν τὸ πρῶτον ἐπιγράφεται Ὁράσεις, τὸ δεύτερον Ἐντολαὶ καὶ τὸ τρίτον Παραβολαί, περιέχει δὲ ἠθικὴν διδασκαλίαν ἣν παριστάνεται παρέχων ὑπὸ τύπον ἐντολῶν εἰς τὸν συγγραφέα ἄγγελός τις δίκην ποιμένος διδάσκοντος αὐτόν. Ἀναμιγνύεται δ' ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ ἡ ἠθικὴ τῶν ἀποστόλων μετὰ δογμάτων νεοπλατωνικῶν. Καὶ ἐν μὲν παλαιοτέροις χρόνοις ἐθεωρεῖτο ὁ Ποιμὴν γραφεὶς περὶ τὸ 92 μ. Χ. ὑπὸ Ἑρμᾶ μαθητοῦ τοῦ Παύλου καὶ ἐπισκόπου Φιλίππων ἢ Φιλιππουπόλεως τῆς Μακεδονίας. Οἱ δὲ νεώτεροι ἀποδέχονται μᾶλλον ὡς συγγραφέα ἄλλον ὁμώνυμον Ἑρμᾶν, ἀκμά-

Digitized by Google

σαντα μετὰ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος καὶ ὄντα ἀδελφὸν τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης Πίου.

Ὡς εἰκὸς ἡ συγγραφὴ αὕτη ἀποστολικοῦ πατρὸς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς ἐκκλησίας εἶνε ἔργον περισπούδαστον διὰ τοὺς θεολόγους. Ἀλλ' ἀτυχῶς τὸ ἔργον, καίπερ ἑλληνιστὶ γραφέν, μέχρι τινὸς μόνον ἐκ ξένων μεσαιωνικῶν μεταφράσεων ἦτο γνωστόν, πλῆρες δὲ περιείχετο μόνον ἐν δύο λατινικαῖς μεταφράσεσι καὶ ἐν τῇ αἰθιοπικῇ. Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸν Ποιμένα τοῦ Ἑρμᾶ, ὅτε διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Tischendorf ἀνακαλύψεως τοῦ Σιναϊτικοῦ κώδικος ἐγνωρίσθη μέρος μικρὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου τοῦ Ἑρμᾶ. Ἀλλὰ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἔφθανεν εἰς Λειψίαν τῷ 1855 ὁ φόρτος τοῦ Σιμωνίδου, φέροντος σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Ποιμένος ἑλληνιστὶ γεγραμμένου. Τὸ κείμενον δὲ τοῦτο δὲν ἦτο ὅλον ἐν ἀρχαίοις χρόνοις γεγραμμένον. Τρία μόνον φύλλα ἦσαν ἐκ παλαιοῦ, καὶ δὴ γνησίου, χειρογράφου τοῦ Ἑρμᾶ, πυκνότατα γεγραμμένου, τὸ δὲ λοιπὸν μέρος ἦτο ἀπόγραφον αὐτοῦ τοῦ Σιμωνίδου ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος εἰς ὃν ἀνῆκον τὰ τρία πρωτότυπα φύλλα. Ἔλεγε δὲ ὁ Σιμωνίδης, ὅτι τὰ φύλλα ἐκεῖνα εἶχε λάβει ἐκ τοῦ ἔν τινι μονῇ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀποκειμένου χειρογράφου, ἐξ οὗ καὶ ἀντέγραψε πιστῶς τὸ λοιπὸν μέρος. Περὶ δὲ τῆς μονῆς, ἐν ᾗ εὑρίσκετο τὸ χειρόγραφον, ἔλεγεν ἀόριστα καὶ συγκεχυμένα, ὁτὲ μὲν ἀναφέρων τὴν μονὴν Γρηγορίου, ὁτὲ δὲ ἀνύπαρκτόν τινα μονὴν Γεωργίου, ἄλλοτε δ' ὁρίζων τὴν μονὴν Διονυσίου ὡς τόπον εὑρέσεως. Καὶ ἄλλο δὲ ἀπόγραφον παρουσίασεν ἔπειτα ὁ Σιμωνίδης. Τὰ τρία δ' ἐκεῖνα πρωτότυπα φύλλα ἠγόρασεν ἡ βιβλιοθήκη τῆς Λειψίας, εἰς ἣν κατετέθησαν καὶ τὰ δύο ἀπόγραφα τοῦ Σιμωνίδου. Οὕτως ἐγνωρίζοντο ἤδη τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ποιμένος, ὅπερ ἐξεδίδετο τὸ πρῶτον τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ Ῥουδόλφου Anger κοινῇ μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Dindorf καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἐκδόσει ὑπὸ τοῦ Tischendorf. Ἐν τούτοις δ' ἡ ἐπιτυχία τῆς πωλήσεως τοῦ Ἑρμᾶ εἰς τὴν λειψιακὴν βιβλιοθήκην καὶ ἡ φήμη ἡ ἐκ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ, προάγγελος τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἐν τῇ πωλήσει τῶν ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου παραπεποιημένων χειρογράφων, δὲν ἄφινεν ἥσυχον τὸν πλαστογράφον. Μικρὸν δὲ μετὰ μικρὸν ἐμύθευε περὶ εὑρέσεως καὶ ἄλλων κωδίκων τοῦ Ποιμένος, ἅτινα ἔλεγε τέλος δέκα, ὧν τὸ ἀρχαιότατον, ἀνακαλυφθὲν δῆθεν ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1852 ἐν τῇ κατὰ τὸ Σίναιον ὄρος ἑλληνικῇ μονῇ, ἀνῆκεν εἰς τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, παριστάνετο δῆλα δὴ σύγχρονον τοῦ συγγραφέως, ὅστις ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων θεολόγων ἐπιστεύετο ἀκμάσας τὸν πρῶτον αἰῶνα. Ἡ δ' ἔκπληξις ηὔξανεν, ὅτε ὁ Σιμωνίδης ἐκ τῶν κεκρυμμένων ἐκείνων θησαυρῶν, οὕς, διάφορα καὶ ἄλλοτε ἄλλα ψευδόμενος, ἀπέφευγε νὰ ἐπιδείξῃ, ἐφάνη πρόθυμος νὰ παρουσιάσῃ ἕνα τῶν πολυτιμοτάτων, κώδικα τοῦ Ἑρμᾶ παλίμψηστον. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ χαρῇ ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τοῦ δόλου· ὁ Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος καὶ ἡ ἀστυνομία τοῦ Βερολίνου ἀπεκάλυψαν τὸν ἀπατεῶνα, καὶ ἐν τῷ δωματίῳ αὐτοῦ εὑρέθησαν τὰ ἐξ ἄλλων χειρογράφων ἀποκεκομμένα τεμάχια περγαμηνῶν καὶ αἱ ὗλαι, δι' ὧν ὁ Σιμωνίδης παρεσκεύαζε τότε πρῶτον τὸ παλίμψηστον. Καταλιπὼν δὲ κακὸς κακῶς τὴν Γερμανίαν, ἐτράπη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἐπὶ ἔτη ἐξηκολούθησεν ἀπατῶν τοὺς φιλολόγους καὶ πωλῶν πλαστὰ χειρόγραφα, ἕως τῷ 1859 ἐξέδιδεν ἐν Λονδίνῳ συγγραφὴν ἐπιγραφομένην «Ὀλίγα ἐκ πολλῶν περὶ τοῦ ἀποστολικοῦ πατρὸς Ἑρμᾶ». Ἐν ταύτῃ δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐδημοσιεύετο καὶ τὸ λοιπὸν ἑλληνικὸν τέλος τοῦ Ἑρμᾶ, περὶ οὗ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου οὐδεὶς εἶχέ ποτε γείνει λόγος ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου. Ἔγραφε δ' ἐν τῇ δημοσιεύσει ἐκείνῃ ὁ Σιμωνίδης, ὅτι τὸ τέλος ἐκεῖνο τοῦ Ἑρμᾶ, τὸ τελευταῖον δέκατον τοῦ ὅλου, εἶχεν ἀντιγράψει ἐκ δύο χειρογράφων, τοῦ τελευταίου φύλλου τοῦ ἁγιορειτικοῦ κώδικος, ἐν ᾧ ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου Κλήμεντος Πλατυγένους τοῦ Λαρισσαίου καὶ ἡ χρονολογία 1457, καὶ ἐξ ἀπογράφου τινὸς τοῦ 502 γραφέντος ὑπὸ Ἀμφιλοχίου τοῦ Λαοδικέως.

Ἀλλ' ἡ ἔκδοσις ἐκείνη τοῦ ἑλληνικοῦ τέλους τοῦ Ποιμένος, ὅπερ ὁ Σιμωνίδης ἁπλῶς εἶχε μεταφράσει ἐκ τῆς λατινικῆς, ψευδῆ λέγων περὶ τῶν κωδίκων ἐξ ὧν δῆθεν ἀντέγραψεν αὐτό, δὲν ἠξιώθη προσοχῆς, καὶ ἔμεινε μέχρι πρό τινων ὀλίγων ἐτῶν ἐντελῶς ἠγνοημένη. Ἐξηκολούθει δ' ἐκδιδόμενον τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Ἑρμᾶ μόνον κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα ὑπὸ τῶν θεολόγων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν Λειψίᾳ ἀποκειμένων τριῶν πρωτοτύπων φύλλων καὶ τοῦ ἀπογράφου τῶν λοιπῶν ἓξ ἀθωνικῶν φύλλων ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου, ἵνα μὴ ἀναφέρω τὸ μικρὸν μέρος τὸ περιεχόμενον καὶ ἐν τῷ Σιναϊτικῷ κώδικι. Περὶ δὲ τῆς μονῆς ἐν ᾗ εἶχεν εὑρεθῇ ὁ κῶδιξ ἐκεῖνος τοῦ ἀποστολικοῦ πατρός, ὁ μόνος πλὴν τοῦ Σιναϊτικοῦ ἐξελεγχθεὶς γνήσιος ἐκ τῶν πολλῶν οὓς ἀπηρίθμει ὁ Σταγειρίτης πλαστογράφος, καὶ περὶ τῆς εὑρέσεως τῶν ὑπολοίπων πρωτοτύπων φύλλων, ἐξ ὧν εἶχε γείνει τὸ ἀπόγραφον τοῦ Σιμωνίδου, ἐπὶ μακρὰ ἔτη οὔτε φροντὶς οὔτε λόγος εἶχε γείνει ὑπὸ τῶν θεολόγων.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Ἑρμᾶ, ὅτ' ἐν ἔτει 1880 ἀνέλαβον τὴν σύνταξιν τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Εὑρισκόμην δ' ἐν τῇ μονῇ Γρηγορίου, κειμένῃ κατὰ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς ἀθωνικῆς χερσονήσου, καὶ εἶχον ἤδη καταγράψει τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς ἀποκείμενα χειρόγραφα, ὅτε ὁ λόγιος βιβλιοφύλαξ Βίκτωρ ἔφερέ μοι πρὸς καταγραφὴν μικρὸν κώδικα ἓξ μόνον φύλλων, λέγων ὅτι τὰ λοιπὰ φύλλα τοῦ χειρογράφου εἶχεν ἀφαιρέσει πρὸ πολλῶν ἐτῶν κατὰ τὰς ἐν τῇ μονῇ παραδόσεις ὁ Μηνᾶς Μινωίδης. Τοῦτο τὸ ὄνομα ἔφερεν Ἕλλην λόγιος, ὅστις, ὑπηρετῶν τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, εἶχε πράγματι πλουτίσει κατὰ τὴν πέμπτην δεκάδα τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων διὰ πολλῶν χειρογράφων ληφθέντων ἐκ τῶν ἁγιορειτικῶν μονῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἦτο προφανές, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Μινωίδου συνεχέετο μετὰ τοῦ τοῦ ἅρπαγος Σιμωνίδου. Ἀληθῶς τὸ ἐπιδειχθέν μοι χειρόγραφον οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ κῶδιξ

Digitized by Google

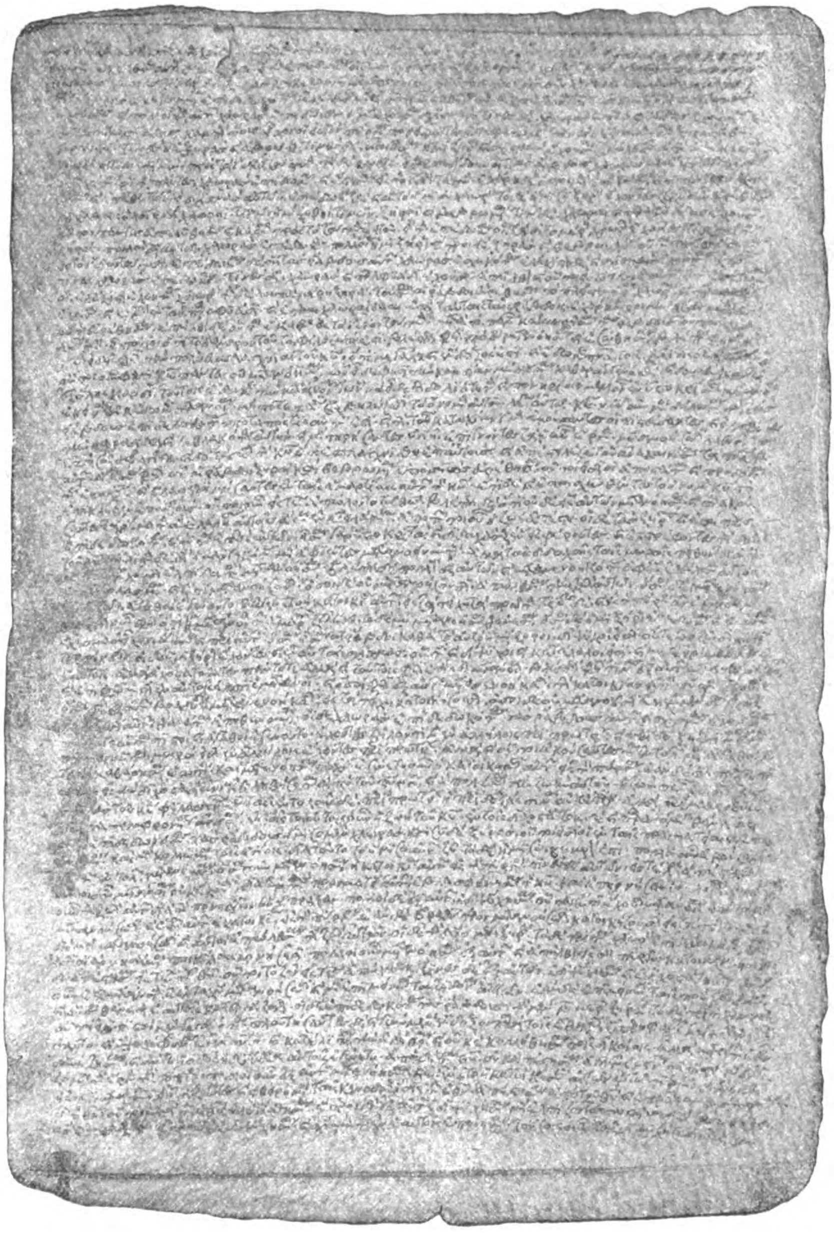

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΟΥ ΕΡΜΑ

τοῦ Ἑρμᾶ, καὶ δή, ὡς ἀνεγνώρισα κατόπιν, αὐτὸς ἐκεῖνος ἐξ οὗ ὁ Σιμωνίδης εἶχεν ὑπεξαιρέσει τὰ τρία εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Λειψίας πωληθέντα φύλλα καὶ ἐξ οὗ εἶχεν ἀντιγράψει τὰ λοιπὰ ἐπ' ἴσης ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ κατατεθέντα. Ἐγράφη δὲ ὁ κῶδιξ κατὰ μὲν τὸν ἕτερον τῶν πρώτων ἐκδοτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου Anger τὸν ιε' αἰῶνα, κατὰ δὲ τὴν ἐμὴν γνώμην τὸν ιδ'. Ἡ δ' ἐμὴ χρονολογία συμπίπτει πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Tischendorf διὰ τὰ ἐν Λειψίᾳ φύλλα ὁρισθεῖσαν, ἣν δὲν ἐγνώριζον, ὅτ' ἐνέγραφον ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εὐθὺς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρώτης ἐντυπώσεως τὸν ιδ' αἰῶνα εἰς τὸν καταλογόν μου. Καὶ τότε μέν, ἐπειγόμενος καὶ μὴ ἔχων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τἀναγκαῖα βοηθήματα, ἠρκέσθην εἰς τὴν καταγραφὴν τοῦ κώδικος καὶ τὴν λῆψιν ἀναγκαίων ἄλλων περὶ αὐτοῦ σημειώσεων. Ἐλθὼν δ' εἰς Ἀθήνας καὶ δεόντως μελετήσας τὸ πρᾶγμα, ἐπείσθην ἀδιστάκτως περὶ τῆς ἀμοιβαιότητος τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ τῶν γρηγοριακῶν καὶ τῶν λειψιακῶν φύλλων, ἀποτελούντων ἁπάντων ὁμοῦ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κώδικα. Οὐ μόνον αἱ διαστάσεις ἐκείνων τε καὶ τούτων εἶνε αἱ αὐταὶ (ὕψος 21, 5 καὶ πλάτος 14 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου δι' ἑκάστην σελίδα, ἐν δὲ τῷ γεγραμμένῳ μέρει ὕψος μὲν 18, 5, πλάτος δὲ 12 ἑκάστης σελίδος περιεχούσης κατὰ μέσον ὅρον 72 στίχους, ὧν ἕκαστος περιλαμβάνει γράμματα περὶ τὰ 90), οὐ μόνον ὁ αὐτὸς εἶνε ὁ ῥυθμὸς τῆς γραφῆς καὶ ὁ αἰὼν καθ' ὃν ἐγράφησαν ἐκεῖνα τε καὶ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ φύλλα συμπληροῦσιν ἄλληλα, ἀποτελουμένου οὕτως ἐν ὅλῳ κώδικος, περιέχοντος τὰ ἐννέα πρῶτα δέκατα τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ. Λείπει δὲ κατὰ ταῦτα μόνον τὸ τέλος, τὸ τελευταῖον δέκατον, ὅπερ δὲν ἐσῴζετο ἤδη κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Σιμωνίδου συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς μονῆς, καὶ ἄλλως δὲ ἀποδεικνύεται μὴ ὑπάρχον τότε πλέον, διότι ἄλλως ἢ θὰ ὑπεξῄρει αὐτὸ ὁ Σιμωνίδης μετὰ καὶ τῶν τριῶν ἄλλων πρωτοτύπων φύλλων ἢ θὰ ἀντέ-

Digitized by Google

γραφεν, ὡς ἔπραξε διὰ τὰ λοιπὰ ἕξ, ἅτινα δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπεξαιρέσῃ. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐν Λονδίνῳ δημοσιευθὲν τῷ 1859, τέσσαρα δῆλα δὴ ὅλα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Λειψίᾳ διαμονήν του, ἑλληνικὸν τέλος τοῦ Ποιμένος εἶνε πλαστούργημα αὐτοῦ κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως, τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα περὶ δῆθεν ἀντιγραφῆς αὐτοῦ ἐκ δύο παλαιῶν χειρογράφων εἶν' ἐκ τῶν συνήθων μυθευμάτων τοῦ Σιμωνίδου.

Συνιδὼν δὲ τὴν σημασίαν τοῦ γρηγοριακοῦ κώδικος τοῦ Ἑρμᾶ, ἔλαβον τῷ 1883 πλῆρες τῶν ἓξ ἐκείνων φύλλων ἀντίγραφον, γενόμενον μετὰ πλείστης ὅσης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τῷ 1880 τετράμηνον διαμονήν μου συνεργασθέντος μετ' ἐμοῦ μαθητοῦ μου κ. Φιλίππου Γεωργαντᾶ, νῦν διδάκτορος τῆς φιλολογίας καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ ἀντιγράφου ἐκείνου καὶ τῆς ἐξαιρέτου ἐκδόσεως τοῦ Ἑρμᾶ ὑπὸ Gebhardt καὶ Harnack ἐδημοσίευσα τῷ 1888 ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας παραβολὴν τοῦ κειμένου μετὰ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς εὑρέσεως τοῦ κώδικος. Ὁ δ' ἐν Κανταβριγίᾳ καθηγητὴς τῆς θεολογίας κ. Ἰωσὴφ Armitage Robinson προέταξεν εὐγενῶς ἴδιον πρόλογον [1].

Ἡ δημοσίευσις δ' αὕτη ἐκίνησε τὰ μέγιστα τὸ διάφορον τῶν θεολόγων, εὐλόγως συγκινηθέντων ἐπὶ τῇ εὑρέσει τοῦ ὁπωσδήποτε παλαιοῦ κώδικος τοῦ Ἑρμᾶ, εἰς ὃν τὸ ἑξῆς ἔδει νὰ βασίζωνται αἱ ἐκδόσεις, ἐν ᾧ ἐπὶ τρεῖς δεκαετηρίδας καὶ πλέον ὡς ἀρχέτυπον τοῦ πλείστου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ἐχρησίμευε τὸ ἀπόγραφον τοῦ Σιμωνίδου. Ἡ δὲ νέα παραβολὴ ἐξήλεγχε μὲν τὴν ἐπιπολαιότητα ἢ καὶ σκόπιμον διαστροφὴν τῶν ἀναγνώσεων τοῦ Σιμωνίδου, ἀπεδείκνυε δ' ὀρθὰς πλείστας ὅσας τῶν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν γενομένων διορθώσεων, παρεῖχε δὲ καὶ νέας διορθώσεις εἰσακτέας εἰς τὸ κείμενον. Διὰ ταῦτα πάντα ἀσπασίως ἔγεινε δεκτὸν ὑπὸ τοῦ θεολογικοῦ κόσμου τὸ ἐμὸν δημοσίευμα, πάμπολλα δ' ἐγράφησαν περὶ αὐτοῦ ἐν θεολογικοῖς ἰδίως περιοδικοῖς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ καὶ ἀγὼν μέγας ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὑπεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς γνησιότητος ἢ μὴ τοῦ τέλους τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐν ἔτει 1859 ἐκδοθέντος. Ἀληθῶς τὸ δημοσίευμα τοῦ Σιμωνίδου, ἐν ᾧ περιείχετο τὸ ὑπὸ τοῦ Σταγειρίτου νοθευτοῦ πλαστουργηθὲν τέλος τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ποιμένος, ἀγνοηθὲν καὶ ἀμεληθὲν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐξείλκυσεν αἴφνης ἀπὸ τῆς λησμοσύνης τῷ 1887 ὁ Γερμανὸς θεολόγος Ἰωάννης Dräseke, μεθ' ὃν καὶ ἐξεδίδετο ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Hilgenfeld κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος νέα ἔκδοσις τοῦ Ἑρμᾶ, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ ὑποτιθέμενον ἐκεῖνο τέλος τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, πιστευθὲν ὡς γνήσιον. Εἰς τὸν καθηγητὴν Harnack, ἀντεπεξελθόντα κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποδοχῆς ὡς γνησίου τοῦ νοθεύματος τοῦ Σιμωνίδου, εὐπρόσδεκτον ἐπικουρίαν παρέσχεν, ὡς εἰκός, ἡ ἐμὴ δημοσίευσις, ἐξ ἧς ἀπεδεικνύετο, ὅτι δὲν ἦτο ἁγιορειτικὴ ἡ προέλευσις τοῦ τέλους τοῦ Ἑρμᾶ καὶ ὅτι ὁ γρηγοριακὸς κῶδιξ ἐστερεῖτο τοῦ τελευταίου φύλλου ἤδη κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐπίσκεψιν τοῦ Σιμωνίδου. Καὶ ὁ μὲν ἀγὼν μεταξὺ τοῦ Hilgenfeld καὶ Dräseke ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ Harnack ἐξ ἑτέρου περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔληξεν ἀκόμη ὁριστικῶς, εἶνε δὲ προφανές, ὅτι ἡ νοθεία τοῦ Σιμωνίδου ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ ἀναμφισβήτητος.

Τοσοῦτον πολυθρυλήτου ὄντος τοῦ γρηγοριακοῦ κώδικος τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ, νομίζω, ὅτι εὐπρόσδεκτον λίαν εἶνε τὸ κατὰ πρῶτον νῦν ἐνταῦθα δημοσιευόμενον πανομοιότυπον μιᾶς τῶν σελίδων αὐτοῦ [1], ἐκτελεσθὲν ἐπὶ τῇ βάσει φωτογραφίας, ἣν χάριν ἡμῶν ἐξεπόνησεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὁ φίλος κ. Ἐρρῖκος Brockhaus, νῦν καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας.

Ἐν τέλει σημειόνω, ὅτι πρὸ μικροῦ ἀνεκαλύφθη ἐπὶ παπύρου ἐξ Αἰγύπτου, γεγραμμένου τὸν ὄγδοον αἰῶνα, μικρὸν τεμάχιον τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Ἑρμᾶ, περιλαμβάνον τῆς Παραβολῆς Β' τὰς παραγράφους 7-10 καὶ τῆς Δ' τὰς παραγράφους 2-5 [2]. Εἶνε δ' οὗτος ὁ τρίτος γνωριζόμενος κῶδιξ τοῦ Ἑρμᾶ μετὰ τὸν σιναϊτικὸν καὶ τὸν γρηγοριακόν, ὧν ἀμφοτέρων ἐκείνων πολὺ ἐλλιπέστερος. Πόσον ἀπέχομεν ἀκόμη τῶν δέκα κωδίκων, οὓς εἶχε συναποκομίσει κατὰ φαντασίαν ὁ Σιμωνίδης, ἕως ἐπῆλθε διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ἡ διάλυσις τῶν ὀνείρων, ἅτινα εἶχον ἐπί τινα χρόνον βαυκαλήσει τὸν θεολογικὸν κόσμον, καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν δόλων, οἵτινες εἶχον ἐφ' ἱκανὰ ἔτη καταισχύνει τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ βορείᾳ Εὐρώπῃ.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

[1] A collation of the Athos codex of the Shepherd of Hermas together with an introduction by Spyr. P. Lambros translated and edited with a preface and appendices by J. Armitage Robinson. Cambridge. At the universily press. 1888.

[1] Ἡ σελὶς αὕτη, ἀνήκουσα εἰς τὸ 7 φύλλον τοῦ ὅλου κώδικος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, περιλαμβάνει τὸ κείμενον τοῦ Ἑρμᾶ ἀπὸ τῶν λέξεων *τὰς ἰδίας ῥάβδους ἐκτιλάτω μέχρι τούτοις οὖν τοῖς διψυχήσασι διὰ τὰς* (ἐκδ. Gebhardt-Harnack σ. 182, 11—192, 12).

[2] Wilken Tafeln zur älteren griechischen Paläographie. Leipzig und Berlin. 1891. № III.— Diels und Harnack Ueber einen Berliner Papyrus des Pastor Hermae ἐν τοῖς Sitzungsberichte der königlich preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. XXIII (1891).

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΓΗΝ

ΚΑΜΠΑΝΙΑ ΚΑΙ ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἐλέχθη ὅτι ἂν ἡ Καμπανία δὲν εἶχε τοὺς οἴνους της, θὰ ἦτο ἡ πτωχοτέρα ἐπαρχία τῆς Γαλλίας. Τοῦτο ἀναμφιβόλως δὲν στερεῖται ὑπερβολῆς, ἀλλὰ πάντως εἶνε ὁμολογούμενον ὅτι εἰς τοὺς βαρυτίμους οἴνους αὐτῶν ὀφείλουσι τὴν εὐδαιμονίαν των πολλαὶ καμπανικαὶ πολίχναι. Καὶ παράγουσι μὲν καὶ ἄλλαι τῆς Γαλλίας πόλεις ἀφθονίαν σταφυλῶν, γονιμωτάτων μάλιστα εἰς χυμόν, ἀφ' οὗ διὰ τρίτης καὶ τετάρτης ἀκόμη πιέσεως δύναται νὰ παραχθῇ ἐξ αὐτῶν οἶνος· ἀλλ' ὁ οἶνος οὗτος, ὅστις φέρει καὶ αὐτὸς τὸ ὄνομα τοῦ καμπανίτου, τὸν λάρυγγα μόνον δύναται νὰ τέρψῃ — διότι εἶνε ὁμολογουμένως εὔγευστος καὶ γλυκὺς — ἀλλ' ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν ἀποβαίνει βλαβερός.

Ἐν Καμπανίᾳ ἡ παρασκευὴ τοῦ οἴνου γίνεται ἐντὸς βαθέων ὑπογείων θόλων, ὧν ἡ θερμοκρασία εἶνε ἀναγκαίως χαμηλή, δι' ὃ καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἐργαζόμενοι ὑποφέρουσι μεγάλως. Διότι πρέπει νὰ ἀναλογισθῶμεν ὅτι κατὰ τὰ κυνικὰ καύματα ὀφείλουσιν οὗτοι μετὰ τὸ γεῦμά των νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν ὑπόγειον αὐτῶν ἐργασίαν, τουτέστιν εἰς θερμοκρασίαν μόνον δέκα πέντε περίπου βαθμῶν ἄνω τοῦ μηδενικοῦ. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις καὶ μεγάλη ὑγρασία ἐντὸς τῶν ὑπογείων ἐκείνων. Οἱ τιτανοῦχοι τοῖχοί των εἶνε πράσινοι καὶ ἀποστάζουσιν ὕδωρ, ἐν διαστήματι δὲ μιᾶς ἢ δύο ὡρῶν αἰσθάνεταί τις τὸ ἔνδυμα, ὅπερ φέρει, κάθυγρον, ὡς ἐὰν εἶχε διαμείνει ὑπὸ βροχήν. Φαντάσθητε ἀκόμη ὅτι εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ ἐκεῖνα ὑπόγεια τὸ φῶς εἶνε λίαν ἀμυδρὸν καὶ ὅτι οἱ ἐν αὐτοῖς ἐργαζόμενοι εὑρίσκονται εἰς βάθος ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα περίπου ποδῶν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς.

Οἱ ἐργάται ἀμείβονται καλῶς, παρέχεται δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ δικαίωμα νὰ πίνωσι τόσην ποσότητα ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ οἴνου, ὅση ἠδύνατο νὰ κορέσῃ τὴν ὄρεξίν των· ἀλλὰ βεβαίως ταῦτα δὲν εἶνε ἱκανὰ ὅπως ἀναγκάσωσι πολλοὺς νὰ ζητήσωσιν ἐργασίαν ἐντὸς τοῦ ὑπογείου ἐκείνου κόσμου, εἰς ὃν ὀφείλουσι νὰ διατρίβωσιν ἐννέα καὶ δέκα ὥρας καθ' ἡμέραν, τεθαμμένοι τοιουτοτρόπως μακρὰν τῶν ἀνθρωπίνων βλεμμάτων. Ἄλλως δὲν πρέπει νὰ λησμονήσετε ὅτι διατρέχουσι καί τινα κίνδυνον ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῶν φιαλῶν.

Καθ' ὅλου εἰπεῖν, εἶνε προτιμότερον νὰ εἶνέ τις ἀμπελουργὸς παρὰ οἰνοποιός, τοὐλάχιστον εἰς τοὺς κατωτέρους βαθμοὺς τῶν δύο τούτων ἐπαγγελμάτων. Ἀξιόπιστοι Γάλλοι συγγραφεῖς βεβαιοῦσιν ὅτι «ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου εἶνε οὐ μόνον τὸ ἐπικερδέστερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑγιεινότερον τῶν ἐπαγγελμάτων· οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς ταύτην εἶνε ὑγιέστατοι καὶ εὐτεκνότατοι. Μεταξὺ δέκα πέντε κληρωτῶν καταγομένων ἐξ ἀμπελοφόρου διαμερίσματος δέκα κρίνονται ἱκανοὶ πρὸς ὑπηρεσίαν· ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ ἡ ἀναλογία εἶνε δέκα μεταξὺ εἴκοσι πέντε». Ἐν Λαγκεδόκῃ κυκλοφορεῖ εἰσέτι παλαιά τις παροιμία λέγουσα: «Ἡ ἄμπελος γεννᾷ πολλὰ φύλλα καὶ περισσότερα σολδία· ἀπὸ φύλλα ὅμως καὶ σολδία μαζὶ γεννᾷ περισσότερα τέκνα». Πράγματι ἀρκεῖ τις νὰ ρίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἐργατῶν οἵτινες, φέροντες τὸν ἁπλούστατον κυανοῦν χιτωνίσκον των, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ξηροῦ ἐδάφους τῶν ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων τῶν Rheims φυομένων ἀμπελώνων, ὅπως πεισθῇ ὅτι εἶνε ὡραῖοι ἄνδρες. Διάγουσι θαυμάσια. Τὸ αὐτὸ δὲ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων αἵτινες βοηθοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπίπονον ἐργασίαν των.

Πλεῖστοι ἐκ τῶν ἐπισκεπτομένων τὸν τόπον πιστεύουσιν, ἅμα τῇ ἀφίξει των, ὅτι θὰ ἴδωσι τὰς φιάλας τοῦ καμπανίτου πληρούσας τὰς ἀγυιὰς καὶ δὲν θὰ ἀκούσωσιν ἄλλο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἢ τὸν ἦχον ἐκπωματιζομένων φιαλῶν. Ἀλλὰ ὁ ὑπολογισμός των εἶνε πολὺ ἀπατηλός. Τῇ ἀληθείᾳ οἱ Rheims εἶνε φιλήσυχος παλαιὰ πόλις, τῆς ὁποίας ἡ φήμη εἶνε κυρίως ἡ αἰτία ἡ προκαλοῦσα τὴν περιέργειαν τοῦ ταξειδιώτου. Ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ αὐτῆς ναοῦ οὐδόλως θὰ συνεπέραινέ τις ὅτι εὑρίσκεται ἐν Καμπανίᾳ. Ὁ ναὸς οὗτος, θαῦμα γοτθικῆς τέχνης, μεταφέρει τὸν θεατὴν μακράν, πολὺ μακρὰν τῶν σκέψεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ **μονοπώλιον** καὶ τὰ τιμολόγια τῶν οἴνων ἐν γένει. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν πτηνὰ ἵπτανται πέριξ τῶν πολλαχοῦ κατεστραμμένων καὶ ἠκρωτηριασμένων ἀγαλμάτων τῶν κοσμούντων τὴν μεγαλοπρεπῆ αὐτοῦ πρόσοψιν· ἡ σοβαρὰ δὲ τῶν κωδώνων συναυλία ἀκούεται ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὑπεράνω τῶν ἐρυθροβαφῶν παλαιῶν καὶ νέων θόλων τῆς πόλεως, πρὸς μεγάλην ἐνόχλησιν ἐκείνων οἵτινες ἤθελον τολμήσῃ νὰ ἐνοικιάσωσι δωμάτια εἰς γειτονικὰ τοῦ ναοῦ ξενοδοχεῖα. Ἡ πόλις εἶνε ἕδρα τοῦ ἀνωτάτου ἐκκλησιαστικοῦ ἄρχοντος τῆς Γαλλίας. Τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον συνέχεται μετὰ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, ἐπιβλητικοῦ δὲ παραστήματος θυρωρὸς φυλάττει τὴν εἴσοδον αὐτοῦ. Ἡ μεταξὺ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ καὶ καμπανίτου οἴνου ἀντίθεσις εἶνε τῇ ἀληθείᾳ μεγίστη· ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ θεωρήσῃ τις καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἀνάρμοστον νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὁ ἀνώτατος τῆς ἐκκλησίας ἄρχων καὶ ὁ εὐγενέστατος τῶν οἴνων τῆς Γαλλίας, ἂν ἀναλογισθῇ ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸν ἐξησκημένον λάρυγγα τῶν παλαιῶν μοναχῶν ὀφείλομεν οὐ μόνον τὴν ἀρχὴν τοῦ καμπανίτου, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν πλείστων ἄλλων ἐκλεκτῶν οἴνων τοῦ τόπου. Οἱ ἀναχωρηταὶ οὗτοι ἐπεδίδοντο τὸ πάλαι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν δερμάτων καὶ εἰς τὴν ἀρτοποιίαν. Ἐβεβαιοῦντο ὡσαύτως περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των ἀγρῶν καὶ ἐβελτίουν τὰς σταφυλὰς δι' ἐμβολιασμοῦ καὶ ἐπιμελεστάτης καλλιεργείας. Κατόπιν δὲ ἡ πεῖρα καὶ ἡ εὐκαιρία, ἣν διέθετον εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν πειραμάτων των, τοὺς ἐδίδαξε πῶς ὁ οἶνος ἠδύνατο νὰ παρασκευασθῇ κάλλιστα καὶ ἀποθηκευθεὶς νὰ καταστῇ τέλειος διὰ τοῦ χρόνου.

Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ἀφρῶδες του καμπανίτου ὀφείλεται εἰς τεχνητὰ μέσα· ἡ

Digitized by Google

χημικὴ βοήθεια δὲν ἔχει τὸ μέρος της ἐνταῦθα. Τὸ ἀφρῶδες—καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τοῦτο—ἀποτελεῖ τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα τῶν σταφυλῶν τῆς Καμπανίας. Ὁ τρόπος δὲ καθ' ὃν μεταχειρίζονται ταύτας κατὰ τὸν τρυγητὸν ἀναπτύσσει τὸ προσὸν τοῦτο. Συλλέγεται λοιπὸν ὁ καρπὸς μετὰ μεγίστης προσοχῆς, ἀπορριπτομένων τῶν βεβλαμμένων καὶ ὑπὲρ τὸ δέον ὡριμασμένων σταφυλῶν, καὶ πιέζεται ἀμέσως, ἐν ᾧ ἀκόμη εἶνε δροσερός. Εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς πόλεως δὲν ὑπάρχουσι μυστικά, ὅπως εἰς τὰ τῶν Βενεδικτίνων τῆς Σαρτρέζ. Πᾶς τις δύναται νὰ καταρτίσῃ ἀμέσως κατάστημα οἰνοποιίας μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του—ἀρκεῖ νὰ διαθέτῃ χρηματικὸν κεφάλαιον ἑνὸς περίπου ἑκατομμυρίου φράγκων καὶ νὰ ἔχῃ ἄπειρον δόσιν ὑπομονῆς. Ἀλλ' ὅμως εἶνε λίαν δύσκολον νὰ εὕρῃ οὗτος τὴν σήμερον διαθέσιμα ὑπόγεια καταστήματα, ὅμοια πρὸς ἐκεῖνα ἅτινα οἱ μεγάλοι οἰνοπαραγωγοὶ Πομμερύ, Γουλὲ καὶ ἄλλοι ἐκληρονόμησαν παρὰ τῶν Ῥωμαίων, καὶ εἶνε τὰ μόνα κατάλληλα διὰ τόσον ἰδιότροπον οἶνον, οἷος ὁ καμπανίτης. Διότι πρέπει νὰ φυλάσσεται οὗτος εἰς μέρη ὅπου νὰ εἶνε παντελῶς ἀκίνητος καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν μακρὰν τοῦ κλονισμοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ τρόμου τοῦ ἐδάφους τοῦ προερχομένου ἐκ τῆς ὑπεράνω γρανιτικῶν λιθοστρώτων συγκοινωνίας. Εἰς βάθος πλέον τῶν ἑκατὸν ποδῶν τοιαύτη ἀσφάλεια κατὰ τῆς διαταράξεως τοῦ οἴνου δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ἐπαρκής. Ἀλλὰ προφανῶς ἡ ἀπαιτουμένη πρὸς τοῦτο ἀνασκαφὴ μιλίων ὁλοκλήρων δὲν δύναται νὰ γείνῃ ἄνευ μεγάλων δαπανῶν. Πλὴν τούτου εἶνε ἐπάναγκες νὰ ἔχῃ τις μόνιμον δύναμιν παρὰ τῷ τραπεζίτῃ του, τουτέστι καλὸν ἰσολογισμόν, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὴν καταδρομὴν τῶν ἀτυχῶν ἐτῶν.

Ἐκ τῶν διαφόρων οἰνοπαραγωγικῶν ἐργοστασίων τῶν Rheims τὸ τοῦ οἴκου Πομμερὺ διεγείρει ἴσως περισσότερον τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων. Κατέχει τοῦτο εὐρεῖαν περίφρακτρν ἔκτασιν γῆς ἐν τῇ ἐσχατιᾷ τῆς πόλεως, τὰ ἀπαστράπτοντα δὲ ἐρυθροβαφῆ οἰκοδομήματά του μαρτυροῦσι περὶ τοῦ πλούτου τοῦ θησαυρισθέντος ἐκ τῆς βιομηχανίας τοῦ καμπανίτου. Ἐν τῇ αὐλῇ συναντᾷ τις φορτηγοὺς ἁμάξας πλήρεις κιβωτίων προωρισμένων διὰ τὰ τέσσαρα πέρατα τοῦ πολιτισμένου κόσμου—ἀπόδειξις τῆς ὁλονὲν αὐξανομένης ἐκτιμήσεως τοῦ καμπανίτου κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα.

Πεντακόσιοι πεντήκοντα περίπου ἄνθρωποι εὑρίσκουσιν ἐργασίαν ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ. Ἡ ἐργασία δὲ εἶνε πολλαπλῆ. Ὁ εὐπροσήγορος ἀρχιεπιμελητὴς τῶν ὑπογείων, ὅστις δέχεται τοὺς ἐπισκέπτας ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ, θεωρεῖται ἀπέναντι τῶν νεκρῶν ἐργατῶν τοῦ καταστήματος ὡς πρόσωπον ἀπείρου ὑπολήψεως, ἵσταται δὲ τόσον ὑπεράνω αὐτῶν, ὅσον αὐτὸς ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Καὶ ὅμως κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ὁμοιάζει ἀκριβῶς πρὸς ἄνθρωπον ὅστις σᾶς λαμβάνει ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ σᾶς δίδει κηρίον πρὸς φωτισμὸν τῆς ὁδοῦ, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ κατέλθετε εἰς τὰ βάθη ἀνθρακωρυχείου. Καὶ φέρει μὲν τὸν πατροπαράδοτον κυανοῦν χιτωνίσκον, ἀλλ' ὅμως βραχεῖα συνδιάλεξις μετ' αὐτοῦ σᾶς κάμνει νὰ ἐννοήσετε ὅτι εἶνε ἄνθρωπος μὲ ἀνατροφήν. Εἰς τοῦτο δὲ ἀναμφιβόλως συμβάλλεται καὶ ὁ κύκλος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναστρέφεται. Ἐπὶ τῶν τοίχων εἰσὶν ἀνηρτημέναι τρεῖς ἢ τέσσαρες ἐξαίρετοι εἰκόνες, ὧν ἡ ἀξία ἀνεγνωρίσθη εἰς παρισινὰς ἐκθέσεις. Ἔπειτα μήπως δὲν καλεῖται οὗτος ἡμέραν παρ' ἡμέραν νὰ περιποιηθῇ πρόσωπα κατέχοντα διακεκριμένην ὁπωσδήποτε θέσιν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ παρ' αὐτῷ φυλαττόμενον βιβλίον τῶν ἐπισκεπτῶν; Ἀμερικανοὶ κεφαλαιοῦχοι, ἄγγλοι πολιτευταί, ρῶσσοι πρίγκιπες καὶ ζωηροὶ παρισινοὶ δημοσιογράφοι καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὸν καθ' ἑβδομάδα ξένων. Ἐπιτελεῖ δὲ πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας τὸ ἔργον του, νὰ τέρπῃ δηλ. τοὺς ἐπισκέπτας διὰ τῆς συναναστροφῆς του ἐπὶ ἡμίσειαν τοὐλάχιστον ὥραν, ἂν καί, ἐννοεῖται, συμβαίνει συνήθως νὰ βοηθῆται μεγάλως εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν φιαλῶν τοῦ καμπανίτου, ὧν τινες ἐκπωματίζονται, ὅπως ἐπισφραγίσωσι πρακτικῶς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ἐπισκέπτου. Αἱ ἐτήσιαι ἀπολαβαὶ τοῦ ἀξιολόγου ἀρχιεπιμελητοῦ εἶνε πεντήκοντα περίπου χιλιάδες φράγκων . . .

Εὑρίσκεσθε ἤδη εἰς τὸ ἐπάνω μέρος μακρᾶς κλίμακος ἀγούσης ἀπὸ τοῦ ἰσογείου πατώματος εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ὅπου αἱ φιάλαι τοῦ οἴνου παρατάσσονται εἰς ὁλόκληρα τετραγωνικὰ μίλια. Τὸ ἐν τῇ αἰθούσῃ μέγα ἀποτύπωμα κινεζικῆς *παγόδας*, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεσθε κατὰ τὸν δρόμον σας, δὲν ἔχει μυστικὴν σχέσιν μετὰ τῆς οἰνοποιίας οὔτε μετὰ τῆς οἰνοποσίας. Χρησιμεύει ἁπλῶς ὡς κόσμος τοῦ καταστήματος, ὅπως αἱ ἐν τῇ ἐπάνω αἰθούσῃ εἰκόνες.

Ὁμοίας φύσεως εἶνε καὶ τὰ θαυμάσια λίθινα συμπλέγματα, ἅτινα συναντᾷ ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐκ τῶν στοῶν. Εἶνε ἔργα ἐγχωρίου καλλιτέχνου, ἐφιλοτεχνήθησαν δὲ πάντα ἐντὸς τῆς τελευταίας δεκαετίας. Τὰ συμπλέγματα ταῦτα ἐμποιοῦσι ζωηροτάτην ἐντύπωσιν. Οὐδόλως δὲ παραβλάπτομεν τὴν φήμην τοῦ καλλιτέχνου, ἂν σημειώσωμεν ὅτι ἐπληρώνετο μὲ τὴν ὥραν διὰ τὴν ἐργασίαν του, ὡς ἁπλοῦς ἐργάτης πωματίζων φιάλας.

Ἀπὸ μιᾶς αἰθούσης μεταβαίνομεν εἰς ἑτέραν μὲ φιάλας πάντοτε παρατεταγμένας καθ' ὅλον τὸ διάστημα. Ἐνιαχοῦ ὁ ὀφθαλμὸς προσβάλλεται ὑπὸ δαψιλῶν ἀκτίνων φωτός, ὅπερ εἰσδύει εἰς τοὺς θόλους δι' εὐρέος καθέτου κοιλώματος κατεσκευασμένου ἐντὸς τοῦ βράχου.

Καὶ οἱ ἐργάται δὲ αὐτοὶ ἀσθενῶς διακρίνονται εἰς τοὺς διαδρόμους· τούτων ἄλλοι μὲν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀναστροφὴν τῶν φιαλῶν, ὅπως ἀνέλθῃ ἡ ὑποστάθμη πρὸς τὸ πῶμα, ἄλλοι φέρουσι κάνιστρα ἐκ τοῦ ὡριμασθέντος οἴνου εἰς διαμέρισμά τι ἐν τῷ ἄνω πατώματι, ἔνθα ἐγκλείονται εἰς κιβώτια, καὶ ἄλλοι ἀκόμη ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς ὑποστάθμης, ἥτις ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ οἴνου. Ἡ τελευταία αὕτη ἐργασία ἀπαιτεῖ ἐπιτηδειότητα, ἣν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὁ τυχών. Διότι τινὲς τῶν ἐργατῶν εἶνε τοσοῦτον ἀδέξιοι, ὥστε ἀφαιροῦντες τὸ πῶμα καὶ τὴν ὑποστάθμην ἀφίνουσι νὰ χυθῇ μετ' αὐτῶν καὶ ἱκανὴ

Digitized by Google

ποσότης ἐκ τοῦ διαυγοῦς ποτοῦ. Καὶ εἰς μίαν μὲν φιάλην μεταξὺ πεντήκοντα δὲν βλάπτει τοῦτο, ἀλλ' ὑπάρχουσι δέκα καὶ πέντε περίπου ἑκατομμύρια φιαλῶν ἐν τῇ μεγάλῃ σειρᾷ τῶν ὑπογείων, ἑκάστη δὲ φιάλη πρέπει νὰ διέλθῃ διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης. Διὰ τοῦτο ὁ ἐπιτηδείως ἐκτελῶν αὐτὴν ἐργάτης θεωρεῖται πολύτιμος. Κόπτει οὗτος τὸν θώμιγγα, ἀπορρίπτει τὴν συσσωρευθεῖσαν ὕλην καὶ μεταβιβάζει τὴν φιάλην εἰς τὸν παρακείμενον ἐργάτην, ὅστις ἀπογεμίζει αὐτήν. Πάντα δὲ ταῦτα γίνονται ἐντὸς ἑνὸς ἢ δύο λεπτῶν τῆς ὥρας. Κατόπιν ἡ φιάλη πωματίζεται διὰ μηχανῆς, διὰ τελευταίαν φορὰν μεταβιβάζεται εἰς ἄλλον ἐργάτην, ὅστις τὴν ἀσφαλίζει διὰ σύρματος, καὶ ἐκεῖθεν μεταφέρεται κανονικῶς εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, ὅπως κοσμηθῇ διὰ κομψοῦ μεταλλικοῦ καλύμματος, τεθῇ ἐπ' αὐτῆς ἡ ἐπιγραφὴ καὶ ἀποσταλῇ ἐκεῖ ὅπου θὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμόν της.

[Chamber's Journal]. Λ.

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Πολὺς θόρυβος εἶχε γίνῃ τότε γιὰ τὸ νεοφώτιστο. Παλληκάρι ὡς εἰκοσιπέντε χρόνων, ἦρθεν ἀπὸ τὴν Σμύρνη. Ξέφυγεν ἀπὸ τὸ πατρικό του σπίτι, κρύφτηκε σ' ἕνα καράβι δικό μας· ὅσο νὰ πατήσῃ χῶμα ἑλληνικό, εἶδε κ' ἔπαθε. Τὰ Προξενεῖα σὲ κίνησην· ἤθελαν σώνει καὶ καλὰ οἱ δικοί του νὰ τὸν πάρουν· οἱ δικοί μας τόνε κρατοῦσαν ἀπὸ τὰ δόντια· τὸν ἔκρυβαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ σὰν πολύτιμο λάφυρο, προφασίζονταν γιὰ χάρη του χίλιων εἰδῶν προφάσεις. Τέλος πάντων τὸν ἐδέχτηκεν ἡ Σύρα. Προτοῦ νὰ βγῇ στὴ γῆ της, ἡ φήμη τὴν εἶχε διαλαλήσει ἐκεῖ τὴν ἱστορία του. Ἡ Παναγία, ἔλεγαν, τόνε φώτισε τὸν ἄνθρωπο. Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη πάθαινεν ὅ,τι πάθαινεν. Εἶχεν ὅλα τὰ καλὰ στ' ἀρχοντικὸ τοῦ πατέρα του. Ἀλλὰ τί τὰ ἤθελε τὰ καλὰ μπροστὰ στὸ μεγάλο, τὸ ἀτίμητο καλὸ ποῦ ὀνειρεύουνταν, μπροστὰ στὸ «χρυσελεφάντινο πύργο» τῆς ἀληθινῆς θρησκείας ποῦ θάμπωνε τὰ μάτια του, μὲ φῶς πλημμύριζε τὸ πνεῦμα του, κ' ἔκανε ν' ἀναγαλλιάζ' ἡ ψυχή του καὶ ν' ἀκούῃ τὰ λόγια ἑνὸς γέρου παπᾶ, τοῦ παπᾶ ποῦ τὸν ἀντάμωνε κλεφτᾶτα καὶ τὸν ἐδασκάλευε, — γλυκύτερ' ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τῶν παραδεισίων Οὐρί; Μ' ἀγκάλες ἀνοιχτὲς τὸ δέχτηκαν οἱ Συριανοὶ τὸ παλληκάρι. Σκοτώθηκαν ποιὸς νὰ τρέξῃ νὰ τὸ πρωτοϊδῇ, νὰ τὸ καμαρώσῃ γιὰ τὴν ἀπόφασή του, νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος, νὰ τοῦ ἐγκωμιάσῃ τὴν ἀγάπη τοῦ Εὐαγγελίου. Κ' οἱ παπάδες ὅλοι ἐκεῖ φιλοτιμήθηκαν ποιὸς νὰ τὸν κατηχήσῃ περισσότερο καὶ καλλίτερα· κι' ἄλλος τοῦ μάθαινε τὸ «Πιστεύω» καὶ ἄλλος τὸ «Πάτερ ἡμῶν», ἄλλος τοῦ ἑρμήνευε τοὺς Μακαρισμούς, ἄλλος λόγο τοῦ ἔβγανεν ἀπάνου στὸ «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους!» Ἀρχοντονοικοκύρηδες καμμιὰ δεκαριὰ μάλωναν ποιὸς νὰ τοῦ γίνῃ ἀνάδοχος καὶ τέλος πάντων σ' ἕνα ἔπεσεν ὁ κλῆρος, κ' ἦταν γι αὐτὸ ὑπερήφανος. Τὰ βαφτίσια ἔγιναν στὸν καθεδρικὸ ναό, πανηγυρικώτατα· παρὼν ἦταν κι ὁ Δεσπότης. Οἱ Συριανὲς καὶ τῆς Ἀθήνας οἱ ἐφημερίδες ἱστόρησαν τὴ γιορτὴ μὲ λαμπρότατα χρώματα καὶ κήρυξαν στὰ πέρατα τοῦ κόσμου τὸ κατόρθωμα, θρίαμβο τῆς Χριστιανοσύνης. Ὁ νεοφώτιστος πῆρεν ὄνομα Χ ρ ί σ τ ο ς. Τὴν ὥρα ποῦ βαφτίζονταν, ἔτυχε νὰ συναπαντηθοῦν ἀπόξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἕνας τοκιστὴς ἀπὸ τοὺς πρώτους τοῦ τόπου κ' ἕνας ξένος ἄνθρωπος, ἐργατικὸς καθὼς φαίνονταν. Ὁ ξένος ρώτησε τὸν ἐντόπιο τί γίνονταν ἐκεῖ μέσα. Κι ὁ ἐντόπιος τοῦ εἶπε—καὶ τεντώνονταν κι ἄστραφτε ἀπὸ εὐχαρίστηση τὸ πρόσωπό του: — «Βαφτίζουν τὸ νεοφώτιστο. Νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὑρέθη!»

Κι ὁ ξένος τοῦ ἀποκρίθηκεν ἥσυχα: «Τὸ μόνο φώτισμα εἶνε κανεὶς νὰ μένῃ στὴ θρησκεία τῶν πατέρων του».

Ὕστερ' ἀπὸ ἕνα μῆνα τῆς Ἀθήνας οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν, σὲ μιὰν ἀκροῦλα, τὰ ἑξῆς: «Ἐν Σύρῳ εὑρέθη ἔξωθεν τοῦ τελωνείου νεκρὸς ἐξ ἀ σ ι τ ί α ς ὁ πρό τινος βαπτισθεὶς νεοφώτιστος Χρίστος».

Ποιὸς νὰ εἶχε δίκιο; ὁ τοκιστὴς ἢ ὁ ἐργατικός;

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸ παρελθὸν Σάββατον ἐγένετο ἡ ἐκκύβευσις τοῦ Λαχείου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Μία ἡμέρα ἀκόμη συγκινήσεως καὶ αὐτὴ διὰ τὰς Ἀθήνας. Πόσαι εὐχαί, πόσαι ἐλπίδες, πόσα ὄνειρα!... Μὲ ποίαν ἀπογοήτευσιν θὰ ἤκουσαν τὸν πρῶτον ἀριθμὸν ὅσοι δὲν τὸν εἶχαν καὶ πῶς θὰ ἐζήλευσαν τὸν ἕνα ἐκεῖνον, τὸν εὐνοούμενον τῆς Τύχης... Εἰς τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν στενοχωρίαν ἑβδομήκοντα χιλιάδες φράγκων, αἴ, δὲν εἶνε μικρὸν πρᾶγμα. Ἐξασφαλίζει κανεὶς τοὐλάχιστον ἕνα θέρος δροσερώτατον καὶ ἕνα χειμῶνα θερμότατον, ἢ ἂν εἶνε ἐκ τῶν εὐτυχῶν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐξησφαλισμένην τὴν θερμοκρασίαν, ἀναχωρεῖ χωρὶς ἐνδοιασμοὺς πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως τοῦ Σικάγου... Ἀλλ' ὁ εὐτυχὴς κάτοχος τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ δὲν ἐγνώσθη ἀκόμη καὶ ποῖος ἠξεύρει τί φρονεῖ περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς χρήσεως τοῦ πλούτου!

✣

Σπουδαίαν ἔλλειψιν τῆς πόλεώς μας θὰναπληρώσῃ ἡ αἴτησις, τὴν ὁποίαν σκοπεύει νὰπευθύνῃ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Δῆμον ὁ κ. Μοντενέγρος, ὁ διευθυντὴς τοῦ γνωστοῦ παρ' ἡμῖν θηριοτροφείου, τὸ ὁποῖον, ἀφ' οὗ ἐπὶ μακρὸν ἀπεθαύμασαν αἱ Ἀθῆναι, μεταφέρει τώρα εἰς Πειραιᾶ. Ὁ κ. Μοντενέγρος σκοπεῖ νὰ ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ ἱδρύσῃ ζ ω ο λ ο γ ι κ ὸ ν κ ῆ π ο ν, τὸν ὁποῖον θὰ πλουτίσῃ δι' ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν ζῴων, οὕτως ὥστε ἡ πρωτεύουσα ν' ἀποκτήσῃ ἓν ζηλευτόν, πλῆρες καὶ ὡραῖον ζωοτροφεῖον, μέλλον νὰποτελέσῃ σταθμὸν προόδου παρ' ἡμῖν. Ὁ κ. Μοντενέγρος θὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Δήμου ἢ νὰ προβῇ αὐτὸς ἰδίαις δαπάναις εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ θηριοτροφείου καὶ τὸν πλουτισμόν του, ἀφιεμένης αὐτῷ τῆς ἐπιβλέψεως καὶ διευθύνσεως τοῦ κήπου πρὸς δὲ καὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, ἢ τὴν παροχὴν ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς κυβερνήσεως πρὸς διατήρησιν τοῦ κήπου, εἰς ὃν ἡ εἴσοδος θὰ ἐπιτρέπεται ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος. Αἱ προτάσεις κρίνονται συμφέρουσαι καὶ εὐχόμεθα νὰ γείνωσιν ἀποδεκταί. Εἷς Ζωολογικὸς Κῆπος καλός, εἶνε βεβαίως τὸ διδακτικώτερον καὶ ἐνταυτῷ διασκεδαστικώτερον τῶν δημοσίων θεαμάτων.

✣

Μέθοδος λωποδυτική, τόσῳ γνωστὴ καὶ τετριμμένη, ὅσον καὶ ἡ διάσημος τοῦ π ο ρ τ ο φ ο λ ί ο υ, ἐξακολουθεῖ νὰ κάμνῃ θύματα. Αἱ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν τὸ ἑξῆς γεγονός: Εἰς παντοπώλην τινὰ παρὰ τὸ Γεράνιον

Digitized by Google

ΟΥΓΓΡΙΚΗ ΚΑΛΛΟΝΗ

παρουσιάσθη κύριός τις, καὶ παρήγγειλε νὰ τῷ ἑτοιμάσῃ διάφορα ὀψώνια, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἐτέθησαν ἐντὸς χειραμάξης ὅπως μεταφερθῶσιν εἰς τὴν ὑποτιθεμένην οἰκίαν, ὅπου καὶ θὰ ἐλάμβανεν ὁ ὑπηρέτης τοῦ παντοπωλείου τὸ ἀντίτιμον. Καθ' ὁδὸν ὁ ἄγνωστος κύριος προσποιούμενος ὅτι κἄτι ἐλησμόνησε, διατάσσει τὸν ὑπηρέτην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ παντοπωλεῖον νὰ τὸ φέρῃ. Ὁ ἀφελὴς παῖς ὑπήκουσεν· ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεψεν εὗρε μόνον τὸ ἁμάξιον, ἄνευ τοῦ ἀγνώστου, ὅστις ἦτο διάσημος λωποδύτης, καὶ ἄνευ, ἐννοεῖται, τῶν ὀψωνίων.

✣

Τὰ κατωτέρω ἀποσπῶμεν ἐκ τῶν Καιρῶν:

«Κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Νέσσου καὶ Ἀδριανοῦ καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ ὑπογείου σιδηροδρόμου διαδραματίζονται καθ' ἑκάστην σκηναὶ κωμικοτραγικαί. Ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐλλείψεως τοῦ ὕδατος συναθροίζονται πρὸ τῆς κρήνης πᾶσαι σχεδὸν αἱ γυναῖκες τῆς συνοικίας καὶ περιμένουσι τὴν κάθοδον τοῦ ὕδατος, ὅταν δὲ τοῦτο κατέλθῃ, διατηρούμενον 50 μόνον λεπτά, αἱ γυναῖκες συμπλέκονται, ἀγωνιζόμεναι τίς πρώτη νὰ γεμίσῃ τὴν στάμναν της. Ἐπειδή, ὡς ἐννοεῖται, ἡ μία δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἄλλην, ἁρπάζονται ταχέως ἀπὸ τὰ μαλλιὰ καὶ μαλλοσέρνονται ἀνηλεῶς, πολλαὶ δὲ τούτων σχίζονται διὰ τῶν ὀνύχων καὶ πολλαὶ στάμναι κατασυντρίβονται. Ὁ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην διερχόμενος ἐκεῖθεν καταπλήσσεται ὑπὸ τῶν κραυγῶν καὶ τῶν ὕβρεων. Παρόμοια σκάνδαλα διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ὕδατος συμβαίνουσι καὶ εἰς τὴν συνοικίαν τῶν Ἁγίων Ἀσωμάτων.» Ἰδοὺ ὡραῖον θέμα διὰ τὸν συγγραφέα τῶν Ἀθηναϊκῶν εἰκόνων.

✣

Ἐξ ἐπιστολῆς προϊσταμένου:

«Ἀπορῶ πῶς ἐπροτιμήσατε τὰ ὑλικὰ τοῦ κ. Α. διὰ τὰ ὁποῖα ἐπληρώσατε δραχμὰς 82 καὶ λεπτὰ 30, ἐν ᾧ ὁ κ. Β. σᾶς ἐπρότεινεν ὑλικὰ καλλιτέρας ποιότητος μόνον ἀντὶ 75 δραχμῶν καὶ 60 λεπτῶν».

Καὶ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ ὑπαλλήλου:

«Ὅτι τὰ 60 λεπτὰ εἶνε περισσότερα ἀπὸ τὰ 30, τοῦτο εἶνε αὐταπόδεικτον καὶ ἰδοὺ ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ δικαίου εἶνε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὅτι τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ περὶ τῶν δραχμῶν θὰ σκεφθῶ καὶ θὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω».

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ὁ διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Ὡμόλλ, διατρίβων ἐν Παρισίοις ἐξέθηκε διὰ ζώσης ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν τὰ μέχρι τοῦδε πορίσματα τῶν ἐν Δελφοῖς ἀνασκαφῶν, ἐπέδειξε δὲ πρὸς διαφώτισιν τῶν λόγων του διαφόρους φωτογραφίας καὶ σχέδια. Ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας συνεχάρη θερμῶς τὸν διαπρεπῆ ἀρχαιολόγον, ἐπεφόρτισε δὲ αὐτὸν νὰ συγχαρῇ καὶ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἀρχαιολόγους, ἀρχιτέκτονας καὶ μηχανικοὺς τοὺς ἐργαζομένους ἐν Δελφοῖς, τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν τῆς Γαλλίας κ. Μοντολὼν καὶ προπάντων τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τὴν φιλόφρονα προθυμίαν τῆς ὁποίας δημοσίᾳ ἐξῆρεν ὁ κ. Ὡμόλλ.

— Ἀπεβίωσε κατ' αὐτὰς ἐν Γερμανίᾳ γυνὴ ἐξόχου πνεύματος, ἡ χήρα τοῦ κλεινοῦ ἱστορικοῦ Γερβίνου, τοῦ ἀκριβεστάτου καὶ φιλελληνικωτάτου συγγραφέως τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

— Ἀπέθανεν ὁ Ροδόλφος Σέλ, καθηγητὴς τῶν κλασικῶν γραμμάτων παρὰ τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, γνωστότατος φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος, συγγραφεὺς τῆς περὶ *ἀττικῶν συνηγόρων* λαμπρᾶς πραγματείας. Ἦτο υἱὸς τοῦ περιφανοῦς ἑλληνιστοῦ Ἀδόλφου Σέλ, θερμότατος δὲ φιλέλλην ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας τῷ 1871.

— Ὁ ἀββᾶς Δυπλεσσὺ ἐδημοσίευσε κατ' αὐτὰς ἐν Παρισίοις περιεργότατον βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Οἱ λαϊκοὶ ἀπολογηταὶ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα», ἐν ᾧ συνήθροισε τὰς χριστιανικὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν συγχρόνων συγγραφέων, ποιητῶν, μυθιστοριογράφων κτλ. ἀπὸ τῶν μεγίστων μέχρι τῶν ἀφανεστάτων, τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῶν ἔργων των.

— Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Πέτρος Λοττὶ προτίθεται νὰ ἐπιχειρήσῃ ταξείδιον εἰς Παλαιστίνην. Θὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Καΐρου τὸν Νοέμβριον, θὰ φθάσῃ δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ διὰ ξηρᾶς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων. Μὲ συνοδείαν 12 ἀνδρῶν, 12 ἵππων καὶ 12 καμήλων θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν αὐτὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἐπορεύθησαν καὶ ὁ Ἰωσὴφ μετὰ τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν φυγήν των εἰς Αἴγυπτον.

Ἐπιστημονικά

Τὸ περὶ Γενέσεως τοῦ Ἀνθρώπου γνωστὸν σύγγραμμα τοῦ ἡμετέρου λογίου κ. Ι. Σκαλτσούνη μεταφράζεται ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας Φραντζεσκίνη.

— Ὁ ἐν Σύρῳ κ. Ν. Κοτσοβίλλης, ὁ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δημοσιεύσας γεωγραφικὸν πίνακα τῆς νήσου Σύρου, ἐδημοσίευσεν ἄρτι ὅμοιον *τῆς νήσου τῶν Ψαρῶν καὶ Ἀντιψαρῶν* ὑπὸ κλίμακα 1:37000, καὶ εἰς ὁλικὸν μέγεθος 0,41×0,32. Ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ περίγραμμα τῆς νήσου τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑδρογρ. πίνακος συνεπλήρωσε δι' ἐπιτοπίου χαρτογραφικῆς ἐργασίας καὶ παρατηρήσεων τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ἀναγλύφου τῆς νήσου δι' ἀκριβοῦς παραστάσεως τῆς φορᾶς τῶν ὀρέων εἰς τὸν ὁρίζοντα καὶ τῶν ῥευμάτων, καὶ διὰ τῆς καταγραφῆς τῶν ὁδῶν. Κατέγραψε δὲ εἰς μέτρα τὰ ὕψη τῶν ὀρέων πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν τοῦ ὕψους. Τὰ πολυπληθῆ γεωγραφικὰ ὀνόματα τά τε εἰδικὰ ὀρέων, ποταμίων, ἀκρωτηρίων κλ. καὶ τὰ περιληπτικὰ μεγάλων τοποθεσιῶν ἔγραψεν ὡς κοινῶς προφέρονται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ὁ γεωγραφικὸς οὗτος πίναξ καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐκτυπώσεως ἔχει καλῶς ἐκτελεσθῇ. Ὁ κ. Κοτσοβίλλης διὰ τῆς ἐργασίας του ταύτης προσέθηκεν εἰς τὴν πενιχρὰν ἑλληνικὴν χαρτογραφίαν ἄριστον ἔργον.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

Digitized by Google

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΕΣΤΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1876

Βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν, ἀξιωθὲν ἀργυροῦ μεταλλείου ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Δ' Ὀλυμπιάδος καὶ χαλκοῦ ἐν τῇ Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει τοῦ 1889.

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1893

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΕΣΤΙΑΣ» ΟΔΟΣ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ 12

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

1893

Digitized by Google

Digitized by Google

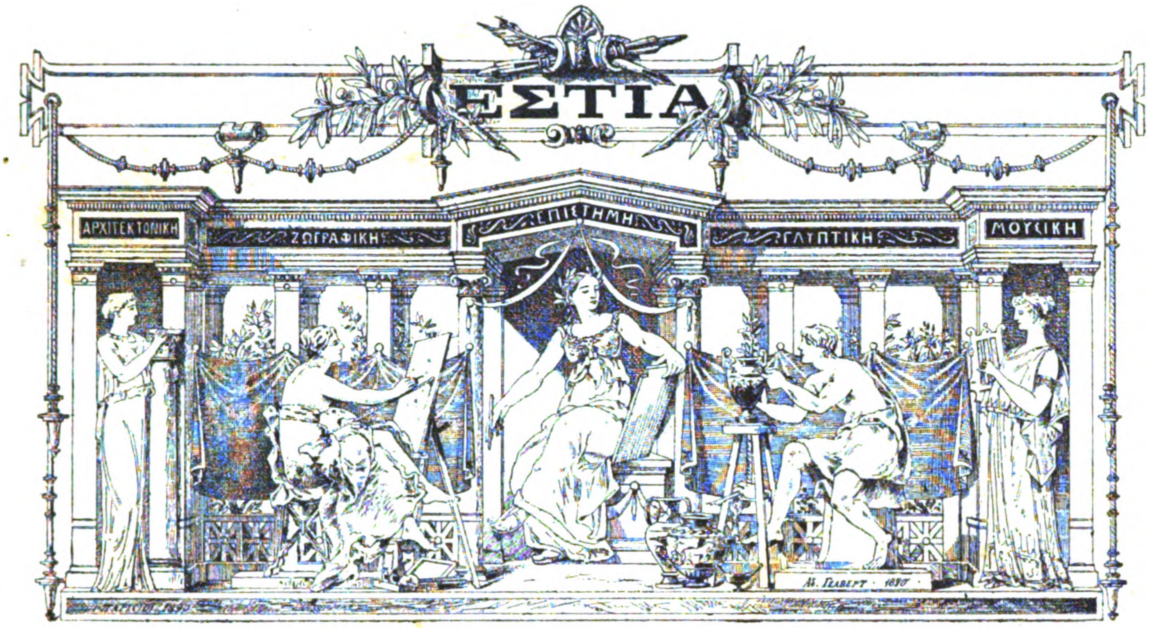

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Πρωτότυπα

Α. Ε. Παραμύθια μὲ λίγα λόγια: Ὁ Βουβὸς σ. 61.— Μπαρμπ' Ἀναστάσης σ. 156.—Ἡ Τρελλὴ σ. 163.— Ἡ Τρομάρα τοῦ Σέργιου σ. 212.—Ἡ Βαρκούλα σ. 238.—Ὁ Παρασκευᾶς κ' ἡ κόρη του σ. 248.—Φωτιὰ σ. 308.—Ὁ θησαυρὸς σ. 325.—Κρυφὴ ἀγάπη σ. 350. Ἀντρόγυνο γιὰ πάντα σ. 372.—Ὁ Μιμῆς σ. 389.— Ἡ βασιλόπηττα τοῦ Βαγγέλη σ. 410.

Θ. Βελλιανίτη: Τὸ παληό μας σπίτι σ. 161.

Γιάννου Ἐπαχτίτη: Ὁ μπάρμπα Μίχας σ. 302. — Ὁ θάνατος τοῦ παληκαριοῦ σ. 373.

Α. Καρκαβίτσα: Ἡ τέντα τῶν ναυτικῶν 305.—Τὰ ἐφτὰ φουσᾶτα σ. 353.

Ε. Λυκούδη: Τὸ Σούνιον καὶ οἱ κυνηγοὶ σ. 230, 242, 259.

Γρηγ. Ξενοπούλου: Μαργαρίτα Στέφα σ. 1, 26, 36, 51, 68, 90, 99, 122, 149, 165, 180, 202, 214, 250, 266, 276, 310, 329, 348.—Βορεινὸ παράθυρο σ. 177.

Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου: Ταξείδι ἀπροσδόκητο σ. 10, 30.

Ἠλ. Σταύρου: Τὸ μαρμαρωμένο καράβι (κερκυραϊκὴ παράδοσις) σ. 142.—Δύο ἄνθρωποι σ. 303.

Μεταφρασμένα

L. Halevy: Ἡ ὡραιοτέρα σ. 193.

E. Renan: Ἡ μικρὴ Νοεμὴ σ. 326.

Ἀτμὸς καὶ Ὕδωρ, διήγησις ἄγγλου μηχανικοῦ σ. 369.

Ὁ Δουμᾶς καὶ οἱ Λησταὶ σ. 385.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Πρωτότυπα

Δ. Βερναρδάκη: Ἐκ τῆς Φαύστας (μονόλογος) σ. 282.

Α. Ε. Σονέττο σ. 157.

Δ. Γρ. Καμπούρογλου: Τοῦ φθινοπώρου τὰ ὄνειρα σ. 361.—Σκιαὶς σ. 391.

Δ. Μάργαρη: Θὰ μαραθῇ σ. 239.

Στ. Μαρτζώκη: Εἰς τὰ παιδιά μου σ. 39. — Τὸ μυστήριο σ. 97.—Μαγδαληνὴ σ. 373.

Δ. Μενάγιου: Ἐπίγραμμα εἰς τὸν Κορινθιακὸν Ἰσθμὸν σ. 223.

Κ. Παλαμᾶ: Ἐφτάψυχο τραγοῦδι σ. 241.—Τὸ αἷμα σ. 309.—Γιὰ μιὰ πεθαμένη σ. 332.

Ι. Πολυλᾶ: Ἐρασιτέχνης σ. 127.

Σ. Στεφάνου: Ἡ λύρα τῆς καρδιᾶς σ. 338.

Στυλ. Χρυσομάλλη: Ἡ λυγερὴ σ. 187.

Μεταφρασμένα

Γ. Καλοσγούρου: Λῆναι καὶ Βαχχαὶ τοῦ Θεοκρίτου σ. 70. Ἠλακάτη τοῦ Θεοκρίτου σ. 203.

Γ. Μαυρογιάννη: Ὁ βοσκὸς τοῦ Θεοκρίτου σ. 364.

Γλαύκου Ποντίου: Ἄλεξις καὶ Δώρα, ἐλεγεῖο τοῦ Γκαῖτε σ. 213.—Δέκατο ἐλεγεῖο τοῦ Ἀλβίου Τιβούλλου σ. 391.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Γ. Καλοσγούρου: Ἡ γλῶσσα καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Θωμαζέου σ. 401.

Σ. Π. Λάμπρου: Ἑλληνικὰ χειρόγραφα σ. 86, 264, 367.

Α. Μηλιαράκη: Μητροφάνης Κριτόπουλος σ. 43.

Κ. Παλαμᾶ: Βιβλία καὶ Συγγραφεῖς σ. 5, 58, 74, 188. Φαύστα σ. 225.

Α. Σκιᾶ: Ἡ γένεσις τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσης σ. 17.

Κ. Σάθα: Ἡ Μήδεια σ. 236.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

Κ. Κρυστάλλη: Τὰ Τρίκορφα σ. 337.

Σ. Π. Λάμπρου: Ἡ ὀρυχὴ τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ ἐν τῷ παρελθόντι σ. 33.

Ε. Λυκούδη: Ἡ ξένη τοῦ 1854 σ. 65, 83, 97, 116.

Μ. Ι. Μαρκόπολι: Ἐπιδρομαὶ πειρατικαὶ κατὰ τῆς Νάξου σ. 107.

Α. Μηλιαράκη: Σχινοῦσσα σ. 285.—Χάρτης Τήνου σ. 316.

Σ. Παγανέλλη: Τὰ ἐγκαίνια τῆς Κορινθιακῆς Διώρυγος σ. 81.—Ἡ πεντηκονταετηρὶς τοῦ Συντάγματος σ. 129. —Ἱστορία τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος (βιβλιογραφία) σ. 220.

Σπ. Πήλικα: Αἱ ἐκλογαὶ τοῦ 1850 σ. 209.

Γ. Σωτηριάδου: Ἡ ἑπτάπυλος Θήβη σ. 374, 392, 406.

Ἡ Πετρούπολις σ. 8, 23, 40, 55, 71.

Περιπέτειαι ἕλληνος ἱερέως σ. 362.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

Ν. Χ. Ἀποστολίδου: Ἡ μνήμη τῶν ζώων σ. 198.—Ὁ ὄφις Κονακοῦσι σ. 315.—Ὁ Ταχυπέτης σ. 333.—Ὁ Ἀστερίας σ. 361.—Ἡ χελώνη Καουάνη σ. 397.

Digitized by Google

Σ. Μηλιαράκη : Τί τρώγει ὁ Ρωμιός σ. 257.
Ἡ Νεκρανάστασις τῶν Φακιρῶν σ. 171.
Τὰ περίεργα τῆς ἀστραπῆς σ. 253.
Κατὰ τί ὑπερέχουσι τοῦ ἀνθρώπου τὰ ζῷα σ. 282.
Ὁ ὀπάλλιος λίθος σ. 380.
Ἐπιστημονικὰ ἀνάλεκτα σ. 62, 79, 190, 270, 287, 363, 382, 398.
Ὑγεία καὶ ὑγιεινή σ. 110, 175.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟΝ

Θ. Βελλιανίτη : Εὐαγγελία Παρασκευοπούλου σ. 184. — Τὰ θέατρα ἐπὶ Ὄθωνος σ. 321, 342.
Γερ. Μαυρογιάννη : Τὰ ἔργα τοῦ ζωγράφου Ν. Καντούνη σ. 200.
Γρ. Ξενοπούλου : Θεατρικαὶ ἐντυπώσεις σ. 76.
Θ. Σοφούλη : Νικηφόρος Λύτρας σ. 152.

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΑ

Θ. Βελλιανίτη : Οἱ ἐν Ρωσίᾳ Ἕλληνες σ. 273.
Λ. Μηλιαράκη : Περὶ φεσίου σ. 113, 141, 145.
Σ. Παγανέλη : Ἐθνικὴ βιομηχανία σ. 49.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑΙ

Βογκὲ σ. 12.—Μωπασσὰν σ. 21.—Λοττὶ σ. 61.—Ἐλισ. Ἔδμονδς σ. 89.— Κλαρετὶ σ. 106. — Ὀνὲ 126.— Ρισπαὶν σ. 360.—Οὐΐδα σ. 379.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ι. Δραγάτση : Στήλη ἀναθηματικὴ εἰς Ἑρμῆν καὶ Νύμφας σ. 14.
Σ. Π. Λάμπρου : Χρονολογικὸν ἐπανόρθωμα σ. 239.
Ι. Π. Λάμπρου : Νομισματικὰ σ. 409.
Π. Παπαγεωργίου : Τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ τρεῖς ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ σ. 218. — Συμπληρωματικὰ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας σ. 317.
Ἀνασκαφαὶ ἐν Θορικῷ, Εὑρήματα ἐν Αἰγύπτῳ σ. 222.
Τὰ ἐλευσίνια μυστήρια σ. 287.
Ἀνασκαφαὶ Δελφῶν, Ἀσσυριακαὶ ἀρχαιότητες σ. 288.
Εὑρήματα σ. 352, 382, 398.
Γερμανικὴ Σχολὴ σ. 366, 397.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἠλ. Καπετανάκη : Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς (ἀπόσπασμα σ. 164.
Στεφ. Σέντη : Διπλὸ ὄνειρο, (ποίημα χωρὶς στίχους σ. 360.
Ψυχάρη : Τὸ φιλὶ σ. 289.
Φιλικὰ γράμματα σ. 46, 77, 94, 174, 206, 222, 286, 318.
Γνώσεων τὰ ὅρια σ. 94.
Τὸ Ἡμερολόγιόν μας σ. 280.
Οἰκογενειακὰ παίγνια σ. 364.
Γαϊδουράκι σούβλας σ. 381.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Λ. Μηλιαράκη : Κολοκύθια στὸ πατερὸ σ. 221.
Λ. Μ. Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ (βιβλιογραφία) σ.
Κ. Παλαμᾶ : Τὰ παραμύθια μας σ. 355.
Ἐλεημοσύνη, βραβευθὲν παραμύθι σ. 358.
Ὁ χαρτοπαίκτης, ἐπαινεθὲν παραμύθι σ. 359.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

σ. 15, 31, 47, 63, 78, 95, 111, 127, 144, 158, 174, 191, 207, 223, 239, 255, 271, 286, 303, 319, 335, 351, 367, 383, 399, 411.

ΧΡΟΝΙΚΑ

σ. 16, 32, 48, 64, 80, 96, 112, 128, 144, 160, 176, 192, 208, 224, 240, 256, 272, 288, 304, 320, 336, 352, 368, 384, 400, 412.

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΙ

Μελχιὸρ δὲ Βογκὲ σ. 13.—Μωπασσὰν σ. 21. — Μάρκος Ρενιέρης σ. 44.—Πέτρος Λοτὶ σ. 61.—Ἐλισάβετ Μ. Ἐδμόνδς σ. 89.—Ἰούλιος Κλαρετὴ σ. 106.—Γεώργιος Ὀνὲ σ. 126.—Νικηφόρος Λύτρας σ. 152.—Εὐαγγελία Παρασκευοπούλου σ. 184.—Ἡ αὐτὴ ὡς Μερόπη σ. 184, ὡς Μήδεια 185, ὡς Ἔνσαρκον ἄγαλμα σ. 185.—Ν. Καντούνης σ. 200.—Βερνάρδος πρίγκηψ διάδοχος τῆς Σαξονίας Μάϊνιγγεν σ. 216. — Καρλόττα πριγκίπισσα τῆς Σαξονίας Μάϊνιγγεν σ. 217.—Στέφανος Κλέβελανδ σ. 272.—Γ. Σουρῆς σ. 280.—Ἰωάννης Ρισπαὶν σ. 360.—Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος σ. 392. Ἡ Βασίλισσα Ὄλγα σ. 406.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ

Θερινὴ πρωΐα σ. 105.—Γιὰ τὸ τραπέζι σ. 136. — Μετὰ τὴν πειρατείαν σ. 153.—Ὁ κακὸς ἔγγονος σ. 153.— Καλωσύνη σ. 169. — Ὁ μυστικὸς δεῖπνος τοῦ Καντούνη σ. 201.—Φρέσκα ψάρια σ. 233.—Τὸ μνῆμα τῆς μητέρας σ. 249.—Λαίμαργος σ. 297. — Οἱ ζυθοπόται σ. 329.—Οἱ κυνηγοὶ σ. 345.

ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

Πετρούπολις : Ἡ σημαία τῆς Αὐτοκρατορίας σ. 8. — Τὰ παρόχθια τοῦ Νέβα σ. 9.—Ἔλκηθρον λεγόμενον Ἐγωϊστὴς σ. 9.— Ἡ Παναγία τοῦ Καζὰν σ. 24. — Μητροπολίτης σ. 24.— Ἡ Μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Ἰσαὰκ σ. 25.— Ἡ λεωφόρος Νιεύσκη σ. 25.—Τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον σ. 40. — Ἀνακτορικὸς χορὸς σ. 41. — Τὸ φρούριον τοῦ Πετροπαύλου σ. 42.—Καλὴ μέρα παιδιὰ σ. 43.—Τὸ πεζικὸν τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς σ. 55.—Ταχύτερα σ. 56. — Ἀκροβολιστὴς τῆς φρουρᾶς σ. 57.—Ψωμοζήτης σ. 71.—Ἐπιθεώρησις τῆς φρουρᾶς ἐν Πετερχὼφ σ. 72.—Πέτρος ὁ μέγας σ. 72.— Ἡ στέψις Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ' σ. 73. — Εὐαγγέλιον τῆς Μονῆς Καρακάλου σ. 88.—Νομισματικὸν Μουσεῖον σ. 121 δίς.—Τύποι φεσίων σ. 145, 147, 148.—Τετραευάγγελον παλίμψηστον σ. 265.—Σιδηρόδρομος Λαρίσης σ. 280—281 (τρεῖς εἰκόνες).—Τὸ Ἐρέχθειον ἐπισκευασμένον σ. 312. — Ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναὸς τοῦ Διὸς σ. 313.—Ἰβηρικὸν χειρόγραφον σ. 328.— Ὁ Ταχυπέτης ἢ Φρεγάτα σ. 333.— Ὁ Ἀστερίας σ. 361. — Τὸ ὁμιλοῦν λεμόνι σ. 364—365 (τρεῖς εἰκόνες).—ΝΑ ἄποψις Θηβῶν σ. 376.—ΒΑ ἄποψις Θηβῶν σ. 377.— Δ ἄποψις Θηβῶν σ. 393.— Ὁ παλιόπυργος τῆς Νάξου σ. 407.

Digitized by Google

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΕΣΤΙΑ

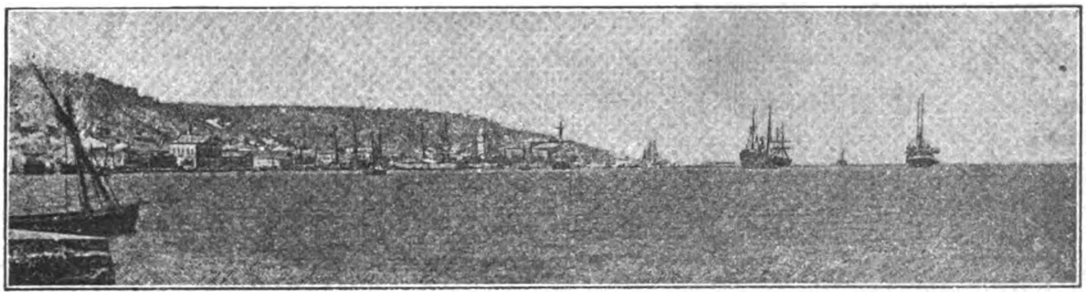

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΛΑΣ

Τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης ἠθογραφίας - σειρᾶς διηγημάτων, τῆς ὁποίας πρῶτον εἶνε ἡ Μαργαρίτα Στέφα — ἀποτελεῖ μικρά τις νῆσος τῆς Μεσογείου, τρίγωνον ἐπίμηκες καὶ ἐπίκυρτον, προβάλλον εἰς ὕψος μικρὸν τὰς πυραμοειδεῖς κορυφὰς τῶν βουνοσειρῶν του. Ὡς τείχη περιφράσσουν αὗται καὶ ἀρδεύουν δαψιλῶς τὴν εὐρεῖαν καὶ εὔφορον πεδιάδα, τὴν ἐκτρέφουσαν πεντάκις μυρίους κατοίκους, ἐσπαρμένους εἰς πεντήκοντα κώμας, σωροὺς λευκάζοντας, οἱ ὁποῖοι στίζουν ἐπὶ διαφόρων σημείων τὴν ὡσεπιτοπολὺ πρασίνην τῆς νήσου ἔκτασιν, ἀπὸ τῆς νοτίου ἁλιτενοῦς ἀκτῆς, ἀφ' ἧς οἱ χωρικοὶ θεῶνται τἀπέναντι ἀκατοίκητα νησίδια μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἀνατελλούσης κατὰ τὴν δείλην σελήνης, — μέχρι τῶν ὑψηλοτέρων δυτικῶν βουνῶν, τῶν κατακρημνιζομένων πρὸς τὸ σίζον κῦμα, ἀφ' ὧν διαβλέπουν μακρὰν τὴν πολυτάραχον θάλασσαν τῆς Ἀφρικῆς.

Ἡ πόλις ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον κατὰ μῆκος τῆς καμπύλης ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τριγώνου, ἔχουσα ἀντικρὺ τὴν ὑποκύανον σειραν τῶν βουνῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ φρουρουμένη ὑπὸ φαιοῦ ἐπιμήκους λόφου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δεσπόζουν αἱ γηραιαὶ ἐπάλξεις τοῦ ἑνετικοῦ της φρουρίου. Ὁ ἥλιος ἀνατέλλων ἀντιμέτωπος τῇ στέλλει ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐνωρὶς τὰ ροδόχρυσά του φιλήματα καὶ καταυγάζει τὴν μακρὰν καὶ λευκὴν παραλίαν της, τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν καὶ ἠδυλάλων κωδωνοστασίων της καὶ τὰς ὡσεπιτοπολὺ παλαιὰς καὶ μετρίας της οἰκοδομάς. Σμαραγδίνη εἶνε ἡ ὄψις τῶν λοφίσκων, οἱ ὁποῖοι ἔνθεν κακεῖθεν τὴν περιστοιχίζουν, κατερχόμενοι διὰ καταφύτων προπόδων νὰ λουσθοῦν εἰς τὰ γλαυκὰ καὶ ἤρεμα ὕδατα Ὑπεράνω ὁ οὐρανὸς καμπυλοῦται θαυμασίως γλυκὺς καὶ κυανοῦς· ἄφθονον δ' ἐκεῖθεν τὸ φῶς παρασκευάζει κατὰ πᾶσαν ὥραν τὰ θελκτικώτερα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου παίγνια, ἐναλλασσόμενον ποικιλοτρόπως μετὰ τῆς σκιᾶς καὶ εἴτε ἐκχυνόμενον ὡς χείμαρρος διὰ τῶν σχιζομένων νεφῶν τοῦ χειμῶνος νὰ καταλάμψῃ τὰ ὄμβρια ὕδατα, εἴτε πλημμυροῦν ἀπ' οὐρανοῦ καθαροῦ τὴν ἀγαλλομένην γῆν καὶ καλύπτον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὑπὸ μυρίων ἡλιακῶν ἰνδαλμάτων, εἴτε χρυσίζον τὰ ἐπὶ τοῦ ἰοχρόου ὁρίζοντος νεφύδρια καὶ βάπτον διὰ πορφύρας τὴν δείλην τὰ δυτικὰ κύματα. Σιγηλαὶ καὶ μυστηριώδεις εἶνε αἱ νύκτες αἱ ἀστροφεγγεῖς, ὅταν διὰ τῆς καθαρᾶς ὀνειροτρόφου ἀτμοσφαίρας κυλίῃ τὰ φωτεινὰ αὐτοῦ νάματα ὁ γαλαξίας καὶ σπινθηρίζουν οἱ ἀδαμάντινοι ἥλιοι, τὰ δὲ μελανὰ βάθη τοῦ πόντου φωσφορίζουν ἐκ τῆς ἀνταυγείας τῶν μικροσκοπικῶν ζωϋφίων καὶ τῆς ἀκτῖνος τῶν ὑπερμεγέθων καὶ ἀπομακρυσμένων ἐκείνων κόσμων... Ἀλλ' εἶνε προπάντων θαυμασταὶ αἱ σεληνοφώτιστοι νύκτες τοῦ θέρους, ὅταν τὸ γλυκύτατον φῶς ἐξωραΐζῃ τὸ τοπίον τῆς πόλεως καὶ ἐξιδανικεύῃ τὸ τοπίον τῆς ἐξοχῆς καὶ καταρτίζῃ ποταμοὺς χρυσορρόας ἐπὶ τῆς τεφρᾶς θαλάσσης καὶ πνέῃ ὁ ἀὴρ δροσερός, ἀπάγων τοὺς φθόγγους τῶν ἐρωτικῶν ᾀσμάτων καὶ τοὺς στόνους τῶν χορδῶν καὶ τὰ λεπτὰ εὐώδη μόρια τῶν ἀφθόνων ἀνθέων.

Ὅπως σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη τὰ φωτιζόμενα δαψιλῶς ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἡ ἐδῶ γαλήνη καὶ ἡ ὡραιότης τῆς φύσεως, ἀποχαυνωτικὴ τῆς διανοίας καὶ τῶν χειρῶν, ἀντανακλᾷ εἰς τρικυμίαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων. Εἶνε νωχελεῖς, μάλιστα οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, καὶ ὡσεπιτοπλεῖστον ἀργοὶ καὶ ἀργολόγοι, ὅσον εὐφυεῖς· ἡ γλῶσσά των, ἑλληνικὴ ὅπως τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμά των, ἀλλὰ μὲ ἄφθονα ἀκόμη τὰ ἴχνη τῆς φραγγικῆς κατακτήσεως καὶ τὰ μακρὰ ἀσυναίρετα, ἀντηχεῖ εἰς τόνον σεσυρμένον, χαῦνον, οἱονεὶ ἐρωτηματικόν. Πλὴν τὸ αἷμα βράζει θερμὸν καὶ εὐέξαπτον εἰς τὰς φλέβας των, οἱ μαῦροί των ὀφθαλμοὶ σπινθηροβολοῦν καὶ τὰ αἰσθήματα συγκυκῶνται βίαια εἰς τὰς καρδίας των, πάθη ἔρωτος καὶ μίσους, συσκοτίζοντα τὸ λογικόν. Δύναμαι λοιπὸν νὰ ἐλπίζω ὅτι ὄχι μόνον ἡ σκηνογραφία ἡ πλουσία εἰς γραμμὰς καὶ εἰς χρώματα καὶ ἀκόμη εἰς ἀρώματα καὶ εἰς ἤχους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου τούτου τοῦ ὑπενθυμίζοντος τόσῳ ζωηρῶς τὴν Ἀνδαλουσίαν, θὰ σας κάμουν νὰ συγχωρήσητε τὴν ἐκλογὴν εἰς ἕνα πτωχὸν ἀντιγραφέα, χαλιναγωγοῦντα τὴν φαντασίαν του καὶ ἀγαπῶντα την πραγματικότητα.

Digitized by Google

Α΄

«Ἔλα, σώνει τόρα τὰ παιγνίδια! Ματαπέστε ἄλλη μία βολὰ τὸ μάθημά σας καὶ τόρα-τόρα θἄρθῃ ὁ δάσκαλος νά σας ἀλλάξῃ. Γειά σας!»

Πυρρόθριξ καὶ μελανείμων ἡ ὡραία κόρη ἐκάθητο πλησίον τοῦ παραθύρου, κεντῶσα μετ' ἀθυμίας ταινίαν λευκήν. Τὰ παιδία, βλέποντα μέσα εἰς τ' ἀλφαβητάριά των, ἤρχισαν νὰ ἐπαναλαμβάνουν μεγαλοφώνως καὶ ἐρρύθμως τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας εἶχον ἀπὸ ἡμερῶν τόρ' ἀποστηθίσει:

«Στά, στρά, μνά, φθά...

— Μή-λόν... γύ-νή... δέν-δρόν...

— Βα, βε, βη, βι, βο...»

Ἦσαν ὅλα μικρά, σχεδὸν νήπια, τῆς γειτονειᾶς τὰ παιδία, τὰ ὁποῖα αἱ μητέρες ἔστελλον εἰς τῆς Γιακουμάκαινας, διὰ νὰ ἡσυχάζουν αὐταὶ ἀπὸ τὸ κακόν των ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ νὰ συνειθίζουν κ' ἐκεῖνα ἀπὸ τόρα τὸ Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπήγαιναν ἀργότερα. Κοράσια καὶ ἀγόρια μαζί, ἐκάθηντο ἄλλα μὲν εἰς τὰ μικροσκοπικὰ σκαμνάκια, τὰ ὁποῖα ἐπίτηδες μετέφερον ἀπὸ τὰς οἰκίας των, ἄλλα δέ, τὰ περισσότερα τὰ ὁποῖα δὲν εἶχαν, εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ὑπερῴου, ἡ ὁποία ἐνόμιζες ὅτι ἔγεινεν ἐπίτηδες διὰ τὸ αὐτοσχέδιον νηπιαγωγεῖον. Θύρα στενή, κλειομένη ἐπὶ τῆς κλίμακος ταύτης, ἄφινεν ἔξω τὰς τρεῖς πρώτας εὐρείας καὶ τριγωνικὰς αὐτῆς βαθμίδας, ἐπ' αὐτῶν δὲ συνεσωρεύοντο τὰ παιδία, καθήμενα ὡς ἐν ἀμφιθεάτρῳ, ἐν ᾧ γύρῳ ἐκεῖ παρετάσσοντο καὶ τὰ σκαμνία τῶν προνομιούχων. Τὸ χάριεν σύνολον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζετο οὕτως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἦτο μία μάζα παιδίων, καθημένων δὲν ἤξευρες ποῦ, ἐκεῖ εἰς τὴν γωνίαν μεταξὺ μιᾶς θύρας καὶ ἑνὸς παραθύρου, μὲ τὰς χρωματιστὰς ἢ λευκάς των ἐμπροσθέλας, μὲ τὰς μελανὰς ἢ καστανὰς κόμας, μὲ τοὺς ζωηροὺς ὀφθαλμούς, λάθρ ἀνεγειρομένους ἐκ τῶν βιβλίων καὶ μὲ τὰ κεράσινα αὐτῶν στόματα, τὰ ὁλοὲν ἀνοιγοκλειόμενα. Βαθμηδὸν αἱ φωναί των, ἐφ' ὅσον εὕρισκον εἰς τοῦτο ἡδονήν, ἐνεδυναμοῦντο, καὶ ἡ μεταλλικὴ αὐτῶν συναυλία ἐπλήρου ἀνυψουμένη τὸν εὐρὺν θάλαμον μὲ τὰ παλαιὰ ἠμαυρωμένα ἔπιπλα, μὲ τὸ μέτριον φῶς, τὸ εἰσερχόμενον ἀφ' ἑνὸς μόνου παραθύρου, φρασσομένου διὰ σκιάδος ἐξ ὀθόνης λευκῆς. Πάλιν ἡ νεᾶνις, ἡ ὁποία ἐξετέλει χρέη παιδαγωγοῦ, ἤγειρεν ἐκ τοῦ ἐργοχείρου της τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐφώναξεν:

— Αἴ, ξεραῆλα!»

Τὰ παιδιὰ ἀπέμειναν μὲ στόμ' ἀνοικτόν. Ἡ νεᾶνις ἐξηκολούθησεν αὐστηρά:

«Τί φωνὲς εἶν' ἐρτοῦνες; Δέ σας εἶπα τόσες βολὲς νὰ μὴ φωνάζετε ἔτσι; Μὲ ξεκουφάνετε. Ἔλ' ἀγάλια-ἀγάλια. Γειά σας!»

Καὶ ἐπανήρχισαν τὰ παιδία ἔντρομα μὲ φωνὰς πολὺ σιγανάς, ὑπερρίνους, ἀποτελούσας τόρα ἕνα βόμβον μονότονον καὶ πληκτικόν:

«Στά, φθά... βά, βέ... μή-λόν... γύ-νή...»

Ἡ νεᾶνις δὲν ἐβράδυνε νὰ διαμαρτυρηθῇ.

«Οὔ, μουρμοῦρα!! Καλὲ δὲν ἠξέρετε σήμερα, γυιέ μου, νὰ διαβάσετε; Τί ἐπάθατε; Νά, ἔτσι, μωρὲς παιδιά μου.»

Καὶ ἁρπάσασα τοῦ πλησιεστέρου παιδίου τὴν φυλλάδα, ἤρχισε νἀπαγγέλλῃ γρήγορα μὲ φωνὴν μετρίαν καὶ καθαρὰν ἐν μέσῳ σιωπῆς γενικῆς:

«Βα, βε, βη, βι, βο, βυ, βῶ! Πα, πε, πη, πι, πο, πυ, πῶ! Ἔτσι, γειά σας! Ὄχι πότε νά μου σηκόνετε τὸν κάβουρα τοῦ μυαλοῦ μὲ τσοὶ φωνὲς καὶ πότε νά με πεθαίνετε μὲ τὴ μουρμοῦρα...»

Μὲ τὴν τελευταίαν λέξιν ἠνοίχθη ἡ θύρα τοῦ βάθους καὶ εἰσῆλθεν ἀπὸ τὸ μαγειρεῖον, ὁμοῦ μὲ ὀλίγον καπνὸν καυσοξύλων, γηραιά τις γυνὴ καὶ αὐτὴ μελανείμων, μὲ ἀγαθὴν φυσιογνωμίαν, φοροῦσα ὀμματογυάλια καὶ μανδήλιον λευκὸν εἰς τὴν κεφαλήν, συνδεδεμένον ὄπισθεν ἐν εἴδει κεκρυφάλου.

«Ἔ!» εἶπε «: καλὲ νά σου 'πῶ, Μαργαρίτα, ποῦ εἶσαι σήμερα μὲ τὰ φεγγάρια σου; Τί τα σταυρόνεις ἔτσι τὰ παιδία; Μίαν ὥρα τόρα σ' ἀκούω. Ἄστα, γυιέ μου, νὰ διαβάσουνε ὅπως θέλουνε!»

— Ἐγὼ νὰ φύγω ἀπὸ δῶ μέσα καὶ ἂς διαβάσουνε ὅπως θέλουνε.»

Εἶπεν ἡ Μαργαρίτα καὶ ἐγερθεῖσα εἰσῆλθε ταχέως εἰς τὸ παράπλευρον δωμάτιον καὶ ἔκλεισεν ὄπισθέν της τὴν θύραν ἀποτόμως. Φαίνεται ὅτι ἀφορμὴν ἐζήτει νἀπαλλαχθῇ τῆς ὀχληρᾶς ἐπιστασίας τῶν μικρῶν.

«Ἔγνοια σου, ἔγνοια σου! ἐφινίρισα πηλειὸ τὴ δουλειά μου καὶ θὰ κάτσω ἐγὼ μὲ δαῦτα» εἶπεν ἡ γραῖα, ἀναλαμβάνουσα ἐκ τῆς τραπέζης τὴν κιτρίνης της ταμβακοθήκην καὶ ῥοφῶσα μίαν πρέζαν μὲ μορφασμόν, τὸν ὁποῖον πολὺ ἠγάπων καὶ ἀπεμιμοῦντο κατόπι τὰ παιδία. «Σπολάετη γιὰ τὴν πολλή σου καλωσύνη».

— Τίποτσι, νόνα μου!» ἀπήντησεν ἀπὸ μέσα ἡ νεᾶνις μὲ εἰρωνείαν ἐλαφράν.

Ἐσπόγγισε τὰς χεῖράς της ἡ γραῖα εἰς μάκτρον κρεμάμενον ὄπισθεν τῆς θύρας, ἐφόρεσε εἰς τὴν ζώσην τὴν καρδοῦλάν της, τὸ ἐκ χαρτονίου καὶ ἰνδιάνης ὑποστήριγμα τοῦ σκαρτσουνοξύλου της, ἐπῆρε κατόπι τὸ σκαρτοῦνί της μὲ τὰς στιλπνὰς βελόνας καὶ τὸ μεγάλον κουβάρι καὶ ἐκάθησε νὰ πλέξῃ εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφήσει ἡ Μαργαρίτα. Ἤστραψαν ἐκ τῆς χαρᾶς οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν παιδίων. Περισσότερον ἀπ' ὅλους ἐκεῖ-μέσα καὶ ἀπὸ τὸν δάσκαλόν των τὸν σιὸρ Γιακουμάκην καὶ ἀπὸ τὴν Μαργαρίταν καὶ ἀπὸ τὴν Νένεν, τὴν σιόρα-Γιακουμάκαιναν ἠγάπων καὶ ἤθελον πλησίον των.

Πόσον ἦτο καλὴ πρὸς τὰ παιδία καὶ τρυφερὰ καὶ περιποιητική. Ποτὲ ὁ γλυκὸς λόγος δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὸ στόμα της, τὸ στόμα ἐκεῖνο τὸ γεροντικὸν καὶ νωδόν, αἱ δὲ ῥικναί της χεῖρες, αἱ πλέκουσαι μὲ ταχύτητα ἀπαράμιλλον, θωπείας μόνον ἤξευραν νὰ χαρίζουν εἰς τὰς μικρὰς κεφαλάς. Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ πάντων εἷλκυε καὶ ἐμαγνήτιζε τὰ παιδία, ἀπὸ τοῦ μεγαλητέρου, τὸ ὁποῖον μόλις ἦτο ὀκτὼ ἐτῶν, μέχρι τοῦ μικροτέρου, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἀκόμη δύο, ἦσαν τὰ παραμύθια, τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα παραμύθια, τὰ ὁποῖα ἡ ἀγαθὴ γραῖα ἤξευρε καὶ τοις διηγεῖτο μὲ τὴν ἰδιαιτέραν της τέχνην, ἀκαταπόνητος καὶ πρόθυμος πάντοτε εἰς τὴν ἀθῴαν παράκλησιν.

Digitized by Google

«Φτάνει νὰ μὴν ἔχω δουλειά, παιδιά μου, καί σας λέω ὅ,τι θέλετε» τοῖς ἔλεγεν. Ἐννοεῖτε λοιπὸν τόρα πολὺ καλά, ὅτι ἀφ' οὗ καθὼς ἡ ἰδία ὡμολόγησεν, εἶχε τελειώσει **πηλειυ** τὴν δουλειά της, τὸ παραμύθι ἦτο κάτι τι ἀναπόφευκτον. Ἡ ὁμόφωνος παράκλησις ἐγένετο δεκτή· τ' ἀλφαβητάρια, — ἀφ'οὗ πρῶτον ἐδόθη ὑφ' ὅλων μία τυπικὴ διαβεβαίωσις ὅτι ἤξευραν τὸ μάθημά τους νεράκι καὶ δὲν θὰ 'ντροπιάζουνταν στὸ δάσκαλό τους τόρα τόρα, — ἐφυλάχθησαν μὲ προθυμίαν εἰς τὰς μικρὰς ἀπὸ ἰνδιανην σακκούλας, ἀνηρτημένας δι' ὁμοίων ἱμάντων ἀπὸ τῶν μικρῶν των ὤμων, ἐκλείσθησαν τὰ στόματα, διεστάλησαν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ πρὶν τελειώσουν οἱ **πόντοι** τῆς πρώτης βελόνας, ἡ φωνὴ τῆς σιόρα-Γιακουμάκαινας ἤρχισε τονίζουσα ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιγῆς καὶ τῆς συγκινήσεως τὴν στερεότυπον εἰσαγωγήν :

«Κόκκινη κλωνὰ δεμένη
Στὴν ἀνέμη διπλωμένη,
Βάρτε κλῶτσο νὰ γυρίση
Παραμύθι νάρχινήση».

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καὶ καλημέρα τς' ἀφεντιᾶς σας !

— Καλημέρα !» ἀπήντησεν ὁ χορὸς τῶν παιδίων μὲ σοβαρότητα.

Δὲν ἦτο νέον τὸ παραμύθι. Θὰ ἦτο ἡ τρίτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐδιδάσκετο καὶ ὁ νεώτερος ἀπὸ τοὺς μαθητάς· καὶ ὅμως ὅλοι, παλαιοὶ καὶ νέοι, τὸ ἤκουον μετὰ τῆς αὐτῆς ἡδονῆς. Ἐπρόκειτο περὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀτελευτήτων περιπετειῶν μιᾶς πεντάμορφης βασιλοπούλας, τῆς ὁποίας τὸ θαυμασιώτερον χαρακτηριστικὸν ἦσαν τρεῖς τρίχες χρυσαὶ καὶ μακραὶ φυτρωμέναι εἰς τὸν ὀμφαλὸν καὶ περιβάλλουσαι τρὶς τὴν μέσην τῆς κόρης, τὸ δὲ κυριώτερον ἐπεισόδιον ἡ ἀνακάλυψις τοῦ φοβεροῦ τούτου μυστικοῦ ὑπό τινος τῶν αὐλικῶν, τῇ ἐπεμβάσει πονηρᾶς γραίας καὶ αἱ ἐκ τούτου ἀναιδεῖς φλυαρίαι τοῦ νέου, ὥστε νὰ χρειασθῇ κατόπι, πιστευομένης τῆς συκοφαντίας, μεγάλη ἐπιδεξιότης διὰ νἀποδειχθῇ ἀλώβητος τῆς βασιλοπούλας ἡ τιμή. Τίποτε ἐξ ὅλων αὐτῶν δὲν ἐνόουν ἀκόμη τἀπονήρευτα παιδία καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ παραμυθιοῦ· τὸ ἤκουον ἐν τούτοις μεθ' ἡδονῆς, ἀρκούμενα εἰς τὰ πρῶτα, τὰ ἐξωτερικὰ θέλγητρα ὅσα ἐνόουν, καὶ ἀφίνοντα νὰ παρέρχωνται τἄλλα, ὅσα δὲν ἐνόουν, χωρὶς σκέψιν, χωρὶς ὑποψίαν, χωρὶς ἐρώτησιν. Δὲν συνέβαινεν ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μ' ἕνα ἄλλον ἀκροατήν, ἂν καὶ ὄχι ὀλιγώτερον παιδίον καὶ αὐτόν, ἐξερχόμενον σιγά, ἑρπυτικῶς ἐκ τοῦ παρακειμένου δωματίου καὶ πλησιάζοντα ἐκεῖ νἀκούσῃ... νἀκούσῃ... Ἦτο ἡ σιόρα Νένε, ἡ δεσποινὶς ἀδελφὴ τοῦ σιὸρ Γιακουμάκη, γραῖα παλίμπαις ἀσχημοτάτη, κυρτωμένη, κοντή, μὲ μύτην ὡς πτηνοῦ ἁρπακτικοῦ, μὲ πιναρὰν κόμην ἐκφεύγουσαν τοῦ λευκοῦ κεκρυφάλου καὶ μὲ τοὺς περισσοτέρους δακτύλους τῶν χειρῶν ἠκρωτηριασμένους ἀπὸ τὸ καλαγκάθι, τὸ ὁποῖον καταστρέφει τοὺς ὄνυχας, κάμνει δὲ τοὺς νέους νὰ φυτρόνουν παραμορφωμένοι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν δακτύλων, εἰς σχῆμα σκούφου νυκτικοῦ. Ἐκάθητο μέσα, εἰς τὸν καναπέ της, στρήφουσα φυτίλια διὰ τοὺς λύχνους, ὅταν ἡ νύμφη της ἤρχισε τὸ παραμύθι καὶ τὴν ἔκαμε νὰ ἐντείνῃ τὴν προσοχήν. Τὸ ἐνδιαφέρον της ηὔξανε βαθμηδόν, ἕως οὗ μὴ δυνηθεῖσα νὰ κρατηθῇ, ἠγέρθη καὶ εἰσῆλθε μὲ τὴν ἡμιτελῆ θρυαλλίδα εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ τὸ **βουτοῦλι**, τὴν τολύπην τοῦ βάμβακος εἰς τὴν ἄλλην, καὶ ἐκάθησε σιγὰ-σιγὰ πλησίον τῶν παιδίων, ἐπὶ μιᾶς ἕδρας ἐκ τῶν παρατεταγμένων προαιωνίως κατὰ μῆκος τοῦ ξυλίνου κιγκλιδώματος τῆς κλίμακος, ἡ ὁποία, κατὰ τὸ κοινὸν ἐκεῖ τῶν μικρῶν οἰκιῶν σχέδιον, ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἄγει εὐθὺς εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἤκουε μειδιῶσα διαρκῶς καὶ ἐκίνει τὴν κεφαλὴν μὲ ἦθος δηλοῦν ὅτι ὅλα αὐτὴ τὰ ἐνόει καὶ διέκοπτε πού καί που τὴν διήγησιν μὲ κανὲν χμ ! ἀνακουφίσεως ἢ μὲ καμμίαν ἐπιφώνησιν :

— «Αἴ γιὰ τὴν τιμή τση, βλέπεις, μάτια μου ! Ἀμὴ πῶς !

— Ἄσε νὰ ἰδῇς ! ἄσε νὰ ἰδῇς !» ἀπήντα ἡ Γιακουμάκαινα, προβάλλουσα τὴν χεῖρα καὶ ἐξηκολούθει διηγουμένη μὲ σιγανὴν φωνήν, ἐκ φόβου μὴν ἐνοχλήσῃ τὴν Μαργαρίταν, ἡ ὁποία δὲν ἐχώνευε καὶ πολὺ τὰ παραμύθια, ὑψοῦσα δὲ αὐτὴν μόνον εἰς τὰς ἐκτάκτους τῆς δράσεως στιγμάς, ὅταν λησμονουμένη, ἄφινε τὴν κνημίδα της νὰ κρέμαται ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ συνώδευε μὲ σχήματα ἐνθουσιώδη τὴν ὑψηλήν της ρητορικήν :

«Ἀτή τση κι' ἀπατή τση, ἐπρόσταξε τότενες ὁ βασιλῆας, νὰ γένῃ τὸ κομμάτι τση ὅσο εἶνε καὶ τ' αὐτί τση !»

Εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις ἡ Μαργαρίτα ἐφέρετο συνήθως κατὰ δύο τρόπους· ἤ, ἂν εὑρίσκετο εἰς τὴν καλήν της, ἐξέπεμπεν ἕνα ἀργυρόηχον γέλωτα καὶ μίαν φράσιν :

«Καλὲ δὲν ἐβαρέθηκες κηόλα, νόνα μου, ὅλῳ τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια !» ἤ, ἂν εἰς στιγμὰς δυστροπίας — αἱ ὁποῖαι διὰ νεάνιδα εὑρισκομένην εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς περιστάσεις τῆς Μαργαρίτας Στέφα, δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὴν εἶνε τόρα συχναί, — ἄφινε μίαν ὀξεῖαν, νευρικὴν ἀνακραυγὴν ἐμποιοῦσαν τρόμον :

«Οὔ, σκοτοῦρα !»

Ἀλλὰ σήμερον, καθὼς ἦτο πράγματι μὲ τὰ φεγγάρια της, εἰς τὸ πρῶτον κάπως ὑψηλόφωνον τῆς μάμμης «βαρεῖ, παιδιά μου, παντσέλι κ' ἔρχεται ὁ βασιλῆας» ἔχασε τὴν ὑπομονήν, ἤνοιξε παταγωδῶς τὴν θύραν τοῦ δωματίου της καὶ διασχίσασα τὴν αἴθουσαν μὲ βῆμα ταχὺ καὶ μὲ τὴν ἐκτάκτου ἀποστροφῆς φράσιν :

«Ὄρκο ἐκάματε σήμερα νά με βουρλίσετε !» κατέφυγε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ ἀπομακρυσμένον καὶ ἀπρόσβλητον μαγειρεῖον.

★

Τὰ ξύλα εἶχον ἐξανάψει καὶ ὁ καπνὸς ἦτο ὀλιγώτερος. Ἡ ἑστία ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔβραζε τραγῳδοῦσα ἡ πηλίνη χύτρα, μαύρη ἐκ τοῦ καπνοῦ, διέχυνε θάλπος εὐάρεστον. Τὸ μικρὸν παράθυρον ἦτο ἀνοικτὸν πρὸς τὴν γλυκεῖαν φθινοπωρινὴν ἡμέραν, τὴν ἄνευ πνοῆς ἀνέμου ἐλαχίστης. Θύρα στενή, μ' ἕνα μόνον ὑαλοπίνακα, ὡδήγει ἐκεῖθεν πρὸς τὸ δῶμα, μικρὸν πλινθόστρωτον διαχώρισμα, ἐκ τοῦ

Digitized by Google

οποίου κατήρχοντο είς την αυλήν και επί του στενού βάθρου του οποίου ήσαν αποτεθειμέναι η μία παρά την άλλην δύο γάστραι, η μία με βασιλικόν και η άλλη με βεγονίαν, και εν κιβώτιον ξύλινον με καστανόχωμα, είς το οποίον ήνθει η λατρευτή μπουγαρινιά. Διά μέσου του καλαμίνου φραγμού και του δικτύου, το οποίον την επροφύλασσεν από τα συχνά πηδήματα των γαλών και των ορνίθων, εφαίνοντο τα μεγάλα της πρασινοκίτρινα φύλλα, όμοια πρός φύλλα λεμονέας, και επί των νέων μικροφύλλων βλαστών μικροσκοπικοί κάλυκες αραιοί, ανοιγόμενοι περί το εσπέρας είς ανθύλλια άοσμα και καχεκτικά, ξεκηπίδια πλέον αυτήν την εποχήν. Ά, πού τα μπουγαρίνια του καλοκαιριού!... Και περίλυπος η Μαργαρίτα πλησιάζει το κιβώτιον και ανασκαλεύει το υγρόν και κατάμαυρον χώμα, ανάμικτον με υποστάθμην καφέ, η οποία καθώς την εβεβαίωσαν, κάμνει πολύ καλόν είς τα φυτά. Τί μεγάλα, τί μοσχοβολισμένα, τί έμμορφα, όπως καμμιά δέν τα έκανε στή γειτονειά, τα μπουγαρίνια εκείνα του καλοκαιριού! Ήτανε μία χαρά Θεού να βλέπη κανένας το κοντόβραδο εκείνηνε την κασσελέτα. Και τόρα;... Ώιμέ! έτσι περνάνε ούλα σέ τούτο τον κόσμο.

Και ανήγειρε με την απέλπιδα σκέψιν της στιγμής τους μεγάλους βαθείς οφθαλμούς, τους σκιαζομένους υπό μακρών βλεφαρίδων πυρρών, πρός τον ουρανόν, καταγάλανον ωσεί λουσθέντα είς τας τελευταίας αφθόνους βροχάς, και τους κατεβίβασεν ηρέμα πρός την γην. Το τοπίον των αυλών και των οπισθίων προσόψεων, το οποίον περιέβαλε μ' εν βλέμμα, ολίγον ήτο φαιδρόν. Ο ήλιος, ο οποίος το εφώτιζε, δέν ίσχυε να κρύψη την γυμνότητά του και την αθλιότητα. Αίσθημά τι λύπης και ανησυχίας και βάρους επροξένουν είς την νεανικήν πτεροφόρον ψυχήν η σειρά των μακρών τοιχωμάτων, τα οποία διεχώριζαν τας αυλάς, κρημνισμένων ήδη πολλαχού και οίονεί ερειπίων, οι εντός αυτών σωροί των χωμάτων, των πετρών και των ακαθαρσιών. τας οποίας σκαλίζουσαι ερράμφιζαν αι όρνιθες· τα κίτρινα πλέον φύλλα των κλημάτων, ξηραινομένων είς τας μεμονωμένας και επικλινείς αναδενδράδας· τα επί του χείλους ενός των πλησίον τοίχων παρατεταγμένα λευκαυγή τεμάχια γύψου, εκεί είς την αυλήν της Σαμούγαινας, της κατασκευαστρίας της πούδρας, ξηρανθέντα ήδη και έτοιμα πρός τριβήν· αι στέγαι των χαμογείων, με τας εκτοπισμένας και ελεεινώς συντετριμμένας κεραμίδας εκ των επιδρομών των παιδίων, κυνηγουμένων από αυλής είς αυλήν· τα ημελημένα παράθυρα με τας ρυπαράς υάλους και τα κατασπαραγμένα φύλλα· οι νεροχύται, χαράσσοντες τους ημαυρωμένους και πλήρεις οπών τοίχους διά μελανής καθέτου γραμμής έως κάτω και επί πάσιν οσμή τις κοπρίας μακρισμένη και καπνού κλιβάνων, εξερχομένου πυκνού εκ των μελανών καπνοδοχών. Μόνον απωτέρω διεφαίνοντο διά μέσου της ρυπαρίας ταύτης και μέρη τινά λευκών προσόψεων, εκ των οικιών των πέριξ οδών, και πρασίνων παραθυροφύλλων. Άλλ' όπου ανεπαύετο ολίγον το βλέμμα ήτο ο κήπος οικίας καλής, αοράτου εκείθεν, κήπος ευρύς, συνεσφιγμένος μεταξύ των αυλών εντός των τριών του υψηλών τοίχων των λευκών, εκ των οποίων προέκυπτον τα υψηλά δένδρα, μία κυπάρισσος φωλεά λάλων πτηνών, μία δαμασκηνέα, δύο ροιαί αναπαυόμεναι επί του τοίχου, πλήθος λεμονεών, κατακιτρίνων εκ του αφθόνου καρπού και πορτοκαλέαι κρύπτουσαι ζηλοτύπως υπό τα βαθύτερα και πυκνότερα φυλλώματα τα κατακόκκινα πορτοκάλια. Η θέα αύτη, εξακοντίζουσα μίαν ακτίνα είς τον ζόφον της κόρης, την έκαμε να ενθυμηθή έξαφνα και να τερετίση σιγά με την ψιλήν της φωνήν, υποκρούουσα διά των δακτύλων είς μίαν σανίδα:

Νεράντζι κατακόκκινο, στή νεραντζιά κρυμμένο,
Πού είσαι και δεν φαίνεσαι, πουλί μου αγ.......

Και πρίν προφθάση ναποτελειώση και την τελευταίαν λέξιν είς τον μακρόν εγχώριον ήχον, εζοφώθη πάλιν, προσέξασα είς μίαν άλλην οικίαν εκεί απέναντι, εκ της οποίας δεν εφαίνετο παρά ο ***αναμενάλες***, η επί της στέγης δηλαδή μικρά σκιάς ή σκοπιά —απαραίτητον γνώρισμα της εντοπίου αρχιτεκτονικής,—με την κεκλιμένην οροφήν και την πρασίνην θυρίδα, αι δύο ερυθραί κολοκύνθαι, αι ηλιαζόμεναι επί των κεράμων της στέγης και το ήμισυ των δύο παραθύρων της προσόψεως.

«Γιά τήραξ' εκεί, μωρές παιδιά μου, πού γυρεύουνε νά με κλείσουνε ετούτοι οι άθρωποι!» εσκέφθη.

Και ως φάσμα διήλθε πρό του νού της κόρης διά μυριοστήν φοράν ο δεσμοφύλαξ της σκυθρωπής εκείνης φυλακής, νέος τις ήσυχος και τακτικός ως γέρων, άχαρις, άτολμος, αδέξιος, αγέλαστος, είς τον οποίον καλά και σώνει ο πάππος της ήθελε και επέμενε να την παραδώση. Καλέ γιά το Νιόνιο, τον υγιό του Χρήστου του Κατσουρέλα ήτανε τόρα η Μαργαρίτα; Χμ! ιδέα πού την είχαν!... Και τί εστοχαστήκανε παναπή; Πώς γιατί έμεινε δυσάρφανη, θά την έκαναν οι γέροι όπως ήθελαν; Ναί, μ' αυτό το πλευρό πάντα να κοιμούνται, πώς θά πάρη αυτή τάναγουλονοικοκυρόπουλα πού της προξενεύουν! Άκουτ' εκεί σείς! μία κοπέλα τόρα με την ωμμορφιά της, με το δικό της, με την υπόληψί της, πού μπορούσε σήμερα να πάρη τον καλλίτερο γαμπρό της χώρας και νάλλάξη ζωή, να είνε καταδικασμένη έτσι από μία γεροντίστικη παραξενειά, να μείνη στην ίδια γειτονειά, με τους ίδιους ανθρώπους, με της ίδιες ιδέες, με την ίδια ζωή και χειρότερη, στά ίδια πάντα και στά ίδια... Δέν τ' ακούει εκείνη αυτά και άς λέη ο νόνος της ό τι θέλη... Η μονάκριβη του Στάθη του Στέφα δέν τα βγάνει τα μαύρα γιά να πάη νύφη στού Κατσουρέλα, ετελείωσε!

Και με κίνημα πεισματικόν απέρριψε το κλωνίον του ηνθισμένου βασιλικού, το οποίον έτριβε και εμύριζε μηχανικώς, έρριψεν οπίσω την μακράν της πλεξίδαν, πυρράν και παχείαν όσον σπάνιαι, και κατήλθε διά της μικράς ξυλίνης κλίμακος είς την αυλήν.

Η αυλή αύτη, χώρος στενός και βαθύς πλακόστρωτος, κλεισμένος απ' όλα τα μέρη και ωσ' οροφήν

Digitized by Google

ἔχων τὸν οὐρανόν, ὡμοίαζε μὲ φρέαρ, εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου ἠγείροντο τὰ χείλη φρέατος ἀληθοῦς, σκεπασμένα διὰ ξυλίνου κυκλοτεροῦς· δίσκου, ἐφ' οὗ χάλκινος κάδος, ἐξηρτημένος ἀπὸ σχοινίου μακροῦ. Ἐκ τοῦ φρέατος τούτου ἤντλουν ὕδωρ γλυφὸν διὰ τὰς κοινοτέρας χρείας κατάλληλον, ἐνῷ πρὸς πόσιν καὶ πρὸς πότισμα ὁ Γιάννης ὁ βαρελᾶς τοὺς ἐκουβαλοῦσε δυὸ-τρία βαρέλια τὴν ἡμέραν, διὰ τῶν ὁποίων ἐγέμιζε τὸν ἐν τῷ μαγειρείῳ πίθον. Ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰσαγωγὴ ὑδραγωγοῦ σωλῆνος ἦτο πολυτέλεια μεγάλη εἰς τὴν γειτονιὰν καὶ εἰς τὸν κόσμον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνειρεύετο νὰ φύγῃ ἡ Μαργαρίτα... Κάτω τὴν ὑπεδέχθησαν μὲ κακαβισμοὺς αἱ ὄρνιθές της, μία κατάλευκη μ' ἐρυθρὸν λοφίον, κρεμάμενον ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ὡς φέσιον, καὶ δύο μαῦραι μικρόσωμοι μὲ λοφίον κοντόν. Τὰς ἐθώπευσε, ταῖς ἔρριψεν ὀλίγον σιτάρι ἀνακατευμένον μὲ καλαμπόκι, καὶ ἔσπευσε κατὰ τὸ σύνηθες νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς ἀχυροστρώτους των φωλεάς. Ἡ συγκομιδὴ τῆς ἡμέρας ἦσαν δύο αὐγά, τὰ ὁποῖα ἀναλαβοῦσα προσήγγισεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Δὲν ἐπίστευε πολὺ ὅτι διὰ τούτου προφυλάσσεται, ὡς ἔλεγον, ἡ ὅρασις· ἀλλ' ᾐσθάνετο τὸ νωπὸν ᾠὸν ἡδέως θερμόν, ὡς το προσέτριβε καθ' ἕξιν ἐπὶ τῶν κεκλεισμένων βλεφάρων.

Ὅταν μετὰ τοῦτο ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αἴθουσαν, τὸ παραμῦθι ἐξηκολούθει. Ἡ συγκίνησις συνεῖχε τὸν ὅμιλον τῶν παιδίων· σιγηλὸν περὶ τὴν μυθολόγον, ἡ ὁποία διηγεῖτο ἀπὸ τῆς αὐτῆς θέσεως μὲ χαμηλὴν φωνὴν καὶ μὲ νεύματα ὥς τι φρικῶδες μυστικόν. Ἐξ ὅλων δὲ προσεκτικωτέρα ἐφαίνετο πάντοτε ἡ σιόρα-Νένε, τὴν μορφὴν τῆς ὁποίας συνεπτύχου μειδίαμα, ἀποκαλύπτον τοὺς ὀλίγους ὀξεῖς καὶ κιτρίνους της ὀδόντας. Πρὸς τὰ θέλγητρα τοῦ θεάματος ὀλίγον ἐπρόσεξεν ἡ Μαργαρίτα καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς συγκινήσεως καλλιτεχνικῆς ἐστάθη πλησίον τῆς μάμμης της καὶ τὴν διέκοψεν :

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Μιχαὴλ Μητσάκης — Ἀθηναϊκαὶ σελίδες — Μία φιλολογικὴ σελὶς εἰς δύο γλώσσας κτλ.

Δύσκολα δύναται κανεὶς νὰ συλλάβῃ κάποιαν ἰδέαν σαφῆ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως, τὸ ὁποῖον τότε μόνον ἔχει σημασίαν ὅταν παρουσιάζῃ ἓν ὀργανικὸν σύνολον, ἐνόσῳ τὸ ἔργον τοῦτο, σκορπισμένον ἐδῶ κ' ἐκεῖ εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, καὶ ἀσυμπλήρωτον καὶ βαθμηδὸν ἐκτυλισσόμενον, δὲν τὴν καθιστᾷ ψηλαφητὴν τὴν ὀργανικὴν ταύτην ἑνότητα, τὴν ὁποίαν τὸ βιβλίον μόνον τελείαν φανερώνει. Ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον φημιζομένους ποιητὰς τῆς συγχρόνου Γαλλίας δὲν ἐξέδωκεν εἰς τόμον τοὺς στίχους του παρὰ μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν σχεδὸν εἰκοσιπέντε ἀφότου ἐπεφάνη καὶ ἐπέλαμψεν εἰς τὸν ποιητικὸν ὁρίζοντα· καὶ εἰς τὸ μεταξὺ τοῦτο ἐδοξάσθη ὡς ποιητὴς καὶ οἱ στίχοι του ἐκυκλοφόρουν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα τῶν θαυμαστῶν του· καὶ ὅταν ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἐκδώσῃ, ἀνησυχία εὔλογος διέδραμε τὰς τάξεις των μήπως *χάσουν* κ' ἔξαφνα φανοῦν κατώτερα τῆς προσδοκίας των συμαζευμένα καὶ παραταγμένα εἰς γραμμὴν μέσα εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου τὰ ἕως τότε ἄτακτα κ' ἐλεύθερα κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὰ κελαδήματά των διασπείροντα ποιήματα·· ἀλλ' ὅμως ὅταν ἐξεδόθησαν αὐτά, εἶδαν μὲ ἀγαλλίασιν ὅτι ἐκέρδισαν ἀντὶ νὰ χάσουν, διότι φανερὰ παρέστη, λανθάνουσα ἕως τότε, πλὴν τῆς ἐξαισίας των μορφῆς, καὶ ἡ ψυχή των, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεδίδετο μία κάποια *φιλοσοφία*, ὡς τὴν λέγουν, δηλονότι μία κάποια ξεχωριστὴ καὶ γενικὴ ἀντίληψις τοῦ κόσμου, ἄνευ τῆς ὁποίας ποίησις καὶ φιλολογία πολλάκις δὲν εἶνε παρὰ γυμνάσματα στιχοπλόκων καὶ τέρψεις χυδαίων. Ὅ,τι παρετηρήθη εἰς τὴν ἀνωτέρω περίστασιν, πανταχοῦ ἐφαρμόζεται, προκειμένου περὶ ἔργων φιλολογικῶν. Ἐνίοτε μάλιστα συμβαίνει καὶ τὸ ἐναντίον· ἐμφανίζεται τὸ βιβλίον, καὶ ὁ συγγραφεὺς *ἀφανίζεται*. Καὶ ἀξιόλογα ἠμποροῦσα νὰ εἴπω ὅτι ἐνόσῳ δὲν τὸ βλέπομεν καὶ τὸ *βιβλίον* τοῦ κ. Μητσάκη πᾶσα γνώμη περὶ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων ὑπ' αὐτοῦ, μόνον ὡς προσωρινὸν μέτρον πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ· διότι κίνδυνος θὰ ἦτον ὑποτιμήσεως ἢ καὶ ὑπερτιμήσεως αὐτῶν. Καὶ ὅμως, καὶ τοιουτοτρόπως σκορπισμένον καὶ *ἀνέκδοτον* ἀκόμη, κατὰ τὴν αὐστηρὰν σημασίαν τῆς λέξεως, πόσον εἶν' εὐχαρακτήριστον τὸ ἔργον τοῦτο ! Ἐνθυμοῦμαι ὅσας ἀνέγνωσα κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὰς *Ἀθηναϊκὰς* ἢ τὰς ἄλλας *Σελίδας* του. Τὰ σύμπυκνα καὶ σύντονα ταῦτα εἰκονογραφήματα τὰ διακρίνει ἑνότης συλλήψεως· μία ἄλυσος τὰ συνδέει, μία πνοὴ τὰ ἐμψυχώνει· ἐννοεῖς ὅτι ὁ συγγραφεύς των κατέχει τὴν ἀπαραίτητον ξεχωριστὴν καὶ σοβαρὰν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου· ὁ κόσμος οὗτος, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, πολὺ εὐρὺς δὲν φαίνεται νὰ εἶνε, καὶ βάθος ἱκανὸν δὲν ἔχει· ἀλλ' ὅμως μεγάλη εἶνε ἡ *ἐνάργεια* αὐτοῦ. Τὸν κόσμον τοῦτον καθ' ἑκάστην διαγκωνίζομεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν προσέχομεν εἰς αὐτόν, ὅσον καὶ ἂν μᾶς φαίνεται ὅτι τὸν γνωρίζομεν· μετέχομεν καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀδυνατοῦμεν πρεπόντως νὰ τὸν ἐκτιμήσωμεν· καὶ ἰδοὺ ὁ ποιητὴς τὸν κόσμον τοῦτον μᾶς τὸν παρουσιάζει ξεκαθαρισμένον, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἀφροντίστως ἀκαθάριστος, καί, συχνὰ πυκνά, ἀκάθαρτος. Ὁ κόσμος οὗτος ἂν ὄχι πάντοτε, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μᾶς φαίνεται χυδαῖος ἴσως, ἔχει τι τὸ ἀποκρουστικόν· ἀλλ' ὁ κόσμος οὗτος εἶνε *ἡ ζωή*· ἔτσι τὴν βλέπει τὴν ζωὴν ὁ ποιητής, ἔτσι τὴν ἀποδίδει. «Καὶ ὅπου εἶνε ἡ ζωή, λέγει κάπου ὁ Ταίν, ἀκόμη καὶ κτηνώδης καὶ μανιακή, ἐκεῖ εἶνε ἡ εὐμορφιά !» Καὶ ψευδὴς ἂν τυχὸν ἦτο ἡ ζωὴ αὐτή, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις μὲ τὴν ὁποίαν τὸ ψεῦδος τοῦτο ἐμφανίζει ὁ συγγραφεύς, θὰ ἤρκει διὰ ν' ἀποτελέσῃ τίτλον ἀληθείας ὑπὲρ αὐτῆς μέσα εἰς τὴν πλάσιν ταύτην ὅπου δὲν κατωρθώθη νὰ διακριθῇ ἀκόμη ποία ἡ πραγματικότης, καὶ ποῖον τὸ ὄνειρον.

Οἱ ἥρωες τῶν Σελίδων τοῦ κ. Μητσάκη συνήθως εἶνε θῦται ἢ θύματα, καὶ τριγύρω των παρί-

Digitized by Google

σταται καὶ ἀναπτύσσεται χορὸς ἠλιθίων ἢ ἀναισθήτων, ἀθλιοτήτων καὶ ἀσχημιῶν. Εἰς τὸν γενικὸν κανόνα τοῦτον βέβαια δὲν ὑπάγονται «Ἡ χεὶρ τοῦ Κριεζώτη» καὶ τὸ «Φίλημα», ὅπου ἀστράπτει καὶ βροντᾷ ἡ ποίησις τοῦ ἡρωϊσμοῦ, οὔτε ὁ «Τοῖχος» καὶ «Ἡ θλῖψις τοῦ μαρμάρου», ὅπου ψάλλει καὶ θρηνεῖ ἡ ποίησις τῶν ἐρειπίων, οὔτε καὶ τὸ μοναδικὸν εἰς τὴν σειρὰν εἰδύλλιον, τὸ φέρον τίτλον «Ὑπὸ τὴν συκῆν», ὅπου ἡ παρθενικὴ νεότης ἐμφανίζεται ὡς κισσὸς πλεγμένος περὶ τὴν τραχεῖαν φράσιν τοῦ συγγραφέως ὡς περὶ πλατανόκορμον, καὶ παραδόξως συγκινοῦν μέχρι δακρύων. Ἀλλὰ ὑπάγονται εἰς τὸν ἀνωτέρω κανόνα ὁ «Καυγᾶς» καὶ ἡ «Κυρὰ Κώσταινα», ὅπου βλέπεις νὰ καμώνωνται καὶ νὰ ὠρύωνται ἡ ἀνανδρία καὶ ἡ οὐτιδανότης, ὁ «Παράφρων», τὸ «Κάρρον», τὸ «Γατί», τὰ «Θεάματα τοῦ Ψυρρῆ», — τοῦ τελευταίου, ὅτε τὸ ἀνέγνωμεν, ἀθλητικὴ μᾶς ἐφάνη ἡ δύναμις τῆς ἐκτελέσεως, — ὅπου ψηλαφεῖς τὴν ἀναισθησίαν καὶ πληγώνεσαι ἀπὸ τὴν σκληρότητα, καὶ ἡ «Φλογέρα» καὶ ἡ «Ἀρκοῦδα», ὑπὸ τὰ ὁποῖα λανθάνει καὶ νόημα συμβολικόν, δίχως νὰ τὸ ὑποπτεύῃ ἴσως ὁ ποιητής, καὶ ὅπου λυσσωδῶς γρονθοκοποῦνται ἡ φύσις, ἐλευθέρα καὶ ὡραία, πρὸς τὴν κοινωνίαν τὴν δούλην καὶ τὴν δυσειδῆ, καὶ τὰ πλάσματα τῶν βουνῶν πρὸς τὸν ὄχλον τῶν πόλεων. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶνε κατ' οὐσίαν διηγήματα· ἀλλὰ πόσον ἀμελῶς πληροῦσι τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας κοινῶς γινώσκεται τὸ διηγηματογραφεῖν, καὶ πόσον θὰ σκανδαλίζουν τοὺς μὴ συνειθισμένους παρὰ μόνον εἰς τὰ καθαρῶς ξεχωρισμένα καὶ σύμφωνα μὲ τὰ πατροπαράδοτα χωροῦντα εἴδη τοῦ λόγου. Διηγήματα, ποῦ ἐκτυλίσσονται χωρὶς μῦθον, καὶ ἀρχίζουν καὶ τελειώνουν χωρὶς ἔρωτας. Ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἐννέα δέκατα τῶν γνωστῶν εἰς ἡμᾶς διηγηματογράφων τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, φαίνεται τρέφων πολλὴν περιφρόνησιν πρὸς τὴν μυθοπλαστίαν καὶ πρὸς τὴν ἐρωτοπάθειαν, καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ κερδίζῃ διὰ τοῦτο τὴν περιφρόνησιν ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν γυναικῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων εἰς τὰ ὄμματα τῶν ὁποίων τὸ διήγημα, ἢ δίτομον ἢ δισέλιδον μόνον, πρέπει νὰ παρουσιάζῃ τὴν λεγομένην **ὑπόθεσιν** καὶ νὰ παρέχῃ ἐκπλήξεις καὶ συγκινήσεις ἀναλόγους πρὸς τὰς δαψιλευομένας λ. χ. ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ «Διαβόλου ἐν Τουρκίᾳ». Καὶ ὅμως ἂν οἱ ἔρωτες δὲν εἶνε ὁ *Ἔρως*, ὁ Μῦθος εἶνε τὸ ὕφασμα ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν κεντᾷ ἡ Φαντασία τὰ ἀριστουργήματά της. Ἀλλ' ὁ κύριος Μητσάκης, τίς οἶδεν! ηὐξήθη ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ Ταϋγέτου, καὶ αἷμα Σπαρτιατικὸν αἰσθάνεται νὰ ρέῃ εἰς τὰς φλέβας του· προτιμᾷ νὰ λογαριάζεται συντόμως μὲ τὰ πράγματα, καὶ βαίνει κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτὰ καὶ τὰ καταλαμβάνει γυμνά, καὶ γυμνὰ θέλει νὰ τὰ πολεμῇ καὶ νὰ τὰ δαμάζῃ· καὶ τὰ ψηλαφεῖ καὶ τὰ ὀσφραίνεται καὶ τὰ ἀκούει — φαίνεται ὅτι ἡ ἀκοή του μεθύει ἀπὸ τὴν φράσιν καὶ συγκινεῖται καὶ ἀπὸ τὸν ἁπλοῦν ἦχόν της· ἴδε τὰ «Λόγια τοῦ δρόμου» — προπάντων δέ, μὲ ὅλην τὴν γνωστὴν μυωπίαν του, *βλέπει*· εἶνε ὅλος αἴσθησις, κυρίως δὲ ὅλος ὅρασις. Βλέπει τὴν ζωὴν καὶ μόνον ὅτι παρίσταται ἐνώπιόν του ὡς ζωή· εἰς τοῦτο κεῖνται οἱ νόμοι καὶ οἱ προφῆται του. Τὰ πάντα, καὶ τὰ ἐλάχιστα, καὶ τὰ ταπεινά, καὶ τὰ μηδαμινά, ἐμφανίζονται ἐνώπιόν του ὡς εἰκόνες μεγαλοπρεπεῖς. Τὰς εἰκόνας ταύτας φωτίζει πάσας ἀνατέλλων ἢ δύων ὁ ἥλιος, ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ ὁποίου ἐκτυλίσσονται ἅπασαι ἀνεξαιρέτως αἱ σκηναὶ τῶν ἀθηναϊκῶν καὶ τῶν ἄλλων σελίδων του. Εἶνε **καλλιτέχνης**· ὁ ὅρος οὗτος εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς νεωτέρας Κριτικῆς πολλὰ καὶ διάφορα σημαίνει· καλλιτέχνης, πρὸ πάντων διότι ἀποδίδει τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τῶν πραγμάτων, τὸ ὑλικὸν αὐτῶν μέρος τὸ φωτεινὸν καὶ εὐπερίγραφον. Δὲν ἔχει τίποτε προβληματικὸν καὶ ἀόριστον, τίποτε ἀρχιτεκτονικὸν ἢ μουσικόν, ἀκόμη καὶ τίποτε τὸ κατ' οὐσίαν ποιητικόν, — δι' ὅσους ἡ ποίησις ἔγκειται εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀνεκφράστου, εἰς τὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἀπωτέρου, ἀρχίζουσα ἀπ' ἐκεῖ ποῦ τελειώνει ἡ πραγματικότης.

Δι' ὅλα τὰ ἀνωτέρω ρηθέντα τὰ διηγήματα τοῦ κ. Μητσάκη συνορεύουν πρὸς δύο ἀντιθέτους ζώνας· πρὸς τὴν ζώνην ἀφ' ἑνὸς τῆς ξηρᾶς δημοσιογραφίας τῶν ρέπορτερ, καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὴν ζώνην τῆς ἁπλῆς ὑψηγορίας τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ρητόρων. Καὶ πρὸς τούτοις ἐνθυμίζουν τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν παγκοσμίως ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τῶν φιλολογικῶν πνευμάτων οἱ μεγάλοι πραγματισταὶ καὶ φυσιολογισταὶ μυθιστοριογράφοι καὶ καλλιτέχναι τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, ἰδίως οἱ τῆς Γαλλίας, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ μόνον εὑρισκόμεθα εἰς κάποιαν συνάφειαν. Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὕτη, δὲν πρέπει νὰ ὑπερτιμᾶται οὐδὲ νὰ συγχέεται πρὸς δουλικὴν ἀντιγραφήν, οὐδὲ καὶ πρὸς ἁπλῆν μίμησιν. Οἱ μέτριοι καὶ οἱ ἀσυνείδητοι ὅσοι δὲν ἔχουν τίποτε μέσα των ἢ ὅσοι ἐξασκοῦσι τὴν φιλολογίαν ὡς μπαλωματῆδες, δυνατὸν νὰ ὑφίστανται δουλικῶς τοιαύτας ἐπιδράσεις· ἀλλ' εὐτυχῶς αὐτοὶ ἀναδίδουν, ἀπ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ κάτω, ἰδιαιτέραν ὅλως μυρουδιάν, καὶ εἶνε τόσον εὐδιάγνωστοι! Κάποιος κριτικὸς εἶπε περίπου: «Μεταξὺ ἀγαθῶν συγγραφέων αἱ ὁμοιότητες δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα μιμήσεως, ἀλλὰ πνευματικῆς συγγενείας». Ἀλλὰ τὸ ρητὸν τοῦτο δὲν τὸ ἀναφέρω βέβαια ὡς ἐπιχείρημα, διότι θὰ κατηγορούμην, καὶ δικαίως, ὅτι πολὺ βιάζομαι νὰ ὑψώσω εἰς τὴν διαπασῶν τὸ ἐγκώμιον τῶν νέων μας λογοτεχνῶν οἵτινες μὲ ὅλα των τὰ πλεονεκτήματα, εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου των, καὶ δὲν βιάζονται αὐτοί, ἀλλὰ βαίνουν ἀσφαλῶς καὶ βραδέως· ἂς ἐλπίσω ὅτι μετὰ ἔτη καὶ μετὰ καιρόν, ὕστερον ἀπὸ εὐρύτερα καὶ τελειότερα ἔργα, τοιαύτη ἐπιφύλαξις θὰ εἶνε περιττή. Ὁπωσδήποτε ὑπάρχει καὶ ἱκανὴ δόσις ἐπιπολαιότητος εἰς τὸ νὰ φρονῇ τις ὅτι ἡ τάσις τὴν ὁποίαν ἐκδηλώνουν οἱ νεώτεροι καὶ εὐφυέστεροι τῶν διηγηματογράφων μας πρὸς ἀκριβεστέραν ἀναπαράστασιν τοῦ πραγματικοῦ βίου ὀφείλεται ἀπαραιτήτως εἰς τὴν ἐπήρειαν ξένων ἀναλόγων ἀναγνώσεων· διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ κατὰ τὰ πράγματα καὶ κατὰ τὴν περιβάλλουσαν φύσιν φιλολογικὴ παραγωγή, ὁ **ρεαλισμὸς** δηλονότι καὶ ὁ **νατουραλισμὸς** δὲν εἶνε τὸ ἐξαγόμενον αὐθαιρέτου

Digitized by Google

τινὸς τροπῆς τῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης, αἱ συγγενεῖς αὐται ἔννοιαι δὲν ἀποτελοῦσι περιωρισμένην τινὰ σχολήν, δὲν ἐκφράζουν τὰς ἰδέας ὡρισμένης ταξεως ἰδιορρύθμων καὶ καινοτόμων συγγραφέων· ἀλλ' εἶνε κάτι περισσότερον· ὁ ρεαλισμὸς καὶ ὁ νατουραλισμὸς ἀποτελοῦν Ἀναγέννησιν, σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος τὸ ἐπιστημονικόν, ἀναγέννησιν, ὡς ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος ρομαντική, καὶ περισσότερον ἀκόμη ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος κλασικὴ τοιαύτη· ἀναγέννησιν, τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἐπιρρωστικὴν πνοὴν τῆς ὁποίας ὑφίστανται παντὸς μεγάλου ἢ μικροῦ τόπου ἡ πλουσία ἢ πτωχὴ φιλολογία καὶ τέχνη· ἡ πνοὴ αὐτὴ ἐπόμενον ἦτο νὰ διαπνεύσῃ καὶ τὴν πνευματικὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς Ἑλλάδος, παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας καὶ τὰς ἀθλιότητας τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Καὶ πρὸς τούτοις τίς οἶδεν ἂν ὁ λόγος τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἰδιοφυίας τοῦ δεῖνος ἀξιολόγου μεταξύ μας ποιητοῦ ἢ διηγηματογράφου, παρὰ τὰς ἀτελείας καὶ τὰς ἀθλιότητας τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ μας καθεστῶτος, δὲν ἔχει τὰς ρίζας βαθυτέρας καὶ τὰς πηγὰς ἀπωτέρας τῶν συγχρόνων ἐπιδράσεων καὶ ἀντιλήψεων! Ρεμβασμοὶ οἱ ὁποῖοι πολὺ μακρὰν θὰ μᾶς ἔφεραν . . .

Καὶ ἀκόμη ὁ γράψας — ἢ μᾶλλον ὁ γράφων, διότι ἐξακολουθεῖ νὰ πλουτίζεται ἡ σειρὰ—τὰς Ἀθηναϊκὰς Σελίδας μοῦ ἐνθυμίζει τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον Φιλόστρατον τῆς τρίτης Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, τὸν περιγράψαντα τὰς *Εἰκόνας*, αἵτινες ἠδύναντο ὄχι ἀλλοκότως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὁ σπόρος, ἐξ οὗ, διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ νόμου τῆς ἐξελίξεως — νόμος καθολικός, ρυθμίζων ἀλλαχοῦ καὶ αὐτὰς τὰς βλέψεις τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς — προῆλθε τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος εἰς ὃ ὑπάγονται αἱ Ἀθηναϊκαὶ σελίδες· μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι μεταξὺ τῶν δύο Φιλοστράτων χαίνει ἡ ἄβυσσος δεκαπεντάδος αἰώνων, καὶ ὅτι ὁ δεύτερος οὗτος, ὁ νεώτερος, ρομαντικός, λογοκόπος, νευροπαθής, ἐξημμένος, βάρβαρος ἀπέναντι ἐκείνου, θαυμαστὴς τοῦ Παπαφλέσα καὶ ἀναγνώστης τοῦ Ζολᾶ, δὲν περιγράφει, ὡς ἐκεῖνος, ὅ,τι βλέπει ἢ ὅσα φαντάζεται ὅ,τι βλέπει εἰς τὰς Πινακοθήκας, ἀλλὰ βλέπει μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαίθριον καὶ ὁλάνοικτην Πινακοθήκην τῆς γύρω του περιβομβούσης ζωῆς, καὶ τὰ βλεπόμενα ἀποδίδει εἰς ὕφος λόγου παρόμοιον πρὸς τὸ ᾆσμα τὸ περιγραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου μέσα εἰς τὰς ἐκπληκτικῆς ἐντάσεως σελίδας τῆς «Φλογέρας» του: «Ἀπότομον . . . πολέμου ᾆσμα . . . χρωματισμένον βαθέως, ὡς ἐν λύθρου πορφύρᾳ, καὶ ἀναδίδον ὡς ροῖζον πτερύγων καὶ ὡς ὀδόντων τροχισμόν . . . Ὡσεὶ σφυρηλατούμενος χαλκὸς παρέρχονται αἱ φράσεις του βαρεῖαι καὶ ἐναργεῖς οἱ τόνοι του διαδέχονται ἀλλήλους ὡσεὶ ἐν λύσσῃ». Φιλόστρατος δωρικῆς τραχύτητος, ἐλευθερόστομος, σφοδρός, σκληρός, αὐθάδης, τοῦ ὁποίου αἱ φράσεις προβαίνουν ρυθμικαί, σχεδὸν ὡς ποικιλόστιχα ποιήματα· (εἰς τοὺς τυχὸν ἐνοχλουμένους ἀπὸ τὴν τοιαύτην στιχοποίησιν τοῦ πεζοῦ λόγου θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἀντιτάξῃ τὸ παράδειγμα τῶν διασήμων πεζογράφων τοῦ αἰῶνος καὶ τῶν ἄλλων αἰώνων, τῶν ὁποίων αἱ φράσεις ἀποτελοῦν στίχους διαφόρων μέτρων καὶ ρυθμῶν, πρώτιστα δὲ πάντων τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ ἐβάσιζαν πεζὸν καὶ ποιητικὸν λόγον). Καὶ τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα, μήτε καθαρεύουσα, μήτε δημοτική, ἀδούλωτος καὶ ἀφορολόγητος, ἢ μᾶλλον καὶ δημοτικὴ μαζὶ καὶ καθαρεύουσα, — ὡς νὰ προσπαθῇ ὁ μεταχειριζόμενος αὐτὴν νὰ δώσῃ εἰς τὴν πρώτην τὴν **ξένην** εὐγένειαν τῆς δευτέρας καὶ τὴν δευτέραν πάλιν νὰ ἁπλοποιήσῃ καὶ καταβιβάσῃ μέχρι τῆς κοινῆς ἀληθείας τῆς πρώτης, —σχετίζεται κάπως πρὸς τὴν μεταβατικὴν καὶ νευρώδη καὶ λογιολαϊκὴν ἐκείνην τῶν παλαιῶν λογοτεχνῶν μας Σκούφου, Μηνιάτου, Κάλβου καὶ λοιπῶν, καὶ εἶνε καὶ αὐτὴ μία καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις τῆς διγλωσσίας ἢ πολυγλωσσίας μας, μαρτυροῦσα περὶ τῆς ἀτομικῆς δυνάμεως τοῦ συγγραφέως. Ἂν καὶ τὴν διακύμανσιν καὶ μίξιν ταύτην δὲν τηρεῖ πανταχοῦ καὶ γενικῶς· διὰ τοῦτο καὶ τινες τῶν σελίδων του, αἱ ἀρχαιότεραι, νομίζω,—διότι, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὅσον προχωρεῖ τόσο καὶ προσχωρεῖ εἰς τὴν ἁπλοποίησιν τῆς γλώσσης—εἶνε συντεθειμέναι εἰς ἁγνὴν σχεδὸν καθαρεύουσαν. Ἐξ οὗ καὶ ἡμέραν τινὰ συνέλαβε τὴν παράδοξον ἰδέαν νὰ ξαναγράψῃ εἰς τὴν δημοτικὴν τὴν εἰς τὴν καθαρεύουσαν γραμμένην ἤδη ὡραίαν «Θλῖψιν τοῦ μαρμάρου»· ἂν καὶ ἡ αὐτομετάφρασις τοῦ κ. Μητσάκη, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὑπεμφαίνει κάποιον κόπον καὶ δὲν συμμορφώνεται καθόλα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς δημοτικῆς —πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔβλαπτε τὸ ὕφος καὶ τὴν σύνθεσιν,—ἀλλ' ὁπωσδήποτε μία ἀκτὶς ἡλίου ἐφάνη ὅτι ἐφώτισε τὴν ἀνήλιον λευκότητα τοῦ ἐν τῷ Μουσείῳ περικλειστου ἀγάλματος. Ἡ διπλότυπος αὐτὴ παράθεσις μοῦ ἔφερεν εἰς τὸν νοῦν κάποιον Ἱσπανὸν ψαρᾶν τοῦ 11ου Μ. Χ. αἰῶνος, ὅστις, καθὼς ἀναφέρεται, ἐνῷ ἡ πατρίς του, ἡ Καλκανασσόρη, ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἔψαλλε συγκινητικὸν θρῆνον περὶ τῆς τύχης τῆς πατρίδος του διαδοχικῶς εἰς γλῶσσαν ἀραβικήν, ἢ καθαρεύουσαν, καὶ εἰς γλῶσσαν Ἱσπανικήν, ἢ δημοτικήν· εἰς τοὺς ἀραβοϊσπανικοὺς στίχους ὁ αὐτὸς ἦχος ἐφηρμόζετο. Ἂν τυχὸν κανεὶς ἐπέπληξε τὸν ψάλτην διὰ τὴν ἀνάμιξιν, θὰ τοῦ ἀπήντησε βέβαια οὕτως ὅτι καὶ αἱ δύο γλῶσσαι, ἀφοῦ καὶ τῶν δύο γίνεται χρῆσις εἰς τὸν τόπον του, εἶνε ἐξ ἴσου νόμιμοι, ἀλλέως δὲν θὰ ὑπῆρχον. Τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν παρέχει καὶ ὁ κ. Μητσάκης, ἐπιχείρημα ἀρκούντως λογικόν, ἀλλ' ὄχι καὶ ὅσον τὸ ὑποθέτει ἰσχυρόν· δύναται κανεὶς νὰ τοῦ ἀντιτάξῃ ὅτι πολλοὶ εἶνε οἱ βαθμοὶ τῆς *ὑπάρξεως*, καὶ ὅτι πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει δὲν εἶνε καὶ σημαντικόν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὑποβάλλει εἰς τὸ φυλλάδιον αὐτοῦ τῆς «Μιᾶς φιλολογικῆς σελίδος εἰς δύο γλώσσας» ἄξια προσοχῆς, ἀλλὰ καὶ ὑποκείμενα εἰς πολλὰς ἀμφισβητήσεις. Περὶ τούτων δὲν εἶνε σήμερον καιρὸς νὰ διαλάβω. Ἐλπίζω ὅτι προσεχῶς θὰ μοῦ δοθῇ πρὸς τοῦτο εὐκαιρία.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Digitized by Google

Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΓΩΤΙΕ λέγει κἄπου ὅτι πρέπει νὰ ταξειδεύωμεν εἰς τοὺς ψυχροὺς τόπους τὸν χειμῶνα καὶ εἰς τοὺς ζεστοὺς τὸ καλοκαῖρι· εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὅταν τὴν καίῃ ὁ ἥλιος καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὅταν τὴν σκεπάζουν τὰ χιόνια. Τοῦτο δὲν μᾶς φαίνεται πολὺ βέβαιον διὰ τὴν ὅλην Ῥωσσίαν, ἡ ὁποία ἔχει τὸν χειμῶνα ἀπὸ τὴν Μαύρην ἕως τὴν Ἀρκτικὴν θάλασσαν τὴν αὐτὴν μονότονον ὄψιν λευκῆς ἐρήμου. Διὰ τὴν Πετρούπολιν ὅμως ἔχει μεγάλον δίκαιον ὁ Γωτιέ. Καθὼς κύκλος λευκοῦ ἀργύρου αὐξάνει τὴν λάμψιν τῶν πολυτίμων πετραδίων, οὕτω καὶ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ῥωσσίας ὡραΐζει ἡ στολὴ τοῦ χειμῶνος. Τοὺς θερινοὺς μῆνας φαίνεται ἔρημος καὶ ναρκωμένη, ἕως ὅτου τὴν ζωογονήσῃ τὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ. Τὰ χιόνια στρώνουν ὁμαλὸν δρόμον εἰς τὰ ἔλκηθρα καὶ τὸ κρῦον μεταβάλλει δι' ὁλόκληρον ἑξάμηνον εἰς στιλπνὸν πάγον τοῦ Νέβα τὰ θολὰ νερά. Εἰς τοὺς δρόμους, τὰς αἰθούσας, τὰ θέατρα, τὰ παζάρια καὶ τὰ ἐμπορικὰ βράζει ἡ ζωή, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὥραν ὅπου ναρκώνει τὴν φύσιν τὸ ψῦχος, καὶ ἡ ζωηρότης ὁλοὲν αὐξάνει, ὅσον τὸ θερμόμετρον καταβαίνει.

Ἡ σημαία τῆς Αὐτοκρατορίας

Ἀπὸ τὰ γερμανικὰ σύνορα ἕως εἰς τὴν Πετρούπολιν ἐκτείνονται γυμναὶ πεδιάδες, τὰς ὁποίας διακόπτουν χαμοβούνια, ἕλη, δάση ἐλάτων, καὶ ποῦ καὶ ποῦ σωρὸς ἐλεεινῶν καλυβίων, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μαῦρα στίγματα εἰς τὴν ἄσπρην ἐκείνην μονοτονίαν. Ὁ ξένος νομίζει ὅτι διατρέχει χώραν τινὰ τῆς σελήνης, χωρὶς χρῶμα, χωρὶς σχῆμα, χωρὶς ζωήν, ὑπὸ θόλον χαμηλὸν καὶ καπνισμένον, ὁ ὁποῖος πλακώνει τὴν ψυχήν του. Ἕως τὴν τελευταίαν ὥραν τίποτε δὲν τὸν εἰδοποιεῖ ὅτι πλησιάζει εἰς τὴν πρωτεύουσαν μεγάλου κράτους. Ἡ Παλμύρα τῆς Ἄρκτου θαμβώνει ἀπροσδόκητα τὴν ὅρασίν του μὲ τοὺς γαλανοχρύσους θόλους τῶν ἐκκλησιῶν της. Ἀπὸ τὸν σιδηρόδρομον πηδᾷ εἰς ἔλκηθρον, τὸ ὁποῖον τρέχει χωρὶς ν' ἀκούεται ἐπάνω εἰς τάπητα

Digitized by Google

Τὰ παρόχθια τοῦ Νέβα

λευκόν, ἀμυδρῶς φωτιζόμενον ἀπὸ τὸν πλάγιον χειμερινὸν ἥλιον ὁμοιάζοντα δίσκον ὠχροῦ χαλκοῦ. Τὰ βιομηχανικὰ προάστεια τῆς Πετρουπόλεως μὲ τὰς ὑψηλὰς κατακλείστους οἰκοδομάς των δὲν διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τὰ τοῦ Βερολίνου. Ἰδιάζουσαν φυσιογνωμίαν ἔχουν μόνοι οἱ ἐργάται, οἱ ὁποῖοι μεταβαίνουν εἰς τὰ ἐργοστάσια τυλιγμένοι εἰς δασυμάλλους προβειάς. Τὸ ἔλκηθρον ὑπερβαίνει τὰς τρεῖς συγκεντρικὰς διώρυγας τοῦ Νέβα, τὰς ὁποίας ἔσκαψεν ὁ Μέγας Πέτρος. Οὗτος ἦτο θαυμαστὴς τῶν Ὁλλανδῶν καὶ ἠθέλησεν ὡς ἐκεῖνοι νὰ θεμελιώσῃ τὴν πρωτεύουσάν του ἐπάνω εἰς πασσάλους εἰς τὰ ἕλη τῆς Φινλανδίας. Ἀλλ' ἤδη εὑρισκόμεθα εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, τὴν θριαμβευτικὴν λεωφόρον τοῦ Νιούσκη, ἐπώνυμον τοῦ εἰς τὴν ἄκραν αὐτῆς πολυσεβάστου μοναστηρίου, ὅπου φυλάττονται τὰ λείψανα τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νιούσκη καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ θάπτωνται οἱ ἐπίσημοι νεκροί. Ἀπὸ τὴν Μονὴν ἡ λεωφόρος ἐκτείνεται εἰς μάκρος τριῶν ὅλων χιλιομέτρων ἕως εἰς τὰ κτίρια τοῦ Ναυαρχείου, τὰ ὁποῖα κρύπτουν τὴν θέαν τοῦ ποταμοῦ, καὶ καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα δὲν παύει ὁ ξένος νὰ θαυμάζῃ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωηρότητα τοῦ ῥωσσικοῦ βίου.

Οἱ κατάμαυροι **τριποδισταὶ** (trotteurs) τρέχουν καὶ διασταυρώνονται ἀστραπηδόν, ὑψόνοντες σύννεφα κοπανισμένα χιόνος περὶ τοὺς ***ἐγωϊστάς***, ὡς καλοῦνται τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν μὴ ἐπιθυμούντων νὰ ἔχωσι σύντροφον στενὰ χωρὶς ὀπίσθιον στήριγμα ἔλκηθρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιβαίνουν ἀξιωματικοί, καὶ κἄποτε νεαραὶ κυρίαι, σκεπάζουσαι τὰ γόνατά των μὲ δέρμα ἄρκτου καὶ προσπαθοῦσαι νὰ διατηρήσωσι τὴν ἰσορροπίαν των. Ἂν δὲ τύχῃ νὰ στρυμωθῇ ἐκεῖ ἀνδρόγυνον, ὁ κύριος ἀγκαλιάζει μὲ πολλὴν χάριν τὴν μέσην τῆς κυρίας. Τὸ κάθισμα τοῦ ἁμαξηλάτου εἶναι μικρότατον, αὐτὸς δὲ γιγαντιαῖος, μακρογένης, φέρων σκοῦφον ἀπὸ βελοῦδον κόκκινον ἢ γαλάζιον καὶ διοικῶν τὸν τριποδιστήν του μὲ μεγαλοπρέπειαν ῥωμαίου ποντίφηκος. Αἱ λωρίδες τοῦ χαλινοῦ εἶναι ὡς νῆμα λεπταὶ καὶ ἡ ὅλη ἱπποσκευὴ σχεδὸν ἀόρατος, ὥστε ὁ ἵππος φαίνεται τρέχων γυμνὸς καὶ ἀχαλίνωτος ὑπὸ τὴν ***δούγαν***, ἤτοι τὸ κυρτούμενον ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ του μέγαλον ξύλινον τόξον. Ὁ τριποδιστὴς συζεύγεται ἐνίοτε δι' ἁπλοῦ ἱμάντος μὲ **τρελλόν**, μὲ δεύτερον δηλ. ἵππον, ὁ ὁποῖος πηδᾷ καὶ χορεύει παρ' αὐτὸν κατὰ τρόπον δικαιολογοῦντα τὸ ὄνομά του. Ἡ δὲ

Ἔλκηθρον λεγόμενον «Ἐγωϊστὴς»

Digitized by Google

προσθήκη καὶ τρίτου ἀπαρτίζει τὴν **τρόϊκαν** ἢ τριάδα, εἰς τὴν ὁποίαν μόνος ὁ μεσαῖος ἵππος τριποδίζει, οἱ δὲ παράπλευροι καλπάζουν. Πλὴν τῶν τοιούτων **ἐγωϊστῶν** ὑπάρχουν πρὸς χρῆσιν τῶν μικρανθρώπων ἄλλα οἰκονομικώτερα ὀχήματα, διοικούμενα ὑπὸ χωρικῶν, οἱ ὁποῖοι μεταβάλλονται τὸν χειμῶνα εἰς ἡνιόχους, ζεύγοντες εἰς παλαιὸν ἕλκηθρον ἱππάριον τοῦ ἀρότρου.

Εἰς τὰ πεζοδρόμια τὸ πολὺ πλῆθος διευθύνεται εἰς τὸ **Γοστίνι Δβὸρ**, ὡς λέγεται τὸ ἀνατολικὸν ὑπόστεγον παζάρι, ὅπου εὑρίσκονται τὰ ἐργαστήρια τῶν χρυσοχόων καὶ τῶν πωλητῶν ἁγίων εἰκόνων. Ὅμιλος **μουζίκων** (χωρικῶν) σταθμεύει ἐμπρὸς εἰς μικρὸν ἐκκλησίδιον, τοῦ ὁποίου θαμβόνουν τὴν ὅρασιν τὰ πολλὰ φῶτα. Ὅλοι σταυροκοποῦνται, γονατίζουν καὶ προσκυνοῦν ἐδαφιαίως πρὶν ἀνάψουν τὸ μικρόν των κηρίον ὑπὸ τὴν καταστράπτουσαν χρυσάργυρον Παναγίαν.

Διατρέχοντες τὴν λεωφόρον ἀπὸ τὴν Λαύραν τοῦ Ἁγ. Νιούσκη μέχρι τοῦ Νέβα βλέπομεν πρὸς ἀριστερὰν τὸ μικρὸν παλάτιον Ἀντιζώφ, τὸ κτισθὲν διὰ τὸν διάδοχον καὶ κατοικούμενον σήμερον ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, ὁσάκις αἱ αὐλικαὶ τελεταὶ δὲν τὸν προσκαλοῦν εἰς τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον. Παρέκει διακρίνομεν τὴν ἀνεγερθεῖσαν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης μεγαλοπρεπῆ βιβλιοθήκην, ὅπου δύναται ὁ γάλλος ἐπισκέπτης νὰ θαυμάσῃ τὰ χειρόγραφα τοῦ Διδερώ, τὰ κατάστιχα τῆς Βαστίλλης, τὴν ἰδιαιτέραν βιβλιοθήκην τοῦ Βολταίρου καὶ τὸν περίφημον αὐτοῦ ἀνδριάντα ὑπὸ τοῦ Οὐδών, τοῦ ὁποίου δεύτερον ἀντίτυπον στολίζει τὸ ἐντευκτήριον τῆς **Γαλλικῆς Κωμῳδίας**. Ὀλίγον ἔπειτα θαυμάζομεν τὴν κατὰ μίμησιν τοῦ Ἁγ. Πέτρου τῆς Ῥώμης κιονοστοιχίαν τῆς Παναγίας τοῦ Καζάν. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλειτέρα μετὰ τὴν Μητρόπολιν ἐκκλησία τῆς Πετρουπόλεως. Εἰς τοὺς τοίχους της, τοὺς σκεπασμένους μὲ πολύτιμα μάρμαρα ἐκρεμάσθησαν αἱ γαλλικαὶ σημαῖαι τῆς **Μεγάλης Στρατιᾶς**, ἡ δὲ στρατορχικὴ ῥάβδος τοῦ Δαβοὺ ἐσφραγίσθη εἰς τὴν ἀντικρὺ τοῦ θυσιαστηρίου στήλην.

Ἐξακολουθοῦντες τὸν δρόμον μας μέχρι τοῦ ναυαρχείου καὶ στρεφόμενοι κατ' εὐθεῖαν γωνίαν πρὸς δεξιὰν φθάνομεν εἰς τὴν **Μεγάλην Μορσκάγιαν**, ὅπου συνέρχεται ὁ καλὸς κόσμος. Αὐτὴ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν παρισινὴν ὁδὸν τῆς **Εἰρήνης**, μὲ τὰ πολυτελῆ ἐμπορικά της, τὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα καὶ τὰ ἀριστοκρατικὰ ξενοδοχεῖα. Μετ' ὀλίγον δὲ διακρίνομεν τὴν μητρόπολιν τοῦ Ἁγ. Ἰσαάκ. Ὁ γιγάντειος οὗτος κύβος γρανίτου ἤρχισε νὰ καταβυθίζεται ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν γῆν. Ὅπως πολλὰ ἄλλα θαύματα τῆς Πετρουπόλεως, οὕτω κατωρθώθη νὰ στηριχθῇ καὶ τὸ βαρύτατον τοῦτο κτίριον ἐπὶ πασσάλων. Ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ναοῦ ἐπικρατεῖ αἰώνιον σκότος, κάπως μετριαζόμενον ἀπὸ τὰς ἑκατοντάδας κηρίων τὰς ὁποίας ἀνάπτουν οἱ πιστοὶ πρὸ τῶν εἰκόνων. Αἱ μικραὶ φλόγες των ἀντανακλῶνται εἰς τὰ χρυσώματα τῶν μωσαϊκῶν καὶ τῶν ἁγίων τοῦ εἰκονοστασίου· τὸ δὲ ἡλιακὸν φῶς εἰσέρπει διὰ μόνων τῶν χρωματιστῶν ὑαλίων τοῦ πρὸς βορρᾶν παραθύρου, ὡς πένθιμος ἀκτὶς ἐκπορευομένη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ζωγραφημένου σλαβικοῦ Χριστοῦ. Ὅπως τῆς Παναγίας τοῦ Καζάν, οὕτω ἐκπλήττει τὸν ξένον καὶ τοῦ Ἁγ. Ἰσαὰκ τὸ μέγεθος, ὁ πλοῦτος τοῦ ὑλικοῦ καὶ ἡ ἀφθονία τοῦ χρυσοῦ. Οἱ μεγαλοπρεπεῖς ὅμως ναοὶ τῆς Πετρουπόλεως στεροῦνται τοῦ θέλγητρου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον μεταδίδει εἰς τὰ ἐκκλησίδια τοῦ Κρεμλίνου ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ ἐπὶ ὅλους αἰῶνας προσκύνησις ἀλλεπαλλήλων γενεῶν.

Παρακάμπτοντες τὴν Μητρόπολιν φθάνομεν εἰς τὸν Νέβαν, ἀφοῦ θαυμάσωμεν τὸ ὡραῖον ἄγαλμα τοῦ Μεγάλου Πέτρου, τὸ ὁποῖον ἔστησεν ὁ γλύπτης Φαλκονὲ παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Ὁ ὀρειχάλκινος Τζάρος παριστάνεται ἔφιππος, ὑπὸ περιβολὴν Ῥωμαίου αὐτοκράτορος, προστάζων δι' ἡγεμονικοῦ νεύματος τῆς χειρὸς ν' ἀναδύσῃ ἡ πόλις τῶν ὀνείρων του ἐκ τῶν τελμάτων, ὅπου ἐπλανῶντο πρὶν ἀδέσποτοι ἔλαφοι καὶ ἄλκαι. Ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς θαῦμα τῆς Πετρουπόλεως εἶναι τὸ ἐκ ῥοδοχρόου γρανίτου πρόχωμα, τὸ περιορίζον κατὰ μῆκος τριῶν ὅλων μιλίων τὸν Νέβαν, ἔχοντα ἐκεῖ πλάτος θαλασσίου πορθμοῦ. Ὁ ποταμὸς ἀκινητεῖ ὑπὸ παχὺ στρῶμα πάγου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πλῆθος πεζῶν καὶ ὀχουμένων μεταβαίνει ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην. Εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ὅμιλος φιλίππων (sportsmen) παρατηρεῖ τὴν γραμμήν, τὴν χαραχθεῖσαν διὰ τὸν προσεχῆ ἀγῶνα τῶν τριποδιστῶν, καὶ ὀλίγον μακρύτερα στρατοπεδεύει ἀποικία Λαπώνων ὑπὸ σκηνὰς δερματίνας, περὶ τὰς ὁποίας παίζουσι τὰ παιδία μὲ ταράνδους.

Εἰς τὴν ἀντικρὺ βορείαν ὄχθην ἐπιστέφει τὰς ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Πέτρου καὶ Παύλου. Ὁ ἐπίχρυσος ὀβελὸς τοῦ κωδωνοστασίου λάμπει εἰς τὴν ὁμίχλην ὡς πυρίνη γραμμή, ἀντανακλῶν ὑπεράνω τῶν συννέφων πλαγίαν τινὰ ἀκτῖνα τοῦ ἀοράτου ἡλίου. Τὸ φωτεινὸν ἐκεῖνο σημεῖον δεικνύει ἀκριβῶς τὸν τόπον ὅπου κοιμῶνται τὸν αἰώνιον ὕπνον περὶ τὸν ἱδρυτὴν τῆς δυναστείας των οἱ Ῥωμανόφ. [Ἕπεται συνέχεια] Vogüe

ΤΑΞΕΙΔΙ ΑΠΡΟΣΔΟΚΗΤΟ!

Ἡ κ. Χαϊδεμένου, συνείθιζε νὰ στολίζῃ μὲ ἀποσιωπητικὰ πάντοτε τὰς ἰδικάς της πράξεις καὶ μὲ θαυμαστικὰ τὰς πράξεις τῶν πλησίον ἢ μακράν, γνωστῶν ἢ ἀγνώστων ὑποκειμένων.

Εἶνε χήρα, ἀκόμη εὔμορφη καὶ πράττουσα πᾶν τὸ ἀνθρώπινον, διὰ νὰ διατηρηθῇ τοιαύτη καὶ ἔχει περιουσίαν, ὅπως λέγουν οἱ εἰδικῶς εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ ἄλλου καταγινόμενοι.

Ἐνδύεται κομψότατα καὶ ὁμιλεῖ ὀλίγα Γαλλικὰ καὶ παίζει ὀλίγο πιάνο, πράγματα ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀπαιτητικὴν κοινωνίαν τοῦ Πέρα. Χορεύει χαριέστατα «σὰν πεταλούδα» ὅπως λέγουν οἱ εὐτυχήσαντες νὰ χορεύσουν μαζύ της.

Τὰ μαλλιά της εἶνε καστανά, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ βαφῆς, τὴν ὁποίαν ἡ ἰδία μὲ καλλιτεχνικὴν δεξιότητα μεταχειρίζεται, ἔχουν τὸ ὡραιότερον ξανθὸν χρῶμα, ποῦ ὁ Ῥαφαῆλος ὠνειροπόλησε.

Digitized by Google

Τοιαύτη ἡ κ. Χαϊδεμένου, ὁ ὁποία ταράττει τὸν ὕπνον τοῦ εἰκοσιτριετοῦς Τηλεμάχου Μακρίδου καὶ τοῦ γηραιοῦ κ. Κοσμᾶ Τριανταφύλλου

Ἐκείνη μειδιᾷ πρὸς ὅλους, μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἐπλάσθη ἀκαταμάχητος.

Ἐπειδὴ δὲ εἶνε τῆς μόδας καὶ ἡ ποίησις, προσεπάθησε νὰ διαπρέψῃ καὶ εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ καὶ ἔκαμεν ἕνα ἐλεγεῖον εἰς τὸν ἀλησμόνητον ἐκεῖνον ἄγγελον δηλ. τὸν πρῶτον σύζυγόν της.

Τὸ ἀνέγνωσε μιὰ χειμωνιάτικη βραδειά, εἰς μίαν ἑσπερίδα της καὶ τόσῳ συνεκινήθη, ὥστε ἀπέκτησε καὶ φήμην εὐαισθήτου.

★

Ὁ θεῖός της, κοντός, μὲ βελουδένιο κεντημένο σκουφάκι στὸ φαλακρὸ κεφάλι του καὶ μὲ τεφρὸν κοιτωνίτην περικέντητον, παρευρίσκετο εἰς τὰς συναθροίσεις τὰς ἑσπερινάς, πάντοτε χαμογελῶν, ἐνίοτε χασμώμενος καὶ ἄλλοτε ξηροβήχων.

Τὸ ὄνειρόν του ἦτο μέγα, ὅσῳ τὸ ἀνάστημά του μικρόν. Ἤθελε τολμηροὺς θαλασσοπόρους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι νὰ ὑψώσουν τὴν κυανόλευκον εἰς γῆν παρθένον καὶ νὰ συστήσουν ἀποικίας πολυανθρώπους καὶ ἰσχυράς, αἱ ὁποῖαι νὰ κυβερνῶνται μὲ ἄλλο σύστημα καὶ μὲ ἄλλους νόμους. Προσέθετε δὲ μετριοφρόνως, ὅτι ἐσχημάτισεν ἕνα **προγραμματάκι** ἰδικόν του, τὸ ὁποῖον θ' ἀνεδείκνυε ἐξαίσιον ἡ ἐφαρμογή.

Ὁ εἰκοσιτριετὴς Τηλέμαχος Μακρίδης, διηγεῖται ὅτι εἶδε τὸ προγραμματάκι καὶ ὅτι περιελάμβανε μεταξὺ πολλῶν ἄλλων κοσμοσωτηρίων διδασκαλιῶν καὶ ἓν ἄρθρον, κατὰ τὸ ὁποῖον «ὁ κοιτωνίτης ἐπροβιβάζετο καὶ εἰς ἐπίσημον στολὴν καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ κάτοχος, νὰ τὸν φέρῃ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ οἴκου».

Ὁ κ. Πολυχρόνης Σωτηρίου, πρὸ πολλοῦ ἔκλεισε τὸ παντοπωλεῖόν του καὶ τόρα καταγίνεται εἰς τὰ πολιτικά. Ἀγαπᾷ τὴν ἀνεψιάν του καὶ ὁμιλῶν περὶ αὐτῆς, λέγει πάντοτε «κι' αὐτὸ τὸ δυστυχισμένο κοριτσάκι δὲν χάρηκε».

★

Ἡ ἀλήθεια εἶνε, ὅτι ἐπερνοῦσε κανεὶς εὐχάριστη βραδυὰ 'στῆς κ. Χαϊδεμένου, μὄλον τὸ τρομακτικὸν πιάνο τῆς ὡραίας χήρας καὶ τὰς τεραστίας ἰδέας τοῦ κ. Πολυχρόνη.

Ἐμάνθανε κἀνεὶς ὅλα τὰ χρονικὰ τῆς πόλεως, σχολιασμένα καὶ βελτιωμένα, ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στόματα τῶν ἐπισκεπτριῶν, τὰ δροσερὰ ἢ μαραμένα. Ἡ κ. Χαϊδεμένου, κατὰ προτίμησιν, ἐκακολόγει πάντοτε τὰς χήρας καὶ ἐκ τῶν χηρῶν τὰς ὡραιοτέρας. Ἐπεκαλεῖτο τὴν σκιὰν τοῦ μακαρίτου καὶ ηὐλόγει τὴν μνήμην του, ἡ ὁποία τὴν διετήρησε τόσῳ ὑπέροχον.

Αὐτὴ ἦτο ἡ ζωὴ τῆς κ. Χαϊδεμένου ἀπὸ πενταετίας, δηλ. ἀφ' ὅτου ὁ κ. Χαϊδεμένος ἀπεδήμησε πρὸς κύριον. Τὸ καλοκαῖρι ἔκαμνε ἕνα ταξειδάκι στὴν Προῦσα γιὰ τὰ χλιαρὰ λουτρὰ καὶ ἐπέστρεφε πάντοτε πολὺ ὀνειροπόλος καὶ ὀλίγον ἐρωτευμένη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρήρχετο ἅμα ἔζῃ ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, τὴν ζωὴν τοῦ Πέρα.

Ἕνα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς διαβατικοὺς ἔρωτας ἐνόμισεν ὅτι συνέλαβε καὶ διὰ τὸν Τηλέμαχον Μακρίδην. Βεβαία δὲ ὅτι θὰ τῆς περάσῃ 'γρήγορα, τὸν ἀφῆκε νὰ λέγῃ καὶ νὰ τὴν διασκεδάζῃ μὲ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων του.

Ἦτο τόσῳ νέος... παιδὶ σχεδόν, δὲν τον ἐνεθάρρυνε, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄφινε νὰ λέγῃ καὶ τὸν ἤκουε μειδιῶσα καὶ ἐνίοτε καγχάζουσα.

Αὐτὰ συνέβησαν εἰς Προῦσαν καὶ ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐθεραπεύθη καὶ ἦτο ἡ ἰδία πάλιν εἰς τὰς ἑσπερινὰς συναναστροφάς της, τακτικῶς πάντοτε μεταβαίνουσα εἰς τὸ περίπτερον τοῦ Ταξίμ, ὅπου βεβαίως ἀέρα καθαρὸν δὲν ἀναπνέουν οἱ κάτοικοι τοῦ Πέρα, ἀλλὰ βλέπουν ὁ εἷς τὸν ἄλλον.

Ὁ θεῖός της χωρὶς κοιτωνίτην ἦτο ἀκόμη μικροτέρου ἀναστήματος, ἀλλ' ἐξεδικεῖτο τὴν γλισχρότητα τοῦ Πλάστου, φέρων πελώριον μετάξινον πῖλον καὶ κρατῶν τὴν κεφαλὴν πολὺ ὑψηλά, ὅσω δηλ. ἐπέτρεπεν ὁ κοντόχονδρος λαιμός του.

Μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ θεῖος συνώδευε τὴν ἀνεψιὰν εἰς τὸν περίπατον, συνήντησαν τὸν κ. Τηλέμαχον Μακρίδην, ὁ ὁποῖος πολὺ συγκινημένος, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ.

Ἡ ἄδεια ἐδόθη μὲ ἡγεμονικὴν ἐλευθεριότητα καὶ ὁ Τηλέμαχος ἔγεινε τακτικὸς θαμὼν τῶν ἑσπερίδων τῆς κ. Χαϊδεμένου.

Ἡ χήρα δὲν τὸν ἤκουε πλέον γελῶσα, ἀλλὰ πολὺ σκεπτικὴ καὶ μάλιστα ἤρχισε νὰ κυριεύεται ἀπὸ ἀόριστον μελαγχολίαν, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴν τὴν γλυκυτέραν ψυχαγωγίαν της — δηλ. τὴν κακολογίαν — κατέστησεν ἀνούσιον.

Εἰς τοὺς ὕπνους της, τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἐτίμησεν ὁ μακαρίτης μετὰ ἢ ἄνευ σαβάνου, ἐνεφανίζετο τακτικῶς ὁ νεανίσκος μὲ τοὺς καστανοὺς ὀφθαλμούς, τοὺς γεμάτους φωτιὰ καὶ μὲ τὰ δροσερὰ χείλη.

★

Εἶχε λησμονήσει ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν νεανικὴν καρδίαν τοῦ εὐθύμου σπουδαστοῦ καὶ τόρα ἔφριττε βλέπουσα ὅτι ἔπαιξε παιγνίδι ἐπικίνδυνον.

— Εἶμαι μεγάλη ἐγὼ γιὰ σένα· τοῦ εἶπε μειδιῶσα τὸ ὡραιότερον μειδίαμά της, μίαν ἡμέραν.

— Σ' ἀγαπῶ, ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις.

— Μὰ οἱ γονεῖς σου, τί θὰ 'ποῦν;

— Δὲν ἔχω πλέον γονεῖς· σ' ἀγαπῶ.

Εἶχε γονεῖς καὶ ἦτο τὸ στήριγμα ὁλοκλήρου οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἐξώδευσε καὶ τὸν τελευταῖον ὀβολόν της διὰ νὰ τὸν ἀναθρέψῃ καὶ νὰ ἀναλάβῃ μίαν ἡμέραν τὸ βάρος τῆς συντηρήσεως αὐτός.

Ἡ κ. Χαϊδεμένου, ἡ τόσῳ αὐστηρὰ διὰ τὰς ἄλλας, ἐσκότισε τὸ λογικὸν τοῦ Τηλεμάχου, ὁ ὁποῖος ἐλησμόνησε τὴν οἰκογένειάν του, πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ πᾶν ἐχρεώστει.

Ὁ θεῖος εἰς τὸ προγραμματάκι του, προσέθετε νέα κεφάλαια καὶ δὲν ἔβλεπε τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐνῷ αἱ ἐπισκέπτριαι τὰ ἐμάντευσαν ὅλα καὶ οἱ ἔρωτες τῆς κ. Χαϊδεμένου ἦσαν ἡ διασκεδαστικωτέρα φλυαρία τῆς ἡμέρας.

Digitized by Google

Ἀπὸ στόμα σὲ αὐτὶ κι' ἀπὸ αὐτὶ σὲ στόμα, ἡ λευκόπτερος φήμη ἔφερε τὸ νέον καὶ εἰς τὸ σπίτι τοῦ κ. Μακρίδου.

Ἡ κ. Μακρίδου ἐξηγριώθη, αἱ δεσποινίδες Μακρίδου ἔκλαυσαν (ἦσαν ὅλαι ἐν ὥρᾳ γάμου), ὁ κ. Μακρίδης ἐγέλασε καὶ εἶπε.

— Ἄ τὸν τσαχπίνη!

Δὲν ἔδωκεν ὡς βλέπετε προσοχὴν καὶ δὲν ἀπέδωκε σπουδαιότητα εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ Τηλεμάχου· ἤξευρεν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ἔπειτα εἶχε σχηματίσει τὴν πεποίθησιν «ὅτι διὰ νὰ τελειοποιηθῇ κανείς, πρέπει ν' ἀγαπήσῃ».

Ἦτο φαιδρὸς ἄνθρωπος ὁ κύριος Μακρίδης καὶ τώρα ἀκόμη ποῦ ἡ ἀρθρῖτις τὸν εἶχε καρφωμένο ἐκεῖ πάνω στὴν πολτρόνα, ἐγέλα τὸ φαιδρὸν πρόσωπόν του καὶ ἐπείραζε τὴν σύζυγόν του, τὴν ὁποίαν ἡ ἡλικία καὶ τὰ βάσανα ἔκαμαν ὀξύθυμον.

— Θὰ 'πάγω κάτω ἀπ' τὰ παράθυρά της, νὰ ξεφωνίσω τὴν ἀδιάντροπη ὅσα τὴν ταιριάζουνε!! ἀκοῦς ἐκεῖ... νὰ θέλη νὰ πάρῃ τὸ παιδί της! Ἡ γρηὰ στρίγλα!! ἔλεγεν ἡ κυρία Μακρίδου πολὺ θυμωμένη.

— Μητέρα, καλλίτερα νὰ συμβουλεύσετε τὸν Τηλέμαχο.

— Καὶ ἀπ' ὅλα καλλίτερο, νὰ τὸν ἀφήσετε χωρὶς συμβουλαὶς καὶ ξεφωνητά, γιατὶ εἶμαι βέβαιος πῶς δὲν τὴν παίρνει. Μὰ ἂν τοῦ πῆτε μιὰ λέξι, ὅ,τι δὲν ἔκαμε ἀπὸ ἔρωτα, θὰ τὸ κάμῃ ἀπὸ πεῖσμα καὶ θὰ τὴν πάρῃ.

Τὰ λόγια τοῦ κ. Μακρίδου ἐπνίγοντο μέσα εἰς τὴν τριφωνίαν ἐκείνην, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἀπέδειξεν ὅτι ὁ κ. Μακρίδης εἶχε δίκαιον.

*

Ἡ κ. Χαϊδεμένου πολὺ ὠχρὰ (ἦτο πρωὶ καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐρυθριάσῃ) καὶ μὲ ἀληθῆ συντριβήν, παρετήρησεν ὅτι ἡ περιουσία της ἤρχισε νὰ παίρνῃ τὸν κατήφορο καὶ ὅτι, ἂν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καρδίας της, ἀπεφάσιζε νὰ γίνῃ κυρία Μακρίδου, τὴν ἀνέμενε τὸ εἰδεχθὲς τῆς πενίας φάσμα.

Νὰ ἰδῆτε τί ἀπεφάσισε, δηλ. ὡς ποῦ ἔφθασε τὸ πρακτικὸν πνεῦμα αὐτῆς τῆς χήρας, —καὶ τὸ σπουδαιότερον χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν συμβουλὴν κἀνενὸς ξένου οἰκονομολόγου. Ὁ κ. Πολυχρόνης τόσῳ σκοτισμένος ἦτο μὲ τὴν Πολυχρόνειον (κατὰ τὸ Λυκούργειος) νομοθεσίαν τῆς μελλούσης Ἑλληνικῆς ἀποικίας, ὥστε δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὰν ἰδέαν.

Ἡ κ. Χαϊδεμένου εὑροῦσα τὴν λύσιν, πῆρε μελάνι καὶ χαρτὶ καὶ ἔγραψε τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν, πλουσίαν εἰς ἀνορθογραφίας.

Ἀγγελέ μου,

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μὲ φοβίζει, δὲν εἶνε ἡ ἰδική μου δυστυχία καὶ ὁ ἐγωιστικὸς φόβος διὰ τὸ ἰδικόν μου μέλλον. Μόνον περὶ σοῦ σκέπτομαι.

Ὅταν ἐνόμιζον ἐμαυτὴν πλουσίαν, ξεύρεις μὲ πόσην προθυμίαν ἠθέλησα νὰ σὲ καταστήσω κοινωνὸν τοῦ πλούτου μου μά.... ἠπατήθην. Εἶμαι πτωχὴ καὶ ἡ πενία εἶνε κακή, ὅταν πρόκηται νὰ τὴν συμμερισθῇ κανεὶς μὲ πρόσωπον ἀγαπητόν.

Ἡ ἰδέα ὅτι θὰ γείνῃς δυστυχὴς ἐξ αἰτίας μου, μὲ θανατόνει καὶ μὲ δίδει τὴν σκληρὰν ἀποφασιστικότητα, νὰ σοῦ γράψω τὸ γράμμα αὐτό.

(Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς ἡ κ. Χαϊδεμένου πῆρε μὲ τὰ δάκτυλά της λίγο νερὸ ἀπὸ τὸ ποτηράκι μὲ τὰ ἄνθη, ποῦ ἦτο ἐμπρός της καὶ ἐράντισε τὴν ἐπιστολὴν διὰ νὰ φανῇ δακρύβρεκτος!).

Βλέπεις... τὰ δάκρυα μὲ πνίγουν... θὰ ἐξακολουθήσω τὴν παροῦσαν μου μετὰ μίαν ὥραν.

(Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἀφῆκε τὴν γραφίδα ἀπὸ τὰς χεῖράς της).

Ναί, ἄγγελέ μου, τοιαύτη μοῖρα ἐπεφυλάττετο εἰς τὰς ψυχάς μας καὶ εἰς τὰς καρδίας μας. Ὁ θεῖός μου, ἀμειλίκτως πολεμεῖ τὸ συνοικέσιόν μας· γνωρίζεις πόσον ἡ θέλησίς του εἶνε σιδηρᾶ καὶ μὲ βιάζει νὰ δεχθῶ σύζυγον τὸν ὑποψήφιόν του κ. Κοσμᾶν Τριανταφύλλου.

Ἔκλαυσα, παρεκάλεσα, ἐπεκαλέσθην τὴν σκιὰν τοῦ ἀποπτάντος ἀγγέλου μου... τίποτε... ὁ θεῖός μου ἀμείλικτος ὡς ἡ εἱμαρμένη, ἐπέμεινε!! Τὴν πρώτην ἀπελπισίαν, ἡ ὁποία ὅπως γνωρίζεις σκοτίζει τὸ λογικόν, διεδέχθη ὀλίγη διαύγεια καὶ εἶδον ὅτι ἡ θέσις μας δὲν εἶνε καὶ τόσῳ ἀπελπιστική.

Μίαν καρδίαν ἔχομεν... καὶ τῆς καρδίας μου κύριος εἶσαι σύ· τὴν χεῖρα μου ἂς τὴν λάβῃ ὁ Κοσμᾶς Τριανταφύλλου καὶ τοιουτοτρόπως ἀπολυτροῦσαι ἀγαπητὲ ἄγγελε, ἀπὸ τὸ φοβερὸν μέλλον, τὸ ὁποῖον τόσῳ ἀπερισκέπτως παρεσκευάσαμεν.

Ἡ ἰδέα ὅτι θυσιάζομαι διὰ σέ, μοῦ δίδει τὴν δύναμιν νὰ ζῶ... ἀλλὰ νὰ ζῶ μὲ μίαν συμφωνίαν ἀπαραβίαστον —νὰ λατρεύω αἰωνίως τὸν κύριον καὶ δεσπότην τῆς καρδίας μου Τηλέμαχον.

Χίλια φιλιὰ φλογερά.

Marie. - Pera - Constan/ple.

Πιστεύω νὰ θαυμάσῃ καὶ ἡ ἀπλοϊκὴ ἀναγνώστρια μαζύ μου, τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῆς ὡραίας χήρας. Διὰ τὸ κλονιζόμενον ἰσοζύγιόν της, ἀπῃτεῖτο ἡ περιουσία τοῦ κ. Κοσμᾶ Τριανταφύλλου καὶ ἐδέχετο ὅπως βλέπετε τὴν περιουσίαν μετὰ τῆς δεούσης εὐλαβείας, χωρὶς ὅμως νὰ περιέλθωσιν εἰς ἀνωμαλίαν καὶ αἱ ὑποθέσεις τῆς καρδίας της.

Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ **ἀμείλικτος θεῖος** προσέθετε νέα κεφάλαια εἰς τὸ προγραμματάκι του, μὴ ὑποθέτων ὅτι ἔχει θέλησιν καὶ μάλιστα σιδηρᾶν καὶ ὅτι ἔπαιξε πρόσωπον τυράννου, εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς ἀνεψιᾶς του.

[Ἕπεται συνέχεια] ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΜΕΛΧΙΟΡ ΔΕ ΒΟΓΚΕ

Ὁ ὑποκόμης Μελχιὸρ δὲ Βογκὲ εἶνε εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων συγγραφέων τῆς συγχρόνου Γαλλίας, καὶ ἀπὸ τοῦ 1889 μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἐκλεχθεὶς ὑπ' αὐτῆς ὡς διάδοχος τοῦ διασήμου κριτικοῦ Νιζάρ. Ἐγεννήθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1848 ἐν Νικαίᾳ ἐξ ἀρχαίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας, ἥτις ἀνάγει τὴν ἀρχήν της εἰς τοὺς σταυροφόρους. Τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν διῆλθεν ἐν τῇ ἀπομονώσει τοῦ πατρικοῦ οἴκου ἀναδιφῶν πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ πυρετωδῶς μελετῶν συγγραφεῖς, οἵτινες, ὡς ὁ Σατωβριάνδος (πρὸς τὸν ὁποῖον πολλὴν ὁμοιότητα ἔχει ὁ Βογκὲ κατά τε τὰς ἰδέας καὶ τὸ ὕφος τοῦ λόγου), ὁ Σαινσιμόν, ὁ Δεμαίτρ, ὁ Μισελέ, λίαν ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς φιλολογικῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ. Μόλις εἰκοσαέτης, καὶ διάθερμον ἔχων τὴν φαντασίαν ἐκ φιλοσοφικῶν, ποιητικῶν καὶ ἱστορικῶν μελετῶν, ἅμα ὡς συνεπλήρωσε τὰς σχολικὰς σπουδάς του, ἠσπάσθη τὸν βίον τῶν περιηγήσεων,

Digitized by Google

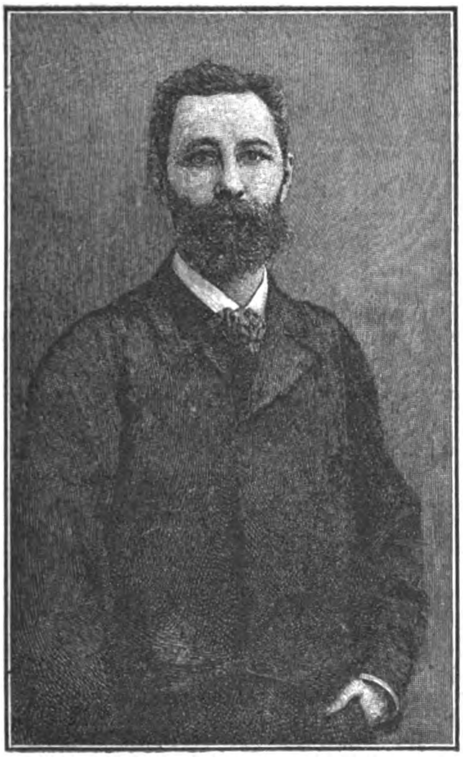

ΜΕΛΧΙΟΡ ΔΕ ΒΟΓΚΕ

ὅστις βραδύτερον ἔμελλε νὰ παράσχῃ αὐτῷ τὴν κυρίαν καὶ ἀκένωτον πηγὴν τῆς ἐμπνεύσεως, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἰταλίαν· ἀλλ' ὁ ἐκραγεὶς γαλλογερμανικὸς πόλεμος ἀνεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα. Ἵνα μὴ καταλίπῃ μόνον τὸν νεώτερον ἀδελφόν του, ὑπολοχαγὸν ἐν τῷ στρατῷ, κατετάχθη ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸ ἴδιον σύνταγμα. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Βωμὸν ἐπληγώθη, ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἔσχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Σεδὰν φονευόμενον ἔμπροσθέν του ὑπὸ σφαίρας.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου, εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, καὶ διετέλεσε γραμματεὺς πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Πετρουπόλει. Περιῆλθεν ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν, ὄχι ὡς διπλωμάτης, ἀλλ' ὡς μελετητής, περισυλλέγων ἐντυπώσεις καὶ ἀποθησαυρίζων ἰδέας. Περιέγραψε τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν Αἴγυπτον: «Δὲν δύναταί τις νὰ ποθήσῃ, λέγει ὁ ὑποδεχθεὶς αὐτὸν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, αὐθεντικώτερον ὁδηγόν, εὐγλωττότερον σύντροφον, προκαλοῦντα μετὰ τοιαύτης ἐντάσεως τὴν σκέψιν. Τῶν πολλάκις πρὸ αὐτοῦ περιγραφέντων ἀντικειμένων ὑπομιμνήσκει τὰ σχήματα διὰ μιᾶς μόνον λέξεως, διὰ μιᾶς γραμμῆς τοῦ χρωστῆρος του. Ἀλλ' ἀνὰ πᾶν βῆμα, περὶ τὸ σύντομον ἐκεῖνο σχεδίασμα. ἀνακύπτουσιν ἰδέαι, εἰκόνες, ἀναμνήσεις, αἵτινες εἶνε ὡς οἱ νομάδες κάτοικοι τῶν ἐρημιῶν ἐκείνων, αἵτινες τὰς ἐμψυχοῦσι πρὸς στιγμὴν καὶ διαχύνουν ἐπ' αὐτῶν ὅλην τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς. Πανταχοῦ τοῦ ἔργου του διήκει ἡ κίνησις, ἡ ἰδέα, ἡ ζωή· πανταχοῦ εἰκόνες ἐκπλήττουσαι, ἐκφραζόμεναι ἐν ἀκριβεῖ καὶ εὐρώστῳ γλώσσῃ· πανταχοῦ τὸ πρωτότυπον καὶ ἀπροσδόκητον τῆς λέξεως, γνώρισμα τῆς συγγραφικῆς μεγαλοφυΐας». Πᾶσαι αἱ πραγματεῖαι τοῦ Βογκὲ ἐδημοσιεύθησαν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων».

Ἀλλὰ τὸ ἀριστούργημα αὐτοῦ εἶνε τὸ περὶ τοῦ «Ρωσσικοῦ μυθιστορήματος» ἔργον, ἐν ᾧ ἀπετυπώθη ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι ἡ κριτικὴ καὶ ἐν ταὐτῷ ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ πνεύματός του. Ἀναλύων ἐν αὐτῷ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς Ρωσσίας, τοῦ Τουργένιεφ, Δοστογιέφσκη, καὶ Τολστόη, προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς πραγματιστικῆς μυθιστοριογραφίας τῶν Ρώσσων, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἀνάλογον τάσιν, καὶ τοὺς Ρώσσους συγγραφεῖς ὑποβάλλει ὡς μάθημα καὶ ὡς πρότυπον τοῦ εἴδους πρὸς τοὺς συγχρόνους αὐτῷ. Πλὴν αὐτῶν πολλοὺς ἄλλους τόμους ἐξέδωκε, διὰ τῶν ὁποίων τὸ εὐρὺ καὶ ἀνήσυχον πνεῦμα του θίγει καὶ ἀναπτύσσει πάσης τάξεως ζητήματα, καλλιτεχνικά, φιλολογικά, ἱστορικά, πολιτικά· ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων» δημοσιεύονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἄρθρα του, βαθύφρονος κριτικῆς καὶ ὑψηλῆς δημοσιογραφίας ἀπαυγάσματα· πάντα διακρίνει ἡ ἐμβρίθεια τῆς σκέψεως, (ὁ Βογκὲ καὶ ὁμιλῶν καὶ γράφων.δὲν ἔχει τίποτε τῆς λεπτῆς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις κούφης εἰρωνίας, ἥτις διακρίνει τὸ λεγόμενον γαλατικὸν πνεῦμα), ἡ εἰλικρίνεια τῶν κρίσεων, ἡ δαψίλεια τῶν ἰδεῶν, καὶ ὕφος λαμπρὸν εἰκονικώτατον. Εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον παρεμφερῶν αὐτῷ κατὰ τὴν τάσιν τῶν ἰδεῶν συγγραφεὺς ἔγραψε περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «Ὁ Βογκὲ εἶνε μελαγχολικὸς περιγραφεὺς τῶν ἐρειπίων καὶ ἐν ταὐτῷ προφήτης τοῦ μέλλοντος . . . Εἶνε ἐπικὸς νοῦς, ὡς ὁ Αἰμύλιος Ζολᾶς, ὑπερόχως ἐξιδανικεύων τὴν σύγχρονον πραγματικότητα· ἀλλ' ἀντί, ὡς ὁ Ζολᾶς, νὰ διακρίνῃ ὄπισθεν τῆς φαντασμαγορίας ταύτης τὴν Φύσιν τὴν **δρακόντισαν** μὲ τοὺς κτηνώδεις νόμους της, βλέπει τοὐναντίον ἐν αὐτῇ τὰς ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων πνευμάτων ἐκπορευομένας ἰδέας μεταβαλλομένας εἰς δυνάμεις καὶ καταχτώσας τὸν ἐν παθητικῇ καταστάσει διατελοῦντα κόσμον. Μεθύει ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν ἀπαύστως ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐργαζομένων ἰδεῶν, καὶ εἶνε αἰσιόδοξος».

Ἐκ τούτου ὁ Μελχιὸρ Δὲ Βογκὲ ἀνεγνωρίσθη, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς μεγαλοφυΐας του, χωρὶς νὰ τείνῃ θεληματικῶς πρὸς τοῦτο, ὡς ὁ ἐπιφανέστερος ἡγέτης τῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ Γαλλίᾳ ζωηρῶς ἀπό τινος ἀνακινουμένων **νεοκαθολικῶν** ἢ Τολστοϊστῶν, οἵτινες ἀντιδρῶσι κατὰ τῆς ἀθεΐας καὶ μοιρολατρείας, πάσης περὶ τοῦ κόσμου μηχανικῆς καὶ ὑλιστικῆς θεωρίας, καὶ πάσης ἰδέας, ἥτις ἀπέρρευσεν ἐκ τῆς τεραστίας ἀναπτύξεως τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἀρνοῦνται τὸ ἀπόλυτον κῦρος τῆς ἐπιστήμης, δὲν ἀναγνωρίζουν αὐτὴν καὶ ὡς γνώμονα τοῦ ἠθικοῦ βίου, πιστεύουσιν, ἂν καὶ ἀορίστως, εἰς Πρόνοιάν τινα κυβερνῶσαν τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ῥέπουσι πρὸς τὸν μυστικισμόν. Κατὰ τῶν θρησκευτικῶν ἢ κληροκρατικῶν τούτων τάσεων οἱ ὀρθολογισταὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν καθηγητὴν τῆς ἱστορίας Ὠλάρ, ἐρρωμένως ἀντετάχθησαν πρό τινος διὰ δημοσίων διαλέξεων καὶ ἐριστικῶν ἑκατέρωθεν πραγματειῶν. Ἐν τῷ ὑψηλῷ τούτῳ ἀγῶνι διεκρίθη μεταξὺ τῶν ὑπερμάχων τῆς ἐπιστήμης ὁ ἡμέτερος κ. Ψυχάρης,

Digitized by Google

ἀντεπεξελθὼν κατὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ Βογκὲ δι' ἄρθρου πλήρους δυνάμεως καὶ πρωτοτυπίας δημοσιευθέντος ἐν τῇ «Νέᾳ Ἐπιθεωρήσει» ὑπὸ τὸν τίτλον «Religion et Irreligion».

Κ. Π.

ΣΤΗΛΗ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΙΣ ΕΡΜΗΝ ΚΑΙ ΝΥΜΦΑΣ

Ἔργον ἔξοχον ὑπὸ πολλὰς ὄψεις, καὶ διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐξεργασίαν, καὶ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ περιγράμματος, καὶ διὰ τὴν λεπτότητα καὶ ἐπιμέλειαν τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδιορρυθμίαν αὐτοῦ τὴν ἄλλην μοναδικόν, ἐκτάκτου δὲ ὅλως σημασίας καὶ διὰ τὴν τοπογραφίαν τῶν περὶ τὸν Πειραιᾶ, ἀνευρέθη πρό τινων ἡμερῶν ἐγγὺς τοῦ Μοσχάτου ἐν τῷ χάνδακι τῷ πρὸς μεταφορὰν τοῦ ὕδατος ἀπὸ Μοσχάτου εἰς Πειραιᾶ, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παλαιᾶς γραμμῆς, ἀλλ' ἤδη κατηργημένης, τοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ σιδηροδρόμου.

Τὸ κατασκεύασμα τοῦτο εἶνε στήλη μαρμαρίνη ἐν εἴδει πλακός, πλάτους 0,88, ὕψους 0,76 μετὰ ἀετωματίου ἐλαφρῶς ἐξειργασμένου, φέροντος δὲ ἄνω ἀκρωτήρια, ὧν τὸ μέσον ἦτο πρόσθετον συνδεδεμένον διὰ μολύβδου πρὸς τὴν στήλην, ἔχοντος δὲ καὶ πτερύγια ἔνθεν καὶ ἔνθεν, μολύβδῳ καὶ ταῦτα πρὸς τὸ ἄλλο μέρος συνδεδεμένα, ἅτινα νῦν ἐλλείπουσι, φαίνεται ὅμως ἡ θέσις αὐτῶν. Ἡ στήλη ἔχει τὴν μοναδικὴν ἰδιορρυθμίαν ὅτι φέρει καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων αὐτῆς ἀναγλύφους παραστάσεις χρόνων καλῶν, ἐκτελεσθείσας κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὡς τά τε γράμματα καὶ ἡ γλυφὴ δηλοῖ καὶ σχετιζομένας πρὸς ἀλλήλας.

*

Ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν προσόψεων, τῆς καὶ κυριωτάτης εἶνε καὶ ἡ καλλιτέρα παράστασις, πλήρης κινήσεως καὶ δυνάμεως, μετέχουσα ὅμως καὶ ἠρέμου ψυχολογικῆς ἐκδηλώσεως. Ἅρμα τέθριππον φέρεται μεθ' ὁρμῆς ἐκ δεξιῶν πρὸς τἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι. Ἐπὶ τοῦ ἅρματος νεανίας ἔσωθεν καὶ πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν αὐτοῦ, τὸ μὲν κρατεῖ τὰς ἡνίας τῇ δεξιᾷ τεταμένῃ, ὑποδηλουμένας ὄπισθεν τῶν χαιτῶν τῶν ἵππων διὰ χρώματος, τὸ δὲ μετὰ τρυφερότητος καὶ πλήρης χαρᾶς στρέφει τὴν χαρίεσσαν αὐτοῦ μορφὴν πρὸς τὸ παρ' αὐτῷ ὑποκείμενον τῆς λατρείας αὐτοῦ, νέαν γυναῖκα δηλ: περὶ τὴν ὀσφὺν τῆς ὁποίας ἔχει τὴν ἀριστεράν. Ὁ νεανίας τἆλλα γυμνὸν τὸ κάλλος τοῦ σώματος ἐπιδεικνύων φέρει ἱμάτιον κομβούμενον περὶ τὸν λαιμὸν καὶ ἀναπεταννύμενον ἐν πτυχαῖς ὄπισθεν αὐτοῦ, ὑπὸ τῆς τοῦ ἅρματος φορᾶς, λεπτότατα δ' ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐκδηλούμενον. Ἡ νέα φέρουσα χιτῶνα καὶ ἱμάτιον λεπτῶς εἰργασμένα φαίνεται αἰδημόνως ἀποστρέφουσα τὴν κεφαλὴν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς χάριτος κλίνουσα, ἡ δ' ὅλη στάσις αὐτῆς εἶνε ὡς εἰ ἤθελε νὰ δηλώσῃ ὅτι καὶ τὸν δρόμον τοῦ ἅρματος φοβεῖται, διὸ σχεδὸν ἔχεται ἄκρου τούτου, συγκλίνουσά πως τοὺς πόδας κατὰ τὸ γόνυ.

Οἱ ἵπποι τοῦ ἅρματος κατέχουσι τὸ κέντρον περίπου τῆς ὅλης παραστάσεως, καὶ κατὰ τοῦτο εἶνε ἔξοχος ἡ ἀποτύπωσις τῆς ἰδέας τοῦ τεχνίτου, ὁ ὁποῖος δὲν προσήλωσεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν κυρίαν παράστασιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλακὸς ἀκολουθῶν τυπικόν τινα ὁδηγόν, ἀλλὰ διέθηκεν οὕτως ὥστε ἐν ἁρμονίᾳ, ἁπλότητι καὶ φυσικότητι, ἕκαστον τῶν μερῶν τῆς παραστάσεως αὐτοῦ ἀναδεικνυόμενον καὶ τοποθετούμενον νὰ ἐπιδεικνύῃ καὶ ἑαυτοῦ τὴν καλλονὴν καὶ τοῦ τεχνίτου τὴν δύναμιν περί τε τὴν εὕρεσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Τῶν τεσσάρων ἵππων ἕκαστος ἀλλοίαν καὶ τὴν κίνησιν, ἰδίως κατὰ τὴν κεφαλὴν ἔχει, οὕτω δὲ κατορθοῦται ἐν βραχυτάτῳ πάχει τοῦ ἀναγλύφου καὶ ποικιλία οὐχὶ ἡ τυχοῦσα ἐν ταῖς κινήσεσι νὰ παρουσιάζηται ἀλλὰ καὶ δύναμις προοπτικῆς οὐχὶ σμικρά, ἡ φυσικωτάτη δ' αὕτη διάθεσις αὐτῶν καὶ ἄνευ ἐπιτηδεύσεως πολλὴν τὴν χάριν παρέχει εἰς τὸ σύνολον. Τὸ ὅλον ἅρμα πλησιάζει, οἱ δὲ ἵπποι ἤδη καὶ βαίνουσιν ἐπὶ ὀλίγον ἀνάντους τοῦ ἐδάφους.

Ἐκεῖ πρὸ τῶν ἵππων ἵσταται νεανίας ἕτερος γυμνός, ἀντωπός, διατεταμένα ἔχων τὰ σκέλη, ὀλίγον κάμπτων τὸ δεξιὸν καὶ μᾶλλον ἐπὶ τούτου στηριζόμενος, τῶν δὲ χειρῶν τὴν μὲν δεξιὰν ὑψῶν συνεσφιγμένην καὶ ἐν γωνίᾳ ἀντικρὺ τοῦ προσώπου, τὴν δ' ἀριστερὰν τείνων πρὸς τὸ ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν ἵππων μέρος, κρατῶν δὲ δι' αὐτῆς ἀνεστραμμένον, ὡς φαίνεται, ληκύθιον. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αὐτὴ ἐν σφοδρᾷ πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ κάτω κινήσει κεκλιμένη, φέρει ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸν τύπον τῆς συνοφρυώσεως καὶ ἀγανακτήσεως. Τὸ μόνον ἔνδυμα, ὅπερ φέρει, ἱμάτιον ἐλαφρόν, πορπούμενον πρὸ τοῦ λαιμοῦ κρέμαται ἀνεμιζόμενον ὄπισθεν.

Ἡ παράστασις αὕτη διαφωτίζεται καὶ ὑπὸ γραμμάτων ἐπὶ τοῦ στενοῦ γείσου τοῦ ὑπὲρ αὐτὴν ὑπαρχόντων. Ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐν τῷ ἅρματι διακρίνονται τὰ γράμματα:

ΕΧΕΛΟΣ ΙΑΣΙΛΗ

ἄνωθεν δὲ τῆς κεφαλῆς τοῦ πρὸ τῶν ἵππων νεανίου μεταξὺ δύο **Η** καὶ ἑνὸς **Ι** ἐν ἀρχῇ ἡ λέξις **ΕΡΜΗΣ** οὕτω:

Ι ΗΕ ΡΙ ΜΗΣ

Οὕτω δὲ παρουσιάζεται παράδοξος στάσις τοῦ θεοῦ τούτου ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου καὶ νῦν τὸ πρῶτον οὕτως ἐκδηλουμένη.

*

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῆς πλακὸς ἡ ὅλη εἰκὼν εἶνε ἐντελῶς ἡσυχαιτέρα. Αἱ πέντε τῶν ἐκεῖ εἰκονιζομένων ἐξ μορφῶν προσερχόμεναι πρὸς τὴν πρὸ πασῶν ἱσταμένην ἕκτην φαίνονται ὡς διαπυνθανόμεναι τὰ κατὰ τὸ ὄπισθεν εἰκονιζόμενον συμβεβηκὸς παρὰ ταύτης. Ἐδῶ τὸ κέντρον τῆς πράξεως μετατίθεται πάνυ ἐπιτηδείως πρὸς τὰ ἀριστερά, καὶ διὰ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ μονοτόνου καὶ διὰ τὸν συσχετισμὸν πρὸς τὸ τέλος τῆς ὄπισθεν σκηνῆς. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ λοιπὸν τῷ ὁρῶντι ἵσταται ἐν κατατομῇ πρὸς τὰ δεξιὰ γυνὴ μετὰ βραχέος ἱματίου μέχρι τοῦ γόνατος ἐξικνουμένου, ὡς εἰκονίζονται αἱ Ἀμαζόνες φέρουσαι ἢ καὶ ἡ Ἄρτεμις, ἥτις μᾶλλον φαίνεται ἐνταῦθα εἰκονιζομένη. Ὁ δεξιὸς ὦμος καὶ ἡ κατ' αὐτὸν χεὶρ γυμνά, ἡ δεξιὰ χεὶρ ὑπεγείρει κρατοῦσα τὸ ἱμάτιον παρὰ τὸν μηρόν. Τῶν πέντε πρὸς αὐτὴν ἐκ δεξιῶν προσερχομένων μορφῶν ἡ πρώτη ὑπὸ τοῦ ἐπικαθημένου ἔτι σκληροῦ χώματος δυσδιάκριτος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνδρική, γενειῶντος ἀνδρός, ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ. Δευτέρα ἡ μορφὴ νέου ἀντωποῦ ἔχοντος γυμνὸν τὸ στῆθος ὡς ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. Τρίτη ἡ μορφὴ γυναικὸς ἐν κατατομῇ πρὸς τὰ ἀριστερά, κρατούσης τι ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔμπρὸς καθειμένῃ δεξιᾷ, τὴν δ' ἀριστερὰν φερούσης ὄπισθεν ἐπὶ τῆς ὀσφύος. Τετάρτη γυναικεία μορφὴ ἀντωπὸς μετὰ κεκλιμένης πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον τῆς κεφαλῆς, στηρίζουσα δὲ τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ

Digitized by Google

ἀριστεροῦ ὤμου τῆς πρὸ αὐτῆς. Τελευταία πασῶν μορφὴ γυναικεία ἐν κατατομῇ πρὸς τὰ ἀριστερὰ περιβεβλημένη μέχρι τοῦ λαιμοῦ ὑπὸ τοῦ ἱματίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔχει τὰς χεῖρας, φαινομένης τῆς ἀριστερᾶς ὑπ' αὐτὸ φερομένης ὄπισθεν ἐπὶ τῆς ὀσφύος, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, ἐν ᾧ ὁ δεξιὸς ἐλαφρῶς διασταυρούμενος προεξέχει.

Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχουσιν ἔτι πολλὰ μέρη κεκαλυμμένα ὑπὸ χώματος συμπαγῶς ἐπικαθημένου μετὰ μικρῶν λίθων ἐπικεκολλημένων, φέρει δὲ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν σημεῖα βλάβης ἐλαφρᾶς ὑπὸ διερχομένου ἄλλοτε ἄνωθεν αὐτοῦ ὕδατος ῥύακός τινος, οὗ ἡ ἄμμος ἔχει ἐπικολληθῆ ἐπ' αὐτοῦ.

Τὰ ἐπὶ τοῦ γείσου τῆς πλευρᾶς ταύτης γράμματα, ἀσφαλίζοντα τὸ ὄνομα τοῦ Ἑρμοῦ δεικνύουσι καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ὅλου μαρμάρου. Τὰ γράμματα εἶνε τάδε :

ΕΡΜΗΙ ΚΑΙ ΝΥΜΦΑΙΣ ΙΝΑ ΑΕΞΟΙ .....

ἐξ ὧν κάλλιστα δηλοῦται ὁ λόγος τῆς ἱδρύσεως τῆς πλακὸς ταύτης.

★

Τὸ ἀνάγλυφον λοιπὸν τοῦτο εἶνε ἀναθηματικὸν εἰς Ἑρμῆν καὶ Νύμφας φέρον ἐπὶ τῆς κυρίας αὐτοῦ ὄψεως παράστασιν σχετιζομένην πρὸς τὸν Ἔχελον ἀπὸ τοῦ ὁποίου, ὡς γνωστόν, τὸ ὄνομα τῶν Ἐχελιδῶν, δήμου ἢ τόπου τῆς Ἀττικῆς ἔξωθεν τοῦ Πειραιῶς, μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ τετρακώμου Ἡρακλείου («Ἔχελος· ἥρως παρὰ Ἀθηναίοις τιμώμενος· καὶ δῆμος τῆς Ἀττικῆς Ἐχελίδαι, ἀπὸ τοῦ κειμένου ἕλους ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἵδρυται τὸ τοῦ Ἐχέλου ἄγαλμα» κατὰ τὸ Μ. Ἐτυμολογικόν, «Ἐχελίδαι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ Ἐχέλου ἥρωος, οὗτος δ' ἀπὸ Ἕλους τόπου μεταξὺ ὄντος Πειραιέως καὶ τοῦ τετρακώμου Ἡρακλείου, ἐν ᾧ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας ἐτίθεσαν τοῖς Παναθηναίοις» κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον. Διὰ τοῦ ἀναγλύφου τούτου, ὅπερ πλὴν τῆς ἄλλης καλλιτεχνικῆς αὐτοῦ σημασίας, ἔχει καὶ σπουδαιοτέραν, ἕνεκα τοῦ ἀναφερομένου ὀνόματος τοῦ Ἐχέλου καὶ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ εὑρέθη, τὴν τοπογραφικήν, τὴν ἀμέσως πρὸς τὴν χώραν αὐτὴν σχετιζομένην, ἴσως δοθῇ, καὶ πρέπει νὰ δοθῇ ἀφορμὴ νὰ γνωσθῶσι κάλλιον τὰ τῶν Ἐχελιδῶν, τῶν ἀπὸ Ἐχέλου οὕτω καλουμένων, οἵτινες μέχρι τοῦδε οὐχὶ εἰς ὡρισμένον ἐτίθεντο σημεῖον, ὑπὸ δὲ τοῦ τελευταίου τοπογράφου Μιλχαῖφερ καὶ ἐντελῶς ἀλλαχοῦ εἰς θέσιν μακρὰν ἀπέχουσαν τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἀνευρέθη τὸ μάρμαρον. Τὰ περισσότερα θὰ δείξῃ ἡ ἔρευνα περὶ τὴν θέσιν ταύτην, ἐξ ἧς καὶ τὰ τοῦ δήμου ἢ τόπου τούτου τῆς Ἀττικῆς θὰ καθορισθῶσι, καὶ τὰ τοῦ σχετιζομένου πρὸς αὐτὸν τετρακώμου Ἡρακλείου, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς θέσεως ἐν ᾗ τοὺς γυμνικοὺς ἐτίθεσαν ἀγῶνας τοῖς Παναθηναίοις. Διότι πλὴν τοῦ εὑρήματος τούτου ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλα ἴχνη προφανέστατα δηλοῦντα τὴν ἐκεῖ ὕπαρξιν ἀρχαίου συνοικισμοῦ, ἤτοι φρέαρ παλαιὸν ἐπενδεδυμένον πηλίνῳ ἐπενδύματι τοὺς τοίχους, καὶ θραύσματα πηλίνων ἀγγείων, καὶ δύο ἐπιτύμβιοι κιονίσκοι μὴ ἐξαχθέντες ἔτι τῶν χωμάτων, εὐθὺς δ' ὑπὲρ τὴν θέσιν ἐν ᾗ κατέκειτο τὸ ἀνάγλυφον θεμέλια τοίχου ἀπὸ Β. πρὸς Ν. διευθυνομένου, ὁ ὁποῖος πολὺ πιθανὸν εἶνε ὅτι ἀπετέλει τὰ θεμέλια τῆς βάσεως, ἐφ' ἧς τὸ ἀνάγλυφον.

Ἐν Πειραιεῖ τῇ 15ῃ Ἰουνίου 1893.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἔχομεν τὰ πρωτόλεια τῆς ἐφετεινῆς θεατρικῆς παραγωγῆς ἡ ὁποία προμηνύεται ἀρκετὰ πλουσία, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποικιλίαν. Ἐν τῷ «Παραδείσῳ» ἐδιδάχθη ἡ μονόπρακτος κωμῳδία Μεταξύ μας ἐκ συνεργασίας γραφεῖσα ὑπὸ δύο νεαρῶν δραματικῶν συγγραφέων, τῶν ὁποίων καὶ ἄλλα ἔργα ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Δὲν ἐπέτυχεν ὅμως. Καὶ ἐγέλασε μὲν ὁ πολὺς κόσμος μέ τινα χονδροειδῆ, ἀλλὰ γενικῶς ἡ ὑπόθεσις ἐκρίθη ἄσεμνος, ἀπρεπής, ἀνήθικος, μὴ σῳζομένη ὑπ' ἀρκετῆς εὐφυΐας, οὔτε ἔχουσα κανένα σκοπὸν κοινωνικόν, ἢ ἁπλῶς τοὐλάχιστον καλλιτεχνικόν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ θέατρον τῆς «Ὁμονοίας» ἀνεβιβάσθη ἄλλο ἔργον τοῦ ἑτέρου τῶν συγγραφέων τοῦ Μεταξύ μας. Εἶνε κωμειδύλλιον δίπρακτον τοῦτο, ἐπιγραφόμενον Τὸ Κωμειδύλλιον. Ἔχει μίαν ἢ δύο σκηνὰς μὲ τὰς ὁποίας εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ γελάσῃ καὶ ἄλλας τόσας εὐφυολογίας· ἀλλὰ τὸ σύνολον εἶνε κάτι τι τερατῶδες, φάρσα τοῦ χειροτέρου εἴδους, ἄτεχνος καὶ παιδαριώδης, τὴν ὁποίαν δὲν καθιστᾷ ἀνεκτὴν τοὐλάχιστον οὔτε μουσικὴ τῆς προκοπῆς, τραγουδάκια εὐχαρίστως ἀκουόμενα ὅπως ἄλλων κωμειδυλλίων.

Ἐκ τῶν πρωτολείων τῆς θεατρικῆς παραγωγῆς δὲν εἴμεθα εὐχαριστημένοι. Ἂς ἴδωμεν κατὰ πόσον θά μας εὐχαριστήσουν τὰ κατόπιν.

✣

Ἐκ τῶν ξένων δραμάτων ἀνεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ θιάσου τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου ἡ Φρύνη τοῦ Καστελβεκίου. Ἄλλη ἀποτυχία καὶ αὕτη. Τὸ ἔργον τοῦ ἰταλοῦ δραματικοῦ εἶνε ἁπλῶς θεαματικόν, μεθ' ὅλα δὲ τὰ ἔξοδα καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν διευθυντῶν, τὸ πτωχὸν θερινὸν θέατρον δὲν ἐδυνήθη νἀνταποκριθῇ εἰς τὸν σκοπὸν καὶ νὰ παρουσιάσῃ πιστήν, εὐπρόσωπον τὴν ἀναπαράστασιν ἐκείνην τοῦ ἀρχαίου βίου. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν τίποτε μέγα δὲν προσέθεσεν ἡ ὑπόκρισις τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου, τὴν ὁποίαν ὅταν ἔβλεπέ τις τόσον ὡραίαν καὶ πλαστικὴν ὡς Φρύνην, ἐλυπεῖτο ὅτι δὲν εἶχε ρόλον νὰ παίξῃ ἀνάλογον τῆς ἱκανότητός της καὶ τῆς τέχνης της. Τί κρῖμα! νὰ ὑπάρχουν τόσα ὡραῖα ἔργα ξένα, ὁ κόσμος νὰ διψᾷ ἀπόλαυσιν, καὶ ἡ κυρία Παρασκευοπούλου, ἡ μόνη σχεδὸν ἱκανὴ νά τῳ τὴν παράσχῃ, νὰ παρουσιάζεται ὡς Φρύνη τοῦ Καστελβεκίου! Ἰδοὺ τί σημαίνει νὰ μὴν ὑπάρχῃ διεύθυνσις.

✣

Ἀπὸ τῆς παρελθούσης Κυριακῆς τὸ Ἄστυ, ἡ γνωστὴ εἰκονογραφημένη ἐφημερίς, μέχρι τοῦδε καθ' ἑσπέραν ἐκδιδομένη, ἐξεδόθη πρωϊνὴ καὶ εἰς μέγα σχῆμα. Διατηρεῖ τὴν αὐτὴν κομψότητα καὶ εἰς τὸν τύπον καὶ εἰς τὴν οὐσίαν, δὲν ἀπορρίπτει δ' ἀκόμη, μὲ ὅλην τοῦ πολιτικοῦ ἀγῶνος τὴν σοβαρότητα, τοῦ εὐ-

Digitized by Google

τραπέλου, τοῦ φαιδροῦ, τοῦ χαρίεντος τὴν περιβολήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀνέκαθεν ἐσυνειθίσαμεν τὸ ἀττικώτατον φύλλον. Καὶ ὅ,τι μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερον — ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν νέου εἰδικοῦ συντάκτου, ἀνακαινίζεται τὸ φιλολογικὸν μέρος τοῦ φύλλου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ δι' ἐπιφυλλίδος καθημερινῆς, δι' ἧς θὰ παρακολουθῆται ἡ φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις ἥ τε ἡμετέρα καὶ ἡ ξένη.

✣

Ἂς ὁμολογήσωμεν ὅτι αἱ πρόοδοι τοῦ τύπου, αἱ ὑλικαὶ τοὐλάχιστον, εἶνε μεγάλαι κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν. Μετὰ τὸ Ἄστυ, ἰδοὺ ἡ Παλιγγενεσία ἐγκαινίζουσα διπλῆν καθημερινὴν ἔκδοσιν, μίαν πρωϊνὴν καὶ ἄλλην ἑσπερινήν, ἰδοὺ καὶ ἡ Ἀκρόπολις προβαίνουσα εἰς τὴν ἔκδοσιν ἑσπερινοῦ φύλλου αὐτοτελοῦς καὶ ὅλως ἀπὸ τοῦ πρωϊνοῦ ἀνεξαρτήτου. Τὸ κοινὸν δὲν εἶμπορεῖ νὰ παραπονεθῇ ὅτι ἡ δημοσιογραφία του δὲν παρακολουθεῖ κατὰ πόδας τὰ γινόμενα. Ἑκάστη ὥρα — ἐπιλέγει τὸ Ἄστυ — ἔχει πλέον καὶ τὸν ἱστοριογράφον της!

✣

Ἐπανῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐφιλοξενήθη παρὰ τῷ κυρίῳ Παύλῳ Στεφάνοβικ Σκυλίτσῃ, ὁ κ. Γ. Σουρῆς μετὰ τῆς κυρίας Σουρῆ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανεῖδον μετὰ χαρᾶς τὸν συντάκτην τοῦ Ρωμηοῦ, τῆς προσφιλοῦς ἐμμέτρου ἐφημερίδος, τῆς ὁποίας τόσον ἐπαισθητὴ εἶνε ἡ παρατεινομένη ἔκλειψις. Ὁ κ. Σουρῆς ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἐν Φαλήρῳ οἰκίαν του, ὅπου θὰ διέλθῃ τὸ θέρος.

✣

Οἱ Καιροὶ διηγοῦνται τὸ ἑξῆς κωμικοτραγικόν, συμβὰν πρό τινων ἡμερῶν: Τέσσαρες γυναῖκες περιπατοῦσαι ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ζαππείου, συνήντησαν τὸν σύζυγον μιᾶς ἐξ αὐτῶν συνομιλοῦντα μετά τινος προσώπου, περὶ οὗ εἴκασαν ὅτι εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας του. Ἡ ἐκμανεῖσα ζηλοτυπία προυκάλεσε τοσοῦτον φοβερὰν ἔκρηξιν τῶν σιελογόνων ἀδένων, ὥστε αὐτοστιγμεὶ ὑπὸ τὰ προϊόντα αὐτῶν κατεκαλύφθη ἡ τρυφερὰ δυάς, ἥτις ὑπὸ τοὺς καγχασμοὺς τῶν θεωμένων ἐπιβᾶσα ἁμάξης ἀνεχώρησε.

✣

Χθὲς τὴν ἑσπέραν, καθ' ἣν ὥραν ἐδίδετο ἡ τροφὴ μετὰ τὴν συνήθη παράστασιν εἰς τὰ θηρία τοῦ κ. Μοντενέγρου, ἐκ τοῦ σιδηροῦ ὀργάνου δι' οὗ προσεφέρετο τὸ κρέας μία τίγρις ἀφήρπασεν αὐθαιρέτως ἓν τεμάχιον. Εἷς τῶν θηριοδαμαστῶν ἐξοργισθεὶς διότι κακοσυνείθιζον τὰ ζῶα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐκτύπησε τὸν κρατοῦντα τὸ κρέας παῖδα καὶ τὸν ἐτραυμάτισε κατὰ τὸν πόδα δι' ἐγχειριδίου οὐχὶ πολὺ ἐλαφρῶς. Ἕνεκα τούτου παρενέβη ἡ ἀστυνομία καὶ ὡδήγησε τὸν δαμαστὴν εἰς τὴν ἀστυνομίαν. Καθ' ἣν ὥραν ἐξήρχετο οὗτος τοῦ θηριοτροφείου εἷς μικρὸς λοῦστρος τοῦ ἐφώναξε:

— Βρὲ κουτέ, δὲν ἔμπαινες στὸ κλουβὶ τῶν λιονταριῶν νὰ μὴ σὲ πιάσουν ποτέ!

✣

Ἡ σύζυγος: Ἀπ' ὅλα ὅσα θὰ ἰδοῦμε στὴν Ἔκθεσι τοῦ Σικάγου, ποιὸ θὰ εἶνε, νομίζεις, τὸ μεγαλήτερον καὶ τὸ περιεργότερον;

Ὁ σύζυγος (μετά τινα σκέψιν): Ὁ λογαριασμὸς τοῦ ξενοδόχου μας!

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Κατὰ τὴν γενομένην πρὸ μικροῦ γενικὴν συνεδρίασιν τοῦ ἐν Λονδίνῳ *Ἑλληνικοῦ Συλλόγου*, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ καθηγητοῦ Ζέπ, ἀνεγνώσθη κατὰ πρῶτον ἡ γενικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν ἐν Μεγαλοπόλει ἀνασκαφῶν. Εἶτα ὁ γραμματεὺς ἐξέδωκε τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἑταιρείας, ἧς τὰ μὲν ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς 878 λίρας στερλίνας, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 858. Τέλος δὲ ὁ ἑταῖρος Θ. Βὲντ διηγήθη τὰς ἐν Ἀβυσσινίᾳ γενομένας ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλύψεις, ἐξ ὧν καταδεικνύεται πόσον ἐπέδρασεν ὁ ἑλληνισμὸς εἰς τὴν ἀφεστῶσαν ἐκείνην χώραν.

— Ἐξεδόθη περατωθὲν εἰς ἴδιον τόμον ὁ *Δόκτωρ Πασκὰλ* τοῦ Ζολᾶ, τὸ τελευταῖον μυθιστόρημα τῆς σειρᾶς τῶν Ρουγκὼν Μακκάρ.

— Ὁ Αἰμύλιος Δεσαδὲλ ἐξέδοτο ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον *Λαμαρτῖνος* δίτομον μελέτην περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ τῶν *Μελετῶν* καὶ τοῦ συγγραφέως τῆς *Ἱστορίας τῶν Γερονδίνων*. Κρίνεται ὡς ἀποδίδουσα δικαιοσύνην εἰς τὸν πολλάκις παραγνωρισθέντα καὶ ἀδικηθέντα ποιητήν.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον Un scrupule ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Παύλου Βουρζὲ νέον μυθιστόρημα. Εἶνε ἡ ἱστορία νεαρᾶς ἀδελφῆς ἑταίρας διατηρηθείσης ἁγνῆς μέχρι τέλους τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐραστοῦ τῆς ἀδελφῆς της, ἀσώτου ἀλλ' ὄχι κατὰ βάθος διεφθαρμένου.

— Ὑπὸ τοῦ Παύλου Μαργκερὶτ ἐξεδόθη διήγημα ἐπιγραφόμενον Ma Grande. Εἶνε ἡ τρυφερὰ καὶ συγκινητικὴ ἱστορία ἀδελφῆς μεγαλητέρας ἀφοσιωθείσης εἰς τὸν μικρόν της ἀδελφόν, μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός των.

Ἐπιστημονικὰ

Ὁ καθηγητὴς Ρυτιμέγερ ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ἐν τῇ ἑλβετικῇ *Γεωλογικῇ Ἐπιθεωρήσει* ἄρθρον πολλοῦ ἐνδιαφέροντος περὶ διαφόρων προκατακλυσμιαίων μαστοφόρων εὑρεθέντων εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Μπὰλ καὶ ἀλλαχοῦ.

— Ὁ ἄγγλος ἀστρονόμος Πίκεριγκ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ περιοδικῷ *Ἀστρονομία καὶ Ἀστροφυσικὴ* μελέτην περὶ τῶν διαφόρων ἀποχρώσεων τοῦ πλανήτου Ἄρεως. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἀτμοσφαίρας λαθῶν, ὁ Πίκεριγκ λαμβάνει ὡς ὅρους συγκρίσεως διάφορα γήϊνα ἀντικείμενα, ὡς ἐκ τῶν προφυλάξεων δὲ τούτων αἱ παρατηρήσεις του κρίνονται πολλῆς προσοχῆς ἄξιαι ὑπὸ τῶν ἀστρονόμων.

— Ἐν Vorkshire τῆς Ἀγγλίας ὁ καθηγητὴς Hummel ἐποιήσατο διάλεξιν περιεργοτάτην περὶ τῶν διαφόρων μέσων τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται πρὸς βαφὴν διάφοροι πρωτογενεῖς λαοί, ὡς οἱ Τιμάναι, οἱ Μένδαι, οἱ Μαόροι κτλ.

— Ἐν τῇ γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν ὁ κ. Ἀρσονβὰλ παρουσίασε διαφόρους αὐτοῦ παρατηρήσεις περὶ τῆς ζωῆς τῶν νεύρων καὶ τῶν μυῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ζώου. Διὰ συσκευῆς εὐαισθητοτάτης ἐφευρεθείσης ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ *μυοφώνου*, ὁ Ἀρσονβὰλ καταδεικνύει ὅτι δέκα ὅλας ὥρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ζώου τὰ μὲν νεῦρα ἐξακολουθοῦν νὰ μεταβιβάζουν ἠλεκτρικὰ ρεύματα, οἱ δὲ μῦς νὰ εἶνε ἐπιδεκτικοὶ συστολῆς, τοῦτο δ' ἐννοεῖ λέγων *ζωὴν* τῶν μυῶν καὶ τῶν νεύρων.

Θεατρικὰ

Μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας παρεστάθη ἐν Παρισίοις ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἐλευθέρου Θεάτρου τὸ κοινωνικὸν δρᾶμα τοῦ γερμανοῦ Χάουπτμαν *Οἱ Ὑφάνται*, πραγματευόμενον τὸ φλέγον ἐργατικὸν ζήτημα.

Digitized by Google

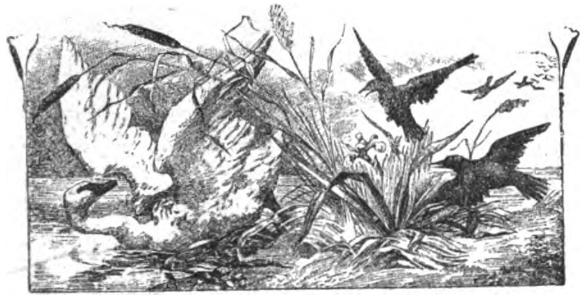

Η ΓΕΝΕΣΙΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Δὲν ὑπάρχει ἴσως ἄλλο πρόβλημα δυσχερέστερον ἢ ὅταν πρόκειται νὰ ὁρίσῃ τις πότε συνετελέσθη ἱστορικὸν γεγονὸς μὴ παραχθὲν διὰ μιᾶς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν προκύψαν ὡς τελικὴ φάσις μακρᾶς καὶ ἀδιακόπου ἐξελίξεως, καθ' ἣν συγχέονται τὰ ὅρια τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Οὔτε τὴν πρώτην ἐπερχομένην μεταβολὴν δύναταί τις νὰ δεχθῇ ὡς τέρμα τῆς προτέρας καταστάσεως καὶ ἀρχὴν τῆς νέας, διότι καὶ οὐδέποτε μένει ὅλως ἀμετάβλητον τὸ παρόν, καὶ πλεῖσται τῶν ἐπερχομένων μεταβολῶν δὲν δύνανται νὰ ἐκληφθῶσι μετὰ μείζονος λόγου ὡς παθολογικὴ τῆς παρούσης καταστάσεως ἀλλοίωσις ἢ ὡς φυσικὴ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς συνέπεια· οὔτ' εὔλογον εἶνε πάλιν νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τις τὸ νέον καθεστὼς ὡς ὑπάρχον εἰμὴ μετὰ τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν τοῦ παρελθόντος, διότι καὶ πολὺ πρὸ αὐτῆς ἡ νέα κατάστασις ἀποβαίνει μυριάκις ἐπικρατεστέρα τῶν περισωζομένων λειψάνων τῆς προτέρας.

Διὰ τοῦτο δι' ἑνὸς μέσου μόνον δύναταί τις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ἐπιτύχῃ εἰ καὶ μετά τινος αὐθαιρεσίας τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ὅταν δηλαδὴ μεταξὺ τῶν πολλῶν συντελεστικῶν τῆς μεταβολῆς γεγονότων ἀνεύρῃ τι, ὅπερ δὲν παρήγαγε μὲν ἀμέσως τέλειον τὸ νέον καθεστώς, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἠλλοίωσε τὸ παρελθὸν ὁλοσχερῶς καὶ παρήγαγε τοὺς κυριωτέρους τῆς νέας καταστάσεως ὅρους, ὡς ὅταν λαμβάνωμεν ὡς ἀρχὴν καὶ τέλος τῆς ἡμέρας τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τοῦ φωτοδότου ἡλίου, ἀφοῦ ἄλλως ἀδύνατον εἶνε νὰ ὁρισθῇ κατὰ ποῖον δευτερόλεπτον λήγει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ ἄρχεται τὸ σκότος τῆς νυκτός. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον μόνον δύναται ἴσως νὰ δοθῇ ἀπάντησις εἰς τὸν ἐρωτῶντα πότε πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπονεκρωθεῖσα ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἰδοῦσα δὲ κατὰ πρῶτον τὸ φῶς τῆς ζωῆς ἡ νέα· διότι ἄλλως ἂν θελήσῃ τις νὰ λάβῃ ὡς ἀφετηρίαν τὴν πρώτην τοῦ πρώτου νεοελληνικοῦ ἰδιώματος ἐμφάνισιν ἢ τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν παντὸς ἴχνους τῆς ἀρχαίας, οὐδόλως θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἀρχὴν τῆς γλώσσης τῶν κλεφτῶν τῶν Ἀγράφων ἐν αὐτοῖς τοῖς στίχοις τοῦ Ὁμήρου ἢ νὰ πιστεύσῃ ζῶσαν τὴν ἀρχαίαν καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐγράφετο τὸ ***Ταξίδι*** τοῦ κ. Ψυχάρη.

Πόσον συγκεχυμένα εἶνε τῶν δύο γλωσσικῶν περιόδων τὰ ὅρια ἀποδεικνύει κάλλιστα τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπ' ἐσχάτων γλωσσολόγος ἱκανώτατος καὶ πρὸς τὸ ζήτημα τὰ μάλιστα ἐξοικειωμένος, ὁ κ. Χατζιδάκης δὲν ἐδίστασεν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γερμανιστὶ ἐκδοθείσῃ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν νεοελληνικὴν γραμματικὴν (σελ. 32) νὰ κηρύξῃ πᾶσαν λύσιν τοῦ ζητήματος ὅλως ἀδύνατον, ἀρκούμενος νὰ εἴπῃ μόνον ὅτι ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἰς τὴν νέαν ἐγένετο ***πρὸ τοῦ ἑνδεκάτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος***. Οἱ τολμήσαντες νὰ ὁρίσωσιν ἀκριβέστερον τὸν χρόνον τοῦτον διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους τοσοῦτον, ὥστε ἄλλοι μὲν ἀνευρίσκουσι τὴν ἀρχὴν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἐν αὐτῇ τῇ διαλέκτῳ τῶν ὁμηρικῶν ῥαψῳδῶν, ὡς ὁ Ἴλγεν καὶ ὁ Φωριέλ, ἄλλοι ἐν χρόνοις ὄχι παλαιοτέροις τοῦ δευτέρου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, ὡς ὁ Κοραῆς, καὶ ἄλλοι τέλος δὲν ἀναγνωρίζουσι τὴν κυριαρχίαν τῆς νεοελληνικῆς πρὸ τοῦ δεκάτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ὡς ὁ Ψυχάρης. Ἕτεροι πάλιν τόσον μικρὸν θεωροῦσι τὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ Ὁμήρου καὶ τῆς Δωδεκαδέλτου τῆς ἐν Κρήτῃ Γόρτυνος ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τῆς διαλέκτου τῶν Τραπεζουντίων καὶ τῶν Καισαρέων ἀφ' ἑτέρου, ὥστε οὐδαμῶς ἀμφιβάλλοντες ὅτι ὑπεραρκεῖ νὰ πληρώσῃ αὐτὸ ὁ ὄγκος τοῦ ὑπερτροφικοῦ αὐτῶν ὑπὲρ τῶν πατρίων ἐνθουσιασμοῦ κηρύττουσι μεγαλοφώνως ὅτι μία καὶ μόνη ὑπάρχει ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς σήμερον ***ἀθάνατος*** ἐπ' αἰῶνας αἰώνων ἐπιζῶσα, καὶ ὅτι ἡμεῖς οἱ μόλις ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ δι' ὀλίγων τινῶν βδελυρῶν λεξειδίων, οἷα τὰ ***νὰ*** καὶ ***θὰ*** καὶ ***ἂς*** καὶ ***δέν***, διαφθείραντες τὴν πάγκαλον τῶν ἡμετέρων προγόνων φωνὴν ἠδυνάμεθα τὴν ξύστραν μόνον γενναίως πως χειριζόμενοι νὰ ἀποκτήσωμεν γλῶσσαν θαυμασίας κλασικῆς ἀρχαιοπρεπείας ἀποστίλβουσαν.

Ὁσονδήποτε παράδοξοι ὅμως καὶ ἂν φαίνωνται πολλοὶ τῶν τοιούτων ἰσχυρισμῶν, πρέπει νὰ δεχθῇ τις ὡς βέβαιον ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶνε ὅλως ἀδικαιολόγητος, διότι ἀληθῶς πολλὰ μὲν τῶν ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ ἐπικρατούντων γλωσσικῶν φαινομένων ἀνεφάνησαν ἐνῷ ἤδη ἔζη καὶ ἤκμαζεν ἡ ἀρχαία, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου πλεῖστα ἰδιώματα τῆς ἀρχαίας ἀμετακλήτως εἰς θάνατον καταδικασθέντα διετηρήθησαν αἰῶνας ὁλοκλήρους μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς νέας ἢ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη. Μικρὰ λοιπὸν ὑπερτίμησις τῆς σημασίας τούτων ἢ ἐκείνων δύναται εὐκόλως νὰ μετακινήσῃ τὰ γλωσσικὰ ὅρια μίαν χιλιετηρίδα καὶ πλέον ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω. Οὕτω λ. χ. τὸ δασὺ πνεῦμα ἦτο ἐν μέρει ἠφανισμένον ἤδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς, τὸ ΟΥ προέφερον ὡς μονόφθογγον *ου* ἀντὶ διφθόγγου *o͜u* αὐτὰ τὰ χείλη τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους, τὸ ΕΙ ἐγένετο ***ι*** ἐπ' αὐτοῦ ἴσως τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὸ δὲ ***αι*** προέφερον οἱ Βοιωτοὶ ὡς e ἤδη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Καὶ ὅμως τὸ ***υ*** καὶ τὸ ***οι*** κατὰ τὴν γενικῶς ἐπικρατοῦσαν παρὰ τοῖς γλωσσολόγοις γνώμην δὲν ἐξωμοιώθησαν πρὸς τὸ ***ι*** εἰμὴ μόλις μετὰ τὴν δεκάτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα (¹). τὰ δὲ καὶ σήμερον σωζόμενα **ξουράφι,**

(¹) Μόνος ὁ Ψυχάρης καθ' ὅσον γνωρίζω ἐξέφρασεν ἐσχάτως ἀμφιβολίαν περὶ τούτου ἐν Études d. phil. néo-Grecque σελ. IX.

Digitized by Google

φούσκα, χρουσός, λαθούρι, κιουρὰ καὶ πολλὰ ἄλλα εἶνε ζῶντα μαρτύρια τῆς διαφόρου τῆς ἀρχαίας γλώσσης φθογγολογικῆς κατασκευῆς, δεικνύοντα πόσον ἄδικον εἶχεν ἡ πρεσβυτέρα τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων γενεὰ ἡ μετὰ τυφλοῦ φανατισμοῦ τὴν **γνησιότητα τῆς καθ' ἡμᾶς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης** ὑποστηρίξασα καὶ κατατάξασα τὸν Ἔρασμον εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν μετὰ τοῦ Φαλμεράϋερ. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐν παναρχαίοις χρόνοις ὑπὸ τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Ἀθηναίων εἰς η τραπὲν μακρὸν α δὲν ἠδυνήθη ἡ καθολικὴ ἐπικράτησις τῆς ἀττικῆς διαλέκτου νὰ ἐξαφανίσῃ ὁλοσχερῶς μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη λέγεται ἐνιαχοῦ **σαμιὰ** ἀντὶ σημαία, **πνοὰ** καὶ **ἀκουὰ** ἀντὶ πνοὴ καὶ ἀκοή, **ὁ Δᾶμος, ἁ Δαματρία** (1). **Τοὺς μῆνες, τοὺς μάρτυρες** ἐλέγετο ἤδη κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα· ἀλλ' ὅμως καὶ σήμερον οἱ Χῖοι καὶ ἄλλοι ὄχι ἐπίτηδες ἀρχαΐζοντες, ἀλλὰ τὴν πατροπαράδοτον γλῶσσαν λαλοῦντες λέγουσι **τὰς ἐκκλησιάς, τὰς λαμπάδας, τὰς κορυφάς, τὰς τέχνας, τὰς νύχτας, τὰς αὐλὰς** κτλ., οἱ δὲ παρὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον οἰκοῦντες Ἕλληνες διασώζουσι τὰ δικατάληκτα ἐπίθετα, ὡς **ἡ περίεργος, ἡ ὑπερήφανος, ἡ κακόγνωμος, ἡ φρόνιμος**, ἅτινα ἤρξαντο μεταβαλλόμενα εἰς τρικατάληκτα ἀπ' αὐτῶν τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους. Ὡσαύτως ἐνῷ τινὲς τῶν Ἑλλήνων σχεδὸν μετέβαλον εἰς ἄκλιτα τὰ ὀνόματα λέγοντες **οἱ καλοὶ τοὺς καλοί, οἱ ἀνθρῶποι τσ' ἀνθρῶποι**, ἄλλοι διέσωσαν μέχρι τοῦδε τὰς γενικὰς **τοῦ ταμίου, τοῦ στρατιώτου, τοῦ λῃστοῦ**, ἢ τὰς προστακτικὰς **κοιμέθητι, τιμέθητι, σεῖσον, τράβηξον, κόψον**. Δύο σχεδὸν αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ ἀνεφάνησαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν Λακωνίᾳ ῥηματικοὶ τύποι ὡς **παρείληφαν, διατετέλεκαν, πεποίηκαν**, βραδύτερον δὲ καὶ **ἐπιτηδεύσουν, κυριεύουν, ποιήσουν, θέλουν, κατοικοῦν**, ἐν Μάνῃ ὅμως καὶ ἀλλαχοῦ δὲν ἐξέλιπον ἀκόμη τὰ **ἔχουσι, φεύγουσι, κρούουσι, ἐπήγασι, ἐπιάσασι, σκοτώσασι**. Τὰ παραδείγματα δὲ ταῦτα δὲν εἶνε ἢ ὀλίγα ἐκ τῶν παμπόλλων, ἅτινα δύναται πᾶς τις νὰ εὕρῃ ἀνοίγων οἱανδήποτε τῶν νεωτέρων γραμματικῶν, ἀρκοῦσι δὲ κάλλιστα νὰ καταδείξωσι πόσον μέγας εἶνε ὁ κίνδυνος νὰ καταταχθῶσι μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὁ Ψελλὸς καὶ ὁ Μαλαλᾶς ἢ μετὰ τῶν νεωτέρων ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.

Διὰ τὸν κίνδυνον τοῦτον βεβαίως συμβαίνει ὥστε ὁ μὲν Χατζηδάκης δὲν τολμᾷ, ὁ δὲ Ψυχάρης δὲν θέλει νὰ θέσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἀνωτέρω τοῦ δεκάτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, καίτοι ἀμφότεροι ἀνευρίσκουσιν ἅπαντα ἴσως τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς ἰδιώματα εἰς χρόνους πολὺ παλαιοτέρους. Εἰς τὴν ἀπὸ μακροῦ ὑφισταμένην ἔριδα μεταξὺ τῶν διακεκριμένων τούτων λογίων δὲν εἴμεθα εὐτυχῶς ἠναγκασμένοι νὰ ἀναμιχθῶμεν· πιστεύομεν δὲ μᾶλλον ὅτι ἐὰν ἀνεύρωμεν ἐν παλαιοτέροις χρόνοις γλωσσικὸν φαινόμενον διὰ μιᾶς ὁλόκληρον **τὴν κατασκευὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μεταλλάξαν** καὶ ἀκολούθως πλείστας καὶ ῥιζικωτάτας ἀλλοιώσεις ἐν αὐτῇ προκαλέσαν καὶ τοῦτο δεχθῶμεν ὡς τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς νέας γλωσσικῆς περιόδου, οὐδεὶς θὰ ἰσχυρισθῇ πλέον ὅτι ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα δὲν παρήχθη πρότερον ἢ μόλις ὅτε ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος ἠπείλει τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαὰκ τὸν Κομνηνὸν λέγων **ἐῶ σ' ἔκτισα, φοῦρνε, ἐῶ ἵνα σε χαλάσω**, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νεοελληνικὴ ἡ γλῶσσα τῶν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ **ἐπιορκεῖς, γαΐδαρε** φωνησάντων πρὸς τὸν Ἰουστινιανόν.

Τοιοῦτον φαινόμενον νομίζομεν ὅτι ὑπῆρξεν ἡ ἀρξαμένη μὲν ἐν τέλει τοῦ πρώτου συντελεσθεῖσα δὲ κατὰ τὸν δεύτερον καὶ τὸν τρίτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα **μεταβολὴ τῆς ποιότητος τοῦ τόνου** τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Βεβαίως δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰς πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἑστίας θὰ προξενήσῃ τὴν μεγίστην τῶν ἐκπλήξεων ὁ τοιοῦτος ἰσχυρισμός, διότι οὐδέποτε θὰ ἐφαντάσθησαν ὅτι τὰ οὐτιδανὰ ἐκεῖνα σημεῖα τὰ δίκην παρασίτων ἐπὶ τῶν γραμμάτων προσκεκολλημένα ἠδύναντο νὰ καταστρέψωσι μίαν ὁλόκληρον γλῶσσαν καὶ ἐκ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς νὰ δημιουργήσωσι νέαν, ἀφοῦ τοσοῦτον μικρὰ σημασία ἀποδίδεται εἰς αὐτά, ὥστε ὡς τῶν σχολαστικῶν μόνον ἐντρύφημα θεωρεῖται ἡ λεπτολόγος περὶ αὐτὰ μελέτη, δὲν ἔλειψαν δὲ παρ' ἡμῖν λόγιοι ἄνδρες νὰ προτείνωσι καὶ τὴν κατάργησιν ἀκόμη πάντων ἢ τοὐλάχιστον τινῶν ἐξ αὐτῶν. Ἠκούσαμεν μάλιστα ὅτι οὐδ' ὁ Ἕλλην διδάσκαλος ἀλλοδαπῆς ἡγεμονίδος μανθανούσης ἑλληνικὰ καὶ ἀγανακτούσης διὰ τὴν δυσκολίαν τῆς ἐκμαθήσεως τῶν ὀξυτόνων καὶ τῶν περισπωμένων, ἐρωτώσης δὲ διὰ τί δὲν καταργοῦνται τὰ ὀχληρὰ ταῦτα ζιζάνια, οὐδ' αὐτὸς κατώρθωσε νὰ εὕρῃ οὐδεμίαν δικαιολογίαν τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, καίτοι ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν παλαιοτέρων διδασκάλων ἐνόμιζε πάντοτε ἱερὸν χρέος τὴν ἀκριβῆ διδασκαλίαν τῶν περὶ τοῦ τονισμοῦ κανόνων.

Εἰς τὸ ἀπόρημα τῆς σεπτῆς μαθητρίας ἐκείνου δὲν εἶνε καιρὸς νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ παρόντος, πιστεύομεν ὅμως ὅτι ἐν τοῖς ἑξῆς θὰ ἀποδειχθῇ εἰς ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως τρόπον ὅτι τὰ ἀδίκως περιφρονούμενα μικρὰ ταῦτα ὄντα ἦσαν ἀληθῶς ἱκανὰ νὰ παραγάγωσι τὴν μεγίστην ταύτην γλωσσικὴν ἀναστάτωσιν καὶ μόνα ταῦτα δικαιοῦνται νὰ ἔχωσι τοῦ μεγάλου κατορθώματος τὴν δόξαν. Εἶνε γνωστότατον καὶ περιττὸν νὰ ἀποδειχθῇ ἐνταῦθα ὅτι ὁ τόνος τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἦτο ὅλως διάφορος τοῦ εἰς ἡμᾶς γνωστοῦ, ἤτοι ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ δὲν ἀπηγγέλλετο διὰ φωνῆς **ἐντονωτέρας** ἢ αἱ ἄτονοι, ὡς συμβαίνει παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἡ φωνὴ οὖσα **ἐξ ἴσου ἔντονος** καθ' ἁπάσας τὰς συλλαβὰς τῆς λέξεως διέφερε μόνον κατὰ τὸ **μουσικὸν** αὐτῆς **ὕψος**, ἤτοι κατὰ μὲν τὴν ἀπαγγελίαν τῆς τονιζομένης συλλαβῆς ἡ φωνὴ ἐγίνετο **ὀξυτέρα**, κατὰ δὲ τὰς ἀτόνους **βαρυτέρα**. Τοιοῦτος τόνος δὲν δύναται νὰ μὴ εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἐξηρτημένος ἐκ τοῦ **χρόνου** τῶν συλλαβῶν, διὰ τοῦτο δὲ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἠδύναντο νὰ τονίζωσιν ἐλευθέρως οἱανδή-

(1) Τὰ παραδείγματα ταῦτα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων ἐνταῦθα μνημονευομένων ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν νεοελληνικὴν γραμματικὴν τοῦ Χατζηδάκη.

Digitized by Google

ποτε ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων συλλαβῶν τῆς λέξεως, ὅπως ἡμεῖς, ἀλλ' ἐὰν ἡ λήγουσα μακρὰ οὖσα ἀπῄτει πολὺ παρατεταμένον χρόνον, ὅπως ἀπαγγελθῇ, ἠναγκάζοντο νὰ καταβιβάζωσι τὸν τόνον πλησιέστερον πρὸς τὸ τέλος τῆς λέξεως. Τόνος λοιπὸν τοσοῦτον ἐξηρτημένος ἐκ τῆς μακρότητος καὶ τῆς βραχύτητος τῶν συλλαβῶν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅπου δὲν ἐπέτρεπον ἐκεῖναι, ἦτο κατ' ἀνάγκην ὅλως δευτερευούσης σημασίας· διὰ τοῦτο δὲ ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν στίχων δὲν ἠδύνατο νὰ ληφθῇ ὡς βάσις τῆς ῥυθμοποιίας αὐτός, ἀλλ' αἱ μακραὶ καὶ βραχεῖαι συλλαβαί, ὥστε πλειστάκις συνέβαινεν αἱ μὲν κατέχουσαι τὴν σημαντικωτέραν θέσιν ἐν τῷ ῥυθμῷ τοῦ στίχου συλλαβαί, ἤτοι αἱ ἄρσεις τῶν ποδῶν, νὰ εἶνε ἄτονοι, αἱ δὲ δευτερεύουσαι νὰ ἔχωσι τόνον. Ἡμεῖς λοιπὸν σήμερον ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀπαγγείλωμεν ἀρχαίους ἑλληνικοὺς στίχους ἀκολουθοῦντες τὴν ῥυθμικὴν αὐτῶν κατὰ πόδας διαίρεσιν, ἀναγκαζόμεθα νὰ παραβλέπωμεν τὸν τόνον ὁλοτελῶς, ὥστε ὁ ἀκούων δὲν ἐννοεῖ τίνας λέξεις ἀπαγγέλλομεν· ἐὰν δὲ τοὐναντίον ἀπαγγείλωμεν τὰς λέξεις, ὅπως εἶνε τονισμέναι, οὐδεὶς θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἀπαγγέλλομεν στίχους καὶ ὄχι πεζὸν λόγον. Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως ἠδύναντο ἄνευ οὐδεμιᾶς δυσκολίας καὶ τὴν ῥυθμικὴν κατὰ πόδας διαίρεσιν νὰ ἀκολουθῶσι, καὶ τὸν τόνον νὰ διατηρῶσι πανταχοῦ, διότι δὲν ἐτόνιζον τὰς λέξεις, ὅπως ἡμεῖς, ἀλλ' ὅλως διαφόρως. Ὁ ἐντατικὸς δὲ τόνος πάλιν καταστρέφει τὴν διαφορὰν τοῦ χρόνου τῶν συλλαβῶν, διότι ἕνεκα τῆς μεγαλητέρας ἐντάσεως, μεθ' ἧς προφέρεται ἡ τονιζομένη συλλαβή, καθίσταται πολὺ ὑπερτέρα τῶν ἀτόνων, αἵτινες ἐξ ἀνάγκης ἐξισοῦνται πρὸς ἀλλήλας ὑπὸ τὸ βάρος αὐτῆς. Ἐὰν μάλιστα ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐντατικοῦ τόνου εἶνε μεγάλη, αἱ ἄτονοι συλλαβαὶ τοσοῦτον πιέζονται ὑπὸ τῆς ὑπεροχῆς τῆς τονιζομένης, ὥστε πολλάκις παύουσι νὰ ὑφίστανται ὡς συλλαβαί, διότι τὸ φωνῆεν αὐτῶν συνθλιβόμενον μεταξὺ συσφιγγομένων συμφώνων ἐξαφανίζεται, ὅπως συμβαίνει ἐν ταῖς σημεριναῖς διαλέκτοις τῆς βορείου Ἑλλάδος, ἐν αἷς τὸ σκυλλὶ προφέρεται ***σκλλί***, ὁ θυμὸς ***θμός***, ὁ ἄδικος ***ἄδκους***, τὸ βουκέντρι ***φκέντρ*** καὶ ὁ Χριστὸς ***Χστὸς*** ἢ ***Κστός***.

Ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι οὐδὲν γλωσσικὸν φαινόμενον καθολικώτερον τῆς τοιαύτης ἀλλαγῆς τοῦ ποιοῦ τοῦ τόνου δύναται νὰ ὑπάρξῃ, διότι οὐδεμία λέξις ὑπάρχει ἄνευ τόνου, ἑπομένως δὲ ***οὐδεμία δύναται νὰ μείνῃ ἐντελῶς ἀμετάβλητος*** μετ' αὐτήν. Τοιοῦτον δὲ γλωσσικὸν φαινόμενον θὰ ἦτο εὔλογον καὶ μόνον ἕνεκα τῆς ἀπολύτου ταύτης καθολικότητος αὐτοῦ νὰ ληφθῇ ὡς χρονολογικὴ ἀφετηρία τῆς νέας γλωσσικῆς περιόδου, καὶ ἂν ἀκόμη αἱ ἐξ αὐτοῦ συνέπειαι δὲν ἦσαν πολὺ σπουδαῖαι. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἄλλο θὰ εὑρεθῇ προκαλέσαν οὔτε περισσοτέρας οὔτε σπουδαιοτέρας ἀναστατώσεις ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς γλώσσης. Ἅμα τῇ ἐπικρατήσει τοῦ νέου τονισμοῦ ***ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς ἀρχαίας μετρικῆς*** ἔπαυσεν ἔχον τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπάρξεως, διότι οὐδεὶς ἠδύνατο πλέον νὰ αἰσθανθῇ τὸν ῥυθμὸν τῶν παλαιῶν στίχων. Διὰ τοῦτο παρευθὺς ἅπαντα μὲν τὰ τεχνικώτερα καὶ πολυπλοκώτερα μέτρα τῆς ἀρχαίας ποιήσεως ἐξέλιπον, ἀπέμειναν δ' ἐν χρήσει μόνα τὰ ἁπλούστερα καὶ γνωστότερα ὡς παρῳχημένης ὥρας τοῦ ἔτους καρποὶ ἐν σιροπίῳ διατηρούμενοι· ἡ δὲ ποίησις δὲν ἦτο πλέον ἐλευθέρας καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως προϊόν, ἀλλ' ἀηδὴς καὶ πολύμοχθος θεματογραφία.[1]

Ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ τοιαύτη ὁλοσχερῶς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς παραδόσεως δουλεύουσα ποίησις ἠναγκάσθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ κράτος τοῦ τόνου ὡς πανισχύρου ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ ῥυθμικοῦ παράγοντος, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ μυθογράφου Βαβρίου ὑπέβαλε τὸν δημοτικώτατον τῶν στίχων τὸν ***χωλίαμβον***, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ πολλοὺς ἄλλους εἰς τὴν ὅλως ἀνάρμοστον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀρχαίας μετρικῆς μεταρρύθμισιν, καθ' ἣν ἡ τὴν σπουδαιοτάτην ἐν τῷ ῥυθμῷ θέσιν κατέχουσα συλλαβὴ ἦτο πάντοτε τονιζομένη. Συγχρόνως ἤρξατο καταργουμένη ἡ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ ποιήσει συνηθεστάτη ἀντικατάστασις μιᾶς μακρᾶς συλλαβῆς διὰ δύο βραχειῶν, ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν κατέστη ἀκριβῶς ὡρισμένος καὶ ἀμετάβλητος, συχνότατα δὲ συμβαίνει νὰ λαμβάνωνται μακραὶ συλλαβαὶ ὡς βραχεῖαι καὶ βραχεῖαι ὡς μακραὶ συνήθως μὲν κατὰ λάθος, ἐνίοτε δ' ὅμως καὶ μετ' ἐπιγνώσεως, ὡς ἐν τῷ ***Συμποσίῳ τῶν δέκα παρθένων*** τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου (ἀποθανόντος 321), καὶ τέλος μετ' ὀλίγον ἀναφαίνονται ἐκκλησιαστικοὶ ὑμνογράφοι, ὡς ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (ἀποθανὼν τῷ 389), ἐντελῶς τὴν προσῳδίαν παραμελοῦντες καὶ μόνον εἰς τὸν τόνον καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν προσέχοντες, οἱ πρόδρομοι τοῦ μετά τινας ἑκατονταετηρίδας ἀναφαινομένου δεκαπεντασυλλάβου ***πολιτικοῦ στίχου***. Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐψάλλοντο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὕμνοι ***ἑωθινοί, ἑσπερινοί, ἐπιλύχνιοι*** κατὰ τὸ νέον ῥυθμικὸν σύστημα πεποιημένοι.

Κατὰ τὰς δύο λοιπὸν πρώτας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδας ἡ ζῶσα γλῶσσα ἔπαυσεν ἐννοοῦσα καὶ αἰσθανομένη τὴν ῥυθμικὴν κατασκευὴν τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, ἥτις ἐφεξῆς μόνον τεχνητῶς συνετηρεῖτο ὑπὸ τῶν μὴ θελόντων νὰ ἀπομακρυνθῶσι τῆς κλασικῆς παραδόσεως ἀρχαιομαθῶν λογίων. Αἱ τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα ὅμως ἀσπασθεῖσαι κοινωνικαὶ τάξεις ὅλως ἀλλοτρίων πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου αἰσθημάτων ἐμφορούμεναι ἐδημιούργησαν ἰδίαν κατὰ νέον ῥυθμικὸν σύστημα ποίησιν, ἥτις καὶ μόνη ἐφεξῆς εἶχε λόγον ὑπάρξεως, διὸ καὶ μόνη αὐτὴ ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὴν γενικὴν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ἀποσύνθεσιν ἠδυνήθη κατὰ τὰς ἀκολούθους ἑκατονταετηρίδας νὰ φθάσῃ εἰς ἀληθῶς μεγάλην ἀκμήν. Τὰ μάλιστα δὲ ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ὅπως μετέτρεψεν ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῶν ἐπικρατου-

[1] Ὄχι ἀτυχῶς παριστῶσι τὴν ἀηδῆ ταύτην ἐνασχόλησιν οἱ στίχοι τοῦ πολλοὺς λόγους ἔχοντος νὰ καταρᾶται αὐτὴν Πτωχοπροδρόμου,

κἐγὼ ὑπάγω κἔρχομαι πόδας μετρῶν τῶν στίχων,
εὐθὺς ζητῶ τὸν ἴαμβον, γυρεύω τὸν σπονδεῖον,
γυρεύω τὸν πυρρίχιον καὶ τὰ λοιπὰ τὰ μέτρα.

Digitized by Google

σῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ἰδεῶν καὶ ἀνέπλασε νέους ὁλοσχερῶς τῶν πατέρων αὐτῶν διαφέροντας ἀνθρώπους, οὕτως αὐτὸς πρῶτος ἔσπευσε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐπελθοῦσαν μεγίστην ἐν τῇ γλώσσῃ μεταβολὴν νέαν γλωσσικὴν περίοδον ἐγκαινίσας. Ἡ ἀπονέκρωσις λοιπὸν τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἐπῆλθε κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, καθ' οὓς συνετελεῖτο καὶ ἡ γενικὴ τοῦ ἀρχαίου κόσμου καταστροφὴ διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ νέου θρησκεύματος, ἧς αἱ συνέπειαι ἦσαν πολὺ σπουδαιότεραι καὶ τῆς καταλύσεως τῆς δυτικῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ οἱουδήποτε ἄλλου γεγονότος, ὅπερ λαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ὡς τὸ **τέλος τῆς ἀρχαιότητος** ([1]).

Ἀπὸ τῆς μεταλλαγῆς τοῦ τόνου νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ χρονολογηθῇ ὡς ἄμεσος αὐτῆς συνέπεια καὶ ἡ μεγίστη ἴσως τῶν φθογγολογικῶν διαφορῶν τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τῆς ἀρχαίας, ἤτοι ἡ ἔλλειψις τῆς διακρίσεως τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων φωνηέντων. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο γεγονὸς θεωρεῖται συνήθως ὡς ἐν πολὺ ἀρχαιοτέροις χρόνοις κατὰ πρῶτον ἀναφανέν, διότι ἱκανὰς πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδας εὑρίσκεται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς **ε** ἀντὶ **αι** καὶ **ο** ἀντὶ **ω**, τὰ τοιαῦτα ὀρθογραφικὰ παραπτώματα ὅμως ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι δὲν σημαίνουσιν ἐντελῆ ταὐτότητα τῆς προφορᾶς τῶν συγχεομένων στοιχείων, ἀλλ' **ὁμοιότητα** μόνον, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον συχνότατα συγχέεται ἡ χρῆσις τοῦ **τσ** καὶ τοῦ **τζ**, καίτοι ἡ διαφορὰ τῆς προφορᾶς αὐτῶν ὑφίσταται ἀναλλοίωτος ἐν τῇ ζώσῃ γλώσσῃ, διότι ἄλλως προφέρομεν τὴν πρώτην συλλαβὴν τῆς λέξεως **τσακίζω** καὶ ἄλλως τῆς λέξεως **τζάμι**. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἀποδεικνύει εὐκόλως ἡ ἑξῆς παρατήρησις. Τὸ **η** ἦτο κατ' ἀρχὰς μὲν μακρὸν **ε ἀνοικτὸν** ἤτοι προφερόμενον μετὰ χαλαρῶς κατακειμένης γλώσσης, ὁποῖον ἔχουσι λ. χ. αἱ γαλλικαὶ λέξεις faire, hiver, ἀκολούθως ἐγένετο **κλειστὸν** ἤτοι μετὰ κεκυρτωμένης γλώσσης προφερόμενον ὡς τὸ τῆς γαλλικῆς λέξεως aimer, ὅπως εἶχε καταντήσει καὶ ἡ δίφθογγος **ει**, μεθ' ἧς συγχέεται πλειστάκις (οἷον **ποτείριον**, **μαντῆον**), καὶ τέλος ἀπέκτησε τὴν προφορὰν τοῦ μακροῦ **ι**, ὅπως καὶ τὸ **ει**. Πρὸς τὸ βραχὺ **ε οὐδέποτε ἀφωμοιώθη** τὸ **η**, καὶ ἐν τούτοις ὑπάρχουσιν ἐκ μεταγενεστέρων ἐπιγραφῶν ὄχι ὀλίγα παραδείγματα, ἐν οἷς κεῖται **ε** ἀντὶ **η** **η** ἀντὶ **ε** οἷον **Σωτε̄ρος**, **Ἀθε̄νᾶς**, **Φαλερέως** — **ἡγημών**, **Ἡρακληώτης**, **ἀνενηώσαντο**. Ἵνα ἀποδειχθῇ λοιπὸν ὅτι τὰ μακρὰ φωνήεντα δὲν διεκρίνοντο ἐν τῇ προφορᾷ ἀπὸ τῶν βραχέων, δὲν ἀρκεῖ νὰ εὑρίσκωνται ἐν τῇ γραφῇ συγκεχυμένα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐξ **ἐμμέτρων ἐπιγραφῶν παραδείγματα φανερὰν διὰ τοῦ μέτρου τὴν ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ σύγχυσιν παριστῶντα.** Τοιαῦτα δὲ παραδείγματα εἰς ἡμᾶς τοὐλάχιστον δὲν εἶνε γνωστὰ οὔτε ἐκ τῶν πρὸ Χριστοῦ, οὔτε ἐκ τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν χρόνων, πλὴν τῶν ἀνέκαθεν ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει εὐχρήστων, ἅτινα πρέπει ἄλλως νὰ ἐξηγῶνται· τοὐναντίον δὲ πλεῖστα εἶνε τὰ ἐκ τοῦ τέλους τοῦ Α' καὶ ἐκ τοῦ Β' καὶ τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος προερχόμενα.

Ὡς ὄχι πολὺ νεωτέραν τούτων τῶν χρόνων ἠθέλομεν θεωρήσει καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπίσης σπουδαιοτάτου φθογγολογικοῦ φαινομένου τῆς συγκοπῆς τῶν ἀτόνων φωνηέντων παρὰ τοῖς βορείοις Ἕλλησιν, ἥτις ἀποτελεῖ ἴσως τὸ χαρακτηριστικώτατον διακριτικὸν τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων, ἂν δὲν κατεβίβαζεν αὐτὸ εἰς πολὺ νεωτέρους χρόνους (ἤτοι μετὰ τὴν Η' ἑκατονταετηρίδα) ὁ Χατζηδάκης, οὗ τὸ κῦρος ἐν τοιούτοις ζητήμασιν δὲν εἴμεθα τόσον εἰς θέσιν νὰ ἐλέγξωμεν ὅσον νὰ ἐκτιμήσωμεν. Ἐν τούτοις εἰς αὐτοῦ πρὸ πάντων τὴν μελέτην συνιστῶμεν τὸ ἑξῆς ἀξιοπαρατήρητον καὶ πρὸς τὴν εἰρημένην συγκοπὴν τῶν φωνηέντων συγγενέστατον γλωσσικὸν φαινόμενον τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει λαλουμένης διαλέκτου, ὅπερ ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν πρὸ μικροῦ ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς Στέφανος Κουμανούδης. Ἐνῷ δηλαδὴ εἶνε ἐν πλήρει χρήσει ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ ἡ ἀπολέπτυνσις τῆς προφορᾶς τοῦ ἀτόνου **ε** εἰς **ι**, πλεῖσται λέξεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἰδίως καὶ τῷ σχολείῳ συνήθεις ὡς καὶ αἱ ἐκ τῆς τουρκικῆς γλώσσης εἰσηγμέναι, ὑπάρχουσι τελείως ἀμετάβλητοι, ὡς **ἐκκλησία**, **ἁγία τράπεζα**, **ἐλεημοσύνη**, **Κύριε ἐλέησον**, ἅγιος **Παντελεήμων**, **νὰ σ' ἐλεήσῃ ὁ Θεός**, **Θεὸς συχωρέσαι**, **εὐχή**, **εὐχέλαιο**, **Μελέτιος**, **Εὐθύμιος**, ἡγούμενος, **προηγούμενος**, **φιλοθεΐτης**, **ἑσπερινός**, **μελετῶ**, **μελέτη**, ἡ **εὐγενεία σου**, ἡ **ἐξοχότης σου** (ἀλλὰ κλητικὴ ἐξοχώτητι), **τεμπέλης**, **ντελῆς**, **ντερβένι**, **κερβάνι**, **πεστεμάλι**, **σεκέρια**, **πελτές**, **μπεγεντῶ**, **πεζεβέγκης**, **σοῦ-τερεζί**, **τεκές**, **τελβές**, **καϊβενές**, **καϊβετζῆς** ([1]). Πρόδηλον εἶνε ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Τουρκικῶν λέξεων τοὐλάχιστον ὁ φθογγολογικὸς οὗτος νόμος δὲν ὑφίστατο πλέον ἐν ἐνεργείᾳ· αἱ δὲ μὴ ὑποτεταγμέναι εἰς αὐτὸν ἑλληνικαὶ λέξεις εἶνε τοσοῦτον κοιναί, ὥστε δύσκολον εἶνε νὰ δεχθῇ τις ὅτι ἅπαξ μεταβληθεῖσαι ἠδύναντο νὰ ἀνακτήσωσι πάλιν τὴν προτέραν μορφὴν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας. Μήπως πρέπει νὰ δεχθῶμεν μᾶλλον ὅτι ὁ φθογγολογικὸς οὗτος νόμος ἐνήργησε καὶ κατέπαυσε πρὸ τοῦ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς πάγκοινον χρῆσιν τὰς λέξεις ταύτας ἡ ἐκκλησία;

Ἐκλιπούσης τῆς διακρίσεως τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων φωνηέντων ἠλευθερώθη ὁ τόνος τοῦ πρότερον ἐπιβεβλημένου αὐτῷ ὑπὸ τῆς μακρᾶς ληγούσης δεσμοῦ, οἱ δὲ πρότερον διάφορον τόνον ἔχοντες ὀνοματικοὶ τύποι ἤρξαντο ἐξομοιοῦντες αὐτὸν ἁπανταχοῦ, οἷον ὁ **ἄνθρωπος** — **τοῦ ἄνθρωπου**, ὁ **ἀχάρι-**

([1]) Ἐὰν δὲν ἀρκῇ ὡς ὅριον τῶν δύο χρονολογικῶν περιόδων ἡ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας διαρκέσασα καταστροφὴ τῆς παλαιᾶς θρησκείας ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ζητῆται μᾶλλον ὡρισμένον χρονικὸν σημεῖον, οὐδὲν γεγονὸς νομίζομεν ὅτι ἁρμόζει νὰ ληφθῇ ὡς τὸ τέλος τῆς ἀρχαιότητος ἢ ὁ θάνατος Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, μεθ' ὃν τὸ ἀρχαῖον καθεστὼς οὐδεμίαν ἀντίστασιν ἠδυνήθη πλέον νὰ ἀντιτάξῃ. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἐξέλιπον καὶ οἱ τελευταῖοι ἄξιοι λόγου τινὸς σοφισταί.

([1]) Ἐν ταῖς τουρκικαῖς λέξεσι δὲν τρέπεται οὐδὲ τὸ ἄτονον ο εἰς ου, οἷον *κολτζῆς*, *μποστάνι*, *μποσταντζῆς*, *ἀλκοντίζω*.

Digitized by Google

στος—τἀχάριστου, ἡ ἀχάριστη—τῆς ἀχάριστης, ὁ φρόνιμος—ἡ φρόνιμη, ἐξ οὗ ἡ γλῶσσα δεινοτάτην ὑπέστη ἀναστάτωσιν, καίτοι ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως πολλάκις ἴσχυσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν. Γενικὴ λοιπὸν κατέστη ἀπὸ τοῦδε ἡ τάσις τῆς διατηρήσεως τοῦ τόνου ἐν τῇ αὐτῇ συλλαβῇ κατὰ πάντας τοὺς τύπους τῆς αὐτῆς λέξεως· τοῦτο δὲ συντελούντων βεβαίως καὶ ἄλλων αἰτίων ὑπεβοήθησε τὰ μάλιστα τὸν κατ' ἀναλογίαν σχηματισμὸν τύπων, ὡς ὁ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ ἔτους 217 μ. Χ. ἀπαντῶν ***ἐξ ἰδίας προέρεσις***, διότι ἂν ἐσχηματίζετο ***προαιρέσεως***, ὁ τόνος ἔπρεπεν ἢ νὰ μείνῃ ἐν τῇ τετάρτῃ ἀπὸ τοῦ τέλους συλλαβῇ, ὅπερ ἀδύνατον, ἢ νὰ καταβιβασθῇ εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, ὅπερ δυσκόλως ἐπέτρεπεν ἡ συνήθεια.

Ἑτέραν μεταβολὴν σπουδαιοτάτην δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ ἀποδείξωμεν δι' ὡρισμένων γεγονότων ὡς εὐθὺς μετὰ τὴν μεταλλαγὴν τοῦ τόνου ἐπελθοῦσαν, διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται ἐκτεταμέναι μελέται, ἃς ἡμεῖς δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐπιχειρήσωμεν, ἀλλ' ὅμως τοσοῦτον φυσικὴ καὶ ἀναπόδραστος συνέπεια ἐκείνης εἶνε, ὥστε τολμῶμεν νὰ δεχθῶμεν αὐτὴν καὶ ἀπὸ τοῦδε οὐδαμῶς ἀμφιβάλλοντες ὅτι ἐπιμελεστέρα ἔρευνα μέλλει νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὀρθότητα τῆς ἡμετέρας ὑποθέσεως καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἐκτὸς τοῦ ἰδιαιτέρου ἑκάστης λέξεως τόνου ὑπάρχει καὶ ἐμφαντικός τις ἢ ῥυθμικὸς τόνος ἐν τῇ ἐκ πολλῶν λέξεων συνισταμένῃ περιόδῳ, ὅστις ὁρίζει τὴν ἐν αὐτῇ θέσιν τῶν λέξεων, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ἔννοιαν ἱκανῶς τροποποιεῖ, ὡς δυνάμεθα λ. χ. λέγοντες ***εἶμαι ὀλίγον εὔθυμος*** νὰ δηλώσωμεν δι' ἐμφαντικωτέρας τοῦ ***ὀλίγον*** ἢ τοῦ ***εὔθυμος*** ἀπαγγελίας ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς εὐθυμίας εἶνε ἐλάχιστος ἢ τοὐναντίον ὄχι μικρός. Ὁ τόνος οὗτος τόσον ἀναποσπάστως εἶνε συνδεδεμένος πρὸς τὸν ἰδιαίτερον τόνον ἑκάστης τῶν λέξεων, ὥστε ἡ μεταλλαγὴ ἐκείνου ἀδύνατον εἶνε νὰ μὴ ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τούτου. Ἑπομένως δὲν δυσκολευόμεθα νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐντατικοῦ τόνου χρόνους καὶ πάσας τὰς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ συνήθεις διαφορὰς τῆς θέσεως τῶν λέξεων ἐν τῇ περιόδῳ, ὡς λ. χ. ***σὲ ἀγαπῶ*** ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου ***φιλῶ σε, μοῦ εἶπε*** ἀντὶ ***εἰπέ μοι***.

Ἄλλο λοιπὸν γλωσσικὸν φαινόμενον καθολικώτερον ἢ σημαντικώτερον τῆς μεταλλαγῆς τοῦ τόνου ἀδύνατον εἶνε νὰ εὑρεθῇ· γλῶσσα δὲ τοσαύτας δι' αὐτοῦ καὶ τόσον σπουδαίας ἀλλοιώσεις ἐν σχετικῶς βραχεῖ χρόνῳ ὑποστᾶσα δὲν εἶνε εὔλογον νὰ θεωρῆται πλέον ὡς συνέχεια τῆς ἀρχαίας.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

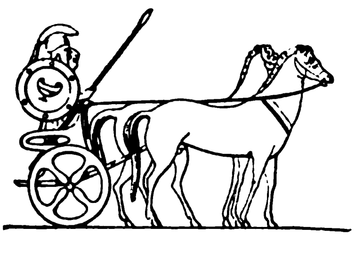

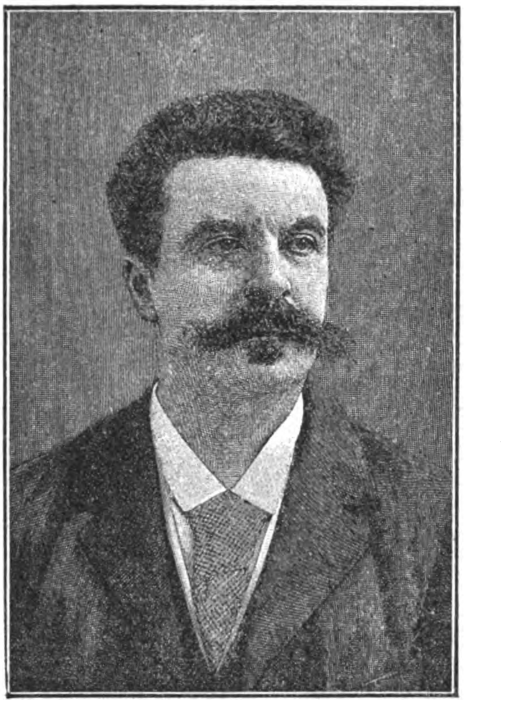

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΜΩΠΑΣΣΑΝ

Τὰ Γαλλικὰ γράμματα πενθοῦσι τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγάλου διηγηματογράφου Μωπασσάν, ὅστις ἀπὸ δύο ἐτῶν ἔγκλειστος ἐν φρενοκομείῳ ἀπέθανε πρό τινος ἐκεῖ. Ὁ Μωπασσὰν παρέχει θλιβερώτατον παράδειγμα συγγραφέως, εἰς τὸν ὁποῖον ὕπουλος καὶ εἴρων Μοῖρα ἐφάνη ἐπὶ πολὺ παρέχουσα πᾶσαν θωπείαν, ὑπενθυμίζει δ' ἅπαξ ἔτι τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν «Μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε». Μόλις ἐνεφανίσθη, τὸ 1880, εἰς τὴν δημοσιότητα, τριακοντούτης, κατέλαβεν ὑπέροχον θέσιν μεταξὺ τῶν συστασιοδρόμων του, ὅσο δ' ἐξηκολούθει ἐργαζόμενος καὶ παράγων, τόσο καὶ ἀνυψοῦτο εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους του, μέχρις οὗ ἐχαιρετίσθη καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ὑπὸ τῶν ὀλίγων, ἀνεξαρτήτως πάσης φιλολογικῆς ἀποχρώσεως, ὡς ***κλασικὸς*** συγγραφεύς, ὅστις ἀνύψωσε τὸ διήγημα εἰς ἀπαράμιλλον τύπον τελειότητος. Καὶ αἴφνης, ἐν τῇ ἀκμῇ διατελῶν τῆς δόξης καὶ σχεδὸν ἀκόπως καὶ γλυκύτατα ἀπολαύων τῆς ἀδιαμφισβητήτου ἐπιτυχίας του, ἁρπάζεται ἀπὸ τὴν φοβερὰν νόσον, στραγγαλίζεται ὑπὸ τοὺς σιδηροῦς δακτύλους της, ἀπηλιθιώνεται, ἐκμηδενίζεται, σύρεται εἰς τὸ φρενοκομεῖον, ἀποθνήσκει πρὶν ἐκπνεύσῃ. Εἰκὼν εὐτυχεστάτου καὶ ὁμοῦ δυστυχεστάτου ἀνθρώπου, ὡς εἶπεν ὁ Ζολᾶ εἰς τὸν λόγον τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε πρὸ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ, λόγον παλλόμενον ἀπὸ συγκίνησιν, ὑγρὸν ἀπὸ δάκρυα καὶ λάμποντα ἀπὸ εὐφράδειαν, ἐν τῷ ὁποίῳ πιστῶς καὶ ζωηρῶς ἀπεικονίζονται ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ καλλιτέχνης.

Ὁ Μωπασσάν, πρὶν ἐξασφαλίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς φιλολογικῆς του ἐργασίας, ἐχρημάτισεν ἐπί τινα χρόνον ὑπάλληλος ὑπουργείου. Διδάσκαλον καὶ ἀντιλήπτορα τῶν πρώτων δοκιμίων του εἶχε τὸν

Digitized by Google

Φλωμπέρ, τὸν μέγαν συγγραφέα τῆς «Κυρίας Μποβαρὺ» καὶ τῆς «Σαλαμπῶ», χρυσογλύπτην καὶ μουσουργὸν τῶν φράσεων· ὁ Φλωμπὲρ ἦτο νουνός του, ὀνόματι καὶ πράγματι «πνευματικὸς πατὴρ» τοῦ νεαροῦ Μωπασσάν, τοῦ ὁποίου λέξιν πρὸς λέξιν ἐσημείωνε τὰ λάθη καὶ διώρθωνε τὰ νεανικὰ ψελλίσματα, μέχρις ὅτου εἶδεν ὅτι ὁ προστατευόμενός του δὲν ἐχρειάζετο πλέον τὴν ἀντίληψίν του. Ὁ Μωπασσὰν ἐδημοσίευσεν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι τόμους διηγημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ κατὰ καιροὺς μετεφράσθησαν καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν ἐγνώρισαν καὶ οἱ ἀναγνῶσται τῆς «Ἑστίας»· συνέγραψε δὲ καὶ δύο τρία ἐκτενῆ μυθιστορήματα, περὶ τῶν ὁποίων πολὺς ἔγινε λόγος· πολλὰ ἔργα του συνέθηκεν ἐντὸς τῆς ἰδιοκτήτου αὐτοῦ θαλαμηγοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἠρέσκετο νὰ ταξιδεύῃ, φεύγων τὸν θόρυβον τῶν πόλεων καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν ὀχληρῶν. Ἐπ' αὐτῆς, ὅτε οἱ πρῶτοι παροξυσμοὶ τῆς νόσου του ἐξεδηλώθησαν, ἀπεπειράθη νὰ αὐτοκτονήσῃ διὰ ξυραφίου, ἐκεῖθεν δέ, διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν πιστῶν του ναυτῶν καὶ τῶν φίλων, μετεκομίσθη εἰς τὸ φρενοκομεῖον, ἐξ οὗ νεκρὸς μόνον ἐπέπρωτο νὰ ἐξέλθῃ.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ὁ Μωπασσὰν ἐνεκαίνισε τὸ στάδιόν του διὰ τόμου ***Στίχων***, τοὺς ὁποίους, ὡς ἔγραψεν ὁ Ἰούλιος Λεμαίτρ, διακρίνει, παρὰ τὰ ἐλαττώματά των, μεγάλη ἔμπνευσις καὶ διάπυρος ποίησις, χαρίσματα ὑπενθυμίζοντα τὴν ποίησιν τοῦ Λουκρητίου καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σοπεγχάουερ. Τελευταῖον, ἄριστον χαρακτηρισμὸν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ ἀνδρὸς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων» νέος τις κριτικός, τοῦτον δὲ καὶ μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἀντὶ πάσης εὐρυτέρας περὶ τοῦ συγγραφέως σπουδῆς:

«Τὸ ἔργον τοῦ Μωπασσὰν εἶνε ἄξιον μακρᾶς καὶ ἀνέτου μελέτης. Καὶ παρέσχε μὲν ἤδη ἀφορμὴν πρὸς τοιαύτας μελέτας, ἀλλ' ὁ κριτικὸς πλέον ἢ ἅπαξ θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτό, διότι τὸ ἔργον τοῦτο περικλείει διαρκῆ στοιχεῖα καὶ ἀνήκει τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας μας. Ὁ ἀποθανὼν κατεῖχεν ἰδιάζουσαν θέσιν ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ τῶν συγγραφέων, οἵτινες, μεταξὺ τοῦ 1880 καὶ τοῦ 1890, ἤκμασαν καὶ διέπρεψαν. Τῆς αὐτῆς γενεᾶς μὲ τὸν Λοτῆ καὶ μὲ τὸν Βουρζέ, δὲν ὡμοίαζε πρὸς αὐτούς. Δι' αὐτοῦ ὁ νατουραλισμὸς ἐξηκολούθησε καὶ μετερρυθμίσθη. Πηγάζων ἐκ τοῦ Φλωμπὲρ καὶ ἐκ τοῦ Ζολᾶ ὁ Μωπασσάν, διέπλασε τρόπον συγγραφῆς, ξεχωριστὸν ἰδικόν του. Καὶ τελευταῖον, ὡς ἐφαίνετο, δὲν τοῦ ἤρκει ὁ τρόπος οὗτος, ἀλλ' ἐρρέμβαζε τέχνην εὐρυτέραν καὶ ἀνθρωπινωτέραν, μὲ περισσοτέραν τρυφερότητα καὶ συμπάθειαν, τέχνην περισσότερον προσέχουσαν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν πραγμάτων.

Ζωηρότατα συναισθάνομαι τὴν ἀξίαν μυθιστορημάτων ὁποῖα ἡ «Ζωὴ» ἢ ὁ «Πέτρος καὶ ὁ Γιάννης», τόσον ἁπλῶς δραματικῶν, καὶ γεμάτων ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, καὶ συντεθειμένων μὲ ἐγκράτειαν καὶ μὲ ρώμην, τὰ κύρια ταῦτα προσόντα τῆς τέχνης. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὁ μᾶλλον ἀδιαμφισβήτητος τίτλος τῆς δόξης τοῦ Μωπασσὰν εἶνε ὅτι ἀνεκαίνισε καὶ κατέστησεν ἴδιον ἑαυτοῦ τὸ ***διήγημα***, τὸ εἶδος τοῦτο τὸ κυρίως ἀνῆκον εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν φιλολογίαν. Ἀρεσκόμεθα εἰς τὰς γοργὰς καὶ ζωηρὰς ταύτας διηγήσεις. Εἰς πᾶσαν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας μας ἀνευρίσκεται τὸ διήγημα. ἄλλοτε μὲν παρέργως καλλιεργούμενον, ἄλλοτε δὲ βαθύτερον ἐπηρεάζον τὴν φιλολογικὴν κίνησιν. Τινὰ ἐκ τῶν διηγημάτων τοῦ Μωπασσὰν θὰ παραμείνωσι μεταξὺ τῶν προτύπων τῆς εἰδικῆς ταύτης φιλολογίας. Ποῖα ἐξ αὐτῶν θὰ ἐκλεχθῶσιν ἐπὶ τούτῳ καὶ διὰ τίνας λόγους; Δὲν θὰ τὸ ἐξετάσω ἐνταῦθα. Ὅ,τι μόνον θέλω νὰ διατυπώσω τώρα εἶνε ἡ τραγικῶς θλιβερὰ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ὄχι μόνον ἡ τύχη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον τοῦ Μωπασσάν.

Ἡ εἰς τὴν φιλολογίαν εἴσοδος τοῦ Μωπασσὰν ὡμοίαζε πρὸς ἔκρηξιν νεότητος, ὑγείας, καὶ περισσῆς δυνάμεως. Ὁ ἄνθρωπος, στερεὸν καὶ χονδρὸν παλληκάρι, ἀνὴρ γερός, εὐρύνωτος, μυώδης. Ἐσκόρπιζεν ἀφθόνως καὶ εὔκολα στίχους, διηγήματα, ἄρθρα, μυθιστορήματα. Ἀπὸ τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν ἀνεπαύετο διὰ τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων. Ἦτο τῆς φυλῆς ἐκείνων τῶν ὁποίων ἐκ πρώτης ὄψεως ἐπαινεῖ καθεὶς τὴν ὑγείαν καὶ θαυμάζει τὴν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων . . . Καὶ ἔξαφνα, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ εὐδιαθεσία θολώνεται, ὁ χαρακτὴρ καθίσταται ὀξύθυμος, ἡ ἀνάγκη τῆς απομονώσεως ἐμφανίζεται, ἡ ὑποχονδρία καὶ τῆς ὑποψίας ἡ μανία ἐκδηλώνονται καὶ βαίνουσιν αὐξάνουσαι. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ὀρλᾶ», ἐξ αὐτοπαρατηρήσεων πλέον, περιγράφει τοὺς μυστηριώδεις διχασμοὺς τοῦ ***ἐγώ***, τοὺς ἐφιάλτας καὶ τὰς ψευδαισθήσεις. Τί συνέβη; Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν διανοητικὴν καταπόνησιν καὶ νὰ εἴπωμεν, ὡς τόσοι εἶπαν, ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἔπεσε θῦμα τῆς τέχνης του καὶ τοῦ σημερινοῦ ἀφυσίκου καὶ ἐκνευρίζοντος βίου; Ἀλλά, πολὺ πιθανώτερον, ἡ φρενοβλάβεια τοῦ Μωπασσὰν ἐξηγεῖται ἐκ φυσικῶν αἰτίων, ὡς ἡ κληρονομικότης· αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν πταίει ἡ φιλολογία. «Παράδοξον, λέγει που ὁ ἴδιος, ὅτι ἐλαφρά τις ἀδιαθεσία, διατάραξις τῆς κυκλοφορίας ἴσως, ὁ ἐρεθισμὸς ἑνὸς νεύρου, μικρά τις συμφόρησις, ἡ ἐλαχίστη σύγχυσις εἰς τὴν τόσον ἀτελῆ καὶ τόσον λεπτὴν λειτουργίαν τῆς ζωντανῆς αὐτῆς μηχανῆς εἶνε ἱκανὴ νὰ καταστήσῃ μελαγχολικὸν τὸν εὐθυμότατον τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἄνανδρον τὸν γενναιότατον!» Ὁ ὀργανισμὸς ἐκεῖνος ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον τόσον πλούσιος, τόσον εὔρωστος καὶ τόσον εὐτυχής, ὑπέκρυπτε νοσηρὸν σπέρμα, τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν ἀνεπτύσσετο καὶ κατέτρωγε κατὰ μέρη τὴν ὅλην ὕπαρξιν, μέχρις ὅτου ἐπῆλθεν ἡ τελικὴ καταστροφή.

Τὸ νοσηρὸν τοῦτο σπέρμα ὁμοίως δύναταί τις νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὰ ἔργα τοῦ Μωπασσάν, ἐξ αὐτῶν τῶν πρώτων, καὶ νὰ τὸ ἴδῃ βαθμηδὸν μεγαλυνόμενον καὶ κυριεῦον τὰ πάντα.

Διότι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται συγγραφεὺς εὔθυμος, ἀρεσκόμενος εἰς τὰς Γαλατικὰς χαριτολογίας, πράγματι Γαλάτης συνεχίζων τὴν παράδοσιν τῶν ἀρχαίων ἡμῶν συγγραφέων τῶν ὁποίων κατέχει τὴν εὐδιαθεσίαν, τὴν ἀφέλειαν, τὴν ἐλευθεροστο-

Digitized by Google

μίαν. Διηγεῖται τὰς ζωηρὰς διασκεδάσεις τῶν χαροκόπων, τὰς μετὰ πότον ἀστείας περιπετείας, τὰ συμβάντα τῆς κτηνώδους ζωῆς. Τὰ ἑρμηνεύει ἐπὶ τὸ κωμικώτερον καὶ γελοιογραφικώτερον. Ἀλλὰ παρατηρήσατε προσεκτικώτερον. Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν βλέπει παρὰ μόνον τὸ φίλαυτον, τὸ θηριῶδες, καὶ τὸ ἀκόλαστον ζῶον. Οἱ ἀστοὶ αὐτοῦ εἶνε ἠλίθιοι καὶ οἱ χωρικοὶ κτήνη. Ἡ ἀνθρωπίνη κωμῳδία, ὡς ἐμφανίζεται ἐνώπιόν του, πλέκεται ἀπὸ εὐτελείας καὶ ρυπαρότητας. Τίποτε δὲν ἐξευγενίζει τὴν ζωὴν ταύτην, τίποτε δὲν τὴν κάμνει ἀξίαν ἀπολαύσεως. Κανὲν ἰδανικόν, κανὲν ὄνειρον. Ἐν τῇ φύσει δὲν βλέπει ἢ ἄψυχον ὕλην καὶ ἐν τῷ ἔρωτι τὴν φυσικὴν μόνον ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἡδονὴν τῶν αἰσθήσεων. Διὰ μέσου τοῦ ἔργου του ὁλοκλήρου κυκλοφορεῖ εἶδός τι φυσιοκρατικῆς ποιήσεως, ὑπενθυμίζον τὴν ποίησιν τοῦ Λουκρητίου. Ἀλλ' οἱ ἀποκλειστικῶς λατρεύοντες τὸ φυσικὸν κάλλος καὶ τὴν ὕλην, ὅταν δὲν εἶνε ἐπιπόλαιοι, ἀλλὰ βαθύφρονες, βασανίζονται ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ κάλλος τοῦτο θὰ μαρανθῇ καὶ ἡ ὕλη θὰ ἀποσυντεθῇ. Ἐκ τῶν προτέρων ἔχουσιν ὅλην τὴν αἴσθησιν τοῦ μηδενὸς καὶ τοῦ μετὰ θάνατον εἰδεχθοῦς. Ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς ζωῆς ὅ,τι ἀπαύστως διαβλέπουν εἶνε αὐτή αὕτη ἡ εἰκὼν τοῦ θανάτου. Μὴ λησμονεῖτε πόσον ἐπιμόνως ὁ Μωπασσὰν περιέγραψε τὰς ἐσχάτας στιγμὰς πλείστων ἐκ τῶν ἡρώων του καὶ πόσα διάφορα εἴδη θανάτων ἐπενόησεν. Ὁ φόβος τοῦ θανάτου παρακολουθεῖ πρὸς τὸ ἔργον του ὡς μουσικὴ πενθίμη συνοδεία. Καὶ μαντεύεται πρὸ παντὸς ἐκ τῶν τελευταίων βιβλίων του. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι, ὅτε τὰ συνέγραφεν ὁ Μωπασσάν, ᾐσθάνετο διηνεκῶς βαρύνον ἐπ' αὐτοῦ τὸ μέγα φόβητρον.

Καὶ ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ πρωτοτυπία του ἡ τόσον συνταράσσουσα. Συγγραφεὺς ἐκ παραδόσεως καὶ ἄνθρωπος ἀνήκων εἰς τὴν ἐποχήν μας, Γαλατικὸν ἀναμφιβόλως εἶχε τὸ πνεῦμα· ἀλλ' ὁ Γαλάτης οὗτος ἦλθεν εἰς ἐποχὴν νευροπαθῆ καὶ νοσηράν, καθ' ἣν καὶ οἱ μᾶλλον ὑγιεῖς ἐκ τῶν ὁμοφύλων του, εἰς ὡρισμένας ὥρας, σφίγγουν ὡς ἐν ἀπογνώσει τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν χειρῶν των, διὰ νὰ μὴ τοὺς φύγῃ τὸ λογικόν».

Κ. Π.

ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΙΣ[1]

Παρὰ τὴν ὄχθην ταύτην χωρίζεται ὁ ποταμὸς εἰς διαφόρους κλάδους σχηματίζοντας νήσους. Ἐπὶ τῆς πρώτης τούτων ἐγείρεται τὸ φρούριον καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας, τῆς λεγομένης τοῦ Βασίλη Ὀστρώφ, τὸ πανεπιστήμιον, τὰ ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, τὰ κτίρια τοῦ ναυστάθμου καὶ τὰ γραφεῖα τῶν γερμανῶν μεγαλεμπόρων. Πέραν δὲ τούτων χάνεται τὸ βλέμμα εἰς τὰ ἱστία τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἀκινητοῦσιν ἐπὶ ὅλους μῆνας εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἐπλάκωσεν αὐτὰ ὁ χειμών.

Καθ' ὅλον τὸ παρόχθιον τὸ λεγόμενον τῆς Αὐλῆς, ἀναπτύσσεται ἡ ἀτελεύτητος σειρὰ τῶν μεγάρων τῶν μεγάλων Δουκῶν καὶ τῶν ἐπισήμων οἰκογενειῶν. Πολλὰ τούτων παρεχωρήθησαν πρό τινων ἐτῶν εἰς ἄλλους πλουσιωτέρους ἰδιοκτήτας καὶ ἄλλα ἐνοικιάσθησαν ὡς πρεσβεῖαι. Πάντες ὅμως οἱ δυνάμενοι φιλοτιμοῦνται νὰ κατοικῶσι τὸ αὐλικὸν παρόχθιον, διὰ νὰ γειτονεύσωσι μὲ τὸ κατ' ἐξοχὴν παλάτιον, τὸ κολοσσαῖον κτίριον τὸ καλούμενον ***Χειμερινὸν Ἀνάκτορον***, τὸ ὁποῖον συνδέεται διὰ γεφύρας μὲ τὸ ***Ἐρημητήριον*** καὶ φαίνεται σκιάζον ὑπὸ τὰς πτέρυγάς του ὅλα τὰ περὶ αὐτὸ οἰκήματα. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο, τὸ ἀνεγερθὲν ἐπὶ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης κατὰ ρυθμὸν ροκοκὸ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ῥαστέλλη, ηὐξήθη ἔκτοτε πολλάκις διὰ νὰ περιλάβῃ τὸ πλῆθος τῶν πάσης τάξεως αὐλικῶν θεραπόντων καὶ ἀποτελεῖ ἤδη ὁλόκληρον πόλιν, ὡς τὸ τοῦ Σουλτάνου. Ἡ ὁμοιότης αὕτη φαίνεται ἀπόδειξις τῆς κοινῆς καταγωγῆς τῶν δεσποτῶν τῆς Ἄρκτου καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Πρὸς ἐκτίμησιν τῆς σπατάλης καὶ τῆς ἀταξίας ἡ ὁποία ἐπεκράτει ἐκεῖ μέχρις ἐσχάτων ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν καταλυμάτων καὶ τοῦ προσωπικοῦ, τὴν διαταχθεῖσαν μετά τινα πυρκαϊὰν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, εὑρέθησαν εἰς τὸ ὑπερῷον ἀγελάδες τινές, τὰς ὁποίας ἔτρεφε γέρων ὑπηρέτης, ἀρμέγων αὐτὰς διὰ λογαριασμόν του.

Ἡ μετὰ τὰς τελευταίας δολοφονικὰς ἀποπείρας ἀνάγκη αὐστηροτέρας ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως περιώρισε κάπως τὴν τοιαύτην ἀκαταστασίαν. Ἀλλὰ τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι, ὅπως καὶ πρίν, τὸ κέντρον, ἡ προσωποποίησις καὶ ὁ λόγος ὑπάρξεως τῆς ὅλης πόλεως. Ἐνῷ ἡ πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας εἶναι ἄθροισμα ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων οἰκημάτων, ἡ Πετρούπολις ἀπομένει ὡς αἱ Βερσάλλιαι τοῦ Λουδοβίκου ιδ' ***μία αὐλή***, καὶ πάντα τὰ ἄσχετα πρὸς τὴν αὐλὴν θεωροῦνται ὡς ἐπουσιώδη. Τὸ ἐπίσημον ὄνομα τῆς Πετρουπόλεως εἶναι ἡ ***αὐτοκρατορικὴ ἕδρα***. Τὰ θέατρα ὅπως καὶ τὰ Μουσεῖα θεωροῦνται ἁπλᾶ παραρτήματα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ἡ δὲ ἐφάμιλλος τῶν πλουσιωτάτων τῆς Εὐρώπης συλλογὴ εἰκόνων καὶ καλλιτεχνημάτων τοῦ Ἐρημητηρίου εἶναι σπουδαστήριον τοῦ Τζάρου, εἰς τὸ ὁποῖον γίνονται δεκτοὶ οἱ ἐπισκέπται κατὰ χάριν, ὑποχρεούμενοι μάλιστα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου νὰ ἐνδυθῶσιν ἐπίσημον στολήν. Τὸ κυρίως διακρῖνον τὴν Ῥωσσικὴν πρωτεύουσαν εἶναι ἡ ἀπορρόφησις τοῦ ὅλου αὐτῆς βίου ὑπὸ τῆς ἀκτινοβολίας ἑνὸς μόνου κυρίου. Ὁ καλλίτερος λοιπὸν τρόπος νὰ σχετισθῶμεν πρὸς τὴν «***ὅλην Πετρούπολιν***» εἶναι ἡ εἴσοδος εἰς τὰ ἀνάκτορα κατὰ τὴν ἡμέραν προσκλήσεως εἰς μεγάλον χορόν.

Ἀπὸ τὸ πρωῒ οἱ ἀγγελιαφόροι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου διατρέχουν τὴν πόλιν μοιράζοντες τὰ προσκλητήρια. Ἡ τοιαύτη πρόσκλησις πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς διαταγή, ἀπαλλάσσουσα τὸν προσκαλούμενον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην ὑποχρέωσιν ὄχι μόνον πρὸς τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεκρούς. Τὸ πένθος τῷ ὄντι δὲν παρέχει δικαίωμα ἀποχῆς ἀπὸ τὰς αὐλικὰς τελετάς, οὐδὲ συγχωρεῖται εἰς τὸν πεν-

1 Ἴδε σελ. 8

Digitized by Google

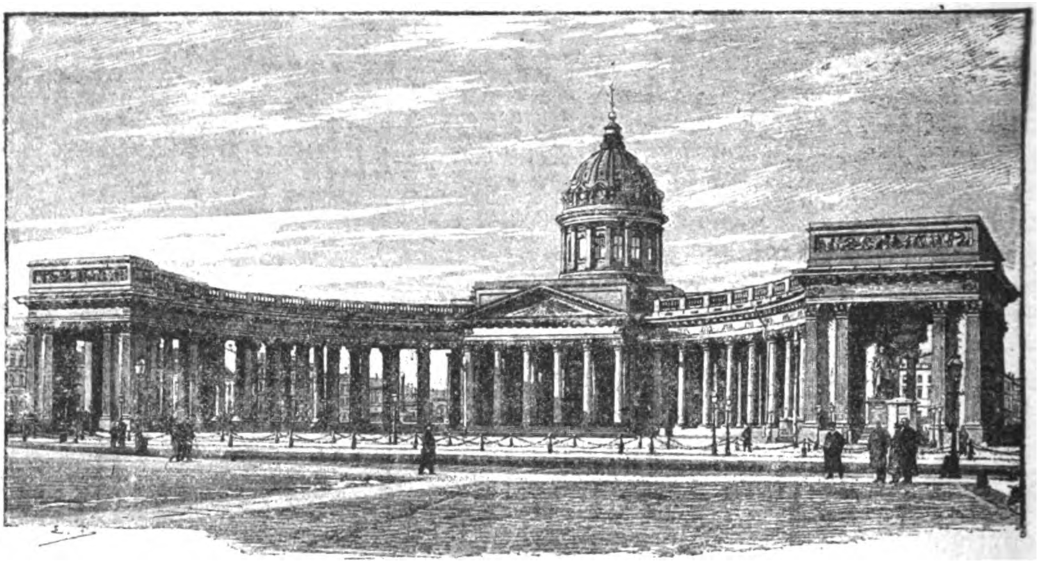

Ἡ Παναγία τοῦ Καζὰν

θοῦντα νὰ ἐμφανισθῇ μὲ μαῦρα ἐνδύματα ἐνώπιον τοῦ Τζάρου ἢ τῆς Τζαρίνας, ἐκτὸς ἂν φορῇ ταῦτα διὰ τὸν θάνατον μέλους τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Τὴν ἡμέραν τῆς προσκλήσεως πάντες γευματίζουν ἐνωρίτερα, διότι ὁ χορὸς ἀρχίζει μὲν ἀκριβῶς εἰς τὰς ἐννέα, ὅλοι ὅμως οἱ προσκληθέντες πρέπει νὰ παρευρίσκωνται ἱκανὴν ὥραν πρὶν εἰς τὴν ἐπίσημον αἴθουσαν, περιμένοντες τὸν αὐτοκράτορα. Ἑκατοντάδες ἑλκήθρων καὶ παντοίων ἄλλων ὀχημάτων ἀποτελοῦν μακρὰν σειράν, καὶ ἐκ τούτων ἐκπηδῶσιν ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἄμορφοι ὄγκοι τυ-

Μητροπολίτης

λιγμένοι εἰς πλατείας γούνας. Μετὰ τὴν ἀποβίβασιν αὐτῶν οἱ ἁμαξηλάται, οἱ μέλλοντες νὰ ξενυκτίσωσιν ἐπὶ τοῦ πάγου, συναθροίζονται περὶ μεγάλα πύραυνα τοποθετηθέντα ἐκεῖ χάριν αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη ὁμήγυρις εἶναι γραφικωτάτη, ἀνακαλοῦσα εἰς τὸν νοῦν τοὺς ἀρκτώους χθονοδαίμονας, τοὺς φρουροῦντας τὰ μαγικὰ ἀνάκτορα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπικρατεῖ τὸ γλυκὺ θάλπος ἔαρος αἰωνίου.

Εὐθὺς ὡς κλεισθῇ ὄπισθεν αὐτῶν ἡ αὐλεία θύρα, οἱ ἄμορφοι ἐκεῖνοι ὄγκοι ἀποτινάσσουσι τὸ δασύμαλλον αὐτῶν κέλυφος μεταβαλλόμενοι εἰς στιλπνὰς χρυσαλλίδας. Ἡ λαμπρότης τῆς ἀνερχομένης τὴν μεγάλην κλίμακα συνοδίας ἐνθυμίζει τὰς περιγραφὰς τῶν **Ἀραβικῶν Μύθων.** Μακραὶ οὐραὶ δαντέλλας ἕρπουσιν εἰς τὰς βαθμίδας πορφυροῦ μαρμάρου, οἱ ἀδάμαντες καὶ οἱ σμάραγδοι ἀκτινοβολοῦσι καὶ ἀνταξία τῆς τῶν γυναικείων εἶναι ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ ποικιλία τῶν στρατιωτικῶν στολῶν. Οἱ προσκαλεσμένοι παρελαύνουσι μεταξὺ διπλοῦ στίχου μεγαλοπρεπῶν ἱπποτῶν τῆς φρουρᾶς (chevaliers-gardes), ἀκινήτων ὡς μαρμαρίνων γιγάντων ὑπὸ τὴν στιλπνὴν αὐτῶν πανοπλίαν. Μετ' ὀλίγον δὲ ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος συνθλίβεται εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου.

Τὴν πρώτην τάξιν κατέχουσι τὰ ἐπίσημα πρόσωπα καὶ πρὸ πάντων αἱ **εἰκονοφόροι γραῖαι,** αἱ οὕτω καλούμεναι διότι ἔχουν τὸ προνόμιον νὰ φέρουν εἰς τὸ στῆθος ἀδαμαντοκόλλητον εἰκόνα τῆς Τζαρίνας. Αὗται εἶναι αἱ ἄγρυπνοι φυλάκισσαι τῆς ἀρχαίας ἐθιμοτυπίας καὶ τῆς ὀρθοδόξου αὐλικῆς παραδόσεως, ἐπιβλέπουσαι καὶ παιδαγωγοῦσαι τὰς νεαρὰς κυρίας τῆς τιμῆς, τὰς ὁποίας διακρίνει ἀδαμάντινον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου μονόγραμμα τῆς αὐτοκρατορίσσης. Ἐκ τῶν καλλονῶν τῆς Πετρουπόλεως δὲν λείπει κάμμία. Τὸ σχῆμα, τὸ βάδισμα, τὸ ἦθος καὶ ἡ λαλιὰ αὐτῶν ἔχει ἰδιάζουσάν τινα σλαβικὴν χαυνότητα καὶ ἀκαταδεξίαν, οἱ δὲ ὀφθαλμοί των φαίνονται βλέποντες ἀτελεύτητον ὄνειρον ἐκτεινόμενον μέχρι τῶν ἐσχάτων ὁρίων τῆς ἀπεράντου αὐτῶν πατρίδος. Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι συνωθοῦνται περὶ αὐτὰς διαπρέπουσι πρὸ πάντων οἱ ἔχοντες μέγα ἀξίωμα καὶ ὄχι μικροτέραν ἡλικίαν, οἱ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου αὐλικοί, οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ σημερινοῦ, οἱ στρατάρχαι, οἱ ὑπουργοί, οἱ φέροντες εἰς τὴν ράχιν τὴν χρυσῆν κλεῖδα ἀρχιθαλαμηπόλοι καὶ οἱ λοιποὶ μεγιστᾶνες, κύπτοντες ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν

Digitized by Google

Ἡ Μητρόπολις τοῦ Ἁγ. Ἰσαὰκ

Ἡ λεωφόρος Νιούσκη

Digitized by Google

καὶ τῶν μεγαλοσταύρων. Μετὰ τούτους ἔρχονται οἱ νέοι παντὸς ὅπλου ἀξιωματικοί, οἱ ἱππόται φρουροὶ καὶ οἱ τῆς ἐφίππου φρουρᾶς, κρατοῦντες ὑπὸ τὸν βραχίονα τὴν βαρεῖαν ἀετοφόρον περικεφαλαίαν. Οὐδὲ διαπρέπουσιν ὀλιγώτερον οἱ Κοζάκοι μὲ τὰς ἀργυρᾶς αὐτῶν φυσεκοθήκας, οἱ κόκκινοι λογχοφόροι, οἱ πράσινοι Οὐσάροι τοῦ Γρόδνο καὶ οἱ ἀσπρόχρυσοι τῆς φρουρᾶς. Μεταξὺ αὐτῶν κυκλοφοροῦσιν ἀθορύβως οἱ ἀκόλουθοι τῆς Τζαρίνας καὶ οἱ πτεροστόλιστοι δρομεῖς, οὐδ' ἐλλείπουσι μαῦροι φέροντες πλουσίαν ἀνατολικὴν στολήν. Τὸ μόνον ἀποκλειόμενον ἀπὸ τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον ἔνδυμα εἶναι τὸ μαῦρον φράκον τὸ ἐπιτρεπόμενον κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὸν ἀξιότιμον πρέσβυν τῆς Ἀμερικῆς.

[Ἕπεται συνέχεια] VOGÜE

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ[1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

«Ἕντεκα ὥρες κοντεύουνε, δὲν πᾶς κομμάτι νὰ σιγυρισθῇς :

— Τόρα-τόρα» ἀπήντησε γοργὰ ἡ γραῖα, βιαζομένη νὰ συνεχίσῃ τὴν ἡμιτελῆ της φράσιν.

«Ἐκατάλαβα» ὑπέλαβεν ἡ Μαργαρίτα «θενάρθῃ ὁ Τότης καὶ θὰ παρησιασθῇς μ' ἐφτὸ τὸ κοντογοῦνι ποῦ ζεύει !»

Καὶ πλήρης ἀθυμίας ἐκίνησε νὰ εἰςέλθῃ εἰς τὸ δωμάτιόν της.

«Μὴν κάνῃς ἔτσι, γυιέ μου, καὶ ἂν ἔρθῃ ντένουμαι» εἶπε τότε ἡ κυρὰ Γιακουμάκαινα. «Ἀδὰ δὲν εἶσαι ἐσὺ νάν τονε δεχτῇς ;

— Καλά, ὅπως ὁρίζεις !» ἀπήντησεν ἡ νεᾶνις, κλείουσα τὴν θύραν.

Τὸ δωμάτιόν της ἦτο τὸ μόνον μέρος τῆς σκοτεινῆς αὐτῆς οἰκίας, εἰς τὸ ὁποῖον εἰςήρχετο περισσότερον, ἔλεγες, φῶς. Ἓν ἀνάκλιντρον ἀπὸ καρυδόξυλον μὲ στρωσίδια ἀπὸ κόκκινον βαμβακερὸν ὕφασμα καὶ δύο ἱματιοθῆκαι, **κομμὰ** καινουργῆ, στιλπνά, μὲ πολλὰ συρτάρια καὶ μετάλλινα κοσμήματα, ἀπετέλουν ἀντίθεσιν ζωηρὰν πρὸς τἆλλα ἐκεῖ ἀμαυρὰ καὶ παλαιὰ ἔπιπλα. Αὐλαία κόκκινη καὶ αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον πρόστυχον ὕφασμα, ἀπέκρυπτε τὴν κλίνην τὴν παρθενικήν, μικρὰ δὲ διαφανῆ παραπετάσματα κεντητά, ἐκάλυπτον τὰ ὑαλώματα τοῦ μόνου παραθύρου. Τραπέζιον σκεπασμένον μὲ πολύχρωμον ἰνδιάναν, ὑπεβάσταζε τὰ διάφορα τῆς ἐργασίας ἀντικείμενα, ἀπὸ τῆς ὀροφῆς, δὲ ἀνηρτημένον κλωβίον ἐπίμηκες ξύλινον ἐνέκλειεν — ἄλλη λατρεία τοῦ τόπου αὐτή, — μικρὸν κατακίτρινον κανάριον, ἄνοστον καὶ λάλον. Ὑπεράνω τοῦ ἀνακλίντρου μία εἰκών, καὶ ὑπεράνω τοῦ τραπεζίου εἷς καθρέπτης. Πλησίον τοῦ καθρέπτου ἐκρέματο ἓν μάκτρον. Νιπτὴρ ἐκεῖ-μέσα δὲν ὑπῆρχεν. Ἡ Μαργαρίτα ἐνίπτετο εἰς τὴν κάμαραν τοῦ νόνου της ἢ ἁπλούστερα εἰς τὸν νεροχύτην τοῦ μαγειρείου.

Ἐκάθισεν εἰς τὴν συνειθισμένην της θέσιν πλησίον τοῦ παραθύρου καὶ ἀνέλαβε τὴν ταινίαν τοῦ κεντήματός της. Ἀλλὰ πρὶν τελειώσῃ ἀκόμη μίαν τρύπαν τοῦ σχεδίου, τοῦ ἐζωγραφημένου διὰ μολυβδίδος, ἠγέρθη ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδός, ἔκαμψε τὸ γόνυ τοῦ ἄλλου ἐπὶ τοῦ καθίσματος καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τὸ παράθυρον, στηρίζουσα τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ στενοῦ προσκεφαλαίου, ἐστρωμένου καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ βάθρου. Ἡ προφύλαξις αὐτὴ δὲν εἶνε περιττή· εἰς μέρη ὅπου τὸ παράθυρον εἶνε ἐκτάκτως προσφιλὲς εἰς τὰς νέας γυναῖκας καὶ μάλιστα τὰς μὴ ἐξερχομένας, χωρὶς τὸ προσκεφάλαιον αὐτὸ καὶ ὁ κόπος διὰ τὰς χεῖρας θὰ ἦτο περισσὸς καὶ ἡ τριβὴ διὰ τὰς χειρίδας ἐπιβλαβεστάτη. Ἡ Μαργαρίτα προσεπάθησε νὰ φαιδρυνθῇ παρακολουθοῦσα διὰ τοῦ βλέμματος τοὺς ἀραιοὺς διαβάτας καὶ τὰς μικρὰς σκηνὰς τῆς ὁδοῦ. Στενὸς ὁ δρόμος, ὥστε μετὰ βίας νὰ χωρῇ μίαν ἅμαξαν ἢ ἓν κάρρον, καὶ σκολιός, ὥστε αἱ οἰκίαι τοῦ ἑνὸς ἄκρου νὰ μὴ φαίνωνται ἀπὸ τοῦ ἄλλου, ἦτο ἓν ἀπὸ τὰ πολλὰ ***καντούνια***, τὰ ὁποῖα ἐκβάλλουν εἰς τὴν παράλιον λεωφόρον τοῦ Ἄμμου. Ἐφαίνετο λοιπὸν ἐκεῖθεν, ἀντιτιθέμενον πρὸς τὴν σκιάν του καὶ συνεσφηκωμένον μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων οἰκιῶν, ἓν μέρος ἡλιοφώτιστον καὶ πολυάνθρωπον τῆς ἀνοικτῆς λεωφόρου, περατούμενον μέχρι τοῦ λευκοῦ πεζοδρομίου τῆς προκυμαίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἤρχιζε, πρὸς τὸν οὐρανὸν θὰ ἔλεγες ἀνερχομένη ἡ γαληνιαία θάλασσα, ἐφ' ἧς ἔπλεον σιγὰ δύο-τρία ἁλιευτικὰ πλοιάρια. Αἱ οἰκίαι τοῦ δρόμου αὐτοῦ ἦσαν αἱ περισσότεραι πτωχικαί, μικραὶ καὶ μονώροφοι, μὲ πράσινα ὡςεπιτοπλεῖστον παραθυρόφυλλα καὶ μὲ φρεσκάδες, λείψανα ἀκόμη τοῦ θέρους, μεγάλα δηλαδὴ πλαίσια ξύλινα, ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ νοικοκυραὶ τεντόνουν πανίον λευκὸν καὶ κρεμοῦν ὡς σκιάδας πρὸ τῶν παραθύρων· πλεονάζουν δὲ καὶ ἐδῶ τὰ χαμόγεια, οἰνοπωλεῖα τὰ περισσότερα, ἀπὸ τῆς θύρας τῶν ὁποίων προβάλλει ἡ ἄκρα ἑνὸς πάγκου καὶ — τὸ σύνηθες κόσμημα τῶν περισσοτέρων δρόμων τῆς οἰνοφίλου πόλεως, — μικρὰ σημαία κόκκινη, μὲ καλάμινον κοντόν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγράφεται ἡ τιμὴ τοῦ πωλουμένου οἴνου.

Ἀλλὰ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ καντουνιοῦ αὐτοῦ ἦτο ὅτι ἡ μία σειρὰ τῶν οἰκιῶν, ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς οἰκίας Στέφα, διηνοίγετο πρὸς πλατεῖαν μικράν, τετράγωνον καὶ πλακόστρωτον, τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁποίας κατεῖχεν ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας, μὲ τὸ πάνοπτον κωδωνοστάσιόν της. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν ποῦ εἰμπορεῖ κανεὶς νἀπαντήσῃ, προβάλλει ἐκεῖ τὴν ἤρεμον καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐν τῇ ἁπλότητί της πρόσοψιν, τεφρὰν μὲ κυανᾶ ἐπιχρίσματα, μὲ τὴν κατάγλυφον καὶ καταστόλιστον θύραν καὶ τἀψιδωτὰ παράθυρα, ἐπιδεικνύει δὲ παραπλεύρως τὸν ὄγκον τοῦ ὑψηλοῦ ἐκείνου πύργου. τοῦ ὁποίου ἡ κωνοειδὴς σταυροφόρος κορυφὴ φαίνεται ὡς διατρυπῶσα τὸν οὐρανὸν — σύνολον γιγαντιαῖον ἀναλόγως τοῦ στενοῦ χώρου, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ οἱονεὶ νάνους συνεσταλμένους καὶ πτήσσοντας τοὺς πέριξ τῆς πλατείας οἰκίσκους. Μία βρύσις, πλησίον τῆς ἐκκλησίας, συνήθροιζεν ὡς τὸ ἑλκυστικώτερον συνεντευ-

[1] Ἴδε σελ. 1

Digitized by Google

κτήριον τὰς γραίας καὶ τὰ παιδία τῆς συνοικίας, καὶ ἔβλεπες ἐκεῖ πέριξ παρατεταγμένους κάδδους καὶ στάμνας καὶ βαρέλια, ἀναμένοντα τὴν σειρὰν νὰ γεμίσουν ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ μόνον κρουνόν, ἐν ᾧ τὰ παιδία καὶ αἱ κορασίδες ἐκυνηγοῦντο κυλίοντα τὰς στεφάνας των, αἱ δὲ γραῖαι μὲ στυγνὴν ὄψιν ἀνεκοίνουν πρὸς ἀλλήλας τὰ νέα. Τὰ ζῶα τῶν χωρικῶν ἦσαν δεμένα κατὰ στίχους μακροὺς ἔξωθεν τῶν οἰνοπωλείων, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, μέσα δὲ οἱ αὐθένται των, πρὶν ἀναχωρήσουν διὰ τὴν ἐξοχήν, καθήμενοι περὶ τὸ πρόγευμα, τὸ ὁποῖον ἔβρεχεν ἄφθονος οἶνος, συνεζήτουν μὲ φωνὰς καὶ βλασφημίας διὰ τὰ πολιτικὰ τοῦ χωρίου των. Οἱ ὑπηρέται τῶν ἐκεῖ πλησίον μαγειρείων, περιερχόμενοι τὰ οἰνοπωλεῖα ταῦτα, τὰ χωρὶς ὑπηρέτην γενικῶς, μετέφερον τὰ παραγγελλόμενα φαγητά, ζωμὸν κοιλίας προπάντων, μὲ λιπαρὰν κιτρίνην ἐπιφάνειαν, ἢ ἀπῆγον κενὰς τὰς γαβάθας καὶ τὰ πινάκια καὶ τὰ χάλκινα νομίσματα. Ἄλλα παιδία μετέφερον ἄρτους διὰ χειραμαξίων διτρόχων ἢ διὰ κανίστρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ κορασίδες γυμνόποδες ἐπέστρεφον ἀπὸ τὴν βρύσιν κρατοῦσαι μετὰ κόπου γεμάτους τοὺς κάδους των ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς στεφάνης, ἐν ᾧ, δρομαῖαι ἐκ τοῦ βάρους, ἰχνογράφουν τὴν πορείαν των διὰ γραμμῆς ὑδατίνης ἐκ τοῦ διαρρέοντος ἀγγείου. Ἐνίοτε ἐπεφαίνετο πωλητὴς ὀπωρῶν κρατῶν ἐδῶθεν τὴν κάλαθον καὶ ἐκεῖθεν τὸν ζυγὸν καὶ ἐκθειάζων μὲ περιπάθειαν τὸ ἐμπόρευμά του:

— Σταφύλια περγουλίσια! σταφύλια περγουλίσια! ὤ!

ἢ πλανόδιος πραγματευτὴς τὴν κανίστραν φορτωμένος καὶ ἀγγελλόμενος μὲ τὸν σιδηροῦν πῆχυν, τὸν ὁποῖον κροτεῖ ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου, ἢ ἑβραῖος διαλαλῶν μὲ ἀηδῆ ρινοφωνίαν τὰ ἐκ λευκοσιδήρου ἀγγεῖά του τἀνταναχλῶντα τὸν ἥλιον. Καὶ μεταξὺ τοῦ κόσμου τοῦ χυδαίου αὐτοῦ καὶ ἀραιοῦ, διέβαινον ἀραιότεροι πολὺ καὶ ἄνθρωποι καλλιτέρας τάξεως, ὑπάλληλοι ἢ ἔμποροι σπεύδοντες εἰς τὰς ὑποθέσεις των, ἰατροὶ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀσθενεῖς των καὶ νέοι ἀργοὶ καὶ κομψοὶ δι' ἄλλας αἰτίας. Αὐτοὺς τοὺς παρηκολούθουν μετὰ προσοχῆς καὶ περιεργείας· εἰς τὸ παραμικρὸν δὲ κτύπημα τακουνιοῦ εὐγενεστέρου, ἡ ὡραία νεᾶνις ἡ ὑφαίνουσα ἐσταμάτα τὸν ἀργαλειὸν καὶ ἐπρόβαινεν εἰς τὸ παράθυρον, ἡ δὲ κακὴ πενθερὰ ἡ λοιδοροῦσα ἀπὸ πρωίας τὴν νύμφην της, κατεβίβαζε τὴν ὀξεῖαν νευρικὴν φωνὴν διὰ νὰ χαιρετίσῃ . . .

Ἕνα τακοῦνι τέτοιο ἐπερίμενε σήμερα ἡ Μαργαρίτα εἰς τὸ παράθυρον, νἀκουσθῇ ἐκεῖ καὶ νὰ τρομάξῃ τὴ γειτονιά. Χθὲς τὸ βράδυ τὸν εἶχαν συναντήσει στὴν Πλατεῖα Ρούγα ποῦ πήγαιναν νὰ ψωνίσουν καὶ τους εἶπεν ὅτι θὰ ἔλθῃ νά τους ἐπισκεφθῇ. Ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια . . . Πῶς μεγάλωσε, πῶς ψήλωσε, πῶς ἔγεινεν! Ἐστάθηκε ἀδύνατο νά τον γνωρίσουν. Καὶ ποῖος τὤλπιζε πῶς ἀπὸ κεῖνο τὸ λιγνὸ-λιγνὸ καὶ μαζωμένο παιδί, — ὅπως τὸν θυμᾶται καλὰ ὅταν ἦταν καὶ οἱ δύο συμμαθηταὶ ἀγαπημένοι εἰς τὸ σχολεῖον τῆς νόνας, — θἄβγαινα σήμερα ἕνας Τόνης ἴσια μ' ἐκεῖ πάνου, ἀντρουκλας ποῦ τρέμ' ἡ γῆ σὰν περπατῇ . . . Καὶ ὅταν τὸν παρέβαλλε μὲ τὸν Νιόνιον, ποῦ ἤθελαν νά της δώσουν, ὁ Νιόνιος ἐξηυτελίζετο, ἐξεμηδενίζετο. Δὲν ἤξευρε πῶς νὰ διώξῃ ἀπὸ τὸ πνεῦμά της τὴν ὀχληρὰν αὐτὴν καὶ ἐπίμονον εἰκόνα. Καὶ ὅμως ἀπὸ χθὲς ἔκαμνεν αἰωνίως καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ τὴν σύγκρισιν αὐτήν, ἡ ὁποία ἐκράτει τὰ νεῦρά της εἰς μίαν διαρκῆ ἔντασιν, τὴν αἰτίαν τῆς ὁποίας, καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἂν ἠρωτᾶτο, δὲν θὰ ἤξευρε νὰ εἴπῃ καλὰ-καλά. Διότι, ἕν' ἀρχοντόπουλο σὰν τὸν Τόνη, ἦτο βεβαίως ὄνειρον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐτόλμα ἡ πτωχὴ αὐτὴ νὰ παραδοθῇ· ἀλλ' οὔτε πάλιν μέχρι τοῦ Νιόνιου θὰ κατεδέχετο ποτὲ νὰ καταβῇ. Καὶ ἂν αὐτὸς τῆς ἦτο γραμμένος ἀπὸ τὴν τύχην, θὰ ἐπροτίμα πολὺ καλλίτερα τοὺς τοίχους τοῦ Μοναστηρίου, τοὺς ὑψηλοὺς ἐκείνους καὶ τυφλούς, τοὺς ὁποίους ἔβλεπε μὲ τόσην φρίκην, ὅσες φορὲς ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν.

*

Ἐσκέπτετο, ἐκέντα καὶ ἔβλεπε κατὰ διαλείμματα εἰς τὸ παράθυρον . . . Ἐπὶ τέλους ἐφάνη ἐρχόμενος ἀπὸ τὸν Ἄμμον καὶ φράσσων μὲ τὸ πλατύ του σῶμα σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ στόμιον τοῦ καντουνιοῦ ὁ Τόνης Τοκαδέλος. Πιστὸς εἰς τὸ λόγο του, μπράβο . . . Ἡ Μαργαρίτα τὸν παρηκολούθησεν ὀλίγον καὶ εἰσῆλθε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν νόνα της καὶ νὰ σύρῃ τὸ σχοινίον μὲ τὸ ὁποῖον ἤνοιγεν ἡ ἐξώθυρα. Ἀλλὰ πρὶν ἀκόμη ἑτοιμασθῇ ἡ νόνα, ὁ Τόνης εὑρίσκετο εἰς τὴν κλίμακα, ἡ δὲ Μαργαρίτα παρὰ τὴν ξυλίνην κιγκλίδα, τῷ ἔτεινε τὴν μικρὰν παχουλὴν χεῖρα, μὲ μειδίαμα γλυκύ.

«Καλῶς ἐκόπιασες . . .

— «Μπᾶ! μπᾶ! μπᾶ καλὸ στὸν κόντε μου! μπᾶ καλὸ στὸν ἀφέντη μου! καὶ ποῦ νὰ σὲ γνωρίσω ἐγώ, ἂν δὲ μού το λέγανε!» ἀνέκραξεν εὐθὺς καὶ ἡ σιόρα Νένε μὲ τὴν σβυμένην της φωνήν, ποῦ μόλις ἤκουες τὰς λέξεις, καὶ ἔτρεξεν εἰς ὑποδεξίωσιν τοῦ παλαιοῦ της παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον σήμερον ἠναγκάσθη νὰ σκύψῃ πολὺ-πολὺ διὰ νὰ σφίγξῃ τὴν ἠκρωτηριασμένην της χεῖρα. Ἡ ταλαίπωρος γραῖα, ἔχουσα ἀκόμη νωπὰς τὰς συγκινήσεις τοῦ παραμυθιοῦ, ἀλλὰ καὶ πράγματι συγκινηθεῖσα ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ νέου, κατώρθωσε νὰ εὕρῃ δύο ἰσχνὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα μόλις ὕγραναν τὰ βλέφαρά της. Ἀλλοίμονον! Εὑρίσκετο εἰς τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν στειρεύουν αἱ πηγαὶ τῆς εὐαισθησίας και μετὰ βίας πλέον εἰμπορεῖ ἡ γυνὴ καὶ νὰ κλαύσῃ.

«Αἴ, πῶς τὰ περνᾷς λοιπόν, σιόρα Νένε;» τὴν ἠρώτησεν ὁ Τόνης.

«Αἴ, σὰ γρηά . . . δέ με βλέπεις; Τόρα, παιδάκι μου, τὸ ἕνα μου πόδι ἐμένανε βρίσκεται στὸν τάφο . . .

— Ἆ μπᾶ μπᾶ, μήν τα λὲς αὐτὰ τὰ λόγια! Οὔ, εἶνε πολὺ νωρὶς ἀκόμα. Ἀπὸ τόρα; . . . Ὡς πόσω χρονῶν εἶσαι, δέν μου λές;»

Ἡ Νένε προσήλωσε τοὺς ὑαλώδεις ὀφθαλμούς της εἰς τὸ κενόν.

«Ἆ, μὰ πρέπει νὰ ἦμαι καμμία ἑβδομηνταρία...»

Καὶ πρέπει νὰ ἦταν καμμία ἐνενηνταρία . . . Ὁ Τόνης ἐγέλασε καὶ ἀπήντησε.

Digitized by Google

«Βλέπεις; Ἐσὺ 'σαι νέα ἀκόμα. Ἴσια μὲ τα ἑκατό, ἔχουμε ἀκόμα τριάντα χρόνια· ἀκοῦς; Τριάντα χρόνια εἶνε μία ζωή... ἑβδομῆντα... ὀγδόντα... ἐνενῆντα... ἑκατό...»

Καὶ ἐστράφη νὰ χαιρετίσῃ τὴ σιόρα Γιακουμάκαινα, ἡ ὁποία εἰσήρχετο μὲ τὸ καινούργιο της κοντογοῦνι,—ἀπὸ μαύρην ἰνδιάναν μὲ μικρὲς ἄσπρες κοκκίδες,—καὶ ἔτεινε τὰς ἀγκάλας της ἀκτινοβολοῦσα εἰς τὸν ἥλιο της, εἰς τὸ καμάρι της, εἰς τὰ μάτια της τὰ δυό... τὸν κόντε της, πού δέν τους ἀλησμόνησε, πού τους ἐκαταδέχτηκε, πού τους ἔκαμε τὸ ὀνόρε... πού τους ἀγαπάει ἀκόμα... Κάμε τὸν καφὲ τοῦ παιδιοῦ, Νένε μου!...

Ἡ σιόρα Γιακουμάκαινα ἦτο ἀγαθὴ καὶ ἁπλοϊκή. Ἀλλ' ὅσο καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ᾐσθάνετο ὅσα ἔλεγε, δὲν εἰμποροῦμεν νὰ μὴ παρατηρήσωμεν τὴν ὑπερβολὴν τῆς κολακείας εἰς τὴν δεξίωσιν μιᾶς γυναικὸς τοῦ λαοῦ πρὸς ἕνα ἀριστοκράτην. Εἰς τὰ κινήματά της, εἰς τοὺς λόγους της, εἰς τὸ ὕφος της, διαφαίνεται ἡ δουλικὴ αὐτὴ κολακεία ἐνώπιον τοῦ κόντε, τοῦ ἄλλοτε κυρίου τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῆς περιουσίας της. Ζῶσα ἀκόμη εἰς τὸ παρελθόν, ὅταν ἡ κοινωνία ἐχωρίζετο διὰ σινικῶν τειχῶν εἰς τάξεις καὶ ὑπερόπται ἀριστοκράται ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς περιφρονημένης αὐτῆς χλεμπάγιας, ἐφέρετο ὅπως ἔβλεπε καὶ τὸν πατέρα της νὰ φέρεται καὶ τὸν πενθερόν της, ὁ ὁποῖος μέχρι τῆς τελευταίας του ἡμέρας ὁσάκις διήρχετο ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου καφενείου, ἐν ᾧ συνηθροίζοντο οἱ ἀριστοκράται, ἐθεώρει χρέος του νἀφαιρέσῃ τὴν σκούφιαν του, ὅπως ἄλλοτε ὅταν ἂν δέν το ἔκαμνεν, ἐξυλοκοπεῖτο. Περὶ τῶν ἐλευθεριῶν τὰς ὁποίας ἐδώρει τὸ κυανόλευκον ἐκεῖνο πανίον, τὸ ἀναπετασθὲν μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸν ἐπὶ τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου, δὲν εἶχε καὶ πολλὰς εἰδήσεις ἡ σιόρα Γιακουμάκαινα. Ποῦ νὰ πιστεύσῃ πλέον αὐτὴ κατὰ βάθος—καὶ ἠμποροῦσες νὰ τῆς το ἔλεγες ὅσον ἤθελες, — ὅτι ὁ Τόνης ὁ γυιὸς τοῦ κόντε Ρικάρντου καὶ ἔγγονος τοῦ κόντε Παύλου Τοκαδέλου, ποῦ ἐτρόμαζε μὲ τὰ πλούτη του καὶ μὲ τὴ δύναμί του τὴ χώρα, ἦταν σήμερα ὅμοιος καὶ ἀπαράλλακτος μὲ τὸν τελευταῖο χαμάλη καὶ χειρότερος μάλιστα, ἂν κατὰ τύχην, ὄχι πολὺ σπανίαν, ἤθελε χάσει τὴν περιουσίαν του...

Ἀπεναντίας τοῦ νέου πνεύματος τὴν πνοὴν ἐδύνατό τις νὰ αἰσθανθῇ ἀμέσως εἰς τῆς Μαργαρίτας τὴν συμπεριφοράν. Νέα καὶ κομψή, λάμπουσα ἐκ τῆς χρυσῆς της ὡραιότητος καὶ ἐρματισμένη διὰ καλῆς προικός, ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχε συναίσθησιν ἀκριβῆ τῆς θέσεώς της καὶ τῆς ἀξίας της καὶ ὡς νὰ περιεφρόνει πρὸ τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ παρόντος τὸ παρελθόν. Μὲ μειδίαμα ἐπὶ τῆς μορφῆς της ἐράσμιον, ἀλλὰ σοβαρὸν καὶ μὲ πολλὴν ἀξιοπρέπειαν, ἐκάθητο ἐκεῖ ἐπὶ μιᾶς ἕδρας ἀνέτως καὶ ἀπετείνετο πρὸς τὸν νέον, ὡς ἴση πρὸς ἴσον, ἐξίσου τιμῶσα διὰ τῆς εὐνοίας της ὅσον καὶ τιμωμένη ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν ἐκείνην. Ὁ Τόνης τὸ ἐνόει καλὰ καὶ ἔβλεπε τὴν κόρην μὲ μεγάλην του ἀπορίαν. Διότι θαῦμα τῷ ἐφαίνετο πῶς ἔμαθε νὰ ἔχῃ ἀέρα τοιοῦτον μεγαλείου ἡ κόρη τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἀνετράφη ἐντὸς τῆς οἰκίας ἐκείνης, μεταξὺ τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν συναναστροφῶν τῆς γειτονειᾶς. Δὲν ἐθαύμαζε δὲ ὀλιγώτερον καὶ τὴν φυσικήν της ἀνάπτυξιν, ἐκ τῆς ὁποίας τίς οἶδεν ἂν ἄλλος δὲν θὰ ἐπεξήγει καὶ τὴν ἠθικήν. Κοντὴ μᾶλλον ἀλλὰ σωματώδης, ἐπεδείκνυε τὰς ἀμέμπτους στρογγυλότητας τῶν βραχιόνων, τῶν στηθῶν της καὶ τῶν κνημῶν, τὰς ὁποίας προέδιδεν ἡ βραχεῖα οἰκιακὴ ἐσθής. Τὸ αὐστηρῶς μαῦρον τῶν ἐνδυμάτων της, τὸ χρῶμα τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ θανάτου τῶν γονέων της δὲν ἀφῆκεν, ἀνεδείκνυε τὸ πυρρόν της τρίχωμα καὶ τὴν ἔκτακτον λευκότητα τοῦ προσώπου της καὶ τῶν χειρῶν, τὴν ἐσπαρμένην δι' ἀραιῶν ὠχροτάτων ἐφηλίδων, χαριτωμένων. Τὸ ἄνω χεῖλος, ἀνασηκωμένον ὀλίγον ὥστε νὰ φαίνωνται καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον μειδίαμα οἱ ἐπάνω τομεῖς, οἱ συμπαθῶς προεξέχοντες, προσέδιδεν εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς κόρης ἔκφρασιν ἰδιάζουσαν τόλμης, πείσματος, θελήσεως—τὴν ἔκφρασιν ἡ ὁποία ἀσθενεστέρα τὴν ἐχαρακτήριζε καὶ παιδίον ἀκόμη, ὅπως ὁ Τόνης τὴν ἐνθυμεῖται καλά, δυό-τρία ἔτη μεγαλήτερός της αὐτός, ποὺ ἐκάθηντο μαζὶ μὲ τἄλλα παιδία ἐκεῖ εἰς τὰς ἰδίας βαθμίδας καὶ ἔπαιζαν μὲ τὰ κονδύλια καὶ μὲ τὰ κουκούδια... Καὶ συνεδαυλίζοντο ὁλοὲν αἱ ἀναμνήσεις τοῦ νέου, καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ παρελθόν, βλέπων τὸν χῶρον ὅπου διῆλθε τὰς παιδικάς του ἡμέρας τὰς εὐτυχεῖς, τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τῶν ὁποίων συνέζησε καὶ τοὺς ὁποίους ἠγάπησεν. Εἶχον περάσει δεκαπέντε χρόνια χωρὶς νὰ μεταβληθῇ τίποτα σχεδὸν ἐκεῖ μέσα. Ὡμίλει πρὸς τὴν Γιακουμάκαιναν καὶ πρὸς τὴν Νένεν καὶ ἐνόμιζεν ὡς νὰ ἦτο χθὲς μόλις που ἐχωρίσθησαν· γραῖαι καὶ τότε, γραῖαι καὶ τόρα. Καὶ σήμερον ὡς ἄλλοτε αἱ βαθμίδες καὶ τὰ σκαμνία ἦσαν γεμάτα ἀπὸ παιδία, τὰ ὁποῖα τὸν παρετήρουν σιωπηλὰ μετὰ περιεργίας. Τὰ παλαιὰ ἔπιπλα ὅλα εἰς τὴν θέσιν των· αἱ καρέκλαι κατὰ μῆκος τῶν κιγκλίδων τῆς κλίμακος, τὸ παλαιὸν κομμὸν ἀπέναντι, τὸ τραπέζιον τῆς ἐργασίας εἰς τὴν ἄλλην γωνίαν, μία λάμπα ἐπάνω μὲ κυανοῦν ἐλαιοδοχεῖον καὶ εἰς λύχνος χάλκινος μὲ κωνοειδὲς ἐπικάλυμμα, τὸ ὁποῖον ἔφερε καθεσπέραν ἀναμμένον ἡ σιόρα Νένε ἀπὸ τὸ μαγειρεῖον καὶ ἔλεγε:

«Καλὴ σπέρα τς' ἀφεντιᾶς σας!»

Τὰ ἐπὶ τοῦ κομμοῦ κομψοτεχνήματα, τὸ ὁποῖον ἐδῶ ἐπέχει τόπον γείσου ἑστίας ἢ κυλλίβαντος, ἦσαν ὅπως τἀφῆκε· δύο ἀγγεῖα ἀπὸ ἐσμυρισμένην ὕαλον μὲ τεχνητὰ ἄνθη, δύο τσαρουχάκια κόκκινα ἀπὸ πορσελάνην συνηνωμένα—τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν μετεχειρίσθησαν ὡς τεφροδόχην, ἀλλ' ὡς θήκην κομβίων καὶ βελονῶν,—κοκκάλινον πιεστήριον ἐν σχήματι κυναρίου κιτρίνου, ἀμόρφου. ὡς ἀγάλματος αἰγυπτιακοῦ, καὶ ἓν τεμάχιον ἀργυρομέλανος λαυριακοῦ γαληνίτου. Ὑπεράνω ἦσαν ἀνηρτημέναι αἱ αὐταὶ ἀκόμη εἰκόνες· ἡ μία μεγάλη σκοτεινὴ ἐλαιογραφία, παριστῶσα τὸν Γιακουμάκην Στέφαν νέον καὶ ἄλλη ὑποκάτω μικρὰ χαλκογραφία παριστῶσα τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, μαχόμενον ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως... Ὅλα ὅπως τἀφῆκε· μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τῷ ἐφαίνοντο μικρό-

Digitized by Google

τερα, σκοτεινότερα, ἢ ὅπως διετηροῦντο ἔκτοτε εἰς τὴν μνήμην του — ὅλα ἐκτὸς τῆς φίλης του Μαργαρίτας, ἡ ὁποία ἐμεγαλύνθη ἀπεναντίας καὶ ἀνέλαμψεν ὥστε νὰ δειλιάζῃ σήμερον αὐτὸς νἀτενίσῃ εὐθὺ πρὸς τοὺς ὀφθαλμούς της τοὺς καταμαύρους, μὲ τὸ λεύκωμα τὸ ἀμυδρῶς ὑποχύανον, καὶ ἐκτὸς τοῦ δωματίου της, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἀνοικτῆς θύρας ἔβλεπε στιλπνόν, καθάριον, νεάζον, ἄξιον ἐνδιαίτημα τῆς κόρης, ἡ ὁποία ἀντετίθετο ζωηρότατα πρὸς τὴν ἠρεμίαν καὶ τὸ ἡμίφως τῆς οἰκίας ἐκείνης.

«Μπᾶ ὁ Τόνης μου! μπᾶ τὸ παιδί μου!» ἔλεγεν ἡ Γιακουμάκαινα κτυπῶσα τὸν ἀγαπητόν της ἐπὶ τῶν ὤμων. «Θυμᾶσαι τὸ σπίτι ποῦ ἐκαθόσαστε; Ἔντογε!»

Καὶ τῷ ἔδειξεν ἀπὸ τὸ παράθυρον τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πατὴρ μετὰ τῆς μητρός του καὶ αὐτοῦ εἶχον ἔλθει νὰ κατοικήσουν, ἐξ οἰκογενειακῶν περιπετειῶν καὶ ἐρίδων ἕνεκα τοῦ γάμου των ἀπομακρυνθέντες τότε τοῦ κόσμου καὶ καταφυγόντες δι' ὀλίγον καιρὸν εἰς τὴν παράμερην συνοικίαν, ὅπου ἔκαμαν τὴν γνωριμίαν τῆς σιόρα Γιακουμάκαινας καὶ ἔστειλαν εἰς τὸ σχολεῖόν της τὸν μικρὸν Τόνην.

«Θυμᾶσαι, παιδάκι μου, ποῦ εἶχες τὸ σάγριο ἐκεῖνο ποῦ ἐπῆγε νά σου φάῃ — ὁ Θεός νά σε φυλάῃ καὶ κακὸ νὰ μὴν ἔχῃς, — οὔλη τὴ μασέλα καὶ μὴ νὰ σού το ξορκίσω μὲ τὸν ἁγιασμὸ δὲν ἤτανε κάζο νά σου γιάνῃ ποτές;

— Ναί, ναί...

— Ἀμὴ τὸ χέρι σου; ἀμὴ τὸ χεράκι σου, ποῦ ἔπεσες ἀπὸ τὴ συκιὰ τσὴ αὐλῆς σας καί το τσάκισες, ὄξω ἀπόδωπα; Θυμᾶσαι πόσον καιρὸ σοῦ τώχαμε σὲ στέλλες ἴσια μὲ ποῦ νὰ θρέψῃ; Ἡ καϊμένη ἡ σιόρα μάρε τὰ τί ὑπόφερε καὶ μὲ σένανε! Νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια ἤσουνα καὶ λιγάκι ἀσύσταγος τὸν καιρὸ ποῦ ἤσουνα μικρός.

— Μμ! τὰ ἴδια καὶ τώρα» εἶπεν ὁ Τόνης.

«Ἄ, μπα-μπα-μπά, δέν το πιστεύω! δέν το πιστεύω!» διεμαρτυρήθη ἡ Γιακουμάκαινα, ροφῶσα τὸν ταμβάκον της μὲ κλειστοὺς ὀφθαλμούς. «Ἐσὺ τώρα εἶσαι φρόνιμος, ἄντρας μὲ μυαλὸ καὶ μὲ τάξι. Ἀμὴ πῶς;»

Μὴ θέλουσα δὲ νὰ ἐκθάψῃ καὶ ἄλλας ἀναμνήσεις ἀσυσταγιᾶς, τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἤκουεν ἴσως μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν ὁ κόντες της, ἔτρεψεν ἐπ' ἄλλο τὴν συνομιλίαν καὶ ἤρχισε νὰ τῷ ζητῇ πληροφορίας περὶ τῆς μητρός του, τοῦ πατρός του, τῆς ἀδελφῆς του τῆς Κίτης, τῆς ἀδελφῆς του τῆς Κεβῆς, τῆς γραίας Μηλιᾶς, ἂν την ἔχουν ἀκόμα στὸ σπίτι, καὶ περὶ ἄλλων ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα τὰ ἐγνώριζε, διότι ἡ οἰκογένεια Τοκαδέλου δὲν ἐμακρύνθη ποτὲ ἀπὸ τὸν τόπον, οὔτε ὁ Γιακουμάκης Στέφας ἔπαυσε νὰ εἶνε φίλος της· ἀλλὰ τὸν ἐρωτοῦσε ἔτσι γιὰ νὰ γίνεται κουβέντα καὶ νὰ φανερόνῃ τὸ ἐνδιαφέρον της, ἀπευθυνομένη ὡς ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸν νέον μὲ τὸ Σὺ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον γενικῶς ὁ ἐδῶ λαός, καὶ ὁ ἀνεπτυγμένος ἀκόμη, μεταχειρίζεται πρὸς τοὺς εὐγενεῖς, καθ' ὃν τρόπον τὸ μεταχειριζόμεθα ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ νέος ἀπήντα προθυμότατος, γελῶν δυνατὰ μὲ τὴν καρδίαν εἰς τὰ χείλη, μὲ τὸν ἀντίχειρα χωμένον εἰς τὸ γελέκιόν του ὑπὸ τὴν μασχάλην καὶ μὲ τόνον τινὰ φωνῆς ὑπέρρινον, γοργόν, ἄνευ πολλῶν ἀσυναιρέτων, πρᾶγμα ἀσυνείθιστον εἰς τὸν τόπον καὶ τὸ ὁποῖον ἔκαμε τὴν Μαργαρίταν νὰ παρατηρήσῃ:

«Ἀκοῦς, νόνα, πῶς μιλεῖ ὁ Τόνης μωραΐτικα;

— Ἔ καὶ βέβαια!» ἀπήντησεν ἡ Γιακουμάκαινα. «Τόρα τόσα χρόνια, γλέπεις, στὴν Πάτρα... Δέ μας λὲς ντούνκουε, εἶνε ὤμμορφος τόπος ἡ Πάτρα;

— Σὰν ξενητειὰ καὶ σὰν Μωρηᾶς» ἀπήντησε μορφάζων ὁ Τόνης, προσποιητῶς ὀλίγον, διὰ νὰ κολακεύσῃ τὴν φιλαυτίαν τῶν νησιωτῶν, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὸν τόπον των — καὶ ἴσως δὲν ἔχουν πολὺ ἄδικον, — ὡς τὸν καλλίτερον τοῦ κόσμου.

«Ἡ κυρίες ὅλες ἐκεῖ φοροῦνε φέσια» ὑπέλαβεν ἡ Μαργαρίτα «καὶ τὰ κορίτσια βγαίνουν ξεσκούφωτα· ἀλήθεια;

— Ἀμὴ καὶ τὰ κότολα τῶν ἀντρῶνε πῶς τάχεις; Φόρεμα, μάτια μου καὶ ἡ φουστανέλλα;

— Ναί· μὰ εἶνε καὶ πολλὲς οἰκογένειες καθὼς πρέπει» εἶπεν ὁ Τόνης.

«Σὰν κ' ἐδῶ;

— Ὄχι ποτὲ σὰν κ' ἐδῶ, μὰ τέλος πάντων! Βλέπεις ἀνθρώπους πολιτισμένους. Βάλε τόρα ποῦ εἶνε καὶ ξένοι ἕνα σωρό».

Καὶ ἐξηκολούθησεν ὀλίγον ἀκόμη ἡ περὶ Μωρηᾶ συνομιλία, ἕως οὗ ὁ Τόνης ἐστράφη πρὸς τὰ παιδία, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ ἀμφιθεάτρου των ἐξηκολούθουν νὰ σιωποῦν καὶ νἀκούουν, καὶ ἠρώτησε τίνος εἶνε δύο μικρὰ ξανθά, μὲ γαλανοὺς ὀφθαλμούς, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔβλεπαν διάνοικτοι, ἔκπληκτοι.

«Δέν τα ξέρεις! δέν τα ξέρεις! Εἶνε ἑνοῦ μακελάρη ἐδῶ κοντὰ» ἀπήντησεν ἡ Γιακουμάκαινα, μὲ ὕφος σημαῖνον «Δὲν εἶνε ἀπὸ τὴ ράτσα τῶν παιδιῶνε ποῦ εἶχα μία βολά».

Ὁ Τόνης ἐπλησίασε καὶ ἐθώπευσε τὸ μικρότερον.

«Τὸ ξέρεις τὸ μάθημά σου;

— Ναί!» ἀπήντησε τὸ παιδίον.

«Ναί;!!» παρενέβη ἀμέσως ἡ Γιακουμάκαινα ἐπιπληκτική. «Ποῖος σ' ἔμαθε νὰ μιλῇς ἔτσι; Ναΐσκε, κόντε μου, λένε. Πέστο!

— Ναΐσκε, κόντε μου!» ἐτραύλισε τὸ παιδίον.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἐδίδετο τὸ μάθημα αὐτὸ τῆς συμπεριφορᾶς, ἔτριξεν ἡ κλῖμαξ, ὑπὸ βῆμα βαρὺ καὶ ἀνῆλθεν ἐπιστρέφων κατὰ τὴν συνήθειάν του ὀλίγην ὥραν πρὸ τοῦ γεύματος, ὁ σιὸρ Γιακουμάκης. Ἐπεβλήθη εὐθὺς ἀμέσως ἡ κάπως προτεταμένη του κοιλία καὶ ἡ βαρεῖά του φωνή:

— Ὦ, καλῶς ἐκόπιασες! καλῶς ἐκόπιασες! Μοῦ τὤπανε πῶς εἶσαι ἀπάνου.»

Καὶ ἐναγκαλισθεὶς τὸν νέον, τὸν ἐφίλησεν ἐπὶ τῆς παρειᾶς μὲ πατρικὴν τρυφερότητα.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

ΤΑΞΕΙΔΙ ΑΠΡΟΣΔΟΚΗΤΟ ! [1]

Ἀπὸ τὴν ἑσπερίδα τῆς ἡμέρας αὐτῆς ὁ κ. Κοσμᾶς ἔφυγε μαγευμένος, διότι ἐπὶ τέλους ἡ ἄτρωτος χήρα, ἐνικήθη **ἀπὸ τὰ προτερήματά του**, καὶ ὁ Τηλέμαχος μὲ ἕνα κομματάκι χαρτί, ἀλλὰ μὲ πολλὲς πικρὲς σκέψεις.

Εἶναι τόσῳ φοβερὸν πρᾶγμα ἡ ἐπιστολή ! Πόσαις φοραῖς νομίζει κανείς, ὅτι θὰ εὕρῃ τὴν ζωὴν μέσα εἰς τὰς γραμμάς της καὶ ὅμως εὑρίσκει τὸν θάνατον καὶ ἀκόμη τοῦ θανάτου φοβερώτερον—τὴν ὕβριν καὶ τὴν περιφρόνησιν.

Ἦτο ἐπιστολὴ γραμμένη ἀπὸ τὴν γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἠγάπα καὶ ὅμως ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ τὸν ἔκαιε, ἤθελε νὰ τὴν ἀναγνώσῃ εἰς τὸ φῶς τοῦ φανοῦ, ἀλλ' ἐφοβήθη μήπως τὸ περιεχόμενον εἶνε θλιβερὸν καὶ λειποθυμήσῃ μέσα 'στὸ δρόμο.

Ἅμα ἐκλείσθη εἰς τὸ δωμάτιόν του, τὴν ἀνέγνωσε.

Τόσα πολλὰ δάκρυα ἔχυσεν, ὥστε κατ' ἀρχὰς ἐνόμισε ὅτι θὰ χυθοῦν τὰ 'μάτια του, ἀπάνω στὸ χαρτὶ ἐκεῖνο. Ἡ πρώτη νεότης ἀγαπᾷ . . . οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ὁ τρελλὸς ἔρως του ἐσκέφθη τὸ μέλλον. Ἦτο πρόθυμος καὶ νὰ ἐπαιτήσῃ ἀκόμη διὰ νὰ τὴν θρέψῃ . . . Ὢ ! τὸ ᾐσθάνετο . . . θὰ εἰργάζετο δι' ἐκείνην· τὴν ἠγάπα !

Ἦτο ἰδική του, δι' ἐκεῖνον ἔτρεμε· θὰ πήγαινε νὰ τῆς πῇ ὅτι ἦτο πρόθυμος διὰ πᾶσαν θυσίαν καὶ ἐκείνη θὰ ἐδέχετο . . . τί τρέλλα νὰ χύσῃ τόσα δάκρυα.

Παρηγορήθη, ἠσπάσθη τὴν εἰκόνα της χιλιάκις καὶ ἀπεκοιμήθη ναρκωμένος ἀπὸ τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἔχυσε.

Τὸ πρωῒ ἦτο ἀδιάθετος· τὸ κεφάλι του ἦτο βαρύ, δὲν ἠθέλησε νὰ προγευματίσῃ, ἀλλὰ κλονιζόμενος πῆγε στὸ σπίτι τῆς κ. Χαϊδεμένου.

— Ἡ κυρία κοιμᾶται . . . εἶπεν ἡ ὑπηρέτρια, ἡ ὁποία ἔπαιρνε τὸ γάλα.

— Πρέπει νὰ ξυπνήσῃ.

Ἡ ὑπηρέτρια κρατοῦσα τὸ γάλα ποῦ ἀγόρασε, ἐχαμογέλασε καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ μπῇ στὴν τραπεζαρία καὶ νὰ περιμείνῃ.

Μετ' ὀλίγα λεπτά, μέσα εἰς ἐλαφρὸν κοιτωνίτην κομψότατον, ἦλθεν ἡ κ. Χαϊδεμένου.

— Ἦλθες ; σὲ βεβαιῶ, ἐνόμισα ὅτι δὲν θὰ ἤρχεσο, ὅτι θὰ μ' ἐμίσεις.

— Ἄχ Μαρία μου, μ' ἐνόμισες λοιπὸν ἱκανὸν νὰ δεχθῶ αὐτὴν τὴν θυσίαν ! βλέπεις, τί δυνατὰ ποῦ κτυποῦν οἱ σφυγμοί μου . . . ἔχω πυρετόν . . . μὰ ἦλθα, διὰ νὰ μὴ μὲ νομίσῃς τόσο ἐγωϊστήν. Ποῦ εἶνε ὁ θεῖός σου ; νὰ πέσω στὰ πόδια του, νὰ τὸν παρακαλέσω. Ἐγὼ θὰ ἐργασθῶ γιὰ σένα, ὄχι σὰν ἄνθρωπος, σὰν θηρίο. Ὢ πῶς μὲ παρεγνώρισες ! Νὰ γείνῃς σύζυγος ἄλλου ! ἐκείνου τοῦ ἀθλίου ! ! ἐκείνου τοῦ γερωλύκου . . . Ποτέ !

Ἡ κ. Χαϊδεμένου κατάλαβε ὅτι τριαντάφυλλο χωρὶς ἀγκάθι δὲν γίνεται καὶ ἤρχισε νὰ στενοχωρῆται. Δὲν εἶνε εὔκολο νὰ διαταραχθῇ ἡ ἰσορροπία προϋπολογισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐστρώθη ἀπὸ μίαν εὐτυχῆ ἔμπνευσιν.

— Ὄχι ! ἐπιμένω εἰς τὴν θυσίαν . . . νὰ ἐργασθῇς γιὰ μένα . . .

— Ἄχ, Μαρία μου, σὲ βεβαιῶ, διόλου δὲν θὰ κουρασθῶ. Θὰ ἐπιστρέφω τόσο εὐτυχής, μὲ τὴν ἰδέα ποῦ θὰ σ' εὑρίσκω στὸ σπίτι μας τὸ βράδυ, ὥστε θὰ λησμονῶ τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας. Φαντάσου, Μαρία, ἕνα σπιτάκι φτωχὸ μὰ καθαρό, μὲ κάτασπρα τραπεζομάνδυλα καὶ μὲ φαγητὰ μαγειρευμένα ἀπὸ τὰ χεράκια σου, τί μεγάλη εὐτυχία ! ! Δὲν εἶνε 'στὰ πλούτη ἡ εὐτυχία, Μαρία, ὄχι δὲν εἶνε στὰ πλούτη.

Ἡ κ. Χαϊδεμένου ᾐσθάνετο ὅτι ἡ θέσις της δεινοῦται καὶ κατέφυγε πάλιν εἰς μέσον εὐφυές, τὸ ὁποῖον τῆς ὑπέδειξεν εὐτυχὴς ἔμπνευσις — ἐλιποθύμησε . . .

Ὁ Τηλέμαχος ἔτρεξε δεξιὰ ἀριστερά, ηὗρε νερὸ τὴν ἔβρεξε, τὴν ἐφίλησε στὰ χείλη, εἶπε χίλια λόγια ἀγάπης, ἀλλ' ἡ λιποθυμία δὲν ἐπερνοῦσε.,

— Τὸν ἰατρὸ τρέξετε νὰ φωνάξετε ! εἶπεν ἡ ὑπηρέτρια καγχάζουσα.

Πῆρε τὸ καπέλο του καὶ ἔτρεξε διὰ τὸν ἰατρόν, ἀλλὰ ὅταν ἐπέστρεψεν, εὗρε τὴν θύραν κλειστὴν καὶ τὴν ὑπηρέτριαν γελῶσαν ἀπὸ τὸ παραθυράκι τῆς κουζίνας.

— Δὲν ἀνοίγεις . . .

— Ἐκείνη λιγοθύμησε γιὰ νὰ φύγῃς καὶ τώρα φυλάγεις νὰ σ' ἀνοίξω. Ἂν θέλῃς ἔλα στὴ χαρά. Θὰ γένῃ μιὰ χαρά ! Ἔχει παράδες ὁ κὺρ Κοσμᾶς.

Ἐκλονίσθη λιγάκι, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ σταθῇ στὰ πόδια καὶ νὰ πάγῃ στὸ σπίτι του.

Ἡ ἀδελφή του ἐκρατοῦσε τὸ γράμμα τῆς κ. Χαϊδεμένου, ὁ Τηλέμαχος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν, οὔτε νὰ τὴν ἐπιπλήξῃ.

Ἐξηπλώθη ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην του.

*

Ὕστερα ἀπὸ μιὰ ὥρα πῆγε ἡ ἀδελφή του καὶ τοῦ ἔφερε λίγο ζουμί.

— Δὲ θέλω· εἶπε μὲ ἀτονίαν.

— Θὰ τὸ πάρῃς.

— Δὲν μπορῶ . . . δὲν με πιστεύεις . . .

Ἤρχισε τὰ κλάματα.

— Εἶσαι τρελλὸς νὰ τὴν συλλογίζεσαι αὐτὴν τὴν γυναῖκα ἀκόμη καὶ νὰ μὴν εὐχαριστῇς τὸν Θεό, ποῦ γλύτωσες ἀπ' τὰ χέρια της.

— Ἄχ σώπα . . .

— Ναί, νὰ σωπάσω. Τώρα κλάψε νὰ φύγῃ αὐτὸ τὸ ἐλεεινὸ πάθος ἀπ' τὴν καρδιά σου . . . ἂν ἔκλαιες μετὰ ἕνα μῆνα, θὰ ἦτο πολὺ ἀργά.

— Ἄχ σώπα !

— Δὲν πιστεύω νὰ τὴν ἀγαπᾷς πλέον.

— Ἐγὼ νὰ τὴν ἀγαπῶ . . . ὄχι.

— Μὰ νὰ ἰδῇς ἕνα παιγνιδάκι ποῦ τῆς ἔπαιξα...

— Τί παιγνιδάκι.

— Τὸ γράμμα της, τὸ ἔβαλα σ' ἕνα φάκελλο καὶ τὸ ἔστειλα στὸν κύριο Κοσμᾶ Τριανταφύλλου... χά . . . χά . . . χά . . . ἂν ἐβιάσθηκε καὶ ἔκοψε καὶ τὸ

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 10

Digitized by Google

ἄσπρο νυφικὸ φουστάνι, ἄσχημα ἔκαμα, ξέρεις ἡ βία πάντα σκοντάφτει.

Ὁ Τηλέμαχος πῆρε τὸ ζουμὶ καὶ εἶπε.

— Δὲν ἔπρεπε . . . εἶσθε τόσῳ ἐκδικητικὲς σεῖς οἱ γυναῖκες!

Ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὅμως . . . δὲν ἔκλαψε πειὰ . . . αὐτὸ ἀπέδειξε πῶς καὶ οἱ ἄνδρες δὲν πᾶνε παρὰ κάτω.

★

Ἡ κ. Χαϊδεμένου ἐπιθεωρεῖ περιοδικὸν συρμοῦ. Ἡ ράπτρα τῆς δείχνει τί ἐφόρεσε τοῦ δεῖνα πρεσβευτοῦ ἡ κόρη καὶ τί τοῦ τάδε τραπεζίτου ἡ σύζυγος.

Ὁ κ. Πολυχρόνης μὲ τὸν κοιτωνίτη του, ἐπιθεωρεῖ τὸ προγραμματάκι καὶ ἔχει τὸ μολύβι ἀκουμπισμένο στ' αὐτί του.

Ἔξαφνα, ἡ ὑπηρέτρια ἔφερεν ἕνα γράμμα.

Ἡ κ. Χαϊδεμένου τὸ ἤνοιξε μὲ ἀδιαφορίαν, διότι ἡ προσοχή της ὅλη ἦτο σὲ μιὰ τουαλέτα πολὺ «καπριτσώζικη», μὰ ἔξαφνα ἔμεινε χλωμὴ καὶ παγωμένη.

Αὐτὰ εἶχε μέσα τὸ γράμμα.

«Ἦρτε στὰ χέρια μου αὐτὸ τὸ γράμμα σου καὶ γιατί φοβοῦμαι νὰ μὴν περιπέσῃ, σὲ τὸ στέλνω, καταλαβαίνεις ποῦ ἡ χαρά μας νὰ γένῃ τυχερὸ δὲν εἶναι καὶ μὴν ἑτοιμάζεσαι. Ἤθελα νὰ ξέρω, ἐσὺ καθόλου ντροπὴ ἐπάνω σου δὲν ἔχεις;

Κοσμᾶς Τριανταφύλλου ».

Ἡ κ. Χαϊδεμένου, ἅμα συνῆλθε ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ἕνα ταξεῖδι στὰς Ἀθήνας, γιατί τῆς ράφτρας καὶ τὸ στόμα σὰν ψαλίδι κόφτει καὶ ἡ ἱστορία τοῦ γράμματος καὶ τῆς λιποθυμίας, θὰ ἐγίνετο πολὺ γρήγορα γνωστή.

Ὁ θεῖός της, χάριν τῶν ἐργασιῶν του δὲν θὰ εἱμπορέσῃ νὰ τὴν συνοδεύσῃ, τῆς ἔδωκε ὅμως δύο τρία γράμματα συστατικά, σὲ κάποιους παληοὺς συντεχνίτας του καὶ σ' ἐκτεταμένο ὑστερόγραφο, τοὺς συμβουλεύει «νὰ κάμουν ***συμμορία μεγάλη*** καὶ νὰ ἐπιχειρήσουν καμμιὰ μεγάλη θαλασσοπορία, διὰ νὰ εὕρουν καὶ αὐτοὶ κἀνένα ἄγνωστον μέρος τοῦ πλανήτου μας. Τὰ ἄλλα (νόμοι καὶ τὰ λοιπὰ) εἶναι ἕτοιμα. Ὡς ἀνταμοιβὴν δὲ τῆς ἰδέας του καὶ τῶν κόπων του, ζητεῖ νὰ ὀνομασθῇ ἡ νέα γῆ «Πολυχρόνειος» διὰ νὰ μὴν ἀδικηθῇ καὶ παραγκωνισθῇ σὰν τὸν Κολόμβο».

Ἐνῷ ὁ κ. Πολυχρόνης ρίπτει ἕνα τελευταῖον βλέμμα στὸν παραινετικό του, ἡ κ. Χαϊδεμένου μὲ λύσσαν ψιθυρίθει.

— Τί ἀπροσδόκητο ταξεῖδι!

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Σπανίως ἐφιλοξένησε τόσον πολὺν καὶ ποικίλον κόσμον τὸ θέατρον Τσόχα, ὅσον κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς π. Πέμπτης, καθ' ἣν διὰ πρώτην φορὰν παρεστάθη «Θυμιοῦλα ἡ Γαλαξειδιώτισσα» τοῦ κ. Π. Μελισσιώτου. Εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας εἶνε ἤδη γνωστὸς ὁ παράδοξος κουρεὺς-δραματικός. Πέρυσι ὁ Ἀντίλαλος διὰ μακρῶν προσεπάθησε νὰ ἐρευνήσῃ τὰ αἴτια τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας τῆς Χάϊδως του, ὡς ἐν τῶν ὁποίων ἐθεώρησε τότε καὶ τὴν σχετικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου. Ἀλλὰ φέτος ἡ Θυμιοῦλα, «τὸ θαλασσινὸν δραματικὸν εἰδύλλιον» ὡς ἐβάπτισαν οἱ λογιώτατοι τὸ νέον του ἔργον, δὲν μᾶς ἀφῆκε τὰς αὐτὰς ἐντυπώσεις. Ἀφοῦ δὲν ἔχει ἄλλας ἀρετάς, τοὐλάχιστον δὲν εἶνε οὔτε δρᾶμα. Ἡ Θυμιοῦλα εἶνε ἀρραβωνισμένη μὲ τὸν Νικολόν· ὁ Νικολὸς τὴν χαιρετᾷ καὶ φεύγει— πρᾶξις πρώτη. Ἡ Θυμιοῦλα περιμένει τὸν Νικολὸν νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὸ ταξεῖδι· ἀντ' αὐτοῦ ἔρχεται ὁ πατὴρ του μαυροφορεμένος καὶ ἀναγγέλλει ὅτι ἐπνίγη—πρᾶξις δευτέρα. Ἡ Θυμιοῦλα τρελλαίνεται· ὁ Νικολὸς σώζεται καὶ ἐπιστρέφει· ἡ Θυμιοῦλα γίνεται καλὰ— πρᾶξις τρίτη καὶ τελευταία. Αὐτὸ εἶνε ὅλον.

Μὴ νομίσετε ὅμως ὅτι ὁ πολὺς κόσμος δὲν ἐνθουσιάσθη καὶ δὲν ἐχειροκρότησε φρενητιωδῶς. Μόνον οἱ λεγόμενοι ἀνεπτυγμένοι, οἱ ὁποῖοι πέρυσι εἶχον ἀποθαυμάσει τόσον τὸ τάλαντον τοῦ κ. Μελισσιώτη, ὑπέστησαν κάποιαν ἀπογοήτευσιν. Ἂν καὶ μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκονται ἀκόμη οἱ ἐπαινοῦντες τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ἁπλότητα τοῦ ἔργου καὶ φρονοῦντες — τοῦτο τὸ παραδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς — ὅτι διὰ τοιούτων ἠθογραφικῶν ἀποπειρῶν θὰ καταρτισθῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον σωστὸν ἑλληνικὸν θέατρον.

✣

Ἤρχισεν ὁ καύσων ὁ φοβερὸς καὶ ἀνυπόφορος. Ἡμέραι ἡλιοφλεγεῖς, κονιορτώδεις, αὐχμηραί· νύκτες ἀσφυκτικαί, βασανιστικαί, ἀποδιώκουσαι τὸν ὕπνον ὡς . . . τύψεις συνειδήσεως. Πόσον πολύτιμοι εἶνε τόρα αἱ στεναὶ λωρίδες τῆς σκιᾶς, αἱ κρασπεδοῦσαι ἐν μέσῃ ἡμέρα τὰ καίοντα λιθόστρωτα καὶ αἱ ἀραιαὶ δροσεραὶ πνοαὶ τῆς νυκτός, αἱ θωπεύουσαι τὰ κάθυγρα μέτωπα! . . Σεῖς οἱ εὐτυχεῖς οἱ ἀπελθόντες μακράν, οἱ ἀπολαμβάνοντες τὴν σκιὰν τῶν φυλλωμάτων καὶ ἀναπνέοντες τὴν ζείδωρον τῆς θαλάσσης αὔραν, μὴ λησμονεῖτε ἐν τῇ ἐγωιστικῇ σας εὐτυχίᾳ τὰς χιλιάδας τῶν ἀτυχῶν συμπολιτῶν, τοὺς ὁποίους ἀφήσατε εἰς τὸ ἰοστέφανον ἄστυ, νὰ ψηθοῦν ὅλον τὸ θέρος ἐντὸς τοῦ μαρμαρίνου αὐτοῦ κλιβάνου, ὁ ὁποῖος καλεῖται Ἀθῆναι.

✣

Ἡ 14 Ἰουλίου, ἡ ἐθνικὴ τῶν Γάλλων ἑορτὴ ἐπανηγυρίσθη καὶ φέτος ἐν Ἀθήναις μετὰ τῆς συνήθους φιλογάλλου ζωηρότητος. Ὑποδοχὴ εἰς τὴν Γαλλικὴν

Digitized by Google

Πρεσβείαν, φωταγωγήσεις, πανηγυρικαὶ παραστάσεις, ἡ Μασσαλιῶτις. Εἰς τὸ Φάληρον, ὅπου ἐδόθη τὸ γεῦμα τῆς Γαλλικῆς Παροικίας, ἐπεκράτει ἡ μεγαλητέρα ζωηρότης. Διότι εὗρον εὐκαιρίαν νὰ καταβοῦν καὶ οἱ σπανιώτατα ἐπισκεπτόμενοι τὸ φωτεινὸν κέντρον, τὴν προχειροτέραν τοῦ θέρους ἀναψυχήν, νἀπολαύσουν τὴν λαμπρὰν ἠλεκτροφώτιστον νύκτα παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς δροσοβόλου θαλάσσης.

✣

Τὴν ἑσπέραν τοῦ π. Σαββάτου ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ «Παραδείσου» ἡ Σιμόνη τοῦ Ἰουλίου Λεμαίτρ, δρᾶμα ἰδιόρρυθμον ἐν τῇ τρυφερότητί του καὶ τῇ χάριτι, γαλλιστὶ φέρον τὸν δυσμετάφραστον ἀλλὰ τόσον ἐκφραστικὸν τίτλον Mariage Blanc. Ἦτο πραγματικῶς καὶ ἄνευ ὑπερβολῆς σπανία ἀπόλαυσις. Οὐδέποτε ἴσως ἀπὸ ἑλληνικῆς σκηνῆς ἐδιδάχθη ἔργον μετὰ τοσαύτης τελειότητος ἐν τῷ συνόλῳ. Ὡς Σιμόνη ἡ κυρία Παρασκευοπούλου εἶχεν ἑνότητα καὶ ἀλήθειαν ἐν τῇ ὑποκρίσει τὴν ὁποίαν εἰς μάτην θἀνεζητοῦμεν εἰς ἄλλους ρόλους τῆς καλλιτέχνιδος. Ἐπίσης λαμπρὸς ὡς Δε-Τιὲδρ ὁ κ. Βονασέρας, ὁ κ. Πετρίδης ὡς ἰατρὸς καὶ ἡ κυρία Παπαϊωάννου ὡς Κα Ὠμπέρ. Ἂν ἔπαιζε μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ ἡ Μάρθα —τὸ δραματικώτερον πρόσωπον τοῦ ἔργου,—ὁ θαυμασμός μας δὲν θὰ εἶχεν ἐπιφύλαξιν. Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ παντὸς ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Γιαννουκάκη φιλοπονηθεῖσα μετάφρασις. Τόσον ὡραία καὶ φυσικὴ ὁμιλουμένη γλῶσσα δὲν ἀκούεται συνήθως ἀπὸ τῆς σκηνῆς μας, ὅπου τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη συγκαλύπτονται ὑπὸ τὰ σάβανα τῆς ὑπερκαθαρευούσης, τὴν ὁποίαν ἀγαποῦν ἀλλὰ δὲν μεταχειρίζονται μετὰ δεξιότητος καὶ προπάντων ἄνευ χονδρῶν λαθῶν οἱ μεταφρασταί μας.

✣

Ἐκ Σμύρνης προερχομένη ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας καὶ εὑρίσκεται πρό τινων ἡμερῶν εἰς τὸ Ταχυδρομεῖον περίεργος ἐπιστολή, κομψὴ καὶ ὀγκώδης, φέρουσα τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

Πρὸς τὴν πλουσιωτέραν καὶ ὡραιοτέραν ἑλληνίδα
Εἰς Ἀθήνας.

Λέγεται ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων, μὴ οὖσα ἀναμφιβόλως ἡ καταλληλοτέρα νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ ζητήματος, θὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν προκηρύξεως, δι' ἧς θὰ προσκαλῇ πᾶσαν κυρίαν ἢ δεσποινίδα τῶν Ἀθηνῶν, δυναμένην νὰ προβάλῃ ἀξίωσιν καλλονῆς καὶ πλούτου, ὅπως προσέλθῃ καὶ ζητήσῃ τὴν ἐπιστολήν. Ὁ διαγωνισμὸς θὰ εἶνε ἀρκούντως διασκεδαστικός, ἂν ὄντως ἡ περιέργεια τῶν κυριῶν τῆς πόλεώς μας περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς ὑπερισχύσῃ, καὶ ἀνταποκριθοῦν ἱκαναὶ εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Διευθύνσεως.

✣

Τὸ Ἄστυ μεταδίδει τὸ ἑπόμενον γεγονός:

«Χθὲς πρὸς τὸ ἑσπέρας, ἐνῷ ἀμέριμνος καὶ μὲ τὰς ἐντυπώσεις τῶν ἀκινδύνων λεόντων τοῦ κ. Μοντενέγρου, ἐξήρχετο τοῦ παριλισσίου θηριοτροφείου εἷς κύριος, αἴφνης ὄνος ἄγριος ὀπωροπώλου τὸν δάκνει καὶ ἀποκόπτει μέρος τῆς περιχειρίδος του. Ὁ ἄνθρωπος σταυροκοπούμενος ἐπὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ γεγονότι ἔλεγε:

— Νὰ γλυτώνωμεν ἀπὸ τὰ λεοντάρια καὶ νὰ μᾶς τρῶν τὰ γαϊδούρια δὲν πάει!

Καὶ μὲ βλέμμα δύσπιστον παρετήρει μήπως, κατ' ἀντίθετον λόγον τοῦ αἰσωπείου μύθου, κανεὶς λέων περιεβλήθη δέρμα. . . ὄνου».

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ἀπέθανεν ὁ γάλλος διηγηματογράφος Γκὺ Δὲ Μωπασσάν. Παραφρονήσας, ὡς γνωστὸν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1892 καὶ ἀποπειραθεὶς ναὐτοκτονήσῃ, ἐνεκλείσθη ἔκτοτε εἰς Φρενοκομεῖον, ἀπηλπισμένος ὑπὸ τῶν ἰατρῶν καὶ θρηνούμενος ζῶν ὑπὸ τῶν φίλων του. Ὁ θάνατός του ἀνεκούφισεν ἤδη πάντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν καὶ γνωρίζοντας τἀνήκουστα μαρτύριά του. Ὁ Γκὺ Δὲ Μωπασσάν, ὁ κράτιστος τῶν συγχρόνων διηγηματογράφων, συγγενὴς τοῦ μεγάλου Φλωμπὲρ καὶ ὑπ' αὐτοῦ διαπαιδαγωγηθείς, ἀνεδείχθη βραδέως ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἀλλ' ἀσφαλῶς, καταλαβὼν θέσιν ὑπέροχον ἀμέσως ἀπὸ τοῦ πρώτου του ἔργου. Ἔγραψε πλῆθος διηγημάτων μικρῶν καί τινα μυθιστορήματα ὡς τὰ Bel Ami, τὴν *Καρδίαν μας* καὶ ἄλλα. Ἡ κηδεία του ἐτελέσθη ἐν Παρισίοις μεγαλοπρεπεστάτη. Ἐτάφη εἰς τὸ Νεκροταφεῖον τοῦ Μονπαρνάς, λόγον δὲ θαυμαστὸν ἐξεφώνησεν ὁ Αἰμίλιος Ζολᾶ.

— Νέα Ἄνθη ἐπιγράφεται περίεργος συλλογὴ στίχων, ἐκδοθεῖσα ἐσχάτως καὶ τυχοῦσα λαμπρᾶς ὑποδοχῆς ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ Β. Βακκοφούρνη. Ὁ ποιητὴς εἶνε ἱερεύς· καὶ ὅμως τοῦτο δέν τον ἐμποδίζει νὰ ψάλλῃ διὰ στίχων, ὑπενθυμιζόντων κατὰ τὴν μορφήν τους τοῦ Καρδούτση, τὸν ἔρωτα, τὴν οἰκογένειαν, τὸν θάνατον, τὴν θρησκείαν, τὴν πολιτικήν. Τὸ τόλμημα δὲν ἐπιδοκιμάζουν οἱ κληρικοί, ἀλλὰ καθιστᾷ προσφιλῆ τὸν Βακκοφούρνην εἰς τοὺς λοιποὺς Ἰταλούς, φρονοῦντας ὅτι ἂν ὅλοι οἱ ἱερεῖς ὡμοίαζον μὲ αὐτόν, δὲν θὰ ὑπῆρχε διάστασις μεταξὺ πολιτείας καὶ ἐκκλησίας.

— Ἐν Γερμανίᾳ κάμνει πολὺν θόρυβον νέον κοινωνικὸν μυθιστόρημα τῆς κυρίας Mea Reichardt *Οἱ Δυσηρεστημένοι*, ἀντεπεξερχόμενον κατὰ τῶν σοσιαλιστῶν. Ὁ ἥρως του εἶνε εἷς ὑπαίθριος ρήτωρ, ταραξίας ἐπικίνδυνος, σοσιαλιστὴς μέχρι μυελοῦ ὀστέων, ὁ ὁποῖος πλουτίζων αἰφνιδίως ἐκ κληρονομίας, ἀπαρνεῖται τοὺς σοσιαλιστάς, ἀποθνήσκει δὲ μέθυσος καὶ ἐλεεινός.

Καλλιτεχνικὰ

Ὁ περιώνυμος Γερμανὸς ζωγράφος Karf Seherres, ὁ συνθέτης τοῦ θαυμασίου πίνακος *Ἡ Εἰςβολὴ* ἑώρτασε κατ' αὐτὰς μετὰ πολλῶν ἐνδείξεων τιμῆς, τὴν ἑξηκονταετηρίδα του

— Εἰς τὴν «Ἐθνικὴν Ἐφημερίδα» τοῦ Βερολίνου ἐπιστέλλουσιν ἐκ Λονδίνου τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἔφοροι τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἠγόρασαν ἐξόχως ὡραίαν ἑλληνικὴν λήκυθον, ἧς ἡ θέα εὐφραίνει ἀπό τινος τοὺς εἰδήμονας. Ἡ λήκυθος ἔχει σχῆμα κυλινδροειδοῦς ὑδρίσκης μετὰ στενοῦ λαιμοῦ καὶ πλατέος στομίου, ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ εἰς τὸ μέσον λήγουσα χειρίς. Ἐπὶ τῆς ληκύθου εἶνε ἐζωγραφημένος τάφος, οὗ ἑκατέρωθεν ἵστανται νεανίας ἀπαραμίλλου καλλονῆς. Κατὰ τὴν γενικὴν κρίσιν, ὡραιότεραι τούτων μορφαὶ οὐδαμοῦ εὑρίσκονται, ἐξαιρουμένων, φυσικῷ τῷ λόγῳ, μόνων τῶν ἐπὶ τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος ἀναγλύφων».

— Ἐγένετο ὁ ἐτήσιος διαγωνισμὸς μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῆς Καλλιτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Πολυτεχνείου, ἐξετέθησαν δ' ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Καταστήματος τὰ διαγωνισθέντα ἔργα. Εἰς τὴν ζωγραφικὴν — τὸ θέμα ἦτο νεανίας γυμνὸς μέχρι τῆς ὀσφύος, — ἐπρώτευσαν μεταξὺ δέκα, τρία ἔργα μὲ μικρὰς διαφορὰς ἐν τῇ βαθμολογήσει α' τὸ τοῦ κ. Κρίνου, β' τὸ τοῦ κ. Κουφοῦ καὶ γ' τὸ τοῦ κ. Στελλάκη. Εἰς δὲ τὴν γλυπτικὴν ἐπρώτευσεν ὁ κ. Στελλάκης πλάσας ἀγωνιστήν, ὁ ὁποῖος μόλις ἔχει ῥίψει τὸ ἀκόντιόν του. Ἐν γένει ὁ ἐφετεινὸς διαγωνισμὸς παρέχει πολλὰς ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν νεαρῶν καλλιτεχνῶν.

Digitized by Google

Η ΟΡΥΧΗ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΙΣΘΜΟΥ
ΕΝ ΤΩι ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΙ

«Νέον εἶνε μόνον ὅ τι ἐγήρασεν» ἔγραφεν ὁ Ἄγγλος ποιητὴς τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος Chaucer. Τὸ δὲ ῥητὸν αὐτοῦ ἐνθυμούμεθα καὶ ἄκοντες ἐν μέσῳ τοῦ δικαίου ἡμῶν θαυμασμοῦ ἐπὶ τῷ μεγάλῳ ἔργῳ τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὅπερ, κατὰ μέγα μέρος δι' ἑλληνικῶν κεφαλαίων καὶ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιμονῆς καὶ ἐπιστήμης συντελεσθὲν, εἶνε κατ' αὐτὰς τὸ ἀντικείμενον τοῦ κοινοῦ λόγου. Ἀληθῶς τὸ μέγα ἔργον τῆς σήμερον εἶνε μὲν νεώτατον, ἀλλὰ καὶ γηραιότατον, καὶ ἐνθυμίζει πως τὰς μητροπολιτικὰς ἐκκλησίας τῆς Κολωνίας καὶ τῶν Μεδιολάνων, αἵτινες συνετελέσθησαν μὲν ἐν ὡρισμένῃ τινὶ ἐποχῇ, ἀλλ' εἶνε ἔργον ἀδιακόπου ἐργασίας αἰώνων πολλῶν, καὶ πολὺ μᾶλλον τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ὅστις ἤρχισε μὲν ἐπὶ Πεισιστράτου, ἐπερατώθη δὲ μετὰ διακοπὴν ἑπτὰ ὅλων ἑκατονταετηρίδων καὶ ἡμισείας. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς ταῦτα τὰ ἔργα ἡ ὀρυχὴ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἀπὸ τοῦ πρώτου διανοηθέντος τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς Περιάνδρου μέχρι τῆς σημερινῆς παραδόσεως τοῦ ἀποπερατωθέντος ἔργου δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔχει ἱστορίαν εἰκοσιτεσσάρων ὅλων αἰώνων.

Αὐτὴ ἡ ἀπωτάτη ἀρχαιότης δὲν ὤκνησε νὰ ἀναλάβῃ μεγάλα δημόσια ἔργα. Περιώνυμοι εἶνε αἱ τεχνηταὶ λίμναι τῶν Αἰγυπτίων, ὧν ἐπιφανεστάτη ἡ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀμενέμμη Γ' ὀρυχθεῖσα, αὐτὴ ἐκείνη ἣν ἕνεκα παρανοήσεως τῆς αἰγυπτιακῆς λέξεως *μέρι* σημαινούσης τὴν λίμνην οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἔλεγον λίμνην τοῦ Μοίριδος. Ἀλλὰ καὶ ὀρυχὴν ἰσθμοῦ ἐπεχείρησαν ἤδη οἱ Αἰγύπτιοι. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων ὁ Σέσωστρις, ὅστις εἶνε ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Ῥαμεσσῆς ὁ Β', ἐπεχείρησε τὴν διὰ διώρυγος συνένωσιν τοῦ Νείλου μετὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Τὸ δὲ μέγα τοῦτο ἔργον λέγεται ἀναλαβὼν μὲν καὶ πάλιν ἔπειτα ὁ Αἰγύπτιος βασιλεὺς Νεχὼς, συνετελέσας δὲ τέλος ὁ Δαρεῖος. Καὶ ταῦτα μὲν μαρτυροῦσιν οἱ ἀρχαῖοι, ἐπικυρούμενα καὶ ὑπὸ σωζομένων λειψάνων τοῦ τοιούτου κολοσσιαίου ἔργου. Ἐν δὲ ταῖς παλαιαῖς ἐκείναις ἀποπείραις τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, εἰ καὶ ἡ μεταξὺ τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης συγκοινωνία ἐγίνετο ἐμμέσως διὰ τοῦ Νείλου, ἔχομεν διώρυγα πρόδρομον τῆς τοῦ Σουὲζ χιλιετηρίδας ὅλας πρὸ τοῦ Λεσσέψ.

Ἀνάλογον συνέβη καὶ περὶ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἦτο περιωρισμένος, οἱ Ἕλληνες ναυτίλοι δὲν ἐφαίνοντο αἰσθανόμενοι τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐπερχομένην παρακώλυσιν τῆς συγκοινωνίας, ἀλλ' ὅτε ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία, ὅτε ὁ ἑλληνισμὸς διὰ τῶν ἀποικιῶν αὐτοῦ ἐπεξετάθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἅμα καὶ τὴν Δύσιν, ὅτε ἡ Κόρινθος ἐπὶ τῶν Κυψελιδῶν διὰ τῆς ἀποικιακῆς πολιτείας τοῦ Κυψέλου καὶ τοῦ Περιάνδρου ἔστελλε τὸν εἰς τὰ νάματα τῆς Πειρήνης ποτισθέντα Πήγασον πτερωτὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων της ἀφ' ἑνὸς μὲν μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Σικελίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μέχρι τοῦ θρᾳκικοῦ πελάγους, τὰ πράγματα μετεβλήθησαν, καὶ ἡ φύσις ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἀνάγκας τοῦ κορινθιακοῦ κράτους. Ἡ διθάλασσος Κόρινθος ἐσκέφθη νὰ μεταβάλῃ εἰς κεφάλαιον πλούτου τὴν φυσικὴν αὐτῆς θέσιν, καί το κατώρθωσε. Τὰ ναυτιλιακὰ τέλη, ἅτινα εἰσέπραττον οἱ Κυψελίδαι παρὰ τῶν εἰς τοὺς δύο τῆς Κορίνθου λιμένας εἰσπλεόντων πλοίων, ἦσαν τῶν κυριωτάτων τῆς πόλεως πόρων. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ηὐξήθησαν τὰ τέλη ἐκεῖνα διὰ τῆς εὐφυοῦς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Περιάνδρου (627—585 π. Χ.) ἀνερχομένης ἐπινοίας, ἥτις ἐμφαίνει τὸν πρῶτον ἀγῶνα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὅπως, ἀνθιστάμενον πρὸς τὴν φύσιν, μεταβάλῃ εἰς εὐκολίαν τῆς συγκοινωνίας τοὺς ὑπ' ἐκείνης τεταγμένους φραγμούς. Συνίστατο δ' ἡ ἐπίνοια ἐκείνη εἰς τὸν λεγόμενον **δίολκον**, ὁδὸν κατὰ τὸ στενότατον καὶ ὁμαλώτατον τοῦ ἰσθμοῦ διὰ τροχιῶν ἐστρωμένην, ἐφ' ὧν ἐπιβιβαζόμενα τὰ πλοῖα **διειλκύοντο, διισθμίζοντο, ὑπερισθμίζοντο, ὑπερεφέροντο** ἢ **ὑπερενεωλκοῦντο** ἀπὸ τῆς ἑτέρας τῶν θαλασσῶν εἰς τὴν ἄλλην κατὰ τὰς διαφόρους ἐκφράσεις τῶν ἀρχαίων. Ἀλλ' ἐννοεῖται, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἦτο κατορθωτὸν καὶ ὄχι λίαν δύσκολον διὰ μικρὰ μόνον πλοῖα, ἀδύνατον δὲ διὰ νῆας μεγάλας ἢ καταφράκτους. Διὸ τὰ πλοῖα τὰ θέλοντα νὰ ὑπερισθμίζωνται διὰ τοῦ διόλκου, ὡς εἰκὸς, ἐναυπηγοῦντο κατὰ τὰς διαστάσεις τῶν τροχιῶν αὐτοῦ. Καὶ πότε μὲν ἔπαυσε τὸ σύστημα τῆς διὰ τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ διελκύσεως τῶν πλοίων ἀγνοοῦμεν· ἀλλὰ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων ἦτο ἤδη ἐντελῶς ἐγκαταλελειμμένον, καὶ διὰ τοῦτο ὡς τι ἔκτακτον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Βυζαντίνου ἱστοριογράφου Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ, ὅτι ὁ στρατηγὸς τῆς αὐτοκρατορίας Νικήτας ὁ Ὀρειφᾶς, πολεμῶν τὸν ἔνατον αἰῶνα πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς, «τὰς νῆας ἤγουν τὰς τριήρεις τὰς ῥωμαϊκὰς διὰ τῆς ξηρᾶς τοῦ ἰσθμοῦ ἐκ τῆς Ἑλλαδικῆς θαλάττης εἰς τὴν δυτικὴν περάσας τοὺς Κρῆτας Ἀγαρηνοὺς ἐτροπώσατο». Δὲν θὰ φανῇ δὲ παράδοξον, ὅτι σύστημα ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ κορινθιακοῦ διόλκου ἐπενόησε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου καὶ ἡ βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτρα διὰ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουὲζ, ἐπιχειρήσασα τὴν δι' αὐτοῦ ὑπερνεώλκησιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Ἡ δὲ διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ διόλκου ἐπαύξησις τοῦ πλούτου τῆς Κορίνθου ἀνέῳξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Περιάνδρου, ὅστις, τολμηρότατα διανοούμενος, ἐσκέφθη νὰ προβῇ καὶ περαιτέρω ἐν τῇ καταπολεμήσει τῶν φυσικῶν κωλυμάτων τῆς

Digitized by Google

συγκοινωνίας διὰ τῆς διορύξεως τοῦ ἰσθμοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἔργον οὐδ' ἐπεχειρήθη κἂν ὡς κολοσσιαῖον καὶ ὑπερβαῖνον τὰς δυνάμεις τοῦ ἄλλως κραταιοῦ τυράννου. Ἴσως δὲ καὶ ἡ Πυθία ἀνέστειλε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θελήσεως τοῦ Περιάνδρου διὰ τὴν χαρακτηρίζουσαν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας εὐλάβειαν καὶ πτόησιν πρὸς ἔργα βιαίως μεταβάλλοντα τὴν φυσικὴν τῶν τόπων κατασκευήν, ἔργον οὖσαν τῶν θεῶν.

Ἔκτοτε ἐπὶ τρεῖς ὅλους αἰῶνας καὶ πλέον ἔπαυσε πᾶσα σκέψις περὶ τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ, ὅστις ἄλλως ἐν τοῖς πολυκινήτοις χρόνοις τῆς ἀκμῆς τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἦτο ἡ φυσικὴ γέφυρα ἡ κατὰ γῆν εὐκόλως ἄγουσα ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Πρῶτος δὲ καὶ πάλιν μετὰ τὸν Περίανδρον ἀναλαβὼν τὸ σχέδιον τῆς διορύξεως τοῦ ἰσθμοῦ ὑπῆρξε κατὰ τὸ μεταίχμιον τοῦ τετάρτου πρὸς τὸν τρίτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. Τότε δὲ πρῶτον ἀναφέρεται ὡς αἴτιον τῆς παρακωλύσεως τῶν, ὡς φαίνεται, ἀρξαμένων ἐργασιῶν τοῦ Δημητρίου ὁ λόγος ἐκεῖνος, ὅστις καὶ ἔπειτα μετὰ αἰῶνας ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Νέρωνα ὡς πρόφασις πρὸς διακοπὴν τῶν ἔργων τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχειρηθείσης τομῆς. Λέγεται δῆλα δή, ὅτι ὁ Πολιορκητὴς ἐκωλύθη ὑπὸ ἀρχιτεκτόνων, ἐκφρασάντων τὴν γνώμην, ὅτι ἡ θάλασσα τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἦτο ὑψηλοτέρα τῆς τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ ὅτι, εἰσρέουσα κατὰ ταῦτα μεθ' ὁρμῆς μετὰ τὴν συντέλεσιν τῶν ἔργων εἰς τὸ Σαρωνικὸν πέλαγος, ἔμελλε νὰ καταποντίσῃ τὴν Αἴγιναν καὶ τὰ λοιπὰ περικείμενα νησίδρια. Ἦτο δὲ τοῦτο γνώμη Αἰγυπτίων γεωμετρῶν, καὶ ταῦτα κατ' ἀναλογίαν τῶν δοξαζομένων περὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ὅτι ἦτο μετεωροτέρα τῆς Αἰγύπτου καὶ ὅτι ἑπομένως, διακοπτομένου τοῦ μεταξὺ ἰσθμοῦ, ἔμελλε νὰ κατακλυσθῇ ἡ Αἴγυπτος. Ἡ δόξα δὲ αὕτη τῶν Αἰγυπτίων γεωμετρῶν φαίνεται παρακωλύσασα κατά τιν' ἀρχαίαν μαρτυρίαν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Δαρεῖον νὰ συντελέσῃ τὴν συνένωσιν τῆς Μεσογείου πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, περὶ ἧς ἔγεινε λόγος ἀνωτέρω.

Ἡ τομὴ τοῦ ἰσθμοῦ, καὶ πάλιν ὁπωσδήποτε παρακωλυθεῖσα ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ἀναβάλλεται ἐκ νέου ἐπὶ αἰῶνας. Ἀλλὰ μόνον ἀναβάλλεται. Ἀπὸ δὲ τοῦ πρώτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος ἀνακύπτει καὶ πάλιν ἑκάστοτε ἡ περὶ αὐτῆς σκέψις. Οὕτω διενοήθησαν τὴν διόρυξιν ὁ Καῖσαρ, ὅστις καὶ τὴν ὑπὸ Μομμίου καταστραφεῖσαν Κόρινθον ἀνέκτισε τῷ 46 π. Χ. ὡς ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν, ἔπειτα δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Καλιγόλας μετὰ ὀγδοήκοντα καὶ ἓξ ἔτη, τῷ 40 μ. Χ. Ἔγειναν δ' ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου καὶ αἱ πρῶται πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἀναγκαῖαι παρασκευαὶ διὰ τῆς γεωμετρήσεως τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ὁ μετά τινας μῆνας τὸν Ἰανουάριον τοῦ 41 ἐπελθὼν φόνος τοῦ Καλιγόλα ἀνέστειλε τὰ ἔργα.

Ἀνέλαβε δὲ καὶ πάλιν αὐτὰ μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Νέρων. Ὁ ὠμὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, ὅστις δὲν εἶχεν ὀκνήσει νὰ φονεύσῃ τὴν σύζυγον καὶ τὴν μητέρα, ἐν τῇ κενόφρονι αὐτοῦ καὶ ἀλλοκότῳ ἀγάπῃ πρὸς τὰς καλὰς τέχνας τὴν Ἑλλάδα ἐθεώρει ὡς στάδιον λαμπρὸν ἐπιδείξεως τῶν ἀγωνιστικῶν του χαρισμάτων. Κατεχόμενος δ' αὐτόχρημα ὑπὸ δίψης στεφάνων, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 66 μ. Χ., καί, καταρξάμενος τῆς παραδόξου του καλλιτεχνικῆς περιοδείας ἀπὸ τῆς Κερκύρας, συναπεκόμισε κατὰ τὴν ὑπὲρ τὸ ἔτος διαρκέσασαν διαμονήν του ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι χιλίους ὀκτακοσίους καὶ ὀκτὼ στεφάνους, οὓς οἱ Ἕλληνες, γελοιοποιοῦντες τὰ πάτρια, ἐχορήγουν εἰς τὸν βραγχνόφωνον ψάλτην καὶ κήρυκα, εἰς τὸν ἀδέξιον τραγῳδόν, εἰς τὸν ἀνεπιτήδειον ἁρματηλάτην. Εὐγνωμονῶν δ' ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τοὺς εὐκόλους ἀπογόνους τῶν Ὀλυμπιονικῶν, ἐκήρυξε μὲν ἐν τῷ ἰσθμῷ διὰ τῆς βραγχνῆς του φωνῆς τὸ ***ἀνέλπιστον δώρημα*** ὅπερ παρεῖχεν εἰς τὴν ***εὐγενεστάτην Ἑλλάδα***, τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεισφορίαν. ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἐπιστέψῃ τὴν δαρνηφόρον αὐτοῦ περιοδείαν διὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου, ὅπερ μάτην εἶχον διανοηθῆ ἢ ἐπιχειρήσει πρὸ αὐτοῦ ὁ Περίανδρος, Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Καλιγόλας.

Κυρίως εἰς τὴν χαρίεσσαν γραφίδα τοῦ Λουκιανοῦ, γράψαντος διάλογον, ὅστις ἐπιγράφεται ***Νέρων ἢ περὶ τῆς ὀρυχῆς τοῦ ἰσθμοῦ***, χρεωστοῦμεν ἱκανὰς λεπτομερείας περὶ τῆς νερωνείου ἐπιχειρήσεως. Τὸ σχέδιον τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ δὲν ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὑπ' αὐτοῦ προβεβουλευμένον, ἀλλ' ἐπῆλθεν αἴφνης εἰς αὐτὸν κατ' αὐτὴν τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμονήν του ἐξ ἔρωτος μεγαλουργίας. Ἐπεθύμησε νὰ μιμηθῇ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ποτε μυθευομένην ἀποτομὴν τῆς Εὐβοίας ἀπὸ τῆς Βοιωτίας διὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Δαρείου γεφύρωσιν τοῦ Βοσπόρου. Ἀποφασίσας δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ μέγα ἔργον, ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια ἐπὶ τὸ θεατρικώτερον. Καὶ πρῶτον μὲν ἔψαλεν ὕμνον εἰς τὴν Ἀμφιτρίτην καὶ τὸν Ποσειδῶνα καὶ βραχὺ ᾆσμα εἰς τὸν Μελικέρτην καὶ τὴν Λευκοθέαν, μετὰ δὲ ταῦτα ἔλαβε δίκελλαν χρυσῆν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου πρὸ τῆς ἀπὸ τοῦ Νέρωνος ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἀνθυπάτου τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἔπληξε τὴν γῆν τρὶς διὰ τῆς δικέλλης ἐκείνης. Γενομένης δὲ οὕτω τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔργου δι' αὐτῆς τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοκράτορος, ἤρχισεν ἡ τομὴ συντόνως ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐργατῶν. Ἀνήρχοντο δὲ οὗτοι εἰς πολλὰς χιλιάδας, τοῦτο μὲν ἐξ Ἑλλήνων δεσμωτῶν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ ἐξ αἰχμαλώτων, ἐν οἷς καὶ ἑξακισχίλιοι Ἰουδαῖοι ζωγρηθέντες ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀχαΐας τῷ 67 εἰς τὴν ἐν ἀποστασίᾳ εὑρισκομένην Ἰουδαίαν ἀποσταλέντος Βεσπασιανοῦ τοῦ ἔπειτα αὐτοκράτορος, τοῦτο δ' ἐκ τῆς στρατιᾶς τῆς παρακολουθούσης τὸν Νέρωνα. Μεταξὺ δὲ τῶν εἰς τὴν ὀρυχὴν τοῦ ἰσθμοῦ καταδεδικασμένων ἦτο καὶ ὁ εἰς Γύαρον ἐξωρισμένος φιλόσοφος Μουσώνιος Ῥοῦφος, ἀχθεὶς ἐξ ἐκείνης τῆς νήσου. Καὶ εἰς μὲν τοὺς δεσμώτας καὶ αἰχμαλώτους ἐπεβλήθη τὸ δυσχερέστερον μέρος τῆς ἐργασίας, ἡ ἐκσκαφὴ τῶν βραχωδῶν μερῶν, ἡ δὲ στρατιὰ ἀνέλαβε τὰ ἐπίπεδα καὶ γεώδη. Ἀλλὰ μετ' ἐργασίαν ἱκανῶν ἡμερῶν διεκόπησαν αἴφνης τὰ ἔργα πρὸς χαρὰν μὲν τῶν πολλῶν, λύπην δὲ ὀλίγων. Καὶ ἔχαιρον μὲν οἱ πολλοί, διότι, ὑπὸ δεισιδαιμονίας κατεχό-

Digitized by Google

μενα τὰ πλήθη, δυσαρέστως καὶ μετὰ φόβου ἔβλεπον μεταβαλλόμενον τὸ ἔργον τῶν θεῶν ὑπὸ τοῦ μητραλοίου. Καὶ διεδίδετο λοιπόν, ὅτι αἷμα ἀνέβλυσε κατὰ τὰ πρῶτα πλήγματα τῆς γῆς ὑπὸ τῶν ὀρυττόντων, καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἐξηκούοντο οἰμωγαὶ καὶ μυκηθμοὶ καὶ ὅτι φαντάσματα πολλὰ παρουσιάζοντο. Ἐλυποῦντο δ' οἱ ὀλίγοι καὶ νοημονέστεροι, ἅτε ἀναλογιζόμενοι τὴν ἐκ τῆς διακοπῆς τῆς ὀρυχῆς ἐπερχομένην εἰς τὴν συγκοινωνίαν ζημίαν.

Οὕτω ποικίλα ἦσαν τὰ αἰσθήματα δι' ὧν οἱ Ἕλληνες εἶχον ὑποδεχθῆ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Νέρωνος, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὴν Κόρινθον, φανταζόμενος, ὅτι διὰ τῶν τριῶν κτύπων τῆς χρυσῆς του δικέλλης εἶχεν ὑπερβῆ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους πάντας, ἔδωκεν αἴφνης τὴν διαταγὴν νὰ παύσωσιν αἱ ἐργασίαι τῆς τομῆς. Ὡς λόγος δὲ τῆς διακοπῆς ἐφέρετο ἡ γνώμη τῶν Αἰγυπτίων γεωμετρῶν, οἵτινες, μετροῦντες τὸ ὕψος ἑκατέρας θαλάσσης, εἶχον ἀποφανθῆ, ὅτι αὐται δὲν ἦσαν ἰσόπεδοι, ἀλλ' ἡ περὶ τὸ Λέχαιον, ἤτοι ὁ Κορινθιακὸς κόλπος, ἦτο ὑψηλοτέρα τοῦ Σαρωνικοῦ· κατὰ ταῦτα δὲ ὑπῆρχε φόβος μή, ἐπιχυθέντος τοσούτου πελάγους μετὰ τὴν διάνοιξιν τοῦ ἰσθμοῦ ἀπενεχθῇ ὑποβρύχιος ἡ Αἴγινα. Ἔγεινε λοιπὸν καὶ τότ' ἐπὶ Νέρωνος χρῆσις τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου λόγου δι' ὃν εἶχεν ἀποστῆ τοῦ ἔργου ὡς κινδυνώδους πρὸ τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. Ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι φανταστικοὶ κίνδυνοι ὑπῆρξαν μόνον πρόφασις διὰ τὸν Νέρωνα πρὸς παῦσιν τῶν ἐργασιῶν. Ἀληθὴς δὲ αἰτία ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐσπευσμένης αὐτοῦ ἀναχωρήσεως ἐξ Ἑλλάδος ἕνεκα τῶν ἀνησυχητικῶν ἀγγελμάτων, ἅτινα εἶχεν ἐπιστείλει εἰς αὐτὸν ὁ ἐπιτροπεύων τὸν αὐτοκράτορα ἐν Ῥώμῃ ἀπελεύθερος Ἥλιος. Καὶ ἀληθῶς ὁ Νέρων, σπεύσας εἰς τὴν Ῥώμην, εἶδε μετ' οὐ πολύ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νἀποσοβηθῇ ἡ κατ' αὐτοῦ ἐν τῷ κράτει ἐκραγεῖσα θύελλα. Καὶ ἡ μὲν ἐν τῇ λουγδουνικῇ Γαλατίᾳ πρώτη ἀναφανεῖσα ἐπανάστασις τοῦ Ἰουλίου Οὐίνδικος δὲν ἴσχυσε νὰ λάβῃ διαστάσεις ἐπικινδύνους, καὶ ἀπέληξεν εἰς τὴν ἧτταν καὶ τὸν φόνον τοῦ ἐπαναστάτου. Ἀλλ' ὅ τι δὲν κατώρθωσεν ὁ Οὐίνδιξ ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ μετ' οὐ πολὺ ὁ Γάλβας, ὅστις, ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τῶν λεγεώνων αὐτοκράτωρ ἀντὶ τοῦ μισητοῦ Νέρωνος, ἀνέλαβε τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα, οὗ συμμετέσχεν αὐτὴ ἡ σύγκλητος τῶν Ῥωμαίων. Οὕτω δὲ ὀλίγους μόνον μῆνας μετὰ τὴν τελευταίαν του σκηνικὴν ἐπίδειξιν, τὴν κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῶν ἔργων τῆς ὀρύξεως τοῦ ἰσθμοῦ, ὁ Νέρων, ὃν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν οἱ χίλιοι ὀκτακόσιοί του ἑλληνικοὶ στέφανοι, ἀπέθνησκε τὸν Ἰούνιον τοῦ 68 μ. Χ. θάνατον οἰκτρὸν διὰ χειρός τινος τῶν ἀπελευθέρων του ἔν τινι ἐπαύλει πλησίον τῆς Ῥώμης φυγὰς ἐκ τῆς πόλεως, ὑπὸ τῆς συγκλήτου καταδεδικασμένος ὡς προδότης τῆς πατρίδος, μισούμενος ὑπὸ πάντων.

Οἱ ἀρχαῖοι, ποιούμενοι λόγον περὶ τῆς δοξασίας ἐκείνης τῶν Αἰγυπτίων ἀρχιτεκτόνων, ἧς δὶς ἔγεινε χρῆσις πρὸς διακοπὴν τῶν ἔργων τοῦ ἰσθμοῦ, δὲν ἀποκρύπτουσι τὴν εἰρωνείαν αὐτῶν, σκώπτοντες ταύτην τὴν γνώμην ὡς ἀνεπιστήμονα καὶ ἐσφαλμένην. Ἀλλ' αὕτη ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μέχρι τινὸς μόνον ἀπεδείχθη ἀνεπίστατος. Τὸ γελοῖον δῆλα δὴ ἐν αὐτῇ ἔγκειται εἰς τὸν φόβον περὶ κινδύνου τῆς Αἰγίνης. Ἀλλ' ἡ παρατήρησις, ὅτι τὰ ὕδατα τῶν δύο θαλασσῶν δὲν εἶνε ἰσόπεδα, δὲν ἦτο φαντασιοκοπία, ἀλλ' ἐστηρίζετο πράγματι εἰς παρατηρήσεις, αἵτινες ἐπεβεβαιώθησαν ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης.

Ἀληθῶς μ' ἐβεβαίωσεν ὁ φίλος κ. Ἀντώνιος Μάτσας ὁ κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν διευθύνας τὰ ἔργα τῆς τομῆς μετ' ἐξόχου καὶ τελεσφόρου ἐπιτυχίας, ὅτι διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ κατ' ἐπανάληψιν γενομένων χωροσταθμήσεων ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ θάλασσα τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἶνε κατὰ εἴκοσιν ἑκατοστὰ ὑψηλοτέρα τῆς τοῦ Σαρωνικοῦ. Καὶ ἴσως μὲν οἱ Αἰγύπτιοι γεωμέτραι ἐφαντάζοντο μεγαλειτέραν τὴν διαφοράν· ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ βεβαίωσις τῆς γνώμης αὐτῶν κατ' οὐσίαν ἀποδεικνύει τὴν σχετικῶς μεγάλην πρόοδον τῆς χωροσταθμητικῆς παρ' Αἰγυπτίοις.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐπὶ Νέρωνος ἐργασιῶν πρὸς τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ, τῶν καὶ κυριωτάτων ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὧν ἀξιόλογα περιεσώθησαν ἴχνη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Κατὰ τὴν περιγραφὴν ἀνδρὸς εἰδημονεστάτου τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον, τοῦ Ἐρνέστου Κουρτίου, εἶνε ὁρατὰ κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ ἰσθμοῦ οὐ μακρὰν τοῦ στενοτάτου αὐτοῦ μέρους προφανῆ ἴχνη τῆς ἀρξαμένης ὀρύξεως. Ἐπὶ ἐκτάσεως δισχιλίων τετρακοσίων ποδῶν τὸ ἐξ ἄμμου καὶ εὐθράστων λίθων ἔδαφος εἶνε ἀνεσκαμμένον εἰς πλάτος μὲν διακοσίων ποδῶν, εἰς μικρὸν δὲ βάθος. Ἀμφοτέρωθεν δ' ἀναγνωρίζονται οἱ ἐκλειανθέντες βράχοι καὶ κατὰ τὸ νότιον χεῖλος τῆς ὀρυχθείσης τάφρου κλίμαξ, ἄνω δ' αὐτῆς οἱ σωροὶ τῶν ἐκσκαφέντων χωμάτων. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ εἶνε ὁρατὸς ὁ ἐκ βράχων ἀπότομος τοῖχος, ὅπου ἐσταμάτησαν αἱ ἐργασίαι. Καὶ περαιτέρω δὲ μέχρι τῶν μέσων τοῦ ἰσθμοῦ εἶνε εὐπαρακολούθητος ἡ διαγραφὴ τῆς γραμμῆς τῶν ἔργων. Τοιαῦτα τὰ περισωθέντα λείψανα τῆς νερωνείου ἐκσκαφῆς τοῦ ἰσθμοῦ.

Ἔκτοτε παρῆλθον αἰῶνες πολλοὶ πρὶν ἢ γείνῃ καὶ πάλιν λόγος περὶ διορύξεως τοῦ ἰσθμοῦ. Ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπέτρεπε τοιαύτην σκέψιν. Οὔτ' ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας μετὰ τὸν Νέρωνα οὔτ' ἐπὶ τῶν Βυζαντίνων, ὅτε ἀπαραγνώριστος εἶνε παρακμή τις τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος, ἀναφέρεται νέα ὀρυχῆς ἀπόπειρα. Ἐν περιπτώσει δ' ἀπολύτου ἀνάγκης ἐγίνετο μόνον ὑπερνεώλκησις τῶν πλοίων διὰ τοῦ ἰσθμοῦ, ὡς εἴδομεν γενόμενον τοῦτο τὸν ἔνατον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ὀρειφᾶ. Καὶ ὅτε δὲ ἡ Πελοπόννησος ἤκμασε καὶ πάλιν ὡς ἴδιον δεσποτᾶτον ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, οὔτε ἡ πρὸς ἀλλήλους διχόνοια τῶν δεσποτῶν, οὔτε οἱ ἄλλοι αὐτῶν ἀγῶνες ἀφῆκαν εἰς αὐτοὺς καιρὸν νὰ σκεφθῶσι περὶ διορύξεως τοῦ ἰσθμοῦ, πρὸς ἣν ἄλλως ἀπῃτοῦντο μέσα κολοσσιαῖα, ὧν ἐστεροῦντο. Καὶ ὅμως εἴπερ ποτὲ θὰ ἦτο τότε εὐκταία ἡ θαλάσσωσις τοῦ αὐχένος ἐκείνου τῆς γῆς, ὅστις ἦτο ἡ γέφυρα δι' ἧς

Digitized by Google

εὐκόλως τὰ τουρκικὰ στίφη κατέβαινον ἤδη εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς μάτην οἱ Παλαιολόγοι ἐτείχισαν ἐκ νέου τὸν ἰσθμόν. Τὰ τείχη αὐτῶν ὑπῆρξαν ἀνίσχυρα νὰ προτάξωσι φραγμὸν εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ κατακτητοῦ.

Ἡ Πελοπόννησος ἐφάνη ἀναλαμβάνουσα καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς τριακονταετοῦς βενετοκρατίας (1687—1718). Τότε δὲ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐν τῇ χερσονήσῳ ἐπιχειρηθέντων ἔργων ἡ εὔανδρος βασίλισσα τῶν θαλασσῶν συνεῖδεν ὁποίας ἀσφαλείας πρόξενος ἠδύνατο νἀποβῇ εἰς τὴν νέαν αὐτῆς κτῆσιν ἡ ὀρυχὴ τοῦ ἰσθμοῦ. Οὐ μόνον ἡ ναυσιπλοΐα τῆς γαληνοτάτης δημοκρατίας ἔμελλε νὰ λάβῃ δι' αὐτῆς ἔκτακτον ἐπίδοσιν καὶ νὰ διευκολυνθῇ ὁ ἐκ τῶν τεναγῶν τοῦ Ἀδρίου πλοῦς τῶν βενετικῶν τριήρων εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἀνατολῆς, μεθ' ὧν οἱ Βενετοὶ διεξῆγον ζωηρὸν ἐμπόριον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου ἡ κτῆσις ἔμελλε νἀποβῇ ἀσφαλεστέρα διὰ τῆς διακόψεως τῆς γεφύρας δι' ἧς ἠδύναντο καὶ πάλιν νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν χερσόνησον οἱ Τοῦρκοι τῆς Ῥούμελης.

Ἐπεχείρησαν λοιπόν, καθ' ἃ φαίνεται, καὶ οἱ Βενετοὶ τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς μέχρι τοῦδε περὶ ταύτης αὐτῶν τῆς ἐπιχειρήσεως λείπουσιν εἰδήσεις αὐθεντικαί. Μόνον δὲ ἡ κοινὴ παράδοσις διηγεῖτο μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀκόμη χρόνου εἰς τοὺς περιηγητάς, ὅτι οἱ Βενετοὶ ἤρχισαν τὰς ἐργασίας αὐτῶν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν πρὸς τὸν κορινθιακὸν κόλπον παραλίαν. Ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἔντρομοι, ἰδόντες ἀναβλύζον αἷμα κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἐκείνην ἀπόπειραν. Πειραθέντες δὲ καὶ πάλιν κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Σαρωνικοῦ, παρέστησαν καὶ ἐκεῖ πρὸ τοῦ αὐτοῦ θεάματος, καὶ ἠναγκάσθησαν νἀποστῶσι τελείως τοῦ ἔργου.

Τὸ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν Βενετῶν σκαφέων ἀναβλύζον ἐκεῖνο αἷμα ἐνθυμίζει τὴν διήγησιν τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς αὐτῆς διοσημίας ὡς ἐμφανισθείσης κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἐπιχειρηθεῖσαν ὀρυχήν. «Νέον εἶνε μόνον ὅ τι ἐγήρασε» θὰ ἐπανελάμβανεν ὁ Chaucer. Ἀλλὰ καὶ τότε, ὡς ἐπὶ τοῦ Νέρωνος ἡ καταμέτρησις τῶν Αἰγυπτίων γεωμετρῶν, ἡ διοσημία ἐκείνη μόνον πρόφασις πρὸς ἐγκατάλειψιν τοῦ ἔργου ὑπῆρξε προφανῶς. Πολὺ δὲ μᾶλλον ἀπέστησε τοὺς Βενετοὺς τῆς ἐπιχειρήσεως τὸ δύσεργον αὐτῆς καὶ ἡ βραχεῖα διάρκεια τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἣν ἠναγκάσθησαν καὶ πάλιν νἀποδώσωσιν εἰς τοὺς Τούρκους συνῳδὰ τῇ ἐν Πασσάροβιτζ συνομολογηθείσῃ συνθήκῃ (1718).

Ἡ ἀπόπειρα δ' ἐκείνη τῶν Βενετῶν εἶνε ἡ τελευταία μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἔκτοτε μέχρι τῆς ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ἡμέραις συντελέσεως τοῦ ἔργου μόνον σκέψεις καὶ μελέται ἔγειναν. Ἀφ' οὗ δ' ἔμελλε τὸ ἔργον νἀχθῇ τέλος εἰς πέρας δι' Ἑλλήνων, ἂς μὴ λησμονηθῇ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Τὺρρ ἐγκαινίσεως τῆς τελευταίας ἐπιχειρήσεως Ἕλλην μηχανικός, ὁ ἐκ Κρήτης Λεωνίδας Λυγούνης, ἤδη τῷ 1855, διευθύνων τὰ ἔργα τοῦ Νείλου, ἐσχεδίασε τὴν διόρυξιν τοῦ ἰσθμοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις τοῦ κολοσσιαίου ἔργου ἐθεωρεῖτο τότε ὄνειρον, καὶ μόνον μετὰ τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ ἠδυνήθη ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, ἐπικουρουμένη ὑπὸ τῶν μεγάλων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος κεφαλαίων, νὰ ἐλέγξῃ ἥκιστα προφητικὴν τὴν πρόρρησιν Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως, ὅστις, ἐλθὼν εἰς τὸν ἰσθμὸν ἑπτὰ ἔτη πρὸ τοῦ Νέρωνος, εἶπεν «οὗτος ὁ αὐχὴν τῆς γῆς τετμήσεται, μᾶλλον δ' οὔ.»

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ[1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Ὁ Γιακουμάκης Στέφας ἦτο γέρων ἄνω τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν, ἀλλ' ἡ ὄψις του ἐν γένει τὸν ἐδείκνυε πολὺ νεώτερον. Εὐθυτενὴς τὸ σῶμα, ζωηρὸς ἀρκετὰ τὰς κινήσεις, εὔχρους, μὲ πρόσωπον ἐξυρισμένον, χωρὶς μύστακα, ἐφόρει τὴν ἀφελῆ καὶ καθαρίαν ἐνδυμασίαν του, — ἄσπρον πανταλόνι λινὸν καὶ γιατέκαν ἀπὸ μαῦρο σόρι, μὲ ἀνοικτὸν ἄσπιλον ὑποκάμισον, ἐφ' οὗ ἔπιπτον αἱ ἄκραι τοῦ στενοῦ μαύρου λαιμοδέτου καὶ μὲ κασκέτον ἢ μπερετόνι ἀπὸ μαῦρον μεταξωτὸν μὲ στιλπνὴν προμετωπίδα, — τὴν ἐνδυμασίαν αὐτὴν τὴν ἐφόρει μ' ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν σπανίαν δι' ἄνθρωπον τῆς ἡλικίας του. Ἤρκει νὰ τον ἔβλεπέ τις μόνον, διὰ νὰ συμπαθήσῃ πρὸς αὐτὸν ζωηρῶς, καὶ πρὶν ἀκόμη διαστείλῃ τὸ χεῖλος εἰς τὸ σύνηθές του γλυκύτατον μειδίαμα, τὸ ἀποκαλύπτον ὀδοντοστοιχίαν πλήρη καὶ λευκήν.

Ὅταν προσετέθη καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς περὶ τὸν Τόνην, ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ μιᾶς πολυθρόνας καὶ κατὰ τὴν προτροπὴν τῆς συμβίας του ἀφαιρέσας τὸ μπερετόνι του, ἡ ὁμιλία ἐτράπη ἐπὶ τὰ πολιτικά.

«Ἐτούτη τὴ βολὰ ὅμως» ἤρχισεν ὁ σιὸρ Γιακουμάκης, ἄνευ οὐδενὸς προηγουμένου δικαιολογοῦντος τὸν ἐναντιωματικὸν «τὸν παπάκη σου θὰν τονε κάμουμε πρῶτο· ἄ, πρῶτα ὁ Θεὸς καὶ ὁ Ἅγιος.

— Ναί, μὰ ποῦ δὲν εἶνε βέβαιο ἀκόμα ἂν θὰ ἐκτεθῇ;

— Μπᾶ, καὶ γιατί;

— Δὲν εἶδες ντισφάτα ποῦ ἔφαγε στὴν τελευταία ἐκλογή;

— Χμ! καὶ ποῖος τοὖπε νὰ κάμῃ τὸ ἀτζάρντο νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ κόμμα του καὶ νὰ στήσῃ κάλπη μοναχός του: Τόρα ποῦ ἐγύρισε πάλι καὶ θὰν τονε βγάλῃ τὸ κόμμα του . . . ἄ μάλιστα... μάλιστα...

— Ὥστε, παναπῆ, δὲν τονε ψηφᾷς σὰν Τοκαδέλο, παρὰ σὰν μηλιανό.

— Ἐγὼ νὰ σου πῶ· προκειμένου γιὰ τὸν πατέρα σου, τὸν παλαιό μου φίλο, δὲν ἀκούω οὔτε μηλιανούς, οὔτε λουβαίους. Μὰ ὁ κόσμος ἐδῶ δὲν κάνει σήμερα ἔτσι· θέλει τὸ κόμμα του καὶ δὲν ἀκούει τίποτσι ἄλλο. Μπορεῖ νὰ σου ψηφίσῃ, λέει ὁ λόγος, τὸν Τζαντζίλια ἀπὸ τὸ Γέτο, φτάνει νὰ ἰδῇ παντιεροῦλα στὴν κάλπη του.

[1] Ἴδε σελ. 26

Digitized by Google

— Στὴν Πάτρα, ποῦ λέμε πῶς εἶνε ἀπολίτιστοι καὶ ἄγριοι, δέν τα κάνουν ἔτσι.

— Μὰ πῶς, δὲν ἔχουνε κόμματα ἐκεῖ;» ἠρώτησεν ἔκπληκτος εἰς τὸ ἄκουσμα ἡ σιόρα Γιακουμάκαινα.

Ὁ Τόνης ἐπεξήγησε τότε ἐν συντομίᾳ πῶς τὰ κόμματα, ἓν συμπολιτευόμενον καὶ ἓν ἀντιπολιτευόμενον, ὑπάρχουν βέβαια καὶ ἐκεῖ ὅπως παντοῦ· ἀλλὰ ἐκτιμοῦν λίγο καὶ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν. Μὲ ἄλλους λόγους ἐκεῖ, λέει, συντρέχει ὅποιος θέλει καὶ ψηφίζει ὅποιον θέλει· ὄχι σὰν ἐδῶ, ποῦ ἂν δέν σε χρίσῃ ὑποψήφιο ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο κομματάρχιδες, δὲν τολμᾷς νὰ βγῇς, ὅποιος καὶ ἂν εἶσαι καὶ ὅση ἀξία καὶ ἂν ἔχῃς, γιατ' εἶσαι βέβαιος πῶς δέν θα πάρῃς κουκί, καὶ ποῦ τὸ χειρότερο, ἂν τολμήσῃς ἐσὺ ὁ μηλιανὸς νὰ ψηφίσῃς καὶ κανένα φίλο σου λούβη, σὲ λένε ἀμέσως προδότη...

— Τόρα τόσα χρόνια ἔτσι ἐσυνειθίσαμε. Καθένας μὲ τὸ αἴσθημά του.

— Μὰ κακά.

— Μὰ γιατὶ κακά; Ἐσεῖς οἱ νέοι τὰ ἐβγάλατε ἀφτοῦνα. Τσοὶ γέρους τόρα ἡ νέα πλάση δέν μας στιμάρετε γιὰ τίποτα καὶ δὲν ἀκοῦτε ποτὲς ἐκεῖνο ποῦ σας λέμε».

Ἡ Μαργαρίτα ἔκλινεν εἰς τοὺς ὑπαινιγμοὺς τὴν κεφαλὴν χωρὶς νἀπαντήσῃ.

Πρὶν ἢ προφθάσῃ ὁ Τόνης νἀναπτύξῃ εἰς τὸν σιὸρ Γιακουμάκην ὅλους τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐθεώρει πολὺ ἐπιζήμιον δι' ἕνα τόπον τὴν κομματικὴν ἀποκλειστικότητα, ὑπερμαχῶν τῆς προσωπικῆς ἀξίας καὶ τοῦ *ἀνακατώματος* εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν βουλευτῶν, ἐν ᾧ αἱ γυναῖκες τὸν ἤκουαν ἐν σιωπῇ χωρὶς νὰ ἐννοοῦν καὶ πολλὰ πράγματα,— τὸν διέκοψεν ἓν ὡρολόγιον μὲ τὴν εὔηχον μεταλλικὴν φωνὴν σημαῖνον τὴν μεσημβρίαν, ἐν ᾧ ταὐτοχρόνως ὁ μέγας κώδων τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἤρχισε νἀντιλαλῇ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ του κατοικητηρίου ἀνὰ τὴν πόλιν ρυθμικῶς καὶ βαρέως τὴν ὥραν τῆς διακοπῆς καὶ τῆς ἀναπαύσεως. Καὶ ἄλλα ὡρολόγια καὶ ἄλλα κωδωνοστάσια μακρυσμένα ἤχησαν συγχρόνως, ἠκούσθη δ' ἐπί τινα λεπτὰ συναυλία τις κωδώνων καὶ κωδωνίσκων, διαχύσασα τὴν εὐφροσύνην εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐργαζομένων καὶ τῶν ἀνυπομόνων, ἐπισπεύσασα βήματα ἀργῶν, συμμαζεύουσα τοὺς ἀτάκτους δείκτας καὶ περιελίξασα διὰ ξηροῦ τριγμοῦ τὰ χαλαρὰ ἐλατήρια τῶν χρονομέτρων τοῦ θυλακίου.

Ὑπακούουν εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτὴν οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ὁ Τόνης ἐζήτησε *μία κοῦπα νερὸ* καὶ ἐσηκώθη νὰ φύγῃ. Ἡ Μαργαρίτα ἔσπευσε νὰ ἐγχύσῃ ἐκ πηλίνου τινὸς ἀγγείου εἰς τὸ ποτήριον, τὸ ὁποῖον εἶχε συνοδεύσει τὸν καφὲν καὶ ἀπέκειτο ἐπὶ τοῦ δίσκου κενόν, καὶ νά τού το προσφέρῃ. Ἐκεῖνος τὸ ἔπιεν ὄρθιος καί το ἀπέθεσε μόνος ἐπὶ τῆς τραπέζης, εὐχαριστήσας διὰ μειδιάματος τὴν Μαργαρίταν, ἡ ὁποία ἔτεινε τὴν χεῖρα νὰ λάβῃ τὸ ποτήριον.

Ἐγκάρδιοι ἦσαν οἱ ἀποχαιρετισμοί, αἱ διαβεβαιώσεις τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, αἱ ὑποσχέσεις συχνῶν ἐπισκέψεων. Τὰ παιδία ἠγέρθησαν πρὸς τιμήν του καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τὸν προέπεμψαν μέχρι τῆς κλίμακος, ἐκτὸς τῆς Μαργαρίτας, ἡ ὁποία ἔτρεξε νὰ σύρῃ τὸ σχοινίον τῆς θύρας καὶ νὰ προβάλῃ εἰς τὸ παράθυρον νά τον ἴδῃ φεύγοντα. Ὁ κρότος τῶν βημάτων του ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἔκαμε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν Ἄντζολαν, τὴν ἀναθρεφτὴν τῆς Παναγιώτας, νἀφήσῃ, ὡς συνείθιζε, τὸν ἀργαλειόν της, καὶ νὰ σκύψῃ περίεργος ἀπὸ τὸ ἀπέναντι παράθυρον, εἰς τὴν γωνίαν τῆς πλατείας.

—Τίνος εἶνε, κυρά μου, τὸ ἀρχοντόπουλο;» ἠρώτησε τὴν Μαργαρίταν, ὅταν ὁ Τόνης δὲν ἐφαίνετο πλέον.

— Εἶνε γυιὸς τοῦ Τοκαδέλου, ποῦ τον εἴχαμε μία βολὰ γείτονα.

— Κακὸ νὰ μὴν ἔχῃ τὸ ξένο ἀρχοντόπουλο, μία τζόγια εἶνε, λεβέντης. Καὶ ποῦ ἔλειπε, μάτια μου;

— Στὴν Πάτρα.

— Καὶ ἦρθε νὰ κάτσῃ πηλειό;

— Ναί.

— Ἀνύπαντρος, ἀνύπαντρος;

— Ναῖσκε, ἀνύπαντρος!»

Καὶ ἀνῆλθεν ἡ Μαργαρίτα καὶ ἔκλεισεν ἀποτόμως τὸ παράθυρον. Ἦτο ἡ ὥρα τοῦ γεύματος καὶ ὑπῆγε νὰ ἑτοιμάσῃ τὰ τῆς τραπέζης, ἐν ᾧ ἡ νονά της ἐσχόλαζε τὰ παιδία, θέτουσα ἡ ἰδία εἰς τὰς κεφαλάς των τὰ καλύμματα, ὅσων εἶχαν, καὶ παραγγέλλουσα τὸ στερεότυπον: νὰ πᾶνε φρόνιμα στὸ δρόμο καὶ ἅμα φθάσουνε σπίτι νὰ φιλήσουνε τὸ χέρι τοῦ σιὸρ πάρε καὶ τῆς σιόρα μάρες.

Β'

Ἐπὶ κυανοῦ στερεώματος σελαγίζουν τρεῖς ἀστέρες χρυσοῖ καὶ κάτω, ἄνωθεν φαιοῦ συμπλέγματος βράχων, ἐκτείνει τὰς πτέρυγας ὁλόλευκος περιστερά. Τοιοῦτο ἦτο τὸ οἰκόσημον, τὸ διακρίνον ἀπὸ μακρὰ ἔτη τὴν οἰκογένειαν τῶν κομήτων Τοκαδέλων, ἔμβλημα ἀγνώστου πλέον σημασίας, τὸ ὁποῖον τῇ ἐπετράπη νὰ φέρῃ μετὰ τοῦ τίτλου καὶ τῶν παρεπομένων, εὐθὺς ὡς ἀποκατέστη ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν νῆσον, τὴν κατεχομένην τότε ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. Εἶνε παλαιόθεν γεγλυμμένον ἐπὶ μαρμάρου, τοῦ ὁποίου ἀπεσβέσθησαν πλέον οἱ χρωματισμοὶ καὶ ἀνηρτημένον ὑπεράνω τῆς θύρας τῆς εἰσόδου εἰς τὸ προγονικὸν παλάτιον τῆς Πλατείας Ρούγας. Ἀλλ' ἡ κατάστασις αὐτὴ τῆς γλυφῆς ἐμπνέει μελαγχολικὰς σκέψεις εἰς τὸν θεώμενον, ὡς ἐκπροσωποῦσα τὴν ἱστορίαν ὅλην τοῦ οἴκου, τὸν ὁποῖον ἐπιστέφει. Ἡ δύναμίς του ἐξέλιπεν, ὁ πλοῦτός του ἠλαττώθη, ἡ λάμψις του ἠμαυρώθη· ἀπειλεῖ δὲ νὰ καταπέσῃ εἰς τεμάχια ἐπὶ τῶν εἰσερχομένων, ἂν μὴ κρατηθῇ ὑπὸ νέου καὶ στερεοῦ ἐπιστηρίγματος.

Εἶνε ἡ τύχη αὐτὴ ὅλων σχεδὸν τῶν οἰκογενειῶν, ὅσας ἐδημιούργησεν ἐν ταῖς νήσοις ἡ ἑνετικὴ Κυριαρχία. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς μεγάλης Δημοκρατίας καὶ τὴν ἔλευσιν τῶν Ἄγγλων προπάντων δὲ μετὰ τὴν ἐθνικὴν Ἕνωσιν, αἱ ἀριστοκρατικαὶ οἰκογένειαι, λείψανα τοῦ παρελθόντος, ἔχασαν μετὰ τῶν προνομίων, σχεδὸν πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐπιρροήν. Καὶ ἐκ λόγων φυσιολογικῶν, καὶ ἐκ λόγων ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐξέπεσαν καὶ παρήκμασαν

Digitized by Google

ὁλοτελῶς αἱ περισσότεραι καὶ πρὸ τοῦ ἀλλάξαντος ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ λαοῦ, ἀπέκρυψαν κατησχυμέναι ράκη μεγαλείου καὶ ἐπιμονῆς. Εἶδον ἑαυτὰς ἀντικαθισταμένας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ δυνάμει καὶ τῇ ἐπιβολῇ ὑπὸ βλαστῶν νέων, ἀγενῶν, ἀλλὰ μεστῶν ζωῆς καὶ μέλλοντος, ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ χυμοῦ τῶν ὁποίων ἐδέησε νὰ μεταλάβουν καὶ νἀντλήσουν νέας δυνάμεις. Στερηθεῖσαι δὲ τοῦ πλούτου, γυμνωθεῖσαι τοῦ τίτλου, ἀπολέσασαι τὴν κατὰ πρόληψιν ἰσχύν, εὑρέθησαν ἠναγκασμέναι νὰ πολεμήσουν διὰ κοινῶν ὅπλων πρὸς τοὺς κοινούς, — ὅσαι ἠθέλησαν νὰ διατηρήσουν θέσιν τινὰ ὑπεροχῆς, — πρὸς ἀπόκτησιν νέου ἀπαραιτήτου στοιχείου ἐπιτυχίας, τῆς δημοτικότητος, θωπεύουσαι καὶ κολακεύουσαι καὶ ἀνεχόμεναι τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον ἄλλοτε ἐπίεζον, κατετυρράνουν καὶ περιεφρόνουν, μισοῦσαι ὅμως αὐτὸν πάντοτε πατροπαραδότως καὶ τόρα ὅπως καὶ τότε.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου εἰς ἣν εὑρισκόμεθα, μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ κοινωνία της ἐδιχάσθη φυσικῶς εἰς δύο κόμματα, τῶν ὁποίων εἶχον προσχηματισθῇ οἱ πυρῆνες κατὰ τοὺς προηγηθέντας ἀγῶνας· τὸ ἓν λαϊκόν, ἀποτελούμενον ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ νέον καθεστὼς παρεῖχε διὰ τῆς ἰσότητος προνόμια, καὶ τὸ ἄλλο ἀριστοκρατικόν, συνασπίσαν ὅλους ἐκείνους, τῶν ὁποίων διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὰ προνόμια κατέρρεον. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἀρχηγὸς ἀνεδείχθη ὁ περίφημος Μήλιας, καλὸς μὲν πολιτικὸς ἀλλὰ καὶ δημαγωγὸς εὐφυέστατος, δεξιῶς διευθύνων καὶ ἐξασφαλίζων πάντοτε ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν τελικὴν νίκην· τοῦ δὲ δευτέρου ἀρχηγοὶ ὑπῆρξαν πολλοὶ τῶν εὐγενῶν, ἀδέξιοι ὡσεπιτοπλεῖστον πολιτικοί, διαφωνοῦντες, ὑπονομευόμενοι καὶ ἐπὶ τέταρτον αἰῶνος ὑποστάντες σειρὰν σχεδὸν ἀδιάσπαστον ἡττῶν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ πρῶτον κόμμα ὠνομάζοντο ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχηγοῦ **μηλιανοί**· ἐν ᾧ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ δεύτερον καὶ μὴ ἔχοντες ἀρχηγὸν ὡρισμένον, ὀνομάζοντο **λουβαῖοι**. Λούβης ἦτο τὸ ἐπώνυμον ἀνθρώπων τινῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ κοινὴ γνώμη ἐπέρριψεν ἔγκλημα τελεσθὲν ἐν τῷ τόπῳ πρωτάκουστον καὶ φοβερόν· τὴν σφαγὴν ὁλοκλήρου οἰκογενείας, μεθ' ἧς ἔτυχε νὰ ἔχουν ἔχθραν οἱ Λουβαῖοι αὐτοί, σφαγὴν ἐπεκταθεῖσαν μέχρις αὐτῶν τῶν κατοικιδίων ζώων καὶ τῶν κτηνῶν. Τῶν κατηγορουμένων τούτων τὴν ὑπεράσπισιν ἀνέλαβε τότε μετὰ ζέσεως εἷς δικηγόρος καὶ δημοσιογράφος διαπρεπὴς ἐκ τοῦ κόμματος τῶν εὐγενῶν· τοῦ ἀντιδημοτικοῦ δὲ τούτου κινήματος ἐπωφεληθέντες οἱ ἀντίθετοι μηλιανοί, τοὺς ἐπωνόμασαν ὅλους περιφρονητικῶς Λουβαίους. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀθωότητος τῶν νομιζομένων κακούργων καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀληθινῶν ἐνόχων — ναυαγησάντων ὀλίγον κατόπι καὶ πνιγέντων ἐκτὸς ἑνός, ὡς διὰ τοῦ δακτύλου τῆς θείας Προνοίας, — οἱ ὑπερασπισταὶ δὲν ἀπηξίωσαν νὰ κρατήσουν ὡς χαρακτηριστικὸν τὸ ἐπώνυμον, μαρτυροῦν μὲν τὴν σπουδὴν τῶν ἀντιπάλων καὶ τὴν βιαιότητα, ἀνῆκον δὲ εἰς ἀνθρώπους ἀθώους καὶ ἀληθῶς μαρτυρήσαντας... Ὁ τόπος λοιπὸν διῃρεῖτο εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα. Ἕκαστος τῶν νεοτεύκτων αὐτῶν συνταγματικῶν πολιτῶν ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀναγκαίως ἢ μηλιανὸς ἢ λούβης.

Ὡς δ' ἀνήρχετο ἡ αἰτία καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν κομμάτων τούτων ὑψηλότερα τῶν συνήθων προσωπικῶν προτιμήσεων καὶ ἀντιπαθειῶν, ἔχουσα τὰς ρίζας εἰς κοινωνικὴν διαίρεσιν παλαιάν, συνθλίψασαν τὸν τόπον ἐπὶ αἰῶνας, καὶ ὡς ἤγειρεν ἡ ἔκτακτος προσωπικότης τοῦ Μήλια ἀληθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ φανατισμόν, τὰ πάθη ἐκεῖ διετέλουν εἰς διαρκῆ ἔξαψιν καὶ ὁ κομματικὸς ἀνταγωνισμὸς εἶχεν ἐπὶ συνεχῆ ἔτη μεταβάλει τὴν πόλιν — vituperio delle genti — εἰς πεδίον ἀγῶνος ἀμειλίκτου, ἀλληλοφαγώματος καὶ ἐξοντώσεως. Ἡ τρομοκρατία ἐβασίλευσεν ὑπὸ τὴν εἰδεχθεστέραν αὐτῆς μορφήν· τὸ πιστόλιον, ἡ μάχαιρα καὶ τὸ ρόπαλον ἀπετέλεσαν ἀπαίσιον ὑπὲρ τὴν κεφαλήν της σύμπλεγμα· ἐκ τῶν συχνῶν δὲ τούτων ἐρίδων, τῶν ἐκφοβίσεων, τῶν ἐσπευσμένων φυγῶν καὶ τῶν παλμῶν, τὰ δυστυχῆ ἀνθρώπινα πλάσματα, ὅσα δὲν εἶχον ἀνεπτυγμένα τὰ θηριώδη ἔνστικτα, εἶχον καταντήσει καρδιακά.

Ὁ Ριχάρδος Τοκαδέλος ἦτο μηλιανός.

Ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε καὶ κατενόει τὴν οἰκτρὰν τοῦ οἰκοσήμου του κατάστασιν, ἦτο αὐτός· καὶ ἄλλο δὲν εὕρισκε σήμερον ἐπιστήριγμα παρὰ τὸ ρητὸν τὸ ἀναγεγραμμένον δημοκρατικώτατα ἐπὶ τοῦ θυρεοῦ τοῦ νέου του Βασιλέως. Ἔπρεπε νὰ κολακεύσῃ τὸν λαὸν ἵνα διὰ τῆς ἀγάπης του ἀναδειχθῇ. Τὸ πρῶτόν του λοιπὸν δημοκοπικὸν κίνημα ἦτο, ἀπολακτίζων δῆθεν τοὺς εὐγενεῖς, νὰ καταταχθῇ εἰς τὸ λαϊκὸν κόμμα· διότι αὐτὸ καὶ μόνον τὸ πολυπληθέστερον καὶ ἰσχυρότερον ἦτο ἱκανὸν νά τον περιβάλῃ δι' ἀξιωμάτων καὶ νά τον ἀναβιβάσῃ μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ πάλιν εἰς τὴν θέσιν τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς πιέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἦγεν ἡ ἀτομική του φιλοδοξία καὶ αἱ οἰκογενειακαί του παραδόσεις. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ ἐλευθέρως, εἰμὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, τοῦ κόντε Παύλου. Τὸν ἀριστοκρατικὸν γέροντα, τὸν ἀμείλικτον καὶ ἄκαμπτον, συνείθισε νὰ φοβῆται καὶ νὰ σέβεται· οὐδ' ἤθελε νὰ λυπήσῃ δι' ἀσυμβιβάστου διαγωγῆς καὶ ὑποχωρήσεως τὰς τελευταίας ἡμέρας ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἐν γήρατι βαθεῖ, ἀντετάχθη ὅσον ἠδύνατο εἰς τὴν Ἕνωσιν, ὡς ὁ καταχθονιώτερος τῶν Καταχθονίων, ἐμίσησε πᾶσαν ἰδέαν φιλελευθέραν, τὴν δὲ ζωήν του ὅλην διῆλθεν ἐν διηνεκεῖ ἀγῶνι πρὸς τὸν λαόν, ἀρχίζοντα ἤδη νἀνασείῃ τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν τῶν τυράννων του πτέρναν. Ἐν μιᾷ τῶν αἰθουσῶν τοῦ ἀρχοντικοῦ παλατίου, ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρως ἀνηρτημένη ἡ εἰκὼν τοῦ Παύλου Τοκαδέλου, ἔργον ζωγράφου περιφήμου, τοῦ Δοξαρᾶ, παριστῶσα αὐτὸν ὁλόκληρον ἐν φυσικῷ μεγέθει ἐντὸς πλαισίου παχέος χρυσοῦ. Ἡ ὄψις ἐκείνη εἶχέ τι τὸ ἐξόχως ἐπιβάλλον. Περιβεβλημένος τὴν μελανὴν αὐτοῦ ἐνδυμασίαν, στενὸν πανταλόνιον, ρεδιγκόταν μὲ μεγάλα ἀνοικτὰ φιλέτα καὶ ὑπερμεγέθη κομβία, καὶ γιλέκιον κλειστὸν μέχρι τοῦ λαιμοῦ, τὸν ὁποῖον περιέσφιγγον αἱ πολλαπλαῖ σπεῖραι τοῦ λαιμοδέτου, δὲν ἐπεδείκνυε καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ ὕψος ἄλλο φαιδρὸν σημεῖον, εἰμὴ δύο-τρεῖς κρίκους τῆς χρυσῆς ἁλύσεως τοῦ ὡρολογίου του, ἀφ' ἧς ἐκρέματο σιγγίλιον βαρύ. Ἐπὶ τοῦ ὠχροῦ, τοῦ ἐξυρισμένου

Digitized by Google

προσώπου του διεχεῖτο στυγνότης καὶ πικρία. Τὰ παχέα χείλη κατάκλειστα, ὁ πώγων ὀξύς, ἡ μύτη γρυπή· τὸ μέτωπον πλατὺ καὶ φαλακρόν. Οἱ ὀφθαλμοὶ πλησίον ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, μικροὶ καὶ περιϐαλλόμενοι ὑπὸ ὀφρύων σχεδὸν ἡμικυκλικῶν, ἐξηκόντιζαν βλέμμα ὅμοιον πρὸς πτηνοῦ νυκτοβίου. Τὰ δὲ μικρόκογχα ἀριστοκρατικά του ὦτα ἐφαίνοντο ὀξυθόμενα, ὡσεὶ ἐπτοημένα ὑπὸ ἀσυνήθους ὀχληροῦ θορύβου, ὡς τινος ψιθύρου λαϊκοῦ, φέροντος μακρόθεν λέξεις τινὰς δυσήχους ἐλευθερίας καὶ χειραφετήσεως... Καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ λευκοῦ κιονοκράνου, ἐφ' οὗ ἐστήριζε τὴν λεπτοφυᾶ χεῖρα ἐν συμπλέγματι ξίφους καὶ πίλου πτερωτοῦ, ἔλαμπον οἱ τρεῖς χρυσοῖ ἀστέρες τοῦ οἰκοσήμου του ἐπὶ οὐρανοῦ ψευδῶς γαλανοῦ καὶ ἀνεφέλου. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου ἀνέζη πραγματικῶς ὁ παλαιὸς αὐτὸς ἄρχων, ὁ τελευταῖος τῆς γενεᾶς του πρόμαχος τῶν προνομιῶν του, ὁ ὁποῖος ὡς βράχος ἄκαμπτος, ἐστάθη νὰ συντριφθοῦν ἐπ' αὐτοῦ ὅλα τὰ ἐνάντια κύματα, ὑπ' οὐδενὸς παρασυρθεὶς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν εἰς τὸν μονογενῆ του υἱὸν ἀφῆκε τὰς τελευταίας τυραννικὰς παραγγελίας. Ἡ μνήμη του εἰς τὸν λαὸν διετηρεῖτο ὡς τινος φάσματος ἀποτροπαίου. Διὰ τὴν πολυτέλειαν μεθ' ἧς ἔζη καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τὸν ἀπετέλουν **μανίφικον**, ἐν ᾧ διὰ τὴν κακίαν του καὶ τὴν καταχθονιότητα **τρεμέντον**. Τὰ περὶ αὐτοῦ ἀνέκδοτα, ηὐξημένα ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ὑπὸ φαντασιῶν ζωηρῶν, ἐκυκλοφόρουν ἀκόμη, ὑποστηριζόμενα ὄχι ὑπὸ ὀλίγων μαρτύρων αὐτοπτῶν. Περὶ τοῦ Μανίφικου παραδείγματος χάριν διηγοῦντο ὅτι ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν τὰ χρυσᾶ ἐπιτραπέζια σκεύη, μετὰ τὸ γεῦμα, τὸ ὁποῖον παρέθεσε ποτὲ πρὸς ἄγγλον Ἁρμοστήν, καὶ περὶ τοῦ Τρεμέντου ὅτι θέλων νὰ ἐκδικηθῇ ἕνα χωρικόν, ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ σχολιάσῃ μίαν του διαταγήν, τὸν ἔκραξε νὰ νοίξῃ εἰς τὸν κῆπόν του ἕνα λάκκον διὰ φύτευμα δένδρου· ἐν ᾧ δὲ ὁ ἀτυχὴς ἐκεῖνος εὑρίσκετο εἰς τὸ βάθος του, σκάπτων ἀκόμη, προσκαλέσας ὁ αὐθέντης τοὺς δούλους του, τοὺς διέταξε νὰ ρίψουν πάλιν μέσα εἰς τὸν λάκκον τὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον ὁ ἐργάτης εἶχεν ἐπισωρεύσει παρὰ τὰ χείλη τοῦ . . . τάφου του.

Τοιούτου πατρὸς ἡ ἀνάμνησις ἐβάρυνεν ἐπὶ τοῦ Ριχάρδου Τοκαδέλου καὶ αὐτὴ τὸν ἔκαμνεν, ἔλεγες, νὰ κύπτῃ περισσότερον χαιρετῶν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τὸν λαὸν τὸν ἀγελαῖον, τοῦ ὁποίου εἶχε σήμερον καὶ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν φόβον. Πρὸ τῶν ἰσοτίμων του ὅμως ἐτήρει ἀγερώχως ἄκαμπτον τὸ βραχὺ σῶμα καὶ τὸν ὑψηλὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἂν καὶ ἐκ περιστάσεων ἀτυχῶν εἶχε χάσει μέγα μέρος τῆς περιουσίας του καὶ ἔζη πλέον ἐκ τῶν λειψάνων της, δυνάμει κτηθείσης τινὸς ταχύτητος, δὲν ἐννοοῦσεν ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ ἐνώπιον οὐδενὸς τῶν ἄλλων πλουσίων εὐγενῶν, αὐτὸς ὁ πτωχότερος μέν, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἀρχαιοτάτη ἦτο ἡ εὐγένεια καὶ αἱ οἰκογενειακαὶ παραδόσεις ἐφέροντο πλήρεις ἰσχύος καὶ λαμπρότητος ὑψηλότεραι καὶ τυραννικώτεραι ὅλων. Ἔπειτα καὶ ἐκεῖνοι, μὲ τοὺς περισσοτέρους τῶν ὁποίων στενῶς ἐσυγγένευε, δὲν ἔπαυσαν νά τον ἀναγνωρίζουν καὶ νά τον ἐκτιμοῦν. Ἤξευραν καλῶς ὅτι ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ φιλοδοξία τὸν ἔκαμαν νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Μήλια ἐναντίον των καὶ δὲν ἀμφέϐαλλαν διόλου ὅτι ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν μετεχειρίζετο ὁμιλῶν πρὸς τὸν λαόν, τὸν γενόμενον αἰφνιδίως κυρίαρχον, ἦτο γλῶσσα ψευδὴς καὶ ὑποκριτική, σκοποῦσα νά τον ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλιν δοῦλον τῶν ὀρέξεών του. Ὅπως οἱ περισσότεροι τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐννοούντων νὰ προκόψουν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, εἶχε καὶ ὁ Τοκαδέλος δύο γλώσσας. Τὴν μίαν, καθὼς εἴπαμεν, διὰ τὸν λαὸν καὶ ἄλλην διὰ τὴν ἀριστοκρατίαν. Τὴν πρώτην, τὴν μετεχειρίζετο ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας του, ἀπὸ τοῦ παραθύρου τοῦ πολιτικοῦ Συλλόγου τῶν Μηλιανῶν ἡ **Ἀγάπη**, ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου εἰς τὸν Ἄμμον καὶ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας μετὰ τῶν ἐκλογέων συνδιαλέξεις. Κατ' αὐτὴν ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ ἦτο ἡ δύναμίς του, τὸ καλὸν τοῦ τόπου τὸ μόνον μέλημά του, ἡ αὐταπάρνησις ἡ μόνη του ἀρετή, οἱ λουϐαῖοι ἐλεεινοὶ καὶ τρισάθλιοι, ἡ Ἑλλὰς τὸ πρῶτον Ἔθνος τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀνάκτησις τῶν ὑπὸ δουλείαν χωρῶν γεγονὸς θετικόν. Τὴν δευτέραν, τὴν σχετικῶς εἰλικρινῆ καὶ μᾶλλον σύμφωνον πρὸς τὰς πεποιθήσεις του, ὡμίλει κατ' ἰδίαν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Μήλια, μετὰ τῶν συγγενῶν του καὶ τῶν στενῶν του φίλων, εἴτε εἰς τὰς μαλθακὰς αἰθούσας τῶν ἀριστοκρατικῶν κατὰ τὰς ἑσπερινὰς συναθροίσεις, εἴτε ἐξηπλωμένος εἰς καμμίαν τῶν ἀνέτων πολυθρονῶν τῆς Λέσχης **Ὁμόνοια**, ἡ ὁποία, πρὶν ἢ τὴν ἐκλαϊκεύσῃ καὶ αὐτὴν ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη, ἦτο τὸ κομψὸν ἐντευκτήριον τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ τόπου. Κατ' αὐτὴν τὴν γλῶσσαν, ὁ λαὸς ἦτο θηρίον ἀνήμερον προωρισμένον διὰ τὸν κλωϐόν, οἱ Μηλιανοὶ ἄθροισμα κακούργων, ὁ τόπος μετὰ τὴν ἕνωσιν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, τὸ ρωμαίϊκο τὸ χειρότερον Ἔθνος τοῦ κόσμου καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἢ τῶν Αὐστριακῶν κατάκτησις ἁπλῶς ζήτημα χρόνου.

[Ἔπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ

(ὀπίσω ἀπὸ μιὰ φωτογραφία μου)

Ὅταν παιδιά μου γύρω τὸ κεφάλι
Ἐς τοῦ τάφου τὴν ὁλόμαυρη ἡσυχιά,
Μιὰ νέα μορφὴ θὰ βλέπετε μεγάλη
Τὰ βήματά σας πάντα ν' ἀκλουθᾷ.

Ὅταν τὸ στῆθος φλογερὰ θὰ πάλλῃ
Γιὰ τὴ γλυκειά, τὴν ἅγια ἐλευθεριά,
Γιὰ τῆς ζωῆς τὴ δοξασμένη πάλη,
Θὰ θωρῆτε ἕναν ἄγγελο ἐμπροστά.

Ἀλλ' ὅταν λησμονήσετε μιὰ μέρα
Τὸν τιμημένο δρόμο ποῦ πατῶ
Καὶ τὰ λόγια τοῦ δόλιου σας πατέρα,

Ἐμπρός σας θὰ θωρῆτε ἕνα θεριό,
Γεμάτο φλόγα, τρικυμία, φοβέρα,
Καὶ ᾅδης κι' οὐρανὸς θὲ νᾆμαι ἐγώ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

Digitized by Google

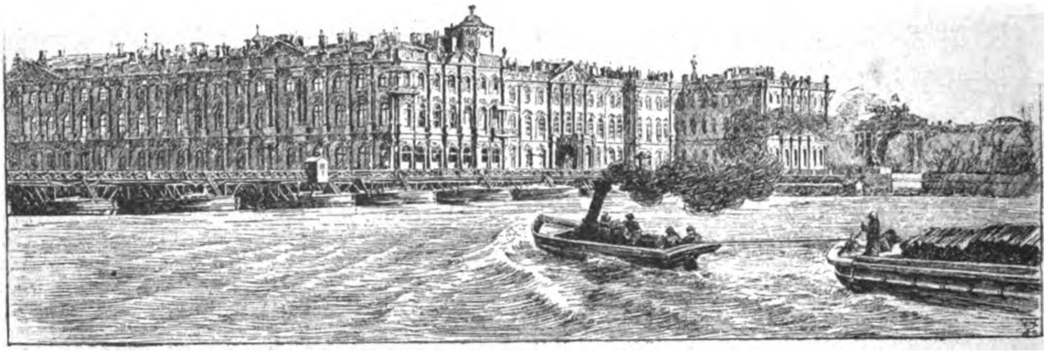

Τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον

ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΙΣ[1]

Ἀλλὰ σημαίνει ἤδη ἡ ἐνάτη καὶ ἀνοίγονται αἱ θύραι τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοκρατορικῶν δωματίων. Ἀμέσως ἐπικρατεῖ σιγὴ θανάτου, τὴν ὁποίαν διακόπτει τὸ ἄκουσμα: «Ὁ αὐτοκράτωρ!» Ὁ Τζάρος προβαίνει ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, κατὰ τὴν τάξιν τὴν ὁποίαν ὁρίζει εἰς ἕκαστον ὁ βαθμὸς τῆς συγγενείας. Ὁ θέλων νὰ μαντεύσῃ τὸ μυστικὸν τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους πρέπει νὰ στρέψῃ τὴν ῥάχιν εἰς τὴν θύραν διὰ τῆς ὁποίας εἰσέρχεται ὁ δυνάστης, καὶ νὰ θεωρήσῃ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ κατ' ἀντανάκλασιν ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας τῶν ὑπηκόων του. Πάντων τὰ πρόσωπα περιβάλλονται αὐτοστιγμεὶ τὴν αὐτὴν ἔκφρασιν σοβαρᾶς κατανύξεως, καὶ πάντων τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ὁλόκληρος ἡ ζωϊκὴ δύναμις συγκεντρώνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ζητοῦντας τὸ βλέμμα τοῦ κυρίου των. Τὸ θέαμα τοῦτο δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἐμφάνισιν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν πρώτων ἀκτίνων τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου. Οὐδεμία τῷ ὄντι ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ στραφῇ τις πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ ἴδῃ ὅτι ἀνέτειλε, ἀφοῦ σαφῶς ἀγγέλλει τὴν ἀνατολήν του ἡ φωτεινὴ ἀνταύγεια τῶν ἀντικρὺ κορυφῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἀσφάλειαν δύναταί τις παρατηρῶν τὰ πρόσωπα τῶν αὐλικῶν νὴ εἴπῃ: «Ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ἔλθῃ, ὁ αὐτοκράτωρ ἔρχεται, ὁ αὐτοκράτωρ ἦλθεν». Ἡ ἔλευσίς του τῷ ὄντι εἶναι ἀληθὴς ἀνατολὴ ἡλίου, εὐδοκοῦντος νὰ μεταδώσῃ εἰς πάντα τὰ πλάσματα θάλπος καὶ ζωήν.

Ἀλλ' ἤδη ἀκούονται τὰ πρῶτα κρούσματα τῆς Πολονέζας. Ὁ αὐλάρχης καὶ ἡ μεγάλη κυρία προπορεύονται, φέροντες εἰς τὴν ῥάχιν των τὸ βάρος δύο σχεδὸν αἰώνων. Ὁ αὐτοκράτωρ χειραγωγεῖ μίαν ἐκ τῶν μεγάλων δουκισσῶν, τὴν δὲ αὐτοκράτειραν ὁ ὁρισθεὶς ἀντιπρόσωπος ξένου κράτους. Τὰ ἄλλα ζεύγη ἀκολουθοῦσι τούτους εἰς τὸν γῦρον τῆς αἰθούσης. Τὴν ὑποχρεωτικὴν ταύτην παρέλασιν διαδέχονται οἱ στρόβιλοι καὶ οἱ ἀντίχοροι. Ἡ ζωηρότης ὅμως ἀρχίζει μὲ τὴν Μαζοῦρκαν, τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸν καὶ ἀρειμάνιον χορόν. Ὁ χορευτὴς κτυπᾷ τὸν ῥυθμὸν διὰ τοῦ φέροντος ἠχηροὺς πτερνιστῆρας ὑποδήματος, ἁρπάζει τὴν χορεύτριαν εἰς τὰς ἀγκάλας του ὡς τρέμουσαν περιστεράν, διέρχεται ὅλην τὴν αἴθουσαν διὰ τριῶν πηδημάτων, καταθέτει τὴν ἁρπαγεῖσαν εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν καὶ γονατίζει τότε πρὸ αὐτῆς. Ὁ μεθυστικὸς οὗτος χορὸς εἰκονίζει ζωηρῶς τὴν βιαιότητα τῶν ἀρχαίων ἠθῶν, τὴν τόλμην τοῦ ἅρπαγος καὶ τὴν λατρείαν του ἐραστοῦ.

Οἱ μικροὶ χοροί, οἱ λεγόμενοι **τῶν Φοινίκων**, εἶναι ἴσως πολυτελέστεροι. Ὁ θέλων νὰ γνωρίσῃ τί ἦτο ὁ παλαιὸς κόσμος πρέπει νὰ σπεύσῃ νὰ παρευρεθῇ εἰς τοιοῦτον χορόν, πρὸς τὸν ὁποῖον οὐδὲν ὑπάρχει ἄξιον συγκρίσεως εἰς τὰς αὐλικὰς πανηγύρεις τῶν ἄλλων τόπων. Ἅμα σημάνῃ ἡ μία μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ἀνοίγει ὁ αὐλάρχης τὴν θύραν μακροῦ διαδρόμου μεταβληθέντος εἰς κῆπον τῶν τροπικῶν. Παρὰ τὰ κιβώτια τὰ περιέχοντα τοὺς φοίνικας, τὰς μυρσίνας, τὰς ἀνθισμένας καμελίας καὶ τὰ ἄλλα μεσημβρινὰ φυτά, τοποθετοῦνται μικραὶ τράπεζαι, ὅπου δειπνοῦσιν ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς οἱ πεντακόσιοι περίπου κλητοί. Εἰς τὰς παρόδους τοῦ ἀφρικανικοῦ τούτου δάσους, τοῦ μετακομισθέντος τὸ πρωῒ δι' ἑλκήθρων ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θερμοκηπίου, κάθηνται ἢ περιφέρονται οἱ λαμπροστόλιστοι αὐτοκρατορικοὶ ξένοι, τοὺς ὁποίους ἐπεριγράψαμεν ἀνωτέρω. Ὑπὸ τοὺς ἀειπρασίνους ἐκείνους θόλους ὅλα συντρέχουσι πρὸς θάμβωσιν τοῦ ὀφθαλμοῦ· τὰ ἄνθη τῶν δένδρων καὶ τῶν γυναικῶν, τὰ ζωηρὰ χρώματα καὶ αἱ διαθλάσεις τοῦ φωτὸς εἰς τὰς σισσύρας καὶ τὰς περικεφαλαίας, εἰς τὰ χρυσώματα τῶν αὐλικῶν στολῶν, τὸν χάλυβα τῶν ξιφῶν καὶ τῶν θωράκων, τὰ παράσημα καὶ τοὺς ἀδάμαντας τῶν περιδεραίων. Πασίγνωστον δὲ εἶναι ὅτι οὐδαμοῦ ὑπάρχουσιν ὅσα εἰς τὴν Ῥωσσίαν παράσημα καὶ διαμάντια. Ὁ ταῦτα θεωρῶν ἐκπλήσσεται πρὸ πάντων ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῆς τοσαύτης τρυφῆς καὶ πολυτελείας πρὸς τοῦ κλίματος τὴν ἀσπλαγχνίαν, οὐδὲν ἄλλο εὑρίσκων κατόρθωμα ἄξιον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἵδρυσιν τοιαύτης μεγαλοπόλεως τόσον πλησίον τοῦ πόλου. Αἱ περὶ αὐτὸν γυμνοτράχηλοι

[1] Ἴδε σελ. 23

Digitized by Google

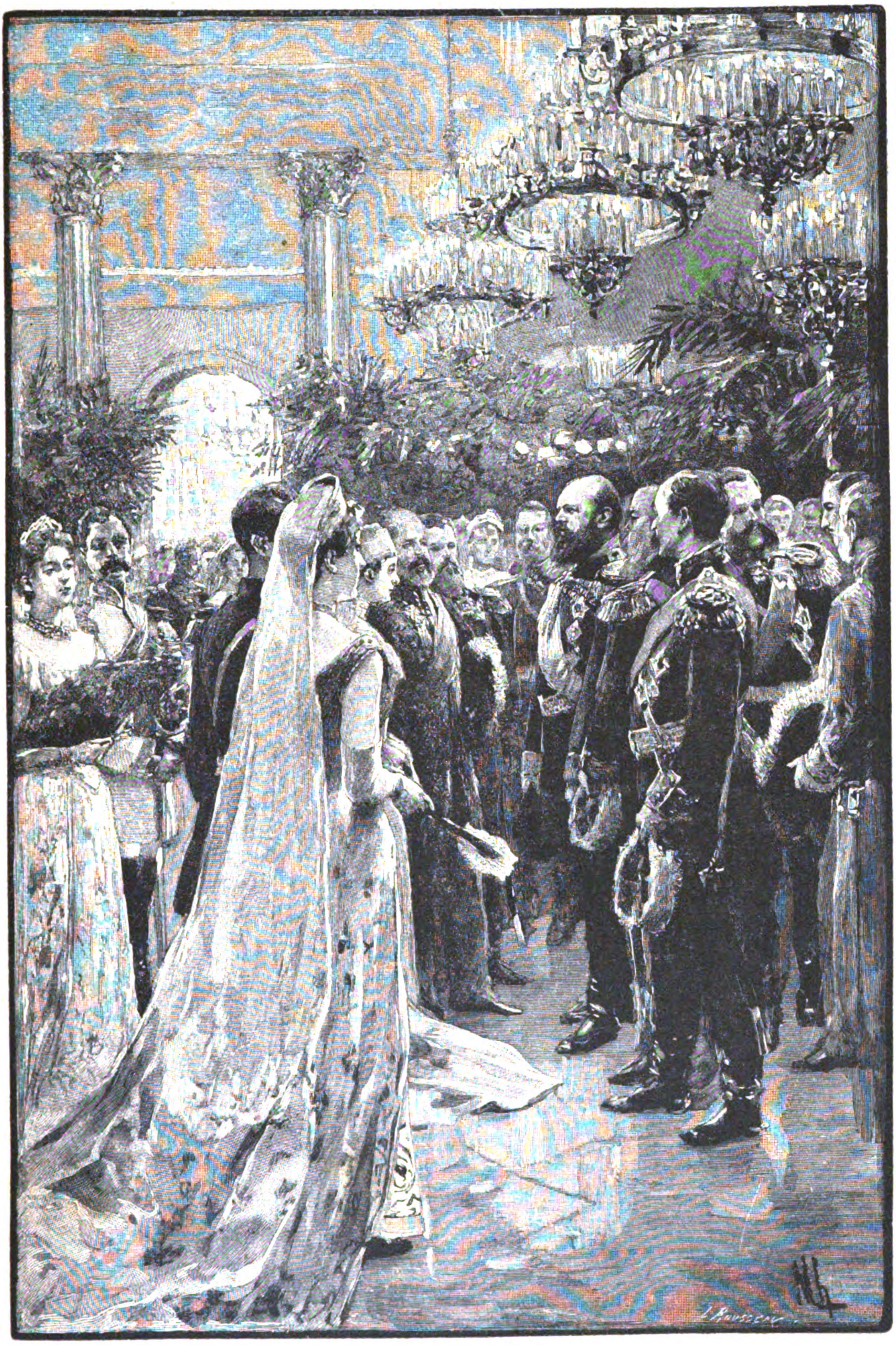

Ἀνακτορικὸς χορὸς

Digitized by Google

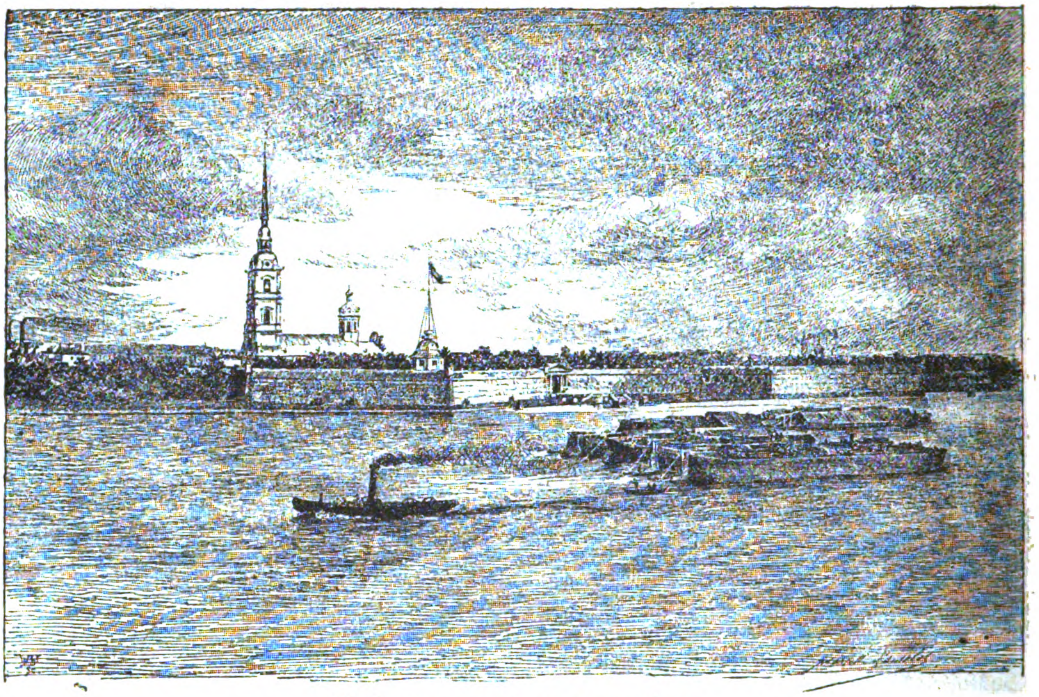

Τὸ φρούριον τοῦ Πετροπαύλου

γυναῖκες ἔφθασαν εἰς τὸ δάσος ἐκεῖνο καμελιῶν ὀχούμεναι ἐπὶ τοῦ πάγου, ὑπὸ θερμοκρασίαν εἴκοσι βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν, διὰ δὲ τῶν κλάδων τῶν φοινίκων διακρίνεται ποταμὸς παγωμένος καὶ τάπης χιόνος ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς Ἀσίας εἰς χιλιάδας σταδίων ἐπὶ τῶν πεδιάδων, ὅπου κοιμᾶται ὁ ρωσσικὸς λαὸς τὸν χειμερινόν του ὕπνον. Ὅσον τις παρατηρεῖ καὶ συλλογίζεται, τόσον μᾶλλον ἐκπληκτικὴν εὑρίσκει τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς θορυβώδους ἐκείνης χαρᾶς καὶ τῆς περὶ αὐτὴν κατηφοῦς καὶ σιωπηλῆς ἐρήμου.

Ὁσάκις βαρυνθῇ ὁ παντοδύναμος δεσπότης τὰ ἄνθη καὶ τὰ φυλλώματα τῶν τροπικῶν, δύναται εὐκόλως ν' ἀνταλλάξῃ τὰ θαύματα τῆς φύσεως πρὸς τὰ τῆς τέχνης, συγκαλῶν τοὺς χορευτὰς εἰς τὰς αἰθούσας τῆς συγκοινωνούσης μετὰ τῶν ἀνακτόρων Πινακοθήκης. Ἡ μαζοῦρκα χορεύεται τότε ὑπὸ τὰ βλέμματα θεατῶν, τοὺς ὁποίους ἐζωγράφησαν ὁ Ῥούβενς, ὁ Ῥαμβράν, ὁ Βανδὺκ καὶ ὁ Βερονέζης, ἡ δὲ ζῶσα πανήγυρις εἶναι ἐξ ἴσου πολυτελὴς καὶ ὡραία ὅσον καὶ ἡ εἰκονιζομένη εἰς τοὺς τοίχους. Οἱ χορεύοντες σύγχρονοί του φαίνονται εἰς τὸν ξένον θεατὴν ἄνθρωποι ἄλλης ἐποχῆς, ὅπως καὶ οἱ ζωγραφιστοὶ κόμητες τῆς Φλάνδρας καὶ πατρίκιοι τῆς Βενετίας.

Πλὴν τοῦ χειμερινοῦ ἀνακτόρου δύναταί τις νὰ συναντήσῃ τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς τὰς στρατιωτικὰς παρατάξεις. Ἀπὸ ἑνὸς ἤδη αἰῶνος οἱ δυνάσται τῆς Ῥωσσίας ἁμιλλῶνται πρὸς τοὺς Πρώσσους ἡγεμόνας κατὰ τὸν στρατιωτικὸν ζῆλον, μεταδίδοντες εἰς τοὺς ὑπηκόους των τὸ σέβας τῆς στρατιωτικῆς στολῆς καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει. Οὐδὲν ὑπῆρχε κώλυμα ἱκανὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἀλέξανδρον νὰ μεταβῇ πᾶσαν Κυριακὴν εἰς τὴν παράταξιν τοῦ ἱπποδρομίου τῆς πλατείας Μιχαήλ. Ἐκεῖ ἐπέμεινε νὰ ὑπάγῃ παρὰ τὴν γνώμην καὶ τὰς ἱκεσίας τοῦ ὑπουργοῦ του κόμητος Λόρις Μελικὼφ τὴν 13 Μαΐου 1881 καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέφων ἐδολοφονήθη. Ὁ Τζάρος περιστοιχούμενος ὑπὸ πάντων τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ ἀκολούθων, λαμβάνει τὴν ἀναφορὰν τῆς κυριακῆς πρὸ τοῦ μετώπου τῶν δύο συνταγμάτων τῆς φρουρᾶς. Πολλοὶ ἀπόμαχοι στρατηγοὶ ἐπιμένουσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην νὰ λάβωσι τὴν ἀρχαίαν θέσιν των εἰς τὰς τάξεις τοῦ παρελαύνοντος πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος συντάγματος. Ὅσοι τῶν πρέσβεων εἶναι κάτοχοι στρατιωτικοῦ βαθμοῦ παρευρίσκονται τακτικῶς εἰς τὰ γυμνάσια τῆς κυριακῆς, εὑρίσκοντες ἐκεῖ εὐκαιρίαν νὰ πλησιάσωσι τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ συνδιαλεχθῶσι μετ' αὐτοῦ ἱππεύοντες παραπλεύρως. Οἱ σπουδαιότατοι καὶ ἱστορικώτατοι διπλωματικοὶ διάλογοι τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐψιθυρίσθησαν εἰς τὸ ἱπποδρόμιον Μιχαὴλ μεταξὺ δύο βροντοφώνων στρατιωτικῶν προσταγμάτων.

Τὰ ἱπποδρόμια ταῦτα τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς εἶναι ἀπέραντα κτίρια κατάκλειστα καὶ καλῶς θερμαινόμενα, ἐντὸς τῶν ὁποίων δύναται νὰ κινῆται ἐν ἀνέσει ὁλόκληρον σύνταγμα ἱππικοῦ. Οἱ ἀξιωματικοὶ τελοῦσιν ἐκεῖ ἱππικοὺς ἀγῶνας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐφίππους χοροὺς μετ' ἀτρομήτων ἀμαζόνων, προσκαλοῦντες εἰς τὸ θέαμα πάντας τοὺς ἐκλεκτοὺς Πετρουπολίτας. Πλὴν τῆς ἐπιθεωρήσεως τῆς Κυριακῆς σπανίως παρέρχεται ἑβδομὰς ἄνευ καὶ ἄλλης τινὸς εἰς τὰ ἱπποδρόμια πανηγύρεως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Τζάρου, εἴτε κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ Ἁγίου προστάτου τοῦ συντάγματος, εἴτε εἰς ἀνάμνησιν ρωσσικῆς νίκης ἢ πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς πεντηκονταετηρίδος ἐνδόξου τινὸς στρατηγοῦ. Σκοπὸς τῶν ἰωβιλαίων τούτων εἶναι ἡ προαγωγὴ τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος τοῦ ἔθνους. Οἱ κάτοικοι τῆς Πετρουπόλεως μεταβαίνουσιν εἰς τὰ ἱπποδρόμια, ὅπως οἱ Παρισινοὶ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Ταῦτα εἶναι στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ἱδρύματα, ἱκανοποιοῦντα συγχρόνως

Digitized by Google

Καλὴ μέρα παιδιά

τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα καὶ τὴν φιλέορτον διάθεσιν τῆς ῥωσσικῆς κοινωνίας.

Ἀλλὰ πρὸς πλήρη ἐκτίμησιν τῆς ὄντως ἐπικῆς λαμπρότητος τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ πρέπει τις νὰ εὕρῃ τόπον εἰς τὰ ἑκατέρωθεν τῆς αὐτοκρατορικῆς σκηνῆς θεωρεῖα τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως κατὰ τὴν μεγάλην ἐαρινὴν ἐπιθεώρησιν. Τὸ πεδίον τοῦτο κεῖται εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, μεταξὺ τοῦ παροχθίου τῆς Αὐλῆς, τοῦ θερινοῦ κήπου καὶ τοῦ ἀπαισίου μεγάρου Μιχαήλ, τὸ ὁποῖον μένει ἀκατοίκητον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ τραγικοῦ καὶ μυστηριώδους θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου. Εἰς τὴν ἀπέραντον πλατεῖαν παρατάσσεται ὁλόκληρος ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρά. Εἰκοσιπέντε χιλιάδες κατ' ἐλάχιστον ὅρον καὶ πλειστάκις περισσότεροι ἄνδρες. Καὶ ἄλλα ἴσως κράτη ἔχουσιν ἰσάξιον τοῦ Ῥωσσικοῦ στρατόν, οὐδὲν ὅμως καὶ τὸν δυνάμενον νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν γραφικὴν ποικιλίαν. Μετ' ὀλίγον θὰ παρελάσωσι πρὸ ἡμῶν ὅλαι αἱ φυλαὶ καὶ ὅλαι αἱ πανοπλίαι τῆς ἀπεράντου καὶ πολυσυνθέτου αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τῶν ῥωμαντικῶν ἱπποτῶν τῆς φρουρᾶς, οἵτινες φαίνονται ἐξεγερθέντες ἐκ τάφων μεσαιωνικῶν, μέχρι τῶν ἡμιαγρίων Κιργιζίων τῆς ἀσιατικῆς ἐρήμου. Ἀλλὰ χιλιάδες στομάτων μεταδίδουσι τὸ πρόσταγμα : «***Ὁ Αὐτοκράτωρ*** !» Εἰς τὸ ἄκουσμα ἐκεῖνο φρίσσουσιν αἱ σημαῖαι καὶ συμπαιανίζουσι βροντωδῶς πᾶσαι αἱ μουσικαὶ τὸν ἐθνικὸν ὕμνον : «Σῶζε, Κύριε, τὸν Τζάρον». Οὗτος προβαίνει βραδέως καλπάζων μετὰ τῆς στρατιωτικῆς του συνοδίας, εἰς τὴν ὁποίαν διαπρέπουσιν ὑπὸ ποικίλας στολὰς οἱ εὐγενέστεροι καὶ ὡραιότεροι ἄνδρες τῆς Ῥωσσίας, οἱ πρέσβεις καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἀκόλουθοι πάντων τῶν κρατῶν. Ὁ μονάρχης παρελαύνει πρὸ τῶν ταγμάτων, ἡ δὲ Τζαρίνα ἀκολουθεῖ αὐτὸν ἐντὸς ἀσκεποῦς ἁμάξης. Κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους ἀντηχεῖ ἔτι βροντωδέστερος ὁ ἐθνικὸς ὕμνος, κατὰ δὲ τὰ διαλείμματα αὐτοῦ ἀκούεται ὁ καθιερωμένος μεταξὺ τοῦ Τζάρου καὶ τῶν στρατιωτῶν του διάλογος : «Καλὴ 'μέρα, παιδιά μου» — «Κάμνομεν, Μεγαλειότατε, ὅ τι ἠμποροῦμεν διὰ νὰ σ' εὐχαριστήσωμεν».

[Ἕπεται συνέχεια] VOGÜE

ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μητροφάνης Κριτόπουλος καὶ οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φίλοι αὐτοῦ (1617—1628) ὑπὸ Μ. Ρενιέρη. 8ον. Σελίδες 114.

Ὁ κ. Μ. Ῥενιέρης διὰ τῆς ἐν ἔτει 1859 ἐκδοθείσης παρ' αὐτοῦ βιογραφίας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἐξιστόρει σπουδαιότατον γεγονὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, τὴν ἀνάμιξιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν πάλην μεταξὺ Λουθηρανῶν καὶ Καθολικῶν, ἥτις συνετάραξε τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα διά τε τῶν θεολογικῶν συζητήσεων, καὶ διὰ τῶν ὅπλων τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου.

Ὁ Λούκαρις, εἷς τῶν πολυμαθεστάτων ἱεραρχῶν, οἵτινες ἀνέβησάν ποτε εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, εἰς ὃν ἐκλήθη τῷ 1621 ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, ἀνὴρ ἐκπαιδευθεὶς ἐν Βενετίᾳ καὶ Παδούῃ, ἐπισκεφθεὶς δὲ τὴν Γερμανίαν, Ὀλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν καθ' ὃν χρόνον αὗται εἶχον ἀποτινάξει τὸν ζυγὸν τοῦ καθολικισμοῦ, διέλαμπε δ' ἐν αὐταῖς ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐλευθερία, ἣν ἐνέπνευσεν ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Λουθήρου, εἶχε συμπαθήσει πρὸς τὴν κοινωνίαν τῶν Διαμαρτυρομένων· δι' ὃ καὶ ὡς πατριάρχης ἔν τε Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἐδεικνύετο εὔνους πρὸς αὐτοὺς καὶ πολέμιος ἄσπονδος τῶν Καθολικῶν.

Ὁ κ. Ῥενιέρης βασιζόμενος ἐπὶ ἱστορικῶν πηγῶν ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Λουκάρεως ἐξέθηκε πάσας τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν διαμαρτυρομένων κρατῶν, πρὸς τὸ δόγμα τῶν ὁποίων ἐφαίνετο ἀποκλίνων, καὶ τὰ τῶν σχέσεών του πρὸς ἄλλους ἐν Εὐρώπῃ ἡγεμόνας καὶ ἱεράρχας Λουθηρανούς, μεθ' ὧν εὑρίσκετο εἰς ἄμεσον ἀλληλογραφίαν, πρὸς τούτοις δ' ἐξιστόρησε τὰς ἀντενεργείας καὶ ῥᾳδιουργίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰησουϊτῶν, οἵτινες πολλὰ δεινὰ ἐχάλκευσαν κατὰ τοῦ Λουκάρεως συκοφαντοῦντες αὐτὸν εἰς τὴν Πύλην, καὶ τέλος ἐπιτηδείως συνεργήσαντες εἰς τὸν θάνατόν του, ὅπως ἀναβιβάσωσιν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τὸν Κονταρῆν, τὸ σκεῦος τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκλογῆς· διότι οἵ τε Καθολικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἐζήτουν νὰ προσεταιρισθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἕκαστοι τὸ ὀρθόδοξον πατριαρχεῖον ὅπως

Digitized by Google

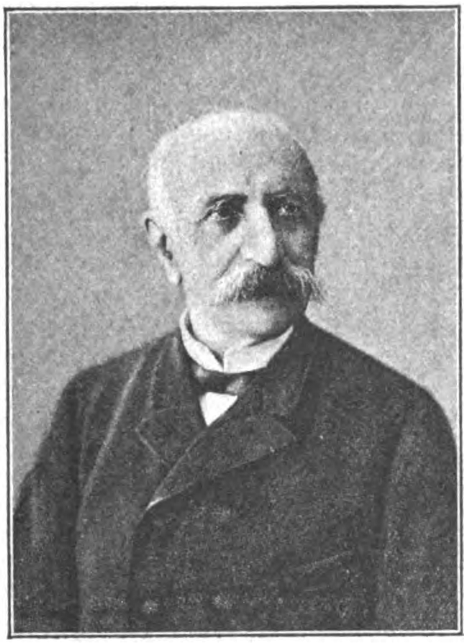

Μάρκος Ρενιέρης

ἐπιδείξωσι θρίαμβον διὰ τούτου καὶ κύρωσιν τῶν ἰδίων δογμάτων.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως, καθ' οὓς ἡ θεολογία ἐθεωρεῖτο ἡ πρώτη τῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἱστορία ἀναφέρει καὶ ἄλλα ὀνόματα ἐξόχων ἐν τοῖς γράμμασιν Ἑλλήνων ἀσπασθέντων τὰ δόγματα τῶν Καθολικῶν ἢ τῶν Λουθηρανῶν. Τὰ φῶτα τῆς Εὐρώπης ἐν ᾗ ἔζων ἢ ἔζησαν, ἀτομικαὶ πολλάκις πεποιθήσεις, ὁ πόθος τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους των, ὅστις ἀδιαλείπτως ἐβαυκάλιζε τὸν νοῦν αὐτῶν συνετέλει εἰς τὰς τοιαύτας μεταστάσεις, ἀλλ' αὗται οὐδόλως ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ Λούκαρις ἦτο πατριάρχης, ἔζη ἐν μέσῳ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, πᾶσα δὲ διατάραξις καὶ ἀνατροπὴ τῶν πατρίων ἤθελε φέρει ἀνήκουστα δεινά. Διὰ τοῦτο ἐνῷ γνωρίζομεν ὅτι ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διετέλει ἐν σχέσει μετὰ Διαμαρτυρομένων, καὶ ὁμολογίαν συνέθεσε καλβινίζουσαν, εἰς οὐδένα προέβη ἐν τῇ Ἀνατολῇ προσηλυτισμόν. Ἐν πλήρει συνειδήσει τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἦτο τεταγμένος, ἔβαινε μετὰ περισκέψεως, ἀναμένων ἴσως τὴν εὔθετον στιγμὴν καθ' ἣν ἤθελε πεισθῇ περὶ τοῦ δυνατοῦ ἑνώσεως Ὀρθοδόξων καὶ Διαμαρτυρομένων νὰ πράξῃ ὅ,τι αἱ πεποιθήσεις αὐτοῦ ἤθελον ὑπαγορεύσει.

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει ὅτι ὁ Γεώργιος Ἄββοτ ὁ τῆς Κανταβριγίας ἀρχιεπίσκοπος καὶ πρωτόθρονος καὶ Μητροπολίτης πάσης Ἀγγλίας, μεθ' οὗ ὁ Λούκαρις εἶχεν ἀλληλογραφίαν, προέτεινεν εἰς αὐτὸν κατὰ παραγγελίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου Α' νὰ ἀποστείλῃ νέους Ἕλληνας ἱερεῖς εἰς Ἀγγλίαν ἵνα σπουδάσωσι θεολογίαν καὶ ἴδωσιν ἐκ τοῦ πλησίον τὰς λουθηρανικὰς καὶ καλβινικὰς ἐκκλησίας, δαπάνῃ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ Λούκαρις πατριάρχης ὢν τότε Ἀλεξανδρείας ἔπεμψε μὲ συστατικὰ γράμματα πρὸς τὸν Ἄββοτ τῇ α' Μαρτίου 1616 ἐκ Καΐρου τὸν Μητροφάνην Κριτόπουλον, νέον ἱερομόναχον ἐκ Βερροίας τῆς Μακεδονίας, γεννηθέντα τῷ 1589.

Περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου τοῦ ἐπὶ 13 ὁλόκληρα ἔτη διατρίψαντος ἐν Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἄλλαις χώραις τῆς Εὐρώπης ὡς ἀπεσταλμένου τοῦ Λουκάρεως, καὶ γενομένου μικρὸν μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ὀλίγα τέως ἦσαν γνωστά. Ὁ Μελέτιος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ του οὐδόλως ἀναφέρει αὐτόν, οὔτε ὁ Δημ. Προκοπίου ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ἀκμασάντων λογίων, οὐδὲ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιος ἐν τῇ πραγματείᾳ του περὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐκ τοῦ κλήρου ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ διαπρεψάντων ἀνδρῶν. Ὁ κ. Κ. Σάθας πρῶτος διέλαβέ τινα περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ «Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ». Μετὰ τοῦτον δὲ ὁ μακαρίτης Ἀνδρόνικος Δημητρακόπουλος ἀρχιμανδρίτης ἐν Λειψίᾳ εὑρὼν ἐν βιβλιοθήκαις τῆς Εὐρώπης ἐπιστολὰς ἀνεκδότους αὐτογράφους τοῦ Μητροφάνους πρὸς ἐπισήμους ἄνδρας τῆς Βυρτεμβέργης, καὶ ἄλλων ἀνδρῶν πρὸς αὐτόν, ἔχων δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ νεώτερα συγγράμματα εὐρωπαίων διαφωτίζοντα τὰς ἐνεργείας τῶν Διαμαρτυρομένων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐξέδωκε τῷ 1870 ἐν Λειψίᾳ «Δοκίμιον περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκθέτει τὸν βίον αὐτοῦ, τὰς περιοδείας του εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης, ἐφ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ γνωρίζῃ ταύτας ἐκ τῶν ἀνευρεθεισῶν ἐπιστολῶν. Ἐκφράζει δὲ καὶ τὴν ὑπόνοιαν, οὐχὶ καθ' ἡμᾶς βάσιμον, ὁρμώμενος ἔκ τινων ἀμφιβόλου ἐννοίας φράσεων ἐπιστολῶν τοῦ Κριτοπούλου, ὅτι οὗτος εἶχε παρασυρθῆ εἰς τὰ λουθηρανικὰ δόγματα. Μετὰ τοῦτον δὲ ὁ κ. Γ. Μαζαράκης, γραμματεὺς διατελέσας τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, καὶ εὐτυχήσας νὰ ἀνεύρῃ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ Κριτόπουλος πρῶτος ἵδρυσεν, ἀνεκδότους ἄλλας πηγάς, συνέγραψεν ἕτερον βίον «Μητροφάνης Κριτόπουλος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κατὰ τοὺς κώδικας τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλας πηγὰς 1884», ἐν τῷ ὁποίῳ πολλὰ προσέθεσε εἰς τὰ ὑπὸ τῶν προτέρων βιογράφων γραφέντα.

Τελευταῖον δὲ ὁ κ. Ἀθαν. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἔν τινι φροντίσματι περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Νικηφόρου, τοῦ διαδόχου τοῦ Μητροφάνους, δημοσιευθέντι ἐν τῷ γ' τόμῳ τοῦ Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρίας, ἐν παρόδῳ σημειοῖ τινα περὶ Μητροπούλου, ἰδίως περὶ τοῦ τόπου ἔνθα ἀπεβίωσεν, ὁ ὁποῖος τέως ἠγνοεῖτο.

Ταῦτα εἶχον γραφῆ περὶ Κριτοπούλου, ὅτε νέα τελευταῖον πηγὴ ἀνευρέθη ἀνέκδοτος συμπληροῦσα τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ. Εἶνε δὲ αὕτη λεύκωμα, album, ἐκ σελίδων 358 ἀνῆκον εἰς τὸν Κριτόπουλον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν περιοδείαν του ἔδιδεν εἰς τοὺς φίλους αὐτοῦ, ὅπως ἐγγράψωσι τὴν ὑπογραφήν των καὶ ἄλλο τι λόγιον ἢ ἐνθύμημα τῆς φιλίας καὶ ἀγάπης, ἧς ἠξιώθη παρ' αὐτῶν. Τὸ λεύκωμα τοῦτο ἢ ἡ **φιλοθήκη**, ὡς ὠνόμαζε ταύτην ὁ Κριτόπουλος, κατὰ τὸ ἐπιτυχὲς

Digitized by Google

ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἔδιδον τότε οἱ ἐν τῇ Δύσει, album amicorum, παρέχουσα βεβαίας χρονολογίας τῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην περιοδειῶν του, καὶ δεικνύουσα τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς ὡρισμένα πρόσωπα ἦτο πολύτιμος πηγὴ νέων εἰδήσεων συμπληρουσῶν τὸν βίον τοῦ ἱερομονάχου, παρέχουσα ἀφορμὴν εἰς νέας παρατηρήσεις καὶ σκέψεις ἱστορικάς.

Ἡ φιλοθήκη αὕτη, ἣν ἀνάφερει καὶ ὁ Δημητρακόπουλος ὡς μνημονευομένην ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Μητροφάνους, εὑρίσκεται νῦν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ νῦν Σεβασμ. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Κυρίου Γερμανοῦ, ἐξ οὗ ἔλαβε γνῶσιν αὐτῆς καὶ ὁ κ. Ρενιέρης. Ἥρμοζε δὲ αὐτὸς ὁ γλαφυρὸς βιογράφος τοῦ Λουκάρεως, ὁ τοσοῦτον ζωηρῶς ἀφηγηθεὶς τὰς περιπετείας καὶ τοὺς κλυδωνισμοὺς τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐν τῇ πάλῃ ἐκείνῃ μεταξὺ Λουθηρανῶν καὶ Καθολικῶν περὶ τὸ ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον, νὰ ἀναλάβῃ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ βίου τοῦ Μητροφάνους τοῦ προστατευομένου τοῦ Λουκάρεως, καὶ εἰσάγων εἰς τὴν τελευταίαν σκηνὴν τοῦ Λουκαρείου δράματος καὶ τὸ πρόσωπον τοῦτο, οὕτινος τὴν δρᾶσιν τέως ἐκάλυπτεν ἡ ἱστορικὴ ἄγνοια, συμπληρώσῃ πληρέστερον τὰ γραφέντα.

Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Τὸ ἄρτι ἐκδοθὲν ἔργον τοῦ κ. Ρενιέρη, βάσιν ἔχει αὐτὴν τὴν ἀνευρεθεῖσαν φιλοθήκην τοῦ Κριτοπούλου. Ὁ συγγραφεὺς δι' ἀνθηροῦ καὶ ἠρέμου ὕφους, καὶ δι' ἀφηγήσεως τερπνῆς καὶ εὐπαρακολουθήτου διέγραψε τὰ κατὰ τὸν Κριτόπουλον ἐν τρισὶ κεφαλαίοις. Καὶ ἐν μὲν τῷ α' καὶ β' εἰκονίζει τὸν βίον αὐτοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ἐν μέσῳ τῶν πόλεων αὐτῶν, τῶν πανεπιστημίων, τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν συγχρόνων γεγονότων, ἐν δὲ τῷ γ' ἐκθέτει ἐν συνόψει τὰ κατὰ τὴν ἐπάνοδον.

Ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ μετὰ βραχεῖαν εἰσαγωγὴν ἐξιστορεῖ τὰ τοῦ βίου τοῦ Μητροφάνους ἐν Ἀγγλίᾳ παρακολουθῶν τὰ αὐτόγραφα τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν αὐτῆς, οἵτινες ἐτίμησαν τὸν Μητροφάνην διὰ τῆς φιλίας των καὶ προστασίας, ὧν διαγράφει δι' ὀλίγων χαρακτηριστικῶν γραμμῶν τὴν θέσιν καὶ τὴν παιδείαν ἔν τε τῷ Λονδίνῳ καὶ Ὀξωνίᾳ. Ἰδιαιτέρως δὲ μνημονεύει τοῦ βασιλέως Ἰακώβου Α', καταχωρίζων ὁλόκληρον τὴν συστατικὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ, ἣν ἔγραψεν ὑπὲρ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Λουκάρεως, καὶ τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε πρῶτος ὁ Δημητρακόπουλος εὑρὼν τὸ πρωτότυπον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀμβούργης. Δὲν παρέλιπε δ' ἐν τῇ ὅλῃ εἰκόνι νὰ ἐκθέσῃ καὶ τὰς σχέσεις τοῦ Μητροφάνους πρὸς δύο τότε ἐν Ἀγγλίᾳ Ἕλληνας τὸν ἐν Κανταβριγίᾳ καθηγητὴν Χριστοφόρον Ἄγγελον καὶ τὸν Κεφαλλῆνα Νικόδημον Μεταξᾶν, τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ Κριτοπούλου εἰς Κωνσταντινούπολιν, κομιστὴν πρῶτον αὐτόθι ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, ἐργαζόμενον μετὰ τοῦ Λουκάρεως καὶ συμπάσχοντα μετ' αὐτοῦ ἐκ τῶν καταδιώξεων τῶν Ἰησουϊτῶν.

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ δὲ τούτῳ ἀνασκευάζει πληρέστατα καὶ τὰς κατὰ τοῦ Μητροφάνους κατηγορίας τοῦ Ἄββοτ, ὁ ὁποῖος ἐν ἀρχῇ εὔνους ὢν πρὸς αὐτόν, κατόπιν ἐχολώθη καὶ ἐμέμφετο ὑβρίζων αὐτὸν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν εἰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας Θωμᾶν Rowe.

Ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ ἐκτίθενται τὰ τοῦ βίου τοῦ Μητροφάνους ἐν Γερμανίᾳ. Παρέχει δὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο πλειότερον διαφέρον· διότι καὶ ὁ τριακονταετὴς πόλεμος ἐλυμαίνετο τὴν Γερμανίαν πρὸ 4 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Μητροφάνους, καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες εἶχον φθάσει εἰς ὀξύτατον σημεῖον, καὶ οἱ φίλοι τοῦ Μητροφάνους πλειότεροι, καὶ ἡ ἀνάμιξίς του εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα μεγαλειτέρα. Ὁ συγγραφεὺς ἐνταῦθα ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἀπεικονίζει τοὺς ἐν τῇ φιλοθήκῃ ἐγγεγραμμένους φίλους, παρενείρει ἀφ' ἑτέρου καὶ περιγραφὰς τῆς ἐχθρικῆς στάσεως τῶν διαφόρων ἡγεμόνων πρὸς ἀλλήλους ἐν τῷ θρησκευτικῷ ἐκείνῳ ἀγῶνι. ἀπαριθμεῖ τὰς αἱρέσεις τῶν Λουθηρανῶν καὶ Καλβινιστῶν, ὧν γνῶσιν ἔλαβεν ὁ Μητροφάνης, περιγράφει δὲ καὶ τὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἤθη τῶν φοιτητῶν τῶν Πανεπιστημίων εἰς τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος ἐφοίτησε, καὶ τὴν κατάστασιν τῶν θεολογικῶν σπουδῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς πόλεως Ἑλμστάτης ἔνθα τότε ἐδίδασκεν ὁ μεγαλόνους ἀνὴρ καὶ ἔξοχος θεολόγος ὁ Γεώργιος Κάλιξτος, εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὁποίου ἐφιλοξενήθη ὁ Μητροφάνης, χορηγουμένης τῆς πρὸς διατροφὴν αὐτοῦ δαπάνης ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Δουκάτου Braunschweig-Wolfenbüttel, εἰς ὃ ὑπήγετο ἡ Ἑλμστάτη.

Τὰ περὶ τῆς διαμονῆς τοῦ Μητροφάνους ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ τῶν σχέσεών του πρὸς τὸν Κάλιξτον ἐκτενέστερον ἀφηγεῖται ὁ συγγραφεύς· διότι ἐνταῦθα ὁ Μητροφάνης παρακληθεὶς νὰ ἐκθέσῃ ἐγγράφως τὴν κατάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅπως τὰ περὶ τὴν ἁγίαν καὶ ἀμώμητον τῶν πάλαι Χριστιανῶν διδασκαλίαν διάκειται, ἔγραψε τὴν πασίγνωστον Ὁμολογίαν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς, ἐκδοθεῖσαν τῷ 1661 μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, θεωρουμένην δὲ ὑπό τε τῶν παπιστῶν, διαμαρτυρομένων καὶ ὀρθοδόξων ὡς τὴν γνησίαν εἰκόνα τῆς πίστεως τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Τοιαύτην δέ τινα ὁμολογίαν ὁ Μητροφάνης ἐξέθηκε καὶ διὰ λόγου ἐκφωνηθέντος ἐν Ἀλτόρφῃ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐμμένει εἰς τὰ ἴχνη τῶν Ἀποστόλων.

Ὁ Κάλιξτος ἐν τῇ φιλοθήκῃ διὰ λατινικοῦ ἐπιγράμματος οὗ προτάσσει ἑλληνιστὶ τὸ ἀποστολικὸν «Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην κτλ.» ἐξαίρει τὴν εὐσέβειαν, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν περὶ τὰς σπουδὰς ἐπιμέλειαν τοῦ Κριτοπούλου, οἷαι ἁρμόζουσι ἀνδρὶ ἀφιερωμένῳ τῷ Θεῷ καὶ τῇ θρησκείᾳ, ὡς μαρτύριον μνήμης καὶ εὐνοίας, ἰδίᾳ δὲ ***τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἑλληνικῆς καὶ πάσης τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.*** Ἐπιλέγει δὲ εἰς ταῦτα ὁ συγγραφεὺς ὅτι «δὲν εἶνε ὁ Κάλιξτος ὁ ποιήσας προσήλυτον τὸν Μητροφάνην εἰς τὰ δόγματα τοῦ Λουθηρανισμοῦ, εἶνε ὁ ξένος ἱερομόναχος ὅστις ἐκθέσας ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπέσπα ἐκ τοῦ ἐν Ἑλμστάτῃ τῆς θεολογίας διδάκτορος καὶ καθηγητοῦ

Digitized by Google

τὴν ὁμολογίαν τῆς μετ' αὐτῆς συμφωνίας καὶ κοινωνίας».

Μετὰ τοῦτο ὁ κ. Ῥενιέρης ἐφ' ὅσον ἡ φιλοθήκη παρέχει εἰδήσεις ἀφηγεῖται τὰ τῆς μεταβάσεως τοῦ Μητροφάνους εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Γερμανίας, παρεμβάλλων πανταχοῦ ἱστορικὰ ἐπεισόδια σχετικὰ καὶ ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν τοῦ Μητροφάνους καθιστῶν ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τοῦ βίου του ἐν Γερμανίᾳ. Ἀφορμὴν δὲ λαμβάνων ἐκ τῆς ἐλλείψεως αὐτογράφων τῶν ἐν Βέρνῃ θεολόγων, οὓς ὁ Μητροφάνης ἐπεσκέφθη καὶ ἐγνώρισε, ἀνασκευάζει τὰ ὑπὸ τοῦ Raffard γραφέντα τῷ 1824, κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ Δημητρακοπούλου, ἐξ ἀνακοινώσεως σημειώσεως τῆς ἐν Κοπενάγῃ κοινότητος τῶν Γάλλων Καλβινιστῶν ὅτι ὁ Μητροφάνης ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς ἐν Γενεύῃ ἐκκλησίας τῶν Ἀναμορφωτῶν.

Τὸ ἔργον τοῦ κ. Ῥενιέρη θὰ ἦτο ἀτελὲς ἂν κατέληγεν ὅπου καὶ ἡ φιλοθήκη, ἂν δὲν ἀφηγεῖτο καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Μητροφάνους, καὶ τὰς τύχας του ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀλεξανδρείᾳ. Ταῦτα δὲ ἐκθέτει ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ. Ἐν τούτῳ ἐξιστορεῖ διὰ βραχέων τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκετο μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ὁ τριακονταετὴς πόλεμος, ἀπεικονίζει τὴν στάσιν τοῦ τελείου ἤδη καὶ πεπαιδευμένου τούτου θεολόγου ἀπέναντι τοῦ Λουκάρεως ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ἐκδεδομένην ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀπεσταλμένου του τὴν πολυθρύλητον Ὁμολογίαν, δι' ἧς ἐφαίνετο προσχωρῶν εἰς τὰ καλβινιστικὰ δόγματα. Δραματικῶς δ' ἐκθέτει ὁ συγγραφεὺς εἰς ὀλίγας σελίδας, ὡσεὶ σπεύδων εἰς τὴν λύσιν δραματικοῦ ἐπεισοδίου τὰ κατὰ τὸν Κριτόπουλον μετὰ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ Λουκάρεως, ὅτε διὰ τῆς ὑπογραφῆς του ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ Συνόδῳ ἐκ πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων κατὰ πρόσκλησιν τοῦ διαδόχου τοῦ Λουκάρεως Κονταρῆ κατεδίκαζε μετὰ τῶν λοιπῶν ἱεραρχῶν τὰ καλβινιστικὰ κεφάλαια τῆς Λουκαρείου Ὁμολογίας.

Τοιοῦτον εἶνε ἐν συντόμῳ τὸ περιεχόμενον τοῦ νέου ἔργου τοῦ κ. Μ. Ῥενιέρη, ὅπερ χαρακτηρίζει ὡς καὶ τὰς προηγουμένας αὐτοῦ συγγραφὰς πολυμάθεια, βαθεῖα κρίσις, ὕφος ἀνθηρόν, διήγησις εὐπαρακολούθητος, καὶ ἀρίστη τεχνικὴ διάπλασις τοῦ ὅλου θέματος.

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Ταξιδιάρικο πουλί, γνωρίζεις ἀπὸ ἄλλους καλλίτερα πῶς εἶν' ἐδῶ στὴ γῆ «περισσότερα παρ' ὅσα φαντάζονται οἱ φιλόσοφοι», καὶ πῶς τὰ ταξίδια μόνο τὰ ξεσκεπάζουν καὶ τὰ ξεδιαλύνουν αὐτὰ τὰ π ε ρ ι σ σ ό τ ε ρ α. Ξέρεις πῶς ὅλα τὰ πουλιὰ δὲ μοιάζουν, πῶς ὅλες οἱ φωλιὲς δὲν εἶνε χτισμένες ὅμοια, πῶς ὁ ἕνας αὐτὸς ἄνθρωπος μὲ τὲς ἴδιες ἀγάπες, τὰ ἴδια μίση, τὴν ἴδια ψυχή, γίνεται ἀπὸ χιλιάδες ἀνθρώπους, ποῦ καθένας ἔχει καὶ ξεχωριστὸ χρῶμα, καθένας βγάζει καὶ ξεχωριστὸν ἦχο, σὰν τὲς φωνὲς ἑνὸς ὀργάνου πολύχορδου. Ὅ,τι μοιάζει κι ὅ,τι ταιριάζει σὲ κουράζει στὸ τέλος· γυρεύεις τὸ ἀμοιαστο καὶ τὸ δυσκολοσύγκριτο. Ξέρεις πῶς ἡ φύσις ἔχει χίλια πρόσωπα καὶ ἀμέτρητες γλῶσσες. Πλουσιοπάροχα ξεφαντώματα ἑτοιμάζει, πάντα γιὰ τὰ μάτια σου· φροντίζεις γιὰ τὴν φαντασία σου καθὼς φροντίζει μιὰν ὡραία κόρη γιὰ τὰ μακρυὰ μαλλιά της, ὅταν μὲ τέχνη καὶ μὲ προσοχὴ τὰ χτενίζῃ, τὰ καθαρίζῃ καὶ τὰ μυραλείφῃ. Τὰ ταξίδια εἶνε τῆς φαντασίας τὸ χτένισμα, τὸ καθάρισμα καὶ τὸ μοσκοβόλισμα. Ποιὸ πολὺ ἀπὸ καθένα νοιώθεις τὸ λόγο τοῦ Μωπασσάν: «Τὸ ταξίδι εἶνε σὰν πόρτα· κι ἀπ' αὐτὴ βγαίνουμ' ἔξω ἀπὸ τὰ πράγματα ποῦ καθεμέρα βλέπουμε, καὶ μπαίνουμε σ' ἕναν ἄλλο κόσμον ἀξεκαθάριστον ποῦ φαίνεται πῶς εἶνε ὄνειρο». Αὐτὸ τὸ ὄνειρο ἀγωνίζεσαι νὰ κρατῇς, ὅσο μπορεῖς, μπροστὰ στὰ μάτια σου. Θαρρεῖς πῶς ἡ ζωὴ δὲν ἀξίζει παρόσο περισσότερο κατορθώνει κανεὶς νὰ τήνε ζῇ, ὄχι σὰν κάτι στερεὸ καὶ πραγματικό, ἀλλὰ σὰν κάτι ὀνειρευτὸ καὶ γοργοδιαβατάρικο. Καὶ μὲ τὰ χιόνια καὶ μὲ τὰ μαϊστράλια ποτ' ἐδῶ βρίσκεσαι καὶ πότ' ἐκεῖ σὲ χῶρες μακρυνὲς καὶ πολιτεῖες θαυμαστές, σὲ δάση καὶ βουνὰ πολυδιήγητα, σὲ οὐρανοὺς ἀλλοιώτικους· καὶ διαβάζεις ἴσ' ἀπὸ τὸ μεγάλο τὸ Βιβλίο, καὶ καταφρονεῖς, ὅσο κι ἂν δὲν τὸ δείχνῃς φανερά, τῶν ἄλλων τῶν βιβλίων τὰ διαβάσματα.

Πολὺ φυσικὰ καὶ πολὺ φυσικώτερα γιὰ μᾶς νὰ τ' ἀγαποῦμε τὰ βιβλία. Εἶνε κάποια πουλιὰ ποῦ κατοικοῦνε στὲς ὄχθες κάποιου μεγάλου ποταμοῦ, δὲ θυμοῦμαι σὲ τί μέρος. Κι ἀπ' αὐτὰ πολλὰ ζοῦνε πάντα καὶ πεθαίνουνε στὴ μιὰ τὴν ὄχθη ποῦ γεννήθηκαν χωρὶς νὰ γνωρίσουν τὴν ἄλλη. Κ' εἶμαι λιγάκι σὰν ἐκεῖνα τὰ πουλιά. Στὸν ἴδιο τόπο στέκω, κι ἂν εἶνε τὸ ταξίδι κόσμος γιὰ σένα, γιὰ μένα δὲν εἶνε παρὰ λόγος. Εἶμαι κάτι λιγώτερο ἀπὸ πουλί· δέντρο εἶμαι ριζωμένο· κ ἔχω δίκιο νὰ σοῦ μιλήσω καθὼς μιλάει τὸ λουλουδάκι τοῦ μεγάλου ποιητῆ στὴν πεταλοῦδα: «Ἡ ρίζωσε καθὼς ἐγὼ ἢ δόσε μου φτερὰ σὰν τὰ δικά σου».

Ἀλλὰ μὴν τὸ παίρνῃς ἀπάνω σου παρὰ πολύ. Ἐμένα τὰ φτερά μου εἶνε ἡ φαντασία μου· ταπεινὰ φτερά, μὰ μὲ φτάνουν γιὰ νὰ καταλάβω πῶς ριζωμένος δὲν εἶμαι σ' ἕναν τόπο, καθὼς πιστεύω πολλὲς φορές. Ἔχω κ ἐγὼ τὰ ταξίδια μου: εἶνε τὰ βιβλία μου· λιγοστὰ κι ἀθόρυβα κι ὀλιγοέξοδα, κι ὅμως ὁλάκριβα. Πόρτα εἶνε καὶ τὸ βιβλίο ποῦ μᾶς μπάζει σ' ἕναν ἄλλο κόσμον ἀξεκαθάριστον, ὤμορφο σὰν τ' ὄνειρο. Τὸ βιβλίο εἶνε σὰν τὴ φωτιὰ τῆς Κυρᾶς Ρήνης, τῆς Μάγισσας τοῦ Βουνοῦ, καθὼς τὴν παρασταίνει λαχταριστὰ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον ὡραῖα του διηγήματα ὁ Καρκαβίτσας. Σκύβεις ἀπάνου στὴ φωτιὰ καὶ βλέπεις μέσα της τί γίνεται σὲ κόσμους ἄλλους μακρυνούς. Ἔτσι κόσμους μαγικοὺς καὶ ζωντανοὺς κι ἀληθινοὺς μᾶς ξανοίγουν τὰ καλὰ βιβλία· καὶ ψιθυρίζει κανεὶς μπροστά τους τὸ γλυκύτατο στίχο τῆς «Ἐρωφίλης»:

Κόσμοι ἀγαθοὶ καὶ σιγανοὶ καὶ μυριαγαπημένοι!

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Εἶνε πλέον καιρὸς νὰ παύσῃ ἡ πρὸς τὸ ἀθηναϊκὸν ὕδωρ δυσπιστία. Αἱ παντοειδεῖς διαταράξεις τῆς ἐποχῆς, αἱ ἀσθένειαι, τὰς ὁποίας μετὰ τόσης ἐλαφρότητος καὶ εὐκολίας ἀπεδίδομεν εἰς αὐτό, ἀλλοῦ πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἀφορμήν. Τὸ νερόν μας εἶνε ἀθῶον, ἀθωότατον. Μάθετέ το ὅλοι καὶ πίνετε ἀφόβως. Ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ καθηγητοῦ τῆς χημείας κ. Α. Χρηστομάνου καὶ τοῦ ἀστυχημικοῦ κ. Κ. Βρατίμου, τὸ ἐξήτασε καὶ ἰδοὺ τί ἀποφαίνεται: «Ἡ παντελὴς ἀπουσία τῆς ἀμμωνίας, τοῦ νιτρώδους ὀξέος καὶ τῶν ἀζωτούχων ὀργανικῶν οὐσιῶν ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν ὑδάτων τούτων (τῶν διοχετευομένων εἰς τὴν Δεξαμενήν) δικαιοῖ ἡμᾶς ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι ταῦτα εἰσὶν ἁγνά, καθαρὰ καὶ ὑγιεινά. Ἐὰν δὲ παραβάλωμεν καὶ τὰ λοιπὰ συστατικὰ πρὸς ἄλληλα, καὶ πρὸς τὸ κανονικὸν ὕδωρ, πειθόμεθα ὅτι τὸ μὲν ὕδωρ τῆς Δεξαμενῆς, ὡς σήμερον ἔχει, δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἄμεμπτον καὶ ὑγιεινόν, τὰ δὲ νέα ὕδατα τῶν θέσεων Κοκκιναρᾶ καὶ ἀρτεσιανῶν Χελιδονοῦς εἶνε ἔτι ἀνώτερα αὐτοῦ. Ἰδίως δὲ τὸ ὕδωρ τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων τοῦ Κοκκιναρᾶ, καίτοι ὀλίγον σκληρὸν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓν τῶν καλλιτέρων ὑδάτων τοῦ λεκανοπεδίου ἡμῶν». Ποτήριον ὕδατος διαυγοῦς, παγωμένου καὶ ἀπηλλαγμένου πάσης ὑπονοίας, δὲν εἶνε τὸ καλλίτερον ἀναψυκτικὸν τοῦ θέρους;

Κάποιος ὠνόμασε τὴν λήξασαν ἑβδομάδα ὑπὸ ἔποψιν θεατρικὴν «ἑβδομάδα τῶν παθῶν:» Εἰς τοῦ Τσόχα εἴχαμεν διὰ πρώτην φορὰν τὸν Γέρω Ξούρην, κωμειδύλλιον τρίπρακτον καὶ τὴν ἑπομένην εἰς τὸν Παράδεισον τὸ Λευκὸν Δρᾶμα, εἰς πράξεις τρεῖς. Τὸ μὲν κωμειδύλλιον, ὁ Θεὸς νὰ τὸ κάμῃ κωμειδύλλιον· τὸ δὲ δρᾶμα δὲν ἦτο ἀνώτερον τῶν ἄλλων καλλιτεχνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐνέπνευσε παρ' ἡμῖν εἰς ποιητὰς καὶ λογογράφους ἡ αὐτοκτονία τῆς Μαίρης Βέμπερ. Καὶ τοῦτο μὲν ἠμπόδισεν ἡ Ἀστυνομία, ὡς προσβάλλον τόσον τὴν φιλοκαλίαν, ὅσον καὶ τὸ κοινωνικὸν αἴσθημα, οὕτω δὲ ἡ κυρία Παρασκευοπούλου δὲν θὰ λάβῃ πλέον ἀφορμὴν νὰ παρουσιασθῇ ὡς πρωταγωνίστρια μὲ τὸ ἄχαρι φωκὸλ γερμανίδος παιδαγωγοῦ· ἀλλὰ τὸ κωμειδύλλιον ποῖος θὰ τὸ ἐμποδίσῃ καὶ ἕως πότε θὰ εἶνε ἠναγκασμένος νὰ παρουσιάζεται ὁ Παντόπουλος ὑπὸ τὸν ἀσήμαντον καὶ βάναυσον τύπον τοῦ Γέρω-Ξούρη;

Ἀλλὰ διὰ τὰ πρωτότυπα μᾶς ἱκανοποίησεν ἓν ξένον, ἡ Φαιδώρα τοῦ Σαρδοῦ, τὴν ὁποίαν ἔδωκε πρώτην φορὰν τὴν ἑσπέραν τῆς π. Κυριακῆς ὁ θίασος Ταβουλάρη, πρωταγωνιστούσης τῆς Δος Βερώνη. Σπανίως παρευρέθη εἰς πρώτην ξένου ἔργου τόσος κόσμος καὶ οὐδέποτε ἔφυγε τόσον ἐνθουσιασμένος καὶ ἐκ τοῦ ἔργου καὶ ἐκ τῆς ὑποκρίσεως. Ὡς Φαιδώρα ἡ δεσποινὶς Βερώνη κατέκτησεν ὅλων τὰς συμπαθείας, παίξασα τὸν δύσκολον καὶ δυνατὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον ὑπεδύετο, μετὰ τέχνης, οἵα διὰ πρώτην φοράν, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, παρουσιάζεται ἀπὸ ἑλληνικῆς σκηνῆς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος. Ἀντάξιος σύντροφος τῆς καλλιτέχνιδος ὑπῆρξεν ὁ κ. Ταβουλάρης, ὑποδυθεὶς τὸν Λῶρις Ἰπανώφ. Ἐν γένει ἡ παράστασις ὑπῆρξεν ἐπιτυχεστάτη, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ τῆς Σιμόνης τοῦ θιάσου «Αἰσχύλου» τὴν τελειοτέραν φέτος ἀπόλαυσιν τοῦ θεάτρου μας.

Καὶ τόρα, ἰδοὺ ἡ ὑπόθεσις ἑνὸς δράματος οἰκογενειακοῦ ἐκ τοῦ θεάτρου τοῦ κόσμου: Πρὸ τριῶν μηνῶν εἶχεν ἀναχωρήσῃ κύριός τις, μεταβὰς εἰς Κρήτην χάριν τῶν ὑποθέσεών του, ἀφῆκε δὲ ἐνταῦθα μόνην τὴν σύζυγόν του. Προχθὲς ἐπιστρέψας ὑπῆγεν εἰς τὴν οἰκίαν του, τὴν ὁποίαν εὗρεν ἔρημον, διότι ἡ σύζυγός του ἀπὸ τινος χρόνου ἔζη ἐν Φαλήρῳ μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της. Τὸ τοιοῦτον πληροφορηθεὶς ὁ σύζυγος παρά τινων γειτόνων κατῆλθεν εἰς Φάληρον, ἔνθα συναντήσας τὴν ἄπιστον γυναῖκα ἐπυροβόλησε κατ' αὐτῆς καὶ κατὰ τοῦ ἐραστοῦ της ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Πάραυτα ἔσπευσεν ὁ ἐν Φαλήρῳ σταθμεύων ἀστυνομικὸς κλητὴρ καὶ συνέλαβε τὸν δράστην, τὸν ὁποῖον μετέφερεν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀστυνομίας.

Μεταξὺ τῶν τόσων λωποδυτῶν συνέλαβε κατ' αὐτὰς ἡ ἀστυνομία καὶ μίαν . . . μάγισσαν. Ἦλθεν ἐξ Ὀδησσοῦ καὶ ὀνομάζεται Μαριγὼ Γεωργίου. Εἶχον ἐγερθῇ πλεῖστα παράπονα κατ' αὐτῆς καὶ ἂν δὲν ἐπενέβαινεν ἡ ἀστυνομία, θὰ ἠγείρετο ἴσως ἐπανάστασις ὑπὸ τῶν ἠπατημένων συζύγων καὶ ἐρωμένων. Λέγεται ὅτι εἶχε μεγάλην τέχνην νὰ ἑνώνῃ τὰ χωρισμένα ἀνδρόγυνα ἐν γένει, εἴτε ἄνομα εἴτε νόμιμα, καὶ νὰ ἐλαφρύνῃ τὰ βαλάντια τῶν πελατῶν της.

Καὶ ἄλλη αὐτοκτονία μαθητοῦ, ἀποτυχόντος κατὰ τὰς ἐξετάσεις. Ὁ δεκατετραετὴς υἱὸς τοῦ ἰατροῦ κ. Μούσῃ Ἰωάννης, κενώσας τὸν ὑδροθειϊκὸν χαλκὸν μιᾶς ἠλεκτρικῆς στήλης, ἀπέθανεν ἐν μέσῳ σπαρακτικῆς ἀγωνίας καὶ πόνων φρικτῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐγράφη εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι παίζων μὲ τὴν ἠλεκτρικὴν στήλην τοῦ πατρός του ὁ μικρὸς ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὸ ὑγρὸν καὶ οὕτως ἐξηλητηριάσθη κατὰ λάθος· ἀλλ' ἐβεβαιώθη κατόπιν ὅτι ἡ αὐστηρότης τῶν καθηγητῶν ἦτο πάλιν ἡ αἰτία καὶ τοῦ ἀδίκου τούτου θανάτου. Νομίζομεν ὅτι διὰ νὰ προξενῇ λύπην μέχρι θανάτου ἡ αὐστηρότης αὐτή, πρέπει νὰ εἶνε πολὺ σκληρὰ καὶ πρὸ πάντων μεροληπτική. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται.

Ἀλλὰ πόσον περισσότερον κινεῖ τὸν ἐνδόμυχον οἶκτον, ἂν καὶ φυσικωτέρα ἴσως καὶ ὀλιγώτερον ἐπιζήμιος, ἡ αὐτοκτονία γέροντος ἀπηλπισμένου! Καὶ ἡ περίπτωσις δὲν εἶνε τόσον σπανία. Ἔν τινι οἰκίᾳ τῆς ὁδοῦ Κορνάρου, κατῴκει γηραιὰ γαλλὶς παιδαγωγός. Τὴν πρωΐαν μετέβη κατὰ τὴν συνήθειάν του ὁ γαλακτοπώλης, εὑρὼν δὲ τὴν θύραν κλεισμένην, ἀνεχώρησε. Μετὰ πάροδον ὥρας ἱκανῆς αἱ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ κατοικοῦσαι οἰκογένειαι, παρατηρήσασαι παρὰ τὴν συνή-

Digitized by Google

θειαν κλειστὴν τὴν θύραν τῆς Γαλλίδος παιδαγωγοῦ, προσῆλθον καὶ παρετήρησαν ἔξωθεν τοῦ δωματίου, εἶδον δὲ τὴν παιδαγωγὸν κειμένην ἐπὶ τῆς κλίνης της. Ἀναγγελθέντος τοῦ γεγονότος εἰς τὴν ἀστυνομίαν, μετέβη αὕτη μετὰ τοῦ Γάλλου προξένου καὶ τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Γαλλίδος παιδαγωγοῦ. Ἀνοίξαντες τὴν θύραν, εὑρέθησαν ἀπέναντι φρικαλέου θεάματος. Ἡ παιδαγωγὸς ἔκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης νεκρὰ καὶ πλησίον αὐτῆς ὑπῆρχεν ὑπερμεγέθης λεκάνη πλήρης ἀνθράκων κεκαυμένων. Ἡ αὐτοκτονήσασα γυνὴ κατῴκει ἀπὸ δέκα ἐτῶν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν, κατὰ καιροὺς δὲ ἀπήρχετο χάριν μαθημάτων εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἦγεν 80 περίπου ἐτῶν ἡλικίαν. Τὸ αἴτιον τῆς αὐτοκτονίας δὲν ἐξηκριβώθη ἀκόμη, πιθανῶς ὅμως νὰ ἐξώθησαν αὐτὴν εἰς τὴν ἀπόγνωσιν ἡ πεῖνα καὶ ἡ ἀπορία.

✣

Τὄκανα τὸ ὑπουργὸ
καὶ τὸ ἔπιασε τρομάρα...

Οὕτω προχωρῶν ἐτραγῴδουσε φοιτητής τις παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Κολωνακίου, τὸ γνωστὸν τραγουδάκι τοῦ Κόκκου ἀπὸ τὸν Καπετὰν-Γιακουμῆ, ὅτε διερχόμενος ἐξημμένος τις εὔζωνος ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ.

— Τί τὄκανες τὸ ὑπουργό, ρέ, σούτ! . . . διαλύσου! γιὰ ποιὸν ὑπουργὸ ὀρὲ λές . . .

Ἀλλ' ὁ φοιτητὴς θύσας τῷ Βάκχῳ δὲν ἐπρόσεξε καθόλου εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ εὐζώνου καὶ ἐξηκολούθησε:

— Τ' εἶσαι σὺ ρέ! . .

— Νά! τ' εἶμ' ἐγώ, νὰ δῇς. Ἄνθρωπος τοῦ ὑπουργοῦ εἶμ'. Καὶ ἐξαγαγὼν τὴν ξιφολόγχην ἐμπῆκε μὲ διπλαριὲς τοῦ ἀτυχοῦς φοιτητοῦ, ὅστις ἂν δὲν ἐτρέπετο εἰς φυγὴν θὰ ἐπλήρωνεν ἀκριβὰ τὸ τραγουδάκι τοῦ Κόκκου.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ὑπὸ τὸν τίτλον ἡ Δεσποινὶς δὲ Σιρσὲ ὁ Ἐρνέστος Δωδὲ δημοσιεύει νέον ἱστορικὸν μυθιστόρημα, λίαν συγκινητικὸν καὶ ἐνδιαφέρον, ἐξιστοροῦν ἐπεισόδιον συνωμοσίας κατὰ τὴν δευτέραν Αὐτοκρατορίαν.

Ἐπιστημονικά

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ «Geographica Journal» ἐδημοσιεύθη πρὸς τοῖς ἄλλοις διατριβή τις τοῦ διαπρεποῦς Ἄγγλου γεωγράφου Μάρκχαμ, ἐπιγραφομένη «Πυθέας, ὁ τὴν Βρεττανίαν ἀνακαλύψας». Ὁ συγγραφεὺς συνοψίζει ἐν πρώτοις τὴν ἱστορίαν τῆς Φωκαίας καὶ τῆς κτίσεως αὐτῆς, τῆς Μασσαλίας, εἶτα δὲ ἀφηγεῖται πῶς εἶχον ἡ γεωγραφία καὶ ἡ θαλασσοπορία κατὰ τὴν τρίτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα. Τὸν ἐκ Μασσαλίας μέγαν γεωγράφον καὶ θαλασσοπόρον Πυθέα παραβάλλει ὁ Μάρκχαμ πρὸς τὸν Κολόμβον. Ὁ Πυθέας ἦτο ἀληθῶς εἷς τῶν μεγίστων γεωγράφων καὶ ποντοπόρων τῆς ἀρχαιότητος, διότι λέγεται περὶ αὐτοῦ ὅτι ἠρεύνησε πάσας τὰς ἀκτὰς τῆς ἑσπερίας καὶ τῆς ἀρκτικῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τῶν Γαδείρων μέχρι τῆς Θούλης, ἐχώρησε δὲ καὶ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τανάϊδος. «Εἶναι πλέον ἀναμφισβήτητον ἱστορικὸν γεγονός, ἐπιλέγει ὁ Μάρκχαμ, ὅτι ὁ Μασσαλιώτης Πυθέας ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος τῶν Ἀρκτικῶν Χωρῶν ἐρευνητής, πρῶτος δὲ οὗτος ἀνεκάλυψε τὰς Βρεττανικὰς Νήσους καὶ τὴν Σκανδιναυϊκὴν ἤπειρον».

— Ὁ κ. Emile Legrand ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον La Traduction grecque moderne des devoirs de Silvio Petico φυλλάδιον ἐκ σελ. 12 εἰς 50 μόνον ἀντίτυπα ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκθέτει ὅτι βιβλιάριόν τι ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1835 ὑπὸ τὸν τίτλον «***Περὶ τῶν χρεῶν τοῦ ἀνθρώπου*** λόγος τοῦ Συλβίου Πελλίκου . . . ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν διάλεκτον μεθερμηνευθεὶς ὑπὸ Κέβητος τοῦ Θηβαίου» μετεφράσθη ὑπὸ τῶν Felix-Desiré Dehèque καὶ Vladimir Brunet de Presle. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ παραθέτει τὸ συμβόλαιον τούτων μετὰ τοῦ ἐκδότου τυπογράφου, ἐπιστολὴν ἑλληνιστὶ γεγραμμένην τῶν μεταφραστῶν πρὸς τὸν Hase, καὶ κρίσεις τῆς Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων τῆς 8 Ἀπριλ. 1835. Ἔλαβε δὲ ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκπόνησιν τοῦ φυλλαδίου τούτου, ἔκ τινος ἀπροσεξίας τοῦ μακαρίτου Ἀλεξ. Ρ. Ραγκαβῆ, γράψαντος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλολογίας τῆς Νέας Ἑλλάδος ὅτι μεταφραστὴς τοῦ εἰρημένου βιβλίου τοῦ Σιλβίου Πελλίκου ἦτο Κέβης τις Θηβαῖος.

— Ὁ γνωστὸς ἀστρονόμος Βαρνὰρ ἔκαμε λίαν ἐνδιαφερούσας παρατηρήσεις περὶ τοῦ σχήματος τοῦ κομήτου Σουΐφτ (6 Μαρτίου 1892) μελετηθέντος ἀπ' εὐθείας καὶ φωτογραφηθέντος ὑπ' αὐτοῦ τὴν 4, 6 καὶ 7 Ἀπριλίου. Τὰ φωτογραφήματα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ ἀγγλικῷ περιοδικῷ Knowledge καταδεικνύουσι δὲ μετὰ πόσης ἐκπληκτικῆς ταχύτητος μεταβάλλεται τὸ σχῆμα τῶν κομητῶν.

— Τὴν 14 Ἰουνίου ἐτελέσθησαν ἐν Παρισίοις τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν ὁδῷ Στάελ νέου καταστήματος τῆς Διεθνοῦς Ἑταιρείας τῶν ἠλεκτρολόγων. Τῆς τελετῆς προήδρευεν ὁ ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας κ. Μενιέ, ἐξεφώνησε δὲ κατάλληλον τῇ περιστάσει λόγον ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κ. Raymond.

— Ὁ Ἀλφρέδος Φουγιὲ ἐξέδοτο ἐν Παρισίοις ἐκ τῶν Καταστημάτων Ἀλκὰν δίτομον ψυχολογικὸν σύγγραμμα, ὑπὸ τὸν τίτλον Pchychologie des idées fausses.

— Ὑπὸ τοῦ I. D. Hooker ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ ὁ πρῶτος τόμος τοῦ Index Kewensis, ἤτοι γενικοῦ πίνακος φυτολογικοῦ, περιέχοντος τὰς ὀνομασίας καὶ τὰς συνωνυμίας τῶν φυτῶν, συνταχθέντος δὲ ὑπὸ τοῦ Δάρβιν.

— Ὁ περιώνυμος ἐρευνητὴς Νάνσεν ἀνεχώρησεν ἐκ Χριστιανίας μετὰ συνοδείας πολυαρίθμου πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ νοτίου πόλου.

— Ὑπὸ τοῦ γάλλου ἰατροῦ Maljean ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως τὸ μικρόβιον τῆς δαμαλίδος. Εἶνε μικρόκοκκος ἀναερόβιος, καλλιεργούμενος ἐντὸς τῶν συνήθων ζωμῶν καλλιεργείας ἀπὸ 20⁰—38⁰ ἡ ἔγχυσις δὲ αὐτοῦ ἐπιφέρει τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐμβολιασμοῦ καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἀνοσίαν.

— Ὁ ἐν Μονάχῳ καθηγητὴς Ἔμμεριχ ἀνεκάλυψεν ὅτι τὸ βακτηρίδιον τῆς χολέρας ἐπιφέρει δηλητηρίασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν διὰ νιτρωδῶν ἁλάτων προξενουμένην, ἡ ὁποία παρουσιάζει συμπτώματα χολερικὰ ἐπὶ ζώων καὶ ἀνθρώπων.

Καλλιτεχνικά

Ἡ Αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας δεχθεῖσα τὸ ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς ὑδρογράφου Γιαλλινᾶ προσενεχθὲν αὐτῇ Λεύκωμα, περιέχον ὡραίας κερκυραϊκὰς τοποθεσίας, ἀπέστειλεν αὐτῷ ὡς δῶρον ἀργυρᾶν συσκευὴν καφεποσίας μετὰ χρυσῶν τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐμβλημάτων.

Μουσικά

Κατὰ τὸν ἐσχάτως τελεσθέντα μουσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Ὠδείου τῆς Ρώμης διεκρίθησαν καὶ δύο ἕλληνες μουσουργοί, οἱ ἐκ Ζακύνθου κ. κ. Ἄγγελος Σαλούτσης καὶ Στέφανος Καραμαλίνης, ὁ μὲν δι' ὡραίου *Βάλς*, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπενεμήθη βραβεῖον χρυσοῦν, ὁ δὲ διὰ μελαγχολικοῦ *Ρεμβασμοῦ*, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπενεμήθη βραβεῖον ἀργυροῦν.

Digitized by Google

ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ κατατάξῃ τις εἰς βαθμολογικὴν κλίμακα τὰ βιομηχανικῶς προκόπτοντα κράτη, ἀμφιβάλλω ἐὰν διὰ τὴν Πατρίδα ἡμῶν ἠδύνατο νὰ διατεθῇ ἡ μᾶλλον ἀσήμαντος θέσις εἰς τὴν ἐσχάτην τῆς κλίμακος ταύτης βαθμίδα. Βιομηχανικῶς καὶ τεχνικῶς εἴμεθα νήπιοι· οὐδεμίαν δὲ πρωτοτυπίαν παρουσιάζοντες εἰς τῆς χειροτεχνικῆς ἡμῶν ἐργασίας τὰ προϊόντα, δὲν παρουσιάζομεν ἔτι ἐπαρκὲς αἴσθημα καλαισθησίας εἰς τὰ εἴδη ἅτινα κατεργαζόμεθα. Τὸ φαινόμενον τῆς ἀτελοῦς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως δύναταί πως νὰ ἑρμηνευθῇ. Χθὲς ἔτι οὐ μόνον εἰς βιομηχανίαν δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποβλέψωμεν, ἀλλ' οὐδ' εἰς ἔδαφος ἐλεύθερον. Ὅταν ἀπεκτήσαμεν κέντρον τι κανονικοῦ βίου εὑρέθημεν πρὸ διαφόρων περισπασμῶν, ὧν ἡ ἀποφυγὴ ἦτο ἀδύνατος, ἡ δὲ ἀντιμετώπησις δυσχερής. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους διηνύσαμεν τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ ἐθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, τερματισθὲν εἰς τὸ τέρμα τῆς πρώτης δυναστείας. Ἄνεμος τολμηροτέρας ἰδιωτικῆς ἐργασίας καὶ πρωτοβουλίας πνέει ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως καὶ ἐντεῦθεν. Καὶ δὲν ἀναγράφονται μὲν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἄξιαι λόγου ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ τὸ ἄτομον κινεῖται ὁπωσδήποτε, σκέπτεται εὐρύτερον, ἐμφανίζει σημεῖα ἁδροτέρας ἐργασίας, ἀγνώστου τέως. Ἐκτὸς ὀλίγων βυρσοδεψείων τῆς Σύρου, οὐδαμοῦ τοῦ Κράτους ἠδύνατο τότε νὰ ἀνεύρῃ τις καὶ στοιχεῖα κἂν ἐμβρυογενοῦς βιομηχανίας. Αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἵδρυσιν ἐργοστασίων εἶχον ἀποτύχει. Πολὺ βραδύτερον ἀνευρίσκομεν τὸν ἦχον μικρᾶς μηχανῆς ἀλευρομύλου μετὰ κόπου λειτουργούσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν, καὶ ὁ ἦχος ἐκεῖνος ὁ κανονικὸς ἀλλ' ἀσθενής, καὶ ὁ ἀραιὸς καπνὸς ὁ ἀπὸ προχείρου καπνοδόχης ἐξερχόμενος, εἶναι τὰ μόνα ὁρατὰ σημεῖα μικρᾶς καὶ ἀναξίας λόγου βιομηχανίας, κατ' οὐδὲν σχέδιον χωρούσης, καὶ οὐδεμίαν εὐρυτέραν ἔννοιαν ἢ ἐργασίαν ἐνδεικνυούσης.

Ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ δώσω εἰκόνα τινὰ τῆς βιομηχανικῆς κινήσεως, τῆς ἀρχῆς αὐτῆς καὶ τῆς βραδείας ἐπιδόσεως δὲν μνημονεύω τῶν ἔκτοτε ἀποπειρῶν πρὸς ἵδρυσιν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ τελευταία εἰκοσαετία, βιοτεχνικῶς ἐρευνωμένη, παρουσιάζει τι εὐοίωνον, ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως. Σήμερον, ἐκτὸς τῶν βυρσοδεψείων τῆς Σύρου, ἔχομεν βιομηχανικά τινα καταστήματα ἐν Πειραιεῖ, ἰδιαιτέρως δὲ ἔχομεν ἐν Λαυρίῳ τὰ ἄριστα φερώνυμα «Μεταλλουργεῖα» ἅτινα θὰ ἐτίμων πᾶσαν οἱανδήποτε βιομηχανικὴν πόλιν. Ἐν Σύρῳ ἡ βιομηχανία τῆς ὑάλου, καίτοι στενῶς ἐπιτελουμένη, προκόπτει οὐχ ἧττον. Κλωστήρια, ὑφαντήρια, πλεκτήρια, μικραὶ βιομηχανίαι ζακχαρωτῶν προάγονται ἐπ' ἀγαθῷ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἥτις ἐγένετο ὁ πυρὴν οὐ μόνον πάσης ἐμπορικῆς ἰδέας, ἀλλὰ καὶ πρῶτον κέντρον δράσεως σκοπίμου βιομηχανίας. Πρὸ ὀλίγων χρόνων ἱδρύθη παρ' ἡμῖν βιομηχανία ἐριούχων, ἡ δὲ τῶν βαμβακίνων ὑφασμάτων τῶν χρησιμευόντων πρὸς ἐξωτερικὸν ρουχισμὸν τῶν ἐργατῶν προάγεται καὶ ἐν Πειραιεῖ οὐχ ἧττον ἢ ἐν Σύρῳ. Ἐν Κερκύρᾳ ἔχομεν ἐργοστάσια στεατοκηρίων, χειροκτίων, παιγνιοχάρτων. Ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος ἀκμάζει εἰς ἱκανὰς πόλεις τοῦ Κράτους, ἐν Ἀθήναις δὲ ἔχομεν μικρὰ μηχανήματα παρασκευάζοντα εὐγενέστερον σάπωνα καὶ ἀρώματα. Πίλων βιομηχανία ὑφίσταται εἰς τὸν τόπον· τῶν δὲ ταπήτων καὶ τῶν οὔλων ἢ λείων ὑφασμάτων ἡ χειροτεχνική, κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίως καιρούς, ἔσχε γενναιοτέραν τὴν ἐπίδοσιν. Τὰ πολύτιμα ξύλα, ὁ χαλκός, ὁ ὀρείχαλκος κατεργάζονται ἐπιτυχῶς ἐν τῷ τόπῳ. Χάρτης συνήθους χρήσεως παρασκευάζεται ἐν Φαλήρῳ, ἐν Πειραιεῖ δὲ ἧλοι καὶ καρφοβελόναι. Ἡ βιομηχανία τῶν πνευματωδῶν ποτῶν ἀκμάζει εἰς πολλὰς πόλεις τοῦ Κράτους· ἀλλ' ὅ,τι προάγεται ἰδίως, ἐκ σμικρῶν ἀρξάμενον, ἀλλ' εἰς βάσιμον ἀκμὴν χωροῦν, εἶναι τὸ «κονιάκ», ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ κράτους παρασκευαζόμενον γνησίως καὶ ἀνοθεύτως. Λόγῳ τῶν σπανίων τούτων ἰδιοτήτων ἐπιτρέπεται νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι τὸ προϊὸν τοῦτο τῆς ἀμπελουργίας καὶ ἀποσταλακτικῆς θὰ δημιουργήσῃ πηγὴν ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου πλούτου, κεκλημένην νὰ βαίνῃ εἰς προϊοῦσαν πάντοτε αὔξησιν. Πάντα ὅμως ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα παραλείπω, ἀναβάλλων τὴν ἔρευναν εἰς μεταγενέστερον χρόνον, δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσι κεφάλαιον ἐπαρκοῦς βιομηχανίας εἰς χώραν ἔνθα τὰ προχειρότερα τῶν πραγμάτων τοῦ καθημερινοῦ βίου ἔρχονται ἔξωθεν, ἀπὸ τῶν κοινοτάτων κομβίων ἄχρι τῶν δεμάτων τοῦ ὑποδήματος. Βιοῦμεν ὑπὸ δυσμενεῖς βιομηχανικοὺς ὅρους. Αἱ πρῶται ὗλαι, ὅταν δὲν σπανίζουσι, χρήζουσι μακρᾶς προκαταρκτικῆς κατεργασίας ὅπως χρησιμοποιηθῶσι ὑπὸ τὸ ἀτμήλατον κίνητρον. Δὲν ἔχομεν ειδικότητας, ἰδίως ὅμως δὲν ἔχομεν κεφάλαια. Καὶ ἡ ἔλλειψις αὕτη εἶναι ἡ πέδη, ἡ δεσμεύουσα τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ἀτόμου.

Ἔχομεν λοιπὸν πλείστας βιομηχανικὰς ἀτελείας καὶ ἀνεπαρκείας. Ἐὰν δὲ εὑρίσκῃ τις λόγους τινάς, ὅπως ἀπολογηθῇ αὐτῶν, μετὰ κόπου θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξεύρῃ πείθοντας ἰσχυρισμοὺς πρὸς δικαιολογίαν τῆς βραδείας παρ' ἡμῖν ἀναπτύξεως τοῦ καλαισθήτου αἰσθήματος, ἐφηρμοσμένου εἰς τὰ ἔργα τῆς βιοτεχνίας. Ἐάν, διὰ νὰ προαγάγῃ τις τοὺς κλάδους τῆς ἐργασίας του, ἔχῃ ἀνάγκην κεφαλαίων, διὰ νὰ ἀποτυπώσῃ ἰδίαν ἐθνικὴν σφραγῖδα εἰς τὰ ἔργα του δὲν χρήζει μέσων ὑλικῶν. Τίς ξένος, λαμβάνων σήμερον τάπητα ἑλληνικὸν εἰς χεῖρας του δύναται ἀμέσως νὰ εἴπῃ, λόγῳ εἱρμοῦ καὶ ρυθμοῦ, «ὁ τάπης οὗτος εἶναι ἑλληνικός», ὡς θὰ ἔλεγε ψαύων καὶ βλέπων περσικὸν τάπητα, Γοβλέν, ἢ ἄλλον πεφημισμένον ; Εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς

Digitized by Google

μικρᾶς ἐγχωρίου παραγωγῆς ἐργαζόμεθα τυχαίως, ἄνευ σχεδίου, ἄνευ εἰδικότητος, ἢ πρωτοτυπίας. Καὶ ἡ ἀρχιτεκτονική μας αὐτὴ χωρεῖ ἄνευ γενικωτέρας τινὸς ἁρμονίας περὶ τὸν ὅλον συνδυασμὸν καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτοῦ. Εἰς οἴκους δωρικοῦ ἢ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ βλέπει τις παρεμβολὰς ὀθνείας ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ ξένης ἐπιπλώσεως. Ἄς ἴδωμεν, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ μέγαρον τοῦ Διαδόχου. Ἡ ὅλη σύνθεσις δὲν εἶναι ἰωνική· ρυθμοῦ ἰωνικοῦ ὅμως κίονες ἐγείρονται παρὰ τὴν εἴσοδον· καὶ ἐνῷ εἰς τὰ ἀνώτερα διαζώματα εἰκονίζονται ἀναγλύφως θεότητες ἑλληνικαί, ὕπερθεν φαίνονται μεσαιωνικαὶ πανοπλίαι!! Τί εὐκρινὲς καὶ γνήσιον, τί ἀρχιτεκτονικῶς ἐναρμόνιον καὶ ἄρτιον παρουσιάζει τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο; Παραπλήσιαι παραφωνίαι ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἔνια τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν κτιρίων. Γενικὸς καὶ ἐναρμόνιος ρυθμός, πλῆρες ὁμοιόμορφον σύνολον ἐμφανίζων, δὲν προσπίπτει ἀμέσως εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τινὰ τῶν οἰκοδομημάτων τούτων θὰ παραμείνωσιν ὡς μνημεῖα τοῦ κρατοῦντος συγχρόνου πνεύματος, θὰ ἐκπλαγῶμεν ἐπὶ συγχύσει ἥτις, ἀπὸ τοῦδε τοὐλάχιστον, εὐκταῖον εἶναι νὰ ἐξοβελισθῇ.

Ἡ ἔλλειψις ὅρου συγκρίσεως καὶ παραβολῆς τοῦ ἀτελεστέρου εἴδους πρὸς τὸ τελειότερον, φαίνεταί μοι μειονέκτημα κωλῦον τὴν βαθμιαίαν λέπτυνσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ βιομηχανουργήματος. Φιλόπονος λεπτουργός, τὴν εὐφυΐαν του ἀκολουθῶν, αὐτὴν ἔχων ὡς μόνον ἐφόδιον, ἄνευ προτύπων, ἄνευ διδασκαλίας, ἄνευ πεφωτισμένης συμβουλῆς προβαίνει βαθμιαίως εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς τέχνης του. Ἀλλ' ἡ φιλοτιμία αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ κεντρισθῇ, οὐδ' ἡ φυσικῶς παρομαρτοῦσα κατὰ πᾶσαν ἀρχὴν ἀτέλεια νὰ θεραπευθῇ. Εἰς τὸ πενιχρὸν καὶ ἀπόκεντρον αὐτοῦ ἐργαστήριον οὐδεὶς δύναται νὰ προσέλθῃ, καὶ οὐδεὶς νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς ὑπομονητικῆς ἐργασίας του. Δημοσία αἴθουσα οὐδεμία ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ἐν ᾗ, ὡς εἰς ἔκθεσιν διαρκῆ, νὰ ἐκθέτῃ ὁ ἐργάτης τὸ τεχνούργημα αὐτοῦ. Ἐὰν εἴχομεν τοιαύτην τινά, προχείρως συσταθεῖσαν ἔκθεσιν ἐγχωρίων ἔργων, οἱ διάφοροι παρ' ἡμῖν βιομήχανοι καὶ τεχνουργοὶ θὰ ἐξέθετον ἐπὶ μικρὸν τὰ ἴδια ἔργα, θὰ ἤκουον τὰς παρατηρήσεις τῶν κρεισσόνων, θὰ παρέβαλλον τὰ ἔργα των πρὸς ἄλλα ὁμοτέχνων, θὰ ἐδιδάσκοντο λεληθότως, θὰ ἐφιλοτιμοῦντο ἀμοιβαίως. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἕκαστος εἶναι αὐτοδημιούργητος· στερούμενος δὲ τῶν μέσων τῆς παραβολῆς στερεῖται τῶν μέσων τῆς ἁμίλλης, τῆς διδασκαλίας, τῆς σχετικῆς βελτιώσεως. Οὐδεμίαν γνώμην ἢ κρίσιν πεφωτισμένην δύναται ν' ἀκούσῃ, ἐξ ἧς νὰ ὠφεληθῇ. Οἱ ἰδόντες εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης παραπλήσια ἔργα, οἱ ἔχοντες καλαισθησίαν καὶ κριτικὴν δύναμιν δὲν θὰ ἔχωσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ φωτίσωσι τὸν πτωχὸν ἐργάτην τὸν μὴ ἰδόντα οὐδέν, ἐκτὸς τῶν στενῶν τοίχων τοῦ ἐργαστηρίου του, οὔτε ὁ ἐργάτης θὰ τύχῃ τῆς εὐκαιρίας ν' ἀκούσῃ αὐτούς. Τοῦτ' αὐτὸ ρητέον διὰ τοὺς παντοίους ἄλλους βιομηχάνους καὶ χειροτέχνας, τὸν χύτην, τὸν χαράκτην, τὸν τορνευτήν, τὸν χρυσοχόον, τὸν ξυλογράφον, τὸν κατασκευαστὴν ξυλίνων καὶ μεταλλίνων πλαισίων λεπτῶς εἰργασμένων, τὸν πλάστην ἐκμαγείων ὀπτῆς γῆς, τὸν χρυσωτὴν σκευῶν καὶ εἰκόνων κλ. Ἐὰν οἱ ἐργάται οὗτοι ἐγεννήθησαν μὲ μικρόν τι αἴσθημα καλαισθησίας δὲν θὰ κατορθώσωσι νὰ ἀναδείξωσιν αὐτό. Ἐνθάρρυνσιν δὲν θὰ ἀκούσωσι, οὔτε συμβουλὴν ἢ κρίσιν τινά. Θὰ παραμείνωσι τεχνῖται κοινοί, οὐδὲν βῆμα χωροῦντες ἐμπρός. Ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ παμπληθεῖς καὶ ἀργαὶ αἴθουσαι τοῦ Ζαππείου ἠδύναντο, εὐμενῶς παραχωρούμεναι, νὰ χρησιμεύσωσι τινὲς ὡς διαρκὴς ἔκθεσις ἐγχωρίων βιομηχανημάτων καὶ τεχνουργημάτων. Ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ οὕτω παρασκευασθεῖσα μικρὰ διαρκὴς ἔκθεσις εἶναι ἀνεξόδως καὶ ἀκωλύτως προσιτὴ εἰς τὸν θέλοντα νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ καὶ τὴν μελετήσῃ. Ἐκεῖ θὰ ἐκαλοῦντο τότε νὰ ἐκθέτωσιν ἐπὶ βραχὺ τὰ ἔργα των οἱ βουλόμενοι τῶν τεχνουργῶν, ἅτινα, ἄλλως τε, θὰ ἐξέθετον πάντοτε, πρὶν τὰ πωλήσωσιν, εἰς τὰ ἄγνωστα καὶ ἀπροσπέλαστα ἐργαστήριά των. Τί θὰ συνέβαινε πιθανῶς; Ἡ ταυτόχρονος αὕτη ἔκθεσις ἀντικειμένων τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ τέχνης θ' ἀπέβαινε σχολεῖον διδασκαλίας καὶ τελειοποιήσεως, χωρούσης βαθμιαίως διὰ τῆς ἀμέσου καὶ προχείρου συγκρίσεως ὁμοίων ἐκθεμάτων. Ὁ ὑποδεέστερος τεχνίτης θὰ ἔβλεπε πῶς εἰργάσθη ὁ κρείσσων ἑαυτοῦ, ποίαν σύνθεσιν ἐπενόησε, πῶς ἐξετέλεσεν αὐτήν, ποίας ἐτήρησεν ἀναλογίας καὶ ποίους ρυθμούς. Θὰ ἐμορφοῦτο λεληθότως, ἄνευ μνησικακίας ἢ ζηλοτυπίας· ἀναλαμβάνων δὲ εἶτα τὸ ἐργαλεῖον θὰ ἐπειρᾶτο φιλοτίμως νὰ μιμηθῇ ὅ,τι καλὸν παρετήρησε, ἀναντιρρήτως δὲ τοιαύτη ἀπόπειρα θ' ἀπέβαινεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς τέχνης του. Συμβαίνει ἐνίοτε νὰ βλέπω εἰς τὰς ὑαλίνας προθήκας τῶν καταστημάτων ἐγχώρια κομψοτεχνήματα. Φαίνονται τὰ ἔργα, ὁ ἐργάτης των ὅμως εἶναι ἀφανής. Ἐδῶ βλέπει τις λεπτεπίλεπτον τορνευτὸν ὀρείχαλκον, ἀλλαχοῦ ἐξαισίως εἰργασμένον πλαίσιον, ἀπωτέρω ὕφασμα ἀνεπιλήπτως ὑφανθέν, προσωτέρω κομψὸν τεχνούργημα. πάντα δὲ ταῦτα Ἑλλήνων τεχνιτῶν ἐνταῦθα ἐργασθέντα. Διατί τὰ τῇδε κἀκεῖσε κατεσπαρμένα ἄξια λόγου ἔργα τῶν χρυσοχόων καὶ τορνευτῶν, τῶν λεπτουργῶν καὶ προπλαστῶν, τῶν ὑφαντουργῶν καὶ ποικιλτῶν, τῶν τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς κομψῆς ἢ βαρείας βιομηχανίας ἐργαζομένων καὶ εἰς αὐτοὺς ἐπιδιδόντων, δὲν δυνάμεθα νὰ τὰ συναγάγωμεν ὅλα ὁμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ χρόνῳ, νὰ τὰ κατατάξωμεν σκοπίμως καὶ οἰκείως, νὰ τὰ ἐπιδείξωμεν εἰς τὸ πλῆθος, νὰ τὰ καταστήσωμεν εὐχερὲς καὶ ἄμεσον κτῆμα τῆς θέας καὶ τῆς κρίσεως τοῦ κοινοῦ; Τοιαύτη τις ἔκθεσις διαρκής, ἀλλὰ πρόχειρος καὶ ἀθόρυβος, ὀψέποτε ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ, θ' ἀπέβαινε καὶ ἄλλως πως ἐπωφελὴς εἰς τὸν τόπον, τὴν βιομηχανίαν αὐτοῦ, τὴν ἀρχομένην καλλιτεχνίαν του. Ἐκεῖ, ἐκτὸς τῶν τεχνουργῶν, τῶν δι' ἀτμοῦ ἢ ἄλλων συνήθων ὀργάνων ἐργαζομένων τὴν μέταξαν, τὸ ἔριον, τὸν βάμβακα, τὸ εὐγενὲς ξύλον, τὸν πηλόν, τὸ μέταλλον κλ. θὰ ἔστεργε πιθανῶς καὶ ὁ ἰθαγενὴς καλλιτέχνης νὰ ἐκθέσῃ πρὸς θέαν καὶ ἀγορὰν τὸ ἴδιον ἔργον, ἀντὶ νὰ φυλάττῃ αὐτὸ εἰς τὸ σπουδαστήριόν του, ἢ

Digitized by Google

ἀκαταλλήλως νὰ ἐπιζητῇ μικρὰν θέσιν εἰς γωνίαν τινὰ καφενείου ἢ ἐμπορικοῦ καταστήματος. Ὁ ὑδρογράφος, ὁ θαλασσογράφος, ὁ γλύπτης, ὁ ἁγιογράφος καὶ ὁ ζωγράφος, πᾶς ἄλλος οἱοσδήποτε καλλιτέχνης θὰ εὕρισκεν οὐ μόνον ἀξιοπρεπέστερον ἀλλὰ καὶ ὀρθότερον νὰ ἐκθέτῃ εἰς τοιαύτην ἔκθεσιν, ἐπί τινα χρόνον, τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ μελετητηρίου του ἔνθα οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ γνῶσιν, καὶ οὐδεὶς νὰ προσέλθῃ πρὸς θέαν καὶ κρίσιν. Οἱ ξένοι, οἱ πυκνῶς καὶ ἀθρόως ἀπό τινος χρόνου ἐπισκεπτόμενοι τὴν Πατρίδα μας, θὰ δύνανται εὐχερῶς καὶ ἀκόπως, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιαύτη τις εὐκαιρία ἐκθέσεως διαρκοῦς, νὰ ἴδωσι τὴν μικρὰν κίνησιν τῆς ἐγχωρίου ἐργασίας, τὴν ἐπίδοσιν τῆς Τέχνης ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν χώραν ταύτην, ὁπόθεν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ τὴν ἀνέφικτον εἶτα λαμπρότητα. Τοιαῦται ἐπισκέψεις τῶν ξένων, εἰς τοιαύτην ἔκθεσιν, ἀδύνατον εἶναι νὰ μείνωσιν ἄνευ εὐαρέστου τινὸς ἀποτελέσματος. Ἐκτὸς τῆς ἀγαθῆς ἐντυπώσεως ὁ περιηγητὴς θὰ ἠγόραζεν ἐκεῖ προχείρως ἀθηναϊκήν τινα ἀρχαίαν ἢ σύγχρονον ἀνάμνησιν, κομψοτέχνημά τι τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προπύλαια, τοὺς Στύλους, τὸ Θησεῖον, τὸ σύνολον τῆς Ἀκροπόλεως, τὰ τῶν συγχρόνων Ἀθηνῶν διάφορα ἄλλα μνημεῖα. Καθ' ὅσον ὁ ξένος, ὁ ὀλίγας ὥρας πολλάκις μέλλων νὰ διατρίψῃ ἐνταῦθα, οὔτε τὴν γνῶσιν οὔτε τὸν χρόνον ἔχει νὰ τρέχῃ εἰς ἀναζήτησιν τοιούτων εὐκαιριῶν. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχῃ τοιαύτη ἔκθεσις, καὶ ἡ εὐκαιρία καὶ ἡ γνῶσις εἶναι πρόχειρος. Ὁ περιηγητὴς ἐκ τῶν πρώτων θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν διαρκῆ ταύτην ἔκθεσιν καὶ ἀγοράν. Θαυμάσας τὰ Μουσεῖα, θὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ Ζάππειον ἂν οὐχὶ ὅπως θαυμάσῃ, ὅπως κρίνῃ τοὐλάχιστον μετὰ δικαιοσύνης, ἐκτιμήσῃ, προμηθευθῇ προσφιλές τι ἐνθύμιον ἀθηναϊκόν. Καὶ ἐνῷ τοιαύτη ἔκθεσις οὐδεμίαν δαπάνην θὰ ἀπαιτήσῃ, ὑπαρχουσῶν ἤδη τῶν αἰθουσῶν καὶ ὑφισταμένης τῆς ὑποδεεστέρας ὑπηρεσίας τοῦ Ζαππείου, θὰ ὑπηρετήσῃ, φρονῶ, τὸν τόπον, τὴν καλλιτεχνίαν αὐτοῦ καὶ τὴν βιοτεχνίαν του, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἄλλην παραγωγήν, τὴν μικρὰν βεβαίως καὶ ἀσήμαντον ἤδη, δυναμένην ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τῇ προνοίᾳ ν' ἀποβῇ σχετικῶς ἀξιοσημείωτος.

Ἐνόμισα ὅτι δὲν θὰ ἐξετιθέμην εἰς εὔλογον κατάκρισιν ἐάν, μετὰ μεγάλης καὶ δεδικαιολογημένης ἐφεκτικότητος, ὑπετύπουν ἁπλῶς γνώμην ἣν δὲν ὑπολαμβάνω ἀνεφάρμοστον, καὶ ἥτις, πραγματοποιουμένη τυχόν, βεβαίως δὲν θὰ ζημιώσῃ. Ἄχρις ὅτου ἀποδειχθῇ ὅτι πλανῶμαι, δικαιοῦμαι ἴσως φρονῶν ὅτι τοιαύτη μικρὰ διαρκὴς ἔκθεσις ἐθνικῶν τεχνουργημάτων θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑπηρετήσῃ, ἔστω καὶ ἀσημάντως, τὴν ὑποσκάζουσαν ἐθνικὴν βιομηχανίαν τὴν τεχνικὴν πρωτοτυπίαν καὶ παραγωγήν. Ὑποστηρίζοντες αὐτὴν ἐκθύμως καὶ δι' ὅλων τῶν θεμιτῶν καὶ σκοπίμων μέτρων, ὑπηρετοῦμεν τὸ Κράτος καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Δὲν γνωματεύω βεβαίως νὰ ὑποβάλωμεν ἀλόγως τοὺς πολλοὺς εἰς στερήσεις ἢ ὑπερόγκους δαπάνας ὅπως συντρέξωμεν ὀλίγους βιομηχάνους· λέγω μόνον ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀμελήσωμεν οὐδὲν μέτρον ἢ μέσον δυνάμενον νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς περὶ τῆς καταστάσεως, καὶ ὅπερ, ὡς ἀπόπειρα ἔστω, ἠδύνατο νὰ κριθῇ ὡς συντελοῦν εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἀσθενεστάτης καὶ ἀνεπαρκεστάτης βιομηχανίας μας. Τὰ ἀφόρητα δεινά, ὧν μάρτυρες καὶ θύματα παριστάμεθα ἀπὸ πολλῶν ἤδη μηνῶν, καὶ τὴν νηπιότητα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς ἔχουσιν ἐν μέρει αἰτίαν· ὅσον δὲ μικρὰ ἢ ἀσήμαντος ἐὰν κριθῇ αὕτη, εἶναι ὅμως αἰτία κακοῦ, καὶ ὡς τοιαύτη δέον σωφρόνως καὶ ἐπισταμένως νὰ ἐρευνηθῇ. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐθνικῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς χαλαροῦσα τὰς αἰτίας τῆς ἐπιβεβλημένης φυγαδεύσεως τοῦ γνησίου χρήματος ἀπὸ τῆς χώρας, θὰ εἰσάγῃ τοὐναντίον αὐτό, ἔστω καὶ ὀλίγον, καθόσον αἱ γείτονες τῆς Ἀνατολῆς ἐπαρχίαι, διὰ ποικίλους λόγους, θὰ προτιμῶσι ν' ἀπευθύνωνται εἰς Ἑλληνικὰς ἀγοράς, ἐὰν εὑρίσκωσιν αὐτὰς ἱκανὰς λόγῳ ποσότητος, ποιότητος καὶ τιμῶν, νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς χρείας των. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι εἷς τῶν λογων· πόσοι ὅμως ἄλλοι, λανθάνοντες οἱ μέν, ἐμφανεῖς οἱ ἕτεροι ὑπάρχουσι! Ὑπὸ τὸ εὔηχον σύνθημα τῆς «ἐμψυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας» κρύπτονται οὐσιωδέστατα συμφέροντα ἠθικὰ ἅμα καὶ ὑλικά. Καὶ ἐὰν ἀπολύτως δὲν πρόκειται νὰ βλάψῃ πᾶσα πρὸς ἑδραίωσιν καὶ βελτίωσιν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς ἀπόπειρα, καὶ πάλιν τότε πρέπει νὰ γείνῃ. Αἱ λελογισμέναι δοκιμαὶ ἀποβαίνουσιν ἐνίοτε οἱ πρόδρομοι τῶν βασίμων παραγωγικῶν ἔργων. Ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδεικνύεται ὅτι τοιαύτη διαρκὴς μόνιμος ἔκθεσις ἐγχωρίων προϊόντων τέχνης οἱασδήποτε ζημιοῖ τὴν ἐθνικὴν παραγωγήν, θὰ δικαιούμεθα ἴσως νὰ λέγωμεν ὅτι περιορᾶται καὶ ἓν τῶν μέσων, τῶν οὐδόλως δαπανηρῶν ἢ δυσχερῶν, τῶν δυναμένων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας καὶ παραγωγῆς.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Αἱ πατριωτικαὶ αὐταὶ ἐξάψεις τῷ ἤρχοντο σχεδὸν τακτικὰ ὅταν, ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ τῆς Λέσχης, διεξήρχετο τὰς ἐφημερίδας, ὅπως αὐτὴν τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν θά τον γνωρίσωμεν. Κάθηται ἐνώπιον τῆς μακρᾶς τραπέζης τῆς κατεχούσης ὁλόκληρον τὸν θάλαμον, μὲ τὰς ἕδρας γύρω-γύρω καὶ ἐπ' αὐτῆς τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ περιοδικὰ μὲ τὰ ποικιλόχρωμα ἐξώφυλλα. Πλησιάζει ἡ μία μ. μ. καὶ τὸ ἀναγνωστήριον εἶνε σχεδὸν ἔρημον. Εἷς κύριος μόνον κάθηται πλησίον τοῦ Τοκαδέλου, ἀναγινώσκων τὸ τελευταῖον *Ντεμπὰ* — ὡς ὀνομάζουν μεταξύ των οἱ θαμῶνες τὸ Journal des Debats, — καὶ ἔχων πρὸ αὐτοῦ ποτήριον μαστίχας μικρὸν-μικρὸν πρὸ τῆς ὑπερμεγέθους ἐφημερίδος, περιμένον περίλυπον νά το ἐνθυμηθῇ. Ὁ Τοκαδέλος

1 Ἴδε σελ. 36

Digitized by Google

ἔχει πίει ἤδη τὸ ἰδικόν του καὶ ἐξακολουθεῖ μετὰ πυρετώδους ταχύτητος ἀναλαμβάνων καὶ ἀφίνων τὰς ἐφημερίδας, διεξερχόμενος ὅ,τι τὸν ἐνδιαφέρει καὶ ἀνταλλάσσων ταχείας καὶ πολλάκις ἐκτενεῖς σκέψεις μετὰ τοῦ παρακαθημένου, ὥστε δὲν ἠξεύρεις ἂν ἀναγινώσκῃ ἢ ἂν ὁμιλῇ. Ὁ ὑψηλός του κυλινδρικὸς πῖλος, ὁ ἀχώριστος σύντροφος τοῦ κόντε Ριχάρδου, μαῦρος τὸν χειμῶνα, φαιὸς τὸ θέρος, — παράκειται ἐκεῖ ἐπὶ τῆς τραπέζης ὡς πρόσκομμα, τὸν λαμβάνει δ' ὁ κύριός του καὶ τον μεταθέτει συχνά, ἐφ' ὅσον ἀνασκαλεύει τοὺς σωροὺς τῶν ἐφημερίδων. Εἶνε ἀνὴρ περίπου ἑξηκοντούτης· ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀτάκτου καὶ ἀκρατοῦς αὐτοῦ νεότητος, αἱ πολλαὶ ῥυτίδες τοῦ προσώπου του τὸν δεικνύουν γεροντότερον· συντείνουν δ' εἰς τοῦτο περισσότερον καὶ αἱ μακρόταται λευκαὶ φαβορίται, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων λάμπει ἐξυρισμένος ὁ πώγων, αἱ χρυσαῖ διόπτραι διὰ τῶν ὁποίων φαίνονται ὀφθαλμοὶ φαιοὶ καὶ ἀλαμπεῖς, καὶ μία παλαιὰ κακὴ ἕξις, ὁ ταμβάκος. Οἱ μύστακές του λευκοὶ καὶ ἀνεστραμμένοι, δίδουν εἰς τὸ πρόσωπόν του ἔκφρασίν τινα ἀρειμάνιον. Ἐν γένει εἶνε εὔμορφος ἄνθρωπος καὶ ἠξεύρει νὰ ἐνδύεται ἁπλῶς συγχρόνως καὶ μεγαλοπρεπῶς. Μόνον οἱ ὀφθαλμοί του, οἱ ὅμοιοι πρὸς ὕδωρ θολόν, τὸ ὁποῖον δὲν σε ἀφίνει νὰ μαντεύσῃς τὸ βάθος του, ἐμπνέουν δυσπιστίαν τινὰ περὶ τῆς ψυχῆς.

«Ἔλα, ἔλα!» λέγει πρὸς τὸν παρακαθήμενον φίλον του, χωρὶς νἀφίνῃ τὴν ἐφημερίδα, «ἑτοιμάσου νὰ ἰδῇς κόκκινη καζάκα καὶ νὰ θυμηθῇς τὰ παληά.

— Τί τρέχει;

— Νά, μᾶς ἔρχεται ὁ ἀγγλικὸς στόλος, ὁποῦ εἶνε τόρα στὸν Πειραιᾶ.

— Ἔτσι αἴ, καὶ πότε;

— Φεύγει σὲ λίγες μέρες, λέει ἐδῶ ἡ ἐφημερίδα.

— Μπράβο, μπράβο.

— Εἶνε, μάτια μου, τὸ Τέρρορ, τὸ Ντεβαστέσιον, τὸ Ἔνφλεξιμπλ καὶ τὸ Μάλβρουγ . . . Μωρὲ τζόγιες ποῦ ἐχάσαμε! Μωρὲ δύναμι ποῦ ἐβγάλαμε ἀπὸ πάνου μας . . . Μωρὲ προστασία ποῦ ἐδιώξαμε! Ἀνάθεμα τὴν ὥρα καὶ ποῦ ἤτανε αἰτία . . . Ἀαααχ!»

Καὶ διὰ τῆς παλάμης κτυπῶν τὸν μηρόν, ἐκβάλλει στεναγμὸν ἐκ βαθέων καὶ ἐγείρει τὰ ὄμματα πρὸς τὴν ὀροφὴν καὶ φυσᾷ πλήρης ἀπελπισίας. Αἱ ἀναμνήσεις του ἀφυπνίσθησαν· εἶνε κουρδισμένος.

«Ἄφησέ με! ἄφησέ με, Τσέτσε μου, καὶ δὲν ἤτανε δουλειὰ ἐτούτη ἐδῶ ποῦ ἐπάθαμε. Καλὲ νὰ εἴμασθε ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ γενοῦμε δοῦλοι! Νὰ εἴμαστε πολιτισμένοι καὶ νὰ γενοῦμε βάρβαροι, νὰ εἴμαστε Κράτος καὶ νὰ γενοῦμε . . . . .»

Καὶ ἐντείνων ἀντὶ νὰ χαμηλώσῃ τὴν φωνήν, ἐξεστόμισε τὴν λέξιν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶπεν ὁ Καμπρών, καὶ ἐξετινάχθησαν πιτιλισμοὶ σιέλων μὲ τὴν ὁρμὴν καὶ ἐξήγαγε τὸ λευκόν του μανδήλιον καὶ ἐσκούπισε τοὺς μύστακάς του.

«Καὶ δὲν τσου εἴδαμε τσοὺ Ρωμηοὺς τόσα χρόνια τόρα;» ἐξηκολούθησε πλησιάζων περισσότερον πρὸς τὸν φίλον του. «Νὰν τσου μάθουμε ἀκόμα θέλουμε: . . . Χμ! Ἔχουμε καμμία ἀπολαβὴ ἀπὸ δαύτους; Εἴδαμε κανένα καλό; Μὰ μὴ Δικαιοσύνη; μὰ μὴ Ἀσφάλεια; μὰ μὴ Ἀστυνομία; μὰ μὴ Νομάρχη; . . . Δὲν τηρᾷς; Οὗλοί τους κατρεγαραῖοι ἀπὸ τὸν πρῶτο ὡς τον ὕστερο. Καὶ τὸ χειρότερο εἶνε ποῦ ἔτσι μᾶς συνειθίζουνε ὅσω μπᾶνε καὶ μᾶς. Ἀμὴ τί θαρρεῖς; Μὴ ἔχωντας ἀρχὴ ἕνας τόπος, δὲν θὰ χαθῇ, δὲν θὰ διαφθαρῇ; Ὤ, Τσέτσε μουουου!

— Πλερόνουμε τσοὶ περισσότερους φόρους» ἐπρόσθεσε καὶ ὁ Τσέτσες, ἀπὸ τοὺς **μετανοημένους** καὶ αὐτὸς καὶ σύμφωνος καθ' ὅλα μὲ τὸν Τοκαδέλον «καὶ ἔχουμε τὰ λιγώτερα ἔξοδα. Καὶ ἂν τσοι ρωτήξῃς, σοῦ λένε στὸ ὕστερο πῶς μᾶς ἔχουνε καὶ βάρος στὴν πλάτη τους.

— Ἀμὴ τί! Ἐγώ, καλέ, νὰ σου πῶ . . . δελέγκου . . . Τὸν καιρὸ ποῦ ἤμουνα στὴ Ἀθήνα . . . .»

Καὶ ρίψας ἓν βλέμμα τελευταῖον διαβατικὸν εἰς τὴν ἐφημερίδα, τὴν ἀφῆκε καὶ ἠρεμώτερος ἤρχισε νὰ διηγῆται μερικὰ ἀνέκδοτα τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς του, ὅπου ἔκαμεν ὀλίγον καιρὸν ὡς Ταμίας μιᾶς Τραπέζης καὶ ὀλιγώτερον κατόπιν ὡς Βουλευτής, — ἀνέκδοτα τὰ ὁποῖα εἶχε στερεότυπα καὶ μετεχειρίζετο εἰς πᾶσαν συνδιάλεξιν, διηγούμενος αὐτὰ τρὶς καὶ τετράκις εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, μὲ μορφασμοὺς καὶ χειρονομίας, μὲ φρασεολογίαν ἰδιόρρυθμον καὶ μὲ ἕνα σωρὸ παρενθέσεις. Ἐπρόκειτο κατ' ἀρχὰς περὶ τῆς δριμείας ἀπαντήσεως, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς ἕνα βουλευτὴν μωραΐτην — ἀπὸ κείνους, ξέρεις! — ὁποῦ εἶχε τὸ **ἀντζάρντο** νὰ 'πῇ ἀπὸ τὸ Βῆμα τῆς Βουλῆς, ναΐσκε, ὅτι οἱ Ἑπτανήσιοι δὲν μετέλαβον τῶν δεινῶν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι δὲν εἶχαν διὰ τοῦτο τὰ ἴδια δικαιώματα.

«Ὁ Θεὸς μᾶς ἐφύλαξε ἀπὸ τσοὺ βάρβαρους, γιὰ νὰ μπορέσουμε σήμερα νὰ σας πολιτίσουμε! Ἀχάριστοι!» τῷ ἐφώναξεν ὁ Τοκαδέλος καὶ μὴ γυρεύεις τὸ τί ἐγίνηκε. Κατόπι δὲ διηγεῖτο τὰ κατὰ τὴν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρὸς ἕνα ἄλλον μωραΐτην ἐκεῖ-πέρα διὰ τὸν ἀπρεπῆ καὶ ἀηδιαστικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἔτρωγεν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον.

— «Δὲν ξέρω πῶς κάνετε ἐσεῖς οἱ Βενετσάνοι!» τῷ εἶπεν ὁ μωραΐτης.

— «Πάντα καλλίτερα ἀπὸ τσοὺ Ἀρβανίτες!» ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ κ. Τοκαδέλος καὶ τον ἐβούβανεν.

Αὐτὰ ἔλεγεν ἀρκετὴν ἤδη ὥραν, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀναγνωστήριον ὁ Τόνης, ἐν ᾧ ἔτριξαν τὰ δάπεδα ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ πελωρίου του σώματος.

«Πᾶμε, παπάκη;» εἶπεν.

«Εἶν' ἀμπονόρα ἀκόμα, κάτσε κομμάτι.»

Ὁ Τόνης ἔρριψε βλέμμα ἐπὶ τοῦ ὡρολογίου τοῦ τοίχου.

«Μιὰ καὶ τέταρτο» ἐμουρμούρισε καὶ ἐρρίφθη ἐπὶ μιᾶς ἕδρας, ὠθῶν πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν πῖλόν του καὶ τρίβων διὰ τῆς παλάμης τὸ μέτωπόν του. Εἶχε τὴν νωχέλειαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀθυμίαν ἀνθρώπου ἄγοντος ἀκανόνιστον ἤδη ζωὴν καὶ διατελοῦντος εἰς ψυχολογικὰς περιστάσεις ἀνωμάλους. Ἐφαίνετο ὅτι αἱ νύκτες του δὲν διήρχοντο πλέον ἐν ὕπνῳ ἠρέμῳ· τὴν ἡμέραν οἱ ὀφθαλμοί του περιεστέφοντο ὑπὸ τόξων ὑποκυάνων. Γλυκὺς καὶ συμπαθὴς νέος, τί-

Digitized by Google

ποτε μὴ διασώζων ἐκ τῆς ὑπούλου φυσιογνωμίας τῶν πατέρων του, ἐκτὸς τοῦ εὐρέος μετώπου, εἰς τὰ πλάγια τοῦ ὁποίου ἡ ξανθὴ κόμη ἐσχημάτιζε δύο κόλπους βαθεῖς, — ὡμοίαζε πρὸς τὴν μητέρα του, τῆς ὁποίας οἰκογενειακὸν ἦτο τὸ ἀνοικτὸν καστανὸν χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ τεραστία σωματικὴ ἀνάπτυξις. Εὐρεῖς ἦσαν οἱ ὦμοι τοῦ νεανίου, στιβαραὶ αἱ χεῖρες, πλατὺς ὁ κορμὸς καὶ μακροὶ οἱ πόδες· ἐκτὸς δὲ τῶν τελευταίων, τοὺς ὁποίους αὐστηρός τις θὰ ἤθελε περισσότερον συμμαζευμένους, ὅλα του ἀνάλογα καὶ κανονικά. Ἄτριχον ἀκόμη ἦτο τὸ ὡραῖον πρόσωπόν του, ἐκ τῆς κράσεως μᾶλλον ἢ τῆς ἡλικίας, ἐκτὸς ἐλαφρῶν τινων ἰούλων, χρυσιζόντων περὶ τὰς εὐσάρκους παρειάς, μὲ τὸ ἁβρὸν ῥόδινον ἐκεῖνο χρῶμα, τὸ ὁποῖον, προνόμιον ἀναφαίρετον, ἀπαντᾷ τις συχνὰ εἰς τοὺς ἰονίους εὐγενεῖς. Αἱ μᾶλλον χαρακτηριστικαὶ αὐτοῦ γραμμαὶ ἦσαν δύο ῥυτίδες, ἀναχωροῦσαι ἐκ τῶν ἄκρων τῆς ῥινὸς ἔνθεν καὶ ἔνθεν καὶ διχάζουσαι εἰς δύο τὰς παρειάς, ὅταν μάλιστα ἐνεδυναμοῦντο κατὰ τὸν συχνὸν γέλωτα. Ἡ ὄψις ἐν γένει τοῦ νεανίου ἀντετίθετο ἐμφανῶς πρὸς τὴν τῆς ἐκτεθηλυμένης καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀσθενικῆς γενεᾶς τῶν ἡλικιωτῶν του, ἐξ οἰκογενειῶν συγγενευουσῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ ἄνευ διασταυρώσεως ἐκφυλιζομένων ὁλοὲν διὰ τῆς ἀκουσίου αἱμομιξίας, ἡ ὁποία ἀφεύκτως συμβαίνει, ὅταν εἰς τόπον μικρὸν καὶ εἰς τάξιν ὀλιγοπληθῆ οἱ γάμοι ἐπὶ μακρὰ ἔτη γίνονται μεταξύ των. Ἡ μήτηρ τοῦ Τόνη κατήγετο ἐξ Αἰγύπτου, ὡραία κόρη καὶ μορφωμένη οἰκογενείας ἑλληνικῆς, ἀποκατεστημένης πρὸ πολλοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Αἱ φυσιολογικαὶ συνθῆκαι εὑρέθησαν εὐνοϊκώταται καὶ ὁ γάμος αὐτός, ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ γέρω-Τοκαδέλου, ηὐλογήθη διὰ δύο θυγατέρων ὡραιότητος ἐξόχου καὶ διὰ τοῦ μόνου καὶ μοναδικοῦ αὐτοῦ υἱοῦ, τοῦ ὁποίου κατέθλιβεν ἡ ἰσχυρὰ χειραψία τὰς παραλυμένας χεῖρας καὶ σήμερον ἀκόμη μεθ' ὅλην του τὴν χαύνωσιν, ἐφαίνετο σφριγῶν ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἐκχειλίζουσα ἐν αὐτῷ ἡ ἄλκιμος ζωή.

Ἐχαιρέτισε τυπικῶς τὸν κ. Τσέτσεν, μετὰ τοῦ ὁποίου δὲν εἶχε πολλὴν γνωριμίαν, ὡς καὶ μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν φίλων τοῦ πατρός του, ἀπεποιήθη τὸ προσφερόμενον ποτὸν ἀποπέμψας τὸν ἐμφανισθέντα ὑπηρέτην καὶ ἤρχισε νὰ ἐκφυλλίζῃ τὰ ***Χρονικὰ τοῦ Ἠλεκτρισμοῦ***, χωρὶς νὰ προσέχῃ διόλου εἰς τὴν συνομιλίαν καὶ ἐν τῇ διαθέσει ἐκείνῃ τοῦ πνεύματός του εὑρίσκων περισσοτέραν τέρψιν εἰς τὰ ἠλεκτρικὰ μηχανήματα, τὰ περίεργα καὶ τεράστια, τὰ ὁποῖα παρήλαυνον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του εἰς πᾶσαν σελίδα. Ἡ ἔρευνα αὐτὴ ἀπετέλει τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Τόνη. Ἀνέκαθεν τὸν εἵλκυον ὡς ἔμψυχα ὄντα αἱ μηχαναί. Μικρὸς ἀκόμα ἠρώτα μετὰ πολλῆς περιεργίας τί νὰ ἦσαν ἆρά γε αἱ σειραὶ τῶν συρμάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐτείνοντο ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του ὑψηλὰ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν μεταξὺ τῶν λευκῶν ἀπομονωτήρων. Μία ἐπίσκεψις εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, κατόπι τῶν ἐπιμόνων του ἐρωτήσεων, τὸν ἐνέπλησε θαυμασμοῦ, ἑτέρα δὲ εἰς ἀτμόμυλον, τοῦ ὁποίου παρηκολούθει ἀπορῶν τὴν ἀνέγερσιν τῆς ὑπερυψήλου καπνοδόχης, τὸν ἐνεθουσίασε κατὰ γράμμα. Ἔκτοτε ἡ κλίσις του ἐξεδηλώθη ἰσχυρὰ πρὸς πᾶν ὅ,τι ἦτο μηχανή, μικρὰ ἢ μεγάλη, πρὸς πᾶν σύστημα ἑλίκων, τροχαλεῶν, τροχίσκων, ἱμάντων, ὀδόντων, αὐλῶν, ἐμβόλων, μὲ τὰς πολυπλόκους, τὰς ἠρέμους ἢ ἠχηρὰς κινήσεις, τὰς θορυβούσας τὸ κρανίον ἢ μόλις αἰσθητὰς πλησίον τοῦ ὠτός. Ὁ ἔρως ὅμως αὐτὸς ἦτο ἐπιπόλαιος, ἔρως τῶν ἐπιφανειῶν καὶ ὄχι τοῦ βάθους, τῆς ψυχῆς. Μηχανικὸς ὁ Τόνης δὲν ἔγεινεν, ἀλλὰ μόνον ἔμπορος. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐπιδιορθώσῃ μόνος του τὸ ὡρολόγιόν του, ἂν ἐσταμάτα, ἢ κανὲν κλεῖθρον ἂν ἐσκανδαλίζετο, ἢ οἱονδήποτε ἄλλο οἰκιακὸν μηχάνημα ἂν ἐχαλοῦσεν — ἐγνώριζε δὲ μετ' ἐκπληττούσης ἀκριβείας ὅλα τῶν μηχανῶν τὰ συστήματα καὶ ἐδύνατο νά σου περιγράψῃ οἱανδήποτε μὲ τοὺς τεχνικοὺς ὅρους καὶ μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπετεύχθη λεληθότως ἐξ ἀτάκτων παρατηρήσεων, ἐξ ἀναγνώσεων δύο-τριῶν εἰδικῶν βιβλίων καὶ ἐκ τῆς συνηθείας τὴν ὁποίαν εἶχεν, ὅπως καὶ κάθε ἄνθρωπος τρέφων μίαν κλίσιν, νἀναγινώσκῃ ἐκ παντὸς περιοδικοῦ καὶ ἐφημερίδος ἥτις ἤθελε περιπέσει εἰς χεῖράς του, προπαντὸς ὅ,τι τὸν ἐνδιέφερε, δηλαδὴ τὰ μηχανικά. Ἐδῶ εἶνε καιρὸς νὰ παρατηρήσωμεν ἀκόμη καὶ ἓν ἄλλο. Ὁ Τόνης κατεγίνετο ὀλίγον εἰς τὴν ὑδατογραφίαν, ἀλλ' ἐζωγράφιζε κατὰ προτίμησιν προφανῆ ὅ,τι ὡμοίαζε περισσότερον μὲ μηχανὴν ἢ ἐσχετίζετο : ἁμάξας, σιδηροδρόμους, ἀτμόπλοια, ἀτμομηχανάς, γεφύρας καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὸ ὡραιότερον τὸ ὁποῖον νὰ ἔκαμε ποτὲ ἦτο μία κόρη χειριζομένη τὴν μηχανήν της.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ δύο φίλοι εἶχον ἀλλάξει θέμα ὁμιλίας, στρέψαντες αὐτὴν περὶ τὰ τοπικὰ πολιτικά, τὰ ὁποῖα ἐξόχως τοὺς ἐνδιέφερον. Ἡ ἐκλογὴ ἐπλησίαζε καὶ ἡ γιγαντομαχία τῶν δύο κομμάτων ἦτο ἐπὶ θύραις. Ὁ κ. Τοκαδέλης εἶχε δεχθῆ τὴν ὑποψηφιότητα ὑπὸ τὴν αἰγίδα πάλιν τοῦ Μήλια.

«Τί νὰ κάμω, μωρὲ ἀδρεφέ» ἔλεγε πρὸς τὸν Τσέτσεν, ἀπελπισθέντα πλέον νἀποτελειώσῃ τὸ ἄρθρον τοῦ Ντεμπά του. «Εἶδα πῶς ὁ τόπος τὰ σκέρτσα δέν τα σηκόνει. Γιὰ νὰ πάρῃς ψήφους πρέπει νὰ ἦσαι μ' ἕνα κόμμα. Ἔκαμα λάθος πολὺ σπουδαῖο νὰ στήσω κάλπη ὀρφανὴ τὴν τελευταία φορά . . . Καὶ νά σου πῶ τὴν ἀλήθεια . . . νὰ κρυφτοῦμε ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸ δάχτυλό μας δὲν μποροῦμε . . . γιὰ νἄβγῃς σήμερα βουλευτὴς πρέπει νὰ ἦσαι μὲ τὸ κόμμα τοῦ Μήλια, ἐφινίρισε ! Ἐκεῖ εἶνε κουκκιά, δὲν εἶνε ψέμματα. Καλοὶ καὶ ἄξιοι εἶνε καὶ οἱ ἄλλοι ἀφεντάδες, ἐγὼ δὲν ἔχω κανένα παράπονο ἀπὸ δαύτους, — μὰ τί νά σου πῶ, Τσέτσε μου ! Ἔδωπα ποῦ σού τα λέω, μοῦ μηνύσανε νά με βγάλουνε ἐκεῖνοι, μά, ἔδωπα ποῦ σού τα λέω πάλι, δὲν ἔχω καμμία ὄρεξι νάν τη πάθω μία καὶ μία δύο.

— Καὶ πού το ἤξερες ἐφτό ; Ἐσὺ ἔχεις τὴν προσωπική σου ἐπιρροὴ καὶ θἄπερνες πολλοὺς ψήφους μηλιανούς.

— Γι' αὐτὸ ἴσως μὲ θέλανε καὶ 'κεῖνοι, βεραμέντε . . . Μὰ γιατὶ αἰτία νἀφήσω τὸ κόμμα μου ; Ἀφ' οὗ πρόκειται νὰ μὴν εἶμαι ἀνεξάρτητος, καλ-

Digitized by Google

λίτερα νὰ εἶμαι ὅ,τι ἤμουνα πάντα, ἀπὸ τὴ ἀρχή. Τ' ἀλλαξοπιστίσματα δὲ μ'ἀρέσουνε.

— Καὶ γιὰ τσοὶ ρωμηοὺς μάλιστα ποῦ τὸ κόμμα εἶνε θρησκεία.

— Ἄντζι καὶ καλλίτερο ἀπὸ θρησκεία. Γιὰ τὸ κόμμα του σήμερα, βλέπεις, σκοτόνεται, μὰ γιὰ τὴ θρησκεία του δὲν με περσουαντέρει πῶς θὰν τώκανε πηλειό.

— Ἔχεις δίκηο καὶ σ' ἐφτὸ δέ σου λέω τίποτσι.»

Ὁ Τσέτσες ἦτο μᾶλλον λούβης, ὡς εὐγενὴς καὶ αὐτός. Ἀλλ' ὁ Τοκαδέλης εἶχε τὴν τέχνην νὰ εὑρίσκεται πάντοτε σύμφωνος καὶ ὁμόφρων μὲ τὸν ἄλλον, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἀνῆκε, προπάντων ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τῶν κομματικῶν καὶ εἶχεν ἀνάγκην τῆς φιλίας του. Ἔπειτα μετὰ τῶν μελῶν τῆς ἀριστοκρατικῆς αὐτῆς Λέσχης, ὁ ὑποψήφιος τοῦ Μήλια ἦτο σύμφωνος κατ' οὐσίαν· μικρὰ δὲ μόλις περὶ τὴν ἔκφρασιν τέχνη, ἡ ὑπενθύμισις τοῦ συμφέροντος, ἡ περὶ ἐνδομύχου ὑπολήψεως πρὸς τὸ σωματεῖον διαβεβαίωσις καὶ ἡ ὁμολογία τῆς κατὰ τοῦ λαοῦ ἀποστροφῆς, μεθ' ὅλην τὴν συμμαχίαν, παρεκβατικῶς, ἤρκει διὰ νὰ τῷ συγχωρήσουν πᾶσαν περὶ τοὺς τύπους παράλειψιν. Ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὡμίλησεν ὁ ὑποψήφιος ἀρκετὴν ἀκόμη ὥραν πρὸς τὸν Τσέτσεν, ἕως οὗ ηὐδόκησε νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι τὸν ἐπερίμενεν ἐκεῖ πλησίον ὁ Τόνης καὶ μακρὰν ἡ οἰκογένειά του διὰ τὸ γεῦμα.

«Καὶ τί ὥρα εἶνε ἡ Ἐπίδειξι τὸ ἀπόγιωμα ;» ἠρώτησεν εἰς τὸ τέλος ὁ Τσέτσες.

«Μὰ τσὴ τρεῖς, τσὴ τέσσερες, 'ξέρω 'γώ !» ἀπήντησεν ὁ Τοκαδέλος, ὡς ἄνθρωπος μὴ δίδων προσοχὴν εἰς τὰ τοιαῦτα. «Πᾶμε, Τόνη μου :

— Πᾶμε . . . Προσκυνῶ».

Ὁ Τσέτσης ἐχαιρέτισε τὸν νέον διὰ τοῦ συνήθους «Ἀντίο, κόντε μου» ἀλλ' ἐκεῖνος διεμαρτυρήθη ζωηρῶς :

«Τὸ κοντιλίκι μου τὸ ἄφησα στὴν Πάτρα, ποῦ δουλεύω ἀπὸ δεκαπέντε χρονῶν παιδί. Καὶ τὰ δακτυλίδια ἔπεσαν καὶ τὰ δάκτυλα μαζί . . . γιὰ μένα τοὐλάχιστον.

— Ἂ μπᾶ, μπᾶ !» εἶπεν ὁ Τσέτσες μειδιῶν πρὸς τὸ κτύπημα, ὡς πρὸς ἀστεῖον καὶ ρίπτων πάλιν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς ἐφημερίδος, διὰ νἀποφύγη πᾶσαν ἀπάντησιν. Ὁ Τοκαδέλος ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του αὐστηρὸν βλέμμα καὶ μὲ κίνημα ὀργῆς προηγήθη νὰ ἐξέλθῃ. Ἀκολουθοῦντος τοῦ νέου κατῆλθον τὴν μαρμαρίνην κλίμακα, διέσχισαν ταχέως τὰς αἰθούσας τοῦ ἰσογείου, ἐχαιρέτισαν διὰ τοῦ πίλου δύο-τρεῖς κυρίους, καθημένους παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐξῆλθον εἰς τὴν μικρὰν πλακόστρωτον πλατεῖαν. Ἡ ὁδὸς ἦτο ἔρημος, φωτιζομένη ὑπὸ τοῦ λευκοῦ φωτὸς τῆς συννεφώδους ἡμέρας, καθιστῶντος ἀκόμη λευκότερον ἐν τῇ μονώσει του τὸ ἄγαλμα τοῦ Σολωμοῦ. Εἰς τὰ πέριξ ποικίλα ἐργαστήρια ἡ ἐργασία εἶχε διακοπῆ, παρέμενον δ' ἐκεῖ μόνον οἱ μικροὶ μαθητευόμενοι καὶ ὑπηρέται, καταβροχθίζοντες ἤδη τὸ λιτὸν αὐτῶν γεῦμα, ἀστεϊζόμενοι, γελῶντες καὶ περιμένοντες τοὺς κυρίους των.

«Ἔτσι μοῦ τὰ κάνεις πάντα !» ἔλεγε πρὸς τὸν Τόνην του ὁ κ. Τοκαδέλος πλήρης θυμοῦ, βαδίζων παρὰ τὸ πλευρόν του, ἀλλὰ μηδενιζόμενος μὲ ὅλον του τὸν ὑψηλὸν πῖλον πρὸ τοῦ ἀναστήματος τοῦ υἱοῦ του — «Τ' εἶν' ἐφτοῦνα ποῦ πᾶς καὶ λὲς 'στσοὶ ξένους ἀνθρώπους ;»

— Δὲν εἶπα κανένα κακό. Τὴν ἀλήθεια εἶπα.

— Καὶ σοῦ φαίνεται πῶς μπορεῖς νὰ λὲς πάντα τὴν ἀλήθεια χωρὶς ζημία ;

— Ἂν ἤμουν ὑποψήφιος βουλευτής . . . αἴ, τότε βέβαια ὄχι . . .

— Ἐπειδὴς ντούνκουε δὲν εἶσαι, θέλεις παναπῇ νὰ πηγαίνῃς κόντρα στὸν πατέρα σου ;

— Ἐγὼ δὲν πηγαίνω σὲ κανένα κόντρα, πολὺ περισσότερο στὸν πατέρα μου. Μὰ δὲν μπορῶ πάλι νά τους χωνέψω καὶ αὐτούς, ποῦ νομίζουν πῶς ὁ κόσμος εἶνε ἀκόμα ὅπως ἦταν, τὸν καιρὸ ποῦ ἦταν αὐτοὶ κόντιδες.

— Καὶ τί κερδίζεις ποῦ τσοὶ χτυπᾷς ;

— Ξέρω κ' ἐγώ, νά, αἰσθάνομαι μίαν εὐχαρίστησι νά τους θυμίζω πῶς δὲν εἶνε πειὰ τίποτε καὶ μάλιστα οἱ πτωχοὶ σὰν κ' ἐμᾶς καὶ σὰν τὸν Τσέτσε. Μωρ' ἀκοῦτ' ἐκεῖ ! Νάχουν ἰδέες ἀριστοκρατίας οἱ Βενετσιάνοι ἑκατὸ χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὴν πτῶσι τῆς Βενετίας. Χαρὰ 'ς τους !

— Ὅσω πήλειο παληὰ εἶνε μία φαμελιά, τόσω καὶ ἀξιώτερη.

— Σὲ τί ; Ἐγώ, παπάκη μου, δὲν το βλέπω. Ἄνθρωποι ἀπὸ φαμελιὲς ψεσινὲς εἶνε καλλίτεροι ἀπὸ μᾶς καὶ στὴν ἀνάπτυξι καὶ στοὺς τρόπους καὶ στὰ πλούτη καὶ στὴν ἱκανότητα καὶ στὴ δύναμι. Νά, ὁ Μήλιας πρῶτος. Ἔπειτα ἐγὼ νά σου πῶ τὴν ἀλήθεια. Θέλω νᾆμαι μηλιανὸς μὲ λιγώτερο ἐνθουσιασμό, ἀλλὰ μὲ περισσότερη εἰλικρίνεια.

— Πρέπει νὰ σωπάσω, γιατί στὴν Πάτρα βλέπω πῶς ἔγεινες τέλειος μωραΐτης !»

Καὶ πράγματι ἐσιώπησεν ὁ κόντε Ρικάρντος, ὄχι μόνον διότι ἔβλεπεν ὅτι ὁ υἱός του ἐξεμωραϊτίσθη τελείως, ἀλλὰ διότι δὲν εἶχε καὶ τί νἀπαντήσῃ εὐπρόσωπον, ἀντὶ τοῦ τελευταίου περὶ αὐτοῦ ὑπαινιγμοῦ. Εἴδομεν ὅτι ὁ ὑποψήφιος δὲν ἦτο τῷ ὄντι μὲ ὅσην ἔπρεπεν εἰλικρίνειαν μηλιανός. Τὴν χειραφεσίαν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἠγωνίζετο ὑπὸ ἕνα Μήλιαν, ὁ ὀργανισμός του, ὀπισθοδρομικὸς ἀριστοκράτου ὀργανισμός, δὲν την ἠνείχετο περισσότερον τοῦ περιβοήτου πατρός του. Ἀλλ' ἡ φυσικὴ εἰλικρίνεια τοῦ ἐγγόνου ἀπηχθάνετο τοιαύτην πολιτείαν, ἡ δὲ τῇ βοηθείᾳ τῆς μητρὸς φιλελεύθερος τασις του, τὸν ἔκαμνε νἀντιτίθεται πάντοτε πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ πατρός του καὶ τῆς κοινωνικῆς του τάξεως ἐν γένει. Ὡς ἐκ τούτου αἱ οἰκογενειακαὶ συγκρούσεις—καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως εἰς Πάτρας, καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ὡς τελείου μωραΐτου ἐπιστροφήν, — ἦσαν συχναὶ καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ ζωηρόταται. Ἀδιάφορον ἂν ὁ πρὸς τοὺς γονεῖς σεβασμὸς καὶ ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ ἀγάπη ἠμπόδιζαν τὸν νέον νὰ προβαίνῃ εἰς τὰ ἔσχατα καὶ τον ἔκαμναν νὰ εὔχεται νὰ παρέλθῃ ἡ μεταβατικὴ αὐτὴ ἐποχή, — ἡ ἐποχὴ τοῦ ἀγῶνος καὶ διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, — ἄνευ ἐπεισοδίου καὶ κρίσεως βιαίας. Ἤλπιζεν ὅμως ἐνδομύχως καὶ ἦτο ἥσυχος ὅτι ἡ τελικὴ νίκη θὰ ἐπήρχετο φυ-

Digitized by Google

σικῶς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδεῶν του, ὄχι μόνον ἐν τῇ ἰδικῇ του οἰκογενείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἐν ᾗ συνεκροτεῖτο καὶ ὑφ' οἱανδήποτε μορφήν, ὡς καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς νήσου ἐν γένει, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν παλαιῶν πρὸς τὰ νέα, ἀνεξαρτήτως τῶν κομματικῶν, εὑρίσκετο εἰς ὀξύτατον στάδιον.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΙΣ[1]

Ὁ αὐτοκράτωρ σταματᾷ τότε πρὸ τοῦ θεωρείου τῶν μεγάλων δουκισσῶν καὶ ἀμέσως ἀρχίζει ἡ παρέλασις. Πρῶτοι ἐμφανίζονται οἱ Ἀνατολῖται, οἱ μουσουλμάνοι τῆς Χίβας καὶ τῆς Βοκχάρας, οἱ γεωργιανοὶ πρίγκηπες, οἱ Κιρκάσιοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ ἡμιάγριοι Καυκάσιοι καὶ Μογγόλοι. Οἱ ἀρχαϊκοὶ οὗτοι πολεμισταὶ φέρουσι μακρὰς λόγχας, ῥόπαλα σιδηρᾶ, θώρακας ἁλυσιδωτοὺς ἐπὶ ὑποκαμίσων μεταξωτῶν, πολυτελεῖς γούνας καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δαμασκηνὰ κράνη ἢ ταρταρικὸν σκοῦφον, ἐνθυμίζοντες τοὺς προσκόπους τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἀττίλα. Τὴν προφυλακὴν ταύτην δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὸ ἐπικὸν ἢ μᾶλλον ὡς τὸ ῥωμαντικὸν στοιχεῖον τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Οὗτος προσέρχεται ἤδη κατὰ πυκνὰς φάλαγγας. Πρῶτοι βαδίζουσιν οἱ πεζοί, τὸ σύνταγμα Πρεοβραγένσκη, οἱ Φιλανδοὶ ἀκροβολισταὶ καὶ οἱ ἐπίλεκτοι τοῦ συντάγματος τοῦ Παύλου, φέροντες ὀρειχάλκινα κράνη ὡς τὰ τῶν γρεναδιέρων τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου. Κατ' ἀλλόκοτόν τινα ἀρχαίαν παράδοσιν πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ τάγματος τούτου στρατολογοῦνται σιμοὶ ἤτοι πλακομύται. Τούτους ἀκολουθοῦσιν αἱ ἶλαι τοῦ βαρέος ἱππικοῦ, κινητοὶ τοῖχοι χάλυβος καὶ ἀργύρου, ἄνδρες γίγαντες ἐπὶ ἵππων κολοσσῶν. Ἔπειτα ἔρχονται οἱ ἐλαφροὶ ἱππεῖς, οἱ κόκκινοι Οὐσσάροι, οἱ ἔφιπποι δραγόνοι καὶ οἱ λογχοφόροι, τελευταῖοι δὲ ὁρμῶσιν ἐκ πάσης γωνίας τοῦ στρατοπέδου μὲ ταχύτητα βέλους οἱ Κοζάκοι, κατορθόνοντες νὰ σταματήσωσιν ἀποτόμως τὰ ἱππάριά των ἀκριβῶς ὑπὸ τὸ αὐτοκρατορικὸν θεωρεῖον. Αἱ ἀσκήσεις αὐτῶν ὁμοιάζουσι τὰς τῶν Ἀράβων. Ἀξιοθαύμαστοι δὲ εἶναι πρὸ πάντων ὅταν κύπτωσι τρέχοντες διὰ ν' ἀναλάβωσι τὴν λόγχην τὴν ὁποίαν ἐσφενδόνισαν πρὸ αὐτῶν κατὰ γῆς. Τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἀποτελεῖ τὸ πυροβολικὸν συρόμενον ὑπὸ μαύρων ἵππων, ἐφαμίλλων κατὰ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν εὐμορφίαν πρὸς τοὺς καλλίστους ἰδιωτικούς.

Ἠναγκάσθημεν νὰ εἴπωμεν πολλὰ περὶ τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ στρατοῦ, διότι ταῦτα εἶναι τὰ δύο κυριώτατα ἐλατήρια τοῦ βίου τῶν Πετρουπολιτῶν. Ἡ ζωηρότης τῆς πρωτευούσης ὀλιγοστεύει κατὰ πολύ, ἅμα ἀποχωρήσῃ ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν μοναξίαν τῆς Γατσίνας. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο κρύπτεται ἐντὸς δάσους ἐλατῶν καὶ εἶναι εἶδός τι ἀρκτικοῦ Ἐσκουριάλου, ὅσον τὸ ἱσπανικὸν κατηφές. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνδρόγυνον διάγει ἐκεῖ ἥσυχον καὶ κάπως μονότονον βίον, ἀσχολούμενον εἰς τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους καὶ τῶν τέκνων του τὴν ἀγωγήν.

Διὰ ν' ἀνεύρωμεν τὸν κόσμον πρὸς τὸν ὁποῖον ἐσχετίσθημεν εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀνακτόρων πρέπει νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια τῶν παροχθίων τῆς Αὐλῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν ὅπως καὶ οἱ τοῦ εὐτελεστάτου οἰκίσκου φαίνονται ἀγνοοῦντες τὴν ἀξίαν τοῦ καιροῦ. Ἡ παρισινὴ δραστηριότης εἶναί τι ἄγνωστον εἰς τοὺς Πετρουπολίτας. Ὅλοι ἐγείρονται ἀργά, ὡς ὁ χειμερινὸς αὐτῶν ἥλιος. Πρὸ τῆς δεκάτης οὔτε διαβάτην βλέπει τις εἰς τὰς ὁδοὺς οὔτε ἀνοικτὸν ἐργαστήριον. Εὐθὺς μετὰ τὸ πρόγευμα ἐξέρχονται εἰς περίπατον ἐπὶ ἑλκήθρου παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Νέβα· καὶ ἔπειτα κάμνουσιν ἐπισκέψεις μέχρι τῆς ὥρας τοῦ γεύματος, ὅπως μάθωσι τὰ νέα, συνήθως τὰ τῆς αὐλῆς, σχολιάζοντες τὰ μεταδιδόμενα ὑπὸ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Πετρουπόλεως ἢ ζητοῦντες ἀκριβεστέρας εἰδήσεις παρ' ἐπισήμου προσώπου. Πρό τινων ἐτῶν πάντες οἱ ἔχοντες ἀξιώσεις κομψότητος μετέβαινον καθ' ἑσπέραν εἴτε εἰς τὸ ἰταλικὸν θέατρον ν' ἀκούσωσι τὴν Πάττην καὶ τὴν Νίλσων, εἴτε εἰς τὴν γαλλικὴν κωμῳδίαν τὴν στρατολογοῦσαν τοὺς ἀρίστους τῶν Παρισίων τεχνίτας. Σήμερον ὅμως τὰ πράγματα ἤλλαξαν διὰ τῆς προστασίας, τὴν ὁποίαν ἐπιδαψιλεύει ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια εἰς τὸ ἐθνικὸν θέατρον. Ἐνῷ τοῦτο ἦτο πρὶν ἀποκλειστικῶς λαϊκὸν θεωρεῖ σήμερον καθῆκόν του πᾶς εὐπατρίδης νὰ χειροκροτῇ τὰ δράματα τοῦ Γριβογέδοφ, τοῦ Γογὸλ καὶ τοῦ Ὀστρόσκη, ἑρμηνευόμενα ὑπὸ τῆς κυρίας Σαβίνας, τῆς ἀνάσσης τῆς συγχρόνου ῥωσσικῆς σκηνῆς.

Τὸ πεζικὸν τῆς Αὐτ. φρουρᾶς

Ἐξερχόμενος τοῦ θεάτρου μεταβαίνει ἕκαστος εἰς τὰς αἰθούσας ὅπου συχνάζει. Αἱ ἑσπεριναὶ ὅμως αὗται συναθροίσεις ἀρχίζουν πολὺ ἀργά. Ὁ μεταβαίνων περὶ τὴν ἑνδεκάτην εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου προσεκλήθη κινδυνεύει ν' ἀκούσῃ ὅτι «ἡ κυρία δὲν ἐντύθηκε ἀκόμη». Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἔχει τις τὴν ἄδειαν νὰ ἐμφανίζεται εἰς τοὺς φιλοξένους ἐκείνους οἴκους μέχρι τῆς δευτέρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον, βέβαιος ὢν ὅτι δὲν θὰ ἐρωτηθῇ διατί ἔρχεται τόσον ἀργὰ καὶ θὰ εὕρῃ θέσιν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ δείπνου, τὸ ὁποῖον προσφέρεται πάντοτε εἰς τοὺς ξενιζομένους μετὰ πολυτελείας ἀναλόγου πρὸς τὴν περιωπὴν τοῦ οἰκοδεσπότου. Οἱ Ῥῶσσοι εἶναι ἀγρυπνηταὶ καὶ φιλόδειπνοι, σπανίως κατακλινόμενοι πρὸ τῆς τρίτης μετὰ τὰ μεσάνυκτα. Ὑπάρχουσι

[1] Ἴδε σελ. 40

Digitized by Google

« Ταχύτερα ! »

καὶ κυρίαι, τῶν ὁποίων οὐδεὶς δύναται νὰ καυχηθῇ ὅτι ἐθαύμασε τὸ κάπως ὑπερώριμον κάλλος ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Οἱ γυμναστικοὶ ἀγῶνες δὲν τιμῶνται πολὺ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, οὐδ' εὐνοεῖ αὐτοὺς ἡ δριμύτης τοῦ κλίματος. Εἰς τὰ χωρία σπανίως βλέπει τις κατὰ τὰς ἑορτὰς τοὺς χωρικοὺς ὡς ἀλλαχοῦ χορεύοντας, παλαίοντας, τρέχοντας ἢ δισκοβολοῦντας. Ὁ Σλάβος προτιμᾷ πάσης τοιαύτης διασκεδάσεως μακαρίαν ἀνάπαυσιν πρὸ τῆς θύρας τῆς καλύβης του ἢ περὶ τὴν τράπεζαν καπηλείου. Εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας τάξεις πάντες ὅσοι δὲν εἶναι κυνηγοὶ φαίνονται κατορθώσαντες νὰ λύσωσι τὸ πρόβλημα τῆς διηνεκοῦς ἀκινησίας. Ὑπάρχουσι γέροντες καυχώμενοι ὅτι δὲν ἔκαμαν καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον ἄλλον περίπατον, παρὰ μόνον ἀπὸ τῆς καθέκλας των εἰς τὴν ἅμαξάν των. Τὴν ἱππασίαν δὲν ἀγαποῦν οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἱππικοῦ, σπανιώτατα ἱππεύοντες ὁσάκις δὲν ὑποχρεοῦνται ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας. Οὐδ' ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην τοῦ πάγου ἡ παγοδρομία. Πολὺ περισσότερον ταύτης ἀρέσκουσιν αἱ λεγόμεναι ῥωσσικαὶ κυλίστραι, διὰ τὸν λόγον ὅτι αὗται ἱδρύθησαν εἰς τὸν ὡραῖον κῆπον τῆς Ταυρίδος, ὅπου συνάζουσι τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Ἔπειτα ἡ ἄσκησις αὕτη εἶναι μὲν βιαιοτάτη, ἀλλὰ καὶ οὕτως εἰπεῖν παθητικὴ καὶ κατὰ τοῦτο σύμφωνος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς σλαβικῆς φυλῆς.

Ἄδικον ὅμως θὰ ἦτο νὰ θεωρήσωμεν τοὺς Ῥώσσους ὡς καθιστικούς, ἐνῷ οὐδεὶς ἄλλος λαὸς ἀγαπᾷ ὅσον οὗτοι τὸ ὄχημα, τὸ ἕλκηθρον καὶ τὸν σιδηρόδρομον. Ἡ ταχίστη ὑπέρβασις τῆς ἐκτάσεως εἶναι δι' αὐτοὺς ἀνωτέρα πάσης ἄλλης ἡδονῆς, ἀλλ' ἀγαπῶσι νὰ τρέχουν καθήμενοι. Αἱ δὲ γυναῖκες εἶναι ἀληθῆ φυτὰ θερμοκηπίου, διάγουσαι ζωὴν ὀλίγον διαφέρουσαν τῆς τῶν καμελιῶν καὶ τῶν ὑακίνθων, διὰ τῶν ὁποίων κοσμοῦσι τὰς αἰθούσας των. Ἡ συνομιλία καὶ τὸ χαρτοπαίγνιον ἀπορροφῶσι τὸ πλεῖστον τοῦ καιροῦ των καὶ ἀρκοῦσι πρὸς εὐτυχίαν των. Καὶ αὗται ὅμως καταλαμβάνονται ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ σλαβικοῦ πόθου κινήσεως ἀσκόπου ἐπὶ χιονοσκεποῦς πεδιάδος, διατρεχομένης ἀστραπηδόν. Συχνότατα, ἐνῷ συνδιαλέγονται ἡσύχως περὶ τὴν τράπεζαν ἐπὶ τῆς ὁποίας κοχλάζει τὸ ἀργυροῦν Σαμοβάρι, ἐγείρεταί τις προτείνων περίπατον διὰ τρόϊκας καὶ ἡ πρότασις γίνεται δεκτὴ παμψηφεί. Ἡ τροϊκοδρομία εἶναι ἡ ἀρεστοτάτη διασκέδασις τῶν χειμερινῶν νυκτῶν τῆς Πετρουπόλεως, οὐδ' ὑπάρχει ἄλλη τις προξενοῦσα ζωηροτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ξένον.

Εὐθὺς μετὰ τὴν παραδοχὴν τῆς προτάσεως στέλλεται ὁ ὑπηρέτης εἰς ἐνοικιαστὴν ὀνομαστὸν διὰ τὴν ταχύτητα τῶν ἵππων του καὶ τὴν τέχνην τῶν ἡνιόχων του καὶ μετ' ὀλίγον ἦχος κωδωνίσκων ἀγγέλλει τὴν ἄφιξιν τῶν ἑλκήθρων. Πάντες τυλίσσονται εἰς παχεῖαν γοῦναν, αἱ δὲ κυρίαι κουκουλόνονται μὲ σάλια τοῦ Ὀρεμβούργου. Δύο ζεύγη τοποθετοῦνται εἰς ἕκαστον τῶν ἑλκήθρων, οὐδ' ὁρίζει τὴν θέσιν τῶν ἐπιβατῶν ἡ τύχη, ἀλλ' ἄλλος τις πονηρότερος μικρὸς θεός. Ὁ ἡνίοχος διευθετεῖ τὰ λωρία τῶν χαλινῶν, λέγων θωπευτικῶς εἰς τοὺς ἵππους : «Ἐμπρός, περιστέρια μου», καὶ εὐθὺς τὰ τρία περιστέρια διατρέχουσι τοὺς ἐρήμους δρόμους μὲ ταχύτητα μυθώδη. Τὸ θερμόμετρον δεικνύει εἴκοσι βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδενικόν, ὁ ἀὴρ εἶναι ἀκίνητος, ὁ οὐρανὸς ὁμοιάζει μαῦρον χάλυβα κατάστικτον μὲ χρυσᾶ καρφία, σπινθηρίζοντα ἐπὶ τῆς λευκότητος ἐδάφους. Ἡ ἀναπνοὴ παγώνει ἅμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ χείλη, αἱ δὲ γενειάδες μεταβάλλονται μετά τινα λεπτὰ εἰς στιλπνοὺς σταλακτίτας. Ἀλλ' ἡ ῥωσσικὴ

Digitized by Google

Ἀκροβολιστὴς τῆς φρουρᾶς

καρδία κατέχεται ὑπὸ ἀνεκλαλήτου εὐφροσύνης. «Ταχύτερα, ταχύτερα!» φωνάζουσιν αἱ γυναῖκες σειόμεναι ὑπὸ νευρικοῦ γέλωτος, ὁ δὲ ἡνίοχος ὁ ἀφθόνως προποτισθεὶς διὰ ρακῆς σείει τὴν μάστιγα ἐπὶ τῆς ράχεως τῶν ἵππων, οἱ ὁποῖοι φαίνονται κ' ἐκεῖνοι μεθυσθέντες ἐκ τῆς ταχύτητος τοῦ δρόμου των.

Τὰ ἕλκηθρα ὑπερβαίνουσι ταχέως τὸν ποταμόν. Μετ' ὀλίγον αἱ καλύβαι τῶν προαστείων καὶ τὰ ἀμυδρά των φῶτα ἐξαφανίζονται ὡς φαντάσματα εἰς τὸν ὁρίζοντα. Οἱ ἵπποι τρέχουσιν ἤδη εἰς κατάμαυρον σκότος καὶ ἀπόλυτον ἐρημίαν καὶ σιωπήν, τὴν ὁποίαν διακόπτει μόνος ὁ ἦχος τῶν κωδωνίσκων. Ὅταν τὸ ἕλκηθρον προσκρούῃ κατὰ λίθου ἢ ὑπερπηδᾷ ἐξέχοντα ὄγκον πάγου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπέρχονται τότε τιναγμοὶ ἱκανοὶ νὰ σφενδονίσωσι εἰς μακρὰν ἀπόστασιν τοὺς ἐπιβάτας. Ἀλλ' οὗτοι ἀδιαφοροῦσι, ἡ δὲ διπλῆ ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ταχύτητος μέθη αὐξάνει καὶ κορυφοῦται. «Ἀμαξᾶ, γρηγορώτερα», κράζουσι καὶ πάλιν αἱ γυναῖκες, ἐνῷ ἀνδρική τις φωνὴ ψιθυρίζει εἰς τὸ ὠτίον των: «Διατί γρηγορώτερα, ἐνῷ ὁ μόνος μου πόθος εἶναι νὰ μὴ φθάσωμεν ποτέ».

Ἐπὶ τέλους οἱ κατάλευκοι ἐκ τοῦ ἀφροῦ ἵπποι σταματῶσι πρὸ τῆς θύρας τῆς **Σαμαρκάνδας** ἢ τῆς **Ταξένδης**, καπηλείων φημιζομένων διὰ τοὺς θιάσους αὐτῶν Ἀθιγγάνων. Οἱ ἐπιβάται τῶν ἑλκήθρων ἐνοικιάζουν ἀντὶ ἁδρᾶς τιμῆς αἴθουσαν, τῆς ὁποίας δὲν διαπρέπουν βεβαίως ἐπὶ πολυτελείᾳ οἱ γυμνοὶ καὶ καπνισμένοι τοῖχοι, ἡ χωλὴ τράπεζα καὶ τὰ ὀλίγα καθίσματα. Ἐπὶ τῆς χωλῆς ὅμως ἐκείνης τραπέζης παραθέτονται φιάλαι γνησίου καμ-

Digitized by Google

πανίτου, καὶ εὐθὺς ἔπειτα εἰσέρχεται ὁ ἀθιγγανικὸς χορὸς ἀποτελούμενος ἐκ τεσσάρων ἀνδρῶν καὶ ὀκτὼ ἢ δέκα γυναικῶν. Τοὺς ἄνδρας διακρίνει τὸ χαλκόχρουν δέρμα, ἡ ὀξύτης τοῦ μελαγχολικοῦ βλέμματος καὶ ἡ ἀξιοπρεπὴς ἀταραξία, ἡ μεταδίδουσα εἰς αὐτοὺς ὄψιν ἐκπτώτων ἀσιανῶν ἡγεμόνων. Τὰς γυναῖκας ἐφανταζόμην ὑπὸ πολυτελῆ ἀνατολικὴν ἐνδυμασίαν, ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι φοροῦσι μεταξωτὰ φουστάνια, ἀποφόρια πιθανῶς κομψῆς τινὸς κυρίας, ἀγορασθέντα εἰς τὸ μεταπρατήριον τοῦ Γοστυνιβάρ. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἐλλείψει ἐθνικοῦ ἐνδύματος ἀρκεῖ πρὸς σαφῆ δήλωσιν τῆς ἰνδικῆς αὐτῶν καταγωγῆς ἡ ἐλαιόχρους ὄψις των καὶ τὸ ὑπὸ τὰ μαυρισμένα βλέφαρα φλογοβόλον βλέμμα. Ὁ διευθύνων τὸν χορὸν κιθαρίζει κατὰ ῥυθμὸν ἐν ἀρχῇ βραδύτατον, τοῦ ὁποίου αὐξάνει διηνεκῶς ἡ ταχύτης, αἱ δὲ Ἀθιγγανίδες ᾄδουσι καθήμεναι ἡμικυκλικῶς καὶ τελείως ἀκινητοῦσαι. Ἡ φωνή των εἶναι ὅπως καὶ ἡ φυσιογνωμία των ἐν ἀρχῇ ἡσυχωτάτη. Ὁ θεωρῶν καὶ ἀκούων αὐτὰς κλίνει νὰ πιστεύσῃ ὅτι οὔτε αἰσθάνονται οὔτε κἂν ἐννοοῦσι τὰ ὑπ' αὐτῶν ᾀδόμενα, παρομοιάζων αὐτὰς πρὸς Πυθίας οὐδόλως ἐνθέους. Βαθμηδὸν ὅμως ἡ φωνὴ αὐτῶν γίνεται ἠχηροτέρα καὶ ἐκφραστικωτέρα, διακρινομένη δι' ἰδιάζοντός τινος λαρυγγισμοῦ, τὸν ὁποῖον ματαίως ἠγωνίσθησαν νὰ μιμηθῶσιν αἱ ἀοιδοὶ πάσης ἄλλης φυλῆς. Ἀλλ' ὁ δαίμων κατέλαβεν ἐπὶ τέλους τὰς ὑποδούλους του. Ὁ ῥυθμὸς τοῦ ᾄσματος εἶναι ἤδη ταχύτατος, μὲ ἐπαναλήψεις ὁρμητικὰς καὶ παύλας ἀποτόμους. Οἱ στίχοι καὶ ἡ μελῳδία εἶναι ἐμπνεύσεις τῆς αὐτῆς ἐξάψεως καὶ κατοχῆς ὑπὸ πάθους ἀδαμάστου. Ἡ ψυχὴ τῶν παναρχαίων Ἀρίων φαίνεται συμπυκνώσασα εἰς τὰς ᾠδὰς ταύτας ὅσην περιεῖχε βιαιότητα καὶ μελαγχολίαν.

[Ἕπεται τὸ τέλος] VOGÜE

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἀνδρέα Καρκαβίτσα Διηγήματα — Ἡ ποίησις καὶ ἡ γλῶσσα.

Α΄

Ἡ ποίησις.

Καὶ ἐκοιμῶντο, καὶ τίποτε δὲν ἐτάραττε τὸν ὕπνον των, καὶ ἦσαν ὡς νὰ μὴν ὑπῆρχαν· ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδία καὶ γέροντες, ἥρωες τῶν μαχῶν καὶ ἥρωες τῶν ἐρώτων, λεβέντες τῶν βουνῶν καὶ θαύματα τῶν πεδιάδων, ἄνθη τῶν ἀγρῶν καὶ κρῖνα τῶν κοιλάδων, μάγισσες καὶ βοσκοποῦλες, ξακουστοὶ ἁρματωλοὶ καὶ ταπεινοὶ ἀγρόται, ἔνσαρκα ὄντα καὶ πλάσματα τῶν ὀνείρων, ἄνθρωποι, ζῶα, φυτά, ποταμοί, φάραγγες, δρυμῶνες, χωρία. τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχή, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ κάλλος, ἡ ποίησις καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς ζωντανῆς, τῆς γύρω μας πατρίδος, τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' αὕτη ὅσον καὶ ἂν γύρω μας ἐκτείνεται, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ζωντανή, πολὺ θολή, σχεδὸν ἀγνώριστος, ἀσήμαντος παρουσιάζεται· εἰς τοὺς πολλούς, καὶ τίποτε δὲν φανερώνει τὴν ζωήν της, προτοῦ ἐμφανισθῇ ὁ Μάγος καὶ μᾶς δείξῃ τὸν καθρέπτην μέσα εἰς τὸν ὁποῖον, ἀερώδης καὶ ὅμως ὑπαρκτός, ὡς ἀπὸ ὁμίχλην ὑφασμένος καὶ ὅμως καθαρώτατος, ἐξιδανικευμένος, καὶ ὅμως τρισαληθινός, διαλεγμένος, ἁπλοποιημένος, ὑπέρκαλος καὶ μ' ἕνα λόγον μαγικός, ἀκινητεῖ καὶ ὅμως εἶνε ὅλος κίνησις ὁ κόσμος οὗτος ὁ ἑλληνικός. Καὶ τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ ἂν εἴχαμεν κάποιαν ἰδέαν περὶ αὐτοῦ, τὸν παρεγνωρίζαμεν ἢ τὸν παρηγκωνίζαμεν. Κάποτε τὸν ἐβλέπαμεν, ὡς φωτεινὸν μετέωρον, γοργότατα νὰ λάμπῃ καὶ νὰ σβύνῃ, μέσα εἰς τρεῖς βροντώδεις στίχους τοῦ Βαλαωρίτου, μέσα εἰς μίαν πεζογραφικὴν σελίδα τοῦ αὐτοῦ, μέσα εἰς ἓν ἢ δύο ἀγροτικὰ διηγήματα, προάγγελα τοῦ φωτός· εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἄν ποτε τὴν ἀκοήν μας ἔπλητταν, μίαν ἀγνὴν ἰδέαν ἐλαμβάναμεν τῆς ἁρμονίας του· μέσα εἰς τὴν ἀνάμνησιν ἑνὸς παλαιοῦ παραμυθιοῦ ἐπρόβαλλεν ἡ ἄκρα τῆς ἐσθῆτός του, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα ζωγραφίζονται· ἐνίοτε εἰς λαογραφικὰς συναγωγάς, εἰς τῶν λογίων τὰς περιγραφὰς ὁ κόσμος οὗτος ἀκατάσκευος ἐπέπλεε, ξηρός, ἀσήμαντος σχεδόν· καὶ εἰς κανὲν διάφορον ἐφημερίδος ἐπεφαίνετο παράχορδος. Ἀλλ' ἦλθεν ὁ ποιητής, διὰ νὰ μᾶς ψάλῃ τὴν ποίησιν καὶ νὰ μᾶς ζωγραφίσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς ζωντανῆς, τῆς γύρω μας πατρίδος, τῆς Ἑλλάδος· ἦλθε διὰ νὰ ταράξῃ τὸν ὕπνον τους, καὶ νὰ τοὺς δώσῃ φωνήν, καὶ νὰ τοὺς παραστήσῃ ἐπαξίως, καὶ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι ζοῦν αὐτοὶ καὶ βασιλεύουν, ὅσον δὲν τὸ ὑπωπτεύαμεν. Ποῖοι αὐτοί; αὐτοὶ ποῦ ἔχουν χαρακτῆρα καὶ εὐμορφίαν, ἀλήθειαν καὶ σημασίαν, καὶ εὑρίσκονται πλησιέστερον εἰς τὴν φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε προσφορώτεροι εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐμπνεύσεως, καὶ ἢ εὐωδιάζουν εἰς τῆς παραδόσεως τὰ ἄλση, ἢ λάμπουν εἰς τῆς ἱστορίας τὰς σελίδας· ἐκεῖνοι, οἱ τόσον ξένοι τοῦ σημερινοῦ βίου, ὅπως τὸν ἐννοοῦμεν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, καὶ τόσον καθαρῶς ἐκφράζοντες τὴν ἐθνικὴν ζωήν, ὑπὸ τὴν ὄψιν της τὴν ὅλως αὐτόματον, καὶ ἀνόθευτον, τὴν ἐνεργόν, τὴν μᾶλλον εὐγενῆ καὶ ὑπερήφανον· ἐκεῖνοι, ὁ ἡρωϊσμός, ἡ ἀρετή, ἐνίοτε ἡ κακία, ἀλλ' οὐδέποτε ἡ πεζότης, ἡ λανθάνουσα ὑπὸ τὰ βάθη καὶ σχεδὸν ἀναλλοίωτος εἰκὼν τοῦ ἀρχετύπου παρελθόντος, μὲ μίαν λέξιν ὁ λαός. Καὶ ἰδοὺ ὡς ν' ἀνεκλήθησαν εἰς τὸ εἶναι ἀπὸ τὰ βάθη ἄλλου κόσμου ἐπρόβαλαν αἱ ἡρωϊκαὶ μορφαὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Σπαθόγιαννου καὶ τοῦ τέκνου της· τοῦ Ζάχου, ὁ ὁμηρικώτατος Χειμάρρας, Νέστωρ τὰ ἔτη καὶ Αἴας τὴν ὁρμήν, ὁ ἀδάμαστος Ταχὴρ Γιάτσης, τῆς Σμάλτως καὶ τῆς Μάρως αἱ παρθενικαὶ ὀπτασίαι, ὡς θηλυκοὶ Ἀριμάνης καὶ Ὀρμοὺζ, ἡ φοβερὰ κυρὰ Ρήνη καὶ ἡ γλυκυτάτη κυρὰ Καλή, ὁ γόης Μῆτρος, τῆς φλογέρας ὁ Ὀρφεύς, ὁ Δημήτρης, ὁ Γιάννος, ἡ Γαλανή, τόσον ταπεινὰ καὶ τόσον ἐράσμια θύματα τοῦ μαρτυρίου τῆς ζωῆς, ὡς Ὀλύμπιοι θεοὶ οἱ δώδεκα Μῆνες, ὡς ἔμψυχα δημιουργήματα ποῦ συγκινοῦν τὴν καρδίαν καὶ τὴν κάμνουν νὰ κτυπᾷ γοργότερον καὶ νὰ ζῇ τονωτικώτερον, τόσαι ὄψεις

Digitized by Google

τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ βίου, ὅλαι ἐκλεκταί, τόσαι λεπτομέρειαι τοῦ ἐθνικοῦ ἰδεώδους! Ἐπρόβαλαν· δὲν περιλάμπονται ἀπὸ τὸ μυστηριῶδες φῶς τῆς λυρικῆς ποιήσεως, δὲν διαφαίνονται ἐπὶ τὸ φανταστικώτερον ὄπισθεν λευκῆς ὁμίχλης, δὲν ἱππεύουν τὸν πτερωτὸν Πήγασον, ὅστις καλεῖται Στίχος, δὲν ἐξυμνοῦνται, ἀλλὰ ζωγραφίζονται, καὶ ἂν τοὺς ἀναπλάττῃ φωτεινότερον ἡ ἀσυνείδητος ἔμπνευσις, τοὺς παριστᾷ συγχρόνως μὲ πᾶσαν εὐσυνειδησίαν ἡ πλέον ἀκριβὴς παρατήρησις. Ἡ πολύπειρος Διήγησις ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς παρουσιάζει ἐνώπιόν μας· ἀπὸ τὸ χέρι τοὺς κρατεῖ, τοὺς φέρει ἀρκετὰ πλησίον, ὥστε νὰ τοὺς ἴδωμεν μὲ ἄνεσιν καὶ νὰ τοὺς ψηλαφήσωμεν ἀκόμη· αὐτὴ μᾶς μεταδίδει πιστῶς τὴν γλῶσσάν των καὶ παντεπόπτις καὶ καρδιογνώστις, μᾶς ἀποκαλύπτει ἀκριβῶς καὶ ὅ,τι δὲν λέγουν ἀκόμη, καὶ διερμηνεύει κάθε σκέψιν των καὶ κάθε κίνημά των. Καὶ πολλάκις ἡ Διήγησις αὐτὴ μὲ τοὺς οἰκείους τρόπους καὶ τὰ ἥσυχα λόγια της, ἡ ἀποφεύγουσα τὰς λυρικὰς ἐξάρσεις καὶ πᾶσαν πομπὴν ποιητικήν, χωρὶς καὶ αὐτὴ νὰ τὸ θέλῃ, καὶ μόνον συρομένη ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν πραγμάτων, αἴρεται μέχρις ἐπικοῦ ὕψους, καὶ ὡς ὁ Μήτρος ὁ ἀριστοτέχνης τῆς «Φλογέρας», ἐκεῖ ποῦ παίζει τὴν φλογέραν του, μεταμορφώνεται ἀπὸ κοινοῦ θνητοῦ εἰς Ἄδωνιν ἀποστίλβοντα, καὶ «τὴν μακρὰν ἄτακτον κόμην του καταυγάζει χρυσοῦς ἀερώδης στέφανος, ὡς τὰς κεφαλὰς τῶν ἁγίων», οὕτω καὶ ἡ πεζὴ καὶ ἀφελὴς Διήγησις μεταμορφώνετ' ἔξαφνα εἰς Ἆσμα.

Τοιαύτη εἶνε ἡ καθολικὴ ἐντύπωσις ἡ ὁποία ἐγεννήθη εἰς τὸ πνεῦμα μου ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ***Διηγημάτων*** τοῦ κ. Ἀνδρέα Καρκαβίτσα, τῶν ἐκδοθέντων πρό τινος καιροῦ. Καὶ ἡ ἐντύπωσις δὲν ἐξησθένισεν, ἰσχυρὰ διετηρήθη μετὰ τὴν βάσανον εἰς τὴν ὁποίαν τὴν ὑπέβαλα διὰ νὰ γνωρίσω κατὰ πόσον εὑρίσκεται σύμφωνος μὲ τὸν Λόγον. Καὶ ἐνθυμήθην τὴν περὶ τοῦ συγγραφέως τῶν «Διηγημάτων» γνώμην, τὴν ὁποίαν διετύπωσε πρό τινος ὁ κ. Ψυχάρης μὲ τόσην συντομίαν καὶ σαφήνειαν: «Ὁ Καρκαβίτσας δὲν ἔγραψε κ' ἐκεῖνος μερικὰ ποῦ ἀπορεῖ κανεὶς πῶς μπόρεσε νὰ φανῇ τέτοιος ψυχολόγος, νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ μᾶς τὴ δείξῃ τόσο ἁπλᾶ καὶ μὲ τόσο βάθος;» Ἡ ψυχὴ αὐτή, ἡ τόσον ἁπλῆ καὶ τόσον βαθεῖα, διαφαίνεται εἰς κάθε διήγημα, εἰς κάθε σελίδα, εἰς κάθε παράγραφον τοῦ βιβλίου· μὲ τὴν ἁπλότητά της σοῦ δείχνεται ὁλοφάνερη ὁποία εἶνε, σὲ κάμνει νὰ τὴν ἐγγίσῃς καὶ νὰ τὴν ἀγαπήσῃς· μὲ τὴν βαθύτητά της σοῦ ὑποδηλώνει κάτι τι σημαντικώτερον ἀκόμη μέσα της κλεισμένον καὶ δυσκολοέκφραστον, τὸ ὁποῖον σοῦ ἐξεγείρει τὴν σκέψιν, σὲ βυθίζει εἰς ὀνειροπόλησιν. Ὁ κ. Καρκαβίτσας κατέχει τὸ διπλοῦν δῶρον τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἀγάπης· ἕκαστον διήγημά του δὲν εἶνε παρὰ ἡ ἀκριβὴς ἀπόδοσις τῶν ὅσα βλέπει καὶ ἀκούει· ἀλλὰ δὲν βλέπει καὶ δὲν ἀκούει παρὰ ὅσα πιστεύει ἡ ψυχή του, ὅσα λατρεύει ἡ καρδία του. Καλλιτεχνεῖ τοὺς ἥρωάς του, καθὼς ἐζωγράφιζε τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους ὁ τοιχογράφος ἐκεῖνος τῆς Ἰταλικῆς σχολῆς, τὸν ὁποῖον μνημονεύει ὁ Γάλλος συγγραφεὺς Σερβυλιὲ εἰς τὸ ὡραῖον περὶ «Φύσεως καὶ Τέχνης» βιβλίον του. Οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ εἶνε ἀγαθοὶ φλωρεντινοὶ ἀστοὶ ἀκριβέστατ' ἀποτυπωθέντες ἐκ τοῦ πραγματικοῦ, καὶ ὅμως εἶνε ἀληθεῖς ἀπόστολοι, πλήρεις πίστεως, ἕτοιμοι νὰ μαρτυρήσουν ὑπὲρ αὐτῆς. Ὁ κ. Καρκαβίτσας εἶνε ἐνταυτῷ πραγματιστὴς καὶ ἰδανιστής. Πραγματιστὴς διότι παραλαμβάνει τὸ ὑλικόν του ἀπὸ τὸ ἀκένωτον μεταλλεῖον τῆς γύρω του λαλούσης φύσεως, τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων, τῶν παραδόσεων, τῶν προλήψεων, τῶν χαρακτήρων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· πραγματιστὴς διότι ἀποθηκεύει εἰς τὰς διηγήσεις του πλῆθος εἰδήσεων, σημειώσεων, καὶ ἄλλων πληροφοριῶν, μήτε γεννημένων, μηδὲ κἂν ἁπλῶς παρηλλαγμένων ἀπὸ τὴν φαντασίαν, ἀλλ' ἐξηγμένων ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν γραπτῶν ἢ ἀγράφων μνημείων τοῦ λαοῦ. Πραγματιστής, διότι ἔχει τὰς αὐτὰς κλίσεις καὶ προτιμήσεις μὲ τοὺς συγγραφεῖς τῆς τάξεως ταύτης. «Ὁ πραγματιστὴς συγγραφεύς, λέγει ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς ἐμβριθὴς Γαλάτης, μεταξὺ δύο ἀναλόγων ἀντικειμένων ἐκλέγει τὸ πλησιέστερον εἰς τὴν φύσιν, τὸ φέρον μᾶλλον ὁρατὸν τὸν τύπον της. Ἐμπαθὲς ἐνδιαφέρον δεικνύει διὰ τὰ παρθένα οὕτως εἰπεῖν εἴδη, διὰ τὰς ὑπάρξεις αἵτινες τηροῦσιν ἀρχέτυπον τὴν ἁγνίαν των, διὰ τὰ ὄντα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα ἐπέδρασαν οἱ ἐπίπλαστοι συνδυασμοὶ καὶ ἀναμίξεις. Προτιμᾷ τῶν ἀνθέων τοῦ θερμοκηπίου τὰ ἀγροτικὰ φυτά, τὰ μέρη τὰ διαφυλάξαντα τὴν πρωτογενῆ καὶ φυσικήν των κατάστασιν ἀπὸ τοὺς σοφῶς ἐρρυθμισμένους κήπους, ἔνθα τὰ πάντα φαίνονται προδιαταχθέντα ἐπὶ σκοπῷ εὐαρεστήσεως. Καταφρονεῖ τὰ μακρόθεν διὰ μηχανικῆς ἐπενεργείας διοχετευόμενα ὕδατα, καὶ τὰς πολυτελεῖς κρήνας· δὲν ἀγαπᾷ παρὰ τὴν ἐκ τοῦ βράχου ἀναβλύζουσαν πηγήν· καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον πίνει ἐξ αὐτῆς εἰς τὸ κοῖλον τῆς χειρός του εἶνε τὸ θειότατον νέκταρ αὐτοῦ . . . Ὁ πραγματιστὴς εἶνε ἀπὸ κορυφῆς μέχρις ὀνύχων **λαός**, καὶ ζητεῖ ἐν τῇ φύσει πᾶν ὅ,τι αὐτὴ κατέχει φυσικώτερον, καὶ ἐξετάζει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὰ πρωτογενῆ στοιχεῖα καὶ τὰ μᾶλλον ὑπόστασιν ἔχοντα». Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εἰς ἴσην δόσιν ὁ συγγραφεὺς τῶν «Διηγημάτων» εἶνε καὶ ἰδανιστής. Ἰδανιστής, διότι συχνὰ πυκνὰ οἱ ἥρωες αὐτοῦ ἐξέρχονται τῶν ὁρίων τῆς πραγματικῆς ἀτμοσφαίρας ἡ ὁποία τοὺς περικυκλώνει, καὶ ἁπλοποιοῦνται καὶ μεγαλύνονται καὶ καθολικεύονται, καὶ ἐμφανίζονται τελειότεροι, ἢ ὅσον εἶνε δυνατὸν νὰ τοὺς συναντήσῃς ἐν τῷ βίῳ, καὶ διαχύνουν τὴν ἐξοχὴν καὶ τὴν ἀκρότητα, ἐξ ὧν συναποτελεῖται τὸ ὑψηλόν. Ἰδανιστής, διότι στρέφεται πρὸς τὸ ποιητικὸν παρελθόν, διότι ἐξωραΐζει τὸ παρόν, ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ ἡρωϊκόν, ἀγαπᾷ τὸ μέγα, καὶ δὲν ἀποστέργει τὸ φανταστικόν. Καὶ ἐνῷ ἀναλαμβάνει νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν μας πρὸς τὴν πραγματικότητα, καὶ ταύτης μᾶς παρέχει προμελετημένην καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα, μᾶς ἀπολυτρώνει ἐνταυτῷ ἀπὸ τὸ ἄχθος τῆς πραγματικότητος καὶ μᾶς φέρει νὰ ἀναπνεύσωμεν μακρὰν αὐτῆς, καὶ νὰ τὴν λησμονήσωμεν, εἰς ἀσυνήθεις κόσμους.

Digitized by Google

Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα τοῦ πραγματισμοῦ καὶ τοῦ ἰδανισμοῦ ἐπικρατοῦσι, πότε τοῦτο, πότε ἐκεῖνο, εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ διήγημα· ἀλλὰ πάντοτε ὅμως εὑρίσκονται στενῶς συμπεπλεγμένα μέσα εἰς τὴν αὐτὴν ἀφήγησιν, εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα καὶ συχνὰ πυκνὰ τόσον στενῶς ἀνάμικτα, ὥστε νὰ ἀμφιβάλλῃς πῶς νὰ χαρακτηρίσῃς τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου τὴν διπλῆν ψυχὴν ἀποτελοῦσι καὶ δίμορφον ἐπιδεικνύουν. Τοιούτους χαρακτηρισμοὺς ματαίους, μεθ' ὅσα ὑπέδειξα, δὲν θὰ ἐπιχειρήσω βέβαια. Ἀλλὰ πόσον ἤθελα νὰ καταστήσω καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον ἀγνοοῦντας αἰσθητὴν τὴν δύναμιν μεθ' ἧς ὁ συγγραφεὺς δημιουργεῖ καὶ ζωῆς πνοὴν ἐμφυσᾷ εἰς τοὺς χαρακτῆρας του, τοὺς ἁπλοῦς, ἀγροίκους καὶ ἡρωϊκούς, τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ περιβάλλοντος κόσμου, τὴν συμπάθειαν τὴν ὁποίαν ἐκδηλοῖ ἐξ ἴσου πρὸς τὰ μᾶλλον ἀδάμαστα ὁρμέμφυτα τοῦ ἐθνικοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τὰ ταπεινότατα καὶ ἀθωότατα ὀντάρια τῆς ζωϊκῆς καὶ φυτικῆς ζωῆς. Πρὸς τοῦτο δὲν ἐχρειάζετο ἢ νὰ παραθέσω ἐνταῦθα ἀποσπάσματα τῶν Διηγημάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κάθε σχόλιον θὰ ἦτο περιττόν. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δὲν ἀρκεῖ ὁ χῶρος τῆς «Ἑστίας», καὶ περιορίζομαι μόνον νὰ σημειώσω τὰ κυριώτερα σημεῖα τῶν σελίδων των. Αἱ φυσικαὶ περιγραφαὶ πρεπόντως καὶ μὲ πλήρη γνῶσιν εἶνε κατεσπαρμέναι μέσα των· ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω τὴν εἰκόνα τῆς πεδιάδος ἥτις ἀπὸ τὴν ὀφρὺν τῆς λοφοσειρᾶς ἐκτείνεται μ' ἐλαφροὺς κυματισμοὺς μέχρι τῆς παραλίας ἐν τῇ «Φλογέρᾳ»· τὸν ἀγρὸν τῆς Σμάλτως· τὸ ἀλληγορικὸν καὶ φοβερὸν τέλμα μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐνέπεσαν ὁ Γιάννης καὶ ἡ Μάρω, καὶ ὅλας τὰς λαμπρὰς καὶ ὑπερφυεῖς ἐμφανίσεις τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ πεζογραφήματος· τὰς ἀνθηροτάτας περιγραφὰς τοῦ λαγκαδιοῦ τοῦ Μπάστα καὶ τῶν ἄλλων τοπίων τοῦ «Ἀφωρισμένου» καὶ παρ' αὐτὰς τὴν ἀλησμόνητον παράστασιν τῆς τελετῆς τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ τὴν ἄλλην ἐκείνην τῆς Ἀναστάσεως μεταξὺ τῶν βλάχων. Ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχουσιν εἰς τὰς σελίδας ταύτας αἱ **ζωογραφίαι**· ὁ ποιητὴς ἐξαιρετικὴν προσοχὴν καὶ συμπάθειαν ἐπιδεικνύει πρὸς τὰ ζῶα, ποῦ ὑπηρετοῦν τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου ἢ προσθέτουν εἰς τὰς τέρψεις του, ἢ καὶ τὸν παρενοχλοῦν ἀκόμη καὶ τὸν πολεμοῦν. Ἀναμιγνύονται εἰς τὰς ἱστορίας του οἱ καψαλοὶ σκύλοι, αἱ τιτυβίζουσαι ὄρνιθες, οἱ εὔρωστοι ἵπποι, τὰ γαλιά, τῶν ὁποίων λεπτομερῶς περιγράφει τὰ κωμικὰ συμπλέγματα; οἱ μικροὶ στρουθοὶ τῶν ὁποίων τοὺς ἔρωτας ἐπὶ τῆς κορυφῆς μιᾶς κυπαρίσσου μὲ κατάνυξιν ἐκθέτει, τὰ δυσώνυμα ἑρπετά, οἱ ἀστρίτες καὶ οἱ δενδρογαλιές, αὐτὰ τὰ ποντικάκια, τῶν ὁποίων χαριέστατα παριστᾷ τοὺς περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνας, αἱ οἰκόσιτοι κατσίκες τῶν ὁποίων τὸν τοκετόν, ὡς ἀνθρωπίνων ὄντων, μὲ πόνον εἰκονίζει, μέχρι καὶ τῶν σαλιγκάρων ποῦ «στρέφουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ τοὺς μικκύλους, ὡς κόκκον σινάπεως ὀφθαλμούς των, καὶ κινοῦν τὰ κερατάκια των καὶ καμαρώνουν». Προσηλώνεται εἰς τὰ φυτοζωοῦντα καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα, ὡς νὰ αἰσθάνεται καὶ οὗτος αὐτομάτως ὅ,τι πιστεύει ὁ μέγας Τολστόης, ὅστις εἶπε κάπου: «Μακάριος ἐκεῖνος εἶνε ὅστις ὀλιγώτερον σκέπτεται· ὁ χωρικὸς ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ τὸν κύριον, τὸ δένδρον περισσότερον ἀπὸ τὸν χωρικὸν καὶ ὁ θάνατος μιᾶς δρυὸς λυπεῖ τὴν πλάσιν περισσότερον ἀπὸ τὸν θάνατον μιᾶς πριγκιπίσσης». Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ παντὸς ἀποτελεῖ τὴν ἀξίαν τῶν Διηγημάτων εἶνε οἱ ἄνθρωποι οἱ παριστάμενοι καὶ δρῶντες ἐντὸς αὐτῶν. Εἶνε ὁ Μῆτρος, εἶνε ἡ Σμάλτω τῆς «Φλογέρας» ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις τῶν αἰσθημάτων τῆς ὁποίας, ἐνῷ ἀναδεικνύει τὴν λεπτόνοιαν τοῦ συγγραφέως, ἐξασθενίζει κάπως τὴν ἐνάργειαν χωριατοπούλας ὡς αὐτή· εἶνε ὁ Γιάννης καὶ ἡ Μάρω, ἡ Κυρὰ Ρήνη καὶ ἡ Κυρὰ Καλή, ἥρωες φοβεροὶ καὶ μαρτυρικοὶ μύθου θαυμασίου, ἀνυψούμενοι μέχρι συμβολικῶν παραστάσεων τῶν σημαντικωτάτων ἐννοιῶν, εἶνε ἡ Μαλάμω καὶ ὁ Ζάχος τοῦ «Σπαθόγιαννου», ῥαψῳδίας μᾶλλον ἢ διηγήματος, εἶνε ἡ δραματικὴ καὶ συγκινητικωτάτη ἱστορία τοῦ «Ἀφωρισμένου», ἀριστουργήματος εὑρέσεως καὶ οἰκονομίας, εἶνε οἱ ἔξοχοι «Νέοι θεοί», ὑπὸ μορφὴν συντόμου διηγήματος εὐρεῖα καὶ μὲ ἐπικὸν μεγαλεῖον συνάντησις καὶ σύγκρουσις ὄχι δύο χαρακτήρων, τοῦ ἐνωμοτάρχου Παπαθεοδωρακοπούλου καὶ τοῦ γέροντος ἁρματωλοῦ Χειμάρρα. μὲ τέχνην ζηλευτὴν ἐκτυλισσομένων, ἀλλὰ δύο ἐποχῶν, δύο κόσμων, εἶνε αἱ «Ἡμέραι τῆς Γρηᾶς», τόσον πνευματῶδες παραμύθι καὶ τόσον θλιβερὸν διήγημα· εἶνε τὰ καροφύλλια τοῦ Σπαθόγιαννου καὶ τοῦ Χειμάρρα, ὁ πύργος τοῦ βουνοῦ, οἱ κλέφτες μέσα εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἡ καταδίωξις τοῦ Γιάννου καὶ τῆς Μάρως ἀπὸ τὴν Μάγισσαν, τὸ δωμάτιον τῆς κυρὰ Ρήνης, ἡ μεταμόρφωσίς της ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοῦ Μήτρου, ἡ ἐν τέλει ἀποθέωσις τῶν δύο παιδίων. ἡ ξορκίστα Σμαράγδω, ὁ Φλεβάρης καὶ ὁ Μάρτης, ἀναμὶξ πρόσωπα καὶ πράγματα, ὅλα ἔμψυχα καὶ παραστατικά, σημαντικά, ἑλληνικά, πραγματικά, ποιητικά, τίποτε ἀνούσιον ἢ ἄχρουν, περιττὸν ἢ εὐτελές.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἀνεκάλεσεν εἰς τὸ εἶνε τὸν μαγικὸν τοῦτον κόσμον, τριάντα χρόνων δὲν θὰ εἶνε ἀκόμη, τὸν ἰατρὸν ἐπαγγέλλεται διὰ νὰ ζήσῃ, ξένην γλῶσσαν καμμίαν δὲν γνωρίζει, φραγκικῶν φιλολογιῶν κάτοχος δὲν εἶνε, εἰς τὴν ἀρχὴν ἀκόμη εὑρίσκεται τοῦ ἔργου του, τὰ Διηγήματά του μᾶς παρέχει ὡς τὰ πρῶτα δείγματα τοῦ πνεύματός του, σχεδὸν δὲν τ' ἀναγνωρίζει πλέον, καὶ μὲ περιφρόνησιν ἐξεφράσθη περὶ αὐτῶν εἰς τὸν πρόλογον τῶν Διηγημάτων του. Τὸ διατί, πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσω, καὶ θὰ τὸ ἐξετάσω προσεχῶς.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

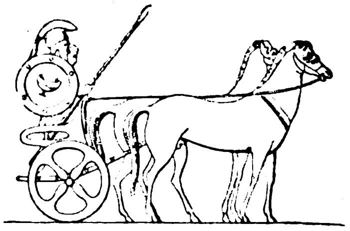

Digitized by Google

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Ο ΒΟΥΒΟΣ

Τονε θυμοῦμαι τὸ δύστυχο. Λιγνό, ἀψηλό, καὶ νόστιμο παλληκάρι. Εἴτανε γεννημένος βουβός. Πάει νὰ πῆ, εἴταν καὶ κουφός. Σὰ νὰ μὴν τοὔφτανε αὐτὲς οἱ στερήσεις εἶχε μείνει κι ὀρφανὸς ἀπὸ πέντε χρονῶ. Μιὰ γειτόνισσα τὸν πῆρε καὶ τὸν ἀνάθρεψε. Δηλαδὴ τὸν ἔμαθε νὰ κουβαλῆ νερό, νὰ ψουνίζῃ, καὶ νὰ κουνῆ τὸ μωρό, σὰ δὲν εἶχε ἄλλη δουλειά.

Μαζὶ μ' αὐτὸ τὸ μωρὸ μεγάλωσε κι ὁ Βουβός· μὰ τὸ μωρὸ σὰ μεγάλωσε, φοροῦσε κοντούτσικα φουστανάκια. Εἴταν κορίτσι τὸ μωρὸ ποῦ κουνοῦσε ὁ Βουβός.

Σὰν ἀδέρφια κατάντησαν. Καὶ σὰν ἀδέρφια μεγάλωναν. Ἡ μικροῦλα εἴταν ἡ μόνη ποῦ δὲν τὸν πείραζε. Ὡς κ' ἡ μάννα τὸν περιγελοῦσε, μ' ὅλη της τὴν καλὴ καρδιά. Στὰ χωριὰ τὸ περιγέλοιο νὰ λείψῃ δὲ γίνεται. Σκάνουν καὶ πηγαίνουνε στὸ καλό, ἂν δὲν περιγελάσουν ἕνα βουβό. Καὶ στὴν ἀνάγκη, ἂς μὴν εἶναι καὶ βουβός.

Τονε θυμοῦμαι ὡς δεκαπέντε χρονῶν, καὶ τὴ μικροῦλα ὡς δέκα. Τοὺς θυμοῦμαι σὰν πήγαιναν τὸ βράδυ στὴ βρύση μαζί. Κάποιος τοὔρριχτε τοῦ βουβοῦ ἕνα πετραδάκι, ἢ καὶ πεπονόφλουδο. Δὲν τὸ λησμονῶ τὸ πρόσωπό του τὸ πικραμένο καὶ τὸ λυπητερό, καθὼς γύριζε κ' ἔβλεπε τὴ μικρή, σὰ νὰ τῆς ἔλεγε. «Βλέπεις, τί θὰ πῆ νὰ εἶσαι βουβός;» Ἡ μικρὴ τότες κοίταζε γύρω, μὲ μάτια ποῦ τινάζανε σπίθες. Ἀλλοίμονον ἂν τὸν ἔπαιρνε τὸ μάτι της τὸ θεομπαίχτη ποῦ πέταξε τὸ πετραδάκι ἢ τὸ φλοῦδο ἀπάνω στὸ σύντροφό της.

Τονε θυμοῦμαι καὶ στὸ πανηγύρι τὸ δύστυχο τὸ βουβό. Εἴτανε μεγαλήτερος τώρα. Σωστὸ παλληκάρι. Πάλι μὲ τὴν κόρη καὶ μὲ τὴ μάννα της τὴ γριά. Σωστὴ κοπέλλα κ' ἡ κόρη τώρα. Ὄχι πολὺ ὄμορφη, μὰ νόστιμη, νόστιμη κι ἀφράτη σὰ μῆλο μαγιάτικο. Τὴ θυμοῦμαι σὰ χόρευε μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες γειτόνισσες. Ὁ Βουβός, — ὅλη του ἡ ἀκοὴ κι ὅλη του ἡ μιλιὰ εἴτανε μαζεμένη στὰ ζωηρὰ μάτια του, καὶ στὰ πρόσχαρα χείλη του. Δὲ χόρταινε νὰ τὴν καμαρώνῃ, καὶ νὰ τῆς δίνῃ θάρρος μὲ τὰ χαδευτικά του γνεψίματα. Δός του καὶ χόρευε ἡ κοπέλλα, δός του καὶ λαφροπηδοῦσε ὁ ἀνοιχτόκαρδος ὁ Βουβός.

Ἄχ, τονε θυμοῦμαι καὶ τὴ στερινὴ φορὰ ποῦ τὸν εἶδα! Περπατοῦσα μιὰ βραδυὰ μοναχός μου στὴν ἀκρογιαλιά. Πῆγα ὡς τὸν κάβο, στάθηκα σ' ἕνα βράχο, καὶ κοίταζα τὰ ἥσυχα καὶ βαθιὰ νερά. Στὸ πλάγι μου εἴτανε μιὰν ἄλλη πέτρα, πιὸ μέσα κατὰ τὴ θάλασσα. Καὶ δίπλα στὴν πέτρα, ἀπὸ τὸ δικό μου τὸ μέρος, ἔπλεε κάτι, ποῦ δὲν ἄργισα νὰ καταλάβω τί εἴταν. Ἔπλεε ἥσυχα καὶ βαριά, καὶ κάθε λίγο τὸ χτυποῦσε κ' ἕνα κῦμα στὴν πέτρα. Πάγω κοντήτερα, δὲν εἶχα λάθος. Εἴταν ἄνθρωπος, κ' εἴταν ὁ δύστυχος ὁ Βουβός!

Ἴσα ἴσα ὅ τι στεφανώθηκε ἡ μικροῦλα!

Α.

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΛΟΤΙ

Τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ Πέτρου Λοτὶ εἶνε Ἰουλιανὸς Βιῶ. Ὡς γνωστόν, ὁ διάσημος συγγραφεύς, τὸν ὁποῖον ὁ συνάδελφος αὐτοῦ Μωπασσὰν ἐν Ἐκθέσει περὶ τῆς γαλλικῆς μυθιστοριογραφίας κατὰ τὸν 19 αἰῶνα ἀπεκάλεσε «πρῶτον τῶν ἐν πεζῷ λόγῳ ἰδιοφαντάστων ποιητῶν», (prince des poètes fantaisistes en prose), εἶνε ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ. Γεννηθεὶς ἐν Ροχεφὼρ τὸ 1850, εἰσῆλθε δεκαεπτὰ ἐτῶν, τὸ 1867, εἰς τὴν Ναυτικὴν Σχολήν, καὶ μετὰ δύο ἔτη ὡς δόκιμος ἐπεχείρησε τὸν πρῶτον αὐτοῦ πλοῦν καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Βραζιλίαν· ἡ φύσις τῶν τροπικῶν ἔπληξε κατὰ πρῶτον ἰσχυρῶς τὴν φαντασίαν τοῦ μέλλοντος συγγραφέως. Ἐπελθόντος τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου, ὑπηρέτησεν ἐπὶ καταδρομικοῦ τινος, περιπλέοντος ἐν τῇ Βαλτικῇ· περατωθέντος δ' αὐτοῦ, ἐταξίδευσεν εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν, εἶδε τὸ Ταϊτί, καὶ ἐκεῖ ἐνεπνεύσθη τὸ μυθιστόρημά του «Ὁ γάμος τοῦ Λοτί», ὅπερ ἐδημοσίευσε μετὰ ἔτη.

Μετὰ διετῆ ἀπουσίαν ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ὑπηρέτησεν ἐν τῷ στόλῳ τῆς Μεσογείου, μεθ' ὃ ἡ ναυτικὴ ὑπηρεσία τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Σενεγάλην, τόπος εἰς ὃν ὀφείλεται τὸ ἄλλο ἔργον του τὸ φέρον τίτλον «Μυθιστόρημα τοῦ Σπαχῆ». Ἀλλὰ πρὸ πάντων κατέθελξε τὸ πνεῦμά του ἡ θέα τῆς Ἀνατολῆς· ὠνειροπόλησε νὰ ζήσῃ ὡς Ἀνατολίτης· τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του ἐν Κωνσταντινουπόλει διήρχετο ἐνδεδυμένος καὶ διαιτώμενος ὡς Τοῦρκος. Τὸ 1880 παρέστη εἰς τὴν ναυτικὴν ἐπίδειξιν τοῦ Δουλσίνου, καὶ μετὰ ἔτος, ὑπηρετῶν ἐν τῷ στόλῳ τῷ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐνδόξου ναυάρχου Κουρμπέ, ἀπῆλθεν εἰς Τογκῖνον. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Κουρμπέ, ὁ Λοτὶ εὑρισκόμενος ἐν Μάκουγκ, ἔγραψεν ἔξοχον ἄρθρον, ἐξαίρων τὰς ἀρετὰς τοῦ δοξάσαντος τὴν Γαλλικὴν σημαίαν ναυάρχου. Ἐπελθούσης τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Σινικῆς, ὁ Λοτὶ ἐπὶ τοῦ πλοίου ὁ «Θριαμβευτὴς» ἐπεσκέφθη τὴν Ἰαπωνίαν. Τὸ 1890 ἔμαθε τὴν ἐκλογήν του ὡς μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἐν Ἀλγερίῳ, ὑπηρετῶν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος «Τρομερός».

Digitized by Google

Τὸ ναυτικὸν στάδιον τοῦ Λουδοβίκου Βιὼ ἐπισκιάζει ἡ δόξα τοῦ Πέτρου Λοτί. Τὰ ἔργα τοῦ Λοτὶ δὲν εἶνε κυρίως ἢ ἐντυπώσεις ἐκ τῶν τόπων τοὺς ὁποίους εἶδε, περιγραφαὶ τῶν μακρυνῶν καὶ φωτεινῶν χωρῶν τὰς ὁποίας ἐγνώρισεν, ὑπομνήσεις τῶν ἀλλοκότων πλασμάτων μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖ πέραν συνεδέθη. Τὰ ἔργα του, εἰς τὰ ὁποῖα πάντοτε ὁ συγγραφεὺς ἐμφανίζεται πρωταγωνιστῶν, μόλις δύνανται νὰ κληθῶσι μυθιστορήματα, εἶνε δὲ μᾶλλον ποιητικὰ ἀπομνημονεύματα συντεθειμένα ἀφροντίστως διὰ λαμπρότητος χρωμάτων ἐκθαμβούσης καὶ συγκινούσης μέχρι δακρύων ἁπλότητος. Τινὲς θεωροῦσιν ὡς τὰ ὡραιότερα ἔργα τοῦ Λοτί, τὸν «Ἀδελφὸν Ὕβ», δημοσιευθέντα τὸ 1885, οὗτινος ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Βρετάνη, καὶ τὸν «Ἰσλανδὸν Ἁλιέα», ὅστις κυρίως ἀνομολογεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημα τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν ἔργων του, πανταχοῦ διαφαίνεται ἡ ἀριστοτεχνικὴ δύναμις τοῦ Λοτὶ πρὸς γραφικὴν μᾶλλον ἀναπαράστασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ διακόσμου τῆς φύσεως ἢ πρὸς ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν τῷ διακόσμῳ τούτῳ δρώντων πλασμάτων, τῶν ὁποίων ἄλλως τε ἡ ψυχὴ διατελεῖ ἐν ἀγρίᾳ πρωτογενεῖ καταστάσει, οὐδὲ παρουσιάζει τι περίπλοκον, ἄξιον νὰ τὸ ἀνατάμῃ ὁ ψυχολόγος. Ἐν τῷ «Γάμῳ τοῦ Λοτὶ» ἀπεικονίζεται τὸ Ταϊτί, ἡ μαγικὴ νῆσος μὲ τὸ αἰώνιον ἔαρ της, ἐν τῷ «Μυθιστορήματι τοῦ Σπαχῆ» ἡ ἀμμώδης καὶ ξηρὰ καὶ διακεκαυμένη Σενεγάλη, ἐν τῇ «Ἀζυαδὲ» ἡ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐν τῇ «Κυρίᾳ Χρυσανθέμου» ἡ Ἰαπωνία, ἐν τῷ «Ναύτῃ», τῷ νεωτάτῳ αὐτοῦ ἔργῳ, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου. Τὸν Λοτὶ ἐμπνέουσιν αἱ ἐξωτικαὶ ζῶναι, αἱ χῶραι τὰς ὁποίας δὲν κατέκλυσεν ὁ πολιτισμός, οἱ ἐν φυσικῇ καταστάσει εὑρισκόμενοι ἄνθρωποι. Ἡρωΐδες του εἶνε ἡ Ραραοῦ, ἡ Φατουγκαί, ἡ Πασκάλα Ἰβάνοβιτς, ἡ Σουλεΐμα, ἡ Ἀζυαδέ, ἡ Γὼδ Μέβελ, πλάσματα ἡμιάγρια, ζῶντα ἐλευθέρως ὑπὸ τὰς ὄψεις τῆς φύσεως, ἄνθη τῶν δασῶν. Ἥρωές του εἶνε ὁ Πεϋρὰλ, ὁ καλὸς Σπαχῆς, ὁ Ὕβ Κερμαδέκ, ὁ ναύτης τῆς Βρετάνης, ὁ ἁλιεὺς Γιάν, ἁπλοῖ καὶ ἀπαίδευτοι καὶ κατὰ φύσιν ζῶντες.

Ὁ Λοτὶ πλουσίαν φαντασίαν δὲν ἔχει· στερεῖται τῶν δώρων τῆς εὑρέσεως· τὰ διηγήματά του δὲν πλέκονται περί τινα μῦθον· ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ ἁπλότης τῆς διασκευῆς των, δεῖγμα τῆς ἐξόχου φιλολογικῆς εἰλικρινείας καὶ φιλαληθείας τοῦ συγγραφέως, παρέχει εἰς ταῦτα θέλγητρον βαθύτατα εἰσδῦον εἰς τὰς καρδίας. Ὁ Λοτί, κατὰ τὴν κρίσιν ἑνὸς ἐκ τῶν θαυμαστῶν του, δὲν λαλεῖ ἢ περὶ ὅσων εἶδε, δὲν περιγράφει ἢ ὅσα ἐγνώρισεν. Ἀλλὰ τὸ παρατηρητικὸν αὐτοῦ εἶνε ἐκτάκτου δυνάμεως. Ὁ ἐγκέφαλος αὐτοῦ εἶνε εἶδός τι μυστηριώδους χωνευτηρίου ἐν τῷ ὁποίῳ πάντα τὰ φαινόμενα συμπυκνοῦνται, καθαρίζονται, ἐξατμίζονται . . . Μεθ' ὃ ἀποκαλύπτεται τὸ ἔργον, πλῆρες ὀξυνουστάτων λεπτομερειῶν περὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐντυπώσεων· πλῆρες ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τῶν ἀρωμάτων, τῶν ἀνταυγειῶν τῶν χρωμάτων, τῶν ἀποτάτων ἀπηχήσεων σβυνομένων ἁρμονιῶν, καὶ τῶν ὀνειρωδεστέρων ὀνείρων· πάντα ταῦτα συνδέονται πρὸς ἁβροτάτας ἀναλύσεις βαθέων συναισθημάτων, πρὸς τρυφερώτατα ἀνθρώπινα αἰσθήματα, πρὸς συνεχεῖς ῥεμβασμούς, καὶ διερμηνεύονται δι' ὕφους ὅλως ἰδιάζοντος.

Ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁ Πέτρος Λοτὶ εἶνε συγγραφεὺς ἀπὸ κορυφῆς μέχρις ὀνύχων πρωτότυπος. Τὴν πρωτοτυπίαν του δὲ ταύτην περιφανῶς ἐξεδήλωσεν ἐν τῷ λόγῳ τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰσελθὼν εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν· ὁ λόγος οὗτος καὶ κατὰ τὰς διατυπωθείσας γνώμας καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διατυπώσεως αὐτῶν πολὺ διαφέρει τῶν εἰς ὁμοίας περιστάσεις ἐξ ἀκαδημαϊκῶν χειλέων ἀκουομένων ῥητορικῶν συνθέσεων. Ὁ Λοτὶ συνέθηκε καὶ τὸν εἰσιτήριον λόγον του κατὰ τὴν ἰδίαν *σχεδὸν* αὐτοβιογραφικὴν μέθοδον καθ' ἣν καὶ τὰ ἔργα του, ὥστε ὁ ὑποδεχθεὶς αὐτὸν ἀκαδημαϊκὸς Μεζιὲρ πνευματωδέστατα παρετήρησεν ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου του: «Μὲ ἐστερήσατε τῆς μᾶλλον εὐαρέστου φροντίδος· ἐλαλήσατε περὶ ὑμῶν αὐτῶν ὡς ἐγὼ θὰ ὡμίλουν, ἂν δὲν μ' ἐπρολαμβάνετε.» Ἀλλ' ὁ νέος ἀκαδημαϊκός, μὴ περιορισθεὶς εἰς τὴν καινοτομίαν ταύτην, ἐπετέθη καὶ κατὰ τῶν δύο μεγαλωνύμων σχολῶν τῆς συγχρόνου μυθιστοριογραφικῆς παραγωγῆς, τῆς φυσιοκρατικῆς καὶ τῆς ψυχολογικῆς, ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ ***αἰωνίου*** ἰδανικοῦ, καὶ πολλὰς ἄλλας γνώμας περὶ τέχνης καὶ φιλολογίας ὑπέβαλεν· ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἀναγινώσκει βιβλία, καὶ ὅτι δὲν ἐπιμελεῖται τῆς οἰκονομίας τῶν ἔργων του: «Ἀκριβῶς εἰπεῖν, ἐγὼ ποτὲ δὲν ***συνέθεσα*** μυθιστόρημα· γράφω ὅταν τὸ πνεῦμά μου κυριεύῃ κάτι τι, ὅταν τὴν καρδίαν μου πιέζῃ κάποια θλίψις· καὶ πάντοτε εἰς τὰ βιβλία μου ὑπάρχει εἰς πολὺ μεγάλην δόσιν ἡ ὑποκειμενικότης μου.»

∴

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Γιγαντιαῖος ἐλέφας

Μεταξὺ τῶν θαυμάτων τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως ἐν Σικάγῳ συγκαταλέγεται καὶ αἴθουσα χοροῦ γιγαντιαία μεθ' ἑστιατορίου ἔχουσα σχῆμα ἐλέφαντος. Ἡ ῥάχις τοῦ ἐλέφαντος ἀπέχει 42 μέτρα περίπου ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, τὸ δὲ μῆκος τοῦ ἐλέφαντος μετὰ τῆς κεφαλῆς εἶνε 70 μέτρων περίπου. Τῇ βοηθείᾳ ἐσωτερικοῦ μηχανισμοῦ περιστρέφει ὁ ἐλέφας οὗτος τὸ κολοσσαῖον σῶμά του, κινεῖ τὴν οὐράν, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα· τὸν κολοφῶνα ὅμως τῆς παραστάσεως ἀπαρτίζουσιν οἱ φοβεροὶ μυκηθμοί του. Ὁ ἐλέφας οὗτος ἔχει δύο πατώματα· ἐν τῷ κατωτέρῳ εἶνε ἡ αἴθουσα τοῦ χοροῦ καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τὸ ἑστιατόριον. Τὸ ὅλον φωτίζεται δι' ἀπλέτου ἠλεκτρικοῦ φωτὸς καὶ ἐκόστισεν 1,250,000 φράγκων.

Ἀνάπτει ὁ κεραυνὸς ζῶντα δένδρα;

Ὑπὸ πολλῶν εἰσέτι ἀμφισβητεῖται ἐὰν ὁ κεραυνὸς ἀνάπτει ζῶντα δένδρα. Ὅθεν εἶνε ἀξιοσημείωτον τὸ ἀκόλουθον περιστατικὸν παρατηρηθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Strehle, καὶ ἀνακοινωθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Tubeuf εἰς τὴν «Ἐπιστημονικὴν δασονομικὴν Ἐφημερίδα». Εἰς πεύκην 80 ἐτῶν καὶ 32 μέτρων ὕψους, εἶχεν ὁ κεραυνὸς

ἀπανθρακώσει τὸν φλοιὸν τῆς κορυφῆς μήκους 4 μ., ὡς καὶ ἀριθμόν τινα κλάδων τῆς κορυφῆς καὶ δὴ οὕτως ὥστε ὅλοι οἱ βαθμοὶ τῆς καύσεως, ἀπὸ ἰσχυρᾶς ἀπανθρακώσεως τοῦ φλοιοῦ καὶ ἀπωλείας τῶν βελονοειδῶν φύλλων, μέχρι τῆς ἐλαφροτάτης καύσεως ὑπῆρχον. Οἱ κεκαυμένοι κλάδοι εὑρίσκοντο ἐπὶ τοῦ νοτιοδυτικοῦ μέρους, ἐξ οὗ καὶ ὁ κεραυνὸς ἠκολούθησε τὸν δρόμον του πρὸς τὸν κορμόν. Ἐνταῦθα ἐπήδησε πρῶτον 9 μέτρα στελέχους μετὰ κλάδων καὶ βελονοειδῶν φύλλων, ὅπως πάλιν, δύο μέτρα μακρύτερον, διαρρήξῃ τὸν φλοιόν. Ἀφῆκε πάλιν δύο μέτρα φλοιοῦ ἐντελῶς ἀθίκτου, ὅπως κατόπιν, ἐν μέρει μὲν μόνον κατὰ τόπους ἀποσπάσῃ τὸν φλοιόν, ἐν μέρει δὲ κατασχίσῃ τοῦτον εἰς μεγάλα τεμάχια. Εἰς τὸ κατώτατον μέρος τοῦ κορμοῦ εἰς ὕψος 4 μέτρων ἀπεσπάσθη τέλος ἀρκετὰ μεγάλον τεμάχιον φλοιοῦ, ὁ δὲ κορμὸς ἔχων 0,56 μέτρων διάμετρον διερρήχθη. Ὁ κεραυνὸς λοιπὸν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἧναψε τὴν ζῶσαν καὶ πλήρη βελονοειδῶν φύλλων κορυφήν, τὸ δ' οὕτω ἀνάψαν μέρος ἔκαυσε τὰ πέριξ αὐτοῦ, μέχρις ὅτου πάλιν τὸ πῦρ ταχέως ἔσβυσεν.

Ὑδροποδήλατον

Εἷς ἐκ Μονάχου μηχανικὸς πρόκειται λίαν προσεχῶς νὰ ταξειδεύσῃ ἀπὸ τὸ Τέγελ εἰς τὸ Ἀμβοῦργον διὰ τοῦ ποταμοῦ ἐφ' ἑνὸς ὑδροποδηλάτου ἢ ὑδροταχυτρόχου τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐφεῦρε. Θὰ λάβῃ μετὰ τοῦ τριτρόχου του ὅ,τι τῷ εἶνε χρήσιμον πρὸς τροφὴν καὶ διὰ τὰς σωματικάς του ἀνάγκας, οὕτως ὥστε κατὰ τὸ ταξείδιον νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ σταθμεύσῃ εἰς τὴν ξηράν. Σκέπτεται νὰ διανύσῃ τὸ διάστημα τοῦτο εἰς τρεῖς ἡμέρας. Ἀπὸ τὸ Ἀμβοῦργον θὰ ὑπάγῃ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὸ Καλαὶ καὶ ἐκεῖθεν σκοπεῖ ὁ Βαυαρὸς νὰ διέλθῃ τὸν πορθμὸν ἐπὶ τοῦ εὐθραύστου ποδηλάτου του ἐντὸς 4 ὡρῶν. Τὸ ποδήλατόν του ὁμοιάζει πρὸς τὰ συνήθη τρίτροχα ποδήλατα, μόνον οἱ τροχοὶ συνίστανται ἀπὸ κοίλους καὶ κενοὺς ἀέρος δίσκους, οἵτινες φέρουσιν εἰς τὰ πλάγια μικρὰς πτέρυγας δι' ὧν καθίσταται δυνατὴ ἡ πρὸς τὰ πρόσω κίνησις. Ὁ ἐφευρέτης συνέλαβε μάλιστα τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ ὑδροποδηλάτου του τὸν Ὠκεανόν, πιθανὸν δὲ νὰ ὑπάγῃ καὶ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου.

Πέτασσοι διὰ τοὺς ἵππους

Ἡ γαλλικὴ «Ἐφημερὶς τῶν πιλοποιῶν» διαλαμβάνει περὶ ἐνδιαφέροντος νεωτερισμοῦ διὰ τοὺς ἵππους. Ἡ ὑπερβολικὴ θερμότης ἡ παρατηρηθεῖσα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἴς τινα ἐφευρετικὴν κεφαλὴν τῶν Βορδιγάλλων νὰ ἐφοδιάσῃ τοὺς ἵππους μὲ ψαθίνους πετάσσους, τόσον δὲ πρακτικὸν ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα τοῦτο, ὥστε τάχιστα εἰς ἅπαντα τὰ εἴδη τῶν ἵππων, ἱππασίας, φορτηγοὺς, δι' ἁμάξας κτλ. ἐπρομήθευσαν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς. Τοῦτο καλύπτει τὸ μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἵππου, διὰ τὰ ὦτα δὲ φέρει πλαγίως δύο ἀνοίγματα· ἔσωθεν τοῦ ψαθίνου πίλου ὑπάρχει σπόγγος ὅστις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑγραίνεται δι' ὄξους, ὅπως δροσίζῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἵππου. Ἐννοεῖται ὅτι κατ' ἀρχὰς ἡ θέα τοῦ ἵππου μὲ τοιοῦτον κάλυμμα εἶνε ἀρκετὰ παράδοξος, τάχιστα ὅμως συνειθίζει ὁ ὀφθαλμός, καὶ τέλος ὁ λίαν σκόπιμος οὗτος πῖλος τῶν ἵππων φαίνεται ὥς τι γνωστὸν ἀντικείμενον.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἔρχεται! Ἔρχεται!

Δὲν εἶνε κραυγὴ χαρᾶς καὶ ἀνυπομονησίας, ἀλλὰ φρίκης καὶ τρόμου.

Πρόκειται περὶ τῆς χολέρας, τῆς ὁποίας τὸ σκελετῶδες φάσμα ταράσσει καὶ πάλιν τοὺς θερινούς μας ὕπνους. Καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν ὄχι ἀδίκως καὶ ἄνευ λόγου. Ἡ χολέρα ἐγκατεστάθη πλησίον μας καὶ καραδοκεῖ ζητοῦσα νὰ εἰσβάλῃ... Αἱ πρῶται εἰδήσεις ἐκ Σμύρνης, πρὸς τὰς ὁποίας ἐδυσπιστήσαμεν, ἐπαληθεύονται. Ἡ βροτολοιγὸς ἐφθόνησε τὴν ὡραίαν Ἰωνίαν καὶ ἐξέτεινεν ἐπ' αὐτῆς τὸ ἀδηφάγον της δρέπανον. Καθημερινῶς μᾶς ἀναγγέλλονται τὰ κρούσματα, αἱ ἐνέργειαι, οἱ φόβοι. Καὶ αἱ εἰδήσεις τῆς γειτονικῆς συμφορᾶς μᾶς ἀφύπνισαν ἐκ τοῦ ληθάργου μας. Ὅ,τι πρὸς ἄμυνάν μας ἐπεβάλλετο νὰ κάμωμεν, τὸ ἐκάμαμεν. Τὸ Ἰατροσυνέδριον συνῆλθε, κάθαρσις ἐπεβλήθη, ἡ Δημαρχία ἔλαβε μέτρα περὶ καθαριότητος, αἱ ἐφημερίδες ἔγραψαν ἄρθρα ὡς σαλπίσματα. Ἂν μὲ ὅλα αὐτὰ θελήσῃ νά μας ἐπισκεφθῇ ἡ χολέρα, καλῶς νὰ ὁρίσῃ. Θὰ την ὑποδεχθῶμεν ὅπως πρέπει...

Βαθέως συνεκίνησε τὴν πόλιν μας ὁ θάνατος τοῦ γηραιοῦ Ἀνδρέου Καλλίνσκη, τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως. Ἐν τῷ προσώπῳ του ἀπωλέσθη τύπος αὐλικοῦ σπάνιος. Σεμνὸς τὸ ἦθος, ἁβρὸς τοὺς τρόπους, φιλόφρων πρὸς ὅλους, ἐχέμυθος καὶ ἀφωσιωμένος, ὁ Ἀνδρέας Καλλίνσκης ὑπηρέτει τὸν Βασιλέα μετὰ τοῦ ζήλου ἐκείνου τῆς πίστεως καὶ τῆς πεφωτισμένης προθυμίας, ἥτις καθίστα αὐτὸν πολύτιμον καὶ ἀληθῶς δυσαναπλήρωτον. Τὴν κηδείαν του γενομένην τὸ παρελθὸν Σάββατον, ἠκολούθησαν οἱ τὰ πρῶτα φέροντες παρ' ἡμῖν, ἐπὶ τῆς σωροῦ του δὲ κατετέθησαν εἴκοσι στέφανοι μεταξὺ τῶν ὁποίων εἷς καὶ ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως.

Τὴν π. Κυριακὴν ἐγένοντο ἐν Κηφισίᾳ οἱ προαγγελθέντες Ἀγῶνες τοῦ Πανελληνίου Ποδηλατιστικοῦ Συλλόγου. Τὸ θέαμα ἦτο ἔξοχον καὶ πρωτοφανὲς παρ' ἡμῖν, κόσμος δὲ πολὺς μετέβη ἐξ Ἀθηνῶν διὰ νά το ἀπολαύσῃ. Ἐν τῇ βασιλικῇ ἐξέδρᾳ παρευρίσκετο ἡ Α. Υ. ὁ πρίγκηψ Νικόλαος, προστάτης τοῦ Συλλόγου καὶ πρόεδρος τῆς ἀγωνοδίκου ἐπιτροπείας· τὰς ἑκατέρωθεν δὲ τιμητικὰς θέσεις κατεῖχον οἱ προσκεκλημένοι, τοὺς ὁποίους μετ' ἐξαιρετικῆς εὐγενείας ἐδεξιοῦντο οἱ κοσμήτορες. Οἱ ἀγῶνες ἤρχισαν τὴν 6 μ. μ. Μετὰ τὴν γραφικὴν παρέλασιν τῶν μελῶν τοῦ ποδηλατιστικοῦ Συλλόγου, ἐν στολῇ λευκοκυάνῳ, ἐγένετο ὁ α' ἀγών, δρόμος δισχιλίων μέτρων, μεταξὺ δὲ 9 διαγωνισθέντων ἔτυχον τοῦ βραβείου οἱ κ.κ. Κοκκινιώτης καὶ Νάστος. Κατὰ τὸν β' ἀγῶνα διηγωνίσθησαν ἐννέα μικροὶ ποδηλατισταί, νικητοῦ ἀναδειχθέντος τοῦ δεκατριετοῦς μα-

Digitized by Google

θητοῦ Δεμερτζῆ. Ὁ γ΄ ἀγών, ὁ καὶ δυσκολώτατος ἀγὼν βραδύτητος, ἀνέδειξε νικητὴν τὸν νεαρὸν κ. Πέππαν. Κατὰ τὸν δ΄ ἀγῶνα διηγωνίσθησαν τρεῖς κορασίδες, αἱ πρῶται ἑλληνίδες ποδηλατίστριαι, τῶν ὁποίων πρώτη ἀνεδείχθη ἡ Καρολίνα Νικολάϊεβιτς. Τέλος κατὰ τὸν ε΄ ἐνδιαφέροντα ἀγῶνα ἀντοχῆς καὶ ταχύτητος, μεταξὺ δώδεκα διαγωνισθέντων ἐνίκησεν ὁ κ. Σταῦρος Φτυαρογιάννης, εἰκοσαετής. Τὰ βραβεῖα, διάφορα δῶρα διαφόρων ἀγωνοθετῶν, ἀπένειμεν ἰδίᾳ χειρὶ εἰς τοὺς νικητὰς ὁ πρίγκηψ Νικόλαος, καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων ἀνέκρουεν ἡ Φιλαρμονική. Μεθ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις τὰς παρατηρηθείσας κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἐγχείρημα, τὸ σωματεῖον εἶνε ἄξιον θερμῶν συγχαρητηρίων, διὰ τὴν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν τῶν ἀγώνων του, οἱ ὁποῖοι ἐλπίζομεν ὅτι ταχέως θὰ ἐπαναληφθοῦν τελειότεροι.

Γνωρίζετε τοὺς μικροὺς — καὶ τοὺς μεγάλους καμμίαν φορὰν—φυστικοπώλας τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπου κέντρον καὶ μάλιστα ἑσπερινόν, εἶνε ἀπαραίτητοι· ὁ κόσμος τοὺς ἐσυνείθισε, ὑπάρχουν δὲ ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὴν βραδυάν τους, μὲ ὅλα τὰ ἠλεκτρικὰ καὶ τὰ παγωτὰ καὶ τὰς μουσικάς, ἀτελῆ ἂν δὲν παίξουν μιὰ φορὰ καὶ «μονὰ ἢ ζυγά». Τοὺς τόσον προσφιλεῖς αὐτοὺς κυβιστὰς ἡ Ἀστυνομία ἀπεφάσισε, — μὰ τὸν Θεόν, ἀγνοοῦμεν τὸν λόγον τῆς ἀποφάσεως — νὰ ριθμήσῃ δίκην ἁμαξῶν καὶ φανῶν. Τοὺς προσεκάλεσε λοιπὸν καὶ τοὺς ἔδωκεν ἀπὸ ἕνα ἀριθμόν, κατὰ τὴν σειρὰν τῆς παρουσιάσεως. Ἡ εἴδησις δὲν ἤξιζε τὸν κόπον, ἂν δὲν τὴν συνεπλήρου ἡ διήγησις τῶν παθημάτων τοῦ ἀτυχοῦς, τοῦ ἀτυχεστάτου φυστικοπώλου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαχεν ὁ ἀριθμὸς 13. Ἀφότου τὸν ἐφόρεσεν ἐπὶ τοῦ πίλου, ἡ τύχη τὸν κατεδίωκε μετὰ τόσης μανίας, ὥστε δὲν ἐκέρδισεν οὔτε μίαν φοράν. Ὁ μικρὸς ἔκλαιε, κατηρᾶτο, ἠπείλει, παρεκάλει. Τίποτε. Καὶ βεβαίως θὰ παρεφρόνει, ἢ μᾶλλον, τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῶν ἐπιδημιῶν, θὰ ηὐτοκτόνει ὁ ταλαίπωρος, ἐὰν δὲν ἐκάμπτετο ἡ Ἀστυνομία καὶ δέν του ἤλλαζε τὸν ἀριθμόν. Οὕτω φυστικοπώλης ὑπ' ἀριθμὸν 13 δὲν ὑπάρχει.

Καὶ ὁ θίασος Αἰσχύλος, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ θιάσου Μενάνδρου, ἔδωκε τὸ π. Σάββατον τὴν Φαιδώραν τοῦ Σαρδοῦ. Κατὰ τὴν ὑπόκρισιν τοῦ δυσκόλου καὶ δυνατοῦ χαρακτῆρος τῆς ῥωσσίδος πριγκηπίσσης, δὲν ὑπελήφθη πολὺ τῆς Δος Βερώνη — ἀμιμήτου εἰς τὸν ῥόλον τοῦτον, — ἡ κυρία Παρασκευοπούλου. Τὰ ἄλλα πρόσωπα ὅμως δὲν ἔπαιξαν τόσον καλά, ἐκτὸς τοῦ κ. Βονασέρα, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ τραγικά του μέρη, φύσει μᾶλλον μετρημένος, ἐπέτυχε περισσότερον τοῦ κ. Ταβουλάρη, ὑπὲρ τὸ δέον ἴσως ἀμλετίζοντος. Ἐν γένει τὸ ἔργον τοῦ Σαρδοῦ παριστάνεται τελειότερον ὑπὸ τοῦ θιάσου Μενάνδρου.

Ἀστεῖός τις, ὑπάλληλος τοῦ θηριοτροφείου Μοντενέγρου καὶ γνωστὸς ἀθηναϊκὸς τύπος, προεκήρυξεν ὅτι ἐσχάτως θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κλωβὸν τῶν Λεόντων. Τὴν τόλμην του τὴν ἐδικαιολόγει τὸ γιγάντιόν του σῶμα, ὁ κόσμος ἐπίστευσε καὶ ἔτρεξε νὰ ἴδῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ. Καὶ εἰσῆλθε μὲν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν κλωβόν, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν . . . δὲν ἦσαν μέσα οἱ Λέοντες. Ὁ κόσμος ἀνεκάγχασε, διεμαρτυρήθη. Ἀλλὰ μήπως δὲν ἐτηρήθη ὁ ὅρος τῆς προκηρύξεως; μήπως δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλωβὸν τῶν Λεόντων;

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἀρχαιολογικὰ

Ἐν ταῖς ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐνεργουμέναις ἀνασκαφαῖς ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ Ἰλισσοῦ παρὰ τὴν Καλλιρρόην ἀνεκαλύφθη τῇ 14 τοῦ παρόντος μηνὸς σπουδαιότατον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἐκ τῶν μέσων τῆς Δ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Παριστᾷ τὸν *Ἀχελῷον* καθήμενον καὶ παρ' αὐτῷ ἱσταμένους τὸν *Ἑρμῆν* καὶ τὸν *Ἡρακλέα*. Ὄπισθεν τοῦ Ἀχελῴου ἵσταται κατεστραμμένη τις μορφὴ κρατοῦσα κέρας τῆς Ἀμαλθείας, ἥτις ἴσως εἶνε ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀχελῴου *Καλλιρρόη*. Τὸ ὕψος τοῦ ἀναγλύφου εἶνε κατά τι μικρότερον τοῦ 1 μέτρου, τὸ δὲ πλάτος περὶ τὰ 0,50. ἡ δὲ διατήρησις αὐτοῦ εἶνε καλὴ καίτοι εἶνε κατεστραμμένον τὸ πλεῖστον τοῦ ἄνω μέρους τῆς ὄπισθεν τοῦ Ἀχελῴου μορφῆς, ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ μέρος τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἡρακλέους. Ἐπὶ τῆς βάσεως ὑπάρχει ἐπιγραφὴ **ΑΧΕΛΩΙΟΣ**.

Φιλολογικὰ

Περίεργον δρᾶμα συμβολιστικὸν ἐξεδόθη ἐσχάτως ἐν Βοστῶνι τῆς Ἀμερικῆς ἐπιγραφόμενον *Χριστός*. Ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ ὀνομάζεται Sadakicht καὶ εἶνε ἰάπων γεννηθεὶς ἐν Ναγκασάκῃ. Ἐν τῷ μακρῷ προλόγῳ τὸν ὁποῖον προτάσσει τοῦ ἐν λόγῳ δράματος, διηγεῖται πῶς ἀφ' οὗ ἐπὶ μακρὸν ἐκυμάνθη μεταξὺ φιλολογίας, ἠθοποιΐας καὶ ζωγραφικῆς, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν δραματοποιΐαν καὶ ὑπόσχεται ἐκτὸς τοῦ Χριστοῦ νὰ δραματοποιήσῃ τὸν Βούδαν, τὸν Κομφούκιον καὶ τὸν Μωάμεθ. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ Χριστὸς ἐρᾶται νεκρᾶς τινος κόρης ὡραιοτάτης, τῆς Ἄννας. Ἡ βασίλισσα Ζηνοβία, ἡ ὁποία τὸν βλέπει καὶ μαγευομένη ἐκ τοῦ κάλλους του ἐρᾶται αὐτοῦ ἐμμανῶς, παραφερομένη ἐκ ζηλοτυπίας ἀπάγει τὴν ἀντίζηλόν της καὶ τὴν δηλητηριάζει. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἀρνεῖται τότε νὰ ἐκδικήσῃ τὴν πρᾶξιν ταύτην καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸν τόπον του. Ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἔργου θεωρεῖται ὀλίγον τι ἀκατάληπτος.

— Τῆς μεγάλης συλλογῆς μονογραφιῶν περὶ τῶν διαφόρων μουσείων τῆς Εὐρώπης, ἐξεδόθη ἤδη ἐν Παρισίοις (May et Motteroz) ὁ πρῶτος τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον τὸ *Ἐθνικὸν Μουσεῖον τοῦ Λούβρου*, ὑπὸ τῶν κ. κ. Γεωργ. Λαφενὲτρ καὶ Εὐγενίου Ριχτενβέργερ συνταχθείς.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον *Αἱ νύκτες τῶν θεῶν* ὁ Τζὼν Ο' Nell θέλει δημοσιεύσει προσεχῶς τὸν πρῶτον τόμον τῆς μελέτης αὐτοῦ περὶ τῆς μυθολογίας καὶ τοῦ κοσμικοῦ καὶ κοσμογονικοῦ συμβολισμοῦ.

— Ὁ ἐν Παρισίοις ἐκδότης Ἀσσὲτ ἐδημοσίευσε τὸν ἑνδέκατον τόμον τῆς σειρᾶς περὶ τῶν «Μεγάλων Συγγραφέων τῆς Γαλλίας» πραγματευόμενον περὶ τοῦ Μολιέρου.

— Ὡς ὑποψήφιος διὰ τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν κατὰ τὴν προσεχῆ ἐκλογὴν φέρεται καὶ ὁ Παῦλος Βερλαίν. Ἤδη ὁ ποιητὴς ἐδήλωσεν ὅτι θὰ θέσῃ μὲν τὴν ὑποψηφιότητά του, ἀλλὰ θὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τοῦ Ζολᾶ τὰς ψήφους, τὰς ὁποίας θὰ τῷ ὑποσχεθοῦν οἱ ἀκαδημαϊκοί.

Ἐπιστημονικὰ

Ὁ διάσημος ψυχολόγος Φερὲ ἐδημοσίευσε σύγγραμμα λίαν ἐνδιαφέρον περὶ τῆς Παθολογίας τῶν συγκινήσεων.

— Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ περιοδικοῦ *Ἀστρονομία* ὁ Κάμιλλος Φλαμαρίων δημοσιεύει λίαν ἐνδιαφέρον ἄρθρον περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ ἐπέλθῃ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου.

Καλλιτεχνικὰ

Ὁ ἐνταῦθα παρεπιδημῶν ἕλλην πλαγιαυλήτης Γκίζας ἔδωκε τὴν ἑσπέραν τοῦ π. Σαββάτου λαμπρὰν συναυλίαν ἐν Ν. Φαλήρῳ.

Digitized by Google

Η ΞΕΝΗ ΤΟΥ 1854

Α΄.

Δυστυχισμένη θεοκατάρατη χρονιά. Ποιὸς θὰ λησμονήσῃ τί κακὰ ἔσυρε μαζύ της; Εἶναι κάτι χρόνοι, ὅπου τραβοῦν ὀπίσω τους τὰ βάσανα, τῆς συφοραῖς, ἁλυσσίδα βαρειά, ἀτέλειωτη ἁλυσσίδα ποῦ σέρνεται στὰ στήθια. Ἀφορία ἀπὸ ἔτη, καταστροφαῖς ἀπὸ σεισμούς, ἐλπίδες ξεριζωμέναις, ἡ ληστεία νὰ βράζῃ στὴν Ἑλλάδα ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Νὰ μπαίνουν ἡ ληστρικαῖς συμμορίαις μέσα στὰς πόλεις, στὰς Θήβας, στὴ Λειβαδιά, στὰ Μέγαρα, ἡ ξένη Κατοχὴ ὑβριστικὴ νὰ πατῇ κατάστηθα τὴ χώρα, χωρὶς οὔτε κἂν νὰ πνίξῃ τὴ μαύρη διχόνοια! Καὶ ὅμως δὲν ἦσαν ἀρκετὰ αὐτά· ὄχι. Πίσω ἦταν τὸ πλειὸ φαρμακερὸ ποτήρι.

Ἦταν γραφτὸ νὰ στήσῃ στὸν ἄμοιρο, στὸν πολυβασανισμένο τοῦτο τόπο, τὸ μαῦρο τσαντῆρι της, στριγκλιάρα γύφτισσα, ἡ πρασινοκίτρινη ἀμαζόνα τοῦ θανάτου, ἡ Ἐπιδημία.

Κρυφὰ κρυφά, γιὰ νὰ κάμῃ πρώτη γνωριμία μαζύ μας ἐταξίδεψε ἀπὸ τὴ Μασσαλία, ἕως τὴ Μάλτα μαζὺ μὲ τὸ Μαυροκορδάτο, ποῦ ἤρχετο ἀπὸ τὴ Γαλλία γιὰ νὰ παραλάβῃ τὴν Κυβέρνησι. Ἔτσι τὸ ἔγραφαν τοὐλάχιστον τοῦ τέλους Ἰουνίου τοῦ 1854 ἡ ἐφημερίδες.

«Ὁ Κύριος Μαυροκορδάτος ἀναχωρήσας ἐκ Μασσαλίας ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ εἰς Μελίτην, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεβίωσαν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ τρεῖς στρατιῶται ἐκ χολέρας».

Ἀλλὰ τὸ βαπόρι ἐκεῖνο δὲν ἔφερε τὴ χολέρα στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἐλευθεροκοινώνησε στὴ Σύρα ποῦ ἦταν γιὰ νὰ πιάσῃ. Πῶς μᾶς ἦρθε λοιπὸν ἡ θεοκατάρατη Ξένη;

Πολλὰ λένε. Ἀλλὰ περισσότερο ἐπιστεύθηκε, πῶς μπῆκε κρυφὰ ἐπιβάτης, καὶ κρύφτηκε κάτω βαθειά, στὸ μπαλαοῦρο, μέσα σὲ μία καμαρωμένη φρεγάδα, χυτή, χαριτωμένη. ποῦ ἤρχουνταν στὸν Πειραιᾶ φορτωμένη στρατὸ γιὰ τὴν Κριμαία.

Ἄχ! Ἔπρεπε στοῦ κάβου Μαλιὰ τὰ κρεμαστὰ τὰ βράχια νὰ εὕρῃ μαύρη βαθειὰ καταβόθρα, τὴ μανιωμένη θάλασσα, τόσο βαθειὰ ποῦ νὰ μὴν ἀποφανῇ οὔτε τὸ πόμολο τοῦ μεσιανοῦ της καταρτιοῦ, γιὰ νὰ μὴ γλυτώσῃ ἡ Μαύρη Ξένη, γιὰ νὰ μὴ φτάσῃ νὰ φέρῃ σ' αὐτὸ τὸ δύστυχο τὸν τόπο τὴν ἐρήμωσι.

Ὅμως ἀλλοιῶς ἦταν γραφτὸ γι' αὐτὸ ἀκίνδυνα ἐκαβατζάρισε τὸν κάβο Μαλιά, κι' ἀνέβαινε περήφανα μὲ ἴσια τὴν πλώρη γιὰ τὸν Πειραιᾶ. Κι' ἀνάσεναν ἡ ἀνατολικαῖς στεργιαῖς τοῦ Μωριά· καὶ τῆς ἔστελναν τῆς ἄπιστης φρεγάδας σὰ γλυκοφίλημα. τὸν ἀνασασμό τους, τὸ γλυκὸ ἑλληνικὸ μαϊστραλάκι, ὅπου τῆς φιλοῦσε τὰ ὁλόλευκα πανιὰ ὅλα ἁπλωμένα στὸ φύσημά του, ἀπὸ τὸν κόντρα φλόκο ὡς τὴ μπούμα, ἀπὸ τὸν τρίγκο καὶ τὴ μαΐστρα ὡς τοὺς κούντρους. Τὰ δελφίνια ἔπαιζαν τρελλὰ ἐμπρὸς στὴν πλώρη της κ' οἱ γλάροι ἐφτερούγιζαν χαρωποὶ ἀνάμεσα στὰ ξάρτια της. Περηφανεύουνταν ἡ εὔμορφη φρεγάδα καὶ ἔγερνε καμαρωμένη ἀπὸ τὴ δεξιὰ πλευρά. Τὰ νερὰ τὰ γαλαζοπράσινα, νωθρά, κοιμισμένα, ὅτι καὶ τὰ ξύπναε ἡ πλώρη της ἡ χυτή· καὶ παραμεροῦσαν μὲ γλυκομουρμούρισμα σὰ ντροπαλά, ἐνῷ ἐγλίστραε ἀπάνω τους σὰ νεροφίδα ἡ εὔμορφη φρεγάδα.

Φαίνεται πῶς δὲν ἄργησε πολὺ νὰ ρίξῃ ἄγκυρα στὸν Πειραιᾶ.

Γιατὶ στῆς 6 Ἰουλίου ἐκολλοῦσαν στοὺς τοίχους τῶν Ἀθηνῶν χαρτιὰ καί, ἀφοῦ τὸ τύμπανο ἐξεκούφαινε τὸ φοβισμένο κόσμο, ἕνας κήρυξ ἐδιάβαζε στὰ σταυροδρόμια,

«Ἀριθ. 79.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν πρὸς τοὺς νομάρχας τοῦ κράτους

Σπεύδομεν μὲ λύπην μας νὰ σᾶς κοινοποιήσωμεν, Κύριε Νομάρχα, ὅτι εἰς Πειραιᾶ **ἀπὸ προχθὲς ἐφάνησάν τινα περιστατικὰ ἐμφαίνοντα χολέραν**. Ἡ κυβέρνησις **ἔλαβε τὰ συντονώτερα μέτρα** κλπ.»

Αὐτὰ τὰ **τινὰ περιστατικὰ** ἦσαν καμμιὰ τριανταριὰ θάνατοι τὴν ἡμέρα εἰς τὰ νοσοκομεῖα καὶ εἰς τὴν πόλιν.

Τὰ συντονώτερα μέτρα, ἦσαν ὅτι δὲν εἶχαν τὴν ἄδεια νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ οἰκογένειαις καὶ κατοικήσουν εἰς τὰς Ἀθήνας, μποροῦσαν ὅμως οἱ ἄνθρωποι νὰ συγκοινωνοῦν ἐλεύθερα γιὰ τῆς δουλειαῖς τους στὰς δύο πόλεις, φθάνει μόνον, ὅταν ἀνέβαιναν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ νὰ τοὺς κύταζε στὸ πρόσωπο ἕνας γιατρὸς ποῦ ἐστέκετο ἐκεῖ ποῦ εἶνε τώρα τὸ γκάζ. Ἀλλ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐνόχλησι εἶχαν ἀπαλλαχθῆ ὅλοι τοῦ στρατοῦ τῆς Κατοχῆς, γιατὶ γ' αὐτοὺς θὰ ἦταν αὐθάδεια ἕνα τέτοιο μέτρο. Ἀλλὰ καὶ οἰκογένειαις ἤρχοντο ἐλεύθερα στὰς Ἀθήνας, ὅταν εἶχαν μαζύ τους κανένα στρατιώτη ξένο.

Β΄.

Καὶ ὅμως καὶ μὲ ὅλαις αὐταῖς τῆς εὐκολίαις ἄργησε νὰ ἀνέβῃ στὰς Ἀθήνας ἡ Ξένη.

Ἀφοῦ ἕως εἰς τὰς 20 Αὐγούστου ἐρήμαξε τὸν Πειραιᾶ, ἐλούφαξε καὶ μόλις εἰς τὸ τέλος Σεπτεμβρίου ἄρχισε νὰ τρυγᾷ εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ πρῶτα πριμαρόλεια τοῦ θανάτου. Ἓν εἰς τὰς 29 Σεπτεμβρίου εἰς τὴν ὁδὸν Λυσικράτους· ἄλλο εἰς τὰς 12 Ὀκτωβρίου εἰς τὴν ὁδὸν Νίκης καὶ τρία ἢ τέσσαρα εἰς τὸ Γεράνι τὰς 16 Ὀκτωβρίου.

Ἔτσι πρῶτα πρῶτα χτυποῦσε ἀνάρηα, σκόρπια. Λὲς κ' ἐδοκίμαζε τὴ δύναμί της.

Ἔπειτα γιὰ μερικαῖς ἡμέραις ἄφινε νὰ λησμονηθῇ. Ἤθελε νὰ κάμῃ τὸν κόσμο νὰ ξεθαρέψῃ,

Digitized by Google

ὅπως τὸ θηρίο ἀφίνει λάσκο στὸ θῦμα του νὰ δοκιμάσῃ τὴ φυγή, γιὰ νὰ τὸ σπαράξῃ ἔπειτα σ' ἕνα πήδημα μὲ περισσότερη εὐχαρίστησι.

'Ο κόσμος ἐξεθάρρευε καὶ ἐγύριζε ἡ γαλήνη στὰ πρόσωπα καὶ τὸ χαμόγελο στὸ στόμα.

Μὰ αὐτὴ ἔβοσκε σὰν τὴν κρυμμένη τὴ φωτιά, ἐλούφαζε σὰν τὴν τίγρι πρὶν χυμήσῃ, ἐσέρνουνταν κρυφοδάγκατη ὀχιά.

Εἰς τὰς 21 'Οκτωβρίου ἐξέσπασε ἀχόρταγη. Παράλυσε τότε τῆς ψυχαῖς ὁ κρύος φόβος καὶ ὅσοι ἠμποροῦσαν ἐζήτησαν σωτηρία στὴ φυγή.

Δὲν ἦταν φυγὴ πολέμου αὐτή· δὲν θὰ πατοῦσε τὰς 'Αθήνας ὁ ἐχθρός, οὔτε ἀκούουνταν ἀπὸ μακρυὰ κούφια, βουβή, τοῦ κανονιοῦ ἡ βροντή. 'Αλλὰ τὸν ἔνοιωθε χωρὶς νὰ τὸν βλέπῃ τὸν ἐχθρὸ ὁ ἄμοιρος ὁ κόσμος, παντοδύναμο σὰν τὸ θάνατο. Καὶ ἔφευγεν. 'Η 'Ιερὰ ὁδός, ἡ ὁδὸς τῶν Πατησίων, τῆς Κηφισιᾶς, τοῦ Μαραθῶνος, κάθε δρόμος ποῦ ἔφερνε σένα χωριὸ τῆς 'Αττικῆς ἦτο γεμάτος, ἀπὸ κάρρα, ἁμάξια, φορτηγὰ ζῶα, πεζούς, παντοῦ μία ἀτελείωτη ἁλυσσίδα, ποῦ ἐσέρνουνταν καὶ σήκονε παχύ, οὐρανόψιλο τὸν κουρνιαχτό. Κλάμα καὶ θρῆνος παντοῦ· τὰ πράγματα ριμμένα ἄνω κάτω μὲ τὴν τρελλὴ βία τοῦ φόβου, σὰν σὲ πυρκαϊά, μέσα στ' ἁμάξια. Ὅ τι πρόφθασε ὁ καθένας. Ὦ, τὰ ἐλεεινὰ καραβάνια τῆς συμφορᾶς!

Πολλοὶ δυστυχισμένοι ποῦ δὲν εἶχαν τῆς τρακόσαις ἢ τετρακόσαις δραχμαῖς ποῦ εἶχε φθάσει τὸ ἀγῶϊ ἑνὸς ἁμαξιοῦ ἕως εἰς τὰ περίχωρα, ἔφευγαν φορτωμένοι ὀλίγα ροῦχα στὸν ὦμο, ἕνα καλάθι μὲ ψωμὶ στὸ χέρι, κ' ἡ γυναῖκες ἔσερναν τὰ παιδιά. 'Ακολουθοῦσαν καὶ κάτι ἀραχνιασμένοι γέροι καὶ γρηαῖς, ξεκλειδωμέναις ὑπάρξεις, κουρέλια τῆς ζωῆς, ποῦ δὲν εἶχαν μεγάλαις ἐλπίδες, ὅτι θὰ τραβήξουν μακρυά. 'Αλλὰ ἡ ζωὴ εἶναι φῶς. 'Αποχαιρετῶντας τὴ ζωὴ ὁ Αἴας, τοῦ ἡλίου τὸ φῶς ἀποχαιρετοῦσε, γιὰ τοῦτο εἶνε μεγάλη ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς στῆς φωτειναῖς τῆς χώραις, ποῦ τῆς σκεπάζει γαλάζιος, ἡλιοχρύσωτος οὐρανός.

Τριάντα χιλιάδες ψυχαῖς εἶχαν τότε αἱ 'Αθῆναι. Δὲν ἔμειναν μέσα στὴν πόλι περισσότεραις ἀπὸ ὀκτώ.

Μακρυά, μακρυὰ ἀπὸ τὸ φαρμάκι ποῦ ξερνάει ὁ ἀνασασμὸς τῆς θεοκατάρατης τῆς Ξένης.

Γ'.

'Η 'Αρχὴ τὰ εἶχε χαμένα μέσα στὰς 'Αθήνας. Ὅλα τὰ γραφεῖα ἐρήμωσαν, ὅταν ἐφούντωσε τὸ κακό. 'Υπουργοὶ ἔφευγαν καὶ ὅσοι ἔμειναν δὲν εὕρισκαν ὑπάλληλο νὰ ἐργασθοῦν. Δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοὺς κρατήσῃ οὔτε τὸ παράδειγμα τοῦ ἀλησμονήτου βασιλέως, ὅπου πιστὸς στὴ θέσι του, ἐβοηθοῦσε, ἐπαρηγόραε, ἐλεοῦσε καὶ ὅπου τὸν ἴδιο του μανδύα ἔβγαλε γιὰ νὰ σκεπάσουν ἕνα δυστυχισμένο ποῦ ψυχομαχοῦσε στὸ δρόμο.

Καὶ ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ κακά, ποιὸς θὰ τὸ πιστέψῃ, ἐβασίλευε ἀπὸ τότε πολυκέφαλο θεριὸ τὸ ρουσφέτι. Ἦταν ἀλήθεια ἀβάφτιστο τότε, ἀλλὰ ζωντανό, θεριωμένο, Δράκος ὄνομα καὶ πράμμα.

Σὲ τέτοιαις φοβεραῖς μέραις δύο διευθυνταὶ τῆς 'Αστυνομίας διωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἴδια κυβέρνησιν ἦλθαν στὰ χέρια μέσα στὸ γραφεῖο ποιὸς νὰ κρατήσῃ τὴν ἀρχή. 'Εκεῖνος ποῦ ἐνίκησε, ἔστειλε στὴ φυλακὴ τὸν ἄλλο.

'Υπῆρξαν εἶν' ἀλήθεια, ἰατροὶ ἥρωες, γεμάτοι ἀφοσίωσι, θάρρος, ἀφιλοκέρδεια. Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς βοηθῶντας τοὺς δυστυχισμένους, χωρὶς μισθό, χωρὶς ἀμοιβή, ὁ Σταυρίδης ἔδωσε καὶ τὴ ζωή του τὴν πολύτιμη. Τὸ ἰατροσυνέδριο ἄνοιξε ἐράνους γιὰ νὰ τοῦ ἐγείρουν μνημεῖον. Δὲν τὸ ηὗρα ὅμως πουθενὰ στὸ νεκροταφεῖο. Ἔχει τόσο ἀδύνατο μνημονικὸ ἡ Εὐγνωμοσύνη!

Μὰ καὶ θέσεις ἐφύτρωναν τότε πυκναῖς μέσα στὴ φουσκὴ τῆς 'Επιδημίας. Μισθοὶ ἰατρῶν ἀστυνομικῶν, τακτικῶν, ἐκτάκτων, ἐπικούρων καὶ βοηθῶν τῶν ἐπικούρων. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς φοιτηταὶ πρωτοετεῖς. Ἂν ἡ γλῶσσα ἐβοηθοῦσε περισσότερο γιὰ νὰ προμηθεύσῃ ἕνα καινούργιο τίτλο, θὰ διώριζαν καὶ ἄλλους ποῦ ἀπάνω κάτω νὰ ἔχουν τὸ χρέος νὰ συνδράμουν τοὺς ἐπικούρους. 'Απ' ἔξω δὲ ἄλλοι ἰατροὶ νὰ ὑβρίζουν τοὺς διωρισμένους καὶ νὰ γίνεται ἕνα ἐλεεινὸ ἀλληλοφάγωμα, ὅπου ἦταν κακούργημα σ' ἐκείναις τῆς δύστυχαις ἡμέραις.

'Ο ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν γιὰ νὰ δώσῃ τόπο τὴ ὀργή, ***ἀφοῦ ἐσυμβουλεύθη καὶ τὸν πρέσβυν τῆς 'Αγγλίας***, κοντὰ στοὺς ὀκτὼ πρώτους δημοτικοὺς ἰατρούς, διορίζει ἄλλους ὀκτώ. 'Αλλὰ οἱ πρῶτοι δὲν δέχονται τοὺς νέους, δὲν ἐννοοῦν νὰ συνεργασθοῦν μαζύ τους.

'Ανοίγει τὸ ὑπουργεῖο πίστωσι διακοσίων δραχμῶν σὲ κάθε φαρμακεῖο γιὰ τὰ γιατρικὰ τῆς φτώχιας. 'Επειδὴ ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς ἰατροὺς νὰ στέλλουν τὰς συνταγὰς μόνον εἰς τὰ ἰδικά των φαρμακεῖα, μερικοὶ ταῖς ἄφιναν ἀνυπόγραφαις καὶ οἱ δυστυχισμένοι ποῦ εἶχαν τοὺς ἀρρώστους ἐγύριζαν μὲ τὴ συνταγὴ στὸ χέρι ὅσο ποῦ νὰ εὑρεθῇ ὁ συνεννοημένος φαρμακοποιός, ὅπου ἐγνώριζε τοῦ ἰατροῦ τὸ γράψιμο ἢ τὸ ἰδιαίτερο σημάδι. Οἱ φαρμακοποιοὶ ποῦ εἶχαν φίλους ἰατροὺς ἐτελείωσαν τὴν πίστωσι ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα. Τότε μερικοὶ ἰατροὶ ἢ δὲν ἔγραφαν καθόλου συνταγαῖς ἢ ταῖς ἔστελλαν στὰ ἴδια φαρμακεῖα, γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τὴν ἀρχὴ νὰ αὐξήσῃ τὴν πίστωσι. Καὶ ἄλλοι φαρμακοποιοὶ ἔδιναν γιατρικὰ μ' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, ἄλλοι ὅμως ὄχι. Μιὰ δυστυχισμένη ποῦ εἶχε χάμου τρία παιδιὰ ἐγύριζε ὁλήμερα μὲ τὸ χαρτὶ τοῦ γιατροῦ στὸ χέρι, χωρὶς κανεὶς νὰ ἐκτελῇ τὴ συνταγή της.

Ἄχ! Αὐτοὶ ποῦ δὲν βρίσκουν σήμερα τίποτε γερό, τίποτε στὴ θέσι του, ὅπου μᾶς πετοῦν πάντοτε κατὰ πρόσωπο, τὸν παληὸ καλὸ καιρό, μὲ τὸ νὰ χωρίζῃ ἀπὸ τοὺς καιροὺς ἐκείνους τὰ μάτια τῆς μνήμης των, ὅλο τὸ μακρυνὸ διάστημα τῶν περασμένων χρόνων, ὁμοιάζουν ἐκείνους ὅπου ἀπὸ μακρυὰ βλέπουν ὅλα τὰ βουνὰ ὁμαλά, ὡραῖα, χρυσοπράσινα, εὐκολοπάτητα· οὔτε τῆς ἄγριαις ρεματιαῖς, οὔτε τοὺς ἀπάτητους γκρεμνούς, οὔτε τῆς καταβόθραις τῆς σκοτειναῖς βάζει ὁ νοῦς των. 'Ακόμη ὀλιγώτερο τὰ φείδια ποῦ σέρνονται στῆς πλαγιαῖς των.

Σὲ πολλὰ σπίτια ποῦ λημέριαζε ἡ ἐπιδημία ἔσμιγαν τρεῖς τέσσερες ἰατροὶ καὶ ἐπίκουροι καὶ

Digitized by Google

βοηθοί. Μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα δεινὰ ὁ κάθε ἰατρὸς ἀκολουθοῦσε καὶ δική του θεραπευτικὴ καὶ ἔστι ἐπάλευαν μαζὺ μὲ τοὺς ἰατρούς, ἀπάνω εἰς τὰ κορμιὰ τῶν δυστυχισμένων, τὸ ὅπιον καὶ αἱ ἐντρίψεις καὶ τὰ ἀντισπασμωδικὰ καὶ τὸ διττανθρακικὸν νάτρον καὶ τὰ ἐμετικὰ κάρυα καὶ τὸ θεϊκὸν ὀξὺ καὶ ἡ θεϊκὴ στρυχνίνη καὶ ὅσα ἄλλα δὲν χωρεῖ τοῦ ἀνθρώπου ὁ λογισμός.

Ἄλλαις πάλι οἰκογένειαις ἐξεκλήριζαν χωρὶς νὰ ἰδοῦν κανένα ἰατρό. Ἀλλὰ ἡ μόνη γι' αὐτοὺς ζημία ἦταν ὅτι δὲν ἀπέθνησκαν σὰν τοὺς πρώτους στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἐπιστήμης καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς ἱεροὺς κανόνας της. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦταν τὸ ἴδιο. Κροῦσμα ἐσήμαινε θάνατος. Καὶ ἂν στοὺς ἑκατὸν ἐζοῦσαν πέντε ἢ ἓξ τοῦτο ἦτο τῆς τύχης ὅλως διόλου, καὶ κανένα φάρμακο δὲν ἐμπόρεσε νὰ φανῇ γενικῶς ὠφέλιμον [1].

Τοῦ νοσοκόμου τὸ ρουσφέτι πολὺ ὀλίγοι εἶχαν τὴ φιλοδοξία νὰ τὸ ζητοῦν. Οἱ περισσότεροι ἦσαν Γάλλοι τοῦ στρατοῦ τῆς Κατοχῆς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ὄθωνος ἐχάρισε ἀπὸ ἕνα πολύτιμο χρυσὸ ρωλόγι, γιὰ ἀνάμνησι τῆς ἡρωϊκῆς φιλανθρωπίας των. Ἔγραψαν τότε ὅτι αὐτὰ τὰ ἐχάρισε ἡ κυβέρνησις. Δὲν ἦταν ἀλήθεια. Τὸ μνημονεύω, ἂν καὶ μικρὸ πρᾶγμα, γιατὶ εἶνε μία ἀπὸ τῆς ἀναρίθμηταις ἀχτίνες ποῦ δείχνουν τὴ λάμψι τῆς διαμαντένιας του καρδιᾶς.

Δ'.

Ἡ ἐξουσία σὲ τέτοια θλιβερὴ περίστασι ὄχι μόνο δὲν κατώρθονε νὰ ἐπιβάλῃ διατίμησι στῆς πρώτης ἀνάγκης τὰ τρόφιμα, ἀλλ' οὔτε αὐτὸ τὸ ταχτικὸ ἄνοιγμα τῶν μαγαζειῶν. Ἔτσι, κοντὰ στὴν ἄσπλαχνη ἀρρώστια, ἐθέριζε τὴν φτώχια τὴν ἄμοιρη, καὶ ἡ πεῖνα. Γιατὶ ὅλοι ἐκερδοσκοποῦσαν ἀλύπητα ἀπάνω στὴ γενικὴ δυστυχία. Φωτιὰ τὸ ψωμί, τὸ κρέας, τὸ λάδι, τὸ ρύζι· περισσότερο τὸ ρύζι ποῦ τὸ ζητοῦσαν ὅλοι γιὰ προληπτικὸ τῆς μαύρης ἀρρώστιας.

Ὅσο ἠμποροῦσε ἡ Ἀρχὴ ἀγόραζε τρόφιμα καὶ μὲ τὸ μέσο τῆς ἀστυνομίας τὰ πουλοῦσε στὸν κόσμο.

[1] Θουκυδ. 2. 51. «Ἔθνησκον δὲ οἱ μὲν ἀμελείᾳ, οἱ δὲ καὶ πάνυ θεραπευόμενοι. Ἕν τε οὐδὲ ἓν κατέστη ἴαμα, ὡς εἰπεῖν ὅτι χρὴ προσφέροντας ὠφελεῖν· τὸ γάρ του ξυνενεγκὸν ἄλλον τοῦτο ἔβλαπτε».

Ὅταν συνέλεγον τὰς πληροφορίας περὶ τῆς χολέρας τοῦ 1854, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν τραγικῶν ἐπεισοδίων, τὸ μὲν ἐκ τοῦ συγχρόνου τύπου καὶ τῶν δημοσίων ἐγγράφων τῶν ἀρχῶν, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀναμνήσεως ἐπιζώντων, πρὸ παντὸς ἰατρῶν καὶ ἱερέων, μὲ κατέπληξεν ἡ ὁμοιότης τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἐκυριάρχησεν ἡ ἐπάρατος ἐπιδημία καὶ τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων, ἅτινα ἐξεκόλαψε, πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ λοιμοῦ, ὅστις ἠρήμωσε τὴν αὐτὴν παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ Ἱεροῦ Βράχου πόλιν, ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὡς περιέγραψε τὸν λοιμὸν ἐκεῖνον τὸ βαθὺ πνεῦμα τοῦ Μεγάλου Ἱστορικοῦ. Αἱ αὐταὶ τῆς ἰατρ. ἐπιστήμης εἰς τὰ σκότη περιπλανήσεις, αἱ αὐταὶ τοῦ ὄχλου παραφοραί, ἡ αὐτὴ ἀποκάλυψις τῶν ἀποτόμων ἀντιθέσεων τῆς αὐτοθυσίας καὶ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἄκαρδον τοῦ στυγνοῦ ἐγωϊσμοῦ ἀπομόνωσιν, πρὸς τὰ ἀφυπνισθέντα βδελυρὰ ἔνστικτα τῆς ἁρπαγῆς· ἡ αὐτὴ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος κατὰ τὴν κορύφωσιν τῆς ἀπογνώσεως διάσεισις, ὁ αὐτὸς περὶ τὰς ταφὰς κυκεών. Παραθέτω τὰ πιστοῦντα τὴν παρατήρησιν ταύτην σχετικὰ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου χωρία.

Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ κι' αὐτὴ ἡ ταλαίπωρη Ἀρχὴ καὶ ποῦ νὰ πρωτοπροφθάσῃ μέσα σ' αὐτὸ τὸ χαλασμό, ὅπου ἐξεκλείδονε κάθε δεσμό, ὅπου ἐγκρέμιζε κάθε ἱεραρχία; Πολλὰ γραφεῖα εἶχαν ἐρημώσει ἀπὸ τὸν πρῶτο προϊστάμενο, ὡς τὸν τελευταῖο κλητῆρα. Εἰς ἕνα ὑπουργεῖο ὁ ὑπουργὸς δὲν εὕρισκε ὑπάλληλο νὰ ἐργασθῇ.

Καὶ ὅμως τόση ἦτο τότε ἡ κομματικὴ λύσσα, ὅπου ἐφημερίδες τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπὸ ταῖς πρώταις τοῦ καιροῦ ἐκείνου, μόλις κατώρθονε νὰ ἐργασθῇ τὸ τυπογραφεῖο τους, ἐτυπόνοντο μὲ κατηγορίαις κατὰ ὑπουργῶν, ὅτι εἶχαν συντροφιὰ μὲ τοὺς ἀρτοποιοὺς καὶ τοὺς κρεωπώλας νὰ γδύνουν τὸ βασανισμένο κόσμο καὶ νὰ κερδίζουν συντροφικά. Αὐτὰ βέβαια σήμερα, δόξα νά χῃ ὁ Θεός, δὲν θὰ ἐγράφοντο. Σήμερα οἱ βρισιαῖς στὸν πολιτικὸ ἀνταγωνισμὸ ξεπετιοῦνται πλειὸ φουσκωμέναις, πολύχρωμαις σὰ σφαίραις ἀπὸ σαπουνάδα, ἀλλὰ σὰν αὐταῖς ἄβλαβαις. Τότε ὅμως κάθε ὅπλο ποῦ μποροῦσε νὰ ρίξῃ κάτω τὸν ἀντίπαλο τὸ ἐπίστευαν νόμιμο καὶ τὸ μεταχειρίζοντο ὅλοι μὲ ἥσυχη καρδιά.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ αἰώνια **σύντονα μέτρα** ποῦ ἔλαβεν ἡ Ἐξουσία στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιδημίας πρὶν τοὺς σκορπίσει ὅλους ὁ φόβος, ἦσαν τέτοια, ὥστε νὰ φυτεύουν στῆς καρδιαῖς χίλιαις φρικταῖς ἐντυπώσεις, νὰ παραλύουν κάθε θάρρος.

Ἔτσι πρῶτα πρῶτα ὁ κρύος Φόβος [1] ἐξεκλείδονε τὴ ζωὴ καὶ ἄνοιγε πρόθυμα τὸ δρόμο στὸ Θάνατο.

Τὴν ἡμέρα ἐτσάκιζαν τὰ ἀδυνατισμένα νεῦρα καὶ ἐφοῦντοναν τὴν τρομάρα ἐκείναις ἡ ἀτελείωταις τυμπανοκρουσίαις σὲ κάθε διάβασμα διαταγῆς. Καὶ ὅλαις ἡ ἀρχαῖς ἔκαναν διαγωνισμὸ ποιὰ νὰ γράψῃ περισσότεραις· ἡ μία πλειὸ φρόνιμη ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μιὰ ἀπηγόρευε νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ δρόμο ἄνθρωποι ὕστερα ἀπὸ τὰς ὀκτὼ τὸ βράδυ. Γιατί; Γιὰ νὰ μὴ μποροῦν νὰ ζητήσουν βοήθεια ἢ γιὰ νὰ μὴ ἐμποδίζουν στὸ δρόμο τοὺς κλέφταις; Μία ἄλλη ἐμπόδιζε νὰ πουληθῇ κάθε εἶδος χορταρικό, κάνοντας μονάχα χάρι στῆς ντομάταις. Καὶ ὅλαις εἶχαν μέσα τους γραμμένο εἴκοσι φοραῖς τὸ ὀλιγώτερο τὸ ὄνομα τῆς χολέρας.

Τὴ νύχτα πάλι ἐκεῖνα τὰ κόκκινα καὶ μαβιὰ φαναράκια, ποῦ εἶχε κρεμάσει ἡ ἀστυνομία στῆς πόρταις τῶν γιατρῶν, ἐσάλευαν στὸν ἀέρα καὶ τρεμόσβυναν, τρομάρα στῆς λαφιασμέναις ψυχαῖς, σὰν ἐκείναις τῆς μαβιαῖς φλόγες ποῦ τρεμουλιάζουν καμμιὰ φορὰ τὴ νύχτα ἀπάνω στὰ μνήματα καὶ στοὺς βάλτους.

Εἶχαν συστήσει καὶ ἕνα νοσοκομεῖον τῶν χολεριώντων μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴν ἀκούραστη ἀφοσίωσι τοῦ διευθυντοῦ του ὁ Ἅγιος Παντελεήμων καμμιὰ ἄλλη ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὸ θάνατο δὲν μποροῦσε νὰ δώσῃ, ἐλεημοσύνη ἀνώφελη, φτηνή, ποῦ ἔτρεχε ἄφθονη

[1] Θουκυδ. 2. 51. «Δεινότατον δὲ παντὸς ἦν τοῦ κακοῦ ἥ τε ἀθυμία, ὁπότε τις αἴσθοιτο κάμνων· πρὸς γὰρ τὸ ἀνέλπιστον εὐθὺς τραπόμενοι τῇ γνώμῃ πολλῷ μᾶλλον προσίεντο σφᾶς αὐτοὺς καὶ οὐκ ἀντεῖχον καὶ ὅτι ἕτερος ἀφ' ἑτέρου θεραπείας ἀναπιμπλάμενος, ὥσπερ τὰ πρόβατα ἔθνησκον».

Digitized by Google

στὸ δρόμο, καὶ σ' εὕρισκε μόνη της, χωρὶς νὰ ἔχῃς ἀνάγκη νὰ τὴν ζητήσῃς.

Εἶχε καὶ κάτι ξυλοκρέβατα ἐλεεινὰ γιὰ νὰ μαζεύουν τοὺς προσβαλλομένους ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους.

Ὢ Θεέ μου! Πόσοι ἔπεφταν κάτω μὲ τὴν ἀνατριχίλα τῆς τρομάρας, σίγουρο πρόδρομο τῆς χολέρας, μόνο μὲ τὸ νὰ βλέπουν τοὺς δυστυχισμένους, εἴτε στὸ πρῶτο στάδιο, εἴτε στὸ ψυχομάχημα, ριγμένους στὰ ἐλεεινὰ ἐκεῖνα σταυρωτὰ ξύλα, νὰ τοὺς κουβαλοῦν ψιλὰ στὸν ὦμο μεθυσμένοι, τινάζοντάς τους χωρὶς πόνο, χωρὶς λύπη.

Σκεπασμένοι μὲ μαῦρα μάλλινα ροῦχα εἶχαν μόνο τὸ πρόσωπο ξέσκεπο, σφραγισμένο, οἱ περισσότεροι, μὲ ἐκείνη τὴν ἀφιλονείκητη σφραγίδα τοῦ χολερικοῦ θανάτου, μὲ ἐκεῖνο τὸ παράξενο μαβὶ χρῶμα τὸ ξέθωρο, ποῦ ἔμοιαζε καὶ τοῦ λουλακιοῦ καὶ τῆς μαραμένης ἀγριοβιολέτας τὸ χρῶμα.

Ἕνας δυστυχισμένος ποῦ εἶχε ἀκόμη μέσα του λίγη ζωή, εἴτε ἐπήδησε ἀπὸ τρομάρα, εἴτε ἔπεσε ἀπὸ τὸ ξυλοκρέβατο, καὶ ἐκυλίστηκε στὸ χῶμα, σὲ ἕνα στενόδρομο τοῦ Ροδακιοῦ. Ποιὸς θὰ τὸ πιστέψῃ; Δὲν ἔσκυψαν οἱ μεθυσμένοι νὰ τὸν μαζέψουν, ἀλλὰ τὸν ἐτελείωσαν μὲ κλωτσιαῖς στὴν κοιλιά, σ' αὐτὴ τοῦ χολερικοῦ θανάτου τὴν ἑστία.

Ἐκεῖνοι ποῦ τὰ εἶδαν αὐτά, ὅσο ζοῦν τὰ βλέπουν ἐμπρός τους, ὅταν τὰ θυμοῦνται, μὲ πάντα καινούργια τὴν ἀνατριχίλα τῆς ψυχῆς.

[Ἕπεται συνέχεια.]

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ[1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Τὸ ἀρχοντικὸν τοῦ Τοκαδέλου, ὅπου μὲ τὸ δρομαῖον βῆμα τῶν δυσηρεστημένων συμπεριπατητῶν ἔφθασαν μετ' ὀλίγα λεπτά, εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς Πλατείας Ρούγας, ὄχι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀκριβῶς, ἀλλ' εἰσέχον ὀλίγον πλαγίως, ὥστε νἀποτελῆται πρὸ αὐτοῦ μικρά τις πλατεῖα· διότι ἡ παλαιὰ ἀκανόνιστος ρυμοτομία ἐπέτρεπεν εἰς πάντα τῶν μικρῶν αὐτῶν δυναστῶν νὰ παρεκκλίνῃ ὅσον ἤθελε τῆς εὐθείας. Μεγάλη τετράγωνος οἰκία, ἁπλῆ καὶ ἀμαυρά, μὲ δύο σειρὰς ἀτελευτήτους παραθύρων θολωτῶν, ἄνευ φύλλων, ὑπενθύμιζε τὰ παλάτια τἀντανακλώμενα ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἀδρία. Ἐξ ὅλων τῶν ἰχνῶν, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν εἰς τὸν τόπον ἡ ἐνετικὴ κυριαρχία, τὸ διαρκέστερον ἴσως θὰ εἶνε ἡ ἰδιαιτέρα ἀρχιτεκτονικὴ τῶν παλαιῶν αὐτῶν ἀρχοντικῶν, τῶν καλοκτίστων καὶ ζοφερῶς μεγαλοπρεπῶν, τὰ ὁποῖα φαίνονται προκαλοῦντα τὸν χρόνον καὶ ἐν γένει τῆς πόλεως ἡ ἀποκρυσταλλωμένη φυσιογνωμία, ἡ ὁποία εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μάλιστα πολὺ βραδέως συμμεταβάλλεται πρὸς τὰ νεώτερα.

Ἡ οἰκογένεια τοὺς περιέμενεν ἀπὸ πολλῆς ἤδη ὥρας εἰς τὴν τραπεζαρίαν.

« Ἐξεχρονιαστήκατε, βρὲ ἀδελφέ! » εἶπεν ἡ κυρία Τοκαδέλου καὶ ἐπλησίασε πρώτη πρὸς τὴν τράπεζαν, περὶ τὴν ὁποίαν ὅλοι ἔλαβον θέσιν. Ὁ παλαιὸς τετράπλευρος καθρέπτης μὲ τὸ δρύϊνον πλαίσιον, ἀνηρτημένος ἀπέναντι τῆς θύρας, ἀντανέκλα τὴν ζοφερὰν ἐπίπλωσιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς δωματίου, τὴν λευκάζουσαν τράπεζαν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τὰ πρόσωπα τῶν περικαθημένων. Ἡ κυρία Τοκαδέλου, ἡ κοντέσσα, ἦτο ὑψηλὴ καὶ εὔρωστος γυνή, σφίγγουσα ὑπὸ μαῦρον μεταξωτὸν περικόρμιον τοὺς εὐρεῖς ὤμους καὶ τὰ ἄφθονα στήθη. Αἱ δύο κόραι της, φοροῦσαι οἰκιακὰς ἐσθῆτας ἐξ ἐρυθρᾶς ἰνδιάνης ὁμοιομόρφους, ἔλαμπον ἀπὸ ὡραιότητα, — ἡ Κεβή, ἕως εἰκοσαέτις, μὲ τὸ αἰώνιον μελιτῶδες μειδίαμα ἐπὶ τοῦ προσώπου, λεπτοφυὴς μᾶλλον καὶ ὑψηλή, καὶ ἡ Κίτη, μόλις δεκατριέτις, ἀλλὰ προώρως ἀνεπτυγμένη, μᾶλλον χαμηλὴ καὶ παχεία, μὲ στρογγυλὸν πρόσωπον, ἐπιδεικνύουσα ὑπὸ τὸ πολὺ βραχὺ φόρεμα κνήμας χονδρὰς καὶ εὐπλάστους καὶ προβάλλουσα στῆθος αὔθαδες, ἀπὸ τόρα φημιζόμενον. Οἱ δύο ἄνδρες, καθήμενοι μεταξὺ τῶν τριῶν γυναικῶν, συνεπλήρουν τὴν ὀλιγομελῆ σήμερον οἰκογένειαν, ἡ ὁποία ἐδεκατίσθη μὲν ὑπὸ τοῦ θανάτου καὶ διεμελίσθη, ἀνέτρεφεν ὅμως μετὰ φροντίδος βλαστοὺς πλήρεις ζωῆς, πᾶσαν προκοπὴν ὑποσχομένους.

«Νιανιὰ ἐγίνηκε ἡ μανέστρα!» εἶπε μετὰ μορφασμοῦ δυσαρεσκείας ἡ Κίτη, ἐσκυμμένη ἐπὶ τοῦ πινακίου της καὶ ἀνακινοῦσα διὰ τοῦ ἀργυροῦ κοχλιαρίου τὴν ὄρυζαν, ἡ ὁποία πράγματι εἶχεν ἀρχίσει νὰ διαλύεται.

«Μὰ ἐπαραργήσατε, τὸ παρακάνατε!» εἶπεν ἡ κ. Τοκαδέλου, ταὐτὰ φρονοῦσα περὶ τῆς σούπας της. Ἀλλ' ὁ σύζυγός της, ὁ ὁποῖος δὲν την εὕρισκε δὰ καὶ τόσῳ χαλασμένην, ἐδικαιολογεῖτο προβάλλων ὅτι αὐτὰς τὰς ἡμέρας ποῦ ἐπλησίαζαν αἱ ἐκλογαί, ἦτο ἀδύνατον νὰ εἶνε ἀκριβὴς εἰς τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, «ἰνπουῦντο στὴ μία παναπῆ» δοῦλος τοῦ κόσμου κατ' ἀνάγκην καὶ περισπώμενος διαρκῶς ὑπὸ τῆς ἐνεργείας. Ὁ Τόνης ὅμως, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν παρατεινομένην μετὰ τοῦ Τσέτσε συνομιλίαν, δὲν εὕρισκεν οὔτε ἴχνος ἐνδιαφέροντος, δυναμένου νὰ δικαιολογήσῃ τὴν θυσίαν μιᾶς σούπας ἀπὸ ὡραῖον παχὺ βωδινόν, ἐρρόφησεν ὀλίγες κοχλιαριὲς καὶ ἀπώθησεν ἀπ' ἔμπροσθέν του τὸ πινάκιον:

« Ἀηδία εἶνε, δὲν μπορῶ νά τη φάω!»

Ἐζήτησε δὲ ἀμέσως ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην τὸ κρέας, χωρὶς νὰ προσέξῃ εἰς τὸ βλέμμα τοῦ πατρός του, ὁ ὁποῖος δὲν εἶδε πολὺ εὐνοϊκῶς καὶ τὸ νέον κίνημα τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ἐτελείωσε τὸ γεῦμά των μὲ τὴν συνήθη σιγὴν καὶ ταχύτητα καὶ καθεὶς ἀπεσύρθη εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἐκτὸς τῆς κυρίας Τοκαδέλου, ἡ ὁποία ἐξηπλώθη ἐκεῖ εἰς μίαν πολυθρόναν νἀποτελειώσῃ τὸ γαλλικόν της μυθιστόρημα, — διότι εἶχε τὸ ἐλάττωμα τῆς φιλαναγνωσίας ἡ καλὴ κυρία. Τὰ δωμάτια εὑρίσκοντο ὅλα εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα, διότι τὸ πρῶτον κατεῖχον αἱ αἴθουσαι, ἡ τραπεζαρία καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ κ. Τοκαδέλου. Τὸ δωμάτιον τοῦ Τόνη, ἀκρογωνιαῖον μ' ἓν παράθυρον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ ἓν ἐπὶ τῆς ἄλλης, εἶχε παλαιὰν ὅπως

1 Ἴδε σελ. 51

Digitized by Google

όλη ή οικία την έπίπλωσιν, εκτός της κλίνης, την οποίαν είχε φέρει ο νέος έκ Πατρών και των διαφόρων αντικειμένων των έσπαρμένων κατ' άτακτόν τινα τάξιν έπί των τραπεζίων και των όκριβάντων. Εις την γωνίαν, μεταξύ των δύο παραθύρων υπήρχε μία πολυθρόνα, ευρεία ώς κλίνη, ένδεδυμένη διά κιτρίνου ξεθωρισμένου δαμασκηνού, όμοίου μέ τό των παραπετασμάτων. Έπ' αυτής ήγάπα νά έξαπλόνεται ό Τόνης μετά τό γεύμα, όπως συνείθισεν έπί μακρόν έν Πάτραις, όπου, ύποκλέπτων ολίγην ώραν, άφ' ού έπέστρεφεν άπό τό έστιατόριον είς τό Γραφείόν του, έξηπλούτο έλλείψει κλίνης έπί όμοίας πολυθρόνας και προσεπάθει όλίγον νά κοιμηθή, βαυκαλώμενος ύπό τού τρομώδους θορύβου της άκοιμήτου άτμομηχανής, έρχομένου μακρόθεν έκ των διαμερισμάτων τού άπεράντου έργοστασίου . . . Καί τόρα ή κλίνη έμενεν άνέπαφος και ό Τόνης έρρέμβαζεν έπί της πολυθρόνας του. Ένθεν και ένθεν έπί των ύαλοπινάκων των άνοικτών παραθύρων έβλεπεν άντανακλώμενον μέρος τού έξω τοπίου, στέγας, προσόψεις και τόν φαιόν ουρανόν. Οι κρότοι της πόλεως κάτωθεν έφθανον μέχρι τού ύψους έκείνου άσθενέστεραι· μόνον τό πέταλον ενός ίππου, άναπαυομένου παρά τόν σταύλον, έκρότει κατ' ίσα διαλείμματα έπί τού λιθοστρώτου της αυλής, ντούκ ντούκ, ό δέ ξηρός ήχος άνερχόμενος εύρισκεν άντήχησιν έντός τού κρανίου τού Τόνη, ώς έάν σφύρα έσωτερική έκτύπα τούς κροτάφους του. Τό κακόν κατήντησε μετ' ολίγον άνυπόφορον, προπάντων άφότου ό νέος έπρόσεξε παρά πολύ εις αυτό. Έκυψεν έκ τού παραθύρου της αυλής και έφώναξε:

«Μανθαίο! Μανθαίο!

— Όρσε!» άπεκρίθη κάτωθεν ή φωνή τού γηραιού ίπποκόμου.

«Μπάσε τό άλογο μέσα!»

Ό Μανθαίος, άνθρωπος τού σπιτιού άπό χρόνια, δέν ήτο άπό έκείνους, οι όποίοι συνειθίζουν νά έκτελούν τάς διαταγάς των κυρίων των άνευ σχολίων.

«Ώ πράμματα!» άνέκραξε διαμαρτυρόμενος «κ' έγώ ήλεγα πώς θά μου πής τίποτσι άλλο. Και δέν ήξέρω παναπή έγώ πότε θά μπάσω τό άλογο!

— Μπάσ' το μέσα, πού σού λέω.

— Καλέ άστο, κόντε μου, έδεκει πού τώχω νά πάρη κομμάτι άέρα . . .

— Ού! βάλτο μέσα, χριστιανέ μου, και μή με κάνης τόρα νά κατεβαίνω κάτω . . . Χτυπάει τό πόδι του στήν πλάκα και κοντεύει νά μου πετάξη τό κεφάλι.

— Μπάσ' το, Μανθαίο!» είπε μέ τό μπάσσο του και ό κ. Τοκαδέλος, άκούσας τόν διάλογον και έπιφανείς είς τό πλησίον παράθυρον.

— «Καλά, καλά, όπως όρίζετε!» είπεν ό Μανθαίος, ύποκύψας είς την άπαίτησιν των κυρίων του, άλλ' όχι όλίγον δυσφορών διά την ύπό μυρίας προφάσεις έπέμβασιν των νέων είς τά καθήκοντα των γερόντων. Είσήγαγεν έν τούτοις ό γέρων τόν ίππον έντός τού σταύλου, μεθ' ό έπέστρεψεν ό Τόνης νά έξαπλωθή έπί της πολυθρόνας του ήσυχώτερος.

Ή άλήθεια είνε ότι αύτάς τάς ήμέρας ήτο είς άκρον έρεθισμένος και τό παραμικρόν τόν ήνώχλει. Τί νά τω συνέβαινεν άρά γε; Τά συμπτώματα ήσαν πολύ άνησυχαστικά: Νευρική έξέγερσις, βλέπετε, άνησυχία διηνεκής, άποστροφή πρός την έργασίαν, άηδία γενική έκ τού κυκλούντος, δυστροπία άσυνήθης. Έδυσκολεύεσο νάναγνωρίσης τόν πρό μικρού φιλόπονον ώς μέλισσαν, τόν ήρεμον και γλυκύν, τόν εύχαριστημένον έξ όλων. Είς τό κατάστημα άφινε μόνον τόν ύπάλληλόν του αυτός δέ περιεπλανάτο έπί ώρας ή, άν και παρών, περιεπλάνα τόν νούν του, ολίγην δίδων προσοχήν είς την έργασίαν. Έπί της τραπέζης του έκειντο άπό ήμερών, συμπιεζόμενοι διά μικράς μεταλλίνης χειρός, λογαριασμοί τινες έπείγοντες, τούς όποίους είχε πάρει είς τό σπίτι νά έπιθεωρήση μέ την ήσυχίαν του και άκόμη δέν το είχε κατορθώσει. Εύτυχώς ό ύπάλληλός του, ό Λούκας, ήτο νέος τίμιος και μέ ίκανότητα, ώστε νά ήμπορή νά τον άναπληρόνη άνευ ζημίας, άλλως *ά μόντε μαγαζί*, καθώς έλεγε παραπονούμενος ένίοτε είς τούς στενούς φίλους διά τού **παρτσινέβελου** την άμέλειαν.

«Καί πάει καλά τό ύποκατάστημα» προσέθετε «Ένα **ουδέ** ένέργεια χρειάζεται και νά ίδής τό σιόρ Τόνη νά μήν έχη άνάγκη κανένανε».

Άλλ' ό άγαθός Λούκας έλογάριαζε χωρίς την Μαργαρίταν Στέφα. Ό παρτσινέβελος είχεν αίσθανθή πρός αυτήν άπό τινων μηνών κάτι τι, τό όποίον δέν διέφερε πολύ άπό έρωτα . . . Ό έκτακτος τύπος της πυρράς καλλονής, ώς διετηρήθη και άνεδείχθη μάλιστα κατά την άνάπτυξιν της κόρης, οίος έσελάγιζεν έν τη μνήμη του άπό της παιδικής αυτών σχέσεως της τρυφεράς, τόν είλκυσε πολύ περισσότερον των κοινών μορφών, έξ ών έβριθεν ή αίθουσά του και ό περίπατος. Συνέτειναν είς τούτο και αί όλως έξαιρετικαί περιστάσεις, ύπό τάς όποίας έπανέβλεπε την κόρην έκείνην. Μόνη νέα έν μέσω των γεροντίων, σφριγώσα και λάμπουσα έν τη παρακμή και τω σκότει της παλαιάς οικίας, πατρός και μητρός όρφανή και συμπαθώς μελανειμονούσα, έπιβαλλομένη διά της κρίσεως πρό της γεροντικής έπιμονής, άντιτιθεμένη ίσχυρώς κατά των παντοειδών προλήψεων, αίτινες κατέθλιβον και την οικογένειαν και την συνοικίαν και την τάξιν, φύσει άνεπτυγμένη και νεωτερίζουσα έν μέσω δεισιδαιμόνων και άμαθών, πλουσία άκόμη άρκετά έν μέσω πτωχών, άπετέλει φυσιογνωμίαν ίδιάζουσαν, την όποίαν νέος των ίδεών και τού χαρακτήρος τού Τόνη δέν ήτο δυνατόν νά παρίδη. Κατ' άρχάς δέν είχε συλλάβει τίποτε περί αυτής ώρισμένον, άρκούμενος νάναπλάττη γλυκέα τινά όνειρα, όσα έχώρουν είς μικράν γωνίαν της φαντασίας τού έμπόρου, την έλευθέραν διά τοιούτου είδους όνειρα, και νά την βλέπη όσον έδύνατο συχνά, άφίνων άπεριόριστον όλως τό αίσθημα, τό όποίον ύπεισήρχετο είς τά στήθη του. Βραδύτερον όμως,— έβδομάδας τινάς δηλαδή μετά την πρώτην συνάντησιν, άλλ' άντιστοιχούσας πρός έτη διά πάθη τόσον ταχέως αυξάνοντα, — ή μαγγανεία ήρχισε νά γίνεται ίσχυροτέρα, ένεκα νέας αιτίας. Φαίνεται ότι και ή Μαργαρίτα έδειξεν είς αυτόν κλίσιν άκουσίαν, μυστικήν και άδιόρατον,

Digitized by Google

ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας μόνον ὀφθαλμοὶ διὰ τοῦ ἔρωτος ὡπλισμένοι διακρίνουν . . . Οὕτως ὁ νέος ἔφθασε βαθμηδὸν μέχρι τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν εἴδομεν σήμερον, νὰ πίπτῃ χαῦνος ἐπὶ τῆς πολυθρόνας του καὶ νὰ ρεμβάζῃ μίαν κόμην πυρράν, ζεῦγος ὀφθαλμῶν μελανῶν ἐπὶ προσώπου λευκοῦ, στικτοῦ ἐξ ἐφηλίδων, καθ' ὃν χρόνον ἐξηκολούθει ἡ μεταλλίνη χεὶρ νὰ συμπιέζῃ τὴν δεσμίδα τῶν λογαριασμῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης του. Καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ εἴπῃ εἰς κανένα τίποτε, χωρὶς νὰ μαντεύσῃ ἕως τόρα τίποτε, οὔτε ἐκ τῶν φίλων κανεὶς οὔτε ἐκ τῶν οἰκείων, ἐκτὸς τῆς Μαργαρίτας, πρὸς τὴν ὁποίαν αἴσθημα, ὡς τὸ τοῦ νέου Τοκαδέλου, δὲν ἦτο δυνατόν, μὲ ὅλην του τὴν σιωπήν, νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ κεκρυμμένον. Οἱ νέοι αὐτοὶ ἐφέροντο μοιραίως, θὰ ἔλεγες, ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον. Ἐκτὸς τῆς ψυχικῆς συγγενείας καὶ εἷς κοινωνικὸς λόγος τοὺς ἐσυμπλησίαζε μετὰ δυνάμεως ἀσφαλοῦς. Τάσις τις ἀκατάσχετος ὤθει τὴν κόρην ὁλοὲν ὑψηλότερον τῆς τάξεώς της, ὑπὸ τὸ φύσημα τῶν νέων ἰδεῶν, ἐν ᾧ αὐτὸ τοῦτο τὸ φύσημα κατεβίβαζε πρὸς χαμηλότερα ὁλοὲν στρώματα τὸν νεανίαν. Ὅταν λοιπὸν ὁ εἷς ἀνήρχετο οὕτω καὶ ὁ ἄλλος κατήρχετο, φυσικὸν ἦτο νὰ συναντηθοῦν εἰς ἓν σημεῖον τῆς κοινωνικῆς κλίμακος.

Ἐν τῇ ἡσύχῳ ἐρωτικῇ ρέμβῃ, ἐν ᾧ ἠρέμει τὸ ἀπέραντον μέγαρον καὶ κατεπνίγετο ὁ κρότος τοῦ ἐνοχλητικοῦ πετάλου ἐπὶ τοῦ χώματος τοῦ σταύλου, ἦλθε ταχέως ἡ ὥρα τῆς ἀφυπνίσεως. Κάτωθεν ἀντήχησεν ὡς ἐγερτήριον ὑπὸ τοὺς δακτύλους τῆς Κεβῆς τὸ παλαιὸν μακρόουρον κλειδοκύμβαλον, μὲ τὴν ὑδαρὰν καὶ ἐξηρθρωμένην φωνήν, ἀφυπνίσαν τὰς ἠχοὺς τῶν θολωτῶν αἰθουσῶν· ταυτοχρόνως δὲ ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν του ὁ κόντε Ριχάρδος, περιβεβλημένος τὴν ἐπιδιορθωμένην καὶ ὄζουσαν βενζίνης ρεδιγκόταν του καὶ θωπεύων διὰ τῆς καμπυλωτῆς ψήκτρας τὸν ὑψηλὸν του πῖλον. Ἐπλησίαζεν ἡ ὥρα τῆς διαδηλώσεως, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ὑπαγῃ εἰς τὸ καζῖνον, ὅπου θὰ συνηθροίζοντο ὅλοι καὶ θὰ ἐξεκίνουν.

«Δὲν θάρθῃς λοιπὸν νὰ πᾶμε στὴν Ἐπίδειξι ;» ἠρώτησε τὸν υἱόν του.

Ὁ νέος δὲν εἶχε τὴν ἐλαχίστην ὄρεξιν νὰ ὑποβληθῇ εἰς τοιαύτην ἐνόχλησιν, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν πατέρα του ἐπεθύμει νὰ δυσαρεστήσῃ δι' ἐντελῶς ἀποτόμου ἀρνήσεως.

«Καλλίτερα νἆμαι ἐδῶ τὴν ὥρα ποῦ θὰ περάσετε... Ἔπειτα τόρα εἶνε ἀργά... ὡς ποῦ νὰ ντυθῶ...

— Νὰ πάω στὸ διάολο ! νὰ πάω στὸ διάολο ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ ποῦ ἔκαμα !» ἀνέκραξε μὲ μεγάλην φωνὴν ὁ Τοκαδέλος, ἐξερχόμενος ὁρμητικῶς τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ ἐκυμάτιζαν ἀπειλητικαὶ αἱ μακραὶ του φαβορίται.

Ὁ υἱὸς δὲν ἀνταπήντησε τίποτε, ἀλλ' οὔτε ἐσκοτίσθη πολὺ διὰ τὴν θορυβώδη δυσαρέσκειαν. Ἤξευρεν ὅτι αἱ παραφοραὶ τοῦ πατρός του ἦσαν οὕτω συχναὶ καὶ ἀναίτιοι, ἡ δὲ μεγάλη αὐταπάρνησις τῆς κατάρας, συμπεριλαμβανούσης πρῶτον τὸν καταρώμενον, τὸν ἔκαμε νὰ κατευνασθῇ ἀμέσως καὶ ἀκουσίως του νὰ μειδιάσῃ.

Τὸν ἄφησε νὰ καταβῇ διὰ τῶν τοξοειδῶν κλιμάκων καὶ ἅμα τὸν ἤκουσεν ἐξελθόντα εἰς τὴν ὁδὸν, ἔκυψεν ἀπὸ τὸ παράθυρον καὶ τὸν ἐφώναξε :

— «Πατέρα ! Παπάκη !

— «Τί ὁρίζεις τὸν πατέρα σου ;» ἠρώτησε μὲ τὸ μπάσσο του ὁ Τοκαδέλος.

— «Ἐδῶ σᾶς περιμένω ἐγώ. Τὴν ὥρα ποῦ θὰ περάσετε, θὰ καταιβῶ μαζί σας.

— «Καλά !» ἀπήντησε μὲ τόνον κάπως δυσηρεστημένον ἀκόμη ὁ πατήρ, ἀλλ' ἀποδεχόμενος εὐχαρίστως ὡς πλήρη τὴν ἱκανοποίησιν ἐκείνην καὶ μάλιστα ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων του, τῶν **παιδιῶν**, τὰ ὁποῖα τὸν περιέμενον κάτω εἰς τὴν εἴσοδον, διὰ νά τον συνοδεύσουν μέχρι τοῦ καζίνου. Προεπορεύθη λοιπὸν ὁ ὑποψήφιος καί τον ἠκολούθησαν τὰ παιδιά, σχηματίσαντα ὄπισθέν του οὐρὰν ἀρκετὰ μεγάλην καὶ ἀπεμακρύνθησαν ὅλοι μὲ βῆμα στρατιωτικόν, ἄνευ φωνῆς, σοβαρώτατα.

«Τὸ μπουλοῦκι τοῦ Τοκαδέλου» ἔλεγον οἱ διαβάται ἀποκαλυπτόμενοι πρὸ τοῦ ὑψηλοῦ πίλου· ὁ δὲ Τόνης, παρακολουθῶν τὸ ἄγημα ἀπὸ τοῦ παραθύρου ἐκίνει σχετλιαστικῶς τὴν κεφαλὴν καὶ — σύμπτωμα ἴσως τῆς νευρικῆς του ἐξεγέρσεως — ἐλεεινολόγει τὸν πατέρα του καὶ ᾤκτειρε τοὺς ἀνθρώπους του καὶ τοὺς χαιρετῶντας καὶ τὸν ἑαυτόν του . . .

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΗΝΑΙ Η ΒΑΚΧΑΙ

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ ΚΣΤ'. Η ΥΜΝΟΣ

(Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Fritzsche)

Ἡ Ἰνὼ κ' ἡ μηλομάγουλη Ἀγαύη κ' ἡ Αὐτονόη
τρεῖς εἰς τὸ ὄρος συντροφιαὶς ἐπῆραν, τρεῖς κ' ἐκείναις.
κι ἀπὸ πυκνὴ βαλανιδιὰ κόφτοντας ἄγρια φύλλα
καὶ κίσσερα κι ἀσφόδελο, τῆς ἄνω γῆς βλαστάρι.
βωμοὺς ἐστῆσαν δώδεκα σὲ καθαρὸ λιβάδι,
τοῦ Διονύσου τοὺς ἐννιά, τοὺς ἄλλους τῆς Σεμέλης·
καὶ τὰ ἱερὰ ζυμαρικὰ βγάζοντας ἀπ' τὴν κίστη
'ς τοὺς νεοθέριστους βωμοὺς τ' ἀπίθωσαν μὲ σέβας,
ὅπως ταὶς δίδαχνε ὁ θεὸς κι ὅπως αὐτὸς ποθοῦσε.
Κι ὅλ' ἀπὸ βράχον ἄγριον ἐκύτταζε ὁ Πενθέας
μέσ' ἀπὸ σχῖνο, παλαιὸ χαμόδεντρο τοῦ τόπου.
Πρώτη τὸν εἶδε καὶ φριχτὰ τοῦ φώναξ' ἡ Αὐτονόη
κ' ἔξαφνα ὁρμῶντας, φοβερὰ τοῦ μανιωμένου Βάκχου
ἄναψεν ὄργια, ποῦ ποσῶς οἱ βέβηλοι δὲν βλέπουν.
Μάνιζ' ἐκείνη, ἐμάνιζαν ὅλαις εὐθὺς οἱ ἄλλαις,
κ' ἔφευγε αὐτὸς περίφοβος κι αὐταὶς τὸν κυνηγοῦσαν
κι ἀπὸ τὴ ζῶσι ἐσήκωσαν τὸ φόρεμα ὥς τὸ γόνα.
Τότε ὁ Πενθέας ἔκραξε· «γυναῖκες, τί ζητᾶτε ;»
κ' ἡ Αὐτονόη· «γρήγορα θὰ μάθῃς πρὶν ἀκούσῃς.»
Εὐθὺς βογγῶντας ἅρπαξε τὴν κεφαλή του ἡ μάννα,
ὅσο τρομαχτικὰ βογγᾷ λιόντισσα ποῦ βυζαίνει·
κατόπ' ἡ Ἰνὼ τοῦ ξέσχισε τὴν πλάτη καὶ τὸν ὦμο
πατῶντας τον μὲς τὴν κοιλιά, κι ὅμοια κ' ἡ τρίτη ἐχύθη.
Ταὶς σάρκαις, ποῦ περίσσευαν, ἐμοίρασαν οἱ ἄλλαις
καὶ μὲς ταὶς Θήβαις ἔφθασαν ὅλαις βαμμέναις αἷμα,
ἀπὸ τὸ ὄρος φέρνοντας ὄχι Πενθέα, πένθος.
Ἐγώ, κι ἂν ἄλλος ἐμπλεχθῇ 'ς τὴν ἔχθρα τοῦ Διονύσου,
ἂς πάθῃ καὶ χειρότερα, ποσῶς δὲν θὰ φροντίσω,

Digitized by Google

κι ἂν εἶναι ἀκόμη ἐννιὰ χρονῶν ἢ κι ἂν πατῇ τὰ
δέκα (¹).
Μοῦ φθάνει ἐγὼ νὰ μείνω ἀγνὸς καὶ 'ς τοὺς ἀγνοὺς
ν' ἀρέσω.
Οἰωνὸς ἕνας σεβαστὸς εἶναι τοῦ Δία τοῦτος·
« 'Σ τοὺς θεοφόβους τὰ καλά, 'ς τοὺς ἀσεβεῖς δὲν
πρέπουν. »
Χαρὰ 'στὸ Βάκχο ποῦ ψηλὰ 'στὰ χιόνια τοῦ Δρακάνου
ὁ μέγας Ζεὺς ἐξέρραψεν ἀπὸ τὸ θεῖο σκέλος·
χαρὰ καὶ 'στὴν πεντάμορφη Σεμέλη καὶ 'σταὶς ἄλλαις
τοῦ Κάδμου κόραις, ποῦ πολλαὶς ταὶς σέβονται
ἡρωίναις·
σὲ πρᾶξι ταὶς ἐρέθισεν ὁ Βάκχος, ποῦ δὲν ἔχει
ποσῶς κατάκρισι· κανεὶς ἔργα θεῶν μὴ ψέγῃ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΙΣ²

Τὰ αἰσθήματα ταῦτα εὑρίσκουσι πιστὴν ἠχὼ εἰς τὴν καρδίαν τῶν σημερινῶν Σλάβων. Ἀρκεῖ τις νὰ παρατηρήσῃ τὴν συγκίνησιν τῶν ἀκροωμένων τὰ ᾄσματα ἐκεῖνα εὐγενῶν Ῥωσσίδων διὰ νὰ μαντεύσῃ ὅτι, ὅσον δήποτε καὶ ἂν διαφέρωσι κατὰ τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν, εἶναι ἐν τούτοις γνήσιαι ἀδελφαὶ τῶν Ἀθιγγανίδων, τὰ αὐτὰ ὑποκρύπτουσαι πάθη ὑπὸ τὴν ἀριστοκρατικὴν αὐτῶν ἐπιφύλαξιν καὶ ἀλαζονείαν. Οἱ δὲ ἄνδρες οὐδόλως κρύπτουσι τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτῶν. Πᾶς Ῥῶσσος εἶναι πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ καὶ τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ῥούβλιον πρὸς ἀπόλαυσιν ἡδονῆς τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἀνωτέραν πάσης ἄλλης. Πολλοὶ εἶναι οἱ καθ' ἑσπέραν μεταβαίνοντες εἰς τὰ ἀθιγγανικὰ ταῦτα καταγώγια καὶ μένοντες ἐκεῖ ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ τὸ κράτος τυραννικῆς ἕξεως, δυναμένης νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν τῶν ὀπιοφάγων. Ἀλλὰ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς προσφέρονται μετὰ φιλικῆς οἰκειότητος πρὸς τὰς Ἀθιγγάνας. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐστενοχώρει κάπως αὐτοὺς ἡ παρουσία τῶν κυριῶν· τὴν ἐπιοῦσαν ὅμως θὰ ἔλθωσιν ἐκεῖ μόνοι, καὶ ὁ καμπανίτης καὶ τὰ ῥούβλια θὰ χυθῶσι ποταμηδόν. Τὴν διασκέδασιν ταύτην διακόπτουν συνεχῶς ἔριδες ἢ καὶ συμπλοκαὶ μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἐμπόρων περὶ κατοχῆς τῆς αἰθούσης καὶ τῶν ἀοιδῶν. Οἱ εὐσεβεῖς μεγαλέμποροι τῆς Πετρουπόλεως, οἱ ἀμετρήτους ἀνάπτοντες λαμπάδας καὶ κανδήλας ὑπὸ τὰ εἰκονίσματα τῶν Ἁγίων, εἶναι ἐξ ἴσου ἐνθουσιώδεις καὶ ἔτι μᾶλλον μεγαλόδωροι τοῦ ἀνατολικοῦ ᾄσματος ἐρασταί. Ἀθιγγανὶς ἔξοχος εἰς τὸ εἶδός της δύναται ἀκόπως νὰ κερδίσῃ ὅσα καὶ ἡ πρωταγωνίστρια τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος. Περὶ δὲ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς, ὅπως καὶ τῆς συζύγου τοῦ Καίσαρος, οὐδὲ κἂν ὑποψία συγχωρεῖται. Ἄγρυπνοι τῆς σωφροσύνης αὐτῆς φρουροὶ εἶναι τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα, ἡ ζηλοτυπία τῶν ὁμοφύλων ἀνδρῶν καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐλπὶς νὰ νυμφευθῇ στρατηγόν. Τὰ τοιαῦτα τῷ ὄντι συνοικέσια δὲν εἶναι σπάνια ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ πλεῖσται κόραι τῆς Σαμαρκάνδας διάγουσιν ἥσυχον βίον οἰκοδεσποίνης εἰς τὸ μέγαρον τοῦ εὐγενοῦς συζύγου των, διοικητοῦ ὁλοκλήρου ἐπαρχίας.

Ἡ ἀπέλευσις τοῦ χειμῶνος μεταβάλλει τελείως τὴν ὄψιν τῆς πρωτευούσης, τὸ δὲ ἐαρινὸν κάλλος οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὰ θέλγητρα τοῦ χειμῶνος. Τὰς μαύρας χειμερινὰς διαδέχονται αἱ λεγόμεναι «λευκαὶ νύκτες» καὶ τὴν στιλπνότητα τοῦ πάγου

Ψωμοζήτης.

ἡ ἀντανάκλασις εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Νεύα τῶν παροχθίων μεγάρων. Τὸ δὲ θέρος εἶναι ὄψιμον καὶ ἐπέρχεται μετ' ἀκαριαίας ταχύτητος. Τὰ δένδρα τὰ ὁμοιάζοντα γυμνοὺς σκελετοὺς ἐνδύονται τὴν πράσινην στολήν των εἰς διάστημα δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν. Ἡ φυλλοφορία συμπίπτει μὲ τὰς φωτεινὰς νύκτας τοῦ λήγοντος Μαΐου. Ὁ ἥλιος μόλις κρύπτεται ἐπὶ δίωρον, καὶ οὐδὲ τότε ἐντελῶς. Τὸ ἐρύθημα τῷ ὄντι τῆς δύσεως συγχέεται μὲ τὸ ῥόδινον χρῶμα τῆς αὐγῆς. Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα οὔτε ἡμέρα εἶναι οὔτε νύκτα, ἀλλ' οὔτε λυκαυγὲς ἢ δείλη ὅπως ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἰδιαίτερόν τι εἶδος ἀκτινοβολίας, παρέχει ἄλλου κόσμου λευκὸν φῶς, ὑπὸ τὸ ὁποῖον τὰ ἐπίγεια πλάσματα, στερούμενα πάσης σκιᾶς, ἔχουσιν ὄψιν φαντάσματος. Οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ ὕπνον κατὰ τὰς ἀμφιβόλους ταύτας ὥρας πᾶς ὁ ἔχων κάπως εὐαίσθητα τὰ νεῦρα.

Αὐτὴ εἶναι ἡ καλὴ ἐποχὴ τῶν ἐκδρομῶν εἰς τὰς νήσους τοῦ Νέβα. Οὐδὲν τῷ ὄντι ὑπάρχει εἰς ἄλλον τόπον χαριέστερον ἢ δροσερώτερον τοῦ λαβυρίνθου ἐκείνου δένδρων, διὰ τοῦ ὁποίου ῥέουσιν αἱ διακλαδώσεις τοῦ ποταμοῦ μέχρις οὗ χυθῶσιν ἡσύχως εἰς τὴν θάλασσαν περὶ τὸ *Ἀκρωτήριον*. Τοῦτο εἶναι ὁ

(¹) «Sit autem novennis vel decimum annum intraverit.» Assentior Mablino aliisque poetam de industria his mysticis verborum involucris usum esse existimantibus. Fritzsche.

² Τέλος. Ἴδε σελ. 40

Digitized by Google

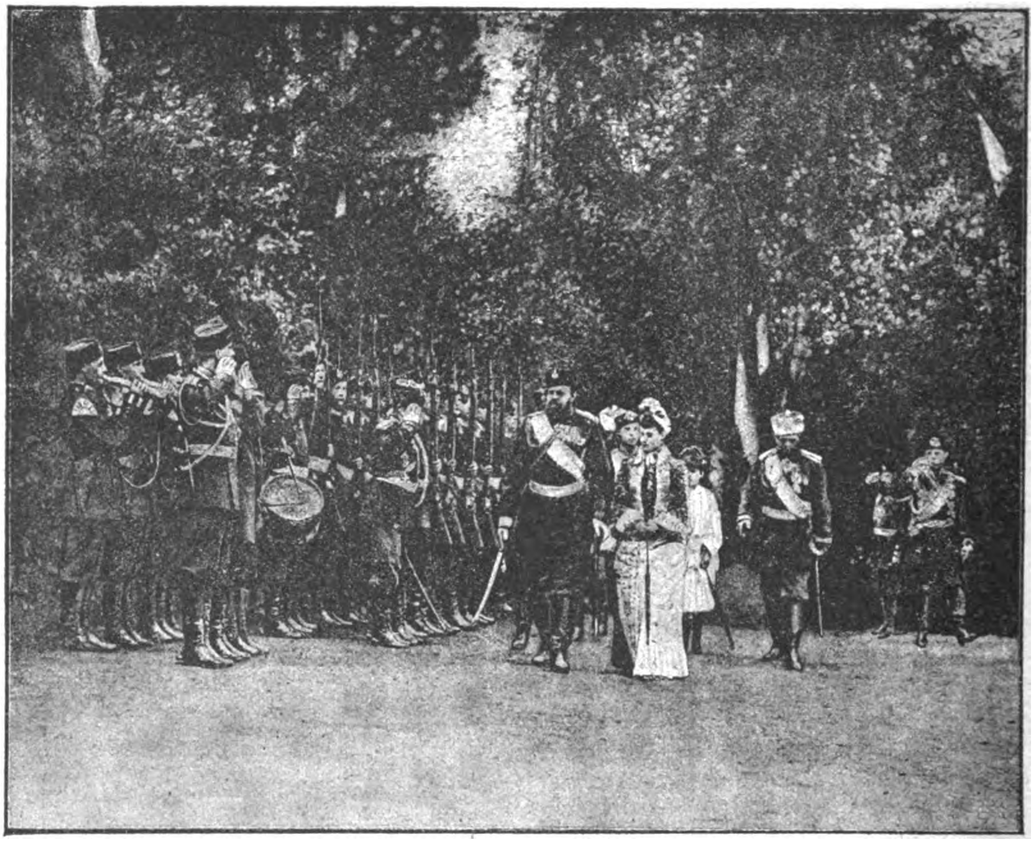

Ἐπιθεώρησις τῆς φρουρᾶς ἐν Πετερχώφ.

ἀρεστὸς κατὰ τὸ ἔαρ περίπατος τοῦ ἐκλεκτοῦ κόσμου, τὸ Ἁϊδ-Πὰρκ καὶ τὸ Ἄλσος τῆς Βουλονίας τῶν Πετρουπολιτῶν. Αἱ ἀνοικταὶ ἅμαξαι καὶ αἱ δρόσκαι ἀντικατέστησαν ἤδη τὰ ἔλκηθρα. Ὅπως πανταχοῦ τῆς πρωτευούσης ἀποτελοῦσι καὶ ἐκεῖ τὴν πλειονοψηφίαν οἱ ἀξιωματικοί, περιμένοντες τὰ ἐνδιαφέροντα αὐτοὺς ὀχήματα καὶ σχηματίζοντες

Πέτρος ὁ Μέγας. (Ἔργον τοῦ Φαλκονέ).

ἅμα φθάσουν ὁμίλους περὶ αὐτά. Οἱ διάλογοι περιστρέφονται περὶ τὰ νέα τῆς ἡμέρας ἢ ἄλλα θέματα οἰκειότερα, ἐνῷ τὸ βλέμμα ἀκολουθεῖ τὰ φεύγοντα πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Φινλανδίας ἁλιευτικὰ πλοιάρια, ἢ τὴν βραδεῖαν κατάβασιν τοῦ ἡλίου εἰς τὰ ὕδατα τοῦ κόλπου. Αἱ ὧραι ἐκεῖναι εἶναι ἥσυχοι καὶ γλυκύταται, οὐδ' ἐνθυμίζει ὡς ἀλλαχοῦ τὴν ταχεῖαν αὐτῶν φυγὴν τὸ ἐπερχόμενον σκότος. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τοῦ περιπάτου, ἡ ὑψωθεῖσα ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ ὁμίχλη λάμπει ὡς ἀργυρᾶ ὀθόνη ὑπὸ τὸ μαγικὸν πελάγισμα τῆς «λευκῆς νυκτός». Τὰ ὀχήματα σκορπίζονται ταχέως εἰς τὰς δενδροστοιχίας τῶν νήσων, ἀποβιβάζοντα τοὺς ἐπιβάτας πρὸ τῆς ὀπισθίας θύρας τῶν θερινῶν οἰκημάτων τῶν εὐπατριδῶν καὶ τῶν πλουσίων ἐμπόρων. Ἑκάστη τῶν οἰκιῶν τούτων ἔχει καὶ ἄλλην εἴσοδον μετ' ἀναβάθρου βυθιζομένου εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ. Παρὰ τὰς βαθμίδας τῶν ἀναβάθρων τούτων σαλεύουσιν αἱ λέμβοι, διὰ τῶν ὁποίων συγκοινωνοῦσι τὰ μέγαρα τῆς ἀρκτικῆς ταύτης Βενετίας. Οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ ὅσοι ἄλλοι δὲν δύνανται ν' ἀπομακρυνθῶσι τῆς πρωτευούσης διέρχονται εἰς τὰς ἐξοχὰς ἐκείνας ὁλόκληρον τὸ θέρος καὶ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν διάρκειαν ἀντηχοῦσιν αἱ ὑπαίθριοι ὀρχῆστραι καὶ τὰ ᾄσματα τῶν ᾠδικῶν καφενείων. Ὁ ξένος ὁ μετ' ἐκπλήξεως παρατηρῶν τὴν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ζωηρὰν κίνησιν καὶ πάντας ὄχι μόνον διασκεδάζοντας ἀλλὰ καὶ γευματίζοντας εἰς τὸ ὕπαιθρον κλίνει νὰ πιστεύσῃ ὅτι διά τινος μαγικῆς ῥάβδου μετεβλήθησαν οἱ Ῥῶσσοι εἰς Ἰταλούς.

Οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες τὴν αὐλὴν διέρχονται τοὺς θερινοὺς μῆνας ἄλλοτε εἰς Τσαρκοσέλον καὶ ἄλλοτε

Digitized by Google

Ἡ στέψις Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ'.

Digitized by Google

εἰς Πετερχὸφ κατὰ τὴν ἑκάστοτε ὄρεξιν τοῦ κυρίου των. Αἱ παρὰ τὰ δύο ταῦτα ἀνάκτορα πολίχναι ἠγέρθησαν ἀντικρὺ ἀλλήλων εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου σιδηροδρομικῆς ὥρας ἀπὸ τῆς Πετρουπόλεως. Τὸ Πετερχὸφ ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς δευτέρα ἔκδοσις τῶν Βερσαλλιῶν. Ἐκεῖ τῷ ὄντι ἐπροσπάθησεν ὁ Μέγας Πέτρος νὰ μιμηθῇ ὅσα τὸν εἶχον θαμβώσει εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Λουδοβίκου Δ', τοὺς ἀπεράντους παραδείσους, τὰς γεωμετρικῶς κανονικὰς δενδροστοιχίας καὶ τοὺς ἐκπηδῶντας ἐκ τοῦ στόματος χαλκίνων Τριτώνων κρουνούς. Ἡ γειτονεύουσα θάλασσα παρεῖχε καὶ ἄλλο στοιχεῖον καλλωπισμοῦ. Λεωφόρος γραφικωτάτη μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ δάσους ὑψικόμων δρυῶν ἄγει εἰς τὰς ἀποβάθρας τῶν αὐτοκρατορικῶν θαλαμηγῶν. Τὸ Πετερχὸφ ἐν τούτοις δὲν ηὐνοεῖτο πολὺ ὑπὸ τῶν τελευταίων Τσάρων, οἱ ὁποῖοι ἐπροτίμων τὸ Τσαρκοσέλον ὡς τερπνότερον καὶ νωποτέρας ἀνακαλοῦν ἀναμνήσεις. Τὸ κάλλιστον τοῦτο ἀνάκτορον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ῥαστρέλλη ἐντὸς πευκῶνος παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης. Ἐκεῖ ἠρέσκετο νὰ διατρίβῃ ἡ Μεγάλη Αἰκατερίνη μετὰ τῶν εὐνοουμένων αὐτῆς φιλοσόφων καὶ ποιητῶν καὶ ἔτι ζωηροτέρα εἶναι ἡ ἀνάμνησις τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' καὶ τῶν ἀνεπισήμων ἑορτῶν εἰς τὰς ὁποίας εὐηρεστεῖτο νὰ συγκαλῇ τοὺς οἰκείους του. Τὸ πέριξ ἄλσος, κοσμούμενον διὰ θριαμβικῶν ἁψίδων καὶ ἑλληνικῶν ναΐσκων τοῦ ιη' αἰῶνος, συνδέεται μὲ τοὺς κήπους τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Παύλου α', τοῦ ἀνήκοντος σήμερον εἰς τὸν Μεγάλον Δοῦκα Κωνσταντῖνον. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων παλατίων ἐπικρατεῖ ἀκατάπαυστος κίνησις καὶ διασταύρωσις ὀχημάτων, τῶν ὁποίων ἐπιβαίνουσιν οἱ κάτοικοι τῶν ἐσπαρμένων καθ' ὅλον τὸ δάσος θερινῶν ἐπαύλεων.

Ἡ κίνησις καὶ ὁ θόρυβος κορυφόνονται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων γυμνασίων τοῦ Κρανιοσέλου. Τὴν μὲν ἡμέραν διαδέχονται ἀλλήλας χωρὶς διακοπήν, αἱ πορεῖαι, αἱ στρατοπεδεύσεις, αἱ ψευδομάχαι καὶ τὰ ὑπὸ τὴν σκηνὴν προγεύματα, τὸ δὲ ἑσπέρας ἀδελφόνονται οἱ νικηταὶ καὶ οἱ νικημένοι εἰς τὸ αὐλικὸν θέατρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀποκλείεται αὐστηρῶς πᾶς ὁ μὴ φέρων περικεφαλαίαν καὶ ἐπωμίδας, ὄχι ὅμως καὶ αἱ ὡραῖαι κυρίαι, αἱ παρευρισκόμεναι τακτικῶς καὶ εἰς τὰ γυμνάσια. Οἱ ἐνώπιον αὐτῶν διεξαγόμενοι πολεμικοὶ ἀγῶνες ἐνθυμίζουσι τὴν εἰς Φλάνδραν ἐκστρατείαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὅτε ὑπὸ τὰ βλέμματα τῶν δεσποινῶν τῆς αὐλῆς καὶ τὸν ἦχον τῶν βιολίων ἐξώρμων οἱ γάλλοι στρατιῶται κατ' ἐχθροῦ πραγματικοῦ. Εἰς Κρανιοσέλον ὅπως καὶ εἰς τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον καὶ πανταχοῦ τῆς Πετρουπόλεως ἀρέσκεται ὁ ξένος ἀνευρίσκων ζωντανὰ τὰ ἱστορικὰ ἔθιμα, τὰ ἤθη, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ θεάματα τὰ ὁποῖα ἐγνώριζε εἰς τὴν πατρίδα του μόνον ἐκ τῶν βιβλίων. Ἡ Ῥωσσικὴ πρωτεύουσα καίτοι χθεσινὴ καὶ οὐδὲν περικλείουσα ἀρχαῖον μνημεῖον, παρέχει ἐν τούτοις κατὰ πᾶν βῆμα μάθημα ἱστορίας. Ὁ ἐκεῖ ξενιζόμενος δὲν ζῇ μὲ τοὺς συγχρόνους του, ἀλλὰ μὲ τοὺς προγόνους του.

VOGÜE

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἀνδρέα Καρκαβίτσα Διηγήματα.

Β'

Ἡ γλῶσσα.

Περισσότερον ἀπὸ κάθε λογικὸν ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς πεζότητος καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς καθαρευούσης, ὡς ὀργάνου καθαρῶς ποιητικοῦ, δηλονότι ἀβιάστως καὶ ἐξόχως παραστατικοῦ, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης εἰς τὴν ὁποίαν, ἀργὰ ἢ γρήγορα, εὑρίσκεται ὁ ποιητὴς ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς μόνην αὐτοῦ γλῶσσαν τὴν δημοτικήν, ὅταν θέλῃ νὰ ἀπαλλάξῃ τὰ ἔργα του ἀπὸ κάθε δεσμὸν δημοσιογραφικῆς λογοτεχνίας ἢ σοφίας πεζογραφικῆς ὁποιασδήποτε, καὶ ἁγνῶς καὶ σταθερῶς ὡραῖα νὰ τὰ διαπλάσῃ, περισσότερον ἀπὸ κάθε λογικὸν ἐπιχείρημα λαλοῦν τὰ παραδείγματα δύο συγγραφέων τῆς ἐποχῆς μας, ἀπὸ τοὺς μᾶλλον πλουσίως προικισμένους: τὸ παράδειγμα τοῦ ποιητοῦ Προβελεγίου καὶ τὸ ἄλλο τοῦ Καρκαβίτσα. Ὁ πρῶτος συλλαμβάνων ἔργα γενναίας ἐπιβολῆς, ἐπλάτυνε τὸν κύκλον τῆς ἐμπνεύσεως καὶ μέσα εἰς αὐτὸν εἰσήγαγεν ἀρχαίους κόσμους, ἁδρὰς περιγραφάς, ἐννοίας φιλοσοφικάς· ἀλλὰ ταχέως παρετήρησεν ὁ εὐαίσθητος ποιητής, μόνος αὐτὸς μεταξὺ τῶν στιχοπλόκων, οἵτινες ἐπεφάνησαν μαζὶ μ' αὐτόν, ὅτι καὶ τῶν ἀρχαίων κόσμων τὸ κάλλος καὶ τῶν ἁδρῶν περιγραφῶν ἡ δύναμις καὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἐννοιῶν τὸ ὕψος δὲν ἀποτελοῦν τὴν ποίησιν ἐνόσῳ ταῦτα δὲν ἀποτυποῦνται ζωντανὰ καὶ μὲ μορφὴν ἐκφραστικὴν ἐναρμονίως συμπληροῦσαν καὶ ἀναδεικνύουσαν τὴν οὐσίαν των· καὶ ἡ μορφὴ αὐτὴ δὲν πλάττεται καὶ ἡ ἁρμονία δὲν ἐπιτυγχάνεται, καὶ ἡ ποίησις δὲν γεννᾶται, παρὰ μόνον μὲ τῆς γλώσσης τῆς, ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν, **δημοτικῆς** τὴν βοήθειαν· παρὰ μόνον μὲ τὴν ἐντελῆ καὶ κατ' ἀκολουθίαν προσχώρησιν τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἀπὸ τότε ὁ κ. Προβελέγιος σχεδὸν μὲ καταφρόνησιν εἶδε τὰς ὀστεώδεις στροφὰς τοῦ «Μήλου τῆς Ἔριδος» καὶ τοὺς μονοτόνους δεκαπεντασυλλάβους τοῦ «Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας» ὡς γεννήματα τυφλοῦ παρελθόντος τὰ ἐλησμόνησε καὶ τ' ἄφησε νὰ τὰ θαυμάζουν ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ νωθρὰ διάνοια κρατεῖται δυνατὰ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἁρπάγην τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ· καὶ συνεφιλίωσε τὴν ποίησίν του μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς ποιήσεως. Πῶς ἔγινεν ἡ συμφιλίωσις αὐτὴ καὶ τίνας φάσεις ἔκτοτε ὑφίσταται καὶ πῶς τὴν ἐννοεῖ ὁ ποιητής, καὶ πόσον αὕτη συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ, δὲν θὰ δοκιμάσω νὰ τὸ εἴπω τώρα, ἀλλ' εἰς ξεχωριστὸν ἄλλοτε ἄρθρον περὶ τῶν ποιημάτων του. Τώρα δὲν θὰ ἐξηγήσω παρὰ μόνον, συντομώτατα καὶ ἀτελῶς, φοβοῦμαι, τὴν ἀπολύτρωσιν διηγηματογράφου, ὡς ὁ Καρκαβίτσας, ἀπὸ τῶν ἁρπάγην τοῦ τυφλοῦ παρελθόντος.

Πολὺ φοβοῦμαι πρὸς τούτοις ὅτι μὲ ἄκρατον ἐνθουσιασμόν, μὲ λυρισμὸν δυσκόλως συγκρατούμενον, σφάλματα ποῦ δυσκόλως συγχωροῦν οἱ περιεσκεμμένοι καὶ οἱ ψυχρόαιμοι, ὡμίλησα εἰς τὸ πα-

Digitized by Google

ρελθὸν φύλλον περὶ τοῦ συγγραφέως τῶν «Διηγημάτων». Δὲν μὲ μέλει διὰ τὰς τυχὸν ἐπικρίσεις ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὸν λόγον τοῦ φόβου μου δὲν θὰ τὸν μαντεύσουν, πολλάκις ἀποφαινόμενοι περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον δὲν ἀνέγνωσαν ἢ μὴ δυνάμενοι νὰ αἰσθανθοῦν ὅ,τι ἀναγινώσκουν. Μὲ μέλει ὅμως διὰ τὰς τυχὸν ἐπιφυλάξεις ἀνθρώπων ἄλλης τάξεως: δι' ἐκείνους ποῦ θ' ἀναγνωρίσουν τὰ ἐπίζηλα προσόντα τῶν «Διηγημάτων», ἀλλὰ καὶ θὰ προσθέσουν: «Ναί· ἀλλὰ ἡ γλῶσσά των; ἀλλ' ἡ μορφή των; τί κρίμα!» δίδοντες πολλὰ νὰ ἐννοήσωμεν διὰ τῆς ἐλαχίστης ἐπιφωνήσεως αὐτῆς. Καὶ θὰ ἔχουν κάπως δίκαιον αὐτοί. Ἀνύψωσα καὶ ἐξαίρω μέχρι τρίτου οὐρανοῦ τὴν σημασίαν τῶν Διηγημάτων τούτων τὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὰ εὐγενέστατα καὶ σπουδαιότατα στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς· παραβάλλετε τὸν «Ἀφωρισμένον», τὸν «Σπαθόγιαννον», τοὺς «Νέους θεούς», καὶ τὴν ἠθογραφικωτάτην «Λιγερήν», τὴν μὴ περιληφθεῖσαν εἰς τὰς σελίδας των πρὸς αὐτὰ τὰ Διηγήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, τὰ ἀνακηρυττόμενα ὑπό τινων ἀκόμη ὡς πρότυπα διηγηματογραφικῆς παραγωγῆς ἐν Ἑλλάδι· καὶ πλὴν ἑνὸς ἢ δύο, θὰ τὰ εὕρετε, ἀπέναντι ἐκείνων, ἀσήμαντα, παιδαριώδη, ἄψυχα, μὲ ὅλην τὴν συνθετικὴν πολλάκις δεξιότητα καὶ τὴν γλαφυρὰν καθαρολογίαν τοῦ πνευματώδους συγγραφέως των. Ἀλλὰ τὴν σημασίαν τῶν «Διηγημάτων» τοῦ Καρκαβίτσα δὲν ἀφίνει νὰ ἐκτυλιχθῇ ὁλοφάνερη καὶ νὰ χυθῇ μὲ ὅλην της τὴν λάμψιν ἡ γλῶσσα των ἡ ἄστοχος· καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐπιβουλεύεται ἡ μορφή των. Ὁ κ. Καρκαβίτσας ἔγραψε τὰ διηγήματά του εἰς τὴν συνήθη ἀκτένιστον καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐκ παραδόσεως καθαρεύουσαν τῶν πλείστων δημοσιογράφων καὶ λογίων μας· δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν χάριν καὶ τὴν ὁμαλότητα τῆς ἀττικιζούσης γλώσσης μερικῶν φημισμένων διὰ τοῦτο πεζογράφων μας, οὔτε τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐστροφίαν τῶν φιλοτεχνούντων κρᾶμα τι ἐκ τύπων καὶ συντάξεων ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων, οὔτε εὐρυθμίας εὐμοιρεῖ, οὐδὲ τάξιν τινὰ ἀκολουθεῖ, καί, ὑπὸ μίαν ἔποψιν, στερεῖται ὕφους· ναὶ μὲν ὁ συγγραφεὺς ἔχει τόσην πνεύματος περίσσειαν, ὥστε πολλάκις τὸ πνεῦμα τοῦτο διαχύνεται καὶ κατακλύζει τὰ ἐκτὸς καὶ ἀναπληρώνει πᾶσαν ὑλικωτέραν ἔλλειψιν τοῦ λόγου, καὶ βλέπομεν τότε, ὡς π. χ. εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς μαγίσσης, ὅταν τρέχῃ ἔξαλλος κατόπιν τοῦ Γιάννου καὶ τῆς Μάρως, ὡς εἰς τὴν ὁμηρικὴν μονομαχίαν τοῦ Ζάχου καὶ τοῦ Ταχὴρ ἔξω τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ὡς εἰς τὴν λεπτομερῆ παράστασιν τοῦ καρυοφυλλιοῦ τοῦ Χειμάρρα, βλέπομεν ὅτι πράγματι, καθὼς τὸ ὥρισεν ἕνας κριτικός, τὸ καλούμενον **ὕφος** δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ τὸ «κάλλος τῆς ἰδέας»· καὶ τότε τὰ παρομοιάζομεν τὰ διηγήματα αὐτὰ πρὸς τὰ πήλινα προπλάσματα καλλιτεχνῶν τινῶν, τὰ ὁποῖα θέλγουν περισσότερον ἀπὸ τὰ πλάσματά των, τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου τέλειον ἐξειργασμένα. Ἀλλὰ τοιαύτας ἐντυπώσεις ἐξουδετερώνει, πολὺ περισσότερον ἰσχυρὰ καὶ οὐσιαστική, ἡ καθολικὴ ἀντίληψις τοῦ ἀσυγχωρήτου διχασμοῦ μεταξὺ πραγματικοῦ καὶ λεκτικοῦ, τῆς γλωσσικῆς παραφωνίας ποῦ δυσαρέστως παρενοχλεῖ τὴν μουσικὴν τῆς ἐμπνεύσεως. Ὁ συγγραφεὺς εἰς ἔργα φαντασίας καὶ αἰσθήματος ἔδωκεν ἀφιλοσόφως τύπον μέσα εἰς τὸν ὁποῖον φαίνονται ὡς ψαλιδισμέναι καὶ ὡς κολοβαὶ αἱ πτέρυγες τῆς φαντασίας, καὶ ὡς μισοσβυσμένον κάρβουνον τὸ αἴσθημα. Ὁ συγγραφεὺς ὅστις ἀνέλαβε νὰ παραστήσῃ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ, νὰ ἀναπτύξῃ τὰ παραμύθια τοῦ λαοῦ, νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ, νὰ ἀπηχήσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ἐλησμόνησε τὸ παραστατικὸν σημεῖον τῆς ψυχῆς αὐτῆς, τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Ναὶ μὲν ἀρκετὰς λαϊκὰς λέξεις καὶ φράσεις μεταχειρίζεται· ναὶ μὲν κυριολεκτικῶς φροντίζει νὰ ἐκφέρῃ τὰ ὀνόματα τὰ παριστῶντα οὐσιώδη ἀντικείμενα κ' αἰσθήματα τοῦ βίου τῶν προσώπων του, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ εἰς ἀστείους ἐξελληνισμούς, καὶ εἰς νερουλὰς περιφράσεις· ναὶ μὲν οἱ ἥρωές του διαλέγονται μὲ τὴν φυσικήν, τὴν ἰδικήν των γλῶσσαν· ἀλλὰ ταῦτα, μολονότι ὑποδεικνύουν ἱκανὴν εὐθυκρισίαν καὶ παρίστανται ὡς οἱ προάγγελοι τῆς προσεχοῦς μεταβολῆς, εἶνε μέτρα ὅλως ἀνεπαρκῆ, καὶ συμβιβασμοὶ κομπογιαννίτικοι· αἱ λέξεις τοῦ λαοῦ καταντᾷ νὰ μὴν ἔχουν τὸν τόπον των ἐκεῖ, ἀσφυκτιῶσαι μεταξὺ τῶν τεχνητῶν περιόδων, ὡς ἄνθη μεταξὺ τριβόλων, καὶ οἱ διάλογοι χρησιμεύουν διὰ νὰ ἀναδεικνύουν ἔτι μᾶλλον τὸ σχολαστικὸν καὶ τὸ ἄλογον τοῦ μὴ διαλογικοῦ μέρους. Ὅσο δὲ περισσότερον ἐλεύθερος καὶ ποιητικὸς προχύνεται ὁ κόσμος τῆς φαντασίας, ὡς εἰς τὸ παραμύθι τοῦ Γιάννου καὶ τῆς Μάρως, ὅσον περισσότερον ἀδάμαστος καὶ ἐπικὸς ὁ κόσμος τοῦ ἡρωϊσμοῦ ἀπεικονίζεται, καθὼς εἰς τὸν «Σπαθόγιαννον», τόσον περισσότερον ἀφόρητος καθίσταται ὁ γλωσσικὸς διχασμός. Καὶ τόσο περισσότερον ὁ διχασμὸς αὐτὸς φαίνεται ἀδικαιολόγητος καθόσον ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐπισκοπεῖ ἀφ' ὑψηλοῦ τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἥρωας αὐτοῦ, δὲν εἶνε κατὰ ποιὸν ἀνώτερος αὐτῶν, εἶνε καὶ οὗτος ὡς αὐτοί, ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός των, πιστεύει ὅ,τι πιστεύουν, καὶ ὅ,τι ἀγαποῦν ἀγαπᾷ, αἰσθάνεται καὶ σκέπτεται ἀκόμη ὡς αὐτοί, τὰς ψυχὰς ὅλων περικλείει, λαὸς εἶνε.

Ἀλλὰ συγγραφεὺς τόσον εὐαίσθητος καὶ τόσον **ἐφτάψυχος** ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ συναισθανθῇ ἐπὶ τέλους τὸ κακὸν τῆς τοιαύτης διγλωσσίας, νὰ μὴ ἀποσείσῃ τὴν γλωσσικὴν νάρκην, νὰ μὴ καταλάβῃ ὅτι ἐν τῇ δημιουργικῇ φιλολογίᾳ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀδιαίρετον ὅρον ἀποτελοῦν γλῶσσα λαϊκὴ καὶ γλῶσσα φιλολογική, καὶ ὅτι ὅσα μέχρι τοῦδε ἔγραψε θὰ ἦσαν τελειότερα καὶ ἀληθέστερον ὡραῖα καὶ πολὺ πλησιέστερα εἰς ὅ,τι ὀνομάζεται **ἰδανικὸν** ἂν τὰ ἐξέφραζε διὰ τῆς γλώσσης τῆς ὁποίας μέχρι τοῦδε παρέβλεπε τὴν πλαστικὴν ἰσχύν, ἢ καὶ ἂν τὴν διέβλεπε, δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐργασθῇ πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Πρὸς τὸν τοιοῦτον φωτισμὸν συνήργησεν ἀφ' ἑνὸς τὸ μαντικὸν ὁρμέμφυτον καλλιτέχνου ὁποῖος ὁ κ. Καρκαβίτσας καὶ ἀφ' ἑτέρου καὶ οὐχ ἧττον ἰσχυρῶς ἡ ὁσημέραι ἀναπτυσσομένη συνείδησις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἡ ἐκδηλουμένη πότε μὲν ἀρνητικῶς μὲ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεπαρκείας καὶ τῆς ἀσχημίας τῆς καθαρευούσης, πότε θετικῶ-

Digitized by Google

τερον μὲ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ, ὡς βάσεως πάσης σοβαρᾶς καλλιτεχνικῆς ἐργασίας, καὶ ὄχι καθὼς ἀλόγως πρεσβεύουν μερικοί, ὡς ἁρμοζούσης εἰς ὡρισμένα μόνον εἴδη ποιήσεως ἢ πρὸς παράστασιν ἀγροίκων μόνον αἰσθημάτων· πρὸς τοιοῦτον φωτισμὸν συνετέλεσεν, εἰδικώτερον, καὶ ὁ κλονισμὸς τὸν ὁποῖον ἐπέφεραν εἰς τὰ πνεύματα καὶ ἡ συγκίνησις τὴν ὁποίαν ἐγέννησαν εἰς τὰς καρδίας τούτων ἢ ἐκείνων ἐκ τῶν νέων συγγραφέων μας, βιβλία καθὼς τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη, καθὼς αἱ «Κριτικαὶ παρατηρήσεις» τοῦ Καλοσγούρου εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πολυλᾶ. Τοῦ τεύχους τούτου ἡ ἀνάγνωσις συνεπλήρωσε τὴν κρίσιν καὶ ἔδειξε μίαν φορὰν ἀκόμη τὴν δύναμιν τῶν ἰδεῶν ἐπὶ τῶν ἔργων. Ὁ Καρκαβίτσας ἐγκατέλιπε τὴν πεπατημένην, ἐτίναξεν ἐπάνω της καὶ τὴν κόνιν τῶν ὑποδημάτων του, καὶ τώρα ἐπὶ τῶν δροσορρύτων καὶ ἀνθοστεφῶν, ἀλλὰ καὶ ἀκανθοσπάρτων καὶ πλανερῶν ἀτραπῶν τῆς δημοτικῆς, γενναίως ἀγωνίζεται νὰ χαράξῃ τὸν νέον δρόμον του, καὶ νὰ βαδίσῃ ἐπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀνεγείρῃ τέλος τὸ μέγα οἰκοδόμημα τῶν ὀνείρων του «ποῦ θὰ ἔχῃ ἕνα σκοπό, θὰ ἐξυπηρετῇ μίαν ἰδέα, θ' ἀποτυπώνῃ πιστὰ καὶ καθαρὰ μίαν ἐποχὴ ὁλάκερη.» Διότι τὰ ὡραῖα του «Διηγήματα» τὰ θεωρεῖ πλέον ὡς ἁμαρτίας παλαιάς, ὡς ἔργα πρωτοπείρου, σχεδὸν ἐντρέπεται δι' αὐτά, τόσον εἶν' εὐρὺ καὶ φωτεινὸν ἐντὸς τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τὸ ὄνειρον τῆς μελλούσης ἐργασίας του. Καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν περιφρόνησιν αὐτοῦ ἐξέφρασεν εἰς τὸν Πρόλογον τῶν Διηγημάτων του, ὅπου μὲ συντριβὴν ψυχῆς μετανοούσης, ἀλλὰ καὶ μὲ ὁρμὴν καρδίας γεμάτης ἀπὸ ἔμπνευσιν, ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας του. Καὶ δὲν καταφρονεῖ τὰς περασμένα ἔργα του μόνον «ὡς ἄσκοπα γραψίματα τοῦ παρελθόντος» ἀλλὰ κυριώτερον, καὶ ὡς μνημεῖα ἀσκοπώτερα γλώσσης νεκρᾶς. Καὶ ἐκδικούμενος διότι τόσον καιρὸν ἐδούλευσε τῆς γλώσσης αὐτῆς τὸ εἴδωλον, τονίζει ἐναντίον της ὀξύτατα βέλη: «Εἶνε γλῶσσα μπαλσαμωμένη, γλῶσσα ποῦ κάμποσοι ἔξυπνοι ἀντὶ νὰ τὴν ἀφήσουν μέσα 'ς τὴ σεβαστὴ θήκη της, τὴν ἐσήκωσαν, τῆς ἔδωσαν λίγη ζωὴ καὶ μὲ τὰ δεκανίκια 'στὰ χέρια, μὲ τῆς ἀράχνες καὶ τὴ σκόνη τῶν αἰώνων, τὴν ἔβαλαν μπροστὰ γιὰ νὰ τοὺς πάγῃ κούτσα-κούτσα 'στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τοῦ Ξενοφῶντα. Καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ πάγουν μόνον αὐτοί, ἀλλὰ νὰ σύρουν καὶ ὁλόκληρο τὸ Ἔθνος ὀπίσω τους. Καὶ μᾶς τὴν ἐκόλλησαν κ' ἐμᾶς, τῶν ἄμοιρων, μὲ τὰ σχολεῖα καὶ μὲ τὰ βιβλία τους τ' ἀνάποδα καὶ χρειαζόμαστε πλέον γιὰ νὰ τὴν βγάλουμε ἀπὸ πάνω μας, νὰ ριχθοῦμε 'στὴ φωτιά, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς γιὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸ χιτῶνα τοῦ Νέσσου. Ἀπὸ μέρους μου ὅμως προτιμῶ αὐτὴ τὴ θυσία, ποῦ σὰ στρίγγλα φοβερὴ ἔφαγε ὡς τὰ τόρα, ἔθαψε μέσ' 'στὰ βρωμερὰ κουρέλια της κάθε καλλιτεχνικὸ καὶ θηλυκὸ νοῦ, ποῦ ἠθέλησε νὰ τὴν λατρέψῃ. Γιατ' εἶνε γλῶσσα ποὺ σοῦ παγώνει τὸν ἐνθουσιασμό, σοῦ πλαστογραφεῖ τὴν ἰδέα, σοῦ κόβει τὴ δύναμι, σοῦ ἀλλάζει τὸ αἴσθημα. Εἶνε καλοῦπι ποὺ ἡ κακή του πάστα ἀλλάζει καὶ κάθε τι ποῦ θὰ χύσῃς μέσα του. Τῆς ρίχνεις χρυσάφι καὶ σοῦ βγάζει κάρβουνο· τῆς ρίχνεις φωτιὰ καὶ σοῦ βγάζει στάχτη· τῆς ρίχνεις αἷμα καὶ σοῦ βγάζει λαχανόζουμο. Καὶ ἂν καμμία φορὰ ἔβγαλε καὶ λαμπρὸ μέταλλο πρέπει νὰ φαντασθῇς πῶς σὲ καλλίτερο καλοῦπι τὸ μέταλλο αὐτὸ θὰ ἦταν ἀκόμα λαμπρότερο!»

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

‘‘ΣΙΜΟΝΗ,,

Ἀπό τινος ἐν τῷ «Παραδείσῳ» παίζεται μετ' ἐπιτυχίας ἐκτάκτου ἓν δρᾶμα τοῦ Ἰουλίου Λεμαίτρ.

Ὁ Λευκὸς Γάμος, — τίτλος ἀκατάληπτος ἄνευ ὑποσημειώσεως διὰ τοὺς Ἕλληνας, μὴ ἔχοντας ἀναλόγους φράσεις, τὸν ὁποῖον ὁ δόκιμος μεταφραστὴς ἔκρινε καλὸν νἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἡρωΐδος, — δὲν εἶνε ἔργον καθολικῆς οὕτως εἰπεῖν καλαισθησίας. Πρέπει νὰ ἔλαβεν ἰδιαιτέραν ὅλως τροπὴν ἡ αἰσθητικὴ ἀνατροφὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, διὰ νὰ ἐννοήσῃ, νὰ αἰσθανθῇ, ν' ἀρέσῃ τὸ παθολογικὸν αὐτὸ καλλιτέχνημα. Καὶ ὅτι εἶνε καλλιτέχνημα, κομψότατον μάλιστα, ὁ κριτικὸς δὲν το ἀρνεῖται. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν εἶνε ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἱκανοποιήσουν ὅλους τοὺς καλαισθήτους, καὶ νὰ θεωρηθοῦν ἑπομένως ἡ λυδία λίθος τῆς καλαισθησίας. Δὲν εἶνε ὁ ἥλιος ὁ ἐπιβαλλόμενος καὶ κατακτῶν μόλις ἀνατείλῃ· εἶνε ἡ μελιχρὰ ἢ ἰώδης λυχνία ἡ φωτίζουσα τὸν θάλαμον τοῦ ἰδιοτρόπου, ὁ ὁποῖος κλείει τὰ παράθυρά του τὴν ἡμέραν καὶ κάμνει νύκτα. Δὲν εἶνε τὸ ῥόδον τὸ βασιλικόν, πρὸ τοῦ ὁποίου κλίνει πᾶσα κεφαλή· εἶνε ἓν ἀνθύλλιον ξενότροπον τοῦ ἀγροῦ, τὸ ὁποῖον σὺ λατρεύεις καὶ ἄλλος ἀπορρίπτει. Δὲν εἰμπορεῖς νὰ εἴπῃς χωρὶς κίνδυνον τῆς ὑπολήψεώς σου ὅτι δὲν σοι ἀρέσει π. χ. ὁ ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Ἕκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, τὸ ᾆσμα τοῦ Οὐγολίνου, ὁ Οἰδίπους τύραννος, ὁ δὸν Κιχώτης, ὁ Ἀμλέτος καὶ ἄλλα ἀσυγκρίτως μὲν μικρότερα, —ὡς ἡ Φεδώρα, ὁ Λουκῆς Λάρας—ἀλλ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν κατὰ τὴν κοινὴν πρόληψιν ὑγιῶν βάσεων ἐστηριγμένα. Εἰμπορεῖ ἀφ' ἑτέρου νὰ εἶσαι πολὺ καλαίσθητος ἄνθρωπος καὶ ὅμως νὰ μὴ σου ἀρέσουν μερικὰ τραγουδάκια τοῦ Χάϊνε, τὰ ἔργα τοῦ Βωδελαίρ, μερικὰ διηγήματα τοῦ Χόφμαν ἢ τοῦ Πόε, ὁ Τοσούλης τοῦ Δωδέ, τὸ Γατὶ τοῦ κ. Μητσάκη ἢ μᾶλλον τὰ Θεάματα τοῦ Ψυρρῆ καὶ τόσα ἄλλα ἐκ τῆς συγχρόνου μάλιστα παραγωγῆς, πρὸς τὰ ὁποῖα κλίνει ὅλοέν ἰδιότροπος καὶ εἰς ἄκρον νευρική τις ἀντίληψις.

Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων, —λίαν εὐδιάκριτον μάλιστα φέρον σφραγῖδα, —εἶνε τὸ δρᾶμα τοῦ Ἰουλίου Λεμαίτρ. Αἱ γνῶμαι διαφέρουν πολύ. Ὁ κ. Παράσχος π. χ. μᾶς ἔλεγεν ὅτι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παραστάσεως τῆς Σιμόνης, ᾐσθάνετο ὡς νὰ ἐκράτει ὑπὸ τὴν ῥῖνα του ἀνθοδέσμην ἴων. Ταυτοχρόνως εἷς ἄλλος φίλος μου, ἄνθρωπος ἐν τούτοις μὴ στερούμενος διόλου καλαισθησίας, διεκήρυττεν ἀπροκαλύπτως ὅτι προτιμᾷ τὰ χονδροκοπήματα τοῦ Πονσὸν Δὲ Τερραὶλ ἀπὸ τὰς λεπτολογίας αὐτάς, δυσώδεις ὡς πληγάς. Αἴ, τί ἠθέλατε νά τω εἴπω; Εἶνε πάντοτε δύσκολον νὰ ἐπιβάλῃ τις εἰς τὴν καλαισθησίαν τοῦ ἄλλου, ὅσα καὶ ἂν συσσωρεύσῃ ἐπιχειρήματα, δρᾶμα τοῦ ὁποίου ἡ βάσις εἶνε τόσῳ παρακινδυνευμένη, ἡ ἡρωῒς μία ἀσθενής, ὁ ἥρως εἷς ἀσθενής, — καθένας μὲ τὴν ἀρρώστειά του, φροντίζει νά μας εἴπῃ ὁ συγγραφεύς, — ἡ ἀδελφὴ τῆς ἡρωΐδος

Digitized by Google

μία ἀσθενής, — καὶ ὁ κακὸς εἶνε ἀσθενής, ἰσχυρίζεται ἡ ἰδία, — ἡ μήτηρ των ἀσθενικὴ τὸν χαρακτῆρα καὶ ὁ ἰατρὸς — διότι ἔχει καὶ τὸν ἰατρόν του τὸ θλιβερὸν αὐτὸ νοσοκομεῖον, — φιλόσοφος σκεπτόμενος, ἀντὶ νὰ θεραπεύῃ . . . Ἰσχυρισθῆτε ὅσον θέλετε ὅτι ἀκόμη δέν σας ἔτυχε νὰ ἰδῆτε ἔργον τόσῳ ἁγνόν, τόσῳ τρυφερόν, τόσῳ λεπτόν, τόσῳ γλυκύ. Θά σας ἀπαντήσῃ ὅτι πρέπει νὰ εἶσθε πάρα πολὺ διεφθαρμένος διὰ νὰ ἐννοήσετε τὴν ἁγνότητά του καὶ ὅτι ἡ λεπτότης του, στηριζομένη εἰς ἀπιθανότητας καὶ αὐθαιρεσίας, μόλις ὑποβληθῇ εἰς τὸν ἔλεγχον μεταβάλλεται εἰς χονδροκοπίαν, διαφέρουσαν ἀπὸ τὰς χονδροκοπίας τῶν δημωδῶν μυθιστορημάτων, καθόσον αὗται δὲν προβάλλουν ἀξιώσεις λεπτότητος καὶ εἶνε κατὰ πολὺ ὑγιέστεραι. Εἰς μάτην θά τῳ παρατηρήσετε ὅτι τοιαῦτα ἔργα, πρὸς τὰ ὁποῖα φέρεται ἀμέσως ἡ καρδία, ὡραῖα χωρὶς νὰ γνωρίζῃς διατί, δὲν ὑποβάλλονται εἰς ἔλεγχον βάναυσον. Ἐκεῖνος θἀντιτάξῃ ὅτι ὅλα ὑποβάλλονται εἰς τὸν ἔλεγχον, θὰ προσθέσῃ δὲ μάλιστα ὅτι τοιαῦτα ἔργα, παθολογικῆς καλαισθησίας προϊόντα, εἶνε ἄτοπον νὰ παρουσιάζωνται πρὸ τοῦ ἀδαοῦς ἑλληνικοῦ δημοσίου, ὁλοὲν διαμορφουμένου καί, ὅπως οἱ βάρβαροι τῶν ὁποίων τὰ νεῦρα δὲν ἔφθασαν ἀκόμη τὴν ἔντασιν τῶν συγχρόνων εὐρωπαίων, ἔχοντος ἀνάγκην ἁπλῶν καὶ ὑγιῶν καλλιτεχνημάτων, φωτὸς ἡλιακοῦ . . .

Ἀλλ' ἂν ὑπάρχῃ διχογνωμία ὡς πρὸς τὴν ποιότητα, καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ὠφέλειαν τοῦ δράματος, νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει δευτέρα γνώμη περὶ τῆς ὑποκρίσεως τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου, ὑποδυθείσης τὸ πρόσωπον τῆς Σιμόνης. Τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀσθενοῦς κόρης, τοῦ ὠχροῦ καὶ καχεκτικοῦ ἀλλ' εὐώδους ἀνθυλλίου, τῆς μικρᾶς ἀγαθῆς καὶ χαϊδευμένης, μακρὰν τῶν ὁμηλίκων της ἀνατραφείσης ὑπὸ τὴν μητρικὴν φιλόστοργον ἐπίβλεψιν, ἀγνοούσης τὰ πάντα καὶ ἐξ ἀνατροφῆς καὶ ἐξ ὀργανισμοῦ παθολογικῶς ἀναπτυσσομένου, μὲ τὸ φυλετικὸν ἔνστικτον νηδύμως κοιμώμενον παρὰ τὴν ἡλικίαν της καὶ μόλις-μόλις τὴν τελευταίαν στιγμὴν ὑπὸ τὸ φίλημα τοῦ συζύγου ἡμιαφυπνιζόμενον· κόρης ἓν μόνον γνωριζούσης, ὅτι θἀποθάνῃ ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἕνα μόνον πόθον, παιδικὸν πόθον διατρεφούσης, νὰ ὑπανδρευθῇ, νὰ αἰσθανθῇ τὴν συζυγικὴν εὐτυχίαν πρὶν ἀποθάνῃ, ὅπως ἔβλεπε καὶ τὰς φίλας της εὐτυχεῖς . . . τὸν χαρακτῆρα τοῦτον ἡ κυρία Παρασκευοπούλου ἀπέδωκε μετ' ἐκπληκτικῆς ἀληθῶς ἐντελείας. Τοιαύτην ἑνότητα ὑποκρίσεως καὶ ἀλήθειαν συγχρόνως, ἐκτὸς τῆς Φρανσιγιόν, εἰς κανένα ἄλλον ρόλον τῆς καλλιτέχνιδος ἀπηντήσαμεν. Βλέπων τὴν Σιμόνην, ποῦ νἀναγνωρίσῃς τὴν χασματώδη Φρού-Φρού καὶ τὴν ἀκατάληπτον Λεκουβρέρ! Εἰς τὸ βάδισμα, εἰς τὴν φωνήν, εἰς τὰ κινήματα, παντοῦ, ὡς Σιμόνη ἡ κυρία Παρασκευοπούλου εἶνε μία καὶ ἡ αὐτή, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἄνευ στιγμῆς λήθης καὶ ἀντιφάσεως. Ὑποθέτω ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Λεμαῖτρ θἀνεγνώριζεν ἐν τῷ προσώπῳ τῆς ἠθοποιοῦ μας ἀναζῶσαν τὴν συμπαθῆ ἡρωΐδα του, ἐνσωματούμενον ὡς διὰ μαγείας τὸ πλάσμα τῆς φαντασίας του. Ὁ ρόλος τῆς Σιμόνης ἁρμόζει ἐκ φύσεως εἰς τὴν κυρίαν Παρασκευοπούλου. Ἐπωφελεῖται καὶ αὐτῶν τῶν ἐλαττωμάτων της διὰ νὰ παρουσιασθῇ ἀκόμη τελειοτέρα. Ἔξαφνα ἡ φωνή της, ἡ τόσον ἀρεσκομένη εἰς τόνους χαμηλοὺς καὶ σεσυρμένους ὡς παιδίου μαμμοθρέπτου, ἐν ᾧ εἰς ἄλλα δράματα ἀκουομένη οὕτω προξενεῖ φρίκην, εἰς τὴν Σιμόνην ἁρμόζει θαυμασίως καὶ παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ὑποκριτικῆς τέχνης ἀνυπερβλήτου. Τὸ αὐτὸ δύναταί τις νὰ εἴπῃ καὶ διὰ τὸ σῶμά της τὸ μηκύλον καὶ χάριεν, τὸ τόσον ἀδικοῦν αὐτὴν ὅταν χρειάζεται ὕψος καὶ μεγαλοπρέπεια, ἀλλὰ τόσον κατάλληλον, ὅπως μάλιστα τὸ μετασχηματίζει, διὰ τὴν μικράν, τὴν χαϊδευμένην καὶ ἀσθενῆ Σιμόνην.

Δὲν θὰ σημειώσω ἰδιαιτέρως πολλὰ μέρη τῆς ὑποκρίσεώς της. Ὅταν ἡ ἠθοποιὸς διατηρῇ τὸν χαρακτῆρα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, εἶνε πάντοτε ὡραία, εἶνε πάντοτε ἔξοχος. Ἄλλως τὸ δρᾶμα δὲν ἔχει τὰς βιαίας δραματικὰς στιγμὰς ἄλλων ἔργων, διὰ τῶν ὁποίων, ἀναπτύσσουσα τὴν ὑπέροχον τραγικήν της δύναμιν ἡ κυρία Παρασκευοπούλου, συγκαλύπτει τὰς ἐν τῷ συνόλῳ ἐλλείψεις της. Ὁ ρόλος τῆς Σιμόνης ὁμοιάζει πρὸς αὔραν δροσερὰν καὶ μυροβόλον, πνέουσαν κατὰ ποικίλας ἐντάσεις, ἀλλ' οὐδέποτε μεταβαλλομένην εἰς ἄνεμον σφοδρόν, εἰς θύελλαν. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἴσως ὀλιγώτερον δύσκολος καὶ θαυμαστὸς τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι καταπλήσσουν συνήθως τὸν κόσμον καὶ ἐξεγείρουν καὶ συναρπάζουν. Ἐν τούτοις, ὑπείκων εἰς τὴν συνήθειαν, θὰ ἐξάρω ἐδῶ δύο στιγμὰς ἐκτάκτως ὡραίας· τὴν τῆς ἀφελοῦς παιδικῆς χαρᾶς τῆς Σιμόνης ὅταν ἐν τῇ β' πράξει ὁ Τιέβρ τὴν ζητῇ εἰς γάμον, καὶ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου της τοῦ κεραυνοβόλου, ἐκ τῶν καλλιτεχνικωτέρων θανάτων τοὺς ὁποίους ὑποκρίνεται ἡ κυρία Παρασκευοπούλου.

Ἡ Σιμόνη ὑπῆρξεν ἕως τόρα, — ἡ Ἑστία τὸ ἐσημείωσεν ἐγκαίρως, — ἡ μεγαλητέρα ἐπιτυχία τοῦ θιάσου Αἰσχύλου. Ὅλα τὰ πρόσωπα παίζουν ὡραῖα. Ὁ κύριος Πετρίδης ἁμιλλᾶται ὡς πρὸς τὴν φυσικότητα μὲ τὸν κύριον Βονασέραν, ἐν ᾧ εἶνε δύσκολον νὰ φαντασθῇ τις μητέρα τελειοτέραν τῆς κυρίας Παπαϊωάννου. Μόνον ἡ Μάρθα, δύσκολον πρόσωπον, ἀπαιτεῖ ἴσως τραγικὴν δύναμιν ἀνωτέραν ὅσης διαθέτει ἡ κυρία Λαζαρίδου. Ἀλλὰ καὶ ἡ μικρὰ αὐτὴ ἔλλειψις παραβλέπεται πρὸ τῶν ἀρετῶν τῆς σπανίας δι' ἑλληνικὴν σκηνὴν ὑποκρίσεως. Πρὸς ἐπίμετρον καὶ ἡ μετάφρασις ἔτυχε — καὶ λέγω ἔτυχε, διότι τὰ τῶν θιάσων μας διευθύνει πρὸς τὸ παρὸν τύχη τυφλή, — καλλίστη. Τὴν ἐφιλοπόνησε μετὰ πολλῆς εὐσυνειδησίας ὁ ἐν Σύρῳ νεαρὸς λόγιος κ. Μιχαὴλ Γιαννουκάκης ἐκ τῶν φρονούντων, καθὼς φαίνεται, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν οἰκογενειακῶν δραμάτων πρέπει νὰ εἶνε ἡ κοινῶς λαλουμένη καὶ ὅτι ἂν ἓν πρόσωπον ἐπὶ τῆς σκηνῆς δὲν ὁμιλῇ ὑπὸ γλωσσικὴν ἔποψιν αὐστηρῶς σύμφωνα πρὸς τὴν ἀνάπτυξίν του καὶ τὴν ψυχολογικὴν στιγμήν, — ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅπως θὰ ὡμίλει εἰς τὴν αὐτὴν περίστασιν καὶ ἐκτὸς τῆς σκηνῆς, — ὅσα λέγει, καὶ σαιξπήρεια ἂν εἶνε, φαίνονται ψευδῆ καὶ γελοῖα.

ΓΡ. Ξ.

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Τὸ παράθυρό μου βλέπει στὴν πλατεῖα. Κάθε δειλινό, κοντὰ νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, ἔρχεται μία κόρη, δὲ θὰ εἶν' ἀκόμα δεκαπέντε χρόνων, καὶ γυμνάζεται μὲ τὸ ποδήλατο κι ἀπάνου σ' αὐτὸ φέρνει γύρες τὴν πλατεῖα. Τοῦ τριανταφυλλιοῦ της φουστανιοῦ τὲς ἄκρες τὲς φουσκώνει σὰν πανάκι ὁ ἄνεμος, ἀνεβοκατεβαίνουν στερεὰ καὶ γοργοκίνητα τὰ πόδια της, τὰ μαλλιά της ἀναδεύονται λυτὰ στὲς πλάτες της κι ἀνεμοδέρνονται κ ἐκεῖνα σὰ σημαία· γυρμένο ἀπάνου στὸ σιδεράλογο, (κάπου διάβασα πῶς ὁ λαὸς τῆς Θεσσαλίας ἔτσι βάφτισε τὸ ποδήλατο, κι ἀκόμα μιὰ φορὰ ἐθαύμασα τοῦ λαοῦ τὴ δύναμη τὴ γλωσσοπλαστική· θαρρεῖς πῶς τ' ἄψυχο αὐτό, τὸ δίτροχο μηχάνημα, ζωντά-

Digitized by Google

νεψ' ἔξαφνα καὶ θέριεψεν· ἀπὸ ποδήλατο ἔγεινε σιδεράλογο·) γυρμένο ἀπάνου σ αὐτὸ τὸ κορμί της μὲ τεντωμένο τὸ λαιμὸ καὶ τὸ κεφάλι κρατημένο ἴσα ὁλόϊσα, ἀγωνίζεται κ ἱδρώνει νὰ δαμάσῃ πρῶτα τὸ θηρίο κ ὕστερα μ ἐκεῖνο νὰ κάνῃ ὅ τι θέλει, νὰ στέκεται ἀπάνου του ὅπως θέλει· καὶ καθὼς τρέχει ὁρμητικά, μοιάζει μὲ τὸν καβαλάρη ποῦ ματώνει σπιρουνιάζοντας τὸ ἄτι γιατὶ ζητάει νὰ φτάσῃ κάποιον ἢ νὰ φύγῃ κάποιον. Κ ἐγὼ ἀπὸ τὸ παράθυρο τὴν ἀγναντεύω ποῦ γυρίζει καὶ γυρίζει καὶ τώρα σὰ σαΐτα χύνεται καὶ χάνεται καὶ πάλι ξαναφαίνεται καὶ στρίβει καὶ πάει πλαγινὰ καὶ κάνει ὀκνότερο τὸ τρέξιμό της· κι ἀπὸ τὸ κύτταμα θαμπώνομαι καὶ σ τὸ τέλος τὴ βλέπω σὰν τριανταφυλλένιαν ὀπτασία, σὰν κυνηγήτρα νύφη, δουλεῦτρα τῆς Ἀρτέμιδος. Γιατὶ κι ὅταν κατεβαίνῃ ἀπὸ τὸ ποδήλατο καὶ πατάῃ στὴ γῆ, δὲ χάνει τὸν πρῶτο της ἀέρα· ἔχει μιὰ γοργάδα, μιὰ ξεγνοιασιά, μιὰ τόλμη, μιὰν ἐλευθερία, κι ὅταν στέκῃ κι ὅταν περπατῇ, σὲ κάθε στάσιμο, σὲ κάθε κίνημα· ἔχει κάτι τι ἀντρίκιο, ποῦ κάνει τοὺς γέρους νὰ σκανδαλίζωνται, καὶ τοὺς νέους νὰ συλλογίζωνται. Ἐκεῖνοι ποῦ κυττάζουν πάντα καὶ μονάχα πίσω, καὶ θέλουν τὴ γυναῖκα μόνο ταπεινὴ κι ἀπλῆ νοικοκυρά, τίποτε περισσότερο, θωροῦν τὴν ἄπλερη Ἀμαζόνα καὶ κάνουν τὸ σταυρό τους ψιψιθυρίζοντας : — Ποῦ καταντήσαμε ! — Κ ἐκεῖνοι ποῦ κυττάζουν πάντα καὶ μονάχα ἐμπρός, καὶ θέλουν τὴ γυναῖκα σωστὴ συντρόφισσα τοῦ ἀντρὸς σ ὅλα τ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ σ ὅλες του τὲς τρέλλες, βλέπουν τὴν κόρη αὐτὴ σὰν πλάσμ' ἀνώτερο ἀπὸ τ ἄλλα τοῦ φύλου της, κι ἀναγαλλιάζουν.

Ἐγὼ νομίζω πῶς κανεὶς δὲν πρέπει νὰ βλέπῃ, μονάχα καὶ παντοτεινά, ἢ πίσω ἢ μπροστά· πρέπει νὰ βλέπῃ μαζὶ καὶ μπροστὰ καὶ πίσω· τότε θὰ καταλάβῃ πῶς καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης φυλῆς οἱ γυναῖκες κ οἱ ταπεινὲς κι ἁπλὲς νοικοκυρὲς ποῦ δὲν ξεμυτίζουν ἀπὸ τὸ σπίτι, κ οἱ ἄλλες ποῦ ἀνατρέφοντ' ἐλεύθερα καὶ μὲ ἄλογα καὶ μὲ σιδεράλογα, εἶναι ὅμοια ἀληθινές, ὅμοια σεβαστὲς καὶ ἀξιολάτρευτες γυναῖκες· φτάνει νὰ εἶν' ἀπὸ ἁγνὸ μέταλλον ὅλες· νὰ εἶνε αὐτὲς σωστὰ παλαιϊκές, κ ἐκεῖνες σωστὰ προοδευμένες· νὰ μὴν εἶνε μαϊμοῦδες, οἱ πρῶτες τοῦ σπιτιοῦ, κ οἱ δεύτερες τοῦ δρόμου. Τὸ πνεῦμα, ἡ καρδιὰ κ ἡ ἀρετὴ δὲν εἶνε χαρίσματ' ἀποκλειστικὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης φυλῆς. Τὸ σπίτι δὲν εἶνε πάντα τὸ σημάδι τῆς καλῆς γυναῖκας· κι ὅτι δυναμώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ τόνε συνειθίζει σ τὴν ἐνέργεια καὶ τὸν κάνει πιὸ ἐλεύθερο, κακὸ δὲν εἶνε, εἴτε γιὰ τὸν ἄντρα, εἴτε γιὰ τὴ γυναῖκα. Κ ἐγὼ ποῦ σέβομαι τὰ παλαιϊκὰ καὶ τὰ πατροπαράδοτα, κάθε ποῦ τὴν ἀγναντεύω τὴ γοργὴ ποδηλατίστρα, δὲ μπορῶ νὰ μὴ τὴ στοχαστῶ μητέρα μίαν ἡμέρα ποῦ θὰ κάνῃ τὰ παιδιά της ὡραιότερα καὶ θὰ ξέρῃ τὴ δουλειά της καλλίτερα ἀπὸ πολλὲς ἀναιμικὲς καρανάξες, ψευτοπαναγίες τοῦ σπιτιοῦ.

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Εὗρον πάλιν ἀφορμὴν οἱ ἀθηναῖοι νὰ κινηθοῦν. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι πλησιάζει νὰ καταντήσῃ πρόληψις ἡ περὶ τῆς δυςκινησίας των ἰδέα. Δὲν ἀφίνουν περίστασιν νὰ παρέλθῃ οἱ ἄνθρωποι χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψουν μετὰ ζηλευτῆς εὐκολίας καὶ μετ' αἰσθήματός τινος ἀνακουφίσεως τὸ πυριφλεγές των Ἄστυ καὶ νὰ τρέξουν ἔξω νὰ δροσισθοῦν, νἀναπνεύσουν, νὰ διασκεδάσουν. Οὕτω τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐγκαινίων τῆς κορινθιακῆς διώρυγος, πλῆθος πολὺ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἔσπευσαν νὰ μεταβοῦν ἐπὶ τόπου. Καὶ τὴν σπουδήν των ἀντήμειψε θέαμα ἀληθῶς ἔξοχον. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ περιφήμου ἔργου ἐτελέσθησαν μεθ' ὅλης τῆς λαμπρότητος, τὴν ὁποίαν διαθέτομεν. Ὁ Βασιλεὺς ἐξεφώνησε λόγον μακρόν. Ἡ Βασίλισσα διὰ χρυσῆς ψαλλίδος ἀπέκοψε τὸ συμβολικὸν κυανόλευκον νῆμα τὸ ἐμποδίζον τὴν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο μετάβασιν. Καὶ τοῦ ἐμποδίου ἀρθέντος ἤρχισεν ἡ διέλευσις τῶν σκαφῶν, τῶν πρώτων τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησαν καὶ ἐχαιρέτισαν τὴν διώρυγα. Ἡ στιγμὴ ἦτο περιφανὴς καὶ πλήρης αἰσθημάτων καὶ σκέψεων. Τὸ ὄνειρον τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης πραγματοποιεῖται μετὰ τόσον χρόνον, ἡ δ' ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐμπειρία τοῦ σημερινοῦ αἰῶνος παραδίδει συντετελεσμένον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστέρων καὶ διαρκεστέρων κατορθωμάτων τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως... Οἱ ἀθηναῖοι μας δὲν ἐπέστρεψαν ἐκ Κορίνθου μόνον μὲ τὴν φαιδρότητα τῆς ἀναψυχῆς καὶ τῆς διασκεδάσεως, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν συγκίνησιν τὴν ὁποίαν ἐμπνέει ἐπ' ἀγαθῷ ἡ θέα τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ἐπιβλητικοῦ.

✦

Τὴν π. Πέμπτην ἀπεβίωσεν ὁ ἰατρὸς Δὲ Φιλίπ. Ὁ θάνατός του ἐβύθισεν εἰς μέγα πένθος ὅλους τοὺς γνωρίσαντας τὸν ἄνδρα—καὶ εἶνε τόσῳ πολλοί,—καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης του πολυτρόπως εὐεργετηθέντας. Πρὸ εἰκοσαετίας ἀποκατεστημένος ἐν Ἀθήναις ἐξήσκει τὴν φιλάνθρωπον ἐπιστήμην του ὄχι μόνον μετὰ θαυμαστῆς ἐπιτυχίας, ἀλλὰ μετ' εἰλικρινείας καὶ ἀφιλοκερδείας ἀληθῶς ἀγνώστου εἰς τοὺς κοινοὺς ἀσκληπιάδας. Ὁ Δὲ Φιλὶπ ἦτο ἰατρὸς ὁμοιοπαθητικός, ᾐσθάνετο δὲ τόσον ἔρωτα πρὸς τὴν ἐπιστήμην, τῆς ὁποίας ἐθεράπευεν ἄγνωστον εἰσέτι μέθοδον, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς του, τῆς ὑγείας τῶν ὁποίων ἡ ἀποκατάστασις ἀπετέλει τὸν μόνον του σκοπὸν καὶ τὴν μόνην του ἀμοιβήν. Περὶ τῆς θεραπευτικῆς τοῦ ὁμοιοπαθητικοῦ καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ ἀνθρώπου διηγοῦνται θαύματα. Δὲν ἠξεύρομεν ἂν ἐπιτρέπῃ ἡ ἐποχὴ νὰ πιστεύωμεν εἰς θαύματα. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ἡ λατρεία τὴν ὁποίαν ᾐσθάνοντο πρὸς τὸν Δὲ Φιλὶπ οἱ πελάται του, φίλοι του θερμοὶ γινόμενοι ὅλοι, λατρεία, τῆς ὁποίας πολλάκις ἔτυχε νἀντιληφθῶμεν, δὲν εἶνε ἐκ τῶν συνήθων φαινομένων τῆς πεζῆς μας ἐποχῆς, μᾶς κάμνει δὲ νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἀρετὴ τοῦ ἰατροῦ δὲν εἶνε τόσῳ χιμαιρικὸν καὶ σπάνιον πρᾶγμα.... Ὁ Δὲ Φιλὶπ

Digitized by Google

κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς Ἑνετίας· ἡ σύζυγός του ἦτο ἑλληνίς, πρὸ τοῦ δὲ ἀποκατασταθῇ ὡς ἰατρὸς ἐν Ἀθήναις, διηύθυνε Γαλλικὸν Λύκειον ἐν Πέρᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

✢

Ἡ ἐφετεινὴ θεατρικὴ παραγωγὴ εἶνε, φαίνεται, προωρισμένη νὰ μὴ μας δώσῃ οὔτε μίαν στιγμὴν ἀνακουφίσεως. Εἴχομεν ἀναθέσει πολλὰς ἐλπίδας εἰς τοὺς Προικοθήρας τοῦ κ. Καλαποθάκη καὶ ἄλλας τόσας εἰς τὸ Ἐπὶ τοῦ Καταστρώματος τοῦ κ. Στεφάνου. Ἀλλ' ἡ παράστασις τῶν δύο τούτων ἔργων μᾶς ἐβύθισεν εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τἆλλα, καὶ ἴσως ἕνεκα τῶν ἐλπίδων μεγαλητέραν, ἀπογοήτευσιν. Οἱ Προικοθῆραι ἔχουν καλὴν κοινωνικὴν ἔμπνευσιν, ὡραίαν ὑπόθεσιν καὶ πολλαχοῦ μαρτυροῦν περὶ τῆς εὐφυΐας τοῦ συγγραφέως. Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις ἐν γένει, ἡ σκηνικὴ των οἰκονομία εἶνε ἀνεπιτυχής, καθιστᾷ δὲ αὐτούς, ὁμοῦ μὲ τὴν ἀνιαρὰν καὶ πεζοτάτην μουσικήν, ἔργον πολὺ πληκτικὸν διὰ σκηνήν.

Τὸ Ἐπὶ τοῦ Καταστρώματος πάλιν δὲν εἶνε τίποτε ἀπολύτως. Τετριμμένη ὑπόθεσις, ἄχρους, ἄνοστος, σχοινοτενὴς διάλογος, ἄνευ πνεύματος, ἄνευ πρωτοτυπίας. Ἀλλ' ὅ,τι σώζει τὸ ἀτυχὲς κωμειδύλλιον, εἶνε τὰ σκηνικά του—μία ἐπιτυχία τοῦ θιάσου, ἀξία συγχαρητηρίων,—χάρις δὲ εἰς αὐτὰ ἐπαίχθη τετράκις κατ' ἐπανάληψιν, θὰ παιχθῇ δὲ καὶ πολλάκις ἀκόμη ἐν συρροῇ κόσμου, μὴ δυσαρεστουμένου.

✢

«Ὅ,τι ἡ ἀγάπη τῆς μητρὸς εἰμπορεῖ νὰ συλλάβῃ, μόνον τὸ μῖσός της εἰμπορεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ». Τὴν ἰδέαν τοῦ ἀμερικανοῦ ποιητοῦ μᾶς ὑπενθύμισε τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἀνέγραψαν πρό τινων ἡμερῶν αἱ ἐφημερίδες: Ἐν ὁδῷ Θρασύλου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Α' ἀστυνομικοῦ τμήματος, κατοικεῖ ἡ Σταμάτα χήρα Παρασκευᾶ, καταγομένη ἐκ Σπετσῶν, ἡλικίας 35 περίπου ἐτῶν. Μίαν ἡμέραν, ἔχουσα λόγους ἰσχυροὺς νὰ ἐκφοβίσῃ τὸν ἑξαετῆ υἱόν της Σπυρίδωνα, ἀφοῦ πρῶτον τοῦ ἔδεσε τὰς χεῖρας, τὸν ἐκρέμασεν ἐκ τῆς στέγης καὶ τοποθετήσασα μερικὰ ἄχυρα κάτωθεν, ἔθεσε πῦρ. Αἱ φλόγες ἤρχισαν νὰ περιβάλλουν τὸ δυστυχὲς παιδίον, προξενήσασαι εἰς αὐτὸ πολλὰ ἐγκαύματα, ἔσπευσαν δὲ εἰς τὰς κραυγάς του οἱ παροικοῦντες καὶ τὸ ἔσωσαν ἴσως ἐκ τρομεροῦ θανάτου. Τὸ γεγονὸς ἀνηγγέλθη ἀμέσως εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ἥτις συνέλαβε τὴν σκληρὰν μητέρα, διότι ἠγέρθησαν κατ' αὐτῆς ὑπόνοιαι περὶ ἀποπείρας παιδοκτονίας.

✢

Οἱ φόβοι περὶ τῆς Χολέρας ἀκμαῖοι, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνέργειαι καὶ τὰ μέτρα. Αἱ ἐφημερίδες αὐτὰς τὰς ἡμέρας δὲν κάμνουν λόγον παρὰ περὶ κλιβάνων ἀπολυμαντικῶν, φανικοῦ ὀξέος, καθάρσεων, καθαριότητος, μικροβίων, κρουσμάτων κτλ. Καὶ ὁ κόσμος ὁ ἀναγινώσκων βλέπει τὸν κίνδυνον ἐπικείμενον, ἔχει δὲ τὴν φαντασίαν ἐξημμένην εἰς τὸ ἄκρον. Περὶ τούτου τοὐλάχιστον μαρτυρεῖ τὸ ἑξῆς γεγονός. Πρωΐαν τινὰ νεαρός τις ὑπηρέτης καφενείου ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος, κατέπεσεν αἴφνης εἰς τὸ πεζοδρόμιον καὶ ἤρχισε νὰ σφαδάζῃ. Ἠκούσθη μία φωνή:

— Χολέρα!

Καὶ οἱ παριστάμενοι καταληφθέντες ὑπὸ πανικοῦ ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγήν. Καὶ ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ ἄνευ βοηθείας, διότι κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νά τον πλησιάσῃ, εἰμὴ ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ ἀσθένειά του δὲν ἦτο ἡ παροξυσμὸς τῆς ἐπιληψίας, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἔπασχε.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Τὸ ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους Ἀστεροσκοπεῖον.

Τὸ ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους Ἀστεροσκοπεῖον πρόκειται ἐπὶ τέλους ἤδη νὰ οἰκοδομηθῇ. Διευθυντὴς αὐτοῦ διωρίσθη ὁ κ. G. Capus, ὅστις διεκρίθη διὰ τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Pamir ταξειδίων καὶ ἐρευνῶν του. Ὁ κ. Capus διέμεινεν ἕνα καὶ ἥμισυ μῆνα ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους, ὅπως διευθύνῃ τὴν μεταφορὰν τῶν διαφόρων τεμαχίων τῆς μελλούσης ἐπὶ τοῦ ὄρους οἰκοδομῆς. Κατὰ τὰς ἐρεύνας, ἃς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπεχείρησεν ὁ ἐκ Ζυρίχης μηχανικὸς Impfeld ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λευκοῦ Ὄρους δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ εὕρωσι κατὰ βάθος εἰς τὴν ὑπὸ τὴν χιόνα κορυφὴν στερεὸν βράχον, ὅστις θὰ ἐπέτρεπεν ὅπως ἡ οἰκοδομὴ ἐπακουμβήσῃ ἐπὶ στερεοῦ λίθου. Θὰ θεμελιώσωσι λοιπὸν τὸ Ἀστεροσκοπεῖον εἰς τὴν χιόνα καὶ τὸν πάγον τῆς κορυφῆς· κατὰ τὰ δύο τρίτα θὰ εὑρίσκεται ἐντὸς τῶν πάγων, καὶ μόνον τὸ ἓν τρίτον θὰ ὑπερέχῃ τῆς ἐπιφανείας. Τὸ κατώτερον μέρος τῆς οἰκίας θὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατοικία, θὰ ἀερίζεται δὲ δι' ἑνὸς ἀεροφόρου σωλῆνος, ὅπως τὰ μεγάλα πλοῖα· τὸ ἀνώτερον μέρος θὰ χρησιμεύσῃ ὡς Ἀστεροσκοπεῖον.

Ἡ οἰκοδομὴ γενήσεται ἐκ ξύλων, 8 μέτρ. τὸ μῆκος, καὶ 4 τὸ πλάτος. Τὸ κατώτερον μέρος θὰ προσδιορισθῇ διὰ τοὺς ἀναβάτας τοῦ Λευκοῦ Ὄρους καὶ τοὺς ὁδηγοὺς αὐτοῦ. Ἡ στέγη τοῦ Ἀστεροσκοπείου θὰ σχηματίζῃ πέριξ ἐξώστην περιπεφραγμένον, θὰ φέρῃ δὲ τὸν θόλον ὅστις εἶνε ὡρισμένος διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ὀπτικῶν ἐργαλείων. Ἡ ὅλη οἰκοδομὴ θὰ στηρίζηται, ὅπως ὁ πύργος τοῦ Eiffel, ἐπὶ 10 ἰσχυρῶν μετὰ κοχλιῶν ποδῶν, οἵτινες θὰ δύνανται νὰ φέρωσι τὴν μικρὰν οἰκίαν πάλιν εἰς τὴν φυσικήν της θέσιν, ἐὰν κίνησίς τις τῶν ὄγκων τοῦ πάγου καὶ τῆς χιόνος, ἤθελε μεταβάλει τὴν θέσιν αὐτῆς. Ὅπως ἡ οἰκοδομὴ ἀσφαλῶς ἐπὶ τῆς χιόνος στηρίζεται, καὶ παρέχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτάτην ἐπιφάνειαν εἰς τὰς φοβερὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς θυέλλας θὰ λάβῃ τὸ σχῆμα κεκομμένης πυραμίδος. Μικραὶ ἐπὶ τῆς στέγης θυρίδες, μὲ διπλᾶς ἰσχυρὰς ὑέλους θὰ χρησιμεύωσιν, οὕτως εἰπεῖν, ὡς ὀφθαλμοὶ εἰς τοῦτον τὸν διὰ παρατηρήσεις πύργον, καὶ θὰ καθιστῶσι δυνατὴν τὴν ἀποστολὴν ὀπτικῶν σημείων (σημάτων) πρὸς τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ ὁρίζοντος.

Εὐνόητον, ὅτι ἡ πάρα πολὺ εἰς κεραυνοὺς ἐκτεθειμένη αὕτη οἰκία, ἔχει καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἀλεξικέραυνα. Ὅπως καταστήσωσιν ἀδύνατον τὴν ἐκ κεραυνοῦ πυρκαϊάν, ἅπαντα τὰ ἐκ ξύλου συνιστάμενα μέρη θὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἰδιαιτέραν κατεργασίαν ἥτις τὰ καθιστᾷ ἀνεπιτήδεια πρὸς ἀνάφλεξιν. Διὰ τὴν θέρμανσιν, ἥτις φυσικῶς πρέπει νὰ παράγῃ διαρκῆ καὶ μεγάλην θερμότητα θὰ γίνῃ χρῆσις ἀνθρακίτου. Τὸ μέγιστον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λευκοῦ Ὄρους ψῦχος φθάνει εἰς 32° ὑπὸ τὸ 0. Τὸ θέρος τὸ θερμόμετρον συχνάκις δεικνύει 12°—14° ὑπὸ τὸ 0. Ὅλα τὰ συστατικὰ μέρη τοῦ Ἀστεροσκοπείου κατεσκευάσθησαν εἰς Παρισίους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Jaussens. Τὰ διάφορα τεμάχια ἠριθμήθησαν καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Chamonix. Ἐντεῦθεν μετεκομίσθησαν εἰς τὸ ὄρος ὑπεράνω τοῦ Glacier, μέχρι τῶν Grands Mulets, καὶ ἐκεῖθεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τοῦ ἀνωτέρου Rocher Rouges (4400 μ.). Τὸ προσεχὲς ἔαρ θὰ μετενεχθῶσιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λευκοῦ Ὄρους (4810 μ.).

Ἕκαστος ἀχθοφόρος ἔφερε βάρος 24 χιλιογράμμων. Ὁ κ. Capus διηύθυνε τὴν μεταφορὰν τῶν διαφόρων τεμαχίων τῆς οἰκοδομῆς ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄ-

Digitized by Google

ρους, κατὰ τὸ θέρος τοῦτο, ὅπερ ἦτο τόσον εὐνοϊκὸν διὰ τοιαύτην ἐργασίαν ὅσον ἦτο τὸ παρελθὸν δυσμενὲς διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους ἐκδρομήν. Εἰς Rocher Rouges ἀπεθηκεύθησαν ἤδη τὰ διάφορα τεμάχια τῆς οἰκοδομῆς. Ἡ θέσις αὕτη κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ὕψους ἐφ' οὗ καὶ τὸ ἰδιωτικὸν Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ μηχανικοῦ Vallot, τὸ ὁποῖον παρέσχε σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Λευκοῦ Ὄρους. Ἐνῷ ὅμως τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Vallot ἐστοίχισε μόνον 25000 φρ., τὰ ἔξοδα τῆς οἰκοδομῆς καὶ διακοσμήσεως τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Ἀστεροσκοπείου, ὅπερ θὰ γίνῃ πολὺ στερεώτερον καὶ καλλίτερον καὶ θὰ ἔχῃ δαψίλειαν ἐργαλείων, ἐξετιμήθησαν εἰς 300000 φρ. Τὴν πρὸς τοῦτο ἀναγκαίαν πίστωσιν παρέσχον ἑκουσίως ὁ βαρῶνος Rothschild, ὁ πρίγκηψ Roland Bonaparte, ὁ Leon Say, ὁ Eiffel καὶ ἄλλοι Γάλλοι φίλοι τῆς προόδου τῶν Ἐπιστημῶν.

Ὁ κ. Capus σκοπεῖ νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰς τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Ἀστεροσκοπεῖον φυσικὰς καὶ φυσιολογικὰς μελέτας, αἵτινες ἰδίως θὰ ἀφορῶσι τὴν Φυσιολογίαν τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ κ. Capus θὰ προςλάβῃ εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, κύνας, γαλᾶς, κονίκλους καὶ περιστερὰς πρὸς μεταφορὰν ἐπιστολῶν, κλ. δηλ. θὰ καταρτίσῃ μίαν μικρὰν κιβωτὸν τοῦ Νῶε. Εὐρύτεραι ἔρευναι θὰ ἀφορῶσι τὴν Μετεωρολογίαν τὴν Φασματοσκοπίαν, καὶ τὴν Ἀστρονομίαν. Αἱ παρατηρήσεις θὰ ἐπιχειρῶνται ἐν καιρῷ θέρους, κατὰ τοὺς μῆνας Μάϊον, Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον, καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος κατὰ τοὺς μῆνας Σεπτέμβριον, Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον. Ὁ κ. Capus ζητεῖ διὰ τὴν ἐπιχείρησίν του νέον ἐπιστημονικῶς μεμορφωμένον, ὡς βοηθὸν καὶ σύντροφον εἰς τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λευκοῦ Ὄρους μονήρη αἰχμαλωσίαν του. Ἐλπίζεται ὅτι κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον θὰ ἔχῃ περατωθῇ. Ρ*

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ρῶσοι ποιηταὶ» ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Ε. Δεσαὶν Ἀλμπὲν εἰς τόμον ἐκ τοῦ καταστήματος Σαβὶν ἐν Παρισίοις πλήρης μελέτη περὶ τῶν κορυφαίων ποιητῶν τῆς Ρωσίας μετ' ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν ἔργων των.

— Λίαν περίεργον βιβλίον ἐξέδοτο ὁ Ἐρνέστος Δωδὲ ἐπιγραφόμενον «*Τὰ παρασκήνια τῆς Παρισινῆς κοινωνίας*». Ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει τὰ παρασκήνια τῆς συγχρόνου ἱστορίας καὶ τἀπόκρυφα τῆς παρισινῆς κοινωνίας μὲ πολλὰ χαρακτηριστικὰ ἀνέκδοτα περὶ πολλῶν προσωπικοτήτων τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων.

— Δύο βιβλία ἐξεδόθησαν συγχρόνως ἐν Παρισίοις πραγματευόμενα περὶ τοῦ κατ' αὐτὰς παρασταθέντος ἐκεῖ μελοδράματος τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ. Τὸ ἓν ἐπιγράφεται «Σχόλια εἰς τὴν Βαλκυρίαν» ὑπὸ Καρόλου Gjellerup τὸ δὲ ἄλλο «Βαλκυρία, δοκίμιον φιλολογικῆς αἰσθητικῆς καὶ μουσικῆς κριτικῆς» ὑπὸ Μαυρικίου Kufferath.

— Ἐξεδόθη ἰταλικὴ μετάφρασις τῶν Μιμιάμβων τοῦ Ἡρώνδα ἐν Μοδένῃ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Σέττη. Τῆς μεταφράσεως προτάσσεται κριτικὴ μελέτη περὶ τοῦ Ἡρώνδα, τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς κρίνει διάφορον τοῦ Θεοκρίτου, ὡς ἐκ τῆς παρ' αὐτῷ ἐλλείψεως τοῦ κυρίως εἰδυλλιακοῦ στοιχείου, καὶ ἐκτενῆς ἀνάλυσις πολλῶν χαρακτήρων ἐκ τῶν μίμων του.

— Τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν Library Review, εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ἰουλίου, δημοσιεύει μεταξὺ ἄλλων καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαν μελέτην περὶ τοῦ Τέννυσων ὑπὸ τοῦ Κοῦμιγκ Οὐάλτερς.

Ἐπιστημονικά

Ἐν Παρισίοις ἐκ τοῦ καταστήματος Φέλιξ Ἀλκὰν ἐξεδόθη μελέτη τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἀμερικανικοῦ φιλοσοφικοῦ περιοδικοῦ The Open Court ἐπιγραφομένη «Τὸ ζήτημα τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐγώ». Ἐν τῇ ἀξιολόγῳ ταύτῃ μελέτῃ ἐξετάζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τί εἶνε ἡ συνείδησις, πῶς ἐκδηλοῦται καὶ πῶς γεννᾶται, ποία ἡ ἀρχή της, οἱ νόμοι της καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς μετὰ τῆς ἀντικειμενικῆς ὑπάρξεως.

— Ἐσωτερισμὸς καὶ Σοσιαλισμὸς ἐπιγράφεται νέα μελέτη τοῦ Ἄλβα Σούνεϋ, δι' ἧς ὁ συγγραφεὺς ζητεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐσωτεριστικῆς θεωρίας εἰς τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ προβλήματα.

— Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ ὁ Einthoven de Leyde δημοσιεύει περίεργον μελέτην περὶ τῶν ὀφθαλμαπατῶν τῶν σκιῶν καὶ τῆς προοπτικῆς ἀναλόγως τῶν διαφόρων χρωματισμῶν.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον *Οἱ Μαυρογέναι* ἐξέδοτο ἐν Παρισίοις ὁ Θεόδωρος Μπλανκὰρ μελέτην ἀναγομένην εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, Τουρκίας καὶ Ρωμουνίας.

— Ὁ ἰατρὸς Ἀδοῦκκος ἔκαμεν ἐσχάτως παρατηρήσεις περὶ τῆς ἐπενεργείας τῶν τοξικῶν ὑλῶν ἐπὶ κενῶν στομάχων. Πειραματισθεὶς ἐπὶ διαφόρων ζώων διὰ στρυχνίνης, κοκαΐνης, φαινελαίου κτλ. παρετήρησεν ὅτι ὁ ὀργανισμὸς ἀνθίσταται περισσότερον εἰς τὰ δηλητήρια ὅταν ὁ στόμαχος τοῦ ζώου εἶνε κενός, πρᾶγμα πολὺ περίεργον καὶ φυσιολογικῶς ἀνεξήγητον.

— Ὁ δόκτωρ Βίντερ ἐκοινοποίησεν ἐσχάτως εἰς τὴν γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν σπουδαιοτάτας αὐτοῦ ἐργασίας περὶ τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ἡ ὕπαρξις συστήματος αὐτομάτου κανονισμοῦ τῆς πέψεως, ἀγνώστου μέχρι σήμερον εἰς τοὺς φυσιολόγους.

— Ὁ ἰατρὸς Ἄρονσον ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίαν νέον φάρμακον κατὰ τῆς διφθερίτιδος ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθέν, κόνιν λευκωματιώδη ἐξ ὀρροῦ αἵματος ποντικῶν, ἡ ἔγχυσις τοῦ ὁποίου κατὰ ὀλίγα δεκατόγραμμα δύναται νὰ θεραπεύσῃ παιδίον ζυγίζον 10 χιλιόγραμμα. Ὁ αὐτὸς ἐπέτυχε καὶ ἀνοσίαν διφθερίτιδος ἐμβολιάζων διὰ ποικίλων καλλιεργειῶν τοῦ μικροβίου της.

Καλλιτεχνικά

Τὸ χριστιανικὸν μωσαϊκὸν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐπιγράφεται μελέτη ἀρτίως ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Μοὺντς καὶ πραγματευομένη περὶ τοῦ μωσαϊκοῦ τῶν κατακομβῶν καὶ τῆς τεχνικῆς αὐτοῦ κατασκευῆς.

Θεατρικά

Ἐν Βερολίνῳ παίζεται ἤδη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἡ *Νεότης*, τὸ γνωστὸν δρᾶμα τοῦ Max Hable.

— Ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Παραδείσου διεκρίθη ὁ ἕλλην ἠθοποιὸς κ. Γ. Πετρίδης ὑποδυθεὶς τὸν Βασιλέα Λὴρ τοῦ Σαίξπηρ.

— Ὁ Τραγουδιστὴς τὸ ὡραῖον λυρικὸν δραμάτιον τοῦ κ. Ἰωάννου Πολέμη, τὸ κατ' αὐτὰς διδαχθησόμενον, ἐξεδόθη εἰς κομψότατον τεῦχος.

Digitized by Google

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗΣ ΔΙΩΡΥΓΟΣ

25 Ἰουλίου 1893.

Ἡ ἱερὰ γῆ τοῦ Ποσειδῶνος φαίνεται ἑορτάζουσα σήμερον. Ἀπὸ τῶν μικρῶν ἰσθμικῶν ἀλσῶν προκύπτουσι χωρικοὶ μὲ τὴν εὔζωνον καὶ καθαρὰν τῆς φουστανέλλας ἀναβολήν. Αἱ ὄχθαι τῆς Ἰσθμίας βρίθουσι πλήθους· σημαῖαι κυματίζουσιν εἰς τὰς ἠρέμους αὔρας, καὶ ἀπωτέρω φαιδροὶ ἁλιεῖς ἀνασύρουσιν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς θαλάσσης ἰχθυοβριθῆ τὰ δίκτυα. Εἰς τὰς θελκτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος ἀνακαινίζονται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν αἱ ὡραῖαι ἀλληγορίαι καὶ οἱ μῦθοι τῶν ἐναλίων καὶ βουκολικῶν θεοτήτων. Ἐνιαχοῦ ἡ πίτυς φύεται ἄχρι τῆς ὄχθης αὐτῆς τῆς θαλάσσης. Τὸ κῦμα βρέχει τὴν ρίζαν τοῦ ὀρεσιβίου δένδρου· καὶ ἐκεῖ, ὑπὸ τῆς ἐλάτης καὶ τῆς πεύκης τὴν σκιάν, ἁλιεὺς καὶ βουκόλος, ὁ ναυτόπαις καὶ ὁ μικρὸς αἰπόλος, ἡ καλαύροψ καὶ τοῦ πηδαλίου ὁ οἴαξ, ὁ ποιμενικὸς αὐλὸς καὶ τῆς ἁλιευτικῆς λέμβου οἱ σκαλμοί, ὁ ἀλσοδίαιτος θηρευτής, καὶ ὁ θαλασσόβιος ναύτης συνηντήθησαν καὶ φιλίως ἐκαθέσθησαν παρὰ τὴν ἀτρύγητον θῖνα τῆς πολυφλοίσβου θαλάσσης καὶ τοῦ δάσους τὸ μεταίχμιον, ὅπου τοῦ βουνοῦ ἡ γλυκεῖα πηγὴ συγκαταμίγνυται μετὰ τῆς ἁλός, ἔνθα τοῦ δρυμοῦ ὁ ψίθυρος συμπληροῖ τοῦ κύματος τὸν ἐναρμόνιον ρόχθον.

Διαδοχικῶς πυκνοῦται ὁ παρὰ τὴν Ἰσθμίαν στολίσκος. Ἔξω, εἰς τὴν ξηράν, ἀναμὶξ φερόμενον, μυρμηκιᾷ τὸ πλῆθος. Εἰς τὴν τέως ἥσυχον παραλίαν ἀνέστη ὁ λαὸς τῶν ἰσθμίων ἀγώνων, ἐνεφυτεύθη ἔποικος πόλις, ἥτις ὀλίγας ὥρας μετέπειτα θὰ λυθῇ. Τὸ πάλαι εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς ὄχθας, εἰς τὴν «ποντιάδα γέφυραν» τοῦ Πινδάρου, εἰς τὸν Ἰσθμὸν τοῦτον τὸν ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, τελουμένων τῶν ἀγώνων, ὁμοίως πυκνότερον ἀνέθαλλε σφριγῶσα ἀκμαία ζωή. Τὴν φαντάζεταί τις· τὴν βλέπει ἐλαύνουσαν, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς φαντασίας. Καὶ ὅμως τὸ θέλγητρον τοῦ ἐκλελοιπότος ἐκείνου κόσμου καὶ βίου εἶναι τοσοῦτον μέγα, εἶναι τοσοῦτον ἀδαπάνητον, καί τοι ἀδιαλείπτως δαπανώμενον, ὥστε, μεταξὺ τοῦ ὀνείρου καὶ τῆς ἐγρηγόρσεως, μεταξὺ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀνυπαρξίας, τοῦ γοήτρου τῆς ἀποπτάσης ἰσθμιακῆς ποιήσεως καὶ τῆς κραταιᾶς φωνῆς τῆς συγχρόνου πραγματικότητος βοώσης διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἀτμοῦ, καὶ τοιαῦτα. ἀμέσως πρὸ ἡμῶν, δυναμένης νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα, ἡ ψυχὴ ἐν τούτοις καὶ ἡ καρδία τρέπεται, νοσταλγοῦσα οἱονεί, πρὸς τὸ παρελθὸν πάντοτε, καὶ αἰωνίως πρὸς αὐτό. Ὅστις φρονεῖ ὅτι θ᾽ ἀπαλλαγῇ ποτὲ ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τοὺς ρεμβασμοὺς καὶ τὰς γοητείας τοῦ κλασικοῦ Ἑλληνικοῦ παρελθόντος, νομίζω ὅτι πλανᾶται. Κολοσσιαῖοι ὄγκοι πλοίων λικνίζονται ἐλαφρῶς πρὸ ἡμῶν. Εἰς τὸ βάθος εὐθύγραμμος μηκύνεται ἡ ἐξαισία διῶρυξ, ἔργον ἀναντιρρήτως ἐκπληκτικόν. Ὁ θετικὸς σύγχρονος κόσμος ἐπιδεικνύει ψηλαφητὰ ἔργα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ματαία ὅμως ἡ ἐπιβάλλουσα αὕτη πραγματικότης. Ὁ ὀφθαλμὸς παρέρχεται τὸ ἁδρὸν εἰς μεγαλοπρέπειαν θέαμα. καὶ εἰς τὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντος πλανώμενος, ἐρευνῶν τὸν χῶρον τοῦ Ἰσθμοῦ ἀναζητεῖ τὸ ἐκ λευκοῦ λίθου θέατρον, τὸ ἱερὸν ἔνθα ἀνέκειντο τῶν εἰς τὰ Ἴσθμια νικησάντων αἱ εἰκόνες. τὰ ἄλση τῆς πίτυος, τὸν ναὸν ἔνθα τοῦ Ποσειδῶνος, τῆς Ἀμφιτρίτης, τῆς Θαλάσσης, τῆς Γαλήνης τὰ χάλκινα ἀγάλματα, καὶ οἱ Διόσκουροι πρὸς οὕς, ὡς σωτῆρας τῶν ναυτιλλομένων, ἡ εὐγνωμοσύνη αὐτῶν ἤγειρεν ἀνδριάντας καὶ βωμούς. Πόσα καὶ ποῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως καὶ Τέχνης ἔργα καὶ ἀναθήματα ἀνέκειντο ἐδῶ, εἰς τὴν σιωπηλὴν ταύτην ἐρημίαν! Ἡ μολπὴ τοῦ Πινδάρου, ψάλλοντος τοὺς Ἰσθμιονίκας, ἠχεῖ ἐπικρατεστέρα παντὸς τηλεβόλου, καὶ γλυκυτέρα πάσης μουσικῆς. Ἀποστρέφων ὄμμα καὶ οὖς ὁ θεατὴς ἀπὸ τῶν σκηνῶν τοῦ ἐνεστῶτος, ἀναζητεῖ τοῦ παρελθόντος τὰς εἰκόνας, ὡς προσφιλῆ ἰνδάλματα μεγαλωνύμων καὶ μεγαλοπραγμόνων νεκρῶν. αὐτομάτως ἐπιφαινόμενα καὶ ἀφανιζόμενα ἐν τῇ μνήμῃ. Ἡ δύναμις τοῦ ἀθανάτου ἑλληνικοῦ παρελθόντος, ἡ αἴγλη τῆς ἀνεσπέρου ἐκείνης ἀκτινοβολίας εἶναι τοιαύτη, ὥστε, νομίζω, προθύμως θὰ ἔδιδέ τις τὸ παρὸν ὅπως κερδίσῃ ὀλίγον ὡς ἐκεῖνο παρελθόν, τὸν πολυετῆ τοῦ ἐνεστῶτος βίον, ὅπως ἀπολαύσῃ ὡρῶν μόνον τοῦ τότε βίου, ἐν τῇ θέᾳ τῶν ἀγώνων, ἀκούων τοῦ Πινδάρου τοὺς μελιγάρυας ὕμνους, ἐνωτιζόμενος τῶν ἐνθουσιαστικῶν κραυγῶν τοῦ ἑορτάζοντος πλήθους, προσατενίζων τὴν νεότητα καὶ τὴν δρόσον τῆς ἀνθρωπότητος, ἐκδηλουμένην διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, εἰς τὴν ὡραίαν γῆν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῶν ἀρχαίων πολιτῶν Αὐτῆς.

Ταὐτόχρονος τηλεβόλων ἐκπυρσοκρότησις ἐπανάγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἀδυσώπητον πραγματικότητα τῆς σήμερον. Ἡ «Σφακτηρία», τὸ βασιλικὸν σῆμα ἀναπεταννύουσα, πλέουσα φέρεται ἐγγὺς τοῦ χαιρετῶντος στολίσκου. Ὁ καπνὸς ἐκεῖνος, ὁ βραδέως ὑψούμενος εἰς τὴν ἥσυχον ἀτμοσφαῖραν, ὁ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀναδύων καὶ ὑπὲρ τὴν ἰσθμιακὴν χώραν ἐκτεινόμενος φαίνεται θυσία εἰς τοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τὸν βωμὸν προσκομιζομένη. Χαλκόστομον τηλεβόλον, καὶ ἄστατον στοιχεῖον, συνεπλέχθησαν εἰς ἑνιαῖον βωμὸν ὁπόθεν ἐκπορευομένη κνίσσα πυκνὴ καὶ βαρεῖα τέρπει τὸν ἐνυάλιον καὶ τὸν ἐνάλιον Θεόν. Αἱ διαπλατυνθεῖσαι καὶ ἀραιωθεῖσαι τοῦ καπνοῦ νεφελώδεις σινδόνες ἐσκεδάσθησαν ἤδη. Ἡ φωτεινὴ τοῦ ἡλίου ἀκτινοβολία περιβάλλει τὰ σκάφη, τὴν δεδοξασμένην Ἐθνικὴν Σημαίαν, τὰ πανηγυρικὰ σήματα ἠπίως σαλευόμενα, τὸ λικνιζόμενον ἠρέμα ὑγρὸν ἐκεῖνο καὶ κυανοῦν πεδίον, οὗτινος Τρίτωνες καὶ δελφῖνες, ἀντὶ Σατύρων

Digitized by Google

καὶ ἀγελῶν, νέμονται τὰς ἐκτάσεις. Ἡ Θρησκεία, ἐν ἐπιβαλλούσῃ πομπῇ, εὐλογεῖ τὴν διώρυγα καὶ δι' ἁγιάσματος ραντίζει αὐτήν. Ἡ «Σφακτηρία» ἀπαίρει μετὰ μικρόν· καὶ ἐνῷ τὰ τηλεβόλα ἠχοῦσιν ἐκ νέου, τὸ ἐθνικὸν πλοῖον φέρον τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Κράτους εἰσδύει εὐοιώνως πρῶτον εἰς τὴν διώρυγα. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἐπληροῦτο, εἰς ἀναμφισβήτητον πραγματικότητα μεταβαλλόμενον, τὸ ὄνειρον ὅπερ ἐθέρμανε τοὺς Τυράννους τῆς Κορίνθου, καὶ ὡς μεγαλεπήβολος κληρονομία μεταβιβαζόμενον περιήρχετο ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀποφάσεως Ρωμαίων μοναρχῶν, ὧν οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὁπλῖται ἐστέναξαν ἐδῶ ὑπὸ τὴν βίαν τῆς ἐργασίας, χειριζόμενοι τὸ πτύον καὶ τὴν σκαπάνην, τὰ πρωτογενῆ ἔτι ὄργανα, ἅτινα πρὸς ἐκσκαφὴν καὶ κάθαρσιν τοῦ ἐδάφους, ἀντὶ τῶν σημερινῶν κολοσσῶν, ἐχρησιμοποίει τότε ὁ ἄνθρωπος. Ἤδη ἡ «Σφακτηρία» ἐλαύνει διὰ τῆς διώρυγος. Τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον ἐπλήρωσε τὴν χειροποίητον διασφάγα, καὶ δι' αὐτῆς διαπόντιος φέρεται πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Περιάνδρου ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τῶν ὑψηλοτάτων τῆς διώρυγος χειλέων αἱ χεῖρες καὶ τὰ χείλη χαιρετίζουσι χαίροντα. Τὸ θέαμα ἀπὸ τῆς γεφύρας εἶνε ἔτι μεγαλοπρεπέστερον. Κάτω, εἰς τὴν ὑγρὰν θαλασσίαν ὁδόν, φαίνεται ἐλαῦνον τὸ πλοῖον στεφάνας ἀφρώδεις σκορπίζων. Ὁ εργώδης τῶν μηχανῶν μόχθος ἀκούεται ἄνωθεν. Μετ' ὀλίγον ὁ Βριάρεως τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ ὑπὸ τὴν ἀψηλάφητον καὶ ὁμιχλώδη μορφὴν τοῦ ἀτμοῦ ἐκδηλούμενος καὶ δρῶν, ὁ Τιτὰν οὗτος, ἕλκων τὴν μηχανήν, διέρχεται τὴν γέφυραν, ἀτελεύτητον σειρὰν ἁμαξῶν, πεπληρωμένων πλήθους, σύρων ἀνέτως. Αἱ ἐνθουσιαστικαὶ κραυγαὶ ἐπαναλαμβάνονται θερμότερον· καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς πλῆθος, ἀπαντῶν εἰς τὰ πολύχρωμα σήματα τῶν κάτωθι πλοίων ἀναπεταννύει ἀπειρίαν λευκῶν κυμαινομένων μανδηλίων τῶν ἐπιβατῶν χαιρετώντων φρενητιωδῶς. Τὸ πλοῖον ἐλαύνει πάντοτε βαθεῖς ἀφροσκεπεῖς αὔλακας διανοῖγον. Ὅπου, πρὸ ὀλίγων μόλις ἡμερῶν, ἤλαυνεν ἐπὶ τοῦ βάθους τῆς διώρυγος ἡ ἀτμομηχανή, ἡ χαλκίνη ἕλιξ ἤδη συνταράσσει τὸ κῦμα, πτοοῦσα τοὺς ἐπήλυδας, τοὺς οὔπω πήξαντας εἰς τὰ ὕφαλα τῆς διώρυγος τὰς ὑγρὰς καλιάς των. Ἀναμιμνήσκομαι τῶν ἐντυπώσεων αἵτινες ἀθρόαι εἶχον ἐπιφοιτήσει ἐπ' ἐμὲ ὅτε, πρὸ ὀλίγων μόλις ἑβδομάδων, εἶχον διελάσει πεζῇ τὸ ἀπὸ Ποσειδωνίας εἰς Ἰσθμίαν διάστημα(¹). Ἐγγὺς μικροῦ σωρείτου ἀποβραχισμάτων εἶχον καθίσει μόνος, καὶ θεωρῶν πέριξ καὶ εἰς τὰ ὕψη ἀτενίζων τῆς διώρυγος, ἀνελογιζόμην τὰς ἀλλοιώσεις ἅστινας θὰ ἐπαγάγῃ ἐπὶ τὸν στερεὸν ἐκεῖνον δρόμον, τοῦ ὕδατος ἡ εἰσαγωγή. Καὶ ἤδη βλέπων τὰ πλοῖα διερχόμενα τὴν διώρυγα, ὅπου πρὸ ὀλίγου ἔτι πεζῇ διηρχόμεθα ἡμεῖς, ἐμελέτων ἐπὶ τῶν μεταβολῶν καὶ μετατροπῶν ἃς ἄνθρωποι καὶ Χρόνος ἀπεργάζονται εἰς τὴν φύσιν. Ἡ παρέλευσις τῶν αἰώνων ποίας ἆρά γε μεταβολὰς προορίζει διὰ τὴν ἐπίκαιρον ταύτην γῆν, τὴν δέσποιναν δύο θαλασσῶν καὶ δύο ἐρυμνοτάτων ξηρῶν ;

(¹) «Ἑστίας» ἀρ. 26. «Εἰς τὸν Ἰσθμόν».

Ἐν τάχει φερόμενοι ἀφικόμεθα εἰς τὴν Κόρινθον, τὴν ἐκπεπτωκυῖαν, τὴν πτωχὴν καὶ ἄσημον Κόρινθον τῆς σήμερον. Σπανίως πόλις ὑπέστη μείζονα ἔκπτωσιν ἢ ἡ Κόρινθος. Βοσκῶν ἐνδιαίτημα εἶναι τὰ παρὰ τὸν Ἀκροκόρινθον ἐρείπιά της· καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ὁ μαρασμός, ἡ ἀπραξία, ἡ ἀφάνεια, ἡ στασιμότης ἐπικρατεῖ. Καὶ ὅμως εἶναι αὕτη ἡ Κόρινθος· εἶναι ἡ φερώνυμος διάδοχος τῆς «ἀφνειοῦ» πόλεως· τῆς πόλεως ἔνθα, ἐν δαψιλείᾳ ὑπερβαινούσῃ τὸν ἀνθρώπινον ὑπολογισμόν, ἐξεχύθησαν καὶ ἐσωρεύθησαν τὰ πλούτη τῶν ἠπείρων, αἱ τρυφαὶ αὐτῶν, τῆς Ἑλληνικῆς καλαισθησίας καὶ ἐμπνεύσεως τὰ ἔξοχα προϊόντα. Τὴν Κόρινθον αὐτήν. τὴν ἤδη πενιχροτάτην, ὕμνησεν ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ ρηξικέλευθος Μοῦσα τοῦ μεγάλου λυρικοῦ, ὅστις, ψάλλων τὸν ἐν σταδίῳ καὶ πεντάθλῳ νικητὴν Ξενοφῶντα τὸν Κορίνθιον παρήνειρε, πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος τοῦ νικητοῦ, τὸν ἔπαινον τῆς εὐτυχεστάτης καὶ μακαριωτάτης Κορίνθου.

. . . Τὰν ὀλβίαν Κόρινθον, Ἰσθμίου
Πρόθυρον Ποσειδᾶνος, ἀγλαόκουρον.
Ἐν τᾷ γὰρ Εὐνομία ναίει, κασίγνη-
ταί τε βάθρον πολίων,
Ἀσφαλὴς Δίκα, καὶ ὁμό-
τροπος Εἰράνα, ταμίαι
Ἀνδράσι πλούτου, χρύσεαι
Παῖδες εὐβούλου Θέμιτος. . . . (¹)

Ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς ἀρχαίας καὶ ὀλβίας τῆς καλλιπαίδου καὶ καλλιγύναικος Κορίνθου, ἔνθα ἡ Εὐνομία κατῴκει, τὸ ἀσφαλὲς τῶν πόλεων ἔρεισμα, προσεῖδον διαδοχικῶς ἐξερχόμενα ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς Ποσειδωνίας τὰ πλοῖα, ἅτινα ἔναγχος εἶχον θεωρήσει ἠγκυροβολημένα εἰς τῆς Ἰσθμίας τὴν θάλασσαν. Ἐν μέσῳ τῶν λόφων ἐφαίνετο αἴφνης ἱστὸς κινούμενος, καὶ κυμαινόμενον σῆμα. Ὁ ἱστὸς προήλαυνε· καὶ μετὰ μικρὸν ἡ πρῷρα τοῦ πλοίου προέβαλεν εἰς τὸ στόμιον τῆς Ποσειδωνίας. Εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῆς ἡμισείας ὥρας τὰ πλοῖα, ἐν μετριωτάτῳ ἀτμῷ, διέπλευσαν ἀντὶ νὰ διϊσθμισθῶσιν ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ. Εἰς χρόνον βραχύτερον τῆς ἡμισείας ὥρας παρέκαμψαν τὴν νῆσον τοῦ Πέλοπος, ἀληθῆ νῆσον ἤδη, καὶ τὴν παρέκαμψαν ὁμαλῶς, ἀσφαλῶς, ταχέως. Μετὰ μικρόν, μέρος τοῦ στόλου τῆς Ἰσθμίας, τὸν ὄγκον καὶ τὰ μηχανήματα τοῦ ὁποίου ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθῶσιν οἱ Κορίνθιοι καὶ Ἀθηναῖοι τριήραρχοι, ὑπερενεωλκήθη ἀκαριαίως ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν θάλασσαν. Φιλοστόργως τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Ἑλικῶνος αἱ αὖραι θωπεύουσι τὸ ἐθνικὸν βασιλικὸν σῆμα τῆς «Σφακτηρίας». Πρὸ μικροῦ ὑπερήφανον ἐκυμάτιζεν εἰς τὸν Σαρωνικόν· μετὰ μικρὸν ὑπερήφανον κυματίζει εἰς τὸν Κορινθιακόν. Αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἔλουσαν αὐτό, ὑπὲρ τὸ κῦμα αἰωρούμενον, διὰ τοῦ κύματος τοῦ φωτός των, ἐγγὺς τῶν θέσεων τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν· καὶ ἤδη, ἐγγύτατα τῆς ἀρχαίας Κορίνθου καὶ τῶν Δελφῶν, ἐλίσσουσιν αὐτὸ ὑπὸ τὸ σέλας εὐέλπιδος ἀκτινοβολίας. Εἴθε εὐοίωνον πάντοτε καὶ ὑπερήφανον νὰ κατέρχηται ἐπὶ τὴν Ἐθνικὴν Σημαίαν καὶ τὸ βασι-

(¹) Πινδάρου Ὀλύμπ. Εἰδ. ιγ' 4 καὶ ἐφεξῆς.

Digitized by Google

λικὸν σῆμα τὸ φωτεινὸν τοῦτο μειδίαμα τοῦ ξανθοῦ Φοίβου. Αὐτὸς καὶ ἡ πότνια τῆς Συνέσεως καὶ τῆς Ἐργασίας Θεά, ἢ ὁ φιλαίματος Ἄρης ἐπιφοιτᾷ ὡς ἰδέα καὶ παράστασις ἀλληγορικὴ εἰς τὴν θέαν παραπλησίων ἔργων. Εἴθε ποτὲ πολέμων αἵματα μὴ καταχράνωσιν ὁδὸν εἰρήνης καὶ ἀδελφότητος, εἰς ἀνάπτυξιν φιλίων δεσμῶν προωρισμένην, καὶ ἀκμὴν διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν ἐπιζητουμένην. Εἴθε τὸ ἐπίθετον τῆς «ἀφνειοῦ» καὶ «ὀλβίας» ν' ἀνατείλῃ καὶ πάλιν εἰς τὰς θέσεις ταύτας, ἀφ' ὧν τηλικαύτη πολύτροπος ἀναθρώσκει ἱστορία, φωτὸς καὶ ζόφου, κλέους καὶ ἀτυχημάτων μεστή. Οὐδεμία χώρα τῆς Γῆς ηὐνοήθη πλειότερον τοπογραφικῶς, στρατηγικῶς, ἐμπορικῶς, μᾶλλον δεξιῶς πρὸς ἄμυναν καὶ ἐπίθεσιν ἢ ἡ Ἑλλάς, καὶ οὐδεμία χώρα τῆς Ἑλλάδος ἐξέχει, ἀπὸ τῆς πολλαπλῆς ταύτης ἀπόψεως, ἢ ὁ Ἰσθμὸς ὁ διπλᾶς παρατάσσων τὰς ὁδούς, ὁ τὰς διπλᾶς χωρίσας καὶ ἑνώσας θαλάσσας, ὁ διπλᾶς κατέχων τὰς ἐπικαίρους καὶ ἀσφαλεῖς πύλας, ὁ πολλαπλασίας τὰς πολυτίμους ἀφετηρίας. Ἐνῷ τὰ πλοῖα παρασκευάζωνται ὅπως ἐπαναπλεύσωσιν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ εἰς τὸν Σαρωνικόν, ἡμεῖς ἀφίνομεν τὴν Κόρινθον. Διερχόμεθα τὴν γέφυραν, τὸ ὅριον τοῦτο δύο ξηρῶν, τὸ μετεώρως συνάψαν αὐτὰς χωρισθείσας ὑπὸ τῆς τέχνης· καὶ ἐγκαταλείποντες τὴν Πελοπόννησον εἰσερχόμεθα αὐθωρεὶ εἰς τὴν Στερεάν. Τὰ ἐγκαίνια τῆς Κορινθιακῆς διώρυγος ἐτελέσθησαν. Ὁ Κυλλήνιος Ἑρμῆς, ἐφορῶν ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ τῆς ποιητικῆς πατρίδος του κάρηνα περιεβλήθη τὰ πτερωτὰ σανδάλια, καὶ τὸν πτερωτὸν πέτασσον· ἀνέλαβε τὸ κηρύκιον, εἰρήνης καὶ διαλλαγῆς ἔμβλημα· καὶ ἐκ τῶν πολυωνύμων συμβόλων αὐτοῦ προτιμήσας τὸ βαλάντιον, δι' ἑνὸς πηδήματος φθάνει ἀπὸ τῆς Κυλλήνης τὴν δεσπόζουσαν κορυφὴν εἰς τῆς διώρυγος τὰς χειροποιήτους ὄχθας. Χαρὰ φαιδρύνει τοῦ Κερδῴου τὸ ἀγχίνουν καὶ πονηρὸν πρόσωπον. Εὐάρεστον φιλαρεσκείας αἴσθημα διαθρύπτει τῆς φρενὸς αὐτοῦ τὴν ἀλαζονείαν. Ἡ διώρυξ ἀνήκει εἰς αὐτόν. Εἶναι τοῦ ἐμπορίου ὁ θεός, εἶναι τῆς συγκοινωνίας, καὶ τῆς συναλλαγῆς. Καὶ κατὰ σύμπτωσιν εὐτυχῆ, Ἐμπολαῖος ἅμα καὶ Λόγιος, ὁ Ἑρμῆς ἐκπροσωπεῖ καὶ τὰ Γράμματα. Εἰς τὴν γείτονα Κυλλήνην γεννηθείς, τοῦ Ἐμπορίου Θεός, τῆς Τέχνης καὶ τῶν Γραμμάτων προστάτης, δικαίως ἀξιοῖ τῆς διώρυγος τὴν ἀμέριστον κυριαρχίαν. Καὶ ἰσχυρός, ἐν τῇ ἀξιώσει αὐτοῦ, λαμβάνει διὰ παγκοσμίου βοῆς τὴν κατοχήν, καὶ κατ' ἄμφω τὰ στόμια αὐτῆς ἱδρύει τὸ εὐτυχὲς καὶ ἀσφαλὲς κράτος του.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

Η ΞΕΝΗ ΤΟΥ 1854 (1)

Ε΄.

Τὸ δρεπάνι τῆς ἀκούραστης ἐργάτισσας τοῦ θανάτου ἄρχισε νὰ δουλεύῃ ἀλύπητα ἀπὸ τὰς 7 Νοεμβρίου. Ἀλλὰ ἡ φρικτὴ καταστροφή, τόση ὅπου ἀνάλογα στὸ λίγο πληθυσμὸ ποῦ ἀπόμεινε στὰς Ἀθήνας, σὲ καμμιὰ ἄλλη πόλι δὲν ἔφερε ποτὲ ἡ χολέρα, ἐξέσπασε ἀπὸ τὰς δέκα τοῦ μηνός. Γιὰ πέντε ἡμέραις δὲν ἦταν πλειὰ ἐπιδημία αὐτή. Ἦταν ἐξολοθρευμός· ὁλόκληραις γειτονιαῖς στὸ ψυχομάχημα.

Τὰ δελτία παρουσιάζουν ὅλους τοὺς θανάτους τῶν ἡμερῶν ἐκείνους εἰς χιλίους. Καὶ πότε εἶπαν ἀλήθεια τὰ δελτία, μάλιστα σ' ἐκείνη τὴν κατάστασι καὶ μὲ τὸν τρόπο ποῦ ἐγίνετο ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἠμποροῦσαν, καὶ ἂν ἤθελαν, νὰ ποῦν ἀλήθεια :—Τὸ τριπλὸ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου βέβαια θὰ ἐπλησίασαν τὰ θύματα, ὅταν συλλογισθῇ κανείς, ὅτι τὰς 14 καὶ 15 τοῦ Νοεμβρίου μόνο τὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο ἔδωσε στὸν ἀσβέστη ἀπάνω ἀπὸ διακόσια ἀνθρώπινα κορμιά.

Ἕνας γιατρὸς ἀπὸ κείνους ὅπου ἦσαν εἰς τὴν πρώτη γραμμὴ τῆς μάχης μὲ τὸν κρυφὸ Ἐχθρὸ ἔγραφε κατόπιν. «Τὸ τέταρτον τμῆμα ἔγεινε εἰς μέγας τάφος· κατὰ δεύτερον λόγον τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον. Φρῖξον ἥλιε ! Πτώματα εἰς τὰς ὁδούς· πτώματα εἰς ἑκάστην οἰκίαν. Πλησίον τῆς νεκρᾶς μητρὸς ψυχορραγεῖ ἡ κόρη. Πολλαχοῦ ὁλόκληροι οἰκογένειαι ἐκλείπουσιν. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ προσβαλλόμενοι εὑρίσκονται ἀμέσως εἰς τὸ τελευταῖον πυρετῶδες καὶ ἀσφυκτικὸν στάδιον, λῆγον εἰς τὸν θάνατον, μετὰ 7—10 ὥρας. Οἱ ἰατροὶ ὑπερπηδῶντες τὰ πτώματα κύπτουσιν, ὅπως παρατηρήσωσι τοὺς εἰσέτι παρακειμένους ἐπιζῶντας. Πόσοι ἐρρίφθησαν εἰς τὸν τάφον πρὶν ψυχορραγήσωσι ! »

Ἀλλὰ τί χαλασμὸς ἦταν ἐκεῖνος εἰς τὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο! Τὰ κρεβάτια πυκνά, κολλημένα, γιὰ νὰ χωροῦν περισσότερους οἱ σάλαις, μόλις ἄφιναν λίγο τόπο γιὰ νὰ διαβαίνουν οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ νοσοκόμοι. Ὅλα ἦσαν γεμάτα, ἐκοίτονταν καὶ χάμω πολλοὶ ἀπάνω στὰ βρωμερὰ ἀπορίμματα. Καὶ οἱ τοῖχοι σκεπασμένοι ἀπὸ στολαὶς κρεμασμέναις· στολαῖς ποῦ δὲ θὰ ἔντυναν πλειὰ κανένα λεβέντικο κορμί· ἀνακατωμέναις ἐκεῖ, τοῦ ἱππικοῦ, τῶν ἀκροβολιστῶν τοῦ πεζικοῦ, τοῦ πυροβολικοῦ, τῶν ἐπιλέκτων, ἕνα φριχτὸ παζάρι ἀπὸ ροῦχα παρδαλά, θλιβερὰ ἀποφόρια, ἀφιλονείκητη ἰδιοκτησία τοῦ Θανάτου. Ἔτσι αὐτὸ τὸ νοσοκομεῖο, ἀληθινὴ κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, ὁρμητικὸς σὰν καταράχτης ὁ Χάρος, τὸ πλημμυροῦσε μὲ μανιωμένα κύματα, ὅπου ἔπερναν σβάρνα τὰ κρεβάτια γραμμή. Καὶ ἐγίνουνταν στὴν πλατειὰ σκάλα ἕνα ἀτελείωτο φρικτὸ συναπάντημα, τὰ λείψανα ποῦ κατέβαζαν καὶ οἱ δυστυχισμένοι ποῦ τοὺς ἀνέβαζαν ἐκεῖ, γιὰ νὰ τοὺς κατεβάσουν πάλι σὰν τοὺς πρώτους σὲ λίγαις ὥραις. Καὶ ἐγλυστροῦσαν οἱ νοσοκόμοι 'ς αὐτὸ τὸ ἀναιβοκατέβασμα

(1) Ἴδε σελ. 65.

Digitized by Google

καὶ τοὺς ἔφευγαν ἀπὸ τὰ χέρια τὰ κορμιά· γιατὶ τὰ σκαλιὰ ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ ἕνα μαυροπράσινο βοῦρκο δύο δάχτυλα παχύ, ὅπου πλημμυροῦσε τὰ πατώματα καὶ κατέβαινε τὰ σκαλιὰ ἀργοκίνητος. Ἔτσι ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Θανάτου ἐσώριαζε στίβα στοῦ νοσοκομείου τὴν αὐλὴ τὰ γυμνὰ λείψανα, ὅπως, στὰ πρῶτα χρόνια τῆς γῆς, στῆς βαθειαῖς ρεματιαῖς ἐσώριαζαν οἱ κατακλυσμοὶ τὰ πνιγμένα κορμιά.

Οἱ ζευγίται, ὡς ἔλεγαν τότε τοὺς ἐλάτας, δὲν ἐπρόφθαναν νὰ κουβαλοῦν τὰ γυμνὰ λείψανα στὸ νεκροταφεῖο, κ' ἔμεναν ἐκεῖ στὴν αὐλὴ νύχτες ὁλόκληρες.

Δὲν ξέρω γιατὶ γιὰ σᾶς, φτωχοὶ στρατιώταις, αἰσθάνομαι βαθύτερα τῆς καρδιᾶς τὸ σπαραγμό. Ἴσως γιατὶ μὲ στρατιωτικαῖς παραδόσεις ἐξύπνισα στὸν κόσμο, ἴσως γιατὶ στὴν ἀγωνία σας, μπουμπούκια τῆς ζωῆς, ποῦ δὲν σᾶς ἦταν γραφτὸ ν' ἀνθίσετε, φτωχὰ παιδιὰ ξενιτεμένα, κανένα ἀπὸ σᾶς δὲν ἐστύλωσε ἡ ἀγκαλιὰ τῆς μάννας, τοῦ πατέρα, τοῦ ἀδελφοῦ, κανεὶς ἀπὸ σᾶς δὲν εἶχε στὴν τελευταία στιγμή, γιὰ παρηγοριὰ τὸ δάκρυ τους, τὰ πονετικά τους τὰ λόγια.

ς'.

Ἐξεχείλιζε ἡ συμφορὰ καὶ καμμία ἀνθρωπίνη βοήθεια δὲν μποροῦσε πλειὰ νὰ στηρίξη τῆς ἀπελπισμέναις ψυχαῖς. Τότε ἐσήκονε ὁ κόσμος, τὰ μάτια ψηλὰ σ' ἐκείνη τὴν Ἀόρατη Δύναμι, ὅπου αὐταῖς τῆς ὥραις καὶ ἡ πλέον ἄπιστη ψυχὴ ἀναγνωρίζει τὸ Κράτος Της καὶ σκύβει τὸ κεφάλι μὲ ταπείνωσι.

«Ἄρωμεν χεῖρας ἱκέτιδας πρὸς τὸν Ὕψιστον» ἔλεγε πέφτοντας στὰ γόνατα μαζὺ μὲ τὸ λαὸ ὁ Μητροπολίτης Νεόφυτος «ἵνα, ἐπιβλέψας ἐξ οὐρανοῦ, ἐπισκεφθῇ τὸ δύσμοιρον πλάσμα του καὶ οἰκτείρας ἐπισκιάσῃ».

Καὶ ἔτρεχαν μέσα στοὺς δρόμους μπουλούκια μικρά, λιτανείαις μὲ ἕνα ἱερέα ἐμπρός, κρατῶντας τὸ θυμιατὸ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης.

Ἔκλαιαν ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, γυναῖκες κι' ἄνδρες· καὶ τὸ «Κύριε Ἐλέησον» αὐτὴ ἡ ἀπελπισμένη κραυγὴ πρὸς τὸν Κύριο τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Θανάτου, ἐξεκίναε ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ψυχῶν καὶ ἔβγαινε μὲ φωνὴ σβυμένη ἀπὸ τὰ πικραμένα στόματα, ὅπου τά πνιγε ὁ σπαραγμός.

Πολλοὶ δυστυχισμένοι ποῦ ἀκολουθοῦσαν, εἶχαν ἀφήσει τοὺς δικούς τους στὸ ψυχομάχημα καὶ ἀπελπισμένοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ζητοῦσαν γι' αὐτοὺς ὕστερνὸ γιατρικὸ ἀπὸ τὴν προσευχή.

Ἄλλοι ὅπου τὰ καταραμένα ἁμάξια τοὺς εἶχαν πάρει χωρὶς ἱερέα, χωρὶς εὐχή, τὰ ἀγαπημένα λείψανα ἐκείνων ποῦ τοὺς ἐρήμωσαν, ἀκολουθοῦσαν καὶ αὐτοί, ἔτσι γιὰ παρηγοριά, πιστεύοντας ὅτι κηδεύουν τοὺς πεθαμένους των καὶ ἀποκοιμίζοντας τὴ φλόγα τῆς καρδιᾶς μὲ ταῖς δεήσεις ποῦ νόμιζαν ὅτι γίνονται γιὰ τοὺς ἀδιάβαστους νεκρούς των. Ἔχει ἕνα θέλγητρο πικρὸ τοῦ νεκρολίβανου ἡ μυρουδιὰ στῆς πονεμέναις καρδιαῖς, ὅπου μόνο ἐκεῖνοι ποῦ τοὺς φαρμάκωσε ὁ Χάρος τὸ γνωρίζουν.

Μία δυστυχισμένη τρελλή, μὲ ξέπλεκα μαλλιὰ καὶ καρφωμένα μάτια, ὅπου ἐκαθρέφτιζαν τὴ θολάδα τοῦ μυαλοῦ της, ἀκολουθοῦσε κατὰ πόδι τον παππᾶ μὲ τὴν εἰκόνα, κρατῶντας καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἀγκαλιά της μὲ προφύλαξι, μὲ λαχτάρα μητρική, μία ἄδεια κούνια. Τῆς εἶχε πάρει ἡ χολέρα τὸν ἄνδρα της, τὸν ἀδερφό, τὰ δύο μεγαλείτερα παιδιά της· τὴν περασμένη τῆς πῆρε καὶ τὸ μικρό της, τὸν τελευταῖο της ἀνθό. Ἔτσι ἀπόμεινε ξεραμένο δεντρί, ὁλόμονη στὸν κόσμο. Καὶ ὁ ἀνεμοστρόβιλος τῆς συμφορᾶς, ποῦ ἐξερρίζωσε τὴν καρδιά της, ἔσβυσε γιὰ πάντα καὶ τοῦ μυαλοῦ της τὴ λαμπάδα. Εὐτυχισμένη! Ἄλλη καλλίτερη παρηγοριὰ δὲν μποροῦσε νὰ τῆς δώσῃ ὁ Θεός. Τίποτα δὲν ἐθυμότανε. Μόνον ἀνάμεσα στὸ σκοτεινὸ σύννεφο, ὅπου ἐσκέπασε τὸ νοῦ της, ἕνα μοναχὸ ἔλαμπε ἀστέρι φωτεινό, ὁ ὕστερνὸς σύντροφος ποῦ τῆς εἶχε ἀπομείνει ὡς τὴν περασμένη μέρα, τὸ μικρό της τὸ παιδί, ποῦ τὸ ἐπαναστημένο μυαλό της τὸ ἤθελε καὶ καλὰ ζωντανό. Γιὰ τοῦτο ἀκολουθοῦσε μὲ γλυκοχαμόγελο εὐτυχίας καὶ ἐσκέπαζε μὲ ρουχαλάκια στὴν ἄδεια κούνια τὸ παιδὶ τὸ φανταστικό, ποῦ ἐνῷ τὸ εἶχε φάγει ὁ ἀσβέστης, ἐζοῦσε ἀκόμη μέσα στὴν ἐνθύμισι τῆς καρδιᾶς της. Μέσα σὲ ἀδιάφορο κόσμο μία τέτοια δυστυχισμένη θὰ ἔσερνε ἐπάνω της τὰ γέλοια, ἴσως καὶ τῆς πετριαῖς τῶν παιδιῶν. Ἀλλὰ ποιὸς τότε νὰ γελάσῃ τρελλὸ καὶ ποιὸς ἦταν σίγουρος γιὰ τὸ μυαλό του; Γι' αὐτὸ κανένας δὲν τὴν ἐπείραξε, κανένας δὲν ἐζήτησε νὰ τὴν μακρύνη ἀπὸ τὴ λιτανεία. Αὔξησαν μόνον τοῦ κόσμου τὰ δάκρυα. Σὲ τέτοια γενικὴ φθορὰ οἱ ξένοι καϋμοὶ εἶναι κοινὸ καυτήριο γιὰ ὅλαις τῆς ψυχαῖς, κοινὴ παρηγοριὰ τὰ ξένα δάκρυα.

Θλιβερὸ συναπάντημα, ἡ μιὰ λιτανεία ἔσμιγε μὲ τὴν ἄλλη, περισσότερο στῆς φτωχαῖς συνοικίαις τῆς παλαιᾶς πόλεως, στὸν Ἅγιο Φίλιππο, στὴ Βλασσαροῦ, στοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, στοὺς Ἀέριδες, στῆς συνοικίαις τῆς Πλάκας. Καὶ ὁ θρῆνος ἐμεγάλονε, ἐφούσκονε τὸ κλάμμα καὶ τὸ «Κύριε Ἐλέησον», τὴν ἀπελπισμένη ἐπίκλησι, ἀντιλαλοῦσαν τῆς Ἀκροπόλεως τὰ ριζώματα.

Καὶ ἐνῶ ἐσέρνουνταν ἔτσι στοὺς δρόμους ὁ κόσμος ἀλαλιασμένος, κάπου κάπου ἄνοιγε καὶ παραμέριζε, γιατὶ ἀπόμεναν χάμου καινούργια θύματα, κορμιὰ ποῦ ἐστριφογύριζε στὸ χῶμα ἡ ἀγωνία, πρόσωπα ποῦ τὰ πλημμυροῦσε ἡ **κυάνωσις** σὰν νὰ πέρναε ἀπὸ πάνω τους ἕνα ἀόρατο πινέλο βουτιγμένο σὲ οὐρανιὰ μπογιά, ἐνῷ ἀπὸ τὰ μαρμαρωμένα μέτωπα ἐκυλοῦσε σταλαγματιά, σταλαγματιά, τοῦ θανάτου ὁ ἱδρώς.

Πολλαῖς πονετικαῖς ψυχαῖς εἶχαν τὸ θάρρος νὰ στέκωνται, νὰ βοηθοῦν. Μὰ τί βοήθεια νὰ δώσουν; Κυάνωσις καὶ θάνατος ἦταν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Πολλοὶ ἔχαναν καὶ τὴ λαλιά. Ἦταν σπαραγμὸς ψυχῆς ἡ ἀνώφελη προσπάθεια τῶν δυστυχισμένων αὐτῶν νὰ θέλουν καὶ καλὰ κάτι νὰ εἰποῦν, κάτι νὰ μιλήσουν. Ἄχ! Δὲν ὑπάρχει πλειὸ φριχτὸς τῆς ψυχῆς μισεμὸς ἀπὸ ἐκεῖνον, ποῦ ἔχει πρόδρομο τὴν ἀφασία, ἐνῶ ἀκόμη ἀνάβει τοῦ μυαλοῦ ἡ λαμπάδα. Τί νὰ θέλῃ ἆραγε νὰ πῇ αὐτὴ ἡ βασανισμένη ψυχὴ ποῦ φτερουγίζει; Τί νὰ θέλῃ νὰ παραγγείλῃ στῆς

Digitized by Google

πολυαγαπημέναις ὑπάρξεις ποῦ ἀφίνει ἐδῶ κάτω;

Πρᾶγμα ἀπίστευτο, καὶ ὅμως ἀληθινό. Σὲ μερικοὺς δρόμους ἡ ψαλμωδίαις καὶ οἱ θρῆνοι ἔσμιγαν μὲ τὰ τραγούδια ποῦ ἔβγαιναν ἀπὸ μέσα ἀπὸ μερικὰ οἰνοπωλεῖα, ἐνῶ ἐδιάβαινε ἐμπρός τους ἡ λιτανεία. Καὶ τόσο ἄγριο ἦταν σὲ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ τὸ μεθύσι, ὅπου τὸ κλάμμα δὲν ἔφτανε νὰ βουβάνῃ τὰ ἄγρια τραγούδια, τὰ μεθυσμένα γέλοια.

Ἔλεγαν τότε στὸν κόσμο πῶς χρειάζεται θάρρος, πῶς ἡ Θεοκατάρατη φοβᾶται τῆς ἀνοιχταῖς καρδιαῖς καὶ δὲν ζυγόνει. Ἔτσι ὁ ὄχλος, ἐπειδὴ δὲν εὕρισκε στὴν ψυχή του αὐτὸ τὸ θάρρος, τὸ ζητοῦσε στὸ γλέντι, στὸ μεθύσι. Καὶ τόση ἦταν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἡ κραιπάλη, ὥστε ἐσώθηκαν τὰ κρασιὰ τοῦ περασμένου χρόνου καὶ οἱ πολλοὶ ἐμεθοῦσαν μὲ τὸν ἄβραστο ἀκόμα μοῦστο, αὐξάνοντας τὴν τροφὴ τῆς ἐπιδημίας ([1]).

Ἐκεῖνοι ποῦ θὰ τοὺς φανῇ τοῦτο παράξενο, δὲν προσέχουν ὅτι ὅλαις ἡ καρδιαῖς δὲν εἶναι γιὰ τὴν αὐτοθυσία καὶ τὴν ἀφοσίωσι πλασμέναις.

Τῆς ἐγωϊστικαῖς ψυχαῖς ἡ μεγάλαις γενικαῖς συμφοραῖς τῆς κάνουν ἄγριαις ἀπὸ δειλία, φρενιασμέναις ἀπὸ τὸν τρόμο γιὰ τὸν ἑαυτό τους, σὰν τὸ ἀφηνιασμένο ἄλογο, ὅπου τὸ ξετρελαίνει ἡ τρομάρα καὶ τὸ κάνει τυφλό, ἀνυπόταχτο, νὰ ρίχνεται στὸν γκριμνό, στὴν ἴδια του τὴν καταστροφή. Τέτοιαις ἦταν ἡ χαραῖς, τέτοια τὰ τραγούδια τοῦ ὄχλου τῆς φριχταῖς αὐταῖς ἡμέραις. Γιατί, ὅπως τῆς λύπης, ἔτσι καὶ τῆς τρομάρας ἡ κραυγή, δανείζεται πολλαῖς φοραῖς τοῦ τραγουδιοῦ τὸ σκοπό.

Καὶ στὸ δρόμο ἐγύριζε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι στῆς Κολόναις, μιὰ συντροφιά, ἕνα βράδυ σεληνοφώτιστο γλυκό, ὅπου μέσα σ' ἕνα ἄρωμα ἀπροσδιόριστο, ποῦ ἀναδίναν τὰ χορτάρια, ἔκρυβε τὸ φαρμάκι τῆς ἀρώστιας, σὰν τὴν μυρουδιὰ κάποιων λουλουδιῶν ποῦ σκοτόνουν.

Ἦσαν πέντ' ἔξι παληκάρια· μπορεῖς νὰ πῇς παιδιά. Καὶ σιγὰ σιγὰ μὲ τὴν κιθάρα, εἶχαν στήσει ἐκεῖ γλυκό, ἁρμονικὸ τραγοῦδι. Τῶν παιδιῶν αὐτῶν ἡ εὐθυμία δὲν μοῦ φάνηκε, οὔτε βρυσιὰ τῆς δυστυχίας, οὔτε δειλία. Δὲν ἠμπορῶ νὰ νοιώσω νεότητα χωρὶς χαρά. Εἶναι ἡ δύναμίς της, εἶνε ἡ εὐμορφιὰ τῆς νειότης, ἡ χαρά.

Ζ'.

Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἤξευρε τί ἔκανε ὁ κόσμος αὐταῖς τῆς φοβεραῖς ἡμέραις ἄς μὴ τὸν ἀδικοῦμε.

Ὀλίγοι εἶχαν τὸ θάρρος τοῦ κινδύνου ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἠμποροῦσαν νὰ ὁδηγήσουν, νὰ στηλώσουν, νὰ παρηγορήσουν. Πρώτη ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἦταν μία ἡρωϊκὴ γυναῖκα ἡ Μαρία Ὑψηλάντη. Δὲν ἔφυγε, δὲν ἐκλείσθηκε. Ἔτρεχε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ὅπου πλειὸ πολλὴ ἡ φτώχια, ὅπου πλειὸ μεγάλη ἡ καταστροφή. Καὶ παρηγόραε καὶ ἐλεοῦσε καὶ ἐμάζευε στὸ σπίτι της ἡ ἁγιασμένη γυναῖκα τὰ κλωσσόπουλα ποῦ κρύοναν, ὅταν τοὺς ἔλειψαν ἡ φτερούγαις τῆς πεθαμένης μάννας γιὰ νὰ κρύψουν ἀπὸ κάτω τὸ κορμάκι τους.

Καὶ ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ δὲν ἐβγῆκαν πολλοὶ νὰ φυσήσουν εἰς τὰ ἀχνισμένα πρόσωπα τὴ δροσόβολη παρηγοριὰ τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ ποῦ εἶναι ὅλη ἔλεος, καρδιά, συχώριο. Πρῶτος ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἦτον ὁ πρωτοσύγγελος Κονοφάος, ἀληθινὸς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ.

Ἂν πολλοὶ ἐγνώριζαν σὰν αὐτὸν τί σημαία εἶναι ὁ σταυρός, ὅπου ἦσαν στρατιῶται του, ὀλιγώτεροι θὰ ἐστεροῦντο στὸ ψυχομάχημα τῆς θρησκείας τὴν παρηγοριά, ὀλιγώτερα ἁμάξια θὰ κουβαλοῦσαν στὸ λάκκο χριστιανικὰ λείψανα ἀδιάβαστα.

Καὶ ἄλλοι ὅπου ἐνόμιζαν, ὅτι ἔκαμναν τὸ χρέος τους, μόνον ψυχῆς ἀναίσθητης καὶ καρδιᾶς ποῦ δὲν τὴν ἐπότισε ἡ ἀγάπη καὶ ἡ μακροθυμία τὰ στεγνὰ λόγια ἀντιλαλοῦσαν. Μηχαναῖς τῆς προσευχῆς, χωρὶς πίστι θερμή, χωρὶς πόνο, ἀράδιαζαν νεκραῖς φράσεις, καὶ ἐφαρμάκοναν τοὺς πονεμένους μὲ ρητὰ χωρὶς νόημα, μὲ κατάραις καλογερικαῖς.

Καὶ ἀναφέρω ἕνα παράδειγμα.

Ἐπειδὴ ὁ μητροπολίτης Νεόφυτος πολὺ σωστὰ ἐμπόδισε τὸ κήρυγμα μέσα εἰς ταῖς ἐκκλησίαις, γιὰ νὰ μὴ βρίσκῃ μαζωμένη τροφὴ ἡ ἀρρώστια, ἕνας ἱερωμένος ἐδημοσίευσε **διὰ ψυχικὴν ὠφέλειαν**, τὸ λόγο ποῦ θὰ ἔβγαζε στὴν ἐκκλησία, μὲ διαμαρτύρησι γιατὶ τάχα νὰ ἐμποδισθῇ ὁ ἄμβων. Εἶχε μέσα, κοντὰ σ' ἄλλα, κι' αὐτὰ τὰ λόγια.

«Ἀποθνήσκουσιν **ἀκάθαρτοι** καὶ **βρωμεροὶ ἐκ τοῦ ἐμετοῦ** καὶ τῆς **διαρροίας**· καὶ οὕτως **οἱ πλεῖστοι** ἁρπάζονται **οὐχὶ ὑπὸ ἱερέως καὶ ψαλτῶν**, οὐχὶ ὑπὸ ἀρχιερέων συνοδευόμενοι, ἀλλ' ὑπὸ ἑνὸς ἢ δύο τὸ πολὺ ἀστυνομικῶν κλητήρων. Καὶ ριπτόμενοι ἐφ' ἁμαξῶν, ἄλλοτε ἐκφερουσῶν ἀκαθαρσίας, **ὡς ἀκάθαρτοι, ἄνευ ἱερέως, ἄνευ εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας**, φέρονται καὶ ρίπτονται οὕτως ἐλεεινῶς εἰς τάφον πλήρη ἀσβέστου καίοντος, ἵνα καταφάγῃ ὅσον τάχος τὰς ἀχαλινώτως ζώσας σάρκας των· εἴθε μὴ ἦτο τοῦτο ὁ **ἀρραβὼν** τοῦ μέλλοντος ἀσβέστου καὶ αἰωνίου πυρός. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι μὲν Θεὸς τοῦ ἐλέους, ἀλλ' εἶναι καὶ Θεὸς τιμωρός, ἐκδικητής».

Δὲν θέλω νὰ πῶ πῶς ἡ καρδιά του, ἀλλὰ τὰ λόγια του, χωρὶς αὐτὸς νὰ τὸ θέλῃ, ἐβλαστημοῦσαν καὶ καταριόντουσαν τὰ θύματα. — Αὐτοὶ **οἱ πλεῖστοι**, οἱ **ἀκάθαρτοι**, της ζωῆς τὰ φρόκαλα, ποῦ δὲν ἀξιώθηκαν νὰ ἔχουν δεσπότη καὶ παππᾶ ἦσαν ἡ φτώχια, οἱ στερημένοι, τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου οἱ ἀπόκληροι, ὅπου παντοῦ καὶ πάντοτε εἶναι οἱ περισσότεροι. Σ' αὐτοὺς ἦταν πολυτέλεια ἀπλησίαστη τῆς θρησκείας ἡ παρηγοριά· ὅσοι εἶχαν τὸ δικό τους δὲν ἐστερήθηκαν ταχτικὴ κηδεία. Ἂν λοιπὸν ἔλειψαν πραγματικῶς ἀπὸ τοὺς δυστυχισμένους τῆς Ἐκκλησίας ἡ εὐχαῖς, δὲν εἶναι δική τους ἁμαρτία ὅπου νὰ μὴ τοὺς τὴ συγχωρέσῃ ὁ Θεός, ὅτι δὲν εἶχαν τὰ μέσα νὰ τῆς ἀγοράσουν. Δὲν ἔφταιαν αὐτοί, ἂν τῆς μελαγχολικαῖς ψαλμωδίαις, ποῦ ψάλλει ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰ νεκρὰ παιδιά της, ὅμοιαις μὲ τὸ σιγανὸ νανάρισμα τῆς μάννας στὸ κοιμισμένο παιδί, δὲν τῆς ἔψαλλαν δωρεὰν οἱ λει-

---

([1]) Θουκυδ. 2. 53. «Ταχείας τὰς ἐπαυρέσεις καὶ πρὸς τὸ τερπνὸν ἠξίουν ποιεῖσθαι, ἐφήμερά τε τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα ὁμοίως ἡγούμενοι. Ὅ,τι δὲ ἡδὺ τοῦτο καλὸν καὶ χρήσιμον κατέστη».

Digitized by Google

τουργοί της. Ἀλλοιῶς θὰ πίστευε κανένας, ὅτι οἱ βασανισμένοι τῆς γῆς θὰ ἦναι καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐξόριστοι, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἐλπίδα μιᾶς γλυκειᾶς χαραυγῆς τὴν ἀρνεῖται μονάχα, σ' ἐκείνους ποῦ εἶχαν καὶ ἐδῶ κάτω πάντα σκοτάδι· ὅτι κι' αὐτὴ εἶναι μονοπώλιο γιὰ κείνους, ὅπου ἔχουν νὰ ἀγοράσουν τοῦ παραδείσου τὸ εἰσιτήριο. Ἀλλὰ κάπως διαφορετικὰ τὰ εἶπε τὸ πονετικό, τὸ παρήγορο τοῦ Θεανθρώπου στόμα.

Καὶ βέβαια τοῦ Θεοῦ τὸ πνεῦμα δὲν ἐφώτισε τὸ λειτουργό του, ὅταν ἔλεγε στὸ ὀρφανὸ παιδὶ ποῦ εἶδε νὰ τρώῃ τὰ λείψανα τοῦ πατέρα καὶ τῆς μάννας ὁ ἀσβέστης, ὅτι αὐτὸ εἶναι τοῦ αἰωνίου πυρὸς ὁ ἀρραβῶνας, ὅταν ἔτσι τοῦ ἀρνήθηκε τὴν παρηγοριὰ τοῦ συχώριου· σὰν νά τανε λίγος ὁ καϋμός, ὅτι δὲν τοῦ ἔμενε ἕνα μνῆμα τους νὰ ἀκουμπήσῃ τὸ μέτωπο, ἕνας σταυρὸς νὰ τοὺς κολλήσῃ ἕνα κεράκι. Καὶ τί κακὸ πρόφθασαν νὰ καμουν τὰ πεθαμένα μικρὰ παιδάκια, πότε πρόλαβαν νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ λέῃ καὶ γι' αὐτὰ τὰ ἄμοιρα ὁ παρηγορητής, ὅτι ἡ ἄσβεστος ἔσπευδε νὰ καταφάγῃ τὰς ἀχαλινώτους ζώσας σάρκας των:

[Ἕπεται συνέχεια.]

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Β'

Εὐαγγέλιον τῆς μονῆς Καρακάλλου.

Οἱ βιβλιογράφοι τῶν μέσων αἰώνων τοῦ ἑλληνισμοῦ κατέβαλον ἰδιάζουσαν ὅλως προσοχὴν εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν εὐαγγελίων. Περιώνυμος εἶνε ὁ γνωστότατος σιναϊτικὸς κῶδιξ, ὁ μέρος τῆς Παλαιᾶς διαθήκης περιέχων, ὃν ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Tischendorf παρέλαβε τῷ 1859 ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ Σινᾶ ὄρους μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ ὅστις νῦν ἀπόκειται μέρος μὲν ἐν Λειψίᾳ, μέρος δ' ἐν Πετρουπόλει. Ὁ κῶδιξ οὗτος ἀνέρχεται εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα, καὶ κατά τινα ὄχι ἀπίθανον ὑπόθεσιν εἶνε ἓν ἐκ τῶν πεντήκοντα ἐκείνων χειρογράφων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἅτινα παρεσκευάσθησαν μετὰ πολλῆς πολυτελείας καὶ δαπάνης ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τῷ 331 συμφώνως πρὸς αὐτὴν τὴν διήγησιν τοῦ Εὐσεβίου ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Κωνσταντίνου.

Καὶ ὁ μὲν κῶδιξ ἐκεῖνος, ὅστις θεωρεῖται ὡς τὸ παλαιότατον τῶν σωζομένων ἐπὶ περγαμηνῆς ἑλληνικῶν χειρογράφων, εἶν' ἐπιφανὴς διὰ τὸν ῥυθμὸν τῆς μεγαλογραμμάτου γραφῆς, τὸ μέγεθος τοῦ σχήματος καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν γραφῶν, ἄλλως δὲ στερεῖται καλλιτεχνικῆς διακοσμήσεως, οἵαν παρουσιάζουσι πλεῖστα ἄλλα χειρόγραφα ἄλλως ὀλιγώτερον πολύτιμα τοῦ σιναϊτικοῦ. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν βιβλιοθήκη ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῶν πολλὰ ἐχουσῶν ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἡ μὴ κεκτημένη ἕνα κώδικα εὐαγγελίου ἢ τετραευαγγέλου ἢ καὶ πλείονας πολυτελῶς κεκοσμημένους. Σύγκειται δὲ ἡ πολυτέλεια αὕτη εἰς τὴν διὰ καλλιτεχνικῶν ἀρχικῶν γραμμάτων, ἐπιτίτλων ἢ καὶ εἰκόνων διακόσμησιν. Τοιαῦτα δι' εἰκόνων πεπλουτισμένα χειρόγραφα ἐλέγοντο ***ἱστορημένα*** ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, διότι ***ἱστορία*** ἐκαλεῖτο ἡ εἰκὼν καὶ ***ἱστορεῖν*** ἐσήμαινε τὸ ζωγραφίζειν. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται πολλάκις ἀκούσας κατὰ τὰς Παρακλήσεις τοῦ Δεκαπενταυγούστου τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ***τὴν εἰκόνα σου τὴν σεπτὴν τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ ἱερωτάτου τὴν Ὁδηγήτριαν***; Καὶ ὁ μεταγενέστερος δ' ἑλληνισμὸς παρέλαβεν **ἐκ** τῆς βυζαντιακῆς χρήσεως τὴν τοιαύτην ἔννοιαν **τῶν** λέξεων ***ἱστορῶ*** καὶ ***ἱστορία.*** Καὶ σήμερον **δὲ θὰ** ἠδυνάμεθα νὰ λέγωμεν ***ἱστορημένα*** βιβλία **τὰ** illustrés, ἂν ἡ μὲν ἔννοια τῆς λέξεως δὲν ὑπέκειτο εἰς παρανοήσεις, ἡ δὲ χρῆσις αὐτῆς δὲν παρῆγεν εἰς σχολαστικότητα βυζαντιακήν, ἥτις δὲν θὰ ἦτο μικροτέρα σχολαστικότητος ψευδαττικοῦ. Ἐκοσμοῦντο δὲ τὰ εὐαγγέλια καὶ τὰ τετραευάγγελα συνήθως μὲν διὰ τῶν εἰκόνων τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν, σπανίως δέ ποτε μόνον καὶ δι' ἄλλων. Πρὸς προφύλαξιν δὲ τῶν εἰκόνων ἐνετίθεντο ἐν τοῖς χειρογράφοις πολλάκις καλύμματα ἐκ μετάξης, πρασίνου συνήθως χρώματος· σωζόμενα δὲ πολλάκις τὰ τοιαῦτα μετάξινα καλύμματα παρέχουσι διὰ τὸ λεπτοϋφὲς καὶ τὴν μετὰ πάροδον πολλῶν αἰώνων διατήρησιν τῶν χρωμάτων ἐπιφανὲς δεῖγμα τῆς τέχνης τῶν Βυζαντίνων περὶ τὴν μεταξοπλοκίαν, διαδοθεῖσαν παρ' αὐτοῖς μεγάλως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀξιολογώτατα δὲ εἶνε τὰ πολλάκις στολίζοντα τὰ χειρόγραφα ἐπίτιτλα κοσμήματα, ὧν τινα θὰ ἔχωμεν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσωμεν διὰ τῆς ὑπὸ τῆς Ἑστίας δημοσιεύσεως ἄλλων πανομοιοτύπων. Ἐξαίρετος δὲ εἶνε καὶ ἡ δι' ἀρχικῶν γραμμάτων διακόσμησις, διότι οἱ Βυζαντῖνοι μετ' ἰδιαζούσης ἐπιμελείας ἐπεδόθησαν εἰς τὴν φιλοτεχνίαν τῶν τοιούτων γραμμάτων. Ἐτίθεντο δὲ ταῦτα ὄχι ἁπανταχοῦ ὅπου ἤρχιζε νέα παράγραφος, ἀλλ' ἰδίως ἐν ἀρχαῖς κεφαλαίων. Ἦσαν δ' ἄλλοτε μὲν ἁπλούστερα, ἄλλοτε δὲ πλουσιώτερον πεφιλοτεχνημένα μέχρι πολυτεχνίας αὐτόχρημα. Καὶ ἐνίοτε μὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀποτέλεσιν περικόσμου ἀρχικοῦ γράμματος ὁ πλοῦτος τῶν χρωμάτων ἢ ἡ συμπλοκὴ καλλιτεχνικῶν γραμμῶν. Ὄχι δὲ σπανίως τὰ ἁπλούστατα τῶν κοσμηματικῶν στοιχείων ἀποτελοῦσι, καὶ ταῦτα μετὰ χρήσεως ἑνὸς μόνου χρώματος, σύνολον ἀληθῶς καλλιτεχνικώτατον. Ἄλλοτε δὲ τὰ κοσμήματα εἶνε ποικιλώτερα, εἰλημμένα ἐκ τοῦ φυτικοῦ ἢ τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. Φύλλα, βότρυες, φυτά, πτηνά, ὄφεις, ἔλαφοι, λύκοι, ἄρκτοι, ἄλλα ζῷα φανταστικὰ ὀρθοῦνται ἢ ἐπικλίνονται, περιπλέκονται ἢ στρογγυλοῦνται, ὅπως εὐαρμοστήσῃ τὸ ὅλον αὐτῶν σχῆμα εἰς τὰς εὐθείας ἢ κυκλικὰς γραμμὰς ἐξ ὧν πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ τὸ γράμμα οὗ παρίσταται ἀνάγκη. Τέλος δ' ἐνίοτε τὸ ἀρχικὸν γράμμα συνίσταται ἐκ συνθέσεως ἀνθρωπίνων μορφῶν, ἧς τὰ συστατικὰ εἶνε ἅγιοι εὐλογοῦντες ἢ ἀγρόται γεωργοῦντες ἢ τέκτονες πρίοντες ἢ μαχηταὶ κραδαίνοντες τὸ δόρυ. Καὶ τὰ μὲν ἁπλούστερα τῶν σχημάτων, ἰδίως ὅταν ταῦτα ἦσαν μονόχρωμα, ἐγράφοντο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βιβλιογράφου τοῦ γράφοντος τὸν ὅλον κώδικα ἢ τοῦ ἐρυθρογράφου τοῦ διὰ κιναβάρεως προσθέτοντος τὰ κεφαλαῖα τῶν γραμμά-

Digitized by Google

των. Ἀλλ' αἱ πολυπλοκώτεραι τῶν συνθέσεων ἦσαν αὐτόχρημα ἔργον ζωγραφικῆς τέχνης, οὗ ἐπελαμβάνοντο εἰδικοὶ καλλιτέχναι. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε σπάνιον τὸ φαινόμενον κωδίκων ἐχόντων κενὰ πού καί που ἐν τῇ θέσει τῇ προωρισμένῃ διὰ τὰ περίκοσμα ἀρχικὰ γράμματα, λησμονηθείσης ἢ παραμεληθείσης τῆς γραφῆς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἱστόρησιν τοῦ κώδικος. Τοιαῦτα περίκοσμα ἀρχικὰ γράμματα δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης συνειλεγμένα ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς Παλαιογραφίαις τοῦ Montfaucon καὶ τοῦ Gardthausen, ἐν τοῖς Μνημείοις πρὸς σπουδὴν τῆς τέχνης τοῖς ἐκδεδομένοις ὑπὸ τοῦ Seroux d' Agincourt καὶ ἐν τῇ Πατμιακῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μακαρίτου Σακκελίωνος. Παραπέμπω δ' εἰς ταῦτα τὰ βιβλία ἐπειδὴ ἡ γνῶσις τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῶν Βυζαντίνων δύναται νὰ ἔχῃ καὶ πρακτικὴν σημασίαν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο δῆλα δὴ ἡ καὶ εἰς τὴν κεντητικὴν παρ' ἡμῖν εἰσαγωγὴ τῶν ὡραίων ἐκείνων γραμμάτων, ἣν εὐχὴν καὶ ἀλλαχοῦ ἤδη ἐξέφρασα.[1]

Εἰς τοὺς περικόσμους κώδικας εὐαγγελίων ἀνήκει καὶ τὸ χειρόγραφον, οὗ δημοσιεύομεν ἐνταῦθα πανομοιότυπον. Ἀνήκει δὲ ὁ κῶδιξ οὗτος εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Καρακάλλου, καὶ φέρει τὸν ἀριθμὸν 11 κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1880 παρ' ἐμοῦ γενομένην κατάταξιν τῶν ἀθωνικῶν χειρογράφων. Ὁ κῶδιξ δὲν φέρει τὸ ὄνομα καὶ τὴν χρονολογίαν τοῦ βιβλιογράφου, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς γραφῆς, ἀνέρχεται εἰς τὸν ἔνατον αἰῶνα. Εἶνε δὲ γεγραμμένος διὰ τῆς γραφῆς τοῦ μεγαλογραμμάτου ῥυθμοῦ, ἃς literas unciales καλοῦσιν οἱ παλαιογράφοι τῆς Δύσεως. Ὁ κῶδιξ εἶνε μεγάλου σχήματος, τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ εἰς 4ον τῶν ἐντύπων βιβλίων, τὸ δὲ σῶμα ἑκάστου τῶν γραμμάτων αὐτοῦ ἔχει μῆκος 0,05. Εἶνε δ' ἑκάστη σελὶς διῃρημένη εἰς δύο στήλας ἢ δύο *σελίδας*, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Ἀξιόλογα δὲ καὶ ἰδιόρρυθμα εἶνε τὰ ἐπίτιτλα καὶ τἀρχικὰ γράμματα, δι' ὧν κοσμεῖται τὸ χειρόγραφον. Τὸ κεφαλαῖον Β ὅπερ περιέχεται ἐν τῷ ἐνταῦθα δημοσιευομένῳ πανομοιοτύπῳ εἶνε ἓν τῶν ἰδιορρυθμοτάτων ἐν τῷ κώδικι γραμμάτων.

Ἡ δὲ μονὴ εἰς ἣν ἀνήκει τὸ χειρόγραφον εἶνε μία τῶν μικροτάτων ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει. Ἀλλ' εἶνε ὅμως τῶν ἀρχαιοτάτων τοῦ Ἄθωνος. Καὶ δὲν φέρει μὲν βεβαίως τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος Καρακάλλα, ὡς θέλει ἡ ἄλλως φερομένη ἀσύστατος παράδοσις, ἀλλὰ μαρτυρεῖται ὅμως ἡ ὕπαρξις αὐτῆς τοὐλάχιστον ἤδη μεταξὺ τοῦ 1068 καὶ τοῦ 1070, ὅτε ἀναφέρεται ἔν τινι ἐγγράφῳ τοῦ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα βασιλεύοντος αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους. Ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο μοναστήριον δὲν σώζεται πλέον, ἐρημωθὲν μετὰ πειρατικὰς δῃώσεις, ἕως ἔπειτα ἀνῳκοδομήθη ὀλίγον ἀπωτέρω ἡ σημερινὴ μονὴ ὑπὸ τοῦ βοεβόδα τῆς Μολδαβίας Πέτρου, ὅστις ἀνέθηκε τὴν φροντίδα τῆς κτίσεως εἰς τὸν ὁμώνυμον ἑαυτῷ πρωτοσπαθάριον Πέτρον. Κεῖται δ' ἡ μονὴ ἐν τῇ μεσογαίᾳ κατὰ τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς ἀθωνικῆς χερσονήσου, διοικεῖται κατὰ σύστημα κοινοβιακὸν καὶ περιλαμβάνει περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα μοναχούς. Ἐν δὲ παλαιοτέρᾳ ἐποχῇ ἐσῴζοντο κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν περιηγητῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς χειρόγραφα τοῦ Δημοσθένους, Εὐκλείδου, Εὐριπίδου, Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, ἅτινα δὲν ὑπάρχουσι πλέον.

Σήμερον ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς Καρακάλλου σύγκειται ἐξ ἑνὸς φακέλου περιέχοντος ἀναμὶξ σπαράγματα κωδίκων καὶ φύλλα διάφορα καὶ ἐκ διακοσίων τεσσαράκοντα ἐννέα ἐν ὅλῳ χειρογράφων. Τούτων 18 μὲν εἶνε εἰς φύλλον, 37 εἰς 4ον, 12 εἰς μέγα 8ον, 123 εἰς 8ον καὶ 59 εἰς 16ον. Καὶ 39 μὲν εἶνε γεγραμμένα ἐπὶ περγαμηνῆς, 7 δὲ βομβύκινα καὶ 203 χάρτινα. Λέγων δὲ βομβύκινα δὲν ἐννοῶ χειρόγραφα συγκείμενα ἐκ φύλλων κατεσκευασμένων ἐκ βάμβακος ἢ ξύλου καὶ διακρινομένων τῶν ἐκ λινοῦ ἢ ῥακῶν, ὡς ἐπιστεύετο ἐν παλαιοτέροις χρόνοις, ἀλλὰ χάρτην ἐκ τοῦ κατασκευαζομένου ἐν τῷ κατὰ τὴν Βαμβύκην τῆς Συρίας περιωνύμῳ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας χαρτοποιείῳ. Ἡ σημασία αὕτη τοῦ βαμβυκίνου ἢ βομβυκίνου χάρτου εἶνε πλέον γενικῶς παραδεδεγμένη μετὰ τὰς ἀπὸ τοῦ 1884 γενομένας ἐρεύνας.

Ὡς πρὸς δὲ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἐγράφησαν τὰ 249 χειρόγραφα τῆς μονῆς Καρακάλλου διαιροῦνται ὡς ἑξῆς·

Θ'	αἰῶνος	1
Ι'	»	1
ΙΑ'	»	5
ΙΒ'	»	3
ΙΓ'	»	21
ΙΔ'	»	34
ΙΕ'	»	37
ΙϚ'	»	49
ΙΖ'	»	58
ΙΗ'	»	34
ΙΘ'	»	6
		249

Ἡ εἰς αἰῶνας αὕτη κατάταξις τῶν χειρογράφων τῆς μονῆς Καρακάλλου παρέχει τὴν αὐτὴν περίπου ἀναλογίαν ἣν πᾶσα μοναστηριακὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ αὐτὴ δ' ἀναλογία δὲν παρατηρεῖται ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς ἀρκτῴας καὶ δυτικῆς Εὐρώπης ἐν αἷς ἀπόκεινται ἑλληνικοὶ κώδικες, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι αἱ συλλογαὶ αὗται κατηρτίσθησαν κατ' ἐπιλογήν, ἀγοραζομένων ἢ δωρουμένων ὑπὸ διαφόρων συλλογέων εἰς αὐτὰς χειρογράφων ὡς τὸ πλεῖστον τῶν παλαιοτέρων χρόνων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιαῦτα ἤδη ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα καὶ ὀλίγον πρὸ αὐτῆς, πολὺ δὲ μᾶλλον ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως σωρηδὸν ἀπεκομίζοντο εἰς τὴν Δύσιν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, εἶνε θαῦμα πῶς αἱ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μοναστηριακαὶ βιβλιοθῆκαι διετήρησαν ἐκ τῶν παλαιοτέρων χειρογράφων καὶ αὐτὰ ἐκεῖνα ὅσα νῦν ἀπόκεινται ἐν αὐταῖς. Καὶ ὀλιγοστοὶ μὲν πάνυ καὶ σπάνιοι εἶνε οἱ

[1] Ἐν λ. *Ἀρχικὰ γράμματα* τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ Μπάρτ-Χίρστ.

Digitized by Google

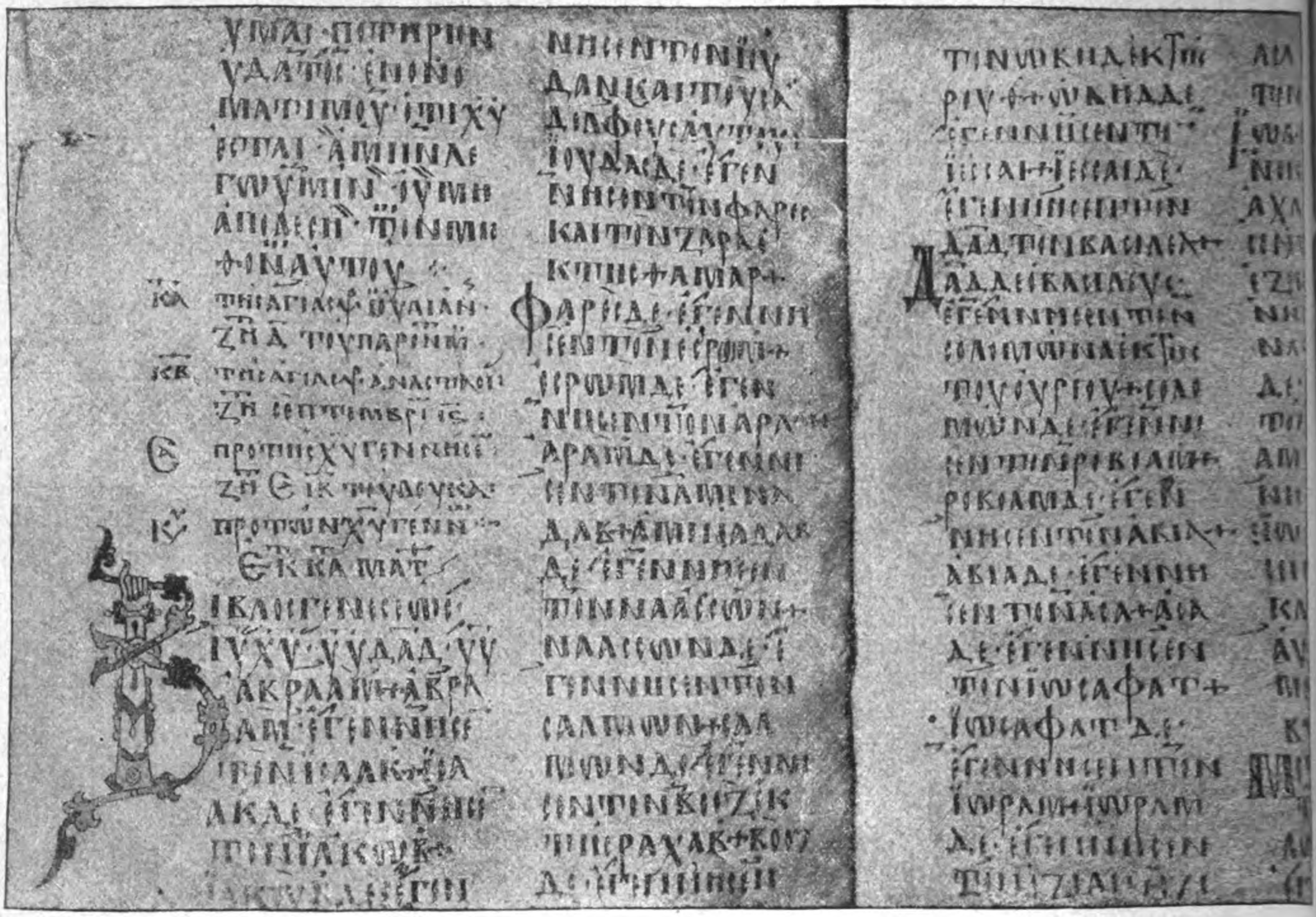

Εὐαγγέλιον τῆς Μονῆς Καρακάλλου.

κώδικες οἱ μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος συμπεριλαμβανομένου γεγραμμένοι, ἀφθονώτεροι δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλύσεως τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ἀλλ' ἡ μετὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως συμπίπτουσα ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας ἐν τῇ Δύσει δὲν ἐπιφέρει τὴν παῦσιν τῶν χειρογράφων κωδίκων. Μέχρι τῆς ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἱδρύσεως τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1627), παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἁλώσεως δύο σχεδὸν αἰῶνες, καθ' οὓς βραδεῖα καὶ κατὰ μικρὸν ἔγεινεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ πρόσοδος καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τὴν Δύσιν ἐκτυπωθέντων ἱερῶν τε καὶ θύραθεν βιβλίων. Οἱ Ἕλληνες τῶν χρόνων ἐκείνων ἐξηκολούθουν ἀντιγράφοντες ἀκόμη χειρόγραφα βιβλία πολὺ μᾶλλον ἢ ἀγοράζοντες τὴν μεδιολάνειον Γραμματικὴν τοῦ Λασκάρεως, τὸ βενετικὸν Ψαλτήριον τοῦ 1486 ἢ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἄλδου καὶ τοῦ Ἰούντα δημοσιευομένας ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἵδρυσις τῶν ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικῶν τυπογραφείων, ἅτινα ἤρχισαν διαδίδοντα εὔωνα ἔντυπα βιβλία καθ' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, δὲν καταφέρει τὸ τελευταῖον τραῦμα εἰς τὴν χρῆσιν τῶν χειρογράφων. Ἀραιοῦται μὲν αὕτη, ἀλλὰ δὲν παύει. Ὅμως μεταβάλλεται ἡ ὕλη τῶν χειρογράφων βιβλίων καὶ ἡ ἀνάγκη ἡ γεννῶσα αὐτά. Τὸ διατηροῦν τὴν γραφὴν εἶνε κυρίως τὸ σχολεῖον. Διὰ τοῦτο σχολικὰ τεύχη, καὶ μάλιστα τὰ ἐν τῷ σχολείῳ διδασκόμενα κείμενα συγγραφέων μετὰ τῆς λεγομένης *ψυχαγωγίας*, ἤτοι διαστίχου ἐξηγήσεως, εἶνε τὰ συνηθέστερα χειρόγραφα τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀρχομένου δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Πλὴν δ' αὐτῶν ἀντιγράφει ἀκόμη ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ποὺ καὶ που καὶ τὰς φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς συγγραφὰς τῶν ἐν τοῖς μεγάλοις σχολείοις τοῦ γένους διδασκόντων ἐπιφανῶν διδασκάλων. Τὰ τοιαῦτα δὲ χειρόγραφα βιβλία συρρέουσιν εἰς τὰ μοναστήρια, ἐν οἷς οἱ λογιώτεροι τῶν μοναχῶν καὶ ἄλλως ἀσχολοῦνται ὡς βιβλιογράφοι, ἀντιγράφοντες θεολογικὰ βιβλία. Οὕτω δ' ἐξογκοῦται ἡ παραγωγὴ τῶν χειρογράφων βιβλίων, καὶ αὐξάνει τὸ πλῆθος τῶν ἐν ταῖς μοναῖς κωδίκων τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν αἰώνων, ἀνεπαρκῶς ἀναπληρόνον τὸν μεγάλως ἐλαττωθέντα ἀριθμὸν τῶν πολλῷ σπουδαιοτέρων πρὸ τῆς ἁλώσεως χειρογράφων. Καὶ ὅμως δὲν πρέπει νὰ περιφρονῶμεν καὶ ταῦτα τὰ μεταγενέστερα χειρόγραφα, διότι ἐν αὐτοῖς κρύπτεται πολλάκις πολύτιμος ὕλη τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἱστορίας καὶ φιλολογίας.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

Digitized by Google

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΕΛΙΣΑΒΕΤ Μ. ΕΔΜΟΝΔΣ

Τὸ ὄνομα τῆς Ἀγγλίδος λογίας, ποιητρίας καὶ διηγηματογράφου, εἶνε γνωστὸν παρ' ἡμῖν καὶ προσφιλέστατον. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἐκπληροῦμεν εὐχὴν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας*, καθιστῶντες πρὸς αὐτοὺς γνωστὴν καὶ τὴν μορφὴν τῆς γυναικός, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ ἀρτιγενὴς ἡμῶν φιλολογία τόσην ὀφείλει εὐγνωμοσύνην.

Ἡ κυρία Ἐλισάβετ Μ. Ἔδμονδς, τὸ γένος Waller, γεννηθεῖσα ἐν Λονδίνῳ, κατάγεται ἐκ τῆς κομητείας τοῦ Suffolk, τῆς χώρας τῶν μεγαλοπρεπῶν γοτθικῶν Ναῶν καὶ τῶν ρομαντικῶν καὶ ὀχυρῶν ἐπαύλεων. Ὁ πατήρ της νέος ἔτι εἶχεν ὑπηρετήσει εἰς τὸ βασιλικὸν ναυτικόν· ἀλλ' ὀλίγον πρὸ τοῦ γάμου του κατέλιπε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον ἵνα ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ μήτηρ της ἠγάπα νὰ καλλιεργῇ σχέσεις μετ' ἀνθρώπων εὐφυῶν καὶ ἐγγραμμάτων, ἐκ τῆς συναναστροφῆς τῶν ὁποίων ἤντλει γνώσεις καὶ ἐμπνεύσεις καὶ ἡ νεαρὰ Ἐλισάβετ· ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ συγγράφειν κλίσιν ἐκληρονόμησεν, ὡς φαίνεται, παρὰ τῆς οἰκογενείας Betham, στενῶν συγγενῶν τοῦ πατρός της, ἓν μέλος τῆς ὁποίας, ἡ Ματθίλδη Betham, ἐκίνει ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὴν προσοχὴν διὰ τὸ γιγαντιαῖον τοῦ ἀναστήματός της καὶ τὴν ποιητικήν της ἰδιοφυΐαν, ἔμελλε δὲ βεβαίως, κατὰ τὴν γνώμην τῶν κριτικῶν, νὰ ἀναδειχθῇ μεγάλη ποιήτρια, ἐὰν χάριν τῆς πολιτικῆς δὲν ἐγκατέλειπε τὴν ποίησιν καὶ δὲν ἐγίνετο θερμὴ ριζοσπάστις, ἐν ἐποχῇ γενικῆς σχεδὸν συντηρητικότητος.

Ἡ παράδοξος αὐτὴ γυνή, θεία καὶ παιδαγωγὸς τῆς σήμερον δημοτικωτάτης μυθιστοριογράφου Ματθίλδης Betham Edwards, ἐνεθάρρυνεν, ἐν πρεσβυτικῇ ἤδη ἡλικίᾳ, καὶ τῆς ἀνεψιᾶς Ἐλισάβετ τὴν ποιητικὴν κλίσιν, ἐκδηλωθεῖσαν διὰ στιχουργικῶν ἀποπειρῶν, ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἀκόμη ἔτους τῆς ἡλικίας της. Ἀλλ' αἱ οἰκογενειακαὶ περιστάσεις τῆς μικρᾶς μουσολήπτου, δὲν ἦσαν πρόσφοροι πρὸς ἀνάδειξιν καὶ καλλιέργειαν ταλάντων ποιητικῶν. Ἐν τῷ οἴκῳ τότε ἐπεκράτουν τὰ παλαιὰ ἤθη τοῦ καλοῦ καιροῦ, ὅλα δὲ τὰ οἰκιακὰ ἔργα, τὸ ράψιμον, τὸ πλύσιμον, τὸ ζύμωμα, ἐξετελοῦντο ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἡ Ἐλισάβετ εἶχε τέσσαρας ἀδελφούς, αἱ ἐργασίαι εἰς τὴν οἰκίαν των ἦσαν πολλαί, ἡ δὲ μήτηρ εἶχεν ἀνάγκην συντρόφου καὶ βοηθοῦ. Οὕτως αἱ λυρικαὶ ὁρμαὶ τῆς κόρης κατεστάλησαν· τὰς περισσοτέρας ὥρας τῆς ἡμέρας κατεγίνετο εἰς πεζὰς οἰκιακὰς ἀσχολίας καὶ μόνον τὴν ἑσπέραν ἔπαιζεν ὀλίγην μουσικὴν μεθ' ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν της, ἔχοντος ἰδιαιτέραν πρὸς αὐτὴν κλίσιν, ἢ ἐλάμβανε μαθήματα φιλολογικὰ παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου αὐτῆς ἀδελφοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ὁ μόνος της διδάσκαλος.

Διότι ἡ Ἐλισάβετ Ἔδμονδς οὐδέποτε ἐφοίτησεν εἰς σχολεῖον. Ἀλλὰ καὶ ὁ κ. Ι. Waller, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀδελφὸς-παιδαγωγός, γνωστότατος σήμερον ἀρχαιολόγος καὶ τεχνοκρίτης, ἦτο τότε σπουδαστὴς παρὰ τῇ Βασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ, αἱ ὧραι δὲ τὰς ὁποίας ἐδύνατο νὰ διαθέτῃ χάριν τῆς ἀδελφῆς του ἦσαν μετρημέναι. Οὕτως, ὡς λέγει που ἡ ἰδία περὶ αὐτῆς, ἡ ἐκπαίδευσις τῆς Ἐλισάβετ, εἶχε μᾶλλον διαλείποντα τὸν χαρακτῆρα. Ὁπωσδήποτε, τὰ συγγράμματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τὰ ὁποῖα κατεβρόχθιζεν ἐν τῷ κρυπτῷ, ἐπέφερον, μεθ' ὅλης τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς χρήσεως τὴν ἀταξίαν, τὸ ἀποτέλεσμά των. Ταχέως ἡ Ἐλισάβετ εὑρέθη ἐξοικειωμένη πρὸς τοὺς ἀρίστους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς Ἄγγλους, Γάλλους, Ἰταλοὺς καὶ Λατίνους. Μετ' ὀλίγον δέ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ δευτεροτόκου ἀδελφοῦ της, τρέφοντος ὅμοιον πρὸς τὴν φιλολογίαν ἔρωτα, κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ ἐξ αὐτῶν βιβλιοθήκην ἀρκετὰ πλουσίαν, ἥτις ὑπῆρξε τὸ μόνον καὶ ἀληθὲς ἐντρύφημα τῶν ἐλευθέρων ὡρῶν τῆς καλῆς οἰκοκυρᾶς.

*

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅταν ἡ Ἐλισάβετ ὑπανδρεύθη. Ὁ κ. Ἔδμονδς ἐπεχείρησε νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὴν πρὸς τὴν ποίησιν κλίσιν τῆς συζύγου του, πρὸ πολλοῦ ληθαργοῦσαν, καὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἠρώτησε «Διατί δὲν γράφεις πλέον ποιήματα;» Ἡ ἐρώτησις αὕτη ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατέστησε τὴν κυρίαν Ἔδμονδς μελαγχολικὴν καὶ σύννουν. Ἀλλ' εἰς μάτην· ἡ πρὸς τὸ γράφειν κλίσις τῆς γυναικὸς ἐφαίνετο ὡς νεκρωθεῖσα, ἔτη δὲ μακρὰ παρῆλθον χωρὶς ποιητικὴ πνοὴ νὰ ταράξῃ τὴν γαλήνην τοῦ ἁπλοῦ καθημερινοῦ βίου. Τίς οἶδε δ' ἐὰν θὰ ἐγίνετο ποτὲ τὸ ὄνομα «Ε. Μ. Ἔδμονς» γνωστὸν εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον, ἐὰν δὲν ἐπήρχοντο περιστάσεις ἄλλαι, στερήσεις προσφιλῶν συγγενῶν καὶ ἀπογοητεύσεις παντοῖαι. Πρὸς μικρὰν ἐκ τῶν ἠθικῶν τούτων πόνων ἀνακούφισιν, ἡ κυρία Ἔδμονδς ἤρχισε νὰ μανθάνῃ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν.

Digitized by Google

Ἡ ὡραία γλῶσσα μὲ τὴν θαυμαστήν της φιλολογίαν τὴν κατεμάγευσεν· ἀληθῆ δὲ ᾐσθάνθη ἐνθουσιασμὸν ἀναλογισθεῖσα ἢ μᾶλλον μαθοῦσα ὅτι, ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας καὶ νεκρᾶς, ὑπάρχει καὶ Ἑλλὰς νέα, ζῶσα, ἐν τῇ ὁποίᾳ λαλεῖται ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἡ ὡραία, τὴν ὁποίαν βαρβάρως ἐστρέβλουν ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς ἐλεεινῆς τῶν προφορᾶς, καὶ ἀνέζη ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ τὸ ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον ἔπνεε διὰ τῶν σελίδων τῆς φιλολογίας ἐκείνης τῆς θαυμαστῆς. Καὶ ὁ στοχασμὸς οὗτος δύο ἀποφάσεις τὴν ἔκαμε νὰ συλλάβῃ: Πρῶτον νἀφήσῃ τὴν ἐρασμικὴν προφορὰν καὶ δεύτερον νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλ' ἂν ἡ πρώτη ἀπόφασις ἐκίνησε τὸ μειδίαμα ὀλίγων φίλων σχολαστικῶν, διὰ τὴν δευτέραν ὅλοι τῆς κυρίας Ἕδμονδς οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι κατεταράχθησαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκόμη ἡ Ἑλλὰς ἐνομίζετο τόπος ληστῶν καὶ κακούργων, εὐτυχέστερος δὲ καὶ ἀσφαλέστερος ἐθεωρεῖτο ὁ περιηγητὴς τῆς κεντρῴας Ἀφρικῆς ἢ τῆς χώρας τοῦ Παρθενῶνος. Ἂν καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην συνεμερίζετο πρῶτος ὁ κύριος Ἕδμονδς, ἐν τούτοις βλέπων κατεχομένην ὑπὸ μεγάλης λύπης καὶ δυσθυμίας τὴν σύζυγόν του, συνήνεσε τέλος νἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν τόπον τῶν ὀνείρων της, συνοδεύσας αὐτὴν μέχρι Μασσαλίας. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἄρχεται νέα περίοδος ἐν τῷ βίῳ τῆς κυρίας Ἕδμονδς. Νέα ζωὴ ἐνεφυσήθη εἰς τὰ στήθη της. Ἐθαύμασε τὴν χώραν, τὴν τόσῳ γνωστὴν ἀλλὰ καὶ τόσῳ ἄγνωστον, ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς φύσεως, κατελήφθη ὑπὸ μανίας πρὸς πᾶν ὅ,τι ἑλληνικόν, ἐνεκολπώθη τοὺς ἐθνικοὺς τῆς Ἑλλάδος πόθους, συνέλαβε σχέδια καὶ ἀποφάσεις. Τὴν ἐμάγευσεν ἡ νέα γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε τόσῳ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὁμοίαν καὶ ᾐσθάνθη ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, τὴν μόλις τανύουσαν τὰς πτέρυγας. Ἐπιστρέψασα ἐξ Ἀθηνῶν, πλήρης ἐντυπώσεων καὶ εὐγλωττίας, ὁ πρῶτος φιλέλλην τὸν ὁποῖον κατώρθωσε νὰ προσηλυτίσῃ ἦτο ὁ κ. Ἕδμονδς, παρ' αὐτοῦ δὲ ἐνεθαρρύνθη νἀναλάβῃ καὶ πάλιν εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον, τόρα ὅτε εἶχε θέμα καλὸν διὰ νὰ γράψῃ.

Τὴν ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης φιλολογικὴν ἐργασίαν τῆς κυρίας Ἕδμονδς, οἱ ἀναγνῶσται τῆς ***Ἑστίας*** τὴν γνωρίζουν. Τὰ ἔργα τῆς ἀγγλίδος λογίας ἔτυχον ἑκάστοτε ἐνθουσιώδους ἐν Ἑλλάδι ὑποδοχῆς, ἐγένετο δὲ πάντοτε εἰς τὸν παρ' ἡμῖν τύπον, καὶ μάλιστα εἰς τὸ περιοδικόν μας, ὁ προσήκων περὶ αὐτῶν λόγος. Ὁ σκοπὸς τῆς κυρίας Ἕδμονδς εἶνε νὰ καταστήσῃ ἐν Ἀγγλίᾳ γνωστὴν τὴν φιλολογίαν, ἑπομένως τὸν βίον καὶ τοὺς πόθους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ νὰ προκαλέσῃ ὑπὲρ αὐτῶν ρεῦμα φιλελληνισμοῦ, τοῦ ὁποίου νομίζει ὅτι εἴμεθα ἄξιοι. Εἰς τοῦτο ἔχει ἐκεῖ συνεργάτιδας, ἐκτὸς ἄλλων, τὴν κυρίαν Γάρνετ καὶ τὴν δεσποινίδα Μάκφερσων. Δὲν εἶνε τῆς παρούσης ὥρας νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν εἶνε σύμπτωσις ἁπλῆ ὅτι γυναῖκας εὗρεν ἐν Ἀγγλίᾳ ὑποστηρικτὰς ἡ νεωτέρα ἡμῶν φιλολογία. Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ἡ κυρία Ἕδμονδς, κατέχει τὴν μᾶλλον διακεκριμένην θέσιν καὶ αὐτὴ εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ της περισσότερον καὶ ποικιλώτερον. Ἐδημοσίευσε μεταφράσεις νέων Ἑλλήνων ποιητῶν, μεταφράσεις πεζογράφων, ἔγραψε ποιήματα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἄρθρα, μελέτας καὶ διηγήματα ἑλληνικὴν ἔχοντα ὑπόθεσιν. Ὁ κατάλογος τῶν ἔργων της θὰ ἦτο μακρός. Ἐκ τούτων ἀρκεῖ μόνον νὰ σημειώσωμεν τοὺς ***Ἕλληνας Ποιητάς***, συλλογὴν ἐμμέτρων μεταφράσεων ποιημάτων αὐτῶν μετὰ προλόγου καὶ τὸν ***Γέρω Κολοκοτρώνην*** τὰ πρὸς τὸν Τερτσέτην ὑπαγορευθέντα Ἀπομνημονεύματα. Ἐκ τῶν πρωτοτύπων αὐτῆς ἔργων ἡ Mary Miles, δίτομον τρυφερώτατον μυθιστόρημα, κατέχει ἀναμφιβόλως τὴν πρώτην θέσιν.

*

Ἀλλ' ἆρά γε ὁ σκοπὸς τῆς κυρίας Ἕδμονδς ἐκπληροῦται; καὶ ὑπάρχει τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα, τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὁποίου φιλοδοξεῖ;

Ἂν πρὸ τῆς ἀγάπης προϋποτίθεται ἀναγκαία ἡ γνῶσις καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ἡ κυρία Ἕδμονδς ἐπέτυχε σήμερον ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τοῦ σκοπουμένου. Χάρις εἰς αὐτὴν τὰ ἑλληνικὰ ἔργα διαδίδονται ἐν Ἀγγλίᾳ. Εὑρίσκουσιν ἐκδότας, ἄρα καὶ ἀγοραστάς. Ἀναγινώσκονται, κρίνονται καὶ ἐκτιμῶνται, — νά το εἴπωμεν; — περισσότερον ἢ ἐν Ἑλλάδι. Διὰ τὸ ***Βοτάνι τῆς Ἀγάπης***, τὸ ὁποῖον ἐδῶ οὔτε καὶ εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον ἠξιώθη νὰ ἐκδοθῇ, ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἔγραψεν ἄρθρα, ὅσα σπανίως γράφονται ἐν Ἑλλάδι καὶ περὶ τοῦ ἀρίστου τῶν νεοφανῶν ἔργων, τὰ δὲ ***Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη*** εἶνε ἐκδεδομένα ἀγγλιστὶ εἰς τόμον, τὴν πολυτέλειαν τοῦ ὁποίου ἀκόμη δὲν ὠνειρεύθημεν ἐδῶ διὰ τὰ ἐθνικά μας βιβλία...

Ἡ κυρία Ἕδμονδς πρέπει νὰ εἶνε εὐχαριστημένη Ἔχει τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀγωνιζομένου, καὶ μάλιστα ἐπιτυχῶς, ὑπὲρ μιᾶς ἰδέας εὐγενοῦς, κατέχει δ' ὡς εἶπον ἐν ἀρχῇ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἀμέριστον τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ἠξίωσε τόσης προσοχῆς καὶ ἀγάπης.

ΓΡ. Ξ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Αὐτὸ ὅμως δὲν τον ἠμπόδισε νἀνέλθῃ μετ' ὀλίγον εἰς τὸν ἀναμινάλεν διὰ νὰ ἴδῃ τὴν Ἐπίδειξιν. Ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου τὸ θέαμα θὰ ἦτο ὡραῖον καὶ δὲν ἐνόει νά το στερηθῇ. Κανεὶς δὲν τον ἠκολούθησεν ἕως ἐκεῖ, ἂν καὶ τὸ ἐπρότεινεν. Αἱ κυρίαι — καὶ ἦλθαν πολλαὶ φίλαι τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ κόμματος, κατοικοῦσαι εἰς ἀποκέντρους ὁδούς, διὰ νὰ ἴδουν, — ἐπροτίμησαν τὰ πρὸς τὴν Πλατεῖαν Ρούγαν παράθυρα, τὰ ὁποῖα ἐπληρώθησαν ὅλα. Ὁ τελευταῖος ὄροφος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆλθεν ὁ Τόνης, ἐφωτίζετο διὰ θυρίδων κυκλικῶν, ἠνεῳγμένων εὐθὺς κάτωθεν τῆς στέγης, πρὸς τὴν αὐλὴν καὶ τὸν κῆ-

1 Ἴδε σελ. 68

Digitized by Google

πον. Τὰ διάφορα αὐτοῦ διαμερίσματα. πρὸς τὰ ὁποῖα ἦγον κλίμακες στεναὶ καὶ πολύπλοκοι, ἦσαν σκοτεινά, μὲ χαμηλὰς ἐπικλινεῖς ὀροφάς, πλήρη ἐπίπλων παλαιῶν καὶ ὀσμῆς εὐρῶτος καὶ μυστηρίου, ἀποθῆκαι παντὸς εἴδους ἀντικειμένων παλαιῶν καὶ ἀχρήστων, ἑδρῶν ἐξηρθρωμένων, εἰκόνων ἠμαυρωμένων καὶ ἐσχισμένων, κιβωτίων σαθρῶν, ἀγγείων σπασμένων, σιδηρικῶν, συνεσωρευμένων ἀτάκτως, ἀγνωρίστων, κεκαλυμμένων ὑπὸ κόνεως ἀταράχου ἀπὸ ἐτῶν καὶ ὑπὸ ἱστῶν ἀράχνης μελανῶν. Ἡ ἀπέραντος αὐτὴ σοφίτα, ἦτο ἡ ἕδρα τῶν φαντασμάτων τῆς παλαιᾶς οἰκίας καὶ νύκτα οὐδεὶς τῶν ἐνοίκων θὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ την ἐπισκεφθῇ. Οἱ μῦθοι καὶ οἱ ἀπόλογοι περὶ αὐτῆς διαιωνίζοντο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Οἱ ὑπηρέται ἤξευραν καὶ διηγοῦντο ἕνα σωρὸ πράγματα. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην αἱ ψυχαὶ τῶν παλαιῶν Τοκαδέλων περιεπλανῶντο συχνάκις ἀνὰ τοὺς ζοφεροὺς αὐτοὺς τόπους, ἐκβάλλουσαι στόνους καὶ κάμνουσαι κρότους παντοειδεῖς. Πολλοὶ ἤκουσαν ὀλίγοι δὲ γενναῖοι καὶ εἶδον. Τελευταῖος ὁ γέρω Μανθαῖος, κοιμώμενος μίαν θερινὴν νύκτα κατὰ τὴν συνήθειάν του ἔξω εἰς τὴν αὐλήν, ἤκουσε περὶ τὸ μεσονύκτιον στόνους εὐκρινεῖς ἀπὸ ὑψηλὰ ἀντηχοῦντας, ἕνα βογγητό, καθὼς διηγεῖτο, ποὺ ἦταν ἄλλο πρᾶμμα. Ἀναβλέψας εἶδε τὰς θυρίδας τῆς σοφίτας φωτισμένας διὰ λάμψεως ὑποκιτρίνης, φωσφορώδους, ὁμοίας πρὸς τὸ φῶς τῆς σελήνης. Ἐσταυροκοπήθη τρὶς καὶ ἡ λάμψις ἐσβέσθη καὶ οἱ στόνοι ἔπαυσαν. Ἄλλο πρᾶγμα . . .

Εἰς τὸ μέσον τῆς σοφίτας, εἰς τὴν κορυφὴν ἀκριβῶς τῆς πυραμίδος, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτιζεν ἡ στέγη, ὑπῆρχε κλίμαξ ὁδηγοῦσα διὰ καταπακτῆς εἰς τὸν ἀναμινάλεν, σκιάδα ξυλίνην ἑξάπλευρον, ὑπερκειμένην τῆς οἰκίας, ἐστεγασμένην διὰ λευκοσιδήρου καὶ εἰς ἑκάστην πλευρὰν φέρουσαν ἀνὰ ἓν παράθυρον μικρὸν μὲ πρασίνας περσίδας. Εἶνε τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἐγχωρίου ἀρχιτεκτονικῆς ὁ ἀναμινάλες. Μικρὸν ἢ μεγάλον, κεραμοσκεπὲς ἢ σιδηρόστεγον, χρωματιστὸν ἢ λευκόν, πολυτελὲς ἢ ἁπλοῦν, ἑκάστη σχεδὸν οἰκία φέρει ἐπὶ τῆς στέγης της τὸ ἐξόγκωμα αὐτό, ὅμοιον πρὸς δευτέραν οἰκίαν μικράν, ἀθυρματώδη, ἐπικαθημένην ἐπὶ τῆς πρώτης.

Ἤνοιξεν ὅλα τὰ παράθυρα ὁ Τόνης εἰς τὴν γύρω ἀναπεπταμένην θέαν. Ἂν καὶ την εἶχε πλέον συνειθίσει, ἐντούτοις πάντοτε πρὸ αὐτῆς ᾐσθάνετο κάτι εὐφρόσυνον καὶ μέγα διαπερῶν τὴν ψυχήν του, τάσιν πρὸς σκέψεις ἐξερχομένας τῆς καθημερινῆς πεζότητος. Τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἐπενήργει καὶ ᾐσθάνετο ἑαυτὸν οἱονεὶ ὑψηλότερον, εὐγενέστερον, αἰρόμενον ὑπεράνω τοῦ συρφετοῦ τῶν μελανῶν ὀντιδίων, τὰ ὁποῖα ἔβλεπε κυλιόμενα, ἕρποντα κάτω διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, —πλησιάζοντα περισσότερον πρὸς τὸν οὐρανόν, πρὸς τὴν ἄπειρον ἔκτασιν, τὴν ἁπλουμένην ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του . . . Ἡ ἔκτασις αὐτὴ ἦτο σήμερον κεκαλυμμένη ὑπὸ νεφῶν ἀραιῶν καὶ λευκῶν, ἀποτελούντων στρῶμα διαφανές, τὸ ὁποῖον διεπέρα εὐκόλως τὸ ἡλιακὸν φῶς, τὸ προσπῖπτον ἐπὶ τοῦ τοπίου τῆς πόλεως ὁμαλόν, ἤρεμον, ἄνευ σκιᾶς, ὥστε νὰ φωτίζῃ μετρίως ἀλλ' ἰσάκις ὅλα του τὰ μέρη. Ἡ θάλασσα εἰσχωροῦσα εἰς τὴν εὐρεῖαν καμπυλότητα τῆς ξηρᾶς, εἶχε λείαν ὡς κάτοπτρον τὴν ἐπιφάνειαν, ἀντανακλῶσαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν παραλίαν, οἴκους καὶ γηλόφους καὶ τὰς λέμβους καὶ τὰ πλοιάρια καὶ τὰ πλοῖα, τὰ ἠγκυροβολημένα κατὰ μῆκος τοῦ λιμένος, κρατοῦντος διὰ τοῦ μακροῦ του βραχίονος ἕνα φανὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πελάγους. Ἡ πόλις ἐξετείνετο πάνοπτος, ὡς ἐν χάρτῃ τοπογραφικῷ λευκή, μὲ τὰ συμπλέγματα τῶν ὁδῶν της, μὲ τὰς μικρὰς της πλατείας, μὲ τὰς ποικίλας οἰκοδομάς, τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ὑψηλὰ κωδωνοστάσια καὶ τὴν θάλασσαν τῶν οἰκιῶν, σμικρυνομένων βαθμηδόν, ἐφ' ὅσον ἐμακρύνοντο πρὸς τὰς ἐσχατιὰς ἀπὸ τῆς χαμηλῆς παραλίας, μέχρι τῶν προπόδων τοῦ ἀπέναντι βουνοῦ, ἐφ' οὗ ἀνερριχῶντο ἀκόμη οἰκίσκοι τινές, αἱ καλύβαι τῶν ὀντιδίων, ὡσεὶ ζητοῦντες νἀσφαλισθοῦν εἰς τὸ ὑπερκείμενον φρούριον, — καὶ μέχρι τῶν σμαραγδίνων ἀγρῶν, τῶν περατουμένων μακρὰν εἰς τὰς βουνοσειρὰς ἢ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐφ' ὧν ἠραιοῦντο φαινόμενοι ὡς στίγματα μικρά . . . Καὶ ἔβλεπεν οὕτως ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς του ἐκείνης ὡσεὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Τόνης μόνος καὶ ρεμβὸς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, τὴν μόνιμον καὶ τὴν ἄστατον τοῦ ἀνθρώπου κατοικίαν καὶ ἐπανέστρεφε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν μικρὰν πλατεῖαν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν μὲ τὸ ᾠοειδὲς περίφραγμα ἐν τῷ μέσῳ, γυμνὴν καὶ αὐχμηράν, πρὸς τὸ δεσπόζον ἐκεῖ κιτρινοβαρὲς οἰκοδόμημα, ὅπου εἰσήρχοντο ἤδη καὶ ἐξήρχοντο πληθὺς ἀνθρωπίνων ὄντων, ὅπως οἱ μύρμηκες διὰ τῶν ὀπῶν μυρμηκιᾶς . . . Ὁ βόμβος των ἠκούετο ἐκεῖθεν ὡς θροῦς κυμάτων μακρυσμένων. Κατὰ διαλείμματα τὸ παρακείμενον κωδωνοστάσιον ἐξαπέστελλε τὴν τρελὴν καὶ φλύαρον ἁρμονίαν τῶν κωδώνων του, κρουομένων μετὰ χαρᾶς μανιώδους. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου δὲ παραθύρου ἐκρέματο ἀκίνητον ἐπὶ τοῦ κοντοῦ του τεμάχιον λευκοκυάνου μεταξωτοῦ, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὁποίου ἔζων καὶ ἐκινοῦντο ὁ μέλας ἐκεῖνος καὶ πολυθόρυβος ὄγκος.

Αἴφνης ἐγένετο σιωπὴ λαρύγγων καὶ κωδώνων, ἀπὸ δὲ τοῦ μεσαίου παραθύρου ἀνθρωπίσκος τις, τοῦ ὁποίου δὲν διεκρίνετο ἡ φυσιογνωμία, ἤρχισε νὰ δημηγορῇ, κινῶν τὰς χεῖρας ὡς δαιμονισμένος· Ὀλίγα δευτερόλεπτα διήρκεσεν ἡ ἀγόρευσίς του, — λογίδριον ἴσως παραινέσεως πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐκοσμίας, — μεθ' ὃ αἱ ζητωκραυγαὶ ἐπλήρωσαν τὸν ἀέρα ἐνθουσιώδεις καὶ οἱ κώδωνες ἀντήχησαν παταγώδεις καὶ ὁ ὄγκος τῶν ἀνθρώπων, προπορευομένων τῶν παιδίων καί τινων σημαιῶν, ἤρχισε νὰ ἐξελίσσεται εἰς μακρὰν γραμμήν, ἐν ᾧ ἐκενοῦντο ἤδη τὰ παράθυρα καὶ ἐκ τῆς θύρας ἐξηκολούθουν ἐξερχόμενα κύματα καὶ αὐξάνοντα τὸ ρεῦμα ὁλοέν. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸ παρακείμενον στενόν, ἕτοιμος ἤδη νὰ ἐκχυθῇ εἰς τὴν δευτέραν Πλατεῖαν, λευκὴν καὶ σχεδὸν κενήν, ὅταν ἔπαυσεν ἡ ἔξοδος καὶ ἡ ὀφιοειδὴς παρέλασις εἶχεν ἤδη ἀρχὴν καὶ τέλος. Μία φωνὴ ἐξ ἰσχυροῦ πνεύμονος ἠκούετο εὐκρινῶς κατὰ διαλείμματα :

— Ζήτω ὁ Μήλιας !

καὶ εὕρισκεν ἠχὼ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ ἐσείοντο

Digitized by Google

οἱ πῖλοι εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐσχίζοντο οἱ λάρυγγες ὑπὸ ἀγρίων κραυγῶν.

Ἡ διαδήλωσις ἀπὸ τῆς λέσχης ἡ *Ἀγάπη* ἔβαινεν ἤδη πρὸς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ποιητοῦ καὶ ἐκεῖθεν ἐπροχώρει νὰ διασχίσῃ τὴν πόλιν διὰ τῆς Πλατείας Ρούγας μέχρι τοῦ Ἄμμου. Ἐπέκειντο αἱ ἐκλογαὶ καὶ ὁ Μήλιας σήμερον ἐπαρουσίαζεν ἐπισήμως πρὸ τῶν ἐκλογέων τοὺς ὑποψηφίους του. Ὁ ἀγὼν ἦτο εὐγενής, ἁγνός. Ἡ φιλόπατρις Κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ ὑποστηριχθῇ πάσῃ δυνάμει κατὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν ἀτίμων ἀντιπάλων της. Ἐκτὸς τούτου τὸ τοπικὸν ἀριστοκρατικὸν κόμμα ἤθελε κτύπημα δυνατόν, νὰ μὴ ἐπιτύχῃ κανεὶς τῶν ὑποψηφίων του, διότι ἡ ἐποχὴ ἦτο ἐλευθερίας ἐποχή, ἀρετῆς καὶ χειραφετήσεως.

«Ὁ κόσμος ἄλλαξε!» ἐφώναζεν ὁ ἀρχηγός, «δοῦλοι δὲν ὑπάρχουν πλέον πουθενὰ καὶ προσπαθήσετε νὰ ἐλευθερωθῆτε μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τοὺς ἀφεντάδες. Ὁ ἀφέντης εἶνε κάρβουνο ποῦ ἂν δὲν σε κάψῃ, θὰ σε μουντζουρώσῃ!»

Ἀλλ' ὁ Τόνης ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀναμινάλε του ἔβλεπεν ὅλως ἀλλοῖα τὰ πράγματα. Ὁ ἀγὼν τῶν κομμάτων τῷ ἐφαίνετο ἀπ' ἐναντίας χαμαίζηλος καὶ ταπεινός. Πόθος χορτασμοῦ, ἱκανοποίησις φιλοδοξιῶν, ἀτομικὰ πάθη, μικροσυμφέροντα καὶ μικροφιλοτιμίαι, αὐτὰ ἦσαν τὰ κίνητρα τοῦ πλήθους τοῦ συνωθουμένου περὶ τοὺς δημαγωγούς... Ἔβλεπεν, ἔβλεπε καὶ ἐσκέπτετο... Τί ἐζήτει αὐτὸς μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐκείνου; Τί τον ἐχώριζεν ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, τοὺς ὁποίους τῷ ἐπέβαλλον; Διατί νὰ προπορεύεται τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ὁ πατήρ του; Διατί ἀπὸ τὴν οἰκίαν του νά τους ραίνουν διαβαίνοντας δι' ἀνθέων; Ἀλλοίμονον! ἀλλοίμονον!

Ἀλλ' ἅμα ἐπεφάνησαν αἱ πρῶται σημαῖαι τῆς διαδηλώσεως εἰς τὴν Πλατεῖαν Ρούγαν καὶ ἠκούσθησαν πλησιέστερον αἱ κραυγαί, ὡσεὶ ἀνανήψας ἐκ τοῦ ῥεμβασμοῦ του ὁ Τόνης κατῆλθε μὲ παραζάλην τὰς κλίμακας καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ δωμάτιόν του νὰ ἑτοιμασθῇ καὶ νὰ περιμένῃ ὅταν θὰ διήρχοντο κάτωθεν τῆς οἰκίας, νὰ ἑνωθῇ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν διαδηλωτῶν.

Ἔπρεπε τουλάχιστον σωματικῶς νὰ φανῇ ὄπισθεν τοῦ πατρός του.

Γ΄.

«Νὰ μὴν ἀφήσῃς ποτὲ νά σε καβαλικέψῃ τὸ θηλυκό σου παιδί, τ' ἀκοῦς;» ἔλεγε πλήρης θυμοῦ ὁ Γιακουμάκης Στέφας πρὸς τὴν συμβίαν του, μίαν πρωίαν Κυριακῆς, ἐν ᾧ ἐνεδύετο. «Ἂν εἶνε ἔτσι, νὰ κάνουνε ὅ,τι θέλουνε τὰ παιδιά, τὴν ἐκάμαμε! Θά μας βάλουνε θηλειὰ στὸ λαιμὸ καὶ θά μας πετάξουνε στὸ πέλαο!

— Ἔλα, ἔλα, 'ντράπου τόρα, καϊμένε, ποῦνε σήμερα Ἄγι' Ἀνάστασι! Πάλι τὰ ἴδια θέλεις νὰ ρχινήσῃς...» ἀπήντησε μὲ ταπεινήν, σχεδὸν ἱκετευτικὴν φωνὴν ἡ σιόρα Γιακουμάκαινα, ψήχουσα τὸν μαῦρον ἐπενδύτην τοῦ συζύγου της καὶ ἡμικλείουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τὰς διόπτρας της, ὡς διὰ νὰ διακρίνῃ τὰ περισσότερον σκονισμένα μέρη.

Ὁ Γιακουμάκης ἐκίνησε σχετλιαστικῶς τὴν κεφαλήν, ἐν ᾧ μὲ τὰς χεῖρας ὄπισθεν προσεπάθει νὰ περάσῃ ἓν δύστροπον κομβίον τοῦ ἀναρτῆρός του:

«Καλὰ σοῦ τὤλεγα ἐγὼ πῶς τὴν ὑπερασπίζεσαι τὴν ἐγγόνα σου! Ὅλο σώπα καὶ σώπα τὸ πᾶς. Μὰ ἐγὼ δὲν τ' ἀκούω. Θηλυκὸ δὲν με καβαλικεύει, τάκουσουσῦς; σοῦ τὸ ματαλέω....

— Δὲν ὑπερασπίζουμε τὴν ἐγγόνα μου ὁλωσδιόλου... μὰ δὲν θέλω πάλι καθεμέρα φασαρία μὲς τὸ σπίτι.

— Μὰ τί σου φταίω ἐγὼ σὰν ἔχετε ἡ γυναῖκες τὸ διάολο μέσα σας;

— Μπᾶ, μπᾶ, φτού, φτού!» ἀνέκραξε μετὰ φρίκης ἡ Γιακουμάκαινα, σταυροκοπουμένη καὶ προσατενίζουσα τὰ εἰκονίσματα. «Τάμα τὤχεις νὰ μελετᾷς τὸν καταραμένο κάθε Ἄγι' Ἀνάστασι; Ἂν δέ με κολάσῃς κάθε αὐγὴ εἶνε ἀδύνατο νὰ φύγῃς ἀπὸ δῶ μέσα. Μπᾶ ἁγία μου Κυριακή, ποῦ σε δοξάζω καί σε προσκυνῶ, βόηθα... Δὲν μπορεῖς, χριστιανέ μου, νὰ πῇς τὴν κουβέντα σου χωρὶς νὰ βλαστημήσῃς;»

Καὶ μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐπιπλήξεις τὸν ἐβοήθει ὁλοὲν νὰ φορέσῃ τὸ γιελέκο του καὶ τὴ γιατέκα του, μὴ ἀποβαλοῦσα τὸ ὕφος ἐκεῖνο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, μεθ' ἧς ἡ γραῖα σύζυγος ἐπεδαψίλευε πάντοτε τὰς περιποιήσεις της. Ἀλλ' ὁ Γιακουμάκης, ἂν καὶ μετενόει ἐνδομύχως διὰ τὴν βλασφημίαν ποῦ του ἐξέφυγε, δὲν ἐννοοῦσε νὰ καμφθῇ καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἠγέρθη σήμερον μὲ ὄρεξιν καυγᾶ διαολεμένου· τὸν ἔτρωγε ἡ γλῶσσά του. Ἔπειτα εἶχεν ἀκούσει καὶ μερικὰ πράγματα, ποῦ δὲν ἦταν νά τα χωνεύῃ τίμιος ἄνθρωπος σὰν αὐτόν. Καὶ ἤρχισε νά τα ἐπαναλαμβάνῃ πάλιν πρὸς τὴν συμβίαν του, μὲ στόμφον καὶ μὲ φωνήν, ὥστε νἀκούεται εἰ δυνατὸν καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα δωμάτια, καὶ νὰ κηρύττῃ ὅτι δὲν ἐννοοῦσε αὐτὸς κατ' οὐδένα τρόπον νὰ βρίσκεται τὸ σπίτι του ἔτσι στὸ στόμα τοῦ κόσμου. Τόσα χρόνια τόρα καὶ ποτὲ ἡ φαμελιά του δὲν ἀκούστηκε γιὰ τὸ παραμικρὸ καὶ ἕνα κλωτσοθήλυκο ἐκεῖ τοῦ βυζιοῦ, ποῦ βρωμάει ἀκόμη τὸ γάλα στὸ στόμα του, νά τους κάνῃ περίγελο σ' οὔλη τὴ γειτονειά. Μωρ' ἀκοῦς ἐκεῖ! Νάν της βρωμάει, λέει, ὁ ἕνας, νάν της μυρίζῃ ὁ ἄλλος καὶ νὰ μὴ ἀκούῃ τοὺς μεγαλήτερους γιὰ νὰ κάνῃ τοῦ κεφαλιοῦ της.—Καὶ ποῦ τἀκούσαμε ἐμεῖς οἱ γέροι ἐφτὰ ποτέ μας; Ἔτσι ἔκανες τοῦ λόγου σου, σόρα, μὲ τσοὶ γονέους σου καὶ τέτοιες γνῶμες ἔφερνες τὸν καιρὸ ποῦ θέλανε νά μας παντρέψουνε; Ἔτσι ἐμίλια ἐγὼ ποῦ ἤμουν ἄντρας στὸν πατέρα μου τὸ συχωρεμένο καὶ στὴ μάνα μου, ὅπως μᾶς μιλῇ ἐφτούνη-ἐφτοῦ;»

Ἐφτούνη-ἐφτοῦ τὰ ἤκουεν ὅλα. Κλεισθεῖσα εἰς τὸ δωμάτιόν της ἅμα ἀντελήφθη τῆς ἐπικινδύνου διαθέσεως τοῦ πάππου της, ἔτεινε τὸ οὖς καὶ προσεπάθει νὰ μή τη διαφύγῃ ἐκ τῆς λογομαχίας οὔτε λέξις. Τίποτε νεώτερον, εὐτυχῶς. Ὁ πάππος ἀνεμάσσα τὰ αὐτά, τὰ συνήθη ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν. Συλλογιζόμενος τὴν ἀντίστασιν τῆς ἐγγονῆς εἰς τὰ περὶ τοῦ γάμου της σχέδιά του, φοβούμενος μήπως εἰς τὴν διαγωγήν του εὕρισκε μυστικὰς ἀρωγοὺς τὰς γυναῖκας, βλέπων παρερχόμενον τὸν καιρὸν χω-

Digitized by Google

ρὶς νὰ ἠμπορέσῃ νἀποσπάσῃ τὸ ναὶ διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἔδιδε τὸν λόγον του ὁριστικῶς εἰς τὸν Κατσουρέλαν, ὁ Γιακουμάκης ἐξέσπα συχνὰ εἰς ὕβρεις καὶ εἰς ἀράς, εἰς ἀπειλὰς καὶ παραινέσεις, ἐρίζων ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῆς συζύγου του τὸ περισσότερον, ἡ ὁποία ἂν καὶ μὴ κηρυττομένη κατὰ τῶν προτάσεών του, ἠνωχλεῖτο ἀπὸ τὸν ἀνυπόφορον τρόπον του. Ἆ, μὰ δὲν ἦταν τρόπος αὐτός! Νύχτα-μέρα, γιορτὴ-καθημερινή, σώνει κι' ὅλας. Τοὺς ἄκουσε πλέον ἡ γειτονειά, —τὸν ἐπολέμα καὶ αὐτὴ μὲ τὰ ἴδιά του ὅπλα, —τὰ δὲ μεγαλήτερα παιδία, ἐκ τῶν καθημένων ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῆς κλίμακος μὲ τὴν πονηρὰν ἐκείνην ἀφέλειαν, τοὺς ***ἐκουβέντιαζαν*** τὸ βράδυ εἰς τὰ σπίτια των...

Ἡ Μαργαρίτα δὲν ἐλάμβανε μέρος ποτὲ εἰς τὰς παραφορὰς αὐτάς. Ὁ ἄνθρωπος ὁ συλλαβὼν μίαν ἀπόφασιν, σταθερὰν πλέον καὶ ἀμετάτρεπτον, εἶνε ψυχρός, δὲν χάνεται σὲ λόγια καὶ προβάλλει ἀντίστασιν ἔμπρακτον. Ἡ νεᾶνις ὡμίλησε συντόμως καὶ λογικῶς. Εἶπεν ὅτι τὸν Νιόνιον αὐτὸν δὲν τὸν ἀγαπᾷ, ὅτι δὲν τον θέλει, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ζήσῃ μαζί του. Ἐπροτιμοῦσε νἀποθάνῃ παρὰ νὰ εἴπῃ τὸ ναί, πού της εζήτουν. Εἰμποροῦσαν νά την στεφανώσουν, ἂν ἤθελαν, διὰ τῆς βίας, νά την καταιβάσουν ἀπὸ τὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ της καὶ νά την ἀνεβάσουν στοῦ Κατσουρέλα μὲ στρατιώταις καὶ μὲ κοντακιές. Ἀλλὰ μόνη της δὲν θὰ ἐπήγαινε ποτέ· νέτα-σκέτα. —Καὶ μετὰ τὴν δήλωσιν αὐτήν, τὴν ὁποίαν ἅπαξ ἔκαμεν ἐνώπιον τοῦ πάππου της, ἔκρινε φρόνιμον, ὁσάκις αὐτὸς ἤρχιζε τὴ φαγωμάρα, νὰ κλείεται εἰς τὸ δωμάτιόν της καὶ νἀκούῃ χωρὶς νἀπαντᾷ λέξιν.

Τὴν σιγὴν αὐτὴν ἤρχισε νἀντιτάσσῃ κατὰ κανόνα ἀφότου ᾐσθάνθη ἔρωτα πρὸς τὸν Τόνην καὶ μάλιστα τελευταίως, ἀφότου ἔγεινε μεταξύ των καὶ ἡ ἐξομολόγησις. Ὁ νέος ἐπλήρωσε τὴν ὕπαρξίν της ὅλην, ὅπως ἐπλήρου καὶ τὸ δωμάτιόν της διὰ τοῦ γιγαντιαίου του σώματος, ὁσάκις ἤρχετο πρὸς ἐπίσκεψίν της. Τῇ ἐπεβλήθη, τὴν κατέκτησε, τὴν ἐδέσμευσεν. Ὑπὸ τὴν σκιάν του ᾐσθάνετο ἑαυτὴν προστατευμένην, ἀσφαλῆ, ἥσυχον, ἄφοβον· Ὁ ἔρως του δὲν τῇ ἐγέννα καμμίαν ἀμφιβολίαν. Ἐνόησεν ἀπ' ἀρχῆς ὅτι τὴν ἠγάπα μὲ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ ἀληθοῦς αὐτοῦ αἰσθήματος, ὅπως ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ της. Εἶχε δὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Μοῖρα τοὺς εἶχεν ἑνώσει ἀδιασπάστως καὶ ὅτι ὅσον καὶ ἂν τοὺς διεχώριζαν ἡ κοινωνικὴ τάξις καὶ πρόληψις, θὰ συνενοῦντο αὐτοὶ ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ ὁ Θεὸς τοὺς εἶχε πλάσει τὸν ἕνα διὰ τὸν ἄλλον... Τί την ἔμελε λοιπὸν δι' ὅσα ἐφλυάρει τώρα ὁ πάππος της; Ἡ γεροντικὴ ἐπιμονὴ θὰ ἐνέδιδε κατ' ἀνάγκην. Ἡ ζωὴ ἦτο διὰ τοὺς νέους.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Μαργαρίτα δὲν εἶχεν ἀγαπήσει σοβαρῶς. Ὅταν ἦτο μικροτέρα, εἰς τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο μεταίχμιον τὸ μεταξὺ παιδίσκης καὶ νεάνιδος, διαρκούντων τῶν μακρῶν ἀνὰ τὴν παραλίαν καὶ τὴν ἐξοχὴν περιπάτων μετὰ τοῦ πάππου, τὴν παρηκολούθει νέος τις ὁμῆλιξ, ὁ ὁποῖος δὲν ἄφινεν εὐκαιρίαν ποῦ νὰ μή της φανερόνῃ τὴν συμπάθειάν του. Εἶχεν ἀκούσει νά τον λέγουν Μίμην. Ἦτο μελαγχρινός, μὲ κόμην μελανὴν ὡς ὁ ἔβενος, ζωηρὸς εἰς τὰς κινήσεις του καὶ μὲ μίαν φωνὴν βραχνήν, πολὺ συμπαθητικήν. Διὰ τὸν Μίμην αὐτὸν ἡ Μαργαρίτα εἶχεν αἰσθανθῇ ἀρκετὰ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον. Ἀλλ' ἦτο τὸ μόνον. Ὁ θάνατος τῶν γονέων της, τοῦ ἑνὸς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὁ ὁποῖος τὴν ἔκαμε νὰ διακόψῃ τοὺς περιπάτους, ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς ἐρωτικὰς αὐτὰς ἐκδηλώσεις. Μετ' ὀλίγον ἐλησμόνησε τὸν νεανίσκον καθολοκληρίαν. Ἔκτοτε ἐπεριορίσθη εἰς τὴν συνοικίαν της ἐφαίνετο δὲ ἀπαθὴς καὶ συνετή. Οἱ νέοι, οἱ ἐξερχόμενοι εἰς τὸ κυνήγιον τῶν ὡραίων καὶ συχνάζοντες πολὺ τὴν φημιζομένην γειτονειάν, εὗρον τὴν πυρρόξανθον αὐτὴν καὶ μελανείμονα καλλονὴν ἄτρωτον καὶ ἀσύλληπτον, οὐδ' ἐτόλμησέ ποτε κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ καυχηθῇ ὅτι κατώρθωσεν ἔστω καὶ ἓν βλέμμα συμπαθὲς νὰ τῇ ἀποσπάσῃ. Εἰς τοῦτο συνέτεινε πολὺ ἡ ὀρφανία της, ἡ ἀφαιρέσασα εἰς κρίσιμον ὥραν τὴν ὄρεξιν παιγνιδίων καὶ τρελῶν νεανικῶν, καὶ ἡ φυσική της ὑπερηφάνεια, μὴ ἐπιτρέπουσα εἰς αὐτὴν νὰ ἐξομοιωθῇ μὲ καμμίαν τῶν χαμένων καὶ τῶν ἐλεεινῶν, αἱ ὁποῖαι γύρω ὑπὸ τὰ ὄμματά της παρεδίδοντο ἄνευ ἐλπίδος εἰς τἀρχοντόπουλα καὶ τὰ λιμαρχοντόπουλα μὲ τὰ ψεύτικα αἰσθήματα. Ἀλλὰ κυρίως ἡ ὑλική της ἀνεξαρτησία θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἀπετέλει τὸ βεβαιότερον τῆς ἀρετῆς της ἐμπέδωμα. Καὶ τί χρείαν εἶχεν αὐτὴ νὰ ντονιάρῃ; Μήπως διὰ νὰ ἐπιτύχῃ γαμβρόν; Ἀλλ' ὅλοι θὰ την παρεκάλουν τὴν μονάκριβην τοῦ Στάθη τοῦ Στέφα, τὴν ὡραίαν κληρονόμον· ἢ μήπως διὰ νὰ ἐμπλέξῃ ὡς ἀράχνη κανένα πλούσιον καὶ νά τον ξεζουμίσῃ, ὅπως δὰ ἤξευρε στὴ γειτονειὰ μερικὲς-μερικές;— Ἆ, δόξα σοι ὁ Θεός!... Ὁ Τόνης, λοιπόν, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν τῆς γνωριμίας των περιστάσεων καὶ τῆς ἐξαιρέτου συγγενείας τῶν ψυχῶν των, κατώρθωσε νά τῃ ἐπιβληθῇ, εὗρε τὴν καρδίαν της παρθένον. Ἄνθος εὔχρουν καὶ εὔοσμον, θάλλον ἐπὶ ὑψώματος ἀσφαλοῦς, ἔμεινεν ὄντως ἀπρόσβλητον καὶ ἄθικτον, ἐν μέσῳ τῶν χαμηλῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα κατεπάτησαν οἱ ἐπιδρομεῖς, διαφυλάξαν τὸ χρῶμά του καὶ τὸ ἄρωμά του διὰ τὸν δυνηθέντα νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ὕψους του.

Ἐν τούτοις, μὲ ὅλον του τὸν θυμὸν καὶ τὰς φωνάς, ὁ Γιακουμάκης Στέφας ἐνεδύθη. Τὰ κυριακάτικά του ἔλαμπον ἐκ τῆς καθαριότητος, ὅπως τὸ μαῦρον στιλπνὸν φροντίνι τοῦ κασκέτου του καὶ τὸ ἐξυρισμένον του πρόσωπον. Κατὰ τοῦ ψύχους τὸν ἐπροφύλαττε ποδήρες ἐπανωφόριον πολύπτυχον, ἐκ κυανοῦ ἐριούχου μὲ μαῦρον βελούδινον περιτραχήλιον, τὸ ὁποῖον ὁ Γιακουμάκης οὐδέποτε ἐφόρει μὲ τὰς χειρίδας ἀλλ' ἔρριπτεν ἁπλῶς ἐπὶ τῶν νώτων του καὶ συνήρμοζε περὶ τὸν λαιμὸν διὰ μεταλλίνης πόρπης. Τὸ ἀξιοπερίεργον εἶνε ὅτι τὸ βαρὺ αὐτὸ ἔνδυμα τὸ ἔφερε μόνον τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς Κυριακάς· ἐν ᾧ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας, ψυχροτέρας πολλάκις, ἠρκεῖτο εἰς ἓν παλαιὸν πολὺ ἐλαφρότερον. Ἀλλὰ πόσοι ἆρά γε εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ καλλίτεροι ἀπὸ τὸν Γιακουμάκην, δὲν ἐκρύωσαν ποτὲ ἢ δὲν ἐξεστάθησαν κανονίζοντες τὴν ἐγ-

Digitized by Google

δυμκσίαν των ἀναλόγως τοῦ ἐπισήμου τῆς ἡμέρας!

Ἔλαβε τὴν χονδρὰν ὀζώδη του βακτηρίαν, καμπυλωτὴν ἐπάνω ὥστε νά την ἀναρτᾷ ἀπὸ τοῦ βραχίονος καὶ νὰ ἔχῃ ἐλευθέρας τὰς χεῖρας καὶ ἀφ' οὗ ἐπανέλαβεν ὡς πάρθιον βέλος ὅτι ἐντρέπεται ἀληθινὰ τόρα, ποῦ βγαίνει στὸ δρόμο νά τον βλέπῃ ὁ κόσμος, ὕστερ' ἀπὸ ὅσα ἀκούονται γιὰ τὸ σπίτι του,—κατῆλθε τὴν κλίμακα, ἤνοιξε τὴν ἐξώθυραν καὶ ἐν ᾧ διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὴν ἔκλειεν ὄπισθέν του μὲ ὁρμήν, κροτούντων τῶν χαλαρῶν σιδηρικῶν τὰ ὁποῖα ἔχουν αἱ παλαιαὶ αὐταὶ θύραι, διὰ τῆς δεξιᾶς ἐσταυροκοπήθη τρίς, ὡς συνείθιζε κατὰ πᾶσαν πρωϊνὴν ἔξοδον. Πρὶν ἐκκινήσῃ ἐστερέωσε διὰ τοῦ ποδὸς τὸν τετράγωνον λίθον, τὸν χρησιμεύοντα ὡς ἀνάβαθρον πρὸ τῆς θύρας του, ἠκολούθησε δὲ κατόπιν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν ***Ἄμμον***, ἀνοίγων τοὺς πόδας ὡς διὰ νὰ ἰσορροπῇ τὸν κάπως προέχοντα ὄγκον τῆς κοιλίας του καὶ καλημερίζων βροντοφώνως καὶ ἐπιβλητικῶς τοὺς γείτονας, ὡς διὰ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ὑπεστήριζε τὸ καλὸν τῆς ἐγγονῆς του καὶ θὰ ἐξήρχετο νικητὴς—ἔννοια τους! — ἐκ τοῦ ἀγῶνος τοῦ ὁποίου παρηκολούθουν τὰς φάσεις.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΝΩΣΕΩΝ ΤΑ ΟΡΙΑ

Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀμαθέστερος πάντων τῶν ἀνθρώπων εἶνε μία φράσις αὐτὴ τὴν ὁποίαν εἷς μόνος ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ δύναται μετ' ἀληθείας νὰ εἴπῃ καὶ ὁ μόνος οὗτος ἄνθρωπος ὅστις θὰ ἠδύνατο μετ' ἀληθείας νὰ τὴν εἴπῃ δὲν δύναται οὔτε κἂν νὰ τὴν σκεφθῇ. Καὶ ὅστις ἐπομένως μεταχειρίζεται τὴν φράσιν ταύτην ἐκφράζεται ὡς ὁ λέγων ὑμῖν: ***προθυμότατος, εὐπειθέστατος, ταπεινότατος δοῦλός σας.***

Ἐγὼ εἶμαι ὁ πολυμαθέστερος πάντων τῶν ἀνθρώπων εἶνε μία φράσις αὐτὴ ἣν εἷς μόνος ἄνθρωπος δύναται μετ' ἀληθείας ἐν τῷ κόσμῳ νὰ εἴπῃ καὶ ἐὰν τυχὸν τὴν ἔλεγε πρὶν ἢ ἄλλος τις πρὸ αὐτοῦ τὴν εἶχεν εἰπῇ ἢ σκεφθῇ, ἤθελεν ὑποστῇ ἴσως οἰκτρὸν λιθοβολισμόν.

Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἀμαθέστεροι ἐμοῦ, ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι πολυμαθέστεροι ἐμοῦ αὐτὴ εἶνε ἡ φράσις τὴν ὁποίαν ὀφείλουσι νὰ σκεφθῶσι καὶ νὰ εἴπωσι — καὶ ταύτην δικαιοῦνται νὰ τὴν εἴπωσιν — πάντες τῆς ὑφηλίου οἱ ἄνθρωποι ἐκτὸς βεβαίως δύο. Ἐὰν αἱ σπουδαὶ ἡμῶν καλῶς διευθύνωνται, καθόσον εἰς αὐτὰς καταγινόμεθα, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν πολυμαθεστέρων ἡμῶν ἐλαττοῦται καὶ ἡμεῖς βαίνομεν πρὸς τὸ δεύτερον ὅριον. Ἐὰν αἱ σπουδαὶ ἡμῶν κακῶς διευθύνωνται, ἐφ' ὅσον καταγινόμεθα εἰς αὐτὰς ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν πολυμαθεστέρων ἡμῶν αὐξάνει καὶ ἡμεῖς βαίνομεν πρὸς τὸ πρῶτον ὅριον. Τὸ βρέφος ἅμα τῇ γεννήσει του εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὁρίων, ἤτοι μεταξὺ τοῦ καλῶς πεπαιδευμένου καὶ τοῦ κακῶς πεπαιδευμένου ἀνθρώπου, ἐπειδὴ μεταξὺ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ψεύδους ὑπάρχει μόνον τὸ μηδέν. Πᾶσα ἀνθρωπίνη γνῶσις εἶνε πάντοτε ἀβεβαία ἐὰν αὐτῆς δὲν προηγήθη πρῶτον ἡ ἀμφιβολία καὶ εἶτα ἡ ἐξέτασις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ἐξ ὅλης αὐτῆς τῆς ἀνελίξεως δὲν φθάνομεν εἰμὴ εἰς ἁπλῆν πιθανότητα. Ἡ ἀπόδειξις δὲν ὑπερβαίνει πολλάκις τὰ ὅρια τοῦ ἁρμόζοντος ἢ μὴ ἁρμόζοντος τῶν ἰδεῶν. Πολὺ ὀλίγον, καλέ μου ἀναγνῶστα, θὰ γνωρίσῃς τὰς αἰτίας, καὶ βεβαίως πολὺ ὀλιγώτερον ἀφ' ὅ τι οἱ ἄνθρωποι νομίζουσιν ὅτι τὰς γνωρίζουσιν. ἐφ' ὅσον ὁ νοῦς σου ἀναπτύσσεται. Αἱ ἐπιστῆμαι ἄγουσι μόνον εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ὑποδεικνύουσι ποῖαι ἔρευναι ἐμπεριέχονται ἐντὸς καὶ ποῖαι ἐκτὸς τῶν ὁρίων τούτων.

— Ἐὰν ἐπιζητῇς, καλέ μου ἀναγνῶστα, ἐκ τῶν γνώσεων τὸν ἄρτον, σὲ κλαίω· ἐὰν ἐπιζητῇς ἐκ τῶν γνώσεων τῶν ἀνθρώπων τὴν ὑπόληψιν, σὲ λυποῦμαι· ἐὰν ζητῇς ἐκ τῶν γνώσεων εὐχάριστον τῆς ἀνίας διασκέδασιν, σ' ἐπαινῶ· ἐὰν ζητῇς ἐκ τῶν γνώσεων τὰ μέσα τῆς ἠθικῆς σου βελτιώσεως, σὲ σέβομαι. Καὶ τοῦτο εἶνε τὸ πρακτικὸν συμπέρασμα, ὅπερ θὰ ἦτο ἐλάχιστον ἂν ἡ ἀξία του συνίστατο εἰς μόνον τὸν σεβασμὸν ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου.

ΚΟΜΦΟΥΚΙΟΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Σοῦ εἶχεν ἀνάψει τότε μεγάλο καϋμὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μέτερλιγκ, τοῦ νέου Βέλγου ποιητῆ, κ' ἤθελες νὰ τὰ ἰδῇς, νὰ τὰ διαβάσῃς τὰ φημισμένα του δράματα, τὰ πρωτάκουστα, τἀλλοιώτικα, τὰ συμβολικά· σὰν τὸ μεγάλο τὸ Λουκρήτιο ἤθελες νὰ γνωρίσῃς καθάριες πηγές, νὰ μάσῃς νέα λουλούδια: integros fontes, novos flores. ***Καὶ χόρτασες*** *τὸν καϋμό σου, κι ἂν δὲν τὰ εἶδες, τὰ διάβασες τὰ δράματα τοῦ Μέτερλιγκ, ὁποῦ εἶνε σχεδὸν τὸ ἴδιο· ἂν μ' ἐρωτᾷς ἐμένα, δρᾶμα ποῦ δὲ μοῦ κάνει ἐντύπωση ὅταν τὸ διαβάζω, δὲν τόχω γιὰ δρᾶμ' ἀληθινό, ὅπως κι ἂν μοῦ τὸ παρουσιάσουν· κι ὅταν τὸ βλέπω ἀπὸ τὴ σκηνή, τότε μόνον νοιώθω πῶς ἀξίζει, ὅταν μὲ κάνει νὰ σκέπτωμαι σὰ νὰ τὸ διαβάζω. Ἂν κρίνω ἀπόσα μοῦ λεγες, τὰ δράματα τοῦ Μέτερλιγκ σοῦ ἐντυπώθηκαν βαθειά· ὄχι γιατ' ἦταν συμβολικὰ ἢ ρωμαντικὰ ἢ κλασικὰ — αὐτὰ εἶν' ἐτικέττες ποῦ δὲ σημαίνουν κατὰ βάθος πολλὰ πράγματα, — ἀλλὰ γιατ' ἦταν καινούρια, κι ἀκόμα περισσότερο γιατ' ἦταν ποιητικά. Αὐτὸ εἶνε τὸ Α καὶ τὸ Ω· νὰ ἦσαν ποιητής, μ' ὅποιον τρόπο κι ἂν ἦσαι.*

Σὲ θυμήθηκα προχτὲς ποῦ ἔτυχε νὰ διαβάσω τρία ποιηματάκια τοῦ Μέτερλιγκ «Trois chansons», *ὅπως ἐπιγράφονται. Εἶνε συμβολικά, δηλ. ἀλληγορικά, καὶ τὰ τρία μὲ τὸ παραπάνου· εἶνε στιχουργημένα μὲ ἁπλότητα καὶ ἀφροντισία δημοτικῶν τραγουδιῶν, καὶ μοιάζουν περισσότερο μ' αἰνίγματα, παρὰ μὲ ποιήματα. Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἁμαρτία μου, τὸ πρῶτο καὶ τὸ τρίτο δὲν τὰ κατάλαβα. Ὁ Βάλτερ Σκὼτ λέγει κάπου ὅτι δυὸ φορὲς πρέπει νὰ τὰ διηβάζουμε τὰ ποιήματα· τὴ μιὰ γιὰ τὴ μουσική τους, τὴν ἄλλη γιὰ τὸ νόημά τους. Ἐγὼ τὰ διάβασα τρεῖς καὶ πέντε· τὴ μουσική τους τὴν αἰσθάνομαι, τὸ νόημά τους μοῦ ξεφεύγει. Κι ὅμως μοῦ λέει κάτι, ὅσο κι ἂν μοῦ τὸ λέῃ σκοτεινὰ*

Digitized by Google

κι ἀόριστα, πῶς δὲν ἔχω νὰ κάμω μ' αἰνίγματα, ἀλλὰ μὲ ποιήματα, καὶ πῶς βρίσκοντ' ἄνθρωποι ποὺ τὰ διαβάζουν καὶ τὰ νοιώθουν, καὶ πῶς ἐκεῖν' οἱ ἄνθρωποι ἔχουν φωτεινότερο νοῦ κι ἀξίζουν πιὸ πολὺ ἀπὸ μένα. Ἀλλὰ τὸ δεύτερο τραγουδάκι, μ' ὅλη του τὴ σκοτεινάδα, μοῦ ἄγγιξε τὴν καρδιά· βλέπεις ὅτι τὸ σκότος του δὲν εἶνε μαῦρο, ἀλλὰ σὰν κάποιες νύχτες τῶν Ἀθηνῶν, χρυσοπράσινο· κρύβει κάτι τι ἄπειρο μέσα του ποῦ τὸ μισοβλέπεις μέσ' ἀπὸ χαραμάδες, σὰν τὸν Ὠκεανὸ γιὰ τὸν ὁποῖον μιλεῖ. Μοῦ ἦρθεν ὄρεξη νὰ τὸ μεταφράσω σὲ στίχους· σοῦ στέλνω τὸ πρωτότυπο καὶ τὸ μεταφρασμένο γιὰ νὰ μοῦ πῇς τὴ γνώμη σου:

Les six filles d'Orlamonde,
Quand la fée est morte,
Les six filles d'Orlamonde
Ont cherché les portes.

Ont allamé leurs six lampes,
Ont ouvert les tours,
Ont ouvert quatre cents salles,
Sant trouver le jour.

Arrivent aux grottes sonores,
Descendent alors:
Et sur une porte close,
Trouvent une clef d'or.

Voient l'Océan par les fentes,
Ont peur de mourir,
Et frappent à la porte close,
Sans oser l'ouvrir.

Δηλαδὴ ἀπάνου κάτου:

Οἱ ἔξι κόρες τῆς νεράϊδας,
Μόλις, θάνατε, τὴν πῆρες,
Οἱ ἔξη κόρες τῆς νεράϊδας
Ἀναζήτησαν τὲς θύρες.

Ἄναψαν τοὺς ἔξι λύχνους,
Ἄνοιξαν τοὺς πύργους πέρα,
Σάλες ἄνοιξαν τρακόσες,
Δίχως νάβρουν τὴν ἡμέρα.

Στὰ γλυκόηχα σπήλαια φτάνουν,
Κατεβαίνουν τότ' ἐκεῖ,
Καὶ σὲ μιὰ κλεισμένη θύρα
Βρίσκουνε χρυσὸ κλειδί.

Τὸν Ὠκεανὸ ἀπ' τὲς τρύπες
Βλέπουν, τρέμουν μὴ χαθοῦν,
Καὶ χτυποῦν στὴν κλειστὴ θύρα,
Καὶ ν' ἀνοίξουν δὲν τολμοῦν.

Ἀλλά, στὸ τέλος, νὰ σοῦ πῶ κι ἄλλη μιὰν ἁμαρτία μου. Ἡ κλειστὴ αὐτὴ θύρα μὲ τὸ χρυσὸ κλειδὶ δὲ μοῦ φαίνετ' ὡραιότερη ἀπὸ τὴν ὁλόχρυση θύρα τῶν στίχων τοῦ παλιοῦ μας, τοῦ δικοῦ μας τοῦ Σολωμοῦ:

Στὴν θύρα τὴν ὁλόχρυση τῆς Παντοδυναμίας
Πνεύματα μύρια παλαιά, πνεύματα μύρια νέα
Σὲ χαρτεροῦν γιὰ νὰ σοῦ εἰποῦν πῶς ἄργησες νὰ φτάσῃς!

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ὁ Λογγῖνος, ἱππότης τῆς Ρόδου καὶ ποιητής, ἀγαπᾷ τὴν Σμαράγδαν, σύζυγον τοῦ προύχοντος Στρατῆ Ραδινοῦ. Ἡ Σμαράγδα συγκινηθεῖσα ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐρωτικῶν του στίχων, τῷ δίδει μίαν νύκτα συνέντευξιν πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ Λογγῖνος μεταβαίνει ᾄδων μὲ τὴν κιθάραν του. Ἔξωθεν τοῦ πύργου τὸν παραφυλάττει ἡ Ἀθηνᾶ, γυνὴ ἐλευθέρων ἠθῶν, ἐρωμένη μὲν τοῦ Στρατῆ Ραδινοῦ, ἀλλ' ἀγαπῶσα παραφόρως καὶ ματαίως τὸν ποιητήν. Ἀκούει τὸ μυστικὸν τῆς συνεντεύξεως, τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτει καθ' ὁδὸν πρὸς τὸν φίλον του ἱππότην Αὐγουστῖνον ὁ Λογγῖνος καὶ βλέπει εἶτα ἀμέσως τὴν Σμαράγδαν, ἀνοίγουσαν ἓν παράθυρον τοῦ πύργου καὶ ρίπτουσαν πρὸς τὸν Λογγῖνον ἓν κλειδίον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνοίγει ἐκεῖνος τὴν θύραν καὶ εἰσέρχεται. Ἐν μιᾷ τῶν αἰθουσῶν τοῦ πύργου ὁ ποιητὴς γονυκλινὴς πρὸ τῆς πυργοδεσποίνης ἐξομολογεῖται τὸν διακαῆ του ἔρωτα. Τὸν ἀκούει ἐκείνη μὲ σπαραγμόν· ὅσον περιφρονεῖ τὸν σύζυγόν της, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγκαταλείπει καθεκάστην, χάριν νέας ἐρωμένης, τόσον αἰσθάνεται ὅτι ἀγαπᾷ τὸν τρυφερὸν ποιητήν, τὸν πληροῦντα ὅλα της τὰ ὄνειρα· ἀλλὰ τὸ συζυγικὸν καθῆκον ὑπερισχύει καὶ τὸν ἱκετεύει νὰ φύγῃ μακράν της, νά την λησμονήσῃ... Ἐν μέσῳ τῆς ἐρωτικῆς αὐτοῦ συνδιαλέξεως ἀνοίγεται ἐξαίφνης ἡ θύρα καὶ εἰσορμᾷ ὁ Στρατῆς Ραδινός. Τὸν ἔστειλεν ἐκεῖ ἐκδικουμένη ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ ἐρωμένη του, τῆς ὁποίας ἡ μανιώδης φωνὴ ἀκούεται ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ὁδοῦ ἀγγέλλουσα τὴν ὑπὸ τῆς χειρός της παρασκευασθεῖσαν συμφοράν. Ὁ σκαιὸς Ραδινὸς ὑβρίζει τὴν σύζυγόν του καὶ προκαλεῖ τὸν Λογγῖνον εἰς μονομαχίαν. Ἐκεῖνος ἀρνεῖται νὰ μονομαχήσῃ πρὸ τῆς γυναικὸς τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ καὶ θέτει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ προσβεβλημένου. Ὁ Ραδινὸς τῷ ἐπιβάλλει νὰ πίῃ ἐκ τοῦ δηλητηρίου τὸ ὁποῖον φέρει μεθ' ἑαυτοῦ. Ὁ Λογγῖνος πίνει, ὁ Ραδινὸς ἀπέρχεται μετὰ τῆς ἐρωμένης του, τὴν ὑψίστην περιφρόνησιν ἐκφράζων πρὸς τὴν σύζυγόν του. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ὁ ποιητὴς ἐκπνέει, ἡ δὲ Σμαράγδα, λαβοῦσα τὸ ὑπόλοιπον τοῦ δηλητηρίου, τὸν παρακολουθεῖ εἰς τὸν θάνατον.

Μὴν ἀνησυχήσετε. Τὰ τραγικὰ αὐτὰ πράγματα δὲν τἀντιγράφομεν ἐκ τοῦ Ἀστυνομικοῦ Δελτίου. Συνέβησαν εἰς ἐποχὴν πολὺ ἀπομεμακρυσμένην ἐν Ρόδῳ, καὶ μάλιστα ὑποτίθεται ὅτι συνέβησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Εἶνε μὲ ἄλλους λόγους ἡ ὑπόθεσις τοῦ Τραγουδιστοῦ, τοῦ λυρικοῦ μονοπράκτου δράματος τοῦ κ. Πολέμη, μετὰ τόσης ἐπιτυχίας διδαχθέντος ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ «Παραδείσου» τὴν ἑσπέραν τοῦ παρελθόντος Σαββάτου. Τὸ εὕρομεν τέλειον σχεδὸν εἰς τὸ εἶδός του, ἔργον μὲ καλὴν σύλληψιν καὶ γλαφυροὺς στίχους, πλῆρες ποιητικῆς ἀληθείας, μεταδίδον ἀπὸ τῆς σκηνῆς ὅλην ἐκείνην τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν προξενεῖ ἡ ἀνάγνωσις ὡραίου λυρικοῦ ποιήματος. Ὁ κόσμος τὸ

ἤκουσε μετ' αἰσθήματος ὑψίστης ἀνακουφίσεως κατόπι τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐξαμβλωμάτων τῆς ἐφετεινῆς θεατρικῆς περιόδου. Μίαν μόνην παρατήρησιν ἔχομεν νὰ κάμωμεν : Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τοιούτων ἔργων ἐν τῇ ὑποκρίσει, καὶ τῇ ἀπαγγελίᾳ, δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητεῖται ἡ αὐστηρὰ ἐκείνη φυσικότης, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἓν οἰκογενειακὸν δρᾶμα λόγου χάριν. Οἱ ἠθοποιοὶ δὲν ἔπαιξαν, ἢ μᾶλλον δὲν ἐδιδάχθησαν νὰ παίξουν διόλου καλά. Ἀπὸ τοῦ στόματός των, καὶ εἰς τὰ τραγικώτερα μέρη, δὲν ἔπρεπε νὰ λείψῃ ἡ γλυκύτης καὶ ἡ χάρις, τὴν ὁποίαν ἐνέχει καὶ ἡ ποιητικωτάτη ὑπόθεσις καθ' ἑαυτὴν καὶ οἱ στίχοι τοῦ κ. Πολέμη. Αἱ ὕβρεις, οἱ θάνατοι, αἱ συμφοραί, δὲν ἔπρεπε νὰ φαίνωνται πραγματικά, πεζά, ἐπὶ τῆς σκηνῆς· ἀλλ' ἐξιδανικευμένα, ποιητικά, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τοῦ δραματίου. Πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, ἡ ἀπαγγελία ἔπρεπε νὰ εἶνε ὁλωςδιόλου λυρικωτέρα, παιγνιωδεστέρα, μαλακωτέρα. Ἡ τραγικὴ σοβαρότης δὲν εἶνε πάντοτε ἡ ἀσφαλεστέρα μέθοδος, δι' ἧς ἑρμηνεύονται ὅλα τὰ ἔργα. Τὴν αὐτὴν παρατήρησιν θὰ ἐκάμναμεν καὶ εἰς τοὺς κριτικούς, τοὺς κρίναντας τὸν Τραγουδιστὴν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν ἐφημερίδων, πρὸ καὶ μετὰ τὴν παράστασιν, ὅπως τὸν παρεξήγησαν καὶ οἱ ἠθοποιοὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς.

✣

Τὴν ἐπομένην ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Παραδείσου πάλιν, ἐν ἐκτάκτῳ συρροῇ ἐδιδάχθη Ἡ ἀκτὶς ἐν σκότει, τὸ προαγγελθὲν δρᾶμα τοῦ κ. Κορομηλᾶ. Ὁ δραματικός μας δὲν ἦτο ἀκόμη εἰκοσιτριῶν ἐτῶν, ὅταν συνέγραψε τὸ ἔργον τοῦτο· εἶνε δὲ πολὺ φυσικὸν καὶ εὐεξήγητον ὅτι τὰ δράματα, καὶ μάλιστα τὰ κοινωνικά, δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ νὰ εἶνε τέλεια κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Θὰ ἦτο ἄδικον λοιπὸν νὰ κριθῇ ἐξ αὐτοῦ συγγραφεὺς τῆς σημερινῆς ἀξίας καὶ τῆς περιωπῆς τοῦ κ. Κορομηλᾶ καὶ μάλιστα ἀφοῦ Ἡ ἀκτὶς ἐν σκότει, διδαχθεῖσα τῷ 1875 εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, δὲν ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Μὲ ὅλας του τὰς ἐλλείψεις ἐν τούτοις τὸ δρᾶμα εἶχε καὶ τὰ προτερήματά του : φυσικότητα ἐν πολλοῖς, σκηνικὴν οἰκονομίαν, κοινωνικὸν σκοπόν, θέμα ἐνδιαφέρον, διάλογον ζωηρόν. Ὁ κόσμος, ἀψόγως διδαχθέν, τὸ παρηκολούθησε μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἡδονῆς· ἐκάλεσε τὸν ποιητὴν ἐν τέλει καὶ τὸν ἐχειροκρότησε δίς, ἀπῆλθε δὲ ἀποκομίζων λαμπρὰς ἐντυπώσεις.

✣

Ἀφοῦ ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων παρακολουθοῦμεν τὴν θεατρικὴν κίνησιν, τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας, πρέπει χάριν ἀκριβείας, νἀναφέρωμεν καὶ τοὺς Δύο Προεστοὺς τὸ κωμειδύλλιον τοῦ κ. Ζάννου, διδαχθὲν τὴν π. Παρασκευὴν διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ θιάσου Παντοπούλου. Ἄλλως τὸ ἔργον τοῦ βραβευμένου κωμῳδιογράφου δὲν θὰ ἤξιζε τὴν τιμὴν ἁπλῆς κἂν μνείας. Μίαν φορὰν ἓν χωρίον τῆς Ἀττικῆς διῄρεσεν εἰς δύο τὸ διδασκαλικὸν ζήτημα, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων ἕνα δάσκαλον, τῶν δὲ μίαν δασκάλαν. Τὸ ἀστεῖον γεγονὸς τὸ ὁποῖον εἶχε διηγηθῇ τότε ἡ «Νέα Ἐφημερὶς» ἐνέπνευσε εἰς τὸν κ. Ζάννον τὴν κωμῳδίαν του, ὡς ἠθογραφίαν ψευδῆ, ὡς φάρσαν χονδροειδῆ, ἄνευ πνεύματος, ἄνευ πρωτοτυπίας, πεζὴν καὶ ἀνιαρὰν καὶ ἐν πολλοῖς βωμολόχον. Ὁ κόσμος ἔφυγεν ἐκ τοῦ θεάτρου κατηγανακτημένος, ἀνεκινήθη δὲ ὑπέρ ποτε τὸ ζήτημα τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀναγκαιοτάτης πλέον νὰ κρίνῃ τὰ διὰ τὴν σκηνὴν ἔργα, ἀφ' οὗ οἱ διευθυνταὶ τῶν θιάσων μέχρι τοῦδε ἐφάνησαν ὅλως ἀκατάλληλοι νὰ ἐννοήσουν τί δύναται νἀναβιβασθῇ χάριν δοκιμῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, χωρὶς νὰ θεωρηθῇ ὡς προσβολὴ καὶ ἀσέβεια κατὰ τοῦ κοινοῦ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγγλικὴ Φιλολογία καὶ Φιλοσοφία» ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαίτερον τόμον ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀποθανόντος Milsand, διάφορα αὐτοῦ ἄρθρα δημοσιευθέντα κατὰ καιρούς—ἀπὸ τοῦ 1849 - 75 —ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων* καὶ πραγματευόμενα, ἐκτὸς τῶν περὶ τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας μελετημάτων καὶ διάφορα θέματα ἱστορικά, φιλοσοφικά, κοινωνικά. Τὰ καλλίτερα ἄρθρα τοῦ παρόντος τόμου,—διότι θὰ ἐκδοθῇ καὶ δεύτερος—εἶνε τὰ περὶ Τέννυσον, Μπρόουνιγκ, Ρὴδ κτλ.

— Τοὺς ἐν Παρισίοις φιλολογικοὺς κύκλους ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς ἀναμίξεως τῶν συγγραφέων εἰς τὴν πολιτικήν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Μπαρρές, δεχθέντος ἤδη βουλευτικὴν ὑποψηφιότητα. Οἱ ρέπορτερ τῶν ἐφημερίδων ἔλαβον τὰς περὶ τούτου γνώμας ὅλων τῶν φιλολογικῶν ἐξοχοτήτων. Οἱ περισσότεροι ἀποκρούουν μετὰ περιφρονήσεως τὴν ἰδέαν τῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ὁ Ζολᾶ σύμφωνος πρὸς τὸν Μπαρρές, ἐδήλωσεν ὅτι σκοπεύει νὰ πολιτευθῇ, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν τριῶν τόμων τοὺς ὁποίους προτίθεται ἀκόμη νὰ συγγράψῃ μὴ θεωρῶν διόλου ἀσυμβίβαστον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸ τοῦ πολιτευομένου.

— Ἐν Λονδίνῳ ἐκδίδεται κατ' αὐτὰς ὑπὸ τοῦ Χούρτων Κόλλινς κριτικὴ μελέτη ἐπιγραφομένη «Σοφοκλῆς καὶ Σαιξπῆρος», ἐν ᾗ συγκρίνονται πρὸς ἀλλήλους οἱ δύο τραγικοί.

Ἐπιστημονικὰ

Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐπεδείχθησαν διάφοροι πλάκες φωτογραφίας ὑποβρυχίου, ληφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Μπουτὰν κατὰ μέθοδον ἁπλουστάτην. Ἀσκὸς πεπληρωμένος ὀξυγόνου διατρέφει ἀτμόσφαιραν κλειστήν, ἐν ᾗ καίει μικρὰ λυχνία οἰνοπνεύματος. Εἰς τὸ φῶς αὐτῆς ρίπτεται τὴν κατάλληλον στιγμὴν κόνις μαγνησίου καὶ εἰς τὴν αἰφνιδίως παραγομένην ζωηρὰν λάμψιν λαμβάνει τις μίαν στιγμιαίαν φωτογραφίαν. Ἡ ἐφεύρεσις εἶνε χρησιμωτάτη, διότι καὶ ὁ ἐλάχιστος ἄνεμος ρυτιδοῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καθιστῶσαν αὐτὴν ἀδιαφανῆ, ὥστε νὰ μὴ εἶνε δυνατὸν νὰ φωτογραφηθῶσιν ἄνευ φωτὸς τὰ ὑπ' αὐτὴν ἀντικείμενα.

— Ἀνακοίνωσίς τις γενομένη ὁμοίως ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν, ἐθεωρήθη ὡς ἓν βῆμα σπουδαῖον πρὸς τὸν κατὰ τῆς χολέρας ἐμβολιασμόν. Ὁ ἰατρὸς Gamaleia κατώρθωσεν ἐντὸς ζωμοῦ καλλιεργείας πεπυκνωμένου καὶ πλήρους ἁλάτων μεταλλικῶν ναὐξήσῃ τὴν μιασματικὴν μεταδοτικότητα τοῦ βακτηριδίου, ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ μεταδίδεται ἡ νόσος εἰς κονίκλους, περιστερὰς κτλ. Τούτου τεθέντος, ἐλπίζεται ὅτι θὰ δυνηθῇ καὶ νὰ την ἐλαττώσῃ, ὅτε θὰ καταστῇ δυνατὸς ὁ δι' αὐτοῦ ἐμβολιασμὸς τοῦ ἀνθρώπου.

— Ὁ δόκιμος αὐστριακὸς γεωγράφος Χαλάζης, ἐπιχειρήσας κατ' ἐντολὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, περιοδείαν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἐπέστρεψεν εἰς Βιέννην καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τοῦ μαθηματικοῦ καὶ φυσιογραφικοῦ τμήματος τῆς Ἀκαδημίας ἀνεκοίνωσε τὰς παρατηρήσεις του. Περὶ τῆς ὀξυνοίας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων μίαν μόνην παρατήρησιν κάμνει· ὅτι πολὺ εὐκόλως κατώρθωσε νὰ πιστευθῇ ὑπ' αὐτῶν ὡς ἀνεψιὸς τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ νὰ τύχῃ ἐκτάκτων τιμῶν καὶ περιποιήσεων.

Digitized by Google

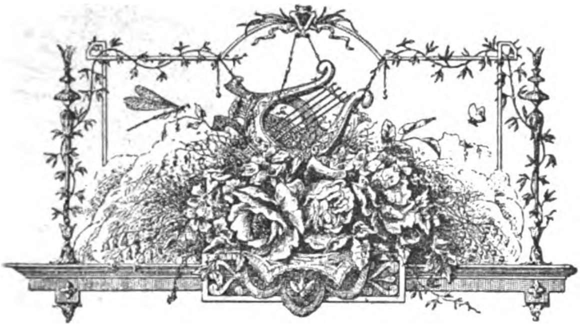

Το ΜΥΣΤΗΡΙΟ

Ταπεινοὶ γέρνουν ὅλοι τὸ γόνα
Ἐμπροστὰ 'ς τὴν ἀμίμητη εἰκόνα
Ποῦ μαγεύει 'καὶ νοῦ καὶ καρδιά,
Ὁποῦ λάμπει σὰν νἄτανε ἀστέρι
Κι' ὁποῦ ἐκρέμασε ἀγνώριστο χέρι
'Στὴ φτωχὴ καὶ μικρούλα ἐκκλησιά.

'Στὴν εἰκόνα ξανοίγουν τὰ μάτια
Τ' οὐρανοῦ τὰ κρυφὰ μονοπάτια
Καὶ τὸ φῶς τὸ κρυφὸ τ' οὐρανοῦ,
Καὶ τὰ πλήθη πυκνόνουν, πυκνόνουν
Κι' ἀφ' τὰ μάτια δειλὰ φανερόνουν
Τῆς καρδιᾶς τὴ μαγεία καὶ τοῦ νοῦ.

Μιὰ φωνὴ βραχνιασμένη ἀγροικιέται
Κ' ἕνας νιὸς λυπημένος πετιέται,
Ταπεινὸς καὶ μὲ πρόσωπο ἀχνὸ
Δακρυσμένος τὸ χέρι του ἁπλόνει,
Τὸ κεφάλι σιγὰ χαμηλόνει
Μὲ τὴν κόμη λυτὴ 'ςτὸ λαιμό.

—Σκληρὲ κόσμε, πεινῶ— ψιθυρίζει,
Μὰ καθένας τὸ βλέμμα γυρίζει
Καὶ γελῶντας, τὸ δόλιο κυττᾷ.
—Σκληρὲ κόσμε, πεθαίνω— φωνάζει
Καὶ καθένας μὲ πόθο κυττάζει
Καὶ θαυμάζει τὴ θεία ζωγραφιά.

Πολλαὶς μέραις περάσαν κι' ἀκόμα
Ἐκεῖ τρέχουν μ' ὀλάνοικτο στόμα
Κόραις, γέροι, γυναῖκες, παιδιά,
Ὅταν ὅλοι σωπαίνουν, κινιοῦνται,
Ψαλμωδιαὶς νεκρικαὶς ἀγροικοῦνται
Καὶ μιὰ κάσα προβαίνει σιγά.

Τὸ νεκρὸ κατεβάσαν 'ςτὸ χῶμα,
Μὰ κανένα ἀγροικήθηκε στόμα
Νὰ μιλήσῃ νὰ πῇ μιὰν εὐχή.
'Στὴν εἰκόνα ἦσαν ὅλοι γυρμένοι,
Σιωπηλοὶ μὲ καρδιὰ μαγεμένη
Κι' ὁ καθένας νὰ μάθῃ ποθεῖ

Τὸν τεχνίτη ποῦ δείχνει 'ςτὰ μάτια
Τ' οὐρανοῦ τὰ κρυφὰ μονοπάτια
Κι' ὅ,τι μέσα τ' ἀπέραντο κλεῖ·
Μὰ τοῦ νοῦ τὸ φρικτὸ τὸ μαρτύριο,
Τῆς ψυχῆς τὸ μεγάλο μυστήριο
Ἕνας τάφος κρυμμένο κρατεῖ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

Η ΞΕΝΗ ΤΟΥ 1854 (1)

Η΄.

Ὢ! Ἡ δύο φριχταῖς ἡμέραις ἡ 14 καὶ ἡ 15 Νοεμβρίου.

Κι' αὐταὶς ἡ προσευχαὶς κι' αὐταὶς ἡ λιτανείαις ἀνάργεψαν, ἔπαυσαν τότε.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐπίμονη καταστροφή, ὁ πολυβασανισμένος λαός, ποῦ σπαρτάριζε στοῦ θανάτου τὰ νύχια, ἐπίστεψε πῶς ἡ Θεία Δύναμις ἐτράβηξε πλειὰ χέρι ἀπὸ πάνω του, (2) πῶς ὁ Θεὸς ἦταν πραγματικῶς ἐκδικητής. Ἔτσι ἐξέρενε τῆς καρδιαῖς ἡ ἀπελπισία. Γιατὶ ἐσήκονε τὰ μάτια στὸν οὐρανὸ τὸ συννεφοσκεπασμένο καὶ βλέποντας τὴ σκοτεινιά του ἐνόμιζε, ὅτι κάτι τοῦ ἔλεγε «Καὶ ἀπὸ Ψηλὰ περίμενε μαυρίλα», καὶ στὴ σιωπή του τὴ στυγνὴ ἐδιάβαζε, «Κουφὸς ὁ Θεὸς στοῦ πόνου σου τὴ σπαραχτικὴ κραυγή».

Καὶ κάτω στὴν πόλι βουβαμάρα καὶ ἐρήμωση στοὺς περισσότερους δρόμους, ὅπου ἔσφιγγε τὴν καρδιὰ ἀπὸ τρομάρα περισσότερο ἀπὸ τὰ πλειὸ φρικτὰ θεάματα τῆς ἀγωνίας ἐκείνων ποῦ ξεψυχοῦσαν.

Στὴν ἀγωνία ὑπάρχει ἀκόμα ζωή· Ζωὴ ποῦ παλεύει στῆθος μὲ στῆθος, ζητῶντας νὰ νικήσῃ τὸ Θάνατο.

Κι' αὐτὸ τὸ ἀγκομαχητὸ εἶναι θάρρος μπροστὰ στὴ σιωπὴ τὴ στυγνὴ ποῦ βασιλεύει μέρα μεσημέρι στὴν πόλι. Εἶναι πολὺ ἄγριο νὰ ἀκοῦς μονάχα τὰ δικά σου βήματα νὰ χτυποῦν ἀπάνω στὸ λιθόστρωτο.

Ἄλλους δρόμους τοὺς ἐρήμωσε ἡ φυγή· σὲ ἄλλους ἐπέρασε ἀπὸ ἄκρη σ' ἄκρη τὸ σακκοῦλι τῆς ἀνεμότρατας τοῦ Θανάτου καὶ ἐξεπάτωσε κάθε ὕπαρξι, μικρὴ μεγάλη. Σαχάρα, στέππα μέσα σὲ πόλι, νὰ μὴν ἀξιωθῇ ποτὲ κανεὶς νὰ τὴν ἰδῇ.

Ὅσο φτηνὸς ἦταν ὁ θάνατος, τόσο ἀκριβὴ ἦταν ἡ ταφή.

Στὸ νεκροταφεῖο κάθε στιγμὴ καυγάδες περισσότερο γιὰ τοὺς μοναχοὺς τάφους. Γιὰ ἄλλους ἑτοιμάζονταν οἱ λάκκοι κι' ἄλλοι πρόφθαναν καὶ τοὺς ἐγέμιζαν (3). Πολλαῖς φοραῖς πάλι, μάλιστα

(1) Ἴδε σελ. 83.

(2) Θουκυδ. 2. 52. «Ὑπερβιαζομένου γὰρ τοῦ κακοῦ ὡς ἄνθρωποι, οὐκ ἔχοντες ὅτι γένωνται ἐς ὀλιγωρίαν ἐτράποντο καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων ὁμοίως».

(3) Θουκυδ. 2. 52. «Νόμοι τε πάντες ξυνεταράχθησαν οἷς ἐχρῶντο πρότερον περὶ τὰς ταφάς. Ἔθαπτον δὲ ὡς ἕκαστος ἐδύνατο. Καὶ πολλοὶ ἐς ἀναισχύντους θήκας ἐτράποντο σπάνει τῶν ἐπιτηδείων διὰ τὸ συχνοὺς ἤδη προτε-

Digitized by Google

τὸ βράδυ, ἐνῷ ἔφθανε τὸ φορτωμένο ἀμάξι δὲν εὕρισκε λάκκο. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐπολυσκότιζε δὰ τοὺς νεκροφόρους. Ἔβγαζαν τὸ ἀραμπαδόξυλο, ἀνάστρεφαν τὸ κάρο, καὶ τὴν αὐγὴ οἱ νεκροθάφταις, ἂς ἔκαναν καλὰ μὲ τὰ σωριασμένα κορμιά.

Τὸ φριχτότερο ὅμως ἦταν ἡ μεταφορὰ τῶν νεκρῶν ἀπὸ τὰ σπίτια. Τότε ἐφούντονε ἡ πλέον ἄγρια κερδοσκοπία. Λεπτὰ πολλὰ καὶ μπροστὰ πρὶν σηκόσουν τοὺς πεθαμένους οἱ νεκροφόροι· καὶ ὅπως στέκουνται πολλαῖς φοραῖς ἡ φτωχογυναῖκες στῆς πόρταις παρακαλῶντας τὸ κάρο ποῦ περνᾶ νὰ σηκώσουν τὰ σκουπίδιά τους, ἔτσι ἐγίνουνταν τότε διὰ τοὺς νεκρούς.

Μία κακομοιριασμένη ξένη οἰκογένεια, κατοικοῦσε εἰς ἕνα ἰσόγειο. Ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὸ Ἔσσεν, ἀπομεινάρι τῶν φιλελλήνων τοῦ Πέτα, ἡ γυναῖκα Ἑλληνίδα. Τὰ δυό τους παιδιὰ ἦσαν ἕνα κορίτσι δέκα χρόνων καὶ ἕνα ἀγόρι ὀχτώ. Ὁ ἄνδρας ἐκοίτουνταν δυὸ μέραις. Γιὰ τὴ μαύρη τους μοῖρα δὲν εἶχε σύντομη τὴν ἀγωνία. Καὶ ἐνῷ τὸν ἐστροφογύριζαν οἱ σπασμοὶ τῆς ἀρρώστιας παρακκαλοῦσε τὴ γυναῖκα του κλαίοντας νὰ φύγῃ μὲ τὰ παιδιά τους, νὰ τὰ γλυτώσῃ στὴν ἐξοχή. Κ' ἐκείνη· «Ἐγλύτωσαν», τοῦ λέει «τὰ παιδιά, τὰ πῆρε ὁ καλός τους ὁ γείτονας ὁ μαραγκὸς μαζῦ μὲ τὰ δικά του στὸ Μενίδι». Ἅγιο ψέμμα· τὰ παιδιὰ θανάσιμα χτυπημένα ἀγκομαχοῦσαν δίπλα τὸ ἕνα μὲ τ' ἄλλο, στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σπιτιοῦ. Ἀλλὰ γιατὶ νὰ τοῦ φαρμακώσῃ τῆς ὕστεραις ὥραις του; Γιατὶ πρὶν ξεψυχήσῃ νὰ τὸν σπαράξῃ τοῦ χρυσοῦ ζευγαριοῦ τους τ' ἀγύριστο ταξεῖδι;

Τὰ παιδιὰ πλειὸ τυχηρὰ ἐφτερούγισαν γληγορώτερα. Μέσα σὲ λίγη ὥρα ἐκοιμήθηκαν καὶ τὰ δυό. Κι' ὁ ἑτοιμοθάνατος πατέρας ὅλο νὰ ρωτάῃ τί νὰ γίνωνται, καὶ νὰ χαμογελάῃ μέσα στὴν ἀγωνία του μὲ τὴν ἰδέα, ὅτι ἔξω στῆς εὔμορφαις πρασινάδες ποῦ τρέχουν τώρα τὰ παιδάκια του δὲ φοβοῦνται τὴν ἀρρώστια.

Περνοῦσε τὸ ἀμάξι. Γιὰ νὰ τὰ βγάλῃ ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπὸ τοῦ πατέρα τους τὴν κάμαρα. Ἡ Πολυεύσπλαχνη τοῦ εἶχε στείλει ἀναισθησία τὴ στιγμὴ ἐκείνη, κ' ἡ ἄμοιρη μάννα, κρατῶντας στὴν ἀγκαλιὰ τὰ ξεραμένα βλαστάρια του, ἐπέρασε πατῶντας στὰ νύχια, σὰν κλέφτρα ποῦ γύμνονε τὸ σπίτι, ἀπὸ ὅ τι εἶχε πολύτιμο.

Καὶ οἱ νεκροφόροι βλέποντάς την.

— Ἄ! Δύο εἶναι κυρά; Εἴκοσι δραχμαῖς θὰ μᾶς δώσῃς.

— Σιγὰ μιλᾶτε γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ νὰ μὴν ἀκούσῃ ὁ δυστυχισμένος ὁ πατέρας τους. Λυπηθῆτε με· δυὸ ρεγκίναις μονάχα ἔχω· πάρτε τὰ παιδάκια μου.

— Δὲν τὰ βαλσαμόνεις καλλίτερα κυρά;

Ἀλλ' ἐκείνη τὴ στιγμὴ ὁ ἄλλος εἶδε τὰ χρυσᾶ σκολαρίκια της, ὅπου στὴν ἄξαφνη φουρτούνα δὲν θυμήθηκε νὰ βγάλῃ.

— Δός μας κι' αὐτὰ ποῦ ἔχεις στ' αὐτιά σου καὶ συμβιβαζόμαστε.

Ἔσκυψε τότε ἡ δύστυχη μάννα χαμηλά, καὶ σιγὰ σιγά, μὲ προφύλαξι, ἀπόθεσε στὸ χῶμα τὰ παιδιά της. Ἐξεκρέμασε τὰ σκολαρίκια της καὶ τοὺς τὰ ἔδωσε.

— Καὶ τὸ δαχτυλίδι, Κυρά.

— Ἄ! τὴν ἀρραβῶνα μου; Πάρτε την κι' αὐτήν, δὲν μοῦ χρειάζεται πλειά.

— Φέρτα τώρα.

Τὰ ἐσήκωσε· τὰ ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά της, χωρὶς δάκρυα στὰ μάτια, χωρὶς λόγο νὰ προφέρῃ. Ἐκόλλησε μονάχα βαθειὰ τὰ χείλη της στὸ στόμα τους, ὄχι γιὰ νὰ τοὺς φυσήξῃ ζωή, ἀλλὰ γιὰ νὰ ρουφήξῃ ἀπὸ αὐτὰ τὸ θάνατο.

Τότε ἔξαρνα ἔβγαλε μιὰ σπαραχτικὴ φωνή, τόσο σπαραχτική, ὅπου κ' αὐτοὶ οἱ νεκροφόροι ἀνατρίχιασαν. Ὄχι· δὲν ἐγελάστηκε. Τὰ δυὸ παιδιὰ μὲ ἕνα ξαφνικὸ τιναγμὸ ἐσφίχτηκαν στὴν ἀγκαλιὰ της. Ζωντανὰ λοιπὸν ἔστελνε τὰ παιδάκια της στὸν ἀσβέστη; Κ' ἐκεῖνα ἐτραντάζουνταν καὶ τὴν ἔσφιγγαν περισσότερο, σὰν νὰ ἤθελαν νὰ πνίξουν τὴ μάννα ποῦ διώχνει τὰ παιδιά της.

Τότε κατέβηκαν ἀπὸ τ' ἀμάξι οἱ νεκροφόροι. Τὰ τράβηξαν ἀπὸ τὴ μητρικὴ ἀγκαλιὰ κι' ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς μὲ πονόψυχο ποῦ δὲν ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ περιμένῃ ἀπὸ αὐτόν. — Σώπα τῆς λέει, δυστυχισμένη γυναῖκα. Τὰ παιδιά σου εἶναι πεθαμένα γιὰ καλά. Μόνο τὴν ἔχει αὐτὴ τὴ χάρι ἡ χολέρα, νὰ ἀφίνῃ τοὺς σπασμούς της, ὥραις πολλαῖς ὕστερα ἀπὸ τὸ ξεψύχημα. Ρώτα ἐμᾶς ποῦ τὰ βλέπουμε αὐτὰ κάθε ὥρα.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα, ὅταν τὸ ἴδιο ἀμάξι ἐσήκονε τὸ ἀνδρόγυνο μὲ ἔρανο τῆς γειτονιᾶς, ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ἔκαμε αὐτὴ τὴ σωστὴ παρατήρησι.—Ἂν δὲν τῆς πέρναμε ἐχθὲς τὰ στολίδια, ἴσως μ' αὐτὰ θὰ μᾶς περνοῦσαν σήμερα οἱ γειτόνοι.

Θ'.

Καὶ ποιὸς νὰ τὸ πιστέψῃ, ἡ ἐπίσημη ἐξουσία τοῦ θανάτου παράλυσε καὶ ἐνάρκωσε καὶ νόμους καὶ ἀσφάλεια καὶ κάθε ἀνθρώπινη Ἐξουσία καὶ ἐξεθάρεψε ὅλα τὰ κακοῦργα ἔνστικτα, ὅσα ὡς τότε ἔκρυβε τοῦ Νόμου ὁ φόβος. Τὴ φυλακὴ νὰ φοβηθῇ τώρα ὁ κλέφτης, ὁ βιαστής, ὁ φονιᾶς; καὶ ποιὰ ἀρχὴ θὰ τὸν ἀνακαλύψῃ, καὶ ποιὸς θὰ προφθάσῃ νὰ τὸν κυνηγήσῃ; ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἴσως τὴν ἴδια μέρα θὰ ξοφλήσῃ μὲ τὸ Χάρο(¹). Γιὰ τοῦτο ὑπασπισταὶ τῆς Ἐπιδημίας ἔτρεχαν κατόπι της οἱ κακοῦργοι, σὰν ἐκεῖνα τὰ ἀνθρώπινα τσακάλια ποῦ σέρνονται πίσω ἀπὸ τοὺς στρατούς, καὶ τὴ νύχτα, στὴ σιωπὴ τοῦ θανάτου ποῦ ἀκολουθεῖ τὴ μάχη, στὴν ἐρημιὰ ποῦ ἁπλόνει τὸ σκοτάδι, γυμνόνουν τοὺς σκοτωμένους. Ἔτσι, σὰν τὰ ὄρνια τὸ ψοφήμι, ἐμυρίζουνταν σὲ

θνάναι σφίσιν· ἐπὶ πυρᾶς γὰρ ἀλλοτρίας φθάσαντες τοὺς νήσαντας οἱ μὲν ἐπιθέντες τὸν ἑαυτὸν νεκρὸν ὑφῆπτον, οἱ δὲ καιομένου ἄλλου ἄνωθεν ἐπιβαλόντες ὃν φέροιεν ἀπήεσαν».

(¹) Θουκυδ. 2. 53. «Θεῶν δὲ φόβος ἢ ἀνθρώπων νόμος οὐδεὶς ἀπεῖργε, τὸ μὲν κρίνοντες ἐν ὁμοίῳ καὶ σέβειν καὶ μή, ἐκ τοῦ πάντας ὁρᾶν ἐν ἴσῳ ἀπολλυμένους, τῶν δὲ ἁμαρτημάτων οὐδεὶς ἐλπίζων μέχρι τοῦ δίκην γενέσθαι βιοὺς ἂν τὴν τιμωρίαν ἀντιδοῦναι».

Digitized by Google

ποιό σπίτι έστησε άφιλονείκητη τὴν ἐξουσία του ὁ θάνατος, σὲ ποιὸ ἡ ἀγωνία παράλυε κάθε ἀντίστασι· ἔμπεναν καὶ καθε λογῆς κακούργημα ποῦ φρίττει ὁ λογισμός ἦταν τοῦ χεριοῦ τους. Κοντὰ **σὲ ὅσα ἀπὸ** στόματος ἄκουσα φρικτά, βεβαιόνει αὐτὰ καὶ μία ἀφοσιωμένη καρδιά, ὅπου εἶχε ῥιχθῆ μέσα στὴν καταστροφὴ γιὰ νὰ παρηγορῆ καὶ νὰ βοηθῆ. «Πόσαι περιουσίαι ἐξηφανίσθησαν (ἔγραφε τότε εἰς τὴν Ἀθηνᾶν), πόσαι τραγικαὶ σκηναὶ διεδραματίσθησαν, ὅταν ἐπάγοναν οἱ γονεῖς ἀπροστατεύτων τέκνων. Μοῦ τρέμει ἡ χείρ, μοῦ πίπτει ὁ κάλαμος . . . σύρω πυκνὸν πέπλον ἐπ' αὐτῶν».

Ἀλλὰ ἂν ἐξεκλώσαι φείδια ἡ φλογερὴ πνοὴ τοῦ Κακοῦ, μέσα σ' αὐτὸ τὸ χαλασμὸ ἐσήκονε ἐπίσης τὸ μέτωπο περήφανο, φωτισμένο ἀπὸ ἅγιο στεφάνι λαμπηρό, ἡ ἀφοσίωσι, ἡ παληκαριά. Καὶ ἔβλεπες ξένους νὰ μπαίνουν στὰ σπίτια τῆς δυστυχίας νὰ βοηθοῦν, νὰ παρηγοροῦν, νὰ σταυρόνουν τὰ χέρια, νὰ κλίνουν μάτια γιαλωμένα ἀπὸ τὸ θάνατο, νὰ ἀνάβουν κεράκια, νὰ καῖνε νεκρολίβανο στὰ μαρμαρωμένα λείψανα. Θὰ ἔχη ναὶ πάντα καὶ ἡ Ἀρετὴ τοὺς στρατιώτας της ! (¹)

Ἔτσι στοὺς δρόμους ἐγύριζαν καὶ ἔμπαιναν στὰ σπίτια τῶν φτωχῶν, καὶ ἡ νυφάδες τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἐλέους ἡ ἀληθιναῖς Ἀδελφαῖς.

Νὰ τῆς ἐβλέπετε τῆς ἡρωϊκαῖς γυναῖκες, μεθυσμέναις ἀπὸ τὴν ἁγία μέθη ποῦ δίνει ἡ ἀγάπη, ἡ θυσία, ἡ ἐλεημοσύνη, πῶς ἔτρεχαν καὶ ἔδιναν ἀλλοῦ ποῦ πρόφθαναν τὴ ζωή, ἀλλοῦ τὴν παρηγοριὰ καὶ τὴν ἐγκαρτέρησι. Πόσοι ἐκοιμήθηκαν τὸν τελευταῖο ὕπνο γλυκά, ἀνώδυνα, μὲ ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι στὰ χέρια τους, κυτάζοντας τῆς ἅγιαις μορφαῖς τους ποῦ τοὺς ἔδειχναν τὸν οὐρανό, ἐνῷ στὰ στήθη τους ἄφοβα ἐδέχοντο τοὺς φονικοὺς ἐμέτους τῆς χολέρας, ἐνῷ μὲ ἅγιο παρηγορητικὸ χαμόγελο ἐσκούπιζαν τὸν ἱδρῶτα τοῦ θανάτου ἀπὸ τὰ παγωμένα μέτωπα, ἀπὸ τὰ δακρυσμένα μάτια ποῦ ἐστυλόνουνταν ἄξαρνα θολά, γυαλωμένα !

Καὶ ὅπου ἡ ἐπιδημία, ξεκληρίζοντας τοὺς μεγάλους, ἄφινε ἔρημα κλωσσόπουλα μικρὰ παιδάκια ἔλυναν τοῦ Ἐλέους ἡ Ἀδελφαῖς δέματα μὲ μαῦρα φουστανάκια ποῦ εἶχαν μαζύ τους ῥαμμένα, τὰ ἔντυναν καὶ ἔπειτα ἄλλα στὴν ἀγκαλιά, ἄλλα ἀπὸ τὸ χέρι τὰ ἐμάζευαν στὸ ἄσυλό τους.

Ἀλλὰ γιατὶ ἅγιαις νύφαις τοῦ Χριστοῦ νὰ ντύνετε μὲ μαῦρα τσίτια τὰ τρυφερὰ πεντάρφανα παιδάκια; Γιατὶ τὸ κεφαλάκι τοῦ μικροῦ κοριτζιοῦ ὅπου τὰ μαλλάκια του δὲν φθάνουν ἀκόμα νὰ σμίξετε τὴν πρώτη τους πλεξίδα, τὸ σκεπάζετε μὲ αὐτὰ τὰ μαῦρα, τὰ σκοτεινὰ μαντήλια: Ἀλλοίμονο! Ὅσα ζήσουν ἀπ' αὐτὰ θὰ ἔχουν πάντα τὸν καιρὸ νὰ μαυροφορέσουν. Δὲν εἶναι δὰ τόσο ἀνάρηαις ἡ συφοραῖς στὸν κόσμο. Φθάνει νὰ περάσουν τὰ σύνορα τῆς ἡλικίας, ποῦ ἔχει πάντα σύντροφο τὸ γέλοιο, γιὰ νὰ φορέσουν πολλαῖς φοραῖς τὸ δικό τους τὸ πένθος. Ἔπειτα τί τὰ θέλει τὰ μαῦρα τὸ παιδὶ ποῦ δὲν θὰ ἀκούσῃ πλειὰ τὴ φωνὴ τοῦ πατέρα, ποῦ δὲν θὰ ἰδῇ τὴ γλυκειὰ τῆς μάννας μορφή; Ἄχ, τοῦ μικροῦ ὀρφανοῦ, ὄχι τὸ κορμάκι, ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ γιὰ πάντα εἶναι ντυμένη μαῦρα!

Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔρημα τὰ γύρεψαν ἔπειτα συγγενεῖς καὶ τὰ μάζωξαν· ἄλλα συνεκέντρωσε τῆς Μαρίας Ὑψηλάντου καὶ ἄλλων ὁμοίων της ἡ φιλανθρωπία εἰς τὸ Ἀμαλίειον, τὸ ὁποῖον αὐτὰ πρῶτα ἐπερίθαλψε. Γιὰ μερικὰ ὅμως, ποῦ δὲν εὑρέθηκε, κανεὶς νὰ τὰ συλλογισθῇ, ἀπόμειναν μητέρες τοῦ Ἐλέους ἡ Ἀδελφαῖς.

Ἀλλὰ γιατὶ ἡ εὐεργεσία καὶ ἡ πλέον ἁγία νὰ ἔχῃ πολλαῖς φοραῖς κατστάλαγμα καὶ ἕνα πλάγιο σκοπό; Γιατὶ αὐτὸ τὸ τόσο φωτεινὸ διαμάντι τῆς ψυχῆς νὰ τὸ σκοτίζῃ πολλαῖς φοραῖς μαύρη βαθειὰ κηλῖδα; Ἔτσι τίποτε δὲν εἶναι τέλειο σ' αὐτὸ τὸν κόσμο, καὶ ἡ ἅγιαις γυναῖκες μέσα στὸ θρησκευτικὸ ἐνθουσιασμό τους, δὲν ἐκατάλαβαν πόσο ἄδικο εἶναι, πόσο σκληρὸ νὰ πέρνουν ἀπὸ τὰ ἀνυπεράσπιστα μικρα, ἀνταλλαγὴ τῆς σωτηρίας, ξαγορὰ τοῦ πικροῦ ψωμιοῦ τῆς ἐλεημοσύνης, τὴν πίστι ποῦ γεννήθηκαν, χωρὶς καμμία ἀπὸ αὐτὰ τὰ καϋμένα ἀντίστασι, χωρὶς νόησι. Πάντα κακὸ ὁ προσηλυτισμός. Ἀλλ' ὁ μεγάλος, ἐλεύθερος, νοιώθει, κρίνει καὶ ἐκλέγει. Τὸ νὰ μαθαίνῃ ὅμως κανεὶς τὸ μικρὸ ὀρφανό, ποῦ βρέθηκε στὰ χέρια του, νὰ λέῃ τὸ Πάτερ ἡμῶν καὶ τὸ Παναγία Παρθένε σὲ γλῶσσα ξένη, σὲ θρησκεία ξένη, ποῦ δὲν εἶναι τοῦ πατέρα καὶ τῆς μάννας ποῦ τὸ γέννησαν, εἶναι κάτι τι ὅπου δὲν ἀφίνει νὰ φυτρώσῃ στὴν καρδιὰ τῆς εὐεργεσίας ὁ σπόρος, ἡ εὐγνωμοσύνη.

Θὰ αἰσθάνουνταν βέβαια διπλῆ τὴν ὀρφάνια τὰ ταλαίπωρα μικρά, ὅταν ἀνάμεσα στῆς μελωδίαις τοῦ ὀργάνου, στῆς ἁρμονίαις τῆς λατινικῆς ἀκολουθίας, ἐνθυμοῦντο σὰ γλυκὸ ὄνειρο τὴ μάννα τους, ὅταν τοὺς ἐσταύρονε τὰ χέρια μπροστὰ σὲ μιὰ μαυρισμένη εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης, ἀνάβοντας τὸ φτωχικὸ κερὶ στὸ ταπεινὸ ἐκκλησιδάκι τῆς γειτονιᾶς, ὅπου ἔκαναν τὴν προσευχὴ στὴ γλῶσσα τὴ δική τους, στὴ γλῶσσα ποῦ πρωτομίλησαν στὸν κόσμο.

[Ἕπεται τὸ τέλος]. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

(¹) Θουκυδ. 2. 51. «Οἱ ἀρετῆς μεταποιούμενοι αἰσχύνῃ ἠφείδουν σφῶν αὐτῶν, ἐπιόντες παρὰ φίλους, ἐπεὶ καὶ τὰς ὀλοφύρσεις τῶν ἀπογιγνομένων τελευτῶντες καὶ οἱ οἰκεῖοι ἐξέκαμνον, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ νικώμενοι».

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Τὴν μακρὰν λεωφόρον τοῦ Ἄμμου κατέλαμπεν ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον δι' ἐρυθρίζοντος ἀκόμη φωτὸς ὁ ἥλιος τοῦ Δεκεμβρίου, ὁ πρὸ μικροῦ ἀνυψωθεὶς ἐκ τοῦ ὁρίζοντος καὶ καταλάμπων τὴν ἐρρυτιδωμένην ἔκτασιν τῆς θαλάσσης. Αἱ ἀσθενεῖς του ἀκτῖνες δὲν ἴσχυον ἀκόμη κατὰ τοῦ ὑποψύχρου πρωινοῦ ἀέρος. Ἡ σειρὰ τῶν οἰκιῶν, μὲ τὰς συνεχεῖς στοὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐφαίνοντο κλειστὰ ἢ ἡμιάνοικτα τὰ μαγαζεῖα, εἶχεν ὄψιν, ἀπέναντι τοῦ νέου ἡλίου, καθαρίαν καὶ ἑορτάσιμον. Οἱ διαβάται, ἐργάται

1 Ἴδε σελ. 90

Digitized by Google

προπάντων μὲ τὰς ἑορτασίμους των ἐνδυμασίας, ἐβάδιζαν ἐσπευσμένως, ἄλλοι μὲν πρὸς τὰ κρεοπωλεῖα, ὅπου ἄφθονα παρετάσσοντο τὰ σφάγια τῆς Κυριακῆς, ἀνηρτημένα διὰ σιδηρῶν ἁρπαγῶν ἀπὸ ξυλίνων ἰκρίων ἢ ἀποτεθειμένα ἐπὶ τῶν ὀγκωδῶν καὶ ἀξέστων τραπεζῶν, ἄλλοι δὲ πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, τοῦ ὁποίου οἱ γλυκεῖς κώδωνες, ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ κωδωνοστασίου ἐξέχυναν μίαν σεμνὴν μελῳδίαν, βαυκαλίζουσαν τοὺς ἡμιαφυπνιζομένους κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην.... Ὁ Γιακουμάκης ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἀγοράν, ὅπου ἐκ τῶν πρώτων συνήντησε στρέφοντα τὰ νῶτα μὲ τὰς χεῖρας ὄπισθεν καὶ παρατηροῦντα τὰ κρέατα, τὸν ἀγαπητόν του φίλον Χρῆστον Κατσουρέλαν.

«Ὥρες καλές!» τῷ ἐβρόντησεν ὄπισθεν.

«Ὢ μπογκιόρνο!» ἀνέκραξεν ὁ κὺρ Χρῆστος· «πῶς, ἀκόμα δὲν ἐψώνισες;»

— Ὄχι τόρα ἦρθα. Ἔχει γιαμὰ τίποτσι καλό;

— Ἀδὰ ξέρω κ' ἐγώ; Ἐκεῖνο 'κεῖ τὸ πρόβειο, τὸ βλέπεις; στοχάζουμαι νἄνε καλὸ γιὰ τὸ φοῦρνο.

— Ἆ, φούρνους! ἐγὼ τὴν Κυριακὴ τρώω μανέστρα...

— Αἴ, τότενες βοϊνὸ ἀπὸ τοῦτο δῶ.

— Πενῆντα τὸ βόϊκο! πενῆντα!» ἀνέκραξε στεντορείως ὁ παχὺς καὶ ἐρυθραύχην κρεοπώλης ἀναπάλλων τὴν πελωρίαν του μάχαιραν. «Σιὸρ Γιακουμάκη, κόπιασε! Σώχω σήμερα πρᾶμμα ποῦ δὲν θά το λησμονήσῃς ποτέ σου!»

Ὁ Γιακουμάκης ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησιν· ἀφ' οὗ δὲ συνεζήτησε διὰ μακρῶν μετὰ τοῦ φίλου του περὶ τοῦ μέρους, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ προτιμήσῃ, διέταξε τὸν κρεοπώλην νά του κόψῃ ὡς τρεῖς λίτρες.

— «Μωρ' ἀκρίβεια, σιὸρ Χρῆστο! Τ' εἶνε τοῦτο δῶ!» παρεπονέθη πρὸς τὸν φίλον του πληρόνων εἰς χαλκὸν τὸν κρεοπώλην καὶ παραλαμβάνων τῇ βοηθείᾳ φύλλου χάρτου τὸ τεμάχιον τοῦ κρέατος. «Τὸ πιστεύεις ποῦ ἔφτασα τὸ κρῆας, μουσκάρι γιὰ ραριτές, δύο *μεγάλες* τὴ λίτρα;

— Μπᾶ, ἀμὴ τί; ἐπροχτές. Ἀδὰ δέν το θυμᾶμαι ἐγώ; Μὲ τοῦτες ἐδῶ τσὴ ἀκρίβειες οὔτε κ' ἐγὼ δὲ ἠξέρω ποῦ θὰ καταντήσουμε!»

Καὶ μὲ τὸ ἀπόφθεγμα ἐκίνησεν ὁ ἔντιμος νοικοκύρης τὴν κεφαλήν, ὀγκώδη καὶ πολύμαλλον, καὶ ἐκινήθη βαδίζων πλησίον τοῦ φίλου του. Μηλιανὸς ἀνέκαθεν συνείθισε νὰ ἐπιρρίπτῃ τὴν εὐθύνην τῶν κακῶν ὅλων ἐπὶ τῶν λουδαίων· ὁσάκις δὲ τῷ ἐδίδετο ἀφορμὴ νά τους ἐνθυμῆται, ἐπὶ τοῦ εὐτραφοῦς μελαγχρινοῦ προσώπου του διεχέετο χροιά τις ὑποπρασίνη, ὅλο χολή.

— «Πῶς λοιπὸν δὲν ψωνίζεις;» τὸν ἠρώτησεν ὁ Γιακουμάκης.

— «Τόρα καὶ πηλειό! Ἐμένανε μοῦ ἐψώνισε ὁ Νιόνιος μου ἀπὸ ἀμπονόρα. Σὰν τὸν καλὸ τὸν νοικοκύρη, τὸ φαμελίτη ἄνθρωπο, ἐσηκώθηκε αὐγή, ἐψώνισε ὅ,τι ἐχρειαζότουνα στὸ σπίτι καὶ τόρα, γυιέ μου, πάει 'ς ἄλλο θέλημα δικό μου, τσὴ δουλειᾶς. Ἀμὴ τί σοῦ φαίνεται; Δὲν σοῦ τὤπα πῶς δέν τα καλομαθαίνω ἐγὼ τὰ ἀρχοντόπουλά μου;»

— Ἄντζι τὰ καλομαθαίνεις, τοῦ Θεοῦ...

— Καὶ νά σου πῶ ἕνα λόγο, ἀφέντη, ποῦ δὲν θὰν τονε πιστέψῃς; Ξέρει καλλίτερ' ἀπὸ μένανε νὰ ψωνίσῃ καὶ νὰ κάμῃ οὐλές του τσὴ δουλειές.»

Καὶ ἀφήρεσε καὶ μὲ τὰς δύο χεῖρας τὸν μαῦρόν του πλατύγυρον πῖλον καὶ τον ἐκράτησε δ' ὀλίγον ἀνάποδα παρὰ τὸ στῆθός του, ὥστε νὰ φανῇ ἡ ἰσχροὺς καὶ λευκή του φόδρα. Τὸ κίνημα τοῦτο ἐσυνείθιζεν ὁ Κατσουρέλας κατὰ τὴν ἐξαγγελίαν τῶν ἀπροόπτων του.

— «Μάλιστα, φίλε μου, μάλιστα!» ἀπήντησεν ὁ Γιακουμάκης σταματῶν. «Τὸ πιστεύω. Ἡ νέα γενεὰ εἶνε πολὺ ἔξυπνη, πολύ. Βλέπω ἐκείνη τὴν εγγόνα μου... Πῶς δέ μας ἀκοῦνε ἐμᾶς τσοὺ γέρους καμμία βολά, μὰ τί νὰ γένῃ; Δὲν μοῦ κάνεις τὴ χάρι νὰ πᾶμε ἔτσι κομμάτι νὰ πάρω καὶ ἕνα μάτσο σέλινο;»

— Μπράβο! ἕ καὶ λεμόνια, ἂν θέλῃς.

— Λεμόνια ὄχι, ἔχω στὸ σπίτι.

Ἠγόρασαν τὸ σέλινον καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον των ἀργά, συνομιλοῦντες. Τὸ κρέας δὲν ἦτο βάρος ὀχληρὸν διὰ τὸν Γιακουμάκην. Ἀπεναντίας τὸ ἐκράτει κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀστῶν ἐπιδεικτικῶς, ὡς τὸ ἔμβλημα τῆς εὐπορίας καὶ τῆς νοικοκυροσύνης καὶ δὲν ἐλυπεῖτο διόλου ἂν ἡ ἐπίδειξις αὕτη παρετείνετο. Ἔπειτα ὁ φίλος, τὸν ὁποῖον εἶχε παρὰ τὸ πλευρόν του, δὲν ἦτο ὁ τυχών. Ἦτο ὁ Χρῆστος ὁ Κατσουρέλας, ὁ ἐπίδοξος συμπέθερός του, εἰς τὴν λεπτὴν δὲ θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο τὰ πράγματά των, ἦτο δυσχερὲς νά τον ἀφήσῃ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ πρὶν ἤθελον ἐξαντλήσει ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀσήμαντα πρωϊνά, ὅσα εἶχον νὰ εἴπουν. Ἡ ἐλαχίστη παρατυπία ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ μεταξύ των ψυχρότητα ἀνεπανόρθωτον. Πρὸ πάντων ἐκ μέρους τοῦ Γιακουμάκη, διότι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀναβάλλων αἰωνίως καὶ ὑπὸ προφάσεις μυρίας, — στάσου νὰ ἰδοῦμε... νὰ περάσῃ ὁ χειμῶνας... νὰ ἑτοιμασθοῦμε ἀκόμα...—γάμον συμφωνημένον μεταξύ των πρὸ πολλοῦ, ὡς νὰ ἐλυπεῖτο νὰ μετρήσῃ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ φίλου του χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τέλους δὲν ἦσαν ἰδικά του.

— «Ἐφτοῦνοι ποῦ ἔχουνε παράδες ἔτσι εἶνε, παιδί μου,» ἔλεγε διὰ τοῦτο πρὸς τὸν Νιόνιον του ὁ Κατσουρέλας. «Εἰς τὴν ἀρχὴ ἐνθουσιασμὸ μεγάλο, ναί, ναί, ναί, μπράβο, ὅ,τι θέλετε, καὶ ἔτσι ἔρθουνε εἰς τὰ **πράμματα** βγάνουν ὄξω χίλιες δυσκολίες. Ἐγὼ δὲν πιστεύω ἐκεῖνο ποῦ μας εἴπανε, πῶς ἡ δυσκολία εἶνε ἀπὸ μέρος τσὴ κοπέλας· οὖλα ὁ γέρος τὰ κάνει, βεβαιώσου. Μὰ στὸ ὕστερο τί χρεία ἔχουμε καὶ μεῖς; Ἂν θέλουνε, ἐδῶ εἴμασθε· ἂν δὲν θέλουνε, τραβᾶμε τὴ δουλειά μας. Ἀδὰ μᾶς ἔχουνε μαρκάδους;»

Πράγματι ὅμως ἦτο ἀμήχανος πολὺ ἡ θέσις τοῦ Γιακουμάκη καὶ ἂν ἤξευρε τὰ διατρέχοντα ὁ Κατσουρέλας δὲν θὰ ἔσπευδε νά τον καταδικάσῃ. Μὰ ἔλα τόρα, ἠμποροῦσεν, ὅταν ἐκεῖνος π.χ. τῷ παρεπονεῖτο διὰ τὴν ἀναβολήν, προβάλλων ὡς ἐπιχείρημα ἀκαταμάχητον τὸν σφοδρὸν ἔρωτα τῶν νέων:

«Τὰ παιδιὰ ἀγαπιοῦνται, γλέπεις, ἀγαπιοῦνται!»—

ἠμποροῦσεν ὁ ἄλλος νὰ τῷ ἀπαντήσῃ:

«Ἡ Μαργαρίτα μου δὲν μπορεῖ νά τον ἰδῇ τὸ

Digitized by Google

Νιόνιο σου καὶ ζητάω καιρὸ νὰ την καταπείσω ;»

Ὅλαι αἱ προφάσεις, τὰς ὁποίας ὁ καλοπροαίρετος Γιακουμάκης μετεχειρίζετο, δὲν ἦσαν παρὰ εὐσπλαγχνικαὶ συγκαλύψεις τῆς ἀποτόμου, τῆς σκληρᾶς ἐκείνης αἰτίας, τὴν ὁποίαν ὁ πατρικὸς ἐγωισμὸς δὲν ἦτο βέβαια δυνατὸν οὔτε νὰ ὑποπτεύσῃ οὔτε κἂν νὰ πιστεύσῃ. Διότι τὴν εἶχε τὴν πετριὰ ὁ κὺρ Χρῆστος, τὴν εἶχε στὰ γιομάτα. Ὁ γυιός του ἦταν στὸν κόσμον καὶ ἄλλος δὲν ἦταν. Ἀ δὰ εἶχε, μάτια μου, ἡ χώρα δεύτερο παιδὶ σὰν τὸ Νιόνιο ; Μὰ μὴ ὤμορφος, μὰ μὴ λεβέντης, μὰ μὴ ἔξυπνος ποῦ νὰ μή τονε γελάῃ Πάπας, μὰ μὴ νοικοκύρης στὸ λεφτό, μὰ μὴ γραμματισμένος μιράκολο, μὰ μὴ καλὸς ἕνα χρυσάφι ; Τί τοῦ ἔλειπε, τί ; Πῶς δὲν ἦταν παναπῆ, ἀπὸ μεγάλη φαμελιά ; Χμ ! φάσκελα νἄχουνε οὖλα τἀρχοντόπουλα μπροστὰ στὸ Νιόνιο του,—οἱ ψωρογιατροὶ καὶ οἱ ψωροδικηγόροι ποῦ δὲν ἠξέρουνε δύο καὶ δύο... Τὸ κεφάλι σήμερα κάνει τὴ φαμελιά.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ὁ Νιόνιος αὐτὸς ἦτο ἐκ τῶν υἱῶν οἱ ὁποῖοι γεννῶνται ἐπίτηδες διὰ νὰ εὐχαριστοῦν τοὺς γονεῖς. Μετρίας διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλ' ἀνωτέρας κάπως τῆς τοῦ πατρός του, ὥστε εἰς αὐτὸν νὰ φαίνεται εἰς ἄκρον ὑπέροχος φύσις, ἥσυχος, φρόνιμος, ἄνευ φίλων, ἄνευ ἐξόδων, ἄνευ οὐδεμιᾶς πολυτελείας, ὁ Νιόνιος, ὅπως συνείθισε νἀκολουθῇ πάντοτε τὸν πατέρα του καθ' ὁδὸν ἀπὸ μικρός, ἠκολούθησε καὶ τὰς ἰδέας του καὶ τὸ ἐπάγγελμά του. Ὁ Κατσουρέλας πατὴρ ἦτο ξυλέμπορος καὶ ὁ Κατσουρέλας υἱὸς ἐπίσης. Ἐφαίνετο ὡς ἀληθὴς παραφυὰς τοῦ πατρός του ὁ νέος, μέλλουσα νἀναπτυχθῇ καὶ νἀντικαταστήσῃ τὸ δένδρον ξηραινόμενον. Ἀπὸ τῆς χυδαίας φυσιογνωμίας μέχρι τῆς ἀκόμψου ἐνδυμασίας, ἀπὸ τῆς φωνῆς μέχρι τῶν κινημάτων, ἀπὸ τῶν σκέψεων μέχρι τῶν ἕξεων, ὁ εἷς ἦτο ἔκτυπον τοῦ ἄλλου. Ὁ νοικοκύρης ἔκαμε νοικοκυρόπουλο. Μὲ τὴν μικρὰν διαφορὰν ὅτι ὁ υἱός, προοδεύσας φαίνεται διὰ τῆς ἐξελίξεως, ὑπερέβαλε κατὰ βαθμὸν τὸν πατέρα εἴς τινας ἰδιότητας· ἦτο π. χ. περισσότερον ἔξυπνος, περισσότερον κερδοσκόπος, περισσότερον φιλάργυρος, περισσότερον παχὺς καὶ στρογγυλοπρόσωπος, περισσότερον ταπεινός, περισσότερον ἐλεεινός, περισσότερον γελοῖος. Αὐτὴ δὲ ἦτο πρὸ πάντων ἡ κρίσις τῆς Μαργαρίτας, καὶ νομίζομεν ὅτι προκειμένου περὶ νέου δὲν ὑπάρχει ἀσφαλέστερον κριτήριον ἀπὸ τὸ τῆς νεάνιδος, ἡ ὁποία ἔχει λόγους νὰ ἐνδιαφέρεται . . .

*

Ὅταν μετὰ διαφόρους ἑλιγμοὺς καὶ ἀρκετὴν ὥραν, ὁ Γιακουμάκης Στέφας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ σκυθρωπάσας ἐκ νέου, παρέδωκεν εἰς τὴ σιόρα Νένε τὰ ὀψώνια, εὗρε τὴν Γιακουμάκαιναν εἰς τὴν σάλαν, περιμένουσαν νὰ τελειώσῃ τὸν καλλωπισμόν της ἡ Μαργαρίτα διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ γραῖα ἀστὴ ἐφόρει μαύρην ἐσθῆτα πολύπτυχον ἄνευ κοσμήματος οὐδενὸς καὶ μανδυλὸν εἰς τὴν κεφαλὴν ὁμοιόχρωμον κροσσωτόν, διανθές, μὲ μύτην ὀπίσω φθάνουσαν σχεδὸν μέχρι τῶν ποδῶν της. Αὐτὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος περιβολή της, ἐν τῇ καθαρίᾳ αὐτῆς ἁπλότητι ἐμπεδοῦσα τὴν ἰδέαν τῆς εὐσεβείας, τῆς ἀγαθότητος, τῆς γλυκύτητος, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεεν ἡ ἠρεμία ἡ ἐπικεχυμένη ἐπὶ τοῦ λευκοτάτου προσώπου τῆς γυναικός, μὲ τὴν μόλις διαφαινομένην κόμην, μελανὴν ἔτι καὶ λείαν, χωρισμένην καὶ διηυθετημένην ἐπὶ τοῦ μετώπου ἐπιμελῶς.

«Ἐκείνη περιμένεις ;» τὴν ἠρώτησεν ὁ Γιακουμάκης, ὄχι ἀπρόθυμος νἀρχίσῃ νέον κατ' *ἐκείνης* φιλιππικόν.

«Δὲν πειράζει, εἶνε ἀμπονόρα ἀκόμα» ἀπήντησεν ἡ γυνή, φοροῦσα ἀργὰ τὰ μεταξόπλεκτα χειρόκτιά της. «Τοῦ λόγου σου δὲν θα κοπιάσῃς ;

— Αἴ, νάν το πῇς τσὴ γκόνας σου, ποῦ κοντεύει νά με κάμῃ Ὀβραῖο. Καὶ ποῦ ἔχω ἄλλο μοῦτρα ἐγὼ γιὰ ἐκκλησία !»

Καὶ ὡσεὶ μεταμεληθεὶς ἀμέσως διὰ τὸν πολὺ σκληρὸν λόγον :

«Δὲν ἐβάρεσε ἀκόμη μὲ τὴ μία» εἶπεν ἐρωτηματικῶς.

«Ὄσκε, δύο ἀσένια ἔδωκε.»

— Κοπιάστε σεῖς ναὕρετε στασίδι καὶ ἔτσι βαρέσῃ μὲ τὴ μία ἔρχουμαι.

— Καλά, δῶσέ μου τόρα τίποτσι λιανιὰ γιὰ τσοὺ φτωχούς, γιατὶ δὲν μου φτάνουνε...»

Καὶ ὁ Γιακουμάκης, ἀφ' οὗ ἐμέτρησεν εἰς τὴν συμβίαν του δεκαπέντε μονόλεπτα, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὅπου ἀφαιρέσας μόνον τὸ μπερετόνι του, ἐξηπλώθη ἐπὶ μιᾶς πολυθρόνας νἀναπαυθῇ.

Διὰ τοῦ μικροῦ παραθύρου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐφαίνοντο ἀκίνητα τὰ ὑψηλὰ δένδρα τοῦ ἀπέναντι κήπου, εἰσήρχοντο αἱ πλάγιαι ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, χλιαραί, γλυκεῖαι, ἐπιρρίπτουσαι ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ δαπέδου ἐπίμηκες τὸ ἴνδαλμα τῶν κλειστῶν ὑαλοπινάκων. Ἰδιάζουσα προσέβαλλεν ἡ ὀσμὴ τοῦ γεροντικοῦ κοιτῶνος καὶ ἡ ὄψις ἡ πρωϊνὴ ἐκ τῆς ἀταξίας τῆς εὐρείας κλίνης, τῆς ὁποίας αἱ μὲν σινδόναι καὶ τὸ ἐφάπλωμα εἶχον ἀπαχθῆ ἐκεῖθεν νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὸν ἥλιον, αἱ δὲ στρωμναὶ ἀπέκειντο ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς ἐσχάρας κιλινδροποιημέναι καὶ συσσωρευμέναι εἰς τὸ ἓν μέρος, στρωμναὶ ἐξ ἐντοπίου λευκοῦ ὑφάσματος μὲ ῥαβδώσεις κυανᾶς. Ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἄνωθεν τῆς προκεφαλίδος, ἐκρέμαντο σύμβολα τῆς ἀμιάντου συζυγικῆς κλίνης, τὰ στέφανα, καὶ κάτωθεν, συνεστραμμέναι ἑλικοειδῶς αἱ λαμπάδες τοῦ πρὸ πεντηκονταετίας γάμου, τὸ ὅλον ἀθέατον ἐντὸς θήκης ἐξ ὑφάσματος κιτρίνου ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ χρόνου. Ἡ παράπλευρος γωνία κατείχετο ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὰ εἰκονίσματα, τὴν ἰδιαιτέραν λατρείαν τῆς Γιακουμάκαινας, ἡ ὁποία τὸν κοιτῶνά της ἐννοοῦσε ναόν. Τραπέζιον γωνιαῖον μονόπουν, καρφωμένον ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὡς εἶδος ἁγίας Τραπέζης, συνεκράτει δύο μανουάλια ἐξ ὑδραργυρωμένης ὑάλου, μίαν φουγέραν ἀργυρᾶν, ἓν λιβανιστήριον πήλινον καὶ τἆλλα χρειώδη τῆς οἰκιακῆς λατρείας. Ἐδῶ ὁ παπᾶς της, τὸν ὁποῖον ἀγαποῦσεν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν Γιακουμάκην της, τῆς ἔκαμνε τὸν ἁγιασμόν, ἐκτάκτως τὸ Εὐχέλαιον καὶ ὅλον τὸν Δεκαπενταύγουστον τὰς Πα-

Digitized by Google

ρακλήσεις. Ἀπὸ τῆς ὀροφῆς ἀνηρτημένον ἔφεγγεν ἀκοίμητον κανδήλιον σφαιροειδές, ἀναβαῖνον καὶ καταβαῖνον διὰ τροχαλέας, τῆς ὁποίας ὁ χειρισμὸς ἦτο τρυφὴ ἀνεκλάλητος διὰ τὰ παιδία τοῦ νηπιαγωγείου, ὀλισθαίνοντα ἐνίοτε μὲ ὅλας τὰς ἀπαγορεύσεις καὶ μέχρι τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου κρησφυγέτου. Τὸ δὲ φῶς του ἀντανεκλᾶτο κάτωχρον τὴν ἡμέραν καὶ ἐρυθρίζον τὴν νύκτα ἐπὶ τῶν στιλπνῶν ἐπιφανειῶν τοῦ ἁγιολογίου ἐκείνου, ἐπάνω εἰς Παναγίας μὲ ἀργυρᾶ ὑποκάμισα, εἰς Χριστοὺς μὲ χρυσᾶ ἀκτινωτά, εἰς Τρίμορφα, εἰς Ἁγίους, εἰς Ὁσίας, εἰς Μάρτυρας, ὅλον τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον κόσμον, τὸν κακόμορφον, τὸν ξηρὸν καὶ κἀπνισμένον ἀπὸ τὰ συχνὰ θυμιάματα, τὸν ὁποῖον ἐβλασφήμουν μεγαλοφώνως εἰς τὰς ταβέρνας τῆς γειτονειᾶς, περισσότεροι ἀφ' ὅσους τὸν εἶχον πράγματι εἰς τὰς καρδίας των.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν γωνίαν ταύτην, ἐδῶθεν τῆς κλίνης καὶ πλησίον τοῦ παραθύρου, ἔκειτο τὸ γραφεῖον τοῦ Γιακουμάκη ἢ μᾶλλον ἓν πανέπιπλον ἀνώνυμον, ἰδιόρρυθμον, παμπάλαιον, συγκείμενον ἀπὸ τραπέζιον, γραφεῖον, ἑρμάριον κάτω καὶ μικρὰν βιβλιοθήκην ἐπάνω. Ἡ ἔρευνα τῆς Σφιγγὸς αὐτῆς τῶν ἐπίπλων θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ διεγείρῃ τὴν ἔκπληξιν καὶ τοῦ ἀναισθητοτέρου διὰ τὴν ζωηρὰν ποικιλίαν καὶ ἀντίθεσιν τῶν ἐν αὐτῇ ἀποθηκευμένων. Χειρουργικὰ ἐργαλεῖα ἐντὸς σάκκων δερματίνων, φάρμακα ἐντὸς φιαλιδίων πολυχρώμων, πλακίδια χρωμάτων ἡμιαναλελυμένα, χρυσᾶ κοσμήματα γυναικεῖα, ἔγγραφα διακοσίων ἐτῶν εὐρωτιῶντα, καρποὶ ξηροὶ προαιώνιοι λησμονημένοι, γραφίδες καὶ μελανοδοχεῖα ὑπερετήσαντα τρεῖς γενεάς, βιβλία παλαιὰ σητόβρωτα, νεώτερα φυλλάδια καὶ τόμοι, μέχρι τῶν προχθεσινῶν ἐφημερίδων τὰς ὁποίας ἐκόμισεν ἐξ Ἀθηνῶν τὸ χθεσινὸν ταχυδρομεῖον, μέχρι τῆς δροσερᾶς ἀνθοδέσμης, τὴν ὁποίαν τῷ ἔφερε τὴν πρωίαν ὁ ἀνθοπώλης,—ἰδοὺ τὸ φοβερὸν φύρδην-μίγδην, ὁ κυκεὼν τὸν ὁποῖον ἐνέκλειον τὰ πολλὰ καὶ κονισαλέα διαμερίσματα τοῦ ἐπίπλου. Ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ ἐνέκλειον καὶ μίαν ἱστορίαν, κοινωνικὴν καὶ ἠθικήν, τὴν ἱστορίαν τοῦ κτήτορος. Αὐτὴν δὲ θἀναπαραστήσωμεν τώρα, ὡς μᾶς την διηγοῦνται εὐγλώττως τὰ ποικίλα αὐτὰ ἀντικείμενα, ἐπωφελούμενοι τῶν στιγμῶν κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Γιακουμάκης ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς πολυθρόνας του, διατρέχει τὰς τελευταίας *Παλιγγενεσίας* καὶ περιμένει τὴν ὥραν τῆς ἐκκλησίας.

*

Ὁ Ἰάκωβος Στέφας ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀγγέλου Στέφα, γνωστοτέρου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ὁ Ἀντζολῆς», κουρέως περιφήμου εἰς τὸν καιρόν του διὰ τὴν εὔνοιαν τὴν ὁποίαν ἔτρεφε πρὸς αὐτὸν τὸ ἀρχοντολόγιον καὶ διὰ τὴν κωμικήν του ἐφευρετικότητα. Μεταξὺ τῶν πρώτων ζωγραφικῶν δοκιμίων τοῦ Γιακουμάκη, εὑρίσκεται ἐπὶ χαρτίου χονδροῦ καὶ καφεχρόου πλέον, σχεδιογράφημα παριστῶν δι' ἀτέχνων ἀλλ' ἀρκετὰ ἐκφραστικῶν γραμμῶν τὸν πατέρα του. Φορεῖ τὴν ἐνδυμασίαν τῆς ἐποχῆς· *τσιιτουρίνια*, βραχείας περισκελίδας ἀποκαλυπτούσας τὰς ἰσχνὰς ὡς Σατύρου κνήμας του καὶ ὑποδημάτια χαμηλὰ μὲ πόρπας ὑπερμεγέθεις. Ἐπὶ τοῦ ἐντελῶς ἐξυρισμένου προσώπου μὲ τὰ ὀξέα χαρακτηριστικὰ καὶ τοὺς μικροὺς ὀφθαλμούς, εἶνε ἀποτυπωμένη ἡ πονηρὰ ἐκείνη ἔκφρασις τοῦ μυὸς καὶ βλέπεις ἐκεῖ ἀμέσως τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ὁποίου συνελήφθησαν καὶ ὡρίμασαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ σχέδια τῶν ἀστειοτήτων, ἡ **μποῦφες**, ἡ φήμη τῶν ὁποίων ἐνίκησε τὸν χρόνον ἐν εἴδει φαιδροτάτων ἀνεκδότων, τὰ ὁποῖα οἱ γεροντότεροι μεταδίδουν ηὐξημένα εἰς τοὺς νεωτέρους. Κατήντησε μάλιστα πᾶσα εὐφυὴς ὁπωσοῦν ἀστειότης νὰ ποδίδεται εἰς τὸν Ἀντζολῆν, ὅπως καὶ πᾶσα ἐπιτηδεία κλοπὴ εἰς κλέπτας γνωστοὺς καὶ περιβοήτους. Μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων τῶν αὐθεντικῶν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γιακουμάκη, εἶνε καὶ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο τοῦ ἀγαθοῦ ἀστοῦ, τοῦ ἀγαπῶντος τὴν διασκέδασιν πολὺ καὶ τὸν οἶνον ὀλίγον, ὁ ὁποῖος ἐπιστρέψας μίαν νύκτα ἀπὸ ἕνα γλέντι ὀλίγον τι σκοτισμένος, ἔχασε καθολοκληρίαν τὴν πόρταν τοῦ σπιτιοῦ του, διότι ὁ Ἀντζολῆς μετὰ τῶν φίλων του εἶχε φροντίσει ἀπὸ ἐνωρὶς νὰ κτισθῇ καὶ νὰ γίνῃ μὲ τὸν τοῖχον ἕνα. Καὶ τέτοια ἄλλα ἕνα σωρό.

Τὰς τάσεις ταύτας τοῦ κουρέως τῶν ἀρχόντων δὲν ἐκληρονόμησεν ὁ μόνος ἐπιζήσας ἐκ τῶν υἱῶν. Ἐγένετο ἀπεναντίας σοβαρὸς ἄνθρωπος, ὀλίγον ἀγαπῶν τοὺς γέλωτας καὶ τὰς ἀστειότητας καὶ κλίνων μᾶλλον πρὸς τὴν ῥεμβώδη καλλιτεχνίαν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς σχετικῆς ἐπιτυχίας, μεθ' ἧς ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς μουσικῆς. Ἔφθασε νἀπεικονίζῃ πρόσωπα δι' ἐλαιογραφίας καὶ νὰ παίζῃ **σεκόντο** βιολὶ εἰς τὸ παλαιὸν Θέατρον, ἐκ τῶν πρώτων μουσικῶν τῆς πρώτης ἐντοπίου ὀρχήστρας. Ἡ δύναμις δὲν χάνεται ποτὲ ἀλλὰ μεταμορφοῦται, ὁ δὲ υἱὸς δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τοῦ πατρὸς εὐφυής. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἀπόδειξις καὶ ἡ εὐδοκίμησίς του εἰς τὸ καθεαυτὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα, μὲ ὅλα του τὰ συναφῆ, τὴν κατασκευὴν καλοῦ ἀμυγδαλελαίου, τὴν ἐκρίζωσιν ὀδόντων, τὴν τοποθέτησιν βδελλῶν, τὴν ἐφαρμογὴν σικυῶν, κλυστηρίων καὶ τῶν τοιούτων. Οἱ κουρεῖς, βοηθοὶ τῶν χειρούργων πάντοτε, ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἰατροὶ δεύτεροι. Συνέβαινεν εἰς ἐλαφρὰς ἀσθενείας ἢ πρώτας αἰφνιδίας προσβολὰς νὰ προσκαλῶνται ἐπισήμως ἀντὶ τοῦ ἰατροῦ. Εἶχον πεῖραν ὄχι μόνον χειρουργικὴν ἀλλὰ καὶ δῆθεν παθολογικήν· ἤξευραν τὰ συμπτώματα τῶν ἀσθενειῶν, τὰς φάσεις των, τὰς ἰδιοτροπίας των, τὰς ἰαματικὰς ἰδιότητας τῶν βοτανῶν, ὅρους φανταστικούς, μεθόδους, συνθέσεις παραδόξους, ἀλοιφάς, συνταγὰς ἀπειραρίθμους καὶ ἀπεριγράπτους. Εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τῶν **μαΐσσῶν** καὶ τῶν **ντετόρων**—τῶν δύο ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι διεφιλονείκουν τότε κάθε ἄρρωστον,—διέσωζον μὲν κάτι ἐκ τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς δαιμονοληψίας τῶν πρώτων, μετελάμβανον δὲ καὶ ἐκ τοῦ θετικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ τῶν δευτέρων· σύμφωνοι ὅθεν πολὺ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς οἱ κουρεῖς αὐτοί, εὕρισκον παρὰ τῷ λαῷ πελάτας μὲ προθυμίαν μεγάλην καὶ μ' ἐμπιστοσύνην πολλήν, συχνάκις ἀπίστευτον. Οὐχὶ σπανίως

Digitized by Google

π. χ. προσήρχοντο εἰς τὸν γέρω-Ἀντζολῆν ἄνθρωποι ἁπλοϊκοί, νά τον ἐρωτήσουν πῶς εὑρίσκει τὸν τάδε ἰατρόν, πού τους ἐσύστησαν. Οὕτως αἱ περγαμηναὶ τῶν Πανεπιστημίων τῆς Πίζης καὶ τῆς Βονωνίας εἶχον χρείαν νὰ ἐπιθεωρηθοῦν καὶ νὰ ὑπογραφοῦν ἐκ νέου, διότι ἀλλοίμονον εἰς τὸν νεοφερμένον δόκτωρα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου τὸ πονηρὸν πρόσωπον τοῦ κουρέως μας ἤθελε συνοφρυωθῆ μὲ μίαν κίνησιν τῶν χειλέων ὡς νὰ ἐδοκίμαζε φαγητόν... Τὴν τοιαύτην φήμην καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ πατρὸς ἐνωρὶς ἤρχισε νὰ ὑπερβάλλῃ ὁ Γιακουμάτης. Φύσει δεξιὸς περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν ἐργαλείων καὶ τὰς χεῖρας ἐλαφρός, συνέβαινε νὰ ἐκβάλλῃ ὀδόντας τόσον ἀνωδύνως, ὥστε οἱ ἀσθενεῖς νὰ περιμένουν ἀκόμη μὲ τὸ στόμ' ἀνοικτὸν καὶ νὰ πλύνῃ ἢ νὰ περιδένῃ τραύματα, χωρὶς νἀποσπᾷ οὔτε στεναγμόν. Ἔπειτα ἦτο εὐμαθέστατος. Νέος ἀκόμη ἐγνώριζεν 24 τρόπους πρὸς ἐπίσχεσιν τῆς αἱμορραγίας, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς ἐπιθέσεως ἱστοῦ ἀράχνης. Διὰ τὸν ὀδοντόπονον ἔδιδεν ἓν χόρτον τὸ ὁποῖον ἐπιτιθέμενον κοπανισμένον μέσα εἰς ἀχιβάδαν ἐπὶ τοῦ καρποῦ τῆς ἀντιστοίχου χειρός, ἐξήγειρεν ἐκεῖ μίαν φλύκταιναν καὶ κατέπαυεν ἀλανθάστως τὸν πόνον. Διὰ τὴν **θέλαν** τοῦ ὀφθαλμοῦ κατεσκεύαζε μίαν σκόνην ἀπὸ σήπιον, ζάχαριν καὶ κάτι ἄλλο· διὰ τὰ μολυσματικὰ καὶ ἑρπυτικὰ ἐξανθήματα, τὸ σαμαμηθοκατούρημα, τὸ σάγριον, τὴν λειχῆνα, τὴν βρωμοπεταλίδα καὶ τὰ ἄλλα μυριότροπα καὶ μυριώνυμα, διώριζεν ἢ κατάπλασμα ἀπὸ κόκκινο κολοκύθι, ἢ ἐπίπασμα ἀπὸ κυνηγόχωμα διὰ τὰ μὲν καὶ κόνιν σαθροξύλου διὰ τὰ δέ. Αὐτὰ ὅμως καὶ τὰ παρόμοια δὲν τον ἠμπόδιζαν νὰ θεωρῇ ὡς ἰατρικὰ ἐπίσης σπουδαῖα καὶ τὴν καθαριότητα καὶ τὰ λουτρὰ καὶ τὴν κινίνην καὶ ἐνίοτε τὰς ἐγχειρήσεις. Κατὰ τοῦτο ὁ νέος ἦτο νεωτεριστὴς καὶ οὐχὶ σπανίως ἠναγκάζετο νὰ πολεμῇ τὰς παλαιὰς προλήψεις. Ἡ τάσις αὐτὴ τὸν ἐξώθησεν ἀκόμη περαιτέρω: Νἀφήσῃ τὸ πατρικὸν κουρεῖον καὶ νὰ μεταβῇ παρά τινι φαρμακοποιῷ ὡς μαθητευόμενος. Τὸ πρᾶγμα ἐπεκροτήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του πρώτου καὶ ὑφ' ὅλων τῶν φίλων κατόπιν· ὁ νέος εὕρισκεν ὄντως στάδιον εὐρὺ νἀναπτύξῃ τὰς ἰατρικάς του γνώσεις. Πόσον δὲ εἰς τοῦτο εὐδοκίμησε, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ τόπου, σπανίως σφαλερά, ἡ ὁποία τὸν θεωρεῖ ὄχι μόνον τὸν μᾶλλον πεπειραμένον καὶ ἱκανὸν βοηθὸν Φαρμακείου, — θέσις εἰς τὴν ὁποίαν ἔμεινεν ἔκτοτε, εἰς τὸ ἴδιον μέχρι τέλους φαρμακεῖον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, πρῶτα ὑπὸ τὸν πατέρα καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὸν υἱόν, διότι εἰς τοὺς μικροὺς τόπους οἱ ἄνθρωποι γηράσκουν εἰς τὰς θέσεις των ὡς αἱ πεταλίδες ἐπὶ τοῦ βράχου, — ἀλλὰ καὶ ὡς τὸν ἄριστον τῶν ἐμπειρικῶν ἰατρῶν καὶ τῶν κατωτέρων χειρούργων τῆς πόλεως.

Ὁ Γιακουμάκης ἦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις, — πρᾶγμα σπανιώτατον διὰ τὴν τάξιν του καὶ τὸ ἐπάγγελμά του, — φιλαναγνώστης. Μὲ τὰ ὀλίγα ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα ἔμαθεν ἀπὸ τὸν ἱερέα τῆς γειτονειᾶς καὶ τὰ ἰταλικά, τὰ ὁποῖα ἔμαθεν οὕτως εἰπεῖν αὐτομάτως, ἀνέγνωσεν ἕνα σωρὸν βιβλίων. Εἴδομεν ὅτι εἶχε μίαν κάποιαν καλαισθησίαν, ἡ ὁποία μόνη τὸν ὡδήγει πρὸς εὕρεσιν τοῦ καλοῦ συνδεδεμένου πάντοτε δι' αὐτὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου. Οὕτως εἶχεν ἀποκτήσει ἓν ἐπίχρισμα καλαισθητικὸν ἐλαφρότατον καὶ γνώσεις παντοειδεῖς, αἱ ὁποῖαι τὸν ἔκαμνον νὰ διακρίνεται μεταξὺ τῶν ἀπελεκήτων τοὺς ὁποίους συνανεστρέφετο. Ἡ ὁμιλία του καὶ τὴν ἡμέραν εἰς τὸ Φαρμακεῖον καὶ τὴν νύκτα εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα, ἠκούετο μετὰ προσοχῆς. Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, τὰ ὁποῖα ἐνδιέφερον τότε πολὺ τὸν κόσμον καὶ εἰς τὰ πολιτικά, τῶν ὁποίων φαίνεται τὸ θέλγητρον ἐγεννήθη καὶ θἀποθάνῃ μετὰ τοῦ Ἕλληνος, — ὁ Γιακουμάκης ἦτο ἐνημερώτατος. Ἐκτὸς τούτων ἤξευρε περίεργα ἐκ τῶν ἐπιστημῶν, ἐφευρέσεις νέας, ἤθη καὶ ἔθιμα ξένα, ἀνέκδοτα, ὅ,τι ἀπεταμίευσεν ἐκ τῶν ἀναγνώσεών του. Τὸ δὲ κυριώτερον, ἀφ' οὗ καὶ εἰς τὸ φαρμακεῖον αὐτὸ ἐξετιμᾶτο, ἦτο συνδρομητὴς πρὸ χρόνων τῆς ***Παλιγγενεσίας***, καὶ εἰς τὴν γειτονειὰν ἐκεῖ, εἰς μεγάλην ἀκτῖνα, κατεῖχε τὸ μονοπώλιον τῶν εἰδήσεων τῆς πρωτευούσης. Διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῶν καφενείων καὶ τῶν οἰνοπωλείων, — τὸ ἑσπέρας ἠγάπα νά τα ἐπισκέπτεται καὶ αὐτὰ ὀλίγον, — ἡ γνώμη του εἶχε κῦρος. Ὅ,τι τοὺς ἔλεγε τὸ ἐπίστευαν, οὐδ' ἐπίστευαν τίποτε ἂν δέν το ἔλεγεν. Ἔπειτα τὸν ἠγάπων πολὺ διότι ἦτο χριστιανὸς ἄνθρωπος, ἀγαθός, ἀφιλοκερδής, νοικοκύρης τίμιος καὶ μάλιστα, αὐτὸ προπάντων χρειάζεται διὰ νἀγαπᾷ ὁ κόσμος, — δυστυχής.

Αἱ οἰκογενειακαὶ του δυστυχίαι δὲν ἀφῆκαν τῷ ὄντι ἀσυγκίνητον κανένα. Νυμφευθεὶς νέος ἀκόμη καὶ πλήρης ἐλπίδων τὴν Μαργαρίταν Μπουγάδη, — τὴ κυρὰ Γιακουμάκαινα, — εὔμορφην τότε κόρην, ἀγαθὴν καὶ ἀπὸ τίμιο σπίτι, εἶδεν ἐνσκήπτουσαν κατὰ τοῦ οἴκου του τὴν ἰδίαν συμφοράν, ἡ ὁποία κατεπίκρανε καὶ τοῦ πατρός του τὰς ἡμέρας. Ὅλα του τὰ παιδιὰ τὰ ἔχανε, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Ἔβλεπες καὶ ἐγεννᾶτο ἕνα παιδὶ δυνατό, θρεμμένο, μιὰ χαρά. Δὲν ἐπρόφθανεν ὅμως νὰ βγάλῃ τὰ πρῶτα δόντια ἢ νὰ ξαπολυθῇ, καί το ἐδέχετο νεκρὸν τὸ οἰκογενειακὸν μνῆμα, εἰς τὸν νάρθηκα τῆς Παναγίας (νεκροταφεῖον ἰδιαίτερον δὲν εἶχε γίνει τότε ἀκόμη). Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ θλιβερὰ τύχη τῆς Κικῆς του, τῆς Τέτας του, τοῦ Ἀντζολοῦ του καὶ τοῦ Νιόνιου του. Ἓν μόνον ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος καὶ κατώρθωσε νὰ μεγαλώσῃ· ὁ Στάθης του. Αὐτὸ ἔμαθε γράμματα καὶ ἐπρόκοψεν. Ὅταν δὲ μὲ τὴν εὐχὴν καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ πατρός του ἠμπόρεσε νὰ γίνῃ **σαραγιάντες** — ἔχων δηλαδὴ ἀποθήκην καὶ ἐμπορευόμενος γεωργικὰ προϊόντα, — καὶ νὰ λάβῃ μίαν σειράν, μὲ τὴν βοήθειαν πάλιν καὶ μὲ τὴν εὐχὴν τοῦ πατρός του κατώρθωσε νὰ εὕρῃ καὶ μίαν νύμφην μὲ καλὴν προῖκα καὶ μὲ ἀνάπτυξιν, ὅπως δὲν θὰ την ὠνειρεύετο ποτὲ ἕνας Στέφας. Ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ ἐγεννήθη μόνη, ὡς τις φύσις προνομιοῦχος, ἡ Μαργαρίτα. Δι' αὐτῆς ἡ μαγεία ἐλύετο, τὸ σπέρμα ἐστερέωνεν. Ἀλλ' ὡς ἐὰν ἡ Μοῖρα ἐφθόνησε καὶ τὴν ὄψιμον αὐτὴν εὐτυχίαν, ἐφόνευσε πρῶτα τὴν μητέρα καὶ κατόπι τὸν πατέρα τοῦ νέου βλαστοῦ. Ὁ Γιακουμάκης ἀπέμεινε πάλιν μὲ τὴν γραῖαν σύζυγόν του, τῆς ὁποίας

Digitized by Google

εἶχον στειρεύσει οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὴν γραῖαν ἀδελφήν του, τῆς ὁποίας οὐδέποτε σχεδὸν εἶχον κλαύσει. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τῷ ἀπέμενε τόρα μία ξανθὴ ἐλπίς, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκέντρωσεν ὅλην του τὴν ἀγάπην. Ἡ Μαργαρίτα ἐλύτρωσε τοὺς γέροντας ἐκ τῆς ἀπογνώσεως καὶ εἰς τὸν οἶκόν των, σκοτεινὸν καὶ πένθιμον, ἔρριψε τὴν ἀκτῖνα τῆς χαρᾶς.

— Ἡ μάνα τση ἡ συχωρεμένη ἀπαράλλαχτη, μὰ ἔχει καὶ ἀπὸ τὸν ἀέρα τοῦ συχωρεμένου τοῦ πατέρα τση, ἔλεγεν ὁ Γιακουμάκης πρὸς τοὺς θαυμάζοντας τὴν καλλονὴν καὶ τὴν χάριν τῆς ἐφήβου ὀρφανῆς, ἐν ᾧ εἰς τὸ βλέμμα του τὸ λαμπρόν, ἤστραπτεν ὅλη ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο πρὸς τὴν ἐγγονήν του. Ἀλλ' οὐδέποτε, εἴτε ζῶντος τοῦ πατρός της, εἴτε μετὰ τὸν θάνατόν του ἐφανέρωσε πρὸς τὴν κόρην ὁλόκληρον τὸ βάθος τῆς καρδίας του. Ὁ Γιακουμάκης δὲν ἤξευρε πολλὰς διαχύσεις. Σοβαροῦ μᾶλλον χαρακτῆρος, ἴσχυε νὰ συγκρατῆται καὶ ἐκτὸς τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν εἰς τὴν Γιακουμάκαιναν διὰ τὰ πολλά της χάδια, ἡ Μαργαρίτα δὲν εἶχεν ἄλλο δεῖγμα τῆς τρυφερότητος τοῦ πάππου της. Ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ μεγάλης ὀξυδερκείας ἀνάγκη διὰ νὰ διακρίνῃ κανεὶς ὅλην τὴν ἰσχὺν τοῦ αἰσθήματός του εἰς τὴν σταθερότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐφρόντιζε νά την διαπλάσῃ, νά την διδάξῃ, νὰ διατηρήσῃ ἀνέπαφον τὴν ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς περιουσίαν της καὶ τελευταῖον νά την ἀποκαταστήσῃ. Διότι κατὰ τὴν ἰδέαν του—καὶ δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ἐνεργῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπωμένου κατὰ τὴν ἰδέαν ἄλλου, —δὲν ὑπῆρχε γάμος εὐτυχέστερος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἠγωνίζετο τόρα νὰ συνδέσῃ. Οἱ Κατσουρελαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι τῆς σειρᾶς των, τῶν ἰδεῶν των, ἔντιμοι, χριστιανοί, καλοὶ γειτόνοι, μηλιανοὶ καὶ ἀρκετὰ πλούσιοι. Ὁ Νιόνιος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ἦτο παιδί, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἄκουσε ἕνα στόμα νὰ πῇ κακό, παιδὶ τῆς δουλειᾶς καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἡσυχίας, ποῦ δὲν εἶχε κανεὶς νὰ φοβηθῇ τὸ παραμικρό. Διατὶ δὲν τον ἤθελε τοῦ λόγου της, παρακαλῶ; Διατὶ νὰ μή τον ἀκούῃ τὸ νόνο της; Διατὶ νὰ διώχνῃ τὴν εὐτυχία της; Διατὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ μπῇ κυρὰ δοξασμένη στὸ κατσουρελέϊκο; Διατὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ γλυκάνῃ μὲ τὴ χαρά της,— μήπως τῆς ἐζητοῦσαν ἄλλο; — ἐκείνους ποῦ την ἀγάπησαν καί την ἀνάθρεψαν;

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐρωτήσεις διεσταυροῦντο εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ πάππου, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχήν. Διατὶ νἀρνεῖται; Ἦτο τόσω φυσικὸν νἀπορῇ καὶ νὰ ἐρωτᾷ. Ἀληθῶς δύο πράγματα ἦσαν ἀνώτερα τῆς ἀντιλήψεώς του: τὸ ὅτι ἡ ἐγγονή του ἠμποροῦσε νἀγαπᾷ ἢ νἀγαπήσῃ κανένα ἄλλον καὶ τὸ ὅτι ἠμποροῦσε νὰ μὴν ἦτο ἐντελῶς Στεφοπούλα, ὅπως καὶ καλὰ τὴν ἤθελεν, ὁμοιάσασα πολὺ περισσότερον πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῆς μητρός της—οἰκογένειαν λαϊκὴν μέν, ἀλλὰ φερομένην ἤδη μ' ἔκτακτον ὠστικὴν δύναμιν διὰ μέσου τῆς κοινωνίας καὶ ἀνερχομένην ὑψηλά, ὑπερήφανον καὶ ἀκατάδεκτον, διὰ τὸ ὁποῖον, μετὰ τὸν θάνατον μάλιστα τῆς κυρίας Στέφα, αἱ μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν σχέσεις δὲν ἦσαν πολὺ στεναί. Καὶ κατεῖχε μὲν τὰ στοιχεῖα ὁ Γιακουμάκης νὰ σκεφθῇ καὶ νά τα εὕρῃ μόνος του ὅλ' αὐτά· ἀλλ' ἡ πρόληψις, ἡ παλαιόθεν ἐρριζωμένη, ἡ ἕξις, ἡ τάσις δὲν ἄφιναν εἰς τὸν παλαιὸν αὐτὸν ὀργανισμὸν τὴν λογικὴν ἐλευθέραν. Θὰ ἔκαμνεν ἴσως δουλειά, ἂν τοῦ τὰ ἔλεγε κανείς. Ἀλλὰ ποῖος;

Τίποτε καὶ κανείς... Καὶ ἡ **Παλιγγενεσία** σήμερον δὲν εἶχε τίποτε, σχεδὸν τίποτα... Μόλις ὁ Γιακουμάκης ἐπρόφθασε νἀναγνώσῃ τὸ ἄρθρον καὶ τὰ **Διάφορα** τῆς πρώτης ἡμερομηνίας, ὅταν τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Παναγίας ἤρχισε νὰ σημαίνῃ *μὲ τὴν μίαν*—καμπάναν δηλαδή,—τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως. Τὸ μονότονον καὶ ἰσχνόφωνον ἐκεῖνο ντίν-νταν-νταν, ντίν-νταν-νταν, ὑπέρρινον θὰ ἔλεγες, ἠκούσθη ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν κατ' ἀρχὰς οὕτω προσκαλοῦν, καὶ εἶτα ἐχάθη, κατεπνίγη, εἰς τὸν χείμαρρον τῶν ἤχων ὅλων τῶν ἄλλων κωδώνων, κρουομένων ὁμοῦ. Ἡ πληθὺς τῶν φθόγγων ἐκείνων τῆς συνηχήσεως ἐξέφευγεν ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου καὶ διεχύνετο ποικίλη, διαυγής, παιγνιώδης, τρελή, τεμνομένη κατ' ἴσα διαστήματα ἀπὸ τὰς βαρείας κρούσεις τοῦ μεσαίου κώδωνος, τοῦ μεγαλοφώνου καὶ δεσποτικοῦ. Ἡ κωδωνοκρουσία παρετάθη ἐπ' ὀλίγην ὥραν ἀκόμη καὶ ὅταν ἐσιώπησεν, ὁ βόμβος μόνον ἠκούετο ἐκ τῶν μυρίων δονήσεων, γλυκύς, πραΰντικός, ἐξασθενούμενος ὁλοὲν ἀνὰ τὸν πολυκύμαντον ἀέρα... Εἰς τὴν ἁρμονικὴν αὐτὴν πρόσκλησιν, τὴν ὁποίαν τόσον εἶχον συνειθίσει τὰ γεροντικά του ὦτα, ὁ Γιακουμάκης ἦτο ἀνέκαθεν πιστός. Ἠγέρθη, εὗρε καὶ ἐφόρεσε τὸ κασκέτον του, χωρὶς ἀκόμη νὰ ὑψώσῃ διόλου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα, τῆς ὁποίας τὸν ἐνδιέφερε τὸ τελευταῖον διάφορον, ἐδίπλωσε κατόπι τὸ φύλλον εἰς τέσσαρα κανονικῶς, ἔχυσεν ἀπὸ πρασινοχρόου ραμινίου ὕδωρ εἰς τὸ μικρόν του ποτήριον νὰ βρέξῃ τὸν λάρυγγά του καὶ κατῆλθε τὴν κλίμακα φωνάζων πρὸς τὴν ἀγαπητὴν ἀδελφήν του τὸ στερεότυπον:

«Ἂν ἔρθῃ νά με γυρέψῃ κανείς, πές του ἔτσι ἀπολύσῃ ἡ Ἐκκλησία.

— Ναῖσκε, κόπιασε στὸ καλό!» ἀντεφώνησεν ἡ δεσποινὶς ἀπὸ τοῦ μαγειρείου, ὅπου, ἔτσι γιὰ κάτι νὰ κάνῃ, ἐφύσα τὰ ξύλα, βήξασα συγχρόνως πνιγηρῶς καθὼς ἀνύψωσε τὴν βραχνὴν φωνήν, ἐκ τοῦ καπνοῦ.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

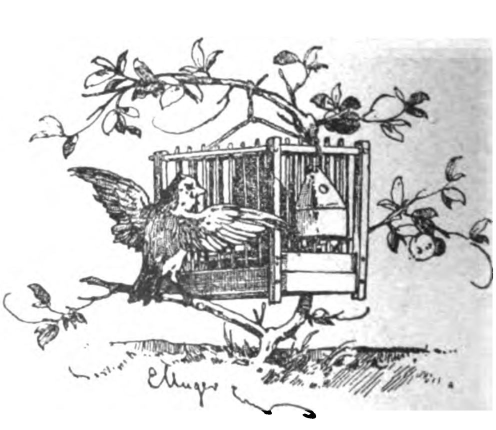

Digitized by Google

Θερινὴ πρωΐα.

Digitized by Google

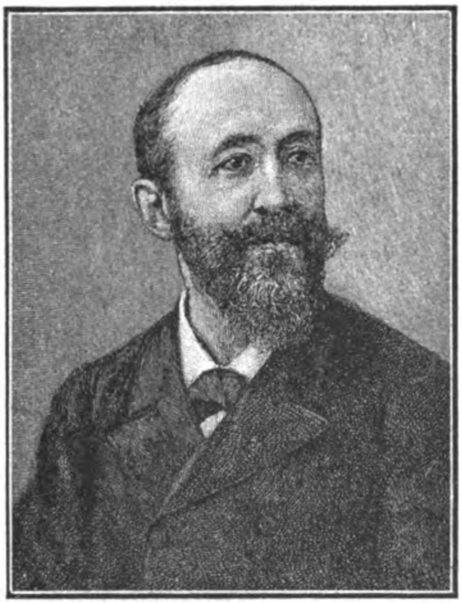

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΛΑΡΕΤΙ

Ὁ Ἰούλιος Κλαρετὶ ἐγεννήθη ἐν Λιμόγῃ τὸ 1840. Ἅμα ὡς ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἐν Παρισίοις, ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας διεκρίθη ἐν αὐτῇ, κυρίως διὰ τῆς ἐκτάκτου συγγραφικῆς φιλοπονίας ἣν ἀνέπτυξεν. Ὑπῆρξε συνεργάτης τῶν πλείστων παρισινῶν ἐφημερίδων, γράφων ἐν ταὐτῷ εἰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν· οὕτω τοῦ «Φιγαρῶ» καὶ τῆς «Ἐθνικῆς Γνώμης» συνέτασσε τὴν θεατρικὴν κριτικὴν καὶ τῆς «Illustration» τὴν καθ' ἑβδομάδα διάλεξιν, καὶ τόσων ἄλλων φύλλων ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων ἐπλούτιζε τὴν ὕλην διὰ τῶν περὶ παντοίων ἀντικειμένων ἄρθρων του, ἅτινα ἀνεκαίνισαν τὴν χρονογραφικὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς ὑπόδειγμα δημοσιογραφικοῦ ὕφους. Ἀλλὰ τὰ ἰσχυρότερα δείγματα τῆς χάριτος τοῦ λόγου, καὶ τῆς γονιμότητος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ παρέσχε συντάσσων ἐπὶ ἔτη τὴν «Παρισινὴν Ζωὴν» τοῦ «Χρόνου» τῶν Παρισίων, χρονογραφικὸν εἶδος τὸ ὁποῖον αὐτὸς οὕτως εἰπεῖν ἐδημιούργησε καὶ ἀνύψωσε καταστήσας δι' αὐτοῦ δημοτικώτατον τὸ ὄνομά του.

Ἀλλ' ὁ Κλαρετὶ εὐμοιρῶν καὶ τοῦ χαρίσματος τῆς εὐγλωττίας, ἐποίησε καὶ δημοσίας διαλέξεις· ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἕνεκα μιᾶς τοιαύτης διαλέξεώς του περὶ Βερανζέ, ἀπηγορεύθη αὐτῷ τὸ δημοσίᾳ λαλεῖν. Ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν τύρβην τῆς ἐποχῆς, παρέστη ὡς μάρτυς εἰς τὴν περίφημον δίκην τοῦ πρίγκηπος Πέτρου Βοναπάρτου, φονεύσαντος τὸν πολίτην Νουάρ, ἐξετέθη ἅπαξ ὡς βουλευτής, ἀλλ' ἀπέτυχε. Δὲν περιωρίσθη δὲ μόνον εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἀλλὰ συνέγραψε πολλοὺς τόμους ἱστορικῶν καὶ μυθιστοριογραφικῶν ἔργων, οἵτινες εἵλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ καὶ ἠξιώθησαν τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἐπιφανῶν. Τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ ἐδημοσίευσεν ὀνομάζεται «Πραιριάλ», ἐκ τοῦ μηνὸς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς ὁποίας ζοφερὰς σκηνὰς ἀπεικονίζει. Ὁ μέγας ἱστορικὸς Μισελὲ εἶπε περὶ αὐτοῦ: «Τὸ βιβλίον τοῦ Κλαρετὶ μοῦ ἐπροξένησε φρικίασιν, τόσον εἶνε καυστικόν, καὶ τόσον σκληρῶς ἀληθές!» Τὰ γνωστότερα παρ' ἡμῖν ἐκ τῶν μυθιστορημάτων αὐτοῦ εἶνε τὸ «Ἑκατομμύριον», ἡ «Ἀμερικανίς», ἡ «Σημαία», ὁ «Κύριος Ὑπουργός», τὰ πλεῖστα μεταφρασθέντα καὶ ἀγαπητὰ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ κοινῷ καθὼς καὶ ἄλλα διηγήματα τοῦ αὐτοῦ. Τῶν μυθιστορημάτων αὐτοῦ ἐπῃνέθη τὸ μεμετρημένον, τὸ ἐγκρατές, τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινον, ἔξω πάσης ὑπερβολικῆς ῥοπῆς πρὸς ἰδανιστικὰς φαντασιοπληξίας ἢ πρὸς ἀσεμνογραφίας πραγματιστικάς. Ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, δὲν ἐνθυμούμεθα τίνος, ἐκτενῆ ἀνάλυσιν ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων» ὁ Ἰούλιος Σίμων, ἐθεωρήθη δέ, ὡς καὶ πράγματι ἦτο, ἡ κρίσις τοῦ γηραιοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ὡς προμήνυμα τῆς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν προσεχοῦς εἰσόδου αὐτοῦ. Καὶ ὄντως τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1889 ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἐδεξιώθη πανηγυρικῶς τὸν νέον αὐτῆς ἑταῖρον, τὸν Ἰούλιον Κλαρετί, διάδοχον τοῦ ἐπιφανοῦς κριτικοῦ καὶ δημοσιογράφου Κυβιλλιὲ Φλερύ, διὰ τῶν μελιρρύτων χειλέων τοῦ Ρενάν, ὅστις ἐξεφώνησε τὸν ἐπὶ τῆς ὑποδοχῆς λόγον. «Ἔκτοτε (μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ **Πραιριάλ**) εἶπεν αὐτῷ ὁ Ρενὰν πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὡδεύσατε ἀπὸ ἐπιτυχίας εἰς ἐπιτυχίαν. Ἀφοῦ διετρέξατε τοὺς κύκλους τοῦ ᾅδου, ἐπανελάβετε τὸ μειδίαμά σας τόσον φυσικόν, ὥστε πολλοὶ ἐπίστευσαν ὅτι καθ' ὅλον ὑμῶν τὸν βίον δὲν ἐπαύσατε νὰ μειδιᾶτε. Τὸ πνεῦμά σας, εὔστροφον ἐν ταὐτῷ καὶ ἑδραῖον, παθαινόμενον, καὶ ἱκανὸν νὰ κατισχύσῃ τοῦ πάθους του, λίαν ταχέως εὐηρέστησεν εἰς τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐχειροκρότησεν εἰς τὸ θέατρον, σᾶς παρηκολούθησεν εὐμενῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῷ μυθιστορήματι, σᾶς ἀνέγνωσεν ἀπλήστως εἰς τὰς ἑβδομαδιαίας χρονογραφίας σας, νέον εἶδος, τὸ ὁποῖον, τρόπον τινά, ἀντικατέστησε τὸ ἀρχαῖον ἐν τῷ γαλλικῷ τύπῳ εἶδος τῆς ἀνταποκρίσεως. Τὰ ἐγκριτώτατα τῶν ὀργάνων τῆς κοινῆς γνώμης σᾶς ἐνεπιστεύθησαν τὰς στήλας των πρὸς ἄρθρα ἡμερήσια, τὰς συνοπτικὰς ἐκείνας κρίσεις εἰσηγητοῦ, κατατάσσοντος καὶ καθορίζοντος τὸ ζήτημα καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐπαφίνοντος τὴν φροντίδα τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ ἐξερευνήσεως αὐτοῦ».

Συνέγραψε καὶ δραματικά τινα ἔργα ὁ Κλαρετί. ἀλλὰ διὰ τὸ θέατρον εἰργάσθη κυρίως καὶ σημαντικῶς ὡς διευθυντὴς τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας», τοῦ πρώτου ἐθνικοῦ θεάτρου τῶν Γάλλων. Ἀπὸ ἐτῶν διατελῶν ἐν τῷ ὑψηλῷ τούτῳ ἀξιώματι, περιῆλθε κατ' αὐτὰς εἰς διάστασιν μετὰ τῆς δεσποινίδος Ραϊζεμπεργ, τῆς φημισμένης τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου ἠθοποιοῦ, φῆμαι δὲ διεσπάρησαν περὶ ἀποχωρήσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ θεάτρου, διαψευσθεῖσαι.

Ὁ Ἰούλιος Κλαρετὶ εἶνε ἐξαιρέτως γνωστὸς καὶ ἀγαπητὸς παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ ὄχι μόνον ὡς συγγραφεὺς ἀλλὰ καὶ ὡς φίλος τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῶν εὐγενεστέρων, εἰς διαφόρους περιστάσεις ὑψώσας τὴν σθεναρὰν φωνήν του καὶ εὐγλώττως ὑπεραμυνθεὶς αὐτῆς.

* *

Digitized by Google

ΠΕΙΡΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ
ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΝΑΞΟΥ

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων πειρατῶν οἵτινες κατὰ τοὺς Τουρκικοὺς χρόνους περιήρχοντο τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας λεηλατοῦντες τὰ προστυχόντα αὐτοῖς πλοῖα καὶ παραβλάπτοντες παντοιοτρόπως τὰς νήσους καὶ παραλίους πόλεις, ἦτο καὶ ὁ ἐκ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαρχίας Προβηγκίας περίφημος ἐφοπλιστὴς Hugues de Creveliers.

Οὗτος ἀφοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη περιεπλανήθη ἀνὰ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς λεηλατῶν αὐτά, ἐξώπλισε διὰ τῶν ἀποκτηθέντων χρημάτων μοῖράν τινα στόλου καὶ ἐπεχείρησε κατὰ πρῶτον ἱπποτικὴν ἐκστρατείαν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει.

Ἀτυχῶς αἱ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κατορθωμάτων αὐτοῦ ἐναπομείνασαι ἡμῖν πληροφορίαι εἰσὶν ἐλάχιστοι. Μόνον ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ἰησουίτου Robert Sauger ἐκδοθέντι ἐν Παρισίοις τῷ 1698 συγγράμματι ὑπὸ τὸν τίτλον «Histoire nouvelle des anciens ducs et autres souverains de l' Archipel avec la description des principales isles et des choses les plus remarquables qui s' y voyent encore aujour d' huy», εὑρίσκομεν λεπτομερείας τινάς. Ἐκ τοῦ συγγράμματος δὲ τούτου ἠρύσθησαν τὰ ὅσα περὶ Creveliers ἐκθέτουσι διάφοροι ξένοι συγγραφεῖς καθὼς καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ κ. Ἀλ. Καράλης ἐν τῷ περιοδικῷ «Ὅμηρος». (Ἐν Σμύρνῃ, φυλλάδιον Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1875).

Σκοπὸς τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίξεως τοῦ Creveliers ἦν, κατὰ τὸν Sauger ὅστις καὶ προσωπικῶς ἐγνώρισεν αὐτόν, νὰ καταστῇ κύριος τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Πελοποννήσιοι μὴ ἀνεχόμενοι τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν ὑπεσχέθησαν αὐτῷ ἐνόρκως τὴν βοήθειάν των. Τῷ ἀπέστειλαν δὲ τὸν ἀρχηγόν των Λυμπεράκην ὅστις ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἑτοιμάσῃ δι' αὐτὸν 5,000 ἕως 6,000 ἄνδρας. Ὁ Creveliers στηριχθεὶς ἐπὶ τῶν λόγων αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Μάνης μεθ' ὅλων τῶν πλοίων του καὶ ἀποβιβάσας 500 ἄνδρας καὶ 40 τηλεβόλα, ἤρξατο τῆς πολιορκίας φρουρίου τινὸς ὅπερ ἔκτισαν οἱ Τοῦρκοι. Μετά τινας ἐφόδους ἀφίκετο ὁ Λυμπεράκης μετὰ 800 μόνον ἀόπλων Μανιατῶν ἀντὶ τῶν ὑποσχεθέντων ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν. Οὕτω, μετά τινας εἰσέτι ἀνεπιτυχεῖς ἐφόδους, ὁ Creveliers ἀπῆρε τῆς Μάνης μετὰ τῶν πλοίων του.

Ἔκτοτε ἤρξατο διατρέχων τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐπιφέρων μεγάλας ζημίας εἰς τὰς νήσους, ἰδίως εἰς τὴν Ἄνδρον ἥτις καὶ ἀντέστη αὐτῷ. Κατέστη δὲ ἀπόλυτος σχεδὸν ἄρχων τῶν νήσων ἐπὶ 14 ἔτη, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ φόρους κατέβαλλον αὐτῷ πανταχοῦ. Ἡ Πάρος ἦν τὸ σύνηθες αὐτοῦ ὁρμητήριον ἐκεῖθεν δὲ ἠργυρολόγει τὰς Ἑλληνικὰς νήσους.

Ἡ σπουδαιοτέρα ἐξ ὅλων τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Creveliers ἦν, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, ἡ τῆς ἐν Μιτυλήνῃ πόλεως Πέτρας εἰς ἣν εἰσελθὼν ἀθορύβως τῇ 12 Μαρτίου 1676 μετὰ 800 ἀνδρῶν καὶ ἐκπλήξας τοὺς βαθέως ὑπνώττοντας Τούρκους, ἥρπασεν ἐντὸς τριῶν ὡρῶν πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθη καί, αἰχμαλωτίσας 500 ἄνδρας, ἀπῆλθεν.

Ὁ Sauger καίτοι, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὑπῆρξε μάρτυς τῶν ἐν Νάξῳ πειρατικῶν πράξεων τοῦ Creveliers καὶ τῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ πολλῶν καὶ διαφόρων πλοιάρχων, ὅμως οὐδὲν ἀπολύτως ἀναφέρει ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ.

Εὐτυχῶς οἱ ἐν Νάξῳ Καπουτσῖνοι διεφύλαξαν ἡμῖν ἀρκετὰς σημειώσεις ἐν τῷ παλαιῷ κώδικι τῆς Μονῆς αὐτῶν, ἐξ ὧν μανθάνομεν ἀγνώστους ὅλως λεηλασίας τῆς Νάξου διαπραχθείσας ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Creveliers.

Αἱ σημειώσεις αὗται εἰσὶ Γαλλιστὶ γεγραμμέναι· παρατίθημι δ' αὐτὰς ἐν μεταφράσει κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ὡς εὑρίσκονται ἐν τῷ κώδικι:

1675.

Λεηλασία τοῦ Μπούργου. (¹)

Τῇ 21 [Ὀκτωβρίου], ἑορτῇ τῆς ἁγίας Ὀρσούλας, ὁ Μποῦργος ἐλεηλατήθη ὑπὸ δύο γαλιοτῶν τοῦ πλοιάρχου Creveliers διοικουμένων ἡ μὲν ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Falao, Γάλλου τὴν ἐθνικότητα, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Μιχέλη Μανιότου. Ἡ λεηλασία αὕτη διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 3 μετὰ μεσημβρίαν ὥρας μέχρι τῆς πρωίας τῆς ἐπιούσης, ὥστε δὲν ἔμεινεν οὐδεμία σχεδὸν οἰκία χωρὶς νὰ λεηλατηθῇ καὶ ἐρημωθῇ. Πλεῖσται γυναῖκες παρεβιάσθησαν καὶ 4 ἢ 5 κρυβεῖσαι ἀνευρέθησαν. Οἱ πειραταὶ δὲν ἐσεβάσθησαν οὔτε τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, (²) οὔτε τοὺς ἱερεῖς, οὔτε τοὺς Καπουτσίνους, οὔτε τοὺς Ἰησουίτας οἵτινες προσεπάθησαν παντὶ σθένει νὰ τοὺς ἐμποδίσωσιν.

Μετά τινας ἡμέρας, οἱ κύριοι πρόκριτοι Ἀνατολικοὶ τοῦ Μπούργου ἦλθον ἐν σώματι νὰ εὐχαριστήσωσι τοὺς Καπουτσίνους διὰ τὰς ἀξιολόγους ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφερον αὐτοῖς. Οἱ Κα-

(¹) Ἡ συνοικία αὕτη τῆς πόλεως Νάξου κατῳκεῖτο, καθὼς καὶ σήμερον, ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν. Ἐν τῷ φρουρίῳ οἰκοῦσιν οἱ Δυτικοί.

(²) Ἐννοεῖ τὸν Λατῖνον Ἀρχιεπίσκοπον Βαρθολομαῖον Πόλλαν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος οὗτος ὃν πολλάκις θ' ἀπαντήσωμεν ἐνταῦθα ἐνεργὸν λαμβάνοντα μέρος πρὸς περιστολὴν τῶν ὑπὸ τῶν πειρατῶν διαπραττομένων ἐν Νάξῳ ληστεύσεων καὶ βιαιοπραγιῶν, ἐγεννήθη, ὡς ἐξάγεται ἐκ διαφόρων σημειώσεων τοῦ αὐτοῦ κώδικος, ἐν Σύρῳ· ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα παρὰ τοῖς ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ Καπουτσίνοις καὶ εἶτα ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ σχολὴν τῆς Προπαγάνδας ὅπου ἐξεπαιδεύθη. Ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ διωρίσθη Vicaire Apostolique εἰς Σίφνον ὅπου διέμεινεν ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη. Εὑρισκόμενος δὲ ἐν Ῥώμῃ ὅτε ἐπρόκειτο ὁ διορισμὸς Ἀρχιεπισκόπου ἐν τῇ χηρευούσῃ Ἀρχιεπισκοπικῇ ἕδρᾳ Παροναξίας, ἕνεκα τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ῥαφαὴλ Σχιαθίνη, κατώρθωσε διά τινος φίλου του Καρδιναλίου καὶ διωρίσθη ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τῷ 1659. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀφίκετο εἰς Νάξον καὶ διώκησε τὴν Ἐκκλησίαν του μέχρι τῆς 13 Φεβρουαρίου 1691 (ἔ. ν.) ὅτε ἀπέθανεν ὑπὸ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας ἐν ἡλικίᾳ 65 ἐτῶν. Περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ εὕρηται καὶ ἔν τινι τῶν ἐν τῇ Δημαρχίᾳ Νάξου ἀποκειμένων κωδίκων τῆς Ἀνατολικῆς Μητροπόλεως Παροναξίας, ἡ ἑπομένη σημείωσις «..Καὶ εις τὰ 1691 Φεβρουαρίου δ΄. [ἔ. π.] ἡμέρα τετράδι της προφωνισιμου ἐκοιμήθη ο μακαριτης κὺρ Βαρθολομαιος Πόλας Παροναξίας μητροπολίτης Λατίνων».

Digitized by Google

πουτσῖνοι ἔπραξαν πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθησαν τρέχοντες τῆδε κακεῖσε ὅπως ἐμποδίσωσι τὰς ἀταξίας τῶν πειρατῶν εἷς τῶν ὁποίων ἐκτύπησε διὰ τοῦ ὅπλου, εἰς τὴν κοιλίαν, τρὶς ἢ τετράκις, τὸν Πατέρα Πολύκαρπον, ἡγούμενον (¹).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λεηλασίας ταύτης, οἱ πλεῖστοι κάτοικοι τοῦ Μπούργου, καὶ αὐτοῦ τοῦ φρουρίου οἵτινες ἐφοβήθησαν μὴ πάθωσι τὸ αὐτό, κατέφυγον εἰς τὸ μοναστήριόν μας καὶ ἐπληρώθησαν ἀνθρώπων καὶ σκευῶν ἡ Ἐκκλησία, ἡ αἴθουσα, ὁ ἄνω καὶ ὁ κάτω κοιτὼν καθὼς καὶ ὅλα τὰ δωμάτια. Οἱ πειραταὶ ἰδόντες διὰ τῶν παραθύρων τοσοῦτον πλῆθος ἐν τῷ μοναστηρίῳ μας ἔρριψαν βολάς τινας κανονίου ἐκ μιᾶς τῶν γαλιοτῶν ἥτις εὑρίσκετο *εἰς τσὴ δύο πέτραις* (²), καὶ μία σφαῖρα ἐκτύπησεν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἐξώστου τὸν ὁποῖον διεπέρασε καθὼς καὶ τὴν θύραν τῶν ἀποπάτων.

Οἱ αὐτοὶ κύριοι Ἀνατολικοὶ παρεκάλεσαν ἐκ μέρους τῆς κοινότητος τοῦ Μπούργου τοὺς Σ. Σ. Ἀρχιεπισκόπους Ἕλληνα (³) καὶ Λατῖνον, καθὼς καὶ τὸν ἡμέτερον ἡγούμενον, ἐξαιρέσει τῶν Ἰησουϊτῶν, νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἀμοργὸν ὅπου εὑρίσκετο ὁ πλοίαρχος Creveliers διὰ νὰ παραπονεθῶσιν ἐπὶ ταῖς ἀταξίαις τῶν γαλιοτῶν του καὶ ζητήσωσι δικαιοσύνην. Ὁ Creveliers ὑπεδέξατο αὐτοὺς λίαν εὐμενῶς καὶ ὑπεσχέθη δικαιοσύνην. Ἐξαπέστειλε δ' ἐπὶ τούτῳ λέμβον εἰς ἀναζήτησιν τῶν γαλιοτῶν ἵν' ἀποδώσῃ τὰ ἁρπασθέντα σκεύη. Ἐν τούτοις οὐδὲν ἐπεστράφη καὶ ἡ ὑπόθεσις ἔμεινεν οὕτω. [σελ. κώδικος 117-118].

Περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου ἤρξαντο οἱ κάτοικοι (⁴) τῆς ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου καὶ τῆς κατασκευῆς προμαχώνων πανταχόθεν. Ἔκτισαν δὲ πάντα τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τὰ ὁποῖα ἦσαν ὀλίγον χαμηλὰ πρὸς τὸν Μποῦργον, καθὼς καὶ ὅλας τὰς θύρας τὰς συγκοινωνούσας μετ αὐτοῦ. Ἄφησαν μόνον τὰς τρεῖς κοινὰς πύλας τοῦ φρουρίου. . . . . [σελ. κώδικος 118].

1676.

Φόνος δύο πειρατῶν ὑπὸ τῶν Ναξίων.

. . . .

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, Μεγάλην Πέμπτην περὶ τὴν μεσημβρίαν, ἔφθασεν εἰς τὸν ἡμέτερον λιμένα ὁ πλοίαρχος ὁ ὀνομαζόμενος μικρὸς Δανιήλ, μετὰ τῆς γαλιότας του, καὶ τὸ Μέγα Σάββατον, 4 Ἀπριλίου, ὅλοι οἱ πειραταὶ ἀπεβιβάσθησαν ἐκτὸς πέντε ἢ ἕξ οἵτινες ἔμειναν πρὸς φύλαξιν τῆς γαλιότας. Οἱ ἀποβιβασθέντες μετέβησαν τῆδε κακεῖσε, ἄνευ ὅπλων οἱ πλεῖστοι, διὰ ν' ἁρπάζωσι τοὺς ἀμνοὺς καὶ τὰ κρέατα τὰ ὁποῖα οἱ ποιμένες ἐκόμιζον εἰς τὸ φρούριον. Οἱ κάτοικοι τοῦ φρουρίου, φοβηθέντες ὅτι θὰ ἑώρταζον ἐν νηστείᾳ τὸ Πάσχα, ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἐξῆλθον κατὰ τῶν πειρατῶν οἵτινες ἦσαν διεσκορπισμένοι. Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ Ἰησουῖται τοὺς ὑπεκίνησαν εἰς τὴν ἔξοδον ταύτην, τοὺς ἐνεθάρρυναν καὶ ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν.

Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος μὲ σπάθην ἀνὰ χεῖρας, ὁ Πατὴρ Ροβέρτος Ἰησουΐτης (¹) μὲ πυροβόλον ὅπλον παρώτρυνον αὐτοὺς ὅπως μετὰ θάρρους καὶ ἄνευ οὐδενὸς φόβου τῶν συνεπειῶν προσβάλλωσι καὶ κτυπήσωσι, καθόσον οὗτοι ἀνελάμβανον τὴν εὐθύνην δι' ὅλα ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Μελίτῃ, καὶ ἀπέναντι τοῦ κ. Creveliers τοῦ ὁποίου τὴν σημαίαν ἔφερεν ἡ γαλιότα.

Οἱ λοιποὶ Ἰησουῖται ἄλλοι μὲν ὡπλισμένοι διὰ ξιφῶν ἄλλοι δὲ διὰ πυροβόλων καὶ ῥάβδων, ἤτοι ὁ P. Piperie, ὁ P. Pierre, ὁ f. Francois, ὁ f. Charle καὶ ὁ f. Thomas, ἐξῆλθον μετὰ τῶν ἄλλων. Οὕτω, συναντήσαντες παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (²) ἕνα πειρατὴν μόνον, Ναξιακῆς καταγωγῆς, καλούμενον Metaxioto, ἔσφαξαν καὶ κατεκρεούργησαν αὐτόν. Ὁ κύριος Χρυσάκης Ἰουστινιανὸς ἐκτύπησε πρῶτος αὐτόν. Ἐφόνευσαν δὲ διὰ ῥοπάλου καὶ ἕναν ἄλλον, ἐκ Μελίτης, ὄπισθεν τοῦ κήπου τοῦ κυρίου Σκληροῦ (³). Τὰ δύο ταῦτα πτώματα ἔμειναν ἐκεῖ ἄταφα. Οἱ κύνες κατέφαγον τὸ ἧπαρ καὶ τὴν καρδίαν τοῦ πρώτου. Μετὰ ταῦτα ἐτάφησαν ἐν τῇ ὁδῷ παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Συνήντησαν πρὸς τούτοις καὶ πλείστους ἄλλους τοὺς ὁποίους ἀφοῦ ἐκακοποίησαν καὶ ἐπλήγωσαν, ὡδήγησαν ἐν τῷ φρουρίῳ ὅπου τοὺς ἐφυλάκισαν ἔν τινι οἰκίᾳ ἀνηκούσῃ εἰς τοὺς Ἰησουΐτας. Κατόπιν προσεκάλεσαν τὸν πλοίαρχον Δανιὴλ ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι θὰ τῷ ὁμιλήσωσιν, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ μεταβῇ· δώσαντες δ' αὐτῷ λόγον ὅτι δὲν ἤθελον πράξει τι κατ' αὐτοῦ, μετέβη καὶ ἐκρατήθη ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰησουϊτῶν. Οἱ πρόκριτοι ἐσκέφθησαν τότε νὰ εἰδοποιήσωσι περὶ ὅλων τὸν κ. Creveliers ὅστις εὑρίσκετο ἐν Παροικίᾳ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγένετο συνέλευσις, ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Ἰησουϊτῶν, εἰς ἣν παρευρέθησαν ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Πατὴρ Ροβέρτος καὶ οἱ πρόκριτοι. Προυτάθη δὲ νὰ μεταβῶσι πρὸς ἀντάμωσιν τοῦ κ. Creveliers, ἀλλ' ὁ Πατὴρ Ροβέρτος δὲν ἤθελε νὰ μεταβῇ φόβῳ μὴ συναντήσῃ καθ' ὁδὸν πειρατὰς οἵτινες νὰ κακοποιήσωσιν αὐτόν· οὕτω δὲ ὁμοφώνως ἀπεφασίσθη νὰ τῷ γράψωσιν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ Πατὴρ Ροβέρτος τῷ ἔγραψαν καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, 5 Ἀπριλίου, ἀπεστάλη τὸ γράμμα. Μὴ δυνηθέντες δὲ νὰ λάβωσιν ἀπάντησιν

(¹) Ὁ Πολύκαρπος (de Sezane), διωρίσθη ἡγούμενος τῶν ἐν Νάξῳ Καπουτσίνων τῷ 1669. Ἀφίκετο ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ τὴν 24 Ἀπριλίου 1670 καὶ ἀνεχώρησε τὴν 30 Ἀπριλίου 1676 μετατεθεὶς εἰς Χίον ὅπου καὶ ἀπέθανε τῇ 4 Ἀπριλίου 1677.

(²) Οὕτω σημειοῦται Ἑλληνιστὶ ἐν τῷ κώδικι ἡ ὀνομασία τῆς θέσεως. Αὕτη εἶναι βεβαίως ἡ νῦν καλουμένη «Τουρλίτες» ἔνθα δύο βράχοι πλησίον, ἐξέχοντες πολὺ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

(³) Τὸν Σεραφείμ.

(⁴) Ἕνεκα βεβαίως τοῦ φόβου τῶν πειρατῶν.

(¹) Ὁ Ἰησουΐτης οὗτος ὃν πολλάκις θ' ἀπαντήσωμεν ἐν ταῖς σημειώσεσι ταύταις εἶναι ὁ Sauger ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἱστορίας τῶν ἀρχαίων δουκῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους κτλ.» ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἐν Νάξῳ τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1709.

(²) Ἡ Ἐκκλησία αὕτη δὲν σώζεται σήμερον. Ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν πέντε λεπτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως Νάξου.

(³) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ κήπου, καὶ ἡ ὀνομασία ἣν φέρει μέχρι σήμερον ἡ θέσις αὐτή.

Digitized by Google

ἐγκαίρως, ἕνεκα τοῦ σφοδρῶς πνεύσαντος ἀνέμου, ἀπέλυσαν τὴν Δευτέραν, 6 Ἀπριλίου, τὸν ῥηθέντα πλοίαρχον—μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ οἵτινες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν γαλιόταν—, ἀφοῦ προηγουμένως συνεφιλιώθησαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ὑποσχεθῇ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ὅτι δὲν θὰ προυξένει ποτὲ βλάβην τινὰ εἰς τὴν νῆσον Νάξον ἕνεκα τῆς κακῆς ὑποδοχῆς τὴν ὁποίαν τῷ ἔκαμον. Διὰ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἐγγυήθησαν, δι' ἐξωτερικοῦ τύπου, ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ Πατὴρ Ροβέρτος.

Τὴν 8ην τοῦ μηνός, ἡμέραν Τετάρτην, ἀφίκετο εἰς ἀπεσταλμένος τοῦ κ. Creveliers κομίζων ἀπάντησιν ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς ἣν οἱ πρόκριτοι τῷ ἔγραψαν, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις εἶχεν ἐξομαλυνθῆ. [σελ. κώδ. 132-133].

Ζημίαι ὑπὸ τῶν πειρατῶν ἐν τῷ χωρίῳ Σαγκρὶ (¹)

Τῇ 16 [Ἀπριλίου] ἔφθασαν καὶ περιέπλεον τρεῖς γαλιόται ὑπὸ σημαίαν τοῦ κ. Creveliers, κυβερνώμεναι ὑπὸ τῶν πλοιάρχων Δανιὴλ — ὅστις ἤθελε νὰ ἐκδικήσῃ τὴν προσβολὴν τὴν ὁποίαν τῷ ἔκαμον κατὰ τὸ Πάσχα εἰς Νάξον—, καπιτὰν Negro καὶ καπιτὰν Μιχέλη Μανιότου, οἵτινες συνέλαβον πλεῖστα ζῷα καὶ προὐξένησαν ζημίας τινὰς εἰς Σαγκρὶ καὶ ἄλλα χωρία. Αἱ πράξεις αὗται ἠνάγκασαν τοὺς προκρίτους νὰ πέμψωσιν ἐπιστολήν, γεγραμμένην ὑπὸ τοῦ Πατρὸς Ροβέρτου, πρὸς τὸν κ. Creveliers, δι' ἧς ἐκθέτοντες αὐτῷ τὰ συμβάντα ἐκήρυσσον συνάμα ὡς πρωταίτιον ὅλων, τὸν καπετὰν Δανιήλ. Ὁ Creveliers ἔγραψεν, εἰς ἀπάντησιν, πρὸς τὸν Πατέρα Ροβέρτον, τῇ 18, δι' ἐπίτηδες λέμβου, ὅτι ἐκράτει τὸν Δανιὴλ καὶ ὅτι ἂν ἐπεθύμει ἠδύνατο νὰ τῷ ἀποστείλῃ αὐτὸν διὰ νὰ τὸν κάμωσιν ὅτι ἤθελον.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνταπήντησαν, ὁ δὲ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος ἐξαπέστειλε Παπικὸν ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ ῥηθέντος πλοιάρχου Δανιήλ, ἵνα δημοσιευθῇ εἰς Πάρον καὶ τοιχοκολληθῇ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς *Καταπολιανῆς* καὶ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Ναούσῃ. Τούτου γνωστοποιηθέντος εἰς τὸν ῥηθέντα Δανιήλ, εὑρισκόμενον τότε ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ κ. Creveliers, ἀπήντησεν ὅτι προετίμα ν' ἀποθάνῃ εἰς τὸ στόμιον ἑνὸς πυροβόλου ἢ νὰ ὑποστῇ τὴν προσβολὴν ταύτην καὶ ὅτι προσεφέρετο νὰ πληρώσῃ κάλλιον τὴν ζημίαν τὴν ὁποίαν ἔκαμε μετὰ τῆς γαλιότας του.

Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν κ. Creveliers νὰ πέμψῃ ἐπίτηδες λέμβον εἰς Νάξον, τὴν 21 τοῦ μηνός, διὰ ν' ἀναστείλῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀφορισμοῦ. Διὰ τῆς αὐτῆς λέμβου ἀφίκετο εἰς Νάξον χάριν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως εἷς Ἰησουΐτης, ὁ P. Pierre, ὅστις ἔφερε πλείστας ἐπιστολὰς τῶν πλοιάρχων ἀφορώσας τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν.

Ἐπὶ τούτῳ συνῆλθον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πάντες οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ Ἰησουΐται—πλὴν τῶν Καπουτσίνων ἦσαν ἐκτὸς τῶν τοιούτων συνελεύσεων ὡς ὑπερασπισθέντες τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς ἱερεῖς, κατὰ τῶν προκρίτων εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ χαρατσίου — (¹), καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῶσιν εἰς Πάρον πρὸς ἀντάμωσιν τοῦ κ. Creveliers ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ὁ κ. Πρόξενος καὶ ὁ Πατὴρ Ροβέρτος. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 21, ἀνεχώρησαν οὗτοι διὰ τὴν νῆσον ταύτην, ὅπου, γενόμενοι δεκτοὶ παρὰ τοῦ κ. Creveliers, εἶπον αὐτῷ ὅτι ἤρχοντο Αον ἐκ μέρους τοῦ Πάπα, Βον ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως καὶ Γον ὡς μάρτυρες. Συνεβίβασαν τὴν ὑπόθεσιν δι' ἐγγράφου τὸ ὁποῖον ἔκαμε πρὸς αὐτοὺς ὁ πλοίαρχος Δανιὴλ δι' οὗ ὑπεχρεοῦτο οὗτος νὰ πληρώσῃ ἑξακόσια γρόσια δι' ἀποζημίωσιν τῆς φθορᾶς τὴν ὁποίαν ἐνδεχόμενον νὰ ἔκαμεν εἰς Νάξον. Ὁ κ. Miserere, ἔμπορος Γάλλος, ἐζήτει ἐγγύησιν δι' ἑαυτόν, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελε πληρώσει, προσέτι δὲ καὶ δι' ὅλας τὰς ζημίας τὰς ὁποίας ἤθελε τυχὸν ὑποστῇ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὴν νῆσον Νάξον. Ὁ Δανιὴλ ὑπεσχέθη νὰ πληρώσῃ τὴν συμφωνηθεῖσαν ποσότητα ἀπὸ τὰς πρώτας λείας τὰς ὁποίας ἤθελε κάμει ἔστω καὶ εἰς ἐμπορεύματα, ὄντα τῆς ἀρεσκείας τῶν Ναξίων, εἰ δ' ἄλλως, νὰ πληρώσῃ τὴν ῥηθεῖσαν ποσότητα τοῖς μετρητοῖς ἐν διαστήματι ἑνὸς ἔτους. Ὁ συμβιβασμὸς οὗτος εἶναι ἐκ τῶν τυχοδιωκτικῶν συμβιβασμῶν τῶν Ἰησουϊτῶν ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν ποτὲ θέλει ληφθῇ. [κώδικος σελ. 135-136].

1677.

Τῇ 1 Φεβρουαρίου, δύο γαλιόται τοῦ Creveliers κυβερνώμεναι ὑπὸ τοῦ Falao καὶ Μιχαὴλ Μανιότου ἔφθασαν ἐν τῷ ἡμετέρῳ λιμένι καὶ πάντες οἱ κάτοικοι ἔλαβον τὰ ὅπλα διὰ νὰ ὑπερασπίσωσι ἑαυτούς. Οἱ πειραταὶ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ προξενήσωσιν κακόν τι εἰς τὸ φρούριον, ἀλλ' ὁ Αἰδ. Πατὴρ Σεραφεὶμ de Riom ἔφθασεν ἐκ Ναούσης, προέλαβε τὸ κακὸν καὶ συνεβίβασε τὰ πάντα. . . . . [σελ. κώδ. 150].

1678.

Αἰχμαλωσία τοῦ Βοεβόνδα ὑπὸ τῶν πειρατῶν.

Τὴν 26 Αὐγούστου ἀφίκοντο ἐνταῦθα οἱ κύριοι d'Antrichaux ἱππότης servant τῆς Μάλτας, ὁ κ. Creveliers καὶ ὁ καπιτὰν Pietro Sto πειραταί, διὰ νὰ συλλάβωσι τὸν βοεβόνδα καὶ τοὺς ἄλλους Τούρκους οἵτινες εὑρίσκοντο ἐπὶ τῆς νήσου. Ἐσχημάτισαν τρία σώματα φρουρᾶς ἣν ἔθεσαν εἰς τὰς τρεῖς πύλας τοῦ φρουρίου καὶ ἔμειναν ἐπὶ 8 ἡμέρας.

Οἱ τρεῖς πλοίαρχοι ἀπεβιβάσθησαν ἀλλὰ μὴ εὑρόντες τοὺς Τούρκους οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἐξοχήν, ἐξαπέστειλαν ἑκατὸν πεντήκοντα ἄνδρας διὰ νὰ συλλάβωσιν αὐτούς. Ὁ κ. Creveliers μετέβη αὐτοπροσώπως καὶ τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου, 27 Αὐγούστου, οἱ δύο ἀδελφοὶ ἤτοι ὁ Βοεβόνδας καὶ ὁ Ἀλῆ Chelibi συνελήφθησαν πέραν τῶν Βόθρων (²) εἰς μέρος ἔνθα ἐκρύβησαν. Συλληφθέντες ὡδηγήθησαν τὴν πρωίαν τῆς Κυριακῆς εἰς

(¹) Χωρίον τοῦ δήμου Βίβλου ἀπέχον περὶ τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς πόλεως Νάξου.

(¹) Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τοῦ Χαρατσίου θὰ γράψωμεν ἐκτενῶς ἐν ἄλλῃ διατριβῇ.

(²) Χωρίον τοῦ δήμου Κορωνίδος.

Digitized by Google

Ἀπείρανθον (¹), κατόπιν εἰς Χαλκὶ (²) εἰς τὸν πύργον τοῦ. . . . . . . (³).

Συνελήφθησαν πρὸς τούτοις δώδεκα ἄλλα πρόσωπα ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδες Τοῦρκοι. Συνελήφθη καὶ ὁ Κουσεινῆς σύζυγος τῆς θυγατρὸς τῆς κυρίας Μπενετίνας Κορονέλισσας συζύγου τοῦ ἀποθανόντος Γεωργάκη Γιράρδη συζευχθείσης κατὰ πρῶτον μεθ' ἑνὸς Καδῆ ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε τὴν κόρην ταύτην. Ὁ Κουσεινῆς ἀπηλευθερώθη διὰ τῶν παρακλήσεων πλείστων μεσιτευσάντων ὑπὲρ αὐτοῦ. Οἱ πειραταὶ ἐπέφερον μεγάλας ζημίας εἰς Χαλκὶ καὶ εἰς ἄλλα πλησιόχωρα αὐτῷ μέρη. Οἱ Τοῦρκοι ὡδηγήθησαν εἰς τὰ πλοῖα τὴν Τρίτην, 30 Αὐγούστου, καὶ τὴν Παρασκευήν, 2 Σεπτεμβρίου, ἀνεχώρησαν εἰς Ἀστυπάλαιαν οἱ πειραταὶ ἀφοῦ ἥρπασαν πάνθ' ὅσα πράγματα εἶχεν ὁ βοεβόνδας ἐν Νάξῳ. Ἐπυρπόλησαν προσέτι τὰς οἰκίας τῶν Τούρκων ἐκείνων οὓς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συλλάβωσιν. Ἔρριψαν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς πρώτης ἡμέρας 60 ὡς ἔγγιστα κανονιοβολισμοὺς διὰ νὰ ἐκφοβίσωσι τοὺς Τούρκους οἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τὰ ὄρη καὶ νὰ κάμωσιν αὐτοὺς νὰ πιστεύσωσιν ὅτι κατέστρεφον οἱ πειραταὶ τὸ φρούριον τῆς Νάξου ἐξ αἰτίας των. Οἱ γνωρίζοντες τὰ πράγματα λέγουσιν ὅτι οἱ Νάξιοι ἔγραψαν πρὸς τοὺς πειρατὰς νὰ ἔλθωσι καὶ συλλάβωσι τοὺς Τούρκους, ὠνόμασαν δὲ ὡρισμένως καί τινας τῶν γραψάντων (⁴) [κώδικος σελ. 161].

1679

Τὴν 7 Ὀκτωβρίου ἐμάθομεν τὴν εἴδησιν τῆς καταστροφῆς τοῦ πλοίου τοῦ κ. Creveliers, διασήμου πειρατοῦ, καταστάντος τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τοῦ πλοίου ἦσαν πλέον τῶν 200 ἀνδρῶν καὶ ἀπωλέσθησαν πάντες ἐκτὸς εἴκοσιν ἢ τριάκοντα. Τὸ συμβὰν τοῦτο ἐπῆλθεν ἕνεκα ῥαπίσματος ὅπερ ὁ πλοίαρχος Creveliers ἔδωκεν εἴς τινα τῶν ἑαυτοῦ ἀξιωματικῶν ἢ ὑπηρέτην ἀξιωματικῶν ὀνόματι Ἀδὰμ ἄνθρωπον κακόν, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἀπηρνήθη τὴν θρησκείαν αὐτοῦ καὶ ἐγένετο Τοῦρκος. Ἔχων οὗτος τὴν ἐλευθερίαν νὰ κατέρχηται ἐν τῇ πυριτιδαποθήκῃ ἔθεσεν ἐν αὐτῇ μίαν θρυαλίδα ἥτις ὀλίγον κατ' ὀλίγον καιομένη τῷ ἔδωκε καιρὸν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ πλοίου καὶ σωθῇ. Τὸ πῦρ μεταδοθὲν περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν, 25 Σεπτεμβρίου, κατὰ τὸ νέον, ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα τὸ πλοῖον ὅπερ ἔφερε πλέον τῶν 40 τηλεβόλων. καὶ οὕτω ἐτελεύτησεν ὁ διάσημος καὶ ἐπιφανὴς Creveliers μετὰ δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ. [σελ. κώδικος 166-167].

Ὁ Sauger σημειοῖ ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Creveliers συνέβη «ἡμέραν τινὰ τοῦ ἔτους 1678», ἀλλὰ τοῦτο εἶναι προφανῶς ἐσφαλμένον διότι, πλὴν τῆς ἀνωτέρω σημειώσεως ἥτις ἀκριβῶς ὁρίζει ὅτι τὸ οἰκτρὸν αὐτοῦ τέλος ἐπῆλθε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1679, εὕρηται ἐν σελίδι 165 τοῦ αὐτοῦ κώδικος καὶ ἑτέρα σημείωσις καθ' ἣν ὁ Creveliers εὑρίσκετο ἐν Νάξῳ τὴν 19 Ἀπριλίου 1679.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς προστίθησεν ὅτι τὸ συμβὰν ἔλαβε χώραν ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀστυχαίας ὅπου ὁ Creveliers προσορμισθεὶς μὲ τὸ πλῆρες λαφύρων πλοῖον αὐτοῦ καὶ δύο γαλιοτῶν ὧν ἑκάστης τὸ πλήρωμα συνέκειτο ἐκ 250 ἀνδρῶν, ἀνέμενε τὴν διάβασιν ἐμπορικοῦ στολίσκου διευθυνομένου ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως ἐπιπέσῃ καὶ λεηλατήσῃ αὐτόν· ὅτι δὲ τὸ σῶμα τοῦ Creveliers εὑρέθη ἐντελῶς ἠκρωτηριασμένον εἴκοσι βήματα μακρὰν τοῦ λιμένος.

Ἐν Νάξῳ.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΑΡΚΟΠΟΛΙΣ

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗ

Ἐξουδετέρωσις τῆς γεύσεως τοῦ πικροῦ καὶ τοῦ γλυκέος.

Ὁ κ. Τσούντζ, καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ γεωργικοῦ Πανεπιστημίου, παρουσίασεν ἐσχάτως εἰς τὸν ἐκεῖ ἰατρικὸν σύλλογον τὰ φύλλα λίαν ἐνδιαφέροντος φυτοῦ «Gymnema Sylvestris».

Τὸ θέμα τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ κ. καθηγητοῦ ἦτο «περὶ τῶν μέσων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς θρέψεως». Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι πολλαὶ οὐσίαι, εἰς ὧν τὴν χημικὴν ἐνέργειαν ἀποδίδουσι συνήθως τὸ βλαβερὸν ἢ ὠφέλιμον διὰ τὸν ὀργανισμόν, ἐνεργοῦσι κυρίως ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, εἰσαγόμεναι διὰ τῶν εἰσόδων τῆς χωνευτικῆς συσκευῆς ἡμῶν. Πρό τινων ἐτῶν ἐγένοντο ἤδη, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἀξιοσημείωτοι παρατηρήσεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ λεγόμενα ζυμέλαια, ἅτινα ἐνέχονται εἴς τινα πνευματώδη ποτά. Ἐνόμιζον ἕως τότε ὅτι τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῶν ποτῶν τούτων, οἱ ἔμετοι, οἱ κεφαλόπονοι κλπ. προήρχοντο ἐκ τῶν ζυμελαίων ἐκείνων. Ὅτε ὅμως εἷς τῶν ἐρευνητῶν, διαφωνῶν ὡς πρὸς τοῦτο, ἔλαβε τὰ ζυμέλαια ταῦτα ὅλως καθαρὰ καὶ τὰ ἐχορήγησεν εἰς διαφόρους ἐπανειλημμένως ἐντὸς κλειστῶν καψυλλίων ἐκ γαλατίνης, οὐδὲν δυσάρεστον ἀποτέλεσμα ἐπῆλθε, τὰ δὲ ἔλαια ἐχωνεύθησαν, ὑπὸ τῶν λαβόντων αὐτά, ἐξαίρετα. Πρόκειται λοιπὸν ἐνταῦθα βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς περὶ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν γευστικῶν νεύρων ἴσως δὲ καὶ τῶν ὀσφραντικῶν, προκαλουμένης ὑπὸ τῶν δυσόσμων καὶ κακὴν γεῦσιν ἐχουσῶν οὐσιῶν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν κρεατοζωμόν. Εἶνε γνωστὸν ὅτι οὗτος δὲν ἐνέχει καρδιακὸν δηλητήριον οὐδὲ ἄλλην οὐσίαν ἐπιδρῶσαν διεγερτικῶς ἐπὶ τῆς καρδίας· δυνάμεθα λοιπὸν ν' ἀποδώσωμεν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ μόνον ἐπὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν γευστικῶν νεύρων.

Ἐδῶ παύει ἡ παρένθεσις, ἐπανερχόμεθα δὲ εἰς τὸ κύριον θέμα. Ἡ ἐνέργεια τῶν φύλλων τοῦ ἐν ἀρχῇ μνημονευθέντος φυτοῦ, ἐξ ὧν παρασκευάζεται ἔγχυμα

(¹) Πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου δήμου.

(²) Ὁμοίως τοῦ δήμου Τραγαίας.

(³) Δυσανάγνωστος ἡ λέξις.

(⁴) Διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην τοῦ Βοεβόνδα ὑπὸ τῶν πειρατῶν εὗρον, φαίνεται, οἱ Νάξιοι περιπλοκὰς μετὰ τῆς Πύλης πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν ὁποίων ἐδέησε νὰ μεταβῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεσταλμένοι ἐκ μέρους τῶν κοινοτήτων τῆς νήσου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἑπομένης σημειώσεως καταχεχωρισμένης ἐν σελίδι 172 τοῦ κώδικος: «Τὴν 14 [Μαρτίου 1680], Κυριακὴν τῶν Βαΐων ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ κ. Πρόξενος [τῆς Γαλλίας ὅστις ἦν ὁ Χρουσῖνος Κορονέλος], διὰ νὰ ἐξομαλύνῃ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ αἰχμαλωτισθέντος Βοεβόνδα· ὁ Πρόξενος μετέβη μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ φρουρίου καὶ τῶν χωρίων ἤτοι τοῦ κ. Γιακουμάκη Μαλατέστα καὶ τοῦ Οἰκονόμου τῶν χωρίων. Ὁ Μποῦργος δὲν [ἀπέστειλεν ἀντιπρόσωπον]».

Digitized by Google

(ὡς τὸ τέϊον) συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἐπέχουσιν οὕτως εἰπεῖν τόπον «Κοκαΐνης» (τοῦ γνωστοῦ τοπικοῦ ναρκωτικοῦ) διά τινα γευστικὰ συναισθήματα. Κατορθώνουσι δηλαδὴ νὰ «σβύνωσι» ἐξ ὅλων τῶν γευστικῶν συναισθημάτων δύο μόνον, ἤτοι τὸ τοῦ πικροῦ καὶ τὸ τοῦ γλυκοῦ. Ὅταν ξεπλύνωμεν καλῶς τὸ στόμα ἡμῶν διὰ τοιούτου ἐγχύματος καὶ εἰσαγάγωμεν ἀμέσως κατόπιν τεμάχιον σακχάρου εἰς τὸ στόμα μᾶς φαίνεται ἀκριβῶς ὡς ἂν ἐλαμβάνομεν μαλακὴν ἄμμον ἢ ἄλλο τι σῶμα ἄνευ γεύσεως. Ἰσχυρὸν διάλυμα κινίνης, σώματος διακρινομένου διὰ τὴν ἔκτακτον αὐτοῦ πικρότητα, μᾶς φαίνεται ὑπὸ τὰς ῥηθείσας περιστάσεις ὡς ἁπλοῦν ὕδωρ. Δι' ἀμέσου δοκιμῆς ἐπείσθησαν τὰ μέλη τοῦ ἰατρικοῦ συλλόγου περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ὑπὸ τοῦ κ. καθηγητοῦ ἐκτεθέντων. Λαμβάνοντες νῦν ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλάκις ὑποκειμενικὰ συναισθήματα πικρότητος ἐνίοτε δὲ καὶ γλυκύτητος δυσκολεύουσι ἢ καὶ ἐμποδίζουσιν αὐτόχρημα πολλοὺς ἀσθενεῖς εἰς λῆψιν τροφίμων καὶ φαρμάκων, φρονοῦμεν ὅτι τὸ ἐν λόγῳ μέσον προώρισται νὰ τύχῃ μεγάλης ἐφαρμογῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ καὶ νὰ καταστῇ εὐεργετικώτατον διὰ πλείστους ἀσθενεῖς.

Νέα θεραπεία τῆς διφθερίτιδος.

Ἐκ Νορμανδίας ἀγγέλλεται νέος τρόπος θεραπείας τῆς διφθερίτιδος. Ἔν τινι μικρᾷ πολίχνῃ αὐτῆς ἐχούσῃ 1200 κατοίκους ἠσθένησαν κατὰ τὸ ἔτος 1891-92 70 ἄτομα ἐκ διφθερίτιδος. Ὁ ἐκεῖ ἰατρὸς κ. Φλαώ, ἐνοσήλευσε τὰς 30 πρώτας περιπτώσεις κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει μεθόδους (ἐπιχρίσεις διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου κ. λ.,) ἀλλ' ἐκ τῶν 30 παθόντων ἀπέθανον ἐννέα· τότε μετεχειρίσθη ἄλλην μέθοδον, ἐφαρμόσας τὸ πετρέλαιον. Ὅτι οἱ ἀσθενεῖς τῆς δευτέρας ταύτης ὁμάδος ἔπασχον ἀναμφιβόλως ἐξ ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς διφθερίτιδος, ἀπεδείχθη διὰ της βακτηριδιολογικῆς ἐξετάσεως ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Ῥουέν. Ὁ Φλαὼ ἐξετέλεσε τὴν πρώτην δοκιμὴν εἰς μικρὰν ἀσθενῆ, τῆς ὁποίας ὁ λάρυγξ, αἱ ἀμυγδαλαί, ὁ οὐρανίσκος καὶ ὁ σταφυλίτης ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ παχειῶν διφθερῶν. Μετὰ τὰς πρώτας ἐπιχρίσεις ἐξηλείφθη ἤδη ἡ ἐρυθρότης, αἱ διφθέραι ἀπεσύρθησαν καὶ τὴν ἑσπέραν ἡ μικρὰ ἐκοιμήθη ἄπονον καὶ ἐλαφρὸν ὕπνον, μετὰ πέντε δὲ ἡμέρας ἦτο ἤδη ἐκτὸς παντὸς κινδύνου. Νῦν ἐπεξετάθησαν τὰ πειράματα, ἡ δὲ θεραπεία ἦτο γενικὴ σωθέντων πάντων τῶν λοιπῶν 40 ἀσθενῶν. Αἱ ἐπιχρίσεις πρέπει νὰ γίνωνται κατὰ πᾶσαν δευτέραν ὥραν, δὲν εἶνε ὀδυνηραί, πρέπει μόνον νὰ δίδεται προσοχή, ὥστε ὁ χρωστὴρ μόλις νὰ διαβρέχηται ὑπὸ τοῦ πετρελαίου ὥστε νὰ μὴ στάζωσι σταγόνες εἰς τὸν λάρυγγα καὶ νὰ φέρεται ὁ χρωστὴρ ἠπίως ἐπὶ τῶν μεμβρανῶν, ἵνα μὴ περιρραντίζῃ. Ρ*

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

— Ὁ Ῥωμηὸς τοῦ Σουρῆ! Ὁ Ῥωμηός!

Ἀντήχησαν πάλιν ἀνὰ τὸ Ἄστυ διάτοροι αἱ φωναὶ τῶν ἐφημεριδοπωλῶν καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τὸ μέσον μετὰ τρίμηνον ἔκλειψιν ὁ ξύλινος Φασουλῆς, ὁ διασπείρων ὡς μάγος τὴν εὐθυμίαν. Καὶ ἐπέπεσαν οἱ ἀστοὶ κατὰ τοῦ δροσεροῦ, τοῦ νωποῦ ἐμπορεύματος, τόσον ζηλευτοῦ ἐν μέσῳ τοῦ θερινοῦ καύσωνος, καὶ τὰ φύλλα τῆς ἐμμέτρου ἐφημερίδος ἐξηντλήθησαν ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, διασκορπισθέντα παντοῦ, μεταξὺ τῶν πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας καὶ φύλου ἀναγνωστῶν του, τοὺς ὁποίους ἀδελφόνει ἡ κοινὴ εὐθυμία, ὁ γέλως τὸν ὁποῖον προκαλεῖ ἡ εὐτράπελος μοῦσα τοῦ κ. Σουρῆ. Τὰ δύο πρῶτα φύλλα τῆς νέας ταύτης περιόδου ἀφιερωμένα, εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν τοῦ Φασουλῆ, εἶνε πράγματι ἐκ τῶν φαιδροτέρων τῆς ὅλης σειρᾶς τοῦ Ῥωμηοῦ, ἐμπνευσθέντα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου καὶ τῆς τύρβης ἐκ τῶν ἐξόχων εἰκόνων τῆς μεγαλοπόλεως καὶ καταστρωθέντα εἶτα εἰς τὴν ἥσυχον γωνίαν τοῦ Φαλήρου, τὴν τόσον ποιητικήν.

✣

Ἔκαμεν ἐντύπωσιν καὶ ἐπροκάλεσε κρίσεις καὶ σχόλια πολλὰ εἰς τὸν τόπον ἔγκλημα ἀδελφοκτονίας, ἕνεκα λόγων τιμῆς, τελεσθὲν πρό τινων ἡμερῶν ἐν Ἀθήναις. Ὁ Ἀντώνιος Λουκόπουλος, τηλεγραφικὸς διανομεὺς ἀνεκάλυψε μετὰ πολυετεῖς ἐρεύνας τὴν ἀδελφήν του Θεόπιστην, τῆς ὁποίας εἶχε χάσει τὰ ἴχνη, ἀφ' ὅτου παρεκτραπεῖσα ἠκολούθησε τὸν πρῶτον ἐραστήν της ἐκ τῆς οἰκίας ὅπου ὑπηρέτει ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸ ψευδὲς ὄνομα Μαριγὼ καὶ τῆς ἐσχάτης ἀπωλείας πλέον, ἦτο ἐρωμένη ἑνὸς φοιτητοῦ. Ἀμέσως ὁ Ἀντώνιος καλεῖ τὸν μικρότερον ἀδελφόν του Ἰωάννην, ὑπηρέτην καφενείου ἐν Λαυρίῳ. σπεύδει ἐκεῖνος νὰ ἔλθῃ καὶ ἀπὸ κοινοῦ συσκεφθέντες οἱ δύο ἀδελφοὶ καταδικάζουν εἰς θάνατον τὴν ἀτιμάζουσαν αὐτούς. Ἡ ἐκτέλεσις ἀνετέθη εἰς τὸν μικρότερον, νέον εἰκοσαετῆ, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε διόλου ἡ Θεόπιστη. Παρουσιάσθη πρὸ αὐτῆς ὡς ἐραστὴς καὶ κατώρθωσε νὰ την παραλάβῃ μαζί του τὴν νύκτα ἐφ' ἁμάξης. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Γουδί, ὁ Ἰωάννης ἀπέπεμψε τὸν ἁμαξᾶν, μείνας δὲ μόνος μὲ τὸ θῦμά του, ἐνέπηξε τὴν μάχαιράν του δωδεκάκις εἰς τὰ στήθη τῆς ἀδελφῆς του καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν. Ἀλλ' ἡ χεὶρ τοῦ ἐκδικητοῦ τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς ἔτρεμε, τὰ τραύματά του ἦσαν ἐλαφρά, ἐπιπόλαια καὶ ἡ ἄτιμος ἐδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ. Ὁ κακοῦργος καὶ οἱ συνένοχοί του εὑρίσκονται ἤδη εἰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας.

✣

Ἡ «Διονυσία» τὸ συγκινητικὸν δρᾶμα τοῦ Δουμᾶ υἱοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδίδαξε τὴν π. Κυριακὴν ὁ θίασος Μένανδρος, προσείλκυσε κόσμον πολύν. Ἡ φήμη τῆς Δος Βερώνη εἰς τὸ δρᾶμα τοῦτο—καθὼς ἐφάνη—ἦτο μεγάλη, ἡ ἀλήθεια δὲ εἶνε ὅτι ἡ καλλιτέχνις ἐδεί-

Digitized by Google

χθη ἀνταξία τῆς φήμης της. Δύο εἶνε αἱ ἐξοχώτεραι στιγμαὶ τοῦ ἔργου: ἡ πρὸς τὴν Μάρθαν ἀποστροφὴ τῆς Διονυσίας, διαβεβαιούσης αὐτὴν ὅτι θὰ τὴν σώσῃ ἔστω καὶ μὲ θυσίαν τῆς τιμῆς της (β' πρᾶξις), καὶ ὁ μετὰ τοῦ κόμητος Βαρδὰν διάλογος ἐν τῇ γ', ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος διάλογος τῆς ἐξομολογήσεως. Καὶ κατὰ τὰς δύο ταύτας στιγμὰς ἡ δεσποινὶς Βερώνη κατώρθωσε νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον ὅλην τὴν συγκίνησιν τοῦ πραγματικοῦ. Ἂν ἡ συγκίνησις αὕτη μετρᾷ τὴν ἀξίαν τῆς ἠθοποιοῦ, βεβαίως ἡ Δνὶς Βερώνη εἶνε ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων μας ἠθοποιῶν, ἀφ' οὗ σπανίως εἴδομεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ τόσην συγκίνησιν. Εἰς τὴν β' πρᾶξιν ὅταν ἀνεσήκωσε τὴν φωνήν, φρικίασις διέτρεξε τὸ ἀκροατήριον καὶ τὰ χειροκροτήματα ἐξερράγησαν ἀκράτητα· εἰς τὴν γ' πρᾶξιν δὲν ἔμεινεν οὔτε εἷς ὀφθαλμὸς ἀδάκρυτος. Ἐν γένει ἡ ὑπόκρισις τῆς Δδος Βερώνη κατεγοήτευσεν, ἐστερέωσε δὲ καὶ μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀδιαλλάκτων τὴν ὑπόληψιν τῆς ἠθοποιοῦ, αἱ περὶ τῆς ὁποίας προλήψεις ἤρχισαν νὰ καταρρέουν, ἀφότου ἐφάνη πρὸ τοῦ πολλοῦ κοινοῦ, ἐν θερινῷ θεάτρῳ, παίζουσα ρόλους τινὰς δυνατοὺς μὲ γνῶσιν καὶ τέχνην ὑπερβᾶσαν ὅλων τὰς ἐλπίδας. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ θιάσου, ἰδίᾳ ὁ κ. Ταβουλάρης καὶ ὁ κ. Ζάννος, ἐπέτυχαν ἐξαιρέτως εἰς τὴν Διονυσίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ θίασος Μένανδρος εἶνε ἄξιος συγχαρητηρίων.

✣

Δὲν ἦτο ἀκόμη εἰκοσαέτις. Ὀρφανὴ κόρη τοῦ λαοῦ, Πολυξένη Μαραμάτη ὀνομαζομένη, δὲν εἶχεν ἄλλην ἱστορίαν ἐκτὸς τοῦ ἔρωτός της—κοινὴ ἱστορία!—πρὸς νέον τινὰ ξυλουργόν. Αἱ μετ' αὐτοῦ σχέσεις της ἦσαν πλέον τοιαῦται, ὥστε ὁ γάμος των καθίστατο ἀναπόφευκτος ὄχι μόνον ἕνεκα λόγων αἰσθηματικῶν ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶν... Ἀλλ' ἡ μήτηρ ἔχουσα σκοποὺς νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν Πολυξένην μετ' ἄλλου καλλιτέρου ἠρνήθη ἀπολύτως νά της δώσῃ τὸν ξυλουργόν, ὁ ὁποῖος, ἴσως προσβληθεὶς ἐκ τῆς ἀρνήσεως τῆς μητρός, εἶχε παύσει ἀπό τινων ἡμερῶν νὰ γράφῃ καὶ πρὸς τὴν ἐρωμένην του. Ἐκ τῶν λόγων τούτων κινηθεῖσα ἡ Πολυξένη ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν βίον της καὶ μίαν ἡμέραν λαβοῦσα ἰσχυρὰν δόσιν στρυχνίνης ἀπέθανε μετὰ ἡμισείας ὥρας φρικώδη ἀγωνίαν. Μόνη εὑρεθεῖσα πρὸ τοῦ σπαρακτικοῦ θεάματος ἡ ταλαίπωρος μήτηρ, ἔπεσε παράφορος ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς θυγατρός της ἐκβάλλουσα λυγμοὺς καὶ καλοῦσα εἰς βοήθειαν. Ἀλλ' ὅταν ἀνηγέρθη ἐκεῖθεν ἦτο πλέον παράφρων...

Δὲν εἶνε ὑπόθεσις δράματος. Συνέβη πρό τινων ἡμερῶν ἐν ὁδῷ Βούλγαρη, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ϛ' ἀστυνομικοῦ τμήματος.

✣

Εἰς ἓν ὑποδηματοποιεῖον:

Ἡ ὑπηρέτρια.—Ἦλθα νὰ διαλέξω κανένα ζευγάρι παπούτσια γιὰ τὴν κοκονίτσα Φρόσω.

Ὁ ὑποδηματοποιός.—Καὶ τί ποδάρι ἔχει ἡ κοκονίτσα Φρόσω;

Ἡ ὑπηρέτρια.—Μεγάλο βέβαια. Ἂν εἶχε μικρὸ θὰ ἔρχουνταν ἡ ἴδια.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ἀπὸ μηνῶν ἤδη, ἕνεκα τοῦ γνωστοῦ οἰκογενειακοῦ σκανδάλου τοῦ Βυλόζ, ἡ *Ἐπιθεώρησις τῶν δύο Κόσμων* μένει ἄνευ διευθυντοῦ. Κατὰ τὰς τελευταίας ἐκ Παρισίων εἰδήσεις, ὄχι μόνον ἡ κυρία Βυλὸζ δὲν συγκατατίθεται νὰ συνδιαλλαγῇ πρὸς τὸν ἄπιστον σύζυγόν της, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός του, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Παγιερὸν δὲν θέλει νὰ τὸν ἴδῃ, ὥστε ὁριστικῶς πλέον ὁ Βυλὸζ δὲν θ' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγάλου περιοδικοῦ. Προσεχῶς συγκροτεῖται γενικὴ συνέλευσις τῶν μετόχων, ἐκ τῶν ὑποψηφίων δὲ διευθυντῶν δύο συγκεντροῦσι τὰς περισσοτέρας ἐλπίδας: Ὁ Βαλεροὺ Ραδώ, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Παγιερὸν καὶ ὁ Βρυνετιέρ, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς κυρίας Βυλόζ.

— Ἀπέθανεν ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ καθηγητὴς Λούσιγγεν, ἑλληνιστὴς ἐκ τῶν κορυφαίων. Ὡς δεῖγμα τῆς ἑλληνομαθείας του, τὸ γνωστὸν περιοδικὸν *Ἀκαδημία* δημοσιεύει ἐπίγραμμα συνταχθὲν ὑπ' αὐτοῦ εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικήν.

Ἐπιστημονικά

Ἠγγέλθη τηλεγραφικῶς ἐκ Παρισίων ὁ θάνατος τοῦ Σαρκώ. Ὁ διάσημος νευρολόγος ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1825, ἐγένετο δὲ διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς τῷ 1856. Τῷ 1862 προσεκολλήθη εἰς τὸ θεραπευτήριον τῶν φρενοβλαβῶν τῆς Σαλπετριέρης. Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς παθολογικῆς Ἀνατομίας ἐγένετο τῷ 1873 τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Σαρκώ, ἐπιδοθεὶς κυρίως εἰς τὴν μελέτην τῶν νευρικῶν νοσημάτων, προήγαγε σπουδαίως τὸν κλάδον τοῦτον τῆς ἰατρικῆς, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ὑπνωτισμοῦ εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἡ τόσον ἐνδιαφέρουσα ἐξέτασις τῶν πολυπλόκων αὐτοῦ φαινομένων, ἡ καταστήσασα παγκόσμιον τὸ ὄνομα τοῦ γάλλου σοφοῦ.

— Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου ἑώρτασε τὰ γενέθλια τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ'. Κατὰ τὴν τελετὴν λαβὼν τὸν λόγον ὁ ἐπίτιμος αὐτοῦ πρύτανις καὶ περιώνυμος καθηγητὴς Φίρχωβ ἔθιξε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἀντισημιτισμοῦ, δριμύτατα κατενεχθεὶς ἐναντίον τῶν ἀντισημιτιστῶν. «Ἡ καθ' ἡμᾶς γενεὰ—εἶπεν— ἵσταται ἄοπλος ἐνώπιον τοῦ αἰνίγματος τοῦ ἀντισημιτισμοῦ. Οὐδεὶς γνωρίζει ποῖος εἶνε ἀκριβῶς ὁ σκοπός του καὶ μολοντοῦτο, ἴσως ἕνεκα τούτου, γοητεύει τὴν ἐκπαιδευομένην νεότητα... Ἐκεῖνος μόνον ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὴν ἱστορίαν τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας δὲν ἐκπλήσσεται ἀπὸ τοιαῦτα φαινόμενα. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τείνει πάντοτε εἰς τὸ νὰ ἐξέρχεται ἐκ τῆς μοχθηρᾶς ὁδοῦ τῆς κανονικῆς σκέψεως καὶ νὰ μεταπηδᾷ εἰς τὸ ἔδαφος τῶν ὀπτασιῶν καὶ τῶν ὀνειροπολήσεων».

— Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, μία μόνη ἐγένετο ἀνακοίνωσις, ἐκ μέρους τοῦ κ. Λωδὲλλ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς φυτικῆς ζωῆς. Τὰ νέα πειράματα τοῦ βοτανικοῦ ἀφορῶσι εἰς τὰς ἐγχρόους ἐπιφανείας τῶν φυτῶν. Ἀναθρέψας διάφορα φυτὰ εἰς τὸ φῶς καὶ ἄλλα εἰς τὸ σκότος ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας θερμοκρασίας, ἀερισμοῦ, ὑγρασίας κτλ. παρετήρησεν ὅτι τὰ χρώματα εἶνε ἀσυγκρίτως ζωηρότερα ὑπὸ τὸν ἥλιον. Οὕτω καυλός, τοῦ ὁποίου τὸ πρὸς τὸν ἥλιον μέρος εἶνε ἐρυθρόν, μόλις χρωματίζεται μένων ὑπὸ σκιάν. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐπίσης αὐξάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνθέων, ὅπως τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ τὴν ζωηρότητα.

Digitized by Google

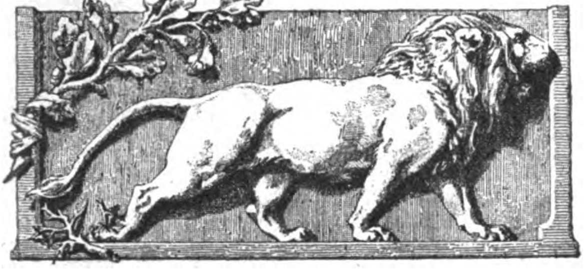

ΠΕΡΙ ΦΕΣΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Γενικὰ περὶ τῶν ἐθνικῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν.

Ἐν τῷ προκειμένῳ φροντίσματι πραγματευόμενοι περὶ τοῦ φεσίου, τοῦ ἐρυθροῦ τούτου ἐθνικοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων τῶν τε βρακοφορούντων καὶ φουστανελλοφορούντων, προτάσσομεν γενικά τινα περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν καὶ περὶ τῆς σπουδαιότητος, ἣν ἔχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κοινωνικοῦ ἐν γένει βίου τῶν Ἑλλήνων ἡ περὶ τούτων μελέτη κατὰ τόπους καὶ χρόνους.

Περὶ τῶν ποικιλωτάτων καὶ γραφικωτάτων ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν εἴτε τῶν παλαιοτέρων εἴτε τῶν νεωτέρων, αἵτινες ἐκλείπουσιν ὁσημέραι ὑποχωροῦσαι εἰς τὴν καθιερωμένην εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν, οὐδεμία ἐγένετο μέχρι τοῦδε συστηματικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη καὶ ἀπεικόνισις. Ἡ μόνη Ἑλληνικὴ τοπογραφικὴ μονογραφία, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιελήφθησαν δέκα ξυλογραφικαὶ εἰκόνες ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν, εἶνε ἡ τῷ 1866 ἐν Χίῳ ἐκδοθεῖσα τοπογραφία τῆς νήσου Χίου ὑπὸ Α. Καραβᾶ. Ἐξετυπώθησαν δὲ ὡσαύτως ἀτεχνώταταί τινες ξυλογραφίαι ἐνδυμασιῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῇ Πανδώρᾳ [1], αἱ πλεῖσται ἄνευ περιγραφῆς, ὡς καὶ αἱ τοῦ Καραβᾶ.

Ἡ ἔλλειψις αὕτη προέρχεται διότι αἱ ἱστορικαὶ μελέται καὶ ἡ ἐξερεύνησις τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐν γένει παραμελοῦνται παρ' ἡμῖν· εὐάριθμοι δὲ εἶνε οἱ περὶ τοιαύτας μελέτας ἀσχολούμενοι.

Ἐν τούτοις οἱ ξένοι περιηγηταὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐν γένει ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἄλλως εἰργάσθησαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου· οἱ πλεῖστοι μετὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν, γεωγραφικῶν, βοτανικῶν καὶ ἄλλων περιγραφῶν των ἐσπούδασαν καὶ τὰς ἐνδυμασίας τῶν Ἑλλήνων, ὧν ἐπεσκέφθησαν τὴν χώραν, καὶ περιέγραψαν καὶ ἀπεικόνισαν αὐτάς. Τοιοῦτοι δὲ εἶνε ὁ Nicolas de Nicolay ὁ ἀρχαιότερος πάντων (1576), ὁ Dapper (1688), ὁ Tournefort (1718), ὁ Choiseul Gouffier (1782. 1809. 1822), ὁ Grasset de S^t. Sauveur (1800), ὁ Sonniui (1801), ὁ Forbin (1818), ὁ Bory de Saint-Vincent (1823), ὁ Wordsworth (1841) καὶ ἄλλοι ἴσως. Παραλείπομεν δὲ τοὺς περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γράψαντας, οἵτινες ἀπεικόνισαν ἐνδύματα ἱερατικά. Πάντες οὗτοι εἶνε πηγαὶ δι' ἡμᾶς γνώσεων τῶν παλαιῶν ἐνδυμασιῶν. Ἐὰν ἔλειπεν ὁ Tournefort θὰ εἴμεθα ἐν ἐντελεῖ ἀγνοίᾳ τῶν περιέργων ἐνδυμάτων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος τῶν κατοίκων τῶν Κυκλάδων νήσων καὶ τῆς Κρήτης.

Ἡ κατὰ τὸ 1882 συστηθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἑταιρεία, πρὸς συλλογὴν τῶν λειψάνων τοῦ μεσαιωνικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος, τὸ θέμα τῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν ἔλαβεν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ὑπ' ὄψιν, καὶ ἱκανὰς παλαιὰς συνέλεξεν, ἃς ἐξέθεσεν ἐν ἀνδρεικέλοις ἐν τῷ Μουσείῳ αὐτῆς, ὧν δύο, ἡ τῆς Ἀμοργοῦ καὶ ἡ τῆς Ἴου ἔχουσι χρονολογίαν ἑκατονταετηρίδος. Πολλὰ ὅμως ὑπολείπονται ἔτι νὰ πράξῃ πρὸς πλουτισμὸν τοῦ τμήματος τούτου τοῦ Μουσείου αὐτῆς.

Τὸ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν θέμα εἶνε ὁμολογουμένως δυσχερέστατον, διότι καὶ πολλαὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐνδυμασιῶν ἐξέλιπον, καὶ εἰκόνες ἔτι αὐτῶν δὲν ὑπάρχουσιν· εἶνε ὅμως ἔτι καιρὸς νὰ γίνῃ περιγραφὴ καὶ ἀπεικόνισις τῶν ἐν χρήσει ἔτι κατὰ τόπους, πρὶν ἢ καὶ ταύτας ἀποσαρώσῃ ὁ εὐρωπαϊκὸς συρμός.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι εἰς τοπογραφικάς τινας μονογραφίας νήσων καὶ ἠπειρωτικῶν τμημάτων τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουσι βραχεῖαι περιγραφαὶ ἄνευ εἰκόνων ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν· ἀλλ' ἐκ τούτων οὐδεμίαν ἀναπαράστασιν δύναταί τις νὰ κάμῃ, διότι οἱ γράψαντες δὲν μετεχειρίσθησαν εἰς τὰς περιγραφάς των, τὰς ἄλλως ἀτελεῖς, τὰ κοινὰ ὀνόματα τῶν ἐνδυμάτων καὶ παραρτημάτων αὐτῶν καὶ κοσμημάτων, ἀλλ' ἀρχαῖα ἀκατάλληλα πρὸς ἐπίδειξιν κούφου ἀρχαιομαθείας· μὴ εὑρίσκοντες δὲ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τὰ οἰκεῖα ὀνόματα, διότι οἱ ἀρχαῖοι μὴ ἔχοντες τὸ φέσι, καὶ τὸ φουστάνι καὶ τὴ φλοκάτα καὶ ἄλλα δὲν εἶχον φυσικῶς καὶ τὰ ὀνόματα, μετεχειρίσθησαν ἀκατάλληλα ὅλως ἀρχαῖα ἢ περιφράσεις, ἐξ ὧν ὁ ἀναγνώστης οὐδὲν ἐννοεῖ. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ὄζοντες σχολαστικότητος καὶ πολλῆς ἀκρισίας γράφουσιν ἐπὶ παραδείγματος «πλατεῖα περισκελὶς» ἀντὶ ***βρακί***, ὡς ἂν ἦτο ἓν καὶ τὸ αὐτό, γράφουσιν «ἐριοῦχον», νομίζοντες ὅτι ἁμαρτάνουσιν ἂν γράψωσι ***τσόχα***, ὡς ἐὰν ὅλα τὰ μάλλινα ὑφάσματα νὰ μὴ εἶνε ἐριοῦχα· γράφουσιν «ἐρυθρὸς πῖλος» ἀντὶ ***φέσι***!, «χλαῖνα ἄνευ χειρίδων» ἀντὶ ***φλοκάτα***, καὶ τὰ τοιαῦτα [2].

---

[1] Πανδ. Τόμ. Γ΄ σ. 282. Βλάχοι-Βλάχισσαι. Τ. Ζ΄. σ. 259. Ἔνδυμα γυναικῶν Ὕδρας· σελ. 284 Ἔνδυμα γυναικεῖον ἐν Καλάμαις· σ. 304. Ἔνδυμα Πελοποννησίων· Ἐνδύμ. Ἑλλην. σ. 349. Τόμ. ΙΓ΄ σ. 544. Σάμιαι καὶ Κωνσταντινουπολίτιδες. — Ἐν Ζακύνθῳ εἰς διαφόρους ναοὺς σώζονται εἰκόνες ἐλαιογραφικαὶ παριστῶσαι λιτανείας τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ἔνθα εἰκονίζονται οἱ ἀκολουθοῦντες ἱερεῖς. ἄρχοντες καὶ λαὸς μὲ τὰς ἐνδυμασίας αὐτῶν. Ἐπίσης ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ Ζακύνθου ὑπάρχει χειρόγραφος ἱστορία τῆς νήσου ταύτης γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Δ. Βαρβιάνη ἢ Βαρβία, περιέχουσα ὑδρογραφικὰς εἰκόνας ἐνδυμασιῶν τῶν Ζακυνθίων τῆς παρελθούσης ἑκατοντ. Ἐν Ἀργοστολίῳ ὡσαύτως σώζεται λεύκωμα τοῦ ζωγράφου Γερ. Πιτσαμάνου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σπυρ. Πιτσαμάνου, ἔνθα εὑρίσκονται εἰκόνες ὑδρογραφικαὶ ἐνδυμασιῶν γυναικείων καὶ ἀνδρικῶν Ἀθηνῶν, Κέω, Κωνσταντινουπόλεως, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας. (Ὅρα ἐν Ἑστίᾳ Τ. 14. σελ. 475 βιογραφ. Πιτσαμάνου γραφεῖσαν παρ' ἐμοῦ).

[2] Μ. Χουρμούζης Βυζάντιος Κρητικά, σελ. 24. Ι. Λαμ-

Digitized by Google

Ἐν τοιαύτῃ ἐλλείψει ἀκριβῶν καὶ ἐκτενῶν περιγραφῶν τῶν ἐγχωρίων ἐνδυμασιῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἀρχαιοτέρων, δυσχερὲς ἀποβαίνει νὰ ἀποφανθῇ τις καὶ κρίνῃ ἐκ παραβολῆς ὁποία τῶν ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν. ἡ **βράκα** ἢ ἡ **φουστανέλλα** ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἐθνικὸν ἔνδυμα τὸ ἀνδρικόν, καὶ τὰ **μωραΐτικα** ἢ τὰ **ἀρβανίτικα** τὸ γυναικεῖον. Ἡ τοῦ γυναικείου δ' ἐνδύματος ἔρευνα κατὰ τόπους εἶνε ἔτι δυσχερεστέρα, διότι ὑπέστη πλειοτέρας μεταβολάς, ὑπεῖκον εἰς τὸν συρμόν, ὅστις κατὰ τὰς παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας δὲν μετεβάλλετο μὲν καθ' ἑκάστην, ὡς σήμερον, ὑφίστατο ὅμως συνεχῶς κατὰ χρονικὰς περιόδους εἴς τε τὸ ὅλον καὶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον τμήματα ῥιζικὰς μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, προερχομένας ἐκ τῆς φυσικῆς τῆς γυναικὸς καλαισθησίας καὶ κλίσεως εἰς τὸν νεώτερον καὶ ἐπιδεικτικώτερον ἱματισμόν.

Σήμερον δύο εἶνε τὰ κυριώτατα εἴδη τῶν ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν τῶν Ἑλλήνων τὰ **βρακιὰ** καὶ ἡ **φουστανέλλα**· δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνδυμασίας, ἥτις εἶνε παρείσακτος ἀπὸ τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ λέξις βράκαι ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἐκ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες παρέλαβον ταύτην μετὰ τοῦ ἐνδύματος ἐκ τῶν γειτόνων βαρβάρων· ὠνόμαζον δὲ βράκας (bracae) τὸ ἔνδυμα τὸ καλύπτον τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ κορμοῦ τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν ἀστραγάλων, ὅμοιον τοῦ σημερινοῦ πανταλονίου [3]. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐν βιβλ. Ε' γράφει ὅτι οἱ Γαλάται ἐκάλουν τὰς ἀναξυρίδας βράκας. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου ὠνομάζετο ἀρχικῶς τμῆμα τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας Gallia Bracata, ὅπερ ἔπειτα ἐκλήθη Γαλλία Ναρβωνησία (Gallia Narbonensis)· ἕτερον τμῆμα τῆς Γαλλίας ἐκ τοῦ ἐνδύματος ἐπίσης ἐκλήθη Gallia Togata, ἡ ἐντὸς τοῦ Πάδου, Cispadana. Τὴν αὐτὴν καταγωγὴν ἔχει καὶ ἡ Augusta Bracaria πόλις τῆς Γαλικίας τῆς Ἱσπανίας (νῦν δὲ Πορτογαλλίας καλουμένη Braga) [4].

Οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον βράκας καὶ τὰς στενὰς καὶ τὰς πλατείας (bracae laxae). Οἱ Ἕλληνες δὲ ὠνόμαζον **ἀναξυρίδας** [5] καὶ **σκελέας** τὰς στενάς, **θυλάκους** δὲ τὰς πλατείας. Ἔφερον δὲ τὰ εἴδη ταῦτα οἱ Πέρσαι, καὶ τὸ ὄνομα ἀναξυρὶς θεωρεῖται Περσικόν. Παρὰ Ῥωμαίοις ὑπῆρχον καὶ αἱ bracae virgatae αἱ γραμμωταὶ ἢ ῥαβδωταὶ καὶ κεντηταί. Οἱ στρατιῶται οἱ φέροντες βράκας ἐκαλοῦντο milites bracati, bracarius δ' ἐλέγετο ἀρχικῶς ὁ βρακοποιός, μετέπειτα δ' ὁ ῥάπτης ἐνδυμάτων.

Παραλείπομεν νὰ παραθέσωμεν παραπομπὰς ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω· διότι οἱ θέλοντες νὰ μάθωσί τι πλειότερον περὶ τῶν ἀρχαίων βρακῶν δύνανται νὰ συμβουλευθῶσιν ἀρχαιολογικὰ συγγράμματα πραγματευόμενα περὶ τοῦ βίου Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐνόητον καθίσταται πῶς μετεδόθη ἡ λέξις ἐκ τῶν Ῥωμαίων εἰς τοὺς Ἕλληνας, παραμείνασα ἐν γενικῇ χρήσει μέχρι σήμερον, καὶ ἔχουσα ἀναμφισβήτητα δικαιώματα ἰθαγενείας, ἐνῷ ἡ «ἀναξυρὶς» τῶν Μήδων καὶ Περσῶν ἐνωρὶς ἐξέλιπεν ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ· τελευταῖον δὲ μόνον ἐπεχείρησαν ὀνοματοθέται τινὲς νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, πρὸ αἰώνων ἀναπαυομένην νεκρὰν ὅπως θάψωσι τὸ ζωντανὸν καὶ ἀκμάζον ὄνομα «βρακί», δι' οὗ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει καὶ τὸ ἔξω φερόμενον φανερὸν καὶ ὁρατόν, καὶ τὸ ἔσω λανθάνον καὶ ἀόρατον, ὅπερ μάλιστα εἰς παρελθόντας χρόνους, ὅτε ἴσχυον ἔτι τὰ πατριαρχικὰ ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔφερον αἱ μελλόνυμφοι δεμένον διὰ περαστῆς ἑπτακόμβου καὶ κεντητῆς βρακοζώνας.

Ἡ βράκα ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτῆς μορφὰς ἐν τῇ ἐνδυμασίᾳ τῶν Ἑλλήνων προηγήθη τῆς φουστανέλλας· σήμερον δὲ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ἥμισυ τῶν Ἑλλήνων φέρει βράκας, τὸ ἕτερον δὲ ἥμισυ φουστανέλλας. Ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ ἀναλογισθῇ ὅτι οἱ οἰκοῦντες Ἕλληνες τὰ παράλια τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, οἱ κάτοικοι πασῶν ἀνεξαιρέτως τῶν νήσων τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης καὶ τῆς Προποντίδος, μεγάλη μερὶς Ἑλλήνων οἰκούντων τὰ παράλια Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, ἐν τῇ κυρίως δ' Ἑλλάδι οἱ κάτοικοι τῶν Μεθοκορώνων, τῆς Μάνης, πολλοὶ τῶν τῆς Μεσσηνίας (δῆμος Θουρίας), τῆς Τριπόλεως, τῆς Κυνουρίας, τῆς Ἑρμιονίδος (Κρανίδι. Καστρί), τῆς Τροιζηνίας (Πόρος. Δαμαλᾶς), τῆς πόλεως Ἄργους, Γαλαξειδίου, Καρύστου φέρουσι βράκας. Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐφόρουν βράκας, πλὴν τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, οἵτινες ἐφόρουν ἀντερὶα καὶ ἐπὶ κεφαλῆς καλπάκιον μαῦρον [6].

Ἡ φουστανέλλα δὲ τὸ ἔνδυμα τοῦτο τοῦ Μορέα καὶ τῆς Ῥούμελης καὶ πολλῶν ἄλλων μερῶν Ἠπείρου, Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἀλβανίας [7], τὸ ὁποῖον ἀπηθανάτισαν οἱ κλέφται καὶ οἱ ἁρματωλοί, φαίνεται ὅτι προέκυψεν ὡς βελτίωσις τῆς ἁπλουστάτης περιβολῆς τῶν φουστανελλοφορούντων χωρικῶν κατὰ τὰς καθημερινάς, οἵτινες φέρουσι

πρίδης Ζαγοριακά, σ. 155. Α. Χαρίλαος ἡ νῆσος Φολέγανδρος, 36. Ζ. Γαβαλᾶς ἡ νῆσος Φολέγανδρος· ὁ Γαβαλᾶς μεταχειρίζεται τὰ κοινὰς ὀνόματα. Μαυρομαρᾶ Ἱστορ. Τήνου, σ. 75. Ὅρα καὶ Ι. Λαμπρίδου Ἠπειρωτ. μελετήματα. Μαλακασιακά, Μέρος Β', σελ. 54 καὶ Πογωνιακὰ σελ. 20.

[3] Ἄλλο εἶνε τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα ὑπὸ τὸ αἰολικὸν ὄνομα «βράκος», ὅπερ εὑρίσκεται ἐν τοῖς ποιήμασι τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Θεοκρίτου.

[4] Καὶ παρ' Ἀλβανοῖς οἱ ἐκ τῶν Βλάχων καλούμενοι *Καραγκούνιδες*, ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ μέλανος ἐνδύματος· καρὰ = μέλαν τουρκ. γκούνη = ἔνδυμα ἀλβανιστί, κατ' ἀντίθεσιν τῶν Κουτσοβλάχων, οἵτινες λευχειμονοῦσι. Λαμπρίδου Ἠπειρωτ. μελετήματα. Μέρος Β' Μέτσοβον καὶ Σεράκου, σελ. 11.

[5] Τὸ χωρίον τοῦ Πολυβίου 2. 28, 7. «Οἱ μὲν οὖν Ἴσομβρες καὶ Βοῖοι τὰς ἀναξυρίδας ἔχοντες . . .» ὁ μεταφραστὴς λατῖνος μετέφρασεν «Insubres et Boii braccati» Ἐκδ. Didot.

[6] Δ. Καμπούρογλου μνημεῖα τῆς ἱστορ. τῶν Ἀθηναίων Τ. Γ', σελ. 139.

[7] Οἱ Ἀλβανοὶ τῶν Ἑλληνικῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν, Ἄνδρου, Πόρου, καὶ οἱ τῆς Ἑρμιονίδος (Κρανίδι. Καστρί), καὶ οἱ τῆς πόλεως Ἄργους φέρουσι βράκας.

Digitized by Google

μακρὸν κάτω τῶν γονάτων κατερχόμενον ὑποκάμισον ἐκ χονδροῦ βαμβακεροῦ παννίου, τὸ ὁποῖον ζώνουσι περὶ τὴν ὀσφύν, οὕτω δὲ ἀποτελεῖται πρὸς τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ σώματος εἶδος στενῆς φουστανέλλας.

Ἄγνωστον πότε ἡ φουστανέλλα ἔλαβε τὸ σχῆμα καὶ τὸν πολύπτυχον ὄγκον, μὲ τὸν ὁποῖον φέρεται σήμερον. Βεβαίως ὅμως ἔδωκεν εἰς αὐτήν, καθὼς καὶ εἰς τὴν βράκαν, τοιοῦτον ὄγκον πρῶτος πλούσιός τις καὶ ἰσχυρὸς ἄρχων πρὸς ἐπίδειξιν πλούτου καὶ δυνάμεως προσθέσας πλειότερον ὕφασμα· καθιερώθη δὲ κατόπιν γενικῶς τὸ σχῆμα καὶ ὁ ὄγκος. Παρετηρήθη δὲ ὅτι εἶνε ἴδιον τῶν ἀπολιτίστων λαῶν ἡ διὰ τῆς προσθήκης πλειοτέρου ὑφάσματος εἰς τὴν ἐνδυμασίαν ἐπίδειξις τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἰσχύος· ἡ δὲ ἀρχὴ αὕτη παρέμεινεν ὡς λείψανον λανθάνον τοῦ ἀπολιτίστου βίου καὶ εἰς τοὺς πεπολιτισμένους.

Ἀλλ᾽ ἂν εἶνε ἄγνωστον πότε ἡ φουστανέλλα ἔφθασεν εἰς τοῦτον πολύπτυχον ὄγκον, γνωστὸν εἶνε ὅτι τὸ ὄνομά της οὔτε κατὰ τὴν ῥίζαν, οὐδὲ κατὰ τὴν κατάληξιν εἶνε ἑλληνικόν, ὅπως καὶ τὸ τῆς βράκας. Βεβαίως δὲ τὸ ὄνομα ἔχει σχέσιν καὶ κοινὴν τὴν καταγωγὴν μὲ τὸ **φουστάνι** καὶ **φοῦστα**, δι᾽ οὗ πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ὀνομάζεται τὸ ποδῆρες κύριον ἔνδυμα τῶν γυναικῶν.

Ὁ Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος ἐν τῷ λεξικῷ τῆς καθ᾽ ἡμᾶς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, ἐν λέξει «φουστάνι» γράφει ὅτι ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1666 ὠνόμαζον fustaine εἶδος βαμβακεροῦ ὑφάσματος· «φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι προήχθη ἐκ τοῦ Περσικο-ἰνδικοῦ Φουϊστάν, κώμης ὄνομα, ὅπου τοιαῦτα ὑφάσματα ἢ ὑφαίνοντο ἢ ἐβάφοντο (;)· καὶ ἰδοὺ τί ἀναγινώσκεται εἰς τὸν Πρόλογον Ἰνδικοῦ τινος βιβλίου μετενηνεγμένου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ ὑπὸ τοῦ Συμεὼν Σήθ: Λείψομαι μίαν πύλην ἐκ τῶν ὑφασμάτων τῆς κώμης Φουϊστάν, ἵνα κτλ.».

Ἡ ἐτυμολογία αὕτη ὡς πρὸς τὴν ἀρχικὴν καταγωγὴν τοῦ ὀνόματος δὲν εἶνε ἀπίθανος, ἀλλὰ τὴν λέξιν φουστάνι ἐκόμισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ἐνετικὸν ἐμπόριον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς διαφόρων βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Ἐν τῇ Ἐνετικῇ διαλέκτῳ fustagno, fustagnin, καὶ ἐν τῇ Ἰταλικῇ frustagno, frustagnino, καὶ ἐν τῇ Γαλλικῇ fûtaine καὶ fustaine, σημαίνεται εἶδος ὑφάσματος λινοβαμβάκου. Παράγουσι δὲ οἱ Γάλλοι λεξικογράφοι τὸ ὄνομα ἐκ τῆς λέξεως fustana τοῦ παρηκμακότος λατινισμοῦ σημαινούσης τὸ αὐτό, ἢ ἐκ τοῦ Fustat, Φοστὰτ τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ Ἀράβων, ὅπου ὑφαίνοντο τοιαῦτα ὑφάσματα. Παρ᾽ Ἀλβανοῖς ἡ φουστανέλλα καλεῖται «φουστάν».

Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἡ λέξις φοῦστα ἐσήμαινεν εἶδος πλοίου, παρέλαβον δὲ τὴν λέξιν ταύτην καὶ οἱ τῆς δύσεως ναυτικοί. Ὁ Κωνστ. Σάθας ἐν τοῖς Μνημείοις τῆς Ἑλλην. ἱστορίας (Τόμ. II, σ. IV) γράφει, οὐχὶ πιθανῶς καθ᾽ ἡμᾶς, ὅτι ἡ λέξις φοῦστα προῆλθεν ἐκ τοῦ **φώσσων**, λέξεως Αἰγυπτιακῆς σημαινούσης κατὰ Πολυδεύκην ὕφασμα ἐκ λινοῦ παχέος, ἐπὶ Βυζαντινῶν δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ πλοῖον, ὡς καὶ παρὰ Γάλλοις καὶ Ἰταλοῖς la voile, la vella, καὶ παρὰ Λατίνοις τὸ carbasum δι᾽ ὧν σημαίνεται καὶ τὸ λινὸν ὕφασμα τὸ ἐν χρήσει εἰς τὰ ἱστία καὶ τὰ ἱστία αὐτά. Καὶ παρ᾽ ἡμῖν δὲ ἡ λέξις ἄρμενα σημαίνει καὶ ὁλόκληρον τὸ πλοῖον. Ὁ Σουΐδας γράφει: «Φώσσων τὰ ἄρμενα».

Ἐν τῇ παρηκμακυίᾳ λατινικῇ fustania ἐκαλοῦντο τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα, «panni de bombicae . . . dicuntur fustania, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτὸ ἐκ φουστανίου fustanium vestis ex fustanio confecta [8].

Ἡ λέξις δὲ φοῦστα ἐσήμαινε καὶ πλοῖον πειρατικὸν καὶ τοὺς λῃστοπειρατάς· ὑπὸ τοιαύτην δ᾽ ἔννοιαν ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι [9].

Κατάδηλον καθίσταται ἐκ τῶν ῥηθέντων ὅτι αἱ λέξεις φουστάνι καὶ φουστανέλλα ἔχουσι ξενικὴν τὴν καταγωγήν.

Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω τὴν καταγωγὴν τῆς λέξεως **τσαροῦχι**, ἥτις ἐμφαίνει εἶδος κοινοῦ ἐθνικοῦ ὑποδήματος, καὶ ἥτις εὑρίσκεται καὶ ἐν Πτωχοπροδρόμῳ.

Τὰ τοιούτου εἴδους θέματα μεγίστης ἱστορικῆς ἀξίας καὶ ἐθνικοῦ διαφέροντος καταφρονοῦνται παρ᾽ ἡμῖν καὶ μόνον κάπως ἡ κλασικὴ ἀρχαιότης θεωρεῖται ἀξία πρὸς ἐνασχόλησιν πολιτῶν Ἑλλήνων ἐλευθέρων, συνταγματικῶν καὶ φραγκοφορεμένων. Ἐν τούτοις ἡ μελέτη τῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμάτων ὑπὸ ἔποψιν τοῦ κλίματος, τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, τῆς καλαισθησίας τῶν κατοίκων, τῆς ποικιλτικῆς, τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν εἶνε σπουδαιοτάτη, ἄγουσα εἰς ἱστορικὰ πορίσματα μεγάλης σημασίας. Ἴσως ἐκ ταύτης, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς ἓν καὶ μόνον, θέλομεν μάθει διατί ὀνόματα κοινοτάτης καθημερινῆς χρήσεως, δηλωτικὰ πραγμάτων πρώτης ἀνάγκης, οἷα τὰ τῶν ἐνδυμάτων, τῆς μαγειρικῆς, πλὴν τῶν τῆς ἀρτοποιίας [10] καὶ ἄλλων ἐξέλιπον ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀντικατασταθέντα ὑπὸ ξενικῶν· τὸ ὑποκάμισον, τὸ φέσι, τὸ παποῦτσι, ὁ τεντσερές, τὸ τσουκάλι, τὸ μπρίκι εἶνε ξενικά, τὸ παννὶ ἔτι αὐτό. Μικροῦ δ᾽ ἔτι ἔλειψε νὰ λησμονήσωμεν ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ «οἴκου» ὁ Ἕλλην ἔχασε παραδεχθεὶς τὸ ὀθνεῖον **σπίτι**, καὶ διασώσας μόνον τὸ τῆς καλύβης [11]. Ἔμεινέ ποτε ἄνευ ἱερᾶς ἑστίας καὶ ἐλησμόνησε τὸ ὄνομα, παραδεχθεὶς ἐκ τῶν Τούρκων τὸ τζάκι; Δὲν εἶχόν ποτε ὄροφον αἱ οἰκίαι του, καὶ ὅταν ἐσκέπασε τὴν καλύβην του παρέλαβε τὴν λέξιν ταβάνι;

[Ἕπεται συνέχεια.] **ΑΝΤ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ**

---

8 Du Cange, Glossariun.

9 Ὅρα ᾆσμα Ἀθηναϊκὸν ἐν ἱστορικοῖς μνημείοις τοῦ Δ. Γρ. Καμπούρογλου Τόμ. Α', σελ. 46.

10 Εἰς τὰ τῆς ἀρτοποιίας μόνον ἡ λέξις *μεσάλι*, δι᾽ ἧς ὀνομάζεται ἡ μεταξὺ τῶν ἐζυμωμένων καὶ πεπλασμένων ἄρτων καὶ τῆς πινακωτῆς τιθεμένη στενόμακρος σινδόνη, εἶνε ξενική, ἐκ τοῦ mensa, messale.

11 Ὁ Ι. Τσικόπουλος ἐν τῇ Μελέτῃ αὐτοῦ περὶ λεξικοῦ τῆς καθ᾽ ἡμᾶς δημώδους γλώσσης, δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς νεωτέρας Ἑλ. γλώσσης Τ. Α', σελ. 17, γράφει ὅτι διὰ νὰ ἀνεύρωμεν τὸν λόγον δ᾽ ὃν τὸ *σπίτι* παρηγκώνισε τὴν λέξιν οἶκος πρέπει νὰ συσχετίσωμεν «τὴν ἔννοιαν τῆς *κατοικίας* πρὸς τὴν τῆς *φιλοξενίας*, τῆς οἰκίας πρὸς τὸ hospicium».

Digitized by Google

Η ΞΕΝΗ ΤΟΥ 1854[1]

Γ'.

Ἦταν ἀπὸ τοὺς καλοὺς οἰκοκυραίους τῆς Πλάκας ὁ μπάρμπα Μῆτρος ὁ Πλεξῆζας. Τὸ εἶχε τὸ δικό του γιὰ καλά. Ἀπὸ τῆς Χαμοστέρναις ὡς τὴν Ἁγία Ἐλεοῦσα κάτι ἀμπελοχώραφα, ὄχι καὶ καλλίτερα, καὶ λιόφυτα φουντωτά, ποῦ ἦταν χαρὰ Θεοῦ νὰ τὰ βλέπῃς. Δὲν ἔλειπαν δὰ ἀπὸ τὸ σπίτι, δόξα νὰ ἔχῃ ὁ Θεός, καὶ χέρια γερὰ γιὰ νὰ τὰ δουλεύουν. Οἱ τρεῖς του οἱ γυιοὶ παληκάρια πλατύστηθα, ψιλὰ σὰν κυπαρίσσια, ὁ Γεώργος, ὁ Κώτσος κι' ὁ Θανάσης ἔρταναν μὲ τὸ παραπάνω γιὰ ὅλο τὸ πατρικὸ τὸ βιός. Στὸν τρύγο μονάχα ἔδιναν χέρι, ἔτσι ἀπὸ εὐχαρίστησι, καὶ ἡ κυρὰ Μήτραινα καὶ ἡ μοναχοκόρη του ἡ Ὄρσα, δεκάξη χρονῶν κορίτσι ἀγγελοκάμωτο.

Τὸ σπίτι του τὸ εἶχε ὁ μπάρμπα Μῆτρος στὴν ἐνορία τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, σιμὰ εἰς τοῦ Διογένους τὸ φανάρι. Πλακιώτικο σπίτι τοῦ παληοῦ καιροῦ, χτισμένο στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, μὲ ἕνα μακρὺ μακρὺ χαγιάτι σκεπαστό, ποῦ βάσταγαν τὴ σκεπή του κολόναις ἀπὸ ξύλινα δοκάρια, καὶ μὲ ὅλα τὰ χρήσιμα τοῦ νοικοκυριοῦ στὴν ἀπλόχωρη αὐλή, μπροστὰ ὅλα ἀπὸ τὸ σπίτι. — Τὸ ἀχοῦρι γιὰ τὸ Ντορί, τὸ φουρνάκι, τὸ κοτέτσι, καὶ στὴ γωνιὰ στίβα τὰ θυμάρια κ' ἡ κληματόβεργαις· μιὰ μουριὰ στὴ μέση γιὰ τὸν ἴσκιο καὶ χώρια ἀπ' ὅλα ἡ κρεβαταριά, ποῦ ἀκουμποῦσε στὸν ψιλὸ τοῖχο τῆς αὐλῆς, κρεβαταριὰ ἀπὸ κάτι σιρίκια, ὅπου κανεὶς στὴ γειτονιὰ δὲν εἶχεν ὅμοια. Καὶ ἡ αὐλόπορτα θεόρατη, μὲ ἄβαφα σανίδια μαυρισμένα, καπακωμένη κατὰ μεσῆς μὲ δυὸ σκουριασμένους σιδερένιους πάριλαις, σὰν τάσια ἀνάβαθα ποῦ κρέμουνταν ἀπὸ τὸν καθένα χοντρὸς χαλκᾶς σὰν σκουλαρίκι.

Ἐκεῖ μέσα ὁλημέριαζε πάντα ἡ εὐτυχία μαζὺ μὲ τὴν ἀγάπη τὴ θερμή, ποῦ φτάνει μοναχή της νὰ φέρῃ κάθε χαρὰ στὸ σπίτι.

Δὲν ἄφιναν τὰ παιδιά του νὰ βάνῃ ὁ μπάρμπα Μῆτρος χέρι στὴ δουλειά, στὰ κτήματά του τὰ ἀθηναΐικα. Ἂς ἦναι καλά· καιρὸς ἦταν νὰ ξεκουραστῇ ὀλίγο ὁ γέρος ὁ πατέρας.

Μὰ εἶχε μιὰ ἀδυναμία ὁ Μπάρμπα Μῆτρος, ποῦ σ' αὐτὴ ἀπάνω δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἀφήσῃ κανένα νὰ τοῦ ἐναντιόνεται. Πλακιώτης αὐτός, πρᾶμμα παράξενο, εἶχε πάρει γυναῖκα ἀπὸ τὸ Καπαντρίτι· τὸ πῶς εἶναι μεγάλη ἱστορία. Εἶχε ἐκεῖ τὰ παληοχώραφα τῆς προίκας του καὶ ἐννοοῦσε κανεὶς νὰ μὴ βάνῃ χέρι σ' αὐτά.

Κάθε χρόνο λοιπόν, ὅταν τὰ πρωτοβρόχια ἐμαλάκοναν τὴ γῆ, ποῦ νὰ μπορῇ τὸ ὑννὶ νὰ ξεπετσώσῃ τὰ χωράφια, ἐφόρτονε στὸ γέρο σύντροφό του τὸ Ντορί, τὸ ἀλέτρι του, τὴν τσάπα, ἕνα ταγάρι μὲ ταΐνι, ἔρριχνε ἀπάνω τὴν πατατοῦκα του, ἐκαβαλοῦσε μονόπλευρα καὶ μιὰ γιὰ τὸ Καπαντρίτι. Καματερὰ εὕρισκε ἐκεῖ μὲ τὸ νοίκι. Ἐδούλευε τὰ χωράφια του μὲ ὅλο του τὸ κολάϊ. Τίποτε δὲν τὸν ἔβιαζε. Καὶ ὅταν ἐτελείωνε κάθε δουλειά, ἀπάνω πάλι στὸ Ντορὶ τὰ σύνεργα καὶ πίσω γιὰ τὴν Ἀθῆνα.

Καὶ τὸ Μάϊ ποῦ κόβουν τὰ σανά, πάλι τὰ ἴδια.

Τί χρονιὰ αὐτὴ τὴν κακοδίβολη, ἐπειδὴ εἶχε καὶ ἄλλαις δουλειαῖς, ἔλειπε ἀπὸ τὸν Αὔγουστο· γι' αὐτό, τίποτα δὲν ἤξευρε ἀπὸ τὸ κακὸ ποῦ ρήμαζε τὴν Ἀθῆνα.

Ἐτελείωσε τῆς δουλειαῖς του καὶ ἑτοιμάσθηκε γιὰ τὸ γυρισμό.

Μεσάνοιχτα τὸν ξυπνῆσαν τὰ ὀρνίθια καὶ ἐσαμάρωσε ἀμέσως τὸ Ντορί, γιατὶ εἶχαν μακρυνὸ δρόμο νὰ κάμουν, καὶ δὲν ἦταν σωστὸ νὰ καργάρῃ στὸν κόπο τὸ γέρικο τὸ ζῶο.

Ξεκινάει λοιπὸν μὲ χαρά, γιατὶ εἶχε λαχταρίσει πλειὰ τὴν φαμίλια του.

Ἦταν ἥσυχη, γλυκειὰ ἡ νύχτα· τὸ φεγγάρι ποῦ ὅτι εἶχε βγῆ, ἔχυνε τὸ γλυκό του τὸ φῶς, ὠχρό, ἄτονο ἀπάνω στῆς ὄμορφαις πλαγιαῖς, στῆς πυκναῖς τούφαις ἀπὸ τὰ πεῦκα καὶ τὰ σχοινάρια, σὰν ἀσημένια σκόνι στὴν χρυσῆ πρασινάδα τους, ἐνῷ ἐλαφρὸ ἀγεράκι φιλοῦσε τὰ κλαριὰ κ' ἀνάδινε ἐκεῖνο τὸν ἁπαλὸ ἦχο, σὰν γλυκοπαράπονο τοῦ δέντρου, σὰν στεναγμὸ φλογέρας. Ὅλα ἐκοιμοῦνταν βαθειά, καὶ μονάχα τοῦ γκιώνη ἡ μονοσύλλαβη κραυγή, κ' ἡ ντρίλια τοῦ μονότονου τραγουδιοῦ τῆς νεροχελώνας, ἀντίκοβαν τὴν ἀτάραχτη τῆς γλυκειᾶς νύχτας σιωπή· κάπου κάπου ἀκούουνταν καὶ κεῖνοι οἱ ἀπροσδιόριστοι ἦχοι, ἄλλοτε σὰν παράπονο, ἄλλοτε σὰν κηλάδημα, σὰν μακρυνὸ γογγυτό, σιγαλὴ ἁρμονία ποῦ τονίζει ἡ νύχτα στῆς ἐρημιαῖς, ἀδύνατος θόρυβος κάθε ζωῆς, ὅπου ξυπνάει τὸ σκοτάδι καὶ ἀποκοιμίζει ἡ αὐγή.

Ἐτράβαε μπροστὰ ὁ μπάρμπα Μῆτρος, ἀφίνοντας ἀριστερὰ τὸ Μπογιάτι καὶ τῆς Σταμάταις. Ὅ τι καὶ χάραζε ἡμέρα δευτέρα, τοῦ Νοεμβρίου 15, περνοῦσε δίπλα ἀπὸ τῆς Πεντέλης τὰ ριζώματα.

Ξαφνίζεται ὁ γέρως· γιατὶ ἀπὸ μακρυὰ βλέπει στῆς πλαγιαῖς τοῦ βουνοῦ ἕναν κόσμο φῶτα ὁποῦ τρεμόσβυναν, σὰν ἀστέρια ποῦ τὰ προφταίνει ἡ μέρα· καὶ ὅ τι πῆρε νὰ φέξῃ καλά, βλέπει τσαντήρια, ἀκούει σάλπιγγες. Δὲν ἦσαν ρωμαΐικαις σάλπιγγες αὐταῖς· ἔκανε πολλὰ χρόνια στὸ ταχτικὸ στρατιώτης ὁ μπάρμπα Μῆτρος καὶ γνώριζε κάθε τῆς σάλπιγγας σκοπό. Ζυγόνει λίγο καὶ βλέπει ἀπὸ μακρυὰ κόκκιναις γιακέταις· λὲς κ' ἦταν παπαρούναις, ποῦ περπατοῦσαν στὰ ριζώματα. Τί εἶναι αὐτά; Σταυροκοπιέται ὁ γέρως. Ἀφίνει τὸ δρόμο του καὶ γυρίζει γιὰ τὴν Κηφισιά. Ἐκεῖ κάτι θὰ μάθῃ, ἐλπίζει. Ζυγόνοντας βλέπει κ' ἐκεῖ ποιὸ πολὺ φράγκικο ἀσκέρι. Γιατὶ ὁ στρατηγὸς Μαιράν, ἀπελπισμένος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ ὅπου ἔκαμε στὴν ἀγγλογαλλικὴ ταξιαρχία του ἡ Ἐπιδημία, δὲν ἐκράτησε στὸν Πειραιᾶ παρὰ τὴ διοίκησι καὶ τὸ 3ον σύνταγμα τῶν πεζοναυτῶν, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα σώματα ἐσκόρπισε στὰς ἐξοχάς, τὸ 97 πεζικὸ τῶν Ἄγγλων στὴ Πεντέλη, τὸ 23 τῶν ἐλαφρῶν καὶ 28 πεζικό, τὸ 12 πυροβολικὸ καὶ τὸ 5 μηχανικὸ τῶν Γάλλων, στὴν Κηφισιά, στὰ Πατήσια, στὸ Δαφνί.

1 Τέλος. Ἴδε σ. 97.

Digitized by Google

Τοῦ φάνηκε πῶς τὸν πάτησαν τὸν τόπο του οἱ ξένοι τοῦ μπάρμπα Μήτρου· πῶς ἐφράγκεψε, πῶς θὰ χαλάσῃ ὁ κόσμος. Μιὰ ἀλλοιώτικη λιγούρα τοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά, ἕνας φόβος μεγάλης δυστυχίας, ποῦ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἐξηγήσῃ, τοῦ πλημμυροῦσε τὰ στήθια, τὸν ἔπνιγε.

Μέσα στὴν Κηφισιὰ ἔμαθε ὅλα τὰ θλιβερὰ μαντάτα. Μελίσσι, στίβα ἐκεῖ πέρα οἱ Ἀθηναῖοι, καθὼς καὶ στ' ἄλλα γειτονικὰ χωριά. Ἐλύθηκαν τοῦ γέρου τὰ γόνατα καὶ δὲν εἶχε πλειὰ καρδιὰ νὰ τραβήξῃ ἐμπρός.

Καὶ ὅμως ἐφύτρωσε μέσα στὴν ψυχή του ἡ ἐλπίδα. Στὰ Πατήσια εἶχε ἕναν ξάδερφο τὸν Τρακάδο, καλὸ συγγενῆ, ἴδιο ἀδελφό. Σ' αὐτὸν βέβαια θὰ πρόφθασε νὰ πάῃ ἔγκαιρα ἡ φαμίλια του καὶ θὰ γλύτωσε. Θὰ τὸν ἐλυπήθηκε κι' αὐτὸν ὁ Θεός, γιατὶ τοῦ εἶπανε πῶς, ἀπ' ὅσους ἔφυγαν, κανεὶς δὲν ἐχάθηκε, πῶς σὲ κανένα χωριὸ δὲν ἁπλώθηκε ἡ ἐπιδημία.

Σταματᾷ λίγο ὅσο νὰ πάρῃ ἀνάσα τὸ ζῶο καὶ πάλι ἐμπρὸς γιὰ τὰ Πατήσια. Παρατᾷ τὸν πατημένο δρόμο καὶ πέρνει τὰ χωράφια γιὰ ποιὸ σύντομα, ἀφίνοντας ἀριστερὰ τὰ Τουρκοβούνια καὶ τὴν Ὤμορφη Ἐκκλησιά.

Ὅταν ἔφθασε στὸν Ποδονίφτη ἀπαντᾷ δυὸ χωροφύλακες ποῦ ἤρχοντο ἀπὸ μέσα.

— «Αἲ μπάρμπα, ποῦ πᾶς μὲ τ' ἀλέτρι σου;» τοῦ λένε, «στὴν Ἀθῆνα; Δὲν χρειάζεται ἐκεῖ μέσα ἀλέτρι, μωρὲ μπάρμπα. Ἐκεῖ, γέρω μου, ὀργόνει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη γρηὰ στριγγλιάρα, ἡ λοιμική, καὶ σπέρνει τὸ θάνατο μὲ τὰ δυὸ τὰ χέρια».

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ γέρως· ἐσφίχτηκε μόνο πειότερο ἡ καρδιά του καὶ ἐκαργάρισε τοῦ ἀλόγου τὸ δρόμο, πότε χτυπῶντας το μὲ τὸ καπίστρι, μόλο ποῦ αὐτὸ ἐφούσκονε καὶ ἀγκομαχοῦσε, καὶ πότε παρακαλῶντας το, σὰν νὰ εἶχε ἀνθρώπου νόησι. Γλήγωρα, Ντορί μου, κουράγιο, νὰ ἰδοῦμε μιὰν ὥρα ἀρχήτερα τί μοῦ φύλαε ἡ μοῖρα, τί ἀπόγεινε ἡ ἄραχλη φαμίλια.

Συφορά του! Δὲν εἶναι στὰ Πατήσια κανεὶς ἀπὸ τοὺς δικούς του. Τίποτα δὲν ἤξευρει ὁ καλός του ὁ συγγενής, ὁ Τρακάδος· κανένα ἀπὸ δαύτους δὲν εἶδε.

Μὰ καθὼς εἶδε τὴν ἀπελπισία του,

— Μὴ τρομάζῃς δὰ ἔτσι, τοῦ λέει, χωρὶς νὰ ξέρῃς, μπάρμπα Μῆτρο. Ἂν ἦταν κακό, θὰ τὸ μάθαινα· τὸ κακὸ δὲν κρύβεται. Ἔμπα μέσα νὰ ξαποστάσῃς· νὰ σφίξῃς μιά, νὰ στυλωθῇς.

Ποῦ νὰ ξεπεζέψῃ αὐτός! Ἐμπρός. Μπαίνει στὸν πλατὺ τὸ δρόμο τῶν Πατησίων καὶ βλέπει ἀπὸ μακρυὰ τὴν πολυβασανισμένη πόλι νὰ ἁπλόνεται ἐμπρός του.

Ἦταν γλυκειὰ μέρα, θαλπερή. Φύλλο δὲν ἐσειότανε. Μιὰ ψιλὴ ψιλὴ συννεριὰ ἦταν ἁπλωμένη στὸν οὐρανό, ποῦ δὲν ἔκρυβε καλὰ τὸν ἥλιο, μόνο φαινόταν ἀνάμεσα στὴ θολάδα της, σὰν ἄσπρο πιάτο. Γλυκοκαιριὰ σὰν στῆς φουσκοδεντριαῖς· λαμπριάτικη μέρα καθ' αὐτό. Καὶ ἔτσι γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὴ σκληρὴ ὁμοιότητα μὲ τὴν πλειὸ χαρμόσυνη μέρα ποῦ ἀναγαλλιάζει ὁ χριστιανός, ἀνέβαινε σ' ὅλη τὴν πόλι κολόναις ὁ καπνός, σὰν νὰ ψῆναν ὅλοι τοῦ Πάσχα τ' ἀρνί.

Ἀλλὰ μπαίνοντας στὴν καταδικασμένη πόλι ὁ μπάρμπα Μῆτρος εἶδε πῶς δὲν ἦταν ὁ γαλάζιος καπνὸς τῆς κληματόβεργας, πῶς δὲν ἔπεφταν τῆς Χαρᾶς ἡ κουμπουριαῖς. Μαῦροι καπνοὶ ἀπὸ ἀχερένια στρώματα, βρωμεροὶ καπνοὶ ἀπὸ μαλλιὰ καὶ χολεριασμένα ῥοῦχα, πρασινοκίτρινοι καπνοὶ ἀπὸ τὸ θειάφι, ποῦ ἔκαιγαν παντοῦ, γιὰ νὰ καθαρίζουν τὸν ἀέρα. Κ' ἀντὶς ἡ γλυκειὰ μυρουδιὰ ἀπὸ λαμπριάτικαις κουλούραις, μυρουδιὰ παντοῦ ἀπὸ κάμφορα, ἀπὸ λάβδανο, μυρουδιὰ βαρειὰ νοσοκομείου σ' ὅλη τὴν πόλι, κ' ἀντὶ Χριστὸς Ἀνέστη τὸ Κύριε Ἐλέησον παντοῦ θλιβερό, ἀπελπισμένο.

Ἀλλὰ δὲ βάσταε πλειὰ τὸ ζῶο· τὰ πλευρά του ἐφούσκοναν καὶ μάζευαν σὰ φυσερά, ἐσφίριζαν γοργὰ τὰ ῥουθούνια του σὲ κάθε ἀνασανιά, ὁ ἱδρῶτας περίχυνε τὸ κορμί του καὶ τὰ πόδια του ἐτρεμολίγιζαν σὰν καλάμια.

Ξεπεζεύει ὁ μπάρμπα Μῆτρος καὶ σέρνει τὸ Ντορὶ ἀπὸ τὸ καπίστρι μὲ σκυφτὸ κεφάλι, μὲ πλακωμένη καρδιά. Καὶ τόση ἦταν ἡ βία του ποῦ τέντονε τὸ σχοινὶ νὰ σπάσῃ τραβῶντας τὸ ἀποκαμωμένο ζῶο.

. Παντοῦ ἐρημιά. Τὰ μαγαζειὰ ὅλα κλειστά· κανεὶς στὸ δρόμο. Σὲ ἕνα σταυροδρόμι μοναχὰ σκουντιότανε ἀπελπισμένος κόσμος, ποιὸς νὰ πρωτοπροφθάσῃ νὰ ἀγοράσῃ ὀλίγο ψωμὶ καὶ κρέας ποῦ εἶχε κατορθώσει νὰ προμηθευθῇ καὶ πουλοῦσε στὸν κόσμο ἡ ἀστυνομία. Ἔπειτα πάλι ἐρημιά. Κάπου, κάπου νεκροκρέβατα. Ἀλλοῦ ἄνοιγε κανένα παράθυρο καὶ τρομαγμένη φωνή, βοήθεια, ἀντιλαλοῦσε στὸν ἔρημο τὸ δρόμο.

Ἐπῆρε ἀριστερὰ ἕνα στενοσώκακο καὶ βρέθηκε μπρὸς στοῦ Καλαμιώτη τὴ Βρύσι. Ἐκεῖ δὲν ἦταν ἐρημιά· πολλὴ ὀχλοβοὴ μάλιστα, κόσμος πολὺς ἀγριεμένος. Μὲ τῆς κλωτσιαῖς καὶ μὲ τοὺς λωστοὺς πολεμοῦσαν νὰ ἀνοίξουν δυὸ μαγαζειά. Ὅλοι ἐγύρευαν ῥύζι, μὰ πουθενὰ ἀνοιχτά. Ἂν μισοάνοιγε κανένα μαγαζεὶ ζητοῦσαν τρεῖς δραχμαὶς ἀπὸ τὴν ἄμοιρη τὴ φτώχια.

Ἐκεῖ γονατίζει στὰ μπροστινὰ τὸ ζῶο, καὶ πέφτει χάμου· ἡ τρεμοῦλα τρέχει πλειὸ γοργὴ ἀπάνω στὸ πετσί του, τὸ ἀπὸ κρύο ἱδρῶτα μουσκεμένο, πλειὸ δυνατὰ σφυρίζει ἡ ἀνασανιά του· καὶ σηκώνοντας μὲ κόπο τὸ κεφάλι τηράει τὸν ἀφεντικό του μὲ μιὰ ματιὰ θλιβερή, ἀπελπισμένη, χρεμετίζοντας λυπητερά, σὰν νὰ τοῦ ζήταε συχώριο γιὰ τὴν ἀθέλητη λειποταξία του. Τὸ παρατάει ὁ Μῆτρος καὶ τραβάει ἐμπρὸς μὲ ἕνα βαθὺ στεναγμό, στρέφοντας τὸ κεφάλι καὶ τηράζοντας μὲ καῦμὸ καρδιᾶς τὸ γέρω του τὸ σύντροφο.

Ἐσταύρωσε τοῦ Ἑρμοῦ τὸ δρόμο καὶ πέρνοντας τὰ στενοσώκακα ἐμπῆκε μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Πλάκας. Ἐβιάζουνταν πολὺ νὰ ἰδῇ μιὰ στιγμὴ ἀρχήτερα τὴ μοῖρα του.

Καὶ ὅμως ὅσο ἐζύγονε στὴ γειτονιά του, τόσο ἔκοβε τὸ βῆμα του. Αἰσθάνουνταν τὰ πόδια του νὰ βαρένουν, πολὺ νὰ βαρένουν σὰν νὰ σήκοναν σίδερα. Ἀπαντάει ἕνα γνώριμο ἄνθρωπο. Τὸν κυτάει

Digitized by Google

στὰ μάτια μὲ ἀνέκφραστη ἀγωνία, μὰ δὲν τολμᾷ νὰ ρωτήσῃ. Τραβάει ἐκεῖνος, κάνει νὰ τοῦ πῇ λόγο, μὰ πνίγεται στὸ λάρυγγά του ἡ φωνή. Καὶ ὅταν ἔφθασε στὴ γωνιὰ ποῦ ἤτανε πλειὰ νὰ μπῇ στοῦ σπιτιοῦ του τὸ δρόμο σταματᾷ· στυλόνεται στὸν τοῖχο καὶ σφίγγει μὲ τὰ δυὸ χέρια τὴν καρδιά του, ποῦ ξεπετάει σὰ λαχταρισμένο πουλί.

Ψέμματα λένε πῶς ἡ σίγουρη καταστροφὴ εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τῆς ἀμφιβολίας τὰ φαρμακερὰ φείδια. Γιατὶ ἡ ἀμφιβολία μαζὺ μὲ τὴ φλόγα τῆς τρομάρας, ἔχει μέσα της καὶ λίγη δροσόβολη ἐλπίδα, ποῦ τὴ χρειάζεται, ποῦ δὲν θέλει νὰ τὴν παραιτήσῃ ἡ ταλαίπωρη τοῦ ἀνθρώπου ἡ καρδιά.

Γιὰ αὐτὸ δὲν ἐξεκόλλαε ἀπὸ τὸν τοῖχο νὰ μπῇ στοῦ σπιτιοῦ του τὸ δρόμο. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ μαρτύριο δὲν μποροῦσε γιὰ πολὺ νὰ βαστάξῃ.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἐχτύπαε δώδεκα τὸ ρωλόγι τοῦ Ἐλγίνου, μὲ τὸ σπασμένο ἦχο τῆς καμπάνας του, σὰν ραγισμένου καζανιοῦ.

Καρδιά, εἶπε, κάνοντας τὸ σταυρό του, ὁ Θεὸς νὰ μὲ βοηθήσῃ.

Μπαίνει στὸ δρόμο τοῦ σπιτιοῦ του, δρόμο ἥσυχο, βουβό. Ἀλλὰ μέσα στὴ σιωπή του, ἀκούει ἕνα οὔρλιασμα σπαραχτικὸ ποῦ τοῦ ἔσκισε τὴν καρδιά. Ἐγνώρισε τοῦ μούργου, τοῦ σκύλου τοῦ σπιτιοῦ του τὴ φωνή. Ζυγόνει καὶ τὸν βλέπει ὀρθό, μὲ τὰ μπροστινὰ ἀπάνω στὴν αὐλόπορτα.

Καὶ τὸν τηράει ὁ σκύλος μὲ τὰ πονετικά του τὰ μάτια, καὶ πλειὸ πολὺ λυπητερὰ οὐρλιάζει καὶ δυνατώτερα ξύνει τὴν αὐλόπορτα βγάζοντας σκέψεις καὶ ματόνοντας τὰ νύχια του.

Μὰ ἡ πόρτα μένει κλειστή, κουφή, ἐνῷ μέσα στὴν αὐλὴ βελάζει ἡ γίδα καὶ τριγυρνοῦν ἡ ὄρνιθες.

Χτυπάει ὁ γέρως, χτυπάει δυνατά, μὰ βλέπει ἄξαφνα πῶς ἡ πόρτα ἦταν καρφωμένη ἀπ' ὄξω.

Ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ πιστέψῃ ὁ μπάρμπα Μῆτρος, δὲν θέλει νὰ νοιώσῃ. «Ἔλα δά· ὁ Παντοδύναμος σὲ μένα αὐτὸ τὸ κακό; καὶ γιατί: ὅλοι τάχα... ;» Καὶ κατάπιε μαζὺ μὲ τὴν ὑποψία καὶ τὸ λόγο τὸ φριχτό. «Καλὲ δὲ βαριέσαι; Τὰ λεβέντικα τὰ παληκάρια μου, μόνε μόνε νὰ τὸν χουγιάζανε τὸ Χάρο, θὰ τὸν ἔκαναν νὰ τὸ κόψῃ στὰ ποδάρια. Μέσα καλὲ εἶναι οἱ δικοί μου, μέσα ὅλοι. Νά· κρύφτηκαν ἔτσι ἀπὸ τὸ φόβο τους· γιὰ δαῦτο δὲν ἀκοῦν. Νὰ κ' ἡ κατσίκα, νὰ καὶ τὰ ὀρνίθια στὴν αὐλή. Μὰ εἶναι σανιδωμένη ἡ πόρτα· καὶ μὲ τοῦτο τί; Κάποιος κακὸς γείτονας θὰ τους ἔκανε αὐτὸ τὸ κακὸ χωρατὸ γιὰ νὰ γελάσῃ μὲ τὸ φόβο τους.»

Καὶ ὅσο στενώτερα τοῦ πολιορκοῦσε τὴν καρδιὰ ἡ τρομάρα, ὅσο περισσότερο τὸν ἐκυρίευε, τόσο περισσότερο ἐρώναζε, τόσο δυνατώτερα μὲ τὰ τρεμουλιαστά του χέρια, μὲ τὸ ραβδί του, μὲ κοτρόνια ἐχτυποῦσε τὴν πόρτα, ποῦ ἔξυναν τὰ νύχια τοῦ μούργου.

Καλὲ γυναῖκά μου, δὲν ἀκοῦτε; Γεῶργο μου, Κῶτσο μου, Θανάση μου, ἐγὼ εἶμαι ὁ πατέρας σας; Γιατὶ δὲν ἀνοίγετε; Ὄρσα μου, ἀγαπημένη μου κόρη, ἀνοῖξτε πλειὰ τοῦ πατέρα σας.

Καὶ δὲν ἔπαυε νὰ φωνάζῃ τὰ ἀγαπημένα ὀνόματα, μὰ ἡ ἀπελπισία ἐφούσκονε πλημμύρα στὴν καρδιά του καὶ τὴν ἔπνιγε, καὶ ἡ φωνή του ἐγίνουνταν κουρασμένη, βραχνή, σβυμένη σὰν παράπονο, σὰν μυρολόϊ, σὰν ἀγκομαχητό, ὅπως ἡ ὕστεραις φωναῖς 'κεινοῦ ποῦ πνίγεται καὶ βουλάει.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη περνοῦσε τὸν ἔρημο δρόμο ἕνας κλητῆρας γείτονάς του.

— Ἄχ, δυστυχισμένε, τοῦ λέει, τί ἀνώφελα χτυπᾷς τὴν πόρτα τὴν κουφή; Δὲν τὴ βλέπεις σανιδωμένη; Ἐμεῖς τὴν ἐκαρφώσαμε γιὰ ποιὸ σίγουρα. Στὴ σαστισμάρα μας ἀφήσαμε μέσα τὰ ζωντανά. Ἔλα, κακόμοιρε, νὰ πάρῃς τὰ κλειδιὰ ἀπὸ τὸ τμῆμα.

Καὶ ἐνῷ τὸν τήραε ὁ γέρως βουβός, μὲ ἀνοιχτὰ μάτια καρφωμένα,

— «Πάνε, ξέρεις, ὅλοι, μπάρμπα Μῆτρο μου. Ἡ γρηὰ ποῦ βάσταξε περισσότερο, τελευταία ἔφυγε χθές. Δὲν εἶσαι, ἄμοιρε, μονάχος. Κάμε τὴν καρδιά σου σίδερο».

Δὲν ἐμίλησε ὁ γέρως, δὲν ἔμπηξε φωναῖς, δὲν ἔκλαψε· ποῦ δάκρυα στὰ μάτια σὲ τέτοια ἀντάρα τῆς καρδιᾶς. Τὸ δάκρυ σὰν μανιωμένη θάλασσα τὴν πνίγει τὴν καρδιά, μὰ ἡ φλόγα της τὸ ξεραίνει πρὶν ἀναιβῇ στὰ μάτια.

Ἐστήλωσε μονάχα βαθειὰ στὸ ἔρημο τὸ σπίτι ποῦ γεννήθηκε τὸ σβυμένο του μάτι, στὸ σπίτι ποῦ τὴν μπασιά του τοῦ τὴν ἔκλεισε γιὰ πάντα ἡ ἐρημιά του περισσότερο, παρὰ ἡ καρφωμέναις σανίδες καὶ ἀκούμπησε τὸ κεφάλι στὴν αὐλόθυρα, ὅπου ἐξεπόρτισε, ὅ τι εἶχε πολύτιμο, ὅ τι ἀγαποῦσε στὸν κόσμο.

Ἐστάθηκε ὥρα ἔτσι σὰν πετρωμένος καὶ ἔπειτα ἔπεσε χάμου βουβός, δίπλα στὸ σκύλο του, καὶ ἀκούμπησε τὰ χέρια στὰ γόνατα καὶ τὸ φλογισμένο κεφάλι στὰ χέρια.

Ὅλαις ἡ γλῶσσαις τοῦ κόσμου ἔχουν ὀνόματα γιὰ τὸν καϋμό, γιὰ τῆς καρδιᾶς τὸ σπαραγμό, μὰ ὀνόματα ὠχρά, λέξεις ἄτοναις, ποῦ τίποτα δὲν δείχνουν, τίποτα, ἀπὸ κεῖνο τὸ φοβερό, τὸ ἀνέκφραστο μαρτύριο, ποῦ δοκιμάζει τοῦ ἔρημου ἀνθρώπου ἡ καρδιά, ὅταν γκρεμίζεται μέσα του κάθε ἐλπίδα, ὅταν σοροβολιάζεται γύρω του κάθε ζωή.

Καὶ ὅμως καλὰ καλά, ἀκόμα δὲν εἶχε χωνέψει τὴ δυστυχία του.

Στὸ γεροντικό του τὸ κεφάλι ἐσάλευε μέσα τὸ μυαλό, καὶ τοῦ τὸ κουδούνιζε σὰν τὸ γλωσσίδι τὴν καμπάνα.

Ἡ εἰκόνες τῆς καταστροφῆς ποῦ τὸν ἐρήμαξε, περνοῦσαν μπροστά του μαύραις, ἀπροσδιόρισταις, καὶ ἐστριφογύριζαν στὸ κουρασμένο του μυαλό, ὅπως μέσα σὲ σκοτεινὴ σπηλιὰ ἡ νυχτερίδες.

Καὶ τὴν καρδιά του τὴν ἐρημωμένη σὰν νὰ τὴν τράβαε καὶ τὴν ἐξερίζονε, μὲ ἕνα ἀνέκφραστο ξελίγωμα, ἕνα ἀόρατο σιδερένιο χέρι.

Κύκλο ἀτέλειωτο ἀπὸ ἐρημιὰ ἔβλεπε γύρω του, σαράβαλο αὐτὸς τῆς ζωῆς μοναχιασμένο, σανίδα σάπια στὴ μέση τοῦ πελάγου.

Τί νὰ κάνῃ πλειὰ στὸν κόσμο ὁ γέρω Μῆτρος; Νὰ φυλάῃ τὸ ἄδειανὸ τὸ σπίτι; Νὰ ὀργόνῃ τὰ χωράφια καὶ νὰ κλαδεύῃ τ' ἀμπέλια; Καὶ γιὰ ποιόν;

Digitized by Google

Ἔτσι εἶδε ἕνα ἀτέλειωτο σκοτάδι ὁλόγυρά του, καὶ ἔνοιωθε ὅλα πεσμένα, ὅλα χαλάσματα. Καὶ αὐτὴ ἡ γῆ ὅπου πατοῦσε, τοῦ ἐφάνηκε κάτι κούφιο, ἀνύπαρχτο, ποῦ ἔφευγε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του.

Στὸ ἡλιοκαμμένο του πρόσωπο ἐφούσκοναν οἱ φλέβες σὰν μαυροπράσινα σχοινιά. Καὶ τὸ στόμα του ἐστράβωσε καὶ ἐσφίχτηκε σ' ἕνα ἀνέκφραστο παράπονο σιωπηλό, μιὰ βουβὴ διαμαρτυρία γιὰ τὴ μαύρη ἀδικία, κάτι σὰν ἀποπληξία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀπελπισμένου ἀνθρώπου.

Καὶ ὅσο ἐβάθαινε ὁ νοῦς του στὴν καταστροφή, τόσο αἰσθάνουνταν μέσα του μιὰ ἀκατανίκητη ἀηδία τῆς ζωῆς.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἐπέρασε ἀπ' ἐμπρός του τὸ ἀμάξι, φορτωμένο νεκρούς. Τὰ σκουπίδια τῆς συνοικίας κουβαλοῦσε πρῶτα· ἀλλὰ μήπως καὶ τώρα ἄλλαξε σκοπὸ μὲ τὸ νὰ κουβαλάῃ τῆς ζωῆς τὰ ἀπορρίμματα;

Τὸ κύταξε ὁ μπάρμπα Μῆτρος καὶ μιὰ ἄγρια ἐλπίδα, σὰν ζωηρὴ φλόγα, ἐφώτισε τῆς ψυχῆς του τὸ σκοτάδι.

— Ἄχ, δὲν μὲ πέρνετε καὶ μένα καλοὶ ἄνθρωποι; Θὰ σᾶς τὸ πλερώσῃ ὁ Θεὸς αὐτὸ τὸ καλό. Λέτε τὰ καλότυχα κορμιὰ ποῦ πᾶτε στὸν ἀσβέστη, νὰ ἦναι περισσότερο λείψανα ἀπὸ μένα;

Καὶ τὴν τρελλὴ αὐτὴ παράκλησι τὴν ἔκανε μὲ ἀληθινὸ φλογερὸ πόθο, μὲ λαχτάρα γιὰ τὸ λάκκο τὸ βαθύ. Σὰν τὸ διψασμένο στὴν ἔρημο γιὰ μιὰ σταλιὰ δροσιά, ἔτσι κι' αὐτὸς ἐξεψυχοῦσε ἀπὸ τὴ δίψα τοῦ θανάτου.

— Ἔλα δά, γέρω, μὴ βγιάζεσαι τόσο· στὴν αὐριανὴ στράτα μπορεῖ νὰ ἔχῃς καὶ σὺ τὴν ἀράδα σου.

Κ' οἱ νεκροφόροι, μεθυσμένοι ἀπὸ ρακὶ ἔσκασαν γέλοια δυνατά.

Ἔφευγε τὸ κάρο· ἕνα λείψανο ἦταν ριγμένο ἀπάνω ἀπὸ τ' ἄλλα ἀνάσκελα, ἀκουμπῶντας τὸ κεφάλι σ' ἕνα δεμάτι ἀπὸ σανὸ γιὰ τ' ἄλογα, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, μεγάλα, σὰν νὰ ἐξέφραζαν ἀπορία. Κ' ἐκεῖ ποῦ ἐτινάζουνταν τὸ κάρο στῆς πέτραις, ἐκρεμάστηκε ἀπ' ἔξω τὸ χέρι του τὸ δεξί, καὶ καθὼς ἐχτυποῦσε στὸν τροχὸ ἐξετινάζουνταν καὶ ἔτσι ὁ πεθαμένος ἐκεῖνος ἐφαίνουνταν σὰν νά κραζε τὸ μπάρμπα Μῆτρο μὲ φιλικὴ χειρονομία γιὰ νὰ τοῦ κάνῃ τόπο, σὰν νὰ συμπονοῦσε τὴ μοναξιά του.

Ὁ ἄμοιρος ὁ γέρως ἔβλεπε τὸ κάρο ποῦ μάκραινε, μὲ πικρὸ φθόνο τῶν πεθαμένων, καὶ πρώτη φορὰ στὴ ζωή του ἀνέβηκε πνιμένη σὰν ρόχαλο στὸ στόμα του ἡ βλαστήμια· ἀλλὰ δὲν πρόφτασε νὰ τὴν φτύσῃ ἐναντία σ' Ἐκεῖνον, ὅπου εἶναι κύριος τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Θανάτου.

Γιατὶ τὴν ἴδια στιγμή, σὰν νά τανε μεγάλη παρασκευή, ἐχτύπησαν λυπητερὰ ἡ καμπάναις ἀπὸ τὴν Ἁγία Αἰκατερίνη, τὸν Ἅϊ Δημήτρη, ἀπὸ ὅλαις τῆς μικροεκκλησιαῖς τῆς γειτονιᾶς του, κ' ἐμπρός του πέρασε ἡ λιτανεία μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μπροστά, ἐνῷ τοῦ πλημμυροῦσε τὴν καρδιὰ τὸ νεκρολίβανο. Ποιὸς ξέρει ἐσυλλογίστηκε καὶ πόσοι ἄλλοι δυστυχισμένοι ἀπόμειναν σὰν κι' αὐτὸν μοναχιασμένα ἀπομεινάρια τῆς ζωῆς. Ἔπειτα εἶναι τόσο κολλητικὸ τὸ κλάμμα!

Ἔπεσε λοιπὸν στὰ γόνατα ὁ δύστυχος· ἐκόλλησε τὸ μέτωπο στὸ χῶμα καὶ πρώτη φορὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὸν ἐλυπήθηκε ὁ Θεὸς καὶ τὰ δάκρυα τὰ παρήγορα ἐδρόσισαν λίγο τὴ στεγνωμένη του καρδιά. Ἔτσι καὶ τὴ μανιωμένη ἀντάρα τοῦ ἀνέμου τὴν ἡμερόνει σιγανή, δροσόβολη βροχή.

Ἐπέρασαν ὥραις· ἡ νύχτα ἐσκέπασε τὴν πολυβασανισμένη πόλι μὲ ἕνα μαῦρο σεντόνι, πλειὸ μαῦρο ἀπὸ τὰ ροῦχα ποῦ ἐσκέπαζαν τοὺς χολεριασμένους. Καὶ ὅμως μὲ ὅλη τὴ μαυρίλα, ἐφαίνουνταν γιὰ ὥραις ἀκίνητα σημάδια ἐμπρὸς στὴν πόρτα ὁ γέρως καὶ τὸ σκυλί του. Καὶ κάθε λίγο ἡ σκοτεινὴ νύχτα ἄγριο, διάτορο, τραβηχτό, ἀντιλαλοῦσε τοῦ σκύλου τὸ οὔρλιασμα. Μόνο σὰν ἦρθαν τὰ μεσάνυχτα, οὔτε αὐτὴ τοῦ ζώου ἡ θρηνῳδία δὲν ἀντίκοβε πλειὰ τὴν ἐπίσημη σιωπή, ποῦ εἶχε ἁπλώσει ἐκεῖ πέρα τὸ σκοτάδι καὶ ὁ θάνατος.

Ὅταν τὸ πρωῒ ξαναπέρασε τὸ κάρο γεμάτο ἀπὸ καινούργια δεμάτια, ποῦ εἶχε θερίσει τὸ ἀκούραστο δρεπάνι, οὔτε ὁ μπάρμπα Μῆτρος ἐκάθουνταν πλειὰ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλόπορτα τοῦ σπιτιοῦ του, οὔτε ὁ μοῦργος, ξαπλωμένος δίπλα του, τοῦ ἔκανε συντροφιά.

Κανεὶς δὲν τοὺς ξανάειδε ποτέ, οὔτε τὸ γέρω, οὔτε τὸ σκυλί του.

Ἀλλὰ ἡ σανιδωμένη πόρτα ἦταν ξεκάρφωτη, ὀρθάνοιχτη· καὶ ὁ ἀγέρας ἀνοιγόκλινε τὰ φύλλα της· κ' ἐστέναζαν λυπητερὰ τὰ σκουριασμένα σίδερα.

Τὰ ζωντανὰ ἔλειπαν ἀπὸ τὴν αὐλή· κ' ἡ γίδα ποῦ ἐβέλαζε κ' ἡ ὄρνιθες ἡ πεινασμέναις.

Μόνο τῆς ἀφάναις ποῦ ἦσαν μαζεμέναις δίπλα στὸ φοῦρνο τοῦ σπιτιοῦ ἐσκόρπαε καὶ ἐστριφογύριζε ὁ ἀέρας στὴν ἔρημη αὐλή, σὰν τρελλαῖς ἰδέαις σὲ σαλεμένο κεφάλι.

Κλέφταις νὰ ἐξεκάρφωσαν τὴν πόρτα του καὶ πάτησαν τὸ σπίτι, ἤ, πρὶν πάρῃ τὰ μάτια του ὁ ἄμοιρος ὁ γέρως, ἔρριψε τὴν προσοχὴ τοῦ κουρασμένου μυαλοῦ του στὰ δύστυχα τὰ ζῶα, καὶ σένα τελευταῖο ξεχείλισμα τῆς πονεμένης του ψυχῆς τοὺς ἄνοιξε γιὰ νὰ τὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ σκληρὸ θάνατο τῆς πείνας;

Κανεὶς δὲν ἔμαθε ποτέ.

Ἀλλὰ γιὰ μέραις στὸ ἄδειανὸ τὸ σπίτι, κουνοῦσε ὁ βοριᾶς, κρεμασμέναις στὸ χαγιάτι, τῆς ἁρμαθιαῖς ἀπὸ τὰ ρόδια καὶ τὰ κυδώνια τῆς γυναῖκάς του, καὶ μὲ τὸ φύσημά του ἐλύγιζαν στὸ ὀρθάνοιχτο παραθύρι τὰ μαραμένα κλωνάρια τῆς ὀρφανεμένης γαρουφαλιᾶς τῆς κόρης του.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

ΕΘΝΙΚΟΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Ἡ πρώτη ἰδέα, καὶ ἡ πρώτη σύστασις Νομισματικῆς Συλλογῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1829 ἔτους. Τὰ συλλεχθέντα τότε νομίσματα ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολυμαθοῦς Ἀνδρέα Μουστοξύδου· ἄγνωστον ὅμως ὁποῖα, καὶ ὁπόσα ἀρχαῖα Νομίσματα συλλέξας ἄφησεν ὁ σοφὸς οὗτος ἀνήρ.

Ἀλλὰ περὶ τὸ 1833 ἔτος ἡ ἐλθοῦσα ἀντιβασιλεία κρίνασα ἀξίαν προσοχῆς τὴν συλλογὴν ταύτην, προσεκάλεσεν ἐκ Σουηδίας τὸν Νομισματογνώμονα Γέδεν, πρὸς ὃν ἀνέθεσε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐνυπαρχόντων Νομισμάτων.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου ἡ Κυβέρνησις ἐπεφόρτισε τὸν Καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας Κ. Ρόος, ὅπως ἐπιμελῆται τῆς Ἐθνικῆς Συλλογῆς.

Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Ροὸς ἐνεπιστεύθη ἡ Κυβέρνησις τὴν Συλλογὴν τῶν Νομισμάτων εἰς τὸν ἀοίδιμον Γυμνασιάρχην Γεννάδιον. Καὶ μετὰ τοῦτον εἰς τὸν ἔφορον τῶν Ἀρχαιοτήτων Κ. Πιττάκην, ὅστις ἐφρόντιζε περὶ τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς μέχρι τῆς 4ης Αὐγούστου 1853.

Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν ταύτην μετεφέρθη ἡ τῶν Νομισμάτων Συλλογὴ ἐντὸς Νομισματοθήκης, εἰς τὸ κατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, καὶ διὰ Β. διατάγματος ἐτέθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐφόρου αὐτῆς Γεωργίου Τυπάλδου.

Τότε ἡ Ἐθνικὴ Συλλογὴ ἠρίθμει ἐν ὅλῳ μόλις 3 χρυσᾶ, 91 ἀργυρᾶ, καὶ 1547 χαλκᾶ, ἤτοι ἐν ὅλῳ 1641.

Ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1857 τὰ νομίσματα ηὐξήθησαν διὰ γενναίων δωρεῶν εἰς χρυσᾶ 38, ἀργυρᾶ 2091, χαλκᾶ 6375, μολύβδινα 18 ἤτοι ἐν ὅλῳ 8522, καὶ δι' ἐκλεκτοτάτης συλλογῆς γαλβανοπλαστικῶν ἐκμαγείων.

Ἐν ἔτει 1856 διωρίσθη Νομισματογνώμων ὁ ἐν Βιέννῃ σπουδάσας Ἀχιλλεὺς Ποστολάκκας, ὅστις παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1887, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτακτοποιήθη ἐπιστημονικῶς, καὶ τὰ μέγιστα ηὐξήθη ἡ Συλλογή. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τῆς 10 Ἰουνίου 1866 ἀνῆλθε τὸ πλεῖστον ἐκ γενναίων δωρεῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύει ἡ τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας καὶ τῶν Ζωσιμάδων, εἰς νομίσματα 31,506 ἅτινα ἀνεβιβάσθησαν ἐν ὅλῳ εἰς 40,028. Ἕνεκεν ὅμως ἀνταλλαγῆς τῶν διπλῶν καὶ πολλαπλῶν ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τοῦ 1863 ἐξῆλθον διπλᾶ καὶ πολλαπλᾶ 17,464, εἰσῆλθον δὲ 2,526 ἐκλεκτὰ νομίσματα, καὶ οὕτω τὴν 11 Νοεμβρίου 1866 ἡ περιουσία τοῦ νομισματικοῦ μουσείου ἀνῆλθεν εἰς χρυσᾶ 228, ἀργυρᾶ 6,572, χαλκᾶ 10,511, μολύβδινα 1,112, σιδηρᾶ 3, πήλινα 35=18461, νεώτερα κίβδηλα 268, ἐφθαρμένα καὶ ἄχρηστα 5,356, ἐν ὅλῳ 24,085.

Κατὰ τὰ ἀκόλουθα δ' ἔτη ηὔξησεν ἡ Συλλογὴ ὡς ἑξῆς:

	Χρυσᾶ	Ἀργ.	Χαλκᾶ	Μολύβδινα	
1869—1870	24	811	1052	235—	2125
1870—1871	4	40	23		68
1871—1872	2	11	37		50
1872—1873	3	73	46	52—	174
1873—1874	3	23	50	7	83
1874—1875	39	27	3	1	170
1875—1876	6	58	174	1	240
1876—1877	4	42	79	1	125
1877—1878	20	96	92	—	209
1878—1879	—	210	390	31	631
1879—1880	34	304	554	73	968
1880—1881	24	379	559	94	1056
1881—1882	55	240	616	81	992
1882—1883	48	500	509	82	1139
1883—1884	27	784	2353	64	1722
1884—1885	6	271	1381	64	3228
1885—1886	—	197	843	79	1124

Τὴν νύκτα τῆς 29—30 Ὀκτωβρίου τοῦ 1887 συνέβη ἡ περίφημος κλοπὴ ὑπὸ τοῦ Π. Ραφτοπούλου ἀφαιρέσαντος 2,065 νομίσματα, ἅτινα σχεδὸν ὅλα κατεσχέθησαν καὶ ἐπεστράφησαν εἰς τὸ μουσεῖον.

Ἔκτοτε ἡ Συλλογὴ ἔμεινε κεκλεισμένη ἐν κιβωτίοις ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσείῳ ἔνθα ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης εἶχε μεταφερθῆ μετὰ τὴν κλοπὴν μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ παρόντος ἔτους ὁπότε ἐτέθη αὐτὴ ὡς καὶ ἡ μετ' αὐτῆς ἡνωμένη Πανεπιστημιακὴ συλλογὴ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νομισματογνώμονος κ. Ἰωαν. Σβορώνου τοῦ ἐπὶ τετραετίαν μὲν ὡς ὑποτρόφου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως σπουδάσαντος εἰδικῶς ἐν Βερολίνῳ, Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις, κατόπιν δὲ ἐπὶ διετίαν μελετήσαντος τὰς αὐτὰς καὶ πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς νομισματικὰς συλλογὰς ὡς ἀπεσταλμένου τῆς ἐν Βερολίνῳ Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Νῦν ἡ Συλλογὴ αὐτὴ πλουτισθεῖσα καὶ δι' ἑτέρων 22,000 νομισμάτων, ἅτινα κατεῖχεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία καὶ διὰ τῆς πλουσιωτάτης συλλογῆς νεωτέρων νομισματοσήμων δωρηθέντων ὑπὸ τῶν Ζωσιμάδων, μετεφέρθη εἰς τὰς τρεῖς λαμπρὰς ἀνατολικὰς αἰθούσας τῆς Ἀκαδημίας. Νῦν τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον κατέστη ἓν τῶν ὡραιοτέρων Μουσείων τῆς Εὐρώπης, πάντως δὲ τὸ ὡραιότερον ὅλων τῶν εἰδικῶς νομισματικῶν, αὐξάνει δὲ καθ' ἑκάστην καταπληκτικῶς. Οὕτω τὸ παρελθὸν Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1891-1892 εἰσήχθησαν εἰς αὐτὸ 36,799 νομίσματα ὧν 929 χρυσᾶ 7930 ἀργυρᾶ καὶ τὰ λοιπὰ ἐκ διαφόρων Μετάλλων. Εἶναι δὲ ἓν τῶν μᾶλλον ὑπὸ τῶν ξένων ἀρχαιολόγων χάριν μελετῶν συχναζομένων.

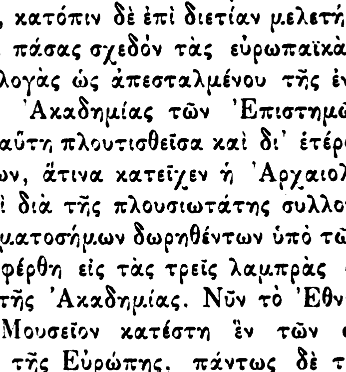

Digitized by Google

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

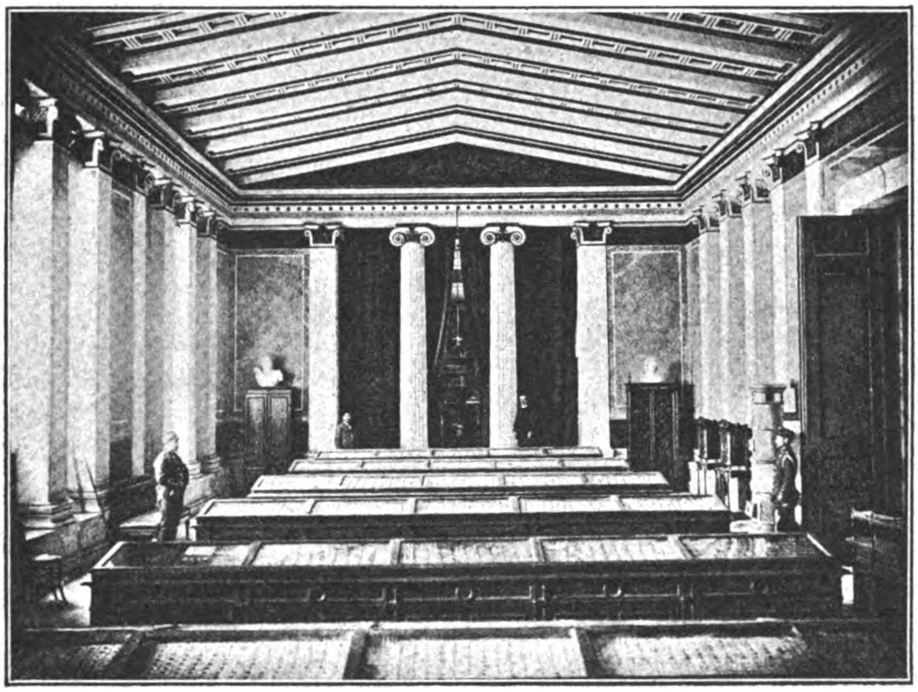

Αἴθουσα.

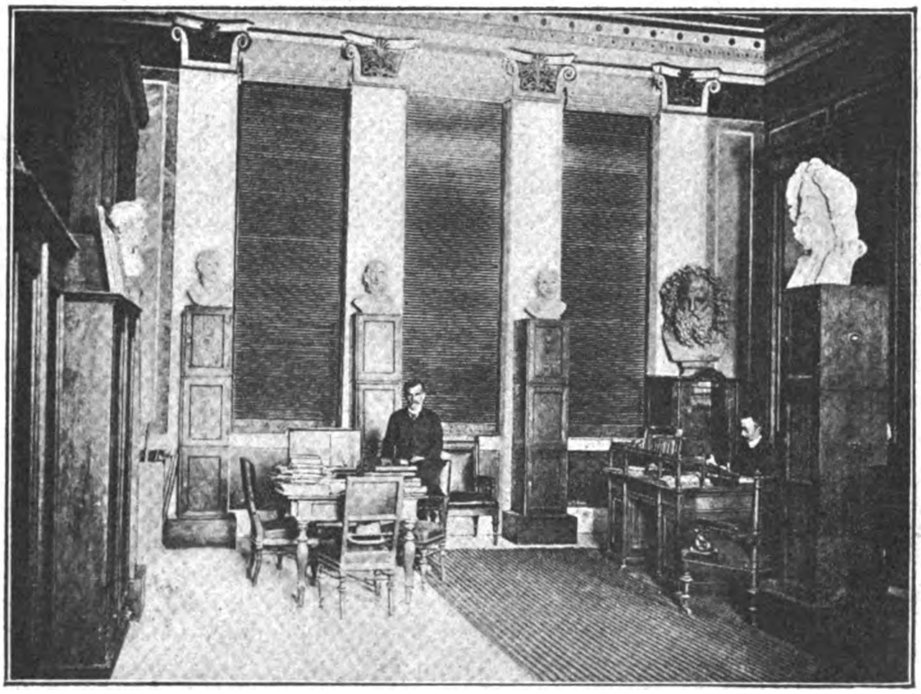

Γραφεῖον.

Digitized by Google

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ[1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Ὁ Γιακουμάκης δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἔμεινε παρὰ τὴν κυρίαν θύραν, εἰς τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ ἐξωτερικοῦ διανοίκτου θυροφύλλου τοῦ γλυπτοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μὲ τὰ ρομβοειδῆ ὑαλώματα. Ἦτο ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ὁ Γιακουμάκης κατεῖχε κατὰ συνήθειαν ἀπαράβατον, ὁσάκις δὲν τον ἠμπόδιζεν ὁ ἄνεμος, τὸ ψῦχος ἢ ἡ βροχή. Ἐκεῖθεν ἤκουεν, ἔβλεπε, δὲν ἐζεσταίνετο, δὲν ἐφοβεῖτο τὰς ἀποπνοίας καὶ δι' ἑνὸς βλέμματος ἐδύνατο νὰ περιλάβῃ καὶ τὸν ναὸν ἔσω καὶ τὸν δρόμον ἔξω. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν γειτονικήν του Παναγίαν, ἀλλὰ καὶ ὅπου ἀλλοῦ ἐπήγαινεν, ἐπροτίμα πάντοτε νὰ ἵσταται εἰς τὸ μεταίχμιον αὐτὸ ὥς τις κατηχούμενος· καθὼς δὲ ἦτο φιλόμολπος καὶ φιλακόλουθος ὅσον ὀλίγοι, ἦτο βέβαιος κανεὶς ὅτι διερχόμενος ἀπὸ ναοῦ πανηγυρίζοντος κατὰ τὴν λειτουργίαν ἢ τὸν ἑσπερινόν, θὰ ἔβλεπεν ἐκεῖ παρὰ τὴν θύραν τὴν συμπαθῆ φαλάκραν τοῦ Γιακουμάκη, κύπτοντος ἐν εὐλαβείᾳ, ἢ βλέποντος ἔξω μὲ ὄμμα ἀπλανὲς καὶ ἀφῃρημένον....

Ἐντὸς τοῦ χρυσοστολίστου, τοῦ κομψοῦ, τοῦ λάμποντος ἐκ τῶν ζωγραφιῶν καὶ τῶν φώτων Ναοῦ, ἡ λειτουργία προέβαινεν ἥσυχος καὶ σεμνή. Ἐλειτούργει εἷς μόνος ἱερεύς, ἄνευ διακόνου. Ἀνεπισήμως, εἰς τὸ παρὰ τὸν θρόνον του στασίδιον ἵστατο ὁ Ἀρχιερεύς, χωρὶς ἐπανωκαλύμαυχον, κρύπτων σεμνῶς ὑπὸ τὸ μέλαν ράσον καὶ σταυρὸν καὶ ἐγκόλπιον, ἄνευ ἄλλης θεραπείας ἐκτὸς τοῦ Εὐταξίου ἱσταμένου πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οὕτως μεγαλοπρεπής, ὑπέροχος τὸ παράστημα, λαμπρύνων πράγματι διὰ τῆς παρουσίας του τὴν ἱεροτελεστίαν. Γείτων ἐκεῖ, εἰς τὴν Παναγίαν ἐκκλησιάζετο τὰς Κυριακάς, μὴ παύων νὰ θαυμάζῃ τὴν κομψότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Ναοῦ, τόσον ἀνταποκρινομένου πρὸς τὸ ἄτομόν του καὶ ἐνθυμούμενος τὰ παλαιὰ ὅταν ἦτο ἀκόμη ἐκεῖ ἐφημέριος. Ἐντὸς τοῦ χώρου ἐκείνου ἐπανεύρισκε τὸ ὡραιότερον μέρος τῆς καρδίας του ὁ καλὸς ἀρχιερεύς, τοῦτο δ' ἐφαίνετο εἰς τὴν λάμπουσαν ὄψιν του, εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον εὐλογοῦσε καὶ ἔλεγεν «εἰρήνη ὑμῖν», εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ παρετήρει ρεμβὸς τὴν ὀροφὴν μὲ τὰς θαυμασίας ζωγραφίας τοῦ Δοξαρᾶ, ἐντὸς τῶν χρυσογλύπτων πλαισίων...

Κόσμος δὲν ἦτο καὶ πολύς. Μικρὸς ὅμιλος ἀνδρῶν ὀρθίων ἠκροᾶτο εἰς τὸ μέσον ὑπὸ τὸν πολυέλαιον. Ἐπλεόναζον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία. Διὰ τῶν ξυλίνων δικτυωτῶν τοῦ γυναικωνίτου, διεκρίνοντο πολλαὶ ἀμυδραὶ καταγραφαὶ σειόμεναι, καὶ κάτω τὰ περισσότερα τῶν στασιδίων, πρὸ πάντων τῶν ἐσωτερικῶν, κατείχοντο ὑπὸ γυναικῶν μὲ μαῦρα μανδυλά, μὲ λευκὰ κρέπια ἢ μὲ καπελλῖνα. Εἰς δύο τῶν ἐξωτερικῶν στασιδίων, ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ ἄμβωνος μὲ τὴν χρυσῆν περιστερὰν τὴν ἔχουσαν τεταμένας τὰς πτέρυγας, — ἦτο ἡ συνήθης των θέσις — ἵσταντο ἡ Μαργαρίτα καὶ ἡ μάμμη της. Πλήρης κατανύξεως ἡ γραῖα ἐκράτει τὸ λευκόν της μανδύλιον, σπογγίζουσα συχνὰ τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ σταυροκοπουμένη μετὰ δεισιδαίμονος ἀκριβείας κατὰ τὰς ὡρισμένας τῆς λειτουργίας στιγμάς. Τοῦτο δέν την ἠμπόδιζε νὰ στρέφεται πρὸς τοὺς ἐπαίτας, οἱ ὁποῖοι διήρχοντο παμπληθεῖς καὶ νὰ ἐνθέτῃ εἰς τὰς ἀνοικτὰς ρυπαρὰς των παλάμας ἀπὸ μονόλεπτον, ἐκ τῶν νομισμάτων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐσκορπισμένα χάριν εὐκολίας ἐπὶ τοῦ ἐρεισιχείρου τοῦ στασιδίου, φυλάττουσα τὰ δίλεπτα καὶ τὰ φαρδίνια διὰ τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας, μεγάλον ἀργυρότευκτον δίσκον, περιφερόμενον διαδοχικῶς ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιάρχου καὶ τῶν βοηθῶν, ὥστε ὁ ἦχος τοῦ χαλκοῦ κατὰ τοῦ ἀργύρου νὰ εἶνε συνεχὴς σχεδόν. Ἀπεναντίας ἡ Μαργαρίτα δὲν ἐπρόσεχε πολὺ εἰς τοὺς τύπους, εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς λεπτομερείας καὶ ὅπως ἐν γένει οἱ νέοι, παρέλειπε πολλὰ τῶν πολυπλόκων καθηκόντων τοῦ ἐκκλησιαζομένου. Ἡ καλλονή της ἔλαμπεν ὑπὸ τὴν μελανὴν ἐνδυμασίαν τὴν κομψοτάτην μὲ τὰ κοσμήματα ἐπίσης μελανὰ ἀπὸ τοῦ περιδεραίου μέχρι τῶν ἐνωτίων. Οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν διαρκῶς προσηλωμένοι ἐπὶ σημείου τινὸς ἀορίστου εἰς τὸ κενόν. Ἐπὶ τοῦ προσώπου της, τόσον ὡραίου, μὲ τὸ ἐπίθεμα τῆς πυρρᾶς κόμης, ἐκφευγούσης ὑπὸ τὸ μικρὸν μαῦρον πιλίδιον, ἦτο διακεχυμένη ἔκφρασίς της οὐρανία, ἠρεμία τις καὶ γαλήνη ἀσυγκίνητος. Ἐνόμιζες ὅτι ὁ ἔρως της τὴν ἀπεμόνονε, τὴν ἐξύψωνε καὶ τὴν ἐξωραΐζε . . . Ἐφαίνετο αἰρομένη εἰς ἄλλας σφαίρας, ὑπεράνω τοῦ κόσμου, τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τὴν περιεστοίχιζον ἐκεῖ καί την κατέτρωγαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἢ τὴν ὑπέβλεπον μὲ ζηλοτυπίαν, ἢ τὴν εἶχον εἰς τὸ κακόν των στόμα . . . Καὶ ἦτο πράγματι κέντρον ὄχι ἀσήμαντον ἡ Μαργαρίτα Στέφα ἐντὸς τοῦ πλήθοντος ναοῦ. Ἦσαν ἐκεῖ νέοι, οἱ ὁποῖοι τὴν ἠτένιζαν μὲ βλέμματα ἀνίερα ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἀνεκοίνουν πρὸς ἀλλήλους χαμηλοφώνως τὰς περὶ τῶν κνημῶν της κρίσεις . . . ἦσαν νεάνιδες γειτόνισσαι, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐξήταζον κακεντρεχῶς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν διὰ νὰ εὕρουν ψεγάδιον εἰς τὴν ὡραιότητα, ἡ ὁποία τὰς ἔκαιε καί τας ἐμηδένιζεν . . . ἦσαν γραῖαι, στεγνοπαναγιές πού την ἐστραβοκύτταζαν καὶ μεταξὺ δύο σταυροκοπημάτων ἐψιθύριζαν ὅλα τὰ σκανδαλώδη περὶ αὐτῆς θρυλήματα . . .

«Τὴ βλέπεις, γυιέ μου, τὴν γκόνα τοῦ Γιακουμάκη;» ἔλεγεν ἡ Πέτραινα εἰς τὸ αὐτὶ τῆς Σαμούγαινας, ποῦ κατεσκεύαζε τὴν πούδραν. «Ὁ νόνος τση θέλει νά τση δώσῃ τὸ Νιόννιο τοῦ Κατσουρέλα, μὰ ἡ κοπέλα δέν τονε θέλει καὶ εἶνε, ἀκούω, στὰ μαχαίρια.

— «Ναῖσκε, μάτια μου, ναῖσκε» ἀπήντησεν ἡ ἄλλη θεοφοβουμένη, ἀφ' οὗ ἐσταυροκοπήθη εἰς ἓν *Ἅγιος ὁ Θεός*. «Τὸ ἄκουσα κ' ἐγώ. Μὰ δέ μου λές, σιόρα Πέτραινα, νά σε χαρῶ. Ἐφτὸς ἐφτοῦ εἶνε ἕνας νέος μία χαρά· μὲ τὴ σπουδή του, μὲ τὴ σειρά του καὶ μὲ οὖλά του. Γιατὶ ἐφτουνὴ δέν τονε θέλει;

— Ἀδὰ ξέρω; . . . ἀδὰ ξέρω ἐγώ, κυρά μου, τσὴ ἰδέες ποῦ ἔχει ὁ κόσμος;

[1] Ἴδε σελ. 99

Digitized by Google

— Μεγάλες ιδέες, αϊ:

— Καθώς φαίνεται... Ἔδωπα πού τὰ λέμε, μοῦ εἶπανε πῶς θέλει νὰ γείνῃ κοντέσσα... Τοκαδέλαινα ***νιέντε μένο***!

— Ἆ, μὰ δέν το πιστεύω ἐφτοῦνο... Τὤπανε ἐψὲς καὶ τσὴ θεγατερός μου, μὰ σὰ δύσκολο μοῦ φαίνεται... ὁ κόσμος βγάνει ἕνα σωρὸ λόγια.

— Μά... πῶς δέν την ἀγαπάει παναπῇ ὁ γυιὸς τοῦ Τοκαδέλου; πῶς δέν τονε βλέπουμε κάθε μέρα ἐδῶθες; Ψέμματα πῶς τόνε μπάζει καὶ στὸ σπίτι τση;

— Ἆ, ἡ καψερή! ἐκεῖνος μπαίνει φανερά, εἶνε φίλος τους.

— Ναί, ναί, τσὴ ξέρουμ' ἐμεῖς ἐφτοῦνες τσὴ φιλίες... Εἶνε ποῦ ἔχουνε παράδες καὶ προικιά. Ἄς τρομήξῃ νά τα κάμῃ καὶ καμμία ἀπὸ τσὴ φτωχοῦλές μας... Συφορὰ τση τί θάν τση σύρῃ ὁ κόσμος!

— Καὶ νὰ ἰδῇς νάν τηνε γελάσῃ αὔριο ἐφτὸς καὶ νὰ χάσῃ καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο» εἶπεν ἡ Σαμούγαινα, καμπτομένη προθύμως ὑπὸ τὴν λογικὴν τῆς φίλης της.

«Ὦ, ἀμὴ τί; Ἄν καί μου λένε, ἀλήθεια, πῶς τὴν ἀγαπάει, βουρλίζεται. Γιαμὰ τί; Ὁ πατέρας του θά τον ἀφήσῃ ποτὲ νὰ πάρῃ τὴ Στεφοποῦλα, ἐφτὸς ἐν' ἀρχοντόπουλο... Γιατὶ ἀλήθεια, ψυχή μου, ἐξεπέσανε οἱ Τοκαδελαῖοι, μὰ εἶνε μεγάλη φαμελιά... μεγάλη...

— «***Εἰρήνη πᾶσι***!» ἐφώναξε μὲ λαρυγγώδη φωνὴν ὁ Ἀρχιερεύς, ἐκτείνων τὴν χεῖρα καὶ εὐλογῶν τὸ πλήρωμα.

Αἱ γυναῖκες διέκοψαν τοὺς σιγηλοὺς διαλόγους καὶ ἀνύψωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν Ὡραίαν πύλην, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ γέρων ἱερεύς, μετὰ κόπου κρατῶν τὸ βαρὺ βελούδινον καὶ ἀργυροποίκιλτον Εὐαγγέλιον, ἀνέγνωσεν ἠρέμα τὴν τεταγμένην περικοπήν. Ὅταν ἐτελείωσε καὶ ἤρχισαν οἱ ψάλται νὰ μελῳδοῦν τὸ «***Εἰς πολλὰ ἔτη***» ὁ Ἀρχιερεύς, ἀποκαλύψας πρὸς στιγμὴν τὸν χρυσοῦν του σταυρὸν καὶ κατελθὼν ἐκ τοῦ στασιδίου του, ἀνύψωσε καὶ περιέφερε τὸ Εὐαγγέλιον, προσφερθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ὁ ὁποῖος ἵστατο ἐκεῖ πρὸ αὐτοῦ εὐλαβῶς. Ἔκυψαν τὰς κεφαλὰς οἱ πιστοὶ σταυροκοπηθέντες καὶ τὴν ἐκκλησίαν διέδραμε ψιθυρισμὸς καὶ ἀντήχησαν καθίσματα στασιδίων καταβιβαζόμενα, διότι πολλοὶ ἐκάθηντο ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον μέχρι τοῦ Χερουβικοῦ. Μετὰ τοῦτο ἀπεκατέστη ἡσυχία καὶ οἱ σιγηλοὶ διάλογοι ἐπανελήφθησαν μὲ τὸ ***Εἴπωμεν πάντες*** καὶ ἠδυνήθη ἡ Πέτραινα νὰ ἐπανεύρῃ τὸ νῆμά της καὶ νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν σύντροφόν της ἠρεμωτέρα:

«Πάλι, ποιὸς ἠξεύρει τὴν τύχη τοῦ ἀνθρώπου... Λές ἡ γειτονειά μας νὰ ἰδῇ κ' ἕναν τέτοιο γάμο;

— Ἆ μπᾶ, δύσκολο, δύσκολο νά τον ἀφήσῃ ἡ φαμελιὰ τοῦ νέου.

— Καὶ ἄν τηνε θέλῃ ἐφτός, δὲν εἶνε τοῦ Νόμου νά τηνε πάρῃ ὅποτε θέλῃ;

— Χωρὶς τὸ θέλημα τῶν γονέωνέ του; Ἆ! Μὰ μανόγαλα, θέ μου καὶ συχώρεσέ με, τὸν ἔχει ποτισμένονε ἐφτούνη ἡ χριστιανή;

— Μωρὲ νά στο πῶ; Τ' ἄκουσα κ' ἐφτοῦνο... Τἄκουσα μὰ τὸ Θεό!

— Ἄν εἶνε μὲ τὰ μάγια, Πέτραινά μου, ὅ,τι θέλῃ κάνει κανείς. Μὰ νὰ ἰδοῦμε ποῦ θὰ πάῃ ἡ ψυχοῦλά του.»

Καὶ ἔστρεψεν ἡ γραῖα τὰ νῶτα πρὸς τὴν σύντροφόν της καὶ ὡσεὶ φροντίζουσα περὶ τῆς ἰδικῆς της ψυχούλας τόρα, ἤρχισε νὰ προσβλέπῃ τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ νὰ σταυροκοπῆται, νὰ σταυροκοπῆται.

Μίαν ἄλλην δὲ στιγμὴν ἡ Παναγιώτα, ποῦ εἶχεν ἀναθρεφτὴ τὴν Ἄντζολα εἶπε πρὸς τὴν γειτονά της τὴν Χαρκάκαινα, τὴν πολύσαρκον συμβίαν ἑνὸς μπακάλη, τῆς ὁποίας τὸ μελίχρουν μεταξωτὸν φόρεμα ἀπέπνεεν ἰσχυρὰν ὀσμὴν σαρδέλας:

—«Νάν τα πιστέψῃς, κυρά μου, γιατὶ ἡ ἀναθρεφτή μου τὰ εἶδε μὲ τὰ μάτια τση. Ἐμεῖς, ξέρεις, καθόμαστε ξάχναντα καὶ τὰ παρεθύριά μας πέφτουνε μέσα τσὴ κάμερές τους.

— «Μπᾶ Παναγία βόηθα!» ἀπήντησεν ἡ Χαρκάκαινα, «ποῖος θαντῶλεγε γιὰ μία κοπέλα σὰν τὴ Μαργαρίτα. Δὲ λυπᾶται ἀρμένου ἐκεῖνο τὸ γέρο;»

— «Ἀπὸ τὸ σιγανὸ ποτάμι νὰ φοβᾶσαι, λέει ὁ λόγος».

Τῶν ψιθυρισμῶν αὐτῶν οὔτε ἰδέαν κἂν εἶχεν ἡ Μαργαρίτα. Ὅταν ἀρχίσῃ νὰ κυκλοφορῇ μία εἴδησις, τελευταῖος, λέγουν, τὸ μανθάνει ὁ ἐνδιαφερόμενος. Ἔπειτα ὡς ἐκ τῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ Τόνη καὶ πολὺ περισσότερον ὡς ἐκ τῆς ἐλευθερίας μεθ' ἧς, φίλος παλαιὸς καὶ λατρευτός, εἰσήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν της, ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο εὔκολον νἀπατήσῃ τὸν κόσμον περὶ τῶν αἰσθημάτων της. Ἀλλ' ἓν πρᾶγμα δὲν ὑπελόγιζεν· ὅτι καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀθωότητα ἂν ἐφέρετο πρὸς τὸν νέον, ἡ συχνή του εἰς τὴν γειτονιὰν ἐμφάνισις, δὲν θὰ ἐκράτει ἐπὶ πολὺ δεμένας τὰς γλώσσας τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ὡςεπιτοπολὺ βλέπουν ὀλίγον καὶ πλάττουν τὸ ἐπίλοιπον διὰ τῆς φαντασίας· ἐξ ἄλλου καὶ ἡ καλὴ Ἄντζολα, τῆς ὁποίας τὰ παράθυρα ἔπεφταν μέσα εἰς τὴν κάμαρα τῆς Μαργαρίτας — μεῖον τὴν φρεσκάδαν τὸ θέρος καὶ τὰ παραπετάσματα τὸν χειμῶνα, τὰ ὁποῖα ἀπέκρυπτον τελείως τὴν θέαν, — δὲν θὰ ἠμέλει βέβαια νὰ ἐξάρῃ σήμερον τὸ πολύτιμον αὐτὸ προνόμιον διὰ τῆς ἐπινοήσεως διαφόρων ἱστοριῶν, ὅσον τὸ δυνατὸν σκανδαλωδεστέρων. Οὕτως, αἱ διάφοροι ἐμπιστευτικαὶ ἀποκαλύψεις τῆς Ἄντζολας, συσχετιζόμεναι πρὸς τὰς ἐκτάκτους φωνὰς τοῦ Γιακουμάκη καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῆς Μαργαρίτας, ἀρνουμένης νὰ νυμφευθῇ, ἦσαν, ἐκτὸς τοῦ φθόνου βέβαια, οἱ κύριοι παράγοντες τοῦ ψιθυρισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξήγειρε σήμερον ἡ θέα της.

Μεταξὺ τοῦ μικροῦ ἑσμοῦ τῶν ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν πολυέλαιον εὑρίσκοντο καὶ οἱ Κατσουρελαῖοι, πατὴρ καὶ υἱός, ἱστάμενοι πλησίον ἀλλήλων μὲ τάξιν καὶ μὲ εὐλάβειαν, κατὰ τὴν συνήθειάν των. Χωμένοι μέσα εἰς τὰ ἄκομψα μαῦρα ***πάνα*** τῆς Κυριακῆς, παχεῖς καὶ οἱ δύο, κοντοὶ καὶ οἱ δύο, μελαγχρινοὶ καὶ οἱ δύο, μὲ ὀφθαλμοὺς μαύρους ἡμιαλλοιθωρίζοντας καὶ οἱ δύο, μὲ οὔλην κόμην καὶ οἱ δύο, δὲν διέφερον ἢ κατὰ τὸ ἄνω χεῖλος, τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τὸν πατέρα ἦτο κεκαλυμμέ-

Digitized by Google

νον ὑπὸ μύστακος μαύρου καταφαγωμένου, εἰς δὲ τὸν υἱὸν ὑπὸ χνοῦ τινος ἀδιοράτου, ὡς λερωμένον. Ἐσταυροκοποῦντο συγχρόνως, ἔρριπτον δὲ τὰ χάλκινα κερμάτια εἰς τοὺς δίσκους διὰ τῆς αὐτῆς κινήσεως. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ὅταν ὁ ψάλτης ἔκαμνε κανένα λαρυγγισμὸν ἀπὸ ἐκείνους, ἐστρέφοντο πρὸς τὸν Γιακουμάκην καὶ οἱ δύο, — διότι καὶ οἱ δύο εἶχον ἀξιώσεις μουσικῶν, εἰς ἐκτάκτους δὲ περιστάσεις ἐπλησίαζον τὸν χορὸν καὶ ἐκράτουν μ π ά σ σ ο—καὶ ἑνοῦντες τὰ τρία δάκτυλα τῆς χειρὸς καὶ συμπτύσσοντες τὰ χείλη, ἐξέφραζον τὴν ἐπιδοκιμασίαν των. Ὁ Γιακουμάκης, στηρίζων τὸν κρόταφον ἐπὶ τῆς παραστάδος τῆς θύρας, ἔνευε συμφωνότατος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν . . . Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ θεάματα αὐτὰ ἡ Μαργαρίτα ἐξηκολούθει νὰ εἶνε προσηλωμένη διαρκῶς σχεδὸν εἰς τὸ ἀόριστον σημεῖον ἐν τῷ κενῷ. Μ' ἓν μόνον βλέμμα πλάγιον εἶχεν ἀντιληφθῇ τῆς παρουσίας τῶν Κατσουρελαίων εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ποῦ ἦτο συνειθισμένη, ἀπαθὴς καὶ ἀτάραχος, νὰ τους βλέπῃ κάθε Κυριακὴν καὶ πρὸ τῆς περὶ γάμου προτάσεως. Τὰ μεγάλα ὄμματα τοῦ νέου, ὀλάνοικτα στρεφόμενα πρὸς αὐτὴν μὲ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν βεβαιότητα ὑποψηφίου γαμβροῦ, δὲν την συνεκίνουν πλέον κατ' οὐδένα τρόπον. Μία ὅμως ἄλλη παρουσία ἀπρόοπτος τὴν συνεκλόνισε διὰ παλμοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῶν λευκῶν της παρειῶν κηλῖδας ἀτάκτου ἐρυθρότητος. Ὀλίγον μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον εἰςῆλθεν ὁ Τόνης. Θλίψας τὴν χεῖρα τοῦ Γιακουμάκη ἔξω εἰς τὴν θύραν, διασχίσας τὸ μικρὸν πλῆθος, διανοιχθὲν σχεδὸν εὐλαβῶς πρὸ τοῦ ὄγκου του καὶ προχωρήσας εἰς τὸ καθολικόν, ἐστάθη παρὰ τὸν Θρόνον, σχεδὸν ἀπέναντι τῆς Μαργαρίτας. Ἡ κεφαλή του μὲ τὴν στίλβουσαν ξανθὴν κόμην προΐστατο ὑψηλοτέρα ὅλων ἐκεῖ μέσα. Ἐφόρει ἐνδυμασίαν χειμερινὴν εὐσταλῆ, ἄνευ ἐπανωφορίου, ἐκ μαλλίνου ὑφάσματος φαιοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκ τοῦ διεκφεύγοντος ἐρίου, ἐφαίνετο ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὡς ραντισμένον ὑπὸ σταγόνων βροχῆς. Ἡ ἀσήμαντος αὐτη σύμπτωσις προσέθετεν ἀκόμη περισσοτέραν δρόσον καὶ ἀκμὴν εἰς τὴν ὕπαρξιν τὴν πλήρη ζωῆς. Ἦτο πολὺ ὡραῖος. Τὰς παρειάς του ἐπεκόσμει ἄφθονος ἐρυθρότης αἱμοστάζουσα, οἱ δὲ ὀφθαλμοί του, οἱ στρεφόμενοι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ διὰ γοργῶν κινήσεων ἐξέπεμπον ἀστραπάς. Ὁ ἔρως του διέτρεχε τόρα ἄλλην περίοδον. Ἡ ἀποχαύνωσις ἐκείνη καὶ ὁ ρεμβασμὸς καὶ ἡ νευρικὴ ἔξαψις τῆς πρώτης ἀοριστίας εἶχον ἐκλείψει. Ἐκδηλωθὲν ἐντελῶς, εὑρὸν ἀνταπόκρισιν, σαφὲς καὶ καθωρισμένον πλέον τὸ αἴσθημά του, τὸν ἐνέπλησε ζωηρότητος, ὥς τις κινητήριος δύναμις προστεθεῖσα εἰς τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν. Ἡ μελαγχολικὴ καὶ ὑπόψυχρος ἠὼ εἶχε παρέλθει· ὁ ἥλιος ἤδη ἀνέτειλε θερμὸς καὶ φωταυγής.

Ἔφριξαν τὰ γραίδια καὶ τὰ γυναικάρια εἰς τὸ σκάνδαλον ἐκεῖνο. Ὅλα καὶ ὅλα, ἀλλ' αὐτὸ δὲν το ἐπερίμεναν ἀπὸ τὸν κόντε. Ἐν μέσῳ τῶν σταυροκοπημάτων, περιέφερον τὰ μικρά των κακεντρεχῆ ὄμματα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον τῶν ἐραστῶν, συλλαμβάνοντα τὰ κρύφιά των βλέμματα—διότι ἡ εἰς τὸ κενὸν ἐπίμονος προςήλωσις εἶχε παύσει πλέον. —καὶ παρακολουθοῦντα μέχρι τέλους ὅλα των τὰ κινήματα.

«Ὅλο, τήνε τηράει, ὅλο τήνε τηράει» ἔλεγεν ἡ σιόρα Πέτραινα.

«Καὶ εἶδες μὲ τί φιάκα ;» προσέθετεν ἡ Σαμούγαινα.

Δὲν ἔμενε πλέον καμμία ἀμφιβολία· τὰ βλέμματα ἐκεῖνα δὲν ἦσαν ἀθῷα, φιλικά. Καλὰ λοιπὸν ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ ὅτι ἅμα ὁ κόσμος λέγῃ κάτι τί, ἂν δὲν εἶνε τόσο, θὰ εἶνε τοσουλάκι. Νὰ τόρα, ὁρίστε. Τί ἐγύρευε ὁ γυιὸς τοῦ Τοκαδέλου εἰς τὴν Παναγία, ποῦ πέρασε δέκα ἐκκλησίες ὡς ποῦ νἄρθῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του ; Ἢ μήπως τὸ ἔκαμνε καὶ αὐτὸ ἔτσι χάριν φιλίας ; Ἄ, δὲν ἐντρέπουνταν ἀλήθεια κι' ἀλήθεια ἡ παληογυναῖκες, νόνα καὶ ἐγγόνα. γιατὶ ἀπὸ τσὴ γυναῖκες, μάτια μου, προέρχονται ὅλα τὰ κακὰ καὶ ἐκεῖνες εἶνε ποῦ δίνουνε τὸ θάρρος εἰς τοὺς ἄνδρας...

— «Ἐκολάστηκα, σήμερα, ἐκολάστηκα !» ἔλεγεν ἡ Πέτραινα. «Κρῖμας καὶ γιὰ τὸ παράδειγμα ποῦ δίνουνε σὲ κεῖνα τὰ παιδάκια, στὰ βρέφατα ποῦ μαζόνουνε σπίτι τους...»

— *«Ἡ θεια χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος εἴεειεηηη μετὰ πάντων ὑμῶν* !»

Ἡ λειτουργία ἐτελείωσε καὶ ἀφ' οὗ εὐλόγησεν ὁ Δεσπότης ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς πολυθρόνας του καὶ ἤρχισε νὰ διανέμῃ τὸ ἀντίδωρον, κομμένον εἰς μικρὰ τεμάχια ἐντὸς τοῦ ἀργυροῦ δίσκου, τὸν ὁποῖον ὄρθιος πρὸ αὐτοῦ ἐκράτει ὁ Εὐταξίας. Ἦτο ἡ ὥρα τῶν προσρήσεων καὶ τῶν φιλοφρονημάτων. Ἐν τῷ ναῷ ἀντήχει ὁ θόρυβος τῶν βημάτων καὶ τῶν ὁμιλιῶν ὁμοῦ μὲ τοὺς πανηγυρικοὺς ἤχους τοῦ κωδωνοστασίου σημαίνοντος τὴν ἀπόλυσιν. Αἱ γυναῖκες καὶ αἱ κυρίαι — κυρίας ὠνόμαζαν ὅσας ἐφόρουν καπελῖνον — συνωμίλουν δυνατὰ χαιρετώμεναι, ἐν ᾧ οἱ ἄνδρες ἐπροσκύνουν μὲ τὴν ἡσυχίαν των τὰς εἰκόνας καὶ λαμβάνοντες τὸ ἀντίδωρον ἐξήρχοντο. Οἱ ὑπηρέται μὲ ριπίδια ὑψηλὰ ἔσβυναν τὰς κανδήλας καὶ τὰ κηρία. Ὁ δὲ ἀρχιερεύς, τὸν ὁποῖον περιεστοίχιζον ἐν σπουδῇ οἱ ἀπεκδεχόμενοι τὸ ἀντίδωρον καὶ τὴν εὐλογίαν του, εὕρισκε δι' ἕνα ἕκαστον τὸ ἀνάλογον φιλοφρόνημα, κολακεύων καταδεκτικώτατος καὶ μηλιανοὺς καὶ λουβαίους, τοὺς μὲν διὰ νὰ διατηρήσῃ, τοὺς δὲ διὰ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον ὡς ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς σάρκα καὶ μίτραν φορῶν, συνεπάθει περισσότερον.

— «Αἴ, ἀπὸ αὔριο ἀρχινάει ἡ μεγάλη Ἑβδομάδα, Πανιερώτατε» τῷ εἶπεν εἰς μηλιανὸς ἐμπορομεσίτης. «Μὰ τὴν Κυριακὴ θὰ ἔχουμε Ἁγία Ἀνάστασι.»

— Ὁ Θεὸς νά σας ἀξιώσῃ !

— «Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν τίποτα ;» ἐτόλμησε νὰ παραπονεθῇ λούβης ὑποδηματοποιὸς παρατυχών.

Ὁ Ἀρχιερεὺς τὸν εἶδε μὲ τὸ γλυκύτερόν του μειδίαμα καὶ τον ὑπεδέχθη μὲ τὴν θερμοτέραν χειραψίαν.

— «Γιατὶ ὄχι ; ποῖος τὸ λέγει ; Ἄμποτε ὁ Θεὸς νά μας ἀξιώσῃ νὰ χαροῦμε ὅλοι !»

Ὁ λούβης ἔμεινεν ἐκστατικὸς πρὸ τῆς ἀγγελικῆς αὐτῆς ἀγαθότητος. Καὶ νά του λέγουν ὅτι ὁ **Δε-**

Digitized by Google

σπότης εἶνε κομματικός! Δὲν 'ντρέπουνται! Δέν τους ἄξιζε λοιπὸν τόρα νὰ ψηφίσῃ καὶ αὐτὸς τὸ Μήλια; Καὶ ἴσως θά το ἔκαμνεν.

Ἀλλὰ πρὸς τὸν Τοκαδέλον, ὁ ὁποῖος ἐπλησίασε καὶ αὐτὸς νὰ εὐλογηθῇ, τὰ φιλοφρονήματα τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχιερέως ἦσαν ἄπειρα.

«Πῶς ἦταν αὐτὸ τὸ ἔκτακτο.... ἡ τιμή... Τί κάνει ὁ πατέρας... ἡ μητέρα;... αἱ ἀδελφαί;... Ἄ, τί εὐχαρίστησιν πού μας ἐπροξενήσατε!» τῷ ἔλεγε θλίβων τὴν χεῖρά του συνεχῶς, ἐν ᾧ ὁ νέος ἐξ ἐλέους πρὸς τὸ λεπτοφυὲς ἱερὸν πλᾶσμα ἄφινε τὴν ἰδικήν του ἀδρανῆ. Ἀφ' οὗ δὲ συνωμίλησεν ἀρκετὰ μετ' αὐτοῦ καὶ ἔμαθεν ὅτι ἦλθεν ἐπίτηδες νὰ *Τους* ἰδῇ, τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν Ἐφημέριον, ὁ ὁποῖος, ἐξελθὼν ἤδη τοῦ ἱεροῦ μὲ τὸ μαῦρόν του ράσον, ἐκάθησεν εἰς ἓν στασίδιον παρὰ τὸ ἀναλόγιον τῶν Ἐπιτρόπων, τὴν κλασικὴν ***μπάγκαν*** καὶ ὑπεδέχετο τὰς ἐνορίτισσας, αἱ ὁποῖαι προσήρχοντο ὁλονὲν νἀσπασθοῦν τὰς εἰκόνας, ὅτε τὸ ρεῦμα τῶν ἀνδρῶν εἶχεν ἐλαττωθῇ.

«Ὤ, σιόρα Παναγιωτάκαινα, καλῶς ἐκόπιασες! Καὶ πῶς δὲν εἴδαμε σήμερα τὸν Παναγιωτάκη;

— Δέσποτά μου Ἅγιε, εἶνε κομμάτι ἀνήμπορος. Ναί, μὰ τὸ Θέο... Ἡ ψύχρες καὶ γέρος ὁ καϊμένος... ξέρεις...

— Ναί, ναί, εὐλογημένη μου. Θὰ ἔρθω νά τον ἰδῶ. Ἔχω ντζὰ καὶ τόσες ἡμέρες νὰ ἔλθω στὸ σπίτι σας...

— Εὐχαρίστησι ἄντζι... Καὶ δέ μου λές, ἀφέντη, νά σε χαρῶ. Ἐκεῖνο τὸ παιδὶ ποῦ εἶπε τὸν Ἀπόστολο χωριατόπουλο εἶνε;

— Ναῖσκε, χωριατόπουλο, ἀπὸ τὸ Γερακαρίο.

— Τί ντζόγια φωνὴ ποῦ ἔχει, εἶνε μία ραριτά.»

Ὁ γηραιὸς Ἐφημέριος ἔλαβε τὴν χεῖρα τοῦ Τόνη καί τον ὑπέβαλεν εἰς τὴν αὐτὴν περὶ τῆς ὑγείας πάντων καὶ πασῶν ἀνάκρισιν, ἐρωτῶν μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ καθησυχάζων ὁλοὲν εἰς κάθε ἀπάντησιν τοῦ νέου. Ἀφ' οὗ δὲ καθησύχασεν ἐντελῶς, τῷ ἔκαμε τὴν τιμὴν νά τον προσκαλέσῃ «νὰ κοπιάσῃ ἀπάνου νὰ πιοῦν τὸν καφέ». Ὁ Τόνης τὸ ἐθεώρησε καθῆκόν του νὰ δεχθῇ, ἔμεινε δ' ἐκεῖ πλησίον καθήσας εἰς ἓν στασίδιον καὶ περιμένων.

Ὅταν προσῆλθον νὰ χαιρετίσουν τὸν ἱερέα ὁ Γιακουμάκης μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τῆς Μαργαρίτας, ἔλαβον καὶ ἀπεδέχθησαν τὴν αὐτὴν πρόσκλησιν. Τοῦτο ἐγίνετο κάθε Κυριακήν. Ὁ Ἐφημέριος προσεκάλει ***ἀπάνου*** τοὺς ἐπισημοτέρους ἢ φιλικωτέρους τῶν ἐκκλησιαζομένων, ὁμοῦ μὲ τοὺς ψάλτας καὶ τοὺς συλλειτουργοὺς αὐτοκλήτους καί τους προσέφερε τὸν καφὲ συνοδευόμενον ἀπὸ τὰ εὔγευστα καὶ περίφημα παξιμάδια, τὰ ὁποῖα κατεσκεύαζεν ἡ καλὴ Παπαδιά του. Τὸ ἱερὸν αὐτὸ πρόγευμα ἐτίμα καὶ ὁ Ἀρχιερεύς, προεδρεύων τῆς μικρᾶς ὁμηγύρεως, τῆς συγκροτουμένης μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν μικρὰν καὶ λιτῶς ἐσκευασμένην αἴθουσαν τοῦ κελιοῦ. Ἦτο δὲ τὸ κελὶ τοῦτο ἁπλῶς ἡ παρὰ τὸν ναὸν οἰκία, ἐν ᾗ κατῴκει ὁ Ἐφημέριος, οἰκία κοινὴ καὶ πολὺ ὀλίγον μοναστική, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι εἶχε μίαν θύραν δι' ἧς συνεκοινώνει μετὰ τοῦ γυναικωνίτου, ὥστε ἐδύνατό τις νἀναβῇ ἐκ τοῦ ναοῦ χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν δρόμον.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐτελείωσαν τὰ πάντα καὶ ἐμοιράσθη τὸ ἀντίδωρον καὶ ἀπῆλθεν ὁ περισσότερος κόσμος, ἐν ᾧ εἰς τὸν ἀργυροῦν δίσκον τὸν ὁποῖον ἐκράτει ὁ Εὐταξίας δὲν ἔμενον παρὰ μόνον ψίχουλα, κατὰ τῶν ὁποίων ἐπέπεσαν οἱ ὑπηρέται, ἐγερθεὶς ὁ Ἀρχιερεὺς καὶ σταθεὶς πρὸ τῆς Ὡραίας Πύλης ὑψηλὸς καὶ μεγαλοπρεπής, ἀπήγγειλε μίαν τελευταίαν προσευχήν, ἔκαμε μίαν τελευταίαν μετάνοιαν καὶ ἕνα σταυρόν· μεταστραφεὶς δέ, — ὅλοι εἶχον ἐγερθῇ καί τον περιεκύκλωσαν, — ηὐλόγησε σοβαρὸς-σοβαρὸς καὶ μὲ τὰς δύο χεῖρας, ἐν ᾧ ὁ χορὸς ἔψαλλε:

— ***Εἰς πολλὰ ἔτη, Ἅγιε Δέσποτα.***

Μειδιάσας δ' εὐθὺς κατόπι πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν, ὅσοι τὸν ἐπερίμεναν,

«Ὁρίστε, ὁρίστε» εἶπεν «ἐμπρός!»

Καὶ προηγήθη διασχίζων τὴν ἐκκλησίαν μὲ βῆμα ἡγεμονικὸν καὶ διευθυνόμενος πρὸς τὴν θύραν τοῦ γυναικωνίτου. Τὸν παρηκολούθησαν ὁ Ἱερεύς, οἱ ψάλται καὶ ὅλοι ὅσοι εἶχον ἤδη προσκληθῇ. Οἱ ἄλλοι οἱ ἀποσυνάγωγοι ἔμειναν καθηλωμένοι ἐπὶ τῶν μελανολεύκων ρόμβων τοῦ δαπέδου, παρατηροῦντες ζηλοτύπως. Διὰ τὰς γυναῖκας δὲ ὅσαι ἔφευγαν τελευταῖαι καὶ εἶδαν χωρὶς νὰ ἐννοοῦν τὰ γενόμενα, τὸ σκάνδαλον αὐτὸ ἦτο ἀπερίγραπτον. Ὁ Δεσπότης ἐβάδιζεν ἐμπρὸς καὶ ὄπισθέν του σχεδὸν ἀμέσως ὁ Τόνης καὶ ἡ Μαργαρίτα. Ἦσαν πλησίον ἀλλήλων καὶ συνωμίλουν μὲ γέλωτας — τί κρῖμα νὰ μὴν ἀκούουν τί ἔλεγαν! — ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι, ὁ παπᾶς, ὁ Γιακουμάκης, ἡ Γιακουμάκαινα, τοὺς ἔβλεπαν ἀπὸ πίσω καί τους ἐκαμάρωναν... Ἄ, ἦτο ἀνυπόφορον, φοβερόν. Καὶ οἱ Κατσουρελαῖοι εἶχαν φύγει χωρὶς νὰ ἰδοῦν τίποτε· καὶ ὁ μικρὸς ὅμιλος ἐξηφανίσθη ὄπισθεν τῆς μικρᾶς θύρας καὶ δὲν ἠκούετο τόρα παρὰ ἡ ἀπήχησις τῶν βημάτων του ἐπὶ τῆς γυμνῆς ξυλίνης κλίμακος τοῦ γυναικωνίτου. Καὶ ἀπέμειναν τὰ γραίδια ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ βεβηλωμένου ἱεροῦ μὲ τὸ στόμ' ἀνοικτὸν καὶ τὰς τρίχας ἠνωρθωμένας ἐκ τῆς ἱερᾶς φρίκης, φοβούμενα μὴ καταπέσῃ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ διὰ τὴν πρωτάκουστον παρανομίαν καὶ κατακαύσῃ ἀθώους καὶ ἁμαρτωλούς. Ἐξέσπασαν κατόπιν εἰς σταυροκοπήματα καὶ εἰς ψιθυρισμούς:

«Ὁ Παπᾶς νά τσου κάνῃ τὸ μεσίτη. Ἔλα Χριστὲ καὶ Παναγιά. Τί θὰ ἰδοῦμε ἀκόμα, τί θὰ ἰδοῦμε!..»

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

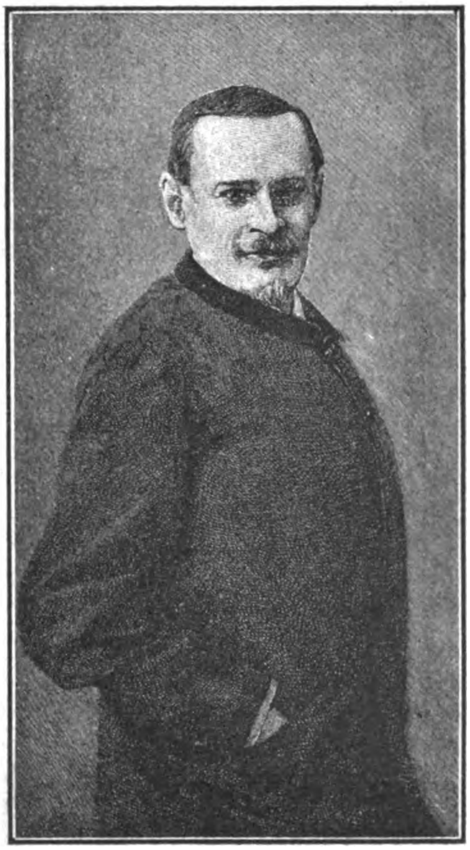

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΟΝΕ

Ὁ Γεώργιος Ὀνὲ εἶνε ὁ μυθιστοριογράφος ὁ ἀπὸ δεκαετίας περίπου οἰκειότατος εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν τὸ ἀναγινῶσκον τὰς ἐπιφυλλίδας τῶν ἐφημερίδων. Πάντα σχεδὸν τὰ ἔργα του μετεφράσθησαν καὶ ἀπλήστως ἀνεγνώσθησαν παρ' ἡμῖν, ὁ δὲ «Κύριος τοῦ Σιδηρουργείου», καὶ ὡς μυθιστόρημα καὶ ὡς δρᾶμα, εἰσήλασε καὶ ἐνταῦθα κατακτητικῶς, ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν ὑπάρχῃ που τῶν Ἀθηνῶν ἢ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν εὐαίσθητος φιλαναγνώστρια, προμηθευομένη γαλλικὰ μυθιστορήματα καὶ ἀρεσκομένη εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπιφυλλίδας, ἡ ὁποία δὲν ἀνελύθη εἰς δάκρυα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει του. Ἡ παρ' ἡμῖν δημοτικότης τοῦ Ὀνὲ δὲν εἶνε τι ἀπροσδόκητον καὶ τερατῶδες ἐν τῇ καθόλου φιλολογικῇ ἱστορίᾳ, οὐδὲ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἰδιαιτέρους λόγους κρατοῦντας ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ· ἀλλ' ἁρμονικώτατα σχετίζεται πρὸς τὴν δημοτικότητα, τῆς ὁποίας ἂν ἀπό τινος δὲν ἀπολαύῃ εἰς ἴσον βαθμόν, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἠξιώθη παρὰ τῷ πολυπληθεῖ κοινῷ τῆς πατρίδος του, καὶ πρὸς τὰς φιλολογικὰς ἀξιώσεις τοῦ πανταχοῦ τοῦ κόσμου μεγάλου πλήθους τῶν ἀναγνωστῶν, τοῦ στερουμένου τῆς λεπτῆς καὶ ὑπερόχου μορφώσεως, ἥτις χαρακτηρίζει τοὺς ὀλίγους.

Ἐν Γαλλίᾳ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ὀνὲ κατέστησαν πολύκροτα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των, καὶ ἐκυκλοφόρησαν εἰς ἐκπληκτικὸν βαθμόν. Ὁ «Σέργιος Πανῖνος», ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἔσχεν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐκδόσεις· ὁ «Κύριος τοῦ Σιδηρουργείου» διακοσίας πεντήκοντα· ἡ «Κόμησα Σάρα» ἑκατόν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ἔργα. Ἀλλ' ἐνῷ οὕτω ἐνθουσιωδῶς ὑποδέχεται τὸ μέγα κοινὸν τὰ βιβλία τοῦ Ὀνέ, πάντες σχεδὸν οἱ λόγιοι οἱ διαπρέποντες ἐν τῇ ποιήσει, τῇ κριτικῇ, τῇ φιλολογίᾳ καὶ τῇ καλλιτεχνίᾳ, τρέφουσι πρὸς ταῦτα ἄκραν περιφρόνησιν, καὶ ὅταν δὲν σιωπῶσιν, ἀποφαίνονται περὶ αὐτῶν μετὰ σαρκασμῶν καὶ γελώτων. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ἂν καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων» τινὰ τῶν ἔργων τοῦ Ὀνέ, ὁ διάσημος Βρυνετιέρ, ὁ ἐν τῷ ἐγκρίτῳ περιοδικῷ δημοσιεύων τὰς περὶ τῆς συγχρόνου φιλολογικῆς κινήσεως μελέτας του, οὐ μόνον οὐδέποτε ἔγραψε κρίσιν τινὰ περὶ Ὀνέ, ὡς περὶ ἄλλων συναδέλφων αὐτοῦ, ὡς τοῦ Λοτί, τοῦ Μωπασσάν, τοῦ Βουρζέ, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε οὐδ' ἁπλῶς κἂν ἀνέφερε τὸ ὄνομά του. Δύο δὲ τῶν κορυφαίων τῆς συγχρόνου κριτικῆς ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Ἰούλιος Λεμαίτρ καὶ ὁ Ἀνατὸλ Φράνς, καὶ ἐπανειλημμένως ἐξηκόντισαν κατ' αὐτοῦ ἀρχιλόχεια βέλη, ὁ πρῶτος ἰδίως πολλάκις δι' εὐφυεστάτων ἀναλύσεων πειραθεὶς νὰ καταδείξῃ τὸν ἄνθρωπον ὡς συγγραφέα τετριμμένων καὶ χυδαίων καὶ μελοδραματικῶν ἀπιθανοτήτων, ἐκτελέσεως οὐχ ἧττον χονδροειδοῦς τῆς εὑρέσεως αὐτῶν. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ἡ πρὸς τὸν Ὀνὲ ἐξ εὐσυνειδησίας περιφρόνησις ὀλίγων ἀριστοκρατικῶν πνευμάτων καὶ καλλιτεχνῶν θεραπευόντων ἀνώτερόν τι ἰδεῶδες δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῇ συρμὸς πρὸς ἁπλῆν ἐπίδειξιν μεταξὺ πάντων τῶν νέων τῶν διακαιομένων ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ διακριθῶσιν ὡς βαθυγνώμονες συγγραφεῖς καὶ ἀριστοτέχναι, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀνέγνωσαν οὐδεμίαν σελίδα ἐκ τῶν ἔργων του.

Κατὰ τοὺς ἀνηλεεῖς αὐτοὺς κριτὰς ἢ μᾶλλον διώκτας τοῦ Ὀνέ, οἱ ἐν τῇ φιλολογίᾳ θρίαμβοι αὐτοῦ ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς φύσεως τῶν μυθιστορημάτων του, ἅτινα εἶνε θαυμασίως ἡρμοσμένα πρὸς τὰς κλίσεις, τὴν ἀγωγὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν πολλῶν, οὐδὲ περιέχουσί τι ὑπέρτερον τῆς ἀναπτύξεώς των, διεκφεύγον τὴν ἀντίληψίν των, ἢ ὁπωσδήποτε στενοχωροῦν αὐτούς. Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ὀνὲ οὗτοι ἀνευρίσκουσι τὸ ἰδανικόν των. Λαμβάνουσι τὸ ὑπ' αὐτοῦ προσφερόμενον ποτήριον τῆς banalité καὶ τὸ ροφῶσι μέχρι τῆς τελευταίας σταγόνος. Ὁ Ὀνὲ ἐγεννήθη πρὸς ἀγαλλίασιν τῶν ἀμαθῶν τῶν ἀσχολουμένων καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν. Διερμηνεύει τὰ ὀνειροπολήματα τῶν ***νοικοκυραίων*** (τῶν νοικοκυραίων κατὰ τὸ πνεῦμα, ἀνεξαρτήτως τῆς κοινωνικῆς των τάξεως, γνωστὸν δὲ ποίαν σημασίαν ἀποδίδεται ἐν τῇ φιλολογικῇ γλώσσῃ τῶν Γάλλων εἰς τὴν λέξιν bourgeois), τὰ διερμηνεύει λαμπρότερον καὶ καθαρώτερον παντὸς ἄλλου. Τὰ διερμηνεύει διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων του, ἅτινα πάντα μὲ περίσσειαν ρομαντικότητος παρουσιάζουσιν ὡς δρῶντα πρόσωπα ἀστοὺς ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀριστοκράτας ἀφ' ἑτέρου, τοὺς πρώτους ἀείποτε θριαμβεύοντας κατὰ τῶν δευτέρων, καὶ τὴν ἀρετὴν ἀείποτε κατισχύουσαν τῆς κακίας. Τὰ διερμηνεύει διὰ τῆς αἰσίας ἐκβάσεως αὐτῶν, ἅτινα συνήθως τελειώνουν μὲ γέ-

Digitized by Google

λοια καὶ χαρές, μὲ εἶδος τι **καθάρσεως**, εἰς ἣν ἀείποτε ἀρέσκονται οἱ πρόστυχοι. Τὰ διερμηνεύει διὰ τοῦ ἀπιθάνου, ἀψυχολογήτου καὶ ὅλως συνθηματικοῦ τῶν ἡρώων του, καὶ τέλος διὰ τῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς τὰ ἔργα του, διὰ τοῦ ὕφους αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀσμενίζει εἰς πᾶν ὅ,τι τετριμμένον καὶ ἀπηρχαιωμένον ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ γράφειν, καὶ ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς θεματογράφημα δεξιοῦ μαθητοῦ ἢ πρὸς λόγον συγγραφέως. Ἐν συνόλῳ ὁ Ὀνέ, κατὰ τὸν Λεμαίτρ, εἶνε: Φεγιέ, ἄμοιρος χάριτος καὶ λεπτότητος· Σερβυλιέ, ἄνευ πνεύματος καὶ φιλοσοφίας. Τεριὲ χωρὶς ποίησιν καὶ ἀφέλειαν· εἶνε τρισυπόστατος ἐν χυδαιότητι.

Ἐν τούτοις οἰκονομεῖ ἐπιτηδείως τὰς διηγήσεις του, καὶ ἂν ἀστοχῇ περὶ τὰς φιλολογικὰς περιγραφὰς καὶ τὰς ψυχολογικὰς ἀναπτύξεις, δὲν στερεῖται δραματικῆς τινος ἐναργείας· διὰ τοῦτο τὰ μυθιστορήματά του μεταφερόμενα ἐπὶ τῆς σκηνῆς, κερδίζουν. Ὁ «Κύριος τοῦ Σιδηρουργείου» ὡς δρᾶμα ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν μᾶλλον καταπληκτικῶν ἐπιτυχιῶν τῆς ἐποχῆς· ὀλιγώτερον ἐπέτυχεν ἀπὸ τοῦ θεάτρου ὁ «Τελευταῖος ἔρως», ὅπου ὁ συγγραφεύς, παραγνωρίζων τὴν ἱκανότητά του, ἀπεπειράθη νὰ ἀναπτύξῃ τὸ δρᾶμα του ὄχι διὰ τῶν ἔξωθεν περιπετειῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐνδομύχου ἀναλύσεως τῶν παθῶν. Μεθ' ὅλους δὲ τοὺς εὐλόγους ἴσως ἰσχυρισμοὺς τῶν κριτικῶν, δέον νὰ καταλογισθῇ ὡς ἀρετὴ τῷ Ὀνὲ ἡ ἀπόπειρα τῆς ὑπ' αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἀντιφιλολογικῆς, διαπλάσεως εὐγενῶν καὶ γενναίων χαρακτήρων, ἐξ ὧν παρέχεται αἰσία τις καὶ κρείττων τῆς πραγματικότητος ἀντίληψις τῆς ζωῆς. ⁂

ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΗΣ

Ὅταν 'ς τὰ βάθη τῆς νυκτὸς μὲ περιζώνει
ἄκρα θαλάσσης οὐρανοῦ καὶ γῆς εἰρήνη,
τὸ πνεῦμα, ὁποῦ 'ς τὴν ταραχὴν τοῦ κόσμου σβύνει,
σιγὰ τὴν μυστικὴν ζωήν του ἀνανεόνει·
τῶν πόθων ὅλων καὶ παθῶν ἀγάλ' οἱ πόνοι
παύουν, καθὼς 'ς τὸν νοῦν ἁπλόνετ' εὐφροσύνη,
ὁ αἰθέρας, ὅπου ἀρχῆθεν ἡ ψυχή μου κλίνει·
ἥσυχη ὁρμὴ πρὸς κόσμον ἄλλον μὲ φτερόνει,
καὶ ὅσα πνεύματα ἐδῶ 'ς τὰ πλάσματά τους εἶδα,
ἀκαθρέφτιστα ἐκεῖ θωρεῖ τα ἡ φαντασία
καὶ ὅταν θαρρῶ πῶς τὴν χρυσὴν πατῶ βαθμίδα,
ὅπου ἀντηχεῖ ψηλάθε ἀπέραντη ἁρμονία,
θαμπὴ στιγμὴ τὴν ἱλαρὴν μοῦ παίρνει ἐλπίδα
μὲ οὐράνιο λάλημα νὰ εἰπῶ τραγούδια θεῖα.

1882 Ι. Π.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἡ ἐπὶ τὸ φθινοπωρινώτερον πρόωρος μετατροπὴ τοῦ καιροῦ δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Οὔτε τὰ μελανὰ νέφη τὰ ὀγκώδη καὶ βαρέα, τὰ περιπολοῦντα ἐπιμόνως ἀνὰ τὸν κυανοῦν οὐρανὸν καὶ σκοτίζοντα κατὰ διαλείμματα τὸν ἥλιον· οὔτε αἱ παροδικαὶ βροχαὶ αἱ ραγδαῖαι καὶ ἀπρόοπτοι, αἱ καλύπτουσαι δι' ἀπεράντου ἰλύος τὰς ὁδούς, οὔτε πλέον αἱ ψυχραὶ καὶ ἀνεμώδεις ἐκεῖναι ἑσπέραι, καθ' ἃς ἠρημοῦντο ἀπελπιστικῶς καὶ θέατρα καὶ Φάληρα καὶ ἀνεφαίνοντο τὰ λησμονημένα λεπτὰ ἐπανωφόρια . . . Ἡ ἀτμόσφαιρα ἐδιορθώθη· ὁ οὐρανὸς ἐκαθαρίσθη, ὁ καύσων ἐπανήρχισεν εἴπερ ποτὲ ἀκμαῖος καὶ ἡ ἑσπερινὴ ζωὴ ἀνέλαβε τὸ θερινὸν θέλγητρόν της. Καὶ μὲ τοιοῦτον καιρὸν ἑωρτάσαμεν τὴν 15ην Αὐγούστου. Ὑπὸ ἥλιον καυστικώτατον ἐγένοντο αἱ πρὸς τὰς Μαρίας καὶ τοὺς Παναγιώτας κοπιώδεις ἐπισκέψεις, εἰς δὲ τὰς αἰθούσας τῶν ἑορταζόντων, ὅπου τὸ ἀπόγευμα συνηθροίσθη ὁ κόσμος τῶν φίλων, τὰ ριπίδια ἐκινοῦντο ζωηρότερον τῶν γλωσσῶν. Ζέστη! ζέστη! . . Τὸ ἑσπέρας μόνον ἐδρόσισεν ὀλίγον καὶ ὁμοῦ μὲ τὴν δρόσον διεχύθη ἡ μαγεία σελήνης πλησιφαοῦς. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεχύθησαν ἔξω. Σπανίως τὰ κέντρα, τὰ θέατρα, τὰ καφενεῖα, τὰ ζαχαροπλαστεῖα, εἶδον τόσον κόσμον· προπάντων τὰ ζαχαροπλαστεῖα ὅπου πολλοί, ἀφ' οὗ αἱ αἴθουσαι ἦσαν ἀκατοίκητοι, προςέφεραν διὰ τὴν ἑορτήν των τὰ παγωτὰ εὐαρεστότερον εἰς εὐρεῖς κύκλους φίλων, φαιδρῶν καὶ λάλων ὑπὸ τὸ γαργαλιστικὸν φῶς τῆς πανσελήνου, οἱ ὁποῖοι πολὺ πέραν τοῦ μεσονυκτίου παρέτειναν τὰς ὑπαιθρίους αὐτῶν συναναστροφάς.

✣

Αἱ Ἀθῆναι φιλοξενοῦν ἀπό τινος τὸν Δημήτριον Βερναρδάκην. Ἐγκαταλείψας τὸ ἐν Μυτιλήνῃ σεμνὸν ἐρημητήριον, ἦλθε νὰ διέλθῃ ὀλίγας ἡμέρας, ὅπως συνειθίζει κατ' ἔτος, ἐν τῇ τύρβῃ τῆς πρωτευούσης. Ἂν ἡ μικρὰ αὕτη παρένθεσις, ἐν τῷ ἠρέμῳ βίῳ τοῦ σοφοῦ ἀνοιγομένη, τὸν ὠφελῇ καὶ τὸν ἀναψύχῃ, ἀγνοοῦμεν ἢ μᾶλλον πολὺ ἀμφιβάλλομεν· ἀλλ' ὅ,τι γνωρίζομεν εἶνε ὅτι δι' ἡμᾶς ἡ ἐπίσκεψις τοῦ κορυφαίου τῶν συγχρόνων λογίων εἶνε πολυτιμοτάτη. Ὁ Βερναρδάκης εἶνε ἐκ τῶν σπανίων ἐκείνων ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ θέα εἶνε διδακτικὴ καὶ τερπνὴ ὡς συμπλήρωμα τῶν συγγραμμάτων. Ἡ φυσιογνωμία του, οἱ τρόποι του, ὀλίγαι λέξεις ἀνταλλασσόμεναι μετ' αὐτοῦ, εἶνε ἀλησμόνητοι διὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐκτιμῶντας παντὸς ἄλλου περισσότερον τὰ πνευματικὰ χαρίσματα. Ὁ Βερναρδάκης εἶνε τύπος λογίου ἐκ τῶν μὴ ἀπαντωμένων συνήθως. Δὲν ἔχει τις ἢ νά τον ἀτενίσῃ μόνον διὰ νὰ διακρίνῃ ὅλην τὴν φιλοκαλίαν τοῦ καλλιτέχνου καὶ ὅλην τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ σοφοῦ, συνηνωμένας ἁρμονικῶς ἐν προτύπῳ διδασκάλου, ὅπως δὲν ἐσυνειθίσαμεν νὰ βλέπωμεν τοὺς τοιούτους συχνὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὅπως ἀντιλαμβάνονται τὸν Βερναρδά-

Digitized by Google

κην εὐθύς, ὅσοι ηὐτύχησαν τῷ ὄντι νὰ γνωρίσουν αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον.

✣

Ἰδοὺ γεγονός, ὄχι ἐκ τῶν σπανίων ἐκείνων τὰ ὁποῖα συλλέγει καὶ τονίζει ἰδιαιτέρως ὁ «Σοσιαλιστὴς» καὶ δι᾽ αὐτῶν ἐξάπτει τοὺς ἐργάτας κατὰ τῶν κεφαλαιούχων.

Εἰς τὸ ἐν Ἀμπελοκήποις ἐριουργεῖον τοῦ κ. Πυρρῆ πτωχὴ γυνὴ καὶ χήρα, μήτηρ δὲ δύο μικρῶν κορασίων, καλουμένη Δεξενᾶ καὶ ἐργαζομένη εἰς τὸ κατάστημα, περιεπλέχθη ἐξ ἀπροσεξίας εἰς τὰ λωρία τῆς μηχανῆς καὶ παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ τροχοῦ. Οὗτος διέσχισε τὸ στῆθός της εἰς δύο μέρη, ἐκρεμάσθησαν δὲ ὁ ἀριστερὸς μαστὸς μετὰ τοῦ συνεχομένου ὤμου καὶ παρέσχον θέαμα σπαραξικάρδιον. Εἰς τὰς γοερὰς κραυγὰς τῆς γυναικὸς ἔσπευσαν οἱ ἐργάται, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προλάβωσι τὸν θάνατον. Ἡ ταλαίπωρος γυνὴ ἐξέπνευσε μετ᾽ ὀλίγην ὥραν ὑπὸ τὴν βάσανον φοβερῶν ἀλγηδόνων, ἀναφωνοῦσα. «Πυρρῆ, τὰ παιδιά μου, τὰ παιδιά μου».

Εἰς τὸ αὐτὸ ἐργοστάσιον —προσθέτει ἡ ἀναγράφουσα τὸ γεγονὸς ἐφημερίς,— καὶ ἄλλος τις ἐργάτης περιελούσθη ὑπὸ ζέοντος ὕδατος, θραυσθέντος τοῦ λέβητος, καὶ κατεκάη εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος. Ἡ κατάστασις καὶ τούτου, νοσηλευομένου ἤδη ἐμπνέει σοβαρὰς ἀνησυχίας.

✣

Σπανία ἔνδειξις τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης. Τὴν πρωίαν τῆς παρελθούσης Κυριακῆς ἅπαντες οἱ ἐπιβάται τῆς λαϊκῆς ἁμαξοστοιχίας προςέφεραν εἰς τὸν διευθυντὴν τῶν Τροχιοδρόμων κ. Βενιαμὶν Βωτὺ ὡραῖον ἐκ δάφνης στέφανον μὲ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς ταινίας:

«Εὐγνωμονοῦντες ἐπὶ ταῖς εὐκολίαις ἅς τινας παρέχει, οἱ ἐπιβάται τῶν λαϊκῶν ἁμαξοστοιχιῶν προσφέρουν τόν δε τὸν στέφανον εἰς ἔνδειξιν τιμῆς».

Καὶ εἶνε νὰ μή τον εὐγνωμονοῦν οἱ πτωχοί; Μὲ τριάκοντα μόνον λεπτὰ πηγαίνουν εἰς τῆς Τζιντζιφιές, ἢ εἰς τὴν **Μεσίαν** ὅπως θέλουν οἱ λόγιοι, κάμνουν τὸ λουτρόν των πρωὶ-πρωὶ καὶ ἐπιστρέφουν τὴν ὥραν τῆς ἐργασίας εὔθυμοι καὶ πρόθυμοι.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἀπονομῆς τῶν Βραβείων ἐν τῷ Λυκείῳ *Λακανάλ*, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Περρώ, ἄλλοτε διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς Σχολῆς, ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον, ἐν ᾧ παρέστησε τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας τέχνης ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῶν κλασικῶν σπουδῶν.

— Ἐν Γλασκώβῃ ἑωρτάσθη τῇ 3 Αὐγούστου ἡ 122α ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Οὐάλτερ Σκώτ. Ὁ ἐπὶ τῆς πλατείας Γεωργίου ἀνδριὰς τοῦ ἀθανάτου συγγραφέως τοῦ *Ἰβανόη*, ἐκαλύφθη ὑπὸ πλήθους στεφάνων.

— Ἐν τῷ *Νέῳ Ἡμερησίῳ Φύλλῳ* τῆς Βιέννης ὁ αὐστριακὸς περιηγητὴς Ἀδόλφος Γέλβερ ἐδημοσίευσε σειρὰν ἐπιστολῶν γλαφυρῶν καὶ λίαν ἐνδιαφερουσῶν περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρων μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ τὰς τελευταίας ἐν τῷ πολιτισμῷ προόδους τῆς Ἑλλάδος, δὲν διστάζει νἀποκαλύψῃ τὴν ἐκ τῆς κακοδιοικήσεως καὶ τῆς πολιτικῆς φαυλότητος κακοδαιμονίαν της, τῆς ὁποίας, λέγει, ἔχουσι πλήρη συνείδησιν οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες καὶ ἐπιζητοῦσι τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ, ὡς πανταχοῦ ἰδίοις ὠσὶν ἀντελήφθη. Καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς θεραπείας ταύτης ὁ Γέλβερ ἀναθέτει εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον, τοῦ ὁποίου ἐξαίρει τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἱκανότητα.

— Κατὰ τὴν ἔναρξιν ἐπαρχιακῆς βιομηχανικῆς Ἐκθέσεως ἐν Ἀγγλίᾳ λαβὼν τὸν λόγον ὁ Γλάδστων ὑπεστήριξεν ἐνθύμως τὴν ἀνάγκην τῆς συζεύξεως τοῦ καλοῦ μετὰ τοῦ ὠφελίμου εἰς τὰ ἔργα τῆς βιομηχανίας, τὸ ἀκαλλὲς καὶ ἄχαρι τῶν ὁποίων θεωρεῖ σημεῖον βαρβαρότητος. Ὡς παράδειγμα ἄξιον μιμήσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔφερε τὰ προϊόντα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς βιομηχανίας. «Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, εἶπεν, ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς καὶ τεχνίτας τῆς πόλεως τοῦ Κέκροπος, θὰ διδασκώμεθα, μέχρι τοῦ 1893 καὶ πέραν ἀκόμη, τὰ βαθύτατα καὶ σοβαρώτατα τῶν μαθημάτων, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ συνδυάσωσιν ἐν τῇ τέχνῃ τὸ κάλλος καὶ τὴν χρησιμότητα».

— Τὸ ἐν Λειψίᾳ ἐκδοτικὸν κατάστημα Τέυβνερ ἐξέδοτο κατ᾽ αὐτὰς βιβλία ἐνδιαφέροντα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὸν ***Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους*** μετὰ σχολίων τοῦ Βουρκχάρτ, τὰς ***Εἰκόνας*** Φιλοστράτου τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τὸν Γ´ τόμον τῶν ***Ἱστοριῶν*** τοῦ Πολυβίου. Ἐπίσης τὸ τοῦ Βάϊδμαν ἐν Βερολίνῳ ἐξέδοτο τὰ ***Φαινόμενα*** τοῦ Ἀράτου σχολιασμένα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Μάας καὶ τοὺς ***Σωζομένους Λόγους*** Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἄρνιμ.

— Ἐκ τῶν Καταστημάτων Καντὲ ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τόμος ἐπιγραφόμενος «Κονδορσὲ βίος καὶ ἔργα» (1743—1794) ὑπὸ Καρόλου Ρομπινέ. Ὁ συγγραφεύς, γνωστότατος ὡς ὀπαδὸς καὶ βιογράφος τοῦ Κὸντ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς θετικῆς Φιλοσοφίας, τῆς διδασκαλίας τοῦ ὁποίου ἔχει ἐκδώσει τὴν σαφεστέραν περίληψιν, ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ ἔργῳ παρέχει πλήρη τὴν μεγάλην φυσιογνωμίαν τοῦ φιλοσόφου, τοῦ ὑπὸ τὴν μάχαιραν σχεδὸν τῆς λαιμητόμου τῆς Ἐπαναστάσεως συγγράψαντος τὸ περίφημον «Διάγραμμα τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» πρὸς τὸ ὁποῖον τρέφει ἀπεριόριστον ὑπόληψιν ὁ Θετικισμός.

Θεατρικὰ

Ἐν τῷ παρισινῷ θεάτρῳ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ἐπαίχθη κατ᾽ αὐτὰς μετ᾽ ἐπιτυχίας τὸ δρᾶμα τοῦ Ι. Βουσαρδὺ «Λάζαρος ὁ Βοσκός». Τὸ δρᾶμα τοῦτο γνωστὸν καὶ παρ᾽ ἡμῖν, ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1840, θεωρεῖται δέ, ὅπως καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἐκ τῶν ἀρίστων λαϊκῶν δραμάτων, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀπηλλαγμένα πάσης λεπτότητος καὶ πάσης κυμάνσεως, δύνανται νὰ προσενεχθῶσιν ὡς ὑγιὴς πνευματικὴ τροφὴ εἰς τὸν πολὺν κόσμον καὶ νὰ γίνωσι δεκτὰ μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ.

— Τὸ ἀγγελθὲν νέον ἔργον τοῦ κ. Κορομηλᾶ «Ἡ Ἀγάπη τῆς Λουλούκας» τρίπρακτος κωμῳδία μετ᾽ ᾀσμάτων θὰ διδαχθῇ κατ᾽ αὐτὰς ὑπὸ τοῦ θιάσου τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη.

— Ἀγγέλλεται τηλεγραφικῶς ἐκ Παρισίων ὅτι ὁ διευθυντὴς τῆς *Γαλλικῆς Κωμῳδίας* Ἰούλιος Κλαρετὺ παραιτεῖται. Ὡς διάδοχος αὐτοῦ φέρεται ὁ ἀκαδημαϊκὸς Λουδοβῖκος Ἀλεβύ, ὁ ὁποῖος ὅμως διαψεύδει τὴν εἴδησιν.

— Ὁ κ. Δ. Βερναρδάκης ἀπεπεράτωσε τὴν νέαν αὐτοῦ τραγῳδίαν *Φαύστα* τὴν ὁποίαν πρόκειται ἤδη νὰ διδάξωσι ἀμφότεροι οἱ παρ᾽ ἡμῖν δραματικοὶ θίασοι ὅ τε *Μένανδρος* καὶ ὁ *Αἰσχύλος*. Εἶνε βυζαντινῆς ὑποθέσεως, διεκτραγῳδοῦσα εἰς στίχους ἰαμβικοὺς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κρίσπου, τοῦ ἀτυχοῦς υἱοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Digitized by Google

Η ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

3 Σεπτεμβρίου 1843 – 3 Σεπτεμβρίου 1893.

Ἥμισυς συμπληροῦται αἰών, ἀφ' ὅτου, διὰ στασιαστικοῦ καταναγκασμοῦ, ἐπεβλήθη εἰς τὸν Ὄθωνα τὸ μεταξὺ Λαοῦ καὶ Βασιλείας συνταγματικὸν συμβόλαιον. Ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος πολιτικὸν συνταγματικὸν βίον διηνύσαμεν οἱ Ἕλληνες· λόγῳ δὲ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ καὶ τῆς γενικωτέρας ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς σημασίας, τὸ κίνημα τοῦ 1843 παρίσταται ὡς γεγονὸς κεφαλαιῶδες οὐ μόνον τῆς περιπετειώδους βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἔθνους ζωῆς ἀφ' ὅτου ἐκηρύχθη καὶ ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητον. Ἡ πρώτη πεντηκονταετηρὶς τοῦ Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος ἐπῆλθεν ἤδη. Ἐπὶ τῇ πεντηκοστῇ δὲ ταύτῃ πολιτικῇ ἐπετηρίδι συνοψίζω, ἐκ τῶν προχείρων ἀντλῶν πηγῶν, τὰ κατὰ τὴν παρασκευήν, τὴν ἀφετηρίαν καὶ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Συντάγματος ἐν Ἑλλάδι ἐπιτροχάδην ἁπτόμενος τῶν γεγονότων, καὶ ἀποφεύγων νὰ εἰσδύσω εἰς κρίσεις καὶ λεπτομερείας, τὸ μὲν διότι ἡ μακρὰ κριτικὴ ἔρευνα ἀνάγεται εἰς τοῦ ἱστορικοῦ τὴν ἀποκλειστικὴν σφαῖραν, τὸ δὲ διότι ἡ φύσις καὶ ὁ χῶρος τοῦ περιοδικοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνθαρρύνῃ τυχὸν παραπλησίαν διάθεσιν.

Α΄.

Ὁ διατρέχων τὰ κατὰ τὸν Ἀγῶνα ψηφισθέντα ὑπὸ τῶν διαφόρων Συνελεύσεων πολιτεύματα, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ σημειώσῃ τὸ σταθερὸν φαινόμενον, ὅτι ψυχὴ καὶ ἔννοια κυριεύουσα ἁπάντων τῶν πολιτευμάτων ἐκείνων, ἦτο ἡ πρὸς τὴν αὐτοδιοίκησιν καὶ τὴν δημοκρατικὴν ἐλευθερίαν τάσις τοῦ Λαοῦ, ἡ ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐλέγχου ἀπονεμομένη, ὁσάκις ἀπενέμετο, ἐξουσία τῶν πολλῶν εἰς τοὺς ὀλίγους, καὶ ἡ καταφανὴς θέλησις τοῦ Ἔθνους νὰ μετέχῃ ἀμέσως καὶ εὐρέως τῆς διευθύνσεως τῶν ἰδίων τυχῶν. Ἡ δυσπιστία, οὐσιῶδες τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος χαρακτηριστικὸν καὶ στοιχεῖον, φαίνεται ἐλαύνουσα ἐν παντὶ τοὺς ἀστοιχειώτους πολιτικῶς καὶ ἀπερίττους τοῦ Ἀγῶνος ὁπλίτας, καὶ εἰσηγουμένη αὐτοῖς ἄκραν φειδὼ περὶ τὴν μεταβίβασιν τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἔθνους εἰς τὰς χεῖρας ἐγκρίτου ὀλιγαρχίας διὰ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς καὶ τοῦ ἐναργοῦς πατριωτισμοῦ δικαιουμένης εἰς ἀνεπιφύλακτον πίστιν. Προϊὸν αὕτη τῆς φύσεως τοῦ Ἕλληνος, φιλοπρώτου καὶ ἀλαζόνος, ηὐξύνθη κατὰ τοὺς μοιραίους χρόνους οὓς τὸ πρόσθεν εἶχε διατρέξει τὸ ἐξεγηγερμένον Ἔθνος· φύσις δὲ καὶ ἀνάγκη, ἐντείνασαι καὶ συμπληρώσασαι ἀλλήλας, ἐπηύξησαν τὴν ἔμφυτον καχύποπτον κλίσιν, ἐνέπνευσαν δὲ καὶ ἐκραταίωσαν εἰς τὸ Ἔθνος, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς παγκοίνου δράσεως, τὸ ἀρχέγονον ζηλότυπον αἴσθημα τοῦ μὴ παραιτεῖσθαι ὑπὲρ ὀλίγων τῶν ἰδίων δικαιωμάτων, καὶ τοῦ ἀσκεῖν ἄγρυπνον ἐποπτείαν, καὶ δὴ τυραννίαν ἐπὶ τῶν ἐντολοδόχων αὐτοῦ, ὁσάκις ἐκρίνετο ἀναπόδραστος ἡ εἰς τοὺς κορυφαίους μεταβίβασις ὑπὸ τοῦ λαοῦ μέρους ἢ ὅλου τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἔθνους. Τὸν Μάϊον τοῦ 1821 ἀνευρίσκομεν τὸ πρῶτον ἐπίσημον ἐθνικὸν ἔγγραφον, τὸ ὑπὸ τὸ σύνθημα τῆς «Πατρίδος» ὑπογραφὲν ἐν τῇ μονῇ τῶν Καλτεζῶν, ἥτις, μετὰ τῆς ἄλλης γεραρᾶς παρὰ τὰ Καλάβρυτα, ἔδει νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ὡς ἐθνικὰ μνημεῖα, καὶ ὡς τοιαῦτα νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς ἐντίμους ἐξαιρέσεις καὶ προνομίας. Ἡ πρᾶξις τῶν Καλτεζῶν εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιοσημείωτος. Ἔγγραφον ἱστορικώτατον, προφέγγει ὡς Ἠώς, εἰς οἰωνιζομένην Αὐγὴν ἐθνικήν. Παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι, ὅτι οἱ εἰς τὴν Μονὴν συνελθόντες «ἔχοντες καὶ τὴν γνώμην καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀπόντων μελῶν» θεσπίσαντες ὅσα τὸ κατανυκτικὸν τοῦτο ἔγγραφον διαλαμβάνει περιέλαβον καὶ ῥητὸν ὅρον ἐν τῇ πράξει καθ' ὃν ἡ εἰς τὰ νεύματα τῆς ἐκλεχθείσης ἐπιτροπῆς ὑπακοὴ «θέλει ἔχει τὸ κῦρος μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ δευτέρας κοινῆς σκέψεως[1]». Ἐν τῇ ἐπιφυλάξει ταύτῃ, τῇ δυνηθείσῃ νὰ ἐπιφοιτήσῃ καὶ νὰ ὑπερισχύσῃ κατὰ τοὺς χαλεπωτάτους ἐκείνους καιρούς, καὶ τὰς δεινὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ἀνέτελλον, διαγιγνώσκει τις τὴν φύσιν τοῦ Ἕλληνος, καὶ τὰς ἀστικὰς ἀντιλήψεις του. Τὴν πολιτειακὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ παρέσχεν ὑπὸ ὅρους· ἀποστέργων δὲ τὴν δικτατορίαν ἀνέχεται, ἐν τῇ ἀναποδράστῳ ἀνάγκῃ, αὐτήν, ἀμβλύνων ὅμως τὴν δύναμίν της διὰ τῆς περιστολῆς τῆς διαρκείας καὶ τοῦ καταλογισμοῦ τῆς εὐθύνης. Ἀνετρέξαμεν σκοπίμως εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην τῆς ἀνοργάνου ἔτι συστάσεως σωματείου καὶ πράξεως ὑποτυπούσης τὸ ἀρχόμενον δημόσιον δίκαιον ἔθνους ἀγωνιζομένου, ὅπως ἐνδείξωμεν — καίτοι οἱ Ἕλληνες πάντες ἀλληλογνωριζόμεθα — τὰς ἐμφύτους τοῦ Ἔθνους ῥοπάς, εὐθὺς ἀμέσως σαφῶς καὶ ἀναμφισβητήτως ἐκδηλωθείσας, καὶ τὴν ἀναλλοιώτως ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων κρατοῦσαν ἀρχὴν τῆς μετοχῆς τῶν πολλῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας, ἀρχὴν ἥτις καὶ κατὰ τύπον καὶ κατ' οὐσίαν ἐπιζήσασα καὶ ἐφαρμοσθεῖσα καθ' ἅπαντα τὰ μακρὰ διάμεσα στάδια τῆς ὀδυνηρᾶς τοῦ Ἔθνους ζωῆς, ἀνέστη καὶ ἐκράτησεν ἰσχυρότερον, ὡς ἀπαύγασμα ἀναπόδραστον τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ Ἔθνους, εἰς τὴν πρώτην ἐπίκαιρον καὶ ἐπίσημον ἀφετηρίαν.

Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου, τὸ Σύνταγμα τοῦ Ἄστρους, τὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος, αἱ

[1] Συλλογὴ Μάμουκα Τόμ. Α΄. Σελ. 3—4.

Digitized by Google

ἄλλαι εἰδικώτεραι ἢ γενικώτεραι πρὸ ἢ μετὰ Συνελεύσεις τῶν Κοινοτήτων ἢ τοῦ Ἔθνους διαπρυσίως ἀνέδειξαν ἐπικρατοῦσαν τὴν ἰδέαν τοῦ εὐρέως καὶ ἀπ' εὐθείας μετέχειν τοὺς πολλοὺς ἐν τῇ διοικήσει τῶν κοινῶν. Οὐχὶ ὅπως ἐξάρω ἢ ὅπως ψέξω τὴν ἀκατανίκητον ταύτην τάσιν, ἀλλὰ διότι ὑπάρχει, σημειῶ ἰδιαιτέρως αὐτήν. Δυσχερῶς ἡ φιλόπρωτος Ἑλληνικὴ φύσις ἐνδίδει καὶ εἰς τὴν μᾶλλον μεμαρτυρημένην ὑπεροχήν· ὅταν δὲ ἡ ὑπεροχὴ αὕτη βουλεύεται αὐταρχικῶς, κἂν ἐνίοτε ὁ Ἕλλην φαίνεται ἀνεχόμενος τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἑνός, ἀναζητεῖ ὅμως φριμάσσων εἰς τοὺς τύπους τὴν θεραπείαν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς ἰδέας, ἥτις μένει πάντοτε ἡ κυριεύουσα· ὅτι τὴν δύναμίν του ὁ εἷς ἐκεῖνος ἀρύεται ἀπὸ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς ἐγκρίσεως τῶν πολλῶν. Ὁ Καποδίστριας καὶ οἱ κράτιστοι τοῦ Ἀγῶνος πολιτευταὶ ὑπέστησαν μέχρι σκληρότητος τὴν τάσιν τοῦ Ἔθνους νὰ ὑποκαθίσταται εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἰδίων ὑποθέσεων. Τῆς αὐτῆς ἐμφύτου καὶ ἀκαταμαχήτου ῥοπῆς θῦμα ἔπεσεν ὁ Ὄθων. Νεανίσκον ἐδέχθη αὐτὸν ἀσκεπὴς Ὁμηρικὴ γενεὰ καμφθεῖσα, ἡ χαλύβδινος ἐκείνη, πρὸ τῆς μορφῆς τοῦ βασιλέως καὶ τῶν γοητειῶν καὶ τῶν ἰδεῶν ἃς ἐξεπροσώπει. Τῆς πρώτης ὅμως ἐντυπώσεως παρελθούσης, τὰ ἔνστικτα τοῦ Ἔθνους ἀνέκτησαν τὸ ἑαυτῶν κῦρος. Τὰς συγκεντρωτικὰς τάσεις τῆς Ἀντιβασιλείας διέσεισαν ἐπικίνδυνοι ἐσωτερικοὶ κλονισμοὶ ἀθρόοι ἐπακολουθήσαντες πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν καὶ τὴν εὔνομον τοῦ Ἡγεμόνος κυβέρνησιν. Ὁ ἀκόρεστος πόθος, ὁ ἐκ φύσεως καὶ παραδόσεως ἀδιαλείπτως τρεφόμενος, τοῦ μετέχειν τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν, καὶ τοῦ κανονίζειν τὰς ἑαυτῶν τύχας διὰ τῆς ἰδίας ἀνεπηρεάστου βουλήσεως, σφοδρότερος ὁσημέραι ἥλισκε τὰς ψυχάς, παρὰ πάντα δὲ τὰ φιλελεύθερα νομοθετήματα, ἅτινα κατεστάθησαν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἀβιάστου πρωτοβουλίας τοῦ Ἡγεμόνος πηγάσαντα, καὶ ἄνευ τῆς μετοχῆς τοῦ Ἔθνους, ἡ δυσπιστία ὅμως πρὸς τὸν βασιλέα, δεξιῶς καλλιεργουμένη καὶ ἔξωθεν, ἐκραταιοῦτο ὁσημέραι, καὶ ἤδη ἡ παραχώρησις Συντάγματος εἰς τὸ Ἔθνος εἶχεν ἀποβῇ τὸ σύνθημα ὑφ' ὃ ἐσκέπτετο τὸ Ἔθνος, εἰργάζετο καὶ ηὔχετο. Τιμᾷ τὴν μνήμην τοῦ Ὄθωνος ἡ ἐφεκτικότης αὐτοῦ περὶ τὸ παρασχεῖν μείζονας πρὸς τὴν χώραν ἐλευθερίας, καὶ δὴ Σύνταγμα, ἐὰν ἐφρόνει ὅτι πολιτεία τοιαύτη θὰ ἐτραυμάτιζεν ἀνηκέστως τὸν ἐθνικὸν βίον, καὶ θὰ ἐπεβράδυνε τὴν πλήρωσιν τῶν ἰδανικῶν αὐτοῦ. Εἰς τὴν φεγγοβολίαν ὅμως τῆς τιμῆς ταύτης ὑποκαθίσταται ἡ σκιὰ ὅτι δὲν ἀπεσύρθη τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς ὁπότε τοῦ Συντάγματος ἡ παραχώρησις, εἰς ζήτημα ἀδιαταράκτου ἐσωτερικοῦ βίου ἀναχθεῖσα, ἀπέβη ἀναπόδραστος, καὶ ὅτι, παραχωρήσας αὐτὸ τὸ ἐπεβουλεύθη συστηματικῶς καὶ διαρκῶς εἶτα, ὡσεὶ ἂν ἤθελε νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐβιάσθη νὰ τὸ παραχωρήσῃ, καὶ ὡσεὶ ἂν ἐβουλεύθη νὰ ἐγκαθιδρύσῃ νέον εἶδος ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, βάσιν ἔχοντος τὴν ὕπαρξιν Βουλῆς ἀντιπροσώπων σιωπηλῆς καὶ πειθηνίου, καὶ σκοπὸν ἐχούσης νὰ ὑπακούῃ μόνον εἰς κελεύσματα Ὑπευθύνου—Ἀνευθύνου ἐκλέγοντος τούτου, ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ γραφείου αὐτοῦ, πρὸς χλεύην καὶ εἰρωνίαν τοῦ θεσμοῦ, τοὺς λαϊκοὺς τῆς χώρας ἀντιπροσώπους. Θὰ παραμείνῃ πάντοτε πρόβλημα ὁ ἀκριβὴς τοῦ Ὄθωνος χαρακτηρισμός. Ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως ἱπποτικὸς καὶ εὐσυνείδητος ἡγεμών, πλέον δὲ τῆς γεννησάσης αὐτὸν πατρίδος ἠγάπησε τὴν χώραν ἐφ' ἧς ἐκλήθη νὰ βασιλεύσῃ. Ἐνστερνισθεὶς τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδεώδη αὐτῆς ἀνεδείχθη ὁ εἰλικρινέστερος, ὁ μᾶλλον διαπρύσιος καὶ θερμὸς ἐργάτης τῶν ὀνείρων αὐτῆς. Ζήτημα ὅμως γεννᾶται πῶς θὰ συμβιβάσῃ τις τὸν ἔντιμον χαρακτῆρα τοῦ χρηστοῦ ἡγεμόνος, πρὸς τὰς ἐπιόρκους ἐπιθέσεις αὐτοῦ κατὰ πολιτεύματος ὅπερ ἔστερξε καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν χώραν, καὶ οὗτινος ὤμοσε τὴν τήρησιν. Ὁ Ὄθων, ὡς πολίτης καὶ ἰδιώτης κρινόμενος ὑπῆρξεν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀνεπίληπτος· ἐξ ἀνατροφῆς ὅμως καὶ χαρακτῆρος ἠγνόει τὴν τέχνην τοῦ ἐν ἀνάγκῃ διδειν ὀλίγον ὅπως περισώζῃ τὸ ὅλον. Καὶ τῆς ἀγνοίας ταύτης, τῆς ἥκιστα ἁρμοζούσης εἰς ἡγέτας λαῶν, εἰς ἣν ἐπίκουρος ἤρχετο τὸ ἀπόλυτον τῆς γνώμης, ἡ ἔμφυτος τοῦ ἀνδρὸς ἀκαμψία καὶ ὑπερηφάνεια, ἅμα δὲ καὶ ἐπίμονός τις προσήλωσις εἰς τοὺς τύπους καὶ τὰς ἐσχάτας λεπτομερείας, ἔπεσε θῦμα παρασύρας καὶ τὸ καταχειμασθὲν ἔθνος εἰς τὰς μετέπειτα κρίσεις, καὶ τὰς ἀβεβαιότητας ἐσωτερικῶν περισπασμῶν. Ὁ χρόνος, καὶ τῆς σοφῆς πείρας τὰ διδάγματα ἀμνηστεύουσιν ἴσως τὴν εὐγενῆ τοῦ Ὄθωνος μορφήν, σήμερον δὲ τὸ ὄνομά του διεγείρει ἀθρόας συμπαθεῖς συγκινήσεις καὶ ἀνάγει ποθεινὸν στεναγμόν, πολλὰ ἐγκλείοντα καὶ σημαίνοντα, εἰς τὰ χείλη τοῦ πολίτου. Οἱ ἡγούμενοι ὅμως τῶν Ἐθνῶν, τὰ ἱστορικὰ καὶ πολιτειακὰ ὅμως ἔργα δὲν κρίνονται διὰ τῆς καρδίας ἢ τῆς ποιήσεως. Τῆς ἱστορίας ἡ ἀλύγιστος σμίλη, ἀτάραχος καὶ ἀσυγκίνητος, διὰ δικαίας ἀλλὰ τραχείας χειρός, ἀναμοχλεύει τὰς σάρκας, καὶ ἀνευρίσκουσα τὸ τυχὸν εὐπαθὲς ἢ νοσηρὸν ἐνδεικνύει αὐτὸ εἰς τοῦ ἱστορικοῦ τὴν λεπίδα καὶ τὸ καυτήριον.

Ἐφίσταται ὁ χρόνος καθ' ὃν αἱ ἀοριστίαι τῶν ἐνδιαθέτων λογισμῶν καὶ τῶν ἀποφάσεων αἱ ταλαντεύσεις ἐνδίδουσι πρὸ τῆς σαφηνείας καὶ ὁριστικότητος τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰτημάτων. Ἐσμὲν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς 3ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1843. Αἱ κατ' οἶκον ὁμιλίαι καὶ σκέψεις, αἱ παρορμήσεις καὶ οἱ σχετλιασμοὶ ἀποβαίνουσιν ἤδη τοῦ Δήμου κτῆμα. Τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ οὐδεὶς κρύπτει, καὶ οὐδεὶς συγκαλύπτει τοὺς συνταγματικοὺς πόθους του. Ὁ τύπος, ἀπόστολος καὶ ἑρμηνευτὴς τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἀπτοήτως καὶ ἀνενδότως ἐπιτελεῖ τὸ μέγα μέρος, ὅπερ ἔλαχεν αὐτῷ. Ἀσυνήθης ἀναβρασμὸς κρατεῖ καθ' ἅπαν τὸ Κράτος, καὶ ἡ πάντοτε ζέουσα πολιτικὴ καὶ κομματικὴ ζωὴ ἀνακοχλάζει ἤδη βιαιότερον καὶ θορυβωδέστερον. Ἡ Αὐλὴ μόνη φαίνεται ἀγνοοῦσα τὴν μυκωμένην κρίσιν, καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Ὄθωνος, ἡ τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐκείνην φλεγμονὴν ἀδικαιολογήτως ὑποτιμῶσα, καὶ φρονοῦσα ὅτι ὀψέ ποτε ἐτρέποντο ἐπὶ τὴν χειρίστην ὁδὸν τὰ πολιτικὰ

Digitized by Google

πράγματα — διότι μυωποῦσα εἰς τὴν ὀξύτητα τῶν φαινομένων ὑπελάμβανεν αὐτὰ παροδικὰ καὶ συνήθη — θὰ ἤρκουν ἀμοιβαί τινες, δελεασμοὶ πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, ἐπίδειξις δὲ καὶ ἀπόδειξις ἄκρας αὐστηρότητος, ὅπως κατασταλῇ πᾶν κίνημα καὶ διασκεδασθῇ πᾶν νέφος ἐγκυμονοῦν καταιγίδα. Ἡ σύγχρονος χρονογραφία τῆς ἐποχῆς περιέσωσεν ἡμῖν τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν μορφὴν τῆς χώρας. Τὰ πνεύματα ἦσαν ἐξημμένα. Φῆμαι περὶ συνωμοσιῶν καὶ ἐπαναστάσεων διέτρεχον τὸ Κράτος, καὶ τὸ ἀόριστον ἐκεῖνο αἴσθημα, τὸ πλῆρες δέους καὶ ἀνησυχίας, τὸ πρόδρομον μεγάλων γεγονότων, κατεῖχεν ἀμερίστως καὶ ἐτάρασσε τὰς ψυχάς. Ἡ κυβέρνησις ἦτο ἀντιδημοτική, εὐμενέστερον δὲ δὲν ἐκρίνετο καὶ ἡ δυναστεία. Τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἀραιὰ τὸ κατ' ἀρχάς, πολλαπλάσια βραδύτερον, ἐπυκνώθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀτμοσφαῖραν, ὅμοια πρὸς τοὺς ἀδιοράτους τὸ κατ' ἀρχὰς ἀτμοὺς τοῦ ὁρίζοντος, ἀλλ' οἵτινες, μικρὸν κατὰ μικρόν, εἰς ὄγκον νεφέλης μελανῆς συμπυκνούμενοι, σκιάζουσι τὴν αἰθρίαν τῆς ἡμέρας καὶ χαλκεύουσιν ἐν τοῖς ἰδίοις στέρνοις τὸν κεραυνόν. Ἡ κυβέρνησις τέλος ἀφυπνίσθη· καταληφθεῖσα ὅμως ἐξ ἀπίνης δὲν εἶχε τὸν καιρὸν νὰ βουλευθῇ ἐν ἠρεμίᾳ ψυχῆς, μετ' εὐστοχίας δὲ καὶ σκοπιμότητος νὰ προβῇ καταλλήλως καὶ μεθοδικῶς εἰς τὰ ἀποτρεπτικὰ τῆς πολιτικῆς θυέλλης μέτρα. Ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς παραζάλης ἐνήργησε μετὰ σπασμωδικῆς βίας, πρῶτον δὲ μέτρον ἔγνω νὰ σκεφθῇ τὴν ἄμεσον σύλληψιν πολιτευτῶν καὶ στρατιωτικῶν, τὴν σύστασιν στρατοδικείου καὶ τὴν παραπομπὴν ἐνώπιον αὐτοῦ τῶν ὑπόπτων ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Ἦτο τότε ἡ 2α Σεπτεμβρίου τοῦ 1843. Ἡ φήμη, εἴτε ἀληθὴς ἦτο, εἴτε ψευδής, εἴτε σκοπίμως ἐκυκλοφόρησε, εἴτε ὡς ἀποτέλεσμα ραγδαίως ἀποφασισθέντων μέτρων προῆλθε, περιῆλθεν εἰς γνῶσιν τῶν ἐνδιαφερομένων, ὑπηγόρευσε δὲ αὐτοῖς ταχύτητα, ἧς ἀμελουμένης, θὰ ἐκινδύνευεν ὁ σκοπός, κινδυνευούσης καὶ αὐτῆς τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ζωῆς ἴσως τῶν συνωμοτῶν. Ἡ νὺξ τῆς 2ας πρὸς τὴν 3ην Σεπτεμβρίου διήνυεν ἤδη τὸν δρόμον αὐτῆς. Ἡ πόλις ἦτο ἤρεμος, οὐδεὶς δὲ ἀμύητος τῶν τεκταινομένων οὐδὲ τοὺς σφυγμοὺς τῆς κοινωνίας ψηλαφήσας, καὶ εἰς τὰ ἀναπαλλόμενα αἰσθήματα αὐτῆς ἐμβαθύνας, ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ βραχὺ ἐκεῖνο νυκτερινὸν διάστημα καθ' ὅ, ἀδιατάρακτος γαλήνη καὶ εἰρήνη ἐκράτει εἰς τὴν πόλιν, ἔμελλε νὰ παρασκευάσῃ, νὰ ἐκκολάψῃ καὶ νὰ ἀνδρώσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα[1]. Ψυχὴ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Καλλέργης ὅστις ὑπὸ τὴν δικαιολογίαν τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως, ἐξῆλθε τὴν νύκτα ἄγων τὸ ἱππικόν. Καὶ τοῦτο μὲν ἦτο τὸ πρόσχημα· κυρίως ὅμως ὁ Καλλέργης τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἱππικοῦ ἐξῆλθεν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἀναμένων τὸ σύνθημα τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Ἀλλ' ἡ ὥρα παρήρχετο καὶ οὐδεὶς ἐκινεῖτο. Ὁ Καλλέργης ἤρξατο ἀνησυχῶν, καὶ τὰς βασίμους αὐτοῦ ἀνησυχίας ἐπέτεινεν ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Μακρυγιάννης, ὅστις μὲ ἐνόπλους ἔμελλε νὰ ἐκκινήσῃ τὴν αὐτὴν ὥραν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ συνωμοτικοῦ σχεδίου, ἐπολιορκεῖτο εἰς τὸν οἶκον του, ἐπέκειτο δὲ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ σύλληψίς του. Τοῦτο ἐπετάχυνε τὴν ἐνέργειαν τοῦ Καλλέργη. Σπεύσας εἰς τὸν στρατῶνα, ὁπότε ἤδη εἶχε παρέλθει τὸ μεσονύκτιον, ἐκάλεσε τὴν φρουρὰν εἰς τὰ ὅπλα, πρὸς ἀξιωματικοὺς δὲ καὶ ὁπλίτας λαλῶν ἐκθέτει τὴν κατάστασιν τοῦ Ἔθνους, καὶ ἐρωτᾷ ἐὰν στέργωσι νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν εἰς κίνημα σκοποῦν τὴν βελτίωσιν τῶν πραγμάτων τῆς χώρας. Τὸ ἀπροσδόκητον τῆς προτάσεως ἐκπλήσσει τὸ κατ' ἀρχάς· ἀλλ' ἱκανοὶ ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν μεμυημένων ἤδη εἰς τὴν ὑπόθεσιν, περιστοιχίζουσι τὸν Καλλέργην ἀποδεχόμενοι τὴν πρότασιν, καὶ ἐν τῇ στιγμῇ τῆς συναρπαγῆς οἱ ὑπολειφθέντες μιμοῦνται τοὺς συναδέλφους των. Ἡ φρουρὰ ἑάλω διὰ τοῦ λόγου, καὶ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Καλλέργη «Ζήτω τὸ Σύνταγμα» ἀντηχεῖ, ἐπαναλαμβάνουσα τὴν ζητωκραυγήν, ἡ φωνὴ τῆς φρουρᾶς. Μὲ τὴν μουσικὴν ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Καλλέργης, ἡγούμενος τότε τῆς φρουρᾶς, φθάνει εἰς τὰ Ἀνάκτορα· κραυγαὶ «Ζήτω τὸ Σύνταγμα» ἠχοῦσι στεντορείως καὶ ἡ μουσικὴ τονίζει ἐνθουσιώδη ἐμβατήρια. Ἀπόσπασμα ἱππέων πέμπεται πρὸς τὸν Μακρυγιάννην, ὅστις, ἐν ἀποκλεισμῷ διατελῶν ὑπὸ χωροφυλάκων, παρέμενεν ἀκινήτως ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, καθόσον οἱ χωροφύλακες εἶχον περιορισθῇ νὰ κυκλώσωσιν ἁπλῶς τὸν οἶκον τοῦ Μακρυγιάννη, καὶ εἰς ἐχθροπραξίας προέβησαν μόνον ὁπότε τινὲς τῶν ἀποκεκλεισμένων πυροβολήσαντες ἔσωθεν, ἐφόνευσαν τρεῖς χωροφύλακας. Ἐν τούτῳ ὅμως τῷ μεταξὺ ἠκούσθησαν αἱ φωναὶ «Ζήτω τὸ Σύνταγμα» ἠχοῦσαι ἐκ τῆς πλατείας τῶν Ἀνακτόρων, καὶ ἐνῷ ἀμοιβαῖαι παρορμήσεις καὶ προτροπαὶ ἀντηλλάσσοντο, τὸ πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Μακρυγιάννη ἔφιππον σῶμα ἔφθανεν ἐπὶ τόπου. Ἐξηγήσεις ἐδόθησαν τότε, τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος καὶ ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Ἕλληνος ἐπεκλήθη μετὰ συγκινήσεως, πολιορκοῦντες δὲ καὶ πολιορκούμενοι ἐβάδισαν πρὸς τὰ Ἀνάκτορα ὑπὸ τὸ ἐπαναστατικὸν σύνθημα «Ζήτω τὸ Σύνταγμα».

Ἀλλ' ὁ θόρυβος τῶν ἐνόπλων καὶ τῆς μουσικῆς οἱ ἦχοι, ὁ ποδοβολητὸς τῶν ἱππέων, οἱ ἀρξάμενοι νὰ ρίπτωνται τουφεκισμοί, αἱ κραυγαὶ καὶ αἱ παρακελεύσεις τοῦ πλήθους ἐξήγειραν ἐν τέλει τὴν πόλιν, καὶ μετὰ τῆς πόλεως τὴν Αὐλήν. Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργὸς Βλαχόπουλος, ἐξελθὼν τῶν Ἀνακτόρων, συλλαμβάνεται καὶ μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Βασιλέως τίθεται ὑπὸ κράτησιν. Ὁ Ὄθων, προβάλλων ἀπὸ τοῦ παραθύρου, διαπυνθάνεται τῶν γιγνομένων τὴν αἰτίαν, ἀκούει δὲ παρὰ τοῦ Καλλέργη ὅτι Λαὸς καὶ Στρατὸς ζητοῦσι Σύνταγμα. «Θὰ μελετήσω τὸ αἴτημά των, ἀπήντησεν ὁ Ἡγεμών, ἀλλὰ πρὸ τούτου πρέπει νὰ διαλυθῶσι πάντες». Ἀνθίσταται ὁ Καλλέργης ζητῶν τὴν ἄμεσον τοῦ Ἡγεμόνος ἀπόφασιν, ἐν τούτῳ δέ, διὰ τοῦ διαγγελέως Στάϊνστωρφ, μηνύουσιν ἐκ τῶν

[1] Τὰ τῆς ἐπαναστατικῆς νυκτὸς τῆς 3ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1813 σταχυολογῶ ἐν περιλήψει ἀπὸ τοῦ ἐκτάκτου παραρτήματος τῆς πολιτικῆς ἐφημερίδος «Ἀθηνᾶς» τῆς 3 Σεπτεμβρίου καὶ ἀπὸ τοῦ κυρίου ἄρθρου τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος τῆς 8 7βρίου 1843 ἀρ. 1047.

Digitized by Google

Ἀνακτόρων εἰς τὸν λοχαγὸν τοῦ πυροβολικοῦ Σχινᾶν νὰ σπεύσῃ μετὰ τῶν πυροβόλων ἐπὶ τόπου. Ὁ Σχινᾶς ὑπήκουσεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἑνωθῇ καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ, κραυγάζων καὶ οὗτος «ζήτω τὸ Σύνταγμα». Οἱ τυχὸν ἐκ τῶν χωροφυλάκων ἀντιδοξοῦντες ἔτι συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν, μετὰ μικρὸν δέ, οὐδενὸς κωλύοντος, ἀλλὰ μᾶλλον προτρέποντος, ἄπειρον λαοῦ πλῆθος, οὐδενὸς κινδύνου ὑπάρχοντος καὶ οὐδεμιᾶς συγκρούσεως ἀπειλουμένης, κατέκλυσε τὴν πρὸ τῶν Ἀνακτόρων πλατεῖαν. Περὶ τὴν 3ην ὥραν τῆς πρωίας, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Λαοῦ, ἐκλήθησαν οἱ Σύμβουλοι τῆς Ἐπικρατείας οἵτινες, τμηματικῶς ἐρχόμενοι, ἐπευφημοῦντο ἑκάστοτε ζωηρότατα. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἔσπευσε νὰ προσέλθῃ ὁ στρατηγὸς Τσούρτς. Ὁ Μεταξᾶς καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος, οἱ λίαν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν συνωμοσίαν λαβόντες, σπεύδουσιν εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας· ἀνάπτονται τὰ φῶτα, καὶ διὰ τοῦ λαοῦ καλοῦνται ἐν τάχει εἰς τὸν τόπον τῆς συνεδριάσεως οἱ λοιποὶ Σύμβουλοι. Αὐτοστιγμεί, περὶ τὴν 4ην πρωϊνὴν ὥραν τῆς 3ης Σεπτεμβρίου, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας συντάσσει προκήρυξιν δι' ἧς ἐκφράζει εὐχαριστίας πρὸς τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης, τὴν φρουρὰν καὶ τὸν λοιπὸν στρατὸν «διὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον διαγωγὴν τὴν ὁποίαν ἔδειξαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐνεργήσαντες ἀφ' ἑνὸς μὲ πατριωτισμὸν κατὰ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου. καὶ διατηρήσαντες ἀφ' ἑτέρου τὴν μεγαλητέραν ἡσυχίαν καὶ τάξιν, ἰδίως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν στρατόν, τὸ συμβούλιον κηρύττει ὅτι εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ἔλαβεν εἰς τὸ ἐθνικὸν τοῦτο κίνημα ὑπηγορεύθη ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἔθνους, καὶ ἔπραξε σύμφωνα μὲ τὴν τιμὴν καὶ τὸ καθῆκον καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐθνικῶν Συνελεύσεων προαποφασισθέντα, ἐνθυμηθεὶς ὅτι ὁ στρατιώτης ἐλευθέρου ἔθνους εἶναι πολίτης πρὶν ἢ εἶναι στρατιώτης [1]». Ὁ Λόντος ἐγνωστοποίησε τὴν προκήρυξιν ταύτην εἰς τὸν πρὸ τῶν Ἀνακτόρων λαὸν καὶ στρατόν, πρεσβεία εἰδικὴ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ καταρτισθεῖσα, ἀνεκοίνωσε τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Ὄθωνα, ὅτε δὲ ὁ ἥλιος ἐφώτισε τὰ γινόμενα ὁ Σίμος ἀνέγνω εἰς ἐπήκοον τὴν διακήρυξιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, στρατιῶται δὲ καὶ πολῖται ὤμοσαν αὐθορμήτως τὸν ὅρκον ὃν καθίστα τὸ νέον καθεστώς.

Ἐν τούτοις οἱ παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Αὐλῇ πρεσβευταὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων σπεύδουσι παρὰ τῷ Βασιλεῖ. Οἱ τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων, ἔτι δὲ καὶ οἱ τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας συνιστῶσιν εἰς τὸν Καλλέργην νὰ σεβασθῇ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἡγεμόνος καὶ ζητοῦσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ Ἀνάκτορα. Ὁ Καλλέργης ἀπαντᾷ ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως εἶναι ἱερόν, ἀναβάλλει ὅμως νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις εἴσοδον, ἄχρις ὅτου τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Βασιλέως. Ὁ τῆς Πρωσσίας καὶ ὁ τῆς Αὐστρίας πρεσβευτὴς διαμαρτύρονται, ἐνῷ σιγῶσι πρὸ τῆς ἀπαγορεύσεως οἱ πρεσβευταὶ τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀπευθύνει αὐτοστιγμεὶ δήλωσιν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα καθ' ἣν «τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας συμμετέχον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν εὐχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἀπολαμβάνον τὴν ὁποίαν ἡ ἀκαταμάχητος φορὰ τῶν πραγμάτων τὸ ἀναγκάζει νὰ ἐνδυθῇ ἔκτακτον δύναμιν πρὸς τοῦ Θρόνου καὶ τοῦ Ἔθνους τὴν σωτηρίαν, σπεύδει νὰ καθυποβάλῃ εὐσεβάστως εἰς τὴν ἄμεσον καὶ πλήρη ἀποδοχὴν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος τὰ ἀκόλουθα μέτρα [1]». Τὰ μέτρα ταῦτα ἦσαν 1ον ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὑπουργείου. Ὡς μέλη δὲ τοῦ νέου ὑπουργείου τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας συνίστα τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν ὡς πρωθυπουργὸν καὶ ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν, τὸν Ἀνδρέαν Λόντον ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, τὸν Κανάρην ὑπουργὸν τῶν ναυτικῶν, τὸν Ρήγαν Παλαμήδην ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν, τὸν Δρόσον Μανσόλαν ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν, τὸν Λέοντα Μελᾶν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τὸν Μ. Σχινᾶν ὑπουργὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Δεύτερον μέτρον προέτεινε τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας τὴν ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως «μελλούσης νὰ σκεφθῇ καὶ συναποφασίσῃ μετὰ τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς τὸ ὁριστικὸν σύνταγμα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ὁποίου θέλουν τεθῶσιν εἰς τὸ ἑξῆς ὁ Θρόνος καὶ τὸ Ἔθνος [2]». Ἀξία ἀναγραφῆς καὶ προσεκτικῆς μελέτης εἶναι ἡ τελευταία παράγραφος τῆς σαφοῦς καὶ ἐκφραστικωτάτης ταύτης δηλώσεως. «Τὰ μέτρα ταῦτα, Βασιλεῦ», λέγει τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας πρὸς τὸν Ὄθωνα «συμπεριλαμβάνονται σήμερον μὲ τὸν καθαρώτερον τρόπον εἰς τὰς ζωηρὰς ἐκφράσεις τῶν εὐχῶν καὶ ἀναγκῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῶν ὁποίων τὸ Συμβούλιον γίνεται ἤδη ὁ πιστὸς διερμηνεὺς ἐνώπιον τῆς Υ. Μ. Εἶναι συνέπεια ἀναπόφευκτος τῆς δικαιοτάτης ἀπαιτήσεώς του διὰ τὴν ἄμεσον πραγματοποίησιν ὅλων τῶν ἐγγυήσεων ὅσας αἱ προλαβοῦσαι ἐθνικαὶ του Συνελεύσεις, αἱ πράξεις τῆς Συμμαχίας, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀναδεχθέντος τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον καθιέρωσαν. Εἶναι, τέλος, μέτρα, τὰ ὁποῖα τὸ Συμβούλιον, σύμφωνον μὲ τὸ Ἔθνος, θεωρεῖ ἐν πεποιθήσει ὄχι μόνον ὡς κατεπείγοντα, ἀλλὰ καὶ ὡς τὰ μόνα σωτήρια» [3]. Ὁ Ὄθων ἀπεδέξατο παραχρῆμα τὰς

[1] Ἐφ. τῆς Κυβερνήσεως τῆς 3 7βρίου 1843. Ἀρ. 31.

[1] Οἱ τὴν δήλωσιν ταύτην πρὸς τὸν Ἡγεμόνα ὑπογράψαντες ἦσαν οἱ ἑξῆς Σύμβουλοι τῆς Ἐπικρατείας· Γ. Κουντουριώτης πρόεδρος, Π. Μαυρομιχάλης, Β. Βουδούρης, Ρ. Τζούρτζ, Α. Μοναρχίδης, Α. Λοιδωρίκης, Γ. Αἰνιάν, Ν. Ρενιέρης, Α. Μαυρομιχάλης, Α. Παῖκος, Χ. Κλονάρης, Ρ. Παλαμήδης, Ν. Σιλίβεργος, Α. Λόντος, Γ. Ψύλλας, Κ. Ζωγράφος, Π. Νοταρᾶς, Ἀναστ. Λόντος, Α. Μεταξᾶς, Τ. Μαγγίνας, Ν. Ζαχαρίτσας, Κ. Καρατζᾶς, Π. Σοῦτσος, Ν. Γ. Θεοχάρης, Γ. Πραΐδης, Δ. Μανσόλας, Α. Πολυζωΐδης, Σ. Θεοχαρόπουλος, Γ. Σπανιολάκης, Σ. Τρικούπης.
Ἐφ. τῆς Κυβερνήσεως τῆς 9ης Σεπτεμβρίου 1843 Ἀρ. 32.

[2] Αὐτόθι.

[3] Αὐτόθι.

Digitized by Google

προτάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὑπέγραψε δὲ ἀμέσως τὰ σχετικὰ διατάγματα. Τὸ ἄχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὕστατον μοναρχικὸν ὑπουργεῖον ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς Ἀντώνιον Κριεζῆν πρόεδρον, καὶ τοὺς ὑπουργοὺς Χρηστίδην, Ι. Ρίζον, Γ. Ράλλην καὶ Ἀλεξ. Βλαχόπουλον, ὑπεχώρησε, αὐτοστιγμεὶ δὲ τὸ νέον ὑπουργεῖον ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἀνδρῶν οἵτινες, προταθέντες ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου, ἐμνημονεύθησαν ἤδη, παρουσιάσθη πρὸ τοῦ Βασιλέως, ὤμοσε τὸν ὅρκον, καὶ ἐδημοσίευσε δέκα διατάγματα, τινὰ τῶν ὁποίων, ὡς ἡ ἀναγραφὴ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου ὡς ἐθνικῆς ἑορτῆς, ἡ ἔκφρασις εὐχαριστιῶν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς στάσεως Καλλέργην καὶ Μακρυγιάννην, καὶ τὸν στρατὸν «διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ ἀσφάλειαν» τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἡ ἵδρυσις ἀριστείου τῆς συνταγματικῆς μεταβολῆς[1] κατεπίκραναν τὸν Ἡγεμόνα, καὶ ὑπέβαλον εἰς ἐξευτελιστικὴν ταπείνωσιν τὴν ἀγέρωχον αὐτοῦ ὑπερηφάνειαν. Αὐθημερὸν τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀπηύθυνε προκήρυξιν «πρὸς τοὺς Ἕλληνας» δι' ἧς ἀνήγγελλεν ὅτι εἰσηκούσθησαν αἱ εὐχαὶ τοῦ Ἔθνους, ὅτι λαός, στρατὸς τῆς πρωτευούσης καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐξέφρασαν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα τὰς διαθέσεις τοῦ Ἔθνους περὶ συγκαλέσεως Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ ὁριστικοῦ Συντάγματος ἃς εὐχαρίστως ἀπεδέχθη ὁ Βασιλεύς. Τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον συνίστα ἀκολούθως τάξιν καὶ ἡσυχίαν «ἵνα δυνηθῶμεν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι γνωρίζομεν νὰ ἐκτιμῶμεν καὶ τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς πατρίδος μας, καὶ τὸν εὐσχημον τρόπον καθ' ὃν αὐτὰ δύνανται νὰ πραγματοποιηθῶσι[2] ».

Οὕτως ἤρξατο, ἐπετελέσθη καὶ ὑπερίσχυσε τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1843, καρπὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Μονάρχου νὰ συγκαλέσῃ ἐντὸς μηνὸς Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ὅπως συζητήσῃ καὶ ψηφίσῃ τὸ Σύνταγμα.

Β'.

Εἶναι ἡ 8η Νοεμβρίου τοῦ 1843. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγ. Εἰρήνης ἀντηχεῖ ἐκ τῆς θρησκευτικοπολιτικῆς τελετῆς, καὶ ὁ Βάμβας ἐκφωνεῖ τὸν πανηγυρικόν. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν χαρμόσυνον ἢ θλιβεράν, εἰς πᾶν γεγονὸς κλέους ἢ ἀγώνων παραγωγὸν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία συνέπλεξαν ὀρθῶς καὶ ἐκ σεβαστῆς κληρονομίας τὸν Ἱερὸν Ναὸν καὶ τὴν λαϊκὴν συνέλευσιν, τὸν Κλῆρον καὶ τοὺς πολιτευτάς, τὸν σταυρὸν καὶ τὸ ξίφος, τὴν ψῆφον καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως, τὴν ἱερουργίαν καὶ τὸ ψήφισμα. Ὁ λαὸς μυρμηκιᾷ. Ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, εὐσεβάστως, εἰς σεμνὰς καὶ ἁγίας πεποιθήσεις ὑπακούοντες, ἀκροῶνται τῆς ἀκολουθίας οἱ ἐκλεγθέντες πληρεξούσιοι τοῦ Ἔθνους, καὶ ἀπὸ ταύτης, ὡς εἰς συνέχειαν ἐκπληρώσεως καθήκοντος καὶ συνέχειαν τόπου ἀπέρχονται εἰς τὸ Βουλευτήριον, ἔνθα, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πανούτσου Νοταρᾶ, ὀμνύουσι τὸν νενομισμένον ὅρκον ἐν ᾧ, μετὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν Πατρίδα, ἀναγράφεται καὶ ἡ πίστις «πρὸς τὸν συνταγματικὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὄθωνα». Τὴν 2αν ὥραν μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὸ Βουλευτήριον ἄγει δημοτελῆ ἑορτήν. Ὁ Βασιλεὺς ἀνοίγει αὐτοπροσώπως τὴν Βουλήν, ἐπὶ παρουσίᾳ δὲ ἀπείρου πλήθους καὶ τῶν ξένων πρεσβευτῶν, ἐκφωνεῖ τὸν βασιλικὸν λόγον. Ἀφοῦ ἐκφράσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ Συνέλευσις θὰ ἀποβῇ ἀγαθοῦ πρόξενος διὰ τὴν φιλτάτην Ἑλλάδα, μνημονεύει τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν οἵτινες ἐτέθησαν, «σκοπὸν ἔχοντες νὰ προπαρασκευάσωσι τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ τελειωτικοῦ Συντάγματος. Ἐλευθέρα δημοτικὴ θεσμοθεσία», εἶπεν ὁ Ἡγεμών, «ἐπαρχιακὰ συμβούλια, ὁρκωτὰ δικαστήρια, ὑπῆρξαν πρόδρομοι τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος[1] ». Τὴν μελέτην καὶ ψήφισιν τοῦ Συντάγματος συνέστησεν ἁρμόζουσαν «εἰς τὰς ἀληθεῖς χρείας καὶ περιστάσεις τοῦ κράτους», ηὐχήθη δὲ ὅπως τὸ Σύνταγμα ἀποβῇ ἐπιτήδειον «νὰ προάγῃ καὶ ἀσφαλίζῃ τὰ δίκαια συμφέροντα ἑκάστου». «Ἂς βασιλεύῃ» ἔλεγεν, «ἐν ἰσχύϊ ἡ σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ ἂς περιζώσῃ ὅλους ἡμᾶς ὁ κοινὸς δεσμὸς τῆς ἀγάπης». «Γνωρίζετε», προσέθετεν ὁ Ἡγεμὼν «τὴν πρὸς τὸ Ἔθνος ἀγάπην μου, τὴν ὁποίαν εἰς καμμίαν περίστασιν δὲν ἀπηρνήθην. Αὐτὴ μὲ κάμνει νὰ μὴ ἐπιθυμῶ μήτε μεγαλητέραν μήτε μικροτέραν ἐξουσίαν παρ' ἐκείνην ἥτις εἶναι ἀναγκαία πρὸς τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἂς συνομολογήσωμεν πρὸς ἀλλήλους συνθήκην τῆς ὁποίας ἡ σκοπιμότης νὰ φέρῃ τὰ ἐχέγγυα τῆς διαμονῆς αὐτῆς καὶ διαρκείας». Καὶ ἐν τέλει ὁ πρῶτος βασιλικὸς συνταγματικὸς λόγος περιεῖχε τὴν ἑξῆς, οἱονεὶ προφητικήν, ῥῆσιν. «Ἡ ἱστορία θέλει κρίνει τὸ ἔργον μας ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ». Βεβαίως ἡ ἱστορία, ὑπερθεν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ ἀδυναμιῶν ἱσταμένη, κωφὴ εἰς τὰς εὐμενεῖς ἢ δυσμενεῖς εἰσηγήσεις καὶ προκαταλήψεις, κατὰ παντὸς συμφέροντος οἱουδήποτε τεθωρακισμένη, ἀδιάφορος εἰς τὰς συμπαθείας ἢ τὰς ἀντιπαθείας ἐτάζει μὲ ὄμμα ἀετοῦ, καὶ ἀπὸ περιωπῆς, τὴν ἐκτύλιξιν τῶν γεγονότων, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἥτις εἶναι ἡ μόνη τῆς ἱστορίας συμπάρεδρος, ἐκφέρει τὴν ἀδέκαστον καὶ σεβαστὴν αὐτῆς γνώμην. Τὴν ἐπὶ τοῦ ἔργου τῆς Συνελεύσεως τοῦ 1843 ἀπόφασιν αὐτῆς δὲν ἐξήνεγκεν ἔτι ἀνεπιφύλακτον ἡ ἱστορία, καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, καὶ διότι αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς χρῄζουσι χρόνου μακροῦ, ἐρεύνης δὲ τῶν καιρῶν καθ' οὓς ἐπετελέσθησαν τὰ γεγονότα, τῶν ἀνθρώπων οἵτινες τὰ συνετέλεσαν, τῶν ἐλατηρίων ἅτινα τοὺς ἐκίνησαν, τῆς ὀρθότητος καὶ προσφορότητος τῆς ἀντιλήψεως μεθ' ἧς ἐπεσκόπησαν τὰ σύγχρονα πράγματα, καὶ τῶν μέσων ὧν ἐχρήσαντο πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ. Καὶ ἀκριβῶς ἐν τούτῳ, ἐρευνῶν τις ἀπὸ ἀπόψεως εἰδικῆς ὅλως τὸ συνταγματικὸν ἔργον τῆς 3ης Σεπτεμβρίου, πρὸς ὅ, ὀμόσας ὑπακοήν, συν-

[1] Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως 3 7βρίου 1843.

[2] Ἐφημ. Κυβερνήσεως 3 7βρίου 1843.

[1] Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθν. Συνελεύσεως τῆς 3ης 7βρίου 1843 Σελ. 3.

Digitized by Google

ἔπραξε καὶ ὁ Βασιλεύς, ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐνητένισε μεταγενεστέρως εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ὁ Ὄθων, καὶ αἱ δεύτεραι σκέψεις αἱ ἠρέμως καὶ ἀβιάστως κυοφορηθεῖσαι ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐν τῷ πολιτεύματι μετοχῆς αὐτοῦ ἐκδηλωθεῖσαι καὶ δράσασαι, σκέψεις πηγάσασαι ἀναντιρρήτως ἀπὸ χρηστῆς συνειδήσεως, παρεκώλυσαν ὅμως προσκαίρως τὴν λειτουργίαν τῆς ἱστορίας ὡς πρὸς τὴν ἄμεσον ἐκτίμησιν καὶ τὴν κρίσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἔργου τῆς 3ης Σεπτεμβρίου. Διότι, ὅπως κριθῇ τὸ ἀποτέλεσμα αἰτίας τινός, ὅπως κριθῶσιν ἰδίως τὰ ἑδραῖα ἢ ἐφήμερα ἐξαγόμενα τῶν μεγάλων πολιτικῶν γεγονότων, ἀπαιτεῖται χρόνου διάρκεια ἐπαρκής, συνᾴδουσα πρὸς τὴν σημασίαν καὶ σοβαρότητα τοῦ ἀποτελέσματος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνεπηρέαστος μετὰ εἰλικρινείας καὶ καλῆς πίστεως ἐφαρμογὴ αὐτοῦ. Ἐλπίζω ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ κατακριθῇ ἐάν, παρὰ πάντα τὸν σεβασμὸν τὸν ὀφειλόμενον εἰς τὴν σεμνὴν μνήμην τοῦ Ὄθωνος, καὶ ὃν ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἀνομολογεῖ ἀπροκαλύπτως, παρατηρήσῃ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς σήμερον, ὅτι ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα, τὰ συντελεστικὰ εἰς τὴν ὁριστικὴν ψῆφον τῆς ἱστορίας ἢ δὲν ὑπῆρξαν ἐπαρκῆ ἢ ἐντελῶς ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς συνταγματικῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Εἰκοσαέτις περίοδος ἴσως δὲν ἦτο ἀρκετὴ ὅπως παρασκευάσῃ καὶ καλλιεργήσῃ τελειότερον τὸ πολιτειακὸν ἔδαφος ἐν ᾧ, ἐπὶ Ὄθωνος, ἐνεφυτεύθη τὸ δένδρον τοῦ Συντάγματος, ἀναδείξῃ δὲ ἀναμφισβήτητον τὴν ἀγαθὴν ἢ ἐπιζήμιον ἐπίδρασίν του. Καὶ ἡ καθ' ἑαυτὴν ὅμως βραχεῖα αὕτη χρονικὴ περίοδος πῶς διέρρευσεν ὁμοιομόρφως καὶ ἐν ἀδιαπτώτῳ συνεχείᾳ, τίνα δὲ τὰ διδάγματα ἅτινα οἱ ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ φυλλορροοῦντος συνταγματικοῦ δένδρου καθεσθέντες ἠρύσθησαν ἐξ αὐτοῦ: Τῆς βίας ἡ ἀνελεύθερος πίεσις ἐξεδηλώθη εὐθὺς ἀμέσως κατὰ τὰς πρώτας συνταγματικὰς ἐκλογάς. Τὸ ὄνειδος τῆς καλπονοθεύσεως ἀνήχθη βραδύτερον εἰς σύνηθες καθεστώς, οὐδεὶς δέ, μὴ ὁμολογήσας προκαταβολικῶς τυφλὴν πίστιν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, οὐδεὶς μὴ παραιτηθεὶς τῶν ἰδίων γνωμῶν καὶ μὴ χρισθεὶς σκανδαλωδῶς διὰ τοῦ ἐλαίου τῆς βασιλικῆς ὑποψηφιότητος καὶ εὐνοίας ἠδύνατο νὰ παρακαθίσῃ εἰς τὸ συνταγματικὸν κοινοβούλιον! Συνειδήσεως ἐλευθερία, ἐλπὶς ἐπικρατήσεως ἐλευθέρας σκέψεως οὐδεμία ἢ ἐλαχίστη ὑπῆρχεν εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα. Αἱ ὀλίγαι φωναὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, αἱ τολμηρῶς καὶ εὐγλώττως ἠχοῦσαι, ἀπεπνίγοντο διὰ τῆς βοῆς τῶν συμφασκόντων εἰς τὰ κελεύσματα τῶν ὑπουργῶν, οἵτινες καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ τῶν βουλῶν αἱ πλειονοψηφίαι, ἦσαν τοῦ Ὄθωνος κατασκευάσματα. Εἰς τὰς ὀλιγίστας κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς τάξεις καὶ διακρίσεις, ἐν αἷς εὐνοήτως ἔλαμπον πρῶτοι οἱ ἄνδρες τοῦ ἀθανάτου Ἀγῶνος, προσετέθη καὶ μία ἔτι, ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος ἀποκλειστικῶς δημιουργηθεῖσα: ἡ τάξις τῶν ἀφωσιωμένων. Αὕτη ἦτο ἡ πολιτειακῶς προνομιοῦχος, αὕτη τὸ φυτώριον ἐξ οὗ καὶ μόνου ἤντλει ἡ χώρα τὰ πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν σύνταξιν αὐτῆς στοιχεῖα. Τοῦ Ὄθωνος τὰς ἀγαθὰς προθέσεις· τὸν παράφορον αὐτοῦ καὶ ἰδεωδῶς εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἔρωτα· τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ νὰ μανθάνῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοὺς μόχθους εἰς οὓς προθύμως ὑπεβάλλετο ὅπως τὴν ἀνεύρῃ· τὸν πόθον τοῦ καταστῆσαι ἐν Ἑλλάδι σῶφρον καὶ δίκαιον σύστημα διοικήσεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ἐν γένει πραγμάτων· τὸν πρὸς τὴν δικαιοσύνην βαθὺν σεβασμόν του· τὴν ὕπαρξιν καὶ καλλιέργειαν ὑψηλῶν ἰδανικῶν πρὸς ἀπωτέρους σκοποὺς στρεφομένων, οὐδείς, δίκαιος ὤν, δύναται νὰ ἀρνηθῇ. Ἀλλ' ἀκριβῶς διότι τις θέλει νὰ ἦναι δίκαιος, καὶ δὲν δύναται ἢ τοιοῦτος νὰ ἦναι, ὀφείλει νὰ μὴ παραλείπῃ τὰ σκιερὰ σημεῖα τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπηρέασεν, ὡς συνταγματικὸς ἡγεμών, τὸ ἀρτιγέννητον πολίτευμα, καὶ τὰς ἀντιθέτους ἀρχὰς ἃς εἰσήγαγε καὶ ἐστερέωσεν ἐν τῇ χώρᾳ ὅτε, παρούσης τῆς Βουλῆς, διώκει αὐτὸς ὡς μονάρχης, ὡς μονάρχης ἀπόλυτος, μόνον πρὸς τὸν Θεὸν ἴσως νομίζων ὅτι ὀφείλει νὰ διδῃ λόγον τῶν πράξεών του ὡς πατὴρ καὶ ἡγέτης λαοῦ, Θείῳ ἐλέει κατασταθεὶς βασιλεύς, καὶ Θείᾳ ἐπινεύσει καὶ ἀνοχῇ ἱστάμενος ἐπὶ θρόνου, ὅν, παρὰ πᾶσαν τὴν αἴγλην τῶν προσφάτων ἀγώνων καὶ τῶν τροπαίων, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἐλάμπρυνον ἔτι καὶ αἱ σπάνιαι ἄλλαι ἀρεταί του, ἀρεταὶ πολίτου, ἀρεταὶ βασιλέως, βασιλέως ὑπερηφάνου, φιλοπάτριδος καὶ δικαίου.

Ἡ τῆς Συνελεύσεως πρὸς τὸν Βασιλικὸν λόγον ἀπάντησις, δὲν ἦτο ἁπλῆ παράφρασις τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐναρκτηρίου καὶ πρώτου συνταγματικοῦ λόγου. Προσεκτικὴ καὶ νηφαλία τὴν φράσιν ἡ ἀπάντησις ἐκείνη ἦτο ἁδρὰ εἰς νοήματα καὶ ἐννοίας, εἰς εὐλαβεῖς ὑπομνήσεις καὶ ὑπαινιγμούς. Ἡ ἀπάντησις, ἐν πάσῃ τῇ ἐπιβαλλούσῃ ἐπισημότητι αὐτῆς, ἐπιστοποιεῖ, διὰ τοῦ στόματος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, τὰς κρατησάσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἐθνοσυνελεύσεων Του ἀρχὰς καὶ ἐγγυήσεις ἃς παρουσιάζει τὸ συνταγματικὸν σύστημα, [1] ηὐχαριστεῖ δὲ τὸν Ἡγεμόνα διὰ τὴν ἐν ὥρᾳ μοναρχίας καθίδρυσιν θεσμῶν φιλελευθέρων ἀπὸ τοιούτου πνεύματος πηγασάντων. Ἀλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἔθνους ἀπέβη μείζων ἀφότου «ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἀσπασθεῖσα τὰς ἐσχάτως ἐκφρασθείσας εὐχάς του, ηὐδόκησε νὰ στεφανώσῃ τὰ ἔργα της, συνομολογοῦσα τὸ ἀντιπροσωπικὸν πολίτευμα ὡς συνθήκην μεταξὺ Ἔθνους καὶ Βασιλέως μέλλουσαν νὰ καθιερώσῃ ἀμετασαλεύτως τῶν Ἑλλήνων τὰ δικαιώματα καὶ τοῦ Θρόνου τὰ προνόμια». [2] «Μόνον τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα», ἔλεγεν ἀπαντῶσα εἰς τὸν Βασιλέα ἡ Συνέλευσις τοῦ 43, «θέλει δώσει ζωὴν καὶ μονιμότητα εἰς τὰς ἐλευθέρας διατάξεις τῶν ἀπὸ τῆς καθιδρύσεως τῆς Βασιλείας κανονισθέντων θεσμῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια ἐκινδύνευσε νὰ χαλαρωθῇ ἕνεκα λυπηρῶν περιστάσεων ὅλως ἀνεξαρτήτων τῆς Υ. Μ. καὶ τῶν

[1] Αὐτόθι σελ. 93, 94, 95.
[2] Αὐτόθι.

Digitized by Google

εὐχῶν τοῦ Ἔθνους» [1]. Καὶ ἀμέσως κατωτέρω ὑπισχνοῦντο οἱ πληρεξούσιοι ὅτι θέλουσι καταβάλει πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως «καταστήσωσι μὲν ἀφ' ἑνὸς τὸν θεμελιώδη τοῦ συντάγματος νόμον ἁρμόζοντα εἰς τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἄξιον τῆς προσδοκίας τοῦ πολιτισμένου κόσμου, νὰ ἀναδείξωσι δὲ ἀφ' ἑτέρου τὴν μοναρχίαν σεβαστὴν καὶ ἰσχυράν, καθιεροῦντες ὑπὲρ τοῦ Θρόνου ὅσα δικαιώματα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν δικαίων συμφερόντων ἑκάστου, καὶ τῆς γενικῆς τοῦ Ἔθνους εὐημερίας» [2]. Περατοῦντες δὲ τὴν ἀπάντησιν αὐτῶν οἱ Πληρεξούσιοι ἐβεβαίουν τὸν Ἡγεμόνα ὅτι «θέλουσιν ἐπιληφθῆ μὲ πληρεστάτην ἀφοσίωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου, καὶ μὲ πνεῦμα εὐθύτητος καὶ πατριωτισμοῦ προβαίνοντες συμφώνως μετὰ τῆς Υ. Μ. εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ὁριστικοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος, θέλουσιν ἐπιμεληθῆ νὰ ἐπιθέσωσιν εἰς αὐτὸ τὴν σφραγῖδα τῆς διαρκείας καὶ μονιμότητος »[3].

Ὑπὲρ τὸ δέον μακρὸς θ' ἀπέβαινεν ὁ λόγος ἐὰν ἠρευνῶντο τὰ πρὸς ὁριστικὴν σύνταξιν τοῦ πολιτεύματος μεσολαβήσαντα στάδια. Τὸ Σύνταγμα ἐψηφίσθη. Ἀποτελεσθὲν ἐξ 107 ἄρθρων κατηρτίσθη ὁριστικῶς ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως, καὶ μόνον ἡ βασιλικὴ κύρωσις μετὰ τοῦ ὅρκου ἀπέμενεν ὅπως ἀνιδρυθῇ εἰς θεμελιώδη καὶ ἀσάλευτον νόμον τοῦ Κράτους. Δὲν πρέπει ἴσως νὰ παρίδω, ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ταχειῶν τούτων σημειώσεων καὶ ἀφηγήσεων, ἐπεισόδιόν τι ἐνδεικτικὸν καὶ χαρακτηριστικὸν τῶν τὰ πνεύματα ἐλαυνουσῶν ἰδεῶν. Εἶχον ἤδη ὁριστικῶς ἐπιψηφισθῆ τὰ 106 ἄρθρα τοῦ Συντάγματος ἀπέμενε δὲ μόνον τὸ ὕστατον 107. «Ἤδη ἐφθάσαμεν» εἶπεν ἀγορεύων ὁ εὔγλωττος εἰσηγητής, «εἰς τὸ τελευταῖον μέν, ἀλλὰ κυριώτατον ἄρθρον τοῦ Συντάγματος. Πάντα τ' ἄλλα, ὅσα ἐψηφίσατε μέχρι τοῦδε, εἶνε ἡ ἔκφρασις τῶν εὐχῶν σας καὶ τῶν τοῦ Ἔθνους εὐχῶν, τὸ δὲ 107 ἄρθρον ὁ τρόπος, δι' οὗ αἱ εὐχαὶ ὑμῶν θέλουσι πραγματοποιηθῆ· ἐκεῖνα ἀποτελοῦσι τὸ σῶμα τοῦ πολιτεύματος, τὴν δὲ ζῶσαν καὶ ἐνεργὸν ψυχὴν δίδει τὸ 107 ἄρθρον. Τὰ πρῶτα ἄνευ τοῦ τελευταίου τούτου καταντῶσι νεκρά. Δὲν εἶναι τόσον δύσκολον τὸ ν' ἀποκτήσῃ τις τὰ καλά, ὅσον τὸ νὰ δυνηθῇ νὰ διατηρήσῃ αὐτά. Τὸ μόνον δὲ μέσον, δι' οὗ κατορθοῦνται εἰς τὰ ἔθνη, καὶ κατορθωθέντα διατηροῦνται τὰ ἀγαθά, εἶναι ὁ πατριωτισμός. Ὁ πατριωτισμὸς ἔδωκε τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὀνόματος εἰς τὸν Ἕλληνα, ὁ πατριωτισμὸς παρηκολούθησε πάντοτε καὶ παντοῦ κατὰ πόδας αὐτόν, ὁ πατριωτισμὸς ἀνέδειξεν αὐτὸν ἐκ δούλου ἐλεύθερον, ὁ πατριωτισμὸς ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς ξενικῆς καχεξίας, εἰς τὸν πατριωτισμὸν ἑπομένως τοῦ Ἕλληνος ἔκρινεν εὔλογον ἡ ἐπιτροπὴ ν' ἀναθέσῃ τὸ τιμαλφέστατον χρῆμα τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον ἤδη διεπράξατε» [4]. Ἰδοὺ τί λέγει τὸ ἄρθρον 107 εἶπεν ὁ εἰσηγητής. «Ἡ τήρησις τοῦ παρόντος Συντάγματος ἀφιεροῦται εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων». «Μόλις ἐπρόφερεν ὁ εἰσηγητής», λέγουσι τὰ ἐπίσημα πρακτικά, «καὶ ἐπεκρότησε σύμπαν τὸ ἐντὸς τοῦ Βουλευτηρίου, καὶ τὸ ἐκτὸς τούτου ἀκροατήριον. «Ζήτω τὸ Σύνταγμα» ἐβόησαν πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος. Ὁ λαὸς ὅλος σκιρτοῦντες ὑπὸ τῆς ἀμέτρου χαρᾶς ἐπανελάμβανον τὸ «Ζήτω τὸ Σύνταγμα», οἱ μὲν κροτοῦντες τὰς χεῖρας, οἱ δὲ τινάζοντες τοὺς πίλους των εἰς τὸν ἀέρα. Κοινὴ ἦν τοῖς πᾶσι ἡ χαρά, τὸ πᾶν ἦν χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις· οὐχ ἧττον δὲ ἐβόησεν ὁ λαός, καὶ ἐπανέλαβε πολλάκις, «ζήτωσαν ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα, ζήτω ἡ Συνέλευσις, ζήτωσαν οἱ πληρεξούσιοι, ζήτωσαν αἱ εὐεργέτιδες καὶ Σύμμαχοι δυνάμεις» [1].

Τὸ σχέδιον τοῦ Συντάγματος, πλῆρες ἤδη καὶ ἕτοιμον, ὑπεβλήθη ἐν ἀντιγράφῳ πρὸς τὸν Ἡγεμόνα «διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸ ὑπ' ὄψιν καὶ φέρῃ ἐπ' αὐτοῦ ὅσας ἤθελε νομίσει ἀναγκαίας τροποποιήσεις». Εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην τῆς Συνελεύσεως ἀποκρινόμενος ὁ Ὄθων ἔλεγεν ὅτι «θέλει μελετήσει μετ' ἐπιστασίας τὸ σχέδιον καὶ θέλει σπεύσει νὰ κοινοποιήσῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν σκέψεών του». Διὰ διαγγέλματος δὲ ὁ Ὄθων ἐπέφερε πράγματι παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ἃς δημοσίᾳ ἀνέγνω ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ὁ γραμματεύς [2]. Κατὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ σώματος δήλωσιν τοῦ Προέδρου, ὁ Βασιλεύς, λαβὼν τὴν περιέχουσαν τὰς ἀντιπαρατηρήσεις τῶν πληρεξουσίων ἐπὶ τῶν βασιλικῶν παρατηρήσεων σημείωσιν «μὲ ἀγαθότητα ψυχῆς ἀπήντησεν ὅτι ἐντὸς μιᾶς ὥρας θέλει πέμψει τὴν ἀπάντησιν. Πέποιθα», εἶπεν ὁ Πρόεδρος «ὅτι θέλει εἴσθαι εὐάρεστος ἡ τῆς Α. Μ. ἀπάντησις». Εἰς ἐπήκοον, ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως, ἀνεγνώσθησαν αἱ παρατηρήσεις τῶν πληρεξουσίων, μετὰ ταύτας δὲ ὁ Πρόεδρος ἀνέγνω τὸ ἑξῆς τοῦ Ἡγεμόνος Διάγγελμα. «Κύριε Πρόεδρε. Λαβὼν τὸ παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως σχέδιον τοῦ Συντάγματος, διεύθυνα εἰς αὐτὴν τὰς ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις μου. Πληροφορηθεὶς ἤδη τὰς τελευταίας εὐχὰς αὐτῆς ἐκ τῶν διαβιβασθεισῶν μοι σημειώσεων, δὲν διστάζω νὰ παραδεχθῶ αὐτάς, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσα τὸ χρέος μου, παραστήσας εἰς αὐτήν, ὅ,τι εἰλικρινῶς ἔκρινα συντελεστικὸν εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ Ἔθνους. Ἀποπερατῶν τὸν λόγον, εὔχομαι νὰ εὐλογήσῃ ὁ Θεὸς τὸ Πολιτικὸν τοῦ Κράτους Σύνταγμα».

Ζητωκραυγαὶ τῶν πληρεξουσίων καὶ τοῦ πλήθους διεδέχθησαν τὰς ἐσχάτας λέξεις τοῦ βασιλικοῦ διαγγέλματος, ἡ δὲ Συνέλευσις διὰ τοῦ προεδρείου αὐτῆς καὶ ἑξηκοντατριμελοῦς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ηὐχαρίστησεν ἐπὶ τούτῳ τὸν Βασιλέα.

Τὴν 18ην Μαρτίου 1844 ὤμοσεν ὁ Βασιλεὺς Ὄθων ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως τὸν ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ὅρκον ὡς ἑξῆς: «Ὀμνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ προστατεύω τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων,

[1] Αὐτόθι.
[2] Αὐτόθι.
[3] Αὐτόθι.
[4] Αὐτόθι σελ. 510—511.

[1] Αὐτόθι.
[2] Αὐτόθι. σελ. 569 καὶ ἐφεξῆς.

Digitized by Google

νὰ φυλάττω τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, καὶ νὰ διατηρῶ καὶ ὑπερασπίζω τὴν ἐθνικὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους [1] ». Ὅτε κατέπαυσαν αἱ ἔξαλλοι ζητωκραυγαί, ὁ Βασιλεύς, «εὔχομαι» εἶπε, «ὥστε τὸ Σύνταγμα, ὁ ἱερὸς οὗτος καὶ ἀδιάρρηκτος δεσμὸς μεταξὺ Βασιλέως καὶ Ἔθνους νὰ στερεώσῃ καὶ προαγάγῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Περατωθέντος ἤδη τοῦ ἔργου διὰ τὸ ὁποῖον συνεκάλεσα τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν κηρύττω τὴν λῆξιν αὐτῆς».

Ἡ Συνέλευσις διελύθη, καὶ τὸ Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς βασιλευομένης Ἑλλάδος, τὸ ἀπὸ τῆς ἀνεπηρεάστου αὐτῆς θελήσεως ἐκπορευθέν, ἀνεστηλώθη μετ' ἐλπίδων, ἐν μέσῳ χαρᾶς καὶ περιπτύξεων, ὡς τὸ πολιτικὸν καθεστὼς καὶ ὁ θεμελιώδης νόμος τοῦ Κράτους.

Γ'.

Ἡ Ὀκτωβριανὴ μεταπολίτευσις τοῦ 1862, καταλύσασα τὴν δυναστείαν τοῦ Ὄθωνος, ἀνίδρυσε τὴν τοῦ Γεωργίου. Ἔξω τοῦ θέματος ἡμῶν κεῖται ἡ ἔρευνα τῶν πρὸ καὶ μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἐκτυλιχθέντων καὶ ἐπιτελεσθέντων, εἴτε ὡς προπαρασκευαστικῶν τῆς πολιτικῆς ἐκείνης μεταβολῆς, εἴτε ὡς ἐπακολουθημάτων αὐτῆς. Δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐκλήθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1862 ἐν Ἀθήναις, καὶ ταύτην προσφωνῶν, μετὰ τὴν εἰθισμένην δοξολογίαν, ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἔλεγεν ὅτι «οὔτε τὰ Παναθήναια, οὔτε τὰ Ἴσθμια, οὔτε τὰ Ὀλύμπια, οὔτε αἱ ἄλλαι προγονικαὶ ἡμῶν πανηγύρεις δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν σημερινὴν ἡμετέραν ἑορτήν, ὡς πρὸς τὸ ὕψος τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποία αὕτη ἀπεικονίζει» [2]. Ὁ νεαρὸς Ἡγεμὼν εἶχεν ἤδη ἀποβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπευθύνων δὲ προκήρυξιν πρὸς τὸν Λαὸν ἔλεγεν ὅτι «φέρω ὑμῖν πεποίθησιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰλικρινῆ μετὰ βαθείας πίστεως εἰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ταυτότητα τῆς τύχης ἐμοῦ τε καὶ ὑμῶν. Ὑπόσχομαι ὑμῖν ν' ἀφιερώσω τὴν ζωήν μου σύμπασαν ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας ὑμῶν». Καὶ ἀμέσως κατωτέρω, ὁ μετὰ παραφόρου ἐνθουσιασμοῦ γενόμενος δεκτὸς Ἡγεμὼν ἔλεγε πρὸς τὸ Ἔθνος. «Σκοπὸς τῆς φιλοδοξίας μου ἔσεται οὗτος, νὰ καταστήσω τὴν Ἑλλάδα, ἐφόσον ἀπ' ἐμοῦ ἐξήρτηται, πρότυπον βασιλείου ἐν τῇ Ἀνατολῇ» [3]. Μικρὸν μετὰ τὴν προκήρυξιν ταύτην, τὴν 19ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1863, ὁ Ἡγεμὼν ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ὤμοσε τὸν ὅρκον Αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἡ ταυτόχρονος ὕπαρξις Βασιλείας καὶ κυριάρχου Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ζηλοτύπου τῆς δυνάμεως αὐτῆς, καὶ ὑπὸ ἀκράτων ἐλαυνομένης ἀρχῶν, ἐδυσχέραινέ πως τὴν ὁμαλωτέραν κίνησιν τῆς πολιτείας, καὶ τὴν δυσχέρειαν ταύτην ὤξυνεν ἐπὶ μᾶλλον ἡ βραδύτης μεθ' ἧς τὸ συντακτικὸν σῶμα προέβαινεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς κυρίας αὐτοῦ ἀποστολῆς. Ἡ ψήφισις τοῦ Συντάγματος ἐχώρει μετὰ νωθρότητος, καθ' ἧς ἀσθενῆ δικαιολογίαν ἠδύνατό τις ἴσως νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βραδύτητα τῆς τυπικῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου, καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀναστελλομένην ἀποστολὴν καὶ μετοχὴν τῶν πληρεξουσίων αὐτῆς εἰς τὰ συντακτικὰ τῆς Συνελεύσεως ἔργα. Ἦτο ἡ 7η Ὀκτωβρίου τοῦ 1864 καὶ ἡ συζήτησις τοῦ Συντάγματος μόλις εἶχε δώσει σύνθεσιν καὶ σύστασιν εἰς τὸ 71ον ἄρθρον τοῦ νέου θεμελιώδους νόμου. Ἐπικειμένης τῆς συνεχείας τῆς συζητήσεως τοῦ ἄρθρου τούτου, ὁ Πρόεδρος ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Συνέλευσιν ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς ἐνεχείρησεν αὐτῷ διάγγελμα τοῦ Βασιλέως, ὅπως ἀνακοινωθῇ εἰς τὸ Σῶμα. Τὸ διάγγελμα τοῦτο ὅπερ, πρὸς τῇ ὑπογραφῇ τοῦ Βασιλέως ἔφερε καὶ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ πρωθυπουργοῦ Κανάρη, καὶ τῶν ὑπουργῶν Κουμουνδούρου, Θεοδώρου Δηλιγιάννη, Σ. Σωτηροπούλου, Α. Χ. Λόντου καὶ Α. Καρνάλη, αὐστηρὸν τὴν φράσιν, καὶ συντεταγμένον δι' ὕφους προσεγγίζοντος σχεδὸν πρὸς τὴν ἀπειλήν, ἤλεγχε τὴν Συνελευσιν διὰ τὴν βραδύτητα τῶν ἐργασιῶν της, καὶ ἀνεμίμνησκεν ὅτι, παρὰ πᾶσαν τὴν ἐν τῇ Συνελεύσει ἤδη παρουσίαν τῶν Ἑπτανησίων ἀντιπροσώπων, αἱ ἐργασίαι τοῦ σώματος δὲν ἐχώρουν ἐν τούτοις ταχεῖαι. «Καθῆκον ἀπαραίτητον πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν», ἔλεγεν ἐν τῷ τολμηρῷ καὶ δεδικαιολογημένῳ ἴσως διαγγέλματι Αὐτοῦ πρὸς τὴν Συνέλευσιν ὁ νεαρώτατος Ἡγεμὼν «καὶ πρὸς αὐτὰ ταῦτα τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος μέλλοντα νὰ περιφρουρηθῶσι συμφέροντα Μοὶ ἐπιβάλλει τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιζητήσω τὸ τέρμα τῆς καταστάσεως ταύτης. Ἐπὶ τούτῳ δὲ παρήγγειλα τοὺς ὑπουργοὺς Μου νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τὸ συνημμένον σχέδιον τοῦ ὑπολοίπου μέρους τοῦ Συντάγματος, καὶ νὰ δηλώσωσιν εἰς αὐτὴν ὅτι εἶμὶ ἕτοιμος νὰ ἀποδεχθῶ καὶ νὰ ὑπογράψω τὸ μέχρι τοῦδε ψηφισθὲν μέρος αὐτοῦ μετὰ τοῦ ψηφισθησομένου κατὰ τὸ συνημμένον σχέδιον τοῦ ὑπολοίπου τοῦ ὁποίου αἱ διατάξεις οὐδόλως ἀπομακρύνονται τῶν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ἐκδηλωθεισῶν εὐχῶν. Παρακαλῶ δὲ τὴν Συνέλευσιν νὰ ἐκφέρῃ ἐντὸς 10 ἡμερῶν τὴν ἐπὶ τούτου ψῆφόν της [1]». Καταλήγων δὲ τὸ αὐστηρὸν καὶ σοβαρὸν Αὐτοῦ διάγγελμα ὁ Ἡγεμὼν ἔλεγε τὰ ἑξῆς αὐστηρότερα ἔτι. «Ἐὰν ὅμως ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις δὲν περαιώσῃ τὰ ἔργα ταῦτα ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω χρονικῶν διαστημάτων, ἐπιφυλάσσομαι πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐπὶ τῆς μελλούσης ἀποφάσεώς μου, ὁποίαν ἡ διαψευσθεῖσα πεποίθησίς Μου Μοὶ ὑπαγορεύει, καὶ καθιστῶ ὑπεύθυνον τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ἐπὶ ταῖς περαιτέρω συνεπείαις [2]». Τοῦ διαγγέλματος τούτου ἡ ἀνάγνωσις προεκάλεσε δεινὸν σάλον ἐν τῷ Σώματι, παρὰ πάντα ὅμως τὸν κλύδωνα, καὶ ἀντὶ τῆς ἐπὶ τοῦ διαγγέλματος συζητήσεως ἥτις, ἀναβληθεῖσα, οὐδέποτε ἔλαβε χώραν, ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν Κουμουνδοῦρος ἤρξατο ἀναγινώσκων τὸ

[1] Αὐτόθι. Σελ. 698.

[2] Πρακτ. τῆς ἐν Ἀθήναις Β' τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως. Σελ. 3.

[3] Προκήρυξις Γεωργίου Ὀκτώβριος τοῦ 1863.

[1] Ἐπίσημ. Ἐφημ. τῆς Συνελ. Συνεδρίασις 7 Ὀκτωβρίου 1864. Σελ. 677.

[2] Αὐτόθι.

Digitized by Google

«Γιὰ τὸ τραπέζι».

Digitized by Google

σχέδιον τοῦ ὑπολοίπου μέρους τοῦ Συντάγματος, ἀπὸ τοῦ ἄρθρου 73 καὶ ἐφεξῆς. Τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1864 τὸ προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ ἡ ἐπὶ τούτῳ κληρωθεῖσα πρεσβεία ἀνελθοῦσα εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὑπέβαλε τῷ Βασιλεῖ τὸ ἐπιψηφισθὲν Σύνταγμα ἐφ' οὗ ὁ Ἡγεμὼν ἀπήντησεν ὅτι θέλει σκεφθῇ καὶ θέλει δώσει τὴν ἀπάντησίν Του. Τὴν 2 Νοεμβρίου ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὴν διάγγελμα τοῦ Βασιλέως τῆς 31 Ὀκτωβρίου, δι' οὗ ὁ Ἡγεμὼν ἀνεκοίνου εἰς τὴν Συνέλευσιν ὅτι ἀπεδέχετο τὸ Σύνταγμα, θέλει δὲ ὑπογράψει αὐτὸ καὶ ὁμόσει τὸν ἐν αὐτῷ διαγραφόμενον ὅρκον, προεκάλει ὅμως τὴν προσοχὴν τῆς Συνελεύσεως ἐπὶ δύο διατάξεων τοῦ Συντάγματος, ὧν ἡ ἑτέρα ἀφεώρα τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀναθεώρησιν τοῦ ψηφισθέντος ἤδη θεμελιώδους νόμου. «Κρίνων λυσιτελῆ» ἔλεγεν ὁ Ἡγεμὼν «τὴν ἀνενόχλητον καὶ ὑπὸ μακρῶν χρονικῶν διαστημάτων μὴ παρακωλυομένην ἀναθεώρησιν ἐκείνων τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, ὅσας ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ ἡ πεῖρα ἤθελε κρίνει διορθωτέας, ἀφίημι εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τὴν ἐπιψήφισιν πρακτικωτέρου τινὸς καὶ πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα μᾶλλον συνᾴδοντος τρόπου ἀναθεωρήσεως, τὸν ὁποῖον ἡ σύνεσις τῆς Συνελεύσεως ἤθελεν ἐξεύρει» [1]. Ἀπαντῶσα ἡ Συνέλευσις ἐτροποποίησε μὲν τὴν πρώτην τῶν παρατηρήσεων κατὰ τὰς βασιλικὰς ὑποδείξεις, ἀπεφήνατο δὲ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δευτέραν, τὴν ἐν τῷ μέλλοντι δηλονότι ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος ὅτι «ἡ Συνέλευσις μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐξεύρῃ ἄλλην καταλληλοτέραν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μὴ διακωλύηται ἡ τροποποίησις τῶν διατάξεων ἐκείνων τοῦ Συντάγματος, τὰς ὁποίας ἡ πεῖρα ἤθελε τυχὸν ἀποδείξει ἐσφαλμένας, καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἀναγνωρίσει ὡς τοιαύτας, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἐλαττοῦται ἡ πρὸς τὴν ἰσχὺν παντὸς πολιτεύματος πεποίθησις παρακαλεῖ εὐσεβάστως τὴν Υ. Μ. ἵνα ἀποδεχθῇ αὐτὴν ὡς ἐψηφίσθη» [2]. Ὁ Ἡγεμὼν ἀνταπαντῶν πρὸς τὴν ἐπιτροπήν, τὴν δοῦσαν Αὐτῷ τὴν εἰς τὸ διάγγελμα ἀπάντησιν, ἐξέφρασε τὴν λύπην του διότι ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν τῇ ἐπιστολῇ Του τῆς 31 Ὀκτωβρίου παρατήρησιν περὶ ἐπιτυχεστέρας ἀναθεωρήσεως μερῶν τινῶν τοῦ Συντάγματος, ἐδήλωσεν ὅμως ὅτι δὲν ἀποποιεῖται νὰ ὑπογράψῃ τὸ Σύνταγμα ὁποῖον ἐψηφίσθη. «Θέλω μόνον νὰ βεβαιώσω ἀκόμη μίαν φοράν», εἶπεν ὁ Ἡγεμών, «ὅτι προεκάλεσα τὴν προσοχὴν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐγκαίρως εἰσέτι» [3].

Ἤδη ἐγγίζομεν εἰς τὸ τέρμα τῆς συνοπτικῆς καὶ στοιχειώδους ἡμῶν ἀφηγήσεως περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Συντάγματος ἐν τῇ βασιλευομένῃ Ἑλλάδι. Εἶναι ἡ 16η Νοεμβρίου 1864 καὶ 365η τῶν συνεδριάσεων τῆς Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην προσέρχεται νὰ ὀμόσῃ τὸν ὅρκον Αὐτοῦ ὁ Β' τῆς Ἑλλάδος Συνταγματικὸς Βασιλεύς. Ἡ ἀνακούφισις πραΰνει τὰς ψυχάς. Ὁ ὅρκος τοῦ Ἡγεμόνος, ἐπιστέφων τὸ ἔργον τῆς Συνελεύσεως, ἀπολύει αὐτὴν τῶν συντακτικῶν καθηκόντων της. Ὁ Ἡγεμὼν προσῆλθε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως. Πρὶν ἢ δὲ ὀμόσῃ τὸν ψηφισθέντα ὅρκον στραφεὶς πρὸς τοὺς πληρεξουσίους εἶπεν αὐτοῖς· «Ὁρκιζόμενος ἐπὶ τοῦ Συντάγματος, Κύριοι Πληρεξούσιοι, πιστεύω ὅτι ἡ ἀκριβὴς καὶ πιστὴ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ τε καὶ τῶν νόμων τοῦ Κράτους εἶναι ὑποχρέωσις καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων» [1]. Ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου, καί, τοῦ γραμματέως ὑπαγορεύοντος, ὤμοσε τὸν ἐν τῷ 43ῳ ἄρθρῳ τοῦ Συντάγματος ὁριζόμενον ὅρκον. Ὁ πρόεδρος Μεσσηνέζης, «Βασιλεῦ», εἶπε, «ἡ ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ὁρκωμοσία τῆς Υ. Μ. ἐπισφραγίζει ἐπισήμως καὶ δίδει πέρας ὁριστικὸν εἰς τὰς συντακτικὰς τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐργασίας· ἑπομένως κατ' ἐντολὴν καὶ ἐξ ὀνόματός Της κηρύττω διαλελυμένην τὴν Συνέλευσιν καὶ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς». Καὶ ὁ Βασιλεὺς «Ἀποχωριζόμενος», εἶπε, «τῆς Συνελεύσεως ἀποχαιρετῶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἔθνους» [2].

Καὶ οὕτω κατηρτίσθη, ἐψηφίσθη, ἐκυρώθη, καὶ καθιερώθη τὸ ἐν ἰσχύϊ σήμερον πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἱστορία θὰ κρίνῃ τὸ ἔργον. Ἀλλὰ καὶ οἱ σύγχρονοι, οὐδαμῶς προκαταλαμβάνοντες ἢ ὑπεισερχόμενοι εἰς τὴν φωτεινὴν καὶ ἀδυσώπητον κρίσιν τῆς ἱστορίας, κρίνομεν ὅμως καὶ ἡμεῖς πάντες αὐτό. Ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχῃ διάστασίς τις γνωμῶν· ἂς ἐπιτραπῇ ὅμως νὰ εἴπωμεν, ὅτι δυσχερῶς θὰ διοικηθῇ ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ ἄλλο πολίτευμα ἢ τὸ Συνταγματικόν. Ἐννοεῖται ὅτι πρόκειται περὶ αὐτοδιοικήσεως, καὶ ἠρέμου πρὸς τὴν χώραν καὶ τὰς ἕξεις αὐτῆς συνᾴδοντος βίου, οὐχὶ δὲ περὶ βίας ὑπερτέρας δυναμένης πρὸς στιγμὴν νὰ πνίξῃ διὰ τοῦ ὄγκου πᾶσαν ἰδέαν, καὶ διὰ τῆς δυνάμεως νὰ συντρίψῃ πάντα θεσμόν, ἀναστηλοῦσα τὴν ἀπολυταρχίαν. Λέγοντες ὅμως ὅτι δυσχερῶς θὰ διοικηθῇ ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ πολίτευμα ἄλλο ἢ τὸ Συνταγματικὸν πρέπει νὰ ἐννοούμεθα. Πρὸς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ δέον νὰ χρησιμοποιῶνται, ἐννόμως δὲ ἐγκαίρως καὶ ἀγαθοπίστως νὰ δρῶσι πᾶσαι αἱ δι' αὐτοῦ κατασταθεῖσαι καὶ θεσμοθετηθεῖσαι ἐξουσίαι. Τὸ Σύνταγμα ἐννοεῖ τὴν ἔμφρονα καὶ σοφὴν ἀλληλοαναίρεσιν τῶν ἐξουσιῶν. ἀλληλοαναίρεσιν ὅμως σκοποῦσαν τὴν τήρησιν τῆς ἁρμονίας καὶ ἰσορροπίας, τὴν ἀποτροπὴν δὲ τῆς ἐπικρατήσεως, ἐπὶ ζημίᾳ τῆς Πολιτείας, εἴτε τῆς ὀχλοκρατικῆς τάσεως τῶν πολλῶν, εἴτε τῆς ἀπολυταρχικῆς τάσεως τοῦ ἑνός. Ἀθετεῖ τὸ Σύνταγμα ὁ Ἡγεμών, ὁ εἰς τὰς διατάξεις αὐτοῦ ὑποκαθιστῶν δολίως ἢ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς τὴν

---

[1] Ἐπίσημ. Ἐφημ. τῆς Συνελ. Συνεδρ. 2 Νοεμβρίου. Σελ. 968.

[2] Ἐπίσημ. Ἐφημ. Συνελ. Συνεδρ. 7—9 Νοεμβρίου 1865. Σελ. 1066.

[3] Αὐτόθι.

[1] Ἐπίσημ. Ἐφημ. τῆς Συνελ. Σελ. 1091.

[2] Αὐτόθι σελ. 1092.

ἰδίαν προσωπικὴν δύναμιν· ἀθετεῖ ὅμως αὐτὸ καὶ ὁ μὴ ποιῶν εὔορκον, ἔγκαιρον καὶ ἀπροσωπόληπτον χρῆσιν τῆς δυνάμεως ἣν αὐτὸ τὸ Σύνταγμα, ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Πολιτείας, ἐν τῷ συμφέροντι τῆς τάξεως, ἐν τῇ ἁρμονίᾳ τῶν ἐξουσιῶν, ἔθηκεν εἰς τὰς χεῖράς του. Παρεμβαίνων ὁ Ἡγεμὼν ὅπως καταστείλῃ τὰς τυχὸν ἐκτροπὰς τοῦ ὑπουργοῦ ἢ τοῦ κοινοβουλίου, καὶ παρεμβαίνων ἐν ὀνόματι τῆς δυνάμεως ἣν νομίμως καὶ ὀρθῶς ἡ Πολιτεία καὶ οἱ θεσμοί της ἔδωκαν εἰς Αὐτόν, δὲν παραβιάζει τὸ Σύνταγμα, ἀλλ' εὐόρκως τηρεῖ καὶ προασπίζει αὐτό. Τὸ παραβιάζει ὅμως, καὶ τὸ παραβιάζει ὑπούλως καὶ θανασίμως, ὅταν καταδικάζων σκοπίμως ἢ ἐξ ὀκνηρίας εἰς ἀργίαν τὴν ἡγεμονικὴν ἐποπτείαν καὶ ἐξουσίαν, συντελῇ ἐκ προμελέτης ἢ ἀδιαφορίας εἰς τὴν πολιτειακὴν σῆψιν, ἀφίησι δὲ ἐλεύθερον καὶ ἀνεξέλεγκτον τὸ στάδιον εἰς τὴν ἐμπάθειαν ἢ τὴν μνησικακίαν τοῦ ὑπουργοῦ, εἰς τὴν πλάνην αὐτοῦ, ἢ τὴν τύφλωσιν, ἐλεγχόμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἀσφαλοῦς κρίσεως τοῦ Ἔθνους δικαιολογεῖται εἶτα ὅτι δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ πράξῃ τι διότι τὸν παρεκώλυε τὸ πολίτευμα, ἢ ὅτι, σεβόμενος τὸ Σύνταγμα, ἀφῆκε τὸν χαλκευόμενον ὄλεθρον ἀχαλίνωτον νὰ ἐνσκήψῃ ἐπὶ τὴν Πολιτείαν! Τίς θὰ ἠδύνατο εὐλόγως νὰ καταγνώσῃ συνταγματικὴν ἐπιορκίαν εἰς τὸν Ἡγεμόνα, ὅστις θὰ ἠξίου παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ του νὰ τηρῇ αὐτὸν ἐνήμερον τῆς ἀληθοῦς οἰκονομικῆς θέσεως τῆς ἐπικρατείας του, τῆς στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς ἀκμῆς του, τῆς ἀδεκάστου καὶ ταχυτάτης ἀπονομῆς τῆς ἱερᾶς Δικαιοσύνης, τῆς σκοπίμου καὶ ὑγιεστέρας θεραπείας τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Παιδείας; Τίς θὰ κατεγίγνωσκεν ἐπιορκίαν εἰς τὸν συνταγματικὸν Ἡγεμόνα ἐάν, ἄγρυπνος καὶ ἀπροσωπόληπτος πάντοτε, ἐφώρευεν ἀπὸ περιωπῆς τὰ ἐθνικὰ πράγματα, καὶ σωτηρίως ἐφήπτετο αὐτῶν ἐντὸς τοῦ κύκλου ὃν οἱ Νόμοι καὶ ἡ Πολιτεία ὀξυδερκῶς καὶ σωφρόνως διέγραψαν; Εἶναι πλάνη ὀλεθρία, εἶναι πλάνη συμφορῶν παραγωγὸς τὸ ὅτι ὁ Συνταγματικὸς Ἡγεμὼν κατεστάθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Πολιτείας μόνον ὅπως παρίσταται εὐχείριστον ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας πονηρῶν ἢ πλανωμένων ὑπουργῶν, καὶ ὅπως τιτλοφορεῖται ὁ ἄνευ γνώσεως, ὁ ἄνευ συνειδήσεως ἢ εὐθύνης συνεργὸς τῶν παραφορῶν ἢ ἐκτροπῶν κακῶς βουλευομένης Βουλῆς, καὶ πλημμελῶς ἐνεργούσης Κυβερνήσεως. Τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἀξιοῖ τὸν Ἡγεμόνα τὸν πεφωτισμένον καὶ ἀπροκατάληπτον ἐλεγκτὴν τῶν ψηφισμάτων τῆς Βουλῆς καὶ τῶν πράξεων τῶν ὑπουργῶν, οὐδεὶς δὲ Ἡγεμὼν συνταγματικὸς δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι ἄνευ τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς του, οὐδεὶς νόμος τοῦ Κράτους ἔχει κῦρος, καὶ οὐδὲν οὐσιωδῶς ἐφαπτόμενον τῆς Πολιτείας δύναται, ὁπωσδήποτε, νὰ ἐπιτελεσθῇ. Ἡ αἴγλη τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς αὐγάζει πρώτη τοῦ Ἡγεμόνος τὴν κεφαλήν, διότι ἄνευ τῆς ὑπογραφῆς του, ἄνευ τῆς ἐγκρίσεώς του, ἄνευ τῆς ὑψηλῆς ἐποπτείας του, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ θεμελιωθῇ καὶ νὰ χειραγωγηθῇ ἡ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν καταλήξασα ἐργασία. Αὐτὸν ὅμως ἐπηρεάζει καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀποτυχίας πικρὰ δυσαρέσκεια καὶ σκιά, διότι τὰ εἰς ἀτυχίας λήξαντα μέτρα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἄνευ τῆς συναινέσεως, ἄνευ τῆς ἐνθαρρύνσεως, ἄνευ τῆς ὑπογραφῆς ἢ τῆς ἀνοχῆς τοῦ Ἡγεμόνος. Τίς λέγει ὅτι ἐν συνταγματικῇ πολιτείᾳ ὁ Ἡγεμὼν εἶναι ἄθυρμά τι ἄψυχον καὶ ἄνευ βουλήσεως, ὑπὸ ἀλλοτρίων νημάτων κινούμενον, καὶ εἰς ἀλλότρια νεύματα ἢ κελεύσματα ὑπακοῦον; Τίς λέγει τὴν βλασφημίαν ὅτι εἰς συνταγματικὸν Κράτος ὁ Ἡγεμὼν δὲν ἔχει τὴν ὑψίστην τῶν ἀποστολῶν, δὲν ἔχει πρωτοβουλίαν, δὲν ἔχει καθήκοντα, δὲν ἔχει δύναμιν, δὲν δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἔννομον καὶ ἀπὸ ἁγνοῦ ὑπὲρ τῆς χώρας ἐνδιαφέροντος πηγάζουσαν θέλησίν του; Καὶ ὁ Ἡγεμὼν δὲν διαλύει λοιπὸν τὰς Βουλάς; Καὶ ὁ Ἡγεμὼν δὲν ἀρνεῖται λοιπὸν τὸ κῦρος τῶν νόμων; Καὶ ὁ Ἡγεμὼν δὲν δύναται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ ἀπολύσῃ τοὺς ὑπουργούς του; Καὶ ὁ Ἡγεμὼν δὲν δύναται ἀνὰ πᾶσαν ὥραν, ὑπερασπιζόμενος τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του, καὶ ἀμυνόμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, δὲν δύναται νὰ προτείνῃ γνώμας, νὰ συζητήσῃ, νὰ ἐρευνήσῃ, νὰ διαφωνήσῃ, ν' ἀποδεχθῇ ἀνεπιφυλάκτως, νὰ παρεμβάλῃ τὴν ἀρνησικυρίαν του, νὰ ἐκδηλώσῃ τοὺς δισταγμούς του, νὰ διασκεδάσῃ ἢ ἐντείνῃ αὐτούς, νὰ ἐνδώσῃ ἢ νὰ ἀρνηθῇ, νὰ τρέξῃ εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ τοὺς ναυστάθμους, νὰ καλέσῃ τοὺς ὑπουργοὺς καὶ νὰ χαράξῃ μετ' αὐτῶν τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ τόπου, νὰ διαγράψῃ τὰς γενικωτέρας τῆς Πολιτείας σχέσεις καὶ ὑποχρεώσεις, τὸ σύστημα τῆς οἰκονομικῆς τοῦ Κράτους διαχειρίσεως, τὴν ἐλαφρὰν ἢ βαρεῖαν φορολογίαν, τὴν καταθλιπτικότητα ἢ ἀνισότητα τῆς φορολογίας αὐτῆς, τὴν κατάστασιν τῆς δημοσίου ἀσφαλείας, τὴν τυχὸν ῥοπὴν πρὸς τὸ ἔγκλημα, τὴν ἀλλοίωσιν τῶν ἐθνικῶν σκέψεων ἢ ῥοπῶν, τὴν ἀκμὴν ἢ τὸν μαρασμὸν τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς κινήσεως, τὴν κατάστασιν τῆς ναυτιλίας καὶ τῆς ἄλλης παραγωγῆς, τὴν τυχὸν πλημμελῆ διοίκησιν, τὴν τυχὸν μεροληπτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων, τὴν βραδύτητα τῆς Δικαιοσύνης, τὴν ἔκλυσιν τῶν ἠθῶν, τὴν ἔκθεσμον καὶ ἀφειδῆ χρησιμοποίησιν τῆς δυνάμεως καὶ τῶν χρημάτων τοῦ Κράτους πρὸς ὄφελος ὑπουργῶν ἢ κομματαρχῶν; Θὰ ἤλεγχέ τις ἐπὶ τοιαύτῃ πολιτείᾳ τὸν Συνταγματικὸν Ἡγεμόνα; Θὰ κατεγίγνωσκεν Αὐτοῦ ἔκνομον καὶ ἔκθεσμον ἐπέμβασιν εἰς τὰ τῆς Πολιτείας, καὶ δολίαν τάσιν καὶ ἀπόπειραν πρὸς μείωσιν κτηθεισῶν ἐλευθεριῶν; Μήπως ἆρά γε ἐλευθερία εἶνε ἡ ἀκολασία, καὶ πᾶς μὴ στέργων τὴν ἀκολασίαν, πᾶς ἀντιτασσόμενος κατ' αὐτῆς, μήπως εἶναι τύραννος καὶ δεσποτικός; Ποῖαι θλιβεραὶ παρανοήσεις, σκόπιμοι ἢ εἰλικρινεῖς, εἶναι αὗται, καὶ ποῖα ὀλέθρια καὶ ἀπευκταῖα ἀποτελέσματα δύνανται νὰ παραγάγωσι! Εἶναι δόλιος ἢ ἐπίβουλος ἆρά γε ὁ συνταγματικὸς ἐκεῖνος Ἡγεμὼν ὁ ἐφορεύων ἀγρύπνως καὶ ἀκαμάτως τὴν τήρησιν τῶν νόμων τῆς Χώρας, ὁ συντηρῶν καὶ θερμαίνων τὴν ἱερότητα τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, ὁ ἐλέγχων τοὺς παραβάτας τῆς νομοθεσίας, ὁ συνέχων τοὺς τυχὸν καταστρατηγοῦντας τοὺς θεσμοὺς πολιτευτάς, ὁ ἐλαύνων καὶ πυρακτῶν

Digitized by Google

τοὺς ἀνεπαρκῶς διώκοντας τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες, ὁ ἕτοιμος νὰ τιμωρήσῃ διὰ τῆς ἱερᾶς καὶ ἀκηλιδώτους καὶ ὑψίστης δυνάμεως ἣν τὸ Ἔθνος δίδει καὶ στέργει εἰς τὰς χεῖράς του, νὰ τιμωρήσῃ τοὺς θρασεῖς, νὰ στεφανώσῃ τοὺς ἐναρέτους, νὰ κεντρίσῃ τοὺς ὀκνηρούς, νὰ φωτίσῃ τοὺς πλανωμένους, νὰ ἀπειλήσῃ τοὺς πονηρούς, νὰ προασπίσῃ τοὺς χρηστούς, νὰ προστατεύσῃ πᾶσαν εὐφυΐαν καὶ δεξιὰν φύσιν, νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ στηρίξῃ τοὺς ἀσθενεῖς, ἐὰν συμπέσῃ ἡ ἔννομος πολιτειακὴ δύναμις νὰ φεύγῃ προσκαίρως τοὺς ἀριθμητικῶς μὲν ἀσθενεῖς κραταιοὺς ὅμως ἠθικῶς λόγῳ ἀρχῶν καὶ συστήματος; Εἶναι ἐπίορκος ἆρά γε καὶ λαοφθόρος ὁ Ἡγεμὼν οὗτος; Εἶναι τύραννος ἆρά γε ὁ ἀναβάτης ὁ χρησιμοποιῶν τὸν χαλινὸν ὅπως μὴ ἐξολισθήσῃ ὁ ἵππος, καὶ εἶναι δεσποτικὸς ὁ κυβερνήτης ὁ συνέχων ἰσχυρῶς τὸ πηδάλιον ὅπως μὴ ἀφήσῃ τὸ πλοῖον νὰ συντριβῇ εἰς τοὺς θαλασσοπλήκτους κρημνούς; Τίς δὲ λέγει ὅτι ὁ συνταγματικὸς Βασιλεὺς δὲν ἔχει δύναμιν ἐν χώρᾳ συνταγματικῇ, ἐν χώρᾳ ἔνθα ὅταν διαφωνῇ πρὸς τὴν Βουλὴν συντρίβει τὴν Βουλήν, καὶ τὴν συντρίβει ἐν τῷ δικαιώματι Αὐτοῦ ὅπερ τὸ Πολίτευμα ἀνεγνώρισεν εἰς Αὐτὸν ἀκριβῶς ὅπως ἐγκαίρως καὶ εὐσυνειδήτως, καταλλήλως καὶ μετὰ χρηστῆς προθέσεως ποιῆται χρῆσιν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Λαοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ Πολιτεύματος; Δὲν ἔχει δύναμιν ὁ Βασιλεὺς ὁ δυνάμενος ἐντὸς τοῦ νόμου καὶ ἐντὸς τοῦ Πολιτεύματος νὰ καταλύῃ τὸ ὑπάρχον νὰ δημιουργῇ δὲ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, νὰ παύῃ τοὺς ὑπουργούς του, νὰ καλῇ ἄλλους, νὰ ποιῆται ἀνὰ πᾶσαν ὥραν ἔκκλησιν εἰς τὸ Ἔθνος διὰ τῆς διαλύσεως; Μὴ ἔχων συμπαθείας, μὴ ἔχων ἀντιπαθείας, μὴ ἔχων συμφέροντα, μὴ ἔχων ἀνάγκας ὑλικάς, ἀσκῶν ἀνυπολόγιστον καὶ ἀπεριόριστον θέλγητρον, μὴ ἀναγκαζόμενος οὐδένα νὰ θωπεύῃ, ἀπεναντίας παρὰ πάντων θωπευόμενος, ὢν τοῦ Ἔθνους ἡ ἀσπὶς καὶ τὸ σέμνωμα καὶ τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν ὁ ὑψηλόφρων θεματοφύλαξ, ἐγκλείων ἐν ταῖς χερσὶ ἀκατανίκητον ἔννομον δύναμιν, δὲν ἔχει ἐξουσίαν ὁ Βασιλεὺς νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν, ὅταν διαγιγνώσκῃ αὐτό, καὶ ὅταν πείθηται ὅτι πλανῶνται ἢ φατριάζουσιν οἱ ὑπουργοὶ καὶ τὰ κοινοβούλια; Ἀδυναμίαν ἆρά γε ἢ ἀδιαφορίαν πρέπει νὰ ὀνομάσῃ τις τοῦτο; Καὶ ἂν εἶναι ἀδιαφορία, εἶναι ἆρά γε ὀρθόν, εἶναι δίκαιον, εἶναι ἔντιμον καὶ βασιλικὸν τὸ καλύπτειν τὴν ἀδιαφορίαν διὰ τοῦ προσχήματος τῆς δῆθεν ἀδυναμίας, καὶ ὀχυροῦσθαι ὄπισθεν ἀβασίμων σοφισμάτων πρὸς ἄμυναν κατὰ παραπόνου καὶ μομφῆς οὐ μόνον βασίμου ἀλλὰ καὶ δικαίας; Καλὴν πίστιν καὶ εὐθύτητα ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν προνομίων αὐτοῦ πρέπει νὰ ζητῇ καὶ νὰ ἀξιοῖ παρὰ τοῦ συνταγματικοῦ Ἡγεμόνος ὁ Λαός. Καλὴν πίστιν, καὶ τὸ εὐγενὲς θάρρος, τὸ εἰς τὸν Ἡγεμόνα ἐξαιρέτως προσῆκον, τὸ ἀπὸ τῆς ἰδίας τιμῆς καὶ ἠθικῆς εὐθύνης τοῦ Ἡγεμόνος πηγάζον, νὰ παρεμβάλῃ τὴν ἔννομον κραταιὰν ἰσχύν του, τὴν ἰσχὺν ταύτην, ἣν σκοπίμως καὶ ἐξ ὑψηλῆς ἐθνικῆς προνοίας συνεκέντρωσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Βασιλέως τὸ Σύνταγμα, ὅπως ἀποτρέπῃ ἢ ματαιοῖ ἀστόχους ἀποφάσεις ἢ ἐπιμονάς, ὧν τὰ δυσάρεστα ἐπακολουθήματα, ἐπηρεάζοντα ἐπιζημίως τὸ Ἔθνος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φείδωνται καὶ τῶν Ἡγεμόνων ὅσον καὶ ἂν τυπικῶς λέγονται ἀνεύθυνοι, ἢ θέλουσι νὰ πιστεύωνται τοιοῦτοι. Διότι Ἡγεμὼν οὐδαμῶς ἢ ῥαθύμως καὶ ἀνεπαρκῶς ἐκπληρῶν τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα, τὴν Πολιτείαν, καὶ τοὺς Θεσμοὺς τῆς ἱερὸν καθῆκον του, Ἡγεμὼν μὴ ἔχων τὸ θάρρος νὰ παρεμβάλῃ τὴν ἰσχύν του ὅπως μὴ δημιουργῇ ἀφορμὰς λόγων καὶ μὴ ταράττῃ τὴν ἄνεσιν τῶν ὀλβίων ἡμερῶν του, Ἡγεμὼν μὴ ἀποδεχόμενος εὐθύνας ἀποκειμένας ἀναποδράστως εἰς τὸ ὕψος καὶ τὴν φύσιν τῆς θέσεώς του, Ἡγεμὼν μὴ καθιστῶν δήλην καὶ αἰσθητὴν τὴν τιμίαν καὶ ἔννομον δρᾶσιν καὶ ἐπιτήρησίν του ἐν τῇ Πολιτείᾳ, Ἡγεμὼν παρέργως οἱονεὶ βασιλεύων καὶ τὴν ὑπερτάτην τοῦ ἀξιώματος λειτουργίαν καὶ διαχείρισιν μὴ ἀνάγων εἰς ζήτημα πεφωτισμένης καὶ ἀδιαλείπτου μερίμνης καὶ ἐνδελεχείας, Ἡγεμὼν τοιοῦτος ποίαν ἱστορικὴν ἐκτίμησιν παρασκευάζει εἰς τὸ ὄνομά του, ποίαν εὐεργετικὴν καὶ συνεκτικὴν ἀποστολὴν ἀσκεῖ ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ποίαν τύχην ἑτοιμάζει διὰ τὴν Πατρίδα, δι' ἑαυτόν, καὶ τὰ τέκνα του;

Ὅπως κρίνῃ τις ἐπομένως τὴν ἐπίδοσιν τοῦ Συνταγματικοῦ Πολιτεύματος ἐν χώρᾳ τινί, δέον νὰ ἐρευνήσῃ ἐὰν αἱ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος σοφῶς καὶ σαφῶς κατασταθεῖσαι δυνάμεις καὶ ἐξουσίαι ἐλειτούργησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν ἥτις τὰς ὑπηγόρευσε καὶ πρὸς τὸ γράμμα ὅπερ τὰς διετύπωσε. Μόνον οὕτω δύναταί τις δικαίως καὶ ἀσφαλῶς νὰ ἐκτιμᾷ τὰ φαινόμενα καὶ νὰ κρίνῃ τὰ γεγονότα. Οὔτε ἡ εἰς τὸν Λαὸν ἐπίρριψις τῆς εὐθύνης ἐπὶ τυχὸν ἀποτυχίᾳ τοῦ Πολιτεύματος καὶ ἄλλαις ζημίαις ἐθνικαῖς, ἀλλ' οὔτε ἡ εἰς τὸν Βασιλέα ἐπίρριψις τῆς αὐτῆς εὐθύνης εἶναι δικαία καὶ γενναία, διότι ἐν συνταγματικῷ πολιτεύματι συμπράττουσι Λαὸς καὶ Βασιλεία, τῆς συμπράξεως δὲ ταύτης τοὺς καρποὺς δρέπει τὸ Ἔθνος. Ἀμφότεροι ὑπέχουσι τὰς εὐθύνας, ἀμφότεροι μερίζονται τὴν δόξαν τῆς ἐπιτυχίας, ἀμφότεροι τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀποτυχίας. Μόνον δὲ ἐρευνωμένου κατὰ πόσον ὀρθῶς εἰργάσθησαν καὶ ἔδρασαν Λαὸς καὶ Βασιλεὺς ἐν τῷ ἰδίῳ καθωρισμένῳ κύκλῳ ἕκαστος καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ ἣν τὸ Πολίτευμα ἐχάραξεν εὐκρινῶς, δύναταί τις νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν βαρύνουσαν ἕκαστον εὐθύνην, τὴν ἐπίδοσιν ἢ ἀποτυχίαν τοῦ Συνταγματικοῦ Πολιτεύματος ἐν χώρᾳ τινί, καὶ τοὺς εὐτυχεῖς ἢ πικροὺς καρποὺς τοὺς ὁποίους ἀνέδωκε.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΦΕΣΙΟΥ[1]

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Γενικὰ περὶ τῶν ἐθνικῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν.

Ἡ συλλογὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἀνίχνευσις τῶν ὀνομάτων τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ὑφασμάτων αὐτῶν θέλει συμβάλει σπουδαίως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου, εἰς τὴν ἱστορίαν ἔτι τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας κατὰ τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους χρόνους ἐν ἐλλείψει ἑτέρων πηγῶν, διότι συνήθως τὸ ξενικὸν ἐμπόριον κομίζει τὰ ἐμπορεύματα καὶ διαδίδει μετὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη δ' ἔρευνα θὰ διδάξῃ τί ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τί ἐκ τῆς Δύσεως ἐλήφθη, ὁποῖον εἶνε τὸ ἐγχώριον καὶ ὁποίαν ἐπίδρασιν ἤσκησαν καὶ ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου τοῦ βίου οἱ ξένοι κατακτηταί. Ἀρκεῖ δὲ ὅπως καταδείξωμεν τὴν σημασίαν ταύτην νὰ παραθέσωμεν ὀλίγα ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐν χρήσει ὀνομάτων καὶ ῥημάτων δηλωτικῶν ὑφασμάτων, ἐνδυμάτων, κοσμημάτων, ἐργαλείων, ἐργασιῶν ὑφαντικῆς, ῥαπτικῆς, πλεκτικῆς, ἵνα ὡς ἐν ἑνὶ πίνακι καταφανῇ ὁποῖον κρᾶμα λέξεων ἑλληνικῶν ἀρχαίων, βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων, τουρκικῶν, ἀραβικῶν, σλαυικῶν, λατινικῶν διαφόρων χρόνων, ἰταλικῶν, βενετικῶν, γαλλικῶν, ἀγγλικῶν μεταχειρίζεται ὁ Ἕλλην ὅπως παραστήσῃ τὴν ἐνδυμασίαν του καὶ τὰς ἐχούσας πρὸς ταύτην σχέσιν ἐννοίας. Θέλει δὲ ὁ πίναξ οὗτος μᾶς διδάξει καὶ πῶς μικρὸν κατὰ μικρόν, ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ὁδηγούμενος οὐχὶ ὑπὸ σχολαστικοῦ ὀνοματοθέτου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἰδιοφυΐας ἀντικατέστησε πολλὰς τούτων διὰ γνησίων Ἑλληνικῶν. Ἴσως θὰ ἦτο ὀρθότερον ὁ κατωτέρω κατάλογος νὰ ἐξετίθετο κατὰ τόπους· ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατάταξις ἤθελε φέρει ἡμᾶς εἰς μῆκος λόγου ἄσχετον πρὸς τὸ δοκίμιον τοῦτο, ὅπερ ἐχαράξαμεν.

Ὑφάσματα. Πανί, χασές, κάλτσινο, δίμιτο, ἑξάμιτο, τσίτι, ῥάσο, σαγιάκι, ἀμπᾶς, μουσελίνα, σαλί, τσόχα, δαμάσκο, καμουχᾶς, ταραμπουλοῦσι, κετσές, κρέπι, μεταξωτό, μπουγασί, χηταγί, τζαμφέσι, κατηφές, βελοῦδο, ἀτλάζι, στόφα, ἀλατζᾶς, πεμπεζάρι, κουτουνί, σέδα-κρούτα, λαχοῦρι, γάζα, τουλπάνι, καναβάτσο, μουσαμᾶς, κερόπανο, λινό. Γοῦνα, σαμοῦρι, φλοκᾶτο, καππότο.

Ἐνδύματα καὶ παραρτήματα αὐτῶν. Ῥοῦχα, φουστανέλλα, καββάδι, καφτάνι, τσουμπές, ἀντερί, μπινίσι, κοντογοῦνι, κοντό, ζιμποῦνι, κοριτσᾶς, καμιζόλα, 'σωκάρδι, ζῶμα, σφικτοῦρι, γελέκι, μπιρίκο, μισογέλεκο, καναβίτσα, σάλταμάρκα, πατατούκα, μεϊτάνι, φέρμελη, βρακί, βράκα, 'σώβρακο, 'πανωβράκι, τράουζα, σαλβάρι, σαράβαρο, ποτοῦρι, τσαξίρι, 'ποκάμισο, φανέλλα, δουλαμᾶς, καππότο, φλοκάτα, ταμπάρο, ταλαγάνι, σκαραμάγκι, φουστάνι, μεσοφούστανο, μπουστομάνικα, πλατομάνικα, μπουστομπράτσολο, ποδιά, 'μπροστοποδιά, 'μπροσθέλλα, ποδοποκαμισιά, 'σωποκάμισο, μποῦστος, λινόμπουστος, κολόβι, πεττορίνα, στηθοπάνι, στομαχικό, στομαχάρι, στομαχόπανο, ποδόγυρος, φαλμπαλᾶς, γλιγοῦδι, φασκιά, κοζόκα. 'πανωφόρι, ἐπιβαλτάρι, ἐπιρριπτάρι, μπουρνοῦζι, κουκκούλα, γιακᾶς, κεφαλόδεμα, κεφαλομανδηλωσιά. φακιόλι, γιασμάκι, μουρέτρα, καππάσι, τσεμπέρι, κουρλί, καφτιανό, μαγουλίκα, μαγνάδι, τσεβρές, κεφαλομάνδηλο, καλεμκερί, μυξομάνδηλο, τραπεζομάνδηλο, πισκίρι, προσόψι, μπόλια, μαχραμᾶς. κουρούκλα, πουτανίκι καὶ πουτανίτσα[12].

Φέσι, μπερέττα, σκούφια, σερβέττα, σκασπαστί, γεμενί, σκιάδι, καλπάκι, σαρίκι, ταραμπουλοῦσι, κιουλάφι, καβοῦκι, κουροῦπι.

'Ποδεσιά, 'ποδεμή, παπούτσια, 'πόδημα, κουντοῦρες, τσόκαρα, γόβες, στιβάλια, παντοῦφλες, γαλότσες, τσαρούχια, τσαρδίνια, ποίνες, σκαρπίνια, κουντουροπάπουτσα, πασμάκια, μέστια, ψίδι, ἀψίδι. Κάλτσα, τσουράπι, τουζλοῦκι, τάκος κάλτσας, καλτσοδέτης. Τσαγγὶ ἐξ οὗ καὶ τὸ τσαγγάρης.

Τσέπη, σακκοῦλα, μπουσνέρα, πουγγί, πουζοῦ, δισσάκι, χεϊμπές, ταγάρι, τσουβάλι, τσαντίλα, ζιμπίλι τορβᾶς, μπόγος, ταγαρτζίκα, κεμέρι.

Σκουλαρίκια, τριχοβελόνα, βραχιόλια, καψάλι, γιορντάνι, παπάζι, καδενέττα, ἀλυσίδα, μπετόνι, μιρμίδι, γαργατέλι, τρέμουλα, τρέμουσα, κολλάνι, χαρχάλι, τραχηλιά, φνίκα καὶ παρθενοφόρι (πέπλον), κουμπί, κόπτσα, θυλειά, θυληκωτήρια, καρφίτσα, φουρκέττα, κουμπότρυπα, ζώνη, βρακοζῶνα, σάλι, μποκτσᾶς, σάλπα, χρυσόμπολια, κορδόνι, κορδέλλα, δαντέλλα, ὀμπρέλλα, παρασόλι. Ἀστάρι, φόδρα, λουρίδα, σειρίτι, κρόσι, φοῦντα, σύρμα, τέλι, γαϊτάνι, τιρτίρι, τερεπλίκι.

Σουλμᾶς, σουρμές, φκιασίδι, σχένιασμα, κνᾶς, ῥαστίκι, μαδιστῆρι.

Στρωσίδια, κρεββάτι, κρεββατοστρώση, στρῶμα, μαξελλάρια, προσκέφαλον, μαγουλάκι, μαξελλαρομάνα, κλεϊρι, πάπλωμα, χράμι, ἀνδρομίδα, κιλίμι, καρπέτα, τσοῦλι, μακάτι, μεντέρι, βελέντζα, σελτές, χαλί, σκλαβίνα. Κουρτίνα, μπερντές, κουνουπιέρα, μανάσσα.

Ῥήματα καὶ ὀνόματα ὑφαντικῆς, πλεκτικῆς καὶ ῥαπτικῆς. Κεντῶ, ξηλόνω, τρυπόνω (ἐνεργητ.) ξόμπλι ξομπλιάζω, πλουμὶ πλουμίζω, καπλαδίζω, ξεκαπλαδίζω, καπλάδισμα, ῥέλιασμα ῥελιάζω, στρήφω, ξεστρήφω, παραλῶ, κλώθω, ξεκλώθω, ξεζαρόνω, ξεφτίζω, ξέφτισμα, τσιτόνω, σοῦφρα ξεσουφρόνω, σουφρόνω, σοῦρα σουρόνω, φοῦσκα φουσκόνω, τσαλάκωμα τσαλακόνω, μαργέλλι μαργελλόνω, καρίκωμα καρικόνω, μπάλλωμα μπαλλόνω, μαντάρισμα μανταρίζω, νεροτρίβω, πατῶ σκουτιά, ἀργάζω, διασίδι, διάζομαι, πέρνω ἔξαμο (=μέτρον ἐνδυμάτων ἐπὶ τοῦ σώματος).

[1] Ἴδε σελ. 113.

[12] Ἡ λέξις αὕτη οὐδὲν ἔχουσα κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα τὸ δύσφημον εὑρίσκεται εἰς πλεῖστα τῶν Ἀθηναϊκῶν προικοσυμφώνων. Ὅρα Δ. Γ. Καμπούρογλου Μνημεῖα τῆς ἱστ. τῶν Ἀθηναίων Τ. Γ' σελ. 46, 48, 55, 56, 57, 66 καὶ ἑπόμενα.

Digitized by Google

Σκουλὶ νήματος, κλωστή, ὀτρά, σπάγος, πόκος, ποκάρι, τουλούπα, κλώστης, καροῦλι, περαστῆρι, ἀνέμη, μασοῦρι, κουβάρι, κουβαρίστρα, ροδάνι, ἀργαλειὸς καὶ μποῦφα, σαίτα, σφονδύλι, ρόκα, ἀλακάτη, ἀπείλιχτρος, ἀδράκτι, τυλιγάδι, τυλικτάρι, φάδι, στημόνι, χνοῦδι, οὔγια, κενάρι, ξύφασι, σιμοῦσα, κάτι (τόσα κάτια=δίπλες). Βελόνα, σακκορράφα, σουβλί.

Εἴδη ῥαψίματος, καββαλλορίκι, πατητή, γαζί, ᾿πισωβελονιά, κουφοβελονιά, τρύπωμα, τρυπογάζι.

Παραλείπομεν τὰ ξενικὰ ὀνόματα τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἱερέων, τὰ τῶν χρωμάτων καὶ ἄλλων, καὶ σημειοῦμεν τὰ ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων καὶ ἐνδυμάτων ἐξευτελιστικά, κουρέλι, πατσαβούρα, πανιστής, κωλόπανο, πανί, χάρβαλο, ἀποφόρι, σάββανο καὶ μύζαρο, καλίκι (ἐπὶ ὑποδημάτων).

Ἡ ἀνάγνωσις καὶ μόνη τῶν ὀλίγων ἐκ τῶν πολλῶν ἀνωτέρω ὀνομάτων, ὧν εὐάριθμα εἶνε τὰ Ἑλληνικά, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐτυμολογία καὶ ἡ περιγραφὴ τῶν δηλουμένων ἀπαιτεῖ συγγραφὴν ὁλόκληρον, καταδεικνύει σαφέστατα τὴν ἐπίδρασιν τῶν κατακτητῶν Φράγκων, Ἐνετῶν, Τούρκων ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ ξένου ἐμπορίου τῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀποικιῶν Ἐνετῶν, Φλωρεντινῶν, Γενοβέζων, Ἀμαλφιτανῶν καὶ ἄλλων δυτικῶν λαῶν, περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν ὁποίων παραπέμπομεν εἰς τὰ ἔξοχα συγγράμματα τοῦ W. Heyd, Le colonie commerciali degli Italiani in Oriente nel medio evo, καὶ Histoire du commerce du Levant au moyen âge, γερμανιστὶ καὶ γαλλιστὶ ἐκδοθείσης, εἰς τὰς ἀπείρους περαπομπὰς τῶν ὁποίων οὐδὲν Ἑλληνικὸν εὑρίσκομεν βιβλίον ἀναγραφόμενον !

[Ἕπεται τὸ τέλος.] ΑΝΤ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΤΟ ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

(*Κερκυραϊκὴ παράδοσις*).

Μὲ τὰ πανιὰ μαρμαρένια, τὰ κατάρτια, τὸ σκάφο κι᾿ ὅλα τὰ ξάρτια, στὴν ἄκρη τοῦ πελάου, κάτω ἀπὸ τὸ περήφανο βουνὸ τοῦ Παντοκράτορα, ἀντικρὺ τοῦ παληοῦ μοναστηριοῦ τῆς Παλαιοκαστρίτσας, στὸ φύσημα τοῦ γλυκοῦ πονέντε, στέκεται σὰν στοιχειὸ ἀραγμένο κι᾿ ἀκίνητο τὸ μαρμαρωμένο καράβι ποῦ τὸ γνωρίζουν ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι στοὺς Κορφούς.

* *
*

Ἄσπρο, ὁλόασπρο κι᾿ ἀκίνητο μὲ τὴ λευκή του μορφὴ βλέπει χωρὶς συναίσθησι αἰώνια κι᾿ ἀδιάκοπα τὰ χρόνια ποῦ περνοῦν σιμά του, σὰν τ᾿ ἀφρισμένα κύματα ποῦ μαυροπρασινίζουν γύρω του.

Τὰ μαρμαρωμένα καὶ κάτασπρα πανιά του μὲ περιφρόνησι δέχονται τὸν λυσσασμένο ἄνεμο ποῦ τὰ φυσάει μὲ μάνητα κ᾿ ἐκδίκησι, ἐνῷ τ᾿ ἀσάλευτο σκάφο του μὲ γέλιο καὶ ἀπάθεια διώχνει ἀπὸ τὸν κόρφο του τὰ θαλασσοφουσκωμένα κύματα. Γενιὰ-γενιὰ ποῦ περνάει ἀπὸ τὸν πολύπαθο δρόμο τῆς ζωῆς, πάντα τὸ βλέπει ἀπήραχτο καὶ αἰώνιο· μονάχα τὸ φοβερὸ κῦμα στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, τ᾿ ἀνεμόβροχο καὶ ἡ κατάρα τοῦ ἐχάραξαν σιγά, σιγὰ στὸν ὕπνο του βαθυὲς καὶ αἰώνιες ρυτίδες.

Τ᾿ ἀνθοστολισμένα χωριὰ ποῦ εἶνε ἀντίκρυ του κάθε αὐγὴ μὲς τὸ φανέρωμα τοῦ ἥλιου, ἀνάμεσα στὴν καταχνιὰ καὶ κοντὰ στ᾿ ἀστέρι τῆς νύχτας μὲ χτυπόκαρδο ἀντικρύζουν τὸ στοιχειωμένο καράβι ποῦ μὲ τὰ πανιὰ ἀπλωμένα καὶ μὲ βία φαίνεται νὰ ζυγώνῃ ὁλοένα τὴ στεριά.

Ἡ ἱστορία τοῦ στοιχειωμένου καραβιοῦ εἶνε πολυαδιήγητη καὶ τρομερή. Μᾶς θυμίζει χρόνια βαρυὰ καὶ δυστυχισμένα· ὅποιος τὴν ἀκούσῃ δὲν θὰ φρίξῃ τόσο ἀπὸ τὴ διήγησι, ὅσο ἀπὸ τὴν ἐνθύμησι.

* *
*

Τὸν χειμῶνα ὅταν τὰ γνέφια ζυγώνουν τὴ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς γελᾷ μὲ τ᾿ ἀστραπόβροντα, ἐνῷ ὁ ἀγέρας μὲ μάνητα θέλει ν᾿ ἁρπάξῃ ἀπὸ τὰ θεμέλια τὰ καλύβια τοῦ χωριοῦ, καθεὶς πατέρας μὲ τὰ παιδούλια του καὶ μὲ τ᾿ ἀγγόνια του κάθεται ὁλόγυρα ἀπὸ τὴ φωτιὰ ξαπλοπόδι, κ᾿ ἐκεῖ καλόκαρδος καὶ μὲ γονιοῦ χάρι ἀρχίζει καὶ λέει ἀτέλειωταις ἱστορίαις ποῦ φέρνουν χαρὰ ἢ λύπη εἰς ὅλους τῆς συντροφιᾶς, ἐνῷ κάπου, κάπου λυγερὴ χωριατοποῦλα μὲ μαῦρα μάτια καὶ ῥοδοκόκκινη κερνάει μὲ χάρι σὲ καθαρὸ ποτῆρι σὰν τὴ καρδιά της γλυκὸ καὶ ἀθάνατο κρασί.

Ἡ ἱστορία τοῦ στοιχειωμένου καραβιοῦ πολλαῖς φοραῖς ἀκούστηκε σταῖς καλύβαις τῶν χωριῶν καὶ σὰν πετούμενο πέταξε στὰ βουνά, στοὺς κάμπους ἀφίνοντας πάντοτε πικρὰ ἐνθύμησι.

Τ᾿ ἀγγόνια ποῦ τὴν ἄκουσαν ἀπὸ τὸν πάππο τὴν λέγουν στὰ παιδιά τους κ᾿ ἔτσι ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ὁ χρόνος τὴν σώζει ὡς σήμερα πιστὰ καὶ αἰώνια.

* *
*

Ὁ βοσκὸς ποῦ παίζει μὲ πάθο τὴν ποθητὴ καὶ γλυκόφωνη φλογέρα του στὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ καὶ τὸν παθητικὸ ἦχο της μὲ χάρι καὶ ἁρμονία ἁρπάζει τὸ γλυκὸ ἀέρι τῆς αὐγῆς καὶ τῆς νύχτας μαζὺ μὲ τὰ βελάσματα τῶν κοπαδιῶν ποῦ κάτω στὸ χλοερὸ κάμπο βόσκουν χαρούμενα καὶ τρισευτυχισμένος βλέπει μὲ περηφάνια τὸ βιό του καὶ τὴ δόξα του, ὅταν τύχῃ κι᾿ ἀντικρύσουν τὰ μελαγχολικὰ ἀπὸ τὴ μοναξιὰ μάτια του τὸ στοιχειωμένο καράβι, μὲ μιᾶς ἀλλάζει καρδιὰ καὶ λογικό· ἡ φλογέρα βγάζει τρεμουλιαστοὺς καὶ ἀδύνατους ἤχους καὶ ἡ κακὴ ἐνθύμησι μπλέκει τὸν νοῦ του, γιατὶ περνοῦν ἀπ᾿ αὐτὸ χρόνια κακὰ καὶ δυστυχισμένα.

Ὁ δουλευτὴς ποῦ μὲ θάρρος κι᾿ ἀκαρτέρησι δουλεύει ἄκοπα τὸν ἀδούλευτο κάμπο του καὶ μὲ ὁλόχαραις ἰδέαις σπρώχνει τὰ ζῶα του εἰς τὴ δουλειά, ὅταν ὁ νοῦς κι᾿ αὐτοῦ σμίξῃ εἰς ταῖς ἰδέαις του τὸ μαρμαρωμένο καράβι μὲ μιᾶς σκοτίζεται, τὸ χέρι του τὸ ζευγάρι δὲν ξουσιάζει πλειά, γιατὶ τὸ λογικό του τρέχει μὲ χρόνια παλαιά, βαμμένα μὲ αἷμα καὶ δουλεία, μὲ χρόνια δυστυχισμένα.

Ἡ λυγερὴ καὶ ξανθομαλλοῦσα κόρη μὲ τὸ χαρούμενο καὶ ροδαλὸ πρόσωπό της, μὲ τὰ μαῦρα κ᾿ ἐκφραστικὰ μάτια, ποῦ καῖνε καρδιαὶς εἰς τὸ χωριό, ὅταν κι᾿ αὐτὴ ἡ Ναράϊδα ἀντικρύσῃ τ᾿ ἀκίνητο καράβι ἀπὸ τὸ παρθενικὸ παραθῦρι της, ποῦ κάθεται καὶ γνέθει μὲ χάρι, θαλασσόχρωμα πανιὰ τότες ἀπὸ τὰ χέρια της φεύγει ἡ δουλειά, τὸ γνέμα της μπλέκεται καὶ σὰν ἀναίσθητη στέκει καὶ τὸ παρατηρεῖ, ἐνῷ στὸ λογικό της ριζοβολεῖ σιγὰ καὶ ἀγάλια μία ἀπόκρυφη λύπη ποῦ τὴν αἰσθάνεται ὅλο τὸ σῶμα της.

* *
*

Δὲν ἔχουν περάσῃ πολλὰ χρόνια ποῦ καὶ ἡ πολυπόφερτοι Κορφοί, τὸ ξακουσμένο τοῦτο νησὶ ἦτανε μὲ τὰ σίδηρα τῆς σκλαβιᾶς δεμένο καὶ δουλεμένο στοὺς ξένους καὶ σ᾿ ὀλίγους ἀφεντάδες, καθὼς ὁ Μωριᾶς, ἡ

Digitized by Google

Ρούμελη καὶ ὅλοι οἱ τόποι ποῦ κραζόντανε μὲ τὸ δοξασμένο ὄνομα Ἑλλάς.

Ἦτανε χρόνια στὸν τόπον μας ποῦ οἱ ἄνθρωποι ἦσαν δοῦλοι σὰν ζῶα, ποῦ τὰ δυστυχισμένα χωριά μας ἐδουλεύανε νύχτα-μέρα σὰν σκυλιὰ γιὰ λίγους ποῦ ἐρημώνανε ἄσπλαχνα τὰ πλούτια τοῦ νησιοῦ μας. Τὸν τόπον ποῦ ἐγεννήθηκε, ποῦ ἐδούλευσε, ποῦ ἔχασε τὰ νειάτα του κ' ἐπότισε σταλαματιά, σταλαματιὰ μὲ ταὶς ἡμέραις τῆς ζωῆς του ὁ χωρικός μας τότε δὲν ἐξουσίαζε....

Καὶ καλὰ δὲν ἔφθανε τὸ κακὸ ποῦ εἶχαν οἱ δυστυχισμένοι χωρικοί μας ἀπὸ ταὶς ἐξουσίαις τοῦ τόπου μας, ἀλλὰ καὶ ξένοι ὀχθροὶ κάθε λίγο ἐρημώνανε τ' ἀνθοστολισμένα καὶ πλούσια χωριά μας. Τότες ταὶς περισσότεραις δυστυχιαὶς καὶ ἐρήμωσαις ἔπαθαν τὰ πολύπαθα χωριὰ τοῦ Ὄρους [1] ποῦ ἦτανε κοντὰ στὰ παράλια τῆς Ἀλβανιτιᾶς κι' ἀντικρὺ ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸ πέλαγος.

Σ' ὅλαις αὐταὶς ταὶς δυστυχίαις καὶ λύπαις, ὁ χωρικός μας τότες ὡς σύντροφο, παρηγοριὰ κ' ἐλπίδα του εἶχε τὴ θρησκεία του κι' αὐτὴ ἐπίστευε καὶ ποθοῦσε στὴ καρδιά του, ἐνῶ μέσα στὴ χώρα ἄπιστα καὶ γιὰ διασκέδασι τὴν καταπατοῦσαν. Οἱ παπάδες ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἦτανε οἱ δασκάλοι ἀπὸ τὰ γράμματα καὶ ἀπὸ τὴ θρησκεία. Ἡ προσευχαὶς καὶ οἱ ψαλμοὶ ἦτανε ἡ ἀληθινή σοφία τους· ἡ ἅγιες εἰκόνες ἡ παρηγοριά, ἡ ἐλπίδα τους καὶ τὰ ἐρημοκλήσια τὰ καταφύγια τῆς καρδιᾶς των.

* *
*

Εἰς τὰ χρυσὰ μάτια τῆς Δύσης, ἀντικρὺ ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸ καὶ μαῦρο πέλαγο, κοντὰ σ' ἀκρογιάλι ποῦ γλυκοπαίζει ἢ μὲ λύσσα βράζει τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας, εἰς ἕνα βράχον δροσολουσμένον ποῦ ἔχει δεξιά, ζερβιὰ ἀνθοστολισμένους κάμπους καὶ περιβόλια, ἦτανε καὶ εἶνε στηλωμένο καὶ ὁλομόναχο τὸ ξακουσμένο στὸν τόπον μας μοναστῆρι τῆς Παληοκαστρίτσης.

Στὸ καιρὸ τῆς δυστυχιᾶς, τῆς φτώχιας, τῆς κλεψιᾶς καὶ τῆς ἀθεοφοβίας τὸ ἅγιο τοῦτο μοναστῆρι ἦτανε γιὰ τὰ δυστυχισμένα καὶ πολύπαθα χωριὰ τοῦ τόπου μας διαμάντι σὲ σκοτάδι, ἀστροφεγγιὰ σὲ μαυρίλα, ἦτανε τὸ πολύπαθο ἡ παρηγοριὰ κ' ἐλπίδα τῶν δυστυχισμένων. Μὰ κι' αὐτὸ μ' ὅλη τὴν ἱερὰ δύναμι ποῦ εἶχε δὲν 'μπόρεσε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὰ πάθια αὐτοῦ τοῦ καιροῦ. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς φόρους ποῦ πλήρωσε σταὶς ἀρχαίς, φόρο δουλικὸ καὶ βαρὺ ἐπλήρωνε σ' ὀλίγους ἐχθροὺς ποῦ κάθε μέρα ἐλήστευαν ἄκοπα τὸ ἐρημικὸ καὶ ἅγιο τοῦτο μοναστῆρι. Ληστάδες τῆς Ἀλβανιτιᾶς καὶ κλέφτες θαλασσινοὶ Ἀλγερίνοι ἥσυχα δὲν τ' ἄφιναν. Εἶχε ἔλθῃ ἐποχὴ ποῦ εἶχαν μείνῃ σ' αὐτὸ ὀλίγοι καλογέροι μὲ τὸν ἅγιο ἡγούμενο, ποῦ ἔτρωγαν γιὰ φαγὶ ξερὸ καὶ μαῦρο ψωμὶ σὰν τὴν ἄγρια θάλασσα ποῦ κάθε μέρα ἀντικρύζανε μὲ χτυποκάρδι καὶ τρομάρα.

* *
*

Μία Κυριακή, εὐλογημένη μέρα, πουρνό, πουρνὸ ποῦ ἀκόμη ἡ καταχνιὰ ἔγλυφε τὴ θάλασσα καὶ ἡ φύσις ὅλη ἄρχισε νὰ στολίζεται γιὰ νὰ φανερωθῇ μ' ὅλα τὰ κάλλη της στὸ φῶς τοῦ ἥλιου, ποῦ τὰ πουλιὰ μὲ δροσολουσμένα φτερὰ ἔβγαιναν χαρούμενα ἀπ' ταὶς φωλιαὶς των γιὰ ν' ἀρχίσουν τ' ἀτέλειωτα τραγούδια τους καὶ ἡ γλυκόφωναις καμπάναις τοῦ μοναστηριοῦ ἐσήμαιναν τὸν πρωϊνὸ ὄρθρο, μέσα στὴν καταχνιά, στὰ θαλασσοφουσκωμένα κύματα, στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο ἐφαινόντανε νὰ ἔρχεται μὲ βία καὶ μὲ τὰ πανιὰ ἁπλωμένα καὶ τὰ κατάρτια γυρτὰ ἀπὸ τὴν δύναμι τῶν πανιῶν ἕνα μαῦρο καράβι σὰν κόλασι. Ὁ ἥλιος τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἄρχισε νὰ φαίνεται ἀπὸ ταὶς ῥάχαις τοῦ βουνοῦ, καὶ μὲ μιᾶς σὰν θεῖος φύλακας τῆς καρδιᾶς τῶν ἀνθρώπωνε φλογισμένος καὶ αἰσθαντικὸς ἔρριξε ταὶς χρυσαὶς ἀχτίδαις του στὴ θάλασσα, στὸ σκάφο καὶ στὰ ἀεροφουσκωμένα πανιὰ τοῦ καραβιοῦ, ποῦ μὲ λύσσα, σὰν μαχαῖρι ἔκοβε τὸ κῦμα. Ὁ ἅγιος ἡγούμενος μὲ τὸ μαῦρο καὶ σταυρωμένο ράσο του, μὲ τὴ γλυκειὰ καὶ πολύπαθη μορφή του ἦτανε ἐκείνη τὴ στιγμὴ στὴν ἐκκλησία καὶ μὲ λίγους καλογέρους ἔψαλλε τὸν πρωϊνὸ ὄρθρο κ' εὐχαριστοῦσε τὸ Θεὸ γιὰ τὴ μεγάλη χάρι του.

Τὴν ἅγια αὐτὴ στιγμὴ ποῦ ἡ καρδιὰ τοῦ καθενὸς ἦτανε ἀνυψωμένη 'κεῖ στὸν ἀθάνατο καὶ οὐράνιο κόσμο, ἕνας ἀπὸ τοὺς καλογέρους ἐμπῆκε τρομαγμένος καὶ χλωμὸς σὰν θειαροκέρι στὴν ἐκκλησία...

— Πάτερ ἡγούμενε! ἕνα καράβι σὰν ἀλγγερίνικο ζυγώνει ὁλοένα τὴν στεριά μας.

Ὅλοι στὰ λόγια του τρόμαξαν καὶ μὲ μιᾶς ἐγονάτισαν σηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανό. Ἤξεραν τί θὰ ἐπάθαιναν οἱ πολύπαθοι κ' ἐτρόμαξαν.

Ὁ ἅγιος ἡγούμενος δὲν εἶπε λόγο, μονάχα μία ματιὰ ἔδωκε στὸν ἐσταυρωμένο Χριστὸ καὶ τὰ χείλια ἐψυθυρίσανε «βοήθα Χριστέ μου», ὕστερα πέρνοντας τὸ θυμιατὸ καὶ τὸ σταυρὸ ἀπὸ τὴν ἅγια τράπεζα κατέβηκε τὰ σκαλιὰ μὲ θεία εὐλάβεια, σὰν οὐράνιος δικαστής.

Ὅλοι σιωπηλοὶ τὸν ἀκλουθήσανε...

Ὕστερα ἀπὸ λίγα βήματα ἀντίκρυσαν τὴν θάλασσα καὶ μὲ τρομαγμένα μάτια εἴδανε νὰ τρέχῃ σὰν ῥούφουλας καὶ ἀνεμοζάλη στὰ θαλασσοφουσκωμένα κύματα τὸ μαῦρο σὰν κόλασι καράβι.

Ὅλους ἔπιασε θανατικὴ σιωπή.

Μονάχα τὸ φλοίσβισμα τῆς θάλασσας καὶ ὁ χτύπος ἀπὸ τὰ κύματα ἀκουόντανε.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ ἅγιος ἡγούμενος μὲ δακρυσμένα ἀπὸ τὸ παράπονο μάτια καὶ μὲ πρόσωπο φωτεινὸ ἀπὸ τὴν πίστι καὶ τὴν πεποίθησι ἐφίλησε μὲ τ' ἀγγελικὰ χείλια του τὸ εἰκόνισμα τοῦ ἐσταυρωμένου καὶ ὕστερα κρατῶντας αὐτὸ τὸ ἔδωκε καὶ τὸ ἐφίλησαν ὅλοι...

Ὡστόσο τὸ καράβι ὁλοένα ἐζύγωνε καὶ οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἦτανε μέσα ξάστερα ἐφαινόντανε. Ἄγριοι, ἄγριοι καὶ λυσσασμένοι ἐκύταξαν μὲ διαβολικὸ πόθο τὸ μοναστῆρι. Ὁ ἡγούμενος ὅλα ἔβλεπε μὲ χτυποκάρδο. Τὸ μαχαῖρι καὶ τὴν φωτιὰ τὴν ἄκουγε στὸν κόρφο του...

Ἐσήκωσε τὰ δακρυσμένα μάτια του στὸ γαλανὸν οὐρανό, καὶ ἐκεῖ στὴ δροσερὴ χλόγη γονατιστὸς καὶ μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι ἐδεήθηκε. Ὕστερα μὲ θεία πεποίθησι ἄνοιξε τὰ χείλια καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἅγια στιγμὴ ἐψυθυρίσανε· «Θεέ μου, ἂν αὐτὸ τὸ καράβι ἔρχεται γιὰ καλὸ καλῶς νάλθῃ, ἂν γιὰ κακὸ μάρμαρο ἐκεῖ νὰ μείνῃ».

Δὲν ἐτελείωσε ἀκόμη ὁ εὐλογημένος τὴ δέησί του ποῦ μὲ μιᾶς ὁ οὐρανὸς σὰν νὰ ἔχυνε ὁλόγυρα οὐράνιαις καὶ θεῖαις λάμψαις ἐφώτισε τὸ βράχο τοῦ μοναστηριοῦ. Ἀνάμεσα στὸ χάος ἐφάνηκε ἕνα ἀγγελικὸ πρόσωπο νὰ κρατεῖ σταυρὸ στὸ χέρι.

Στὴ θεία αὐτὴν λάμψι ὅλοι σὰν τυφλοὶ ἀπὸ τὴν θαμποῦρα ἔμειναν· τοὺς ἐφάνηκε ὅτι εὑρισκότανε εἰς ἄλλο κόσμο.

Τὸ μυστήριο αὐτὸ λίγο ἐβάσταξε.

Ἡ θάλασσα ἀκόμη μὲ λύσσα ἔβραζε τὸ κῦμα καὶ τὸ μαῦρο καράβι δὲν ἐφαινόντανε πλειὰ νὰ ζυγώνῃ τὴ στεριά. Μονάχα ἐκεῖ κοντὰ στ' ἀκρογιάλι ἔμενε αραγμένο ἕνα μαρμαρωμένο καράβι, μὲ τὰ κατάρτια, τὸ σκάφο κι' ὅλα τὰ ξάρτια γιὰ αἰωνία καὶ πικρὰ ἐνθύμησι στὰ πολυπόφερτα χωριὰ τοῦ Ὄρους.

ΗΛΙΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

[1] Ἐπαρχία πρὸς Β.

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Καὶ μία θεατρικὴ ἐπιτυχία—τέλος πάντων!

Ὑπὸ πολὺ εὐτυχῆ ἀστέρα πρέπει νὰ ἐγεννήθη ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ κ. Ἠλ. Καπετανάκη. Πρῶτον ὅτι ηὐτύχησε νὰ διερμηνευθῇ ὑπὸ τοῦ Παντοπούλου, δεύτερον ὅτι ἐδόθη μετὰ σειρὰν πρωτοφανῆ ἀποτυχιῶν, τρίτον ὅτι ἔτυχεν ἔργον νέου, πρώτην φορὰν προβάλλοντος ὡς συγγραφέως, τέταρτον—αὐτὸ ὑποθέτομεν ὅτι εἶνε τὸ σπουδαιότερον,—ὅτι ἔτυχε τὸ ἐξυπνότερον, τὸ καλλίτερον ὅλων τῶν δοθέντων κατὰ τὴν ἐφετεινὴν περίοδον. Ὁ κόσμος ἀπὸ τῆς πρώτης ἑσπέρας κατενθουσιάσθη, ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἑσπέρας κατέκλυσε τὸ θέατρον, πατεῖς με πατῶ σε, ἐγέλασεν, ἐχειροκρότησε καὶ μετὰ τοῦ καθημερινοῦ τύπου ἀπεθέωσε τὸν νέον κωμειδυλλιογράφον. Ἀριστούργημα! Ἔξοχον! Θαυμάσιον!...

Ἀλλ' ἂν ἔχῃ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς τοιαύτης λαϊκῆς ἐπιτυχίας, ἂν ἦτο τὸ καλλίτερον τῷ ὄντι τῆς ἐφετεινῆς παραγωγῆς, ὡς φιλολογικὸν ἔργον ὅμως ὁ Γενικὸς Γραμματεύς, ὡς κωμῳδία δηλαδὴ ἠθῶν, δέν μας φαίνεται μεγάλης ἀξίας. Ἔχει τὴν αὐτὴν κυρίαν ἰδέαν μετὰ τῆς Ἀλεπούς, τῆς βραβευμένης κωμῳδίας τοῦ κ. Ζάννου, μετὰ τῆς ὁποίας καὶ εἰς ἄλλα τινὰ σημεῖα τῆς ἐκτελέσεως συμπίπτει. Ἔπειτα οἱ τύποι καὶ οἱ χαρακτῆρες τοὺς ὁποίους παρουσιάζει εἶνε σχεδὸν ὅλοι ψευδεῖς, αὐθαίρετοι· τοὐλάχιστον ὁ Γενικὸς Γραμματεύς, ὁ ἄξεστος φουστανελλᾶς ἐπαρχιώτης ὁ ἐρχόμενος ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἀνώτατος ὑπάλληλος καὶ μεταβαλλόμενος εἰς λεπτεπίλεπτον ἀριστοκράτην, εἶνε μᾶλλον ὄνειρον ἢ πραγματικότης. Ἐκτὸς τούτου ἔχει ὑπόθεσιν τετριμμένην, εἰς ἄκρον ἀπίθανον, ἄνευ πλοκῆς δυναμένης νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἄνευ σκηνικῆς οἰκονομίας. Ἀλλὰ πρέπει νὰ εἴμεθα δίκαιοι· ἡ κωμῳδία ἔχει μερικὰς χαρακτηριστικὰς σκηνάς, ὡραίας καὶ πρωτοτύπους καὶ εἶνε κατεσπαρμένη μὲ εὐφυολογήματα ἐπίκαιρα, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶνε ἐπιτυχέστατα. Ὁ κ. Καπετανάκης εἶνε ἄξιος πολλῆς ἐνθαρρύνσεως ὡς παρέχων τὴν ἐλπίδα νὰ γράψῃ εἰς τὸ μέλλον καὶ τελειότερα ἔργα.

Τὸ ρεῦμα τῆς ἀποτυχίας τὸ ἀκατάσχετον παρέσυρε καὶ αὐτὸν τὸν κ. Κορομηλᾶν. Ἡ Ἀγάπη τῆς Λουλούκας, τὸ τελευταῖόν του κωμειδύλλιον, διδαχθὲν τὸ παρελθὸν Σάββατον ὑπὸ τοῦ θιάσου Ταβουλάρη, ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ζωηρότατα. Εἴτε διότι δὲν ἐπαίχθη καλά, εἴτε διότι εἶχε πολλὰ θεολογικὰ πράγματα μέσα, εἴτε διότι ἡ μουσική του ἦτο τετριμμένη, εἴτε διότι ἔχει ἀντιπαθείας καὶ ἀπαντᾷ ἀντίδρασιν ὁ κ. Κορομηλᾶς κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἔργων του, εἴτε διότι αὐτὸ ἔτυχε κατώτερον τῶν μέχρι τοῦδε τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως—δὲν ἠξεύρομεν διατί, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς εἶνε ὅτι ἡ Ἀγάπη τῆς Λουλούκας ἀπέτυχε, δὲν ἤρεσεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ εἰς τοὺς πολλούς, σχεδὸν διόλου.

Ὡς ἔργον οὔτε εἰς ἡμᾶς ἤρεσε πολὺ-πολὺ ἡ Ἀγάπη τῆς Λουλούκας. Εἶνε φάρσα ὄχι νόστιμη, μὲ πλοκὴν δαιδαλώδη, μὲ χαρακτῆρας παραδόξους, μὲ ὑπόθεσιν ἰδιόρρυθμον, ἀπιθανωτάτην, ἀνεκδιήγητον, φορτωμένην ἀπὸ εὐφυολογίας, αἱ περισσότεραι τῶν ὁποίων εἶνε βεβιασμέναι ἢ κοιναί. Εἶνε ὅμως γεγραμμένη μὲ τὴν συνήθη σκηνικὴν τέχνην τοῦ κ. Κορομηλᾶ, τοῦ μόνου ἐκ τῶν δραματικῶν μας συγγραφέων γνώστου τελείου τῆς σκηνῆς καὶ ἱκανοῦ νὰ παρουσιάσῃ καὶ τὰ τερατωδέστερα πράγματα ὑπὸ τύπον τεχνικῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο, ὑπὸ ἄλλας συνθήκας, νομίζομεν ὅτι καὶ ἡ Ἀγάπη τῆς Λουλούκας ἐδύνατο ἴσως νὰ ἐπιτύχῃ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ὑπὸ τοῦ κ. Νορντάου ἐξεδόθη ἐν Βερολίνῳ δίτομον σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον *Ἐκφύλισις* (Entartung) διὰ τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεύς, ἀκολουθῶν τὰς θεωρίας τοῦ Λομπρόζου, Μορὲλ καὶ λοιπῶν, προσπαθεῖ νἀποδείξῃ ὅτι ὅλοι οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς εἶνε ἔκφυλοι, ἂν ὄχι ἐντελῶς παράφρονες, ἀλλὰ ῥέποντες πρὸς τὴν παραφροσύνην. Τὸ συμπέρασμα τοῦ κ. Νορντάου ἔχει αὐτολεξεὶ ὡς ἑξῆς: «Ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἐδίστασε νὰ καταρρίψῃ τὴν Πίστιν, τὴν πολὺ τῆς Τέχνης ὠφελιμωτέραν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· δὲν θὰ διστάσῃ λοιπὸν νὰ πατάξῃ καὶ τὴν Τέχνην, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θέλει πεισθῇ ὅτι ἡ Τέχνη κατήντησε μία ἀδυναμία, μία νόσος τῆς ἀνθρωπότητος». Τὸ ἔργον τοῦ κ. Νορντάου, μεγίστην ἐμποιῆσαν ἐντύπωσιν, εἶνε διῃρημένον εἰς πέντε μέρη. Τὸ πρῶτον ἐπιγράφεται Fin de siècle καὶ ἐξετάζει τὴν παρὰ τῷ κοινῷ ὑποδοχὴν τῶν σημερινῶν συγγραφέων καὶ ἀποτελεῖ τὴν αἰτιολογίαν τῆς νόσου. Τὰ τρία ἄλλα μέρη ἐπιγραφόμενα *Μυστικισμός*, *Ἐγωτισμὸς* καὶ *Ρεαλισμός*, πραγματεύονται κυρίως περὶ τῶν ἐκφύλων συγγραφέων, τὸ δὲ τελευταῖον *Εἰκοστὸς Αἰὼν* εἶνε ἡ πρόγνωσις καὶ ἡ θεραπεία τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς ἐκφυλίσεως.

— Ἀπεβίωσε κατ' αὐτὰς ὁ Βύρζαβ, αὐστριακὸς φιλόλογος διακριθεὶς ἐπὶ ἐκτάκτῳ φιλοπονίᾳ, ὁ μόνος συγγραφεὺς τοῦ ἑξηκοντατόμου *Λεξικοῦ τῆς Αὐστριακῆς Αὐτοκρατορίας*, διὰ τὸ ὁποῖον εἰργάσθη τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη καὶ τοῦ ὁποίου ὅταν ἐξεδόθησαν οἱ τελευταῖοι τόμοι, οἱ πρῶτοι εἶχον παλαιωθῇ. Εἰς τὸ τέλος τοῦ τελευταίου ὁ Βύρζαβ ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Δόξα τῷ Θεῷ τὸ ἔργον συνετελέσθη. Μόνος ἐγὼ ἔγραψα τοὺς ἑξήκοντα τόμους καὶ αἱ χεῖρές μου κατάκοποι ἐκ τῆς ἐργασίας ἀναπαύονται νῦν».

— Ὁ ἐν Βερολίνῳ γνωστότατος καθηγητὴς τῆς Θεολογίας Ἀδόλφος Χάρναχ ἐξέδοτο τὸν Α' τόμον τῆς Ἱστορίας τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς Φιλολογίας μέχρι τοῦ Εὐσεβίου.

— Ὁ γερμανὸς καθηγητὴς Κάπες ἐκδίδει προσεχῶς *Ἀριστοτελικὸν Λεξικόν*, ἐν ᾧ θὰ ἑρμηνεύωνται ὅλοι οἱ φιλοσοφικοὶ ὅροι οἱ ἀπαντῶντες εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους.

— Ἐν Λονδίνῳ ἐτελεύτησεν ὁ Μύλλερ Στρῶβιγκ, κριτικὸς ἔξοχος καὶ ἰδιόρρυθμος, προσπαθήσας νὰ κλονήσῃ τὴν πρὸς τὸν ἱστορικὸν Θουκυδίδην πίστιν διὰ τῶν περιφήμων αὐτοῦ *Θουκυδιδείων Συζητήσεων*. Ἐκ τῶν καλλίστων αὐτοῦ συγγραμμάτων θεωρεῖται ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ Ἀριστοφάνους.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΦΕΣΙΟΥ[1]

ΜΕΡΟΣ Β' ΕΙΔΙΚΟΝ

Κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς προηγηθέντας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνες ἐν γένει εἰπεῖν ἐφόρουν ἢ βράκας, κυρίως οἱ τῶν νήσων καί τινες τῶν παραλίων πόλεων τοῦ Μωρέα καὶ τῆς Ῥούμελης, ἢ φουστανέλλας, τινὲς δὲ τῶν προυχόντων ἐφόρουν καὶ ἀντεριά, ἢ καβάδια, ἢ καὶ τζουμπέδες λεγόμενα, ὅπερ ἐθεωρεῖτο εὔνοια παραχωρουμένη εἰς ὡρισμένα ἄτομα ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐνδυμασία, ἢ ὡς ὠνομάσθη τότε κατὰ τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ ***φράγκικα***, ἢ τὰ ***στενά***, ἐν Τήνῳ ***παρλᾶτα*** (τά), καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ***κουρτσοβράκια***, ἦτο σπανία· ταύτην ἔφερον οἱ οἰκοῦντες τὰς πρωτευούσας τῶν Ἰονίων νήσων πολῖται· ἤρχισε δὲ γενικευομένη μετὰ τὸ 1821 καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Καίτοι δὲ ἡ ἐνδυμασία τῶν Ἑλλήνων ἦτο δύο διαφόρων εἰδῶν, τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἦτο ὅμοιον, ἦτο τὸ κόκκινο ***φέσι***, οὗτινος τὸ κράτος μετὰ τοῦ τῆς φουστανέλλας καὶ τῶν βρακίων περιορίζεται σήμερον, προωρισμένον νὰ ἐκλίπῃ ἀνεπιστρεπτεί. Πλὴν τοῦ φεσίου ἐν ταῖς νήσοις ἐφορεῖτο καὶ ἡ ***μπερέττα***, (Σχ. Α), εἶδος κωνοειδοῦς μακροῦ μαλλίνου ἢ βαμβακίνου καὶ σπανίως μεταξωτοῦ σκούφου, χρώματος κοκκίνου καὶ λευκοῦ, εἰσαχθέντος εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Εἰς τὸν Μωρέαν ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ προύχοντες μετὰ τῶν ἀντεριῶν ἐφόρουν ἐπὶ κεφαλῆς καμηλαύχιον ὡς οἱ ἱερεῖς[13].

Α

Δύσκολον εἶνε νὰ ὁρίσῃ τις τὸν χρόνον τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ φεσίου εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας· ὑποθέτομεν ὅτι δὲν εἶνε ἀρχαιότερον τῶν ἀρχῶν τῆς 17 ἑκατοντ. διότι πρὸ ταύτης αἱ εἰκόνες τῶν ἐνδυμασιῶν τῶν Τούρκων καὶ Ἑλλήνων δὲν φέρουσι φέσιον. Εὗρε δὲ εἰσαχθὲν διὰ τοῦ ἐμπορίου ὅμοια περίπου καλύμματα κεφαλῆς ἐν χρήσει εἰς μὲν τοὺς Ἕλληνας τὴν μπερέτταν, ἣν ἀντικατέστησεν, εἰς δὲ τοὺς Τούρκους τὰ πολυποίκιλα καὶ πολυσχήμονα καλπάκια, καὶ σαρίκια καὶ καβούκια, ἅτινα ἔφερον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεώς των εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἀπεικόνισε πρῶτος ὁ Nicolas de Nicolay ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Les navigations, peregrinations et voyages, faicts en la Turquie κτλ. 1576[14].

Κατὰ τὴν ὁμόφωνον γνώμην τῶν γεωγράφων καὶ τῶν ἱστορικῶν, ἰδίως τῶν περὶ ἐμπορίου γραψάντων, τὸ φέσιον ἐξῆλθε τὸ πρῶτον ἐκ τῆς βιομηχανικῆς πόλεως Φέζ, πρωτευούσης τοῦ Μαρόκου, ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ ὄνομα[15]. Φαίνεται δ' ὅτι κατόπιν ἡ βιομηχανία τῶν φεσίων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς λοιπὰς αὐτόθι χώρας τῆς βορείου Ἀφρικῆς Ἀλγερίαν, Τύνιδα καὶ Τριπολίτιδα, τὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα Βερβερία ἢ Μπαρμπαριὰ γνωστάς. Γνωστὸν δὲ εἶνε ὅτι ἀρίστης ποιότητος φέσια ἐθεωροῦντο τὰ Μπαρμπαρέζικα, τὰ καὶ Τουνέζικα λεγόμενα.

Ἡ ἐτυμολογία αὕτη τοῦ φεσίου δὲν εἶνε ἀπίθανος, διότι πολλὰ ὑφάσματα φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἀρχικῶς κατεσκευάσθησαν, ὡς «δαμάσκο» ἐκ τῆς Δαμασκοῦ, «μουσσελίνα» ἐκ τῆς Μοσσοὺλ πόλεως τῆς Μεσοποταμίας, «μαροκινὰ» δέρματα ἐκ τοῦ Μαρόκου ἐξ οὗ τὸ πρῶτον διεδόθησαν, «καφατιανά», εἶδος μανδηλίων πολυτίμων ἐκ τῆς πόλεως Καφᾶς (ὁ), νῦν καλουμένης Θεοδοσίας τῆς Κριμαίας. Τοιοῦτον ὄνομα εἶνε καὶ ἡ παρ' ἡμῖν «καλαμάτα» ἐπὶ μεταξωτῶν μανδηλίων, κατασκευαζομένων ἐν Καλάμαις, καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος τὸ ἐμπόριον τῶν φεσίων ἀπετέλει ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων κλάδων τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῶν Ἑλλήνων. Γράφει ὁ Felix Beaujour[16] ὅτι διὰ πλοίων Τουνεζικῶν ἐκομίζοντο εἰς τοὺς λιμένας Μεθώνης καὶ Κορώνης, ἐντεῦθεν δὲ διὰ τοῦ ἐμπορίου μετεφέροντο εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τοῦ Μωρέα καὶ τῆς Ῥούμελης. Ἕνεκα δὲ τῆς μεγάλης καταναλώσεως τοῦ ἐμπορεύματος τούτου εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχον ἱδρυθῆ φεσοποιεῖα καὶ εἰς τὴν Γένοβαν, καὶ εἰς τὸ Λιβόρνον καὶ εἰς τὴν Βενετίαν, καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲ τῆς Ἑλλάδος ἱδρύθησαν καὶ ἐν Ἀθήναις.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ φεσίου εἶνε τὸ κόκκινον χρῶμα. Φέσια λευκὰ ὀλίγα ἐφέροντο ἐν τῷ ἐμπορίῳ, ἰδίως μικροῦ μεγέθους πρὸς χρῆσιν τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐκάλυπτον αὐτὰ διὰ μανδηλίων καὶ ἄλλων περιβλημάτων, ἢ καὶ διὰ κεντημάτων.

Ἕτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ φεσίου εἶνε ἡ ***φούντα***. Ἡ λέξις εἶνε καταγωγῆς ξενικῆς· κατὰ Μαυροφρύδην παράγεται ἐκ τῆς λατινικῆς funda, σημαινούσης σφενδόνην. Ἴσως ἐν ἀρχῇ οὕτω ἐκλήθησαν κοσμήματα ἐκ λωρίδων ὑφάσματος ἐχουσῶν τὸ μέσον πλατύ, ὡς ἡ σφενδόνη, ὧν αἱ ἄκραι ἑνούμεναι ἐρράπτοντο καὶ προσεκολλῶντο εἰς τὰς πα-

1 Τέλος. Ἴδε σ. 141.

13 Ὅρα ἐν Μουσείῳ ἱστορ. ἑταιρείας εἰκόνα Ι. Παπαδιαμαντοπούλου.—Οἱ ἡγεμόνες Ἕλληνες Μολδοβλαχίας ἐφόρουν ἀντεριὰ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς καλπάκιον. Ὅρα εἰκόνας τούτων ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ.

14 Ὅρα τὰς εἰκόνας τῶν τουρκικῶν ἐνδυμασιῶν τοῦ Nicolay καὶ ἐν τοῖς πίναξι τοῦ Coronelli «Archipelago».—Εἰκόνας τουρκικῶν ἐνδυμασιῶν ἔχουσιν ὁ Choiseul Gouffier, Voyage de la Grèce.—Deux années à Constantinople et en Morée (1825-1826) ὑπὸ C. D.

15 Οἱ Ἀλβανοὶ τὸ φέσι ὀνομάζουσι «φέστε»

16 Tableau du commerce de la Grèce 1800 Τόμ. Β' σελ. 117.

Digitized by Google

ρυφάς τῶν ἐνδυμάτων ὡς κόσμημα· οὕτω δὲ ἀπετέλει ἑκάστη εἶδος σφενδόνης. Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ζ΄ λόγου Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου γράφει ἐξηγῶν τὴν λέξιν φασκώλια «ταινιώδη βαλάντια, ἐξ ὑφασμάτων λινέων, ἃ καὶ τοῖς βραχίοσιν, ἔσθ' ὅτε καὶ ταῖς ζώναις περιειλίσσουσι καὶ δὴ καλοῦσιν ὡς βαρβαρικώτερον **φοῦνδας**» [17].

Ἡ φοῦντα εἶνε διαφόρων μεγεθῶν· κατασκευάζεται δ' ἐκ μετάξης στρηφτῆς ἢ ἐξ ἀστρήφου χρώματος κυανοῦ βαθέος, ἢ ἀνοικτοῦ, ἢ καὶ μαύρου ἐνίοτε. Ἡ ἐκ στρηφτῆς μετάξης ἔχει συνήθως ὅλας τὰς κλωστὰς ἰσομήκεις, καὶ ἢ κρέμαται ἐκ τοῦ φεσίου ἐν εἴδει κώνου ἢ ἁπλοῦται ἀκτινηδὸν περὶ τὴν κορυφὴν αὐτοῦ. Εἰς τὰ φέσια τῶν γυναικῶν, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τῶν ἀνδρῶν, ἡ φοῦντα δὲν εἶνε ἀμέσως προσκεκολλημένη εἰς τὸν ὀμφαλὸν τοῦ φεσίου, ἀλλὰ εἰς πλέγμα χονδρὸν καὶ μακρὸν μὲ κόμβους μεγάλους, χρυσόπλεκτον ἢ μή, φθάνον μέχρι τῶν ὤμων τῆς γυναικός· εἰς τὸ ἄκρον δὲ τούτου προσηρτημένη ἡ φοῦντα κρέμαται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ στήθους, φθάνουσα μέχρι τῆς ζώνης. Ἡ τοιαύτη φοῦντα μετὰ τοῦ χρυσοῦ πλέγματος καλεῖται **παπάζι** καὶ **κουμπί**. Πολλαχοῦ δέ, ἰδίως εἰς τὰ μικρὰ φέσια τῶν γυναικῶν τὰ σκουφοειδῆ, τὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στραβὰ φερόμενα, **παπάζι** καλεῖται τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ φεσίου στρογγύλον κέντημα ἐκ χρυσῶν σειρητίων. Τὰ τοιαῦτα φέσια, ἅτινα κυρίως ἔφερον αἱ γυναῖκες τῆς Σμύρνης, τῶν Κυκλάδων, τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων μερῶν, πολλάκις περιέβαλλον καὶ μὲ λεπτὰ ἀραχνοειδῆ μανδήλια, ἢ μπόλιας ἢ χρυσόμπολιας, ὁλόκληρα ἢ μόνον τὸν γῦρον, ὅτε τὸ φέσιον φαινόμενον πρὸς τὰ ἄνω μετὰ παπαζίου ἢ μὴ ἔφερε φοῦνταν ἐκ μετάξης στρηφτῆς, ἢ ἐκ κλωστῶν χρυσῶν. Ἐν Ἠπείρῳ τὰ φέσια τῶν γυναικῶν ἐκοσμοῦντο καὶ ὁλόκληρα ἐνίοτε διὰ χρυσῶν ποικιλμάτων. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Ἀθήναις.

Ἐν Ἀθήναις αἱ γυναῖκες πρὸ τοῦ 1821 ἐφόρουν τὸ φέσι μετὰ **καψαλίου**, ἦτο δὲ τοῦτο λωρὶς βελούδου, ἢ ἄλλου μεταξωτοῦ διακέντητος ἐκ χρυσοῦ, μαργαριταρίων καὶ ἄλλων πολυτίμων λίθων, ἣν περνῶσαι ὑπὸ τὴν σιαγόνα προσέδενον ἑκατέρωθεν τοῦ φεσίου πρὸς τοὺς κροτάφους.

Ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς ἱστορικῆς ἑταιρείας εὑρίσκονται 60 προικοσύμφωνα Ἀθηναϊκὰ συνταχθέντα ἐνώπιον νοταρίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1749 ἕως 1774, ἅτινα ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀντώνιος Μομφερράτος ἐν τοῖς Μνημείοις τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων τοῦ Δ. Γ. Καμπούρογλου (Τόμ. 3 σ. 19—117). Ἐν αὐτοῖς μεταξὺ τῶν προικώων ἐνδυμάτων, ἅτινα ἀναγράφονται σημειοῦνται καὶ φέσια γαμβροῦ καὶ νύμφης καὶ μπερέττες, μὲ τὴν προσθήκην εἰς μὲν τὸ φέσια «φέσι τζεντιστό, διατζεντιστό, χρυσό, ρικαμάδο, σκέτο, σαντέ, ἄσπρο, μαργαριταρένιο, μπαρμπαρέσικο», εἰς δὲ τὰς μπερέττας μόνον τὸ «μεταξωτή». Τὰ ἐπίθετα ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ φέσια τῶν γυναικῶν ἐποικίλλοντο διὰ διαφόρων κοσμημάτων, καὶ ὅτι αἱ μπερέτται ἦσαν καὶ μεταξωταί [18].

Ἕτερον παράρτημα τοῦ φεσίου, ἀλλ' οὐχὶ παρ' ὅλων φερόμενον ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, σήμερον δὲ σπανιώτατα, ἦτο ἡ **σερβέττα**, ἀποτελουμένη ἐκ μανδηλίου μεταξωτοῦ ἢ μὴ δενομένου περὶ τὸ φέσιον καὶ περὶ τὴν κεφαλὴν ἐν εἴδει φασκιᾶς. Ἦτο δὲ διαφόρου χρωματισμοῦ πλὴν πρασίνου, διότι τὸ χρῶμα τοῦτο ἔφερον τὰ σαρίκια καὶ αἱ σερβέτται τῶν Τούρκων ἱερωμένων. Τὸ ὄνομα σερβέττα ἔχει ξενικὴν τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ salvietta καὶ τοῦ γαλλικοῦ serviette σημαίνοντος τὸ χειρόμακτρον (τὸ ἑλληνιστὶ προσόψι, τὴν πετσέττα, πεσκίρι τουρκ.). Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ σερβέττα λέγεται **κασμαστί**, ἰδίως ἡ περὶ τὸ καμηλαύχιον τῶν ἱερέων, ἐν Φολεγάνδρῳ **σκασπαστὶ** (τὸ) [19].

Περὶ τῶν διαφόρων τρόπων τοῦ φέρειν τὴν σερβέτταν θέλομεν διαλάβει παρακατιόντες.

Ἐπίσης ἓν τῶν παραρτημάτων τοῦ φεσίου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων εἶνε τὸ περιρραπτόμενον ἐσωτερικῶς κόκκινον ὑπένδυμα ἐκ βαμβακεροῦ πανίου, πρὸς προφύλαξιν τοῦ φεσίου ἀπὸ τοῦ ἱδρῶτος τῆς κεφαλῆς, τὸ ὁποῖον καλεῖται **'σωπάνι**, **'σώνδυμα** ἢ **κελεπόσι** καὶ **κελεμπάς**, λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα τὸν κεφαλόδεσμον. Οἱ φέροντες μικρὰ φέσια ἐλαφρὰ δὲν μεταχειρίζονται τὸ κελεπόσι· ἀλλά τινες ἰδίως ἐν Ἀλβανίᾳ φοροῦσιν ὑπὸ τὸ μικρὸν φέσιον καὶ μικρὸν λευκὸν σκοῦφον ἐκ διμίτου πανίου, ὃν καλοῦσι **τερλίκι**, λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα «**ἱδρωτήν**».

Ἐρχόμενοι ἤδη εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν σχημάτων τῶν φεσίων, ἅτινα ἔφερον αἱ διάφοροι τάξεις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας εἴς τε τὸν Μωρέαν καὶ τὴν Ῥούμελην καὶ τὰς νήσους κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα, ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν κυρίως τὴν πινακοθήκην τῶν ἀγωνιστῶν τὴν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας, προσθέτως δὲ ἄλλας εἰκόνας ἐν βιβλίοις τῶν χρόνων τούτων. Γενικωτέρα τις περιγραφὴ τῶν σχημάτων τῶν φεσίων, καὶ τοῦ τρόπου τοῦ φέρειν τοῦτο κατὰ τόπους, ἤθελεν ἀπαιτήσει μακροτέραν περιγραφὴν καὶ πολυπληθεῖς εἰκόνας καὶ ἐργασίαν, ἥτις δὲν εἶνε τόσον εὔκολος ὡς ἐκ πρώτης σκέψεως φαίνεται. Ἴσως τοιοῦτόν τι ἔργον θὰ γραφῇ μίαν ἡμέραν ὅταν ἀρχίσωσι καὶ παρ' ἡμῖν ἐκδιδόμεναι μονογραφίαι εἰκονογραφημέναι τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πηγαὶ τοιαύτης εἰδικῆς ἐργασίας καὶ μελέτης τῆς ἐνδυμασίας τῶν Ἑλλήνων.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ σχῆμα τοῦ φεσίου ἦτο περίπου πανταχοῦ ὅμοιον, μικρόν, ἡμισφαιρικὸν μὲ κοντὴν ἄστρηφον φοῦνταν, φερόμενον εἴτε ἁπλοῦν, εἴτε μὲ σερβέτταν, εἴτε μετὰ σαρικίου· ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εὐθὺς κατόπιν, ὅτε ἀπέ-

[17] Μαυροφρύδου, Ἐκλογὴ Μνημείων τῆς νεωτέρ. Ἑλλην. γλώσσης. σ. 542. Δουγκαγκίου, Λεξικὸν τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ ἐν λ.

[18] Τὸ ὀνοματολόγιον τῶν διαφόρων προικώων κινητῶν εἰς τὰ προικοσύμφωνα ταῦτα ἢ προικοπαραδόσεις, ὡς ὠνομάζοντο τότε, εἶνε λίαν περίεργον καὶ ἄξιον ἑρμηνείας, διότι πολλὰ τῶν ὀνομάτων ἐξέλιπον.

[19] Ζαφειρ. Δ. Γαβαλᾶ, Ἡ νῆσος Φολέγανδρος, σ. 26. Βυζαντίου, Κωνσταντινούπολις.

Digitized by Google

κτησαν οἱ Ἕλληνες καὶ περὶ τὸ ἐνδύεσθαι ἔτι ἐλευθερίαν, ἣν δὲν εἶχον πρότερον, μετεβλήθη τὸ σχῆμα. Ἐφόρουν δὲ τότε τριῶν μεγεθῶν φέσια· τὸ μικρὸν ἀρχικὸν ἡμισφαιροειδές, τὸ μέγα κυλινδρικόν, τὸ φερόμενον ἢ ὄρθιον καὶ ἀτσάκιστον ἐντελῶς, ἢ τσακισμένον πρὸς τὰ ὄπισθεν ἢ πρὸς τὰ ἀριστερά, καὶ τὸ μέσου μεγέθους, φερόμενον ἀτσάκιστον.

Τὸ μικρὸν φέσιον ἢ φεσάκι κοινότερον, τὸ μόλις καλύπτον τὴν κεφαλήν, μὴ κατερχόμενον μέχρι τῶν ὤτων μετὰ μικρᾶς ἀστρήφου φούντας, ἐφηρμόζετο καθ' ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· ἐφέρετο δὲ κλῖνον ἢ πρὸς τὸ μέτωπον ἢ πρὸς τὰ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς, ἁπλοῦν ἢ μὲ σερβέτταν δύο ἢ πλειοτέρων γύρων (Σχῆμα Β')· τὸ φέσιον τοῦτο ἔφερον οἱ ἁρματωλοί. Ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς ἱστορικῆς Ἑταιρείας πολλοὶ τῶν ἁρματωλῶν καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν εἰκονίζονται φέροντες φέσιον οὐχὶ τὸ κατὰ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ τῶν μετὰ τὸν ἀγῶνα χρόνων· ἐνῷ τὰ αὐτὰ πρόσωπα εἰκονισθέντα ὑπὸ φιλελλήνων, διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος, ἐν ταῖς ἐκδοθείσαις ἱστορικαῖς αὐτῶν ἀναμνήσεσι, φέρουσι τὸ ἀρχικὸν φέσιον [20]. Μὲ τὸ τοιοῦτον φέσιον ἔφερόν τινες καὶ σερβέτταν ἐν εἴδει μεγάλου σαρικίου κατὰ τὸν τουρκικὸν τρόπον μὲ μικρὰν ἀκίνητον φούνταν (Σχῆμα Γ')· ἄλλοι ἀντὶ φούντας ἄφινον τὸ ἓν τῶν κροσσωτῶν ἄκρων τοῦ σαρικίου νὰ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ στήθους (Σχῆμα Δ'). Οἱ Σουλιῶ-

Β

Γ

ται δὲ καὶ ἄλλοι ὀρεσίβιοι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος εἶχον σαρίκιον μακρὸν ποικίλου χρωματισμοῦ, ὅπερ τυλίσσοντες περὶ τὸ φέσιον ἔφερον εἶτα περὶ τὸ γένυ, ῥίπτοντες πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων [21].

Καὶ οἱ φέροντες δ' ἔτι μπερέτταν οἵαν ἐν σχήματι Α', μετεχειρίζοντο σερβέτταν [22].

[20] Τοιαῦται εἶνε αἱ εἰκόνες τοῦ Γερο-Κολοκοτρώνη ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Mährlen, Gesch. Griechenl. von der Ankunft König Ott's, τοῦ Voutier, Memoires sur la guerre actuelle des Grecs 1823, σελ. 264, τοῦ Charles Krazeisen, Portraits des Grecs et des Philhellenes les plus célébres, dessinés d'après nature. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ εἶνε φυσικώτεραι καὶ παλαιότεραι κατὰ τὸν ἱματισμὸν αἱ εἰκόνες τοῦ Νικηταρᾶ, Κουντουριώτου, Νικοδήμου, Ζαΐμη ἢ αἱ ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς ἑταιρίας. Ὅρα καὶ A. Müller, Erinnerungen aus Griech. vom Jahr 1822, ἔνθα εἰκὼν Μιαούλη.

[21] Deux années à Const. et en Morée. 1825-26 pa. C. D. σελ. 182. J. Bartholdy, Voyage en Grèce 1803 καὶ 1804 Τόμ. Β', σ. 70.

[22] Ὅρα ἐν Μουσείῳ ἀρχικὴν εἰκόνα Κανάρη. Καὶ ἐν Bartholdy Τ. Α', σ. 37.

Τὸ μικρὸν φέσιον ἐν Ὕδρᾳ οἱ ναυτικοὶ ἔφερον ὀλίγον τι βαθύτερον (Σχῆμ. Ε'), ἔτι δὲ βαθύτερον ἐν Πελοποννήσῳ, ἰδίως οἱ γέροντες (Σχ. Ϛ').

Τὸ ὑψηλὸν δὲ κυλινδρικὸν φέσιον ἔφερον οἱ φοροῦντες ἀντεριά, οἵτινες συνήθως εἰς τὰς νήσους δὲν ἦσαν στρατιωτικοί, οὐδὲ ναυτικοί, ἀλλ' οὐδ' ἔμποροι, οὐδὲ χειρώνακτες, ἀλλὰ πρόκριτοι, μετερχόμενοι ἐξουσίαν πολιτικήν, ἢ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δι-

Δ

Ε

δασκάλου. Ἡ φούντα τοῦ φεσίου τούτου, ἰδίως εἰς τοὺς Ὑδραίους, δὲν ἐκρέματο, ἀλλ' ἀκτινοειδῶς ἐκάλυπτεν ὅλην τὴν κορυφὴν αὐτοῦ. Ἐφορεῖτο δὲ τὸ τοιοῦτον φέσιον ἐντελῶς κάθετον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οὐδόλως κλῖνον πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ τὰ ἀριστερά· ἵνα δὲ μὴ τσακίζεται ἐκ τοῦ βάρους περιενδύετο ἔσω διὰ χονδροῦ χαρτονίου (Σχ. Ζ').

Ἕτερον εἶδος ὑψηλοῦ φεσίου ἦτο τὸ μετὰ φούντας ὀλίγον μακροτέρας τοῦ ὕψους αὐτοῦ φερόμενον

Ϛ

Ζ

μετὰ κλίσεως πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ τὰ δεξιά, (Σχ. Η') ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ μεταξωτῆς μαύρης σερβέττας (Σχ. Θ'). Τοῦ δευτέρου τούτου εἴδους φέσια ἔφερον

Η

Θ

μετὰ μικρᾶς φούνδας οἱ προύχοντες τῶν Σπετσῶν

Digitized by Google

καὶ Ὕδρας μετὰ τὸν ἀγῶνα (Σχῆμα Ι΄). Ὑψηλὸν ἐπίσης φέσιον ὀλίγον στενὸν πρὸς τὰ ἄνω, ἔνθα καὶ ἐτσακίζετο μετὰ μακρᾶς φούνδας, **τούνεξι** λεγόμενον ἐφόρουν οἱ πρόκριτοι τοῦ Μωρέα (Σχῆμα ΙΑ΄). Εἰς τὰς παραλίας πόλεις οἱ ναυτικοὶ ἔφερον προσέτι, ὡς ἐν Γαλαξειδίῳ, ὑψηλὸν φέσιον τσακιζόμε-

Ι

ΙΑ

νον μέχρι τῆς κεφαλῆς μετὰ πλατείας σερβέττας, τῆς ὁποίας ἡ μία ἄκρα ἐκάλυπτε τὸν αὐχένα (Σχ. ΙΒ΄).

Μεταξὺ τῶν δύο περιγραφέντων μεγεθῶν φεσίων ὑπῆρχε μέσον τι σχῆμα μετὰ ἀναλόγου μακρᾶς φούντας φερόμενον μετὰ σερβέττας κλῖνον πρὸς τὰ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς (Σχῆμα ΙΓ΄) καθὼς καὶ τὸ μι-

ΙΒ

ΙΓ

κρὸν κυλινδρικὸν τὸ ἄνευ σερβέττας (Σχ. ΙΔ΄), τὸ ὁποῖον ἐφόρουν ἐνίοτε καὶ κατὰ τρόπον **τουμπουρλὶ** λεγόμενον, συνιστάμενον εἰς τὸν σχηματισμὸν αὔλακος εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ καὶ περὶ τὸν ὀμφαλὸν διὰ πιέσεως.

ΙΔ

Μετὰ τὸν ἀγῶνα δὲ εἰς Ὕδραν, Σπέτσας, Κρανίδι, καὶ Γαλαξεῖδι, Σάμον, καὶ Ψαρά, καθιερώθη ἀδιακρίτως εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις ἓν εἶδος φεσίου μέσου μεγέθους μετὰ μικρᾶς κωνοειδοῦς φούντας ἐκ στρηφτῆς μετάξης, τσακιζόμενον κατὰ τὸ ἥμισυ πρὸς τὰ ὄπισθεν. Ἐν Σμύρνῃ δὲ καὶ ἄλλαις χώραις τσακίζουσι τοῦτο περὶ τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερά, τὴν μεγάλην δὲ στρηφτὴν φούνταν ρίπτουσι κατὰ τὸ ἥμισυ ἐπὶ τοῦ φεσίου, ἀφίνοντες τὸ ἕτερον ἥμισυ κρεμάμενον.

Εἰς τὸν Μωρέαν καὶ τὴν Ῥούμελην σήμερον τὸ φέσιον φέρουσι τσακισμένον πρὸς τὰ δεξιά, ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω μετὰ μεγάλης φούντας ῥιπτομένης ἐπὶ τῶν ὤμων.

Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς περὶ φεσίου. Ἐπιπροσθέτομεν δὲ συμπληρωτικῶς ὅτι οἱ φεσοφόροι δὲν ἐξάγουσι τὸ φέσιον αὐτῶν εἰς τοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν χαιρετισμούς, ἢ εἰς τὰς κατ' οἶκον ἐπισκέψεις, ἀλλὰ χαιρετίζουσι διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς· παλαιότερον δ' ἐχαιρέτιζον φέροντες τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ στήθους. Εἶνε δὲ ὁμολογουμένως δυσχερὲς τὸ χαιρετίζειν εἰς τοὺς φεσοφοροῦντας δι' ἀποκαλύψεως τῆς κεφαλῆς, διότι τὸ φέσιον μαλακὸν ὂν δὲν τοποθετεῖται εὐκόλως καὶ ταχέως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὡς τὰ σκληρὰ καπέλλα, ἔτι δὲ δυσκολώτερον ὅταν εἶνε περιτυλιγμένον καὶ μὲ σερβέτταν. Ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Βασιλέως ὑπὸ τῶν ἐνώπιον αὐτοῦ παρισταμένων φεσοφόρων δι' ἀποκαλύψεως τῆς κεφαλῆς καθιερώθη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος εἰς Ναύπλιον (18 Ἰανουαρίου 1833), ἐξ ἀφορμῆς ὀλίγον κωμικῆς, ἣν ἀφηγούμεθα παραλαμβάνοντες αὐτὴν ἐκ συγχρόνου εὐρωπαίου χρονογράφου.

Γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὄθωνος εἰς τὸν λιμένα Ναυπλίου μέχρι τῆς πανηγυρικῆς αὐτοῦ εἰσόδου εἰς τὴν πόλιν παρῆλθεν ὁλόκληρος ἑβδομάς, ἕνεκα τῶν ἀπαιτουμένων προετοιμασιῶν. Ὄντος δ' ἔτι τοῦ Βασιλέως ἐν τῷ πλοίῳ Μαδαγασκάρῃ ἐζήτησαν πολλαὶ ἐπιτροπαὶ νὰ παρουσιασθῶσιν ὅπως ὑποβάλωσι τοὺς χαιρετισμοὺς αὐτῶν, ἐν ἄλλαις δὲ καὶ ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπή [23]. Ἀλλά τινα τῶν μελῶν ταύτης, τὰ φουστανελλοφοροῦντα δὲν ἤθελον νὰ χαιρετίσωσι τὸν Βασιλέα δι' ἀποκαλύψεως τῆς κεφαλῆς, ἰδίᾳ δὲ ἐπέμενεν ὁ Ἀνδρ. Ζαΐμης, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὸ φέσιον καὶ μετὰ σερβέττας, διατεινόμενος ὅτι οὐδὲ πρὸ τοῦ Σουλτάνου ἐγίνετο τοῦτο. Τὸ γεγονὸς ἐθεωρήθη σπουδαῖον ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας ὅπως δώσῃ ἀφορμὴν εἰς σκέψεις πρὸς κανονισμὸν τοῦ χαιρετισμοῦ τοῦ Βασιλέως, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅπως οἱ Ἐπίτροποι μείνωσιν ἐλεύθεροι νὰ χαιρετίσωσι τὸν Βασιλέα ἢ κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, φέροντες μὲν τὸ φέσιον ἐπὶ κεφαλῆς, ἀλλὰ κύπτοντες πρὸ τοῦ Βασιλέως καὶ φιλοῦντες τοὺς πόδας του κτλ., ἢ κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον ἀποκαλύπτοντες ἁπλῶς τὴν κεφαλήν. Οἱ Ἐπίτροποι παρεδέχθησαν τὸ τελευταῖον· οὕτω δὲ καθιερώθη τοῦ λοιποῦ ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐθιμοταξία· ἔκτοτε δὲ οἱ φέροντες φέσιον ἐξάγουσιν αὐτὸ χαιρετίζοντες τὸν Βασιλέα [24].

Ἔγραφον κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1893.

ΑΝΤ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

[23] Μέλη ταύτης ἦσαν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου ὁ Γ. Κουντουριώτης, Δ. Ὑψηλάντης, Α. Ζαΐμης, Ι. Κωλέτης, Κ. Βότσαρης, Α. Μεταξᾶς καὶ Δ. Πλαπούτας.

[24] I. Mährlen, Geschichte Griech. von der Ankunft König Otto's in Nauplia bis zu seiner Thronbesteigung. 1839.

Digitized by Google

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Δ´

Τὸ ἐκ Πατρῶν ἀτμόπλοιον εἶχε καθυστερήσει, συνέπεσε δὲ ἡ ἄφιξίς του μὲ τὴν ἐκ Κερκύρας περὶ τὴν δείλην. Τὸ Ταχυδρομεῖον, ἔχον τόσους συγχρόνως φακέλλους πρὸς διαλογήν, ἔμενεν ἀπὸ πολλῆς ὥρας κλεισμένον, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν περιμενόντων ἔξω ἐγίνετο ὁλοὲν μεγαλήτερος.

Ἦτο μικρὸς ἰσόγειος οἰκίσκος παρὰ τὴν θάλασσαν, μία πτέρυξ τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ χρησιμεύοντος ὡς Δημαρχία συγχρόνως καὶ Ἀστυνομία, φρουρούμενος ὑπό τινων δενδρυλλίων, τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ ἔφθανον μέχρι τῆς στέγης, μὲ παράθυρα σιδηρόρραβδα, μ' ἕνα φανὸν πετρελαίου κρεμάμενον διὰ σιδηροῦ βραχίονος πρὸ τῆς μεγάλης ἀψιδωτῆς θύρας τοῦ προδόμου. Ἤδη κατήρχετο τὸ σκότος καὶ τὰ οἰκοδομήματα τὰ πέριξ τῆς μεγάλης πλατείας, ἐφ' ἧς ἡ πρόσοψις, ἀνέκυπτον μέσῳ τῶν δένδρων ὡς ὄγκοι μελανοὶ μὲ ὅρια συγκεχυμένα, ἐφ' ὧν ἔλαμπον τῇδε κἀκεῖσε ὀπαὶ φωτειναί. Ἡ θάλασσα ἐξαπέστελλε τὸν θόρυβον τῶν κυμάτων της καὶ ἐφαίνοντο μόλις ἐκεῖθεν οἱ μαῦροι ἱστοὶ τῶν πλοίων, τῶν δεδεμένων ἀσφαλῶς ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, διαγράφοντες τόξα μὲ τὰς ὑψηλάς των ἄκρας ἐκ τοῦ σάλου τοῦ ὑγροῦ αὐτῶν ἐδάφους. Ὁ ἀὴρ ἔπνεε μανιώδης τὰ δὲ πυκνὰ νέφη τὰ ἀλληλοδιωκόμενα ἀνὰ τὸν οὐρανὸν ἐξέσπων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς βροχὴν στιγμιαίαν ἀλλ' ὁρμητικήν, παρασυρομένην ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ τύπτουσαν ὡς διὰ μαστιγίου τὰ πρόσωπα καὶ κροτοῦσαν ἐπὶ τῶν λιθοστρώτων ἢ ἐπὶ τῶν εὐρέων τελμάτων τῆς ὁδοῦ. Οἱ ἄνθρωποι, ἐξ ὅλων τῶν διευθύνσεων ἐρχόμενοι, μὲ κουμβωμένα ἐπανωφόρια καὶ ἀνυψωμένα περιτραχήλια, ἐκράτουν ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς μετὰ κόπου τὰ ἐκφεύγοντα ἀλεξιβρόχια, ἔσπευδον δὲ πατῶντες ὑπεράνω τῶν τελμάτων ἀλλὰ μὴ ἀποφεύγοντες τὴν ἰλὺν καὶ κατέφευγον ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ Ταχυδρομείου. Οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἔμποροι, ὑπάλληλοι ἢ ὑπηρέται ἐμπορικῶν, τρέχοντες ν' ἁρπάξουν μὲ ἀνυπομονησίαν συμφέροντος τὰ γράμματά των ἢ κλητῆρες δημοσίων Καταστημάτων, παραλῆπται τῆς ἐπισήμου ἀλληλογραφίας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν διεκρίνοντο καὶ πολλοὶ ἰδιῶται, περιμένοντες αὐτοὶ μᾶλλον μὲ στοργῆς ἐνδιαφέρον εἰδήσεις παρὰ ποθητῶν. Ὁ μικρὸς πλακόστρωτος πρόδομος, ἐφ' οὗ θὰ ἠνοίγοντο μετ' ὀλίγον αἱ δύο θυρίδες τῆς διανομῆς ἦτο ἤδη κατάμεστος καὶ τὸ εὐρὺ φύλλον τῆς θύρας ἡμίκλειστον ὡς ἀσπὶς κατὰ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἀνέμου. Ὀλίγαι ἀκτῖνες φανῶν ἐρυθρωπαί, ὀλισθαίνουσαι ἔξωθεν, διὰ τοῦ θολοῦ ὑαλώματος τοῦ ἐπιστρέφοντος τὴν θύραν, ἐσχημάτιζον ἐκεῖ μέσα ἓν ἡμίφως ἀμφίβολον. Τοῦ ὑποκώφου θορύβου τῆς λύσσης τῶν στοιχείων, ἀντηχοῦντος μακρόθεν καὶ τοῦ βόμβου τῶν γελώτων καὶ τῶν ὁμιλιῶν ὑπερίσχυεν ὁ κρότος τῶν ταχυδρομικῶν σφραγίδων, καταφερομένων ἀπὸ μέσα μεθ' ὁρμῆς καὶ ταχύτητος· διὰ τῶν ρωγμῶν δὲ τῶν θυρίδων καὶ τῶν θυρῶν ἀνέλαμπεν ἐν τῷ σκότει τὸ ζωηρὸν φῶς, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐτελεῖτο ἡ πυρετώδης ἐργασία τῆς διαλογῆς. Καὶ περιέμενον ἔξω μετ' ἀνυπομονησίας αὐξούσης ὁλοὲν καὶ δυσκόλως καταστελλομένης, δυσηρεστημένοι κάπως διὰ τὴν βραδύτητα καὶ κρούοντες ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν διὰ τῶν ραβδίων ἢ τῶν δακτύλων τὴν θύραν, χωρὶς ὅμως νὰ λαμβάνουν καμμίαν ἀπάντησιν.

Ἦτο ἐκεῖ ὁ σταθμὸς τῆς μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου συγκοινωνίας τῆς μικρᾶς αὐτῆς τριγωνικῆς γῆς, τῆς ἐρριμμένης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου πελάγους. Ἡ ἐπαρχία πρὸς τὴν πρωτεύουσαν, ἡ νῆσος πρὸς τὴν ἤπειρον, ἡ ἀνατολὴ πρὸς τὴν δύσιν, ὁ παλαιὸς κόσμος πρὸς τὸν νέον, συνεδέοντο διὰ τῆς μικρᾶς ἐκείνης θαυματοποιοῦ θυρίδος, ἥτις ἀνοιγμένη μετ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ διαφράγματος φωτεινή, θὰ ἐπλαισίου μίαν κεφαλὴν καὶ δύο χεῖρας διανεμούσας δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ πρὸς τὸ μικρὸν διψαλέον πλῆθος, λόγους γραπτοὺς ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης. Καὶ αἱ μυριόγλωσσοι αὗται φωναί, αἱ ἀντηχοῦσαι εἰς τὰς διανοίας καὶ εἰς τὰ στήθη, θαπέβαινον τὰ σπουδαιότερα κίνητρα, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, ὅλης τῆς δράσεως τῆς μελλούσης καὶ τῆς προόδου. Ἡ ἦχοι τῆς πνευματικῆς συναυλίας τοῦ κόσμου ἀπὸ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κέντρου, ἀπὸ τοῦ παραθαλασσίου οἰκίσκου, ἐξεχύνοντο ἀνὰ τὴν νῆσον πᾶσαν. Ἂν κατεδαφίζετο αἴφνης καὶ ἂν ἀπεκόπτοντο τάόρατα νήματα, τὰ συνδέοντα αὐτὸν μετὰ τῆς καρδίας καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ παγκοσμίου ὀργανισμοῦ, ἀλλοίμονον εἰς τὴν μικρὰν τριγωνικὴν γῆν, τὴν ἐρριμμένην ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου πελάγους!

Ἦσαν γνωστοὶ καὶ φίλοι πρὸς ἀλλήλους οἱ περισσότεροι, ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς μικροὺς τόπους, οἱ περιμένοντες. Καθὼς δὲ τοὺς εἶχε συσφίγξει ἐντὸς τοῦ στενοῦ προδόμου ὁ ἀχρεῖος καιρὸς καὶ παρετείνετο ἡ ἀναμονή, ἤρχισαν νὰ ζητοῦν ψυχαγωγίαν εἰς λόγους, εἰς γέλωτας καὶ εἰς μικρὰς ἀστειότητας. Καὶ ἀπετέθησαν πολλαὶ ὀμβρέλλαι ἀποστάζουσαι παρὰ τὰς γωνίας τῶν θυρῶν καὶ ἐξήχθησαν αἱ καπνοθῆκαι καὶ ἤρχισαν νὰ στρήφωνται σιγάρα, ἀναφθέντα ὅλα, τὸ ἓν διὰ τοῦ ἄλλου, ἐξ ἑνὸς μόνου πυρείου κηρίνου, τὸ ὁποῖον ἔτιψεν εἷς κύριος προγάστωρ μὲ γυαλιά, πολὺ σοβαρὸς καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα. Τὸ κέντρον τῆς συνομιλίας ἦτο εἷς ἐμποροϋπάλληλος, νέος δεκαεπτὰ ἕως δεκαοκτὼ ἐτῶν, παχὺς φοβερά, ἀλλὰ πολὺ εὐκίνητος καὶ ζωηρὸς καὶ λάλος, ἀπὸ τοῦ θυλακίου τοῦ ὁποίου προέκυπτεν αἰωνίως ἡ χαρτοθήκη του πλήρης, φουσκωμένη, καὶ μία μολυβδίς, μὲ μύτην ἄψογον πάντοτε ὀξυτάτην. Εἶχε θάρρος μὲ ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἀπετείνετο πρὸς ὅλους ἐρωτῶν, ἀπαντῶν, ἀστειευόμενος, μὲ σχήματα. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπειδὴ μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἐνηργοῦντο αἱ ἐκλογαί, τὸ θέμα ἦτο ἀπὸ πολλῆς ὥρας κομματικόν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἐλαφρότερον τύπον ἐννοεῖται, ἄνευ πάθους καὶ μὲ γέλωτα ἄφθονον, διότι οἱ μεσημβρινοὶ ὅταν εἶνε

1 Ἴδε σελ. 122.

Digitized by Google

πουθενὰ συνηνωμένοι ἢ θὰ χαριεντίζωνται καὶ θὰ γελοῦν ὡς ἄγγελοι, ἢ θὰ ὑβρίζωνται καὶ θἀλληλοτρώγωνται ὡς θηρία. Ἤρεμος καὶ ἐσκεμμένη συζήτησις ἀνθρώπων λογικῶν εἶνε πρᾶγμα πολὺ σπάνιον ἂν ὄχι ἄγνωστον εἰς τὰ μέρη τὰ φλογιζόμενα ὑπὸ τοῦ ἡλίου.

«Τὴ Δευτέρα τὰ λέμε, τὴ Δευτέρα» ἔλεγεν ὁ παχὺς νέος, ἀπαντῶν εἰς ὑπαινιγμοὺς ἑνὸς λούβη περὶ ἐνεργειῶν παρανόμων «ἢ καλλίτερα, τὴν Κυριακὴ τὰ μεσάνυχτα. Ἔτσι ἀκούσῃς **μποὺμ βάρει κανόνα** καὶ τὸ καμπαναρειὸ τῶν Ἁγίων Πάντων νὰ σημαίνῃ, τότενες νἄρθῃς νά μου πῇς γιὰ ἐπέμβασες καὶ παρανομίες.

— Καὶ ἀδὰ λέω ἐγὼ πῶς δὲν θὰ την πάρετε; Θὰ την πάρετε ὅπως πάντα σας. Νἄχαμε καὶ μεῖς τὴν Ἐξουσία...

— Τὴν εἴχατε, μάτια μου, τὴν εἴχατε καὶ εἴδαμε τί ἐκάματε.

— Πότε;

— Ἐπρόπερσυ, ψυχοῦλά μου.

— Τί γιὰ δέκα μέρες; ὢ ντζόγια!

— Δέκα μῆνες μὲ συμπάθειο.

— Δέκα μῆνες, ἔστω, ποῦ ἔκατσε ὁ Κουμουνδοῦρος στὰ πράμματα!

— Τί με γνοιάζει ἐμένανε, ἂς ἤθελε κάτσῃ. Μήπως τὴν ἡμέρα τς' ἐκλογῆς δὲν εἴχατε τὴν Ἐξουσία.

— Μωρὲ μοῦτρα! Καὶ τί ἤθελες παναπῇ; Νὰ βάλουμε **μπαγιονέτα ἰν κάνα** καὶ νά σας ποῦμε ὀπίσω; Ἔτσι γιαμὰ πέρνουν ἐκλογές;

— Μὰ ντούνκουε, δὲν καταλαβαίνω τί ἠθέλατε! Εἴμαστε, μωρέ, σὰν τὰ μερμήγκια...

— Ναὶ σὰν τὰ μερμήγκια! Βάλε μας καὶ μᾶς τέσσαρα χρόνια στὴν Ἐξουσία καὶ βλέπετε.

— Ἄσε πρῶτα νἄβγῃ ὁ ἥλιος ἀπὸ τὸ Κάστρο!

— Οὔουουου!» ἀνέκραξε μὲ μεγάλην φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν γελώτων κύριός τις ξανθὸς καὶ πολὺ κοντὸς ἐμπορομεσίτης, λαμβάνων πολὺ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ πολιτικά. «Γιὰ τὄνομα τοῦ Θεοῦ ἄστε ἐφτοῦνες τσὴ κουβέντες, γιατὶ δὲν μπορῶ ἄλλο. Τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια, τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια, κοντεύει νὰ κλουβιάνῃ καὶ τὸ κεφάλι μου.

— Πὲς πῶς ἐκλούβιανε, Πανάγο μου» εἶπεν ὑποδάκνων τὸν μύστακα ἀστεῖός τις ἐκ τῶν παρόντων. Ὁ ἐμπορομεσίτης προσεποιήθη ὅτι δὲν ἤκουσεν, ἀλλ' ἡ φόρα του ἀμέσως ἐκόπη καὶ ἐξηκολούθησεν εἰς χαμηλότερον τόνον:

«Ἀλήθεια μὰ τὸ Θεό. Πέστε καὶ τίποτσι ἄλλο νάλεγράρουμε. Δὲν ἐβαρεθήκατε τὰ πολιτικὰ ποῦ τἀκοῦμε ἕνα μῆνα τόρα νύχτα-μέρα;... Τί καιρὸς εἶνε ἐτοῦτος σήμερα; Ἐσύ, Σταθουλόπο, ποῦ πηγαίνεις ὄξω συχνά, πές μας θἄχουμε καλὴ σταφίδα ἐφέτο;»

Ὁ πρὸς ὃν ἀπετάθη, χάριν ἀλλαγῆς δῆθεν ὁμιλίας, ἦτο εἰς βλὰξ περίφημος, μὲ ζῳῶδες ὕφος, ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ Ταχυδρομείου, ἀπὸ πολλῆς ὥρας ἄφωνος καὶ ἀγέλαστος. Ἡ ἀπρόοπτος ἐρώτησις τὸν κατέπληξε, μετ' ὀλίγα δὲ λεπτὰ γενικῆς ἡσυχίας κατώρθωσε νὰ ἐκστομίσῃ ἓν «Δὲν ἠξέρω» λαρυγγῶδες, χασματῶδες, μὲ ψιλὴν βραχνὴν φωνήν. Ἡ ἀπάντησις ἐκίνησε τὸν γέλωτα καὶ ὁ ὅμιλος ἐξέσπασεν εἰς μεγαλόφωνον «οὔρρα!» ἐν ᾧ νέοι τινὲς ἐκ τῶν ζωηροτέρων, ἀφορμὴν ζητοῦντες, ἤρχισαν νὰ συνωστίζωνται, νἀλληλωθῶνται, συγκρουόμενοι δῆθεν κατὰ λάθος καὶ πίπτοντες ἐπὶ τοῦ Σταθουλόπου:

«Ὤ!.. ὤ!... ὤ!...»

Ἐκεῖνος ἐπρόβαλλε τὰς χεῖρας ἑκάστοτε καὶ ἔλεγε:

«Κάτσετε, κάτσετε γιαμά!»

Οἱ ἄλλοι ἐξεκαρδίζοντο ἀπὸ τὰ γέλια. Ἡ εὐθυμία δὲν ἤργησε νὰ κατακτήσῃ τὸν μικρὸν ὅμιλον, συνασπισθέντα ἀμέσως εἰς ἱερὰν συμμαχίαν ἐναντίον τοῦ Σταθουλόπου, ὁ ὁποῖος ἐπλήρονε τὰ ἔξοδα. Τὸ ἐλάχιστόν του κίνημα, πᾶσά του λέξις ἐσχολιάζετο, παρῳδεῖτο καὶ ἐπροκάλει χείμαρρον γελώτων καὶ ἀνακραυγῶν. Ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ προγάστορος ἐκείνου κυρίου τοῦ σοβαροῦ ἰχνογραφεῖτο μειδίαμα διαρκὲς φωτιζόμενον ὑπὸ τοῦ σιγάρου του. Τὰ κομματικὰ ἐλησμονήθησαν, ὥστε δὲν ὑπῆρχε πλέον κίνδυνος νὰ κλουβιάνῃ τὸ κεφάλι τοῦ Πανάγου, ἐπὶ πολλὴν δὲ ὥραν οἱ ὑπάλληλοι μέσα ἀφέθησαν ἥσυχοι νὰ καταφέρουν τὰς ταχυδρομικὰς σφραγῖδας μετὰ ταχύτητος καὶ ὁρμῆς. Ἐκτὸς τοῦ βλακός, ἔμενον σοβαροὶ εἰς μίαν γωνίαν παράμερα καὶ δύο-τρεῖς λόγιοι ἐπαρχιῶται, ἐκ τῶν παλαιῶν, συνομιλοῦντες σιγὰ περὶ τῶν ἔργων των καὶ φιλοφρονούμενοι ἀμοιβαίως, ἀλλὰ πράγματι ὑποβλεπόμενοι καὶ βυσσοδομούμενοι ὡς οἱ ἀσπονδότεροι ἐχθροί. Διότι ἡ μικρόνους φιλοδοξία ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ πολὺ μᾶλλον διὰ τοῦ καταβιβασμοῦ τοῦ ἀντιπάλου ἢ διὰ τῆς ἀνυψώσεως ἑαυτῆς.

Ἐξαίφνης ἠνοίχθη ἡ ἐξώθυρα καὶ εἰσέβαλεν ὁ Τόνης Τοκαδέλος.

Ἡ στιγμὴ ἦτο κατάλληλος δι' ἐνθουσιώδη ὑποδοχήν. Πανταχόθεν ἀντήχησαν τὰ φιλόφρονα **καλῶστον! καλῶστον!**

«Καλ' ἐπίδειξι κάνετε;» ἠρώτησεν ὁ νέος μὲ μειδίαμα, κτυπῶν τὰ βρεγμένα του ὑποδήματα ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου. «Ἄκουα τὰ οὔρρα καὶ δὲν ἤξερα ἀπὸ ποῦ εἶνε.

— Ἀπὸ δῶ εἶνε. Φωνάζουμε ζήτω ὁ Τοκαδέλος» εἶπεν ὁ ἐμπορομεσίτης πλησιάζων καὶ ἐπιθέτων τὴν χεῖρα φιλίως ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ νέου.

— Εὐχαριστῶ, σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ ἀπ' ὄνομά του.

— Βρέχει ὄξω σιὸρ κόντε;» ἠρώτησε μ' ἓν παιδικὸν ἐρωτηματικὸν αὔθαδες ἁπλοϊκός τις λούβης.

— Ἔπαψε μὰ φυσάει. Γαρμπῆς δυνατός.

— Καὶ πῶς; δὲν πέρνεις μὲ τέτοιον καιρὸ τὸ παλτό σου;» εἶπεν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος εἰς τὸν ἴδιον τόνον, ἱκανὸς νὰ φορέσῃ τὸν πολύθυρον αὐτοῦ τρίβωνα καὶ τὸν Ἰούλιον.

«Ἆ, μπᾶ, δὲν κρυόνω. Ξέρεις χόντρο ποῦ ἔχουν ἐτοῦτα τὰ ροῦχα;»

Ὁ αὐθάδης ἄνθρωπος ἔψαυσε διὰ τῶν δακτύλων τὸ σακάκι τοῦ νέου, ἐξερράγη δ' ἀμέσως εἰς ἐπιφωνήματα μεγάλου θαυμασμοῦ:

«Οὐ χόντρο! ναί... πιάσε δῶ, Κωσταντῆ.»

Ἔπιασε καὶ ὁ Κωσταντῆς καὶ μετ' αὐτὸν ὅλοι ὅσοι εὑρίσκοντο πλησίον, ἐπαινοῦντες μιᾷ φωνῇ τὸ ἔνδυμα καὶ ἐρωτῶντες μετ' ἐνδιαφέροντος περὶ τῆς

Digitized by Google

τιμῆς καὶ τοῦ ράπτου. Ἦτο καὶ τοῦτο ἓν εἶδος φιλοφρονήματος, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπηξίωσαν, μάλιστα οἱ παρατυχόντες μηλιανοί, νὰ ἐπιδαψιλεύσουν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ὑποψηφίου.

«Θάργήση ἀκόμα νάνοίξη ;» ἠρώτησε μετ' ὀλίγον ὁ Τόνης, ἐξαγαγὼν τὸ ὡρολόγιόν του, τὸ ὁποῖον ἤστραψεν ὑπὸ τὴν ἀκτῖνα τοῦ φανοῦ.

«Ἤρθανε καὶ τὰ δύο βαπόρα ἀντάμα, γι' αὐτὸ ἀργεῖ» ἔσπευσε νἀποκριθῇ ὁ ἐμπορομεσίτης· ἀλλ' ὁ μικρὸς ἐκεῖνος ἐμπορουπάλληλος ἔκρινε καλλίτερον ἀντὶ ἀπαντήσεως νὰ καταφέρῃ τὸν γρόνθον του κατὰ τῆς θυρίδος. Τί διάβολο κάνουν τόσην ὥρα!.. Τὸ κίνημα του εὗρε μιμητὰς πολλοὺς καὶ μετὰ ζωηρότητος ὁλοὲν ἐπιτεινομένης, ἤρχισαν νὰ κτυποῦν διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὀμβρελλῶν :

«Ἄνοιξε ! ἄνοιξε ! ἄνοιξε ! »

Ἡ ἔσωθεν ἀδιαφορία ἐπηύξανε τὴν μανίαν των. Ἐν μέσῳ βροχῆς γελώτων τὰ κτυπήματα ἐπολυπλασιάζοντο καὶ αἱ φωναὶ ἀντήχουν διάτοροι :

«Ἄνοιξε ! ἄνοιξε ! ἄνοιξε ! »

Ἀλλ' ἀντὶ νάνοίξη ἡ θυρὶς ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐπεφάνη εἰς κλητὴρ ἀστυνομικός, ὁ ὁποῖος βηματίζων ὑπὸ τὸ περίστυλον τῆς Ἀστυνομίας εἶχεν ἀκούσει τὴν ταραχὴν καὶ ἔσπευσε νὰ ἴδῃ τί συμβαίνει. Ἡ ἐμφάνισίς του ἐπροκάλεσε σιγήν :

«Ὀρὲς τί ἐπάθατε ἐφτοῦ μέσα ; » ἠρώτησε μὲ προφορὰν χωρικήν.

«Κλεῖσε τὴν πόρτα καὶ φυσάει, Χριστιανέ μου !» ἀπήντησε ὁ Πανάγος. Ὁ ἐμπορουπάλληλος ἔδωκε τὸ σύνθημα νέας ἀνακραυγῆς :

«Ἔ, ἒ, ἔ, οὐρρααααα ! »

Ὁ κλητήρ, ὁ ὁποῖος εἶδεν ὅτι ἐκινδύνευε νὰ γελοιοποιηθῇ ὑπὸ τῶν μηλιανῶν, ἀλλ' οὔτε ἔβλεπε καὶ κανένα λούδην τοῦ χεριοῦ του νὰ τὸν συλλάβῃ ἐν ἀνάγκῃ ὡς ταραξίαν, ἤνοιξε τοὺς πέντε δακτύλους κατὰ τοῦ εὐθύμου ὁμίλου καὶ ἀπῆλθε χωρὶς νὰ εἴπῃ ἄλλην λέξιν, μὲ ἀπορίαν μᾶλλον παρὰ μὲ θυμόν. Τὸν προέπεμψε καταιγὶς ἀνακραυγῶν. Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἐπανήρχισαν σφοδρότεραι αἱ ἔφοδοι κατὰ τῶν θυρίδων, ἐν ᾧ μεταξὺ τῶν τόσων γρόνθων ἔτρωγεν ἀπὸ κανένα κατὰ λάθος καὶ ὁ Σταθουλόπος. Ἐπὶ τέλους ὁ ἐπιστάτης, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἤρεσαν διόλου αὐταὶ αἱ ἀστειότητες, ἔχασε τὴν ὑπομονήν, ἤνοιξε μίαν θυρίδα μὲ ὁρμὴν θυμοῦ καὶ ἐπρόβαλε τὴν δασότριχα προτομήν του, τὴν κατάλευκον. Ἦτο ἕνας γέρως παράξενος, ὅλῳ φωνές :

«Μπράβο ! μπράβο ! μπράβο !» τῷ ἐφώναξαν.

«Τὸν κακό σας τὸν καιρό, γαϊδούρια ! » ἐκραύγασεν ὁ γέρων. «Νὰ πᾶτε νὰ χτυπᾶτε στὰ σπίτια σας.

— Ὁ Σταθουλόπος τὰ κάνει οὖλα » εἶπε κάποιος.

« Ἔντονε ! Ἔντονε ! ἐφτός, ὁ Σταθουλόπος» ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι ἐν ἀλαλαγμῷ. Ὁ ἐπιστάτης ἐστράφη πρὸς τὸν ὑποδεικνυόμενον καὶ τὸν ἠτένισε μὲ ἀπειλητικὸν βλέμμα, ὡς ἐὰν ἐπίστευσε πράγματι ὅτι ὅλος ἐκεῖνος ὁ θόρυβος ἦτο ἔργον τῶν χειρῶν καὶ τῶν πνευμόνων τοῦ βλακός.

«Ἂν εἶσαι τὸ σκαρὶ τσὴ συφορᾶς !» τῷ εἶπε.

«Καὶ τοῦ λόγου σου κόντρα μου γιαμά :» διεμαρτυρήθη ἐκεῖνος μὲ τὴν βραχνήν του φωνήν. Τὸ ντουέτο αὐτὸ ἐκορύφωσε τὴν ἱλαρότητα.

«Ἔχω κανένα γράμμα, σιὸρ Νικολάκη ; » ἠρώτησε τότε μὲ πολλὴν εὐγένειαν ὁ προγάστωρ κύριος, νομίσας ὅτι ἤρχιζεν ἡ διανομή.

«Δὲν εἶναι ὥρα ἀκόμα !» ἀπήντησεν αὐστηρῶς ὁ Ἐπιστάτης «καὶ νά μας ἀφήσετε νὰ κάμουμε τὴ δουλειά μας. Ἂν ἐβαρεθήκατε κοπιάστε στὸ καλὸ καὶ ἐρχόσαστε αὔριο τὴν αὐγή. Μπᾶ !»

Καὶ ἔκλεισε παταγωδῶς τὴν θυρίδα. Ἡ ἐρυθρὰ λάμψις, ἡ ὁποία ἐξέβαλεν ἐκεῖθεν καὶ ἐφώτισε πρὸς στιγμὴν τὸν μελανὸν ὅμιλον, ἀπεσβέσθη. Οἱ ἄνθρωποι ἀπέμειναν πάλιν σκοτεινοί, ἀλλὰ χωρὶς νὰ χάσουν τὴν φαιδρότητά των καὶ ἡ ἀναμονὴ ἐπανελήφθη ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους τῶν κραυγῶν, τῶν γελώτων, τῶν ἀστειοτήτων. Ἀλλὰ καὶ οὕτως παρετείνετο ὑπὲρ τὸ δέον καὶ μερικοὶ ἤρχισαν νάνυπομονοῦν καὶ νὰ φεύγουν. Τότε εἷς τῶν ταπεινοτάτων θεραπόντων ἐπλησίασε τὸν Τόνην καὶ τῷ εἶπεν :

«Ἂν ἔχῃς δουλειὰ κόπιασε καὶ ἐγὼ πέρνω ὅ,τι ἔχῃς καὶ τὸ φέρνω δελέγκου στὸ ἀρχοντικὸ ἢ στὸ Γραφεῖο, ὅπου μοῦ πῇς.

— Εὐχαριστῶ πολύ, θὰ περιμένω» ἀπήντησεν ὁ Τόνης.

«Ἄστονε ! ἄστονε !» ἐφώναξε τότες ὁ μεσίτης. «Δὲν τονε βλέπεις ποῦ ἦλθε σήμερα ὁ ἴδιος... μὲ τέτοιον καιρό ; Φαινόμενο ἔκτακτο καὶ κάτι σπουδαῖο θὰ περιμένῃ νὰ λάβῃ...

— Ὄχι, καϊμένε, ὁ Λούκας εἶχε δουλειὰ καὶ δὲν εἶχα κανένα ἄλλονε νὰ στείλω. Καὶ ξέρεις, τὰ ἐμπορικὰ γράμματα...

— Καλὲ ἄστα ἐφτοῦνα κόντε μου, καὶ δὲ θά μας περσουαντέρῃς πῶς σὲ γνοιάζῃ τόρα ἐσένανε γιὰ τὰ ἐμπορικὰ γράμματα... Ποιὸς τὸ ξέρει ἀπὸ τί κυρὰ περιμένεις γράμμα...

— Ἀπὸ ποῦ ;

— Ξέρω γώ ; ἀπὸ τὴν Πάτρα.

— Ἀπὸ τὴν Πάτρα ἐγὼ λείπω τώρα ἕνα χρόνο... Σήμερα θά μου ἔγραφε αὐτὴ ἡ κυρά ; !...

— Ἄστα ! Ἄστα !..»

Ἐπὶ τέλους ὁ κρότος τῶν σφραγίδων ἐσίγησεν, ἠνοίχθησαν αἱ θυρίδες καὶ ἤρχισεν ἡ διανομή. Ὁ πρόδομος ἐφωτίσθη. Ὁ συνωστισμὸς καὶ ἡ ταραχὴ μεγάλη, ἀναλόγως τοῦ μικροῦ πλήθους. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εὗρον τὴν ὑπομονὴν νὰ περιμείνουν μίαν ὁλόκληρον ὥραν, τὴν ἔχασαν διὰ πέντε λεπτὰ ἀκόμη. Συνεθλίβοντο παρὰ τὰς θυρίδας εἰς μάζαν συμπαγῆ, ἀνύψουν καὶ ἐξέτειναν τὰς χεῖρας ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν ἄλλων, παρώτρυνον μὲ ποικίλας φωνὰς καὶ περιέργους τόνους :

«Γιάννη, τὰ δικά μου, νὰ ζῇς !

— Δὲν ἔχεις !

— Μὰ γιὰ κύτταξε !

— Δὲν ἔχεις σοῦ εἶπα.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΛΥΤΡΑΣ

Ἐν τῷ συγχρόνῳ τῶν Ἑλλήνων βίῳ ἐλλείπουσι πάντα τὰ στοιχεῖα τὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς καλλιτεχνίας. Αἰτία δὲ τούτου δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ Ἕλληνος ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς παιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς αὐτοῦ. Τὸ ἐν Ἑλλάδι σχολεῖον οὐ μόνον δὲν διαθερμαίνει τὰς ἰδιότητας ἐκείνας, αἵτινες ἀνέκαθεν ἀποτελοῦσι τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς ἰδιοφυίας, τὸ αἴσθημα δηλ. τοῦ καλοῦ καὶ τὸ παρατηρητικόν, ἀλλὰ καὶ τείνει νὰ καταστείλῃ πᾶσαν τῆς φαντασίας κίνησιν, καὶ νὰ καταπνίξῃ πᾶσαν ἰδεώδη τάσιν, ἣν πᾶς τις παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὡς θεῖον δῶρον ἤθελε λάβῃ. Εἶναι δὲ ἀληθῶς θαυμαστόν, ὅτι καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀνεφάνησαν Ἕλληνές τινες καλλιτέχναι, εἰς τοιοῦτο σημεῖον τελειότητος τῆς τέχνης προαχθέντες, ὥστε μετὰ θάρρους νὰ ἁμιλλῶνται πρὸς τοὺς κρατίστους τῶν νεωτέρων χρόνων Εὐρωπαίους ζωγράφους. Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι λίαν ἐνθαρρυντικὸν σημεῖον, περὶ τοῦ μέλλοντος τὰ βέλτιστα προοιωνιζόμενον. Ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἐμορφώθησαν οἱ αἰώνιοι τοῦ καλοῦ νόμοι, δὲν ἀπεσβέσθη μέχρι τοῦ τελευταίου σπινθῆρος τὸ θεῖον πῦρ τῆς καλλιτεχνίας. Ἐλλείπει μόνον ἡ κατάλληλος πνοὴ ἡ μέλλουσα νὰ ἀναρριπίσῃ τὸν σπινθῆρα τοῦτον εἰς νέαν φλόγα δυναμένην νὰ θερμάνῃ καὶ νὰ λαμπρύνῃ ἐκ νέου τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Λύτρας, Γκύζης, Ἰακωβίδης, Ράλλης, Σῶχος κλ. εἶναι ὀνόματα πάντα ταῦτα εὔηχα καὶ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου γνώριμα εἰς τὸν νεώτερον καλλιτεχνικὸν κόσμον. Οἱ πλεῖστοι ὅμως τούτων ἔχουσι κατ' ἀνάγκην ἐκπατρισθῇ, συχνὰ δὲ ἡ δόξα καὶ ἡ περὶ τὴν καλλιτεχνίαν εὐδοκίμησις αὐτῶν προσπίπτει εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ὡς φήμη ξένη καὶ ἀόριστος, ὡς ἠχὼ μακρόθεν ἐρχομένη.

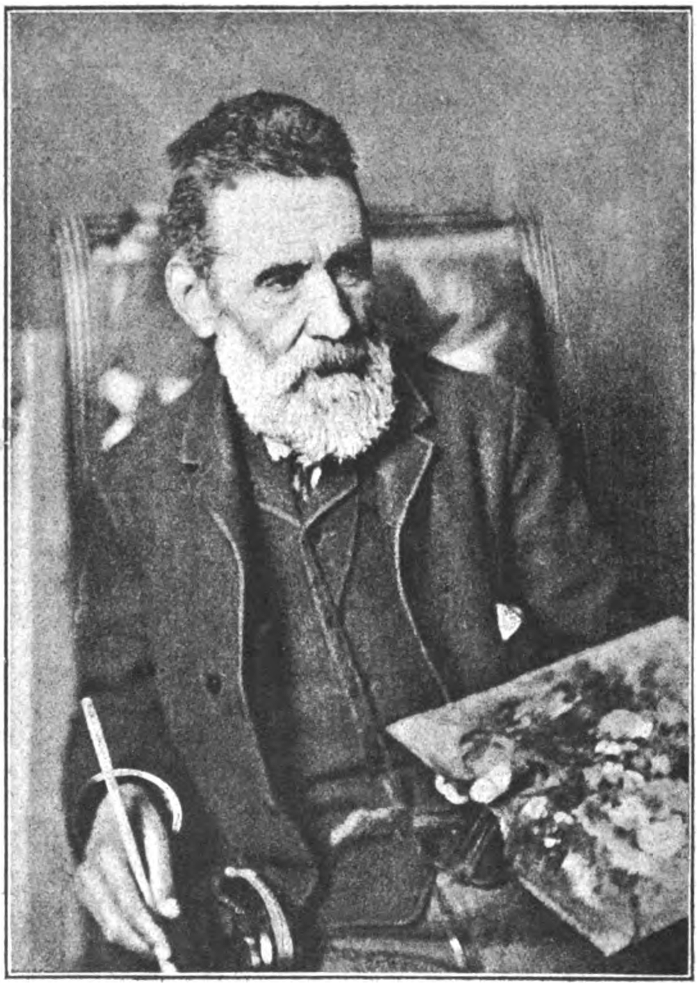

Εὐνόητον ὅτι αἱ καλλιτεχνικαὶ αὗται ἀπαρχαὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων στεροῦνται ἐθνικοῦ τινος κοινοῦ χαρακτῆρος ἢ οἱασδήποτε ἄλλης τεχνικῆς ἑνότητος, ἀφ' οὗ οἱ δημιουργοὶ τούτων ἐξεπαιδεύθησαν ἄλλοι ἐν ἄλλοις καλλιτεχνικοῖς κέντροις. Καὶ οἱ πλεῖστοι μὲν φαίνονται μᾶλλον ζηλωταὶ τῶν ἀρχῶν, αἵτινες κρατοῦσι ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ τοῦ Μονάχου, τινῶν δὲ τὰ ἔργα μαρτυροῦσιν ὅτι παρήχθησαν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς γαλλικῆς ἐπιδράσεως, ὀλίγιστοι δὲ μόνον εὐτυχῶς εἶναι καὶ οἱ θύοντες ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Plein-Air κακοτεχνίας. Ὑπάρχουσι δὲ καί τινα ἑλληνικὰ ἔργα, τὰ κράτιστα ἴσως, ὡς τὰ τοῦ Γκύζη, ἅτινα μόνον διάνοια ἀνατεθραμμένη ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀρχαιοτέρας ζωγραφικῆς καὶ μάλιστα τῆς Φλαμανδικῆς σχολῆς ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ.

Παρὰ πᾶσαν ὅμως τὴν ἔλλειψιν ἑνιαίας τινὸς Ἑλλην. σχολῆς ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τινὲς τῶν ἡμετέρων ζωγράφων κατώρθωσαν, καίπερ μιμηταὶ ξένης τέχνης, ὄχι μόνον τὴν ἰδιοφυίαν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἔργων των νὰ ἀποτυπώσωσι ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμφυσήσωσι κάπως εἰς αὐτὰ καὶ ἐθνικόν τινα χαρακτῆρα. Ὁ ἐθνικώτερος δὲ πάντων καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ συμπαθητικώτερος εἶναι ὁ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πολυτεχνείῳ καθηγητὴς κ. Λύτρας. Ἀνατυποῦντες σήμερον ἐκ τῶν εἰκόνων του «τὸν κακὸν ἔγγονον» καὶ «μετὰ τὴν πειρατείαν» νομίζομεν εὔκαιρον νὰ ἀφιερώσωμεν ὀλίγας λέξεις εἰς τὸν κ. Λύτραν, τιμῶντες αὐτὸν ὄχι μόνον ὡς ἕνα τῶν ἀρίστων τῶν ἡμετέρων ζωγράφων ἀλλὰ ὡς τὸν πρῶτον καὶ κατ' ἐξοχὴν *Ἕλληνα* καλλιτέχνην.

Ὁ Νικηφόρος Λύτρας ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ, ἥτις εἶναι καὶ ἡ πατρὶς τοῦ Γκύζη καὶ τῶν πλείστων τῶν ἄλλων ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Ἡ σύμπτωσις αὕτη σημαίνει ἆρά γε ὅτι ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ νήσῳ ἀκμαιότερον ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἑλληνικῇ χώρᾳ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ θάλλει, ἢ μήπως ὀφείλεται εἰς ὅλως ἐξωτερικὴν ἀφορμήν, εἰς τὴν μικρὰν δηλ. συνδρομὴν ἣν ἑκάστοτε ἡ μονὴ τῆς Τήνου παρέσχε εἰς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν λατρείαν τῆς καλλιτεχνίας;

Ὁ Λύτρας μόνον τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος του.

Digitized by Google

Εἶναι δὲ περίεργον καὶ χαρακτηριστικὸν ἅμα ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι, οἱ ὁπωσδήποτε ὀνομαστοί, ἔμειναν παντελῶς ἄγευστοι τῆς σχολειακῆς παιδεύσεως. Μὴ δυνάμενοι νὰ εὕρωσιν ἐν τῷ σχολείῳ τὴν ἁρμόζουσαν πνευματικὴν τροφὴν εἰς τὴν εὐαίσθητον ψυχήν των καὶ τὴν εὐφάνταστον διάνοιάν των, ἐζήτησαν νὰ σώσωσι τοὐλάχιστον τὰ ἔμφυτα αὐτῶν χαρίσματα ἀπὸ τῆς Ἁρπυίας τῆς σχολαστικότητος.

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐζήτει ὁ Λύτρας δι' αὐτοσχεδιασμάτων νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἀκατάσχετον αὐτοῦ πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἔρωτα· πρωτόλεια δὲ τοῦ αὐτοδιδάκτου νεανίου εἶχον ἑλκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ὄθωνος. Ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅστις εἶχε πατροπαράδοτον κληρονομίαν τὴν ἐξόχως βασιλικὴν ἀρετὴν τοῦ προστατεύειν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, διακρίνας τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ῥοπὴν αὐτοῦ πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, ὥρισεν ὑποτροφίαν εἰς τὸν Λύτραν καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μόναχον πρὸς συστηματικὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς.

Μετὰ τὴν πειρατείαν.

Ὁ Λύτρας μετέβη εἰς Μόναχον εἰς χρόνους κρισίμους καὶ πολυταράχους τῇ καλλιτεχνίᾳ, εἰς χρόνους ἀμφιβολίας καὶ ἀσταθείας καλλιτεχνικῆς, ὅτε ἤρχισε νὰ διασαλεύηται ἡ πίστις πρὸς τὰ παλαιὰ εἴδωλα, ἅτινα ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον δεκαετηρίδας ἐλάτρευσεν ὁ καλλιτεχνικὸς κόσμος τοῦ Μονάχου, δὲν εἶχον ὅμως ἀκόμη ἐπικρατήσει τελείως καὶ τὰ ἰδεώδη τῆς νέας σχολῆς. Τὸ πρῶτον ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Moritz Schwindt, ὅστις ἦτο ὁ τελευταῖος ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιφανέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς ῥομαντικῆς σχολῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν. Ἡ τέχνη τοῦ Schwindt εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς ἀσθενικῆς ὑπερευαισθησίας τῶν ῥωμαντικῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀσαφείας περὶ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Εἶχε κατορθώσει μάλιστα οὗτος τὰς ὁμιχλώδεις τοῦ ῥωμαντισμοῦ ποιητικὰς ὑποθέσεις νὰ περιβάλῃ μὲ μορφὴν κλασικῆς ἰδανικότητος. Ἀλλὰ καὶ τοιαύτας ἔχουσα ἡ τέχνη τοῦ Schwindt ἀρετὰς δὲν ἱκανοποίει τελείως τὰς καλλιτεχνικὰς ὀρέξεις τοῦ Λύτρα. Ἡ ἔλλειψις ἀληθείας τῆς παραστάσεως, ἡ ἔλλειψις ἀκριβείας περὶ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἡ ἀτέλεια τοῦ χρωματισμοῦ ἦσαν τὰ κύρια τῆς ῥωμαντικῆς σχολῆς ἐλαττώματα, ἅτινα ἠνάγκασαν τὸν Λύτραν νὰ καταλίπῃ τὴν σχολὴν τοῦ Schwindt καὶ νὰ ἀφοσιωθῇ ὁλοψύχως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Piloty, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πραγματικῆς σχολῆς, ὅστις τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν μετ' ἀκριβείας καὶ ζωτικότητος ἀναπαράστασιν

Ὁ κακὸς ἔγγονος.

Digitized by Google

αὐτῆς ἐθεώρει ὡς τὸ ἀληθὲς τῆς τέχνης εὐαγγέλιον.

Ὁ Λύτρας ταχέως κατέστη εἰς τῶν κρατίστων ὀπαδῶν τοῦ Piloty, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν πρώτην καὶ μεγαλουργὸν ἐκείνην γενεὰν τῶν μαθητῶν τοῦ ἐπιφανοῦς γερμανοῦ ζωγράφου, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου ἐλάμπρυναν μετέπειτα διὰ τῶν ἔργων των, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι τὴν δόξαν τῆς γερμανικῆς καλλιτεχνίας ἀποτελοῦσι. Τινὰς δὲ τούτων ὡς τὸν Μουγκάτση, τὸν Γαβριὴλ Μὰξ καὶ τὸν Μάκαρτ εἶχε καὶ συνεργάτας ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ (atelier) τῆς Ἀκαδημίας. Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔκτακτον ἐπίδοσίν του ἐγένετο ὁ Λύτρας ταχέως ὁ ἐκλεκτὸς τῶν καθηγητῶν του μαθητής, διὰ τὴν ἄκραν δὲ καλοκαγαθίαν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν εἰλικρινῆ ἀφέλειαν τῶν τρόπων του ἠγαπᾶτο μέχρι λατρείας ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του καὶ τῶν ἄλλων του συναδέλφων.

Συνετέλεσαν δὲ εἰς τοῦτο ὄχι ὀλίγον καὶ αἱ ἐν εἴδει παιδιᾶς καλλιτεχνικαὶ ἐπίνοιαι καὶ ἐμπνεύσεις του, αἱ μεσταὶ μεθυγραφικῆς εὐφυΐας, δι' ὧν συχνὰ ἔτερπε τὸν ἄλλως φαιδρὸν καλλιτεχνικὸν ὅμιλον.

Ἡ ἔξωσις τοῦ Ὄθωνος ἐγένετο καὶ εἰς τὸν Λύτραν πρόξενος ἀτυχημάτων. Στερηθεὶς τῆς ὑποτροφίας του ἐταλαιπωρήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν κακουχίαις, μέχρι οὗ φιλόπατρις ὁμογενὴς ἀνέλαβε τῇ συστάσει τῶν καθηγητῶν του νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν του σπουδῶν. Ἐπεισόδιόν τι σχετιζόμενον πρὸς τὴν νέαν ταύτην ὑποτροφίαν τοῦ Λύτρα μαρτυρεῖ τὴν εἰλικρινῆ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν συμμαθητῶν του καὶ τὴν μεγάλην τοῦ Λύτρα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ δημοτικότητα. Ἅμα ὁ Λύτρας ἔλαβε παρὰ τοῦ προστάτου του ὁμογενοῦς τὸ πρῶτον τῆς ὑποτροφίας του χορήγημα, καὶ διεδόθη ἡ εἴδησις αὕτη εἰς ὅλον τὸν καλλιτεχνικὸν κόσμον τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς ἔνδειξιν τῆς γενικῆς χαρᾶς ἔσπευσαν νὰ πανηγυρίσωσι τὸ εὐφρόσυνον τοῦτο ἄγγελμα. Μὲ ἄνθη καὶ στεφάνους ἐκόσμησαν τὰς κλίμακας τῆς Ἀκαδημίας, ἐπὶ τῶν τοίχων δὲ ὅλων τῶν δωματίων καὶ ἐργαστηρίων εἶχε γραφῇ μὲ μεγάλα γράμματα ὁ ἀρ. 2000, τὸ ποσὸν τῆς ὑποτροφίας τοῦ Λύτρα.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Λύτρα, ἅτινα ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐξετέλεσε, ἦσαν ἱστορικῆς κυρίως ὑποθέσεως, οἷα καὶ τὰ τοῦ Πιλότη, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα ταῦτα, ὧν οὐκ ὀλίγα ἐξετέθησαν ἐν Μονάχῳ καὶ ἐπῃνέθησαν, δεικνύουσι ἐμφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πιλότη καὶ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἰδέας καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὸν χρωματισμόν. Χειραφετηθεὶς δὲ βραδύτερον ὑπὸ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως τοῦ μεγάλου διδασκάλου ἠκολούθησε τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐμπνεύσεις καὶ παρήγαγε ἔργα φέροντα γνησίαν τὴν σφραγῖδα τῆς ἰδιοφυΐας του.

Ἡ καλλιτεχνικὴ σημασία τοῦ Λύτρα ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου του, ὅπου καὶ διατελεῖ ἔκτοτε καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πολυτεχνείῳ.

*

Ὁ Λύτρας εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων, ὅστις ἀφιέρωσε ἅπασαν αὐτοῦ τὴν εὐφυΐαν καὶ παραγωγικότητα εἰς καλλιτεχνικὴν ἀποτύπωσιν τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Μετὰ θερμοτάτου ζήλου καὶ ἀγάπης πρόσκειται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως, ὡς ἀληθὴς ὅμως naturalist, ὅστις ἀποστέργει τὴν μετὰ φωτογραφικῆς ἀληθείας χυδαίαν ἀναπαράστασιν τῆς φύσεως ἐξ ἴσου καὶ τὴν παράστασιν τῆς κενῆς καὶ ἀψύχου ἰδανικότητος. Ἡ φύσις μετὰ τοῦ ἐν τέχνῃ καλοῦ, ἡ ἀλήθεια μετὰ τῆς ποιήσεως, τοῦτο εἶναι τὸ σύμβολον τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ Λύτρα. Ἔχων ἀνεξάντλητον τὴν ἐπίνοιαν καὶ ἀνάλογον τὴν εὐαισθησίαν λαμβάνει τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ οὐχὶ ἐκ μονομεροῦς τινος κύκλου ἀλλ' ἐκ πάσης πηγῆς τοῦ καλοῦ. Δύναται δὲ νὰ διατυπώσῃ καλλιτεχνικῶς τραγικὰ ἐπεισόδια τῶν χρόνων τῆς πειρατείας μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, μεθ' οὗ καὶ τὰ τρυφερώτατα εἰδύλλια τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ ἔθνους μας.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἁπλαῖ ῥωπογραφίαι κοινῆς ὑποθέσεως εἰλημμέναι κυρίως ἐκ τοῦ βίου τοῦ λαοῦ, — οἷα εἶναι ἡ Μελλόνυμφος, τὸ αὐγὸν τοῦ Πάσχα, ἡ Ὀρφανή, τὰ Κάλανδα, τὸ Μαγειρεῖον καὶ ἄλλα παρόμοια, — ἀλλὰ καὶ λαμπρὰ παραδείγματα τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ Λύτρα πρὸς τὴν μελέτην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὗτινος ὄχι μόνον τὰ κυριώτερα συναισθήματα τὰ συγκινοῦντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλαχίστας καὶ οἱονεὶ τυχαίας ἐκφάνσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου γινώσκει νὰ περιβάλλῃ μὲ καλλιτεχνικὴν μορφήν. Τὰς ῥωπογραφίας ταύτας τοῦ Λύτρα δὲν διακρίνει ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως καὶ ὁ ζωηρὸς χαρακτηρισμὸς τῆς χυδαίας καὶ ἀγροίκου ἐκφάνσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἡ ποιητικὴ μᾶλλον καὶ εἰδυλλιακὴ ἀντίληψις τῆς παραστάσεως. Οἱ φρονοῦντες ὅτι ἡ ἀγροῖκος τῆς ζωῆς ἔκφρασις εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, ἁρμόζουσα μάλιστα εἰς παράστασιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, θὰ εὕρωσιν ὑπερβολικὴν τὴν ἠρεμίαν καὶ τὴν εὐγένειαν ἥτις καταφαίνεται ἐν τῇ παραστάσει τῶν γυναικείων μορφῶν τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα. Εἰς ἡμᾶς ὅμως ἀσκεῖ ἰδιαιτέραν μαγείαν ἡ τοιαύτη ἀντίληψις, ἥτις δὲν ἀντίκειται ἄλλως καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν, διότι ἡ εὐγένεια ἡ χαρακτηρίζουσα ταῦτα καὶ ἄλλα ὁμοίας φύσεως ἔργα τοῦ Λύτρα δὲν εἶναι ἐπίπλαστος ἢ ἐπιτετηδευμένη ἀλλὰ φυσικὴ συστολὴ καὶ αἰδώς, ἐμφαίνουσα ἀρετήν τινα τῶν γυναικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ μάλιστα τοῦ νησιωτικοῦ, σωφροσύνην δηλ. καὶ ἔμφυτον σεμνότητα.

Αἱ εἰκόνες αὗται τοῦ Λύτρα δεικνύουσι γυναικείους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τύπους, οἵτινες δὲν τέρπουσι διὰ τῆς παραστάσεως φαιδροῦ κάλλους καὶ ἀγροίκου ζωτικότητος, ἀλλ' ἐμπνέουσι μᾶλλον διὰ τῆς ἁπλοϊκῆς αὐτῶν εὐγενείας τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν θεατήν.

Οὐδὲν ἧττον ἐπιτυχῶς διατυποῖ ὁ Λύτρας καὶ τὴν φαιδρὰν καὶ εὐφρόσυνον ἢ καὶ κωμικὴν ὄψιν τοῦ λαοῦ, ἀποφεύγων τὰς ἀκρότητας καὶ τὰς παρεκτροπάς, αἵτινες ὑποβιβάζουσι τὴν τέχνην εἰς γελοιογραφίαν. «*Ὁ Μάγκας*, *τὰ Κάλανδα*, **τὸ φίλημα**, **τὸ**

Digitized by Google

***μαγειρεῖον, ὁ κακὸς ἔγγονος*»** εἶναι εἰκόνες μεσταὶ λεπτοτάτης μεθυγραφικῆς δυνάμεως.

*

Πλὴν τῶν ἁπλῶν ῥωπογραφιῶν, αἵτινες ἔχουσιν ὡς ὑποκείμενον τὴν παράστασιν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἐν εἰδυλλιακαῖς σκηναῖς ἀναπτυσσομένου ἢ τὴν παράστασιν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ τυχαίᾳ ἐκφάνσει τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὁ Λύτρας παρήγαγε καὶ εἰκόνας γενικωτέρας σημασίας, ἀληθεῖς μεγαλογραφίας, εἰκόνας τῆς ἱστορικῆς καλουμένης ῥωπογραφίας, αἵτινες χαρακτηρίζουσι ἐποχὴν ὁλόκληρον παρῳχημένην τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, ἀναπαριστῶσαι μετὰ πειστικῆς ἀληθείας καὶ δραματικῆς δυνάμεως τὸν θυελλώδη καὶ πολυτάραχον ἐθνικὸν βίον ἀρχαιοτέρων χρόνων, τὸν μεστὸν κινδύνων καὶ σκληρῶν δοκιμασιῶν.

Τὰ ἔργα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Λύτρας ὄχι μόνον ποιητικῆς εὐαισθησίας ἐμπεφορημένος εἶναι ἀλλὰ καὶ βαθὺς μελετητὴς καὶ ψυχολόγος.

Πλὴν τοῦ ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένου ἔργου (τὰ μετὰ τὴν πειρατείαν) ὁ σπουδαιότατος τοῦ εἴδους τούτου πίναξ τοῦ Λύτρα εἶναι λόγῳ ἐπιβολῆς ἡ «Κλεμμένη». Σπήλαιόν τι παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ πλοιάριον κατὰ τὸ ἥμισυ ἐντὸς αὐτοῦ κρυπτόμενον εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ τῆς παραστάσεως βάσις, ἡ σκηνογραφία, τὸ κυριώτερον δὲ τῆς συνθέσεως πρόσωπον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἄλλως καὶ τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς ἰδέας, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος μέρει καθημένη παρὰ τὴν λέμβον γυναικεία μορφή, Ἑλληνὶς καὶ ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ πλούτου τῆς περιβολῆς. Κατεχομένη ὑπὸ βαθείας ψυχικῆς ὀδύνης στηρίζει τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ὅλως ἀναίσθητος πρὸς τὰ περὶ αὐτὴν γινόμενα. Δύο δὲ εἶναι κυρίως τὰ πρόσωπα, ἅτινα καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἰδέαν καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν σύνθεσιν στενώτερον μετ' αὐτῆς συνδέονται. Γέρων τις Τοῦρκος καὶ ἀπαίσιος τὴν ὄψιν νεαρὸς ζεϊμπέκης, ὃν καθιστᾷ ἀπεχθέστερον ἡ αἱματόχρους ἐνδυμασία του. Κάθηται οὗτος ἐπὶ τῆς λέμβου παίζων τὸ σύνηθες μουσικὸν ὄργανον τῶν Τούρκων, προσβλέπει δὲ λοξῶς τὴν περικαλλῆ νεάνιδα μὲ φιλάρεσκον μειδίαμα, πεποιθὼς εἰς τὴν μαγείαν τῆς μουσικῆς του καὶ εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τῶν θελγήτρων του. Παρ' αὐτὸν δὲ κάτωθεν τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ πλοιαρίου κάθηται ὁ γέρων Τοῦρκος, ὅστις μετὰ στυγνοῦ καὶ ἀδυσωπήτου ὕφους καὶ μετά τινος φθόνου προσβλέπει τὸν νέον ζεϊμπέκην ἀναμιμνησκόμενος τοὺς ἡρωϊκούς του χρόνους. Τί ζητεῖ ὅμως ἡ νεαρὰ αὕτη καὶ περικαλλὴς κόρη ἐν μέσῳ τοιούτου ἥκιστα τιμητικοῦ ὁμίλου, τίς ἡ σχέσις αὐτῶν, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς θλίψεώς της γίνεται σαφέστερον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τῆς συνθέσεως προσώπων. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ζεϊμπέκη συσπειρᾶται αἰθίοψ τις, ὅστις ἔχει τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους προσδεδεμένην ἕνεκα βαρείας πληγῆς. Ἡ πρὸ αὐτοῦ δὲ κειμένη μάχαιρα ὑποδηλοῖ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς του. Ὁποίου εἴδους αἰσθήματα ἐμπνέει εἰς τὸν μαῦρον τοῦτον τὸ πρὸ αὐτοῦ λαμπρὸν θέαμα γυναικείας καλλονῆς, δεικνύει ἡ λαγνεία, ἥτις ἐκφραστικώτατα ἐπὶ τῆς ἀπαισίας μορφῆς του ὑποτυποῦται. Ἐν γένει δὲ ὁ αἰθίοψ εἶναι μία τῶν ἐκφραστικωτάτων μορφῶν τῆς ὅλης εἰκόνος. Ἐν τῷ βάθει τοῦ σπηλαίου φαίνεται ἕτερος Τοῦρκος παρασκευάζων τὰ ὅπλα, πρὸς προσεχῆ κίνδυνον, ἐν μακρινῇ δὲ ἀποστάσει φρουρὸς ἔνοπλος καὶ ἡμικλινὴς κατασκοπεύων τὰ πέριξ. Τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἡ σκηνὴ αὕτη ἀναπτύσσεται, τὰ ὅπλα, αἱ κατασκοπεύσεις καὶ αἱ πληγαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκφράζουσι σαφῶς ὅτι ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ ἔχομεν ἐνώπιόν μας συμμορίαν πειρατῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ τῆς ἀπαγωγῆς ἔκβασιν κάθηνται φρουροῦντες τὴν πλουσίαν αὐτῶν λείαν, τὴν «Κλεμμένην» Ἑλληνίδα, ἐπὶ προσδοκίᾳ γενναίων λύτρων.

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Λύτρα εἶναι μεστὴ δραματικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τὸ σημεῖον δὲ τὸ ὁποῖον ἐξέλεξε πρὸς καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν τῆς δραματικῆς ταύτης ὑποθέσεως ἐμφαίνει μεγάλην ψυχολογικὴν παρατηρητικότητα τοῦ τεχνίτου. Ἡ παράστασις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἓν ἁπλοῦν ἐπεισόδιον ἀπαγωγῆς, ἐρωτικὸν μάλιστα, τρυφερόν, ὅπερ ὅμως, ἕνεκεν τῆς μεγάλης ταύτης ἀντιθέσεως τοῦ ῥωμαντικοῦ ἐπεισοδίου πρὸς τὸ τραγικὸν τῆς ὅλης ἰδέας, καθιστᾷ τὴν ἐκ τῆς παραστάσεως ἐντύπωσιν μᾶλλον ζωηρὰν καὶ δραστικήν.

Μία τῶν μεγαλειτέρων ἀρετῶν τῆς εἰκόνος ταύτης καὶ καθόλου τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἡ πλαστικότης καὶ σαφήνεια, μεθ' ἧς ἐκφράζεται ἑκάστοτε ἡ ὑπόθεσις τῆς παραστάσεως. Ἱστάμενός τις πρὸ τῆς εἰκόνος ταύτης τοῦ Λύτρα δὲν ἔχει ἀνάγκην ἑρμηνευτοῦ. Ὄχι μόνον λαλεῖ σαφῆ καὶ εὔληπτον γλῶσσαν πρὸς πάντα θεατὴν ἀλλὰ καὶ κινεῖ τὴν φαντασίαν του, μετάγουσα αὐτὸν καὶ πέραν τοῦ χρονικοῦ σημείου, ἐν ᾧ ἡ παράστασις ἀναπτύσσεται. Ἡ αὐτὴ δὲ σαφήνεια παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ οἰκονομίᾳ τῆς συνθέσεως. Δι' ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα διήκει πνεῦμα ***νοικοκυροσύνης***, πνεῦμα καλλιτεχνικῆς σωφροσύνης, διατάσσον καὶ ῥυθμίζον τὰ πάντα μετὰ λογισμοῦ καὶ περισκέψεως. Οὐδὲν οὐδέποτε τὸ τυχαῖον ἢ περιττόν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς γενικῆς ἰδέας καὶ εἰς αὐτὴν ὑποτάσσονται.

Ὁ τρόπος δ' οὗτος τῆς συνθέσεως καὶ ἡ πλαστικότης τοῦ σχεδίου εἶναι αἱ δύο κύριαι τεχνικαὶ ἀρεταὶ αἱ χαρακτηρίζουσαι τὰ ἔργα τοῦ ἡμετέρου καλλιτέχνου.

Κατὰ τὸν χρωματισμὸν ὁ Λύτρας δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ θεωρηθῇ ὀπαδὸς τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου τῆς σχολῆς τοῦ Πιλότη, ἔχει ὅμως καὶ ἰδιορρυθμίαν τινά. Τὰ ἔργα του στεροῦνται ***βάθους*** καὶ ***ἀτμοσφαίρας*** καὶ ὁ χρωματισμὸς εἶναι ὀλίγον ξηρὸς καὶ ὄχι πολὺ πειστικός. Ἀποβλέπει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἁρμονικὴν διάταξιν ἢ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν τῶν χρωμάτων. Καὶ τοῦτο κυρίως ἀποτελεῖ τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ Λύτρα, ὅτι γινώσκει μετὰ πολλῆς ἁρμονίας νὰ συνδυάζῃ ἑκάστοτε τὰ διάφορα τῆς εἰκόνος του χρώματα μετὰ τοῦ γενικοῦ τόνου.

Διὰ νὰ λάβῃ τις πλήρη εἰκόνα τῆς καλλιτεχνι-

Digitized by Google

κῆς ἰδιοφυΐας καὶ τῆς ποικίλης δημιουργικότητος τοῦ Λύτρα δὲν πρέπει νὰ παριδῃ καὶ τὰς ἐξόχους αὐτοῦ προσωπογραφίας. Ὁ Ἕλλην καλλιτέχνης ὡς προσωπογράφος δὲν ἐπιζητεῖ τὴν μηχανικὴν φωτογραφικὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀληθείας ἀλλὰ ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν ἠθογραφικὴν διάπλασιν, ὑποτυπῶν ὅσα μόνον ἀποτελοῦσι τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἤθους ἢ χαρακτῆρός τινος. Διὰ τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην καθίστανται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Λύτρα ἀληθεῖς **τύποι, χαρακτῆρες**. Ἐκ τῶν κρατίστων δὲ προσωπογραφιῶν αὐτοῦ εἶναι καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, (ἐν Ἀρσακείῳ) πρὸς ὧν τὴν ἠθογραφικὴν δύναμιν ἁμιλλᾶται ἡ πλαστικότης τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἁρμονικὴ τῶν χρωμάτων διάταξις. Ἀπαράμιλλος δὲ εἶναι ἡ μεγαλοπρεπὴς σκηνογραφία τῶν κλασικῶν ἐρειπίων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν περιβαλλόντων ἐν εἴδει πλαισίων τὰς σεπτὰς μορφάς, μαρτυροῦσα βαθὺ ποιητικὸν αἴσθημα τοῦ καλλιτέχνου. Εἶναι δὲ καὶ ἡ μόνη εὐαρμοστοῦσα πρὸς τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον τῶν ἀπεικονιζομένων, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν νέαν Ἑλλάδα ὁλοψύχως ἠγάπησαν ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν εἰλικρινῶς καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἐλάτρευσαν.

★

Τοιοῦτος ὢν ὁ Λύτρας ἠδύνατο, πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ἔξοχα καλλιτεχνικὰ χαρίσματα, καὶ ἀλλαχοῦ ἐν εὐρυτέρῳ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ δόξης δάφνας πλείονας νὰ δρέψῃ καὶ πλοῦτον νὰ ἀποκτήσῃ. Προυτίμησεν ὅμως καὶ ἐν μειονεκτικῇ ὢν ἐνταῦθα θέσει, νὰ ἀφιερώσῃ τὸ τάλαντόν του εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα γενόμενος οὕτως ὄχι μόνον ὁ σπουδαιότατος παράγων ἀλλὰ καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας ἐν Ἑλλάδι καλλιτεχνίας· διότι παρ' αὐτοῦ σχεδὸν πάντες οἱ ὁπωσδήποτε διωνομασμένοι ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ νεώτεροι Ἕλληνες ἐμυήθησαν τὰ πρῶτα τῆς τέχνης μυστήρια, παρ' αὐτοῦ ἐνεπνεύσθησαν καὶ πλεῖστοι ἄλλοι τῶν φιλοτέχνων τὸν πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν ἔρωτα.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ ὅτι ἀφιεροῦμεν τὰς γραμμὰς ταύτας εἰς τὸν Λύτραν, τιμῶντες ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὄχι μόνον τὸν **μεγάλον** καλλιτέχνην ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τὸν **Ἕλληνα** καλλιτέχνην.

★

Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ᾗ ὁ καλλιτέχνης ζῇ ἐν πλήρει ἀπομονώσει καλλιτεχνικῇ, ἔχων συνάμα νὰ παλαίσῃ καὶ πρὸς πλείστας ἄλλας βιωτικὰς δυσχερείας, εὐκόλως γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καλλιτέχνου τὸ αἴσθημα τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀθυμίας. Ὁ Λύτρας ὅμως εἶχε τὴν δύναμιν νὰ διασώσῃ ἀμείωτον καὶ ἄσβεστον τὸν ἐνθουσιασμόν του πρὸς τὴν θείαν τέχνην. Οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην δὲ πικρίαν ᾐσθάνθη ποτὲ κατὰ τῶν συμπολιτῶν του, ὡς μὴ δυναμένων ἔτι ἐπαρκῶς νὰ ἐκτιμήσωσι τὸ τάλαντόν του. Μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τοῦ θορύβου διέρρευσεν ἐν διηνεκεῖ ἐργασίᾳ ἅπας ὁ μέχρι τοῦδε βίος του ἐν τῷ ἠρέμῳ σπουδαστηρίῳ του. Θεραπεύει δὲ τὴν τέχνην ὄχι χάριν κέρδους ἢ χάριν δόξης καὶ ἐφημέρου ἐπαίνου τῶν πολλῶν ἀλλ' ὡς ἀληθὴς καλλιτέχνης ὑπείκων εἰς τὴν ἔμφυτον καλλιτεχνικὴν τῆς ψυχῆς του ὁρμήν.

★

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καλλιτέχναι ἐξειργάζοντο συνήθως μετὰ τελειότητος ἄκρας καὶ τὰ μὴ καταφανῆ τῶν ἀγαλμάτων μέρη.

Ἐλέχθη ὅτι οὕτως ἐργαζόμενοι ἤθελον νὰ καταστήσωσι τὰ ἔργα των ἀρεστὰ ὄχι μόνον εἰς τοὺς θνητοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Θεόν, οὗ τὸ ὄμμα τὰ πάντα βλέπει.

Εἰς τὸ ὄμμα αὐτὸ καὶ μόνον τοῦ Θεοῦ τῆς καλλιτεχνίας ἀφιεροῖ καὶ ὁ ἡμέτερος ζωγράφος τὰς εἰκόνας του, γινώσκων ὅτι τῶν θνητῶν τὸ ὄμμα, τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν του, τυφλώττει ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς πᾶσαν καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Ο ΜΠΑΡΜΠ' ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

— Ἂ δὲν τὸν εἴχαμε κι αὐτὸν τὸν καημένο, τί θὰ γινόμαστε!

Αὐτὰ μοῦ ἔλεγ' ἕνα βράδυ ὁ κὺρ Ἀσήμης ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ ποῦ ἦρθα, εἶναι δυὸ μῆνες τώρα, νὰ κοιτάζω τοὺς ἀρρώστους του, σὰ γιατρὸς ὁποῦ εἶμαι. Αὐτὰ μοῦ ἔλεγε καθὼς περνοῦσε ἀπ' ἔξω ἕνας, ὡς ἑξηντάρης, μὲ ῥάσι ὁλόμακρο καὶ ζώνη χοντρή, μὲ ῥαβδὶ στὄνα χέρι, καὶ στἄλλο κομπολόγι μὲ ψαρά, μεγαλότριχα φρείδια, μὲ στόμα κλειστό, ἀποφασισμένο.

— Καὶ γιατί; ρωτῶ τὸν κὺρ Ἀσήμη· ποιὸς εἶναι;

— Εἶναι ὁ Μπάρμπ' Ἀναστάσης. Δὲν τἀκούσετε ποτὲς τὄνομά του;

Σὰ νὰ μισοντράπηκα. Μὰ δὲν εἴμουνα στὸ χωριὸ καὶ πολὺν καιρό, καὶ μὲ συχώρεσε ὁ κὺρ Ἀσήμης ποῦ δὲν τὸν ἤξερα τὸν Μπάρμπ' Ἀναστάση.

— Ἂν δὲν τὸ εἴχαμε αὐτὸν τὸ χριστιανό, θὰ μέναμε ἀκόμη δίχως νερό.

Κι ἄρχισε νὰ μοῦ ξηγάῃ πῶς βάλθηκε ὁ Μπάρμπ' Ἀναστάσης καὶ τοὺς ἔκαμε τοὺς χωριανοὺς νὰ φέρουνε νερὸ στὸ χωριό, ἀπὸ δυὸ τρεῖς ὧρες μακριά. Πόσα χρήματα ἔδωσε, καὶ μὲ πόσο κόπο τοὺς ἔκαμε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ δώσουν. Τί πανηγύρι ἔγεινε σὰν ἔτρεξε τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν πρώτη βρύση, ποῦ τρεχάμενο νερὸ κανένας δὲν ἤξερε τί θὰ πῇ, ἔξω ἀπὸ τοὺς νεροχύτες καὶ τὶς γουρνέλλες ποῦ γεμίζανε τὶς στέρνες τῶν μεγάλων σπιτιῶν.

Καὶ κάθησε καὶ μὲ πῆρε κοντά του καὶ μοῦ δηγότανε τὸ τί γίνουνταν κάθε βράδυ στὰ σπίτια ποῦ εἶχαν τὶς στέρνες, καὶ ποῦ πήγαιναν ὅλοι νὰ τραβήξουν νερὸ καὶ νὰ δροσιστοῦν.

— Δὲν ἔβλεπαν τὴν ὥρα νὰ βραδιάσῃ νὰ πᾶν τὰ κορίτσια τῆς γειτονιᾶς στὴν αὐλὴ μὲ τὸ λαγηνάκι στὸ χέρι. Τὄβαζαν τὸ λαγηνάκι στὴν πάντα, καὶ ξεχνοῦσαν τὴ δίψα τους κι ἄρχιζαν τὴ μωρο-

Digitized by Google

λογιά. Ἔκοβαν κι ἔρραβαν μερικὴ ὥρα. ὕστερ' ἄρχιζαν καὶ τὸ μάγγανο τοῦ κουβᾶ. Καὶ δός του νὰ πίνουν καὶ νὰ μακαρίζουν τὰ πεθαμμένα τοῦ νοικοκύρη. Καὶ κεῖ ἀπάνω νὰ δίνῃ καμιὰ μαριόλα μιὰ σκουντιὰ τῆς ἀλλονῆς, καὶ νὰ περεχύνεται αὐτὴ καὶ νὰ τρέχῃ νὰ τὴν κυνηγάῃ ὡς ἔξω στὸ δρόμο. Κ' οἱ ἄλλες νὰ τσιρίζουν στὰ γέλοια.

— Μ' αὐτὰ ὅλα τί ἔχουνε νὰ κάμουνε μὲ τὸν μπάρμπ' Ἀναστάση ποῦ πέρασε.

— Αὐτοῦ ἔρχουμαι τώρα. Εἴταν κι αὐτὸς νιὸς μιὰ φορά, σὰν ὅλους μας, καὶ σὰν ἐλόγου σου τώρα. Εἶχε μιὰ γυναῖκα, εἶχε κι ἕν' ἀγοράκι τριῶ χρονῶ. Ὅλη του ἡ ζωὴ κ' ἡ χαρὰ ἐκεῖ εἴταν. Τὸ σπίτι του τὸ βλέπεις ἐκεῖ δὰ κατὰ τὶς μεγάλες συκαμινιές. Εἶναι τὸ περιβόλι του. Ἔχει καὶ πηγάδι ἐκεῖ, μὰ εἶναι γλιφὸ τὸ νερό του. Τὸ καλὸ τὸ νερὸ τὸ εἶχε στὴ στέρνα, στὴ μέσα τὴν αὐλή. Τὸ χειμῶνα τὴ γέμιζε ὡς ἀπάνω. Τὸ καλοκαίρι, ὅσο πήγαινε κατέβαινε τὸ νερό, καὶ βοΐζε ἡ στέρνα στὸ παραμικρὸ χτύπημα. Αὐτὸ τὸ βοϊτὸ τὸ διασκέδαζε τὸ παιδί. Ἔτρεχε καὶ χτυποῦσε τὸ σκέπασμα καὶ κοίταζε τὴ μάννα γελῶντας. Ὕστερα ἤθελε καὶ νὰ δῇ μέσα. Καὶ κρατῶντας το ἡ μάννα τὄσκυβε κ' ἔβλεπε ὁ μικρὸς τἄλλο τὸ παιδάκι ποῦ καθρεφτιζότανε μέσα στὸ βαθὺ τὸ νερὸ καταμεσὴ σ' ἕνα φωτερὸ γύρο. Αὐτὸ τὸ παιχνίδι ἔγεινε πολλὲς φορές. Ἔτυχε νὰ εἶναι μιὰ φορὰ ζωηρότερο τὸ παιδί, καὶ πιὸ ἀπρόσεχτη ἡ μητέρα. Ἐκεῖ ποῦ ἔβλεπε ὁ μικρὸς τὸ παιδάκι μὲς στὸ νερό, τοῦ ἦρθε νὰ χτυπήσῃ μὲ τὸ χέρι του καὶ τὸ μάγγανο μὲ τὸ τυλιγμένο σκοινὶ τοῦ κουβᾶ, γιὰ νὰ βοΐξῃ ἡ στέρνα. Τῆς γλιστράει τῆς μάννας τἀγόρι, πιάνεται ἀπὸ τὸ σκοινί, γυρίζει ὁ μάγγανος, παίρνει τὸν κάτω δρόμο τὸ σκοινί, κ' ἴσια μέσα ! Πάει τὸ παιδί ! Ὅ,τι ἔκαμε νὰ σκύψ' ἡ μάννα καὶ ν' ἁρπάξῃ τὸ μικρό της, παραπατάει πρὸς τὸ πλάγι, καὶ καθὼς γύριζε ὁ μάγγανος σὰ δαιμονισμένος, πέφτει τὸ σιδερένιο του χέρι ἀπάνω στὸ ζαλισμένο κεφάλι της καὶ τὴν ἀφίνει ξερὴ τὴν ταλαίπωρη ! —

— Φτάνει, φτάνει νὰ σὲ χαρῶ. Ἂν καὶ γιατρός, σὲ τέτοια παραμύθια δὲν ἔρχουμαι.

— Μακάρι νὰ εἴταν παραμύθι ! Μόνο, ποῦ ἂν εἴταν παραμύθι, δὲ θὰ εἴχαμε τώρα νερὸ στὸ χωριό. Ὅλα τὰ χηρεμένα του χρόνια τὰ πέρασε ὁ καημένος ὁ Ἀναστάσης νὰ φωνάζῃ Νερό, καὶ Νερὸ τρεχάμενο ! Νὰ φράξουν οἱ στέρνες, καὶ νὰ λείψῃ τὸ τρομερό τους βοϊτό ! Καὶ τὸ κατάφερε. Μᾶς ἔφερε σὲ θεογνωσία, κ' ἔχουμε τώρα ἕνα μεγάλο καλὸ στὸ χωριό.

— Γεννημένο ἀπὸ μεγάλο κακό, εἶπα τοῦ κὺρ Ἀσήμη.

Α.

ΣΟΝΕΤΤΟ

Εἶναι μεγάλοι αὐτοῦ τοῦ κόσμου οἱ καημοί,
Γιὰ μιὰ καὶ μοναχὴ καρδιὰ πολὺ μεγάλοι.
Μαρτύρησέ το, τρισβασανισμένο μου κορμί,
Ποῦ σὰν καλάμι τρέμεις στὴν ἀνεμοζάλη.

Ἐσύ, ποῦ εἶσαι μόνο χῶμα καὶ νερό,
Ποῦ πλάσθηκες ἀπ' τὸ Θεὸ γιὰ νὰ ραγίζῃς,
Πῶς μιᾶς ψυχῆς δεινὰ χωρεῖς τόσον καιρό,
Κι' ἀκόμα δύνασαι νὰ ζῇς καὶ νὰ γογγύζῃς!

Ἀλλοί στον πῶχει τὴν ἀγάπη στὴ ψυχή,
Καὶ τὸ βοτάνι ἀπὸ μικρὸς δὲν ξερριζώνει !
Χαρὰ ν' ἀνθίσῃ στὰ κλωνιά του μοναχή,
Καὶ κείνη μάγιο μυστικὸ τὴ φαρμακώνει !

Ἄχ ἡ δική μου ἀγάπη κρύβει ἀπ' τὴν ἀρχὴ
Καημὸ στὰ φύλλα της ποῦ τὴ ζωή μου λυώνει.

Α. Ε.

ΜΥΚΗΝΑΙ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΥΠΟ **ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΣΟΥΝΤΑ**

Δεκαεπταετία μόλις παρῆλθεν, ἀφ' ὅτου ὁ παράδοξος μὲν καὶ ἀνεπιστήμων θαυμαστὴς τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον θαυμάσιος ἀληθῶς ἀνὴρ Ἑρρῖκος Σχλεῖμαν ἀνεκάλυπτε τοὺς μυκηναίους θησαυρούς. ἐνθυμοῦνται δὲ καὶ οἱ νεώτεροι τῆς ἐπιζώσης γενεᾶς τὴν τότε παρὰ τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ παραχθεῖσαν μεγίστην κατάπληξιν. Μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου οἱ ἀρχαιολογοῦντες δὲν ἀνεβίβαζον τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ὑπὲρ τὸν ὄγδοον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, οὐδ' ἐφαντάζοντό ποτε ὅτι ὑπῆρξεν ἀξία λόγου καλλιτεχνία ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῶν τότε γνωστῶν ξοανοειδῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν μετοπῶν τοῦ Σελινοῦντος· τὰ δὲ κυκλώπεια τείχη τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ οἱ μεγαλοπρεπέστατοι θολωτοὶ τάφοι τοῦ Ἀτρέως καὶ τοῦ Μινύου ἐθεωροῦντο ὡς ἔργα κείμενα ὄπισθεν τοῦ μυστηριώδους πέπλου τῶν μύθων, δι' ὧν ἀπεκρύπτοντο ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἀμετόχων τοῦ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ θνητῶν οἱ παλαιότατοι χρόνοι, καὶ σχεδὸν οὐδαμῶς ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν.

Ὁ αἰφνιδίως καὶ ὅλως ἀπροσδοκήτως διὰ τῆς σκαπάνης τοῦ Σχλεῖμαν εἰς φῶς προαχθεὶς μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς τόσον ἀσύμφωνος ἐφάνη τότε πρὸς τὸν τέως γνωστὸν ἑλληνικόν, προσέτι δὲ καὶ ἐν ἑαυτῷ τοσαύτας ἀντιφάσεις ἐνέχων, ὥστε οἱ πάντες ψυχρῶς διατεθέντες πρὸς τὸν τὰ πάντα παρ' Ὁμήρῳ ἀνευρίσκοντα ἐνθουσιασμὸν τοῦ εὐτυχοῦς εὑρετοῦ, ἀνεζήτουν ἔξω τῆς ἑλληνικῆς γῆς τὴν πατρίδα τῶν ἀνακαλυφθέντων καλλιτεχνημάτων καὶ τοῦ κατέχοντος αὐτὰ λαοῦ. Ἀλλ' ἤδη ὁ ἀναγινώσκων τὸ ἀρτίως ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον δημοσιευθὲν βιβλίον τοῦ κ. Τσούντα ἔχει πρὸ ἑαυτοῦ συστηματικῶς ἐκτεθειμένην ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπεκτείνουσαν τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ βίον ἐπὶ ὁλόκληρον χιλιετίαν, σαφεστέραν δὲ καὶ βεβαιοτέραν τῆς ἱστορίας πολλῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν περιόδων, τὰ δ' ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἔργων τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης γεννώμενα ἀπορήματα μεταβεβλημένα ἀπὸ αἰνιγμάτων εἰς συνήθη ἐπιστημονικὰ ζητήματα καὶ αὐτὴν προσέτι τὴν νεφελώδη σύστασιν πολλῶν παναρχαίων μύθων συμπεπηγμένην εἰς στερεὸν σῶμα πραγματικῶν γεγονότων.

Digitized by Google

Βεβαίως εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ μεγαλουργήματος τῆς ἱστορίας τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ συνειργάσθη ὁλόκληρος ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, ὄχι ὀλίγοι δὲ εἶνε καὶ οἱ ἐξόχως μεταξὺ τῶν πολλῶν συνεργατῶν διακριθέντες. Περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ κ. Τσούντα ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ ἀρκεῖ τοῦτο μόνον λεγόμενον ἀντὶ πλειόνων, ὅτι καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο καὶ αἱ προγενέστεραι ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι διατριβαὶ καὶ αἱ μακροχρόνιοι ἐν Μυκήναις ἀνασκαφαὶ κατατάττουσιν αὐτὸν δικαιότατα μεταξὺ τῶν πρωτίστων τῆς ἱστορίας ταύτης δημιουργῶν.

Ἐλλείψεις καὶ κενὰ ἔχει βεβαίως τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τσούντα ἱκανά· τὰ πλεῖστα τούτων ὅμως δὲν εἶνε πλημμελήματα τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ φυσικαὶ ἀτέλειαι αὐτοῦ τοῦ ἀρτιγενοῦς κλάδου τῆς ἐπιστήμης, εἰς ὃν ἀνήκει τὸ βιβλίον, ἥκιστα δὲ δύνανται νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ὑπόληψιν ἐνώπιον παντὸς εὐσυνειδήτου κριτοῦ. Δυστυχῶς μεταξὺ τῶν ἀσθενεστέρων μερῶν τοῦ βιβλίου πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὸ περὶ τέχνης κεφάλαιον. Τὴν ἀτέλειαν ταύτην ὅμως ἀναπληροῖ πλουσιοπαρόχως ὁ συγγραφεὺς διὰ τῶν ἀφθόνων καὶ ἀξιολογωτάτων περὶ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων παρατηρήσεων αὐτοῦ καὶ ἰδίως διὰ τοῦ ἀξιοθαυμάστου κεφαλαίου τοῦ ἐπιγραφομένου Μυκηναϊκοὶ λαοί.

Ὑπὲρ τὸ προσῆκον μέτρον σκεπτικὸς νομίζομεν ὅτι ἐδείχθη ὁ συγγραφεὺς (σελ. 214—216) διστάζων νὰ δεχθῇ τὰ ἐπὶ τῆς λαβῆς λιθίνου τινὸς ἀγγείου κεχαραγμένα σημεῖα ὡς γράμματα, διότι καὶ ἀπίθανον εἶνε ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἦτο ὅλως ἄγνωστον πᾶν εἶδος γραφῆς, ἐνῷ ἄλλοι λαοὶ εἰς συχνὴν μετ' αὐτῆς κοινωνίαν εὑρισκόμενοι καὶ ὄχι ἀνώτερον πολιτισμὸν ἔχοντες μετεχειρίζοντο ἀπὸ αἰώνων πολλῶν γράμματα, καὶ διότι τὰ ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος ἀγγείου σημεῖα διὰ τὸ ἀσύμμετρον τῆς μορφῆς καὶ τὸ πολύπλοκον αὐτῶν μόνον ὡς γράμματα δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν, οὐδέποτε δὲ ὡς κοσμηματικὰ ἢ ἁπλῶς διακριτικὰ σημεῖα. Ἔπειτα καὶ τὸ ὄνομα Φοινικήϊα, δι' οὗ ἐν νεωτέροις χρόνοις ἐδήλουν οἱ Ἕλληνες τὰ τοῦ συνήθους ἀλφαβήτου στοιχεῖα, δεικνύει βεβαίως ὅτι ὑπῆρξαν καὶ ἄλλα γράμματα μὴ φοινικικά, τεθέντα εἰς ἀχρηστίαν ὡς ἀτελέστερα τῶν φοινικικῶν, ἤτοι ἐξ ἅπαντος ὡς παριστῶντα συλλαβὰς καὶ ὄχι ἁπλοῦς φθόγγους, ὅπως τὰ στοιχεῖα τῆς κυπριακῆς γραφῆς, ἥτις πιθανῶς εἶνε ἀνάπτυξις αὐτῆς τῆς παναρχαίας μυκηναϊκῆς. Καθ' ἡμᾶς τοὐλάχιστον τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως γραφῆς ἐν τοῖς μυκηναϊκοῖς χρόνοις εἶνε λελυμένον, διότι δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τὴν μόνην δυναμένην νὰ προβληθῇ μετὰ λόγου, ἄλλως δ' ἀπιθανωτάτην ἀντίρρησιν, ὅτι τὸ ἀγγεῖον δύναται νὰ ἐκομίσθη ἐξ ἄλλου τόπου καὶ νὰ ἔχῃ γράμματα ἄλλου λαοῦ.

Εἰς ὅσα λέγει ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν ἐν τοῖς κυκλωπείοις τείχεσι συρίγγων (σελ. 226) νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τοιαύτας εἶχεν ἀναμφιβόλως καὶ τὸ τεῖχος τοῦ Ἄργους, διότι οὐδὲν ἄλλο δύνανται νὰ εἶνε αἱ ψαλίδες, ἃς μνημονεύει ὁ Πλούταρχος (Κλεομέν. κα'.) λέγων ὅτι ὁ Κλεομένης ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ Ἄργους «ἐκκόψας τὰς ὑπὸ τὴν Ἀσπίδα ψαλίδας ἀνέβη καὶ συνέμιξε τοῖς ἔνδον». Τοιαύτη ψαλὶς πιθανώτατα εἶνε καὶ τὸ σήμερον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Ἠλία ἐν Ἄργει σωζόμενον κυκλώπειον ἐρείπιον.

Ἡ γλῶσσα, ἣν μεταχειρίζεται ὁ κ. Τσούντας, ἐν γένει μὲν οὔτε δυνάμεως στερεῖται οὔτε χάριτος, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ μέρη ἱκανῶς ἠμελημένα. Α. Ν. Σ.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸν εἶδαν τέλος πάντων οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὸν φοβερὸν καὶ τρομερὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ Παρθενὸς—ἐκ τῶν γλωσσικῶν του ἐγκλημάτων αὐτὸ ἐνθυμοῦνται περισσότερον, — καὶ νὰ ὀνειρευθῇ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης εἰς γλῶσσαν φιλολογικήν . . . Ὁ κ. Ψυχάρης κατῆλθεν ἐκ Παρισίων συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου του καὶ μετά τινος χρόνου διαμονὴν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας. Ἔμεινεν ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐγνώρισε τοὺς λογίους — μετὰ τῆς αὐτῆς εὐγενοῦς προθυμίας τούς τε ὑπερμάχους τῆς δημοτικῆς καθὼς καὶ τῆς καθαρευούσης,—τὸν ἐγνώρισαν, ἔδωκε μίαν συνέντευξιν εἰς ἕνα τῶν συντακτῶν τοῦ Ἄστεως καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Τῆνον. Ἐκεῖθεν, ἐπιστρέφων εἰς Ἀθήνας, θὰ μεταβῇ μετὰ τοῦ κ. Δροσίνη εἰς Ρούμελην. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Παρισίους ὁ κ. Ψυχάρης θὰ κάμῃ καὶ μίαν διάλεξιν εἰς τὸν Σύλλογον Παρνασσὸν περὶ Φιλήματος — εἶνε περιττὸν νὰ εἴπωμεν εἰς τὴν Δημοτικήν, — οὕτω δὲ θὰ δυνηθῇ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὸ ὅτι τὸν εἶδαν, θέλουν καὶ νά τον ἀκούσουν.

✣

Καὶ ἄλλο ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ υἱοῦ ἀπήλαυσαν φέτος οἱ Ἀθηναῖοι· τὴν Ξένην, παρασταθεῖσαν διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς Ὁμονοίας τὸ παρελθὸν Σάββατον. Καὶ ὡς δρᾶμα μὲν δὲν ἤρεσε πολὺ εἰς τὸ κοινόν μας ἡ σύντροφος τῆς Πριγκηπίσσης τῆς Βαγδάτης καὶ τῆς Συζύγου τοῦ Κλαυδίου, ἔργων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν νεφελώδη οὕτως εἰπεῖν περίοδον ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ Δουμᾶ. Ἀλλ' ἡ ὑπόκρισις εὐηρέστησε πολύ. Ὡς δούκισσα τοῦ Σεμμὸν ἡ δεσποινὶς Βερώνη διεκρίθη πολύ, προπάντων κατὰ τὴν μετὰ τοῦ συζύγου της σκηνὴν ἐν τῇ δ' πράξει· ἐξ ὅλων δὲ τῶν ἄλλων ἠθοποιῶν περισσότερον ἤρεσεν ὁ κ. Ζάννος, ὑποκριθεὶς τὸν ἰατρὸν Ρεμονὲν καὶ μετὰ μεγάλης τέχνης, μὲ τὸν λεπτὸν ἐκεῖνον κωμικὸν χρωματισμόν, τόσον ἁρμόζοντα, ἐξαγγείλας τὰς παραδόξους του θεωρίας καὶ τὰς λαμπράς του εὐφυολογίας.

✣

Καὶ μία γαλλικὴ κωμῳδία: Τὸ Διαζύγιον (Divorcons) τοῦ Σαρδού. Ἐν μέσῳ μεγάλης συρροῆς ἐπὶ τρεῖς ἤδη ἑσπέρας τὸ παίζει ὁ θίασος τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου. Μετὰ τὰ χονδροκοπήματα καὶ τὰς βαναυσολογίας τῶν τόσων πρωτοτύπων κωμειδυλλίων μας, οἱ Ἀθηναῖοι, ἐκεῖνοι τοὐλάχιστον τῶν ὁποίων δὲν διεφθάρη ἀκόμη ἡ καλαισθησία, ἐνετρύφησαν εἰς τὴν λεπτὴν καὶ ἀβίαστον γαλατικὴν εὐφυΐαν, ἐκ τῆς ὁποίας σπινθηροβολεῖ ὁ διάλογος τῆς ὡραίας κωμῳδίας τοῦ

Digitized by Google

Σαρδοῦ. Τὸ πρόσωπον τῆς Κυπριανῆς ὑπεκρίθη μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ κομψότητος ἡ κυρία Παρασκευοπούλου.

✣

Ἂν τὸ εὕρετε, τί γίνονται τὰ ὅπλα τὰ ὁποῖα κατάσχει ἡ Εἰσαγγελία ἐπὶ τῶν κακούργων καὶ τῶν ταραξιῶν «τῶν παρανόμως ὁπλοφορούντων» κατὰ τὴν μετριοπαθῆ φράσιν; Θραύονται, καταστρέφονται, ἐξαφανίζονται... Ὄχι, τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἐκτίθενται εἰς δημοπρασίαν! Πρὸ τινων ἡμερῶν πάλιν ἐν τῇ Νέᾳ Ἀγορᾷ ἐπί τινος μακρᾶς τραπέζης εἶχον ἐκτεθῇ πρὸς πώλησιν διάφορα τοιαῦτα φονικὰ ὅπλα, κάμαι, μάχαιραι, πιστόλια, ρεβόλβερ καὶ λοιπά, κῆρυξ δέ τις ἐκάλει τοὺς ἀγοραστὰς διὰ τῶν ἑξῆς:

— Ὁρίστε, κύριοι, εἰς τὰ κατασχεθέντα ὅπλα ὑπὸ τῆς Εἰσαγγελίας! Εἰς τὴν φθήνεια τὰ βάλαμε! Πενῆντα λεπτὰ ἕνα μαχαῖρι, ὀγδοῆντα μία κάμα, μία καὶ μισὴ μόνον δραχμὴ ἕνα πιστόλι τῶν δέκα δραχμῶν! Ὁρίστε, κύριοι!

Προσήρχετο δὲ ὁ κόσμος καὶ συνεσπειροῦτο περὶ τὴν τράπεζαν εἰς κύκλον, ἐν τῷ ἅμα δὲ πιστόλια, κάμαι, μάχαιραι, ρεβόλβερ ἀνηρπάγησαν ὑπὸ τῶν ἀγοραστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπρομηθεύθησαν καθεὶς ἀπὸ ἓν ὅπλον εἰς τόσον ἐξευτελιστικὰς τιμάς!! Νὰ κατάσχωνται τὰ ὅπλα, νὰ πωλοῦνται κατόπιν εὐθηνὰ καὶ νὰ κατάσχωνται πάλιν διὰ νὰ ξαναπωληθοῦν, αὐτὸ τὸ παιγνίδι δὲν ὑπενθυμίζει ὀλίγον τὸν πίθον τῶν Δαναΐδων;

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἡ παραφροσύνη τῶν ἠθοποιῶν.

Εἰς τὸ ἀθάνατον ἔργον τοῦ Schopenhauer εὑρίσκομεν τὴν κάτωθι παράγραφον: «Πολυετὴς πεῖρα μὲ ἀναγκάζει νὰ πιστεύσω ὅτι οἱ ἠθοποιοὶ κυριεύονται ὑπὸ παραφροσύνης πολὺ περισσότερον ἢ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ σκεφθῆτε καὶ ποίαν κατάχρησιν κάμνουσι τῆς μνήμης των! Καθ' ἑκάστην εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ ἀποστηθίσωσι νέον τι μέρος ἢ νὰ ἐπαναλάβωσιν ἄλλο γνωστόν· ἀλλὰ τὰ μέρη ταῦτα εἶνε ὅλως ἄσχετα, ἢ μᾶλλον εὑρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ἄλληλα, καθ' ἑκάστην δὲ ἑσπέραν ὁ ἠθοποιὸς καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως λησμονήσῃ ἑαυτὸν καὶ γείνῃ καθ' ὁλοκληρίαν διάφορον πρόσωπον. Ἡ τοιαύτη κατάστασις προλειαίνει ἐπὶ τέλους τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν παραφροσύνην».

Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ μεγάλου τῆς Γερμανίας φιλοσόφου ἐπικυροῖ ἀναμφιβόλως τὸ οὐχὶ παλαιὸν γεγονός, ὅτι διάσημός τις ἠθοποιὸς ἐν Βιέννῃ κατελήφθη ὑπὸ παραφροσύνης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραστάσεως—σημειώσατε ὅτι ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια νὰ ἀλλάσσωσι συχνὰ τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀναβιβαζόμενα ἔργα, ὡς παρ' ἡμῖν.—Διότι αἱ πνευματικαὶ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις διατίθενται πάντοτε ἐπιβλαβῶς, ὅταν ἀπασχολῶνται εἰς ἀνομοιογενῆ ἐργασίαν, σπανίως δὲ ἀπαντᾷ τις ἠθοποιοὺς δυναμένους νὰ ὑποδύωνται ἐ π ι τ υ χ ῶ ς διάφορα πρόσωπα καὶ χαρακτῆρας. Ἂν τις ἀποφασίσῃ νὰ βιάσῃ τὴν θέλησίν του ἢ νὰ ἀναγκάσῃ τὴν μνήμην του νὰ ἀντιστρέψῃ τὴν φυσικὴν αὐτῆς ὁδόν, δὲν θὰ τὸ κατορθώσῃ βεβαίως ἄνευ οὐσιώδους πνευματικῆς βλάβης· περὶ τούτου δύναται πᾶς τις νὰ πεισθῇ, ἂν ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀπομνημονεύσῃ ἔννοιάν τινα ἀσυνάρτητον ἢ ἀντιφατικήν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐναντία μέθοδος, νὰ παριστάνηται δηλαδὴ τὸ αὐτὸ ἔργον ἐπὶ πολλὰς καὶ συνεχεῖς νύκτας, ὡς γίνεται ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ, θεωρεῖται ἐπ' ἴσης βλαβερά. Διότι ἡ στιγμιαία ἀναπαράστασις τῶν αὐτῶν συνδυασμῶν γεγονότων, τῶν αὐτῶν ἐντυπώσεων, τῶν αὐτῶν ἰδεῶν ἐπηρεάζει καὶ ἐξασθενεῖ τὴν μνήμην, ἥτις βεβαίως δὲν εἶνε ἀποθήκη ἐμπορευμάτων ἀλλὰ ἀναπαραστατικὴ δύναμις τοιαύτη, διὰ τῆς ὁποίας οἱ συνειρμοὶ τῶν ἐννοιῶν ἐπανέρχονται διαδοχικῶς. Ἀναφέρονται πολλοὶ καὶ διάσημοι εὐρωπαῖοι ἠθοποιοί, οἵτινες οὐ μόνον ἔμειναν πολλάκις ἐνεοὶ καὶ ἄναυδοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραστάσεως, μὴ δυνάμενοι νὰ συγκρατήσωσι τὸν εἱρμὸν τῶν ἐννοιῶν των, ἀλλὰ καὶ προσεβλήθησαν ὑπὸ πραγματικῆς παραφροσύνης, ἥτις τοὺς ἔστειλε προώρως εἰς τὸν Ἅδην.

Τὸ συμπέρασμα ἐξ ὅλων τούτων εἶνε ὅτι οἱ ἠθοποιοὶ πρέπει νὰ ὑποδύωνται ὅσον οἷόν τε ὀλιγωτέρους χαρακτῆρας, καὶ μάλιστα τοιούτους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐκβιάζουσι τὴν θέλησίν των καὶ τὰς πνευματικάς των καθ' ὅλου δυνάμεις.

Ὁμοιοπαθητικὴ θεραπεία τῆς μέθης.

Οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος μέθυσοι ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ ὑπόκεινται εἰς φυλάκισιν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας καθυποβάλλονται εἰς πρωτότυπόν τινα δίαιταν, ἥτις, ὡς λέγεται, συμβάλλεται θαυμασίως εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ἐλαττώματός των. Διὰ τῆς διαίτης ταύτης οἱ μέθυσοι ἀναγκάζονται νὰ τρέφωνται μόνον μὲ ἄρτον καὶ οἶνον, ὡς ἑξῆς. Πρὶν ἢ δοθῇ εἰς αὐτοὺς ὁ ἄρτος, βυθίζεται ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν εἰς φιάλην οἴνου· τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς φυλακίσεώς του ὁ μέθυσος τρώγει τὸ πρωτότυπον τοῦτο φαγητὸν μετά τινος εὐχαριστήσεως· τὴν δευτέραν ἡμέραν τὸ εὑρίσκει ὀλιγώτερον εὐχάριστον, καὶ τέλος αἰσθάνεται τόσην κατ' αὐτοῦ ἀντιπάθειαν, ὥστε οὔτε τὴν θέαν του δὲν δύναται νὰ ὑποφέρῃ. Κατεδείχθη δὲ ἐκ τῆς πείρας ὅτι τοιαύτη δίαιτα παρατεινομένη ἐπὶ ὀκτὼ ἢ δέκα ἡμέρας εἶνε γενικῶς πλέον ἢ ἐπαρκὴς ὅπως ἀναγκάσῃ τοὺς μεθύσους νὰ αἰσθάνωνται ζωηροτάτην ἀποστροφὴν καθ' οἱουδήποτε εἴδους οἴνου, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν μετὰ τὴν ἐκ τῆς φυλακῆς ἔξοδόν των μετέβαλον καθ' ὁλοκληρίαν ἕξεις καὶ ἐγένοντο νηφαλιώτατοι.

Ζῷα βλέποντα ἐκ τῶν ὄπισθεν.

Ἡ φύσις ἐπροίκισε τινὰ ἐκ τῶν ζῴων μὲ τὴν ἰδιότητα νὰ βλέπωσι τὰ ὄπισθεν αὐτῶν ἀντικείμενα, ὅπως βλέπουσι καὶ τὰ ἔμπροσθεν, χωρὶς νὰ στραφῶσι. Ὁ λαγωὸς πρὸ πάντων κέκτηται τὴν ἰδιότητα ταύτην εἰς μέγαν βαθμόν. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶνε μεγάλοι καὶ ἐξέχοντες, καὶ κεῖνται εἰς τὰ πλάγια. Τοῦ πλεονεκτήματος δὲ τούτου ποιεῖται ἐπωφελῆ χρῆσιν, ὅταν καταδιώκηται ὑπὸ θηρευτικοῦ κυνός· ἂν καὶ ὁ κύων οὐδεμίαν ἐκπέμπει ὑλακὴν κατὰ τὸν δρόμον του, ὁ λαγωὸς δύναται νὰ κρίνῃ μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας, πότε εἶνε ἡ κατάλληλος στιγμὴ νὰ κάμψῃ τὸν δρόμον του καὶ διαφύγῃ τοιουτοτρόπως τὸν ὄπισθεν ἐρχόμενον διώκτην του.

Ἕτερον παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ ἵππος. Παρατηρήσατε πρὸς στιγμὴν ἵππον ὁδηγούμενον ἄνευ καλύμματος ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν· ἂν ὁ ὁδηγός του ὑψώσῃ ἁπλῶς τὴν μάστιγα, θὰ ἴδητε τὸν ἵππον—ἂν εἶνε πειθήνιος καὶ συνειθισμένος εἰς τὴν ἐργασίαν—νὰ ταχύνῃ ἀμέσως τὸ βῆμα.

Ἡ καμηλοπάρδαλις, ἥτις εἶνε δειλότατον ζῷον, εἶνε καθ' ὑπερβολὴν δυσπρόσιτος, τοῦτο δὲ διότι οἱ ὀφθαλμοί της ἔχουσι τοιαύτην θέσιν ἐπὶ τοῦ προσώπου, ὥστε δύνανται νὰ βλέπωσι τὰ ἔμπροσθεν ἀντικείμενα μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχερείας, μεθ' ἧς καὶ τὰ ὄπισθεν. Ὅταν δὲ τὴν πλησιάσῃ τις ἐκ τῶν ὄπισθεν, ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτὴν ὅπως διευθύνῃ κατ' αὐτοῦ ἀλλεπάλληλα λακτίσματα.

Λ*

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ἐν Βερολίνῳ ἐκδοθὲν κατ' αὐτὰς ἔκαμε πολὺν θόρυβον τὸ νέον μυθιστόρημα τῆς κυρίας Κλάρας φὸν Σύδοβ ἐπιγραφόμενον *Ἡ λύσις* καὶ πραγματευόμενον περὶ τοῦ σοσιαλιστικοῦ ζητήματος.

— Ἐν Γενεύῃ ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους πλήρης συλλογὴ τῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου Δὲ Σάλες, τοῦ περιωνύμου συγγραφέως τῆς ***Εἰσαγωγῆς εἰς τὸν Μοναστικὸν Βίον***.

— Ἡ κυανῆ Ἐπιθεώρησις τῶν Παρισίων δημοσιεύει νέον μυθιστόρημα τοῦ διασήμου νορβηγοῦ συγγραφέως Bjornson ἐπιγραφόμενον ***Αἱ Τρίβοι τοῦ Θεοῦ***.

— Τὸ τέταρτον τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου (Ἰούλιος 1892) τῶν University Studies publisched by the University of Nebraska, περιέχει (πλὴν ἄλλων διατριβῶν, αἵτινες ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσι τοὺς παρ' ἡμῖν λογίους) πραγματείαν τοῦ James T. Lees ἀξιοσπούδαστον : ***Ὁ δικανικὸς λόγος παρ' Εὐριπίδῃ***.

— Ἐξεδόθησαν δύο νέα τεύχη προστιθέμενα εἰς τὴν σειρὰν τῶν «Συμβολῶν, εἰς τὴν ἱστορικὴν σύνταξιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» τοῦ Schanz. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐξ αὐτῶν, ἔργον τοῦ Otto Schwab, γυμνασιακοῦ διδασκάλου ἐν Μονάχῳ ἐπιγράφεται «Ἱστορικὴ σύνταξις τῶν Ἑλληνικῶν συγκριτικῶν ἐν τῇ κλασικῇ γραμματείᾳ (Historische Syntax der griechischen Comparation in der Klassichen Litteratur), τὸ δὲ ἄλλο εἶναι τὸ δεύτερον μέρος τῆς τοῦ Ἀδόλφου Dyroff «Ἱστορίας τῆς αὐτοπαθοῦς ἢ ἀντανακλαστικῆς ἀντωνυμίας (Geschichte des Pronomen Reflexivum)» τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον μέρος πρὸ ἑνὸς ἔτους δημοσιευθὲν ἔχει ἀγγελθῇ ἐν τῇ Ἑστίᾳ.

— Ἀξιολόγους διατριβὰς περιέχει τὸ τεῦχος Ἰανουαρίου — Ἀπριλίου 1893 τοῦ Bulletin de Correspondance Hellénique. Ἀναφέρομεν πλὴν ἄλλων τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πραγματείας τοῦ Bérard περὶ Τεγέας καὶ Τεγεάτιδος χώρας, πλείστας ἐπιγραφάς, σημειώσεις περὶ τῆς ἐπιγραφικῆς τῆς ἱστορίας τῆς Ῥόδου ὑπὸ Maurice Holleaux, περί τινων βυζαντινῶν μολυβδοβούλλων ὑπὸ Millet, περὶ τοῦ κολοσσοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τῆς Δήλου ὑπὸ S Reinach, παρατηρήσεις περί τινων Ἀθηναίων ἀρχόντων ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς κ. Homolle, εἰδήσεις ἀρχαιολογικὰς λεπτομερεστάτας κτλ.

— Πολλὰς ἐπιγραφὰς λόγου ἀξίας δημοσιεύει τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ δεκάτου ὀγδόου τόμου τῶν Mittheilungen τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, καθὼς καὶ ἄλλας ἀρχαιολογικὰς διατριβάς, ἐν αἷς καὶ «ὁ ἐν Μαραθῶνι τύμβος» τοῦ Β. Στάη.

— Ἡ Revue des Études Grecques (Ἰανουαρ. — Μάρτιος 1893) περιέχει ἀττικὸν ψήφισμα τοῦ ἔτους 333 ὑπὸ Foucart, προσθήκην εἰς τὰ περὶ τοῦ γλύπτου Εὐδοξίου ὑπὸ Lechat, σπουδαιοτάτην πραγματείαν τοῦ Edm. Pottier περὶ τοῦ πρῶτον τώρα ἀναγνωριζομένου Παιδικοῦ, τεχνίτου ἀγγείων, οὗ τὸ ὄνομα παρεξηγεῖτο πρότερον καὶ ἄλλην τοῦ Babelon περὶ τοῦ Θιβρωνείου νομίσματος, ὅπερ αὐτὸς μὲν ὁ Babelon ἀποδίδει εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον στρατηγὸν Θίβρωνα, ὁ δὲ Th. Reinach, ἐν ἄλλῃ μικρᾷ διατριβῇ, πειστικώτερον, εἰς τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ φονέα τοῦ Ἁρπάλου (324 π. Χ.). Ἐν τῷ αὐτῷ τεύχει περιέχονται καὶ αἱ πραγματεῖαι τοῦ P. Lejay περὶ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Πέτρου καὶ P. Tannery περί τινων ἀποσπασμάτων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

— Τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀσσὲτ ἐκδιδομένης σειρᾶς τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς Γαλλίας ὁ τελευταῖος τόμος ἐπιγράφεται *Βίκτωρ Οὐγγὼ* καὶ εἶνε λαμπρὰ βιογραφία τοῦ ποιητοῦ ὑπὸ Λεοπόλδου Μαμπιλλώ. Τὴν ἐν Γαλλίᾳ κριτικὴν ἀπησχόλησε καὶ ἐσχάτως τὸ ὄνομα τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ, τοῦ ὁποίου ἐκδίδονται καθημερινῶς νέα ἀνέκδοτα ποιήματα, ἐκ τῆς ἀνεξαντλήτου ἐκείνης πληθύος τῶν στίχων, τοὺς ὁποίους ἔγραφεν ἐν Ἰερσέῃ χάριν ἐξασκήσεως, κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην.

Ἐπιστημονικὰ

Μετὰ τόσας ἀκάρπους προσπαθείας ἀνεκαλύφθη καὶ τὸ μικρόβιον τῆς ἰνφλουέντζας. Ὁ Πφάϊφερ ἀνεκάλυψεν ἐσχάτως εἰς τὰ πτύελα καὶ τὸ αἷμα τοῦ προσβεβλημένου ὑπὸ ἰνφλουέντζας χαρακτηριστικόν τι μικρόβιον, ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς σηψαιμίας τοῦ ποντικοῦ, ἀερόβιον, ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ παρουσίᾳ ὀξυγόνου, τὸ ὁποῖον μεθ' ὅλα τὰ φαινόμενα εἶνε τὸ μικρόβιον τῆς ἰνφλουέντζας, διότι εἰσαγόμενον εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ εἰς τὸ βλεννογόνον τῆς ῥινὸς προκαλεῖ τὰ συμπτώματα τῆς τόσον περιέργου καὶ διαδεδομένης νόσου.

— Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς *Νέας Ἐπιθεωρήσεως* τῶν Παρισίων, ὁ Λομπρόζος δημοσιεύει νέαν αὐτοῦ μελέτην περὶ τῆς ***Ἀρχῆς τοῦ Φιλήματος***, πλήρη περιεργοτάτων παρατηρήσεων καὶ ἀπροόπτων συμπερασμάτων. Τὸ πρῶτον μέρος πραγματεύεται περὶ τῆς μετατροπῆς τῶν μητρικῶν ὀργάνων τῆς γυναικὸς εἰς γεννητικὰ διὰ τῆς ἐξελίξεως, μετατροπῆς εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται καὶ τὸ σημερινὸν ἐρωτικὸν φίλημα, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε δὲν ἦτο ἡ θωπεία τῆς μητρὸς εἰς τὰ τέκνα της, διὰ τῶν χειλέων παρεχούσης εἰς αὐτὰ τὴν τροφήν. Τῆς μελέτης ταύτης περίληψιν, μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς, θὰ προσφέρωμεν ἴσως εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Ἑστίας*.

— Ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Βέντ, ὡς ἀναγγέλλει εἰς τὴν Σύνταξιν τῆς *Γεωγραφικῆς Ἐφημερίδος* τοῦ Λονδίνου, κατορθώσας νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀβυσσινίας ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ κοιλάδι Χαδὰς τὰ ἐρείπια ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως, ἥτις εἰκάζεται ὅτι εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένη Κολόη.

Καλλιτεχνικὰ

Ὑπὸ τοῦ Παύλου Φλὰ ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους τὸ *Ἡμερολόγιον* τοῦ Εὐγενίου Δελακρουά. Ὁ πρῶτος τόμος εἶνε σχεδὸν πλήρης ἐξ ἀσημάντων καὶ ἀσκόπων λεπτομερειῶν, ἀλλ' ὁ δεύτερος περιέχει καὶ πολλὰς νέας ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἰδεῶν τοῦ μεγάλου ζωγράφου. Ἀξιανάγνωστος εἶν' ἐπίσης καὶ ἡ εἰσαγωγή, τὴν ὁποίαν προτάσσει τοῦ ***Ἡμερολογίου*** ὁ κ. Φλά.

— Ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς τῶν Ὡραίων Τεχνῶν Ἑρρίκου Λαμονιὲ ὑπὸ τὸν τίτλον ***Ἡ Γαλλικὴ Τέχνη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ῥισελιὲ καὶ τοῦ Μαζαρίνου***, ἐξεδόθη περισπούδαστος καλλιτεχνικὴ μελέτη, διαφωτίζουσα κάλλιον πάσης ἄλλης μέχρι τοῦδε γραφείσης, τὰ τῆς γαλλικῆς τέχνης κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐποχήν.

— Τῇ 10ῃ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου θὰ τελεσθῶσι τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐν Παρισίοις, ἐν τῷ Μεγάρῳ τῆς Βιομηχανίας πραπαρασκευαζομένης Ὀθωμανικῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐκθέσεως, ἡ ὁποία προμηνύεται λίαν ἐνδιαφέρουσα.

Θεατρικὰ

Ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βερολινείου θεάτρου Kroll παίζεται μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας τὸ νέον μελόδραμα τοῦ Σοὺτς ὁ *Κυνηγός*, τοῦ ὁποίου πολὺ ἐπαινοῦνται οἱ χοροί.

— Ὁ ἕλλην ὀξύφωνος κ. Ι. Ἀποστόλου θὰ ψάλλῃ κατὰ τὴν ἐφετεινὴν θεατρικὴν περίοδον ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Νεαπόλει. Πανταχοῦ τῆς Ἰταλίας τὸ ᾆσμα τοῦ ἕλληνος ὑψιφώνου κατέστη ἀγαπητὸν οἱ δὲ κριτικοὶ γράφουν περὶ αὐτοῦ τὰ μᾶλλον ἐνθουσιώδη ἄρθρα.

Digitized by Google

ΤΟ ΠΑΛΗΟ ΜΑΣ ΣΠΙΤΙ

Προχθὲς ἀνεσκάλευα κίτρινά τινα χειρόγραφα. Ἦσαν ἐπιστολαὶ φίλων μου, τὰς ὁποίας καὶ μετὰ πάροδον τοσούτων ἐτῶν τὰς ἀναγινώσκω νομίζων ὅτι ἀναπνέω γλυκὺ ἄρωμα παρελθόντων χρόνων. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τούτων, εὗρον καὶ τὴν ἑξῆς σημείωσιν ἑνὸς ἀποθανόντος πρό τινων ἐτῶν. Τὴν σημείωσιν ταύτην, ὅπως ἔχει τὴν παραδίδω πρὸς ἀνάγνωσιν :

... Τὸ σπίτι μας ἦτο ἀνάστατον ἀπὸ τῆς προτεραίας. Ἀνέτελλεν ἡ πρώτη Σεπτεμβρίου, ἡμέρα καθ' ἣν πολλοὶ ἀλλάσσουν τὰς οἰκίας των μεθ' ὅσης εὐκολίας καὶ τὰ ὑποδήματά των. Καὶ ἡμεῖς ἠναγκαζόμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν οἰκίαν, ἔνθα ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν διεμένομεν. Τὰ ἔπιπλά μας συνεσωρεύοντο καὶ ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ τῶν ἀγοραίων ἁμαξῶν, τὰ δὲ κενούμενα δωμάτια ἀντήχουν παραδόξως, ἀπὸ τὰς τραχείας φωνὰς τῶν ἀχθοφόρων καὶ ἀπὸ τὸν θόρυβον ὃν ἐποίει ὁ μικρότερος ἀδελφός μου ἱππεύων τὸ σάρωθρον καὶ ἐναβρυνόμενος, ὡς Κοζάκος ἐπὶ τοῦ μελανοῦ καὶ μακροχαίτου ἵππου του. Αἱ φωναὶ αὗται ἦσαν ὅλως ἀντίθετοι πρὸς τὴν κατήφειαν, ἥτις κατεῖχε πᾶσαν τὴν οἰκογένειαν, ἀπὸ τῆς λευκοτρίχου μάμμης μου, μέχρι τῆς γραίας ὑπηρετρίας, ἥτις ἔσυρε τὰ βαρέα βήματά της προσκόπτουσα ἐπὶ τῶν κατακειμένων μικροεπίπλων.

Ἡ κατήφεια ἦτο δικαιολογημένη. Εἰς τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τῆς οἰκίας μας εἶχε μεσολαβήσῃ μία δημοπρασία. Ἄλλως τε ἐγκατελείπομεν τὴν οἰκίαν, ἔνθα εἴχομεν γεννηθῆ καὶ ἀνατραφῆ καὶ μεθ' ἧς συνεδεόμεθα διὰ τόσων φαιδρῶν ἐντυπώσεων καὶ τόσων θλιβερῶν ἀναμνήσεων. Ἡ οἰκία ἦτο ἰδική μας· τὴν εἶχεν οἰκοδομήσει ὁ πρόπαππός μου, βαρεῖαν καὶ στερεὰν διὰ τοὺς ἀπογόνους του. Εἰς τὴν αὐλήν της ἀκόμη ἐσώζετο ὁ πλάτανος τὸν ὁποῖον ἐφύτευσεν ὁ ἴδιος καὶ κάτωθεν αὐτοῦ τὸ μαρμάρινο πηγάδι. Ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν πλάτανον ἐκεῖνον ὁ πατήρ μου ἐσυνήθιζε τὸ θέρος ν' ἀναγινώσκῃ καὶ ἡ μάμμη μου νὰ μὲ χορεύῃ εἰς τὰ γόνατά της· ὁ πατήρ μου ἀπέθανε πρὸ πολλοῦ ἡ δὲ θέσις ἐκείνη μὲ τὴν μαρμαρίνην στρογγύλην τράπεζάν της, εἶχε προσλάβει δι' ἡμᾶς κάποιαν ποιητικὴν ἱερότητα, τὴν ὁποίαν τὰ παρερχόμενα ἔτη ἐκράτυνον. Ὁ πλάτανος ἀκόμη μένει εἰς τὴν θέσιν του καὶ ὁ θροῦς τῶν φύλλων του ἀκόμη καὶ τὴν στιγμὴν ταύτην ἠχεῖ εἰς τὰ ὦτά μου ὡς χαιρετισμὸς ἀρχαίου φίλου. Ἄχ, ποσάκις ἀνερριχήθην εἰς τοὺς κλάδους του καὶ ἤκουσα τὰς τρυφερὰς ἀπειλὰς τῆς γραίας μάμμης μου. Ἤμην παιδάκι ἀκόμη θεότρελλο, καὶ ὡς μόνην διασκέδασίν μου εἶχον νὰ κυνηγῶ τὰ πουλιὰ ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ πλατάνου ἐκείνου καὶ νὰ γεμίζω μὲ ἀμυχὰς τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπόν μου. Τί εἶνε αἱ ἀναμνήσεις αὗται ; ἀσήμαντα πράγματα· εἰς τὸν βίον μου ἔκτοτε ἐταξείδευσα πολύ· εἶδον πόλεις μεγάλας, λαοὺς πολιτισμένους καὶ βαρβάρους καὶ ἐγνώρισα ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι μοῦ ἐπροξένησαν ἄλλοι χαρὰν καὶ ἄλλοι δυστυχίαν. Τόσαι ἐντυπώσεις τοῦ μεγάλου κόσμου, τῆς λάμψεως αὐλικῶν ἑορτῶν, τῆς ἐξεγέρσεως φυλῶν ὁλοκλήρων, συγχέονται εἰς τὴν μνήμην μου καὶ σβύνονται, ἀλλὰ ζωηροτάτη μένει ἀκόμη ἡ ἀνάμνησις τῆς μικρᾶς αὐλῆς τοῦ πατρικοῦ μου οἴκου καὶ τοῦ πυκνοφύλλου ἐκείνου δένδρου.

Ἀλλ' ὅμως καὶ τὴν αὐλὴν καὶ τὸ δένδρον ἐκεῖνο τὰ ἐγκατέλειπον διὰ παντός. Ἡ οἰκία βαθμηδὸν ἐκενοῦτο καὶ ὁ κρότος τῶν βαρέως κυλιομένων ἁμαξῶν ἠκούετο πέραν εἰς τὸν δρόμον. Τὰ δωμάτια μοῦ ἐφαίνοντο ὡς ἄνθρωποι ὠχροὶ ἀποσκελετωθέντες. Εἰς τοὺς τοίχους ἀκόμη ἔμενον ἀνηρτημέναι αἱ εἰκόνες, παριστῶσαι τὰς ἡμέρους, τὰς γλυκείας μορφὰς τοῦ πάππου μου καὶ τοῦ πατρός μου. Μοῦ ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἐμειδίων περιλύπως καὶ ὡς νὰ συμμετεῖχον καὶ αὐταὶ τῆς πιεζούσης τὴν ψυχήν μας θλίψεως. Ὠχραὶ εἰκόνες, εἶχον προσλάβει πρὸ πολλοῦ τὴν χροιὰν ἣν ἐναποθέτει ὁ χρόνος. Ἡ χροιὰ αὐτὴ μοῦ φαίνεται ὅτι ἐξαγιάζει ταύτας. Εἶνε ἐντύπωσις καὶ αὐτή, ἣν μοῦ ἀφῆκεν ἡ συνεχὴς μετάβασις εἰς τὸν ἀρχαῖον γειτονικὸν ναόν, ἔνθα ἀπὸ αἰώνων αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων δέχονται τὸ θυμίαμα καὶ τὰς εὐχὰς τῶν λειτουργῶν. Ὅλα μοῦ ἐφαίνοντο περίλυπα καὶ πένθιμα. Ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ οἴκου ἐκείνου ἐνόμιζα ὅτι ἦτο ἀπογύμνωσις τοῦ βίου μου. Κάθε θύρα του, κάθε παράθυρόν του, καὶ οἱ ἐξῶσταί του καὶ ἡ *ταράτσα* του, καὶ ὁ κῆπος του καὶ ἡ κληματαριά του, ὅλα αὐτὰ μοῦ ἐνθύμιζον ἀπὸ μίαν ἱστορίαν, ὅλα αὐτὰ μοῦ ἔφερον καὶ μίαν ἀνάμνησιν. Καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς θλιβερὰς ἀναμνήσεις οἱ χρόνοι τὰς εἶχον περιβάλει μὲ ἓν ἔνδυμα τόσον μελαγχολικόν, ἀλλὰ καὶ τόσον γλυκύ, ὥστε τὰς φθινοπωρινὰς νύκτας, ὅτε ὁ ἄνεμος ἐσύριζεν ἀνὰ μέσον τῶν φύλλων τοῦ πλατάνου καὶ ἡ βροχὴ ἐτυμπάνιζε τὰς ὑάλους τοῦ παραθύρου μου, ἐγὼ μόνος βλέπων τὰς φλόγας τῆς πυρᾶς τῆς ἑστίας ἐπροκάλουν τὰς ἀναμνήσεις ἐκείνας καὶ τότε ἐν μέσῳ τοῦ κυανοῦ καπνοῦ ἐπαρουσιάζοντο μορφαὶ γλυκεῖαι, μορφαὶ τρυφεραί, ὅσας ὁ θάνατος μοῦ εἶχεν ἁρπάσει, ὅσας ὁ χρόνος μοῦ εἶχε παρασύρῃ. Καὶ ἐπερνοῦσαν ἔτσι αἱ νύκτες, καὶ διεγράφοντο ἔτσι αἱ ἀναμνήσεις, καὶ παρήρχοντο οὕτω τὰ πρόσωπα τῶν φιλτάτων μου, καὶ ἀνελύοντο ὡς ὁ καπνὸς τῆς ἑστίας μου, τόσα ξανθὰ φαντάσματα, τόσα γλυκύτατα πρόσωπα, τόσα ἐρυθρὰ πετροκεράσινα χείλη, ὅσα μὲ ἔθελξαν εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν τῶν αἰσθημάτων μου.

Δὲν γνωρίζω διατί τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὅτε ἔφευγον διὰ παντὸς ἀπὸ τὸν πατρικόν μου οἶκον κατειχόμην ὑπὸ τοῦ ἰδίου αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον μὲ ἔθλιβεν ὅτε

Digitized by Google

εἶδον φερόμενον τὸ φέρετρον ὅπερ ἐνέκλειε τὸν νεκρὸν τοῦ πατρός μου. Ὅπως τότε οὕτω καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην ὅλαι αἱ ἀναμνήσεις μου ἐπτερύγιζον ἐντὸς τῶν κενωθέντων δωματίων, ὡς ἄγριαι περιστεραὶ ἐντὸς σπηλαίου. Περιῆλθον ἓν πρὸς ἓν τὰ δωμάτια· ἐξῆλθον εἰς τὸν κῆπον, ἔκοψα ἄνθη καὶ ἐπέστρεψα πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν, ὡς νὰ ἐζήτουν νὰ ἐγκλείσω εἰς τὴν ψυχήν μου, ὅ τι ἔμεναν ἀπὸ τὰ περασμένα μου χρόνια, νὰ μὴν ἀφήσω τίποτε ἐκεῖ, ἔνθα ἄλλοι θὰ ἤρχοντο νὰ κατοικήσουν. Τὰ ἤθελα νὰ τὰ πάρω καὶ εἰς τὴν νέαν μου κατοικίαν καὶ εἰς τὴν νέαν μου γειτονιάν. Ἄ, τὴν γειτονιά μου, τὴν καϋμένην μου τὴν γειτονιά, μαζῦ μὲ τοὺς συντρόφους ποῦ ἐμεγάλωσα καὶ ἐσπούδασα εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον· τώρα βλέπω τὰ ἡλιοκαῆ ἐκεῖνα παιδία, ἄνδρας πλέον, ἐπιστήμονας, ἀξιωματικούς, βουλευτάς, ἄλλους διαπρέποντας καὶ ἄλλους ζῶντας ἐν μετριόφρονι ἀφανείᾳ. Σήμερον ἀκούω τὰς φωνὰς τῶν ξανθῶν τέκνων των, ὅταν ἐξέρχωνται θριαμβευτικῶς τοῦ γειτονικοῦ σχολείου. Τὸ σχολεῖον εἶνε τὸ ἴδιον καὶ ὁ διδάσκαλος ὁ αὐτὸς τύπος ἀληθοῦς Γερωστάθου κατά τε τὸ φρόνημα καὶ τὴν στοργήν του πρὸς τοὺς μαθητάς. Δὲν γνωρίζω ἂν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἰμπορεῖτε νὰ εὕρητε ἕνα ἀκόμη διδάσκαλον ὅμοιον, μὲ αὐτὸν τὸν Μπάρμπα-Θωμᾶ. Τὸν ἐνθυμοῦμαι πάντοτε ὑψηλόν, ἰσχνόν, μὲ ὠχρὰν προφητικὴν ὄψιν, ἐξηγοῦντα τὸ Εὐαγγέλιον ἢ διηγούμενον εἰς ἡμᾶς τὸ σούβλισμα τοῦ Διάκου. Πῶς ἐνεθουσία ὁ Γέρων. Αἰσθάνομαι ἀκόμη τὴν ἀνατριχίλα, ἥτις μᾶς κατελάμβανε, καὶ ἥτις διὰ νὰ παρέλθῃ ἔπρεπε νὰ μεσολαβήσῃ ὁ **ταβλᾶς** τοῦ ἀναμένοντος ἔξω τοῦ σχολείου μπάρμπα Χατζῆ. Πῶς ἐπέρασαν τὰ χρόνια ἐκεῖνα, σὰν νερό, σὰν ἄνεμος.

Αἱ γειτόνισσαί μας, αἱ ἀρχαῖαι καλαί μας γειτόνισσαι, μετὰ λύπης ἐξήρχοντο εἰς τὰ παράθυρα των καὶ μᾶς ἔβλεπον μετακομιζομένους. Ἠσθάνοντο καὶ αὐταὶ ὅτι κάτι θὰ ταῖς ἔλλειπε μὲ τὴν φυγήν μας. Θὰ ἤρχοντο νὰ κατοικήσουν εἰς τὸ σπίτι μας νέοι ἄνθρωποι, καὶ ὁ Θεὸς γνωρίζει ποῖοι ἄνθρωποι θὰ ἦσαν. Ἐλυποῦντο εἰλικρινῶς ποῦ ἐφεύγομεν. Αἶ, τόσα χρόνια, ἑξῆντα χρόνια μᾶς ἐνθυμοῦνται ἐκεῖ ζῶντας. Ἡ πόλις μας τότε ἦτο μικρά, πτωχή, ὁ εἷς ἐγνώριζε τὸν ἄλλον. Τώρα ἔγεινε μεγαλούπολις πλουσία, ὡραία, τὰ σπίτια μετεβλήθησαν εἰς μέγαρα, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τίποτε ἐκ τῆς ποιήσεως τῶν παλαιῶν μας σπιτιῶν, δὲν ἔχουν καμμίαν ἀνάμνησιν μέσα των. Εἶνε τεύχη ἄγραφα, εἶνε φύλλα λευκά. Σήμερον κατοικεῖ ὁ εἷς καὶ αὔριον ὁ ἄλλος. Ἀπὸ τὰ σπίτια αὐτὰ ἔρχονται καὶ φεύγουν χωρὶς νὰ προφθάσῃ κανεὶς νὰ τοὺς ἴδῃ, χωρὶς νὰ προφθάσῃ κανεὶς νὰ τοὺς γνωρίσῃ. Εἶνε ὡς τὰ ξενοδοχεῖα. Οὔτε ἀναμνήσεις ἐξεγείρουν, οὔτε ἐντυπώσεις ἀφίνουν. Καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἡ ἰδέα τῆς ἑστίας χάνεται καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος ρευστοποιεῖται.

Ἂν ἐρωτήσῃς ὅμως τὴν Κυρὰ Δημήτραιναν θὰ σοῦ εἴπῃ τὴν ἱστορίαν ὅλης τῆς γειτονιᾶς. Πόσαις φοραῖς, ἔξω εἰς τὴν θύρα της τὴν ἤκουσα νὰ διηγῆται τὰς ἱστορίας τῶν οἰκιῶν μας. Καὶ τώρα ἀκόμη ποῦ μᾶς βλέπει **κυρίους** πλέον, ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς καλῇ μὲ τὰ ὀνόματά μας, ὅπως ὅταν εἴμεθα παιδάκια δέκα ἐτῶν καὶ καταπόρφυρα ἐκ τοῦ δρόμου ἐρριπτόμεθα εἰς τὴν ποδιά της.

Αὐτὴ ἡ ἰδία ἐκάθητο εἰς τὸν οὐδὸν τῆς θύρας της καὶ ἔβλεπε τὰ μεταφερόμενα ἔπιπλα, καὶ διηγεῖτο μὲ τὴν αὐτὴν ζωηρότητα, καὶ μὲ τὴν αὐτὴν φλυαρίαν, τὴν ἰδίαν ἱστορίαν, «πῶς μᾶς εἶχε χορεύσει εἰς τὰ χέρια της» καὶ ἐκίνει τὴν κεφαλὴν της περιλύπως, μέσῳ δὲ τῶν χασμάτων τῆς ὀδοντοστοιχίας της, ἐξήρχετο μία φωνὴ βραχνὴ ὡς παράπονον. Καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα παράθυρα προέκυπτον μερικαὶ γνώριμοι κεφαλαί, καὶ ὁμοῦ μὲ αὐτὰς μία ξανθή, εὔμορφη, ἀγγελικὴ κεφαλή, μὲ δύο γαλανὰ ματάκια καὶ μὲ ἓν μειδίαμα γλυκύτατον καὶ φωτεινότατον. Ἀπὸ τοῦ παραθύρου μου αὐτὴν τὴν ἰδίαν κεφαλὴν τὴν ἔβλεπον καθ' ἑκάστην πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν. Ἡ τρυφερὰ κορασὶς μὲ τὸ κέντημά της εἰς τὴν χεῖρα ἢ μὲ κανὲν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐγὼ τῆς ἐδάνειζον, ἵστατο ἐκεῖ καὶ ἤγειρε τὴν κεφαλήν της μόνον ὅπως δεχθῇ τὸν χαιρετισμόν μου. Ἀνέμενεν ἐκεῖ τὴν ἐπιστροφήν μου πάντοτε καὶ ἐγὼ ὅτε ἐκαθήμην πρὸ τοῦ γραφείου μου, μέσα εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ βιβλίου μου ἔβλεπον πάντοτε αὐτὴν τὴν ἰδίαν κεφαλὴν νὰ μοῦ μειδιᾷ καὶ νὰ μὲ ἀτενίζῃ μὲ τὴν μελαγχολικὴν περιπάθειαν ἀορίστων αἰσθημάτων. Εἰς τὴν νέαν γειτονιὰν ποῦ μετέβαινον ἐσυλλογιζόμην, ποιὸς ἠξεύρει ποίαν καρακάξαν θὰ ἔβλεπον ἀπέναντί μου, ποία **κουκουβάγια** θὰ μοῦ ἐπεδείκνυε τὰ τσουλούφιά της τὴν πρωίαν. Τί καλὰ ποῦ εἴμεθα ἐκεῖ εἰς τὴν οἰκίαν μας, εἰς τὴν ἥσυχον γειτονιάν μας. Ἐκεῖ ποῦ ἐγεννήθην, ἤθελον νὰ διέρρεεν ὁ βίος μου ὅλος. Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη μᾶς ἐξώθησεν ἀλλοῦ· πτηνὰ τὰ ὁποῖα παρέσυρον τοῦ βίου οἱ λαίλαπες.

Ἡ οἰκία ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κενωθῆ· δὲν ἔμενεν οὐδὲν πλέον ἔπιπλον. Τὰ τελευταῖα κάρρα ἀπῆλθον καὶ ἡ ἅμαξα ἀνέμενεν ἔξω ὅπως μᾶς μεταφέρῃ εἰς τὴν νέαν οἰκίαν. Ἡ μητέρα μου ἦτο ὠχρὰ καὶ ἡ μάμμη μου ὠχροτέρα. Πεντήκοντα ἔτη ἔζησαν ἐκεῖ εἰς τὸ ἴδιον σπίτι καὶ ὅμως ἐξεδιώκοντο. Μέσα εἰς τὰ πεντήκοντα ἐκεῖνα ἔτη πόση ζωὴ διέρρευσεν! Ὅλη των ἡ νεότης ἐκεῖ ἀπερροφήθη, ὅλη των ἡ χαρὰ ἐκεῖ ἐξητμίσθη, ὅλα των τὰ δάκρυα ἐκεῖ ἔρρευσαν, ὅλαι των αἱ ἀναμνήσεις ἐκεῖ ἐπτερύγιζον. Λίκνα καὶ φέρετρα, νανουρίσματα καὶ μοιρολόγια, ἔρως καὶ στοργή, φιλήματα καὶ δάκρυα τριῶν γενεῶν ἐνυπάρχουν εἰς τὰ γυμνὰ αὐτὰ δωμάτια, εἰς τὸν γηραιὸν αὐτὸν οἶκον, τὸν ὁποῖον μεθαύριον ἡ σκαπάνη τοῦ νέου ἀγοραστοῦ θὰ κατεδαφίσῃ μὲ κρύαν καρδίαν, μὲ χαρὰν ἴσως, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται ὅτι μὲ αὐτὸν τόσα καὶ τόσα θὰ ἐνταφιάσῃ ὑπὸ τὰ ἐρείπιά του. Κατηρχόμεθα βραδέως τὴν κλίμακα· οἱ πόδες μας ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἐκόλλουν εἰς τὰς βαθμίδας καὶ τὰ μάτιά μας ἦσαν ἕτοιμα εἰς δάκρυα· ὁ μικρός μου ἀδελφός, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε μεταβάλει μικρὸν κάθισμα εἰς ἅμαξαν καὶ ἐκραύγαζε περιχαρῶς ἐντὸς τῶν κενῶν δωματίων, βλέπων ἡμᾶς μελαγχολικοὺς ἐσκυθρώπασε καὶ αὐτός. Δὲν ὡμίλει οὐδείς. Μία λέξις ἂν ἠκούετο τὰ δάκρυα θὰ ἔρρεον ἀπὸ ὅλων

Digitized by Google

τοὺς ὀφθαλμούς. Ὅλοι εἴχαμεν ἀρεθῆ εἰς τὰς ἰδίας ἕκαστος σκέψεις. Ἔθλιβον τὴν χεῖρα τῆς μητρός μου ὡς νὰ ἤθελον νὰ τῆς δώσω θάρρος καὶ παρηγορίαν τὴν ὁποίαν οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶχον. Ὁ γηραλέος, σκύλος μου, κλίνων τὴν κεφαλὴν του μεταξὺ τῶν σκελῶν του καὶ σείων τὴν οὐράν του ἀργὰ παρηκολούθει μελαγχολικὸς ὡς ἄρτι ἀπολυθεὶς ὑπάλληλος. Μόνον δὲ ὅταν ἐξήλθομεν εἰς τὴν ὁδὸν καὶ εἴδομεν τὰς μορφὰς τῶν γειτόνων μας συγκεκινημένας καὶ αὐτὰς καὶ ἐπήγαμεν νὰ τοὺς ἀποχαιρετίσωμεν καὶ ὅτε ἠσπάσθην τὴν χεῖρα τῆς Κυρᾶ Δημήτραινας, ἥτις τοσάκις μὲ εἶχε φιλοδωρήσει ἐλαφρὰ κολαφίσματα, ἀλλὰ καὶ σῦκα ἀπὸ τ' ἀμπέλι της, τότε δὲν ἠδυνήθημεν νὰ κρατήσωμεν πλέον τὰ δάκρυά μας. Ἐκλαίομεν ὅλοι, ἐψιθυρίζομεν ὅλοι φίλτατα ὀνόματα, καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὴν ἅμαξαν ὀλολύζοντες σχεδόν, ἐν ᾧ δὲ αὕτη ἀνεχώρει καὶ ἄφινε τὴν γειτονιὰν ἐκείνην, ἠκούομεν ἀκόμη τοὺς εἰλικρινεῖς τῶν παλαιῶν μου γειτόνων ἀποχαιρετισμούς.

— Στὸ καλό, στὸ καλό!

Καὶ ἀπεσπᾶτο τὴν στιγμὴν ἐκείνην μέρος ἐκ τῆς καρδίας μου καὶ ἀπερροφᾶτο τὴν στιγμὴν ἐκείνην μέρος ἐκ τῆς ψυχῆς μου.

Ἐξημέρωσα εἰς τὴν νέαν οἰκίαν μας. Ὅλην τὴν νύκτα ἐκοιμήθην ἀνήσυχος. Τὴν πρωίαν ἐξύπνησα μὲ κεφαλὴν βεβαρυμένην καὶ μὲ ὄμματα ἐρυθρά. Ἀπὸ τοῦ παραθύρου μου εἰς τὸ ἀπέναντι παράθυρον, ἀντὶ τῆς ξανθῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ροδινοῦ μειδιάματος τῆς μικρᾶς γειτονίσσης μου, συνήντησα τὴν σκούφιαν μιᾶς ταμβακιζομένης ἰταλίδος. Αἱ νέαι ἐντυπώσεις ἤρχισαν ἀπὸ μίαν σκούφιαν καὶ τίς οἶδε ποῦ θὰ καταλήξουν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Α. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Η ΤΡΕΛΛΗ

Ἐκεῖ, στὴ μοναχικὴ τὴν ἀκρογιαλιά, μὲ τὰ μικρὰ μικρὰ τὰ χαλίκια, τὰ στρογγυλὰ καὶ κιτρινωπὰ σὰ μαργαριτάρια, μὲ τοὺς κάβους ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, ποῦ μποροῦσε ἄνθρωπος νὰ μιλάῃ ἀπὸ τὸν ἕναν, καὶ στὸν ἄλλονα νὰ στέκεσαι καὶ ν' ἀκούς, σ' ἐκείνη τὴν παράμερη κώχη ποῦ ἔφεγγε ἀπὸ χάρη σὰ νὰ εἶταν ὅ,τι τὴν ἔβγαλε ὁ Πλάστης ἀπὸ τ' ἀθάνατα χέρια του, ποῦ ἔπαιζαν τὰ δελφίνια ὡς κοντὰ στὰ ρηχά, ποῦ τὰ κύματα δὲν τὰ χόρταιναν τὰ χαλίκια, μόνο τἄγλειφαν κι ὅλο τἄγλειφαν, ποῦ ψυχὴ δὲν κατέβαινε παρὰ ἴσως νὰ δοκιμάσῃ καινούρια τύχη μὲ τἀγκίστρι ἢ μὲ τὸ πεζοβόλι, —ἐκεῖ ἔβλεπες κάποτες ὁλομόναχη τὴν τρελλή, κοπέλλα ὡς εἰκοσιπέντε χρονῶ, μόνο ποῦ εἶταν τὸ πρόσωπό της χλωμό, καὶ τὰ μάτια της ἄγρια. Μήτε τάξιμο, μήτε διάβασμα δὲν ἔσωσε νὰ τὴ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ μεγάλο κακὸ ποῦ τὴν τυραννοῦσε. Κι ὡς τόσο, ταλεμένος καθὼς εἶταν ὁ νοῦς της, ἡ καρδιά της εἶτανε γνωστικῆς γυναίκας καρδιά! Τὸν ἀγαποῦσε ἀκόμα τὸν ἀρραβωνιαστικό της, καὶ τὸν περίμενε νὰ γυρίσῃ πίσω καὶ νὰ τὴν πάρῃ. Ὁ νοῦς της, σὰ μερικοὺς φίλους ποῦ ἀντὶς νὰ μᾶς παρηγοροῦνε σιωπῶντας μᾶς μεγαλώνουν τὸν πόνο μ' ἀνωφέλητα λόγια, εἶταν κ' αὐτῆς τῆς καημένης ὁ μεγαλήτερός της ἐχθρός. Τῆς ἔλεγε ὁ νοῦς της πῶς δὲν πνίγηκε ὁ καλός της τρία χρόνια τώρα σὲ κείνη τὴν τρομερὴ τὴ φορτούνα ποῦ ἔστρωσε μὲ φύκια αὐτὸ τὸ περιγιάλι ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη, μόνο πῶς ἀρμένιζε ἀκόμα κ' ἐρχότανε στὴν καλή του. Καὶ κάθε φορὰ ποῦ ἔβλεπε καΐκι νὰ περνάῃ, ἢ ψαράδικο νὰ κατεβαίνῃ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἔβγαινε ἡ ταλαίπωρη ἀπὸ τὸ καλύβι ποῦ ἕνας ἀδερφός τὴ φύλαγε δουλεύοντας σὲ πλαγινὸ χωραφάκι, κ' ἔτρεχε κατὰ τὸ γιαλό, καὶ στεκότανε στὰ χαλίκια μὲ τὄνα χέρι ἀπάνω ἀπὸ τὰ μάτια της, καὶ στἄλλο χέρι ἕνα μαντίλι, νὰ τονε χαιρετήσῃ τὸν ἀγαπημένο της, ποῦ ἤρχουνταν τώρα πιά. Τὄβλεπες τὸ καρδιοχτύπι της σὲ κεῖνο τὸ στόμα τὸ κλαψογελαστό, στὰ χέρια ποῦ τρέμανε, σ' ὅλο της τὸ κορμί. Στέκουνταν ἀμίλητη καὶ δίχως νὰ γυρίζῃ τὸ κεφάλι της ἀπὸ τὸ καΐκι, παρὰ σὰν κατέβαινε κατόπι της ὁ ἀδερφός της νὰ τηνε φέρῃ ὀπίσω. Πηδοῦσε ἄξαφνα ἀπὸ τὲς καλαμιὲς τῶν χωραφιῶν, πήγαινε κοντά της, τὴν ἔπιανε ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ τὴν ἔπαιρνε λέγοντας πῶς δὲν εἶταν αὐτὸ τὸ καΐκι, μόνο τἄλλο ποῦ θὰ φανῇ σὲ λιγάκι.

Περνοῦσε καὶ τἄλλο τὸ καΐκι, καὶ ξανάρχιζε ἡ ἴδια ἡ ἱστορία.

Τὴ στερινὴ τὴ φορὰ ποῦ κατέβηκε ἡ τρελλή, δὲν εἶχε ἡ ἀκρογιαλιὰ ἐκείνη τὴ συνειθισμένη της ἥμερη γλύκα. Τὴν ἔδερνε ἡ θάλασσα μανισμένη, κ' οἱ ἀφροὶ τὰ κατρακυλοῦσαν ἀλύπητα τὰ μαργαριταρένια χαλίκια. Στοὺς κάβους τὰ κύματα ξεσποῦσαν κι ἀνέβαιναν σὰν ἄσπρες κολόννες, κ' ὕστερα κατέβαιναν σὰν ἄσπρη βροχή. Ὁ ἄνεμος τὶς λύγιζε τὶς καλαμιὲς ὡς τὴ γῆς, καὶ τὰ μαλλιὰ τῆς κακόμοιρης πηγαίνανε νὰ πετάξουν κι αὐτὰ μὲ τὸν ἄνεμο. Αὐτὴ ὅμως πάλι ἀσάλευτη, πάλι ἀμίλητη καὶ μὲ τὰ μάτια της στηλωμένα πρὸς τὸ κακότυχο τὸ καΐκι ποῦ μιὰ ὥρα τώρα ἔκανε τρομερὴ παλαίστρα μὲ τὰ φρενιασμένα τὰ κύματα, ποῦ εἶχε χαμένο τὸ μεγαλήτερό του πανί, καὶ κάτι χερότερο ἀπὸ χαμένο, γιατὶ ξεσκισμένο πηγαινοερχότανε μὲ τὸν ἄνεμο, καὶ δύναμη ἀνθρώπου νὰ τὸ συμμαζέψῃ δὲν ἔφτανε. Ζητοῦσε βόλτα νὰ κόψῃ, καὶ νὰ κατεβῇ ν' ἀράξῃ σ' ἕνα ψαράδικο λιμάνι πίσω ἀπὸ τὸν κάβο.

Ἐκεῖ ἀπάνω ἔρχεται πάλι ὁ καλὸς ἀδερφὸς καὶ ζητάει νὰ τὴν πάρῃ πίσω.

— Ἄχ, στάσου, καὶ θὰ βουλιάξῃ, θὰ πνιγῇ, θὰ πνιγῇ ὁ ἀκριβός μου! φωνάζει ἡ δύστυχη μ' ἀπελπισμένη φωνή.

Καὶ καθὼς τὄλεγε, γύρισε τὸ καΐκι στὄνα του πλάγι, καὶ πήγαινε κάτω σιγανὰ σιγανά.

Ἔπεσε ἡ ταλαίπωρη χάμου σὰν πέτρα. Τὸ πρόσωπό της γυρισμένο ἀπάνω, καὶ τὰ χέρια της ἁπλωμένα ἴσια, σὰ νὰ τὴν εἴχανε σταυρωμένη.

Τὰ μάτια της εἴτανε θαμπὰ σὰν τὸ συννεφιασμένο τὸν οὐρανό. Τὰ σύννεφα πέρασαν, ἡ θάλασσα καλοσύνεψε πάλι, μὰ τῆς τρελλῆς ἡ ζωὴ δὲν ξαναγύρισε πιά.

Α.

Digitized by Google

Ἐκ τοῦ *Γενικοῦ Γραμματέως*, τοῦ ἀρίστου καὶ δημοφιλεστάτου τῶν φέτος παρασταθέντων κωμειδυλλίων, δημοσιεύομεν κατωτέρω, τῇ εὐμενεῖ παραχωρήσει τοῦ συγγραφέως, τὴν χαρακτηριστικωτάτην σκηνὴν τῆς ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία τόσους προκαλεῖ γέλωτας εἰς ἑκάστην παράστασιν τοῦ ἔργου. Σ. τ. Δ.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΚΩΜΩΔΙΑ ΜΕΤ' ΑΣΜΑΤΩΝ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ

ΠΡΑΞΙΣ Β'.

ΣΚΗΝΗ ΙΣΤ'

ΛΑΜΠΡΟΣ,[1] ΓΡΑΦΙΔΗΣ [2] (κρατῶν φάκελλον ἐγγράφων).

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Καλημέρα σας, κύριε Γραμματεῦ! Εἶσθε καλά, κύριε Γραμματεῦ; Μοῦ εἶπαν ὅτι ἀδιαθετεῖτε καὶ σᾶς βεβαιῶ ὅτι ἐφοβήθην πάρα πολύ, κύριε Γραμματεῦ, καὶ ἀμέσως ἔτρεξα νὰ μάθω. (*Ἑτοιμάζων κάθισμα*) Εἶσθε καλά, κύριε Γραμματεῦ;

ΛΑΜΠΡΟΣ

Εὐχαριστῶ, Γραφίδη. (*Κάθηται*). Τί νέα ἔχουμε;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Μά... ἀφοῦ ὁ κύριος Γραμματεὺς εἶνε ἀδιάθετος... δὲν πειράζει, δὲν πρέπει νὰ κοπιάσετε, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Δὲν πειράζει, δὲν πειράζει. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ ὑπηρεσία... τὸ καθῆκον, τὸ καθῆκον!... Λοιπόν.

ΓΡΑΦΙΔΗΣ (παρουσιάζων ἀνὰ ἓν ἔγγραφον).

Ὁ Νομάρχης Ζακύνθου τηλεγραφεῖ ὅτι οἱ ἔμποροι διέκοψαν τὰς συναλλαγάς των ἕνεκα ἐλλείψεως χαρτίνων κερμάτων καὶ χαλκῶν κερματίων καὶ ζητεῖ νὰ διαταχθῇ ὁ ταμίας...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Μία διαταγὴ ν' ἀπαντήσῃ ἀμιλητεί, ἐκατάλαβες; ἀμιλητεί! Τί θέλει νὰ 'πῇ μὲ τὴ λέξι κέρματα καὶ κερμάτια;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Ἀλλά, κύριε Γραμματεῦ...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἄς λείπουν, παρακαλῶ, ἡ ἀντιλογίαις καὶ νὰ κάνῃς ὅ,τι σοῦ λὲν οἱ ἀνώτεροί σου.

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Πολὺ καλά, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἔχεις ἄλλο τίποτα;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Καταστάσεις τῆς Ἀστυνομίας πρὸς πληρωμὴν ἐξόδων δηλητηριάσεως καὶ ταφῆς κυνῶν...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ποιανῶν κεινῶν;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Κυνῶν ἀδιακρίτως.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἀδιακρίτως;... Πῶς γίνεται αὐτό;.... Ἄ, μὰ δὲν ὑποφέρεται!... Ἐδῶ, βλέπω, ἔχουμε κράτος ἐν κράτει! Ἀκοῦς νὰ φαρμακώνουν καὶ νὰ θάφτουν, χωρὶς νὰ μᾶς λένε οὔτε ποιούς!.. Νὰ γυρίσῃς 'πίσω τὰ χαρτιὰ καὶ νὰ 'πῇς νὰ σημειώσουν ἀνυπερθέτως, ἀκοῦς; ἀνυπερθέτως, τὰ ὀνόματα καὶ τὴν πατρίδα καθενοῦ ξεχωριστά.

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

(Θέλει τὰ ὀνόματα τῶν σκυλιῶν!...) Πολὺ καλά, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἔχεις ἄλλο τίποτα;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Δύο φόνοι συνέβησαν χθὲς εἰς...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἄφησ' τ' αὐτό. Αἰωνία τους ἡ μνήμη. Ἔχεις ἄλλο τίποτα;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Μία συμπλοκὴ εἰς τὸν Δῆμον...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἄφησ' τ' αὐτό! Μὴ θέλουνε νὰ πᾶ' νὰ τοὺς χωρίσουμε; Ρίχ'το στὸ ἀρχεῖο. Ἔχεις ἄλλο τίποτα;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Τρεῖς βαρύποινοι κατάδικοι ἐδραπέτευσαν ἐκ τῶν φυλ...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἄφησ' τ' αὐτό! Καταβόδιο τους! Ἔχεις ἄλλο τίποτα;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Λησταὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ χωρίον...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἄφησ' τ' αὐτό! Ἄς τοὺς μακελοκόψουνε. Ἔχεις ἄλλο τίποτα;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Κάποιος ἀχρεῖος Βασιλείου τηλεγραφεῖ ὅτι συνελήφθη παρανόμως καὶ κρατεῖται ὑπὸ τοῦ ἀστυνόμου...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Εἶνε φίλος αὐτός;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Ἄ, ὄχι.

ΛΑΜΠΡΟΣ (ἐξαπτόμενος).

Ἔ, τότε τί μοῦ τὸ 'φερες ἐδῶ; Στὸ ἀρχεῖο, στὸ ἀρχεῖο!

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Πολὺ καλά, κύριε Γραμματεῦ. Οἱ βουλευταὶ Ἠλείας παραπονοῦνται ὅτι ὁ Ἔπαρχος φατριάζει...

ΛΑΜΠΡΟΣ

Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Μάλιστα κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Νὰ τοῦ γράψῃς ἀπὸ μέρος μου νὰ κάνῃ τὴ δουλειά του καὶ νὰ μὴν ἀκούῃ κανένανε.

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Πολὺ καλά, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Γιὰ τὸν Ἰσχυρόπουλο τί ἔκαμες, οἰκονομιέται τὸ πρᾶγμα;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Ἐζήτησα τὰς σημειώσεις καὶ εἶδα ὅτι ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου εἶνε συστημένοι ἀπὸ βουλευτὰς τῆς παρούσης συνόδου, ὥστε διὰ νὰ διορισθῇ ὁ Ἰσχυρόπουλος δὲν μένει ἄλλη ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ Σταυρίδου.

---

1 Ὁ Γενικὸς Γραμματεύς.

2 Ὁ ἰδιαίτερος γραμματεύς του. Ἡ σκηνὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Λάμπρου.

Digitized by Google

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ποιός εἶν' αὐτός ;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Εἶνε ὁ πρωτοκολλητὴς τοῦ ἀρχείου, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Πότε διωρίστηκε ;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Ἐργάζεται τώρα ἑπτὰ ἔτη, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Καὶ τί μέρος λόγου εἶνε αὐτὸς ὁ κὺρ Σταυρίδης;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Ἄ, ἄχρηστος καθ' ὁλοκληρίαν, κύριε Γραμματεῦ. Ἐργάζεται μόνον σὰν ζῶον ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ καὶ τίποτε ἄλλο.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἀπὸ ποῦ εἶνε ;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Εἶνε συμπατριώτης τοῦ πρώην Ὑπουργοῦ, εἶνε μάλιστα ἀναδεξιμιὸς τοῦ κουμπάρου τοῦ ἀναδεξιμιοῦ του.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἔτσι ἔ ; εἶσαι βέβαιος ;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Βεβαιότατος, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Τότε λοιπὸν νὰ τὸν παύσουμε. (Πῶς διάβολο μᾶς ἐξέφυγε τόσον καιρό !) Νὰ μοῦ ἑτοιμάσῃς τὸ διάταγμα νὰ τὸ ὑποβάλω τὸ δειλινό.

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Πολὺ καλά, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἔχεις ἄλλο τίποτα ;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Ὄχι, κύριε Γραμματεῦ.

ΛΑΜΠΡΟΣ (ἐγειρόμενος).

Ἔ, αὔριο λοιπὸν καὶ νὰ γίνῃ ὅ,τι σοῦ εἶπα.

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Ἄ, παρντόν, κύριε Γραμματεῦ, εἰς τοὺς ρέπορτερ θὰ δίδωμεν εἰδήσεις ;

ΛΑΜΠΡΟΣ

Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ !.... Οὔτε λέξι. Τὸ ἀπαγορεύω αὐστηρῶς. Τί, μοναχοί μας θὰ βάλουμε τρουμπέτα γιὰ ὅ τι γίνεται μέσα στὸ Κράτος ;

ΓΡΑΦΙΔΗΣ (συναθροίζων τὰ ἔγγραφα)

Πολὺ καλά, κύριε Γραμματεῦ, μείνατε ἥσυχος.. Προσκυνῶ κύριε Γραμματεῦ... Ἄ, παρντόν, μία τρίχα... (***Τὸν τινάσσει διὰ τῆς χειρός***). Μήπως θέλετε νὰ κλείσω τὸ παράθυρον ; Θὰ σᾶς βλάψῃ τὸ ρεῦμα.

ΛΑΜΠΡΟΣ

Ὄχι, ὄχι, εὐχαριστῶ.

ΓΡΑΦΙΔΗΣ

Προσκυνῶ, κύριε Γραμματεῦ, προσκυνῶ. (***Ἐξέρχεται ὀπισθοβατῶν***).

ΛΑΜΠΡΟΣ

Στὸ καλό.

ΗΛΙΑΣ ΣΤ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Δ΄

— Λέσχη ἡ *Ἀγάπη*

— Δελέγκου.

— Μοιραρχία !

— Εἰσαγγελία !

— Τῆς κυρᾶς μου τὰ γράμματα.

— Ὑπομονή.

— Νιόνιο ! Νιόνιο !»

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ζάλης ἐκείνης καὶ τῆς ταραχῆς, διεβιβάζοντο διὰ τῶν θυρίδων αἱ δέσμαι τῶν χαρτίων καὶ οἱ φάκελλοι οἱ ποικιλόχροοι καὶ ἐνεχειρίζοντο εἰς τοὺς ἀναμένοντας, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἥρπαζαν ἀπλήστως καὶ ἀφ' οὗ ἀπεσπῶντο μετὰ δυσκολίας ἀπὸ τοῦ συμπαγοῦς ὁμίλου, ἔμενον οἱ περισσότεροι ἐξετάζοντες ἐκεῖ εἰς τὸ φῶς τί εἶχον λάβει. Ὁ Τόνης ἵστατο εἰς μίαν γωνίαν συνομιλῶν καὶ περιμένων νὰ παρέλθῃ ὁ θόρυβος διὰ νὰ ζητήσῃ τὰ ἰδικά του. Ἀλλ' ὁ ταπεινότατος θεράπων τὸν ἐπρόλαβε, τὰ ἐζήτησε καὶ τοῦ τα ἔφερεν ὑποκλινής.

«Εὐχαριστῶ πολὺ» εἶπεν ὁ Τόνης λαμβάνων τὴν ὀγκώδη δέσμην τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν ἐπιστολῶν. Ἔρριψεν ἐπ' αὐτῆς βλέμμα ἐρευνητικόν, ἐβεβαιώθη ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἡ ἐπιστολή, ἡ ὁποία τὸν ἐνδιέφερεν, ἐφύλαξεν εἶτα τὴν δέσμην ὅλην εἰς τὸ εὐρύ του θυλάκιον καὶ ἐξηκολούθησε τὴν συνομιλίαν του.

Ἐν τούτοις ἡ ζωηρὰ ἐκείνη εὐθυμία ἐφαίνετο κοπάσασα, οὐδ' ὑπῆρχεν ἡ ἐλαχίστη ἐλπὶς νὰ ἐπανέλθῃ. Ἀπροσδοκήτως ὅμως ὁ ὅμιλος ἐξερράγη εἰς κραυγὰς καὶ εἰς γέλωτας, ὅταν ἔγεινε γνωστόν, ἀπὸ τὴν ὀργίλην ἄρνησιν τοῦ διανομέως, ὅτι ὁ Σταθουλόπος, — τελευταῖος τυχὼν ἀκροάσεως ἂν καὶ πρῶτος παρὰ τὴν θυρίδα, — δὲν εἶχε νὰ λάβῃ τίποτε.

«Κ' ἐπερίμενες καὶ τόσην ὥραν γιὰ νὰ πάρῃς ἀέρα ; Κρῖμας τσὴ σκοντίες ποῦ ἔφαγες !» τῷ ἔλεγεν ὁ μικρὸς ἐμποροϋπάλληλος.

Τὸ πρᾶγμα ἐθεωρήθη πολὺ κωμικὸν καὶ ὁ μικρὸς ὅμιλος ἐνεψυχώθη πάλιν καὶ συσσωματωθεὶς προέπεμψε μὲ γιούργιες καὶ μὲ οὖρρα τὸν Σταθουλόπον, φεύγοντα κατησχυμένον. Αἱ ἠχοῖ τῆς Πλατείας ἀντελάλησαν τὰς φωνὰς ἐκείνας· πολλοὶ δὲ ἄνθρωποι, ἐκλαμβάνοντες τὸν ὅμιλον ὡς πυρῆνα ἑσπερινῆς διαδηλώσεως, ἐξήρχοντο ἐκ τῶν καφενείων καὶ τῆς Λέσχης, νὰ συνενωθοῦν μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐγέλων φοβερά, ἅμα ἐνόουν περὶ τίνος πρόκειται.

«Μάντσια ὁ Σταθουλόπος!» ἔλεγαν. «Τὸν κακομοίρη τὸ Σταθουλόπο σταυρόνουνε. Χά, χά, χά !»

Ὁ Τόνης, σταματήσας διὰ νὰ προφυλαχθῇ κατὰ τοῦ ἀνέμου, ἐπερίμενε νὰ ἴδῃ πότε καὶ πῶς θὰ διελύετο ἡ διαδήλωσις αὐτή, τὴν ὁποίαν ἡ φιλόγελως κουφότης αὐτοσχεδίαζε πρὸς τὴν βλακείαν,

[1] Ἴδε σελ. 149.

απορών ότι υπήρχον άνθρωποι με αξιώσεις σοβαρών να τρέχουν κατ' αυτόν τον τρόπον και να φωνάζουν εις τους δρόμους, και μάλιστα γεμάτους λάσπες... Αλλά το πάθημα δεν ήτο απορίας άξιον. Από τα μικρά ως τα μεγάλα του αυτού είδους δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά, κανείς δε σκοπός δεν είνε ικανός ν' αγιάση και να εξευγενίση τας αγρίας κραυγάς του ενθουσιασμού, τας οποίας το δίχειρον ζώον εκπέμπει εις πάσαν περίστασιν, τρέχον αγεληδόν τας οδούς των συνοικισμών του!

Εν τούτοις ήτο ήδη εσπέρα πλήρης. Διά των χασμάτων των μαύρων νεφών εσελάγιζαν πού και που αστέρες. Οι φανοί έρριπτον το αδύνατον ερυθρωπόν φως του πετρελαίου, μόλις διαπερών το σκότος. Η βροχή είχε κοπάσει, ο δε άνεμος, πνέων σφοδρός, απεξήραινε την ιλύν, εν ώ υπό το φύσημά του έφρισσον αι επιφάνειαι των συχνών τελμάτων, επί των οποίων αντενακλώντο τρέμοντες οι φανοί. Ο Τόνης εκαληνύκτισε τους ολίγους φίλους, οι οποίοι είχον μείνει μετ' αυτού και εξεκίνησε γοργώ τω ποδί και διά πλαγίων οδών. Όπου έβλεπε θύραν καπηλείου και ήκουε συνάθροισιν, επροφυλάσσετο να μη αναγνωρισθή. Ού, σκοτούρα! έπειτα έσπευδε νάναγνώση την επιστολήν του... Εις μίαν καμπήν προφυλαγμένην και έρημον, όπου εξέβαλε φως καθαρόν από τον μέγαν φανόν ενός παντοπωλείου, δεν ηδυνήθη να κρατηθή. Εσταμάτησεν, εξέσχισε το περικάλυμμα και διέτρεξε, μετά της απεριγράπτου εκείνης ταχύτητος του ενδιαφέροντος, μίαν σελίδα εμπορικήν, γραμμένην δι' ιοχρόου μελάνης παχείας, διαπερώσης τον λεπτόν χάρτην... Τί τω έλεγον αι ολίγαι εκείναι γραμμαί, αι εστιγμέναι δι' αριθμών; Τί σχέσιν είχον με την Μαργαρίταν; Και όμως η χαρά του ήτο ζωηρά. Το εμαρτύρει το πρόσωπόν του ακτινοβολούν, το εμαρτύρει το βήμά του όταν εκινήθη πάλιν, διαγράφων την πελωρίαν του σκιαγραφίαν εις το ημίφως των οδών.

Έφθασεν εις το κατάστημα, εισήλθε μεθ' ορμής και χωρίς να ίδη ή νακούση κανένα, έτρεξε κατ' ευθείαν προς το δικτυωτόν, όπισθεν του οποίου ειργάζετο ο βοηθός του.

«Νά, Λούκα» τω είπε ρίπτων επί του γραφείου του την επιστολήν. «Διάβασέ το να ιδής. Μπορώ να κάμω τόρα, ό τι θέλω ναι ή όχι;

— Ήρθε καλή απάντησι:

— Όπως την ηθέλαμε.

— Α, γιά να ιδούμε... Ιδές τόρα την κοπελούλα πού σε περιμένει.

— Πού... πού είνε;... Α, μπά! εδώ είσαι;»

Εν τη ορμή του ο Τόνης δεν είχε παρατηρήσει την μικράν Πιπίναν κουκουλωμένην με το κόκκινον σάλι της και καθημένην επί μικρού σκαμνίου παρά την θύραν. Άμα τον είδεν εισερχόμενον, έσπευσε να σηκωθή, τον παρηκολούθησε και τόρα ευρίσκετο όπισθέν του παρά το δικτυωτόν. Ο Τόνης έκυψε πολύ διά να φέρη το ούς του εις το στόμα της:

«Μούπε.,. μούπε η σιόρα Μαργαρίτα... όρίστε ετούτο το χαρτί... πού είνε χρεία... και χαιρετίσματα».

Μεθ' εκάστην λέξιν η Πιπίνα εξεροκατάπινεν. Ο Τόνης ήρπασεν εκ των χειρών της το επιστόλιον, το επλησίασεν εις το φως και το κατεβρόχθισεν. Ήτο μία σημείωσις απλή, γραμμένη εν βία επί τεμαχίου χάρτου λευκού και διπλωμένου άνευ περικαλύμματος. Καθώς το έσφιγγαν επί τόσην ώραν αι χείρες της παιδίσκης, είχε καταζαρωθή· αλλ' ο χαρακτήρ, τον οποίον εγνώριζε τόσον η καρδία, δεν ήτο δυσανάγνωστος:

«Αγάπη μου, ο νόνος σήμερα μάς τα εφώναξε και μας είπε πώς δεν θά σε δεχθή να ματάρθης σπίτι μας. Ίσια μ' έδεχει! έλεγε. Η γειτονειά εβούϊζε, έλεγε, πώς μάγαπάς και πώς σαγαπάω, και χίλια άλλα. Θάρθη κύριο να σού τα πή ο ίδιος. Αΐ, γι' αγάπη του κόσμου, Τόνη μου, άς γένη και αυτό. Καθένας είνε νοικοκύρης να κάνη, ό,τι θέλη στο σπίτι του και ούτε πού με μέλει ολωσδιόλου πώς δεν θα ματάρθης. Φθάνει να μάγαπάς και να σάγαπάω. Μοναχά σε ειδοποιώ γιά να ξέρης τί θά του πής.

η Μ.... σου».

«Καλά... καλά... καλά...» έλεγεν ο Τόνης, πότε στρεφόμενος προς το κοράσιον, πότε επαναρρίπτων το βλέμμα επί της επιστολής, αμήχανος περί του πώς νάπαντήση, αλλ' εξ αρχής σταθερός ως προς το τί.

«Καλά... πές της να μην έχη κανένα φόβο και καμμία ανησυχία. Εγώ φροντίζω, είνε δική μου δουλειά. Ακούς; Πήγαινε.»

Και ενθέσας εις την χείρα της Πιπίνας ημίφραγκον άργυρούν, την προέτρεψε να φύγη, ωθών ηρέμα προς την θύραν, να τρέξη να καθησυχάση την νεάνιδα, η οποία την επερίμενεν. Η μικρά εξήλθε και εξεκίνησε με το βήμα εκείνο το ταχύ και πρόθυμον και ακούραστον και αφωσιωμένον, με το οποίον, γειτονοπούλα καλή, εξετέλει πάντοτε τα θελήματα της Μαργαρίτας. Ήτο κόρη της Σαμούγαινας, πού κατεσκεύαζε την πούδραν. Αυτήν έστελλε κατά προτίμησιν η Μαργαρίτα διά κάθε της θέλημα εις την γειτονειάν εκεί-γύρω και καμμίαν φοράν, καθώς βλέπετε, πολύ μακρύτερα... Διότι η Πιπίνα είχεν όλα τα προσόντα, προπάντων δε την εχεμύθειαν και την αφιλοκέρδειαν. Προσκολληθείσα ούτως εις την ιδιαιτέραν υπηρεσίαν της Μαργαρίτας, ήτο μεν σιωπηλή ως ο τάφος—αφ' ού δεν έλεγε τίποτε ούτε εις την μητέρα της, της οποίας γνωρίζομεν την κακήν γλώσσαν,—εδέχετο δε μετά μυρίων ευχαριστιών, ως μεγάλον πράγμα, καμμίαν δεκάραν κάθε τόσον διά τον κουμπαράν της, τον **τρισινολόγον** της, και κανέν φορεματάκι από ινδιάναν μίαν φοράν το χρόνο. Ουδέποτε παρεπονείτο διά τον κόπον και την δυσκολίαν του θελήματος. Απόψε παραδείγματος χάριν, πού δι' άλλην θά ήτο βέβαια πολύ βαρύ να τρέξη από τον Άμμον εις την Πλατεΐαν Ρούγαν με τέτοιον καιρό και με τρυπημένα παπουτσάκια, αυτή ανωμολόγησεν η ιδία, εν πλήρει γνώσει των διατρεχόντων, ότι ήτο ανάγκη αναπόφευκτος να υπάγη και υπεβλήθη εις την θυσίαν αυτήν όχι μόνον αγογγύστως αλλά και με την χαράν την οποίαν αισθάνεται κανείς όταν εκτελή ευσυνειδήτως υπηρεσίαν προς ανθρώπους αγαπητούς. Όλα τ' αργυρά ημίφραγκα τα οποία είχεν επάνω του ο Τόνης, — και την εποχήν εκείνην

Digitized by Google

ακόμη ο άργυρος ήτο άφθονος εις τα ελληνικά θυλάκια,—δεν θα ήσαν αρκετά νάνταμείψουν την παιδικήν αυτήν αφοσίωσιν.

Ο Τόνης έπεσε κατάκοπος επί της εκ κιτρίνου στιλπνού ξύλου καθέδρας του, εξήγαγε μόλις τόρα τον πίλόν του και εσπόγγισε το μέτωπόν του το κάθιδρον. Είχε το ήθος ανθρώπου πληγέντος υπό ειδήσεως απροόπτου, οι δε στεναγμοί της στενοχωρίας, τους οποίους εξεφύσησεν ηχηρούς δύο και τρεις, έκαμαν τον Λούκαν να προσέξη και να ερωτήση.

«Θά σου πω, θά του πω» απήντησεν ο Τόνης ετοιμαζόμενος διά σπουδαίας πάλιν εκμυστηρεύσεις, διότι ο καλός Λούκας, ο οποίος τον ηγάπα παραπολύ, ήτο ο έμπιστός του.

«Κάμε γρήγορα τη δουλειά σου να φύγουμ' από δω, όλα σε καιρό ήρθανε, βλέπεις.

— Δύο γράμματα έχω ακόμα.

— Έλα, κάμε λοιπόν.»

Κι' ανατρέψας την ξανθήν κεφαλήν ο νέος επί του ερεισινώτου, περιέφερε σιωπηλός και σύννους βλέμμ' απρόσεκτον εντός του μαγαζείου, από των διά σμύριδος ποικιλμένων υαλοπινάκων του υπερμεγέθους παραθύρου, διά της απέναντι στοιβάδος των τεφροχρόων σάκκων, διά της μακράς σειράς των δειγμάτων εξ αλεύρων ποικίλων και ζυμαρικών, προφυλασσομένων υπό διαφανές ύφασμα λευκόν, μέχρι της εσχατιάς με το κίτρινον δικτυωτόν του γραφείου. Διπλούς λαμπτήρ πετρελαίου από της οροφής, αφ' ης εκρέμαντο θύσανοι φανταστικοί εκ ψαλλιδιστού χάρτου διά τας μυίας, διέχυνε φως πολύ, αντανακλώμενον ζωηρώς επί των στιλβηδόνων του περιωρισμένου χώρου. Από του δικτυωτού έφεγγεν ευσταθής και γλυκεία, ως το έμβλημα της ηρέμου και ακουράστου εργασίας, λυχνία ελαίου με πρασίνην σφαίραν. Εις μίαν γωνίαν εκεί κατέκειτο μία πλάστιγξ διά τας βαρείας ζυγίσεις, άλλος δε ζυγός κομψότερος, στημένος επάνω εις το μπαγκάρι, εχρησίμευε διά τας ελαφροτέρας. Πολλάκις, όταν ο Φωτεινός, ο μικρός υπηρέτης του καταστήματος έλειπε και ο Λούκας είχεν εργασίαν ή έλειπεν επίσης, έβλεπε κανείς τον Τόνην Τοκαδέλον νάρπάζη με όλην την αφέλειαν την εκ λευκοσιδήρου πελωρίαν σέσουλαν και να ζυγίζη ο ίδιος εκεί το εμπόρευμα με τας αριστοκρατικάς του χείρας, διά να μη περιμένη περισσότερον ο χυδαίος αγοραστής. Εάν επί του ζυγού εκείνου του ορειχαλκίνου, τον οποίον εχειρίζετο ούτως εις Τοκαδέλος, εχαράσσετο το οικόσημον της ευγενούς του οικογενείας, νομίζω ότι δεν θα ημαυρούτο διόλου. Ποτέ απεναντίας αφότου απενεμήθη εις τον γενάρχην δεν θα ετιμήθη επί τόπου μάλλον ιερού και εμπρεπούς, ούτε θα εύρεν ασφαλέστερον καταφύγιον.

«Ά!» έκαμεν αίφνης ο Τόνης ψαύσας το θυλάκιόν του και προσκόψας κατά τινος όγκου, ενός οργάνου, μιάς μικράς μηχανής, την οποίαν είχε πάρει διά να διορθώση αλλ' είχε λησμονήσει εκεί από τινων ωρών. Ήτο *η μέτρα*, η μετροταινία δηλαδή ενός φίλου του εργοδηγού, εν είδος πυξίδος κυκλικής εκ νικελίου, έκ τινος πλαγίου ανοίγματος της οποίας εξήρχετο συρομένη ταινία μακρά εξ ελάσματος χαλυβδίνου με τας διαιρέσεις και υποδιαιρέσεις των μέτρων, ελισσομένη κατόπιν εντός διά μικρού τινος στροφάλου. Είχεν όμως χαλάσει ο μηχανισμός και η έλιξις αυτή δεν εγίνετο μετ' ευκολίας. Ο Τόνης επελήφθη αμέσως της επιδιορθώσεως. Η ευχάριστος εργασία δεν ημπόδιζε και τας σκέψεις του. Εξεκοχλίωσε μετά κόπου και διέσπασε την πυξίδα, εξήγαγεν όλην την ταινίαν διά νάνακαλύψη την βλάβην του μικρού ελατηρίου. Το πράγμα ήτο απλούστατον. Μία βίδα είχε χαλαρωθή ο δε στρόφαλος δεν συνείχετο ασφαλώς μετά του άξονος, τον οποίον έπρεπε να περιστρέψη· εξ ού η βραδύτης και η δυσκολία... Ίσια μ' έδεκει! ίσια μ' έδεκει! είχε φωνάξει ο γέρω Γιακουμάκης. Τί εννοούσε με αυτό; Παρητείτο άρά γε του γαμβρού, τον οποίον είχεν εκλέξει αυτός, εάν παρητείτο και η Μαργαρίτα του γαμβρού, τον οποίον είχεν εκλέξει εκείνη; ή ηνείχετο την απείθειαν της εγγονής, προκειμένου νάποσοβηθή το σκάνδαλον, το οποίον είχεν αναστατώσει την γειτονειάν; Ήτο εν επιφώνημα πλήρες σημασίας αυτό, αληθινά... Αλλά και η χαλυβδίνη ταινία είχεν εδώ κ' εκεί σκωριάσει και έπρεπε πρίν την επαναθέση περί τον άξονα, νά την καθαρίση. Έλαβεν ολίγον υαλόχαρτον και ήρχισε νά την τρίβη, νά την ρινίζη... σιγά σιγά και με προσοχήν να μη χαλάση τους αριθμούς και τας γραμμάς. Παρήγετο εις τριγμός ως ζωαρίου τρωκτικού. Ο νέος έκυπτεν από καιρού εις καιρόν και εφύσα με κατερύθρους παρειάς και ολόξανθον κόμην... Και τί θά τω έλεγεν αύριον και ο *ίδιος*; Θά τον παρεκάλει να μην υπάγη πλέον εις το σπίτι του διά να μην έχουν να λέγουν αι κακαί γλώσσαι; Καλά! Και δεν ήξευρεν αυτός νά τω απαντήση με τρόπον πού να μείνη με το στόμ' ανοικτόν και αυτός και η γειτονειά και όλη η χώρα;... Αυτό ήτο το καλλίτερον και το φυσικώτερον. Αλλά και αυτό να μην ήτο ακόμη, τί άν τω απηγορεύετο η είσοδος εις την οικίαν; Ο έρως δεν αναγνωρίζει περιορισμούς και έχει ιδικήν του ηθικήν. Άν δέν τον άφιναν φανερά, θά την έβλεπε κρυφά... Το πράγμα ήτο απλούστατον· εκείνη η βίδα τα έκαμνεν όλα. Άμα την έσφιγξεν ο Τόνης, ο μικρός στρόφαλος εκίνει το σύστημα ολόκληρον και η ταινία περιειλίσσετο ωραιότατα. Έλαβε τότε εν των μικρών ορειχαλκίνων βαρών του ζυγού και ήρχισε να κτυπά προς εύθυνσιν των εδώ κ' εκεί πεπιεσμένων χειλέων του οργάνου. Ελαφροί, ρυθμικοί οι κτύποι αντήχουν εις την μακράν χαλυβδίνην ταινίαν, η οποία ερριμμένη χαμαί ήσπαιρε και ανεπήδα ως όφις, στιλπνή και κυματηρά, ευαίσθητος και εις το ελάχιστον κίνημα, ηχηρά καθ' όλας της τας σπείρας. Η πίεσις αναδεικνύει την δύναμιν. Και τί τάχα άν ανθίστατο σήμερον ο πατήρ του; Εις όλα εδύνατο νά τω επιβληθή, αλλ' όχι και εις τούτο. Ηθικώς και υλικώς ανεξάρτητος ο νέος ήξευρε προς επίμετρον ότι την φιλοστοργίαν του γέρω Τοκαδέλου συνεκίρνων και αι παλαιαί προλήψεις, καθ' ων αυτός είχε τόρα την θέλησιν και την δύναμιν νάντιταχθή. Η κατ' αρχάς ασυνείδητος πάλη, ήτο σήμερον ζήτημα

Digitized by Google

σημαντικόν, έπεϊγον. Τίποτε δέν έπρεπε νά τον άναχαιτίση καί κανενός δέν ώφειλε νά φεισθή διά νά έξέλθη τοῦ άγῶνος νικητής. Καί έπί τέλους όποία εύχαρίστησις ! Τό πυξίδιον συνεκοχλιώθη πάλιν καί ό στρόφαλος έτύλιξεν όλην τήν ταινίαν. Ό Τόνης έκαμε δύο τρεϊς δοκιμάς μ' αϊσθημα ίκανοποιήσεως.

«Νά, τῶφτειασα !» είπε πρός τόν Λούκαν, ό όποϊος όλίγον πρίν τελειώση ή έπιδιόρθωσις είχε τελειώσει αύτός τήν έργασίαν του καί έλθών έστάθη πλησίον τοῦ προϊσταμένου του καί τόν έβλεπε σιωπηλός μέ τάς χεϊρας όπισθεν, χωρίς έκεϊνος νά τον έννοήση παρά είς τό τέλος.

«Ναί, σ' έβλεπα ποῦ έπαιδευόσουνα. Καί τί είνε πάλι έρτοῦνο ;

— Μέτρα.

— Ά μέτρα, μπράβο !»

Καί ό άγαθός ύπάλληλος, άν καί πολλάκις είχε λάβει πεϊραν τῆς τοιαύτης μανίας, ϊστατο καί έξίστατο άπορῶν πῶς ύπάρχει άνθρωπος δυνάμενος είς τόσῳ άνώμαλον ὥραν νά έπιχειρῆ καί νά φέρη είς πέρας έργασίαν, σκοτοῦραν, άπαιτοῦσαν καί ήσυχίαν καί όρεξιν άλλων βεβαίως περιστάσεων. Είς τήν κεφαλήν τοῦ Λούκα αύτοῦ τοῦ μεθοδικοῦ, όσον έπιτρέπεται είς μεσημβρινόν, τοῦ φιλοπόνου είς τήν ὥραν του, τοῦ έννοοῦντος τόν άνθρωπον είς τήν θέσιν του τυπικόν καί άκριβῆ. άλλά μόνον έκεϊ, ήτο άδύνατον νά χωρέση έμπορος διορθώνων τάς μέτρας τῶν έργοδηγῶν, άνθρωπος προτρέπων νά φύγουν γρήγορα διά νά είποῦν τά σπουδαϊα καί χρονοτριβῶν συγχρόνως καί λησμονούμενος μέ γυαλόχαρτα καί κατσαβίδια . . . Άλλά τίποτε δέν ύπάρχει άπολύτως παράδοξον όταν έξηγεϊται.

Έν τῷ μεταξύ έφθασε καί ό Φωτεινός, ό μικρός ύπηρέτης, άνοίξας μέ τήν συνήθη του βίαν τήν θύραν καί φωνάξας πρίν πάρη άνασασμόν :

« Μοῦ είπε ό σιορπάρες σου νά μήν άργήσης νά κοπιάσης άπόψε στό σπίτι.

— Καλά, έλα Λούκα, πᾶμε. Γιά νά σου πῶ έσένα. Νά σβύσης τακτικά τά φωτερά καί νά κλειδώσης μέ προσοχή. Πρόσεξε νά μήν κάμης καμμία ζημία, άκοῦς ;

— Ναϊσκε !»

Ή ύπόμνησις αύτη δέν ήτο όλωσδιόλου περιττή διά τόν Φωτεινόν. Άτακτος καί άπρόσεκτος, έκαμνεν ένα σωρό ζημίες καί έγίνετο καθημέραν άφορμή συγχύσεων καί είς τό σπίτι καί είς τό μαγαζί, αύθαδίαζε δέ φοβερά καί έπιμόνως τούς μεγαλειτέρους του, μή ύποχωρῶν οὔτε πρό τῶν ξυλοκοπημάτων, τά όποϊα είχε συνειθήσει νά δέχεται άπό όλους μέ όνειον πλέον ύπομονήν. Άλλ' ό Τόνης μολαταῦτα δέν ήθελε νά τον διώξη. Ήτο τίμιος είς τήν έργασίαν του πρῶτον καί έξ άλλου τόν έλυπεϊτο. Τί έπταιε τό όρφανό παιδί, άν το πῆρε στό λαιμό του ό Μήλιας; Λιάπης τῆς Άγίας Τριάδος, σγαρίλιος, ξακληρία, είς τούς δρόμους είχεν άνατραφῆ ό Φωτεινός· μέχρι δέ πρό όλίγου άκόμη τό κύριόν του έπάγγελμα ήτο νά προηγῆται όμοῦ μέ τούς άλλους όμοτίμους του τῶν περιφήμων λαϊκῶν διαδηλώσεων τοῦ Μήλια, ζητωκραυγάζων, ένθουσιῶν, ύβρίζων, άπειλῶν, λιθοβολῶν, έκθρασυνόμενος. Τό ίερώτερον καθῆκον τῆς ζωῆς του — κοινόν καθῆκον είς πολλούς τότε —, ήτο όπου έβλεπε νεόχριστον τοϊχον νά γράφη δι' άνθρακος έν **Z. K. M.** (Ζήτω Κωνσταντῖνος Μήλιας) καί όσάκις συνήντα καθ' όδόν άνθρωπον έκ τῆς έναντίας μερίδος καί πρό πάντων έκ τῆς καλῆς τάξεως, νά τῳ κάμνη μίαν οίανδήποτε προσβολήν.

Ό δέ Λούκας, μετά τοῦ όποίου άπῆλθεν ό Τόνης διά νά τού τα πῆ, Λούκας Παπανικολόπουλος, ήτο έκ τῶν άνθρώπων έκείνων, όχι τόσῳ σπανίων είς τήν σημερινήν κοινωνίαν, οί όποϊοι είνε άνώτεροι τῆς θέσεως, τήν όποίαν κατέχουν. Αί γνώσεις του, ή πεϊρά του, ή δραστηριότης του, τόν καθίστων ίκανόν νά έργάζεται είς γραφεϊον καλλιτέρας περιωπῆς ή τοὐλάχιστον αί ύπηρεσίαι τάς όποίας προσέφερε σήμερον είς τόν Τόνην, ῆσαν άξιαι άμοιβῆς άδροτέρας. Άλλ' είς τόν μικρόν τόπον, ένθα ή προοδευτική τάσις καί ή δωρεάν παιδεία άπεμάκρυνε τῶν χειρωνακτικῶν έργων τούς νέους, όσοι δέν έχουν τά μέσα πρός άνωτέρας σπουδάς ή ϊδια κεφάλαια, καταφεύγουν είς τήν έκμάθησιν τῶν έμπορικῶν, καταρτιζόμενοι μετά κόπου καί πολλάκις μέ όλην τήν έντέλειαν διά τά γραφεϊα. Άφετέρου όμως αί όλίγαι έν τῆ πόλει θέσεις είνε κατειλημμέναι ύπό τῶν πρώτων καί μεταξύ τῶν άλλων τῶν πολλῶν, τῶν έποφθαλμιώντων τάς κενάς ή τάς κενουμένας ό άνταγωνισμός είνε τόσῳ σκληρός, ὥστε άναγκάζονται πολλάκις νά προσφέρουν τάς ύπηρεσίας των άντί τιμῶν εύτελεστάτων. Οὕτως ύπάρχουν έκεϊ έμποροϋπάλληλοι έργαζόμενοι διπλασίως τῶν άλλαχοῦ άντί πεντήκοντα ή καί τεσσαράκοντα δραχμῶν κατά μῆνα. Άλλά τούς βλέπεις εύχαριστημένους πάντοτε πρό τῶν άλλων τῶν λιμοκτονούντων, όλιγαρκεϊς καί φυτοζωοῦντας, εύτυχεϊς ότι ζοῦν όπως-όπως είς τόν τόπον των, τόν όποϊον άγαποῦν μετά τόσης είδωλολατρείας, ὥστε θά έπροτίμων νάποθάνουν έπαιται έδῶ παρά νά ζήσουν βασιλεϊς άλλοῦ. Μεταξύ τῶν φανατικῶν αύτῶν **σπουργιτῶν** συγκατελέγετο καί ό Λούκας Παπανικολόπουλος, ό όποϊος έζη μέ τάς έξήκοντα δραχμάς, τάς όποίας έπερνεν είς τοῦ Τοκαδέλου, παρέχων όχι μόνον άνεκτιμήτους έμπορικάς ύπηρεσίας άλλά καί συμβουλάς φρονίμους είς τόν νέον του προϊστάμενον, τοῦ όποίου είχε γίνει ώς εϊπομεν ό έμπιστος. Καί ναί μέν έκεϊνος είς τήν σωματικήν του διάπλασιν άποβλέπων, τῷ παρεπονεϊτο ότι δέν έχει διόλου ὤμους, — ό Λούκας ήτο κάτισχνος τριακονταετής μελαχρινός, μέ έντελῶς τριγωνικόν κορμόν, — καί είς τήν καλλιτέραν του φράσιν τόν διέκοπτεν ύποσχόμενος ότι άμα θά έπήγαινεν είς τήν Βιέννην, θά του έφερνεν ένα ζευγάρι ὤμους χωρίς άλλο, — ήκουεν όμως τάς συμβουλάς του εύχαρίστως καί άν δέν τας έφήρμοζε πάντοτε, άνεκουφίζετο συνομιλῶν μετά τοῦ ύπαλλήλου του, διότι ήτο ό μόνος, τόν όποϊον έθεώρει μεταξύ τῶν φίλων του ίκανόν νάκούη καί νά έννοῆ τάς αίσθηματικάς του έκμυστηρεύσεις. Άνθρωπος δέ τοιοῦτος είνε συνήθως ή πρώτη άνάγκη τῶν έραστῶν.

Όπως τού το έθετε άπόψε τό ζήτημα, μετά τήν έπιστολήν τῆς Μαργαρίτας, ό Λούκας ήτο σύμφωνος κατ' άρχήν. Ροφῶν τόν παχύν καφέν του, άρωματισμένον μέ κανέλαν, είς έν μικρόν καφενεϊον,

Digitized by Google

Καλοσύνη . . . .

Digitized by Google

ολίγον παρακάτω άπό τό άρχοντικόν τοῦ Τοκαδέλου, ὅπου ἐσυνείθιζαν νά συχνάζουν, κατένευε διαρκῶς. Δέν ὑπῆρχε καμμία ἀμφιβολία ὅτι ἔπρεπε νά την νυμφευθῇ... νά την νυμφευθῇ... καί ὡς κόρην καλήν, πλουσίαν, εὔμορφην καί ὡς τήν ἀγαπημένην του ἐπί τέλους. Εἶχε τό δικαίωμα νά κάμῃ ὅ τι ἤθελε καί αὐτό ποῦ ἤθελε δέν ἦτο καθόλου κακόν. Εἰς ἕν ὅμως δέν ἐσυμφωνοῦσεν ὁ Λούκας, δέν ἐσυμφωνοῦσε γιά οὖλο τόν κόσμο: ὅτι ἔπρεπε νά σπεύσῃ, ὅτι ἔπρεπε νά την πάρῃ ὅσῳ ἔλεγε γρήγορα. Ἔπρεπε νά περιμείνῃ ἕως νά ὑπανδρευθῇ ἡ ἀδελφή του ἡ μεγάλη, ἡ Κεβή του. Καί ὄχι ὅτι θά εἶχε αὐτό καμμίαν σπουδαίαν συνέπειαν ἤ ὅτι θά ἐκόβουνταν ἡ τύχη τοῦ κοριτσιοῦ, ποῦ εἶχε τήν ἐμμορφιά του, τήν ἀνατροφή του, τή δόξα του, τήν περιουσία του, ἄν ἐνυμφεύετο πρῶτα ὁ ἀδελφός της... δέν λέγει... ἀλλά θά ἦτο τό μόνον πρόσκομμα, τό ὁποῖον θά ἠμποροῦσε νά προβάλῃ ὁ πατήρ του, χωρίς κατά τόν κόσμον νά ἔχῃ πολύ ἄδικον. Εἰς τό ζήτημα τῆς διαφορᾶς τῆς τάξεως, ὅ τι καί ἄν συνέβαινε, θά εἶχε τόν κόσμον μαζί του. Ἄς ἐπερίμενεν....

«Ἀνοησίες ντόπιες!» διέκοψεν ἀνυπομονῶν ὁ Τόνης. «Τίποτε σοβαρότερο δέν ἔχεις;»

Ἐπανῆλθον κατόπιν, ἀφ' οὗ ἀφῆκαν τό ζήτημα τοῦτο ἐκκρεμές, εἰς τήν ἐκ Πατρῶν ἐπιστολήν. Κατά τούς μετριωτέρους ὑπολογισμούς τοῦ Λούκα, διά τῆς παραχωρήσεως ἐκείνης τοῦ ἐργοστασιάρχου ὁ Τόνης θά ἐκέρδιζε τσή τετρακόσιές του κατά τό παρόν. Ἡ ἀνεξαρτησία του μέ τό ποσόν αὐτό ἦτο ἠσφαλισμένη, ἐδύνατο δέ, ἐν περιπτώσει τελείας ἀρνήσεως τοῦ πατρός του, νά χωρισθῇ τῆς οἰκογενείας του καί νά ζήσῃ ὅπως ἤθελε, χωρίς νά φοβηθῇ ποτε οἰκονομικήν στενοχωρίαν, χωρίς νά ἐγγίσῃ τήν προῖκα τῆς Μαργαρίτας.

«Τό καλλίτερο ὅμως θά ἦταν» εἶπεν ὁ Τόνης «νά μή φθάσουν ἕως ἐκεῖ τά πράγματα. Πρέπει νά κατορθώσω νά πεισθῇ ὁ πατέρας μου, κ' ἔτσι κ'άλλοιῶς θά το κατορθώσω.»

*

Ἡ Πλατεῖα Ῥοῦγα, τήν ὁποίαν διέσχιζεν ὁ Τόνης μόνος μέ βῆμα ταχύ γιά νά κοπιάσῃ ἀμπονόρα στό σπίτι, εἶχε κίνησιν μεγάλην, ἐμπορικήν καί ἐκλογικήν. Μολονότι ἡ ὥρα ἦτο προχωρημένη καί οἱ ὅμιλοι τῶν ἐκλογέων, ὄχι πάντοτε τῶν μᾶλλον φιλησύχων, ἤρχισαν νά περιέρχωνται ζωηροί τάς ὁδούς, τά καταστήματα ὅμως μάλιστα τά ὑπό τάς στοάς **πραμματευταρεῖα** ἦσαν ἀκόμη ἀνοικτά καί ὡς ἐπλησίαζαν ἑορταί, πλήρη γυναικῶν καί νεανίδων τοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι συνήθως ψωνίζουν τό βράδυ. Τάς ἔβλεπες κατά συντροφίας ἐκ δύο, τριῶν, τεσσάρων καί πολλάκις περισσοτέρων, εἰσβαλλούσας ἐκ τῶν μακρυσμένων συνοικιῶν τοῦ Ἄμμου, τοῦ Μακρύου Καντουνιοῦ, τῆς Ἁγίας Τριάδος, φιλομειδεῖς καί λάλους τάς νεωτέρας μέ τά μαῦρα ὡσεπιτοπολύ καί μακρά μανδυλά εἰς τήν κεφαλήν, τά ὁποῖα συγκρατοῦν διά τῆς χειρός κατά τόν πώγωνα μέ χάριν τινά ἰδιαιτέραν, τόσῳ κομψήν, ὅσῳ μόνον εἰς ζωγραφίας εἰμπορεῖ κανείς νἀπαντήσῃ. Ὅταν εἰσέρχωνται εἰς τά φωταγωγημένα μαγαζεῖα μέ τό ἀργυρόφωνον «καλησπέρα τῆς ἀφεντιᾶς σας» καταβιβάζουν τό μανδυλό ἐπί τῶν ὤμων καί ἀναλάμπει εὐθύς ἡ ὡς ἔβενος μαύρη ἤ ἡ καστανή καί σπανιώτερον ἡ ὀλόξανθη κόμη των, ἡ τεχνικῶς φριζή καί φιλοκάλως ἀναδεμένη, καί σπινθηροβολοῦν γλυκύτατα οἱ μεγάλοι ὀφθαλμοί, οἱ ἐμψυχοῦντες φυσιογνωμίας ὡραίας, προδιδούσας συχνά τήν ἀρχαίαν Ἰταλικήν καταγωγήν των. Ἐξ αὐτῶν πολλαί εἶνε ὑφάντριαι καί ἀκολουθοῦνται ὑπό παιδός ἤ ὑπό γραίας, τῆς μητρός ἤ τοῦ ἀδελφοῦ, κρατοῦντος τό **ἀντί** τοῦ ἐργαλιοῦ μέ τό **διασίδι**, κύλινδρον ὑφάσματος ὑπερμεγέθη, τόν ὁποῖον φέρουν εἰς τόν πελάτην πραγματευτήν. Αὐτός τότε τό ἐκτυλίσσει, τό μετρᾷ καί ἐκτός τοῦ γνέματος, τό ὁποῖον ἔχει δώσει γιά φάδι καί γιά στημόνι, πληρόνει εἰς τήν ὑφάντριαν τόσο τόν πῆχυν, ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ διασιδιοῦ, τόσα μέν διά τό κρουστόν δίμιτον καί τό διπλάρι τό μπλάβο ἤ ἄσπρο, προωρισμένον νά μεταβληθῇ ὑπό τοῦ βαφέως εἰς μαῦρον, μπαρουτί, ἀπό τό ὁποῖον οἱ χωρικοί κάμνουν τά κυριακάτικά των, ὀλιγώτερον δέ διά τόν πολύχρωμον χαρακωμένον μανδράν, τόσῳ καλόν διά θερινάς ἐνδυμασίας, ὀλιγώτερον δέ ἀκόμη διά ταγανά μανδύλια μέ τήν χρωματιστήν οὔγιαν. Ἡ ἐργάτρια τότε συμπληρόνει τάς προμηθείας της, συμψηφίζει ὅσα ἔχει πάρει προκαταβολικῶς καί λαμβάνει τό ὑπόλοιπον τῶν χρημάτων, τά ὁποῖα εἰς ἄλλα ἐμπορικά θά ἐξοδεύσῃ· διότι ἡ νεαρά ὑφάντρια τοῦ Μακρύου Καντουνιοῦ ἤ τοῦ Ἁγίου οὔτε γιά ψωμί θά φροντίσῃ ὡσεπιτοπλεῖστον, οὔτε γιά ἀλάτι. Ἔχει εὐτυχῶς τόν πατέρα της ἤ τόν ἀδελφόν της, ψαρᾶν ἤ μαραγκόν, μακελάρην ἤ κτίστην, ὁ ὁποῖος διατρέφει μέ τόν ἱδρῶτά του τήν πολυμελῆ οἰκογένειαν. Αὐτή μέ τόν ἱδρῶτα τόν ἰδικόν της φροντίζει νά κάμῃ μόνον τήν προῖκά της ἤ τά λοῦσά της. Ἀλλά καί πόσαι δυστυχεῖς οἰκογένειαι, ὀρφαναί καί ἔρημοι, δέν κρέμανται ἀπό τάς ἁβράς καί μικράς χεῖρας τῆς φρονίμου κόρης, τῆς χειριζομένης τήν σαΐταν καί πατούσης μετά θέρμης τά ποδαρικά τοῦ ἐργαλειοῦ ὅλην τήν ἡμέραν χωρίς στιγμήν νά σηκόνεται ἀπό τό ξύλινόν της καθισμα, ἐν ᾧ πλησίον της καμμία γραῖα θεία ἤ ἀδελφή μικρά τῆς βάζει μασούρια μέ τήν ἀνέμην, ἀπέναντι τοῦ μικροῦ ἰσογείου παραθύρου, ὅπου ἔχει ἁπλώσει ἕν ξέθωρον παραπέτασμα, διά νά προφυλάσσεται ἀπό τἀδιάκριτα βλέμματα τῶν διαβατῶν. . . . Αὐτή βέβαια οὔτε πέτσες ἀμερικάνικο πανί θά ψωνίσῃ, οὔτε μανδαπολάμια, οὔτε διάνες ἀκριβές, οὔτε μεταξωτά, οὔτε μέρλα! ἀλλά θά δέσῃ εἰς τήν ἄκραν τοῦ μανδυλίου της ὡς φιλάργυρος τά λεπτά τοῦ ἐμπόρου καί θά φύγῃ εὐχομένη εἰς τόν Θεόν καί τόν Ἅγιον Διονύσιον νά μή τελειώσουν πρίν τελειώσῃ τό νέον διασίδι ποῦ θά βάλῃ αὔριον. — Τῆς ἐγχωρίου ταύτης βιομηχανίας ἡ ποικίλη συναλλαγή γίνεται πάντοτε τό ἑσπέρας, τά δέ ἐμπορικά, τά ὁποῖα καί μεταξύ τῶν πλουσιωτέρων πελατίδων των ἀριθμοῦν πολλάς ἑσπερινάς, μένουν οὕτως ἀνοικτά ἀργά καί ἐπί τῆς Πλατείας Ῥούγας ἡ κίνησις τῶν μανδυλῶν γίνεται ζωηρά, μάλιστα ὅταν πλησιάζουν ἑορταί.

Digitized by Google

Ἀπόψε ἕνεκα τῆς κακοκαιρίας — ὁ ἀὴρ εἶχε κοπάσει, ἀλλ' ἦσαν βρεγμένα τὰ λιθόστρωτα καὶ ψυχρὰ ἡ ἀτμοσφαῖρα, — ἡ κίνησις ἐγίνετο ὑπὸ τὰς στοάς. Ὁ Τόνης παρηκολούθει μὲ τὸ ταχύ του βῆμα ἐξετάζων τοὺς ὁμίλους τῶν γυναικῶν καὶ προσέχων μακρόθεν ὅπου διέκρινε κανὲν αὔθαδες καπελῖνον στίζον, ὡς παράκαιρος νεωτερισμὸς καὶ ὡς ὑποδήλωσις τοῦ μέλλοντος, τὴν μονοτονίαν τῶν μαύρων παλαιῶν μανδυλῶν· προσεῖχε μήπως ἤθελε συναντήσει τὴν Μαργαρίταν, διότι καὶ αὐτὴ ἑπομένη εἰς τὴν λαϊκὴν συνήθειαν καὶ μὴ ἔχουσα ἡμερινὸν συνοδόν, τὸ ἑσπέρας ἐπεσκέπτετο τὴν ἀγορὰν συνοδευομένη ἀπὸ τὸ μανδυλὸ τῆς μάμμης της καὶ πολλάκις ἀπὸ τὸ μπερετόνι τοῦ πάππου της. Ἀπόψε ὅμως μετὰ τὰς οἰκογενειακὰς ἀνωμαλίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον προκαλέσει τὸ ἐπιστόλιον ἐκεῖνο, δὲν ἦτο πολὺ πιθανὸν ὅτι θὰ ἐξήρχετο. Ἀλλὰ τῶν ἐραστῶν αἱ ἐλπίδες εἶνε πάντοτε παράλογοι. . .

Εἰς τὴν οἰκίαν του ἡ ἐκλογικὴ κίνησις ἀρκετὰ ζωηρά. Οἱ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τοῦ Μήλια ἐνεθυμοῦντο νἀνέλθουν ὀλίγον καὶ νὰ χαιρετίσουν καὶ τὸν Τοκαδέλον. Ἡ οἰκία ἦτο εἰς μέρος κεντρικόν, διαβατικὸν καὶ πολλοὶ ἐπήγαιναν χωρὶς νὰ ἔχουν κινήσει διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἕως οὗ ἀνέλθῃ ἐκ τῆς μικρᾶς πλατείας τῆς εἰσόδου εἰς τὴν αἴθουσαν, σταματῶν τὸν ἕνα καὶ συνομιλῶν μὲ τὸν ἄλλον, ὁ Τόνης ἔκαμε μισὴν ὥραν. Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν ὁ πατήρ του, ἡ μήτηρ του καὶ ἡ Κεβὴ του ἐδέχοντο τοὺς ἐκλογεῖς μὲ χειραψίας, μειδιάματα καὶ φιλοφρονήσεις. Ἄνωθεν, ἀπὸ τὴν καγκελωτὴν γαλερίαν, ἡ ὁποία περιέθεε τὴν αἴθουσαν αὐτήν, ἐθεᾶτο τὸ πλῆθος ἡ Κίτη μὲ μερικὰς φίλας της ὁμηλίκους καὶ μίαν ὑπηρέτριαν. Ὡς ἐκ τούτου πολλῶν ἐκλογέων τὰ ὄμματα, καὶ μάλιστα ὀπαδῶν μὴ ἐχόντων ἀκόμη ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας ψῆφον, ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἐπάνω, πρὸς τὴν ἄωρον καλλονήν, τῆς ὁποίας προσεπάθουν νὰ διακρίνουν διὰ τῶν κενῶν τῶν κιγκλίδων τὰς περιφήμους κνήμας πολὺ πλησίον τῶν δύο λαμπτήρων, τῶν ἀνημμένων εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς πολυφώτου.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

Η ΝΕΚΡΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΦΑΚΙΡΩΝ

Τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, ὅπερ παρὰ τῇ κοινωνίᾳ ἐγείρουσι νῦν τὰ φαινόμενα τοῦ ὑπνωτισμοῦ καὶ ἡ διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν διδομένη αὐτοῖς ἐξήγησις, καθίστησι, νομίζομεν, τὴν κατωτέρω περιγραφὴν τοιούτων φαινομένων παρὰ τοῖς Ἰόγγι-Φακίραις, γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ Andon J. Ceyp, ἀξίαν ἰδιαζούσης προσοχῆς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1886 (γράφει οὗτος) ἐταξείδευον ἐκ τῆς Περσικῆς πρωτευούσης διὰ τοῦ Ἰσπαχὰν καὶ Βουσχαὶρ εἰς Ἰνδίας. Ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ᾐσθανόμην κατὰ τὸ ταξείδιον τοῦτο, διότι ἤμην συνοδὸς τοῦ δόκτωρος Μὰκ Νέϊλλ, ὅστις διευθύνετο πρὸς τὰ πεδία τῆς νέας ταύτης πατρίδος του. Καθ' ὁδὸν συνδιελεγόμεθα περὶ διαφόρων ἀντικειμένων, συνέπεσε δὲ ἡ συνδιάλεξις ἡμῶν νὰ περιστραφῇ καὶ ἐπί τινων συμβάντων κατὰ τὴν ἐν Λαχώρῃ διαμονὴν αὐτοῦ. Ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ὁμιλίας ὁ Δόκτωρ μοὶ ἀφηγήθη γεγονός τι, τὸ ὁποῖον ἐν ἀρχῇ ἐξέλαβον ὡς ἀστειότητα ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθεῖσαν χάριν φαιδρότητος καὶ θυμηδίας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπείσθην, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ συμβάντος πραγματικοῦ, ὅπερ ὁ Δόκτωρ διηγεῖτο μετὰ πάσης σπουδαιότητος. Ἀναγράφω τὴν περὶ τούτου ἀφήγησίν του ἁπλούστατα ὡς εἶχε μὲ μόνην τὴν προσθήκην, ὅτι, ἐπιστρέψας εἶτα εἰς Λαχώρην, ἤκουσα βεβαιούμενον τὸ γεγονὸς ὑπὸ ἀξιοπίστων προσώπων τῆς πόλεως ταύτης.

«Ὁ ταγματάρχης Lambs — μοὶ διηγήθη ὁ Δόκτωρ — εἶχεν ἀκούσει περὶ ἑνὸς Φακίρου, ὅστις διεβίου ἀνὰ τὰ ὄρη, καὶ περὶ οὗ ἐπεκράτει ἡ φήμη, ὅτι ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐντὸς τάφου ἐν καταστάσει φαινομενικοῦ θανάτου, χωρὶς τούτου ἕνεκα νὰ ὑποστῇ καὶ ἀληθῆ θάνατον, καθ' ὅτι ἐγίνωσκε τὴν τέχνην νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ πάροδον πολλῶν μηνῶν εἰς τὴν ζωήν, ἐὰν τὸν ἐξέθαπτον. Τὸ πρᾶγμα ἐν ἀρχῇ ἐθεώρησεν ὁ ταγματάρχης ὡς ἐντελῶς ἀδύνατον, θέλων ὅμως νὰ σχηματίσῃ περὶ αὐτοῦ τελείαν πεποίθησιν, ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Φακίρην, καὶ τὸν παρώτρυνε ὅπως ὑποβληθῇ εἰς τὸ πρωτοφανὲς πείραμα, μὲ τὴν ἀπειλὴν ὅτι οὐδὲν προφυλακτικὸν μέτρον ἤθελον παραλείψει ὅπως ἀνακαλύψωσιν ἐνδεχομένην ἀπάτην. Ὁ Φακίρης ὑπήκουσε καὶ ἀπεφάσισε νὰ ὑποστῇ ἑκουσίως τὸν ἐνταφιασμόν του, πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης.

Οὕτω δὲ ἐν ὁρισθείσῃ ἡμέρᾳ μετέστησεν ἑαυτὸν εἰς ἐντελῆ νάρκωσιν, ἐκλιπόντος ἐξ αὐτοῦ παντὸς σημείου ζωῆς. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει παρέλαβον αὐτόν, καὶ ἀφοῦ τὸν περιετύλιξαν ἐντὸς λινοῦ ὑφάσματος, ὅπερ ἐσφράγισεν ὁ ταγματάρχης, τὸν ἐναπέθεσαν ἐντὸς κιβωτίου, ὃ ἐσφράγισαν ἐπίσης καὶ ἐξησφάλισαν δι' ἰσχυρᾶς κλειδωνιᾶς (λουκέτου). Τὸν οὕτω νεκρὸν ἐντὸς τοῦ κιβωτίου Φακίρην, μετέφερον ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ τὸν ἐνεταφίασαν ἐντὸς κήπου. Ἔσπειραν εἶτα ἄνω τοῦ τάφου του κριθήν, ἤγειραν πέριξ τοῖχον καὶ ἀφῆκαν φρουράν, ἵνα ἐπιτηρῇ τὸν ἐνταφιασθέντα νεκρόν! Τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Φακίρη ἡμέραν, ἥτις καὶ εἶχεν ὁρισθῇ πρὸς ἐκταφὴν αὐτοῦ, πλεῖστοι Ἄγγλοι ἐκ τῶν πέριξ ἐκεῖ μερῶν παρευρέθησαν μετὰ τοῦ ταγματάρχου ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ἐκταφῆς, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ δόκτωρ Friederick J. Burns. Καὶ ἀφοῦ ἀνέσκαψαν τὸν τάφον καὶ ἀνέσυρον τὸ κιβώτιον, ἐν ᾧ ἐμπεριείχετο ὁ Φακίρης, ἠνέῳξαν αὐτὸ καὶ εὗρον τὸ σῶμά του ἐν ᾗ καταστάσει ἀφῆκαν αὐτὸ ἐν ἀρχῇ, ἤτοι σκληρὸν καὶ ἀλύγιστον. Ὅλοι ὅσοι εἶδον μετὰ πόσου μεγάλου κόπου, δι' ἐπιθέσεως θερμῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, δι' ἐμφυσήσεων ἀέρος εἰς τὰ ὦτα καὶ εἰς τὸ στόμα του, δι' ἐντρίψεων τοῦ σώματος αὐτοῦ, τὸν ἐπανέφερον εἰς τὴν ζωήν, οὐδὲ ἴχνος ἀμφιβολίας εἶχον πλέον περὶ τῆς πιθανότητος τοῦ πράγματος.

Ὁ ταγματάρχης Bacon μὲ διεβεβαίωσεν ὅτι οὗτος τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Φακίρην, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Nûreddin, τὸν ἐκράτησεν ἐνταφιασμένον

Digitized by Google

ἐν τοῖς ὄρεσι τοῦ Dohemu ὑπὸ τὴν γῆν ἐπὶ τέσσαρας συνεχεῖς μῆνας. Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἐξύρισε τὴν γενειάδα του, κατὰ δὲ τὴν ἐκταφὴν αὐτοῦ εὑρέθη τὸ πρόσωπόν του ἄνευ τριχῶν, ἐν ᾗ καταστάσει ἦτο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πρὸ τεσσάρων μηνὸς συμβάντος ἐνταφιασμοῦ του. Τοῦτο ἦτο μία ἔτι ἀπόδειξις τῆς μέσης μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου καταστάσεως τοῦ Φακίρου. Ἐπίσης εἰς τὰ ὄρη τῆς Dsherota ὡς καὶ ἐν Amritsir καὶ ἐν Ἰνδοστὰν ἐνεταφιάσθη οὗτος ἐπανειλημμένως, ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτοῦ γενικῶς, ὅτι ἐπροτίμα ν' ἀναρτᾶται τὸ φέρετρόν του ἄνωθεν τοῦ τάφου ἐν τῷ ἀέρι, διότι ἀπέφευγεν οὕτω τοὺς ἐν τῷ τάφῳ λευκοὺς μύρμηκας. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἦτο ἰδιόρρυθμος ἄνθρωπος, ὡς φαίνεται, ἀπέφευγε δὲ ἐκ προκαταλήψεως τὰς ἐνοχλητικὰς προτροπὰς τῶν Ἄγγλων, θελόντων ἐκ δυσπιστίας νὰ ἴδωσιν αὐτὸν ὑποβαλλόμενον συνεχῶς εἰς τὸ πείραμα αὐτοῦ, ἐγεννήθη παρά τισιν ἀμφιβολία περὶ τῶν γεγονότων τῶν ἀνωτέρω περιγραφομένων. Ἐὰν ὁ ἐνταφιασμὸς οὗτος ἦτο τι εὔκολον, ἢ ἦτο ἀπάτη ἢ πλάνη, οἱ ἄνθρωποι, οὓς εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Φακίρης, καὶ οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν μέσων, ἅτινα οὗτος εἶχε διδάξει αὐτοῖς, τὸν ἔφερον μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν εἰς τὴν ζωήν, ἠδύναντο νὰ τὸν μιμηθῶσι. Τοῦτο ὅμως δὲν συνέβη. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ Φακίρης οὗτος ἦτο ὁ μόνος, ὅστις ἐγίνωσκεν αὐτὴν τὴν τέχνην, ἥτις πιθανῶς δὲν ἀπωλέσθη μετ' αὐτοῦ. Ὁ δόκτωρ Μὰκ Νέϊλλ κατέβαλε πάντα κόπον καὶ ἐν ταῖς πεδιάσι τῶν Ἰνδιῶν ὡς καὶ κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Γάγγου, εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας τοῦ Κασμίρ, ὅπως ἀνεύρῃ τοιοῦτόν τινὰ τεχνίτην καὶ τὸν μεταφέρῃ ἂν οὐχὶ εἰς Εὐρώπην, τοὐλάχιστον μέχρι Καλκούτας, ὑφιστάμενος οἵαν δήποτε πρὸς τοῦτο δαπάνην. Πολλοὶ αὐτόχθονες κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων, παρὰ τῶν ὁποίων ἐζήτησεν ὁ Δόκτωρ πληροφορίας, τῷ ἀπεκρίθησαν σὺν ἄλλοις, ὅτι οἱ τοιούτου εἴδους Φακίραι οὐδεμίαν ἀξίαν ἀποδίδουσιν εἰς τὰ χρήματα. «Ἀποδίδουσιν ὅμως μεγάλην ἀξίαν εἰς ἄλλας ὑλικὰς ἀπολαύσεις» ἀπήντησεν αὐτοῖς ὁ Δόκτωρ, ὑπαινιττόμενος τὴν λαγνείαν αὐτῶν. Μετὰ δυσαρεσκείας δὲ ἤκουσαν εἶτα αὐτὸν προσθέτοντα, ὅτι ὁ Φακίρης, ὅστις ἐνεταφιάσθη ἐν Λαχώρῃ, ὑπῆρξεν ἀκόλαστος ἄνθρωπος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἐξορίσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς χώρας. Οὗτος ὅμως ἀπέφυγε δραπετεύσας μετά τινος Κατρανῆς (γυναικὸς ἐκ τῆς κλάσεως τῶν Hindu) εἰς τὰ ὄρη, ὅπου καὶ ἀληθῶς ἀπέθανε καὶ κατέκαυσαν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Βεβαίως δὲν ἐναπομένει ἀμφιβολία τις ὅτι δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ἀπομιμηθῇ τις τὴν τέχνην ἐκείνην τοῦ Φακίρου καὶ ὅτι ταύτην μόνον διὰ μακροχρονίου ἐξασκήσεως δύναταί τις νὰ ἐκμάθῃ. Ὡς μοὶ διηγήθησαν, οἱ Φακίραι οὗτοι τέμνουσι τὴν κάτωθι τῆς γλώσσης συγκρατοῦσαν αὐτὴν μεμβράνην, τὸ ὑπογλωττίδιον, ἀφιεμένης ταύτης ἐλευθέρας, εἶτα δὲ μὲ προστριβὰς διὰ βουτύρου, ὅπερ εἶνε ἀναμεμιγμένον μετὰ ῥιζῶν βερτράμης, καὶ διὰ συνεχοῦς τραβήγματος τῆς γλώσσης ἐπιμηκύνουσιν αὐτὴν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατὰ τὸν ἐνταφιασμόν των περιτυλίσσουσιν αὐτὴν περὶ τὸν φάρυγγα καὶ ἀποφράττουσι τὰ μετὰ τῆς ῥινὸς συγκοινωνοῦντα καὶ ἐνυπάρχοντα ἐν αὐτῷ κενά, περικλείοντες οὕτω ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα ἐν τῇ κεφαλῇ των. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποναρκώσεως οἱ πειραματισταὶ οὗτοι τοῦ φαινομενικοῦ θανάτου κλείουσι διὰ τῶν δακτύλων ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τοὺς ὀφθαλμούς, τοὺς ῥώθωνας καὶ τὰ ὦτα, διότι ὁ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς των ἀὴρ διαστέλλεται ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσης φυσικῆς θερμότητος καὶ ζητεῖ νὰ ἐκβάλῃ μετὰ τοσαύτης δυνάμεως, ὥστε τὰ μέρη, τὰ μὴ δυνάμενα εὐκόλως νὰ διασταλῶσι, διαρρήγνυνται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ δὴ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ ἀκουστικὸν τύμπανον. Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρω μεθόδου εἶνε ἀνάγκη πρῶτον νὰ δύναταί τις νὰ κρατῇ ἐπὶ μακρὸν τὴν ἀναπνοήν του, δεύτερον νὰ καθαρίζῃ τὸν στόμαχόν του διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν αὐτῷ μακρᾶς λινῆς ταινίας, καὶ νὰ εἰσάγῃ διὰ τοῦ πρωκτοῦ ἀρκετὴν ποσότητα ὕδατος πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἐντοσθίων. Τὸ τελευταῖον γίνεται διὰ μικροῦ σωληναρίου καθ' ὃν χρόνον οἱ πειραματισταὶ εὑρίσκονται ἐντὸς τοῦ ὕδατος μέχρι τῆς μασχάλης. Τὸ ὕδωρ εἰσάγεται ἐντὸς αὐτῶν κάτωθεν, ἀλλ' ἀφίεται εἶτα ἀμέσως νὰ ἐξέλθῃ.

Διηγοῦνται ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Φακίρης ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ του ἔλαβε καθάρσιον καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατόπιν ἐτρέφετο μόνον μὲ γάλα· κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἀντὶ τροφῆς κατέπιε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ταινίαν ἐκ λινοῦ τριῶν δακτύλων πλάτους καὶ 23 μέτρων μήκους, τὴν ὁποίαν παρευθὺς εἶτα ἐξέβαλε. Τοῦτο δὲ ἔπραξε ἵνα καθαρίσῃ τὸν στόμαχον αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἄλλης δὲ προπεριγραφείσης μεθόδου ἐξέπλυνε καὶ τὰ ἐντόσθιά του. Ὅσῳ γελοία καὶ ἂν φαίνεται εἴς τινας ἡ μέθοδος αὕτη, ἐντούτοις δέον τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι τοιοῦτοι πειραματισταὶ εἰσὶ καθ' ὅλα κύριοι τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματός των καὶ κυριαρχοῦσι ἰδίως τῶν κινήσεων τῶν μυώνων αὐτῶν. Ἡμεῖς οἱ συνήθεις ἄνθρωποι, δὲν δυνάμεθα τεμάχιόν τι μακαρονίου νὰ καταπίωμεν, ἐὰν τοῦτο δὲν εἶναι ἐπαρκῶς βρασμένον καὶ προπαρεσκευασμένον διὰ βουτύρου, τυροῦ καὶ λοιπῶν. Πιθανῶς παρὰ τοῖς ὑφισταμένοις τὰ ἀνωτέρω πειράματα ἡ γλῶσσα νὰ ἀπώλεσε τὴν αἴσθησιν τῆς γεύσεως, τὰ δὲ περὶ τὸν φάρυγγα ὄργανα νὰ ἠλλοιώθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ μακρὰ ἐκ λινοῦ λωρὶς οὐδεμίαν νὰ εὑρίσκῃ ἀντίστασιν ἐν τῷ οἰσοφάγῳ, οὕτω δὲ νὰ εἰσέρχηται κατὰ βούλησιν. Ἀφοῦ ἀποπερατώσῃ τὰ ἀνωτέρω προπαρασκευαστικά, ἐμφράσσει ἁπάσας τὰς ἐν τῷ σώματι ὀπὰς δι' ἀρωματικοῦ κηροῦ, στρέφει τὴν γλῶσσαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ περιτυλίσσει αὐτὴν ἐν τῷ φάρυγγι. Σταυρόνει εἶτα τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ πλείστων θεατῶν ἀποναρκοῦται, κρατῶν τὴν ἀναπνοὴν αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὴν ἐκταφὴν τὸ πρῶτον καὶ κύριον, ὅπερ θὰ ἐπιχειρήσωσι πρὸς ἀνάζησιν αὐτοῦ, εἶνε νὰ ἐκβάλωσι τῇ βοηθείᾳ τοῦ δακτύλου τὴν ἐν τῷ φάρυγγι περιτετυλιγμένην γλῶσσάν του, εἶτα ἐναποθέττουσι θερμὴν ἀρωματώδη ζύμην ἐξ

Digitized by Google

ἀλεύρου ὀσπρίων καὶ ἀρωματικῶν ὀπωρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ἐμφυσῶντες ἐνταυτῷ εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ διὰ τῶν ὤτων ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ἀφοῦ ἀφαιρέσωσι τὰ ἐξ ἀρωματικοῦ κηροῦ πώματα ἐκ τῶν ὤτων, ἐκτινασσομένων μετὰ πατάγου τῶν κηρίνων πωμάτων τῆς ρινός, αὐτὸ δὲ (ὁ πάταγος δηλαδὴ) εἶνε τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἐπανόδου ἐν τῇ ζωῇ, μεθ' ὃ ἄρχεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀναπνέῃ· ἀνοίγει εἶτα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπανέρχεται κανονικῶς εἰς τὰς αἰσθήσεις του. Ὅλα ὅμως ταῦτα παρακολουθοῦνται μὲ ἀδιαλείπτους καὶ συνεχεῖς προστριβὰς ὑπ' αὐτοῦ. Κατὰ πόσον τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐνεργειῶν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπωφελῶς εἰς ἄλλους ἀσφυκτιῶντας ὡς ἐν παραδείγματι εἰς τοὺς πνιγομένους, μεθύσους, παγωμένους, δεῖται ἐξετάσεως.

Διηγοῦνται ὅτι ἐν Amritsir ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Guru Ardhen-Sing, πρὸ τριακοσίων περίπου ἐτῶν, ἕνας Ἰόγι-Φακίρης εὑρέθη ὑπὸ τὴν γῆν ἐνταφιασμένος, παρ' αὐτῷ δὲ εὗρον καὶ ὁδηγίας, διὰ τίνος τρόπου ἠδύναντο νὰ τὸν ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωήν. Ὁ Φακίρης οὗτος διέμεινεν ὑπὸ τὴν γῆν ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα, καὶ ὡς ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν ζωὴν διηγεῖτο πολλὰ πράγματα τῶν ἀρχαίων χρόνων. Περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ τελευταίου τούτου δὲν ἐγγυῶμαι, πιστεύω ὅμως, ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἠδυνήθη νὰ μείνῃ τέσσαρας μῆνας ὑπὸ τὴν γῆν ἐνταφιασμένος χωρὶς νὰ σαπῇ καὶ ἀποσυντεθῇ, ἐπίσης δύναται καὶ ἓν ἔτος νὰ μείνῃ ὑπὸ τὴν γῆν καὶ πέραν ἔτι τοῦ χρόνου τούτου, ἴσως δὲ καὶ μέχρις ἑκατὸν ἐτῶν.

Ὅσῳ παράδοξα καὶ ἂν φαίνωνται ταῦτα, ὅσῳ καὶ ἂν εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι πολλὰ τῶν προρρηθέντων δύνανται νὰ θεωρηθῶσι γελοῖα, ἐν τούτοις δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀνομολογήσω, ὅτι ἅπαντα τὰ γεγονότα, ἅπερ ἀνωτέρω διηγήθην καὶ τὰ ὁποῖα δι' ἀναμφιβόλων παραδειγμάτων βεβαιοῦνται, δὲν εἶνε ἀπολύτως ἀπορριπτέα· διότι ἐκτὸς τῶν ἀληθειῶν, ἃς ὁ Haller ἐν τοῖς κατωτέρω ὡραίοις αὐτοῦ στίχοις γράφει :

«Ins Innre der Natur dringt kein erschaffener Geist
Ja glücklich wem sie nur die äussere Schale weist.

ἤτοι :

εἰς τὰ ἔνδον τῆς φύσεως οὐδὲν πλασμένον πνεῦμα εἰσδύει
εὐτυχὴς δὲ εἶνε ἐκεῖνος, εἰς ὃν ἀποκαλύπτει αὐτὴ τὸν ἐξωτερικὸν αὐτῆς φλοιόν.

εὑρίσκομεν καὶ ἐρριζωμένην τὴν ἐπὶ τοιούτων φαινομένων πίστιν εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχαιότητος. Τίς ἀκουσίως δὲν ἀναμιμνήσκεται τοῦ ἐκ Κρήτης Ἐπιμενίδου, ὅστις, κατὰ τὴν παράδοσιν μετὰ τεσσαρακονταετῆ ἐντὸς σπηλαίου ὕπνον ἀφυπνίσθη καὶ εὑρέθη πρὸ νέου κόσμου ; Τίνι δὲν ἐπέρχονται ἐν τῇ ἀναμνήσει του οἱ ἅγιοι ἑπτὰ ὑπνώττοντες, οἱ ὁποῖοι κατά τι χειρόγραφον τοῦ Βατικανοῦ ἐνεταφιάσθησαν ἐντὸς σπηλαίου παρὰ τὴν Ἔφεσον ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου (250 μ. Χ.) ὅπως ἀποφύγωσι τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμόν, ἀφυπνίσθησαν δὲ μετὰ 150 ἔτη ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Θεοδοσίου τοῦ δευτέρου ; Τὸ βασίλειον τῶν ζώων δὲν παρέχει ἡμῖν παρόμοια παραδείγματα ; Δὲν ἀνευρέθησαν ἐντὸς τῶν βραχωδῶν πετρωμάτων ζῶα ἰδίως εἴδη χελωνῶν καὶ βατράχων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς μετριωτάτους ὑπολογισμούς, ἐπὶ τὸν μακρὸν χρόνον τριῶν μέχρι τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων καὶ ἀκόμη περισσότερον διέμειναν ἐντὸς αὐτῶν ἐνταφιασμένοι καὶ ἐν νεκρᾷ καταστάσει, καὶ κατὰ τὸν ἐκταφιασμὸν αὐτῶν ἐπανῆλθον πάλιν ἐν τῇ ζωῇ ; Φρονῶ ὅτι δὲν εἶνε ἀνάγκη διὰ τοὺς γνώστας τῆς φυσικῆς ἱστορίας νὰ ὑπενθυμίσω αὐτοῖς τὰ εἴδη τῶν ζώων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν χειμῶνα μεταπίπτουσιν εἰς νάρκωσιν, ὁμοίαν τῷ θανάτῳ, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ὑφίστανται ἀληθῆ θάνατον.

Τελευτῶν προκαλῶ τὴν προσοχὴν ἐπί τινων φαινομένων τοῦ εἴδους τούτου νεωτέρας ἐποχῆς, περὶ τῶν ὁποίων μετ' ἄκρας σπουδαιότητος μᾶς πληροφοροῦσιν αἱ Ἀγγλικαὶ πηγαί.

Ἐν ταῖς Philosophical trasactions for 1694, ἀναφέρεται παρόμοιον γεγονός, ἐπισυμβὰν ἐπί τινος ἀνθρώπου, πρὸ τοῦ 1694. Ἀναφέρονται δὲ ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς:

Ἄνθρωπός τις ἡλικίας 25 ἐτῶν, ὅστις κατῴκει εἰς τὰ πέριξ τοῦ Bath, ἀπεκοιμήθη αἴφνης καὶ ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον μῆνα διετέλεσεν ἐν ἐντελῇ ὑπνωτικῇ καταστάσει ναρκώσεως. Μετὰ παρέλευσιν δύο ἐτῶν ὑπέπεσε καὶ πάλιν εἰς ἀπονάρκωσιν, ἐπισυμβάσαν ὡς ἑξῆς : Ἐν ἀρχῇ τῆς απoναρκώσεως αὐτοῦ ἔτρωγεν, ἔπινεν, περὶ τὸ τέλος ὅμως τῆς ἀποναρκώσεώς του συνεσφίχθησαν αἱ σιαγόνες του, δὲν ἠδύνατο νὰ φάγῃ πλέον· ἀπεναρκώθη εἶτα ἐντελῶς καὶ δὲν ἀφυπνίσθη εἰμὴ μετὰ παρέλευσιν 17 ἑβδομάδων. Συνέπεσε καθ' ὃν χρόνον ἀπεκοιμήθη νὰ σπείρωσι κριθὴν ὅταν δὲ ἀφυπνίσθη αὐτὴ ἦτο ἤδη ὥριμος. Κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον ἀπεκοιμήθη οὗτος ἐκ νέου, ματαίως δὲ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διὰ φλεβοτομιῶν, δι' ἐντρίψεων, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὅλων τῶν μέσων τῆς τέχνης, προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀφυπνίσωσι πρὸ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, ὅτε καὶ ἀφυπνίσθη ἀφ' ἑαυτοῦ.

Ἐν τῷ Platts Natural History of Staffordshire μνημονεύεται ἡ περίπτωσις γυναικὸς ἡ ὁποία ἀπεκοιμήθη ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ R. Willan, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ A. Smith ὁ συγγραφεὺς γράφει ἐν σελίδι 339 τὰ ἑξῆς: «Παρετήρησα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ ἄλλοις ξένοις μελαγχροινοδέρμοις ἄτομα, ἅτινα ἐνίοτε ἐπὶ μίαν μέχρις ὀκτὼ ἑβδομάδων διατελοῦσιν ἐν καταστάσει ἀναισθήτῳ».

Ρ'

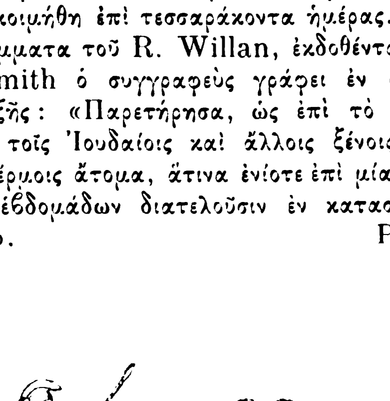

Digitized by Google

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Ἕνα βράδυ γυρίζοντας ἀπὸ τὸν περίπατο, σ' ἕνα σκαμνὶ κάθησ' ἀποσταμένος· ὁ δεντροθόλωτος δρόμος ἦταν ἔρημος· κάπου κάπου βιαστικὰ περνοῦσε κανένας· κάθε λίγο καὶ λιγάκι τὰ περάσματα τοῦ τ ρ ὰ μ ἔκοβαν τὴ σιγαλιὰ τῆς ὥρας· ἀπὸ τὸ περιβόλι μιὰν αὖρα λεπτούλα μυρωμένη δὲν ξέρω ἀπὸ ποιῶν δέντρων εὐωδιές, μιὰν αὖρα π ρ ά σ ι ν η (δὲν τὸ πιστεύω νὰ θυμώσῃς γιὰ τὸ ἐπίθετο καθὼς ἕνας μιὰ φορὰ ποῦ μοῦ ἔψαλε τὸν ἀναβαλλόμενο γιατ' εἶχα γράψει κάπου μ ο υ σ ι κ ὴ τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ έ ν ι α) μοῦφερνε στὰ μάτια μου μπροστὰ δυσκολοθώρητα φαντάσματα, ἔκανε καὶ βούϊζαν ἦχοι σταὐτιά μου δυσκολογνώριστοι, ξυπνοῦσε μέσα μου περασμένη ζωὴ μισολησμονημένη. Ἔξαφνα πέρασε ἀπὸ μπροστά μου μιὰ γυναῖκα· δὲ μποροῦσα καλὰ νὰ ξεχωρίσω τὴν ὄψη της, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ντύσιμο καὶ τὴν περπατησιά της ἔνοιωσα πῶς ἦταν φτωχοπούλα. Διάβηκεν ἀπὸ μπροστά μου καὶ πῆγε καὶ στάθηκεν ἀντίκρυ μου, λίγα βήματα μακρυά, κοντὰ στὴ γραμμὴ τοῦ τράμ, μέσα στὸν κύκλο τοῦ ἀχνοκόκκινου φωτὸς ποῦ ἔρριχνεν ἐκεῖ στὸ δρόμο ἀπιθωμένο τὸ φαναράκι τοῦ φύλακα τῆς γραμμῆς. Τότε φωτίστηκε κάπως καὶ τὸ πρόσωπό της κ' ἔδειχνε πῶς ἦταν νέο καὶ συμπαθητικό. Στάθηκε ἡ γυναῖκα καὶ κύτταζε δεξιὰ καὶ ζερβὰ κ' ἔκανε λίγα βήματα μπροστὰ καὶ λίγα πίσω· καὶ πάλι ἀκινητοῦσε καὶ πάλι τριγύριζε κ' ἔστριβε τὸ κεφάλι της, ἔτσι καθὼς μοῦ φαίνοταν, μὲ κάποιαν ἀνησυχία καὶ μὲ κάποια ντροπὴ μαζί, κ' ἔλεγες πῶς κάποιον περίμενε καὶ πῶς γύρευε κάτι. Ζητιάνα ἀπὸ τὸ φέρσιμό της δὲν ἔστεκε νὰ εἶνε, ἀλλ' οὔτε καὶ κυρία τῆς προκοπῆς. Δὲν ξέρω πῶς τὴν πῆρα γιὰ κακὴ γυναῖκα. Συκώθηκα νὰ φύγω γιατὶ ὅσο κι ἂν ἦταν γιὰ λύπη τὸ παραλυμένο κορμί, τόσο ἐπλάνευεν ἡ ὥρα, τὰ δέντρα, ταγεράκι, ἡ σιγαλιὰ τόσο μεθοῦσαν, ὥστε φοβήθηκα μὴν ἀγναντέψω μπροστά μου τὸν κατήφορο τῆς ἁμαρτίας. Ὅμως ἐκείνη τὴ στιγμὴ πρόβαλεν ἕνας ἄνθρωπος, τράβηξεν ἴσα στὴ γυναῖκα, κ' ἔπιασαν κουβέντα. Καὶ στάθηκα καὶ μισάκουγα τὰ λόγια τους. Δὲν ἦταν ἀδιάντροπα λόγια πουλημένων ἐρώτων, ἀλλ' οὔτε καὶ λόγια ἀστόχαστα φλογισμένων παθῶν· δὲ μιλοῦσαν οὔτε μὲ τὴν ἔνοχην ἡσυχία τῶν ἀνθρώπων ποῦ δὲν τοὺς δένει τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰν ἄγριαν ὁρμή, οὔτε μὲ τὸν ὁλόγλυκο τρόμο ποῦ δέρνει, κάθε ποῦ ἀνταμώνονται, τὰ κρυφαγαπημένα ταιράκια. Μιλοῦσαν ἥμερα κι ἄφοβα, γλυκὰ καὶ γαληνά, νοικοκυρεμένα κεὐχαριστημένα, κ' ἔλεγαν τέτοια λόγια κ' ἔλεγαν τόσα μόνον ὅσο ποῦ νὰ καταλάβω πῶς εἶχα μπροστά μου ἕνα πολὺ φτωχικό, μὰ καὶ πολὺ ἀγαπημένο ἀντρόγυνο. Ὁ ἄντρας ἦταν ὁ φύλακας τῆς γραμμῆς, κ' ἦταν τὸ ταῖρι του ἡ γυναῖκα· καθὼς ἄργησε τὸ βράδυ νὰ γυρίσῃ στὴ φαμίλια του, καθὼς δὲν τὸν εἶχεν ἰδῆ ὅλη τὴν ἡμέρα, φοβήθηκε μήπως τὸν ηὗρε τίποτε κακό, καὶ νύκτα πῆρε τοὺς δρόμους γυρεύοντάς τον. Καὶ ντράπηκα γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ κατάλαβα πῶς δὲν ἐφέρθηκα καλὰ ποῦ ἀδίκησα, ἔτσι καὶ μέσα στὰ βάθη τῶν στοχασμῶν μου, ἔτσι καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ μονάχα, τὸ φτωχὸ καὶ τἄξιο πλάσμα. Κι ἀπὸ τότε εἶμαι καλλίτερος. Κι αὐτὰ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ παράξενα ποῦ τύχῃ ν' ἀπαντήσω στὸ δρόμο μου, ἀγωνίζομαι νὰ τὰ ξεδιαλύνω μὲ συλλογισμοὺς ἀγνοὺς καὶ καθάριους· κι ὅσο μπορῶ τὴ διώχνω τὴν κακὴν ὑποψία, καὶ δὲν τὴν ἀφήνω νὰ ξαναπατήσῃ μέσα μου.

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

— Τί ζέστη πάλι σήμερα! Γύρισε ὁ Ἰούνιος! ἔλεγαν προχθὲς τὴν Παρασκευὴν οἱ Ἀθηναῖοι. Καὶ ἐπειδὴ ἵδρωσαν πολὺ τὴν ἡμέραν, τὴν ἑσπέραν κατέκλυσαν ὅλοι καὶ ὅλαι τοὺς περιπάτους, τὰ κέντρα τῆς ἀναψυχῆς, τὰ θέατρα, τὰ καφενεῖα. Δὲν ἐφοβήθησαν διόλου τὸ προδοτικόν, τὸ ὕπουλον τῆς ἐκτάκτου ἐκείνης θερμότητος οὐδὲ παρετήρησαν νέφη τινὰ πολὺ μικρὰ ἀλλὰ πολὺ μελανά, τὰ ὁποῖα συνεσκότισαν εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας πολλάκις τὸν ἥλιον. Μόνον εἰς τὰ Ὀ λ ύ μ π ι α ἤργουν· εἰς τοῦ Τσόχα ἐδίδετο τὸ Ἐ π ὶ τ ο ῦ Κ α τ α σ τ ρ ώ μ α τ ο ς, εἰς τὴν Ὁ μ ό ν ο ι α ν ἡ Δ ι ο ν υ σ ί α. Δὲν εἶχον ἀκόμη τελειώσει αἱ πρῶται πράξεις ὅταν ἡ θύελλα ἐξέσπασε τόσον μανιώδης, ὅσον αἰφνιδία. Ὁ ἄνεμος ἀνήγειρε συστρέφων τὸν κονιορτόν, ὑπὸ τὸ νέφος τοῦ ὁποίου ἐκαλύφθη ἡ πόλις ὡς ὑπὸ ὁμίχλης. Σχεδὸν ἀμέσως ἤρχισαν νὰ πίπτουν σταγόνες βροχῆς παχεῖαι. Ὅπου φύγῃ-φύγῃ. Αἱ αἴθουσαι τῶν καφενείων ἐπληρώθησαν ἀμέσως μέχρις ἀσφυξίας· τὰ καθίσματα ἀφέθησαν ἔρημα, οἱ περιπατηταὶ ἐτρύπωνον ὅπου εὕρισκαν· αἱ παραστάσεις διεκόπησαν καὶ οἱ θεαταὶ ἐπλημμύρισαν τὴν σκηνὴν ἢ ἐζήτησαν καταφύγιον ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ προσκαίρου καφενείου τοῦ θεάτρου. Ἐκεῖ-μέσα δευτέρα παράστασις· γέλωτες, ἀστεῖα, εὐτυχὴς συνωστισμός, ὑπενθυμίζων τὴν Χ ρ υ σ ῆ ν Β ρ ο χ ὴ ν τοῦ κ. Καρκαβίτσα. Εἰς τὴν σκηνὴν ἡ φοῦρκα τῶν ἠθοποιῶν καὶ ὁ φόβος, κινδυνευόντων νὰ ἐπιστρέψουν εἰσπράξεις λαμπράς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ βροχὴ ἔπαυσε, τὸ νέφος παρῆλθεν, ἡ ὁρμὴ τοῦ ἀνέμου ἐκόπασε, καὶ ἡ αὐλαία ἀνεπετάσθη ἐκ νέου. Καὶ ἐξηκολούθησαν μὲν καὶ ἐτελείωσαν τὰ θεάματα πρὸ τῶν τολμηροτέρων θεατῶν, — διότι πολλοὶ ἔκριναν φρόνιμον νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς οἰκίας των, — ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ὅλην τὴν νύκτα ψυχρὸς τόσον, ὥστε οἱ ἀργὰ ἐπιστρέφοντες Ἀθηναῖοι καὶ ῥιγοῦντες ὑπὸ τὰ ἐλαφρά των ἐνδύματα ἔλεγον περιλύπως καὶ ἀπελπιστικῶς:

— Ἀντίο, καλοκαῖρι!

✣

Ἀχθοφόροι καὶ κάρρα γεμάτα ἔπιπλα· τὸ συνηθέστερον θέαμα αὐτὰς τὰς ἡμέρας εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν. Πρώτη Σεπτεμβρίου, γενικὴ μετοικεσία. Ἔσπευσαν καὶ φέτος νὰ ὑποκύψουν εἰς τὸ ἔθιμον ὅλοι ὅσοι δὲν ἔχουν τὴν μεγάλην εὐτυχίαν νὰ εἶνε ἰδιοκτῆται καὶ νὰ ἔχουν μόνιμον κατοικίαν. Κίνησις πάλιν μεγάλη, ταραχή, φούρια, συγχύσεις, παρεξηγήσεις καί:

Κατρακυλᾷ ὁ τέντζερης κ' εὑρίσκει τὸ καπάκι

κατὰ τὸν Σουρῆν. Τὸ ἐξαιρετικὸν τὸ ὁποῖον παρετηρήθη φέτος εἶνε ὅτι πολλὰ τῶν εἰς τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς οἰκημάτων ἔμειναν ξένοικα, ἐνῷ ἀπεναντίας ἐνῳκιάσθησαν ὅλα τὰ εἰς ἀποκέντρους συνοικίας. Τοῦτο ὀφείλεται κάπως εἰς τὴν πληθὺν τῶν νέων οἰκοδομῶν, ἀλλ' ἀπεδόθη καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν, ἡ ὁποία πολλοὺς ἠνάγκασε νἀφήσουν τὰς πολυδαπάνους οἰκίας,

Digitized by Google

τὰς ὁποίας ἐκράτουν μέχρι τοῦδε, καὶ νὰ ζητήσουν εὐθηνοτέρας.

✣

Τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν ἑωρτάσθη μετά τινος βεβιασμένης ἐπισημότητος ἡ Πεντηκονταετηρὶς τοῦ Συντάγματος. Κατὰ τὰ προαγγελθέντα τὸ Σωματεῖον τῶν Συντεχνιῶν παρέθηκε γεῦμα εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκλήθησαν οἱ ἐπιζῶντες καὶ οἱ υἱοὶ τῶν πρωτεργατῶν τῆς σεπτεμβριανῆς μεταπολιτεύσεως· μετὰ μεσημβρίαν δὲ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἑταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ, ὅπου ἀρκετὸς προσῆλθε κόσμος, ἐξεφώνησεν ὡραῖον πανηγυρικόν, ἐπὶ ὥραν διαρκέσαντα καὶ ζωηρῶς χειροκροτηθέντα ὁ κ. Τιμολέων Φιλήμων. Ἐκεῖθεν τὸ πλῆθος διηυθύνθη πρὸς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος, ὅπου, μετὰ σύντομον προσλαλιὰν τοῦ κ. Δ. Καλλιφρονᾶ, διελύθη. Τὸ δ' ἑσπέρας ἡγουμένης τῆς Φιλαρμονικῆς Μουσικῆς ἐγένετο διαδήλωσις μετὰ βεγγαλικῶν. Αἱ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν πλῆθος ἄρθρων ἐπὶ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου. Τὸ γενικὸν αὐτῶν συμπέρασμα, καὶ ἴσως ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη, εἶνε ὅτι τὸ Σύνταγμα, καταπατούμενον ἀνέκαθεν καὶ καταδολιευόμενον ὑπὸ τῶν πολιτικῶν μας, εἶνε ἡ κυρία αἰτία τῆς παρούσης κακοδαιμονίας, καὶ ὅτι ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεώς του ἑπομένως πολὺ ὀλίγον εἶνε σήμερον ἀξία δημοτελοῦς πανηγυρισμοῦ.

✣

Γηραιὸς ἀπόμαχος τῆς δημοσιογραφίας, ὁ σατυρικὸς ποιητὴς Σοφοκλῆς Καρύδης, ἀπεβίωσε τὴν παρ. Παρασκευὴν πτωχός, ἐλεεινός, ἄφιλος, λησμονημένος εἰς τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον. Καὶ ὅμως ἔσχεν ἡμέρας δημοτικότητος, δόξης ἀληθοῦς ὁ συντάκτης τοῦ περιφήμου Φωτὸς καὶ ὁ ποιητὴς τῶν Τέκνων τοῦ Δεξαπατρῆ, ὁ τόσον ἐπιδράσας ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ὁ τόσα ἄτοπα ψέξας καὶ καυτηριάσας, ὁ τόσην εὐφυΐαν σκορπίσας. Ἀλλ' εἶχεν ἀπὸ ἐτῶν ἀμβλυνθῆ ὁ κάλαμός του καὶ εἶχε στειρεύσει τὸ πνεῦμά του· τὸ δὲ κοινὸν εἰς ἄλλους τώρα πλέον ἔχον ἐστραμμένην τὴν προσοχήν, τὸν ἔβλεπεν ὡς ἐρείπιον καὶ τὸν ἐλησμόνει. Ὀλίγοι, ὀλίγιστοι παρηκολούθησαν τὴν κηδείαν του, τῇ ἐπιστασίᾳ ἐπιτροπῆς ἐξ ἠθοποιῶν καὶ λογίων γενομένην· οἱ δὲ θερμοὶ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐξεφωνήθησαν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ του, μόλις ἐξήγειραν τὰς βαθέως τεθαμμένας ἀναμνήσεις, αἱ ὁποῖαι συνδέονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Σοφοκλέους Καρύδου. Αὐτὴ εἰς τὸν ἀχάριστον τοῦτον κόσμον εἶνε ἡ μοῖρα τῶν λογίων, τῶν ὁποίων προαποθνήσκει τὸ πνεῦμα! . . .

✣

Τὰ Οἰκογενειακὰ Γελοῖα, ἡ ἀνωνύμου συγγραφέως πρωτότυπος κωμῳδία, ἡ παρασταθεῖσα τὴν παρελθοῦσαν Δευτέραν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν Ὀλυμπίων, ἐδικαίωσε τὸν τίτλον της. Εἰς τὴν πρώτην πρᾶξιν τὸ κοινὸν περιωρίσθη εἰς χασμήματα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς δευτέρας ἡ ὑπομονή, ἡ τόσον μεγάλη ὑπομονὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ ἐξηντλήθη καὶ ἤρχισαν τὰ ποδοκροτήματα καὶ οἱ συριγμοί. Ἐν μέσῳ γενικῆς θυμηδίας, μεγαλοφώνων σχολίων καὶ διαβολικοῦ θορύβου, κατεβιβάσθη ἡ αὐλαία· τὴν στιγμὴν δ' ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκφέρεται ἡ τελειωτικὴ περὶ τοῦ ἔργου κρίσις, ὅλα τὰ μαξιλάρια τοῦ θεάτρου εὑρέθησαν εἰς τὸν ἀέρα. Εἰς τὰς ἐφετεινὰς ἀποτυχίας προσετέθη ἡ μεγαλητέρα.

✣

Πανηγυρική, ἐνθουσιώδης, λαμπροτάτη ἡ εὐεργετικὴ τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου, ἡ διοργανωθεῖσα ὑπὸ δεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς καὶ δοθεῖσα τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην εἰς τὰ Ὀλύμπια, συμπράττοντος τοῦ θιάσου Πρόοδος. Ἄνθη, στέφανοι, πτηνά, ποιήματα, χειροκροτήματα, ἐπευφημίαι, προσφωνήσεις, βεγγαλικά, ἐνθουσιασμός. Τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν, ἀθρόον συρρεῦσαν, ἀπέδειξεν ὅτι τιμᾷ ἐπαξίως τὴν καλλιτέχνιδα, ἡ ὁποία διὰ τῆς ἱκανότητός της κατώρθωσε νὰ ἐξυψώσῃ τὸ γόητρον τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, καὶ νὰ παράσχῃ τόσας ἑσπέρας γνησίας καλλιτεχνικῆς ἀπολαύσεως.

✣

Τὸ Σάββατον ἐπρόκειτο νὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Φέξη, τὸ α' φυλλάδιον τῆς Ἀθήνας μας, τοῦ προαγγελθέντος ἀθηναϊκοῦ μυθιστορήματος τοῦ κ. Ν. Σπανδωνή. Τὸ ἔργον εἶχε πολὺ ῥεκλαμαρισθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου καὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, προοιωνίζετο δὲ μεγάλη κατανάλωσις. Τοῦτο ἐνέβαλεν εἰς πειρασμὸν τίς οἶδε ποῖον ἀντίζηλον κερδοσκόπον, καὶ ἰδού, ὀλίγην ὥραν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ γνησίου ἔργου, ἐμφανίζεται ἐν ἄλλο νόθον, πρωτότυπον καὶ αὐτὸ ἀθηναϊκὸν μυθιστόρημα, φέρον τὸν ἑξῆς τίτλον «Αἱ Ἀθῆναί μας. Τὰ Μυστήρια, ὑπὸ N. Spontané, (πρώην διπλωματικοῦ ὑπαλλήλου ἐν Ἀθήναις), μετάφρασις Γ. Δ. Φ.» Ἐννοεῖται ὅτι μὲ τοιοῦτον τίτλον ἡ ἐξέλεγξις ἦτο δύσκολος καὶ ὅτι πολλοὶ ἠπατήθησαν, ὅταν δ' ἐξεδόθη μετ' ὀλίγον τὸ γνήσιον, εὗρε τὸν κόσμον ὅλον ἐφωδιασμένον μὲ τὸ νόθον. Ἔξω φρενῶν ὁ κ. Σπανδωνῆς, τρέχει εἰς τὴν Ἀστυνομίαν καὶ τὴν ἐπομένην προστρέχει εἰς τὸν τύπον. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν κατώρθωσε τίποτε. Ἡ κλοπὴ εἶνε μὲν προφανὴς καὶ ἡ ἀπάτη αὐτόδηλος, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶνε τεχνικὴ καὶ καθ' ὅλους τοὺς τύπους, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καταδιωχθῇ. Εἰς τὸ κοινὸν μόνον ἀπόκειται νὰ τὴν πατάξῃ, ἀλλὰ τὸ κοινὸν εἶνε τόσῳ εὐαπάτητον! Τί περίεργα εἶνε τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτει ἡ βιβλιοκαπηλεία!

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗ

Σωματικὴ καὶ πνευματικὴ κόπωσις.

Καθίσταται πολλάκις καθ' ὑπερβολὴν δυσχερὲς νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς ἀκριβοῦς αἰτίας ἢ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀσθενειῶν, καθ' ὅσον εἰς τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν ἡ ἀρχικὴ αἰτία εἴτε διαλανθάνει ἡμᾶς, εἴτε εὑρίσκεται συμπεπλεγμένη τοιουτοτρόπως μετ' ἄλλων αἰτίων, ὥστε δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διακεκριμένος νοσοποιὸς παράγων. Ἰδιαιτέραν ὅμως δυσκολίαν ἀπαντᾷ ὁ θέλων νὰ βεβαιωθῇ ὁποῖαι ἀσθένειαι δύνανται νὰ πηγάσωσιν ἀμέσως ἐκ τῆς σωματικῆς κοπώσεως. Διότι οὐχὶ σπανίως ἡ ἐργασία γίνεται ὑπὸ συνθήκας νοσογόνους, αἵτινες συνδυαζόμεναι μετὰ τοῦ καμάτου δύνανται νὰ προξενήσωσιν ἀσθένειαν· τοιαῦται συνθῆκαι εἶνε λ. χ. ἡ ἐργασία ἐντὸς περιωρισμένων μερῶν μετὰ μεμολυσμένης ἀτμοσφαίρας κλπ. ἡ ὑπαίθριος ἐργασία ὑπὸ τὸ ψῦχος, τὸν ἥλιον, τὴν ὑγρασίαν, τὰς βλαβερὰς ἀναθυμιάσεις κλπ.

Ἐν τούτοις διαπρεπεῖς τῆς Ἑσπερίας ἰατροὶ συμφωνοῦσι καθ' ὅλου εἰς τοῦτο, ὅτι, ὅταν αἱ ὑγιειναὶ συνθῆκαι τηρῶνται μετά τινος ἀκριβείας, ὁ σωματικὸς κάματος δύναται πολλάκις νὰ φθάσῃ σχεδὸν μέχρις ἐξαντλήσεως, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ καθ' ὅλου ὑγεία τοῦ ἀτόμου· διότι οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἐργάζωνται κατὰ κόρον, τρώγουσι καλῶς καὶ κοιμῶνται ἐπίσης καλῶς, οὕτω δὲ ὁ ὀργανισμὸς ἀνακτᾶται τὰς κατὰ τὴν

Digitized by Google

ἐργασίαν ἀπολεσθείσας δυνάμεις. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ ἐν μέτρῳ τινὶ περὶ πνευματικοῦ καμάτου. Ἀλλ' ὅμως ἡ ὑπερβάλλουσα τοῦ πνεύματος ἀπασχόλησις συνεπάγεται πολλάκις ἀκανόνιστον καὶ διακεκομμένην ἀνάπαυσιν, ἀϋπνίαν ὁπωσδήποτε σοβαράν, διατάραξιν τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ βλάβην τῶν πεπτικῶν καὶ ἄλλων ὀργάνων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφηνίζεται, νομίζομεν, ἀποχρώντως ἐνδιαφέρον κοινωνικὸν ζήτημα, ὅτι δηλ. αἱ ἐργατικαὶ τάξεις, ὅταν τρέφωνται καὶ διαιτῶνται καλῶς, οὐδὲν σχεδὸν ἔχουσι νὰ φοβηθῶσιν ἐκ τῆς ἐργασίας των, καὶ ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὑρίσκονται μᾶλλον ἐξησφαλισμέναι κατὰ τῶν ἀσθενειῶν ἐκείνων, αἵτινες προσβάλλουσι συνήθως τοὺς διάγοντας πνευματικὸν καὶ καθιστικὸν βίον. Λ.

Θαυμασία ἐγχείρισις.

Ἐν τῷ ἀρτίως συγκροτηθέντι ἐν Βερολίνῳ 22ῳ συνεδρίῳ τῶν γερμανῶν χειρούργων, ὁ Δρ Ἂν ἐπαρουσίασε περίεργον περίπτωσιν προϊούσης τυφλώσεως.

Ἐπρόκειτο περὶ ἀσθενοῦς, ὅστις ἐστάλη εἰς τὸ νοσοκομεῖον μὲ τὴν διάγνωσιν ὅτι πάσχει ἐξ ἐγκεφαλικοῦ ὄγκου. Ὁ ῥηθεὶς ἦτο τριακοντούτης κρεωπώλης ὑγιὴς καθ' ὅλα μέχρι τότε, ἀλλ' ἰσχυρὸς οἰνοπνευματοπότης καὶ ζυθοπότης. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς λειτουργίας τῶν ἐγκεφαλικῶν νεύρων οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῇ· ἡ γλῶσσα ἐξαγομένη ἔκλινε πρὸς τἀριστερὰ (προσβολὴ τοῦ ὑπογλωσσίου νεύρου)· ἡ ὄσφρησις εἶχε πάθει πολύ, ἡ δὲ ἀκοὴ δὲν ἦτο τόσον καλὴ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὠτός, ὅσον ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ. Ἐκτὸς τούτου παρεπονεῖτο ὁ πάσχων, ὅτι ᾐσθάνετο ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ μεγάλον ὑπόκωφον οὕτως εἰπεῖν πόνον, ἡ δὲ ὅρασίς του εἶχεν ἀπὸ ἑνὸς ἔτους σβεσθῆ ἀριστερόθεν μὲν ὁλοτελῶς δεξιόθεν δὲ σχεδὸν ὁλοτελῶς.

Ὁ Δρ Ἂν συνεπέρανεν ἐκ τῶν συμπτωμάτων ὅτι ἐπρόκειτο περὶ κύστεως ἐχινοκόκκων ἐν τῷ προσθίῳ ἀριστερῷ λοβῷ· ἐπειδὴ δὲ ἦτο κίνδυνος κατὰ τοὺς ὀφθαλμιατροὺς νὰ χάσῃ ὁ πάσχων ἐντελῶς τὴν ὅρασίν του ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου, ἀπεφάσισεν ὁ Δρ Ἂν νὰ προβῇ εἰς ἀνάτρησιν τοῦ κρανίου· ἐνήργησε λοιπὸν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μετώπου τετραγωνικὴν τομήν, ἧς ἑκάστη πλευρὰ εἶχε μῆκος 7 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου καὶ ἀφήρεσε τὸ κοπὲν τεμάχιον τοῦ κρανίου, πρὸς μεγάλην του ὅμως ἔκπληξιν δὲν εὗρε τὸν προσδοκώμενον ὄγκον. Ὅτε δὲ ἔκοψε τὴν σκληρὰν μήνιγγα προέπεσεν ἀμέσως μέγα τεμάχιον ἐγκεφάλου, τὸ ὁποῖον κατ' οὐδένα λόγον ἐχώρει πλέον νὰ ἐπαναχθῇ εἰς τὴν πρώην θέσιν του. Ὁ Δρ Ἂν δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλο τι ἢ νὰ κόψῃ νῦν τὸ τεμάχιον αὐτὸ καὶ ἡτοιμάσθη μετ' αὐτὸ νὰ ῥάψῃ πλέον τὸ κρανίον, ὅτε νέον τεμάχιον ἐγκεφάλου ἀνεφάνη. Τῷ ἐπῆλθε νῦν ἡ ἰδέα ὅτι πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου μέγα ποσὸν ὑγροῦ προκαλοῦντος τὴν θλῖψιν ταύτην τὴν φοβεράν. Ἐκέντησεν ὡς ἐκ τούτου τὸν ἐγκέφαλον διὰ σήραγγος καὶ πρὸς ἔκπληξίν του ἐπληρώθη αὕτη ὑπὸ διαυγεστάτου ὑγροῦ· ἐπαναλαβὼν τοῦτο δεκάκις ἐξήγαγεν οὕτω 100 γραμμάρια περίπου ὑγροῦ· τότε ὁ ἐγκέφαλος καὶ τὸ ἐξαχθὲν τεμάχιον ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὴν φυσικήν των θέσιν, πίεσις δὲν παρετηρεῖτο πλέον, ἡ δὲ περαιτέρω πορεία ἦτο ἐκτάκτως εὐνοϊκή. Ὁ πάσχων ἀπηλλάγη βαθμηδὸν ὅλων τῶν ἐνοχλήσεων καὶ ἰδίως τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ μνημονικοῦ, ἥτις ἦτο προηγουμένως σοβαρωτάτη, τῆς πιέσεως, ἥτις τῷ ἐβάρυνε τὸ μέτωπον, «ὡσὰν νὰ εἶχε σανίδα ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου» κατὰ τὴν ἔκφρασίν του, ἡ δὲ ἔντασις τῆς ὁράσεως ἔφθασε τὴν κανονικὴν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ εἰς τρόπον ὥστε νὰ διακρίνῃ καλῶς πάντα τὰ ἀντικείμενα. Ρ'

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀσθενῶν ἀπεβίωσε τὸν παρελθόντα Αὔγουστον ἐν Πετρουπόλει εἷς τῶν μεγίστων ῥώσσων ποιητῶν, ὁ Ἀλέξιος Ἀπούτσιν. Ἦτο πεντήκοντα δύο ἐτῶν, κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη τῆς ζωῆς του εἶχε παύσει νὰ γράφῃ. Ἐκ τῶν ἀρίστων αὐτοῦ ἔργων θεωρεῖται ἡ *Ἱστορία τῶν Χωρίων*.

— Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ φιλολογικοῦ περιοδικοῦ *Ἑρμοῦ* ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Δίελς ἀπόσπασμα τῆς ἄρτι εὑρεθείσης συγγραφῆς τοῦ Μένωνος, μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπιγραφομένης *Ἰατρικὴ Συναγωγὴ* καὶ περιλαμβανούσης ὅλα τὰ ἐν Ἑλλάδι συστήματα ἰατρικῆς καὶ ὑγιεινῆς. Τὸ πολύτιμον τοῦτο σύγγραμμα ἦτο γνωστὸν μόνον ἐξ ἀποσπασμάτων τοῦ Γαληνοῦ καὶ ἄλλων μεταγενεστέρων εὑρέθη δὲ μεταξὺ τῶν παπύρων, τοὺς ὁποίους ἠγόρασεν ἐν Αἰγύπτῳ τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον.

— Ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἀπέθανε πρό τινων ἡμερῶν ἐν Παρισίοις, ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ βουλεβάρτου τῶν Καπουκίνων οἰκήματι αὐτῆς, ἡ ποιήτρια Ἀναῒς Segalas. Θυγάτηρ τοῦ Καρόλου Μεναρ, συγγραφέως τοῦ *Φίλου τῶν ζῴων*, ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1814, δεκαεπταέτις δὲ μόλις ἐξέδωκε τὴν πρώτην αὐτῆς ποιητικὴν συλλογήν. Νεωτάτη νυμφευθεῖσα ἐξηκολούθησε νὰ γράφῃ ποιήματα, μυθιστορήματα, δράματα, ἄρθρα κτλ. ἐπὶ μακρὸν διατελέσασα συντάκτις τοῦ Musée des Familles καὶ κατακτήσασα τὴν ἀγάπην τῶν παιδίων καὶ τῶν νεανίδων, πρὸς τὰς ὁποίας ἀπηυθύνοντο κυρίως οἱ τρυφεροί της στίχοι. Ἐκ τῶν συλλογῶν της ἐπαινοῦνται τὰ *Διαβατικὰ Πτηνὰ* καὶ ἐκ τῶν μυθιστορημάτων της τὰ *Μυστήρια τοῦ Οἴκου*. Τῆς Ἀναΐδος Ségalas εἶνε καὶ οἱ κατωτέρω ὡραῖοι στίχοι, οἱ ὁποῖοι ἀπεδίδοντο κοινῶς εἰς τὸν Οὐγγώ, ὡς τούτου δ' ἔχουν μεταφρασθῆ, νομίζομεν, καὶ ἑλληνιστί:

Squelette, reponds-moi! qu' as-tu fait de ton âme?
Flambeau, qu' as-tu fait de ta flamme?
Cage deserte, qu' as-tu fait
De ton bel oiseau, qui chantait?
Volcan, qu' as-tu fait de ta lave?
Qu' as-tu fait de ton maitre, esclave?

Ἐπιστημονικά

Ὁ ἐπιφανὴς γεωλόγος Ριχάρδος Λέψιος ἐξέδωκεν ἐσχάτως πόνημα μόχθων δεκαετῶν, τὴν *Γεωλογίαν τῆς Ἀττικῆς*. Ὁ ἐπισυνημμένος τῇ συγγραφῇ γεωλογικὸς χάρτης τῆς Ἀττικῆς ἐξ ἐννέα φύλλων, εἶνε ἀριστούργημα χαρτογραφικῆς τέχνης.

— Κατὰ τὰς ἐν Καλλιρρόῃ ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εὑρέθησαν ἐσχάτως δύο ἀνάγλυφα καλῆς τέχνης, ἀλλ' ἐφθαρμένα. Τὸ ἓν παριστᾷ πομπὴν Θεῶν, διακρίνονται δὲ καθαρῶς ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ζεύς, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἥρα, ἡ Νίκη.

— Ἐβεβαιώθη ὁ θάνατος τοῦ Ἐμὶν Πασᾶ, τοῦ περιφήμου ἐξερευνητοῦ τῆς Ἀφρικῆς. Κατὰ τὰς διηγήσεις τοῦ ἄγγλου Σουάν, ἄρτι ἐπανελθόντος ἐξ Οὐζιζῆ εἰς Λονδῖνον, ὁ Ἐμὶν Πασᾶς ἔπεσε θῦμα Ἄραβος φυλάρχου εἰς τὴν χώραν τοῦ Σεϊδ-Βὶν-Ἀβέδ, ἀποθανὼν διὰ μαχαίρας καὶ ῥιφθεὶς εἰς τὸν Μανυέμαν. Ὁ Ἐμὶν Πασᾶς τοῦ ὁποίου γνωστὸς εἶνε ὁ πολυτάραχος καὶ περιπετειώδης βίος, κατήγετο ἐξ Ἑβραίων,—τὸ ἀληθές του ὄνομα ἦτο Ἰσαὰκ Σνίτσερ,—ἐγεννήθη δὲ πρὸ 53 ἐτῶν ἐν Ναΐσε. Ἀποθνήσκων καταλείπει μίαν θυγατέρα, ἐκπαιδευομένην ἤδη ἐν Γερμανίᾳ.

Digitized by Google

ΒΟΡΕΙΝΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

Τοὺς βρῆκα μιὰ βραδυὰ ὅλους, ξαπλωμένους στὴ σειρὰ ἐπάνω στὰ παχειὰ καναπεδάκια τοῦ Γιαννάκη καὶ λιγωμένους ἀπὸ τὰ γέλια μ' ἕνα φίλον ἀπὸ τὴν παρέα, ποῦ τόλμησε νὰ πῇ πῶς ἄφησε τὸ δωμάτιό του γιατ' εἶχε θέα καὶ ἔβλεπεν ἀπὸ ψηλὰ ὅλη τὴν Ἀθήνα.

— Νοικοκύρης ἦταν, εἶπα ἅμα μοῦ ἐξήγησαν τὸ πρᾶγμα. Μπορεῖ ἡ θέα νά τον ἐνοχλῇ, νά τον πειράζῃ στὰ νεῦρα, ποῦ ξεύρετε σεῖς. Νομίζετε ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὰ ἴδια γοῦστα;

— Πέ τούς τα! πέ τούς τα!

— Σὲ κοροϊδεύει, καϋμένε Χρῆστο!

— Δέν τον κοροϊδεύω διόλου, μὲ συγχωρεῖτε. Ἐμένα μοῦ ἀρέσει ἡ θέα καὶ θὰ ἐπροτιμοῦσα πολὺ ἕνα δωμάτιο ποῦ νὰ βλέπω ἀπὸ ψηλὰ ὅλη τὴν Ἀθήνα· ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐννοῶ καὶ ἕναν ἄνθρωπο, μάλιστα καλλιτέχνην, ἀναγκασμένο νὰ μένῃ ὅλη τὴν ἡμέρα 'ς τὸ δωμάτιό του, ποῦ τὸ ὕψος αὐτὸ καὶ ἡ ἔκτασις νά τον ἐνοχλοῦν.

— Αὐτὸ ἀκριβῶς τοὺς ἔλεγα κ' ἐγώ, εἶπεν ὁ Χρῆστος. Σὲ τέτοιο δωμάτιο ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ συγκεντρωθῶ καὶ νὰ ἐργασθῶ. Μπορεῖ ἴσως μιὰ ὡραία θέα νὰ μ' ἐμπνεύσῃ, ἂν τὴν ἰδῶ γιὰ λίγη ὥρα, ἀλλὰ μπροστά της δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ σύρω οὔτε μιὰ γραμμή. Ἔπειτα συλλογίσθηκα ὅτι ἂν τὴν ἔχω πάντα μπροστὰ στὰ μάτια μου, θὰ τὴν συνειθίσω σὲ λίγο καὶ τότε θὰ χάσῃ κάθε γόητρο γιὰ μένα. Αἴ, καὶ δὲν θὰ ἦταν μικρὸ πρᾶγμα νὰ συχαθῶ ὅ,τι ἔβλεπα ἀπὸ τὸ δωμάτιό μου ἐκεῖνο, τὸ εὐλογημένο! Τί θά μου ἔμενε πειὰ ἀφοῦ ἔβλεπα ὅλη τὴν Ἀθήνα; Ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ βουναλάκια γύρω-γύρω· ὁλόκληρο σχεδὸν τὸ δακτυλίδι τοῦ ὁρίζοντος· τὴ βαθειὰ γραμμὴ τοῦ ἐλαιῶνος, ποῦ ποτὲ δὲ λείπει ἀπὸ περιγραφή· τὴν πλημμύρα ἐκείνη τῶν σπιτιῶν· ἀπὸ δῶ τὸ Λυκαβηττό, ἐκεῖ κάτω τὴν Ἀκρόπολι καὶ πέρα-πέρα σὰν ὄνειρο τὴ θάλασσα... Ἄ, ὄχι, ὄχι, σᾶς βεβαιῶ ὅτι δὲν εἶνε πολὺ φρόνιμο νὰ τὰ βλέπῃ αὐτὰ ἕνας καλλιτέχνης κάθε ὥρα!

Ὁ ὑπηρέτης, ποῦ ἐπλησίασε νὰ πάρῃ τὸ δίσκο, ἐπερίμενε πρῶτα νὰ τελειώσῃ τὴν ὁμιλία του ὁ Χρῆστος. Τὸν ἄκουσε μὲ μεγάλη προσοχή, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἐκατάλαβε καὶ πολλὰ πράγματα. Τοῦ εἶπα νὰ μοῦ φέρῃ ἕνα μπεζέ, — ποῦ ὅταν εἶνε τῆς ὥρας τὸν ἔχω γιὰ τὸ καλλίτερο ξεστόμι, — ἀλλὰ ἐγὼ τοῦ μιλοῦσα καὶ 'κεῖνος τὸ Χρῆστο ἔβλεπε καὶ σὰν ἐξεκίνησε φορτωμένος μὲ τὸ δίσκο, τοῦ ἔρριψε ἀκόμα δυὸ τρεῖς ματιές.

— Βλέπεις παράξενα ποῦ εἶνε τὰ λόγια σου; τοῦ εἶπε τότε κάποιος. Τὸ γκαρσὸν σὲ βλέπει σὰν περίεργο τέρας.

— Μπᾶ! καὶ γιατὶ θὰ καταλαβαίνῃ περισσότερ' ἀπὸ σᾶς τὸ γκαρσόν; εἶπεν ὁ Χρῆστος.

— Οὔφ, ἀηδίες, καϋμένε! εἶπεν ὁ ἄλλος, πειραγμένος ἀπὸ τὸ λόγο. Λὲς πάντα ἀνοησίες καὶ σὰν γελάσουμε, μᾶς βγάζεις ἔξω πῶς δὲν ἐννοοῦμε τὴ φιλοσοφία σου.

— Ὄχι ἀπολύτως· περισσότερο ἀπὸ τὸ γκαρσόν.

— Ναὶ μάλιστα! ἐπετάχτηκε τότε μὲ περισσότερο θυμὸ ἕνας ἄλλος, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ὅλα τὰ ζητήματα γι' αὐτοὺς εἶνε σάν: *δυὸ καὶ δυὸ κάνουν τέσσαρα*. Ἐγὼ δὲν ἠξέρω κολοκύθια! Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν νὰ βλέπουν θέα καὶ οἱ ποιηταὶ πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ εἶνε τὸ γενικὸ καὶ δὲν πιστεύω νἄχῃ κανεὶς ἐναντία γνώμη. Νά μας λὲς λοιπὸν ἐσὺ ὅτι ἄφησες τὸ δωμάτιό σου γιατ' εἶχε θέα, εἶνε σὰν νά μας λὲς ὅτι ἄφησες τὴ θέσι σου γιατ' εἶχε μεγάλο μισθὸ ἢ ἔδιωξες τὴν ὑπηρέτριά σου γιατὶ ἐδούλευε καλά. Ἔλα, στὸ Θεό σου!

— Καὶ τί με μέλει μένα ἂν γιὰ νὰ βρῇς ἕνα πρᾶγμα λογικό, πρέπει νά το βρῇς πρῶτα συνειθισμένο, ἀποκρίθηκε ὁ Χρῆστος, ἀρκετὰ ἐξερεθισμένος καὶ μὲ δυνατὴ φωνή. Ἐγὼ τόρα θά σου φτιάσω τὸ κεφάλι; Ξέρω ὅτι τὸ δωμάτιο μ' ἐνοχλοῦσε καί το ἄφησα. Ἕνας σωστὸς ἄνθρωπος τί παράξενο βρίσκει σ' αὐτό; Καὶ ἂν με ρωτήσῃς γιατί, θά σου πῶ: Ἦταν ἀψηλά, πολὺ ἀψηλὰ καὶ εἶχε μικρούτσικα παράθυρα γύρω-γύρω. Χαμηλὸ τὸ ταβάνι... Καθισμένος στὴ μέση, μπροστὰ στὸ τραπέζι μου, ὅποτε σήκονα τὰ μάτια ἔβλεπα βουνὰ καὶ οὐρανό. Ἐνόμιζα πῶς ταξειδεύω σὲ βαγόνι σιδηροδρόμου. Ὅλη ἐκείνη τὴν ἀνησυχία καὶ τὴ ζάλη ποῦ αἰσθάνομαι στὸ ταξείδι, τὴν αἰσθανόμουν μέσα στὸ δωμάτιό μου. Ποῦ νὰ γράψω, ποῦ νὰ μελετήσω, ποῦ νὰ σκεφθῶ. Τὸ ἐμετροῦσα μὲ μεγάλα βήματα ὅλη τὴν ἡμέρα. — καὶ ἦταν ἀπέραντο τὸ ἀναθεματισμένο — ἢ ἐστεκόμουν σὲ κανένα παράθυρο καὶ ἔχασκα μπροστὰ στὴ θέα. Πλῆξι, μελαγχολία, ὅση θέλετε. Φωνὴ ἀνθρώπου δὲν ἄκουγα, ὄχι πλέον ἐρημίτης, ἀλλὰ φυλακισμένος... Νὰ χαθῇ καὶ ἡ θέα καὶ τὸ καλό της. Τὴ μουντζόνω καὶ φεύγω...

— Ποῦ πῆγες ἀλήθεια τόρα; ρώτησα τὸ Χρῆστο.

— Ἄ, σ' ἕνα πολὺ-πολὺ καλὸ δωμάτιο. Εἶμαι, ξέρεις, εὐχαριστημένος, ἐνθουσιασμένος, σὲ βεβαιῶ! Ἄκουσε τί διαφορά. Εἶνε ἰσόγειο, μεσημβρινό, σὲ μεγάλο κεντρικὸ δρόμο, μ' ἕνα πελώριο παράθυρο, ὅλο φῶς. Ἔχω τὴ θέα ποῦ μ' ἀρέσει, ὅ,τι ὥρα προβάλω. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ σπίτια μεγάλα ἔμμορφα, μιὰ σειρὰ ἀπὸ δένδρα ὡραῖα, φουντωτά, καταπράσινα. Ἄσπρα πλατειὰ πεζοδρόμια· καταβρέχουν μὲ τὰ κάρρα δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα τὸ δρόμο. Κίνησι μεγάλη, ἁμάξια, κάρα, ζῶα, γυρολόγοι, διαβάτες πλῆθος. Καὶ εἶνε μιὰ ἀπὸ τὰς ἀπολαύσεις μου νὰ βλέπω ἀπὸ τὸ παράθυρο τοὺς διαβάτες. Ἡ πολυκοσμία μ' εὐφραίνει· ὁ θόρυβος τοῦ δρόμου μὲ γαργαλίζει καὶ δὲν ἠξεύρεις τί καλὰ ποῦ ἐργάζομαι ἔτσι. Γι' ἀνάπαυσι δὲ θέλω ἄλλο καλλίτερο, παρὰ νὰ βγῶ μιὰ στιγμὴ στὸ παράθυρο. Σὲ κάθε ὥρα θὰ ἰδῶ πολλοὺς καὶ πολλά, μὲ κάποιον θὰ μιλήσω, κάτι θά μου κινήσῃ τὴν προσοχή, κάτι θὰ με διασκεδάσῃ. Ἀκούω ὅλες τὲς ὁμιλίες τοῦ δρόμου, πέρνω μὲ τὸ χέρι μου τὲς ἐφημερίδες καὶ ὅ,τι ἄλλο ψωνίσω — καὶ ψωνίζει κανεὶς ἕνα σωρὸ

Digitized by Google

πράμματα ἅμα ἔχῃ τέτοιαν εὐκολία, — μπορῶ μάλιστα μὲ λίγον κόπο νὰ σφίξω καὶ τὸ χέρι τοῦ φίλου μου ποῦ περνᾷ. Κέντρον, φίλε μου, κέντρον. Μὲ δέκα βήματα βρίσκομαι στὴν Πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας, ποῦ τὴ βλέπω ἀριστερὰ εἰς τὸ βάθος, σὰν ἕναν κῆπο μεγάλο, ὅπου τελειόνει ἡ δενδροστοιχία τοῦ δρόμου μας. Ἂν θέλω τόρα καὶ ποίησι — γιατὶ αὐτὰ ὅλα μπορεῖ νὰ φανοῦν πεζὰ πράγματα...

Αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἦλθε πάλι ὁ ὑπηρέτης μὲ τὸ μπεζὲ μέσα ς' ἕνα δισκάκι, μ' ἕνα ποτῆρι ἄδειο καὶ μὲ μιὰ μποτίλια μεγαλόστομη, γεμάτη νερό, ποῦ μποροῦσες καὶ νὰ γελάσῃς ἂν ἐπρόσεχες πολὺ εἰς τὸ σχῆμά της. Ἐξεφόρτωσε ἐπάνω στὸ μάρμαρο τοῦ τραπεζιοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔφυγεν ἀμέσως, ὥστε ἄκουσε πάλι ἀπὸ δῶ καὶ κάτω τὴν ὁμιλία τοῦ Χρήστου :

—... δὲν ἔχω παρὰ νὰ σκύψω λιγάκι καὶ νὰ κυττάξω δεξιᾷ. Ἕνα δένδρο ἀψηλὸ καὶ φουντωτό, λίγα βήματα ἀπὸ τὸ παράθυρό μου, στὴ θέσι ποῦ εἶνε μοῦ σκεπάζει ὅλο τὸ πλάτος τοῦ δρόμου. Καὶ ἀναμεσ' ἀπὸ τοὺς λεπτοὺς λιγερούς του κλώνους, ποῦ σχηματίζουν σὰν ἕνα ριπίδιο, καὶ ἀπὸ τὸ ζωηρό του φύλλωμα τὸ τρεμουλιαστό, βλέπω πέρα 'ς τὸ βάθος, μέρος ἀνοικτό, ἕνα πανόραμα ἀπὸ σπίτια σὰ μέσα σὲ ὁμίχλη φωτεινή, ἕνα βουνὸ διάφανο σὰ σύνεφο καὶ ἀπ' ἐκεῖ κ' ἐπάνω τὸ δυτικὸ οὐρανὸ καταγάλανο. Αὐτὰ ὅταν ὁ ἥλιος εἶνε ἀπὸ δῶ καὶ τὰ φωτίζει ἀπ' ἀντίκρυ ἢ ἀπὸ ψηλά. Ἀλλ' ὅταν περάσῃ τὸ δένδρο καὶ κλίνῃ νὰ δύσῃ, ἔχω ἕν' ἀπὸ τὰ ὡραιότερα θεάματα, ποῦ μπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ παράθυρο δρόμου κεντρικοῦ. Τὸ πανόραμα τῶν σπιτιῶν σβύνεται ἀπὸ τὸ πολὺ φῶς, τὸ βουνὸ χάνει κάθε διαφάνεια καὶ χρωματίζεται μὲ τὸ ἀόριστο ἐκεῖνο χρῶμα τῶν βουνῶν, σὰ βυσσινὶ βαθὺ καὶ σταχτερό, ποῦ ἑτοιμάζονται νὰ σκεπάσουν τὸν ἥλιο. Στὸν οὐρανό, ὅλο χρυσάφι καὶ πορφύρα, γλυκολάμπει ὁ δίσκος τοῦ ἥλιου, στιλπνός, χωρὶς ἀκτῖνες, ἀνάμεσ' ἀπὸ τοὺς κλώνους τοῦ δένδρου μου. Ὁ δρόμος, τὰ σπίτια, ἔχουν τόρα ἕνα χρῶμ' ἀδύνατο ρόδινο σὰν σὲ ὄνειρο καὶ τὸ καλοκαῖρι αὐτὴ εἶνε ἡ ὥρα ποῦ βγαίνουν γιὰ τὸν περίπατο ἡ κυρίες, τὰ κορίτσια, οἱ νέοι. Γεμίζει ὁ δρόμος ἀπὸ μακρυὲς σκιὲς κινούμενες, ποῦ δὲν ξέρεις ποῦ νὰ πρωτοκυττάξῃς. Ἀλλὰ ἐγὼ στέκω καὶ κυττάζω κατὰ τὴ δύσι, ὡς ποῦ τὸ κομμάτι ἐκεῖνο τοῦ οὐρανοῦ, ποῦ ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζῃ τὰ χρώματά του σὲ ζῶνες ἀπὸ τὸ χρυσαφὶ ὡς τὸ γαλάζιο, ἀπὸ πίσω πάντα ἀπὸ τὸ ριπίδιο τοῦ δένδρου, νὰ μείνῃ ὀρφανὸ ἀπὸ τὸ καλλίτερό του στόλισμα. Τί σιωπὴ τότε ἁγία καὶ τί γαλήνη χύνεται στὴν ψυχὴ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος! Γιατὶ νἆναι ἔτσι ἔμμορφη ἡ δύσι, — ἀκόμα καὶ σὲ δρόμο κεντρικό;

— Γιατί, αἶ; ρώτησε ἕνας ἀστεῖος τὸν ὑπηρέτη, ποῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ μένῃ ἐκεῖ καὶ νἀκούῃ μὲ στόμα μισοανοικτό. Ὁ ὑπηρέτης ἔκαμεν ἕνα κίνημα σὰ νὰ ξύπνησε, τοῦ ἔρριξε μιὰ ματιὰ γρήγορη, γέλασε μὲ βία καὶ ἔφυγε 'ντροπιασμένος, κατακόκκινος.

Ἐγέλασαν ὅλοι — ἦταν ὁ καλλίτερος τρόπος νἀποφύγουν καὶ τὰ σχόλια εἰς τὴν ποιητικὴ περιγραφὴ τοῦ Χρήστου — ἐγέλασα κ' ἐγὼ καὶ ἔκοψα σὲ δυὸ τὸ μπεζέ μου. Ἔτυχε ὅμως νὰ εἶνε τῆς ἄλλης ἡμέρας καὶ ἔτριψε λιγάκι. Ἔκαμα τότε ἕνα μορφασμό, μιὰ χειρονομία καὶ εἶπα :

— Οὖου !

— Ὁ μπεζές ;

— Ὄχι, καλέ, τὸ δωμάτιο.

— Τί ;

— Ἐγὼ θὰ ἔδενα τὰ πράγματά μου καὶ θἄφευγα τὴν ἴδια ὥρα.

— Γιατί ; σ' ἐνοχλεῖ ὁ θόρυβος τοῦ δρόμου....

— Ὄχι δά.

— Ἀλλά ;

— Εἶνε μεσημβρινό, καλέ.

— Ἔ, καί ;

— Πολὺ φῶς ! Ἐγὼ εἶνε ἀδύνατο νὰ καθίσω σὲ μεσημβρινὸ δωμάτιο.

Δὲν ἐπρόφθασα νὰ πῶ περισσότερα, νὰ ἐξηγηθῶ. Ἔγειν' ἕνας τέτοιος θόρυβος, ποῦ τἄχασα. Γέλια, φωνές, παλαμάκια, ὅλη ἡ παρέα στὸ ποδάρι. Φαίνεται πῶς ἐθύμωσε πολὺ ἀπὸ τὴν ἔκπληξί του ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἔκρινεν ὅλα τὰ ζητήματα σὰ **δυὸ καὶ δυὸ** κτλ. καὶ ἐσηκώθη καὶ ἐφώναζε πρὸς τοὺς ἄλλους:

— Πᾶμε, πᾶμε νὰ φύγουμε, νὰ τοὺς ἀφήσουμε αὐτοὺς τοὺς τρελούς. Ποιὸς τὸ ξέρει τί θἀκούσουμε μαζύ τους ἀκόμα ! Καὶ ἂν ἦταν ἔτσι νὰ περνοῦν τὰ ζητήματα, ὑπομονή. Μὰ μεῖς συζητοῦμε σοβαρὰ καὶ πιανόμαστε καὶ μας ἀκοῦνε καὶ χαλοῦμε τὸ αἷμά μας. Πᾶμε νὰ φύγουμε, καλέ !

Τόσῳ πειστικοὶ ἦταν οἱ λόγοι του, καὶ μάλιστα τὸ ὕφος του, ὥστε χωρὶς μεγάλες ἀντιλογίες, ἡ παρέα ἐζήτησε νὰ φύγῃ. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι πολλοὶ ἔρριξαν ἕνα βλέμμα καὶ πρὸς τὸ ρολόγι καὶ εἶδαν ὅτι ἡ ὥρα ἦταν ἀρκετὰ προχωρημένη. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὁ λόγος μου ἦταν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐξαφνικῆς ἐκείνης φυγῆς. Ἔμεινα μὲ τὸ μισὸ μπεζέ, ποῦ δὲν εἶχα φάγει ἀκόμα, στὸ χέρι καὶ τοὺς ἐκύτταζα σὰν ἀποσβολωμένος, χωρὶς νὰ μούρχεται νὰ βγάλω λέξι...

— Ἄς τους, ἄς τους νὰ φύγουν ! μοῦ εἶπεν ὁ Χρῆστος.

— Ὄχι, βρὲ ἀδελφέ ! καθῆστε, μὴν κάνετε τόρ' ἀνοησίες ! εἶπα ἐπὶ τέλους. Ἀλλ' ἐκεῖνοι βγῆκαν χωρὶς νὰ μὲ ἀκούσουν. Ἐγὼ μόνον τοὺς ἄκουσα ποῦ ἔλεγαν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον : — Μεσημβρινὸ δωμάτιο, καλέ ! Ἀκοῦς ἐκεῖ τί εἶπε ; Δὲν μπορεῖ νὰ καθίσῃ σὲ μεσημβρινὸ δωμάτιο, ὁ ἀθεόφοβος ! Μπᾶ νὰ πάρ' ἡ ὀργή ! Ὤ ! !

— Ἄς τους, ἄς τους ! ἐξακολουθοῦσε ὁ Χρῆστος. Φάγε τὸ μπεζέ σου καὶ ἄς τους. Μήπως τὰ βγάνει κανεὶς μὲ τέτοιους ἀνθρώπους ; Καλλίτερα ποῦ μείναμε οἱ δυό μας.

Οἱ δυό μας πραγματικῶς. Κάτι κυρίες ἀπὸ δῶ καὶ κάτι νέοι ἀπὸ κεῖ, εἶχαν φύγει. Ἄδεια ὅλα τὰ παγειὰ καναπεδάκια τοῦ Γιαννάκη. Ἡ πόρτες ἦταν ἀνοικτὲς καὶ ἐφαίνουνταν εἰς τὸ ζωηρὸ φῶς τῶν φανῶν, κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα, μερικοὶ ἄνθρωποι ποῦ ἐκάθουνταν ἀκόμα ἔξω, μὲ ὅλη τὴ δροσιὰ τοῦ πρωϊμου φθινοπώρου. Οἱ δυό μας. Μακρυὰ οἱ ὑπηρέτες. Κανεὶς δὲν μᾶς ἄκουγε· καὶ ἔτσι ἡ συνομιλία μας μποροῦσε νὰ ἔχῃ καὶ χαρακτῆρα ἐξομολογήσεως.

Ἐτελείωσα τὸ μπεζέ μου καὶ ἄρχισα.

— Ἀλήθεια σοῦ ἔλεγα. Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ

Digitized by Google

κατοικήσω σὲ μεσημβρινὸ δωμάτιο. Μιὰ φορὰ μόνο στὴ ζωή μου γελάστηκα καὶ ἔπιασα ἕνα, ἀλλὰ δὲν ἐκατόρθωσα νὰ μείνω οὔτε τρεῖς μῆνες.

— Πάλι καλά.

— Τί συμβαίνει τόρα μὲ μένα, οὔτε κ' ἐγὼ δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω καλὰ-καλά. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ μακρυνὴ συνήθεια μ' ἔκαμε τόσῳ παράξενο. Ἀπὸ μικρὸς κατοικῶ σὲ δωμάτιο βορεινό. Τὸ σπίτι μας ἔχει ἕνα ἔμμορφο μικρὸ δωμάτιο στὸ ἐπάνω πάτωμα, μ' ἕνα παράθυρο μονάχα, μεγάλο, ἀπὸ κεῖνα ποῦ σ' ἀρέσουν, στὸ βορειᾶ· ἀλλ' ἀκριβῶς στὸ βορειᾶ, ξέρεις, σὰ νὰ ἦταν κτισμένο μὲ τὴν πυξίδα. Τὴν νύκτα ὁ πολικὸς καταμεσῆς μπροστά μου, στὴν κορυφὴ τῆς πυραμίδας ποῦ σχηματίζει ἡ σκεπὴ ἑνὸς σπιτιοῦ μεγάλου, μακρυσμένου. Σ' ἄλλο δωμάτιο ποτὲ δὲ θυμοῦμαι νὰ ἐκάθισα στὸ σπίτι μας καὶ τόρ' ἀκόμα, ὅσες φορὲς πηγαίνω, ἐκεῖνο μοῦ ἑτοιμάζουν. Γι' αὐτὸ κ' ἐδῶ, ἀπὸ φοιτητὴς ἀκόμα, ἐπροσπαθοῦσα νὰ ἔχω πάντα δωμάτιο βορεινό. Εἶνε ἀλήθεια, γιατὶ ἔχει ζαβὸ σχέδιο ἡ Ἀθήνα, ὅτι ποτὲ δὲν ἐκατόρθωσα νὰ εὕρω κανένα σὰν τὸ δικό μου· πάντα θὰ εἶχε κλίσι ὀλίγων μοιρῶν πότε πρὸς τὴν ἀνατολὴ πότε πρὸς τὴν δύσι. Ἀλλὰ τέλος πάντων, ἡ ἀνάγκη τῆς συνηθείας μ' ἔκαμνε νὰ ρκοῦμαι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ **σχεδόν**. Ἔτσι ἔζησα τόσα χρόνια . . .

— Μὰ καλά, ξέχωρ' ἀπὸ τὴν συνήθεια, τί τοῦ βρίσκεις τοῦ βορεινοῦ δωματίου;

— Κ' ἐγὼ ἕως τότε δὲν τὸ ἤξερα· εἶχα μάλιστα τὴ μυστικὴν ἰδέα ὅτι θὰ μποροῦσα εὔκολα νὰ συνειθίσω καὶ τὴ μεσημβρία, κ' ἔτσι τοὐλάχιστον νὰ ξοδεύω λιγώτερα γιὰ θέρμασι τὸ χειμῶνα. Ἀλλὰ εἶδα τὴν πλάνη μου μόνον ὅταν μοῦ ἐδόθηκε ἀφορμὴ νὰ κάμω τὸ πείραμα καὶ τὴ σύγκρισι... Μὰ γιατί γελᾷς;

— Λέγε. . . λέγε . . . Ἐσυλλογίσθηκα πάλι τί παράδοξα ζῶα ποῦ εἴμαστε οἱ ἄνθρωποι.

— Ἤμουν συστημένος σ' ἕνα σπίτι νὰ μὲ πάρουν οἰκότροφο καὶ στὸ σπίτι αὐτὸ δὲν εἶχε παρὰ ἕνα μονάχα δωμάτια μεσημβρινό, μὲ δυὸ παράθυρα. Τὸ ἔπιασα. Καλὸς ὁ δρόμος, καλὴ ἡ ἐπίπλωσι, καλὴ ἡ περιποίησι, ὅλα. Τὴν πρώτη βραδυὰ ὅμως δὲν ἐκατόρθωσα νὰ κοιμηθῶ· μ' ἀγωνία, μ' ἀνησυχία φοβερή. Ἐφοβήθηκα μήπως τὸ κρεββάτι μου ἔτυχε νὰ βρίσκεται ἐπάνω στὴ μαγνητικὴ γραμμὴ — περίστασι, ξέρεις, ποῦ εἶνε ἀδύνατο νὰ ἡσυχάσῃς — καὶ τὸ ἐτράβηξα. Τίποτα, ἀϋπνία ὡς τὸ πρωί. Ἀλλ' ἂν δὲν ἐκοιμήθηκα, μήπως τοὐλάχιστο μπόρεσα νὰ ἐργασθῶ; Ὁ ἥλιος μὲ 'πέθαινε, μ' ἐστράβονε, μὲ παραζάλιζε, μ' ἔκαιε. Καὶ στοχάσου ὅτι ἦταν χειμῶνας καὶ ὅτι εἶχα γυρτὰ τὰ παραθυρόφυλλα, λυτοὺς τοὺς μπερντέδες. Ἀλλὰ ποῦ! τὸ φῶς καὶ ἔτσι ἔμπαινε ζωηρό, ἀκράτητο, ἄσπλαχνο, καὶ μ' ἐξάφνιζε, μὲ πονοκεφάλιζε, μ' ἐτρέλαινε. Ἡ ζέστη ἐκείνη, ποῦ στὴν ἀρχὴ μοῦ φαίνουνταν τόσῳ γλυκειά. ὕστερ' ἀπὸ λίγην ὥρα, ἄρχισε νὰ γίνεται ἀνυπόφορη, μ' ὅλο τὸ κλείσιμο, καὶ ὁ ἥλιος ἀπὸ τὲς χαραμάδες ἔστελνε μέσα μὲ ὁρμὴ Θεοῦ κάτι γραμμὲς φωτεινὲς σὰν κοντάρια καὶ ἔβλεπα φωτισμένα χιλιάδες μόρια σκόνης, σὲ ἀτέλειωτο χορό. Καὶ αὐτὸ τὸ κακὸ ὅλη σχεδὸν τὴν ἡμέρα καὶ ὅλες σχεδὸν τὲς ἡμέρες . . . Ποῦ νὰ συνειθίσω, ποῦ νὰ κατακάτσω, ποῦ νὰ συγκεντρωθῶ, καθὼς εἶπες. Σὰν τὴν οὔρια ἤμουν μὲς στὸ δωμάτιό μου. Τὴν δουλειὰ τὴν ἔκανα μηχανικῶς, χωρὶς συνείδησι, χωρὶς τάξι, σὰ νὰ μὲ κυνηγοῦσαν... Τὸ κεφάλι μου βούϊζε, ἦταν σὰ νὰ εἶχα πυρετό, ἔξω φρενῶν. Μικρὴ ἀνάπαυσι καὶ ἀνακούφισι εὕρισκα τὲς ἡμέρες ποῦ εἶχε συνεφιά· ἀλλὰ τὲς ἄλλες σοῦκανα λύπησι. Τρεῖς μῆνες ἔζησα ἔτσι χωρὶς νὰ κατορθώσω νὰ συνειθίσω· τὴν τελευταία ἡμέρα ποῦ ἔφυγα ἤμουν σὰν τὴν πρώτη. Λέγουν πῶς μὲ τὸν καιρὸ συνειθίζει κανεὶς καὶ τὴ φλόγα τῆς κολάσεως, ἔ, αὐτὰ εἶνε παραμύθια. Ὁ συνειθισμένος νὰ ἐργάζεται στὸ βορειᾶ, δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ τὴ μεσημβρία, ἐτελείωσε! Εἶνε μιὰ τόσῳ μεγάλη διαφορά, τόσῳ ἀπότομη ἀλλαγή! Καλ' ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ περάσω ἕνα ὁλόκληρο χειμῶνα ὄχι χωρὶς νὰ κρυώσω, — αὐτὸ θὰ ἦταν μικρό, — ἀλλὰ μέσα σὲ βάσανο καὶ ψημάρα κυνικῶν καυμάτων! Ὅσῳ τὸ συλλογίζομαι! . . .

— Ἔφυγες λοιπόν; μὲ ρώτησεν ὁ Χρῆστος μ' ἕνα χαμόγελο ποῦ ἐφανέρονε ὅτι δὲν τὸν εἶχε πείσει εἰς τὴν ἐντέλεια ἡ παράξενη εὐγλωττία μου.

— Ἔφυγα ἐννοεῖται, ἐξακολούθησα μὲ γενναιότητα. Γύρισα στὸ βορειᾶ μου καὶ ἀπὸ κεῖ τότε ἔκαμα τὴ σύγκρισί μου. Ἄφησέ με, βρὲ ἀδελφέ, βορειᾶς καὶ πάλε βορειᾶς!... Τὸ ὄνειρό μου εἶνε τὸ βορεινὸ παράθυρο. Ἀπὸ κεῖ μ' ἀρέσει νὰ ζῶ, νὰ θωρῶ, νἀναπνέω, — νὰ ρεμβάζω, νὰ ἐμπνέωμαι. Τὴ χάρι ποῦ ἔχει τὸ βορεινὸ παράθυρο, δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἔχῃ κανένα ἄλλο, — φθάνει νἆνε κανεὶς λιγάκι καλλιτέχνης νὰ τὸ παραδεχθῇ. Νἆνε κάπως ἀψηλά, νἄχῃ μιὰ ἔμμορφη θέα μπροστά του, ὅπως τὸ δικό μου στὴν πατρίδα, τὸ τραπέζι σου κοντά, νὰ ἐργάζεσαι καὶ κάθε τόσο νὰ βλέπῃς ἔξω. Ἂν εἶνε χειμῶνας, γιὰ νὰ μὴν ἔχῃς θερμοκρασία Σιβηρίας μπορεῖς νἀνάψῃς καὶ λίγη φωτιὰ — εὐτυχία ποιητικὴ ποῦ δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται σὲ δωμάτιο μεσημβρινό. Ἂν εἶνε καλοκαῖρι, διάπλατο τὸ παράθυρο, ἥλιου οὔτε ἀκτῖνα καὶ δροσιὰ ὅση θέλῃς. Σὲ μιὰ ξάστερη ἡλιοφώτιστη ἡμέρα, — τὸ παρατήρησες αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; — δὲν μπορεῖς νἀντικρύσῃς μ' εὐχαρίστησι τὸν οὐρανὸ τῆς μεσημβρίας· ἀπὸ τὸ πολὺ φῶς φαίνεται σὰν ξεθωριασμένος καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἀστραποβολᾷ ποῦ σὲ θαμβόνει· ἀπεναντίας ἡ θέα τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὸ βορεινὸ παράθυρο μοιάζει σὰν ὄνειρο γαλάζιο, γλυκό, ὡραῖο, ἥσυχο. Μόνον ὁ οὐρανὸς τοῦ βορειᾶ μοῦ ἐμπνέει τὴν ἰδέα τοῦ ἰδανικοῦ μεγαλείου. Ἔπειτα γενικῶς τὸ τοπίο, — καὶ τὸ ταπεινότερο, — φωτίζεται στὸ βορειᾶ, τόσῳ τὴν ἡμέρα ὅσῳ καὶ τὴν νύκτα, γιατὶ ἔχει ἀντίκρυ τὸν ἥλιο ἢ τὸ φεγγάρι ἀθώρητο, σὲ τρόπο ποῦ γίνεται πανόραμα ζωγραφικώτατο, ἀσύγκριτο. Ἀπεναντίας καὶ τὸ καλλίτερο τῆς φύσεως πανόραμα χάνεται μέσα στὸ ἄφθονο φῶς τῆς μεσημβρίας καὶ δὲ βλέπεις παρὰ σκιὲς ἀκατάληπτες, ἴχνη δένδρων, σπιτιῶν καὶ βουνῶν. Τόρα κόπιασε νά μου βρῇς τὸ μεγαλεῖο τοῦ βορειᾶ στὴ μεσημβρία, τὲς ἡμέρες τῆς συνεφιᾶς. Ἡ μεσημβρία παρουσιάζει ἕνα πρᾶγμα πολὺ ἀλλόκοτο. Νομίζεις ὅτι συνεφορεῖ ἐξανάγκης, κατὰ λάθος, χωρὶς νά της πιάνῃ, χωρὶς νά της πρέπῃ. Ἀνοι-

Digitized by Google

κτότερα, λιγώτερα, φτωχά, ἀχαρακτήριστα τὰ σύνεφα καὶ στὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντος τὰ βλέπεις συχνὰ νὰ τελειόνουν καὶ νἀφίνουν μιὰ γραμμὴ γαλάζια οὐρανοῦ ξάστερου, ποῦ σου καταστρέφει ὅλη τὴν ἐντύπωσι. Τοῦ γλυκοῦ νεροῦ συνεφιά... Γύρισε ὅμως στὸ βορειᾶ τέτοια μέρα, ἂν θέλῃς νὰ ἰδῇς ὅλη τὴν ποίησι τῶν μεγάλων σκηνῶν τῆς φύσεως. Νέφη, νέφη, σωρός, κακό, κατακλυσμός. Πυκνά, μαῦρα, ἀπανωτά, ἀτέλειωτα, καὶ βγαίνουν καὶ ἔρχονται καὶ ἔρχονται ἀπὸ τὸ βορειᾶ, ποῦ φαίνεται ὅλη ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ, ποῦ πλακόνει σὰ φοβέρα. Πῶς νὰ μὴν προσηλωθῇς στὴ βαρυσυνεφιὰ ἐκείνη, πῶς νὰ μὴ θαυμάσῃς, πῶς νὰ μὴ σοῦ φανῇ πῶς βλέπεις ἐκεῖ μακρυὰ-μακρυὰ 'ς τὸ σταχτερὸ βάθος τοῦ οὐρανοῦ, ποῦ γεννᾷ ὁλοένα τὸ χιόνι καὶ τὸ χαλάζι, τὴ νυχτοσκέπαστη, τὴ μυστικὴ χώρα τῶν πάγων, τοῦ βορειᾶ, τοῦ κρύου τοῦ χάους, τῆς ἄκρης τοῦ κόσμου. Εἶνε κάτι τι τέλειον, ὑψηλὸ καὶ τόσῳ ὡραῖο, ποῦ μόνον τὸ βορεινὸ παράθυρο μπορεῖ νά σου χαρίσῃ. Γι' αὐτὸ τὸ ἀγαπῶ ἐγώ, τὸ λατρεύω καὶ χωρὶς αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ αἰσθανθῶ, δὲν μπορῶ νὰ ζήσω. Εἶνε ἀνοησία ἔστω· ἀλλὰ τί νά σου κάμω ἀφ' οὗ αὐτὴ εἶνε ἡ ἐντύπωσί μου : μόνο στὸ σκληρὸ βορειᾶ αἰσθάνομαι τὸ γλυκὸ καταφύγιο τῆς στέγης τοῦ δωματίου· στὴ γλυκειὰ μεσημβρία μοῦ φαίνεται πῶς εἶμαι φυλακισμένος, καταραμένος νὰ ζῶ μέσα, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος μὲ καλεῖ... Καὶ τί γαλήνη μπροστὰ στὸ βορεινὸ παράθυρο, τί ἡσυχία, τί διαύγεια νοῦ, τί ἀντίληψι! Ἐμπνέεσαι, ἐργάζεσαι, χωρὶς νά το καταλάβῃς· ὅλος ὁ καιρὸς νομίζεις ὅτι εἶνε δικός σου καὶ δὲν βιάζεσαι νά τον ὠφεληθῇς καὶ γι' αὐτὸ δὲν κοπιάζεις, δὲν ὑποφέρεις, ἐν ᾧ γεννᾷς διπλᾶ καὶ τριπλᾶ... Καὶ ὕστερα σοῦ λέει πήγαινε σὲ μεσημβρινὸ δωμάτιο νὰ ἔχῃς ἥλιο. Καὶ τί νά τον κάνω ἐγὼ τὸ ἥλιο; Δὲ μ' ἀφίνεις!

Ἐσώπασα. Σὰν τὰ σύνεφα τοῦ βορειᾶ μοῦ ἔρχουνταν καὶ ἄλλ' ἀκόμα πολλά, ἀτέλειωτα ἐπιχειρήματα, ὅπως σὲ ὅλους ποῦ ὑποστηρίζουν ἢ καλλίτερα ἐπεξηγοῦν κάτι τι ὑποκειμενικὸ μὲ ἀξιώσεις ἀντικειμενικότητος. Ἑτοιμάζουμουν νὰ πῶ πῶς ἡ ὑγρασία τοῦ βορεινοῦ δωματίου εἶνε πρόληψι ἀξιοθρήνητη· πῶς ὁ καλλίτερος τρόπος νὰ χαίρεται κανεὶς τὸν ἥλιο, εἶνε νὰ βγαίνῃ λίγο περίπατο καὶ νὰ ἐπιστρέφῃ στὴ σκιὰ τοῦ δωματίου του καὶ ἤθελα ἀκόμα νὰ περιγράψω τὴ νέκρα τῆς μεσημβρίας ὅταν φυσᾷ βορειᾶς καὶ τὴν ἀηδία της ὅταν βρέχῃ, ἐν ᾧ θὰ ἐπέμενα εἰς τὸ τρανταχτὸ μεγαλεῖο τοῦ βορεινοῦ παραθύρου ὅταν εἶνε βορειᾶς... Ἀλλὰ μόλις ἐξανάνοιξα τὸ στόμα, ὁ Χρῆστος, μὲ τὸ αἰώνιο του χαμόγελο — ποῦ ἐφανέρονε τώρα ὅτι μ' ἐννοοῦσε πολὺ καλά, — μ' ἔκοψε μὲ τὴν ἐρώτησι καὶ πολὺ περισσότερο μὲ τὴν ἀπόκρισι :

— Αὐτὰ ἤθελε νά τους πῇς ;

— Ναί. Τί;

— Τί καλὰ ποῦ ἔφυγαν! Ἕνας θεὸς τὸ ξέρει τί ἤθελες νὰ τραβήξῃς.

Ξ*

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Δ'

Αἱ συζητήσεις καὶ αἱ ἐλπίδες ἦσαν πολλαί, τὰ κρυφομιλήματα καὶ τὰ τρεχάματα ὅμως ὀλίγα. Διότι ἐδῶ δὲν ἦτο κυρίως τὸ ἐκλογικὸν πρακτορεῖον τοῦ Τοκαδέλου. Ὅλη ἡ ἐνέργεια ἡ πυρετώδης καὶ τεχνικὴ ἐγίνετο εἰς τὸ σαλόνι τοῦ Μήλια, ὅπου τὰς περισσοτέρας ὥρας παρευρίσκετο καὶ ὁ Τοκαδέλος· καὶ δὲν ἐγίνετο ὑπὲρ ἑνὸς ὑποψηφίου ἀποκλειστικῶς, ἀλλ' ὑπὲρ ὁλοκλήρου τῆς *πεντάδας*, τῆς ὁποίας ὁ Μήλιας ἦτο κύριος καὶ ἀρχηγός. Οἱ συνυποψήφιοι λοιπόν, σχεδὸν ὅλοι, μὴ διαθέτοντες ἴδια ἐκλογικὰ κεφάλαια, ἀλλ' ἐπιβαλλόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ, ἐθεωροῦντο ὡς τόσα ἐξαρτήματα τοῦ ἑαυτοῦ του, μέλη ἁπλᾶ διευθυνόμενα ὑπὸ τῆς κεφαλῆς του. Οἱ μέλλοντες νὰ ψηφίσουν τὸν Μήλιαν, θὰ ἐψήφιζον ἀφεύκτως, ἀναγκαίως καὶ τὴν πεντάδα του. Αὐτὸ ἦτο τὸ σύστημα καὶ διὰ τὸ ἓν καὶ διὰ τὸ ἄλλο κόμμα. Ὥστε οἱ ἀπαρτίζοντες αὐτὴν τί ἀνάγκην εἶχον ἢ τί μέσα νὰ ἐνεργήσουν ἰδιαιτέρως ; Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μήλια ἦσαν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ λαοῦ, ἄνευ αὐτῆς οἱ ἀποδιοπομπαῖοι τράγοι. Ὁ Τοκαδέλος, ὁ ὁποῖος ἐν στιγμῇ ὑπερφροσύνης ἀρχοντικῆς εἶχεν ἀπολακτίσει τὸν ἀρχηγόν του καὶ ἔστησεν εἰς πεῖσμα ὅλων κάλπην ὀρφανήν, ἐδιδάχθη διὰ χειμάρρου μελανῶν ψήφων ὅτι ὑπὸ ἔποψιν πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἦτο μόνος του ἓν μηδενικὸν μεγάλον-μεγάλον. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ποῦ τὸ μηδενικὸν ἠκολούθει τὴν μονάδα τοῦ Μήλια, θὰ ἐσώζετο μεθ' ὅλου τοῦ σημαντικοῦ ἀριθμοῦ· ὁποῖος ἐξευτελισμός, ἔ, καὶ ὁποία ταπείνωσις εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτήν!...

Αὐτὰ ἐσκέπτετο ὡς πάντοτε καὶ τώρα ὁ Τόννης, περιφερόμενος ἀνὰ τὰς αἰθούσας τὰς ἀνθρωποβριθεῖς, σφίγγων χεῖρας καὶ μειδιῶν κατὰ πρόσωπον, ἀλλ' αἰσθανόμενος ἀηδίαν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τὴν βεβαρυμένην ἐκ τῶν ἀποπνοιῶν τοῦ οἴνου καὶ τῶν σκόρδων καὶ εἰς τὴν προσπέλασιν τῶν ἀγρίων ἐκείνων ὡσεὶ ἐρυθροδέρμων μὲ τὰς ἀνιούσας φουντωτὰς κόμας τὰς μελανάς... Τί πνοὴ ἔφερε τὸ ῥεῦμα ἐκεῖνο τὸ ἀκάθαρτον καὶ βρωμερὸν ἐντὸς τῶν λαμπρῶν αἰθουσῶν, μὲ τὰς παλαιόθεν χρυσωμένας παραστάδας τῶν θυρῶν, μὲ τὰ λεπτὰ ἔπιπλα, μὲ τὰς καλλιτεχνικὰς εἰκόνας μεταξὺ τῶν ὑπερμεγέθων κατόπτρων, μὲ τὰ στίλβοντα δάπεδα ;... Ἦτο δημοκρατικὸς ὁ νέος, φιλελεύθερος, μηλιανός, μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν, ἀγαπῶν ὄχι τὸν Μήλιαν ἀλλὰ τὸν λαόν, ὅπως ἔλεγε συχνὰ πρὸς τὸν πατέρα του. Ἀλλὰ τὴν ἀντίθεσιν ἐκείνην δὲν τὴν ἐχώνευε, διότι οὔτε καὶ τὸν λόγον της εὕρισκε. Πρὸς τί ; Πόθεν ἡ καθημερινὴ εἰσχώρησις τοῦ τυχόντος μέχρι τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου, τοῦ ἱεροῦ ; Πρὸς τί ὁ συγχρωτισμὸς ἐκεῖνος μετὰ τῶν ἀγροίκων, ἡ οἰκειότης πρὸς φαυλοβίους, ἡ θλίψις κακούργων πολλάκις χειρῶν : Τί εἶδος ἐγωϊσμὸς καὶ ἰδιοτέλεια ἔπρεπε νὰ εἶνε ἡ

1 Ἴδε σελ. 165.

Digitized by Google

ἀνεχομένη, ὄχι βέβαια πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶν, τοιαύτας βεβηλώσεις, ὑποκρισίας καὶ ἐξευτελισμούς; Τί γλῶσσα ἦτο ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὡμίλει πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς ὁ πατήρ του ;. . . Ἀ νὰ καὶ ἡ μήτηρ του ἐκεῖ καὶ ἡ ἀδελφή του ἡ μεγάλη, μειδιῶσαι καὶ φιλοφρονοῦσαι τὸ πρὸ αὐτῶν παρελαῦνον πλῆθος. Πῶς εἶχον γυρίσει τὰ μυαλὰ τῶν πτωχῶν αὐτῶν γυναικῶν, ὥστε νὰ νομίζουν ὡς εὐτυχίαν ὑψίστην τὸ νὰ τιμηθῇ ὁ σύζυγος καὶ ὁ πατὴρ διὰ τῆς ψήφου τοῦ συρφετοῦ ἐκείνου, ὡς συνυποψήφιος τοῦ Μήλια !... Καὶ ὁ νέος τὰ ἐσκέπτετο αὐτὰ μυστικῶς, ἐν ᾧ εἰς τὸ πρόσωπόν του ἔλαμπε μειδίαμα καὶ ἐφαίνετο εὔνους πρὸς ὅλους καὶ κατευχαριστημένος . . . Δι' αὐτὸ δὲν τῷ ἐμήνυσεν ὁ πατήρ του νὰ πάῃ στὸ σπίτι ἀμπονόρα ; Μὲ τί ἰσχὺν νἀντιταχθῇ αὐτὸς μόνος εἰς τὴν γενικὴν ὑποκρισίαν ; Εἰς ποῖον καὶ μὲ τί θάρρος νἀνακοινώσῃ τὰς σκέψεις του ; Ποῖος θά τον ἤκουεν ἐκεῖ χωρὶς νά τον οἰκτείρῃ ; Μήπως αὐτὸς ὁ πατήρ του, δι' αὐτάς του τὰς ἰδέας ἀκριβῶς, δὲν ἦτο ἀπηλπισμένος πλέον περὶ αὐτοῦ καὶ δέν τον εἶπε τόσες φορὲς μουρλὸ γιὰ δέσιμο ; Ἢ μήπως θά τον ἐνόει ἡ Μαργαρίτα ἡ ἁπλῆ, ἡ λαϊκὴ Μαργαρίτα, ἂν ποτὲ τῇ ὡμίλει;

Τὴν νύκτα ἐκείνην δὲν ἐκοιμήθη σχεδὸν διόλου. Ἀργὰ κατακλιθεὶς μὲ βομβοῦσαν ἐκ τῆς ὁλημερίου ἐργασίας καὶ τοῦ ἑσπερινοῦ θορύβου τὴν κεφαλήν, ἔστρεφε μὲ ταχύτητα ἰλιγγιώδη τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας, ἐφ' ὧν εἶχεν ἀνάγκην νὰ σκεφθῇ ἐπειγόντως καὶ νἀποφασίσῃ. Ἐντὸς τοῦ σκότους τοῦ δωματίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διεγράφοντο ἀμυδρῶς φωτεινὰ τὰ τετράγωνα τῶν δύο παραθύρων, τοῦ λογισμοῦ του τὰ ἰνδάλματα προσελάμβανον ὄψεις φωσφορώδεις, ἀλληλοδιωκόμενα, πίπτοντα, ἐξαφανιζόμενα, ἀναγεννώμενα. Ἡ μακρὰ αὐτὴ παρέλασις συνεσσώρευσε τὸ αἷμα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἔκαμε τοὺς μήνιγγάς του νὰ κτυποῦν ὡς σφῦραι. Ἐσχεδίαζε προπάντων τὴν συνομιλίαν τὴν ὁποίαν θὰ ἔκαμνεν αὔριον μετὰ τοῦ Γιακουμάκη Στέφα. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο ὀλίγον σοβαρόν. Ἔπρεπε νὰ σπεύσῃ αὐτὸς καὶ νὰ ὑπάγῃ νά τον εὕρῃ διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὰς ἐξηγήσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἐδίσταζεν ἴσως ἐκεῖνος νὰ κάμῃ μόνος του. Αἱ λεπτομέρειαι τῷ ἤρχοντο ἐπιμόνως καὶ ἀνέπλασσε τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ γέροντος εἰς ἑκάστην του φράσιν, τῆς ὁποίας προσδιώριζε κατὰ νοῦν καὶ τὸν χρωματισμόν. Ἀ, θά τον ἐνθουσίαζε, θά τον ἐθάμβωνε, θά τον κατέπλησσεν, ἦτο βέβαιος. . . Ἀλλ' ὁ πατήρ του ; Πῶς θὰ διετίθετο ἆρά γε πρὸς τὴν ἀπόφασίν του αὐτήν ; Κακά, πολὺ κακά, τὸ ἤξευρε. Θὰ ἦτο ἀμετάπειστος, θὰ συνέβαιναν μεταξύ των σκηναί. Ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ φοβηθῇ τίποτε. Οὕτως ἔπρεπε νὰ κάμῃ καὶ οὕτω θὰ ἔκαμνε.

Μεταξὺ τῶν δύο γεροντικῶν φυσιογνωμιῶν, τὰς ὁποίας ἐφαντάζετο ἀντιθέτως διατεθειμένας, ἐπρόκειτο ὁ ἀγών. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε ὁ Τόνης ἐρρέμβαζε περισσότερον ἢ ἐσκέπτετο. Αἱ εἰκόνες δηλαδὴ τῷ ἤρχοντο σωρηδὸν καὶ ἀκουσίως, ἄνευ τῆς λογικῆς σειρᾶς, τῆς προκαλουμένης ἐνσυνειδήτως διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἓν συμπέρασμα. Ἐν μέσῳ τοῦ κυκεῶνος ἐκείνου ἀνέλαμπον οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Μαργαρίτας, ἡ πυρρά της κόμη, τὸ στιλπνὸν κασκέτον τοῦ πάππου, τὸ ἐξυρισμένον του πρόσωπον, αἱ βαθμίδες τῆς κλίμακος μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν παιδίων, τὸ ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον τῆς Παναγίας μὲ φυσιογνωμίαν ὡσεὶ ἀνθρωπίνην, οἱ σάκκοι τοῦ ἀλεύρου οἱ συσσωρευμένοι παρὰ τὴν πλάστιγγα, αἱ φαβορίται τοῦ πατρός του καὶ τὰ χρυσᾶ του τὰ γιαλιά, τὰ καρὲ τῆς γιατέκας τοῦ Λούκα, χωρὶς ὤμους· καὶ ἡ ἅλυσις αὐτὴ τοῦ ῥεμβασμοῦ μὲ τοὺς ἐμπερδευμένους κρίκους, ἡ ἀνακινουμένη καὶ παταγοῦσα, τὸν ἐκράτει ἀνηλεῆς ἐν ἐγρηγόρσει ναρκώδη, μέχρις οὗ ἀναλάμψασα διὰ τῶν κενῶν τῶν περσίδων ἡ αὐγή, τῷ ἐχάρισεν ὀλίγον ὕπνον ὀνείρων μεστόν.

Ε'

«Ἴσια μ' ἔδεκει ! ἴσια μ' ἔδεκει !» εἶχε βρυχηθῇ πρὸ τῆς Μαργαρίτας ὁ Γιακουμάκης Στέφας, μαθὼν ἀπὸ ἕνα καλὸν φίλον — ποτὲ δὲν λείπουν οἱ εὐλογημένοι αὐτοί, — τὰ περὶ τῶν ἐρώτων της θρυλήματα.

Ὅταν ὁ ἰσχυρὸς τοῦ ὁποίου κατεχράσθησαν ἕως τόρα τὴν ἀγαθότητα, βλέπῃ, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νἀναλάβῃ πλέον τὸ κράτος του, τὴν φράσιν αὐτὴν συνήθως ἐκστομίζει, ὡς ἀπόφασιν ἀνέκκλητον, αὐταρχικήν, ἀποκλείουσαν καὶ τὴν παράκλησιν καὶ τὴν συζήτησιν : Ἴσια μ' ἔδεκει !

Ὅλα κι' ὅλα, ἀλλ' αὐτὸ δὲν θά το ἠνείχετο ποτὲ ὁ Γιακουμάκης καὶ ἦτο ἀπόλυτος κύριος νὰ μή το ἀνεχθῇ. Ἴσια μ' ἔδεκει ! Εἰμποροῦσε νὰ συγχωρήσῃ κάποιαν ἀντίστασιν, ἠμποροῦσε νὰ μὴ βιάσῃ τὴν ἐγγονήν νὰ πάρῃ ὅποιον ἤθελεν ἐκεῖνος, ἠμποροῦσε, παραβλέπων πᾶσαν ὑπόσχεσιν πρὸς τοὺς Κατσουρελέους, νἀφίνῃ νὰ περνᾷ ὁ καιρὸς χωρὶς ἀπόφασιν, χωρὶς τέλος, ἠμποροῦσε τὸ κάτω-κάτω νά της δώσῃ ὅποιον θὰ ἤθελε καὶ αὐτή... ναί, ἀλλὰ ἴσια μ' ἔδεκει ! Ἀτιμίες μὲς τὸ σπίτι του δὲν ἐσήκονε αὐτὸς καὶ ἐπροτιμοῦσε νά τους σκοτώσῃ ὅλους καὶ νὰ σκοτωθῇ ὕστερα καὶ ὁ ἴδιος — αὐτὸ τὸ εἶπε τοὐλάχιστον, — μὰ νὰ μὴ γελάσῃ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος μὲ τῆς ἄσπρες του τρίχες !... Ἦταν καλὸς γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ σπιτιοῦ του νὰ διώξῃ ὄχι τὸν Τοκαδέλο, τὸν Πατριάρχη τὸν ἴδιο !... Τὰ παιδιὰ δὲν ἔφταιγαν, τὸ ξέρει· ἦταν βέβαιος ὅτι ἀγαπιοῦνταν σὰν ἀδρέφια... μὰ τί νά τους κάμῃ ποὺ ὁ κόσμος εἶνε κακὸς καὶ οἱ γειτόνοι ἄρχισαν νά τους κουβεντιάζουν ; «Τί εἶνε ἐτοῦτα ποῦ ἀκούω, σιὸρ Γιακουμάκη !» τοῦ εἶπεν ὁ φίλος του. Τί νά τους κάμῃ ; Εἰς τὴν ἀρετὴ τοῦ φτωχοῦ ὁ κόσμος δὲν πιστεύει καὶ ὅπου ἰδῇ ἀφέντη νὰ μπαίνῃ σὲ σπίτι, στοχάζεται χίλιες ἀτιμίες — κόσμος κακός !

Καὶ πλήρης πείσματος εἰς τὰς σκέψεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι ἔβραζον μέσα του ἀπὸ χθές, χωρὶς νά τας ἔχῃ ἐμπιστευθῇ εἰς κανένα, ἐδούλευε τὴν πρωΐαν ἐκείνην ὀργίλος διὰ μικρᾶς λεπίδος εὐλυγίστου ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τοῦ Φαρμακείου, τὸν πολτὸν τῆς κινίνης, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ χάπια. Ὁ ἄνθρωπος ὁ δώσας τὴν παραγγελίαν, — εἷς χωρικὸς διαβολάνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἄρρωστη τὴν γυναῖκά του καὶ ἐν ᾧ παρεκάλει μὲ τὴν ψυχήν του τὸν Θεὸν νά τον λυτρώσῃ ἀπὸ τὸ περιττόν της βάρος, ἕνεκα

Digitized by Google

τῆς κοινωνικῆς ἀνάγκης ἐξώδευεν ἕνα χρόνο τόρα τοὺς κόπους του καὶ τοὺς ἱδρῶτάς του εἰς τὰ Φαρμακεῖα,—ἵστατο ἐκεῖ πλησίον στηρίζων τὴν μίαν χεῖρα ἐπὶ τῆς ὀσφύος καὶ παρακολουθῶν τὴν ἐργασίαν μὲ ὄμμα ζοφερόν. Ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ρίψῃ καὶ ὀλίγον δηλητήριον μέσα εἰς τὸν πολτὸν ἐκεῖνον!... Ὁ δὲ Μαρῆς, ὁ καλὸς μαθητευόμενος, μὲ κόμην χωρισμένην εἰς τὸ μέσον ἐπιμελῶς καὶ μὲ μίαν μικρὰν κοραλλίνην καρδίαν κρεμαμένην ἀπὸ τῆς ἀλύσεως τοῦ ὡρολογίου του,—καὶ ἦτο ἡ μόνη ἴσως τὴν ὁποίαν εἶχεν, —ἵστατο πλησίον τοῦ Γιακουμάκη, στηρίζων τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν ἑρμαρίου καὶ παρακολουθῶν μὲν καὶ αὐτὸς τὴν κατασκευὴν τῶν σφαιριδίων, ἀλλ' ἐγείρων συχνότατα τοὺς μαύρους του ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἀπέναντι παράθυρον—κλειστὸν ἀκόμη δυστυχῶς... Ὁ Μαρῆς διέτρεχε τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς ζωῆς του κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ εὔκολος αὐτὸς ἔρως τῶν παραθύρων καὶ τῶν ὁδῶν ἦτο τὸ μόνον του μέλημα. Συνέθετε στίχους χωλούς, ἀπεστήθιζεν ὅλας τὰς ἐρωτικὰς συλλογάς, ἀνεγίνωσκε τὰς ἐπιφυλλίδας τῶν ἐφημερίδων καὶ ἔγραφε νεκρανάλατα ἐρωτικὰ γράμματα μὲ ἄνθη καὶ ἀκροστιχίδας—ὅλα ψεύτικα. Οὐδ' ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ παρέλθῃ κανονικῶς ἡ περίοδος αὐτὴ ἡ νεανική· ὁ Μαρῆς ἦτο ἀπὸ τὴν πάσταν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ποῦ καὶ ἄνδρες ἐρωτολογοῦν, ὡς παιδία. Ὁ Γιακουμάκης ἦτο πλέον ἀπηλπισμένος ὅτι θὰ ἐμάνθανέ ποτε αὐτὸς καθὼς πρέπει τὴν ἐργασίαν του καὶ ἂν δὲν ἦτο, κατὰ δυστυχίαν, ἐξάδελφος τοῦ φαρμακοποιοῦ τρίτος, θὰ ἐφρόντιζεν ἐγκαίρως νὰ καταστήσῃ ἄλλον ἐκεῖ μέσα ἐπίδοξον διάδοχόν του.

Αἱ παλαιαὶ εὐρύνωτοι πολυθρόναι, αἱ παρατεταγμέναι ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ἦσαν ὅλαι κεναί, μὲ συμπεπιεσμένα προσκεφάλαια, ἐγείροντα τὴν ἰδέαν ραθύμου ἐξαπλώματος καὶ φλυαρίας μακρᾶς. Ἐνωρὶς ἀκόμη καὶ δὲν εἶχεν ἔλθει κανείς, οὔτε ἰατρός, οὔτε φίλος, οὔτε κἂν αὐτὸς ὁ κύριος Μαρκίδας, ὁ ἰδιοκτήτης φαρμακοποιός, ὁ ὁποῖος δὲν ἐνοοῦσε ποτὲ νἀναλάβῃ ἐργασίαν πρὸ τῆς ἐνάτης, πρὶν ἤθελε παίξει δηλαδὴ κανένα **κορδόνι** καὶ συνομιλήσει καμμίαν ὥραν εἰς τὴν Λέσχην τὴν ἀπέναντι τῆς οἰκίας του. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποί του ἤδη εἰργάζοντο. Ὁ Πανανός, ὁ πολὺ ἀφελὴς ὑπηρέτης, ἀπὸ μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριον, ἐκοπάνιζε λιναρόσπορον, ἀντήχουν δ' ἐκεῖθεν οἱ κρότοι τοῦ χαλκίνου του κοπάνου, πνιγμένοι μὲν ὁσάκις ἐκτύπα εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ἰγδίου, καθαροὶ δὲ ὡς κώδωνος ὁσάκις προσέκρουε κατὰ τῶν πλευρῶν. Ἀκτῖνες τινὲς τοῦ χειμερινοῦ ἡλίου προσπίπτουσαι πλάγιαι καὶ διαπερῶσαι τοὺς ὑαλοπίνακας ἢ τὰ κρυστάλλινα ἀγγεῖα μὲ τὰ χρωματιστὰ ὕδατα, ἐξαπέστελλον, διέσπειρον ἐντὸς τοῦ Φαρμακείου ποικιλόσχημα καὶ ποικιλόχρωμα ἰνδάλματα. Τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο κρᾶμα τῶν ὀσμῶν, τὸ ἀποτελούμενον ὁμοίως εἰς κάθε φαρμακεῖον ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπικρατουσῶν, ἐξουδετεροῦτο σήμερον ἐκ τῆς ζωηρᾶς ἀποφορᾶς τοῦ φανικοῦ ὀξέος, τοῦ ὁποίου προσφάτως εἶχεν ἀνοιχθῇ ἓν δοχεῖον. Οἱ τοῖχοι, οἱ γύρω γύρω σκεπασμένοι ἀπὸ ὑψηλὰ ὑαλόφρακτα ἑρμάρια, ἐστηριγμένα ἐπὶ ἄλλων εὐρυτέρων μὲ κίτρινα καλύμματα, ἀπετέλουν παράταξιν πλουσίαν ἰδιοτρόπων καὶ ποικίλων φιαλῶν καὶ φιαλιδίων καὶ δοχείων καὶ κυτίων μ' ἐπιγραφὰς λατινικὰς μαύρας, ἀναγινωσκομένας ὑπὸ τὰς ὑάλους καὶ ἄλλας ἐπὶ συρταρίων μικρῶν, πολλὰ τῶν ὁποίων δὲν ἦσαν καλὰ κλεισμένα. Καὶ ἀπέστιλβον ὡσεὶ μετὰ βίας, θαμβὰ κάπως ὑπὸ τοῦ χρόνου, τὰ ἄπλυτα ὑαλώματα καὶ τὰ βερνικωμένα ξύλα καὶ αἱ ἀμαυραὶ πορσελάναι καὶ οἱ κρύσταλλοι καὶ αἱ μικραὶ ὑδραργυρωμέναι σφαῖραι τῆς διακοσμήσεως, αἱ ἀντανακλῶσαι στρεβλὰ καὶ ἠλλοιωμένα ὡς ἐντὸς ἀσθενικοῦ ἐγκεφάλου τὰ πέριξ ἀντικείμενα. Μεταξὺ δὲ ὅλων αὐτῶν ἔλαμπε ζωηρῶς καὶ ἡ φαλάκρα τοῦ Γιακουμάκη, κύπτοντος ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης τραπέζης, φαλάκρα τὴν ὁποίαν περιέστρεφον τρίχες τινὲς λευκαὶ ὡς μετάξιναι καὶ τὴν ὁποίαν, μὴ ὑποφέρων ὑπὸ στέγην τὸ κασκέτον οὐδὲ θέλων ἐλαφρότερον κάλυμμα, ἄφινεν ὁ κύριός της ἔτσι γυμνήν, ὡς την ἐνθυμοῦνται ἀπὸ χρόνια ἐκεῖ μέσα, τὸ στοιχειὸ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου Φαρμακείου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποτυπωθῆ ὁλόκληρον, ἔλεγες, ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ Γιακουμάκη Στέφα.

Παλαιὸν Φαρμακεῖον, περιελθὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν καὶ ἀπὸ τούτου μετ' ὀλίγον εἰς τὸν ἔγγονον! Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἀφ' ἧς ἐτελέσθη ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ μαρμάρου σου ὁ πρῶτος ἁγιασμός, πόσας εἶδες ἕως σήμερον μεταβολὰς καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην! Ἀλλ' εἰς τὸ μικρὸν τρίγωνον, τὸ περικλειόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ὅπου τὰ περισσότερα ἀποκρυσταλλοῦνται ὡς ἐμπόδια πάσης προόδου καὶ παντὸς καινοῦ, σὺ παρέμεινες ὅμοιον καὶ ἀπαράλλακτον! Τὰ δύο κυκλικὰ ἀγγεῖα τὰ ἐπὶ τῶν δύο σου παραθύρων ἀποτεθειμένα ἐξ ἀρχῆς καὶ αἰώνια, τὸ ἓν μὲ πράσινον καὶ τὸ ἄλλο μὲ κόκκινον ὕδωρ, – οἱ ἑτερόχροοι αὐτοὶ ὀφθαλμοί σου, τέρας, εἶδον τὰ πάντα ψυχροὶ καὶ ἀπαθεῖς καὶ ἀναλλοίωτοι. Ἐπὶ τῶν καθεδρῶν σου ἐξαπλοῦνται ἀκόμη τὸ ἑσπέρας ἄνθρωποι τῶν ἰδεῶν ἐκείνων καὶ συζητοῦν περὶ τῶν νέων πραγμάτων μὲ πνεῦμα παλαιόν, εἰς τὸ βάθος δὲ τῶν δοχείων σου ὑπάρχουν τὰ ἴδια φάρμακα, παρασκευαζόμενα διὰ τῶν ἰδίων μεθόδων, κατὰ τὰς συνταγὰς τῶν παλαιῶν δοττόρων τῆς Πίζας καὶ τοῦ Παταβίου. Ὁ νέος τῆς σήμερον ὁ πατῶν τὸ γυμνὸν καὶ σκεβρωμένον πάτωμά σου, ἐπιστρέφει εἰς μίαν ἀτμοσφαῖραν παρελθόντος ἀραιὰν καὶ κινδυνεύει νὰ πάθῃ ἀπὸ ἀσφυξίαν· ὁ δὲ ἀσθενής, ὁ στέλλων σοι τὴν συνταγὴν κανενὸς νέου ἰατροῦ, παραπέμπεται μὲ περιφρόνησιν εἰς ἄλλο προοδευτικώτερον κέντρον. Οὐδ' ἐμπνέουν πολλὰς ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντός σου, αἱ νεανικαὶ χεῖρες εἰς τὰς ὁποίας θὰ σε παραδώσουν. Ἐὰν τίποτε ἔκτακτον δὲν ἐπιταχύνῃ ἢ μεταβάλῃ τὴν κανονικὴν σου ἐξέλιξιν, τρέχεις τὸν κίνδυνον νὰ μένῃς ἀκόμη ἐκεῖ μὲ τὸ ἴδιον ἐξωτερικὸν καὶ μὲ τὸ ἴδιον ἐσωτερικὸν καὶ νὰ πωλῇς, μὲ βλακώδη ἔκφρασιν αὐτοπεποιθήσεως ἐπὶ τῶν ἑτεροχρόων σου ὀφθαλμῶν, κινίνην καὶ καλομέλανον καὶ μουρουνόλαδον, ὅταν ὅλα τὰ φάρμακα θὰ ἔχῃ ἀντικαταστήσει—ποῖος ἠξεύρει!—τὸ ἄριστον ὕδωρ!...

Αἴφνης ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ὁ ἀπέναντι πραγματευ-

Digitized by Google

της, παχὺς καὶ κοντὸς ἄνθρωπος πολὺ ἀστεῖος, χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ, ἐστάθη παρὰ τὸ ἄνοιγμα καὶ προτείνων τὴν γελαστήν του μορφήν, ἀπήγγειλε μὲ στόμφον :

«*Εἶνε δὲ μεγάλη καὶ φοβερὰ καὶ ἀπαραδειγμάτιστος ;* . . .»

Ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου συμπληρώσεις, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν συνήθειαν ἑκάστης σχεδὸν πρωίας ἐπερίμενεν ἀπὸ τὸν Γιακουμάκην, ὁ γέρων ἀπήντησε δύσθυμος :

«Κλεῖσε, σιὸρ Παυλάκη, τὴν πόρτα καὶ μπάζει φαρμάκι !»

Ὁ σιὸρ Παυλάκης ὑπήκουσεν, ἔκλεισεν, εἰσῆλθεν, ἀλλ' ἐπανέλαβε μ' ἐπιμονήν :

«*Εἶνε δὲ μεγάλη καὶ φοβερὰ καὶ ἀπαραδειγμάτιστος ;* . . .»

Ὁ Γιακουμάκης οὔτε τόρα δὲν συνεπλήρωσε τὴν φράσιν, ἀλλ' εἶπε κινῶν σχετλιαστικῶς τὴν κεφαλήν, ἐν ᾧ ἐσύναζε τὰ σφαιρίδια τῆς κινίνης ἐντὸς τοῦ ξυλίνου κυτιδίου :

«Ἄφησέ με, σιὸρ Παυλάκη, νὰ ζῇς ! Ἔχω ἄλλον κάβουρα σήμερα στὸ κεφάλι μου . . . (Πενῆντα τέσσαρα λεφτά, ἄθρωπέ μου !)

— Κάβουρα ; Παναγία βοήθα ! Πρώτη μου βολὰ ποῦ ἀκούω κάβουρα σ'ἀνθρώπινο κεφάλι. Μὰ μ' οὖλο τὸν κάβουρα, τί σοὔκανε νὰ πῇς ἔτσι γιὰ τὸ **ἀντέτι** : *ἡ πέμπτη ἐκείνη ἐντολὴ τῆς ἀγάπης* ! ;

Καὶ ἱκανοποιημένος πλέον διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ῥητοῦ, — ἐξ ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ λόγου ὁ ὁποῖος εἶχε κάμει πολλὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Γιακουμάκην καὶ ἐνεθυμεῖτο τὰς φράσεις του, — ὁ Παυλάκης ἐξέπεμψεν ἕνα γέλωτα ἠχηρὸν καὶ ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ μιᾶς πολυθρόνας, ἐξεδίπλωσε τὸ μανδῆλί του, κόκκινο μπολιάρικο, καὶ ἀπεμύχθη θορυβωδῶς. Ὁ Γιακουμάκης ἐξηκολούθει σείων τὴν κεφαλήν, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ κανεὶς ἂν τὸν ἑαυτόν του ἐσχετλίαζε περισσότερον ἢ τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν διαρκῆ εὐθυμίαν καὶ τὰ περίφημα ἀντέτια του.

«Γιὰ κάθε πρᾶγμα χρειάζεται νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ ὄρεξι» εἶπεν ἀποφθεγματικῶς.

«Πίστεψέ μου, ἀφεντικό !» ἐπεκρότησεν ὁ χωρικὸς ἐξερχόμενος, ἀφοῦ ἐπλήρωσε πέντε δεκάρες, μίαν πεντάραν, καὶ πῆρε ὑπόλοιπον ἓν μονόλεπτον.

«Καὶ τί χρεία ἔχεις ἐσύ, πὲρ ντίο σαντο, νὰ σοῦ λείπῃ ἡ ὄρεξι !» ἠρώτησεν ὁ Παυλάκης «Ἡ σταφίδα σοῦ βράχηκε ἢ τὸ καράβι σοῦ βούλιαξε ;

— Ὅποιος ἔχει φαμελιά, σιὸρ Παυλάκη μου, τοῦ βρέχεται κάθε μέρα ἡ σταφίδα καὶ τοῦ βουλιᾶνε τὰ καράβια.

— «Ἆ, ναὶ . . . ναὶ πές, εἶνε ἡ φαμελιὰ» εἶπεν ὁ Παυλάκης εἰρωνικῶς. «Μωρ'ἀκοῦς ἐκεῖ κάβουρας καὶ ἡ φαμελιά. Ἂς εἶχα κ' ἐγὼ φαμελιὰ καὶ ἂς ἐχορεύανε στὸ κεφάλι μου οὖλοι οἱ καβοῦροι τοῦ ρεπάρου».

Ἐκ τούτου ἐπεχείρησαν ἐκεῖ ἐκ τοῦ προχείρου ν'ἀναπτύξουν οἱ δύο μίαν πρακτικὴν περὶ οἰκογενείας φιλοσοφίαν, — συνομιλία, εἰς τὴν ὁποίαν εὔελπις ἐπὶ τοῦ θέματος ὁ νεαρὸς Μαρῆς ἔρριπτεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κανένα **πόντο**. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ σιὸρ Παυλάκης εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ ἀντέτια του καὶ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν φίλον του ἂν αὔριο θὰ ἐπήγαιναν εἰς τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου, ὁ ὁποῖος ἐτιμᾶτο ναὶ μὲν διὰ ναΐσκου ἐν συνοικίᾳ τῆς πόλεως δυσωνύμῳ, ἀλλὰ δὲν ἦτο λόγος αὐτὸς νὰ μὴ τιμᾶται καὶ διὰ τῆς παρουσίας τῶν φιλακολούθων. Ὁ Γιακουμάκης δὲν ἐπεδοκίμασε τὴν τόσην ἀκρίβειαν καὶ εἶπε εἰς τὸν πραγματευτὴν ὅτι πολὺ πιθανὸν φέτος νὰ μὴ τὸν συνώδευεν.

«Ἆ, βλέπω καὶ εἶσαι μὲ τὰ ἔστρα σου σήμερα !» διεμαρτυρήθη ὁ σιὸρ Παυλάκης. Καὶ πῶς ; Δὲν θυμᾶται ποῦ τὸ ἔχουν ἀντέτι, συνήθειο τόρα τόσα χρόνια νὰ πηγαίνουν μαζὺ καὶ νὰ γυρίζουν κατὰ τὴν Ἁγία Τριάδα νὰ πίνουν τὸν καφὲ εἰς τῆς Νικολέταινας, τῆς ἀνεψιᾶς του : Καὶ γιατὶ παναπῇ νὰ μὴν πᾶνε φέτος; Ἆ, ὅλα κι' ὅλα, μὰ τἀντέτια του ὁ σιὸρ Παυλάκης δὲν τὰ χαλάει. Τὤχει σὲ κακό. Μπᾶ ! μπᾶ ! Ἀλλ' ὁ Γιακουμάκης ἐπέμενεν. Ἀντέτια καὶ κολοκύθια. Ναί, βλέπεις δὲν θὰ τοὺς εὕρισκε ὁ χρόνος ἂν δὲν ἐπήγαιναν εἰς τὸν ἑσπερινὸ τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου . . .

«Ἔπειτα ἡ μερίες ἐκεῖνες δὲν εἶνε τόσῳ καλὲς» εἶπε πονηρῶς μειδιῶν ὁ Μαρῆς «καὶ νὰ σᾶς ἰδοῦνε ἐκεῖ γέρους ἀνθρώπους . , .

— Ντράπου, ντράπου !» τὸν διέκοψεν αὐστηρῶς ὁ Γιακουμάκης.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀκριβῶς εἰσῆλθον εἰς τὸ Φαρμακεῖον, βροντοσυζητοῦντες μᾶλλον ἰταλιστὶ δύο ἰατροὶ ἐκ τῶν παλαιῶν, ἀνόμοιοι καὶ κατὰ τὴν μορφὴν καὶ κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν — παχὺς καὶ ἀτημέλητος ὁ εἷς, ἰσχνὸς καὶ κομψευόμενος ὁ ἄλλος, — καὶ μὴ ἔχοντες κοινὸν παρὰ τὴν λαβήν, ὁμοίως λευκὴν ὀστεΐνην, τῶν ῥάβδων των. Μὲ τὴν διαφορὰν πάλιν ὅτι ἡ μὲν ῥάβδος τοῦ παχέος ἦτο πολὺ λεπτή, ἐν ᾧ τοῦ ἰσχνοῦ ἦτο χονδροτάτη.

«Μπογκιόρνο, σινιόροι !

— Προσκυνῶ, ντεντόροι μου, προσκυνοῦμε !

— Τί νέα ντούνκουε ; Πῶς τάκοῦτε σεῖς ἐδῶθενε τὰ πράγματα ;

— Τὰ ἴδια, ντετόρο μου, ὅπως τάκοῦτε καὶ μέσαθε.

— Πᾶ νὰ πῇ ;

— Πᾶ νὰ πῇ κόσμος χαϊμένος, τόπος φτωχὸς καὶ κακοροΐζικος, ποῦ βγαίνοντας τσῃ τσιποῦρες ποῦ ἤρθανε σήμερα τὴν αὐγή, τἄλλα οὖλα εἴμαστε γιὰ πνίξιμο.

— Ἀλήθεια, καϊμένε Παυλάκη. Κάτι τσιποῦρες τόσες, ποῦ εἶνε πρᾶμμα ράρο καὶ βίος ἀπὸ δαῦτες. Στὸν Ἄμμο ποῦ πέρναα τόρα, χαλάει ὁ κόσμος.

— Κρῖμας ! Νὰ μὴν ἔρθουνε ἀμπονορήτερα. Δὲν τὤξερα ὁ καϊμένος καὶ πῆρα κρῆας. Θὰ πάρω ὅμως τόρα-τόρα καμμία δύο λίτρες γιὰ τὸ βράδυ νά τσῃ κάμω ψητές.

— Μὲ σέσκλα πᾶνε πολὺ ὄμμορφα...Γιά, νὰ κάτσω ἔδεπα ποῦ εἶνε ἀπάγκιο.»

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

ΕΛΛΗΝΕΣ ΗΘΟΠΟΙΟΙ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁμολογῶ ἀπροκαλύπτως ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν σπανίως ἐσύχναζον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον, ὁσάκις δὲ μετέβαινον, δὲν μετενόουν διότι δὲν ἤμουν ἔνθερμος θιασώτης του. Ἀλλ' ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν κυρίαν Παρασκευοπούλου ᾐσθανόμην ἀκαταγώνιστον ἐπιθυμίαν νὰ τὴν ἀκούσω καὶ νὰ τὴν γνωρίσω προσωπικῶς. Πρὸ τριῶν τεσσάρων ἐτῶν εἶχον ἀναγνώσει τόσα ἄρθρα δι' αὐτὴν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Αἰγύπτου, τόσους ἐπαίνους καὶ τόσα ἐγκώμια, τὰ ὁποῖα καίτοι ἐθεώρουν ὑπερβολικῆς φιλοπατρίας ἀποκυήματα, παραγόμενα ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα πᾶν τὸ ἑλληνικὸν παρίσταται ὡς ὑπέροχον, ἐν τούτοις μοὶ ἐγαργάλιζον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὴν ἴδω. Ὁ πατριωτισμὸς θολόνει συνήθως τὴν κρίσιν, τὰ κοινότερα δὲ πράγματα λαμβάνουσι τότε φανταστικόν τι μεγαλεῖον. Ὁ ἀξιόλογος οὗτος πατριωτισμὸς ἐνόμιζον ὅτι εἶχεν ἐπιδράσει εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ συναδέλφων μου καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Ἀλλ' ὅτε εἰς ἓν τῶν τερψιθύμων χωρίων τῶν Παξῶν, ἀνέγνωσα τὰς κρίσεις τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, αἵτινες μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀνέγραφον τὰς ἀρετὰς τῆς ἑλληνίδος ἠθοποιοῦ, ἐξομολογοῦμαι τὴν ἁμαρτίαν μου, μὲ ὅλας τὰς ἐκλογικὰς περιπετείας μου, ἤρχισα ἀλληλογραφίαν μετὰ ψυχραίμου φίλου μου, μὴ ἐνθουσιαζομένου εὐκόλως, μεμφομένου ὅλα καὶ περὶ οὐδενὸς τρέφοντος μεγάλην ὑπόληψιν, ἀλλὰ παραδόξως τὸν φίλον μου τοῦτον εὗρον ἐκφραζόμενον μὲ στροφὰς λυρικὰς ὅπως μὲ πείσῃ περὶ τοῦ ἐξόχου ταλάντου τῆς νέας ὑποκριτρίας. Δὲν περιωρίσθη δὲ εἰς τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὡς ἀφίχθην εἰς Ἀθήνας, μὲ συνέλαβεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ μὲ ἤγαγε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ θέατρον τοῦ «Παραδείσου» ἔνθα ἐδίδετο ἡ «Γαλάτεια» τοῦ Βασιλειάδου.

Ἡ ἔκπληξίς μου ὑπῆρξε πολὺ μεγαλειτέρα ἢ ὅσην προσεδόκα ὁ φίλος μου. Ἡ Γαλάτεια δὲν μοῦ εἶνε ἐκ τῶν συμπαθεστέρων ἔργων τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας· τὸ εἶχον ἀκούσει ἄλλως τε πολλάκις παιζόμενον ἀπὸ διαφόρους ἑλληνίδας ἠθοποιοὺς καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐμείωσε τὴν περὶ τοῦ δράματος ἐκτίμησίν μου. Ἀλλ' ἡ Παρασκευοπούλου ἄλλως ἐπαρουσίασεν εἰς τὰ ὄμματά μου τὴν παρθενικὴν Γαλάτειαν, μεταβαλλομένην διὰ τοῦ ἔρωτος εἰς μέγαιραν. Ἡ ἡρωῒς ὑπὸ τὴν δραστικὴν δύναμιν τῆς ἠθοποιοῦ ἀνέζη καὶ εἰς τοὺς μελιρρύτους λόγους της ἔβλεπον ζωντανὴν τὴν Γαλάτειαν, ἀφελῆ, παθαινομένην, ἐρῶσαν, κακουργοῦσαν, συντριβομένην καὶ θνήσκουσαν ὑπὸ τὸ πλῆγμα τῆς μαχαίρας τοῦ Ρέννου. Ἐπάθαινον τὴν ὥραν ἐκείνην ὅτι ὅταν εἶδον πρὸ δωδεκαετίας τὴν Σάραν Βερνάρ, καὶ ᾐσθανόμην τὸ πρῶτον τότε, ὅτι εὑρίσκομαι πρὸ μεγάλης ἠθοποιοῦ, ἥτις ἐνεβάθυνεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς τέχνης καὶ ἀναπαρίστα μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τοὺς χαρακτῆρας οὓς ἐλεπτούργησεν ἡ γραφὶς περιφανῶν συγγραφέων. Εἶδον ἔκτοτε τὴν Ἑλληνίδα καλλιτέχνιδα εἰς πλεῖστα ἔργα. Εἰς τοὺς διαφόρους χαρακτῆρας οὓς ὑποδύεται δίδει πάντοτε ψυχὴν καὶ ὑπὸ τὴν ὑποκριτικὴν αὐτῆς δύναμιν λαμβάνουσι σάρκα, νεῦρα καὶ αἷμα οὗτοι. Ἡ πρώτη ὅμως ἐκείνη παράστασις

Μερόπη.

μὲ ἐκράτει εἰς γοητείαν. Ὅταν εἶχε τελειώσει τὸ δρᾶμα καὶ ἡ Γαλάτεια ἐκυλίετο αἱμόβρεκτος ἐπὶ τοῦ δαπέδου, κατειχόμην ἐξ ὅλων ἐκείνων τῶν συναισθημάτων, ἅτινα γεννῶνται ὅταν ἀκροασθῇ τις μέγαν ῥήτορα, ἀναγνώσῃ μέγαν ποιητὴν ἢ ἀκούσῃ ὑπέροχον ὑποκριτήν. Εὑρισκόμην εἰς προφανῆ συγ-

Digitized by Google

Μήδεια.

Ἔνσαρκον ἄγαλμα.

κίνησιν, τὴν συγκίνησίν μου δὲ ταύτην συνεμερίζετο πλῆθος πολὺ ἐν ἐνθουσιασμῷ ἀκρατήτῳ χειροκροτοῦν καὶ ζητωκραυγάζον.

Ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ **καμαρίνι** τῆς ἠθοποιοῦ. Ἀκόμη ἐφόρει τὸν ἀρχαϊκὸν χιτῶνα τῆς Γαλατείας. Αἱ ὠλέναι της ἦσαν γυμναὶ καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔφερε τὴν θεατρικὴν φενάκην ἀκόμη. Ἰσχνή, μὲ ἀρχαΐζουσαν κατατομήν, μὲ κοιλωμένας παρειάς, μὲ κυανώσεις ὑπὸ μεγάλους καὶ σπινθηροβολοῦντας ὀφθαλμούς, μεσαίου ἀναστήματος, ἐν νευρικῇ ἀεικινησίᾳ διαρκῶς, μὲ εὐλυγισίαν γαλῆς, δὲν εἶνε ὡραία κατὰ τὴν πλαστικὴν ἔκφρασιν τῆς λέξεως, ἀλλ' ἔχει ἐκείνην τὴν μυστηριώδη χάριν τοῦ σκηνικοῦ κάλλους, ἥτις ἀναπληροῖ τὴν πλαστικότητα τοῦ σώματος. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἐδίπλωνε τὰς ἐσθῆτας τῆς Γαλατείας καὶ τὰς ἐτοποθέτει εἴς τινα τῶν γωνιῶν τοῦ σανιδοπήκτου θεατρικοῦ θαλαμίσκου.

Τὸ **καμαρίνι** της πενιχρόν, μὲ ἕνα σκοτεινὸν καθρέπτην, μὲ ἓν μόνον κάθισμα, χωρὶς τάπητα, χωρὶς καλλυντικὰ ἐργαλεῖα, ἐφαίνετο μᾶλλον ὡς κελλίον φυλακῆς ἢ ὡς **καμαρίνι** πρωταγωνιστούσης ἠθοποιοῦ, ἥτις εἶχεν ἀναστατώσει τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν. Καὶ καλὰ ποῦ ὑπάρχει καὶ αὐτὸ τὸ **καμαρίνι**· εἰς ἄλλα ὑπαίθρια θέατρα οὔτε αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν. Ὄπισθεν μιᾶς σινδόνης μεταλλάσσουν οἱ ἠθοποιοὶ συνήθως τὰς ἀμφιέσεις των ὅπως δύνανται προχειρότερον. Οἱ ἀρχιτέκτονες τῶν θεάτρων τοῦ εἴδους τούτου, οὐδέποτε φροντίζουν διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας τῶν ἠθοποιῶν. Τοῦτο οὐδόλως ἐνδιαφέρει αὐτούς.

— Θὰ ὑποφέρετε εἰς αὐτὸ τὸ θέατρον, κυρία μου, ἔτσι ἀνοικτὸν καὶ ἄνευ τῶν ἀπαραιτήτων μέσων.

— Ὢ ! ὑποφέρω καὶ πολύ, ἀλλὰ τί νὰ κάμω, μήπως ὑπάρχουν καλλίτερα θέατρα ;

Αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη γνωριμία καὶ ἡ πρώτη συνομιλία μου μετὰ τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου. Ἡ φρασεολογία της ἔχει προσλάβει πολὺ ἐκ τῶν δραματικῶν διαλόγων. Ἡ καθημερινὴ μελέτη καὶ ἡ ὑπόδυσις τῶν δραμάτων ἀφῆκαν πολὺ ἀπὸ τὴν φρασεολογίαν των εἰς τὴν γλῶσσαν της, διὸ ἀκούετε λέξεις ἐκπεμπομένας ἀήθεις ἐν τῇ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ. Τοῦτο εἶνε κοινὸν πάθημα τῶν ἠθοποιῶν. Πολλαὶ παθαίνουν κάτι χειρότερον· ἐνστερνίζονται τὸν χαρακτῆρα ἡρωίδος, ὃν ὑποκρίνονται καὶ συμπεριφέρονται ὡς αὕτη ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ. Ἡ Παρασκευοπούλου δὲν πάσχει εὐτυχῶς ἀπὸ τὴν μανίαν ταύτην· ἐξεναντίας ἐκτὸς τοῦ θεάτρου εἶνε γυνὴ βλέπουσα ὅλας τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου, αἰσθανομένη ὅτι ἐνῷ καθηδύνει καὶ ἐνθουσιᾷ τὰ πλήθη, αὐτὴ συντρίβεται μόλις δυναμένη νὰ κερδίσῃ τὸν ἄρτον αὐτῆς καὶ τοῦ τέκνου της.

Τὰς ὀλίγας στιγμάς, ἃς ἔμεινα πλησίον της, ἔμαθον τόσα περὶ τοῦ βίου της καὶ περὶ τῶν ταλαιπωριῶν της, τὰ ὁποῖα εἰς ἄκρον μὲ συνεκίνησαν. Ἦτο κόρη πτωχοῦ λεπτουργοῦ, ὅστις παρηκολούθει τοὺς θιάσους ἐργαζόμενος εἰς τὸ θέατρον. Ὁ πατήρ της συνήθως ἐλάμβανε μαζύ του εἰς τὴν σκηνὴν καὶ τὴν μικρὰν Εὐαγγελίαν. Οὕτως παιδιόθεν αὐτὴ εἶχε συγγένειάν τινα πρὸς τὸ θέατρον. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ δὲν ἐξεπαιδεύθη οὐδαμοῦ. Ὅ,τι ἔγεινεν, ἔγεινε μόνη της. Οὐδένα εἶχε διδάσκαλον οὔτε εἰς τὰ γράμματα οὔτε εἰς τὴν τέχνην. Αὐτοχειροποίητος ὅπως τόσοι ἄλλοι καλλιτέχναι. Μόνη της ἐδιδάχθη ν' ἀναγινώσκῃ, μόνη της νὰ μελετᾷ, καὶ ἐξ ἐνστίκτου ὅλως ἀντιλαμβάνεται τὸ πνεῦμα τῶν συγγραφέων οὓς ἀναγινώσκει, συμφώνως δὲ πρὸς αὐτὸ δίδει τὸν τύπον τῶν προσώπων, ἅτινα ὑποκρίνεται. Τίποτε δὲν ὀφείλει εἰς διδασκάλους, οὔτε τὸ ἀλφάβητον ἀκόμη. Αἱ ἄλλαι συνάδελφοί της αἱ

Digitized by Google

εὐρωπαῖαι αἱ μορφούμεναι εἰς δραματικὰς σχολὰς καὶ εἰς ᾠδεῖα, ἔχουσιν εἰς ἕκαστον τῶν δραμάτων τὰ πρότυπα, ἅτινα παρακολουθοῦσιν. Ἡ Παρασκευοπούλου ἴσως εἶδε εἰς παραστάσεις τινὰς τὴν Σάραν Βερνὰρ εἰς τὴν Κυρίαν μὲ τὰς Καμελίας, ἐκ καλλιτεχνικοῦ ὅμως ὁρμεμφύτου προσεγγίζει τὴν μεγάλην ἠθοποιὸν καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα δράματα, εἰς εὐτυχεῖς δὲ στιγμὰς οὐδόλως ὑπολείπεται αὐτῆς. Τώρα πῶς κατωρθώθη ἡ αὐτοδίδακτος αὐτὴ καλλιτέχνις νὰ ἀνέλθῃ τόσον ὑψηλά, ὥστε νὰ προσελκύῃ ἀκριβῶς τὸν κόσμον ἐκεῖνον, ὅστις συνηθίσας εἰς εὐρωπαϊκὰ θέατρα, δὲν δύναται οὔτε νὰ ταρπῇ οὔτε ν' ἀνθέξῃ εἰς κακότεχνον ὑπόκρισιν; Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ μυστήριον τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος μεθ' οὗ γεννᾶται ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης. Μεγάλη ἀντίληψις καὶ μεγάλη καλαισθησία ἐμόρφωσαν ταύτην. Δὲν τῆς ἐχρειάσθησαν διδάσκαλοι διὰ νὰ γίνῃ ὅ,τι εἶνε· ἂν εἶχε τοιούτους, ἂν ἔμενεν ἔτη τινὰ εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ τὴν Γερμανίαν, τότε θὰ ἦτο ἀπὸ τὰς ἠθοποιοὺς ἐκείνας, αἵτινες μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς μόνον παλάμης. Ἀλλ' ἡ ἰδική μας καλλιτέχνις ἔζησεν ὡς κόρη λεπτουργοῦ, μέσα εἰς πλανοδίους θιάσους, τοὺς ἀναβιβάζοντας τὰ δράματα ἐπὶ τῆς σκηνῆς μὲ ὅ,τι ἔχουν καὶ ὅ,τι δὲν ἔχουν. Αὐτοὺς εἶχεν ὡς πρότυπον καὶ ὡς διδασκάλους, οὐδένα ὅμως τούτων εὐτυχῶς οὔτε ἠκολούθησεν οὔτε ἐμιμήθη. Ἐπῆρε δρόμον ἰδικόν της, διὰ τοῦτο δὲ δὲν εὕρισκεν οὐδέποτε θέσιν εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς θιάσους. Οὐδεὶς τὴν ἤθελε· καὶ αὐτὴ μόνη της, στερουμένη, πεινῶσα σχεδόν, πάσχουσα, νευρική, ἔχουσα ὅμως ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς, ἥτις διακρίνει τῶν συμπατριωτῶν της Κεφαλλήνων τὴν φύσιν, περισυνέλεξεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ θραύσματα διαλυθέντων θιάσων καὶ τῇ ἐπικουρίᾳ τούτων περιῆλθε χώρας ξένας, παριστάνουσα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Ρωσσίαν, μὲ μυρίους κόπους, μὲ χίλια βάσανα, πρὸ οὐδενὸς διστάζουσα καὶ ἀρκουμένη εἰς τὴν μεθυστικὴν δόξαν τῶν θεατρικῶν θριάμβων· οὕτω κατώρθωσε νὰ ἀνυψώσῃ τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον καὶ ἐλθοῦσα εἰς Ἀθήνας νὰ ἴδῃ τὴν ἐκλεκτοτέραν μερίδα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας παρελαύνουσαν πρὸ αὐτῆς, ἵνα ἀποτίσῃ τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ της πρὸς ἀληθῆ ὑπέροχον καλλιτέχνιδα.

Τὰς Ἀθήνας κατέκτησε κυρίως διὰ τοῦ δράματος τοῦ Δουμᾶ «Ἡ Κυρία μὲ τὰς Καμελίας». Ἡ Μαργαρίτα Γωτιὲ ἐγένετο δι' αὐτῆς δημοτικωτάτη. Εἰς τὴν μνήμην δὲ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ μένει ἀνεξαλείπτως ἐντετυπωμένη ἡ θεατρικὴ ἐκείνη εἰκών, τῆς βαθέως αἰσθανομένης, τῆς ἀλγούσης, τῆς ἐρώσης καὶ θνησκούσης γυναικός, ὡς τὴν παρουσιάζει ἡ Παρασκευοπούλου, ἑταίρας τοῦ ὑψηλοῦ τῶν Παρισίων ἑταιρισμοῦ. Μοῦ ἔτυχε νὰ ἴδω τὸ δρᾶμα τοῦτο πολλάκις καὶ ἀπὸ ἐξόχους ἠθοποιούς· ἑκάστη τούτων τὸ διερμηνεύει κατ' ἰδίαν ὅλως μέθοδον. Ἄλλως ἀναλύει ψυχολογικῶς καὶ ὅλως διάφορον παρουσιάζει τὴν θεατρικὴν εἰκόνα τῆς Μαργαρίτας ἑκάστη ἐξ αὐτῶν. Ἄλλη εἶνε ἡ Μαργαρίτα ἀπὸ τὴν Σάραν καὶ ἄλλη ἀπὸ τὴν Δοῦζε. Ἀλλὰ καὶ διαφόρως ἐψυχολόγησεν ἐπὶ τοῦ τύπου τούτου ἡ ἑλληνὶς ἠθοποιός. Ἐν τῇ θεατρικῇ εἰκόνι ἣν παρουσιάζει ἡ Παρασκευοπούλου ἐνυπάρχει ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπίνη ἀλήθεια· αἱ ἐκστάσεις τοῦ ἔρωτος, αἱ ἀλγηδόνες τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ἡ νόσος τῆς ψυχῆς, ἡ νόσος ἡ καταβιβρώσκουσα τὴν σάρκα καὶ ἐκμηδενίζουσα τὸν ὀργανισμόν, ὅλα διαγράφονται ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν μορφῇ. Ἐκ τῆς πραγματικῆς ἀληθείας, ἐκ τῆς ψυχολογικῆς ἀληθείας, ἐκ τῆς φυσιολογικῆς ἀληθείας ἡ Ἑλληνὶς ἠθοποιὸς ἐξήγαγε τὴν καλλιτεχνικὴν ἀλήθειαν, καταληπτὴν εἰς ὅλους καὶ εἰς ὅλων τὰς ψυχὰς εἰσδύουσαν καὶ ἀναταράσσουσαν αὐτάς.

Εἶνε περίεργος ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις τοῦ προσώπου τῆς Μαργαρίτας, ὡς τὴν διερμηνεύει ἡ Κυρία Παρασκευοπούλου. Ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀποπνέει τὸ μεθυστικὸν ἐκεῖνο ἄρωμα τοῦ καλλυντηρίου γυναικὸς τοῦ ἐλαφροῦ κόσμου τῶν Παρισίων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Μαργαρίτα ζῇ, ὀργιάζει, σπαταλᾷ καὶ φθείρει τὴν ζωήν της. Ἑλκύει πλῆθος ὅλον ἐραστῶν, οἵτινες κομίζουσι πρὸ τῶν ποδίσκων της, ὄχι μόνον τὸ χρυσίον των ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα των καὶ τὴν τιμήν των. Τὸν πραγματικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς γυναικὸς ταύτης ἔδωκεν ὁ Ζολᾶ ἀμίμητος διὰ τῆς φράσεώς του «λέαινα τῶν Παρισίων». Οὐδαμοῦ ἀλλοῦ πλὴν τῶν Παρισίων θὰ εὕρητε τοιαῦτα θηρία, ὧν τὸ μειδίαμα εἶνε αἴνιγμα καὶ ἀπάτη καὶ ἐμπαιγμός. Τοιαύτη γυνὴ λέαινα, ἐν διεφθαρμένῃ ἀτμοσφαίρᾳ ζῶσα, παρουσιάζεται ἐν τῇ πρώτῃ πράξει ἡ Παρασκευοπούλου ὡς Μαργαρίτα, γνωρίζουσα ὅλην τὴν ἀξίαν τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὴν γυναῖκα ταύτην δὲν εἶνε ὅμως ξένη οὔτε ἡ πικρία, οὔτε ἡ συνείδησις, δὲν λείπει δὲ ἀπ' αὐτῆς τίποτε ἄλλο ἢ περίστασίς τις, ἵνα ἐπιφέρῃ τὴν ἀντίδρασιν ἐν τῷ βίῳ της καὶ ἡ ἐπενέργεια ἑνὸς αἰσθήματος ἀνθρωπινωτέρου ὅπως συνδέσῃ πάλιν αὐτὴν πρὸς τὸν ἤρεμον βίον τῶν ἁπαλῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς αἰωνίου ἀγάπης. Ὅλην ταύτην τὴν ψυχολογικὴν εἰκόνα ἁδρῶς χρωματισμένην παρουσιάζει ἡ Παρασκευοπούλου οὕτως, ὥστε ὁ θεατὴς ὁ βλέπων αὐτὴν ὀργιάζουσαν, περιφρονοῦσαν τοὺς σκορπίζοντας τὸ χρυσίον των, ἀναίσθητον πρὸ τῶν στεναγμῶν τῶν θυμάτων της καὶ καταβιβρώσκουσαν πᾶν ὅ,τι δύναται, νὰ διατίθηται συμπαθῶς πρὸς τὴν ἡρωίδα, τὴν ὁποίαν ὁ ἔρως καὶ ἡ νόσος ἐξαγνίζει κατόπιν.

Εἰς τὰς μετέπειτα πράξεις τοῦ δράματος ἐξακολουθεῖ ἡ ψυχολογικὴ ἑνότης τοῦ χαρακτῆρος. Δὲν παρουσιάζει ἡ Παρασκευοπούλου τὴν γενικὴν εἰκόνα μόνον γυναικὸς ἐρώσης, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν Μαργαρίταν κατεχομένην ἤδη ὑπὸ ἰσχυροῦ πάθους, εὐτυχοῦς, πλήρους νέων συγκινήσεων, καὶ δεινῶς ὑποφέρουσαν ὅταν βλέπῃ ἐξατμιζομένην τὴν εὐτυχίαν της καὶ ἀφιπταμένους τοὺς τελευταίους φωτεινοὺς ρεμβασμούς της. Δὲν ἀλλάσσει ὅμως καὶ τὸ πρόσωπον διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ βίου. Πρὸ τῶν θεατῶν μένει ἡ ἰδία Μαργαρίτα Γωτιέ, ἀλλ' ἐρωτευμένη πλέον, εὐτυχὴς ἢ πάσχουσα, τὸ παρελθὸν τῆς ὁποίας εἰσδύει ἀμείλικτον εἰς τὸν νέον πνευματικὸν κόσμον εἰς ὃν ζῇ, ἡ δὲ ἀνοικτίρμων λογικὴ τοῦ πραγματικοῦ βίου τὴν στρέφει πάντοτε ὀπίσω καὶ τῆς ὑποδεικνύει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὅτι δὲν δύναται δι' αὐτὴν νὰ ὑπάρξῃ

Digitized by Google

ἀναγέννησις, οὔτε νὰ διαλάμψῃ φαεινότερον τὸ μέλλον της. Τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ἑταίρας διαμένουσι πάντοτε καὶ εἰς τὰς μᾶλλον παθητικὰς στιγμὰς τῆς ὑποδύσεως. Τὸ καλλιτεχνικὸν ἔνστικτον τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου τῇ κατέδειξεν ὅτι ἡ ἡ ἡρωῒς τῶν τριῶν τελευταίων πράξεων, δὲν εἶνε διόλου διάφορος γυνή, μὴ ἔχουσα οὐδὲν κοινὸν μὲ τὸ παρελθόν της. Μένει ἡ Μαργαρίτα, ἀλλὰ μόνον μὲ νέας ἐπιθυμίας, μὲ νέους ρεμβασμούς, μὲ νέας ἐλπίδας. Καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν τετάρτην πρᾶξιν ὅτε ἐπιστρέφει εἰς τὸν πρῶτον αὐτῆς βίον, καὶ ζῇ ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου τῶν ἑταιρῶν καὶ τῶν διεφθαρμένων ἀνδρῶν, φέρει ἐκ τῶν μεσολαβούντων αἰσθημάτων τὴν βαρυθυμίαν μόνον, ἣν ἀφίνει τὸ διαλυθὲν τῆς εὐτυχίας ὄνειρον. Ἐνταῦθα διαβλέπει τις τὴν καλλιτεχνικὴν ὑπεροχὴν τῆς Παρασκευοπούλου, ἥτις μένει πιστὴ ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῆς τέχνης μὴ ἐξιδανικεύουσα τὰ πρόσωπα ἅτινα ὑποδύεται πέραν τῆς ψυχολογικῆς καὶ φυσιολογικῆς ἀληθείας.

Τὸ δαιμόνιον δὲ τοῦτο τῆς ἀληθοῦς ἠθοποιοῦ τὸ βλέπει τις εἰς ὅλα τὰ δράματα, ἅτινα ὑπεκρίθη. Εἰς τὴν Μήδειαν ἥτις παρίσταται ἐν τῇ φαντασίᾳ μας ὄχι ὡς γυνὴ ἀλλ᾿ ὡς ὕαινα σκορπίζουσα αἷμα καὶ ὄλεθρον, κινοῦσα ὅμως τὸν ἔλεον διότι διαφαίνεται ὅτι εἶνε τῆς μοίρας θῦμα, παρέσχε τὴν γυναῖκα ὡς τὴν ἐφαντάσθημεν, ὑπερτραγικῶς παράφρονα ἀγνώστων καὶ ἀφυσιολογήτων παθῶν ἕρμαιον. Ὅταν δὲ πάλιν διερμηνεύει ἀνθρωπινώτερα πάθη εἰς τὰ ἔργα τοῦ Βερναρδάκη τοῦ Δουμᾶ καὶ τοῦ Σαρδοῦ ἢ ἄλλων νεωτέρων συγγραφέων ἡ Παρασκευοπούλου διατηρεῖ τὴν ψυχολογικὴν ἁρμονίαν. τὴν αὐτὴν καλλιτεχνικὴν ἀλήθειαν ἣν ἀνελύσαμεν εἰς τὴν Μαργαρίταν Γωτιὲ καὶ ἥτις διαγράφεται ὁμοίως εἰς τὴν Φρανσιγιών, τὴν Φαιδώραν, τὴν Σιμόνην, τὴν Ὀδέτην, τὴν Μερόπην, εἰς τὴν Σεβερίνην καὶ εἰς τόσα ἄλλα δράματα, τὰ ὁποῖα μόλις προφθάνει νὰ μελετήσῃ, πιεζομένη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ν' ἀναβιβάζῃ πάντοτε νέα ἔργα, ἵνα ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀψικόρου Ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ.

Πολλάκις δυσκολώτατα ἔργα ἀναβιβάζει μετὰ δύο-τρεῖς δοκιμὰς μόνον. Τοῦτο γνωρίζει ὅτι εἶνε βεβιασμένον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ζήσῃ καὶ διὰ νὰ ζήσῃ πρέπει νὰ παίζῃ διαρκῶς, νὰ μελετᾷ αἰωνίως καὶ ν' ἀναβιβάζῃ νέα πάντοτε δράματα. Ἡ πυρετώδης αὕτη ἐργασία ἐξησθένησεν αὐτὴν ἀρκούντως. Παίζει ἄλλως τε εἰς ἀνοικτὰ θέατρα καὶ τὴν κατέχει ὁ φόβος μήπως ἀπολέσῃ τὴν φωνήν της. Καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς χειμῶνα καὶ θέρος. Ἡ ἀδιάλειπτος αὕτη ἐργασία τὴν φθείρει· δὲν τῆς παρέχεται οὔτε μία ἡμέρα ἀναπαύσεως. Οἱ φόβοι οἵτινες κατέχουσι τὴν ἠθοποιὸν εἶνε ἴσως ὑπερβολικοί, ἀλλ' αὐτὴ ἡ καθημερινὴ ἐργασία ἀναντιλέκτως τὴν καταπονεῖ ὑπερβαλόντως. Καὶ ὅμως ὀλίγα κέρματα ἀπολαμβάνει μὴ ἐξασφαλίζοντα αὐτῇ ἄνετον βίον δι' ἑαυτὴν καὶ τὸ τέκνον της. Ἀλλαχοῦ αἱ καλλιτέχνιδες δὲν ἔχουσι μόνον τοὺς θριάμβους τοῦ θεάτρου ὡς γέρας τῆς τέχνης των. Τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὸν θαυμασμὸν παρακολουθεῖ τὸ χρυσίον καὶ αἱ ἀπολαύσεις τοῦ βίου. Ταῦτα εἶνε ἀναπόσπαστα μὲ τὴν δόξαν τοῦ σκηνικοῦ καλλιτέχνου. Ἐνταῦθα ὁ βίος τοῦ καλλιτέχνου ἀλλάσσει· καταντᾷ νὰ γίνεται φερέοικος καὶ νὰ κατατρίβῃ τὸν βίον του, ἀρκούμενος μόνον εἰς τὰς ἐπευφημίας τοῦ πλήθους. Οὕτω καὶ ἐκείνη ἥτις μᾶς προκαλεῖ τὰ δάκρυα ἀνὰ πᾶσαν ἑσπέραν καὶ ἐξεγείρει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μας μὲ μίαν της μόνην ἀλγεινὴν κραυγήν, μὲ αὐτὰ ζῇ καὶ αὐτὰ τὴν παρηγοροῦν εἰς τὸν βαρὺν καὶ ἐπώδυνον τῶν στερήσεων βίον. Καὶ τοῦτο εἶνε λίαν φυσικόν· τὸ θεατρικὸν μέλλον ἤρξατο μὲν προσελκύον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ καλλιτεχνικῶς ἀπολαμβάνοντος δημοσίου, ταῦτα δὲ ἀμφότερα κυρίως εἰς τὴν δρᾶσιν τῆς ἀσθενοῦς γυναικὸς ἣν σκιαγραφοῦμεν ὀφείλονται, ἀλλὰ εἰσέτι δὲν ἔφθασεν εἰς σημεῖον τοιοῦτον ὥστε εἰς τοὺς πρωτεργάτας του νὰ παρέχῃ βίου ἄνεσιν καὶ χλιδὴν ὅπως ἀλλαχοῦ. Ἀκόμη ὁ βίος τοῦ καλλιτέχνου εἶνε μαρτύριον γέμον στερήσεων καὶ μόχθων. Τοῦτο συναισθάνεται κάλλιστα, ἀλλὰ ἐργάζεται διὰ τὴν τέχνην μόνον, ἐγκαρτεροῦσα καὶ ἐλπίζουσα εἰς καλλίτερον μέλλον. Ὡς δεικνύουσι τὰ πράγματα τὸ μέλλον τοῦτο δὲν θὰ εἶνε πολὺ μακράν, εἰς δὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ μέλλοντος τούτου, δὲν συνετέλεσαν ὀλίγον αἱ λεπτοφυεῖς χεῖρες τῆς Παρασκευοπούλου, ἥτις ἀπὸ τὸν ἄμορφον καὶ ἀσχημάτιστον ἀκόμη κόσμον τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου παρήχθη ἀρτία τῆς τέχνης πρωτεργάτις.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Α. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Η ΑΥΓΕΡΗ

Βγῆκε ἀπὸ τὸ καλύβι της μεσάνυχτα ἡ Μαρία
καὶ μὲ περπάτημα γοργὸ τὰ μονοπάτια πῆρε
καὶ τἀστεράκια τὰ χρυσᾶ, τὰ μαῦρα νυχτοπούλια,
ἐκεῖ ποῦ ἡ κόρη διάβαινε τῆς φώναζαν, τῆς λένε.
«Ποῦ πᾶς, Μαροῦλα μου, ποῦ πᾶς νύχτα βαθειὰ μονάχη;
Γύρισε σπίτι σου προτοῦ ἡ μάννα σου ξυπνήσῃ.»
Κι' αὐτὴ διαβαίνει βιαστική, δὲ βλέπει, δὲν ἀκούει
οὔτε τ' ἀστέρια τὰ χρυσᾶ, οὔτε τὰ νυχτοπούλια.
Καὶ παρεμπρὸς ποῦ πέρασε, τὰ δένδρα καὶ τ' ἀέρι,
τὰ ρέματα κ' ἡ θάλασσα μουρμούριζαν 'ς τ' αὐτιά της·
«Εἶν' ὥρα τούτη μοναχὴ 'ς ταῖς ἐρημιαῖς νὰ τρέχῃς;
ἀχ! γύρισε μὴν ἄξαφνα ἡ μάννα σου ξυπνήσῃ.»
Κ' ἐκείνη πάντα βιαστικὰ περνᾷ καὶ δὲν ἀκούει
τὰ ρέματα, τὴ θάλασσα, τὰ δένδρα καὶ τ' ἀέρι.
Καὶ νὰ ποῦ φθάνει ἡ λυγερὴ καὶ μπαίνει σὲ καλύβι
πώχει τὴ θύρα διάπλατη κι' ὅπου τὴν περιμένει
ὁ ἀγαπημένος της ὁ νιός, τῆς λεβεντιᾶς καμάρι.
. . . .
Πέρασαν ὥραις, πέρασαν, ἐπρόβαινεν ἡ αὐγοῦλα
καὶ τότε ἡ κόρη κίνησε 'ς τὸ σπίτι νὰ γυρίσῃ
καὶ μόλις ξαναφάνηκε χλωμὴ καὶ κουρασμένη
ἔκλαψαν τ' ἄστρα κ' ἔκλαψαν τὰ μαῦρα νυχτοπούλια,
τὰ ρέματα κ' ἡ θάλασσα, τὰ δένδρα καὶ τ' ἀέρι,
ἔκλαψε κ' ἔκλαψε πικρὰ κ' ἡ δόλια της μαννοῦλα.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΜΑΛΛΗΣ

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἱστορίες τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη.

« Ἱστορίες τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη. Ἀθῆναι 1893.» Τοιαύτην ἐπιγραφὴν φέρει βιβλιάριον, ἁπλὰ καὶ πτωχικὰ τυπωμένον, μόλις ἑξηκοντασέλιδον· δὲν γνωρίζω ἂν διενεμήθη εἰς ἐφημερίδας, δὲν τὸ εἶδα που ἀναγγελλόμενον, τὸ ἀντίκρυσα μόνον εἰς τὴν βιτρίναν ἑνὸς βιβλιοπωλείου, καὶ ἴσως θὰ τὸ παρηρχόμην ἀδιαφόρως, ἂν δὲν εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ τὸ στείλῃ ὁ συγγραφεύς. Μετριόφρων οὗτος καὶ ἀποφεύγων ἢ φοβούμενος τὴν θορυβώδη δημοσιότητα, δὲν ἐφρόντισεν οὔτε περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ βιβλίου του, δὲν ἐσημείωσεν ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου του οὔτε πόσον πωλεῖται οὔτε ποῦ πωλεῖται τοῦτο, οὐδὲ ἔστερξε νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸ ἀληθινὸν ὄνομά του, ὀχυρωθεὶς ὄπισθεν ψευδωνύμου· ἀλλὰ τί πρὸς αὐτό; ὁ Γιάννος Ἐπαχτίτης ὁ ψευδώνυμος κατέχει ἀληθινὴν καὶ πλουσίαν φλέβαν διηγηματογράφου. Αἱ τρεῖς ἐν τῷ βιβλίῳ *Ἱστορίες* μετὰ τῶν ὀλίγων στίχων τῶν ἐπισυναπτομένων ἐν τέλει αὐτοῦ μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἰδιοφυίας του, μᾶς δεικνύουν ὅτι αἰσθάνεται τὴν ζωὴν καὶ ἀποδίδει τὸ αἴσθημά του μὲ δύναμιν ἐκφράσεως καὶ μὲ περιγραφικὴν εὔροιαν καὶ βλέπομεν ὅτι ἡ ζωὴ αὕτη τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσιάζει μέσα εἰς τὸν κύκλον τῶν διηγημάτων του εἶνε μικρόν, ἀλλὰ γνήσιον τμῆμα τοῦ μεγάλου, τοῦ σφριγηλοῦ, τοῦ σημαντικοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· ἐκείνου ὅστις διαρρέει ὑπὸ τὴν θείαν σκέπην τῆς Φύσεως, καὶ φέρει λαμπροχάρακτον τὴν σφραγῖδα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ εἶνε ἁπλοῦς καὶ ποιητικός, ἀδάμαστος καὶ ἡρωϊκός, καὶ εἶνε ἐναρμόνιος· μίαν ψυχὴν ἔχει καὶ μίαν γλῶσσαν. Καὶ τῶν Ἱστοριῶν αὐτῶν ἡ ψυχὴ ἀναδίδει ὡς ὁρμητικὴν φλόγα ἀπὸ τὸ ἀτελεύτητον φῶς τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς· ἀρρενωπή τις μελαγχολία ἀναδίδετ' ἐξ αὐτῆς, ἡ μελαγχολία ἡ ἐκ τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων, τῶν βαθμηδὸν ἀμαυρουμένων, τὰς ὁποίας μάτην ζητοῦν νὰ ἀναζωπυρώσουν οἱ πατριῶται καὶ νὰ ψάλλουν οἱ ποιηταί, ἡ ἐκ τῶν πατρίων παραδόσεων, τὰς ὁποίας μάτην ἀκόμη φυλάττουν ὀλίγοι ἁπλοϊκοὶ ἀγρόται, καὶ λατρεύουν οἱ ποιηταὶ πάλιν. Καὶ τῶν Ἱστοριῶν αὐτῶν ἡ γλῶσσα, ὡς ἡ ψυχή των, εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ὡς ἡ ψυχή των εἶνε μέρος τι μόνον εὐχαρακτήριστον τῆς πανελληνίου ψυχῆς, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσά των, ἀγνοτάτη δημοτική, ποικίλλεται ὑπὸ λέξεων καὶ φράσεων, αἵτινες προσδίδουσιν εἰς αὐτὴν τοπικόν κάπως χαρακτῆρα, καὶ περισπῶσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, καὶ ἴσως καὶ παρενοχλοῦσι τοὺς νομίζοντας ὅτι τὸ λεξικὸν τῆς δημοτικῆς δὲν εἶνε οὔτε πρέπει νὰ εἶνε ὀγκωδέστερον τοῦ καθημερινῆς χρήσεως λεξιλογίου των, καὶ ὀργιζομένους ἐναντίον τοῦ ποιητοῦ, ὅστις προτιμᾷ τὰ πλούσια μεταλλεῖα ἀπὸ τὰς ἰσχνὰς βιτρίνας. Ναὶ μὲν ὅλως διόλου ἄδικα δὲν εἶνε τὰ παράπονα τῶν ἀναγνωστῶν καὶ δὲν δικαιοῦται ἀπολύτως ὁ ποιητὴς εἰς κατάχρησιν τῶν δυσκολονοήτων λέξεων. Ὅμως καὶ δὲν πρέπει νὰ κρίνεται ὁ δημοτικὸς ποιητὴς ὁ χρησιμοποιῶν ἰδιωματικὰς λέξεις μὴ ἐννοουμένας ὑπό τινων ἐκ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων ὡς κρίνονται οἱ σχολαστικοὶ ποιηταί, — ἂν συγχωρεῖται τοιοῦτον ὀξύμωρον —, λ. χ. ὁ Ἠλίας Τανταλίδης καὶ ὁ Κλέων Ραγκαβῆς, οἵτινες ἀψύχους σχηματισμοὺς παραγεμίζουν ἀμέτρως διὰ νεκρῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ὡς τυμβωρύχοι ξεθάπτουν ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα κείμενα καὶ τὰ λεξικὰ τῆς ἀρχαίας. Ἐξ ἐναντίας πᾶσαι αἱ λέξεις τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὁ δημοτικὸς ποιητὴς εἶνε ὁλοζώντανοι, κυκλοφοροῦσιν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, περιλαμβάνονται εἰς τὸ μέγα ἄγραφον ἢ γραπτὸν σύνολον τοῦ λεξικοῦ τοῦ λαοῦ, τὸ ἀπαύστως καὶ ἀνεπαισθήτως ἐξογκούμενον, πλουτιζόμενον, ἀλλοιούμενον, ἔχουσιν αἷμα καὶ χρῶμα, δρόσον καὶ εὐωδίαν, ἀκούεις τὸ πτερύγισμά των εἰς τὸν ἀέρα, αἰσθάνεσαι τὴν λειτουργίαν των εἰς τὸν ναὸν τῆς φύσεως. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔχουν τὴν χάριν νεοβλάστων δενδρυλλίων, ἄλλαι τὴν μεγαλοπρέπειαν αἰωνοβίων δρυῶν. Ἂν μερικαὶ ἐξ αὐτῶν εἶνε ἄγνωστοι εἰς τάξιν τινὰ κυρίων καὶ κυριῶν, δὲν θὰ ἐξαλειφθῶσι διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν βίβλον τῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ ποιητὴς δὲν γράφει δι' ὡρισμένας τάξεις κυρίων ἢ κυριῶν· τόσον τὸ καλλίτερον ἂν πάντες ἐξ ἴσου οἱ ἀναγινώσκοντες αὐτὸν εὑρίσκουσιν οἰκείας τὰς φράσεις του, γνωρίμους τὰς λέξεις του· καὶ πράττει σοφῶς ὁ ποιητὴς ὅταν πρὸς παράστασιν τοῦ δεῖνος ἀντικειμένου ἢ πρὸς ἔκφρασιν τῆς δεῖνος ἰδέας, μεταξὺ δύο λέξεων, αἵτινες ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐκλογήν του, τῆς κοινοτέρας καὶ τῆς σπανιωτέρας, μεταχειρίζεται τὴν πρώτην· ἀλλ' ἡ περίστασις αὕτη δὲν παρουσιάζεται πάντοτε, καὶ ὅταν δὲ παρουσιάζεται, συμβαίνει ἐνίοτε ὥστε λόγοι λεπτοτέρας τινὸς καὶ ἀνωτέρας φύσεως νὰ παρεμποδίζωσι τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον τόσον ἁπλῆν καὶ εὔλογον ταύτην προτίμησιν. Διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ποιητὴς — ὡς ποίησιν δὲ ἐννοοῦμεν ἐνταῦθα πᾶσαν δημιουργικὴν ἐργασίαν εἰς πεζὸν ἢ εἰς ἔμμετρον λόγον — περιγράφει ἀντικείμενα καὶ ἀποδίδει πράγματα· τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ πράγματα ταῦτα πῶς ἀλλέως θὰ περιγραφῶσι καὶ πῶς θὰ ἀποδοθῶσι παρὰ μὲ τὰ ἴδιά των ὀνόματα; Ἕκαστον τῶν ἀντικειμένων τούτων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ποιητοῦ ἓν καὶ μόνον ὄνομα ἔχει, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ μόνου γνωρίζεται· δύναται ὁ βίος νὰ καταργηθῇ, καὶ ὁ κόσμος νὰ ἐξαλειφθῇ, καὶ ὁ ποιητὴς νὰ ἀλλάξῃ τὸν δρόμον του, ἢ νὰ θραύσῃ τὴν γραφίδα του, διὰ τὸ χατῆρι ἑκατοντάδων τινῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι μὴ γνωρίζοντες τὰ πράγματα ἀγανακτοῦν διὰ τὰ ἄγνωστα ὀνόματα αὐτῶν; Ἀφ' ἑτέρου ὁ ποιητὴς κατέχεται ὑπὸ τῆς γοητείας τῶν λέξεων, ἀνεξαρτήτως τοῦ νοήματός των· πολλάκις ἡ λέξις τὸν συγκινεῖ ὡς γλυκύφθογγος ὀντότης αὐτοτελής, ἐκφράζουσα, πλὴν τοῦ ὑπ' αὐτῆς σημαινομένου, κάτι τι ἀρρήτως μουσικὸν καὶ δυσέκφραστον· καὶ ὅταν ἡ λέξις αὕτη πλήττῃ τὴν φαντασίαν του, τὴν καθηλώνει ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀποδιώκων πᾶσαν ἄλλην κοινοτέραν συνώνυμον ἡ ὁποία μεθ' ὅλα της τὰ προσόντα, στερεῖται τῆς νέας, τῆς μαγνητικῆς ὡραιότητος ἐκείνης. Καὶ μὴ λησμονοῦμεν τέλος ὅτι ὁ ποιητὴς θέλει λέξεις, λέξεις, λέξεις· λέξεις νὰ θησαυρίζῃ

Digitized by Google

καὶ λέξεις νὰ σπαταλᾷ· πολλάκις αἱ σπανιώτεραι εἶνε δι' αὐτὸν αἱ πολυτιμότεραι· ἀρκεῖ τὸ πάθος του νὰ μὴ τὸν ἀποξενώνῃ ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ νὰ μὴ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ζωήν.

Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ἱστοριῶν» συμμερίζεται τὰς σκέψεις μου. Βλέπω μόνον ὅτι ἔχει ἰδίαν κάπως ἀντίληψιν τῆς φιλολογικῆς γλώσσης, ἐξ ἧς τὸ ὕφος αὐτοῦ τὸ ἰδιαίτερον καὶ τόσον ἐναρμονίως διακείμενον πρὸς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκφραζόμενα· ὕφος ἄκομψον ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐκτυλισσόμενον εἰς μακροτενεῖς περιόδους, ἀλλ' εὔρωστον, καὶ πλούσιον καὶ καταχεόμενον, ὡς ρεῦμα δαψιλὲς ἐντὸς εὐρείας κοίτης καὶ συμπαρασῦρον ἀφροντίστως χλωροὺς κλάδους καὶ ξηρὰ ξύλα. Ὕφος ὑποκειμένου τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ ὅσον δύναται νὰ ἀποκρυβῇ καὶ νὰ λησμονηθῇ ὄπισθεν τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα ἐκτυλίσσει, ἀτόμου τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ ἐπιδείξῃ ἐν πάσῃ πίστει καὶ ἀκριβείᾳ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ τοῦ ὁποίου ἐλάχιστον μόριον ἀποτελεῖ· καὶ μολαταῦτα ὕφος συγγραφέως, ὅστις μὲ ὅλον τὸ αὐστηρῶς ἀντικειμενικὸν καὶ μὲ ὅλον τὸ ἀποκλειστικῶς τοπικὸν τῆς γλώσσης τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται, δὲν κατορθώνει, ὅ,τι εἶνε ἀκατόρθωτον: νὰ ἐξαλείψῃ ἐξ αὐτῆς τὰ ἴχνη τῆς ἰδίας του ψυχῆς, τῆς ψυχῆς ἡ ὁποία εἰργάσθη πρὸς διαρρύθμισιν ὁπωσδήποτε, καὶ διαπλάτυνσιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς γλώσσης, διὰ μόνης τῆς φροντίδος τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν αἰσθημάτων. Ἀλλ' ὁ Γιάννος Ἐπαχτίτης δὲν φαίνεται ὅτι κατέχεται ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν καὶ τὸν εὔτολμον πόθον τῆς φιλολογικῆς διαμορφώσεως τῆς γλώσσης ἐπὶ εὐρείας βάσεως καὶ δι' ἐλευθέρας ἢ κανονικῆς συγκράσεως ποικίλων στοιχείων, τὸν πόθον τὸν κατέχοντα καὶ βασανίζοντα τινὰς ἐκ τῶν κορυφαίων παρ' ἡμῖν. Ὁ Ἐπαχτίτης ἐμελέτησε κατὰ βάθος τὸ τοπικὸν ἰδίωμα τῆς πατρίδος του· αὐτὸ γνωρίζει νηπιόθεν, αὐτὸ ἀνδρωθεὶς ἐσπούδασε καὶ ἐξηκρίβωσεν· εἰς αὐτὸ καὶ γράφει· ζητεῖ νὰ κτίσῃ ἐπὶ στενῶν ἴσως ἀλλὰ στερεῶν θεμελίων· φοβεῖται μήπως ἐργαζόμενος κατ' ἄλλον τρόπον, μᾶλλον ἐλευθέρως καὶ ὑποκειμενικώτερον, παραπλανηθῇ εἰς ἀδιεξόδους κόσμους καί, κατὰ τὸν στίχον τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἐρωφίλης, «χτίσῃ πύργους στὸ γιαλό, περβόλια στὸν ἀέρα.» Καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν ταύτην, τὴν ἐνέχουσαν ἰσχυρὰν δόσιν τοπικισμοῦ, δὲν παριστᾷ παρὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τοῦ τόπου του. Διὰ ταῦτα καὶ αἱ λέξεις αἱ δυσερμήνευτοι κατὰ τῶν ὁποίων ἡμεῖς οἱ ἐν Ἀθήναις προσκρούομεν ἀναγινώσκοντες τὰ διηγήματά του, εἶνε λέξεις τῆς «τρεχούσης ὑπηρεσίας» εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ἐπαχτίτη ἀναφερόμεναι πᾶσαι εἰς τὸν βίον κατὰ τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις του ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐν τῷ ἀγρῷ, καὶ δηλοῦσαι ἀντικείμενα τῆς τρεχούσης χρήσεως. Οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὸ ἰσχυρὸν ἐξοχικὸν —καὶ διὰ πολλοὺς ἐξωτικὸν— ἄρωμα τὸ ἀναδιδόμενον ἐκ τῶν ἱστοριῶν τοῦ Ἐπαχτίτη, ἂς τὰς πετάξουν· ἀλλ' οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ κατηγορήσῃ τὸν συγγραφέα των παρατάσσων τὰ συνήθη ἄρρητ' ἀθέμιτα ἐξ ὧν συνήθως ἀποτελεῖται ἡ πρόχειρος καὶ ἀνέξοδος κριτικὴ τοῦ δρόμου.

Τρεῖς εἶνε οἱ Ἱστορίες. Ἡ πρώτη εἶνε ὁ «Ξενιτεμός, σουλιώτικη ἱστορία». Ὁ συγγραφεὺς ἐνθυμεῖται καὶ περιγράφει τὰς συγκινήσεις τοῦ ἀποχωρισμοῦ, καθ' ἣν ἡμέραν ἔμελλε μικρὸς μικρὸς νὰ ξενητευθῇ, νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰ ἀδερφάκια του τὰ πολυαγαπημένα, τὴν ἀκριβήν του μικρὴν γειτόνισσαν, τὴν Κίτσαν, τὴν ὁποίαν βλέπει διὰ τελευταίαν φορὰν «ἀπ' τὸ ψήλωμα τοῦ τοίχου», τὴν γηραιὰν *βάβα* του, τὴν σεμνὴν Σουλιώτισσαν τὴν ἀρχαϊκὴν καὶ περίφρονα γυναῖκα. ἐκ τῆς εἰκόνος τῆς μορφῆς καὶ τῆς ψυχῆς τῆς ὁποίας πληροῦται ὅλη ἡ ἱστορία. «Ἔβγαινε πάντα σὰν ἀφαιρημένη ἀπ' τὸ σπίτι, γιατὶ δὲ μπόραγε νὰ παρατήσῃ τὴν παλιὰ συνήθεια ποῦ 'χε νὰ πηγαίνῃ συχνὰ στὰ σπίτια τῶν δικῶν της καὶ στῶν ἀλλουνῶν σουλιώτων, κι ἀνέβαινε τὶς γλυστερὲς σκάλες τῶν σεραγιῶν, ποῦ χολογοῦσαν ἄλλη φορὰ ἀπ' τὶς βροντερὲς φωνὲς τῶν καπετάνιων καὶ τὸ βαρὺ μὰ στέρεο βῆμα τῶν καπετάνισσων, καὶ μοναχὰ τὰ μαλαματισμέν' ἅρματα τάβλεπε ψηλὰ στὸν τοῖχο κρεμασμένα (σὰ νὰ τ' ἄφησαν ἐπίτηδες νὰ φυλᾶν αὐτὰ τὸν τόπο τῆς ἐρημιᾶς καὶ τοῦ χάρου), μαυρισμένα ἀπ' τὴν καπνιὰ καὶ βουβὰ καὶ ὠρφανεμένα, καὶ τῆς φαίνονταν τὰ ρημόσπιτα τῆς Βροντολαγγάδας καὶ τ' Ἀραπομαχαλᾶ πῶς ἔγερναν τὶς μεγάλες πόρτες τους καὶ τὰ ψηλὰ παράθυρά τους νά την καταπιοῦν, πῶς οἱ κολῶνες τους ἔτρεμαν τά την φοβερίσουν νὰ φύβγῃ, πῶς ὅλο τὸ σεράγι θὰ σωριάζονταν ἀπάνου της νὰ τὴν πλακώσῃ, καὶ σὰ σκιαγμένη σηκώνονταν βιαστικὰ κ' ἔφευγε κι ἀπὸ κεῖ ἀναστενάζοντας καὶ βογγῶντας ὤχ ἡ μαύρη κ' ἡ θλιβερή». Καὶ ἡ ἱστορία καταλήγει εἰς ἔξοχον παραίνεσιν τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει ἡ Σουλιώτισα μάμμη ἀποχαιρετίζουσα τὸν ἔγγονον, ἔξοχον ἐν τῇ ὑψηλῇ της ἁπλότητι, καὶ ἰδιόρρυθμον ὅλως, διότι φωνογραφικῶς ἀποτυποῦται ἐν αὐτῇ τὸ ἰδίωμα τὸ ὁποῖον ἐλάλει ἡ ἀγράμματος, ἀλλὰ σοφὴ γερόντισσα. Ἀκολουθοῦσι τὰ «Κουδούνια, τσοπάνικη ἱστορία». «Ὁ ἥλιος κρέμαγεν ἀπὸ ψηλὰ κ' ἕνα σκοινὶ ἀκόμα ἤθελε νὰ βασιλέψῃ. Ἤσκιωναν κάτου οἱ λαγκαδιὲς καὶ τῶν βουνῶν τὰ πίσω ἔπαιρναν νὰ σκοτεινιάζουν. Ἔρριχνε κάθε ψηλὴ κορφὴ καὶ κάθε ράχη τὸν ἴσκιο της ἀντίπερα, κ' ἐνῷ τ' ἄστρι τῆς μέρας κατέβαινε ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ καὶ πάγαινε κάτου νὰ βουλιάξῃ, ἀνέβαιναν ἀπ' τὴν ἄλλη τὰ πλευρὰ καὶ τὸν ἀνήφορο τῶν βουνῶν οἱ μεγάλοι ἤσκιοι, τρέχοντας πέρα νὰ διαβοῦν καὶ ν' ἁπλωθοῦν ὁλοῦθε. Ἡ νύχτα πλάκωνε βιαστική, ὅσο κ' ἡ μέρα τράβαγε τὸ φῶς της, κ' ἔρριχν' ἀπάνου στὶς ρεματιὲς καὶ στὰ βαθιὰ ρουμάνια ἕν' ἀγανὸ κι ἀριὸ μαγνάδι, ποῦ ρόδιζαν πέφτοντας ἀπὸ πλευρὰ οἱ στερνὲς ἀχτίδες. Εἶχε περάσῃ ἡλιόφωτη αὐτήνη ἡ ἡμέρα, μὰ εἶχε βρέξει τὴν ἄλλη. Κ' ἦτον βαρὺς ὁ ἀνασασμὸς τῆς φύσης κι ἡ γαλήνη ταράζονταν μοναχὰ ἀπ' τὸ σκορπιστὸ γύρω λάλημα τῆς φλογέρας κι ἀπ' τῶν κουδουνιῶν τὸν γλυκὸ βρόντο». Τοιαύτην ὥραν γυρίζοντες μὲ τὰ κοπάδια των οἱ δύο ἀγαπημένοι πιστικοί, ὁ Κώστας ὁ Λυκοκάπης κι ὁ Μῆτρος ὁ Λαβίδας, συμφωνοῦν νὰ μεταβῶσι μαζὶ εἰς τὸ μεγάλο βλάχικο πανηγύρι νὰ προμηθευθοῦν κουδούνια διὰ τὰ κοπάδια των. Καὶ μεταβαίνουν ἐκεῖ, ἄμαθοι καὶ

Digitized by Google

ἄγριοι ἐν μέσῳ τόσου κόσμου, ὄχι ὅμως καὶ τόσον ἄτολμοι ὥστε νὰ μὴ κλέψουν τὰ κουδούνια τὰ ὁποῖα χρειάζονται καὶ νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν ὁρμητικοὶ καὶ ἀκάθεκτοι. Περὶ τὸ ἀσήμαντον τοῦτο ἐπεισόδιον τῆς ποιμενικῆς ζωῆς ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει ὀλίγας σελίδας ἐκτάκτου περιγραφικῆς φαντασίας, κορυφουμένης περιεργότατα εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ τὴν ἔμψυχον παράστασιν τῶν ἐν τῇ πανηγύρει πωλουμένων κουδουνιῶν. Τρίτη καὶ τελευταία ἔρχεται ἡ «Θειακούλα, ἱστορία τῆς παραμονῆς». Εἶνε τῶν Χριστουγένων ἡ παραμονή, καὶ τὸ γλυκύτατον θέλγητρον τῆς ἑορτῆς καὶ τὸ ζοφερώτατα χειμερινὸν τῆς ἡμέρας, καὶ τὴν ποίησιν τῶν ὡραίων δημοτικῶν παραδόσεων, καὶ τὴν ἀπόγνωσιν τῆς μοναξίας καὶ τὴν συμφορὰν τοῦ γήρατος, ὅλα ὁμοῦ συμβολικῶς τὰ ἐμφυσᾷ εἰς τὸ πνεῦμα ἡ ἡρωῒς τοῦ διηγήματος, ἡ γραία καὶ πανέρημος Θειακούλα. Ἔξω χιονίζει. «Εἶχε σωπάσει κάθε φύσημα ἀνέμου κ' οἱ λευκόφτερες χιονόψυχες, οἱ ἀμάλαγες πεταλοῦδες τ' οὐρανοῦ, ποῦ πρῶτα σὰν τρελλὲς φτεράκιζαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ κι ἅμα ποῦ κάθιζαν στοὺς τοίχους καὶ στὰ κεραμίδια ἔσβηναν ἐλαφρὰ καὶ γλήγορα σὰν ἄσπρες σπίθες, τώρα ἔπεφταν ἀπὸ ψηλὰ χωρὶς πολλὰ τρελὰ πετάματα καὶ παιχνίδια στὸν ἀγέρα, μὰ πλειὸ βιαστικές, πλειὸ μεγάλες καὶ πλειὸ ἴσες κάτου. Κατέβαιναν κατέβαιναν γλήγορα καὶ μυστικά, ἀμέτρητες κι ἀτελείωτες ἀπ' τὰ βάθη τ' οὐρανοῦ, ποῦ θἀν' ἔλεγες βιάζονται κανένας μὴ τῆς καταλάβῃ κ' ἤθελαν νὰ προφτάσουν. Κι ἄρχισαν νὰ σκεπάζουν γύρω ἀλαφρὰ κι ἥσυχα ὅλον τὸν κόσμο, ἀλλοῦ πυκνότερες κι ἀλλοῦ πλειὸ σκορπισμένες, σὰν ἀπ' ἀράχνη καλόπλεχτο πανί, ποῦ ἀλλοῦ εἶνε πλειὸ χρουστὸ κι ἀλλοῦ ἀγανὸ ἢ ξεσχισμένο».

Μὲ τοιοῦτον καιρὸν ἐγκαταλείπει ἡ ὑπέργηρως καὶ παντέρημος Θειακούλα τὴν πτωχικὴν τρώγλην της ἔνθα ἐρρίγει ἐκ τοῦ κρύου καὶ περιέρχεται ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ εὔχεται τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὸ λάλον στόμα της διηγεῖται ἱστορίας τῶν Καλικαντζάρων, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη της εἶνε πλουσία ἀποθήκη· ἀλλὰ μόλις ἀποδέχονται τὰς εὐχάς της, καὶ ἀποδιώκουν εὐσχήμως τὴν φορτικὴν γραῖαν, ἡ ὁποία οὕτω περιπλανωμένη καταλαμβάνεται ἀπὸ τὴν νύκτα, καὶ πίπτει ἀποκαμωμένη ἐκεῖ ἀπέξω τῆς καλύβης της, καὶ ἀποναρκοῦται, καὶ σβύνει καὶ τῆς γίνεται σάβανον ἡ χιών. Καὶ τὴν θλιβερὰν φύσιν ἐν τῷ λευκῷ σιωπηλῷ της πένθει πληροῖ ἡ εἰκὼν τῆς Θειακούλας, ἐναργὴς ἐν τῇ πραγματικότητι αὐτῆς καὶ ἐν ταὐτῷ φανταστικὰς διαστάσεις προσλαμβάνουσα, ὡς πλαστική τις ἀλληγορία αὐτῆς τῆς λαϊκῆς ἠδυλάλου ποιήσεως, ἥτις ἀποθνήσκει ξένη ἐντὸς τῆς ἰδίας πατρίδος της, ἄστεγος, ῥιγοῦσα, ὑφ' ὅλων ἀποδιωκομένη διότι ὅλων συνταράττει τὴν μεγάλην ἑορτήν, τὴν ὁποίαν διάγουσιν ἀνέτως, ἀδιαφόρως, καὶ πεζότατα. «Μὲ βραχνιασμένη φωνὴ καὶ σὰν ἀπὸ βαθιὰ βγαλμένη, ἔκραξε μὲ παράπονο δυὸ τρεῖς φορὲς τὴ μαύρη κόρη της, Λένη, Λένη, καὶ πάλε γύρισε στὸ βαθὺ καὶ βαθύτερο κοιμισμό της. Τῆς ἦρθαν ὄνειρα στὸ νοῦ πλανόμορφα καὶ γοητεμένα, πὄλεγε πῶς ἀλήθεια τὰ θωροῦσε, καὶ πλάσματα ἱλαρά, μὰ γελασμένα τῆς παράσταινε ἡ φαντασία. Βρέθηκε ἄξαφνα κοντὰ στὴ φωτιὰ στὸ παραγώνι, ποῦ ἦταν καλόστρωτο κι ἀπαλό, ὅπως τὸ ξερε σὰν εἶχε τὴν Λένη. κ' ἔλαμπε ἡ φλόγα τῆς φωτιᾶς, καὶ πύρωναν ὡς πέρα τὰ χοντρὰ δαυλιὰ ποῦ καίγονταν μὲ βρόντο κ' ἡ Λένη τῆς παρέστεκε στὸ πλευρὸ καὶ συχνὰ τὴν ρώταγε μ' ἀγάπη κ' ἔγνοια. Καὶ ἅπλωσε ἀγάλια τὰ πόδια κεῖ στὴν ἀγγωνὴ καὶ πλάγιασε κεῖ στ' ἀπαλὸ στρῶμα. Κι' ἀποκοιμήθηκε γλυκά, ἐνῷ στ' αὐτιά της σώνονταν ἡ φωνὴ τῆς Λένης κ' ἔφευγε ἡ ζέστα τῆς καρδιᾶς, ὅσο ἔπεφτε στὸν ὕπνο . . .»

Ἡ ἱστορίες τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη καταλήγουν εἰς δύο μικρὰ ποιήματα ἀξιοσημείωτα, τὰ «Μάτια» καὶ τὴν «Ἐπιγραφήν», διὰ τὸν πλοῦτον τῆς γλώσσης καὶ τὸ κάλλος σπανίων τινῶν ἐπιθέτων· οἱ στίχοι τοῦ πρώτου δὲν στεροῦνται λυρικοῦ κάλλους, ἀλλὰ προτιμῶ τὴν πλαστικὴν χάριν τοῦ δευτέρου, λαξευθέντος ὡς ἑξῆς:

Λουλοῦδι τοῦ περιβολιοῦ ξεχωρισμένο ἀπ' τἄλλα,
Ζήλεια κρυφὴ ποῦ τὸ βλεπε, χαρὰ τρελλὴ ποῦ τὄχε,
Μὰ κεῖ ποῦ τὸ καμάρωνε καὶ τἀκριβοθωροῦσε,
Ἀπάνου στὴ δροσοβολιά, στὸ μοσκοβόλημά του,
Φύσησε λίβας καψερὸς κι ἄνεμος βασκανιάρης,
Ποῦ τὴ δροσιά του ρούφησε, τὴ μυρουδιά του πῆρε,
Καὶ μαραμένο καὶ χλωμὸ τὸ πλάγιασε στὸ χῶμα.
Κλαῖτε το ποῦ μαράθηκε, κλαῖτε καὶ ποῦ τὸ κλαίει.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἡ γέννησις νάνου.

Εἰς τὴν γυναικολογικὴν κλινικὴν τῆς Ζυρίχης εἶδεν ἐσχάτως τὸ φῶς, ὡς ἀναφέρει ἡ «Νέα ἐφημερὶς τῆς Ζυρίχης», κοράσιον τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν γέννησίν του εἶχε μῆκος 40 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου καὶ ἐζύγιζε δύο χιλιόγραμμα. Τὸ τρυφερὸν πλάσμα χαίρει ἄκραν ὑγείαν, ἣν πρὸς δυσαρέσκειαν τῶν περὶ αὐτὸ δι' ἰσχυροτάτων κραυγῶν ἀποδεικνύει. Ἡ μήτηρ του ἐγεννήθη τῷ 1868 εἰς Πομερανίαν, ἦτο δὲ θυγάτηρ τοῦ πασιγνώστου νάνου «Ναύαρχος Πικολίνω», ζυγίζει δὲ 1 ½ χιλιόγραμμα καὶ ἔχει μῆκος 80 ἑκατοστομέτρων. Ἡ σύζυγος τοῦ «Ναυάρχου Πικολίνω» εἶχε φυσιολογικὸν μέγεθος καὶ λίαν ἀνεπτυγμένας σωματικὰς δυνάμεις· ἔτεκε δὲ 7 τέκνα ἐξ ὧν δύο νάνους. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐν τῇ γυναικολογικῇ κλινικῇ τῆς Ζυρίχης εἶνε μεγάλου ἐνδιαφέροντος διὰ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, διότι μέχρι τοῦδε οὐδεμία νάνος ἔτεκε ζῶν τέκνον. Οἱ ἰατροὶ ἐδειλίων ὅπως ἐνεργήσωσιν εἰς τὴν εἰρημένην νάνον τὴν ἀναπόφευκτον Καισαρικὴν τομήν. Ἡ λίαν ὅμως δύσκολος ἐγχείρησις αὕτη ἐξετελέσθη ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Myder. Μήτηρ καὶ τέκνον ἔχουσι καλῶς. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ μικροῦ πλάσματος τὸ ὁποῖον πρό τινων ἡμερῶν ἐγεννήθη εἶχεν ὕψος 1,72 τοῦ μέτρου.

Ἡ γονιμότης τῶν ἰχθύων.

Ὡς γνωστὸν ἡ φύσις ἐδώρησεν εἰς τοὺς ἰχθῦς πρὸς διατήρησιν τοῦ γένους των ἔκτακτον γονιμότητα. Οὕτω π. χ. εὑρέθησαν τὰ ᾠὰ τοῦ μερσινίου ἢ τοῦ σιλούρου ἀνερχόμενα εἰς 17,000 τὰ δὲ τοῦ κυπρίνου (σαζάνι ἢ

Digitized by Google

γρεβάδι) ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεως του εἰς 300-700 χιλ. Κατὰ τελευταίας ἐρεύνας τοῦ Φίρελτον, παράγει ἡ λότα, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ γονιμώτερος τῶν ἰχθύων ἐτησίως 20-30 ἑκατομ. ᾠῶν. Ὁ στόχος γεννᾷ ἐν γένει 2-3 ἑκατομ. ᾠῶν, φθάνει ὅμως καὶ μέχρις 8 ἑκατομ. Ὁ ναλορίας (τὸ μερλόψαρον) παράγει ἐτησίως 4-7 ἑκατομ. ὁ δὲ σύαξ (συάνι) εἶνε τόσον γόνιμος ὥστε γεννᾷ ἐτησίως 5-6 ἑκατομ. ᾠῶν. Ὀλιγώτερον παραγωγικὸς εἶνε ὁ γάδος, ὅστις γεννᾷ μόνον 200-300 χιλ. ᾠῶν ἐν ᾧ ἡ κοινὴ λιμάνδα παράγει 30-60 χιλιάδας. Τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν περίπου παράγει καὶ ἡ μαινὶς (ρέγκα) διότι ἡ τελευταία ἔρευνα 16 τοιούτων ἔδωσε μέσον ὅρον ἀνώτερον τῶν 30 χιλ. ᾠῶν· καὶ ἡ λεγομένη λίρα ἢ τρίγλα παράγει μόνον ὀλίγας ἑκατοντάδας ᾠῶν, ὁ ἄρρην ὅμως τὰ κρύπτει εἰς σάκκον, ὃν ἔχει πρὸ τῆς γαστέρος καὶ τὰ προφυλάσσει τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῶν διωκτῶν. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῆς πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ψῆτσα (ψησσί) ὡς εἷς τῶν γονιμωτάτων ἰχθύων διότι καίτοι ἔχει μόλις μῆκος ποδός, παράγει $^1/_2$ ἕως $1\ ^1/_2$ ἑκατομ. ᾠῶν· ἡ κοινὴ γλῶσσα εἶνε ὡσαύτως λίαν παραγωγική, ἐν τούτοις δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠῶν της. Ἡ κολοσσαία αὕτη ἀναπαραγωγικότης καθιστᾷ καταληπτὸν διατί τόσα εἴδη, ἅτινα εἶνε ὅλως ἄοπλα καὶ ἔχουσιν ἐξαίρετον γεῦσιν δὲν ἐξηφανίσθησαν πρὸ πολλοῦ.

Κήδευσις Σιαμαίας πριγκιπίσσης.

Ἐν Βάνγκ Κὸκ ἐκηδεύθη ἐσχάτως ἡ πριγκίπισσα Πάο, θεία τοῦ βασιλέως Χρὸμ Τουάνη καὶ σύζυγος τοῦ ἄλλοτε Σιαμαίου πρεσβευτοῦ ἐν Λονδίνῳ πρίγκηπος Φρά. Ὁ νεκρὸς αὐτῆς ἀπετέθη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ Μασδόου, ὅπου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οἱ ἱερεῖς τοῦ Βούδα προσηύχοντο παρὰ τὸ φέρετρόν της. Τὴν ἑσπέραν τῆς τρίτης ἡμέρας παρεστάθη ὑπὸ Σινῶν ὑποκριτῶν δρᾶμα ἐν ᾧ περιεγράφετο ὁ βίος τῆς θανούσης· ὁ νεκρὸς ἐτέθη κατόπιν εἰς ξύλινον φέρετρον, ἐσωτερικῶς περιβεβλημένον διὰ χαλκοῦ καὶ ἐξωτερικῶς διὰ φύλλων χρυσοῦ. Τότε δὲ ὁ βασιλεὺς περικυκλούμενος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν γυναικῶν του ἐπλησίασε τὸ φέρετρον καὶ τὸ ἥναψε διὰ τοῦ ἱεροῦ πυρσοῦ. Τὰ λείψανα τοῦ οὕτω ἀπανθρακωθέντος νεκροῦ συνηχθήσαν κατόπιν καὶ ἐτέθησαν ἐντὸς ἀμφορέως.

Μητρικὴ στοργή.

Εἰς σιταποθήκην τινὰ τοῦ Βίττεν ἐν Βεστφαλίᾳ ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν μετακόμισιν τῶν σάκκων τοῦ σίτου ἐννέα μικροὶ ποντικοί. Ἐργάτης τις ἐπρόκειτο νὰ τοὺς θανατώσῃ, ὅτε παρετήρησεν ὅτι ἡ ποντικομάννα ἐξήγαγε κατὰ πρῶτον ἔντρομος τὴν κεφαλὴν ἔκ τινος σάκκου, εἶτα δὲ ἐπλησίαζε προσεκτικῶς. Καίτοι δὲ διάφοροι ἐργάται εἰργάζοντο πέριξ καὶ πλησιέστατα τῶν νεογνῶν προσήγγισεν ἐπὶ τέλους τὰ μικρά της, παρέλαβεν ἓν ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ἔκρυψεν εἰς μίαν γωνίαν· μετ' ὀλίγον ἀνεφάνη πάλιν παραλαβοῦσα δεύτερον καὶ τρίτον ποντικίδιον, ἀναλαβοῦσα δὲ τέλος θάρρος εἶχεν ἤδη ἐξασφαλίσει τὰ ἕξ, ὅτε ὁ ἐργάτης παραλαβὼν τὰ τρία ὑπολειφθέντα τὰ ἔθεσεν ἐπὶ τῆς χειρός του. Ἡ γραῖα μῦς ἐσάστισεν ὀλίγον, ἐπλησίασεν, ἀπεμακρύνθη, ἐπανῆλθε τέλος πάλιν προσεκτικῶς ἀνερριχήθη μετὰ δισταγμοῦ ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἐργάτου καὶ ἔσωσεν οὕτω χωρὶς νὰ στοχασθῇ τὸν ἴδιον κίνδυνον καὶ τὰ τρία λοιπὰ τέκνα της.

Ρ'

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸ ἀπεχαιρετίσαμεν, τὸ ηὐχαριστήσαμεν διὰ τὴν ἠπιότητά του, τὸ προεπέμψαμεν μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ ὄχι ἄνευ αἰσθήματος λύπης. Ἀλλ' ἦσαν πρόωρα αὐτὰ ὅλα. Ἡ μεταβολὴ ἦτο στιγμιαία καὶ παροδική. Τὸ καλοκαῖρι ἐπέστρεψεν ἢ μᾶλλον δὲν ἔφυγεν ἀκόμη. Σειρὰ ἡμερῶν ἐκτάκτως θερμῶν, νύκτες σεληνόφωτοι, χλιαραί, οὐρανὸς αἴθριος, γαλήνη, μαγεία. Λησμονεῖ κανεὶς ὅτι εἶνε φθινόπωρον καὶ εἶνε τόσον ὡραία ἡ παράτασις αὐτὴ τοῦ θερινοῦ καύσωνος καὶ τῆς θερινῆς ζωῆς, ὥστε θὰ ηὔχετό τις νὰ τὸ ἐλησμόνει ἐπὶ μακρόν . . .

✢

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Ἀλεξάνδρας, ἐτελέσθη ἐπίσημον μνημόσυνον ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ, χοροστατοῦντος τοῦ Σ. Μητροπολίτου καὶ παρόντων τῶν Ὑπουργῶν, τῶν Αὐλικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τέλει. Πλῆθος λαοῦ προσέτρεξεν εἰς τὸν πένθιμον ἦχον τῶν κωδώνων ἵνα δεηθῇ ὑπὲρ τῆς Ἀλεξάνδρας του, καὶ ἀκόμη μίαν φορὰν ἐδάκρυσαν οἱ ὀφθαλμοί, πρὸ τῶν ὁποίων παραμένει ζῶσα ἡ γλυκεῖα μορφὴ τῆς Βασιλοπούλας, τῆς σβεσθείσης ὡς ἴνδαλμα ὀνείρου.

✢

Ποσάκις, τὰς τρυφεράς μας ἀναγνωστρίας προπάντων, συνεκίνησεν ἡ θέα πτωχοῦ ἀναπήρου, τυφλοῦ, ρακενδύτου, ἐλεεινοῦ, τείνοντος χεῖρα ἐπαίτιδα, καθημένου παρὰ τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ καὶ θρηνῳδοῦντος... Ἐπ' ἐσχάτων οἱ ἀθηναϊκοὶ περίπατοι ἔβριθον τοιούτων θεαμάτων. Γυναῖκες, ἄνδρες, γέροντες, κόραι, παιδία, βρέφη μὲ ὄψεις ἀποτροπαίους, εἰς συμπλέγματα τερατώδη, ἀνέκοπτον τὸ βῆμα τοῦ φιλευσπλάγχνου διαβάτου . . . Ἀλλ' ἤρχισε νὰ μὴ τους πιστεύῃ πλέον ὁ κόσμος. Ἡ ἀθλιότης των εἶνε προσποίησις, ἡ ἐπαιτεία των ἐμπόριον. Τὴν ἡμέραν ἐπωφελοῦνται τοῦ ἀνθρωπίνου οἴκτου καὶ πενταρολογοῦν, τὴν νύκτα διασκεδάζουν, ἀσωτεύουν, ὀργιάζουν. Ἓν τοιοῦτον καταγώγιον ἐπαιτῶν ἀνεκάλυψεν ἡ ἀστυνομία κατ' αὐτὰς εἰς ἀπόκεντρόν τινα συνοικίαν. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔτρωγαν, ἔπιναν, ἐχόρευαν, ἐτραγῳδοῦσαν, ἐχαλοῦσαν κόσμον. Οἱ τυφλοὶ ὀφθαλμοὶ εἶχον ἀναβλέψει, οἱ στρεβλοὶ πόδες εἶχον εὐθυνθῇ, τὰ ράκη εἶχον ἀπορριφθῇ ὁμοῦ μὲ τὴν ὄψιν τῆς πείνης, τῆς ταλαιπωρίας, τῆς ἀθλιότητος. Κύριοι καὶ κυρίαι ὡδηγήθησαν τότε εἰς τὸ κρατητήριον καὶ ἐκεῖθεν θὰ σταλοῦν εἰς τὰς πατρίδας των. Οὕτω δὲ ἡ ἀσχημία τῶν κεντρικῶν ὁδῶν θὰ ἐκλείψῃ ἢ τοὐλάχιστον θὰ μετριασθῇ. Εἰς τὸ ἑξῆς, αἱ τρυφεραί μας ἀναγνώστριαι προπάντων, ἂς μὴ συγκινῶνται τόσον εὔκολα. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπατεώνων εὑρίσκονται καὶ ἀληθεῖς ἐπαῖται, δυστυχεῖς ἄνθρωποι τῆς ἀνάγκης, τείνοντες τὴν χεῖρα ἐλλείψει ἐργασίας, διὰ νὰ θρέψουν τὰ πεινῶντα τέκνα των. Ἔ, δὲν χρειάζεται καὶ μεγάλη

Digitized by Google

ἐπιδεξιότης διὰ νὰ τοὺς διακρίνῃ κανείς! Αὐτοὶ δὲν θὰ φοροῦν τόσον ἐλεεινὰ ράκη, οὔτε θὰ ἐπιδεικνύουν ἀηδῶς ἀτροφικὰ ἢ στρεβλὰ μέλη οὔτε θὰ προσποιοῦνται ἀναιδῶς τὸν ἀόμματον...

✢

Μία φιλανθρωπικὴ παράστασις εἰς τὸ θέατρον Τσόχα —ἡ Μαργαρίτα τοῦ νεαροῦ λογίου Περεσιάδου. Ἤρκει μόνον τὸ πρόγραμμα, ὅπως ἦτο συντεταγμένον, διὰ νὰ κινήσῃ τὸν οἶκτον καὶ τὰ δάκρυα. Ἡ παράστασις, ἔλεγε, θὰ ἦτο ἀκτὶς εἰς τὸ σκότος τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ, τυφλωθέντος τοῦ δυστυχοῦς ἐν ᾧ συνέγραφε τὸ σαιξπήρειον, πρωτότυπον καὶ πεντάπρακτον δρᾶμά του. Ὁ θίασος ἀφιλοκερδῶς ἀνεδέχθη τὴν διδασκαλίαν του, ἀποβλέψας μόνον εἰς τὴν ἐκ ταύτης ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ καὶ τὴν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν καὶ ἐνθάρρυνσιν τοῦ δυσμοίρου Περεσιάδου. Τὰ αὐτὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα ἔδειξε τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παραστάσεως. Χειροκροτήματα, ἄνθη, στέφανοι, ἐπευφημίαι, ἀρώματα, συγκίνησις,—δάκρυα, ἐνθουσιασμός. Μετὰ τοῦτο μὴ ζητήσετε νὰ σᾶς εἴπωμεν τίποτε ἡμεῖς περὶ τῆς ἀξίας τοῦ δράματος. Ἀρκεῖ ὅτι ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Συνοδινὸς τὸ ἐκήρυξεν ὡς τὸ πρῶτον ἐθνικὸν δρᾶμα, καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς τέχνης συντεταγμένον καὶ «ἓν τῶν πεφημισμένων εὐρωπαίων δραματικῶν». Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς Καναρίοις Νήσοις.

✢

Αἱ Ἀθῆναι ηὐτύχησαν ἐπιτέλους νἀποκτήσουν καὶ ἓν σατυρικὸν φύλλον ἄξιον λόγου, ὁποῖον δὲν εἶχον ἀπὸ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἑβδομαδιαίου Ἄστεως. Τὸ ἠγγείλαμεν ἐγκαίρως. Φέρει τίτλον ΣΚΡΙΠ καὶ ἐκδίδεται κατὰ Κυριακὴν καλλιτεχνικώτατα. Δὲν ἔχει ἄρθρα ἐκτενῆ, σύγκειται ἀπὸ μικρὰ-μικρὰ ὀλιγόστιχα εὐφυολογήματα, διὰ τοῦτο δὲ ἴσως ἡ Νέα Ἐφημερὶς ὠνόμασε σύντομον τὴν εὐφυΐαν του. Ἀλλ' εἶνε γνησία ἀττικὴ εὐφυΐα, ἡ ἐπιπνέουσα τὸ φύλλον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, κινοῦσα ἀβίαστον τὸν γέλωτα καὶ ἀφίνουσα τὴν ὄντως καλλιτεχνικὴν ἐντύπωσιν ἀκάκου, χαριτωμένου πειράγματος μᾶλλον, ἢ δηκτικῆς καὶ σκοπίμου σατύρας. Τὸ μέθυ διὰ τὸ μέθυ. Συντάκτης τοῦ Σκρὶπ εἶνε εἷς τῶν παλαιῶν συντακτῶν τοῦ Ἄστεως, γνωστὸς καὶ εὐφυέστατος δημοσιογράφος, ἔχει δὲ συνεργάτας ἐκτάκτους ὅλους τοὺς παρ' ἡμῖν διακρινομένους εἰς τὸ εἶδος. Ἡ Ἀθηναϊκὴ κοινωνία ἡ ὁποία ἐννοεῖ ἀμέσως καὶ ὑποστηρίζει τὰ καλὰ πράγματα, τὸ Σκρὶπ τὸ ἀναγινώσκει ἀπλήστως καὶ... ξεκαρδίζεται

✢

Τὰ θέατρα ἐξακολουθοῦν τὰς παραστάσεις των, ὑπέρ ποτε ζωηράς. Ἀπερίγραπτος εἶνε ἡ συρροὴ τοῦ κόσμου εἰς τὸν Γενικὸν Γραμματέα, παρασταθέντα ἐπὶ δεκατρεῖς φορὰς εἰς τόσον ὀλίγον διάστημα. Πολὺν κόσμον ἐπίσης συνεκέντρωσεν ἡ Σεβερίνη τοῦ Δουμᾶ (La princesse George) τὴν ὁποίαν ὑπεδύθη ἡ κ. Παρασκευοπούλου, μετὰ μεγάλης ἐντελείας. Εἰς τὴν Ὁμόνοιαν ἡ μεγαλητέρα attraction—κατήντησε δημοτικὴ ἡ λέξις εἰς τὰς Ἀθήνας—εἶνε πάντοτε ὁ Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας τοῦ κ. Κορομηλᾶ. Ὑπὸ τοῦ θιάσου Μενάνδρου ἑτοιμάζεται μετὰ πομπῆς ἡ Φαῦστα τοῦ κ. Βερναρδάκη, προσεχῶς δὲ θἀναπαρασταθῇ διὰ πρώτην φορὰν φέτος καὶ ἡ Οἰκογένεια Παραδαρμένου, τὸ γνωστὸν κωμειδύλλιον τοῦ Ἀννίνου.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ὁ Παῦλος Βουρζέ, ὁ πρό τινος καὶ παρ' ἡμῖν διατρίψας, εὑρίσκεται ἤδη ἐν Ἀμερικῇ. Τὸν διάσημον γάλλον συγγραφέα ὑποδέχονται οἱ ἀμερικανοὶ μετ' ἐνδείξεων μεγάλης τιμῆς.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον: Ὁ Αὐτοκρατορικὸς Δράκων ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις ὑπὸ Ἰουδὶθ Γωτιὲ βιβλίον τὸ ὁποῖον εἶνε ἱστορικὸν ποίημα μᾶλλον ἢ ἱστορικὸν μυθιστόρημα, στηριζόμενον ἐπὶ κινεζικῆς τινος παραδόσεως. Ἐν Κίνᾳ ὁ δράκων εἶνε τὸ ἔμβλημα τῶν αὐτοκρατόρων, ὅταν δὲ ἡ σκιὰ ἀνθρώπου τινὸς προσλάβῃ τὸ σχῆμα δράκοντος, τοῦτο θεωρεῖται ὡς οἰωνὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος θἀναβῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Οὐρανοῦ. Γεωργός τις ὁ Τα-Κιάγκ, εἶδε μίαν φορὰν τὴν μυστηριώδη ταύτην σκιάν, καὶ νομίσας ἑαυτὸν διὰ μεγάλα προωρισμένον, ἐκίνησεν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ τότε αὐτοκράτορος Χάνγι-Σῆ, ἡ ὁποία τῷ ἐστοίχισε τὴν ζωήν. Τὴν αἱματηρὰν ταύτην ἐπανάστασιν διηγεῖται ἡ συγγραφεὺς διὰ τῆς ἀναπαραστατικῆς ἐκείνης δυνάμεως. τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησε βεβαίως παρὰ τοῦ πατρός της, τοῦ Θεοφίλου Γωτιέ.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλολογικὰ καὶ Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα» ἐξεδόθησαν εἰς ἕνα τόμον τὰ κατὰ καιροὺς δημοσιευθέντα ἄρθρα τοῦ J. Barbey d'Aurevilly, ἱστορικοῦ συγχρόνως καὶ κριτικοῦ σπανίας δυνάμεως ἐπὶ διαφόρων φιλολογικῶν προσωπικοτήτων τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος.

— Ἐκτενὲς καὶ λίαν ἐνδιαφέρον ἄρθρον περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ κόμητος Λέοντος Τολστοΐ, δημοσιεύει ἐν τῇ *Νέᾳ Ἐπιθεωρήσει* τῶν Παρισίων ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός του Στέφανος Μπέρς.

— Ὁ ὄγδοος τόμος τῆς Ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Φιλοσοφίας τοῦ ἐν Εἰδελβέργῃ διασήμου καθηγητοῦ Kuno Fischer, ἀρτίως ἐκδοθείς, εἶνε ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ἀρθοῦρον Σοπεγχάουερ. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ βιβλίου τούτου ἐξετάζει ὡς φιλόσοφον καὶ ὡς ἄνθρωπον τὸν Σοπεγχάουερ ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς ***Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων*** ὁ Βάλμπερ.

Ἐπιστημονικά

Κατά τινα ἀνακοίνωσιν, γενομένην τελευταίως ἐν τῇ Ἰατρικῇ Σχολῇ τῶν Παρισίων, ἰατρός τις ἐκ Φιλαδελφείας ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ διφθερῖτις προκαλεῖται ὑπὸ εἴδους τινὸς μύκητος, εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καρπῶν τινων καὶ ἰδίᾳ μήλων, εἰς σχῆμα μικρῶν κόκκων ποικιλοχρόων. Ἀναφέρει παράδειγμα οἰκογενείας πολυμελοῦς, τῆς ὁποίας πέντε ἄτομα προσεβλήθησαν ὑπὸ διφθερίτιδος ἀφ' οὗ ἔφαγον μῆλα, συμβουλεύει δὲ νά τα τρώγωμεν πάντοτε ἐπιμελῶς καθαρισμένα.

— Εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως νέα ἀνακοίνωσις τοῦ ἐν Παρισίοις εὐδοκίμως σπουδάζοντος τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας κ. Κ. Μαλτέζου· ἡ δὲ ***Ἐθνικὴ Βιβλιογραφικὴ Ἐπιθεώρησις*** δημοσιεύει ὁλόκληρον τὴν τελευταίαν ἀνατομικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ ἰατροῦ κ. Μ. Βελλίνη, ἀποδεικνύοντος διὰ πλήθους πειραμάτων ὅτι τὰ νεῦρα τῶν δακτύλων δὲν προέρχονται, ὡς ἐπιστεύετο μέχρι τοῦδε, ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν καταλήξεων τῶν νεύρων τοῦ ἀντιβραχίου, ἀλλὰ προκύπτουσιν ἐκ παλινδρόμων καὶ ἀναστομωτικῶν κλωνίων καὶ ὅτι ἕκαστος τελικὸς κλάδος εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς ὅλα ἐν γένει τὰ νεῦρα τοῦ ἀντιβραχίου.

Digitized by Google

Η ΩΡΑΙΟΤΕΡΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ὁ πρίγκηψ Ἀγήνωρ ἦτο ἄνω - κάτω τὴν ἑσπέραν τῆς 19 Ἀπριλίου 1889, διαρκούσης τῆς παραστάσεως τῆς Sigard ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Μελοδράματος. Ἔτρεχεν ἀπὸ θεωρείου εἰς θεωρεῖον καὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ηὔξανεν ὁλονὲν ὁ ἐνθουσιασμός του περισσότερον.

— Αὐτὴ ἡ ξανθή . . . Ἀ ! αὐτὴ ἡ ξανθή ! Εἶνε ἀριστούργημα αὐτὴ ἡ ξανθή... Μὰ κύτταξέτην λοιπὸν αὐτὴ τὴν ξανθή... Τὴν γνωρίζετε αὐτὴ τὴν ξανθή ; . . . .

Εὑρίσκετο τώρα εἰς τὸ θεωρεῖον τῆς Κας Μαζερύ, μέγα ἰσόγαιον θεωρεῖον, ἀντηχοῦν ὁλόκληρον ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του τὰς ἀναφωνήσεις.

— Ποιὰ ξανθή ! ἠρώτησεν ἡ κυρία Μαζερύ.

— Ποιὰ ξανθή ; μὰ μιὰ μονάχα εἶνε ἀπόψε σὲ ὅλη τὴ σάλα. Ἐκεῖ ἀπέναντι στὸ πρῶτο θεωρεῖο... 'στὸ θεωρεῖο τῶν Σαινμέσμ . . . Παρατηρήσατε λοιπόν, βαρώνη, μὰ παρατηρήσατε καλά.

— Ναί, τὴν βλέπω. Εἶνε ντυμένη γελοῖα, ἀλλὰ εἶνε συμπαθητική . . .

— Συμπαθητική ! Καλὲ αὐτὴ εἶνε ἀριστούργημα. Ναί, μάλιστα, ἀριστούργημα. Ὅσο γιὰ κακὰ ντυμένη, τὸ παραδέχομαι. Κάποια συγγενὴς ἐπαρχιώτισσα. Οἱ Σαινμέσμ ἔχουσιν ἐξαδέλφους στὸ Περικόρδ. Μὰ τί γέλιο, τί λαιμός, τί ὦμοι... ἀλλὰ τί ὦμοι προπάντων !

— Ἔλα λοιπὸν φτάνει· ἢ σώπασε, ἢ πήγαινε ἔξω ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄφησέ με νἀκούσω τὴν Καρόν.

Ὁ πρίγκηψ ἔφυγεν. Ἔτσι λοιπόν, κανεὶς δὲν τὴν ἐγνώριζε τὴν ἀπαράμιλλον ξανθήν του. Καὶ μολοντοῦτο αὕτη εἶχεν ἔλθει πολλάκις εἰς τὸ Μελόδραμα, ἀλλ' ὡς ἀστὴ εἰς θεωρεῖον δευτέρας σειρᾶς, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν πρίγκηπα Ἀγήνορα, ἐπάνω ἀπὸ τὰ πρῶτα θεωρεῖα δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπολύτως. Ἦτο χάος, μηδέν. Ὁ πρίγκηψ ποτὲ δὲν εἰσῆλθεν εἰς θεωρεῖον δευτέρας σειρᾶς, καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν δι' αὐτὸν ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχον.

Καὶ ἐνῷ τώρα ἡ Καρὸν ἔψαλλε διὰ φωνῆς θαυμασίας τὸν ὡραῖον στίχον τοῦ Ῥέγερ : «***Ὦ σιωπηλέ μου σῶτερ, ἡ Βαλκυρία εἶνε αἰχμάλωτός σου***», ὁ πρίγκηψ ἐπλανᾶτο ἀνὰ τοὺς διαδρόμους τοῦ θεάτρου. Ποία νὰ ἦτο τάχα αὐτὴ ἡ ξανθή; Ἐπεθύμει νὰ τὸ μάθῃ καὶ θὰ τὸ ἐμάνθανε.

Καὶ ἐνεθυμήθη αἴφνης ὅτι ἡ ἐξαίρετος κυρὰ Πικὰρ ἦτο ἡ φύλαξ τοῦ θεωρείου τῶν Σαινμέσμ καὶ ὅτι προσέτι αὐτός, πρίγκηψ τοῦ Ναρέν, εἶχε τὴν τιμὴν νὰ εἶνε πρὸ πολλοῦ φίλος τῆς ἐξαιρέτου κυρᾶς Πικάρ.

Ἡ κυρὰ Πικὰρ ἦτο ἐκ τῶν προσώπων ἐκείνων, σπανιωτάτων σήμερον, τὰ ὁποῖα ἔχουν πληρεστάτην γνῶσιν τῶν κοινωνικῶν ἀπαιτήσεων καὶ ἐθιμοτυπιῶν. Καὶ μολοντοῦτο ὑπῆρχε ποιά τις οἰκειότης, ἀφοσίωσις σχεδόν, εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἔλεγε **πρίγκηψ μου**, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν δυσηρέστει διόλου τὸν Ἀγήνορα, ὅστις διετήρει μάλιστα καλὰς ἐντυπώσεις διὰ τὴν κυρὰ Πικάρ.

— Ἆ ! πρίγκηψ μου, εἶπεν ἡ κυρὰ Πικάρ, βλέπουσα τὸν Ἀγήνορα. Δὲν εἶνε κανεὶς γιὰ σᾶς στὰ θεωρεῖά μου ἀπόψε. Ἡ Κα Σιμιανὴ δὲν ἦλθε καὶ ἡ Κα Σαινμέσμ ἔδωκε τὸ θεωρεῖό της ἀπόψε εἰς ἄλλους.

— Ἀλλ' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἔρχομαι. Δὲν γνωρίζετε τὰ πρόσωπα ποῦ εἶνε στὸ θεωρεῖο τῆς Κας Σαινμέσμ ;

— Καθόλου, πρίγκηψ μου. Εἶνε ἡ πρώτη φορὰ ποῦ τοὺς βλέπω στὸ θεωρεῖο τῆς Κας Μαρκησίας.

— Ὥστε δὲν ἔχεις οὔτε ἰδέαν . . .

— Καθόλου, πρίγκηψ μου. Μόνον κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν εἶνε τῆς τάξεώς σας. Προστυχιά, μεγάλη προστυχιά. Μὰ βλέπω πῶς δὲν σᾶς φτάνει αὐτό... θέλετε νὰ μάθετε περισσότερα γιὰ τὴν ξανθή, δὲν εἶνε ἔτσι ;

Αἱ λέξεις αὗται ἐλέχθησαν μετὰ σπανίας λεπτότητος ἢ μᾶλλον ἐψιθυρίσθησαν. Διὰ μίαν φύλακα ἀποτεινομένην πρὸς πρίγκηπα, θὰ ἦσαν ἐντελῶς ἀπρεπεῖς, ἄνευ τῆς τελευταίας ταύτης προφυλάξεως τοῦ ὕφους καὶ τοῦ τόνου.

Ἡ κυρὰ Πικὰρ ἐξηκολούθησεν.

— Ἀλήθεια, ὡραία γυναῖκα ! Ἦλθε μ' ἕνα κοντὸν μελαγχροινόν, θὰ ἦταν ἄνδρας της βέβαια, γιατὶ ἐνῷ τῆς ἔβγαζε τὸ σάλι, — πρᾶγμα ποῦ θέλει κάμποσην ὥραν, — δὲν τῆς ἔλεγε τίποτε. Οὔτε προθυμία, οὔτε περιποίησις. Ὢ ! βέβαια δὲν μπορεῖ παρὰ ἄνδρας της νὰ ἦταν. Ἐκύταξα καλὰ καὶ τὸ σάλι. Αὐτὰ τὰ πράγματα πάντα γελοῦν ὅσους δὲν εἶνε συνηθισμένοι, καὶ πάντα διασκεδάζουμε μαζὶ μὲ τὴν κυρὰ Φλεσσέ, προσπαθῶντας νὰ μαντεύσουμε ἀπ' αὐτὰ τὰ μικρὰ πράγματα. Αὐτὸ τὸ σάλι λοιπὸν ἦταν ἀπὸ καλὴ μοδίστα, μὰ ὄχι ἀπὸ τὲς πρῶτες. Καλὸ ὕφασμα, μὰ ὄχι ***σίκ***. Μεγάλη προστυχιά. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἰδέα μου, πρίγκηψ μου. Μὰ ἀλήθεια, τί ζῶο ποῦ εἶμαι. Ἐσεῖς γνωρίζετε τὸν Κον Πάλμερ. Τώρα πρὸ ὀλίγου ἐπισκέφθηκε τὴν ὡραία μας ξανθή.

— Ὁ κ. Πάλμερ ;

— Ναί, καὶ μπορεῖ νὰ σᾶς πῇ.

— Εὐχαριστῶ, κυρὰ Πικάρ, εὐχαριστῶ. . .

Εὗρε τὸν τραπεζίτην μόνον εἰς τὸ θεωρεῖόν του.

— Τὸ ὄνομα θέλω νὰ μοῦ πῇς, τὸ ὄνομα τῆς ξανθῆς ποῦ εἶνε στὸ θεωρεῖο τῶν Σαινμέσμ.

— Κα Δερλέν.

— Καὶ ὑπάρχει κύριος Δερλέν ;

— Βέβαια. . . Ἕνας συμβολαιογράφος. . . συμβολαιογράφος μου. . . Συμβολαιογράφος τῶν Σαινμέσμ . . . Ἂν θέλῃς νὰ τὴν ἰδῇς ἀπὸ κοντά, ἔλα στὸ χορό μου τὴν Πέμπτη, ποῦ θὰ εἶνε καὶ αὐτή.

Σύζυγος ἑνὸς συμβολαιογράφου. Μία σύζυγος

Digitized by Google

συμβολαιογράφου. . . Ὁ πρίγκηψ ἐτοποθετήθη ἐπὶ τῶν προσκηνίων καὶ ἐσκέπτετο, ἐνῷ παρετήρει τὴν κυρίαν συμβολαιογράφου. «Ἔχω ἄρά γε τόσον κῦρος καὶ χαίρω τόσης ἐμπιστοσύνης ὥστε νὰ ἀναδείξω μίαν Κ^{αν} Δερλὲν ὡς τὴν ὡραιοτέραν Παρισινήν;»

Διότι ἦτο πάντοτε μία ἡ ***ὡραιοτέρα τῶν Παρισίων***, ὁ δὲ πρίγκηψ Ἀγήνωρ ἦτο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἀξίωσιν ν' ἀνευρίσκῃ καὶ νὰ κηρύττῃ καὶ νὰ χειροτονῇ καὶ νὰ πλέκῃ τὸν στέφανον αὐτῆς τῆς ὡραιοτέρας γυναικὸς τῶν Παρισίων. Νὰ βγάλῃ ἔξω τόρα μίαν Κ^{αν} Δερλέν! Ἀλλὰ καὶ γιατί ὄχι; ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀναδείξει καμμίαν ἀστήν. Ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἦτο πρωτότυπος, διασκεδαστικὴ καὶ τολμηρά.

Καὶ παρατηρῶν διὰ τῶν διόπτρων του τὴν Κ^{αν} Δερλὲν ἀνεύρισκεν ὁλοὲν νέας χάριτας καὶ νέας τελειότητας εἰς τὸ ὡραῖον της πρόσωπον.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς παραστάσεως ὁ πρίγκηψ ἐτοποθετήθη παρὰ τὸ τέλος τῆς κλίμακος. Εἶχε σύρει μεθ' ἑαυτοῦ δύο ἐκ τῶν φίλων του: «Ἐλᾶτε νὰ σᾶς δείξω τὴν ὡραιοτέραν γυναῖκα τῶν Παρισίων» τοὺς εἶχεν εἰπῇ. Πλησίον τοῦ πρίγκηπος εὑρίσκετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσεκτικὸς νεανίσκος, ἀνήκων εἰς τὴν σύνταξιν πρωϊνοῦ τινος φύλλου λίαν διαδεδομένου. Ὁ νεανίας εἶχε τὴν ἀκοὴν πολὺ λεπτὴν ὥστε ἥρπασε στὰ πεταχτὰ τὴν φράσιν τοῦ πρίγκηπος, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζε τὴν ὑψηλὴν κοινωνικὴν θέσιν, κατώρθωσε νὰ μείνῃ πλησίον του, καὶ ὅταν ἡ Κ^{α} Δερλὲν διῆλθεν, ὁ νέος ρέπορτερ ἔσχε τὴν εὐφυΐαν νὰ ἀκούσῃ χωρὶς νὰ χάσῃ λέξιν, ὅλην τὴν περὶ αὐτῆς συνομιλίαν τῶν τριῶν ἐπισημοτήτων. Μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἔφθασεν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐφημερίδος:

— Εἶνε καιρὸς νὰ προσθέσω καμμιὰ δεκαριὰ γραμμὲς στὰ «Κοινωνικά»;

— Ναί, ἀλλὰ γρήγορα.

Ὁ νεανίσκος εἶχε ταχεῖαν τὴν χεῖρα. Αἱ δέκα γραμμαὶ ἐδόθησαν εἰς μίαν στιγμὴν καὶ ἐπέφερον ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα εἰς τὸν μικρὸν ρέπορτερ, ἀλλ' ἔμελλε νὰ στοιχήσουν πολὺ περισσότερον εἰς τὸν Κ^{ον} Δερλέν.

Ἡ Κ^{α} Δερλὲν εἶχε ἀνατραφῇ θαυμασίως ὑπὸ μητρὸς ἀνεπιλήπτου. Τὴν ἔμαθαν ὅτι ἔπρεπε νὰ σηκώνεται ἐνωρὶς τὸ πρωΐ, νὰ κρατῇ καλῶς τοὺς λογαριασμούς της, νὰ μὴν ἔχῃ τὲς πρῶτες μοδίστες, νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν Θεόν, ν' ἀγαπᾷ τὸν σύζυγόν της, νὰ ἐλεῇ τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ μὴν ἐξοδεύῃ παρὰ τὸ ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων της ὥστε νὰ σχηματίσῃ προῖκα διὰ τὰς θυγατέρας της. Ἡ Κ^{α} Δερλὲν εἰς τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἔλειπε. Διήρχετο ζωὴν εἰρηνικὴν καὶ ἀθόρυβον ἐν παλαιᾷ τινι οἰκίᾳ τῆς ὁδοῦ Δραγόν, ἡ ὁποία εἶχε στεγάσει τρία ζεύγη Δερλέν· οἱ σύζυγοι καὶ οἱ τρεῖς συμβολαιογράφοι, αἱ σύζυγοι καὶ αἱ τρεῖς ἐνάρετοι. Αἱ τρεῖς οἰκογένειαι εἶχον πόρους μετρίους ἀλλὰ σταθερούς. Ποτὲ μεγάλαι διασκεδάσεις, ἀλλὰ ποτὲ καὶ μεγάλαι στενοχωρίαι.

Τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν ὀγδόην πρωϊνὴν ἡ Κ^{α} Δερλὲν ἀφυπνίσθη μᾶλλον κακοδιάθετος. Διῆλθε νύκτα τεταραγμένην, αὐτὴ ἡ ὁποία συνήθως ἐκοιμᾶτο ὕπνον παιδίου· τὴν προτεραίαν ἐκεῖ ἐν τῷ θεωρείῳ ᾐσθάνθη ἀορίστως ὅτι κάτι συνέβαινε περὶ αὐτήν. Καὶ καθ' ὅλην τὴν τελευταίαν πρᾶξιν ζεῦγος διόπτρων, ἐπιμόνως καρφωμένων ἐπ' αὐτῆς — αἱ διόπτραι τοῦ πρίγκηπος — τὴν ἔκαμον νὰ δοκιμάσῃ ποιάν τινα συγκίνησιν καὶ ἀνησυχίαν, ἡ ὁποία ὅμως δὲν τῆς ἦτο καὶ πολὺ δυσάρεστος.

Ἦτο πολὺ ***ντεκολτέ***, παραπολὺ μάλιστα κατὰ τὴν γνώμην τῆς μητρός της καὶ τρὶς ἢ τετράκις ἀνέσυρε τὰς ἄκρας τῆς ἐσθῆτος της ἐπὶ τῇ ἐπιμόνῳ προσηλώσει τῶν διοπτρῶν ἐκείνων.

Ὡς ἤνοιξε λοιπὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ Κ^{α} Δερλὲν καὶ ἀμέσως τοὺς ἐπανέκλεισε φίλυπνος, ῥᾴθυμος, κυμαινομένη μεταξὺ ὀνείρου καὶ πραγματικότητος, καὶ ἐπανεῖδε πάλιν τὴν αἴθουσαν τοῦ Μελοδράματος, καὶ ἑκατόν, διακοσίας, χιλίας, διόπτρας ἐπιμόνως καρφωμένας ἐπ' αὐτῆς.

Ἡ θαλαμηπόλος εἰσῆλθεν, ἀπέθεσε τὸν δίσκον ἐπὶ μικρᾶς τραπέζης, ἤναψε μεγάλην πυρὰν ἐν τῇ ἑστίᾳ καὶ ἐξῆλθεν. Ἐν τῷ δίσκῳ ὑπῆρχε ἡ σοκολάτα καὶ μία πρωϊνὴ ἐφημερὶς πάντοτε ἡ αὐτή.

Ἡ Κ^{α} Δερλὲν ἐσηκώθη τότε ἡρωϊκῶς, ἐπέρασε τοὺς μικρούς της πόδας εἰς ζεῦγος κεντημένων παντουφλῶν, περιεβλήθη κοιτωνίτην ἐκ λευκοῦ κασμερίου, καὶ συνεσπειρώθη ριγοῦσα ἐπί τινος ἀνακλίντρου παρὰ τὴν ἑστίαν. Ἤγγισε διὰ τῶν χειλέων τὴν σοκολάταν ἀλλ' ἔκαιεν ἀκόμη. Ἔπρεπε νὰ περιμείνῃ ὀλίγον. Ἀπέθεσε τὸ κύπελλον, ἔλαβε τὴν ἐφημερίδα, τὴν ἐξεδίπλωσε καὶ διέτρεξε ταχέως διὰ τοῦ βλέμματος τὴν πρώτην σελίδα. Εἰς τὸ τέλος αὐτῆς εὑρίσκετο τὸ ἑξῆς διάφορον:

Χθὲς τὸ ἑσπέρας ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Μελοδράματος λαμπροτάτη παράστασις τῆς Sigard. Πολλαὶ ἐκ τῆς καλλιτέρας κοινωνίας παρευρίσκοντο, ὡς ἡ ὡραία δούκισσα Μοντελόν, ἡ εὐειδὴς κόμησσα Βερδινὲρ δὲ Βαρδίκ, ἡ γοητευτικὴ μαρκησία δὲ Μωράλ, ἡ θελκτικὴ βαρώνη δὲ . . . .

Διὰ ν' ἀναγνώσῃ τὸ ὄνομα τῆς βαρώνης ἔπρεπε νὰ στρέψῃ τὴν σελίδα, ἀλλ' ἡ Κ^{α} Δερλὲν δὲν τὸ ἔπραξεν.

Ἐσκέπτετο:

«Ἂν ἤμην καὶ ἐγὼ μαρκησία, ἔλεγε καθ' ἑαυτήν, ὁ κύριος ποὺ ἔγραψεν αὐτὸ τὸ διάφορον θὰ ἐπρόσεχεν ἴσως λιγάκι καὶ σὲ μὲ καὶ ἴσως θὰ εὑρίσκετο ἐδῶ καὶ τὸ ὄνομά μου. Ἄσχημο εἶνε νὰ βλέπῃ κανεὶς τὸ ὄνομά του εἰς τὰς ἐφημερίδας;...»

Καὶ ἀπευθύνουσα πρὸς ἑαυτὴν τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἡ Κ^{α} Δερλὲν ἔστρεψε τὴν σελίδα καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἀνάγνωσίν της:

ἡ θελκτικὴ βαρώνη δὲ Μυρὲλ κ.τ.λ. Ἔχομεν προσέτι ν' ἀναγγείλωμεν καὶ τὴν ἐμφάνισιν νέου ἀστέρος ὡραιότητος ἐρχομένου αἴφνης νὰ ἀναλάμψῃ ἐν τῇ παρισινῇ πλειάδι. Ἡ αἴθουσα ὅλη ἦτο ὡς ἐν ἐκστάσει ἐνώπιον ὡραιοτάτης ξανθῆς, μὲ ὀφθαλμοὺς χαλυβδίνους, μὲ ὤμους... Ἀλλὰ τί ὤμους! ὤμους οἵτινες ἐκράτησαν μετέωρον τὸ θέατρον ὁλόκληρον, καὶ δὲν ἤκουέ τις ἄλλο εἰμὴ ἐρωτήσεις. Ποία εἶνε ἐκείνη; Ποία εἶνε ἐκείνη μὲ τοὺς ἐξαισίους ὤμους; Ποία ἦτο ἠμεῖς τὸ ἠξεύρομεν καὶ οἱ ἀναγνῶσται μας θὰ μᾶς εὐγνωμονοῦν ἂν τοὺς τὸ ἀνακοινώσωμεν. Εἶνε ἡ Κα Δερλέν. . . . .

Τὸ ὄνομά της. Ἦτο τὸ ὄνομά της πραγματικῶς. Ἔμεινεν ἔκθαμβος. Οἱ ὀφθαλμοί της ἔκαιον, τὰ στοιχεῖα ἐχόρευον τρελὰ ἐν τῇ ἐφημερίδι. Ἔπειτα ἡσύχασαν, ἐστάθησαν, ἐπανῆλθον εἰς τὴν θέσιν των.

Digitized by Google

Τότε ἐδυνήθη νὰ ἐπανεύρῃ τὸ ὄνομά της καὶ ἐξηκολούθησεν·

ἡ Κα Δερλέν, σύζυγος ἑνὸς τῶν συμπαθεστέρων καὶ πλουσιωτέρων συμβολαιογράφων τῶν Παρισίων. Ὁ πρίγκηψ δὲ Ναρὲν τοῦ ὁποίου εἶνε ἀναμφισβήτητον τὸ κῦρος εἰς τοιαῦτα ζητήματα, ἔλεγε εἰς ὅποιον ἐπλησίαζεν «Εἶνε ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τῶν Παρισίων» καὶ εἴμεθα καθ' ὁλοκληρίαν μὲ τὴν γνώμην του.

Ἔπειτα μία τελεία καὶ τίποτε ἄλλο. Ἀλλ' ἦτο πάραπολύ. Ἡ Κα Δερλὲν κατελήφθη ὑπὸ ἀορίστου, ὑπὸ παραδόξου τινὸς ταραχῆς, κράματος φόβου καὶ εὐχαριστήσεως, χαρᾶς καὶ συγκινήσεως, ὑπερηφανίας ἱκανοποιηθείσης, καὶ αἰδοῦς προσβληθείσης. Συνέπτυξε βιαίως τὸν ἡμιηνεωγμένον κοιτωνίτην της καὶ περιέβαλε δι' αὐτοῦ τοὺς πόδας της ἀποσύρασα αὐτοὺς ὑπὸ τὸ ἀνάκλιντρον. Ἐδοκίμαζεν ὡς αἴσθησίν τινα γυμνότητος. Τῇ ἐφαίνετο ὅτι ὅλοι οἱ Παρίσιοι ἦσαν ἐκεῖ ἐν τῷ κοιτῶνί της καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἐκεῖνος ὁ πρίγκηψ δὲ Ναρὲν φωνάζων εἰς ὅλους. «Κυττάξετε, κυττάξετε! εἶνε τὸ ὡραιότερον πλάσμα τῶν Παρισίων».

Ὁ πρίγκηψ δὲ Ναρέν ... Ἐγνώριζε καλῶς αὐτὸ τὸ ὄνομα, καθὸ ἀναγινώσκουσα πάντοτε μετὰ περισσῆς περιεργείας ὅλα τὰ κοινωνικὰ ἄρθρα καὶ χρονικά, ὅλας τὰς περιγραφὰς τῶν πλουσίων γάμων, τῶν πρώτων παραστάσεων καὶ τῶν μεγάλων φιλανθρωπικῶν ἐκποιήσεων. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πρίγκηπος πάντοτε ἀνεγράφετο εἰς τὰ ἄρθρα ταῦτα καὶ πάντοτε οὗτος ἀνωμολογεῖτο ὁ πρύτανις τῆς παρισινῆς κομψότητος.

Καὶ αὐτὸς σήμερον τὴν ἀνεκήρυττεν...Ἀ! Ἀλλὰ ἡ εὐχαρίστησις τὴν παρέφερε, τὴν ἐτρόμαζε σχεδόν. Καὶ τρέμουσα ἀκόμη ἐκ τῆς συγκινήσεως διηυθύνθη πρὸ μεγάλου κατόπτρου πολυτελοῦς, τὸ ὁποῖον ἕως τόρα δὲν εἶχε ἀντικατοπτρίσῃ εἰμὴ ἀγαθὰς ἐπαρχιώτισσας, συζευχθείσας ἀγαθοὺς συμβολαιογράφους. Ἐν τῷ κατόπτρῳ τούτῳ παρετήρησεν, ἐσπούδασεν, ἐξήτασεν ἑαυτὴν ἐπὶ μακρόν, περιέργως, ἀπλήστως.

Καὶ ἐγνώριζε μὲν ὅτι ἦτο ὡραία, ἀλλ' ὢ τῆς δυνάμεως τοῦ τυπωμένου πράγματος! Τόρα εὕρισκεν ἑαυτὴν θελκτικωτάτην, ἐντελῆ. Δὲν ἦτο πλέον ἡ Κα Δερλέν, — ἦτο τὸ ὡραιότερον πλάσμα τῶν Παρισίων. Οἱ πόδες της, οἱ μικροί της πόδες, — τῶν ὁποίων δὲν τὴν ἐπείραζε πλέον ἡ γυμνότης—δὲν ἤγγιζον τὴν γῆν καὶ ἀνήρχετο πρὸς τοὺς οὐρανούς, εἰς τὰ νέφη, ἐν ἀποθεώσει.

Ἀλλ' αἴφνης ἀνησυχία τις τὴν κατέλαβεν. Ὁ Ἐδουάρδος! Τί θὰ ἔλεγε τάχα ὁ Ἐδουάρδος: Ἐδουάρδος ἦτο ὁ σύζυγός της. Μόνον τὸ κύριον αὐτὸ ὄνομα ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ζωῆς της· καὶ ὁ κοντὸς ἐκεῖνος συμβολαιογράφος ἠγαπᾶτο.

Τὴν ἰδίαν σχεδὸν στιγμήν, καθ' ἣν ἐσκέπτετο τί θὰ ἔλεγεν ὁ Ἐδουάρδος, ἰδοὺ ἡ θύρα ἠνοίχθη καὶ ὁ Ἐδουάρδος εἰσῆλθεν.

Ἦτο αὐτός, ἀσθμαίνων ὀλίγον. Εἶχεν ἀναβῇ ἀνὰ τέσσαρας τὰς βαθμῖδας τῆς κλίμακος. Ἀνεσκάλευεν ἐν τῷ ἰσογαίῳ γραφείῳ του δέσμας παλαιοχάρτων, ὅταν εἷς συνάδελφός του τῷ ἐπέδειξε — συγχαίρων ἄλλως τε αὐτὸν θερμότατα— τὸ περίφημον ἄρθρον. Ἀπηλλάγη τάχιστα τοῦ συναδέλφου του καὶ ἔφθανεν ἐρεθισμένος εἰς τὸ δωμάτιον τῆς συζύγου του. Προηγήθη ἔκχυσις χειμάρρου λέξεων.

— Σὲ ὅλ' ἀνακατεύονται αὐτοὶ οἱ δημοσιογράφοι! Τὸ ὄνομά σου . . . εἶδες τὸ ὄνομά σου στὴν ἐφημερίδα;

— Ναί, ξεύρω . . . Τὸ εἶδα . . .

— Ἀ! ξεύρεις, τὸ εἶδες, καὶ σοῦ φαίνεται φυσικὸ πρᾶγμα, ἔ;

— Μὰ φίλε μου . . .

— Σὲ τί καιρὸ ζοῦμε! . . . Εἶνε ὅμως καὶ δικό σου λάθος.

— Δικό μου λάθος;

— Μάλιστα, δικό σου λάθος. Χθὲς τὸ βράδυ εἶχες ἕνα φόρεμα πολὺ **ντεκολτέ**, πάρα πολὺ **ντεκολτέ**. Μήπως δὲν σοῦ τὸ εἶπε καὶ ἡ μητέρα σου . . .

— Ἀ! ἡ μητέρα . . .

— Δὲν πρέπει νὰ λέγῃς τίποτε γιὰ τὴν μητέρα σου. Μάλιστα, εἶχε πολὺ δίκηο. Νὰ διάβασ' ἐδῶ. ***Μὲ ὤμους... Ἀλλὰ τί ὤμους***! Γιὰ τοὺς ὤμους σου, γιὰ τοὺς δικούς σου ὤμους τὰ γράφουν αὐτά. Καὶ ὁ πρίγκηψ αὐτὸς ποῦ ἔχει τὴν ἀναίδεια νὰ σοῦ δίνῃ βραβεῖο ὡραιότητος! . . .

Εἶχεν ἰδέας ἀστοῦ ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος· ἰδέας παλαιάς, ἰδέας συμβολαιογράφου τοῦ παλαιοῦ καιροῦ.

Ἡ Κα Δερλὲν κατώρθωσε διὰ θελκτικοῦ τρόπου νὰ τὸν καθησυχάσῃ. Καὶ ἦσαν μὲν βεβαίως γλυκεῖς καὶ χαριτωμένοι οἱ λόγοι της, ἀλλὰ πόσον περισσοτέρα χάρις καὶ γλυκύτης ἐνυπῆρχεν εἰς τὸ βλέμμα καὶ τὸ μειδίαμά της!

— Ἀλλὰ γιατί τάχα ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος θυμὸς καὶ ἡ μεγάλη ἀπελπισία. Τὸν ἐκατηγόρουν πῶς ἦτο ὁ σύζυγος τῆς ὡραιοτέρας γυναικὸς τῶν Παρισίων. Ἔ, ἦταν τάχα τόσο μεγάλο, τόσο φοβερὸ δυστύχημα! Ἔλα τόρα, ἀνόητε, φίλησέ με καὶ συγχώρεσέ με ἐπειδὴ δὲν εἶμαι κανένα τέρας!

Καὶ ἐπειδὴ τὰς λέξεις ταύτας συνώδευον καὶ ζωηρὰ κινήματα τῆς χειρὸς ὁ ἐκ λευκοῦ κασμερίου κοιτωνίτης εἶχε γλιστρήσῃ, παραπολὺ γλιστρήσῃ, καὶ ἡ ἐσθής της εἶχεν ἀνοιχθῆ, καὶ οἱ ἔνοχοι ὦμοι προεκάλουν τὸ φίλημα τοῦ Κου Δερλέν. Ἐνικήθη. Ἔπειτα ἐξῆλθε καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροὴν τὸ γόητρον τοῦ τύπου. Ἡ σύζυγός του τῷ ἐφάνη ὡραιοτέρα παρὰ ποτὲ καὶ πειθήνιος κατέβη πάλιν εἰς τὸ γραφεῖόν του ὅπως κερδίσῃ χρήματα διὰ τὴν ὡραιοτέραν γυναῖκα τῶν Παρισίων.

Τοῦτο δὲ ἦτο πολὺ φρόνιμος καὶ ἐπίκαιρος ἐνασχόλησις· διότι μόλις ἡ Κα Δερλὲν ἔμεινε μόνη, καὶ ἰδοὺ ἀμέσως συνέλαβεν ἰδέαν, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀφαιρέσῃ σεβαστὴν δέσμην τραπεζογραμματίων ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ συμβολαιογράφου τῆς ὁδοῦ Δραγόν. Ἡ Κα Δερλὲν πρὶν ἐσκέπτετο νὰ φορέσῃ εἰς τὸν χορὸν τοῦ Πάλμερ ἐσθῆτα, ἥτις ἠρίθμει πολυχρόνιον ὑπηρεσίαν. Ἡ Κα Δερλὲν διετήρει ἀκόμη τὴν ῥάπτριαν τῆς νυμφικῆς της ἐσθῆτος, τὴν ῥάπτριαν τῆς μητρός της, ῥάπτριαν ἐννοεῖται δευτέρας τάξεως.

Ἀλλ' ἤδη τῇ ἐφαίνετο ὅτι ἡ νέα της θέσις ἐπέβαλλε καὶ νέας ὑποχρεώσεις. Δὲν ἐδύνατο τόρα βεβαίως νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν χορὸν τοῦ Πάλμερ

Digitized by Google

μὲ ἐσθῆτα, ἥτις νὰ μὴν εἶνε *κομμένη καὶ ῥαμμένη* ἀπὸ τὸν καλλίτερον ῥάπτην τῶν Παρισίων. Διέταξε λοιπὸν τὸ ἀπόγευμα νὰ ζεύξουν καὶ εἶπεν ἀποφασιστικῶς εἰς τὸν ἁμαξηλάτην της νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸν πρῶτον ῥάπτην τῶν Παρισίων.

Ἡ Κα Δερλὲν εἰσῆλθεν εἰς αἴθουσαν πολυτελῆ, πολυτελεστάτην, εἰς ἄκρον πολυτελῆ· εἰκοσὰς σημαντικῶν πελατίδων ἦσαν ἐκεῖ, γυναῖκες τοῦ καλοῦ κόσμου καὶ γυναῖκες τοῦ θεάτρου, ὅλαι ἀκίνητοι, συγκεκινημέναι, πυρέσσουσαι καὶ παρατηροῦσαι ἀντιπαρερχομένας πρὸ αὐτῶν νεάνιδας ὡραίας, κομψοτάτας, αἱ ὁποῖαι ἐκόμιζαν μετὰ περισσῆς λεπτότητος τὰς τελευταίας ἐργασίας τοῦ καταστήματος. Ὁ ῥάπτης ἦτο ἐκεῖ, ὁ μέγας καλλιτέχνης μὲ στολὴν διπλωμάτου, μέλαιναν ῥεδιγκόταν κομβωμένην, μεγάλον λαιμοδέτην κρατούμενον διὰ καρφίδος (δῶρον ὑψηλότητος, ἥτις ἐπλήρωνε βραδέως τοὺς λογαριασμούς της) καὶ μὲ πολύχρωμον ταινίαν ἐν τῇ κομβιοδόχῃ (χάρισμα μικροῦ ἐστεμμένου πρίγκηπος). Ἐπηγαινοήρχετο εὐθυτενής, ἤρεμος, ψυχρὸς ἐν μέσῳ τῶν παρακλήσεων καὶ τῶν ἱκεσιῶν τῆς πελατείας του.

Κύριε Ἀρθοῦρε! κύριε Ἀρθοῦρε!...δὲν ἤκουε κανεὶς τίποτε ἄλλο. Καὶ ἦτο αὐτὸς ὁ κ. Ἀρθοῦρος. Ἐπήγαινεν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην, μὲ σεβασμὸν ἄνευ δουλοφροσύνης πρὸ τῆς δουκίσσης, μὲ οἰκειότητα πολὺ ἀξιοπρεπῆ πρὸς τὰς κωμῳδούς. Καὶ ἦτο κίνησις ἔκτακτος ἐκεῖ μέσα, κυκεὼν βελούδων καὶ μεταξωτῶν καὶ ἀτλαζίων καὶ παντοειδῶν ὑφασμάτων κεντημένων διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.

Ὅλα ἦσαν ἐρριμμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀμελῶς — ἀλλὰ πόση ἐνυπῆρχε σπουδὴ ἐν τῇ ἀμελείᾳ ἐκείνῃ — ἐπὶ τῶν ἀνακλίντρων, τῶν τραπεζῶν, τῶν ἐπίπλων.

Ἡ Κα Δερλὲν προσέκρουσε κατὰ πρῶτον ἐπὶ ἐργάτιδος φερούσης εἰς τοὺς ἀνοικτοὺς βραχίονάς της λευκὴν ἐσθῆτα ἐξ ὁλοκλήρου ἀφανιζομένης ὑπὸ κοῦφον στοιβάδα μουσελίνης καὶ τριχάπτων, διὰ τῶν ὁποίων δὲν ἔβλεπέ τις ἄλλο ἢ τὴν μελανὴν της κόμην καὶ τὸ κοντόν της ἀνάστημα.

Ὁ Κα Δερλέν, ὠπισθοδρόμησε καὶ ἠθέλησε νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀλλ' εὑρέθη πρό τινος δοκιμαστρίας, ὑψηλῆς κόρης μελαχρινῆς μὲ μορφὴν πλήρη ἐνεργείας ἥτις ἔκραζεν ἐμφαντικῶς ἔμπροσθεν ἀκουστικοῦ σωλῆνος «Τὸ φόρεμα τῆς πριγκηπίσσης, ἀμέσως!» Ἀπολιθωμένη, ἔκθαμβος ἡ Κα Δερλὲν συνεσπειρώθη εἰς μίαν γωνίαν, καραδοκοῦσα νὰ ἐρωτήσῃ καμμίαν ἐργάτριαν διερχομένην. Καὶ ἐσκέπτετο σχεδὸν νὰ ἀναχωρήσῃ, διότι βεβαίως δὲν θὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀποταθῇ πρὸς τὸν τρομερὸν ἐκεῖνον κύριον Ἀρθοῦρον, ὁ ὁποῖος τῆς εἶχε ῥίψει ἓν βλέμμα εἰς τὸ ὁποῖον ἐκείνη ἐνόμισε ὅτι ἀνέγνωσε «Τί ἐνδυμασία εἶνε αὐτή! Καμμιὰ κουτσοράφτρα βέβαια!...» Ἐπὶ τέλους ἡ Κα Δερλὲν κατώρθωσε νὰ ἑλκύσῃ πρὸς τὸ μέρος της ἐργάτιδα, διαθέσιμον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἥτις τὴν ὑπεδέχθη μετὰ περιφρονητικοῦ μᾶλλον βλέμματος, συνοδευομένου ἀπὸ ἕν:

— Ἡ κυρία δὲν εἶνε πελάτις βέβαια;

— Ὄχι δὲν εἶμαι πελάτις.

— Καὶ τί ἐπιθυμεῖτε;

— Μίαν ἐσθῆτα χοροῦ. Ἔχω ἀνάγκην αὐτῆς τὴν προσεχῆ Πέμπτην.

— Τὴν Πέμπτην!

— Μάλιστα, τὴν Πέμπτην!

— Ὤ! οὔτε νὰ μὴ το συλλογίζεσθε, κυρία μου αὐτό. Οὔτε γιὰ μίαν ἀποκλειστικὴν τοῦ καταστήματος δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

— Τὸ ἐπιθυμοῦσα τόσον πολὺ ἐντοσούτῳ!

— Νά· ὁ κ. Ἀρθοῦρος, αὐτὸς μόνον εἰμπορεῖ... Εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἀπεσύρθη εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἐκεῖ, ἀπέναντι κυρία...

Ἡ Κα Δερλὲν διέκρινε διὰ τῆς ἡμιανοίκτου θύρας γραφεῖον ηὐτρεπισμένον μετ' αὐστηρᾶς πολυτελείας. Γραφεῖον πρέσβεως. Ἐπὶ τῶν τοίχων τέσσαρες φωτογραφίαι τῶν μεγαλειτέρων προσώπων τῆς Εὐρώπης: Ἡ Αὐτοκράτειρα Εὐγενία. Ἡ πριγκήπισσα τῆς Οὐαλλίας. Μία μεγάλη δούκισσα τῆς Ρωσσίας καὶ μία ἀρχιδούκισσα τῆς Αὐστρίας. Ὁ κ. Ἀρθοῦρος ἀπήλαυεν ἐκεῖ στιγμῶν τινων ἀναπαύσεως, βεβυθισμένος εἰς ἓν ἀνάκλιντρον μὲ ὕφος ἀνθρώπου κεκοπιακότος, ἐξηντλημένου. Βλέπων εἰσερχομένην τὴν Καν Δερλὲν ἠγέρθη. Ἐκείνη ἀνενέωσε καὶ πάλιν τὴν αἴτησίν της.

— Ὤ! κυρία μου. Μίαν ἐσθῆτα χοροῦ διὰ τὴν Πέμπτην! Μίαν πολυτελῆ ἐσθῆτα διὰ τὴν Πέμπτην. Δὲν δύναμαι νὰ ἀναλάβω τοιαύτην ὑποχρέωσιν. Δὲν θὰ ἐδυνάμην νὰ τὴν τηρήσω. Δὲν ἀναλαμβάνω τοιαύτας εὐθύνας.

Ὡμίλει βραδέως μὲ φωνὴν σοβαρὰν ἀνθρώπου ἔχοντος γνῶσιν τῆς ὑψηλῆς του θέσεως.

— Ἆ δυστυχία μου! Εἶνε ἐξαιρετικὴ περίστασις καὶ μοῦ εἶπον ὅτι μόνον σεῖς ἠμπορεῖτε...

Δύο δάκρυα, δύο μικρὰ δάκρυα, ὡς δύο μαργαρῖται ἀνέβλυσαν ἐκ τῶν βλεφαρίδων της. Μιὰ γυναῖκα, μιὰ ὡραία γυναῖκα νὰ κλαίῃ ἔμπροσθέν του. Ἀλλὰ τοιαύτης ἀξίας θυμίαμα ποτὲ δὲν προσεφέρθη εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν του!

— Ἀλλὰ Θεέ μου, κυρία, θέλω νὰ κάμω μίαν θυσίαν. Ἔστω, μίαν ἐσθῆτα ἁπλουστάτην...

— Ἆ! ὄχι· πολὺ λαμπρὰν μάλιστα, ὅσον τὸ δυνατὸν πολυτελῆ. Ἐλάτε τώρα, δύο φίλαι μου εἶνε πελατίδες σας (καὶ εἶπε τὰ ὀνόματά των). Καὶ ἐγὼ δὲ ἡ κυρία Δερλὲν...

— Ἡ Κα Δερλέν! Εἶσθε ἡ Κα Δερλέν:

Ἦτο σκηνὴ ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας βλέπει κανεὶς μόνον εἰς τὸ θέατρον.

Τὰ δύο ἐκεῖνα «ἡ Κα Δερλέν», συνωδεύθησαν δι' ἑνὸς βλέμματος καὶ ἑνὸς μειδιάματος, βλέμματος πρὸς τὴν παρακειμένην ἐφημερίδα, μειδιάματος πρὸς τὴν Καν Δερλέν.

Ἀλλ' ἦτο μειδίαμα λεπτόν, προφυλακτικόν, συνεσταλμένον, μειδίαμα ἀνθρώπου ἀληθῶς καθὼς πρέπει. Καὶ ἰδοὺ τί ἔλεγε καθαρώτατα τὸ βλέμμα αὐτὸ καὶ τὸ μειδίαμα: «Ἆ! εἶσθε ἡ Κα Δερλὲν λοιπόν· αὐτὴ ἡ περιώνυμος Κα Δερλέν, ποῦ χθὲς εἰς τὸ Μελόδραμα... Καταλαμβάνω, καταλαμβάνω. Τώρα τὸ ἐδιάβαζα στὴν ἐφημερίδα, εἶνε περιττὰ τὰ λόγια, ἔπρεπε νὰ πῆτε ἀμέσως τὸ ὄνομά σας. Ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ ἐμέ, κατάλαβα, καὶ θὰ ἔχετε τὴν ἐσθῆτά σας. Θέλω καὶ ἐγὼ νὰ μετέχω εἰς τὸν θρίαμβόν σας».

Digitized by Google

Καὶ ὁ κ. Ἀρθοῦρος ἐσήμανε.

— Δεσποινὶς Λουκία. Ἐλᾶτε ἀμέσως δεσποινὶς Λουκία.

Καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν Κ^{αν} Δερλέν:

— Εἶνε κορίτσι μὲ πολλὴν ἀξίαν αὐτὴ ἡ Λουκία. Ἀλλὰ μένετε ἥσυχη, θὰ ἐργασθῶ κ' ἐγώ. Ἐγὼ αὐτοπροσώπως.

Ἡ Κ^{α} Δερλὲν ἦτο τεταραγμένη, συγκεχυμένη ἀκόμη ἐκ τῆς δόξης της, ἀλλ' ἐντοσούτῳ ἦτο εὐτυχής.

Ἡ δεσποινὶς Λουκία εἰσῆλθε.

— Συνοδεύσατε τὴν κυρίαν, εἶπεν ὁ κ. Ἀρθοῦρος, καὶ πάρετε μέτρα διὰ μίαν ἐσθῆτα χοροῦ, πολὺ ἀνοικτὴν μὲ γυμνοὺς ἐντελῶς τοὺς βραχίονας. Ἐγὼ ἐντοσούτῳ, κυρία, θὰ σκεφθῶ τί μπορῶ νὰ κάμω διὰ σᾶς. Χρειάζεται κάτι τι ἐντελῶς πρωτότυπον . . . Ἀλήθεια . . . Ἐπιτρέψατέ μοι πρὶν ἀναχωρήσητε.

Καὶ περιῆλθε βραδέως περὶ τὴν Κ^{ον} Δερλέν, ἐξετάζων αὐτὴν μετὰ βαθείας προσοχῆς, ἔπειτα ὠπισθοχώρησεν ὀλίγον παρατηρῶν αὐτὴν καὶ ἀπὸ μακρόθεν. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο σοβαρόν, σκεπτικόν, πολυμέριμνον. Μέγας σοφὸς ἀναζητῶν τὴν λύσιν μεγάλου προβλήματος. Ἐστήριξε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἐσήκωσε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς τὰ ὄμματα, ἐπιζητῶν τὴν ἔμπνευσιν ἐν ὀδυνηρᾷ προσηλώσει. Καὶ ἔπειτα ἀμέσως τὸ πρόσωπόν του ἐφωτίσθη. Τὸ πνεῦμα ἐπεφοίτησεν.

— Ὁρίστε κυρία, πηγαίνετε. Ἡ ἐσθής σας εἶνε ἑτοίμη. Ὅταν θὰ γυρίσετε, δεσποινίς, φέρετε μαζί σας ἐκεῖνο τὸ τριανταφυλλὶ ἀτλάζι ποῦ ξεύρετε. Ἐκεῖνο ποῦ ἐφύλαγα γιὰ καμμίαν ἐξαιρετικὴν περίστασιν.

Καὶ ἰδοὺ ἡ Κ^{α} Δερλὲν μόνη μετὰ τῆς δεσποινίδος Λουκίας εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν δοκιμῶν, ὅλην περικεκαλυμμένην διὰ κατόπτρων.

Μετὰ ἓν τέταρτον, ὅταν τὰ μέτρα ἐλήφθησαν, ἡ Κ^{α} Δερλὲν ἐπανῆλθε καὶ εὗρε τὸν κ. Ἀρθοῦρον ἐν μέσῳ σωρῶν ἀτλαζίων καὶ δαντελῶν καὶ βελούδων καὶ παντοίων ὑφασμάτων χρυσοποικίλτων.

— Ὄχι, ὄχι, τριανταφυλλὶ ἀτλάζι, εἶπεν οὗτος εἰς τὴν δεσποινίδα Λουκίαν κομίζουσαν τὸ ζητηθὲν ὕφασμα, ὄχι, εὑρῆκα κάτι καλλίτερο. Ἀκούσατέ με καλά. Νὰ τί θὰ κάμετε. Ἄλλαξα γνώμη, ὄχι τὸ τριανταφυλλὶ ἀτλάζι. Αὐτὸ ἐδῶ εἶνε καλλίτερον, χρώματος ἀνθέων ῥοδακινέας... Θὰ εἶνε ἕνας σάκος ἁπλούστατος ποῦ νὰ δείχνῃ ὅλη τὴ κομψότητα καὶ ν' ἀφίνῃ νὰ μαντεύεται ὅλη ἡ χάρις τοῦ σώματος. Καθόλου φουσκώματα . . . . Πολὺ στενό . . . Ἡ κυρία πρέπει νὰ εἶνε χυτή, ἀκοῦτε καλά, δεσποινίς: μέσα εἰς τὴν ἐσθῆτα. Θὰ ῥίψωμεν ἐπ' αὐτῆς ἕνα κρέπι πολὺ λεπτόν . . . . νὰ αὐτό, εἰς τρόπον ὥστε νὰ φαίνεται σὰ σύγνεφο διαφανὲς ἀέρινο λεπτότατο . . . Οἱ βραχίονες ἐντελῶς γυμνοί, σᾶς τὸ ἔχω πῆ. Σὲ κάθε μεριὰ τῶν ὤμων ἕνας ἁπλὸς κόμβος, ποῦ ν' ἀφίνῃ νὰ φαίνεται ἡ ἀρχὴ τῆς μασχάλης. . . . Ἀπὸ τί θὰ εἶνε αὐτὸς ὁ κόμβος . . . Αὐτό, κ' ἐγὼ δὲν τὸ ξεύρω ἀκόμη... Πρέπει νὰ σκεφθῶ... Περάσετε πάλιν αὔριον, κυρία, διὰ τὴν δοκιμήν... Χαίρετε, κυρία . . . αὔριον . . .»

Ἡ Κ^{α} Δερλὲν ἐπανῆλθε τὴν ἐπαύριον καὶ τὴν μεθεπομένην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἡμέρας μέχρι τῆς παραμονῆς τῆς περιφήμου Πέμπτης, καὶ καθ' ἑκάστην περιμένουσα νὰ ἔλθῃ ἡ σειρά της διὰ τὴν δοκιμήν, παρήγγελλε καὶ ἀπὸ μίαν ἐσθῆτα ἁπλουστάτην, ἀλλὰ πάντοτε ἀξίας ἑπτακοσίων ἢ ὀκτακοσίων φράγκων.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, τὴν ἡμέραν τῆς πρώτης ἐπισκέψεώς της εἰς τοῦ κ. Ἀρθούρου, ἐξερχομένη τοῦ μεγάλου τούτου οἴκου, ἡ Κ^{α} Δερλέν, ἐσπαράχθη ἀληθῶς τὴν καρδίαν ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ δίφρου της. Καὶ ἦτο ἀληθῶς ἐλεεινὸς τὴν ὄψιν, μεταξὺ τῶν πολυτελεστάτων ἁμαξῶν, αἵτινες ἐστάθμευον πρὸ τῆς θύρας εἰς τριπλῆν σειράν, καταλαμβάνουσαι τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ. Ἦτο ὁ δίφρος τῆς συγχωρεμένης τῆς πενθερᾶς της, ὅστις ἐκυλίετο ἀκόμη μετὰ δεκαπενταετῆ ὑπηρεσίαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων. Ἡ Κ^{α} Δερλὲν ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐλεεινὸν τοῦτον δίφρον μόνον καὶ μόνον ὅπως διευθυνθῇ εἰς τὸν καλλίτερον ἁμαξοποιὸν τῶν Παρισίων, καὶ τὴν ἑσπέραν δράττουσα τὴν κατάλληλον ψυχολογικὴν στιγμήν, διηγήθη εἰς τὸν Κ^{ον} Δερλέν, ὅτι εἶχεν ἰδῇ ἕνα μικρὸν δίφρον μαῦρον μὲ οὐρανὶ ἀτλάζι, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπλαισίου θαυμάσια τὰς καινουργεῖς ἐσθῆτάς της.

Ὁ δίφρος ἠγοράσθη τὴν ἐπαύριον ὑπὸ τοῦ Κ^{ου} Δερλέν, ὁ ὁποῖος ἤρχισε καὶ αὐτὸς νὰ αἰσθάνεται πληρέστατα τὸ μέγεθος τῶν νέων του ὑποχρεώσεων. Ἀλλὰ τὴν ἄλλην ἡμέραν εἶδεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον εἰς ἐκεῖνον τὸν δίφρον, ἐκεῖνο τὸ ἀριστουργηματάκι, νὰ ζεύξουν τὸν γηραιὸν ἵππον, ὁ ὁποῖος ἔσυρε τὴν παλαιὰν ἅμαξαν καὶ ἀκόμη πλέον ἀδύνατον ἦτο νὰ διευθύνῃ ὁ γέρων ἁμαξηλάτης, ὅστις διηύθυνε τὸν γηραιὸν ἵππον. Καὶ ἰδοὺ διατί τὴν 25^{ην} Ἀπριλίου περὶ τὴν δεκάτην καὶ ἡμίσειαν ἑσπερινήν, κομψοτάτη φορβὰς ὁδηγουμένη ὑπὸ ἄγγλου ἡνιόχου εὐθυτενοῦς, ἔφερε τὸν Κ^{ον} καὶ τὴν Κ^{αν} Δερλὲν εἰς τὸν χορὸν τοῦ Πάλμερ. Καὶ ἐντοσούτῳ ἔλειπεν ἀκόμη κάτι. Ἕνας μικρὸς *γκρούμ*, δηλ. θεράπων εἰς τὸ πλάγι τοῦ ἡνιόχου. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ ὀλίγην φρόνησιν. Καὶ ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τῶν Παρισίων ἀπεφάσισε νὰ περιμείνῃ ὀλίγας ἡμέρας διὰ νὰ ζητήσῃ τὸν μικρὸν *γκρούμ*.

Ἀνερχομένη τὴν κλίμακα ἡ Κ^{α} Δέρλιν ᾐσθάνθη τὴν καρδίαν της πάλλουσαν. Ἐπρόκειτο νὰ παίξῃ ἀποφασιστικὸν παιγνίδιον. Ἤξευρεν ὅτι ὁ Πάλμερ ἐπανελάμβανε εἰς ὅλους «Ἐλᾶτε τὴν Πέμπτην, θὰ ἔχουμε καὶ τὴν Κ^{αν} Δερλὲν τὴν ὡραιοτέραν γυναῖκα τῶν Παρισίων». Εἶχε διεγείρει ζωηρῶς τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ζηλοτυπίαν.

Εἰσῆλθε καὶ ἀμέσως ἐδοκίμασε τὴν εὐάρεστον συναίσθησιν τοῦ θριάμβου της. Ἦτο ἀληθῶς θριαμβευτικὴ παρέλασις διὰ μέσου τῆς αἰθούσης τοῦ Πάλμερ. Προυχώρει διὰ βήματος ἀσφαλοῦς, εὐσταθὴς μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψιτενῆ. Ἐφαίνετο μηδὲν ἀκούουσα, μηδὲν βλέπουσα. Ἀλλὰ πόσον καλὰ τὰ ἔβλεπεν ὅλα, πῶς ᾐσθάνετο ἐπὶ τῶν ὤμων της τὸ πῦρ ὅλων ἐκείνων τῶν βλεμμάτων! Πέριξ αὐτῆς ἠγείρετο μικρὸς ψίθυρος θαυμασμοῦ καὶ ποτὲ μουσικὴ δὲν ἀντήχησεν ἡδύτερον εἰς τὰ ὦτά της.

Ὅλα ἔβαινον θαυμασίως. Αὐτὴ θὰ κατέκτα τοὺς

Digitized by Google

Παρισίους. Καὶ βεβαία περὶ ἑαυτῆς, εἰς ἕκαστον βῆμα θαρραλεωτέρα, καὶ ἐλαφροτέρα καὶ τολμηροτέρα, προυχώρει στηριζομένη εἰς τὸν βραχίονα τοῦ Πάλμερ, ὅστις τῆς ὠνόμαζε καθ' ὁδὸν τοὺς κόμητας, τοὺς μαρκησίους καὶ τοὺς δοῦκας.

Καὶ ἔπειτα αἰφνιδίως :

— Γυρεύω νὰ σᾶς παρουσιάσω ἕνα ἀπὸ τοὺς θαυμαστάς σας ὁ ὁποῖος προχθὲς εἰς τὸ Μελόδραμα δὲ ὡμίλει παρὰ διὰ τὴν ὡραιότητά σας...τὸν πρίγκηπα τοῦ Ναρέν.

Ἡ Κα Δερλὲν ἔγεινεν ἐρυθρὰ ὡς κεράσιον. Ὁ Πάλμερ τὴν παρετήρησε καὶ ἤρχισε νὰ γελᾷ.

— Ἀ ! τὴν ἐδιαβάσετε τὴν ἐφημερίδα προχθές :

— Ναὶ τὴν ἐδιάβασα... τὴν ἐδιάβασα...

— Μὰ ποῦ εἶνε λοιπὸν ὁ πρίγκηψ, ποῦ εἶνε : Τὸν εἶδα τὸ πρωὶ καὶ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἐδῶ ἀπὸ ἐνωρίς.

Ἡ Κα Δερλὲν δεν ἔμελλε νὰ τὸν ἰδῇ ἐκείνην τὴν ἑσπέραν τὸν πρίγκηπα τοῦ Ναρέν. Καὶ μόλον τοῦτο ἐσκόπευε νὰ ὑπάγῃ εἰς τοῦ Πάλμερ καὶ νὰ προεδρεύσῃ εἰς τὴν ἀποθέωσιν τῆς κυρίας συμβολαιογράφου του. Εἶχε δειπνήσει καὶ παρεσύρθη ἀπὸ τοὺς φίλους του εἰς τὴν πρώτην παράστασιν μικροῦ τινος θεάτρου. Ἐδίδετο μελοδραμάτιόν τι κλασικοῦ τύπου. Ἡ ἡρωὶς ἦτο νεαρὰ βασίλισσα συνοδευομένη πάντοτε ὑπὸ τεσσάρων κυριῶν τῆς τιμῆς.

Τρεῖς τῶν κυριῶν τούτων ἦσαν γνωστόταται εἰς τὸ κοινόν. Ἀλλ' ἡ τετάρτη... Ἄ ! ἡ τετάρτη... Ἦτο νεόφερτος μελαχρινή, θαμβούσης ὡραιότητος. Ὁ πρίγκηψ παρετηρήθη περισσότερον ὅλων, διὰ τὸν ἔκφρονα θαυμασμόν του. Ἐλησμόνησεν ἐντελῶς ὅτι ἔπρεπε νὰ φύγῃ μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης πράξεως. Ἡ παράστασις ἐτελείωσεν ἀργὰ καὶ ὁ πρίγκηψ ἦτο ἐκεῖ ἀκόμη μὴ προσέξας καθόλου εἰς τὴν μουσικήν, μὴ ἰδὼν ἄλλο ἢ τὴν μελαχρινήν του, μὴ ἀκούσας ἢ τὸ ᾆσμα τῆς δευτέρας πράξεως οἰκτρῶς ἐκτελεσθὲν ὑπ' αὐτῆς. Καὶ ἐξερχόμενος ὁ πρίγκηψ ἔλεγεν εἰς ὁποῖον εὐηρεστεῖτο νὰ τὸ ἀκούσῃ:

— Αὐτὴ ἡ μελαχρινή ! Ἔ ; αὐτὴ ἡ μελαχρινή. Δὲν ὑπάρχει καλλίτερη σὲ κανένα θέατρο ! Εἶνε ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τῶν Παρισίων ! ἡ ὡραιοτέρα !

Ἦτο μία μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ὁ πρίγκηψ ἠρώτα ἑαυτὸν ἂν θὰ ἐπήγαινεν εἰς τοῦ Πάλμερ... Ἡ καϋμένη ἡ Κα Δερλὲν δὲν ἦτο τίποτε ἔμπροσθεν τῆς θαυμασίας μελαχρινῆς. Ἐκτὸς τούτου ὁ πρίγκηψ ἦτο μεθοδικώτατος ἄνθρωπος. Ἦτο ἡ ὥρα τοῦ οὐίστ· καὶ ἐπῆγε νὰ παίξῃ οὐίστ.

Τὴν ἄλλην πρωίαν ἡ Κα Δερλὲν εὗρεν εἰς τὰ «Κοινωνικὰ» τῆς ἐφημερίδος δέκα γραμμὰς διὰ τὸν χορὸν τοῦ Πάλμερ. Ὠνόμαζον τὰς μαρκησίας, τὰς δουκίσσας, τὰς κομήσσας ἀλλὰ δι' αὐτὴν τὴν Καν Δερλέν, οὔτε λέξις, οὔτε μία λέξις.

Εἰς ἐκδίκησιν ὁ συντάκτης τῶν «Θεατρικῶν χρονικῶν» ἐπῄνει διὰ ἐνθουσιωδῶν φράσεων τὴν ὡραιότητα τῆς ἰδεώδους κυρίας τῆς τιμῆςκαὶ προσέθετεν: «Ἄλλως καὶ ὁ πρίγκηψ τοῦ Ναρὲν διεκήρυττεν ὅτι ἡ δεσποινὶς Μιράνδα εἶνε ἀναμφιλέκτως ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τῶν Παρισίων».

Ἡ Κα Δερλὲν ἔρριψε τὴν ἐφημερίδα εἰς τὸ πῦρ. Δὲν ἤθελε νὰ μάθῃ ὁ σύζυγός της ὅτι δὲν ἦτο πλέον ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τῶν Παρισίων.

Διετήρησε μολοντοῦτο τὸν μεγάλον ράπτην καὶ τὸν ἄγγλον ἡνίοχον, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησέ ποτε νὰ ζητήσῃ τὸν μικρὸν **γκρούμ**.

(Ludovic Halévy) Ε'.

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

Η ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Ἡ μνήμη, ἡ ἰδιότης αὕτη τῆς γνώσεως τοῦ παρελθόντος, δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς μόνον τῷ ἀνθρώπῳ. Ἅπαντες οἱ βαθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης μνήμης ἀνευρίσκονται καὶ εἰς τὰ ζῷα· εἰς ταῦτα μάλιστα αὕτη εἶναι πιστοτέρα ἢ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τὰ ἀκόλουθα γεγονότα καθιστῶσι τὸν ἰσχυρισμόν μας ἀναμφισβήτητον.

Ὁ κύων, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν μνήμην, κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Ὁ κύριος Β. ἀναχωρήσας ἐκ τῆς πατρίδος του ἐγκατέλιπε κύνα, ὃν ὑπερηγάπα· ὅτε ἐπανῆλθε μετὰ 18 μῆνας ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὴν μνήμην καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ κυνός του. Πρὸς τοῦτο εἰδοποίησε νὰ ἀφήσωσι τὸ ζῷον ἐλεύθερον, καὶ κατὰ τὴν ἄφιξίν του νὰ μὴ ὑποδεχθῇ αὐτὸν οὐδείς, ἵνα μὴ αἱ δεξιώσεις τῶν συγγενῶν ὑποδείξωσιν εἰς τὸν κύνα, ὅτι ὁ ἀφικνούμενος ἀνήκει εἰς τὴν οἰκίαν. Ὅταν ὁ κύριος Β. εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας, προσποιούμενος ξένον εἰσερχόμενον ἐκεῖ διὰ πρώτην φοράν, ὁ κύων του ἐρρίφθη κατ' αὐτοῦ ὑλακτῶν. Ἀλλὰ φθάσαν εἰς ἀπόστασιν δύο βημάτων ἀπὸ τοῦ κυρίου του, τὸ ζῷον ἐσταμάτησε καὶ τὸν παρετήρησε μετὰ μεγάλης προσοχῆς. Βεβαίως ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ξένου ἀνεγνώριζέ τινα, ὃν εἶχε γνωρίσει ἄλλοτε. Ἀφοῦ παρετήρησεν αὐτὸν ἐπὶ δύο τρία λεπτὰ ἐρρίφθη ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐπλήρωσε θωπειῶν.

Ὁ Darwin ἀναφέρει παράδειγμα ἀνάλογον, ἐν ᾧ ἡ μνήμη ἀποδεικνύεται διατηρουμένη καὶ ἐπὶ μακροτέραν χρονικὴν περίοδον. «Εἶχον κύνα, λέγει, διακρινόμενον διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς ξένους. Ἀπουσίᾳ τις ἐμοῦ ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ δύο ἡμέρας, ἔδωκέ μοι ἀφορμὴν νὰ δοκιμάσω τὴν μνήμην του. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν μου μετέβην εἰς τὸν σταῦλον, ἐν ᾧ κατῴκει καὶ τὸν ἐκάλεσα ὡς συνείθιζον· ἀμέσως μὲ ἠκολούθησε καὶ ὑπήκουσεν εἰς ἐμὲ ὡς νὰ εἶχε παρέλθει μία μόνη ὥρα, ἀφ' ὅτου τὸν εἶχον ἐγκαταλείψει».

Ὁ Bouley ἀναφέρει ἕτερον γεγονὸς καταδεικνύον τὴν ὁμοιότητα τῆς ἐγκεφαλικῆς λειτουργίας παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ ζῴῳ. «Πρόκειται περὶ κυνὸς οἰκοφύλακος, καλουμένου Διός, καὶ ἀγριωτάτου. Μόνον ἓν ἄτομον ἦτο φίλον πρὸς αὐτόν, εἷς ὑπάλληλος τοῦ καταστήματος τῶν λεωφορείων, εἰς ὃ ἀνῆκεν. Ἡμέραν τινὰ ὁ κύων οὗτος ἔλαβε λάκτισμα ὑπὸ ἵππου, ἐξ οὗ ἔπαθε κάταγμα τοῦ πήχεως. Ἡ τεθεῖσα συσκευὴ συνεσφίχθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐπέφερε γαγγραινώδη συμπτώματα ἐπὶ τοῦ μέρους τοῦ μέλους, τοῦ κειμένου κάτωθεν

Digitized by Google

τοῦ κατάγματος. Ὅπως συμβαίνει εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, τὸ δυστυχὲς ζῷον ὑπέστη ἀληθῆ μαρτύριον. Ἔθεσαν αὐτὸν ἐν χειραμάξῃ καὶ τὸν ἔφερον εἰς τὸν κύριον Βατὲλ κτηνίατρον, ἔνθα ἐγὼ ὁ ἴδιος καταστήσας ἀναίσθητον διὰ τοῦ αἰθέρος ἀπέκοψα τὸν πόδα ἄνωθεν τοῦ πήχεως. Μετὰ τὸν ἐπίδεσμον ἐτέθη ἐκ νέου ἐν τῇ χειραμάξῃ καὶ ὡδηγήθη εἰς τὴν κατοικίαν του. Εἶχον παρέλθει εἰς μὴν καὶ τρεῖς ἑβδομάδες ἀπὸ τοῦ συμβάντος τούτου, ὅτε ἡμέραν τινὰ μετὰ τοῦ κυρίου Βατὲλ μετέβημεν εἰς τὸ κατάστημα τῶν λεωφορείων. Μόλις ὁ Ζεὺς μὲ εἶδεν, ἔσεισε τὴν οὐράν του καὶ ἤρχισε φυσῶν διὰ τῆς ρινός, ὅπερ ἀποδεικνύει εἰς τὸν κύνα αἴσθημα ἀγάπης. Ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς ἐκδηλώσεως ταύτης τούτου, διότι ὡς εἴπομεν ὁ κύων οὗτος διεκρίνετο διὰ τὴν ἀγριότητά του, ἐτόλμησα νὰ τὸν πλησιάσω μεθ' ὅλας τὰς ἀποτροπὰς τῶν ὑπαλλήλων καὶ νὰ τοῦ θωπεύσω τὴν κεφαλήν. Ὁ Ζεὺς ἀνυψώθη ἐπὶ τῶν ὀπισθίων αὐτοῦ ποδῶν καὶ στηρίξας ἐπ' ἐμοῦ τὸν μόνον του πόδα ἐξεδήλωσε πρὸς ἐμὲ διὰ σημείων ἀναμφιβόλων τὴν ζωηράν του συμπάθειαν. Ἐπανέλαβε τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανὴν ἱστορίαν τοῦ λέοντος τοῦ Ἀνδροκλέους. Ἰδοὺ ἡ ἐξήγησις, προσθέτει ὁ Bouley, τοῦ περιέργου τούτου γεγονότος· ὁ Ζεύς, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπεχείρησα νὰ τὸν καταστήσω ἀναίσθητον, ὑπέφερε βεβαίως φοβερά· ἡ βραχεῖα ἐκείνη στιγμὴ ἤρκεσεν ὅπως διὰ μιᾶς τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ, διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ διὰ τῆς ρινός, ποιήσω εἰς αὐτὸν ἐντύπωσιν διατηρηθεῖσαν. Εἰς τὴν ἐντύπωσιν ταύτην προσετέθη ἡ ἰδέα τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν πόνων, ἡ ἐπακολουθήσασα τὴν ἀναισθησίαν· ὅταν ὁ Ζεὺς μὲ ἀνεγνώρισεν, ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ἐγχείρισιν ἅπαντα ταῦτα παρήγαγον παρ' αὐτῷ τὸ αἴσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης, ὅπερ μοὶ ἐξεδήλωσε διὰ τοῦ τρόπου ὃν ἀνέφερον· ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει μήπως ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος λειτουργῇ ἄλλως ἢ ὁ τοῦ κυνός» ;

Ὅσον ἀξιοσημείωτον καὶ ἂν φαίνηται τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς μνήμης καὶ εὐγνωμοσύνης τοῦ κυνὸς δὲν εἶναι σπάνιον· ἰδοὺ καὶ ἕτερον. Ὁ Πιμπράκ, περίφημος χειρουργός, ὅστις ἔζη ἀκόμη ἐν τῷ τέλει τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, εὗρεν ἑσπέραν τινὰ παρὰ τὴν θύραν του ὡραιότατον κύνα ἔχοντα τὸν πόδα τεθραυσμένον καὶ οἰμώζοντα ἐκ τῶν πόνων. Λαμβάνει αὐτόν, διορθοῖ τὸν πόδα, τὸν ἐπιδένει, τὸν περιποιεῖται, τὸν θεραπεύει. Κατὰ τὴν θεραπείαν καὶ μετ' αὐτὴν ὁ κύων ἐξεδήλου πρὸς αὐτὸν ἔκτακτον εὐγνωμοσύνην· ὁ Πιμπρὰκ ἐπίστευεν ὅτι ὁ κύων οὗτος θὰ τῷ ἔμενε πιστὸς διὰ βίου. Ἀλλ' ὁ κύων εἶχεν ἕτερον κύριον. Καὶ εἰς τὸν κύνα ἡ πρώτη ἀγάπη πρωτοστατεῖ, διαρκεῖ καθ' ὅλην τὴν ζωήν· μόλις ὁ ἀναρρωννύων ἤρχισε νὰ δύναται νὰ τρέχῃ ἐξῆλθε καὶ δὲν ἐπανῆλθε πλέον· ὁ Πιμπρὰκ ἐλυπεῖτο σχεδὸν διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν του· τίς θὰ τὸ ἐπίστευεν, ἔλεγεν, ὅτι εἰς κύων θὰ ἐγίνετο ἀγνώμων· παρῆλθον πέντε μέχρις ἓξ μῆνες, ὅτε ὁ κύων ἐπαναφαίνεται εἰς τὴν αὐτὴν θύραν καὶ κατεθώπευε τὸν Πιμπράκ, ὅστις ὑποδέχεται αὐτὸν μετ' εὐχαριστήσεως· ἀλλ' ὁ κύων ἀντὶ νὰ εἰσέλθῃ ἐξ ὑπαμοιβῆς ἔλειχε τὰς χεῖράς του καὶ τὸν ἔσυρεν ἐκ τοῦ ἐνδύματος, ὡς νὰ ἤθελε νὰ τῷ δείξῃ τι· τοῦτο δὲ ἦτο θήλειά της κύων ἐκ τῶν φίλων του, ἧς ὁ πούς ἦτο τεθραυσμένος καὶ ἣν ἔφερε πρὸς τὸν εὐεργέτην του, ἵνα τὴν θεραπεύσῃ, ὅπως ἐθεράπευσε καὶ αὐτόν.

Ὁ **ἵππος** ἐπίσης ἔχει μνήμην ἀληθῶς ἀξιοσημείωτον· θέλω δώσει τινὰ παραδείγματα πειστικώτατα. «Ἵππος τις, λέγει ὁ Bouley, ὑπέστη ἐγχείρισιν εἰς Alfort ἐξογκώματος γεννηθέντος πρὸ τοῦ ὤμου ἐκ τῆς πιέσεως περιτραχηλίου. Μετά τινας μῆνας ὁ ὄγκος ἐσχηματίσθη ἐκ νέου, τὸ ζῷον ὡδηγήθη εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ ὑπέστη νέαν ἐγχείρισιν. Ὅτε ἐπέστη ἀνάγκη καὶ τρίτης ἐγχειρίσεως, αἱ ἀναμνήσεις τοῦ ἵππου ἐξηγέρθησαν ἐπὶ τῇ ἁπλῇ θέᾳ τῶν τόπων καὶ ἀπεποιήθη νὰ διαβῇ τὸν περίβολον τῆς σχολῆς· ἠναγκάσθησαν νὰ δέσωσι τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅπως κατορθωθῇ νὰ προχωρήσῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ὄγκος ἐσχηματίσθη καὶ τετάρτην φοράν, νῦν ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Charenton τὸ ζῷον ἠρνήθη νὰ προχωρήσῃ καὶ ἠναγκάσθησαν καὶ πάλιν νὰ τοῦ κλείσωσι τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ ἀνάμνησις τῶν πόνων, οὓς ὑπέστη ὁ ἵππος οὗτος, ἐπέφερεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν νέων, ὅταν ὡδηγεῖτο εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους. Καὶ ἦτο ἀποφασισμένος, ἕνεκα τῶν ἐντυπώσεων τούτων νὰ μὴ ἀφεθῇ καὶ ὁδηγηθῇ εἰς αὐτούς».

Ὁ Duboit ἀναφέρει περὶ τοῦ ἵππου τοῦ ἰατροῦ Broussais τὰ ἑξῆς. «Ὁ πατὴρ τοῦ περιφήμου ἰατροῦ μετέβαινεν ἑκάστην πρωίαν καὶ ἐπεσκέπτετο τοὺς ἀσθενεῖς του· τὴν ἑσπέραν ἐπανερχόμενος ἔδιδε τὸν ἵππον εἰς τὸν υἱόν του, ὅπως οὗτος φέρῃ εἰς τοὺς πελάτας τὰ ὁρισθέντα φάρμακα· καθ' ὁδὸν τὸ ζῷον, οὗτινος ἡ μνήμη ἦτο πιστή, ἵστατο ἔμπροσθεν ἑκάστης οἰκίας, ἣν ὁ κύριός του ἐπεσκέφθη τὴν πρωίαν».

Ὁ Brehm ἀναφέρει ἀνάλογόν τι τοῦ προηγουμένου. «Ὁ ἔνδοξος καὶ ἐνάρετος Κοσιοῦσκος λέγει, κατῴκησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς Σωλὲρ τῆς Ἑλβετίας. Ἡμέραν τινὰ ἠθέλησε νὰ δωρήσῃ φιάλας τινὰς οἴνου εἰς πτωχὸν ἱερέα τῶν περιχώρων. Θέλων ὅμως νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἐκφράσεις τῆς εὐχαριστίας τοῦ γέροντος ἀνέθεσε τὴν ἐντολὴν εἴς τινα νέον, καὶ ἐπειδὴ ἡ ὁδὸς ἦτο μακρὰ ἔδωκεν αὐτῷ καὶ τὸν ἵππον, ὃν συνήθως ἵππευεν. Ὁ νέος ἐπανελθὼν μετέβη εἰς τὸν Κοσιοῦσκον, ὅπως ἀναφέρῃ αὐτῷ τὰ τῆς συνεντεύξεως μετὰ τοῦ ἱερέως καὶ προσέθηκε μειδιῶν. — Ἄλλοτε σᾶς παρακαλῶ ἂν δὲν μοὶ δώσητε καὶ τὸ βαλάντιόν σας μὴ με δανείσητε τὸν ἵππον σας· — Διατί, εἶπεν ὁ Κοσιοῦσκος. — Μόλις ὁ ἵππος σας ἴδῃ πτωχόν, ἔστω καὶ ἂν καλπάζῃ, ἵσταται παραυτὰ καὶ οὐδὲν δύναται νὰ τὸν πείσῃ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὁδόν, ἂν δὲν ἴδῃ τὸν πτωχὸν λαμβάνοντα ἐλεημοσύνην. Λοιπὸν κρίνατε περὶ τῆς στενοχωρίας μου. δὲν εἶχον ὀβολὸν ἐν τῷ θυλακίῳ μου καὶ μόλις κατώρθωσα νὰ ἀποφύγω τὴν δυσκολίαν προσποιούμενος καθ' ὁδὸν τὴν κίνησιν, ὅτι δῆθεν ἐδίδον τι».

Ἕτερον γεγονὸς ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Οὐζὰρ καθηγητοῦ τότε ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Alfort : «Κατὰ τὸ 1869, λέγει, οἱ Τυρολοὶ ἐν μιᾷ αὐτῶν ἐπαναστάσει ἔλαβον 15 ἵππους Βαυαρικοὺς καὶ ἵππευσαν αὐτούς· ἀλλὰ βραδύτερον ἐν ἀψιμαχίᾳ μετὰ Βαυαρι-

Digitized by Google

κῆς ἴλης, οἱ ἵπποι ὅταν εἶδον τὰς στολὰς τῶν παλαιῶν των ἱππέων διέφυγον καλπάζοντες καὶ ἔφερον τοὺς νέους των ἱππεῖς μεθ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν αὐτῶν εἰς τὰς τάξεις τῶν Βαυαρῶν, ὑφ' ὧν ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ ἵππος, προσθέτει, δὲν διαφυλάττει μόνον τὴν μνήμην τοῦ παλαιοῦ του κυρίου, ἀλλ' ὡς ἅπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ βεβαιοῦσιν, ἵπποι τινὲς ἐγκαταλείψαντες τὸ στρατόπεδον ἐπανέρχονται εἰς αὐτὸ καὶ ἀναγνωρίζουσι τὴν ἴλην, εἰς ἣν ἀνῆκον.

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΔΥΟ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Ν. ΚΑΝΤΟΥΝΗ

Ἐξερχόμενός τις τῆς πόλεως Κερκύρας καὶ χωρῶν μέχρι τοῦ προαστείου Σαρρόκου, βλέπει ἐν μέσῳ δενδροφύτου καὶ θαλερᾶς κοιλάδος ἀναθρώσκον πρὸς τὴν δύσιν τὸ ὑπερύψηλον καὶ ὡραῖον κωδωνοστάσιον τῆς Μονῆς τῆς Πλατυτέρας. Ἡ Μονὴ αὕτη κεῖται πλησιέστατα τοῦ προαστείου Μανδουκίου, ἡ δὲ γειτνίασις αὕτη ἐστοίχισεν ἄλλοτε τὴν καταστροφὴν ὁλοκλήρου τῆς Μονῆς. Οἱ Μανδουκιῶται, θαλασσόβιοι ὄντες, ἀείποτε ἐφάνησαν τραχύτεροι εἰς τὰς μετὰ τῶν κυβερνήσεων σχέσεις των, ὅτε δὲ τῷ 1799 ἐπαρουσιάσθη ὁ ρωσσοτουρκικὸς στόλος ὅπως ἐξώσῃ τοὺς δημοκρατικοὺς γάλλους ἀπὸ τῆς νήσου, οἱ Μανδουκιῶται ὕψωσαν προθύμως τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας καὶ ἔλαβον τὸ μέρος τῶν συμμάχων. Ἡ γαλλικὴ τότε φρουρὰ τῆς νήσου ἐπιπεσοῦσα κατὰ τοῦ ἀντάρτου προαστείου, ἐξεδίωξεν ἐκεῖθεν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἐπυρπόλησεν αὐτό. Οὗτοι ὅμως κατέλαβον τὴν Μονὴν τῆς Πλατυτέρας καὶ ἐκεῖ ὀχυρωθέντες, ἠμύνοντο ἐπί τινα χρόνον κατὰ τῶν πολιορκησάντων αὐτοὺς γάλλων. Ἐπὶ τέλους οἱ γάλλοι ἐγένοντο κύριοι καὶ τῆς Μονῆς, ἣν ἐλεηλάτησαν καὶ ἐπυρπόλησαν ὁλοσχερῶς [1]).

Ἡ Μονὴ ἀνεκαινίσθη μετά τινα ἔτη καὶ ἀπὸ τῆς τέφρας της ἐξῆλθε πολυτελεστέρα καὶ ὡραιοτέρα, ἐντὸς δὲ τῆς μικρᾶς μὲν ἀλλὰ καλῶς διεσκευασμένης ἐκκλησίας, ἀφῆκεν ὁ ζωγράφος Καντούνης πλεῖστα αὐτοῦ ἔργα, ἓν τῶν ὁποίων εἶνε καὶ ὁ ***Μυστικὸς Δεῖπνος***, οὗ ἰχνογράφημα δημοσιεύει ἤδη ἡ ***Ἑστία***. Ἡ γραφὴ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἔχει μῆκος τριῶν μέτρων καὶ δύο ὕψος, ἀναρτᾶται δὲ ἐπὶ ἑνὸς τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας· ἀπέναντι τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἀναρτᾶται εἰς τὸν ἕτερον τοῖχον ὁ Νιπτήρ, ἔργον τοῦ ἰδίου ζωγράφου. Ἡ σύνθεσις τοῦ ***Δείπνου*** εἶνε μᾶλλον ἐπιτυχὴς τῆς τοῦ ***Νιπτῆρος***, τὸ διάγραμμα εἶνε σχεδὸν ἀνεπίληπτον, ὁ χρωματισμὸς ζωηρός, ἀειθαλὴς καὶ ἁρμονικός, αἱ κεφαλαὶ καὶ τὰ ἄκρα κάλλιστα καὶ φυσικώτατα σχεδιασμένα. Ἰδίως ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἰησοῦ ἀποπνέει γλυκυτάτην μελαγχολίαν, ἣν ὅμως τὸ ἡμέτερον ἰχνογράφημα δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποδώσῃ καθ' ὁλοκληρίαν. Μόνον αὐστηρὸς παρατηρητὴς δύναται νὰ μεμφθῇ κατά τι τὰς κινήσεις, αἵτινες ἀποκλίνουσιν ἴσως εἰς τὸ θεατρικὸν ἐν τῷ πίνακι τούτῳ.

Γηραιὸς ἱερεὺς τῆς Μονῆς, ἀποθανὼν πρό τινος, διηγεῖτο ὅτι ὁ Καντούνης εἶχε συμφωνήσει νὰ ζωγραφήσῃ τὰς γραφὰς τοῦ ***Δείπνου*** καὶ τοῦ ***Νιπτῆρος*** ἀντὶ ἐννενήκοντα φλωρίων ἐνετικῶν, ἀλλ' ὅτι μετὰ ταῦτα μεταμεληθεὶς ἠρνεῖτο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐργασίαν θεωρῶν μικρὰν τὴν ἀμοιβήν. Τῇ μεσολαβήσει ὅμως ἰσχυρᾶς τινος κυρίας, συγκατετέθη ἐπὶ τέλους καὶ οὕτω ἐξετέλεσε τὰς δύο περὶ ὧν ὁ λόγος γραφάς.

Τοῦ Καντούνη ἕτερα ἔργα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ εἶνε οἱ ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ δώδεκα ἀπόστολοι καὶ αἱ δεσποτικαὶ ἑορταί. Προσέτι ἐν τῷ τοίχῳ ὁ ἅγιος Γεώργιος ἔφιππος.

Ν. Καντούνης

Τὸ ἕτερον ἔργον τοῦ ζακυνθίου ζωγράφου, οὗ δίδομεν ἐνταῦθα τὸ ἰχνογράφημα, εἶνε ἡ εἰκὼν αὐτοῦ φιλοτεχνηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Ἡ εἰκὼν αὕτη, φυσικοῦ μεγέθους, εὑρίσκεται ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπείῳ Ζακύνθου, ὅπου φυλάσσονται καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἀρχιερέων προσωπογραφίαι, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων διαλάμπει ὡς μαργαρίτης αὕτη, ἡ τοῦ ἡμετέρου ζωγράφου καὶ ἀρχιμανδρίτου Καντούνη. Ἡ δημοσιευομένη ἐν τῇ ***Ἑστίᾳ*** εἰκὼν αὐτοῦ ἀντεγράφη ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἐκείνου, ἀλλὰ παρελείφθη τὸ ἐν αὐτῇ ὑπάρχον ἐπεισόδιον, δι' οὗ ὁ εὐφάνταστος ζωγράφος ἠθέλησε συμβολικῶς νὰ παραστήσῃ μίαν αὐτοῦ προσφιλῆ ἰδέαν. Εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ πίνακος ὁ Χρόνος, πολιὸς γέρων, γυμνός, καὶ μόνον φέρων τὸ ἄνω τῶν ὤμων του κολπούμενον περίβλημα, βαστάζει χρονόμετρον καὶ δρέπανον, ἀτενίζει δὲ πρός τινα ὡραίαν νεάνιδα λευχειμονοῦσαν καὶ φέρουσαν κυανῆν ἐφεστρίδα. Ἡ νεᾶνις αὕτη εἶνε ἡ προσωποποίησις τῆς τέχνης, διότι παρὰ τοὺς πόδας αὐτῆς πυξίδια, χρώματα καὶ ἄλλα τῆς γραφικῆς ἐργαλεῖα ἀποτελοῦσι καλλιτεχνικώτατον σύμπλεγμα· ὑπεράνω τῆς προσωποποιίας τῆς Γραφικῆς φαίνεται ἐντὸς φωτεινοῦ τριγώνου τὸ ἀκοίμητον ὄμμα, καὶ πλησίον λύχνος καιόμενος, ὄπισω δὲ πάντων τούτων ὁ τοῦ ζωγράφου ὀκρίβας.

Ἀλλὰ τί ἠθέλησεν ἆρά γε νὰ φανερώσῃ ὁ ζωγράφος διὰ τῆς συμβολικῆς ταύτης παραστάσεως, ἐν ᾗ ἐξήντλησεν ἅπασαν τὴν φαντασίαν του; Τοῦτο ἐξηγεῖ εἰς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ ζωγράφος διὰ τῶν στίχων τοὺς ὁποίους ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὃν βαστάζει

[1]) Ἴδε Ἱστορίαν Ἰονίων νήσων ὑπὸ Γ. Μαυρογιάννη Τόμ. Α' σ. 222.

Digitized by Google

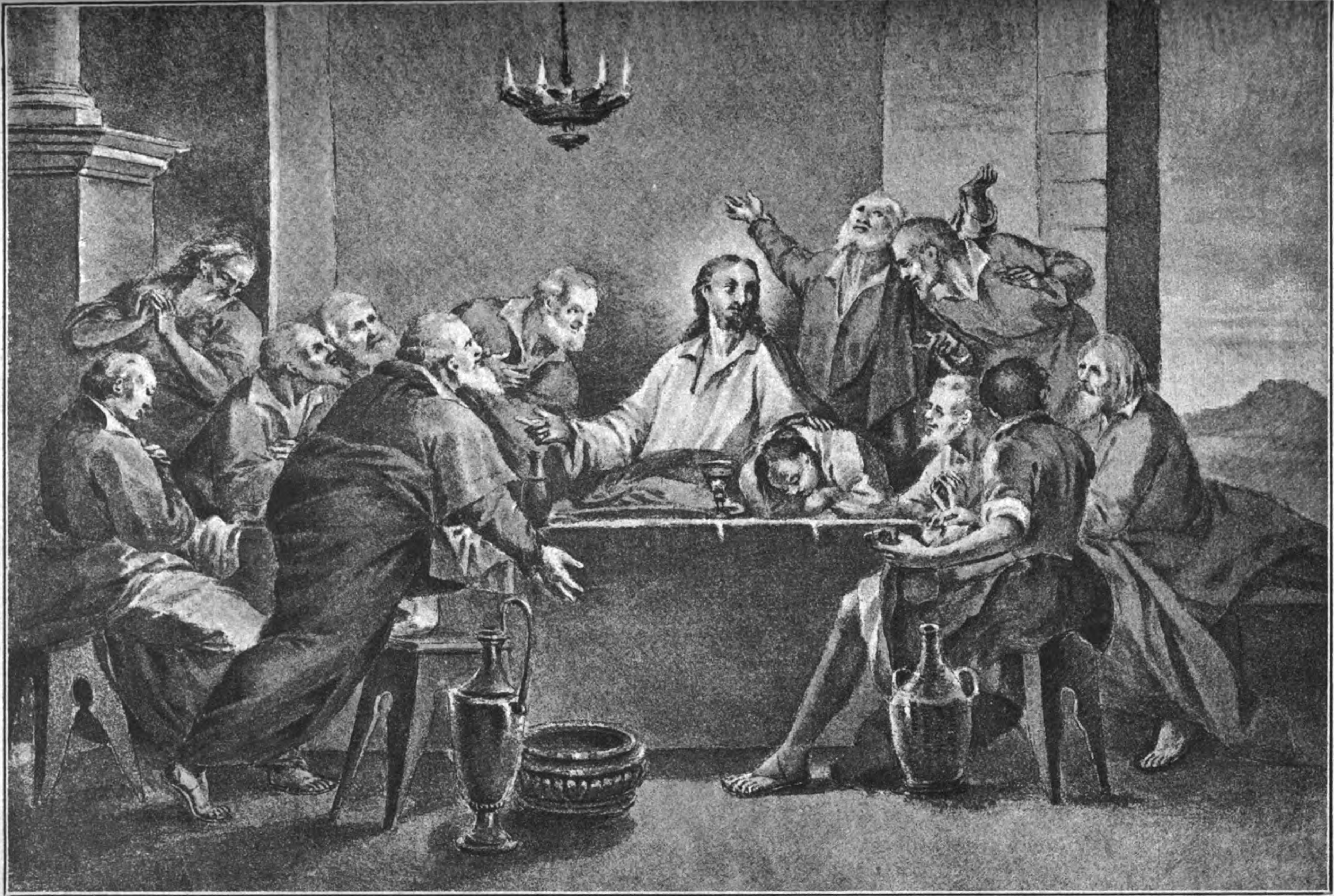

Ὁ μυστικὸς δεῖπνος τοῦ Καντούνη

Digitized by Google

διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐν τῇ εἰκόνι, δεικνύει δὲ διὰ τῆς δεξιᾶς.

Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος στίχοι ἔχουσιν οὕτω :

« Καιρὸς καὶ μόχθος ἐδίδαξέ με πάντως
» καὶ οὐδεὶς ἄλλος τήν δε τὴν ἐπιστήμην
» τοῦ αὐτοφυοῦς ὄμματος τῇ δυνάμει
» τοῦ βλέποντός τε τὰ τῆς γῆς τε καὶ πόλον.
» Θύτης ταπεινός, Νικόλαος Καντούνης
» εἰμὶ ὁ λαλῶν, καὶ μέμνησθέ μου φίλοι».

Οἱ στίχοι οὗτοι βεβαίως δὲν ἔχουσιν ἀξίωσιν ἄλλην, ἢ νὰ καταστήσωσι καταληπτὴν τὴν ὑπὸ τοῦ ζωγράφου ἐπινοηθεῖσαν συμβολικὴν παράστασιν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὸν στιχουργόν, τὸν καταστήσαντα καταληπτὸν τὸν ζωγράφον.

Ὁ βιογράφος τοῦ Καντούνη κ. Δεβιάζης, ἀναφέρει ὅτι ἐμαθήτευσεν ἐπί τινα χρόνον παρὰ τῷ ζωγράφῳ Κουτούζῃ, τῷ μαθητῇ τούτῳ τοῦ Τιεπόλου καὶ γνωστῷ ἐν Ζακύνθῳ διὰ τὰς μέχρις ἀηδίας αἰσχρολόγους σατύρας του, ἀλλ' ὅτι ὁ Κουτούζης ἰδὼν τὴν εὐφυΐαν τοῦ Καντούνη καὶ φοβηθεὶς μὴ εὕρῃ ἐν αὐτῷ ἐπίφοβον ἀντίζηλον, ἔκλεισε προώρως τὴν θύραν του εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ ζήλου τῆς τέχνης διακαιόμενον νεανίαν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Κουτούζης ἔκλεισε τὴν θύραν εἰς τὸν μαθητήν του, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀφαιρέσῃ καὶ τὰ ἔργα του ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, τὰ ὁποῖα ἐδύνατο νὰ σπουδάζῃ καὶ νὰ μιμῆται ὁ εἰς ἑαυτὸν ἀφεθεὶς Καντούνης. Πλὴν δὲ τῶν ἔργων τοῦ Κουτούζη, ὑπῆρχον τότε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Φανερωμένης καὶ τὰ ἔργα τοῦ Δοξαρᾶ, διὰ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων ἐδύνατο ὁ Καντούνης νὰ ὠφεληθῇ πλεῖστον, ὥστε, νομίζομεν ὅτι ὁ Καντούνης δὲν εἶχε πλῆρες δίκαιον ἰσχυριζόμενος ὅτι **καιρὸς** καὶ **μόχθος** ἦσαν οἱ μόνοι διδάσκαλοι αὐτοῦ. Ὁ ὑπὸ τῆς φύσεως λαβὼν ὡς δῶρον τὴν εἰς τὴν τέχνην εὐφυΐαν δὲν δύναται διὰ μιᾶς νὰ εὐδοκιμήσῃ, ὅσους καὶ ἂν καταβάλῃ κόπους, ἐὰν μὴ εὕρῃ τοὺς πρὸ αὐτοῦ διανοίξαντας τὴν ὁδὸν καὶ καταστήσαντας προσιτὴν εἰς αὐτὸν τὴν τέχνην. Λέγεται μάλιστα ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ῥαφαήλ, ὅτε εἶδε κρυφίως τὰ μήπω τότε τελειωθέντα ἔργα τοῦ Μιχαηλαγγέλου ἐν τῇ ὀροφῇ τῆς Capella Sixtina, ἤλλαξε πάραυτα τὸν τρόπον του· τοσοῦτον ἰσχύει ἓν μόνον βλέμμα κρύβδην ῥιπτόμενον, ὅπως μεταποιήσῃ ὁλοκλήρως τὰς ἰδέας τοῦ καλλιτέχνου !

Γ. Ε. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Σημ. Ἐν τῷ περιοδικῷ «Ποιητικὸς Ἀνθὼν» ἐδημοσιεύθη τὸ βαπτιστικὸν ἔγγραφον τοῦ ἡμετέρου ζωγράφου ἔχον οὕτω : «1768 Ἰανουαρίου 28, ἡμέρα δευτέρα ἐβάπτισα εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ἕνα παιδίον ἀρσενικὸν νόμιμον τοῦ σινιὸρ Ἰωάννη Καντούνη, καὶ τὸ ἐπωνόμασαν Νικόλαον· καὶ ἦταν ἀνάδοχοι ὁ ἐκλαμπρότατος Νικόλαος Γαήτας καὶ ὁ εὐγενὴς Κωνσταντῖνος Τζές, λεγόμενος Στέλλας καὶ ὁ ἕτερος Κύριος Νικόλαος Μεταξᾶς, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπ' ἐμοῦ Παπᾶ Σοφιανοῦ». Ὁ Καντούνης ἀπέθανε τῷ 1834 εἰς ἡλικίαν 66 ἐτῶν.

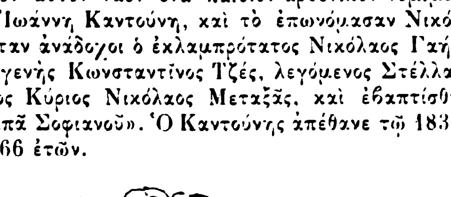

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

Εἰς τὴν γωνίαν πράγματι ὅπου ἐκάθισεν ὁ παχὺς ἰατρός, δὲν ἔφθανεν ἐκ τῶν ἄνωθεν ἀνοικτῶν παραθύρων ἡ ὑπόψυχρος πνοὴ τοῦ βορρᾶ, ἡ κατευοδώσασα αἰσίως ἐκ Μεσολογγίου τὸ πλοιάριον με τοὺς ὡραίους ἰχθῦς, τὸ χάρμα τῶν γαστριμάργων. Ἔστη ὄρθιος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὁ ἄλλος ὁ ἰσχνός, στηρίζων τὸν ἀγκῶνα ὄπισθεν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς τραπέζης καὶ κρούων τὴν ῥάβδον του συνεχῶς ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ πατώματος. Αἱ χρυσαῖ του διόπτραι εἰς τὰς ταχείας νευρικὰς κινήσεις τῆς κεφαλῆς, ἀπέσπων πολυχρώμους γύρωθεν ἀντανακλάσεις, ἀποκρύπτουσαι συχνὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ λάμψεις λευκάς. Καὶ ἡ πρωϊνὴ συνομιλία ἐν τῷ Φαρμακείῳ βαθμηδὸν ἐζωηρεύετο, μὴ ἔχουσα μὲν τὸ οἰκεῖον ἐκεῖνο καὶ ἀπόκρυφον τῶν ἑσπερινῶν συνδιαλέξεων, τῶν μυστηριωδῶν καὶ σκανδαλωδῶν ἀνακοινώσεων, ἀλλ' ἀντηχοῦσα εἰς φαιδρὸν τόνον μὲ ἀστειότητας καὶ μὲ γέλωτας. Ἡ φαιδρότης καὶ ἡ ποικιλία ἐπετάθη ὅταν ἦλθε γεμάτος ὄρεξιν ἀπὸ τὴν Λέσχην καὶ ὁ κύριος Μαρκίδας, ἀνὴρ μεσῆλιξ ἀλλὰ μ' αἴγλην ἀκόμη νεανικήν, ὁ ὁποῖος ὅταν δὲν εὑρίσκετο εἰς στιγμὰς **σπληνὸς** καθαυτὸ ἀγγλικῆς, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπροξένει φρίκην, ἦτο κατὰ τὴν ὁμολογίαν ὅλων, ὁ πλέον γουστόζος ἄνθρωπος τῆς χώρας. Ὡμίλησαν περὶ τῶν ἐκλογικῶν — ὁ ἄρτος ὁ ἐπιούσιος, — περὶ τῆς φιλαρμονικῆς, ἡ ὁποία ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ καὶ μετὰ βίας διετηρεῖτο ὀλίγας ἡμέρας ἀκόμη μέχρι τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐκλογῶν καὶ τοῦ τελευταίου ἐκ τούτων χρηματισμοῦ· περὶ ψαρικῆς ἐν γένει, περὶ τῶν φαντασμάτων τὰ ὁποῖα εἶδεν ἕνας κάποιος εἰς ἕνα κάποιο σπίτι καὶ ἐν γένει περὶ φαντασμάτων καὶ ψευτῶν καὶ περὶ τῶν ἐξόχων μονολόγων τοὺς ὁποίους ἔκαμνεν ἕνας ἄλλος κατὰ τῆς ἐρωμένης του, τῆς **κοπέλας του**, ἡ ὁποία τὸν εἶχεν ἀφήσει ἐσχάτως μὲ ὅλο τὸ μαῦρο χαβιάρι — (ἕνα κουάρτο τσὴ λίτρας ἀπὸ τοῦ Γερόλυμου, μία καὶ πενῆντα, ἀφεντάδες!) — ποῦ τῆς ἐπήγαινε βράδυ παρὰ βράδυ... Καὶ διηγοῦντο ἀνέκδοτα ἐντόπια, παλαιὰ καὶ νέα, τῶν ὁποίων ὁ παχὺς ἰατρὸς ἦτο ταμεῖον ἀνεξάντλητον, καὶ ἀπήγγελλον ποιήματα ἀστεῖα, ἐξ ὧν ὁ Μαρκίδας εἶχε συλλογὴν πλουσίαν, καὶ ἀπεμνημόνευον στίχους ἐκ τοῦ *Χάση*, τῆς ἀπὸ ἑκατὸν ἐτῶν δημοτικῆς κωμῳδίας τοῦ Γουζέλη. Τὸ νωπότερον ἀνέκδοτον ἦτο τὸ τοῦ Πανανοῦ, ὁ ὁποῖος περὶ τοῦ ἀρκετὰ ἰσχυροῦ σεισμοῦ τοῦ λαβόντος χώραν πρὸ δύο τριῶν ἡμερῶν, εἶχεν ἀποφανθῇ δημοσίᾳ ὅτι «ἕνα κουάρτο τσὴ ὥρας ἂν ἐβάσταε ἀκόμα, ἀφεντάδες, σπίτι δὲν θὰ ἔμνεσκε μὲς τὴ χώρα ὁλόρθο.» Τὸ ἤκουσεν ἀπὸ μέσα ποῦ τὸ ἔλεγαν ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος καὶ εἶπε καταφέρων τὸν κόπανόν του καὶ κινῶν τὴν κεφαλήν του ἐν μέσῳ γέλωτος γενικοῦ :

« Ἀμὴ τί ; δὲν εἶπα καλά ; »

Ἐκ τῶν ἀστείων ποιημάτων βροχὴν γέλωτος

1 Ἴδε σελ. 180.

Digitized by Google

ἐπίσης διήγειρεν ἓν δίστιχον ἐπίγραμμα εἰς ***Τριζόνι ποῦ δὲν ἐκηλαΐδουσε***, ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Μανωλάκη Κατσαίτη, ἐξαρχοπούλου ζῶντος τότε ἀκόμη καὶ περιφήμου διὰ τὸ ἄσπονδον αὐτοῦ μίσους κατὰ τῶν ἄρθρων καὶ τῶν μορίων, οὕτως ὥστε τὰ ἰδιόρρυθμα στιχουργήματά του, κατὰ τὸν Μαρκίδαν, εἶχον μορφὴν τηλεγραφημάτων :

Στερέψω φαΐ σου,
Φτωχύνη κορμί σου !

Τέλος ἐκ τῶν καλοθυμήτων στίχων τοῦ *Χάση*, εἰς τὴν μικρὰν ὁμήγυριν ἐπροξένησαν ῥῖγός τι ἡδονικὸν— ἴσως ἐκ τῆς συγκυρίας—οἱ ἑξῆς, ἀναπολη θέντες ὑπὸ τοῦ κομψευομένου ἰατροῦ, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆλθε νἀγοράση σαντονίναν γέρων τις φεσοφόρος μ' ἕνα γαμπᾶν πολύθυρον ὡς τὸν τρίβωνα τοῦ Διογένους.

Καλημερούδια, ἀδρεφέ! Σήμερα κάνει κρύο,
Ἄφησα τὸ παληόβελο καὶ μ' ἔπιασε τὸ ρίο.
Μοῦ ἐγίνη κρεμιδόφλουντζα καὶ ὁλοῦθε μπάζει ἀέρα,
Πουνέντε, ὄστρια, γαρμπῆ, κόρφο καὶ λεβαντιέρα!

Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ θύρα τοῦ Φαρμακείου, μὲ δύο τρεῖς εἰκονογραφημένας ἐτικέτας φαρμακεμπόρων, ἀνηρτημένας ὄπισθεν τῶν ὑάλων της, ἠνοίγετο συχνὰ διὰ νἀφήσῃ δίοδον πότε εἰς ἀγοραστήν, πότε εἰς χωρικὸν ζητοῦντα συμβουλὴν ἰατρικήν, πότε εἰς δοττόρον, πότε εἰς γείτονα φιλοίκειον, ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας ράτσας τῶν ἀνθρώπων, ποῦ διημερεύουν εἰς τὰ Φαρμακεῖα, πότε εἰς ὑπηρέτην. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφυγεν ὁ σιὸρ Παυλάκης, τὸν ὁποῖον ἔκραξαν ἀπὸ τὸ μαγαζί, χωρὶς νὰ ἠμπορέσῃ νὰ καταφέρῃ τὸν Γιακουμάκην διὰ τὴν αὐρινὴν ἐκδρομὴν καὶ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Μαρκίδα εἰς τὸ σπίτι ὁ Πανανὸς νὰ ἰδῇ. κατὰ τὴν πρωϊνὴν συνήθειαν, μὴ χρειάζεται τίποτα. Ἡ δὲ ἀπέναντι γρίλια εἶχεν ἀνοιχθῇ καὶ ἐπρόβαλεν ἐπὶ τέλους ἐν χαριέσσῃ ἀτημελησίᾳ νεᾶνις ξανθομάλλα καὶ ὠχρά,— ὄψις ἡ ὁποία ηὔφραινεν ἐξόχως τὸν Μαρῆν καὶ τὸν ἔκαμνε νὰ προσποιῆται προσοχὴν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν διαλόγους καὶ νὰ γελᾷ ὅταν δὲν ἥρμοζε. Πολλοὶ τῶν εἰσερχομένων ἐλάμβανον μέρος ἀμέσως εἰς τὴν συνομιλίαν καὶ παρέμενον χωρὶς νὰ ἔχουν σκοπὸν ἢ εὐκαιρίαν, ὁσάκις μάλιστα ἐπροκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ Μαρκίδα ἢ τῶν ἰατρῶν νὰ ὁμιλήσουν. Μεταξὺ αὐτῶν ἀξιοσημειώτως ἦτο εἷς ἄνθρωπος, φρόνιμος μὲν καθ' ὅλα τὰ ἄλλα καὶ ἀγαθός, ἔχων ὅμως τὴν ἐπιμονὴν νὰ βεβαιόνῃ μετὰ σοβαρότητος ὅτι τὸ ζῳδιακὸν φῶς, τὸ ἀναφανὲν τῷ 1872, δὲν ἦτο παρὰ ἀπειρία μπαρμπουνίων, ἐκχειλίσασα ἐκ τοῦ Ὠκεανοῦ, ὡς ἐβεβαιώθη αὐτὸς ἐπισκοπήσας τὸ φαινόμενον δι' ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς Ποχάλεως. Τὸν ἔκαμαν νὰ διηγηθῇ διὰ μακρῶν τὰ πειράματά του, ἐσταύρωσαν δὲ πολὺ καὶ μίαν γυναῖκα ἀπὸ τὸν Ἅϊ-Γεώργη ποῦ ἦλθε νἀγοράση θεριακὴν καὶ που εἶχεν εἰς τὸ σπίτι της μίαν Παναγίαν περὶ τῆς ὁποίας ἦτο πολὺ διαδεδομένη ἡ ἑξῆς θαυματουργὸς ἰδιότης : Ὁ θέλων νὰ ἴδῃ ἂν θά του ἐγίνετό τι ἐπιθυμητόν, δὲν εἶχε παρὰ νὰ θέσῃ ἓν νόμισμα ἐπὶ τοῦ ὑαλίνου τῆς εἰκόνος, ἐρωτῶν μὲ τὸν νοῦν του· καὶ ἂν μὲν τὸ νόμισμα ἔμενε κολλημένον ἐκεῖ, ἡ ἀπάντησις ἦτο καταφατική, ἂν δὲ κατέπιπτεν, ἀρνητική. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ οὕτως ἐπικολλώμενα νομίσματα ἦσαν ὅλα εἰς ὄφελος τῆς γυναικός, ἐννοεῖται ὅτι τὸ συμφέρον της ἦτο ὄχι τόσον νὰ εἶνε καταφατικαὶ τῆς Μοίρας αἱ ἀπαντήσεις,—διότι αὐτὸ οὐδεμίαν εἶχεν ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἐπιρροήν,—ὅσον νὰ ἔχῃ ἡ ὕαλος ἑλκυστικάς τινας καὶ κολλητικὰς ἰδιότητας· καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρίζετο ὁ παχὺς ἰατρός, ἐν ᾧ ἡ γυνὴ διεμαρτύρετο σταυροκοπουμένη, ὅτι τὴν θεριακὴν τὴν ἤθελε «γιὰ νάλείφῃ μὲ δαύτη τὸ γυαλὶ τσὴ Παρθένας, ποῦ θὰν την στραβώσῃ.»

Οὕτως ἡ ὥρα παρήρχετο καὶ ἡ ἡμέρα ἔβαινεν ὁμοία ἀπαρεγκλίτως πρὸς τὰς ἀδελφάς της καὶ τὰς παρελθούσας καὶ τὰς μελλούσας ὑποθέτομεν. Ἡ διάθεσις ὅμως τοῦ Γιακουμάκη ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἡ ἰδία. Ἀπερροφημένος ὑπὸ τῶν σκέψεών του καὶ ὑπὸ τῆς ἐργασίας του, τὴν ὁποίαν ἐπεζήτει καὶ ἀφῄρει ἐπίτηδες ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Μαρῆ, διὰ νὰ ἔχῃ ἐπασχόλησιν, τοὺς ἄφινε νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ γελοῦν, χωρὶς σχεδὸν νὰ προφέρῃ λέξιν. Ἡ ἀποχὴ αὕτη καὶ ἡ δυσθυμία τοῦ συνήθους τόσῳ φιλολάλου καὶ φαιδροῦ γέροντος, ἔκαμναν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς παρευρισκομένους οἱ ὁποῖοι ἀπέτεινον συχνὰς ἐρωτήσεις καὶ ἐζήτουν ἀνήσυχοι πληροφορίας.

«Γιατὶ λοιπὸν ἔτσι σκουτουφλισμένος σήμερα, σιὸρ Γιακουμάκη;»

Ἀλλ' ὁ κ. Μαρκίδας, ὁ ὁποῖος κάτι εἶχε μυρισθῇ καὶ κάτι εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὰς οἰκογενειακὰς ἀνωμαλίας τοῦ βοηθοῦ του, ἔνευσεν εἰς τοὺς ἄλλους κρυφὰ νὰ μὴ τὸν ἐνοχλοῦν. Ἐκ τῶν νευμάτων αὐτοῦ τῶν μεστῶν οἴκτου καὶ παρακλήσεως ἐπετείνετο ἡ περιέργεια ἀλλ' ἀφίνετο ἥσυχος ὁ Γιακουμάκης. Ὁσάκις δὲν εἶχεν ἀγοραστήν, ἄφινε τὴν τράπεζαν καὶ διασχίζων μὲ τἀνοικτά του βήματα τὸ πάτωμα ἤρχετο καὶ ἐσταμάτα παρὰ τὴν θύραν, στηρίζων τὴν προτεταμένην κοιλίαν ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἔβλεπεν ἔξω.

Ὁ χειμερινὸς ἥλιος ἀνυψωθεὶς ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἐφ' οὗ ὁ βορρᾶς ἐσάρονε τὰ βαμβακοειδῆ νεφύδρια, ἐφώτιζε δαψιλῶς τὴν ὁδόν, ἐφ' ἧς σπάνιαι ἐγένοντο αἱ σκιαί. Ἐφαίνετο ἐκεῖθεν μὲ ὅλον τὸν καταπράσινον πλοῦτον τῶν λαχανικῶν της καὶ τὴν ζωηρότητα τῆς κινήσεως ἡ ἀγορὰ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, πρατήρια εἰς τὸ ὕπαιθρον ἢ μαγαζεῖα ὑπὸ τὰς στοὰς τῶν πέριξ τῆς μικρᾶς πλατείας οἰκιῶν, τοῦ στομίου δι' οὗ εἰςβάλλουν οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰς ἐξοχὰς καὶ σχεδὸν τοῦ πρώτου αὐτῶν σταθμοῦ. Κάρρα, ἅμαξαι, ἁμάξια, ζῶα φορτηγά, ποίμνια προβάτων καταλεύκων, ἀγέλαι ἰνδικῶν ὀρνίθων, χοῖροι, σφακτά, ὅλα ἐδῶ συσσωρεύονται, προπάντων κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἑορτῶν. Ὁ δρόμος εἶνε σχετικῶς στενός, ὁ θόρυβος μέγας. Καὶ ἔβλεπεν ὁ Γιακουμάκης ἀφηρημένος τὸν ἑσμὸν τῶν σταματισμένων ἀνθρώπων, τοὺς χωρικοὺς ἀγοράζοντας τὰς ὑπερμεγέθεις κράμβας καὶ τὰ λάχανα μὲ λογομαχίας καὶ σχήματα,—αὐτὸ ἂς μὴ φαίνεται παράδοξον, οἱ χωρικοὶ συχνὰ ἀπὸ τὴν πόλιν ἀγοράζουν τὰ λαχανικά,—καὶ τοὺς κυρίους βαίνοντας τροχάδην νὰ μακρυνθοῦν τοῦ πανδαιμονίου· καὶ ἤκουε φθάνουσαν μέχρις αὐτοῦ τὴν ὀξεῖαν φωνὴν τοῦ παντοπώλου, ἐκθειάζοντος τὰς σαρδέλας του, ὁμοῦ μὲ τοὺς βομβώδεις λαρυγγισμοὺς ἑνὸς καναρινίου, ᾄδοντος ἐν τῷ κλωβῷ του εἰς τὸ ἀπέναντι κουρεῖον.

Digitized by Google

Ἐνίοτε ἔβλεπε καὶ κανένα ὑπηρέτην ἢ κανένα **μπενεστάντεν** νοικοκύρην, διερχόμενον καὶ κρατοῦντα μὲ ὕφος εὐφροσύνης τὰς τσιπούρας ποῦ ἐψώνισεν εἰς τὸν Ἄμμον. Μὲ ὅλην του τὴν σύγχυσιν ὁ φίλος μας ἔρριπτε τὰ βλέμματά του ἐπὶ τοῦ ἀργυροειδοῦς ἰχθύος καὶ τὰ γαστριμαργικά του ἔνστικτα ἐξηγείροντο· ἐσκέπτετο δὲ ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ νὰ ψωνίσῃ καὶ αὐτὸς διὰ τὸ βράδυ — ψητὲς μὲ σέσκλα πᾶνε πολὺ ὄμμορφα . . .

Εἰς μίαν τῶν ἐπισκοπήσεων τούτων τῆς ὁδοῦ εἶδε διερχόμενον τὸν Τόνην Τοκαδέλον — ἔβαινε βραδέως καὶ δὲν ἐφαίνετο ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ εἰσέλθῃ ἀκόμη, — τῷ ἔκρουσε δὲ ἀμέσως διὰ τῶν δακτύλων τὸ ὑαλίον τῆς θύρας.

« Ὦ ! » ἔκαμε στραφεὶς πρὸς τὸν κρότον ὁ Τόνης καὶ ἔσπευσεν εἰς τὸ Φαρμακεῖον ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλων ἐνδείξεων φιλίας καὶ ἀγάπης. Καὶ διατὶ ὄχι ; Ὁ παχὺς ἰατρὸς ἦτο ἐξάδελφός του, ὁ κ. Μαρκίδας φίλος του οἰκογενειακὸς ἐκ τῶν στενωτέρων καὶ οἱ ἄλλοι ἐκτὸς τοῦ λούβη Πανανοῦ, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔλειπε, γνώριμοι καὶ μηλιανοί. Τῷ ἔθλιβον τὴν χεῖρα, τῷ ἔτυπτον τοὺς ὤμους, τὸν ἐθώπευαν ὡς παιδίον. Ὁ ἰσχνὸς ἰατρός, ὁ ὁποῖος ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ διὰ δυὸ-τρεῖς ἐπισκέψεις ποῦ εἶχεν ἀκόμη εἰς τὴν γειτονειάν, τῷ ἔκαμε τὸ ἑξῆς φιλοφρόνημα :

«Πρόσεξε, σιὸρ Τόνη, μὴν κτυπήσῃς στὸ πατερὸ καὶ μᾶς τὸ σπάσῃς !»

Ἰδὼν δὲ τὸ χαριέστατον μειδίαμα, τὸ ἀφελές, δι' οὗ ὁ νέος ὑπεδέχθη τὴν εἰρωνείαν, ὁ ἰατρὸς ἐστράφη πρὸς τὸν Γιακουμάκην καί τῳ εἶπε σιγά, ἀλλ' ὥστε νἀκουσθῇ:

«Τὰ τί μαρέσει ἐτοῦτος ὁ νέος, σὲ οὐλά του, σὲ οὐλά του !

— Πραγματικῶς !» ἀπήντησεν ὁ Στέφας, ὁ ὁποῖος οὔτε ἴχνος δυσαρεσκείας ἠθέλησε νὰ δείξῃ πρὸς τὸν νέον, διορθώσας εὐθὺς τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου του καὶ μειδιῶν μὲ τὴν συνήθη του ἀγαθότητα, ἐν ᾧ ἐκάθησεν ἀπέναντί του καὶ τον ἤκουεν. Ἄ, ἴσια μ' ἔδεκει !

«Καὶ πῶς λοιπὸν ἀπὸ τσὴ γειτονειές μας τέτοιαν ὥρα ;» ἠρώτησεν ὁ κ. Μαρκίδας τὸν νέον. «Μὴ σ' ἔστειλεν ὁ πατέρας σου γιὰ ψήφους ;

— Ὄχι, ἀδρεφέ !» ἀπήντησεν ἐκεῖνος γελῶν, ἂν καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην ὅρκων διὰ νά τον πιστεύσουν. « Ἔτσι βγῆκα νὰ πάρω κομμάτι λιακάδα καὶ χωρὶς νά το καταλάβω 'κύλισα ἴσια μ' ἐδῶ.

— Ὡραία μέρα, ἀλήθεια, καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸ κακὸ τὸ ψεσινοβράδυνο !»

Ὁ Γιακουμάκης ἤκουσε τὸν μικρὸν αὐτὸν διάλογον μετ' ἀγωνίας. Ἄ, τόρα, τόρ' ἀμέσως ἔπρεπε νὰ τῷ ὁμιλήσῃ... Μὴ ὑποπτεύων ὅτι ἐγνώριζε τίποτε ὁ νέος ἀπὸ τὰ διατρέξαντα, οὐδὲ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀσκόπου του περιπλανήσεως, ἐσυλλογίσθη ὅτι τὴν πρωίαν ἐκείνην ποῦ βγῆκε ἔτσι νὰ πάρῃ λίγη λιακάδα, φυσικὸν ἦτο νὰ ἔκαμνε καὶ καμμίαν ἐπίσκεψιν ἀπὸ τὰς συνειθισμένας ὡς τὸ σπίτι, χωρὶς ἄλλο... Τὸ δύσκολον αὐτὸ κίνημα ἔπρεπεν ἀφεύκτως νά το ἀποτρέψῃ· ὁ καλλίτερος δὲ τρόπος ἦτο ὁ εὐθὺς καὶ ἀπροσποίητος, τὸν ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς εἶχε κατὰ νοῦν. Τόρα δὲν ἐδίσταζε πλέον· τὸν ἐστένευεν ἡ περίστασις καὶ ἂν ἤθελεν ἀκόμη δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ ἀλλέως. Τί καλὴ σύμπτωσις ἀλήθεια, νὰ περάσῃ ὁ Τόνης ἀπὸ τὸ Φαρμακεῖον !... Εὗρε τὴν εὐκαιρίαν, τὸν ἐπλησίασε καί τῳ εἶπεν εἰς τὸ αὐτὶ μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἀβρότητα :

«Νά μου κάμῃς τὴ χάρι, πρὶν φύγῃς, νά σου πῶ ἕνα λόγο, ποῦ ἔχω χρεία.

— Μετὰ χαρᾶς σου» ἀπήντησεν ὁ νέος, προσποιούμενος μεγάλην ἀταραξίαν, ἀλλ' ὄχι ἐντελῶς ἀσυγκίνητος. « Ἀμέσως, μάλιστα, ἂν ἀγαπᾷς.»

Ὅταν τοὺς εἶδον νὰ εἰσέλθουν διὰ τοῦ κοκκίνου παραπετάσματος τοῦ καλύπτοντος τὴν στενὴν θύραν τοῦ ἐργαστηρίου, διὰ νὰ ὁμιλήσουν κατὰ μόνας, ὁ Τόνης ἐμπρὸς ὁ Γιακουμάκης ὀπίσω, οἱ παρόντες ἐκεῖ ἔδειξαν πολλὰ σημεῖα ἀνησυχίας Τί ἔτρεχε ; περὶ τίνος ἐπρόκειτο ; Ἠμιέκλειον τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἠρώτων ὁ εἷς τὸν ἄλλον διὰ νευμάτων. Ἀλλὰ δὲν ἤξευρε κανείς... κανεὶς ἐκτὸς τοῦ Μαρκίδα. Ἦτο ἐν γνώσει αὐτὸς καὶ τῶν θρύλων τῆς γειτονειᾶς καὶ τῶν οἰκογενειακῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ βοηθοῦ του καὶ ἤξευρεν ὅτι ὁ Τόνης ἦτο ὁ ἀκούσιος αἴτιος ὅλων· ὥστε ἐμάντευεν ἐπάνω-κάτω περὶ τί θὰ ἐστρέφετο ἡ συνέντευξις ἐκείνη καὶ καθησύχαζε τοὺς φίλους του διὰ νεύματος, πολλὰ ὑποσχομένου.

«Οὔ, εἶνε ἱστορίες !» προσέθετεν.

Ἔρημον ἦτο τὸ μικρὸν ἐργαστήριον. Ἀπέκειτο χαμαὶ τὸ ὑπερμέγεθες ἰγδίον καὶ τὸ μικρὸν σκαμνίον ὅπου πρὸ μικροῦ ἐκάθητο ὁ Πανανὸς ἐκεῖ πλησίον τοῦ παραθύρου μὲ τὰς σιδηρᾶς κιγκλίδας, μεθ' ὧν ἐφαίνοντο ὡς συμπλεκόμενοι οἱ γυμνόφυλλοι κλῶνες συκῆς, φυτευμένης εἰς τὴν αὐλήν. Ἐπὶ μιᾶς εὐρείας τραπέζης εὑρίσκοντο ἐσωρευμέναι ἐν ἀταξίᾳ φιάλαι ποικιλόσχημοι καὶ ποικιλόχρωμοι, ἰγδία ὑάλινα μικρά, ποτήρια ἄπλυτα καὶ σωλῆνες σπασμένοι. Ἐκ τοῦ σωροῦ δὲ τούτου τῶν ἀγγείων μὲ τὰ καθιζήματα τῶν παρασκευασθέντων φαρμάκων, ἀνεδίδετο ἡ ὀσμὴ τοῦ φανικοῦ ὄξέος βαρεῖα, πτωματώδης, πληροῦσα τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ βραδέως βιβρωσκομένη ὑπὸ τῆς πυρᾶς, ἡ ὁποία ἔκαιεν εἰς τὴν μικροσκοπικὴν ἑστίαν. Οὐδὲ ἴσχυεν αὕτη νὰ θερμάνῃ τὴν παγερὰν σκιὰν τὴν βασιλεύουσαν ἐν τῷ βορεινῷ ἰσογείῳ, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐφαίδρυνεν ἡλίου ἀκτίς... Κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο δὲν ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς μοναδικῆς ἕδρας, τῆς εὑρισκομένης ἐκεῖ. Ὁ Τόνης ἐστηρίχθη ἀμελῶς ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ παραθύρου, πατήσας τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τοῦ σκαμνίου τοῦ Πανανοῦ· ἐν ᾧ ὁ Γιακουμάκης ἐτοποθετήθη ἐπὶ τῆς γωνίας τῆς τραπέζης, σύρας καὶ ἐμπλέξας μεταξὺ τῶν ποδῶν του τὴν ἕδραν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστήριξε τὰς χεῖρας. Ἦσαν πλησίον ὁ εἷς τοῦ ἄλλου οὕτως, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ ὁμιλοῦν χαμηλοφώνως καὶ ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις αὐτάς, μόλις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μετακινούμενοι, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συνομιλίας.

Ὁ Γιακουμάκης ὁ ὁποῖος ποτὲ εἰς τοιαύτας περιστάσεις δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του, ἔκαμεν ἓν προοίμιον μεστὸν κολακειῶν πρὸς τὸν νέον καὶ πρὸς τὴν οἰκο-

Digitized by Google

γένειάν του. Ὁ Τόνης ὑφίστατο μειδιῶν τὴν ρητορικὴν ἐκείνην καὶ περιμένων τὸ ἀναπόφευκτον *ἀλλά*. Ἐπὶ τέλους ἔδωκεν εἰς τὸ ἄτριχον πρόσωπόν του περίλυπον ἔκφρασιν ὁ Γιακουμάκης καὶ τὸ ἐξεστόμισεν: Ἀλλὰ . . . ὁ κόσμος εἶνε κακός! Καὶ ἐπηκολούθησε μακρὸς φιλιππικὸς κατὰ τοῦ κόσμου, τοῦ φαύλου καὶ πονηροῦ, ὁ θεὸς νὰ σε φυλάῃ, ποῦ τὸ τόσο τὸ κάνει τόσο, ποῦ παρεξηγεῖ αἰωνίως καὶ σοφίζεται, ποῦ δὲν πιστεύει οὔτε εἰς φιλίαν, οὔτε εἰς ἀρετήν, ποῦ δηλητηριάζει καὶ θανατόνει ὑπολήψεις μὲ τὴν γλῶσσάν του καὶ εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ ὁποίου ὅλοι, καὶ μάλιστα ὅποιος ἔχει θηλυκὸ παιδί, εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ κλίνουν ὡς δοῦλοι, — σοὶ Κύριε! — ἂν θέλουν νὰ ἔχουν ἥσυχο τὸ κεφάλι τους καὶ τὸ σπίτι τους . . . Ὁ Τόνης καὶ εἰς αὐτὰ δὲν εἶχε καμμίαν ἀντίρρησιν, κατανεύων διαρκῶς καὶ ἐπισπεύδων διὰ τῆς σιωπῆς του τὸ συμπέρασμα. Ἦλθε τέλος πάντων καὶ αὐτό. Ὁ γέρων ὡπλίσθη μὲ ὅσην γλυκύτητα εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του — τοῦτο ὡς πρὸς τὴν φυσιογνωμίαν, — καὶ δίδων εἰς τὴν φωνήν του τόνον συμπαθῆ, ὡς ἀνθρώπου ζητοῦντος ἐλεημοσύνην τοῦ ἐζήτησε, μία βολὰ ποῦ ὁ κόσμος ἄρχισε νὰ παραλέῃ ποῦ τὸν ἔβλεπε νὰ πηγαίνῃ στὸ σπίτι του, νὰ μὴν του κάνῃ τόσω συχνὰ — καὶ αὐτὸ τὸ *τόσω συχνὰ* ἐσήμαινε *ποτέ*, — αὐτὴν τὴν τιμήν.

«Ὄχι βέβαια γιὰ πάντα» ἐπρόσθεσεν ἐν ᾧ ἤνοιξε τὸ στόμα του ὁ νέος νἀπαντήσῃ, κατακόκκινος. «Θἄρθῃ καιρός, καὶ ἐλπίζω γλήγορα, ποῦ θὰ οἰκονομήσω μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀδύνατο μέρος καὶ τότενες ἔρχου, κόντε μου, μακάρι κάθε μέρα!

— Πολὺ σωστά, ἔχεις δίκηο μεγάλο. Ἀλλὰ . . . θέλω νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ σοῦ μιλήσω κ' ἐγὼ ἔτσι παστρικὰ καὶ ἀληθινά, ὅπως μοῦ μίλησες καὶ τοῦ λόγου σου».

Καὶ ἔδωκε μὲν τὴν ἄδειαν ὁ Γιακουμάκης, ἀλλ' ὄχι χωρὶς κάποιαν ἔκπληξιν. Τί ἐσήμαινεν ἐκεῖνο τὸ *ἀλλά*; Εἶχε λοιπὸν τὴν ἰδέαν νὰ μὴν ὑπακούσῃ: . . . Περὶ τοῦ νέφους ὅμως τούτου ὀλίγον ἐφρόντισεν ὁ Τόνης, ἀρχίσας τόρα καὶ αὐτὸς τὴν ὁμιλίαν του τὴν μακράν, ὡς την εἶχε προσχεδιάσει καὶ χωρήσας οὕτω πρὸς τὴν μεγάλην τοῦ γέροντος ἔκπληξιν, τὴν ὁποίαν ἦτο πολὺ περίεργος νὰ ἴδῃ. Ἐν τούτοις τὸ προοίμιόν του ἦτο ἀρκετὰ καθησυχαστικόν. Καὶ αὐτὸς κάτι εἶχεν ἀκούσει — τῷ εἶπε, — περὶ τῶν φλυαριῶν τοῦ κακοῦ κόσμου καὶ διὰ τοῦτο, χωρὶς νά τού το ἔλεγε, δὲν εἶχε πλέον σκοπὸν νἀνέβῃ τὴν σκάλα τοῦ σπιτιοῦ του. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόκειτο τόρα περὶ αὐτοῦ. Ἦτο ζήτημα λυμένον προσωρινῶς καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἐκανονίζετο ὁριστικῶς μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Τὸ σπουδαῖον ἦτο ὅτι ἀφ' οὗ πρῶτον καὶ κύριον ἀγαποῦσε τὴν Μαργαρίταν, — καὶ ἐκοκκίνισε πολὺ περισσότερον ὅταν ἐπρόφερε τὸ ὄνομά της, — ἀφ' οὗ ἔπειτα ἔγεινεν αἰτία χωρὶς νὰ θέλῃ νἀκουσθῇ τὸ κορίτσι καὶ ἀφ' οὗ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐξετίμα καὶ ἐσέβετο τὸ σπίτι τοῦ Στέφα ὅσω καὶ τὸ ἰδικόν του, ἐσκέφθη ὅτι ἔπρεπε νά του ζητήσῃ εἰς γάμον τὴν ἐγγονήν του. πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦσε πολὺ αὐτὸς καὶ ἴσως-ἴσως, δὲν ἤξευρε, καὶ ἐκείνη τὸ ἴδιο... Τὴν ἀπόφασιν αὐτήν, λέγει, τὴν εἶχε κάμει πρὸ πολλοῦ καὶ εἶχε σκοπὸν νὰ τοῦ την ἀνακοινώσῃ εἰς ὥραν καὶ εἰς τόπον καταλληλότερον· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἦλθεν ἔτσι τὸ πρᾶγμα, τί τόρα τί τόρα-τόρα, ποῦ λέει καὶ ἡ παροιμία. Ἔχει λοιπὸν τὴν εὐχαρίστησιν, ἂν θέλουν βέβαια καὶ στὸ *σπίτι*, νὰ δεχθῇ τὴν πρότασίν του;

Ἡ προσδοκία τοῦ Τόνη ἐψεύσθη. Ἠσθάνθη ἔκπληξιν ἀκούσας τοὺς λόγους του ὁ γέρων, ἀλλὰ κατώρθωσε νά την ἀποκρύψῃ ἐντελῶς. Ἔλαβεν εὐθὺς στάσιν ἀξιοπρεπῆ καὶ σοβαράν, ἀνάλογον πρὸς τὴν περίστασιν, καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ κόσμου ὁ ὁποῖος δὲν τὰ χάνει εὔκολα, ἀπήντησε:

«Μοῦ κάνεις πολὺ μεγάλη τιμὴ τοῦ φτωχοῦ καὶ ταπεινοῦ ἀνθρώπου . . . . Μὰ μοῦ φαίνεται, κόντε μου, ὅπως δὲν εἶσαι ὁ κατάλληλος. Γιὰ νἀπαντήσω καταπῶς πρέπει σὲ τέτοια κουβέντα, πρέπει νὰ μού την κάμῃ, στοχάζουμαι, ὁ σιὸρ πάρες σου».

Καὶ ἐκίνησε δύο τρεῖς φορὰς τὴν κεφαλήν.

«Ὄχι, σιὸρ Γιακουμάκη. Πάει, ἐπέρασε ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ποῦ ἤξερες!» ἀπήντησε μὲ ὅλην τὴν νεανικὴν ζωηρότητα ὁ Τόνης καὶ μὲ φράσιν ἡ ὁποία ἦτο συνήθης εἰς τὰ χείλη του. «Γνώρισε ὅτι εἶμαι ὅλως διόλου αὐτεξούσιος τόρα καὶ μπορῶ νὰ κάμω ἐκεῖνο ποῦ θέλω, χωρὶς νὰ ξέρῃ ὁ πατέρας μου τίποτα. Δουλειὰ δική μου ἔχω, δόξα σοι ὁ Θεός, καὶ ζῶ χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ πατέρα μου. Ὁ νόμος μοῦ δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ἔχω καὶ γνώμη δική μου, γιὰ τὰ πράγματα ποῦ ἀποβλέπουν ἐμέ. Ἂν θέλῃ ὁ πατέρας μου, πολὺ καλά, ἐδῶ εἶμαι κ' ἐγώ, μοῦ κάνει χάρι. Ἂν ὅμως ἔχῃ ἄλλες ἰδέες — ἂς κάμῃ τὴ δουλειά του νὰ κάμω κ' ἐγὼ τὴ δική μου. Νά σου πῶ τὴν ἀγι' ἀλήθεια — ψέμματα δὲ μ᾽ ἀρέσει νὰ λέω, — οὔτε ποῦ ἐστοχάστηκα νά τον ρωτήσω ἀκόμα. Γι' αὐτὸ σοῦ λέω ὅτι ἐγὼ μοναχὰ ἔπρεπε νά σου κάμω τὴν ὁμιλία αὐτὴ καὶ εἰς ἐμὲ ἔχεις χρέος νἀποκριθῇς.

— Καλά, κόντε μου, καλὰ» ἀπήντησεν ὁ Γιακουμάκης, μὴ ἐπιδοκιμάζων κατὰ βάθος τὴν τόσην ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἠναγκασμένος νὰ ὑποκύψῃ. «Θὰ σκεφθῶ... νά μου δώσῃς καιρὸ νὰ σκεφθῶ καὶ νά σου ἀποκριθῶ... Ὅπως καὶ ἂν εἶνε τὸ πρᾶγμα, πρέπει νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ σκεφθῶ.

— Μάλιστα, μάλιστα... Νὰ σκεφθῇς... καὶ ὅποτε ἀποφασίσῃς μοῦ μηνᾶς».

Καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν κόμβον αὐτὸν τὸν ἀδιάλυτον ἡ συνομιλία, ἔσπευσαν καὶ οἱ δύο νὰ ἐξέλθουν, χωρὶς ἄλλην λέξιν. Εἶχον ἀνάγκην τοῦ κόσμου, νὰ τοὺς ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς ἀμηχανίας των. Προηγεῖτο ὁ Τόνης. Ἐπὶ τοῦ προσώπου, μὲ τὰς ἐρυθρὰς ὡς συνήθως παρειάς, δὲν ἦτο εὔκολον νὰ διακρίνῃ τις τὴν συγκίνησιν. Ἐμειδία, ὡς ἄνθρωπος μὴ ἀνταλλάξας πρὸ ὀλίγου λόγους σοβαροτάτους, καὶ ἐχαιρέτισεν ὅλους ἀπὸ τὴν χεῖρα, πρῶτον τὸν Γιακουμάκην. Μετ' ὀλίγον ἐξῆλθε, προπεμφθεὶς ἐγκαρδίως, ὅπως εἰσῆλθεν.

Ὁ δὲ Γιακουμάκης ἀνέλαβε τὴν θέσιν του, ἄνευ χρονοτριβῆς. Ἐσεβάσθησαν ὅλοι τὴν σιωπήν του καὶ δέν τῳ ἀπηύθυναν καμμίαν ἐρώτησιν, κανένα ὑπαινιγμόν, οὐδὲ ἀστειότητα ἐπὶ τῆς συνεντεύξεώς του, τὸν ἄφησαν δὲ ἥσυχον νὰ στρέφῃ καὶ ἀναστρέ-

Digitized by Google

φῇ ἐντὸς τοῦ κρανίου του τὰς λεπτομερείας τῆς συνομιλίας καὶ νὰ ζητῇ ἀπὸ τοῦδε νὰ λάβῃ μίαν ἀπόφασιν ἐπὶ τῆς ἀπροόπτου προτάσεως τοῦ Τόνη. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ μετώπου του, παρὰ τὸ μεσόφρυον, εἶχον σχηματισθῇ πτυχαί τινες, εἰς κόμβος προδίδων τὴν σκέψιν, καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων του ὀμμάτων, τῶν διανοίκτων καὶ ἀπλανῶν, διεχύθη θολότης. Εἰς τὰς πέριξ του ὁμιλίας δὲν προσεῖχε πλέον, ἀφηρημένος χωρὶς νὰ θέλῃ. Μὲ τὰς χεῖρας δὲ ὄπισθεν συνδεδεμένας ἐπετήρει τὸν Μαρῆν ἐκτελοῦντα συνταγάς, ἀλλὰ χωρὶς νά τον μέλῃ διόλου, ὡς ἄλλοτε, περὶ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῆς κόνεως ἐπὶ τῶν τεμαχίων τοῦ ὠχροκυάνου χάρτου ἢ περὶ τῆς προσθήκης περισσοτέρου ὕδατος κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ γαλακτώματος . . .

Ἡ πρώτη ἔκπληξις παρῆλθε ταχέως, ἤρχισε δὲ ὁ γέρων νὰ ἐκτιμᾷ ψυχρῶς τὰς περιστάσεις καὶ νὰ ὑπολογίζῃ τὰ γεγονότα, διὰ νὰ ἰδῇ ποῦ εὑρίσκετο καὶ τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ. Δὲν ἦτο ἀδαὴς τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου. Νὰ μαντεύσῃ, νὰ ὑποπτευθῇ ἦτο, ὡς εἴδομεν, ἀνεπιτήδειος· ἀλλὰ μίαν φορὰν ποῦ του ἔλεγαν ἕνα πρᾶγμα, ἦτο εἰς θέσιν νά το ἐννοήσῃ, νά το ἐκτιμήσῃ. Ἐγνώριζεν ὅτι τίποτε δὲν ἦτο ἱκανὸν νἀντισταθῇ εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ ἀνδρός, ὅτι τίποτε καὶ κανὲν δὲν ἐσυλλογίζετο νέος ὁ ὁποῖος ἠγάπα. Ἡ εὐκολία τοῦ Τόνη δὲν του ἔκανεν ἐντύπωσιν. Ἂν ἠγάπησε πραγματικῶς τὴν ἐγγονήν του, — καὶ τὸ κίνημά του τὸ ἀπεδείκνυεν αὐτό, — διατί νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν διαφορὰν καὶ νὰ ὑποφέρῃ; Κόντες θὰ ἔμενε πάντοτε αὐτὸς καὶ κοντέσσαν θὰ ἔκαμνεν ὅποιαν καὶ ἂν ἔπερνε. Πόσοι δὲν ἔκαμαν τὸ ἴδιο! Ἀπὸ τὸν κοινωνικὸν βίον τοῦ τόπου δὲν εἶχε τότε πολλὰ παραδείγματα νὰ προβάλῃ, ἀλλ' εἰς τὰ βιβλία, εἰς τὰ μυθιστορήματα, εἰς τὰς ἐφημερίδας, ποῦ εἶνε ἀπήχησις τοῦ κόσμου ὅλου, πόσα τέτοια δὲν ἀνέγνωσε καὶ δὲν ἐδιηγήθη: Διὰ τὴν Μαργαρίταν δὲν ἀνησυχοῦσε πολύ. Τὸν Τόνην ἤξευρεν ὅτι τὸν εἶχε πάρει ἀπὸ καλὸ καὶ ἦτο βέβαιος τοὐλάχιστον ὅτι, ἂν ἐπέμενε νὰ τῆς τον δώσῃ, ἡ ἐγγονή του δὲν θἀνθίστατο, τί διάβολο! μὲ ὅσην ἐπιμονὴν ἀντέστη κατὰ τοῦ ἄλλου του σχεδίου . . . Μόνον τὸ ζήτημα τοῦ γέρω-Τοκαδέλου ἦτο ὀλίγον σοβαρόν, ἂν καὶ ὄχι, ἐστοχάζετο, ἐντελῶς ἀσυμβίβαστον. Γάμος χωρὶς τὴν εὐχὴν τῶν γονέων, χωρὶς τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὴν χαρὰν τοῦ σπιτιοῦ, ἦτο πάντοτε κάτι τι ψυχρὸν καὶ ἀνάρμοστον. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, τί νὰ γίνῃ! Ὁ Τόνης ἦτο αὐτεξούσιος καὶ ὑλικῶς ἀνεξάρτητος. Ἕως οὗ ἤθελε παρέλθῃ ἡ ὀργὴ ἢ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ γέρω-Τοκαδέλου, θὰ ἄφινε τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ θὰ ἐπήγαινε νὰ κατοικήσῃ μὲ τὴν σύζυγόν του εἰς ἄλλον ἰδικόν των. Ἔπειτα ὁ χωρισμὸς αὐτὸς δὲν ἦτο καὶ πολὺ ἐναντίος εἰς τὰ σχέδιά του· διότι, ὑπανδρεύων τὴν Μαργαρίταν του, ἰδοὺ τί σκοποὺς εἶχεν ὁ Γιακουμάκης: Θὰ ἔμεναν εἰς τὸ σπίτι οἱ τρεῖς γέροι· αὐτός, ἡ γυναῖκά του καὶ ἡ ἀδελφή του. Εἶχαν ἐκεῖνο τὸ σχολάκι διὰ παρηγορίαν, θὰ ἤρχετο συχνὰ ἡ Μαργαρίτα, θὰ ἐπήγαιναν ἐκεῖνοι, δὲν θά τους ἔμελεν· ἀλλ' ἅμα ἤθελεν ἀποθάνει κανεὶς ἀπὸ τοὺς τρεῖς — γέροι ἄνθρωποι ἦταν — οἱ ἀπομένοντες δύο θὰ μετετίθεντο μὲ ὅλα των τὰ καλὰ εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Αὐτὴ ἦτο ἡ ῥητὴ συμφωνία του μὲ τοὺς Κατσουρελαίους καὶ αὐτὸ θὰ ἐζήτει τώρα καὶ ἀπὸ τὸν Τόνην. Κατοικῶν λοιπὸν μόνος του εἰς ἄλλο σπίτι μὲ τὴν νύμφην ὁ γαμβρός, πολὺ εὐκολώτερον θὰ παρεδέχετο καὶ θὰ ἐξετέλει τὴν συμφωνίαν αὐτήν, παρὰ μένων μετὰ τοῦ πατρός του. Ἦτο ποτὲ δυνατὸν ὁ κόντε Τοκαδέλος νὰ συζήσῃ μὲ τὸν Γιακουμάκην ἢ μὲ τὴν Γιακουμάκαιναν, καὶ ἦτο καλὲ τόρ' αὐτὸς ἢ αὐτὴ διὰ νὰ κατοικήσουν μέσα σὲ παλάτια ἀρχοντικά, οἱ φτωχομαθημένοι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ; . . . Καλλίτερα, καλλίτερα νὰ ἐχωρίζουνταν πρὸς τὸ παρὸν καὶ ἀργότερα εἶχε ὁ Θεός . . .

Οὕτω σκεπτόμενος ὁλοέν, εὕρισκε τὰ πράγματα ὁμαλά, εὐνοϊκά. Τὸ πρῶτόν του συμπέρασμα ἦτο νὰ εἴπῃ ἀπ' ἀρχῆς τὸ ναί, νὰ δώσῃ εἰς τὸν Τόνην τὴν εὐχήν του καὶ τὴν Μαργαρίταν. Ὅλα ἐτελείωσαν ἔτσι, ὅλα ἐδιορθόνοντο. Θὰ ἐβασάνιζεν ἀκόμη τὸ ζήτημα μὲ τὴν ἡσυχίαν του, εἶχε καιρόν, ἀλλὰ διὰ σήμερον εἰς τὸ **ναὶ** ἔλεγε νὰ καταλήξῃ. Καὶ μὲ τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Φαρμακεῖον, ὀλίγην ὥραν πρὸ τοῦ γεύματος, καὶ πρὶν ὑπάγῃ στὸ σπίτι ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν Ἄμμον νἀγοράσῃ τὸν πολυαγαπημένον του ἰχθύν, τὸν ὁποῖον μὲ ὅλες του τὲς σκοτοῦρες δὲν εἶχε λησμονήσει.

Ἡ συνάθροισις πέριξ τῶν μεγάλων καλάθων, κατὰ σειρὰν παρατεταγμένων ἀπέξω ἀπὸ τὸν *Μαρκᾶν*, ἦτο ἀκόμη μεγάλη καὶ ἡ συναλλαγὴ ζωηρά. Ἀναμέσον τῆς μελανῆς μάζης τῶν κυκλούντων θεατῶν, διεφαίνοντο οἱ ὡραῖοι ἀργυροειδεῖς ἰχθῦς, λάμποντες ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἀντήχουν αἱ φωναὶ τῶν πωλητῶν διάτοροι, μ' ἐνθουσιασμὸν μεγάλον:

«Πάρτε τσιποῦρες τοῦ Πάπα! πάρτε φροῦτο μεσολογγίτικο! ὢ ἡ τσιποῦρεεεεες!»

Ὅταν ἐπλησίαζεν ὁ Γιακουμάκης, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζαν ὅλοι ὅτι ἐξώδευε καλὰ γιὰ τὸ γοῦστο του, διηγέρθη μεταξὺ τῶν πωλητῶν μικρά τις ἅμιλλα ποῖος νά τον ἑλκύσῃ.

«Ἐδῶ, ἐδῶ, σιὸρ Γιακουμάκη.

— Τήραξε τί πρᾶμμα σῶχω!

— Ὤ, ραριτὲς σήμερα, σιὸρ Γιακουμάκη!

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Στὸ μακρύ, τὸν πλατὺ καὶ τὸ πολυθόρυβο δρόμο βλέπω καθεμέρα καὶ μιὰ πρόσοψη σπιτιοῦ ποῦ ρίχνεται. Παντοῦ μαστόροι, χαλάσματα, κουβαλήματα, κάρρα, πέτρες, μαντρώματα, ἀσβεστώματα, λάκκοι, φωνές, κακό Σὲ παντοτεινὸν ἀνεμόδαρμα βρίσκετ' ὁ δρόμος κ' ἐκεῖ ποῦ ἄλλοτε περνοῦσες ξέγνοιαστα, τώρα διαβαίνεις μὲ λαχτάρα· κυτάζεις ἀνωκάτου ἀνήσυχα μὴν τύχῃ καὶ σκοντάψῃς σὲ κανένα χοντρολίθαρο καὶ ξαπλωθῇς φαρδὺς πλατύς, μὴν τύχῃ καὶ σοῦ σπάσῃ τὸ κεφάλι κανένα πετρὸ ξεφεύγοντας ἀπὸ τὲς σκαλωσιές. Γιατὶ σχεδὸν ὁ κάθε νοικοκύρης ποῦ τυχε νάχῃ στὸ δρόμο αὐτὸ κι' ἀπόνα τέτοιο παλάτι, τρίπατο, μαρμαρόχτιστο, γκρεμίζει τὰ μπροστινά του, ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτου,

Digitized by Google

ἐκεῖνα ποῦ βλέπουνε στὸ δρόμο, γιὰ νὰ φτιάσῃ μαγαζειά. Τὰ μαγαζειὰ νοικιάζονται ἀκριβὰ στὸ δρόμο ἐκεῖνο, δίνουν χοντρὸ εἰσόδημα τὸ χρόνο, ἐνῶ τὰ πατώματα κ' οἱ μονοκατοικίες, ὅσο καλὰ κι ἂν νοικιάζονται, φέρνουν πολὺ λιγώτερα. Ποθητὸ εἶνε τὸ μορφοκαμωμένο σπίτι, ἀλλὰ πολὺ ποθητότερο τὸ πλουσιοπάροχο μαγαζί. Καλὸ νὰ εἶσαι σὰν πυργοδεσπότης μέσα στὸ μεγάλο δρόμο, νὰ κλείνεσαι στὸ ἀρχοντικό σου, νὰ χαίρεσαι τὰ πλούτη σου, νὰ μὴ σὲ μέλλῃ γιὰ τὲς ἔγνοιες τοῦ δρόμου, νὰ μὴ φτάν' ἡ βοή του ὡς τ' αὐτιά σου· μὰ πολὺ σοφώτερο, μαζὶ μ' αὐτά, νὰ φροντίζῃς μὲ κάθε τρόπο πῶς ν' αὐγατίσῃς τὸ βιός σου· γιατὶ παντοῦ ἀληθεύει τὸ πῶς ἡ εὐτυχία δὲν εἶνε ὅ,τι κρατοῦμε, ἀλλ' ὅ,τι καρτεροῦμε. Ἕνα σπίτι εἶνε κάτι στερεὸ καὶ θετικό· θησαυρὸς ποῦ γιομίζει τὸ μάτι καὶ γιομίζει καὶ τὸ χέρι· ἀλλὰ μαζὶ μ' αὐτὰ ἕνα σπίτι μπορεῖ νὰ εἶνε καὶ καλλιτέχνημα· τὸ σπίτι ἔχει τὸ νοικοκύρη του ποῦ ξόδεψε γιὰ νὰ τὸ χτίσῃ, ἔχει καὶ τὸν τεχνίτη ποῦ τὸ πρωτόπλασε· κι αὐτὸς ὁ τεχνίτης τυχαίνει νὰ εἶνε καλλιτέχνης· πρωτορρίχνει στὸ σχέδιο τὴν ἰδέα τοῦ σπιτιοῦ, κι αὐτὴ πολλὲς φορές, εἴτε δική του εἶνε, εἴτε ἀπὸ ἄλλους ἐπιτήδεια παρμένη, κρύβει μιὰ χάρη, ἕνα νόημα. Καὶ γίνεται τὸ σπίτι, κι ἀστράφτει ἀπὸ ὠμορφιά, καὶ μιὰ ψυχή, ὅσο κι ἂν εἶνε θολὴ καὶ δυσκολονόητη, βλέπεις καὶ σαλεύει ἀπάνου του.

Αἴ! λοιπὸν ἔρχεται ὥρα κ' ἡ ὠμορφιὰ τοῦ σπιτιοῦ δὲν ταιριάζει πιὰ μὲ τὸ συμφέρον τοῦ νοικοκύρη· δὲν ὑπάρχει τόπος καὶ γιὰ τὰ δυὸ μαζί· ἢ πρέπει ἡ πρώτη νὰ χαθῇ, ἢ τὸ δεύτερο νὰ χαντακωθῇ. Ὁ νοικοκύρης πιάνει καὶ ζυγίζει καὶ τὰ δυό· ἀλλ' ἡ ὠμορφιὰ ποῦ νὰ βαρύνῃ; βαραίνει ὁ αἰθέρας; βαραίνει τὸ ἄυλο; μὰ τὸ συμφέρον ποῦ πάει χίλιες ὀκάδες, γέρνει βροντερὰ κι ἀποφασιστικὰ τὴ ζυγαριὰ πρὸς τὸ μέρος του. Τότε ὁ νοικοκύρης διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ πετάει στοὺς δρόμους τὴν ἀνώφελη παρθένα, καὶ δίνει τὰ κλειδιὰ τοῦ σπιτιοῦ στὸ πονηρεμένο αὐτὸ μπακαλοπαίδι, μὲ τὴν ἄδεια νὰ κάμῃ ὅ,τι κρίνει ὀρθό. Καὶ τὸ συμφέρον ποῦ πάσχει ἀπὸ μαγαζομανία τὴν ξέρει τὴ δουλειά του. Καὶ νὰ γιατὶ γίνεται τὸ μεγάλο αὐτὸ κακὸ στὸ μεγάλο δρόμο. Τουλάχιστον ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτου, λίγο λίγο ἀλλάζουν ὅλα τὰ ψηλὰ κατάκλειστα σπίτια ποῦ ἔμοιαζαν σὰν ὡραῖοι τάφοι, ἀλλάζουν τὴν πρώτην ἥσυχη κι ἀρχοντική, μολονότι κρύα κάπως καὶ λυπητερὴν ὄψη τους. Πᾶνε οἱ ἀρχαϊκὲς κολῶνες, οἱ φανταχτερὲς ἐμπαστές, τὰ σκαλιστὰ παράθυρα, οἱ πλουμισμένοι τοῖχοι· τώρα παντοῦ οἱ σιδερόφραχτες πόρτες, οἱ κρυσταλλένιες βιτρίνες, οἱ παρδαλὲς ἐπιγραφές, τὰ ὀλάνοιχτα παζάρια Κι' ὁ δρόμος ἀλλάζει, παίρνοντας ὄψη φράγκικου βουλεβάρτου. Ὅμως μὲ ὅλη τὴ νοστιμάδα καὶ τὴν τάξη τῶν νέων μαγαζειῶν, μερικὰ σπίτια ποῦ ἦσαν χτισμένα μὲ τέχνη τόσο εὐγενική, τώρα στέκονται σὰν πετρένιοι ὄγκοι, χωρὶς νὰ λένε τίποτε. Λάθος ἔκαμα· λένε τὴ δύναμη τῆς ἀσχημιᾶς μέσα στὴν ἀνθρώπινη τύφλα.

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὸν ὑπόψυχρον καὶ ἀσθενῆ βορρᾶν, ὁ ὁποῖος ἔπνευσεν αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα, ὠνόμασαν καὶ πάλιν αἱ ἐφημερίδες «πρώτην πνοὴν τοῦ χειμῶνος». Πόσας φορὰς φέτος, μὲ τὸ τόσον ἄστατον καὶ παράδοξον καλοκαῖρι! Καὶ ποῖος ἠξεύρει μήπως ὁ χειμὼν ἀκόμη εἶνε μακράν, πολὺ μακράν...

✣

Μετὰ μεγάλης χαρᾶς ἐπανεῖδον αἱ Ἀθῆναι τὴν Α. Υ. τὸν φιλέλληνα καὶ ἑλληνομαθῆ πρίγκηπα τοῦ Σὰξ Μάϊνιγγεν, ἐλθόντα μετὰ τῆς σεπτῆς συζύγου του, ἀδελφῆς τῆς πριγκηπίσσης Σοφίας, νὰ διατρίψῃ ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἑλλάδι. Ἰδιαιτέρως ἐχάρη ὁ παρ' ἡμῖν κόσμος τῶν γραμμάτων, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ πρίγκηψ Βερνάρδος — πρᾶγμα πολὺ σπάνιον διὰ πρίγκηπα, — δὲν εἶνε ξένος. Ἀπεναντίας οἱ περὶ τὴν Ἑστίαν, τὴν ὁποίαν ἐτίμησε διὰ τῆς συνεργασίας του ὁ βασιλικὸς λόγιος, δημοσιεύσας ἐν αὐτῇ ἑλληνικὴν μετάφρασιν στρατιωτικῆς τινος διαλέξεως καὶ τὴν ὁποίαν μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος πάντοτε παρακολουθεῖ, χαιρετίζουσιν αὐτὸν ὡς ἐπίτιμον συνάδελφον καὶ προστάτην. — Ὁ πρίγκηψ Βερνάρδος ταξειδεύει ἤδη ἀνὰ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ κ. Ν. Γουλιμῆ, διορισθέντος παρ' αὐτῷ ὑπασπιστοῦ ξεναγοῦ.

✣

Ἦλθον ἤδη οἱ περισσότεροι φοιτηταὶ καὶ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἤρχισαν τὰ μαθήματα τοῦ Πανεπιστημίου, ληγούσης μετ' ὀλίγον καὶ τῆς πρὸς ἐγγραφὴν προθεσμίας. Φέτος οἱ φοιτηταί, ὅπως ἐν γένει οἱ μαθηταί, δὲν θὰ εἶνε πολλοί. Ὁ ὑπὸ τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως τεθεὶς νόμος περὶ βαρέων ἐκπαιδευτικῶν τελῶν ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε τόσων εὐκόλων θυρῶν τῆς σοφίας τοὺς μὴ ἔχοντας τὰ μέσα ἢ τὸν ζῆλον—διότι ὁ ζῆλος εὑρίσκει τὰ μέσα,—οὕτω δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν σοφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τόσον ὑποφέρει τὸ δύσμοιρον ἔθνος, ὑπάρχει ἐλπὶς μεγάλη νὰ ἐλαττωθῇ. Ὁπωσδήποτε ἐζωηρεύθησαν καὶ ἐνεψυχώθησαν αἱ φοιτητικαὶ συνοικίαι· κίνησις, ζήτησις δωματίων, ἑστιατόρια πλήρη καὶ πολυθόρυβα, ᾄσματα νυκτερινά, περίπατοι πλήρεις ἀγενείων προσώπων, χρυσῆς ἐφηβείας μὲ ἄκομψα ἐπαρχιακὰ ἐνδύματα. Ἐπανῆλθον αἱ χελιδόνες τοῦ φθινοπώρου, τὰς ὁποίας τόσον ὡραῖα ὕμνησε καὶ περιέγραψεν ἄλλοτε εἰς τὴν Ἑστίαν ὁ κ. Κουρτίδης.

✣

Εἰς προηγούμενον φύλλον ὁμιλοῦντες περὶ τῆς κινήσεως τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ἐλέγομεν ὅτι πολλὰ σπίτια, καθὰ παρετηρήθη, ἔμειναν φέτος ξενοίκιαστα. Ἤδη ἡ Πρωΐα δημοσιεύει τινὰ μᾶλλον συγκεκριμένα. «Πρόχειρος στατιστική, γράφει, ἠρίθμησε 1300 οἰκίας ἐν Ἀθήναις μὴ ἐνοικιασθείσας καὶ ἀπομεινάσας φέτος ἄνευ οἰκητόρων· πράγματι ὅμως αὗται θὰ εἶνε πολὺ πλέον καὶ τῶν 1500· ἄρα 1500 τουλάχιστον οἰ-

Digitized by Google

κογένειαι κατέλιπον φέτος τὰς Ἀθήνας, μὴ δυνάμεναι νὰνθέξωσιν εἰς τὸν δαπανηρὸν βίον, τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλει ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις. Ἡ ζημία δὲν εἶνε μικρὰ διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τοῦτο βλέπομεν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ ἐπαγγέλματα πάντα εἰς μαρασμόν. Γενικὸν ἄρα τὸ κακὸν καὶ ὁ κίνδυνος κοινός».

✣

Διὰ τοῦ τελευταίου φύλλου ὁ Ρωμηὸς τοῦ κ. Σουρῆ συνεπλήρωσε δεκαετίαν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του. Τὸ γεγονὸς δὲν εἶνε μόνον εὐφρόσυνον ἀλλὰ καὶ μοναδικόν· ἐχαιρετίσθη δὲ μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ φθάσαντος ἤδη εἰς ἔνδοξον σταθμόν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀπειροπληθῶν φίλων τῆς Μούσης του. Τοῖς ἐδόθη οὕτω ἀφορμὴ νἀναμετρήσουν τὸ λαμπρὸν παρελθὸν τῆς ἐμμέτρου σατυρικῆς ἐφημερίδος, τῆς ὁποίας ἔμεινεν ἀδιάπτωτος ἡ φαιδρότης, ἡ χάρις, ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ ὁποία εἰς τὰς στήλας της περιέλαβε τὰς ἀρίστας τῶν σατυρῶν τοῦ τόσον γονίμου ποιητοῦ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ εὐχόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν Ρωμηὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀκόμη ἐκδιδόμενος μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας, μεγαλειτέραν τῆς ὁποίας βεβαίως δὲν θὰ ζητῇ.

✣

Ἡ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη κοινωνία παρευρέθη ἐν τῷ θεάτρῳ Τσόχα τὴν π. Παρασκευὴν διδομένης τῆς εὐεργετικῆς τοῦ κ. Εὐαγγέλου Παντοπούλου. Ὁ κωμικὸς δὲν εἶνε μόνον δημοφιλής, ὡς πάντες οἱ κολακεύοντες τὰς βαναύσους ὀρέξεις τοῦ πλήθους, ἀλλ' ἀρεστὸς καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους διαγιγνώσκοντας ἐν αὐτῷ, μεθ' ὅλας τὰς ὑπερβολὰς τὰς ὁποίας αἱ περιστάσεις τὸν ἀναγκάζουν νὰ διαπράττῃ, ἠθοποιὸν σπανίας δυνάμεως. Ἡ εὐεργετική του διεξήχθη πανηγυρικώτατα. Κατ' αὐτὴν ἔδωκε, προτιμήσας αὐτὸ ὡς θεαματικώτερον, τὸ κωμειδύλλιον τοῦ κ. Στεφάνου Στεφάνου Ἐπὶ τοῦ Καταστρώματος, ἀπήγγειλε δὲ ὁ εὐεργετούμενος μονόλογον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου συντεθέντα, Ἔπαυσα πλέον νὰ εἶμαι ζηλότυπος. Εἰς τὸ διάλειμμα ἐκάησαν πταγωδέστατα πυροτεχνήματα· προσηνέχθησαν ἄνθη καὶ στέφανοι, ἀντήχησαν χειροκροτήματα ἐνθουσιώδη καὶ χρυσῆ βροχὴ ἔρραινεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸν ἠθοποιὸν ἀφειδῶς, θέαμα κωμικώτατον, ὡς παρετήρησε μία ἐφημερίς, ἐν τοῖς καιροῖς τούτοις τῆς μεγάλης ἐλλείψεως τοῦ χρυσοῦ. Ἐν γένει ἡ ἑσπερὶς ἦτο ἐκδήλωσις ἐκτιμήσεως λαμπρά, ἀνταξία τοῦ ἀρίστου πάντων καὶ πασῶν.

✣

Διὰ νὰ κρίνῃ κανεὶς μερικὰ ἔργα δὲν χρειάζεται μόνον γνῶσις καὶ εὐσυνειδησία ἀλλὰ καὶ γενναιότης· ἡμεῖς δὲ ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν νἀψηφήσωμεν τὸ ψῦχος τοῦ π. Σαββάτου καὶ νὰ διανυκτερεύσωμεν εἰς τὸ Θέατρον τοῦ Τσόχα. Ἐδίδοντο δύο νέα ἔργα· μία κωμῳδία τοῦ Γόγολ «Τὰ Πανδρολογήματα» μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀγαθοκλέους Κωνσταντινίδου καὶ ἓν πρωτότυπον ἔργον τοῦ μεταφραστοῦ «Διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Πορτοφολίου». Μᾶς εἶπον ὅτι ἡ παράστασις ἐν γένει ἦτο ψυχρά.

✣

Τὸ Σκρὶπ διηγεῖται τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον :

Δύο κουτσαβάκηδες καταβαίνουν μὲ τὸν τροχιόδρομον εἰς τὸ Φάληρον. Γίνεται μεγάλο πατερντὶ μεταξύ των ποῖος θὰ πληρώσῃ τὰ εἰσιτήρια· ἐπὶ τέλους ὑποχωρεῖ ὁ εἷς καὶ πληρόνει καὶ τὰ δύο ὁ ἄλλος. Μετ' ὀλίγον ὁ ὑποχωρήσας φωνάζει τὸν ὁδηγόν :

— Παιδί !

— Διατάξετε !

— Φέρε μας ἀπὸ τὰ ἴδια !

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Κατὰ τὸ ἐν Λονδίνῳ ἐτήσιον Συνέδριον τῶν Δημοσιογράφων παρευρεθεὶς ὁ Ζολᾶ ἐξεφώνησεν ὡραιότατον λόγον περὶ τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἀνωνύμου. ἐγένετο δὲ ἀντικείμενον ἐνθουσιωδῶν ἐκδηλώσεων ἐκ μέρους τῶν Ἄγγλων. παρὰ τοῖς ὁποίοις εἶνε πολὺ δημοτικός. Τὸν Γάλλον συγγραφέα συνώδευσεν ἐν Λονδίνῳ καὶ ἡ κ. Ζολᾶ.

— Ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις καταστήματος Lemerre γίνεται ἤδη λαμπρὰ ἔκδοσις τῶν ***Ἁπάντων***, στίχων καὶ πεζῶν, τοῦ Ἀλφρέδου Μυσσέ. τυγχάνουσα ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν πολυπληθῶν θαυμαστῶν τοῦ πρὸ τριακονταπενταετίας ἀποθανόντος ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος κρίνεται ἐφάμιλλος τοῦ Βίκτωρος Οὐγγὼ καὶ τοῦ Λαμαρτίνου.

Ἐπιστημονικὰ

Αἱ σουηδικαὶ ἐφημερίδες δημοσιεύουσι πληροφορίας περὶ τοῦ ῥιψοκινδύνου ἐξερευνητοῦ Νάνσεν. ἀπελθόντος ὡς γνωστὸν εἰς ταξείδιον πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ βορείου Πόλου. Τὴν 21ην Ἰουλίου τὸ πλοῖον Fram, οὗτινος ἐπιβαίνει ἡ ἀποστολή, ἀνεχώρησεν ἐκ Vardœ διευθυνόμενον εἰς Νέαν Ζέμβλαν. Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐταξείδευε δι' ὁμίχλης πυκνῆς. συνήντησε δὲ πάγους διὰ πρώτην φορὰν παρὰ τὸ Yougor. Μετὰ πολλὰς περιπετείας ἔφθασεν εἰς Σαμπαρόβαν. ὅπου οἱ ἐξερευνηταὶ ἔκαμαν πολλὰς γεωλογικὰς παρατηρήσεις. Τὴν 3 Αὐγούστου ἀπῆραν πρὸς τὴν θάλασσαν Kara. τὴν 6 δὲ τοὺς εἶδον οἱ Σαμογέδαι παραπλέοντας τὸ Νόρσκ μεταξὺ τῶν παγώνων καὶ τῆς ἀκτῆς. Ἤδη ὁ Νάνσεν εἰσέρχεται εἰς χώρας ἀγνώστους καὶ ἀπροσίτους αἱ περὶ αὐτοῦ δὲ εἰδήσεις θὰ γίνωνται ὁλοὲν σπανιώτεραι.

— Τὸ ἐν Παρισίοις ἐκδοτικὸν Κατάστημα Ἀλκὰν ἐξέδοτο τὸ σύγγραμμα τοῦ G. de Greet «Οἱ κοινωνιολογικοὶ νόμοι» τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ λαμπρὰν συμβολὴν εἰς τὴν ἤδη διαμορφουμένην καὶ διαδιδομένην κοινωνικὴν ἐπιστήμην. Ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς περιέλαβε πάντας τοὺς μέχρι τοῦδε βεβαιωθέντας νόμους τῆς Κοινωνιολογίας. ἐφαρμόζων αὐτοὺς εἰς πλεῖστα παραδείγματα οἰκονομικά. καλλιτεχνικά, ἐπιστημονικά. ἠθικὰ καὶ πολιτικά.

Καλλιτεχνικὰ

Ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις μετὰ μακρὰν νόσον ὁ γλύπτης Franceschi ἐν ἡλικίᾳ ἑξήκοντα ὀκτὼ ἐτῶν. Κατήγετο ἐξ ἰταλῶν ἀλλ' ἐγεννήθη καὶ ἔζησεν ἐν Γαλλίᾳ. Τὸ κάλλιστον τῶν ἔργων του θεωρεῖται ἡ ***Τύχη*** (1886) ἐκτεθειμένη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου.

Θεατρικὰ

Τὸ παρισινὸν θέατρον Πόρτ-Σαίν-Μαρτὲν ἔκαμεν ἔναρξιν τῶν παραστάσεών του διὰ τῆς ***Δεσποίνης Μονσορέ***, τοῦ ἱστορικοῦ δράματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ πατρὸς καὶ Αὐγούστου Μακέ. Τὸ ἔργον ἐπέτυχε λαμπρῶς, ὅπως καὶ πρὸ τριακονταετίας. ὅτε τὸ πρῶτον παρεστάθη. ἂν καὶ ἔλειπεν ὁ ἠθοποιὸς Μελέγκ. ὁ μετ' ἀπαραμίλλου ἐπιτυχίας ὑποδυθεὶς ἄλλοτε τὸν γελωτοποιὸν Σικώ.

— Ὑπὸ τοῦ θιάσου Παντοπούλου παρεστάθη τὴν ἑβδομάδα ταύτην δὶς τὸ γνωστὸν κωμειδύλλιον τοῦ Χ. Ἀννίνου ***Οἰκογένεια Παραδαρμένου***. Τὸ ὡραῖον ἔργον τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου ἐξετιμήθη φέτος καὶ ἐκρίθη δικαιότερον ὑπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ ὑπὸ τῶν κριτικῶν.

— Περίεργον δῶρον ἔκαμε κατ' αὐτὰς εἰς τὴν ***Γαλλικὴν Κωμῳδίαν*** εἷς ἰατρὸς φιλόμουσος. ὁ κ. Ἄβελ Ζανδέ. τεμάχιον τῆς καρδίας τοῦ μεγάλου ἠθοποιοῦ Τάλμα. ληφθὲν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν νεκροψίαν του.

Digitized by Google

Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τῆς Ὑπουργεί ς Σ. Πήλικα, εὐμενῶς παραχωρηθὲν ἡμῖν ἐκ τοῦ χειρογράφου πρὸς δημοσίευσιν. Τὸ πολύτιμον τοῦτο ἔργον ἀρκούντως διαφωτίζον σκιερὰ μέρη τῆς συγχρόνου ἡμῶν Ἱστορίας, ἐκδίδεται ὁλόκληρον προσεχῶς ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς κ. Ι Πήλικα, δικηγόρου, τὴν δ' ἀπόκτησιν αὐτοῦ θαρρούντως συνιστῶμεν εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ ἀναγνώστας τῆς «Ἑστίας».
Σ. τ. Δ.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ
ΕΛΛΗΝΟΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΑΙ ΕΚΛΟΓΑΙ ΤΟΥ 1853

Εἴχομεν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως (Σεπτέμβριον 1853) πρώτην φορὰν ἀφ' ὅτου εἰσῆλθον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον. Ἀγνοοῦσα τὸ ἀντικείμενον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα πάντοτε. Ὁ Βλάχος (ὑπουργὸς τῆς Παιδείας) ἐγκαίρως μὴ εἰδοποιηθείς, ἔλειπεν εἰς τὴν ἐξοχήν. Ὁ Βασιλεὺς μᾶς ἀνήγγειλεν, ὅτι πρόκειται νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῶν ἐκλογῶν, καὶ ἔθεσε πρῶτον τὸ ζήτημα, ἂν αἱ ἐκλογαὶ πρέπῃ νὰ μένουν ἐλεύθεραι, ἢ ἂν πρέπῃ νὰ θέσῃ ὑποψηφίους ἡ Κυβέρνησις. Ἐνόησα ὅτι οὕτω ἐτίθετο τὸ ζήτημα, δι' ὅσα εἶχον εἰπεῖ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ Σπυρο-Μήλιου καὶ ἔλεγε τὸ κοινὸν περὶ τῆς γνώμης μου. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπερησπίσθην ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ τι ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐκλογῶν· ὁ λαός, ἔλεγον, εἶνε φίλος τῆς τάξεως καὶ Βασιλικός· ὅσοι λέγονται ἀποκλειστικῶς ἀφωσιωμένοι, συκοφαντοῦν τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν, τὴν ὁλομέλειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἂν ὑπάρχουν ἐξαιρέσεις, δὲν σημαίνουν τίποτε. Ν' ἀναλαμβάνῃ ἡ Κυβέρνησις, χάριν μερικῶν ἀτόμων, τὸν ἀγῶνα τὸν ἐκλογικόν, εἶνε ἀντιπολιτικόν. διότι, λαμβάνουσα μέρος εἰς αὐτόν, χάνει τὴν ἀνωτέραν θέσιν της ἀπέναντι ὅλων τῶν κομμάτων, διὰ τῆς ὁποίας μόνης δύναται νὰ προλάβῃ τὰς ἀταξίας καὶ παρανομίας, ἀναγκάζουσα κάθε κόμμα ἢ πολιτικὴν μερίδα νὰ μένῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομιμότητος, καὶ διότι οὕτω ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς ἐκλεγομένους βουλευτὰς καὶ τὴν Βουλὴν τὴν ἠθικήν των βαρύτητα, ἥτις εἶνε οὐσιώδης καὶ διὰ τὴν Κυβέρνησιν, διότι, χρείας τυχούσης, εἰς αὐτὴν θέλει προστρέξει διὰ νὰ εὕρῃ ὑποστήριξιν· τὴν ἀφαιρεῖ καὶ διὰ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ διὰ τὸ ἐξωτερικόν. Καὶ ταῦτα χωρὶς ἀνάγκην ἢ ὠφέλειαν, διότι ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ ἐκλεχθησόμενος βουλευτής, οὗτος θὰ εἶνε Βασιλικός, καί, ἂν εἶνε ἀνθυπουργικός, δὲν βλάπτει, διότι πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰ προσωρινὰ Κυβερνητικὰ συμφέροντα, τῶν ὁποίων παραστάτης εἶνε τὸ Ὑπουργεῖον, ἀπὸ τὰ διαρκῆ, τῶν ὁποίων ἀντιπρόσωπος εἶνε ὁ Βασιλεύς. Ἡ ἀντιπολίτευσις κατὰ τῶν πρώτων καὶ ἀβλαβὴς καὶ ὠφέλιμος μάλιστα δύναται νὰ εἶνε Ἡ σύγχυσις τῶν δυο τούτων συμφερόντων εἰς Συνταγματικὸν μάλιστα πολίτευμα, εἶνε καταστρεπτική· τὰ ἀναπόφευκτα κτυπήματα κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς ἡμέρας, ἡ ὁποία, ὡς τοιαύτη, εἶνε ἐπιδεκτικὴ διαφορᾶς γνώμης καὶ συμφερόντων, στρέφουν τότε ἀναγκαίως κατὰ τοῦ κέντρου τῆς πολιτείας, καὶ ἂν τὸ κέντρον σεισθῇ, τὸ ὅλον οἰκοδόμημα κινδυνεύει.

Ἀντέταξε συντόμως ὁ Βασιλεύς, καὶ πλέον ἀνεπτυγμένως ὁ Χρηστίδης, (Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν) τὸ παράδειγμα τῶν λοιπῶν συνταγματικῶν Ἐπικρατειῶν καὶ αὐτῆς τῆς μητρὸς τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος, τῆς Ἀγγλίας.

Διαφέρει, εἶπον ἐγώ· τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λαμβάνει ἀναγκαίως διάφορον σημασίαν ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῶν τόπων, τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἐθνῶν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν π. χ. ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ τάξεων· ὑπάρχει ἀριστοκρατία εὐγενείας καὶ πλούτου· ὑπάρχει διαφορὰ πολιτικῆς ἐπόψεως· οὕτως οἱ μὲν θεωροῦν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου ὡς συμφέρουσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν της βιομηχανίας καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ὅλων, οἱ δέ, τὸ προστατευτικὸν σύστημα. Ἐννοεῖται ἄρα ὅτι, ὅταν κυβερνᾷ Ὑπουργεῖον τῆς πρώτης γνώμης πρέπει νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς τὸν λαὸν τοὺς συμμεριζομένους τὴν γνώμην ταύτην πολίτας πρὸς ἐκλογήν· ἂν δὲν τοὺς ἐκλέξῃ, δηλοῖ ὅτι τὸ ἔθνος δὲν ἐπιδοκιμάζει τὸ σύστημά του. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομεν ἀκόμη τοιαῦτα πολιτικὰ κόμματα, ἀπὸ τὰς ἀρχάς των διακρινόμενα.

— Μὲ συγχωρεῖς, ἀπήντησεν ὁ Χρηστίδης, εἴκοσι χρόνους πολεμῶ τὸν Μαυροκορδάτον, διότι ἔχει γνώμην, ὅτι ὁ Ὄθων πρέπει νὰ κυβερνᾷ ὡς ἡ Βικτωρία, ἐνῷ ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἀλλοίμονον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν κυβερνῶ ἐγὼ ἢ ἐκεῖνος καὶ ὄχι ὁ Βασιλεύς.

— Ἐνδέχεται, τοῦ ἀπήντησα, μερικὰ ἄτομα νὰ ἀκολουθοῦν διαφορετικὴν πολιτικήν, ἀλλὰ τὸ Ἔθνος δὲν διαιρεῖται ἀκόμη κατὰ τὰ συστήματα ταῦτα· τὸ Ἔθνος ἐπιθυμεῖ νὰ καταδιώκωνται οἱ καταχρασταί, ν' ἀνταμείβωνται οἱ καλοὶ καὶ οἱ τίμιοι, νὰ ἐνισχύεται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν προσώπων, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ν' ἀναπτύσσωνται οἱ πόροι του κλπ. καὶ ἀκόμη δὲν παρουσιάσθησαν εἰς τὸ μέσον διάφορα συστήματα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μοναδικοῦ τούτου σκοποῦ.

Ἦτο ὅμως φανερὸν ὅτι εἰς μάτην ἐκοπίαζον· ἡ ὁμοψηφία τῶν ἄλλων ἐξέφραζε τὴν ἐναντίαν γνώμην.

— Ν' ἀφήσω, ἔλεγεν ὁ Χρηστίδης, ἀνοικτὸν τὸ στάδιον εἰς καθένα. ἐλᾶτε σκύλοι ἀλέστε... Νὰ ἔλθουν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὴν Βουλήν, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ μοῦ ζητήσουν τὸ κεφάλι καὶ ἐγὼ νὰ μένω Ὑπουργὸς ἀκίνητος!

Καὶ πραγματικῶς. δὲν ἠδυνάμην ν' ἀρνηθῶ, ὅτι χωρὶς ὑποψηφιότητα ἡ γνώμη τοῦ λαοῦ θὰ ἐκυματίζετο εἰς τὸ ἀόριστον καὶ θὰ ἀφίνετο ἕρμαιον τῶν δυνατῶν. Ἡ πάλη θὰ ἐγίνετο βιαιοτέρα, καί, ἀντὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων, θὰ ὑπερίσχυον τὰ με-

ρικά, τῶν μαχαιράδων· τέλος δὲν ἠδυνάμην ν' ἀρνηθῶ ὅτι ἡ Ὑπουργικὴ ὑποψηφιότης τῶν ἐκλεξίμων εἶνε Συνταγματικόν.

Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ ὑποψηφιότης. Διὰ μιᾶς τότε τίθεται ἀπὸ τὸν Βασιλέα τὸ ζήτημα ν' ἀποκλεισθοῦν οἱ ὑπάλληλοι. Ἔμεινα ἐκστατικός· δὲν ἐννοοῦσα πρὸς ποῖον σκοπόν. Ἐρωτηθεὶς δὲν ἠρνήθην ὅτι τοιοῦτον μέτρον, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἡ ἀντιπολίτευσις ὑπερησπίσθη, εἰς τὴν Γαλλίαν ἰδίως θὰ ἐφαίνετο φιλελευθερώτατον, ἐὰν μάλιστα διεδέχετο τὸ ἐναντίον ἄκρον. μέγα μέρος τῶν βουλευτῶν ἐπίτηδες νὰ εἶνε ὑπάλληλοι, ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα, σήμερον, δὲν βλέπω νὰ δικαιολογῆται ἀπὸ σπουδαιότατόν τινα σκοπόν. Δι' οἰκονομίαν; βεβαίως ὄχι· θὰ μᾶς κοστίσῃ ἀρκεταῖς χιλιάδες δραχμῶν.

— Ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἔποψις δὲν εἶνε ἡ ἐπικρατεστέρα εἰς πολιτικὸν ζήτημα. ἀπεκρίθη ὁ Βασιλεύς· ἡ φιλαργυρία δὲν εἶνε πάντοτε καλὴ οἰκονομία. (Θὰ παρατηρήσῃ εἰς τὸ τέλος τῆς διηγήσεώς μου ὁ ἀναγνώστης ὅτι δι' οἰκονομίαν ἐκηρύχθη ἡ λῆξις τῆς Συνόδου κατὰ πρότασιν τοῦ Βασιλέως· ἀντιπολιτικώτατον μέτρον· ἀληθινὰ ἡ οἰκονομία ἦτο πρόφασις).

Ν' ἀποκλεισθοῦν ἢ ὄχι οἱ ὑπάλληλοι, δὲν εἶνε βέβαια ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου. Κατὰ τὰς περιστάσεις εἰμπορεῖ νὰ ληφθῇ τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο μέτρον, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν μάλιστα πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἰδιαίτερος σπουδαῖος λόγος, διότι συστηματικῶς λαμβανόμενος φαίνεται ἐναντίος τοῦ πνεύματος τοῦ Συντάγματος. Κατὰ τὸ Σύνταγμα νὰ διορισθῇ ὑπάλληλος ὁ Βουλευτής, δὲν ἀπαγορεύεται, ἀλλὰ μόνον ἀπαιτεῖται νὰ ἐκλεχθῇ πάλιν· οὕτω τὸ Σύνταγμα δέχεται ὑποψηφιότητα ὑπαλλήλων· τὸ Σύνταγμα διακρίνει Κυβέρνησιν καὶ λαόν. Εἰς τὸν λαόν, προκειμένου περὶ τῆς ἀντιπροσωπείας του, νὰ εἶνε ὕποπτος ὁ ὑπάλληλος τῆς Κυβερνήσεως ἐννοεῖται, ἀλλ' εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ εἶνε ὕποπτος ὁ ὑπάλληλός της, τί σημαίνει;

— Καὶ ποῖοι λόγοι ὑποστηρίζουν, μὲ ἐρώτησεν ὁ Βασιλεύς, τὴν ὑποψηφιότητα τῶν ὑπαλλήλων;

Πολλοὶ καὶ σπουδαῖοι, ἀπεκρίθην· διατί ἡ Κυβέρνησις νὰ στερῆται ἱκανοτήτων: διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι χαίρει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ; Διατί ἡ Νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ στερῆται τῶν γνώσεων καὶ τῆς πείρας τῶν διακριθέντων εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Κυβερνήσεως; Καὶ ἡ Νομοθετικὴ καὶ ἡ Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία θὰ ἐζημιώνοντο χωρὶς λόγον.

Παρετήρησεν ὁ Χρηστίδης καί τις τῶν ἄλλων, ἂν δὲν σφάλλωμαι (παρατηρῶ ὅτι γράφω τοὺς ἰδικούς μου λόγους, τοὺς ὁποίους καὶ ἐνθυμοῦμαι, διότι οἱ τῶν ἄλλων δὲν μοὶ ἔμειναν εἰς τὴν μνήμην· ἀληθινὰ συνήθως ἦσαν καὶ ὀλιγοσύλλαβοι), ὅτι τὸ ὑπουργεῖον κατὰ τὰς ἐκλογάς, ὡς ἡ πεῖρα, ἔλεγε, τὸ ἀπέδειξεν, ἀντιπολιτεύεται ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους του, ὅταν καὶ οὗτοι εἶνε ὑποψήφιοι, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ πόλεμος γίνεται ἐμφύλιος· οἱ ὑπάλληλοι ἔχουν τὰ μέσα νὰ ἀντιπράξουν εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ὑπουργοῦ, νὰ τὴν παραλύσουν ἐν ἀγνοίᾳ του. Πρὸς τούτοις παρετηρήθη ὅτι ἐκλεγομένων βουλευτῶν τῶν ὑπαλλήλων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου αἱ σύνοδοι διαρκοῦν ὁλόκληρον ἔτος, πάσχει ἡ ὑπηρεσία ἢ ἡ ἀντιπροσωπεία, διότι θὰ λείπουν ἀναγκαίως ἀπὸ μίαν τῶν θέσεών των. Ἡ παρατήρησις ὅμως αὕτη, ἐκτὸς ὅπου δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀθήναις, καὶ δὲν θὰ ἔχῃ τόσην σημασίαν καὶ διὰ τοὺς λοιπούς, ὅταν κατορθώσωμεν, ὡς πρέπει διὰ τὴν ὀρθὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Συντάγματος, νὰ περιορίσωμεν τὰς συνόδους εἰς δύο ἢ τρεῖς μῆνας. Τὸ κακὸν εἶνε εἰς τὰς μακρυνὰς συνόδους, ὄχι εἰς τὴν ὑποψηφιότητα τῶν ὑπαλλήλων. Διὰ νὰ ἀποφύγωμεν δὲ καὶ τὴν ἀντενέργειαν τῶν ὑπαλλήλων, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὸν συστηματικὸν ἀποκλεισμὸν ὅλων, ἀλλ' ἂς γείνῃ ἐκλογὴ κατὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰς περιστάσεις.

Τέλος ὑπερίσχυσεν ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ὑπαλλήλων. Πρὸς ποῖον σκοπόν; ἐθήρευεν ἴσως δημοτικότητα.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπεφορτίσθη νὰ συντάξῃ κατάλογον τῶν ὑποψηφίων καὶ νὰ τὸν ὑποβάλῃ εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον. Ἔπειτα ἔγεινε λόγος, ποίαν βοήθειαν θέλει δώσει ἡ Κυβέρνησις εἰς τοὺς ὑπουργικοὺς ὑποψηφίους. Ὁ Χρηστίδης ἔλεγεν, ὅτι χρειάζεται ὅλων ἡ σύμπραξις· ἀφοῦ τοὺς ἐξεθέσαμεν πρέπει νὰ τοὺς ὑποστηρίξωμεν, διὰ νὰ ἐπιτύχουν· ἀλλ' ἐπέμενα ὅτι μόνην τὴν ἠθικὴν ἐπιρροήν της πρέπει νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς ἡ Κυβέρνησις· καὶ τὴν προσδιώριζα, νὰ γνωστοποιῇ δηλαδὴ ὁ Νομάρχης τοὺς ὑπουργικοὺς ὑποψηφίους, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον· τὸ περιπλέον εἶνε παράνομον, καί, ὅταν παράνομα πράττῃ ἡ ἐξουσία, τί θὰ κάμῃ ὁ ἰδιώτης; Πρὸς τούτοις τί ἀξίζει ἕνας ὑποψήφιος, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ ὅλην τὴν ἠθικὴν ὑποστήριξιν τῆς Κυβερνήσεως ἀποτυγχάνει; καὶ ἀφοῦ δὲν ἔχει ἰδικήν του βαρύτητα, ποίαν συνδρομὴν μετὰ ταῦτα ὡς Βουλευτὴς δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν;

— Καλῶς ἔχουν αὐτὰ εἰς τὴν θεωρίαν, ἀλλ' εἰς τὴν πρακτικήν; εἶπεν ἄλλος. Ἐνδέχεται καὶ νὰ γείνουν παρανομίαι.

— Ὄχι, δὲν πρέπει νὰ γείνουν· τοῦτο νὰ τὸ ἔχωμεν ἀποφασισμένον, καὶ δὲν γίνονται· ἂν γείνουν, ἂς τιμωρηθοῦν οἱ πράξαντες αὐτάς. Ἐσυμφωνήσαμεν εἰς τὴν ἠθικὴν μόνον ὑποστήριξιν· ἀλλ' ἦτο φανερὸν, ὅτι διὰ πολλοὺς αὐταὶ ἦσαν λέξεις μόνον, ὑποκρύπτουσαι ἄλλην ἔννοιαν.

. . . Ὡς τόσον αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ (1853) ἐπροχωροῦσαν πολὺ βραδέως καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν βουλευτῶν, τῶν ὁποίων ἡ ὑποψηφιότης ἀπ' ἀρχῆς προσδιωρίσθη. Ἡ ἐκλογὴ ἤρχιζεν, ἀλλ' ὅταν ἀπαντοῦσε δυσκολίας ἀπὸ τοὺς ἀντιπολιτευομένους καὶ τοιαύτας, ὥστε νὰ γεννῶνται ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ὑπουργικῶν ὑποψηφίων, οἱ Νομάρχαι διέκοπτον τὰς ἐκλογὰς καὶ τὰς ἀνέβαλλον ἀορίστως. Τὸ μέτρον τῆς ἀναβολῆς δύο καὶ τρεῖς φοραῖς ἐπανελαμβάνετο. Εἰς μάτην ὁ Προβελέγιος καὶ ἐγὼ διεμαρτυρόμεθα ἐναντίον τῆς τόσης παρανομίας, ἡ ὁποία εἶχε γείνει συνήθεια ἀπὸ τὰς παρελθούσας ἐκλογάς. Ὁ Ἀμβροσιάδης (ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν) ἐπροσπάθει νὰ δικαιολογήσῃ τὸ μέτρον μὲ τὴν πρόφασιν τῆς κοινῆς ἀσφαλείας. — Τί

Digitized by Google

νὰ γείνῃ, ἔλεγεν, ὅταν τὰ κόμματα θὰ ἤρχοντο εἰς τὰ χέρια καὶ θὰ ἀλληλοφονεύοντο οἱ πολῖται: — Δὲν ἠρνούμην ὅτι εἰς ἐκτάκτους καὶ σπανίας περιστάσεις, προφανεῖς κινδύνους ἐμφυλίου πολέμου ἠδύνατο νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς ἀναβολῆς, ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο τὸ μόνον δυνάμενον νὰ τὸν προλάβῃ, καὶ τὸ Ὑπουργεῖον ἠδύνατο ν' ἀπαλλαχθῇ τῆς εὐθύνης ἀπέναντι τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ διὰ κάθε ψύλλου πήδημα, ὡς γενικὸν μέτρον ἐπιτυχίας τῶν ἐκλογῶν ἦτο ἀδικαιολόγητον. Μὲ τοιοῦτον σύστημα καὶ ποία ἐκλογὴ ἀντιπολιτευομένου δὲν θέλει ἀποτύχει, καὶ ποῖαι παρανομίαι δὲν δικαιολογοῦνται; Δι' ἐμὲ ὁ κατάλογος τῶν Ὑπουργικῶν ὑποψηφίων ἦτο διὰ τὸν τύπον καὶ δὲν εἶχε καμμίαν σημασίαν· μοῦ ἦτο ἐντελῶς ἀδιάφορον ποῖος ἤθελεν ἐκλεχθῇ, διότι οὔτε πρέπει, οὔτε ἀξίζει, ὡς εἶπον καὶ εἰς τὸν Βασιλέα, ν' ἀγοράζωμεν διὰ παρανομιῶν τὴν ἐκλογὴν ἀσημάντων ἀνθρώπων. Κατὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπιχειρήματός μου ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Βασιλέως τὰ ἑξῆς ἔντονα.

— Δὲν γνωρίζεις τί ἐστὶ Βουλευτής! Ὁποῖαι αἱ ἀπαιτήσεις του! Ὁποίας ἐνοχλήσεις ἔχει ὁ Ὑπουργός! Ὁ Λέων Μελᾶς μετὰ τὴν Γ' Σεπτεμβρίου ἠναγκάζετο νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ Ὑπουργεῖόν του μὲ τὸ καπέλλο ἕως 'ς τὰ μάτια διὰ νὰ μὴ τὸν γνωρίζουν καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ βλέμματα τῶν ἐχθρῶν του!

— Τοῦτο εἶναι δική του φροντίς· κανεὶς δὲν τοῦ ἐγγυήθη, Βασιλεῦ, ἀναπαυτικὴν τὴν θέσιν του. Ὁ Ὑπουργός, ἂν ὑποφέρῃ, δὲν βλάπτει· δὲν πρέπει ὅμως διὰ τὴν ἀνάπαυσίν του νὰ καταπατοῦνται οἱ νόμοι.

— Δὲν γνωρίζεις, κύριε Ηήλικα, ὁποῖοι λύκοι λυμαίνονται τὴν πολιτείαν, ὁποῖα ἁρπακτικὰ θηρία μὲ τὰ νύχια των κατασπαράττουσι τοὺς λαούς! Ὅταν εἶναι ἰσχυροὶ μεταχειρίζονται τὴν ἐξουσίαν ὡς ὄργανόν των· ὅλη ἡ δημοσία ὑπηρεσία ἀξιοῦν νὰ ὑπηρετῇ ὄχι τὸ κοινὸν καλόν, ἀλλὰ τὰ συμφέροντά των, διὰ νὰ διατηρήσουν καὶ νὰ αὐξήσουν τὴν ἐπιρροήν των, διὰ τῆς ὁποίας καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐπιβάλλονται καὶ τὸν λαὸν καταπιέζουν, καὶ στάσεις ὀργανίζουν, καὶ ὡς τακτικὸν μέσον ἀντιπολιτεύσεως καὶ πολιτικῶν ἐκδικήσεων ἔχουν τὴν λῃστείαν, τὴν μάστιγα αὐτὴν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, τὴν ἀτιμίαν καὶ τὴν ὀπισθοδρόμησιν τῆς Ἑλλάδος! Ἀχόρταγοι εἰς τὰς δημοσίας προσόδους, θέλουν καὶ τοὺς Εἰρηνοδίκας, καὶ τοὺς Εἰσαγγελεῖς, καὶ τὸν Δήμαρχον, τὸν Ἔπαρχον, τὸν Νομάρχην, ὅλους ἰδικούς των. Ὕστερα ἀπὸ τόσα ἔτη μόλις κατωρθώθη νὰ οὐδετερωθοῦν, καὶ νὰ λάβῃ ὀλίγην ἀναψυχὴν ἡ κοινωνία. Ἂς μὴ χαλάσωμεν τὸ σωτήριον ἔργον τόσων κόπων καὶ ἐτῶν, διότι θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκείνην κατάστασιν, ἐὰν δὲν φροντίσωμεν, ὥστε οἱ ἐρχόμενοι βουλευταὶ νὰ χρεωστοῦν τὴν θέσιν των ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀπὸ αὐτὴν μόνον νὰ ἐξαρτῶνται. — Τὰ ὅσα λέγεις, ἐπρόσθετεν ὁ Ἀμβροσιάδης, παραδεχόμεθα ὅτι εἶναι ἄριστα κατὰ θεωρίαν. Ἀλλ' ἰδὲ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ τὴν πρακτικήν· οἱ βουλευταὶ διὰ τῆς Κυβερνήσεως μόνον διοριζόμενοι, πάλιν εἶναι εἰς ἄκρον ἀπαιτητικοί· θέλεις τὸ δοκιμάσει· φαντάσου ἂν ἤρχοντο διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐπιρροῆς των!

Τοῦ Ἀμβροσιάδου δὲν ἔδιδα ἀπάντησιν, διότι ἐγνώριζα ὅτι εἰς μάτην θὰ ἐκοπίαζον. Δὲν ἐνήργει κατὰ πεποίθησιν, ἀλλὰ κατὰ διαταγήν. Εἰς τί λοιπὸν ἤθελε χρησιμεύσει νὰ μεταβάλω τὴν πεποίθησίν του, ἂν δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν ἰδικήν μου; Ἀλλ' εἰς τὸν Βασιλέα ἔλεγον: Δὲν ἀρνοῦμαι τὴν ἀλήθειαν τῶν παρατηρήσεών Σας καὶ τὴν ὀρθότητα τῆς πολιτικῆς ἐπόψεως. Ἡ ὀλιγανθρωπία, ἡ μὴ μόρφωσις ἀκόμη μεσαίας τάξεως, τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπαναστάσεως λείψανον, ἡ ἀποκλειστικὴ ἐπιρροὴ τῶν μαχαιράδων, τῶν διεφθαρμένων καὶ τῶν ῥᾳδιούργων ἡ ἰσχύς, εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῆς πληθώρας τῶν κακουργημάτων καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξαχρειώσεως ἐν Ἑλλάδι. Καθῆκον ὅθεν ἑκάστης Κυβερνήσεως εἶναι νὰ καταπολεμῇ αὐτοὺς διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ προαγάγῃ τὸ γενικὸν καλόν. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, Βασιλεῦ, εἶναι, πῶς πρέπει νὰ γείνῃ ὁ ἱερὸς οὗτος πόλεμος. Ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲν πρέπει, δὲν συμφέρει νὰ γείνῃ παρὰ διὰ τῆς νομιμότητος, ὅτι μόνη ἡ νομιμότης ἐγγυᾶται μάλιστα τελειωτικὴν τὴν νίκην. Ἡ νομιμότης ἔχει τὸ ποθούμενον γενικὸν καλόν. Διὰ τῆς παρανομίας, εἰς τὴν γενικὴν σύγχυσιν τῶν ἰδιαιτέρων παθῶν καὶ συμφερόντων ῥίπτεται καὶ ἓν ἀκόμη περισσότερον πάθος καὶ συμφέρον, τὸ ἰδιαίτερον τῶν κατὰ καιροὺς Ὑπουργῶν· τὸ κακὸν πολεμεῖται δι' ἑνὸς μέσου, τὸ ὁποῖον τὸ αὐξάνει. Ἡ παρανομία καὶ αὐτὴ εἶναι τίτλος ἐγωϊσμοῦ. Δὲν ἀρνοῦμαι πάλιν ὅτι διὰ τῆς αὐστηρᾶς νομιμότητος δὲν θὰ λείψουν διὰ μιᾶς τὰ κακά, ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μάλιστα ἡ Κυβέρνησις θὰ φαίνεται θῦμα τῶν ἰσχυρῶν καὶ διεφθαρμένων. Ἀλλὰ καὶ ὁ καιρὸς εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων στοιχεῖον ἀναπόφευκτον· διὰ μιᾶς σπανίως κατορθώνονται οἱ σκοποὶ τοῦ ἐφημέρου ἀνθρώπου, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τῶν μακροβίων κοινωνιῶν. Διὰ σταθερᾶς πολιτικῆς ἡ νομιμότης εἰσχωροῦσα εἰς τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ὀλίγον κατ' ὀλίγον θέλει φέρει τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον εἰς μάτην ἐξ ἐφόδου κοπιάζομεν νὰ ἀποκτήσωμεν. Μὲ ὅλας τὰς ἀτελείας τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ὁ κόσμος γνωρίζει νὰ ἐκτιμᾷ ἐκείνους, οἵτινες ἐργάζονται ὑπὲρ αὐτοῦ· τὰ παθήματα τοῦ ἔγειναν μαθήματα. Ἐβαρέθη πλέον τὰς καταχρήσεις, τὴν ἰδιοτέλειαν, τὴν διαφθοράν, τὴν παρανομίαν. Τὸ βασίλειον τῶν κακῶν πνέει τὰ λοίσθια. Εἶναι εὐτυχὴς ἡ παροῦσα ἐποχὴ διὰ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ δὲν πρέπει, Βασιλεῦ, τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν νὰ σύρῃ ἐπάνω της διὰ νέων παρανομιῶν χωρὶς ἀνάγκην μάλιστα καὶ χωρὶς σκοπόν. Διατί τὸ κοινὸν ἐπευφήμησεν εἰς τὸν διορισμόν μου, ἐν ᾧ δὲν ἔχω κανὲν προσὸν Ὑπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος; Διότι ἔχω ὑπόληψιν τιμιότητος καὶ εἶμαι ξένος εἰς τὰ κόμματα· διότι ὅλοι ἐλπίζουν, μόνον δὲ οἱ καταχρασταὶ καὶ ἀνίκανοι μὲ φοβοῦνται. Διατί, ὅταν ὁ Προβελέγγιος, μετὰ τὸν διορισμόν του, ἐλθὼν εἰς τὴν Βουλὴν εἶπεν ὅτι θέλει αὐστηρῶς καταδιώξει τοὺς καταχραστάς, ἤχησεν ἀπὸ ἀγαλλίασιν τὸ Βουλευτήριον καὶ αὐτοὶ οἱ καταχρασταὶ ἐντρά-

Digitized by Google

πησαν καὶ ἐπευφήμησαν μὲ τοὺς ἄλλους: Ἡ νομιμότης εἶναι λοιπὸν πολιτικὴ φρόνησις καὶ πολιτικὴ ἀνάγκη τῆς παρούσης ἐποχῆς. Ἂν οἱ Ὑπουργοὶ ἔχουν χαρακτῆρα καὶ σταθερότητα καὶ πόθον τοῦ γενικοῦ καλοῦ, τὸ ἔργον των δὲν εἶναι τόσον ἀκατόρθωτον, ὅσον φαίνεται, ἀλλ' ἡ αὐθεντία των συντρίβεται, ἡ βαρύτης των μηδενίζεται, ἂν περιπλεχθοῦν καὶ αὐτοὶ εἰς ἔργα παρανομίας. Χάνοντες τὴν ὑπόληψίν των, χάνουν καὶ τὴν δύναμιν νὰ πράξωσι τὸ καλόν. Κανεὶς δὲν τοὺς βοηθεῖ οὔτε τοὺς ὑπολήπτεται.

Ὁ Βασιλεὺς ἐφαίνετο κυματιζόμενος εἰς τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι· ἐφοβεῖτο μήπως τὰ ἀνωτέρω καλὰ κατὰ θεωρίαν δὲν ἔχουν καὶ πρακτικὴν ἀξίαν. Ἀπὸ τὰ τοιαῦτα καὶ ἄλλα παρομοίας φύσεως, ὅσα ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ἐκθέσω εἰς τοὺς Βασιλεῖς μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ ἔξω κινήματος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Σκυλοδήμου, ἐμόρφωσε περὶ ἐμοῦ τὴν ἰδέαν, ὡς εἶπε μὲ φωνὴν συγκεκινημένην ἡ Βασίλισσα ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως μίαν ἡμέραν, ὅτι εἶμαι Unpraktisch· ὁ δὲ Βασιλεὺς κατέφυγε εἰς τὴν στάθμισιν τῶν κακῶν, ποῖον δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀποφύγωμεν ὡς τὸ μεγαλείτερον. . .

Σ. ΠΗΛΙΚΑΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Η ΤΡΟΜΑΡΑ ΤΟΥ ΣΕΡΓΙΟΥ

Τί παράξενος ἐκεῖνος ὁ Σέργιος, τότες ποῦ ἀγαποῦσε τὴ Φρόσω του! Ἢ κάτι τοῦ ἔλειπε, ἢ κάτιτις εἶχε περίσσιο μὲς στὸ μυαλό του. Θαρρῶ πῶς καὶ τὰ δυό. Τοῦ μιλοῦσες, κι αὐτὸς ὀνειρεύουνταν. Τραγοῦδι ἄκουγε, καὶ δάκριζε. Γέλοια, κι ἀναστέναζε. Ὁ νοῦς του ὅλο ταξίδευε, ἡ καρδιά του ὅλο πονοῦσε. Ὡς καὶ τὴν ἀγαπητικιά του τὴ βασάνιζε μὲ τὶς παραξενιές του. Ἐκεῖ ποῦ κρυφομιλούσανε μιὰ βραδιὰ στὸ περιβόλι τῆς κόρης, ἴσια ἴσια τὴ βραδιὰ ποῦ συφωνούσανε νάνταμωθοῦν καὶ νὰ ξεκινήσουν κρυφὰ νὰ στεφανωθοῦνε στ' ἀντικρινὸ τὸ χωριό, κι ἂς πάη νὰ σκίζη ὁ γέρος τὰ ροῦχα του, τὸν πιάνει ἄξαφνα ἕνας φόβος πῶς θὰ πεθάνη, πῶς δὲ θὰ ζήση νὰ τὸ χαρῇ ἕνα τέτοιο μεγάλο καλό, πῶς τέτοια μεγάλα καλὰ σὲ τέτοιο ψεύτικο κόσμο δὲ δίνουνται. Τὴν ἄφησε τὴν κοπέλλα καταστενοχωρημένη κ' ἦρθε σὲ μένα, καθὼς ἤρχουνταν πάντοτε. Τοῦ μίλησα καὶ γὼ καθὼς συνείθιζα νὰ τοῦ τὰ λέγω, σὰν εἶδος γιατρὸς ποῦ μιλάει τοῦ ἀρρώστου του σὰν πονῇ, κ' ἔτσι τὸν καθησύχασα.

Σὰ νὰ τὸ ἤξερε πῶς δὲ θὰ τὰ βγάλη πέρα μοναχός του, καὶ μοῦ ζητοῦσε βοήθεια. Τοῦ ἔταξα πῶς θὰ κάμω ὅ τι μπορῶ. Εἴτανε νάνταμωθοῦνε, μοῦ εἶπε, στἄλλο τὸ πλαγινὸ περιβόλι, τὴν τάδε ὥρα τῆς νύχτας, κ' ἡ βάρκα ἕτοιμη στὸ γιαλό, λίγο παρακάτω. Φεγγάρι δὲν εἶχε, ὁ κόσμος ἐκείνη τὴν ὥρα, ἄλλος νυχτέρευε, ἄλλος κοιμούνταν, ὁ πατέρας ἔλειπε, ἡ μάννα δὲν ἤξερε τίποτε, ἀδέρφια τὸ κορίτσι δὲν εἶχε, ἡ δουλειὰ λοιπὸν εἴτανε στὸ δρόμο. Ἕνα πρᾶμα μοναχά, τοῦ εἶπα, νὰ πάη νὰ ἡσυχάση λιγάκι, γιατὶ ἔτρεμε σὰν τὸ ψάρι.

— Ναί, πήγαινε νὰ πλαγιάσης, καὶ μὴ σὲ μέλη. Ἔχεις ἀκόμα πέντε ὧρες μπροστά σου. Νὰ μὴ συλλογιέσαι τίποτε, κι ὅλα θὰ γείνουν καθὼς τὰ θέλεις. Εἶσαι γαμπρὸς ποῦ ὁ καθένας παρακαλεῖ νὰ σὲ πάρη. Ὁ πατέρας τῆς Φρόσως, σὲ θέλει κι αὐτός, μὰ τὄβαλε πεῖσμα. Πήγανε νὰ μαλλώσουν κ' οἱ δικοί σου μαζί του γιὰ ἕνα σπιτότοπο! Ἐγὼ εἶμαι δῶ ὅμως, καὶ μὴ φοβᾶσαι. Τὸν ἔχω τὸ γέρο στὰ χέρια μου. Νά το τὸ μολογό του. Τρέχα καὶ πήγαινε νὰ πλαγιάσης. Θὰ σᾶς περιμένω στὸ περιγιάλι.

Κ' ἔφυγε ὁ Σέργιος καταχαρούμενος.

Ἦρθε ἡ ὥρα, κατεβαίνω στὸ γιαλό, ἡ βάρκα ἕτοιμη, μὰ Σέργιος πουθενά, Φρόσω πουθενά! Περίμενα ὡς μισὴ ὥρα. Ὕστερα ξεκινῶ κατὰ τὸ περιβόλι, καὶ βρίσκω τὴν κοπέλλα σὰν ἄρρωστη ἀπὸ τὸ κλάψιμο. Εἴτανε ὁλομόναχη. Ἀκόμα θὰ φανῇ ὁ καλός της! Ποῦ νὰ γυρίση τώρα πίσω ποῦ μπορεῖ νὰ τὸ μυρίστηκαν κιόλας πῶς ἔφυγε ἀπὸ τὸ σπίτι!

— Στάσου, τῆς λέγω, μιὰ στιγμὴ νὰ τρέξω νὰ δῶ τί γίνεται.

Δὲν ἔκαμα εἴκοσι βήματα, καὶ σκουντουφλῶ σ' ἕνα δεμάτι κληματόβεργες καὶ πέφτω ἀπάνω σ' ἕναν ποῦ κοίτουνταν χάμω. Εἴταν ὁ Σέργιος! Τινάζεται ἀπάνω, καὶ μοῦ λέει σαστισμένα. — Ἐσὺ εἶσαι; Ἄχ, δόξα σοι ὁ Θεός, γλύτωσα! ποῦ εἶναι ἡ Φρόσω!

Σὲ μιὰ στιγμὴ βρεθῆκαν ἀγκαλιασμένοι.

— Τρεχᾶτε τώρα, τοὺς κάνω, κ' ὕστερα τἀγκαλιάσματα.

Ἄλλες δυὸ τρεῖς στιγμές, καὶ σηκώνουνταν ἡ βάρκα. Ἕνα πανάκι, καὶ χάθηκε ἀπὸ μπρός μου.

Ἔγειναν ὅλα καθὼς τὰ λογάριαζα. Καὶ τὸ νόστιμο, ποῦ ὁ Σέργιος εἴταν ἄλλος ἄνθρωπος τώρα. Κατοικοῦσε στοῦ πεθεροῦ του, κ' ἡ διασκέδασή του εἴταν νὰ δηγᾶται τὰ παθήματά του τότες ποῦ ἀγαποῦσε κρυφὰ τὴν καλή του καὶ βασανιζότανε μὲ χίλια φαντάσματα.

— Μὰ εἶναι καὶ μιὰ δουλειά, τοῦ εἶπα ἕνα βράδυ, ποῦ δὲ μᾶς τηνε ξήγησες. Καὶ τὸν παρακάλεσα νὰ μᾶς δηγηθῇ τί εἴταν ποῦ ἔπαθε τὴ βραδιὰ ἐκείνη ποῦ παρὰ λίγο νὰ φανερωθῇ τὸ μυστικό τους παράκαιρα μὲ τὴν ἄργητά του.

— Ἐκείνη, μᾶς εἶπε ὁ Σέργιος σοβαρὰ καὶ μὲ συλλογή, εἴταν ἡ μεγαλήτερή μου τρομάρα! Μοῦ εἶχες πῇ νὰ πάγω νὰ κοιμηθῶ. Ὅ τι σκοτείνιασε, πῆγα καὶ κρύφτηκα πίσω ἀπὸ κεῖνο τὸ δεμάτι, καὶ πλάγιασα. Πρέπει νὰ ἔμεινα ὡς δυὸ ὧρες ὁλόξυπνος. Ποῦ νὰ κοιμηθῶ! Καὶ τώρα ποῦ σᾶς τὸ λέγω, θαρρῶ πῶς ὕπνος δὲν εἴταν ἐκεῖνο τὸ πρᾶμα! Εἴμουν ἀφανισμένος ἀπὸ τὴν κούραση κι ἀπὸ τὴν ἀγρυπνιά, τρεῖς νυχτιές. Τὰ ξέρεις αὐτά. Μοῦ ἦρθε ἕνα πρᾶμα σὰ βύθος. Σὰ νὰ μοῦ τὸν ἔδεσαν τὸ νοῦ μου, καθὼς ποῦ σοῦ δένουν τὰ μάτια. Εἴμουν ὁ μισὸς ξυπνὸς κι ὁ μισὸς κοιμισμένος. Ἄχ, τί τρομάρα, τί κόλαση! Νὰ θυμᾶσαι πῶς ἔχεις ἀγάπη μὲς στὴν καρδιά σου, πῶς ἔχεις νὰ πάρης μεγάλη ἀπόφαση, καὶ νὰ μὴ θυμᾶσαι, μήτε τί λογῆς ἀγάπη, μήτε τί λογῆς ἀπόφαση! Σὰ νὰ περπατῇς μέσα σὲ καταχνιὰ φωτερή, μὰ καταχνιὰ ποῦ δὲ βλέπεις ὁλόγυρά σου παρὰ τὸ φωτισμένο τὸ σύννε-

Digitized by Google

φο! Κόλαση, κόλαση τρομερή! Συλλογιούμουν τί πόνο πρέπει νἆχη κάποια καρδιὰ τὴν ὥρα ἐκείνη, κάποια καρδιὰ ποῦ θαρροῦσε πῶς τὴ θυμοῦμαι, καὶ πήγαινα νὰ λυώσω ἀπὸ τὴ λύπη. Ζητοῦσα νὰ ξετιναχτῶ, νὰ ξυπνήσω, νὰ δῶ τὴν ἀγάπη μου, νὰ θυμηθῶ τὄνομά της, νὰ θυμηθῶ τὸν τόπο, τὴν ὥρα, νὰ τρέξω νὰ τὴ ρωτήσω τί εἶναι ποῦ εἴχαμε στὸ νοῦ μας νὰ κάμουμε, νὰ μοῦ τὸ πῆ νὰ γλυτώσω, νὰ φέξη πάλι ἡ ψυχή μου, νὰ ζήσω καὶ νὰ χαρῶ, — κι ὅσο πολεμοῦσα νὰ ξυπνήσω, τόσο δυνατώτερα μοῦ τὸν ἔδενε τὸ νοῦ μου ἡ μαύρη μοῖρα ποῦ μὲ κράταγε βυθισμένο σὲ κείνη τὴν καταχνιά. Ὥρες ὥρες μοῦ ἠρχότανε μιὰ λάμψη κ' ἔβλεπα ἕνα ἴσκιο μέσα στὴν καταχνιά, κάτι μοῦ ἔλεγε πῶς αὐτὸς ὁ ἴσκιος εἶταν ἡ κόρη ποῦ ἤθελα ν' ἀνταμώσω, ἔκανα νὰ τρέξω κοντά της, κι ἄξαφνα ἔπεφτα σὲ μεγαλήτερο βύθο! Κόλαση φοβερή! Ἵδρος ψιλὸς μὲ περέχυνε, γύρευα νὰ γογγύξω καὶ δὲ μποροῦσα. Σὰ νὰ λιγοθυμοῦσα σιγὰ σιγά. Σὰ νὰ βυθιζούμουνα στὴ σκοτεινότερη καταχνιὰ τῆς ἀπελπισιᾶς. Θὰ πεθάνω, θὰ πεθάνω, δὲ γίνεται, ἔλεγα. Καὶ κεῖ ἀπάνω, σ' ἔστειλε ὁ Θεὸς καὶ σκουντούφλησες στὸ δεμάτι, κ' ἔπεσες ἀπάνω μου, καὶ ξύπνησα, καὶ βρῆκα τὴ Φρόσω μου, κ' εἶδα τὸ φῶς.

Α.

ΑΛΕΞΙΣ ΚΑΙ ΔΩΡΑ

Ἐλεγεῖο τοῦ Γκαῖτε.

Ἄχ! τὸ καράβι ἀκράτητο γοργὰ πάντ' ἀρμενίζει
'ς τὸ κῦμα τὸ ἀφριστό, μακρύτερα ὁλονένα!
Ἀνοίγει ὥς πέρα τοῦ σκαριοῦ τὸ αὐλάκωμα, ξοπίσω
οἱ δέλφινες πηδοῦν, λὲς καὶ τοὺς φεύγ' ἡ λεία.
Καλὸ ταξεῖδι ὅλα δηλοῦν· ἀργοδουλεύει ὁ ναύτης
ἥσυχος 'ς τὸ πανί, ποῦ αὐτὸ γιὰ μᾶς κοπιάζει·
καὶ φτερουγιάζει ὅλων ὁ νοῦς 'ς τὰ ἐμπρός, ὡς οἱ σημαίαις·
ἕνας μόνος σκυφτὸς ὀπίσω ἀπ' τὸ κατάρτι
θωρεῖ θλιμμένος τὰ βουνά, ποῦ γερανὰ μακραίνουν
καὶ 'ς τὰ νερὰ βουλοῦν μὲ τὴ χαρά του ἀντάμα.
Ἐχάθη, ὦ Δώρα, ὡς καὶ γιὰ σὲ τὸ πλοῖο, ποῦ 'ς τὰ ξένα
τὸν Ἄλεξι σοῦ ἁρπᾷ, τὸν φίλο, τὸν γαμπρό σου.
Μάταια κυττᾷς γιὰ μὲ καὶ σύ· χτυποῦν οἱ δυὸ καρδιαίς μας
μιὰ γιὰ τὴν ἄλλη, πλὴν ἡ μιὰ μακρὰ 'π' τὴν ἄλλη.

Μόνη στιγμή μου, πὤζησα! ὅλαις μοῦ ἀντισηκόνει
ταὶς ἄλλαις, ταὶς ἀχναὶς ἡμέραις, ποῦ ἐπεράσαν.
Ἄχ! μὲς τὴν ὕστερη στιγμὴ μ' ἐσὲ μοῦ ἐπιφανίσθη
ἀνέλπιστη ζωὴ ἀπὸ θεοῦ σταλμένη.
Σὺ μὲ τὸ φῶς σου μάταια λαμπραίνεις τὸν αἰθέρα,
ὦ Φοῖβ, ἐγὼ μισῶ τ' ὁλόφωτό σου φέγγος.
Μὲς τὴν καρδιά μου συγκλειστὸς ν' ἀνανεώσω θέλω
τὴν ἐποχή, ποῦ αὐγὴ καὶ βράδυ τὴ θωροῦσα.
Πῶς ἔβλεπες τὴν εὐμορφιὰ καὶ ἀναίσθητ' ἡ ψυχή σου
ἀπόμενε ἡ νωθρὴ 'ς τὰ οὐρανικά της κάλλη;
Μὴν κλαίεσαι! Κι' ὁ ποιητὴς τὸ αἴνιγμα παρόμοια
προβάλλει τεχνικὰ περίφραχτο 'ς τὰ λόγια.
'Σ τὸ σπάνιο πλέγμα τῶν κομψῶν εἰκόνων χαίροντ' ὅλοι,
ἀλλὰ 'ς τὴν συντροφιὰν ἀκόμη λείπει ὁ λόγος,
ποῦ κλεῖ τὴν ἔννοια· ὡς εὑρεθῆ κάθε ψυχὴ ἱλαρόνει,
πνεῦμα διπλὰ τερπνὸ 'ς τὸ ποίημα ξανοίγει.
Ἄ! γιατὶ τόσο μοῦ ἄργησες, παράργησες νὰ λύσης,
Ἔρωτα, τὴ φασκιά, ποῦ μοῦ 'δεσες 'ς τὰ μάτια!
Καρτέριε δέξιον ἄνεμο τὸ φορτωμένο πλοῖο,
καὶ τέλος ἀπ' τὴ γῆ μᾶς φύσησε 'ς τὸ κῦμα.
Καιροὶ τῆς νιότης κι' ὄνειρα τοῦ μέλλοντος χαμένα!
σεῖς πᾶτε, μοναχὴ μοῦ μέν' ἡ ὥρα ἐκείνη.
Ναί, κ' ἡ εὐτυχία μένει μου! ἄχ, σ' ἀγκαλιάζω, Δώρα!
κ' ἡ ἐλπίδα μοῦ θυμᾷ τὸ εἰκόνισμά σου μόνον.
Συχνὰ νὰ πᾷς εἰς τὸν ναὸ σεμνὴ καὶ στολισμένη
σ' εἶδα καὶ γιορτερὴ 'ς τὸ πλάγι τὴ μαννούλα.
Γοργή, δροσάτη, τοὺς καρποὺς ἔπαιρνες 'ς τὸ παζάρι·
τὸ αγγειό σου ἡ κεφαλὴ τί θαρρετὰ κινοῦσε,
ποῦ 'ς τὸ πηγάδι ἐγέμισες! καὶ ἀνάφαινεν ἀπ' ὅλα
τράχηλος καὶ λαιμὸς καὶ τὸ καλό σου σεῖσμα.
Ἐτρόμαζα πολλαὶς φοραὶς μὴ σοῦ ξεγύρ' ἡ στάμνα,
ἀλλ' ἦταν στερεὴ 'ς τὸν ποδολόγο ἀπάνω.
Συνήθιζα νὰ σὲ θωρῶ, γειτόνισσά μου ὡραία,
ὅπως θωρεῖ κάνεὶς τ' ἀστέρια, τὸ φεγγάρι·
θεάζει τα καὶ χαίρεται, ἀλλὰ νὰ τὰ κατέχη
πόθος κἀνεὶς δὲν ζῇ 'ς τὸ γαληνό του στῆθος.
Ἐφύγατ' ἔτσι, χρόνια μου! Τὰ σπίτια μας χωρίζαν
εἶκοσι μοναχὰ πατήματα καὶ ἀκόμη
Δὲν εἶχε 'ς τὸ κατῶφλι της τὸ πόδι μου πατήση.
Καὶ τώρα τὸ φριχτὸ μᾶς διαχωρίζει κῦμα!
Πλαστὰ μόνον, ὦ θάλασσα, τὰ οὐράνι' ἀντιφεγγίζεις·
χρῶμα νυχτὸς γιὰ μὲ τὸ ἐξαίσιο γαλανό σου!

Ὅλ' ἀναδεῦαν 'ς τὸν γιαλό· κ' ἦλθε παιδὶ τρεχᾶτο
'ς τὴν πατρική μου αὐλή, 'ς τὸ πλοῖο νὰ κατέβω,
καὶ μοῦ 'πε· ἀνοίγουν τὸ πανί, σαλεύει 'ς τὸν ἀέρα
κ' ἡ ἄγκυρα μὲ ὁρμὴ ξεσπιέται ἀπὸ τὸν ἄμμο.
Ἄλεξι, ἔλα! Κι' ὁ αγαθὸς πατέρας τότε ἁπλόνει
χέρι εὐλογητικὸ 'ς τὸ ὁλόσγουρο κεφάλι
κ' ἡ ἐγνοιαστικὴ μητέρα μου μοῦ δίδει ἕνα δεμάτι,
πὤκαμε 'ς τὴ στιγμή. Καὶ οἱ δυό τους μὲ φωνάζαν·
εὐτυχισμένος γύρισε, πλούσιος κ' εὐτυχισμένος!
Μὲ τὸ δεμάτι ἐγὼ σφιχτὸ 'ς τὴν ἀμασχάλη
ἐχύθηκα νὰ κατεβῶ μὲς τὸν αὐλόγυρό μου
κ' εὕρηκα ἐσένα ὀρθὴ 'ς τοῦ κήπου σου τὴ θύρα.
Τότε μοῦ χαμογέλασες κι', Ἄλεξι, μοῦ 'πες, κείνους,
ποῦ ὀχλοβοοῦν αὐτοῦ, συνταξειδιώταις θά 'χης;
Ξένους γιαλοὺς τώρα θὰ ἰδῆς καὶ πλούσιαις πραματείαις
σὺ θὰ πραματευθῆς, στολίδια τῶν κυράδων.
Ἀλλὰ κ' ἐμὲ μιὰν ἐλαφρὴ νὰ φέρης ἁλυσίδα·
ἄχ τόσο τὴν ποθῶ! κ' εὐχάριστη πλερόνω.
Νὰ σ' ἐρωτῶ σταμάτησα γιὰ τὴν παραγγελιά σου,
ὡσὰν πραματευτής, τί σχῆμα καὶ τί βάρος.
Πολὺ μετριόσουν 'ς τὴ τιμή· κ' ἐθώρια τὸν λαιμό σου,
ποῦ 'θελε στολισμὸ σὰν τῆς βασίλισσάς μας.
Αὔξαιν' ὁ ἀχὸς τοῦ καραβιοῦ, καὶ φιλικὰ σὺ μοῦ 'πες·
πάρε καὶ ὀπωρικὰ μαζῆ σου ἀπὸ τὸν κῆπο!
καὶ πορτοκάλια ὁλόγλυκα νὰ πάρης κι' ἄσπρα σῦκα·
ἅρμη δὲν τὰ γεννᾷ καὶ οὔτε κάθε τόπος.
Ἐμπῆκα τότε κ' ἔκοβες καρποὺς γοργά, ποῦ ὡς βάρη
χρυσὰ τὸ ἀνασυρτὸ φουστάνι ἐσακκουλιάζαν.
Μοῦ φθάνουν, σοῦ 'λεγα συχνά, καὶ ἀκροκομμένος ἄλλος
καλλίτερος καρπὸς σοῦ ἐγλίστρα 'ς τὴν παλάμη.
Ἐμπῆκες τέλος κ' εὕρηκες καλάθι 'ς τὴ σκιάδα
κ' ἡ ἀνθιστὴ μυρτιὰ λυγοῦσε ἀπάνωθέ μας.
Ἄρχισες τότε σιωπηλὴ καλὰ νὰ συγυρίζης
'ς αὐτὸ τὰ ὀπωρικά· τὸ πορτοκάλι πρῶτο,
ποῦ ὡσὰν χρυσόσφαιρα βαρὺ καθίζει, καὶ κατόπι
τὸ σῦκο, ποῦ ἁπαλὸ ζουπιὰ τοῦ ἀλλάζει σχῆμα,
καὶ τὸ κανίσκι μὲ μυρτιαὶς σκεπάσθη κ' ἐστολίσθη·
πλὴν δὲν τὸ ἐπῆρα ἐγώ· στεκόμουν. Εἰς τὰ μάτια
οἱ δυό μας ἐβλεπόμεθα καὶ μοῦ 'λθε μιὰ θαμπούρα.
Τὸ στῆθός σου γρικῶ νὰ ἐγγίζη τὸ δικό μου!
Ἐκύκλοναν οἱ ἀγκάλαις μου τώρα τὸν θαυμαστό σου
τράχηλο· τὸν λαιμὸ θερμὰ συχνοφιλοῦσα.
Ἡ κεφαλή σου ἀπόγυρε 'ς τὸν ὦμο μου, καὶ τότε
καὶ αὐταὶς οἱ ποθηταὶς ἀγκάλαις σου μοῦ ἐπλέξαν
τοῦ εὐτυχισμένου τὸν δεσμόν. Αἰσθάνθηκα τὰ χέρια
τοῦ Ἔρωτος· στενὰ μᾶς ἔσφιγγε, κι' ὁ αἰθέρας
ὁ ξάστερος γιὰ τρεῖς φοραὶς ἐβρόντησε· τὰ δάκρυα
μοῦ ἐκύλησαν μὲ ὁρμὴ κ' ἐκλαίαμε κ' οἱ δυό μας·
τότε ἀπὸ λύπη, ἀπὸ χαρὰ μᾶς ἀφανίσθη ὁ κόσμος.
Πλειὸ δυνατὰ πολὺ μ' ἐκράζαν 'ς τ' ἀκρογιάλι·

Digitized by Google

τὰ πόδια μου δὲν ἤθελαν ἐκεῖθε νὰ σαλεύσουν,
καὶ σοῦ 'πα· Δώρα ! ἐσὺ δική μου νὰ μὴν ἦσαι ;
Αἰώνια ! μοῦ 'πες σιγαλά. Τὰ δάκρυά μας τότε
'σὰν μιὰ πνοὴ θεοῦ μᾶς σήκωσε ἀπ' τὰ μάτια.
Ἄλεξι ! ἀπὸ σιμώτερα μ' ἔκραζαν καὶ ἀπ' τὴ θύρα
τήραζε τὸ παιδί, ποῦ μ' ἐζητοῦσε μέσα.
Πῶς τὸ καλάθι ἐδέχθηκε ! Πῶς μ' ἔσπρωχνε νὰ πᾶμε !
Τὸ χέρι ἐγὼ σφιχτὰ πῶς σοῦ ἐκρατοῦσ' ἀκόμη !
Πῶς ἦλθα 'ς τὸ καράβι μας : Φαινόμουν μεθυσμένος·
αὐτὸ γνωρίζω ἐγώ. Τὸ ἐπίστευσαν πῶς ἦμουν
καὶ οἱ σύντροφοι καὶ ἀπείραχτο τὸν ἄρρωστον ἀφῆσαν·
κι' ὁ ἀγνὸς τοῦ μάκρους πλειὰ μᾶς σκέπαζε τὴ χώρα.
Αἰώνια ! μοῦ ἐμουρμούρισες, ὦ Δώρα, καὶ 'ς τὰ αὐτιά μου
ἠχᾶ μὲ τοῦ Διὸς τὸ βρόντημα ! 'Σ τὸ πλάγι
τοῦ θρόνου ἡ κόρη του, ἡ θεὰ τοῦ ἔρωτος, στεκότουν,
καὶ οἱ Χάριτες σιμά ! Θεόστεργτοι οἱ δεσμοί μας !

Καράβι, τάχυνε λοιπὸν μ' ὅλο βοηθοὺς ἀνέμους !
Πλέριο κοράκι ἐμπρός, κόψε τὸ ἀφράτο κῦμα !
'Σ τὸν ξένο φέρε με γιαλό, γιὰ νὰ μοῦ καλοθέσῃ
ὁ χρυσικὸς εὐθὺς τὸν θεῖον ἀρραβῶνα.
Ἄλυσος πρέπει νὰ γενῇ, ὦ Δώρα, τὸ ἀλυσίδι,
μ' ἐννιὰ λαιμοὺς ἀργοὺς νὰ σὲ περικυκλόνῃ.
Κι' ἄλλα πολλὰ πολλῶν λογιῶν στολίδια θὰ σοῦ φέρω·
τὸ χέρι σου χρυσᾶ βραχιόλια θὰ στολίζουν·
πλούσια θὰ συνερίζωνται σμαράγδι καὶ καρβοῦνι,
καὶ ἀντίκρυ 'ς τὸ γλυκὸ ζαφείρι τὸ ὑακοῦτι,
καὶ τὸ χρυσάφι τεχνικὰ θὰ δένῃ τὰ πετράδια.
Πῶς χαίρεται ὁ γαμπρὸς ὁ ἴδιος νὰ στολίζῃ
τὴ νύφη ! Ἐγὼ μόλις ἰδῶ μαργαριτάρια, ὁ νοῦς μου
εὐθὺς 'ς ἐσὲ πετᾷ. Καὶ ὡς βλέπω δαχτυλίδι,
'ς τὸν λογισμό μου φαίνεται τὸ εὔμορφό σου σχῆμα
τοῦ μακρουλοῦ χεριοῦ. Θὰ πάρω, θ' ἀνταλλάξω.
Ἀπ' ὅλα τὸ καλλίτερο σὺ πρέπει νὰ διαλέξῃς·
γιὰ σὲ μετὰ χαρᾶς θα 'διδα τὸ φορτίο.
Κι' ὄχι μονάχα ὁ ποθητὸς στολίδια καὶ πετράδια
ἀλλ' ὅ,τι εἶναι χαρὰ νοικοκυρᾶς σοῦ φέρνει·
ψιλὰ μαλλιοῦ σκεπάσματα μὲ πορφυρὰ κενάρια
γιὰ κλίνη μαλακή, ποῦ θὰ μᾶς περιλάβῃ·
πολύτιμο λινόπανο, νὰ κάθεσαι νὰ ῥάφτῃς
ἐμὲ κ' ἐσὲ σκουτιὰ καὶ ἀκόμη κ' ἑνὸς τρίτου.
Κοιμήσετέ μου τὴν καρδιά, εἰκόνες τῆς ἐλπίδος !
Ὤ, σβύστε μου, θεοί, τὴ στιὰ μου ὁποῦ μανίζει !
Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ξαναποθῶ τὴ θλιβερὴ χαρά μου,
ἡ μέριμνα ψυχρὴ καὶ ἀτάραχη ὡς μὲ φθάνῃ.
Τῶν Ἐριννύων τὰ δαδιὰ καὶ ἀλύχτισμα Κερβέρου
δὲν σκιάζουν τὸν κακὸ 'ς τ' ἀνέλπιδα λημέρια,
καθὼς ἐμὲ τὸ φάντασμα, ποῦ ἀτάραχο μοῦ δείχνει
πέρα τὴν ποθητή· τοῦ κήπου της ἡ θύρα
ἀκόμη μένει διάπλατη, κ' ἐμβαίνει κάποιος ἄλλος !
ὡς καὶ γι' αὐτὸν καρποί ! ὡς καὶ 'ς αὐτὸν τὸ σῦκο
δίδει τὸ δυναμωτικὸ μέλι του ! 'ς τὴ σκιάδα
γλυκοτραβᾷ καὶ αὐτόν ; καὶ αὐτὸς τῆς πάει κατόπι ;
Τυφλώσετέ με σεῖς θεοί ! τῶν ἀνιστορημάτων
ἀπ' τὸ μνημονικὸ σβύστε μου κάθε εἰκόνα !
Εἶναι κοπέλλα δὰ καὶ αὐτή ! κι' ὅποια 'ς τὸν ἕνα πέφτει
εὔκολη, αὐτὴ γοργὰ στρέφει καὶ 'ς ἄλλον πάλι.
Ὢ τώρα, Δία, μὴ γελᾷς μὲ πατημένους ὅρκους !
Βρόντα, πελέκα ἐκεῖ ! — Τοὺς κεραυνούς σου κράτει !
Τὰ σκλευτά σου σύγνεφα ξαπόστειλε 'ς ἐμένα !
'Σ τὸ σκότος τῆς νυχτὸς τὸ φλογερό σου ἂς πέσῃ
ἀστραποπέλεκο 'ς αὐτὸ τὸ δύστυχο κατάρτι !
Σκόρπησε 'ς τὰ νερὰ τοῦ καραβιοῦ τὰ ξύλα,
χάρισε 'ς τ' ἄγρια κύματα τούταις ταῖς πραματείαις
κι' ἅρπαγμα δός' ἐμὲ νὰ γίνω τῶν δελφίνων !

Παύσετε, Μούσαις ! Μάταια πασχίζετε νὰ εἰπῆτε,
πῶς λύπη καὶ χαρὰ 'ς τὸν ἐραστὴ ξαλλάζει.
Τοῦ Ἔρωτος τὸ λάβωμα δὲν ἰαίνετε· πλὴν μόναις
σεῖς δίδετε, ὦ καλαῖς, ξαλάφρωμα τοῦ πόνου.

[Μετάφρασις] ΓΛΑΥΚΟΣ ΠΟΝΤΙΟΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Ἤθη Ἐπαρχιακά.

— Ἐδῶ, ἐδῶ, καλῶς τονε !... Βάλε δύο λίτρες τοῦ σιὸρ Γιακουμάκη, νὰ τζῇ κάμῃ ψητές !»

Ὁ Γιακουμάκης δὲν ἐκράτησε πλέον τὸ ἐξαίσιον μειδίαμά του.

«Ἂν εἶνε τὰ ἴδια οὖλα, παιδιά μου» τοῖς εἶπεν «οὖλα καλὰ καὶ βλοημένα. Ἀπὸ δῶ ποῦ πρωτωῆρθα θὰ πάρω, νὰ σε χαρῶ. Βάλε μου, κουμπάρε, δύο λίτρες !»

Καὶ ὁμιλῶν ἀκόμη, ἐστράφη πρὸς μερικοὺς γνωρίμους, τοὺς ὁποίους τόρα ἔβλεπε, καὶ τοὺς ἐχαιρέτισε ἐγγίζων μὲ τοὺς δύο δακτύλους τὸ φροντίνι τοῦ κασκέτου του. Τόσον σοβαρὸς ἦτο καθ' ὁδὸν ὁ χαιρετισμός του ἀνέκαθεν καὶ ὄχι ἀπὸ σήμερον ποῦ ἦτο ἐπίδοξος συμπέθερος τοῦ Τοκαδέλου... Ἦλθεν ἡ σειρά του, τοῦ ἐζύγισαν τὸ ψάρι, τὸ ἐτύλιξεν ἐκεῖνος εἰς ἓν χαρτίον τὸ ὁποῖον ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν τσέπην του καὶ ἐξεκίνησε διὰ τὸ σπίτι. Κανεὶς σχεδὸν εἰς τὸν δρόμον δὲν τον ἐζήλευε διὰ τὸ ὀψώνιόν του. Καὶ ὁ πτωχότερος ἐδῶ ἅμα ἔλθῃ ἡ τσιποῦρα θὰ οἰκονομήσῃ καὶ θὰ τὴν ἀγοράσῃ. Δὲν ἐννοεῖ νὰ νηστεύσῃ τὸν νόστιμον ἰχθύν, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ μείνῃ νηστικὸς ὅλην τὴν ἐπομένην ἑβδομάδα. Θὰ τον συνοδεύσῃ μὲ **ἀλιάδαν**, θὰ φάγῃ μέχρι διαρρήξεως ἕνα **πιάτο πυραμιντάλε** καὶ ὅταν κατόπιν θὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ οἰνοπωλεῖον νὰ πίῃ καὶ νὰ εὐφρανθῇ, θὰ βεβαιοῖ μὲ στόμφον—τὴν ἰδίαν ὁμιλίαν θὰ κάμνουν καὶ οἱ ἀφεντάδες εἰς τὴν Λέσχην, — ὅτι τὸ ψάρι σήμερα ἤτανε ἕνα ἀμύγδαλο καὶ ὅτι ἀπολάδισε μὲς τὴν παδέλα σὰ νὰ ἤτανε κοιλιὰ βωϊνή... ***Ἀ, κὲ ρόμπα !***

Ὁ Γιακουμάκης, παρέδωκε τοὺς ἰχθῦς εἰς τὴ σιόρα Νένε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μαγειρεῖον νὰ νιφθῇ ὑπεράνω τοῦ νεροχύτου.

«Ψάρι ; ψάρι ;» ἠρώτησεν ἡ Γιακουμάκαινα ἀπὸ μέσα μὲ χαράν, ἐννοήσασα ἀμέσως τὸ ὀψώνιον ἀπὸ τὰ μιαουλίσματα τῶν γαλῶν. «Γιά, γιά, μωρὴ Νένε. Τζόγια ! Τὸ βράδυ ψητό, ἔ ;

— Ψητό, ἀμὴ δὰ βραστὸ θὰν το κάμουμε !» τῇ ἀπήντησεν ὁ Γιακουμάκης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ χθὲς ἐξηκολούθει νὰ κάμνῃ τὸν παράξενον. Εἰσερχόμενος δὲ εἰς τὴν αἴθουσαν μὲ τὸ μάκτρον μεταξὺ τῶν χειρῶν, προσέλαβεν ἀκόμη σοβαρωτέραν ἔκφρασιν καὶ ἀνήγγειλε :

«Τοῦ τῶπα τοῦ ἀφεντός νὰ μας κάμῃ τὴ χάρι νὰ μὴ ματακοπιάσῃ ἄλλο ἐδῶ. Ἡσυχάσαμε.»

Ἡ Μαργαρίτα ὠχρίασεν, ἀλλὰ δὲν εἶπε τίποτε, οὔτε κἂν ἀνύψωσεν ἀπὸ τὸ ἐργόχειρόν της τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ ἀγαθὴ Γιακουμάκαινα ὅμως δὲν ἐκρατήθη καὶ ἠρώτησε :

«Μὴ λάχῃ καὶ τοὖπες κανένα λόγο ἄσχημο τοῦ παιδιοῦ ; Ὁ σιὸρ Τόνης δέ σου φταίει σὲ τίποτα !» (λόγοι εἰλικρινεῖς αὐτοί, διότι ἡ Γιακουμάκαινα οὔτε εἶχεν ἐννοήσει οὔτε εἶχε μάθει τίποτε περὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ ἐκκολαφθέντος ἐν τῇ οἰκίᾳ της).

[1] Ἴδε σελ. 202.

Digitized by Google

— Νὰ μὴ σὲ γνοιάζῃ. Τί τοὖπα καὶ τί δὲν τοὖπα δὲν θὰ σου δώσω λογαριασμό.

— Ὁ νόνος ξέρει καὶ μιλεῖ πάντα του», εἶπε τότε ἡ Μαργαρίτα.

«Τὴν ἀκοῦς ; τὴν ἀκοῦς ποὖνε παιδὶ πρᾶμμα :» εἶπε κλίνων πρὸς τὴν συμβίαν του ὁ Γιακουμάκης. «Ἀκοῦς ἐκεῖ ποῦ ἤθελες νὰν τόνε βρίσω κηόλας τὸν ξένον ἄνθρωπο ! . . . Μὲ οὔλη τὴν εὐγένεια ἐγώ, μὲ οὔλη τὴν εὐγένειαν ἐκεῖνος καὶ χωρὶς κανένα κακοφανισμό. Ἐτοῦτο καὶ ἐτοῦτο, κόντε μου, τοῦ εἶπα, καὶ νά μου κάμῃς τὴ χάρι . . . Πολὺ καλά, ὅ,τι ὁρίζεις καὶ — ἐφινίρησε.»

Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὰ παιδία :

«Ἑτοιμασθῆτε νά σας κάμω μάθημα. Ἔφτασα!»

Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν του νἀποβάλῃ τὰ ἐνδύματα τοῦ δρόμου. Διὰ τὸ συμπέρασμα τῆς μετὰ τοῦ Τόνη συνομιλίας, οὔτε λέξιν εἰς τὰς γυναῖκας. Ἆ, δὲν ἦταν ὥρα ἀκόμα ! . . . Ἐν τούτοις ἡ Μαργαρίτα ᾐσθάνθη κάποιαν ἀνακούφισιν· τοὐλάχιστον δὲν συνέβη ῥῆξις ἀπότομος . . . Ἀλλὰ τὰ παιδία κατελήφθησαν ἐπὶ τῶν βαθμίδων ὑπὸ ἀορίστου τινὸς δισθυμίας, ὅπως πάντοτε ὁσάκις ἐκαλοῦντο νὰ εἴπουν τὸ μάθημά των. Ὅλον τὸ πρωὶ ἐφώναζαν, ἐγελοῦσαν, ἔπαιζαν, ἐζωγράφιζαν μὲ τὰ κονδύλια ἐπάνω στὲς πλάκες καραβάκια καὶ παντιεροῦλες. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶνε ὅτι ἔμαθαν καὶ μερικὰ ὠφέλιμα πράγματα. Ἀντὶ τοῦ συνήθους παραμυθιοῦ, ἡ δασκάλα τους σήμερον ἐπροτίμησε νά τους δώσῃ μερικὰ παραγγέλματα διὰ τὴν ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν των. Μεταξὺ τῶν ἄλλων τοὺς εἶπε πῶς ὅταν τὸ ψαλίδι εἶνε ἀνοικτό, εἶνε ἀνοικτὰ καὶ τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἔπρεπε νά το κλείουν πάντοτε ὅπου τὸ εὕρισκαν—γλωσσοραγιά, γυιέ μου ! — τὰ ἐξώρκισε νὰ μὴ δίδουν ποτὲ τὸ βράδυ ἁλάτι ἔξω, γιατ' ἦταν μεγάλο κακὸ τοῦ σπιτιοῦ — ἄδικος θάνατος, γυιέ μου, — ἐσύστησε δὲ εἰς τὰ κορίτσια νὰ μὴν τελειώνουν ποτὲ κανένα ῥοῦχο τὸ Σάββατο, γιατὶ γένεται σάβανο, γυιέ μου. Τέλος ἐβεβαίωσεν ὅτι ἅμα ἡ κόττα λαλήσῃ σὰν κόκορας πρέπει νὰ σφάζεται ἀμέσως, εἰδεμὴ κάποιος πεθαίνει, ὅπως ὅταν ξανάψῃ τὸ σιγάρο τοῦ πατέρα ἢ χυθῇ λάδι καὶ κρασὶ ἀπάνω στὸ τραπέζι,εὐτυχία καὶ πλοῦτη θὰ ἔμβουν γρήγορα στὸ σπίτι.

«Ἀκοῦστέ με» προσέθετε συχνὰ ὡς ἐπῳδὸν «γιατὶ κ' ἐγὼ τἄκουσ' ἀπὸ τὴ μάννα μου, ποῦ ἦτανε παλαιὴ γυναῖκα θεοφοβούμενη καὶ ἤξερ' ἕνα σωρὸ πράμματα».

Καὶ τα ἤκουαν τῷ ὄντι τὰ παιδία προσεκτικὰ καὶ τὰ ἐπίστευαν ὅλα χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν καὶ ἀντίρρησιν. Τοῖς ἐφαίνοντο τόσῳ φυσικὰ καὶ λογικά, ὥστε πολὺ ἐξεπλάγησαν ὅταν ἡ Μαργαρίτα ἔχασεν ἐπὶ τέλους τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐφώναξεν :

«Ἄς τα, νόνα, τὰ παιδία καὶ μήν τους λὲς τέτοιες ἀνοησίες !»

Τὰ ἄφησε δ' ἐκείνη πραγματικῶς, ὄχι διότι ἐθεώρησε τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς ἀξίαν τὴν παρατήρησιν τῆς ἐγγονῆς — τί ξέρουν τόρα τὰ παιδιά ! . . . . — ἀλλὰ διότι εἶχε νὰ νεροπλύνῃ μερικὰ μανδήλια καὶ τσουράπια τοῦ Γιακουμάκη. Παρήγγειλεν εἰς τὰ μικρὰ νὰ διαβάζουν· ἀλλ' αὐτά, χωρὶς ἐπιτήρησιν πλέον, ἤρχισαν τὰ παιγνίδια καὶ τὰς φωνάς. Ὁ κώδων τῆς Παναγίας, νεκρικῶς ἠχήσας, τὰ ἔκαμε νὰ ψάλλουν ἐν χαρᾷ :

Ντίν, ντίν, ντίναναα,
Πέθανε ἡ Κοντίναινα,
Καὶ τὰ Κοντινόπουλα,
Γινῆκαν ἀρχοντόπουλα...

καὶ ἔπειτα ἄλλ' ᾄσματα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐγχωρίου ἤχου, μελαγχολικοῦ συγχρόνως καὶ εἰρωνικοῦ :

Σιὸρ Ντετόρο μὲ τὴ γοῦνα
Ἡ γυναῖκά σου γουροῦνα
Τὰ παιδιά σου γοῦτσι-γοῦτσι
Δὲν ποτάζουνε παποῦτσι . . .

Καὶ ἐν ᾧ τὰ μικρότερα ἐτσιμποῦσαν τὰ δακτυλάκια των, ἀπαγγέλλοντα ῥυθμικῶς τὰ ἀκατάληπτα :

Τσίμπι, τσίμπι τὸ λεφτό,
Τὸ λεφτὸ τὸ τηγανὸ κτλ.

τὰ μεγαλήτερα ἔπαιζαν **κουκάνες**, ἓν εἶδος μπιλιάρδου, κατὰ τὸ ὁποῖον κυλίουν ἐπὶ ἐπιπέδου κεκλιμένου, μιᾶς πλακὸς π. χ. μικρὰ τεμάχια πετροκονδύλων ἐπίτηδες παρασκευαζόμενα. Καὶ ἤκουες:

«Ἰδές, μωρὲ κουκάνα ἡ δική μου . . .

— Ἀμὴ ἐτούτη ;

— Ὅπου σημαδέψω πάει.

— Φυλάξου καὶ σ' ἔφαγα.

— Πάει, πάει, πάει, χούπ !

— Στὴν ἐκέρδισα ! »

Ἄλλα δέ, προπάντων κοράσια, προσήρμοζαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς ῥωγμῆς τῆς θύρας καὶ βλέποντα τὸ σκότος τῆς κλίμακος καὶ τῆς σοφίτας, ἐφαντάζοντο ὅτι ἔβλεπαν στρατούς, λιτανείας καὶ ἐπιδείξεις καὶ ἄνθη καὶ φορέματα μεταξωτὰ ὁλόχρυσα καὶ κοπέλες καὶ περιβόλια, καὶ ἀνεκοίνουν πρὸς ἄλληλα τὰ ὁράματά των σιγὰ μὲ γλῶσσαν ζωηρὰν εἰκόνων καὶ ὑπερβολῶν. Ἔτσι, μὲ τὰ συνειθισμένα, ἐπέρασεν ὅλη ἡ αὐγή, ἐν ᾧ ἡ φυλλάδες των ἦσαν ἐρριμμέναι ἐκεῖ καὶ λησμονημέναι· αἱ σπάνιαι τῆς Μαργαρίτας ἐπιπλήξεις, ἡ ὁποία δὲν εἶχε σήμερον καμμίαν ὄρεξιν νὰ ἐπιμένῃ,δὲν ἐπέφεραν κανὲν ἀποτέλεσμα. Καὶ ἰδοὺ διατί ᾐσθάνθησαν ὅλα μίαν ἀνησυχίαν ὅταν εἰσῆλθεν ὁ διδάσκαλος **νὰ τἀκούσῃ** κατὰ τὸ σύνηθες, νὰ τἀλλάξῃ καὶ νά τα σχολάσῃ, ξέχωρ' ἀπὸ κεῖνο ποῦ δὲν θὰ ἤξερε τὸ μάθημά του — ἀπειλὴ ἡ ὁποία ἂν καὶ ποτὲ μέχρι τοῦδε δὲν ἐπραγματοποιήθη, ἐξηκολούθει ὅμως νὰ ἐμπνέῃ φόβον πολύν.

Ἀλλὰ πολὺ ὀλίγον ἐπρόσεχε σήμερα εἰς τὸ μάθημα ὁ Γιακουμάκης. Ὀλίγα παιδία διέταξε νὰ ἐπαναλάβουν τὰς λέξεις των ἢ τὰς συλλαβάς των **καππακιστὰ** — διότι **ἀλλαχτὰ** τὰς ἤξευραν πάντοτε ἀπέξω ὡς ψιττακοὶ καὶ ἡ γλῶσσά των ἔτρεχε — πολὺ δὲ ὀλιγώτερα ἀκόμη ὑπέβαλεν εἰς τὴν δοκιμὴν νὰ ποῦν τὸ μάθημα **πεταχτά**, δοκιμὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν σπανιώτατα ἔβγαιναν ἀσπροπρόσωποι οἱ μικροὶ μαθηταί, οἱ συνειθισμένοι εἰς τὴν κατὰ σειρὰν ἀποστήθισιν. Ἀλλὰ σήμερον κανεὶς σχεδὸν δὲν ἔκαμνε λάθος.

«Τί λέει ἐδῶ ;» ἠρώτα ὁ διδάσκαλος.

Digitized by Google

Βερνάρδος
Πρίγκηψ Διάδοχος τῆς Σαξονίας Μάϊνιγγεν

«*Στὰ*» ἀπήντα τὸ παιδίον μετὰ δισταγμοῦ. Τὸ βιβλίον ἔλεγε **σπά**, ἀλλ᾽ ὁ διδάσκαλος ἀπήντα:

« Μπράβο· ἀμὴ ἐδῶ;

— ***Κρὰ*** » ἔλεγε τὸ παιδίον, καὶ ***κρὺ*** τὸ βιβλίον.

« Μπράβο, νὰ σ᾽ ἀλλάξω » ἔλεγεν ὁ διδάσκαλος καὶ τὸν ἄλλαζε τὸν μικρὸν ἀμελέτητον.

Τὸ ὡραῖον τοῦτο μάθημα διέκοψεν ἡ ἔλευσις ἢ μᾶλλον ἡ ἔφοδος τῆς Σαμούγαινας, τῆς γνωστῆς μας, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν σκάλαν ἀκόμη ἤρχισε νὰ στενάζῃ καὶ νὰ βογγᾷ, μαντυλοδεμένη, κρατοῦσα μὲ τὴν παλάμην τὸ μάγουλόν της:

« Ὦ, ὤ! ὢϊμέ, πεθαίνω . . . Δὲν μπορῶ ἄλλο! Γιακουμάκη μου… κάμε τὸ ψυχικὸ νὰ ζῇς…ὤ! ὤ!

— Τί ἔχεις, Χριστιανή;

— Τὸ δόντι μου . . .

— Τὸ δόντι τση, ἡ καϊμένη. Δέ σου πέρασε ἀκόμα;

— Ὠϊμέ, ποῦ νά μου περάσῃ! μ᾽ ἐσφίξανε τόρα οἱ πόνοι τὴν κακομοῖρα καὶ κοντεύω νὰ βουρλιστῶ. Ἔλα, Γιακουμάκη μου, νὰ μού το πετάξῃς, νά σε χαρῶ! ὤ!»

Ἀπερασίσθη εἰς τὴν στιγμὴν ἡ ἐκρίζωσις. Ἡ Σαμούγαινα ᾐσθάνετο ἤδη τόσους πόνους, ὥστε ἀφῆκε κατὰ μέρος πᾶσαν δειλίαν καὶ ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ὀδοντάγραν ὡς εἰς μόνην σωτηρίαν. Εἶδε καὶ ἀπόειδε. . . σώνει κι᾽ ὅλας! Μιὰ ἀπόφασι εἶνε ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου . . . Ἔλα, Γιακουμάκη μου νὰ ζῇς . . .

Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Γιακουμάκη, ὅπου ἐγίνοντο συνήθως αἱ ἐγχειρήσεις ἐμπρὸς εἰς τὰ εἰκονίσματα, καὶ κατόπιν αὐτῆς εἰσῆλθεν ὁ Γιακουμάκης καὶ ἡ σιόρα Νένε, ἡ συνήθης του βοηθός. Ἡ θύρα ἐκλείσθη ὄπισθέν των μυστηριώδης. Τὰ παιδία ἀπέμειναν ἄναυδα, τρομαγμένα μὲ τὰς φυλλάδας εἰς τὰς χεῖρας. Προῃσθάνθησαν κάτι τι τρομερόν, ἂν καὶ πολλὰ δὲν ἐγνώριζαν περὶ τίνος ἐπρόκειτο ἀκριβῶς. Ἤκουσαν ἐν τῇ σιγῇ τὸν ψυχρὸν κρότον τῶν χειρουργικῶν ἐργαλείων τοῦ Γιακουμάκη, ἀνακινηθέντων ἐντὸς τῆς δερματίνης των θήκης.

«Θά τση βγάλῃ τὸ δόντι, ἄκου τὰ σύνεργά του» εἶπε τότε ἓν παιδίον μεγαλήτερον.

Τὰ ἄλλα ἤκουαν μὲ προσοχὴν καὶ περιέργειαν. Μετ᾽ ὀλίγον ἀντήχησαν παρατεταμέναι κραυγαὶ πόνου, βογγητὰ δυνατά, ὡς εἶδος μυκηθμῶν. Τὰ παι-

Digitized by Google

Καρλόττα
Πριγκήπισσα τῆς Σαξονίας Μάϊνιγγεν

δία ὠχρίασαν καὶ πολλῶν τὰ ματάκια ἐδάκρυσαν.

. . . Τί βαρὺ καὶ ἀδέξιον τοῦ ἦτο σήμερα τὸ χέρι τοῦ Γιακουμάκη ! . . . Τὸ κακὸν παρετείνετο καὶ ἀνησυχήσασα ἡ σιόρα Γιακουμάκαινα ἐκινήθη δειλὴ νὰ ὑπάγῃ νὰ ἴδῃ τί συμβαίνει.

«Νόνα, κάτσε δῶ. Τὸ δόντι τσὴ βγάνει, δέν το ξέρεις πῶς θὰ τση πονέσῃ : » εἶπεν ἡ Μαργαρίτα, εὑρίσκουσα πολὺ φυσικὰς τὰς φωνὰς τῆς Σαμούγαινας. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠνοίχθη ἡ θύρα καὶ ἐξῆλθεν ἡ Νόνα κρατοῦσα λεκάνην.

«Ἐφινίρισε», εἶπε καθησυχάζουσα τὴν νύμφην της «νἆχε κι' ἄλλο». Καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸ μαγειρεῖον. Τὰ παιδία ἀνεσηκώθησαν τότε καὶ κατώρθωσαν μόλις νὰ ἴδουν ἐντὸς τῆς λεκάνης ὑγρόν τι, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια ἐκοκκίνιζεν αἱματώδης. Ταὐτοχρόνως ὀσμὴ ὄξους ἰσχυροῦ διεχύθη εἰς τὸ δωμάτιον. Οἱ γόοι ἤδη ἠκούοντο ἀδυνατώτεροι καὶ βαθμηδὸν ἔπαυσαν. Μετ' ὀλίγον ἡ Σαμούγαινα ἐξῆλθε. Τὰ παιδία τὴν ἠτένισαν μετὰ μεγάλης περιεργίας. Τίποτε δὲν ἐφαίνετο· τὸ πρόσωπόν της μόνον ἦτο ὠχρὸν καὶ ἐκράτει μὲ τὴν χεῖρα τὴν σιαγόνα ἐπάνω ἀπὸ τὸ μανδύλι.

«Σοῦ πόνεσε, καϊμένη μου :

— Ὤ τὰ τί ὑπόφερα ! » εἶπεν ἡ Σαμούγαινα, συνοδεύουσα τὰς λέξεις μὲ χειρονομίαν ἐμφαντικήν. «Ἤτανε ῥιζωμένο, ψυχή μου. Γειὰ στὰ χεράκια τοῦ σιὸρ Γιακουμάκη . . . Νὰ ἰδῇ καλὴ μοῖρα ἡ Μαργαρίτα μας καὶ νά τον ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἰδῇ καὶ δισέγγονα ! . . . Πάω καλλιά μου, γυιέ μου. . .

— Στὸ καλό, νἆσαι καλά».

Ἔφυγε. Τῆς ἐπόνεσε πολὺ-πολύ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐβγῆκε καὶ τὸ κυριώτερον ἡ γραῖα δὲν ἐπλήρωσε τίποτε. Τί βαρὺ καὶ ἀδέξιον ποῦ ἦτο σήμερα τὸ χέρι τοῦ Γιακουμάκη ! Τὴν κακογλωσσιὰ τοῦ στόματος ἐκείνου τὴν ἐπλήρωσεν ὅλη σήμερα ἡ γειτόνισσα, χάρις εἰς τὴν ἀφηρημάρα τοῦ Γιακουμάκη. Διότι ἐκεῖνος ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἀκόμη βυθισμένος εἰς τὰς σκέψεις του. Ἤδη ἀφυπνίζετο τὸ αἴσθημα τὸ κοιμώμενον εἰς τὰ στήθη του καὶ ἀνέτρεπε τὰς ἀποφάσεις τὰς ὑπαγορευθείσας ὑπὸ τῆς λογικῆς. Τί : αὐτός, αὐτὸς νὰ συγγενεύσῃ μὲ τοὺς ἄρχοντας, μὲ τὰ κάρβουνα, μὲ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, ποῦ δὲν ἔπαυεν ἡ γλῶσσα τοῦ Μήλια νά τους βρίζῃ : Ὁ παλαιὸς λόγος ἔλεγε : **βοῦρλο μὲ βοῦρλο, σπάρτο**

Digitized by Google

μὲ σπάρτο. Ὅποιος ἦταν βοῦρλο γιὰ λογαριασμό του, ὅποιος ἦταν σπάρτο γιὰ λόγου του. Τἀνακατώματα ποτὲ δὲν εἶνε καλά. Ἀκοῦς ἐκεῖ ποῦ θἀφήσῃ τὴν τάξι του, τὴν ἡσυχία του, τὴ συνήθειά του καὶ θὰ γυρέψῃ μεγαλεῖα τόρα στὰ γεράματα καὶ τιμές! Ἀκοῦς ἐκεῖ ποῦ θὰ κάμῃ συγγενεῖς ἀνθρώπους ποῦ θὰ τον περιφρονοῦν, ὢ βεβαιότατα! Ὄχι, ποτέ! Ἂς χαροῦν οἱ χριστιανοὶ τὰ παλάτια τους καὶ τὲς ἀρχοντιές τους καὶ ἂς τον ἀφήσουν αὐτὸν εἰς τὴ φτώχεια του καὶ στὴ γαλήνη του . . . Ὄχι, δὲν ἤθελε . . . Ἡ Μαργαρίτα ἦταν ἀκόμη μικρὴ γιὰ παντρειά. Ὁ σιὸρ Τόνης θὰ ἔκανε καλὰ νὰ πάρῃ καμμίαν ἄλλην ποῦ νά τον μπορῇ καλλίτερα καὶ νὰ τὴν θέλῃ καὶ ὁ πατέρας του. Αὐτὸς θὰ του ἔλεγεν *ὄχι* καὶ κακοφανισμὸς δὲν ἦταν κανένας. Ἀκοῦς ἐκεῖ! καὶ δὲν ἦταν στὸ χέρι του: Μπᾶ!

Ἡ ἐξέγερσις αὐτὴ παρετάθη. Τίποτε δὲν ἤκουε, τίποτε δὲν ἤθελε νἀκούσῃ. Εἰς τὴν ἀρχήν, ὅταν ἐσυλλογίζετο, ἔκρινε τὴν ἀπόφασίν του μετέωρον ἀκόμη καὶ ὑποκειμένην εἰς ἀναθεώρησιν· τόρα ὅτε τὸ αἴσθημα ὡμίλει τυφλόν, ἐθεώρει τὸ ζήτημά του ὁριστικῶς, ἐντελῶς λελυμένον. Ὄχι! Καὶ ἐν ᾧ ἐφύλαττε τὰ ἐργαλεῖα, διὰ τῶν ὁποίων εἶχε βασανίσει τὴν Σαμούγαιναν, κατέφερεν ἕνα γρόνθον ἰσχυρὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἀνατινάξαντα ἠχηρῶς τὰ ἐπ' αὐτῆς ἀντικείμενα, καὶ εἶπε δυνατά, χωρὶς νά το ἐννοήσῃ:

«Δὲν θά το κάμω! ὄχι πὲρ Ντίο!

— Τί εἶπες, Νόνο;» ἠρώτησεν ἀπὸ μέσα ἡ Μαργαρίτα, νομίσασα ὅτι τὴν ἐφώναξε.

«Τίποτε, κάτι εἶπα μοναχός μου.

— Μὰ τί, παραμιλεῖς;

— Ἔ, γέρος ἄνθρωπος τόρα . . . Νὰ σκολάστε τὰ παιδιά· τόσην ὥρα εἶνε βαρεμένο τὸ γιόμα.

— Θὰ μείνῃ κανένα νηστικό;» ἠρώτησε διὰ τὸν τύπον ἡ νεᾶνις.

«Ὄσκε, ὄσκε!»

[Ἔπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΡΕΙΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΨΗΦΙΔΩΤΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ [1]

Ἀπὸ πέντε ἐτῶν ἀσχολούμενος περὶ τὴν συλλογὴν τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπιγραφῶν, ἀνεκδότων τε καὶ κακῶς ἐκδεδομένων, εὔκαιρον ἐνόμισα ἐπὶ τῇ ἀπαισίῳ μνήμῃ τῆς τῇ 22 Αὐγούστου ἔτους 1890 γενομένης πυρκαϊᾶς, καθ' ἣν πρὸς τὴν ἀνεπανόρθωτον ἀπώλειαν ἀνεκτιμήτων Χριστιανικῶν κειμηλίων ἠγωνίσθη πρὸς τὸ στοιχεῖον τοῦ πυρὸς τὸ στοιχεῖον τῆς ἀναλγησίας τῶν παρ' ἡμῖν λεγομένων «ἁρμοδίων», νὰ δημοσιεύσω τρεῖς ψηφιδωτὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἃς ὑπὸ πάντων τῶν πρὸ ἐμοῦ μὴ παρατηρηθείσας πρῶτος ἀνεκάλυψα τῇ 4ῃ Ἰανουαρίου ἔτους 1889 μετὰ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Τουρκικῆς γλώσσης Χασὰν ἐφέντη, ὃν ὁδηγὸν εἶχον κατὰ τὰς εἰς τὰ πολυάριθμα τζαμία τῆς πόλεως ἐπανειλημμένας ἐπισκέψεις μου. Ἀνέβαλον δὲ μέχρι τοῦ νῦν τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, ὧν τὴν δευτέραν ἐπέδειξα τότε καὶ τῷ σοφῷ καθηγητῇ Mahaffy διὰ Θεσσαλονίκης ἀπερχομένῳ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐπειδὴ σκοπὸν εἶχον νὰ περιλάβω καὶ ταύτας εἰς τὸ συμπληρούμενον καὶ προσεχῶς ἐκδιδόμενον «Corpusculum inscriptionum Thessalonicae». Πῶς οἱ πρὸ ἐμοῦ περὶ τὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀσχοληθέντες, ἰδίᾳ δὲ οἱ σοφώτατοι Texier καὶ Duchesne καὶ Bayet παρεῖδον τὰς σπουδαιοτάτας καὶ πολυτιμοτάτας ἐπιγραφὰς οὔτε ἠδυνήθην οὔτε θὰ δυνηθῶ ποτε νὰ ἐννοήσω· εἶναι ἀληθὲς ὅτι πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦτο σκοτεινὸν ἕνεκα τῶν εἰς τὰς πλευρὰς τῆς γυναικωνίτιδος προσεκτισμένων Τουρκικῶν τοίχων, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ κάτω ἐδάφους ἀπόστασις τοῦ θόλου, ἐν ᾧ κεῖται ἡ πρώτη ἐπιγραφή, εἶναι ἱκανωτέρα ἢ ὥστε νὰ παρατηρήσῃ τις αὐτὴν εὐκόλως διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ· ἀλλὰ διὰ τηλεσκοπίου τὸ πρᾶγμα ἦτο εὔκολον, ἀκριβῶς δὲ ἐν τῷ θόλῳ κεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Texier ἐκδοθεῖσα ἐπιγραφή: «ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν», ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θόλου θαυμασίως εἰκονισμένην διὰ ψηφίδων Ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰλημμένη ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων α' 11. Ἄλλως δέ, εὔκολος ἦτο καὶ εἶναι ἡ εἰς τὴν γυναικωνίτιδα διὰ τοῦ παλαιοῦ κωδωνοστασίου ἀνάβασις, εἰς τὴν γυναικωνίτιδα δὲ ἀνελθὼν καὶ ὅλην ἡμέραν ἐκεῖ διατρίψας κατώρθωσα τότε καὶ ἄλλα τινὰ τῶν κατὰ τὰς εἰκόνας νὰ ἀκριβώσω καὶ τὴν πρώτην ἐπιγραφὴν νὰ ἀνακαλύψω. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἔσται μοι ἄλλοτε ὁ λόγος, νῦν δὲ ἀρκοῦμαι εἰς τὰς ἐπιγραφάς:

Α' ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ θόλου.

α'

┼ΜΗΝΙΝΟΕΜΒΡΙΩΙΝΔΙΚ
ΤΙΟΝΙΤΕΤΑΡΤΗΕΤΟΥΣ
ΑΠΟΚΤΙΣΕΩΣΚΟΣΜΟΥΣ

β'

.ΠΙΠΑΥΛΟΥΤΟΥΑΓΙΩΤΑΤΣ..
ƆΝΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥΕΓΕ....
.ΥΝΘΩΤΟΕΡΓΟΝΤΟΥ..

: «μηνὶ Νοεμβρίῳ Ἰνδικτιόνι τετάρτῃ ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ͵Ϛ.» καί: «(ἐ)πὶ Παύλου τοῦ ἁγιωτάτ(ου ἡμῶ)ν ἀρχιεπισκόπου ἐγέ(νετο σ)ὺν Θεῷ τὸ ἔργον τοῦ(το)».

Περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐν πλαισίοις ἐπιγραφῶν καὶ καθ' ἑαυτὰς καὶ σχετικῶς πρὸς ἄλλην ἐφθαρμένην ἐπιγραφήν, ἣν περιθέουσαν τὸ κάτω μέρος τοῦ θόλου παρετήρησε καὶ ὁ Bayet, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ συμπληρώσῃ ὅπως οὐδὲ ἐγώ, θὰ εἴπω ἄλλοτε· νῦν ἀρκοῦμαι νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς: ὁ τρίτος στίχος τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ μέρος τῶν γραμμάτων κεκαλυμμένος ὑπὸ Τουρκικῆς ἐρυθρᾶς ἐπικεχρισμένης ταινίας. Κατὰ

[1] Ἤδη ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* 1892 ἀριθ. 25 σελ. 395 καὶ ἐν τῇ *Κωνσταντινουπόλει* 1892 ἀριθ. 141 ὑπηνιξάμην ὅτι ἀνεκάλυψα ἀνεκδότους ψηφιδωτὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἁγίας Σοφίας. ὅρα δὲ καὶ *Νεολόγον* 1891 ἀριθ. 6618.

Digitized by Google

τὴν ἐν ἔτει 1889 γενομένην ὑπ' ἐμοῦ ἀνακάλυψιν τῶν ἐπιγραφῶν ἀνεγίνωσκον ἐν α' στ. 1 ἐν τῇ λέξει «Νοεμβρίῳ» τὸ γράμμα Β συγκεκολλημένον μετὰ τοῦ Μ, ἐν δὲ τῷ στ. 3 μετὰ τὸ τελευταῖον γράμμα ἤκαζον ὅτι ἀκολουθοῦσι ἀφανῆ δύο ἢ τρία ἄλλα γράμματα· ἐν δὲ 6' στ. 2 τὰ δύο πρῶτα γράμματα ἀνεγίνωσκον ΟΥ καὶ στ. 3 ΘΕѠ. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν δεξάμενος εὐγενῆ πρόσκλησιν τοῦ ἐνταῦθα κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημείας τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἀπὸ δύο μηνῶν εἰς ἀρχιτεκτονικὰς καὶ ζωγραφικὰς μελέτας ἀσχολουμένου κ. Βίκτωρος Bobroff, ἀνέβην μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς στέγης εἰς αὐτὸν τὸν θόλον καὶ ἀνέγνων τὰς ἐπιγραφὰς ἀκριβέστερον κατὰ τὰ εἰρημένα γράμματα. Ἐν α' στ. 3 ἔπεισα ἐμαυτὸν ὅτι μετὰ τὸ τελευταῖον γράμμα, ὅπερ κατ' ἐμὲ ἦτο ,ϡ (ἑξάκις χιλιοστοῦ), ἠκολούθει ἕτερον, Δ' ἢ Κ' ἢ Ν' ἢ Π', 6004, 6020, 6050, 6080, ἐπειδὴ εἰς ταῦτα τὰ ἔτη ἀντιστοιχεῖ, ἐὰν μὴ ἀπατῶμαι, ἡ τετάρτη Ἰνδικτιών· κατὰ ταῦτα ἔχομεν τὰ ἀπὸ Χριστοῦ ἔτη 6004—5509=495, 6020—5509=511, 6050—5509=541, 6080—5509=571, τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ἔτος νομίζω πιθανώτατον ὡς ἔτος τῶν ψηφιδωτῶν εἰκόνων τοῦ θόλου, εὐαρμοστοῦν καὶ πρὸς τὴν ἐκ πολλῶν σημείων γενομένην εἰκασίαν τοῦ Texier καὶ Bayet ὅτι ὁ ψηφιδωτὸς κόσμος τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀνήκει: «dans les deux premiers tiers du VI siècle». Ὅσον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Παῦλον, ὁ κατάλογος τῶν ἐπισκόπων Θεσσαλονίκης ἔχει πολλὰ καὶ μεγάλα χάσματα κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας· ὁ ἐν ἔτει 649 μνημονευόμενος Παῦλος δὲν δύναται νὰ νομισθῇ ὡς ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναγεγραμμένος. Αἰῶνα τοῦ κτιρίου αὐτοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας παραδέχεται ὁ ἔμπειρος ἀρχιτεκτονικὸς Bobroff τὸν τέταρτον, ὡς θὰ ἀποδείξῃ, λέγει, ἐν τῷ ἐκδοθησομένῳ ἔργῳ αὐτοῦ. (1) Μετὰ τὴν πυρκαϊὰν κατέπεσον τὰ Τουρκικὰ προσεπιτειχίσματα, ἄπλετον δὲ εἰσελθὸν τὸ φῶς κατέστησε δυνατὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιγραφῶν διὰ τηλεσκοπίου καὶ ἐκ τοῦ κάτω ἐδάφους. Ἀκριβῆ «πανομοιότυπα» τῶν ἐπιγραφῶν τούτων καὶ τῶν ἐφεξῆς δύο θὰ δημοσιεύσω ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ.

Β' ἐπιγραφὴ ἐν τῷ Ἁγίῳ Βήματι.

ΠΛΗϹΘΗϹΟΜΕΘΑΕΝΤΟΙϹΑΓΑΘΟΙϹΤΟΥΟΙΚΟΥϹΟΥ·ΑΓΙΟϹ
ΟΝΑΟϹΟΥΘΑΥΜΑϹΤΟϹΕΝΔΙΚΑΙΟϹΥΝΗ

Ἡ (ἐν ἑνὶ στίχῳ) ἐπιγραφὴ ἀνεκαλύφθη ὑπ' ἐμοῦ μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἐν ἔτει 1889 ἐπὶ τῆς στεφάνης τῆς κολοσσιαίας ἀψῖδος τοῦ Ἁγίου Βήματος τῆς ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τῆς ἐν τῷ σηκῷ (niche) ἐπὶ θρόνου διὰ ψηφίδων εἰκονισμένης «Πλατυτέρας» λεγομένης Παναγίας· δὲν ἀπορῶ πῶς διέφυγε τοὺς πρὸ ἐμοῦ, ἀφοῦ καὶ νῦν διά τε τὸ σκοτεινὸν τῆς θέσεως καὶ τὸ ἀμαυρὸν τῶν ψηφίδων σχεδὸν δὲν διακρίνεται· τὸ ῥητόν, οὗ ἁρμοδιώτερον δὲν ἠδύνατο ὁ ποιητὴς καλλιτέχνης νὰ ἐγχαράξῃ ἐν τῷ καλλίστῳ ναῷ, εἰλημμένον εἶναι ἐκ τοῦ Ψαλμοῦ τοῦ Δαυὶδ νε' 4: «πλησθησόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου· ἅγιος ὁ ναός σ(ου), θαυμαστὸς ἐν δικαιοσύνῃ», ὥς μοι εἶπεν ὁ αἰδεσιμώτατος ἱερεὺς κ. Θεόδωρος Μαντζουρανῆς, εἰς ὃν ἐπέδειξα τὴν ἐπιγραφὴν ἅμα τῇ ἀνακαλύψει.

Γ' ἐπιγραφὴ ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Ἁγίου Βήματος.

†ΚΕΟΘϹΤѠΝΠΡѠΝΗΜѠΝϹΤΕΡΕѠϹΟΝΤΟΝΟΙΚΟΝΤΟΥΤΟΝ
ΕѠϹΤΗϹϹΥΝΤΕΛΕΙ........ΝѠΝΠΡΟϹΔΟΞΑΝ.ΑΙΤ.ΥΜΟΝΟ-
ΓΟΝΟΥϹΟΥΥ_ΥΚΑΙΤΟΥΠΑΝΑΓΙΟΥϹΟΥΠΝΟϹ

: «κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν στερέωσον τὸν οἶκον τοῦτον ἕως τῆς συντελεί(ας τῶν αἰώ)νων πρὸς δόξαν (κ)αὶ τ(ο)ῦ μονογόνου σου υἱοῦ καὶ τοῦ παναγίου σου Πνεύματος».

Τὴν ἐπιγραφήν, κειμένην ἐν ἑνὶ στίχῳ ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Θεοτόκου καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ σηκοῦ, δύναμαι νὰ ὀνομάσω ἀνέκδοτον, ἀφοῦ καὶ ὁ Texier καὶ ὁ Bayet ἀνέγνωσαν μόνας τὰς λέξεις «κύριε ὁ Θεὸς» καὶ «στερέωσον τὸν οἶκον» καὶ «ἁγίου σου πνεύματος», μὴ δυνηθέντες νὰ συμπληρώσωσι πάσας τὰς ἄλλας. Περὶ τῆς θέσεως τῆς ἐπιγραφῆς θὰ εἴπω ἄλλοτε ἀκριβῶς· νῦν ἀρκοῦμαι νὰ παρατηρήσω ὅτι δεξιᾷ τῶν ποδῶν τῆς Θεοτόκου κεῖνται αἱ λέξεις «κύριε — συντελεί», ἀριστερᾷ δὲ αἱ «νων — πνεύματος»· τὰ ἐν τῷ μέσῳ «ας τῶν αἰώ» γράμματα τὰ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς πόδας εἶναι ἀφανῆ. Νῦν ἡ ἐπιγραφὴ διὰ τὴν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς βλάβην δὲν ἀναγινώσκεται σχεδόν, ἰδίᾳ δὲ τὸ δεξιὸν τῷ ὁρῶντι μέρος εἶναι ἀφανές. Ὁ νῦν θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Δαφνουσίας (Δεμὶρ Χισὰρ ἐν τῇ μητροπόλει Μελενίκου) κ. Βασίλειος Παπαχρίστου, ᾧ καθηγητῇ ὄντι τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν Σέρραις ἐπέδειξα πρὸ τεσσάρων ἐτῶν τὴν ἐπιγραφήν, ἄξιον προσοχῆς εὗρε τὸν τύπον «μονογόνου» ἀντὶ τοῦ συνήθους «μονογενοῦς». Περὶ τῶν ἐν τοῖς πλαγίοις τοίχοις τοῦ Ἁγίου Βήματος ἐπιγραφῶν καὶ μονογραμμάτων, ἐν οἷς φέρεται τὸ ὄνομα «Κωνσταντίνου ἐπισκόπου», ἀγνώστου καὶ τούτου ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν ἐπισκόπων Θεσσαλονίκης, θὰ εἴπω ἄλλοτε· ἐκδεδομένα εἶναι ὑπό τε τοῦ Texier καὶ τοῦ Bayet οὐχὶ μετὰ τῆς ἐπιθυμητῆς δυνατῆς ἀκριβείας.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 22ᾳ Αὐγούστου 1893.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(1) Καὶ ἄλλοι ἔγραψαν ἤδη ὅτι τὸ κτίριον εἶναι ἀρχαιότερον τῶν ψηφιδωτῶν.

Digitized by Google

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΘ' ΑΙΩΝΟΣ

ΥΠΟ

ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ

[Τόμοι 3. — Ἀθήνησιν. — Ἐκδότης Γ. Κασδόνης.]

Ὅσον καὶ ἂν εἶναι δυσάρεστον, καὶ εἶναι βεβαίως, πρέπει ἐν τούτοις νὰ ῥηθῇ, ὅτι τὸ βιβλιογραφικὸν δελτίον, τὸ μέλλον νὰ ἀναγράψῃ τὰ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου ἐκδοθέντα Ἑλληνικὰ βιβλία, ἔσεται πάντη ἰσχνὸν ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον, ἐν ᾧ θὰ περιληφθῶσι τὰ ἄξια λόγου καὶ ὑγιοῦς, οὐ μὴν ἀλλά, καὶ ἐθνικῶς καὶ γενικῶς χρησίμου περιεχομένου βιβλία. Ἐνδέχεται ἡ ἀδιαφορία τῶν ἀναγεννηθέντων Ἑλλήνων περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν διαφερόντων ἀναγνωσμάτων, νὰ ἐπηρέασέ πως τοὺς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ βασιλείου συγγραφεῖς, καὶ αἱ μεγάλαι τῆς ἐκδόσεως δυσχέρειαι, αἱ πολλάκις ἀκαταμαχήτως ἀνυπέρβλητοι, νὰ κατέστησαν βαρύτερον ἔτι τὸν φιλολογικὸν ὄκνον τῶν ἐπαϊόντων. Σημειῶν ἁπλῶς τὰ φαινόμενα ἀντιπαρέρχομαι τὰς αἰτίας, ἀφοῦ ἄλλως τε, εὐτυχεστέρα τις ῥοπὴ περὶ τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν ἐμβριθῶν βιβλίων, κόπων καὶ μελετῶν προϊόντων, ἄρχεται παρατηρουμένη. Τῆς ῥοπῆς ταύτης, καὶ τῆς φιλοτιμίας τοῦ διευθυντοῦ τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας» κ. Κασδόνη, πρὸς ὃν καὶ ἄλλας χρησιμωτάτας ἐκδόσεις ὀφείλει ἡ ἄρτι πλουτιζομένη πενιχρὰ ὅλως νεοελληνικὴ φιλολογία, προϊὸν εἶναι καὶ τὸ ἀνὰ χεῖρας σύγγραμμα. Ἱστορίαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, παρέχουσαν εἰς τὸν ἀναγνώστην διηκριβωμένην εἰκόνα τῶν μεγάλων γεγονότων τῶν ἐκτυλιχθέντων κατὰ τὴν ἑκατονταετῆ περίοδον τὴν μέλλουσαν φαεινῶς νὰ ἐπιζήσῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὁ «Δέκατος Ἔνατος Αἰών», δὲν εἴχομεν οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ πολιτογραφηθεῖσαν. Τὸ δυσχερὲς ἔργον ἀνέλαβεν ὁ κ. Παῦλος Καρολίδης, συγγράψας τρίτομον τοιαύτην, ἐὰν δὲ ἐπέτυχεν ἢ οὒ ἐν τῷ ἐργώδει ἐγχειρήματι, ἀποδεικνύει ἔτι ἡ εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν καθηγεσίαν κλῆσις τοῦ ἀνδρός, ἥτις πρόκειται τὸ γέρας, γέρας ἐπιζηλώτατον καὶ τίμιον τῶν ἐρευνῶν, τῶν συγγραμμάτων, τῶν μελετῶν καὶ τῶν κόπων αὐτοῦ. Ἡ Ἱστορία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ ὁρμωμένη, ἐξικνεῖται ὁτὲ μὲν ἐν σαφεῖ συντομίᾳ, καὶ ἄλλοτε ἐν λελογισμένῃ ἀναλύσει, ἄχρι τῶν ἐσχάτων ἡμῶν ἡμερῶν, ὅτε τὸ ἀνατολικὸν καθεστὼς τοιαύτας σοβαράς, κατόπιν τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ὑπέστη ἀλλοιώσεις. Νοεῖται ὅτι ἀπολύτως ἀδύνατον τυγχάνει ἡμῖν νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς δαιδάλους τῶν πολυωνύμων γεγονότων, ἀφ' ὧν βρίθει ἡ χρονικὴ αὕτη περίοδος, καὶ νὰ παράσχωμεν τῷ ἀναγνώστῃ λεπτομερῆ εἰκόνα καὶ ἀναγραφὴν τῶν κεφαλαίων περὶ ἃ διατρίβει. Θὰ εἴπωμεν ἐν τούτοις ὅτι ὁ πρῶτος τόμος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ὑπὲρ ἑπτακοσίας περιλαμβάνων σελίδας, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Βουρβώνων, ἅπτεται τῆς Βιενναίας συνόδου καὶ τῶν πρὸς τὴν φερώνυμον συνθήκην συναφῶν, θίγει τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν, τὴν καθολικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης μετὰ τὸ 1815, καὶ ἀπὸ τῆς γενικῆς εἰκόνος ἡ γραφὶς τοῦ ἱστορικοῦ ἐρευνᾷ τὴν εἰδικὴν κατάστασιν τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἱσπανίας κατὰ χρονικὰ διαστήματα κυμαινόμενα ὁτὲ μὲν εἰς δεκαετεῖς περιόδους καὶ ἄλλοτε εἰς δεκαπενταετεῖς. Οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἱσπανικῶν ἀποικιῶν, τὰ ἀπὸ τοῦ 1815 ἄχρι τοῦ 1830 λαβόντα χώραν ἐν Πορτογαλλίᾳ καὶ Βρασιλίᾳ, ἡ κατάστασις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς, ἡ κατάστασις τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ 1821 ἄχρι τοῦ 1827, ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα θέσις τῶν πραγμάτων μετὰ ἐρεύνης τῆς καταστάσεως προγενεστέρων τινῶν ἐτῶν τῆς Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας, θίγονται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐμπεριστατωμένως, ἡ ὁμαλῶς δὲ καὶ εὐλήπτως χωροῦσα ἱστορικὴ ἀφήγησις ἀνέρχεται πρὸς τὸν Τσάρον Ἀλέξανδρον τὸν Α', ἀφ' οὗ, ὡς ἀπὸ πηγῆς, ἐξελαύνει ἡ νεωτέρα ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος (1800 — 1821), ὅπως, λήγοντος τοῦ πρώτου τόμου, λήξῃ καὶ αὕτη ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἄχρι τοῦ 1821. Ὁ δεύτερος τόμος, περὶ τὰς ὀκτακοσίας περιλαμβάνων σελίδας, ἀναλίσκεται ὅλος περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἄχρι τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς καθιερωσάσης ὁριστικῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας. Καθῆκον εἶχέ τις νὰ ἐνδιατρίψῃ εἰδικώτερον περὶ τὴν ἔρευναν τοῦ τόμου τούτου. Ὁ ἀναγνώστης ὅμως, συνειδὼς εὐνοήτους τινὰς δυσχερείας, θὰ ἐπιτρέψῃ ν' ἀντιπαρέλθῃ τις, ἀρκούμενος εἰς τὴν ἐνδεικτικὴν μνείαν τῶν σελίδων τούτων, αἵτινες εἰσὶν αἱ νεώταται πασῶν τῶν γραφεισῶν ἐπὶ τοῦ θέματος, καὶ αἵτινες, λόγῳ τῆς ὕλης κέκληνται νὰ ἀναλύσουν εἰς ῥαγδαίας καὶ ἀλλεπαλλήλους συγκινήσεις τὴν ψυχήν, ὁτὲ μὲν ἐν ἐξάρσει ὁρμῶσαν εἰς ἐνθουσιώδη ἐκχειλίζουσαν ὁρμήν, ὁτὲ δέ, εἰς τὰς ἡμέρας τῶν συμφορῶν, καταβαλλομένην ὑπὸ τοῦ ἄλγους καὶ τῆς ἀποθαρρύνσεως, ὡσεὶ ἂν ἵστατό τις αὐτόπτης μάρτυς τῶν σκηνῶν καὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς τραγῳδίας τῆς οὑτωσί, ἔστω καὶ ἀτελῶς, ἐν εὐτυχεῖ ὅμως καὶ εὐέλπιδι οἰωνῷ περατωθείσης. Ὁ τρίτος τόμος πολυσέλιδος ὅσον καὶ οἱ δύο προγενέστεροι, ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου (1830) χωρεῖ δὲ ἄχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν θίγων, ἐν ἐρευνητικῇ μελέτῃ ὁτὲ μὲν συνοπτικῇ καὶ ἄλλοτε μακροτέρᾳ, τὰ γεγονότα πάντα τὰ ἐκτυλιχθέντα ἀπὸ τοῦ 1830 ἄχρι σήμερον. Οἱ πόλεμοι, οἱ κατὰ τὴν ἑκατονταετῆ ταύτην περίοδον ἐκραγέντες μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, οἱ πολιτευταί, οἱ στρατηλάται καὶ οἱ ναύαρχοι, οἱ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν διακριθέντες, ἀνευρίσκουσι τοὺς χαρακτηρισμοὺς αὐτῶν, ὡς καὶ πᾶν γεγονὸς οὐσιῶδες ἀλλοιῶσαν ἢ ἐπηρεάσαν γενικώτερον ἢ εἰδικώτερον τὴν κατάστασιν, ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς κρινομένην, ἢ εἰδικῶς ἐσωτερικῆς. Ὁ αὐτὸς χαρακτηρισμὸς ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν ἀφανῶν ἐκείνων προσώπων, ἅτινα, οὐχὶ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τεταγμένα, ἐκράτησαν ὅμως τοὺς μίτους τῆς διπλωματίας διὰ τῆς πανουργίας ἢ εὐθύτητος αὐτῶν, πάντοτε ὅμως διὰ τῆς δεξιότητος, ἤμβλυναν ἢ ἐπέρρωσαν τὰ κτυπήματα, ἐπηρέασαν δὲ τὴν διάνοιαν ἡγεμόνων καὶ ὑπουργῶν παρασκευάσαντα αἱματηρὰς ἢ ἀναιμάκτους λύσεις. Δὲν πρέπει νὰ παρίδω τὴν ἐν ἰδίῳ προεκδοθέντι τόμῳ ἀξιοσημείωτον εἰσαγωγὴν τοῦ κ. Καρολίδου εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἧς τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ κεχωρισμένως ἔτι, συνίστημι πεποιθότως. Ἄνευ ἐνδοιασμοῦ δύναταί τις νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς τριτόμου καὶ ἀξίας λόγου ἱστορίας ταύτης. Προϊὸν εὐσυνειδήτου μελέτης καὶ μόχθων ἀργαλέων, παρουσιάζει τοῦ ὕφους τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν ψυχρὰν τῶν γεγονότων ἐπισκόπησιν. Δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ ἐν τούτῳ καὶ ἡ φιλότιμος πρόθεσις τοῦ ἐκδότου, ἀποδυθέντος εἰς ἐπιχείρησιν, ἥτις, κατὰ τοῦτο μόνον κρίνεται ὡς τολμηρά, καθόσον ἀπῄτησε τὴν διάθεσιν μεγάλων κεφαλαίων χρησιμοποιηθέντων ὑπὲρ ἐκδόσεως ἔργου κεκλημένου νὰ κυκλοφορήσῃ ἀποκλειστικῶς ἐντὸς Ἑλληνικοῦ κύκλου, γνωρίζομεν δὲ πάντες ὅτι τὸ Ἑλ-

Digitized by Google

ληνικὸν δημόσιον, μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον, δὲν ἐφάνη ἐπαρκῶς πρόθυμον εἰς ὑποστήριξιν τοιούτων χρηστῶν καὶ μεμαρτυρημένως ἐθνωφελῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς τὸν σεμνὸν κύκλον τῶν γραμμάτων καὶ τῶν Μουσῶν ἀναγομένων. Ἂς εὐχηθῶμεν ἵνα αὐγὴ νέα καλαισθήτου προτιμήσεως καὶ ἐμβριθοῦς σπουδῆς περὶ τὴν διάδοσιν καὶ ἀγορὰν τῶν ἀναγνωσμάτων ἐπικρατήσῃ παρὰ τῷ Πανελληνίῳ τανῦν. Ὁ κ. Καρολίδης δύναται νὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι διὰ τῆς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἠσφάλισεν ἑαυτῷ ἔντιμον τίτλον, καὶ ὀφειλομένην εἰς τὴν ἐργασίαν του προσοχήν.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΚΟΛΟΚΥΘΙΑ 'ΣΤΟ ΠΑΤΕΡΟ

Ἑρμηνεία.

Φίλε Δρυσίνη,

Ὑπείκων εἰς τὴν παράκλησίν σου νὰ γράψω ὀλίγας λέξεις ἑρμηνευτικὰς τῆς συνήθους παροιμιακῆς ῥήσεως «κολοκύθια 'στὸ πατερὸ», θεωρουμένης παρὰ πολλῶν ὡς ὁρμαθοῦ λέξεων ἄνευ ἐννοίας, σοὶ ἀποστέλλω τὰ ἑπόμενα.

Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὡς ἀπάντησις παροιμιακή, οὐχὶ τόσον εὐπροσήγορος ἐννοεῖται, εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἀσυστόλως διηγοῦνται ἀπίθανα πράγματα, ἀπίστευτα, ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς πραγματικῆς ἀληθείας. Ἰσοδυναμεῖ ἐν ἄλλοις λόγοις πρὸς τὸ «λέγεις ψεύματα», ἢ «πράγματα ἀναληθῆ», «τερατολογεῖς».

Νομίζουσί τινες ὅτι ἐπίτηδες ἐδημιουργήθη ἄνευ ἐννοίας ὡς ἀπάντησις κατὰ τῶν τερατολογούντων καὶ ψευδολογούντων· διότι ὁμολογουμένως κατὰ τὴν συνήθη σημασίαν, ἣν ἔχουσιν αἱ λέξεις «κολοκύθια» καὶ «πατερὸ» ἔννοια δὲν προκύπτει. Τί θὰ εἰπῇ εἰς τὸ πατερὸ κολοκύθια ; Τίποτε. Οἱανδήποτε ἀβίαστον σκέψιν καὶ κρίσιν ἂν κάμῃ τις, ἔννοια δὲν προκύπτει.

Ἐν τούτοις ἡ ῥῆσις αὕτη δὲν εἶνε ἄνευ ἐννοίας, φαίνεται δὲ στερουμένη τοιαύτης παρ' ἡμῖν, καὶ δὴ τοῖς Ἀθηναίοις, διότι εἶνε διαλεκτική· προῆλθε καὶ διεδόθη ἐκ τόπου Ἑλληνικοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον πατερὸ δὲν σημαίνει ὅ,τι καὶ παρ' ἡμῖν, δηλαδὴ τὴν «δοκὸν», τὸ «δοκάρι». «Πατερὸ» ὀνομάζομεν τὰ μακρὰ ξύλα, ἐφ' ὧν καρφώνονται αἱ σανίδες τῶν πατωμάτων τῶν οἰκιῶν. Συνήθως δ' ἐκφέρομεν τὴν λέξιν εἰς τὸν πληθυντικὸν «πατερὰ», διότι ἐννοοῦνται πολλὰ ὁμοῦ ὑπὸ τὸ πάτωμα, ἢ καὶ τὴν ὀροφήν, ἐνῷ εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ῥῆσιν ἐκφέρεται εἰς τὸν ἑνικόν. Εἴς τινα ὅμως μέρη τῆς Ἑλλάδος «πατερὸ» δὲν καλεῖται ἡ δοκός, ἀλλ' ἡ **ληνός**, τὸ κοινὸν **πατητῆρι**, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον σταφύλια πατοῦνται πρὸς παραγωγὴν οἴνου, οὐχὶ δὲ καὶ κολοκύθια· καὶ ὁ ἀπαντῶν εἰς τερατολογοῦντα ὅτι: — καὶ αὐτὸς ἔχει κολοκύθια 'στὸ πατερὸ διὰ νὰ κάμῃ κρασί. — νομίζω ὅτι εὐστόχως ἀπαντᾷ.

Δὲν ἔχω εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου συλλογὴν μεγάλην γλωσσαρίων ἑλληνικῶν, ὅπως σημειώσω (ἂν τυχὸν εἶνε ἀναγεγραμμένη ἡ λέξις) εἰς τίνας τόπους τὸ πατητῆρι λέγεται πατερό, δὲν ἀξίζει δὲ καὶ τὸν κόπον τὸ θέμα ἀπωλείας πολλοῦ χρόνου, δι' ὃ σημειῶ μόνον ὅτι ἐν Κυθήροις ἡ λέξις εἶνε γνωστή. τὸ πατητῆρι αὐτόθι λέγεται καὶ λανὸς καὶ πατερό, ἐπίσης καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ. Εἰς τὸ λεξιλόγιον, ὅπερ προσήρτησεν εἰς τὴν μελέτην του ὑπὸ τὸν τίτλον «Θερμαΐς, ἤτοι περὶ Θεσσαλονίκης» ὁ Μιχαὴλ Χ. Ἰωάννου γράφει τὰ ἑξῆς ἐν λέξει : «Πατερό· ἡ ληνός· ἐκ τούτου προέκυψε καὶ ἡ εἰρωνικὴ φράσις κολοκύθια 'στὸ πατερὸ», σελ. 44. Ἐν Λέσβῳ τὸ πατητῆρι λέγεται «πάτος».

Ἡ παροιμιακὴ λοιπὸν ῥῆσις ἦλθε πλήρης ἐννοίας ἐκ τόπων, ἔνθα πατερὸ ὀνομάζεται τὸ πατητῆρι. Ὅταν δὲ εἰσήχθη εἰς ἄλλα μέρη δὲν ἐγένετο ἀλλαγὴ τῆς λέξεως πατερό· διότι ἡ λέξις αὕτη ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς, ἔστω καὶ ἐπὶ ἄλλης σημασίας, καὶ δὲν παρέστη ἀνάγκη ἀλλαγῆς· διότι εἰς τὰς τοιαύτας ῥήσεις δὲν δίδεται πολλὴ προσοχή, μεταδίδονται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἀσυνειδήτως οὕτως εἰπεῖν· οὕτω π. χ. ὅλοι λέγομεν σήμερον καὶ ἀκούομεν τὴν παροιμιακὴν ῥῆσιν περὶ τοῦ ἔχοντος πολλὰς ἐργασίας σπουδαίας καὶ ἐπικερδεῖς, ὅτι «ἔχει δουλειαὶς μὲ φοῦνδες», ἀλλὰ καλὰ καλά, ἐγὼ τοὐλάχιστον, δὲν ἐννοῶ τί εἶνε αὐταὶς αἱ φοῦνδες, καὶ τί σημαίνουσιν. Ἔμεινεν ὅμως ἡ ῥῆσις παρ' ἡμῖν, διότι ὑπάρχει ἡ λέξις «φοῦνδα» ἔχουσα βεβαίως ἄλλην παρ' ἡμῖν ἔννοιαν, καὶ ἄλλην ἴσως εἰς τὸν τόπον ἐξ οὗ ἦλθεν.

Ὅλως ὅμως τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ὅταν ἡ παροιμία ἔχῃ λέξιν ἰδιάζουσαν εἴς τινα τόπον, ἄγνωστον δ' ἐντελῶς εἰς ἕτερον· π. χ. ἐν Χίῳ λέγουσιν «ἀπὸ χοίρου **περλονὴ** κρασὶ μὴ περιμένης» ἐπειδὴ ὅμως ἡ λέξις «περλονὴ» εἶνε ἄγνωστος ἔξω τῆς Χίου ἡ παροιμία ἄλλως λέγεται ἀλλαχοῦ «ἀπὸ χοιρινὸ ἀσκὶ κρασὶ μὴ περιμένῃς». Ἐὰν ὅμως διεδίδετο παρ' ἡμῖν ἡ παροιμία ἡ χιακὴ «τὰ ξεκουκουλώματα νὰ ἰδοῦμε», ἣν εὗρον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Κ. Κανελλάκη, σημαίνουσαν τὸ «μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε», θὰ ἔμενεν ὡς εἶχε· διότι ἔχομεν τὴν λέξιν «ξεκουκούλωμα», ἔστω ἐπὶ ἄλλης ἐννοίας· θὰ ἑρμηνεύετο δὲ ὅπως ὅπως, κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἔχει παρ' ἡμῖν τὸ ξεκουκούλωμα. Ἐν Χίῳ ὅμως ξεκουκούλωμα σημαίνει τὸ πέρας τῆς ἐξαγωγῆς τῆς μετάξης ἐκ τῶν κουκουλίων· ὅτε ὁ σκωληκοτρόφος γνωρίζει ἀκριβῶς τὰ κέρδη του καὶ δύναται νὰ μακαρίσῃ ἑαυτὸν ἢ μή.

Πιστεύω ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη, ἡ ὁποία πείθει ἐμέ, θὰ ἔπεισεν ἀρκούντως καὶ σὲ καὶ τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Ἑστίας*, ἂν δημοσιευθῇ ἡ ἐπιστολή μου, καὶ δὲν κινδυνεύω νὰ ἀκούσω οὔτε παρὰ σοῦ, οὐδὲ παρὰ τούτων ὡς ἀπάντησιν εἰς ὅσα ἔγραψα τὸ «κολοκύθια 'στὸ πατερό».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1893.

Σός

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΘΟΡΙΚΩι

Αἱ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἐνεργούμεναι ἐν Θορικῷ ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν ἔνθεν μὲν 2 τύμβους ἡγεμονικούς, ἔνθεν δὲ τὰ ἐρείπια ἀνακτόρου. Οἱ τύμβοι ἀπέχουσιν ἀλλήλων περὶ τὰ 250 μέτρα· ὁ κυκλικὸς εὑρίσκεται 20-30 μέτρα κάτω τοῦ ἀνακτόρου· τοῦτο εἶνε ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀκριβῶς τοῦ Θορικοῦ βράχου (ὕψος ὑπὲρ θάλασσαν μέτρα 120-130). Ὁ εἷς τῶν τύμβων εἶνε πρωτοφανὴς διὰ τὸ ἐλλειψοειδὲς σχῆμά του, δὲν ἀπεκαλύφθη δὲ ὅλως εἰσέτι ὡς ἐπαπειλῶν πτῶσιν. Ὁ ἕτερος φέρει τάφους 5· τούτων ὁ εἷς κεῖται ὑπὸ ἄλλον, πρᾶγμα ἐπίσης πρωτοφανές. Ἀμφότεροι οἱ τύμβοι εἶνε συλημένοι.

Εὑρήματα μέχρις ὥρας προέκυψαν:

2 πόρπαι, μία μὲν ἐξ ἠλέκτρου σχήματος τετραγωνικοῦ ἐπιμήκους, ἄλλη δὲ ἐκ χρυσοῦ, ὁμοία πρὸς δύο παρακείμενα τάλληρα.

1 χρυσοῦς δακτύλιος διαμέτρου 12 χιλ.

1 κτένα ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ διὰ τὸν κόσσυμβον τῆς κόμης (κότσον), μετὰ φιλοκάλως ἐπεξειργασμένης λαβῆς μήκους ἐν ὅλῳ 150 χιλ.

1 βελόνη ἰσομήκης καὶ ἐξ ἐλεφαντίνου ἐπίσης ὀστοῦ.

10 περίπου σφόνδυλοι (χάνδραι) ἐξ ὑάλου, ἰάσπιδος κτλ.

Βέλη λίθινα λεπτότατα ἐπεξειργασμένα.

1 φαρέτρα ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ, μήκους 200×100 χιλ.

Φύλλα χρυσοῦ σχήματος φύλλων δάφνης καὶ μυρσίνης.

1 δίσκος μολύβδινος διαμ. 150 χιλ. καὶ πάχους 15 φέρων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν συγκεντρικοὺς δακτυλίους ἐγχρόους. Τοιοῦτοι δίσκοι εὑρέθησαν εἰς ἄλλους τάφους ὁμοίους 6 ἕως τώρα. Ὁ κ. Χρ. Τσούντας θεωρεῖ αὐτοὺς ὡς νομίσματα.

1 σκελετὸς ἀνθρώπου ἄριστα διατετηρημένος καὶ πολυτιμότατος διὰ τοῦτο. Ὀλίγιστοι ὑπάρχουσι τῆς ἐποχῆς ταύτης σκελετοὶ καὶ δὴ οὐχὶ ἀκέραιοι.

Τεμάχια ἀγάλματος (χεῖρες καὶ πόδες) Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος μαρμαρίνου.

1 ἀγγεῖον μαρμάρινον καὶ πλῆθος ἄλλων κεραμίων τεθραυσμένων. Τὰ τεμάχιά των εὑρίσκονται ὅλα, δὲν μένει δὲ παρὰ μόνον ἡ συγκόλλησις. Τὰ ἀγγεῖα εὑρίσκονται, ὅπους εἰς ὅλους τοὺς ὁμοίους τάφους, τεθραυσμένα καὶ ἀναμὶξ μετὰ ὀστῶν ζώων καὶ πτηνῶν καὶ ὀστράκων μαλακίων, εἶνε δὲ ὅλα ἀγγεῖα, ὄχι διακοσμήσεως, ἀλλὰ χρήσεως οἰκιακῆς. Τὰ εὑρήματα πάντα εἶνε τῆς Μυκηναίας ἐποχῆς.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩι

Κατὰ τὸν «Νεολόγον» Κωνσταντινουπόλεως, εἰς σπουδαίαν ἀρχαιολογικὴν ἀνακάλυψιν προέβη ἐσχάτως ἡ ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Δεμοργὰν ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς ἀναλαβοῦσα ἐπιτροπή. Παρὰ τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σακκάρα τοποθεσίαν ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀνεκάλυψε δύο ἀρχαίους τάφους ἢ μᾶλλον οἰκοδομὰς ἐπεχούσας τόπον τάφου, οἵοι κατεσκευάζοντο πρὸς ταφὴν τῶν ἀρχαίων τῆς Αἰγύπτου μοναρχῶν. Τούτων ὁ εἷς φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸν βασιλέα Μερόκαν ἢ Μερά, ὡς ἐξάγεται ἐκ διαφόρων ἐνδείξεων, ἀποτελεῖται δὲ ἐξ οἰκοδομῆς περιλαμβανούσης 27 δωμάτια, καὶ εἶνε κεκοσμημένος διὰ παμμεγίστου τινὸς ἀγάλματος, τριῶν μεγάλων στηλῶν, πλείστων βωμῶν καὶ διαφόρων γραφῶν. Τὸ ἕτερον μνημεῖον, μικρότερον ὄν, φαίνεται ὅτι ἦτο τάφος τοῦ βασιλέως Καμπίνη (;), ἀποτελεῖ δὲ οἰκοδομὴν ἐκ 5 δωματίων.

Ὡσαύτως καὶ ἔν τινι ἀρχαίῳ οἰκοδομήματι, ἀνακαλυφθέντι ἐν Ἀβουσήρ, εὑρέθη ἐπί τινος στήλης ἐκ γρανίτου ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως Σαχώρα. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο διὰ στηλῶν καὶ κιόνων κεκοσμημένον τυγχάνον, φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸν ἐκ τῆς 5ης δυναστείας βασιλέα Φετασισές. Ἐκτὸς τούτων ὁ κ. Δεμοργὰν ἀνεκάλυψε καὶ πολλοὺς ἀρχαίους αἰγυπτιακοὺς βωμούς, ὡς καὶ ἄλλα διάφορα τῆς ἀρχαίας αἰγυπτιακῆς τέχνης προϊόντα.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Δελφῶν ἐπανελήφθησαν καὶ θὰ ἐξακολουθήσωσι κανονικῶς, θὰ ἐργάζωνται δὲ περισσότεροι ἢ πρότερον ἐργάται, ὅπως τὸ ταχύτερον ἀνασκαφῇ ὁ χῶρος ἐκεῖνος.

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Πόσους θὰ πάρῃ στὸ λαιμό του ὁ Βερναρδάκης μὲ τὴ «Φαῦστα» του! Πόσοι θὰ πιστέψουν ὅτι κρατοῦνε πιὰ δεμένο τὸν Πρωτέα τῆς δραματικῆς τέχνης, καὶ δὲ φτάνει παρὰ μόνον ὄρεξη καὶ ὑπομονὴ γιὰ νὰ κάμουν κι αὐτοὶ ἀπαράλλαχτα ὅ,τι ἔκαμεν ὁ Βερναρδάκης! Ἐτελείωσε πιὰ τὸ φῶς τῆς ποιήσεως τὸ εἴδαμε, τὸ μυστήριο τοῦ θριάμβου τὸ μάθαμε, τὸ φιλοσοφικὸ λίθο τὸν ηὕραμε. Τραγωδία καὶ πάλι τραγωδία! Τὸ θέμα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ξεφύλλισμα τοῦ Παπαρρηγοπούλου ἢ τοῦ Λάμπρου, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι εἰς ἐνέργειαν, πομπή, μεγαλοπρέπεια, ρητορική, καθαρεύουσα, πάθη, θάνατοι, πατριωτισμός, ὅλα περίσσια χυμένα, καὶ ξεμπέρδεψε. Στὸ χέρι μας ἔχουμε τὴν Παρασκευοπούλου. ἐδῶ εἶν' ἐπὶ τέλους κ' ἡ Βερώνη, νὰ ἡ ποίησις, ἡ τέχνη, ἡ δόξα· «νὰ τὸ εἴδωλον παντὸς λαοῦ», ποῦ λέει στὴ «Φαῦστα» ὁ Κωσταντῖνος. Ὅμως ἔτσι γίνεται παντοῦ. Δουλευτάδες ὀλίγοι καὶ πολλοὶ παρακεντέδες τῶν γραμμάτων· δυὸ τρεῖς ἐργατικὲς μέλισσες, κι ὁλόκληρο κηφηναρειό· πέντε ἀληθινοὶ ποιηταὶ κ' εἰκοσιπέντε μέτριοι στιχουργοί. Ἔπειτα πολὺ τὸ φοβοῦμαι πῶς οἱ δυνατοὶ ποιηταὶ δὲν ἔχουν δύναμη νὰ γεννήσουν κι ἄλλους δυνατοὺς βγαλμένους ἀπὸ τὴ δύναμή τους. Πιὸ πολλὰ εἶνε τὰ θύματα ποῦ παίρνουν στὸ λαιμό τους ἀπὸ τὲς δάφνες ποῦ στολίζουν τὰ μέτωπά τους. Μάλιστα ὁ Βερναρδάκης ἔχει πάρει κόσμο καὶ κόσμο στὸ λαιμό του ὅταν φάνηκε μὲ τὴ «Μαρία Δοξαπατρῆ», γεμάτη, ἂν δὲν ἔχω λάθος, ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ τοῦ Σαίξπηρ, κι ἀπὸ τὴν ὁρμὴ καὶ τὴ φιλοδοξία κι ἀπὸ τὴν ἀστοχασιὰ τῆς νεότητος. Τῆς ρίχτηκαν οἱ ἄλλοι: ηὕραμε τὸ δρᾶμα μας καὶ τὸ δρόμο μας! Μεσαιωνικὰ καὶ Φραγκικὰ ὁ Βερναρδάκης, φραγκικὰ καὶ μεσαιωνικά, τοῦ γλυκοῦ γεροῦ, κ' ἐκεῖνοι· πρόλογο μὲ διάφορες ἰδέες ὁ Βερναρδάκης, προλόγους κι αὐτοὶ μὲ διάφορα σαλατικά· ἰάμβους ὁ Βερναρδάκης μὲ ἑλληνικὰ ἀρχαϊκά, ἰάμβους κ' ἐκεῖνοι — μάλιστα καθὼς ἀραδιάζεται τόσον εὔκολα ὁ δωδεκασύλλαβος — μὲ καθαρεύουσαν ἀλαμπουρνέζικη. Ἀλλ' ἔβαλε μέσα καὶ σκηνὲς ὁ Βερναρδάκης μὲ πεζὰ καὶ μὲ χοντρόλογα, ἀλλὰ Σαίξπηρ· χρέος τους ἐνόμισαν κ' ἐκεῖνοι νὰ χώνουν πάντα μέσα στὰ δράματά τους κ' ἕνα δυὸ δούλους ποῦ νὰ λένε χωρατὰ στὴ γλῶσσα τὴ χ υ δ α ί α, ἔτσι γιὰ νὰ χαρῇ τοῦ Σαίξπηρ ἡ πανίερη σκιὰ καὶ νὰ γίνῃ τὸ θέλημα τοῦ Βερναρδάκη, τοῦ προφήτη του. Ἕνας μάλιστα ἔκρινεν ἁπλούστερο νὰ πάρῃ τὸ ἴδιο τὸ δρᾶμα καὶ νὰ τὸ ξαναφτιάσῃ, κατὰ τὴν ἰδέα του.

Ἂν δὲ μὲ πιστεύῃς, νὰ σοῦ στείλω τὰς Ἐ κ θ έ σ ε ι ς τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν, Ραλλείων, Βουτσιναίων κτλ. Μὰ ξεχνῶ πῶς τὰ ξέρεις καλλήτερά μου, ἀφοῦ δὲ βρίσκεται κανένα ἔργο τῆς ποιητικῆς φιλολογίας μας ποῦ νὰ μὴν τόχῃς διαβασμένο· ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Σολωμοῦ ἴσα μὲ τοὺς στίχους τοῦ Ἐξαρχοπούλου. Καὶ δὲν εἶνε λίγα τὰ δράματα ποῦ

Digitized by Google

ἔχουν τυπωθῆ ἀπὸ σαράντα χρόνια κ' ἰδῶθε. Μὲ κίνδυνο μεγαλείτερο μᾶς φοβερίζει τώρα ἡ «Φαῦστα» βλέπω κι ἀνασκουμπώνονται μ' ἀγριεμένα μάτια οἱ παρακεντέδες. Αὐτοὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ τὸ ἰδοῦν καὶ νὰ τὸ καταλάβουν τὸ ἔργο εἶδαν ὅμως τὴν ὑποδοχὴ ποῦ ἔλαβε, κατάλαβαν ὅτι ἀξίζει, κι' αὐτὸ τοὺς φτάνει. Κάθε ἄλλο εἶδος τέχνης τὸ κυττάζουν τώρα μὲ καταφρονετικὸ χαμόγελο, λυρικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ποιήματα, ψυχολογικὰ διηγήματα, κοινωνικὰ δράματα, ζωγραφιὲς λαχταριστὲς τῆς τωρινῆς, τῆς δικῆς μας τῆς ζωῆς. Τραγωδία καὶ πάλε τραγωδία! Μὲ αὐτοκράτορες καὶ αὐτοκρατόρισσες· μὲ καθαρεύουσα καὶ δωδεκασυλλάβους· μὲ ὕψος καὶ ἀρχοντιά. Καὶ θ' ἀρχίσουν νὰ ξεφουρνίζουν τραγωδίες, καὶ νὰ ἰδῆτε τί θὰ συμβῆ· δίχως τὴ γερὴ μάθηση τοῦ Βερναρδάκη στὰ χέρια τους ἡ ἱστορία θὰ γίνη ἄκαιρη σχολαστικότης· ἡ παθητική του ποίησις, ποῦ θυμίζει τὴ Μοῦσα τοῦ Εὐριπίδη, θὰ γίνῃ ρομαντικὴ αἰσθηματολογία γλυκανάλατη· τὰ ῥητορικὰ ἐνθυμήματα τῶν ἡρώων του θὰ γίνουν ἄρθρα ἐπαρχιακῶν ἐφημερίδων· ἡ γλῶσσα του ἡ τεχνητή, ἀλλὰ καὶ καλλιτεχνική, στὰ χέρια τους θὰ γίνῃ δασκαλικὸ θησαύρισμα ἀπὸ ἑλληνικοῦρες. Κ' ἔπειτα ὑπάρχει ἕνας νόμος σκληρὸς ποῦ θέλει ὅταν πασχίζῃς γιὰ νὰ μιμηθῆς ἕναν ποιητή, νὰ τοῦ παίρνῃς μόνον τὲς ἀσχημιές, ποτὲ τὴν ὀμορφιά του. Ἔτσι κι ὅταν κάνῃς νὰ μιμηθῆς τὸ φέρσιμο ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦ παίρνεις τὰ κουνήματα καὶ τὴν περπατησιά του, ἀλλὰ τὴν ὄψη του δὲν μπορῇς νὰ τὴν πάρῃς. Μὰ θὰ μοῦ εἰπῇς: οἱ μεγάλοι ποιηταὶ δὲν ἀνοίγουν τὸ δρόμο σὲ ἄλλους ποιητὰς ποῦ θάρθουν κι αὐτοὶ στεφανωμένοι ὕστερ' ἀπ' αὐτοὺς νὰ τραβήξουν στὸν ἴδιο δρόμο, σὰν αὐτούς; Μάλιστα, τὸν ἀνοίγουν· ἀλλὰ οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἀξίζουν, ἂν θὰ διαβοῦν ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο, ἀλλὰ ποτὲ δὲν κυττάζουν νὰ πατήσουν στὰ σημάδια ποῦ ἄφησαν τὰ πόδια τῶν ἄλλων. Φαντάζομαι στὸ μέλλον ἄλλα ἔργα μὲ τὴν ἴδια φωτιὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια δύναμη τῆς «Φαύστας» θάχουν πολλὰ χαρίσματα, κ' ἕνα τὸ μεγαλήτερο: πῶς δὲ θὰ μοιάζ' ἡ χάρη τους μὲ τὴ χάρη τῆς «Φαύστας».

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

Τὸ κάτωθι ἐπίγραμμα ἐστάλη ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ ἐν Πετρουπόλει λογοκρίτου τῶν εἰς Ῥωσσίαν εἰσερχομένων ἑλληνικῶν ἐκδόσεων κ. Δ. Μεναγίου. Σ. τ. Δ.

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

εἰς τὸν ἀρτίως ἐγκαινιασθέντα ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

Ἐσθλοῦ κυδαλίμου τε Γεωργίου ἡνιοχεῦντος
  Ἑλλήνων λαόν, σὺν παρακοίτι ἑῇ,
Ὄλγᾳ ἀριστονόῳ, ἰσθμός, παροδῖτα. Κορίνθου
  Ὠρύχθη, κεδνοῦ Τὺρρ ἀγοῦ ἐννεσίῃς
Ὄφρα κεν Ἑσπερίους ῥῇϊστ' Ἀσίῃ τε πελάζων
  Ἠδ' Ἑλλησπόντῳ, εὖ μάλ' ἀέξῃ ἀεὶ
Ἔργα βροτοῖς ἐπαμοίβι' ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
  Καὶ λαοῖσι φέρῃ πλοῦτον ἰδ' ἁρμονίην.

Δ. ΜΕΝΑΓΙΟΣ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εἶνε μεστὰ μέχρις ἀσφυξίας τὰ δύο θέατρα, ὅπου παριστάνεται ἡ Φαῦστα τοῦ κ. Βερναρδάκη. Τὴν π. Τετάρτην ἀνεβιβάσθη πρῶτον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς Ὁμονοίας καὶ τὴν ἐπομένην εὐθὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν Ὀλυμπίων. Τὸ δρᾶμα τοῦτο κατέκτησε πράγματι τὰς Ἀθήνας, ἐγένετο δὲ τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας. Δὲν ἀκούει τις ἄλλο ἢ περὶ Φαύστας καὶ Βερναρδάκη, περὶ τῆς ὑποκρίσεως, περὶ τοῦ ξυρίσματος τῶν ἠθοποιῶν, ἐμφανισθέντων ὅλων ὡς Ῥωμαίων ἄνευ μύστακος, περὶ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν εἰσιτηρίων, περὶ τῆς συρροῆς τοῦ κόσμου, περὶ τῶν κρίσεων τοῦ τύπου. Ὁ ποιητὴς καὶ οἱ ἠθοποιοὶ ἐγένοντο ἀντικείμενον θερμοτάτων ἐκδηλώσεων ἐκ μέρους τοῦ ἐνθουσιῶντος κοινοῦ, ἡ δὲ Φαῦστα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀδιστάκτως ὡς ἡ μεγίστη ἐπιτυχία τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ δράματος μᾶς ἀπαλλάσσει τοῦ κόπου νὰ κάμωμεν οἱονδήποτε λόγον ἐνταῦθα ὁ ἡμέτερος συνεργάτης κ. Κ. Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τῆς Ἑστίας θὰ δημοσιεύσῃ ἐκτενῆ αὐτοῦ ἀνάλυσιν.

Καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ξυρίσματος τῶν ἠθοποιῶν δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητον. Ὁ κ. Βερναρδάκης ἔθεσεν ὡς ὅρον ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ μύστακος. Οἱ ἠθοποιοὶ ἐδίστασαν ὀλίγον. Ἀλλὰ πῶς ἄλλως νὰ παρασταθοῦν ὡς Ῥωμαῖοι; ἔπειτα ὁ κ. Βερναρδάκης ἐπέμεινεν... Ἠναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ θυσιάσωσιν εἰς τὸν βωμὸν τῆς τέχνης τὸ κόσμημα τοῦ ἄνω χείλους—ἂν καὶ διὰ πολλοὺς πᾶν ἄλλο ἦτο ἢ κόσμημα!—Οὕτω δὲ ἡ ἐμφάνισίς των ἐγένετο καθ' ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τε ἱστορίας καὶ τοῦ ποιητοῦ. Ἐν τούτοις ἡ θυσία δὲν θὰ τοῖς χρησιμεύσῃ μόνον διὰ τὴν Φαῦσταν. Ἀπηλλάχθησαν βάρους περιττοῦ. Ὁ ἠθοποιὸς πρέπει νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλεύθερον τὸ πρόσωπον διὰ νὰ τὸ μεταπλάττῃ κατ' ἀρέσκειαν. Τοῦτο εἶχε κατανοήσῃ πρὸ πολλοῦ ὁ κ. Παντόπουλος, ὡς ἀληθὴς καλλιτέχνης, ὁ μόνος ὁ ὁποῖος πρὸ πολλοῦ δὲν φέρει μύστακα, χωρὶς βεβαίως νὰ μαντεύῃ ὅτι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ θὰ τὸν ἐμιμοῦντο αἴφνης ὅλοι του οἱ συνάδελφοι. Τὸ ξύρισμα τοῦ μύστακος θὰ διατηρηθῇ τώρα πλέον καὶ θὰ γίνῃ συρμὸς παρὰ τοῖς ἠθοποιοῖς.

Τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον παρέχει σήμερον τὸ ἑλληνικὸν θέατρον ἤγαγε τοὺς ἠθοποιοὺς καὶ πολλοὺς τῶν φιλομούσων νὰ σκεφθοῦν ἀπὸ τοῦδε καὶ περὶ τῆς χειμερινῆς περιόδου. Δὲν ἀπεφασίσθη εἰσέτι τίποτε ὁριστικόν. Ἀλλὰ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα δὲν θὰ λείψωσιν αἱ παραστάσεις μετὰ τὰς πρώτας βροχάς. Θίασος καλῶς κατηρτισμένος, συμπραττόντων τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη, τοῦ Παντοπούλου καὶ τῆς Δος Βερώνη, θὰ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ παριστάνων ὅλον τὸν χειμῶνα. Λέγεται ἐπίσης ὅτι θὰ συστηθῇ καὶ ἐπιτροπή, διὰ νὰ κρίνῃ καὶ ἐκλέγῃ τὰ ἔργα, καὶ

Digitized by Google

ὅτι θὰ ληφθῶσιν ὅλα τὰ μέτρα, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ὑποστήριξις τοῦ κοινοῦ. Εὐχόμεθα νὰ πραγματοποιηθῶσιν ὅλα τὰ ὡραῖα ταῦτα ὄνειρα, ἀφ' οὗ μάλιστα σήμερον, μὲ τοὺς ἠθοποιοὺς τοὺς ὁποίους ἔχομεν καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἐνθουσιασμὸν τοῦ κοινοῦ, ἡ πραγματοποίησίς των δὲν μᾶς φαίνεται πολὺ δύσκολος.

✣

Πῶς ἀνατρέφουν τὰ τέκνα των μερικαὶ μητέρες ἀνὰ τὸ Ἄστυ:

Δύο παιδία μικρᾶς ἡλικίας, τὸ ἓν δεκαετὲς καὶ τὸ ἄλλο ἑξαετές, ἦλθον εἰς ἔριδα, τὸ μεγαλείτερον δὲ ἐκτύπησε τὸ μικρότερον διὰ λίθου καὶ τοῦ ἔθραυσε τὴν κεφαλήν. Κλάμματα, φωναίς, καὶ ὅλ' ἡ γειτονειὰ τοῦ Ψυρρῆ εἰς τὸ ποδάρι. Ὁ δράστης ἐκινδύνευσε νὰ κακοποιηθῇ· ἀλλ' εἰς τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν προσέτρεξεν ἡ μήτηρ, ἥρπασε τὸν σκύμνον της καὶ καταφιλοῦσα αὐτὸν διὰ τὸ ἡρωϊκὸν κατόρθωμά του, ὕβριζε δεινῶς τὰς γυναῖκας τῆς γειτονιᾶς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπέμβη ὑπὲρ τοῦ τραυματισθέντος.

✣

Οἱ ἐπαρχιῶται μᾶς ἐκδικοῦνται διὰ τὴν ὑπερβολικὴν γλῶσσαν τῶν ἐφημερίδων μας καὶ καμμίαν φορὰν μᾶς στέλλουν εἰδήσεις, μὰ κάτι εἰδήσεις! . . Οὕτως εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον τῆς Ἑστίας, παραλαβόντες τὴν εἴδησιν ἐκ τῶν Καιρῶν, ἀνεγράψαμεν τὰ κατὰ τὴν ἐν Πύργῳ δολοφονίαν τοῦ δημοσιογράφου Γκριμούτη, διαπραχθεῖσαν ὑπὸ ἀστυνομικοῦ κλητῆρος. Ἀλλὰ τὸ τηλεγράφημα τῶν Καιρῶν ἦτο εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον ὑπερβολικόν, διεψεύσθη δὲ ἀμέσως τὴν ἐπιοῦσαν καὶ ἐπισήμως. Ἡ δολοφονία δὲν ἦτο παρ' ἁπλῆ ἀμυχὴ διὰ μαχαίρας, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησε κατὰ τοῦ δημοσιογράφου, ἀγνοῶν μάλιστα αὐτὸν καθ' ὁλοκληρίαν, εἷς πρώην ἀστυνομικὸς κλητήρ, ἐλθὼν εἰς λόγους μετ' αὐτοῦ ἐν κεντρικῷ τῆς πόλεως καφενείῳ καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν πρᾶξιν συλληφθείς. Καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη πιθανὸν νὰ μὴ εἶνε αὐτόχρημα ἡ ἀκρίβεια, ἀλλὰ τέλος πάντων πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀφ' οὗ ὁ κ. Γκριμούτης ζῇ καὶ βασιλεύει!

✣

Δύο μαθηταὶ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ἐξαφανισθέντες ἀπὸ ἡμερῶν καὶ καταζητούμενοι ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, ἀνεκαλύφθησαν τέλος εἰς ἓν δωμάτιον παρὰ τὴν Πλάκα κρυπτόμενοι. Ὁδηγηθέντες ἐνώπιον τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, ἐξωμολογήθησαν πρὸς αὐτὸν κλαίοντες, ὅτι δὲν ἐπεθύμουν κατ' οὐδένα λόγον νὰ γείνωσιν ἱερεῖς. Τοῦ λοιποῦ ὁ κανονισμὸς τοῦ σχολείου θὰ εἶνε αὐστηρός, ὅλοι δὲ οἱ μαθηταὶ θὰ εἶνε ὑποχρεωμένοι νἀσπάζωνται τὴν ἱερωσύνην, πρὸς τὴν ὁποίαν οἱ δύο μικροὶ ἀποστάται, κοσμικοὶ μέχρι μυελοῦ ὀστέων, δὲν εἶχον καμμίαν ὄρεξιν νὰ θυσιάσουν τὰ χρυσᾶ των νειᾶτα. Ἐκ τῆς ἀστυνομίας ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν Διευθυντὴν τῆς σχολῆς ὁ ὁποῖος θὰ προσκαλέσῃ τοὺς κηδεμόνας των διὰ νἀποφασίσουν περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ ἀστυνομία ὅμως πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ ὥστε νὰ μὴ ἐνεργηθῇ καμμία πίεσις καὶ κανεὶς ἐκβιασμὸς κατὰ τῶν μικρῶν Ριζαριτῶν.

✣

Τὸ Σκρὶπ τελειώνει ὡς ἑξῆς τὴν περιγραφὴν μιᾶς πυρκαϊᾶς ἐκ τῶν τόσων αἱ ὁποῖαι ἐξερράγησαν τὰς ἡμέρας αὐτάς:

« . . . Δὲν ὑπῆρχε νερό, δὲν ὑπῆρχον ἀντλίαι, δὲν ὑπῆρχον στρατιῶται καὶ ἐν τούτοις τὸ πῦρ ἔσβυσεν. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ ἤρχισαν νὰ ἐκκενώνουν σάκκους πλήρεις χωμάτων. Ἐπὶ τῷ θεάματι ἠκούσθη κάποιος:

— Καὶ τώρα γαῖα μιχθήτω πυρί».

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ἡ ἐκ τῆς ἀνευρέσεως τῆς «Ἀθηναίων Πολιτείας» τοῦ Ἀριστοτέλους παραχθεῖσα φιλολογικὴ κίνησις εἶνε ἐκπληκτική. Ἡμέρα δὲν παρέρχεται, καθ' ἣν νὰ μὴ ἐκφέρεται εἰς φῶς μεγάλη τις ἢ μικρὰ διατριβή, ἀναφερομένη εἰς τὸ πολυθρύλητον τοῦ Ἀριστοτέλους συνταγμάτιον. Οἱ ἄριστοι ἐκδόται τῆς «Ἀθηναίων Πολιτείας» καθηγηταὶ Βιλαμόβιτς ἐν Γοτίγγῃ καὶ Καΐβελ ἐν Στρασβούργῳ προαγγέλλουσι τὴν προσεχῆ ἔκδοσιν εἰδικῶν πονημάτων περὶ τῆς ἀριστοτελικῆς συγγραφῆς. Τὸ πόνημα τοῦ Βιλαμόβιτς «Ἀριστοτέλης καὶ Ἀθῆναι» εἰς δύο τόμους πραγματεύεται ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν πάντα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν «Ἀθηναίων Πολιτείαν»· τὸ δὲ τοῦ Καΐβελ, «τὸ ὕφος καὶ τὸ κείμενον τῆς *Ἀθηναίων Πολιτείας*» ἐρευνᾷ λεπτομερῶς τὸν λεκτικὸν χαρακτῆρα.

— Ὁ βασιλεὺς τοῦ Σιὰμ ἀπέστειλεν εἰς τὸν Μὰξ Μύλλερ, τὸν διάσημον γλωσσολόγον, 100 λίρας πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς μεταφράσεως τῶν Ἱερῶν βιβλίων τῆς Ἀνατολῆς, ὑπεσχέθη δ' ὅτι τακτικῶς θ' ἀποστέλλῃ ἴσον ποσὸν μέχρι πέρατος τοῦ ἔργου.

Ἐπιστημονικά

Ὁ Γερμανὸς περιηγητὴς Χόλουμπ, περιελθὼν μετὰ τῆς συζύγου του διαφόρους χώρας τῆς Ἀφρικῆς κατήρτισε πλουσιωτάτην συλλογὴν ζώων, πτηνῶν, ὀρυκτῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ἅτινα ἐξέθεσεν ἐν Βιέννῃ. Εἶχε δὲ τὴν καλωσύνην ἐξ ἁγνῶν πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔθνος αἰσθημάτων ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν κατάλογον τῶν ἀντικειμένων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ συλλογή του μὲ τὴν σημείωσιν ὅτι προσφέρεται νὰ δωρήσῃ εἰς τὸ ἡμέτερον μουσεῖον ὅσα ἐκ τῶν ἀντικειμένων τούτων ἤθελε κρίνει αὐτὴ ὅτι ἠδύναντο νὰ πλουτίσωσι τὸ ἡμέτερον φυσιογραφικὸν μουσεῖον. Ἡ Κυβέρνησις διεβίβασε τὸ ἔγγραφον εἰς τὴν πρυτανείαν τοῦ Πανεπιστημίου μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ καλέσῃ τὸν διευθυντὴν τοῦ φυσιογραφικοῦ μουσείου καὶ νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκλογὴν τῶν προτιμηθησομένων ἀντικειμένων ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Χόλουμπ.

— Τῇ πέμπτῃ Σεπτεμβρίου ἑωρτάσθη κατὰ τὸ σύνηθες ὑπὸ τῶν ἐν Παρισίοις «θετικιστῶν» ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου Κόντ, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς θετικῆς Φιλοσοφίας. Οἱ ὀπαδοὶ πολυπληθεῖς συνηθροίσθησαν ἐν τῷ Κοιμητηρίῳ Πὲρ Λασὲζ ἐκεῖ δὲ ὁ γνωστὸς φιλόσοφος Πέτρος Λαφὶτ ἔπλεξε παρὰ τὸν τάφον του τὸ ἐγκώμιον τοῦ μεγάλου φιλοσόφου, ἀναγγείλας συγχρόνως καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του ἀγορὰν τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ ἔζησεν ἐν Παρισίοις ὁ Κόντ. Ὁ κοιτών, τὸ γραφεῖον καὶ ἐν γένει τὸ διαμέρισμα τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ὁ διδάσκαλος θὰ διατηρηθῶσιν ὡς εἶχον ζῶντος αὐτοῦ εἰς εὐλαβῆ προσκύνησιν, ἡ λοιπὴ δὲ οἰκία θὰ χρησιμοποιηθῇ ὅπως καὶ μέχρι τοῦδε διὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν ἑταίρων καὶ διὰ γραφεῖα τῆς Revue Occidentale τοῦ ὀργάνου αὐτῶν.

Θεατρικά

Ἡ «Γαλλικὴ Κωμῳδία» πρόκειται νὰ ἀναβιβάσῃ προσεχῶς ἀπὸ σκηνῆς τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλέους. Διὰ νὰ διατηρήσῃ ἡ παράστασις γαλλικὸν χαρακτῆρα δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἡ μουσικὴ τοῦ Μένδελσων, ἀλλὰ τὰ χορικὰ ἐμελοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Γάλλου μουσουργοῦ Σαὶν-Σαένς.

— Παρελήφθη ὡς διδάσκαλος τῆς ἀπαγγελίας ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν ὁ διακεκριμένος ἠθοποιὸς κ. Διονύσιος Ταβουλάρης.

Digitized by Google

ΦΑΥΣΤΑ

Ἡ Φλαβία Μαξιμιανὴ Φαῦστα ἐγεννήθη τὸ 289 μ. Χ. Πατήρ της, ὁ Μαξιμιανός, ἄξεστος ἀγρότης τοῦ Πανωνικοῦ Σιρμίου, ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς Προνοίας ἢ τῆς Μοίρας διὰ νὰ ἐκτελῶσι, νομίζει τις, ὄχι τὰς σοφὰς βουλάς, ἀλλὰ τὰς μᾶλλον ἐξαφνικὰς ἰδιοτροπίας της· καταλιπὼν τὸ ἄροτρον, δράττει τὸ ξίφος, δι' αὐτοῦ δὲ καὶ χαράττει δρόμον, ὅστις κατ' εὐθεῖαν τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸν θρόνον τῶν Καισάρων· συνάρχων τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἀπεκδύεται μετ' οὐ πολὺ ἐν Γαλλίᾳ τὴν καισαρικὴν πορφύραν, παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ νικηφόρου Κωνσταντίνου, εἰς ὃν παρέχει καὶ τὴν θυγατέρα του τὴν Φαῦσταν εἰς γάμον. Οἱ γάμοι τελοῦνται τὸ 307 ἐν Ἀρελάτῳ τῆς Γαλλίας καὶ πανηγυρίζονται μετὰ πάσης πομπῆς. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἡ νεαρὰ Αὐγοῦστα δεινὴν δοκιμασίαν ἔμελλε νὰ ὑποστῇ, ἀναγκαζομένη νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς υἱικῆς στοργῆς καὶ τῆς συζυγικῆς ἀγάπης. Ὁ γενναιόδωρος καὶ ἱπποτικὸς Μαξιμιανὸς ᾐσθάνετο βαρύνοντα ἀφορήτως ἐπ' αὐτοῦ τὴν γενναιοδωρίαν του καὶ τὸν ἱπποτισμόν· ὑπὸ τὸν μεγαλόφρονα Καίσαρα, τὸν δὶς ἀπεκδυθέντα τῆς πορφύρας χάριν ἄλλων, ἐλάνθανεν ὁ βάρβαρος τῶν Πανωνικῶν δασῶν. Ἐπεβουλεύθη τὸν γαμβρόν του Κωνσταντῖνον. Ἐπωφελούμενος τῆς ἀπουσίας του κατὰ τῶν Φράγκων πολεμοῦντος, ἐπαναστατεῖ κατ' ἐκείνου, καὶ καταδιωχθεὶς καταφεύγει εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὅπου πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ Μασσαλία κυριεύεται διὰ προδοσίας, καὶ ὁ πενθερὸς περιέρχεται εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ γαμβροῦ. Τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐτιμώρησεν εὐθὺς τότε τὸν ἐπίβουλον, καὶ ὅτι ὡς μόνην χάριν παρεχώρησεν αὐτῷ τὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν τοῦ εἴδους τοῦ θανάτου· ἄλλοι διατείνονται ὅτι τότε μὲν ἐσυγχώρησεν αὐτόν, βραδύτερον ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ἄρῃ τὴν συγγνώμην, ὅτε ἀνεκάλυψεν αὐτὸν ἐπιβουλευόμενον τὴν ζωήν του. Κατ' αὐτοὺς ὁ Μαξιμιανὸς συλλαβὼν κατὰ νοῦν νὰ δολοφονήσῃ τὸν Αὐτοκράτορα, ἀνακοινοῖ τὸ σχέδιόν του εἰς τὴν Αὐγοῦσταν θυγατέρα του· τῆς ὑπόσχεται φθονητότερα μεγαλεῖα καὶ σύζυγον ἐνδοξότερον, ἂν ἄφηνε τὴν νύκτα ἀνοικτὴν τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος τοῦ Αὐτοκράτορος. Κατάπληκτος ἡ Φαῦστα σιωπᾷ καὶ φαίνεται ἐνδίδουσα· ἀλλ' ὡς παρῆλθεν ἡ πρώτη ἔκπληξις, ἡ σύζυγος ὑπερισχύει τῆς θυγατρὸς καὶ καταγγέλλει τὰ πάντα εἰς τὸν ἄνδρα της. Ὁ πατὴρ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς κόρης εἰσχωρεῖ εἰς τὸν κοιτῶνα, ἀλλ' ἐκεῖ συλλαμβάνεται, καὶ μετ' ὀλίγον θανατώνεται. Δὲν φαίνονται ἐξηκριβωμένα ταῦτα, πρὸ παντὸς δὲ δυσεξερεύνητος ἀπομένει ἡ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ διαγωγὴ τῆς Φαύστας. Ἡ ἐκ φόβου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἢ ἐξ ἔρωτος πρὸς αὐτόν, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αὕτη δὲν ἐνήργησε μετὰ ζέσεως πρὸς σωτηρίαν του. Τὸ πρῶτον μαῦρον νέφος εἰς τὸν βίον της, ὅστις ἔμελλε νὰ καταποντισθῇ ὑπὸ τὴν ὁρμὴν μυστηριώδους τρικυμίας.

Τὸ 326 ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις δὲν εἶχεν ἀκόμη σταθερὰν διαμονήν, ἦλθεν εἰς Ῥώμην διὰ νὰ πανηγυρίσῃ τὴν εἰκοσαετηρίδα τῆς στέψεώς του ὡς Αὐγούστου, εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς νικῶν καὶ θριάμβων. Ἂν δικαίως ὡς ἅγιον τιμᾷ τὸν Κωνσταντῖνον ἡ Ἐκκλησία, δικαίως καὶ ἡ Ἱστορία κρίνει αὐτὸν ὡς πολεμιστὴν κραταιόν, μονάρχην μεγαλεπήβολον, πολιτικὸν δεξιόν, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ ὡς ἄνθρωπον συνενοῦντα τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους τῶν ἰδιοτήτων, χαρακτῆρα συνεστραμμένον, ῥέποντα πρὸς τὰ γενναῖα, ἀλλὰ καὶ εὐεπίφορον εἰς τὰ πονηρά, κατὰ τὸ γῆρας τοῦ ὁποίου πολλαὶ πράξεις ἐπέρριψαν ὡς μαύρην σκέπην ἐπὶ τῶν φωτοβόλων ἔργων τῆς νεότητος. Ὁ Κωνσταντῖνος πρῶτος ἔκλινε γόνυ πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκήρυξε τὴν ἀνεξιθρησκείαν· ἀλλ' ἡ προσχώρησίς του εἰς τὸ νέον θρήσκευμα ὑπῆρξε πρὸ παντὸς ἔργον πολιτικῆς συνέσεως. Χριστιανὸς δὲν ἦτο κατὰ τὴν αὐστηρὰν σημασίαν τῆς λέξεως, οὐδὲ κατὰ τύπους ἔτι· ὥρας τινὰς μόνον πρὸ τοῦ θανάτου του ἠξιώθη τοῦ βαπτίσματος· ὁ χριστιανισμὸς ἐνώπιόν του παρίστατο μᾶλλον ὡς δυσδιάκριτος φωτονεφέλη ἢ ὡς ἀνέσπερον φῶς· μακρὸς χρόνος ἐχρειάσθη νὰ διαρρεύσῃ, λέγει ὁ Γίββων, ἕως ὅτου καταλάβῃ ὅτι δὲν συμβιβάζονται Χριστὸς καὶ εἰδωλολατρεία. Δεισιδαίμων, ἐλάτρευε μετὰ τὸν Ἰησοῦν τοὺς ἀρχαίους θεοὺς καὶ ἀνῳκοδόμει τοὺς ναούς των· τὸν πατέρα του Κωνστάντιον Χλωρὸν ἀπεθέωσεν ἀποθανόντα, κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐτίμα τὸν Ἀπόλλωνα, τοῦ ὁποίου τοὺς ναοὺς ἐπλήρωσε δι' ἀφιερωμάτων, καὶ τοῦ ὁποίου ἠρέσκετο, καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἔτι παράστημα, νὰ θεωρῆται ὡς τὸ ζῶν σύμβολον ἐπὶ τῆς γῆς. Οὕτω πως διακυμαινόμενον ἐκεῖνον ἐναγωνίως παρηκολούθουν χριστιανοί τε καὶ ἐθνικοί, οἱ μὲν ἐξαίροντες τὰς φιλοχρίστους πράξεις του, οἱ δὲ ἀποκρύπτοντες αὐτάς, οἱ μὲν φιλιππικοὺς ἀπαγγέλλοντες κατ' αὐτοῦ ὡς ὁ Ζώσιμος, οἱ δὲ πανηγυρικοὺς τονίζοντες ὡς ὁ Εὐσέβιος. Ἀλλὰ τὸ σκολιὸν τοῦ ἤθους του ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέδειξε περιφανῶς ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς εἰκοσαετηρίδος του, καθ' ἣν ἥρμοζεν ὑπέρποτε νὰ πρυτανεύσῃ ἡ συγκατάβασις καὶ ἡ ἀγαθότης· ὡς διηγοῦνται περὶ αὐτοῦ οἱ χρονογράφοι ὅτι ἦτο ἐνταυτῷ σπάταλος καὶ φιλάργυρος, οὕτω ἠγάπα μὲν περιπαθῶς τὴν Φαῦσταν, ἐφθόνει δὲ ἐν τῷ κρυπτῷ τὸν νέον Καίσαρα Κρίσπον, τὸν ἐκ τῆς πρώτης του συζύγου υἱόν. Ὁ Κρίσπος νεαρώτατος διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους, νικητὴς τῶν Φράγκων καὶ τῶν Γερμανῶν, Καῖσαρ τῆς Γαλατίας· καὶ λόγῳ τῆς πολεμικῆς δεινότητος καὶ λόγῳ τῆς νεότητος αὐτοῦ, ἐνθουσιωδῶς ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐν τῇ ἑορτῇ αὐτοῦ ἀρνηθεὶς ἐπιμόνως

Digitized by Google

νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν λαὸν ἐν τῷ κίρκῳ τὴν ἀπόλαυσιν θεαμάτων βαρβάρων καὶ θεοστυγῶν, δὲν ἐδίστασε νὰ καταδικάσῃ ἐν αὐτῇ τῇ ἑορτῇ τὸν υἱόν, καὶ κρύφα νὰ τὸν ἐξορίσῃ εἰς Πόλαν, ὅπου καὶ μετά τινα χρόνον ἐθανατώθη. Μεταγενέστεροι βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος μετανοήσας βραδύτερον ἔκλαυσε τὸ τέκνον του ὡς ὁ Δαβὶδ τὸν Ἀβεσαλὼμ καὶ ἔστησε χρυσοῦν τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ ὡς ἐξιλαστήριον. Ἀλλὰ τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων λέγουσιν ὅτι τὴν μετάνοιάν του ἐξεδήλωσε δι' ἄλλου ἔργου μιαροῦ, διὰ τοῦ θανάτου τῆς συζύγου του Φαύστας.

Εἰς ταύτην ἐθνικοί τινες καὶ χριστιανοὶ χρονογράφοι ἀποδίδουσι τὴν ἀφορμὴν τῆς καταδίκης τοῦ Κρίσπου. Λέγουν ὅτι τὸν κατήγγειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἐπιχειρήσαντα νὰ τὴν ὑβρίσῃ, εἴτε διότι τὸν ἐμίσει, εἴτε διότι εἶχε καταφρονήσει ἐκεῖνος ἔνοχον ἔρωτά της. Ἡ Ἁγία Ἑλένη ἔδραμεν ἐξ Ἀνατολῆς ἵνα ἐλέγξῃ τὸν υἱόν της ἐπὶ τῇ ἀνοσίᾳ πράξει, καὶ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὴν ἀλήθειαν. Τὴν Φαῦσταν ὡς ἔνοχον ὑπεδείκνυεν ἡ κοινὴ ἀγανάκτησις. Μετὰ καιρὸν δὲ ἀπεκαλύπτετο καὶ ἡ ἰδία ὡς ἔνοχος αἰσχρῶν ἐρώτων μετά τινος δούλου τῶν σταύλων· διὸ καὶ ἀπεπνίγη ἐντὸς βαλανείου, τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρίσπου. Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε λίαν ἀμφίβολα καὶ συγκεχυμένα, εὐλόγως δὲ θεωροῦνται σήμερον ὡς ἀνυπόστατος μῦθος. Οἱ μὲν σύγχρονοι συγγραφεῖς, ὁ Εὐσέβιος καὶ ἄλλοι, οὐδὲ λόγον κάμνουν περὶ αὐτῶν, οἱ δὲ τῆς ἐπομένης γενεᾶς ἐξ ἐναντίας καὶ ἐξαίρουσι τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς Φαύστας· οὗτοι μὲν ἀναγράφουσιν ὅτι ἔζησε διὰ νὰ ὑποστῇ τὴν συμφοραν τοῦ θανάτου τοῦ **υἱοῦ** της Κρίσπου, ἐκεῖνοι δὲ ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν ἁγιωτάτην καὶ εὐσεβεστάτην βασίλισσαν. Ἡ μορφὴ τῆς Φαύστας ἀσαφῶς οὕτω διαγράφεται φανταστικὰς διαστάσεις προσλαμβάνουσα ὑπὸ τὴν πυκνὴν ὁμίχλην, ἥτις τὴν περιβάλλει, ὡς νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς ἀπωτάτους μυθολογικοὺς αἰῶνας, σύγχρονος τῆς Φαίδρας, τῆς Μηδείας, τῆς Ἑκάβης, καὶ τῶν λοιπῶν τραγικῶν ἡρωίδων, τὴν ὁποίαν ὅμως μέχρι τοῦδε δὲν εἶχε καταγλαΐσει ὁ στέφανος τῆς Μούσης. Ἀλλ' ἐλάλησεν ἡ ποίησις διὰ στόματος τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη, τοῦ σοφοῦ ἑλληνιστοῦ καὶ ποιητοῦ, τοῦ δεινοῦ κριτικοῦ καὶ πολεμιστοῦ, τοῦ ἔνθου ἑρμηνευτοῦ καὶ ἀπολογητοῦ τοῦ Εὐριπίδου, συγγραφέως δ' ἀρχαΐζοντος τῶν «Κυψελιδῶν» καὶ τῆς «Μερόπης». Τὸν φωτισμὸν τὸν ὁποῖον δὲν εἶχε κατορθώσει ἡ Ἱστορία, ἐπετέλεσεν ἐν ἀποθεωτικῇ πομπῇ ἡ Ποίησις, καὶ ἡ Ῥωμαία αὐτοκράτειρα ἀπὸ ἱστορικῆς μεταμορφοῦται εἰς ποιητικὴν ἡρωίδα, καὶ ἀπὸ τοῦ προσκαίρου κόσμου ἔνθα σχεδὸν ἔζη ἀφανὴς μεθίσταται ἐν δόξῃ εἰς τὰ Ἠλύσια.

Ἂς περιεργασθῶμεν τὴν εἰκόνα της, ὅσον τοῦτο συγχωρεῖται εἰς τοὺς θνητούς μας ὀφθαλμούς. Ἡ Φαῦστα παρίσταται εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἑορτὴν «ἐπὶ τῷ εἰκοστῷ ἐνιαυτῷ τῆς αὐτοκρατορίας» τοῦ συζύγου της, ἀκούει τὸν Ἀβλάβιον, τὸν ὕπαρχον τῆς Αὐλῆς, ἀπαριθμοῦντα τὰς νίκας τοῦ Κωνσταντίνου καὶ κηρύττοντα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς Αὐτοκρατορίας του· ἀλλὰ δὲν συμμετέχει καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ ἀγαλλιάσεως· περίλυπος ἀλλοφρονεῖ· ἡ μήτηρ της ἡ Εὐτροπία, μὲ τὸ στενόν της πνεῦμα δὲν ἐννοεῖ πῶς εἶνε δυνατὸν πανίσχυρος αὐτοκρατόρισσα νὰ τυραννῆται ἀπὸ θλίψεις μυστικὰς καὶ πόθους ἀπληρώτους· ἀλλ' ἐκ τῶν ἀορίστων πρὸς αὐτὴν λόγων τῆς κόρης της, πείθεται ὅτι «τὰ σπλάγχνα της βιβρώσκει σκώληξ κρύφιος». Ποῖος εἶνε ὁ σκώληξ οὗτος τὸ μανθάνει μετ' ὀλίγον φρίττουσα. Ὁ Κρίσπης ἐνώπιον τοῦ πατρός του καὶ συμπάσης τῆς Αὐλῆς ὡς συκοφάντιν καταγγέλλει καὶ ὡς ἔχιδναν ὑβρίζει τὴν μητρυιάν του, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς τὴν μόνην ὑποτρέφουσαν τὴν ἐναντίον του δυσμένειαν τοῦ πατρός, καὶ ὡς τὴν ἐνεργήσασαν τὴν ἐκ τῆς Γαλλίας ἀνάκλησίν του. Καὶ ἀπάγεται μὲν εἰς φυλακὴν ὁ θρασύστομος, ἀλλ' οἱ λόγοι του εἶνε ὡς ἔλαιον ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἡ ὁποία κατακαίει τὰ σπλάγχνα τῆς ἐνόχου μητρυιᾶς. Δὲν κοιμᾶται, δὲν ἡσυχάζει, ἐν ἀπογνώσει πλανᾶται, καὶ ὡς ἡ Φαίδρα, ἡ πρεσβυτέρα της ἀδελφή, νὰ ἀποθάνῃ θέλει. Καὶ φερομενη ὑπὸ τῆς Μοίρας, εἰς ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐννοοῦμεν ὅτι παρεδόθη θῦμα, ἐξομολογεῖται τὸ πάθος της, ὄχι πρὸς τροφόν τινα ἔμπιστον, ὡς συνήθως αἱ ἡρωίδες τῶν τραγῳδιῶν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν τὴν μητέρα, περίπτωσις, ἡ ὁποία μαρτυρικωτέραν καθιστᾷ τὴν θέσιν της.

> Μὲ μισεῖ, ἐνῷ ἐγὼ
> φρικώδη πάσχω δι' αὐτὸν καὶ τήκομαι
> καὶ τρέμω μόνον νὰ τὸν ἴδω καὶ ῥιγῶ
> καὶ καίω ἀπὸ μῖσος ὄχι — ἀπὸ ἔρωτα.

(Πρώτη καὶ δευτέρα πρᾶξις). Ἀλλὰ εἶνε αὐτὸ τὸ ἄλφα τοῦ μαρτυρίου· ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ὀδύνη παροξύνεται. Ἡ ἀνιάτως ἐρωτόβλητος περιέρχεται εἰς ἔκστασιν φρενῶν, καὶ διαχύνεται εἰς μονῳδίας, ὡς γνησία ἡρωῒς κλασικῆς τραγῳδίας, ἐκφράζουσα τὸ πάθος της διὰ ῥητορικῶν περιόδων ἀγαλματώδους εὐμορφίας καὶ ὑποψύχρου πως καθαροεπείας, αἵτινες κινοῦσι μᾶλλον τὸ πνεῦμα παρὰ τὴν καρδίαν. Ἀναπολεῖ τοὺς στίχους τοῦ Ὀβιδίου· τὸν Ὠρίωνα ἥρπασεν ἡ Ἠώς, ἡ ἀναιδὴς θυγάτηρ ἀναιδεστέρας μητρός, τῆς Νυκτός. Ἠὼς εἶνε καὶ αὐτή, καὶ τὸν Ὠρίωνά της θὰ ἁρπάσῃ:

> Θυγάτηρ εἶμαι τῆς νυκτὸς
> κ' ἐγώ, ἀλλ' ὄχι τῆς Ἑλληνικῆς, οὐδὲ
> τῆς τῶν Αὐσώνων· εἶμαι κόρη τῆς Νυκτὸς
> χωρῶν ὑπερβορείων, κρύων, ζοφερῶν.
> Ἠώς, ἀλλὰ ἀγρία, βάρβαρος Ἠώς.

Ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βάθη τῶν Πανωνικῶν δασῶν ἐξήγειρε καὶ ἔφερεν εἰς φῶς τὴν ἄσημον γενεάν της ὁ πατήρ της Μαξιμιανός. Ἀλλὰ τὴν βάρβαρον Ἠῶ ἐξεγείρει τοῦ βύθους της ἡ μήτηρ, καὶ συνέρχεται καὶ παύει τοὺς μονολόγους διὰ νὰ ἐκχυθῇ πρὸ τῆς μητρὸς εἰς ἄλλα θλιβερώτερα παράπονα. Αἱματηρῶν τραγῳδιῶν ἡρωῒς ὑπῆρξεν· ἡ σκληρὰ τύχη θῦμα τὴν ἐξέλεξε· καὶ ὅμως πάντες εἰς αὐτὴν ἐπιρρίπτουσι τὰς εὐθύνας· καὶ ἡ πρώτη σύζυγος τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ὁ ἀδελφός της, καὶ ὁ πατήρ, καὶ ὅλοι ἀπέθαναν καταρώμενοι αὐτήν· ὁ λαὸς τὴν θεωρεῖ ὡς τὴν ἐξολοθρεύτειραν τοῦ γένους της. Ἀλλὰ πῶς τὴν πλήττει τῶν ἀνακτόρων ἡ δόξα! Ἐδῶ μόνον ὁ θρόνος λατρεύεται. Ἐδῶ ἡ καρδία

Digitized by Google

της ἀπέμαθε νὰ πάλλῃ, καὶ ἡ γλῶσσά της νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Τὸν κόσμον τὸν ἐβδελύσσετο· ἀλλ' αἴφνης ἐσκίρτησεν ἐξ ἔρωτος ὅτε τὸ πρῶτον παρέστη ἐμπρός της φωτοβόλος, «ὁ ἥρως τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἀρετῆς.» Τί πταίει ἂν τὴν ὕβρισεν, ἀφοῦ τὴν νομίζει ἐχθράν του. Δὲν ἐμάντευσεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κανεὶς δὲν δύναται νὰ μαντεύσῃ· ὅτι ἀλάστωρ δαίμων ἔστρεψε κατὰ τῆς κεφαλῆς της τὰς ἀρὰς καὶ τὰ δάκρυα ὅλου τοῦ γένους της, καὶ ὅτι αὐτὴ πέπρωται νὰ πέσῃ θῦμα ἐξιλαστήριον τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ τρισαίωνος θρόνου τῶν Καισάρων.

Ἡ μεγαλορρήμων αὐτὴ δεσμῶτις τοῦ Ἔρωτος σύρει οὕτω τὰς ἀοράτους, ἀλλὰ χαλυβδίνους ἁλύσεις της, καὶ φέρεται ἀνίσχυρος, ἀλλ' ἐν ἐπιγνώσει πρὸς τὴν καταστροφήν, αὐτὴ ἑαυτὴν βδελυσσομένη καὶ καταρωμένη καὶ αὐτὴ τὴν μοῖράν της. Ἄϋπνον, ἓν μόνον ὄνειρον τὴν μαγεύει: ἡ θέα τοῦ Κρίσπου. Διὰ νὰ τὸν βλέπῃ ἔπεισε τὸν σύζυγον νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, διὰ νὰ τὸν ἴδῃ πάλιν κατέπεισε τὸν αὐτοκράτορα νὰ τὸν συγχωρήσῃ, νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ καὶ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὰ δώματά της πρὸς συνδιαλλαγήν. Καὶ ἔρχεται ἐκεῖνος ὑπακούων εἰς τὸν πατέρα, καὶ τελεῖται ἡ δευτέρα ἐξομολόγησις, ἡ ἐξεγείρουσα τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον εἰς ἀσυγκρίτως ἰσχυρότερον βαθμόν.

— Δὲν εἶσαι μήτηρ μου. δὲν βεβηλῶ τὸ ὄνομα· εἶσαι μητρυιά. — Εἴθ' ἐν ἐμοὶ νὰ εὕρισκον τὰ τέκνα μου ὅσην ἀγάπην μ' ἥρπασεν ὁ προγονός! Καὶ ἡ ὁμολογία ξεσπᾷ ὑπόκωφος ἐν ἀρχῇ καὶ βραδεῖα καὶ ἀγωνιώδης, ἔπειτα ραγδαία καὶ ἠχήεσσα, λαῖλαψ οὐρανόπεμπτος, παραφροσύνη θεήλατος, μέχρις οὗ ἀποκορυφοῦται εἰς τὴν ἐσχάτην θανάσιμον κραυγήν: Σ' ἀγαπῶ, καὶ σ' ἀγαπῶ ὡς παράφρων, ἐμμανῶς! Ὁ Κρίσπος κατ' ἀρχὰς δὲν ἐννοεῖ, τρομάζει, ἀλλὰ καταλαμβάνει ἐπὶ τέλους, τὴν βδελύσσεται, τὴν καταρᾶται, νὰ τὴν φονεύσῃ θέλει, ἀλλ' εἶνε ἄοπλος· ἀκτινοβολοῦσα ἐξ ἀγρίας χαρᾶς ἡ Φαῦστα τοῦ δίδει τὸ ἰδικόν της ἐγχειρίδιον διὰ νὰ τὴν κτυπήσῃ· νὰ ἀποθάνῃ ὑπὸ τὰ πλήγματά του, τοῦτο θὰ ἦτο δι' αὐτὴν ἐξιλαστήριος εὐδαιμονία. Ἁρπάζει τὸ ὅπλον ἐκεῖνος, καὶ μικρὸν ταλαντευόμενος τὸ ἀνυψώνει καὶ ὁρμᾷ ὡς διὰ νὰ τὴν φονεύσῃ. Ὅτε ἐμφανίζεται, ὡς κεφαλὴ Μεδούσης, ὁ Κωνσταντῖνος. Ἤκουσα ὅτι ἀπαρέσκει εἴς τινας ὡς μὴ **ἱπποτικὴ** ἡ διαγωγὴ τοῦ Κρίσπου πρὸς παντλήμονα γυναῖκα ἥτις προσφέρει ἡ ἰδία τὸ φονικὸν ὅπλον καὶ προτείνει ἡρωϊκῶς τὰ στήθη. Ἀλλ' ὁ νέος Καῖσαρ δὲν εἶνε ἱππότης, ὡς ἐννοοῦμεν τὸν ἱπποτισμόν, κάθε ἄλλο. Ἁδρῶς καὶ καθαρῶς, νομίζομεν, οὗτος ἀναπαρίσταται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ· φῶς ἀναδίδεται ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὄχι καὶ θερμότης. Δυνατὸν νὰ τὸν θαυμάζωμεν, ἀλλὰ δὲν συμπαθοῦμεν τόσον τὴν ἀθωότητά του, ὅσον οἰκτείρομεν τὴν ἐνοχὴν τῆς μητρυιᾶς. Ἀλλὰ διότι μᾶς κινεῖ ὀλιγώτερον τὸν ἔλεον, ὅπερ ἄλλως τε κοινὸν ἔχει μετὰ τῶν δύο Ἱππολύτων, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Γαλατικοῦ, δὲν εἶνε διὰ τοῦτο καὶ ὀλιγώτερον ἀληθής. Ἄλλως τε πολλὰ τὰ κοινὰ δὲν ἔχει μετὰ τῶν δύο ὁμοιοπαθῶν αὐτῷ. Δὲν εἶνε ὁ ἀσκητικὸς φιλόσοφος τοῦ Εὐριπίδου, οὐδὲ ὁ παρθενικὸς ἐρωτόληπτος τοῦ Ρακίνα, τοῦ ὁποίου τὴν καρδίαν συνετάραττον ἁβρῶς τῆς Ἀρικίας τὰ θέλγητρα. Ὁ Κρίσπος τοῦ Βερναρδάκη εἶνε ὅσον ἁγνός, τόσον καὶ τραχὺς Ρωμαῖος· ἁπλοϊκὸς καὶ αὐστηρός· σεβόμενος τὸν πατέρα, μαινόμενος ἐναντίον τῆς μητρυιᾶς· ἐνάρετος ὡς Ῥωμαῖος ἄλλων χρόνων καὶ κάπως βάρβαρος καὶ οὗτος καὶ σκληρὸς ὡς Ρωμαῖος τῆς παρακμῆς. Ἂν δὲν ἐπρόφθανεν ὁ πατήρ, θὰ τὴν ἀπετελείωνε τὴν Φαῦσταν· ἀλλ' ἠθέλησεν ἄλλως ἡ μοῖρα, καὶ φέρεται ἐκεῖνος εἰς τὸν θάνατον. (Τρίτη πρᾶξις).

Τὸ πάθημα τῆς Φαύστας ἴσως καθαίρει ὄχι τόσον ὁ ἐν τέλει θάνατος αὐτῆς ὁ ἐκ τῶν κανόνων ἐπιβαλλόμενος, ἀλλ' ἡ ἐξομολόγησις αὐτοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ Κωνσταντίνου, μετὰ τὰς δύο προηγηθείσας, τρίτον καὶ ὑπέρτατον μαρτύριον πρὸ τῆς καταστροφῆς εἰς ἣν τὴν ἐξωθεῖ ὁ ἀλάστωρ, ὡς λέγει, δαίμων. Μεταβαίνει παρ' αὐτῷ, διὰ νὰ μεσιτεύσῃ ἐκ νέου ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ προγονοῦ, ἐκείνου ὅστις τὴν ὕβρισεν, ὅστις συνελήφθη ὁρμῶν μὲ μάχαιραν δολοφόνον ἐναντίον της. Εἰς τὴν ἀπορίαν, τὴν ἔκπληξιν τοῦ Κωνσταντίνου, μὲ μίαν κραυγὴν ἀπαντᾷ: Ἀπόλυσον ἐκ τῆς εἱρκτῆς τὸν Κρίσπον. Ἀλλ' ὅτε ἐκεῖνος ἐμπιστεύεται εἰς αὐτὴν ὅτι δὲν εὑρίσκεται εἰς φυλακήν, ἀλλ' ἀπήχθη διὰ νὰ θανατωθῇ, ὅτι ἐθανατώθη ὁ ἔνοχος, ἡ Φαῦστα τότε ἡ ἀληθινὴ φανερώνεται μὲ ὅλην τὴν φρίκην καὶ μὲ ὅλον τὸν οἶστρον τοῦ πάθους της: «Ἐθανατώθη, φεῦ! ἐκεῖνος, ὑπὲρ οὗ ἠρνεῖτο ἢ ὑπεκρίνετο ἢ ἐψεύδετο μέχρι τοῦ νῦν». Καὶ ἐκχύνεται εἰς σφοδρὰς ἐπικολυρικὰς ἀποστροφὰς πρὸ τοῦ συζύγου της καὶ αἰτιᾶται τὴν σκληρότητά του καὶ πλέκει ρητορικώτατον ἐπὶ τόπου τὸ ἐγκώμιον τοῦ νεκροῦ, καὶ μετά τινας δισταγμοὺς καὶ ἀντιστάσεις ὅπως δηλώσῃ τὸ φρικῶδες **ἀπόρρητον**, δειλοτέρα τῆς Φαίδρας τοῦ Ῥακίνα, ἡ ὁποία ἀκοπώτερον ὁμολογεῖ τὰ πάντα εἰς τὸν Θησέα — καὶ ὡς ἔχουσα τρόπον τινὰ βαθυτέραν συναίσθησιν τῆς πτώσεώς της, τὸ ἐκστομίζει τέλος τὸ ἀπόρρητον: (Ἔρρε σύντροφε τοῦ βίου μου, αἰδώς . .) Τὸν ἠγάπησα τὸν Κρίσπον! — (Τετάρτη πρᾶξις). Ἡ Φαῦστα θὰ ἐξιλεώσῃ τοὺς ὑποχθονίους θεοὺς διὰ τὸν ἄδικον θάνατον τοῦ Κρίσπου. Αὐτὴ ἡ συνείδησις τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ μὴ ἐθνικοῦ πλέον, ἀλλὰ καὶ μὴ Χριστιανοῦ ἀκόμη, ὑπηγόρευε τὸν θάνατόν της ὡς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν τύψεων. Ἀπάγεται τὰ μεσάνυκτα εἰς τὸ θερμὸν λουτρόν, ἵνα θανατωθῇ ἐκεῖ ἀποπνιγομένη κατὰ τὰ πατροπαράδοτα. Ἀλλ' ἐννοοῦσα τὴν τύχην της, ἀρνεῖται νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸ δουλικὸν ἐκεῖνο τέλος. Δηλητήριον πίνει, καὶ ἀποσπωμένη τῶν χειρῶν τοῦ φύλακος, ἔρχεται νὰ ἀποθάνῃ ἐνώπιον τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρός του ἐνώπιον καὶ τῆς μητρός της, ὄχι κτηνώδης ὡς ἀκούσιος ἄγρα δολοφόνων τεχνῶν, ἀλλὰ σφάγιον ἑκούσιον θείας λατρείας καὶ θῦμα αὐτῆς ἐλεύθερον. Καὶ ἀποθνήσκει οὕτω θριαμβευτική, ἁγνὴ σχεδόν, ἐπιφωνοῦσα: «Ἥμαρτεν ὁ νοῦς τῆς Φαύστας, ὄχ' ἡ σύζυγός σου», ὡς ἡ ἡρωῒς τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ: «Χεῖρες μὲν ἁγναί, φρὴν δ' ἔχει μίασμά τι», ἁγνοτέρα τοῦ παραδερομένου μεταξὺ νέας πίστεως, παλαιᾶς ἁμαρτίας, καὶ παιδοκτόνου ὀδύνης καὶ συζυγο-

Digitized by Google

κτόνου καταπλήξεως αὐτοκράτορος, εὐδαιμονεστέρα ἔτι αὐτοῦ· καὶ τὸ τελευταῖόν της παράπονον συνοψίζει ὅλην τὴν οἰκτρὰν μεγαλειότητα τῆς Αὐγούστας, τὴν ὁποίαν αἴφνης κατηύγασεν ὁ ὅσον ἔνοχος, τόσον καὶ θεῖος ἔρως:

Κόρη νεαρὰ
εἰς τὰς ἀγκάλας τὰς αἱμοσταγεῖς ἑνὸς
Μολὼχ ἐρρίφθην, ὅπου ἡ ἀπαίσιος
ζωή μου ὡς φρικτὸν διῆλθεν ὄνειρον.
Ἐκ τοῦ ὀνείρου τούτου μὲ ἐξύπνησε
μίαν ἡμέραν αἴφνης ἑνὸς ἥρωος
ἡ θέα· ὄχι ἥρωος· ἀλλὰ θεοῦ.

Τοιαύτη συνετέθη ἡ εἰκὼν τῆς Φαύστας. Ἡρωῒς κατ' ἐξοχὴν τραγική, τουτέστιν ἐπιβαλλομένη ὄχι διὰ τῆς ἐναργείας τοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ διὰ τῆς σφοδρότητος τοῦ πάθους. Εἰς τὴν διαγραφὴν της συνεκέντρωσε πᾶσαν τὴν δημιουργικήν του δύναμιν ὁ ποιητής. Ὡς οἱ λυρικοὶ ἐκεῖνοι ποιηταί, οἱ ὁποῖοι συνθέτουσι τὸ ἴνδαλμα τῆς φίλης των ἀπὸ τὰ εὐωδέστερα τῶν ἀνθέων, καὶ οὗτος ἠθέλησε νὰ πλάσῃ τὴν ἡρωΐδα του ἀπὸ τὰ φλογερώτερα στοιχεῖα τῆς φύσεως. Τὴν ἐλευθερίαν τῆς δημιουργίας του δὲν ἐδέσμευσαν σαφεῖς μαρτυρίαι τῆς ἱστορίας, καὶ ἡ Φαῦστα, ἡρωῒς σκοτεινοῦ θρύλου, ἦτο καὶ ἐκ τούτου προσφορωτέρα πάσης ἄλλης, ἵνα καταστῇ ποιητικὴ πρωταγωνίστρια· γνωρίζομεν ἄλλως ὅτι ἡ παράδοσις εἶνε ποιητικωτέρα τῆς ἱστορίας. Ἐνώπιόν της ὠχριῶσι καὶ ὡς δειλὰ κατανεύουσι πάντα τὰ ἄλλα πρόσωπα τῆς τραγῳδίας, καὶ αὐτὴ ἡ Μερόπη, τύπος ἁγνότερος καὶ ὑψηλότερος, (πολλοὶ εὑρίσκουν τὴν Μερόπην καὶ ὡς ἔργον τελειότερον πεπλεγμένον) ἂν πλήττῃ βαθύτερον τὸ ἠθικὸν συναίσθημα, ἀλλὰ δὲν σπαράττει τὴν καρδίαν ὡς ἡ νεωτέρα της ἀντίζηλος. Τὴν Φαῦσταν τὴν οἰκτείρομεν, τὴν τρέμομεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγαπῶμεν, καὶ ἐπὶ τέλους τὴν φθονοῦμεν· ἡ πτῶσίς της μετέχει τοῦ θριάμβου.

Ὀλιγώτερον ποιητικῶς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀκρίβειαν τὴν ὁποίαν ἐπέβαλλεν εἰς τὸν ἱστορικὸν ποιητὴν ἡ πολλὰ περὶ αὐτοῦ λαλοῦσα ἱστορία, περιεργότερον κατ' ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ κατὰ οὐσίαν ἀνθρωπινώτερον ἀναπαρίσταται ὁ Κωνσταντῖνος. Ἂν ἡ Φαῦστα εἶνε ἡ μεγάλη ἐρωτόβλητος τῶν κλασικῶν τραγῳδιῶν, καὶ ὁ Κρίσπος εὐθύφρων μέχρι τοῦ ὑπερρυοῦς, καὶ ἡ Εὐτροπία παθητικὴ καὶ ἑτεροκίνητος μήτηρ, καὶ ἡ Ἑλένη σύμβολον μᾶλλον ἢ πρόσωπον, καὶ ὁ Ἀβλάβιος διπλωμάτης αὐλικός, καὶ ὁ Οὐάλλης ἀγαθὸς θερμοκέφαλος, ὁ Κωνσταντῖνος εἶνε ὁ Ρωμαῖος μονάρχης, ὁ πλήρης ἀνεξηγήτων διακυμάνσεων καὶ ζοφερῶν ἀντιθέσεων. Εἶνε ὡπλισμένος, ὡς λέγει περὶ αὐτοῦ ἡ Εὐτροπία, πᾶσαν κακίαν καὶ πᾶσαν ἀρετήν· εἶνε στρατηγὸς καὶ δήμιος· ἐγύμνωσεν ὁλόκληρον τὸν κόσμον διὰ νὰ ἐνδύσῃ ἑαυτόν. Ὁρκίζεται εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ζηλεύει τὸν Κρίσπον, διότι τὸν ἀγαπᾷ ὁ λαός, καὶ ὑποστηρίζει τὰς υἱοκτόνους προθέσεις του διὰ ρητῶν τοῦ Εὐαγγελίου: Ἐὰν σὲ σκανδαλίζῃ ὁ ὀφθαλμός σου, ἔκβαλέ τον! Σφίγγα τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Ἀβλάβιος καὶ Μολὼχ ἡ Φαῦστα. Ἄσπλαγχνος, ὄχι ἐκ φύσεως, ἀλλὰ διότι τὸ σκληρὸν θηρίον, ἡ Μοναρχία, τοῦ ἐπιβάλλει τὴν σκληρότητα. Εἰς θάνατον καταδικάζει τὸν υἱόν του ἀνεξετάστως, χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσῃ, χαίρων ἴσως ἐνδομύχως διότι τοῦ παρουσιάσθη χρυσῆ εὐκαιρία νὰ κορέσῃ τὸν φθόνον του· καὶ μετ' οὐ πολὺ θρηνεῖ τὸν ἄδικον φόνον, ὡς ὁ φιλοστοργότατος τῶν πατέρων. Ἀρνεῖται νὰ δώσῃ μονομάχους εἰς τὸν λαὸν διὰ τοὺς κίρκους, «Φθάνει ὅσον ἔχυσα οἰκεῖον αἷμα!», κραυγάζει μετ' ἀποστροφῆς. καὶ μετ' ὀλίγον ἐπισφραγίζει τὴν ἀπόφασίν του διὰ τοῦ θανάτου τῆς συζύγου του. Τὸν ἔπνιξε, λέγει, τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ του, καὶ ὡς διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ πνιγμοῦ, πνίγει τὴν Φαῦσταν. Ζητεῖ παρὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὴν λήθην, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀνυψῶν ὡς ἔνθους τὸν Σταυρόν, ὁρκίζεται νὰ ἐκτελέσῃ τῆς μητρὸς τὸ θέλημα, νὰ γίνῃ ἀληθινὸς Χριστιανός, καὶ ἐνῷ κατηύγασε σύμπαντα τὸν κόσμον διὰ τῆς οὐρανίας πίστεως, νὰ μὴ μένῃ αὐτὸς μόνος τυφλὸς πρὸς τὸ ἀνέσπερον φῶς της. Καὶ ὅμως δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀναστείλῃ τὴν καταδίκην τῆς Φαύστας, καὶ ἀπομένει ἀκίνητος καὶ ἄναυδος εἰς τὰς ἱκεσίας τῶν γυναικῶν, ὀργίζεται δὲ ἔπειτα ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ οἰκτροῦ θύματος. Ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος, ἐπαναλαμβάνομεν, εἶνε ὁ μᾶλλον τῶν ἄλλων πάντων **ἄνθρωπος**· ὄχι κατὰ τὰς παλαιὰς καὶ ἰδανικὰς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδέας, ἀλλὰ μᾶλλον καθ' ὃν τρόπον ἀπεικονίζει αὐτὸν ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη· ὄχι ὃν αὐτόβουλον, ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ, ὡς ὁ Ἡρακλῆς, μεταξὺ Ἀρετῆς καὶ Κακίας, διότι ἄλλος τις δρόμος διάμεσος δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τούτων, ἀλλὰ πλάσμα δεσμευόμενον ὑπὸ σκληρῶν νόμων· σύνθετον, περίπλοκον, δυσεξήγητον· ὁ ἄνθρωπος τοῦ πολλαπλοῦ *ἐγώ*· ὁ διαμορφῶν τὴν θρησκείαν του κατ' ἰδίαν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, ἀντὶ νὰ διαμορφώνεται συμφώνως πρὸς αὐτήν, ὡς κοινῶς πιστεύεται· ἐκεῖνος ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα δύναται ὁ νοῦς· ἥρως μᾶλλον νεωτέρου πραγματιστικοῦ μυθιστορήματος ἢ κλασικῆς τραγῳδίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἀκόμη δὲν κατώρθωσα νὰ ἴδω τι ἀνακόλουθον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Κωνσταντίνου ἐν τῇ τελευταίᾳ πράξει, ὡς ἤκουσα φρονοῦντας ἄλλους. Ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀπεριφράστως ὁμολογῶ ὅτι εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην, τὴν κατακρινομένην κοινῶς ὡς ψυχρὰν καὶ παρέλκουσαν, ἀρέσκομαι ἰδιαζόντως, καὶ εὑρίσκω αὐτὴν πολὺ εὔλογον, καὶ σχεδὸν ἀναγκαίαν. Δὲν θέλω νὰ ἀρνηθῶ ὅτι ὑπὸ καθαρῶς δραματικὴν ἔποψιν ὑπολείπεται τῶν προηγουμένων, καὶ ὅτι τὸν τραγικὸν φόβον καὶ ἔλεον ἀποκορυφοῖ σχεδὸν ἡ τετάρτη πρᾶξις. Ἀλλ' ἂν κατὰ τὸ πάθος εἶνε κατωτέρα ἡ πέμπτη πρᾶξις, ὑπερέχει τῶν ἄλλων κατὰ τὴν *ἰδέαν*. Ἐν τῇ λαμπρᾷ εἰσαγωγῇ τοῦ Βερναρδάκη εἰς τὸν Εὐριπίδην καὶ τὰς Φοινίσσας του ἀναγινώσκω τὰ ἑξῆς: «Ὁ Εὐριπίδης δὲν προδιέγραφε νηφαλίως, ἀλλ' ἐποίει ἐκβεβακχευμένος ὄχι ἐκ τῆς τοῦ μύθου οἰκονομίας, ἥτις διὰ τὸν Σοφοκλέα ἦτο ὁ κύριος σκοπός, ἀλλ' ἐκ τῆς *ἠθικῆς ἰδέας*, ἣν ἐζήτει νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὸν δι' αὐτὸν ἄγονον καὶ ἄσκοπον μῦθον τῆς παραδόσεως ἡ φιλόσοφος αὐτοῦ διάνοια, καὶ τοῦτο ἦτο δι' αὐτὸν τὸ πᾶν.» Ὁ Βερναρδάκης εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν θαυμαστὴς τοῦ Εὐριπίδου, ὡς εἶνε καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους διάθερμος ἐκτιμητής, ὡς εἶνε καὶ

Digitized by Google

τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καλοῦ ἄκρος καὶ σχεδὸν φανατικὸς θιασώτης. Ὅ τι δὲ περὶ πολλοῦ ποιεῖται ὁ διδάσκαλος, πῶς δύναται νὰ τὸ καταφρονῇ ὁ μαθητής ; Τὴν Φαῦσταν του διεμόρφωσεν εὐριπιδείως, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς τραγῳδίας εἶνε τὸ πάθος· ἀλλὰ δὲν ἥρμοζε διὰ τοῦτο νὰ παρίδῃ τὴν ἰδέαν, ἔστω καὶ ἐπὶ μικρᾷ βλάβῃ τῆς οἰκονομίας τοῦ μύθου. Πιθανὸν νὰ τὰ ἐξήντλησεν ὅλα τὰ **σπίρτα** τοῦ τραγικοῦ, εἰς τὴν τετάρτην πρᾶξιν. Ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀκυβερνήτους μέσα εἰς τὸ τρικυμιῶδες πέλαγος τῶν παθῶν· ἔπρεπε νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς κάποιον λιμένα, νὰ προσελκύσῃ τὰ νοερὰ ἡμῶν βλέμματα εἰς ἕνα φάρον, εἰς ἓν ἄστρον· ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὴν **κάθαρσιν**. Δὲν φροντίζω τόσον διὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος· σκέπτομαι καλὰ καλὰ ὅτι οὔτε ἡ Ἁγία Ἑλένη μὲ τὸν Τίμιον Σταυρόν, οὔτε τὰ περὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ θρόνου σχέδιά του, οὔτε ὅλος ὁ Ἰορδάνης, καθὼς καὶ ἐκεῖνος λέγει, φθάνει διὰ νὰ ξεπλύνουν τὴν ἁμαρτίαν του· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν τὸν εὑρίσκω ὀλιγώτερον συνεπῆ πρὸς ἑαυτόν, ὀλιγώτερον ἀληθινόν, ὀλιγώτερον ἥρωα τραγῳδίας· τὴν τραγῳδίαν δὲν τὴν ἐκτιμῶ καὶ δὲν τὴν ἀγαπῶ τόσον ὡς εἶδος ποιήσεως τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ κλασικὰ πρότυπα ἢ διὰ τοῦ ὁποίου ἐφαρμόζονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οἱ κανόνες τοῦ Ἀριστοτέλους· ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δυνατὸν καὶ νὰ μὲ ἀφίνῃ ψυχρόν, ἐμὲ ὅστις οὔτε ἀρχαῖος εἶμαι, οὔτε αἰσθάνομαι τοὺς κανόνας, ἀλλ' αἰσθάνομαι μόνον τὴν ζωὴν τὴν ἀκανόνιστον. Τὴν τραγῳδίαν τὴν ἐννοῶ, καθὼς τὴν βλέπει καὶ καθὼς τὴν ὁρίζει ὁ Σοπεγχάουερ, κορυφὴν τῆς ποιήσεως, καθόσον εἶνε ἡ πιστὴ διερμηνεύτρια τῆς ἀνθρωπίνης ὀδύνης. Οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἀμφέβαλα περὶ τῆς **καθαρότητος** τῆς Φαύστας· εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν τὴν εὑρίσκω ἔνοχον, ἀλλὰ θῦμα τῆς Μοίρας, σφάγιον ἐξιλαστήριον ἁμαρτιῶν αἰώνων, τῆς ὁποίας τὸ μόνον ἔγκλημα εἶνε ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν ζωήν· ὁ θάνατός της δὲν τὴν ἐξαγνίζει, διότι ἀνέκαθεν ἁγνὴν τὴν ἀντελήφθην. Ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος εἶμαι· καὶ ζητῶ ἀπὸ τὴν ποίησιν, τὴν ὑψηλοτάτην καὶ εὐγενεστάτην τέχνην, νὰ ἐξεγείρῃ ἐντός μου καὶ πᾶν ὅ,τι εὐγενέστατον καὶ ὑψηλότατον λανθάνει ἐντός μου· δὲν ἀρκεῖ νὰ μοῦ κινήσῃ τὰ δάκρυα, θέλω νὰ μοῦ κρατύνῃ καὶ τὸ φρόνημα. Ὑπερτέραν τῶν συγκινήσεων τῆς καρδίας κρίνω τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνεύματος, διότι πολλάκις τὰ ἐκλεκτότατα αἰσθήματα εἶνε αἱ μεταμορφώσεις τῶν φωτεινοτάτων ἰδεῶν. Καὶ εἶνε φωτεινοτάτη ἡ ἰδέα τὴν ὁποίαν ἐν τῇ πέμπτῃ πράξει ρίπτει ὁ ποιητὴς τόσον ἐπιφυλακτικῶς, ἀλλὰ καὶ τόσον σημαντικῶς διὰ στόματος τῆς Ἑλένης πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. Ἡ ἰδέα τοῦ Βυζαντίου· ἡ Μεγάλη Ἰδέα : «Ἄφες, τέκνον, τὴν Ρώμην τὴν ἁμαρτωλήν, καὶ φέρε τὸν πόδα σου ἐκεῖ ὅπου πρῶτον σ' ἐχαιρέτισεν ὁ ἥλιος, εἰς τὴν Ἀνατολήν· ἐκεῖθεν τὸ φῶς τῶν ὀμμάτων καὶ τῶν ψυχῶν· ἐκεῖ τὰ στοιχεῖα τοῦ κράτους σου συνέρχονται εἰς ἓν ἀπαράμιλλον κέντρον, τὸ **θεσπέσιον Βυζάντιον**. Στῆσον τὸν θρόνον σου εἰς τὴν ἀνθόπνευστον Ἑπτάλοφον, εἰς τὴν Ἑλληνίδα Νέαν Ρώμην σὺ ὁ μητρόθεν Ἕλλην, καὶ ὕψωσε τὸν Σταυρὸν ὑπεράνω τοῦ θρόνου σου !»· ὁ ποιητὴς δὲν ἐκφράζει τὴν ἰδέαν ταύτην διὰ πατριωτικῶν μεγαλαυχιῶν, εἰς ἃς ἦτο λίαν εὔκολον νὰ ἐξολισθήσῃ ἄλλος τις· μᾶς τὴν ἐμφυσᾷ καὶ μᾶς τὴν ὑποβάλλει ὅσον ἀρκεῖ διὰ νὰ κεντρισθῇ ἡ φαντασία καὶ νὰ συγκινηθῇ ἐξ ἄλλης, ἀνωτέρας ἀπόψεως, ἡ καρδία· καὶ ἐπειδὴ εἴμεθα ἄνθρωποι κατ' ἐξοχὴν τότε, ἐνθυμούμεθα ὅτι εἴμεθα καὶ Ἕλληνες, βλέπομεν ὅτι τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ ὅταν δὲν λαμπρύνῃ τὸ φῶς των τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ περισώζονται ἢ μόνον ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ποιήσεως, ὡς εἰς ἀπαραβίαστον ἄσυλον. Καὶ συγκινούμεθα καὶ τότε καὶ ἐπικροτοῦμεν, καὶ μᾶς φθάνει αὐτὸ διὰ νὰ θεωρήσωμεν τὴν τελευταίαν πρᾶξιν ὡς τὸ στεφάνωμα τοῦ ὅλου.

Ὁ χῶρος τῆς «Ἑστίας» δὲν ἐπιτρέπει ἐκτενεστέρας διατριβάς. Περιοριζόμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ἔργον τοῦ Βερναρδάκη ἀπεδέχθημεν μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης ὡς καλλιτέχνημα ἀρρενωπόν, γενναῖον, πλούσιον καὶ ἔξοχον, φέρον πολλαχοῦ τὴν σφραγῖδα τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ, φωτεινὸν μετέωρον ἐν τῇ δραματικῇ παραγωγῇ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, δρᾶμα συγκινοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐξαῖρον, ἀποδεικνύον τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν διετύπωσεν ὁ Ἕγελος, ὅτι ἡ ποίησις δὲν εἶνε τῶν νεανικῶν ἐτῶν παράφορος διάχυσις, ἀλλὰ τῆς ὡρίμου ἡλικίας εὔχυμος καρπός. Εἰς δύο γενικωτάτας κατηγορίας δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὰ ἔργα τῆς τέχνης· εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται πειθαρχικώτερον, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τῶν κλασικῶν προτύπων, καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πλάττονται ἐλευθερώτερον διὰ νέων συνδυασμῶν καὶ πολλάκις ἐναντίον παντὸς προϋπάρχοντος κανόνος. Συμφώνως πρὸς τὰς ἐποχάς, τὰς διαθέσεις, τὰς ἀνάγκας, τὰς πεποιθήσεις, τὰς ἰδιοσυγκρασίας ὑπάρχουσι πνεύματα προτιμῶντα τῶν τοῦ πρώτου εἴδους τὰ τοῦ δευτέρου, καὶ τἀνάπαλιν· ἢ πνεύματα καταφρονοῦντα ταῦτα καὶ ἐνθουσιῶντα μόνον δι' ἐκεῖνα, καὶ ἀντιθέτως· ἢ πνεύματα διακυμαινόμενα μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων, ἐκλεκτικώτερα, ἀσταθέστερα, ἀλλὰ φιλοσοφικώτερα, τιμῶντα τὴν χιλιόμορφον ποίησιν ὑφ' ὁποιονδήποτε πρόσωπον ἢ προσωπεῖον καὶ ἂν αὐτὴ κρύπτεται. Ἡ «Φαῦστα» ἀνήκει εἰς τῆς πρώτης κατηγορίας τὰ καλλιτεχνήματα· εἶνε ἡ ἐμπνευσμένη συγκεφαλαίωσις ἔργου, βασιζομένου ἐπὶ τῶν κλασικῶν προτύπων καὶ τῶν διδαγμάτων τοῦ παρελθόντος. Τοῦ παρελθόντος ὅμως, τὸ ὁποῖον εἶνε ἀκόμη *νέον* δι' ἡμᾶς, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐξήντλησε τοὺς θησαυρούς του, ἀλλ' οὐδὲ παρέσχεν ἀκόμη ἐπαρκῆ δείγματα αὐτῶν. Ἡ «Φαῦστα» πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶνε τὸ ἔργον τὸ προδίδον, πλὴν τοῦ δεξιοῦ δραματογράφου, τὸν ἱστοριομαθῆ, ὅστις ἀπροσκόπτως ἀναγινώσκει εἰς τὰς δέλτους τῶν παρῳχημένων χρόνων, ἀνέτως κινεῖται ἐντὸς τῶν λαβυρίνθων του, καὶ εἶνε ὄχι ἐπιπόλαιος κάτοχος τῆς ἐποχῆς τὴν ὁποίαν ἀναπαριστᾷ· διὰ τοῦτο καὶ τὸ δρᾶμά του εἶνε μεστὸν ἱστορικῶν ὑπαινιγμῶν καὶ ἐνθυμημάτων· καὶ πλὴν τοῦ ἱστοριομαθοῦς καὶ τὸν ἑλληνομαθῆ, τὸν ἐγκύψαντα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ἐκ τούτου δὲ καὶ

Digitized by Google

μεταχειριζόμενον γλῶσσαν, ἥτις εἶνε ἐν ταὐτῷ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀδυναμία του.

Ὁ Βερναρδάκης εἶνε ἀριστοτέχνης τῆς καθαρευούσης· ἀμφιβάλλομεν ἂν δύναται νὰ γραφῇ ἀρχαϊκὴ γλῶσσα μᾶλλον ἀπηλλαγμένη ἀρχαϊκῶν ὀνομάτων ἀσυνήθων (πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων) ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ ὡς ἡ τῆς Φαύστας, καὶ μᾶλλον ἐγκρατὴς καὶ σύμμετρος καὶ σαφής, παρὰ τὸ σχοινοτενὲς τῶν περιόδων της, καὶ ὅλως ἀπηλλαγμένη φραγκισμῶν ὡς αὐτή. Ὥστε τὸ τυχὸν μειονέκτημα αὐτῆς δὲν προέρχεται ἀπὸ σφάλμα τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἔγκειται εἰς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης. Τὸ κακὸν εἶνε ῥιζικόν. Ποῖον δὲ εἶνε τὸ μειονέκτημα τοῦτο; Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς στοιχείου ζωῆς· ἡ τραυματίζουσα ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν γραφικώτατα κινουμένων ψυχῶν τῶν ἡρώων καὶ τῶν μορφῶν αὐτῶν, αἵτινες πλαστικῶς καὶ ἐπὶ λευκοῦ ἀχρωματίστου μαρμάρου καθηλωμέναι, ἀκινητοῦσιν. Ἀκριβῶς ἂν λείπῃ χάρισμά τι ἐκ τῆς ὡραίας ταύτης γλώσσης, τοῦτο εἶνε τὸ *οἰκεῖον*, ἡ ἀρετὴ τῆς γλώσσης τοῦ Εὐριπίδου· τὸ δημοτικὸν δηλονότι στοιχεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου, καθὼς λέγει αὐτὸς ὁ Βερναρδάκης, «οἱ ἥρωες γίνονται ἀνθρωπινώτεροι, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ συγκινοῦσι πλειότερον, διὰ τοῦτο καὶ κινοῦσιν ἰσχυρῶς τὸν ἔλεον καὶ τὸν φόβον τοῦ ἀκροατοῦ, ὅπερ οἱ τυπικοὶ ἥρωες τοῦ Σοφοκλέους δὲν κατορθοῦσι διὰ τῆς ψυχρᾶς των γλώσσης». Δὲν θέλω νὰ εἴπω ὅτι ἡ καθαρεύουσα εἶνε ξένη γλῶσσα, ἀλλὰ δὲν ἔγινεν (οὔτε θὰ γίνῃ) τόσον ἰδική μας, ὡς ἡ ἁπλῆ ἡ ἐθνική μας γλῶσσα. Ἡ συγκίνησις δὲ τὴν ὁποίαν γενικῶς ἐξήγειρεν ἡ Φαῦστα, καλὸν θὰ ἦτο νὰ παρατηρήσῃ τις ὅτι δὲν προῆλθε τόσον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ γλῶσσά της εἶνε εὔκολος καὶ ἐξ ὁλοκλήρου προσιτὴ εἰς τὸ κοινόν, οὐδ' ἐκ τοῦ ὅτι αὐτὴ κατ' εὐθεῖαν ἀπευθύνεται εἰς τὴν καρδίαν, ὡς πᾶσα ποιητικὴ γλῶσσα, ὅσον ἐκ τῆς λαμπρότητος τῆς παραστάσεως, τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης τῆς ὑποκρίσεως, καὶ πρὸ παντὸς τῆς μαντικῆς δυνάμεως τῆς ἑδρευούσης ἐντὸς τῆς καρδίας τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐνίοτε, καὶ ὅταν δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεται σαφῶς, τὸ **μυρίζεται** τὸ ὡραῖον· μία λέξις μᾶς φθάνει, ἓν ἐπιφώνημα, μία κραυγή, μία κίνησις, εἰς λυγμός, καὶ κατανυσσόμεθα μέχρι δακρύων· ἀνάλογος εἶνε ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῶν εὐσεβῶν εἰς τοὺς ναοὺς τὴν ἑσπέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης· δὲν περιμένουν, διὰ νὰ συγκινηθοῦν, νὰ τοὺς ἐξηγηθῇ τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὁπωσδήποτε τὸ ἔργον τοῦ Βερναρδάκη, τοιαύτης ὑποδοχῆς ἀξιωθέν, ἐπῆλθεν ὡς ἀπροσδόκητον ὅπλον εἰς τὰς τάξεις τῆς καθαρευούσης ποιήσεως· θὰ ἠδύνατο δὲ καὶ νὰ λύσῃ ἐπὶ τέλους τὸ ζήτημα, ὡς ἰσχυρίσθη ἐν τῷ δικαίῳ της ἐνθουσιασμῷ ἡ ἀγαπητή μου «Ἐφημερίς», ἂν ἐδίδετο ἀφορμὴ νὰ κρίνωμεν τὴν δύναμιν τῆς καθαρευούσης εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς δραματικὰ ἔργα ἀναλόγου ἐπιβολῆς γεγραμμένα εἰς τὴν δημοτικήν. Μόνον ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν καθαρευόντων ἔργων πρὸς τὰ δημοτικὰ ἐν τῇ ἐπικολυρικῇ ποιήσει ἐμορφώσαμεν γνώμην περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν δευτέρων· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ θέατρον, ἐπὶ τοῦ παρόντος, τοιοῦτος παραλληλισμὸς ἀδύνατον νὰ γίνῃ, δύσκολον ἐκ τούτου νὰ διαμορφωθῇ θετική τις γνώμη περὶ τοῦ ζητήματος. Ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία τῆς «Φαύστας», δὲν πρέπει νὰ τρομάξῃ τοὺς θιασώτας τῆς ἁπλοεπείας. ἀλλὰ νὰ τοὺς κεντρίσῃ πρὸς ἐργασίαν. Ἂς εὐχηθῶσιν οὗτοι νὰ ἀποκτήσῃ τὸ θέατρον ἕνα ἄλλον Βερναρδάκην, ὅστις δὲν θὰ περιορισθῇ, ὡς ὁ πρῶτος, νὰ εἶνε κατὰ θεωρίαν μόνον ἄκρος καὶ φωτεινότατος ἐκτιμητὴς τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἀλλὰ τὴν ἐκτίμησίν του, συνεπέστερον, θὰ συνεχίσῃ καὶ ἐν τῇ πράξει, εἰς ἔργα δημιουργικά. Τότε ἂς ἀνοιχθῶσιν αἱ δέλτοι καὶ ἕκαστος ἂς κριθῇ κατὰ τὰς πράξεις του.

Ὀλίγα ἔπρεπε νὰ εἴπω καὶ διὰ τὴν παράστασιν· δυστυχῶς δὲν δύναμαι οὔτε ὀλίγα νὰ εἴπω· ὅθεν περιορίζομαι νὰ σημειώσω ξηρότατα, ὅτι ἐκ τῆς ὅλης διδασκαλίας τοῦ ἔργου ὑπὸ τῶν δύο θιάσων ἐκ τριῶν μόνον ἠθοποιῶν ἀπεκόμισα ἀξίας μνείας ἐντυπώσεις. Ἐκ τοῦ κ. Ταβουλάρη, τὸν ὁποῖον εὑρίσκω παραστατικώτατον Κωνσταντῖνον, τῆς δεσποινίδος Βερώνη, τὴν ὁποίαν εὑρίσκω ἀξίαν ἐκτιμήσεως Φαῦσταν, καὶ τῆς Εὐαγγελίας Παρασκευοπούλου, «Ἠοῦς, ἀλλὰ ἀγρίας, βαρβάρου Ἠοῦς», τὴν ὁποίαν θαυμάζω.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΤΟ ΣΟΥΝΙΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τὸ ὀρτύκιον ἢ ὄρτυξ τοῦ γένους τῶν περδίκων, τῆς τάξεως τῶν ἀλεκτοριδοειδῶν, (Perdrix coturnix) τὸ χάριεν ἀποδημητικὸν πτηνόν, μὲ τὴν ὡραίαν μικροτάτην κεφαλὴν καὶ τοὺς διαρκῶς πάλλοντας γλυκεῖς ὀφθαλμούς, ἦτο ἀντικείμενον δεινῆς καταδιώξεως.

Ἂν τότε τὰ εἵλκυον τὴν νύκτα διὰ πυρῶν καὶ τὰ συνελάμβανον διὰ τῶν δικτύων, μέθοδος, ἣν ἐφαρμόζουν ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν Μάνῃ μὲ μικρὰς παραλλαγὰς ἀπὸ τῆς συνταγῆς τοῦ κυνηγετικοῦ τοῦ Ξενοφῶντος, σήμερον ὁ δαίμων τοῦ ὀλέθρου ἐνσκήπτει κατ' αὐτῶν δι' ἐκπυρσοκροτήσεων κεντροφλεγῶν ὅπλων τῶν 16 καὶ 12, καὶ μόνη ἐλησμονήθη εὐτυχῶς ἡ ὀρτυγοκοπία τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, παίγνιον δηλαδὴ διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἀργοὶ τῶν Ἀθηνῶν διεσκέδαζον κτυπῶντες μακρόθεν ἐπιδεξίως τῶν ταλαιπώρων πτηνῶν τὰς κεφαλάς, ἢ ἀσκοῦντες αὐτὰ εἰς μονομαχίας, περὶ τῆς ἐκβάσεως τῶν ὁποίων ἔθετον ἐμμανῆ στοιχήματα, ἐξ οὗ καὶ αἱ λέξεις ὀρτυγομανὴς καὶ ὀρτυγομανία, ὅπως καὶ τὰ ξανθὰ τῆς Ἀλβιόνος τέκνα μὲ τὴν ἀλεκτρυονομαχίαν.

Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὰς παλαιὰς ἱστορίας, καὶ ἂς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ παρόν.

Μόλις προσεγγίσῃ ὁ Σεπτέμβριος, ἡ νοτία ἄκρα τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ Σουνίου μέχρι Λεγρενῶν γίνεται τὸ ἐντευκτήριον ὅλων τῶν ἐν Ἀθήναις Νεμρώδ, οἵτινες μεταβαίνουν ἐκεῖ, ὅπως ἐκ προμελέτης καὶ ἐσκεμμένως ἐξολοθρεύσουν τρυγόνας καὶ ὀρτύκια, πρᾶξις, ἥτις διὰ πολλοὺς φθάνει μόνον μέχρι τοῦ σταδίου τῆς ἀποπείρας.

Ἡ αὐτὴ ψυχοπάθεια, ἥτις κατέχει καὶ ἐμὲ ἀπὸ

Digitized by Google

μικρᾶς ἡλικίας, μὲ εἶχε φέρει πρὸ πέντε ἡμερῶν εἰς Σούνιον.

Ἦτο, ἐνθυμοῦμαι, Κυριακή, 29 Αὐγούστου, ὥρα ὀγδόη τῆς πρωίας, ὅτε καταβεβλημένος ἐκ τοῦ καμάτου καὶ ἰδίως τῆς ὑπερβολικῆς θερμότητος, ἔχων δὲ ἤδη ἱκανὰ ἐν τῷ σάκκῳ θύματα, ἐκάθισα πρὸς στιγμὴν ἐπὶ βράχου προέχοντος, ὅπου ἔφθανε δροσερὰ ἀνέμου ῥιπή, μεταξὺ τῶν θέσεων Βασιλοπούλας καὶ Ἀγριλέζας. Ἀφοῦ ἐξεφορτώθην τὸν ματαρᾶ μὲ τὸ παρήγορο δροσερὸ νερὸ καὶ ἔκυπτα διὰ νὰ ποτίσω τὸν σκύλον μου, τὸν Φώρ, ὁ ὁποῖος ἄφινε νὰ αἰωρῆται ἐπιδεικτικῶς πηχυαία ἡ γλῶσσά του εἰς ἔνδειξιν τῆς φλεγούσης αὐτὸν δίψης, εὑρίσκω λησμονημένα ἐκεῖ, σάκκον δικτυωτόν, περιέχοντα δύο ἕως τρία ὀρτύκια, διότι ὁ ἀκριβὴς αὐτῶν προσδιορισμὸς ἦτο ἀδύνατος, καθ' ὅσον ἦσαν μασσημένα, κρεουργημένα καὶ εἰς κατάστασιν ζύμης, ἐν συμφυρμῷ πτίλων καὶ σαρκῶν, καὶ δεύτερον, σημειωματάριον μὲ μαῦρον περίβλημα, τοῦ ὁποίου αἱ πλεῖσται σελίδες ἦσαν κεκαλυμμέναι μὲ λεπτὴν διὰ μολυβδοκονδύλου γραφήν.

Ἐφυλλομέτρησα τὰς σελίδας, μετὰ τῆς ἐλπίδος ὅτι θὰ ὡδηγούμην ἐξ αὐτῶν εἰς τίνα νὰ ἀποδώσω τοῦτο, ὡς καὶ τὸ θήραμα, ἀλλ' οὐδεμία ἔνδειξις περὶ τοῦ κυρίου τῶν ἀπολεσθέντων. Δὲν ἐνόμιζον, ὅτι εἶχον καθῆκον νὰ στείλω ἐκ Σουνίου εἰς τὰς ἐφημερίδας εἰδοποιήσεις περὶ τῆς εὑρέσεως αὐτῶν. Ἄλλως τε ἐπὶ τοῦ πατὲ τούτου τῶν δύο ἢ τριῶν ὀρτυκίων, τὰ ὁποῖα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶχον φονευθῆ τὸ ἀπόγευμα τῆς προτεραίας, εἶχον ἐπικαθήσει λεγεῶνες μυιῶν, ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι, ὅπως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αἱ γλαῦκες, ἐπικάθηνται καὶ αὗται ἐπὶ τῶν ψοφημίων. Ἀντεπροσωπεύοντο ἐκεῖ κατὰ μυριάδας ἡ μυῖα τοῦ κρέατος, ἡ ἐπιλεγομένη ἐμετικὴ (Musca vomitoria) καὶ ἡ χρυσοπράσινος τῶν ἀγρῶν (Musca caesar).

Ἔκρινα καθῆκόν μου νὰ μὴ τοὺς ἀφαιρέσω τὴν πολύτιμον λείαν καὶ ἀπεμακρύνθην ἀποκομίζων μόνον τὸ χειρόγραφον.

Ἀφοῦ τὸ ἀνέγνωσα εἶδον μετὰ φρίκης ἀνθρώπου λατρεύοντος θρησκευτικῶς τὴν Τέχνην, ὅτι εἶναι ἔργον βεβήλου, τὸν ὁποῖον κυνηγοὶ ἀπερίσκεπτοι παρέλαβον εἰς τὴν ἐκδρομήν των, εἰσάγοντες τὸν ἀλιτρὸν αὐτὸν εἰς τὰ κυνηγετικὰ Ἐλευσίνια, διὰ νὰ σατυρίσῃ ἀγνωμόνως κυνηγοὺς καὶ κυνηγέσια, τὸ εὐγενέστερον δηλαδὴ τῶν παθῶν καὶ τὴν ἀριστοκρατικωτέραν τῶν ψυχαγωγιῶν.

Δημοσιεύω ἐν τούτοις κατὰ λέξιν τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ἀφοῦ ἐκ πολλῶν αὐτοῦ περικοπῶν προκύπτει ὅτι ἦτο προωρισμένον διὰ τὴν δημοσιότητα, καὶ διὰ νὰ ἴδουν οἱ φίλοι καὶ σύντροφοί του ὁποῖον ὄφιν ἐθέρμαναν. Θὰ ἠδίκουν τὸν ἀναγνώστην ἂν ὑπέθετον, ὅτι θεωρεῖ ἀναγκαῖον νὰ ἀποδοκιμάσω ῥητῶς τὸ περιεχόμενον τοῦ κακοβούλου τούτου λιβέλλου.

. . . .

Ἐν Σουνίῳ, ἀπὸ τῆς σκηνῆς, τὴν νύκτα τῆς 27ης πρὸς τὴν 28ην Αὐγούστου, ὥρα πρώτη μετὰ τὸ μεσονύκτιον.

Ὑπῆρξα πολὺ ἀτυχής, ἔχων τέσσαρας φίλους κυνηγοὺς καὶ ἔτι ἀτυχέστερος συναντήσας αὐτοὺς εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Χαραμῆ τὴν παραμονὴν τῆς εἰς Σούνιον ἐκστρατείας των διὰ τὸ κυνῆγι τῶν ὀρτυκιῶν.

Ἀκόμη δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω πῶς ἐγὼ ὁ τόσον φρόνιμος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μετρῶ δέκα καὶ κόβω ἕνα, ὡς λέγουν διὰ τοὺς καλοὺς ῥάπτας, ἀφέθην νὰ παρασυρθῶ μὲ τόσην ἐλαφρότητα ἀπὸ τὰς λαμπρὰς προτάσεις των, ἀπὸ τὰς μαγικὰς περιγραφὰς τῶν ἀμυθήτων κυνηγετικῶν τέρψεων κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ οἰκειοτέρου μου ἐξ αὐτῶν τοῦ Γεωργίου * * *, ὅπως καλὰ καλὰ δὲν δύναμαι νὰ καταλάβω πῶς ἐγὼ εὑρίσκομαι ὑπὸ σκηνήν, μουσκευμένος τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν, ὡς νὰ δίδῃ εἰς ἐμὲ καὶ τὰ ἐνδύματά μου ἀόρατος χεὶρ ἀτελευτήτους σφουγγαριαῖς καὶ τὴν ἡμέραν ψηνόμενος μὲ θερμοκρασίαν 40 βαθμῶν καὶ ἀτμοσφαῖραν ἀσφυκτικήν, ὥστε νὰ μοῦ ἔρχεται διάθεσις νὰ κρεμάσω καὶ ἐγὼ ἔξω τοῦ στόματος τὴν γλῶσσαν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ὀκτὼ συνοίκων μας ἐν τῇ σκηνῇ σκύλων.

Καὶ ὅμως δὲν παρεδόθην ἄνευ ἀντιστάσεως ὁ ταλαίπωρος. Τοὺς εἶχα ἐξομολογηθῆ ἄνευ περιστροφῶν, ὅτι ποτὲ δὲν ἐκυνήγησα, ὅτι τὰ ὀρτύκια δὲν τὰ εἶχα γνωρίσει ποτὲ παρὰ ψημένα, πιλάφι ἢ σαλμί, ἐσχάτως δὲ καὶ βραστὰ κρύα μὲ μουστάρδα καὶ ῥαπανάκια, ὅτι τὰ μόνα ὅπλα, ὅσα εἶχα ῥίψει ποτὲ ἦσαν εἰς τὴν σκοποβολήν. Διότι ἄλλοι παρόμοιοι φίλοι μὲ εἶχον ἀναγκάσει ἄλλοτε νὰ γείνω μέλος τῆς ἑταιρίας τῆς ἐπὶ σκοπὸν βολῆς, ὁπότε ὅμως ὁ στόχος ἐχρησίμευεν εἰς ἐμέ, ὅπως εἰς τοὺς ναυτιλλομένους οἱ φάροι, παρεκκλίνοντα πάντοτε, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ κινδυνεύσῃ ἡ σφαῖρά μου νὰ συντριβῇ ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ὁπότε μίαν μόνην ἔσχον ἐπιτυχίαν, διότι εἶχα κατορθώσει νὰ φονεύσω κατοικίδιον μελιταίαν αἶγα, ἡ ὁποία ἔβοσκεν ἀμέριμνος τετρακόσια μέτρα ὄπισθεν καὶ ἰσάριθμα πλαγίως τοῦ ξυλίνου στόχου.

Τοὺς εἶπα, ὅτι δὲν αἰσθάνομαι καμμίαν κλίσιν δι' αὐτὴν τὴν ἄγνωστον εἰς ἐμὲ τέρψιν, ὅτι δὲν ἔχω ὅπλον, ὅτι δὲν ἔχω σκύλον, ὅτι δὲν ἔχω κυνηγετικὴν ἐνδυμασίαν. Ὁ ἐνθουσιασμός των καὶ αἱ προσφοραί των ὑπερενίκησαν ὅλην μου τὴν ἀντίστασιν καὶ τὴν πρωίαν τῆς χθὲς ἀπὸ τῆς 7ης ὥρας εὑρέθην μετὰ τῶν κυρίων τούτων πρὸ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου Λαυρίου.

Μὲ ἐβάρυνεν ἡ κυνηγετικὴ ἐνδυμασία καὶ ἡ βαρεῖα πανοπλία, ἀλλ' ἀκόμη περισσότερον μὲ ἐβάρυνε τὸ γελοῖον, τὸ ὁποῖον ᾐσθανόμην, ὅτι μὲ περιέβαλλεν, ὡς ποδήρης χιτών, ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν.

Εἶχον στέψει τὴν κεφαλήν μου οἱ καλοὶ φίλοι μὲ μίαν κάσκαν λευκήν, μὲ ὁριζοντίους γύρους πλατυτάτους, ἡ ὁποία τῇ φιλοτίμῳ συμπράξει τοῦ μελαψοῦ προσώπου μου καὶ τῶν γωνιωδῶν ὀφθαλμῶν μου, μὲ ἀνεδείκνυε Τογκινέζον ἀμιγοῦς αἵματος, ἀντὶ ἀπογόνου τοῦ Περικλέους, ὁποῖος εἶμαι δικαιωματικῶς. Μοῦ ἀνήρτησαν χιαστὶ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πρὸς τὸ δεξιὸν πλευρὸν καὶ τἀνάπαλιν, βαρείας φυσιγγιοθήκας, ὡς νὰ ἤμην Κιρκάσιος καὶ μὲ ἠνάγκασαν νὰ φορέσω μπόταις κεραμοχρόους, ὑψηλὰς ἄνω τῶν γονάτων, μὲ χῶνας εὐρείας, αἵτινες μοῦ ἀνέμνησαν τὴν περιβολὴν τοῦ Ἐρνάνη καὶ τοῦ Ῥούη-Βλάς. Εἰς ἐπίμετρον δὲ μὲ ὥπλισαν διὰ του-

Digitized by Google

ρεκίου νεωτάτου συστήματος Χάμερλες, ὡς μοῦ τὸ ὠνόμασαν, ἄνευ σφυρῶν, τῶν ὁποίων τὴν λειτουργίαν ἀντικαθιστᾷ ἐσωτερικὸς μηχανισμός. Ἐπειδὴ δὲ πάντοτε μοῦ ἤρεσαν αἱ γαλαῖ, τῶν ὁποίων οἱ κύριοί των ἐκ λεπτοτάτης φιλοκαλίας ἀποκόπτουν τὰ ὦτα, εὗρον πολὺ ὡραῖον καὶ τὸ ὅπλον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ταῖς ὁμοιάζει καταπληκτικῶς ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν σφυρῶν.

Ἀλλ' ἡ καλωσύνη των δὲν περιωρίσθη ἕως ἐδῶ. Κυνηγὸς ὀρτυκιῶν, μοὶ εἶπον, χωρὶς σκύλον εἶναι γελοῖος· καὶ ἐπειδὴ ἐκήδοντο τῆς ὑπολήψεώς μου, μοῦ ἔδωσαν νὰ κρατῶ ἄλυσον, ἥτις κατέληγεν εἰς περιλαίμιον, τὸ ὁποῖον περιέβαλλε τὸν εὐγενῆ τράχηλον ὡραίου σκύλου Γκόρντον Σέττερ τὴν φυλήν. Τὸν σκύλον τοῦτον ὁ φίλος μου Γεώργιος, ὅστις ἦτο καὶ ὁ κύριός του, ὠνόμαζεν Οὐσκώκ, εἰς ἀνάμνησιν δὲν ἐνθυμοῦμαι τίνος μυθιστορικοῦ πειρατοῦ.

Τὰ μαρτύριά μου ἤρχισαν ἀμέσως ἀπὸ ἐκείνης τῆς στιγμῆς.

Ἐν πρώτοις ἀντὶ νὰ τὸν ὁδηγῶ ἐγὼ τὸν Οὐσκώκ, μὲ ἐρυμούλκει ἐκεῖνος, μὲ δύναμιν ὑπερβαίνουσαν τὴν τῶν ἰσχυροτέρων ῥυμουλκῶν τοῦ Δουνάβεως, πρὸς ἄλλα συμπλέγματα κυνηγῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνέμενον τὴν ἁμαξοστοιχίαν καὶ εἶχον σκύλους, τῶν ὁποίων ἡ συναναστροφὴ διὰ λόγους σοβαροὺς βεβαίως, ἀλλ' εἰς ἐμὲ ἀγνώστους ἦτο εὐαρεστοτέρα εἰς τὸν Οὐσκώκ. Ἐχρειάσθη δὲ ὅλον τὸ κῦρος τῆς παρεμβάσεως τοῦ κυρίου του καὶ πρὸ πάντων τῆς μάστιγός του διὰ νὰ τὸν συγκρατήσῃ.

Εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἡ φόρτωσις τῶν πραγμάτων, ὁλοκλήρου οἰκοκυριοῦ, ἀπαραιτήτου εἰς αὐτὰς τὰς ἐκδρομάς· στρωμάτσα, λυόμεναι κλίναι, μαγειρικὰ σκεύη, κάλαθοι τροφίμων, δέματα, βαλίτζαι καὶ ὅσα ἄλλα χωρεῖ τοῦ ἀνθρώπου ὁ λογισμός.

Ἦλθε τώρα καὶ ἡ ἰδική μας ἡ σειρὰ νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὴν ἁμαξοστοιχίαν. Ἀλλ' ἐδῶ ἄλλο ἐπεισόδιον.

Κύριοι, λέγει ὁ ὁδηγός, τὰ σκυλιὰ θὰ πᾶνε στὴν ἀποθήκη. Τὸ λέει ὁ κανονισμός. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐνοχλοῦν ἐδῶ μέσα τοὺς ἐπιβάτας.

Πῶς, κύριε; Καὶ τί ἐνόχλησι θὰ κάμουν εἰς τοὺς ἐπιβάτας, παρακαλῶ, ἔτσι καλομαθημένα ζῶα; Τὰ σκυλιά μας, Κύριε, ἐπλήρωσαν ἀπὸ μισὸ εἰσιτήριο, ὅσα θὰ ἐπληρώναμε γιὰ τὰ μικρά μας, ἂν εἴχαμε παιδιά, ὅσα θὰ ἐδίναμε γιὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ἂν εἴχαμε τὴν τιμὴ νὰ ἤμεθα ἀξιωματικοὶ τοῦ κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ· καὶ θὰ πᾶνε στὴν ἀποθήκη; Τί λέει; Δοκίμασε νὰ τὰ βάλῃς καὶ μιλοῦμε. Δὲν εἶναι οὔτε μπακαλάοι οὔτε τουλούμια.

Μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν οἱ κανονισμοὶ ὑπεχώρησαν ἐν τάξει εἰς τὴν θρασύτητα, τὸ ὁποῖον ποτὲ ἄλλοτε δὲν συνέβη παρ' ἡμῖν.

Ἐξεκίνησεν ἡ ἁμαξοστοιχία. Εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς ἁμάξης, ὅπου εἴμεθα οἱ τέσσαρες φίλοι μου, οἱ ὀκτὼ σκύλοι καὶ ἐγώ, εὑρίσκετο εἷς καθολικὸς ἱερεύς, ξηρός, ὑψηλὸς μὲ ῥάσον στενώτατον, κουμβωμένον, ὡς ῥεδιγκότα καὶ διῆκον μέχρι τῶν ποδῶν, καταλαμβάνων ἐν τῇ γωνίᾳ θέσιν δέκα δακτύλων τὸ πολύ, ὀνομαζόμενος Δὸν Φραγκίσκος· μετ' αὐτὸν δὲ μία παχυτάτη φεσοφόρος, εἶδος σακολέβας ἐκτοπισμοῦ τριακοσίων τόννων, μὲ χρυσόπλεκτον φούνταν, βραχεῖαν πόλκαν καὶ τὴν κλασικὴν μεταξίνην φοῦσταν τὴν ἰόχρουν καὶ χρυσίζουσαν· καὶ παρ' αὐτῇ ἡ θυγάτηρ της, εὐειδής, ἱματισμοῦ ἀψόγου κομψότητος, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα διδασκαλικὸν προϊὸν τοῦ Ἀρσακείου.

Πρὶν ἀναχωρήσωμεν, μαζὺ μὲ τὰς ἐφημερίδας ἠγοράσαμεν καὶ κουλούρια. Ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ φανῇ ἀναξία μνείας ἡ λεπτομέρεια. Τὴν ἀναφέρω ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἐπουσιώδη, διότι θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι, ὅπως εἶχεν ἀνακαλύψει καὶ ἀνακοινώσει ποτὲ ὁ γυμνασιάρχης μου εἰς τὰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις «καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν ὡς καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀτόμων πολλάκις μικρὰ αἴτια παράγουσι μεγάλα ἀποτελέσματα».

Καὶ ἦτο ὀρθοτάτη ἡ ἀνακάλυψίς του. Διότι ἐνῷ μέχρι τῆς ὥρας ταύτης τὰ πάντα ἔβαινον ὁμαλῶς, οἱ δὲ ὀκτὼ σκύλοι ἔρεγχον ἐξηπλωμένοι ὑπὸ τὰ ἑδώλια, αἴφνης μοῦ κατέβη ἡ μεγαλοπρεπῶς ἠλιθία ἰδέα, νὰ δώσω εἰς τὸν δι' ἐμὲ προωρισμένον σκύλον τὸν Οὐσκώκ, ἓν κουλούρι, διὰ νὰ κάμωμεν στενωτέραν γνωριμίαν.

Δὲν ἐξηραίνετο καλλίτερα τὸ χέρι μου; Τί ἦτο τὸ μῆλον τῆς Ἔριδος, πρὸ τῆς ἀστόχου ταύτης δωρεᾶς καὶ τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, τοῦ ὁποίου ἐγενόμην δι' αὐτῆς ὁ ἀκούσιος αἴτιος;

Κατ' ἀρχὰς ὁ Οὐσκὼκ ἐγρύλλισε προκλητικῶς, καὶ τοῦτο, ἐνῷ οἱ ἄλλοι σκύλοι ἐκοιμῶντο, καὶ ἐνῷ αὐτὸς κατεῖχε τὸν θησαυρόν, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχε διανοηθῇ νὰ τῷ ἀμφισβητήσῃ.

Εἰς τὸν προκλητικὸν τοῦτον γρυλλισμόν, τὸν ἄσκοπον, τὸν μωρόν, ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς σάλπισμα τῆς Ἀναστάσεως ὅλων τῶν συναδέλφων του καὶ ὅλων τῶν ἁρπακτικῶν ἐνστίκτων αὐτῶν συνάμα, εὗρον πολλὴν ἀναλογίαν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς χρησιμότητος πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς προκλήσεως εἰς ἀγωγὴν τῆς σοφῆς ἡμῶν δικονομίας, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ κατέχων μακαρίως πρᾶγμά τι, δύναται ἐν τούτοις νὰ προκαλέσῃ εἰς δικαστικὸν ἀγῶνα ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀντιποιοῦνται ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματα. Ἀγνοῶ ὅμως ἂν ὁ Μπουρερ ἐδανείσθη τὸν θεσμὸν τοῦτον ἀπὸ τοὺς σκύλους, ἢ οἱ σκύλοι ἀπὸ τὸν Μάουρερ.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ γρυλλισμοὶ γενικευθέντες μετεβλήθησαν εἰς ὑλακάς, εἰς ὠρυγάς. Ὁ Οὐσκὼκ ἐπερειδόμενος τῆς γωνίας, κάτωθεν τοῦ καθίσματός μου, προέτεινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπεδείκνυε φιλαρέσκως τοὺς ὀδόντας, πατῶν τὸ κουλούρι διὰ τῶν προσθίων αὐτοῦ ποδῶν.

Ἐνθυμήθην τότε τὰς παραδόσεις μακαρίτου καθηγητοῦ μου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπόδειξις τοῦ ἐμφύτου τοῦ Δικαίου τῆς Ἰδιοκτησίας εἶναι ὁ ἔνστικτος ζῆλος, μὲ τὸν ὁποῖον τὰ μικρὰ παιδία καὶ τὰ ζῶα προστατεύουν τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα τοῖς ἀνήκουν. Ἀλλὰ βλέπων, ὅτι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὁ Οὐσκὼκ ἠμύνετο τῆς ἰδιοκτησίας του καὶ οἱ ἄλλοι ἑπτὰ σκύλοι ἐπετίθεντο νὰ τῷ τὴν ἀφαιρέσουν, ἔκαμα τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εὐστόχου παραδείγματος τοῦ καθηγητοῦ μου, ὅτι ἡ ἰδιοκτησία πρέπει νὰ εἶναι

Digitized by Google

Φρέσκα ψάρια!

Digitized by Google

ἐπίσης ἔμφυτον καὶ ἱερὸν δικαίωμα καὶ διὰ τὸν κατέχοντα, ὅσον καὶ διὰ τὸν ζητοῦντα νὰ τὴν ἀφαρπάσῃ.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο κατάλληλος ἡ στιγμὴ διὰ φιλοσοφικὰς σκέψεις. Δὲν ἦτο πλέον σκυλοκαυγᾶς ἁπλοῦς· ἦτο λυσσώδης ἀλληλοσπαραγμὸς ἐν τελείᾳ συγχύσει καὶ συμφυρμῷ ἐπιτιθεμένων καὶ ἀμυνομένων· διότι τὸ κουλούρι εἶχε κοπῆ δυστυχῶς εἰς τεμάχια, καὶ συνεκροτοῦντο διὰ τὴν κατάληψιν αὐτῶν καὶ πάλιν διελύοντο διπλαῖ καὶ τριπλαῖ συμμαχίαι. Ὠρυγαὶ λεγεῶνος δαιμόνων, κατρακυλίσματα, κρεουργίαι παρὰ τοὺς πόδας μας, οὓς μάτην ἀπεπειρώμεθα νὰ ἀνασύρωμεν.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὴν κρίσιμον ἡ Ἀρσακειὰς ἔκρινεν ἐπίκαιρον νὰ λειποθυμήσῃ, πίπτουσα ἐπὶ τῶν ἀνωμάλων καὶ βραχωδῶν κλιτύων τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας τῆς μητρός της. Ἐκείνη δὲ πάλιν, ὡς βράχος ἀποσπώμενος ὑπὸ σεισμοῦ, κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ τλήμονος καθολικοῦ ἱερέως, ὅστις συσταλεὶς ὄπισθεν αὐτῆς, ὑπέστη ἔκλειψιν ὁλικήν.

Συγχρόνως εἰκὼν πρωτοφανὴς ἐκ παραδόξου ὀφθαλμαπάτης παρέστη ἐνώπιόν μου.

Ἐκ τῆς καταπτώσεως ἐπὶ τοῦ Δὸν Φραγκίσκου, τῶν ὄγκων τῆς φεσοφόρου, οἵτινες τὸν κατεκάλυψαν, ἕνεκα τοῦ ὑψηλοτέρου ἀναστήματος τοῦ ἱερέως, μόνος ἐπέπλεεν ἔτι ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ὁ μέλας ἱερατικὸς πῖλος, ὅστις ἐφαίνετο φερόμενος ὑπ' αὐτῆς τῆς ἰδίας ἄνωθεν τοῦ φεσίου της, ὡς ἅλως ἁγιωσύνης. Καὶ τὸ χειρότερον, νὰ ὑποθέσω, ὅτι ἀκούω τὴν φεσοφόρον, στεφομένην πάντοτε ὑπὸ τοῦ ἱερατικοῦ καστορίνου πίλου μὲ τοὺς μεταξίνους κρωσσούς, ψιθυρίζουσαν λατινικὰς προσευχάς. Τῷ ὄντι λεπτὴ φωνὴ ὡς ἐγγαστριμύθου ἔπληξε τὰς ἀκοάς μου, Domine exaudi orationem meam.

Ἦτο βεβαίως ὁ ἀτυχὴς ἱερεύς, ὅστις τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὴν φοβεράν, ἀναμνησθεὶς φαίνεται, τῆς ἐποχῆς τῶν διωγμῶν, καὶ τῶν μαρτύρων τοῦ χριστιανισμοῦ, οὓς ἔρριπτον εἰς τὰ θηρία, ἐψιθύριζεν ὄπισθεν τῶν ὄγκων τῆς φεσοφόρου τὰς εὐχὰς τῶν ἀγωνιώντων. Ἀλλ' ἐγὼ αὐτὴν ἔβλεπα· μὲ ἐδικαίου δὲ νὰ πιστεύσω, ὅτι αὐτὴ προσηύχετο λατινιστί, προσελθοῦσα αἴφνης εἰς τὸν καθολικισμόν, ἡ πάντοτε λάμπουσα ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς της ἅλως τοῦ χρυσίζοντος ἱερατικοῦ πίλου. Ἀλλὰ νέος ψίθυρος μὲ ἐξήγαγε τῆς πλάνης· ἐφαίνετο προερχόμενος ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου καταπλακωθέντος, ἀσθενής, ἐσβεσμένος. De profundis clamavi ad te, Domine.

Ἤδη ἡ λύσσα τῶν σκύλων εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον. Εἷς τούτων ἄπελπις φαίνεται περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος, «στενά μοι πανταχόθεν», διενοήθη καὶ ἐπήδησεν ἐπάνω μας κορυφώσας τὸν πανικόν. Τότε ἔφθασαν μέχρις ἐμοῦ ἄτονοι αἱ τελευταῖαι εὐχαὶ τοῦ καταχωσθέντος ἱερέως. Et ex omnis iniquitatibus ejus ipse redimet Israel. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμαζόμην νὰ ἀπαντήσω βλασφήμως requiescat in pace, ἀντὶ τούτου, κατὰ θείαν βεβαίως παραχώρησιν ἔρρηξα κραυγὴν ἀνεκφράστου ἄλγους. Ἐν στιγμῇ συγχύσεως ἡ δεξιὰ κνήμη μου ἐδέχθη τοὺς ὀδόντας ἑνὸς τῶν μαχητῶν.

Τί ἐπηκολούθησε δὲν περιγράφεται. Κραυγαί, ὑλακαί, ῥαβδισμοί· ἄνθρωποι, γυναῖκες καὶ σκύλοι, ὀρθοὶ ἐπὶ τῶν καθισμάτων. Ἀλλ' ὢ τῆς θείας χάριτος! εἷς τῶν συντρόφων μου ἀνακαλύπτει ὑδρίαν, ἣν ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς ὁ θῆλυς φυσητήρ, διὰ νὰ κατασβένῃ τὸν καύσωνα, ὅστις τὴν ἐπυρπόλει, περιχύνει δι' αὐτῆς τοὺς σκύλους καὶ ἐπαναφέρει, ὡς ἐκ θαύματος τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἔννομον τάξιν. Ἤρκεσε δὲ τὸ ὑπολειφθὲν ἐν τῇ ὑδρίᾳ, ὅπως διὰ ῥαντισμάτων συνέλθῃ εὐκόλως ἡ Ἀρσακειὰς ἀπὸ τῆς λειποθυμίας της.

Ἤδη ἐν κατανύξει ὕμνους εὐχαριστίας ψιθυρίζει τοῦ ἐκσκαφέντος ἱερέως τὸ στόμα. Gloria in exelcis Deo. Ossana in exelcis.

Μικρὸν κατὰ μικρὸν οἱ ἐκ τοῦ δήγματος πόνοι μου κατέπαυσαν καὶ τὸ ἐπεισόδιον ἐλησμονήθη.

Ἡ ἁμαξοστοιχία ἔφθασεν εἰς Λιόπεσι. Ἐκεῖ δὲ ἔκαμα παράδοξον φιλολογικὴν ἀνακάλυψιν, ἣν ἀνακοινῶ εἰς τοὺς ἁρμοδίους.

Μέχρι τοῦδε ἐφρόνουν, ὅτι αἱ μακρότεραι λέξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ἑπτασύλλαβοι. ὡς ἱπποσιδηρόδρομος· εἰς λίαν δὲ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις καὶ ὀκτασύλλαβοι, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης παραστάσεως ἐννοιῶν πολυσυνθέτων, δυσλήπτων καὶ μεταφυσικῶν, ὡς π. χ. Παπαδημητρουλόπουλος. Ὁρκίζομαι ὅμως εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ἑνδεκασύλλαβον λέξιν δὲν εἶχον ὀνειρευθῆ ποτέ. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς μετώπης βιομηχανικοῦ ἐργοστασίου ἄντικρυ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ γέγραπται διὰ μεγάλων καλλιτεχνικῶν χαρακτήρων: «Ἀγγειοπλαστοκεραμοποιεῖον Ι. Λαουτάρη». Εἷς τῶν συντρόφων μας, λησμονήσας, φαίνεται, ὅτι ἔπασχεν ἐξ ἐλαφροῦ πνευμονικοῦ ἐμφυσήματος, ἀπεπειράθη νὰ ἀπαγγείλῃ μεγαλοφώνως τὴν λέξιν· ἀλλά, μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀπαγγελίας παρενέβημεν καὶ δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων τὸν ἐπείσαμεν νὰ τὴν διακόψῃ, ἐγκαίρως εὐτυχῶς, διότι ἤρχιζεν ἤδη παρ' αὐτῷ ἐκδήλωσις ἀσφυκτικῶν φαινομένων.

Θὰ ἐκούραζα τὸν ἀναγνώστην, ἂν ἀνέφερα τοὺς διαφόρους σταθμοὺς εἰς τὰ Μεσόγεια χωρία, καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἐντυπώσεις μου. Ἄλλως δὲν παρουσιάζουν τίποτε ἄξιον μνείας.

Ἡ Κερατέα μόνον πολὺ μοῦ ἤρεσε. Μὲ οἰκίας ὡραίας, καθαρίους, μὲ τὰ κηπάριά της, μὲ τοὺς καταπρασίνους καὶ σφριγῶντας ἀμπελῶνας, παρουσιάζει σύνολον ἐξόχως ἐνδιαφέρον.

Ἀλλ' εἰς ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν εὑρίσκοντο καὶ τέσσαρες εὐτραφεῖς Κερατεάτιδες, προσελθοῦσαι κατὰ τύχην εἰς τὸν σταθμόν. Τούτων αἱ γαστέρες, δεσπόζουσαι τοῦ ὅλου, ἐφαίνοντο ὡς σφαῖραι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνεπαύοντο σταυροειδῶς αἱ χεῖρές των, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου ὁρίζοντος αὐτῶν ἀνέτελλον πλησιφαεῖς αἱ μορφαί των, χρωματισμέναι ὅπως τὰ προϊόντα τοῦ ἀγγειοπλαστοκεραμοποιείου τοῦ Λιόπεσι, ὅπως ἀνατέλλει ἡ πανσέληνος ἀπὸ τῆς καμπυλότητος τῆς ἀναπεπταμένης θαλάσσης, λόγῳ τοῦ σφαιρικοῦ τῆς γῆς.

Ἂν δὲν ἤθελον ἐνθυμηθῆ ἐγκαίρως ἐκ τῆς λογικῆς τοῦ Χορτάκη καὶ τοῦ Βεκκίου, ὅτι ἡ κατ' ἐπαγωγὴν κρίσις εἶναι ἐκ τῶν ἐπισφαλεστέρων, θὰ

Digitized by Google

ἐσχημάτιζον ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων ὁμοιοτύπων παραδειγμάτων τὴν κρίσιν, ὅτι ἡ ἐνδιαφέρουσα κατάστασις εἶναι ἡ συνήθης κατάστασις ἐν Κερατέᾳ.

Ἐφθάσαμεν εἰς Δασκαλειό. Εἶδον δὲ τὴν φεσοφόρον, παρατηροῦσαν δυσπίστως τὸν Οὐσκώκ, ὅστις ὠσφραίνετο ἐπιμόνως τὴν μεταξίνην φούσταν καὶ προσπαθοῦσαν ἠπίως νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ μὲ τὴν ὀμβρέλλαν της, ἐνῷ αὐτὸς ἐστρέφετο περὶ τὸν ἄξονά του καὶ διέγραφε περὶ αὐτὴν κύκλους καὶ ἐλλειπτικὰς ἐλαχίστης ἀκτῖνος προφασιζόμενος τὸ στενὸν τοῦ χώρου.

Θὰ εἶχε ταξειδεύσει, φαίνεται, καὶ ἄλλοτε ἡ ἀτυχὴς ἐν συνοδείᾳ σκύλων, καὶ διὰ τοῦτο ἐμάντευε τί προανήγγελλον αὐτὰ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν. Διὰ τοῦτο συνέστελλε καὶ περισυνέλεγε καὶ ἀνεῖλκε τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον, ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ εὐπρέπεια, ὅπως εἰς τὴν προσέγγισιν τῆς καταιγίδος καὶ τοῦ ὑετοῦ συστέλλουν οἱ ναυτίλοι τὰ ἱστία καὶ πλέουν μὲ ξυλάρμενα τὰ πλοῖα. Ἀλλ' ὅ τι εἶναι γεγραμμένον εἰς τῆς Μοίρας τὰς δέλτους οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις δύναται νὰ τὸ ματαιώσῃ.

Ἰδοὺ ἡμεῖς εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Θορικοῦ, ὅτε βλέπω τὴν Ἀρσακειάδα ἀνησυχοῦσαν καὶ κινοῦσαν τὰ χείλη, ὡς νὰ ἐμελέτα προσφώνησιν. Ἀφοῦ δὲ ἔστρεψε πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὀφθαλμούς, διότι εἰς τὴν ἰδικήν μας προσοχὴν ἀπέβλεπεν, καθὼς ἀπεδείχθη τοῦτο ἀμέσως, ὡς νὰ ἀπήγγελλε τὸ μάθημά της εἶπεν ἀπνευστὶ εἰς τὴν μητέρα της. «Ὦ! Παρατήρησον, μαμμά, τὸ ὡραῖον τοῦτο τοπεῖον, τὸ φλοισβίζον κῦμα καὶ τὰς ὁλκάδας αὐτὰς τὰς λικνιζομένας ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τοὺς λάρους τοὺς λευκοπτέρους τοὺς ἄνωθεν αὐτοῦ πτερυγίζοντας καὶ κατασπαζομένους ἀλλήλους, ὡς αἱ λευκαὶ περιστεραί. Οἷον χάρμα ὁρᾶν!»

Καὶ ἡ φεσοφόρος ἔστρεψε μὲ ἀπορίαν πρὸς αὐτὴν τὴν ἐρυθρὰν μορφήν της, ἀφ' ἧς κατελείβοντο, ὄχι δάκρυα, ἀλλὰ Νιαγάραι ἱδρῶτος, τῶν ὁποίων τὰ ῥεύματα μάτην προσεπάθει νὰ συγκρατήσῃ μὲ τὰ ἀσθενῆ προχώματα τοῦ μανδηλίου της καὶ ἐμυκήθη πνευστιῶσα.

Τί λιές, μουρὴ Δέσπω· δὲ σὲ κταλαβαίνω.

Ἡ Ἀρσακειὰς ἔγεινε καταπόρφυρος διὰ τὴν οἰκτρὰν ταύτην ἀποτυχίαν τοῦ φιλολογικοῦ της πυραύλου, τὸν ὁποῖον κατέσβεσεν ἡ μητρικὴ χυδαιότης, καὶ προσεπάθει πρὸς ἐπανόρθωσιν νὰ προβῇ εἰς νέας καλλιτεχνικὰς ἀναπτύξεις.

Ἀλλὰ ἐκόστισεν ἀκριβὰ εἰς τὴν μητέρα, τῆς κόρης ὁ ῥωμαντισμός.

Διότι ὁ Οὐσκώκ, ἐπωφεληθεὶς τῆς ψυχολογικῆς ταύτης στιγμῆς, συνετέλεσε τὴν καταστροφήν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ πολλοῦ ἐσχεδίαζε, καὶ ἐκρύβη ἀμέσως ὑπὸ τὰ καθίσματα.

Ἤδη ἐπὶ τοῦ χρυσίζοντος ἐδάφους τῆς ἰοχρόου φούστας διαγράφονται σκοτειναὶ ἤπειροι καὶ νήσων συμπλέγματα, ὡς ἐπὶ τοῦ δίσκου τῆς Σελήνης· καὶ ἀπὸ τῶν ἐξεχουσῶν αὐτῆς πτυχῶν καταλείβονται σταγόνες ἀργυρόχρυσοι, αἱ ὁποῖαι τίποτε δὲν ἔχουν κοινόν, οὔτε πρὸς τὰ δάκρυα, οὔτε πρὸς τὴν δρόσον τῆς πρωίας. Εὐτυχῶς δὲν εἶδεν ἡ ταλαίπωρος τὸ πρᾶγμα. Μήπως ἐν τῇ πλάνῃ δὲν ὑπάρχει κατὰ κανόνα ἡ εὐδαιμονία καὶ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ἡ γαλήνη; Εἶναι πάντοτε καιρὸς νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀβαρίαν ἐν Λαυρίῳ.

Καὶ ἐφθάσαμεν τέλος εἰς Λαύριον. Μετὰ πολλὰς δὲ προσπαθείας εὕρομεν δύο σούστας, εἰς τὰς ὁποίας ἐτοποθετήσαμεν ἑαυτούς, τοὺς ὀκτὼ σκύλους καὶ μέρος τοῦ μεταγωγικοῦ οὐλαμοῦ, τὸν ἕνα δηλ: ὑπηρέτην μὲ τὰ πυρομαχικά.

Ἡ λοιπὴ ἐφοδιοπομπία ἐπεβιβάσθη λέμβου θηλυκῆς, ἡ ὁποία, καὶ ἂν ὅλοι οἱ Ἀττικισταὶ ἐπέβαινον αὐτῆς, οὐδένα ἔτρεχε κίνδυνον ἀπαρσενικώσεως, διότι τὴν ἔλεγον Καλλιόπην. Αὕτη δὲ ἡ κατὰ τοῦ δεινοῦ τούτου κινδύνου ἀσφάλεια, μοὶ ἐφάνη καλὸς οἰωνός, ὅτι ἡ διὰ θαλάσσης μεταφορὰ τῶν πραγμάτων μας ἤθελε συντελεσθῇ κατ' εὐχήν.

Ἐξεκινήσαμεν. Διελαύνοντες δὲ διὰ τῶν εὐρυτάτων ἐργοστασίων τῶν Μεταλλουργείων, ἀπεθαυμάζομεν τὴν κολοσσιαίαν πλινθοποιίαν τῆς μεταλλίτιδος, ἧς αἱ πελώριαι κυβικαὶ πλίνθοι, εἰς τὴν φαντασίαν ἑνὸς τῶν συντρόφων μας τοῦ Κίμωνος*** ἐμμανοῦς ἐραστοῦ τῆς τσοκολάτας, παρίστων τὰ Μεταλλουργεῖα, ὡς μέγιστον βιομηχανικὸν κατάστημα τσοκολατοποιίας, προωρισμένον νὰ καταπνίξῃ τοῦ Παυλίδη, τοῦ Λουμπιὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Μινιὲ τὴν παραγωγήν, νὰ διενεργήσῃ δὲ τεραστίαν ἐξαγωγὴν τοῦ πολυτίμου εἴδους εἰς ἐπίρρωσιν γενναίαν τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

Αἱ σοῦσται ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο τοὺς λόφους παταγοῦσαι, ὡς ἅμαξαι πυρομαχικῶν τοῦ πυροβολικοῦ, αἵτινες ἐλαύνουν ἀπὸ ῥυτῆρος, καὶ ἀναρρίπτουσαι ἡμᾶς εἰς ὕψος ἡμίσεος μέτρου, ὡς ἐὰν ἐδόνουν τὴν γῆν σεισμοὶ ἰσχυρότεροι τῶν τῆς Ζακύνθου. Μοὶ ἐφαίνετο, ὅτι ὅλαι αἱ ἀρθρώσεις μου ἐξεκλειδόνοντο ἢ συνετρίβοντο καὶ μοὶ ἐπήρχετο διάθεσις νὰ ῥιφθῶ κατὰ γῆς, παρὰ νὰ ἐξακολουθήσω αὐτὸ τὸ μαρτύριον. Ἔπειτα οἱ σκύλοι, οἱ ὁποῖοι ὑπέφεραν τὰ αὐτά, ἐνόμιζα ὅτι εἶχαν εἰς τὸ βλέμμα, τὸ ὁποῖον ἐκάρφοναν ἐπάνω μου, παράδοξον ἔκφρασιν εἰρωνίας, ὡς τὸ μειδίαμα ἐκεῖνο τὸ στερεότυπον τῶν τελευταῖον ἀνακαλυφθέντων ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀγαλμάτων τῆς πρὸ τῶν μηδικῶν ἐποχῆς.

Καὶ ὅμως, μεθ' ὅλα αὐτά, ηὐλόγουν τὸν Θεόν, διότι δὲν ἐπεβιβάσθην τῆς λέμβου ὡς ἐσχεδίαζα: Τὸ μελτέμι ἐμαίνετο, τὴν ἐβλέπομεν δὲ παραπλέουσαν, καταπονουμένην ἀπὸ τὰ ἀφροστεφῆ κύματα, τὰ ὁποῖα ἐνόμιζες, ὅτι θὰ τὴν θρυμματίσουν, θραυόμενα ἐπὶ τῆς κουπαστῆς μὲ λύσσαν, ἐνῷ ἀνερρίπτετο καὶ κατέπιπτε, ὡς ἂν ἔμελλε νὰ καταποντισθῇ.

Ἐπὶ δύο ὥρας ἐξηκολούθησεν αὐτὴ ἡ βάσανος. Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν συνηντῶμεν ποῦ μὲν καλύβας ἐκ κλάδων, ποῦ δωμάτια μεταλλουργικῶν ἐργασιῶν ἐγκαταλελειμμένων, μόνα λείψανα τῶν περιουσιῶν τῶν ἀτυχῶν μετόχων, ποῦ σκηνάς· ὅλα πλήρη κυνηγῶν καὶ σκύλων· παντοῦ ζωή, κίνησις, ἀλλὰ ζωὴ παροδική, ζωὴ ἐφήμερος χρυσαλίδος, τῆς ὁποίας καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη ἤθελον ἐκλίπει μετά τινας ἡμέρας.

Τέλος ἐφθάσαμεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, καὶ ἡμεῖς μὲ τὰς σούστας καὶ ἡ λέμβος μὲ τὰς ἀποσκευάς. Τὸ νὰ σᾶς εἴπω ποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ πρὸς ὃν ὅρος, εἶναι

Digitized by Google

ὡς νὰ ὑπογράψω τὸ παρόν· διότι εἶναι γνωστότατοι μεταξὺ τῶν κυνηγῶν οἱ διάφοροι κυνηγετικοὶ ὅμιλοι, οἱ ὁποῖοι διέμενον ὑπὸ σκηνάς, καὶ ποῦ εἶχε στηθῇ ἑκάστη. Ἔχω δὲ ἰσχυροὺς λόγους νὰ μὴ θέλω νὰ διαρρήξω τὴν ἀνωνυμίαν, πρὸ πάντων ἐξ οἴκτου πρὸς τοὺς συντρόφους μου, τοὺς ὁποίους λυποῦμαι ἀκόμη μεθ' ὅσα ἔπαθον ἐξ αἰτίας των. Σημειῶ λοιπόν, ὅτι ἡ σκηνή μας δὲν ἦτο καμμία ἐξ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι εἶχον στηθῆ εἰς τοῦ Πασσᾶ, εἰς τὸ Βρωμοπήγαδο, εἰς τὴν Βασιλοποῦλα εἰς τὴν Βίγλα. Ὑποθέσατέ την ἀόρατον, φανταστικήν, μυστηριώδη, μαγευμένην.

Ἀλλὰ πῶς νὰ στηθῇ αὐτὴ ἡ σκηνή, ὅπου ἐξεφορτώθη τῆς λέμβου, διάβροχος αὐτὴ καὶ ὅλαι αἱ ἀποσκευαί; Οὔτε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ ἦτο δυνατόν, οὔτε νὰ διαταθῇ, μεταβληθεῖσα εἰς ξυλώδη κατάστασιν. Ἐνῷ ἐπηγνύομεν ἕνα πάλον, τὸ μελτέμι τὸ ἄγριον, τὸ ὁποῖον ἔκαμνε τὸ καραβόπανο νὰ πλαταγίζῃ, ἐξερρίζονε τρεῖς. Καὶ ἡ νὺξ ἐπῆλθε, ἐνῷ μὲ τὰ φαναράκια κατεγινόμεθα ἀκόμη εἰς τὴν εὐχάριστον ἐργασίαν τῆς στρατοπεδεύσεως. Τέλος ὁ Θεὸς ηὐδόκησε νὰ στηθῇ αὐτή, καὶ αἱ λυόμεναι ἐκ καραβοπάνου κλίναι, ὅτε προέβημεν εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς καταστάσεως τῶν λοιπῶν ἀποσκευῶν.

Τὰ ἐνδύματα καὶ ἀσπρόρουχα ἦσαν εἰς ἣν κατάστασιν τὰ παραδίδουν συνήθως αἱ πλύντριαι εἰς τὰς εὐεργετικὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας.

Ἀλλὰ τὰ τρόφιμα παρίστων τὴν μᾶλλον ἐποικοδομητικὴν εἰκόνα. Τὰ μακαρόνια καὶ αἱ πάσται εἶχον μεταβληθῇ εἰς συμπαγῆ ζύμην, τὸ ρύζι ἐφαίνετο ὅτι δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην βρασμοῦ διὰ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τροφήν, οἱ νωποὶ ἄρτοι, τῶν ὁποίων εἴχομεν ἱκανὴν προμήθειαν εἶχον παρασκευασθῇ ἄνευ ἀνάγκης ὑπὸ τῶν κυμάτων, καθ' ὃν τρόπον οἱ ναυτικοὶ παρασκευάζουν τὸν τάκον καὶ τὰς ξηρὰς γαλέτας, ὅλα δὲ ταῦτα ἐλαμποκόπουν κρυσταλλωμένα τῇ κοινῇ χημικῇ μίξει τῆς διαλυθείσης ζαχάρεως καὶ τοῦ θαλασσίου ἅλατος. Πάντα δὲ τὰ ἀβαριάτα αὐτὰ τρόφιμα ἀπέπνεον τὴν σύμμικτον καὶ ἀόριστον ὀσμὴν παντοπωλείου, καθ' ἣν ἐκυριάρχει τὸ ἐν διαλύσει τυρλουμοτύρι.

Ἐδειπνήσαμεν μόνον δι' ἄρτου· παρ' ὀλίγον νὰ εἴπω διὰ ξηροῦ ἄρτου, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἡ ἐσχάτη ἀνακρίβεια, διότι ἦτο αὐτόχρημα μουσκευμένος.

«Ἀφοῦ τὰ φυσέκια δὲν ἐμούσκεψαν καρρὶ δὲν μᾶς κόβει», εἶπεν ὁ Κίμων, ὡς στρατηγὸς ὑπαγορεύων διαταγὴν τῆς ἡμέρας, προωρισμένην νὰ ἐμπνεύσῃ φρόνημα εἰς ἀποτεθαρρημένην στρατιάν.

Ἐγὼ θὰ ἐπροτίμων νὰ ἐβρέχοντο τὰ φυσίγγια καὶ νὰ ἔμενον ἄθικτοι αἱ τροφαί· καὶ διὰ τοῦτο ἀπήτησα νὰ σταλῇ ἀμέσως ὁ εἷς τῶν ὑπηρετῶν πρὸς ἀνανέωσιν τῶν τροφῶν εἰς Λαύριον, ἐνῷ ὁ ἕτερος ἀνεχώρησε διὰ νὰ ἀντλήσῃ ὕδωρ, καθ' ὅσον λυσσώδης δίψα μᾶς ἔφλεγε ἕνεκα τοῦ ἀφθόνου θαλασσίου ὕδατος, τὸ ὁποῖον εἶχε μεταβάλει εἰς σπόγγους κεκορεσμένους τὰ ψωμιά μας.

(Ἕπεται συνέχεια) ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Η ΜΗΔΕΙΑ[1]

Ὁ μῦθος τῆς Μηδείας ἐγένετο τὸ προσφιλέστατον θέμα τῶν ἀρχαίων τραγικῶν καὶ κωμικῶν· ἂν δ' ἐσῴζοντο τὰ ἐκ μόνου τοῦ τίτλου γινωσκόμενα περὶ τῆς διαβοήτου φαρμακίδος δράματα, ταῦτα θὰ ἀπετέλουν συλλογὴν σχεδὸν ἴσην πρὸς ἅπαξάπαντα τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα μνημεῖα τοῦ παλαιοῦ θεάτρου. Καὶ ὁ μὲν Διόδωρος ἐξηγεῖ τὴν πρὸς τὸν μῦθον τοῦτον προτίμησιν τῆς τραγικῆς μούσης δι' αὐτὸ τὸ κατ' ἐξοχὴν δραματικὸν αὐτοῦ. Καὶ ἀληθῶς ἐν οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων δραμάτων παρίστανται ἐξ ἴσου παλαίοντες ὁ ἔρως πρὸς τὴν ζηλοτυπίαν, τὸ κακούργημα πρὸς τὸν ἔλεον, ἡ θεία τῆς Ἠλιάδος κόρης ψυχὴ πρὸς τὰς ἀπανθρώπους ὁρμὰς τοῦ ἐκ τῶν ἀξένων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου ἐκβρασθέντος μαγικοῦ δαίμονος. Καὶ ἄλλα ὅμως μυστηριώδη αἴτια φαίνονται συντελέσαντα εἰς τοιαύτην ἀκατανόητον ἀντίθεσιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος. Ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου μέχρι τοῦ Ὀσιδίου Γέτα ἡ Μήδεια ἐξυμνεῖται ὡς τύπος ἰσοθέου ἑλληνίδος κόρης, δι' εὐγενοῦς αὐταπαρνήσεως λυτρούσης τοὺς ἐν κινδύνῳ ἀμηχανοῦντας Ἀργοναύτας, ἢ τοὐναντίον βαρβάρου Κολχίδος μάγου, ἐντρυφώσης εἰς μόνον τὸ αἷμα οἰκείων τε καὶ ξένων. Ἐνῷ ὁ Πίνδαρος ψάλλει τοὺς ἀλανθάστους χρησμούς, οὓς ἀπήγγειλε τὸ **ἀθάνατον στόμα** τῆς Κορινθίας ἡρωΐδος, ὁ Εὐριπίδης στιγματίζει τὴν βάρβαρον καὶ οὐλομένην γυναῖκα, ὡς ἀνόσιον παιδολέτειραν, καὶ **φονίαν Ἐρινὺν** ἐπιβουλευθεῖσαν τὴν ζωὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἥρωος τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ τελευταῖος χαρακτηρισμός, ἢ μᾶλλον στιγματισμὸς ἐπεκράτησε μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ρωμαῖοι καὶ Βυζαντινοὶ ἀναφέρουσι τὴν ἡρωΐδα τοῦ ἀρχαίου δράματος ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν τύπον δαιμονιώδους μάγου καὶ ἀστοργοτάτης μητρός. Τὴν πρὸς τὴν Μήδειαν συστηματικὴν καταφορὰν τῶν χριστιανῶν ἔτι μυστηριώδη καθιστῶσι τὰ διασωθέντα θρησκευτικὰ μυστήρια, ἐν οἷς βλέπομεν ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τὴν Μήδειαν ἐκφαυλιζομένην ὡς ἀνταξίαν τῆς Δαλιδᾶς καὶ ἄλλων κακοτρόπων γυναικῶν τῆς ἑβραϊκῆς μυθολογίας. Ἐν τούτοις ἐν τῇ Ἀναγεννήσει τὸ ὄνομα τῆς Κολχίδος ἐμφανίζεται περιβεβλημένον θείαν αἴγλην, ἥτις λάμπει εἰς τὰ σκότη τῶν ἐν μυστικῇ γλώσσῃ γεγραμμένων ὕμνων, ὡς ἐν μέσῳ τοῦ γνόφου καταβὰς ἀστραπηβόλος θεός, τοῦ ὁποίου ὁ Μωϋσῆς εἶδε μόνον τὰ ὀπίσθια· τὸ περιεργότερον δὲ ὅτι πολλοὶ τῶν ὕμνων τούτων ἔχουσι τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν πρὸς τὰς ὑπερανθρώπους ἡρωΐδας, τὰς ὁποίας ἔτι ψάλλει ὁ Ἑλληνικὸς λαός. Ἐκ τῆς ἀρχαίας μυθολογίας γινώσκομεν ὅτι ἡ Μήδεια, τοσαῦτα παθοῦσα ἐν τῇ γῇ, μετὰ θάνατον νυμφεύεται τὸν Ἀχιλλέα, μεθ' οὗ βασιλεύει ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἴστρον μαγικῇ νήσῳ, τῇ Λεύκῃ· ἐν δὲ τῷ διασωθέντι δημοτικῷ κύκλῳ τοῦ Ἀχιλλέως Ἀκρίτα, ὁ ἥρως ἐκ ζηλοτυπίας ἀπάγχει τὴν πιστὴν σύζυγόν του, ἵνα συζήσῃ αὐτῇ καὶ ἐν τῷ Ἅδῃ.

[1] Del mito di Medea nella tragedia Greca, ricerche di Giorgio Castellani. 1893.

Digitized by Google

Τὰς ἰδέας ταύτας ἐμπνέει ἡ ἀνάγνωσις τῆς ὡραίας περὶ Μηδείας μελέτης τοῦ κ. Γεωργίου Καστελλάνη, νεαροῦ ἑλληνιστοῦ, ὅστις, βαίνων ἐπὶ τὰ πατρικὰ ἴχνη, ἀφιερώθη εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα κακῇ μοίρᾳ περιφρονοῦνται νῦν ἐν τῇ χώρᾳ, τῆς ὁποίας ἄλλοτε ἀπετέλεσαν τὴν μεγαλειτέραν δόξαν. Ἡ ἐν εἴδει ἐναισίμου διατριβῆς γεγραμμένη μελέτη ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κριτικὴν ἐξέτασιν τῶν ἑλληνικῶν πηγῶν τοῦ μύθου, περὶ τοῦ ὁποίου πολλὰ ἐγράφησαν ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις χρόνοις ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κριτικῶν καὶ ἰδίως τοῦ Βιλαμόβιτζ.

Πρῶτος, ὡς φαίνεται, ὁ Αἰσχύλος διέπλασε τὸν μαγικὸν μῦθον παραστήσας ἐν τῷ ἀπολεσθέντι δράματι «Διονύσου Τροφοὶ» τὴν Μήδειαν ἀναζήσασαν καὶ ἀνανεάσασαν τὰς τροφοὺς τοῦ Βάκχου. Ἄγνωστον ὁποία ἡ πρὸς τὸν θεὸν σχέσις τῆς φαρμακίδος, οὔτε ἀρκοῦσιν οἱ δύο στίχοι τοῦ Ὀβιδίου εἰς διαλεύκανσιν τοῦ σκοτεινοῦ ζητήματος, ὡς ἐπίσης ἀγνοεῖται ὁποῖος ὁ πρὸς τὸν Προμηθέα σύνδεσμος τῆς Μηδείας, ὡς τὸν ἐπραγματεύθη ὁ αὐτὸς τραγικὸς ἐν ἑνὶ τῶν ἀπολεσθέτων Προμηθέων αὐτοῦ.

Ὁ Σοφοκλῆς ἀναπτύξας τὸν αὐτὸν μῦθον εἰς δύο ἀπολεσθέντα δράματα, δέχεται δύο διαφόρους γενεαλογίας, θεωρῶν ἐν μὲν ταῖς **Κολχίσι** τὴν Μήδειαν θυγατέρα τῆς ὑπὸ Ἡσιόδου μνημονευομένης Ἰδυίας, θυγατρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ, ἐν δὲ τοῖς **Σκύθαις** κόρην τῆς Νηρηίδος Νεαίρας. Ὁ αὐτὸς τραγικὸς παρέδωκεν ἐν **Ριζοτόμοις** τὴν αὐτὴν συλλέγουσαν βότανα εἰς κατασκευὴν μαγικῶν φίλτρων, ἐν δὲ τῷ **Πελίᾳ** ἀνανεοῦσαν διὰ τούτων τὸν βασιλέα τῆς Ἰωλκοῦ. Κατὰ γερμανὸν δὲ κριτικὸν ἡ Μήδεια ἦν θέμα καὶ πέμπτης τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους (ὁ Αἰγεύς), ἀλλ' ὁ Καστελλάνης ἰσχυρίζεται ὅτι ἐν τῷ δράματι τούτῳ ἁπλῶς καὶ ἐν δευτερεύοντι λόγῳ ἐμνημονεύοντο αἱ κατὰ Θησέως πλεκτάναι αὐτῆς.

Ἐπὶ τέλους ὁ Εὐριπίδης ἀνέπτυξε τὸν αὐτὸν μῦθον ἐν διαφόροις τραγῳδίαις, ὧν μία εὐτυχῶς διασωθεῖσα παρέσχε πολλὰ πράγματα εἰς τοὺς παλαιοὺς καὶ νεωτέρους κριτικούς. Εἰς τὰς **Πελιάδας**, τραγῳδίαν τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ γνωστὴν οὖσαν ἐξ ἀρμενικῆς ἀναλύσεως, παρίσταντο αἱ τοῦ Πελίου κόραι φονεύουσαι τὸν ἑαυτῶν πατέρα, συμβουλῇ τῆς Μηδείας ὑποσχεθείσης τὴν ἀναγέννησίν του. Ἡ ἀπώλεια τοῦ δράματος τούτου μᾶς στερεῖ τοῦ μόνου ἱστορικοῦ μνημείου ἐν ᾧ ἐξετίθετο ἡ εἰς Θεσσαλίαν εἰσαγωγὴ τῆς μαγείας, ὡς ῥητῶς βεβαιοῖ ὁ Ἀρμένιος ἱστορικός· εἶνε δὲ γνωστὸν ὁποίαν ἀπαίσιον φήμην ἔχαιρον ἐν τῇ ἀρχαιότητι αἱ Θεσσαλαὶ φαρμακίδες, τὰς ὁποίας διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων περιγράφουσιν οἱ Ρωμαῖοι ποιηταί. Ἂν δ' ἀληθεύωσι τὰ παρὰ τῷ Λουκανῷ λεγόμενα, ἡ Θεσσαλικὴ γοητεία φαίνεται οὖσα αὐτὴ ἡ ὑπὸ Ὁμήρου περιγραφομένη νεκυομαντεία τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου εἰσαχθεῖσα ἐν Πέρσαις σκηνὴ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ φάσματος τοῦ Δαρείου· ἄλλως τε καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἀργοναυτικοῖς τοῦ Ὀρφέως, παρίσταται ὁ μυστηριώδης τοῦ ἑλληνισμοῦ προφήτης μετὰ τῆς Μηδείας τελῶν τὰ μαγικὰ νόμιμα εἰς ἀναγωγὴν τῶν καταχθονίων δαιμόνων. Εἰς τῶν τελευταίων δραματουργῶν τοῦ μύθου, ὁ Ὀσίδιος Γέτας, παρουσιάζει τὴν Μήδειαν μαγεύουσαν **μονοπέδιλον**· τὸ δ' ἐπώνυμον τοῦτο ἰδιάζει τῷ Ἰάσωνι πρὸ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας. Καὶ οἱ ἡμέτεροι δὲ Στρατιῶται μυοῦσι τοὺς ἑταίρους **μονοσάνδαλοι**· μονοπέδιλοι δὲ αἱ μεσαιωνικαὶ ἡμῶν μάγισσαι μεταβαίνουσιν ἐναερίως εἰς Ἀθήνας εἰς τέλεσιν τῆς νυκτερινῆς συνελεύσεως, ἥτις ἀναπολεῖ τὴν Βαλποῦργις τοῦ Φάουστ. Πλὴν τοῦ Ἀρμενίου ἱστορικοῦ, καὶ ἄλλοι ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς, ὡς ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Ὑγῖνος διέσωσαν σκηνάς τινας ἐκ τῶν ἀπολεσθεισῶν **Πελιάδων** τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ Καστελλάνης κριτικῶς ἀντιπαραβάλλων τὰ κείμενα, καὶ ἐν πολλοῖς ἀπομακρυνόμενος τῶν θεωριῶν τοῦ Ἄρτουγγ καὶ τοῦ Ρόβερτ, καταστρώνει ἐν εὐσυνόπτῳ διαγράμματι τὰς διαφόρους περὶ τοῦ μύθου τούτου πηγάς.

Ἡ διασωθεῖσα Μήδεια τοῦ Εὐριπίδου παρέστη τὸ πρῶτον τὸ 431 π. Χ. Διὰ τοῦ δράματος τούτου ὁ περικλεὴς τραγικὸς πλάττει ἀλλοίαν ἡρωίδα τῆς τέως γνωστῆς, διότι οὐ μόνον ἐκφαυλίζει τὴν **οὐλομέναν γυναῖκα** ὡς ἀληθῆ βάρβαρον καὶ ἀνόσιον φαρμακίδα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀληθῆ φονέα τῶν ἑαυτῆς τέκνων, μιαιφονίαν τὴν ὁποίαν ἡ ἱστορικὴ παράδοσις ἀπέδιδεν εἰς τοὺς συμπατριώτας τῆς Μηδείας, τοὺς Κορινθίους.

Πρώτη περὶ Μηδείας καὶ μᾶλλον ἀξιόπιστος ἱστορικὴ πηγή, ἣν ἠκολούθησαν πάντες οἱ πρὸ Εὐριπίδου γράψαντες, εἶνε ὁ παλαίτατος Κορίνθιος ἱστορικὸς καὶ ποιητὴς Εὔμηλος· κατὰ τὸν κυκλογράφον τοῦτον, ὁ Ἥλιος βασιλεύσας τῆς Κορίνθου ἐγέννησεν ἐξ Ἀντιόπης τὸν Ἀλωέα καὶ τὸν Αἰήτην, πατέρα τῆς Μηδείας, καὶ εἰς τούτους διένειμε τὸ κράτος, δοὺς εἰς μὲν τὸν πρῶτον τὴν παρὰ τὸν Ἀσωπὸν χώραν, εἰς δὲ τὸν Αἰήτην τὴν Ἐφυραίαν γῆν.

Ὁ τελευταῖος οὗτος ἑκὼν μεταναστεύσας εἰς Κολχίδα, παρέδωκε τὸ κράτος εἰς τὸν Βοῦνον, υἱὸν τοῦ Ἑρμοῦ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ ἂν ἐπανέλθῃ ὁ δωρητής, ἤ τις τῶν υἱῶν ἢ ἐγγόνων αὐτοῦ ὤφειλε νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἀρχήν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούνου Ἐπωπεύς, ὁ τοῦ Ἀλωέως υἱός, προσέθηκεν εἰς τὸ κράτος του καὶ τὴν Ἔφυραν. Ἐκλιπόντος ὅμως τοῦ βασιλικοῦ γένους, οἱ Κορίνθιοι ἀνήγαγον ἐξ Ἰωλκοῦ τὴν κόρην τοῦ Αἰήτου Μήδειαν, καὶ παρέδωκαν ταύτῃ καὶ τῷ συζύγῳ Ἰάσωνι πᾶσαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡλίου βασιλευθεῖσαν γῆν. Ἐπὶ τῇ προφάσει ἀθανασίας τῶν τέκνων ἡ Μήδεια ἀπέκρυπτε ταῦτα γεννώμενα, πλὴν ἐπὶ τέλους φωραθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰάσωνος ἐγκατελείφθη ἐν Κορίνθῳ, ὅθεν μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὴ ἀνεχώρησε παραδοῦσα τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Σίσυφον. Κατ' ἄλλην ὅμως παλαιοτάτην παράδοσιν αὐτοὶ οἱ Κορίνθιοι φονεύσαντες τοὺς δύο υἱοὺς τῆς Μηδείας (ἢ κατ' ἄλλους ἑπτὰ υἱοὺς καὶ ἑπτὰ θυγατέρας) ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ θανάτου τῶν γεννωμένων αὐτοῖς τέκνων, μέχρις οὗ χρησμὸς ἐκέλευσεν ἵνα προσφέρωσιν εἰς τοὺς θανατωθέντας παῖδας ἐπετείους θυσίας.

Ὁ Εὔμηλος δὲν ἀναφέρει τὴν εἰς Ἀθήνας φυγὴν καὶ τὴν ἐξ Αἰγέως γέννησιν τοῦ Μήδου· ὁ Ἑκα-

Digitized by Google

ταῖος ὅμως καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι διαβεβαιοῦσιν ὅτι ἡ Μήδεια ἐξ Ἀθηνῶν φυγοῦσα μετὰ τοῦ υἱοῦ Μήδου κατέλαβε καὶ μετωνόμασε Μήδειαν τὴν τέως Ἀριανὴν καλουμένην χώραν.

Ἡ καινοτομία τοῦ Εὐριπίδου, ψάλλοντος αὐτὴν τὴν μητέρα φονεύουσαν τὰ ἴδια τέκνα, φαίνεται ὅτι πολὺ ἀπήρεσεν εἰς τοὺς ἀρχαίους· διὸ ἄλλοι μὲν ἔγραψαν ὅτι ὁ τραγικὸς ἐδωροδοκήθη ὑπὸ τῶν Κορινθίων θελόντων νὰ ἀποπλύνωσι τὸ παλαιὸν ἄγος, ὁ Παρμενίσκος μάλιστα ὁρίζει καὶ τὸ τίμημα τῆς δωροδοκίας εἰς πέντε τάλαντα, ἄλλοι δὲ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ δρᾶμα ἐμιμήθη ἢ καὶ ἀντέγραψεν ὁ Εὐριπίδης ἐκ τοῦ ὁμωνύμου τοῦ Σικυωνίου Νεόφρονος. Τοὺς μύθους τούτους κριτικώτατα διαψεύδει ὁ Καστελλάνης.

Ἀλλ' ἐνῷ οἱ Ἀθηναῖοι τραγικοὶ οὕτως ἐξεικόνιζον τὴν Μήδειαν, οἱ παλαιοὶ Σικελοὶ κωμικοὶ διαφοροτρόπως παρῳδοῦν τοὺς περὶ τῆς Κολχίδος φαρμακευτρίας διαδεδομένους μύθους. Ἀρχαιοτέρα παρῳδία μνημονεύεται ἡ τοῦ Ῥηγίνου Δεινολόχου· καὶ ἀγνοεῖται μὲν ὁποῖον σημεῖον τοῦ μύθου ἐκωμῳδεῖτο, ἐκ διηγήσεως ὅμως τοῦ Αἰλιανοῦ εἰκάζεται ὅτι ἡ παρῳδία περιεστρέφετο εἰς τὸ μυστηριῶδες φίλτρον τῆς ἀνανεάσεως ἢ τῆς αἰωνίου ἥβης, ὅπερ ὁ Ζεὺς ἐδώρησεν εἰς τὸν φωράσαντα τὴν κλοπὴν τοῦ Προμηθέως, πιθανῶς τὸν Ἥλιον πάππον τῆς Μηδείας· τοῦτο ὑπενθυμίζει τὸ ὑπὸ Σοφοκλέους καὶ ἄλλων μνημονευόμενον προμήθειον φάρμακον, τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις ἀνενέου τοὺς γέροντας ὡς τοὺς ἀποβαλόντας τὴν λεβηρίδα ὄφεις, καὶ δι' οὗ ἡ Μήδεια ὑπεσχέθη τὴν ἀνανέασιν τοῦ Αἴσωνος καὶ Πελίου. Τὸ μαγικὸν τοῦτο φάρμακον ἀναπολεῖ τὴν μυστικὴν σκευασίαν τῶν μεσαιωνικῶν μάγων καὶ ἀλχημιστῶν, λυπηρὸν δὲ ὅτι ἀγνοοῦνται ἕτεραι περὶ τούτου λεπτομέρειαι, καὶ ἰδίως ὁποῖος μυστηριώδης δεσμὸς συνέδεε τὴν Κορινθίαν φαρμακίδα πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Προμηθέως, ὡς καὶ ὁποία ἡ ἐν Ἑλλάδι χημεία ἡ τοσοῦτο στενῶς συνδεθεῖσα ὕστερον πρὸς τὸν μῦθον τῶν Ἀργοναυτῶν. Τὰ περιεργότατα ταῦτα μυστήρια μόνοι οἱ Ἕλληνες θέλουσι διαφωτίσει, ὅταν καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη ἀνάψῃ τὸν ὁδηγοῦντα αὐτὴν πυρσὸν ἐκ τοῦ καθαροῦ ἑλληνικοῦ πυρός, ἀπαλλαττομένη τοῦ νῦν περικαλύπτοντος αὐτὴν ξενικοῦ ζόφου.

Τὴν ἐπιστήμην ταύτην δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἀναδείξῃ αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, ὑποχρεοῦν τοὺς πολυαρίθμους αὐτοῦ διδάκτορας νὰ πραγματεύωνται, καὶ διὰ τοῦ τύπου ἐκδίδωσι τοιαῦτα μυθολογικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα, ἐξ ὧν οὐ μόνον δύναται ἀσφαλῶς ἡ ἀξία τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονος νὰ ἀναδειχθῇ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ πτωχὴ ἡμῶν φιλολογία νὰ πλουτισθῇ διὰ συγγραφῶν ἀληθῶς ἑλληνικῶν.

Κ. ΣΑΘΑΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Η ΒΑΡΚΟΥΛΑ

— Τί ἔχεις καὶ βλέπεις ἔτσι συλλογισμένος αὐτὸ τὸ καΐκι; ρωτάει ἕνα βράδυ ἡ Μαριγὴ τὸ Φώτη, τὸν ἄντρα της, ἐκεῖ ποῦ καθόντανε κοντὰ στὸ παράθυρο, κατὰ τὸ γιαλό.

— Νά, βλέπω τὴ θάλασσα, καὶ θαμάζω τὴν ὀμορφιά της. Τί βλέπω!

— Δὲν ἔβλεπες τὴ θάλασσα. Τὸ καΐκι ἔβλεπες. Τί εἶνε αὐτὸ τὸ καΐκι;

— Καλά, τὄβλεπα καὶ τὸ καΐκι, μὲ τἄσπρα πανιά του.

— Καὶ τί συλλογιούσουν;

— Τί καλὰ νὰ μᾶς φέρνῃ!

— Χριστὲ καὶ Παναγία μου! Νὰ μὴ θέλῃ μαθὲς αὐτὸς ὁ Χριστιανὸς νὰ μοῦ πῇ κ' ἕνα στοχασμό του!

Κ' ἔφυγε ἡ Μαριγὴ θυμωμένη.

Ἔμεινε μοναχός του ὁ Φώτης. Ἔρριξε μιὰ ματιὰ κατὰ τὴν πόρτα χαμογελῶντας, κούνησε τὸ κεφάλι του, κι ἄργισε νὰ μιλάῃ μοναχός του:

— Ἔβλεπα, ἔβλεπα, καὶ ποῦ νὰ σοῦ τὰ λέγω, Μαριγή μου, τί ἔβλεπα! Τὴ μοῖρα σου καὶ τὴ μοῖρα μου ἔβλεπα. Τὴν ἀγάπη μου καὶ τὴν ἐλπίδα μου ἔβλεπα. Νὰ τί ἔβλεπα.

Καὶ γύρισε πάλι κατὰ τὴ θάλασσα καὶ κοίταζε τὸ καΐκι ὁ Φώτης.

— Νά 'το, κι ἀράζει πάλι. Κάτω τὰ πανιά, μάγινα τὸ σίδερο. Ὄξω οἱ ναῦτες, κ' ἴσια στὸ καπηλιό. Ὄξω τὰ βαρέλια κ' οἱ βρῶμες. Νά τες οἱ γλυκὲς οἱ ἐλπίδες. Κατέβα καὶ πήγαινε νὰ τὶς δῇς καὶ νὰ τὶς καμαρώσῃς. Σαρδέλλες καὶ σιντίνα!

Καὶ στάθηκε πάλι συλλογισμένος.

— Εἶναι τώρα τρία χρόνια ποῦ ἔβλεπα μιὰ βαρκοῦλα, μακριὰ μακριά, στοῦ πελάγου τὴν ἄκρη. Ἕν' ἄσπρο σημαδάκι, καὶ τίποτις ἄλλο. Μὰ τί μορφιὰ ποῦ τὴν εἶχε στὰ γαλάζια νερά! Τὸ κοίταζα καὶ δὲν τὸ χόρταινα. Σιγὰ σιγὰ ἀπὸ σημαδάκι ἔγεινε σωστὸ πανί, ἕνα πανὶ καὶ καλὸ τὸ εἶχε ἡ ἀξέχαστη ἐκείνη βαρκοῦλα. Μὰ τί πεταλοῦδα εἶταν ἐκείνη! Τί μαγευτικὸ πρᾶμα! Χρόνος πέρασε, κι ἀκόμα ἔπαιζε ἡ βαρκοῦλα στὰ γαλάζια νερά! Ἄλλος ἕνας χρόνος, κ' ἔβλεπες καὶ τὸ χαριτωμένο σκαφάκι της, ποῦ τἄσκιζε τὰ κύματα κι ὅλο ἤρχουνταν, ἤρχουνταν. Ἀκόμα λιγάκι, κ' ἔβλεπες καὶ τὸ ναύτη μὲς στὴ βαρκοῦλα. Τί μαγευτικὸ πρᾶμα! Τί Θεὸς ἐκεῖνος ποῦ ἀρμένιζε ἐκεῖ μέσα! Ἔλεγες κ' ἔπαιζε μὲ τὴ θάλασσα τὸ σκαφάκι, καθὼς ἐπλησίαζε τὴν ἀκρογιαλιά. Ἔτσι σοῦ ἐρχούτανε νὰ τρέξῃς καὶ νὰ τ' ἀγκαλιάσῃς. Τἄκουγες τώρα τὸ γλυκὸ μουρμουριστὸ τοῦ ἀφροῦ ποῦ σήκωνε ἡ πεταχτὴ πλώρη του, τἄκουγες καὶ τὸ πανάκι ποῦ πετοῦσε στ' ἀγέρι καθὼς κατέβαινε. Κατέβηκε τὸ πανί. Σηκώνετ' ὁ ναύτης, τὸ δένει, παίρνει τὸ κοντάρι, καὶ φέρνει τὴ βάρκα κατὰ τὴν ἀκρογιαλιά. Τρέχω νὰ πηδήξω μέσα καὶ νὰ τὴ χαρῶ τὴ βαρκοῦλα. Τί πρᾶμα εἶταν ἐκεῖνο! Τί ἀνυπόφερτη σιντίνα καὶ ψαρίλα, τί παλιόξυλα καὶ κατραμωμένα σκοινιὰ ριχμένα δῶ καὶ

Digitized by Google

κεῖ! Κι ὁ ναύτης! Τί χαμένο κορμί, ποῦ μήτε μὲ καλημέρισε! Ἄχ, εἶταν ἡ ἀγάπη μου κ' ἡ ἐλπίδα μου! Κατάλευκη βαρκοῦλα στὰ μακριά, καὶ στάραγμά της — ψαρόβαρκα!

Α.

ΘΑ ΜΑΡΑΘΗ

Μελαχρινοῦλά μου, ἄλλος μαγνήτης
Ἡ τύχη ἀχώριστα θὰ μᾶς κρατῇ.
Μὰ πόσο σκιάζουμαι τὴ δύναμί της,
Δὲν ξέρω ὁ δύστυχος, κι' ἐγὼ γιατί.

—

Κι' ὅμως τὰ χείλη μας ποτὲ ἂς μὴν ποῦνε
Πόσα τὸ στῆθός μας βαθειὰ γροικᾷ·
Μόνον τὰ μάτια μας κρυφὰ ἂς μιλοῦνε
Μὲ λόγι' ἀνέκφραστα καὶ μυστικά.

—

Σὲ πλάνα ὄνειρατα ποτὲ ἂς μὴν ῥίξῃ
Ἐλπίδα ἡ σκέψη μας καὶ μαγευθῇ —
Μπουμπούκι' ἡ ἀγάπη μας ἂς μὴν ἀνοίξῃ
Δυὸ μέρες κ' ἔπειτα νὰ μαραθῇ.

Δ. Ι. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΜΑ

Λίαν εὐχαρίστως ἀνέγνων ἐν τῇ σημερινῇ Ἑστίᾳ τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Πέτρου Παπαγεωργίου δημοσιευθείσας τρεῖς ψηφιδωτὰς ἐπιγραφάς. Ἐπιτραπήτω δὲ νὰ παρατηρήσω ἐνταῦθα περὶ τῆς πρώτης αὐτῶν τὰ ἑξῆς. Ὀρθῶς φαίνεται διαγνοὺς ὁ φιλότιμος ἐκδότης, ὅτι μετὰ τὸ τελευταῖον τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης γράμμα, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται εὐλόγως νὰ εἶνε ἢ ͵ϛ = 6000, εἵπετο καὶ ἕτερον· ζήτημα δὲ μόνον εἶνε ἂν ἦτο ἓν καὶ μόνον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἂν ἀποδεχθῶμεν, ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Παπαγεωργίου προτεινομένων γραμμάτων Δ' Κ' Ν' καὶ Π' μόνον τὸ Δ' θὰ ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἀποδεκτόν, ὄχι δὲ καὶ τὰ λοιπά, διότι μόνον τὸ ἔτος ͵ϛΔ' (= 6004) συμπίπτει πρὸς ἰνδικτιῶνα τετάρτην, τὰ δὲ ͵ϛΚ' (= 6020), ͵ϛΝ' (= 6050) καὶ ͵ϛΠ' (= 6080) πρὸς ἰνδικτιῶνα πέμπτην.

Καὶ ἄλλο δὲ παρατηρητέον, ὅτι πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀπὸ Χριστοῦ ἔτους ἀφαιρετέος ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς κοσμογονίας ὁ ἀριθμὸς 5509 μόνον ὅταν ἔχωμεν ῥητῶς ἀναφερόμενον ἕνα τῶν πρώτων τεσσάρων μηνῶν τοῦ ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου ἀρχομένου βυζαντιακοῦ ἔτους. Ὅταν δὲ ὁ μὴν εἶνε ἐκ τῶν ἀπὸ Ἰανουαρίου μέχρι καὶ Αὐγούστου ἢ ὅταν δὲν ἀναγράφηται ὁ μήν, τότε ὁ ἀφαιρετέος ἀριθμὸς εἶνε ὁ 5508, ὄχι δὲ ὁ 5509. Καὶ εὐλόγως, διότι ἔχομεν πιθανότητα ὀκτὼ ἐπὶ τοῖς δώδεκα, ὅτι ὁ μὴ σημειούμενος μὴν εἶνε ἐκ τῶν ὀκτὼ τελευταίων τοῦ βυζαντιακοῦ ἔτους μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν τεσσάρων πρώτων.

3 Ὀκτωβρίου 1893.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ὁμονοίας ἐδόθη ἡ ὑπὲρ τῆς Δ^ος^ Βερώνη προαγγελθεῖσα εὐεργετική. Ὁ περὶ τὴν Φαῦσταν θόρυβος, ὁ θαυμασμὸς τὸν ὁποῖον ἡ Δνὶς Βερώνη διεγείρει εἰς τὸν ῥόλον τοῦτον, ἡ πρόσφατος αὐτῆς νίκη καὶ ἡ λαμπρὰ ἀνάμνησις τῆς περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμε τόσας ἐπιτυχεῖς ἐμφανίσεις, ὅλα συνέτειναν ὥστε ἡ πρώτη αὐτὴ εὐεργετική, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ἡ Δνὶς Βερώνη ἐν Ἀθήναις, νὰ εἶνε πανηγυρική. Δὲν θὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα οὔτε τὴν ἔκτακτον τοῦ κόσμου συρροήν, οὔτε τὸν στολισμὸν τοῦ θεάτρου, οὔτε τὰς φωταγωγήσεις καὶ τὰ πυροτεχνήματα, οὔτε τοὺς στεφάνους καὶ τὰ δῶρα. Αὐτὰ εἶνε κοινὰ καὶ γίνονται, πολὺ ἢ ὀλίγον, εἰς ὅλας τὰς εὐεργετικάς. Ὅ,τι ἐχαρακτήριζε τὴν ἑσπερίδα τῆς Δ^ος^ Βερώνη ἦτο ἡ ποιότης τοῦ ἀκροατηρίου της. Ὁ ἐκλεκτότερος κόσμος τῶν Ἀθηνῶν συνῆλθε ἐκεῖ νὰ τὴν τιμήσῃ, ἐθεάθησαν δὲ χειροκροτοῦντες αὐτὴν ἐνθουσιωδῶς κύριοι, οἱ ὁποῖοι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἔτι ἐμειδίων εἰρωνικῶς, ὅταν ἤκουον νὰ γίνεται λόγος περὶ ἑλληνικοῦ θεάτρου, καὶ ἔσειον τὰ μαντήλιά των ὄρθιαι κυρίαι, αἱ ὁποῖαι ποτὲ δὲν ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ κάμουν τοιοῦτό τι εἰς τὰ γαλλικὰ θέατρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσύχναζον μέχρι τοῦδε. Πολὺ χαρακτηριστικὸν καὶ παρήγορον τὸ φαινόμενον...

✣

Περίεργός τις τάσις πρὸς κλεψιμανίαν, — ἡ λέξις ἀποκλείει τὸν καταλογισμὸν καὶ εἶνε εὐφημοτέρα, — παρετηρήθη εἰς τὰς κυρίας μας. Αἱ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν ἐσχάτως μερικὰ τοιαῦτα περιστατικά. Μία κυρία ἀφίνει εἰς ἓν ἐμπορικὸν ἐπί τινος τραπέζης τὸ πορτοφόλιόν της· ἐν τῷ μεταξὺ εἰσέρχεται ἄλλη καὶ μὲ τρόπον τὸ σουφρόνει. Εἰς ἄλλο ἐμπορικόν, νεᾶνις κομψὴ καὶ αἰθερία, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ὑμνοῦν οἱ ποιηταί, ἐν ᾧ ἡ μήτηρ της ἐπαζάρευε μὲ τὸν ἔμπορον, ἔκρυψε μέσα εἰς τὴν ὀμβρέλαν της ὅσας δαντέλας ἠμπόρεσε νὰ χωρέσῃ... Πολὺ πεζοτέρα εἶνε τῶν ἀνδρῶν ἡ κλεψιμανία. Κύριός τις εἰσελθὼν εἰς ἓν παντοπωλεῖον ἐγέμισεν ὅλα τὰ θυλάκιά του μέ... καφέν. Ἐδικαιολογήθη δὲ λέγων ὅτι εἰς ἐποχὴν ποῦ ὁ καφὲς ἔχει 7 καὶ 60 τὴν ὀκᾶν, μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠμποροῦσε νὰ τὸν προμηθευθῇ.

✣

Πόσης ἀγάπης ἄξιοῦν τὸ προκόμιον οἱ κουτσαβάκιδες καὶ πόσον εἶνε σκληρὰ ἡ τιμωρία τῆς Ἀστυνομίας, ἡ ὁποία πολλάκις τοὺς κουρεύει, ἀποδεικνύει τὸ κατωτέρω ἀνέκδοτον τὸ ὁποῖον διηγοῦνται οἱ Καιροί: Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κολοκυνθοῦς, ἐνῷ ἐργάτης τις κατεγίνετο νὰ καταβιβάσῃ ἔκ τινος κάρρου οἰνοβάρελλα, ἓν ἐξ αὐτῶν κατέπεσε καὶ τὸν ἐτραυμάτισε σοβαρῶς κατὰ τὴν κεφαλήν. Μετηνέχθη εἰς τὸ παρακείμενον φαρμακεῖον ὅπως ἐπιδεθῇ τὸ τραῦμα. Ὡς ἐννοεῖται, παρέστη ἀνάγκη πρὸς θεραπείαν τοῦ τραύματος νὰ καρῇ κατὰ

Digitized by Google

τὸ μέρος ἐκεῖνο ἡ κόμη. Ἀλλ' ὁ τραυματίας, τέλειος τύπος κουτσαβάκη καὶ πρὸ παντὸς ἐπιθυμῶν νὰ διατηρήσῃ ἀθίκτους τὰς περιφήμους ἀφελείας του, ἀντέστη εἰς τοῦτο ζωηρῶς καὶ ἀνεκραύγασε:

— Προτιμῶ νὰ πεθάνω παρὰ νὰ κόψω τὰ μαλλιά μου!

Καὶ ἐδέησε νὰ γείνῃ ὅπως αὐτὸς ἠθέλησεν, ὁ δὲ ἰατρὸς ἐπέδεσεν ὅπως ὅπως τὸ τραῦμα.

✢

Τὰ θεατρικὰ κομματικὰ εἶνε πολὺ ἐξημμένα. Πανταχοῦ συζητοῦν περὶ Βερώνη καὶ Παρασκευοπούλου, αἱ συζητήσεις δὲ αὗται εἶνε πολλάκις τόσον θερμαί, ὥστε ἐπεμβαίνει καὶ ἡ Ἀστυνομία. Τὸ ζωηρότερον θεατρικὸν κέντρον εἶνε ἓν πατσατζίδικο εἰς τὰ Χαυτεῖα. Ἐκεῖ μετὰ τὴν παράστασιν συνέρχονται οἱ φίλοι τοῦ ἑνὸς κόμματος καὶ τοῦ ἄλλου καὶ τρώγουν καὶ πίνουν καὶ συζητοῦν μέχρι πρωίας. Ὁ κόσμος ἀκούει τὰς φωνάς των καὶ νομίζει ὅτι συζητοῦν πολιτικά· ἀλλ' ἅμα σταθῇ κανεὶς ἓν λεπτόν, θἀκούσῃ ἑκατοντάκις προφερόμενα τὰ ὀνόματα τῶν πρωταγωνιστριῶν. Μίαν νύκτα, ἢ μᾶλλον μίαν πρωίαν, βερωνισταὶ καὶ παρασκευοπουλισταὶ ἦλθον εἰς ῥῆξιν. Φιάλη πλήρης οἴνου ἐξεσφενδονίσθη ὑπό τινος παρασκευοπουλιστοῦ καὶ ἐτραυμάτισε δεινῶς τὸν ἀντίπαλον· οὕτω δ' ἐχύθη τὸ πρῶτον αἷμα τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ τελευταῖον, ἐλπίζομεν, διότι δι' αὐτὸν ἀρκεῖ ἡ μελάνη ὅσην ἐκχύνουν καθεκάστην οἱ συζηταὶ καὶ οἱ κριτικοὶ τοῦ τύπου.

✢

Ἐν Ζαχαροπλαστείῳ τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ δίδει παγωτὸν ὀνομαζόμενον «Φαῦστα-Παρασκευοπούλου», Μαργαρίταν δὲ ἐπωνόμασαν οἱ ἀδελφοὶ Λιάπη, οἱ γνωστοὶ ἀρωματοποιοί, ἓν ἄρωμα εἰς ἀνάμνησιν τῆς Μαργαρίτας, τοῦ δράματος τοῦ κ. Περεσιάδου, παρασταθέντος φέτος ἐν τῷ θεάτρῳ Τσόχα.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Εἷς τῶν συντακτῶν τοῦ παρισινοῦ Χρόνου ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ζολᾶ, ἐπανελθόντος ἐκ Λονδίνου. Αἱ ἀνακοινώσεις τοῦ μεγάλου μυθιστοριογράφου εἶνε λίαν ἐνδιαφέρουσαι. Τὸ Λονδῖνον, λέγει, τὸν ἐνέπνευσε καὶ σκοπεῖ βραδύτερον νὰ γράψῃ μυθιστόρημα ἡ σκηνὴ τοῦ ὁποίου θὰ ὑπόκειται ἐν τῇ Ἀγγλικῇ μητροπόλει. Ἤδη καταγίνεται εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς *τριλογίας* του, ὡς τὴν ὀνομάζει, ἤτοι τριῶν μυθιστορημάτων ἐπιγραφομένων *Λούρδ*, *Ῥώμη*, *Παρίσιοι*, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον θὰ ἔχῃ θέμα τὸν θρησκευτικὸν μυστικισμόν, τὸ δεύτερον τὸν παπισμὸν καὶ τὸ τρίτον τὸν σοσιαλισμόν.

— Ὁ παρ' ἡμῖν πρέσβυς τῆς Σερβίας κ. Βλάδαν Γεώργεβιτς ὁ μεταφράσας εἰς τὴν σερβικὴν καὶ τὴν *Μερόπην*, προτίθεται νὰ μεταφράσῃ ὁμοίως καὶ τὴν *Φαῦσταν*, τὸ νέον δρᾶμα τοῦ κ. Βερναρδάκη.

— Ὁ ἐπιφανὴς ἀρχαιολόγος Φουρτβαίγκλερ ἐξέδωκεν ἐσχάτως λαμπρὸν ἔργον ἐπιγραφόμενον «Ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς». Τὸ κείμενον ἀπαρτίζεται ἐκ χιλίων περίπου σελίδων μετὰ ἑκατὸν εἴκοσιν εἰκόνων καὶ τεσσαράκοντα φωτοτύπων πινάκων.

— Ὁ ἕλλην δημοσιογράφος καὶ οἰκονομολόγος κ. Δημήτριος Γεωργιάδης ἐξέδωκε κατ' αὐτὰς ἐν Παρισίοις γαλλιστὶ μελέτην περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἀπάντησιν τῆς οἰκονομολογικῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Λόου.

— Ἐτελεύτησεν ἐσχάτως εἷς τῶν διαπρεπεστάτων ἄγγλων καθηγητῶν, ὁ Βενιαμὶν Ζόουετ, καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξωνίας. Ἐκ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἔργων εἶναι ἡ εἰς τὴν ἀγγλικὴν κλασικὴ μετάφρασις τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος μετὰ σοφωτάτων εἰσαγωγῶν, τῶν «Πολιτικῶν» τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου. Ὁ Ζόουετ δὲν ἐγίνωσκε μόνον κατὰ βάθος τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ κατώρθωνε νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ εἰς τὸ ἦθος αὐτὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ τούτου ἕνεκα αἱ μεταφράσεις του εἶναι ἀληθῆ ἀριστουργήματα.

— Εἷς τῶν συντακτῶν τοῦ Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ διατρίβοντος Παύλου Βουρζὲ περὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ἐκφρασθεισῶν ἐν τῷ ἐν Λονδίνῳ συνεδρίῳ ὑπὸ τοῦ Ζολᾶ. Ὁ γάλλος μυθιστοριογράφος συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας, φρονῶν ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐκπίπτει, ἀλλ' ἀπεναντίας τιμᾶται εἰς συγγραφεὺς καὶ ὑψοῦται γράφων ἐν τῷ καθημερινῷ τύπῳ, εὐρύνει τὸν κύκλον τῶν ἀναγνωστῶν του, ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν στενωτέραν μετὰ τοῦ κοινοῦ, καὶ ἀποκτᾷ κῦρος καὶ δημοτικότητα πολὺ χρήσιμον διὰ τὰ βιβλία του. Ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων ἔφερε τὸ τοῦ Σαὶν-Μπέβ, τοῦ ἐξόχου κριτικοῦ, ὁ ὁποῖος τόσον δόξης ὀφείλει εἰς τὰς περιφήμους *Δευτέρας* του.

Ἐπιστημονικὰ

Ὁ Ἕρβερτος Σπένσερ, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ κ. Α. Τσιμπουράκης ἔπεμψεν ἀντίτυπον τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης μεταφράσεως τῶν *Πρώτων Ἀρχῶν* τοῦ Ἄγγλου φιλοσόφου ἔγραψε πρὸς τὸν μεταφραστὴν τὰ ἑξῆς: «Εἶνε δι' ἐμὲ εὐάρεστος ἔκπληξις ὅτι χώρα ἐπὶ παιδείᾳ πρὸ τόσων αἰώνων διακριθεῖσα, ἐκτιμᾷ μεταγενέστερον ἤδη προϊὸν συνθετικῆς φιλοσοφίας. Χαίρω ὅτι αἱ ἐν αὐτῷ ἰδέαι διαδίδονται εἰς τὸ ἑλληνικὸν Δημόσιον, ἐλπίζω δὲ ὅτι τῆς δημοσιεύσεως ταύτης τἀποτελέσματα θὰ εἶνε δι' ὑμᾶς εὐχάριστα καὶ ὅτι οἱ κόποι ὑμῶν δὲν θἀποβῶσιν εἰς μάτην».

— Ὁ κ. Π. Καστρωμένος, τέως ἔφορος τῶν ἐν Δελφοῖς ἀρχαιοτήτων ἐκδίδει προσεχῶς ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν αὐτοῦ πραγματείαν περὶ Δελφῶν.

— Ἔν τινι τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τῆς ἐν Βερολίνῳ Βασιλικῆς Ἀκαδημίας, ὁ Βίρχωβ ἔκαμε σπουδαιοτάτην ἀνακοίνωσιν περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων καταμετρήσεων ἀρχαίων τινῶν ἀθηναϊκῶν κρανίων, καὶ ἄλλοτε καὶ ἐσχάτως. Ὅ,τι διακρίνει γενικῶς τὰ κρανία ταῦτα, εἶνε ἡ σμικρότης τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν ὄγκου, τῆς χωρητικότητος, ἐξ οὗ, κατὰ τὴν νῦν ἐν χρήσει παρατηρητικὴν μέθοδον, θὰ ἐδύνατό τις νά τα κατατάξῃ εἰς χαμμίαν τῶν σημερινῶν ἀγρίων φυλῶν. Τοῦτο κατὰ τὸν Βίρχωβ, ἀποδεικνύει ἐσφαλμένην τὴν θεωρίαν τῶν πλείστων ἀνθρωπολόγων, τεκμαιρομένων τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ κρανίου.

— Ὁ ἄγγλος φιλόσοφος Φρειδερῖκος Χάρρισων, ὁ πρό τινων ἐτῶν ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας, ὡμίλησεν ἐσχάτως ἐν Λονδίνῳ περὶ θετικισμοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Ὁ ἐπιφανὴς λόγιος ἐχαρακτήρισε τὸν θετικισμὸν ὡς ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνατροφὴν καὶ ὡς σύνθεσιν θρησκείας καὶ ἐπιστήμης, ἥτις εἰσδύουσα εἰς τὰς συνειδήσεις καὶ τὸν καθ' ἡμέραν βίον τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων, ἐξασκεῖ σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν πρὸς τὸ καλὸν τῆς κοινωνίας.

Καλλιτεχνικὰ

Ὁ ὑπὸ παρισινοῦ χρυσοχόου πρό τινων ἐτῶν κατασκευασθεὶς καλλιτεχνικώτατος ἀδαμάντινος πυργίσκος κατ' ἀπομίμησιν τοῦ πύργου Ἐφφέλ, πρόκειται νὰ προσενεχθῇ ὡς δῶρον ἐκ μέρους τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ εἰς τὸν Τσάρον. Ἡ ἀξία του ὑπερβαίνει τὸ ἑκατομμύριον δραχμῶν.

Μουσικὰ

Τὸ νέον ἔργον τοῦ ἕλληνος μελοποιοῦ Σαμάρα ἐπιγράφεται· *Οἱ ἁλιεῖς τοῦ Δουνάβεως*, ἐπὶ στίχων τοῦ Ἴλλικα, θὰ παρασταθῇ δὲ τὸν προσεχῆ Νοέμβριον ἐν Μιλάνῳ.

Digitized by Google

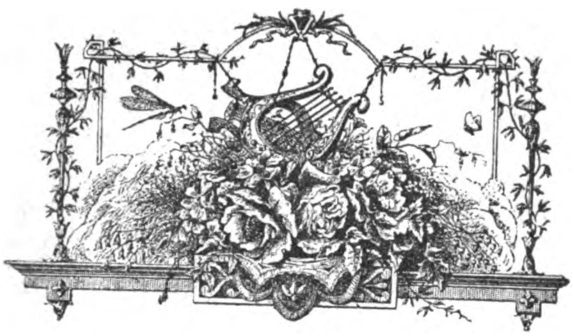

ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ

ΕΦΤΑΨΥΧΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ὅταν στὴ λύρα ὁ Ποιητὴς ἁπλώνῃ ἁγνὰ τὰ χέρια,
Τὸν παναρμόνιο δρόμο τους ἀργοκρατοῦν τἀστέρια.
Τὸ μυρωμένο ἀνάσασμα κρατοῦνε τὰ λουλούδια,
Κι ὅλα ν' ἀκούσουν καρτεροῦν τὰ θεῖα του τραγούδια.

Ὅταν ἁπλώνῃ ὁ Ποιητὴς τὰ χέρια του στὴ λύρα,
Ἀνοίγεται ἡ κατάκλειστη τοῦ μυστηρίου θύρα
Καὶ τὰ ἐφτάδιπλα Ὄνειρα μὲ τὰ καθάρια κάλλη
Σὰ δόξες λάμπουν γύρω του σ' ἑνὸς ἁγίου κεφάλι.

Ὅταν στὴ λύρα ὁ Ποιητὴς ἁγνὰ τὰ χέρια ἁπλώνῃ,
Τὸ κάθε ὄνειρο λαλεῖ καὶ γίνετ' ἕνα ἀηδόνι
Πρωτάκουστο, ἀνιστόρητο, μὲ ξένην ἁρμονία
Ἀπὸ τὰ πλέον αἰθέρια κι ἀπάντεχα στοιχεῖα,
Ποῦ ἡ πρώτη τοῦ Μαγιάπριλου πνοὴ δὲν παρασταίνει,
Ποῦ ὁ ἦχος τὴν ἀναγελᾷ κι ὁ στίχος τὴν πεθαίνει.

Κι ὁ Ποιητὴς ἀτάραχος κάθεται σὰ σὲ θρόνο
Κι ἀκούει τὲς ὀνειρόπλαστες φωνὲς ἐκεῖνος μόνο,
Καθὼς γροικοῦσε στὴ σιωπὴ μιᾶς μαγεμένης ὥρας
Τὴ μουσικὴ τῶν ἀστεριῶν ὁ νοῦς, ὁ Πυθαγόρας.

Τὰ ὄνειρα

— Τ' Ὄνειρον εἶμαι τῆς ζωῆς ἐγώ, καὶ λάμπω
Καὶ στῆς ἀβύσσου τὰ ἔγκατα καὶ στὸν οὐράνιο κάμπο·
Κι ἀπ' τὸ γουλὶ ὡς τὸν ἄνθρωπο, καὶ τὸ βουνὸ κ' ἡ στάλα,
Ὅλα τὰ δένει μιὰ ψυχὴ κ' εἶν' ὅλα τρισμεγάλα
Ἐγώ εἶμαι τ' ὄνειρο τὸ πιὸ λαχταριστὸ τοῦ κόσμου·
Τραγουδιστή, γίνε δικός μου!

— Τ' Ὄνειρον εἶμαι τῆς παλληκαριᾶς,
Μὲ τὴν πνοή μου γιγαντεύω τὴν πατρίδα,
Συντρίβω τοὺς ἐχθρούς της, κ' εἶμαι σὰ βοριᾶς,
Καὶ κάνω κεραυνὸ τὸ χέρι τοῦ Λεωνίδα.
Ἐγώ εἶμαι τ' ὄνειρο τὸ πιὸ ἱερὸ τοῦ κόσμου·
Τραγουδιστή, γίνε δικός μου!

Ἐγώ εἶμαι τ' Ὄνειρο τῆς ὀμορφιᾶς· τὸ μαγικὸ
Τὸ μῆλο ποῦ μαζὶ νεκρώνει κι ἀνασταίνει·
Ὅταν ὁ πόλεμος λυσσάῃ στὸν κάμπο τὸν Τρωαδικό,
Κεντάει στὸ δίμιτο πανὶ τὸν πόλεμον ἡ Ἑλένη.
Ἐγώ εἶμαι τ' ὄνειρο τὸ πιὸ περήφανο τοῦ κόσμου.
Τραγουδιστή, γίνε δικός μου!

— Τ' Ὄνειρο τῆς ἀγάπης εἶμαι, γλυκοσμίγω
Τὰ πάντα, κρέμουντ' ἀπὸ μὲ φωλιές, κούνιες καὶ τάφοι,
Ἀμπέλι κάνω καρπερὸ τὸ χέρσο τὸ χωράφι
Γιὰ νάχῃ πάντα πλούσιον ὁ θάνατος τὸν τρύγο.
Ἐγώ εἶμαι τ' ὄνειρο τὸ πιὸ γλυκὸ τοῦ κόσμου·
Τραγουδιστή, γίνε δικός μου!

— Ἐγώ εἶμαι τῆς σοφίας τ' Ὄνειρο· περνῶ
Καὶ γέρνω καὶ ξεχάνομαι στ' ἀθάνατα βιβλία·
Μέσα στῶν ἰδεῶν τὸν οὐρανὸ
Δοξολογῶ τοῦ νοῦ τὴν παντοδυναμία.
Ἐγώ εἶμαι τ' ὄνειρο τὸ πιὸ ἀκριβὸ τοῦ κόσμου·
Τραγουδιστή, γίνε δικός μου.

— Τ' Ὄνειρο τῆς γαλήνης εἶμαι· στ' ἄφταστα ὕψη,
Ἄνθος ὑπέρλευκο χωρὶς καμμιὰ εὐωδία,
Βλέπω μακρυὰ κατάβαθα σὰ ζωγραφιὰ τὴ θλίψη·
Τοῦ Βούδδα εἶμ' ὁ παράδεισος καὶ τ' ἄστρο τοῦ Φειδία.
Ἐγώ εἶμαι τ' ὄνειρο τὸ πλέον εὐλογητὸ τοῦ κόσμου·
Τραγουδιστή, γίνε δικός μου.

— Κ' ἐγώ εἶμαι τ' Ὄνειρο τοῦ ἀπείρου,
Χάος ποῦ φωσφωρίζει δίχως νάχῃ ἀρχὴ
Καὶ τέλος· εἶμαι τ' ὄνειρο τοῦ ὀνείρου,
Τὸ ἀμάθευτο καὶ τ' ἄπιαστο ποῦ βασανίζει τὴν ψυχή.
Ἐγώ εἶμαι τ' Ὄνειρο τὸ πιὸ γιγάντειο τοῦ κόσμου·
Τραγουδιστή, γίνε δικός μου!

Ὁ ποιητὴς

Ζωή, Παλληκαριά, Ὀμορφιὰ κι Ἀγάπη καὶ Σοφία,
Κι Ἀγάπη καὶ Σοφία.
Τῆς Γαλήνης ξανάσασμα, μαρτύριο τοῦ Ἀπείρου,
Μαρτύριο τοῦ Ἀπείρου,
Καρδιὲς τοῦ κόσμου, Ὀνείρατα, τοῦ Σύμπαντος μαγνῆτες,
τοῦ Σύμπαντος μαγνῆτες,
Τὰ ἔργα ἐσεῖς τὰ σπέρνετε τὰ πολυφημισμένα,
Τὰ πολυφημισμένα!
Δικός σας εἶνε ὁ Ποιητής, τοῦ καθενός σας καὶ ὅλων,
Τοῦ καθενός σας καὶ ὅλων,
Κι ἀπὸ μιὰ σπίθα τῆς φωτιᾶς τοῦ καθενὸς φωτιὰ εἶνε,
τοῦ καθενὸς φωτιὰ εἶνε!
Ἐσεῖς τὴ χρυσοπλέκετε μ' ἀστέρια ἐφτὰ τὴν Πούλια,
Μ' ἀστέρια ἐφτὰ τὴν Πούλια,
Τὸ Οὐράνιο τόξο ἐφτάχρωμο κάνετ' ἐσεῖς νὰ λάμπῃ,
Κάνετ' ἐσεῖς νὰ λάμπῃ!
Ἐσεῖς τῆς δίνετε φωνὴ τῆς λύρας τῆς ἐφτάχορδης,
Τῆς λύρας τῆς ἐφτάχορδης,
Κι ὅταν στὴ λύρα ὁ ποιητὴς ἁπλώνῃ ἁγνὰ τὰ χέρια του,
Ἁπλώνῃ ἁγνὰ τὰ χέρια του,
Ἐσεῖς τὸ θεῖο τραγοῦδι του ἐφτάψυχο τὸ κάνετε,
Ἐφτάψυχο τὸ κάνετε!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Digitized by Google

ΤΟ ΣΟΥΝΙΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ[1]

Ὅταν ἐπλησίασα τὸ ποτῆρι εἰς τὸ στόμα μου ᾐσθάνθην τὴν πρώτην εὐχάριστον προσδοκίαν, ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀναχωρήσεώς μας. Γλυκὺ καὶ δροσερὸ νερὸ εἰς τὴν ἐξοχήν, εἶνε τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου τῶν τέρψεων, τὰς ὁποίας δύναται κανεὶς νὰ ὀνειρευθῇ. Καὶ δὲν ἐπλανήθην. Εἶχεν ὅλην τὴν δροσερότητα, τὴν ἐλαφρότητα, τὴν γευστικότητα καὶ τὴν γλυκύτητα τοῦ Λόζερ Γιάνος, ὡς δὲ ἐξηκρίβωσα ἐπανειλημμένως καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς νυκτός, εἶχε καὶ ὅλας τὰς παρακολούθους αὐτοῦ ἰδιότητας.

Καὶ πετῶν τὸ ποτῆρι μεθ' ὅλου τοῦ περιεχομένου «ἀπὸ ποιὰ σπετζαρία τὸ ἀγόρασες, μωρέ;» εἶπον εἰς τὸν ὑπηρέτην.

Ἡσύχασε, Ἀνδρέα, μοὶ εἶπεν αὐστηρῶς ὁ Γεώργιος. Δὲν χύνουν ἔτσι τὸ νερό. Δὲν εἴμεθα στὰ σπίτια μας. Οὔτε κοντὰ εἶναι τὸ πηγάδι, οὔτε εὔκολο νὰ προφθάνωνται τόσοι ἄνθρωποι καὶ τόσα σκυλιά. Θὰ τὸ συνειθίσῃς καὶ θὰ σ' ἀρέσῃ.

— Δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ περιμείνω νὰ τὸ συνειθίσω.

— Πιὲ ὡς τόσο νὰ ξεδιψάσῃς.

Καὶ ἔπιον πράγματι· καὶ ὅσον ἔπινον τόσον ἐφλογίζετο ὁ πανάθλιος στόμαχός μου, τὸν ὁποῖον ἦτο γεγραμμένον ἄνωθεν νὰ πληρώσω τὴν ἑσπέραν αὐτὴν διὰ χλωριούχου νάτρου, ὑφ' ὅλας τὰς χημικὰς ἑνώσεις του.

Ἐδέησε νὰ κατακλιθῶ περὶ ὥραν 9ην τῆς ἑσπέρας, ἀφοῦ παρετήρησα δυσπίστως τὸ καραβόπανον τῆς κλίνης μου, ὅλον κατάβροχον, ἀναμένων ἀφεύκτως ὀξεῖαν ἀρθρίτιδα.

— Δὲν ντρέπεσαι, μοῦ λέγουν, καλοκαῖρι ποιὸς τὰ ψιλολογάει αὐτά;

Καὶ εἶχον δίκαιον. Ἄλλος ἦτο ὁ κίνδυνος καὶ ἄλλα μοῦ ἐμαγείρευε τὸ μούσκευμα τοῦ καραβοπάνου, τὰ ὁποῖα οὔτε εἶχον ὑποπτευθῆ, ἕνεκα τῆς οἰκτρᾶς ἀνεπαρκείας, τῶν γνώσεών μου εἰς τὴν φυσικήν.

Κατ' ἀρχὰς μοῦ ἀπεμάκρυνε τὸν ὕπνον ἡ ἀχαλίνωτος φλυαρία τῶν συντρόφων μου· θέμα αὐτῆς, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὸ μαντεύετε, τὸ κυνῆγι καὶ οἱ σκύλοι των.

Ἠμπορεῖ νὰ ψυχορραγῇ ἐκ τῆς κοπώσεως ὁ κυνηγός, νὰ ἐπανέλθῃ συρόμενος, νὰ τοῦ κόπτεται ἡ φωνὴ ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως· εἶναι ἐν τούτοις ἕτοιμος νὰ σοῦ δώσῃ, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ τὴν ζητήσῃς, λεπτομερῆ λογοδοσίαν τῆς ἡμέρας ὅλης, πῶς ἐκεῖ ἐτσακίστηκε ἐπειδὴ ἐμαγκώθηκε τὸ στιβάλι του σὲ δυὸ βράχους σὰν ξουράφια, πῶς τοῦ πετάχτηκε ἕνας λαγός, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ ποδάρια του, μὰ ἄναβε τὸ τσιγάρο ἐκείνη τὴ στιγμή, κ' εἶχε κρεμασμένο τὸ τουφέκι· καὶ ὅσο νὰ τὸ ξεκρεμάσῃ καὶ νὰ τὸν βάλῃ στὴ μίρα ἔσκιαξε καὶ τὸν ἔχασε ἀτουφέκιστο, ποῦ τοὖρθε νὰ σπάσῃ τὸ τουφέκι του στὰ δυό. Πῶς ἐσήκωσε τριάντα πουλιά, ἀλλὰ τὰ ἐμαγκάρισε ὅλα, γιατὶ δὲν ἔκοβε τὸ μπαροῦτι, σωστὴ κοπριά, καὶ μόνο μὲ καμμιὰ δεκαριὰ φουσέκια ποῦ εἶχε μὲ πολὺ κορτὰ τὰ σκάγια, κάτι ἔκαμε. Ἤτανε βλέπεις κι' αὐτὴ ἡ βρωμονοτιά, αὐτὸς ὁ κατουρλόκαιρος, λάσπη τὸ τουφέκι ἀπὸ τὴν πρώτη τουφεκιά . . . . καὶ ἐξακολουθητικῶς ἐπ' ἄπειρον.

Καὶ τὰ ψεύδη; Τί τὰ κάμνετε τὰ ψεύδη; Αὐτὸ δὰ εἶναι ἄλλη ἱστορία. Δύναται ὁ κυνηγὸς νὰ εἶναι ὁ φιλαληθέστερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ποτὲ ἐπ' ἄλλου ἀντικειμένου νὰ μὴ ἦλθε εἰς τὴν παραμικρὰν ψυχρότητα πρὸς τὴν ἀλήθειαν· προκειμένου ὅμως περὶ τῶν κυνηγετικῶν ἄθλων του θὰ αἰσθανθῇ ἀληθεῖς τύψεις συνειδήσεως, ἂν δὲν ἐξεύρῃ καὶ δὲν σᾶς γεμίσῃ τὴν κεφαλὴν μὲ τὰ τερατωδέστερα ψεύδη.

Ἀλλὰ τὸ κωμικώτερον εἶναι τὰ περὶ τῶν σκύλων των ἐγκώμια. Ἑκάστου κυνηγοῦ ὁ σκύλος «εἶναι σκυλὶ ποῦ δὲν ἔγεινε ὡς τώρα τὸ ὅμοιο». Ὁμοιάζουν κατὰ τοῦτο τὰς μητέρας. Ὁ Τοτός της δεκαετὴς βλακιδίσκος, περὶ τοῦ ὁποίου ἀπηλπίσθη ἤδη ὁ δημοδιδάσκαλος, ὅτι θὰ διακρίνῃ ποτὲ τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, ἐξηγεῖ ἐκ τοῦ προχείρου, ἔτσι σὰν παραμύθι τὸν Ὅμηρο καὶ τῆς ἄλλης ὁ Τάκης της, δεκαπενταετὴς ἠλίθιος, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πολὺ ἀκόμη θὰ μένῃ ἀκλόνητος εἰς τὰς πεποιθήσεις του, ὅτι δύο καὶ δύο κάμνουν ἕξ, ἐκπλήττει τὸν καθηγητὴν μὲ τὰς προόδους του εἰς τὴν Ἄλγεβραν, «τόσο, ὅπου λαχταρεῖ ἡ μητρικὴ καρδιά της ἀπὸ τρομάρα, μὲ αὐτὴ τὴν πρόωρη διανοητικὴ ἀνάπτυξι τοῦ μικροῦ της».

Ὅμοια κατεδικάσθην νὰ ἀκούω τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, ἀπὸ τὴν σκυλικὴν φιλοστοργίαν τῶν συντρόφων μου, μὲ ὅλας τὰς διαμαρτυρίας μου, ὅτι εἶμαι συντετριμμένος ἐκ τῆς κοπώσεως, ὅτι ἔχω ἀπόλυτον ἀνάγκην ὕπνου.

— Σοῦ εἶναι μιὰ σκύλα αὐτὴ ἡ Φλόξ, ἀληθινὴ φλόγα, ψάχνει κορδέλλα τὸ βουνό, ζὶγκ-ζάγκ, καὶ μιὰ φέρμα! Ἀπὸ ἑκατὸ βήματα τὸ παίρνει μυρουδιὰ τὸ πουλί, καὶ σέρνεται μὲ τὴν κοιλιά.

— Ὤμορφη φέρμα νὰ σέρνεται μὲ τὴν κοιλιά, σὰ γάτα. Φέρμα ἔχει ὁ Τοννέρ. Ἄγαλμα σωστό, ἀκίνητο, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα καὶ τὸ δεξιὸ μπροστινὸ πόδι σηκωμένο.

— Ποιὸ ὡραία φέρμα εἶναι μὲ τὸ πισινὸ πόδι σηκωμένο κατὰ πίσω, ἀκίνητο, σὰν τὴ χῆνα ὅταν ἀνακλαδίζεται, ὅπως ὁ δικός μου ὁ Κάστωρ.

Ἀλλὰ τὸν ὡραιότερον πανηγυρικὸν ἔκαμεν ὁ Γεώργιος διὰ τὸν Οὐσκώκ, ἀπευθυνόμενος ἰδίως εἰς ἐμέ. Μὲ ὅλην τὴν κάρωσιν, ἡ ὁποία μὲ κατελάμβανε, προσεπάθησα νὰ ἀκούσω τὰ προτερήματά του, ἀφοῦ ἐγὼ θὰ εἶχα αὔριον τὴν τιμὴν νὰ κυνηγήσω μαζύ του.

Νὰ τὸν ἰδῇς, Ἀνδρέα, ψάξιμο πάντα ἐμπρὸς στὰ πόδια σου, χωρὶς νὰ τρέχῃ νὰ σὲ κουράζῃ· νὰ τὸν ἰδῇς μυρουδιά. Μύτη δὲ βάζει κάτου σὰν μερικὰ σκυλιά, ποῦ νομίζεις πῶς θέλουν νὰ ὀργώσουν τὰ χωράφια μὲ τὰ ρουθούνια τους, καὶ νὰ σκίσουν τὴ μύτη τους στὰ δυό. Ἔτσι δὰ ἐξηγεῖται πῶς μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν διπλαῖς μύταις.

Αὔριο μιλοῦμε, τοῦ ἀπήντησε μετ' ὀργῆς ὁ Κίμων, κατὰ τοῦ ὁποίου ἀπηυθύνετο αὐτὸς ὁ πλάγιος διαξιφισμός, διότι ὁ σκύλος του ὁ Τοννὲρ εἶχε αὐτὸ τὸ χάρισμα τῆς διπλῆς μύτης.

Ἀλλ' ὁ Γεώργιος ἐξηκολούθησεν ἀταράχως. «Τὴ

[1] Ἴδε σελ. 230.

Digitized by Google

μύτη ψηλὰ στὸν ἀέρα. Καὶ ἅμα νοιώσῃ τὸ ὀρτύκι χύνεται σὰ βέλος καὶ καρφόνεται ἀκίνητος στὴ φέρμα. Καὶ τὸ ὡραιότερο ποῦ δὲ γελιέται αὐτὸς μὲ ψεύτικαις φέρμαις γιὰ μικρόπουλα. Αὐτὸ εἶναι φοβερὸ ἐλάττωμα. Νὰ φερμάρῃ τὸ σκυλί σου, νὰ χτυπᾷ ἡ καρδιά σου καὶ νὰ σοῦ πετιέται ἀπὸ τὸ θάμνο ἔξαφνα, ἕνα τρυποκάρυδο ἢ ἕνας κοκκινολαίμης· Τίποτε ἀπὸ αὐτά· ἅμα δὲν εἶναι ὀρτύκι, κάθε ἄλλη μυρουδιὰ ὁ Οὐσκὼκ τὴν προσπερνᾷ ἀτάραχος. Ἀλλὰ τὸ ἀπορτάρισμά του; Ἐκεῖ θὰ τὸν θαυμάσῃς, Ἀνδρέα. Πιάνει τὸ σκοτωμένο πουλί, ἀπαλὰ ἀπαλά, μὲ τὰ χείλη, ἀπὸ τὰ φτερά· τόσο ἀπαλά, ποῦ οὔτε τὸ σαλιόνει καὶ καμαρωτά, σοῦ τὸ φέρνει μπροστά σου, ἀργὰ ἀργά, σηκόνοντας τὰ πόδια καμπυλωτὰ σὰν περήφανο ἄλογο.

Καὶ ἐξηκολούθει ὁ πανηγυρικός, ἐνῷ τοῦ Μορφέως ἡ κυριαρχία ἐξετείνετο ἐπὶ τῶν βλεφάρων μου καὶ τῆς διανοίας μου. Ἐν τούτοις ἐνόμισα, ὅτι ἤκουσα τὸν ἑξῆς ἐπίλογον.

«Καὶ τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ ὅλα, ὅπου δὲν φοβᾶται τὰ μεταλλεῖα. Τὰ σκυλιὰ ποῦ πιάνουν τὰ μέταλλα εἶναι ἄχρηστα εἰς τὸ Σούνιο».

Ἐνόμισα ὅτι παρήκουσα. Πῶς, οἱ σκύλοι αὐτῶν τῶν κυρίων εἶνε τόσον σοφοί, ὥστε ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν μεταλλουργίαν; καὶ εἶναι τοιοῦτος ὁ ἐπιστημονικὸς ζῆλός των, ὥστε νὰ ἀφίνουν τὸ κυνήγι ἐπιδιδόμενοι εἰς μεταλλομαστεύσεις; Καὶ θεωροῦν ἐλάττωμα τὴν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐπίδοσιν τῶν σκύλων των;

Βεβαίως ὁ Γεώργιος δὲν εἶπε τοιαύτας ἀνοησίας. Ἀρχὴ ὀπτασίας θὰ ἦναι. Μὲ καταλαμβάνει φαίνεται ὁ ὕπνος, καὶ οἱ ὄνειροι συγχέουν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ μου μεταλλουργεῖα καὶ σκύλους.

Ἀλλοίμονον! Ἡ αὔριον θὰ μὲ ἐδίδασκεν, ὅτι δὲν ἦτο ὄνειρον καὶ ὅτι ἀντιθέτως πρὸς τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ κυρίου του ἡ ἑλληνικὴ ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου, ἐπέπρωτο νὰ ἐπιδράσῃ ἰσχυρῶς ἕνεκα τοῦ Οὐσκὼκ ἐπὶ τῶν τυχῶν μου καὶ νὰ περιπλέξῃ τὰς δεινὰς περιπετείας μου.

Διὰ λόγους, τῶν ὁποίων εἶναι περιττὴ ἡ μνεία, ἐνῷ ἤδη ἐνόμιζον ὅτι ὁ ὕπνος θὰ ναρκώσῃ τὰ δεινά μου, ἐδέησε νὰ ἐξέλθω τῆς σκηνῆς κατεπειγόντως.

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐφάνη παράξενον εἰς τοὺς σκύλους, οἱ ὁποῖοι σιωπηρῶς μοῦ ἔδοσαν προπεμπτήριον, ἐπιτρέψαντες τὴν ἔξοδον.

Ἀλλ' ὅταν ἐχρειάσθη νὰ ἐπιστρέψω: Οἴμοι! ἐνῷ ἀπεῖχον εἴκοσι βήματα τῆς σκηνῆς, καὶ οἱ ὀκτὼ ἐξορμοῦν ἐναντίον μου μὲ φρικτὰς ὑλακάς. Ἐνθυμήθην τότε τὸν Αὔγουστον Μπουσέ, λέγοντα, ὅτι ὁ σκύλος εἶναι ὁ φίλος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἄρωνος. Ἐνδεχόμενον· ἀλλὰ εἶναι πολὺ φωνακλᾶς ἐχθρός, τὸ ὁποῖον ἐλησμόνησε νὰ προσθέσῃ.

Ἤδη προχωροῦν τὸ πρῶτον κατὰ μέτωπον ἐν πυκνῇ φάλαγγι· ἀλλ' αὐτοστιγμεὶ ἀναπτύσσονται εἰς ἀκροβολιστικὴν τάξιν καὶ ἐνεργοῦν στρατηγικώτατα κυκλικὴν κίνησιν περιζώσεως, ἥτις ἀμέσως μοῦ ἀνέμνησε τὸν μέγαν σιδηροῦν κλοιόν, δι' οὗ αἱ γερμανικαὶ στρατιαὶ περιέκλεισαν ἐν ἔτει 1870 Ναπολέοντα τὸν Γ'.

Διεῖδον ἀμέσως, ἐν τῇ ὀξύτητι τῆς ἀντιλήψεως, ἥτις μὲ χαρακτηρίζει, ὅτι μετ' ὀλίγον ἡ ἱστορία θὰ εἶχε νὰ ἀναγραφῇ εἰς βάρος μου δεύτερον Σεδάν, καὶ ἔρρηξα κραυγὰς διατόρους. Αἱ κραυγαί μου, αἱ ὑλακαὶ τῶν σκύλων, ἀφύπνισαν ὅλους τοὺς σκυλικοὺς ὁμίλους τῶν λοιπῶν κυνηγετικῶν σταθμῶν, καὶ κυματοειδῶς, καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, ἐφ' ὅσον ἔφθανεν ἡ ἀκοή, ἡ νὺξ δὲν ἀντελάλει, εἰμὴ ἀτελευτήτους ὑλακάς, κατὰ τὴν ἀκαριαίαν ταύτην πολεμικὴν ἔγερσιν τῶν σκύλων. Τέλος κατέφθασαν οἱ φίλοι μου ἀφυπνισθέντες, καὶ διανέμοντες ἀφειδῶς λακτίσματα, ἠδυνήθησαν νὰ μὲ ἐπαναγάγωσι κακῶς ἔχοντα εἰς τὴν σκηνήν. Τὰς λοιπὰς ἐξόδους, καὶ δὲν ἦσαν ὀλίγαι, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Γεωργίου, ἐπεχείρουν σύρων μαζύ μου διὰ τῆς ἁλύσου τὸν Οὐσκώκ. Ὢ τοῦ θαύματος! Οὐδεὶς ἐκ τῶν συναδέλφων του μᾶς ἠνόχλει κατὰ τὴν ἐπάνοδον. Ἡ συνοδεία του μοῦ ἐχρησίμευεν, ὡς ἀσφαλὲς προπεμπτήριον.

Θὰ νομίσετε ἴσως ὅτι ὑπῆρξαν καὶ στιγμαί, καθ' ἃς ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς. Οἰκτρά, παχυλή, ἀξιοθρήνητος πλάνη. Ἐνόμιζα ὅτι σατανικὸν ἀόρατον στόμα ἐφύσα εἰς τοὺς πόδας μου, εἰς τὰς χεῖρας, εἰς τὸ στῆθος, εἰς τὸ πρόσωπον, πνοὴν καυστικῆς φλογὸς ἀφόρητον, ἐν τῇ ἀφράστῳ ὀδύνῃ, τὴν ὁποίαν ἐγκαθίδρυεν ἐπὶ τοῦ δέρματός μου, κάτι παραπλήσιον πρὸς συναπισμοὺς Ριγκολό, τοὺς ὁποίους ἐν ἀτμώδει καταστάσει σᾶς κολλοῦν διὰ φυσητῆρος. Καὶ οἱ ὄνυχές μου ὤργωναν τὰς σάρκας μου, ὡς οἱ ὕννις τὰ στέρνα τῆς γῆς.

— Τί εἶναι αὐτὴ ἡ φαγοῦρα ποῦ μὲ καίει: θὰ τρελλαθῶ, ἐφώναξα.

— Δὲν καταλαβαίνεις, κακομοίρη, μοῦ ἀπήντησε μία φωνή, εἶναι σκνίπαις. Τὰ ἤξευρα ἐγὼ αὐτά, καὶ ἐπῆρα μαζί μου σκόνη στὴ βαλίτζα, μὰ ἔγεινε σὰν ἀλοιφὴ ἀπὸ τὸ μούσκεμα καὶ δὲν ἀνάβει.

— Ἥναψα κηρίον, διότι μὲ ἔφερεν εἰς παραφροσύνην τὸ σκότος, καὶ τὰ εἶδον τὰ μικροσκοπικὰ θηρία, ἀποτελοῦντα νέφη, κατὰ μυριάδας περιιπτάμενα καὶ ἐπικαθήμενα τῆς λείας των. Εἶχον ἀκούσει τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐν τῇ ἐνορίᾳ μου σοφὸν καθηγητὴν τῆς θεολογικῆς Σχολῆς βεβαιοῦντα καὶ ἀναπτύσσοντα, ὅτι πάντα τὰ ὄντα, ζωϊκὰ καὶ μή, ἐνόργανα ἢ ἀνόργανα, ἐδημιούργησεν ὁ Πανάγαθος, ὅπως δουλεύωσι τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν πλάσμα αὐτοῦ, τὸν ἄνθρωπον. Ἄχ! Πανάγαθε, εἶπα, δὲν ἦταν τρόπος νὰ μὲ ἀπαλλάξῃς δι' αὐτὴν τοὐλάχιστον τὴν μαρτυρικὴν νύκτα, τῶν πολυτίμων ἐκδουλεύσεων τῆς σκνίπας;

Ἀλλὰ ἡ μουσικὴ τῶν σκύλων; Τί τὴν κάμνετε πάλιν αὐτὴν τὴν μουσικήν; Ἢ θὰ ῥέγχουν κατὰ τρόπον ἐνθυμίζοντα τὰς ἐκ θαλασσίας κόγχης τρομπορίνας τῶν ἁλιέων, ἢ θὰ ἀκούῃς ἐκεῖνο τὸ διαρκὲς πλατάγισμα τῶν γλωσσῶν των, τὸ ὁποῖον περισσότερον μὲ ὤθει εἰς παραφροσύνην. Τί καλλωπιστικὴ μονομανία, Θεέ μου, εἶναι αὐτή, ἡ ὁποία καταλαμβάνει τοὺς σκύλους, νὰ πλύνουν διὰ τῆς γλώσσης τὸ σῶμά των, καθ' ὅλην τὴν νύκτα;

Ἀλλ' ἡ μουσική των αὐτὴ ἔσχε καὶ ποικιλῳδίας. Ἀκούω αἴφνης κάτω τῆς κλίνης μου παράδοξον κλαυθμηρὰν ὑλακήν, κλαῦ, κλαῦ, κλαῦ.

Digitized by Google

Τὸν ἀκούεις, μοῦ ψιθυρίζει ὁ Γεώργιος εὐφροσύνως, εἶναι ὁ Οὐσκώκ, κυνηγάει λαγό.

— Τί λέει; Λαγὸ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι;

— Ὀνειρεύεται καλέ· βλέπει πῶς ἔβγαλε λαγὸ καὶ τὸν κυνηγάει.

— Θὰ ἔχει βγάλει βέβαια πολλοὺς ὡς τώρα, τῷ εἶπον σφίγγων τοὺς ὀδόντας καὶ συνέχων τὴν λύσσαν μου.

— Ὄχι· κανένα ποτέ. Ἀκόμα δὲν ἐκυνήγησε λαγό· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει νὰ κάνει. Θὰ ἔχει βγάλει λαγοὺς κανένας ἀπὸ τοὺς προγόνους του. Αὐτὰ τὰ ἔνστικτα μεταβιβάζονται, ξέρεις, διὰ τῆς κληρονομικότητος. Εἶναι ὁ ἀτταβισμός, ἐκατάλαβες.

— Δὲν ἐκατάλαβα τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι μοῦ ἔρχεται νὰ ἁρπάξω τὸ τουφέκι, νὰ ἀρχίσω τὸ κυνῆγι ἀπὸ τοὺς σκύλους σας, καὶ νὰ τελειώσω σὲ σᾶς.

Ἐσιώπησα καὶ ἐγὼ καὶ αὐτός. Ἀλλὰ μοῦ ἐφάνη, ὅτι ἤκουσα πνιγομένους γέλωτας, οἱ ὁποῖοι ηὔξησαν περισσότερον τὴν λύσσαν μου.

Παρῆλθεν ὀλίγη ὥρα. Ἤδη τόση ἦτο ἡ ἐξάντλησις ἥτις μὲ κατεῖχεν ἐκ τῆς νηστείας, τῆς ἀϋπνίας, καὶ μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐξόδους, ὥστε ἤλπισα, ὅτι οὔτε ἡ μουσικὴ τῶν σκύλων, οὔτε αἱ σκνίπες θὰ μὲ ἐμπόδιζον πλέον νὰ κοιμηθῶ.

Ἀλλ' αἴφνης ἀκούω κρότον, ὡς ἂν ἐξερράγη κάτω τῆς κλίνης μου φυσίγγιον δυναμίτιδος· σφενδονίζομαι πρὸς τὰ ἄνω καὶ καταπίπτω οὐχὶ ἐπὶ τοῦ καραβοπάνου, τὸ ὁποῖον εἶχεν αἴφνης ἐξαφανισθῆ, ἀλλ' ἐπὶ τριῶν σκύλων, οἱ ὁποῖοι ἐκοιμῶντο κάτωθεν καὶ οἵτινες ἀναπηδήσαντες μετὰ τρόμου μὲ κατεκύλισαν ἐπὶ τοῦ χώματος.

Ἠγέρθην ἔντρομος καὶ ἔκυψα ἐπὶ τῆς πρώην κλίνης μου. Εἶδον ἀμέσως τί συνέβη. Αὐτοὶ οἱ νόμοι τῆς φύσεως εἶχον συστρατεύσει κατ' ἐμοῦ. Τὸ χονδρὸν καραβόπανον ἰσχυρῶς τανυσμένον ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ῥάβδων, καταβραχὲν συνεστάλη καὶ κατὰ μικρὸν κατέτριψε καὶ ἔθραυσε τοὺς σπάγους, δι' ὧν συνεδέετο πρὸς τὰς ῥάβδους.

Ἀρκεῖ πλέον, εἶπον· ὁ πολὺς ὕπνος βλάπτει τὴν ὑγείαν. Καὶ ἠγέρθην ἐσπευσμένως.

Ἥναψα φανὸν καὶ πρὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς ἔγραψα ἐπὶ τῶν γονάτων τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν συμφορῶν μου. Ἤδη ἐγείρονται καὶ οἱ λοιποί.

Εἶναι ὥρα τετάρτη τῆς πρωίας. Περίπου ἡ ὥρα, ἥτις ὑπηγόρευσεν εἰς τὸν Ζαλοκώσταν τοὺς γλυκυτάτους ἐκείνους στίχους, τοὺς ὁποίους αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀδιστάκτως πιστεύω, ὅτι τῷ εἶχον ἐμπνεύσει προκαταβολικῶς αἱ μέλλουσαι δυστυχίαι μου:

Ὕπνο δὲν βρίσκει ἡ συμφορά,
Τρεμουλιαστὰ στὴ ῥάχη
Ὁ αὐγερινὸς φωτοβολεῖ,
Ἀκόμα οἱ λόγγοι εἶναι θολοὶ
καὶ τὰ βουνὰ κ' οἱ βράχοι.

Ἂς ἴδωμεν τί μοῦ παρασκευάζει ἡ μετ' ὀλίγον ἀνατέλλουσα ἡμέρα τῆς μάχης.

Σούνιον. Πάντοτε ἀπὸ τῆς σκηνῆς. 28 Αὐγούστου. Ὥρα 2 μετὰ μεσημβρίαν.

Τὰς ἐγνώρισα ἐπὶ τέλους, τὰς ἐψηλάφησα τὰς ἀμυθήτους αὐτὰς κυνηγετικὰς τέρψεις. Θὰ τὰς γνωρίσῃς ἆρά γε δι' ἐμοῦ καὶ σύ, ἀγαπητὲ ἀναγνῶστα, ὥστε νὰ μὴ σοῦ ἔλθῃ ποτὲ ἡ ὄρεξις νὰ τὰς ἀπολαύσῃς προσωπικῶς;

Ἐὰν ναί, θὰ ἦμαι ὑπερήφανος, ἀποκαθιστάμενος οὕτω ἔν τινι μέτρῳ εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος· ἀλλὰ δὲν τὸ ἐλπίζω. Διότι λέγουν, ὅτι κανένα ποτὲ δὲν ὠφέλησεν ἡ πεῖρα τῶν ἄλλων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία θεωρεῖται καὶ δικαίως, ἡ ἀχρηστοτέρα τῶν ἀνθρωπίνων ἀνακαλύψεων.

Ἐγὼ ἐν τούτοις θὰ ἐκτελέσω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θεωρῶ καθῆκόν μου· θὰ διαδώσω τὴν Ἀλήθειαν.

Ἐξεκινήσαμεν, λοιπόν, ἄνθρωποι καὶ σκύλοι. Ἡ ῥοδοδάκτυλος πορφυρόνει τὸν ὁρίζοντα, ὅπως ὅταν οἱ Κουτσόβλαχοι ἀνοίγουν λειβάδια διὰ τῆς μεθόδου τῶν πυρκαϊῶν. Ὁ αὐγερινὸς δὲν φωτοβολεῖ πλέον· ἔπαυσαν δὲ πρὸ ὀλίγου νὰ εἶναι θολοὶ καὶ οἱ λόγγοι καὶ τὰ βουνὰ καὶ οἱ βράχοι· καὶ ἡ Συμφορὰ ποῦ ὕπνο δὲν βρίσκει ἕως αὐτὴν τὴν ὥραν, ἐνσαρκωμένη ἐν τῷ προσώπῳ μου περιφέρεται ἄπελπις ἐπὶ τῶν ὀρέων, κρατοῦσα, ὅπως Σίμων ὁ Κυρηναῖος βαρὺν σταυρόν, τὸ τουφέκιον Χάμερλες, ἀ περκισσιὸν σαντράλ, ἀ Τρὶπλ βεροῦ, ῥεμποντισάν, μασὶν ἂν ἀρριέρ, καὶ κανὸν τσοκμπόρ. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ χαλδαϊκὰ ἐμφαίνουν τοὺς τίτλους τῆς εὐγενείας του.

Οἱ πρῶτοι πυροβολισμοὶ ἐπαναλαμβάνονται πυκνότεροι, ἄλλοι κροτοῦντες, ἄλλοι ὡς ἄτονος ψίθυρος, ἐφ' ὅσον φθάνει ἡ ἀκοή, καθ' ὅλα τὰ σημεῖα.

Ὁ Γεώργιος, τοῦ ὁποίου οἱ ἄλλοι ἀναγνωρίζουν εὐχαρίστως τὴν ἀρχηγίαν, μολονότι γνήσιοι Ἕλληνες καὶ κατὰ τὴν καταγωγὴν καὶ κατὰ τὴν πολιτογράφησιν, λέγει ὅτι πρέπει ἀμέσως νὰ ἀνοίξουμε γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ σκαγιώσῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

Ὅπως εὑρισκόμην, ἡ πρόρρησις αὕτη δὲν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν μου. Σὺ μάλιστα, Ἀνδρέα, μοῦ λέγει, νὰ ἀνοίξῃς περισσότερο, νὰ πάρῃς τὰ ψηλώματα, ψάχνοντας τῆς πλαγιαῖς. Ὁ Οὐσκώκ, ὅταν εἶναι μονάχος του κυνηγάει περίφημα, καθὼς σοῦ εἶπα, ἐνῷ κοντὰ στοὺς ἄλλους σκύλους, ἔχει τὸ ἐλάττωμα νὰ ξετρελλαίνεται. Ἐμεῖς κοντὰ πάντα θὰ ἤμαστε, κι' ἂν σκορπίσουμε, κάθε στιγμὴ θὰ ἀπαντᾷς ἀνθρώπους νὰ σοῦ δείξουν τὴ θέσι τῆς σκηνῆς.

Ὑπέκυψα· ἡ ἰδέα ὅτι ἀφοῦ ὁ Οὐσκὼκ **ψάχνει ἐμπρὸς στὰ πόδια τοῦ κυνηγοῦ**, ὅπως μοῦ εἶπε τὸ ἑσπέρας ὁ Γεώργιος, θὰ περιπατῶ τοὐλάχιστον ἀνέτως, μὲ παρηγόρησε διὰ τὴν μόνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ κατεδίκαζεν ἡ διαταγὴ τῆς ἡμέρας τοῦ ἀρχηγοῦ μας.

Ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐλπίδος ἡ διάψευσις ἐπῆλθεν ἀμέσως, βαναύσως ἀπότομος.

Εἰς τὸν πρῶτον πυροβολισμόν, ὅστις ἠκούσθη πλησίον μου, ὁ Οὐσκὼκ ἐτάνυσε τὰ ὦτα, ἐστυλώθη ὡς ἡ γυνὴ τοῦ Λώτ, καὶ ἔπειτα ἐξώρμησε καλπάζων ὡς φρενήρης, καὶ ὑπερπηδῶν μὲ ἅλματα τίγρεως θάμνους, ῥεύματα, βουνά.

Οὐσκώκ, ἐφώναζα, Οὐσκώκ, καὶ ἐπανελάμβανα μυριάκις τὸ δύστηχον ὄνομα ἀκάρπως. Καὶ τρέχων ἐμονολόγουν. Τέτοιο σκυλὶ θὰ σοῦ εἶχε ψήσει τὸ ψάρι στὰ χείλη. ὢ Ξενοφῶν, ὅταν ἐσυμβούλευες εἰς τὸν κυνηγετικό σου, νὰ δίδουν ἠχηρὰ ὀνόματα στὰ

Digitized by Google

σκυλιά. Ἀλλὰ μπορῶ ἐγὼ τώρα νὰ τοῦ ἀλλάξω τὸ βαφτιστικό του; Οὔσκὼκ, Ἄχ! Γιατί νὰ μὴ λέγουν ἐσένα Τονναίρ; ἡ φωνή μου θὰ σὲ ἔφθανε τότε σὰν κεραυνός.

Καὶ ἔτρεχα κατόπιν του, ὡς παράφρων· καὶ παρεπάτουν καὶ ἔπιπτα καὶ ἠγειρόμην. Τί; Αὐτὸ εἶναι λοιπὸν τὸ κυνῆγι; Ἕνας διαγωνισμὸς στὸ τρέξιμο, μὲ τοὺς σκύλους; Νὰ μοῦ λείψῃ.

Καὶ αὐτὸς ἐξηκολούθει καλπάζων, διότι πλῆθος ἄλλων πυροβολισμῶν ἐπέδρων ἐπ' αὐτοῦ, ὡς πλήγματα πτερνιστῆρος εἰς ἀφηνιασμένον ἵππον.

Μὰ αὐτὸς θὰ χαθῇ, τρομάρα μου· καὶ τί νὰ πῶ τοῦ ἀφεντικοῦ του; Ὅταν ἤμουν κληρωτός, μοῦ ἔλεγαν, ὅτι πρέπει νὰ συμμορφόνω πάντα τὸ βῆμά μου, μὲ τὸ βῆμα τοῦ πρωτοστάτου μου. Καλὰ καὶ ἅγια λόγια. Μὰ αὐτὸ τώρα εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατο. Οὔσκὼκ!

Τέλος ἐστάθη ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς λόφου καὶ ἠδυνήθην νὰ τὸν καταφθάσω, παραπαίων ἐν λοισθίᾳ ἐξαντλήσει. Ἐσκέφθην νὰ τὸν ξυλοφορτώσω· ἀλλὰ θὰ ἐτρέπετο εἰς φυγήν, καὶ ἡ εὐθύνη τῆς ἀπωλείας τοῦ θησαυροῦ τούτου ἀνέθρωσκεν ἐνώπιόν μου, ὡς Νέμεσις. Τὸν ἐθώπευσα λοιπὸν τρυφερῶς, ἐναγκαλιζόμενος αὐτὸν μετὰ περιπαθείας, ἐνῷ εἶχα ὅλην τὴν ἐνδόμυχον διάθεσιν νὰ τὸν στραγγαλίσω.

Αἱ θωπεῖαι τὸν συνεκράτησαν· ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἰχνηλατῇ, μὲ ἠκολούθει ὄπισθεν, ὡς σκύλος ἔχων ἤρεμον τὴν συνείδησιν, ὅτι ἐξεπλήρωσεν ἤδη τὸ καθῆκόν του.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν τῆς σχετικῆς γαλήνης, ἀνεπόλησα, ὅτι ἐνῷ ἔτρεχα ὡς παράφρων, εἶχον ἐξορμήσει διαδοχικῶς ἐκ τῶν θάμνων πτηνά, μὲ παράδοξον ἦχον, πρρρρ.... ὡς τρίλια τραγουδιοῦ νεροχελώνας, τὰ ὁποῖα ἵπταντο παραλλήλως πρὸς τὴν γῆν, εἰς ὕψος μέτρου περίπου. Αὐτὰ βεβαίως θὰ ἦσαν τὰ ὀρτύκια. Ἀλλὰ ποῖος ηὐκαίρει νὰ τὰ συλλογισθῇ;

Εἷς κυνηγὸς πυροβολεῖ εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν περίπου βημάτων ἀπ' ἐμοῦ. Οἴμοι! Ἤρχισε πάλιν ὁ καλπασμός του, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰδικός μου ἐπίσης. Μὰ αὐτὸ πλειὰ δὲν ὑποφέρεται. Οὔσκὼκ, καταραμένο σκυλί, πίσω.

Οἱ πόδες μου ἐχόρευον ἐντὸς τῶν δανειακῶν ὑποδημάτων, ὑπερμέτρως μεγάλων, καὶ ἐπληγόνοντο, ὅτε αἴφνης τὸ δεξιὸν ἐξ αὐτῶν, συσφηνωθὲν ἐντὸς σχισμῆς βράχου, ἐφυτεύθη ἐκεῖ μεταξὺ ἀσφοδέλων, θύμων, ἀλαδάνων, καὶ ἄλλων εἰδῶν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, ἐνῷ ἐγώ, κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνυπόδητος, ἐξηκολούθησα λόγῳ τοῦ νόμου τῆς ἀδρανείας ἐπὶ ἱκανὸν ἀκόμη διάστημα τὸν φρενήρη δρόμον μου καὶ δὲν ἐστάθην, εἰμὴ ἀφοῦ παραπατήσας ἔπεσα πρηνὴς ἐπὶ θάμνων πυκνῶν κανονικοῦ σχήματος τεραστίων σπόγγων. Δὲν γνωρίζω τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομά των, διὰ νὰ τοὺς παραδώσω εἰς τὴν ἀθανασίαν· ἀφάναις καὶ ἀσκυφιαῖς ὀνομάζονται κοινῶς. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐξ αὐτῶν εἶχε κατασκευασθῇ ποτὲ ὁ ἀκάνθινος στέφανος, διότι στέφονται ἀπὸ μυριάδας ὀξυτάτων αἰχμῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνεπάγησαν ἐπὶ τοῦ ταλαιπώρου προσώπου μου καὶ ὅλης τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ σώματός μου, μετὰ ἄλγους, ὁποῖον τὰ κέντρα χιλίων σφηκῶν δὲν ἤθελον ἀρκέσει νὰ μοῦ προξενήσουν.

Οὔτε ἐσκεπτόμην πλέον τὸν Οὔσκὼκ. Κατὰ διαβόλου καὶ οἱ σκύλοι καὶ οἱ κύριοί των.

Ἀλλ' ὅταν ἔπαυσα νὰ τρέχω κατόπιν του, τότε ἦλθεν αὐτὸς πρὸς ἐμέ. Οὕτω, λέγουν, συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθηματικῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων.

Ὅπως δήποτε, ἐνῷ, κατορθώσας νὰ ἐγερθῶ ἀνεζήτουν μετὰ κόπου, μεταξὺ ἄλλων φυτῶν τὸ ὑπόδημά μου, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῆς δυσχερείας ἐξερρίζωσα ἀπὸ τοὺς βράχους, τὸν εἶδον αἴφνης εἰς τὸ πλευρόν μου, λείχοντα τὰς χεῖράς μου καὶ σείοντα τὴν οὐράν του. Ἡ συμπεριφορά του αὕτη μὲ ἀφώπλισεν· Ἄχ! Αὐτὴ ἡ ἀμνησικακία μου πολλὰς μοῦ ἐπρομήθευσε πάντοτε συμφοράς, ἀλλ' εἶμαι ἀδιόρθωτος. Ἡ πρώτη εἰλικρινὴς ἢ ψευδὴς μεταμέλεια, (ποτὲ δὲν ἠδυνήθην νὰ διακρίνω τὰ δύο αὐτὰ εἴδη) μὲ κάμνει νὰ λησμονῶ πᾶσαν ἀδικίαν.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην διεσταυρώθην κατὰ τύχην μὲ ἕνα τῶν συντρόφων μου.

— Ἔλα ἐδῶ, ἀδελφέ, ἐχόρτασα πλειὰ τὸ κυνῆγι, πάρε μαζύ σου τὸ σκυλὶ νὰ γυρίσω πίσω.

Καὶ τῷ διηγήθην τὰς συμφοράς μου.

— Ἀδύνατον· ἐγὼ ἔχω σκύλα καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κυνηγήσουν τώρα μαζύ.

— Λοιπὸν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσω ἔτσι, ὅλο προσβολὴ στὰ βουνὰ μαζὺ μ' αὐτόν;

— Σώπα, καϋμένε· εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα βλέπεις καὶ εἶναι ἀψὺ τὸ σκυλί· ἀλλὰ θὰ δαμασθῇ, θὰ κόψῃ.

— Καὶ βαστοῦν ἐμένα τὰ ἔρημα τὰ καλάμια μου, ὅσο νὰ δαμασθῇ αὐτὸς καὶ νὰ κόψῃ; τί μοῦ ψάλλεις;

— Ἡσύχασε· ἔτσι πάντα κάθε ἀρχὴ καὶ δύσκολη.

Μὲ ἀφῆκε καὶ ἀπεμακρύνθη μετὰ σπουδῆς.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Οὔσκὼκ διὰ τῆς χαρακτηριζούσης τοὺς μεγαλοφυεῖς σκύλους νοημοσύνης του, εἶχεν ἐννοήσει ἐκ τοῦ διαλόγου τούτου, ὅσα ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ, καὶ δὲν ἐπανέλαβε πλέον τὰς λαμπρὰς ἐκείνας ἐπελάσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἐφθόνουν καὶ θωρακοφόροι τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἀλλὰ περιωρίσθη νὰ ἰχνηλατῇ ἐν τάξει, εἰς μικρὰν ἀπ' ἐμοῦ ἀπόστασιν.

Αἴφνης ἐστάθη ἀκίνητος, ὡς μαγνητισθείς. Οἱ ὀφθαλμοί του ἐσπινθηροβόλησαν καὶ τὸ ὅλον σῶμά του ἔλαβε πλαστικὴν στάσιν, πλήρη χάριτος.

Ἔχει δίκηο, εἶπα, ὁ Γεώργιος. Ἀλήθεια. Ὡραία φέρμα. Καὶ ἐπειδή, ὡς μοὶ εἶχεν εἰπεῖ, δὲν ἠπατᾶτο ποτὲ ὁ Οὔσκὼκ, ἔπαλλεν ἡ καρδία μου, διότι θὰ ἐπυροβόλουν τέλος πάντων τὸ πρῶτον ὀρτύκι.

Ἔθεσα τὸ ὅπλον ἐπὶ σκοπὸν καὶ τοῦ εἶπον τὰς πανηγυρικὰς λέξεις, τὰς ὁποίας μοῦ εἶχον διδάξει.

Οὔσκὼκ. Μέσα, ἀτράπ.

Ὥρμησεν ἐντὸς τοῦ σχοίνου. Ἀλλὰ οὔτε ὀρτύκι ἐπέταξεν, οὔτε κανὲν ἄλλο δεῖγμα ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Τὸν εἶδα μόνον μὲ κατάπληξιν, διὰ μέσου τοῦ θάμνου νὰ σκάπτῃ διὰ τῶν ὀνύχων, ὡς μανιακός, ἀναρρίπτων τὰ χώματα ἄνωθεν τῶν κλάδων.

Τὸ μεταλλεῖο! ἐφώναξα ἔξαλλος ἐκ χαρᾶς. Τὸ μεταλλεῖο! Νὰ ἡ κουβέντα ποῦ δὲν ἐννοιωθα χθὲς τὸ βράδυ. Ἀνεκάλυψε μεταλλεῖο καὶ τώρα κατα-

Digitized by Google

γίνεται εἰς δοκιμαστικὰς ἐκσκαφὰς παρακολουθῶν τὴν φλέβα. Τί εὐτυχία! Νὰ εἶναι ἆρά γε γαληνίτης ἢ καλαμίνα; Ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι θὰ δώσω καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μερίδιο. Εἶναι δίκαιο.

Ἀλλὰ βαθεῖα ἀποθάρρυνσις μὲ κατέλαβεν αἴφνης, ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ὅτι ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐκτάσεις ἔχουν ἤδη παραχωρηθῇ.

Ἐν τούτοις εἰσῆλθον εἰς τὸν σχοῖνον, ὅπου ὁ Οὐσκὼκ ἐξηκολούθει μετὰ ζήλου τὰς μεταλλομαστεύσεις, ἔκυψα καὶ εἶδον περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Εἶχε φερμάρει σεβασμίου μεγέθους χελώνην, τὴν ἐπιλεγομένην *Ἑλληνίδα* (Testudo Graeca), ἡ ὁποία ἐκλείσθη ἐντὸς τοῦ φρουρίου της, τοῦ ἰσχυροῦ ὀστράκου, ὁ δὲ Οὐσκὼκ ἔξεε καὶ ἔσκαπτε μετὰ λύσσης, προσπαθῶν νὰ τὸ θραύσῃ ἢ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ τοὐλάχιστον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους καὶ κατώρθωσε.

Τὴν ἔλαβον ἀνὰ χεῖρας. Ἐπειδή, φαίνεται, τῆς ἐνέπνευσα ἐμπιστοσύνην ἐξήγαγε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς τέσσαρας χεῖρας, διότι πρὸς χεῖρας ὁμοιάζουν περισσότερον, καὶ τὰς ἐκίνει, ὡς κολυμβῶσα ἐν τῷ κενῷ. Ἡ κεφαλή της εἶναι τύπος κεφαλῆς ἀριστοκράτιδος γραίας δεσποίνης, αἱ δὲ χεῖρές της μὲ τὰς πολλὰς πτυχάς, φαίνονται περιβεβλημέναι χειρόκτια ἐλαιόχρωα ἀριθμοῦ διπλασίου τοῦ μεγέθους τῶν χειρῶν. Τὴν ἐτοποθέτησα εἰς τὴν φυσικήν της στάσιν· διότι ἀνεστραμμένη χελώνη θνήσκει τὸν μαρτυρικώτερον θάνατον, μὴ δυναμένη νὰ μετακινηθῇ, καὶ ἐξηκολούθησα τὸν δρόμον μου, ἐκτιμῶν ἤδη κατ' ἀξίαν τὰς περὶ τοῦ σκύλου του συστάσεις τοῦ Γεωργίου.

Μετ' ὀλίγα βήματα νέα φέρμα λαμπροτέρα τῆς πρώτης. Θὰ εἶναι, εἶπα, ἡ νύφη ἢ ἡ ἀνδραδέλφη τῆς ἄλλης χελώνας, καὶ δὲν ἔδωκα καμμίαν προσοχήν. Οὕτω ἀρκεῖ, βλέπετε, τὸ ἐλάχιστον αἴτιον, διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ πίστις τῶν κρατῶν, τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν σκύλων. Ἀλλ' ἠπατήθην, διότι ἀμέσως ἤκουσα θροῦν ἐντὸς τοῦ θάμνου, ὡς πτερύγων προστριβομένων καὶ αὐτοστιγμεὶ ἔφερα τὸ ὅπλον ἐπὶ σκοπόν.

Χαριεστάτη σαύρα ἐξορμᾷ τότε, πρασινοκίτρινη, μήκους δύο σχεδὸν σπιθαμῶν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς ἄκρας τῆς οὐρᾶς, ἡ ὁποία ἐστάθη μετά τινα βήματα, παρατηροῦσά με περιέργως καὶ καμμύουσα φιλαρέσκως ἢ σκωπτικῶς, δὲν ἠδυνάμην νὰ διακρίνω καλῶς, τοὺς μικροσκοπικοὺς ὀφθαλμούς της.

Αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν ἀντέσχον εἰς τὸν πόθον νὰ φιλοδωρήσω τὸν Οὐσκὼκ διὰ ζεύγους λακτισμάτων εἰς τὴν κοιλίαν. Ποτὲ δὲ δωρεὰ ἀνταποδοτικὴ δὲν προσηνέχθη ἀπὸ τὸν δωρητὴν μετὰ θερμοτέρων αἰσθημάτων εὐγνωμοσύνης.

Ἀλλ' αὐτὸς ἐκραύγασε διαμαρτυρόμενος μὲ τὴν πεποίθησιν σκύλου ἔχοντος βαθεῖαν τὴν συνείδησιν ὅτι ἀδικεῖται. Μοὶ ἐφάνη ὡς νὰ μοὶ ἔλεγεν: «Εἰ μὲν ἔπραξα κακῶς μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ. Εἰ δὲ καλῶς τί μὲ δέρεις;»

Ἀλλ' ὅ γέγονε, γέγονε. Ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ ἀνακαλέσω τὴν ἀπόφασιν, ἀφοῦ εἶχεν ἤδη ἐκτελεσθῇ, διότι, ὡς ἤκουσα βλάσφημον τινὰ νὰ λέγῃ, εἰς τὸ νὰ κάμῃ, νὰ μὴ ἔχῃ ὑπάρξει τὸ ἤδη συντετελεσμένον, σταματᾷ καὶ αὐτὴ τοῦ θείου ἡ παντοδυναμία.

Ἤδη διέρχομαι πρὸ δύο παραπηγμάτων καὶ σκηνῆς, ἐφ' ὧν κυματίζουν ὑπερηφάνως τὰ τρία χρώματα Δυνάμεως, ἥτις ἐπ' ἐσχάτων, ἄγνωστον ἂν πρὸς κέρδος ἢ πρὸς ζημίαν της, κατετάχθη εἰς τὴν τάξιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἀπαντῶ περίπολον ἐφίππων χωροφυλάκων περισυλλέγουσαν κυνηγετικὰς ἀδείας ἢ ὅπλα, ἡ ὁποία ὅμως ἀντιπαρῆλθεν. Εἶχον λησμονήσει αὐτοὶ οἱ κύριοι νὰ μὲ ἐφοδιάσουν μὲ ἄδειαν. Ἂν ὅμως ὁ περὶ ὁπλοφορίας νόμος ἤθελε διατάσσει τὴν κατάσχεσιν τῶν σκύλων τῶν ὁπλοφορούντων ἄνευ ἀδείας, ἀντὶ νὰ διατάσσῃ τὴν κατάσχεσιν τῶν ὅπλων, θὰ ἔσπευδα αὐθόρμητος νὰ παραδοθῶ εἰς τὰ ὄργανα τῆς τάξεως.

Ἐφ' ὅσον προχωρῶ πρὸς τὸ Λαύριον, κατὰ τὸ σημεῖον, καθ' ὃ κυματοειδῶς διέρχεται ἡ πρὸς τὴν Σούριζαν σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἡ ἐξυπηρετοῦσα τὴν μεταφορὰν τῶν ἐκβολάδων, ἀκούω πυκνοτάτους πυροβολισμούς, ὡς νὰ γίνεται ἀληθὴς μάχη.

Πρὸ τῶν ποδῶν μου ἐξορμοῦν ἀρκετὰ ὀρτύκια, ἄνευ τῆς παραμικρᾶς συνεργασίας τοῦ Οὐσκώκ. Κατὰ πρῶτον τὰ παρατηρῶ ἠλιθίως, φεύγοντα, χωρὶς νὰ ἔχω τὴν ἑτοιμότητα νὰ πυροβολήσω. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξοικειοῦμαι πρὸς τὴν τολμηρὰν αὐτὴν ἰδέαν καὶ ἀρχίζω τοὺς πυροβολισμούς.

Κανὲν δὲν πίπτει, ἐννοεῖται· ὁ δὲ Οὐσκώκ, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς πρώτους πυροβολισμούς μου ἐπανελάμβανε τὰς ἐπελάσεις του, ἀπελπισθεὶς ἐπὶ τέλους, ἔστρεφε πρὸς ἐμὲ τὴν κεφαλήν, ἀτάραχος εἰς τὰς ἐκπυρσοκροτήσεις, ὡς νὰ μοῦ ἔλεγεν, ὅτι ἦσαν ἀμοιβαῖα τὰ αἰσθήματα τῆς ὑπολήψεως, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐνέπνεεν ἡ κυνηγετική του ἀξία.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἓν δυστυχὲς ὀρτύκι, εἴτε διότι ἐγνώρισε πλέον τὴν ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων καὶ ἠθέλησε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ ὕπαρξιν, εἴτε διότι βάσκανος δαίμων ἐφθόνησε τὴν εὐτυχίαν του, ἀγνοῶ ποῖον ἐκ τῶν δύο νὰ ὑποθέσω, μὴ γνωρίζον τὰς βιωτικὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς ἐπάλαιε τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν γραμμήν, ἣν ἠκολούθουν τὰ σφαιρίδια τοῦ ὅπλου μου καὶ ἔπεσεν.

Δὲν ἐπίστευα τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἔξαλλος ἐκ χαρᾶς ἐφώναξα· Οὐσκὼκ ἀππόρτ· καὶ πράγματι ὥρμησεν οὗτος πρὸς τὸ ἀσπαῖρον πτηνόν.

Τώρα λέγω, θὰ μοῦ τὸ φέρῃ «ἀπαλά, ἀπαλά, κρατῶντάς το ἀπὸ τὰ φτερὰ μὲ τὰ χείλη».

Ἀντὶ τούτου ὅμως τὸν βλέπω νὰ τὸ ἁρπάσῃ μετὰ λύσσης, νὰ στρωθῇ ἐν ἀνέσει κατὰ γῆς καὶ νὰ τὸ μασσᾷ μὲ ἡδυπάθειαν ἀνέκφραστον, φυσῶν διὰ τῆς ῥινὸς τὰ πτερά, ὡς νὰ ἐπταρνίζετο, ὅπως ἐμμανὴς καπνιστὴς τὰς κυανοχρόους τολύπας εὐώδους Γενιτζέ.

Ἄς το Οὐσκωκ, ἄς το μωρέ, πίσω, καὶ ἔδραμον διὰ νὰ τὸ ἀποσπάσω τῶν ὀδόντων του. Ὅταν ἔφθασα ἦτο ἤδη ἀργά· τὸ ἄκρον ἑνὸς ποδὸς συνεχόμενον διὰ λωρίδος δέρματος μετὰ τῆς μιᾶς πτέρυγος εἶχε περισωθῇ. Τὰ λοιπὰ εἶχον καταποντισθῆ ἐντὸς τοῦ βαραθρώδους στομάχου του.

Digitized by Google

Περισυλλέξας τὰ ὑπολειφθέντα λείψανα εὐλαβῶς, τοῦ ἐχάρισα νέον λάκτισμα καὶ τοῦ ἀπένειμα συγχρόνως τὸν τίτλον «Βρωμόσκυλο !»

Ἀλλ' αὐτὸς τὸν μὲν τίτλον ἀπεδέχθη μετ' ἀξιαγάστου μετριοφροσύνης, σείων τὴν οὐρὰν εἰς ἔκφρασιν εὐχαριστιῶν, οὐδόλως δὲ δυσηρεστήθη διὰ τὸ λάκτισμα. Λείχων μακαρίως ἀπὸ τὰ χείλη του τὸ λίπος καὶ τὸ αἷμα τοῦ θύματος καὶ πλαταγίζων ἡδονικώτατα τὴν γλῶσσαν, ἐφαίνετο ὡς νὰ μοῦ ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἐκ τῆς ποινῆς πόνος ἦτο πολὺ μικρότερος τῆς ἡδονῆς τοῦ ἐγκλήματος. Ἔλειπε, βλέπετε, ἀπὸ τῆς ποινῆς ταύτης τὸ **σύμμετρον καὶ συμβλητόν**, ἄνευ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς ποινικολόγους ἀστοχεῖ ἡ ποινή, διότι, ὡς βεβαιοῦν αὐτοὶ οἱ κύριοι par pari refertur.

Ἤδη συναντῶ πλείστους ὁμοτέχνους, τῶν ὁποίων πολλοὶ γνωστοὶ καὶ φίλοι. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἅϊ-Λάϊφ ἐκπροσωπεῖται δαψιλῶς ἐν Σουνίῳ. Ἡ διπλωματία, ἡ πολιτική, ὁ στρατός, αἱ ἐπιστῆμαι, ὁ τραπεζιτικὸς κόσμος ἔχουν ἐν Σουνίῳ τοὺς ἀντιπροσώπους των.

Συναντῶ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν στολὰς κυνηγετικὰς χαριεστάτας. Κάσκας μεγαλοπρεπεῖς ὅλων τῶν σχημάτων καὶ πετάσσους μὲ τουρμπὰν αἰγυπτιακὰ ποικιλόχρωμα καὶ μπόταις μὲ ἱσπανικὰ πέλματα alpargatos, ἐκ πλεκτοῦ σχοινίου, καὶ χειρίδας πῶ ντὲ Σουέντ, αἱ ὁποῖαι καθὼς ἠξεύρετε εἶναι ἀπαραίτητον νὰ φορῶνται πάντοτε ῥυπαραὶ καὶ σάλπιγγας μεταλλίνους καὶ κέρανα καὶ χίλια ἄλλα παρεπόμενα.

Εἶναι δὲ ἐπίσης ἀπαραίτητον, ἂν θέλετε νὰ μὴ φαίνεσθε χυδαῖος, νὰ ἀκολουθῆσθε κατὰ πόδας ἀπὸ τὸν ψυχογυιόν. Διατί ὀνομάζονται οὕτω δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, διότι ἡ σύμβασις αὐτὴ μισθώσεως ὑπηρεσίας δὲν ἔχει βέβαια τίποτε κοινὸν πρὸς ψυχικό. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οἱ ἁρματωλοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἀγῶνος εἶχον τοὺς ψυχογυιούς των, συνεπέρανα ὅτι ἡ ὀνομασία αὐτὴ ἐδόθη διὰ τὴν ἐπιβλητικωτέραν ἐξομοίωσιν τῶν εὐγενῶν κυνηγῶν πρὸς τοὺς μεγάλους ἐκείνους πολεμάρχους.

Τὰ καθήκοντα τῶν ψυχογυιῶν εἶναι ποικίλα. Τὸ κυριώτερον αὐτῶν εἶναι νὰ φέρωσιν ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ θήραμα· ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ἡ δικαιοδοσία των εἶναι ἀναμφισβήτητος.

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερον καθῆκον, κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ὁποίου γεννῶνται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν συγκρούσεις ἁρμοδιότητος μεταξὺ ψυχογυιῶν καὶ σκύλων, χωρὶς κανεὶς Ἄρειος Πάγος νὰ ἐπεμβαίνῃ πρὸς κανονισμὸν τῆς ἁρμοδιότητος. Τοῦτο εἶναι τὸ ἀπορτάρισμα, διότι μόλις πέσῃ ἓν ὀρτύκι, ψυχογυιοὶ καὶ σκύλοι ἐπιλαμβάνονται δραστηρίως τῆς καταδιώξεως, φιλοτιμούμενοι τίς νὰ τὸ πρωταρπάσῃ. Ὀφείλω ὅμως νὰ μαρτυρήσω, ὅτι ὁ ζῆλος τῶν σκύλων δὲν εἶναι κατὰ κανόνα ἀφιλοκερδὴς καὶ ὅτι ὅταν δὲν προφθάσῃ ὁ ψυχογυιός, οἱ στόμαχοι τῶν ἀφώνων τούτων τοῦ ἀνθρώπου φίλων ἀντικαθιστοῦν πολὺ ἐπιτυχῶς τοὺς κυνηγετικοὺς σάκκους.

Εἶπον σάκκους. Οἱ πλεῖστοι ὅμως ψυχογυιοὶ δὲν φέρουν σάκκους, ἀλλὰ καλάθους μετὰ κοίλης καμπυλότητος κατὰ τὴν ἐπαφὴν τῆς ῥάχης τοῦ ψυχογυιοῦ, ὅπως τὰ σάγματα τῶν ὄνων. Ἀλλὰ ἠρώτων κατ' ἐμαυτόν. Διατί τάχα τόσο μεγάλα αὐτὰ τὰ καλάθια ; Αὐτὰ χωροῦν λεγεῶνας ὀρτύκια. Νὰ εἶνε τάχα γιὰ πουλιά, ἢ μήπως, ἅμα κουρασθῇ ὁ κυνηγός, ξαπλόνεται ἐκεῖ μέσα εἰς βάρος τοῦ ψυχογυιοῦ του ;

Εἷς ἐξ αὐτῶν διήρχετο πλησίον μου. Ἔρριψα λαθραῖον βλέμμα εἰς τὴν κάλαθον τοῦ ψυχογυιοῦ καὶ ἡ περιέργειά μου ἐσκανδαλίσθη ἀκόμη περισσότερον, διότι ἀντὶ πτηνῶν, βλέπω εἰς τὸν πυθμένα αὐτοῦ στρῶμα ἐκ κλαδίσκων σχοίνου. Τοῦτο μοῦ ἐνίσχυσε περισσότερον τὴν ἰδέαν, ὅτι πρόκειται ἐνώπιόν μου ἀναπαυτικὴ κλίνη ἢ φορητὸν νοσοκομεῖον, ἀλλ' ὄχι κυνηγετικὸς σάκκος

Ἐπειδὴ δὲ εἶχε προχωρήσει ὀλίγον ὁ κύριός του, ἐρωτῶ χαμηλῇ τῇ φωνῇ τὸν ψυχογυιόν :

— Τί βάζετε, παιδί μου, μέσα σ' αὐτὴ τὴν καλαθοῦνα ;

— Πουλιά· τί ἄλλο θὰ βάλουμε.

— Ἄμ αὐτὰ τὰ σκοῖνα τί τἄστρωσες μέσα ;

— Γιὰ νὰ μὴ χτυπιοῦνται τὰ πουλιὰ νὰ πέρνουν ἀέρα, νὰ φρεσκάρουν.

— Μὰ δὲν βλέπω ἐγὼ πουλιά.

— Ἀκόμα δὲν ἐσκότωσε κανένα τ' ἀφεντικό.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐστράφη καὶ ὁ κύριός του καὶ μὲ ἐχαιρέτησεν εὐγενῶς.

Ξέρετε, μοῦ λέγει, ἔφυγα ἀπὸ τῆς Λάκκαις, γιατί ἐκεῖ χαλάει ὁ κόσμος. Κάθε στιγμὴ τρέχεις τὸν κίνδυνο νὰ σοῦ βγάλουν τὰ μάτια ἢ νὰ σοῦ σκοτώσουν τὸ σκυλί σου. Χθὲς ἐσκαγιώθηκαν καμμιὰ δεκαριὰ κυνηγοὶ καὶ ἐσκοτώθηκαν τρεῖς σκύλοι. Εἶναι, κύριέ μου, μερικοὶ λυσσασμένοι. Ἐννοῶ κυνηγοί, ὄχι σκύλοι. Ἅμα βγῇ ἕνα πουλί, μπούμ, καὶ ἀδιάφορο ἂν εἶναι μπροστὰ ἄνθρωπος ἢ σκύλος. Ἐδῶ τοὐλάχιστον ἀνοιχτά, ῥίχνεις μὲν ἀργὰ καὶ ποῦ μιὰ τουφεκιά, μὰ ἦσαι σίγουρος καὶ σὺ καὶ ὁ σκύλος σου.

Ἐπήνεσα ἀθρῶς τὴν φρόνησίν του καὶ τῷ ἐδήλωσα ὅτι καὶ ἐγὼ ἐμφοροῦμαι ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν.

Αἴφνης ὁ σκύλος του φερμάρει ἓν ὀρτύκι. Ἐξορμᾷ τοῦτο ὡς βέλος, ἀλλὰ ὡς βέλος ὀπίσω του καὶ ὁ σκύλος. Καὶ τόσον πλησίον τὸ ἐδίωκεν, ὥστε τὸ στόμα του σχεδὸν ἐφήπτετο τοῦ πτηνοῦ καὶ ἡ κεφαλή του πᾶσαν στιγμὴν τὸ ἀπέκρυπτε τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνός μου.

Βλέπω τότε τὸν κύριόν του σκοπεύοντα.

Θέλει νὰ εἶναι ἕτοιμος, ἐσκέφθην, διὰ νὰ τοῦ φυτέψῃ τὴν τουφεκιὰ ἅμα μακρύνῃ ὀλίγο ἀπὸ τὸ σκυλί του.

Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασα νὰ κάμω αὐτὴν τὴν σκέψιν, ὅτε ἀκούω τὸν πυροβολισμὸν καὶ βλέπω τὸν σκύλον πίπτοντα κυριολεκτικῶς κεραυνόπληκτον.

Εἶχε δεχθῆ ὁλόκληρον τὴν γόμωσιν τῶν σφαιριδίων ἀπὸ ἀποστάσεως δέκα πέντε βημάτων εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐνῷ τὸ πτηνόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ κεφαλὴ τοῦ σκύλου ἐχρησίμευσεν, ὡς ἀσπίς, ἐξηκολούθησεν ἡσύχως τὸν δρόμον του.

— Ἄχ ! Ἀζοράκι μου, ἐφώναξε καὶ τὸ παρετήρει μετ' ἀνυποκρίτου λύπης, τὸ ὁποῖον πολὺ μὲ ἐξέπληξεν.

— Ἀλλὰ δὲν τὸ ἐσκοτώσατε λοιπὸν ἐκ προθέσεως;

— Ἐγὼ τὸ Ἀζοράκι μου ἐκ προθέσεως ; Μὲ ἐμπαίζετε ;

Digitized by Google

— Νὰ σᾶς ἐμπαίξω; Ἄ! Κύριε. Ἀλλ' ἐπειδή, βλέπετε, ἐπήγαινε τὸ μακαρίτικο μαζὺ μὲ τὸ πουλί, ὑπέθεσα . . .

— Καὶ τί πταίω ἐγώ; Ἐγὼ τὸ πουλὶ ἐσημάδευα. Εἶναι δικό μου λάθος, ἂν αὐτὸ τὸ ἄμοιρο τὸ ἔτρωγε τὸ κεφάλι του καὶ πῆγε καὶ τὸ ἔβαλε μέσα στὴν τουφεκιά;

Ὅπως ἔθετε τὰ ζητήματα αὐτὸς ὁ κύριος ἐπείσθην καὶ ἐγὼ ἀδιστάκτως, ὅτι ὑπέκειτο περίπτωσις αὐτοκτονίας καὶ ὄχι φόνος.

Ἔλα ἐδῶ, Μῆτσο, εἶπε τοῦ ψυχογυιοῦ του. Δὲν θὰ ἀφήσω ἐδῶ τὸ σκυλί μου νὰ τὸ τραβοῦν τὰ κοράκια. Βάλε το μέσα εἰς τὸ καλάθι νὰ τὸ πᾶμε ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν κάμαρη, νὰ τὸ παραχώσω.

Ὁ ψυχογυιός, χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ, ἐξεκρέμασε τὴν κάλαθον ἀπὸ τοὺς ὤμους του καὶ ἔθεσεν ἐντὸς αὐτῆς ἐπὶ τῆς χλοερᾶς στρωμνῆς τῶν σχοίνων τὸ ἀτυχὲς θῦμα.

Τότε ἐσκέφθην πόσον μέγα βάθος πρακτικῆς ἀληθείας ἐνέχει τὸ ῥητόν, Μὴ δικάσῃς πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. Πρὸ ὀλίγου κατεδίκαζα τοὺς κυρίους τούτους διὰ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος αὐτῶν τῶν κυνηγετικῶν καλάθων, τὸ ὁποῖον εὕρισκα γελοῖον. Ἤδη ὁμολογῶ,, ὅτι ἀξιέπαινος πρόνοια ὑπαγορεύει αὐτὰς τὰς διαστάσεις. Ὡς φέρετρα σκύλων παρέχουν ὅλον τὸ κόμφορταμπλ, τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἀξιώσῃ παρ' αὐτῶν.

Ἔρριψα πανύστατον βλέμμα ἐπὶ τοῦ ταλαιπώρου θύματος, πρὶν ἢ τὸ καλύψῃ . . . τὸ σκέπασμα τῆς καλάθου. Τὸ περιέβαλλον οἱ πράσινοι κλάδοι, οἱ στεφόμενοι ἀπὸ τοὺς κοραλλίνους θυσάνους τοῦ σχοινοσπόρου, ὡς ἂν ἐπλαισιοῦτο ὑπὸ νεκρανθέμων καί, λόγῳ τοῦ εἱρμοῦ τῶν ἰδεῶν, ἐψιθύρισα ὑπὸ τύπον ἀποχαιρετισμοῦ, τοὺς ἑξῆς στίχους τῆς λεσβίας μούσης:

Νεκρανθέμων εὐχρόους στεφάνους
Κόραι πλέξατε τῆς Μιτυλίνης,
Κλάδους καύσατ' εὐώδους μυρσίνης.
Καὶ ἀνθέων ἐπάνω θυσάνους
Τῆς ἐσχάτης του ῥίψατε κλίνης.

Ὁ ψυχογυιὸς ἐφορτώθη ἤδη τὴν βαρείαν κάλαθον καὶ ἡ νεκρικὴ πομπὴ ἐξεκίνησεν ἐν τάξει.

Προηγεῖτο ὁ κύριος, φέρων τὸ ὅπλον κατὰ τὸ πρόσταγμα ὑπὸ μάλης ἄρμ, τὸ ὁποῖον μοῦ ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην τὰ τοῦ ποιητοῦ

Φλάμπουρα, ὅπλα, τιμημένα,
Ἂς γερθοῦν κατὰ τὴ γῆ,

εἵπετο δὲ ὁ ψυχογυιὸς μετὰ τοῦ νεκροῦ.

Τότε ἤκουσα τοῦτον (τὸν ψυχογυιὸν δηλαδή. Σημειῶ τοῦτο πρὸς ἀποτροπὴν ὑπονοίας νεκροφανείας) ἐκβάλλοντα βαθὺν στεναγμὸν ἀπὸ τῶν ἐγκάτων τῆς καρδίας.

Τὸν ὑπηγόρευσεν ἄρα αἴσθημα οἴκτου πρὸς τὸ ἀτυχὲς θῦμα, διὰ νὰ ἐγγράψω τὸν στεναγμὸν τοῦτον εἰς τὸ ἐνεργητικόν του, ἢ ἦτο ἔκφρασις ἀδημονίας διὰ τὴν ἀγγαρείαν τῆς μεταφορᾶς τοῦ λειψάνου του, ὅπως ἐνεργήσω τὴν ἐγγραφὴν εἰς τὸ παθητικόν;

Περὶ τούτου, εἶπον μόνος ὁ *ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς* δύναται νὰ ἀποφανθῇ. Ἀλλὰ τότε ἄλλη ἀπορία ἀνέθορεν ἐν ἐμοί, διότι τὸ πᾶν ἐν τῇ ὑπάρξει μου εἶναι ἀπορίαι.

Διατί τάχα, εἶπα, ὁ Προφητάναξ ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ Παντοδυνάμου, ὅπως πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν μυχίων διαλογισμῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργῇ νεκροσκοπικὴν ἐξέτασιν ὄχι μόνον τῶν καρδιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν νεφρῶν;

Ἐδράζουν λοιπὸν εἰς τοὺς νεφροὺς τὰ ψυχικὰ συναισθήματα, καὶ αἱ ἀνθρώπιναι κακίαι δὲν εἶναι παρὰ νόσοι τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων; Ἀλλὰ τότε πᾶσα γνωστὴ περὶ τοῦ ἐγκλήματος θεωρία ἀνατρέπεται ἄρδην καὶ αἱ παλαιαὶ καὶ αἱ νεώτεραι μολοδραματικαὶ (καθὸ προερχόμεναι ἐξ Ἰταλίας) κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ἔγκλημα δὲν εἶναι παρὰ ψυχοπάθεια ἀνήκουσα εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ψυχιάτρων· δὲν ἀπομένει δὲ πλέον, ἐσκέφθην, ἐπὶ τῆς σφαίρας τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἀφιλονείκητος, εἰμὴ μόνη ἡ δικαιοδοσία τῶν εἰδικῶν ἰατρῶν τῶν νοσημάτων τῆς κύστεως καὶ τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων.

Ἀλλ' ὁ Θεὸς μὲ ἠλέησεν ἐν ταῖς ἀμφιβολίαις μου, καὶ ἡ ἀπάντησις ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀποριῶν μου, μοὶ ἐδόθη σαφὴς διὰ δευτέρου βαθυτάτου στεναγμοῦ τοῦ ψυχογυιοῦ, ὃν συνώδευσε μὲ τὴν ἑξῆς φράσιν, ὑπὸ τύπον αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως.

Ἄχ τὰ νεφρά μου! Θὰ σπάσουν τὰ νεφρά μου ἀπὸ τὸ χαμαλῆκι αὐτοῦ τοῦ ψοφημιοῦ.

(Ἕπεται τὸ τέλος) **ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ**

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Ο ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ Κ' Η ΚΟΡΗ ΤΟΥ

Εἴτανε χηρεμένος δουλευτὴς ὁ Παρασκευᾶς, μ' ἕνα κοριτσάκι καὶ τὴ γριὰ τὴ μάννα του. Τὸ ξέρω τὸ σπίτι του. Μπαίνεις στὴ μέσα του τὴν αὐλή, καὶ σκεπάζεται ἡ ψυχή σου. Μέρα δὲν ἔρχεται ἐκεῖ μέσα. Πασπατεύοντας πηγαίνεις κατὰ τὴ δεξιὰ τὴν κώχη, καὶ κεῖ βρίσκεις τὴν πόρτα τοῦ μαγεριοῦ. Ἂς τὸ ποῦμε μαγεριό, γιατὶ ἐκεῖ καὶ γίνεται καὶ τρώγεται τὸ φαγεῖ. Ἐκεῖ κοιμοῦνται καὶ τὸ χειμῶνα, σὰν πιὸ ζεστὰ ποῦ εἶναι.

Λαμπρὸς δουλευτὴς καὶ τρυφερόκαρδος γονιὸς ὁ Παρασκευᾶς. Σηκώνουνταν τὴν αὐγή, καὶ πρὶ νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὸν κάμπο, ἔπερνε τὴ μικρή του, τὴ χόρευε στὸν ἀέρα, καὶ τρίβοντας τ' ἀδρύ του μουστάκι στὰ μάγουλά της, τὴ φιλοῦσε ἀχόρταγα. Ἔπαιρνε ὕστερα τὸ ζεμπίλι καὶ πήγαινε στὰ χωράφια.

Τὸ βράδυ σὰ γύριζε, — ἄλλες σκηνές. Ἴσια σπίτι ποτές του δὲν ἤρχουνταν. Ἄχ, ἔπινε ὁ Παρασκευᾶς! Στὸ καπηλειὸ καταστάλαζε, καὶ κεῖ τὸ κατέβαζε ἀλύπητα τὸ πιοτό. Κάθουνταν ἡ καημέν' ἡ γριὰ μὲ τὴ μικρὴ καὶ τῆς τραγουδοῦσε ἢ τῆς ἔλεγε παραμύθια. Ὡς τὶς τρεῖς ὧρες (τούρκικες ὧρες) περίμενε κάποτες. Ὕστερα νύσταζε τὸ μικρό, ἔγερνε κοντὰ στὴ μάμμη του, καὶ ἀποκοιμοῦνταν. Ἡ γριὰ τότες ἔκλωθε, κι ἀναστέναζε κάποτες. Ἤρχουνταν τέλος ὁ γιός της στουπὶ μεθυσμένος. Τοῦ ἔβγαζε ἡ γριὰ τὸ λυχνάρι, νὰ μὴ σκουντουφλήσῃ στὰ σκοτεινά, καὶ

Digitized by Google

Τὸ μνῆμα τῆς μητέρας

Digitized by Google

τὸν ἔπαιρνε μέσα. Ἄλλο ἀπὸ γρῖνες δὲν εἶχε τότες. Ὅλα στραβὰ εἶταν, τίποτις δὲν τονε βολοῦσε. Τἄκουγε ἡ μάννα καὶ τὰ ὑπόφερνε, σὰ μάννα ποῦ εἶταν.

Ὡς τόσο ἕνα πρᾶμα ποτὲς δὲ τὸ ξεχνοῦσε ὁ ἥρωάς μας. Τὸ παιδὶ πιὰ ἐκείνη τὴν ὥρα εἶταν καὶ στὸ στρωματάκι του βαλμένο. Πήγαινε ὁ πατέρας κι ἀνασήκωνε τὸ πάπλωμα, καὶ τὸ γλυκοκοίταζε μὲ τὰ μεθυσμένα του μάτια. «Νὰ σὲ χαρῶ ἐγὼ ψυχή μου», τῆς μουρμούριζε πάντα βραχνὰ βραχνά. Τὸ παιδὶ τότες γύριζε ἀπὸ τἄλλο πλευρό, ἴσως ἀπὸ τὴ στενοχώρια τῆς μυρωδιᾶς τοῦ πιοτοῦ, ποῦ ἀνάπνεε καταπάνω του ὁ πατέρας.

Κάθιζαν ἔπειτα στὸ φαγεῖ, κι ὁ ὕπνος γλίγωρα τοὺς ἔπαιρνε ὅλους σὲ πιὸ ἥσυχο κόσμο.

Ἔτυχε μιὰ βραδιὰ νὰ λείπῃ ἡ γριὰ σ' ἕνα σπίτι γειτονικὸ νὰ παρασταθῇ σὲ μιὰ γέννα. Ἔβαλε τὴ μικρὴ νὰ πλαγιάσῃ, κρέμασε τὸ λυχνάρι ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ μαγεριοῦ, νὰ βλέπῃ ὁ γιός της σὰ μπαίνῃ μέσα, καὶ πῆγε στῆς γειτόνισσας νὰ τῆς κάμῃ τὴ μαμμὴ τῆς φτωχῆς. Μήνυσε καὶ τοῦ Παρασκευᾶ στὸ καπηλειό, γιὰ νὰ ξέρῃ.

Ἦρθε ὁ Παρασκευᾶς τὴ συνειθισμένη του ὥρα. Ἀνοίγει τὴν ὀξόπορτα, μπαίνει μέσα, καθὼς πάντα, κουδούνι ἀπὸ τὸ μεθύσι. Μόνο ποῦ στεκότανε στὰ πόδια του. Ξεκρεμάζει τὸ λυχνάρι ἀπὸ τὴν πόρτα, καὶ μπαίνει στὸ μαγεριὸ πατῶντας μιὰ ἐδῶ μιὰ ἐκεῖ, τὄνα χέρι ἀκουμπισμένο στὸν τοῖχο, καὶ τἄλλο μὲ τὸ λυχνάρι, ποῦ πήγαινε κ' ἐρχότανε στὸν ἀέρα σὰ θεμιατό.

Τί ἔγεινε καλὰ καλὰ σὰ μπῆκε μέσα κανένας νὰ μάθῃ δὲν μπόρεσε· μὰ φαίνεται πῶς κάπου σκουντούφλησε κ' ἔπεσε κάτω, καὶ τινάχτηκε τὸ λυχνάρι ἴσια στὸ στρῶμα τῆς κόρης του! Πάτησε τὶς φωνὲς σὰ δαιμονισμένος. Ἔπειτα σωπαίνει αὐτός, κι ἀρχινάει τὸ τσιριχτὸ τὸ κορίτσι. Πρέπει νὰ χύθηκε ὅλο τὸ λάδι ἀπάνω στὸ στρῶμα, γιατί σὰν ἔμπαινε ἡ γριὰ ποῦ τοὺς ἄκουσε κ' ἔτρεξε, ἄναβε τὸ πάπλωμα σὰ λαμπάδα.

Τρέχει ἡ καημένη ἡ γριὰ φωνάζοντας «γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ», παίρνει τὸ χαλὶ ποῦ εἶχαν ἁπλωμένο μπροστὰ στὴ γωνιά, καὶ τὸ ρίχνει ἀπάνω στὸ στρῶμα. Ἔσβυσε ἡ φωτιά, σώπασε τὸ παιδί. Κακὸ σώπασμα! Σὰν ἀνασήκωσε τὸ χαλί, εἶταν ἀγνώριστο τὸ κορίτσι. Τὸ πρόσωπό του κατάμαυρο, μὲ κατακόκκινα μάτια!

Εἶταν τῆς τύχης μου, σὰ γιατρὸς ποῦ εἶμαι, νὰ τὸ δῶ τὸ μεγάλο ἐκεῖνο κακό. Σὰ μὲ φώναξαν καὶ πῆγα, κάθουνταν ὁ Παρασκευᾶς κ' ἔκλαιγε σὰ μωρὸ παιδί.

Μῆνες καὶ μῆνες πήγαινα κ' ἐρχούμουν ἀπὸ τὸ σπίτι του. Τὸ γλύτωσα τὸ κορίτσι. Εἶναι ὡς δεκατριῶ χρονῶν τώρα. Τὰ σημάδια τῆς φωτιᾶς μένουν πάντα στὸ πρόσωπό του· μὰ τὴ γλύκα του δὲν μπορέσανε νὰ τὴν ἀφανίσουνε. Ζῇ μοναχὸ τὸ καημένο, γιατὶ συχωρέθηκε ἡ μάμμη κατόπι. Μὰ τὶς βραδιές του τὶς περνάει μὲ τὸν πατέρα του τώρα, γιατὶ σὲ καπηλειὸ πιὰ δὲν ξαναπάτησε ὁ Παρασκευᾶς ἀπὸ τὴν τρομερὴ ἐκείνη βραδιά.

Α.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ[1]

ς'

Ὀλίγας ὥρας μετὰ τὸ τέλος τῆς ψηφοφορίας, ἐν σιωπηλῇ ἀναμονῇ παρελθούσας, ὁ μέγας κώδων τῶν Ἁγίων Πάντων ἤρχισε νἀναδίδῃ ἤχους βαρεῖς, θρηνώδεις, μονοτόνους, πενθίμους. Διὰ τῶν εἰρωνικῶν τούτων δακρύων οἱ νικηταὶ Μηλιανοὶ ἔκλαιον ἐν τῇ νυκτὶ τοὺς ἡττημένους Λουβαίους. Ἦσαν δὲ καὶ τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἀναστατώσεως. Πυροβολισμοί, ζητωκραυγαί, οὐρρά. Ὅμιλοι Μηλιανῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐσπευσμένης καὶ ἐντρόμου ἀποχωρήσεως τῶν Λουβαίων, ἐξώρμων ἐκ τῶν καπηλείων ἢ τῶν ἐκλογικῶν κέντρων καὶ διέτρεχον τὰς ὁδούς, αἱματώδεις ὑπὸ τὴν ἐρυθρὰν λάμψιν τῶν βεγγαλικῶν πυρσῶν. Αἱ φωναί των, αἱ κατὰ τῶν ἀντιθέτων εἰρωνεῖαι τῶν ὁποίων ἐν τῇ πάλῃ εἶχον ὑπερισχύσει διὰ τῶν συνήθων εἰς τὰ κόμματα μέσων καὶ τεχνασμάτων, διέσχιζαν τὸν ἀέρα βραχναί, μανιώδεις, ἀπαίσιοι. Τοῦ Μήλια ἡ οἰκία ἦτο καταφώτιστη, ὁλάνοικτη καὶ ἐν τῇ στενῇ εἰσόδῳ συνωστίζοντο μετὰ κόπου δύο ἀντίθετα ῥεύματα. Ὁ θριαμβευτὴς κομματάρχης μὲ τὸν ἐξυρισμένον πώγωνα, τοὺς μακροὺς μύστακας καὶ τοὺς ζωηροτάτους ἀκτινοβολοῦντας ὀφθαλμούς, τῶν ὁποίων ἐπέτεινον τὴν ὀξύτητα αἱ χρυσαῖ διόπτραι, ἰσχνός, νευρικός, ἀεικίνητος, τύπος ἀνθρώπου τοῦ πλήθους, ἵστατο παρὰ τὴν θύραν τῆς αἰθούσης του καὶ ἐδέχετο τὰ συγχαρητήρια. Οἱ ἐκλογεῖς τὸν ἐφίλουν στόμα πρὸς στόμα μ' ἐνθουσιασμὸν μεγάλον. Ἐμειδία ἐκεῖνος εὐτυχής, εὐχαριστημένος. Ὁ λαὸς ἀπεράνθη, ἡ πεφωτισμένη του ψῆφος ἀνέδειξε τὴν πεντάδα του. Κάτω οἱ κόντηδες! Κάτω οἱ ἀφεντάδες! Ζήτω ὁ Μήλιας!

Τὸ περίεργον εἶνε ὅτι καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Τοκαδέλου, ἐξεφώνιζαν παρομοίας ἐκφράσεις. Διὰ τὸν λαὸν ἐκεῖνον ὁ μηλιανὸς Τοκαδέλος δὲν ἦτο πλέον ἀριστοκράτης, δὲν ἦτο ἀφέντης. Τὸ οἰκόσημον τὸ ῥυπαινόμενον ὑπὸ τῶν θερμῶν ἀποπνοιῶν τοῦ ὄχλου, ἦτο δι' αὐτὸν ἀρχαιότης ψυχρὰ καὶ ἀσήμαντος. Κατήντα νά το λησμονῇ εἰς τὰς στιγμὰς τοῦ λαϊκοῦ θριάμβου — ἔτσι ἐφαίνετο τοὐλάχιστον — καὶ αὐτὸς ὁ νοικοκύρης. Περιερχόμενος δὲ ὡς τρελλὸς τὴν μεγάλην χρυσοπάρυφον αἴθουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσέβαλλεν ὁ κόσμος καὶ ἐξέβαλλεν ὡς χείμαρρος, ἔθλιβε χεῖρας μετ' ἐκτάκτου θέρμης, ἀντήλλασσε φιλήματα καὶ περιπτύξεις καὶ ἐφώναζε βραχνὸς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοὺς κόπους καὶ τὰς συγκινήσεις:

« Ναί, παιδιά! Κάτω οἱ ἀφεντάδες! Ζήτω ὁ λαός!

— Ζήτω ὁ Μήλιας μὲ τὴν πεντάδα του! Ζήτω ὁ Τοκαδέλος!» ἀπήντα ὁ λαός.

Ἐν παρακειμένῃ αἰθούσῃ, πέριξ τραπέζης ἀσκεποῦς, καθήμενοι νεαροὶ γραμματεῖς ἐκ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκείων, — οἱ κομματάρχαι τοῦ μέλλοντος προαλειφόμενοι. — κατέγραφον τὰ ὁλοὲν φθάνοντα ἀποτελέσματα, πέριξ δὲ αὐτῶν οἱ ἐνδιαφερόμενοι πε-

1 Ἴδε σελίδα 214.

Digitized by Google

ρίεργοι συνεζήτουν ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἕκαστος τῶν ὑποψηφίων εἰς τὰ διάφορα τμήματα, ἄλλοι ἀποροῦντες καὶ θαυμάζοντες δι' ὅλα, ἄλλοι ἐπεξηγοῦντες καὶ εὑρίσκοντες φυσικὰ τὰ πάντα. Μεταξὺ τῶν τελευταίων διεκρίνετο γηραιός τις κύριος μὲ φωνὴν ὡς κοντραμπάσσου, ὁ ὁποῖος ἰσχυρίζετο ὅτι τὰ εἶχε προειπῇ ὅλα ὅπως καὶ συνέβησαν.

« Δέ σας ἔλεγα πῶς θἄρθουμε τρίτοι στὴν Παναγία τοῦ Τσουρούφλη; . . . Δέ σας τὤλεγα πῶς οἱ Μποχαλιῶτες θὰ μας γελάσουνε; . . . Δέ σας τὤπα πῶς ὁ Ῥούπας θὰ γένῃ στὸν Ἅϊ Νικόλα; . . .

— Ὠϊμένανε, σιὸρ Ἀντωνάκη, καὶ πότε μᾶς εἶπες τίποτσι! » ἀνέκραξε χάσας τὴν ὑπομονὴν ὁ στενώτερος φίλος τοῦ σιὸρ Ἀντωνάκη, ὁ ὁποῖος, κατὰ περίπτωσιν ὄχι σπανίαν, ἦτο καὶ ὁ μεγαλείτερός του ἐχθρός. Ἐκεῖ δὲ τότε ἧναψε μία πρόχειρος ἔρις φιλική, ἀστεία, μὲ τὴν ὁποίαν πολὺ διεσκέδασαν οἱ παρευρισκόμενοι καὶ προπάντων αἱ κυρίαι, πηγαινοερχόμεναι ἀνὰ μέσον τοῦ πλήθους μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ λαμπρὰς ἐσθῆτας.

Ἤδη τῆς πόλεως τἀποτελέσματα ὡς καὶ τῶν πλησιεστέρων δήμων ἦσαν γνωστά. Ὁ Τοκαδέλος εἶχεν ἔλθει κατὰ σειρὰν δεύτερος, πρῶτος, τρίτος καὶ πάλιν δεύτερος καὶ πάλιν τρίτος... Ἡ ὥρα παρήρχετο, τὸ πλῆθος ἠραιοῦτο. Ἐσήμανε μεσονύκτιον. ἡ ἡσυχία ἐφηπλώθη ἐπὶ τῆς πόλεως ὅλης, ὁ κώδων τῶν Ἁγίων Πάντων ἐσίγησεν. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ μόνον ἀντήχει μεμακρυσμένη ἀνακραυγὴ ἢ ἀσθενὴς θριάμβου πυροβολισμός. Ἀγγελιαφόροι ἐντούτοις καταφθάνοντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔφερον ἐπὶ χαρτίων μικρῶν ἀριθμούς τινας, τἀποτελέσματα δήμων ἐξοχικῶν. Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς χωρικοῖς ὁ Μήλιας εἶχε τὴν μεγίστην ἐπιρροήν, ἐννοεῖται ὅτι τὰ νέα ἀποτελέσματα ἦσαν ὅλῳ καὶ ἐνθαρρυντικά. Ὁ Τοκαδέλος ἐκυμαίνετο μεταξὺ δευτέρου καὶ τρίτου, ἐκεῖ δὲ ἐφαίνετο ὅτι θὰ κατέληγε τὸ πρᾶγμα, διότι ὀλίγ' ἀποτελέσματα ἔλειπαν ἀκόμη καὶ αὐτὰ ἀσήμαντα. Ὁ Τόνης, ὁ ὁποῖος δὲν ἠσθάνετο οὐδὲ τὸ παραμικρότερον ἐνδιαφέρον νὰ μάθῃ ὁριστικῶς ἂν ὁ πατήρ του θὰ ἦτο δεύτερος εἰς τὴν πεντάδα ἢ τρίτος — τί μεγάλη διαφορά! — εἶχε ζητήσει τὴν ἄδειαν νἀποσυρθῇ εἰς τὸ δωμάτιόν του. Τῷ ἐδόθη μετὰ δυσκολίας πολλῆς ἐκ μέρους τῶν οἰκείων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐμέμφοντο καὶ διὰ τὴν ἀφροντισίαν του ἐκείνην καὶ διὰ τὴν καθ' ὅλην τὴν μεγάλην ἡμέραν ἀδράνειάν του. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο συνεκίνησε πολὺ τὸν Τόνην. Αὐτὸς εἶχεν ἄλλα εἰς τὸν νοῦν του, πολὺ σημαντικώτερα ἀπὸ μίαν βουλευτικὴν ἐκλογήν: Τὴν ἀπάντησιν τὴν ὁποίαν θὰ ἐλάμβανεν αὔριον ἀπὸ τὸν Γιακουμάκην, τέλος πάντων, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἀφοῦ ἐβράδυνε τόσον, εἶχε λόγους νἀνησυχῇ . . . τὴν ἐπιστολὴν τῆς Μαργαρίτας, τὴν ὁποίαν τῷ εἶχε φέρει ἡ Πιπίνα, εἰς ἀπάντησιν ἰδικῆς του καὶ διὰ τῆς ὁποίας εἰδοποιεῖτο ὅτι κανένα λόγον περὶ τῆς προτάσεώς του δὲν εἶχε κάμει μέχρις ὥρας εἰς τὸ σπίτι ὁ Νόνος, — σύμπτωμα πολὺ ἄσχημον . . . τέλος τὴν ἐντύπωσιν ποῦ εἶχε κάμει εἰς τὸν πατέρα του ὁ μελετώμενος γάμος, τὸν ὁποῖον τῷ εἶχεν ἀνακοινώσει τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἡμέραν . . .

Ἡμέραν ποῦ ἐδιάλεξε καὶ αὐτὸς ὁ εὐλογημένος! ἔλεγε μὲ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀποροῦσε καὶ ὁ ἴδιος... Ἀλλὰ τί τὰ θέλετε! Καμμίαν φορὰν ἔρχονται ἀπροσδοκήτως αἱ κατάλληλοι εὐκαιρίαι καὶ αἱ στιγμαὶ αἱ ἐμπνέουσαι τὸ θάρρος πρὸς τοιαῦτα διαβήματα. Ἦτο μεσημέρι, δύο ὧρες, ἡσυχία. Εἶχεν ἐπιστρέψει ὁ κόντε Ῥικάρντος ἐκ τῆς ἀνὰ τὰ τμήματα περιοδείας του, εἶχε φάγει καὶ εἶτα εἶχεν ἐξαπλωθῇ εἰς τὸν καναπὲν ὀλίγον διὰ νἀναπαυθῇ. Ἦρε δύο- τρεῖς πρέζες ταμπάκο. Ἦτο κοπιασμένος, ἀλλ' εὔθυμος. Ἡ πάλη αὐτή, ἔλεγε καὶ το ἐπίστευεν, εἶνε ἡ ζωή του, ἡ ἀναγέννησίς του, ἔβλεπε δὲ καὶ τὰ πράγματα πολὺ εὐνοϊκά. Ἀπὸ τὰ χωριὰ θρίαμβος, τοῦ ἐμηνοῦσαν. Οἱ κόποι του λοιπὸν δὲν εἶχαν πάγει στὰ χαμένα. Καλὰ εἶχε καθήσει τόσες φορὲς ἐπάνω εἰς τρυγοκάλαθα, ὁ δημοκόπος, διαβεβαιῶν τοὺς χωρικοὺς πῶς θἄλθῃ καιρὸς ποῦ θὰ σκάφτουν καὶ οἱ ἀφεντάδες. Τὸ ἐνεθυμεῖτο καὶ ἐγέλα . . Κανείς, ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ Τόνη, δὲν ἦτο μέσα εἰς τὴν τραπεζαρίαν. Ἡ κυρία Τοκαδέλου καὶ τὰ κορίτσια ἦσαν εἰς τὴν αἴθουσαν ὑποδεχόμεναι μερικὰς ἐξαδέλφας, αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο ἀπὸ ἐνωρὶς διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ Τόνης εἶχεν ἀνάψει ἓν σιγάρον καὶ καθήσει πλησίον τοῦ πατρός του . . . Ἡ σιωπηλὴ ἐκείνη ὥρα τῆς μεταμεσημβρινῆς ἀναπαύσεως, μὲ τοὺς καπνοὺς τοῦ σιγάρου κυανοῦς εἰς τὸ θαμβὸν φῶς τῆς ἡμέρας, τῷ ἐφάνη, κ' ἐκεῖνος δὲν ἤξευρε διατί, ἡ μόνη κατάλληλος δι' ὅ,τι πρό τινων ἡμερῶν ἐσχεδίαζε νὰ εἴπῃ. Ἐμπρὸς λοιπόν, νὰ δοθῇ ἓν τέλος. Μεταξὺ δύο ῥοφημάτων τοῦ σιγάρου τὰ εἶπεν ὅλα καθαρὰ καὶ σύντομα. Ἐνεθυμήθη τὴν ἰδίαν του φράσιν:

« Εγύρεψα τὴ 'γκόνα τοῦ Στέφα, καὶ ἂν μοῦ τη δίνῃς μὲ τὴν εὐχή σου θα τὴν πάρω».

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Τοκαδέλου ὑπὸ τὰς χρυσᾶς διόπτρας ἐξήστραψαν μίαν στιγμὴν καὶ πάλιν ἐσβέσθησαν, στυγνοί, διεσταλμένοι. Ἀπέμεινεν ἐπί τινα δευτερόλεπτα ἄφωνος, ἀκίνητος, ὠχρός, μὲ ἀνοικτὸν στόμα, ἐν ᾧ διεφαίνοντο δύο-τρεῖς κιτρινωποὶ ὀδόντες μεταξὺ τῶν ἄσπρων τριχῶν τοῦ μύστακός του . . . Κατόπιν ἐπῆλθεν ὁ παροξυσμός, ἡ παραφορά, ἡ ὁποία κατελάμβανε συχνάκις τὸν πτωχὸν ἄνθρωπον εἰς τἀπρόοπτα, καὶ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ χειρονομῶν:

« Μὲ τὴν κατάρα μου! « Μὲ τὴν κατάρα μου! «Μὲ τὴν κατάρα μου!»

Ἠγέρθη ὁ Τόνης καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν νὰ μὴ ἀκουσθοῦν ἔξω αἱ ἄγριαι αὐταὶ φωναί. Μετὰ τοῦτο ἁρπάσας ἓν διάλειμμα:

«Μὴν κάνετε ἔτσι», εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του, «καὶ δὲν ἠξέρουμε ἀκόμα τίποτε. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ μοῦ τη δώσουν».

Ἐσιώπησεν ὀλίγον ὁ γέρων νἀκούσῃ, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἤκουσε τὸ ὡραῖον αὐτὸ **μπορεῖ** ἐξεμάνη περισσότερον:

«Μὲ τὴν κατάρα μου!... μὲ τὴν κατάρα μου!» ἀνέκραξεν ἐγειρόμενος, ἐν ᾧ ἀνεπήδων ἐκ τοῦ στόματός του σιέλων πιτυλισμοί. «Μὲ τὴν κατάρα μου!»

Καὶ σταματήσας πάλιν ἐπ' ὀλίγον ὡσεὶ ζητῶν ἄλλην φράσιν, πάλιν τὴν ἰδίαν ἐξεστόμισε:

Digitized by Google

«Μὲ τὴν κατάρα μου!»

Δὲν ἐνθυμεῖται οὔτε ὁ Τόνης πόσας τὸ ἐπανέλαβε φοράς. Κατόπιν ἔπεσεν ἐξηντλημένος ἐπὶ τοῦ καναπὲ κλείων τοὺς ὀφθαλμούς, στενάζων ἀλγεινῶς ὡς γυνὴ ὑστερικὴ καὶ σύρων διὰ τῶν δύο χειρῶν τὰς μακρὰς του φαβορίτας. Ὁ Τόνης εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ὅλ' αὐτὰ ἦσαν προσποιήσεις ὑπερβολῆς, τὰς ὁποίας πολὺ ἀπετροπιάζετο. Οὕτως ἢ ἄλλως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθῃ εἰς καμμίαν συνεννόησιν μετὰ τοῦ πατρός του τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Καὶ ἐξῆλθε βραδέως, ἐν ᾧ ἐνεψυχοῦτο πάλιν ὁ γέρων καὶ τὸν προέπεμπε διὰ κραυγῶν:

«Φεῦγα! φεῦγ' ἀπὸ μπροστά μου! νὰ μὴ σε βλέπω. Φεῦγα μὴ με συγχύζῃς τόρα ποῦ ἔβαλα κομμάτι φαρμάκι μέσα μου! Φεῦγα!» Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἄκρα ἐπιθυμία του ἦτο νὰ μείνῃ ἐκεῖ καὶ νὰ συνομιλήσουν καὶ νὰ φιλονεικήσουν καὶ νὰ φωνάξουν καὶ νὰ ὑβρισθοῦν. Ἀλλ' ὁ Τόνης δέν του ἔκαμε τὴν χάριν αὐτήν. Οὔτε τὴν λοιπὴν ἡμέραν τὸν συνήντησε πουθενὰ μόνον, ἐν τῇ τύρβῃ τῆς ἐκλογῆς. Τὸ ἑσπέρας ποῦ ἐδείπνησαν ἦσαν εἴκοσι στὸ τραπέζι, τριάντα· ὁ κόντε Ῥικάρδος λοιπὸν περιωρίσθη ν' ἀγριοκυττάζῃ τὸν Τόνην καὶ νά τῳ ῥίπτῃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κανένα ὑπαινιγμόν. Ἐν γένει ὅμως ἐφαίνετο φαιδρός, διότι κατέβαλλεν ἰδιαιτέραν πρὸς τοῦτο σπουδήν. Πρὸ πάντων μετὰ τὴν διαλογήν, ὅταν οἱ νικηταὶ ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται πολυθόρυβοι, ὁ Τόνης τὸ ἔβλεπε καθαρά. Ὁ τρόπος τοῦ πατρός του, τὰ κινήματά του, ὁ τόνος τῆς φωνῆς του, ὁ γέλως του, ὅλα ἐμαρτύρουν ἀγῶνα πρὸς κατανίκησιν καὶ ἀπόκρυψιν ἐσωτερικῆς ταραχῆς. Ὅσῳ παρήρχετο ὅμως ἡ ὥρα, τόσῳ ἐσκέπτετο περισσότερον καὶ ἀνεμέτρα τὴν ἀπρόοπτόν του συμφοράν. . . . Ἦλθε στιγμὴ ποῦ τον ἐλυπήθη ὁ Τόνης, ἀλλὰ τί νά του κάμῃ! . . . Ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ κατ' ἀνάγκην τὴν πικρίαν αὐτήν. Ἂς εἶχε μυαλό, ἂς ἐσκέπτετο λογικά, ἂς ἦτο ἄνθρωπος, νὰ μὴ του φανῇ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν μεγάλη καὶ φοβερά. Καὶ ἦτο τόσῳ βέβαιος ὁ Τόνης περὶ τῆς σαθρότητος τῶν ἐπιχειρημάτων του, πρὶν ἀκόμη νὰ τ' ἀκούσῃ! . . .

Ἦσαν δύο ὧραι μετὰ τὰ μεσάνυκτα, περασμέναι, καὶ τρεῖς-τέσσαρες ἄνθρωποι ἀκόμη εἰς τὴν οἰκίαν, ὅταν ὁ Τοκαδέλος ἔλαβε καὶ τὸ τελευταῖον ἀποτέλεσμα, συνοδευόμενον ἀπὸ τὸ ἑξῆς μπιλλιετάκι τοῦ Ἀρχηγοῦ: «Ἰδοὺ καὶ τὸ βραδῦναν ἐξαγόμενον τοῦ Κατασταριοῦ. Εἶσαι πλέον ὁριστικῶς ὁ δεύτερος. Σὲ συγχαίρω· 2 π. μ. Μς.» Ἦτο τὸ σύνθημα τῆς ἀποχωρήσεως. Ἠσπάσθη τὰς θυγατέρας του καὶ τὰς ἀνεψιάς του, ὁ νέος βουλευτής, ἐχαιρέτισεν ἀπερχομένους πλέον τοὺς ἀνθρώπους του καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνά του.

Λέγουν περὶ τῶν μεγάλων στρατηγῶν ὅτι κοιμῶνται μὲν ἥσυχοι πρὸ τῆς μάχης, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ κάμουν τὸ ἴδιον καὶ μετὰ τὴν νίκην. Εἰς τὸν κανόνα τοῦτον ὑπάγονται, φαίνεται, καὶ οἱ μικροί, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸν Τοκαδέλον ἐκράτησεν ἄγρυπνον περισσότερον ἐπὶ τῆς κλίνης ἡ σημερινὴ ἀναγγελία τοῦ υἱοῦ του. Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ἐσκέφθη καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα μεταξὺ τῶν λεπτομερειῶν τῆς συμφορᾶς αὐτῆς καὶ τὴν αὐρινὴν νικητήριον ἐπίδειξιν καὶ τὸν θρίαμβόν του κατά τινων ὁμοτίμων, οἱ ὁποῖοι ἐκ φθόνου τὸν ἐπολέμησαν φοβερὰ εἰς τὴν ἐκλογήν, καὶ τὴν ἐλευθέραν ζωὴν τὴν ἐν Ἀθήναις, καὶ τὴν διασκέδασιν τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, καὶ τὴν λάμψιν τῶν ἀνακτορικῶν χορῶν, εἰς τοὺς ὁποίους, μὲ ὅλην τὴν πρὸς τὸ ρωμαΐικο ἑπτανησιακὴν ἀποστροφήν, εὕρισκε τρυφὴν μεγάλην. Περὶ ὑποθέσεων καὶ ἀπαιτήσεων κομματικῶν δὲν εἶχεν ὁ μακάριος νὰ φροντίσῃ σχεδὸν τίποτε. Ὅλη ἡ φροντὶς ἦτο εἰς τὸν Μήλιαν. Ὁ Μήλιας ὡμίλει εἰς τὴν Βουλήν. Ὁ Μήλιας ἔτρεχε διὰ τὰς ὑποθέσεις, ὁ Μήλιας συνεβίβαζε τὰς ἀπαιτήσεις, ὁ Μήλιας συνεκράτει τὸ κόμμα. Ὁ κόντε Τοκαδέλος, ἀφωνότερος ἰχθύος καὶ ἰνδοῦ φακίρη ἀκινητότερος, δὲν θὰ εἶχε καθ' ὅλην τὴν βουλευτικὴν περίοδον παρὰ νὰ ἐντρυφήσῃ εἰς ἀπόλυτον, ἔνδοξον καὶ καλοπληρωμένην ἀργίαν. Καὶ τί ἄλλο ἤθελε; — Πλὴν μεταξὺ τῶν φαιδρῶν τούτων εἰκόνων παρενεβάλλοντο αἱ σκέψεις του αἱ μαῦραι καὶ σκοτειναί... Ὁ Τόνης του... ἆ, πάντα το ἔλεγε πῶς τού το ἐχάλασαν στὴν Πάτρα ἐκεῖνο τὸ παιδί! Ὄχι, ἡ φύσις του δὲν ἦταν κακή· ἀπὸ μικρὸς ἔδειχνε πῶς θὰ γείνῃ ἄλλος ἄνθρωπος. Ἀλλὰ τοῦ ἔμπασαν εἰς τὸ κεφάλι του κάτι ἰδέες, μὰ κάτι ἰδέες ποῦ ἦταν γιὰ νὰ πάῃ, ψυχή μου, στὴν τσίμα τοῦ πόρτου καὶ νὰ πνιγῇ . . . Καλ' ἀκοῦς ἐκεῖ τὴ 'γκόνα τοῦ Στέφας καὶ νὰ τὸ λέγῃ μὲ τόσην ἀφέλειαν! Κάτι εἶχε καὶ αὐτὸς ἀκούσει, κάτι εἶχε μισοκαταλάβει, ἀλλὰ ποῦ νὰ βάλῃ στὸ νοῦ του πῶς τὰ πράγματα ἦταν τόσῳ σοβαρά. Τὴν ἐγύρεψε, λέει, χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσῃ, καὶ περιμένει. καταδέχεται νὰ περιμένῃ τὴν ἀπάντησι τοῦ Γιακουμάκη, ἕνας Τοκαδέλος! Ἀ Θέ μου! πῶς ἐκαταντήσαμε, πῶς ἐκαταντήσαμε! Κακομοίρη κόντε Παῦλο, μανίφικε καὶ τρεμέντε! Συφορέλια μας!...

Ἐξαίφνης ἤκουσεν ἕνα θόρυβον, σύρσιμον ἐμβάδων ἀπὸ τοῦ παρακειμένου δωματίου. Ὁ Τόνης ἦτο ἔξυπνος. Ἡ ἰδέα αὕτη τὸν ἐξηρέθισε φοβερὰ καὶ ἀνετινάχθη ἐκ τῆς κλίνης του παράφορος. Ἐφόρει πλατὺ ἐσώβρακον καὶ ἓν ὑποκάμισον νυκτικὸν μέχρι τῶν γονάτων. Μὲ αὐτὴν τὴν περιβολὴν ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ ἐφάνη πρὸ τοῦ υἱοῦ του. Φῶς εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον δὲν ὑπῆρχεν ἐκτὸς τοῦ σεληναίου, φωτίζοντος διὰ τῶν περσίδων μὲ μίαν ὑπωχρον ἀνταύγειαν. Ὁ Τόνης εἶχε καθήσει ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς κλίνης λευχείμων καὶ αὐτὸς καὶ πελώριος. Ἅμα εἶδε τὸν πατέρα ὡς φάσμα ἔμπροσθέν του ἐτρόμαξε μὴν ἔπαθε τίποτε καὶ ἠγέρθη ἐρωτῶν τί ἔχει.

«Τίποτε, μὴ φοβᾶσαι» εἶπεν ὁ Ῥιχάρδος Τοκαδέλος προχωρήσας ὀλίγον καὶ σταθείς, ἀλλὰ χωρὶς νἀφήσῃ τὸ μῆλον τῆς θύρας, τὸ ὁποῖον ἐκράτει ὄπισθέν του. «Ἦρθα νά στο πῶ καὶ νὰ ξεθυμάνω, γιατὶ ἀπόψε κοντεύω νὰ σκάσω· εἶσαι ἕνας μασκαρᾶς καὶ ἕνας παληάνθρωπος μ' ἐφτὰ ποῦ μᾶς κάνεις. Μπορεῖ νὰ εἴμαστε φτωχοί, μὰ βαστάξαμε πάντα τὴ θέσι μας. Καταλαβαίνεις τί σοῦ λέω. Ἐφτὲς ἡ συγγένειες ποῦ γυρεύεις νὰ κάμῃς εἶνε ἀτιμίες τοῦ σπιτιοῦ μας καὶ δὲ θὰ της ὑποφέρω. Ἂν ἐπιμείνῃς θὰ σε ξεγράψω καὶ δὲ θὰ θέλω νὰ σε

Digitized by Google

ξέρω οὔτε γιὰ Τοκαδέλο, οὔτε γιὰ παιδί μου. Φεῦγ' ἀπὸ δῶ καὶ κάμε ὅ,τι θέλης. Ἄλλο λόγο δὲν ξέρω, δὲν θὰ σου πῶ! »

Καὶ ἔκλεισεν ὁ γέρων ἐξερχόμενος τὴν θύραν, χωρὶς ὁ Τόνης νἀπαντήσῃ οὔτε λέξιν. Εἰς τὴν τελευταίαν διαβεβαίωσιν τοῦ πατρός του δὲν εἶχε καμμίαν πεποίθησιν. Πόσα λόγια ἤξευρε καὶ πόσα θά του ἔψαλλεν ἀκόμα καὶ πόσας ἀποφάσεις θὰ ἤλλαζε μέχρις οὗ θὰ ἐλάμβανεν ἕνα τέλος ἡ ὑπόθεσις αὐτή! Τὸν ἤξευρε καλὰ τὸν πατέρα του. Ἴσα ἴσα ποῦ θά τον ἐπέθαινε στὰ λόγια. Θὰ μετήρχετο πᾶν μέσον νά τον μεταπείσῃ, φίλους, ἀπειλάς, νεῦρα, σκάνδαλα, ῥᾳδιουργίας, — διότι κατὰ βάθος ἦτο ἀνόητος ἄνθρωπος — Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ! πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ τού το ἔλεγεν.

Δὲν εἶχε φόβον ὅμως νἀργίσῃ τὰς ἐνεργείας εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπομένης. Ἦτο ἡ δευτέρα τῆς ἐκλογῆς, ἡ ἡμέρα τοῦ κόσμου, ἡ ἡμέρα τῆς τύρβης. Οἱ ἀτυχεῖς Λουβαῖοι ἦσαν κλεισμένοι ὡς Ἑβραῖοι τὴν μεγάλην Ἑβδομάδα, οἱ δὲ Μηλιανοί, ἀχαλίνωτοι καὶ ἀκατάσχετοι, ἑώρταζαν τὴν περιφανῆ των νίκην. Τὸ πεῖσμα καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀντιθέτων ἀμοιβαῖον μῖσος, ἐδέσποζε καὶ συνεκίρνα τὴν χαρὰν τὴν ἄκακον, τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται ἄλλοι νικηταί. Οὕτως οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν—τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅλα σχεδὸν τὰ **καμπαναρεῖα** ἦσαν μηλιανά, — ἤχουν ἀπὸ πρωίας ἐν συναυλίᾳ χαρμοσύνῳ, ἀλλὰ τὴν ἠχηρὰν εὐφροσύνην ἐπίκραιναν τὰ συχνὰ νεκρικὰ σημάματα τὰ δηκτικά. Τὸ ἐξαγόμενον τῆς ψηφοφορίας ἐξεδόθη εἰς ἡμίφυλλον μὲ περιθώριον γεμάτον ἀπὸ ὑπαινιγμοὺς σαρκαστικοὺς κατὰ τῶν Λουβαίων, μεταξὺ δὲ τῶν συμβολικῶν παραστάσεων τῆς νίκης ἐν γένει, ἐξ ὧν ἔγεμεν ἡ πόλις, εἰκόνων, ἐπιγραφῶν, ἀνθοστολίσεων, ἐμβλημάτων καὶ καθεξῆς, συχνότεραι ἦσαν αἱ γελοιογραφίαι τῶν ἀντιθέτων καὶ αἱ πικραὶ σάτυραι αἱ κινοῦσαι καταχθόνιον γέλωτα. Μικρὸν τηλεβόλον, στημένον ἐπὶ τῆς Πλατείας, ἔξωθεν τοῦ Συλλόγου ἡ ***Ἀγάπη***, ἐπληροῦτο καθ' ἡμίσειαν ὥραν μέχρι χειλέων καὶ ἐκρότει δεινῶς, πεισμόνως, συγκλονοῦν τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ τὰς καρδίας τῶν ἡττημένων.

— Βάρει κανόνα! Ζήτω ὁ Μήλιας! ἐφώναζαν ἔξαλλοι οἱ Μηλιανοί.

Αὐτὸ ἦτο τὸ σύστημα τοῦ τόπου. Οἱονδήποτε καὶ ἂν ἤθελε νικήσει κόμμα, ἐπὶ τῆς θριαμβευτικῆς του σημαίας θἀνέγραφε τὴν Δευτέραν τὸ **οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις**! Αἱ περὶ τῶν ἄλλων τόπων διηγήσεις, ὅπου μετὰ τὴν ἐκλογὴν τὰ κόμματα συμφιλιοῦνται καὶ συνεορτάζουν, ἦσαν διὰ τοὺς ἐντοπίους μυθεύματα ἄξια τῆς Χαλιμᾶς.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

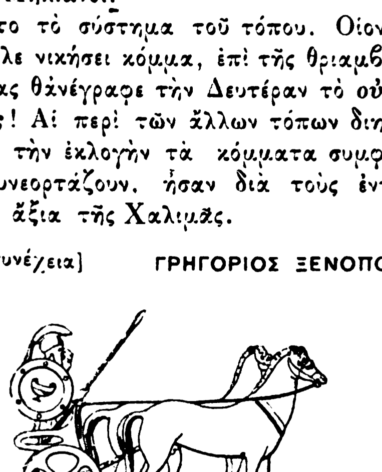

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

ΤΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΣΤΡΑΠΗΣ

Οἱ Ἐτροῦσκοι ἐπίστευον τὸ πάλαι εἰς τρία εἴδη ἀστραπῆς, τὸ ἓν ἀκίνδυνον, τὸ δεύτερον ἐπιβλαβέστερον κάπως καὶ ἐνεργούμενον μόνον τῇ συγκαταθέσει δώδεκα θεῶν· καὶ τὸ τρίτον φέρον συμφορὰν εἰς τὸν δρόμον του, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον τακτικὸν θέσπισμα ἀπῃτεῖτο ἐκ μέρους τῶν ὑπερτάτων θεοτήτων ἐν τῷ ἐτρουσκικῷ στερεώματι. Περίεργον ὅτι οἱ νεώτεροι σοφοί, ἑπόμενοι τῷ Ἀραγῷ, ἀπεφάνθησαν ἐπίσης ὅτι αἱ ποικιλίαι τῆς ἀστραπῆς εἶνε τριπλαῖ. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει ἐκείνην ἐν ᾗ ἡ βολὴ φαίνεται ὡς μακρὰ φωτεινὴ γραμμή, τεμνομένη εἰς γωνίας καὶ τεθλασμένας, καὶ ποικίλλουσα τὸ χρῶμα ἀπὸ τοῦ λευκοῦ εἰς τὸ κυανοῦν, τὸ πορφυροῦν ἢ τὸ ἐρυθρόν. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε γνωστὸν ὡς διχαζομένη ἀστραπή, διότι πολλάκις διαιρεῖται εἰς δύο ἢ τρεῖς κλάδους πρὶν φθάσῃ εἰς τὴν γῆν.

Ἡ δευτέρα διαφέρει τῆς πρώτης κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς ἡ λάμψις διασκεδάζεται. Ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἡ βολὴ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀστραπὴ κατ' ἐπιφάνειαν, ὡς ἡ πρώτη ἀστραπὴ κατὰ γραμμήν· καὶ ἂν ἀληθὴς παραλληλισμὸς δύναται νὰ τεθῇ μεταξὺ τῆς ἐτρουσκικῆς καὶ τῆς νεωτέρας διαιρέσεως, αὕτη δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἀντιστοιχεῖ μᾶλλον εἰς τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ἀστραπῆς, τὴν ἀκίνδυνον ἀστραπήν, οἵαν εἰς ἕκαστος τῶν θεῶν ἠδύνατο κατ' ἀρέσκειαν νὰ ἐκπέμψῃ.

Αἱ τρίτης κλάσεως ἀστραπαὶ οὐ μόνον εἶνε ἀξιοσημείωτοι διὰ τὰς ἰδιοτροπίας των, ἀλλ' ἔδωκαν ἀφορμὴν καὶ εἰς πολλὰς διαμάχας. Διαφέρουσι τόσον πολὺ ἀπὸ τὰς συνήθεις ἐκδηλώσεις, ὥστε πολλοὶ τῶν μετεωρολόγων ἠρνήθησαν νὰ τὰς ἀναγνωρίσωσιν ὡς ἐννόμους καὶ κανονικὰς ἀστραπάς. Οὔτε σχῆμα μικρῶν γραμμῶν ἀναλαμβάνουσιν, οὔτε σινδόνην φλογός, ἀλλ' ἀναπτύσσονται εἰς σφαίρας ἢ σφαιρικὰς μύδρους πυρός. Δὲν εἶνε στιγμιαῖαι ἐμφάνειαι, ἀλλὰ μετέωρα διαρκοῦντα ἐπί τινα χρόνον, καὶ ταξειδεύοντα μὲ τόσον βραδὺ βῆμα, ὥστε φλύαρός τις τὰς ἐχαρακτήρισεν ὡς «τὴν κυβερνητικὴν τάξιν τῶν ἀστραπῶν». Διαρκοῦσιν ἐπὶ πολλὰ δευτερόλεπτα, φαίνονται ἔχουσαι πλέον τοῦ ἑνὸς ποδὸς διάμετρον, καὶ συνήθως καίονται μὲ λαμπρὰν φλόγα καὶ μὲ ἠχηρὰν ἔκρηξιν, ἐκτοξεύουσαι κάποτε καὶ βολίδας ἀστραπῶν. Πολλαὶ τοιαῦται ὤφθησαν κατὰ τὰς περυσινὰς λαίλαπας· καί τις διδάσκαλος ἐν Λιβερπούλῃ, τοῦ ὁποίου τὸ σχολεῖον ἐκεραυνώθη, ἐμαρτύρησεν ὅτι εἶδε σφαῖραν πυρὸς πλήττουσαν τὸ κωδωνοστάσιον, καὶ ἐνσπείρουσαν πανικὸν εἰς πάντας.

Παράδοξα διηγοῦνται περὶ τῶν περιπλανήσεων ὄγκου τινὸς τοιαύτης ἀστραποσφαίρας. Ῥάπτης κατὰ τὴν ὁδὸν Ἁγίου Ἰακώβου, ἐγγὺς τοῦ Βὰλ-δὲ-Γράς, ἐγευμάτιζεν ἐν ἡμέρᾳ καταιγίδος μετ' ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, ὅταν ἤκουσε σφοδρὸν πλατάγισμα, καὶ εὐθὺς τὸ φάτνωμα τῆς ἑστίας κατέπεσε, καὶ σφαῖρα πυρὸς παιδικῆς κεφαλῆς ὄγκου ἐνέσκηψεν ἠρέμα διὰ τῆς ἑστίας κ' ἐκινεῖτο βραχ-

Digitized by Google

δέως ἐν τῷ θαλάμῳ, εἰς μικρὸν ἀπὸ τοῦ δαπέδου ὕψος. Ὁ αὐτόπτης ἐν συνδιαλέξει ὕστερον μετὰ τοῦ κ. Ῥαββινέ, μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἔλεγεν ὅτι τοῦ ἐφαίνετο ὡς εὐμέγεθες γαττόπουλον μεταπλασμένον εἰς σφαῖραν καὶ κινούμενον χωρὶς νὰ δεικνύῃ τοὺς πόδας του. Ἦτο λαμπρὸν καὶ φαεινόν, ἀλλ' ὁ ῥάπτης δὲν ᾐσθάνθη τι θερμὸν ἐκ τῆς γειτνιάσεως. Ἡ σφαῖρα ἦλθε πλησίον τῶν ποδῶν του· ἀλλὰ κινήσας αὐτοὺς ἠρέμα κατὰ μέρος ἀπέφυγε τὴν ἐπαφήν. Ἀφοῦ ἐξετέλεσε πολλὰς ἐκδρομὰς πρὸς ποικίλας διευθύνσεις, ἡ σφαῖρα ἀνεπήδησε καθέτως εἰς τὸ ὕψος τῆς κεφαλῆς του (τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀπέστρεψεν ὀπίσω, ὅπως μὴ τὸν θίξῃ), ὥρμησε πρός τινα ὀπὴν ἐν τῇ ἑστίᾳ ὑπεράνω τοῦ περιβλήματος, καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὴν αἰθάλην. Μικρὸν ὕστερον, «ὅταν ὑπέθετεν ὅτι θὰ εἶχε καιρὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν στέγην», εἶπεν ὁ ἀφηγητής, φοβερὰ ἔκρηξις ἐπῆλθεν, ἥτις κατέστρεψε τὸ ἄνω μέρος τῆς ἑστίας, κ' ἔρριψε τὰ συντρίμματα ἐπὶ τῶν στεγῶν παρακειμένων τινῶν οἰκοδομῶν, αἵτινες καὶ διερράγησαν.

Ἡ ἐκρηκτικὴ δύναμις εἶνε μία τῶν πρωτίστων ἰδιοτήτων, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει ἡ ἠλεκτρικὴ βολή. Ὅταν τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα συναντᾷ που πρόσκομμα εἰς τὸν δρόμον του, πολλάκις δεικνύει τὴν δυσφορίαν του κατασυντρίβον τὸ δυσάγωγον (ἢ κακὸν ἀγωγὸν) ἀντικείμενον, ἐξασκοῦν ἀκτινοποιὸν δύναμιν ὡς βλῆμα βόμβας καὶ κατακαῖον οὐσίας χωριστὰ ὡς ἐὰν ἦσαν γεμᾶται πυρίτιδα. Πρό τινων ἐτῶν τὸ μεσημβρινοδυτικὸν πτερύγιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Βρῆογ ἐν Κορνουαλλίᾳ κατηδαφίσθη διὰ προσβολῆς ἀστραπῆς, καὶ λίθος ἕλκων πολλὰς δεκάδας στατήρων, ἐξεσφενδονήθη πρὸς μεσημβρίαν ὑπεράνω τῆς στέγης εἰς μῆκος ἑξήκοντα ὀργυιῶν· δεύτερος λίθος ἐξετοξεύθη πρὸς βορρᾶν εἰς διακοσίων ὀργυιῶν ἀπόστασιν· καὶ τρίτος ἐρρίφθη εἰς νοτιοδυτικὴν διεύθυνσιν.

Ἐν τῷ δάσει τοῦ Νεμοὺρ ἐκεραυνοβολήθη ποτὲ δένδρον· δύο κλῶνες ἀπεσπάσθησαν τοῦ κορμοῦ· ὁ μικρότερος ἐσφενδονήθη εἰς πεντήκοντα ποδῶν ἀπόστασιν καὶ ὁ μεγαλήτερος, τὸν ὁποῖον δεκαοκτὼ ἄνδρες δὲν ἠδύναντο νὰ κινήσωσιν, εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι ποδῶν περίπου εἰς ἀντίθετον διεύθυνσιν.

Τῷ 1838 ὁ πρόσθιος ἱστὸς τοῦ βασιλικοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου **Ῥόδνεϋ** ἐπλήγη ὑπὸ ἀστραπιαίας φλογός, καὶ κατὰ γράμμα ἐκόπη εἰς τεμάχια, ἡ δ' ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ἐπληρώθη συντριμμάτων, ὡς ἐὰν ναυπηγοὶ εἶχον σκρώσει τὰ πελεκούδια ἀπὸ τοῦ καταστρώματος. Ὀλίγῳ προγενέστερον οἱ ἀρτέμονες τοῦ πλοίου **Ὑάκινθος** εἶχον πάθη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· καὶ ὅταν καὶ ἡ **Θέτις** ὑπέστη παρομοίαν ἐπίσκεψιν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ῥίου, ὁ πλοίαρχος Φίτσροϋ περιέγραψε τὸν πρόσθιον ἄνω ἱστὸν ὡς ἁπλῆν συλλογὴν μακρῶν τεμαχίων ξύλου, σχεδὸν ὡς καλάμια. Ταῦτα εἶνε ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων τῶν μηχανικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀστραπῆς. Ἀλλ' αὐτὴ ἐνεργεῖ ἐπίσης καὶ χημικῶς. Ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀναπτύσσῃ ἰδίαν τινὰ ὀσμήν, ἥτις ποικίλως παρεβλήθη πρὸς τὴν τοῦ φωσφόρου, τοῦ νιτρικοῦ ἀερίου καὶ συχνότερα πρὸς τὴν τοῦ καίοντος θείου. Ὁ Οὐέϊφερ μνημονεύει τρικυμίαν τινὰ παρὰ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Δάριεν, ἥτις διέσπειρε τοσαύτην ὀσμὴν θείου ἀνὰ τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὥστε αὐτὸς καὶ οἱ πλάνητες σύντροφοί του δυσκόλως ἠδύναντο νὰ λάβωσι τὴν ἀναπνοήν των, καὶ μάλιστα ὅταν εἰσέδυσαν εἰς τὸ δάσος. Τὸ βρετανικὸν πλοῖον **Μόνταγυ** ἐπλήγη ποτὲ ὑπὸ σφαιρικῆς ἀστραπῆς, ἥτις τοιαύτην ἀφῆκεν ὄπισθέν της σατανικὴν δυσωδίαν, ὥστε τὸ πλοῖον ἐφαίνετο ὅλον ἐκ θείου καὶ οἱ ἄνδρες ἠσφυκτίων. Πρὸ ἔτους δὲ αἱ ἐφημερίδες ἀνέφεραν παρόμοιον συμβεβηκὸς περὶ τοῦ πληρώματος ἄλλου ἀγγλικοῦ πλοίου διασχίζοντος τὸν βόρειον Εἰρηνικὸν ἀπὸ τῆς Κίνας εἰς τὰς Ἀποικίας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ πλήρωμα μόνον δι' ἐπιτηδείων χειρισμῶν κατώρθωσε νὰ σωθῇ τῆς διὰ τοῦ θείου πνιγμονῆς.

Περίεργα εἶνε πολλάκις τὰ παραγόμενα μαγνητικὰ ἀποτελέσματα. Κιβώτιόν τι περικλεῖον μεγάλην ποσότητα μαχαιρίων, περονίων καὶ ἄλλων κοπτερῶν ὀργάνων ἐπλήγη οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐμπόρου τινὸς τοῦ Οὐέϊνφιλδ, καὶ ὁ μαγνητισμὸς μετεδόθη εἰς ὅλα τὰ ἀντικείμενα ταῦτα. Ὁ Ἀραγὼ ἐν τοῖς **Μετεωρολογικοῖς Δοκιμίοις** του ὁμιλεῖ περί τινος ὑποδηματοποιοῦ ἐν Σουαβίᾳ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐργαλεῖα ἔπαθαν τὸ ἴδιον πρὸς ἀπερίγραπτον λύπην του. Ἦτο ἠναγκασμένος ν' ἀπαλλάττῃ ἀδιακόπως τὸ σφυρίον, τὴν λαβίδα καὶ τὴν φαλτσέταν του ἀπὸ τὰς βελόνας, τὰς ἀγκίστρας καὶ τὰ καρφία, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπαυσαν νὰ ἕλκωνται καὶ νὰ συλλαμβάνωνται ὑπ' αὐτῶν. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐγνώρισε τὰ περὶ γενοβεζικοῦ τινος πλοίου, τὸ ὁποῖον εἶχε ναυαγήσει παρὰ τὴν Ἀλγερίαν, συνεπείᾳ ἀλλοιώσεως ἐπελθούσης κατόπιν ἀστραπῆς εἰς τὴν πυξίδα, τοῦ πλοιάρχου ἀθώως ὑποθέτοντος ὅτι ἔπλεε πρὸς βορρᾶν, ἐνῷ πράγματι ἔπλεε πρὸς νότον.

Πολλὰ καὶ ἄλλα ἀποτελέσματα ἀπεδόθησαν εἰς τὰς ἠλεκτρικὰς συγκινήσεις· ἀλλά τινας αὐτῶν ῥιψοκίνδυνον θὰ ἦτο νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν. Ὑπάρχουσι φρέατα καὶ πηγαὶ αἵτινες περιέρχονται εἰς κατάστασιν κοχλασμοῦ ἐπὶ τῇ προσεγγίσει θυέλλης. Λέγεται ὅτι κρῆναι ἐκχύνουσιν ὀγκώδη ῥεύματα καὶ ἐν καιρῷ ξηρασίας, ὅταν ὁ ἐρίγδουπος Ζεὺς σφυρηλατῇ, κατὰ τὸν λατῖνον ποιητήν, τὸν κεραυνὸν ἐν μέσαις νυξὶ μὲ τὴν φοβερὰν δεξιάν του, ὑποχθόνιοι βρονταὶ ἠκούσθησαν ἐνίοτε πρόαγγελοι ἐναερίου ἐκρήξεως. Ἡ θάλασσα ἀνέρρηξεν ἄνω ῥεύματα ὕδατος, ὡς ἐὰν ἡφαίστεια ἐξερρήγνυντο κάτω· τὸ ἔδαφος ἐσχίσθη καὶ ποταμοὶ ὕδατος ἀνέθορον ἀπὸ τὰς κλιτύας τῶν ὀρέων ἢ ἀπὸ ῥωγμοὺς τῶν βράχων· Κατ' ἄλλην δὲ τάξιν ἀποτελεσμάτων θεραπεῖαι ἀσθενῶν ἐτελέσθησαν δι' ἀστραπῆς· παραλυτικοὶ ἄνθρωποι περιεπάτησαν ἐλευθέρως· ἐπιληπτικοὶ ἰάθησαν· ἀμαύρωσις ἐξέλιπε καὶ ῥευματισμὸς ἐξωρκίσθη διὰ λάμψεως ἀστραπῆς. Ἀλλ' οὐδεὶς τολμᾷ νὰ ἐμβλέψῃ λίαν ἐγγὺς εἰς τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἰατρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, οὐδὲ νὰ συμβουλεύσῃ τινὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀστραπὴν ὡς θεραπευτικὸν μέσον· διότι ἡ ἐνέργειά της εἶνε αὐθαίρετος καὶ συχνότερον ἐπιβλαβής. Τριακόσια πρόσωπα ἐπλήγησαν ποτὲ ἐν τῇ εἱρκτῇ τῆς

Digitized by Google

Καρλεστῶνος καὶ διὰ μιᾶς ἀπώλεσαν πᾶσαν μυϊκὴν δύναμιν.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλη τάξις φαινομένων ἐκ τῆς ἀστραπῆς παραγομένων, ἥτις εἶνε ἀξία προσοχῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς ὁποίας ὀλίγα εἰσέτι γνωρίζομεν· ἐννοοῦμεν τὴν διὰ τῆς ἀστραπῆς ἐκτύπωσιν. Γνωρίζομεν ὅλοι τὴν ἰδιάζουσαν ἐνέργειαν τοῦ φωτὸς ἐπὶ χαρτίων ἐμποτισμένων μὲ ἄλατα ἀργύρου ἢ μὲ ἄλλα χημικὰ παρασκευάσματα εὐαίσθητα εἰς τὴν ἐπιρροήν του διὰ τῆς ὁποίας αἱ εἰκόνες τῶν πέριξ ἀντικειμένων μονίμως καὶ κομψῶς ἐγχαράττονται ἐπὶ τοῦ χάρτου. Λοιπὸν καὶ ἡ φλὸξ τῆς ἀστραπῆς παράγει κάποτε παραπλήσιον ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ πράγματος τὸ ὁποῖον θίγει. Ὁ κ. Ποέ, ὅστις ἐπραγματεύθη κατὰ πλάτος τὸ ὑποκείμενον τῆς ἐξ ἀστραπῆς ἀποτυπώσεως εἰς τὰς στήλας τῶν γαλλικῶν ἐπιστημονικῶν ἐφημερίδων, μνημονεύει εἰκοσιτέσσαρα παραδείγματα ἀποτυπώσεων ἐπὶ τῶν σωμάτων ἀνθρώπων καὶ ζώων. Ἐκ τούτων ὀκτὼ ἦσαν ἀποτυπώσεις δένδρων ἢ μερῶν δένδρων· ἓν πτηνοῦ καὶ ἓν ἀγελάδος· τέσσαρα σταυρῶν· τρία κύκλων ἢ τύπων σφηνὸς καὶ γωνίας· δύο πετάλων ἵππου· ἓν καρφίου· ἓν μεταλλίνου κομβίου· ἓν ἀριθμοῦ· ἓν τῶν λέξεων γνωμικοῦ τινος· καὶ ἓν τοῦ βραχίονος θρονίδος. Οἱ σταυροὶ ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα εἶνε πολὺ ἀρχαῖοι, διότι ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἀναφέρει ὅτι τῷ 360 π. Χ. ἀπετυπώθησαν ἐπὶ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἐργατῶν τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ναοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ. Περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς ΙϚ' ἑκατονταετηρίδος παραπλήσιόν τι συνέβη ἐν τῇ Μητροπόλει τοῦ Οὐέλλς. Ὁ Κασουβών, ἀρυόμενος τὴν πληροφορίαν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Στίλλ, λέγει ὅτι ψαλλομένης τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας ἐν τῇ Μητροπόλει ἐνέσκηψαν κεραυνοὶ μετὰ βροντῶν, τρομάξαντες τόσον τοὺς ἐκκλησιαζομένους, ὥστε ὅλοι ἔπεσαν εἰς τὸ ἔδαφος. Ἡ φλὸξ παρῆλθε χωρὶς νὰ βλάψῃ κανένα· ἀλλὰ μετέπειτα εὑρέθη ὅτι εἶχον ἐντυπωθῇ σταυροὶ ἐπὶ των σωμάτων πάντων τῶν ἐν τῷ ναῷ παρευρεθέντων.

Ἐν Κανδελαρίᾳ δὲ τῆς Κούβας πέταλον ἵππου εὑρέθη ἀποτυπωμένον ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ νέου τινός, ὅστις ἀπέθανε κατακεραυνωθεὶς πλησίον οἰκίας, ἐφ' ἑνὸς τῶν παραθύρων τῆς ὁποίας ἦτο καρφωμένον πέταλον.

Τῷ 1853, κοράσιόν τι ἵστατο εἰς ἓν παράθυρον, πλησίον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε νεόφυτον δένδρον. Φλὸξ ἀστραπῆς ἔπληξε τὸ κοράσιον ἢ τὸ δένδρον ἢ καὶ τὰ δύο, καὶ εἰκὼν τοῦ δένδρου εὑρέθη ἐντυπωμένη ἐπὶ τοῦ σώματός της. Ἄλλην φορὰν πάλιν παῖς ἀνερριχήθη εἰς δένδρον, ὅπως κλέψῃ φωλεάν· λάμψις ἀστραπῆς ἔπληξε τὸ δένδρον· ὁ παῖς ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους του ἡ εἰκὼν τοῦ δένδρου μετὰ τοῦ πτηνοῦ καὶ τῆς φωλεᾶς ἐφ' ἑνὸς τῶν κλώνων λίαν εὐδιακρίτως ἐφαίνετο.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ) Π.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Εἰσήλθομεν ὁριστικῶς εἰς τὴν χειμερινὴν περίοδον. Ἐφύσησεν ὁ βορρᾶς ὁ ψυχρός, ὁ βορρᾶς ὁ ἀληθινὸς καὶ ὁ οὐρανὸς ἐκαλύφθη ἀπὸ τὰ φαιὰ ἐκεῖνα νέφη, τὰ διακεκομμένα, ποῦ ξεσποῦν εἰς χιονόνερον. Αἱ Ἀθῆναι ῥιγοῦν· ἐρημία εἰς τὰ ὕπαιθρα, ζωὴ εἰς τὰ καφενεῖα καὶ εἰς τὰς αἰθούσας, διαβάται μὲ ἐπανωφόρια δρομαῖοι. Καὶ ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰ πρωτόλεια αὐτά, ὁ ἐφετινὸς χειμὼν δὲν φαίνεται ὀλιγώτερον τοῦ περυσινοῦ δριμύς. Ἡ προφητεία τῶν ἀστρονόμων, οἱ ὁποῖοι ὥρισαν μίαν δεκαετίαν — ἀπὸ τοῦ 1891 νομίζομεν, — ὡς περίοδον βαρυτάτων χειμώνων, φαίνεται ἐπαληθεύουσα. Ἂν εἶνε δυστυχεῖς οἱ γέροντες, οἱ οὕτω τραχέως καταδικασμένοι νὰ διανύσουν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου, πόσον ὅμως εἶνε δυστυχεῖς καὶ οἱ νέοι, οἱ ἐν τῇ ἀκμῇ μέλλοντες νὰ διέλθουν ψυχρά, παγετώδη, τὰ ὡραιότερα τῆς ζωῆς των ἔτη! . . .

✣

Ἔκλεισεν ὁ χειμὼν τὰ ὑπαίθρια θέατρα. Ἡ πρώτη, ἡ ἐπαισθητοτέρα μεταβολή. Οἱ θίασοι διαλύονται, ἀνασχηματίζονται, διαμελίζονται, ἀναχωροῦν. Ὁ θίασος Ταβουλάρη, ἐν ᾧ πρωταγωνιστεῖ ἡ Δνὶς Βερώνη, ἔδωκε τὴν ἀποχαιρετιστήριόν του παράστασιν εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον καὶ προσλαμβάνων τὸν Παντόπουλον, ἀναχωρεῖ τὴν ἑβδομάδα ταύτην εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ Κα Παρασκευοπούλου παριστάνει ἤδη εἰς τὸ Θέατρον τῶν Ποικιλιῶν, ἐκεῖ δὲ θὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς παραστάσεις της μέχρι τῆς ἐλεύσεως θιάσου ξένου, ὅτε ἡ ἑλληνὶς καλλιτέχνις θὰ φύγῃ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἀλλοῦ — ποῦ, ἄδηλον ἀκόμη—τὴν ὑπέροχον τέχνην της. Οὕτω, καθὼς μέχρι τοῦδε φαίνεται, τὸ ὄνειρον περὶ χειμερινοῦ θεάτρου, ἔμεινεν ὄνειρον. Οἱ ἠθοποιοὶ δυσπιστοῦν πρὸς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ, μετὰ τὸν κόρον τοῦ θέρους, καὶ μεταβαίνουν πρὸς ἄλλους, πεινῶντας περισσότερον. Οὕτω δὲ αἱ Ἀθῆναι εἶνε πολὺ πιθανὸν νὰ μείνουν φέτος ἄνευ θεαμάτων ἀξίων λόγου, ἀφ' οὗ μάλιστα, ἕνεκα τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ χρυσοῦ, εἶνε δύσκολος ἡ μετάκλησις γαλλικοῦ ἢ ἰταλικοῦ μελοδράματος. Ἀλλὰ δὲν ἀπελπιζόμεθα ἀκόμη. Τὰ θεατρικά μας ἔχουν καὶ τὰς ἐκπλήξεις των.

✣

Τὸ κιγκλίδωμα τῆς Βουλῆς κατεδικάσθη εἰς θάνατον. . . ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων. Ὅλαι ἐκηρύχθησαν ἐναντίον του. Ἀσχημίζει τὴν ὁδὸν Σταδίου, παραβλάπτει τὸ κέντρον τὸ ὁποῖον περιφράσσει, εἶνε δὲ καὶ ἐντελῶς ἀνωφελές. Μία μάλιστα ἐφημερὶς χάνει ἐπὶ τέλους τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐρωτᾷ: Εἶνε κοτέτσι; καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτείνει νὰ το περιφράξουν ὁλόκληρον. Πρὸ τοιαύτης συναυλίας παραπόνων, δὲν δικαιούμεθα ἡμεῖς νὰ ἐκφράσωμεν ἐναντίαν γνώμην. Ἔστω, ἂς λείψῃ τὸ κιγκλίδωμα· ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ καλλωπισθῇ ὁ πρὸ τοῦ Βουλευτηρίου χῶρος. Ἄλλως, προ-

Digitized by Google

κειμένου νὰ μείνουν αἱ ἐν αὐτῷ ἀσχημίαι, καλλίτερα νὰ τας ἀποκρύπτῃ τὸ ταλαίπωρον κιγκλίδωμα.

✣

Τὸ πλημμελειοδικεῖον κατεδίκασε προχθές, δικασθέντας ἐρήμην, τὸν συγγραφέα καὶ τὸν ἐκδότην τοῦ μυθιστορήματος τὰ **Κορίτσια μας** εἰς ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν καὶ εἰς πρόστιμον χιλίων δραχμῶν. Σκηναί τινες τοῦ ἐν λόγῳ μυθιστορήματος, ἀναγνωσθέντος ὑπὸ τοῦ κ. εἰσαγγελέως, ἐθεωρήθησαν ὡς προσβάλλουσαι τὰ δημόσια ἤθη, ὡς παραβάται δὲ ῥητοῦ ἄρθρου τοῦ ποινικοῦ Νόμου, παρεπέμφθησαν ὅ τε συγγραφεὺς καὶ ὁ ἐκδότης. Ἐκ περιεργείας κινηθέντες ἀνεγνώσαμεν καὶ ἡμεῖς μερικὰ φυλλάδια ἐκ τοῦ μυθιστορήματος. Εἶνε πράγματι ἀρκετὰ ἄσεμνον, τὸ δὲ χειρότερον, φαίνεται ζητοῦν τὴν ἐκ τοῦ σκανδάλου ὠφέλειαν, μηδεμίαν ἔχον πρὸς τὴν τέχνην σχέσιν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου μᾶς φαίνεται πολὺ παραδειγματική, πολὺ αὐστηρά. Ἐν Ἑλλάδι ἐξεδόθησαν βιβλία ἀσυγκρίτως ἀσεμνότερα τῶν **Κοριτσιῶν μας**, καὶ ὅμως κανεὶς δὲν κατεδιώχθη ἐπὶ προσβολῇ τῶν ἠθῶν. Ἔπειτα φοβούμεθα καὶ ἓν ἄλλο : Ἀφ' οὗ ἅπαξ ἔγεινεν ἡ ἀρχή, εἶνε πολὺ πιθανὸν νὰ καταδιωχθῶσιν εἰς τὸ μέλλον καὶ ἔργα ἄλλα, γυμνὰ μέν, ἀλλ' ἔχοντα τοῦ καλλιτεχνήματος τὴν γυμνότητα, τοῦτο δὲ θὰ ἦτο ἀσέβεια αὐτόχρημα. Ἆρά γε οἱ καταδικάσαντες τὸν συγγραφέα τῶν **Κοριτσιῶν**, γνωρίζουν διατί δὲν πρέπει νὰ καταδικάσουν καὶ τὸν Ζολᾶ ἔξαφνα, τοῦ ὁποίου εἶνε παροιμιώδης ἡ ἐλευθερία, καὶ τοῦ ὁποίου ὄχι τὰ σεμνότερα ἔργα ἔχουν μεταφρασθῇ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν;

✣

Ἡ ἄφιξις τοῦ κ. Κ. Καραπάνου, ἐπιστρέψαντος ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ περιοδείας, ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς πολιτικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία φέτος καὶ ἐκ τῶν ἀνωμάλων τῆς πατρίδος περιστάσεων καὶ ἐκ τῶν τόσων κομμάτων, προμηνύεται διὰ τὰς Ἀθήνας πολὺ ζωηρά. Οἱ φίλοι τοῦ ἐξ Ἄρτης πολιτευτοῦ,— ἀρχηγοῦ νέου κόμματος, ὀνομαζομένου τῶν **προοδευτικῶν**,—ἔσπευσαν εἰς τὸν σταθμὸν καὶ τὸν ὑπεδέχθησαν πομπωδῶς. Ἄμαξαι, βεγγαλικά, ζητωκραυγαί, προσφωνήσεις, λόγοι, κόσμος περίεργος. Τίποτε δὲν ἔλειπεν. Ἐμείναμεν ἥσυχοι, ἀκίνητοι τόσον καιρόν, φθάνει πλέον, εἶνε καιρὸς καὶ ὀλίγης ζωῆς. Ἰδοὺ ἐπανῆλθεν ὁ Βασιλεύς· ἡ Βουλὴ συγκαλεῖται· ζητήματα πολύπλοκα, γεγονότα ἀπρόοπτα. Καὶ τί μὲν θὰ γείνῃ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μαντεύσῃ· ἀλλ' ὅτι θὰ γίνουν διαδηλώσεις πολλαὶ καὶ θὰ παρουσιάσῃ ἄφθονα τερπνὰ θεάματα ἡ πολιτική, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Τοὐλάχιστον οἱ ἀγαπῶντες τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διασκεδάσεως, ἐκφράζουν πολλάς, πολλὰς ἐλπίδας.

✣

Ἐκ τοῦ **Σκρίπ** :

Εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος κατὰ τὴν ὥραν τῶν πυροτεχνημάτων :

— Γιατί, πατέρα, δὲν καίεται ὁ ἄλλος μύλος ;

— Ἴσως, παιδί μου, εἶνε νερόμυλος.

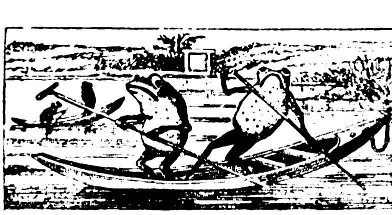

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ἡ ἐν **Βερολίνῳ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν** ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ διεύθυνσις τῆς κολοσσιαίας ταύτης ἐπιχειρήσεως ἀνετέθη εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς Θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου Ἀδόλφον Χάρνακ.

— **Καὶ ἄλλο ἔργον τοῦ Ἴβσεν** παρεστάθη ἐσχάτως ἐν Παρισίοις, το Resmersholm ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ νεωτεριστικοῦ θεάτρου L' Œuvre. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παραστάσεως εἷς τῶν ἑταίρων, ὁ Λακουε, ἔκαμε διάλεξιν περὶ τοῦ Ἴβσεν καὶ τοῦ δράματος. Ἡρωῒς τοῦ δράματος εἶνε ἡ Ῥεβέκκα, νεαρὰ νοσοβηγὴ ἐκτάκτου ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία παρεντιθεμένη μεταξὺ τῶν συζύγων Ῥέσμερ, κατορθώνει νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸν σύζυγον διὰ τῆς πνευματικῆς συγγενείας, πρὸς τὴν ὁποίαν, χαμηλοῦ πνεύματος καὶ μετρίας ἀναπτύξεως ἡ σύζυγός του, ἦτο ὅλως ξένη. Καὶ αὐτοκτονεῖ μὲν αὕτη μόλις ἐννοήσασα τὴν θέσιν της, ἀκολουθοῦσι δὲ αὐτὴν εἰς τὸν θάνατον καὶ οἱ δύο πνευματικῶς ἐρωμένοι. Τὸ ἔργον εἶνε ἔξοχον ἀναγινωσκόμενον, ἀλλ' ἡ ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλία, ἀπαιτοῦσα ἠθοποιοὺς ὑπερφυεῖς, δὲν ἔκαμεν ἀνάλογον ἐντύπωσιν.

— **Τραγῳδία τις τοῦ Κοττινέ**, Βερκιγκετόριξ ἐπιγραφομένη καὶ παρασταθεῖσα ἐσχάτως ἐν τῷ **Ὠδείῳ** τῶν Παρισίων, ἐκρίθη μετριωτάτη. Τὸ ἔργον ἔχει σκηνικὸν διάκοσμον καὶ μεγαλοπρεπεῖς εἰκόνας καὶ ἐπιβολήν, ἀλλ' ὡς δρᾶμα κακίζεται διὰ τὴν ψυχρὰν καὶ ἀνιαρὰν ῥητορικήν του καὶ διὰ τὴν ἄκαιρον καὶ δημοκόπον φιλοπατρίαν του.

— **Πολὺ ἐπαινεῖται τὸ μυθιστόρημα** *Χαμένη Χαρά*, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ἐσχάτως ἐν Παρισίοις συγγραφεὺς ὀνομαζόμενος Πριβά. Εἶνε τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ συγγραφέως, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει εἰς τὸ κοινὸν ὁ φίλος του Ἀλφόνσος Δωδέ, δι' ὡραίου προλόγου· περιγράφει δὲ τὸ μυθιστόρημα τὸν κόσμον τῶν καλλιτεχνῶν, γλυπτῶν καὶ ζωγράφων, τὸν ὁποῖον εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐσπούδασεν ὁ Πριβὰ καὶ ἀπεικονίζει ζωντανόν.

Ἐπιστημονικὰ

Διὰ πρώτην φορὰν ἐν Ἑλλάδι κατεσκευάσθη γαλβανοκαυστὴρ ὁλόκληρος μετὰ τῶν ἐκ πλατίνης ἐξαρτημάτων του. Ἡ ἁπλοποίησις τοῦ πολυτίμου τούτου χειρουργικοῦ ἐργαλείου, ἡ καθιστῶσα δυνατὴν τὴν ἐνταῦθα κατασκευήν του, ὀφείλεται εἰς ἐπινόησιν τοῦ λαρυγγολόγου ἰατροῦ κ. Μιχ. Παπαδοπούλου.

— **Ἄγγλοι γεωγράφοι τῆς ἐν Λονδίνῳ** Β. Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας ἀφίχθησαν εἰς Ἑλλάδα πρὸς καταμέτρησιν τῶν ὑδάτων τῆς Κορινθιακῆς Διώρυγος.

— «**Πῶς ἐρυθριῶμεν**» ἐπιγράφεται περιεργότατον ἄρθρον τοῦ Καμίλλου Μελινάν, δημοσιευθὲν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς ***Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο κόσμων*** καὶ πραγματευόμενον περὶ τοῦ ψυχολογικοῦ αἰτίου τοῦ ἐρυθήματος. Ὁ Γάλλος ψυχολόγος θέτει καὶ ἀποδεικνύει τὸν ἑξῆς γενικὸν νόμον : Ἐρυθριῶμεν ὁσάκις ἀποκαλύπτεταί τι, τὸ ὁποῖον θέλομεν νὰ κρύψωμεν· δι' εὐφυεστάτης δὲ ἀναλύσεως καὶ πολλῶν παραδειγμάτων ὑπάγει ὑπὸ τὸν νόμον τοῦτον ὅλας τὰς περιπτώσεις, αἵτινες προκαλοῦν ἐρύθημα, τὴν σεμνότητα, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν αἰδῶ, τὴν δειλίαν καὶ τὴν σύγχυσιν.

Μουσικὰ

Ἠγγέλθη τηλεγραφικῶς ἐκ Παρισίων ὁ θάνατος τοῦ γάλλου μελοποιοῦ Καρόλου Γκουνώ, τοῦ περιφανοῦς συνθέτου τοῦ *Φάουστ* καὶ τῆς *Μιρέϊλ*.

— **Ἀποπερατώσας παρέδωκεν εἰς τὸν** ἐκδότην του νέον μελόδραμα ὁ διάσημος Ῥουβινστάϊν.

Digitized by Google

ΤΙ ΤΡΩΓΕΙ Ο ΡΩΜΙΟΣ

Φυσιοδίφης γερμανὸς ὁμιλῶν περὶ τῶν μαλαχῶν τῶν ἀγρῶν καὶ ἀναφέρων ὅτι αὗται εἰς τὴν Ἑλλάδα τρώγονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐπιφέρει ὅτι εἶνε γνωστὴ ἡ παροιμία, ὅτι «ὅπου ἕνας γάϊδαρος ψοφᾷ τῆς πείνας ἐκεῖ παραχορταίνουν τρεῖς Ἕλληνες[1]». Ἡ παροιμία αὕτη καίτοι ἀνύπαρκτος παρὰ τῷ γερμανικῷ λαῷ, ἐγκλείει ὅμως πυρῆνα ἀληθείας πασιγνώστου, ὅτι ὁ Ἕλλην εἶνε τρομερὰ χορτοφάγος, τρώγων ἐνίοτε βοτάνας, τὰς ὁποίας καὶ αὐτὰ τὰ ζῷα πατοῦσι περιφρονητικῶς. Δὲν εἶνε βεβαίως εἰς ὀλίγους γνωστὸν ὅτι πολλὰ τῶν ἀκανθωδῶν φυτῶν τῶν κοινῶς καλουμένων γαϊδουραγκάθων τρυφερὰ καὶ ἀρτίδροπα χρησιμεύουσιν ὡς τροφὴ ἑψημένα ἢ καὶ ὠμά.

Ἐὰν ἠθέλαμεν ἐνταῦθα νὰ παραθέσωμεν κατάλογον τῶν χόρτων καὶ τῶν λαχάνων, τὰ ὁποῖα ὁ ῥωμιὸς καταβροχθίζει καθ' ἑκάστην ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἠθέλαμεν ἐκτείνει τὸν λόγον εἰς μήκιστον. Ἀρκούμεθα μόνον ἀναφέροντες ἐκ τῶν ἀγρίων χόρτων ὀλίγα τινὰ χάριν παραδείγματος, οἷον τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἀγρίων θριδάκων, τὰ βλαστάρια, τοὺς ζοχούς, τοὺς ἀσκολύμπρους, τὰ χρυσάνθεμα, τὰ ἀγριολάπαθα, τὰ ἀγριοβλάσταρα, τὰς καυκαλήθρας, τοὺς βορβούς, τὰς ἀγριαγκυνάρας, τὰ ἀγριοσέσκουλα καὶ πλῆθος ἄλλο φυτῶν αὐτοφυῶν, μηδ' αὐτῶν τῶν παπαρουνῶν καὶ τσικνίδων ἐξαιρουμένων. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσωμεν καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῆς βρασσικῆς καὶ τῆς κράμβης (λάχανα, κουνουπίδια, παραπούλια, ῥέβαις κτλ.) τὰ ἀπαραίτητα κρόμμυα καὶ τὰ ὅλως ἰδιάζουσαν ἀπόπνοιαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν παρέχοντα σκόροδα, πάλιν δὲν λαμβάνομεν ἰδέαν τῆς χορτοφαγίας τοῦ Ἕλληνος· οὔτε ἀρκεῖ νὰ προστεθῇ εἰς ταῦτα τὸ ἄφθονον ποσὸν τῶν ὀσπρίων καὶ αἱ καταπληκτικαὶ ποσότητες τῶν ἐλαιῶν.

Ὅπως ἀκριβῶς ἐκτιμήσωμεν τὴν φυτοφαγίαν τοῦ Ἕλληνος ἔπρεπε νὰ γνωρίζομεν ἐκ στατιστικῆς πόσον κρέαςκαταναλίσκεται εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἐκτὸς τῶν πόλεων σχετικῶς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων. Εἶνε γνωστὸν ἀφ' ἑτέρου ὅτι εἰς πλῆθος χωρίων καὶ κωμοπόλεων παρέρχονται ἑβδομάδες καὶ μῆνες, καθ' ἃς δὲν σφάζεται οὔτε τράγος.

Πολλοὶ ἀπέδωκαν τὴν μεγάλην χορτοφαγίαν τοῦ Ἕλληνος εἰς τὸ πλῆθος τῶν νηστειῶν, ἄλλοι δὲ ἐθεώρησαν αὐτὴν ἐπιβλαβῆ καὶ μὴ κατάλληλον πρὸς ἀνάπτυξιν εὐεκτούντων καὶ ἐργατικῶν σωμάτων. Ἐπὶ τῶν δύο τούτων θεμάτων παρακαλοῦμεν τὸν ἀναγνώστην νὰ παρακολουθήσῃ ἡμᾶς κατωτέρω.

Πρὸς σαφῆ κρίσιν τίνα ἐπίδρασιν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ ἐκ τοιούτων ἢ τοιούτων οὐσιῶν θρέψις τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν πρῶτον τὰς ἑξῆς θεμελιώδεις ἀρχὰς ἐκ τῆς φυσιολογίας.

Ὡς γνωστὸν αἱ τροφαὶ διαιροῦνται εἰς λευκωματώδεις, ἀμυλώδεις καὶ λιπαράς. Εἰς τὰς πρώτας ὑπάγονται τὰ ᾠά, τὸ κρέας, ἡ τυρία ἡ ἐντὸς τοῦ γάλακτος, καὶ μικρὸν ποσὸν περιεχόμενον ἐντὸς τῶν ὀσπρίων. Εἰς τὰς δευτέρας ὑπάγονται πάντα τὰ σιτηρὰ (ἄρτος, πάσται), τὰ γεώμηλα, ἡ ὄρυζα κτλ., ἐξ αὐτῶν συνίσταται τὸ πλεῖστον τῶν ὀσπρίων, εἰς δὲ τὰ τρίτα ἀνήκουσιν ὅλα τὰ ἔλαια, τὰ λίπη, τὰ βούτυρα κτλ. Ἐκ τῶν τροφῶν τούτων χρήσιμοι πρὸς πλᾶσιν τῶν μαλακῶν μορίων τοῦ σώματος ἢ ἀνακαίνισιν αὐτῶν εἶνε αἱ λευκωματώδεις, τὰ δὲ λοιπὰ δύο εἴδη χρησιμεύουσιν ἁπλῶς πρὸς καῦσιν, διὸ καὶ λέγονται τροφαὶ καύσιμοι. Τὰ δύο δὲ ταῦτα εἴδη καιόμενα διὰ τῆς ἀπανταχοῦ τοῦ σώματος γινομένης ἀναπνοῆς ἐμποδίζουσι τὴν καῦσιν τῶν λευκωματωδῶν. καὶ ἐπομένως οἱ τρώγοντες μετὰ τῶν τελευταίων τροφῶν ἀμυλώδεις καὶ λιπαρὰς ἢ ἄλλας καυσίμους οὐσίας, οἷον οἰνόπνευμα, ζάκχαρον, οἰκονομοῦσι τὸ λεύκωμα καὶ οὕτω προβαίνει ἡ θρέψις τοῦ σώματος αὐτῶν ἢ διατηρεῖται ἐν ἀκμῇ.

Αἱ ἁπλούσταται αὗται, πασίγνωστοι καὶ ἀναμφισβήτητοι φυσιολογικαὶ ἀλήθειαι ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς πρὸς εὕρεσιν τῆς καταλλήλου τροφῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἐν πρώτοις δηλ. τάσσονται αἱ λευκωματώδεις ὡς πλαστικαὶ σώματος,οἷον τὰ διάφορα εἴδη τῶν κρεάτων (τετράποδα, πτηνά, ἰχθῦς, ὄστρεα), τὰ ᾠά, ὁ τυρός, τὸ γάλα, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον αἱ ἀμυλώδεις φυτικαὶ οὐσίαι καὶ αἱ λιπαραί. Ἀλλὰ τάσσοντες τὰ κρέατα μεταξὺ τῶν χρησιμωτάτων τροφῶν ἐμπίπτομεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ πολυθρύλητον ζήτημα ἂν ὁ ἄνθρωπος εἶνε σαρκοφάγος ἢ φυτοφάγος.

Βεβαίως δὲν εἶνε σκοπὸς ἡμῶν ν' ἀναιρέσωμεν ἐνταῦθα ἓν πρὸς ἓν τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀποκλειστικῶς φυτοφάγων (καρποφάγων, χορτοφάγων, ἀμυλοφάγων). Οἱ κύριοι οὗτοι ἀφοῦ ἤδη ἐνηλικιώθησαν διὰ τῆς κοινῆς διὰ κρεάτων τροφῆς βεβαίως δύνανται σήμερον νὰ εὐεκτῶσι ἀποφεύγοντες ἐντελῶς τὴν σαρκοφαγίαν. Ἀλλ' ἂν ἀπεφάσιζον ἀπὸ τῆς μικρᾶς αὐτῶν ἡλικίας ἢ καὶ ἐνήλικοι γενόμενοι νὰ μὴ πίνωσι γάλα (οὐσίαν περιέχουσαν ἱκανὸν ποσὸν λευκώματος), τυρὸν κτλ. τότε θὰ ἔβλεπον ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν μορφῆς ἐν τῷ κατόπτρῳ τὰ προτερήματα τῆς ἀπὸ τῶν κρεάτων τροφῆς. Παραλείποντες τὴν ἀνυπόστατον καὶ ὅλως μὴ ἐπιστημονικὴν γνώμην ὅτι τὸ κρέας προκαλεῖ διαφόρους ἀσθενείας (ἐννοεῖται ὅτι ἐννοοῦμεν πάντοτε τὸ κρέας ἑψημένον) ἀναφέρομεν καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῶν φίλων τῆς φυτοφαγίας καθ' ὃ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις ὑπέδειξεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῶν κρεῶν, κατασκευάσασα τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ πρὸς φυτοφαγίαν ἐπιτηδείους.

[1]) Wo ein Esel Hungers stirbt da leben drei Griechen wohl auf.

Τοῦτο εἶνε ἀληθές· καὶ οἱ προπάτορες τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι γορίλλας, χιμπαντζῆς, οὐραγγουτάγγος καὶ γίββων, εἶνε ζῷα καθαρῶς φυτοφάγα. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἐβλάβη διὰ τῆς σαρκοφαγίας καὶ ὅτι ἡ βρῶσις τῶν σαρκῶν δὲν συνετέλεσεν αὐτὴ κυρίως ὅπως ὁ ἄνθρωπος γείνῃ ὁποῖος εἶνε τὴν σήμερον;

Τέλος δὲ ἵνα ἀναγράψωμεν τὸ τελευταῖον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ἀποκλειστικῆς φυτοφαγίας, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας στατιστικὰς πληροφορίας, οἱ φυτοφαγοῦντες γηράσκουσι λίαν ἐνωρὶς ἢ τοὐλάχιστον φαίνονται κατὰ πολλὰ ἔτη γηραιότεροι. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονὸς εἶνε τὸ ἰσχυρότατον ἐπιχείρημα κατὰ τῶν πολεμίων τῆς κρεωφαγίας, καθόσον ἂν οὐχὶ ἄλλο εὐθὺς ἀπὸ τοῦδε θ' ἀπόσχωσι τῆς ἀποκλειστικῆς φυτοφαγίας, τὸ τρυφερὸν ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, αἱ γυναῖκες.

Καὶ ἐκ θεωρητικῶν λοιπὸν λόγων καὶ ἐκ τῆς παγκοσμίου πείρας πειθόμεθα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε προσηρμοσμένος πρὸς τροφὴν μικτήν, καὶ ὅτι μετὰ τῶν πλαστικῶν οὐσιῶν, ἤτοι τοῦ λευκώματος (κρέατος κτλ.) ἀνάγκη νὰ καταβροχθίζῃ καὶ οὐσίας λιπαράς, ἀμυλώδεις κτλ.

Τούτου τεθέντος ὡς ἀληθοῦς, γεννᾶται τὸ ζήτημα, τίνες τροφαὶ ἐκ τῶν τριῶν τούτων τάξεων ἀνάγκη νὰ εἶνε ἀφθονώτεραι καὶ συχνότεραι εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἑπομένως τίνα εἴδη τροφῆς εἶνε εἰς αὐτὸν ὠφελιμώτερα.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐγένοντο πολυάριθμοι ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι, ὅπως ἐν γένει ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς λειτουργίας τῆς πέψεως τῶν ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶνε καταπληκτικαὶ αἱ ἄπειροι παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὴν θρεπτικὴν δύναμιν τῶν ποικίλων τροφῶν, αἱ χημικαὶ ἀναλύσεις τῶν οὐσιῶν ἐξ ὧν συνίστανται αἱ συγκρίσεις τῶν διαφόρων τροφῶν ἐπὶ διαφόρων ζῴων ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν σαρκῶν, λίπους, δυνάμεων, αἱ στατιστικαὶ πληροφορίαι περὶ τῆς θρέψεως τοῦ ἀνθρώπου κτλ. Ἐνταῦθα δὲν σκοποῦμεν, ὡς εἰκός, νὰ συμπαρασύρωμεν τὸν ἀναγνώστην οὔτε μακρόθεν εἰς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐρευνῶν τούτων. Σκοπὸς ἡμῶν εἶνε νὰ δείξωμεν εἰς αὐτὸν διὰ βραχέων ἐπὶ τίνων λόγων στηρίζεται τὸ εἶδος τῆς τροφῆς τοῦ Ἕλληνος, καὶ ἂν δύναται οὗτος νὰ διατηρήσῃ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ τρεφόμενος ὅπως τρέφεται.

Ὡς πρὸς τὴν τροφὴν αὐτοῦ ὁ Ἕλλην ὡς γνωστὸν χαρακτηρίζεται ὡς λιτός, καὶ δικαίως. Ἄρτος καὶ κρόμμυα, ἄρτος (κρίθινος, σίτινος ἢ ἀραβοσίτινος) μετὰ ἐλαιῶν, ἄρτος μετὰ τυροῦ καὶ σταφυλῶν, ἄρτος μετὰ ὀλίγων καρπῶν ἢ λαχάνων, ἐνίοτε ἄρτος καὶ συντεθλασμένα σκόροδα εἶνε τὸ σύνηθες γεῦμα τῶν ἐργατῶν, τὸ ὁποῖον σπανίως συμπληροῦται καὶ διὰ τῆς πόσεως μικρᾶς δόσεως ῥητινίτου. Ἡ αὐτὴ λιτότης παρατηρεῖται καὶ οἴκοι εἰς τὴν οἰκογένειαν. Τὰς πλείστας ἡμέρας τοῦ ἔτους κάθηται αὐτὴ παρὰ ἀχνίζουσαν γαβάθαν, ἡ δὲ ὀσμὴ τῶν ἐρεβίνθων ἢ φασιόλων ἢ τῶν βραστῶν χόρτων πληροῖ «τὸ μέλαθρον». Τὸ κρέας εἶνε καθημερινὴ τροφὴ μόνον τῶν κατοίκων τῶν πόλεων καὶ πάλιν οὐχὶ ὅλων ἢ τῶν λίαν εὐπόρων τάξεων τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐν τούτοις καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξις καὶ ἡ ἀγροτικὴ καὶ ἐν γένει ἅπασα ἡ πολυπληθεστάτη, μὴ συχνὰ κρεωφαγοῦσα τάξις τῶν πολιτῶν, εἶνε τόσον ἀκμαία κατὰ τὸ σῶμα, ἰσχυρὰ καὶ ἐργατικὴ ὅσον καὶ αἱ ὅμοιαι τάξεις τῶν κρεωφάγων λαῶν, ἴσως δὲ εἶνε καὶ ἡ σχετικῶς μακροβιωτέρα.

Ἐὰν ὡς πρὸς τὴν τροφὴν παρατηρήσωμεν καὶ ἄλλους μεσημβρινοὺς λαοὺς θὰ εὕρωμεν ἐπίσης τὴν αὐτὴν λιτότητα ὡς πρὸς τὸ κρέας τοὐλάχιστον, οἵαν καὶ παρ' ἡμῖν. Ὁ πτωχὸς Ἰταλὸς π.χ. τόσον σπανίως φαίνεται τρώγει κρέας ὥστε θέλων νὰ δείξῃ πόσον νόστιμον εἶνε φαγητόν τι, λέγει ὅτι εἶνε καλὸν 'σὰν κρέας (e buone come la carne).

Τὰ γεγονότα ταῦτα φαίνονται κατ' ἀρχὰς εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πορίσματα τῆς φυσιολογίας, καθ' ἃ μόνον τὸ κρέας, τὸ γάλα, τὰ ὠὰ κτλ. εἶνε αἱ πλαστικαὶ σώματος καὶ παραγωγοὶ δυνάμεων τροφαί. Ἐν τούτοις τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως, διότι ἡ φυσιολογία δὲν λέγει ὅτι τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην κρέατος, ἢ ὠῶν, ἢ γάλακτος, ἀλλὰ γενικῶς **λευκώματος**, ἐξ οἱασδήποτε πηγῆς καὶ ἂν προσπορίζεται τοῦτο ὁ ἄνθρωπος. Διὰ τὸ ζωϊκὸν σῶμα εἶνε ἀδιάφορον ἂν τὰ μαλακὰ αὐτοῦ μέρη πλάσσονται ἀπὸ τοῦ λευκώματος τοῦ χοιρείου κρέατος ἢ τοῦ ἐρυθροῦ χαβιαρίου ἢ τοῦ τῆς φακῆς καὶ τῶν λοιπῶν ὀσπρίων. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος σχηματίζει μῦς ἢ ἐγκέφαλον, νεῦρα καὶ ἄλλα διάφορα ὄργανα καὶ ἐκ τοῦ φυτικοῦ λευκώματος, ἀρκεῖ τοῦτο νὰ εἰσαχθῇ εἰς ἱκανὴν ποσότητα ἐντὸς τοῦ στομάχου του καὶ μετ' οὐσιῶν χωνευομένων, ἀπαραλλάκτως δηλ. ὅπως καὶ ὁ βοῦς καὶ ὁ ἵππος καὶ ἄλλα ζῷα πλάττουσι τὰς σάρκας αὐτῶν καὶ ἀντλῶσι δυνάμεις ἀπὸ τοῦ ξηροῦ χόρτου, τὸν ὁποῖον τρώγουσι καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιέχεται μικρὰ ποσότης λευκώματος. Ἀλλ' ἵνα ὁ ἄνθρωπος εἰσαγάγῃ εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν λευκώματος, πρέπει νὰ καταβροχθίσῃ ἱκανὰ ποσὰ φυτικῶν οὐσιῶν καὶ ἑπομένως πρέπει νὰ ἔχῃ ἰσχυρὸν στόμαχον ὅπως πέψῃ αὐτάς. Ἰδοὺ δὲ ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ κάτοικος τῆν πόλεων, ὁ λόγιος, ὁ ὑπάλληλος, ὁ διαρκῶς καθήμενος ἔμπορος δὲν δύναται νὰ τραφῇ δι' ἐρεβίνθων ἢ φασιόλων, ἐνῷ ὁ χωρικὸς τρέφεται, διότι ὁ δεύτερος ἔχων ἰσχυρὸν τὸν στόμαχον πέπτει μεγάλα ποσὰ τῶν τροφῶν τούτων καὶ ἑπομένως εἰσάγει τὸ αὐτὸ ποσὸν λευκώματος, τὸ ὁποῖον αἱ σαρκώδεις τροφαί, τὰ ὠὰ κτλ. περιέχουσιν εἰς πολὺ μικρότερον ὄγκον καὶ μεμιγμένον μετὰ ὀλιγώτερον δυσπέπτων οὐσιῶν.

Ἐκ τῶν φυτικῶν οὐσιῶν περισσότερον λεύκωμα περιέχουσιν οἱ μύκητες καὶ τὰ ἀμύγδαλα, κατὰ δεύτερον λόγον ἔρχονται τὰ ὄσπρια καὶ κυρίως ἡ φακή, καὶ κατὰ τρίτον λόγον τὰ σιτηρὰ (σῖτος, κριθή, ὄρυζα, ἀραβόσιτος κτλ.), τελευταῖα δὲ τέλος ἔρχονται τὰ χόρτα, τὰ λάχανα, οἱ καρποί.

Ἐκ τῶν φυτικῶν τούτων οὐσιῶν παρασκευάζων ὁ Ἕλλην συνήθως τὴν τροφήν του καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας αὐτῶν εἰσάγων εἰς τὸν στόμαχον ἀφθονώτερον ποσὸν παρέχει εἰς τὸ σῶμά του ἀρκοῦσαν

Digitized by Google

ποσότητα λευκώματος μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπίσης χρησίμων οὐσιῶν ἀμυλωδῶν καὶ λιπαρῶν. Μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι μετὰ τῶν λαχάνων, χόρτων καὶ καρπῶν ὁ Ἕλλην οὐχὶ σπανίως ἀρτύνει τὸ λιτὸν δεῖπνόν καὶ διὰ παστῆς ἀρίγγης, σκόμβρου, σαρδίνης ἢ τυροῦ καὶ ὅτι τὸ ὀλίγον ποσὸν τοῦ λευκώματος τὸ περιεχόμενον ἐντὸς τῶν ζωϊκῶν τούτων τροφῶν συνοδευόμενον ὑπὸ ἀφθόνων ἀμυλούχων καὶ λιπαρῶν ἢ ἐλαιωδῶν οὐσιῶν ἐπαρκεῖ πρὸς κάλυψιν τῆς ἀνάγκης τοῦ σώματος. Πόσον ποσὸν λευκώματος χρειάζεται τὸ σῶμα, δὲν εἶνε ἐξηκριβωμένον, οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ δι' ἕκαστον ἄνθρωπον· φαίνεται ὅμως ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε μέγα, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἠδύνατο ὁ βοῦς καὶ ὁ ἵππος, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, νὰ παραγάγῃ μῦς καὶ δυνάμεις διὰ τοῦ ἐλαχίστου ποσοῦ τοῦ λευκώματος τοῦ χόρτου. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐγνώριζεν ὁ ἄνθρωπος πόσον ὀλίγης τροφῆς ἔχει ἀνάγκην, καὶ ἂν δὲν ὤθουν αὐτὸν εἰς ἐκλογὴν τῆς τροφῆς του ἡ ἐπίδειξις καὶ ἡ γαστριμαργία, τίς οἶδε ὁποία οἰκονομία χρήματος θὰ ἐπήρχετο καὶ κατὰ πόσον ὁ βίος θὰ καθίστατο ἰδανικώτερος, ἀπαλλασσομένου τοῦ ἀνθρώπου τῆς φροντίδος πρὸς ἀπόκτησιν πολλῶν χρημάτων ὅπως **τρώγῃ ἀφθόνως.**

Παρ' ἡμῖν ἕνεκα τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος δὲν ἔχει ἀνάγκην τὸ σῶμα ν' ἀναπτύξῃ μεγάλην ποσότητα θερμότητος πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ψύχους. Διὸ πληροῦται μὲν ὁ στόμαχος καὶ ἐγείρεται πληρέστατα τὸ αἴσθημα τοῦ χορτασμοῦ ἀλλὰ πολὺ ὀλίγαι οὐσίαι μεταβαίνουσιν εἰς τὴν κυκλοφορίαν. Τὸ πλεῖστον αὐτῶν, ὂν ξυλῶδες καὶ ἄπεπτον ἢ ὑδατοβριθές, ἐξέρχεται τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος κατὰ ποσὰ μέγιστα ἢ ἐξατμίζεται διὰ τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ δέρματος εἰς ὕδωρ. Ἡ χορτοφαγία ἐπομένως τοῦ ρωμιοῦ ἐνῷ δὲν ἀποστερεῖ αὐτὸν τοῦ λευκώματος καὶ διατηρεῖ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἀκμαίας, ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τοῦ κλίματος, διότι ἄλλως πολλαὶ λευκωματώδεις, ἀμυλώδεις καὶ λιπαραὶ τροφαὶ θὰ ἦσαν περιτταὶ καὶ οὐδόλως χρήσιμοι εἰς τὸ σῶμα.

Σ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΤΟ ΣΟΥΝΙΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ[1]

Προχωρῶν πρὸς τὴν Ἀγριλέζαν εἰσδύω ἤδη μεταξὺ πυκνοτέρων ὁμίλων κυνηγῶν.

Ἡ Ἀγριλέζα καίεται κατὰ τὸ ὕφος τῶν τηλεγραφημάτων περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις των ὑποδοχῶν τῶν πολιτευομένων.

Ἀλλὰ ἐδῶ σφυρίζουν καὶ τὰ σφαιρίδια περὶ ἐμέ, ὡς ἔχιδναι.

Μοῦ ἔκαμε δὲ πολλὴν ἐντύπωσιν ἡ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν συναυλία τῶν φωνῶν καὶ βλασφημιῶν ἀπευθυνομένων εἰς τοὺς σκύλους· συναυλία, ἡ ὁποία δίδει παράδοξον χρωματισμὸν εἰς τῆς μάχης τὴν ἰαχήν.

Διότι καὶ οἱ μᾶλλον εὐηγμένοι κύριοι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ φιλογενεῖς ἀγγλοέλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐν Ἀθήναις ὁμιλοῦν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἰδανικοῦ των, τοῦ Τζὼν Μπούλ, μὲ ῥαμμένα τὰ χείλη καὶ συνεσφιγμένους τοὺς ὀδόντας, ὡς νὰ ἔχουν πάντοτε πλῆρες τὸ στόμα μὲ βόρακα, τανίνην ἢ στυπτηρίαν, ἐκεῖ εἰς τὸ βουνόν, ἀνοίγουν στόμα δεκάπηχυ καὶ βλασφημοῦν, κατὰ τρόπον, ὅστις θὰ ἔκαμνε τὸν τολμηρότερον κουτσαβάκην νὰ ἐρυθριάσῃ, τὸν δὲ Σατανᾶν νὰ σταυροκοπηθῇ μετὰ δέους. Ἄρης το μωρέ, ἢ μωρή, κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ φύλου, πίσω μωρέ, θὰ στὴν ἀνάψω μωρέ· καὶ ἀναμὶξ ὁ σταυρός, ἡ πίστις, ἡ Παναγία καὶ ὅλον τὸ ἁγιολόγιον.

Καὶ τὸ χειρότερον εἶναι ὅτι λαμβάνει καταπληκτικὴν ἔντασιν ἡ φωνὴ εἰς τὴν ἐρημίαν. Ἐνῷ ἤμην ἀρκετὰ μακράν, ἐνόμιζα ὅτι ἑκάστην τῶν βλασφημιῶν αὐτῶν ἀπήγγελλεν ἐν χορῷ στρατὸς ὁλόκληρος, ὅπως τοὺς ὕμνους πρὸς τὸν Κύριον ὁ Στρατὸς τῆς Σωτηρίας. Ἀλλ' ἔχουν καὶ ὀλίγον δίκαιον οἱ ταλαίπωροι κυνηγοὶ νὰ ἀφίνουν ὀλίγον τοὺς ἁβροὺς τρόπους καὶ νὰ φέρωνται σκυλίσια πρὸς τοὺς σκύλους των.

Διότι ἐπείσθην ἐκ τῆς πείρας ὀλίγων ὡρῶν, ὅτι αὐτοὶ οἱ σκύλοι καὶ ἅγιον ἀκόμη ἠμποροῦν νὰ κατορθώσουν ***νὰ τὸν κάμουν φονιᾶ.***

Δὲν λέγω τοῦτο διὰ τὸν σύζυγον τῆς Φαύστας, ἅγιον, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ἐχρειάζετο δὰ καὶ πολὺς κόπος νὰ τὸ κατορθώσουν, ἀλλὰ δι' ἄλλους ἁγίους ἔχοντας ὀλιγωτέραν οἰκειότητα πρὸς τὸ αἷμα.

Τόση ἤδη εἶναι ἡ ἔντασις τοῦ πυρός, ὥστε ἕκαστος εἰς ἓν μόνον ἀποβλέπει, πῶς νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ πυρίνου ἐκείνου κύκλου ἄνευ ἀβαρίας, ἐνῷ ἐπανειλημμέναι κραυγαί, ἄχ! Μὲ ἐσκάγιωσαν, ἄχ, μὲ ἐστράβωσαν! ἀντηχοῦν πενθίμως, ἐν ἁρμονίᾳ παθητικωτάτῃ πρὸς τοὺς οὐρλισμοὺς τῶν τραυματιζομένων σκύλων.

Εἰς τὸ κρισιμώτερον ἰδίως σημεῖον τοῦ κινδύνου εὑρίσκεται εἷς παχύτατος κύριος, ὁ ὁποῖος εἰς κανὲν βέριτας δὲν δύναται νὰ εἶναι καταχωρισμένος μὲ διαστάσεις μικροτέρας τῶν ὀκτακοσίων τόννων ἐκτοπισμοῦ. Ἡ φόβῳ τῆς ἀποπληξίας ἐξυρισμένη κεφαλή του, καὶ ὁ τράχηλος, θεώμενα ὄπισθεν, μοῦ ἀνέμνησαν τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους χοίρους τοῦ Γιόρκσχιρ, ὧν τὸ ἀριστοκρατικὸν γένος θαυμάζεται εἰς τὰς κτηνοτροφικὰς ἐκθέσεις καὶ οἱ ὁποῖοι φιλοτεχνοῦν τὰ ὡραιότερα ζαμπόν. Ἐφόρει πελωρίαν κάσκαν, ἥτις ἔφθανε μέχρι τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ ἐκάλυπτε τὰ ὦτα, ὡς νὰ εἶχε πέσῃ καὶ στερεωθῇ ἐπὶ τῆς χονδρᾶς κεφαλῆς του ὁ μέγας κώδων τῆς ῥωσσικῆς ἐκκλησίας. Φέρων τὴν χεῖρα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, τεταμένην ἐν σχήματι ἀσπίδος, καὶ ὑποχωρῶν ἐν τάξει, ὅπως ἐξέλθῃ τοῦ φαύλου τούτου κύκλου, ἐκραύγαζε στεντορείως. Παύσατε πῦρ! Παύσατε πῦρ!

— Ἔπρεπε νὰ ἔχετε κοντά σας ἕνα σαλπιγκτή, τῷ εἶπον διερχόμενος, πῶς τὸν ἐξεχάσατε; Χωρὶς σαλπιγκτὴ δὲν ἠμπορεῖτε νὰ μεταβιβάσετε ἐδῶ τέτοια προστάγματα. Στείλετε τοὐλάχιστον τὸν ὑπασπιστή σας εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς μάχης.

Καὶ τῷ ἐδείκνυον τὸν ὄπισθέν του λοῦστρον, τὸν ψυχογυιόν.

Μὲ παρετήρησε βλοσυρῶς χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ. Ἐγὼ δὲ ἔτι μᾶλλον προπετὴς ἐπαναλαμβάνω.

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 242

Digitized by Google

— Πρὸς Θεοῦ· δὲν κρούετε τοὐλάχιστον τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σας μέγαν κώδωνα τοῦ κινδύνου;

Θὰ μοὶ εἴπητε ὅτι προσηνέχθην ὡς ὁ ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν ἄγνωστον αὐτὸν κύριον. Τὸ ἀναγνωρίζω πρῶτος· ἀλλ' ὅμως ἡ νεύρωσίς μου ἐπλησίαζεν ἤδη τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν τῆς παραφροσύνης. Εἶχα δὲ ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ ἐκχύσω τὴν χολήν μου, καθ' οἱουδήποτε, ἀρκεῖ νὰ ἦτο κυνηγός.

Ὁ κρύος φόβος περιλούει ἤδη καὶ τὴν ἰδικήν μου τὴν ψυχήν. Εἶδον ἕνα δυστυχῆ, ὅστις ἐδέχθη τριάκοντα τοὐλάχιστον σφαιρίδια εἰς τὸ πρόσωπον, ἀπὸ τῶν ὀπῶν τῶν ὁποίων ἀνέβλυζε κατὰ σταγόνας τὸ αἷμα.

Θεέ μου, εἶπα, ἂν γείνῃς ἔτσι κακομοίρη Ἀνδρέα; Ἡ νομίζεις ὅτι θὰ μπορέσῃς τότε νὰ γυρίσῃς τοὐλάχιστον εἰς τὸ σπίτι σου; Ποιὸς ξέρει πῶς θὰ ἐξηγήσουν τὸ χάλι σου; καὶ ἂν τὸ πάρῃ ἀλλοιῶς κανένας ἀστυίατρος καὶ σὲ στείλῃ στὸν Κάνθαρο εἰς τὸ θεραπευτήριο τῶν ευλογιώντων;

Ὁ φόβος τοῦ τελευταίου τούτου κινδύνου μὲ ἔκαμε νὰ φύγω ἐκεῖθεν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τώρα ὁ Οὐσκὼκ ἐδυσκολεύετο νὰ μὲ φθάσῃ.

Ὁδεύων πρὸς τὴν σκηνήν, ἀφ' ἧς ἀπεῖχον πλέον τῆς ὥρας, συνηντήθην πρὸς φίλον μου ἰατρόν, ἀξιόλογον κύριον, ὁ ὁποῖος ἓν μόνον ἔχει θανάσιμον ἐλάττωμα, ὅτι εἶνε κυνηγός.

— Πόσον χαίρω, γιατρέ μου, ποῦ σᾶς βλέπω.

— Ἄ! Ὡραῖα· ἐννοῶ διατί· ἔρχεσαι καὶ σὺ βέβαια γιὰ νὰ σοῦ τὰ βγάλω.

— Ποιά, γιατρέ μου; εἶπον μετὰ τρόμου.

— Τὰ σκάγια· ποιά; Δὲν ἐσκαγιώθηκες;

— Ὄχι, χάρις τῷ Θεῷ· ἀλλὰ πῶς πάει τὸ κυνῆγι;

— Λαμπρά· μὰ δὲν ἔχω, ἀδελφέ, καιρὸ νὰ κυνηγήσω, καὶ αὐτὸ μὲ δαιμονίζει. Μόλις εἶναι ὀκτὼ· ἔχει ἀρκετὰ πουλιά, καὶ ὅμως ἐγὼ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ γυρίσω εἰς τὸ δωμάτιον.

— Μὰ πῶς; κάμνετε καὶ στὸ Σούνιο τὸ γιατρό;

— Καὶ μπορῶ νὰ μὴ τὸν κάμω; Δὲν κοπιάζεις μαζύ μου νὰ ἰδῇς πόσοι θὰ περιμένουν μὲ τὴ σειρὰ τους νὰ τοὺς ξεσκαγιώσω;

— Καὶ ἔχετε κάμει πολλαῖς θεραπείαις αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἕως τώρα, γιατρέ μου;

— Ἠξεύρεις πόσον μοῦ ἀρέσκει ἡ ἀκρίβεια. Πῶς σημειῶ ὅλας τὰς περιπτώσεις, αἱ ὁποῖαι μοῦ παρουσιάζονται, πόσον μεθοδικὸς εἶμαι εἰς τὴν κλινικὴν στατιστικήν μου. Διὰ τοῦτο λυσσῶ ἐδῶ, ὅπου αὐτὴ εἶναι ἀδύνατος.

— Γιατί, γιατρέ μου; Μήπως δὲν ἔχετε χαρτί, μήπως θέλετε μολυβοκόνδυλο;

— Δὲν μὲ ἐννοεῖς βλέπω, μοὶ εἶπε μειδιάσας περιφρονητικῶς διὰ τὴν μωρὰν ὑπόθεσίν μου. Ἤθελα ἁπλῶς νὰ γνωρίζω καὶ νὰ καταστρώσω εἰς δύο στήλας, ἀφ' ἑνὸς πόσα σκάγια εἰσάγω, ὡς κυνηγός, εἰς τὰ σώματα τῶν πουλιῶν, σκοτωμένων καὶ πληγωμένων μὲ τὸ σαντράλ, καὶ πόσα ἐξάγω, ὡς ἰατρὸς ἀπὸ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν λαβίδα ἢ διὰ τομῆς. Ἀλλ' ἐννοεῖς ὅτι ὁ καταρτισμὸς τῆς στήλης τῆς εἰσαγωγῆς εἶναι ἀδύνατος. Καὶ τοῦτο μὲ ἀπελπίζει.

— Μὴ θλίβεσθε, γιατρέ μου· συλλογισθῆτε ἐπὶ τέλους, πρὸς παραμυθίαν σας, ὅτι ἡ στήλη τῆς εἰσαγωγῆς δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν ἰατρικήν σας ἰδιότητα· ἀλλ' ἡ ἐξαγωγή;

— Ὤ! Αὐτὴ εἶναι ἐν πλήρει τάξει.

Καὶ σύρων ἐκ τοῦ κόλπου του σημειωματάριον. Ἐγὼ ἐξήγαγον, ἀνέγνωσε (σημείωσε, ὅμως ὅτι ἐδῶ ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι συνάδελφοι) ἐν συνόλῳ ἄχρις ὥρας 1462 σκάγια ἀπὸ 89 **ὑποκείμενα.** 27 τούτων ἦσαν σκάγια τῶν 8 ἀριθμῶν. Φαίνεται ὅτι αὐτοὶ ποῦ τὰ ἐρύτεψαν θὰ ἐκυνηγοῦσαν ζαρκάδια. 123 τῶν 9, 280 τῶν 10 καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν 11. Ἐξ αὐτῶν 352 ἐξήχθησαν διὰ τομῆς, καὶ τὰ λοιπὰ ἁπλῶς διὰ τῆς λαβίδος. Εἶχον δὲ εἰσδύσει 311 εἰς τὸ πρόσωπον, ἐξ ὧν 121 ἐπὶ τοῦ μετώπου, 90 ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παρειᾶς καὶ . . . .

— Ὤ! Ἀρκεῖ, ἰατρέ μου, εἶσθε πάρα πολὺ ὑποχρεωτικός· μὴ κουράζεσθε τόσον.

Τὸν εὐχαρίστησα ἐν σπουδῇ, καὶ ἀπῆλθον τρέμων μήπως χρησιμεύσω καὶ ἐγώ, ὡς **ὑποκείμενον** εἰς τὴν στατιστικὴν τῆς κλινικῆς του.

Ἤλπιζα ὅτι εἶχα κενώσει ἤδη τῶν συμφορῶν τὴν κύλικα. Ἀλλ' ἀπέμενεν ἔτι ἡ ὑποστάθμη, ἀσυγκρίτως πικροτέρα.

Ἰσχυρὸς βόρειος ἄνεμος ἔφερε πρὸς τὴν διεύθυνσίν μου τοὺς λευκοφαίους ἀτμοὺς τῆς ὑψηλῆς καπνοδόχου τῶν Μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου. Ἡ ἀπὸ ταύτης ἀπόστασις ἦτο μεγάλη· καὶ ὅμως ᾐσθανόμην συναίσθημα καύσεως ἐντὸς τῆς ῥινός μου, ὡς νὰ εἶχε θέσει τις ὑπ' αὐτὴν βρεγμένα φωσφορικὰ πυρεῖα. Ἦσαν οἱ ἀτμοὶ τῆς ἄχνης τοῦ ἀρσενικοῦ, οἱ ἀπὸ τῶν καμίνων τῶν χωνευομένων ἐκβολάδων διοχετευόμενοι εἰς τὴν ὑψηλὴν καπνοδόχον. Μοὶ ἦτο ἀφόρητος ἡ εἰσπνοή των. Ἀλλ' εἴτε λόγῳ ἐξοικειώσεως, εἴτε λόγῳ ἀλλαγῆς κατευθύνσεως τῆς πορείας μου, δὲν τοὺς ᾐσθανόμην μετ' ὀλίγον, καὶ προσεπάθουν νὰ ῥίψω καὶ ἐγὼ ἐπιτυχῇ τινα πυροβολισμόν, παρορμῶν τὸν Οὐσκὼκ εἰς ἰχνηλασίαν.

Ἀλλ' αὐτὸς μὲ προσέβλεπε ῥαθύμως καὶ ἠλιθίως, μὲ ὀφθαλμοὺς βεβαρυμένους καὶ θολούς, ὡς νὰ εἶχεν ἐξέλθει τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀπὸ κανὲν **χασισιποτεῖον**, κατὰ τὸν εἰδικὸν ὅρον τῶν ἀστυνομικῶν δελτίων. Ψάξε Οὐσκώκ, ψάξε. Τίποτε.

Ἀλλ' ἀντὶ τούτου αὐτὸς στυλόνεται ἀκίνητος. Ἀνοίγει πηγιαῖον τὸ στόμα καὶ ἐκβάλλει κραυγὰς θρηνωδεστέρας ἀπὸ ἐκείνας τοῦ Λαοκόοντος, ὅταν ἔστειλε κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων του τοὺς συσφιγκτῆρας ὄφεις ἡ Ἀθηνᾶ.

Ἐφαίνετο ὡς νὰ ἐθρήνει συμφοράν τινα κλασικῆς τραγικότητος· ὡς νὰ εἶχεν ἐνώπιόν του νεκρὸν ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἀπωλοφύρετο τὴν ἀπώλειάν του.

— Τί ἔπαθες, Οὐσκώκ; Τίς ἀλάστωρ σὲ διώκει δαίμων; Οἷον πένθος λυγρὸν ἐξέτεινεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς σου, τὰς πτέρυγας αὐτοῦ τὰς κελαινὰς καὶ διὰ τῶν σκοτεινῶν σκιῶν των εἰς ζόφον ἄλαστον τὴν ἐβύθισεν;

Ἀλλ' αὐτός, τοσοῦτον φαίνεται ἀηδίαζε τὸ ὕφος τῆς τραγῳδίας, ὥστε φρενήρης ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγήν. Ἄτακτον δὲν εἶναι κυριολεξία· **ἀταξικὴ**

Digitized by Google

ἔπρεπε νὰ εἴπω· καὶ ἂν μοὶ ἐπιφυλάσσεται ἡ τιμὴ νὰ ἀναγνώσῃ τὸ ὑπόμνημά μου κανεὶς ἰατρός, αὐτὸς τοὐλάχιστον θὰ μὲ ἐννοήσῃ· διότι οἱ πόδες του συνεπλέκοντο καὶ παρεπάτει, ὡς ἂν ἔπασχεν ἐκ προϊούσης κινητικῆς ἀταξίας. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἵστατο πρὸς στιγμὴν καὶ ἐπανελάμβανεν ἐκ νέου τὰς ἀπαισίους θρηνῳδίας του.

Ὢ συμφορά μου! ἐφώναξα. Τί εἶναι τοῦτα πάλι, κακομοίρη Ἀνδρέα; Μὰ δὲν θὰ γλυτώσω λοιπὸν ποτὲ ἐγὼ ἀπὸ αὐτὸ τὸ σκυλί; Αὐτὸ ποῦ τοῦ ἦρθε τωρα θὰ εἶναι προσβολὴ ἀγρίας λυπομανίας. Τί νὰ κάμω, Θεέ μου; χειρουργοὶ καὶ κλινικοὶ ὑπάρχουν ἄφθονοι ἐδῶ, μὰ αὐτὸς χρειάζεται φρενολόγο καὶ ποῦ νὰ τὸν εὕρω ἐγὼ εἰς τὸ Σούνιο τὸ φρενολόγο; Καὶ ὅμως τί λαμπραῖς δουλειαῖς θὰ ἔκανε ἐδῶ ἕνας φρενολόγος!

Τὸν κατέφθασα εὐκόλως ἕνεκα τῶν συνεχῶν του καταπτώσεων. Ἤδη κυλίεται κατὰ γῆς θρηνῶν πάντοτε καὶ ἐκβάλλων ἀφρούς. Κύπτω καὶ τὸν θωπεύω.

Οὐσκώκ, Οὐσκωκάκι μου, τί ἔπαθες πάλι;

Ἀλλ' αἰφνίδιος τρόμος μὲ ἔκαμε νὰ ἀνατιναχθῶ ὀπίσω.

Ἂν εἶναι, εἶπον, ὀξεῖα κεραυνοβόλος λύσσα;

Καὶ πάλιν νέα ἀπορία ἀναγομένη αὐτὴν τὴν φορὰν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς κτηνιατρικῆς, ἐβασάνισε τὴν ἀπέλπιδα ψυχήν μου. Ὑπάρχει ἆρά γε εἰς τὴν σκυλικὴν παθολογίαν καὶ ὀξεῖα κεραυνοβόλος λύσσα; Καὶ πότε μὲν ἔκλινα πρὸς τὸ ναί, καὶ ἐφανταζόμην τὸν Ἀνδρέαν, τὸν ἑαυτόν μου δηλαδή, ἐν Παρισίοις, ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς ἐργαστηρίου τοῦ ἐνδόξου ἐνοφθαλμιστοῦ, ἐν τῷ μέσῳ φιαλῶν, κονίκλων καλλιεργημένων διὰ τοῦ ἰοῦ, ἢ καὶ ἀκαλλιεργήτων, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ φιαλιδίων, γαλῶν, σκύλων ἐντὸς κλωβῶν, σκύλων εἰς τὸ πρῶτον στάδιον, σκύλων ἀγωνιώντων, σκύλων μακαριτῶν, ἄλλοτε δὲ ἔλεγον, ὅτι κεραυνοβόλος λύσσα εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον.

Ἀλλὰ μέχρις οὗ σκεφθῶ ὅλα αὐτά, νέα ἔγερσις τοῦ Οὐσκὼκ καὶ νέος δρόμος δεκαπλασίως φρενήρης, ὡς ἂν ἔφερεν ἀνηρτημένην ἀπὸ τῆς οὐρᾶς του δέσμην δέκα τενεκέδων.

Ἤδη κατέπεσε. Καὶ οἱ σφαδασμοί του εἶναι τόσον ἰσχυροί,ὥστε ἐνόμισα ὅτι πλέον ἤγγικε τὸ μοιραῖον.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν καταφθάνει εἷς κυνηγός, χωρικὸς ἐκ Κρωπίας.

— Γιὰ τὸ Θεό, ἂν εἶσαι χριστιανός, τοῦ λέγω, βοήθησέ με νὰ γλυτώσω αὐτὸ τὸ ζῶο.

Αὐτὸς ἀντὶ ἀποκρίσεως μοῦ ἀπαντᾷ διὰ χειμάρρου ἐρωτήσεων.

— Δὲν τοῦ χύνεις νερό; δὲν τοῦ δένεις τὰ μάτια μὲ τὸ μαντῆλι; Τί κάθεσαι; Τί τὸ ἀφίνεις ἔτσι νὰ ψοφήσῃ; Δὲν βλέπεις ὅτι τὸ βαστάει τὸ μεταλλεῖο;

— Πῶς; Τί; πάλι τὸ μεταλλεῖο; Ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἐβάλθηκαν λοιπὸν νὰ μὲ κάμουν μανιακὸ μὲ αὐτὸ τὸ γρίφο;

— Κύριε, κάμε αὐτὰ ποῦ σοῦ λέω γλήγωρα· δές του τὰ μάτια. Ἔτσι μπράβο. Νὰ καὶ νερό.

Καὶ ἀφοῦ τὸν περιέχυσε, προσέθεσε. Γερὴ τοῦ ἦρθε. Τὸν κρατοῦν ἀκόμη τὰ μέταλλα γιὰ καλά.

Περιέστρεψα τότε τὴν κεφαλὴν μετὰ δέους, ἀλλὰ δὲν εἶδα κανένα νὰ κρατῇ τὸν Οὐσκώκ. Τότε ἐχρειάσθη νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ ὁ ὑποχρεωτικὸς ἄνθρωπος, ὅτι τὸ **πιάσιμο τοῦ μεταλλείου** εἶναι ἀσθένεια τῶν σκύλων sui generis καὶ ὅλως τοπικὴ ἐν Λαυρίῳ, εἰς ἀκτῖνα μέχρι δύο ὡρῶν ἀπὸ τῆς καπνοδόχου, ἡ ὁποία ἐξεμεῖ τοὺς ἀτμοὺς τῆς ἄχνης τοῦ ἀρσενικοῦ.

«Νά· ἡ ἀνασανιὰ τοῦ φαρμακιοῦ τὸ ξετρελαίνει τὸ σκυλὶ καὶ πέρνει τὰ βουνά. Ἂν δὲν χαθῇ, ἂν δὲν τσακιστῇ στὰ νταμάρια, ἢ δὲν πέσῃ στὴ θάλασσα, γλυτόνει.

Ἤδη κατέλαβε τὸν Οὐσκὼκ ἀναισθησία καὶ ἀκαμψία πτωματική. Ὕπτιος δέ, εἶχε τοὺς πόδας τεταμένους πρὸς τὰ ἄνω μὲ τοὺς δακτύλους ἀνοικτούς, ὡς νὰ ὕβριζε τὸν οὐρανόν.

— Κάτσε κοντά του. ,Σὲ λίγο θὰ ξυπνήσῃ· νὰ τὸν πάρῃς σιγὰ σιγά, καὶ νὰ γυρίσῃς πίσω. Μὴ δοκιμάσῃς ὅμως νὰ κυννηγήσῃς πλειά, γιατὶ θὰ τοῦ ξανάρθῃ». Καὶ ἀνεχώρησεν.

— Αὐτὴ τὴν ὄρεξι ἔχω νὰ ξαναδοκιμάσω.

Ἀλλὰ παρῆλθεν ὁλόκληρος ὥρα καθ' ἣν ἔμενα ἐκεῖ ἀκίνητος ὡς τιμητικὴ φρουρά, καὶ ὁ Οὐσκὼκ ἀναίσθητος ἀκόμη, μὲ τὴν αὐτὴν πτωματικὴν ἀκαμψίαν.

Καλὲ εἶναι ψόφιο τὸ σκυλί, εἶπα· αὐτὸς ὁ χωρικὸς ἠθέλησε νὰ γελάσῃ μαζύ μου. Τί νὰ κάμω;

Αὐτὸ τὸ ***τί νὰ κάμω***, δὲν ἦτο πλέον ἁπλῆ ἀπορία· ἦτο ἓν ἀπαίσιον ἐρωτηματικὸν πελώριον, γιγάντιον, μέλαν, τὸ ὁποῖον ἔβλεπα δι' αὐτῶν τῶν ὀφθαλμῶν ἐμπρός μου, ὡς τυπωμένον ἐν τῷ κενῷ, παρακολουθοῦν ἐπιμόνως τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ὀφθαλμοῦ μου, ὡς αἱ φανταστικαὶ ἐκεῖναι μυῖαι, αἱ mouches volantes,αἱ ὁποῖαι παρακολουθοῦν τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα τῶν ἀναιμικῶν.

Διὰ νὰ ἀποδιώξω τὸ ἀπαίσιον ὅραμα κύπτω ἐπὶ τοῦ Οὐσκώκ. Ὢ τῆς φρίκης! Τὸ αὐτὸ ἐρωτηματικόν, ὡς σαρκασμὸς δαίμονος εἰκονίζεται ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σώματός του.

Ἡ μαύρη οὐρά του κυρτωμένη ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀπετέλει τὸ μεγαλείτερον αὐτοῦ μέρος καὶ δὲν ἔλειπε παρὰ ἡ ἄνω στιγμή, ἣν ὅμως συνεπλήρονε ἕτερον σημεῖον ἐπὶ τοῦ σώματός του, τὸ ὁποῖον ἕνεκα τῆς ὑπτίας θέσεως τοῦ Οὐσκὼκ ὑπερέκειτο τῆς οὐρᾶς.

Κάπου εἶχα ἀναγνώσει, εἰς τὸν Verne, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὅτι ὅταν οἱ σκύλοι ἰχνηλατοῦν μὲ ἀνωρθωμένας τὰς οὐράς,τὰ αὐτὰ τοῦ σώματός των μέρη σχηματίζουν ἐρωτηματικὰ στερεότυπα, τῆς λατινικῆς γραμματικῆς ἐννοεῖται. Εὑρίσκω τοῦτο πολὺ φυσικόν, διότι ἰχνηλασία καὶ ἀπορία καὶ ἐρώτημα ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τις ὅτι εἶναι συνώνυμα. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἀφόρητον, εἶναι τὸ νὰ ἐμπαίζῃ τὰς ἀγωνιώδεις ἀπορίας σου ἓν πτῶμα, διὰ πλαστικῶν ἐρωτηματικῶν.

Ἔσπευσα νὰ δώσω μόνος μου τὴν ἀπόκρισιν.

Θὰ τὸν πάω στὰ χέρια στὸν ἀφεντικό του, καὶ ἂν πρόκηται νὰ σουρθῶ, καὶ ἂν εἶναι γραφτὸ νὰ ξεψυχήσω στὸ δρόμο.

Ἀνήρτησα ἐπ' ὤμου τὸ ὅπλον. Ἔθεσα κάτωθεν τοῦ λειψάνου του τὰς χεῖρας ὡς λίκνον, ὅπως κρα-

Digitized by Google

τοῦν τὰ μπεμπέ, εἰς τὴν δενδροστοιχίαν τῶν Ἀνακτόρων αἱ Ἀνδριώτισαι παραμάναι, αἱ μετημφιεσμέναι ὑπὸ τῶν Ἅϊ-Λάϊφ κυριῶν των εἰς Ρωσσίδας χωρικάς, διότι ἀνάγκη πᾶσα νὰ εἶναι Ῥωσσίδες αἱ παραμάναι τοῦ συρμοῦ, καὶ ἐξεκίνησα.

Ποία γραφὶς δύναται νὰ παραστήσῃ τί ἐδοκίμασα κατὰ τὴν τραγικὴν καὶ ἀχθοφορικὴν αὐτὴν πορείαν; Ἤμην μάρτυς. Καὶ ἂν δὲν ἤθελον τὸ ἐννοεῖ μόνος, συμβολικῶς μοῦ τὸ ἀνήγγελλον τέρατα καὶ σημεῖα· διότι καθὼς τὸν ἐκράτουν ἐπὶ τοῦ στήθους μου, οἱ τεταμένοι ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς μου πόδες τοῦ Οὔσκωκ, μοῦ ἐφαίνοντο, ὡς ἀκτῖνες μαρτυρικοῦ στεφάνου, ὡς αἱ προφητικαὶ ἀκτῖνες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Μωϋσέως, ὅπως τὴν ἐλάξευσεν ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος.

Μὲ κατετυράννουν δὲ καὶ τῆς συνειδήσεως οἱ ἔλεγχοι περισσότερον, παρὰ τὸν Ὀρέστην αἱ Εὐμενίδες.

Ἄ! ἔλεγα, γελᾷς ἀκόμη, ἄθλιε, μὲ τοὺς κυρίους ποῦ ἔχουν ψυχογυιούς; Σοῦ φαίνονται μεγάλαις ἡ καλαθούναις τους; Κακό, βλέπεις, θὰ σοῦ ἔκανε νὰ εἶχες τώρα ἕνα ψυχογυιό, καὶ τὸ μακαρίτη τὸν Οὔσκωκ μέσα στὴν καλάθα, στὸν ὦμο του, ἀντὶ νὰ τὸν κρατῇς τώρα ἐσὺ στὴν ἀγκαλιά σου. Ἐδῶ, μωρὲ γυιέ μου, ὄχι μόνον καλάθαις χρειάζονται, ἀλλά, ἂν ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ τοῦ Λαυρίου εὑρίσκεται, ὅπως δὲν ἀμφιβάλλω, εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της, ὀφείλει ἀμελλητὶ νὰ ὀργανώσῃ εἰς τὸ Σούνιον τακτικὴ ὑπηρεσία κηδειῶν γιὰ τοὺς σκύλους, καὶ νὰ τὴν ἐκδώσῃ ἀμέσως εἰς ἐργολαβία.

Ἀλλ' ὢ τοῦ θαύματος! Δὲν εἶχε ψευσθῆ ὁ χωρικός. Ἡ πτωματικὴ ἀκαμψία ὑποχωρεῖ. Ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μοὶ προσμειδιᾷ εὐγνωμόνως ὁ νεκροφανής. Αἰσθάνομαι ἀνυπόκριτον χαράν, διότι πάντοτε εἶχον εὐαίσθητον τὴν καρδίαν.

Ἤδη ὁ ἀναρρωννύων στυλόνεται εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἀκολουθεῖ βραδέως.

Ὀλίγον πρὸ τῆς σκηνῆς ἀνευρίσκω τοὺς συντρόφους μου. Πρὸ πάσης ἄλλης ὁμιλίας πλησιάζω τὸν Γεώργιον καὶ τῷ λέγω. «Πάρε βρὲ ἀδελφὲ τὸ σκυλί σου. Μή τι πλέον μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ δικαίου τούτου· πολλὰ γὰρ ἔπαθον καθ' ὕπνους καὶ ἐγρηγορὼς ἕνεκεν αὐτοῦ».

Τὴν προσφώνησιν δὲ αὐτὴν συνεπλήρωσα διὰ λεπτομεροῦς ἀφηγήσεως τῶν συμφορῶν μου. Καὶ ὅμως αὐτοὶ ἐγέλων, ὡς νὰ μὲ εἶχον προσκαλέσει ἐκεῖ διὰ νὰ μὲ κάμουν κυνηγομάρτυρα.

Ἀλλὰ μὲ ἐθέριζεν ἡ πεῖνα.

— Ἐγύρισε, ἐρωτῶ, ὁ Στάθης ἀπὸ τὸ Λαύριο μὲ τὰ τρόφιμα;

— Ὄχι ἀκόμα.

— Ὥστε θὰ γευματίσουμε πάλι μὲ παπάρα ἀπὸ ψωμὶ θαλασσομουσκεμένο;

— Σώπα, δύσκολε ἄνθρωπε. Ὅλο τὸ ῥύζι δὲν ἐβράχηκε. Βούτυρο ἔχουμε· ντομάταις ἔχουμε. Περνῶντας προτήτερα ἀφήσαμε καμμιὰ εἰκοσαριὰ ὀρτύκια. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ὑπηρέτης μου ὁ Νικόλας μαγειρεύει θαυμάσια, τοῦτο μόνον σοῦ λέω, ὅτι θὰ φᾷς ἕνα πιλάφι μὲ ὀρτύκια, ὅπου δὲν τὸ ἔφαγες ποτὲ στὴ ζωή σου. Σοῦ φθάνει, ἰδιότροπε:

Δὲν ἀπεκρίθην. Χωρὶς νὰ γνωρίζω τὸ διατί, εἶχα πεποίθησιν, ὅτι οὔτε καὶ μὲ τὴν παπάραν τὴν χθεσινήν, ἀλλὰ μόνον μὲ ἀέρα θὰ ἐγευμάτιζα. Εἶχα ἀναγνώσει εἰς τὸν Οὐγκὼ περὶ τῆς μαύρης μοίρας (ἄλλης παρὰ τὴν ἐν Φαλήρῳ) ὅτι εἶναι ὡς ἡ μέλαινα φλὲψ τοῦ μαρμάρου. Ὅσον θέλεις λάξευέ το, αὐτὴ θὰ ἀναφαίνεται πάντοτε.

Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν σκηνήν. Οὐδαμοῦ ὁ Νικόλας ὁ μάγειρος.

Ἄ τὸν ἄθλιον! φωνάζει ὁ Γεώργιος. Δὲν βλέπω ἐδῶ, οὔτε τὸν παλησοσισανέ του. Θὰ τὸν ἐσκαντάλισαν ἡ τουφεκιαῖς, φαίνεται, καὶ ἐβγῆκε καὶ αὐτὸς στὸ κυνῆγι, ἀφίνοντας τὸ φαῒ στὴ φωτιά.

Συγχρόνως ὀσμὴ παράδοξος μᾶς ἔπνιξε.

Τί μυρουδιὰ εἶναι αὐτή; λέγει ὁ Κίμων. Ἐδῶ μυρίζει καμένη ψαρόκολλα, πίσσα χυμένη στὴ φωτιά, βυρσοδεψεῖο, ὅ,τι ἄλλο θέλετε, μὰ ὄχι ποτὲ πιλάφι.

Πλησιάζομεν τὴν χύτραν, ἡ ὁποία εὑρέθη ἐν καταστάσει λευκῆς πυρακτώσεως. Πελωρία, μὲ πλατεῖαν βάσιν καὶ στενὸν στόμιον, ἐν σχήματι ἀνεστραμμένης ἀρχιερατικῆς μίτρας, ἔφερεν ἐντὸς αὐτῆς συμπαγῆ μάζαν ἀδιαγνώστου εἴδους. Ἀφοῦ τὴν κατεψύξαμεν περιχύνοντες ἄφθονον ὕδωρ, ἠθελήσαμεν νὰ εἰσαγάγωμεν ἐντὸς αὐτῆς κοχλιάριον, ἀλλ' ἔστη πεῖσμον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς μάζης· βυθίζομεν μάχαιραν, ἀλλὰ κυρτοῦται χωρὶς νὰ εἰσδύσῃ ἐντὸς αὐτῆς.

Τῇ προτάσει μου θραύομεν εἰς τεμάχια τὴν χύτραν, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ μετὰ δυσχερείας πολλῆς ἀπεσπάσαμεν ἀπεκαλύφθη ἡ ἀδιάγνωστος μάζα ποικιλόχρωμος, πάντοτε ἐν σχήματι ἀρχιερατικῆς μίτρας.

Γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων τὴν νοημοσύνην τῶν ἀναγνωστῶν μου, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἐννόησαν, ὅτι ἡ μάζα αὐτὴ ἦτο τὸ πιλάφι μὲ τὰ ὀρτύκια, ὑποστὰν ἀσημάντους τινὰς μεταμορφώσεις, τὰς ὁποίας μόνον μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς ὀρυκτολογίας δύναμαι νὰ καταστήσω αἰσθητάς.

Εἶχε λοιπὸν μεταμορφωθῆ εἰς πέτρωμα πλουτώνειον πρωτογενές, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ ὀρτύκια ἀπεπετρώθησαν εἰς ἀστριολιθικὸν πορφυρίτην, τὸ δὲ ῥύζι εἰς ἀργυλικὸν σχιστόλιθον. Ἐπειδὴ δέ, ἐνῷ ὁ Γεώργιος καταφέρων τὴν ἰσχυρὰν του κυνηγετικὴν μάχαιραν, προσεπάθει νὰ θραύσῃ τὴν μάζαν, ἡ χαλυβδίνη αὐτῆς λεπὶς ἐσπινθηροβόλησε ζωηρῶς ἐκ τῆς προσκρούσεως, ἐπείσθην ἀδιστάκτως, ὅτι τὸ πιλαφικὸν τοῦτο πέτρωμα εἶχε σκληρότητα ἑβδόμου βαθμοῦ δηλαδὴ τὴν σκληρότητα τοῦ χαλαζίου περίπου.

— Ἀλήθεια, εἶπες, Γεώργη, τέτοιο πιλάφι δὲν ἔφαγα ποτὲ στὴ ζωή μου, ἀλλὰ καὶ οὔτε θὰ τὸ φάω. δόξα νὰ ἔχῃ ὁ Θεός. Ἠμπορεῖς νὰ εἶσαι ἥσυχος περὶ τούτου.

— Δὲν σὲ ἤξερα γιὰ ἀχάριστο, μοῦ εἶπε μετὰ πικροῦ παραπόνου. Σὲ ἐφέραμε ἐδῶ στῆς δροσιαῖς, στὰ κρύα νερά, στὸ γλυκὸ ὕπνο τοῦ βουνοῦ. Ἄνοιξε ἡ ὄρεξί σου. Τρῶς καὶ πίνεις σὰν Θεός. Μόλις αὐτὴ τὴ στιγμὴ μᾶς ἐκόπιασες ἀπὸ τὸ γλέντι, καὶ στὸ ὕστερο μᾶς κάνεις καὶ τὸ δυσαρεστημένο.

Ἦτο εὐτύχημα δι' αὐτόν, ὅτι εἶχα ἐξαγάγει τὰ

Digitized by Google

φυσίγγια ἀπὸ τὸ ὅπλον· καὶ δι' ἐμὲ ὅμως ἐπίσης, διότι ἂν τοῦ ἔδιδα διὰ τοῦ ὅπλου του τὴν ἀπάντησιν, ἡ ὁποία ἀναντιρρήτως τοῦ ἔπρεπεν, εἶμαι βέβαιος ὅτι τὸ πολὺ μετρίαν σύγχυσιν θὰ παρεδέχοντο οἱ ἔνορκοι. Τὴν γνωρίζω ἐγὼ τὴν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην.

Περιωρίσθην νὰ ἐγερθῶ μανιώδης καὶ νὰ δηλώσω, ὅτι ἀποποιοῦμαι καὶ αὐτὸν τὸν βρεγμένον ἄρτον.

Ἐκάθησα καὶ συνεπλήρωσα τὰ ἀπομνημονεύματά μου. Μετ' ὀλίγην ὥραν ἀναχωρῶ πεζός, ἐλλείψει ἄλλης εὐκαιρίας, περιβεβλημένος ἀκόμη τὴν χλεύην τῆς κυνηγετικῆς στολῆς καὶ σύρων τὸν Οὐσκώκ, τὸν ὁποῖον κατώρθωσαν νὰ μὲ πείσουν νὰ παραλάβω εἰς Ἀθήνας, «διὰ νὰ μὴ ψοφήσῃ τὸ δυστυχισμένο τὸ σκυλὶ ἐδῶ, ἀφοῦ τὸ ἔφερα σ' αὐτὸ τὸ χάλι ἐγὼ ὁ ἴδιος, κυνηγῶντας μπροστὰ στὸν ἀέρα τοῦ μεταλλείου».

Ἐλπίζω τὸ ἑσπέρας νὰ γνωρίσω καὶ πάλιν τί εἶναι τροφὴ καὶ ὕπνος εἰς κανὲν ξενοδοχεῖον τοῦ Λαυρίου, καὶ αὔριον εἰς τὴν οἰκίαν μου. Κλείω ἐδῶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν συμφορῶν μου· εἴθε ἡ μοῖρά μου νὰ μὴ μὲ ἐξαναγκάσῃ νὰ κάμω προσθήκας. Ἀνδρέας * * *»

Καὶ πράγματι ἐδῶ τελειόνει τὸ χειρόγραφον.

Ἐν πρώτοις ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι, ἂν εἰς αὐτὰ τὰ ὁποῖα διηγεῖται ὑπῆρχεν ἴχνος ἀληθείας, θὰ ἀντελαμβάνοντο αὐτῶν καὶ ἄλλοι, διότι βέβαια εἰς μόνον αὐτὸν τὸν κύριον δὲν ἐχάρισεν ὁ Θεὸς ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα.

Ἔπειτα καὶ ἄλλο τι παρατηρῶ. Αὐτὸς ὁ διατελῶν ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ὁ νῆστις, ὁ ἄυπνος, ὁ καταπονημένος, ὁ μάρτυς, δὲν ἀντέσχεν ἐν τούτοις εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ κυνηγήσῃ πάλιν κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς του εἰς τὸ Λαύριον ἐπάνοδον. Διότι ἄλλως ἐξηγήσατε, ἂν δύνασθε, τὴν ὑπ' ἐμοῦ μετὰ τοῦ χειρογράφου εὕρεσιν καὶ τοῦ σάκκου μὲ τὰ δύο ἢ τρία ὀρτύκια, τὰ ὁποῖα, ὡς ἡ κατάστασίς των ἀπεδείκνυεν, εἶχον ἀναντιρρήτως διέλθει διὰ τῶν μυλοπετρῶν τῶν ὀδοντοστοιχιῶν τοῦ περιφήμου αὐτοῦ Οὐσκώκ.

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ προσηλυτιστικὴ δύναμις τῆς εὐγενοῦς ψυχαγωγίας τῆς θήρας! Ὅπως ὁ Σαῦλος, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ διώκτης οὗτος, κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸ τοῦ Ἀληθοῦς Φωτός. Τίς δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν θὰ ἔρριπτε μόνος εἰς τὸ πῦρ τὸ βλάσφημον χειρόγραφον, ἂν δὲν ἤθελε τὸ ἀπολέσει;

Ἐγὼ τὸ πιστεύω. Ἀλλὰ μὴ ἔχων ἀπόλυτον βεβαιότητα περὶ τούτου, σεβόμενος δὲ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐλευθέραν ἔκφρασιν τῆς ἰδέας, παραδίδω τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἰς τὴν δημοσιότητα, κατὰ τὴν πολλαχῶς ἐκφρασθεῖσαν τοῦ ἀγνώστου τούτου θέλησιν, προσπορίζων εἰς αὐτὸ τὴν τιμητικωτέραν φιλοξενίαν, ἣν ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ, τὴν φιλοξενίαν τῶν στηλῶν τῆς *Ἑστίας*.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ ΚΗ'.

ΗΛΑΚΑΤΗ

(Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Fritzche)

Ὑπόθεσις ἀρχαία.

Τοῦτο τὸ εἰδύλλιον σύγκειται εἰς ἠλακάτην ἐλεφαντίνην, ἣν πλέων εἰς Μίλητον ὁ Θεόκριτος πρὸς Νικίαν τὸν ἰατρὸν δῶρον ἐκόμιζε τῇ τούτου γυναικὶ Θευγένιδι. Γέγραπται δὲ Αἰολίδι διαλέκτῳ.

Τῆς γλαυκῆς Ἀθηνᾶς ὤ δῶρο 'ς ταὶς γυναῖκες,
πὄχουν μόνη ἀκριβὴ τους μέριμνα τὸ σπίτι,
καὶ 'ς τὰ ἔργα ὤ καλή τους σύντεχνη ἠλακάτη,
ἔλα μαζί μου θαρρετὴ 'ς τὴ λαμπρὴ πόλι
τοῦ Νειλέα, ἐκεῖ ποὔναι τῆς χρυσῆς Κυθήρας
ἅγιος ναὸς μὲ σκέπη ἀπὸ χλωρὸ καλάμι.
Ἐκεῖ ζητῶ μὲ πρύμο νὰ μὲ στείλῃ ὁ Δίας
γιὰ νὰ χαρῶ θωρῶντας τὸν καλό μου φίλο
Νικία, σεβαστὸ φυτὸ τῶν γλυκοφώνων
Χαρίτων, καὶ νὰ δώσω ἀγάπη καὶ νὰ λάβω·
κ' ἐσέ, μὲ κόκκαλο ἐργασμένη ἐλεφαντένιο
μὲ περισσὸν ἀγῶνα καὶ μὲ κόπο, δῶρο
τῆς σεμνῆς γυναικὸς νὰ δώσω τοῦ Νικία.
Ἐκεῖ πολλὰ μαζί της θὰ ἐκτελέσῃς ἔργα,
καὶ φορέματα ὡραῖα, ποῦ φοροῦν οἱ ἄνδρες,
καὶ διάφανα πολλὰ ποῦ τὰ φοροῦν γυναῖκες,
γιατὶ ὅσο, θαρρῶ, 'ς τὴ δύναμί της στέκει,
καὶ δυὸ φοραὶς τὸ χρόνο 'ς τὸ χορτάρ' οἱ ἀρνάδες
θὰ μποροῦσαν νὰ δώσουν μαλακὸ ποκάρι·
τόσο γοργή 'ναι 'ς ὅλα κι' ἀγαπᾷ μὲ πόθο
μόνον ὅσ' ἀγαποῦν οἱ φρόνιμαις γυναῖκες.
Οὐδὲ 'ς ἀστόχαστης τὸ σπίτι ἢ 'ς ἀκαμάτρας
θἄστεργα ἐγὼ ποτὲ νὰ στείλω δῶρο ἐσένα,
ποῦ τοῦ τόπου μας εἶσαι τέκνο καὶ πατρίδα
τῆς Τρινακρίας ἔχεις τ' ἄνθι, ἀνδρῶν ἀξίων
γεννήτρα π' ὁ Ἐφυραῖος ἔκτισεν Ἀρχίας.
Τώρα 'ς ἀνδρὸς τὸ σπίτι, ποῦ πολλὰ 'χει μάθη
φάρμακα ταὶς σκληραὶς ἀρρώστιαις ν' ἀποδιώχνουν
τῶν ἀνθρώπων, μαζὶ μὲ Ἴωνες θὲ νἄχῃς
κατοικιά σου τὰ ὡραῖα τῆς Μιλήτου κάλλη,
'ς ταὶς συντοπίτισσαις της ξακουστὴ νὰ κάμῃς
γιὰ τὴ λαμπρή της ἠλακάτη τὴν κυρά σου,
καὶ γλυκὸ νὰ τῆς εἶσαι θυμητάρι πάντα
τοῦ ξένου φίλου ποῦ ἀγαποῦσε τὸ τραγοῦδι·
γιατὶ τοῦτο θὰ λέγῃ ὅποιος σὲ βλέπῃ «Κύττα,
ὀλιγοστὸ τὸ δῶρο, ἀλλὰ μεγάλ' ἡ χάρι·
εἶναι πάντ' ἀκριβὸ τὸ χάρισμα τοῦ φίλου.»

Γ. ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

Digitized by Google

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Γ'.

Τετραευάγγελον παλίμψηστον.

Η παρακειμένη εἰκὼν δὲν ἐκδίδεται ἐνταῦθα διὰ τὸ ἀξιοπερίεργον τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος ἐξ οὗ εἶνε εἰλημμένη ἢ διὰ τὸ σπάνιον τῆς περιεχομένης ἐν αὐτῷ ὕλης. Τὸ χειρόγραφον καθ' ἑαυτὸ εἶνε ἓν τῶν κοινῶν τετραευαγγέλων ὁποῖα συνήθως εὑρίσκονται ἐν ταῖς μοναστηριακαῖς βιβλιοθήκαις. Εἶνε γεγραμμένον εἰς μέγα σχῆμα, τὸ κοινῶς λεγόμενον εἰς 4ον, ὅταν πρόκειται περὶ ἐντύπων βιβλίων, κοσμεῖται δὲ καὶ ὑπὸ μιᾶς εἰκόνος παριστώσης τοὺς τέσσαρας εὐαγγελιστάς, ἅπαντας καθημένους καὶ γράφοντας, ἐστραμμένους δὲ πρὸς τὰ δεξιά. Ἀλλ' οὐδὲ διὰ ταύτην τὴν εἰκόνα, ἥτις εἶνε ἀτεχνοτάτη καὶ λίαν ἄλλως ἐφθαρμένη, εἶνε ἀξιομνημόνευτος ὁ κῶδιξ οὗτος τῆς ἁγιορειτικῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου, ἐν ᾗ φέρει τὸν ἀριθμὸν 27 κατὰ τὴν τάξιν ἣν ἐπέχει ἐν τῷ καταλόγῳ ὃν συνέταξα τῷ 1880.

Ἄλλη εἶνε ἡ ἀξία τοῦ κώδικος, δι' ἣν ἐκρίθη ἄξιον ἀπεικονίσεως ἓν τῶν φύλλων αὐτοῦ ἐν μικρῷ ἐνταῦθα κατὰ φωτογραφίαν τοῦ νῦν ἐν Λειψίᾳ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης κ. Ἐρρίκου Brockhaus, εὐμενῶς γενομένην παρ' αὐτοῦ πρό τινων ἐτῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καθ' ἡμετέραν παράκλησιν μετὰ καὶ ἄλλων, ὧν ἐπ' ἴσης τινὰς ἐδέχθη νὰ φιλοξενήσῃ ἐν ταῖς στήλαις αὐτῆς ἡ *Ἑστία*. Ἔγκειται δὲ ἡ σημασία αὕτη τοῦ κώδικος εἰς τοῦτο, ὅτι σύγκειται ὅλος ἐκ φύλλων παλιμψήστων.

Παλίμψηστοι κώδικες λέγονται ἐκεῖνοι, οἵτινες εὕρηνται ἔχοντες συγγραφήν τινα γεγραμμένην ἐπὶ ἄλλης παλαιοτέρας ἀπὸ σκοποῦ ἐξαφανισθείσης. Ὁ δὲ λόγος τῆς τοιαύτης ἐξαφανίσεως ἦτο, ὅτι δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τὸν βιβλιογράφον ἡ παλαιοτέρα γραφή, καὶ διὰ τοῦτο ἀπήλειφεν αὐτήν, ὅπως γράψῃ ἐπ' αὐτῆς ἄλλην, ἧς εἶχεν ἀνάγκην. Ἐσυνειθίζετο δὲ ἡ τοιαύτη ἀπάλειψις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τὴν σπάνιν τῆς γραφικῆς ὕλης ἔκπαλαι, ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἔγραφον ἐπὶ παπύρου. Γνωστότατον δὲ εἶνε τὸ λόγιον ἐκεῖνο τοῦ Πλάτωνος, εἰπόντος περὶ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου, ὅτι εὗρεν αὐτὸν **ὥσπερ βιβλίον παλίψηστον, ἤδη μολυσμῶν ἀνάπλεων, καὶ τὴν βαφὴν οὐκ ἀνιέντα τῆς τυραννίδος, ἐν πολλῷ χρόνῳ δευσοποιὸν οὖσαν καὶ δυςέκπλυτον**[1].

Ἀλλὰ κυρίως πολὺ συνηθέστερος ἦτο ὁ ἀφανισμὸς τῆς παλαιᾶς γραφῆς πρὸς νέαν χρῆσιν τῶν φύλλων ἐπὶ περγαμηνῆς. Ἐτελεῖτο δὲ ἡ ἐξάλειψις ἀποπλυνομένων τῶν ἀρχαίων γραμμάτων διὰ σπόγγου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠρκοῦντο εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόπλυσιν, ἰδίως ἐπὶ τοῦ παπύρου, ἀργότερον δὲ πρὸς ἐντελέστερον ἀφανισμὸν τῶν πρωτογράφων ταῦτα *ἐψῶντο*, ἤτοι ἀπεξέοντο διὰ γλυφάνου. Καὶ ἄλλα δὲ μέσα ὑπῆρχον πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς παλαιᾶς γραφῆς, καὶ δὴ ἡ διὰ γάλακτος καὶ ἀλεύρου μαλάκυνσις τῆς περγαμηνῆς, ἔπειτα δὲ ἡ διὰ κισσήρεως ἐπίτριψις τῶν ἀρχαίων γραμμάτων. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι ὅσον ἐπιμονώτερον ὁ βιβλιογράφος ὁ θέλων νὰ γράψῃ ἐπὶ τῶν παλιμψήστων διφθερῶν ἀπήλειφε τὰ τὸ πρῶτον ἐπ' αὐτῶν γραφέντα, τόσον δυσαναγνωστοτέρα ἀπέβη ἡ ἀρχαία γραφή, ἐν ᾧ τοὐναντίον ὅπου τὸ ἔργον τοῦ ἀφανισμοῦ ἐτελέσθη ἐπιπολαιότερον, σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεφάνησαν πάλιν ζωηρότερα τἀρχαῖα γράμματα καὶ εὐκολωτέρα ἀποβαίνει ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν. Ἐξαρτᾶται δὲ τὸ εὐανάγνωστον ἢ δυσανάγνωστον τῶν παλιμψήστων καὶ ἐξ ἄλλων λόγων, μάλιστα δ' ἐκ τῆς φορᾶς τῆς νέας γραφῆς. Ὁτὲ μὲν δῆλα δὴ ὁ νέος κῶδιξ ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων ταὐτοσχήμων πρὸς τἀπαλειφθέντα παλαιά, ὁτὲ δὲ κώδικες μεγάλου μεγέθους ἀποτμηθέντες ἢ πτυχθέντες μετὰ τὴν ἀπάλειψιν μετεπλάσθησαν εἰς νέα βιβλία σχήματος μικροτέρου. Καὶ ὁτὲ μὲν τὰ νέα γράμματα ἐγράφησαν κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν πρὸς τἀποξεσθέντα, ἄλλοτε δὲ κατ' ἐναντίαν ἢ πλαγίως. Ἐν αἷς δὲ περιπτώσεσιν ἡ νέα γραφὴ ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν τῆς παλαιᾶς ἐνίοτε μὲν ὁ βιβλιογράφος ἐκάλυψε διὰ τῆς νέας γραφῆς τὰς σειρὰς τῶν ἀρχαίων γραμμάτων, ἄλλοτε δὲ ἡ νεωτέρα γραφὴ ἐνεγράφη μεταξὺ τῶν ἀρχαίων στίχων, οἵτινες καὶ διακρίνονται σαφῶς ἐν τοῖς διαστίχοις τῆς νέας γραφῆς. Ὅταν δὲ συμπέσῃ ἡ τελευταία αὕτη περίστασις καὶ τύχῃ μὲν ἡ ἀρχαία γραφὴ νὰ εἶνε ἁδροτέρα καὶ τοῦ μεγαλογραμμάτου ῥυθμοῦ, ἡ δὲ νεωτέρα τύχῃ οὖσα τοῦ μικρογραμμάτου, προσεπέλθῃ δὲ καὶ ἡ ἀγαθὴ συγκυρία νὰ εἶνε τἀρχαιότερα γεγραμμένα διὰ μέλανος ζωηροτέρου ἢ τὰ νεώτερα, τότ' ἔχομεν τοὺς εὐνοϊκωτάτους τῶν ὅρων διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παλιμψήστων. Δύναται δὲ αὕτη νὰ γείνῃ τότε ὡς τὸ πλεῖστον ἄνευ χρήσεως χημικῶν μέσων πρὸς ἀνάδειξιν τῆς παλαιᾶς γραφῆς. Καὶ εὑρέθησαν μὲν ἱκανὰ τοιαῦτα μέσα, ἀλλ' ἀπεδείχθη, ὅτι σχεδὸν πάντα φθείρουσιν ἀμέσως ἢ κατόπιν τὰς περγαμηνάς, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς πλείσταις τῶν βιβλιοθηκῶν ἀπηγορεύθη πλέον ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων χημικῶν μέσων.

Εἶνε δὲ τὰ παλίμψηστα πάντοτε ἄξια ἀναγνώσεως ἐπὶ τοσοῦτον τοὐλάχιστον ὥστε νἀναγνωρισθῇ τὸ περιεχόμενον τῆς παλαιᾶς γραφῆς, διότι πολλάκις τὰ ἐξαλειφθέντα ἀνήκουσιν εἰς συγγραφὴν ἄλλως μὴ διασωθεῖσαν. Οὕτω δὲ πολύτιμα ἔγειναν εὑρήματα ἐν παλιμψήστοις, καὶ μάλιστα λατινικοῖς, ὧν τἀξιολογώτατα εὑρέθησαν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Βοββίου (Bobbio), κειμένης παρὰ τὴν Πάδουαν ἐν τῇ βορείᾳ Ἰταλίᾳ, σήμερον δ' ἐξ αὐτῆς ἀποκομισθέντα φυλάττονται τοῦτο μὲν ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Μεδιολάνων, τοῦτο δ' ἐν τῇ τοῦ Βατικανοῦ ἐν Ῥώμῃ.

Ἀλλὰ τίς ὁ λόγος δι' ὃν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἰδίως ἀπηλείφετο ἡ παλαιὰ γραφὴ ὅπως γραφῇ ἐπ' αὐτῆς νέα; Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτ' ἐξέδωκε τὴν Ἑλληνικήν του παλαιογραφίαν ὁ ἀκάματος Γάλλος Βενεδικτῖνος Montfaucon, εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ ἀφανισμὸς ἐγίνετο σκοπίμως καὶ ὅτι εἰς αὐτὸν ἦγε τοὺς μοναχοὺς θρησκευτικὸς φανατισμὸς πρὸς ἐξάλειψιν μὲν τῶν συγ-

[1] Πλουτάρχου Περὶ τοῦ ὅτι μάλιστα τοῖς ἡγεμόσι δεῖ τὸν φιλόσοφον διαλέγεσθαι σ. 779 C.

Digitized by Google

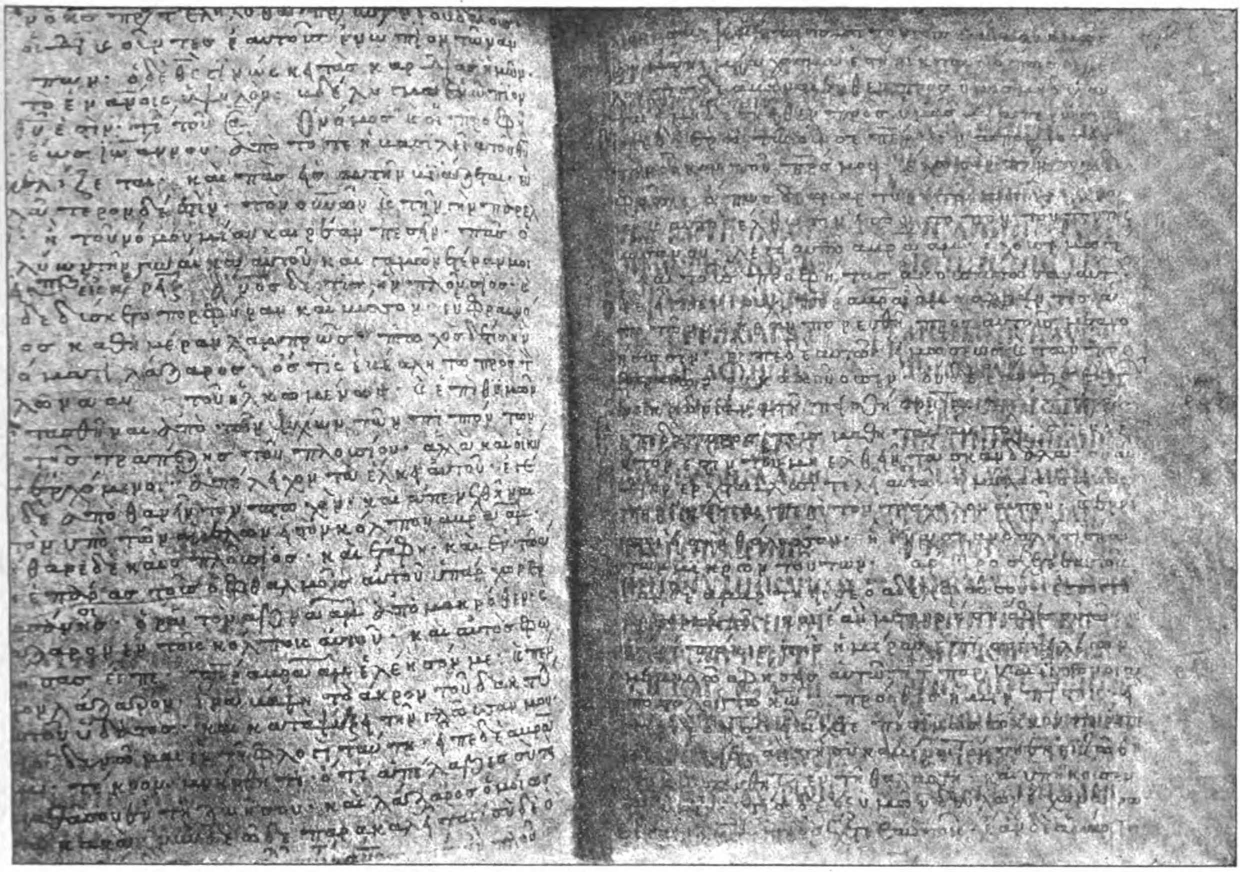

Τετραευάγγελον παλίμψηστον

γραφῶν τῆς θύραθεν γραμματείας, μείζονα δὲ διάδοσιν τῶν συγγραφέων τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἦτο καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀπίθανον, καθότι, ἂν ὑπῆρχεν ὁ σκοπὸς τῆς καταστροφῆς, ἦτο φυσικώτερα ἡ πυρπόλησις τῶν χειρογράφων ἢ ἄλλος τρόπος ἐπιφέρων τὸν τέλειον ὄλεθρον. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἀπεδείχθη τὸ μὴ σκόπιμον τοῦ ἀφανισμοῦ, ὅτε, πολλῶν ἐξετασθέντων παλιμψήστων, εὑρέθη, ὅτι δὲν ἐκαλύφθησαν μόνον συγγραφαὶ τῶν ἐκκρίτων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος δι' ἐκκλησιαστικῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ τἀνάπαλιν ἢ ἐπὶ παλαιοτέρου ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου ἀπαλειφθέντος ἐγράφη πάλιν ἄλλο ἐκκλησιαστικόν. Ἐκ τούτου δ' ἔγεινε φανερόν, ὅτι μόνος λόγος τῆς ἀπαλείψεως τῶν ἀρχαίων γραμμάτων ἦτο ἡ πρὸς ὥραν ἀνάγκη διὰ τὴν ἔλλειψιν περγαμηνῶν, καὶ ταῦτα ἐν χρόνοις καθ' οὓς κατ' ἐπικράτησιν ἀνεγινώσκοντο τὰ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα. Καὶ δι' ἄλλον δὲ λόγον εἶχον ἀποβῆ ἄχρηστα ἐν μέρει τὰ παλαιότερα χειρόγραφα, διὰ τὴν μετάπτωσιν τῆς γραφῆς ἀπὸ τοῦ ἐνάτου, μάλιστα δὲ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἐκ τοῦ μεγαλογραμμάτου εἰς τὸν μικρογράμματον ῥυθμόν, οὗ διαδοθέντος δυσανάγνωστα ἀπέβησαν εἰς τοὺς πολλοὺς τὰ παλαιὰ διὰ κεφαλαίων γραμμάτων ἀντίγραφα. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς πλείστοις τῶν παλιμψήστων ἡ μὲν ἀπαλειφθεῖσα γραφὴ εἶνε κεφαλαιώδης, ἡ δὲ μετὰ τὴν ἀπόξεσιν αὐτῆς ἐπιγραφεῖσα νέα εἶνε ἡ τοῦ μικροῦ ῥυθμοῦ.

Τοιοῦτον δὲ παλίμψηστον εἶνε καὶ ἐκεῖνο, οὗ δημοσιεύομεν ἐνταῦθα πανομοιότυπον. Παρέχει δὲ καὶ τοῦτο νέαν ἀπόδειξιν τοῦ μὴ σκοπίμου ἀφανισμοῦ τῶν ἔργων τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, διότι ὁ μὲν νέος κῶδιξ εἶνε Τετραευάγγελον, ὁ δὲ παλαιὸς ὁ χάριν τοῦ νέου Τετραευαγγέλου ἀποξεσθεὶς περιεῖχεν Εὐαγγέλιον. Καὶ ὁ μὲν νέος κῶδιξ, ὢν ἔργον τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ἐγράφη διὰ τοῦ ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις συνήθους τρόπου τῆς μικρᾶς γραφῆς, ὁ δὲ πρωτόγραφος ἦτο γεγραμμένος διὰ μεγάλων γραμμάτων, διαφαινομένων ἀκόμη ὑπὸ τὴν νέαν γραφὴν καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὡς δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἴδῃ ἰδίως ἐν τῇ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ σελίδι τοῦ πανομοιοτύπου.

Ἄξιον δὲ λόγου εἶνε ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει, ὅτι ἔχομεν ἀκριβῶς μεμαρτυρημένον τόν τε χρόνον καθ' ὃν ἐγράφη τὸ νέον χειρόγραφον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δράστου τοῦ ἀποξέσαντος τὸ παλαιὸν εὐαγγέλιον. Ἐν τέλει δῆλα δὴ τοῦ κώδικος φέρεται τὸ ἑξῆς σημείωμα τοῦ βιβλιογράφου· **Ἐτελειώθη τὸ παρὼν τετραβᾶγελλον διὰ χειρὸς Θεοδώρου ἱερέως καὶ εὐτελοῦς ἐξ ἐπιτροπῆς κῦρ Βαρνάβα ἱερομονάχου τοῦ ἐπίκλην Ὀγωνικά, βασιλεύοντος κῦρ Ἀλεξίου τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ ἔτος ,ϛωιθ' ἰνδ. [θ']**. Καὶ τὸ μὲν ἀναγεγραμμένον ἀπὸ κοσμογονίας ἔτος 6819 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σωτήριον 1311, ὁ δὲ ἀναφερόμενος βασιλεὺς ἐφ' οὗ ἐγράφη ὁ κῶδιξ Ἀλέξιος [Β'] ὁ μέγας Κομνηνὸς εἶνε αὐτοκράτωρ οὐχὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ τῆς Τραπεζοῦντος, ἐξ οὗ ἐξάγεται, ὅτι ἐν τῇ πόλει Τραπεζοῦντι ἢ ἀλλαχοῦ που τῆς περιοχῆς τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος ἔγραψε τὸν κώδικα ὁ ἱερεὺς Θεόδωρος.

Καὶ ἄλλον δὲ τῶν ἀποξεσάντων παλαιὰ χειρό-

Digitized by Google

γραφα πρὸς γραφὴν νέου γνωρίζομεν κατ' ὄνομα ἐξ Ἁγίου Ὄρους, τὸν Σωφρόνιον, ὅςτις κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον ἐπ' ἴσης αἰῶνα πιθανῶς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῶν γραμμάτων τοῦ νέου κώδικος, ὅςτις δὲν εἶνε κεχρονολογημένος, κατέστρεψεν ὀκτὼ ἀρχαίους κώδικας, οὓς ἀπήλειψε καὶ περιέκοψε καὶ ἐν μέρει ἀνέστρεψε τὰ φύλλα, ὅπως ἐπιγράψῃ ἐπ' αὐτῶν τὸ Ψαλτήριον. Εἶνε δὲ πάντες οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι κώδικες ἐκκλησιαστικοί, οὐδεὶς δὲ περιέχει ἔργον ἀρχαίου συγγραφέως.

Καὶ ἄλλα δὲ παλίμψηστα εὑρίσκονται ἐν ταῖς μοναστηριακαῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐν ὅλῳ δεκαπέντε πλὴν τῶν τυχὸν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν εὐαγῶν μονῶν Βατοπεδίου καὶ Λαύρας σωζομένων [1]. Ἀλλ' οὐδὲν τῶν παλιμψήστων ἐκείνων περιέχει ἔργον συγγραφέως τινὸς τῶν θύραθεν καὶ τῶν λοιπῶν δ' ἐν αὐτοῖς περιλαμβανομένων συγγραφῶν τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν λειτουργίαν ἀναφερομένων μία μόνον εἶνε ἀξία περαιτέρας μελέτης, ἡ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 91 κώδικι τῆς μονῆς Διονυσίου ἀπεξεσμένη συγγραφὴ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, ζήσαντος κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα, περὶ **περιόδων τῶν ἁγίων ἀποστόλων**, ἥτις δὲν διεσώθη ἄλλως ἑλληνιστί, μικροῦ μόνον ἀποσπάσματος αὐτῆς ἐκδοθέντος λατινιστί.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [2]

Ὅμιλοι χωρικῶν ὡπλισμένων περιήρχοντο τὴν πόλιν, μὲ τοὺς δημάρχους των ἐπὶ κεφαλῆς, ζητωκραυγάζοντες καὶ πυροβολοῦντες, ὑπὸ τοὺς ἤχους φαιδρᾶς ἐγχωρίου μουσικῆς, τοῦ ταμπούρλου καὶ τῆς βραχνῆς νιάκαρας. Κέντρα συναθροίσεως ἦσαν τὸ σπίτι τοῦ Μήλια πρῶτα, ὁ Σύλλογος ἡ *Ἀγάπη* μὲ τὰς εὐρυτάτας αἰθούσας καὶ ἡ οἰκία τοῦ Τοκαδέλου, τὸ παλαιὸν ἀρχοντικὸν ποῦ σήμερον ἔλεγες ὅτι ἐχαμογελοῦσε. Φιλήματα, χειραψίαι, εὐχαί, ἐνθουσιασμὸς ἀλλὰ χωρὶς τραταμέντα, χωρὶς κὰν νερό, κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔθιμον. Ὁ Τόνης ἐδέχετο καὶ αὐτὸς τὸν κόσμον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πατρός του καὶ τῆς μητρός του. Αἱ φαβορῖται τοῦ κόντε Ῥικάρδου ἀνέμιζαν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ σὰν τρελλαί· τὰ πάχη τῆς κοντέσσας ἀπὸ τὴν χαρὰν των ἐγύρευαν νὰ πεταχθοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ λαμπρὰ ἑορτάσιμα φορέματα καὶ ἔσταζαν αἷμα πάλιν τὰ μάγουλα τοῦ Τόνη, διαρκῶς μειδιῶντος. Ὁ νέος συνώδευσε κατόπιν τὸν πατέρα του, ὅταν ὑπῆγε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Μήλιαν. Ὁ λαὸς ἔξω τοὺς ὑπεδέχθη καὶ τοὺς συνώδευσε φρενήρης. Ἐκεῖ, μετὰ τὰ θερμὰ ἀμοιβαῖα συγχαρητήρια, συνωμίλησαν καὶ συναπεφάσισαν τὰ κατὰ τὴν ἀπογευματινὴν ἐπίδειξιν· ἔδωσε μάλιστα μίαν γνώμην περὶ τῆς πορείας της καὶ ὁ Τόνης. Διάβολε! δὲν ἐπήγαινε νὰ κάμνῃ σήμερον τὸν δυσηρεστημένον!

— Βάρει, κανόνα, ζήτω ὁ Μήλιας!

Τὸ δὲ ἀπόγευμα εἰς τὰς δύο ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν *Ἀγάπην* ἡ μεγάλη θριαμβευτικὴ διαδήλωσις. Προηγοῦντο ἔφιπποι πολλοὶ μὲ φανταστικοὺς χρωματιστοὺς διακόσμους, καὶ ἅρματα ἀνθοστόλιστα καὶ σημαιοστόλιστα φέροντα θριαμβευτάς, ἀπομιμουμένους τύπους τινὰς γελοίους ἐκ τῶν ἀντιθέτων, ὅπως κατὰ τὰς Ἀπόκρεω. Εἵπετο μία λεγεὼν ὄνων, ἀντιπροσώπων δῆθεν τῶν ἡττημένων, καὶ μία λεγεὼν ἀγυιοπαίδων μικρῶν καὶ μεγάλων, φωνασκῶν, μὲ τὸ σῆμα ἐπὶ τοῦ πίλου, — μικρὰν σημαίαν χαρτίνην λευκοκύανον, τὴν ὁποίαν ἐκράτουν ἁπλῶς εἰς τὴν χεῖρα ὅσοι δὲν εἶχον πῖλον. Ἡ λεγεὼν τῶν παιδίων περιεκύκλου ὅμιλον μουσικῶν ἐν στολῇ, οἱ ὁποῖοι ἀνέκρουον ἓν στερεότυπον θούριον:

Φωτιά, σπαθί!
Δράμετε, Ἕλληνες κτλ.

προκαλοῦν τὰς ζητωκραυγάς. Μετὰ τούτους ἠκολούθει ὁ Μήλιας καὶ περὶ αὐτὸν οἱ τέσσαρες βουλευταὶ τοῦ συνδυασμοῦ, μέχρις ἀποπνιγμοῦ περισφιγγόμενοι πέριξ ὑπὸ τῶν προυχόντων τοῦ κόμματος. Ὁ στιλπνὸς κυλινδρικὸς πῖλος τοῦ κόντε Ῥικάρδου διεκρίνετο ἀπὸ χίλια μίλια. Ὁ λαὸς ἠκολούθει πυκνός, πολύς, ἀτελείωτος διὰ τῶν στενῶν καὶ σκολιῶν ὁδῶν. Οἱ περισσότεροι ἐφόρουν ἐπιδεικτικῶς κυανοῦς λαιμοδέτας, τὸ χρῶμα τοῦ κόμματος, ἀπομεῖναν εἰς τοὺς μηλιανοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν ῥιζοσπαστῶν. Καὶ ὅλοι ὠρύοντο, ἐμαίνοντο, ἐβράχνιαζαν, ζητωκραυγάζοντες, πειράζοντες, γιουχαΐζοντες, κροτοῦντες τὰς παλάμας ὡς Κορύβαντες. Ἡ χαρὰ ἔλαμπεν ἐπὶ τῶν προσώπων ἐκείνων κυρίως, τῶν ὁποίων ἡ ἀπὸ τοῦ δημοσίου πάχυνσις ἐξησφαλίζετο ἐπὶ πολὺ ἀκόμη· ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, ἄνευ συμφέροντος, ἀπὸ ἁγνὸν αἴσθημα παρασυρόμενοι, δὲν ἔχαιρον ὀλιγώτερον. Ἡ λαμπρὰ αὐτὴ συνοδεία διῆλθε τὴν πόλιν ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν κωδώνων καὶ τῶν ὀργάνων· προσεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Μήλια καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ Τοκαδέλου — μὲ ψευδῆ ὅσας λέξεις, ἔγραφεν ἡ ἐφημερὶς τῶν ἀντιθέτων μετά τινας ἡμέρας — καὶ ἄνευ ἀπευκταίου, ἐκτὸς τῶν δύο τούτων προσφωνήσεων, διελύθη πρὸ τοῦ καζίνου. Ἀφ' ὅπου διῆλθε τὰ παράθυρα τῶν φίλων ἦσαν ἀνοικτὰ καὶ διακόσμητα, αἱ δὲ ἁβραὶ κυρίαι ἔρραιναν τοὺς νέους βουλευτὰς δι' ἀνθέων καὶ ζαχαρωτῶν καὶ ἔρινον ἐπ' αὐτῶν στεφάνους καὶ περιστεράς μὲ ταινίας ἐνεπιγράφους. Τὸ πλῆθος εἶχε διανεμηθῆ πολυτρόπως τὰ λάφυρα ταῦτα καὶ τἀπήγαγεν. Ἦτο ἤδη ἑσπέρα. Ἠνάπτοντο βεγγαλικοὶ πυρσοὶ φωτίζοντες τοὺς ἀπερχομένους καθ' ὁμίλους. Μέσῳ δὲ τῶν λουβαΐίκων κατακλείστων, ἤρχισαν ἀπὸ τοῦδε νὰ λάμπουν αἱ οἰκίαι τῶν μηλιανῶν ἐκ τῆς πολυχρόου καὶ πλουσίας φωταγωγήσεως, ἡ ὁποία καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα προσέδιδεν εἰς τὴν πόλιν ὄψιν φανταστικήν . . .

— Βάρει κανόνα! Ζήτω ὁ Μήλιας!

*

[1] Δεκατρία τῶν παλιμψήστων τούτων κατέλεξα ἐν τῇ πραγματείᾳ μου Περὶ τῶν παλιμψήστων κωδίκων τῶν ἁγιορειτικῶν βιβλιοθηκῶν τῇ δημοσιευθείσῃ μὲν τῷ 1888 ἐν τῇ ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου ὑπὸ τοῦ τότε πρυτάνεως κ. Γ. Καραμήτσα ἐκδοθείσῃ βίβλῳ, ἐκτυπωθείσῃ δὲ καὶ χωριστὰ εἰς ἴδιον τεῦχος. Δύο δὲ ἄλλα παλίμψηστα διαλαθόντα με τότε ἐγνώρισα κατόπιν.

[2] Ἴδε σελίδα 250.

Digitized by Google

Τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἑσπέραν, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, εἰς ἓν καφενεῖον τῆς Στράτα Μαρίνας πλησίον τοῦ Ἄμμου, παρατάσσον τὰ ἄξεστά του τραπεζάκια καὶ τ' ἀλύγιστα καθίσματα εἰς μακρὰν σειρὰν ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν πεζοδρομίου, ὁ Γιακουμάκης Στέφας συνηντήθη μετὰ τοῦ Λούκα Παπανικολοπούλου. Εἰς τὸ καφενεῖον ἐκεῖνο ἐπήγαινε τὸ κοντόβραδον ὁ Γιακουμάκης καὶ ἔπινεν ***ἕνα πικρό***, ὅταν ὁ καιρὸς ἐπέτρεπε — συχνὴ περίπτωσις καὶ ἐν χειμῶνι εἰς τὸν εὐδαίμονα τόπον — νὰ καθήσῃ ἔξω καὶ νὰ θαυμάσῃ τὴν θάλασσαν. Εἰς τὸν Λούκαν προσέφερεν ἕνα πικρὸ καὶ μετά τινας ἀδιαφόρους ὁμιλίας, περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς Ἐπιδείξεως, τοῦ λόγου τοῦ Μήλια καὶ τῆς ἀρχομένης φωταγωγήσεως — θὰ εἶνε μία τζόγια! — τῷ εἶπε περίπου: «Νὰ πῇς ἀπὸ μέρος μου τοῦ σιὸρ Τόνη πῶς δὲ θὰ μπορέσω νἀποκριθῶ κατὰ πῶς ἤθελα σ' ἐκεῖνο ποῦ μου εἶπε. Μεγάλη ἡ τιμὴ γιὰ μᾶς, μὰ ἴσια ἴσια γι' αὐτὸ δὲν θὰ μπορέσουμε νά τη βαστάξουμε. Ἐσκεφθήκαμε καὶ εἴπαμε νὰ μείνουμε στὴ θέσι μας, στὰ δικά μας. Τί θὰ πῇ ὁ κόσμος σ' ἕνα τέτοιο παράξενο πρᾶμμα! Ἐμᾶς τοὺς φτωχοὺς θὰ κατηγορήσῃ. Ὄχι, ὄχι, καλλίτερα ὁ σιὸρ Τόνης νὰ πάρῃ καμμίαν ἀρχοντοποῦλα... Ἔτσι μοῦπε, νά του πῇς, ὁ σιὸρ Γιακουμάκης».

Ζ'

Ὁ ἔρως τοῦ Τόνη καὶ τῆς Μαργαρίτας ἦτο τώρα τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας.

Εἰς τὰς μικρὰς κοινωνίας, ὅπου ἡ ἀργία ὑποβοηθεῖ τὴν πολυπραγμοσύνην καὶ ἔχουν ρίζας βαθείας τὰ πάθη καὶ αἱ ἀντιζηλίαι, φυσικὸν εἶνε νἀποτελῇ ἡ κακολογία τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν συνομιλιῶν. Αἱ γλῶσσαι δὲν ὑποχωροῦν ἐνώπιον οὐδενὸς ψεύδους, αἱ φαντασίαι ἐργάζονται μετ' ἀδείας ἐντελῶς ποιητικῆς, αἱ εἰδήσεις νοθεύονται καὶ μεταβιβάζονται ἐπηυξημέναι καὶ ἐπιδιωρθωμέναι εἰς τὴν λιμώττουσαν περιέργειαν τῶν ἁπλουστέρων, τὰ δὲ ζητήματα καταντοῦν οὕτως ἀτελείωτα καὶ ἀλησμόνητα, ἄνευ ἐπεμβάσεως ἄλλου νεωτέρου καὶ σπουδαιοτέρου, διότι καὶ πάσσαλος πασσάλῳ ἐκκρούεται.

Τὸ δυστύχημα διὰ τὸν Τόνην καὶ τὴν Μαργαρίταν ἦτο ἡ μακρὰ κοινωνικὴ στειρότης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία ἔκαμνεν ὥστε ἐπὶ μακρὸν νὰ ὑφίστανται τὰ κτυπήματα τῶν ἐγχωρίων γλωσσῶν. Εἰς τὰς λέσχας, εἰς τὰ καφενεῖα, εἰς τοὺς περιπάτους, εἰς τὰς αἰθούσας καὶ προπάντων εἰς τὰ παντοειδῆ μαγαζεῖα, ὅπου συγκροτοῦνται οἱ μικροὶ φλύαροι ὅμιλοι, δὲν εἶχαν πλέον ἄλλην ὁμιλίαν, ἀφότου ἡ μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ Τοκαδέλου διάστασις ἐδεινώθη, εἰς βαθμὸν δικαιολογήσαντα ὅλας τὰς εἰκασίας τῶν πρώτων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μυρισθῇ κάτι. Ἡ Μηλιά, ἡ γραῖα ὑπηρέτρια τοῦ Τοκαδέλου, — βουνίσια, μὲ δυὸ μάτια μαῦρα σὰν ἐλῃὲς καὶ μίαν ἐλῃὰ μεγάλη σὰ μάτι εἰς τὸ μάγουλο, — ἡ ὁποία καὶ πρίν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἀφ' οὗ ἐξέσπασε τὸ οἰκογενειακὸν σκάνδαλον, δὲν ἐκράτει ἐντὸς τῶν ὀδόντων τὴν γλῶσσαν, ἦτο περιζήτητος διὰ νωπὰς καὶ θετικὰς πληροφορίας. Εἰς τὰ σπίτια ὅπου τὴν ἔστελλεν ἡ κυρία της καὶ εἰς τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐπεσκέπτετο ἐξ ἰδίας προαιρέσεως, ἀφ' οὗ ἐξηντλεῖτο ἡ διὰ τὴν ὁποίαν μετέβαινεν ὑπόθεσις, ἤρχιζαν τἀνεξάντλητα ἐπὶ τοῦ συνήθους θέματος νέα.

«Ναῖσκε, γυιέ μου!» ἐπέλεγεν αἰωνίως ἡ Μηλιά, μὲ μίαν κατήφειαν, ὄχι πολὺ προσποιητήν, διατάσσουσαν κωμικῶς τὰς ρυτίδας τοῦ προσώπου της. Ἐτοῦτα ἔχουμε μέσα στὸ σπίτι ποῦ δὲν ἀκούστηκε ποτές... ἔτσι γιὰ τς' ἁμαρτίες μου... νὰ τουραγνιέμαι κ' ἐγὼ ποὖμαι γρῃὰ γυναῖκα.»

Ἄλλη δὲ πηγὴ πληροφοριῶν ἐπίσης πολύτιμος ἦτο καὶ ὁ φίλος μας Φωτεινός, ὁ ὁποῖος, ἐν γνώσει ὅλων τῶν διατρεχόντων ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἀπ' ἀρχῆς, εἶχε τὴν πονηρίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀσυνειδησίαν, μετὰ τῆς ὁποίας τ' ἀνεκοίνονε πρὸς οἱονδήποτε ἤθελε τὸν ἐρωτήσει.

«Καὶ οὔλα γιὰ μία Μαργαρίτα ἀπὸ τὸν Ἄμμο, τὴ Στεφοποῦλα ἂν ἔχῃς ἀκουστά, ποῦ τσὴ καρφώθηκε ὁ διάολος νὰ γίνῃ κοντέσσα Τοκαδέλαινα» ἐπέλεγεν αὐτὸς μὲ τὸν σαρκασμὸν τὸν ἰδιάζοντα εἰς τὴν φύσιν του καὶ φυσικὸν εἰς τὴν τάξιν του· διότι ὁ λαὸς δὲν βλέπει πάντοτε μὲ καλὸν ὄμμα τὰς πρὸς ἀνύψωσιν τάσεις τοῦ λαϊκοῦ...

Ἀπεναντίας σιωπηλὸς καὶ ἀκλόνητος ἦτο ὁ Μανθαῖος, ὁ γηραιὸς ἱπποκόμος, ὁ πιστὸς ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ μόνος ἀπομείνας εἰς τὸν Τοκαδέλον καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ πρώτου του πλούτου, μὲ ὀλιγώτερον τώρα μισθὸν καὶ περισσοτέρας ὑπηρεσίας. Τὸν εἴδαμεν δύσκολον καὶ ὀξύθυμον· δὲν ἐξετέλει ποτὲ χωρὶς μουρμοῦρα τὰς διαταγὰς τῶν κυρίων του, ἐπέπληττε τὰ παιδία καὶ συχνάκις ἐζήτει νὰ ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τοὺς μεγάλους. Εἶχεν ἀποκτήσει δικαιώματα ἀρχαιότητος ἐκεῖ-μέσα καὶ ἐννόει νὰ τὰ ἐνασκῇ μὲ ὅλην ἐκείνην τὴν ἀκαταπόνητον γεροντικὴν ἐπιμονήν. Ἀλλ' ἠγάπα τὸ σπίτι πραγματικῶς, ἐλάτρευε τὴν οἰκογένειαν ὡς ἰδικήν του καὶ διὰ τὰ τελευταῖα ἐρωτικὰ ἐπεισόδια μόνος αὐτὸς ἐκ τῶν ξένων ᾐσθάνθη λύπην ἀληθῆ.

«Νὰ κυττάζετε τὴ στραβωμάρα σας καὶ νὰ μὴ σας ἐγνοιάζῃ γιὰ ξένες δουλειές... Ψεῖρα ποῦ δὲν σας τρώει μὴ την ξῦτε!» ἀπήντα μὲ ὀφθαλμοὺς ἀστραπηβόλους, μόλις ἐννόει τὸν σκοπὸν τῶν πλαγίων ἐρωτήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐδῶ κ' ἐκεῖ τῷ ἀπηυθύνοντο.

Ἐκτὸς τοῦ Λούκα, ἐμπίστου ἀρκετὰ ἐχεμύθου, ἄλλους φίλους δι' ἐκμυστηρεύσεις ὁ Τόνης δὲν εἶχεν. Ἦτο ἄνθρωπος ἐφαρμόζων κατὰ γράμμα τὸ παλαιὸν ἀξίωμα καὶ νομίζων μάλιστα πολὺ ταπεινωτικὸν νὰ παραπονῆται εἰς τρίτον ξένον κατὰ τοῦ πατρός του ἢ τῆς οἰκογενείας του — εἰς τὸν δῆμον κατὰ τοῦ οἴκου... Δὲν εἶχεν ὅμως τὰς ἰδίας ἀρχὰς καὶ ὁ γέρω Τοκαδέλος. Αὐτὸς ἐνόει νά τα λέγῃ καὶ νὰ ξεθυμαίνῃ, ἀδιάφορον ἂν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὸν ἤκουεν ἦτο φίλος ἢ ἀδιάφορος, περίεργος ἢ ἐχθρός. Κατ' ἀρχάς, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἔφερε τὴν ὁμιλίαν, προσεποιεῖτο ὅτι δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἔλεγεν ἀποστρέφων τὴν κεφαλὴν ζωηρῶς, ὡς ἐὰν τὸν εἶχεν ἐρωτήσῃ κανείς:

«Ἄς τα καϋμένε, νὰ ζῇς! δὲ βαριέσαι τώρα!»

Ἀλλ' εἰς τὸ ἐλάχιστον τοῦ μεθ' οὗ συνωμίλει ἐνδιαφέρον, παρεσύρετο εἰς ἀτελευτήτους διηγήσεις καὶ

Digitized by Google

συμπεράσματα καὶ σχολιασμούς, ἐπιλέγων ὅτι εἶνε δυστυχισμένος ἄνθρωπος, κακότυχος πατέρας μ' ἕνα σερνικὸ παιδὶ μονάκριβο καὶ ἐκεῖνο νὰ θέλῃ νὰ κάνῃ τοῦ κεφαλιοῦ του . . . Τὴν ἰδίαν ἢ σχεδὸν τὴν ἰδίαν τακτικὴν ἠκολούθει καὶ ἡ κοντέσσα Τοκαδέλου, μὴ κηρυσσομένη μὲν ὁριστικῶς ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ, ἀλλ' ἐπιβαρύνουσα πρὸς τὰς φίλας τὸν σύζυγον, ὡς ἐξωθήσαντα δι' ἀσυνέτου τρόπου τὰ πράγματα μέχρι σκανδάλου.

Τοιαῦται λοιπὸν ἦσαν αἱ πηγαὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἤντλουν τὰ διψαλέα στόματα τοῦ κόσμου· εἴδομεν δὲ πῶς διὰ τῶν πολλῶν στομάτων διερχόμενον τὸ πρῶτον τοῦτο ὕδωρ τὸ ἁγνόν, ἐγίνετο βαθμηδὸν θολὸν καὶ ἀγνώριστον. Εἰς τὴν ἑκουσίαν ἢ καὶ ἀκουσίαν νόθευσιν ἐπρωταγωνίστει μεταξὺ τόσων συνεργατῶν εἷς κάποιος Πῶπος Ἀράχτης, καμμία πεννηνταριὰ χρόνων ἄνθρωπος, νεάζων ἀκόμη καὶ κομψευόμενος, μᾶλλον εὔμορφος, μὲ ξανθὸ μουστάκι τόσῳ παχύ, ὥστε ὅσοι δὲν ἤξευραν τὄνομά του ἔλεγαν «ἕνας ἄνθρωπος μ' ἕνα μουστάκι». Κατήγετο ἐκ μικρᾶς λαϊκῆς οἰκογενείας, ἀλλ' αὐτός, ἀποφυγὼν κάθε βάναυσον ἐπάγγελμα καὶ μετὰ τὴν θητείαν του ὡς βοηθοῦ ἐμπορικοῦ κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπι φαρμακείου, ἐπιδιώξας διὰ τοῦ κόμματος μικρὰς δημοσίας θέσεις, — διότι ἤξευρε καὶ ὀλίγα γραμματάκια, — εἶχεν ἀνέλθει εἰς σφαῖραν ἀνωτέραν κάπως, διαφέρων τῶν ἀδελφῶν του καὶ κατὰ τὴν περιβολὴν καὶ κατὰ τὰς σχέσεις καὶ κατὰ τοὺς τρόπους. Φιλόγελως, εὐπροσήγορος, ὁμιλητικὸς καὶ διὰ τὸν τόπον ἀρκετὰ ἔξυπνος, ἤξευρεν ἕνα σωρὸ ἀνέκδοτα ἐγχώρια καὶ τὰ διηγεῖτο μὲ χάριν καὶ παραστατικότητα. Τὸ σκῶμμά του ἐναντίον τῶν μηλιανῶν ἦτο δηκτικώτατον καὶ διὰ τούτου ἐκολάκευε φοβερὰ τοὺς λουβαίους. Συνεζήτει περὶ ὅλων ἐν γένει. ἦτο ἐνήμερος εἰς ὅλα ἐν γένει καὶ ἐθαυμάζετο ὑπὸ ὅλων ἐν γένει ὡς γνώστης μυστηρίων, ἀνακριτὴς καταχθόνιος, uomo tremento ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἐτάζων δι' ἑνὸς βλέμματος καρδίας καὶ νεφρούς. Ὁ ἔπαινος — αὐτὸ τὸ ἠξεύρομεν ὅλοι πολὺ ἢ ὀλίγον — συμπαρασύρει μὲ μεγάλην εὐκολίαν καὶ πολλάκις ἄγει πρὸς κρημνόν. Ἐπίστευσε τοὺς ἐπαίνους καὶ ὁ Πῶπος Ἀράχτης, ἐπείσθη ὅτι εἶνε Φουκιὲ Τεμβίλ, ὥστε ἀφ' οὗ δὲν ἐδύνατο νὰ γίνῃ εἰσαγγελεὺς ἢ ἀνακριτής, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ κόμμα του νὰ διορισθῇ Ἀστυνόμος. Εὗρεν ὑποστηρικτὰς καὶ ὁ κομματάρχης τῶν Λουβαίων τοῦ το ὑπεσχέθη, ὅταν δὲ ἦλθεν Ὑπουργεῖον ἰδικόν του, ὁ Πῶπος διωρίσθη. Ἡ διεύθυνσίς του ἀφῆκεν ἐποχήν. Ὄχι μόνον τίποτε κεκρυμμένον μυστήριον δὲν ἀνεκάλυψεν ὁ μέγας ἀνήρ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ φανερώτερα καὶ εἰς τοὺς κοινοὺς ὀφθαλμοὺς ὑποπίπτοντα δὲν ἔβλεπε. Τὰ ἐσάστισε καὶ τὰ ἔχασε. Τὸν ἔκλεπταν, τὸν ἐφοβέριζαν, τὸν παρήκουαν· οἱ κακοῦργοι ἐπῆραν ἐπάνω τους, ἡ δημοσία τάξις ἐσαλεύθη ὅσον δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς ἀρχικλητὴρ ἐτόλμησε μίαν ἡμέραν νὰ εἴπῃ πρὸν τὸν κ. Ἀστυνόμον :

«Δὲν εἶνε ἡ Ἀστυνομία, σιὸρ Πῶπο, τὸ μαγαζὶ ποῦ πούλησες ἀρμενόπανο, οὔτε τὸ σπετσαρεῖο ποῦ ἐκοπάνιζες λινοκόκκι !» φράσις ἡ ὁποία ἔμεινεν ἔκτοτε παροιμιώδης.

Ὁ Πῶπος ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ παραιτηθῇ καὶ μετά τινων ἐτῶν ἀφανῆ βίον, νὰ δεχθῇ θέσιν γραμματέως παρὰ τῇ Δημαρχίᾳ καὶ νεολόγου εἰς ὅλους τοὺς κύκλους, ὅπως πρῶτα. Κατὰ τοῦ Τόνη Τοκαδέλου εἶχε μερικὰς αἰτίας νὰ καταφέρεται. Πρῶτον αὐτὸς ἦτο ἢ ἐφαίνετο μηλιανός, ἐν ᾧ ὁ Πῶπος ἦτο φανατικὸς λούβης, — λόγος ἀρκετὰ οὐσιώδης, ἀφοῦ θὰ ἐλησμονοῦντο ὅλ' οἱ ἄλλοι ἂν ἤρετο ποτὲ αὐτος. Ἔπειτα ὁ Τόνης, νέος νεωτεριστής, εἶχε ζήσει ἐκτὸς τοῦ τόπου πολὺν καιρὸν καὶ εἶχεν ἤδη ἕνα ἀέρα ἐξωτισμοῦ καὶ ὡμίλει ἄλλως καὶ ἐνεδύετο ἄλλως καὶ εἰργάζετο ἄλλως· ἐν ᾧ ὁ Πῶπος, **σπουργίτης** γνήσιος ἀπομείνας, ἀντεπάθει ἐμφύτως πρὸς οἱονδήποτε ὅστις ἀπεμακρύνετο τοῦ κοινοῦ τοπικοῦ τύπου καὶ ἐδείκνυε τάσεις πρὸς χειραφεσίαν, — ὅμοιος πρὸς τοὺς πιθήκους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἕνα των σύντροφον, διαφυγόντα τοὺς κυρίους του καὶ ἐπανελθόντα εἰς τὸ πατρῷον δάσος μὲ ποικιλόχρουν ἐνδυμασίαν, κατεσπάραξαν. Ὁ τρίτος λόγος τῆς ἀντιπαθείας του ἦτο ὅτι εἶχε ζητήσει ποτὲ εἰς γάμον τὴν Κεβὴν τοῦ Τοκαδέλου, διότι τῷ ἐφάνη ποιητικῇ ἀδείᾳ ὅτι τὸν ἔβλεπε δι' ὄμματος ἐρωτικοῦ, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὁμοθυμαδὸν ὑπὸ τῆς οἰκογενείας, μετὰ περιφρονήσεως ὄχι ἀδίκου. Αὐτὰ τὰ μυστηριώδη ἐλατήρια ἐκίνουν καὶ διηύθυναν τὴν γλῶσσαν τοῦ Πώπου Ἀράχτη, εἴτε εἰς τὴν Λέσχην ἀπετέλει τὸν κύκλον του ἐξ ἀριστοκρατῶν φιλοκαίνων, εἴτε εἰς ἓν Ζαχαροπλαστεῖον τῆς Πλατείας πολὺ συχναζόμενον, εἴτε κατὰ τὸν ἀπογευματινὸν περίπατον μὲ φίλους εἰς τὰ Ψηλώματα, εἴτε κατὰ τὸ πρωϊνὸν ἥλιασμα ἔξω τοῦ Θεάτρου, ὅταν προπάντων τὸν ἐπλησίαζαν οἱ ἀργοὶ καὶ ἀργολόγοι.

«Λοιπὸν τί νέα, σιὸρ Πῶπο ; Λέγε μας ἀδελφὲ ποῦ εἶσαι τὸ ἀρκίβιο καὶ ἡ μυστικὴ Ἀστυνομία» τῷ ἔλεγε κάποιος τρίβων τὰς χεῖρας.

«Βεραμέντε» προσέθετεν ὡς ἠχὼ δεύτερος.

«Λοιπὸν τὰ κατὰ Τόνην καὶ Μαργαρίταν, αἴ ;» ὑπελάμβανεν ἄλλος μὲ μειδίαμα εἰρωνικόν.

«Νά σας πῶ καὶ ἓν ἄλλο **σχετικό**, ποῦ ἔμαθα ἐψὲς τὸ βράδυ» ἤρχισε τότε ὁ Ἀράχτης. «Ξέρετε πῶς ἐστάρθηκε τὸ προξενειὸ στὸ Στέφα ;

— Τὸ Λούκα ἔστειλε, λέει, ἐκεῖνο τὸ γραμματικὸ ποῦ ἔχει ἐκεῖ.

— Ὄσκε ! ἔτσι ἐλέγαμε καὶ μεῖς, μὰ δὲν εἶν' ἔτσι. Ὁ Λούκας ἐπῆγε ὕστερα καὶ πῆρε τὴν ἀπάντησι τοῦ Στέφα. Ὅμως τὴν πρότασι τοῦ την ἔκαμεν ὁ ἴδιος ὁ σιὸρ Τόνης, πηγαινάμενος μίαν αὐγὴ ξαπόστα στὸ Σπετσαρεῖο τοῦ Μαρκίδα καὶ στὸ καμερίνι ἀπὸ μέσα ἔκραξε τὸ Γιακουμάκη καὶ του ἐκμυστηρεύθηκε.

— Ἄμε στὸ διάβολο ! Ἀλήθεια ; ἐπῆγε ὁ ἴδιος ;

— Εἰς τὴ ψυχὴ τοῦ πατέρα μου ! Ἄντζι μοῦ εἶπανε πῶς τοῦ φίλησε τὸ χέρι μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια καὶ γονατιστὸς στὰ πόδια του τοῦ ἔλεγε : Δός μου, δός μου, γέροντα τὴν Εὐτυχία μου ! Σύ, γέροντα, μόνος ἠμπορεῖς νά με σώσῃς εἰς τὸν κόσμον. Στὸ χέρι αὐτὸ ποῦ φιλῶ, κρέμεται ἡ ζωή μου καὶ ὁ θάνατός μου !»

Καὶ μὲ τὴν μίμησιν τῆς φωνῆς καὶ τῆς στάσεως τοῦ Τόνη, ὁ μικρὸς ὅμιλος ἐξερράγη εἰς γέλωτα.

Digitized by Google

«Μωρὲ ρομάντζα !» παρετήρησεν ὁ εἰπὼν τὸ **βεραμέντε**. «Μὰ οὔτε ἡ ἐποχὴ τὰ ἐπιτρέπει ἐφτοῦνα, οὔτε ὁ τόπος τὰ σηκόνει καὶ ὅσοι τὰ κάνουνε ἔχουνε, μοῦ φαίνεται, τὸ κεφάλι τους κλούβιο».

Δὲν εἶχε δὲ τελειώσει αὐτός, ὅταν ὁ Πῶπος ἤρχισε τοὺς ὅρκους :

«Μὰ τὸν Ἅγιο ! . . . Νὰ στραβωθῶ ! . . Σ'ὅ,τι πιστεύω ! . . . Μοῦ τἄπε ἄνθρωπος ποῦ ἐπαραμόνευε καὶ τἄκουσε οὖλα ἀπὸ τὴν αὐλή . . . ξέρετε, μίαν αὐλὴ ποῦ συνορεύει μὲ τὸ περβόλι τοῦ Γιαννίτση.

— Ναί, τὴν ξέρω· μὰ τί ἐγύρευε ὁ ἄνθρωπός σου ἐκεῖ μέσα ;

— Οὔ ! ἄλλη ἐκεῖ ἐρωτοδουλειά, βρωμοδουλειὰ μάλιστα».

Καὶ μετὰ ταχεῖαν παρένθεσιν τῆς ἄλλης ἐρωτοδουλειᾶς, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Πῶπος, ἀφ' οὗ τοὺς ὑπεχρέωσεν ὅλους νὰ μείνῃ τὸ πρᾶγμα μεταξύ των, ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὸν Τόνην.

«Ὅμως λέω, ἀφεντάδες ! ἡ τόση ἀγάπη καὶ ἡ ἐπιμονὴ γιὰ μία κοπέλα τοῦ λαοῦ, δὲν εἶνε μικρὸ πρᾶμμα. Ἕνας κόντε-Τοκαδέλος . . .

— Ξεπεσμένος ὅμως.

— Ὁλωσδιόλου, φίλε μου, ξεπεσμένος. Νά με συμπαθᾷς. Ἡ φαμελιά του ζῇ καὶ βασιλεύει—τρακόσιων χρονῶν φαμελιά. Ἂν κάνῃ τὸν ἔμπορο σήμερα, ἀκολουθεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ ἴσια ἴσια ποῦ δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ ξεπεσμό. Ὁ πατέρας του εἶναι βουλευτής . . .

— Ναί, κάρικα ! Σὰν τὸ Ῥούπα . . .

— Μὰ τί θές, παναπῆ, νά μου πῇς μ' ἐφτό ; Εἶνε ὅμοιος λοιπὸν ὁ Τοκαδέλος μὲ τὸ Στέφα ;

— Ἄ, ὄχι, βέβαια.

— Ἔ, ἐφτὸ σοῦ λέω κ' ἐγώ. Ἕνας κόντε Τοκαδέλος, νὰ θέλῃ σώνει καὶ καλὰ νὰ συμπεθερέψῃ μὲ τὸ Στέφα τὸ Γιακουμάκη, δὲν εἶνε παῖξε-γέλασε. Ἢ θὰ εἶνε μουρλὸς ἐκεῖνος, ἢ θὰ εἶνε ἄγγελος ἐφτούνη ἡ κοπέλα.

— Μᾶλλον τὸ πρῶτο ! μᾶλλον τὸ πρῶτο, νά σε χαρῶ !» εἶπε μὲ ὕφος βεβαιότητος ὁ Πῶπος. «Δέν τονε βλέπεις ; Ἄνθρωπος, ψυχή μου, ποῦ προβατεῖ χειμωνάτικα χωρὶς ταμπάρο, μὲ τὸ λαιμὸ ἀνοιχτὸ καὶ μὲ κάτι ἀρίδες σὰ στρίποδα, δὲν μπορεῖ μὰ τὸ Θέο νἆνε φρόνιμος ἄνθρωπος, δὲν μπορεῖ ! . . . . Μία ἀπὸ τσὴ μούρλιες του μοῦ εἶπανε πῶς εἶνε καὶ ὁ σοσιαλισμός. Αὐτός, λέει, δὲν παραδέχεται κοινωνικὰς τάξεις καὶ διακρίσεις. Ὅλ' οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἴσοι καὶ ἀδελφοί. Οὔτε εὐγένεια, οὔτε περιουσία, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε τίποτα. Ὁ γάμος ποῦ γυρεύει σήμερα νὰ κάμῃ, εἶνε σύμφωνα μὲ τὲς ἀρχές του καὶ μὲ τὲς ἰδέες του . . . ποῦ . . .

— Ἔλα καὶ θέλεις νὰ γελάσῃς. Ἐγὼ δέν τα πιστεύω ἐφτοῦνα.

— Νὰ φάω τὰ κόκκαλα τοῦ ἀδελφοῦ μου, δὲν γελάω ! Μήπως ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ἦρθε ἀπὸ τὴν Πάτρα δὲν τρώεται κάθε μέρα μὲ τὸν πατέρα του γιὰ τοῦτες τσὴ δουλειὲς καὶ μήσως στὸ Καζῖνο δὲν ἔβρισε καὶ δὲν ἐξευτέλισε τόσες φορὲς τοὺς ἀρεντάδες, γιατὶ βαστᾶνε ἀκόμα τὴ θέσι τους ;

— Ὥστε παναπῆ ποῦ ἤθελε νὰ τσὴ κάμῃ οὔλους σοσιαλιστάδες.

— Ἢ τοὐλάχιστο μηλιανούς.

— Καὶ 'ς τὸ Μωρία, ψυχή μου, τοῦ μπάσανε τοῦ παιδιοῦ οἱ Μωραῖτες τέτοιες ἰδέες ;

— Ἀπὸ ποῦ νἄξερα ;

— Μπράβο, σιὸρ Σπυράκη !

— Ὄχι, ἀλήθεια. Λένε πῶς τὸν ἐμυήσανε τὸν καιρὸ ποῦ πῆγε στὸ Παρίσι.

— Ναί, μὰ ὁ γέρω Τοκαδέλος δὲν ἀκούει τίποτσι, ἔ λέω ; Ἂν θέλῃς νὰ παντρευθῇς μ' ἐφτούνη, τοῦ εἶπε, ἔ ἡ ροῦγα, φεῦγ' ἀπὸ τὸ σπίτι μου καὶ κάμε ὅ,τι θέλεις.

— Ἔτσι ἄκουσα κ' ἐγώ. Καὶ τὸ παράδοξο εἶνε πῶς καὶ ὁ γέρω Στέφας τὰ ἴδια εἶπε τσὴ γκόνας του.

— Ἐφτὸ πάλι, κύριοι, εἶνε ποῦ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω. Καλά, ὁ γέρω Τοκαδέλος ἔχει δίκηο· μὰ καὶ ὁ Γιακουμάκης κόντρα ; Τέτοια ἰδιοτροπία εἶνε ἀνεξήγητη.

— Δὲν εἶνε καμμία ἰδιοτροπία. Μὲ τὸ κεφάλι του ὁ ἄνθρωπος σκέφτεται καλά. Ἡ γκόνα μου, σοῦ λέει, ἔχει τριάντα χιλιάδες φράγκα προικειό.

— Μετρητά ;

— Μετρητά, ἀμὴ τί ; Μὲ δαῦτα μπορεῖ νὰ πάρῃ τὸν καλλίτερο νέο. Γιατί νὰ τσὴ δώσω τὸ γυιὸ ἑνὸς κόντε ξεπεσμένου ; . . . Σημειώσετε δὲ ὅτι εἶνε ἄνθρωπος τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, ἀπὸ κείνους ποῦ δὲ δίνουνε καμμία συμπάθεια στὸν ἔρωτα τῶν κοπελῶν καὶ ἴσια-ἴσια μπορεῖ νὰ μὴ δώσουνε τὴ θυγατέρα τους σ' ἕνα καλὸ νέο, μόνο καὶ μόνο γιατὶ τὸν ἀγάπησε.

— Ἐφτὸ θὰ εἶνε· ὄχι, καϊμένε καὶ σύ, πῶς δὲν καταδέχεται τὸν Τοκαδέλο!

— Καὶ τὰ δύο. Τοὐλάχιστο ὁ Κουτσουρέλας ποὖνε φίλος του στενός, ἔτσι ἔλεγε προχτὲς σὲ δέκα ἀνθρώπους μπροστά.

— Ποιός ; ὁ Παναγιωτάκης ; Ἄ, τὸν ἐκογιονάριζε. Ἐφτός, ψυχή μου, εἶνε τόρα ἐχθρός του καὶ τόνε βρίζει ὅθε σταθῇ. Ἤθελε ὁ γυιός του νὰ πάρῃ τὴ Μαργαρίτα· μὰ τσὴ κοπέλας καθὼς φαίνεται, τσὴ βρώμαε.

— Ὁ γυιός του ; ποῖος ; Ἐκείνη ἡ μώμολα, ἡ ἀρκοῦδα, ποῦ τον ἀκλουθάει πάντα στὴ ροῦγα, σὰ ζαγάρι ;

— Ἄϊντε, μωρέ ! μώμολα, ἀρκοῦδα, ζαγάρι ! Τὸν ἐξευτέλισες, τὸν ἐφινίρισες τὸν ἄνθρωπο, χωρὶς νά σου κάμῃ τίποτα.

— Μὰ δὲν εἶνε κορπορατοῦρα ἐκείνη, νά σε χαρῶ, Κέκο μου ! Καλά, νὰ πάρῃ τὸν Τοκαδέλο εἶνε πολὺ τσή· μὰ ὄχι πάλε ἡ κακομοίρα καὶ τὸ Νιόνιο ! μία κοπέλα, νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, μία χαρά.

— Κοσπέτο, γιὰ κάθε γαλαντόμο ! . . .

— Μωρὲ τὸ πιστεύετε, ἀφεντάδες, πῶς δὲν τη γνωρίζω ἐφτούνη τὴν κοπέλα ;

— Ἄ, κάνεις ἄδικο. Θὰ ἰδῇς πραγματικῶς μία χαρά.

— Θὰ περάσω ξαπόστα νὰ την ἰδῶ.

— Ἔτσι νὰ κάμῃς».

Καὶ ἔτσι θὰ ἔκαμνε πραγματικῶς ὁ φίλος, καὶ μετ' αὐτοῦ πολλοὶ ἄλλοι, τῶν ὁποίων, ἐκ τοιούτων ὁμιλιῶν, ἐξεκαίετο ἡ ἐπιθυμία· οὕτω δὲ ὁ ἀπόκεντρος δρομίσκος, εἰς τὸν ὁποῖον κατῴκει ὁ Γιακου-

Digitized by Google

μάκης Στέρας, εἶχε τόρα πολὺ πυκνοτέρους τοὺς ἐκτάκτους ἐπισκέπτας, τῶν ὁποίων τὰ ἠχηρὰ βήματα, ὡς εἴδομεν, εἵλκυον τὰς γυναῖκας εἰς τὰ παράθυρα. Ἀλλ' εἰς τὴν ἕλξιν ταύτην σπανιώτατα ὑπήκουεν ἡ Μαργαρίτα. Τὸ παράθυρόν της ἔμενεν ὡσεπιτοπολὺ κλειστόν, τὰ δὲ περίεργα καὶ ἐταστικὰ βλέμματα τῶν διαβατῶν αὐτῶν, εἰς μάτην ἐξηρεύνων τοὺς μικροὺς ὑποπρασίνους ὑαλοπίνακας, μήπως ἤθελον διακρίνει ὄπισθεν τὴν φημισμένην πυρρὰν κόμην καὶ τοὺς ὁλομαύρους ὀφθαλμούς. Ἡ νεᾶνις ἦτο τόρα περιωρισμένη ὑπὸ τὸ κράτος τῆς λύπης της. Ἂν δὲν ἐγνώριζε τὰ γενικὰ σχόλια καὶ τὸ ὀλίγον εὐλαβὲς μέρος, τὸ ὁποῖον εἶχε τὄνομά της εἰς τὰς συνομιλίας τῆς πόλεως ὅλης, δὲν ἠγνόει ὅμως τὴν πολὺ ἀκολαστοτέραν γλωσσαλγίαν τῶν γειτονισσῶν της. Λέξεις τινὲς κακόηχοι, συγκεχυμέναι, ἔφθασαν μέχρι τῶν ὤτων της, βλέμματα δὲ φθονερά, εἰρωνικά, μοχθηρά, ἠκοντίσθησαν ἄπειρα ἐναντίον της. Τὸ δυστύχημα ἦτο ὅτι τὴν σκανδαλώδη ταύτην κατακραυγήν, τὴν ὁποίαν ὡς την ἐγνωρίσαμεν ἐπεκύρωναν καὶ ἐπηύξαναν ἔτι μᾶλλον τὰ τελευταῖα γεγονότα, δὲν ἐνόει κατ' οὐδένα τρόπον νὰ κατασιγάσῃ ὁ πάππος της. Ἡ ἄρνησίς του ἐξηκολούθει ἐπίμονος καὶ ἀπελπιστική. Πιθανώτερον καὶ εὐκολώτερον ἐφαίνετο νὰ ἐνδώσῃ ποτὲ ὁ γέρω Τοκαδέλος παρὰ ὁ γέρω Στέρας. Εἰς μάτην ἔκλαιεν ἡ Γιακουμάκαινα καὶ ἀπετόλμα νὰ λογικευθῇ ἡ Μαργαρίτα. Οὐδ' αὐτὴ ἡ εὐγλωττία φίλων κοινῶν καὶ ἀξιοσεβάστων, τοὺς ὁποίους ἔστειλε κατόπιν ὁ Τόνης νὰ τῷ ὁμιλήσουν, ἴσχυσε νὰ μεταπείσῃ τὸν γέροντα. Χάσας τὴν ὑπομονὴν νὰ δίδῃ στερεότυπον τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκε πρὸς τὸν Λούκαν, ἤρχισε πλέον νὰ ἐξοργίζεται καὶ μὲ τοὺς ἀπεσταλμένους αὐτοὺς καὶ νὰ γίνεται ὁλοὲν ἀπροσιτώτερος. Ἕνα ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἔφθασε νά τον ὀνομάσῃ ὁ Στέρας δι' ἐπιθέτου τόσον ὠμοῦ, ὥστε ὁ ἀθῷος ἄνθρωπος ἔφυγεν ἐκεῖθεν σταυροκοπούμενος — ἐπεισόδιον τυχὸν διαστάσεων μυθικῶν, ἐννοεῖται, εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Πώπου Ἀράχτη καὶ τῶν ὁμοίων του.

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Δίοπτρα δι' ἵππους.

Καθ' ἃ γράφει ὁ «Ὀπτικός», περιοδικὸν τοῦ Λονδίνου, φαίνεται ὅτι τὰ δίοπτρα εἶνε τὸ κάλλιστον μέσον, ὅπως ἀποφεύγεται «τὸ σκιάξιμον τῶν ἵππων». Ἀνταποκριτής τις τοῦ ἐν λόγῳ φύλλου δίδει περίεργον περιγραφὴν σχετικοῦ πειράματος. Εἶχε σχηματίσει τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ ἵππος του ἦτο μύωψ καὶ διὰ τοῦτο προσεκάλεσε κατασκευαστὴν διόπτρων, ὅστις λαβὼν μέτρον κατεσκεύασε κατάλληλα δίοπτρα διὰ τὸ ζῶον. Κατ' ἀρχὰς ἐφάνη ὅτι τὸ ζῶον δὲν τὰ ἤθελεν εὐχαρίστως, βαθμηδὸν ὅμως ἐσυνείθισε τόσον εἰς αὐτά, ὥστε ὅταν ἡμέραν τινὰ ἐστάλη ἄνευ διόπτρων εἰς τὴν βοσκήν, ἐφαίνετο φανερῶς δυσαρεστούμενον, ὅτε δὲ τοῦ ἔθεσαν πάλιν τὰ δίοπτρα, ἔτριψεν ἐκ χαρᾶς τὴν ῥῖνά του ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ κυρίου του. Ἡ ἀφορμὴ «τοῦ σκιαξίματος» ζητητέα ὡς ἐκ τούτου ἐν τῇ μυωπίᾳ· τὸ ζῶον δὲν δύναται ὡς ἐκ ταύτης νὰ διακρίνῃ τὰ ἀντικείμενα τόσον καλῶς, ὥστε νὰ εἶνε βέβαιον, ὅτι εἶνε ἀκίνδυνα καὶ διὰ τοῦτο φεύγει πρὸ αὐτῶν. Πολλοὶ κάτοχοι σκύλων, εὑρίσκουσι συχνάκις, ὅτι καὶ οὗτοι εἶνε μύωπες· εἶνε γεγονὸς ὅτι οἱ σκύλοι πολλάκις δὲν διακρίνουσι πρόσωπα οἰκειότατα παρὰ ἀφοῦ πλησιάσωσιν εἰς πολὺ μικρὰν ἀπόστασιν. Τοιοῦτοι σκύλοι ἐφωδιάσθησαν ὡς ἐκ τούτου ὡσαύτως διὰ διόπτρων καὶ διέκρινον οὕτω πόρρωθεν.

Μῦς καὶ λέων.

Ἐν Ἀμερικῇ, καὶ δὴ ἐν τῷ θηριοτροφείῳ τῷ ἄλλοτε ἀνήκοντι τῷ Βάρνουμ, ἐγένοντο πειράματα, ἵνα εὑρεθῇ κατὰ πόσον εἶνε ἀληθὴς ὁ παροιμιώδης φόβος τοῦ λέοντος, ἐλέφαντος καὶ ἄλλων μεγάλων ζώων πρὸ τοῦ ποντικοῦ. Κατὰ πρῶτον ἔρριψαν ποντικὸν εἰς κλωβὸν κατοικούμενον ὑπὸ δύο λεόντων, οἵτινες κατάφοβοι ἀπεσκίρτησαν ἀπὸ τοῦ μικροῦ τρωκτικοῦ καὶ προσεπάθουν μετὰ φοβερῶν μυκηθμῶν νὰ ἐκφύγωσι τοῦ κλωβοῦ. Μόλις μετὰ μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἡσύχασαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ὀσφρανθῶσι τὸν ποντικόν, ὃν ἔκτοτε ἐγκατέλειψαν ἀπαρατήρητον. Τὸν αὐτὸν ἀρχικὸν τρόμον ἔδειξε βασιλικὴ τίγρις, ἣν ὅμως κατόπιν ὁ ποντικὸς ἀτιμωρητεὶ ἔδακνε καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ῥινός. Ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων εἶχεν ἡ θέα τοῦ ποντικοῦ διαφορετικὴ ἐπίδρασιν. Οἱ μὴ τιθασευμένοι ἔσυρον τὰς ἁλύσους των καὶ «ἐσάλπιζον» ἐκ φόβου, ἐνῷ ἡμερωμένος τις καὶ ἐξησκημένος ἐλέφας μετὰ φιλοσοφικῆς ἀπαθείας κατεπάτησε διὰ τοῦ ποδός του ζεῦγος ποντικῶν πρὸ αὐτοῦ τεθέντων. Ὅλως διαφόρως προσηνέχθησαν οἱ λύκοι, αἱ ὕαιναι καὶ οἱ πούμαι· ἐξέλαβον δηλαδὴ τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τὴν ὠφέλιμον ὄψιν του καὶ κατέπιον ἀμέσως τοὺς ῥιφθέντας αὐτοῖς ποντικούς.

Ἡ ἀνωτάτη ἀνθρώπινος φυλή.

Παράδοξον θεωρίαν ὑποστηρίζει σοβαρώτατα ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς Μοττ ἐν τῷ «Φιλολογικῷ κόσμῳ», ἰσχυριζόμενος ὅτι «ἡ ἀνωτάτη ἀνθρώπινος φυλὴ» εἶνε ἡ μᾶλλον τριχωτή· βασιζόμενος ὡς πρὸς τοῦτο ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἐκλογῆς, συμπεραίνει ὅτι «ὁ πολύτριχος τύπος» θὰ ἐξαπλωθῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετὰ τινας αἰῶνας ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες θὰ φέρωσιν ὡς φυσικὸν πλέον ἔνδυμα ὡραίαν μαλακὴν σισύραν.

Δύο κινέζαι κυρίαι ἐν βασιλικῇ ἑορτῇ.

Μέχρι τοῦδε αἱ σύζυγοι τῶν Κινέζων πρεσβευτῶν ἐν Λονδίνῳ, οὐδέποτε παρουσιάσθησαν εἰς τὰς ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας διδομένας συναναστροφάς. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν τελευταίαν συναναστροφὴν ἦσαν παροῦσαι καὶ ἡ σύζυγος τοῦ κινέζου πρεσβευτοῦ μετὰ τῆς θυγατρός της. Ἡ ἐξήγησις τοῦ μέχρι τοῦδε συμβάντος ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις πρέπει νὰ γείνωσι τινὲς διατυπώσεις, μεταξὺ δ' ἄλλων καὶ βαθεῖα ὑπόκλισις. Αἱ σύζυγοι τῶν κινέζων πρεσβευτῶν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὑψηλοτάτην καὶ εὐγενεστέραν τάξιν, σημεῖον δὲ τῆς ὑψηλῆς των καταγωγῆς εἶνε ἡ μικρότης τῶν ποδῶν των. Μὲ τοὺς μικροὺς τούτους πόδας εἶνε πολὺ δύσκολον νὰ κάμωσι τὴν ῥηθεῖσαν ὑπόκλισιν, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐπροτίμησαν μέχρι τοῦδε αἱ κινέζαι κυρίαι νὰ ἀπέχωσι τῶν τοιούτων συναναστροφῶν. Ἤδη ὅμως φαίνεται ὅτι αἱ κυρίαι ὑπερενίκησαν τὴν τοιαύτην δυσκολίαν· διότι ὅπως εἴπομεν ἤδη, ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὴν συναναστροφὴν καὶ προσηνέχθησαν ὅσον ἠδυνήθησαν καλλίτερον. Αἱ ἐφημερίδες ἐκφράζονται μετὰ θαυμασμοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν χάριν τὴν ὁποίαν αἱ δύο κυρίαι ἔχουσι καὶ ἐπαινοῦσιν ὑπερβολικὰ τὰς ὡραίας των ἐνδυμασίας. Ρ.

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ'

'Επεθύμουν πολὺ νὰ εἶμαι ζωγράφος διὰ νὰ ζωγραφίσω μίαν εἰκόνα 'Αθηνῶν ἐν ἑσπέρᾳ φθινοπωρινῇ. Τὸ θέαμα εἶνε τόσῳ γαργαλιστικόν, ὥστε μοῦ ἀποσπᾷ πάντοτε αὐτὴν τὴν εὐχήν. Θὰ ἐπροτίμων τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Σταδίου πρὸς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. Πλησιάζει ἡ ἑβδόμη· ἡ βροχή, ἡ πρὸ ὡρῶν ἐπαπειλουμένη, εἶχεν ἐκσπάσει πρὸ μικροῦ καὶ τόρα ἐκόπασεν· ἀλλ' ἡ αἴθουσα τοῦ Καφενείου Ζαχαράτου ἡ διαφανὴς καὶ καταφώτιστος εἶνε ἀκόμη γεμάτη ἀπὸ τοὺς εἰσορμήσαντας διὰ νὰ προφυλαχθοῦν. Κατέλαβον τὰ καθίσματα ὅλα καὶ πολλοὶ περιφέρονται ὄρθιοι· τὰ μελανὰ συμπλέγματα διακόπτουν αἱ λευκαὶ ἀναπεπταμέναι ἐφημερίδες καὶ προκύπτουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἄβακες καὶ πεσσοὶ ζατρικίου ἢ δομίνου. Περὶ τὰ σφαιριστήρια ἵσταται πλῆθος παρακολουθοῦν τὸν ζωηρὸν ἀγῶνα, μὲ τὸν ὁποῖον διασκεδάζουν καὶ οἱ ἔξω, προφυλασσόμενοι ἐκ τῆς βροχῆς ὑπὸ τὰς θύρας. 'Εν τούτοις βεβαιοῦται ὅτι δὲν βρέχει πλέον καὶ ἀρχίζει ἡ ἔξοδος, ἡ πρὸς τὸ δεῖπνον ἀναχώρησις. Ὁ οὐρανὸς εἶνε χαμηλός, κατάμαυρος. Αἱ ἅμαξαι, διάβροχοι καὶ στίλβουσαι, αὐλακόνουν βαθέως διὰ τῶν τροχῶν τὸν παχὺν πηλὸν τῆς ὁδοῦ. Τὰ πεζοδρόμια εἶνε ὑγρά, καὶ ἀντανακλοῦν φανταστικῶς τὰ μυρία ζωηρὰ φῶτα τῶν ἐν γραμμῇ λαμπῶν παρισινῶν καταστημάτων, ὅπου ψωνίζουν ἀκόμη κυρίαι. Οὕτω πέριξ, διὰ τῆς ἀκινήτου καὶ χλιαρᾶς ἀτμοσφαίρας, προσπίπτει ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν, τῶν στιλπνῶν ἐκ τοῦ ὕδατος, ἡ εὐάρεστος συμφωνία τοῦ φωτισμοῦ, αἱ λευκαὶ ἀνταύγειαι τοῦ φωτὸς Ἄουερ, αἱ ὁπάλλινοι ἀποχρώσεις τῶν ἠλεκτρικῶν ἡλίων, αἱ κιτρινώτεραι φλόγες τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων, τὰ κοκκινίζοντα ῥάμφη τοῦ φωταερίου καὶ αἱ ἀσθενεῖς ἀλλὰ γλυκύχρωμοι λάμψεις, βύσινοι, κίτριναι, κυαναῖ, πράσινοι, τῆς φωτεινῆς διακοσμήσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε μοναδικόν. Τὰ δένδρα σχηματίζουν ὡραίας φωτοσκιάσεις καὶ ῥίπτουν ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων ἰδιοτρόπους σκιάς· ἐπ' αὐτῶν δὲ πατοῦν, ὡς ἐπὶ καλλιτεχνικῶς διηνθισμένου τάπητος, οἱ μικροὶ καὶ ἐλαφροὶ πόδες τῶν κυριῶν, τοὺς ὁποίους ἀποκαλύπτουν εἰς τὸ φῶς αἱ ἀνεγειρόμεναι ἐσθῆτες . . . . Ὅ,τι ὡραῖον εἶνε συνήθως ταχύ. Μετ' ὀλίγον τὰ καταστήματα κλείουν, ἡ κίνησις παύει καὶ τῆς προϊούσης νυκτὸς τὸ ψῦχος ἐρημόνει τὴν ὁδόν. Ἡ φαντασμαγορία εἶνε στιγμιαία.

✣

Διὰ τῆς Φαύστας, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆς Φαύστας, ἡ ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο καλλιτεχνίδων τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. 'Εφανατίσθησαν αἱ ἠθοποιοί, ἐφανατίσθησαν οἱ ὀπαδοί των· ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ φανατισμοῦ τούτου ἦτο ἡ δευτέρα τιμητικὴ ἑσπερίς, τὴν ὁποίαν διωργάνωσαν οἱ θαυμασταὶ τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ποικιλιῶν, θέλοντες νὰ λησμονηθοῦν αἱ ἐκ τῆς τελευταίας ἀλησμονήτου εὐεργετικῆς τῆς Δ^ος Βερώνη ἐντυπώσεις. Πράγματι δὲ ἡ εὐεργετική των ἔγεινε πολὺ θορυβώδης καὶ πολὺ ἐπιδεικτική. Μετὰ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως· δι' ἁμαξῶν καὶ βεγγαλικῶν ἡ κυρία Παρασκευοπούλου ὡδηγήθη εἰς τὴν οἰκίαν της, ἐκεῖ δὲ ηὐχαρίστησε θερμῶς τὸ πλῆθος τῶν διαδηλωτῶν καὶ τῶν θαυμαστῶν της διὰ τὰς ἐπευφημίας, τὰ δῶρα, τὰ ἄνθη, τὰ τιμητικὰ ψηφίσματα, τὴν χρυσῆν βροχὴν καὶ τοὺς στίχους τοῦ κ. Παράσχου:

Ὄνυξ ἐδῶ, πτέρυξ ἐκεῖ καὶ Χερουβεὶμ καὶ Δαίμων
Κ' εὐδία δροσερᾶς αὐγῆς καὶ θύελλα ἀνέμων . . .

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἡ ἑλληνὶς καλλιτέχνις εἶχεν ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ πολυπληθοῦς αὐτῆς ἀκροατηρίου ὡς Φαῦστα, ὡς Μήδεια καὶ ὡς Χωριατοποῦλα, εἰς τὴν Κατάραν τῆς Μάνας τοῦ κ. 'Αντωνιάδου, ἡ ὁποία εἶνε μία τῶν τελειοτέρων καὶ θαυμαστοτέρων ἐνσαρκώσεων τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου, μολονότι λέγουν οἱ ποτὲ μὴ μακρυνθέντες τῶν 'Αθηνῶν ὅτι ἡ προφορὰ τὴν ὁποίαν μιμεῖται δὲν εἶνε ἡ ἁρμόζουσα εἰς τὴν ἡρωΐδα τοῦ δράματος.

✣

Πῶς τὸ αὐτὸ αἴτιον ἔφερε δύο ἀντίθετα ἀποτελέσματα, εἶνε ἀπορίας ἄξιον ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἕνεκα τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ χρυσοῦ οἱ ζαχαροπλάσται ηὔξησαν τὴν τιμὴν τῶν γλυκυσμάτων ἀπὸ 30 εἰς 35 λεπτά. Καὶ τὸ ἤκουσαν μὲν μετά τινος λύπης αἱ κυρίαι, οἱ νέοι, οἱ κομψοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ μερικοὶ λόγιοι — οἱ ἐμπαθέστεροι καταναλωταί των· ἀλλὰ τὸ εὗρον φυσικὸν καὶ . . . δίκαιον. Οἱ πολυπληθεῖς ὅμως καταναλωταὶ τοῦ ζύθου ἐξεπλάγησαν πολὺ περισσότερον, ὅταν ἔμαθον ὅτι, ἕνεκα τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ χρυσοῦ πάλιν, ὁ ζῦθος πρόκειται νά . . . ὑποτιμηθῇ ἀπὸ 30 εἰς 25 λεπτὰ τὸ ποτήριον. Ἡ ἐξήγησις τοῦ παραδόξου φαινομένου δὲν διαψεύδει ἐν τούτοις τὸν νόμον τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς. Ὁ κ. Φίξ, ὁ ζυθοπαραγωγός, ἠθέλησε ναὐξήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ζύθου, τὸν ὁποῖον παρέχει εἰς τοῦς διευθυντὰς τῶν παρ' ἡμῖν ζυθοπωλείων, ἐξαναγκάζων αὐτοὺς ναὐξήσουν τὴν τιμὴν τοῦ ποτηρίου, δικαιολογουμένης τῆς αὐξήσεως ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ χρυσοῦ. Οἱ καταστηματάρχαι ἀντέστησαν καὶ περιῆλθον εἰς ἔριδα πρὸς τὸν ζυθοπαραγωγόν. Ὁ κ. Φὶξ ἠπείλησε τότε ὅτι θἀνοίξῃ ὑποκαταστήματα καὶ θὰ πωλῇ τὸ προϊόν του πρὸς 25 λεπτὰ τὸ ποτήριον. 'Απὸ τῆς ἡμέρας λοιπὸν ποῦ θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπειλή, καὶ οἱ λοιποὶ καταστηματάρχαι θὰ καταβιβάσουν ἐξ ἀνάγκης τὴν τιμὴν τοῦ ζύθου, ὥστε παντοῦ οἱ ζυθοπόται 'Αθηναῖοι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς καταναλωτὰς τῶν γλυκυσμάτων, θὰ πίνουν πέντε λεπτὰ ὀλιγώτερον τὸ ποτήριον!

✣

'Εκεῖνος: Πολὺ εὐχαριστημένος πρέπει νἆναι στὴν ἐξοχὴ ὁ Κωστάκης. Μοῦ γράφει ἐδῶ ὅτι νομίζει πῶς βρίσκεται στὸν Παράδεισο.

'Εκείνη: Ἔχει μαζί του καὶ τὴ γυναῖκά του;

'Εκεῖνος: Αἴ, μὰ τότε δὲν ἔχεις καθαρὰν ἰδέαν περὶ Παραδείσου.

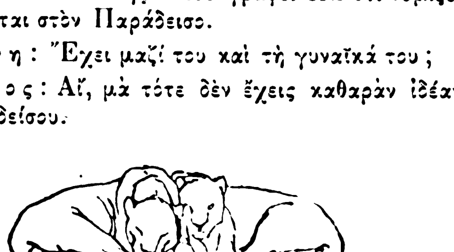

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Πολλὰ ἀγγέλλονται ἐκ Γενεύης τῆς Ἑλβετίας σχετικῶς πρὸς τοὺς ὑπὸ τῆς βιβλιοθήκης τῆς πόλεως ἐκείνης διὰ συνεισφορᾶς πολλῶν φιλομούσων ἀποκτηθέντας Αἰγυπτιακοὺς παπύρους, περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὁποίων ἀσχολεῖται ὁ καθηγητὴς κ. J. Nicole, γνωστὸς ἤδη μεταξὺ τῶν φιλολόγων διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην ἔκδοσιν τῶν ***Γενευαίων σχολίων τῆς Ἰλιάδος*** (ἐν Παρισίοις 1891 εἰς 2 τόμους) καὶ τοῦ ***ἐπαρχικοῦ βιβλίου Λέοντος τοῦ σοφοῦ*** (ἐν Γενεύῃ 1893). Ἐκ τῶν εἰς τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν ἀναφερομένων παπύρων, περὶ οὓς καὶ πρώτους ὡς εἶνε φυσικὸν ἠσχολήθη ὁ ἐν Γενεύῃ καθηγητής, μνημονεύονται πρωτίστως λαμπρὰ καὶ μεγάλα ἀποσπάσματα τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὧν τὸ μέγιστον περιλαμβάνει μέρος τῆς Λ καὶ Μ ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος. Ὁ νέος οὗτος Ὁμηρικὸς κῶδιξ λέγεται ὅτι προέρχεται ἐκ πρωτογράφου κατὰ πολὺ διαφόρου τῶν νῦν σωζομένων ἀντιγράφων. Ἔπειτα ὑπάρχει, λέγουσι, μέγα ἀπόσπασμα τοῦ Ὀρέστου τοῦ Εὐριπίδου ἐκ παλαιᾶς πολυτελοῦς ἐκδόσεως κατὰ χίλια περίπου ἔτη παλαιοτέρας τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν σωζομένων χειρογράφων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος τραγῳδίας. Καὶ τὰ ἀνέκδοτα δὲ κείμενα, φαίνεται ὅτι εἶνε οὐκ ὀλίγα· ἀγνώστου ποιητοῦ ἐλεγεία, διδακτικὴ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄστρων, ἄλλου ποιητοῦ ὕμνος εἰς τὸν Δία περιγράφων τοὺς ἔρωτας τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λήδας, πεζὰ συγγράμματα ἐπιστημονικὰ καὶ ἱστορικὰ κτλ. Ἀλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ γραμματεία ἐπαρκῶς ἐκπροσωπεῖται ἐν τῷ παπυρικῷ θησαυρῷ· ἀποσπάσματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς μεθ' ὑπομνημάτων, τεμάχια βιβλίων λειτουργικῶν καὶ ἄλλα, μεταγενεστέρων χρόνων, σημαντικὰ διὰ τὴν ἀνεκδοτικὴν μάλιστα ἱστορίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ φιλολογικὸς κόσμος δικαίως περιμένει τὴν πλήρη καὶ ὁριστικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ θησαυροῦ τῆς Γενεύης.

— Ὁ ἐν Βουδαπέστῃ φιλέλλην καθηγητὴς Ἰωάννης Τέλφυ, ἐξέδωκεν ἐσχάτως γερμανιστὶ «χρονολογίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς προφορᾶς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἐπιγραφῶν.» Διὰ τοῦ βιβλίου τούτου προσπαθεῖ νἀνασκευάσῃ τοὺς ἐρασμικούς, συμπεραίνει δὲ ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἐναβρύνωνται διὰ τὴν σημερινὴν προφοράν των, χρονολογουμένην, κατὰ τὰς ἐξ ἐπιγραφῶν μαρτυρίας, ἀπὸ 1500 - 2488 ἐτῶν.

— Προσεχῶς ἄρχονται τὰ φιλολογικὰ ἀναγνώσματα τοῦ Συλλόγου *Παρνασσοῦ*. Θὰ ἐγκαινίσῃ ταῦτα ὁ κ. Ι. Ψυχάρης, ἀναγινώσκων **τὸ Φιλί** του.

— Ἐν Ὀρὲλ θἀνεγερθῇ μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου ῥώσσου μυθιστοριογράφου Ἰβὰν Τουργκένιεφ. Πρὸς τοῦτο ἠνοίχθησαν ἔρανοι καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν.

— Ἐν Πότσδαμ, παρὰ τὸ Βερολῖνον ἀπέθανεν ὀγδοηκοντούτης ὁ Ἀλέξανδρος Βούττμανν, υἱὸς τοῦ περιφήμου γραμματικοῦ, συγγραφεὺς καὶ αὐτὸς διαφόρων φιλολογικῶν πονημάτων καὶ ἰδίᾳ Γραμματικῆς τοῦ ἰδιώματος τῆς Καινῆς Διαθήκης.

— Πολὺ πρωτότυπον οἰκογενειακὸν δρᾶμα παρεστάθη ἐσχάτως εἰς τὸ παρισινὸν θέατρον *Γυμνάσιον*. Ἐπιγράφεται ἡ ***Ἐκδίκησις*** καὶ εἶνε ἔργον τοῦ Ἀμίκ, γνωστοῦ ἔκ τινων ὡραίων διηγημάτων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ***Ἐκδίκησις*** μᾶλλον διήγημα εἶνε, διήγημα εἰς πράξεις τρεῖς. Εἰς τὴν α' πρᾶξιν, ἡ ὁποία εἶνε καὶ ἡ καλλίστη, ὁ σύζυγος ὑποπτεύων τὸν φίλον του, τὸν ἐρωτᾷ, τὸν ἀνακρίνει· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀρνεῖται τὸν πρὸς τὴν σύζυγόν του ἔρωτα· εἰς τὴν β' ὁ σύζυγος ἀνακαλύπτει τὸ ψεῦδος καὶ βεβαιοῦται περὶ τῆς ἐνοχῆς, εἰς τὴν γ' δὲ παρασκευάζει τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐνόχου καὶ ἐνεργεῖ νὰ τὸν φονεύσῃ τὴν νύκτα ὁ υἱός του, ἐκλαμβάνων αὐτὸν ὡς κλέπτην. Τὸ ἔργον ἔκαμε ζωηρὰν ἐντύπωσιν.

Στέφανος Κλέβελανδ
Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν

— Ὑπὸ τοῦ κ. Γερασίμου Βώκου ἤρξατο ἐκδιδόμενον κατὰ φυλλάδια πρωτότυπον μυθιστόρημα ἐπιγραφόμενον ὁ *Κύριος Πρόεδρος*. Εἶνε πολιτικῆς ὑποθέσεως, περιγράφει δὲ τὸν δημόσιον βίον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν οἰκογενειακὸν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τούτου ἐπὶ ἐκείνου. Ὁ *Κύριος Πρόεδρος* ἐκδίδεται κατὰ φυλλάδια, κατὰ τὸ ἐσχάτως εἰσαχθὲν παρ' ἡμῖν σύστημα τῆς ἐκδόσεως μυθιστορημάτων, κινεῖ δὲ πολὺ τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ.

Ἐπιστημονικά

Ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις ἀνώνυμος ἑλληνικὴ Ἑταιρία ὑπὸ διαφόρων ἐπιχειρηματιῶν ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν, σκοποῦσα τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἑλληνικῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα κατασκευαζόμενα εἰς φιάλας καὶ κατὰ κιβώτια θ' ἀποστέλλωνται καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Τύνιδα, τὸ Μαρόκον ὡς καὶ εἰς διάφορα εὐρωπαϊκὰ μέρη πρὸς κατανάλωσιν, ὅπως τόσα εὐρωπαϊκὰ ὕδατα. Ἡ Ἑταιρία θὰ ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἐπισημοποιηθῇ καὶ θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐκμεταλλευθῇ πᾶσαν οἱανδήποτε ἰαματικὴν πηγὴν νέαν ἢ παλαιάν, εὑρισκομένην ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Καλλιτεχνικά

Ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ Ἐκθέσει τοῦ Μονάχου ὁ ἕλλην ζωγράφος Ἰακωβίδης ἔτυχε τοῦ δευτέρου χρυσοῦ βραβείου ἐκθέσας προσωπογραφίαν κόρης καὶ σκηνὴν ἐκ τοῦ παιδικοῦ βίου. Τοιαῦτα βραβεῖα φέτος μόνον πέντε ἀπενεμήθησαν εἰς τὸ γερμανικὸν τμῆμα.

— Τὰ Καλλιτεχνικὰ Χρονικὰ τῆς Λειψίας δημοσιεύουν ἄρθρον ἐν ᾧ ἐξαίρονται τὰ προτερήματα τῆς παρ' ἡμῖν ἠθοποιοῦ Εὐαγγελίας Παρασκευοπούλου.

— Μίαν ἑβδομάδα πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Κάρολος Γκουνὼ εἶχεν ἀποστείλῃ διὰ νὰ κατατεθῇ εἰς τὸ Mozarteum, τὸ ἐν Γερμανίᾳ γνωστὸν Μουσεῖον τοῦ Μόζαρτ, μίαν του εἰκόνα μὲ τὴν ἐξῆς αὐτόγραφον σημείωσιν: «Πρὸ τοῦ Θεοῦ του ὁ πιστὸς ὑποκλινής». Εἶνε ὅμως γνωστὸν ὅτι ἐξ ὅλων τῶν μουσικῶν ὁ Γκουνὼ ἐτίμα καὶ ἐλάτρευεν ἰδιαιτέρως — ὅπως λατρεύει τις τὸν ἥλιόν του, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φράσιν — τὸν Βεετόβεν.

Θεατρικά

Ὁ ἰταλικὸς τύπος γέμει ἐγκωμίων πρὸς τὸν ἕλληνα ὑψίφωνον Ἰωάννην Ἀποστόλου, ᾄδοντα ἤδη ἐν Τουρίνῳ.

Digitized by Google

ΟΙ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑι ΕΛΛΗΝΕΣ

Αἱ Ἑλληνικαὶ παροικίαι ἐν Ῥωσσίᳳ δὲν εἶνε νέαι. Ἀπὸ αἰώνων ἐκεῖ εὕρισκον καταφύγιον οἱ ἀπάτριδες καὶ καταδιωκόμενοι ὁμογενεῖς μας. Κυρίως τὸ μεταναστευτικὸν ἐξ Ἑλλάδος ρεῦμα εἰς Ρωσσίαν ἤρξατο ἀφ' ἧς ἀνῆλθε τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Ρωσσίας ἡ ἡγεμονόπαις Σοφία Παλαιολόγου. Ἔκτοτε οἱ ἐν Ἰταλίᾳ Ἕλληνες φυγάδες, ἤρξαντο μεταβαίνοντες εἰς Ρωσσίαν, ἔνθα εἰσήγαγον τὸν πολιτισμὸν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Πλεῖστα τῶν ἐκλάμπρων μνημείων τοῦ Κρεμλίνου εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνήκουσι, πάντα δὲ ταῦτα ἔδωσαν ἰδιαίτερον ὅλως χαρακτῆρα εἰς τὴν λευκόλιθον πρωτεύουσαν τῶν Ἀρχαίων Τσάρων. Τὸ μεταναστευτικὸν ὅμως ρεῦμα ἤρξατο κυρίως ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β'., ἥτις παντὶ σθένει προσεπάθει νὰ ἑλκύσῃ εἰς Ρωσσίαν Ἕλληνας, ὅπως ἐνοικήσῃ τὴν καταληφθεῖσαν Κριμαίαν, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν φευγόντων Ταταρων. Ἵνα καταστήσῃ εὐχερέστερον τὸν ἐνοικισμόν, ἡ αὐτοκράτειρα διὰ χρυσοβούλων ἐχορήγησε προνόμια εἰς τοὺς ἀποίκους Ἕλληνας, ἅτινα οὐδεὶς τῶν ὑπηκόων της εἶχεν. Γαῖαι ἐκτεταμέναι παρεχωρήθησαν δωρεὰν αὐτοῖς, ἐπὶ μακρὰ δ' ἔτη ἀπηλλάγησαν πάσης φορολογίας, καὶ μέχρις ἐσχάτων οὐδὲ στρατιωτικὴν κἂν ὑπηρεσίαν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκπληρῶσι. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ πληθύνωνται ὁσημέραι οἱ μετανάσται, καθ' ὅλην δὲ τὴν ἔκτασιν τῆς Κριμαϊκῆς παραλίας πόλεις καὶ κωμοπόλεις ἀνηγέρθησαν, φέρουσαι ἑλληνικώτατα ὀνόματα, βαθμηδὸν δὲ μετεβλήθησαν εἰς πλούσια ἐμπορικὰ κέντρα, τὰ ὁποῖα ἐνέχυσαν νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν πρώτων κατοίκων της ὡραίαν χερσόνησον.

Αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι ἐπληθύνοντο ἐφ' ὅσον δυσχερέστερος καθίστατο ὑπὸ ξενικὴν κυριαρχίαν ὁ βίος ἐν Ἑλλάδι. Σήμερον δὲ καθ' ἅπασαν τὴν μεσημβρινὴν Ρωσσίαν ὁ περιηγητὴς συναντᾷ πολυπληθεῖς κώμας καὶ χωρία, κατοικούμενα ὑπὸ Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἑνὸς καὶ πλέον αἰῶνος ἐγκατασταθέντες ἐκεῖ, ἀποτελοῦν ἰδιαιτέραν ὅλως κοινωνίαν, λαλοῦσιν ἰδιόρρυθμόν τινα γλῶσσαν οὔτε ἑλληνικὴν καθ' αὑτό, οὔτε ρωσσικὴν ἀλλὰ μῖγμά τι τῆς πρὸ δύο αἰώνων λαλουμένης Ἑλληνικῆς καὶ τῆς σημερινῆς Ρωσσικῆς. Περὶ τῆς καταγωγῆς των οἱ χωρικοὶ οὗτοι δὲν ἔχουσι σαφῆ ἰδέαν. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν περιηγούμενος τὴν Κριμαίαν ἐπεσκέφθην τὰ χωρία ταῦτα καὶ πολλάκις ἐφιλοξενήθην εἰς τοὺς οἰκίσκους των. Οἱ πλεῖστοι τούτων φέρουσιν ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἐλάμπρυνεν ἡ αἴγλη τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Καίτοι ὅμως διέρρευσαν δύο αἰῶνες ἀφ' ἧς οἱ πατέρες των ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν φιλόξενον ἐκείνην γῆν, ἐν τούτοις διατηροῦσι πλεῖστα τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων, διασώζουσι τὰ παραμύθια καὶ τὰς παραδόσεις τῆς πρώτης αὐτῶν πατρίδος, μετ' ἐκπλήξεως δὲ ἤκουον ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ἀπωλέσθησαν μὲν καὶ ἐλησμονήθησαν ἐν Ἑλλάδι, διεσώθησαν ὅμως εἰς τὰ χωρίδια τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Κριμαίας μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν Ἑλληνικῶν ταγμάτων τοῦ Μπαλουκλαβᾶ καὶ τὴν πλήρη τῆς εἰρήνης ἀποκατάστασιν ἐτράπησαν εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀπώλεσαν τὰ προνόμια τὰ ὁποῖα ἐκέκτηντο καὶ βαθμηδὸν ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς **μουζίκους**, διασώζοντες μόνον ἐκ παραδόσεως τὴν ἀμυδρὰν γνῶσιν τῆς καταγωγῆς των, τὰ ὀλίγα συντρίμματα τῆς γλώσσης των καὶ τὰ ᾄσματα τὰ ὁποῖα ἐφαίδρυνον ἄλλοτε τοὺς νοσταλγοῦντας πατέρας των. Πάντες οὗτοι κατάγονται ἐκ τῶν πρώτων Ἑλλήνων, οἵτινες κατέφυγον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως. Μεταξὺ τῶν χωρικῶν τούτων πλεῖστοι κατέφυγον εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ κατέλαβον ἐπισήμους θέσεις ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ, ἢ διεκρίθησαν ὡς ἱεράρχαι καὶ στρατιωτικοὶ δοξάσαντες τὰ ὀνόματά των καὶ τιμήσαντες τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, μεθ' ἧς τόσοι δεσμοὶ συνέδεσαν τὴν Ἑλληνικὴν φυλήν. Εἰς προγενεστέρας ἐποχάς, ἱεράρχαι, ὑπουργοί, στρατηγοί, ναύαρχοι, διπλωμάται, λόγιοι προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ σήμερον δὲ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρωσσίας οὐχὶ εὐάριθμοι κατέχουσι περιβλέπτους θέσεις καὶ θεωροῦνται ἐκ τῶν κυριωτέρων παραγόντων τῆς διοικήσεως καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς κλάδους. Ἡ φιλοξενία ἣν παρέσχεν ἡ Ρωσσία εἰς τοὺς καταδυναστευομένους ὁμογενεῖς ἡμῶν καὶ ἡ ἐπιτηδειότης ἣν κέκτηται ἡ χώρα ὅπως ἐκμεταλλεύεται πᾶσαν ἱκανότητα χωρὶς φυλετικαὶ ἰδέαι νὰ ἀναστέλλωσι τὴν πρόοδον πάσης ξένης εὐφυΐας, ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ διακριθῇ ἡ ἑλληνικὴ ὀξύνοια ἐν τῇ ὁμοδόξῳ χώρᾳ, παρ' ᾗ εὕρισκον εἰς χαλεποὺς καιροὺς καταφύγιον πάντες οἱ καταδιωκόμενοι ὁμογενεῖς μας.

Τὸ ἐπιχειρηματικὸν ἰδίως πνεῦμα τοῦ Ἕλληνος εὗρε στάδιον ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος, ἡ δὲ τάσις πρὸς τὴν ἐμπορίαν ἀνέπτυξεν εἰς τὰς παραλίας ἐκείνας, ἔνθα οἱ ἀργοναῦται ἐζήτουν τὸ χρυσόμαλλον δέρας, νέας θαλερὰς παροικίας, αἵτινες οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὰ χωρία τῶν ἐκρωσσιζομένων ἑλλήνων τῆς Αἰκατερίνης. Αἱ παροικίαι αὗται ἔδωκαν μεγάλην κίνησιν καὶ νέαν ζωὴν εἰς τὰς μικρὰς ἐκείνας πόλεις, καὶ ἀνέπτυξαν πρῶται τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον, κρατήσασαι ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα ἅπαν τὸ ἐμπόριον τῆς μεσημβρινῆς Ρωσσίας εἰς τὰς χεῖράς των. Ἡ Ὀδησσός, τὸ Ταϊγάνιον, ἡ Βερδιάνσκα, ἡ Σεβαστούπολις, τὸ Νικολάϊεφ, τὸ Κέρτσιον, ἡ Μαριούπολις, ἡ Θεοδόσια, καὶ τόσαι ἄλλαι δευτερευούσης σημασίας ἐμπορικαὶ πόλεις τὴν πρόοδόν των εἰς ἐκείνους τὴν ὀφείλουσιν. Παρέλαβον ταύτας ἀσημάντους πολί-

Digitized by Google

γνας, ἢ ἁπλοὺς σταθμοὺς καὶ τὰς μετέβαλον εἰς μεγαλοπόλεις, εἰς κέντρα ἐμπορικά, δι' ὧν εἰσάγεται ἀμύθητος πλοῦτος εἰς Ρωσσίαν. Φυσικῶς μὲ τὴν ἐργασίαν ἐπλούτησαν οἱ Ἕλληνες, μετὰ τοῦ πλούτου δὲ εἰσήχθη καὶ ἡ πολυτέλεια τοῦ βίου καὶ βλέψεις εὐρυτέρας καὶ σκοπιμωτέρας ἐργασίας πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῆς πατρίδος. Ὡς μέτρα συντελεστικὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκρίθησαν ἡ ἵδρυσις ναῶν, Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ ἡ σύστασις κοινοτικῶν ἐπιτροπῶν, αἵτινες ἀντεπροσώπευον τὰς παροικίας πρὸς ἓν κέντρον ἐν Πετρουπόλει τότε ἑδρεῦον. Διὰ τῶν μέσων τούτων ὑπεθάλποντο εἰς τοὺς καιροὺς τῆς δουλείας τὰ ἐθνικὰ φρονήματα, καὶ σήμερον ἔτι εἶνε τὰ μόνα μέσα δι' ὧν συνδέονται αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Σήμερον καθ' ἅπασαν τὴν παραλίαν τῆς Μαύρης καὶ τῆς Ἀζοφικῆς καὶ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Καυκάσου μυριάδες Ἑλλήνων ἐγκατεσπαρμένοι ἐργάζονται πυρετωδῶς καὶ πλουτοῦσι σχηματίζοντες νέα ἑλληνικὰ κέντρα. Ἀραιότεροι πολὺ εἰσὶν οἱ παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Νέβα ἐγκατασταθέντες. οὗτοι δὲ ἐτράπησαν εἰς ἐλευθεριώτερα ἐπαγγέλματα, τινὲς μάλιστα κατέχουσι τὰς ὑψίστας θέσεις ἐν τῷ στρατῷ, καὶ ἄλλοι διακρίνονται μεταξὺ τῶν μεγάλων τραπεζιτῶν καὶ τῶν μεγάλων βιομηχάνων. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι ὅπως καὶ οἱ τῶν παροικιῶν τῆς μεσημβρινῆς Ρωσσίας διατηροῦσιν ἀκμαῖα τὰ Ἑλληνικά των αἰσθήματα. γλυκυτάτας δ' ὑφιστάμεθα συγκινήσεις, ὁσάκις συναντώμεθα μεθ' Ἑλλήνων πρὸ αἰῶνος καὶ πλέον ἐκπατρισθέντων, οἵτινες ὅμως διετήρησαν τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα ἐν τοῖς οἴκοις των, λαλοῦν τὴν γλῶσσάν μας μετὰ τῆς ἰδιαζούσης ἐκείνης προφορᾶς, ἥτις δὲν τὴν καθιστᾷ δυσάρεστον καὶ πολλάκις ἠκούομεν τὰς Ἑλληνίδας ν' ἀπαγγέλλωσι στίχους τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βαλαωρίτου, ἢ νὰ ψάλλωσιν ᾄσματα τὰ ὁποῖα ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα βιοῦντες ἐλησμονήσαμεν πλέον καὶ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐφαίδρυναν τὰ παιδικά μας ἔτη. Ἐν τῇ Ρωσσικῇ πρωτευούσῃ διαμένει ὁ στρατηγὸς Σοφιανὸς ἀρχηγὸς τοῦ Ρωσσικοῦ πυροβολικοῦ, καταλαβὼν τὴν ὑπερτάτην ἐν τῷ σώματι τούτῳ ἀρχὴν διὰ τῆς πολυμαθείας του καὶ τῆς ἐξόχου ἐπιστημονικῆς μορφώσεώς του, ἐν δὲ τῇ Μόσχᾳ ὁ στρατηγὸς Κωνσταντᾶς, εἷς ἐκ τῶν ὀλίγων προσωπικῶν φίλων τοῦ Τσάρου, διοικῶν σήμερον τὰ στρατεύματα τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης. Ὁ Ἕλλην στρατηγὸς τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ παράσημά του ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν. Βραχὺς τὸ ἀνάστημα, ὀλιγόλογος, θερμὸς πατριώτης, ἀνδρεῖος στρατιώτης, ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου δὲν ἔπαυσε πολεμῶν, κατὰ τὸν τελευταῖον δὲ ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τῷ εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ μᾶλλον ἐμπιστευτικὴ θέσις, ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῶν γερμανικῶν συνόρων. Ἐν Κριμαίᾳ ὁ ἴδιος αὐτοκράτωρ τῷ προσέφερε ἀδαμαντοκόλλητον σπάθην, κατὰ δὲ τὸ 1860 ἀποσταλεὶς ἀρχηγὸς εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν Πολωνίαν κατέστειλεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἐκραγεῖσαν ταύτην ἐπανάστασιν. Ἤδη πρὸ πέντε ἐτῶν ἑώρτασε τὴν πεντηκοστὴν ἀμφιετηρίδα τῆς ἐνάρξεως τοῦ στρατιωτικοῦ του σταδίου, ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ διάγων βίον ἁπλοῦν, ὡς ὅτε ἦτο κατώτερος ἀξιωματικὸς ἐν Κριμαίᾳ. Ἀλλὰ ὁ Κωνσταντᾶς δὲν εἶνε ὁ μόνος Ἕλλην ὅστις διέπρεψε κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον. Τὰ Ἑλληνικὰ τάγματα τοῦ Μπαλουκλαβᾶ ἐτέλεσαν θαύματα ἀνδρείας, εἰς δὲ τὰ ἀπέραντα ἐκεῖνα κοιμητήρια, μεταξὺ τῶν μυριάδων ρώσσων πολεμιστῶν, πολλοὶ Ἕλληνες ἀναπαύονται ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ μεγάλου σταυροῦ, ὅστις φυλάττει τὴν μνήμην τῶν ἐκεῖ πεσόντων ἡρώων.

Ὅπως ἐν τῷ στρατῷ οὕτω καὶ ἐν τῷ ναυτικῷ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, δὲν ἔπαυσαν οἱ Ἕλληνες πληροῦντες λαμπρὰς σελίδας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ναυμαχιῶν τοῦ Ρωσσικοῦ ναυτικοῦ· σήμερον ἔτι ζῇ ὁ Ἕλλην ναύαρχος κ. Ἀρκάς, πρὸ ὀλίγων δ' ἐτῶν ἀπέθανεν ὁ Βελλιανίτης, ὁ Κρύτσκης, ἄνδρες καταλαβόντες τοὺς μεγίστους ἐν τῷ ναυτικῷ βαθμούς, ἐν ᾧ ἕτεροι Ἕλληνες πρὸ πολλοῦ συμμετασχόντες πλείστων ναυμαχιῶν συνεδοξάσθησαν μετὰ τοῦ Ναχίμωφ, τοῦ Κορνίλωφ καὶ τοῦ Λάζαρεφ. Σήμερον ἔτι εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸ ναυτικὸν πολλοὶ ὑπάρχουσι νέοι ἕλληνες ἀξιωματικοί, ὧν λαμπρὸν προοιωνίζεται τὸ μέλλον. Ἐν τῇ διπλωματίᾳ ἐπίσης ἀπὸ τοῦ Καποδιστρίου πλεῖστοι Ἕλληνες ὑπηρέτησαν καὶ ἀντεπροσώπευσαν εἰς τὰς ξένας αὐλὰς τὸν αὐτοκράτορα, σήμερον δ' ἔτι πρεσβευτὴς ἐν Ρώμῃ διατελεῖ ὁ κ. Βλάγκαλης πρό τινος ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐν Βελιγραδίῳ ὁ κ. Περσιάνης, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν κ. Ράλλη.

Τὰ ἀναφερόμενα ὀνόματα δὲν εἶνε τὰ μόνα ἅτινα λαμπρύνουσι τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ ξένῃ· εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Μουρούζαι, οἱ Σοῦτσοι, ὁ Κρίτσκης διεκρίθησαν καθ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ρωσσικῆς διοικήσεως. Ἀλλ' οὔτε οἱ μεγάλοι τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν βαθμοί, οὔτε αἱ ἀποδιδόμεναι πρὸς αὐτοὺς τιμαὶ ἀποτελοῦσι τὴν δύναμιν καὶ τὴν θαλερότητα τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Ρωσσίᾳ παροικιῶν. Ἐκεῖνοι οἵτινες καθιστῶσι τὰς Ἑλληνικὰς παροικίας περιβλέπτους καὶ πληροῦσι τὴν Ρωσσίαν μὲ τὰ ὀνόματά των εἶνε οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτιλλόμενοι καὶ οἱ βιομήχανοι, οὗτοι συσφίγγουσι τοὺς δεσμοὺς μεταξὺ τῶν παροικιῶν καὶ τῆς μητροπόλεως καὶ αὐξάνουσι τὸν ἑλληνικὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἰσχὺν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Πτωχοὶ βιοπαλαισταὶ οὗτοι ἀπέρχονται τῆς Ἑλλάδος, διασπείρονται εἰς τὰ παράλια ἢ εἰς τὰ βάθη τῆς Ρωσσίας καταλαμβάνουσιν ὅλους τοὺς ἐμπορικοὺς σταθμοὺς καὶ συγκοινωνοῦσι ἐμπορικῶς τὰς κώμας πρὸς τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα. Εἰς τὰς πόλεις ἔνθα τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν καθίστανται βιομήχανοι, ὀπωροπῶλαι, πλανόδιοι μικρέμποροι εἰς τὰ χωρία καὶ σπογγοπῶλαι εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Μόσχας, μάγειροι εἰς τὸ Χάρκωβον καὶ ναῦται εἰς τὰς παραλίας. Εἰς τοὺς ἐργατικοὺς τούτους Ἕλληνας ἡ Ρωσσία ὀφείλει τὴν πρόοδον τῶν πόλεών της, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου της καὶ τὴν συγκέντρωσιν μεγάλου πλούτου εἰς τὰ πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἀσήμαντα χωρία. Μὲ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τῶν πρώτων ἑλλήνων ἀμέσως διέλαμψεν ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως ναῶν

Digitized by Google

καὶ σχολείων πρὸς ὑπόθαλψιν τῶν ἑλληνικῶν φρονημάτων. Τινὰ τῶν σχολείων τούτων ἐξησφαλίσθησαν δι' αὐτοκρατορικῶν προνομίων, ἐξακολουθοῦν δὲ λειτουργοῦντα ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου. Τὸ Ἑλληνικὸν ἐν Ὀδησσῷ σχολεῖον περιλαμβάνον καὶ δύο γυμνασιακὰς τάξεις, ἱδρύθη ἀπὸ τοῦ 1817. Τὸ ροδοκανάκειον παρθεναγωγεῖον ἀφ' ἑτέρου ἀποδίδει πλουσιωτέρους καρπούς. Αἱ νεάνιδες ἐξέρχονται τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τούτου κάλλιστα κατηρτισμέναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, συντελοῦσι δὲ σπουδαίως εἰς τὴν διατήρησιν ταύτης γενόμεναι αἱ πρῶται διδάσκαλοι τῶν τέκνων των.

Ὅμοια σχολεῖα ὑπάρχουσι σήμερον εἰς Σεβαστούπολιν, Βερδιάνσκαν καὶ Ταϊγάνιον, ἔνθα οἱ Ἑλληνόπαιδες ἐκμανθάνουσι τὴν μητρικήν των γλῶσσαν τόσον τουλάχιστον, ὅσον νὰ παρακωλύῃ τὴν ἀφομοιωτικὴν δύναμιν τῆς ρωσσικῆς φυλῆς. Εὐτυχῶς ἀφ' ἑνὸς τὰ σχολεῖα καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ διηνεκὴς ἐγκατάστασις νέων ἐξ Ἑλλάδος στοιχείων, κατώρθωσε νὰ διατηρῇ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παροικίας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τόσον ἁγνήν, ὥστε ἀκούων τις τὰς κομψὰς Ἑλληνίδας λαλούσας ταυτην, λησμονεῖ ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὰς παραλίας τῆς Μαιώτιδος ἢ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Τανάϊδος. Τὰ σχολεῖα ταῦτα καὶ ὑπὸ ἑτέραν ἔποψιν ἀποβαίνουσι χρησιμώτατα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παροικίας. Ἡ μέριμνα πρὸς συντήρησιν αὐτῶν φέρει εἰς συνάφειαν τοὺς ἡμετέρους ὁμογενεῖς καὶ συνδέει στενώτερον τούτους πρὸς ἀλλήλους. Οὕτως ἀφ' ἑνὸς διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ διὰ τῶν μεγάλων τραπεζιτικῶν καταστημάτων καὶ διὰ τῶν σχολείων ἀφ' ἑτέρου, αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι προάγονται καὶ καθίστανται δυνάμεις πραγματικαὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ δυνάμεις δὲ αὗται δὲν εἶνε ἠθικαὶ μόνον ἀλλὰ καὶ ὑλικαί. Ἄνευ τῶν παροικιῶν τούτων ἀμφίβολον θὰ ἦτο ἂν ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ ἡ παρακμάζουσα ἱστιοφόρος ναυτιλία μας. Οἱ Ἕλληνες ναυτιλλόμενοι ἐκεῖ εὑρίσκουσι προστασίαν. Πλειστάκις μὲ προφανῆ ζημίαν των οἱ Ἕλληνες ἔμποροι φορτώνουσι τὰ ἑλληνικὰ ἱστιοφόρα, ἵνα προλάβωσιν ἐνδεχομένην καταστροφὴν αὐτῶν, ἐκ τῆς διαχειμάσεως ἐν τῇ Ἀζοφικῇ καὶ τῇ Μαύρῃ θαλάσσῃ. Εἰς τὴν εὐεργετικὴν ταύτην δρᾶσιν, τὴν ἄνευ πατάγου γινομένην, πρωτοστατεῖ ἐν Ταϊγανίῳ γέρων ὁμογενὴς ὁ κ. Μαρῆς Βαλλιάνος. Πρό τινων ἐτῶν διακόσια καὶ πλέον ἱστιοφόρα ναυλοχοῦντα εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ταϊγανίου καὶ διακινδυνεύοντα νὰ διαχειμάσωσιν ἐκεῖ καταστρεφόμενα, ἐφορτώθησαν παρ' αὐτοῦ ὅλα ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Μεγάλας ὑπέστη ζημίας οὗτος ἀλλὰ διέσωσεν ἐκ τοῦ ὀλέθρου διακόσια ἑλληνικὰ σκάφη. Ἡ εὐεργεσία αὕτη τοῦ φιλοπάτριδος Κεφαλλῆνος ἔσωσε τὴν ἑλληνικὴν ναυτιλίαν.

Ὁ κ. Μαρῆς Βαλλιάνος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν τύπος τοῦ ἕλληνος ἐμπόρου. Ἡ ἑλληνικὴ μεγαλουργία καὶ ἀκατάβλητος δραστηριότης ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐνσαρκοῦται εἰς τὸν βραχύσωμον ἐκεῖνον γέροντα τοῦ Ταϊγανίου, ὅστις ἀφῆκε τὴν πατρίδα του πτωχὸς ναύτης, ἐγένετο πλοίαρχος μικροῦ πλοίου ἐν τῇ Ἀζοφικῇ, μετὰ μικρὸν δὲ ἐπαρουσιάσθη ὡς ἔμπορος καὶ μετὰ πάροδον πεντήκοντα ἐτῶν ἀριθμεῖ τόσα ἑκατομμύρια ρούβλια ὅσα καὶ ἔτη. Γράμματα πολλὰ δὲν γνωρίζει· μόλις δύναται νὰ θέτῃ εἰς τὰς ἐπιταγὰς τὴν ὑπογραφήν του, ἀλλ' ὅμως μόνος του διευθύνει ὅλην τὴν κολοσσιαίαν μηχανὴν τοῦ ἐμπορικοῦ του οἴκου, περιλαμβάνοντος τόσα ὑποκαταστήματα, ὅσας πόλεις ἔχει ἡ μεσημβρινὴ Ρωσσία. Ἐν τῷ γραφείῳ ἐκείνῳ διασταυροῦνται αἱ ἐπιχειρήσεις πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης, τῇ ἐμπνεύσει του δὲ περατοῦνται ὑποθέσεις ἑκατομμυρίων ρουβλίων καὶ κυκλοφοροῦν δισεκατομμύρια ὅλα κατὰ πᾶν ἔτος. Τίποτε, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον γίνεται χωρὶς αὐτὸς νὰ δώσῃ διαταγήν. Ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλα ταῦτα, ἀπὸ τῆς 6 πρωϊνῆς ὥρας τὸ θέρος εὑρίσκεται εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ οὕτως ἐξακολουθεῖ μένων εἰς αὐτὸ μέχρι τῆς ἑσπέρας. Βραχὺς τὸ ἀνάστημα, μὲ περιέργους ἐκφραστικωτάτους ὀφθαλμούς, μὴ δυνηθεὶς ἐπὶ ἑξήκοντα ὅλα ἔτη νὰ ὁμιλῇ ὀρθῶς ἑξήκοντα ρωσσικὰς λέξεις, ἀλλὰ διατηρῶν ἐν τῇ φράσει του ἀμείωτον τὸ ἑπτανησιακὸν ἰδίωμα, ἀπέμεινεν ἀφελὴς καὶ εἰλικρινὴς ὡς ναύτης καὶ τώρα ὅτε ἡ περιουσία του θεωρεῖται μυθώδης. Φιλοδοξίας δὲν ἔχει· παράσημα οὐδέποτε ἐθήρευσε καὶ οὐδεὶς τὸν εἶδε ποτὲ νὰ φέρῃ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα τὸν ἐτίμησεν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις· δόξαν ἀγοραζομένην μὲ τὸ χρῆμα δὲν ἐζήλευσεν. Τὸν φλέγει μόνον τὸ πῦρ τῆς ἐργασίας. αὕτη δὲ νομίζει τις ὅτι τοῦ διατηρεῖ ὅλην τὴν θαλερότητα τοῦ γήρατός του. Φιλάργυρος δὲν εἶνε, ἀλλὰ οὐδέποτε δαπανᾷ ἄνευ λόγου καὶ πρὸς ματαίαν ἐπίδειξιν, ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ παράσχῃ βοήθειάν τινα οὐχὶ προσωρινήν, ἀλλὰ χρησιμεύουσαν ὅπως ὑποβοηθήσῃ αὐτὸν εἰς ἐργασίαν καὶ πλουτισμόν, παρέχει ἀφειδῶς τὰ μέσα καὶ εἶνε ἕτοιμος ν' ἀνοίξῃ τὸ ταμεῖον του, μετὰ τοῦ ταμείου τῶν πολυτίμων συμβουλῶν τῆς πολυχρονίου πείρας του.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸν κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν τοῦτον τύπον, τὸν βασιλέα τοῦ ἐμπορίου, διαπρέπει ἐν Ὀδησσῷ ἕτερος βαθύπλουτος ὁμογενὴς ὁ κ. Γρηγόριος Μαρασλῆς, μυστικοσύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ δήμαρχος τῆς μεγαλουπόλεως ταύτης. Γεννηθεὶς πλούσιος δὲν ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον οὐδ' ἐμεγαλούργησε τὸν κερδῷον θεραπεύων Ἑρμῆν, ἀλλ' ὡς δημόσιος λειτουργὸς κατ' ἀρχάς, κατόπιν δὲ παραιτηθεὶς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀφωσιώθη εἰς τὴν εὐποιίαν καὶ κατέστη εἷς τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τῆς Ὀδησσοῦ, σήμερον δὲ εἶνε ὁ δημοτικώτερος τῶν κατοίκων τῆς μεγαλουπόλεως ταύτης. Μεγαλόφρων καὶ εὐγενής, κατέχει ἡγεμονικὴν περιουσίαν καὶ δὲν φείδεται οὐδόλως αὐτῆς προκειμένου νὰ ἀγαθοεργήσῃ. Τιτλοῦχος τῆς αὐλῆς καὶ ἀγαπημένος ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐτιμήθη διὰ τῶν μεγαλειτέρων παρασήμων καὶ τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ λαὸς τῆς Ὀδησσοῦ ἐκτιμῶν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς ἐκλέγει τοῦτον ἐπὶ δεκαπενταετίαν δήμαρχον, καί τοι δὲ ἀπὸ πολλοῦ κουρασθεὶς ζητεῖ νὰ ἀποσυρθῇ τῶν ὀχλήσεων τῆς δημαρχίας δὲν δύναται ἐν τούτοις, ὑποκύπτων εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς πόλεως, ἧς ἀρχοντεύει. Ἡ προτίμησις αὕτη δὲν εἶνε στερημένη πραγματικῶν λόγων, διότι ἐπὶ τῆς δημαρχίας του ἡ πόλις ἤλλαξεν

Digitized by Google

ὄψιν, πάντα δὲ τὰ μεγάλα ἔργα ἅτινα κλείζουσι τὴν πόλιν ταύτην ὀφείλονται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ κ. Μαρασλῆ. Ἡ θαυμασία ὁδοστρωσία, τὰ ὕδατα, ὁ φωτισμός, τὰ θαυμάσια βουλεβάρτα, τὸ θέατρον, οἱ κῆποι εἶνε ἔργα συνδεόμενα ἀναποσπάστως μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μαρασλῆ. Οὐ μόνον δὲ ὡς Δήμαρχος εἰργάσθη κατ' ἐξοχὴν ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀτομικῆς περιουσίας του ἄπειρα ἐδαπάνησε καὶ ἐπροίκισε τὴν πόλιν δι' ὡραιοτάτων ἱδρυμάτων, ἐξ ὧν πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ἡ δημοτικὴ βιβλιοθήκη.

Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας ἀπὸ ἐτῶν εἶνε ἡ ψυχὴ αὐτῆς, ὑποθάλπων τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἐγκατεστημένων ἐκεῖ ἑλλήνων, ἐρχόμενος πάντοτε ἀρωγὸς εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς παροικίας. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες διαφόρως δρῶντες παρὰ τῷ ἐν Ρωσσίᾳ Ἑλληνισμῷ, ἀποτελοῦσιν οὕτως εἰπεῖν τὰς κορυφὰς τῶν παροικιῶν τούτων καὶ ἐκπροσωποῦσι τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ Ἕλληνας, ὡς παρουσιάζονται οὗτοι ὑπὸ τὰς δύο διαφόρους αὐτῶν φάσεις. Πέριξ τῶν δύο τούτων κέντρων εἰς εὐρύτατον, εἰς ἀπέραντον κύκλον μυριάδες Ἑλλήνων ἐργάζονται καὶ βιοπαλαίουν. Πτωχοὶ ἀπερχόμενοι τῆς πατρίδος των θὰ εὕρωσιν ἔργον καὶ βαθμηδὸν ἀποκαθίστανται πλούσιοι καὶ ἰσχυροὶ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Ἴσως ἕνεκεν τοῦ κλίματος καὶ ἕνεκεν τοῦ πολιτεύματος ὑφ' ὃ βιοῦσι δὲν ἐκδηλοῦται ζωηρῶς ἀλλ' ἐπιπολαίως ὁ πατριωτισμὸς τῶν ἐν Ρωσσίᾳ Ἑλλήνων, ἀλλὰ οὐδεμία ὑπάρχει ἀντίρρησις ὅτι κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ θετικώτερον σκέπτονται καὶ θετικώτερον ἐργάζονται οἱ Ἕλληνες. Παρ' αὐτοῖς λειτουργοῦσι περισσότερον αἱ ἶνες τοῦ ἐγκεφάλου ἢ οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας· ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη δὲν ἐπηρεάζει οὐδόλως τὴν θερμότητα τῆς φιλοπατρίας οὐδὲ χαλαροῖ τοὺς δεσμοὺς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἄποικοι οὗτοι δὲν εὑρίσκονται μόνον εἰς ἐπικοινωνίαν διὰ τοῦ ἐμπορίου ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ πνεύματος, μετὰ προθυμίας παρακολουθοῦντες τὴν γενομένην φιλολογικὴν κίνησιν ἐν Ἑλλάδι, ὅσον ἐν οὐδενὶ κέντρῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μεταξὺ τῶν ἐμπόρων ἐκείνων τοὺς ὁποίους φαντάζεταί τις ὅτι οὐδὲν ἕτερον σκέπτονται ἢ τὸν σῖτον καὶ τὰ συναλλάγματά των, ὑπάρχουσιν ἄνδρες πεπαιδευμένοι, λόγιοι, καλλιτέχναι καὶ ἐπιστήμονες, οἵτινες ἠδύναντο νὰ διαπρέψωσιν ἐν ἑτέρῳ κυρίως κύκλῳ ἢ ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Ἐγνώρισα πλείστους τούτων, πολλάκις δὲ μὲ ἐξέπληξεν ἡ βαθύνοια καὶ αἱ φιλολογικαὶ γνώσεις αὐτῶν, καὶ οὐχὶ σπανίως ᾐσθάνθην ὑγραινομένους τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἀκούων μετριόφρονα ἔμπορον ν' ἀπαγγέλλῃ στίχους τοὺς ὁποίους θὰ ἐζήλευον καὶ αὐτοί, οἵτινες σήμερον θεωροῦνται οἱ μᾶλλον εὔστομοι τῶν ποιητῶν μας. Ἀποσυρθεὶς τοῦ ἐμπορίου ζῇ ἐν Ὀδησσῷ ὁ κ. Παναγιώτης Δουρδούφης, ὅστις ἠδύνατο νὰ εἶνε ἓν τῶν ἐγκαλλωπισμάτων τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, θὰ ἦσαν δ' εὐτυχεῖς πλεῖστοι τῶν διαπρεπόντων ἐπὶ παιδείᾳ καὶ πνεύματι Ἀθηναίων, ἂν ἠδύναντο νὰ παρακολουθήσωσιν ἕτερον τρόφιμον ἄλλοτε τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἀποθανόντα ἐν Ταϊγανίῳ, τὸν Ἀριστείδην Ταρλᾶν. Ἀνέφερα ἁπλῶς δύο ὀνόματα, ἀλλ' ἠδυνάμην νὰ σημειώσω πολλὰ ἐνταῦθα ἀνδρῶν, οἵτινες ἐκτραπέντες τοῦ σταδίου εἰς ὃ τοὺς προώρισεν ἡ φύσις ἄλλως ἔδρασαν ἐν τῇ ξένῃ.

Τὸ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐμπόριον κατέστρεψε πλείστας δυνάμεις, αἵτινες ἠδύναντο ν' ἀποβῶσι πολυτρόπως χρήσιμοι εἰς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον. Οὗτοι ἀτομικῶς μόνον ἠδικήθησαν ἐκτραπόντες τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ αὐτῶν, συνετέλεσαν ὅμως ὅπως ἀνυψωθῶσιν αἱ Ἑλληνικαὶ παροικίαι καὶ καταστῶσιν αὗται δυνάμεις τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ. Ἴσως ἕνεκεν κυβερνητικῆς ἀβουλίας αἱ δυνάμεις αὗται δὲν ἐξεπλήρωσαν πᾶν ὅ,τι ἠδύναντο νὰ ἐκτελέσωσι καὶ δὲν ἐφάνησαν χρήσιμοι ὅσον καὶ ὅπως ἔδει. Τοῦτο δὲν ἀποκλείει ὅμως τὸ μέλλον· αὗται αἱ ἴδιαι παροικίαι κατανοοῦσι τὴν ἔλλειψιν ταύτην, δὲν ἔχομεν δὲ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν αἱ ἑλληνικαὶ ἐν Ρωσσίᾳ παροικίαι θ' ἀποβῶσι παντοιοτρόπως ὠφέλιμοι εἰς τὴν μητρόπολίν των. Πρὸς τοῦτο οὐδὲν ἕτερον ἀπαιτεῖται ἢ μικρὰ ἐνέργεια ἐντεῦθεν, ἡ ἐνέργεια δ' αὕτη δὲν πιστεύομεν ὅτι θέλει λείψει.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Α. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

«Νὰ μου κάμετε τὴ χάρι νὰν τη λησμονήσετε πηλειὸ ἐφτούνη τὴν ἱστορία», ἔλεγεν εἰς τὸ σπίτι ὁ Γιακουμάκης, «γιατί ὅσῳ ζῶ δὲν θὰ γίνῃ τέτοια ἀτιμία. Μὴ μου ἀναφέρετε ἄλλη βολὰ γιὰ Τόνη καὶ Ξετόνη, γιατὶ θὰ κάμω πράμματα μεγάλα ἐδῶ μέσα.

— Τόρα πηλειὸ ποῦ μᾶς ἄκουσε ὁ κόσμος, Γιακουμάκη μου, καὶ ἤρθανε πατέρας καὶ γυιὸς στὰ σφαγειά, μποροῦμε, μὰ μποροῦμε νὰ κάμουμε καὶ ἀλλοιῶς ;» παρετήρει κλαυθμηρὰ ἡ Γιακουμάκαινα.

«Ἐγὼ μπορῶ !» ἐβρυχᾶτο ὁ γέρων «ὅποιος δὲν μπορεῖ, νὰ κοπιάσῃ καλιά του ἀπὸ τὸ σπίτι μου !

— Μαγάρι, μαγάρι, γυιέ μου, νὰ μπόρεια νὰ φύγω ἀπὸ δῶ μέσα. Ἂς εἶχα τσοὶ γυιούς μου κ' ἐγὼ ἡ κακομοῖρα καὶ τἄβλεπες ἂν δὲν θἄκανα ἐκεῖνο πὤπρεπε γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἡσυχία τοῦ σπιτιοῦ. Ὄχι ποῦ ἀντιστέκεσαι χωρὶς αἰτία καὶ ἀφορμή, τόσον καιρό, ἔτσι ἀπὸ ἰμπένιο πῶς δὲν ἠθέλαμε τὸ γυιὸ τοῦ Κατσουρέλα σου. Σὲ ξέρω ἐγὼ τί κακὸς ἄνθρωπος εἶσαι. . . ναὶ μὰ ὅ,τι πιστεύω. . . ὅ,τι μᾶς κάνεις καὶ μας πιλατεύεις θὰν τα λάβῃς ἀπὸ τὸ Θεὸ . . . ναί, ναί !

— Νέκρα καὶ ξερομαραῖλα νὰ σε φάῃ !» ἐμουρμούριζεν ὁ Γιακουμάκης, ὁσάκις δὲν διέκοπτε δι' ὕβρεως ἐπιβλητικοῦ τῆς γραίας τὴ **φαγωμάρα** καὶ ηὐδόκει νὰ την ἀνέχεται, κύπτων πρὸ τοῦ ἐπίπλου του εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον καὶ ἀνασκαλεύων ἐπὶ ὥρας πολλὰς τὰ συρτάρια του καὶ τὰς θήκας καὶ τὰς θέσεις, ὡς ἐὰν ἐζήτει κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν εὕρισκεν. Αἱ παρηγητικαὶ κατάραι ἦσαν συνήθεις τότε εἰς τὸ στόμα του· **ὀχειὰ** ἀπήντα εἰς τὸ **ὄχι** τῆς γραίας, **νέκρα** εἰς τὸ **ναί**, **θηλειὰ καὶ κόμπος** εἰς τὸ **ἔτσι θέλω** καὶ **νὰ ξεραθῇς** εἰς τὸ **δὲν ἠξεύρω** !

[1] Ἴδε σελ. 266

Digitized by Google

«Σκασμός κηόλα, καϋμένε, καὶ σ' ἀκοῦν τὰ παιδιὰ καὶ μαθαίνουνε!» ἀπεκρίνετο ἡ Γιακουμάκαινα, ὁσάκις ἔφθανε μέχρι τῶν ὤτων της κανεὶς τῶν ψιθύρων αὐτῶν. Ἡ Μαργαρίτα δὲν ἔλεγε πάλιν τίποτε. Ὁ σεβασμὸς τὸν ὁποῖον συνείθισε νὰ τρέφῃ πρὸς τὸν πάππον ἀφ' ἑνός, ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ποιά τις περιφρόνησις πρὸς τὴν γεροντικὴν ἄρνησίν του, τὴν ἔκαμναν νὰ στενάζῃ μόνον, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὰς συχνὰς λογοτριβάς. Καὶ την ἐλύπει μὲν ἡ ἀπρόοπτος αὐτὴ περιπέτεια, ἡ ὑπαγορεύουσα βίαια μέτρα πρὸς σωτηρίαν, πλὴν οὐδέποτε, οὐδ' ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔχανε τὸ θάρρος της καὶ τὴν ἐλπίδα. Γνωρίζομεν ὅτι πολλὰς προλήψεις δὲν εἶχεν, ἐνώπιον δὲ τῆς ἰδικῆς της θελήσεως τῆς ἐπιμόνου, ἐθεώρει τὴν κηδεμονίαν τοῦ πάππου τόσῳ ἀνίσχυρον, ὥστε ἤρκει νὰ κινήσῃ τὸ μικρό της δακτυλάκι, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ.

Ὁ Τόνης ἐξ ἄλλου διήρχετο, ἢ ἐνόμιζεν ὅτι διήρχετο, διότι συχνότερα ἡ δυστυχία εἶνε ὑποκειμενική, τὴν κρισιμωτέραν τῆς ζωῆς του περίοδον. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀρνήσεως τοῦ πατρός του καὶ ἐν γένει τῆς δυσμενοῦς στάσεως τῆς οἰκογενείας του δὲν τον ἔμελε καὶ πολύ, ὡς περὶ πράγματος ἀναγκαίου. προβλεφθέντος. Μετὰ τὰ πρῶτα νευρικὰ τοῦ πατρός του καὶ τὰς συμβουλὰς τῆς μητρός του καὶ τὰς εἰρωνείας τῆς Κίτης, ἐκήρυξεν ἕνα πόλεμον ἀποφασιστικὸν καὶ ἀμείλικτον. Ἐδήλωσεν ὅτι εἶνε κύριος νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλῃ καὶ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ θὰ ἔκαμνεν ἀνυπερθέτως χρῆσιν διὰ νὰ νυμφευθῇ τὴν Μαργαρίταν, μόλις ἤθελε τύχει τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πάππου της. Ἤρχισε νὰ τρώγῃ ὡσεπιτοπλεῖστον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον καὶ νὰ μὴ πηγαίνῃ εἰς τὸ σπίτι παρὰ τὴν νύκτα, ὅταν ἤθελε νὰ κοιμηθῇ· ἔλεγε δὲ ἢ μᾶλλον ἠπείλει ὅτι θὰ μετεκομίζετο μόλις εὕρισκεν οἴκημα κατάλληλον. Ὁμοίως καὶ τὰς οἰκίας τῶν συγγενῶν του — καὶ εἶχεν ἐδῶ πολλούς. — ἀπέφευγε μετὰ πάσης φροντίδος. Ἡ γλῶσσά των, πολὺ πλέον εἰρωνικὴ καὶ δηκτικὴ καὶ πολλάκις ὑβριστική, ὅπως ἑνὸς γέροντος θείου τοῦ πατρός του, χωρὶς τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν ὑπέκρυπτε τῆς οἰκογενείας του ἡ γλῶσσα, τὸν ἠνώχλει περισσότερον. Τὸν ἐπείραζαν φοβερὰ αἱ ἐξαδέλφαι του. Ἔκαμναν ὅτι ἐλησμόνουν πάντοτε τὸ ὄνομα τῆς ἐρωμένης του καὶ τὴν ἐπωνόμαζαν στρεβλωτικῶς Μαργάρω καὶ Μάγαρο. Τὸν Στέφαν τὸν ἐκάλουν μὲ τὸ παρωνύμιόν του Τρισάμπελο καὶ τὴν ἐγγονήν του Τρισαμπελοποῦλα. Ἠρώτων τὸν Τόνην ἂν εἰς τὴν **ἅρμα** του θὰ προσέθετε νέα ἐμβλήματα, κανένα κλώστρην ἢ καμμίαν ὀδοντάγραν, καὶ ἐάν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καντουνιώτικα καὶ τὰ κορακίστικα, ἤξευρεν ἄλλας γλώσσας ἡ Μαργάρω. Καὶ εἶχε μὲν πολλὰ καὶ πικρότατα νἀπαντήσῃ ὁ Τόνης καὶ νὰ τας ἀποστομώσῃ· ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ ἐξωθῇ εἰς τὰ ἄκρα τὰ πράγματα, οὔτε νὰ λυπήσῃ διὰ σκληρᾶς ἀπαντήσεως καμμίαν, ἐπαυξάνων οὕτω τὸ κατὰ τῆς Μαργαρίτας, τῆς μελλούσης ἐξαδέλφης, μῖσος.

Τὴν στάσιν ὅμως τοῦ Γιακουμάκη τὴν ἐσυλλογίζετο πολὺ περισσότερον ὁ Τόνης. Ἐφοβεῖτο μήπως χωρὶς αὐτοῦ κανὲν τῶν ὀνείρων του δὲν ἤθελε πραγματοποιηθῇ. Ἂν πᾶσα μεταπείσεως ἀπόπειρα ἀπέβαινεν, ὅπως ἀπέβη μέχρι τοῦδε εἰς μάτην, — καὶ ἦτο τὸ πιθανώτερον προκειμένου περὶ τοῦ Γιακουμάκη, — καὶ ἂν ἡ ζωὴ τοῦ γέροντος παρετείνετο ἀκόμη ἐπὶ πολὺ (ὅπως ἦτο πάλιν τὸ πιθανώτερον), τί θὰ ἐγίνετο μὲ τὸν ἔρωτά του; Νά την πάρῃ καὶ νὰ φύγουν, ἔστω· ἀλλ' ἐὰν ἡ Μαργαρίτα ἠρνεῖτο νά τον ἀκολουθήσῃ; Ἔπειτα διατί ἡ τόση βία καὶ ἡ σκληρότης; Διατί νὰ μὴ ἑορτασθῇ ἡ χαρά των καὶ νὰ μὴ χαροῦν ὅλοι εἰς αὐτήν; Κρῖμα νὰ μὴν εἶνε ἱκανὸς νά τα διορθώσῃ ὅλα, νά τα φέρῃ δεξιᾷ . . . Ἄλλοι ἄνθρωποι, βρὲ ἀδελφέ, ὅπως θέλουν τὰ κάμουν· καὶ αὐτὸς τίποτε, δὲν ἦτο ἄξιος διὰ τίποτε! Δὲν εἶχεν ἐπάνω του πολιτικήν· δὲν ἤξευρε καμμίαν πονηρίαν. Ἔκρινεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὸν χαρακτῆρά του καὶ τους μετεχειρίζετο μὲ εἰλικρίνειαν. Ἀλλὰ μὲ τὴν εἰλικρίνειαν ἰδού, ὅτι δὲν ἔκαμνε τίποτε . . . Ἐσχηματίζετο ἐκεῖ ἕνας κόμβος, τὸν ὁποῖον μὴ ἔχων τὴν ὑπομονὴν νὰ ξεμπερδεύσῃ καὶ νὰ λύσῃ τεχνικά, θά τον ἔκοπτεν ἀποτόμως καὶ βιαίως. Καὶ νὰ ἰδοῦμεν ἂν θὰ ἐπετύγχανε καὶ τὸ κίνημα αὐτό . . .

*

Μίαν ἑσπέραν ὁ Τόνης, συνοδευόμενος ὅπως συνήθως ὑπὸ τοῦ Λούκα, μετέβαινε νὰ ἴδῃ τὴν Μαργαρίταν. Ἐβάδιζαν ταχεῖς καὶ σιωπηλοὶ ὁ εἷς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου. Γλυκὺς ἦτο ὁ καιρὸς καὶ ἄνωθέν των ὁ βαθυκύανος οὐρανὸς ἤνοιγε πληθὺν ἀργυρῶν ὀμμάτων. Ἡ ὥρα ὅμως ἦτο προχωρημένη, τὰ καταστήματα κλειστὰ καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς ἐβασίλευεν ἐρημία, μόλις φωτιζομένη ὑπὸ τῶν ἀραιῶν φανῶν τοῦ πετρελαίου. Περισσότερον ἔλαμπεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ καμμί' ἀκοίμητος κανδήλα ἱεροῦ ἐκ τῆς θυρίδος Ναοῦ βλεπούσης πρὸς τὴν ὁδόν, διότι ἐδῶ οἱ Ναοὶ δὲν περιφράσσονται διὰ νάρθηκος. Εἰς τὴν συνοικίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσῆλθον τόρα, ἐπιβραδύναντες τὸ βῆμα, τὸ σκότος ἐγένετο ἀκόμη πυκνότερον. Ἓν κουρεῖον μόνον ἦτο ἀνοικτόν, ὅπου ὁ **μαθητής** καί τινες φίλοι του νεαροὶ διεσκέδαζον μὲ μίαν κιθάραν δειλήν, σιγανήν, νυσταλέαν· καὶ περαιτέρω ἓν οἰνοπωλεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁμὰς εὔθυμος ἐξ ἐργατῶν καθημένων περὶ τὴν γυμνὴν ξυλίνην τράπεζαν, ἐφ' ἧς ἐβασίλευεν ἡ **κανάτα**, ἔψαλλον ἐν συμφωνίᾳ:

Στὸ παρεθύρι ποῦσαι σὺ
Γαρούφαλο δὲν πρέπει,
Ἐσ' εἶσαι τὸ γαρούφαλοοοοο....

— Προσκυνῶ τὸ Θέο σου, δὲν κάνεις σουρτάνα!
Κι' ὁπώχει μάτι' ἂς βλέπῃ.

Ἐκεῖ ἔξω ἐσταμάτησεν ὁ Λούκας, καθήσας ἐπὶ τοῦ πάγκου τῆς θύρας καὶ ζητήσας ἕνα καρτεζίνι, ἐν ᾧ ὁ Τόνης πρίν τον ἰδοῦν ἐπροχώρησε καὶ εἰσῆλθεν εἰς μίαν ἄλλην στενωπόν, ὅπου τὸ χαμόσπιτον τῆς γραίας Σαμούγαινας ποῦ κατεσκεύαζε τὴν πούδραν. Ἡ θυγάτηρ της Πιπίνα, ἡ γνωστή μας μικρά, περιέμενε τὸν νέον, τῷ ἤνοιξε σιγὰ τὴν θύραν μόλις ἤκουσε τὸ βῆμά του, τὸ πολὺ γνωστόν, καί τον εἰσήγαγεν. Ὁ οἰκίσκος συνέκειτο ἐξ ἑνὸς μόνον θαλάμου εὐρέος, χωρὶς πάτωμα, καὶ μὲ μόνον φῶς τὴν κανδήλαν, τὴν καίουσαν πρὸ τῶν εἰκονισμάτων ἄνωθεν τῆς ἀπεράντου κλίνης. Ὄπισθεν τοῦ μεγάλου

Digitized by Google

ἐρυθροῦ παραπετάσματος τῆς ἰνδιάνης, διαχωρίζοντος μικρὸν διαμέρισμα εἰς τὸ βάθος, διεκρίνετο φῶς λαμπτῆρος ζωηρὸν καὶ αἱ σινικαὶ σκιαὶ μιᾶς γυναικὸς καὶ ἑνὸς παιδίου, καταγινομένων εἰς ἐργασίαν πυρετώδη.

«Νὰ μιλήσω τῆς Μαργαρίτας, κάτσε μία στιγμή», εἶπεν ἡ Πιπίνα, σπεύδουσα ἔξω εἰς τὴν αὐλήν.

«Καλὴ σπέρ' ἀφέντη κόντε μου!» ἠκούσθη ἀπὸ μέσα καὶ ἡ γραῖα Σαμούγαινα, μόλις τόρ' ἀντιληφθεῖσα τῆς εἰσόδου τοῦ νέου καὶ ἐπεφάνη παρὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ παραπετάσματος, κρατοῦσα θήκην χαρτίνην, καὶ γεμάτη ὅλη, χεῖρες, ἐνδύματα, κεφαλή, ἀπὸ μίαν λευκὴν κόνην, ὡς χιονισμένη.

«Πῶς; νυχτέρι ἀπόψε;. . . Καλησπέρα!» εἶπεν ὁ νέος, ἐγειρόμενος καὶ πλησιάζων νὰ ἴδῃ.

«Μὲ συμπαθᾷς ποὺ δέ σε πιάνω, γιατ' εἶμαι λιγδομένη . . . Ἀ, ναῖσκε! Ἔχουμε νὰ δώσουμε κάτι μποῦτρα αὔριο τὴν αὐγή, καὶ ἔπρεπε, γλέπεις, νὰ κάτσουμε νάν τα ἑτοιμάσουμε ἀπὸ ἀπόψε.

— Κοντεύετε τὸ λοιπόν;

— Ναῖσκε, κάτι λίγα ἔχουμε ἀκόμα νὰ τρίψουμε. Τὰ βάνουμε ἔπειτα μέσα τσῆ σακκοῦλες καὶ ἡ δουλειὰ ἐφινίρισε. Ἔνταγε!»

Ὁ Τόνης ἔκυψε καὶ ἐπεσκόπησε τὸ διαμέρισμα τῆς ἐργασίας. Πρώτην φορὰν ποῦ ἔβλεπεν οὕτω νὰ ἐργάζωνται· ἄλλας φορὰς ποῦ ἔτυχε νὰ περάσῃ ἐκεῖ εὗρε σκότος καὶ ἡσυχίαν. Εὔκολος ἦτο καὶ ἁπλῆ ἡ λευκὴ αὐτὴ βιομηχανία τοῦ τόπου. Ἀφ' οὗ μέσα εἰς μεγάλα τεψία ἐψήθη εἰς τὸν φοῦρνον ἡ γύψος, ἐρρίφθη μεθ' ὕδατος ἐντὸς τῆς παρακειμένης σκάφης, ἐφούσκωσεν, ἐλευκάνθη, ἐζυμώθη καὶ εἰς τεμάχια κατόπιν ἐξετέθη ἐπί τινας ἡμέρας εἰς τὸν ἥλιον, ὅπως τὴν εἴδομεν ξηραινομένην ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν αὐλῶν. Ἐκ τῶν ἐξηραμένων τούτων τεμαχίων, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε μεγάλη προμήθεια εἰς τὴν γωνίαν, ἐλάμβανεν ὁ υἱὸς τῆς Σαμούγαινας, ὁ Γιάννος — νεανίας ἕως δεκαοκταετής, πολὺ μελαγχρινὸς καὶ πολὺ ἀψηλός, — καὶ ἐπὶ τραπέζης μεγαλης, στερεᾶς, ἐκύλιε μεγάλην σφαῖραν σιδηρᾶν, μεταβάλλουσαν αὐτὰ μετὰ κρότου εἰς κόνιν λεπτήν. Τὴν κόνιν αὐτὴν ἡ Σαμούγαινα ἐπερνοῦσε ἀπὸ μίαν διπλῆν κρησάραν, ἐξήρχετο δ' ἐκεῖθεν λεπτεπίλεπτος, καθαρὰ καὶ ἐντελὴς πλέον ἡ ποῦδρα, τὴν ὁποίαν, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς Πιπίνας, ἐνέθετεν ἐντὸς σακκιδίων χαρτίνων χρωματιστῶν, ἀρωματίζουσα ἕκαστον καὶ δι' ὀλίγου βάμβακος, ἐμβαπτισμένου ἐντὸς λεβάντας συνήθως. Ἡ σκάφη, ἡ τράπεζα, τὸ χωμάτινον δάπεδον, τὰ πάντα ἐκεῖ μέσα λευκά. Ἡ ἀτμόσφαιρα πλήρης μορίων κόνεως λευκῆς, αἰωρουμένων ὡς πυκνῶν μικροσκοπικῶν νιφάδων εἰς τὸ φῶς τοῦ λαμπτῆρος. Καὶ πόσας ὄψεις, πόσους τραχήλους θὰ παρέβαλλον ποιηταὶ καὶ ὀνειροπόλοι πρὸς χιόνα, χάρις εἰς τὴν κόνιν ἐκείνην τὴν λευκήν! . . .

Εἰς τὴν θέαν ἐκείνην ἀνέπλασσεν ἀμέσως ὁ Τόνης τὸν Σαμούγιαν, ἕνα τύπον πολὺ ἰδιόρρυθμον, ὁ ὁποῖος περιήρχετο τὴν πόλιν μὲ τὸ καλάθιόν του, γεμάτον ἀπὸ τὰ ποικιλόχροα ἐκεῖνα, πράσινα, κόκκινα, κίτρινα σακκίδια τῆς πούδρας, ὡς δείγματα οἰκιακῆς βιομηχανίας, ἵν' ἀγρεύσῃ κανένα πελάτην μεταξὺ τῶν ξένων, τοὺς ὁποίους κατεδίωκε καὶ μέχρι τῶν ἀτμοπλοίων. Καὶ ὁσάκις μὲν ἡ τύχη τὸν ἐβοήθει καὶ ἐπετύγχανε καμμίαν καλὴν παραγγελίαν, ὅπως ἀπόψε, ὅλος φαιδρότης ἦτο καὶ γέλως καὶ μολπή, περιερχόμενος τὰ οἰνοπωλεῖα τῆς γειτονιᾶς, ὅπου μέχρι νυκτὸς βαθείας ἀντήχει τὸ ἔρρινον ἀλλὰ τεχνικώτατον πρίμο του. Ἀλλοίμονον ὅμως ἂν τον εὕρισκαν κεσάτια καὶ συφορές! Ἐγίνετο δύσθυμος, ἄγριος, ἔδερνε τὰ παιδία του, ὕβριζε τὴν γυναῖκά του, τοὺς ἄφινε νηστικούς, τοὺς ἐτουράχνευεν . . .

Αὐτὰ τὰ βάσανα ἐξιστοροῦσε τόρα εἰς τὸν Τόνην ἡ γραῖα Σαμούγαινα, ὅπως πάντοτε ὁσάκις τὸν ἔβλεπε. Τί νὰ κάμῃ, δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ, ἡ κακορροΐζικη . . . Καμμία βολὰ (τὸ πιστεύεις κόντε μου;) τῆς ἔρχουνταν νὰ πάῃ στὴν τσίμα τοῦ πόρτου νὰ πέσῃ νὰ πνιγῇ. . . Ἤκουεν ὁ νέος μετ' ἀνυπομονησίας, πλησιάζων ὁλοὲν εἰς τὴν θύραν τῆς αὐλῆς νὰ ἰδῇ διατί ἐβράδυνεν ἡ Μαργαρίτα . . . Ἀλλὰ μίαν ἐπίφασιν τοὐλάχιστον ἐνδιαφέροντος δὲν ἐδύνατο νἀποφύγῃ καὶ ἐκίνει τὴν κεφαλὴν καὶ ἐξέπεμπε κατὰ διαλείμματα ἓν χμ! ὀργίλον καὶ ἐπρόφερε λέξεις τινὰς καθησυχαστικὰς καὶ παρηγόρους. Τί διάβολο! τοὺς ἐχρειάζετο ἐκεῖ μέσα τοὺς ἀνθρώπους . . . Ἀφότου ἦλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ βλέπῃ τὴν Μαργαρίταν του κρυφά, τὸ χαμόσπιτον τῆς Σαμούγαινας ὑπεδείχθη ὡς τὸ φυσικὸν συνεντευκτήριον. Ἔκειτο εἰς δρομίσκον παράπλευρον, μακρὰν τῆς οἰκίας Στέφα κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ συνορεῦον μετ' αὐτῆς ἐσωτερικῶς διὰ τῶν αὐλῶν. Ἡ ἰδιότης αὐτὴ ἀποκαθίστα εὐκολωτάτην τὴν συγκοινωνίαν, διότι ὁ τοῖχος, ὁ διαχωρίζων τὰς δύο αὐλας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο πολὺ χαμηλός, ὑπεστήριζε πρὸς τὸ μέρος τῆς Σαμούγαινας ἕνα ὑψηλὸν σωρὸν πετρῶν καὶ συντριμμάτων, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευε κάλλιστα ὡς κλίμαξ. Ἦτο δὲ γενικὴ ἡ τοιαύτη συγκοινωνία διὰ τῶν αὐλῶν ὅλης ἐκείνης τῆς γειτονιᾶς. Ἐκτὸς τοῦ γειτονικοῦ κήπου, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι ἦσαν ὑψηλότεροι καὶ ἀπετέλουν ἓν τετράγωνον ἀπροσιτώτερον κάπως, τῶν ἄλλων ὅλων ἦσαν χαμηλοὶ ἢ χαλασμένοι, ἢ ἑνωμένοι διὰ σανίδων, προχείρων περαμάτων καὶ κλιμάκων. Οὕτω λοιπὸν αἱ οἰκίαι εἶχον δύο ἐξόδους· μίαν φανερὰν πρὸς τὴν ὁδὸν καὶ μίαν κρυφίαν πρὸς τὴν γειτονικὴν αὐλήν. Ἐδύνατό τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς μίαν οἰκίαν καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἄνευ πολλοῦ κόπου ἀπὸ ἄλλης, εἰς δρόμον μακρυσμένον καὶ φαινομενικῶς ἄσχετον. Τοῦ προσόντος τούτου τῆς ἐπαρχιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐπωφελοῦντο τὰ παιδία τῆς γειτονιᾶς διωκόμενα ὑπὸ τῶν γονέων των ἢ τῶν μαστόρων των, καὶ οἱ φυγόδικοι, σπανιώτερον διωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἀποσπασμάτων ὁσάκις δηλαδὴ τὸ κόμμα των δὲν ἐνέμετο τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι τὸ ἐχρησιμοποίησαν σήμερον καὶ ἄλλου εἴδους ἐγκληματίαι. . . Ὁ Τόνης τὰ ἐσχεδίασε καὶ ἡ Πιπίνα τὰ διηύθυνεν ὅλα. Ἄλλως τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο δύσκολον διόλου. Ἅμα ἤθελον ἀποκοιμηθῇ οἱ γέροι της, ἡ Μαργαρίτα ἠμποροῦσε νὰ βγαίνῃ εἰς τὴν ταράτσαν καὶ νὰ λείπῃ κανὲν τέταρτον χωρὶς νά την ἐννοῇ κανείς, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ὁ Τόνης ἠμποροῦσε νὰ εἰσέρχεται κατὰ τὴν νυκτερινὴν ἐρημίαν τῆς συνοικίας εἰς τὸ σπίτι τῆς Σαμούγαινας, χωρὶς

Digitized by Google

νὰ τον βλέπῃ περίεργον ὄμμα. Τὸ κάτω - κάτω τί εἶχε νὰ φοβηθῇ ἐραστὴς ἔχων τοὺς σκοπούς του; Ὡς πρὸς τὴν γραῖαν Σαμούγαιναν, τόρα δὲν ὡμίλει πλέον. Τὴν γλῶσσάν της ἐδάμασεν ἡ τιμὴ τὴν ὁποίαν τῇ ἔκαμεν ὁ κόντες, καταστήσας αὐτὴν κοινωνὸν τοῦ μυστικοῦ του.

Ἐν τούτοις ὁ νέος ἠμπόρεσε νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν αὐλήν, χωρὶς νὰ διακόψῃ ἀποτόμως τὴν γυναῖκα. Ἡ Πιπίνα ἦτο ἀναβιβασμένη ἐπὶ τοῦ σωροῦ τῶν πετρῶν καὶ ἔβλεπεν ἐπάνω πρὸς τὸ δῶμα.

«Ποῦ εἶνε;» ἠρώτησεν ὁ νέος σιγά.

«Τόρα ἔφθασε. Τσὴ φανίστηκε πῶς κάποιος ἐξύπνησε».

Συνήθως ἐκατέβαινεν ἡ Μαργαρίτα. Ἀλλ' ἀπόψε, εἰς μίαν τῶν νεανικῶν ἐκείνων ὁρμῶν, αἱ ὁποῖαι εἶνε ὡραῖαι ἴσως ἐπειδὴ εἶνε ἀπερίσκεπτοι, ὁ Τόνης ἀνῆλθε τὴν πρόχειρον κλίμακα, διεσκέλισε τὸν ὑπερκείμενον τοῖχον καὶ εὑρέθη ἐπὶ τοῦ δώματος. Ταὐτοχρόνως σχεδὸν ἠνοίχθη ἡ μικρὰ θύρα τοῦ μαγειρείου καὶ ἐξῆλθε νεᾶνις, τῆς ὁποίας ἐφωσφόριζαν τὰ κατάμαυρα μάτια. Ἔτειναν τοὺς βραχίονας, ἐνηγκαλίσθησαν ὁ εἷς τὸν ἄλλον καὶ χωρὶς λέξιν ἀντήλλαξαν πληθὺν φιλημάτων.

«Ἐσὺ ἐδῶ; . . . ὠϊμένανε!

— Τί; Ἐγώ! δὲν εἶν' ἔτσι καλλίτερα; Ἐδῶ, ἐδῶ, σοῦτ. Κλεῖσε τὴν πόρτα . . . Ἔλα, κάθισε ἐδῶ».

Καί την ἔσυρεν ἐπὶ ξυλίνου βάθρου, ὑπὸ τὸ εὐρὺ γεῖσον τοῦ μαγειρείου, κάθισμα μικρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόλις ἐχώρουν καὶ οἱ δύο, ὥστε συνεσφίγχθησαν πλησίον ἀλλήλων, ὡς ῥιγοῦντες. Καὶ ὅμως ἡ νὺξ ἦτο γλυκεῖα καὶ διὰ τοῦ μικροῦ ἀνοίγματος τἀργυρᾶ ὄμματα τοὐρανοῦ τοὺς ἔβλεπον μειδιῶντα. . . . Πλησίον ἐκείνου ἡ Μαργαρίτα δὲν ἐφοβεῖτο. Ἡ πνοή του, ἡ ἐκ τῶν εὐρέων, τῶν ἐρωτολήπτων στηθῶν ἐξερχομένη θερμή, τὴν ἐνεψύχου, τὴν ἐζωογόνει. Εἰς τὴν ἀγκάλην του ᾐσθάνετο ὅτι εὑρίσκετο ἐν ἀσφαλείᾳ, τῆς ὁποίας δὲν ἐζήτει μεγαλειτέραν. Ἐφόρει ἓν μάλλινον ἐπώμιον, μπελερίναν πλεκτήν. Τὴν εἶχεν ἀνοίξῃ ὁ Τόνης καὶ ὡς ἔκλινεν ἐπὶ τῆς κόρης ἔρριψε μίαν της ἄκραν καὶ αὐτὸς περὶ τὸν λαιμόν του. Καὶ ἐν ᾧ διὰ τῆς χειρὸς περιέβαλλεν ἠρέμα τὴν ὀσφύν της, περιέφερε τὰ χείλη του ἐπὶ τοῦ προσώπου της καὶ τοῦ λαιμοῦ, κινούμενα εἰς λέξεις τρυφεράς, εἰς ψιθύρους, ἀπολήγοντας εἰς φίλημα. Ἡ κόρη εἶχε κλείσει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς μακροβλεφάρους καὶ προσεδέχετο τὴν λατρείαν ἐκείνην σιωπηλή, ἀκίνητος, παραδεδομένη ὅλη. Οὕτως ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸν Τόνην οὐδέποτε ἀντεστάθη, οὐδέποτε ἠρνήθη. Ὅ,τι ἤθελεν. Ἦτο ὁ κύριός της, ὁ ἐξουσιαστής της. Καὶ τὸ ἄνω χεῖλος ἀνυψοῦτο ἀποκαλύπτον τοὺς λευκοὺς ὀδόντας, ἐν ἐκφράσει τόλμης, πείσματος, ἐπιμονῆς. Πλὴν ὁ ἔρως τὴν εἶχε κατανικήσει . . .

Αἴφνης ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς καί τον ἠρώτησεν ἀποτόμως:

«Νά σου πῶ, Τόνη. Ἀλήθεια εἶσαι μασῶνος;

— Ναί· γιατί ρωτᾷς;» ἀπήντησεν ὁ νέος ἁπλῶς.

«Μά . . . νά σου πῶ, εἶνε κανένα κακὸ αὐτὴ ἡ Μασωνία;

— Δέν το πιστεύω» εἶπεν ἐκεῖνος μὲ μειδίαμα.

«Εἶμαι ἀνόητη· δὲν ἔπρεπε νά σου κάμω τέτοια ἐρώτησι. Τί κακὸ πρᾶμμα μπορεῖ νἆνε, ἀφ' οὗ εἶσαι καὶ σὺ μέσα καὶ μού το λές. Ὁ νόνος σήμερα τὴν αὐγὴ μοῦ ἐγιόμισε τὸ κεφάλι μ' ἕνα σωρὸ λόγια.

— Τί; τί; τί; Γιὰ πές μού τα!»

Καὶ μὲ τὴν σιγανήν της φωνὴν τῷ διηγήθη τὴν σκηνὴν τῆς αὐγῆς, πῶς ἔμαθεν ὁ νόνος τὸ τρομερὸν μυστικόν, — ὅτι ὁ τολμῶν νά τῳ ζητῇ εἰς γάμον τὴν ἐγγονήν του εἶχε γείνει πρό τινος μασῶνος! — καὶ πόσα ὀργίλα καὶ φοβερὰ ἐξεστόμισε κατὰ τῆς μασωνίας καὶ τοῦ κινήματος. Ἄνθρωπος θρῆσκος καὶ ὡς πρὸς τοῦτο πολὺ περιωρισμένος τὸ πνεῦμα, ἔκλινεν ἀπ' ἀρχῆς μᾶλλον πρὸς τὸ μέρος τῶν πιστευόντων τὰ θρυλήματα, ὅσα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην προκαλεῖ μεταξὺ τῶν ἀμυήτων ἡ μυστικὴ ἑταιρία· μακρυνθεὶς δὲ ἀείποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν ἐβάρυνον προλήψεις θρησκευτικαὶ ἢ κοινωνικαί, οὐδέποτε ἐφρόντισε νὰ μάθῃ οὔτε ἤξευρεν ἑπομένως τί κάμνουν οἱ μασῶνοι, παρὰ μόνον ὅτι ἑορτάζουν καὶ τρώγουν μέχρι διαρρήξεως τὴν ἑσπέραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸ μέγαρόν των, τὸ λάμπον καὶ κροτοῦν ἐν τῷ σκότει καὶ τῇ ἠρεμίᾳ τῆς ἀποκέντρου στενωποῦ. Διεδίδετο ὅτι ἐπὶ τοῦ δαπέδου εἶχον εἰκόνας τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου, τὰς ὁποίας ὑπεχρεοῦντο νὰ καταπατήσουν οἱ νεοφώτιστοι· ἀλλὰ περὶ τούτου ὁ Γιακουμάκης μέχρι τινὸς δὲν ἦτο βέβαιος. Τὸ ἐκήρυττεν ὅμως τόρα μὲ ὅλην του τὴν δύναμιν καὶ ἐφώναζε καὶ το ἠγγυᾶτο ἅμα τῷ εἰπον ὡς ἐκ τύχης εἰς τὸ Φαρμακεῖον χθὲς ὅτι καὶ ὁ ἐπίδοξος γαμβρός του συγκατηριθμήθη μεταξὺ τῶν ἀθέων ἐκείνων. Δὲ ντρέπεται τὸ παλῃόπαιδο! νἀλλαξοπιστήσῃ καὶ νἄχῃ μοῦτρα νὰ γυρεύῃ καὶ νοικοκυροποῦλες χριστιανές. Ἀκοῦς ἐκεῖ ὁ ἰνφάμες, ὁ θεομπαίχτης!... Τὰ ἔνστικτά του ἐξηγείροντο, εὕρισκε δὲ συγχρόνως καὶ νέον πάτημα νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἄρνησίν του. Μασῶνος, λέει! Ἔννοιά σου, δὲν δίνει αὐτὸς τὴ γκόνα του τῶν μασώνωνε, ποῦ ξέρει ἕνα σωρὸ φρικτὰ πράμματα γιὰ δαύτους! . . . Ἔκυψε δὲ καὶ εἶπε πολλὰ ἀπὸ τὰ φρικτὰ αὐτὰ πράγματα εἰς τὸ οὖς τῆς Γιακουμάκαινας, σκεπασμένον πάντοτε μὲ τὸ λευκὸν μανδήλιον, τὰ ὁποῖα δὲν ἤκουσεν ἡ Μαργαρίτα.

Ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐσχηματίσθησαν εἰς τὸ πνεῦμά της μερικὰ νέφη ἀμφιβολίας, τὰ ὁποῖα ὅμως διέλυσε τόρα ὁ Τόνης, σπεύσας νά τῃ εἴπῃ ὅ,τι ἐδύνατο καὶ νά τῃ ἐξηγήσῃ τὸ πρᾶγμα μὲ γλῶσσαν εἰλικρινῆ. Ἐπείσθη ἡ κόρη ἐντελῶς περὶ τῆς ἁπλοϊκῆς πλάνης τοῦ πάππου της, — ὁ ἔρως ἐβοήθησε πολὺ τὴν λογικήν, — καὶ ἐγέλασαν διὰ πολλὴν ὥραν μαζὶ μὲ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ μασώνου.

Καὶ ἐπανέλαβαν τὰ φιλήματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν διακόψει . . .

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

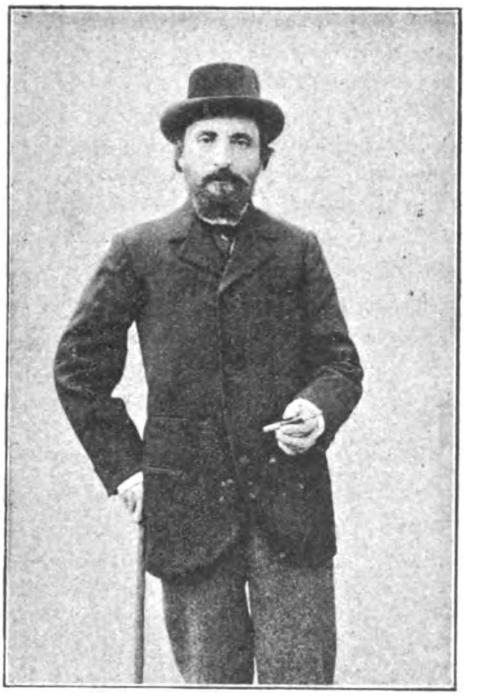

Γεώργιος Σουρῆς
Ἐκ φωτογραφίας τοῦ κ. Π. Στεφάνοδικ

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΜΑΣ

Ἐκ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων ἐν Ἑλλάδι βιβλίων εἶνε τὰ Ἡμερολόγια. Ὁ κοινὸς λαὸς ἀγοράζει τὸν Καζαμίαν του· ὁ ἀνεπτυγμένος ἀγοράζει τὸ Ἡμερολόγιόν του. Τὸ πρῶτον εἶνε ἐξέλιξις τοῦ δευτέρου· ἐξέλιξις ὀλίγον ταχεῖα ἴσως, ἀλλὰ φυσικὴ καὶ εὐεξήγητος. Τὸ βιβλιάριον ἔγεινε βιβλίον καὶ κατόπιν τόμος ὀγκώδης. Καὶ ἔμεινε μὲν τὸ σεληνοδρόμιον καὶ τὸ μηνολόγιον εἰς ὅλα ὅμοιον, στερεότυπον, ἐπίσης ἀναγκαῖον, ἀλλὰ βαθμηδὸν αἱ τερατώδεις προφητεῖαι τοῦ διασήμου Καζαμία ἢ ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ σατυρικώτερον ἢ ἐξηφανίσθησαν. Τὰ ὀλίγα ἀνέκδοτα καὶ τὰ πομπώδη πατριωτικὰ ποιήματα τοῦ παραρτήματός του διεδέχθη ὕλη φιλολογικωτέρα, μᾶλλον ἐπιμελημένη, ἄφθονος, τὰς δὲ χονδροειδεῖς ξυλογραφίας τέχνη ὁπωσοῦν εὐπρόσωπος. Σήμερον τὰ Ἡμερολόγια ἀποτελοῦν παρ' ἡμῖν ἰδιαίτερον ὅλως εἶδος δημοσιευμάτων καὶ καθαυτὸ νεοελληνικόν. Εἶνε ἓν εἶδος ἐτησίων περιοδικῶν, εἰκονογραφημένων, γενικῶν, ἐγκυκλοπαιδικῶν, ἐκδιδομένων μετὰ κομψότητος καὶ φιλοκαλίας ἕνα ἢ δύο μῆνας πρὸ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Καὶ δὲν εἶνε ὀλίγα τὰ μέχρι τοῦδε ἀναφανέντα: Τὸ ***Ἀθηναϊκὸν Ἡμερολόγιον*** τοῦ κ. Κορομηλᾶ, τὸ ***Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον*** τοῦ κ. Ἀσωπίου, ἡ ***Ποικίλη Στοὰ*** τοῦ κ. Ἀρσένη, τὸ ***Ἐτήσιον Ἡμερολόγιον*** τοῦ κ. Σκόκου, τὸ ***Ἡμερολόγιον*** τοῦ κ. Φωτιάδου, ἡ ***Πρόοδος***, τὸ ***Ἡμερολόγιον τῶν Φοιτητῶν***, τὸ ***Βυζαντινὸν Ἡμερολόγιον***, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν καὶ τὸ ***Ἐθνικόν***, τὸ ἄλλοτε ἐκδιδόμενον ἐν Παρισίοις. Ἐκ τούτων ἄλλα μὲν ἔπαυσαν, ἄλλα δὲ ἐξακολουθοῦν ἔτι ἐκδιδόμενα.

Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι μεταξὺ τῶν χιλιάδων αὐτῶν σελίδων ὑπάρχουν καὶ πολλαὶ ἀξιανάγνωστοι, γεγραμμέναι ὑπὸ καλάμων δοκίμων. Ἀλλὰ γενικῶς τὰ Ἡμερολόγια χαρακτηρίζει ἀμέλεια περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης καὶ πνεῦμα κερδοσκοπικόν. Ἐκ τῶν συνεργατῶν αὐτῶν οἱ περισσότεροι εἶνε ἄγνωστοι καὶ ἀρχάριοι ἢ φιλόδοξοι πληρόνοντες δι' ἀγορᾶς ἀντιτύπων ἢ στρατολογήσεως συνδρομητῶν τὴν καταχώρισιν τῶν ἔργων των, τόσῳ δὲ συχνὰ εἶνε παρ' αὐτοῖς τὰ ἀσχημίζοντα τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν σύνθεσίν των πρωτόλεια — ἢ τὴν **παρασκευὴν** των κατὰ τὴν φράσιν ἑνὸς ἐκδότου, — ὥστε δικαίως ἐλέχθη περὶ τῶν Ἡμερολογίων μας ὅτι εἶνε τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῆς φιλολογίας, τὰ φιλοξενοῦντα ἀδιακρίτως καλοὺς καὶ κακούς, ἀξίους καὶ ἀναξίους, ἀπὸ τῶν ζώντων μέχρι τῶν νεκρῶν, τῶν ὁποίων δημοσιεύονται ἐπίσης καὶ βιογραφίαι. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα ἐκπροσωποῦν τὴν φιλολογικὴν τοῦ τόπου κίνησιν. Οἱ ἔξω ἕλληνες μάλιστα, οἱ ἀγνοοῦντες τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ σχεδὸν μόνον Ἡμερολόγια ἀγοράζοντες δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σχηματίσωσι περὶ αὐτῆς καθαρὰν ἰδέαν. Καὶ εἶνε μὲν πολλάκις κομψῶς τυπωμένον τὸ βιβλίον, χρυσόδετον, ἐπὶ καλοῦ χάρτου, μὲ εἰκόνας εὐρωπαϊκάς, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενόν του εἶνε τόσῳ πτωχὸν καὶ ἀχαρακτήριστον, ὥστε δὲν ἀρκεῖ νὰ τὸ σώσῃ ἡ ἐξωτερικὴ λαμπρότης, τὴν ὁποίαν ἀρχίζει κανεὶς καὶ νὰ λυπῆται.

Ὁ διευθυντὴς τῆς ***Ἑστίας*** καὶ ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ***Βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας*** οἱ ἱδρύοντες φέτος νέον Ἡμερολόγιον εἰκονογραφημένον διετήρησαν μὲν τὸν τύπον τοῦ Ἡμερολογίου κατὰ τὴν τελειοτέραν αὐτοῦ ἀνέλιξιν, κατώρθωσαν δὲ νὰ συμπληρώσουν ὅλας τῶν ἄλλων τὰς ἐλλείψεις. Ἐξέδωκαν ἓν βιβλίον καλοτυπωμένον, καλλιτεχνικόν, ὀγκῶδες, εὔθηνον, εὐσυνείδητον, ὠφέλιμον συγχρόνως καὶ τερπνόν. Ὑπὸ φιλολογικὴν ἔποψιν εἶνε ἀναντιρρήτως

Σιδηρόδρομος Λαρίσης:
Μεσημβρινὴ διατομὴ ἐπὶ τῆς Ὄρθρυος.

ἀσύγκριτον. Ὡς ἐτήσιον περιοδικὸν δημοσίευμα ἀποτελεῖ κατὰ τὴν φράσιν ἑνὸς λογίου μας εἶδος δορυφόρου τῆς ***Ἑστίας***, ἐξ αὐτῆς δανειζομένου τὸ φῶς του. Πράγματι δὲ ὁ κύκλος τῶν συνεργατῶν του εἶνε ὁ αὐτὸς εὐρὺς ἅμα καὶ ἐκλεκτὸς κύκλος τῶν συνεργατῶν τῆς ***Ἑστίας***. Δὲν θὰ περιαυτολογήσωμεν δὲ — ὁ γράφων, τοὐλάχιστον, διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον εἱμπορεῖ νὰ ἐξαιρέσῃ τὸν ἑαυτόν του, — ἐὰν εἴπωμεν ὅτι μόνον

Digitized by Google

περὶ τὴν **Ἑστίαν** ὑπάρχει ἀληθὴς φιλολογικὸς κύκλος, ἀριθμῶν τοὺς δοκιμωτάτους τῶν παλαιῶν λογίων καὶ τοὺς μᾶλλον εὐέλπιδας ἐκ τῶν νέων. Τὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα κάτωθεν ἐκλεκτῶν ἔργων ἐμμέτρων καὶ πεζῶν κοσμοῦν τὰς σελίδας τοῦ Ἡμερολογίου μας εἶνε τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα φέρονται πρῶτα ὅταν γίνεται λόγος περὶ τῆς πνευματικῆς

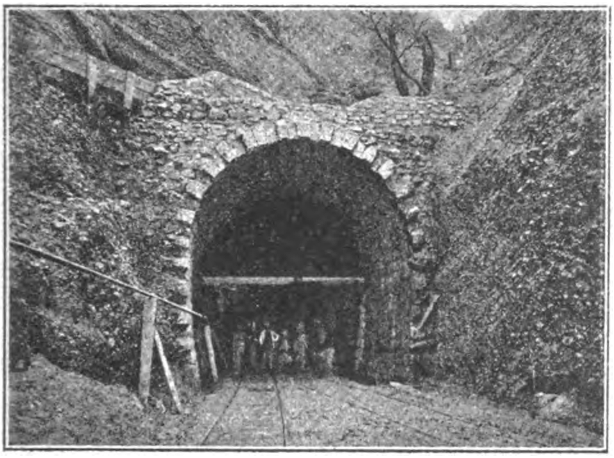

Σιδηρόδρομος Λαρίσης :
Τὸ στόμιον τῆς σήραγγος τῆς Ὄθρυος

ἀναγεννήσεως τῆς νέας Ἑλλάδος. Ὁ Ροΐδης παρουσιάζεται μὲ τὴν **Ριστόρην** του, ἓν τῶν εὐφυεστέρων ἄρθρων ἐξ ὅσων ἔγραψεν ὁ γόνιμος κάλαμός του, ὁ Λυκούδης, ὑφ᾽ ὅλων ἀνομολογούμενος ὡς σπανίας δυνάμεως λογογράφος, χαιρετίζει τὴν Πεντηκονταετηρίδα τοῦ Συντάγματος καὶ ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὸν Κολοσσὸν τῆς Ρόδου. Ὁ Ἄννινος δίδει μίαν ὡραίαν σκηνὴν ἐκ τῶν **Παραδαρμένων** του, ὁ Παπαδιαμάντης τὴν **Δασκαλομάναν**, ὁ Καρκαβίτσας τὴν **Σμυρνιάν**, ὁ Παλαμᾶς τὸ **Σπίτι τοῦ γραμματικοῦ**, ὁ Πάρασχος τὸν **Διπλοῦν Ἔρωτα**, ποίημα νεανικῆς ἀκμῆς, ὁ κ. Σ. Λάμπρος τὰ **Ὅπλα τοῦ Δοξαπατρῆ**. Μεταξὺ τῶν ἄλλων συνεργατῶν διακρίνονται τὰ ὀνόματα τοῦ Σουρῆ, τοῦ Βικέλα, τοῦ Πάλλη, τοῦ Ἐφταλιώτη, τῆς Παπαδοπούλου, τοῦ Αἰγινήτου, τοῦ Μαρκορᾶ, τοῦ Πολυλᾶ, τοῦ Πολέμη, τοῦ Δαμβέργη, τοῦ Στεφελίδου, τοῦ Μάργαρη, τοῦ Μαρτζώκη, τοῦ Κακλαμάνου, τοῦ Βιζυηνοῦ, τοῦ Ραγκαβῆ, τοῦ Κουρτίδου, τοῦ Παγανέλη, τοῦ Βελλιανίτη, τοῦ Σπανδωνῆ — καί. . .τοὺς εἶπα σχεδὸν ὅλους! ἄλλος κανείς· οὔτε ἓν ὄνομα ξένον ἢ ἄγνωστον, μὴ παρασχὸν ἐχέγγυα φιλολογικῆς ἐπιδόσεως. Οὕτως ἡ **Νέα Ἑλλάς**, μόνη ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων Ἡμερολογίων, δύναται νὰ καυχᾶται ὅτι ἀντικατοπτρίζει πράγματι τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τοῦ ἔθνους, «τὴν ὑψηλοτάτην καὶ εὐγενεστάτην ἐκδήλωσιν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς».

Ἀλλὰ δὲν ὑπερτερεῖ μόνον ὑπὸ φιλολογικὴν ἔποψιν τὸ Ἡμερολόγιον Δροσίνη καὶ Κασδόνη. Ὅ τι τὸ διακρίνει κυρίως εἶνε τὸ σχέδιον ἐν τῇ συνθέσει, ὁ σκοπός. Τοῦ Ἡμερολογίου μας ἡ ἀντικατοπτριστικὴ ἰδιότης δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν φιλολογίαν ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ὡς ἐμπρέπει εἰς ἔργον τιτλοφορούμενον **ἐθνικόν**. Ἓν μόνον βλέμμα ἐπὶ τῶν 8 σελίδων τῶν περιεχομένων του — πλούσιος ὁ πίναξ ἀληθινά, — εἰμπορεῖ νὰ μας πείσῃ περὶ τούτου. Ἐν αὐτῷ αἱ στατιστικαὶ πληροφορίαι κατέχουν τὸ πλεῖστον μέρος. Ἄρθρα ἐκτενῆ περὶ δημοσίων ἔργων, περὶ δημοσίων καταστημάτων, συνοδευόμενα ἀπὸ εἰκόνας καὶ προσωπογραφίας ἀφθόνους· καὶ σημειώσεις καὶ ἀριθμοί. Τὴν ἐργασίαν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἠσχολήθησαν συνεργάται εἰδικοί, χαρακτηρίζει ἀκρίβεια καὶ εὐσυνειδησία· κατ᾽ ἔτος δὲ τελειοποιούμενος καὶ συμπληρούμενος ὁ στατιστικὸς αὐτὸς πλοῦτος, θὰ ἀποβῇ ἓν τῶν τελειοτέρων εὑρετηρίων τοῦ Ἕλληνος. Ἀλλὰ χάριν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ἐλησμονήθησαν καὶ τὰ ξένα Κράτη. Τὸ Ἡμερολόγιον μετέχει καὶ ὀλίγου Ἡμερολογίου τῆς Γόθας, παρέχει δὲ εἰς ὀλίγας σελίδας περὶ τῶν ξένων Κρατῶν πληροφορίας, δι᾽ Ἕλληνα ἀναγνώστην ἀναγκαιοτάτας.

Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ βιβλίου ἁμιλλᾶται πρὸς τὸ περιεχόμενον, πρᾶγμα ἀληθῶς σπάνιον παρ᾽ ἡμῖν. Ἡ τυπογραφικὴ κομψότης, μὲ τὸν πλοῦτον τῶν καλλιτεχνικῶν κοσμημάτων, εἶνε ἄψογος· αἱ δὲ εἰκόνες δὲν ἐκπλήττουν μόνον διὰ τὴν ἀφθονίαν, τὸ ἐπίκαιρον καὶ τὴν ποικιλίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτῶν ἐκτέλεσιν. Ἰδίᾳ διακρίνονται αἱ εἰκόνες τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν Ἀνακτόρων, πολλαὶ προσωπογραφίαι ἐκ καλῶν φωτογραφιῶν φιλοτεχνηθεῖσαι ἐν Γερμανίᾳ — ὡς ἡ ἀνωτέρω ἀναδημοσιευομένη ὡραιοτάτη τοῦ Σουρῆ, κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Π. Στεφάνοβικ, — δύο φωτογραφίαι τῆς Κορινθιακῆς Διώρυγος καὶ αἱ τρεῖς παρατιθέμεναι τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης. Τὸ ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ὅλαι αἱ εἰκόνες παρηγγέλθησαν ἐπίτηδες, οὕτω δὲ ἡ πινακοθήκη του δὲν ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν ἐνόντων, ὅπως κατὰ

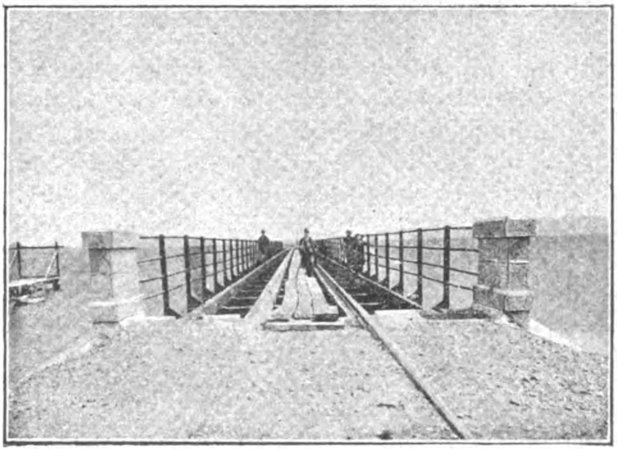

Σιδηρόδρομος Λαρίσης :
Ἡ προβλὴς τῆς Ἁγ. Μαρίνας παρὰ τὴν Στυλίδα.

παράδοσιν αἱ ὀλίγον καλλιτεχνικαὶ καὶ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσαι πινακοθῆκαι τοῦ Ἡμερολογίου.

Μὲ τοιαῦτα συστατικὰ προβάλλει σήμερον τὸ Ἡμερολόγιόν μας νὰ ζητήσῃ πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν Ἡμερολογίων. Οἱ ἐκδόται του ἀναγνωρίζουν καὶ πάλιν τὰς ἐλλείψεις του καὶ ὑπόσχονται ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θὰ τὰς διορθώσουν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως, ἀπὸ τοῦ πρώτου τούτου ἔτους αἱ

Digitized by Google

ἀξιώσεις τοῦ Ἡμερολογίου μας φαίνονται δικαιόταται, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι καὶ τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν θά τας ἀναγνωρίσῃ καὶ θὰ παράσχῃ πρόθυμον τὴν ὑποστήριξίν του, ἄνευ τῆς ὁποίας τίποτε δὲν εἰμπορεῖ νὰ προαχθῇ καὶ νὰ τελεσφορήσῃ.

ΓΡ. Ξ.

ΕΚ ΤΗΣ ΦΑΥΣΤΑΣ

Μονόλογος τῆς Φαύστας κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς γ' πράξεως.

Ναί, ἡ Ἠώς
τί εὐτυχής! ἠράσθη τοῦ Μαντίου τὸν
υἱόν, τὸν νέον Κλεῖτον, καὶ τὸν ἥρπασε.
Τὸν Κέφαλον ἠράσθη, τὸν Ὠρίωνα . . .
τίς οἶδε πόσους ἄλλους; καὶ τοὺς ἥρπασε·
τοὺς ἥρπασεν, ὡς ἂν εἰ εἶχεν ὄνυχας
ἁρπυίας, ἡ θεά, ἡ ῥοδοδάκτυλος!
Πῶς νὰ μὴ φύγῃ προτροπάδην πρὸ αὐτῆς
ἡ Ἀφροδίτη, ἡ σεμνὴ προστάτρια
τῶν δεσποινῶν τῆς Ῥώμης; Ἔ, Ὀβίδιε!
ἐγώ, ἐγὼ νὰ σὲ διδάξω ἔπρεπε
τῶν θεαινῶν σου καὶ θεῶν τοὺς ἔρωτας.
Τὰ ῥόδα φέρει ὄχι εἰς τὸ πρόσωπον
ἀλλὰ εἰς τοὺς δακτύλους ἡ καλὴ Ἠώς,
διότι κόρη εἶνε ἀναιδὴς μητρὸς
ἀναιδεστέρας. . . τῆς Νυκτός. . . Ἀφ' οὗ ἡ Νὺξ
μορφὴν δὲν ἔχει, ποῦ τὰ ῥόδα τῆς Αἰδοῦς
θὰ εὕρουν τόπον; Ἂν ἐκ τῆς αἰδήμονος
ἡμέρας τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀπρόσωπος
καὶ ἀφανὴς Ἠὼς τοὺς ἐρωμένους της
ἁρπάζῃ, εἰς τὰ σκότη πάλιν τῆς νυκτὸς
τοὺς θάπτει· εἰς τὰ σκότη, τὰ ἀνήλια,
ὅπου τυφλὴ κοιμᾶται πᾶσα δύναμις
τῆς φύσεως, κ' ἐκεῖ εἰς τὰς ἀγκάλας των
καθεύδει ὕπνον αἰωνίου ἔρωτος.
Ἠὼς κ' ἐγώ, θυγάτηρ εἶμαι τῆς Νυκτὸς
κ' ἐγώ· ἀλλ' ὄχι τῆς Ἑλληνικῆς οὐδὲ
τῆς τῶν Αὐσόνων. Εἶμαι κόρη τῆς Νυκτὸς
χωρῶν ὑπερβορείων, κρύων, ζοφερῶν.
Ἠώς, ἀλλὰ ἀγρία, βάρβαρος Ἠώς.
Ἡ γενεά μου εἰς τὴν νύκτα τῶν δασῶν
τῆς Παννονίας ἐκοιμᾶτο βάρβαρος
μακροὺς αἰῶνας, πρὶν ἐκ τοῦ Παννονικοῦ
Σιρμίου ὁ πατήρ μου Μαξιμιανὸς
ὁρμήσας λάβ' εἰς τὰς τυλώδεις χεῖράς του
ἀντὶ ἀρότρου ξίφος κ' ἐκρωμαϊσθεὶς
ὡς Καῖσαρ μοναρχήσῃ καὶ ὡς Αὔγουστος.
Ἐκεῖθεν εἰς τὸν κόσμον τὸν Ῥωμαϊκὸν
προῆλθον, καὶ μετ' ἀποπλάνησιν μακρὰν
εὗρηκα τέλος τὸν Ὠρίωνά μου . . . Ὡς
Ἠὼς τὰς χεῖρας τὰς ῥοδοδακτύλους μου
ἐκτείνω, τὸν ἁρπάζω, κ' εἰς τὴν φίλην μου
κοιτίδα, τὴν ζοφώδη κ' αἰωνίαν τῶν
δασῶν τῆς Παννονίας νύκτα τρέχω, καὶ
ἐκεῖ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ φιλτάτου μου
Ὠρίωνος ῥιφθεῖσα, ζῶσα ἢ νεκρά,
κοιμῶμαι ὕπνον αἰωνίου ἔρωτος.

Δ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΙ ΥΠΕΡΕΧΟΥΣΙ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΤΑ ΖΩΑ

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν Νάθιγχαμ συνέλευσιν τῶν ὀκτὼ τμημάτων τῆς *Βρετανικῆς Ἑταιρίας* ὁ προϊστάμενος τοῦ μηχανικοῦ τμήματος κ. Ἱερεμίας Χαὶδ (Head) ἀνέπτυξε πειστικώτατα τὴν γνώμην, καθ' ἣν ἡ σημερινὴ μεγάλη πρόοδος τῆς μηχανικῆς ἐπιστήμης, ἴσως δὲ καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς προέρχεται πρὸ πάντων ἐκ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως τῶν φυσικῶν καὶ ἰδίως τῶν ζωϊκῶν μηχανισμῶν. Ἡ διατριβὴ τοῦ ἐπιφανοῦς ἐπιστήμονος ἔχει κατὰ τὴν περίληψιν τῶν λονδινείων «*Καιρῶν*» ὡς ἑξῆς·

«Πολλά, καὶ ἴσως τὰ πλεῖστα τῶν ζώων, δύνανται ἐγκαίρως προπαρασκευαζόμενα νὰ διδαχθῶσι τὴν χρῆσιν παντοίων μηχανῶν. Πασίγνωστος εἶναι ὁ ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ Καρισβρούκ ὄνος, ὁ ἀνασύρων ὕδωρ ἐκ βαθυτάτου φρέατος διὰ τροχοῦ ὀδοντωτοῦ, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ προκάτοχος αὐτοῦ ἀνθρώπινος ἀντλητής. Ἔτυχε δὲ νὰ ἴδω καὶ κανάριον ἀντλοῦν ὕδωρ ἐκ φρεατιδίου, ὀρυχθέντος ὑπὲρ τὸν ἕνα πόδα χαμηλότερα τοῦ πασσάλου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκούρνιαζε, διὰ δακτυλήθρας προσηρτημένης εἰς τὴν ἄκραν λεπτῆς ἁλύσου, τὴν ὁποίαν ἀνέσυρε διὰ τοῦ ῥάμφους, συγκρατοῦν ἑκάστοτε διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ ποδὸς τὸ ἀνελκυσθὲν μέρος τῆς ἁλύσου καὶ ἐξακολουθοῦν ἔπειτα τὸ ἔργον διὰ τοῦ ῥάμφους. Ὅταν ὁ τοιοῦτος καδίσκος ἔφθανεν εἰς τὸ ἀπαιτούμενον ὕψος τὸ πτηνὸν ἔπινε τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ καὶ τὸν ἄφινε ἔπειτα νὰ πέσῃ εἰς τὸ βάθος τοῦ φρέατος. Παρὰ δὲ τοῦ κ. Κ. Οὐδ (Wood) ἐπληροφορήθην ὅτι οἱ κόρακες οἱ διαιτώμενοι παρὰ τὰ ὀστρειδιοφόρα παράλια τῶν Ἰνδιῶν, ἀναμένουσι μέχρις οὗ ἀποκαλύψῃ ἡ ἄμπωτις τὰ ὀστρείδια, τὰ ὁποῖα μένουσιν ἐπί τινας ἀκόμη στιγμὰς ἀνοικτά. Πρὶν ὅμως ἐπιπέσῃ νὰ τὰ φάγῃ προνοεῖ ὁ κόραξ νὰ παρενθέσῃ μικρὸν λιθάριον μεταξὺ τῶν ὀστράκων, ἀσφαλίζον οὕτω κατ' ἐνδεχομένου κλεισίματος τό τε γεῦμά του καὶ τοῦ ῥάμφους του τὴν ἀκεραιότητα.

Ὁ δὲ πίθηκος κάλλιστα γνωρίζει νὰ συντρίβῃ καρύδια διὰ λίθου καὶ νὰ μεταχειρίζεται τοῦτον ὡς βλῆμα κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Καίτοι ὅμως ἔξυπνος παγιδεύεται εὐκόλως εἴς τινας χώρας διὰ τοῦ ἑξῆς τρόπου: οἱ ἰθαγενεῖς προσδένουσιν εἰς κλάδον δένδρου κοίλην κολοκύνθην περιέχουσαν ὀρύζιον, διὰ τῆς ὀπῆς τῆς ὁποίας δύναται νὰ διέλθῃ ἡ κενὴ χείρ, ὄχι ὅμως καὶ ἡ πλήρης ὀρύζης πυγμὴ τοῦ πιθήκου, ὅστις δὲν φαίνεται ἔχων τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν νοημοσύνης ὥστε ν' ἀφήσῃ τὸ ὀρύζιον καὶ ν' ἀποσύρῃ τὴν χεῖρα ἐκ τῆς παγίδος.

Πάντα τὰ ζῶα εἶναι κατά τε τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος καὶ τὰς ποικίλας αὐτοῦ λειτουργίας μηχαναὶ τόσον πολύπλοκοι, ὥστε δυνάμεθα μόνον νὰ θαυμάσωμεν αὐτὰς καὶ σπανίως νὰ προσπαθήσωμεν κατά τι νὰ τὰς μιμηθῶμεν. Τὸ μηχανικὸν λεξιλόγιον πάσης γλώσσης ἐλήφθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων, εἰς τῶν ὁποίων τὸ σῶμα δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν τὸ ἀρχικὸν σχέδιον πλείστων μηχανημάτων».

Ὁ κ. Χαὶδ προβαίνει ἔπειτα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ φυσικοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ

Digitized by Google

τοῦ πῶς ἠδυνήθη διὰ τῆς ἐπιστήμης νὰ τελειοποιηθῇ εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ διαγωνίζεται πρὸς ἄλλα ζῶα, ἔχοντα ἕκαστον ἰδιάζοντα προσόντα: «Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, ἐπλάσθη ἱκανὸν νὰ ζῇ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐγγύτατα αὐτῆς. Οὗτος δύναται ἄνευ τινὸς μηχανικῆς βοηθείας νὰ περιπατῇ ἐπί τινας ὥρας μὲ ταχύτητα μὴ ὑπερβαίνουσαν τὰ τρία ἢ τέσσαρα μίλια καθ' ὥραν. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ διανύσῃ ὀκτὼ μίλια τὴν ὥραν ἢ νὰ βαδίσῃ ἐπὶ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ὥρας μὲ μέσον ὅρον ταχύτητος δύο μιλίων καὶ τριῶν τετάρτων. Πλὴν τούτου εὗρε τρόπον νὰ ζήσῃ ὑπὸ συνθήκας καθ' ὑπερβολὴν διαφόρους τῶν συνήθων. Ὡς παράδειγμα ἀρκοῦμαι ν' ἀναφέρω ὅτι, καίτοι ἡ κανονικὴ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις εἶναι δεκαπέντε περίπου λίτραι κατὰ τετραγωνικὸν δάκτυλον, οἱ κ.κ. Γλαῖσχερ καὶ Κόξουελ κατώρθωσαν τῷ 1862 ν' ἀνέλθωσιν εἰς ὕψος ἑπτὰ μιλίων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ν' ἀναπνεύσωσιν ὑπὸ πίεσιν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὰς τρεῖς καὶ ἡμίσειαν λίτραν. Ἄλλοι πάλιν κατῆλθον εἰς τὸ ὕδωρ μέχρι βάθους ὀγδοήκοντα ποδῶν, ὑπομείναντες πίεσιν τριάκοντα ἓξ λιτρῶν κατὰ τετραγωνικὸν δάκτυλον ἄνευ βλάβης τῆς ὑγείας των. Ὑπῆρξε μάλιστα καί τις κατελθὼν εἰς βάθος ἑκατὸν πεντήκοντα ποδῶν καὶ ἐπομένως ὑποβληθεὶς εἰς πίεσιν ἑξήκοντα ἑπτὰ λιτρῶν, ἀλλ' οὗτος ἀπέθανεν ἐκ τῶν συνεπειῶν τοῦ τολμηροῦ πειράματος. Ὁ ἵππος δὲν δύναται μὲν νὰ βηματίσῃ ταχύτερον τοῦ ἀνθρώπου ἢ νὰ τὸν ὑπερβῇ εἰς τὸ πήδημα κατ' ἔκτασιν ἢ ὕψος, ἀλλ' εἶναι πολὺ ταχύτερος αὐτοῦ ὅταν καλπάζῃ ἢ τριποδίζῃ (trotter), κατορθώνων νὰ διανύσῃ ολόκληρον μίλιον εἰς διάστημα ἑκατὸν τριῶν δευτερολέπτων, ἤτοι τριάκοντα πέντε μίλια καθ' ὥραν ἐν καλπασμῷ καὶ εἰκοσιεννέα ἐν τριποδισμῷ. Τὴν φυσικὴν ὅμως αὐτοῦ ταχύτητα ἐπέτυχεν ὁ ἄνθρωπος ν' αὐξήσῃ κατὰ πολὺ διὰ μηχανικῶν μέσων καὶ ἄνευ προσφυγῆς εἰς ἄλλην πλὴν τῆς τῶν μυώνων του κινητικὴν δύναμιν. Ἡ μεγίστη κατὰ ξηρὰν ταχύτης κατωρθώθη διὰ τοῦ λεγομένου ποδηλάτου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέτυχόν τινες νὰ διατρέξωσιν ἓν μὲν μίλιον μὲ ταχύτητα ἀναλογοῦσαν πρὸς εἰκοσιεπτὰ καθ' ὥραν, πεντήκοντα μίλια μὲ ταχύτητα εἴκοσι καθ' ὥραν, ἑκατὸν μὲ ταχύτητα δεκαεξ καὶ ἡμίσεος, τριακόσια ὀγδοήκοντα ὀκτὼ μὲ ταχύτητα δεκαπέντε καὶ ἡμίσεος, καὶ ἐννεακόσια μὲ ταχύτητα κατά τι ἀνωτέραν τῶν δώδεκα. Ὁ δὲ κολυμβητὴς δύναται νὰ διατρέξῃ βραχείας μὲν ἀποστάσεις μὲ ταχύτητα τριῶν μιλίων τὴν ὥραν, μακρὰς δὲ μὲ ταχύτητα ἑνός. Μνημονεύονται δὲ καὶ παραδείγματα κολυμβητῶν, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ μείνωσιν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἐπὶ τέσσαρα καὶ ἥμισυ λεπτά. Αἱ φῶκαι ἐν τούτοις δύνανται κατ' ἀξιοπίστους μαρτυρίας νὰ παρακολουθῶσιν ἐπ' ἀόριστον διάστημα χρόνου ἀτμόπλοια διανύοντα δεκατέσσαρα μίλια καθ' ὥραν. Ἡ τοιαύτη ταχύτης εἶναι δεκαπενταπλασία τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου κολυμβήματος. Ἡ ταχυτάτη ὅμως τῶν τε φυσικῶν ἢ χειροποιήτων παντὸς μεγέθους μηχανῶν ὅσαι διέσχισαν μέχρι σήμερον τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, εἶναι τὸ ἐν ἔτει 1887 ναυπηγηθὲν ἐν Λονδίνῳ τορπιλλοβόλον «Κριός». Διὰ τῆς τοιαύτης ἐφευρέσεως μηχανημάτων τελείως ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τῆς σωματικῆς ἡμῶν δυνάμεως δυνάμεθα νὰ διαπλέωμεν τὸ πέλαγος μὲ ταχύτητα πεντακοσίων κόμβων καθ' ἡμέραν χωρὶς νὰ στερηθῶμεν οὐδεμιᾶς τῶν οἰκιακῶν ἡμῶν ἀναπαύσεων, ὑπερβάντες οὕτω κατὰ τὴν εὐκινησίαν τοὺς αὐτόχθονας πολίτας τῶν θαλασσίων ἀβύσσων. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὑπολειπόμεθα ἀκόμη αὐτῶν κατὰ τὴν ἀσφάλειαν, ἀφοῦ οὐδὲν γνωρίζομεν παράδειγμα ἰχθύων ἢ ὑδροβίων μαστοφόρων ἀπολεσθέντων ἐκ συρράξεως ἐν ὥρᾳ ὁμίχλης ἢ συντριβέντων κατὰ βραχώδους παραλίας. Θὰ δυνηθῶμεν ἆρα διὰ τοῦ χρόνου ν' ἀποσοβήσωμεν πάντας τοὺς θαλασσίους κινδύνους; Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὗτοι ἠλαττώθησαν ἤδη κατὰ πολὺ διὰ τῆς μιμήσεως τῶν φυσικῶν μηχανισμῶν. Ἡ φύσις τῷ ὄντι ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὅτι τὰ σώματα πάντων τῶν ζώων, πλὴν μόνων τῶν κατωτάτων, εἶναι διατεταγμένα συμμετρικῶς ἑκατέρωθεν κεντρικῆς κατὰ μῆκος γραμμῆς, καὶ ἕκαστον ἄξιον λόγου μέλος εἶναι διπλοῦν καὶ ἱκανὸν νὰ λειτουργήσῃ μόνον ἐν περιπτώσει βλάβης τοῦ ἀντιστοίχου. Μόνος ὁ ὄφις, ὁ στερούμενος παντὸς μέλους, φαίνεται κατὰ πρώτην ὄψιν ὑπὸ τῆς φύσεως ἀδικηθείς. Καὶ ὅμως δύναται, ὡς ἔλεγεν ἐσχάτως ὁ καθηγητὴς κ. Οὔεν (Owen) νὰ ὑπερβῇ τὸν πίθηκον εἰς τὴν ἀναρρίχησιν, τὸν ἰχθὺν εἰς τὸ κολύμβημα καὶ τὸ **σκιρτοπόντικον**[1] εἰς τὸ πήδημα ἤ, ἀναπτύσσων ἀποτόμως τοὺς κρίκους τῆς ἑρπούσης αὐτοῦ ἕλικος, νὰ ἐξορμήσῃ εἰς τὸν ἀέρα ἵνα συλλάβῃ ἐκ τῆς πτέρυγος τὸ φεῦγον πτηνόν. «Τοῦτο παρέχει ἡμῖν τὸ ὑπόδειγμα τῆς διατάσεως τῆς ἕλικος, τῆς ὑπαρχούσης ἐν τῇ φύσει πρὶν ἢ ἐφευρεθῇ ὑπὸ τῶν μηχανικῶν. Ἔχομεν καὶ πτηνά, ὡς λ. χ. τὴν βορείαν λιπαρόχηνα (pingouin), δυνάμενα νὰ βυθισθῶσι καὶ νὰ κολυμβήσωσι, ὄχι ὅμως καὶ νὰ πετάξωσι, ἐνῷ ὑπάρχουσιν ἄλλα εἴδη χηνῶν δυνάμενα καὶ νὰ βυθισθῶσι καὶ νὰ κολυμβήσωσι καὶ νὰ πετάξωσι καὶ νὰ περιπατήσωσιν. Ἡ στρουθοκάμηλος, ὡς πάντες γνωρίζουσι, καὶ ἄλλα τινὰ πτηνὰ δύνανται μόνον νὰ τρέξωσιν, ἀλλ' οὔτε νὰ πετάξωσιν οὔτε νὰ κολυμβήσωσιν, ἀπειράριθμα δὲ εἶναι τὰ εἴδη τῶν καλῶς ἱπταμένων, ἀλλὰ μετριώτατα βαδιζόντων. Ὁ ἄνθρωπος δύναται ἄνευ μηχανικῆς βοηθείας νὰ βαδίζῃ, νὰ τρέχῃ, νὰ κολυμβᾷ, νὰ βυθίζεται, νὰ πηδᾷ καὶ πλείστας ἄλλας νὰ ἐκτελῇ ἀξίας λόγου ἀσκήσεις, ἀλλ' ἀποδεικνύεται τελείως ἀνίκανος πρὸς πτῆσιν. Αἱ ἀπειράριθμοι αὐτοῦ πτητικαὶ ἀπόπειραι ἀπέτυχον τελείως. Ὀλίγα τινὰ γεγονότα ἀρκοῦσι πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ τί δύνανται νὰ κατορθώσωσι τὰ πτηνά. Ἀγριόχηνα πτερυγίζουσα ὑπεράνω τοῦ ὕδατος κλείει αἴφνης τὰ πτερά της καὶ καταπίπτει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, βυθίζεται, ἐξαφανίζεται καὶ μετ' ὀλίγον ἀναδύει κρατοῦσα εἰς τὸ ράμφος ὀψάριον, τὸ ὁποῖον τάχιστα καταβροχθίζει· ἀφοῦ δὲ ἐπί τινας στιγμὰς κολυμβήσῃ, ἀνέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὸς ἀέρα, ὅπως διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἀγρεύσῃ καὶ

[1]) Οὕτω μετεφράσαμεν τὸ Jerboa, τὸ λεγόμενον γερμανιστὶ Springmaus. Τὸ αὐτὸ πιθανῶς ζῶον τὸ ὁποῖον ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι Σκιρτητὴν Μῦν. Σ. Μ.

Digitized by Google

ἄλλον ἰχθύν. Ἡ χελιδὼν ἀναβαίνει εἰς ἱκανὸν ὕψος δι' ὀλίγων τινῶν ταχίστων κινήσεων τῶν πτερύγων, ἔπειτα καταπίπτει ὡς μικρὰ ῥάβδος ὀλισθαίνουσα εἰς τὸν ἀέρα, ἀνέρχεται καὶ πάλιν σχεδὸν μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ ὕψους διαγράφουσα μεγάλους κύκλους ὡς δρομεὺς ἱπποδρομίου. Ὁ μέγας γὺψ ὁ λεγόμενος Κόνδωρ πετᾷ εἰς τοιοῦτον ὕψος ὥστε ἀποβαίνει ἀόρατος, καίτοι ἔχων ἔκτασιν πτερύγων δεκαπέντε ποδῶν. Οἱ γέρανοι ἀεροποροῦσιν ἐνίοτε εἰς ὕψος τριῶν μιλίων ἄνευ τινὸς αἰσθητῆς κινήσεως τῶν πτερύγων. Ὁ ἀποδημητικὸς ἱέραξ ἐφορμᾷ ἐκ τοῦ ὕψους κατὰ πέρδικος, ἂν δὲ κατορθώσῃ αὕτη διά τινος ἐγκαίρου κινήσεως νὰ τὸν ἀποφύγῃ, ὑψώνεται οὗτος καὶ πάλιν ὀλισθαίνων εἰς τὸν ἀέρα δι' ἰδιαιτέρας τινὸς κινηματικῆς δυνάμεως, ἔπειτα στρέφεται ἀποτόμως καὶ καταπίπτει ἐπὶ τῆς ἀσφαλοῦς ἤδη λείας. Ἡ μεγίστη τῶν ἱεράκων ταχύτης ὑπολογίζεται εἰς ἑξήκοντα μίλια καθ' ὥραν καὶ ἡ τῶν ταχυδρομικῶν περιστερῶν, εἰς πεντήκοντα καὶ πέντε. Αὗται κατώρθωσαν νὰ διατρέξωσιν οὕτω τριακόσια ἐννέα μίλια κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ***Πτητικοῦ Συλλόγου***. Ὁ δὲ ἀλβάτρος, τὸ μέγιστον τῶν παλαμοπόδων πτηνῶν ἐκτεινόμενον εἰς πλάτος δεκαεπτὰ ποδῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τῶν ἀνοικτῶν πτερύγων καὶ ζυγίζον περὶ τὰς εἴκοσι λίτρας, συνοδεύει πολλάκις ἀτμόπλοια ἀπὸ τοῦ Εὐέλπιδος ἀκρωτηρίου μέχρι Μελβούρνης, ἤτοι εἰς διάστημα πέντε χιλιάδων πεντακοσίων θαλασσίων μιλίων, χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ν' ἀναπαυθῇ. Ὁ ἀμερικανὸς φυσιοδίφης κ. Λαγκάστερ, ὅστις διέτριψε πέντε ὁλόκληρα ἔτη εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Φλωρίδος πρὸς μελέτην τῶν ἐκεῖ ὑδροβίων καὶ ἄλλων πτηνῶν κατέληξεν εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα: «Καίτοι πάντα τὰ πτηνὰ ἀεροποροῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τῆς κινήσεως τῶν πτερύγων, ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις πολλά, τὰ ὁποῖα δύνανται εἴτε νὰ σταθμεύωσιν εἴτε νὰ προχωρῶσι μὲ πτέρυγας ἀνοικτὰς ἀλλ' ἀκινήτους. Τὸ τοιοῦτο εἶδος πτήσεως καλεῖται «αἰώρησις» (Soaring) καὶ διακρίνει τὰ πτηνὰ τὰ ἔχοντα ἐπιφάνειαν πτερύγων ἀπὸ ἑνὸς μέχρι δύο τετραγωνικῶν ποδῶν δι' ἑκάστην λίτραν βάρους τοῦ σώματος αὐτῶν. Ὅσον μεγαλειτέρα εἶνε ἡ ἐπιφάνεια αὕτη ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ βάρος, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ αἰωρητικὴ δύναμις αὐξάνει. Τὰ αἰωρούμενα πτηνὰ ἀντικρύζουσι πάντοτε τὸν ἄνεμον, ἀδύνατον δὲ εἶναι ν' ἀκινητήσωσιν ἂν δὲν πνέῃ οὗτος μετὰ ταχύτητος ἀπὸ τριῶν μέχρι πέντε μιλίων καθ' ὥραν». Ὁ κ. Λαγκάστερ καταμετρήσας τὴν ταχύτητα τῆς πτήσεως εἴδους τινὸς θαλασσίων ἀετῶν λεγομένων **καταρρακτῶν**[1] (frégates) ὥρισεν αὐτὴν εἰς ἑκατὸν μίλια καθ' ὥραν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα δύνανται ν' ἀεροπορῶσιν ἐπὶ ὁλόκληρον ἑβδομάδα χωρὶς νὰ κουρνιάσωσιν οὐδ' ἐπὶ στιγμήν, ἐνῷ οἱ ἱέρακες, οἱ γέρανοι καὶ αἱ ἀγριόχηναι μόνον ἐπί τινας ὥρας κατορθώνουν νὰ μείνωσι μετέωροι. Ὁ αὐτὸς φυσιοδίφης ἐμελέτησε διάφορα ἄλλα γεγονότα ἀναφερόμενα εἰς τὴν πτῆσιν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον ἀκόμη ἐξακριβωθῆ. Ἑκάστη λίτρα βάρους τοῦ πτηνοῦ πρέπει ν' ἀντισταθμίζεται ὑπὸ ἀναλόγου ποσοῦ ὑψωτικῆς δυνάμεως. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ κατορθωθῇ ἄλλως ἢ διὰ τῆς ὠθήσεως πρὸς τὰ κάτω τοῦ ἀκινητοῦντος ἀέρος ἢ τῆς χρήσεως τῆς πρὸς τὰ ἄνω πνοῆς τοῦ ἀνέμου. Μέχρις ἐσχάτων ἐπεκράτει ἡ γνώμη ὅτι τὰ πτηνὰ ἦσαν ἐν ἰσότητι ὄγκου ἐλαφρότερα τῶν ἄλλων ζώων καὶ τοῦτο ἐβοήθει αὐτὰ κατὰ πολὺ εἴς τε τὴν πτῆσιν καὶ τὸ κολύμβημα. Ἐξ ἀκριβεστέρων ἐν τούτοις παρατηρήσεων ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν εἶναι ἐν ἴσῳ ὄγκῳ ἐλαφρότερα τῶν ἐπιγείων ζώων, ἡ δὲ νηκτικὴ αὐτῶν ἱκανότης προέρχεται ἔκ τινος εἴδους παχείας ζώνης διὰ τῆς ὁποίας ἐπροίκισεν ἡ φύσις μόνα τὰ νηχόμενα ζῶα. Ἀλλὰ καίτοι οὐδεμία ὑφίσταται διαφορὰ εἰδικῆς βαρύτητος ἔχουσι τὰ πτηνὰ κατὰ λίτραν βάρους κινητικὴν δύναμιν τριπλασίαν τῆς τε ἀνθρωπίνης καὶ τῆς τοῦ ἵππου. Αὕτη φαίνεται προερχομένη οὐχὶ ἐκ τῆς ἀνωτέρας ἰσχύος τῶν μυώνων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐκ τῆς θαυμαστῆς ταχύτητος τῶν κινήσεων. Οἱ γλάροι πλήττουσι τὸν ἀέρα διὰ τῶν πτερύγων διακοσιάκις ἀνὰ πᾶν λεπτόν, πετῶντες μὲ ταχύτητα εἰκοσιτεσσάρων μιλίων καθ' ὥραν, αἱ δὲ ὑπερβόρειοι ἀγριόνησσαι (eider-duk) πεντακοσιάκις. Ἀναγκαία συνέπεια τῆς τοιαύτης δραστηριότητος εἶναι ἡ ἀνωτέρα τοῦ σώματος θερμοκρασία, ἡ ταχυτέρα χώνευσις τῆς τροφῆς καὶ ἡ ἐξ ἴσου ταχεῖα φθορὰ καὶ ἀνανέωσις τῶν ἱστῶν. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς πασιγνώστου ἀδηφαγίας τῶν ἀεικινήτων θαλασσίων πτηνῶν».

Ὁ κ. Χαὶδ μετέβη ἔπειτα εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων καὶ τῶν ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ γείνωσι πρὸς ἀεροπορίαν διὰ δυνάμεως ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τῶν ἡμετέρων μυώνων, καὶ ἐπὶ τέλους ἐξήτασε τὸ ζήτημα τῶν συνεπειῶν τῆς ἐνδεχομένης ἐξαντλήσεως τῆς καυσίμου ὕλης. Κατὰ τὴν γνώμην του «αἱ μεγάλαι τῶν νεωτέρων χρόνων ἐπιτυχίαι περὶ τὴν καθυπόταξιν τῆς τε φύσεως καὶ πάντων τῶν ζώων, προῆλθον ἐκ τῆς χρήσεως δυνάμεως μὴ προερχομένης ἐκ ζωϊκῆς πηγῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς καταναλώσεως τοῦ ἀποταμιεύματος καυσίμου ὕλης, τῆς ὁποίας τὸ ποσὸν εἶναι κατ' ἀνάγκην περιωρισμένον. Ἡ χρῆσις μηχανημάτων κινουμένων διὰ τῆς καύσεως ηὔξησεν εἰς βαθμὸν προκαλοῦντα εὔλογον περὶ τοῦ μέλλοντος ἀνησυχίαν. Ἀποβλέποντες εἰς μόνην τὴν ἄμεσον αὔξησιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐζωΐας προέβημεν ἄνευ τῆς δεούσης φειδοῦς εἰς τὴν ἐξάντλησιν τῶν φυσικῶν πηγῶν δυνάμεως, ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ὁποίων εἶναι οἱ γαιάνθρακες. Τούτους ἐσπαταλήσαμεν ἀσυγγνώστως πρὸς θεραπείαν πάσης ἡμῶν ἀνάγκης. Ἡ μὲν χρῆσις αὐτῶν χρονολογεῖται ἀπὸ χιλίων ἐτῶν, ἡ δὲ κατάχρησις ἀπὸ ἑκατόν. Κατὰ τοὺς ἁρμοδίους πάντα τὰ προσιτὰ κοιτάσματα γαιανθράκων θέλουσιν ἐξαντληθῆ ἐντὸς δέκα αἰώνων. Ἀλλὰ καὶ πεντήκοντα ἂν διαρκέσωσιν αἰῶνας, τί θὰ γείνῃ ἀφοῦ ἐκλείψωσι τελείως; Καθ' ὅσον δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ προΐδωμεν, μόναι πηγαὶ δυνάμεως θ' ἀπομείνωσιν εἰς ἡμᾶς ὁ ἄνεμος, τὸ ῥεῦμα τῶν ποταμῶν καὶ τὰ ζῶα, καὶ μόνα μέσα

---

[1]) Τὸ πτηνὸν τοῦτο μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Σουΐδα, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς τὸ *καταρράκτης* ἦτο ἐπίθετον τοῦ ἀετοῦ. Σ. Μ.

Digitized by Google

μεταφορᾶς τὰ ἱστία, αἱ κῶπαι, οἱ ἵπποι, τὰ ποδήλατα καὶ οἱ πόδες μας. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Σὶρ Ῥοβέρτου Βάλ, εἰς διάστημα χρόνου οὔτε μικρότερον πεντήκοντα ἑκατομμυρίων ἐτῶν οὔτε μακρότερον τοῦ διπλασίου, ὁ ἥλιος θέλει παύσει νὰ παρέχῃ εἰς τὸν πλανήτην μας τὸν ἐλάχιστον ὅρον τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς συντήρησιν οἵου δήποτε ἐμψύχου θερμότητος. Μεταξὺ τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ ἄνθρακος καὶ τῆς τοῦ ζωοπαρόχου ἡλιακοῦ θάλπους μεσολαβοῦσι λοιπὸν κατ' ἐλάχιστον ὅρον 4,995,000 ἐτῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν ἐπέλθῃ τι νεώτερον, φαίνεται προωρισμένος ν' ἀπολέσῃ πάντα ὅσα κατέκτησε τῇ βοηθείᾳ τῆς καυσίμου ὕλης, τὰ δὲ ζῷα θὰ τὸν ὑπερβῶσι καὶ πάλιν ἕκαστον εἰς τὸ στοιχεῖόν του, ἀφοῦ δύνανται κάλλιον αὐτοῦ νὰ τρέξωσι, νὰ κολυμβήσωσι καὶ νὰ πετάξωσιν ἄνευ τῆς βοηθείας ἀνθράκων».

***

ΣΧΙΝΟΥΣΣΑ

Ἡ νησὶς Σχινοῦσσα, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα πρό τινος χρόνου κατέστησε γνωστότερον ὁ ἐκ τῆς ἐπιδημίας τῆς χολέρας φόβος, διαδοθείσης ψευδοῦς εἰδήσεως εἰς Ἀθήνας ὅτι ἐκεῖ ἐνέσκηψεν ἡ νόσος αὕτη, κεῖται πρὸς Μ. τῆς Νάξου, καὶ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς Ἀμοργοῦ, μέρος ἀποτελοῦσα ἀθροίσματος αὐτόθι καὶ ἄλλων νησίδων τῆς Ῥακλειᾶς, τῶν δύο Κουφονησίων (Ἄνω καὶ Κάτω), τῆς Κέρου, καὶ Ἀντικέρου. Κεῖται δὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ τῶν ἀτμοπλοίων ἀπὸ Σύρου καὶ Νάξου εἰς Ἀμοργόν.

Τὸ ὄνομα τῆς νησῖδος προῆλθεν ἐκ τῶν πολλῶν ἐπ' αὐτῆς φυομένων σχίνων (Pistacia lentiscus), διὸ γραπτέον Σχινοῦσσα καὶ ὄχι Σχοινοῦσσα, ὅπερ ἐμφαίνει παραγωγὴν ἐκ τῶν σχοίνων τῶν κοινῶς βούρλων (Juncus maritimus) φυτοῦ πεδινῶν μερῶν, ἐξ οὗ ἔχουσι τὸ ὄνομα ὁ Σχοινοῦς, Σχοινίτας, ὁ Σχοῖνος, Σχοινεύς, Σχοινάτας, καὶ τὸ προσηγορικὸν σχοινίον, διότι οἱ ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον καὶ ἐκ σχοίνων ἢ βούρλων σχοινία.

Ἡ νησὶς ἀπέχει τῆς μεσημβρινῆς ἄκρας τῆς Νάξου 3 μίλια, ἐκ τοῦ λιμένος δὲ τῆς Ἀμοργοῦ 16. Ἔχει περιφέρειαν 9 μιλίων, ἢ μέτρων 16.668 καὶ μῆκος μέγιστον 4,600 μέτρων. Οἰκεῖται δέ, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ μνημονευθεῖσαι νησῖδες, ἀποκλειστικῶν ὑπὸ Ἀμοργίνων τὸν ἀριθμὸν 110, οἰκούντων δύο χωρίδια τὴν Μεσσαριὰν καὶ τὴν Παναγίαν.

Διοικητικῶς ἡ νησὶς ὑπάγεται εἰς τὸν δῆμον Ἀμοργοῦ, *εἶνε δὲ ὁλόκληρος κτῆμα* τῆς ἐν Ἀμοργῷ Μονῆς Χοζοβιωτίσσης, ἐχούσης ἔτι ἰδιοκτησίαν αὐτῆς καὶ τὰς νήσους Κέρον καὶ Ῥακλειάν, καὶ τὰς προσκειμένας εἰς τὴν Ἀμοργὸν Γραμπονῆσι καὶ Νικουριάν.

Ἡ Σχινοῦσσα δὲν ἔχει ἱστορίαν· τὸ ὄνομα αὐτῆς μόνον μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου. Φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κατῳκεῖτο, διότι σώζονται ἐπ' αὐτῆς ἀρχαῖα ἐρείπια, μάλιστα ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου αὐτῆς βουνοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἔνθα καὶ Παληόκαστρον· καὶ τάφοι δὲ ἀρχαῖοι πολλαχοῦ τῆς νήσου ἀνευρίσκονται. Ἀλλὰ πλὴν τούτων σώζονται ἔτι καὶ νεώτερα κτίσματα, πιθανῶς τῶν Βυζαντινῶν ἢ μᾶλλον τῶν Ἐνετικῶν χρόνων.

Τὸ ὄνομα τὸ ξενικὸν τοῦ ἑνὸς κωμιδίου τῆς νήσου Μεσσαριὰ (Massaria) μαρτυρεῖ, ὅτι ἐπὶ τῶν Ἐνετῶν ἦτο τιμάριον τοπάρχου τινὸς Ἐνετοῦ, ἐξ οὗ πιθανῶς περιῆλθεν ὁλόκληρος εἰς τὴν κυριότητα τῆς Μονῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ δυστυχῶς δὲν σώζεται τὸ ἀρχαῖον κτηματολόγιον, ὅπως γνωρίσωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπ' αὐτῆς κυριότητος.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς αὐτήν, καθὼς καὶ εἰς τὴν Κέρον, ἡ Μονὴ διετήρει μόνον ποίμνια, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐγγράφου ἐφόρου τῆς παιδείας τῷ 1825, ὅπερ ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῇ περὶ τῆς Ἀμοργοῦ μελέτῃ ἡμῶν (σελ. 84).

Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν τῆς Δύσεως γνωρίζομεν ἐκ τῶν νησιογραφιῶν τοῦ Fr. Piacenza (1688) καὶ τοῦ Pasch van Krienen (1771) ἡ νησὶς ἐκαλεῖτο Pergola, ἐλέγετο δὲ καὶ Scinussa καὶ Fecussa. Ὁλόκληρον δὲ τὸ ἄθροισμα τῶν νήσων αὐτόθι καλεῖται διὰ τοῦ περιληπτικοῦ ὀνόματος Isole Leleadi ὑπὸ τοῦ Piacenza. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν ἀναφέρουσιν οἱ πρὸ αὐτοῦ νησιογράφοι Porcacchi (1572) καὶ Boschini (1658).

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἡ Σχινοῦσσα ὑπῆρξε τὸ ὁρμητήριον τῶν φοβερῶν πειρατῶν Μουρτεζᾶ ἐκ Κάσσου, καὶ τοῦ Ἑπτανησίου Κατραμάδου.

Οἱ ἐν τῇ νήσῳ σήμερον οἰκοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι γεωργοὶ οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐν αὐτῇ ἰδιοκτησίαν. Ἐνοικιάζουσι τὰ κτήματα διδόντες τὸ ἥμισυ εἰς τὴν Μονήν, ζῶσιν ὡς εἵλωτες, ἀπομεμονωμένοι, ἄνευ σχεδὸν ἐπιμιξίας πρὸς τὰς λοιπὰς νήσους, ἄνευ διδασκαλίας οἱασδήποτε, στερούμενοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῶν τοῦ θερμοῦ ἐκείνου αἰσθήματος, ὅπερ κινεῖ τὸν γεωργὸν πρὸς βελτίωσιν τῆς καλλιεργείας, πρὸς αὔξησιν τῆς δενδροφυτείας, πρὸς παραγωγὴν πλειοτέρου εἰσοδήματος ὅταν ἐργάζεται ἐπὶ ἰδίου κτήματος. Σήμερον πᾶσα ἡ προσπάθεια τῶν γεωργούντων περιορίζεται εἰς τὸ νὰ προσπορισθῶσι τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως, λαμβάνοντες τὸ ἥμισυ τοῦ καρποῦ ἢ τῆς παραγωγῆς τῶν ζῴων, διδόντες τὸ ἕτερον ἥμισυ εἰς 5 ἢ 6 καλογήρους πρὸς διατήρησιν Μονῆς μὴ ἐχούσης λόγον τινὰ ὑπάρξεως σήμερον.

Εἶνε ἀλήθεια, ἣν ὁμολογοῦσι πάντες οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Ἀμοργόν, ὅτι ἐὰν τὰ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ κτήματα τῆς Μονῆς (ἔχει δὲ τὰς εὐφορωτέρας γαίας), καὶ αἱ νησῖδες Σχινοῦσσα, Κέρος καὶ Ῥακλειὰ περιήρχοντο εἰς τὴν κτῆσιν τῶν φιλοπόνων καὶ δραστηρίων Ἀμοργίνων, ἤθελεν ἐπέλθει βελτίωσις τῶν τε κτημάτων τῶν νήσων καὶ τῆς τύχης τῶν πτωχῶν ἀγροτῶν καταπληκτική, ἐξ οὗ θὰ προέκυπτεν ὠφέλεια καὶ εἰς τὴν νῆσον καὶ εἰς τὸ κράτος πολὺ μεγαλειτέρα ἐκείνης, ἣν σήμερον ἔχουσιν.

ΑΝΤ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

Digitized by Google

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

«Ὁ ἠθοποιὸς κι ὁ δραματογράφος· ἡ τέχνη τοῦ ἑνὸς ὅλως διόλου διαφέρει ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ ἄλλου. Πρέπει νὰ παραδεχθῇς πῶς οἱ ἠθοποιοὶ ποτὲ δὲν πρέπει νάχουν καμμιὰ γνώμη δική τους γιὰ τὰ ἔργα ποῦ θὰ παραστήσουν. Ἡ δουλειά τους εἶνε νὰ τὰ παίζουν καὶ τίποτε περισσότερο· νὰ τὰ ὑποκρίνωνται, νὰ τὰ ἐξηγοῦν τὰ πρόσωπα ὅσο μποροῦνε καλήτερα, τὰ πρόσωπα ποῦ δὲ μποροῦνε νὰ καταλάβουν πῶς καὶ γιατί ἐπλάστηκαν ἔτσι ἀπὸ τὸν ποιητή. Ἀληθινά, οἱ ἠθοποιοὶ δὲν εἶνε παρὰ μηχανές, παρὰ νευρόσπαστα, ποιὸς ὀλίγο, ποιὸς πολύ, τέλεια καμωμένα, σύμφωνα μὲ τὴ δύναμη τῆς τέχνης τους· καὶ τὰ νευρόπαστ' αὐτὰ ὁ δραματογράφος τὰ συγυρίζει καὶ τὰ κουνεῖ, κατὰ πῶς θέλει. Βέβαια, δὲ σοῦ λέω, ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια, κερδίζουν κ' ἐκεῖνοι μιὰ κάποια πεῖρα, κατωτέρας τάξεως πάντα· μποροῦνε νὰ εἰποῦνε στὸ συγγραφέα, λόγου χάρη, γιατί τὸ δεῖνα πρόσωπο εἶνε προτιμότερο νἄβγῃ στὴ σκηνὴ ἀπὸ τὰ δεξιὰ κι ὄχι ἀπὸ τἀριστερά· ἀλλὰ ποτέ, ποτέ, σὲ καμμιὰ περίσταση δὲ μποροῦνε, καί, δίχως νὰ βγοῦν ἀπὸ τὰ σύνορά τους, δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτοῦν τὴν ἀλλαγὴ τοῦ δεῖνα χαρακτῆρος ἢ τὴ μεταβολὴ τῆς δεῖνα λύσεως. Μεταξὺ τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἐξηγητῆ χάσκει ἕνα πέλαγος ἀδιάβατο· γιὰ τοῦτο ποτὲ ὁ ἠθοποιὸς δὲν κατορθώνει νὰ εὐχαριστήσῃ στὴν ἐντέλεια τὸ δραματογράφο. Πάντα ὁ πρῶτος παραμορφώνει τὸ καλλιτεχνικὸν ὄνειρο τοῦ δεύτερου· κι ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ μὴ γυρεύῃ τἀδύνατα, ἀναγκάζεται νὰ περιορισθῇ στὸ σχετικὸ καὶ τὸ ὑποφερτό. Ὁ ἠθοποιὸς ἕνα μόνο μεγάλο πόθο πρέπει νἄχῃ: νὰ γίνῃ ὄργανο θαυμάσια κουρτισμένο, γιὰ νὰ τὸ παίζῃ κατὰ τὸ γοῦστο του ὁ ποιητής. Ὅταν κατορθώσῃ ν' ἀποκτήσῃ μιὰ σωστὴ μόρφωσι τοῦ εἴδους του, δηλαδὴ εὐλύγιστο κορμί, ὄψη, φωνή, καὶ κατορθώσῃ καὶ τροχίσῃ τὸ νοῦ του ὅσο ποῦ νὰ καταλαβαίνῃ μονάχα τί τοῦ ζητεῖ ὁ ποιητής, τοῦ φτάνει αὐτό. Ἂν τοῦ ζητῇ νὰ εἶνε λυπημένος ἢ χαρούμενος, ὁ καλὸς καὶ σωστὸς ἠθοποιὸς χρέος ἔχει νὰ παραστήσῃ ἔξοχα τὴ χαρὰ ἢ τὴ λύπη χωρὶς νὰ ρωτάῃ νὰ μάθῃ γιατί ὁ ποιητὴς τόνε θέλει χαρούμενον ἢ λυπημένο. Αὐτὸ τὸ γ ι α τ ί εἶνε δουλειὰ τοῦ ποιητῆ ποῦ ξέρει τί κάνει καὶ μόνος εἶν' ὑπεύθυνος μπροστὰ στὸ κοινό. Καὶ μολαταῦτα ἡ τέχνη τοῦ ἠθοποιοῦ, ἔτσι κλεισμένη στὰ λογικά της ὅρια, ἀπομένει πάντ' ἀξιοσέβαστη καὶ δύσκολη».

Τὴν ἀνωτέρω πανταχοῦσα τὴν ἔστειλεν ὁ Antoine *ὁ περίφημος δημιουργὸς τοῦ* Theatre Libre *τοῦ Παρισιοῦ πρὸς ἕναν ἠθοποιὸ τῆς* Comédie Française *ἀπὸ τοὺς πρώτους, ποῦ ὑποχρεωμένος νὰ παίζῃ σὲ δρᾶμα ἑνὸς νέου ποιητῆ μὲ μεγάλη δύναμη, ἔφερνε πολλὲς δυσκολίες στὸν ποιητή, καὶ τοῦ μύριζε τὸ ἕνα καὶ τοῦ βρωμοῦσε τὸ ἄλλο, κ' ἤθελε νὰ κόψῃ τοῦτο, καὶ ν' ἀλλάξῃ ἐκεῖνο. Νομίζω πῶς θὰ τὰ διαβάσῃς μὲ προσοχὴ καὶ θὰ τἄβρῃς ὀρθὰ καὶ δίκαια, καθὼς κ' ἐγὼ ποῦ τὰ ὑπογράφω μ' ὅλη μου τὴν καρδιά.*

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

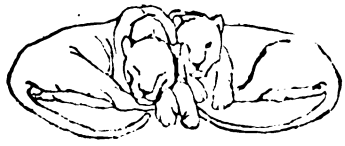

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Τόρα ὅτε ὁ χειμὼν διέλυσε τὴν μαγείαν τῶν φαληρικῶν ἑσπερῶν, ὅτε ἡ δροσερὰ ἀκτὶς δὲν συχνάζεται πλέον παρὰ ὀλίγας ὥρας μεταμεσημβρινάς, ἂν ἡ ἡμέρα τύχῃ εὐήλιος, ἡ ἐρημία ἐκεῖ καὶ ἡ γυμνότης ἐμποιεῖ ἓν παράδοξον αἴσθημα εἰς τὸν ἀθηναῖον ἐπισκέπτην. Ὀλίγαι ἡμέραι παρῆλθον καὶ ὅμως νομίζει ὅτι ἔτος ὁλόκληρον τὸν χωρίζει ἀπὸ τῆς μακαρίας ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Φάληρον ἔλαμπεν ἀπὸ τὰ ἠλεκτρικὰ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς γεφύρας περιδιαβάζων ἤκουεν ἐρχομένας διὰ τῆς αὔρας τὰς γλυκείας μελῳδίας τῆς Κ α β α λ ε ρ ί α Ρ ο υ σ τ ι κ ά ν α. Στρέφει γύρῳ του· βλέπει τοὺς φανοὺς ἐσβεσμένους, τὸ θέατρον σκοτεινόν, τὴν γέφυραν ἔρημον, τὴν θάλασσαν ταραγμένην, τὸν οὐρανὸν συννεφώδη· καὶ ἐν τῷ ρεμβασμῷ του περὶ τοῦ φεύγοντος μεγαλείου καὶ τῆς ματαιότητος τῶν τοῦ κόσμου, τὸν θωπεύει καὶ ἡ ἐλπὶς περὶ τοῦ μέλλοντος. Πάλιν θὰ ἔλθῃ τὸ φαληρικὸν θέρος καί, διὰ νὰ εἶνε ἡ ἐλπὶς γλυκυτέρα, θὰ διαφέρῃ κατά τι οὐσιῶδες τῶν προηγουμένων. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ κίνησις θὰ μετατεθῇ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ἐξέδρα μεγάλη, δυόμισυ χιλιάδων μέτρων τετραγωνικῶν διὰ σιδηρᾶς γεφύρας συνδεομένη μετὰ τῆς ξηρᾶς, θὰ κατασκευασθῇ, ἐπ' αὐτῆς δὲ θὰ συγκεντρωθῶσι ἑστιατόρια, ζυθοπωλεῖα, ζαχαροπλαστεῖα. Μὲ ἄφθονον φωτισμὸν καὶ καλὴν διατήρησιν, ἡ νέα ἐξέδρα θὰ γείνῃ βεβαίως τὸ γενικὸν συνεντευκτήριον τῶν φαληριζομένων, ἡ δὲ ὑπάρχουσα, ἡ ὁποία τόσας εἶδεν ὡραίας ἑσπέρας, θὰ βαστάζῃ τοῦ λοιποῦ τὸ βάρος τῶν ἰδιοτρόπων, τῶν ρομαντικῶν καὶ τῶν ἀπηλπισμένων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔρχωνται νὰ ρεμβάζουν ἐκεῖ μακρὰν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ φωτός . . .

✣

Δὲν ὑπάρχει καλήτερος τρόπος διὰ νὰ ὑπάγῃ κανεὶς ἑκὼν ἄκων εἰς τὸ Παρίσι, παρὰ νὰ δηχθῇ ὑπὸ κυνὸς περὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν ἀμφιβολίαι ὅτι εἶνε λυσσῶν. Ἂν εἶνε πτωχὸς θά τον βοηθήσῃ ὁ δῆμος ἢ θά του ἀνοιχθῇ ἔρανος ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων ἢ θά του στείλῃ κάποιος φιλάνθρωπος, φροντίζων διὰ τὸν τύπον μᾶλλον παρὰ διὰ τὸν παράδεισον. Ἂν δὲ εἶνε πλούσιος ἢ εὔπορος, δὲν ἔχει παρὰ νὰ μετατρέψῃ μερικὰ χαρτονομίσματα εἰς φράγκα χρυσᾶ καὶ νὰ ξεκινήσῃ τὸ ταχύτερον. Ἀνάγκη ἀνωτέρα· ἡ φιλαργυρία ἢ τὸ φρόνιμον πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως δὲν θά τον ἐμποδίσῃ. Τὸν ἐπαπειλεῖ ὁ φρικωδέστερος τῶν θανάτων καὶ διὰ νὰ βγῇ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδέαν, τί εἶνε αἱ δύο ἢ τρεῖς χιλιάδες φράγκα ποῦ θὰ ἐξοδεύσῃ; Εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτήν, τὴν ὄχι καὶ πολὺ δυσάρεστον εὑρέθη τελευταίως εἷς ἐκ τῶν ἰατρῶν τῆς πόλεώς μας. Μίαν νύκτα εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας ὥρμησε ἐπάνω του ἕνα σκυλί, χωρὶς νὰ γαυγίσῃ, τὸν ἐδάγκασεν εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἔφυγεν, ἐχάθη, ὡς ἀστραπή. Τὰ κινήματά του ἦσαν πολὺ ὕποπτα καὶ τὴν ἐπομένην ὁ κ. Καλλιβωκᾶς ἀπήρχετο

Digitized by Google

πρὸς τὸν Παστέρ. Καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλας συνοικίας ἐδήχθησαν ὑπὸ κυνῶν ὑπόπτων αὐτὰς τὰς ἡμέρας. Ἡ Νέα Ἐφημερίς, τῆς ὁποίας εἶνε γνωστὴ ἡ κατὰ τῶν κυνῶν ἀντιπάθεια καὶ ἡ ὁποία πολλάκις ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὰ ἀρθρίδια ἔμμετρα κατὰ τὸ σύστημά της καὶ πλήρη πάθους, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας καί τον προτρέπει νὰ γίνῃ θηρίον, θηρίον μ' αὐτὰ τὰ βρωμόσκυλα! Τὸ ἐπεισόδιον ὅμως τῆς πτωχῆς μαίας Ἀθηνᾶς Δεμάϊερ εἰμπορεῖ νὰ κινήσῃ εἰς οἶκτον τὴν καρδίαν καθενὸς αὐτῶν καὶ τῶν φιλανθρώπων. Εἶνε πτωχή, δὲν ἔχει κανένα εἰς τὸν κόσμον ἡ δυστυχὴς γυνὴ παρὰ τὸν μικρὸν υἱόν της. Ὁ μικρὸς υἱός της εἶνε ἄρρωστος, κλινήρης ἀπὸ τύφον. Προχθὲς τὴν μητέρα τὴν ἐδάγκασεν ἕνα σκυλί, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα λυσσασμένον. Τί νὰ κάμῃ τώρα; Μὲ τί χρήματα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Παστέρ; μὲ τί καρδίαν νὰ ἀφήσῃ ἐδῶ ἀποθνήσκοντα τὸν υἱόν της; Δὲν ἔχει δίκαιον ἡ Νέα Ἐφημερίς;

✢

Εἰς τὴν κατ' ἀντιμωλίαν δίκην ὁ μὲν συγγραφεὺς τοῦ μυθιστορήματος τὰ Κορίτσια μας κατεδικάσθη εἰς τετράμηνον φυλάκισιν, ὁ δὲ ἐκδότης εἰς τρίμηνον καὶ ἀμφότεροι εἰς πρόστιμον τριακοσίων δραχμῶν. Ἀλλ' ἡ Ὀδύσσεια δὲν ἔληξε· μετὰ τὴν ἀπότισιν τῆς ποινῆς του τὸν συγγραφέα περιμένει ἄλλη δίκη, διότι ὡς στρατιωτικὸς—εἶνε ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγός,—ἐδημοσίευσε σύγγραμμα ἄνευ ἀδείας τοῦ οἰκείου ὑπουργείου. Ἐκτὸς τούτου λέγεται ὅτι καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ἔργων ὀλίγον σεμνῶν θὰ καταδιωχθῶσιν ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως. Ὁ δικηγόρος μάλιστα τοῦ συγγραφέως τῶν Κοριτσιῶν μας ἰσχυρίσθη ὅτι, ἅπαξ καταδικαζομένου τοῦ πελάτου του, ἔπρεπε νὰ καταδιωχθῇ καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Φαύστας, τῆς ὁποίας πολλαὶ σκηναὶ κατ' αὐτὸν δὲν ἠμποροῦν νὰ παρουσιασθοῦν ὡς πρότυπον σεμνότητος. Καλά!

✢

Ἤρχισαν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὰς προσεχεῖς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς. Καθαρίζονται οἱ τάπητες καὶ τὰ καθίσματα, ἀντικαθίστανται τὰ παραπετάσματα καὶ εἰς τὸ τέως ἥσυχον μέγαρον ἐπικρατεῖ κίνησις ἀσυνήθης. Κατὰ τὰς προετοιμασίας ὅμως ταύτας συνέβη ἓν δυστύχημα, τὸ ὁποῖον οἱ Καιροὶ σημειόνουν ὡς κακὸν οἰωνὸν διὰ τὴν μετ' ὀλίγον συγκαλουμένην σύνοδον. Ὁ γέρων ἐπιστάτης τῆς Βουλῆς κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ὕψους κινητῆς κλίμακος καὶ ἐτραυματίσθη σοβαρῶς εἰς τὸ κατ' ἰνίον ὀστοῦν. Τὸ πρῶτον θῦμα ὡδηγήθη ἀναίσθητον εἰς τὸ πλησίον φαρμακεῖον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

✢

Σκέψις ἐκ λευκώματος:

Εἰς σκληρὰν καρδίαν γυναικὸς δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐγγράψῃ τ' ὄνομά του παρὰ μὲ διαμάντια.

✢

Ἡ Ἀκρόπολις ἀναφέρει τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον ἐκ τῆς παρουσιάσεως τοῦ κ. Ψυχάρη ἐνώπιον τοῦ βασιλέως.

Ἡ Α. Μεγαλειότης ἠρώτησε τὸν ὁμογενῆ γλωσσολόγον:

— Καὶ ποία γλῶσσα νομίζετε σεῖς, ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τέλους;

— Ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ λαός, Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ κ. Ψυχάρης.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Οἱ ποντικοὶ καὶ τὸ βούτυρον.

Καθ' ἃ ἰσχυρίζεται ὁ Ἀμερικανὸς Μάκωϋ, οἱ ποντικοὶ διακρίνουσι τὸ γνήσιον βούτυρον ἀπὸ τὸ ἐκ μαργαρίνης. Ἡ παρατήρησις ἐγένετο εἰς χημικὸν ἐργαστήριον, ὅπου ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ ποντικῶν δοχεῖα τινὰ περιέχοντα γνήσιον βούτυρον, ἐνῷ ἄλλα ἔμειναν ἄθικτα. Ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπέδειξεν ὅτι μόνον τὰ πρῶτα περιεῖχον γνήσιον βούτυρον. Ἡ δοκιμὴ ἐπανελήφθη καὶ ἀπεδείχθη καὶ πάλιν ὅτι οἱ ποντικοὶ προτιμῶσι τὸ γνήσιον βούτυρον ἀπὸ τὸ ἐκ μαργαρίνης.

Θάνατος ἐκ γέλωτος.

Θάνατον ἐκ γέλωτος ἔπαθεν ἡ φύλαξ ἑνὸς τῶν ἐν Λονδίνῳ φρενοκομείων ἀκροωμένη περιγραφὴν κωμικῆς τινος σκηνῆς. Κατὰ τὴν νεκροτομίαν εὑρέθη ὡς ἀφορμὴ τοῦ θανάτου συρροὴ ῥευστοῦ ἐν τῇ καρδιακῇ κύστει, διὰ τῆς ὁποίας τόσον ἠμποδίζετο ἡ ἐλευθέρα λειτουργία τῆς καρδίας, ὥστε ἡ ἔκτακτος ἐνέργεια ἣν κατέβαλε πρὸς κατάπνιξιν τοῦ γέλωτος ἐπέφερε τὴν στάσιν τῆς καρδίας.

Ἡ ὁλκὴ τῶν σημερινῶν πυροβόλων.

Ὁ Κροὺπ ἐκθέτει ἐν Σικάγῳ πυροβόλον τῶν ἀκτῶν (24 ἑκατοστομέτρων), ὅπερ ὑψούμενον εἰς 44 βαθμοὺς βάλλει εἰς μῆκος ἀνώτερον τῶν 20 χιλιάδων μέτρων. Ἐν τῷ ὕψει τούτῳ, περιγράφει τὸ βλῆμα τόξον τοῦ ὁποίου τὸ ὑψηλότερον σημεῖον εὑρίσκεται εἰς ὕψος 6540 μέτρων. Ἂν λοιπὸν στηθῇ τὸ πυροβόλον τοῦτο ἐν Σαμουνὶ τῆς Ἑλβετίας καὶ πυροβολήσωσι δι' αὐτοῦ ἄνω τῆς κορυφῆς τοῦ Λευκοῦ ὄρους πρὸς τὸ Κουρμάγερ, θὰ διέλθωσι τὰ βλήματα 2700 μέτρα ὑψηλότερον τοῦ ὄρους τούτου, χωρὶς ἐννοεῖται οὐδὲ πόρρωθεν νὰ κινδυνεύσωσιν οἱ ἐπὶ τοῦ ὄρους τυχὸν εὑρισκόμενοι. Ρ.

ΤΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Ὁ πρώην διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα γαλλικῆς Σχολῆς κ. Φουκὰρ ἤρχισεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιγραφῶν τὴν ἀνάγνωσιν ὑπομνήματός του περὶ Ἐλευσῖνος. Τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ ὑπομνήματος τούτου πραγματεύεται περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων καὶ τῆς καταγωγῆς τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος. Ὁ γάλλος ἀρχαιολόγος παραδέχεται τὸ ὀρθὸν τῆς ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς παραδόσεως, καθ' ἣν ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος μετηνέχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Κατ' ἀρχάς, λέγει, οἱ νεώτεροι σοφοὶ δὲν ἔδιδον πολλὴν προσοχὴν εἰς τὰς παναρχαίους ταύτας μυθικὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἃς οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος παρίσταντο εὑρισκόμενοι εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Αἰγύπτου, διότι ἐπιστεύετο γενικῶς, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι δὲν εἶχον ναυτικὸν πρὸ τῆς εἰκοστῆς ἕκτης δυναστείας. Ἀλλὰ σήμερον αἱ ἱερογλυφικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀπέδειξαν, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς δεκάτης ὀγδόης δυναστείας οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον ὑποτάξει τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, αἱ δὲ ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις αἱ γενόμεναι εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας κυροῦσι τὸ γεγονὸς τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀποκαταστάσεως Αἰγυπτίων ἀποίκων πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Digitized by Google

Ὡς ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, κατὰ τὸν κ. Φουκάρ, ὅτι καὶ τῆς Δήμητρος ἡ λατρεία ἐξ Αἰγύπτου μετεφυτεύθη εἰς τὴν Ἐλευσῖνα.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΔΕΛΦΩΝ

Σπουδαιοτάτη ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψις ἠγγέλθη ἐκ Δελφῶν καὶ ἀνεγράφη ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων. Κατὰ τὰς ἐκεῖ ἐνεργουμένας ἀνασκαφὰς εὑρέθη μεγάλη πλὰξ ἐπὶ τῆς ὁποίας φέρεται ὕμνος εἰς τὸν Ἀπόλλωνα μελοποιημένος, μετὰ μουσικῶν δηλαδὴ σημείων. Ἕκαστος στίχος γραμμάτων συνοδεύεται ὑπὸ ἑνὸς στίχου μουσικῶν σημείων, ἀπαραλλάκτως, ὅπως δημοσιεύονται σήμερον τὰ μελοποιημένα ποιήματα. Ὥστε προφανῶς ὁ λίθος διέσωσεν ἡμῖν τεμάχιον μουσικῆς τῶν ἀρχαίων συνθέσεων, περὶ τῆς ὁποίας μέχρι τοῦδε δὲν ἔχομεν ἀσφαλῆ γνῶσιν.

Κατ' αὐτὰς μετέβη εἰς Δελφοὺς ὁ διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Ὡμόλ, ὅπως ἐπιθεωρήσῃ τὰ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τὰ ἐσχάτως ἀνακαλυφθέντα ἐν αὐταῖς εὑρήματα, ὧν τινὰ εἶνε σπουδαιότατα, ὡς τὸ ἀνωτέρω. Ὁ κ. Ὡμὸλ θὰ παραμείνῃ εἰς Δελφοὺς ἐπὶ ἕνα περίπου μῆνα ἵνα ἐπιστατήσῃ αὐτοπροσώπως ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐμψυχώσῃ τὰς καταβαλλομένας ἐργασίας, ὅπως ἡ σκαπάνη φθάσῃ μέχρι τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ ὑποτίθεται ὅτι ὑπάρχουσι τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα. Τὰ εὑρήματα φυλάσσονται ἀσφαλῶς εἰς τὸ αὐτόθι ἱδρυθὲν πρόχειρον μουσεῖον τῇ ἐπιβλέψει καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς κυβερνήσεως, δὲν δημοσιεύονται δὲ ὡς καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιγραφῶν, διότι ἡ δημοσίευσις αὐτῶν κατὰ τὴν σύμβασιν ἀνήκει εἰς τοὺς γάλλους.

ΑΣΣΥΡΙΑΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ἡ διεύθυνσις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τῆς Τουρκίας Μουσείου ἔλαβε πάντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς μεταφορὰν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείας τῶν πινακίδων καὶ σαρκοφάγων, οἵτινες ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἐν Βαγδάτῃ ἀνασκαφάς. Εἰς τὸν Βεδρῆ βέην, ὑπάλληλον τοῦ Μουσείου, διατρίβοντα νῦν ἐν Βαγδάτῃ, ἀνετέθη ὁ συσκευασμὸς καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν ἀρχαίων τούτων ἀντικειμένων εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Τὸ ὑπουργεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ τέως διευθυντὴς τῆς ἐν Βαγδάτῃ δημοσίας παιδείας ἔχει ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτοῦ ἀπό τινων ἐτῶν διαφόρους ἀσσυριακὰς ἀρχαιότητας, οἷον δακτυλίους, πολυτίμους λίθους ἐπεξειργασμένους, νομίσματα ἀργυρᾶ κτλ. αἵτινες κατεκρατήθησαν ἐν ταῖς χερσὶ προσώπων τινῶν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Τὸ ὑπουργεῖον τῆς παιδείας ἀμέσως ἐνετείλατο εἰς τὰς ἐπιτοπίους ἀρχὰς ν' ἀποστείλωσι τὰς ἀρχαιότητας ταύτας εἰς Κωνσταντινούπολιν.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ὁ γνωστὸς ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος κ. Κώστας Κρυστάλλης ἀγγέλλει τὴν ἔκδοσιν τῶν *Πεζογραφημάτων* του, καλλιτεχνικοῦ τόμου ἐν ᾧ θὰ συμπεριληφθῶσι τὰ ἑξῆς ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα ἔργα του: *Στὴ Στάνη τοῦ Μπάρμπα μου.* — *Καήκανε τὰ Γιάνενα.* — *Ἀργύρω ἡ Μονοβύζα.* — *Ἡ Δασκάλα.* — *Τὸ Πανηγύρι τῆς Καστρίτσας* — *Τὸ Σουλιωτόπουλο.* — *Ἡ εἰκόνα.* — *Στὰ Χαλάσματα.* — *Τὰ Χριστούγεννα τῶν κλεπτῶν.* — *Τὰ Μάρμαρα.* — *Ἡ Πατρίδα μου.* Ἀπὸ τῶν πρώτων του βημάτων ὁ κ. Κρυστάλλης ἔτυχε τῆς κοινῆς συμπαθείας, τὸ τεῦχος δὲ τῶν *Πεζογραφημάτων* του περιμένεται ἀνυπομόνως.

— Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπένειμε τὸν χρυσοῦν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν γάλλον ἀκαδημαϊκὸν Πέτρον Λοτὶ (ὑποπλοίαρχον τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ Iulien Viaud.)

— Πολὺ ἐπαινεῖται τὸ ἐσχάτως ἐκδοθὲν μυθιστόρημα τοῦ γάλλου συγγραφέως Ἰωάννου Λίκάρ, ἐπιγραφόμενον L'ibis bleu. Εἶνε δὲ τὸ ὄνομα μιᾶς θαλαμηγοῦ, περὶ τὴν ὁποίαν στρέφεται τὸ ἔργον, ἓν τῶν ζωηροτέρων, ἀληθεστέρων καὶ δραματικωτέρων τῆς τελευταίας δεκαετίας.

— Ἐν Γερμανίᾳ ἐξεδόθησαν τελευταίως τέσσαρες ἑλληνικαὶ ἱστορίαι ὑπὸ διακεκριμένων συγγραφέων· ἡ τοῦ Βοῦσολτ, ἡ τοῦ Βελόχ, ἡ τοῦ Νίζε καὶ ἡ τοῦ Χόλμ. Αἱ δύο τελευταῖαι ἐνδιατρίβουν περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, τοὺς λεγομένους Ἑλληνομακεδονικοὺς χρόνους.

Ἐπιστημονικὰ

Ὁ ἐπιφανὴς ὀφθαλμολόγος καὶ καθηγητὴς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου κ. Α. Ἀναγνωστάκης νέας ἔτυχε κατ' αὐτὰς τιμῆς ἐκλεχθεὶς μέλος ἀντεπιστέλλον τῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας.

Μουσικά.

Ἀπὸ τοῦ παρόντος μηνὸς ἤρχισεν ἐνταῦθα ἡ ἔκδοσις *Μουσικῆς Ἐφημερίδος* κατὰ μῆνα ἐκδιδομένης ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἐκδότου τῆς Φιλοκάλου Πηνελόπης κ. Α. Ἀλεξιάδου καὶ διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ μουσικοδιδασκάλου κ. Ν. Λαμπελέτ. Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ χρωματιστοῦ περικαλύμματος περιέχοντος μουσικὰς καὶ θεατρικὰς εἰδήσεις, ὑποθέσεις μελοδραμάτων κλπ. καὶ ἐκ κειμένου 8 σελίδων ποικίλων μουσικῶν συνθέσεων ἑλληνικῶν καὶ ξένων. Τὸ μουσικὸν τοῦτο δημοσίευμα εἶνε ἄξιον πάσης ὑποστηρίξεως.

— Ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀναστασίου Ν. Μάλτου ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Ἑστίας ἡ «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς» τὸ σύντομον ἀλλὰ κλασικὸν ἔργον τοῦ γερμανοῦ Weitzmann. Εἶνε γλαφυρά, συνοπτικὴ καὶ ἀκριβεστάτη ἔκθεσις περὶ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς τέχνης, οὐδὲν χάνουσα ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ λογίου Ἕλληνος, προστρέξαντος εὐσυνειδήτως εἰς τὰς πηγὰς καὶ ἀποδώσαντος πιστῶς ἑκάστην λέξιν τοῦ γερμανικοῦ κειμένου. Τῇ μεταφράσει ἕπεται μουσικὸν παράρτημα περιέχον πάντα τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα δείγματα ἀρχαίων ἑλληνικῶν μελῳδιῶν.

Καλλιτεχνικὰ

Ὁ παρ' ἡμῖν ἔξοχος καλλιτέχνης κ. Βολανάκης ἀπεπεράτωσεν εἰκόνα παριστῶσαν τὰ ἐγκαίνια τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου. Τὴν ὡραιοτάτην ταύτην θαλασσογραφίαν πρόκειται νἀγοράσῃ ὡς ἀνάμνησιν ἡ Ἑταιρεία τῶν Ἐργοληψιῶν, ἡ ἀποπερατώσασα τὸ ἔργον τῆς τομῆς.

— Ἐν Παρισίοις ἐκ τῶν γνωστῶν καταστημάτων André Daly et Cie ἐξεδόθη μελέτη τοῦ ἀρχιτέκτονος Π. Φωρέ, ἐπιγραφομένη «*Θεωρία τῆς ἀναλογίας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀρχιτεκτονικῇ*». Ἐν τῇ ἀξιολόγῳ ταύτῃ μελέτῃ τυχούσῃ εὐφήμου μνείας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ὡραίων Τεχνῶν τῶν Παρισίων, ἐξετάζεται διὰ νέου ὅσον καὶ προσφυοῦς τρόπου τὸ μέτρον (module) οὗτινος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐχρῶντο οἱ Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες τῆς πάλαι Ἑλλάδος πρὸς κανονισμὸν τῆς ἀναλογίας τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀνεγερθέντων ἀθανάτων κειμηλίων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης. Τὸ περισπούδαστον τοῦτο σύγγραμμα τοῦ κ. Φωρέ, μεθοδικῶς συντεταγμένον ἀκολουθεῖται ὑπὸ εἴκοσι καὶ πέντε λαμπρῶν πινάκων τῶν ἐντελεστέρων πρωτοτύπων τῆς ἑλλην. ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἐνίων σχεδιαγραφημάτων ἐν τῷ κειμένῳ.

Θεατρικὰ

Καὶ δεύτερος θίασος ὀνομασθεὶς «Θίασος Ἀθηνῶν» ἀνεχώρησε διὰ τὴν Αἴγυπτον, ὅπου θὰ δώσῃ παραστάσεις. Ἐν αὐτῷ πρωταγωνιστεῖ ἡ κυρία Μέλπω Κωνσταντινοπούλου, ἡ γνωστὴ καλλιτέχνις τοῦ ἑλληνικοῦ κωμειδυλλίου.

— Ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἀνεγειρομένου Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἐπερατώθη, ἤρχισε δὲ ἤδη ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ διακόσμησις, ἥτις θὰ εἶνε πολυτελεστάτη.

Digitized by Google

ΤΟ ΦΙΛΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

(Ἀνάγνωσμα στὸν «Παρνασσό»)

Κυρίες καὶ κύριοι,

Ὅταν ἀποφάσισα νἄρθω στὴν Ἑλλάδα, ὅταν πῆρα ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο μας ἄδεια κι ἀποστολή, εἶχα τόση βία νὰ φύγω, τόση βία νἀνταμωθοῦμε, τόση βία νὰ χαρῶ τὸν οὐρανό σας—δὲν ἤξερα ἀκόμη πῶς ὁ Παρνασσὸς ἔχει τέτοιο παλάτι, γιατὶ θὰ σᾶς ἔλεγα πῶς εἶχα ἄλλη τόση βία νὰ καμαρώσω τὴν ὡραία σάλα ποῦ βρίσκουμαι τώρα μαζί σας — εἶχα ὅμως τόση λαχτάρα νὰ σᾶς καμαρώσω ὅλους κι ὅλες σὅποια σάλα, σὅποιο μέρος κι ἂν εἶταν, ποῦ, νὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια, ἄλλο ἰδέα δὲν εἶχα στὸ νοῦ μου παρὰ νὰ τρέξω, κ' ἔτσι δὲν πρόφταξα νὰ προετοιμάσω ὅπως ἔπρεπε κι ὅπως ἤθελα τἀνάγνωσμα ἀφτὸ ποῦ μοῦ κάμετε τὴ χάρη νἀκούσετε ἀπόψε, τἀνάγνωσμα ἢ καλήτερα τὴ μικρή μας ὁμιλία, γιατὶ δὲ μ' ἀρέσει πολὺ καὶ δὲ συνηθίζω νὰ τὰ λέω ***ἐκ καθέδρας***, σὰν καθηγητής, μὰ σὰ φίλος μὲ φίλους — καὶ μὲ φίλες — νὰ κουβεντιάζω.

Πόσες φορὲς σᾶς ἀποθύμησα! Ἅμα ἔπιανα κανένα βιβλίο καὶ ριχνόμουνα στὴ δουλειά, ἐσᾶς συλλογιούμουν. Ἀπὸ τὸ παράθυρό μου, στὸ Παρίσι, κοίταζα κ' ἔβλεπα τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἡλιοχαδεμένη, φανταζόμουνα τῆς Θεσσαλίας τὰ ξακουστὰ βουνά, τὰ Δωδεκάνησα, τὴ θάλασσα! — κι ἀμέσως ἄφινα τὰ βιβλία καὶ τὴ δουλειά· ὁ νοῦς μου, σὰν ὀνειροπλέχτης, ἔπλαθε χίλιων εἰδῶνε στοχασμοὺς κι ἀπὸ τὰ λαμπρά μου ὀνείρατα γέμιζαν τὰ μάτια μου φῶς.

Γιὰ τοῦτο σήμερα ποῦ ἦρθε καὶ μένα ἡ σειρά μου, ποῦ βγαίνω καὶ γὼ στὸ μάθημα, δὲ μοῦ φαίνεται νὰ τὸ ξέρω νεράκι καὶ πολὺ φοβοῦμαι μήπως δὲν πάρω ἄριστα. Μάλιστα μιὰ στιγμὴ εἶπα νὰ τἀπαραιτήσω ὅλα, νὰ βγοῦμε ἄξαφνα μαζὶ στὸ σεργιάνι καὶ νὰ διασκεδάσουμε λιγάκι, ἀντὶς νὰ κλειδώνουμαι στὴν κάμερή μου ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ καὶ νὰ γράφω. Ἔπειτα πάλε συλλογίστηκα πῶς δὲν εἶστε δὰ τόσο κακοὶ ἀθρῶποι νὰ μὲ σκοτώσετε ἂν τύχῃ καὶ δὲν παίζω τὸ μάθημά μου στὰ δάχτυλα, πῶς τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς δὲν εἶστε καὶ δασκάλοι — οἱ δασκάλοι μὲ σκοτώνουν! — κ' ἔτσι ἐλπίζω νὰ μοῦ δείξετε κάποια καλοσύνη, ἀφοῦ καὶ τὴν καλοσύνη δὲν τὴν πολυσυνηθίζουνε μαζί μου οἱ δασκάλοι.

Ἴσως ὅμως κακὸ δὲν εἶναι ποῦ δὲ μελέτησα καὶ τόσο τὸ μάθημά μου, γιατὶ ἂν τὸ μελετοῦσα κατάβαθα, ὅπως τὸ εἶχα σκοπό, θὰ πελάγωνα· τὸ σημερνό μας τὸ θέμα εἶναι τόσο μεγάλο, τόσο σπουδαῖο, ποῦ ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ τὰ πῇ ὅλα καὶ νὰ μὴν ἀφήσῃ τίποτα, θἄπρεπε νὰ κάμῃ ὄχι ἀνάγνωσμα, μὰ βιβλίο. Θὰ γίνουνταν ἕνα ὡραῖο βιβλίο καὶ θὰ βλέπατε μέσα καθρεφτισμένη ὅλη τὴν ψυχὴ τοῦ ἀθρώπου, ὅλη τὴν ἱστορία τῆς ψυχῆς μας. Γιὰ συλλογιστῆτε το ἀλήθεια! Ἡ ζωή μας εἶναι ἕνα φιλί. Ἅμα γεννηθοῦμε, ἡ μάννα μας θὰ μᾶς φιλήσῃ. Μὲ τὸ φιλὶ ποῦ θὰ δώσῃ τοῦ παιδιοῦ της, θὰ τὸ πρωτοχαρῇ. Δὲν τῆς φτάνει μόνο νὰ τὸ κοιτάζῃ καὶ νὰ τὸ καμαρώνῃ· πρέπει νὰ τὸ φιλήσῃ, γιὰ νὰ καταλάβῃ πῶς ὑπάρχει. Μὲ τὸ φιλί της ἀφτὸ νοιώθει μέσα της μιὰ ἀγάπη ποῦ δὲν τὴν ἔννοιωθε πρίν, ἕναν κόσμο ποῦ ζωντανέβει καὶ ποῦ δὲν τὸν ἤξερε πρῶτα. Ἐφτυχισμένο τὸ παιδὶ ποῦ ἀναθράφηκε μὲ τὰ χάδια! Κάθε χάδι κ' ἕνα φιλί. Ποῦ εἶναι τὸ παιδάκι μου; Γρήγορα νἄρθῃ νὰ τὸ φιλήσω! Ἄρχισε νὰ μιλῇ· τὰ μισολέει ἀκόμη· καλέ, δὲν τἀκοῦτε τί λαμπρὰ ποῦ τὰ λέει; Ἀμέσως νὰ τὸ φιλήσω! Διέςτε τί νόστιμα ποῦ περπατεῖ, διέςτε το πῶς τρέχει. Ἔκαμε καὶ μιὰ τρέλλα· ἔλα δῶ, μασκαρατζίκο, νὰ σὲ φιλήσω. Κάθισε ὁ μασκαρατζίκος στὸ τραπέζι καὶ κάθισε ποῦ νομίζετε; Στοῦ μπαμπᾶ του τὴν καρέγλα· ναί! πῆρε τὴ θέση τοῦ μπαμπᾶ του, τὸ λωλό! Λιγώνει τοῦ πατέρα ἡ καρδιά· σκύφτει καὶ τὸ φιλεῖ. Πάει στὸ σκολειὸ τὸ παιδί, μαθαίνει γράμματα, ἔμαθε καλά· ἕνα φιλί, νὰ πάρῃ θάῤῥος. Μὰ . . . ἔμαθε ἔτσι κ' ἔτσι, τιμωρήθηκε· θὰ τὸ μαλώσω, βέβαια, τί λόγος; καὶ μάνη μάνη ἄλλο φιλάκι πάλε, νὰ μὴν πολυπικραίνεται τὸ καημένο!

Δὲ μᾶς πιάνει καὶ μᾶς μιὰ τρέλλα μὲ τὰ παιδιά μας; Κ' ἡ τρέλλα μας τί εἶναι; Ἀφτό μας τὸ φιλί. Δὲ λέω διόλου πῶς εἶναι σωστὸ νὰ παραχαδέβῃ κανεὶς τὰ παιδιά του, ἢ νἀγαπάῃ τὸ ἕνα καὶ τἄλλα νὰ μὴν τὰ κοιτάζῃ. Γιὰ νὰ γίνῃ ἄντρας τἀγώρι καὶ τὸ κορίτσι γυναῖκα, πρέπει μόνα τους νὰ καταλάβουν πῶς ὁ πατέρας εἶναι δίκιος πατέρας· ὅσο μικρὸ κι ἂν εἶναι τὸ παιδί, πάντα νοιώθει τί θὰ πῇ τὸ Δίκιο καὶ μάλιστα τὸ γυρέβει. Γυρέβει ὅμως καὶ τὸ χάδι. Τὸ χάδι ριζώνει στὴν καρδιά του καὶ μαζί του μεγαλώνει. Τοῦ κάμνει πιὸ τρυφερὴ τὴν καρδιά, τοῦ τὴ μαλακώνει· τοῦ μαθαίνει τὴν καλοσύνη. Κι ἀργότερα, σὰ μιὰ μέρα θυμηθῇ τῆς μάννας του τὰ χάδια, σὰ θυμηθῇ πῶς εἶτανε ὁ ἴδιος, μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό, ἀνήμπορο μικρὸ παιδάκι, θὰ λυπᾶται κι ἀφτὸς τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς πονεμένους. Τὸ φιλὶ ἐκεῖνο, τῆς μάννας του τὸ φιλί, στάλαξε μιὰ γλύκα στὴν ψυχή του. Θὰ γίνῃ καλὸ παιδὶ τὸ παιδὶ ποῦ τὄχουν ἀπὸ μικρὸ πολυφιλημένο. Θέλει τὴν ἄνοιξη τὸ λουλούδι· θέλει φιλὶ κ' ἡ μικρουτσική μας ἡ καρδιὰ ποῦ ξανοίγει.

Ἔπειτα ἔρχεται μιὰ ὥρα, ὥρα θλιβερή, ἡ ὥρα τοῦ πόνου καὶ τοῦ χωρισμοῦ. Πέθανε τὸ παιδί μου, ποῦ ἔπαιζε, γελοῦσε καὶ τὸ φιλοῦσα· μαζί του πέθανε κ' ἡ χαρά μου· πέθανε ἡ μητέρα καὶ μαζί της πέθαναν καὶ τὰ παιδιακήσια μου τὰ χρόνια, ποῦ ἀφτὴ

Digitized by Google

τὰ ἤξερε μονάχα· πέθανε ἡ γυναῖκα μου καὶ μαζί της πέθανε ἡ ζωή μου. Τί νὰ κάμω; Κείτεται μπροστά μου τἀγαπημένο τὸ κορμί, ἄψυχο, κρύο, χλωμιασμένο, δίχως πνοή — δίχως φιλί. Θέ μου! Θέ μου! σὲ λίγο, θὰ τὸ σηκώσουνε, θὰ τὸ βάλουνε μέσα στὸ φέρετρο, θὰ τὸ πάρουν καὶ θὰ τὸ πᾶν πέρα πέρα μακριά. Ποῦ θὰ τὸ πᾶν, ποῦ θὰ μοῦ τὸ βάλουν; Ἐκεῖ κάτω στὴ γὶς καὶ θὰ τὸ σκεπάση τὸ χῶμα καὶ δὲ θὰ τὸ διῶ πιὰ στὰ μάτια μου ποτέ. Ἀχ! εἶναι δυνατό; μὴ μοῦ παίρνετε τὸ παιδί μου, μὴ τὴ μάννα, μὴ τὴν ἀγάπη. Τί μ' ἀπόμεινε; Τί παρηγοριὰ ἔχω τώρα; Ἕνα φιλὶ θὰ δώσω τοῦ νεκροῦ, ποῦ νὰ τὄχη σύντροφο ἐκεῖ κάτω. ποῦ νὰ μείνη αἰώνια μαζί του. Τί πόνος, τί καημός, τί λαχτάρα στὴν καρδιά μου, τὴ στιγμὴ ποῦ τὸ στόμα μου θὰ τοῦ δώση τὸ τελεφταῖο, τἀθάνατο φιλί μου. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ θὰ θυμηθῶ ὅλη τὴν περασμένη χαρά μας, θὰ νοιώσω ὅλη μου τὴν πίκρα, τὴν πίκρα ποῦ τώρα μὲ φαρμακώνει. Σὲ κεῖνο τὸ φιλὶ θὰ κατασταλάξη ὅλη μου ἡ ζωή.

Δὲν εἶναι ὅμως μόνο τοῦ τάφου τὸ ὑστερνὸ φιλὶ καὶ το πρῶτο φιλὶ τῆς κούνιας. Εἶναι κ' ἕνα ἄλλο πιὸ πικρὸ καὶ πιὸ γλυκὸ φιλὶ ποῦ χάνεται ἡ ψυχή μας. Ἐκεῖνο εἶναι τἄγιο φιλί. Τὴν εἶδε ὁ νιὸς καὶ τὴν ἀγάπησε. Γιατί καὶ πῶς; Δὲν τὸ ξέρω καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ πῆ; Ἴσως τὴ γνωρίζει χρόνια καὶ τὴν πρόσεξε σήμερα πρώτη φορά· ἴσως πάλε τὴν εἶδε σήμερα πρώτη φορὰ καὶ τὴν ἀγάπησε ἀμέσως. Μὲ μιά της ματιά, μ' ἕνα της λόγο, ραγίζει ἡ καρδιά του κι ὁ νοῦς του ξανοίγει. Τοῦ φαίνουνται τώρα ὅλα σὰν ἀλλοιώτικα, σὰν καινούρια. λὲς καὶ ξαναγεννήθηκε. Τώρα κατάλαβε τί θα πῆ ζωή. Νοιώθει τώρα τοῦ κόσμου τὴν ὀμορφιὰ κι ἀπορεῖ πῶς δὲν τὴν ἔβλεπαν τὰ μάτια του πρὶν ἀγαπήση. Ἀχ! τῆς καρδιᾶς μας τὰ πρῶτα χρόνια, οἱ πρῶτες ἀχτῖδες, τὸ πρῶτο φῶς! Χαρὰ καὶ λύπη τὸν περεχύνει. Ἄξαφνα τὰ κλάματα τὸν πιάνουν· ἄξαφνα πάλε περπατεῖ καὶ δίχως λόγο γελᾷ. Ἄλλαξε ἡ πλάση, γιατὶ ἄλλαξε ἡ ψυχή του. Φέβγει, ζητᾷ μοναξιὰ καὶ πουθενὰ δὲν τὴ βρίσκει. Κάθεται ἐκείνη μαζί του, φωλιάζει μέσα στὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς του. Τὴ συλλογιέται καὶ τοῦ φτάνει πῶς τὴ συλλογιέται. Ἔτσι θαῤῥεῖ! Τοῦ κάκου! Δὲν μπορεῖ, θὰ σηκωθῆ. θὰ τρέξη νὰ τὴν ἀνταμώση. Πρέπει, πρέπει νὰ τὴ διῆ, νἀνασάνη.

Κάθεται σπίτι της ἡ νιὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ ξέρη ἡ ἴδια, τὸν προσμένει. Χαίρεται ποῦ ἦρθε καὶ μόλις καταλαβαίνει γιατί χαίρεται. Ποιὸς ποιητής, ποιὸς θὰ μᾶς ξεδιαλύση καμιὰ μέρα τἀξεδιάλυτα ἐκεῖνα ποῦ ψιθυρίζουν καὶ ποῦ τρέμουνε μέσα σὲ μιανῆς κόρης καρδιά: Τἄλαλο ἐκεῖνο τὸ τραγούδι ποιανοῦ ἀφτὶ θὰ τὸ πάρῃ; Τὸ χνούδι ἐκεῖνο τῆς καρδιᾶς της ποιανοῦ μάτι θὰ μᾶς τὸ φανερώση; Εἶναι ἀνήξερο, ντροπαλό, ἀναποφάσιστο πρᾶμα τὸ κορίτσι. Ἡ θεία ἐκείνη μουσικὴ ποῦ παίζει στὸ στῆθος της μέσα, πρῶτα πρῶτα κ' ἡ ἴδια δὲν τὴν ἀκούει. Θέλει καὶ δὲ θέλει· ἀγαπάει καὶ δὲν ἀγαπάει. Ἀρχίζουν ὕστερα τὶς κουβέντες οἱ δύο τους· μιλοῦνε γιὰ κάθε πρᾶμα, μόνο γιὰ τὴν ἀγάπη μιλιὰ δὲν τοὺς βγαίνει. Ὁ νιὸς πῆρε φωτιά· λίγο λίγο μιὰ φλόγα τοὺς καίει καὶ τοὺς δυό. ἐκείνηνα σιγὰ σιγά, ἐκείνονα στὰ γεμάτα. Θὰ τῆς τὸ πῆ. Θὰ τῆς τὸ φωνάξη. Θὰ τὴν πάρη. Γυρέβει λόγια ποῦ νὰ τῆς ἀρέσουνε. Δὲν τὰ βρίσκει. Μιὰ μέρα ὅμως τοῦ ἔρχουνται μονάχα ἢ δὲν τοῦ ἔρχουνται καὶ διόλου. Εἶναι τάχατις ἀνάγκη νὰ τῆς τὸ φωνάξῃ; Ἡ ἀγάπη πολλὰ λόγια δὲ θέλει. Μόνο τὸ χέρι της νὰ πιάση καὶ φτάνει. Τίποτις ἄλλο δὲ βάζει στὸ νοῦ του. Μὰ καὶ τὸ χέρι της νἀγγίξη, μὰ καὶ νὰ τῆς μιλήση τοῦ φαίνεται κατόρθωμα μεγάλο. Ὡς τόσο ἡ καρδιά του εἶναι γεμάτη χίλιους πόθους καὶ καημούς. Ἐκείνη πάλε νοιώθει τώρα πῶς ὁ νιὸς ποῦ τὴν ἀγαπᾷ εἶναι ὁ ἀγαπημένος της, ὁ μονάκριβος. Ἄλλος σὰν καὶ κείνονα δὲν εἶναι. Κάθεται ὧρες καὶ συλλογιέται καὶ μαραίνεται καὶ θυμᾶται καὶ προσμένει. Ὅλα τὰ ρόδινα ὄνειρά τους, ὅλους τοὺς πονεμένους παλμούς, ὅλες τὶς χρυσόπλεχτες ἐλπίδες, τὰ δάκρια καὶ τὶς χαρές, ὅλα ἐκεῖνα τὰ μυστικὰ ποῦ δὲ λέει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, γιατὶ δὲν εἶναι καὶ καμιὰ γλῶσσα στὸν κόσμο ποῦ νὰ τὰ λέη, ὅλα ἀφτὰ πῶς θὰ τὰ μάθουν: Ποιὰ λέξη θὰ τὰ πῆ: Καμιά. Θἄρθη ὅμως μιὰ ὥρα, ὥρα ἀθάνατη, μαγεμένη, ὥρα τῆς ἁγιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, ποῦ θὰ φιληθοῦνε στὸ στόμα. Ναί! στὸ στόμα θὰ φιληθοῦνε. Ἅμα φιληθήκανε στὸ στόμα, τέλειωσε. πάει, τὰ εἶπαν ὅλα· δική της εἶναι ἡ ζωή του· ἡ ζωή της εἶναι δική του.

Τέτοια ψυχολογία μοῦ φαίνεται πῶς ἔχει τὸ φιλί. Μὲ τὸ φιλὶ χαρίζουμε τὴν ψυχή μας. Βλέπετε λοιπὸν ποιὰ εἶναι σήμερα γιὰ μᾶς ἡ σημασία τοῦ φιλιοῦ. Βλέπετε καὶ πόσο σέβας γιὰ τὴ γυναῖκα θρέφει σήμερα μέσα της ἡ ἀγάπη. Ἄντρας καὶ γυναῖκα εἶναι ἴσια ἴσια, ἢ πιὸ σωστὰ ὅπως λέει γιὰ τὴ γυναῖκα ὁ Vigny

Tu règnes sur sa vie, en vivant sous sa loi.

Βασιλέβει στὴν ψυχή μας, βασιλέβουμε στὸ νοῦ της.

Ὁ πεθερός μου ἀποροῦσε μὲ τὴν παράξενη ἰδέα ποῦ ἔχουν κάτι δασκάλοι καὶ λὲν πῶς μόνο τὰ ρομάντζα, μόνο ἡ λαφριὰ φιλολογία μπορεῖ νὰ κάμη λόγο γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ πῶς δὲν εἶναι ἀντικείμενο σπουδαῖο. Πῶς γίνεται ἀφτό, ἀφοῦ ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μάννα τοῦ κόσμου κι ἀφοῦ θέμα πιὸ σοβαρὸ καὶ πιὸ μεγάλο γιὰ φιλόσοφο δὲν ὑπάρχει: Νομίζω λοιπὸν πῶς δὲν εἴχαμε λάθος στὴν ἀρχή, σὰν εἴπαμε πῶς χρειάζεται ἀλάκερο βιβλίο γιὰ νὰ βάλη κανεὶς μέσα ὅσα ἡ μελέτη μας σηκώνει. Ἀγάπη καὶ φιλὶ εἶναι τὸ ἴδιο· ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ φιλιοῦ θὰ βγῆ ὁλοφάνερη καὶ τῆς ἀγάπης ἡ ἱστορία. Ὁ ἄθρωπος ἀγάπησε πάντα· δὲν ἀγάπησε πάντα ὅμως μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Κι ἀφοῦ δὲν ἀγάπησε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, μήτε τὸ φιλὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πάντα τὸ ἴδιο. Μὲ τὰ χρόνια ἀλλάζει κ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἀθρώπου. Βέβαια! εἶναι πάντα ἡ ἴδια ψυχή, μὰ μιλεῖ ἄλλη γλῶσσα. Καὶ γιατί: Γιατὶ ὅλα μας ἀλλάζουν καὶ πᾶν. Ἡ γυναῖκα δὲ στέκεται πάντα στὴν ἴδια κοινωνικὴ θέση. Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ οἱ βασιλοποῦλες τοῦ Ὁμήρου πηγαίνανε στὸ ποτάμι καὶ πλένανε τὰ ροῦχα· σήμερα καὶ τῆς πλύστρας ἡ κόρη μπορεῖ ἄξαφνα νὰ θελήσῃ νὰ γίνῃ γιατρός. δικηγόρος ἢ μηχανικός. Ἔτσι, δὲν ἀλλάζει μόνο ἡ γυ-

Digitized by Google

ναῖκα· ἀλλάζει φυσικὰ κ' ἡ ἀγάπη ἢ σὰ θέλετε ὁ τρόπος τῆς ἀγάπης. Ἡ Ἑλένη κ' ἡ Πηνελόπη τοῦ Ὁμήρου, ἡ Μήδεια τοῦ Εὐριπίδη καὶ τοῦ Ἀπολλωνίου, τοῦ Βεργίλιου ἡ Διδώ, ἡ Μπεατρίτσε τοῦ Ντάντε, ἡ Ἀντρομάχη τοῦ Ρακίνα, ἡ Ἀρετοῦσα τοῦ Κορνάρου, εἶναι ὅλες ἐρωτοχτυπημένες κ' ἔχουν τὴν ἴδια λαβωματιά. Μὰ κοιτάξτε, σᾶς παρακαλῶ· λὲν τὴν ἀγάπη τους μὲ τὸν ἴδιο τρόπο; Βέβαια, ὄχι. Καὶ δὲ θὰ πῆ διόλου πῶς ἡ Μήδεια εἶναι ἄλλη κι ἄλλη ἡ Ἀντρομάχη, θὰ πῆ πῶς ἄλλαξαν οἱ καιροί, ἀφοῦ κι ἀφτὴ ἡ Μήδεια ἀλλάζει μὲ τὸν Εὐριπίδη, τὸν Ἀπολλώνιο, τὸν Ὀβίδιο, τὸ Σενέκα, τὸν Κορνήλιο καὶ τὸν Ἀλφιέρη, ποῦ μίλησαν ὅλοι τους γιὰ τὴ Μήδεια.

Τὴν ἴδια σειρὰ ἂν ἀκολουθήση κανεὶς καὶ γιὰ τὸ φιλί, θὰ καταλάβη πόσο ἄλλαξε ἡ ἀγάπη, πόσο ἄλλαξε ἡ γυναῖκα, πόσο ἄλλαξε κ' ἡ καρδιά μας. Τὸ ζήτημα γίνεται ἱστορικό, γιατὶ θἄπρεπε κανεὶς νὰ μᾶς δείξη τί νόημα γιὰ κάθε λαὸ καὶ σὲ κάθε ἐποχὴ ἔχει ὄχι μόνο τὸ φιλὶ τῆς ἀγάπης, μὰ καὶ τῆς μάννας τὸ φιλί, καὶ τὸ νεκροφίλημα. Ἔτσι θὰ μᾶς ἔκαμνε μιὰ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ θὰ εἶταν καὶ κάπως πρωτότυπη. Ἀπὸ τὸ φιλὶ ποῦ δίνει θὰ φαίνουνταν κι ὁ πολιτισμὸς κάθε λαοῦ. Θὰ μαθαίναμε μάλιστα ἂν ὑπάρχουνε λαοὶ πουθενὰ ποῦ καὶ σήμερα ἀκόμη δὲ γνωρίζουν τὸ φιλί. Διάβασα, Κυρίες καὶ Κύριοι, πῶς ὑπάρχουν ἀκόμη τέτοιοι λαοὶ (Πρβλ. Die Gebärden der Griechen und Römer von Carl Sittl, Leipzig, 1890, σελ. 36, σημείωση 3. Nouvelle Revue, 15 Août, 1893, t. LXXXIII, σελ. 678-679, τοῦ Cesare Lombroso, L' origine du baiser. La métamorphose des organes maternels en organes sexuels secondaires). Δὲ θὰ μιλήσουμε γιὰ τέτοιους λαούς!

Μὲ λίγα λόγια, ὅσο μπορῶ λιγότερα, θὰ σᾶς μιλήσω μόνο γιὰ τὸ φιλὶ στὸ στόμα, καὶ τώρα πρέπει νὰ διοῦμε τί λὲν οἱ ἀρχαῖοι γιὰ τὸ φιλὶ καὶ νἀρχίσουμε πρῶτα πρῶτα ἀπὸ τὸ γέρο Ὅμηρο. Καὶ μεῖς *ἐκ Διός*!

Ὁ Ὅμηρος ξέρει τὸ φιλί; Τὴ λέξη ***φιλί***, δηλαδὴ ***φιλεῖν***, δηλαδὴ ***φιλέειν***, τὴν ἔχει μ' ἄλλη σημασία. Μὲ τὸ ***φιλέειν*** ἔλεγαν τότε τὸ ***ἀγαπῶ***, ἴσως καὶ κάτι παραπάνω (πρβλ. σ, 324 ἦγ' Εὐρυμάχῳ μίγεσκετο καὶ φιλέεσκεν). Τὸ ***φιλῶ*** τὸ σημερνό μας, τὸ λέει ἀλλιῶς ὁ Ὅμηρος· τὄχει ***κυνέω***. Δὲ μοιάζουν τὰ δυό, ὅπως τὸ μαθαίνουμε κι ἀπὸ τὸ Ἐτ. τὸ Γουδ. 553, 37· «φιλεῖν καὶ κυνεῖν διαφέρει· φιλεῖν μὲν τὸ ἀγαπᾶν, κυνεῖν δὲ τοῖς χείλεσιν ἀσπάζειν».

Πῶς ἐτυμολογιέται τὸ ***κυνέω***; τί θὰ πῆ; ποῦ τὄχει ὁ Ὅμηρος;

Πῶς ἐτυμολογιέται τὸ ***κυνέω***, δηλαδὴ τί σημασία ἔχει ἡ ρίζα ***κυς***, καλὰ καλὰ δὲν τὸ ξέρουμε· δὲ συφωνοῦν οἱ γλωσσολόγοι. Ἀφτὸ τυχαίνει συχνὰ καὶ δὲν πρέπει νἀπορῆτε. Ἡ ἐτυμολογία εἶναι δύσκολη τέχνη. Ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ ἐτυμολογήση κάθε λέξη τῆς ἀρχαίας, θἄχανε τὸ λογαριασμό. Δὲν εἶναι τὸ λοιπὸ σωστὸ νὰ ρωτοῦμε καὶ μεῖς κάθε τόσο γιὰ μιὰ δημοτικὴ λέξη ποιὰ εἶναι τὰ περγαμηνά της καὶ νὰ τῆς ζητοῦμε διαβατήριο κι ἅμα δὲν ἔχει, δηλαδὴ ἅμα δὲν ξέρουμε ἐμεῖς νὰ τὸ διαβάσουμε, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τῆς λέμε· ὄξω! Μὲ τέτοιο σύστημα θὰ διώχναμε τὶς περισσότερες λέξες τῆς ἀρχαίας καὶ δὲ θὰ γράφατε μηδὲ τὄνομα ***ἄνθρωπος***, ἀφοῦ καὶ κεινοῦ ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἄγνωστη.

Τὸ μόνο ποῦ μποροῦμε νὰ μάθουμε εἶναι τί σημαίνει μιὰ λέξη τὴν ὥρα ποῦ τὴ λέει ὁ λαός. Ἅμα πῆ σήμερα ***δρόμος***, ἐννοεῖ *ὁδός*, καὶ τοῦτο φτάνει. Τὰ ἴδια καὶ μὲ τὸ ***κυνέω***· τί σημασία εἶχε πρῶτα, ἀδιάφορο· τί θὰ πῆ ὅμως στὰ ὁμηρικὰ ποιήματα; ἀφτὸ εἶναι τὸ ζήτημα. Νομίζω πῶς θὰ πῆ, τουλάχιστο στὴν Ἰλιάδα, γιατὶ στὴν Ὀδύσσεια δὲν κοίταξα, ***σκύφτω καὶ φιλῶ*** (πρβλ. Ζ, 474· Θ, 371· Ω, 478· διὲς καὶ παρακάτω). Κι ἀλήθεια ἔτσι τὸ καταλαβαίνει κι ὁ Εὐστάθιος. Ἐκεῖ ποῦ λέει ὁ Ὅμηρος, ξ, 279 βασιλῆος ἐναντίον ἤλυθον ἵππων καὶ κύσα γούναθ' ἑλών, ὁ Εὐστάθιος γράφει (1763, 8)· «τουτέστιν ἐφίλησα, εἶδος ὂν καὶ αὐτὸ γουνάσματος ἐνδιαθετώτερον τοῦ λάβε γούνων.» Μοῦ φαίνεται πῶς τὸ μηρικὸ τὸ ***κύνημα*** μοιάζει περισσότερο μὲ προσκύνημα παρὰ μὲ φίλημα. (Πρβλ. καὶ δ 522 καὶ κύνει ἁπτόμενος ἣν πατρίδα (Ἀγ.), τὰ σχόλια BV γράφουν· ***προσεκύνει*** καὶ τὰ σχ. Ε μᾶς λέν· «ἔθος εἶχον οἱ ἀποδημοῦντες τῆς πατρίδος, ὅταν ἐνδυμήσωσι, κυνεῖν αὐτὴν καὶ κατασπάζεσθαι»).

Ὅπου ἔχει ὁ Ὅμηρος τὸ ***κυνέω***, — ὁ λόγος μου γιὰ τὴν Ἰλιάδα μόνο — σὰν προσκύνημα τὄχει. Θυμᾶστε τοὺς ὡραίους ἐκείνους στίχους Ω, 477·

Τοὺς δ' ἔλαθ' εἰσελθὼν Πρίαμος μέγας, ἄγχι δ' ἄρα στὰς
Χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα καὶ κύσε χεῖρας
Δεινὰς ἀνδροφόνους, αἵ οἱ πολέας κτάνον υἷας.

Ἔσκυψε καὶ φίλησε, ὅπως λέμε ***προσκύνησε***. Τὸ ἴδιο κ' ἡ Θέτιδα μπροστὰ στὸ Δία Θ, 371·

γούνατ' ἔκυσσε καὶ ἔλλαβε χειρὶ γενείου.

Σένα ἄλλο μέρος, ποῦ ἴσως εἶναι πολὺ πιὸ ὡραῖο κι ἀπὸ τὸ πρῶτο ποῦ εἴπαμε, ὁ Ἕχτορας παίρνει στὰ χέρια του τὸ παιδί του καὶ τὸ φιλεῖ Ζ, 474-

Αὐτὰρ ὅγ' ὃν φίλον υἱὸν ἐπεὶ κύσε πῆλέ τε χερσίν,
Εἶπεν κτλ.

Καὶ δῶ πάλε ἔπρεπε νὰ σκύψη γιὰ νὰ τὸ φιλήση.

Ὅλο τὸ μέρος ἀφτὸ εἶναι περίεργο καὶ μάλιστα πολὺ σπουδαῖο γιὰ κεῖνο ποῦ γυρέβουμε. Ὁ πατέρας φιλεῖ τὸ παιδί του· ὁ ἄντρας ὅμως δὲ φιλεῖ τὴ γυναῖκα του, τὴν Ἀντρομάχη. Καὶ πότε, νομίζετε; Ἴσια ἴσια τὴν ὥρα ποῦ τὴν ἀποχαιρετᾷ καὶ ποῦ νοιώθει μέσα του πῶς πιὰ δὲ θὰ ξανάρθη.

Βέβαια, τὰ λόγια ποῦ λέει τῆς Ἀντρομάχης συγκινοῦνε κι ἅμα τὰ διαβάση κανεὶς γλυκοβρέχουνται τὰ μάτια του. Προσέξτε ὅμως καλὰ καὶ παρατηρήστε τί τῆς λέει. Γιατὶ λυπᾶται καὶ γιατὶ κλαίει; Γιατὶ φοβᾶται γιὰ τὴν Ἀντρομάχη τὸ ***δούλιον ἦμαρ*** Ζ, 463. Συλλογιέται πῶς ἡ γυναῖκα του, τέτοιου ἥρωα γυναῖκα, μιὰ μέρα θὰ γίνη σκλάβα, ὅταν ἐκεῖνος θὰ πεθάνη (αὐτ. 459 κι ἀκ.). Ἔτσι εἴτανε στὰ παλιὰ τὰ χρόνια· χάθηκε ὁ προστάτης, σκλάβα ἡ γυναῖκα. Ὡς καὶ τὴν ὥρα ποῦ χωρίζουνται, δὲ μιλεῖ ὁ Ὅμηρος γιὰ τὴν πίκρα τοῦ χωρισμοῦ, γιατὶ ἀφτὰ ἔχει στοῦ νοῦ του· δὲ γίνε-

Digitized by Google

ται λόγος γιὰ τὴν ἀγάπη, μὰ μόνο γιὰ τὴν ἐλεεινὴ τύχη τῆς Ἀντρομάχης.

Στὴν Ὀδύσσεια τὰ πράματα κάπως ἀλλάζουν. Ἡ γυναῖκα φιλεῖ τὸν ἄντρα της, ἡ Πηνελόπη φιλεῖ τὸν Ὀδυσσέα ψ, 208·

ἀμφὶ δὲ χεῖρας
Δειρῇ βάλλ' Ὀδυσῆϊ, κάρη δ' ἔκυσ' ἠδὲ προσηύδα.
Ἔκλαψεν ἔδραμε σαὐτὸν, κ' ἔρριξε τὲς ἀγκάλες
Στὸν τράχηλό του, φίλησε τὴν κεφαλή του κ' εἶπε

(Ἔμμετρος μετάφρασις Ἰακώβου Πολυλᾶ, Ἀθῆνα, 1975-1890, ψ, 207).

Τώρα νὰ μάθουμε τί φίλημα εἴταν ἀφτό; Μήπως εἶναι φιλὶ στὸ στόμα; Ὁ Ὅμηρος ξέρει ἀφτὸ τὸ φιλὶ ἢ δὲν τὸ ξέρει; Ὄχι, Κυρίες μου, δὲν τὸ ξέρει, μόλον ὅτι στὴν Ὀδύσσεια συχνοφιλιοῦνται καὶ πολὺ περισσότερο μάλιστα παρὰ στὴν Ἰλιάδα. Ὅταν ὁ Τηλέμαχος γυρίζει στὴν Ἰθάκη, ὁ καθένας τοῦ δίνει κι ἀπὸ ἕνα φιλὶ ρ, 33·

ἀμφὶ δ' ἄρ' ἄλλαι
Δμωαὶ Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος ἠγερέθοντο,
Καὶ κύνεον ἀγαπαζόμεναι κεφαλήν τε καὶ ὤμους.

Κ' ἡ Πηνελόπη πάλε ρ, 38·

Ἀμφὶ δὲ παιδὶ φίλῳ βάλεε πήχεε δακρύσασα,
Κύσσε δέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλά.

Ὁ Τηλέμαχος φιλεῖ τὸν Ὀδυσσέα π, 14·

ὁ δ' ἀντίος ἦλθεν ἄνακτος,
Κύσσε δέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλὰ
Χεῖρας τ᾽ ἀμφοτέρας.

Ὁ Ὀδυσσέας καὶ κεῖνος φιλεῖ τὸν Τηλέμαχο π, 20·

Ὡς τότε Τηλέμαχον θεοειδέα δῖος ὑφορβὸς
Πάντα κύσεν περιφύς, ὡς ἐκ θανάτοιο φυγόντα.

Ὁ πολύτροπος Ὀδυσσέας, ἅμα κατάλαβαν πῶς ἐκεῖνος εἶναι, φιλιέται καὶ φιλεῖ φ, 224.

Καὶ κύνεον ἀγαπαζόμενοι κεφαλήν τε καὶ ὤμους.
Ὡς δ' αὔτως Ὀδυσεὺς κεφαλὰς καὶ χεῖρας ἔκυσσεν.

Τί μᾶς λέει ὅμως ὁ Εὐστάθιος σὲ κεῖνο τὸ μέρος ποὺ γυρίζει ὁ Τηλέμαχος στὴν Ἰθάκη καὶ τονὲ φιλοῦνε μητέρα καὶ σκλάβες; Μᾶς κάνει μιὰ περίεργη παρατήρηση ρ. 33 Εὐστ. 1811, 18· «κύνεον ἀγαπαζόμεναι κεφαλήν τε καὶ ὤμους. καὶ ἔστι δουλικὸν τὸ φίλημα τοῦτο. Πηνελόπη δὲ ἔκυσέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλά. καὶ Εὔμαιος δὲ πρὸ ταύτης ὁμοίως . . . στόμα μέντοι οὐδεὶς ἐφίλει.» Τὰ ἴδια διαβάζουμε καὶ σὲ κάτι ἄλλα σκόλια HQ ρ 35· «τὸ γὰρ στόμα οὔτε δοῦλοι οὔτε ἐλεύθεροι ἐφίλουν» (Πρβλ. Ebeling, Lexicon homericum, Leipzig, 1885, λ. ***κυνέω***, κ' Εὐστ. π, 15, 1792, 29).

Δὲ θὰ πάρουμε τώρα ἕναν ἕναν ὅλους τοὺς τραγικούς, δηλαδὴ τὸν Αἰσκύλο, τὸ Σοφοκλὴ καὶ τὸν Εὐριπίδη, γιὰ νὰ δείξουμε πῶς καὶ κεῖνοι δὲ μιλοῦνε γιὰ τὸ φιλὶ στὸ στόμα. Τὸ φιλὶ ὅμως κάπως μ' ἀφτοὺς πῆρε δρόμο. Στὰ ὁμηρικὰ ποιήματα τάπαρέρατο ***ἀγαπαζέμεν*** τῆς μέσης φωνῆς θὰ πῇ ***ἀσπαζέμεν*** πρβλ. Ω, 464 ὧδε βροτοὺς ἀγαπαζέμεν ἄντην· μιὰ παραλλαγὴ ἀντὶς ***ἀγαπαζέμεν*** βάζει ***ἀσπαζέμεν***. Ὅπως τὸ ***ἀγαπάζομαι*** πῆρε τὴ σημασία τοῦ ***ἀσπάζομαι***, ἔτσι καὶ τὸ ***φιλέω-ῶ*** κατάντησε νὰ μὴ λέῃ μόνο ***ἀγαπῶ***· τὸ ***φιλῶ*** θὰ πῇ τώρα καὶ φιλῶ μὲ τὸ στόμα, δίνω φιλί. Μ' ἀφτὸ τὸ νόημα τὄχουν οἱ τραγικοί. ὄχι ὅμως καὶ πάντα. Ὅταν ὁ Εὐριπίδης, π. χ., γράφει Τρ. 1051·

οὐκ ἔστ' ἐραστὴς ὅστις οὐκ ἀεὶ φιλεῖ,

δὲ θέλει νὰ πῇ καθόλου πῶς πρέπει ὁ ἐραστὴς νὰ φιλῇ ἀδιάκοπα τὴν ἐρωμένη του. Ὄχι! Κυριολεξία εἶναι ***ἀγαπῶ***, ὅπως τὄχει ὁ Σοφοκλῆς Ἠλ. 1362·

Ἴσθι δ' ὡς μάλιστά σ' ἀνθρώπων ἐγὼ
Ἤχθηρα κἀφίλησ' ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ.

Ἀλλοῦ ὅμως τὸ ***φιλῶ*** ἔχει καὶ τὴ σημερνὴ σημασία. Ἀγάπη καὶ φιλὶ κοντέβουνε νὰ γίνουν τὸ ἴδιο. Λέω πῶς κοντέβουνε μόνο, γιατὶ ὁ Αἰσκύλος, π. χ., ἔχει τὸ ***φιλῶ*** μόνο σὲ δυὸ μέρη Ἀγ. 1555·

Ἀλλ' Ἰφιγένειά νιν ἀσπασίως
Θυγάτηρ, ὡς χρή,
Πατέρ' ἀντιάσασα πρὸς ὠκύπορον
Πόρθμευμ' ἀχέων
Περὶ χεῖρε βαλοῦσα φιλήσει.

Καὶ σ' ἕνα ἀπόσπασμα, στοὺς Μυρμιδόνες, μιλεῖ γιὰ ***πυκνὰ*** φιλήματα (Ἀπσ. ἀρ. 131 τοῦ Nauck)·

Σέβας δὲ μοιρῶν ἁγνὸν οὐκ ἐπῃδέσω,
Ὦ δυσχάριστε, τῶν πυκνῶν φιλημάτων.

Τί φιλήματα εἶναι ὅμως ἀφτά; Τὸ πρῶτο εἶναι τῆς Ἰφιγένειας ποὺ θὰ φιλήσῃ τὸν πατέρα της στὸν Ἅδη· τὸ δέφτερο τοῦ Ἀχιλλέα ποὺ φιλεῖ τοῦ Πατρόκλου τὸ κορμί.

Ὁ Σοφοκλῆς, ὅταν παρακαλεῖ ὁ Οἰδίποδας τὸ Θησέα, ἔχει καὶ κεῖνος τὸ ***φιλῶ*** ΟΚ., 1130·

Καί μοι χέρ' ὦναξ, δεξιὰν ὄρεξον, ὡς
Ψαύσω φιλήσω τ' εἰ θέμις τὸ σὸν κάρα.

Μὰ καὶ τοῦτο τὸ φιλὶ μοιάζει σὰν προσκύνημα. Σ' ἕνα ἄλλο μέρος ἀλλάζει λιγάκι τὸ ὕφος. Ἐκεῖ ἀκούγεται ***φιλημάτων ψόφος*** (Ἀπσ. 492 τοῦ Nauck)·

Τὰ δ' ἐστὶ κνισμὸς καὶ φιλημάτων ψόφος,
Τῷ καλλικοσσαβοῦντι νικητήρια
Τίθημι καὶ βαλόντι χάλκειον κάρα.

Δὲν καταλαβαίνουμε ὅμως καλὰ καλὰ ποιὸς καὶ ποιανοῦ τὸ λέει. Ἀκοῦμε μόνο τὰ φιλιά.

Ὁ Εὐριπίδης δὲν ἔχει παρὰ ***φιλημα***, τίποτε ἄλλο· εἶναι ὅμως πολὺ νόστιμα, πολὺ γλυκὰ τὰ ***φιλήματά*** του. Ἡ Ἰφιγένεια θὰ δώσῃ τοῦ πατέρα της ἕνα ***πικρὸν φίλημα*** Ἰ. Α., 679. Ἀλλοῦ πάλε τοῦ λέει μὲ τὰ δάκρια (αὐτ. 1238).

Βλέψον πρὸς ἡμᾶς ὄμμα δὸς φίλημά τε
Ἵν' ἀλλὰ τοῦτο κατθανοῦσ' ἔχω σέθεν
Μνημεῖον.

Τί ὡραῖο ποὺ εἶναι τὸ φίλημα ἐκεῖνο ποὺ ὁ ***Ἡρακλῆς μαινόμενος*** δίνει τῆς γυναίκας του καὶ τῶν παιδιῶ του στ. 1374·

Οἴμοι δάμαρτος καὶ τέκνων, οἴμοι δ' ἐμοῦ.
Ὡς ἀθλίως πέπραγα κἀποζεύγνυμαι
Τέκνων γυναικός τ'· ὦ λυγραὶ φιλημάτων
Τέρψεις, λυγραὶ δὲ τῶνδ' ὅπλων κοινωνίαι.

Ὁ Εὐριπίδης εἶχε θλιμμένη τὴν ψυχή του· ἤξερε πῶς εἶναι καὶ πικρὰ φιλήματα, τὰ φιλήματα τοῦ χωρισμοῦ, ποὺ δὲν τὰ γνώριζε ὁ Ὅμηρος ἀκόμη. Ἤξερε βέβαια ὅμως κι ἄλλα φιλιά· πολὺ περίεργο εἶναι τἀπόσπασμα ἐκεῖνο ποὺ λέει (Ἀπσ. Δαν. ἀρ. 329 τοῦ Nauck).

Digitized by Google

Τάχ᾽ ἂν πρὸς ἀγκάλαισι καὶ στέρνοις ἐμοῖς
Πεσὼν ἄθυροι καὶ φιλημάτων ὄχλῳ
Ψυχὴν ἐμὴν κτήσαιτο· ταῦτα γὰρ [βροτοῖς]
Φίλτρον μέγιστον, αἱ ξυνουσίαι, πάτερ.

Ὁ ὄχλος ἀφτὸς δὲν ξέρω πῶς μοῦ θυμίζει ἕνα στίχο τοῦ Baudelaire·

Quand mes baisers vers toi partent en caravane.
Στὰ χείλη σου κοπαδιαστὰ πετοῦνε τὰ φιλιά μου,

ὅπως τὸ μεταφράζει ὁ φίλος μου ὁ Στέφανος Στεφάνου.

Σἄλλα μέρη μιλεῖ ὁ Εὐριπίδης γιὰ τὸ φιλί, μὰ ὄχι μὲ τόση δύναμη καὶ ποίηση (Ἀν. 630 φίλημα ἐδέξω. Ἱκ. 1153 φίλον φίλημα παρὰ γένυν τιθέντα σόν. Ἴ. 519 δὸς χειρὸς φίλημά μοι σῆς (λέει ὁ Ξοῦθος). Ὀρ. 463 πολλὰ φιλήματ᾽ ἐξέπλησε. Ἀν. 417 πατρὶ τῷ σῷ διὰ φιλημάτων ἰών. Τρ. 1176 ὄν φιλήμασιν ἔδωκεν.)

Ἐκεῖ ὅμως ποῦ λέει τοῦ παιδιοῦ της ἡ Ἀντρομάχη νὰ φιλήση τὸν πατέρα του στὸν Ἅδη, τοῦ λέει μέσα στἄλλα Ἀν. 418·

πᾶσι δ᾽ ἀνθρώποις ἄρ᾽ ἦν
Ψυχὴ τέκν᾽.

Ἡ μάνα ποῦ μιλεῖ ἔτσι βέβαια θὰ δώση τοῦ παιδιοῦ της ἕνα φιλὶ πιὸ τρυφερό, ἕνα φιλὶ τῆς ψυχῆς.

Ἐμεῖς ὅμως κυνηγοῦμε ἄλλο φιλί, τὸ φιλὶ τῆς ἀγάπης, ποῦ μαγέβει τὴν ψυχή μας, ποῦ μᾶς κάνει καὶ λέμε· «Γιὰ τίποτε δὲ μὲ μέλει πιά, τὴν ἀγαπῶ καὶ μ᾽ ἀγαπᾷ, τὴ θέλω καὶ μὲ θέλει, ἀφοῦ τὴ φίλησα στὸ στόμα.»

Τάχα ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς κι ὁ Εὐριπίδης δὲ φιλοῦσαν ποτὲ καὶ στὸ στόμα;

Εἴδαμε πῶς δὲν τὸ λὲν πουθενά. Ἄραγες ὅμως καὶ δὲν τὸ γνώριζε κανένας τους;

Κυρίες μου, πρέπει νὰ τὸ ποῦμε παστρικά. Ναί! Οἱ ἀρχαῖοι τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς γνώριζαν, ἢ γιὰ νὰ μιλήσουμε πιὸ σωστά, γνώριζαν καὶ δὲ γνώριζαν τὸ φιλὶ τὸ δικό μας, τὸ φιλὶ στὸ στόμα. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ποῦ δυσκολέβουμαι λιγάκι νὰ σᾶς τὸ ξηγήσω.

Μὰ νομίζω πῶς βρῆκα τὸν τρόπο. Ἆ δὲ γελιέμαι, μοῦ φαίνεται πῶς ἡ ἀρχαία γλῶσσα σᾶς ἀρέσει πολύ. Κάθε λέξη κ᾽ ἐβγένεια. Κάθε λέξη καὶ μάλαμα. Τίς λέτε μὲ καμάρι. Ἐμεῖς τώρα, εἶναι κάτι πράματα ποῦ μόλις τολμοῦμε νὰ τὰ ποῦμε κι ἀκόμη λιγότερο νὰ τὰ γράψουμε. Οἱ ἀρχαῖοι τέτοια ντροπὴ δὲν εἶχαν. Τἄλεγαν ὅλα καὶ δὲν τοὺς ἔμελε. Λοιπὸν καὶ γὼ θὰ σᾶς τὰ πῶ μὲ τὴν ἀρχαία. Μὴ φοβᾶστε! Εἶναι ἀρχαία· δὲ θὰ παρακαταλάβετε· τουλάχιστο ἔτσι ἐλπίζω.

Ὁ γέρο Στρεψιάδης τοῦ Ἀριστοφάνη ἔχει παράπονο (Νεφ. 49) ποῦ πῆρε τὴν ἀνιψιὰ «Μεγακλέους τοῦ Μεγακλέους». Ἀφτὴ ἀναθράφηκε στὴν Ἀθῆνα· ξέρει πολὺ περισσότερα ἀπὸ κεῖνον καὶ τοῦ κακοφαίνεται. Ἐκεῖνος εἶναι ἄθρωπος τοῦ χωριοῦ κ᾽ ἔτσι δὲν τὰ πᾶν καλά. Εἶναι πρόστυχος, ἁπλὸς ἄθρωπος,

Ὄζων τρυγός, τρασιᾶς, ἐρίων περιουσίας.
Ἡ δ᾽ αὖ μύρου, κρόκου, καταγλωττισμάτων,
Δαπάνης, λαφυγμοῦ κτλ.

Ἀλλοῦ πάλε Ἀχ. 1198·

Ἀτταταῖ ἀτταταῖ
Τῶν τιτθίων, ὡς σκληρὰ καὶ κυδώνια.
Φιλήσατόν με μαλθακῶς, ὦ χρυσίω,
Τὸ περιπεταστὸν κἀπιμανδαλωτόν.

Ὁ Μνησίλοχος σὲ μιὰ ἄλλη κωμῳδία (Θεσμ. 130) λέει ἀπάνω κάτω τὰ ἴδια·

Ὡς ἡδὺ τὸ μέλος, ὦ πότνιαι Γενετυλλίδες,
Καὶ θηλυδριῶδες καὶ κατεγλωττισμένον
Καὶ μανδαλωτόν, ὥστ᾽ ἐμοῦ γ᾽ ἀκροωμένου
Ὑπὸ τὴν ἕδραν αὐτὴν ὑπῆλθε γάργαλος.

(Πρβλ. Ἀνθ. Παλ. 5, 132, 5·

Ὦ κατατεχνοτάτου κινήματος, ὦ περιάλλων
Γλωττισμῶν

καὶ πάλε Ἀνθ. Παλ. 5, 129, 7·

Γλωττίζει, κνίζει περιλαμβάνει· ἢν δ᾽ ἐπιρρίψῃ
Τὸ σκέλος, ἐξ ᾅδου τὴν κορύνην ἀνάγει.)

Θὰ εἶταν πολὺ νόστιμο κι ἀλήθεια θὰ εἶχε γοῦστο νὰ καταλαβαίνατε ὅσα σᾶς λέω γὼ στὴ γλῶσσα μας τὴν ἁπλή, ποῦ φωνάζουν τόσοι κι ὁ Σουρῆς ἀκόμη πῶς δὲν μπορεῖ ἄθρωπος νὰ μὲ καταλάβη

κι ὁ Ψυχάρης;
— Κάβο δὲν μπορεῖς νὰ πάρης!

κι ἄξαφνα νὰ μὴν καταλάβετε τοὺς ἀρχαίους, ποῦ φωνάζουν κάποιοι φίλοι μας κάθε μέρα πῶς ὅλος ὁ κόσμος τοὺς καταλαβάνει. Κι ὡς τόσο φαίνεται πῶς κάτι τέτοιο θὰ τρέχη. Γιὰ νὰ διοῦμε τὸ λοιπὸν τί εἶναι ἀφτὸ τοῦ Ἀριστοφάνη τὸ φιλί. Εἶναι φιλὶ στὸ στόμα ἢ δὲν εἶναι; Δὲν εἶναι φιλὶ στὸ στόμα· εἶναι κάτι παραπάνω. Καὶ τόσο μόνο θὰ ποῦμε. Τὰ γλωσσικὰ ζητήματα εἶναι δουλειά μου κ᾽ ἔχω συνήθεια νὰ μιλῶ συχνὰ γιὰ τὴ γλῶσσα. Ἐδῶ ὅμως καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω περισσότερο.

Βέβαια θἀπορῆτε πῶς γίνεται, νὰ τὸ ξέρουνε μόνο οἱ κωμικοὶ καὶ νὰ τὄχουν οἱ ἀρχαῖοι μόνο στὴν κωμῳδία τὸ φιλὶ ἐκεῖνο τῆς ἀγάπης, ποῦ ἐμεῖς, σὰν τὸ δίνουμε καὶ τὸ παίρνουμε, θαῤῥοῦμε πῶς δίνουμε καὶ παίρνουμε ψυχή. Ἐμένα ὁ Ἀριστοφάνης μοῦ χαλάει ὅλη τὴν ποίηση τοῦ φιλιοῦ καὶ βλέπετε τώρα τί εἴτανε σὲ κεῖνα τὰ χρόνια τὸ φιλί. Τὸ φιλί τους δὲν εἶναι καθαφτὸ φιλὶ τῆς ἀγάπης· εἶναι μόνο καὶ μόνο τῆς ἡδονῆς φιλί.

Δὲν ἔχουμε τώρα ἀνάγκη νὰ περάσουμε τοὺς ἀρχαίους ἕναν ἕναν καὶ νὰ διοῦμε τί λέει ὁ καθένας γιὰ τὸ φιλί. Ἀπάνω κάτω τὰ ἴδια μᾶς λὲν ὅλοι. Περιττὸ νὰ σᾶς διαβάσω καὶ κανένα διάλογο τοῦ Λουκιανοῦ. Θὰ διασκεδάζαμε, μὰ δὲ θὰ κερδίζαμε καὶ πολύ. Εἶναι κοντὰ στὸ νοῦ ποῦ κι ὁ Ἀριστοφάνης, ἀφοῦ μιλεῖ γιὰ καταγλωττίσματα, κάπως θὰ ἤξερε καὶ τὸ φιλὶ στὸ στόμα. Ἀδιάφορο ὅμως ἂν τὸ γνώριζαν οἱ ἀρχαῖοι ἢ ὄχι· δὲν τὄννοιωθαν ἀκόμη σὰν καὶ μᾶς κι ἀφτὸ εἶναι τὸ ζήτημα. Καὶ γιατὶ λέμε πῶς δὲν τὄννοιωθαν ἀκόμη σὰν καὶ μᾶς; Ἴσια ἴσια γιατὶ δὲ μιλοῦν καθόλου γι᾽ ἀφτό. Ὁ Πλάτωνας ποῦ φιλοσόφησε τόσο γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τόσο λαμπρά, δὲ βάζει πουθενὰ τὸ φιλί μας. Καὶ στὰ πιὸ ἐρωτικά, καὶ στὰ πιὸ φλογισμένα τους ποιήματα οἱ ἀρχαῖοι δὲν κάνουνε λόγο γι᾽ ἀφτό μας τὸ φιλί. Δὲν πιστέβω κανένας νἄγραψε ποτὲς στίχους πιὸ πυρωμένους ἀπὸ κείνους ποῦ ἔβγαλε ἀπὸ τὰ σπλάχνα της

Digitized by Google

ἡ Σαπφὼ καὶ ποῦ φύλαξε ὁ Λογγῖνος π. ὕψ. κ. ι΄. Καλὰ λέει ὁ Πλούταρχος· «Αὕτη δὲ (ἡ Σαπφὼ) ἀληθῶς μεμιγμένα πυρὶ φθέγγεται καὶ διὰ τῶν μελῶν ἀναφέρει τὴν ἀπὸ τῆς καρδίας θερμότητα» Bergk P. L., III, σελ. 878, 2, 7. Τοὺς θυμᾶστε ἐκείνους τοὺς στίχους (αὐτ.)·

Ὡς γὰρ εὔιδον βροχέως σε, φώνας
Οὐδὲν ἔτ᾽ εἴκει.
᾽Αλλὰ καμ μὲν γλῶσσα ἔαγε, λέπτον δ᾽
Αὔτικα χρῷ πῦρ ὑπαδεδρόμακεν,
᾽Οππάτεσσι δ᾽ οὐδὲν ὄρημ᾽ ἐπιρρόμβεισι δ᾽ ἄκουαι.
᾽Α δὲ μ᾽ ἴδρως κακχέεται, τρόμος δὲ
Πᾶσαν ἄγρει. χλωροτέρα δὲ ποίας
Ἔμμι κτλ.

Γιὰ τὸ φιλί, γιὰ τὸ φιλί μας ὅμως δὲ μιλεῖ— καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μιλήση ἡ Σαπφώ.

Εἶναι τάχατις ἀλήθεια πῶς κανένας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους δὲν ἔχει τὸ φιλὶ ποῦ θέλουμε; Μοῦ φαίνεται πῶς ἕνας ποιητής — ἕναν ξέρω μόνο — κάτι τέτοιο πῆγε νὰ πῇ, μὰ δὲν τὸ εἶπε καὶ καλά. Πῶς νὰ σᾶς δώσω νὰ καταλάβετε: Βλέπετε ἄξαφνα ἕνα τριαντάφυλλο στὸ περβόλι ἀπὸ τὸ παράθυρο ποῦ κάθεστε. Σᾶς ἔρχεται νὰ τὸ κόψετε. Κατεβαίνετε κι ὅσο πηγαίνετε πιὸ κοντά, τόσο σᾶς μεθάει ἡ μυρωδιά του. Τὸ φιλί μας εἶναι σὰν τὸ τριαντάφυλλο· ἐμεῖς τὸ κόψαμε. Ὁ ποιητὴς ποῦ σᾶς λέω πῆγε νὰ τὸ κόψῃ· μὰ μόνο ἀπὸ μακριὰ τὸ μύρισε.

Ποιός εἶναι ἀφτὸς ὁ ποιητής; Δὲν εἶναι ὁ Θεόκριτος. Θὰ εἶναι κανένα του ἀδερφάκι, κανένας του μαθητής, γιατὶ ὁ Θεόκριτος κάτι νοιώθει καὶ κεῖνος ἀπὸ ἀγάπη καὶ τὴ νοιώθει κάπου κάπου ἴσως σὰν καὶ μᾶς. Μύρισε τὸ τριαντάφυλλο καὶ κεῖνος. Καὶ κεινοῦ τοῦ ἀρέσει νὰ κάθεται νὰ κουβεντιάζῃ, νὰ συλλογιέται καὶ νἀγαπᾷ. Γιὰ πῆτε μου τοὺς στίχους ἐκείνους τοῦ Μενάλκα (Θεοκρ. η΄, 53)·

Μή μοι γᾶν Πέλοπος, μή μοι Κροίσεια τάλαντα
Εἴη ἔχειν, μηδὲ πρόσθε θέειν ἀνέμων.
᾽Αλλ᾽ ὑπὸ τᾷ πέτρᾳ τᾷδ᾽ ᾄσομαι, ἀγκὰς ἔχων τυ,
Σύννομα μᾶλ᾽ ἐσορῶν, τὰν Σικελὰν ἐς ἅλα.

«Καὶ τί μὲ μέλει ἐμένα γιὰ τὸ βασίλειο τοῦ Πέλοπος; δὲ θέλω γὼ τοῦ Κροίσου τὰ πλούτη μήτε νὰ τρέχω πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὸν ἄνεμο! Ξέρεις τί θέλω; Ἔλα ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ βράχο τοῦτο· ἔλα, θὰ σ᾽ ἔχω στὴν ἀγκαλιά μου, θὰ βόσκουν τἀρνιά μας καὶ θὰ τὰ κοιτάζω καὶ θὰ σκορπῶ τὰ τραγούδια μου πέρα πέρα στὴ θάλασσα τῆς Σικελίας.»

Τί ὡραία εἰκόνα ποῦ εἶναι! Τί καλὰ νὰ κάθεται κανεὶς ψηλὰ στὸ βουνό, νὰ τηράῃ τὴ θάλασσα ποῦ ἀφρίζει μακριά, νὰ βαστᾷ τὸ ταίρι του στὴν ἀγκαλιά του, ἡ φαντασία του νὰ φτερουγιάζῃ, νὰ κάνῃ στίχους ἢ νὰ μὴν κάνῃ καὶ πλάγι του λουλούδια νὰ μυρίζῃ, μενεξέδες, τριαντάφυλλα, γιασεμιά. Ἔτσι καὶ μεῖς ἀγαποῦμε. Ὡς τόσο δὲ βλέπω κι ἀφτὸς ὁ Θεόκριτος νὰ μίλησε πουθενὰ γιὰ τὸ φιλί μας. Ὁ στῖχος (ιε΄, 130)

Οὐ κεντεῖ τὸ φίλημ᾽ ἔτι οἱ περὶ χείλεα πυρρά

θὰ πῇ μόνο καὶ μόνο πῶς φιλεῖ μὲ τὸ στόμα, ὅπως νομίζω τὸ συνηθίζει ὅλος ὁ κόσμος. Ὁ ἄλλος ὅμως ὁ ποιητὴς φίλησε στὸ στόμα. Εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἔγραψε τὸ εἰδ. κζ΄, Ὀαριστύς, πάει νὰ πῇ γλυκοκουβέντα. Τὸ εἰδύλλιο βέβαια ἀφτὸ δὲν εἶναι τοῦ Θεοκρίτου. Ποιανοῦ νὰ εἶναι; Ποιὸς τὸ ξέρει; Ἑνὸς ποῦ κάτι ἔμαθε ἀπὸ φιλιὰ καὶ μάλιστα μὲ τὸ παραπάνω. Πρέπει νὰ σᾶς διαβάσω τοὺς πρώτους στίχους

Κόρη. Τὰν πινυτὰν Ἑλέναν Πάρις ἥρπασε βουκόλος ἄλλος.
Δάφνις. Μᾶλλον ἑκοῖσ᾽ Ἑλένα τὸν βουκόλον ἔσχε φιλεῦσα.
Κ. Μὴ καυχῶ, Σατυρίσκε· κενὸν τὸ φίλαμα λέγουσιν.
Δ. Ἔστι καὶ ἐν κενεοῖσι φιλάμασιν ἀδέα τέρψις.
Κ. Τὸ στόμα μευ πλύνω καὶ ἀποπτύω τὸ φίλαμα.
Δ. Πλύνεις χείλεα σεῖο; Δίδου πάλιν ὄφρα φιλάσω.

Πάει νὰ πῇ·

Κ. Τὴ γνωστικιὰ τὴν Ἑλένη τὴν ἅρπαξε πάλε βοσκός, ὁ Πάρης.

Δ. Ἡ Ἑλένη τὸ βοσκό της μοῦ φαίνεται πῶς τὸ ἤθελε καὶ τονὲ φίλησε.

Κ. Μὴν καρκιέσαι δᾶ, Σατυρίσκε· τὸ φιλί, σὰν ποῦ λέν, τίποτις δὲν εἶναι.

Δ. Τὰ τιποτένια τὰ φιλιὰ ἔχουν πολὺ τὴ γλύκα τους, εἶναι γλυκὰ σὰν τἄλλα.

Δὲν τὸ μεταφράζω σωστά. Μὰ τί δύσκολο ἀλήθεια ποῦ μᾶς πέφτει ἀπόψε νὰ μεταφράζουμε τοὺς ἀρχαίους! Δὲ βαστάω νὰ σᾶς μεταφράσω τὸ στῖχο ποῦ εἴπαμε, ὅπως πρέπει. Ὁ κ. Ῥοΐδης εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ μάθῃ τὴ μετάφραση τοῦ Collardeau:

Couvre moi de baisers. Je rêverai le reste.

Τὸ νόημα ἀφτὸ εἶναι. Ἡ κόρη πάλε τοῦ λέει·

Κ. Πλένω τὸ στόμα μου καὶ ξεπλένω τὸ φίλημά σου.

Δ. Πλένεις τὰ χείλια σου; Δός τα πάλε νὰ τὰ φιλήσω.

Νάτο! Τὄχουμε, τὸ βρήκαμε τὸ φιλὶ στὸ στόμα. Κι ὅμως ὄχι! Δὲν εἶναι τὸ φιλί μας. Κάτι τοῦ λείπει. Παίζει ὁ Δάφνης, δὲν ἀγαπάει. Χορατέβει ἐκείνη, χορατέβει καὶ κεῖνος. Τὴν πειράζει καὶ τὸν πειράζει. Μοῦ φαίνουνται σὰν παιδάκια ποῦ διασκεδάζουνε· δὲν εἶναι μήτε ὁ ἕνας μήτε ὁ ἄλλος ἐρωτοπληγωμένοι. Εἶναι νόστιμα παιδάκια, τὸ ξέρω. Μὰ πολὺ πάθος δὲν ἔχουν. Πῶς νὰ σᾶς τὸ πῶ; Μονομιᾶς ἀρχίζουνε μὲ τὸ φιλί· εἶναι ἡ πρώτη τους δουλειά. Πολλοὶ βέβαια ἀρχίζουν ἔτσι ἀκόμη καὶ σήμερα. Μὰ νομίζω πῶς τὸ φιλὶ τὸ δικό μας εἶναι ἀρχὴ καὶ τέλος, εἶναι ἕνα εἶδος σύμβολο τὸ φιλί μας· ἅμα φιληθήκαμε, πάει· λὲς πῶς ἔγινε ὅ τι εἶτανε νὰ γίνῃ. Δὲν εἶναι μόνο γιὰ παιχνίδι. Πῶς νὰ σᾶς τὸ φέρω μὲ τρόπο. Ἐμεῖς ὅταν ἀγαποῦμε μὲ τὰ σωστά μας, καὶ στόμα φιλοῦμε καὶ νοῦ καὶ καρδιά. Ναί! μᾶς φαίνεται ἐκείνη τὴν ὥρα πῶς τὸ φιλί μας φτάνει ἴσια μὲ τὸ νοῦ καὶ πάει ὡς μέσα στὴν καρδιά. Τί τὰ θέλετε; Ἐκεῖνο τοῦ Δάφνη τὸ φιλὶ δὲ μ᾽ ἀρέσει. Ἄλλο γυρέβω. Θὰ πῆτε πῶς εἶμαι παράξενος, μὰ μοῦ φαίνεται σὰ νὰ τὄδινε τὸ στόμα μόνο, σὰ νὰ μὴν τὄδινε κ᾽ ἡ ψυχή. Πιὸ φιλὶ εἶναι τὸ φιλὶ τοῦ Ζαλοκώστα·

᾽Απὸ τὴ μέση μ᾽ ἅρπαξε, μὲ φίλησε στὸ στόμα.
. . . .
Καὶ γὼ ποτὲ δὲ λησμονῶ,
Ποτὲ τὸ φίλημά της.

Δὲν πιστέβω ὁ Δάφνης τοῦ ἀγνώστου μας βουκολικοῦ νὰ εἶναι ἀπὸ κείνους ποῦ δὲν ἀλησμονοῦν ἕνα

Digitized by Google

φιλὶ μήτε τὸ φιλὶ ποῦ δίνει τῆς κόρης νὰ εἶναι ἀπὸ κεῖνα τὰ φιλιὰ ποῦ δὲν ἀλησμονιοῦνται.

Οἱ Ῥωμαῖοι πολυφιλοῦσαν καὶ μάλιστα φιλοῦσαν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Ξέρετε ἕνα πρᾶμα; Ἡ ἀγάπη, ὅπως σήμερα τὴ γυρέβουμε, μοιάζει καλήτερα μὲ τὴν ἀγάπη ὅπως τὴν ἔννοιωθε ὁ Βεργίλιος παρὰ μὲ τὴν ἀγάπη ὅπως μᾶς τὴν ἔχουν οἱ ἀρχαῖοι, ὁ Ὅμηρος κ' οἱ τραγικοί. Καὶ δὲν εἶναι διόλου περίεργο. Λιγότερα χρόνια μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τὸ Βεργίλιο παρὰ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο κι ἀπὸ τοὺς τραγικούς. Ἡ καρδιὰ τοῦ Ῥωμαίου — μὴν κοιτάζετε ποῦ ὅλο τρέχει στὸν πόλεμο, ποῦ φαίνεται σὰ νὰ μὴ βάζῃ ἄλλο στὸ νοῦ του παρὰ πῶς νὰ γίνῃ ἀφέντης τοῦ κόσμου — ἡ καρδιὰ τοῦ Ῥωμαίου ἔχει κάποια συγγένεια μὲ τὴ σημερνή μας τὴν καρδιά. Μοιάζει σὰν ἀδερφή μας. Ἄλλα εἶναι τοῦ Βεργίλιου τὰ δάκρια κι ἄλλα τὰ δάκρια τοῦ Ὁμήρου. Ἂν εἶναι τρόπος νὰ τὸ ποῦμε, σὰν πιὸ μουσκεμένη εἶναι ἡ καρδιὰ τοῦ Ῥωμαίου, σὰν πιὸ τρυφερὴ (Πρβλ. Études de philologie néo-grecque, Paris, 1893, σελ. XLVII κι ἀκόλουθες). Πιὸ τρυφερὰ εἶναι καὶ τὰ φιλιά του. Ἔχει καὶ πολὺ νόστιμα ὀνόματα γιὰ τὸ φιλί, osculum, suavium, basium, basiatio, basiolum, suaviolum, θυμηθῆτε καὶ τὸ columbari. Τὰ ὀνόματα ἀφτὰ ξέρει καὶ τὰ λέει ἀκόμη πιὸ νόστιμα καὶ τάχει μάλιστα κάθε τόσο, σὰ νὰ μὴν τὰ χορταίνῃ. Ὁ Κάτουλλος λέει τῆς Λεσβίας (Κατ. V, 7. πρβλ. καὶ VII, 1 κι ἀκ.)·

Da mihi basia mille, deinde centum;
Dein mille altera, dein secunda centum...
Dein, cum millia multa fecerimus
Conturbabimus illa, ne sciamus κτλ.

ὅπως τὸ μεταφράζει ὁ Μπάμπης ὁ Ἄννινος·

Χίλια φιλιὰ σοῦ δόσε μου μὲ τὰ γλυκά σου χείλια,
Κ' ἔπειτα πάλι ἑκατό, κ' ἔπειτα πάλι χίλια.
Κι ἀφοῦ μετρῶντας σὲ πολλές, πολλὲς χιλιάδες πᾶμε,
Ὅλα μαζὶ τὰ σμίγουμε καὶ πιὰ δὲν τὰ μετρᾶμε.

Ἄκουσα, Κυρίες μου, πῶς εἶναι πολὺ δύσκολο καὶ λένε μάλιστα ἀδύνατο νὰ δώσῃ κανεὶς — ἢ καμιὰ — χίλια φιλιὰ στὴν ἀράδα, τὸ ἕνα ἀπάνω στἄλλο, ὅπως τὸ θέλει ὁ Κάτουλλος· πιάνεται ἡ ἀναπνοὴ καὶ μπορεῖ ἄξαφνα μὲ τὸ νούμερο πεντακόσια νὰ βγῇ κ' ἡ ψυχή μας. Τί νὰ γίνῃ; Ἡ μοῖρα τοῦ ἀθρώπου εἶναι τέτοια· ὅλα μας εἶναι μέτρια καὶ τίποτε δὲν μποροῦμε νὰ χαροῦμε στὰ γεμάτα. Μὰ ὁ ποιητὴς δὲν πρέπει νὰ προσέχῃ σὲ τέτοια· τὰ φιλιά του μπορεῖ νὰ γίνουν ἀτέλειωτα, αἰώνια, φτάνει νὰ εἶναι αἰώνιοι κ' οἱ στίχοι του. Τὸ λοιπὸν ἔχει δίκιο ὁ Κάτουλλος· δίκιο ἔχει κι ὁ Προπέρτιος, ὅταν ἀναστενάζει καὶ παραπονιέται καὶ λέει τῆς ἀγαπητικιᾶς του — τί χαριτωμένα τῆς τὸ λέει! —

Tu modo, dum licet, hunc fructum ne desere vitae:
Omnia si dederis oscula, pauca dabis (Προπ. II, XV, 49).

Κι ὅλα σου τὰ φιλιὰ νὰ μοῦ δώσῃς, πάλε θὰ μοῦ δώσῃς λίγα.

Τί χάρη χρωστοῦμε σὲ κείνους ποῦ κατάλαβαν τὴν ἀγάπη καὶ ποῦ μᾶς τὴν ψυχολογοῦνε! Τί μοναδικὸ πλάσμα ποῦ εἶναι ὁ ποιητής! Κάπου κάπου ἔρχεται, κάθεται στὸ πλάγι μας, κουβεντιάζει, γελᾷ, καὶ δὲν τὸν προσέχουμε καθόλου. Θαῤῥοῦμε πῶς εἶναι καὶ κεῖνος ὅπως ὅλοι. Ἄξαφνα, μιὰ μέρα, σηκώνουμε τὰ μάτια καὶ κοιτάζουμε ψηλά. Καὶ γιατὶ ἀφτό; Γιατὶ κάθισε κοντά μας ἐκεῖνος καὶ στήλωσε τὰ μάτια του στὸν οὐρανό!

Ἕναν οὐρανό, ἕναν κόσμο μικρό, ἔχει μέσα του ὁ καθένας. Κάθε ἄστρο καὶ ποίημα, κάθε ἄστρο κ' ἕνα αἴστημα. Πότε ὅμως φαίνουνται τἀστεράκια, πότε δὲ φαίνουνται. Ἐμεῖς μόνοι μας δὲν τὰ βλέπουμε. Πρέπει νἄρθῃ ὁ ποιητὴς νὰ μᾶς τὰ ξεσκεπάσῃ, νὰ φέρῃ τὴν ἀστροφεγγιά. Ἀπὸ τἄστρα μας ἀφτὰ κάμποσα εἶδαν οἱ Ῥωμαῖοι. Ὁ Κάτουλλος μᾶς ἄφησε κάτι στίχους ποῦ ἔχουν κάποια πρωτοτυπία στὸν καιρό του (Κατ. LXXII 3)·

Dilexi tum te, non tantum ut volgus amicam,
Set pater ut gnatos diligit.

Σ' ἀγάπησα ἐγὼ τότες ὄχι ὅπως ὅλοι ἀγαποῦνε μιὰ τους ἐρωμένη·

Σ' ἀγάπησα ὅπως ὁ πατέρας ἀγαπᾷ τὰ παιδιά του.

Εἶναι πρᾶμα καινούριο στὴν ἱστορία τῆς ἀγάπης τὸ πατρικὸ ἀφτὸ χάδι. Ἀγάπησαν οἱ Ῥωμαῖοι πολύ. Βέβαια, πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, νὰ μὴν τὸ ξεχνοῦμε, κατάλαβαν πῶς ἀγάπη καὶ φιλὶ εἶναι τὸ ἴδιο, ἀφοῦ μ' ἕνα ῥῆμα λὲν καὶ τὰ δυό· μὰ ἡ ἀγάπη τοῦ Ῥωμαίου ἔχει κάτι ποῦ μᾶς ταράζει, ποῦ μᾶς κάνει νὰ πονοῦμε, γιατὶ εἶναι καὶ κείνη σὰν πονεμένη, ἄῤῥωστη κι ἀδύνατη σὰν τὸ παιδάκι ποῦ ἁπλώνει τὸ χέρι του καὶ γυρέβει γιατρικό, ποῦ δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τοῦ τὸ δώσῃ, γιατὶ δὲν ἔχει.

Non jam illud quaero, contra ut me diligat illa,
Aut, quod non potis est esse, pudica velit,
Ipse valere opto, et tetrum hunc deponere morbum (Κατ. LXXVI, 23.)

Ὄχι, λέει, δὲ ζητῶ πιὰ νὰ μ' ἀγαπήσῃ καὶ κείνη,

Δὲ ζητῶ — ξέρω πῶς δὲ γίνεται — νὰ ζήσῃ σὰν τίμια γυναῖκα.

Ἐγώ, ἐγὼ νὰ γιατρεφτῶ, νὰ μ' ἀφήσῃ ἡ μάβρη μου ἀῤῥώστια!

Καὶ τἄλλο ἐκεῖνο τὸ λυπηρό, τὸ παραπονεμένο!

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio: set fieri sentio et excrucior (Κατ. LXXXVI, 1).

Μισῶ κι ἀγαπῶ. Γιατὶ καὶ πῶς; Ἴσως θέλεις νὰ τὸ μάθῃς.

Δὲν τὸ ξέρω. Νοιώθω μόνο πῶς ἔτσι εἶναι καὶ τυραννιέμαι.

Τοὺς διαβάζεις τοὺς Ῥωμαίους καὶ βλέπεις σὰ μιὰ φλόγα ποῦ τοὺς καίει ἀλάκερους, ποῦ τοὺς τρώει τὰ σωθικά τους.

Quid queror, heu! misero carmen nocuisse? quid herbas?
Forma nihil magicis utitur auxiliis.
Set corpus tetigisse nocet, sed longa dedisse
Oscula, set femori conseruisse femur (Τιβ. I. VIII, 23).

Παραφράζω, δὲ μεταφράζω·

Digitized by Google

Δὲ μὲ πλάνεσε μάγισσα ! Δὲ μὲ τρέλλανε βοτάνι !
Τοῦ κάκου παραπονοῦμαι· ἡ όμορφιὰ βοτάνι δὲ θέλει.
Χάθηκα γιατὶ τὴν ἀγκάλιασα, γιατὶ τῆς ἔδωσα
Φιλιὰ ποῦ τελειωμὸ δὲν εἴχανε !

Τί φιλιά ; Ἀφοῦ εἴδαμε πῶς κ' οἱ Ἕλληνες γνώριζαν τὸ φιλὶ στὸ στόμα, δὲν εἶναι παράξενο διόλου νὰ τὸ γνωρίζουν κ' οἱ Ῥωμαῖοι. Τὄχουνε μάλιστα κάμποσες φορές. Ὁ Προπέρτιος ἀγαπᾶ τὸ φιλὶ (πρβλ. Προπ. II, XV, 7 κι ἀκ.)·

Illa meos somno lapsos patefecit ocellos
Ore suo, et dixit; Siccine, lente, jaces?
Quam vario amplexu mutamus brachia! Quantum
Oscula sunt labris nostra morata suis!

Μεταφράζω τὰ μισά·

Εκείνη μὲ τὸ φιλί της ἄνοιξε τὰ βλέφαρά μου
Ποῦ εἶταν κλεισμένα ἀπὸ τὸν ὕπνο . . .
. . . . πόση ὥρα
Βαστοῦσαν τὰ χείλια μας τὰ φιλιά τους !

Ὁ Κάτουλλος μάλιστα τὸ λέει καὶ μὲ περισσότερη δύναμη (Κατ. VIII, 18)·

Quem basiabis? quoi labella mordebis?
Ποιόνα θὰ φιλήσῃς ; Ποιανοῦ χείλη θὰ δαγκάσῃς ;

ἢ τὸ λέει καὶ μὲ χάρη· ὁ Βεράνιος γυρίζει στὴ Ῥώμη καὶ θὰ τοῦ περιγράψῃ τὸ ταξίδι του. Ὁ Κάτουλλος θὰ κάθεται καὶ θὰ τὸν ἀκούῃ (Κατ. IX, 9)·

applicans que collum,
Jucundum os, oculosque suaviabor.
σκυμμένος στὸ λαιμόσου,
Τὸ χαριτωμένο σου τὸ στόμα, τὰ μάτια σου θὰ φιλῶ.

Εἶναι καὶ κάτι ἄλλα ποῦ δὲν τὰ μεταφράζω (Κατ. LXXIX, 1 κι ἀκ.)·

Sed nunc id doleo, quod purae impura puellae
Suavia conjunxit spurca saliva tua.

ἢ καὶ Κατ. XCIX, 1 κι ἀκ.·

Nam simul id factum est, multis diluta labella
Guttis abstersisti omnibus articulis.

Ἕνα φιλὶ πάλε τοῦ Τιβούλου μᾶς θυμίζει τὸν Ἀριστοφάνη· ἐδῶ ὅμως εἶναι περισσότερο τὸ πάθος (Τιβ. I, VIII, 37)·

Et dare anhelanti pugnantibus humida linguis
Oscula, et in collo figere dente notas.

Ἀφτοὶ σὰν ποῦ λέμε, λόγια δὲν ἤξεραν· πράματα ! Τὰ φιλιά τους ὅμως ἀφτὰ δὲ μοιάζουν ὅλους διόλου μήτε μὲ τὰ φιλιὰ ποῦ λέει ὁ Ἀριστοφάνης μήτε πάλε μὲ τὸ φιλὶ ἐκεῖνο τὸ παιχνιδιάρικο ποῦ ἔχει ὁ ἄγνωστος ποιητής, τἀδερφάκι τοῦ Θεοκρίτου. Τὸ φιλὶ τοῦ Ῥωμαίου εἶναι λιγάκι σὰν τὴν ἀγάπη του, ἀῤῥωστιάρικο καὶ κεῖνο, πονεμένο, ἴσως καὶ πικραμένο κάπου κάπου, γεμάτο πάθος, μὰ ἕνα πάθος ἀχόρταγο, ποῦ, ἂν προσέξουμε καλά, φιλεῖ μόνο μὲ τὰ χείλη· ἡ ψυχὴ δὲ δίνει φιλί. Πρβλ. Προπ. II, XV, 23·

Dum nos fata sinunt, oculos satiemus amore
ἢ αὐτ. στ. 40·
Nocte una quivis vel Deus esse potest.

Πρέπει κανεὶς νὰ διαβάσῃ ὅλο τὸν ἔλεγο ιε'. Εἶναι μέσα φλόγα καὶ καημός, λαχτάρα καὶ πόθος ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ γειάνῃ, ὅτι κι ἂν τοῦ κάμῃς.

Τὸ φιλὶ λοιπὸν ἀφτὸ τὸ ῥωμαϊκὸ δὲν ἔχει τὸ κάτω κάτω διαφορὰ μεγάλη μὲ τὸ φιλὶ τῶν ἀρχαίων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Καὶ στὴ Ῥώμη τὄχουν οἱ κωμικοί, πρβλ. Non. Marc. 4, 62 labra labellis componere τοῦ σατυρικοῦ Λουκιλλίου (τὸ εἶδα καὶ ψάχνοντας στὸν Πλαῦτο, μὰ δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ τὸ χωριό· τἄχησα σημειωμένο στὸ Παρίσι). Εἶναι ὅμως ἀξιοπαρατήρητο ποῦ ὁ Αἰνείας τοῦ Βεργίλιου δὲ φιλεῖ τὴ Διδὼ στὸ τέταρτο βιβλίο τῆς Αἰνειάδας, ποῦ εἶναι δίχως ἄλλο ἀπὸ τὰ ὡραιότερα τραγούδια τῆς ἀγάπης. Θὰ πῇ πῶς κ' οἱ Ῥωμαῖοι — κι ὁ Βεργίλιος ὁ ἴδιος ! — δὲν κατάλαβαν ἀκόμη ὅλη τὴν ἁγιοσύνη τοῦ φιλιοῦ.

Τὰ φιλιὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς τὰ ξέρουμε κι ἀπὸ κάτι ζουγραφιὲς ποῦ βρίσκουνται ἀπάνω σὲ λύχνους καὶ σὲ πηλένια ἀγγεῖα. Πολὺ θὰ ἤθελα νὰ σᾶς περιγράψω μερικὰ ἀπ' ἀφτά· πολὺ ἀθῶα ὅμως δὲν εἶναι· ἔπειτα, ἀπὸ τέτοια μνημεῖα δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ καὶ καλὰ τί νόημα ἔχει τὸ φιλὶ γιὰ κείνους ποῦ τὸ παρασταίνουν· τἀγγεῖα δὲ μιλοῦν καὶ ξέρετε πῶς κ' οἱ ἀρχαιολόγοι οἱ ἴδιοι δὲ συφωνοῦν πάντοτε ἀναμεταξύ τους ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἰδέα τοῦ ζουγράφου, μὰ μήτε καὶ γιὰ κεῖνο ποῦ θέλησε νὰ μᾶς παραστήσῃ. Κάποτες μάλιστα δὲν μποροῦνε νἀποφασίσουν ἂν εἶναι τὸ πρόσωπο Διόνυσος ἢ ὄχι, κι ἂν εἶναι Διόνυσος ἀλλάζει καὶ τὸ νόημα τοῦ φιλιοῦ.

Ὅπως κι ἂν εἶναι ὅμως, κι ἀπὸ κεῖνα ποῦ βλέπουμε καταλαβαίνουμε πῶς τὸ φιλὶ στὸ στόμα δὲν ἔχει καὶ τόση ποίηση, ἂν ξεχωρίσουμε ἕνα ἢ δυὸ ἀγγεῖα μόνο (πρβλ. Münchener Antiken, München, 1869, πίνακας 22· πρβλ. ὅμως καὶ τὴν ἐξήγηση· «Die ganze Gruppe athmet die Ruhe des glücklichen Besitzes und eine sanfte Schwärmerei»). Μὰ ἐπειδὴ ἀφτὰ τὰ μνημεῖα δὲν εἶναι πολὺ γνωστὰ καὶ μάλιστα οὔτε τὤρχιο βιβλίο τοῦ κ. Sittl δὲν τἀναφέρει στὸ κεφάλαιο ποῦ κάνει λόγο γιὰ τὸ φιλὶ καὶ γιὰ τὸ φιλὶ στὸ στόμα (σελ. 36 κι ἀκ.), θὰ καταστρώσω ἐδῶ ὅσα ξέρω κ' ἔτσι μποροῦνε νὰ τὰ δοῦν ὅσοι θέλουνε, νὰ βροῦνε βέβαια κι ἄλλα. Ὁ σοφὸς ἀρχαιολόγος κ. Τσοῦντας κι ὁ κ. Ardaillan τῆς γαλλικῆς μας Σκολῆς εἴχαν τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ δείξουν πολλὰ τέτοια. Ὅλα τὰ φιλήματα ποῦ εἶδα εἶναι σαρκικὰ καὶ τίποτις ἄλλο. Ἴσως φιλιοῦνται κ' οἱ ψυχές, μὰ δὲν τὸ βλέπει κανεὶς φανερά· ἂν εἶναι καμιὰ ψυχοῦλα μέσα σἀφτὲς τὶς εἰκόνες, εἶναι τόσο μικρή, ποῦ μοιάζει σὰν ἀχνός· χάνεται, δίχως νὰ τὸ νοιώσῃς.

Μουσεῖο τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, ***χάλκινα***. ἀρ. 1120· ἕνας μπρούντζινος καθρέφτης ἀπὸ τὴν Ἐρέτρια (Διόνυσος καὶ Βάκχη· ἡ Βάκχη ἀκκούμπησε τὸ θύρσο της στὸ βράχο καὶ πάει νὰ φιλήσῃ στὸ στόμα τὸ Διόνυσο ποῦ εἶναι ξαπλωμένος καὶ τὴν προσμένει)· ***πήλινα***, ἀρ. 1278, πηλένιο ἀγαλματάκι Μυρίνης (ἡ κόρη χαδέβει τὸ μάγουλο τοῦ ἐφήβου, πρβλ. Ἀπολλ. Ῥοδ. 3, 149 ἐπιερύσασα παρειὰς κύσσε ποτισχομένη καὶ Sittl, Geb, σελ. 40, σ. 4· βαστᾶ μάλιστα τὸ πιγούνι του). — Recueil de gravures d'après les vases antiques, la plupart d'un travail grec, trouvés dans des tombeaux du Royaune des Deux-Siciles,

Digitized by Google

Ὁ λαίμαργος

Digitized by Google

τ. I (Paris, 1803), πίν. 38 (πρβλ. σελ. 4), τ. II (Paris, 1806), πίν. 13 (πρβλ. σ. 3). — Peinture des vases antiques vulgairement appelés étrusques, τ. I (Paris, 1808), πίν. XXXVIII (πρβλ. σελ. 78-79)· πίν. LXV (πρβλ. σελ. 118· κι ἀφτὸ σὰ λιγάκι πιὸ σεμνὸ ἀπὸ τἆλλα)· τ. II (Paris 1810), πίν. XLIX (πρβλ. τὴν ἐξήγηση, Εἰσαγωγή, ἀρ. XLIX· εἶναι Διόνυσος καὶ τιθήνη), πίν. LXXVI (πρβλ. Εἰσαγ., σελ. 120-121). — Monumenti inediti pubblicati dall' Instituto di correspondenza archeologica, τ. I (Rome et Paris, 1829 - 1833), πίν. LVIIA (μπρούντζινος καθρέφτης· κι ἀφτὸ τὸ φιλὶ σὰν πιὸ σεμνούτσικο· ἡ ἐργασία εἶναι λαμπρή· πρβλ. Περιεχόμενα)· τ. X (Roma, 1874 - 1878), πίν. XXXVII (φιλὶ στὸ στόμα· μὰ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω καλὰ ἂν εἶναι δυὸ ἀγώρια ποῦ φιλιοῦνται ἢ ἀγώρι καὶ κορίτσι).-Real Museo borbonico, τ. XIV (Napoli, 1852), π. XXIX· πρβλ. Die Vasensammlungen des Museo Nazionale zu Neapel beschrieben von H. Heydemann, Berlin, 1872, π. XXII, ἀρ. 2614 (αὐτ. καὶ 2734, 3229). — Musée Royal de Naples. Peintures, bronzes et statues érotiques du Cabinet secret, Paris. 1857, πίν. XXXII σελ. 86· XLVI, σελ. 121· L, σελ. 131· LIV, σελ. 139. — Lenormant - de Witte, Élite des monuments céramographiques, τ. IV (Paris, 1861), π. XLI κ' LXVIII, π. LXXXI (κοίταξε τὴν ἐξήγηση). — Compte-rendu de la commission impériale archéologique pour l' année 1861. Atlas. Saint - Pétersbourg, 1862, πίν. II (φιλὶ στὸ στόμα, rigente membro). —Die Vasen-Sammlung der kaiserlichen Ermitage. St Petersburg, 1869, πίν. XVI, ἀρ. 1794 (εἶδα μόνο τὴν περιγραφή)· πρβλ. κι ἀρ. 1922 (μήτε ἀφτὸ δὲν εἶδα). — Πολλὰ ἀπ' ἀφτὰ rigente membro καὶ παρασταίνουν *ἑταῖρες*. Ἄλλος κατάλογος βρίσκεται στὸ Essai sur les monuments grecs et romains relatifs an mythe de Psyché, par Maxime Collignon, Paris, 1877, σελ. 391 κι ἀκόλουθες.

Βλέπετε πόσο προχωρήσαμε! Ἀπὸ τὸν Ὅμηρο φτάσαμε στὸν πρῶτο αἰῶνα μ. Χ. μὲ τοὺς Λατίνους ἐλεγειακούς, καὶ μὲ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης ἐρχόμαστε καὶ πιὸ μπροστά. Κι ὡς τόσο τὸ φιλὶ ποῦ ζητοῦμε κοντέβει νὰ γίνῃ σὰν τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης, ποῦ δὲν τὸ βρίσκουμε πουθενά. Ποῦ νὰ εἶναι τὸ φιλὶ ἐκεῖνο τὸ μοναδικὸ ποῦ δὲ μοιάζει μήτε μὲ τὸ φιλὶ τοῦ Ἀριστοφάνη μήτε μὲ τοῦ Κατούλλου τὸ φιλί;

Σὰ σμίξουνε τὰ χείλη μας, σμίξανε κ' οἱ ψυχές μας.

(Μὴ γυρέβετε ποῦ γράφηκε ἀφτὸς ὁ στίχος· τὸν κάμαμε μὲ τὸ Δροσίνη, — δηλαδὴ τὰ τρία τέταρτα ἐκεῖνος).

Τὸ φιλὶ ἀφτὸ νομίζει κανεὶς ἄξαφνα πῶς πρωτοφαίνεται στὴ ρωμαϊκὴ ἀφτοκρατορικὴ ἐποχὴ καὶ μάλιστα πολὺ πιὸ νωρίς. Στὴν ἑλληνικὴ Ἀνθολογία σώζουνται δυὸ ὡραῖα ἐπιγράμματα (Ἀνθ. Παλ. V, 78).

Τὴν ψυχήν, Ἀγάθωνα φιλῶν, ἐπὶ χείλεσιν εἶχον·
Ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Καὶ τὸ χαριτωμένο ἐπίγραμμα (Ἀνθ. Παλ. XII, 133, 3)·

Ζεῦ πάτερ, ἆρα φίλημα τὸ νεκτάρεον Γανυμήδευς
Πίνεις, καὶ τόδε σοι χείλεσιν οἰνοχοεῖ;
Καὶ γὰρ ἐγὼ τὸν καλὸν ἐν ἠϊθέοισι φιλήσας
Ἀντίοχον, ψυχῆς ἡδὺ πέπωκα μέλι.

Τὸ πρῶτο τἀποδίδουνε στὸν Πλάτωνα· τὸ δέφτερο εἶναι τοῦ Μελεάγρου. Εἶναι καὶ τὰ δυὸ σὰν ἀτίμητα πολυδουλεμένα πετράδια. Μὰ ἂς ταφήσουμε καὶ τὰ δυό· τὸ ἕνα μιλεῖ γιὰ τὸν Ἀγάθωνα, γιὰ τὸν Ἀντίοχο τἆλλο.

Μὲ κάτι ἄλλα κείμενα ὅμως τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς ἴσως ἀλλάζει λιγάκι τὸ ζήτημα. Ὁ κ. Sittl, στὸ βιβλίο ποῦ σᾶς εἶπα, ἔχει σὲ μιὰ σημείωση (σελ. 36, σημ. 5) δυὸ τρία ἀποσπάσματα, ποῦ σὰν τὰ βλέπει κανεὶς ξαφνίζεται καὶ λέει· «Μπά! μήπως ἤξεραν καὶ κεῖνοι τὸ φιλί μας;». Ὁ Πετρώνιος ἄξαφνα μιλεῖ γιὰ κάποια animarum mixtura (Sittl, αὐτ.). Ὁ Κλαυδιανὸς πάλε γράφει πῶς μὲ τὰ χείλη σιμώνουν (;) κ' οἱ ψυχές, labris animam conciliantibus. Ὁ κ. Sittl ἀναφέρει καὶ τὸ πολὺ νόστιμο ἐκεῖνο ἀπόσπασμα τοῦ Ἀρισταινέτου «φιλήμασιν ἐπισυνάπτοντες τὰς ψυχάς» (αὐτ.).

Ναί! Εἶναι πολὺ νόστιμο ἀπόσπασμα, μὰ εἶναι μόνο ἀπόσπασμα. Πρέπει κανεὶς νὰ δῇ σὲ τί μέρος βρίσκουνται ἀφτὰ τὰ λόγια καὶ τί λέει ὅλο τὸ κείμενο. Ἔτσι μόνο βγαίνει τὸ νόημα. Τἀποσπάσματα μᾶς γελοῦνε, γιατὶ δὲ βλέπει κανεὶς παστρικὰ τί εἶχε στὸ νοῦ του ὁ ποιητὴς προτοῦ πῇ τὴ λέξη ποῦ παίρνουμε. Ἅμα παραβάλουμε τὰ κείμενα, νοιώθουμε πῶς εἶχαν ἄλλα στὸ νοῦ τους. Τί νὰ σᾶς πῶ; Δὲ γίνεται λόγος μόνο γιὰ φιλί. Τὸ φιλὶ παίζει δέφτερο ρόλο· δὲν εἶναι, σὰ νὰ ποῦμε, πρῶτο πρόσωπο. Τὸ φιλὶ μοιάζει λιγάκι μὲ τὴν ψυχή, ἔχει φτερά· τὰ φιλιὰ ἀφτὰ δὲν εἶναι πολὺ φτερωτὰ καὶ σὰ νὰ σέρνουνται λιγάκι πληγωμένα κατὰ γῆς. Ἀπὸ τὰ κείμενα νὰ κρίνετε. Ὁ Πετρώνιος γράφει (κ. CXXXII)·

Ipsa corporis pulcritudine me ad se vocante trahebat ad venerem. jam pluribus osculis collisa labra crepitabant. jam implicitae manus omne genus amoris invenerant. jam alligata mutuo ambitu corpora animarum q u o q u e mixturam fecerant.

Ἀφτὸ τὸ q u o q u e τὰ χαλάει ὅλα, μοιάζει σὰ νὰ θυμήθηκε ὁ Πετρώνιος τὴν ψυχή, ἀφοῦ πρῶτα ἄλλα συλλογίστηκε. Τὸ ἴδιο πρᾶμα εἶναι καὶ τὸ δέφτερο ἀπόσπασμα τοῦ Πετρώνιου (κ. LXXIX)·

Qualis nox fuit illa, dii, deaeque!
Quam mollis torus! haesimus calentes,
Et transfudimus hinc et hinc labellis
Errantes animas. V a l e t e c u r a e!

Valete curae! Σὰ νἄλεγε τὸ κάτω κάτω ὁ Πετρώνιος· Ἐλᾶτε νὰ τὸ ρίξουμε στὸ γλέντι. Γίνεται λόγος γιὰ χαρὰ περισσότερο παρὰ γι' ἀγάπη.

Πολὺ πιὸ ἄνοστος εἶναι ὁ ἐπιθαλάμιος τοῦ Κλαυδιανοῦ. Ἀναφέρω μόνο δύο τρεῖς στίχους (Κλαυδ. XIV, 3)·

Digitized by Google

Jam nuptae trepidat sollicitus pudor
κι ὅμως (αὐτ. 5)·
Ne cessa, juvenis, cominus aggredi,
Impacata licet saeviat unguibus (!).
πρβλ. καὶ στ. 12. Μόνο ὕστερα ἀπ' ἀφτὰ λέει καὶ τὸ
Et, labris animam conciliantibus,
Alternum rapiat somnus anhelitum (αὐτ. 28).

Συλλογιοῦμαι τώρα μάλιστα ἂν τὸ νόημα τοῦ conciliantibus εἶναι ἀλήθεια ἐκεῖνο ποῦ νομίζει ὁ κ. Sittl. Ἐδῶ γίνεται ἀγῶνας· τὸ conciliantibus θὰ πῆ λοιπὸν πῶς τὸ φιλὶ ***ἡμερώνει*** τῆς νύφης τὴν ψυχή. Ὁ Κλαβδιανὸς θέλει καὶ καλὰ νὰ βγῆ ὁ γαμπρὸς νικητὴς (αὐτ. 28)·

Jum v i c t o r madido prosilias toro.

Ἐκεῖ ποῦ γίνεται τόσος ἀγῶνας, τόσο κακό, μοῦ φαίνεται πῶς ἡ ψυχή, μάλιστα τῆς γυναίκας ἡ ψυχή, δὲν μπορεῖ νὰ χαρῆ τἀπέραντο φιλὶ τῆς ἀγάπης.

Ἴσως ὅμως ὁ Ἀρισταίνετος, ποῦ ζοῦσε στὰ τετρακόσια-πεντακόσια μετὰ Χριστό, ἴσως ἐκεῖνος, καὶ πρῶτος ἐκεῖνος, ἔννοιωσε καλήτερα τὸ δικό μας τὸ φιλὶ (Β', ιθ').

«. . . φιλήμασιν ἐπισυνάπτοντες τὰς ψυχάς· τοῦτο γὰρ φίλημα δύναται, καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ βούλεται· σπεύδουσιν αἱ ψυχαὶ διὰ τῶν στομάτων πρὸς ἀλλήλας καὶ περὶ τὰ χείλη συναντῶσι, καὶ μίξις αὕτη γλυκεῖα γίνεται τῶν ψυχῶν.».

Ναί! Εἶναι ὡραῖο, μὰ κι ἀφτὸ τὸ φιλὶ δὲ μοῦ φτάνει. Γιατί; Γιατὶ δὲ σᾶς διάβασα ὅλο τὸ κείμενο, ὅλη τὴν ἱστορία, καὶ μοῦ φαίνεται ἴσια ἴσια πῶς ἂν κανεὶς θελήση νὰ χαραχτηρίση μ' ἕνα λόγο ἀφτὰ τὰ φιλιά, καὶ τὰ πιὸ ποιητικὰ ἀκόμη, σὰν τοῦ Ἀρισταινέτου, θὰ διῆ πῶς τέτοιο εἶναι τὸ γνώρισμά τους, δηλαδὴ πῶς δὲν μπορεῖ νὰ διαβάση ὅλη τὴ σελίδα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος καὶ νὰ βγάλη ὅλο τους τὸ νόημα μπροστὰ σὲ κυρίες.

Θὰ μὲ καταλάβετε ἀμέσως καὶ θὰ διῆτε τί θέλω νὰ πῶ. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια. ποῦ μιλοῦνε γιὰ τὸ φιλὶ καὶ μάλιστα μὲ πάθος μεγαλήτερο, μπορῶ πολὺ καλὰ νὰ σᾶς τὰ διαβάσω, χωρὶς νἀφήσω λέξη. Ἀπὸ μερικὰ ποῦ θὰ ποῦμε θὰ ἐννοήσετε τὴ διαφορά· ἄλλο εἴταν τὸ φιλὶ στὰ χρόνια τὰ παλιὰ κι ἄλλο εἶναι σήμερα. Φτάνει νὰ μιλήσουνε γιὰ φιλὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦν τίποτις ἄλλο· τὰ εἶπαν ὅλα (Συλλογὴ δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου, ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἀθῆνα, 1880)·

Ξένε, μὲ γλυκοφίλησες, μοῦ πῆρες ὅτι εἶχα (σελ. 181, ἀρ. 279, στ. 7).

Τὸ φιλὶ εἶναι ὅλη ἡ ἀγάπη, ὅλη ἡ ζωή· μὲ φίλησες, θὰ πῆ πῶς μοῦ τἄδωσες ὅλα. Καὶ ξέρετε τί δύναμη ἔχει τὸ φιλί; Δύναμη ποῦ ἄλλη δὲν εἶναι. Ξενιτέβεται τὸ παιδὶ κι ἀποχαιρετᾶ τὴ μάννα του ποῦ τοῦ λέει (Ἑστία, 1890, τ. Α', ἀρ. 10, σελ. 156)·

Θυμήσου με, παιδάκι μου, κ' ἐμὲ καὶ τὰ παιδιά μου,
Μὴ σὲ πλανέψ' ἡ ξενιτειὰ καὶ μᾶς ἀλησμονήσης.

Τῆς τὸ τάζει. Τοῦ κάκου ὅμως!

Δώδεκα χρόνια πέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες,
Καράβια δὲν τὸν εἴδανε, ναῦτες δὲν τονὲ ξέρουν.
Πρῶτο φιλὶ ναστέναξε, δεύτερο τὸν πλανάει,
Τρίτο φιλὶ φαρμακερό, τὴ μάννα λησμονάει.

Κι ὅμως μ' ὅλη του τὴν πίκρα, σὰν τοῦ φιλιοῦ τὴ γλύκα δὲν εἶναι! Πόσες φορὲς βλέπει κανεὶς τὴν ἱστορία δυῶ ἀγαπημένων ποῦ τοὺς χωρίζει ἡ μάβρη τύχη, μὰ ποῦ ἀφοῦ πεθάνουνε, γίνουνται κυπαρίσσια (Ἀραβ. 267, 446, 89.)

Κι ὄντας φυσάει ὁ ἄνεμος τὰ γέρνει καὶ φιλιόνται.

Καὶ τότες τὰ δύστυχα (στ. 92),

Ποῦ δὲ φιλιοῦνται ζωντανά, φιλιοῦνται πεθαμμένα.

Τὸ φιλὶ εἶναι ἡ μόνη τους παρηγοριά. Εἶναι τὸ μεγάλο, τἄγιο δῶρο τῆς ψυχῆς. Ὁ ἀγαπητικὸς προτιμᾶ νὰ χάση τὴ ζωή του, παρὰ νὰ δώση ἐκείνη σἄλλον τὸ φιλί της. Μιὰ κόρη γυρέβει τὸν ἀρραβωνιαστικό της, ποῦ τὸν ἔπιασε, ὅπως λέει ὁ στίχος, ἡ φλόττα ἡ φράγκικη. Τρέχει ἡ κόρη καὶ βρίσκει τὰ κάτεργα ποῦ τὸν ἔχουν καὶ δουλέβει. Τὸ παλληκάρι μου, λέει (Legrand, Recueil de chansons populaires grecques, Paris, 1874, σελ. 220, ἀρ. 101, στ. 15),

Χίλια σᾶς δίδω νὰ τὸ δῶ, μύρια νὰ τοῦ μιλήσω·
Κι ἂν εἶναι γιὰ ξαγορασμό, ἀμέτρητα σᾶς δίδω.

Ἕνας νάφτης τότες τῆς κρένει (στ. 19)·

Κόρη, ἂν δώσης τὸ φιλί, τὸν νέον σου τὸν δίδω.
Ἐκεῖν' ἀπελογήθηκε· «Καὶ τὸ φιλὶ νὰ διώχω.»

Ὁ ἀγαπητικός της τἄκουσε (στ. 21),

Ἐκεῖνος κάπου τἄκουσε, καποὖχε το γροικήσει.
«Κόρη, κι ἂν δώσης τὸ φιλί, ἐμένα τί μὲ θέλεις;
Σύρε, κόρη μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!
Ὅταν ἰδῆς τὸν κόρακα νὰ γίνη περιστέρι,
Ὅταν ἰδῆς τὴ θάλασσα νὰ γένη περιβόλι,
Καὶ κάμποι γένουν τὰ βουνά, τότε νὰ καρτερῆς με.
Καὶ ἄιντε στὸ καλό!»

Τὸ φιλὶ ποτὲ δὲ λησμονιέται· δὲ σβύνεται τὸ φιλί· λὲς κ' εἶναι σημάδι ποῦ μεγαλώνει μαζί μας. Ὁ Κώστας παντρέφτηκε, πῆρε παππαδοποῦλα. Τὴ νύφη, λέει τὸ τραγοῦδι (Ἀραβ. 172, 261, 6),

Τὴ νύφη δὲν τὴ φίλησε, τὴν ηὗρε φιλημένη.

Καὶ πῶς ἀφτό; Ὅταν εἴτανε ***μικρούτσικη, δέκα χρονῶν κορίτσι***, λέει ἡ κόρη (στ. 8 κι ἀκ.),

Μ' ἔστειλαν στὸν πνεματικὸ νὰ μὲ ξεμολογήση
Κ' ἔσκυψε καὶ μὲ φίλησε, καὶ μ' ηὗρες φιλημένη.

Κι ἀλήθεια ἔρχεται τὸ φιλὶ τόσο βαθιὰ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά, ποῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ κρύψουμε ὅσα χρόνια κι ἂν περάσουνε! Θαρρεῖς πῶς κ' ἡ ψυχὴ ἔφεξε στὸ πρόσωπο καὶ γιὰ τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ μὴ φανῆ τὸ φίλημα, ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ φανῆ πιὰ κ' ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ στὸ πρόσωπο τἀντρίκιο· μὲ τὴν ψυχὴ ἄλλαξε καὶ τὸ πρόσωπο. Ἔτσι καὶ τὸ κορίτσι ἀπὸ παιδὶ ποῦ εἴταν πρῶτα, ἄξαφνα σὰ νὰ μεγάλωσε μὲ τὸ φιλί, σὰ νὰ πρόβαλε στὰ μάτια της ἡ καινούρια της ἡ ψυχή. Ἔτσι δὲν μπορεῖ καὶ νὰ κρύψη τὸ φιλί. Ἀραβ. 158, 234, 8 κι ἀκ.·

Τὸ χέρι σου τὸ παχουλό, τἄσπρο καὶ τὸ δροσάτο,
Νὰ τὄχα γιὰ προσκέφαλο σ' ἕνα μαρμαροβούνι,
Νὰ σὲ χορτάσω φίλημα στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.
Χαμήλωσε τὸ φέσι σου καὶ σκέπασε τὰ φρύδια,
Νὰ μὴ φανοῦνε τὰ φιλιά, νὰ μὴ σὲ καταλάβουν,
Καὶ σὲ ζηλέψουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τἀηδόνια.

Βλέπετε τώρα; δὲν εἶναι μόνο φιλί, εἶναι ὅλη ἡ ποίηση τοῦ φιλιοῦ, γιατὶ κ' ἡ φύση θὰ ζουλέψη τὸ φιλημένο τὸ κορίτσι. Μ' ἕνα φιλὶ γέμισε ὁ κόσμος (Legrand, Rec., 222, 102, στ. 11 κι ἀκ.)·

Digitized by Google

Κόκκινα χείλη φίλησα, ἔβαψαν τὰ δικά μου,
Καὶ στὸ μαντήλι τἄσυρα κ' ἔβαψε τὸ μαντήλι,
Καὶ στὸ ποτάμι τἄπλυνα κ' ἔβαψε τὸ ποτάμι·
Καὶ τὸ ποτάμι πότιζεν ὡραῖο περιβόλι,
Ποτίζει δέντρα καὶ μηλιές, ποτίζει δέντρα ἀφράτα.

Ὁ Δροσίνης μοῦ λέει πῶς τὸ ποτάμι ἀφτὸ ποῦ κοκκινίζει, μοιάζει σὰ νὰ εἶναι κανένα σύμβολο ὡραῖο, γιατὶ ὅλα ροδίζουνε μὲ τὴν ντροπὴ τῆς κόρης — κι ἀλήθεια ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια καταλαβαίνει κανεὶς τί σέβας ἔχουνε στὴ γυναίκα, ἀφοῦ ἕνα της φιλὶ φτάνει γιὰ νὰ τὴν πῇς ἄπιστη ἢ νὰ τὴν ἀγαπήσῃς ὅλη σου τὴ ζωή· καταλαβαίνει κανεὶς καὶ τί σέβας ἔχουνε στὴν ἀγάπη. Δὲν εἶναι ἀφτὸ πιὰ τὸ παιχνιδιάρικο φιλὶ τοῦ Θεοκρίτου, δὲν εἶναι φιλὶ ποῦ σήμερα τἀρπάζεις κι ἄβριο τὸ ξεχνᾷς, φιλὶ γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα, valete curae, σὰν ποῦ λέει ὁ Πετρώνιος· εἶναι φιλὶ ποῦ τὸ θυμᾶσαι μέρες καὶ μέρες (Ἀραβ. 334, δίστ. 512)·

Μελαχρινὴν ἐφίλησα τ' Αὐγούστου πρώτη μέρα,
Τὸ στόμα μου μοσχοβολάει τριάντα μιὰν ἡμέρα.

Καὶ πῶς νὰ μὴν τὸ θυμᾶται ὁ φιλημένος τὸ φιλί, ἀφοῦ τῆς κόρης τὸ φιλὶ τοῦ ἔρχεται σὰν οὐράνια χάρη (Ἀραβ. 334, δίστ. 524)·

Μὲ τὸ δικό σου τὸ φιλὶ στοὺς οὐρανοὺς πηγαίνω,
Μὲ τοὺς ἀγγέλους κάθουμαι καὶ πάλε κατεβαίνω.

Εἶναι ζωὴ καὶ θάνατος τὸ φιλὶ (Ἀραβ. 334, δίστ. 527)·

Μὲ φιλήσες κι ἀρρώστησα, φίλειε με γιὰ νὰ γειάνω,
Καὶ πάλε ματαφίλειε με, γιὰ νὰ μὴν ἀποθάνω.

Καὶ τὸ μικρούτσικο τοῦτο τἀπλὸ τραγουδάκι (Ἀραβ. 368, δίστ. 1073)·

Δός μου τὸ φιλὶ νὰ γειάνω,
Τί θὰ πέσω νὰ πεθάνω.

Ὁ Κάτουλλος καὶ κεῖνος λέει πῶς θὰ πεθάνῃ ἢ τουλάχιστο πῶς τυραννιέται, δέρνεται καὶ ξαγρυπνᾷ Κατ. XXXII, 1 κι ἀκ.· πρβλ. XCIX, 1 κι ἀκ.)· μὰ δὲν πεθαίνει μόνο γιὰ ἕνα φιλί. Δὲν ἔμαθε ἀκόμη πῶς ὅλη ἡ ἀγάπη εἶναι ἕνα φιλὶ καὶ ποῦ σώνει ἕνα μόνο γιὰ νὰ μὴν πεθάνῃς, ἕνα μόνο νὰ γυρέψῃς.

Ὁ ἄγνωστος καὶ χιλιόστομος ποιητὴς ποῦ χάρισε στὴν Ἑλλάδα ὅλα τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔχει μέσα του περισσότερη ποίηση ἀπὸ τὸν Κάτουλλο τὸν ἴδιο καὶ πολὺ περισσότερη ἀκόμη ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους σὰν τὸν Κλαυδιανό, γιατὶ κι ἀφτὸς εἴτανε στὰ χρόνια του ἕνα εἶδος δάσκαλος ποῦ καθότανε κ' ἔγραφε στίχους μ' ἕνα σωρὸ δασκαλισμοὺς ξεσηκωμένους ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους τῆς χρυσῆς ἐποχῆς. Ὁ Κλαυδιανός, στὸν ἐπιθαλάμιό του, λέει πῶς ὁ Ὁνώριος (Κλαυδ. XIV, 37), θέλει δὲ θέλει ἡ κόρη, πρέπει νικητὴς νὰ μείνῃ (στ. 28). Ποῦ νὰ βάλῃ τέτοια στὸ νοῦ του ὁ ποιητής μας ὁ δημοτικός; Ὁ δημοτικὸς ποιητὴς γυρέβει τὸ φιλί, τὸ ζητάει, τὸ διψάει, μὰ καὶ τὸ τρέμει καὶ τὸ φοβᾶται κι ἀνατριχιάζει· νοιώθει πῶς ἡ χαρὰ εἶναι τόση ποῦ ἴσως τὸν πεθάνῃ. Γυρέβει τὸ φιλὶ καὶ τὸ τρέμει, γιατὶ μὲ τὸ φιλί της θὰ χαρῇ τὴ μεγαλήτερη ἐφτυχία τῆς ζωῆς του καὶ δὲν πρέπει τίποτα νὰ τοῦ τὴ χαλάσῃ, πρέπει ἐκείνη νὰ θέλῃ νὰ τοῦ δώσῃ τὸ φιλὶ κι ὄχι νὰ τὸ πάρῃ μὲ τὴ βία, πρέπει γιὰ νὰ σμίξουν οἱ δυὸ ψυχές, πρέπει στὴν ἴδια στιγμὴ νἄχουν τὴν ἴδια λαχτάρα, τὸν ἴδιο πόθο κ' οἱ δυό τους, ἀφοῦ ἡ φωτόπλαστη ὥρα τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ὥρα τοῦ φιλιοῦ.

Τέτοια συλλογιέται ὁ ποιητὴς καὶ τὰ λέει μὲ δυὸ λόγια (Ἀραβ. 350, δίστ. 791)·

Τὰ χείλι σου εἶναι κόκκινο, ἀπὸ κρασὶ βαμμένο,
Νὰ τὸ φιλήσω σκιάζουμαι, μεθάω τὸ καημένο.

Ὅταν τὰ διαβάζουμε ἀφτὰ τὰ τραγουδάκια, νομίζουμε πῶς εἶναι συνηθισμένα πράματα καὶ δὲν προσέχουμε σἀφτὰ ποῦ λέν· ὅταν ὅμως τὰ συγκρίνουμε μὲ τἄλλα ποῦ εἴδαμε, ὅταν τὸ κάμουμε ἱστορικὸ καὶ ψυχολογικὸ ζήτημα, τότες ἀλήθεια φαίνουνται πῶς εἶναι πρωτάκουστα λόγια.

Τὸ φιλὶ δὲν εἶναι κρίμα,
Εἶναι πρᾶμα φυσικό,

λέει μιὰ παροιμία. Θὰ καταλάβατε ἐλπίζω τώρα πῶς καὶ τὸ φιλὶ δὲν εἶναι τόσο φυσικό, πῶς ἔχει κι ἀφτὸ τὴν ἱστορία του. Ἐκεῖνο ποῦ σήμερα λέμε φυσικό, χρειαστήκανε χρόνια καὶ χρόνια γιὰ νὰ το ποῦμε ἔτσι. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν τὸ εἴχανε γιὰ πολὺ πολὺ φυσικὸ τὸ φιλί, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Ὅμηρος μήτε γνώριζε τὸ φιλὶ στὸ στόμα. Τὸ βέβαιο εἶναι ποῦ δὲν εἶχε γιὰ τοὺς ἀρχαίους, Ἕλληνες ἢ Ῥωμαίους, τὴ σημερνὴ σημασία. Δὲν ἔτρεμαν ἐκεῖνοι προτοῦ νὰ φιλήσουν. Ὁ τρόμος εἶναι ποίηση δική μας.

Τὴν ποίηση ὅμως ἀφτὴ τοῦ φιλιοῦ τὴν πρωτοβλέπουμε ἄραγες στὰ δημοτικὰ τραγούδια; Ὄχι βέβαια. Ἴσως ἔχω λάθος, μὰ θαρρῶ πῶς πρῶτος ἀπ' ὅλους, πολὺ καλήτερα κι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους κι ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, κατάλαβε τὸ φιλὶ καὶ τὴν ποίηση τοῦ φιλιοῦ ἕνας ποιητὴς ποῦ λέω τὄνομά του καὶ τρομάζω, ὁ Ντάντες. Ὁ πατέρας τοῦ φιλιοῦ ἐκεῖνος εἶναι. Ναί! πρώτη φορά, στὰ χρόνια τὰ δικά του, **τὸ φιλὶ στὸ στόμα** ξανοίγει σὰ λουλούδι ποῦ δὲν τὸ χαίρουνταν ὁ κόσμος ἀκόμη. Στὴν Κόλασή του, στὸ πέμπτο ᾆσμα, ποῦ ἔχει τὴν ἱστορία τῆς Φραντζέσκας καὶ τοῦ Πάβλου, βρίσκεται τὸ φιλί μας. Προσέξτε τώρα καλά· τὸ φιλὶ ἀφτὸ κανένας ὡς τότε δὲν τὄννοιωσε σὰν τὸν Ντάντε. Ἀπὸ τοὺς στίχους ποῦ θὰ σᾶς διαβάσω χύνεται φῶς σ' ὅλη μας τὴ μελέτη, κι ὅλα ὅσα εἴπαμε κι ὅλα ὅσα σᾶς φάνηκαν ἴσως παράξενα, τώρα ξεκαθαρίζουνται. Ἡ Φραντζέσκα μιλεῖ τοῦ Ντάντε καὶ τοῦ λέει (Inf. V, στ. 142 κι ἀκ.)·

Noi leggevamo un giorno per diletto
Di Lancilotto come amor lo strinse.
Soli eravamo e senza alcun sospetto.
Più fiate gli occhi ci sospinse
Quella lettura e scolorocci il viso,
Ma solo un punto fù quel chè ci vinse.
Quanto leggemmo il disiato riso
Esser bacciato da cotanto amante,
Questi, chè mai da me non fia diviso,
La bocca mi bacciò tutto tremante.

Τὄχει μεταφρασμένο καλούτσικα ὁ κ. Βεργωτῆς στὴν Ἑστία (1893, τ. Α', ἀρ. 22, σελ. 349-350)·

Ἐτοῦτος, ποῦ ποτὲ ἀπὸ μὲ δὲ θαν' ἀποχωρίσῃ,
Θερμὰ μοῦ γλυκοφίλησε ὁλότρεμος τὸ στόμα.

Ὄχι! ὁ Ντάντες λέει μόνο

Μοῦ φίλησε ὁλότρεμος τὸ στόμα.

Digitized by Google

Καὶ τόσο φτάνει. Τὸ φιλὶ ὅμως αφτὸ τἄχει μέσα του ὅλα, ποίηση, ἀγάπη, πόθο, τρόμο, σεβασμό. Τὴ λαχτάρα τοῦ φιλιοῦ τὴ λέει ἐκεῖνο τὸ **tutto tremante**, ποῦ εἶναι σὰν κόσμος καινούριος, ἄλλος κόσμος. Καὶ μὴν ξεχνᾶτε πῶς ἴσια μὲ κείνη τὴ στιγμὴ δὲν τῆς εἶχε πεῖ τίποτα ὁ Πάβλος τῆς Φραντζέσκας. Μέσα στὴν καρδιά τους ἔκρυφταν κ' οἱ δυὸ τοὺς γλυκοὺς στοχασμοὺς κιόλη τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης. Καὶ γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὁ ποιητὴς ἀκόμη καλήτερα πῶς ὕστερα ἀπὸ τέτοιο φιλὶ σώνουνται ὅλα, τί κάνει ; Βάζει τὸν περίφημο στίχο

Quel giorno più non vi leggemmo avante.
Καὶ μεῖς πιὰ δὲ διαβάσαμε ἐκείνη τὴν ἡμέρα.

Θὰ εἶταν πολὺ φρόνιμο νἄκαμνα καὶ ἐγὼ σὰν τὴ Φραντζέσκα καὶ τὸν Πάβλο καὶ νὰ μὴ διάβαζα σήμερα παραπάνω, γιατὶ δὲν πιστέβω νὰ βάσταξε ποτὲ φιλὶ τόση ὥρα ὅσο τὸ δικό μας. Θυμηθῆτε ὅμως τί λέει ὁ Λὸρ Μπάϊρον, πῶς ὅσο περισσότερο βαστᾷ τὸ φιλί, τόση μεγαλήτερη εἶναι κ'ἡ ἀγάπη— ἡ ἀγάπη τὸ λοιπὸν ποῦ σᾶς ἔχω — καὶ δόστε μου τὴν ἄδεια νὰ σᾶς πῶ ἀκόμη μερικὰ λόγια.

Μιλεῖτε συχνὰ καὶ γράφετε συχνὰ γιὰ τὸν Ντάντε. Μὴ φαντάζεστε ὅμως, σᾶς παρακαλῶ πολύ, πῶς τὸ μεγάλο κατόρθωμα τοῦ Ντάντε εἶναι ἡ γλῶσσα ποῦ ἔγραψε. Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα εἴτανε καμωμένη προτοῦ γράψῃ ὁ Ντάντες, κι ἀφοῦ ἔγραψε. ὅπως τὸ παρατήρησε πολὺ σωστὰ ὁ κ. Ῥοΐδης, στὰ χίλια πεντακόσια ἀκόμη, γράφανε μιὰ μιξοβάρβαρη γλῶσσα ποῦ ἀνακάτωναν καὶ τἀρχαῖα καὶ τὰ νέα — καθαρέβουσα καὶ δημοτική. Τὸ μεγάλο κακόρθωμα τοῦ Ντάντε εἶναι ἡ ποίησή του. Γι' αφτὸ σήκωσε κ' ἐπανάσταση. Ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἀθήνας πρῶτος ἐκεῖνος φάνηκε ποιητής, σὰν Ὅμηρος καινούριος μὲ δική μας ψυχή.

Ἐλπίζω καμιὰ μέρα καὶ στὴν Ἑλλάδα νὰ φανοῦν τέτοιοι καὶ νὰ ξανοίξουν κόσμους καινούριους. Μὰ μοῦ φαίνεται πῶς ἕνας καινούριος κόσμος εἶναι ὁ λαός, εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς Ῥωμιοσύνης. Ἀφτὴ νὰ μελετᾶτε καὶ νομίζω πῶς κάτι θὰ βγῇ ἀπὸ τὴ μελέτη. Κι ἀφοῦ μιλοῦμε γιὰ τὸν Ντάντε, θαῤῥῶ πῶς κ' ἡ δημοτικὴ ποίηση, ποῦ εἶναι σὰν ἀνώνυμος Ντάντες, ἔχει κάπως τὴν ἴδια ἀξία καὶ κείνη, γιατὶ καὶ σ'αφτὴ μέσα, μάλιστα σὰν τὴ συγκρίνουμε μὲ τοὺς ἀρχαίους, φαίνουνται χαράματα πρωτόφωτα.

Σᾶς παρακαλῶ ὅμως νὰ μὴ λέτε καὶ νὰ μὴν πιστέβετε πῶς χρειάζεται Ντάντες γιὰ νὰ λυθῇ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, γιατὶ δὲν εἶναι διόλου σωστό. Στὴ Γαλλία, στὴν Ἰσπανία κι ἀλλοῦ εἶχαν τὸ ἴδιο ζήτημα στὰ χρόνια τὰ παλιά. Λύθηκε ὅμως χωρὶς νὰ φανῇ κανένας Ντάντες. Λύθηκε φυσικά, γιατὶ ἔτσι τὄφερε ὁ ἱστορικὸς νόμος, ἔτσι τὸ ἤθελε κ' ἡ ὀρθὴ κρίση. Δὲν εἶναι ἀνάγκη καμιὰ νὰ παρουσιαστοῦν ἄξαφνα Ντάντηδες γιὰ νὰ κάμῃ κανεὶς ἕνα πρᾶμα ποῦ εἶναι καὶ κοντὰ στὸ νοῦ, γιὰ νὰ γράψῃ τὴν ἐθνικὴ γλῶσσα, ποῦ τὴ μιλεῖ καὶ τὴν ξέρει ἡ Ῥωμιοσύνη ὅλη. Θὰ γραφῇ καὶ μὴ σᾶς μέλῃ. Τοῦ κάκου ! Ἀφτὸ θὰ γίνῃ καὶ νὰ μὲ θυμᾶστε ἢ νὰ μὲ θυμοῦνται τὰ παιδιά σας ἢ καὶ τῶν παιδιῶ σας τὰ παιδιά καὶ μάλιστα τὰ ἐγγόνια, γιατὶ μοῦ φαίνεται πῶς θὰ ζήσω χρόνια πολλά, ὅσα ζήσῃ κι ἀφτὸς ὁ λαός· τὸ ζήτημα δὲ θὰ λυθῇ, εἶναι λυμένο· ἔτσι τὸ θέλει ὁ φυσικὸς νόμος, ἔτσι τὸ θέλει ἡ τέχνη, ἔτσι τὸ θέλει ἡ ἐπιστήμη, ἔτσι τὸ θέλει κ' ἡ ψυχή μας.

Ἀντὶς τὸ λοιπὸν τώρα νὰ γυρέβετε Ντάντε — μποροῦμε τάχα νὰ τὸν παραγγείλουμε πουθενά, νὰ μᾶς τονὲ στείλουνε σὲ καμιὰ κάσσα ; — ἀντὶς νὰ γυρέβετε Ντάντε, κάμτε μιὰ ἀρχή. Τί ἀρχή ; Ἀρχίστε νὰ διαβάζετε ἐκείνους ποῦ ἔχετε, καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα τὰ δημοτικὰ τραγούδια· ἐκεῖ εἶναι ἡ μάννα τοῦ νεροῦ· τὸ μεγαλήτερο καμάρι τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας αφτὰ εἶναι· αφτὰ εἶναι ποῦ σ'όλο τὸ κόσμο διαλαλήθηκαν κ' ἔφεραν τόση δόξα στὴν Ἑλλάδα· ἂν ὑπάρχει κι ἂν ὑπάρξῃ ποτὲς ἑλληνικὴ φιλολογία, αφτὰ τῆς ἔδωσαν καὶ θὰ τῆς δώσουν ὕπαρξη καὶ ζωή. Ἀπ' αφτὰ βγῆκε κι ὁ ἴδιος ὁ Σολωμός ! Τί παραπονιέστε τὸ λοιπὸν πῶς δὲν ἔχουμε Ντάντε, ἀφοῦ ἔχουμε τὰ τραγούδια : Νὰ διαβάζετε ὅμως καὶ τοὺς ἄλλους καὶ μάλιστα νὰ τοὺς τιμᾶτε, καὶ δὲ σκιάζουμαι νὰ τὸ πῶ, νὰ τοὺς σέβεστε, γιατὶ μεγαλήτερος ἀπὸ τὸν ποιητὴ στὸν κόσμο δὲν εἶναι κανένας. Ἡ ποίηση κ' ἡ τέχνη εἶναι τὰ μόνα· τίποτες ἄλλο δὲν ἀξίζει. Μήτε Ἑλλάδα θὰ εἴτανε σήμερα, μήτε δόξα θὰ εἶχεν ὁ στρατός, μήτε τιμὴ θὲ εἶχαν οἱ πολιτικοί, μήτε χρήματα κι ἀφτοὶ οἱ ἔμποροι, ἂν ὁ Παρθενώνας δὲν εἶχε γίνῃ στὰ χρόνια τὰ παλιὰ κι ἂν ὁ Πλάτωνας δὲν εἶχε γράψει.

Γιὰ νὰ γίνουνε καὶ στὴν Ἑλλάδα ἄλλοι σὰν τὸν Πλάτωνα, πρέπει νὰ βάζετε πολὺ ψηλὰ τὸν ποιητὴ κι ὅποιο γράφει νὰ τὸν ἔχετε θεό, ὅπως ἔλεγε ὁ Ὀβίδιος

Quotque aderant vates, rebar adesse deos.
Ἅμα ἔβλεπα ποιητή, νόμιζα πῶς ἔβλεπα θεό.

Ἔτσι ψηλώνετε τὴν τέχνη, τῆς δίνετε θάῤῥος, τὴν ἀνεβάζετε στὸ θρονὶ ποῦ τῆς ἀξίζει νἀνέβῃ, καθὼς γίνεται σ'όλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ποῦ ὁ νοῦς βασιλεύει. Γιὰ νὰ σᾶς τιμᾷ ἡ τέχνη, πρέπει πρῶτα ἐσεῖς νὰ τὴν τιμᾶτε. Γιὰ νἀποχτήσετε μεγάλους, πρέπει πρῶτα νὰ καταλάβετε τοὺς μικρούς, κ'ἔτσι νὰ συνηθίσετε οἱ ἴδιοι λίγο λίγο καὶ τὴν τέχνη. Βάζουμε στοίχημα ἕνα φιλὶ πῶς δὲν ξέρετε καλὰ καλὰ οὔτε τὰ ὀνόματα ἐκεινῶν ποῦ γράφουνε σήμερα ; Θέλετε Ντάντε. Μὰ δὲ θἄξιζε νὰ εἴχατε καὶ κανένα μικρότερο — γιατὶ ποῦ ξαναφάνηκαν Πλάτωνας καὶ Ντάντες; Ἂν ἄξαφνα σᾶς ἔλεγα πῶς ἔχετε ἕναν Τουργκένιεφ, θὰ τὸ πιστέβατε ; Κι ὅμως ἔχετε. Ὅπως στὴν ψυχὴ τοῦ Τουργκένιεφ εἶναι ὅλη ἡ Ῥουσσία μέσα, ἔτσι καὶ τοῦ Ἀργύρη μου τοῦ Ἐφταλιώτη τίποτα δὲν τοῦ λείπει, γλῶσσα, ποίηση, ψυχολογία, ῥωμιοσύνη, Κι ὡς τόσο τί θὰ γίνῃ : Θὰ τονὲ μάθουνε στὴν Ἐβρώπη, ἴσως προτοῦ μάθετε τὄνομά του. Βάζουμε στοίχημα ἕνα ἄλλο φιλί ;

Κανεὶς βλέπω δὲν ἀπαντᾷ στὸ στοίχημά μου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Κι ὅμως ἀλήθεια, ἴσως αφτὰ ποῦ λέω τὰ λέω πρῶτα πρῶτα γιὰ τὶς κυρίες. Πρέπει νὰ διαβάζουν. Ὅπου γράφηκαν ἔργα μεγάλα, γράφηκαν τὰ περισσότερα γιὰ νὰ διαβαστοῦν ἀπὸ μιὰ γυναῖκα. Ὁ Γκέτες

Digitized by Google

— ὄχι δὰ ὁ Γοίθιος, ὅπως τὸν εἶπε κάποιος — σὰν ἔγραφε, εἶχε στὸ νοῦ του γυναῖκα. Καὶ ποιόνα νὰ πρωτοποῦμε; Φαίνεται πῶς κι ὁ ποιητὴς θέλει τὸ φιλί. Μὰ κοντὰ σάφτὸ θέλει καὶ τὸ φιλὶ τῆς δόξας, ποῦ τὸ ἕνα καὶ τἄλλο τοῦ τὸ χαρίζει ἡ γυναῖκα, γιατὶ ἔρχεται μιὰ ὥρα ποῦ νοιώθει μέσα του ὁ ποιητὴς τὸν πόθο τῆς ἀγάπης, τὴν ἀνάγκη τῆς νίκης. Καὶ τί δὲν ἔκανε καὶ τί δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ τὸ φιλί; Καὶ τὸ μεγαλήτερό του κατόρθωμα θὰ εἶταν — τί νίκη μεγάλη, τί μεγάλη ἀγάπη! — ἂν μποροῦσε ὅλος ὁ κόσμος στὴν Ἑλλάδα νὰ φιληθῇ μὲ τὸ δημοτικό, τὸ *ἐθνικὸ* φιλί.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Ο ΜΠΑΡΜΠΑ ΜΙΧΑΣ

Πολλὲς σημαῖες ἦταν στὴ γειτονιὰ τὴν ἀπάνου ποῦ σύχναζε ὁ μπάρμπα Μίχας. Κολλημένες στὶς ἄκρες τῶν καλαμιῶν, ἄλλες βαθειὲς κοκκινες, ἄλλες ἀνοιχτὲς καὶ κάπου κάπου καμμιὰ ἄσπρη, κρέμονταν ἀπάνου σὲ κάθε πόρτα μικροῦ μαγαζιοῦ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριὰ κ' ἔρταναν ὡς τὴ μέση τοῦ στενοῦ δρόμου. Εἴτε τὶς τάραζε ὁ ἄνεμος μὲ τὸ φύσημα, εἴτε τὶς ἄφηνε νὰ κρέμωνται χωρὶς ὁλότελα νὰ σειῶνται, αὐτὲς πάντα μὲ τὰ γλυκά τους χρώματα, ποῦ χτύπαγαν ἀπὸ μακριὰ στὰ μάτια, ἔκραζαν κάθε ἀριὸν διαβάτη ποῦ τύχαινε καὶ κάθε κρασοπατέρα, θυμῶντας ἄλλα χρώματα πλειὸ ποθητὰ καὶ νόστιμα ἀπ' τὰ δικά τους.

Ὅλα τὰ χρώματα ἄρεγαν στὸν μπάρμπα Μίχα, καὶ καμμιὰ χαμηλὴν πόρτα, ποῦ κεῖνα ἔδειχναν, δὲν ἀρνιῶνταν, μὰ πλειὸ πολὺ ἄρεγε σ' αὐτὸν ἐκεῖνο τὸ βαθὺ τῆς μεσανῆς σημαίας, ποῦ ἦταν τόσο γλυκὸ καὶ θύμαγε τὸ ταῖρι του τὸ γλυκώτερο, ποῦ ἦταν παραμέσα. Σ' αὐτὸ ἔρριχνε ὅλη τὴν τρυφερὴν ἀγάπη του κι ὅλες τὶς πεντάρες καὶ τὶς δεκάρες του σ' αὐτὸ ἔφερνε τάμα ὁ μπάρμπα Μίχας. Ὅποτε κι ἂν τὸν ἔχανες, ὅποτε κι ἂν τὸν γύρευες, ἐκεῖ πάντα τὸν εὕρισκες χωρὶς ἄλλο, στοῦ γέρο Θανάση τοῦ φίλου του τὴν ταβέρνα. Εἶχε τώρα ἀρκετὸν καιρὸ ποῦ τὄρριξε βαριὰ κοντά του, ἀπὸ τότε ποῦ ἄνοιξε τὸ νιὸ γιοματάρι του, τὸ καλό, ὁ γέρο Θανάσης. Κ' εἶχαν ἀγάπη πιάση σφιχτότερην ἀπὸ πρῶτα οἱ δυὸ γερόντοι, πὄλπιζαν πῶς θὰ κρατηθῇ καὶ πέρα ἀπ' τὸ βαρέλι καὶ δὲ θὰ σωθῇ μαζί του.

Ἦταν κ' οἱ δυὸ καλόκαρδοι κ' ἔμοιαζαν στὸ σύστημα καὶ στοῦ κρασιοῦ τὴν ἀγάπη. Ὁ γέρο Θανάσης, στἄλλα κοντά, ἦταν καλόπιαστος στὸ κέρασμα καὶ στὴν πληρωμὴ δὲν ἦταν στενὸς τόσο, κι ἂν πούλαγε κρασὶ ξένο. Ἀλλὰ κι ὁ μπάρμπα Μίχας ἦταν στὰ μονὰ καὶ στὰ διπλὰ δεκάρικά του ἐλεύθερος καὶ τὸν γύρευε κάθε ταβερνιάρης, ποὔθελε διάφορο ἀπ' τὸ πούλημα κι ἀπ' τὸ πιόμα νἄχῃ. Ἔπειτα καὶ στὴν πληρωμὴ αὐτὸς ἦταν περήφανος κι ἀριὰ καὶ ποῦ, στὸ μῆνα καὶ στοὺς δυὸ μῆνες, ἔπαιρνε τὴν προσβολὴ νὰ τὸν διαβάζουν στὸ βαρέλι.

Τόσον καιρόν, ἀπ' τὸ πρῶτο ἄνοιγμα ὡς τὰ τώρα, μοναχὰ γιὰ λίγες δεκάρες ἦταν ὁ Μπάρμπα Μίχας ἐκεῖ γραμμένος, κι αὐτὲς τὶς εἶχε βάρος πῶς ἄργησε λίγο νὰ τὶς δώσῃ. Τὸν εἶχε πιάσῃ μιὰ κακὴ ἀναπαραδιὰ καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ δὲν παράπινε κιόλα στὰ τελευταῖα. Κι ἄξαφνα ἕνα πρωὶ τὸν ἔχασεν ἀπ' τὴν ταβέρνα του ὁ γέρο Θανάσης. Καρτέρεσε νἄρθῃ ὡς τὸ γιόμα, καρτέρεσε καὶ τ' ἀπόγιομα, μὰ δὲν πρόβαλε καθόλου. Ὁ νοῦς του δὲν πῆγε σ' ἄλλο τίποτα τοῦ γέρο Θανάση, οὐδὲ σ' ἀρρώστια, παρὰ γλήγορα πέταξε σὲ κανένα νιὸ ἄνοιγμα, σὲ κανέν' ἄλλο καλὸ χαιρέτημα τοῦ μπάρμπα Μίχα. Τέτοια μόνη ἀφορμὴ ἦταν ἄξια καὶ κεῖνον νὰ κάμῃ ἄφαντον κι αὐτὸν νὰ τὸν φωτίσῃ.

Σηκώθηκε τ' ἀποβραδὺ καὶ πῆγε γυρεύοντας καὶ τὸν ηὗρε στὴν κάτου γειτονιά, χωμένον σ' ἕνα στενὸ ὑπόγειο, παράμερα, στὴν ἄλλη ἄκρη. Τὸν εἶχαν κράξῃ νὰ βρεθῇ τάχα σ' ἕνα ἄνοιγμα, νὰ δώσῃ γνώμη καὶ γιὰ τὸ καλὸ ποδαρικὸ πρῶτος νὰ χαιρετήσῃ. Κι αὐτὸς σὰν ηὗρε τὸ χαιρέτημα καλό, ἔμεινε πλειότερο νὰ τὸ εὐκηθῇ καὶ καλὰ νὰ τὸ γνωρίσῃ. Κι ἀστόχησε στὴ νιὰν ἀγάπη, τὴν ἄλικη, τὴν παλιὰ τὴ μαύρη καὶ πρόδωσε τὸν κακομοίρη τὸ γέρο Θανάση.

Τοὖρθε θυμὸς αὐτοῦ, σὰν τὸν εἶδε, κ' ἔνοιωσε τὴν ἄπιστην ἀλλαγὴ καὶ τὴν προδοσιά του. Θυμήθηκε τὶς δεκάρες ποῦ τοῦ χρώσταγε ὁ μπάρμπα Μίχας, καὶ θέλησε ὄχι τόσο νὰ τὶς ζητήσῃ, ὅσο γύρεψε ἀφορμὴ νὰ τὸν πειράξῃ. Κατέβηκε λίγα σκαλιὰ κάτου καὶ βάνοντας τὰ χέρια στὴ μέση, καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι, τοῦ φώναξε τάχα μὲ φοβέρα:

— Καλά, κὺρ Μίχα, τὰ λιανὰ δὲν τἄφερες, κατὰ πάνου δὲ φάνηκες, τὸ βαρέλι πῆρε κι ἀδειάζει κι ὁ νοικοκύρης θέλει τὸν παρᾶ του.

Κ' ἔφυγε χωρὶς νὰ εἰπῇ τίποτ' ἄλλο. Τὰ λόγια του φάνηκαν στοὺς ἄλλους, πὄτυχαν ἐκεῖ, παράξενα καὶ γέλασαν, ἀλλὰ τοῦ μπάρμπα Μίχα τοῦ φάνηκε κακὸ αὐτὸ τὸ πρᾶμα. Ἀκοὺς ἐκεῖ γιὰ λίγες παλιοδεκάρες νἄρθῃ, σὲ τόσους ἄλλους μπροστά, νὰ τὸν φωνάξῃ καὶ νὰ τοῦ τὸ χτυπήσῃ στὸ πρόσωπό του. Κ' οἱ ἄλλοι σὰν τὸν εἶδαν πῶς τὸ πῆρε στὰ σπουδαῖα ὁ μπάρμπα Μίχας, γέλασαν πλειὸ πολὺ ἀκόμα. Κι αὐτὸς τότε στὸ πεῖσμά του εἶπε πῶς τίποτα δὲν τοῦ δίνει νὰ ἰδῇ τί θὰ τοῦ κάμῃ.

Ἔρτασε τ' ἄλλο βράδυ κι ὁ παλιὸς ὁ φίλος νά τος πάλε πρόβαλε στὴ σκάλα. Κατέβηκε λίγο παρακάτου καὶ βάνοντας τὰ χέρια στὴ μέση καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι τοῦ λέει:

— Καλά, κὺρ Μίχα, τὰ λιανὰ δὲν τἄφερες, κατὰ πάνου δὲ φάνηκες, τὸ βαρέλι πῆρε κι ἀδειάζει κι ὁ νοικοκύρης θέλει τὸν παρᾶ του.

Σὰν τ' ἄκουσε πάλε αὐτά, μάνιωσε στὰ καλὰ ὁ μπάρμπα Μίχας καὶ τοῦ φώναξε κοντὰ πῶς δὲν τοῦ τὰ δίνει, κι ἂς κάμῃ ὅ,τι τοῦ περάσῃ ἀπ' τὸ χέρι του νὰ τὰ πάρῃ. Χάθηκαν στὰ γέλοια σὰν τὰ ξανάκουσαν αὐτὰ τὰ λόγια οἱ ἄλλοι, κι ὁ μπάρμπα Μίχας τότε βρόντησε τὸ χέρι του κ' εἶπε πῶς δὲν τὰ δίνει, νὰ πηδήσῃ. Καὶ τὸ πρωὶ γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ αὐτὸς ποιὸς εἶναι, διάβηκε ἀπ' τὴν ταβέρνα τοῦ γέρο Θανάση περήφανος κι ἀργός. Βγῆκε στὴν πόρτα ἐκεῖνος κι ἄρχισε πάλε μ' ἕνα χαμόγελο, ἥσυχα καὶ τραγουδιστὰ νὰ τοῦ λέῃ:

— Καλά, κὺρ Μίχα, τὰ λιανὰ δὲν τἄφερες,

Digitized by Google

κατὰ πάνου δὲ φάνηκες, τὸ βαρέλι πῆρε κι ἀδειάζει κι ὁ νοικοκύρης θέλει τὸν παρᾶ του.

Ἄναψε ὁ μπάρμπα Μίχας, σὰν τ' ἄκουσε πάλε αὐτὰ τὰ καταραμένα λόγια. Πῆγε κοντά του κ' ἕτοιμος ἦταν νὰ τὸν βρίσῃ, μὰ ὁ πολὺς θυμὸς τὸν γύρισε στὸ παράπονο καὶ χωρὶς λόγο νὰ βγάλῃ, ἔχωσε τὸ χέρι του καὶ τράβηξε τὶς τέσσερες δεκάρες ἀπ' τὴ βαθειὰ τσέπη, τὶς ἔδωσε γλήγορα στὸ γέρο Θανάση κ' ἔφυγε κρύβοντας τὴν ταραχὴ ποῦ τὸν ἔπιασε κ' ἦταν ἕτοιμος νὰ κλάψῃ.

Ἀπὸ τότε ἔπαψε κι ὁ γέρο Θανάσης νὰ τὸν πειράζῃ, μὰ ὁ λόγος του παράμεινε καὶ συχνὰ τὰ παιδιὰ φωνάζουν τοῦ μπάρμπα Μίχα στοὺς δρόμους καὶ τὸν θυμώνουν. Κι αὐτὸς τὴ μόνη ἐκδίκηση καὶ τιμωρία ποῦ κάνει στὸ γέρο Θανάση εἶναι νὰ περνάῃ συχνὰ ἀπ' τὴν ταβέρνα του μεθυσμένος καὶ μ' αὐτὸ νὰ τὸν σκάζῃ.

ΓΙΑΝΝΟΣ ΕΠΑΧΤΙΤΗΣ

ΔΥΟ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Μῦθος

Ἕνα ἁμάξι ἀρχοντικό, βασιλικό, μὲ ἄλογα διαλεχτά, ἀξετίμητα, σαΐτες στὸ τρέξιμό τους καὶ ἄγρια, μ' ἕναν ἁμαξᾶ ἀσημοστόλιστον, καμαρωμένον, εὐγενικὸν (,) περιμένει ἀκίνητο κάτω ἀπὸ ἕνα ψηλὸ ἀρχοντικὸ σπίτι. Κάποιον περιμένει, κι' αὐτὸς βέβαια δὲν θὰ ἦνε φτωχός, θὰ ἦνε κάποιος πλούσιος, ταλαρᾶς, ποῦ ἔχει πολλὰ ἁμάξια, σπίτια, περιβόλια, δούλους, ξεφαντώματα κι' ὅ τι ἄλλο ζητήσῃ καὶ ποθήσῃ ἡ καρδιὰ καὶ ἡ ὄρεξί του. Οἱ διαβάτες ὁλόγυρα ἀπὸ τ' ἁμάξι κάθονται καὶ χάσκουν πότε τὸν καμαρωμένον ἁμαξᾶ καὶ πότε τ' ἄλογα ποῦ χτυποῦν μὲ λύσσα τὴ γῆ γεμάτα ἀφροὺς στὸ στόμα περιμένοντας τὸν ἀφεντικό τους ἢ τὴν κυρά τους. Στὴ θύρα τοῦ παλατιοῦ, σὰν ἥλιος στὴν ἀνατολή του ἐφάνηκε μιὰ ὄμορφη γυναῖκα γεμάτη στολίδια, μὲ μεταξωτὰ πολύτιμα φορέματα. Ὁ ἁμαξᾶς τὴν προσκυνάει ὡς τὴ γῆ κι' ἀνοίγει τὴ θύρα τ' ἁμαξιοῦ γιὰ ν' ἀνεβῇ πεταχτή, πεταχτὴ ἡ κυρά του. Ἕνας φτωχός, κακομοίρης μὲ παλιὰ καὶ ξεσχισμένα φορέματα, μισόστραβος ἀπὸ τὴ μεγάλη δυστυχία καὶ στέρησι καὶ ποῦ ἦταν πολλὲς ὧρες καθισμένος στὰ πεζούλια τοῦ ἀρχοντικοῦ, μὲ ἅγιες εὐχὲς τὴν ζυγώνει, ἁπλώνει τὸ χέρι καὶ τῆς ζητάει . . . ἐλεημοσύνη. Ὁ ἁμαξᾶς μὲ ἄγριο μάτι τὸν διώχνει ἀλύπητα σὰν σκύλο καὶ ἡ ὄμορφη κυρά, ποῦ μονάχα μὲ τὸ φόρεμά της μποροῦσε νὰ θρέψῃ χίλιους φτωχούς, οὔτε τὴ ματιά της ἔρριξε γιὰ νὰ τὸν δῇ. Τ' ἁμάξι ἔφυγε σὰν ἀστραπὴ μὲ τὰ περήφανα ἄτια του κι' ἐχάθηκε . . .

Ἕνας διαβάτης γεμάτος θαυμασμὸ εἶπε «τί ὄμορφη γυναῖκα, τί ἄγγελος, τί πλούτια, τί στολίδια» κι' ἕνας ἄλλος «τί κακὴ καρδιά, τί ἄσπλαχνη, κρίμα στὴν ὀμορφάδα της» καὶ συλλογισμένος ἐτράβηξε τὸν ἄλλο δρόμο.

Ἔτσι στὸν κόσμον εἶνε ἄνθρωποι ποῦ ἐξετάζουν τὸν ἐξωτερικὸ στολισμὸ τοῦ καθενὸς καὶ ὄχι τὸν ἐσωτερικόν, τὴν καρδιά. Ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύο πηγαίνει σὲ καλήτερο δρόμο αὐτὸ καθεὶς μπορεῖ νὰ καταλάβῃ.

Κέρκυρα.

ΗΛ. Α. ΣΤΑΥΡΟΣ

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Πρὶν τραπῇ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ χιονῶδες ὁ ἀθηναϊκὸς καιρός, εἴχαμεν μίαν ἑβδομάδα ὡραίαν, γλυκυτάτων ἡμερῶν. Ἡ ὡραιοτέρα ἔτυχεν ἡ παρελθοῦσα τετάρτη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤνοιγε μετὰ πομπῆς τὰς πύλας της ἡ Βουλή. Ὡς θέαμα ἡ ἔναρξις ἐκείνη ἦτο ἐκ τῶν σπανίων. Αἱ γαλαναὶ σημαῖαι ἐκυμάτιζον φαιδρῶς κάτωθεν τοῦ λαμπροῦ γαλανοῦ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν τοῦ μελανοῦ πλήθους τοῦ περιβάλλοντος τὸ ἑορτάζον μέγαρον. Ὁ ἥλιος ἀντενακλᾶτο ἐπὶ πληθύος ἐπιφανειῶν στιλπνῶν, ποικιλοχρόων καὶ ἐθάμβωνε μὲ τὰ ἰδιότροπά του φωτεινὰ παιγνίδια. Ἔλαμπον τὰ χρυσᾶ κοσμήματα τῶν ἀξιωματικῶν, τὰ ὀρειχάλκινα ὄργανα τῶν μουσικῶν, αἱ λεῖαι πλευραὶ τῶν ἁμαξῶν, τὰ ὑψηλὰ κυλινδρικὰ καπέλα. Καὶ ἐκινοῦντο, καὶ συναντῶντο, καὶ ἐχωρίζοντο καὶ ἐχάνοντο καὶ ἐδιώκοντο αἱ ποικίλαι αὐταὶ ἀνταναklάσεις, αἱ ζωοποιοῦσαι τὴν εἰκόνα τῆς συγκεντρώσεως, τὴν ὁποίαν προσέβλεπεν ἀφ' ὑψηλοῦ εἷς ὀφθαλμὸς μέγας καὶ ἠλίθιος, ὁ λευκὸς ἠλεκτρικὸς λαμπτὴρ ὁ ἀνηρτημένος εἰς τὴν εἴσοδον. Τὸ σύνολον ἔστιζον ζωηρῶς τὰ ἄφθονα ἐρυθρὰ λοφία, τὰ προσδίδοντα τὴν ἰδιαιτέραν φυσιογνωμίαν εἰς πᾶσαν ἐπίσημον τελετήν. Αἱ γυμναὶ ξιφολόγχαι, αἱ ἑλκύουσαι μετὰ πάθους τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, ἀπετέλουν φανταστικὸν κιγκλίδωμα ὑπεράνω τοῦ πλήθους. Ὅταν ὑπὸ τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν μουσικῶν, ἦλθεν ὁ βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ περιχρύσῳ στολῇ καὶ ἀνῆλθε μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του τὴν ἐξωτερικὴν κλίμακα, καὶ τὸν ἠκολούθησεν ὁρμητικῶς κινηθὲν ὄπισθεν τῶν ἀξιωματικῶν τὸ σμῆνος, ὁ ροῦς ἐκεῖνος τῶν λοφίων καὶ τῶν σειρητίων, ἡ εἴσοδος παρεῖχεν ὄψιν φαντασμαγορικήν. Μετ' ὀλίγον ἡ μαγεία ὅλη εἰσέρρευσεν εἰς τὴν αἴθουσαν. Ὁ Βασιλεὺς ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου ἀπήγγειλε διὰ τῆς βροντώδους του φωνῆς τὸν ἐναρκτήριον, περιφέρων τοὺς ἀστραπηβόλους του ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν θεωρείων, μὲ τὸ σύμφυρμα ἐκεῖνο τῶν ἀσημοτήτων καὶ τῶν ἐπισημοτήτων, ὁμοιομόρφως πλαισιούμενον, μέχρι τῶν κάτω πτερύγων, ὅπου τὰ ἑδώλια τῶν βουλευτῶν κατεῖχον κυρίαι ὡραῖαι καὶ λαμπροφορεμέναι. Καὶ ὁ ἥλιος ὁ ζηλότυπος, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀπόλαυσιν τοῦ ἔξω, ἔστελλε καὶ ἐδῶ ὀλίγας του ἀκτῖνας λαθραίας, ζωογονούσας διὰ τοῦ φιλήματος, ὅλας τὰς στιλβηδόνας, τὰς ὁποίας συνήντων εἰς τὴν γραμμὴν των.

✢

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης εὐνοίας τοῦ ἡλίου, ἄλλο τι δὲν ἀπέπνεε χαρὰν καὶ φαιδρότητα. Ὅ,τι ἐχαρακτήριζε τὴν ἐφετινὴν ἔναρξιν καὶ τὴν ἀμέσως παρακολουθήσασαν πολιτικὴν κρίσιν ἦτο ἡ ψυχρότης, ἡ κατηφὴς ἐκείνη ἀδιαφορία, ἡ ὁποία καταλαμβάνει τοὺς Ἀθηναίους, ὅταν αἱ περιστάσεις δὲν ἐπιτρέπουν, δὲν ἐμπνέουν χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν. Καὶ εἶνε δειναὶ πράγματι αἱ περιστάσεις ! . . . Καὶ αὐτοὶ οἱ νικήσαντες δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἑορτάσουν τὴν νίκην,

Digitized by Google

παρὰ δειλὰ-δειλά. Ἔλειψαν αἱ ἐπαγγελίαι ἐκεῖναι καὶ αἱ ἐλπίδες, ἔλειψεν ἡ ὄρεξις τῶν δημοκοπικῶν ἐκείνων στόμφων, οἱ ὁποῖοι εἰς τοιαύτας ἀνωμάλους ἡμέρας παραφέρουν καὶ ἐνθουσιάζουν τὸν λαόν. Ὀλίγαι ζητωκραυγαί, ὀλίγοι λόγοι, καμμία διαδήλωσις, τίποτε τὸ πανηγυρικόν. Ἡ ἀνησυχία διὰ τὸ μέλλον κρατεῖ ἀκόμη τὰ στήθη ὅλων. Ἡ ψηφοφορία τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, ἡ ἀναβιβάσασα ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὸν κύριον Τρικούπην, δὲν θεωρεῖταί τι ὁριστικὸν καὶ μόνιμον. Φοβοῦνται ἀκόμη μεταβολὰς καὶ μεταβολὰς ἀπροόπτους.

✣

Τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν ἐγένετο ἡ ἔναρξις τῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ Π α ρ ν α σ σ ο ῦ. Ὁ κ. Σπυρίδων Λάμπρος ἀνέγνωσε τὴν περὶ τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Κομνηνοῦ ὡραιοτάτην καὶ πρωτότυπον, ἐπὶ τῇ βάσει νέων ὅλως πηγῶν, μελέτην του. Τὸ ἀκροατήριον, ἐκ φοιτητῶν κυρίως, κυριῶν καὶ λογίων, τὸ ὁποῖον κατέκλυσε τὴν αἴθουσαν καὶ ἐπλήρωσε τὸν ἐξώστην, ἤκουσε μετὰ θρησκευτικῆς σιγῆς τὴν ἔντονον καὶ γλαφυρὰν ὁμιλίαν τοῦ κ. Λάμπρου καὶ ἐξερράγη μὲ τὰς τελευταίας λέξεις εἰς ζωηρὰ χειροκροτήματα. Ὡραῖα αὐτὰ τὰ ἀναγνώσματα. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον θὰ ηὔχετό τις εἶνε νὰ εἶχεν ὁ Σύλλογος αἴθουσαν μεγαλητέραν. Συρρέει τόσος κόσμος πάντοτε εἰς τἀναγνώσματα καὶ φεύγει μὴ εὑρίσκων θέσιν, πολὺ πρὸ τῆς ἐνάτης. Τὸ κοινὸν διψᾷ καὶ δὲν ἱκανοποιεῖται. Εἰς τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ἀναγνώσματα ἡ διεύθυνσις τοῦ Συλλόγου πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ ἀναγκάζεται νὰ διανέμῃ εἰσιτήρια. Μὲ εἰσιτήρια ἔγεινε καὶ τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κ. Ψυχάρη, διὰ τὸ ὁποῖον τόσον ἐνδιαφέρον ἐξεδηλώθη ἐκ μέρους τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ. Τί κρῖμα νὰ μὴ ἔχῃ ὁ Π α ρ ν α σ σ ό ς, ὁ πλήρης ζωῆς, μίαν αἴθουσαν διπλασίαν, εἰς καιρὸν μάλιστα ποῦ εἶνε κλεισταὶ ἀχρησίμευτοι αἱ μεγάλαι αἴθουσαι τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἀκαδημίας !

✣

Τί ἐφημερίδων κατακλυσμὸς εἰς τὰς Ἀθήνας κατ' αὐτάς ! Κάθε ἀρχηγὸς κόμματος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἐννοεῖ νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἐφημερίδα του. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ διαθέσῃ πρὸς τοῦτο ὀλίγας χιλιάδας δραχμῶν . . . τὰ ἄλλα εἶνε εὐκολώτατα· μὲ ὅλην τὴν σημερινὴν ζήτησιν, οἱ δημοσιογράφοι εἶνε ἄφθονοι καὶ διαθέσιμοι, διότι ὅλοι οἱ ἕλληνες εἶνε δημοσιογράφοι. Οἱ τοῖχοι ἐγέμισαν μὲ ἀγγελίας ἐκδοθέντων ἢ ἐκδοθησομένων νέων φύλλων. Ἄγνωστα ὀνόματα πλήττουν ἀπό τινος τὰς ἀκοάς μας: ὁ «Μηνύτωρ», ἡ «Φωνὴ τοῦ Λαοῦ», ὁ «Κῆρυξ», ἡ «Συνταγματική», ἡ «Ἑλλάς», ὁ «Νεολόγος». Τώρα κυρίως ἐφαρμόζεταί τὸ γραφὲν μίαν φορὰν ὑπὸ τοῦ Ἄ σ τ ε ω ς, ὅτι κάθε ῥωμιὸς θὰ ἔχῃ τὴν ἐφημερίδα του καὶ κάθε ὥρα τὸν ἱστοριογράφον της. Ὡς νὰ ἦσαν ὀλίγαι, βλέπετε, αἱ ὑπάρχουσαι ἐφημερίδες !

✣

Ἐκ τοῦ Σ κ ρ ί π :

Ἡ σκηνὴ εἰς ἓν καφενεῖον.

Φοιτητὴς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κρατῶν εἰκοσάφραγκον κτυπᾷ δι' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης τραπέζης διὰ νὰ πληρώσῃ τὸν καφέ του. Εἰς μάτην ὅμως, διότι κανεὶς ὑπηρέτης δὲν ἐμφανίζεται.

— Μὰ τί διάβολο, φωνάζει ἐν ἀγανακτήσει, ἐκουφάθηκαν ἐδῶ μέσα ;

Καὶ ὁ παρακαθήμενός του :

— Δὲν ἔχετε δίκαιον, κύριε. Ὁ κρότος αὐτὸς εἶνε ἄγνωστος ἐδῶ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Τὸ ἐν Παρισίοις ἐκδοτικὸν κατάστημα Φλαμμαριὼν ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν τῶν *Ἁπάντων* τοῦ ἱστορικοῦ Μισελέ. Τῆς μεγάλης ταύτης ἐκδόσεως ἐξεδόθη ἤδη ὁ πρῶτος τόμος.

— Ὑπὸ τοῦ Λέοντος Κλαδὲ ἐξεδόθη πολλοῦ λόγου ἀξία μελέτη περὶ τῆς Λυρικῆς καὶ Σατυρικῆς ποιήσεως ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, μέγα χάσμα προωρισμένη νὰ πληρώσῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γαλλικῆς φιλολογίας.

— Τὸ τελευταῖον τεῦχος τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων» δημοσιεύει ἐκτενῆ μελέτην τοῦ Ρενὲ Δουμὶκ περὶ τοῦ πρό τινος ἀποθανόντος διηγηματογράφου Γκὺ δὲ Μωπασσάν, ὃν θεωρεῖ ὡς ἕνα τῶν γνωστοτέρων γαλατῶν συγγραφέων, τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου θὰ ἐπιζήσῃ μεταξὺ τῶν κλασικῶν.

— Εὐμενῶς λίαν ἐκφράζεται ὁ τύπος περὶ τοῦ νέου μυθιστορήματος τοῦ γάλλου συγγραφέως Ἑρρίκου Ραβοσσιών, ἐπιγραφομένου Sans entraves. Εἶνε ἡ ἱστορία νεαροῦ φιλοδόξου, ἄνευ προλήψεων, ἑνὸς γάλλου τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὡς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος καταπνίγει ἐν ἑαυτῷ πᾶν αἴσθημα, πᾶν φίλτρον, θραύει πάντα χαλινόν, διὰ νὰ μὴ προσκόψῃ κατ' οὐδενὸς ἐμποδίου ἐν τῇ διὰ τῆς κοινωνίας πορείᾳ του. Ἀλλ' οὕτω πράξας, εἶδεν ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὡρισμένον τέρμα, ὅτι ἀπέκοψεν ὅλους τοὺς δεσμοὺς τοὺς συνέχοντας τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ἄφιλος πλέον, ἄνευ ἐλπίδος, ἄνευ γοήτρου, αὐτοκτονεῖ οἰκτρῶς.

— Ὁ διάσημος νορβηγὸς μυθιστοριογράφος Kunt Hamsun δημοσιεύει εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τῆς Revue des Revues μελέτην περὶ τοῦ μεγάλου συμπατριώτου του Ἴβσεν καὶ ἄλλων νορβηγῶν συγγραφέων.

— Ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος δημοσιεύει σειράν, ἧς ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος, περιλαμβάνουσαν τὰ ἀρχαιολογικὰ καὶ φιλολογικὰ αὐτοῦ μελετήματα, τὰ κατεσπαρμένα εἰς διάφορα περιοδικά.

— Ὁ καθηγητὴς Ροβέρτος Πέελμαν ἐξέδωκε μελέτην περὶ Σοσιαλισμοῦ καὶ Κομμουνισμοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις, δι' ἧς ἀποδεικνύει ὅτι τὰ κοινωνικὰ ζητήματα, τὰ συγκινοῦντα τὰς σημερινὰς κοινωνίας, κατάγονται ἐκ τῶν ἀρχαίων.

— Ἐξεδόθη ἐνταῦθα ὁ α' τόμος τοῦ περὶ Ἑλληνικῶν Βουλῶν ἀγγελθέντος συγγράμματος τοῦ ζακυνθίου δικηγόρου κ. Διονυσίου Σωμερίτη.

— Περὶ τοῦ *Πρίγκηπος*, τοῦ μυθιστορήματος, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε κατ' αὐτὰς ἐν Παρισίοις ἡ σύζυγος τοῦ μυθιστοριογράφου Ἕκτορος Μαλώ, δημοσιεύει περίεργον κριτικὴν ἐν τῷ **Φιγαρὸ** αὐτὸς ὁ σύζυγος τῆς συγγραφέως. Ὁμιλεῖ γενικῶς περὶ τῆς γυναικὸς ὡς μυθιστοριογράφου καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τὴν θεωρεῖ ἐν πολλοῖς ἀνωτέραν τοῦ ἀνδρός. Τῆς δὲ κυρίας Μαλὼ θαυμάζει προπάντων τὴν πρωτοτυπίαν, τὴν ἐκ πάσης ἀνδρικῆς ἐπιδράσεως σπανίαν διὰ γυναῖκα χειραφεσίαν.

Μουσικὰ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν διευθύνσεων τοῦ **Φιγαρὸ** καὶ τοῦ *Γαλάτου* ἐσχηματίσθη ἐπιτροπὴ πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ ἀνεγέρσεως μνημείου εἰς τὸν Κάρολον Γκουνώ. Πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ὡρίσθη ὁ Ἀμβρόσιος Θωμᾶς.

Digitized by Google

ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΛΩΡΗΣ

Ἡ πλώρη τοῦ «Ἀθῆναι» μας — ὅπως κάθε καραβιοῦ πλώρη — εἶνε ἡ κατοικία καὶ αὐλὴ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν θερμαστάδων. Τὸ καλοκαῖρι ἀπάνου 'ς τὸ κατάστρωμα, τὸ χειμῶνα κάτου 'ς τὰ γιατάκια τους, δεξιὰ οἱ ναῦτες, ἀριστερὰ οἱ θερμαστάδες, ξοδεύουν τὴν ἀκριβῆ ὥρα τῆς ἀνάπαυσής τους μπαλώνοντας τὰ ροῦχα τους, βράζοντας τὸν καφὲ ἢ τὸ τσάϊ τους καὶ λέγοντας παραμύθια ἢ ἀνέκδοτα τοῦ τόπου τους, ὅταν δὲ βαρυροχαλίζουν παραδομένοι 'ς τοῦ ὕπνου τὴ σιδερένια ἀγκαλιά. Τὰ παραμύθια καὶ τ' ἀνέκδοτά τους αὐτὰ εἶνε διάφορα, γιατὶ διάφοροι εἶνε καὶ οἱ τόποι ἀπ' ὅπου αὐτοὶ κατάγονται. Ἄλλος εἶνε ἀπὸ τῆς Κυκλάδες, ἄλλος ἀπὸ τῆς Σποράδες· ἄλλος ἀπὸ τὰ Ἑφτάνησα, ἄλλος ἀπὸ τὸ Γαλαξεῖδι, ἄλλος ἀπὸ τὴν Εὔβοια καὶ ἄλλος ἀπ' ἀλλοῦ. Ἐγὼ ἐπήγαινα συχνὰ καὶ τοὺς ἐσυντρόφευα. Ἀνάμεσα 'ς τὰ τυραννισμένα ἐκεῖνα κορμιά, ποῦ ἀντικατάστησαν 'ς τοὺς κόπους καὶ τὰ βάσανα τὰ δοῦλα πληρώματα τῶν ἀρχαίων νηῶν καὶ τοὺς σκλάβους τῶν γαλερῶν, 'ς τῆς ὄψες ἐκεῖνες τῆς ἡλιοψημένες, 'ς τὰ χέρια τὰ πετρωμένα καὶ τ' ἀγαθὰ παιδιάτικά τους βλέμματα εὕρισκα ἐγὼ τὸν ἑαυτό μου ἀλάκερο. Τὰ ἁπλᾶ τους λόγια πολλὲς φορὲς μ' ἐσυγκίνησαν· τὰ χοντρὰ ἀστεῖα κ' ἡ ἐλευθεροστομία τους πολλὲς φορὲς μ' ἐχαροποίησαν· τὰ δυστυχήματά τους κ' οἱ ἀγῶνές τους πολλὲς φορὲς μ' ἤφεραν σὲ θέση νὰ καταρασθῶ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅσα ἄκουσα ἐκεῖ, ἐδῶ μέσα θὰ τὰ ρίξω. Ἴσως κανένας ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μου θέλει νὰ συγκινηθῇ, ἄλλος νὰ γελάσῃ· ἄλλος καὶ νὰ καταρασθῇ τὸν αἴτιο τῶν παθημάτων μας. Βρίσκεται τόση ποικιλία 'ς αὐτὸν τὸν παληόκοσμο ! . . .

Η ΤΕΝΤΑ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ

Ὅλο τὸ τσοῦρμα ἀναγάλλιασε σὰν ἄκουσε τὴν ὑπόσχεση τοῦ Ματζαβράκου, πῶς θὰ ἔλεγε ἕνα μῦθο ναυτικό. Ἀμέσως ὅποιος ἦταν ὀρθὸς ἐκαλοκάθισε, ὅποιος ἐκαθότουν ἅπλωσεν ἀναπαυτικὰ τῆς ἀρίδες του, ὅποιος ἦταν μακρυὰ ἦρθε κοντήτερα, κ' ἐγὼ ἐκάθισα 'ς τὴ συνηθισμένη θέση μου, 'ς τὸν παλαμαροδέτη τοῦ καμπουνιοῦ τῶν θερμαστάδων. Ὁ γέρο ναυτικὸς ἔβγαλε τὴν πίπα ἀπὸ τὸ στόμα του, ἔβηξε κ' ἔφτυσε δυὸ τρεῖς φορές, προετοιμάζοντας τὸ λάρυγγά του γιὰ τὴ διήγησι, μερικοὶ ἀπὸ τὸ τσοῦρμα ἔβηξαν κ' ἐχασμουρήθηκαν ἀνυπόμονα κ' ἐκεῖνος, σὰν εἶδε τὴν ψυχολογικὴ στιγμὴ τοῦ ἀκροατηρίου του, ἄρχισε :

«Δὲν ξέρω, μωρὲς παιδιά, ποιὸς νὰ ἦταν αὐτὸς ποῦ μᾶς ἔκαμε τέτοιο μεγάλο καλό· ἂν τὸν ἤξερα θ' ἄναβα γιὰ ὄνομά του περισσότερα κεριὰ ἀπ' ὅσ' ἀνάβω κάθε χρόνο 'ς τὸν Ἀϊνικόλα. Μὲ μιά του μαστοριὰ μᾶς ἀπάλλαξεν ἀπὸ τοὺς διαβόλους τῆς Κόλασης κι' ἀπὸ τοὺς ἄγιους τῆς Παράδεισος, ποῦ θαρρῶ δὲν ἔχει καὶ μεγάλη διαφορά. Δὲ λέω πῶς μ' ἀρέσει νὰ βλέπω τοὺς διαβόλους μὲ τὰ στριφτὰ κέρατά τους καὶ τῆς μακρυὲς οὐρές τους καὶ τὰ σπαθωτὰ νυχοπόδαρά τους· οὔτε τὰ λυσσασμένα οὐρλιάσματά τους θέλω ν' ἀκούω, σὰν καμακίζουν ἄγρια καμμιὰ ψυχή, οὔτε τὸ χόχλο τοῦ κατραμιοῦ καὶ τῆς πίσσας ποῦ βράζει 'ς τὰ Ἑφτὰ καζάνια, οὔτε τοὺς δαρμοὺς καὶ τοὺς θρήνους τῶν κολασμένων. Ἀλλὰ καὶ ἡ συντροφιὰ τῶν ἁγίων μὲ τὰ κομπολόγια καὶ τὰ λιβάνια καὶ τῆς ψαλμουδίες καθὼς κ' ἡ ἀσύγκριτη ξαστεριὰ τῆς Παράδεισος, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἁμαρτία μου, δὲ μοῦ πολυαρέσει. Τί θές, τί γυρεύεις ; Καλήτερα ὅπως τὰ κατάφερεν ὁ μακαρίτης. Ἔστησε χωριστὰ τὴ τέντα του κι' ἀπὸ τότες ἔχουμε ἥσυχο τὸ μυαλό μας — ἂν ἔχουν μυαλὸ κ' οἱ πεθαμένοι.

Μὰ 'ς τὰ πόσα ἔγεινεν αὐτό ; — τρέχα γύρευε. Ποιὸς θυμᾶται ; Οὔτε ποῦθεν ἦταν ὁ λεγάμενος ξέρω, μὰ βέβαια Σαντορινιὸς δὲν ἦταν. Οἱ Σαντορινιοὶ — ἔξω ἀπὸ τὸ παιδί μας ἐδῶ τὸν Ἀντώνη— εἶνε ἀλαφρόπετρες. Μιὰ φορά, λέει, ἔβαλαν τὸν κόρακα νὰ τοὺς λύσῃ τὸ παλαμάρι κι' ὁλονυχτὶς ἐγλυκοκυβερνοῦσαν μὲ τὰ πανι' ἁπλωμένα ὡς τὴν αὐγή, ποῦ ξημερώθηκαν πάλι ἐμπρὸς 'ς τὸ Νιμποριό. Μὰ πάλι Σκοπελίτης νὰ ἦταν, κι' αὐτὸ δὲν τὸ καλοχωνεύω. Ὅταν ὁ θεός, λέει, ἔχτιζε τὸν κόσμο, εἶχε καὶ τέσσαρα σακκιὰ γιομάτα κουταμάρες. Ἅμα ἐτελείωσε, ἔσπειρε τὸ ἕνα 'ς τὸν ἐπίλοιπο κόσμο καὶ τ' ἄλλα τρία τὰ ἔρριξε 'ς τὴ Σκόπελο. Χρόνον τὸ χρόνο φαντάσου τί δασοφύτρωμα ἔλαβαν ἐκεῖ μέσα ! . . . . Μωρὲ γιὰ τέτοια δουλειὰ ἐχρειαζότουν ἄνθρωπος μὲ μυαλὸ τρικούβερτο. Ἔτσι εὔκολα δὲ βουλώνετ' ὁ διάβολος.

Σὰν ἄραξε, ποῦ λές, τὸ καΐκι 'ς τὸ νησί — 'ς τὴ Σέρφο ἂς ποῦμε — ὁ λοστρόμος πῆρε τὸ μισοκοίλι ν' ἀνέβῃ 'ς τὸ χωριὸ γιὰ νὰ μετρήσῃ τὸ στάρι. Ἐλιανοψιχάλιζε κάπως ὅταν ἐξεκίνησε γιὰ τὸ χωριό, μὰ δὲν ἐμποδίστηκε. Πρωτοβρόχια, σοῦ λέει, θὰ περάσῃ. Μὰ σὰν ἔφτασε τὸν ἀνήφορο πιάνει μιὰ δαρτὴ βροχή· νεροποντὴ σωστή. Ποῦ νὰ πάῃ νὰ χωθῇ ; Οὔτε δέντρο, οὔτε καλύβα, οὔτε λάκκωμα βλέπει πουθενά. Νὰ τρέξῃ γιὰ νὰ φτάσῃ 'ς τὸ χωριὸ ἔλειπε ὁ μισὸς δρόμος ἀκόμη· νὰ κατεβῇ πάλι 'ς τὸ καΐκι τὸ ἴδιο· ἐμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμμα, ποῦ λέει ὁ λόγος. Σ τὸ τέλος τί σοφίζεται ; Γυρίζει περίγυρα μήπως τὸν βλέπει κανένας στρατολάτης — ψυχή ! Πιάνει γλήγορα καὶ γδύνεται ὅπως τὸν γέννησ' ἡ μάννα του· ὠμορροδιπλώνει τὰ ροῦχα του, τὰ χώνει μέσ' 'ς τὸ μισοκοίλι, φορεῖ ἀνάποδα τὸ μισοκοίλι 'ς τὸ κεφάλι καὶ παίρνει δρόμο. Νὰ βραχῇ δὲν τὸν ἔμελε. Τὸ δικό μας τὸ τομάρι βροχὲς καὶ μπόρες δὲ φοβᾶται· εἶνε ἀργασμένο. Τὸν ἔμελε γιὰ τὰ ροῦχα του, ποῦ τὰ εἶχε πρωτόβαλτα ὁ φουκαρᾶς.

Ἔδωκ' ἔδωκε, ἐστάθηκ' ἡ βροχή. Ἐστάθηκ' ἡ βροχή, βγάνει ὁ λοστρόμος τὰ ροῦχα του, ντύνεται, παίρνει καὶ τὸ μισοκοίλι 'ς τὸ χέρι καὶ πάλι δρόμο. Ἔξω ἀπ' τὸ χωριὸ τὸν ἀπαντάει ὁ διάβολος:

— Γειά σου πατριώτη.

— Γειὰ τῆς ἀρεντιᾶς σου, κὺρ διάβολε.

— Ποῦθεν ἔρχεσαι ;

Digitized by Google

— Ἀπ' τὸ γιαλό.
— Κ' ἡ βροχὴ ποῦ σ' ἀπάντησε :
— Σ τὸ δρόμο !
— Ἔλα δά . . .
— Μὰ τὰ κέρατά σου. 'ς τὸ δρόμο.
— Καὶ δὲ βράχηκες ; ἐγὼ ἔγεινα μουσκίδι.

Ἐγέλασεν ὁ λοστρόμος.

— Ἄ, κάνει· ἐγὼ ξέρω μιὰ τέχνη καὶ δὲ βρέχουμαι.

— Μωρὲ τί λές ! σὰν τί τέχνη ξέρεις καὶ δὲν τὴν ξέρω ἐγώ ;

Ὁ διάβολος ἐδιαβολίστηκε· μὰ ἐδιαβολίστηκε κι' ὁ λοστρόμος.

— Ξέρω μία· λέει.
— Γιὰ ν' ἀκούσω :
— Δὲ σ' τὴ λέω.
— Μωρὲ ἀμὰν πὲς τή μου κι' ὅ,τι θέλεις· θὲς παλάτια, θὲς χρυσάφι, θὲς καλούδια, τί θὲς νὰ σοῦ δώσω, πὲς τή μου.

Ὁ κουτὸς δὲν ἐγύρευε μιὰ φρεγάδ' ἀρματωμένη· δὲν ἔλεγε ἕνα μπάρκο καλοτάξειδο καὶ τυχερὸ νὰ πηγαινόρχεται φορτωμένο, ποῦ νὰ δοξάζη καὶ νὰ πλουταίνη τὸν ἀφέντη του. Μὰ θὰ εἰπῇς, ναυτικὸς δὲν ἦταν κι' αὐτός ; Οἱ ναυτικοὶ γιὰ τὸ ἀστεῖο χαλᾶν περιουσίες, ἀλλὰ δὲ χαλᾶν τὸ ἀστεῖο γιὰ τῆς περιουσίες. Ὁ λοστρόμος νὰ γελάσῃ ἤθελε καὶ νὰ πειράξῃ τὸ διάβολο, κι' ἀπὸ καζάντι φοῦρνος μὴν καπνίσῃ.

— Νὰ σὲ βουλώσω θέλω, τοῦ λέει· ἄμα σταθῇς καὶ σὲ βουλώσω, σ' τὴ λέω.

Ὁ διάβολος στέκει καὶ συλλογίζεται. Μωρέ, σοῦ λέει, κι' ἄλλο μασκαραλίκι νὰ πάθω ! Γιατὶ ἂν ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια καὶ πειράζει συχνὰ τοὺς ἀνθρώπους, μὰ κ' ἐκεῖνοι κάποτε τοῦ σκαρώνουν δουλειὲς ποῦ κλειέται γιὰ μήνους καταντροπιασμένος 'ς τὴ φωλιά του. Μιὰ φορά, ἀκοῦς, τοῦ ρίξανε 'ς τὸ δρόμο του μιὰ σκούφια Κεφαλλωνίτικη κ' ἔσπασε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ καταλάβῃ τί εἶνε. Τὴν ἔβανε γιὰ σκάλτσα, δὲν ἔκανε· τὴν ἔβανε καπνοσακκούλα, οὔτε· τὴν τραβοῦσεν ἀπὸ πάνου, ἀπὸ κάτου· τὴν μάζωνε, τὴν ἅπλωνε, τίποτε. Σ τὸ τέλος τὴν πέταξεν ἀπελπισμένος κ' ἔφυγε κι' ἀκόμη τὴν θαρρεῖ μυστήριο. Μιὰ ἄλλη φορά, ἐκίνησε νὰ πάῃ νὰ πειράξῃ τὴ γυναῖκα. Ἡ Εὔα ἡ παμπόνηρη, καθὼς τὸν εἶδεν ἐτουρλώθηκεν ἐμπρός του ὁλόγδυμνη, μὲ τὰ μαλλιὰ ριγμένα 'ς τὸ πρόσωπο καὶ ὁ καλός σου παίρνει τέτοιο φόβο ποῦ ἔκαμε τὸ σταυρό του κ' ἔφυγε 'ς τὰ τέσσαρα. Καὶ μήπως δὲν τὸ γράφουν τὰ χαρτιὰ πῶς ὁ Σολομῶντας μὲ τὴ βούλα του ἀνάγκασε ὅλα τους τὰ τάγματα νὰ πετροκουβαλοῦν καὶ νὰ χτίσουν τὸ Ναὸ τοῦ Θεοῦ 'ς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἄφησε τὴν ἄλλη φορὰ ποῦ ἐπῆγε μεταμορφωμένος σὲ γάϊδαρο νὰ πειράξῃ τὰ σκολειταρούδια κ' ἐκεῖνα τοῦ πέσανε ἀπάνου ποῦ εἶδε κ' ἔπαθε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ χέρια τους. Τοῦ ἔχουν κάψῃ τὴ γοῦνα τοῦ κακομοίρη καὶ γιὰ τοῦτο τώρα ἐστεκότουν δίβουλος καὶ τρίβουλος. Μὰ ἔλα πάλι ποῦ δὲν ηὕρεσκεν ἡσυχία ὡς ποῦ νὰ μάθῃ τὸ μυστικό.

— Ἔλα, λέει 'ς τὸ τέλος ἀποφασισμένος· βούλωσέ με καὶ πές μου τη.

Ἄμα τὸν ἐβούλωσε τοῦ λέει τῶς καὶ τῶς. ὁ λοστρόμος : Ἔβγαλα τὰ ροῦχα μου, τἄχωσα 'ς τὸ μισοκοῖλι, ἔβαλα τὸ μισοκοῖλι 'ς τὸ κεφάλι μου καὶ δρόμο. Ἔπαψε ἡ βροχή, ἐφόρεσα τὰ ροῦχα μου, ἐπῆρα τὸ μισοκοῖλι 'ς τὸ χέρι καὶ πάλι δρόμο.

— Μωρ' αὐτὸ ἦταν ! λέει ὁ διάβολος τραβῶντας τὰ γένεια του.

Καὶ φεύγει καπνὸς ἀπὸ κοντά του».

Β'.

«Πέρασε, λέει, πολὺς καιρὸς ποῦ σωθήκανε τὰ ψωμιὰ τοῦ λοστρόμου. Βέβαια ποῦ ἀλλοῦ θὰ πήγαινε παρὰ 'ς τὴν Κόλαση ; Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ χτίστηκε ὁ κόσμος ὡς τὰ τώρα ναυτικὸς τὴν πόρτα τῆς Παραδείσος δὲν τὴν εἶδεν ἀκόμη.

Ἡ Κόλαση, ἀκοῦς, εἶν' ἕνας ξερότοπος φοβερὸς καὶ τρομερός. Ἐκεῖ ποτὲ δὲ βρέχει· χλόη δὲ φυτρώνει· πουλὶ πετάμενο δὲ διαβαίνει. Εἶνε τοιχογυρισμένη μὲ μεγάλα καὶ ψηλὰ τείχη κ' ἔχει μονάχα μιὰν ἐμπατή, μιὰ μεγάλη σιδερόπορτα. Ὅταν ἐπρωτόγεινε ὁ κόσμος ἡ πόρτα ἦταν μικρὴ γιατὶ οἱ ἄνθρωποι ἦταν φρόνιμοι καὶ θεοφοβούμενοι κ' ἐπήγαιναν μὲ τὰ παπούτσια 'ς τὴν Παράδεισο. Μὰ λίγο κατ' ὀλίγο ἄξηναν 'ς τὸν κόσμο τὰ κακά, οἱ ἄνθρωποι ἔγειναν κακοὶ κ' ἔτρεχαν καραβιὲς 'ς τὴν Κόλαση κι' ὡς ποῦ νὰ ἔμπουν μέσα τοὺς ἔβγαινε ὁ θεὸς ἀνάποδα. Εἶδαν κι' ἀπόειδαν οἱ διαβόλοι, ἐγκρέμισαν τὰ τείχη καὶ ἄνοιξαν μιὰ πόρτα ποῦ χιλιάδες ἠμποροῦν νὰ περάσουν μαζί. Μὰ τόσος εἶνε ὁ λαὸς ποῦ πηγαίνει ἐκεῖ ὥστε πάντα στριμωμένοι καὶ μὲ καυγάδες κατορθώνουν νὰ ἔμπουν μέσα. Οἱ γροθιές, ἀκοῦς, καὶ οἱ κλωτσιές, καὶ τὰ μαλλοτραβήματα πηγαίνουν καπνός. Ἂν δὲν ἦταν ἐκεῖ οἱ διαβόλοι νὰ τοὺς χωρίζουν, δεκαοχτὼ φορὲς θὰ ξαναπέθαινε καθένας.

Ὁ μακρολοστρόμος σὰν ἔφτασ' ἐκεῖ κυττάζει — τί νὰ ἰδῇ ; Ὁ καλήτερος κόσμος τῆς γῆς ἐπήγαινε 'ς τὴν Κόλαση. Οἱ ἄρχοντες μὲ τῆς ὁλόχρυσες στολές τους καὶ τὰ σοβαρὰ τους πρόσωπα· οἱ παπάδες κ' οἱ δεσποτάδες μὲ τὰ φαρδομάνικα καὶ τὰ ἱερὰ τους 'γκόλφια, οἱ καλογρηὲς κ' οἱ γουμένισες, οἱ εὐσεβεῖς καὶ οἱ νηστευτές, οἱ μπακάλιδες ποῦ ἐξικοζύγιαζαν καὶ οἱ κρασοπουλητάδες ποῦ ἔδιναν τρακόσια τὴν ὀκᾶ κ' οἱ ἔμποροι ποῦ περνοῦσαν γιὰ μέτρο τὴν πῆχυ καὶ γιὰ πῆχυ τὸ ρούπι· οἱ βαρυτοκιστάδες οἱ ἄκαρδοι κ' οἱ σπαῆδες, οἱ ἀχόρταστοι, οἱ ἀντρογυνοχωρίστρες κ' οἱ προξενήτρες, ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ 'ς τὸν κόσμο περνοῦν γιὰ κάτι τι καὶ τοὺς σέβεται εἴτε τοὺς φοβᾶται ὁ χοντρὸς λαὸς ὅλοι, ἀκοῦς, ἐπήγαιναν ἐκεῖ κλαίοντας τὸν κόσμο ποῦ ἄφησαν, καὶ κλωθογυρίζοντας ἀκόμη 'ς τὸ νοῦ τους τῆς ἄδικες καὶ παράνομες ὑποθέσεις τους. Ὁ λοστρόμος ἀνακατώθηκε ἀμέσως 'ς τὸ λαὸ καὶ σπρῶξ' ἐδῶ σκούντα ἐκεῖ, ἔφτασε 'ς τὴν πόρτα. Μὰ γιὰ κακή του τύχη νὰ βρεθῇ βαρδιάνος ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ βουλωμένος. Καθὼς τὸν βλέπει βάνει τῆς φωνές. Τρέχουν οἱ ἄλλοι διαβόλοι «τ' εἶνε, μωρέ ! τί τρέχει ;» 'ρωτᾶνε. Τῶς καὶ τῶς, τοὺς λέει ὁ βουλωμένος, μὴν τὸν ἀφήσουμε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ἐδῶ γιατὶ θὰ μᾶς φέρῃ ἄνου κάτου. Τ' ἀκοῦν οἱ ἄλλοι δια-

Digitized by Google

βολοι, μιὰ κλωτσιὰ κι' ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα τὸν καλό σου.

— Διάβολε ! κάθεται καὶ συλλογίζεται, τόρα τί νὰ κάμω ;

Δεξιὰ μεριὰ τῆς Κόλασης βλέπει τὴν Παράδεισο, ἕνα περιβόλι ὡραιότατο μὲ δέντρα εὐωδέστατα καὶ βρύση κατὰ πολλὰ ὄμορφη, ὅπως λὲν τὰ Συναξάρια. Μὰ βλέπει τὴν πόρτα της κατακλειδωμένη κ' ἔρημη. Κανένας δὲν ἐζύγωνεν ἐκεῖ. Πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς πόρτας βλέπει τὸν Ἅγιον Πέτρο μὲ τὰ κλειδιὰ κρεμασμένα 'ς τὸ ζωνάρι του, μὲ τὰ μάτια μισοκλεισμένα, τὴ μύτη μακρουλὴ καὶ κόκκινη σὰν πιπεριόνος. Ὁ Ἅγιος Πέτρος λένε πῶς εἰν' ἕνας μπεκρῆς ποὺ βάνει κάτου τὸ Μπαρμπαντώνη ἀπὸ δῶ τὸ Μυκωνιάτη. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἦταν στουπὶ ἀπ' τὸ μεθύσι. Ἕνας κουτσοκουλόστραβος κουρελιάρης καὶ ψειριάρης—Κραβαρίτης θὰ εἶταν — δυὸ ὧρες τόρα ἐχτυποῦσε 'ς τὴν πόρτα τῆς Παράδεισος, κι' ὁ ἅγιος κλειδοκράτορας δὲν εἶχε εἴδηση. 'Σ τὸ τέλος ἄκουσε, ἀγριοβλαστήμησε δυὸ τρεῖς φορὲς γιατὶ τοῦ χαλοῦσαν τὴν ἡσυχία, ἐσηκώθηκε τρέκλα δίπλα κι' ἄνοιξε νὰ μπάση τὸν κουρελιάρη. Ὁ λοστρόμος μας δὲν χάνει καιρό, γιούργια μέσα. Ξυστὰ ξυστὰ πάει καὶ κάθεται σὲ μιὰν ἄκρη καὶ μὲ ἀπορία βλέπει ψηλὰ τὸν Παντοκράτορα νὰ κάθεται 'ς τὸ θρόνο του· ἔλαμπε ὁ ἥλιος, ἔλαμπε κι' ὁ θρόνος 'ς τὸ χρυσάφι καὶ 'ς τῆς διαμαντόπετρες. Δεξιὰ μεριὰ τοῦ Παντοκράτορα ἐκαθότουν ὁ Χριστὸς καὶ γύρου του ἡ Δωδεκάδα, οἱ Ἀπόστολοι ὅλοι σὲ θρόνους μαλαματένιους. Παρακάτου ἁπλωμένοι 'ς τὴν παχειὰ χλωρασιὰ ἐκαθόντουσαν κοπάδια κοπάδια οἱ ἅγιοι καὶ οἱ ὅσιοι καὶ οἱ μαρτύροι. Ἔκαναν γλέντι, ἀκοῦς, ἐκείνη τὴν ὥρα ! Εἶχαν φαγιά· μὰ τί φαγιά ; ἐπεντοβολοῦσε ἡ Παράδεισος ἀπ' τὴ μυρουδιά τους. Κ' ἔπιναν ἕνα κρασὶ — ρουμπίνι ! Ὁ Δαυὶδ—ὁ Προφήτης ντὲ—ἔπαιζε τὴν κιθάρα κ' ἐτραγουδοῦσαν οἱ ἄγγελοι, κἄτι παιδιά, μὰ τί παιδιά ! Νὰ τὰ ἔβλεπεν ὁ Μπίρας ἀπὸ δῶ ὁ Μεσολογγίτης, θὰ σηκονότουν τὸ πετσί του, μιὰ πιθαμή. Κ' ἔκαναν μιὰ σαλαλοὴ ποὺ χαλοῦσεν ὁ Κάτου κόσμος.

Ὁ λοστρόμος τὰ 'βλεπεν αὐτὰ κ' ἐστενοχωριότουν ποῦ δὲν εἶχε κανένα νὰ μιλήση. Μπορεῖ μαθέ, νὰ κρατήσης τοῦ καπετὰν Στεφάνου τὴ γλῶσσα ; Ἕνας τέτοιος ἦταν ὁ λοστρόμος. Ἄρχισε νὰ βλαστημάη τοὺς διαβόλους ποῦ δὲν τὸν ἄφηκαν 'ς τὴν Κόλαση, νὰ ἔχη νὰ λιμάρη νύχτα ἡμέρα, παρὰ τὸν ἔστειλαν 'ς τὴν Παράδεισο ποῦ δὲν τὸν χαιρετοῦσε κανένας. Μὰ 'ς τὸ τέλος δὲν ἐκρατήθηκε. Πλησιάζει ἕνα γηραλέο ἅγιο καὶ τοῦ λέγει μὲ σέβας ;

— Δὲ μοῦ λές, πάτερ Ἀγιαντώνη, ποιός εἶν' ἐκεῖνος ἐκεῖ ποῦ κάθεται κοντὰ 'ς τὸ Χριστό ;

— Οὔ, παιδί μου· ἔκαμεν ὁ ἅγιος· ἐκεῖνος εἶνε ὁ πάτερ Χαράλαμπος ποῦ 'ς τὸν καιρὸ τοῦ μισόκαλου Σεβήρου εἶδε κ' ἔπαθε γιὰ τὸν ἀφέντη τὸ Χριστό μας.

— Μπά· εἶπε μὲ ἀδιαφορία ὁ λοστρόμος· περισσότερα ἔκαμες τοῦ λόγου σου. Ἐκεῖνος ἂν ἐπάλεψε, ἐπάλεψε μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀμ' ἐσὺ ποῦ τἄβαλες μὲ τοὺς διαβόλους, ποῦ ἐρχόντουσαν τὴ νύχτα 'ς τὸ κελί σου σὰν πεντάμορφες παρθένες κ' ἐσὺ τῆς ἐδιωχνες κ' ἐκυλιόσουν ολόγδυμνος 'ς τὰ χιόνια γιὰ ν' ἀποφύγης τὸν πειρασμό. Δὲ λέγω· νοικοκύρης εἶσαι· μὰ τόση περιφρόνηση δὲ σ' ἄξιζε.

Ὁ Ἀγιαντώνης ἀκούοντας αὐτὰ ἔρριξε τὸ κεφάλι κάτου, ἐσούρρωσε τὰ φρύδια κ' ἔφυγε χωρὶς νὰ εἰπῇ λόγο.

— Καλὰ σ' ἔχω, συλλογίστηκε ὁ λοστρόμος.

Καὶ μὲ τὴν ἴδια σκέψη πλησιάζει τὸν Ἀγιάννη τὸν Καλυβίτη, ποῦ ἦταν ξαπλωμένος κάτου ἀπὸ μιὰ μηλιὰ κ' ἔβλεπεν ἀπὸ μακριὰ τὸ γλέντι.

— Δὲ μοῦ λές, τοῦ λέει· γιατὶ ἐσὺ τέτοιο ἀρχοντόπουλο μοσκαναθρεμμένο, ποῦ ἄφηκες τιμὲς καὶ δόξες καὶ καλοπέρασες γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, νὰ κάθεσαι παραμελημένος καὶ ἄλλοι ποῦ τίποτα δὲν ἔκαμαν νὰ τρωγοπίνουν 'ς τὸ τραπέζι τοῦ Παντοκράτορα ; Δὲν ἠξέρω· νοικοκύρης εἶσαι, μὰ τέτοια περιφρόνηση θαρρῶ δὲ σ' ἄξιζε.

Ὁ Ἀγιαννης ἐσήκωσε τὰ μάτια κ' ἐκύτταξε καλὰ τὸ λοστρῶμο, ἔπειτα μὲ μιᾶς τὰ χαμήλωσε, ἐγύρισε τ' ἄλλο πλευρὸ κι' ἄρχισε νὰ κλαίη.

— Καλὰ σ' ἔχω κ' ἐσένα· ἐσκέφθηκεν ὁ λοστρόμος.

Καὶ τραβῶντας τὸ δρόμο του ἀπάντησε τὸν ἅγιο Τρύφωνα κι' ἀρχινάει καὶ τὸν κουρδίζει κι' αὐτὸν κ' ἔπειτα πηγαίνει 'ς τὸν ἅγιο Λευτέρη.

Ἔτσι ἐφούσκωσε πεντέξη ἁγίους, ἀρχίζουν τῆς φωνές, πιάνονται 'ς τὰ χέρια ἀναμεταξύ τους. Πᾶνε ἄλλοι νὰ τοὺς χωρίσουν, πιάνονται κ' ἐκεῖνοι· σπᾶνε ποτήρια, πετᾶνε πιάτα, ἀναποδογυρίζουν τὸ τραπέζι, ἐπανάσταση 'ς τὴν Παράδεισο ! Ὁ Παντοκράτορας βαρὺς ἀπ' τὸ φαγοπότι, ἐγλυκοκοιμῶτουν ἐκείνη τὴν ὥρα, γειρμένος 'ς τὰ γόνατα ἑνὸς ἀγγέλου. Ἀκούει τὸν καυγᾶ, πετάεται θυμωμένος, ἁρπάζει ἕνα βούρδουλα «νά σου !» τοῦ ἑνός, «νά σου !» τ' ἀλλουνοῦ, τοὺς ἀλωνίζει ὅλους.

— Δὲ φταίμ' ἐμεῖς, ἀφεντικό· φωνάζουν οἱ ἅγιοι· νά, αὐτὸς μᾶς ἔβαλε σκάνταλα.

Πιάνουν τὸ λοστρόμο. « Μωρὲ ποῦ βρέθηκες ἐδῶ μέσα !» μιὰ κλωτσιὰ κι' ὄξω ἀπὸ τὴν Παράδεισο.

— Ἄλλος διάβολος πάλι· λέει ὁ λοστρόμος συλλογισμένος· τόρα ποῦ νὰ πάω ; Νὰ ἦταν εὔκολο τουλάχιστο νὰ γυρίσω πάλι 'ς τὸν κόσμο.

Σὰν νὰ τοῦ καλοφάνηκε αὐτὴ ἡ σκέψη : « Τί καλά, σοῦ λέγει, ν' ἀρχίσω πάλι τὰ γλέντια καὶ τὰ ταξείδια μου !» Τηράει περίγυρα νὰ βρῇ τὸ δρόμο γιὰ τὸν Ἀπάνου κόσμο· τίποτα. Αὐτὸς ποὺ μὲ τὸ κερὶ καὶ τὸ κουμπάσο ἄνοιγε δρόμους 'ς τὰ πέλαγα καὶ μὲ τὸ τρισκότειδο εὕρισκε τὰ μπουγάζια καὶ τὰ πόρτα, ἐγύριζε τόρα ψηλαφόντας ἐδῶ κ' ἐκεῖ σὰν θεότυφλος. Ὁ Χάρος, ἀκοῦς, σὰν πάρη τὸν πεθαμένο τὸν περνάει πρῶτα ἀπὸ τῆς Ἄρνης τὸ βουνό, ἕνα βουνὸ θεόρατο καὶ δασωμένο· 'ς τὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ εἶνε τῆς Ἀρνησιᾶς ἡ βρύση ποῦ τρέχει νερὸ κρούσταλλο· τοῦ δίνει καὶ πίνει νερό· κι' ἀρνιέται γιὰ μιᾶς τοὺς δικούς του. Ἔπειτα τὸν περνάει ἀπὸ τὴν Ἀλησμονιά, ἕνα λειβάδι ποῦ εἶνε δασοφυτρωμένο τὸ λησμοβότανο· ἅμα περάση καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὁ δόλιος ἄνθρωπος, λησμονάει τὸν κόσμο καὶ τῆς στράτες καὶ τὰ διάβατά του. Γι' αὐτὸ κι' ὁ μαυρο-

Digitized by Google

λοστρόμος τόρα ὅσο κι' ἂν πάσχιζε, τίποτα δὲν ἔκανε. Γύριζε ἀριστερά, ἐβρισκότουν ἄξαφνα 'ς τὴν πόρτα τῆς Κόλασης κ' ἤβλεπε μπροστά του ἀγριεμένο τὸ διάβολο μ' ἕνα δικριάνι σιδερένιο 'ς τὰ χέρια νὰ τὸν φοβερίζῃ μήπως πλησιάσῃ ἐκεῖ· γύριζε δεξιὰ ἤβλεπε τὴν πόρτα τῆς Παράδεισος καὶ τὸν ἅγιον Πέτρο, κρατῶντας γιὰ ῥαβδὶ μιὰ θεόρατη κλειδα κ' ἕτοιμον νὰ τοῦ σπάσῃ τὰ κόκκαλα, ἂν ἐπλησίαζε.

— Ῥὲ Διάβολε, λέει· σὰ σκοῦρα τὰ πράμματα.

Μὰ ὁ καλὸς καραβοκύρης 'ς τὴ φουρτοῦνα φαίνεται, λέμε 'μεῖς οἱ ναυτικοί. Ὁ λοστρόμος ἀντὶ ν' ἀπελπισθῇ ἐθύμωσε· κι' ὁ ναυτικὸς σὰ θυμώσῃ ἀναποδογυρίζει τῆς θάλασσες. «Ἔτσι εἶστε, λέει, νὰ σᾶς 'μπῶ ἐγὼ ῥουθοῦνι ὁλουνῶν!» Πιάνει μὲ μιᾶς καὶ μαδάει ὅση τρίχα εἶχε ἀπάνου του καὶ τὴν πλέκει πανί. Ἔπειτα πάει κρυφὰ καὶ κόβει ἀπὸ τὰ δέντρα τῆς Παράδεισος μιὰ κλάρα· τὴν πελεκάει καλὰ καὶ στένει ἀνάμεσα Παράδεισος καὶ Κόλασης δική του τέντα.

Ἀπὸ τότες ὅποιος ναυτικὸς πεθάνει, δὲ σκοτίζεται γιὰ Κόλασες καὶ γιὰ Παράδεισους. Πάει γραμμὴ 'ς τὴν τέντα του! . . .»

Ἐγέλασε τὸ τσοῦρμα μὲ τὴν καρδιά του 'ς τὰ λόγια τοῦ Ματζαβράκου, τὰ νόστιμα. Μὰ ὁ Λιανὸς ὁ Κουμιώτης ποῦ πέντε φορὲς ἐχώρισε τὴ γυναῖκα του καὶ πάλι τὴν ξαναπῆρε, ἐρώτησέ με μάτια κόκκινα σὰν τὴ φωτιά:

— Καὶ οἱ γυναῖκες μας· θἄρχουνται κ' ἐκεῖνες 'ς τὴν τέντα μας;

— Βέβαια· ἀπάντησεν ὁ Ματζαβράκος πονηρὰ γελῶντας. Χωρὶς τὴ γυναῖκα ἀρματώνεις λατινάδικο! . . .

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

ΦΩΤΙΑ

Εἶταν περίπου μεσάνυχτα. Δώδεκα χρονῶν παιδί, ὁ Στεφανάκης, κοιμούντανε σὰν ἀρνί. Ἔρχεται ἄξαφνα στὴν κλίνη του ἡ μητέρα καὶ μ' ἕνα καλὸ σκούντημα τὸν ξυπνάει. Μισοσηκώνεται ὁ μικρός, τρίβει τὰ δυό του μεγάλα μάτια, καὶ τί νὰ δῇ ἀπὸ τὶς χαραμάδες τοῦ παραθύρου! Φωτιὰ μεγάλη καὶ φοβερή! Τόνε σηκώνουνε, τὸν ντύνουν καὶ τὸν βγάζουν ἔξω.

— Κάτω στοῦ θειοῦ του, φωνάζει ἡ μάννα τῆς παρακόρης ποῦ εἶχε τὴν ἔννοια του. Καὶ νὰ πλαγιάσῃ ἐκεῖ γλίγωρα, νὰ μὴν ἀρρωστήσῃ.

Σταθήκανε μερικὲς στιγμὲς στὸ περιβόλι ποῦ χώριζε τὸ σπίτι τους ἀπὸ τὸ σπίτι ποῦ καίγουνταν, νὰ δοῦν τὴ φωτιά. Τρομερὸ πρᾶμα! Θεόρατες γλῶσσες νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴν τρύπα ποῦ εἴτανε μιὰ φορὰ στέγη, καὶ νὰ γυρεύουνε νὰ τὸν φᾶνε τὸν οὐρανό. Σ' ἕνα πλαγινὸ σπίτι, ὁ νοικοκύρης νὰ στέκεται σὲ παράθυρο, καὶ νὰ πετάῃ στὸ δρόμο τραπέζια, καρέγλες, στρώματα. Οἱ φωνὲς τῶν γειτόνων νὰ σὲ ξεκουφαίνουν, κι ὁ πατέρας τοῦ Στεφανάκη ἀπάνω στὸ δῶμα του, κατάντικρυ στὴ φωτιά, νὰ στέκεται, νὰ τρέχῃ, νὰ προστάζῃ, καὶ νὰ χύνουνε κουβάδες νερὸ στὰ χαλιὰ ποῦ κρεμιούνταν ἀπὸ τὸ δῶμα, νὰ διαφεντέψουν τὸ σπίτι του, ποῦ τὄγλειφαν κάπου κάπου ἀχόρταγες φλόγες, ὅταν φυσοῦσε ὁ ἄνεμος. Τἄβλεπε ὅλ' αὐτὰ κ' ἔτρεμε ὁ μικρὸς Στεφανάκης. Τὸν παίρνει τέλος ἀπὸ τὸ χέρι ἡ παρακόρη, κι ὅ τι ἔκαμε νὰ ξεκινήσῃ κατὰ τὸ σπίτι τοῦ θείου, τρέχει ἡ μάννα κατόπι τους καὶ τοὺς λέει νὰ σταθοῦνε νὰ πάρουν καὶ τὴν Ἀσπασία μαζί. Ἀσπασία εἶταν ἡ κόρη τοῦ νοικοκύρη ποῦ ἔρριχτε τὶς καρέγλες ἀπὸ τὸ παράθυρο· μικρὴ κι αὐτή, καὶ μοναχοκόρη.

Πῆραν τὸν κάτω δρόμο, καὶ κατεβήκανε στοῦ θείου τὸ σπίτι. Μπήκανε μέσα κι ἀμέσως ἔτρεξαν κατὰ τὸ παράθυρο νὰ κοιτάξουν. Ἀξέχαστο θέαμα! Τὸ παράθυρο ἔβλεπε κατὰ τὴν ἄλλη μεριά, ὄχι πρὸς τὴ φωτιά. Ἔβλεπαν τὴ θάλασσα, καὶ τὰ βουνὰ ἀντικρύ. Ὅλα στὴν ἀναλαμπὴ μέσα. Ἔλεγες καὶ γλυκοχάραζε, μόνο ποῦ εἶχε κι ἀστέρια.

Ὁ μικρὸς δὲν εἶταν καὶ πολὺ σαστισμένος. Σὰ νὰ τοῦ ἄρεζε αὐτὸ τὸ ἀσυνήθιστο πρᾶμα. Ἡ μικρὴ ὅμως, ὁ νοῦς της εἶτανε ζαλισμένος, κ' ἡ καρδιά της πονοῦσε. Πονοῦσε ἡ καρδιά της γιὰ τὴν κούκλα ποῦ τὴν ξέχασε σὲ μιὰν κώχη· τί θὰ γείνῃ μοναχή της ἡ κούκλα ἂν τύχῃ καὶ πιάσῃ φωτιὰ καὶ τὸ σπίτι τους, καὶ ποιὸς θὰ τήνε γλυτώσῃ! Ἔκλαιγε ἡ μικρή, καὶ παρηγοριὰ πιὰ δὲν εἶχε. Ζητήσανε νὰ τὴν κάμουνε νὰ κοιμηθῇ. Τοῦ κάκου, δὲν μποροῦσε νὰ κοιμηθῇ, καὶ δὲν μποροῦσε μήτε ὁ μικρὸς νὰ τὸν ξαναβρῇ πιὰ τὸν ὕπνο. Τήνε λυπούντανε τὴ μικρούλα.

Κοιμήθηκαν ὅλοι οἱ ἄλλοι. Σηκώνεται ὁ μικρὸς καὶ τῆς λέει τῆς γειτόνισσας του. «Πάγω ἐγὼ καὶ σοῦ τηνε φέρνω τὴν κούκλα». Καὶ βγαίνει ὄξω σιγὰ σιγά. Ἡ φωτιὰ εἶταν τόρα πιὸ δαμασμένη. Ἔφεγγε ὅμως ἀκόμα, καὶ σὲ λίγη ὥρα ὁ Στεφανάκης εἶταν στῆς Ἀσπασίας τὸ σπίτι κοντά. Χώνεται ἥσυχα ἥσυχα ἀνάμεσ' ἀπὸ τὸ πλῆθος, καὶ πηγαίνει κοντὰ στὸν πατέρα της, ποῦ στέκουνταν τώρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα του, κοντὰ στὰ πράματα τοῦ σπιτιοῦ του.

— Τῆς Ἀσπασίας τὴν κούκλα, φωνάζει.

Γυρίζει ὁ πατέρας τῆς Ἀσπασίας καὶ τόνε βλέπει τὸ μικρὸ τρομασμένος.

— Τί γυρεύεις ἐσὺ ἐδῶ! τοῦ κάνει.

Τοῦ ξηγάει ὁ μικρὸς τὴν ὑπόθεση.

— Νά, πάρε την καὶ φεύγα γλίγωρα, θεοκατάρατε, πρὶν νὰ σὲ μυριστοῦν οἱ γονιοί σου, τοῦ λέει, καὶ βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη του μιὰ σπιτικιὰ κουκλίτσα, ματόφρυδα καὶ στόμα καὶ μύτη βαμμένα μὲ τὴ μελάνη, ἀπάνω σ' ἕνα τεχνητὸ κόμπο ἀπὸ πανί, ποῦ εἶχε σχῆμα προσώπου.

Παίρνει ὁ μικρὸς τὴν κούκλα καὶ φεύγει.

Ἔφεξε τὸ πρόσωπο τῆς μικρῆς ἀπὸ τὴ χαρά. Ἀγκάλιασε τὴν κούκλα της, καὶ κοιμήθηκε.

Τώρα, πῶς νὰ τὸ ἐξηγήσω δὲν ξέρω, μὰ — ἡ ἱστορία τῆς κούκλας εἶταν; ἄλλος λόγος εἶταν: — ὁ Στεφανάκης κ' ἡ Ἀσπασία εἶναι ἀντρόγυνο σήμερα.

Α. Ε.

Digitized by Google

ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ

Τ ο Α ι μ α

Σκεπαστὸς μὲ τῆς νύχτας
Τὸ σκοτάδι ὁ ληστής,
Ἀθώρητος κι ἀμίλητος
Τῆς ἔρμης ἐκκλησούλας
Τὴν πόρτα σπάει.

Ἴσια στὴν Ἅγια Τράπεζα
Χεραπλώνοντας τρέχει,
Τὸ χρυσὸ δισκοπότηρο
Ζητάει, τὸ Τετραβάγγελο
Τὸ ἀσημωμένο.

Μὲ δίψα τὰ ὀνειρεύεται,
— Ὄνειρο κολασμένου· —
Ψάχνει, δὲ βρίσκει τίποτε·
Γλιστράει τὸ χέρι του ἄδειο,
Φίδι σὲ κρῖνο,

Στὴν Ἅγια ἀπάνου Τράπεζα...
Γοργὰ τ' ἀνασηκώνει,
Τὸ ἀγέρι ποῦ κοιμᾶται
Σὲ κλίνη μοσχολίβανου
Χτυπᾷ ἡ γροθιά του.

Τὸ στόμα του μ' ἕν' ἄθεο
Μούγκρισμ' ἀνοιγοκλειέται·
Σβυστό εἶνε τὸ καντύλι..
Κερὶ δικό του ἀνάφτει
Νὰ ἰδῇ τριγύρω.

Κ' εἶνε τὸ φῶς ἐκεῖνο
Σκληρότερο ἀπ' τὸ χέρι,
Πικρότερο ἀπ' τὸ στόμα
Τοῦ ληστῆ· μαῦρο φῶς·
Εἶνε σὰ μάτι!

Ἡ Ἁμαρτία τὴν ὥρα
Ποῦ θαρρεῖ φρενιασμένη
Πῶς χόρτασε ἀπ' τὰ πλάσματα,
Κι ἄλλο δὲ μένει πιὰ
Παρὰ νὰ ὑψώσῃ

Τὰ μάτια καὶ στὸν Πλάστη,
Καὶ νὰ πιαστῇ μὲ τὸ Ἄπειρο,
— Γιὰ νὰ μὴν ἀπομείνῃ
Ἄνεργη μιὰ στιγμή,—
Τέτοιο ἔχει μάτι!

Τὴν ἀχνόλευκη γύμνια του
Τὸ Ἱερὸ φανερώνει
Πλουτισμένη ἀλογάριαστα
Μονάχ' ἀπ' τὸ Θεό,
Μόνο ἀπὸ κεῖνο

Ποῦ κρέμεται ἀπὸ πάνου
Ἀπὸ τὴν Ἅγια Τράπεζα,
Στὸ σταυρό του γυρμένος,
Καὶ βρίσκετ' ἐκεῖ, Ἕνας
Κι ὁ κόσμος ὅλος.

Ἔτσι καὶ μέσ' στὰ βάθη
Τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀσκητῆ
Δὲ βρίσκεις θησαυρὸν
Ἄλλο, παρὰ μονάκριβη
Τὴ θεία εἰκόνα!

Λυσσομανᾷ ὁ ληστής·
Τὰ μάτια του στυλώνει,
Καὶ τὸν Ἐσταυρωμένο
Μ' ἐκεῖνα, σὰν καρφιά,
Ξανασταυρώνει.

Τοῦ Σατανᾶ ἡ μανία
Πληθαίνει· κάτι ἐκεῖ,
Ἥμερο, ταπεινό,
Καὶ μαζὶ παντοδύναμο,
Τὸν ἀψηφάει.

Τοῦ Σατανᾶ ἡ μανία
Ξεχειλίζει· ἀπ' τὴ ζώνη
Πετάει τὸ κοφτερὸ
Μαχαῖρι, καὶ τὸν Κύριο
Ξαναλογχίζει.

Σβύνει τὸ φῶς, καὶ φεύγει
Καὶ δὲν κοιτάζει πίσω·
Στὸ πλευρὸ τοῦ Θεοῦ
Τὸ σίδερο μπηγμένο
Βαθειὰ ἀπομένει.

Καὶ μήτε κι ὁ ληστὴς
Μήτε κανεὶς δὲν εἶδε
Στῆς νύχτας τὸ τρισκότιδο
Πῶς ἔτρεξε ἀπ' τὸ κόνισμα
Βρύση τὸ αἷμα!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Digitized by Google

Μαργαριτα Στεφα[1]

Όταν ὁ Τόνης ἠγέρθη νὰ φύγῃ καὶ ἐπλησίασε τὸν τοῖχον, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διασκελίσῃ, ἡ νεᾶνις ἐνεθυμήθη νά τον ἐρωτήσῃ:

« Καϊμένε, πῶς ἐμπόρεσες νἀναίβῃς ἐδῶ ἐπάνω:

— Ἀμὴ ἐσὺ πῶς μπορεῖς;

— Ἐγὼ τὸ ξέρω καλά· ἀνεβοκατέβηκα χίλιες φορές.

— Μπᾶ, ἄ δὲν εἶνε τίποτα. Εὐκολία καὶ ἀσφάλεια . . . Ἀπὸ δῶ θά σε πάρω νὰ φύγουμε καμμιὰ βραδιὰ ἅμα ἰδοῦμε καὶ ἀποιδοῦμε . . .

— Φτάνει νὰ θέλουμε, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ ἴδιο εἶνε!»

Ἥρπασε τὴν περίστασιν καὶ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἀστειότητος, μὲ τὸν γέλωτα τὸν φαιδρόν, ἔρριψε μίαν ἀκτῖνα τοῦ ἐνδομύχου του πόθου. Διάβολε! δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ κάμῃ ἄλλως εἰς κόρην, ὅσον ἐρωμένη του καὶ ἂν εἶνε, πρότασιν ἀπαγωγῆς, ἡ ὁποία γενικῶς θεωρεῖται ὡς ἀτιμωτική. Ἀλλ' ἡ Μαργαρίτα, προκειμένου περὶ τοῦ Τόνη, παρέβλεπεν ὅλα τἄλλα. Ὁ πόθος του ἦτο πόθος καὶ αὐτῆς ἐνδόμυχος καὶ εἰς τὴν ἀστειότητα ἀνταπήντησεν ἀμέσως σοβαρά, ἐνδοτική, ὑποκύπτουσα. Ὅ,τι ἤθελεν. Ἦτο ὁ κύριός της, ὁ ἐξουσιαστής της. Ὁ ἔρως τὴν εἶχε κατανικήσει . . . Ὁ Τόνης ἐκλονίσθη ὑπὸ παλμοῦ χαρᾶς. Ἔκυψε καὶ ἐναγκαλισθεὶς θερμῶς τὴν νεάνιδα τῇ εἶπε, μεταξὺ τῶν φιλημάτων τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, ἄνευ ἴχνους ἀστειότητος πλέον:

«Ναί, θά σε πάρω νὰ φύγουμε . . . ἀγάπη μου, κυρά μου . . . νὰ φύγουμε. Δὲν εἶνε ἄλλος τρόπος νὰ εὐτυχήσουμε. Νά σε πάρω καὶ νὰ φύγουμε».

Ἀπεχωρίσθησαν. Κατῆλθεν ἐκεῖνος, τῇ ἔστειλε μακρόθεν τὸ τελευταῖον φίλημα καὶ ἠφανίσθη.

«Θέλει, θέλει, τῆς τῶπα» ἔλεγε μετ' ὀλίγον πλήρης χαρᾶς ἐκχειλιζούσης εἰς τὸν Λούκαν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπερίμενεν. «Ὅποτε τῆς πῶ θὰ φύγουμε.

— Καὶ πότε, τέλος πάντων;

— Ἅμα ἰδοῦμε καὶ ἀποιδοῦμε».

Ἐβάδιζον ἀνταλλάσσοντες λέξεις ταχείας. Ἦτο ἀργά· εἰς τὸν δρόμον σκότος καὶ ἐρημία. Μόνον τὸν Ἀστυνόμον ἀπήντησαν, ἀκολουθούμενον ὑπό τινων κλητήρων καὶ ἕνα τρελλὸν ἐπαίτην ῥακένδυτον, σύροντα τὸν ἐξηρθρωμένον πόδα κοπιωδῶς ὑπὸ τὰς στοὰς τῆς Πλατείας Ῥούγας. Τοὺς σωροὺς τῶν σκουπιδιῶν, τοὺς ὁποίους θἀπεκόμιζε τὸ πρωῒ τὸ κάρρον τῆς καθαριότητος, ἐσκάλιζαν ἐκεῖ κύνες τινὲς ἄγραυλοι, εἰσερχόμενοι νύκτωρ ἀπὸ τὰς πλησίον κώμας καὶ τὰ προάστεια μὲ τοιοῦτον σκοπόν. Ἀπὸ τὸ στόμιον τῶν δρόμων, τῶν ὁδηγούντων πρὸς τὴν θάλασσαν, εἰσέβαλλε ῥεῦμα ἀέρος ὑποψύχρου καὶ ἐνίοτε ἐνδυναμουμένου. Οὔτε κἂν τὸ ᾐσθάνετο ὁ Τόνης. Ἀνέστειλε τὴν κεφαλὴν καὶ παρετήρει ὑψηλὰ τὴν στενὴν βαθυκύανον λωρίδα, τὴν περικλειομένην ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑπὸ τῶν γείσων τῶν στεγῶν, ἀφ' ἧς τὸν ἠτένιζαν μυριάδες ἀργυρῶν ὀμμάτων μειδιώντων . . . Ἆ, πόσον ᾐσθάνετο τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐλπίδα . . . Καὶ δὲν τον ἤξευρε κανεὶς καὶ δὲν τον εἶδε κανείς. Ἐκαληνύκτισε τὸν καλὸν Λούκαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του ἀπὸ μίαν ὀπισθίαν θύραν μικράν, τῆς ὁποίας αὐτὸς ἐκράτει τὴν κλεῖδα καὶ ἀνήρχετο εἰς τὸ δωμάτιόν του κατευθεῖαν, χωρὶς νά τον ἐνοχλήσῃ κανείς. Προφύλαξις καὶ μυστικότης. Ἓν σκότος εὐχάριστον, εὐτυχὲς τὸν περιέβαλλε καί τον ἐθώπευε. Πῶς τὸ ἀγαποῦν αὐτὸ οἱ ζηλότυποι ἐρασταί, ὅταν κρύπτῃ τὴν εὐτυχίαν των ἀπὸ τὸν κόσμον . . .

*

Πρὶν ἀποκοιμηθῇ ὁ Τόνης, ἠγάπα νἀναγινώσκῃ κανὲν βιβλίον, ποίημα, ἢ μυθιστόρημα. Ἀπόψε εἶχε τὸν ***Βασιλικόν***, τὸ παλαιὸν δρᾶμα τοῦ Ἀντωνίου Μάτεσι, τὸ περιγράφον ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου του, ἐπὶ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Αἱ φιλολογικαὶ δυνάμεις τοῦ Τόνη δὲν ἦσαν τόσῳ μεγάλαι, ὥστε νὰ ἐννοήσῃ ὅ,τι εἶχεν εἰς χεῖράς του ἓν ἄγνωστον ἀριστούργημα· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δράματος ἐκείνου τῷ ἔκαμνε μεγάλην, πολὺ μεγάλην ἐντύπωσιν. Εὕρισκε σημαντικὰς ὁμοιότητας μεταξὺ τοῦ Δραγανίγου καὶ αὐτοῦ, τοῦ Δαρείου Ῥουκάλε καὶ τοῦ πατρός του. Ἡ ἐποχὴ ἤλλαξεν· ἀλλ' αἱ ἰδέαι ἦσαν αἱ ἴδιαι, ἡ πάλη ἡ ἰδία, τὰ μέσα τὰ ἴδια. Τὸν ζόφον τὸν ἐπιχυθέντα εἰς τὴν ψυχήν του ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν πρώτων σελίδων τοῦ βιβλίου, διέλυσεν ἡ αἴγλη τῆς νέας ζωῆς ἡ ἀναδιδομένη ἐκ τῶν τελευταίων. Ἡ νίκη τοῦ Δραγανίγου τὸν ἐνέπλησε χαρᾶς καὶ ἐλπίδος. Ὅταν δὲ ἀπεκοιμήθη σιγὰ μὲ τὸν τόμον ἀνοικτὸν ἐπὶ τοῦ στήθους του καὶ τὴν λάμπαν ἀναμμένην πλησίον του — εἶδεν ὄνειρα ὡραῖα, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα μόνον οἱ καλοὶ ποιηταὶ ἔχουν τὸ προνόμιον νά μας ἐμπνέουν.

Η'.

Ἦλθεν ἡ ἄνοιξις. Ἀπὸ οὐρανοῦ ἀνεφέλου ὁ ἥλιος ἐξηκόντιζεν ἀκτῖνας καθέτους. Εἰς τὸ θερμὸν τοῦτο φίλημα ἐξεβλάσταιναν τἄνθη ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς γῆς καὶ οἱ πόθοι ἀπὸ τὰ στήθη τἀνθρώπινα. Τὸ φῶς ἐπλημμύρει τὴν κτίσιν καὶ τῆς ζωῆς ἡ χαρὰ ἐφώτιζε τὰ πρόσωπα. Ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος ἔλαμπον τὴν δείλην ζῶναι γλυκέων χρωμάτων, ἀπὸ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα χρωματίζονται πτερώδη πλάσματα τῆς φαντασίας. Ἤλλαξεν ἡ ὄψις τῆς μικρᾶς πόλεως, ὅπως καὶ τῆς ἀπεράντου ἐξοχῆς. Ἡ παραλία μὲ τὸ στενόμακρον τοξοειδὲς λιθόστρωτον, περιζωννύον τὴν ἔκτασιν τῆς θαλάσσης, ἀναπαυομένης ἐκ τοῦ μακροῦ χειμερινοῦ σάλου, ἐπανεύρισκε τοὺς καλούς της περιπατητάς, οἱ ὁποῖοι τὴν διέσχιζον ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ Λιμένος μέχρι τοῦ Ἄμμου, ἢ ἐκάθηντο εἰς τὰ τραπεζάκια τῶν καφενείων, τὰ παρατεταγμένα εἰς δύο στοίχους μακρούς. Ἡ παράταξις αὕτη τῶν ὑπαιθρίων καθισμάτων, ὁμοῦ μὲ τὰς παντοειδεῖς σκιάδας τὰς ἁπλουμένας πρὸ τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων τῶν καταστημάτων τὴν ἡμέραν ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος καίει, εἶνε ἡ χαρακτηριστικωτέρα τῆς πόλεως μεταβολή. Ἀλλὰ καὶ ἡ μουσικὴ ἀρχίζει νὰ παίζῃ εἰς τὴν πλατεῖαν τὸ ἑσπέρας συγκαλοῦσα περὶ τὰ χονδροειδῆ ξύλινα ἀναλόγια πολὺν κόσμον

[1] Ἴδε σελ. 276

μὲ καινουργεῖς ἀχυρίνους πίλους καὶ ἀνοικτοχρόους ἐνδυμασίας. Τὰ πέριξ καφενεῖα δίδουν παγωτὰ πρωτογενοῦς ἐπαρχιακῆς τέχνης, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὰς εὐφυολογίας τῶν ἀθηναίων ῥέπορτερ. Μακρὰν τῶν κέντρων καὶ τοῦ θορύβου, ἔξω λαϊκοῦ καφενείου, στένει καμμία κιθάρα, συνοδεύουσα ᾄσματα ἐρωτικά· πολλάκις δὲ καὶ συναυλία ὁλόκληρος διαχύνει τὴν περιπαθῆ της ἁρμονίαν ἀπὸ λέμβου φωτοστολίστου, αὐλακούσης ἠρέμα τὸ φωσφορίζον πέλαγος. Κῶμοι τοιοῦτοι καὶ ἐν ξηρᾷ σὲ ἀφυπνίζουν τὴν νύκτα· ἐγείρεσαι καὶ ἀνοίγεις πρόθυμος τὸ παράθυρον. Εἶνε ἀργά· ἡ πόλις κοιμᾶται σκοτεινή. Ἐπὶ τοῦ μελανοῦ οὐρανοῦ γλυκολάμπουν οἱ ἀστερισμοὶ μυστηριώδεις καὶ ἡ ἐλαφρὰ αὔρα σοὶ φέρει τὴν εὐωδίαν τῶν μπουγαρινιῶν καὶ τῶν ὑάσμων, ὁμοῦ μὲ τὸ δροσερὸν ἰώδιον τῆς θαλάσσης . . .

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δύο ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν γεγονότα. Τὸν γάμον τῆς δεσποινίδος Κεβῆς Τοκαδέλου μεθ' ἑνὸς νέου τηλεγραφητοῦ ἐν τῷ Ἀγγλικῷ Τηλεγραφείῳ, τοῦ ὁποίου τὸ μόνον προσὸν ἦτο ἡ κομψότης καὶ ἡ σωματικὴ εὐμορφία—guarda e passa—καὶ ἡ ἀπόπειρα τοῦ Ριχάρδου Τοκαδέλου πρὸς λύσιν τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων. Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις διαμονήν του ὁ φιλόστοργος αὐτὸς πατὴρ ἔρριψε τὰ δίκτυά του ἐπὶ μιᾶς πολυφέρνου νύμφης, κόρης εὐγενοῦς οἴκου, καταγομένου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν κόρην, ἂν καὶ ἄσχημον καὶ ἀρκετὰ προχωρημένην, δὲν ἐθεώρησεν ἀναξίαν ὁλωςδιόλου νὰ γίνῃ κοντέσσα Τοκαδέλου. Τὴν γνώμην του αὐτὴν ἀνεκοίνωσε δι' ἐπιστολῆς του μακρᾶς καὶ συγκινητικῆς πρὸς τὸν Τόνην. Ἀλλ' ἔσυρεν ἐκ τῆς ἀπελπισίας του τὰς φαβορίτας, ὅταν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔλαβε μίαν σύντομον καὶ ἀπότομον ἄρνησιν.

Ὡς πρὸς τὰ αἰσθήματα, οὐδενὸς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀλλοιωθῇ οὐσιωδῶς. Εἰς τὴν μικρὰν πόλιν, τῆς ὁποίας ἤρεμος εἶνε ὁ βίος καὶ αἱ ἐντυπώσεις βραδεῖαι, δὲν θὰ ἤρκει πρὸς τοῦτο οὐδὲ μεγαλήτερον χρονικὸν διάστημα. Ὁ Γιακουμάκης Στέφας εἶχε χωνεύσει τόσον καλὰ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀδυνάτου τοῦ μεταξὺ Τόνη καὶ Μαργαρίτας γάμου, ὥστε εἶχε σχεδὸν λησμονήσει τὰ διατρέξαντα· ἐνόμιζεν ὅτι ὅλα παρῆλθον, ἔπαυσε τὴν γρίνιαν καὶ οὐδὲ ὑποπτεύων ὅτι ὁ ἔρως τῶν νέων ἐξηκολούθει μυστικὸς καὶ ὅτι ὀλίγον πορρωτέρω τοῦ κοιτῶνός του τὴν νύκτα ἐξυφαίνοντο σχέδια κατὰ τῆς ἐπιμονῆς του, ἤρχισε νὰ σκέπτεται ποῖος ἄλλος νέος τῆς γειτονειᾶς ἦτο ἱκανὸς νὰ δεχθῇ τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν ἠρνήθησαν εἰς τὸν Τοκαδέλον καὶ εἰς τὸν Κατσουρέλαν. Ἡ ἐκλογή του πρὸς τὸ παρὸν ἐκυμαίνετο μεταξὺ δύο· ἑνὸς ὀνομαζομένου Ἀλιβίζου, νέου ἰσχνοῦ, ξανθοῦ, κηροχρόου, μή μου ἅπτου, ὁ ὁποῖος ἦτο ῥάπτης ἀλλὰ καὶ πρῶτον βιολίον εἰς τὸ Θέατρον, — ἐπάγγελμα πρὸς τὸ ὁποῖον ἠξεύρομεν διατὶ συνεπάθει ὁ Γιακουμάκης, — καὶ ἑνὸς ἄλλου μελαχρινοῦ καὶ κοντοῦ ἀγριανθρώπου, Πετράκη τοὔνομα, ἐπὶ τοῦ γενειῶντος προσώπου τοῦ ὁποίου ἀπετυποῦντο τὰ ἴχνη τοῦ βίου τῶν στερήσεων καὶ τῶν ἀθλιοτήτων, τὸν ὁποῖον ἔζησεν ὡς πτωχὸς φοιτητὴς ἐν Ἀθήναις, διὰ νὰ γίνῃ ἰατρὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖον καλλίτερος ἀσυγκρίτως ἦτο ὁ Γιακουμάκης. Ἀλλ' ἡ ταλάντευσις αὕτη δὲν ἦτο φεῦ! προωρισμένον νὰ καταλήξῃ ποτὲ εἰς ὁριστικὴν ἠρεμίαν.

Ὁ Τοκαδέλος ἀφετέρου ἐπιστρέψας μετὰ τὴν λῆξιν τῆς βουλευτικῆς Συνόδου, ἐξηκολούθει νὰ φαίνεται ἐπίσης δυσαρεστημένος καὶ ἄκαμπτος μὲ τὸν υἱόν του καὶ νὰ ἐκφράζῃ πρὸς τοὺς φίλους του φόβους μήπως ἀληθέψῃ ὁ λόγος του καὶ μήπως τοὺς κάμῃ καμμία συφορὰ μ' ἐκείνη τὴ Μαργαρίτα ὁ Τόνης. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ μετριοπαθοῦς κύκλου ἐξηκολούθουν στρεφόμεναι αἱ ἐνδοτικώτεραι φύσεις, ἡ κυρία Κοντέσσα Τοκαδέλου, ἡ ὁποία, μήτηρ ἐπὶ τέλους αὐτή, τὸν υἱόν της ἤθελε νὰ ἔχῃ πλησίον της ὅπως ὅπως· καὶ ἡ σιόρα Γιακουμάκαινα ἡ ὁποία μὴ εὑρίσκουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν δύναμιν νἀντιταχθῇ ὅπως εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν κατὰ τοῦ συζύγου της, περιωρίσθη νὰ συστήνῃ ὑπομονὴν καὶ λήθην εἰς τὴν ἐγγονήν της, ἀρχίσασα πάλιν μὲ τὴν ἰδίαν ὄρεξιν καὶ γαλήνην νὰ διηγῆται εἰς τὰ παιδία τὰ παραμύθια της:

Κόκκινη κλωνὰ δεμένη
Στὴν ἀνέμη διπλωμένη . . .

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κόσμος εἶχε σιωπήσει. Μετὰ τὴν πρώτην ἀπότομον ἔκλαμψιν ἡ φλόξ, ἐλλείψει νέας τροφῆς, κατῆλθε σιγοκαίουσα. Μόνη ἡ γλῶσσα τοῦ Πώπου Ἀράχτη δὲν ἴσχυε νὰ την ἀναρριπίσῃ. Κάπου κάπου ἠρώτων ἂν τα ἔφτειασε ὁ Τοκαδέλος μὲ τὸ γυιό του. Ἡ ἀπάντησις ἦτο ὅτι πλησιάζουν, διότι — καθὼς φαίνεται, ἀφεντάδες, — ὁ Τόνης ἐλησμόνησε τὴν Μαργαρίταν, ἐνεθυμοῦντο ὀλίγον τὰ παλαιὰ καὶ ἐσιώπων. Ἔπειτα εἶχαν καὶ ἄλλα νὰ σκεφθοῦν οἱ ἄνθρωποι. Μία κυρία ἐμπόρου τῆς μεσαίας τάξεως, νεόπλουτος, ἐκατάφερε τὸν ἄνδρα της καὶ της ἀγόρασε ἕνα ἁμαξάκι, τὸ ὁποῖον διηύθυνε μόνη της. Αὐτὸ ἦτο τόρα τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας.

Τῶν ἐραστῶν μας ἐν τούτοις τὰς καρδίας ἀνέφλεγεν ἔτι περισσότερον ὁ θερμὸς τῆς ἀνοίξεως ἥλιος. Ὁ χειμερινὸς ἐκεῖνος λήθαργος τοῦ αἰσθήματος, ὁ αὐτάρκης καὶ ὀνειροπόλος, ἀντικαθίστατο βαθμηδὸν ὑπὸ ὁρμῆς δράσεως καὶ κινήσεως. Οἱ πόθοι των ἦσαν θερμοὶ καὶ οἱ ἐναγκαλισμοί των παράφοροι. Εἰς τὰς συνεντεύξεις τὰς ὁποίας εἶχον τόρα συχνὰς ἐπανελάμβανον καὶ οἱ δύο ὡς ἐπῳδὸν μακρὰς ἱστορίας ἔρωτος:

«Νὰ φύγουμε! νὰ φύγουμε!»

Ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἐκείνης καθ' ἣν διὰ πρώτην φορὰν ἐρρίφθη ἡ φράσις, μυριάκις ἀντήχησεν ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ μικροῦ δώματος. Ἔστρεφον καὶ ἐπανέστρεφον τὴν ἰδέαν αὐτήν. Τὸ εἶπον σοβαροί, μὲ συνεσπασμένας ὀφρῦς, μὲ ἤρεμον καὶ βαρεῖαν φωνήν, ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην μεθ' ἧς οἱ κακοποιοὶ καταστρώνουν τὰ ζοφερά των σχέδια. Τὸ εἶπον εὔθυμοι καὶ γελῶντες, μὲ φωνὴν διακεκομμένην καὶ ποικιλότονον, ὡς βατταρίζουν τὰ παιδία τὰς τρυφερὰς λέξεις τὰς ὁποίας τοῖς ἐνστομίζουν αἱ παιδαγωγοί. Τὸ εἶπον περιπαθεῖς καὶ στενάζοντες, μὲ φωνὴν πνιγομένην εἰς ποπυσμοὺς καὶ φιλήματα, ὡς ἄνθρωποι δι' αὐτοῦ μόνου βλέποντες τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν:

Digitized by Google

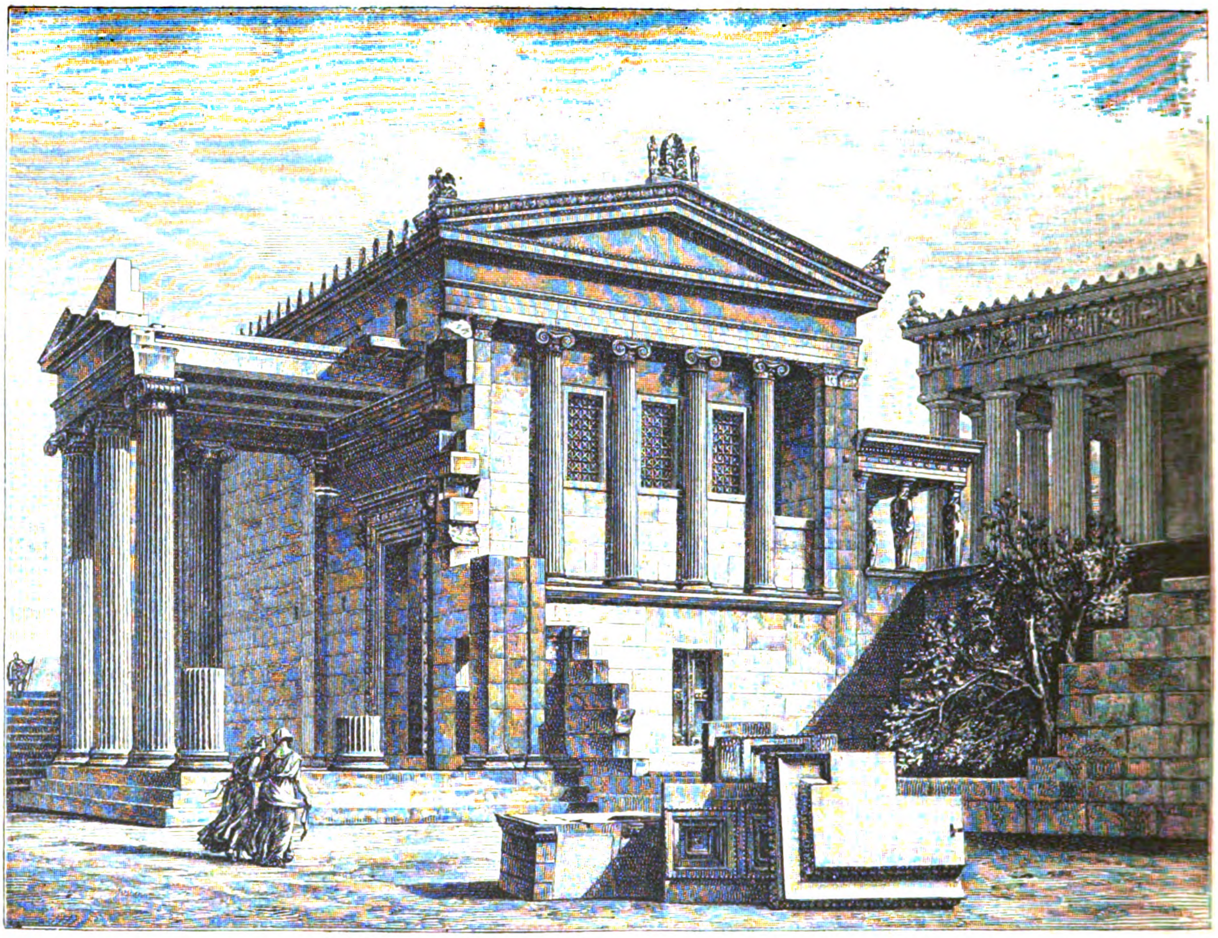

Τὸ Ἐρέχθειον ἐπισκευασμένον

«Νὰ φύγουμε! νὰ φύγουμε!..»

Καλὰ λοιπόν, νὰ φύγουν!.. Δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ἐλπὶς σωτηρίας. Ὁ μοναδικὸς ὅρος τὸν ὁποῖον εἶχε τάξει ὁ Τόνης ἐπληρώθη. Εἶδαν καὶ ἀπόειδαν οἱ ἄνθρωποι! Κατέστρωσαν τὸ σχέδιον ὅλον. Ὅσον εὔκολος καὶ ἂν φαίνεται μία τοιαύτη ὑπόθεσις, πάντοτε ἐν τούτοις παρουσιάζει εἰς τὰς λεπτομερείας δυσχερείας τινὰς συνθέτους καὶ δυσυπερβλήτους. Μία ἐσθὴς παλαιὰ κρεμαμένη ἀπὸ καρφίου ὄπισθεν θύρας τινὸς εἰμπορεῖ νὰ διεκπεραιώσῃ τὰ πάντα, ὅπως ὀξείδιον ἐπὶ παλαιοῦ τινος σύρτου νὰ καταστρέψῃ τὰ πάντα... Ἐπὶ τέλους ἡ σύνεσις, ἡ πονηρία καὶ ἡ ἐπιμονή των ἐνίκησαν καὶ εὑρέθησαν ἕτοιμοι μίαν τῶν ἐαρινῶν ἐκείνων ἑσπερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας τῆς σελήνης τὸ τελευταῖον τέταρτον εὑρίσκει τοὺς ἀνθρώπους τῶν συνοικιῶν εἰς τὰς κλίνας των. ἀποκάμοντας πλέον νά το περιμένουν.

Τὴν ὥραν αὐτὴν ἀκριβῶς ἤνοιξεν ἡ Μαργαρίτα τὴν θύραν τῆς οἰκίας της, τὴν ἔσυρεν ὄπισθέν της ἐλαφρά — ὅσον ἠμπόρεσεν ἐλαφρά, — καὶ εὑρέθη εἰς τὴν ὁδὸν ὅπου ὁ Τόνης τὴν περιέμενεν. Δὲν ἐκράτει τίποτε εἰς τὰς χεῖράς της. Ἁπλούστατα ἐνδεδυμένη· ἐφόρει μαύρην ἐσθῆτα μακράν, χωρὶς κοσμήματα καὶ ἀπὸ τὸ κεφάλι ἕνα μανδυλὸ μαῦρο, κουκουλωμένη μήπως τυχὸν ἤθελε κανεὶς τὴν ἀναγνωρίσῃ. Ματαία ὅμως προφύλαξις. Ἡ ὁδός ἦτο ἔρημος. Ἄνθρωποί τινες μόνον νυκτόβιοι ἠκούοντο ᾄδοντες ἔξω εἰς τὴν αὐλὴν μιᾶς ταβέρνας, τῆς μόνης ἀνοικτῆς ἀκόμη ἐκεῖ. Ἡ ἡμισεληνος ἐπηργύρου τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν, στέλλουσα μέχρι τοῦ βάθους τῆς ὁδοῦ ἀμυδρόν, προστατευτικὸν σκιόφως. Ὀλίγον ἀπωτέρω, ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῆς Ἄμμου, μία ἅμαξα κλειστή, μὲ δύο ἵππους, ἐπερίμενε τοὺς φυγάδας. Ὁ ἁμαξηλάτης εὑρίσκετο εἰς τὴν θέσιν του. Ἅμα ἐκεῖνος εἰσῆλθεν καὶ ἡ θυρὶς ἐκλείσθη μὲ ὑπόκωφον κρότον, σιγά, οἱ ἵπποι ἐξεκίνησαν. Ἡ ἅμαξα δὲν ἔκαμνε πολὺν θόρυβον συρομένη ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου. Ἦτο ἐλαφρά, εὐκίνητος, καὶ ἐλήφθη ἐκτὸς τούτου φροντὶς νὰ περιζωσθῶσιν οἱ τροχοί της διὰ ταινίας λεπτῆς γουαταπέρκας. Διευθύνθησαν πρὸς τὴν παραλίαν ὁλοταχῶς. Ἐπὶ τῆς ἀκινήτου θαλάσσης ἡ σελήνη διέγραφεν αὔλακα φωτεινὸν ἀναπαλλόμενον καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὑπερύθρου αὐτοῦ φωτὸς διεγράφοντο οἱ μελανοὶ ἱστοὶ τῶν πλοίων. τῶν ἠγκυροβολημένων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ λιμένος. Τὸ θέαμα ἐποίκιλλεν ὡς ἐν καλειδοσκοπίῳ, καθόσον ἡ ἅμαξα ἔτρεχεν. Διῆλθεν ἐν βραχεῖ τὴν Πλατεῖαν καὶ διὰ πλαγίων παρόδων εἰσῆλθεν εἰς τὴν λεωφόρον τῶν Ὑψωμάτων. Ἀνθρώπους ὀλίγους ἀπήντησαν καθ' ὁδόν, καὶ ἁμάξας δύο-τρεῖς. Προυχώρησαν, ὥστε νἀφήσουν ὄπισθέν των καὶ τὴν τελευταίαν τῆς πόλεως οἰκίαν. Ἔβαινον ἤδη πρὸς τὴν ἐξοχήν. Τοὺς προσέβαλλε μακρόθεν ἡ μυροβόλος της ἀτμόσφαιρα, ἄνωθέν των ἀνεπετάσθη ἐλεύθερος ὁ οὐρανός της, ἀνεφάνησαν μετ' ὀλίγον τὰ πρῶτά της δένδρα, παρελάσαντα ὡς ἐν χορῷ καὶ

Digitized by Google

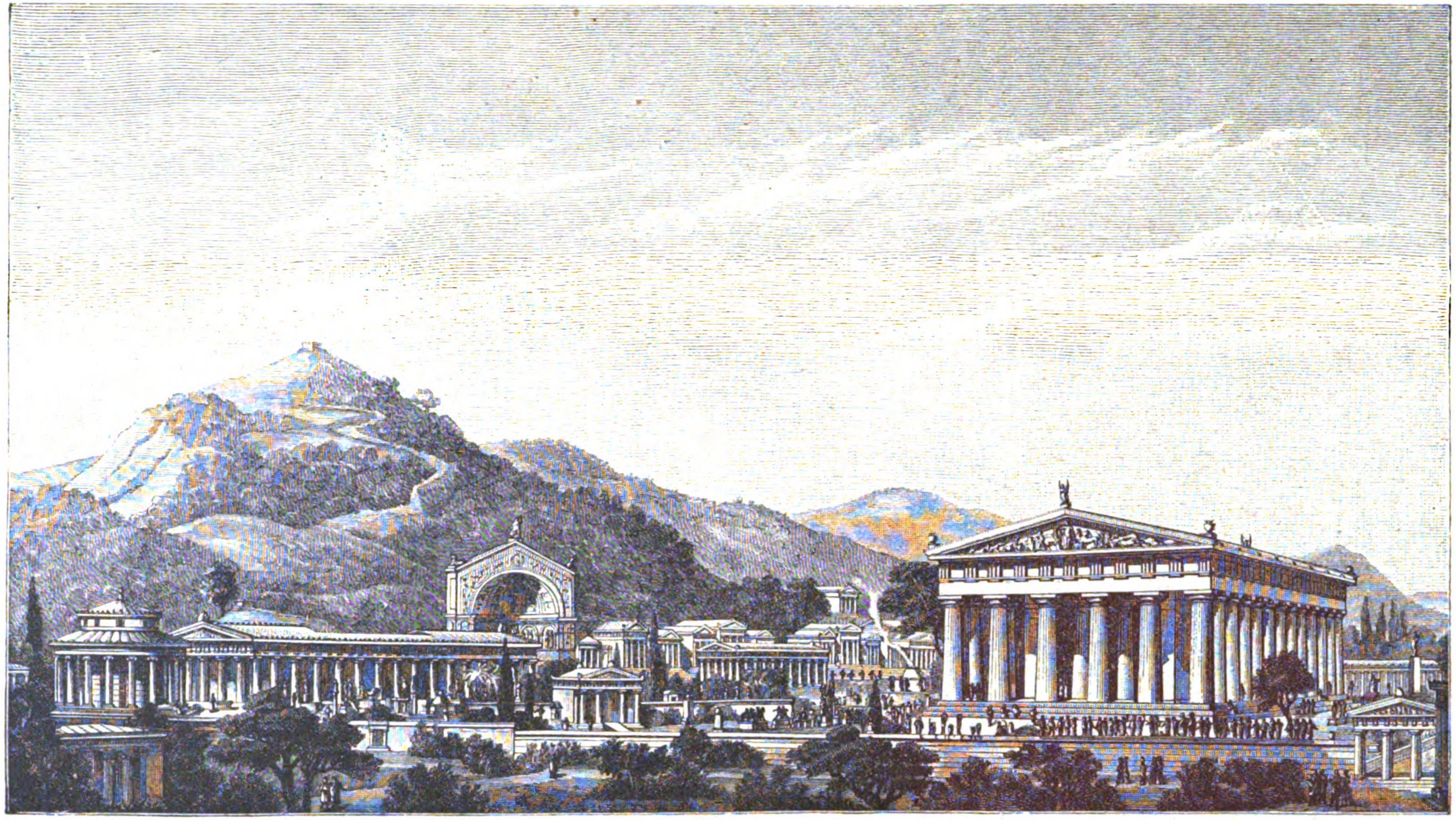

Ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ναὸς τοῦ Διός

Digitized by Google

τους ἐχαιρέτισαν ἀπὸ τῶν φύλλων οἱ τριγμοὶ τῶν γρίλλων της . . .

Ἡ Μαργαρίτα ἠκροᾶτο ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς ἁμάξης, κεκλιμένη πρὸς τὸ στῆθος τοῦ νέου. Ἦτο ἀνήσυχος καὶ ἔμφοβος. Τὸ κίνημά της τῆς ἐπροξένει ἀνησυχίαν, τρόμον, ἀγωνίαν διὰ τὸ ἄγνωστον. Ἀλλ' εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Τόνη, ἂν ἔχῃ τίποτε, ἀπήντα ὄχι! ὄχι! Διότι πάντοτε ᾐσθάνετο ἐν ἑαυτῇ τὸ θάρρος τῆς γυναικὸς τῆς ἐρώσης, ἥτις ἀψηφᾷ τὰ πάντα καὶ ἐγκαταλείπει τοὺς πάντας, διὰ νὰ προσκολληθῇ τῷ ἐκλεκτῷ αὐτῆς ἀνδρί.

Αἴφνης ἠκούσθη τριγμός, ἐνταθεὶς μέχρι κρότου. Ὁ κλονισμὸς ἦτο βίαιος. Κάτι ἔσπασε . . . καὶ ἡ ἅμαξα ἐσταμάτησεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ.

★

Ὁ Γιακουμάκης Στέφας ἐξυπνήσας κατὰ τύχην μίαν στιγμὴν ἐν ᾧ προσεπάθει πάλιν νἀποκοιμηθῇ, ἤνοιξεν ἔμφοβος τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶπε πρὸς τὴν σύζυγόν του:

«Μαργαρίτα! Μαργαρίτα! Καλέ, ἡ πόρτα μας ἤτανε; Μοῦ φάνηκε πῶς ἄκουσα τὸ σαλιαδοῦρο.

— Ἔ; τί; ἡ πόρτα μας;» εἶπεν ἀναφυσῶσα διὰ τῆς μύτης ἡ Γιακουμάκαινα, ἡ ὁποία εἶχε τὸν ὕπνον ἐλαφρὸν καὶ ἐξεσκότιζεν ἀμέσως. «Ποῖος εἶνε τέτοιαν ὥρα στὴν πόρτα μας;»

Ὁ Γιακουμάκης ἐκτύπησε διὰ τῆς πυγμῆς τὸν τοῖχον, τὸν διαχωρίζοντα τὸ δωμάτιον τῆς ἐγγονῆς του καὶ ἐφώναξε:

«Μαργαρίτα! Μαργαρίτα!»

Ἐκτύπησε δυνατώτερον καὶ ἐφώναξε πάλιν:

«Μαργαρίτα! Μαργαρίτα!»

Ἀντ' αὐτῆς ἀφυπνίσθη καὶ ἀπήντησεν ἀπὸ τοῦ ἄλλου δωματίου ἡ σιόρα Νένε:

«Τί εἶνε, γυιέ μου, τί εἶνε;

— Δὲν εἶνε 'δῶ! δὲν εἶνε 'δῶ, μᾶς ἔφυγεν!» ἐψιθύρισεν ἐν ἀγωνίᾳ ὁ Γιακουμάκης, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἓν εἶδος προαισθήσεως ἀνικήτου προσετέθη εἰς τὸ ἀμφίβολον διδόμενον τῆς σιωπῆς.

Καὶ ἐγερθεὶς ἐν βίᾳ ἔχωσε τοὺς πόδας του ἐντὸς τῶν ἐμβάδων καὶ ὥρμησεν ἔξω τοῦ κοιτῶνος μὲ τὰ νυκτικά του.

Τὴν ἐφώναξε καὶ τὴν ἐζήτησε παντοῦ εἰς τὸ δωμάτιόν της, εἰς τὸ μαγειρεῖον, εἰς τὴν ταράτσαν. Πούπετα! Κατῆλθε τὴν κλίμακα. Ἡ ἐξώθυρα ἦτο κλειστή, ἀλλ' ὁ σύρτης ἀπὸ μέσα βγαλμένος. Ἔφυγεν! Ἔφυγεν! Ἤνοιξε τὴν θύραν . . . . τῷ ἦλθε πρὸς στιγμὴν νὰ τρέξῃ κατόπι της, ὅπως ἦτο γυμνός. Εἰς τὸν δρόμον ψυχή. Ἠκροάσθη καὶ τῳ ἐφάνη ὅτι ἤκουσε κρότον ἁμάξης, ἀλλὰ μακράν, ἀλλὰ πολὺ μακράν. Δὲν ἦτο βέβαια ἡ ἅμαξα τῶν φυγάδων. Ἕνας σκύλος ἐγαύγιζεν εἰς τὴν Ἄμμον. Ἦχος ἄλλος κανείς . . . Ἐστάθη οὕτω μίαν στιγμὴν καὶ ἀνῆλθε πάλιν τὴν κλίμακα. Αἱ γραῖαι εἶχον σηκωθῇ καὶ αἱ δύο καὶ ἐστέκοντο ἐκεῖ μὲ περιαλγῆ ὄψιν, ὑπὸ τὸ ἀσθενὲς φῶς, τὸ ὁποῖον ἤναψαν εἰς τὸ τετράραμφον κανδηλιέρι.

«Ἔφυγε! . . . Ἔφυγε! . . . Ἔφυγε! . . . εἶπεν ὁ Γιακουμάκης, τονίζων ἑκάστοτε διαφόρως τὴν λέξιν καὶ ἐξακοντίζων βλέμμα κεραυνοῦ κατὰ τῆς συζύγου του.

Ἐκείνη ἐτόλμησε νὰ στενάξῃ.

«Ναί! . . . βλέπε τα τόρα τοῦ λόγου σου ποῦ τσ' ἔπερνες μέρος» ἐβρυχήθη ὁ γέρων.

«Ὤ συφορά μου, τσὴ κακομοίρας!» ἀπήντησε μὲ κλαυθμηρὰν φωνὴν ἡ Γιακουμάκαινα. «Καὶ πότε ἐγώ, γυιέ μου, τσὴ πῆρα μέρος; . . . Καὶ πότε ἐγὼ ἤξερα τίποτε; . . . Ὤ κακὸ ποῦ μας εὕρηκε ἀπὸ τὸ θέο γιὰ τὴν κακία καὶ τὸ πινιό τ: δικό σου, καὶ τόρα θέλεις νάν τα ρίξῃς σὲ μέναν! Ὤιμέ!

— Ἔλα, ἔλα! ἄς τα τόρα τὰ λόγια, γρῆα. Μὲ τὰ λόγια δὲ σώζεται ἡ τιμὴ τῶν σπιτιῶνε. Σιωπὴ κιόλας μή μας ἀκούσῃ ἡ γειτονειὰ καὶ ἐγὼ ξέρω τί θὰ κάμω. Ξέρω, ξέρω, ἔγνοια σου».

Δὲν του ἔμενε καμμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Τόνης ἦτο ὁ δράστης τῆς ἑκουσίας ἀπαγωγῆς. Πολλοὶ πολλάκις τοῦ το εἶπαν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἰσχυρᾶς του ἐπιμονῆς, τοῦ πινιοῦ του, ὅτι θὰ τού την κλέψῃ ὁ γυιὸς τοῦ Τοκαδέλου. Νά, ἀπόψε ἔγεινεν. Ἡ Μαργαρίτα ἔφυγεν, ἔφυγε. . . Καὶ ὁ τόνος μὲ τὸν ὁποῖον ἐπρόφερε τὴν λέξιν, ἐνέκλειεν ὅλον τὸν σπαραγμὸν τῆς ψυχῆς του, ὅλην του τὴν φρίκην διὰ τὴν συμφορὰν ποῦ τον εὗρε. Νἀνοίξῃ τὴν πόρτα της μία κοπέλα καὶ νὰ φύγῃ. Νὰ ξεπορτίσῃ. Νὰ πάῃ μὲ τὸν ἀγαπημένο τσῃ. Νὰ κοιμηθῇ μὲ δαύτονε χωρὶς νὰ στεφανωθῇ! Παναγία βοήθα! Καὶ τί ἄλλη μεγαλήτερη ἀτιμία ἤτανε γιὰ ἕνα σπίτι; Σιωπὴ τόρα, σιωπὴ καὶ γρήγορα νὰ τρέξῃ, νὰ προφθάσῃ, νὰ τὴν πάρῃ, πρὶν ἀνανοηθῇ ὁ κόσμος καὶ χάσουν οἱ Στεφαῖοι γιὰ πάντα τὴν τιμή τους καὶ τὴν ὑπόληψί τους . . .

Ἡ ἰδέα αὐτὴ τὸν ἐνεψύχωνε καί τον ἐθέρμαινεν. Εἰς διάστημα ὀλίγων λεπτῶν ἐνεδύθη, ἔρριψεν ἐπὶ τῶν ὤμων του τὸ μακρὸν πολύπτυχον ἐπανωφόριον του — νύκτα ὥρα ἦταν, — ἐφόρεσε τὸ μπερετόνι του καὶ ἐξῆλθεν. Αἱ δύο γυναῖκες ἔμειναν μόναι εἰς τὴν ἀπόγνωσιν. Ὅταν ἤκουσεν ἡ Γιακουμάκαινα τὸν κρότον τῆς θύρας, κλειομένης ὄπισθεν τοῦ Γιακουμάκη, ἐγονάτισε πρὸ τῶν εἰκονισμάτων της καὶ ἤρχισε θερμὴν καὶ ἀτελεύτητον προσευχήν. Ὀρθία ὄπισθέν της ἡ Νένε καὶ ὄχι πολὺ ὑψηλοτέρα τῆς γονατισμένης, μὲ τὸν λευκόν της κεφαλόδεσμον, ἤκουε καὶ ἐσταυροκοπεῖτο, ἀτενίζουσα δι' ὀφθαλμῶν ὑαλίνων τὴν ἐπάργυρον εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀντενακλᾶτο τὸ μικρὸν ἤρεμον φῶς τῆς κανδήλας. Ἔξω ἡ φύσις ἠρέμει ἐπίσης καὶ ἡ ἡμισέληνος ἀνερχομένη πορείαν ἀνέφελον, διέχυνε λάμψιν ὠχράν. Ἀλλ' ἦτο ἡ σκηνὴ ὁμοία ὡς ἐὰν τὰ στοιχεῖα ἐμαίνοντο καὶ ἡ βροχὴ ἐπλατάγει καὶ ἐβρόντα ὁ κεραυνός.

★

Τὸ ἀπὸ τῆς οἰκίας του μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ Τοκαδέλου διάστημα, ὁ Γιακουμάκης διέτρεξεν εἰς ὀλίγα λεπτά. Ἐπεριπάτει ὅπως ἐσυλλογίζετο ταχέως, χωρὶς νὰ προσέχῃ εἰς τίποτε ἄλλο ξένον τῆς ἰδέας του καὶ τοῦ δρόμου του. Ἐν τῇ μικρᾷ πλατείᾳ, πρὸ τοῦ ἀρχοντικοῦ, συνήντησε τὸν κόντε Ῥικάρδον, ἐπιστρέφοντα ἀργὰ κατὰ τὸ σύνηθες ἐκ τῆς Λέσχης, ὅπου ἔπαιζε κοντσίνα ἢ ντισκουβέρτα. Ἀπόψε μετὰ τὸ παιγνίδιον, — εἶχε χάσει εἰκοσιπέντε

λεπτά, — ἔκαμεν ἕνα ῥομαντικὸν περίπατον μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ λιμένος, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὸ ὡραῖον θέαμα, καὶ ἐπέστρεφε μόνος, νυκτερινὸς πλέον ἀλλὰ βραδυπορῶν, ῥεμβός, ἐνθυμούμενος τὰς εὐτυχεῖς παννυχίδας τῆς νεότητος καὶ μὴ αἰσθανόμενος ὄρεξιν πρὸς ὕπνον διόλου. Ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀνοίξεως ἐπὶ στήθους, τὸ ὁποῖον εἶχε παρακμάσει. Ὅταν εἶδεν ἐρχόμενον κατ' ἐπάνω του τὸ μακρὺ καὶ ἄγνωστον ἐπανωφόριον, τὰ ἐχρειάσθη καὶ μηχανικῶς ἔφερε τὴν χεῖρα πρὸς τὸ πλευρόν, ὅπου τὴν νύκτα ἐκοιμᾶτο πάντοτε ἓν ῥεβόλβερ. Δὲν εἶχεν ἄδικον· ἀφέντης καὶ πρὸς ἐπίμετρον πολιτευόμενος, εἰς κάθε τόπον ἐδικαιοῦτο νὰ φοβῆται ἐνεδρεύοντα τὸν δολοφόνον. Ἀλλ' ἅμ' ἀνεγνώρισε τὸν γέρω Στέφαν, τὸν φόβον του διεδέχθη ἔκπληξις πολὺ μεγαλητέρα.

«Μπᾶ! μπᾶ! σιὸρ Γιακουμάκη! Καὶ πῶς γιαμὰ τέτοιαν ὥρα ἐδῶθες;»

Καὶ αἰφνιδίως τὸν ἔδηξεν ἀνήσυχος σκέψις. Μὴν ηὐτοκτόνησεν ἡ Μαργαρίτα του καὶ ἤρχετο, ἐν τῇ παραφορᾷ ἐκείνῃ τῇ νυκτερινῇ, νά του παραπονεθῇ διὰ τὸν θάνατον; Εἴμεθα συχνάκις ὑπερβολικοὶ ὅταν μαντεύωμεν τίποτε κακὸν ἀμυδρῶς. Ἀλλ' ὁ Γιακουμάκης σταθεὶς ἐμπρὸς τὸν ἐξήγαγε τῆς πλάνης εὐθύς, ἀποτόμως, μὲ λίγα λόγια καὶ δεμένα:

«Ὁ γυιός σου μοῦ ἔκλεψε τὴ γκόνα μου. Νὰ τόρα, δὲν εἶνε λίγη ὥρα ποῦ βγῆκε ἀπὸ τὴν πόρτα μου. Ποῦθ' ἐτραβῆξανε, δὲν ἠξέρω. Τοῦ λόγου σου σὰν πατέρας ποῦ εἶσαι, καὶ κάτι θὰ ὑποπτεύεσαι, ζητάω νὰ μὲ βοηθήσῃς. Θέλω τὴ γκόνα μου ἀπόψε, νά την πάρω στὸ σπίτι, νὰ γυρίσῃ, Κόντε μου, πρὶν τὸ μάθῃ ὁ κόσμος καὶ χαθῇ ἡ πόληψί μου. Ὕστερα βλέπουμε τί θἀπογείνῃ».

Ὁ Τοκαδέλος ἐξεπλάγη, ἢ τοὐλάχιστον προσεποιήθη μεγάλην ἔκπληξιν. Ἐστάθη στιγμάς τινας ἄφωνος καὶ ἐθώπευσε μὲ τὰς δύο χεῖρας τὰς φαβορίτας του· χωρὶς δὲ νἀποβάλῃ ὁλωσδιόλου τὸ θεατρικόν του ὕφος, ἀπήντησε:

«Γιακουμάκη, τ' εἶνε τοῦτα ποῦ ἀκούω!... Ἀπὸ κεῖνο ποῦ μπορῶ καὶ ξέρω κ' ἐγὼ θὰ σὲ βοηθήσω. Ἔλα καὶ κάτι ὑποθέτω. Ἔλα γλήγορα, νὰ μὴ χάνουμε καιρό».

Εἰσῆλθον καὶ οἱ δύο εἰς τὸ προαύλιον. Τὰ κατόπιν ἦσαν ἐνέργεια καὶ κίνησις πυρετώδης. Ἀφυπνίσθη ὁ Ματθαῖος καὶ διετάχθη «νὰ ζέξῃ εἰς τὸ μινοῦτο τὸ καροντσῖνο». Ἕως οὗ δὲ ἀναβῇ μίαν στιγμὴν ὁ Τοκαδέλος νὰ πληροφορήσῃ περὶ τῶν συμβαινόντων τὴν Κοντέσσαν, διὰ νὰ μὴν ἀνησυχήσῃ τυχόν, ὁ καλὸς ἱπποκόμος, μολονότι κατὰ τὴν παλαιάν του συνήθειαν ἐμουρμούρισεν ὀλίγον, εἶχεν ἑτοιμάσει πρὸς ἀναχώρησιν τὸ ἁμάξιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνῆλθον ὁ Στέφας καὶ ὁ Τοκαδέλος.

«Τσὴ Βαρές, γλήγορα ὅσω μπορεῖς!»

Καθ' ὁδὸν ὁ Τοκαδέλος ἐπεξήγησε πρὸς τὸν Γιακουμάκην τὴν ἐνέργειάν του καὶ τῷ ἀνεκοίνωσε τὰς ἐλπίδας του. Εἶχε μάθει κατὰ σύμπτωσιν ὅτι ὁ Τόνης του ἐσυμφωνοῦσε μίαν ἅμαξαν ἀνθρώπου ἰδικοῦ του νά τον φέρῃ ἀπόψε εἰς Βαρές. Τὴν ἀσήμαντον ταύτην λεπτομέρειαν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐλαχίστην ἔδωκε τότε προσοχήν, συνέδεσεν ἀμέσως μὲ τὸ περιστατικόν, τὸ ὁποῖον κατήγγελλεν ὁ Στέφας. Εἰς Βαρές, τοποθεσίαν ἐξοχικήν, ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς πόλεως, ὑπῆρχε τὸ κτῆμα κυρίου τινός, πολὺ φίλου τοῦ Τόνη, μετὰ τοῦ ὁποίου αὐτὰς τὰς ἡμέρας τὸν ἔβλεπε πολὺ συχνά. Τὸ κτῆμα αὐτὸ δὲν ἐκατοικεῖτο· διότι οἰκογένειαν μὲν δὲν εἶχεν ὁ ἰδιοκτήτης, μόνον δὲ τοὺς μῆνας τῆς ἐργασίας, τοῦ τρύγου, ἐγκατέλειπε καὶ αὐτὸς τὴν οἰκίαν τῆς πόλεως. Ἐκεῖ ἀφεύκτως θὰ ὡδήγει ὁ Τόνης τὴν Μαργαρίταν. Ἦτο κατάλληλον καὶ ἀσφαλὲς τὸ καταφύγιον. Ὅταν αὔριον εὐθὺς θὰ ἐπαρουσιάζετο νἀπαιτήσῃ τὴν χεῖρά της καὶ τὴν προῖκά της, ποῖος θὰ ἐδύνατο πλέον νὰ τῷ προβάλῃ ἀντίστασιν;... Καὶ τὸ ἁμάξιον ἔτρεχεν ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ὑψωμάτων καὶ ὁ Γιακουμάκης, φωτισμένος πλέον περὶ τῶν συμβαινόντων, διηγεῖτο μὲ συγκεκομμένας φράσεις τἀποψινά του συμβάντα:

«Τί θὰ πῇ ὁ κόσμος τόρα! τί θὰ πῇ!»

διότι τί θὰ ἔλεγεν αὐτὸς διὰ τὴν ἀπείθειαν καὶ τὸ θράσος τῆς ἐγγονῆς του, πρὸς στιγμὴν τὸ ἐλησμόνει, ὅπως τόρα τὸ ἐλησμόνει καὶ ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος Τοκαδέλος.

«Καλὲ τ' εἶν' ἐκεῖ κάτου;» ἠρώτησεν ὁ τελευταῖος οὗτος, πρῶτος διακρίνας μακράν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς λευκαζούσης ὁδοῦ, μελανόν τινα καὶ ἀσταθῆ ὄγκον.

Ὁ Ματθαῖος συνεκέντρωσε τὸ ἀέτειον βλέμμα του, ἀλλὰ μετ' ἀρκετὴν ὥραν ἠμπόρεσε νἀποκριθῇ μὲ κάποιαν πεποίθησιν:

«Ναῖσκε... εἶνε μία καρότσα... κάτι θἄπαθε καὶ στέκεται ἐδεκεῖ».

Καὶ βαθμηδὸν ἐφ' ὅσον ἐπροχώρουν:

«Ἔ, ἔντηνε!... Εἶνε πεζεμένοι οἱ ἄνθρωποι καὶ πολεμᾶνε νάν τη φτειάσουν.

— Οἱ δικοί μας θὲ νἆναι!» ἀνέκραξεν ὁ Τοκαδέλος. «Βλέπω καὶ μία γυναῖκα μὲ τὰ μαῦρα».

Ὁ Γιακουμάκης, ὁ ὁποῖος δὲν ἔβλεπε καλὰ ὅσον οἱ δύο ἄλλοι, περιωρίσθη νὰ αἰσθανθῇ ἕνα παλμὸν ἀνησύχου χαρᾶς. Τί καλὰ ἂν τους εὕρισκεν ἔτσι στὸ δρόμο!... Ἀλλ' ὅταν ἐπλησίασαν εἰς καλὴν ἀπόστασιν, ὁ Τοκαδέλος τὸν ἐβεβαίωσεν:

«Ὁ Τόνης, μάτια μου, ὁ Τόνης».

[Ἕπεται συνέχεια] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ο ΟΦΙΣ ΚΟΝΑΚΟΥΣΙ

Ταξειδιῶται ἀνερευνῶντες ἀπόκρυφα μέρη τῆς Γουϊάνης ἀπήντησαν ἐσχάτως περίεργον καὶ τερατῶδες ἑρπετὸν ἐντελῶς ἄγνωστον εἰς τοὺς συνοδεύοντας αὐτοὺς ἰθαγενεῖς.

«Αἱ σφαῖραι», γράφουσι, «δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλωσι τὸν γιγάντειον τοῦτον ὄφιν, ὅστις ἐξηφανίσθη εἰς λαβύρινθον λίθων ἀπροσπελάστων, «συγκινῶν τὰς στιλβούσας καὶ χρυσιζούσας ἐρυθρὰς φολίδας τοῦ δέρματός του».

Κατὰ τὰς διηγήσεις των ὁ πελώριος οὗτος ὄφις, ὅλως διάφορος Βόα τοῦ μιγάδος, εἶναι ὁ περίφημος κατὰ τὸ κοινὸν ὄνομα Κονακοῦσι, ὅστις περιεγράφη ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ φυσιοδίφου Ἰωνάθαν Φραγκλίνου, κατέστη

Digitized by Google

δὲ σπάνιος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τῆς διαμονῆς του. Ἐν τῇ φύσει δὲν ὑπάρχει ἴσως τέρας ἀποτροπαιότερον τοῦ Κονακοῦσι, τοῦ ἀπολύτου τούτου κυριάρχου τῶν ἀδιεξόδων δασῶν καὶ τῶν μιασμογόνων ἑλῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἄνθρωποι καὶ θηρία ἀποφεύγουσι τὴν ἀποτρόπαιον μορφήν του, ἥτις ἀπολιθοῖ τὸ θῦμα αὐτοῦ, τὰς σπεῖρας του, αἵτινες συνθλῶσι τοῦτο, τὸν ὀδόντα του, ὅστις τὸ φονεύει, τὸ στόμα του, ὅπερ τὸ καταπίνει.

Ὁ ὄφις αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθὴς λυμεὼν τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ὅταν περιέρχεται ἀνὰ μέσον τῶν περιπλοκάδων τῶν δασῶν ἢ ὑψοῖ τὴν φανταστικήν του κεφαλὴν ὑπεράνω τῶν καλάμων, ὁλόκληρος ἡ φύσις καταλαμβάνεται ὑπὸ φρίκης. Πάντα σιωπῶσι, τρέμουσι, κρύπτονται. Βασιλεύει διὰ τοῦ τρόμου ὃν ἐνσπείρει, διὰ τῆς βδελυγμίας, ἣν ἐμπνέει.

Τὸν Κονακοῦσι διακρίνει ἡ ἑξῆς περίεργος καὶ τρομερὰ ἰδιότης. Ὅταν ὀργίζεται, παρατηρεῖ ὁ Φραγκλῖνος, ἅπασαι αἱ φολίδες ἀνεγείρονται ἐπὶ τοῦ ἀσπαίροντος σώματός του ὡς τὰ πτερὰ ὠργισμένου ἀλέκτορος. Αἱ δὲ φολίδες αὐτοῦ εἶναι εὐκινητόταται καὶ ὡραιόταται. Ἐν τῷ ζωϊκῷ κόσμῳ οὐδὲν ἄλλο ζῷον ἔχει λαμπρότερον ὁπλισμόν. Ἐν αὐτῷ μετ' ἀξιοθαυμάστου συμμετρίας συμμίγνυνται, διαδέχονται ἄλληλα, συγχωνεύονται, ὠχριῶσιν, ἐπαναφαίνονται τὰ ὡραιότερα χρώματα. Μεθ' ἁρμονίας ἀπαραμίλλου συνδέονται αἱ χαριέσταται ἀποχρώσεις, αἱ εὐαίσθητοι ἀνακλάσεις, αἱ ἀερώδεις καὶ ἐναλλάσσουσαι στιλπηδόνες. Ἐν τῇ φύσει δὲν ὑπάρχει ἕτερον ὃν μᾶλλον ὑπερηφάνως ἐνδεδυμένον τοῦ τέρατος τούτου.

Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ περιβολὴ ὁμοιάζει πρὸς τὴν πλήρη λίθων μηλωτὴν τῶν Ἀσσυρίων μοναρχῶν, πρὸς τὸν ἀδαμαντοποίκιλτον μανδύαν τοῦ Σαρδαναπάλου, ἡπλωμένον ἐντὸς τῶν ἀρωματικῶν χόρτων τοῦ Νέου Κόσμου.

Ἀλλὰ μόνον τὸ ἔνδυμα ἔχει ὡραῖον ὁ ὄφις οὗτος. Ἀπὸ τοῦ στόματος ἐξερεύγεται σίαλον καὶ ἀφρούς. Οὐδὲν εἶναι αὐτοῦ ἀγριώτερον, ἀποτροπαιότερον, φρικτότερον καὶ μᾶλλον βδελυκτόν. Ἡ παρὰ φύσιν ἀσχημία προξενεῖ ἀποτροπιασμὸν καὶ συγχρόνως ἕλκει. Αὕτη ἐνῷ ἐμποιεῖ τρόμον συγχρόνως προσελκύει. Θέλει νὰ τὴν ἀποφύγῃ τις, ἀλλὰ μένει· θέλει ν' ἀντισταθῇ, ἀποθνήσκει. Εἶναι μαγνητισμὸς τοῦ τρόμου.

Ἐξαιρουμένων τῶν λαμπρῶν φολίδων τῶν ἀνεγειρομένων ἐν ὀργῇ ὡς ξίφη μετὰ φοβεροῦ θορύβου, ἡ θέα τοῦ τέρατος εἶναι ἀποτρόπαιος.

Αἱ ἀργυραῖ καὶ χρυσαῖ αὐτοῦ σπεῖραι ἀποτελοῦσι βρόχους ἱκανοὺς νὰ καταπνίξωσι καὶ ταῦρον· ἡ γλῶσσά του εἶναι φλόξ, ὁ ὀδούς του ἄγκιστρον, τὸ ἄνοιγμα τοῦ στόματος ἄβυσσος, τὸ σίαλόν του ῥεῦμα, ὁ ὀφθαλμός του πῦρ, τὸ βλέμμα του μαγνήτης, τὸ δῆγμά του θάνατος.

Ὁ Κονακοῦσι ἀρέσκεται εἰς τὸ ᾆσμα καὶ τὴν γυμναστικήν. Ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς ἀρωματώδους χλόης, ἀναπτύσσων μεθ' ἡδονῆς ὡς πελώριον περιλαίμιον τὴν ἐκ τοπαζίου καὶ σμαράγδου περιβολήν του, μὲ τὸ στόμα ἡμιανοικτὸν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους, ἀρέσκεται ἀκροώμενος τὴν μελῳδικὴν φωνὴν πτηνοῦ τινος, ἢ παρακολουθῶν τὰ ἅλματα σκιούρου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν φοινίκων. Πλὴν τῶν θυμάτων, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι Καίσαρες, θέλει ἀθλητὰς καὶ μουσικούς, ὡς ἄλλος δὲ Καλιγούλας, ἢ Νέρων μετὰ τὰς ἐπιδοκιμασίας φονεύει τούτους. Ὁ Κονακοῦσι μεθ' ὅλην τὴν βλακώδη ἀναισθησίαν του προσελκύει καὶ κατατρώγει τοὺς διασκεδάσαντας αὐτὸν ἐπὶ μικρὸν καλλιτέχνας.

Ἡ φύσις φαίνεται, ἐνδιαφερομένη περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ἔδωκεν εἰς τὰ θηρία διάφορα χαρακτηριστικά, δι' ὧν προαγγελλομένη ἡ παρουσία αὐτῶν σώζει τὸν ἄνθρωπον· οὕτως ὁ λέων πρὸ τοῦ ἐπιπέσῃ εἰς ἀνθρωπίνους κατοικίας καταγγέλλει ἑαυτὸν διὰ τριῶν βρυχηθμῶν, τριῶν ἀληθῶν βροντῶν. Φρικώδης τις ὠρυγμὸς ἀγγέλλει τὴν παρουσίαν τῆς τίγρεως. Ὁ κροκόδειλος διὰ νὰ προσελκύσῃ τὸ θῦμά του θρηνεῖ ὡς νήπιον ἐντὸς τῶν καλαμώνων τῶν ποταμῶν. Πρὸ τοῦ προσβάλῃ τὸν ἀντίπαλόν του, ὁ κροταλίας ταράσσει τὰς φολίδας του καὶ κρούει οὕτω τὸν κώδωνα τοῦ θανάτου. Ἑρπετόν τι, ὁ Φόρσα, κατὰ τοῦ δήγματος τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστήμη δὲν εὗρεν ἔτι φάρμακον, κηρύττει τὴν παρουσίαν του διὰ φρικωδῶν λυγμῶν.

Καὶ ὁ Κονακοῦσι ἐπίσης προειδοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον περὶ τῆς κινδυνώδους παρουσίας του. Ἕρπων ἐπὶ τῆς χλόης ἀφίνει ἀνυπόφερτον ὀσμὴν μόσχου. Ἡ δυσάρεστος αὕτη ὀσμὴ εἶναι ἡ εἴδησις τῆς φύσεως πρὸς τὸν ἄνθρωπον λέγουσα αὐτῷ: « Ἀπομακρύνθητι ἀπὸ τῆς δηλητηριώδους ταύτης ἀτμοσφαίρας ἂν θέλῃς νὰ ζήσῃς· διότι τὸ πᾶν πλησίον τοῦ Κονακοῦσι ἀποθνήσκει».

Ὁ πελώριος οὗτος ὄφις, ὁ φοβερὸς τοῖς πᾶσι, ἔχει ἀντίπαλον φρικώδη κατορθοῦντα νὰ καταβάλῃ τήν τε ἰσχὺν καὶ λύσσαν αὐτοῦ. Οὗτος εἶναι μικρὸν ἔντομον. ὁ μύρμηξ τῆς Βραζιλίας. Εἷς μύρμηξ βεβαίως εἶναι μηδέν, ἀλλὰ πέντε, ἓξ δισεκατομμύρια μυρμήκων, δὲν εἶναι μόνον ἐπικίνδυνα, ἀλλὰ ἱκανὰ νὰ νικήσωσι, νὰ θανατώσωσιν. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἑρπετοῦ, ὅλος ὁ κόσμος τῶν μυρμήκων ἐξεγείρεται καὶ βαδίζει πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀναρριχώμενος ἐπὶ τοῦ ληθαργοῦντος τέρατος. Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ὁ Κονακοῦσι καὶ ἡ ὡραία αὐτοῦ περιβολὴ ἐξαφανίζονται ὑπὸ τὴν βομβοῦσαν μάζαν τῶν μυρμήκων, ὁ ὄφις καθίσταται αἰχμάλωτος τῶν μυρμήκων. Πρὸς τί πλέον αἱ χρυσαῖ αὐτοῦ σπεῖραι, ἡ πύρινος γλῶσσα, ὁ ἀδαμαντοποίκιλτος ὁπλισμός, οἱ φοβεροὶ ὀδόντες; Τίς τύραννος δύναται ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν ὁρμὴν ὁλοκλήρου λαοῦ; Παραυτα ὁ γιγάντειος ὄφις ἀνατέμνεται καὶ ἐκ τῆς φρικώδους μάχης του δὲν παραμένει πλέον ἢ ὁ σκελετός. Ὁ γίγας εὗρε τὸν ἀνώτερόν του — ἓν ἔντομον.

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

«Χάρτης τῆς νήσου Τήνου συνταχθεὶς κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν ὑδρογραφικὸν χάρτην ἐν κλίμακι ηὐξημένῃ, ὑπὸ τῶν πτυχιούχων ἀρχιτεκτόνων Γ. Ι. Εὐγενείου, Π. Ν. Ι. Μοσχονᾶ, Ν. Δ. Κλάψη, Μ. Ι. Εὐγενείου, Π. Μαρκουίζου. Τὰ ὕψη τῶν ὀρέων ὡς καὶ αἱ βυθομετρήσεις τοῦ λιμένος ἐλήφθησαν εἰς Γαλ. μ. αἱ δὲ τῆς περιμέτρου εἰς Ἀγγλικά. Ἐν Τήνῳ 1892. 0,52×0,69.»

Ὁ ἄρτι ἐκδοθεὶς ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον τοπογραφικὸς χάρτης τῆς Τήνου συνετάχθη ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐπιτοπίου ἐπίσης ἐρεύνης. Ἁπλῆ ἐπιθεώρησις αὐτοῦ καὶ πρόχειρος μελέτη μαρτυρεῖ ὅτι οἱ φιλοπονήσαντες αὐτὸν εἰργάσθησαν ἐπιμελῶς καὶ μετὰ προθυμίας, ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διαγραφὴν τοῦ ἀναγλύφου τῆς νήσου καὶ τὴν ὀνοματογραφίαν· καταφαίνεται δὲ ἐκ τῆς ὅλης ἐργασίας ὁ ζῆλος καὶ οἱ κόποι, οὓς κατέβαλον, οἵτινες εἶνε πάντοτε παρακολούθημα τῶν τοιούτου εἴδους ἐργασιῶν.

Τὰ ὀνόματα τὰ γεωγραφικὰ χωρίων, ὀρέων, ῥυάκων, τοποθεσιῶν ἄλλων μικρῶν καὶ μεγάλων ἐγράφησαν ὡς

Digitized by Google

προφέρονται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ὅπερ εἶνε μέγιστον προσὸν τοῦ χαρτογραφικοῦ πίνακος, προσδίδον εἰς αὐτὸν καὶ φιλολογικὴν ἀξίαν· διακρίνονται δὲ κατὰ εἴδη διὰ διαφόρου σχήματος γραμμάτων, τὸ ὁποῖον συμβάλλει μεγάλως εἰς τὴν ἀκοπωτέραν χρῆσιν τοῦ πίνακος καὶ κατανόησιν τῶν οἰκουμένων μερῶν ἀπὸ τῶν μὴ τοιούτων. 'Επίσης δὲ φαίνεται ἐπιμεμελημένη ἡ χάραξις τῶν διαφόρων ῥευματιῶν τῆς νήσου, δι' ὧν διακρίνεται ἄριστα ἡ διανομὴ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς ῥοῆς αὐτῶν. Ἡ ηὐξημένη κλίμαξ, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνετάχθη ὁ πίναξ, ἐπέτρεψεν ὅπως ἀναγράφωσι λεπτομερείας, ἃς δὲν ἐχώρει ἡ μικρὰ κλίμαξ τοῦ Ἀγγλικοῦ χάρτου. 'Εν γένει δὲ φαίνεται ὅτι ἡ ἀνάπτυξις καὶ τὸ διάγραμμα τῶν παραλίων ἐγένετο μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας.

Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐν τῷ πίνακι καὶ ἐλλείψεις τινές, ἃς σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅπως ἐν δευτέρᾳ αὐτοῦ ἐκδόσει διορθωθῶσιν.

'Εν ταῖς πρώταις παρατηροῦμεν ὅτι οἱ φιλοπονήσαντες τὸν χάρτην παρέλιπον τὴν σημείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῆς κλίμακος· καὶ σημειοῦται μὲν γραμμή τις ἐμφαίνουσα ἓν χιλιόμετρον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ ἀριθμός, ὅστις εἶνε 1:24,000, ἦτο δὲ ἀνάγκη νὰ τεθῇ οὗτος ὅπως ὁ ἀναγνώστης γνωρίζῃ ἀμέσως ὅτι τὸ 1]1000 τοῦ μέτρου ἀναλογεῖ κατὰ τὸν πίνακα πρὸς 240 μέτρα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Δεύτερον τὰ βάθη τῆς θαλάσσης τοῦ μὲν λιμένος σημειοῦνται εἰς μέτρα γαλλικά, τῆς δὲ περὶ τὴν νῆσον θαλάσσης εἰς μέτρα ἀγγλικά. 'Αλλὰ τίνα μέτρα ἀγγλικά, παρέλιπον νὰ σημειώσωσι, πόδας γυάρδας, ὀργυιάς; 'Εκ παραβολῆς πρὸς τὸν 'Αγγλικὸν χάρτην εἴδομεν ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης σημαίνουσιν ὀργυιάς· τοῦτο ὅμως ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ ῥητῶς, διότι δὲν μαντεύεται. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ διατί τὸ βάθος τοῦ λιμένος ἐλήφθη εἰς μέτρα γαλλικά, ἐνῷ συνήθως πάντες οἱ ναυτικοὶ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης μετροῦσι κατὰ ὀργυιάς.

'Επίσης ἐκ τοῦ χάρτου λείπει ἡ σημείωσις τοῦ πλάτους, σημειουμένων μόνον 40 λεπτῶν, ἀλλὰ τίνος μοίρας πλάτους δὲν φαίνεται ἐπισημειωτικῶς. Ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐν τῷ περιθωρίῳ ἡ 37°, ὅπως ἐπὶ τοῦ χάρτου τούτου δύναταί τις νὰ εὑρίσκῃ τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς νήσου. Παρελείφθη δ' ἐπίσης καὶ ἡ σημείωσις ὁποῖον μῆκος φέρει ὁ χάρτης τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς Φέρου ἢ τοῦ Γρενουινσίου; Οἱ εἰδικοὶ γνωρίζουσι ταῦτα καὶ τὰ εὑρίσκουσιν εὐκόλως, ἀλλ' οἱ πολλοὶ ἀναγνῶσται πρέπει νὰ τὰ εὑρίσκωσιν ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ ὑπομνήματι ἢ τοῖς περιθωρίοις.

'Επίσης ἐν τῷ ὑπομνήματι δὲν σημειοῦται πῶς ἐγένοντο αἱ καταμετρήσεις τῶν ὑψῶν τῶν ὀρέων, διὰ βαρομέτρου ἢ ἄλλως πως: Διότι παρετηρήσαμεν μεταξὺ τῶν ὑψῶν τοῦ 'Αγγλικοῦ πίνακος καὶ τῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγάλην διαφορὰν ἐπὶ ἔλαττον. Ὁ Τσικνιᾶς π. χ. τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νήσου ἐν μὲν τῷ ἀγγλικῷ πίνακι σημειοῦται ἔχων ὕψος 2340 πόδας ἀγγλικοὺς ἤτοι μέτρα γαλλικὰ 712, ἐν δὲ τῷ Ἑλληνικῷ μέτρα 685.

Ταῦτα ἐσημειώσαμεν οὐχὶ ὅπως ἐπικρίνωμεν ἐργασίαν ἄλλως καθ' ὅλα τὰ λοιπὰ ἀξίαν λόγου καὶ τιμῶσαν τοὺς ἀναλαβόντας αὐτὴν ἐξ ἀξιεπαίνου πρωτοβουλίας, ἥτις ἀπαιτεῖ κόπον καὶ μελέτην μεγάλην, ἀλλ' ὅπως ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει διορθωθῶσιν αἱ μικραὶ αὗται παραλείψεις, ὧν ἡ διόρθωσις εἶνε εὐχερής.

Α. Μ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ

εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Α'. ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ θόλου.

α' μέρος

'Αμφότεροι, ἐγὼ καὶ ὁ κ. Σπυρίδων Λάμπρος, εἴχομεν καὶ δίκαιον καὶ ἄδικον.

Δίκαιον εἶχον ἐγὼ ἰσχυρισάμενος: «Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1889 γενομένην ὑπ' ἐμοῦ ἀνακάλυψιν — μετὰ τὸ τελευταῖον γράμμα *ἤκαζον* ὅτι ἀκολουθοῦσιν ἀφανῆ *δύο ἢ τρία ἄλλα γράμματα*. — Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν — *ἔπεισα ἐμαυτὸν* ὅτι μετὰ τὸ τελευταῖον γράμμα, *ὅπερ κατ' ἐμὲ ἦτο* ͵ϛ (*ἑξάκις χιλιοστοῦ*), ἠκολούθει *ἕτερον*»· ἄδικον εἶχεν ὁ κ. Λάμπρος γράψας: «Ὀρθῶς φαίνεται διαγνοὺς ὁ φιλότιμος ἐκδότης ὅτι μετὰ τὸ τελευταῖον — γράμμα, *ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται εὐλόγως νὰ εἶνε ἢ* ͵ϛ = *6000*, εἵπετο καὶ ἕτερον· *ζήτημα δὲ μόνον εἶνε ἂν ἦτο ἓν καὶ μόνον*». Νομίζω ὅτι ὁ λόγος μου ἦτο σαφέστερος ἢ ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ δισταγμόν τινα ἢ καὶ παρεξήγησιν. Καὶ δευτέρα δὲ ἀνάβασις εἰς τὸν θόλον καὶ ἐξέτασις τῶν ἐν αὐτῷ μὲ ἔπεισεν ἅμα μὲν ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα (ἤ, ἀκριβέστερον, λείψανον·), ὅπερ εὐλόγως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς κόσμημα (καὶ τότε τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἔτους θὰ ἀνεζήτει τις ἔν τινι τῶν ἄλλων μικροτέρων πλαισίων τοῦ θόλου·), ἦτο τὸ ἄνω μέρος τοῦ

ε

(= ͵ϛ, ἑξάκις χιλιοστοῦ), οὗ τὸ λοιπὸν κάτω μέρος διέκρινα ὑπὸ τῇ Τουρκικῇ ἐρυθρᾷ ταινίᾳ, ἅμα δὲ ὅτι κατόπιν ὑπάρχει τόπος ἐν τῷ ἐφθαρμένῳ ***πλαισίῳ*** τοῦ α' μέρους τῆς ἐπιγραφῆς (ἄνευ λόγου δὲ δὲν παρετήρησα ἐν τῇ «*Ἑστίᾳ*» ὅτι τῆς ἐπιγραφῆς ἀμφότερα τὰ μέρη κεῖνται ***ἐν πλαισίοις***·) ***πρὸς ἓν καὶ μόνον γράμμα***. Περὶ τούτου θὰ πείσῃ ἑαυτὸν καὶ ὁ κ. Λάμπρος εὐκολώτερον ὅταν δημοσιευθῶσι τὰ «πανομοιότυπα» τῶν ἐπιγραφῶν, διότι ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» τὸ σχῆμα αὐτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδοθῇ πιστῶς διὰ κοινῶν χαρακτήρων. 'Εν τῷ παρόντι ἀρκοῦμαι νὰ προσπαρατηρήσω ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἓν γράμμα μετὰ δυσκολίας χωρεῖ.

Πάλιν, ἄδικον εἶχον ἐγὼ προτείνας πρὸς συμπλήρωσιν ἓν τῶν τεσσάρων γραμμάτων, δίκαιον δὲ ὁ κ. Λάμπρος ἀποδεκτὸν κηρύξας μόνον τὸ πρῶτον αὐτῶν, τὸ Δ. Κατὰ ταῦτα, ἔτος τοῦ ψηφιδωτοῦ κόσμου τοῦ θόλου (τῆς 'Αναλήψεως τῆς μεγαλοπρεπέστατα καὶ κάλλιστα εἰκονισμένης) εἶναι τὸ 495ον ἀπὸ Χριστοῦ, ὁ πέμπτος αἰὼν φθίνων, οὐκ ἀπέχων τῶν δύο πρώτων τριτημορίων τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ἅτινα οἱ σοφοὶ Texier καὶ Bayet ὥρισαν ἔκ τε ἄλλων τεκμηρίων κρίναντες καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ἁγίῳ

Digitized by Google

Βήματι λεγομένου «μονογραμματικοῦ» σταυροῦ, περὶ οὗ ὅρα τὴν λαμπρὰν μελέτην τοῦ de Rossi, «Bullet. di Arch. crist.» 1863, σελ. 62—65.

β´ μέρος.

Τὸν σταυρὸν τοῦτον εἶχεν ἐν ἀρχῇ καὶ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐπιγραφῆς πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1889, ὡς καὶ λείψανα τοῦ πρώτου γράμματος Є, τοῦ ἔπειτα ἐκρυέντος. Μεταξὺ τῶν γραμμάτων Θ καὶ Ω διέκρινα πάλιν τὸ γράμμα Є, κατόπιν ὑπὸ τοῦ ἐγχαράξαντος ἐν στενοχωρίᾳ προστεθειμένον.

Β´ ἐπιγραφὴ ἐν τῷ Ἁγίῳ Βήματι.

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ Ψαλμοῦ, ἐξ οὗ εἶναι εἰλημμένη ἡ ἐπιγραφή, εἶναι ὁ ξε´.

Γ´ ἐπιγραφὴ ἐν τῷ φωλεῷ.

Μετὰ τὴν λέξιν «δόξαν» κατὰ παραδρομὴν παρελείφθη ἡ λέξις COY (σοῦ), ἥν, ὡς βλέπω, ἔχω ἐν ἅπασι τοῖς ἀντιγράφοις μου. Οὐχὶ ἀκριβῶς ἀπέδωκα τὸ τέλος διὰ τοῦ ΠΝΟϹ ἀντὶ ΠΝ̅Ϲ (**πνεύματος**), μεθ᾽ ὅ, ἐν ὀλίγῃ τινὶ ἀποστάσει, ἀκολουθεῖ, μικρότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων, Τ ἐφ᾽ οὗ κεκολλημένον κεῖται, ἔτι μικρότερον, Ο.

Ταῦτα ἐν τῷ παρόντι περὶ τῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ προκείμενον σημείωμα τελευτῶ ὁμολογῶν χάριτας τῷ κ. Λάμπρῳ καὶ ἐπὶ τῇ ὑπομνήσει τοῦ γνωστοῦ κανόνος (ὅρα προχείρως Gardthausen «Griech. Palaeogr.» σελ. 387·) πρὸς μετατροπὴν τῶν ἀπὸ κοσμογονίας ἐτῶν εἰς ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ. Ἀληθὴς ὁ κανὼν ἐν τῇ θεωρίᾳ λησμονεῖται τόσον εὐκόλως ἐν τῇ πράξει, ὥστε καὶ ἐπανειλημμένη ἀναγραφὴ αὐτοῦ δὲν ἀποβαίνει ἴσως περιττή. Αὐτὸς ὁ Kirchhoff, «Corp. inscr. Gr.» ἀρ. 8705 τὸ ἔτος ,ϛφλζ´ «μηνὶ ***Σεπτεμβρίῳ*** ἰνδικτιῶνος ιβ´» ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Θεσσαλονίκης ἔτρεψεν εἰς 1028 ἀντὶ τοῦ 1029.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 16ῃ Ὀκτωβρίου 1893.

Π. Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Τὸ πρῶτο φιλὶ τοῦ Ψυχάρη εἶνε τὸ «Ταξίδι» του ὁλότρεμο κι ὁλόβαθο φιλὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη ποῦ τὸ φλογίζει κι ἀπὸ τὴ σοφία ποῦ τὸ φωτάει. Γιατὶ τὸ ξέρεις πῶς μαὐτὰ τὰ μάτια βλέπει ἐκεῖνος: μὲ τὴν ἀγάπη καὶ μὲ τὴ σοφία· κι ἀπὸ τἀστέρια αὐτὰ τὰ δύο δανείζεται τὸ φέγγος του ὁ ἐνθουσιασμός· ὁ ἐνθουσιασμὸς ποῦ δείχνει σὲ κάθε του γραφὴ καὶ σὲ κάθε λόγο του· μ᾽ ἐκεῖνον αὐτὸς ἀνάμεσα σὲ τόσους ἄλλους, μικρότερους στὰ χρόνια, φαίνεται πῶς εἶνε ὄχι ὁ νεώτερος, ἀλλὰ ὁ νέος· θαρρεῖς πῶς ζῇ τὴ ζωὴ ὅλονῶν· μ᾽ ἐκεῖνο κάνει πότε νὰ τὸν ἀκοῦμε σὰ μαγεμένοι, πότε νὰ τοῦ φιλονεικοῦμε σὰν ξαφνισμένοι. Μ᾽ ἐκεῖνο κάνει δική του καὶ τὴ γλῶσσα ποῦ γράφει, τὴ γλῶσσα ὅλου τοῦ κόσμου. Καὶ γλῶσσα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μπορεῖ νὰ τήνε ποῦμε τὴ δημοτική μας, μάλιστα καθὼς τὴ γράφει ὁ Ψυχάρης, μὲ τὴ λογικὴ τὴν ἀνήμερη ποῦ δὲν παραδέχεται στ᾽ ἄδυτα τῶν ἀδύτων τῆς γραμματικῆς της κανένα βέβηλο σημάδι ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα, ἀκόμα καὶ τὸ πλέον ἄβλαβο. Καλὰ τοῦ ἔγραφε πέρσυ ἕνας Γάλλος πῶς λιβανίζει νύχτα μέρα τὸ εἴδωλο τῆς Γραμματικῆς μὲ τὸν ἀέρα ἑνὸς ἀρχαίου Εὐμολπίδη κάθε ποῦ πανηγύριζε τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια.

Ἕνα ὡραῖο ἄρθρο τοῦ Ψυχάρη στὲς Debats *γιὰ τὸν Πετράρχη καὶ γιὰ τὸ Δάντε θυμοῦμαι πῶς τέλιωνεν ἔτσι:* « On aime à voir les lettres puiser dans la recherche scientifique une force, et même une grace nouvelle ». *Αὐτὸς εἶνε, νομίζω, κι ὁ μεγάλος πόθος τοῦ Ψυχάρη σ᾽ ὅ,τι γράφει· τὴ δύναμη καὶ τὴ χάρη του νὰ τὲς παίρνῃ καὶ νὰ τὲς τρέφῃ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη. Γιὰ τοῦτο κι᾽ ὅταν μᾶς παρουσιάζεται σὰν ποιητής, πάντα φαίνεται κρυμμένος πίσω του ὁ πολυδιαβασμένος· πρᾶμα ποῦ δὲν ἐμποδίζει τὰ βαρυὰ γραφόμενά του σὰν τὲς* « Etudes de philologie néogrecque» *καὶ τὰ «Ἱστορικὰ καὶ γλωσσολογικὰ ζητήματα» νὰ φωσφορίζουν ἐδῶ κ᾽ ἐκεῖ ἀπὸ τὴν πλέον ποιητικὴ συγκίνηση. Καὶ τὸ Φιλὶ ποῦ μᾶς διάβασε ἤ, καλήτερα, ποῦ μᾶς ἔδωκε στὸν Παρνασσό, εἶνε κι αὐτὸ μαζὶ ἐπιστήμη καὶ ποίηση· δυναμών᾽ ἡ πρώτη τὴ δεύτερη, κ᾽ ἡ δεύτερη ὀμορφαίνει τὴν πρώτη. Κι ἂν εἶνε τὸ ταξίδι του τὸ πρῶτο του φιλί, μὰ εἶνε κι αὐτὸ τὸ νωπὸ ἀκόμα φιλί του ἕνα ταξίδι ἀνάμεσα στοὺς κόσμους τοὺς ποιητικούς, ἀρχαίους καὶ νέους· ταξίδι σὲ περιβόλια μὲ λουλούδια ἀθάνατα, σὰν τὲς μηλιὲς τοῦ Ἀλκινόου στοῦ Ὁμήρου τοὺς στίχους ποῦ πάντα μῆλα εἶνε φορτωμένες χειμῶνα καλοκαῖρι. Ὅλα φύτρα τῆς ἀγάπης μὲ λουλούδια χιλιόχρωμα, ποῦ ὅλα λέγονται φιλιά. Ποτὲ δὲν εἶδα καταστριμωμένο στὴ σάλα τοῦ Παρνασσοῦ τόσο πολὺ καὶ τόσο διαλεχτὸ κόσμο. Ὅλ᾽ ἡ Ἀθήνα ἔτρεξε ν᾽ ἀκούσῃ τὸν περίφημο «στρεβλωτὴν τῆς γλώσσης», ὅπως μερικοὶ τὸν ὀνομάζουν· Ἀλλ᾽ ἀντὶ νὰ ἰδῇ τὸ φοβερὸ τὸ δήμιο, εἶδεν ἕνα γλυκόλογο ποιητὴ ποῦ μᾶς μιλοῦσε, καθαρὰ καὶ μετρημένα, τὴ γλῶσσα ποῦ κουβεντιάζουμε καὶ πρὸ πάντων ποῦ νιώθουμε ὅλοι μας γραμματισμένοι κι ἀγράμματοι. Ἀλλὰ μὲ τόσην εὐκολία ξαπλώνονται στὸν κόσμο κ᾽ οἱ πλέον ἀσύστατες γνῶμες, ὥστε πολλοὶ ἀπ᾽ αὐτοὺς ποῦ τὸν ἄκουσαν ἔλεγαν ὕστερα σοβαρὰ πὼς ὁ Ψυχάρης ἀρνήθηκε τὴ γλῶσσα του καὶ μίλησε στὸν Παρνασσὸ... τὴν καθαρεύουσα! Δὲ μποροῦσαν νὰ ἐξηγήσουν ἀλλοιώτικα τὴν καλλιτεχνικώτατην ἐντύπωση τῆς ἀληθινῆς μας γλώσσας, ὅταν δὲν ξαφνίζῃ τὰ μάτια μας τὰ κακοσυνειθισμένα ἀπὸ τὰ βιβλία, ἀλλὰ χαϊδεύει ταὐτιά μας κι ἀπὸ κεῖ κατεβαίνει ἄκοπα καὶ γλυκὰ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας σὰ νὰ τὴν ἀκοῦμεν ὄχι ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπο, ὄχι ἀπὸ τεχνίτη, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὴ φύση τὴν ἴδια. «Τὸ μεγαλήτερο κακὸ ποῦ μπορεῖ νὰ πάθῃ μιὰ φιλολογία, εἶπε σοφὰ ἕνας ξένος κριτικός, εἶνε ν᾽ ἀρνηθῇ τὴ γλῶσσα τῆς κουβέντας καὶ τοῦ τραγουδιοῦ, καὶ νὰ κοιτάξῃ μοναχὰ τὴ γραμμένη γλῶσσα, ποῦ δὲν εἶνε παρὰ κάτι ἀφῃρημένο, κάτι ποῦ καλὰ καλὰ δὲν ὑπάρχει, κάτι ποῦ δὲν εἶνε ἀνθρώπινο!»*

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΤ

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Μία Κυριακὴ συννεφώδης, θυελλώδης, ὑγρά, μουσκευμένη. Μίαν μόνον στιγμήν, κατὰ τὸ μεσημέρι, διέσχισε τὰ πυκνά, τὰ στακτερά, τὰ βροχοφόρα νέφη ὁ ἥλιος καὶ ἔλαμψεν ὠχροκίτρινος, σὰν ξεθυμασμένος. Ὅλον τὸ ἄλλο διάστημα τῆς ἡμέρας, σύννεφα ἀδιάσπαστα καὶ σκότος. Κάπου - κάπου ἐσχηματίζετο εἰς τὸ στερέωμα, ἀραιουμένων ὀλίγον τῶν νεφῶν, κανὲν ξέφωτο, ὅπως τὸ λέγει ὁ λαός, ἢ ἐξαίθρα — ὅπως μετέφρασε τὴν λέξιν clairière ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος — ἀλλ' ἦτο στιγμιαία, ἀπατηλή, καὶ τὰ νέφη ἐπυκνοῦντο πάλιν, χωρὶς νὰ λάμψῃ ἀκτίς, καὶ ὁ ζόφος ἐπεχύνετο, καὶ ἡ καταιγὶς ἐμυκᾶτο, καὶ ἡ βροχὴ ἐξέσπα ὁρμητική, ῥαγδαία, μαστίζουσα μετὰ κρότου ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, — κατακλυσμὸς θορυβώδης, διαρκής, καὶ ὡς θέαμα καὶ ὡς ἄκουσμα ὡραῖος. . . διὰ τοὺς βλέποντας ἔξω ἀπὸ κλειστῶν παραθύρων. Ὀλίγοι ἄνθρωποι εἰς τοὺς πλημμυρισμένους δρόμους ξετρυπόνοντες εἰς τὰ διαλείμματα τοῦ κακοῦ ἀπὸ τὰ καταστήματά των· τὰ ἁμάξια εἰς κίνησιν, αἱ ὀμβρέλλαι ἀνοικταί, βασανιζόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ ἐνθυμίζουσαι μὲ τὰ παράδοξα σχήματά των «τὰς κάλυκας τῶν φανταστικῶν ἀνθέων» τοῦ κ. Ἀννίνου.

Τὴν νύκτα ἡ ὁρμὴ ἐκόπασε. Τὰ δένδρα, κατάκοπα ἐκ τῆς πολυώρου ταλαντεύσεως, — ὅσα δὲν ὑπέκυψαν εἰς τὴν γυμναστικὴν αὐτήν, — ἀνέλαβον τὴν κάθετον αὐτῶν θέσιν. Ὁ οὐρανὸς ἐκαθάρισε καὶ ἔλαμψεν ἡ σελήνη τόσον ἱλαρά, ὅσον κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τῆς δημιουργίας. Ἀλλ' ἔξοχος ἦτο προπάντων ἡ αὐγὴ τῆς Δευτέρας. Ἡμέρα θαυμασία, μία ἔκπληξις χειμερινὴ ἀλησμόνητος. Οὔτε ἴχνος νέφους, οὔτε ἴχνος λάσπης, ἥλιος λαμπρός, θερμοκρασία 15° ἑκατονταβάθμου, φύσις λουσμένη, καθαρά, ἔκπαγλος. Καὶ οἱ δρόμοι ἐπανεῦρον τοὺς διαβάτας των καὶ οἱ ἀθηναῖοι τὰς χλιαράς, τὰς ἡδυπαθεῖς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου των, — κίνησις καὶ ζωὴ καὶ εὐφροσύνη ὑπαίθριος πρωϊνή, χαρὰ Θεοῦ.

✢

Φιλολογικὴ πανήγυρις ἐκ τῶν σπανίων ἦτο τὴν ἑσπέραν τῆς παρελθούσης Παρασκευῆς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κ. Ψυχάρη εἰς τὸν Παρνασσόν. Ὁ Σύλλογος, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἐκ τῆς προμηνυομένης συρροῆς ἄτοπα, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδώσῃ εἰσιτήρια καὶ δι' αὐτῶν μόνον, ὡρισμένων τὸν ἀριθμόν, νὰ ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος· ἀλλ' αἱ ἀπαιτήσεις ἦσαν τόσον πολλαί, τὸ ἐκ μέρους τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας ἐκδηλωθὲν ἐνδιαφέρον τόσῳ μεγάλον καὶ πρωτοφανές, τὰ διανεμηθέντα ὡς ἐκ τούτου εἰσιτήρια τόσῳ περισσότερα τῶν ὁρισθέντων, ὥστε ἀπὸ τῆς 8ης ἡ αἴθουσα τοῦ Παρνασσοῦ εἶχε πληρωθῆ, ὡς ἐὰν αἱ πύλαι της ἦσαν ἐλεύθεραι ἐντελῶς, ἀναπεπταμέναι εἰς τὸ πλῆθος. Μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ κόσμος ἐκεῖνος ἦτο ἐκλεκτός, τὸ ἄνθος τῆς κοινωνίας, καὶ ὅτι ἔλειψε τὸ πλῆθος τῶν φοιτητῶν, οἱ ὁποῖοι εἰς τἀναγνώσματα ἀποτελοῦν πάντοτε τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ ἀκροατηρίου, διότι εἰς τοὺς καϋμένους αὐτοὺς δὲν ἐδίδοντο εἰσιτήρια. Εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κ. Ψυχάρη τὴν πλειονοψηφίαν ἀπετέλουν αἱ κυρίαι, ἦτο δὲ ἀληθῶς λαμπρὸν τὸ θέαμα τῆς μέχρις ἀσφυξίας πεπληρωμένης αἰθούσης. Θἀπετελεῖτο καὶ ἄλλο ἓν ἀκροατήριον ὅμοιον, ἐκ τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐλθὼν μετὰ τὴν ὀγδόην καὶ ἡμίσειαν, ἔφυγε μὴ εὑρίσκων θέσιν πουθενά. Δι' αὐτὸ εἴπομεν ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶχε διπλασίαν αἴθουσαν ὁ «Παρνασσός». Τὴν ἐνάτην προσῆλθεν ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια, ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν σύντομον εἰσήγησιν τοῦ προέδρου κ. Ν. Πολίτου, ὁ κ. Ψυχάρης ἀνῆλθε τὸ βῆμα. Ὡμίλησε πλέον τῆς ὥρας, — περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀναγνώσματός του δὲν θὰ εἴπωμεν τίποτε, γνωστοῦ ἤδη εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας — τὸν ἤκουσε δὲ μετὰ προσοχῆς τὸ πυκνὸν ἐκεῖνο ἀκροατήριον καὶ μεθ' ἡδονῆς τινος νέας, παρθένου, ἀκοῦον διὰ πρώτην φορὰν τὴν ποιητικήν, τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν, ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τοῦ βήματος Συλλόγου, ἐν τόνῳ συνομιλίας οἰκείῳ, ἁπλῷ, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο ἕως τόρα συνειθισμένον.

✢

Ἡ προσέλευσις τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κ. Ψυχάρη, ἦτο ἐπισημοποίησις τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης ἀγῶνος, ἐκ τῶν δεινοτέρων πολεμιστῶν τοῦ ὁποίου ἀνεδείχθη ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ταξιδιοῦ. Ὁ κ. Ψυχάρης θέλει τὴν γλῶσσαν ποὺ ὁμιλεῖ τὸ Ἔθνος καὶ ὁ Βασιλεύς, διότι, ὡς γνωστόν, μόνον τὴν Δημοτικὴν μεταχειρίζεται ὁμιλῶν ἢ συνομιλῶν ὁ ἀνώτατος Ἄρχων. Ἤκουσε μετ' ἀδιαπτώτου προσοχῆς τὸν κ. Ψυχάρην, καὶ ἐγέλασε πολὺ μὲ τὰς εὐφυολογίας του. Εἰς τὸ τέλος τὸν συνεχάρη· μετ' Αὐτοῦ ἐπίσης ἡ Βασίλισσα, ὁ Διάδοχος, ὁ πρίγκηψ Νικόλαος. Ἡ τιμὴ ἦτο ἔκτακτος, διότι ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια δὲν μεταβαίνει συχνὰ εἰς τἀναγνώσματα τοῦ «Παρνασσοῦ». Ὁ Βασιλεὺς εἶχε μεταβῆ μόνον εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κ. Βλάδαν Γιώργεβιτς, τοῦ πρέσβεως τῆς Σερβίας, εἴδομεν δὲ τὸν Διάδοχον εἰς ἓν ἀνάγνωσμα τοῦ κ. Βλάχου καὶ εἰς δύο τοῦ μακαρίτου Παπαρρηγοπούλου.

✢

Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τῆς νέας Κυβερνήσεως, πολλοὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς παλαιᾶς, βέβαιοι ὅτι θὰ παυθοῦν, προλαμβάνουν καὶ παραιτοῦνται — κατὰ τὸ σύνηθες. Ἐπίκαιρον διάλογον δημοσιεύει τὸ Σκρίπ:

— Καὶ γιατὶ παρητήθης;

— Μπρὲ ἀδελφέ, ὅπως ἔγειναν τόρα τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους, τὸ καλήτερον εἶνε νὰ μὴν ἔχῃ κανεὶς δοσοληψίας μὲ τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον.

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ὁ Φραγκῖσκος Κοππὲ ἐξέδωκεν ἐσχάτως νέον τόμον ποιημάτων ἐπιγραφόμενον Mon franc parler. Ἐν αὐτῷ δὲν εἶνε πλέον ὁ μελαγχολικὸς καὶ τόσον τρυφερὸς ποιητής, τὸν ὁποῖον γνωρίζομεν, ἀλλὰ πολεμικός, ἐπιθετικός, εἴρων, σατυρικὸς πλήρης χολῆς, περιγράφων ἤδη ἐκλογικὰ καὶ μετὰ πικρίας παρενθέτων ἀναμνήσεις τῆς νεότητος. Ὅ,τι τὸν συνδέει μὲ τὸν παλαιὸν Κοππὲ εἶνε ἡ ἐντέλεια τοῦ στίχου.

— Ἐξεδόθη νέος τόμος, ἕκτος οὗτος, τῶν *Θεατρικῶν Ἐντυπώσεων* τοῦ Ἰουλίου Λεμαῖτρ, τοῦ περιφήμου κριτικοῦ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων». Ὁ τόμος οὗτος, ποικιλώτατος τὰ θέματα, περιέχει κρίσεις πολὺ πρωτοτύπους περὶ Σαρσαί, Ζολᾶ, Μυσσέ, Ἀριστοφάνους, Κυρέλ, κλπ.

— «Ἀπὸ πάνω ἕως κάτω» ἐπιγράφεται τὸ νέον βιβλίον τῆς γνωστῆς γαλλίδος συγγραφέως, τῆς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ζὺπ κρυπτομένης. Εἶνε σάτυρα εὐφυεστάτη καὶ δριμεῖα κατὰ τοῦ καλοῦ αὐτοκαλουμένου κόσμου τῶν εὐγενῶν, τῶν καλλιτεχνῶν, τῶν πολιτικῶν.

— Εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν ὑπέβαλον ἐπισήμως τὴν ὑποψηφιότητά των ὁ Παῦλος Βερλαίν, ὁ Ἰωάννης-Παῦλος Clarens διὰ τὴν ἕδραν τοῦ Ταίν, ὁ Ζολᾶ διὰ τὰς ἕδρας Ταὶν καὶ Μαξὰδ καὶ ὁ Φραγκῖσκος Σὰρμ διὰ τὴν ἕδραν τοῦ τελευταίου. Ἡ ἐκλογὴ θὰ γίνῃ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπίσημον δεξίωσιν τῶν ἤδη ἐκλεχθέντων ἀκαδημαϊκῶν Βρυνετιὲρ καὶ Σαλλεμὲλ Λακούρ.

— Ἡ ἐτησία μεγάλη συνεδρίασις τῆς Ἀκαδημίας ἐγένετο τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην. Κατ' αὐτὴν ὁ μὲν Κάμιλλος Δουσὲ ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῶν φιλολογικῶν διαγωνισμάτων, ὁ δὲ Φραγκῖσκος Κοππὲ τὴν ἔκθεσιν τῶν βραβείων τῆς ἀρετῆς.

— Πρωτοφανὲς Ἡμερολόγιον ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις ὁ Ἀσσὲτ διὰ τὸ ἔτος 1894. Εἶνε ὁλόκληρος ἐγκυκλοπαιδεία, περιλαμβάνουσα προχείρως πᾶσαν γνῶσιν ἐκ τῆς χημείας, τῆς φυσικῆς, ὑγιεινῆς, ἀστρονομίας, μηχανικῆς, φιλοσοφίας. Περιέχει γραμματικήν, λεξικὸν τῆς ὀρθογραφίας, χάρτας, πίνακας καὶ εἰς τὸ τέλος σελίδας λευκὰς ἡμερολογίου, προωρισμένας διὰ τῆς χρονολογίας τῶν ἐπισήμων γεγονότων τῆς οἰκογενείας. Τοιοῦτον πλῆρες καὶ χρήσιμον Ἡμερολόγιον δὲν ἐξεδόθη εἰσέτι ἐν Γαλλίᾳ.

Ἐπιστημονικὰ

Ἐσχάτως ὁ ἰατρὸς Φερὲ ὑποβαλὼν ᾠὰ κατὰ τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ἐπωάσεως ὑπὸ ἀτμοὺς οἰνοπνεύματος, παρετήρησεν ὅτι δι' αὐτῶν ἐπιβραδύνεται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμβρύου καὶ διευκολύνεται ἡ παραγωγὴ τεράτων. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονὸς ἔχει σχέσιν κατὰ τὸν Φερέ, μὲ τὰ φαινόμενα τῆς στειρώσεως καὶ τῆς ἐκτρώσεως, παρατηρούμενα συχνὰ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, καὶ τὰς περιπτώσεις τῆς παραγωγῆς τεράτων διὰ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἀναπτύξεως, ὀφειλομένης εἰς τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

— Ὑπὸ τοῦ Δελέν, ἀγαλματοποιοῦ ἐν Παρισίοις, ἐπενοήθη αὐτόματος γλυπτικὴ μηχανή, κινουμένη δι' ἠλεκτρισμοῦ καὶ δυναμένη νὰ ἀναπαράγῃ μετὰ μεγίστης εὐκολίας τὸ ἄγαλμα τοῦ ὁποίου θέλομεν νὰ ἔχωμεν πολλὰ ὅμοια, εἴτε εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ μέγεθος, εἴτε εἰς ἄλλο· διότι ἡ μηχανὴ αὕτη εἰμπορεῖ νὰ μεγεθύνῃ ἢ νὰ σμικρύνῃ τὰς διαστάσεις τοῦ προτύπου. Τὸ ἀντίγραφον, τὸ ὁποῖον ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου παράγει ἡ μηχανή, δὲν ἔχει ἀνάγκην, διὰ νὰ τελειοποιηθῇ, παρὰ μικρᾶς ἐπεξεργασίας παρὰ τεχνίτου τινὸς ἐπιδεξίου.

— Τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον ὁ ἐκ Λονδίνου καθηγητὴς Θόμψων ὡμίλησε ἐνώπιον τοῦ ἐν Σικάγῳ Διεθνοῦς Συνεδρίου τῶν Ἠλεκτρολόγων, ὑποστηρίξας τὸ δυνατὸν τῆς ὑπερωκεανείου τηλεφωνικῆς συγκοινωνίας. Ὁ λόγος του ἐχειροκροτήθη καὶ ἐνέπνευσε πολλὰς ἐλπίδας. Κατὰ τοὺς μηχανικοὺς ὅμως ἡ ἐπιχείρησις θὰ προσκόψῃ κατὰ μυρίων δυσχερειῶν προπάντων κατὰ τὴν τοποθέτησιν τριπλοῦ κάλου μεταξὺ τῶν δύο ἠπείρων.

— Τὴν 16 Ὀκτωβρίου (ἔ. ν.) τὸ πρῶτον παρετήρησεν ὁ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἀστρονόμος Brooks νέον κομήτην, παρατηρηθέντα τὴν 17 ἐν Ἀμβούργῳ καὶ τὰς ἀκολούθους ἡμέρας εἰς διάφορα ἄλλα ἀστεροσκοπεῖα. Ὁ κομήτης οὗτος φαίνεται ἀκίνητος σχεδὸν εἰς τὸν ἀστερισμὸν τῆς Παρθένου ὡς ἀστὴρ 9ου μεγέθους μὲ οὐρὰν μικρᾶς ἐκτάσεως, φωτεινότερος κατὰ τὰ ἄκρα ἢ κατὰ τὸν πυρῆνα.

— Ἐν Ὠτὲν ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Bayle νέον προκατακλυσμιαῖον ἑρπετόν, ὀνομασθὲν ὑπ' αὐτοῦ *Καλλιβράχιον* καὶ ἔχον πόδας ὁμοίους πρὸς τοὺς τῆς σημερινῆς σαύρας. Ἡ σημαντικὴ αὕτη λεπτομέρεια ἀποδεικνύει ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται τὰ τετράποδα, ὑπῆρχον ἤδη ζῷα ἔχοντα κινητήρια ὄργανα ὅμοια πρὸς τὰ τῶν σημερινῶν τύπων.

— Ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδριάσει τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ὁ Βερνεῖλ παρουσίασε μετὰ μεγάλων ἐγκωμίων σύγγραμμα τοῦ Νοκαὶζ πραγματευόμενον περὶ τοῦ Ἐρρίκου Μονδβίλ, χειρουργοῦ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου. Ὁ Μονδβὶλ ἤκμασεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος ἔγραψε δὲ λατινιστὶ διάφορα ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, τῶν ὁποίων ἀνεῦρεν ἢ διώρθωσε τὰ ἐφθαρμένα κείμενα ὁ Νοκαίζ.

Μουσικὰ

Τὴν 6 Νοεμβρίου (ἔ. ν.) ἀπέθανεν ὁ ῥῶσσος μελοποιὸς Τσαϊκόφσκης, διευθυντὴς τοῦ Ὠδείου τῆς Μόσχας. Ὁ Τσαϊκόφσκης ἐγεννήθη τῷ 1840. Ἐκ τῶν ποικίλων αὐτοῦ μουσικῶν ἔργων, ἄριστα θεωροῦνται τὰ μελοδράματα Μαζέππας καὶ Εὐγένιος Ὀνεγκίν.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας θέλει ἐκδοθῆ ἐκ τοῦ **Βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας Γ. Κασδόνη** ὑπὸ τὸν τίτλον **«Θεοὶ καὶ Ἄνδρες»** νέον ἔργον ἐξαίρετον πραγματευόμενον τὰ κυριώτερα τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ἱστορίας. Τὸ σύγγραμμα συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ἐν Λονδίνῳ εὐπαιδεύτου καθηγητοῦ κ. Μιχ. Κωνσταντινίδου, γνωστοῦ καὶ ἐξ ἄλλων εὐδοκίμων συγγραφῶν, θέλει δὲ χρησιμεύσει ὡς τερπνότατον καὶ ὠφελιμώτατον ἀνάγνωσμα εἰς τὴν φιλομαθῆ νεότητα, πλουτίζον τὴν κατὰ τοῦτο λίαν πενιχρὰν ἡμῶν φιλολογίαν. Διότι ἐνῷ παρὰ τοῖς πεφωτισμένοις ἔθνεσι τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης ἀπειράριθμα τοιούτου εἴδους συγγράμματα ὑπάρχουσι, παρ' ἡμῖν σπανιώτατα εἶνε τὰ βιβλία τὰ πραγματευόμενα περὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων συντεταγμένα προσφυῶς πρὸς τὴν κατ' οἶκον ἀνάγνωσιν τῶν νέων καὶ νεανίδων. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην λαμπρῶς ἀναπληροῖ τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα τοῦ κ. Κωνσταντινίδου. Εἶνε δὲ τὸ βιβλίον καὶ μετὰ πρωτοφανοῦς ὅλως φιλοκαλίας τετυπωμένον ἐπὶ ἀρίστου χάρτου, κοσμούμενον ὑπὸ 150 περίπου εἰκόνων θαυμασίας τέχνης, ἐν Ἀγγλίᾳ κατασκευασθεισῶν, ἀληθὲς ἀριστούργημα τυπογραφικόν.

Τοιοῦτον ἔργον δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι θὰ γείνῃ πρόσκτημα παντὸς φιλομούσου καὶ φιλοκάλου ἀναγνώστου. ἐκθύμως δὲ δυνάμεθα νὰ συστήσωμεν αὐτὸ εἰς τὰς ἑλληνικὰς οἰκογενείας ὡς ἄριστον ἀνάγνωσμα.

Ὡς δεῖγμα τῆς τελειότητος καὶ λαμπρότητος τῶν εἰκόνων τοῦ βιβλίου ἀπεσπάσαμεν ἐξ αὐτοῦ τὰς δημοσιευομένας δύο εἰκόνας, ὧν ἡ μὲν παριστᾷ τὸ **Ἐρέχθειον**, ἡ δὲ τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ *Ναὸν τοῦ Διός*.

Digitized by Google

ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ ΕΠΙ ΟΘΩΝΟΣ

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸ 1834.—Ὁ Καραγκιόζης.— Παραστάσεις ἐν Βουκουρεστίῳ. — Ἡ κωμῳδία τοῦ Καλέργη.

Ὁ βλέπων σήμερον τὸν ἀριθμὸν τῶν θεάτρων μας καὶ τὴν ἐνσκήπτουσαν ἐνίοτε ἐπιδημίαν τῶν δημοσίων θεαμάτων, βεβαίως δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ ὅτι πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲ ἓν ὅπως δήποτε ἄξιον λόγου θέατρον. Ἀλλὰ τοιαύτη εἶνε ἡ ἐποχὴ ἣν διανύομεν. Τὰ πάντα χαρακτηρίζει ἡ ταχύτης τῆς μεταβολῆς· κατὰ τοῦτο δὲ ὁμοιάζει ἥ τε κοινωνία μας καὶ αἱ πόλεις μὲ τὰς θεατρικὰς σκηνογραφίας, τὰς μεταλλασσομένας, πρὶν ἀντιληφθῇ ὁ θεατὴς τοῦτο. Οὕτω συνέβη καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας· ἐκεῖ ὅπου εἴχομεν ἓν ἐξηρθρωμένον μόνον θέατρον τὸ τοῦ Μπούκουρη, ἤδη ἀριθμοῦσι τέσσαρα τοιαῦτα, πέμπτον δὲ παρασκευάζεται, μέλλον νὰ στεγάσῃ τὰς πλανοδίους μούσας *Μελπομένην* καὶ *Θάλειαν*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ἐκείνην παροδικοὶ καὶ σπάνιοι ἦσαν οἱ τὸν χειμῶνα ξένοι καὶ ἑλληνικοὶ θίασοι, οἱ ἐρχόμενοι νὰ ἐξεγείρωσι τὰς ἠχοὺς τοῦ θεάτρου. Καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅτε ἡ πρωτεύουσά μας ἔγεινε πόλις εὐρεῖα καὶ πλουσία, πάλιν δὲν ἔχομεν θέατρον μόνιμον, δύναταί τις ἑπομένως νὰ φαντασθῇ ποῖα ἦσαν τὰ θεάματα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Αὐλῆς ἐν Ἀθήναις, αἱ ὁποῖαι μόνον σωρὸς ἐρειπίων ἦσαν. Περιηγητής τις λέγει, ὅτι ἑξακόσιοι μόνον ἄνθρωποι ῥακένδυται περιεφέροντο ἄνω κάτω, οὐδεμίαν ἔχοντες περὶ τῶν νέων πόρων τοῦ βίου ἐλπίδα, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν ἀπαιτοῦντες ἀποζημίωσιν. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ πατρὸς τοῦ Ὄθωνος ἐπέδειξε τὰς Ἀθήνας ὡς πρωτεύουσαν, καθ' ἣν ἐποχὴν θύραι καὶ παράθυρα ἦσαν ἄγνωστα ἐν τῇ πολίχνῃ, οἱ δὲ κάτοικοι περιεφέροντο σχεδὸν ἄστεγοι. Ἡ οἰκοδόμησις τῆς πόλεως ἤρχισεν, ἀφ' ἧς ἡ Αὐλὴ ἐγκατεστάθη ἐνταῦθα. Τότε διωρθώθησαν προχείρως τὰ ὀλίγα παλαιὰ οἰκοδομήματα καὶ ἐστρώθησαν αἱ στεναὶ καὶ σκολιαὶ ὁδοί. Οὔτε βιβλία ὑπῆρχον, οὔτε φανοί, οὔτε παράθυρα, οὔτε ἐφημερίδες, οὔτε ταχυδρομεῖον. Τὰ ἐκ Ναυπλίου γράμματα ἐκράτει κλητὴρ ὅστις ἀνερχόμενος ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπί τινος βυτίου, ἀνεγίνωσκε μεγαλοφώνως τὴν ἐπιγραφήν των, ἐὰν δὲ μὴ ἐνεφανίζετο τὸ οἰκεῖον πρόσωπον αἱ ἐπιστολαὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰς φλόγας.

Τοιαύτην ἐπαρουσίαζον ὄψιν αἱ Ἀθῆναι πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Αὐλῆς ἐν αὐταῖς. Τὴν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 1834 μετετέθη ἡ πρωτεύουσα εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ μετάθεσις ἐγένετο βεβιασμένη ὀλίγον. Παρὰ τῶν εὐρωπαίων ὑπεδεικνύετο ὡς πρωτεύουσα ἡ Κόρινθος, ἀλλ' ὁ Ἄρσμανμπεργ ἔσπευδε νὰ μεταφέρῃ ταύτην εἰς Ἀθήνας, ἑπόμενος εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Βασιλέως Λουδοβίκου. Οὕτως ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τοῦ πολέμου οἱ ἄρχοντες κατέλαβον τὰς 162 πενιχρὰς οἰκίας καὶ ἔδιδον χοροὺς καὶ γεύματα. Βεβαίως εἰς πόλιν τοιαύτην δὲν δύναταί τις νὰ ἀναμένῃ δημόσια θεάματα. Μόνον ὁ *Καραγκιόζης* εἶχε κατασκηνώσει εἰς ῥυπαρόν τι καφενεῖον παρὰ τὴν Βρύσιν τοῦ Βορειᾶ, ἀπὸ τουρκοκρατίας ἀκόμη σωζόμενον, καὶ μὲ βωμολοχίας ἐπικαίρους, ἐσατύριζε τὰ εἰσδύοντα τότε φράγκικα ἤθη. Ἐκεῖ ἐψυχαγωγοῦντο οἱ Ἀθηναῖοι· δὲν ἀπηξίουν δὲ νὰ εἰσέρχωνται καὶ οἱ παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Αὐλῇ πρεσβευταὶ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκ μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κέντρων, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἀγῶνος, προσῆλθον εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν. Ὁ πρεσβευτὴς μάλιστα τῆς Αὐστρίας Πρόκες Ὄστεν ἔδωκε θεατρικὴν ἑσπερίδα, μετακομίσας ἀπὸ τοῦ καφενείου ἐκείνου τὸν Καραγκιόζην εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὁ ἀνατρέχων εἰς τὰς ἐκδιδομένας τότε ἐφημερίδας, ἀνακαλύπτει ἐνιαχοῦ κοινωνικήν τινα εἴδησιν, ἀπήχησιν τῶν πενιχρῶν ἐκείνων χορῶν καὶ διασκεδάσεων, αἵτινες ἐκίνησαν ὡς βούκεντρον τὴν γραφίδα τοῦ Βαρθόλδη, στηλιτεύσαντος ἀνηλεῶς τοὺς Βαυαροὺς ἐκείνους, οἵτινες εἰσήγαγον ἐν Ἑλλάδι τὰς διασκεδάσεις ταύτας πρὸς διαφθορὰν τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων.

Ἡ κοινωνικὴ αὕτη κίνησις ἑπόμενον ἦτο νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν δημοσίων θεαμάτων. Αἱ περὶ θεατρικῶν παραστάσεων ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ φῆμαι ἔφθανον μέχρι τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν, οἱ δὲ θρίαμβοι τῶν δραμάτων τοῦ Ῥακίνα καὶ τοῦ Κορνηλίου καὶ τῶν μελοδραμάτων τοῦ Δονιζέτη καὶ τοῦ Ῥοσίνη αἱ ἁρμονίαι ἀφύπνιζον εἰς τὰς ψυχὰς πάντων τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συστάσεως θεάτρου καὶ ἐν Ἀθήναις, ἔνθα δύο πολλάκις οἰκογένειαι, ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην κοινοῦ θαλάμου εὕρισκον πενιχρὸν καταφύγιον.

Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ὑποστᾶσα τρικυμίας ἐπὶ αἰῶνας, εὗρε καὶ εὐμενεῖς πνοὰς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἀκόμη, ὅπως ἀναζωπυρήσῃ τὰς θεατρικὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότητος ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐν Ὀδησσῷ καὶ ἐν Κερκύρᾳ. Περὶ τῶν γενομένων θεατρικῶν παραστάσεων πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κερκύρᾳ, δὲν ἠδυνήθην νὰ συγκομίσω πληροφορίας, μόνον δὲ εἰς τὸν «Θεατὴν» τοῦ Σχινᾶ, ἐφημερίδα ἐκδιδομένην κατὰ τὸ 1836, εὗρον πληροφορίαν τινὰ δι' ἧς μανθάνομεν ὅτι ὑπῆρξε θέατρον ἑλληνικὸν ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἰονικοῦ Κράτους. Εἰς τὸ Βουκουρέστιον ὅμως, εἶνε γνωστὸν ὅτι εἶχε καταρτισθῇ θίασος, ἔνθα παραστάσεις ἑλληνικῶν δραμάτων ἐδίδοντο εἰς τὸ τότε μικρὸν θέατρον τῆς πόλεως. Τὴν ὑπερτάτην ἐπιμέλειαν τοῦ θεάτρου εἶχεν ὁ Ῥίζος Ῥαγκαβῆς, τῇ ἐντολῇ τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου, ὅστις ἀπὸ

Digitized by Google

τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰργάσθη πρὸς ὀργάνωσιν ἑλληνικοῦ θεάτρου. Ὁ μακαρίτης Ῥαγκαβῆς, εἰς τὰ μήπω ἐκδοθέντα ἀπομνημονεύματά του, ἀναφέρει τὰ περὶ τοῦ θεάτρου τούτου, οὗτινος πρώτιστα μέλη ἦσαν ὁ Ἀρισταίας, ὅστις ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ Καμίναρη, ὁ Ἀλκαῖος. ποιητὴς δραματικῶν τινων ἔργων, ἀγωνιστὴς κατόπιν, ἀλλ' ὁ ὁποῖος καὶ μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν δὲν ἐγκατέλειψε τὴν σκηνήν, εἰμὴ μόνον ὅτε ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ὁ Σωμάκης, ὁ γενόμενος κατόπιν πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ Κουκούλης, ὁ μετέπειτα ἐν Δακίᾳ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐξασκήσας, καὶ τινες ἄλλοι αὐτοδίδακτοι, μὲ ἐξωγκωμένην τὴν ἀπαγγελίαν, ἐπιτηδευμένην τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς συμπεριφοράν, ἀλλὰ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀκρατήτου ἀνερχόμενοι τὴν σκηνήν. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν καὶ τὰ ἁπλούστερα πράγματα ἐλάμβανον τὸν χαρακτῆρα πατριωτικοῦ καθήκοντος. Ἴσως δὲ δὲν εἶχον ἄδικον οἱ οὕτω φρονοῦντες ταῦτα. Τὸ περιεργον εἶνε ὅτι εὑρέθησαν ἑλληνίδες ἀνελθοῦσαι τότε τὴν σκηνήν. Κατ' ἀρχὰς τὰ γυναικεῖα πρόσωπα ὑπεκρίνοντο ἀμύστακες νεανίαι, ἀλλὰ κατόπιν, χάριν πάντοτε πατριωτικῶν λόγων, εὑρέθησαν καὶ γυναῖκες, αἵτινες ὑπεκρίθησαν τὴν Φαίδραν τοῦ Ῥακίνα καὶ τὴν Ἀσπασίαν τοῦ Ῥίζου. Τοιαύτη ἦτο ἡ Μαριγὼ Ἀλκαίου καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες ἄλλαι, ὧν διεσώθησαν μόνον τὰ κύρια ὀνόματα, ἐκαλοῦντο δὲ Ἑλένη, Εἰρήνη, Ζωήτσα καὶ Πολυξένη. Τὰς ὑποκριτρίας ταύτας μετὰ παραφόρου ἐνθουσιασμοῦ καὶ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου ὑπεδέχετο τὸ κοινόν, παταγώδη δὲ χειροκροτήματα διέκοπτον πᾶσαν περίοδον τῶν στίχων, οὓς ἀπήγγελλον, μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν, πλούσιος Ἕλλην τρωθεὶς ἐκ τοῦ κάλλους της τὴν ἐνυμφεύθη καὶ τὴν μετέφερεν εἰς Μόσχαν, ἔνθα ἀπέθανε πλουσία καὶ εὐδαίμων ἀναμιμνησκομένη τὰς νύκτας τῶν θεατρικῶν της θριάμβων.

Εἰς τὸ θέατρον τοῦ Βουκουρεστίου ἐπαίχθησαν δράματά τινα τοῦ Κοτσεβοῦ ὑπὸ τοῦ Ῥίζου Ῥαγκαβῆ μεταφρασθέντα καὶ τραγῳδίαι τοῦ Ῥακίνα καὶ τοῦ Κορνηλίου, αἱ τραγῳδίαι τοῦ Ῥίζου Νερουλοῦ Πολυξένη καὶ Ἀσπασία καὶ ἡ πεζὴ μετάφρασις τοῦ «Φιλίππου» τοῦ Ἀλφιέρη. Ὁ θίασος ἀνεβίβασε καὶ τὸν Βροῦτον τοῦ Βολταίρου, ὡς δὲ ἀναφέρουν τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς, ἡ ἑσπέρα τῆς παραστάσεως ἦτο ὄντως θριαμβευτική, καθ' ὅσον ὄχι μόνον παρέστη ἡ ἡγεμονικὴ οἰκογένεια, ἀλλὰ καὶ τὸ θέατρον δὲν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ οὐδὲ τὸ ἥμισυ τοῦ συρρεύσαντος πλήθους.

Ἡ παράστασις αὕτη ἦτο ἡ τελευταία. Ἡ ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις διέκοψε τὰς παραστάσεις ἐκείνας καὶ διεσκόρπισε τὸν πρῶτον ἑλληνικὸν θίασον. Τινὲς τῶν πρώτων ἠθοποιῶν ἔλαβον τὸ ὅπλον τοῦ πολεμιστοῦ καὶ ἐν Δραγατσανίῳ μετεβλήθησαν εἰς πραγματικοὺς ἥρωας, πεσόντες μὲ τὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμόν, μεθ' ὃν ἔπιπτον καὶ ἐπὶ τῶν θεατρικῶν σανίδων, ὡς ἥρωες τοῦ Κορνηλίου.

Εἰς τὴν Ὀδησσὸν ἔνθα οἱ διαφυγόντες Ἕλληνες εὗρον καταφύγιον, σπουδάζοντες νεανίαι εἰς τὸ Λύκειον τοῦ Ρισελιέ, εἴς τινα σιταποθήκην ἐξ ἐκείνων, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς πάσας τὰς οἰκίας τῆς πόλεως ταύτης, ἔστησαν σκηνὴν καὶ ἀνεβίβασαν τὴν Ζαΐραν τοῦ Βολταίρου, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος ὁ Ῥαγκαβῆς, ὁ Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ Γ. Καμπούρογλος, ὁ Σκαρλᾶτος Ρωσσέτης καὶ ἄλλοι.

Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἀγῶνος αἱ πανταχοῦ διασπαρεῖσαι ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἤρξαντο συγκεντρούμεναι ἐν Ναυπλίῳ, καθέδρᾳ τότε, καὶ ἐπήχθη οὕτως ἐκεῖ κοινωνία πλεῖστα περιέχουσα στοιχεῖα εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, οὕτως ὥστε αἱ οἰκογένειαι αὗται δὲν παρεκωλύοντο ἐκ τῶν προλήψεων καὶ τῆς αὐστηρότητος τῶν τότε ἠθῶν, ἀλλ' εὕρισκον τρόπους νὰ διασκεδάζουν τὴν ἀνίαν καὶ τὴν πλῆξιν τῆς μελαγχολικῆς πόλεως. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ διασκεδάσεις των ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τὰ μέσα ἅτινα ἠδύνατο νὰ παράσχῃ ἡ πόλις. Οὕτως εἰς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐχόρευον, ἔχοντες ὡς μόνην ὀρχήστραν τὸν ἀξιωματικὸν Ἀξελόν, ὅστις ἔψαλλε τοὺς χοροὺς καὶ ἐκράτει τὸν ρυθμὸν κρούων τὰς παλάμας. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ οἱ ἀφελεῖς οὗτοι χοροὶ δὲν ἦσαν ὅλως ἀκίνδυνοι· εἰς ἕνα τοῦτον ὁ Νικόλαος Σκοῦφος ἐπλησίασε τὴν νεαρὰν σύζυγον τοῦ Θεοδώρου Γρίβα καὶ τὴν ἐζήτησε νὰ χορεύσωσιν· τοῦτο ἰδὼν ὁ Γρίβας ἠγέρθη καὶ πῦρ πνέων, ἔσυρε τὴν σπάθην ὅπως κρεουργήσῃ τὸν χορευτήν, ὅτε ἐπεμβάντες οἱ οἰκοδεσπόται ἔσωσαν ἐξ ἀφεύκτου σφαγῆς τὸν Σκοῦφον.

Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν ἁρματωλικὴν ἀγριότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διελάνθανε κάποια εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ κοινωνικὴ κίνησις, ὁ δὲ Δημήτριος Καλέργης, ὁ κατόπιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Συντάγματος ἀρχηγός, ἦτο ὁ ἐπινοῶν παντὸς εἴδους διασκεδάσεις. Οὗτος ἡμέραν τινὰ ἐπρότεινε τὴν παράστασιν κωμῳδίας εἰς τὴν οἰκίαν του. Κατ' ἀρχὰς ἐπροτάθη ἡ κωμῳδία νὰ εἶνε γαλλική, διότι τοιαύτη ἑλληνικὴ δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Ἀλέξανδρος Ῥαγκαβῆς ὅμως ἐπέμενεν ὅπως ἡ πρώτη δοθησομένη ἐπὶ ἐλευθέρου ἐδάφους θεατρικὴ παράστασις ᾖ ἑλληνική, ὑπεσχέθη δὲ ὅτι θὰ ἐπαρουσίαζε τὸ κείμενον τοιαύτης νέας ἑλληνικῆς κωμῳδίας. Ἀλλὰ ἡ ἔλλειψις κωμῳδίας δὲν ἦτο ἡ μόνη δυσχέρεια. Πᾶσαι αἱ ἐν Ναυπλίῳ κυρίαι ἀνθίσταντο εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν διοργανωτῶν τῆς παραστάσεως, ἀρνούμεναι νὰ ἐκτεθῶσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καίτοι αὕτη ἐπρόκειτο νὰ στηθῇ ἐντὸς ἰδιωτικῆς αἰθούσης. Ἐν τούτοις διευκολύνθη τὸ πρᾶγμα· ἐπιστρέφων εἰς τὴν οἰκίαν του ὁ Ῥαγκαβῆς, ἤρχισε νὰ στρέφῃ κατὰ νοῦν πλοκήν τινα κωμῳδίας, καθ' ἣν νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ μὴν ὑπάρχῃ πρόσωπον γυναικεῖον, ἐπεδόθη δὲ εἰς τὴν συγγραφὴν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἐπομένης ἡμέρας, τὴν δ' ἑσπέραν ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν ὁμήγυριν καὶ ἀνέγνωσε τὴν κωμῳδίαν του «Γάμος ἄνευ νύμφης». Πάντες τὴν ἐδέχθησαν προθύμως καὶ τὴν ἐχειροκρότησαν, ἤρξαντο δὲ καὶ αἱ παρασκευαὶ τῆς παραστάσεως. Ἀλλ' ἓν τῶν μελῶν τοῦ ἐρασιτεχνικοῦ τούτου θιάσου, ὁ Μουρούζης μετεμελήθη, διότι εἰς τὴν κοινωνίαν τότε τοῦ Ναυπλίου διεκρίνοντο δύο κυρίαι ἄρτι ἀφιχθεῖσαι ἐξ Ὀδησσοῦ, ἐξ ὧν ἡ μία ἦτο περικαλλής. Ὁ Μουρούζης ἐφοβήθη μήπως αἱ κυρίαι αὗται

Digitized by Google

ἢ τοὐλάχιστον ἡ μία ἐξ αὐτῶν, ἐκλάβῃ τινὰ τῶν ἐν τῇ κωμῳδίᾳ λεγομένων ὡς εἰρωνευομένων αὐτὴν καὶ δυσαρεστηθῇ. Ματαίως διεμαρτύρετο ὁ Ραγκαβῆς καὶ ἀπεδείκνυεν ὡς ἄτοπον τὸν φόβον τοῦτον. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Μουρούζη ἀπεψύχραναν πάντας, ἡ δὲ κωμῳδία αὐτὴ ἀπερρίφθη, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐπαίχθη ἄλλη τῆς ἐφευρέσεως τοῦ Καλέργη. Τὸ γυναικεῖον πρόσωπον ὑπεκρίθη ὁ Ραγκαβῆς, καὶ τὸν ἐραστὴν ὁ Μουρούζης, τὴν δὲ ὀρχήστραν ἀπετέλουν οἱ δύο Μολδαυοὶ Βάλσα, οἵτινες ἦσαν ἄριστοι κιθαρισταί. Ἡ ἐπιτυχία τῆς παραστάσεως ἦτο πλήρης. Τὴν παράστασιν ἠκολούθησε χορός, καθ' ὅν, λέγει ὁ Ραγκαβῆς, ὡς ἡ νυκτερίς, ἥτις οὔτε μεταξὺ τῶν πτηνῶν, οὔτε μεταξὺ τῶν ποντικῶν δύναται νὰ συγκαταριθμηθῇ, οὕτω καὶ αὐτός, οὔτε μετὰ τῶν κυριῶν νὰ χορεύσῃ ἠδύνατο, διότι ἦτο ὡς κυρία ἐνδεδυμένος, οὔτε μετὰ κυρίων, διότι ὅπως τὸν καλόγηρον, οὕτω καὶ τὰς κυρίας, δὲν κάμνει τὸ ἔνδυμα.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΘΕΑΤΡΑ

Οἱ σχοινοβάται. — Τὸ θερινὸν σανιδόπηγμα. — Τὸ θέατρον τοῦ Μπούκουρα. — Ἡ ἔναρξις τῶν παραστάσεων. — Ἡ Ρίττα Μπάσσο. — Αἱ Ἀθῆναι ἀνάστατοι.

Ὀλίγον μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης ἀπὸ τῆς Ναυπλίας, αἱ Ἀθῆναι ἤρξαντο νὰ μεταβάλλωνται πλέον εἰς πόλιν ἔχουσαν ἀπαιτήσεις ψυχαγωγικῶν κέντρων, κατὰ τὸ 1835 δὲ ἠγέρθη σανιδόπηκτον τὸ πρῶτον θέατρον. Εἰς τὰ παθήματά του ὁ Pückler-Muskau ἀναφέρει καὶ τὸ θέατρον τοῦτο. Εἶχεν ἐγερθῆ, ἐκεῖ ἔνθα σήμερον εὑρίσκεται ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἀμφιθεατρικῶς οἰκοδομημένον, ὅπως τὰ ἀρχαῖα θέατρα, καὶ ἐκτὸς τῶν καθισμάτων εἶχε καί τινα θεωρεῖα, εἰς ἃ ἐκάθηντο τὰ ἐπίσημα πρόσωπα τῆς κοινωνίας. Τὸ θέατρον ἦτο ἀσκεπές, ὡς ἐκ τούτου διεκρίνετο ὁ Λυκαβηττὸς καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ, τοῦτο δὲ ἦτο καὶ τὸ ἄριστον τῶν θεαμάτων ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ. Κάτω εἰς τὸν κύρκον ἀδέξιοι σχοινοβάται ὠρχοῦντο ἐπὶ σχοινίου, ἐνῷ ἑβδομηκοντούτης γελωτοποιός, ἐφαίδρυνε τοὺς θεατὰς χυδαιοτάτους κάμνων μορφασμούς. Εἰς τὴν παράστασιν παρευρίσκοντο ὅλαι αἱ ἐπισημότητες τῆς κοινωνίας. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἀγῶνος ἀκολουθούμενοι ἀπὸ πολυαρίθμους συνοδείας, οἱ ὑπουργοί, οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ πρεσβευταί. Εἰς ἓν ἐκ τῶν θεωρείων διεκρίνετο ἡ χαριεστέρα γυνὴ τῶν Ἀθηνῶν, σύζυγος ὑπουργοῦ, ἥτις ἐπακουμβῶσα τὴν ὡραίαν κεφαλήν της ἐπὶ τῆς χειρός της ἐρέμβαζεν, ἐν ᾧ εἰς τὸ παραπλεύρως θεωρεῖον ὁ κλητὴρ τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ, φέρων ὑπερήφανον τὸ ἐρυθρόν του φέσιον καὶ μὲ ἦθος ἀσιανοῦ μεγιστᾶνος, ἐκάπνιζε τὸ ὑπερμέγεθες ***τσιμπουκί του*** καὶ κατεγίνετο νὰ ἐξακοντίζῃ νέφη καπνοῦ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς δεσποίνης του, ἥτις δὲν ἐφαίνετο δυσανασχετοῦσα οὔτε ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ὑπηρέτου, οὔτε ἐκ τοῦ ἀπόζοντος καπνοῦ τοῦ τσιμπουκίου μὲ τὸ ὁποῖον ἔκαιεν οὐχὶ βεβαίως σεβασμοῦ θυμίαμα. Τὰ πράγματα ταῦτα δὲν ἦσαν ἀσυνήθη ἐπιλέγει ὁ Pückler-Muskau.

Αὐτὴ ἦτο ἡ ἀρχὴ τῶν ἀθηναϊκῶν θεαμάτων. Τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἱδρύθη τὸ πρῶτον σανιδόπηκτον ἑλληνικὸν θέατρον καὶ πρώτην φορὰν μετὰ τόσους αἰῶνας, αἱ Μοῦσαι εὗρον πενιχρὰν στέγην ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ θίασος οὗτος εἶχεν ἔλθῃ ἐκ Σύρου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰωάννου Κυριακοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ πρό τινων ἐτῶν δημάρχου Ἀθηναίων, ἐν τῷ θιάσῳ δὲ τούτῳ ὑπῆρχον καί τινες τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ πρῶτον ἀνελθόντων τὴν σκηνήν. Ἐν Σύρῳ φαίνεται ὅτι ἐπὶ Καποδιστρίου ἀκόμη εἶχε σχηματισθῇ θίασός τις καὶ ἐδίδοντο παραστάσεις ἐν ὑπαίθρῳ.

Χρονογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λέγει πολὺ δικαίως, ὅτι τὸ κοινωνικὸν τοῦτο φαινόμενον ἦτο ὄντως ἀξιοπερίεργον, καθ' ὅσον ἐν μέσῳ κοινωνίας ἀσχηματίστου ἀκόμη καὶ λίαν ἁπλοϊκῆς, αὐθόρμητος σύστασις θεάτρου δὲν εἶνε φαινόμενον ἀνάξιον προσοχῆς. Οὔτε διὰ νόμου ἱδρύθη τοῦτο, οὔτε αἱ ἀρχαὶ ὑπεκίνησαν τὴν σύστασίν του, ἀλλὰ ἐργολάβος τις Σκαντζόπουλος καλούμενος, εἶπε πρὸς τὴν τότε κοινωνίαν, πρόσελθε νὰ θεωρήσῃς καὶ ν' ἀκούσῃς, ἡ δὲ κοινωνία, ὡς μαρτυροῦσι τὰ χρονικά, προθυμοτάτη ἔδραμε πρὸς τὸ καινοφανὲς τοῦτο θέαμα καὶ ἐπλήρωσε τὴν μάνδραν τοῦ θεάτρου. Ἀλλὰ τί ἦτο τὸ θέατρον τοῦτο; Εὐτυχῶς ἡ περιγραφή του διεσώθη, καὶ ἰδοὺ αὐτή: Τετράπλευρον σανίδωμα προχείρως συμπεπηγμένον, ὕπαιθρον, ἔχον στέγην τὸν ἀττικὸν οὐρανόν, ὁποῖον κανὲν ᾠδεῖον ποτέ. Εἰσήρχεσο καὶ ἐπάτεις τὸ κατάχωμον, ἔνθα ἐλευθέρως περιφέρονται ἄνδρες διάφοροι. Εἰς μίαν γωνίαν ἐπώλουν ζαχαρικά· πλησίον ἵσταντο οἱ κρατοῦντες τὰ φανάρια τινῶν ἐκ τῶν θεατῶν — διότι ἀκόμη φαίνεται εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν εἶχον στηθῇ φανοί, ἔφερον δὲ μεθ' ἑαυτῶν φαναροφόρους, οἵτινες προπορευόμενοι ἐφώτιζον τοὺς κυρίους των. Δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τοῦ ἐδάφους ἦσαν καθίσματα ἀνεβατά, ἡ σκηνὴ κατέναντι τῆς εἰσόδου, ἀπέναντι τῆς σκηνῆς τὸ θεωρεῖον τοῦ Βασιλέως ὑψηλὸν καὶ μεμονωμένον ὡς περιστερεών, εἰς τὰς τρεῖς δὲ πλευρὰς τοῦ θεάτρου σειρὰ θεωρητηρίων διὰ τοὺς πληρώνοντας μίαν καὶ ἡμίσειαν δραχμήν. Πλὴν αἱ τάξεις ἀνεμιγνύοντο εἰς τὸ δημοκρατικὸν ὕφασμα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ μετ' ὀλίγον ἔβλεπες τοὺς κάτω ἀνασυρομένους ἐπάνω, καὶ τούτους ἀναστρεφομένους μετὰ τῶν κάτω. Φῶτα ἀμυδρά, δυσώδη καὶ δυσωδεστέραν καθιστῶντα τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἐξ αἰτίας τοῦ πνέοντος ἀνέμου. Παντοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν ἀπήντουν εἰμὴ γυμνὰς σανίδας, γῆν γυμνήν, πενιχρὸν κατασκεύασμα τῆς στιγμῆς, ὡς τὰ ἀνεγειρόμενα εἰς τὰ πανηγύρια πρὸς ἔκθεσιν τῶν πραγματειῶν, ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου σκηνικοῦ διακόσμου.

Καὶ αὐτὸ μὲν ἦτο τὸ θέατρον, ἰδοὺ δὲ καὶ οἱ τρόποι τῆς ὁμηγύρεως τῶν θεατῶν κατὰ τὴν περιγραφὴν πάντοτε τοῦ αὐτόπτου μάρτυρος. «Οὗτοι καθήμενοι ὄρθιοι μὲ τοὺς πίλους εἰς τὰς κεφαλάς, συνωμίλουν, ἐβόμβουν, ἐκάπνιζον, ἐχειροκρότουν, ἐσύριζον, ἀνεκραύγαζον ποικίλα ἐπίθετα παράδοξα. Τί ἀλλόκοτος λαὸς καὶ τί λαϊκὴ τύρβη. Τί ἔθνος ἀχαλίνωτον, ζωηρόν, πύρινον, καταπληκτικὸν καὶ ποιητῶν καὶ χορηγῶν καὶ ἐργολάβων καὶ

Digitized by Google

ὑποκριτῶν καὶ ἑλλανοδικῶν». Ὑπὸ ἔποψιν θεατρικὴν δὲν πιστεύω ν' ἀπέχωμεν πολὺ καὶ σήμερον ἔτι τοῦ 1836. Ἡ ἱστορία δὲν διέσωσε τὰ παράδοξα ἐπίθετα, ἀλλ' ὁ παρευρεθεὶς εἰς παραστάσεις τινὰς τοῦ Ἄντρου τῶν Νυμφῶν, ἔνθα μετὰ πεντήκοντα ἔτη ἀνθρωπόμορφός τις φώκη ᾖδει ἐλαφρὰ καὶ μέθην ἀποπνέοντα γαλλικὰ ᾀσμάτια, καὶ γίνεται δεκτὴ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ διὰ συριγμῶν, ἀποκαλουμένη **κρονκόντελας**,—λέξις σημαίνουσα κατὰ τὴν φρασεολογίαν τῆς μάνδρας ἐκείνης τὸ θηλυκὸν τοῦ κροκόδειλος,—δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ περίεργον τοῦτο ἐπίθετον, ἀπὸ τῆς μάνδρας τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου θεάτρου ἔχει τὴν καταγωγήν του.

Τὸ δραματολόγιον φυσικὰ τότε δὲν ἦτο πλούσιον. Ἐπαίζοντο τὰ Ὀλύμπια τοῦ Μεταστασίου, ὁ Μάρκος Βότσαρης, ἔργον ἰταλοῦ τινος ἀχρείως μεταφρασμένον, ὁ Βροῦτος τοῦ Βολταίρου, ἡ Πολυξένη τοῦ Ῥίζου Νερουλοῦ, ὁ Λαπρέντης κωμῳδία τοῦ Χαρμούζη, ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους καὶ ὁ Ἀριστόδημος τοῦ Μόντη. Οἱ ὑποκριταὶ ἢ οἱ θεατρισταὶ ὡς ἐκαλοῦντο τότε ἦσαν ἐρασιτέχναι ἢ ἐθελονταὶ ὡς τοὺς ἔγραφον αἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς· οἱ διακρινόμενοι μεταξὺ τούτων ἦσαν ὁ Σεραφεὶμ Δεσποτόπουλος, ὁ Δημ. Γιανίτσης, ὁ Μπέτσης ὑποκρινόμενος γυναικεῖα πρόσωπα καὶ ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης ὁ κατόπιν ποιητὴς τῆς «Χίου δούλης» καὶ τοῦ «Πύργου τῆς Πέτρας». Τὸ πλῆθος ἰδίᾳ συνεκίνει ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Βότσαρη. «Τὸ δρᾶμα ἦτο ψυχρόν, μονότονον καὶ ἀνενέργητον. Οἱ ὑποκριταὶ ξηροὶ καὶ ἄψυχοι εἰς τὴν ἀπαγγελίαν, ἦσαν ἀδραματούργητοι καὶ ἀκίνητοι εἴς τε τὸ σῶμα καὶ τὰς χειρονομίας. Τὸ παιδίον, λέγει ὁ κρίνων τὴν παράστασιν, ὑπεκρίθη δεξιώτερον τὸν υἱὸν τοῦ ἥρωος, τοῦ ὁποίου ἡ σύζυγος παρεστάθη σκοτεινὴ καὶ ἄχαρις ὡς ἀράχνη. Καὶ αὐτὸς ὁ ἥρως ἄγνωστος διέδραμε τὴν σκηνήν. Πληγωμένος καὶ ψυχορραγῶν ἐφάνη μὲ πρόσωπον εὐρώστου. Αἱ γυναῖκες ἐννοεῖται ἐπαρουσιάζοντο ὑπὸ τὴν σκιαγραφίαν ῥωμαλέων μουστακαλίδων καὶ μὲ σκαιοὺς ἱματισμούς. Εἰς ἐπίμετρον ὅμως αὐτῆς τῆς συστάσεως τοῦ θεάτρου, εἰς τὰ θεωρεῖα ἐθεῶντο και ἀρκετοὶ ἱερεῖς, ἀποτελοῦντες οὕτω καὶ ἐν ἀγνοίᾳ των τὸ θεατρικώτερον μέρος τοῦ θεάματος».

Αὐτὴ εἶνε ἡ πιστὴ ἀπεικόνισις τοῦ πρώτου ἐκείνου θεάτρου. Ἀλλ' ὁ χειμὼν ἐπελθὼν διέκοψε καὶ παρέσυρε τὸ θέατρον τοῦτο. Ἐν τούτοις αἱ πρῶται ἐκεῖναι ἀναμνήσεις τῶν παραστάσεων ὑποδαυλιζόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ, ἐξήγειρον τὸν πόθον τῆς ἀνεγέρσεως μονιμωτέρου θεάτρου, ὁ δὲ Γεώργιος Σταύρου παρεχώρει πρὸς τοῦτο κατάλληλον γήπεδον. Ἐν ᾧ δὲ ποικίλαι διημείβοντο σκέψεις περὶ ἱδρύσεως θεάτρου, ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας ὁ Ἰωάννης Βούκουρης, ὅστις κατὰ τὰς πληροφορίας τῆς τότε ἐκδιδομένης ἐφημερίδος ὁ **Σωτήρ**, πωλήσας τὸ πλοῖόν του εἰς Ἱσπανίαν, ἐμβῆκεν ἀπὸ Κάδιξ εἰς μίαν λέμβον μὲ δύο ναύτας καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Σπέτσας μετὰ τριάκοντα δύο ἡμερῶν πλοῦν, ἐξεγείρας πολὺ φυσικὰ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν τόλμην του. Ὁ Βούκουρης οὗτος δὲν ἦτο μόνον τολμηρὸς πλοίαρχος, ἀλλὰ καὶ παράτολμος ἐπιχειρηματίας, διὸ ἀγοράσας οἰκόπεδον καὶ συνεννοηθεὶς μετά τινος ἰταλοῦ ἐργολάβου Σανσόνη, κατώρθωσε νὰ προπωλήσῃ τὰ θεωρεῖα καὶ ν' ἀνεγείρῃ τὸ γνωστὸν θέατρον τοῦ Μπούκουρη, ὅπερ ἐπὶ πεντήκοντα ὁλόκληρα ἔτη ἦτο τὸ μόνον ἐν Ἀθήναις θέατρον. Πάντες σχεδὸν τὸ ἐνθυμοῦνται. Ἦτο μικρὸν καὶ ἀτελὲς ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς πόλεως τότε κείμενον. Ἡ ὁδὸς αὐτοῦ ἦτο σκοτεινὴ καὶ βορβορώδης, φανοὶ δὲν ὑπῆρχον πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, δύο δὲν ἦσαν ἐν ὅλῳ αἱ ἅμαξαι καθ' ὅλην τὴν πόλιν, ἑπομένως αἱ κυρίαι μετέβαινον εἰς τὸ θέατρον ἱππεύουσαι ὀνάρια, κατὰ τὴν διάρκειαν δε τῆς παραστάσεως ἡ ἔξωθεν τοῦ θεάτρου μικρὰ πλατεῖα προσελάμβανεν ὄψιν χωρικῆς πανηγύρεως. Τὰ ὀνάρια δὲν ἦσαν τὸ μόνον μέσον τῆς μεταφορᾶς. Συνηθέστατα τὰ στιβαρὰ νῶτα τῶν Μελιταίων ἀχθοφόρων μετέφερον ἐν πάσῃ ἀναπαύσει σεβαστοὺς κυρίους μέχρι τῆς θύρας τοῦ θεάτρου. Ὁ τρόπος τῆς μεταφορᾶς οὗτος ἐλέγετο **καλικοῦτσα**. Ἐν τούτοις τὸ θέατρον τοῦτο ἤρχισε τὰς παραστάσεις, με τὴν Lucia di Lamermur, ἣν ὑπεκρίνετο ἡ ὑψίφωνος Ῥίττα Μπάσο, διεκρίνοντο δὲ ἡ Ῥίτση, ἡ Λούλη, ὁ βαρύτονος Πολάνης καὶ ὁ ὑψίφωνος Τσουκέτης. Τὰ μελῳδήματα τῆς μουσικῆς τοῦ Δονιζέτη ἦσαν τὰ πρῶτα ἀκουσθέντα ἐν Ἀθήναις, καὶ ἡ Ῥίττα Μπάσσο ἡ πρώτη ἀοιδὸς ἡ ἐνθουσιάσασα τοὺς ἀπογόνους τοῦ Σοφοκλέους.

Τῆς ἀοιδοῦ ταύτης ἡ φήμη μεταδίδεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς μεταγενεστέρους διεσώθησαν τ' ἀνέκδοτα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ οἱ γεροντικοὶ ἔρωτες τοῦ Λόντου, ὅστις ἐν τῷ θεάτρῳ διενυκτέρευε, καίτοι δ' ἀπολέσας τὴν ὀδοντοστοιχίαν του, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ προφέρῃ τὸ ρ, ἐν τούτοις πρὸς γενικὴν θυμηδίαν μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐκραύγαζε — Μπλάβο Λίττα.

Αὗται δὲ αἱ παραφθαρμέναι λέξεις τόσον εἶχον γενικευθῆ, ὥστε ὁσάκις ὁ γέρων Λόντος ἐπρόβαλλεν εἰς γωνίαν τινὰ τῆς ὁδοῦ, ἤκουε πανταχόθεν ἀντηχούσας ὡς λοιδορίας τὰς λέξεις :

— Μπλάβο Λίττα.

Ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθουν αἱ παραστάσεις, ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ δημοσίου ἐκορυφοῦτο, ἔφθασε δὲ ἡμέρα καθ' ἣν τὸ θέατρον καὶ τὴν χρηματαγορὰν ἀκόμη τῆς πόλεως συνεκλόνισε, διότι τὸ εἰκοσόφραγκον κατὰ τὴν χρυσῆν ἐκείνην ἐποχήν, ὑψώθη ἐπὶ δύο ἡμέρας κατὰ μίαν δραχμήν. Ἰδοὺ δὲ ἡ αἰτία. Ἡ κυρία Ῥίττα Μπάσσο πρωταγωνίστρια τοῦ θεάτρου, ἔδωκε τὴν εὐεργετικήν της ἑσπέραν, τὴν ἡμέραν δ' ἐκείνην αἱ Ἀθῆναι εὑρίσκοντο εἰς ἔξαψιν. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει αὐτόπτης θεατὴς τὰ γενόμενα. «Ἀπὸ τῆς πρωΐας πολλοὶ περιερχόμενοι τὴν ἀγορὰν ἐσύναζον τὸ χρυσίον μὲ προθυμίαν νὰ καταθέσωσιν αὐτὸ εἰς τὸν βωμὸν τῆς μαγικῆς σειρῆνος. Ἅμιλλα μεγίστη ἀνεπτύχθη περὶ τοῦ τίς θὰ ἔδιδε πλειότερα χρήματα, τὸ δὲ περίεργον εἶνε ὅτι πολλοὶ νέοι θέλοντες να φανῶσι μεγαλόδωροι πωλήσαντες τὰ φορέματά των κατώρθωσαν νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὴν τὰ ἀνωφελῆ δῶρά των. Πολλοὶ ὑπάλληλοι ἐδανείσθησαν πρὸς τριάκοντα τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ μισθοῦ των καὶ διηγοῦνται ὅτι καὶ ὁμολο-

Digitized by Google

γίαι ἐρρίφθησαν εἰς τὸν δίσκον. Ἄλλοι πάλιν παλίμπαιδες περιερχόμενοι ἀπὸ πρωΐας τὰ καφενεῖα ἐνεθουσίαζον τὰ πνεύματα τῶν ἀνοήτων καὶ ματαιοφρόνων. Πᾶν ἄλλο θέμα ὁμιλίας εἶχεν ἐκλείψει καὶ περιεστρέφοντο μόνον ὅλαι αἱ συζητήσεις εἰς τὴν Ρίττα Μπάσσο. Ἡ συναχθεῖσα ποσότης ὑπερέβη τὰς ἑπτακισχιλίας δραχμάς». Φυσικὰ τοῦτο πλέον μετεβάλλετο εἰς σκάνδαλον κοινωνικὸν καὶ ἀνέπτυξε κατ' ἀκολουθίαν ἀντίδρασιν. Ὁ τότε γυμνασιάρχης Γεώργιος Γεννάδιος κατεκεραυνοβόλησεν ἐκείνους οἵτινες μετέβησαν εἰς τὸ θέατρον δι' ἀγορεύσεως καὶ ἀπηγόρευσε τὴν εἴσοδον τῶν μαθητῶν εἰς αὐτό, πάνοπλος δὲ κατῆλθε καὶ ἡ κριτικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐναντίον οὐχὶ πλέον τῶν ἠθοποιῶν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Ροσσίνη.

Δὲν ἀντέχω εἰς τὸν πειρασμὸν καὶ παραθέτω μέρος τῶν τεχνοκρισιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: Φαντασθῆτε, ἔγραφον, εἰς τὸ θέατρον τοῦτο διδάσκονται μελοδράματα εἰς γλῶσσαν ἰταλικήν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἂν ἀφαιρέσητε τὸ μέλος δὲν θέλετε εὕρη τίποτε ἄλλο, εἰμὴ λῆρον ἐρωτικὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς πιθανότητος καὶ τέχνης δραματικῆς ἐσκευωρημένον. Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνον τοῦτο. Πολλάκις κακοηθέσταται πράξεις γίνονται τὸ κύριον τῶν μελοδραμάτων τούτων ἀντικείμενον, ὡς λόγου χάριν τὸ τιτλοφορούμενον Barbiere di Siviglia, κάποιου ἰταλοῦ Ροσσίνη, εἰς τὸ ὁποῖον πᾶς χρηστοήθης ἐρυθριᾷ, ὅστις δ' ἐκ τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης ὡδήγησεν εἰς αὐτὸν τὴν γυναῖκά του ἢ τὴν ἀδελφήν του, ὡραῖον τῇ ἀληθείᾳ μάθημα ἠθικῆς τῇ ἔδωκεν.

Καὶ αὐτὰ μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸ λιμπρέτον· ἴδετε ὅμως καὶ ποῖον ἐξάψαλμον ψάλλει καὶ εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ Κουρέως τῆς Σιβίλης. «Ἀλλὰ μήπως ἡ μουσικὴ αὐτὴ ἔχει καλὸν ἀποτέλεσμα; Ἡ μουσικὴ τοῦ Κουρέως ἐπειδὴ εἶνε ἁπλῆ, οὐδαμῶς δὲ μετὰ τοῦ ὠφελίμου ἀναμιγνυομένη, εἶνε βεβαίως βλαβερά. Ἡ χαῦνος αὐτὴ ἁρμονία δὲν καταπραΰνει ἀλλὰ μᾶλλον ἐξάπτει τῶν παθῶν τὴν κάμινον, καὶ τοῦτο γίνεται τῇ ἐνεργείᾳ τῆς κυβερνήσεως ὅπως μᾶς ἀποχαυνώσῃ μὲ τὰ ἀνήθικα θεάματα καὶ κατορθώσῃ νὰ μᾶς ἀλυσσοδέσῃ χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθῶμεν». Ἀλλοίμονον, ἤρχιζεν ἀπὸ τότε ἡ φρενῖτις καθ' ἣν πᾶν ὅ,τι ἐγίνετο ἔκρυπτε τυραννικοὺς σκοπούς, ἐπιδιώκοντας τὴν καταπάτησιν τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν τοῦ πολίτου. Ἰδοὺ καὶ ὁ ἐπίλογος τῆς κρίσεως ταύτης, ἥτις κατώρθωσε τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἰταλίας νὰ τὴν ἀποδώσῃ εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ Ροσσίνη καὶ τοῦ Δονιζέτη. «Τοιούτους δούλους, ἔλεγεν ἐν συμπεράσματι, ἐπιθυμεῖ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἴδῃ καὶ τοὺς Ἕλληνας, πλὴν ἂς βεβαιωθῇ ὅτι τὰ ἔντιμα σχέδιά της δὲν θέλουσιν ἀποβῆ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν της, καθ' ὅσον ἡ χεὶρ τοῦ Ἕλληνος, ἡ ἀποτινάξασα τὸν σιδηροῦν ζυγὸν τετρακοσίων ἐτῶν, θέλει τινάξει καὶ τὸν ζυγὸν τοῦ ἰταλικοῦ Θεάτρου».

Φαίνεται ὅμως ὅτι οὔτε αἱ δημηγορίαι τοῦ Γενναδίου, οὔτε τοῦ τύπου αἱ πύρινοι διαμαρτυρίαι, κατώρθουν ν' ἀναστείλωσι τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν θεατῶν. Μανία πραγματικὴ τότε κατέλαβε τοὺς ἀντιμελοδραματικούς, ἥτις ὑπερέβη πᾶν ὅριον, ὅτε ἑσπέραν τινὰ ἡ μεσόφωνος Λούλη, φέρουσα ἀνδρικὴν μεσαιωνικὴν ἐνδυμασίαν, ἐπέδειξε τὰς εὐτόρνους κνήμας της ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ. Οἱ ἀσυνείθιστοι ἀκόμη εἰς τοιούτου εἴδους θεάματα Ἀθηναῖοι, οἱ ἐξαγριούμενοι καὶ εἰς τὸν θροῦν προστριβομένης ἀκόμη γυναικείας ἐσθῆτος ἀνελύοντο ἐξ ἡδονῆς πρὸ τοιούτων τρυφερῶν ἀποκαλύψεων καὶ ἡ ὄψις τῶν ἐρυθροτέρα καθίστατο τῶν ἐν τῇ πλατείᾳ θαλλόντων ἀρειμανίων φεσίων.

Τότε ὁ γέρων Δούκας, ἄλκιμος φουστανελλᾶς, ἐν βρίθοντι θεάτρῳ ἀνηγέρθη καὶ διεμαρτυρήθη ἐπισήμως κατὰ τῶν γραφόντων ἐναντίον τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος διὰ τῶν ἀκολούθων ἀξιομνημονεύτων λόγων:

— Πατριῶτες! Ζήτω τὸ Ἰταλικὸ καὶ στὸ διάβολο ἂς πάῃ καὶ τὸ παλιάμπελο. Τὸ παλιάμπελο τοῦτο ἦτο τὸ ἔσχατον λείψανον τῆς περιουσίας του, ἥτις κατηναλώθη χάριν τῆς τρυφερᾶς Λούλης, ἀπὸ τῆς στιγμῆς δ' ἐκείνης διεγράφετο καὶ ἡ τύχη τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἀμπέλου. Ἂν ἐκ τοῦ μελοδράματος ἀπώλεσε πᾶν ὅ,τι εἶχεν ὁ γέρων Δούκας, ἀπέκτησεν ὅμως ἓν ἐπώνυμον, ὅπερ ἀντικατέστησε τὸ ἰδικόν του, μέχρις ἐσχάτων δὲ ἦτο γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «μπράβο-μπράβο».

[Ἕπεται τὸ τέλος] Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ

— Τέτοιος δράκος, καὶ νὰ ποθάνῃ σὲ πέντε μέρες!

— Καὶ μὲ τέτοια τάξη ποῦ ζοῦσε!

— Αὐτοὶ οἱ δυνατοί, καθὼς φαίνεται, μιὰ καὶ πέσουν, πιὰ δὲ σηκώνουνται.

— Πές μας, γιατρέ, νὰ χαρῇς τὰ μάτια σου· τί τὸν ἔκαμε νὰ ποθάνῃ ἔτσι ἄξαφνα τὸν καλό μας τὸ δάσκαλο;

Δὲ μποροῦσα νὰ τοὺς ξεφύγω· ἔπρεπε νὰ τοὺς τὸ ξηγήσω. Ἔπειτα δὲν πείραζε καὶ πολύ. Ἄναψα λοιπὸν τὸ τσιγάρο μου, παράγγειλα τὸν καφέ μου, κι ἄρχισα:

«Εἶναι τώρα ἔξη μέρες, ἀπὸ τὴ βραδιὰ ποῦ τὸν εἴχαμε ἀνάμεσά μας. Θυμᾶστε σὰν μπῆκε μέσα, φρέσκος καὶ ροδοκόκκινος ἀπὸ τὸν περίπατο. Θυμᾶστε τὰ χωρατά του, τὰ γέλοια του. Καλὸς καὶ χρυσὸς δάσκαλος, Θεὸς συχωρέστον. Πῆγε στὸ σπίτι του κεῖνο τὸ βράδυ, νωρὶς νωρίς, καθὼς πάντα. Ἔτυχε νὰ πάγω καὶ γὼ μαζί του. Καθήσαμε στὸ μπαλκόνι, ἦρθε ὕστερα κι ὁ ἀξάδελφός του ὁ δάσκαλος τοῦ Δημοτικοῦ, καὶ δυὸ δασκάλοι κ' ἕνας γιατρός, τί ἄλλη κουβέντα νὰ κάμουμε, παρὰ βιβλία, σοφίες, καὶ τέτοια. Τὸ περίεργο εἶναι ποῦ καταντήσαμε στὴ θρησκεία, κι ἀπὸ τὴ θρησκεία στὴ δεισιδαιμονία, στὴν πρόληψη. Ν' ἀκούσῃ δὲν ἤθελε ὁ μακαρίτης πρόληψη. Τὸν ξέρετε τί αὐστηρὸς ποῦ εἶταν ἀπάνω σ' αὐτά. Πέρασε ἡ ὥρα, σηκωθήκαμε καὶ φύγαμε. Σὲ εἰκοσιτέσσαρες ὧρες μέσα εἴτανε στρωμένος στὸ κρεβάτι καὶ πῆγα νὰ τονε δῶ.

Digitized by Google

Ἕνα τρομερὸ κρυολόγημα. Τοῦ διόρισα γιατρικὸ καὶ βγαίνοντας ρωτῶ τὴ γυναῖκα του, πῶς ἔτυχε νὰ τἀρπάξῃ αὐτὸ τὸ κρύο! Στάθηκε ἡ δασκάλαινα στὸ κατῶφλι τῆς ἔξω θύρας, καὶ μοῦ λέει:

«Ντρέπουμαι νὰ σοῦ τὸ πῶ, γιατρέ, μὰ δὲν μπορῶ. Δὲν ξέρω τί τοῦ ἦρθε χθὲς ἄξαφνα ν' ἀρχίσῃ καὶ νὰ παραμιλάῃ ἀπάνω στὸν ὕπνο του, καὶ νὰ μὲ τρομάζῃ μὲ τὶς φωνές του. Τὸν τραβῶ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ξυπνῶ. Σὰν ἦρθε στὸ νοῦ του, — Τί παράξενο ὄνειρο μοῦ λέει! Ἐγώ, νὰ σοῦ πῶ, δὲν πολυπρόσεξα τὰ λόγια του. Γύρισα ἀπὸ τἄλλο πλευρό, κι ἄρχισα νὰ μισοκοιμοῦμαι. Σὲ λιγάκι, τὸν ἀκούγω καὶ σηκώνεται.—Ποῦ πᾶς; τοῦ κάνω. — Δὲν μπορῶ, μοῦ λέει, θὰ κατεβῶ. Νὰ σοῦ πῶ, γυναῖκα. Θὰ κάμω ἕνα ἀνόητο πρᾶμα. Ἂν ἔβγῃ, τόσο τὸ καλήτερο· ἂ δὲν ἔβγῃ, δὲ χάνουμε τίποτε.

Ἐγὼ θάρρεψα πῶς ἄρχισε νὰ σαλεύῃ ὁ νοῦς του. Σηκώνουμαι καὶ τὸν παρακινῶ νὰ ξαναπλαγιάσῃ. Τοῦ κάκου.— Τὸν εἶδα, μοῦ κράζει, τὸν εἶδα θεοφάνερα μέσα στὸ χῶμα, καὶ θὰ πάγω νὰ τὸν ἀνοίξω, νὰ τὸν ξεχώσω.

— Ποιὸ πρᾶμα; τόνε ρωτῶ.

— Αἴ, ποιὸ πρᾶμα! Νά, εἶδα στὸν ὕπνο μου πῶς ἔχουμε θησαυρὸ κρυμμένο στὸ σπίτι μας. Ἐκεῖ κοντὰ στὴ μεγάλη τὴ σφίδα, μὲς στὸ κατώγι.

Ἀνάβει τὸ φῶς, παίρνει τὴ λάμπα καὶ κατεβαίνει καθὼς εἴτανε, μὲ τὰ νυχτικά. Πηγαίνω κατόπι του. Μπαίνουμε στὸ κατώγι, παίρνει σκαφτήρι καὶ φτυάρι, πηγαίνει κατὰ τὴν κώχη τῆς μεγάλης τῆς σφίδας, καὶ χτυπῶντας τὸ πόδι στὸ χῶμα, γυρίζει καὶ μοῦ λέει: —Ἐδῶ, ἐδῶ τὸ εἶδα πῶς εἶναι.

Τί νὰ κάμω! Ἄρχισα νὰ τὸ μισοπιστεύω καὶ γώ. Αὐτὸς ἔσκαβε, καὶ γὼ φτυάριζα. Ὧρες ὧρες, σὰν νά το καταλάβαινε τί τρέλλα ἔκανε, κι ἄρχιζε τὰ γέλοια ἐκεῖ ποῦ ἔσκαβε. Γελοῦσα τότες καὶ γώ. Ὡς δυὸ ὧρες τὶς περάσαμε ἔτσι. Ὡς μισὴ ὀργυιὰ πήγαμε κάτω· μήτε κεραμίδι σπασμένο δὲ βρήκαμε. Σωστό, κοσκινισμένο χῶμα. Ἀρχίσανε νὰ λαλοῦνε κ' οἱ πετεινοί.

— Φτάνει μας, τοῦ λέγω, ἂς ἀνέβουμε πιά. Γιὰ καλὸ δὲν εἴταν αὐτὸ τὄνειρό σου.

Ἀκκουμπάει μιὰ στιγμὴ στὸ σκαφτήρι, καί, — ἔχεις δίκιο, μοῦ λέει. Νὰ τονε γεμίσουμε τώρα τὸ λάκκο, καὶ νὰ πλαγιάσουμε. Τρέλλα μου εἴταν καὶ τίποτες ἄλλο. Ἀνέβα ἐσὺ ἀπάνω κ' ἔρχουμαι γὼ κατόπι.

Ἀνέβηκα πάνω, καὶ πλάγιασα κατακουρασμένη. Σὲ λιγάκι ἦρθε καὶ κεῖνος. Εἴτανε μουσκίδι ἱδρωμένος.»

Τώρα τὴ νοιώθω τὴ δουλειά, εἶπα τῆς δασκάλαινας. Κάμετέ τονα νὰ ἱδρώσῃ ὅσο μπορεῖ, νὰ μὴν τοῦ γυρίσῃ πλευρίτης.

Ὅλα τοῦ κάκου σταθήκανε. Μιὰ κ' ἔχωσε ὁ Χάρος τὰ νύχια του μέσα σὲ κεῖνο τἀντρειωμένο κορμί, γλυτωμὸ πιὰ δὲν εἶχε. Κάθε μέρα καὶ χειρότερα πήγαινε. Τὴ στερνὴ τὴν ἡμέρα, ἐκεῖ ποῦ στέκουμουν ἀπὸ πάνω του, γυρίζει καὶ μοῦ λέει: «Γιατρέ μου, τὄδειξα πῶς εἶμαι ἀληθινὸς δάσκαλος: ἄλλα διδάσκω, κι ἄλλα — καὶ κεῖ ἀπάνω ξεψύχησε.

Α. Ε.

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

Η ΜΙΚΡΗ ΝΟΕΜΗ

Ὡς γνωστὸν ἡ σύζυγος τοῦ κ. Ψυχάρη εἶνε κόρη τοῦ μεγάλου Ρενὰν καὶ ὀνομάζεται *Νοεμή*. Ὁ λόγος δι' ὃν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ πατέρα της τὸ ἀσυνήθιστον αὐτὸ ἑβραϊκὸν ὄνομα ἐξηγεῖται διὰ τῆς ἑξῆς τρυφερᾶς διηγήσεως, ἣν ἀποσπῶμεν ἐκ τοῦ τόμου τοῦ Ρενὰν τοῦ ἐπιγραφομένου «Souvenirs d' enfance et de jeunesse». Σ. τ. Δ.

Ἂν καὶ ἡ ἀνατροφή μου ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, θρησκευτικὴ καὶ ἱερατική, δὲν ἄφησε νὰ γνωρισθῶ στὴ νεότητά μου μὲ ὑποκείμενα τοῦ ἄλλου φύλου, ὅμως εἶχα μικρὲς παιδιάτικες γνωριμίες· ἀπ' ὅλες αὐτὲς μία γλυκὰ θυμοῦμαι πάντα. Ἀπὸ πολὺ νωρὶς ἄρχισα ζωηρὰ νὰ συμπαθῶ στὰ κοριτσάκια· τἀναζητοῦσα πολὺ περισσότερο ἀπὸ τἀγόρια. Τἀγόρια δὲ μ' ἀγαποῦσαν· ὁ ντροπαλός μου ἀέρας τὰ ἐνοχλοῦσε. Μαζί τους δὲν κατώρθωνα νὰ παίξω· μὲ φώναζαν κυρία· δὲν ἦταν πείραγμα ποῦ νὰ μή μου τὸ κάμουν. Ἀλλὰ πόσο καλὰ περνοῦσα μὲ τὰ κορίτσια τὰ συνομήλικά μου· ὅλα μ' εὕρισκαν ἥσυχο καὶ φρόνιμο. Ἤμουν δώδεκα ὡς δεκατριῶν χρόνων. Δὲν καταλάβαινα τίποτε ἀπὸ τὸ μαγνίτη ποῦ μ' ἔσερνε πρὸς ἐκεῖνα. Μόνο, καθὼς μοῦ φαίνεται, ἀόριστα κάπως ἔνιωθα πῶς ὑπάρχουν πράγματα ποῦ πρέπουν στοὺς ἄντρες καὶ δὲν πρέπουν στὲς γυναῖκες· κ' ἔτσι αὐτὲς μπροστά μου ἐπρόβαλλαν σὰν ἀσθενικὰ καὶ χαριτωμένα πλάσματα ποῦ ζοῦσαν καὶ δέχονταν μὲ ὑπακοὴ τὴ ζωή τους, τὴν κανονισμένη. Ὅλες ὅσες γνώριζα εἶχαν μιὰ καλοίσκιωτη ταπεινοσύνη. Τότε πρωτοξυπνοῦσεν ἡ ψυχή μου· κ' ἔνιωθα μέσα μου μιὰ γλυκειὰ συμπάθεια κ' ἐστοχάζομουν πῶς ἔπρεπε νὰ τὴ βοηθήσω τέτοια ὑποταγὴ εὐγενικὴ καὶ νὰ τὴν ἀγαπήσω τὴν παρθενική τους δειλία.

Ἔβλεπα πῶς εἶχα νοῦ δυνατώτερο· ἀλλ' ἀπὸ τότε τὸ αἰσθανόμουν πῶς ἡ πολὺ ὡραία κ' ἡ πολὺ καλὴ γυναῖκα τὸν ξεδιαλύνει, ἀπὸ μέρους της, τέλεια τὸν κόμπο ποῦ ἐμεῖς μὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ μυαλοῦ μας ἄλλο δὲν κάνουμε παρὰ νὰ τὸν μπερδεύουμε. Μπροστά της εἴμαστε παιδιὰ ἢ σχολαστικοί. Δὲν καταλάβαινα παρὰ θαμπά, ἀλλ' ἀπὸ τότε τὸ ξάνοιγα, πῶς ἡ ὀμορφιὰ εἶνε δῶρο τόσο ἔξοχο, ποῦ τὸ μυαλό, ἡ φλέβα, κ' ἡ ἀρετὴ αὐτὴ δὲν εἶνε τίποτε μπροστά της· γιὰ τοῦτο καὶ ἡ γυναῖκα ποῦ εἶν' ἀληθινὰ ὡραία ἔχει δικαίωμα τὰ πάντα νὰ καταφρονῇ, γιατὶ συγκεντρώνει, ὄχι μέσα σὲ ἔργο ἔξω χυμένο, ἀλλὰ μέσα στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό της, σὰ σὲ ἀγγεῖο σμύρνας, ὅλα ὅσα ὁ μεγάλος νοῦς γεννάει δύσκολα καὶ ἀσθενικὰ μὲ τὴ σκέψη ποῦ κουράζει.

Ἀνάμεσα στὲς μικρές μου αὐτὲς συντρόφισσες εἶπα πῶς βρίσκοταν μία ποῦ ἐξαιρετικὰ μὲ μάγευε. Τὴν ἔλεγαν Νοεμή· πρότυπο φρονιμάδας καὶ χάριτος. Τὰ μάτια της γλυκὰ γλυκὰ λιγωμένα ἔδειχναν μαζὶ καλωσύνη κ' ἐξυπνάδα· λατρευτὴ ἦταν ἡ ξανθάδα τῶν μαλλιῶν της. Μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ δυὸ χρόνια μεγαλήτερη ἀπὸ μένα· κι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον μοῦ μιλοῦσε εἶχε κάτι τι τῆς πρωτογέννητης ἀδερφῆς καὶ μαζὶ τῆς συνομήλικης παιδούλας. Ἐξαίρετα ἐννοοῦσεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ὅσο κι ἂν μάλωναν οἱ μικρὲς φιλενάδες, ἐμεῖς πάντα συμφωνούσαμε.

Κοίταζα νὰ φέρω τὴν ἀγάπη μεταξύ τους. Ἡ Νοεμὴ δὲν πίστευε πῶς θὰ κατώρθωνα τίποτε. «Ἐρνέστε, μοῦ ἔλεγε, δὲ θὰ ἐπιτύχῃς· ζητεῖς νὰ κάμῃς ὅλους νὰ συμφωνήσουν.»

Ἡ παιδιάτικη αὐτὴ συμφωνία μας ποῦ κατὰ βάθος μᾶς ἔκανε κάπως ἀνώτερους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μᾶς ταίριαζε τοὺς δύο γλυκύτατα. Τώρ' ἀκόμα δὲ μπορῶ

Digitized by Google

ν' ἀκούσω νὰ τραγουδοῦν «Δὲ θὰ πᾶμε πιὰ στὸ δάσος» ἢ «Βρέχει, βρέχει, βοσκοπούλα» χωρὶς νὰ νιώσω κάποια λαχτάρα στὴν καρδιά. Βέβαια κι ἂν δὲ μ' ἔσφιγγεν ἡ μοῖρα, ὕστερ' ἀπὸ δυὸ τρία χρόνια, θὰ τὴν ἀγαποῦσα τὴ Νοεμή· ἀλλὰ ἤμουν ριγμένος στὴ μελέτη· ἡ θρησκευτικὴ φιλοσοφία μὲ εἶχε ῥουφημένον ὁλοκλῆρον· οἱ ἀφηρημένες ἰδέες φούσκωναν σὰν κῦμα μέσα στὸ κεφάλι μου καὶ μὲ ζάλιζαν καὶ μ' ἔκαναν ξένο καὶ ἀδιάφορο γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἔπειτα ἕνα παράξενο ἐλάττωμα, ποῦ μ' ἔβλαψε συχνὰ στὴ ζωή μου, δὲν ἄφησε στὸν ἴσο δρόμο καὶ τὴ νεοχάραγη φιλία μας. Καθὼς εἶμαι ἀναποφάσιστος, εὔκολα ξεπέφτω στὰ ἀσυμβίβαστα, καὶ δὲ μπορῶ νὰ τὰ καταφέρω. Αὐτὴ τὴ φορὰ κ' ἕνα προτέρημα ἀνάμεσα στὰ ἄλλα μ' ἔκαμε νὰ ξεπέσω σὲ πράγματα αταίριαστα, λὲς πῶς ἦταν τὸ χειρότερο ἐλάττωμα. Μέσα στὴ συντροφιά μας ἦταν καὶ μιὰ παιδοῦλα, ὄμορφη πολὺ λιγώτερο ἀπὸ τὴ Νοεμή, καλὴ βέβαια καὶ ἀξιαγάπητη, ἀλλ' ὄχι τόσο ποθητή, τόσο τριγυρισμένη. Μ' ἀναζητοῦσε σὰν κάπως περισσότερο ἀπὸ τὴ Νοεμή, καὶ δὲν ἔκρυβε μιὰ κάποια ζήλια. Νὰ προξενήσω λύπη σὲ κανένα πάντα μοῦ ἐστάθη ἀδύνατο. Σὰ νὰ στοχάζομουν πῶς ἡ γυναῖκα, ποῦ δὲν ἔχει πολλὴ χάρη, εἶνε δυστυχισμένη, καὶ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ τὄχῃ κρυφὸ καϋμό, σὰ νὰ εἶνε ἄμοιρη. Κ' ἐπήγαινα μ' ἐκείνη ποῦ ἀγαποῦσα λιγώτερο παρὰ μὲ τὴ Νοεμή, γιατὶ τὴν ἔβλεπα λυπημένη. Κ' ἔτσι ἄφησα νὰ κομματιασθῇ σὲ δύο ἡ πρώτη μου ἀγάπη, καθὼς ἄφησα ὑστερώτερα νὰ κομματιασθῇ καὶ ἡ πολιτική μου, μὲ τὸν πλέον ἀδέξιο τρόπο. Μιὰ δυὸ φορὲς εἶδα τὴ Νοεμὴ ποῦ κρυφογελοῦσε γιὰ τὴν ἀπλότητά μου. Ναὶ μὲν πάντα μοῦ φέρνονταν εὐγενικά· ἀλλὰ κάποτε λὲς καὶ φανέρωνε κάτι σὰν εἰρωνεία, ποῦ τὴν ἔκανεν ἀκόμα πλέον χαριτωμένη.

Μὲ τὸν ἀγῶνα ποῦ πέρασα ὅλη μου τὴ νεότητα, τὴν ἐλησμόνησα σχεδόν. Ἀργότερα ἡ εἰκόνα της συχνὰ πρόβαλλ' ἐμπρός μου. Μιὰ μέρα ρώτησα τὴ μητέρα μου τί ἀπόγινε.

«Πέθανε, μοῦ εἶπε, πέθανε ἀπὸ λύπη. Δὲν εἶχε τύχη. Ἀφοῦ ἀπόμεινεν ὀρφανή, ἡ θεία της, ἄξια γυναῖκα, τὴν πῆρε μαζί της. Ἔκαμεν ὅ,τι μποροῦσε. Δὲν τὴν ἐγνώρισες παρὰ παιδί· κ' ἦταν ἀπὸ τότε ὄμορφη. Ἀλλ' ὅταν ἔγινεν εἴκοσι χρόνων, ἔδειχνε σὰ θεά. Τῶν μαλλιῶν της, ποῦ τὰ κρατοῦσε τοῦ κάκου φυλακωμένα μέσα στὴ σκούφια της, ξεχύνονταν οἱ σγουρὲς πλεξίδες σὰ μεστωμένα στάχυα. Πολεμοῦσε μὲ κάθε τι νὰ κρύψῃ τὴν ὀμορφιά της. Τὸ θαυμαστό της ἀνάστημα τὸ σκέπαζεν ἐπανωφόρι· τὰ μακρουλὰ καὶ λευκά της χέρια κρυμμένα πάντα μέσα σὲ χερόχτια. Ἀλλὰ τίποτε δὲν ἔκανε. Στὴν ἐκκλησιὰ μαζώνονταν οἱ νέοι γιὰ νὰ τὴ βλέπουνε στὴν προσευχήν της. Ἦταν παρὰ πολὺ ὡραία γιὰ τὰ μέρη μας, καὶ τόσο φρόνιμη ὅσο καὶ ὡραία.»

Τὰ λόγια αὐτὰ βαθειὰ μὲ συγκίνησαν. Ἀπὸ τότε περισσότερο τὴν εἶχα στὸ νοῦ μου, κι ὅταν ὁ Θεὸς μοῦ ἔδωκε μία κόρη, τὴν ἔβγαλα Νοεμή. Κ. Π.

(E. Renan)

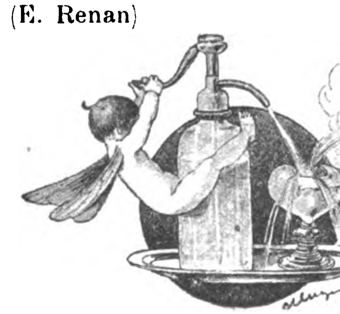

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Δ'.

Ἑβραϊκὸν χειρόγραφον τῆς μυθιστορίας Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ.

Οἱ ἀντιγραφεῖς τῶν κωδίκων, οἱ βιβλιογράφοι, ἐλέγοντο ἄλλως καὶ καλλιγράφοι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν Βυζαντίνων. Εὐλόγως δὲ τοῦτο· διότι ἀληθῶς δὲν ἦτο ἁπλῆ γραφή, ἀλλ' αὐτόχρημα καλλιγραφία ἡ ἀπαιτουμένη πρὸς ἀπαρτισμὸν τῶν χειρογράφων. Ἡ γραφὴ δὲν ἔχει μὲν πλέον κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας τὸν μνημειακὸν ἐκεῖνον χαρακτῆρα τῶν γραμμάτων τῶν ἐγχαραττομένων εἰς τοὺς ἀρχαίους λίθους καὶ τὰς χαλκᾶς πλάκας τῆς ἀρχαιότητος. Σὺν τῷ χρόνῳ ἔχει ἐπέλθει μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὴν μεγαλογράμματον γραφὴν τῶν χειρογράφων καὶ ἔπειτα εἰς τὴν μικρογράμματον, ἥτις καὶ συμμεταβάλλεται μετὰ τῶν αἰώνων. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ μεταβολὴ αὐτὴ ἔχει ὡρισμένον ῥυθμόν· οὐδὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ τὸ αὐτόγνωμον καὶ αὐθαίρετον πλὴν σπανιωτάτων περιστάσεων, συνήθως δὲ ὁ βιβλιογράφος ἀκολουθεῖ ὡρισμένους κανόνας, οἵτινες εἶνε χαρακτηριστικοὶ διὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς γράφεται τὸ χειρόγραφον. Διὰ τοῦτο δέ, καὶ ὅταν δὲν σημειόνηται ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐγράφη κῶδίξ τις, δὲν εἶνε δύσκολον ἐκ τῆς ὅλης εἰκόνος τῆς γραφῆς νὰ διαγνώσωμεν τὸν αἰῶνα καθ' ὃν εἶνε γεγραμμένη.

Ἡ δὲ τοιαύτη σταθερότης τῆς γραφῆς καὶ ἐμμονὴ εἰς τὸ κατ' αἰῶνας παραδεδομένον σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐξακολουθεῖ παρ' Ἕλλησι καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας καὶ κατ' ὀλίγον διάδοσιν αὐτῆς καὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, ἐξακολουθεῖ δ' ἐπὶ μακρόν. Μέχρις αὐτοῦ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ὑπάρχει ἀπαραγνώριστός τις γενικὸς χαρακτήρ, καθολική τις εἰκὼν γραφῆς, ἐξ ἧς δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸν αἰῶνα καθ' ὃν ἐγράφη χειρόγραφόν τι. Μόνον δὲ κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα σὺν τῇ μεγάλῃ διαδόσει τῆς γραφῆς καὶ διὰ τὴν παραμέλησιν τῆς συστηματικῆς καλλιγραφίας ἐν τοῖς σχολείοις ἐξέλιπε γενικός τις τύπος γραφῆς καὶ ἔχομεν σχεδὸν τόσας γραφὰς ὅσας καὶ αἱ γράφουσαι χεῖρες.

Πόσον δὲ συντελεῖ ἡ κατὰ σύστημα διδασκαλία τῆς γραφῆς ἐν τοῖς σχολείοις εἰς τὴν διάδοσιν γενικοῦ τινος γραφικοῦ τύπου ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα τῶν Ἑπτανησίων, οἵτινες ἰδίως ἐν Κερκύρᾳ ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας εἶχον διαμορφώσει ὁμοίαν τινὰ γραφὴν εὐκόλως διαγινωσκομένην.

Κατὰ ταῦτα τὴν σήμερον τὸ ἰδιότροπον τῆς γραφῆς εἶνε τὸ σύνηθες, ἐν δὲ τοῖς ἀρχαιοτέροις αἰῶσι καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἅλωσιν συνήθης ἦτο ἡ κατὰ σύστημα καὶ μεθ' ὡρισμένου χαρακτῆρος γραφή. Αἱ γραφαὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δὲν δύνανται νὰ γείνωσι τὸ ἀντικείμενον τῆς οὕτω δὴ λεγομένης παλαιογραφίας ἢ ὀρθότερον γραφογνωσίας· τῶν δὲ χειρογράφων τῶν παλαιοτέρων χρόνων ὀλίγα μόνον εἶνε τὰ μετέχοντα αὐθαιρέτου γραφικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἀπέχοντα τῶν γνωστῶν παλαιογραφικῶν σχημάτων.

Digitized by Google

Ἰβηρικὸν χειρόγραφον τῆς μυθιστορίας Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ.

Ἑνὸς τῶν τοιούτων αὐθαιρέτως γεγραμμένων χειρογράφων τῶν παρελθόντων αἰώνων παρέχομεν σήμερον ἐνταῦθα τὸ πανομοιότυπον. Εἶνε κῶδιξ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ὅλως ἐξαίρετος διὰ τὴν ἔκτακτον δεινότητα τοῦ καλλιγράφου, ὅστις ἀπεμιμήθη πιστῶς τὸ σχῆμα τῶν τυπογραφικῶν χαρακτήρων μετὰ τοιαύτης τέχνης καὶ προσοχῆς, ὥστε ὁ θεώμενος τὸ χειρόγραφον δύναται νἀπατηθῇ νομίζων, ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του ἔντυπον βιβλίον, καὶ μόλις μετ' ἀκριβῆ καὶ ἐπιμελῆ ἐξέτασιν πείθεται, ὅτι πρόκειται πρὸ αὐτοῦ χειρόγραφον. Καὶ ὁ μὲν καλλιγράφος ὠνομάζετο Λάμπρος ὁ Τυρναβίτης, τὸ δ' ἔτος τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος εἶνε τὸ 1748, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ ἐν τέλει τοῦ χειρογράφου σημειώματος ἔχοντος ὧδε· ***Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα. Ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Λάμπρου τοῦ Τυρναβίτου ἐν ἔτει αψμη'***. Εἶνε δὲ κεκοσμημένον τὸ χειρόγραφον δι' ἐπιτίτλων καὶ κοσμημάτων καλλιτεχνικωτάτων, ἐσχεδιασμένων πάντων τῇ γραφίδι διὰ μέλανος καὶ ἐρυθροῦ χρώματος. Ὁμοίας δ' ἐπιμελείας ἔχει ἀξιώσει ὁ καλλιγράφος καὶ τὰ κοσμοῦντα τὸν κώδικα ἐνιαχοῦ ἀρχικὰ γράμματα, ὧν δεῖγμα ἐπ' ἴσης παρέχει τὸ ὡραῖον Ο τοῦ ἐνταῦθα δημοσιευομένου πανομοιοτύπου.

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, συγκείμενον ἐκ σελίδων 358, πρὶν περιέλθῃ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς Ἰβήρων, ἐν ᾗ ἀπόκειται σήμερον φέρον τὸν ἀριθμὸν 465, ἀνῆκεν εἰς τὸν προηγούμενον τῆς αὐτῆς εὐαγοῦς μονῆς Ζαχαρίαν, ὡς διδασκόμεθα ἐκ σημειώματος γεγραμμένου ἐν τῇ κάτω ᾤᾳ τῆς πρώτης σελίδος. Ἄλλο δὲ σημείωμα ἐν τέλει τοῦ κώδικος ἀναγράφει τὰ ἑξῆς· ***Ἦτον τοῦ μακαρίου Ζαχαρίου καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου, ὠνησάμην τοῦτο ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱερᾷ συνάξῃ· ὅθεν ταν ῆν γέγονε κτῆμα κἀμοῦ τοῦ εὐτελοῦς προηγουμένου τῆς αὐτῆς μονῆς Μελετίου, τοῦ ἐκ Σμύρνης, ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ τρίτῳ κατὰ τὸν Μάρτιον. Καὶ οἱ κατὰ καιρὸν ἀναγινώσκοντες εὔχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκείνου ψυχῆς.***

Περιλαμβάνεται δ' ἐν τῷ κώδικι, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς πρώτης σελίδος τῆς ὑπὸ τοῦ πανομοιοτύπου ἀποδιδομένης, «Ἱστορία ψυχωφελὴς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιόπων χώρας τῆς Ἰνδῶν λεγομένης. Μετενεχθεῖσα πρὸς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλὴμ διὰ Ἰωάννου μοναχοῦ μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα.» Εἶνε δὲ ἡ διήγησις αὕτη τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ ἡ περιωνυμοτάτη καὶ ἀρίστη τῶν θρησκευτικῶν μυθιστοριῶν τῶν μέσων αἰώνων, ἧς τὴν ὑπόθεσιν ὡς ἑξῆς ἀναλύει διὰ βραχέων ὁ ἐν Μονάχῳ καθηγητὴς Krumbacher ἐν τῇ ἐξαιρέτῳ του Ἱστορίᾳ τῆς βυζαντιακῆς γραμματείας. «Εἰδωλολάτρης βασιλεὺς τῆς Ἰνδίας, καλούμενος Ἀβεννήρ, μανθάνει παρ' ἀστρολόγων, ὅτι ὁ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν σύνεσιν ἐξέχων υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάσαφ μέλλει νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Θέλων δὲ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν ταύτην τῆς προμαντείας, κτίζει εἰς τὸν υἱὸν περικαλλὲς παλάτιον, ὅπως ὁ Ἰωάσαφ ζήσῃ ἐν αὐτῷ μακρὰν τῶν τοῦ βίου ἀνιαρῶν ἐν διαρκεῖ τέρψει καὶ εὐφροσύνῃ, «ἵνα τούτοις ὁ νοῦς αὐτοῦ τερπόμενος καὶ ἐντρυφῶν μηδὲν ὅλως περὶ τῶν μελλόντων διαλογίζεσθαι ἰσχύσειε, μήτε μέχρι ψιλοῦ ῥήματος τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων ἀκούσειεν.» Περιστοιχίζει δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν υἱὸν δι' ὑπηρετῶν νεαρῶν καὶ εὐεκτούντων, οὐδ' εἰσάγεταί τις εἰς τὸ παλάτιον ξένος, ὅπως ὁ Ἰωάσαφ μηδεμίαν λάβῃ ἔννοιαν τοῦ φθαρτοῦ τῶν γηίνων. Ἀλλὰ παρ' ὅλας ἐκείνας τὰς προφυλάξεις συναντᾷ ὁ βασιλόπαις ἕνα τραυματίαν καὶ ἕνα τυφλόν, ἄλλοτε δέ ποτε ἕνα γέροντα, τέλος δὲ καὶ ἕνα νεκρόν. Ἐρωτᾷ δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν περὶ τῶν λόγων τῶν τέως ἀγνώστων αὐτῷ φαινομένων καὶ ἄρχεται ἀπαύστως ἐρευνῶν περὶ τῶν ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσε. Κρίσιμος δὲ διὰ τὴν ἐνδόμυχόν του ἐκείνην μεταβολὴν ἀπέβη ἡ συνάντησις μετὰ τοῦ αὐστηροῦ ἀσκητοῦ καὶ ἐρημίτου Βαρλαάμ, ὅστις καὶ μυεῖ αὐτὸν τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Μάτην δὲ πειραθεὶς ὁ βασιλεὺς Ἀβεννὴρ νἀποστήσῃ τὸν υἱὸν ἀπὸ τῆς νέας διδασκαλίας, ἀποφασίζει τέλος νὰ διαιρέσῃ τὸ βασίλειον αὐτοῦ εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ ἕτερον παραδίδει εἰς τὸν υἱόν. Ὁ δὲ Ἰωάσαφ ἀναλαμβάνει μὲν τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ παραιτεῖται δημοσίᾳ, ὅπως

Οἱ ζυθοπόται

ἀποσυρθῇ εἰς τὴν ἐρημίαν. Καὶ πρῶτον μὲν κατηχεῖ εἰς τὸν χριστιανισμὸν τοὺς εἰς αὐτὸν ἀποσταλέντας ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρέσβεις, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ἀβεννὴρ μετὰ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ. Πληρώσας δὲ οὕτως ὁ Ἰωάσαφ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ἐντολήν, μεταβαίνει εἰς τὴν ἔρημον καὶ τελευτᾷ τὸν βίον ὡς εὐσεβὴς ἐρημίτης. Τὸ δὲ τίμιον αὐτοῦ σῶμα θάπτεται ἐν λαμπρᾷ ἐκκλησίᾳ καὶ τελεῖ πλεῖστα ὅσα θαύματα καὶ ἰάσεις.»[1]

Ἀπέρρευσε δὲ ἡ περίεργος αὕτη θρησκευτικὴ μυθιστορία, ἥτις ἔτυχε μεγάλης ὑποδοχῆς παρά τε τοῖς Βυζαντίνοις καὶ τοῖς λαοῖς τῆς Δύσεως, ἐκ τῆς Ἰνδικῆς. Ἀληθῶς δὲ ἡ ὑπόθεσις τοῦ πρωτοτύπου στρέφεται περὶ τὸν βίον τοῦ Βούδδα. Καὶ μέχρι μέν τινος ἐπιστεύετο, ὅτι ὁ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφράσας τὸ ἔργον καὶ μεταπλάσας ἐπὶ τὸ χριστιανικώτερον τὴν ὕλην τῆς μυθιστορίας ὑπῆρξεν Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός· ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶνε πεπλανημένη, φαίνεται δὲ μᾶλλον, ὅτι ὀρθὴ εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ τῶν πλείστων χειρογράφων, προσγραφόντων τὸ ἔργον εἰς Ἰωάννην τινὰ μοναχὸν τῆς ἀρχαίας ἐν Παλαιστίνῃ μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα. Ἔγεινε δὲ ἡ μετάφρασις πιθανῶς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος. Ἐξεδόθη δὲ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Γάλλου φιλολόγου Boissonade τῷ 1832 ἐν τῷ τετάρτῳ τόμῳ τῶν Ἑλληνικῶν ἀνεκδότων, ἡ δ' ἔκδοσις ἐκείνη ἐπανελήφθη κατόπιν ἐν τῷ ἐνενηκοστῷ ἕκτῳ τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς πατρολογίας τοῦ Migne.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

[1] Krumbacher Geschichte der byzantinischen Litteratur σ. 466.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ[1]

Ὁ Τόνης τοὺς εἶχεν ἴδει μακρόθεν καὶ φοβηθεὶς μήπως ἦσαν τίποτε ἐνδιαφερόμενοι, — ἀδύνατον νὰ ὑποθέσῃ ποῖοι ἦσαν πραγματικῶς, — ἐπέσπευδε τὴν ἐπιδιόρθωσιν ὅπως - ὅπως. Ἡτοιμάζοντο νἀναβοῦν πάλιν καὶ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν δρόμον των. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἦτο πλέον ἀργά. Ὁ Τοκαδέλος ἐπήδησεν ἐκ τοῦ ἁμαξίου καὶ ἐφώναξε μὲ δυνατὴν φωνὴν τρέχων κατὰ τῶν φυγάδων:

«Ἔ, ἔ, ἔ, σταθῆτε! . . . ποῦ πᾶς;»

Ὁ Τόνης εἶχεν ὠθήσει τὴν Μαργαρίταν ἐντὸς τῆς ἁμάξης καὶ ἔσπευδε νἀνέλθῃ καὶ αὐτός, ἀλλ' ἡ ἐπιβλητικὴ φωνὴ τοῦ πατρός του τὸν ἀνέκοψε. Δὲν ἔχασεν ὅμως ὁλωσδιόλου τὸ θάρρος του. Εἶδεν ὅτι δὲν ὑπάρχει καιρὸς νὰ διαφύγῃ καὶ ἀπεφάσισε νἀντιταχθῇ. Προέβη ἓν βῆμα, ἥπλωσε τὰς χεῖρας ἐξ ἐνστίκτου, ὡσεὶ προασπίζων ὄπισθέν του τὴν ἅμαξαν μὲ τὸ πολύτιμόν της φορτίον καὶ εἶπε:

«Τί θέλετε;

— Ἔλα! ἔλα! ἄς τα ἐφτοῦνα! Τὴν κοπέλα νὰ φέρῃς ἐδῶ. Οἱ τίμιοι ἀθρῶποι δὲν κάνουν ἔτσι. Ντροπῆς. Ἔλα, ἐδῶ εἶνε καὶ ὁ νόνο τση.

— Ἂς εἶνε ὅποιος θέλῃ. Ἡ κοπέλα τόρα εἶνε δική μου.

— Ἂς εἶνε . . . νὰ εἶνε μάλιστα . . . μὰ ὄχι μὲ τέτοιον τρόπο . . .

— Ναῖσκε, νὰ εἶνε μὲ οὔλη μου τὴν καρδιά» εἶπε καὶ ὁ Γιακουμάκης, πεζεύσας πλησίον καὶ συνάπτων τὰς χεῖρας ὡς ἱκέτης. «Σοῦ δίνω τὴν ὑπόσχεσί μου καὶ τὸ λόγο μου, νά, μπροστὰ στὸν πα-

[1] Ἴδε σελ. 310

Digitized by Google

τέρα σου, νὰ μὴ σου ἀρνηθῶ ἄλλο . . . . νά σας στεφανώσω μὲ τὴν εὐχή μου καὶ μὲ τὴ θέλησί μου . . . Μὰ νά μου δώσῃς ἀπόψε τὴ Μαργαρίτα, πρὶν ἀνανοηθῇ ὁ κόσμος καὶ μάθῃ τὴν ἀτιμία μας . . . Ἔλα νὰ ζῇς, παιδάκι μου! Μαργαρίτα μου!»

Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀτυχοῦς ἀνθρώπου κατέληξεν εἰς λυγμόν. Ὁ Τόνης συνεκινήθη. Τὸν τρόπον αὐτὸν δὲν τον ἐπερίμενεν. Ἀλλὰ πρὶν προφθάσῃ νὰ ζητήσῃ πάλιν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ νὰ τύχῃ τοῦ λόγου του, ἡ Μαργαρίτα κατῆλθε τῆς ἁμάξης, ἀπώθησε τὸν Τόνην ἐλαφρῶς καὶ προβᾶσα ἔπεσε μετὰ δακρύων εἰς τὸ στῆθος τοῦ πάππου της:

«Συμπάθειο!» εἶπε, «συμπάθησέ με, νόνε μου .. Πᾶμε ὅπου θέλῃς. Τόρα ποῦ ἔχω τὸ λόγο σου δὲν με γνοιάζει. Πᾶμε».

Ὁ Τόνης δὲν εἶχε πλέον νὰ εἴπῃ τίποτε. Ὄχι μὲ πολλὴν λύπην, διότι ἐπήρχετο τοιαύτη λύσις, ἀφῆκε τὴν Μαργαρίταν νὰκολουθήσῃ τὸν Γιακουμάκην καὶ αὐτὸς ἠκολούθησε τὸν πατέρα του, ἐπιβὰς τοῦ ἁμαξίου των. Ὁ Ματθαῖος ἔδωκε τὸ σύνθημα θριαμβεύων καὶ αἱ δύο ἅμαξαι αἱ ἀποχωρίσασαι τοὺς ἐραστάς, ἐξεκίνησαν. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Τόνη ἐκάθητο τόρα ὁ Γιακουμάκης, σώζων τὴν τιμήν του καὶ φέρων τὴν Μαργαρίταν του.

Δὲν εἶχον διατρέξει οὕτω μέγα διάστημα, ὅταν ἠκούσθη πάλιν τριγμός. Τὰ πρόσκαιρα δεσμὰ εἶχον λυθῇ καὶ ἡ ἅμαξα δὲν ἠμποροῦσε νὰ προχωρήσῃ. Ἐσταμάτησαν ὅλοι. Ὁ Στέφας καὶ ἡ Μαργαρίτα κατῆλθον . . . Τὸ τραῦμα τοῦ ἄξονος ἦτο ἀνίατον διὰ μέσων προχείρων. Ὁ Τοκαδέλος ἔνθους ἐκ τῆς μετὰ τοῦ υἱοῦ συμφιλιώσεως, δὲν ἐδίστασε διόλου νὰ φανῇ καὶ εὐγενής:

«Ὁρίστε, ὁρίστ᾽ ἐδῶ νὰ γυρίσουμε μαζί. Χωρᾶμε!»

Συνεσφίγχθησαν καὶ οἱ τέσσαρες ὅπως ἠμπόρεσαν ἐντὸς τοῦ μικροῦ ἁμαξίου. Ἀπέναντι τοῦ Στέφα καὶ τῆς Μαργαρίτας, ὁ Τοκαδέλος καὶ ὁ Τόνης. Τὸ μυστήριον ἐτελέσθη εἰς τῆς νυκτὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ἐρημίαν, πρὶν ἀναλάμψῃ εἰς τῆς ἡμέρας τὸ φῶς καὶ τὴν πολυκοσμίαν. Ἐπέστρεφον μαζὶ θριαμβεύοντες, μετὰ τῶν ἰδικῶν των, ὡς ἐὰν ἦσαν μεμνηστευμένοι ἐπισήμως οἱ νέοι. Δὲν ὠνειρεύοντο ἴσως οὐδὲ αὐτοὶ τόσην τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ τολμηροῦ σχεδίου των . . .

Εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ θριάμβου, ὀλίγον ἐσυλλογίσθη ὁ Τόνης τὸν καλόν του ἁμαξηλάτην, τὸν ὁποῖον ἄφινεν ὀπίσω, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς νυκτὸς μὲ σπασμένην τὴν ἅμαξαν, εἰς τὴν ὁποίαν τόσην ὤφειλεν εὐγνωμοσύνην. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἁμάξιον, ἐξεπλήρωσε λαμπρὰ τὴν ἀποστολήν του. Ἀφῆκε πρῶτα εἰς τὸ ἀρχοντικὸν πατέρα καὶ υἱόν, — πρώτην φορὰν ὕστερ᾽ ἀπὸ τόσον καιρὸν μαζί, — καὶ ἔφερε μέχρι τοῦ Ἄμμου τὸν πάππον καὶ τὴν ἐγγονήν. Πεζοὶ ἐκεῖθεν αὐτοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν δρομίσκον των, τὸν φωτιζόμενον ἤδη ὑπὸ τῆς ἀνυψωθείσης ἡμισελήνου. Κανὲν ἀδιάκριτον παράθυρον δὲν ἠνοίχθη ὄπισθέν των. Δέν τους εἶδε, δέν τους ἔμαθε ψυχή. Ἡ Νένε τοὺς ἤνοιξε τὴν θύραν σιγά, σιγά. Ἡ Γιακουμάκαινα, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἀφήσει τὴν μετὰ τῶν εἰκονισμάτων της συνομιλίαν, ἔκαμεν ἀκόμη μίαν μετάνοιαν εὐχαριστήριον.

Δόξα σοι ὁ Θεός! Ἡ τιμὴ ἐσώθη.

Θ΄

«Ἀπόψε! Ἀπόψε!» ἔλεγεν ὁ Πῶπος Ἀράχτης πρὸς τοὺς φίλους του. «Θἄν᾽ ἕνας πολὺ περίεργος γάμος. Στὴν ἐκκλησία, ξέρετε, στὴν Παναγία . . .

— Θᾶσαι σύ;

— Θᾆμαι καὶ δὲν θᾆμαι».

Ἡ μυστηριώδης αὐτὴ φράσις, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἠγάπα ἰδιαιτέρως ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μουστάκι, ἐσήμαινεν ὅτι μὴ θέλων νὰ φανῇ εἰς τον Ναόν, ἀπρόσκλητος αὐτὸς μεταξὺ τῶν κεκλημένων, εἶχε λάβει τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Ἐφημερίου, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζε τὴν οἰκογένειαν, **νὰ τρουπώσῃ εἰς τὸ γυναικίκι.** Πράγματι δὲ τὴν ἑσπέραν. ὀλίγον πρὸ τῆς ὀγδόης — Κυριακή, Ἰουλίου 15. 188* — ὁ Πῶπος ἀνήρχετο σπεύδων καὶ λαθραίως τὴν μικρὰν κλίμακα τοῦ κελλίου τῆς Παναγίας, δηλαδὴ τῆς οἰκίας τοῦ Ἐφημερίου. Ἐκεῖ τὸν ὑπεδέχθη μόνη ἡ ὑπηρέτρια, μία γεροντοκόρη ἐκτάκτου ἀσχημίας, ὀνομαζομένη Μάρθα, ἦλθαν δὲ βραδύτερον καὶ δύο φίλαι της καὶ συνάδελφοι ἀπὸ τὴν γειτονειάν, ὡραιότεραι ἀληθῶς, διὰ τὸν ἴδιον σκοπόν. Ἡ παπαδιὰ εἶχε φορέσει τὸ μαῦρόν της μεταξωτὸν καὶ κατέλθει ἤδη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Πῶπος δὲν δυσηρεστήθη καὶ πολύ. Ἡ Μάρθα τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸν γυναικωνίτην. Τρεῖς θέσεις ἐκ τοῦ κοινοῦ δικτυωτοῦ ἐξώστου, τοῦ ἀπέναντι τοῦ Ἱεροῦ, ἦσαν χωρισμέναι διὰ λεπτοῦ σανιδίνου διαφράγματος· τὸ μέρος δὲ τοῦτο ἦτο προωρισμένον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἱερέως. Μίαν τῶν τριῶν θέσεων κατέλαβεν ὁ Πῶπος, σύρας πλησίον μίαν ὑψηλὴν καρέκλαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἠμποροῦσε νὰ κάθηται συγχρόνως καὶ νὰ βλέπῃ. Τὰς δύο ἄλλας θέσεις πλησίον κατέλαβον ἡ Μάρθα καὶ αἱ φίλαι της.

Ὄπισθεν τῶν ῥομβοειδῶν ὀπῶν τοῦ δικτυωτοῦ. τὸ γαλανὸν καὶ διεισδυτικὸν ὄμμα τοῦ Πῶπου ἔβλεπεν ἄπληστον. Ἡ ἐκκλησία, ἡ γνωστή μας, ἔλαμπε κατάχρυσος καὶ φωταγωγημένη. Ὅλα ἐνόμιζες ὅτι ἐγέλων ἐκεῖ μέσα, — οἱ χρυσοῖ γλυπτοὶ ἄγγελοι, οἱ κρατοῦντες ἄνωθεν τῶν θυρῶν τοῦ Ἱεροῦ στέμματα χρυσᾶ· αἱ μεγάλαι γενειῶσαι μορφαὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν Ἁγίων, εἰς τοὺς τοίχους ἔνθεν καὶ ἔνθεν. συγκλίνουσαι μέχρι τοῦ λάμποντος εἰκονοστασίου· αἱ ἐζωγραφημέναι σκηναὶ τῆς ὀροφῆς, μεταξὺ τῶν πλουσίων γλυφῶν, ἡ Παναγία μὲ τὸ ἀργυροῦν ὑποκάμισον καὶ τὸ χρυσοῦν της στέμμα, ὁ ξανθὸς Ἰησοῦς μὲ τὴν ἀρχιερατικήν του στολήν, ἐπιδεικνύων τὸ εὐαγγέλιόν του ἀνοικτόν· ἡ ὁλόχρυσος περιστερά, ἡ ἐκτείνουσα ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος πτέρυγας τολμηράς, — ὅλα ἐκεῖ μέσα. Οἱ πολυέλαιοι, αἱ κανδῆλαι, τὰ κηρία τοῦ γύρου, τὰ μανουάλια, τὰ κηρία τῆς προσπετίδας, ὅλα ἀναμμένα. Αἱ παντοειδεῖς αὗται ἀκτῖνες, προσπίπτουσαι ἐπὶ στιλβηδόνων καὶ διαπερῶσαι κρύσταλλα ποικιλόχροα, μυρίας ἐσκόρπιζαν μαρμαρυγάς. Ἀνοικτὰ ἦσαν τὰ ὑπερύψηλα παράθυρα καὶ ὁ ἀὴρ τῆς ἑσπέρας ἐκυκλοφόρει ἐλεύθερος, δροσερός, ἀλλ᾽ ἀνίσχυρος, διαχέων τῶν ἀνθέων τὴν εὐωδίαν καὶ τοῦ καιομένου λιβανωτοῦ ἐπὶ τῶν ἀνθράκων τοῦ ἀργυροῦ θυμιατηρίου. Δύο θύραι ἦσαν ἀνοικταὶ

Digitized by Google

μία ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ἡ κεντρική· καὶ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην· ἐκ τῆς πρώτης εἰσήρχοντο οἱ προσκεκλημένοι, ἐκ τῆς ἄλλης ὁ λαός, οἱ περίεργοι. Ἤδη ἡ Ἐκκλησία ἦτο πλήρης, τὰ στασίδια κατειλημμένα ὑπὸ γυναικῶν· οἱ ἄνδρες ὄρθιοι ἐπὶ τοῦ μαρμαροστρώτου δαπέδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀντήχουν τὰ βήματα, κατὰ ποικίλους ἑσμοὺς μελανίζοντας. Πρὸς τὸν βόμβον τὸν ἐκ τῶν κάτω, ἀνταπεκρίνετο ἄνωθεν ὁ βόμβος τοῦ γυναικωνίτου, γεμάτου ἀπὸ γυναῖκας τοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ἔνδυμα γάμου. Ἐφ' ὅλου τούτου τοῦ πλήθους, τοῦ κλητοῦ καὶ τοῦ ἀκλήτου, τοῦ ἐστολισμένου καὶ τοῦ ἀτημελοῦς, πνεῦμα ἐπεφέρετο ἀνυπομονησίας. Ὅλων τὰ βλέμματα ἐστρέφοντο πρὸς τὴν μεγάλην θύραν τὴν ὀλάνοικτον, ἀφ' ἧς κατὰ συχνὰ διαλείμματα ἤρχοντο κρότοι ἀμαξῶν, κυλιομένων ἐπὶ τῆς μικρᾶς λιθοστρώτου πλατείας — καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ καθολικὸν τοῦ Ναοῦ τὸ ἀνθοστόλιστον, τὸ περιφραγμένον διὰ κιγκλίδων, ὅπου ὀλίγοι μόνον προνομιοῦχοι εἰσήρχοντο, ἀντιτιθέμενον, διὰ τῆς κενότητός του πρὸς τὸ ὅλον πλήρωμα καὶ προαγγέλλον ὅτι κάτι τι μέγα θὰ ἐτελεῖτο μετ' ὀλίγον ἐν τῇ ἐκτάκτῳ του παρασκευῇ ἐπὶ τῆς λευκοσκεποῦς τραπέζης τῆς ἐν τῷ μέσῳ, ἐπὶ τῆς ὁποίας τἀναμμένα κηρία ἐσχημάτιζον διπλοῦν τόξον εὐρὺ διὰ μικρῶν ὑποτρεμουσῶν φλογῶν . . .

Ἔβλεπεν ὁ Πῶπος, ἀλλ' εἶχε καὶ τὸν νοῦν του εἰς τὰς νεάνιδας, αἱ ὁποῖαι ἔβλεπον πλησίον του.

«Καὶ δέ μου δίνεις τὸ χρυσό σου ὄνομα» ἠρώτησε μίαν ἐξ αὐτῶν, ποῦ ἤρχισε νά του ἀρέσῃ περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο.

«Κατίνα» ἀπήντησεν ἡ νεᾶνις ἐρυθριῶσα καὶ ἀκκιζομένη.

«Κατίνα ; Ὤ, καὶ τί ὡραῖο ὄνομας ! . . Εὔχουμαι νὰ ἔρθω γλήγορα καὶ στὸ δικό σου τὸ γάμο.»

Ἡ νεᾶνις ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν μειδιῶσα.

«Ἔλα, ἔλα ! μὴ ντρέπεσαι τόρα καὶ δέ σου εἶπα κανένα κακὸ πρᾶμμα. . . Φυσικό. . . Τί ; δὲ θὰ παντρευτοῦμε οὖλοι ; »

Αἱ νεάνιδες ἐγέλασαν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἡ Μάρθα, ἡ ὁποία εἶχε φαίνεται τὰς περισσοτέρας ἐλπίδας. Αὐτὸ ἐμάντευσεν ὁ Πῶπος καὶ την ἠρώτησεν :

«Ἀλήθεια, Μάρθα ;

— Δὲν ἠξέρω !» ἀπεκρίθη ἡ γεροντοκόρη μὲ τὴν λαρυγγώδη της φωνήν.

«Πῶς δὲν ἠξέρεις ; Καὶ δὲ θὰ παντρευτῇς τοῦ λόγου σου ;

— Ὄσκε ! ἐγὼ δὲν εἶμαι γιὰ παντρεία.

— Μπᾶ, γιατί : Καὶ πῶς παντρεύεται ἀπόψε ἡ Στεφοπούλα :

— Ναῖσκε ! μήν τη βάνῃς ἐρτούνη, ποῦ ἔχει, μάτια μου, ἔξη χιλιάδες κολοννάτα προικιὸ καὶ την ἀγάπησε καὶ ὁ κόντε Τόνης πυροβολικά !

— Καὶ σένανε πανάπῆ δὲ σ' ἀγαπάει κανείς ; κανείς ;» εἶπεν ὁ Πῶπος πρὸς τὴν Μάρθαν, ἡμικλείων συγχρόνως τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν πρὸς τὴν Κατίναν.

«Μπᾶ ! μπᾶ ! μεγάλη συφορά . . . τί λόγια εἶνε ἐρτοῦνα ποῦ λές ; »

Καὶ ἔκυψε πρὸς τὸ δικτυωτὸν κρύπτουσα ἡ γεροντοκόρη τὸ ζαρωμένον πρόσωπον. Ἡ συνομιλία διεκόπη. Ἀλλ' εὗρε μετ' ὀλίγον ὁ Πῶπος θέμα διὰ νά την ξαναρχίσῃ.

«Τί ἔμμορφος ποῦ εἶνε ὁ γάμος ἔτσι στὴν ἐκκλησία· πήλειο καλλίτερα παρὰ σὲ σπίτι, ἀλήθεια ;

— Ἆ, ναί» ἀπήντησε πρόθυμος πάλιν ἡ Μάρθα. Ἤτανε, γλέπεις, τὸ σπίτι τους μικρὸ γιὰ τὴν καλέστρα ποῦ εἴχανε καὶ ἔτσι ἀποφασίσανε νά τονε κάμουνε στὴν ἐκκλησία.

— Καὶ στὰ δικά σου, κυρά μου . . . καὶ σὲ ἐκκλησία . . .

— Ἔλα, πάλι τὰ ἴδια ἀρχίνησες ! Δέ σου εἶπα πῶς δὲν εἶμαι 'γὼ γιὰ ἐρτοῦνες τσὴ δουλειές ; »

Διὰ νά την ἐξιλεώσῃ, ἀλλὰ πράγματι διὰ νὰ πλησιάσῃ καὶ ἐγγίσῃ εἰ δυνατὸν τὴν Κατίναν, ὁ Πῶπος ἥπλωσε τὴν χεῖρα καὶ ἐζήτησε τὴν χεῖρα τῆς γεροντοκόρης. Ἀλλὰ τὴν ἀπέσυρεν ἐκείνη μορφάζουσα καὶ κύπτουσα πάλιν πρὸ τὸ δικτυωτόν, εἶπεν :

«Ἔ, ἔ, ἔ . . . ἔρχουνται . . . ὁ Δεσπότης. . . ἰδέστε, τζόγια ! »

Ἀπὸ τῆς κεντρικῆς θύρας εἰσήρχετο. βαίνουσα πρὸς τὸ καθολικόν, ἐν μέσῳ διπλοῦ στοίχου προσδραμόντων περιέργων, ἡ ἀναμενομένη συνοδεία. Προηγεῖτο ὁ Ἀρχιερεὺς μετὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν διακόνων του, ὑψηλὸς εἰς τὸ μαῦρόν του ρασον καὶ μεγαλοπρεπής, ἠκολούθει δὲ ἡ νύμφη λευχείμων, ὡραία, εἰς τὸν βραχίονα τοῦ πάππου της, ἐν μέσῳ λαμπροῦ ἐπιτελείου κυριῶν καταστολίστων καὶ κυρίων μὲ λευκὰ χειρόκτια καὶ ὑψηλὰ καπέλα, ἀφαιρούμενα τὸ ἓν κατόπι τοῦ ἄλλου ἐν ᾧ εἰσήρχοντο. Ὁ Τόνης ὡδήγει τὴν μητέρα του, μεγαλοπρεπῆ ὡς βασίλισσαν, μὲ ἰῶδες μεταξωτὸν φόρεμα, ἀναλάμψαν ζωηρῶς μεταξὺ τῶν λευκῶν καὶ μαύρων χρωμάτων. Τὰ χρυσᾶ σειράδια ἀξιωματικῶν τινων καὶ προξένων ἐν στολῇ. διαμοιρασθέντα ἀνὰ τὸ ἐπίσημον πλῆθος τοῦ καθολικοῦ, ἐμαρμαιρον εἰς τὸ φῶς τῶν κηρίων. Εἰσήρχετο ἀκόμη κόσμος, ὅταν ἡ ἐκκλησία ὅλη ἀντήχησε ἀπὸ τὴν πανηγυρικὴν ἀρμονίαν τῶν ψαλτῶν :

— ***Εἰς πολλὰ ἔτη, Ἅγιε Δέσποτα.***

ἐν ᾧ ὁ Ἀρχιερεύς, ἱστάμενος παρὰ τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου του ηὐλόγει τὸν λαὸν βραδέως καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν. Ἦτο ἐπίσημος, παλμώδης ἡ στιγμή. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ψαλμῳδίας ἠκούσθη ὁ γλυκὺς ἦχος τῶν κωδωνίσκων τοῦ ἀρχιερατικοῦ μανδύου, τὸν ὁποῖον ἐξεδίπλωνεν ὁ Εὐταξίας, κρύπτων βαθμηδὸν τὰ κίτρινα αὐτοῦ ὑπορράμματα ὑπὸ τὴν ἔκπαγλον ἰόχρουν καὶ χρυσοπάρυφον ὄψιν. Ἐβοήθησαν οἱ διάκονοι τὸν Ἀρχιερέα καὶ περιεβλήθη τὸν μανδύαν ἐκεῖνον τὸν μεγαλοπρεπῆ μὲ τὴν οὐρὰν τὴν μακράν, ἐν ᾧ διενέμοντο ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιάρχου εἰς τοὺς παρανύμφους αἱ λαμπάδες τοῦ γάμου. Ἦσαν τόσῳ πολλαί, ὥστε ὅταν βραδύτερον τὰς ἥναψαν, τὴν μίαν ἐκ τῆς ἄλλης, ἀπετελέσθη μέγας φωτεινὸς κύκλος περὶ τὸ ζεῦγος τῶν νεονύμφων, ὡς ἂν ὁ ἔρως των τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐξέχυνε λάμψιν. Τὸ μυστήριον ἤρχισε. Δύο ἱερεῖς ἐκράτουν ἓν βιβλίον πρὸ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ ἐκεῖ-

Digitized by Google

νος ἀνεγίνωσκεν ἀργὰ καὶ μὲ κατάνυξιν. Οἱ ψάλται τὸν διέκοπτον κατὰ διαλείμματα ἐν χορῷ μελῳδοῦντες.

Εἶχεν ἤδη προχωρήσει ἡ ἱεροτελεστία, ὅταν ἠλαττώθη ἡ προσοχὴ καὶ εὗρον καιρὸν νὰ παρατηρήσουν ἀλλήλους. Ἐν γένει ἡ προσοχὴ καὶ ἡ βύθισις ἠλαττοῦτο ἀκτινοειδῶς, ἐφ' ὅσον ἀπεμακρύνετό τις τοῦ ζεύγους τῶν νεονύμφων. Οἱ πλησίον ἐκεῖ ιστάμενοι, οἱ στενοὶ συγγενεῖς των καὶ οἱ φίλοι των, ἐφαίνοντο πολὺ συγκεκινημένοι καὶ πολλοὶ ἐδάκρυον. Οἱ ἔσχατοι, ἐκ τῶν ἀγνώστων καὶ περιέργων, οἱ κρύπτοντες τὴν παρουσίαν των καὶ τὸ ἐλάττωμά των ὀπίσω ἀπὸ καμμίαν στήλην, ἢ θυρόφυλλον, ἢ δικτυωτόν, ἔμενον ἀδιάφοροι, ἢ συνωμίλουν, ἢ ἐγέλων. Μακρόθεν ὁ Πῶπος Ἀράχτης ἔβλεπε καὶ δὲν ἐχόρταινε βλέπων. Πόσα θὰ εἶχε νὰ διηγηθῇ αὔριον! τί πολύτιμο **ἀργκουμέντο** ὁ παράδοξος καὶ ἀνέλπιστος αὐτὸς γάμος . . . Ὁ Γιακουμάκης Στέφας μὲ τὴν φαλάκραν του καὶ μὲ μίαν βελάδαν πολὺ περιέργου σχήματος, πλησίον τοῦ Τοκαδέλου τοῦ κόντε, ἀστράπτοντος ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ἀπὸ τὰ κοσμήματα . . . Ἡ ἁπλοϊκὴ Γιακουμάκαινα, μὲ τὸ σεμνὸν μαῦρόν της φόρεμα, μὲ τὸ πλεκτὸν κρήδεμνον ἐπὶ κεφαλῆς καὶ μὲ τὴν ταπεινὴν ἐκείνην ἀδεξιότητα, πλησίον τῆς κοντέσσας μὲ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ μὲ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἰόχρουν μεταξωτόν. Ἀλλ' ἀδιάφορον ! Μετ' ὀλίγον θὰ διεδέχετο αὐτὴν ἡ ἐγγονὴ ἐκείνης· καὶ ἐλάμβανεν ἤδη τὸ χρίσμα, φεγγοβολοῦσα ὑπὸ τὴν χιονώδη της στολήν, πλησίον τοῦ ὡραίου νεανίου, τοῦ ὁποίου ἡ στιβαρὰ χεὶρ τὴν ὑπεστήριζε καὶ τὴν ἀνύψου εἰς τὴν διὰ μέσου τοῦ κοινωνικοῦ σώματος πορείαν της. Περιεστοιχίζετο ὑπὸ ὁμοτίμων· τῆς Κίτης, τῆς Κεβῆς, ὑπὸ τῶν ἐξαδέλφων της, ὅλων ἐκείνων αἱ ὁποῖαι κατ' ἀρχὰς τὴν περιεφρόνησαν καὶ τόρα ἔκυπτον εἰς τὴν θέλησίν της, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν της, ποία πρώτη νὰ τὴν περιποιηθῇ. Οἱ μεγάλοι τοῦ τόπου, συγγενεῖς τοῦ πενθεροῦ της, καὶ οἱ μικροί, οἱ φίλοι τοῦ πάππου της, ἔφεγγον διὰ λαμπάδων τὸν ἀνθόστρωτον δρόμον της. Ἦτο ἐκεῖ καὶ ὁ Μήλιας μὲ τὸ ἀστραπηβόλον του βλέμμα καὶ τὴν λαϊκήν του οὐράν, μὲ κάποιαν ἔκπληξιν, μὴ κρυπτομένην, βλέπων τὴν παράδοξον ἐκείνην συνένωσιν. Ὄπισθέν του ἵσταντο πολλοὶ ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τρέφουν κόμας μεγάλας ἐπιδεικτικὰς καὶ εἰς τὴν ζώνην κρύπτουν κάμας. Ἄλλοι, τῆς ἰδίας τάξεως ἀλλὰ φιλησυχώτεροι, οἱ νοικοκυραῖοι μὲ τὰ καλλίτερά των φορέματα, ἦλθαν ἐπίσης νὰ τιμήσουν τὸν φίλον των Στέφαν. Μόνον ἡ δυὰς τῶν Κατσουρελαίων ἔλειπε. Μία συγχρώτισις, μία ἀδελφοποίησις παρετηρεῖτο ἐν τῇ συναθροίσει ἐκείνῃ τῇ πανδήμῳ. Αἱ δύο μεγάλαι τάξεις ἐξεπροσωποῦντο ὑπὸ δύο νέων καὶ οἱ νέοι αὐτοί, ἠγαπημένοι καὶ εὐτυχεῖς, ἔδιδον σήμερον πρὸ τοῦ βωμοῦ τὰς χεῖρας. Ὁ Ἀρχιερεύς, ὡς ἐν μεγάλῃ ἑορτῇ λαμπρός, ηὐλόγει τὴν ἕνωσιν ταύτην. Καὶ διὰ τοῦτο, ἔλεγες, ἦσαν τόσῳ θριαμβευτικοὶ οἱ φθόγγοι τῶν ψαλτῶν ἀποκρινομένων ἐν χορῷ· καὶ διὰ τοῦτο ἐγέλα ἡ Ἐκκλησία ὅλη, ἡ ἑορτάσιμος.

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ

—

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΕΘΑΜΕΝΗ

Τὰ χρόνια τὰ ὁλόρθα, τὰ ὁλόγυρτα χρόνια,
Ἡ ἀφρόπλαστη κόρη, ὁ χιονᾶτος πα
Περίπατο βγαίνουν,
Στὸ πράσινο δάσος πηγαίνουν·
Καὶ ψέλνουν τἀηδόνια
Στἀταίριαστο ταῖρι τοὺς ἴδιους σκοπούς.

Ὢ! μὴν καμαρώνῃς τὴν ἄξια παρθένα,
Διαβάτη, μηδὲ μὲ τοῦ νοῦ τὰ φτερὰ
Τὴν ἄγγιχτη χάρη
Μὴ 'γγίξῃς, διαβάτη ζηλιάρη,
Μὲ λόγο κανένα
Ὢ! μὴν τῆς ταράξῃς τὴν ἅγια χαρά.

Καμάρωσε μόνο τὸ γέρο, ποῦ λάμπει
Μερόνυχτα ἐμπρός του τῆς κόρης ἡ αὐγή·
Ξεχνοῦνε τὴ μπόρα
Μέσ' στάγριου χειμῶνα τὴν ὥρα
Σὰ λούζοντ' οἱ κάμποι
Περίσσια ἀπ' τοῦ θείου φωτὸς τὴν πηγή.

...Τ' ἀταίριαστο ταῖρι ποῦ πάλι πηγαίνει;
Τἀηδόνια τοὺς πρώτους δὲν ψέλνουν σκο-
—Γιὰ δέντρα, γιὰ κρίνα πούς
Τὴ γῆ ξεροσκάφτεις, ἀξίνα;
—Γιὰ μιὰ πεθαμένη! —
Μπροστὰ πάγ' ἡ κόρη καὶ πίσω ὁ παπποῦς.

Διαβάτη, μὴν κλαὶς τὴ λιγόζωη παρθένα.
Κ' ἐκείνη ἀπ' τῆς γῆς τὴν κρυφὴν ἀγκαλιὰ
Ξανὰ θὰ προβάλῃ
Στὸν ἄλυωτο κόσμο μὲ κάλλη
Καὶ ἴδια καὶ ξένα·
Τὸ ἀρχαῖο πουλάκι σὲ νέα φωλιά.

Μὰ κλάψε τὸ γέρο ποῦ τέτοια κατάρα
Ὠιμένα! τὰ χρόνια τοῦ καίει τὰ στερνά·
Αὐτός, ἀπ' τοὺς δύο,
Αὐτὸς ὁ νεκρός· ποῦ σὲ κρύο
Καὶ νύχτα, ὢ λαχτάρα!
Νεκρὸς δίχως ὕπνο καὶ τάφο γυρνᾷ!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Digitized by Google

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ο ΤΑΧΥΠΕΤΗΣ Ἠ ΦΡΕΓΑΤΑ

Ὁ Ταχυπέτης θεωρεῖται ὡς ἀετὸς τῆς θαλάσσης. Τίς ὅμως ἀετὸς δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ταχυπέτην ἐν τῷ ἀπείρῳ ; Ἐν τῷ κόσμῳ τῶν πτηνῶν δὲν ὑπάρχει ἕτερον ἔχον ταχυτέραν πτῆσιν, μεγαλητέραν ἰσχύν, πλειοτέραν χάριν τοῦ βασιλέως τούτου τῶν νεφῶν. Δὲν θέλω νὰ ἐπικρίνω τὴν μεγαλειότητα τοῦ ἀετοῦ, οὗτος ὅμως συγκρινόμενος πρὸς τὸν ταχυπέτην ὁμοιάζει μικρόσωμον ἵππον τῆς Καρύστου παραβαλλόμενον πρὸς τὸν ὡραιότερον ἀραβικὸν ἵππον. Ὁ ἀετὸς ἵπταται, ὁ ταχυπέτης φέρεται ὑπὸ τῶν πτερύγων αὐτοῦ. Τὸ ἄπειρον ἀποτελεῖ ἁπλῆν λέξιν εἰς τὸν ταχυπέτην, ἡ ἀπόστασις δὲν τὸν ἐκπλήττει. Προγευματίζει ἐν Σενεγάλῃ, λέγει ὁ Michelet καὶ γευματίζει ἐν Ἀμερικῇ. Σήμερον εὑρίσκεται ἐν Ἁγίᾳ Ἑλένῃ, αὔριον ἐν Ἰάβᾳ. Διὰ τῶν ἐκτάκτων αὐτοῦ πτερύγων καὶ τῆς θαυμασίας πτήσεως περιφρονεῖ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀδιαφορεῖ διὰ τὰς τρικυμίας. Ὁ ταχυπέτης ἀποτροπιαζόμενος τὰ παράλια ἀρέσκεται ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, εἰς ἀπόστασιν ἑκατοντάδων λευγῶν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἔχων ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ τὰ κύματα καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τὰ νέφη. Ἡ πτῆσίς του εἶναι ταχεῖα ὡς ἀστραπή. Διέρχεται τόσον ταχέως ὥστε μόλις γίνεται ὁρατός. Παρέρχεται ὡς φαινόμενον, ὡς πύραυλος.

Βλέπετε τὸ λευκὸν ἐκεῖνο σημεῖον, ἀκίνητον, τὴν νιφάδα τῆς χιόνος ἥτις διαγράφεται ἐν τῇ κυανῇ γωνίᾳ θυελλώδους οὐρανοῦ ; εἶναι ὁ ταχυπέτης, ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀπείρου. Πάραυτα τὸ σημεῖον ζωογονεῖται, πλέει, ἀνέρχεται ἑπτὰ χιλιάδας πόδας ἄνωθεν τῆς θαλάσσης, ὡς μαγικὸν πτηνὸν ἐγκαταλεῖπον τὴν σφαῖραν ταύτην καὶ μεταβαῖνον εἰς ἀνεύρεσιν ἑτέρας.

Ἐπελθούσης τῆς θυέλλης, ὁ ταχυπέτης ὑψοῦται ὑπεράνω τῶν νεφῶν, ἵπταται ἐπὶ ταύτης λικνιζόμενος ἡσύχως ὑπεράνω τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν κεραυνῶν. Ἡ πτῆσις ἀποτελεῖ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, τὴν ἀπόλαυσιν, τὸν θρίαμβον, τὴν δόξαν ,τὴν ἀνάπαυσιν. Πράγματι οὗτος ἀναπαύεται ἐπὶ τῆς ἀκινήτου πτέρυγός του ὡς ἐπὶ ζῶντος λίκνου. Εἶναι ὁ πτερωτὸς θεὸς τοῦ στερεώματος.

Ὁ Ταχυπέτης δὲν εἶναι μεγαλείτερος ἀλέκτορος, τὸ ἄνοιγμα ὅμως τῶν θαυμασίων αὐτοῦ πτερύγων μετρεῖ δεκατέσσαρας πόδας. Ἡ ὡραία αὐτοῦ πτέρωσις φαίνεται ὡς λευκὴ κρήδεμνος ἐν τῷ κυανῷ οὐρανῷ, καὶ τὸ ράμφος κυρτόν, ὡς μάχαιρα διατρυπῶσα τὰ νέφη. Ἡ ὑπερήφανος αὐτοῦ κεφαλή, οἱ γυμνοὶ ὀφθαλμοὶ ὡς καὶ ὁ τράχηλος προσδίδουσιν ὄψιν καρτερικήν.

Ἡ ἠχηρὰ καὶ διαρκὴς αὐτοῦ φωνή, ἡ ἐπιβλητική, κυριαρχεῖ τοῦ θορύβου τῶν κυμάτων καὶ φαίνεται ἐπιτάσσουσα τὴν θύελλαν. Οἱ πόδες αὐτοῦ εἶναι τόσῳ βραχεῖς ὥστε δὲν δύναται μήτε νὰ βαδίσῃ μήτε νὰ συγκρατηθῇ δι' αὐτῶν. Αἱ πτέρυγες τόσῳ μακραὶ ὥστε δὲν δύναται νὰ κολυμβήσῃ. Διὰ νὰ λάβῃ τὴν πτῆσιν πρέπει ν' ἀφορμηθῇ ἀπὸ τοῦ ἄκρου λίθου τινός, διότι ἂν κατὰ τύχην ἤγγιζε τὸ κῦμα τὸ ὕδωρ θὰ ἐπεβάρυνε τὴν πτῆσιν. Προγεγραμμένος τῆς γῆς, ἐξόριστος τοῦ ὠκεανοῦ, καταδικασμένος εἰς αἰωνίαν πτῆσιν ὁ Ταχυπέτης εἶναι ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαῖος τῶν ἀέρων καὶ ὁ προαιώνιος ἐξόριστος τοῦ οὐρανοῦ.

Ἀναμφηρίστως εἶναι ὡραία ἡ γειτονία τῶν νεφῶν, ἡ θέα τῆς θαλάσσης ἀπὸ ὕψους ἓξ χιλιάδων ποδῶν· θαυμάσιον νὰ κοιμηθῇ τις ἐπὶ τῆς πτέρυγος αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ ἐξυπνήσῃ τὴν πρωΐαν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μεξικοῦ, νὰ ἐπισκεφθῇ ἐν διαστήματι βραχυτέρῳ τῆς ἑβδομάδος τὰ πέντε μέρη τοῦ κόσμου. Εἶναι εὐχάριστον νὰ λέγῃ τις εἰς τοὺς ἐχθρούς του. «Πετᾶτε ὅσον θέλετε, οὐδέποτε θὰ μὲ φθάσετε» καὶ εἰς τὴν τρικυμίαν «ἐὰν θελήσῃς νὰ φανῇς ἀγρία, δι' ἑνὸς κτύπου τῶν πτερύγων μου θέτω σε ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου»· εἶναι ἐξαίρετον νὰ εἶναι τις βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ δὲν ζῇ μόνον μὲ τὸ στέμμα ἐπὶ κεφαλῆς.

Ὁ Ταχυπέτης ἀνίκανος ὢν ἕνεκα τοῦ μήκους τῶν πτερύγων ν' ἁλιεύσῃ, φαίνεται καταδικασμένος εἰς τὸν διὰ τῆς πείνης θάνατον, τέλος θλιβερὸν καὶ ταπεινὸν διὰ βασιλέα. Ἡ φύσις ὅμως ἄλλως ηὐδόκησε καὶ ἀνέθηκεν εἰς ἄλλο πτηνὸν τῆς θαλάσσης νὰ τρέφῃ τὸν Ταχυπέτην. Ὁ προμηθευτὴς τούτου εἶναι εἶδός τι Λάρου, δυστυχοῦς, ὅντινα ὁ εὐγενὴς πελάτης ἀνταμείβει διὰ τῶν ὀνύχων καὶ τοῦ ράμφους αὐτοῦ. Ἡ ἀγνωμοσύνη δὲν ἐνεργεῖται μόνον ὑπὸ τῶν ἀγενῶν. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀφ'ἧς ἐσχηματίσθησαν βεβαίως οἱ ὠκεανοί, ὁ λάρος ὑπηρετεῖ τὸν ταχυπέτην, καὶ ὁ ταχυπέτης ἐπὶ τοσοῦτον εὐχαριστεῖται ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν ὥστε δὲν τὸν μετήλλαξε. Ὁ δυστυχὴς λάρος τὰ πάντα μηχανᾶται ὅπως δυσαρεστήσῃ τὸν κύριον του, ἐλπίζων ὅτι θὰ ἐκδιωχθῇ ὑπ' αὐτοῦ· μάτην.

Ὁ ταχυπέτης τὸν τιμωρεῖ, ἀλλὰ τὸν διατηρεῖ. Ὁ Λάρος εἶναι ἁλιεὺς ἐπιτήδειος καὶ ἀκούραστος. Μόλις ὁ ταχυπέτης ἴδῃ τοῦτον καὶ ρίπτεται ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν νεφῶν ἐπὶ τοῦ δυστήνου πτηνοῦ τοῦ

Digitized by Google

μόλις καταπιόντος τὴν λείαν αὐτοῦ, τὸν πιέζει, τὸν φοβίζει, τὸν ἐξαναγκάζει διὰ ῥαμφισμῶν καταλλήλως διδομένων νὰ ἐμέσῃ τὸν ἤδη ἕως καταποθέντα ἰχθύν. Ἔκπληκτος, τρομασμένος, δαρμένος, ὁ λάρος ἀνοίγει τὸ ῥάμφος, ἐμεῖ τὴν λείαν, προτοῦ δὲ ὁ ἰχθὺς προφθάσῃ νὰ πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν ὁ ταχυπέτης ἁρπάζῃ αὐτὸν καὶ τὸν καταπίνει.

Συνήθως ἀρέσκεται ν' ἀφίνῃ, ἀναλαμβάνῃ, ἐγκαταλείπῃ, ἁρπάζῃ πέντε ἓξ φορὰς τὴν λείαν ἣν πρὸ ὀλίγου ἔκλεψε. Δὲν ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν ὅτι ἐσύλησε καὶ ἔδειρε τὸν προμηθευτήν, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι θέλει νὰ τὸν περιπαίζῃ, ὅτι θέλει νὰ διασκεδάσῃ συγχρόνως. Ὁ δυστυχὴς λάρος ἐπανέρχεται σιωπηλὸς εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ ὁ ταχυπέτης ἐπὶ τῶν πτερύγων ἐγειρόμενος παραφυλάττει τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ ζητήσῃ πάλιν μερίδιον διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ ῥάμφους του. Ἐνίοτε ὁ λάρος ὅστις εἶναι εὔρωστον πτηνόν, ἀνθίσταται ἀπελπιστικῶς εἰς τὰς γαστρονομικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ταχυπέτου. Νομίζει ἐπὶ τέλους σκληρὸν ν' ἁλιεύῃ πάντοτε δι' ἄλλον, ν' ἀποδίδῃ ὡς νὰ μὴ ἦτο ἰδικός του τὸν ἐξαίρετον ἰχθὺν ὃν ἐπὶ μακρὸν παρεφύλαξε, συνέλαβε, κατέπιε. Δὲν εἶναι πλέον κύριος μήτε τοῦ στομάχου του; Τότε τὰ δύο πτηνὰ ἁρπάζονται, καταξεσχίζονται, συμπίπτουσιν εἰς τὰ κύματα. Ἡ θάλασσα διαχωρίζει ταῦτα καὶ ὁ Ταχυπέτης μετὰ ἀγωνιώδεις προσπαθείας κατορθοῖ νὰ πετάξῃ, φέρων τὴν λείαν εἰς τοὺς ὄνυχας αὐτοῦ. Ἐνίοτε ὁ Πελεκάνος ἀντικαθιστᾷ τὸν λάρον. Δι' ἑνὸς κτύπου τοῦ ῥάμφους ὁ ταχυπέτης ἀναγκάζει τὸ εἰρηνικὸν τοῦτο πτηνὸν ν' ἀνοίξῃ τὸν θύλακον τοῦ ῥάμφους του καὶ νὰ λάβῃ οὕτω πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ.

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

«Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ. Ἤθη καὶ ἔθιμα Κρητῶν συλλεχθέντα ὑπὸ Παύλου Γ. Βλαστοῦ Κρητὸς 1893. 8ον, σελ. 182».

Τὸ ἄρτι ἐκδοθὲν βιβλίον περὶ τοῦ ἐν Κρήτῃ γάμου, εἶνε ἐν γένει εἰπεῖν ἄξιον πολλοῦ λόγου, διότι ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ περιλαμβάνει τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα τῶν Κρητῶν, παρέχει δὲ οὕτω σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν πτωχὴν παρ' ἡμῖν φιλολογίαν τῆς λαογραφίας. Τὸ πλεῖστον τοῦ βιβλίου περιλαμβάνουσι τὰ γαμήλια ἐν γένει ᾄσματα ἐν τῇ γνησίᾳ κρητικῇ διαλέκτῳ. Καταλλήλως δὲ ὁ συγγραφεὺς παρέθεσε καὶ τὰς παροιμίας καὶ παροιμιακὰς ῥήσεις τῶν Κρητῶν περὶ γάμου, περὶ ἐγγάμων καὶ ἀγάμων, περὶ πενθερᾶς, περὶ καλῆς ἢ κακῆς γυναικὸς κτλ., αἵτινες καταδηλοῦσι τὰς περὶ γάμου ἰδέας τοῦ λαοῦ. Ἄριστα δ' ἔπραξε, καὶ τοῦτο εἶνε μέγιστον τοῦ βιβλίου προσόν, προσδίδον εἰς αὐτὸ μείζονα φιλολογικὴν ἀξίαν, παραθέσας ἐν τέλει λεξιλόγιον ἐκ 38 σελίδων ἐπεξηγηματικὸν τῶν ἰδιαζουσῶν εἰς τὰ περιλαμβανόμενα ᾄσματα κρητικῶν λέξεων, ἄνευ τοῦ ὁποίου πολλαχοῦ θὰ ἦσαν ἀκατάληπτοι εἰς ἀναγνώστας μὴ Κρῆτας.

Ὁ κ. Βλαστὸς ὑπόσχεται ἐν τοῖς προλεγομένοις ὅτι ἡ εὐμενὴς ἀποδοχὴ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ ἔργου του θέλει παρορμήσει αὐτὸν καὶ εἰς ἔκδοσιν ἄλλων παρομοίων λαογραφικῶν θεμάτων. Τὸ ἐφ' ἡμῖν νομίζομεν ὅτι εἶνε καταλληλότατος πρὸς τοιοῦτον ἔργον, ὅπερ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶνε καὶ τόσον εὔκολον. Εἰς πᾶσαν ὅμως μέλλουσαν τοιαύτην ἐργασίαν ἠθέλομεν συστήσει αὐτῷ νὰ περιορισθῇ εἰς ἁπλῆν μόνον καταγραφὴν τῶν ἐθίμων, καὶ εἰς ἔκθεσιν φυσικὴν τῶν εἰκόνων τῶν διαφόρων τελετῶν, παραλείπων συγκρίσεις τούτων πρὸς ἔθιμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ ἐτυμολογίας λέξεων, αἵτινες ἀπαιτοῦσιν ἄλλου εἴδους μελέτας, καὶ γνώσεις εὐρείας φιλολογικάς. Λέγομεν δὲ τοῦτο διότι παρετηρήσαμεν ὅτι εἰς τὸ προκείμενον πόνημά του, ἐνῷ ὁ ἀναγνώστης μετ' ἐνδιαφέροντος παρακολουθεῖ τὴν ἀφήγησίν του, προσκρούει πολλαχοῦ εἰς τὴν συνέχειαν αὐτῆς εἰς παρατηρήσεις φιλολογικάς, καὶ συγκρίσεις τῶν σημερινῶν γαμηλίων τελετῶν πρὸς τὰς τῶν ἀρχαίων οὐχὶ ἐπιτυχεῖς καὶ ἐλλιπεῖς, ἃς συγκατέμιξεν ἄνευ λόγου καὶ πρὸς βλάβην τοῦ θέματος του. Δὲν παρέλιπε δὲ καὶ νὰ προσθέσῃ ἔτι ὁρισμοὺς τοῦ γάμου, τῆς μνηστείας, τῆς προικός, ὡς ἂν νὰ ἦσαν ἄγνωστα ταῦτα καὶ νὰ παραπέμψῃ καὶ εἰς σύγγραμμα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου. Οὐδὲ αἱ πηγαὶ ἔτι τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων εἰς τὰς ὁποίας παραπέμπει καὶ τὰ λεξικά, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπ' ὄψιν του εἶνε τὰ μόνα καὶ τὰ κατάλληλα. Δυστυχῶς δὲν εἶνε μόνος ὁ κ. Βλαστός, ὅστις περιέπεσεν εἰς τὸ ἄτοπον τοῦτο· πολλοὶ τῶν γραψάντων εἴτε γλωσσάρια, εἴτε περὶ ἐθίμων ἀναμιγνύουσι τὴν ἀρχαιότητα καὶ ζητοῦσι τὴν παραγωγὴν διαφόρων λέξεων, μὴ περιοριζόμενοι εἰς τὴν ἁπλῆν καταγραφὴν τῆς σημασίας αὐτῶν, ἣν αὐτοὶ γνωρίζουσι κάλλιστα ὡς ἐγχώριοι. Ἴσως φοβοῦνται μὴ εὑρεθῇ τις νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῆς λέξεως ἢ τοῦ ἐθίμου, ὡς ἐὰν εἴχομεν εὐθύνην τινὰ ἡμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, διότι εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἢ εἰς τὰ ἔθιμα εἰσήχθησαν καὶ ξενικαὶ λέξεις καὶ ξενικὰ ἤθη. Ἡ τάσις δὲ αὕτη παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα· οὕτω π.χ. ὁ κ. Βλαστὸς δὲν ἀρέσκεται εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου, καὶ γράφει κακῶς ἐπαρχία Πανάκρου. Ἐν τίνι δικαιώματι μεταβάλλει τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα τῆς πατρίδος του, τὰ ὁποῖα αἰῶνες ὁλόκληροι καθιέρωσαν; Τὸ ὄνομα Πανακρα, δι' οὗ ὠνομάζοντο ὄρη τινὰ τῆς Κρήτης, ὧν ἡ θέσις δὲν εἶνε σαφῶς καθωρισμένη, εἶνε ἄγνωστον ἐν Κρήτῃ. Ἐπίσης εἰς τὰς δι' ᾀσμάτων ἐκφερομένας προπόσεις τῶν Κρητῶν, γράφει «Προπόσεις Γορτυνίων (Μεσσαρᾶς)». Γόρτυνα πόλις σήμερον ἐν Κρήτῃ δὲν ὑπάρχει, πῶς ἐξέθαψε τὸ ἐθνικὸν τοῦτο νεκρὸν ὄνομα ἵνα τὸ ἀποδώσῃ ὡς ἐθνικὸν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Μεσσαρᾶς; Δὲν ἐννοοῦμεν τὸ ὄφελος τῆς τοιαύτης νεκραναστάσεως.

Πιστεύομεν ὅτι ὁ κ. Βλαστὸς θέλει ἐξακολουθήσει τὴν περιγραφὴν ἐν ἐκτάσει καὶ τῶν λοιπῶν ἐθίμων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, τῶν ὁποίων ὡς Κρὴς ἔχει παρὰ πάντα ἄλλον πληρεστέραν γνῶσιν, περιοριζόμενος εἰς τὴν ζωντανὴν περιγραφὴν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ ἀφθόνου ὑλικοῦ, ὅπερ φαίνεται ὅτι ἔχει, κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος νὰ παρουσιάζῃ καὶ εἰς τὸν κοινὸν ἀναγνώστην καὶ εἰς τὸν ἐπιστήμονα ζωηρὰς καὶ φυσικὰς τὰς εἰκόνας τῶν ἐθίμων καὶ αὐτὰς καθ' ἑαυτάς, ἄνευ φιλολογικῶν παρατηρήσεων καὶ ἐτυμολογιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἴδιον θέμα ἄλλου γένους συγγραφῆς. Τοῦτο πράττων θέλει εἰς τὸ ὁσημέραι οἰκοδομούμενον μνημεῖον τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καταθέσει λίθον, ἐφ' οὗ διαρκῶς θέλει μένει ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομά του.

Α. Μ.

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Πολὺ ἐνδιαφέρουσαι αἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς. Γίνεται πολιτικὴ συζήτησις, καὶ ἠξεύρομεν τί μαγικὸν θέλγητρον ἐξασκοῦν αἱ δύο αὗται λέξεις ἐπὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Τ' ἀκροατήρια κατάμεστα μέχρις ἀσφυξίας, οἱ βουλευταὶ δὲν προφθάνουν νὰ διανέμουν εἰσιτήρια, — ἓν εἰσιτήριον διὰ τὴν Βουλὴν θεωρεῖται μεγάλη χάρις διὰ τοὺς παρεπιδημοῦντας ἐπαρχιώτας, — καὶ ὁ Πρόεδρος νὰ κρούῃ τὸν κώδωνα διὰ νὰ ἐπιβάλῃ ἡσυχίαν καὶ τάξιν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ῥητόρων — κάθε κόμμα ἔχει τοὺς ἐπιφανεῖς του, — ὡμίλησαν καὶ οἱ τρεῖς ἀρχηγοί. Τί εἶπον; πῶς ὡμίλησαν; ποῖος ὑπερίσχυσεν; Ἀπὸ ἡμᾶς μὴ περιμένετε κρίσιν· εἰς τὰ πολιτικὰ δὲν ἀναμιγνυόμεθα. Ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας μὴ γυρεύετε λογαριασμόν. Κάθε μία τὸ κόμμα της, κάθε μία τὴν ἰδέαν της. Τὸ ἀνεξάρτητον φρόνημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἱμπορεῖ νὰ περιμένῃ κανεὶς μίαν ἀληθῆ κρίσιν, δὲν εἶνε τὸ κυρίως χαρακτηρίζον τὸν τύπον μας. Καὶ λοιπὸν βροντᾷ ὁ Τρικούπης κατὰ τὸ Ἄστυ, ἀστράπτει ὁ Ῥάλλης κατὰ τὴν Ἐφημερίδα, ξυγκυκᾷ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Πρωΐαν ὁ Δηλιγιάννης. Καθένας ἀπὸ αὐτοὺς κατετρόπωσε τοὺς ἀντιπάλους, κατεκεραυνοβόλησε τοὺς ἐχθρούς, κατεκυρίευσε φρένας καὶ καρδίας, συνήθροισεν ὑπὸ τὴν σημαίαν του ὅλων τῶν Ἑλλήνων τὰ πλήθη... καὶ μέσα εἰς τὰς τόσας ὑπερβολὰς πηγαίνετε σεῖς τώρα νὰ εὕρετε τὴν ἀλήθειαν. Ἐξωγκώθησαν τόσῳ τὰ ψεύδη, ὥστε δὲν της ἀφῆκαν θέσιν τῆς δυστυχισμένης αὐτῆς ζητιάνας . . .

✣

Μία παλαιὰ γελοιογραφία τοῦ Θέμου Ἀννίνου, ἐν ἡμέραις δημοτικῶν ἐκλογῶν, παριστᾷ τὰ ἐκλογικὰ προγράμματα πλημμυροῦντα τοὺς τοίχους καὶ φθάνοντα μέχρι τῶν παραθύρων. Ἓν παράθυρον προσπαθεῖ νὰ φράξῃ ὁ κολλητής, ἀνεβασμένος εἰς ὑψηλὴν κλίμακα, ὅτε ἀνοίγει μὲ ὁρμήν, διασχίζει τὸ πρόγραμμα καὶ προβάλλει ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἐν ἱπποδρομίῳ, ἀγριωπὸς ὁ κ. Στεφανίδης. Τὴν σκηνὴν αὐτήν, ἢ μᾶλλον τὸ ἄτοπον αὐτὸ μοῦ ὑπενθύμισεν ἡ εἴδησις περὶ τῶν πινακίδων, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ἱδρύσῃ ἡ Ἀστυνομία εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη διὰ τὰς τοιχοκολλήσεις. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἰδοποίησις προώδευσε τελευταῖον πολὺ καὶ ἐκ τῆς προόδου ταύτης ὑποφέρουν τὰ πάνδεινα οἱ τοῖχοι. Κολλοῦν παντοῦ, νυχθημερόν, ἀδιακρίτως, ἀσυνειδήτως. Οἱ κεντρικοὶ δρόμοι ἀσχημίζονται ἀπὸ μίαν ταπετσαρίαν χαρτίων ποικιλοχρόων, συνεχῆ, ἀδιάσπαστον. Εἰς μάτην διαμαρτύρονται οἱ ἰδιοκτῆται· δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νἀντιταχθῇ κατὰ τῆς προόδου. Τώρα πρόκειται νὰ τὴν ὑποβοηθήσῃ, νὰ τὴν βάλῃ εἰς τὸν δρόμον της ἡ Ἀστυνομία. Ὅπως γίνεται εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον θὰ ὁρισθοῦν καὶ ἐδῶ μέρη ἰδιαίτερα διὰ τὰς τοιχοκολλήσεις, θὰ τεθοῦν, ὅπως εἴπομεν, πινακίδες, ὡς ἐκεῖναι τὰς ὁποίας ἔχει σήμερον μόνον, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Οἱ βουλόμενοι θὰ τας μεταχειρίζωνται ἀντὶ ἀναλόγου τιμήματος· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει πρέπει νὰ καταδιώκωνται αὐστηρῶς οἱ μοχθηροὶ ἀστεῖοι, ἀνενόχλητοι σήμερον, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὡς ἔργον νὰ σχίζουν ἀπὸ τοὺς τοίχους τὰς εἰδοποιήσεις, καὶ τὰ προγράμματα φρέσκα φρέσκα, ἀκολουθοῦντες πολλάκις — τί μανίαι ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον! — τοὺς κολλητάς, ὅπως οἱ ἰχνεύμονες τοὺς κροκοδείλους . . .

✣

Τὴν ἐκλεκτοτέραν μερίδα τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας διέθεσεν εἰς πένθος ὁ θάνατος τῆς Ἀγλαΐας Προδελεγγίου. Ἀδελφὴ λογίου διαπρεποῦς, τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου, σύζυγος ποιητοῦ ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων παρ' ἡμῖν, τοῦ κ. Ἀριστομένους Προβελεγγίου, εὑρίσκετο πάντοτε ἐν μέσῳ κόσμου δυναμένου καλῶς νὰ ἐκτιμήσῃ τὰ ἐπίζηλα αὐτῆς προσόντα. Οἱ εὐτυχήσαντες νὰ γνωρίσουν αὐτὴν ἐκ τοῦ πλησίον, ἠξεύρουν ὅτι δὲν ἦσαν κοινὸς τύπος τὰ ἐγκώμια, τὰ δημοσιευθέντα ἐπὶ τῷ θανάτῳ της. Καὶ ἀληθῶς σεμνὴ ἦτο καὶ ἀληθῶς εὐφυής, καὶ μορφωμένη καὶ γλυκεῖα καὶ μετριόφρων. Τῆς βραχείας καὶ εὐώδους ζωῆς της τὴν ἀνάμνησιν θὰ τηρήσουν ὅλοι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἐπλήγωσε βαθύτατα ἀπελθοῦσα τοῦ κόσμου τόσον ἐνωρίς. Ἡ θεία Τέχνη ἂς ἐνσταλάξῃ παρηγορίαν εἰς τὰ στήθη τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ σπαραγμὸν εἶδε τὴν μητέρα τὴν ἀγαπητὴν ἀφιπταμένην ἐκ τῆς νεοσσιᾶς καὶ ἀπορφανιζομένους τοὺς νεοσσούς της.

✣

Δὲν εἶνε πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν υἱοὶ κλέπτουν τοὺς πατέρας των ἢ τὰς μητέρας των. Ὅταν νέος διαφθειρόμενος ἐκ τῶν πρώτων τῆς ζωῆς ἀπολαύσεων, ἐπιθυμεῖ ἀντὶ παντὸς νά τας ἐξακολουθήσῃ καὶ δὲν ἔχει τἀναγκαῖα χρήματα, τί θὰ κάμῃ; Θὰ κλέψῃ — καὶ θὰ κλέψῃ πρῶτον ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶνε φυσικὸν νὰ μὴ θεωρήσουν ἔγκλημα τὴν πρᾶξιν καὶ ἀποκαλυπτομένην νά την συγχωρήσουν. Αὐτὸ εἶνε τὸ φυσικὸν διὰ τοὺς γονεῖς, ἀλλ' ὑπάρχουν βλέπετε καὶ ἐξαιρέσεις. Μία μήτηρ τελευταίως κατήγγειλεν εἰς τὴν Ἀστυνομίαν τὸν υἱόν της, νεαρὸν φοιτητήν, ὅτι τῆς ἔκλεψε κατὰ καιροὺς χιλίας δραχμάς. Τὸ πρᾶγμα ἀπεδείχθη, διὰ νἀποφύγῃ δὲ τὴν καταδίωξιν ὁ υἱὸς προσεποιήθη καὶ ἴσως προσποιεῖται ἀκόμη τὸν παράφρονα.

✣

Εἴκοσι φίλοι πηγαίνουν νὰ φωτογραφηθοῦν μαζὶ ἐν συμπλέγματι. Ὁ φωτογράφος διατάσσει:

— Ὅλων τὰ μάτια νὰ εἶνε γυρισμένα κατὰ τὴν τρύπα τῆς μηχανῆς.

Καὶ ἐκ τῶν φωτογραφουμένων κάποιος:

— Μὰ χωροῦν, ἀδερφέ, νὰ περάσουν σαράντα μάτια ἀπὸ τόση τρυπίτσα!

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ (*)

Ἐν ἄρθρῳ δημοσιευθέντι εἰς τὸν Φιγαρὼ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ *Ἐχθροῦ τοῦ Λαοῦ*, δράματος τοῦ Ἴψεν, τὸ ὁποῖον παρεστάθη ἐσχάτως ἐν τῷ θεάτρῳ Bouffes-du-Nord, ὁ γάλλος κριτικὸς Βοζέδα προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν θαυμασμὸν τοῦ παρισινοῦ κοινοῦ πρὸς ἔργα ἀκατάληπτα—οἷα, κατ' αὐτόν, εἶνε τὰ δράματα τοῦ Ἴψεν,—διὰ τῆς *βορρομανίας*, ὡς τὴν ὀνομάζει, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατέχονται ἀπὸ δεκαετίας οἱ Γάλλοι. Τὰ συμπτώματα τῆς νέας αὐτῆς νόσου εἶνε, λέγει, ἡ ὑπὸ μεσημβρινῶν κατὰ συρμὸν προτίμησις τοῦ βίου ἐν γένει τῶν βορείων καὶ τῆς ὁμιχλώδους αὐτῶν φιλολογίας.

— Καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξωνίας ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Jowett, διωρίσθη ἐσχάτως ὁ σοφὸς ἑλληνιστὴς καὶ θερμὸς φιλέλλην Bywater. Ὁ κ. Bywater δὲν ἐφιλοτέχνησε μέχρι τοῦδε πολλὰς καὶ μεγάλας ἐκδόσεις ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ἐπεχείρησε καὶ κατώρθωσε, φέρει ἐναργῶς τὴν σφραγῖδα ὑγιοῦς καὶ σώφρονος κριτικῆς, συνεζευγμένης μετὰ συμμέτρου φιλοκαλίας καὶ βαθυτάτης γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ ἔκδοσις τῶν *Ἠθικῶν Νικομαχείων* τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἡ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ἡρακλείτου εἶνε δύο ἀριστουργήματα κριτικῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα αὐτὰ καὶ μόνα θὰ ἤρκουν νὰ ἀναβιβάσουν τὸν Bywater εἰς τὴν ἐπίζηλον περιωπὴν ἐξόχου κριτικοῦ καὶ φιλολόγου. Ἀλλὰ καὶ αἱ μικρότεραι φιλολογικαὶ διατριβαὶ αὐτοῦ φέρουσιν ὅλαι τὰ αὐτὰ γνωρίσματα τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς περὶ τὴν διάγνωσιν ὀξύτητος. πάντες δὲ ἐνθυμοῦνται πόσον ἐθαυμάσθησαν αἱ εἰς τὴν *Ἀθηναίων Πολιτείαν* τοῦ Ἀριστοτέλους εὐστοχώταται αὐτοῦ διορθώσεις, αἵτινες, παρὰ πάντων ἐγκριθεῖσαι τῶν κριτικῶν, ἐγένοντο ἔκτοτε ἀναφαίρετον κτῆμα τῆς φιλολογίας. Ὁ καθηγητὴς Bywater εἶνε, ὡς εἴπομεν, καὶ εἰλικρινὴς τῶν Ἑλλήνων φίλος, γνωρίζει δὲ ἄριστα τὴν καθ' ἡμᾶς ἑλληνικήν, τὴν ὁποίαν ἄλλως ἀπροσκόπτως γράφει καὶ ὁμιλεῖ ἡ μουσοτραφὴς αὐτοῦ σύζυγος.

— Ἀπέθανεν ἐσχάτως ἐν Παρισίοις ἡ κυρία Μαρία Μεννεσσιέ, θυγάτηρ τοῦ πρὸ ἐτῶν ἀποθανόντος γάλλου μυθιστοριογράφου Καρόλου Νοδιέ. Ἡ γυνὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἔκτακτος προσωπικότης. Ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἰδανικὸν κόρης, συζύγου καὶ μητρός, τὰ φυσικὰ δὲ καὶ ἠθικὰ θέλγητρά της ἐνέπνευσαν τοὺς ἐπιφανεστέρους ἐκ τῶν συγχρόνων της ποιητάς. Ὁ Μυσσὲ πολλοὺς στίχους του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Μαρίαν Νοδιέ, πρὸς αὐτὴν δὲ ἀπευθύνεται καὶ τὸ περίφημον σονέττον τοῦ Φέλιξ Ἀρβέρ:

Mon cœur a son secret, mon âme a son mystère...

— Ἐκ τοῦ Καταστήματος Καλμὰνν Λεβύ, ἐξεδόθη τόμος περιέχων τὰ πρῶτα Θεατρικὰ Ἔργα τοῦ Ὀκταβίου Φεγιέ. Ἂν καὶ ὁ τόμος οὗτος δὲν περιλαμβάνῃ τὰ θεατρικὰ ἀριστουργήματα τοῦ συγγραφέως, ἀναγινώσκονται ἐν τούτοις μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος τὰ νεανικὰ ἐκεῖνα δράματα, ἐν οἷς ἀναφαίνονται ὅλα τὰ προτερήματα, ἡ τραγικὴ δύναμις, ἡ ἀκρίβεια τοῦ διαλόγου, ἡ κομψότης τοῦ ὕφους, τὰ ὁποῖα τόσον ἔμελλε βραδύτερον νὰ ἀναπτύξῃ ὁ Φεγιέ.

— Ἐξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἡ Εὐρώπη καὶ τὰ οὐδέτερα Κράτη*, τὰ ἄρθρα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Καρόλου Μαζάδ, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων»· ἐν οἷς ἐξετάζει τὰ πολιτικὰ ἀποτελέσματα τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὁλλανδίας καὶ τὴν στάσιν τὴν ὁποίαν θὰ λάβωσι τὰ δύο ταῦτα Κράτη ἐν περιπτώσει νέου γαλλογερμανικοῦ πολέμου.

Ἐπιστημονικὰ

Μεταξὺ τοῦ Βερνέϊλ καὶ τοῦ Πεάν, τῶν δύο ἐξοχωτέρων χειρούργων τῶν Παρισίων, σφοδρὰ ἔρις ἠγέρθη ἐσχάτως περὶ τοῦ ποῖος τῶν δύο εὗρε τὰς *αἱμοστατικὰς* λεγομένας *λαβίδας*, ὄργανα διὰ τῶν ὁποίων σφίγγονται κατὰ τὰς ἐγχειρήσεις αἱ ἀρτηρίαι καὶ ἀποτρέπεται ἡ αἱμορραγία, κατὰ τῆς ὁποίας προσέκοπτον, πρὸ τῆς ἐφευρέσεως ταύτης, αἱ ἐγχειρήσεις. Οἱ ἀντιποιούμενοι τὴν πρωτεραιότητα τῆς ἐφευρέσεως ἀντήλλαξαν σφοδρότατα κατ' ἀλλήλων ὑπομνήματα καὶ ἀνοικτὰς ἐπιστολάς, ἀλλὰ τὸ ζήτημα μένει ἀκόμη ἄλυτον.

Καλλιτεχνικὰ

Κατὰ τὴν προσεχῆ ἐν Ἀμβέρσῃ ἔκθεσιν ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ν' ἀποσταλῶσιν ἐκμαγεῖα ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, ὅμοια πρὸς τὰ εἰς Σικάγον ἀποσταλέντα.

— Ὁ ἐν Σύρῳ διαμένων καλλιτέχνης κ. Γεώργιος Βιτάλης γλύψας ἐπὶ μαρμάρου προτομὴν τοῦ ἀοιδίμου Σπυρίδωνος Τρικούπη, ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρίας. Ἡ προτομὴ αὕτη, ἀρίστη ὑπὸ ἔποψιν τέχνης, κατετέθη ἤδη ἐν τῷ Μουσείῳ ἐπὶ καταλλήλου βάθρου καὶ θέσεως, παριστῶσα οἱονεὶ ζωντανὸν τὸν ἔξοχον πολιτικὸν ἄνδρα καὶ ἱστορικὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

— Τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον ἠγόρασεν ἐσχάτως, ἐξ ἀρχαιοκαπηλίας δυστυχῶς προερχομένας, τέσσαρας ἀττικὰς ληκύθους εὑρεθείσας ἐν Ἐρετρίᾳ, φερούσας δὲ πάσας τὸν γνήσιον τύπον τῆς κατὰ τὸν πέμπτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἐργασίας. Πρὸς τούτοις ἠγόρασε δύο λαμπροτάτας τὸ σχῆμα πυξίδας καὶ ἓν ῥυτόν, κατειργασμένον ἐν σχήματι κεφαλῆς καὶ προτομῆς τῆς Ἀθηνᾶς, κεκοσμημένον δὲ δι' αἰγίδος καὶ πτερῶν. Τὸ ῥυτὸν τοῦτο εἶναι, κατὰ τὸ «Ἀθήναιον» ἐκ τῶν καλλιτεχνοτάτων καὶ πλουσιωτάτων ὑποδειγμάτων τῆς μέχρις ἡμῶν διασωθείσης πολυχρώμου διακοσμήσεως τῶν ἀθηναίων τεχνιτῶν.

— Ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα πέντε ἐτῶν ὁ Κάρολος Bodmer, γάλλος ζωγράφος καταγόμενος ἐκ Ζυρίχης. Εἶχεν ἰδιάζουσαν ἱκανότητα περὶ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν δασῶν, εἰς τὸ Σαλὸν δὲ τοῦ 1850 ἐξέθεσε τὸν πίνακά του «Ὁ μυχὸς τοῦ δάσους τοῦ Φονταινεβλὼ» ὁ ὁποῖος θεωρεῖται τὸ λαμπρότερόν του ἔργον καὶ ἀγορασθεὶς ὑπὸ τοῦ Κράτους δεικνύεται σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου. Ὁ Bodmer μετὰ τοῦ Μιλλέ, τοῦ Ρουσσὼ καὶ τοῦ Διὰζ ἀπετέλει τὴν πλειάδα ἐκείνην τῶν καλλιτεχνῶν ἥτις καλεῖται κοινῶς ἡ Σχολὴ τοῦ 1830.

— Ὁ γάλλος γλύπτης Κάρολος Desvergnes, μαθητὴς τοῦ Σαπὺ καὶ τοῦ Μερσιέ, ἐξέθεσεν ἐσχάτως τὸ πρόπλασμα ἀναγλύφου ἁγίας Τραπέζης, προωρισμένου διὰ Παρεκκλήσιον Κεκοιμημένων. Παριστάνει τὴν Θλῖψιν γονυπετῆ καὶ προσευχομένην πλησίον ἑνὸς τάφου ἐν ᾧ ἐπιφαινόμενος ὁ Ἄγγελος τὴν παρηγορεῖ δεικνύων τὸν οὐρανόν. Ἐπαινεῖται πολὺ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ὡραίας ταύτης ἐμπνεύσεως.

Θεατρικὰ

Ἐν Παρισίοις τὸ μέγα θεατρικὸν γεγονὸς εἶνε ἡ ἔναρξις τοῦ θεάτρου τῆς *Ἀναγεννήσεως*, τοῦ διευθυνομένου ὑπὸ τῆς Σάρρας Βερνάρ, διὰ τοῦ νέου τετραπράκτου δράματος τοῦ Ἰουλίου Λεμαίτρ *Οἱ Βασιλεῖς*, ἐξηγμένου ἐκ τοῦ ὁμωνύμου αὐτοῦ μυθιστορήματος. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Λεμαίτρ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ροδόλφου καὶ τῆς Βετσέρα, κρίνεται ὡς ἔξοχον, ὄχι δὲ ὀλιγώτερον ἔξοχος καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Σάρρας Βερνὰρ δημιουργία τοῦ προσώπου τῆς Βιλελμίνας.

(*) Ἐκ παραδρομῆς εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον παρεστήσαμεν τὸ νέον βιβλίον τοῦ Φραγκίσκου Κοππὲ Mon franc parler ὡς συλλογὴν ποιημάτων ἐν ᾧ εἶνε συλλογὴ τῶν κατὰ καιροὺς ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων ἄρθρων. Μᾶς ἠπάτησε σύντομος βιβλιογραφία γαλλικῆς ἐφημερίδος, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἐξήγετο ἂν τὸ βιβλίον ἦτο ἔμμετρον ἢ πεζόν.

Digitized by Google

ΤΑΞΕΙΔΙ ΣΤΗΝ ΑΡΚΑΔΙΑ

ΤΡΙΚΟΡΦΑ

Ἐγυρνούσαμε ἀπὸ τὴ Βυτίνα. Ἐνῷ μπαίναμε 'ς τὲς ρεματιὲς τῆς Σελίμνας, μᾶς πῆρε ἡ νύχτα. Ἀπὸ τοὺς μισογκρεμισμένους καὶ τρυπητοὺς τοίχους τοῦ πύργου τῆς Ζαράκοβας, ποῦ ὑψώνονταν ἐκεῖ ἐπάνω σὲ μιὰ σύλλογγη ράχη, θυμίζοντας τρισένδοξα πολεμικὰ χρόνια τοῦ τόπου, εἶχαν τραβηχτῆ τὰ ροδοκοκκινάδια ποῦ τοὺς περίχυνε κάθε βραδὺ ἡ πορφύρα τοῦ βασιλεμένου ἡλιοῦ. Τῆς Δαβιᾶς ἡ κοιλάδα, ποῦ ἀφήναμε πίσω μας, θαμποπρασίνιζε κάτω ἀπὸ τὰ ὕστατα ἑσπερινὰ ἀπόφωτα ὁποῦ κρατιῶνταν κατὰ τὴ δύση ἀκόμα, στενόμακρη, φυλαγμένη περίγυρα ἀπὸ ψηλὰ βουνὰ κι ὁλόσπαρτη ἀπὸ κατάμεστες καλαμποκιὲς ὄψιμες. Καταμεσῆς τὴν αὐλάκωνε, ὡσὰν ἕνα μεγάλο χωράφι, τὸ σιγαλὸ κ' ἡμερώτατο ποτάμι τῆς Πιάνας, ὁποῦ τῆς περιπότιζε τὲς φυτιές, καὶ τὰ γεννήματά της τ' ἄφθονα τ' ἄλεθαν ὁλονὲν οἱ ἀρίφνητοι νερόμυλοι περίγυρα 'ς τὰ ριζά. Ὀλίγο δῶθε ἀπὸ τὰ δυτικὰ καρφοβούνια, πίσω ἀπὸ τὸ πετρωτὸ Βαλτέτσι, κατὰ τὸ Χρυσοβίτσι, τὰ ἔλατα τοῦ βουνοῦ μαυρολογοῦσαν τὸ ἕν' ἀποκάτω ἀπὸ τ' ἄλλο, ἀραδαριά, ὁλόρθα, ὡσὰν λεροὶ χαραμῆδες τῆς νύχτας.

Ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντα, μακρά, ἀπὸ τὰ καλοχώματα ράχια τῆς Πιάνας, ξέβγαιναν ὡσὰν πελώρια νεχτερινὰ ὄρνια, κατάμαυρα καὶ γοργόφτερα, βαριὰ ἄγρια σύγνεφα, ὁπ' ἀρμένιζαν ὡσὰν πειρατικὰ καράβια 'ς τὸν σουρουπωμένον οὐρανὸ καὶ καταπλακώνονταν τετραπανωτά, ὡσὰν ναυάγια τῆς Μαύρης Θάλασσας, ἐπάνω 'ς τὴ μυτερὴ Χρέπα, τὴν ὑψηλότερη κορυφὴ τοῦ Μαινάλου. Ὡς ποῦ χάθηκε ἡ κορυφὴ ἐκείνη ὁλόβολη μέσα 'ς τὴ βαθύτατη μαυρίλα τους, σκοτείνιασαν καὶ τ' ἀθέρια ἄνω καὶ κάτω τὰ γήϊνα. Καὶ παρόμοιζαν μὲ χίλιους μύριους κρωγμοὺς καὶ μουγκρισμούς, ὅταν βροντολογοῦσαν, ὁπ' ἄκουγαν καὶ τρομασμένοι ξυπνοῦσαν τῶν λαγκαδιῶν τῆς Σελίμνας οἱ ἀντίλαλοι κ' ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ κοιταριά τους ὡσὰν πελελοὶ κ' ἔτρεχαν ὄξω πρὸς τὴν κοιλάδα. Ἔλεγες πῶς ἐπατιῶνταν ἀπὸ τὰ μύρια τους πόδια τὰ θυμάρια, ποῦ τὴν ὥρα ἐκείνη ἀνάδιναν μοσχοβολιὰν ἀσύγκριτη. Συμβολικὴ ὥρα καὶ τοποθεσία παράδοξη, ὁποῦ ἡ ἀσύλληφτες εἰκόνες τους καὶ τὰ στοιχεῖα τ' ἀόρατα σοῦ συναρπάζουν ὡσὰν νεράϊδες τὴ φαντασία, καὶ γένεσαι μαγικὰ τότε καὶ βουνὸ καὶ κάμπος καὶ θυμάρι κ' ἔλατος καὶ σουρούπωμα καὶ ποτάμι καὶ σύγνεφο καὶ βροντὴ κι ἀντίλαλος, ἀπ' ὅλα.

Ὅταν ἡ Χρέπα μαυλάει σύγνεφα, λέγουν οἱ κάτοικοι τοῦ Μαινάλου, βροχὴ θέλει πιάσει. Κ' ἔβλεπες ξάφνου τοὺς γεωργοὺς νὰ ξεπετιῶνται ἀπὸ τὰ ὀργώματα μὲ τὰ τσαπιὰ καὶ μὲ τὰ δικέλια 'ς τὰ χέρια τους, ἄντρες καὶ γυναῖκες, καὶ νὰ συμαζεύωνται κατὰ τὸ χωριό. Ἄλλοι πεζοὶ κι ἄλλοι 'ς τὰ ζωντόβολά τους καβάλα, περνοῦσαν σιμά μας, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, μᾶς χάριζαν ἀπὸ ἕνα ξηρὸ χαιρέτισμα, κατὰ τὸ συνήθιο τους, καὶ τραβοῦσαν τὸ δρόμο γλήγωροι κι ἀμίλητοι, σὰν γιὰ νὰ προφτάκουν εἰς τὸ καλύβι των ζεστὴ τὴ μπομπότα. Κ' οἱ πιστικοὶ μὲ σουρίγματα καὶ μὲ σάλαγους ροβόλαγαν τὰ κοπάδια ἀπὸ τὲς πλαγιὲς 'ς τὰ μαντριά.

Πήραμε σύντομο μονοπάτι κι ἀφήκαμε παράμερα τὸν πλατύδρομο ποῦ γένεται τώρα καὶ χασομεράει πολύ. Ηὕραμε πίσσα τὸ τρισκότειδο μέσα 'ς τὲς βαθουλὲς τῆς Σελίμνας κλεισοῦρες. Καλοτυχιά μας πάλι ποῦ ἦτον καλότοπος καὶ τοῦ ζώου ἡ προσοχὴ δὲν ἐκαρφώνετο τόσο 'ς τὸ στέρεο πάτημα ὅσο 'ς τὴ γληγοράδα. Καὶ 'ς ὀλίγην ὥρα βγήκαμε 'ς τὰ Τρίκορφα. Μαῦροι μεγάλοι σωροί, ὡσὰν ἀπὸ κάρβουνα στιβασμένοι, μᾶς περικύκλωσαν ἐδῶ πολύδρομοι. Ἦταν ἡ κοντορραχοῦλες τῶν Τρικόρφων, ἡ πολλὲς καὶ συγκολλημένες. Καὶ κλώθαμε κοντορραχοῦλες καὶ συναλλάζαμε μονοπάτια.

Εἰς τὰ στρεφογυρίσματα τοῦτα ὅλα, μονάχα τὰ μικρὰ κι ἀνάρια φῶτα τῆς Σελίμνας ξανοίγαμε ἀντίκρυνά μας, ὡσὰν κωλοφωτιὲς μέσα σὲ δάσος μέγα. Τίποτα δὲν ἐβλέπαμε ἄλλο. Μᾶς ἔπιακε κ' ἡ βροχή. Σιγαλὴ καὶ ψιχαλητή, χαριτωμένη καλοκαιρινὴ βροχή, ὅμως ἀσταμάτηγη. Ὁ μπροσθινός μας ὁ σύντροφος, πίστεψε τότε ὅτι χάσαμε καὶ τὸ δρόμο· κ' ἔβαλε κραυγὴ πρὸς τοὺς δυὸ ἀγωγιάτες μας, ὁπ' εἶχαν μείνει πίσω γλυκομιλιῶντας. Ἀλλὰ τὰ μουλάρια βλέπουν τὴ νύχτα καὶ μὲ τὸ μεγαλείτερο ἀκόμα σκοτάδι, καὶ ὅσο αὐτὰ προβατοῦσαν καλὰ καὶ σίγουρα, ἐσήμαινεν ὅτι σὲ δρόμον πατημένον εὑρισκόμεθα. Καὶ τῆς Χρέπας τὰ σύγνεφα, μὲ τὲς ἀναλαμπὲς ὁπ' ἄρχισαν σύνωρα φέγγοντάς μας καθαρά, μᾶς ἔδειξαν ὅτι πατούσαμε δρόμο. Ἕνα μοναχά, ποῦ πεδικλώνοντο 'ς τὰ κοτρώνια, τὰ γλιστερά, τῶν ζώων τὰ πόδια καὶ δὲν ἐδύνοντο νὰ στρώσουν ὀγλήγορο κι ἀνοιχτὸ πάτημα.

Σύχασε ὁ σύντροφος ὁ λιγόψυχος. Ὁ κοντινός του, ἄφοβος καὶ νυχτομαθημένος μὲ τέτοια κακοκαίρια, πῆρε τραγούδι, ὡσὰν νὰ ἦσαν γνώριμοί του, ξαδέρφια του, ἡ ἐρημιά, ἡ νύχτα καὶ τ' οὐρανοῦ τὸ νερό. Χαρὰ 'ς τὰ θάρρητα τὰ πολλὰ καὶ τὴν τρανὴ εὐθυμία του. Ἂς μᾶς ἐμούσκευε ἡ ψιχάλα, ἂς μᾶς φοβέριζε μὲ τοὺς ἀριοὺς βρουχισμούς της ἡ Χρέπα. Τὰ ρεματάκια εἶχαν κινήσει περίγυρά μας. Ὅταν δὲν ἐμπουμπούνιζε ἡ Χρέπα, ἔρχονταν ὡς τὴν ἀκοή μας τὰ ξεψυχισμένα μουρμουρητά τους μαζὶ μὲ τὸ λιανοψιθύρισμα τῆς βροχῆς. Κι ὅταν λαμποκοποῦσαν τὰ σύγνεφα, ἡ ψιλὲς ραβδωτὲς στάλες τῆς βροχῆς ἐβάφοντο πύρινες, ὡσὰν ἀχτίδες ἀπὸ ἡλιοβασίλεμα, ἔσβεναν τὰ μουρμουρητὰ καὶ πρόβαιναν 'ς τὰ μάτια μας ἡ θολὲς νεροσυρμές, ποῦ πέρναγαν ἐμπροστά μας κ' ἔτρεχαν πρὸς τὸν κατήφορο τοῦ βουνοῦ. Τότε, μὲ τὲς

Digitized by Google

ἀναλαμπές, ἔδειχναν ὑπερήφανα καὶ τῶν Τρικόρφων ἡ ράχες τὰ φημισμένα ταμπούρια τοῦ Γέρου τοῦ Μωριᾶ, τὰ παλιὰ καὶ μισοχαλασμένα, ὡσὰν νὰ τἄφαγε ὄχι ὁ πολὺς καιρὸς ποῦ πέρασε ἐπάνωθέ τους, ἀλλ' ἡ μπαρούτ' ἡ ἀμέτρητη ποῦ κάηκε καὶ μέσα κι ὄξω ἀπὸ τὰ χονδρά τους προχώματα.

Ἡ ἴδιες ἀναλαμπὲς μᾶς ξεσκέπασαν ἀπὸ τὴν πυκνὴ μαυρίλα καὶ τὸ περιπόθητο γιὰ ἐμᾶς τότε χάνι τῶν Τρικόρφων. Τὸ εἶδε ὁ μπροσθινὸς σύντροφος, ὁ λιγόψυχος, δυὸ τρεῖς βολὲς 'ς τὴ φέξη τῆς ἀστραπῆς κι ἀναστέναξε ἀπὸ ξαλάφρωση καὶ λαρωμό. Τὸ εἶδε ὁ δεύτερος, ὁ ἄφοβος καὶ ξεθαρρεμένος, κ' ἔκοψε τὸ τραγούδι του τὸ γλυκόηχο, ὡσὰν νὰ τοῦ ἦλθε πικρὰ ποῦ φθάναμε σὲ χάνι, ὡσὰν νὰ ἤθελε ν' ἀλαργεύῃ ἀκόμα ὁ δρόμος μέσα 'ς τὴν ἐρημιὰ τοῦ σκοταδιοῦ καὶ τὴ λαχτάρα τῆς κακοκαιρίας. Μὲ χιλιάδες κραυγὲς μᾶς ἄνοιξαν 'ς τὸ χάνι. Ὡσὰν νὰ βρίσκοντο τὴν ὥρα ἐκείνη ὅλ' οἱ κάτοικοί του βυθισμένοι 'ς τὸν πρωτοῦπνο. Ξεκαβαλικεύομε. Δένομε τὰ ζῶα ἀπὸ τοὺς ξύλινους στύλους τοῦ χαγιατιοῦ καὶ μπαίνοντας 'ς τὸ στατό, τί νὰ ἰδοῦμε. Ἔτρωγε ὁ ἀφεντικὸς τοῦ χανιοῦ μὲ τὸ κοπέλι του μέσα σὲ μιὰ πινάκα πήλινη, καὶ 'ς τ' ἄλλο χώρισμα, τὸ πατωμένο, ἡ γυναῖκες νυχτέρευαν. Ἕνα δεῖγμα τῆς φιλοξενίας τῶν Ἀρκάδων.

— Κρασί, ζήτησ' ἕνας ἀπὸ μᾶς, λίγο κρασὶ δὲν ἔχετε νὰ μᾶς δόσετε;

Ὄχι γιὰ νὰ μᾶς μιλήσουν δὲν ἄδειασαν τὰ στόματά τους, ἀλλ' οὔτε τὰ κεφάλια τους δὲν ἐσήκωσαν οἱ ἄντρες. Ἡ κόρη ὅμως ὁποῦ μᾶς ἄνοιξε, δίχως νὰ τοὺς ρωτήσῃ τοὺς λιμασμένους ἀρσενικούς, ἀφίνει τὴ δρούγα της μὲ τὴ λευκὴ τουλούπα μισοκλωσμένη 'ς ἕναν γοῖχο, χώνεται 'ς τὸ παραμέρισμα τῶν γυναικῶν καὶ γυρίζει προφέρνοντάς μας 'ς τὰ χέρια μ' εὐγενικώτατον τρόπο ἐλάτινο κανατάκι μικρὸ γιομάτο ἀπὸ ξανθὸ πολύαφρο κρασί. Πίνομε 'ς τὴν ἀράδα ἐμεῖς ἀπὸ τὰ χέρια της καὶ τὴν τηρᾶμε 'ς τὰ μάτια τὴν κεράστρα μας, γητεμένοι ἀπὸ τὴ θαυμασία της κορμοστασιά. Ἦτον ὡς δεκαοχτὼ χρονῶν, ψηλή, ρωμαλέα, μεστωμένη, ροδοκόκκινη, περίμορφη, μὲ μαῦρα ὀλάνοιχτα μάτια ὡσὰν τῆς πετροπέρδικας, ἀπὸ τ' ἀγριολούλουδα ἐκεῖνα ποῦ μονάχα 'ς τ' ἀπάτητα δάση καὶ τὲς ἀβόσκητες ράχες τοῦ μυριόκορφου Μαινάλου φυτρώνουν. Δὲν ἐδέχθηκε μηδὲ πληρωμὴν ἡ κυρά. Τέτοια γυναίκεια κάλλη καὶ τέτοιες ἀρετὲς πάναγνες, κρῖμα νὰ μολεύωνται ἀπ' ἀνδρικὰ δάχτυλα ἀναίσθητα καὶ ἀπ' ἀφιλόξενα γνῶτα.

— Εἶδες τὸν ἀθεόφοβο; οὔτε χαιρέτισμα οὔτε τίποτα.

Εἶπε ὁ λιγόψυχος σύντροφός μας, ὅταν σταμάτησε ἡ ψιχάλα κ' ἐβγήκαμε νὰ πάρωμε πάλι τὴ στράτα μας.

— Σώπαινε, τί μᾶς ἀποζήμιωσε τετράδιπλα ἡ κόρη του μὲ τὴν ὠμορφιά της καὶ τὸν καλὸ τρόπο.

Τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ κοντινός του, ὁ ἄφοβος καὶ λίγο κοπελιάρης.

Εἴχαν ἔλθει κ' οἱ ἀγωγιάτες μας τότε. Ἀναστάλαζε ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὁ οὐρανός. Ἔπαψαν ἡ βροντές, ἔσβυσαν ἡ τρομακτικὲς ἀναλαμπές, τὰ σύγνεφα κάπου κάπου ξεκόβοντο καὶ τώρα 'ς τὴν κομματιαστὴν ἀστροφεγγιὰ ἀνάριωνε λίγο λίγο τὸ σκοτάδι καὶ γύρω μας ξεχώριζαν θαμπὰ ραχούλα ἀπὸ ραχούλα καὶ ρεματιὰ ἀπὸ ρεματιά. Κι ὅταν ξεβγήκαμε ἀπὸ τὰ κλωθογυρίσματα τῶν Τρικόρφων καὶ πέσαμε 'ς τὸν κατηφορικὸ μεγαλόδρομο τῆς Τριπολιτσᾶς, χαμηλά, πολὺ χαμηλά, μέσα 'ς τὴν ἄπατη καὶ μυστηριώδη σκοτεινιὰ ποῦ σκέπαζε τὸν πλατὺ κάμπο, εἴδαμε τὸ μέγα πλήθιο τῶν φώτων της κ' ἐμάλαξε τὴν ψυχή μας τὸ ἴδιο γλυκὸ αἴσθημα τοῦ ὠμορφονιοῦ τοῦ Λεάνδρου, ὅταν 'ς τὸν Ἑλλήσποντο κολυμπῶντας ξαγνάντιζε τὸ σημαδιακὸ καὶ πολυπόθητο λύχνο τοῦ πύργου τῆς ξεπλανεμένης του κορασιᾶς.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Η ΛΥΡΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Στὸν Ψυχάρη

ΠΡΟΣΩΠΑ

Ο Ερωτας
Η Ελπιδα
Η Χαρα
Η Λυπη
Τα Δακρυα
Η Ζηλεια
Το Μισος
Λουλουδια
Παρθενες

Ἄλσος φανταστικό. Ὁ Ἔρωτας κοιμᾶται κι ὀνειρεύεται.

ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ

Μὲ φίλημ' ἀπὸ μενεξὲ καὶ χάδεμ' ἀπ' ἀχτῖνες,
Μὲ ἄρωμα τῆς λεμονιᾶς κι ἀγέρι τοῦ βουνοῦ,
Μὲ τραγουδάκια ποῦ σκορποῦν ὁλόξανθες Σειρῆνες,
Μὲ κύματ' ἀφροστέφανα κι ἀστέρια τοὐρανοῦ,

Σὲ ὁλοπράσινη ἀγκαλιὰ καὶ ρόδα τοῦ Ἀπρίλη,
Ὁ Ὕπνος μὲ τὰ μάγια του μὲς σ' ὄνειρα σὲ κύλισε,
Καὶ τῆς ἀγάπης τοὺς καημοὺς σοῦ ἔφερε στὰ χείλη,
Καὶ ἡ καρδιά σου ἄνοιξε καὶ ἡ ψυχή σου μίλησε. . .

Κάθε σου λύπη σκοτεινὴ καὶ ρόδινη χαρὰ
Ἐδίπλωσε ὁ ἄνεμος στὰ δυνατὰ φτερά του,
Καὶ σὰν πουλάκι ποῦ φωλιὰ τριγύρω λαχταρᾶ,
Τὴ σκόρπισε στὰ φύλλα μας στὸ γοργοπέταμά του.

Μὰ κάθε ρόδο ἀπὸ μᾶς εἶνε γλυκειὰ παρθένα,
Ὁποῦ σταλάζει τὴ δροσιὰ σὲ ἄρωμα καὶ χρῶμα,
Καὶ μὲ ὁλόδροσα φιλιὰ περνοῦμ' ἐρωτευμένα,
Καὶ εἶνε μία ἡ καρδιὰ μὲ τὸ γλυκό μας στόμα.

Κρύβει τὸ χῶμα μυστικὰ ξανθὲς τοῦ Ἥλιου ἀχτῖδες,
Κλέβει βροχοῦλα τοὐρανοῦ, δροσοῦλ' ἀπ' τὰ χαράματα,
Καὶ ὁ Ἀπρίλης μᾶς γεννᾷ,—ροδόφτερες ἐλπῖδες,—
Καὶ πικροστάλαχτη ἡ δροσιὰ ξεραίνεται στὰ κλάματα. . .

Κεῖν' ἡ ψυχή μας ἄρωμα, κεῖν' ἡ ζωή μας χρῶμα,
Κεῖν' ἡ πνοή μας παρθενιὰ κι ἀχτῖνες τὰ μαλλιά μας,
Ὁ οὐρανὸς τὰ μάτια μας, ἡ χαραυγὴ τὸ στόμα,
Καὶ τῆς δροσιᾶς σταλαματιὲς τ' ἀτέλειωτα φιλιά μας.

Digitized by Google

Μᾶνθη στολίζουν τὴ χαρὰ κι' ἄνθη στὴ λύπη φέρνουν,
Μᾶνθη στολίζουν τὸ νεκρὸ καὶ μᾶνθη τὶς νυφοῦλες,
Μᾶνθη γελοῦνε τὴν καρδιὰ καὶ τὸν καημὸ τῆς παίρνουν
Ἀπάρθενο σὰν τὸ νερὸ στὶς κρυερὲς βρυσοῦλες . . .

Νεράϊδες ἡλιογέννητες μὲ μαγεμένο βλέμμα,
Σκορποῦμε ὄνειρα γλυκὰ τριγύρω χρυσοφτέρωτα,
Κἔχουμε θρόνο ὁλόχρυσο καὶ διαμαντένιο στέμμα,
Τῆς παρθενιᾶς τὴν ὀμορφιὰ καὶ τῆς καρδιᾶς τὸν ἔρωτα !

Μὲ φίλημ' ἀπὸ μενεξὲ καὶ χάδεμ' ἀπ' ἀχτῖνες,
Μὲ ἄρωμα τῆς λεμονιᾶς κι ἀγέρι τοῦ βουνοῦ,
Μὲ τραγουδάκια ποῦ σκορποῦν ὁλόξανθες Σειρῆνες,
Μὲ κύματ' ἀφροστέφανα κι ἀστέρια τοὐρανοῦ,

Σὲ ὁλοπράσινη ἀγκαλιὰ καὶ ρόδα τοῦ Ἀπρίλη,
Ὁ Ὕπνος μὲ τὰ μάγια του μὲς σ' ὄνειρα σὲ κύλισε,
Καὶ τῆς ἀγάπης τοὺς καημοὺς σοῦ ἔφερε στὰ χείλη,
Καὶ ἡ καρδιά σου ἄνοιξε καὶ ἡ ψυχή σου μίλησε. . .

Ναρκόνει ὁ Ὕπνος τὴ ματιὰ ὁποῦ ἀναταράζει
Σὰν κῦμα ὁλοφούσκωτο ἀγάπης χίλια πάθη.
Ναρκόνει ὁ ὕπνος τὴ ματιά, ποῦ μὲ τὴ λάμψι μοιάζει
Τῆς ἀστραπῆς ποῦ χάνεται μὲς τῆς ψυχῆς τὰ βάθη. . .

Κι ἂν στοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς ἐχάρισε ψυχή,
— Ἄνθος λευκὸ κι ἀμύριστο σὲ ἄφυλλα κλαδιά, —
Σὺ στὴν ψυχή μας ἔδωσες ζωὴ νὰ εὐτυχῆ,
Καὶ χάρισες τὸ φίλημα μαζὶ μὲ τὴν καρδιά !

Η ΕΛΠΙΔΑ

Σὰν περιστέρι κάτασπρο σ' ὁλόθερμη φωλιά,
Γεννιέμαι μὲ τὸν ἄνθρωπο σὰν τὴν ψυχὴ στὸ σῶμα,
Πετῶ σὰν ὄνειρο χαρᾶς μὲ ρόδινα φιλιά,
Καὶ χάνομαι σὰν τοὐρανοῦ τὸ γαλαζένιο χρῶμα.

Λάμπω σὰν ἄστρο πράσινο σ' ὁλόμαυρη νυχτιά,
Εἶμαι τῆς Λύπης σάβανο καὶ τῆς Χαρᾶς τὸ μάτι,
Ἔχω καθρέφτη τοῦ Θεοῦ τὴ σπλαχνικὴ ματιά,
Κεῖμαι στὴ νύχτα τῆς ζωῆς τῶν Μάγων μονοπάτι. . .

Μοιάζει ἡ ψυχή μου μὲ παλμὸ σὲ πονεμένα στήθια
Ποῦ τὸν κοιμίζουν ὄνειρα ροδόφτερα τ' Ἀπρίλη,
Μοιάζει ἡ ζωή μου τὰ γλυκὰ τῆς μάννας παραμύθια
Ὁποῦ τὸν ὕπνο φέρνουνε στὰ μάτια καὶ στὰ χείλη.

Μιὰ νύχτ' ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ ἐχύθηκ' ἕνα ἀστέρι,
Καὶ τ' ἀσημένιο του τὸ φῶς σκορπίστηκε στὴ γῆ,
Καὶ σὰ διαμάντι ἔπεσε ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ χέρι,
Τἄστρο ἡ ἐλπίδα ἤτανε, τὸ φῶς του ἡ αὐγή. . .

Τρέχουν τὰ χρόνια καὶ μ' αὐτὰ τρέχω κ' ἐγὼ μαζί,
Κι ἀκολουθάω τὴν ψυχὴ ὁποῦ αἰώνια ζῆ,
Κεῖνε τὰ χρόνια κύματα, ψηλὰ σὰν τὸ βουνό,
Ποῦ στὸν αἰώνιο τῆς ζωῆς κυλοῦν ὠκεανό. . .

Νοιώθω ἕνα χτύπο στὴν καρδιὰ καὶ στὴν ψυχή μου κάτι,
Ὁποῦ δὲ μοιάζει μὲ χαρὰ μὰ οὔτε καὶ μὲ λύπη,
Μὴν τύχη καὶ μὲ βάσκανε τοῦ Ἔρωτα τὸ μάτι;
Σὰν κάτι νἄχω στὴν καρδιὰ καὶ κάτι νὰ μοῦ λείπη. . .

Ἀγάπης λόγια τρυφερὰ δὲν ἄκουσ' ἀπὸ χείλη,
Κι οὔτε τὴ γλῶσσα τῆς καρδιᾶς ποτὲ ὡς τώρα μίλησα,
Μοιάζει ἡ ψυχή μου χαραυγὴ παρθενικὴ τ' Ἀπρίλη. . .
Καὶ στόμα δὲ μὲ φίλησε καὶ στόμα δὲν ἐφίλησα. . .

Νοιώθω ἕνα χτύπο στὴν καρδιὰ καὶ στὴν ψυχή μου κάτι,
Γιατ' ἤταν φλόγα ἡ ματιὰ καὶ πυρκαγιὰ τὸ μάτι . . .
Τάχα κ' ἐκείνου ἡ καρδιὰ γιὰ μένα νὰ χτυπᾷ;
Τί τάχα κι ἂν τὸν ἀγαπῶ σὰν δὲ μὲ ἀγαπᾷ. . .

Η ΧΑΡΑ

Γεννήθηκα σ' ὁλόφωτα καὶ μαγικὰ παλάτια,
Ποῦ ἔχουν τὶς θύρες σφαλιστές, τὶς σκάλες μαρμαρένιες,
Κἔχω τὸ χρῶμα τοὐρανοῦ στὰ φωτερά μου μάτια,
Κεῖν' ἡ καρδιά μου ἀπείραχτη κι ὁ νοῦς μου δίχως ἔννοιες.

Στῆς μάννας τὴ θερμὴ ἀγκαλιά, στῆς νύφης τὸ στεφάνι,
Στὴ δόξα τοῦ πολεμιστῆ, στοῦ γέρου τὴν εὐχή,
Στοῦ κοριτσιοῦ τὴν παρθενιά, στ' ἀρνάκια τοῦ τσοπάνη,
Στὴν ἀπονήρευτη καρδιὰ καὶ στὴν ἁγνὴ ψυχή,

Στὸ γέλοιο τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, στῆς μάγισσας τὸ μάτι,
Στῆς λίμνης τὰ γλυκὰ νερά, σ' ὁλόθερμη φωλιά,
Στοῦ μεθυσμένου τὸ κρασί, στὸν ὕπνο τοῦ ἐργάτη,
Πετῶ κρυμμένη καὶ σκορπῶ ἀθάνατα φιλιά !

Ἔχω τὸ γέλοιο σύντροφο καὶ τὴ γλυκειὰ ἐλπίδα,
Τοῦ γιασεμιοῦ τὴν εὐωδιὰ στὸ στῆθος καὶ στὰ χείλη,
Παρθένα κοσμογύριστη δὲ γνώρισα πατρίδα . . .
Σὰ χελιδόνι τοῦ Μαρτιοῦ ποῦ φεύγει τὸν Ἀπρίλη. . .

Εἶμαι πλασμένη ἀπὸ ἀφρὸ ποῦν' στοῦ γιαλοῦ τὴν ἄκρη,
Σὰν πεταλοῦδα διάφανη στ' ἁγιόκλημα πετῶ,
Τὸ μάτι μου δὲν ἔχυσε καημοῦ καὶ πόνου δάκρυ,
Καὶ ταῖρι ὅμοιο νὰ βρῶ γυρεύω καὶ ζητῶ.

Σὲ ροδοδάφνες, λιγαριές, μιὰ νύχτ' ἀσημωμένη,
Ἀπάντησα ἕνα ξανθὸ κι ὡραῖο παλληκάρι,
Καὶ στὴ ματιά του ἔννοιωσα καρδιὰ ἐρωτευμένη,
Καὶ στὴ ματιά μου ἔννοιωσε τῆς ὀμορφιᾶς τὴ χάρι.

Καὶ τὸ ξανθὸ τρελλόπαιδο μὲ χείλη κερασένια,
Μἄναψε φλόγα στὴν καρδιὰ καὶ στὴν ψυχή μου ἔννοια,
Καὶ τῆς ἀγάπης τοὺς καημοὺς ἀρχίνησε νὰ πῆ,
Πρὶν ἡ καρδιά του ραγιστῆ κ' ἡ γλῶσσα του κοπῆ:

Εἶδα τὸν ξάστερο οὐρανὸ
Τὸ χρῶμα του νὰ χάση,
Εἶδα τὸν κρίνο ταπεινὸ
Στὸν ἄνεμο νὰ σπάση,

Εἶδα νεράκι τοῦ βουνοῦ
Νὰ τρέχη θολωμένο,
Εἶδα τ' ἀστέρι τοὐρανοῦ
Νὰ σβύση καρφωμένο,

Εἶδα τὸ κῦμα στὸ γιαλὸ
Νἀφρίζη μανιωμένο,
Εἶδα τὸν ἄνθρωπο τρελλὸ
Στὰ σίδερα δεμένο,

Εἶδα πιασμένο τὸν ἀητό,
Εἶδα βουβὸ τἀηδόνι,
Κεἶδες τὸν ἄπιστο πιστό !
Κεἶδα καρδι' ἀπὸ χιόνι !

Καὶ τὸ τραγοῦδι ἔπαψε καὶ σβύστηκε καὶ χάθη
Καὶ πνίγηκε ἀπ' τοὺς στεναγμοὺς μὲς στῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
Καὶ τὸ ξανθὸ τρελλόπαιδο μοῦ σήκωσε τὸ νοῦ,
Καὶ τὴ φωνή του ἀντιλαλοῦν οἱ ράχες τοῦ βουνοῦ.

Τὰ μάτια του ὁλόφωτα, λὲς καὶ τὰ εἶχε μάγισσα,
Μὲ τῆς ἀγάπης τὸ φιλὶ χίλιες φορὲς τὰ φίλησα,
Καὶ τὴν ψυχή του ἔκλεψα καὶ τὴν καρδιά του ράγισα,
Καὶ σὰ νεράϊδα στὸν ἀφρὸ στὴν ἀγκαλιά του κύλισα . .
Κἕνα τραγοῦδι ταιριαστὸ ἀρχίνησα νὰ πῶ,
Τραγοῦδι δίχως ὀμορφιὰ κι ἁρμονικὸ σκοπό:

Εἶν ἡ καρδιὰ καθρέφτης μαγεμένος,
Ποῦ τὸν φωτίζει ἀγάπης χαραυγή,
Μὲς στῆς ψυχῆς τὰ τρίσβαθα χωμένος,
Σὰν τὸ διαμάντι τἄβρετο στὴ γῆ. . .

Digitized by Google

Εἶν ἡ καρδιὰ καθρέφτης μαγεμένος,
Ποῦ ὅταν τὰ κάλλη μου θωρῶ,
Προβάλλει ὁ Ἔρωτας μισοχρυμένος,
Καὶ νὰ κοιτάξω δὲν μπορῶ.

Εἶν ἡ καρδιὰ καθρέφτης μαγεμένος,
Ποῦ τὸν φωτίζει ἀγάπης χαραυγή,
Μὲς στῆς ψυχῆς τὰ τρίσβαθα χωμένος,
Σὰν τὸ διαμάντι τἄβρετο στὴ γῆ . . .

Καὶ τὸ τραγοῦδι ἔπαψε καὶ σβύστηκε καὶ χάθη,
Καὶ πνίγηκε ἀπ'τοὺς στεναγμοὺς μὲς τῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
Κι ἀπὸ τὰ μάτια μου μπροστὰ κι ἀπὸ τὸ λευκό μου χέρι,
Σὰ χελιδόνι ξέφυγε τὸ ζηλευτό μου ταῖρι,
Καὶ χάθη ὁ τραγουδιστὴς μαζὶ μὲ τὸ τραγοῦδι,
Σὰν ἴσκιος μὲ τὸ σταυραητό, σὰν μῦρο μὲ λουλοῦδι . . .

Μὴν τύχη κἤταν ὄνειρο σὲ σκοτεινὰ μεσάνυχτα,
Μὴ βγήκανε φαντάσματα, μὴ βγῆκαν ξωτικά;
Τὰ μάτια του τὰ φωτερὰ δὲν ἔβλεπα ὀλάνοιχτα,
Καὶ δὲν τοῦ πῆρα τῆς καρδιᾶς τὰ τόσα μυστικά;

Η ΛΥΠΗ

Δὲ βγήκανε φαντάσματα, δὲ βγῆκαν ξωτικά,
Μόνε σοῦ πῆρε τῆς καρδιᾶς τὰ τόσα μυστικά,
Καὶ πέταξε σὰν τὸ πουλὶ καὶ σβύστη σὰν τὸ κῦμα,
Καὶ χάθη σὰν τὴν παρθενιὰ μὲς σὲ νυφούλας μνῆμα. . .

Κεῖχε στὰ χείλη ζάχαρη καὶ στὴν καρδιὰ φαρμάκι,
Στὸ μάτι του τὴν ἀστραπή, στὸ νοῦ του τὸ σκοτάδι,
Στὸ στῆθος ἔρημη φωλιά, στὸ στόμα τραγουδάκι,
Κεῖχε τὴ λάμψη διαμαντιοῦ τὸ ψεύτικο πετράδι. . . .

Μὰ ἐγὼ παρθένα καστανὴ μ' ὁλόμαυρα μαλλιά,
Ἔχω τὰ μάτια ὁλάγρυπνα καὶ βλέπω τὴν ἀλήθεια,
Κεῖδα τὴν ψεύτικη χαρὰ ποῦ κρύβουν τὰ φιλιά,
Κεῖν' ἡ ζωή μας ὄνειρο γεμάτο παραμύθια.

Κεῖνε τὸ φίλημα γλυκὸ γιατ' εἶν' πικρὸ τὸ δάκρυ,
Κεῖνε τἀηδόνι χαρωπὸ γιατὶ ὁ γκιώνης κλαίει,
Κεῖνε τὸ κῦμα ἥσυχο σὰ χύνεται στὴν ἄκρη,
Κεῖν' ἡ καρδιὰ 'μορφώτερη τὸν πόνο της σὰ λέει. . .

Κεῖν' ἡ μέρα γαλανὴ γιατ' εἶν' ἡ νύχτα μαύρη,
Κεῖνε τἀστέρια λαμπερὰ γιατὶ ὁ Ἥλιος γέρνει,
Τὴ δόξα ὁ πολεμιστὴς στὸ θάνατο θὲ νναὕρη . . .
Τὴ νύφη ὁ ἀγαπητικὸς μὲ δάκρυα τὴ φέρνει. . .

Δὲ βγήκανε φαντάσματα, δὲ βγῆκαν ξωτικά,
Μόνε σοῦ πῆρε τῆς καρδιᾶς τὰ τόσα μυστικά,
Καὶ πέταξε σὰν τὸ πουλὶ καὶ σβύστη σὰν τὸ κῦμα,
Καὶ χάθη σὰν τὴν παρθενιὰ μὲς σὲ νυφούλας μνῆμα . . .

Μὰ ἐγὼ παρθένα καστανὴ μ' ὁλόμαυρα μαλλιά,
Ἔχω τὰ μάτια ὁλάγρυπνα καὶ βλέπω τὴν ἀλήθεια,
Κεῖδα τὴν ψεύτικη χαρὰ ποῦ κρύβουν τὰ φιλιά,
Κεῖν' ἡ ζωή μας ὄνειρο γεμάτο παραμύθια.

Καὶ τριγυρνῶ μεσάνυχτα καὶ βγαίνω πάντα βράδυ,
Καὶ νὰ σκορπίσω τοὺς καημοὺς ποῦ ἔχω δὲν μπορῶ·
Εἶν' ἡ καρδιά μου ἀστέρευτο τῆς συφορᾶς πηγάδι,
Κεῖνε τὸ δάκρυ τῆς καρδιᾶς τ' ἀμίλητο νερό ! . . .

Σὲ σκοτεινὰ χαλάσματα πετῶ σὰ νυχτερίδα,
Καὶ τυρανιέμαι ἀδιάκοπα σὰν τὴ ψυχὴ στὸν Ἅδη,
Καὶ νἀντικρύσω δὲν μπορῶ τοῦ Ἥλιου τὴν ἀχτῖδα,
Κἔχω τὴ θλίψη γιὰ χαρά, κἔχω γιὰ φῶς σκοτάδι. . .

Γιαὐτὸ αἰώνια κ ἐγὼ μονάχη μου γυρνῶ,
Κἔχω κατάρα ἀπ' τὸ Θεὸ ποτὲ νὰ μὴ γερνῶ,
Κι ἀπ' τὰ χλωμὰ τὰ χείλη μου, ὠχρότατο λουλοῦδι,
Σκορπιέται μ' ἀναστεναγμοὺς τῆς Λύπης τὸ τραγοῦδι :

—Ἀπάντησα στὴν ἐρημιὰ ἕνα μεγάλο δέντρο
Ποῦ εἶχε τοὺς κλώνους φουντωτοὺς κι ὁλόμαυρα τὰ φύλ
Ποῦ εἶχε τὴ ῥίζα του βαθειὰ καὶ τὴν κορφὴ σὲ ὕψος. . .
Ἀγέρι δὲν τὸ φύσηξε καὶ ἥλιος δὲν τὸ εἶδε,
Κι οὔτε κοράκι κάθησε ποτὲ νὰ ξαποστάση . . .
Ἂν φύτρωσε μονάχο του ἢ τὤχουν φυτεμένο,
Μηδὲ κανένας ἔμαθε, μηδὲ κανένας ξέρει.
Στὴ ῥίζα του καθότανε μιὰ λιγερὴ θλιμμένη,
Καὶ πότιζε μὲ δάκρυα τὸ μαυρισμένο χῶμα,
Καὶ σὰν κοντά της ἔφτασα, καὶ σὰν κοντά της πῆγα,
Τὴν ἔχασ' ἀπ' τὰ μάτια μου, τὴν ἔχασ' ἀπ' ἐμπρός μο
Σὰν ἀστραπὴ στὰ σύννεφα, σὰν ξωτικὸ στὸν ἥλιο.
Καὶ τὰ κλωνάρια κοίταξα καὶ μὲς τὰ φύλλα εἶδα,
Ῥόδα ξανθὰ ποῦ ἔχυναν οὐράνια εὐωδία,
Καὶ σήκωσα τὸ χέρι μου νὰ κόψω κ ἐγὼ ἕνα,
Κ ἔπεσαν ὅλα κατὰ γῆς χλωμὰ καὶ μαραμένα . . .
Κ' ἐπρόβαλε ἡ λιγερὴ σὰ φάντασμα καὶ μοὖπε :
—Τὰ ῥόδα εἶνε ἡ Χαρά, τὸ δέντρο εἶν' ἡ Λύπη !

ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ

Σὰν τὸ τρεχάμενο νερὸ ποῦ πέφτει ἀπὸ ψηλά,
Καὶ τρώει βράχο μὲ καιρὸ καὶ σκάφτει πέτρα στὸ β
Ἔτσι τὸ δάκρυ τοῦ καημοῦ ὁλόκαυτο κυλᾷ,
—Ἀπόβροχο φαρμακερὸ ἀπὸ γαλάζιο οὐρανό ! —
Καὶ μοιάζει πέτρα ἡ συφορὰ κ ἡ θλίψη μοιάζει βράχ
Ποῦ τόνε τρώει στάζοντας τὸ δάκρυο μονάχο . . .

Ὅποιος ἀγάπη ἀληθινὴ στὰ σωθικά του νοιώθει,
Ἔχει τὸν πόνο στὴν καρδιά, τὰ δάκρυα στὰ μάτια,
Καὶ ἂς σκορπίζουν τὴ χαρὰ τρελλὰ φιλιὰ καὶ πόθοι,
Κι ἂς φτερουγίζουν οἱ ψυχὲς σὲ μαγικὰ παλάτια,
Μοιάζει συχνὰ μὲ σάβανο τοῦ βασιληᾶ ἡ πορφύρα . .
Κ ἔχει τὸ δάκρυ μιὰ χορδὴ στοῦ Ἔρωτα τὴ Λύρα !

Τὸ γιασεμὶ χωρὶς δροσιὰ δὲν ἔχει διόλου χάρι,
Κεῖνε τὰ χείλη ἄψυχα σὰν τὸ φιλὶ τοὺς λείπει,
Ἡ λύρα τοῦ τραγουδιστῆ θέλει χρυσὸ δοξάρι. . .
Κ ἡ λύπη θέλει τὴ χαρὰ καὶ ἡ χαρὰ τὴ λύπη. . .
Θέλουνε φῶς τὰ σκοτεινὰ τοῦ Ἔρωτα παλάτια,
Θέλουν βροχὴ τὰ λούλουδα καὶ δάκρυα τὰ μάτια !

Θέλει ὁ μαρμάρινος λαιμὸς ὁλόθερμα φιλιά,
Θέλουν τὰ ξέπλεκα μαλλιὰ κρινόλευκη τὴν πλάτη,
Θέλει φτερὰ τοῦ Χερουβεὶμ τῆς κόρης ἡ ἀγκαλιά.
Θέλει ἡ καρδιὰ διπλῆ καρδιά, τὸ μάτι ἄλλο μάτι. . .
Κι ἂν εἶν' βασίλισσα ἡ Χαρὰ φορεῖ τὴ Θλίψι στέμμα.
Κἔχει ψυχὴ τὸ στεναγμὸ καὶ δάκρυα γιὰ αἷμα !

Χαρὰ σ' ἐκεῖνον ποῦ μπορεῖ μὲ δάκρυ νὰ σκορπίση
Ὅλες τὶς πίκρες, τοὺς καημούς, τ' ἀτέλειωτα φαρμάκι
Χαρὰ σ' ἐκεῖνον ποῦ μπορεῖ τὴ θλίψη ν' ἀντικρύση
Καὶ τῆς καρδιᾶς τοὺς στεναγμοὺς νὰ γράψη τραγουδάκι
Κι ὅποιος δὲ χύση δάκρυα σὰν ἡ καρδιά του ἀνάψη
Μοίαζει τυφλὸ ποῦ δὲν μπορεῖ τὸν πόνο του νὰ κλάψη

Κλάψε παρθένα λιγερὴ τὴν ἄπονη καρδιά,
Ποῦ σ' ἄφησε ὁλομόναχη καὶ χάθηκε καὶ πάει,
Σὰν τὸ κρινάκι τὸ λευκὸ στὴν ἔρμην ἀμμουδιά.
Ὁποῦ τὸ δέρνει ἡ θάλασσα κι ἀγέρας τὸ χτυπάει.
Κλάψε παρθένα λυγερὴ καὶ χύσε μαῦρο δάκρυ,
Πικρότερο ἀπ' τὴ θάλασσα ποῦ χύνεται στὴν ἄκρη . .

Η ΖΗΛΕΙΑ

Σήκω παρθένα λυγερὴ νὰ δῆς τὸ παλληκάρι,
Ποῦ σὲ ἀφρόπλαστο λαιμὸ χίλια φιλιὰ σκορπᾷ,
Σήκω νὰ δῆς τὴν καστανὴ ποῦ θέλει νὰ σ' τὸν πάρ
Τὴν καστανὴ ποῦ τὸ ξανθὸ τρελλόπαιδο ἀγαπᾷ.

Ἀπ τὰ γλυκὰ τὰ χείλη σου κι ἀπ τὰ χιονάτα στήθη,
Τὸν ἅρπαξε σὰ μάγισσα μόνο μὲ μιὰ ματιά,
Σὰν ἄστρο διαβατάρικο ποῦ ξαφνικὰ ἐχύθη
Κ ἔλαμψε φῶς σὲ σκοτεινὴ καὶ ἄγρια νυχτιά . . .

Digitized by Google

Καὶ τὸ ξανθὸ τρελλόπαιδο κυλιέται σ' ἀγκαλιὰ
Ποῦ τὴ χαϊδεύουν ὄνειρα καὶ τὴ φλογίζουν πόθοι,
Καὶ τὸν κοιμίζουνε παλμοὶ καὶ τὸν ξυπνοῦν φιλιά,
Καὶ μαγεμένη τὴν ψυχὴ νὰ φτερουγίζῃ νοιώθει . . .

Δὲν ἤτανε φαντάσματα, δὲν ἦταν ξωτικά,
Μονε σοῦ πῆρε ἡ καστανὴ τὤραῖο παλληκάρι,
Γιατ' εἶχε χείλη πύρινα καὶ μάτια πιὸ γλυκά . . .
Τὸ δαχτυλίδι μέση της καὶ ζώνη της τὴ χάρη . . .

Καὶ τώρα ζοῦν κ οἱ δυὸ μαζὶ μὲ τὸ φιλὶ στὰ χείλια,
Κ ἔχουν ψυχὴ τοῦ Ἔρωτα τὴ μαγικὴ πνοή,
Κ εἶν' ἡ χαρά τους ἔχτρα σου κ ἡ εὐτυχία ζήλεια,
Κ εἶν' ἡ ζωή τους θάνατος κι ὁ θάνατος ζωή!

Σὺ τοὔχεις μάθει τὸ φιλὶ καὶ τῆς καρδιᾶς τὰ πάθη,
Σὺ τὴν ψυχή του ἀνάθρεψες σ' ἐρωτικὰ παλάτια,
Πῆρε τὸ ρόδο ἡ καστανὴ καὶ σ' ἄφησε τ' ἀγκάθι . . .
Πῆρες τὶς πρῶτες του ματιὲς καὶ σοὔκλεψε τὰ μάτια!

Σκορπᾷ ὁ Ἥλιος φανερὰ ὁλόξανθες ἀχτῖδες,
Σκορπᾷ κι ὁ Ἔρωτας κρυφὰ τριγύρω του τὴ Ζήλεια,
Οἱ πρῶτες μοιάζουν τῆς ψυχῆς τὶς φτερωτὲς ἐλπίδες,
Κ ἡ δεύτερη μὲ σάβανο σὲ νεκρωμένα χείλια.

Σὰ δράκος τοῦ παραμυθιοῦ ἀπ' ἔξω ἀπὸ σπηλιά,
Φυλάει ἡ ζήλεια τὴν καρδιὰ μὴν ἡ ἀγάπη φύγῃ,
Καὶ στέκει μ' ἄγρια θωριά, χλωμή, χωρὶς μιλιά,
Καὶ ἄγρυπνα τὰ μάτια της ὁλόγυρα ξανοίγει. . .

Σήκω παρθένα λιγερὴ καὶ κοίταξέ με λίγο,
Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ζήλεια ποῦ μιλῶ, ἡ Ζήλεια ἡ βαμμένη,
Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς ποτέ μου δὲ θὰ φύγω,
Σὰν ἡ ψυχή σου ἄδικα μαραίνεται θλιμμένη.

ΤΟ ΜΙΣΟΣ

Τὸ λογικό μου ἀραχνιαστὸ στὸν ἄνεμο σκορπίζεται,
Καὶ ἡ καρδιὰ στὰ στήθη μου χτυπάει πάντ' ἀκοίμητη,
Ἀπὸ παλμὸ ἐρωτικὸ σὰν πρῶτα δὲ ραγίζεται,
Ἔσβυσ' ἡ φλόγα τῆς ψυχῆς, ἡ φλόγα ἡ ἀτίμητη. . .

Ἀγάπης λόγια τρυφερὰ μιὰ νύχτα ἐσὺ μοῦ μίλησες,
Καὶ στὴν ψυχή μου ὄνειρα τρισευτυχίας ἔταξες,
Κ ἐγὼ κοντά σου ἔγειρα κ ἐσὺ γλυκὰ μὲ φίλησες,
Κι ἀπὸ τὰ μάτια μου μπροστὰ σὰ χελιδόνι πέταξες. . .

Τὴν ψεύτικη ἀγάπη σου, τὸ πλάνο σου τὸ φίλημα,
Κάθε σου λόγο τρυφερό, κάθε χρυσό μου ὄνειρο,
Δὲν ἔννοιωσα στὰ χείλη σου καὶ στὸ γλυκό σου μίλημα,
Δὲν εἶδα κἂν στὸ μάτι σου ἐκεῖνο τὸ παμπόνηρο.

Μὴ μοῦ μηνᾶς πῶς μ' ἀγαπᾶς, κιἂν οἱ ματιές μας σμίγουνε,
Ἐγὼ στὰ χείλη ὄχεντρες καὶ φείδια μὲς τὸ βλέμμα μου,
Μαῦρες πληγὲς στὰ σωθικὰ οἱ πίκρες μου ἀνοίγουνε,
Κἔχω τὴν Κόλασι καρδιὰ καὶ τὸ φαρμάκι αἷμα μου. . .

Σἀγάπησα... ναί... μιὰ φορά, μ' ἐλπίδες χρυσοφτέρωτες,
Σἀγάπησα... μὰ τὸ γιατί; ποτέ μου δὲν τὸ γνώριζα,
Μιὰ νύχτα ἀπὸ τὰ μάτια σου ἐπρόβαλαν οἱ Ἔρωτες,
Καὶ τὴν καρδιά μου ἔκλεψαν καὶ τὴν ψυχὴ δὲν ὥριζα.

Μὰ τώρα; Ὅσα δάκρυα γιὰ σένα τὰ μεσάνυχτα
Ἐχύσανε τὰ μάτια μου σὲ προσκεφάλι ὁλάνοιχτα,
Τόσα νὰ σοὔρθουνε κακὰ καὶ συφορὲς καὶ βάσανα,
Ὅσες φορὲς μὲ τὴν ψυχὴ στὰ χείλη μου ἀνάσανα. . .

Μὴ φεύγεις... στάσου! Σὲ κρατῶ, προδότη, μὲ τὸ χέρι μου.
Στὸ παγωμένο στῆθος σου, τὸ ἄψυχο, τὸ ἄπονο,
Ὁποῦ δὲν ἔννοιωσε ποτὲ τῆς λύπης τὸ παράπονο,
Στὸ παγωμένο στῆθος σου θὰ μπήξω τὸ μαχαῖρι μου!

Τὴν παρθενιά μου πάναγνη θὰ βάψω μὲ τὸ αἷμα σου.
Θέλει πορφύρα ἔνδοξη τοῦ πάθους ἡ βασίλισσα! . . .
Τὸν ἔρωτά μου ἔκλεψες καὶ φόρεσες γιὰ στέμμα σου,
Κι ἂν σὲ σκοτόνω μὴν ξεχνᾶς πῶς μιὰ φορὰ σὲ φίλησα!

Προδότη! . . Στάσου! . . .

Ὁρμᾷ νὰ τὸν χτυπήσῃ.

Ο ΕΡΩΤΑΣ

Ὢ Θεοί! . . . τί ὄνειρο ποῦ εἶδα
Στὰ σκοτεινὰ μεσάνυχτα . . . ποῦ εἶμαι; . . . Πέρα πέρα
Προβάλλει ὁ Ἥλιος στὰ βουνὰ κ ἡ πρώτη του ἀχτῖδα
Ῥοδίζει χρυσοστέφανο τὸ γαλανὸν αἰθέρα. . .

Ὢ! μαῦρα πλάσματα τοῦ νοῦ... χαθῆτε ἀπ' ἐμπρός μου...
Σκοταδερὰ φαντάσματα καὶ ἴσκοι μαγεμένοι. . .
Φανῆτε Πόθοι κ Ἵμεροι καὶ Χάριτες στὸ φῶς μου,
Κι ἂς πᾶμε ὅπου ἡ Χαρὰ σκορπιέται μυρωμένη. . .

Φεύγει.

ΠΑΡΘΕΝΕΣ

Ἐσὺ ποῦ τ' Ἄπειρο κρατεῖς μὲ τόσην ἁρμονία,
Παιδὶ ποῦ ἐμαρμάρωσε τοῦ Πραξιτέλη ἡ σμίλη,
Ὢ! τῆς ψυχῆς φτερούγισμα καὶ τῆς καρδιᾶς μανία,
Χύσε φιλιὰ τῆς Κύπριδος σὲ φλογισμένα χείλη!

Η ΕΛΠΙΔΑ

Εἶμαι τῆς Λύπης σάβανο καὶ τῆς Χαρᾶς τὸ μάτι!

ΠΑΡΘΕΝΕΣ

Ὅλο ἀπὸ φύλλα τῆς ροδιᾶς, τῆς Κύπριδος κρεββάτι,
Κοιμίζει πόθους μυστικοὺς καὶ φτερωτὰ φιλιά,
Καὶ ἡ πνοή σου ὁλόδροση σὰν τὴν πνοὴ τοῦ μπάτη,
Ῥοδίζει τὴν κρινόλευκη τῆς κόρης ἀγκαλιά. . .

Η ΧΑΡΑ

Εἶμαι πλασμένη ἀπὸ ἀφρὸ ποὔν' στοῦ γιαλοῦ τὴν ἄκρη...

ΠΑΡΘΕΝΕΣ

Ἡ φλόγα ὅπου ἄναψες μὲς τῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
Μὲ τὰ γλυκά σου τὰ φιλιὰ ποτὲ ποτὲ δὲ σβύνει,
Ὅλα περάσαν τῆς ψυχῆς τ' ἀγριεμένα πάθη,
Μόν' ἡ ἀγάπη τῆς καρδιᾶς ἀγιάτρευτη θὰ μείνῃ . . .

Η ΛΥΠΗ

Εἶν' ἡ καρδιά μου ἀστέρευτο τῆς συφορᾶς πηγάδι . . .

ΠΑΡΘΕΝΕΣ

Ἀπ' τὰ ψηλὰ κι ὁλόφωτα μαρμάρινα παλάτια,
Ἐπρόβαλες καὶ σοὔπεσαν διαμάντια ἀπὸ τὸ στέμμα,
Καὶ τὰ διαμάντια ἔγειναν τὰ δάκρυα στὰ μάτια,
Τὰ δάκρυα ποὔν' τῆς καρδιᾶς τὸ στοιχειωμένο αἷμα!

ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ

Ἔχει τὸ δάκρυ μιὰ χορδὴ στοῦ Ἔρωτα τὴ Λύρα!

ΠΑΡΘΕΝΕΣ

Στὸ ἄγαλμα τῶν Θεσπειῶν, παιδὶ τῆς Ἀφροδίτης,
Κάθε προδότη τῆς καρδιᾶς ὁρκίσου νὰ χτυπήσῃς . . .
Τῆς Κύπριδος δὲν ἀπιστεῖ τὸ φτερωτὸ παιδί της . . .
Ὁρκίσου κάθε σου ἐχτρὸ σκληρὰ νὰ βασανίσῃς.

Η ΖΗΛΕΙΑ

Φυλάει ἡ ζήλεια τὴν καρδιὰ μὴν ἡ ἀγάπη φύγῃ . . .

Digitized by Google

ΠΑΡΘΕΝΕΣ

Τοῦ πλάνου πρέπει δίστομο μὲς τὴν καρδιὰ μαχαῖρι.
Κατάρα στρίγγλας, μάγισσας, κατάρα θεϊκή . . .
Τρώει τὸ φείδι ἀχόρταγο τ' ἄθῶο περιστέρι,
Σὰ σὲ φωλιὰ παντέρημη μονάχο κατοικεῖ . . .

ΤΟ ΜΙΣΟΣ

Ἔχω τὴν Κόλασι καρδιὰ καὶ τὸ φαρμάκι αἷμα μου !

Ο ΕΡΩΤΑΣ

Μὲ κυνηγοῦνε κι ἂς κρυφτῶ στὸ δέντρο ἀπὸ πίσω,
Καὶ τῶν παρθένων τὶς καρδιὲς μὲ βέλη ἂς τρυπήσω . . .

ΠΑΡΘΕΝΕΣ

Τρελλόπαιδο ! τί ἔκανες . . . μᾶς πλήγωσες ! . . . Ἄχ !

Ο ΕΡΩΤΑΣ, *πετῶντας στὸν Οὐρανὸ*

Πᾶνε . . .
Καρδιὲς ποὺ σαϊτεύτηκαν αἰώνια θ' ἀγαπᾶνε !

ΣΤΕΦ. Ι. ΣΤΕΦΑΝΟΥ

ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ ΕΠΙ ΟΘΩΝΟΣ [1]

Αἱ πρῶται προσπάθειαι. — Ὁ υἱὸς τῆς Κυρᾶ Φροσύνης. — Ἡ πρώτη ἠθοποιός. — Ἡ Ἀθηνᾶ Συψώμου. — Τὸ σιγάρον τοῦ Ξέρξου καὶ ὁ ἵππος τοῦ Πασᾶ. — Οἱ πλάνητες τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς.

Τὰ τρόπαια ταῦτα τῶν ἰταλῶν ἀοιδῶν, δὲν παρεῖχον ἡσυχίαν εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἴδωσι παγιούμενον ἑλληνικὸν θέατρον, διὸ ἐπρόβαλλον ἀξιώσεις κυβερνητικῆς ἐπιχορηγήσεως ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου, ὃν διετύπουν ὡς κατ' ἐξοχὴν ἱερόν. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως περὶ ἄλλας σοβαρωτέρας ἀνάγκας τῆς κοινωνίας ἐνδιατρίβουσα δὲν ἔδιδεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν εἰς ταῦτα, ὅτε μαθηταί τινες φιλότιμοι, ἐκ τῶν ἐνόντων ἀνέλαβον νὰ παραστήσωσι καίτοι ἀδίδακτοι, ἀναπληροῦντες τὴν κυβερνητικὴν ἀκηδείαν, καὶ κατήρτισαν τοιουτοτρόπως θίασον, οὗτινος ἡ σπουδαιοτέρα ἔλλειψις ἦτο, ὅτι ἐστερεῖτο γυναικείων προσώπων. Ἕνεκεν τῶν προλήψεων καὶ τῆς αὐστηρότητος τῶν τότε ἠθῶν, οὐδεμία γυνὴ ἀπετόλμα νὰ ἐμφανισθῇ δημοσίᾳ ἐπὶ σκηνῆς. Τὰ γυναικεῖα πρόσωπα ἀνεπλήρουν ὡς ἐπὶ Θέσπιδος, νεανίαι, οὐχὶ ὅμως ὅπως τότε φέροντες προσωπίδας γυναικείας, ἀλλ' εἰς τὸ νεαρὸν καὶ γυναικῶδες τῆς ὄψεώς των θαρροῦντες. Οὕτω μετὰ δύο περίπου αἰῶνας ἐν Ἑλλάδι, ἐπανήρχετο τὸ θέατρον εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν ὡς ἐπὶ Σαίξπηρ ἐν Ἀγγλίᾳ ὅτε τὸ κοινὸν ἐδυσφόρει ἀναμένον πότε ἡ Βασίλισσα θὰ ἐξωρίζετο, ὅπως παρουσιασθῇ ἐνώπιον τῶν θεατῶν. Εἶδε δὲ τὸ θέατρον τότε τὸν εὐσταλῆ καὶ ἀνδροπρεπέστατον Γεώργιον Παράσχον, ὑποκρινόμενον τὴν Πολυξένην τοῦ Ρίζου, τὴν Μαργαρίταν Γκωτιὲ τῆς Κυρίας τῶν Καμελιῶν καὶ τὴν Φροσύνην τοῦ Ραγκαβῆ.

Περιεργότατον ἀνέκδοτον ἐνθυμούμεθα διηγούμενον τὸν μακαρίτην Ραγκαβῆν ἐν σχέσει πρὸς τὴν παράστασιν τῆς Φροσύνης. Ἐν ᾧ τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα ὅπως ἀναβιβασθῇ αὕτη ἐπὶ τῆς σκηνῆς, προσῆλθεν εἰς τὸν συγγραφέα κύριός τις ἀτημελῶς ἐνδεδυμένος, Δημήτριος δὲ καλούμενος, καὶ παρεκάλεσε τοῦτον νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν παράστασιν τῆς τραγῳδίας του, διότι ἡ ἡρωῒς τοῦ δράματος ἦτο ἡ μήτηρ του.

— Περίεργον, ἀπεκρίθη ὁ Ραγκαβῆς, ἐγὼ τὴν Φροσύνην τὴν παρουσιάζω παρθένον καὶ παρθένος ἀποθνήσκει αὕτη πνιγομένη εἰς τὴν λίμνην.

— Δὲν γνωρίζω πῶς ἀποθνήσκει ἐν τῷ δράματι ἡ μήτηρ μου, ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι ἔχει υἱὸν καὶ θυγατέρα. Πράγματι τῆς Κυρᾶ Φροσύνης θυγάτηρ ἦτο ἡ κυρία Μούση, ἧς πάλιν θυγάτηρ ἦτο ἡ κυρία Conebot ἐγκατασταθεῖσα εἰς Παρισίους. Ἡ πρώτη παράστασις ἀνεβλήθη, ἀλλ' ἐξευμενισθέντων τῶν τέκνων τῆς ποιητικῆς ἡρωΐδος κατόπιν, ἡ Φροσύνη παρεστάθη καὶ ἀφῆκεν ἀλησμονήτους ἀναμνήσεις ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης ὑποδυθεὶς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν.

Ἵνα λάβῃ σημαντικώτερον χαρακτῆρα τὸ θέατρον, κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, ἐπιβλέπουσα τὰ τῆς παραστάσεως καὶ προσπαθοῦσα νὰ καταστήσῃ δημοτικὴν τὴν ἰδέαν τῆς σημασίας τοῦ θεάτρου, σκοποῦντος τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς διανοίας καὶ τὴν συντέλεσιν τῆς προόδου τῆς φιλολογίας κατὰ τὰς τότε προκηρύξεις τῆς ἐπιτροπῆς. Ἀλλὰ δυσχέρειαι μέγισται παρενεβάλοντο ἕνεκεν τῆς ἐλλείψεως ὑποκριτῶν, ὁ δὲ Ραγκαβῆς ἵνα στρατολογήσῃ τοιούτους, ἀπεκάλεσε τότε πρῶτον τοὺς ὑποκριτὰς ἠθοποιούς. ἔκτοτε δὲ καθιερώθη ἡ λέξις αὕτη παρ' ἡμῖν. Καὶ ἄνδρες μὲν ἐστρατολογήθησαν οἱ παλαιοὶ ἠθοποιοί, οἱ παίξαντες εἰς Βουκουρέστιον ἀδελφοὶ Ἀλκαῖοι, ὁ Σωτ. Καρτέσιος, ὁ Ἀριστέας, ὁ Καπέλλας, ὁ Κυριακός, ὁ Ἰωάννης Κούγκουλης, ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης, ὁ Γεώργιος Παράσχος, ὁ Γεώργιος Οἰκονομίδης καὶ ὁ Μπίλερ. Οἱ πλεῖστοι τούτων ἐρασιτέχναι ἀπεσύρθησαν τῆς σκηνῆς καὶ εἰς ἄλλα ξένα πρὸς τὸ θέατρον ἐπεδόθησαν ἐπαγγέλματα. Ὁ Ἀλκαῖος ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ὁ Ἀριστέας προσελήφθη ὡς δημόσιος ὑπάλληλος, ὁ Παράσχος ἐγένετο ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Κωλέττη, ὁ Ὀρφανίδης καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ Μπίλλερ ἔπαρχος καὶ σατυρικὸς ποιητής, τοῦ ὁποίου τὸ ἀναφερόμενον δίστιχον εἰς τὴν νύκτα τῆς 3 Σεπτεμβρίου

ἀντιστάσεως μὴ οὔσης
Ἔσπασαν ἀρειμανίως τοὺς φανοὺς τῆς πρωτευούσης.

φέρεται εἰς τὰ στόματα πάντων μέχρι τῆς σήμερον. Οἱ λοιποὶ ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ θέατρον.

Ἀλλ' εἰς μάτην ἡ ἐπιτροπὴ ἐζήτει τὴν γυναῖκα, ἥτις θὰ ἐτόλμα ν' ἀνέλθῃ τὴν σκηνήν. Τὸ ἑλληνικὸν θέατρον ἐλειτούργει ἀπὸ τοῦ 1836, πλὴν μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ 1842 ἀνεκαλύφθη αὕτη. Ἰδοὺ πῶς ὁ πρόεδρος τῆς θεατρικῆς ἐκείνης ἐπιτροπῆς ἀφηγεῖται τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς : « Ἡμέραν τινὰ ἐν ᾧ ἐξετελοῦντο αἱ δοκιμαὶ νέου τινὸς δράματος, ἐπαρουσιάσθη γυνή τις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως,

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 321

φέρουσα τὸ θυγάτριον αὐτῆς, ὡσεὶ δωδεκαετές, μὲ ὄψιν κίτρινον καὶ ἰσχνήν, μὲ σῶμα κακόσχημον καὶ τὴν φωνὴν ὀξεῖαν καὶ οὐχὶ μελῳδικὴν ἔχον, ὅπερ ἐζήτει νὰ τ' ἀφιερώσῃ εἰς τὸ θέατρον. Τὸ μόνον πλεονέκτημά της ἦτο ὅτι ἐγνώριζεν ὀλίγα γράμματα. Ἡ κοινὴ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς κρίσις ἦτο νὰ ἀποβληθῇ ἡ ὑποψήφιος ἀμέσως». Ἀλλ' ὁ Ραγκαβῆς ἀντέτεινεν. Ἡ κόρη αὕτη ἦτο πολύτιμος ὡς ποιοῦσα τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνόδου Ἑλληνίδων ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὴν ἐξεμίσθωσαν κατ' ἀκολουθίαν δίδοντες αὐτῇ δρ. 100 κατὰ μῆνα. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἀγῶνες πρὸς σχηματισμὸν αὐτῆς ὡς ἠθοποιοῦ ἐφαίνοντο ναυαγοῦντες, ἀλλ' ἡ κόρη αὕτη, ἐκ τῆς πείνης καὶ τῆς κακῆς διαίτης, εἶχεν ἀπολέσῃ πλείστας κρυφίας σκηνικὰς χάριτας, αἵτινες ἐδείχθησαν κατόπιν, ἀφ' οὗ ἐβελτίωσε τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν της, καὶ ἤρχισεν ὠφελουμένη ἐκ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν γυμνασίων ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἡ ὑποκρίτρια μετεμορφώθη ἐντελῶς. Τὸ κυφὸν σῶμά της ἀνεστηλώθη· ἐπὶ τῶν παρειῶν της στρογγυλώτερον ἤδη ἀνέθαλε τὸ χρῶμα λευκότερον καὶ ζωηρόν, ἔλαμπον οἱ ὀφθαλμοί της, ὧν τὸ κάλλος ἔμεινεν ἀπαρατήρητον πρίν, ὅτε δὲ παρεσκευάσθη εἰς ἠθοποιὸν ἀξίαν ν' ἀνέλθῃ τὴν σκηνήν, δημόσιος κῆρυξ, ὅστις τὴν παρελθοῦσαν διελάλει τὴν ἀπολεσθεῖσαν ὄνον τοῦ Κάλια Ἀλέξη, περιερχόμενος τὰ κέντρα τῆς πόλεως εἰδοποίει τὸ φιλοθεάμον κοινὸν καὶ τὴν γενναίαν φρουράν, ὅτι εἰς τὴν παράστασιν τὴν γυναῖκα θὰ τὴν ὑπεκρίνετο γυναῖκα. Εἰς τὴν πρώτην ταύτην παράστασιν τόσον πλῆθος συνέρρευσεν ὅπως θαυμάσῃ τὸ περίεργον τοῦτο τέρας, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ καταρρεύσῃ τὸ θέατρον. Ἡ πρώτη αὕτη Ἑλληνὶς ἠθοποιὸς ἐκαλεῖτο Ἀθηνᾶ Φιλιππάκη. Ἡ παρουσία της ἐζωογόνησε τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, ἀπέκτησεν ἀπείρους θαυμαστὰς καὶ ἀποσυρθεῖσα μετά τινα ἔτη τῆς σκηνῆς, ἐνυμφεύθη συνταγματάρχην τινὰ τῆς χωροφυλακῆς τρωθέντα ὑπὸ τῆς χάριτος καὶ τοῦ πνεύματός της.

Δὲν ἔμεινε δὲ ἡ πρώτη αὕτη ἀπόπειρα ἄκαρπος. Ἡ ἐπιτυχία τῆς πρώτης ταύτης ἠθοποιοῦ, ὁ πάταγος ὅστις ἐγένετο περὶ τὸ ὄνομά της, τὰ χειροκροτήματα, οἱ θρίαμβοι προσείλκυσαν μετ' οὐ πολὺ καὶ ἑτέραν ἱέρειαν τῆς σκηνῆς. Ἡ δευτέρα αὕτη ἦτο ἐργάτις εἰς τὸ μεταξουργεῖον τοῦ Σκίν. Διεκρίνετο μεταξὺ τῶν ἐργατίδων διὰ τὸ κάλλος της, τόσον δὲ εἶχε φημισθῇ τοῦτο, ὥστε ὁ Σκὶν ἐδέχετο ἐπισκέπτας πολυπληθεῖς μεταβαίνοντας ὅπως θαυμάσωσι τὴν ὡραίαν ἐργάτιδα, ἥτις ἑσπέραν τινά, ἀπὸ τοῦ μεταξουργείου ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ παρέστη αἴφνης πρὸ τῶν ἐκπλήκτων Ἀθηναίων ἡ γυμνόπους Αἰκατερίνη μεγαλοπρεπέστατα ὡς Βασίλισσα ἐστολισμένη καὶ ἀκτινοβολοῦσα ἐκ χάριτος καὶ κάλλους. Καὶ δὲν εἶχε μὲν ὡς ἠθοποιὸς τὰ πλεονεκτήματα τῆς πρώτης, ἀλλὰ τὰ σωματικά της θέλγητρα ἦσαν τοιαῦτα, τὴν κατέστησαν δὲ τόσον ἀγαπητὴν εἰς τὸ κοινόν, ὥστε καὶ τῆς Λούλης ἀκόμη ὁ ἀστὴρ ἤρχισε νὰ δύῃ πρὸ αὐτῆς. Ἡ ἠθοποιὸς αὕτη ἐκαλεῖτο Αἰκατερίνη Παναγιώτου καὶ ὑπανδρεύθη νέον τινὰ ἰατρὸν ἐξ Ἰωαννίνων. Ταύτην ἠκολούθησαν μετ' ὀλίγον καὶ ἕτεραι, τινῶν τῶν ὁποίων μόνον τὰ ὀνόματα διεσώθησαν, καθ' ὅσον οὐδέποτε ἐφανέρωσαν δημοσίᾳ τὰ ἐπώνυμά των. Ἐκ τῶν ἄλλων ἡ Ἀμαλία Στώη, ἡ Πολυξένη Σμυρλῆ, ἡ Μαρία καὶ ἡ Αἰκατερίνη Σαΐλερ καὶ ἡ Σμαράγδα Συρμακέση παρέστησαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς συστάσεως τοῦ θεάτρου. Ἡ Συρμακέση μάλιστα καίτοι ταχέως ἀποσυρθεῖσα τῆς σκηνῆς, ἀφῆκε κατόπιν της ἀναμνήσεις, αἵτινες ἐν τῷ μικροκόσμῳ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου διασώζονται εἰσέτι ἐκ παραδόσεως. Ἀλλ' ὑπὲρ πάσας τὰς Ἑλληνίδας ἠθοποιοὺς τῆς ἐποχῆς ἣν σκιαγραφῶ, διέλαμψεν ἡ Ἀθηνᾶ Συψώμου. Ἔχουσα αὕτη ὅλα τὰ πλεονεκτήματα ἀληθοῦς καλλιτέχνιδος, σωματικὸν κάλλος καὶ εὐφυίαν οὐχὶ κοινήν, ἐνέχυσε νέαν ζωὴν καὶ ἔδωσε ῥώμην εἰς τὴν κάτισχνον καὶ φθισιῶσαν σκηνήν· καὶ αὕτη ὅμως ἀπεσύρθη νυμφευθεῖσα πλούσιόν τινα ὁμογενῆ ἐν Δανίᾳ.

Τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀρχὴν τὸ ἑλληνικὸν θέατρον. Ὅπως σχηματισθῇ ὁ πρῶτος θίασος, ἀνῆλθον ὡς ἠθοποιοὶ τὴν σκηνὴν ἄνδρες διαπρέψαντες εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας κατόπιν. Ἡ ψυχὴ τῶν θιάσων τούτων ἦτο ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης, ὅστις προικισμένος διὰ κωμικοῦ ταλάντου ὑπεδύετο τὰ κύρια πρόσωπα τῶν κωμῳδιῶν καὶ κατέστη παροιμιώδης ἡ φήμη του εἰς τὴν γνωστὴν τραγῳδίαν τὸν Μανιώδη, εἰς ὃν ὑπεκρίνετο τὸν μαῦρον. Ὅπως καλλιεργήσῃ τὸ τάλαντον τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὡς ἐλέχθη τότε, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Παρισίους ἵνα ἐκπαιδευθῇ εἰς τὸ ἐκεῖ Ὠδεῖον. Τοῦτο ἦτο πρόσχημα, ἡ δὲ κυβέρνησις κυρίως ἐζήτει ν' ἀπαλλαγῇ φιλοταράχου ὀργανωτοῦ διαδηλώσεων. Οὗτος ὅμως μεταβὰς εἰς τὴν Γαλλικὴν πρωτεύουσαν ἠσχολήθη εἰς τὴν βοτανικὴν καὶ ἐπιστρέψας διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ Ἑλληνικὴ σκηνὴ ἐστρατολόγει ἐθελοντάς, θίασοι δὲ ἀνεξάρτητοι ἤρξαντο σχηματιζόμενοι, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν πλέον αὐτῶν τῶν καλλιτέρων ἠθοποιῶν. Κουρεῖς, κανδηλανάπται, ἐνωμοτάρχαι, διδάσκαλοι, τυπογράφοι, ἀξιωματικοὶ καὶ ἄλλων ἀσχέτων πρὸς τὴν ὑποκριτικὴν τέχνην ἐπαγγελμάτων ἄνθρωποι, ἀνῆλθον τὴν σκηνὴν καὶ ἀπετέλεσαν τότε κατὰ πρῶτον τὸν κόσμον τοῦ θεάτρου. Οὗτοι συνήρχοντο, πότε ὑπὸ τὴν διευθυνσιν τοῦ Σούτσα ἢ τοῦ Γρ. Καμπουρόγλου καὶ τοῦ Ἀντ. Μανούσου, ἔδιδον παραστάσεις τινὰς καὶ διελύοντο καὶ πάλιν συνήρχοντο, χωρὶς οὐδέποτε νὰ κατορθωθῇ ἡ μονιμοποίησις θεάτρου Ἑλληνικοῦ. Ἐννοεῖται ὡς ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ θεάτρου, τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν ἠθοποιῶν, ἀστεῖον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χαρακτῆρα εἶχε τοῦτο. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἠθοποιῶν οὐδὲ σκιὰν ἰδιοφυίας τινὸς εἶχον, ἀλλ' ἁπλῶς ἐξ ἀπορίας ἑτέρου ἐπαγγέλματος, ἢ καὶ μεθυσκόμενοι ἐκ τῶν δημοσίων ἐπευφημιῶν ἀνήρχοντο τὴν σκηνήν. Ὑποκρινόμενοι περιέστρεφον τὰς χεῖρας των, ὡς πτέρυγας ἀνεμομύλων, ἤνοιγον ὑπερμέτρως τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπλήρουν τὸ θέατρον ὠρυγῶν, ὥστε οἱ θεαταὶ πολλάκις ἐνόμιζον ὅτι εὑρίσκοντο εἰς θάλαμον μαινομένων. Ἐν τούτοις τὸ φιλοθεάμον κοινὸν καὶ ἡ γενναία φρουρά, ἐχειροκρότουν τὰς

Digitized by Google

πατριωτικὰς περιόδους τῶν δραμάτων καὶ ηὐφραίνετο ἡ ψυχή των βλέπουσα νὰ πίπτουν καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος ἔστω καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἀλλοίμονον καὶ τρὶς ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ὑποκρινομένους ἠθοποιοὺς πρόσωπα τούρκων πασάδων ἢ ῥαδιούργων. Ἀνηλεῶς ἐσυρίζοντο οὗτοι εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς ὑπεκρίνοντο τὸ μέρος των. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐδίδετο ἡ δέουσα προσοχὴ καὶ ἐκ μέρους τῶν ἠθοποιῶν εἰς τὰς παραστάσεις, οὐδὲ παρείχετο ὁ ἀνήκων σεβασμὸς πρὸς τὸ κοινόν. Οἱ ὑποκριταὶ σπανίως ἐλάμβανον ὑπ' ὄψει τοὺς θεατάς των. Οὕτως κατὰ παράστασίν τινα τοῦ Λεωνίδα, ἠθοποιός τις Ἀνδρονόπουλος καλούμενος, ὑποδυόμενος τὸ πρόσωπον τοῦ Ξέρξου, ἐθεώρησε πρέπον ν' ἀφήσῃ ἐν μέσῃ παραστάσει τὸν θρόνον του καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ προσκήνια, ἵνα καπνίσῃ τὸ σιγάρον του. Εἰς μάτην οἱ Πέρσαι μάντεις ἐξήγουν τοὺς χρησμοὺς πρὸ τοῦ κενοῦ θρόνου καὶ ἐκτύπουν τὸν πόδα ὅπως προσέλθῃ ὁ Ξέρξης. Οὗτος ἀμέριμνος ἐκάπνιζεν, ὅτε πλέον ἀγανακτοῦντες οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ ὤθουν αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, καθόσον τὸ κοινὸν ἐζήτει τὸν Ξέρξην. Οὗτος δὲ δυσανασχετῶν ἐπὶ τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ κοινοῦ ἐκραύγαζεν.

— Ὤχ ἀδελφέ, τί Ξέρξης εἶμαι ἐγώ, ἀφ' οὗ δὲν μπορῶ νὰ καπνίσω οὔτε ἕνα τσιγάρο;

Τοῦ περιέργου τούτου θεατρικοῦ τύπου πολλὰ καὶ ποικίλα εἶνε τὰ ἀνέκδοτα. Ἀλλ' ἓν ἐκ τῶν χαριεστέρων εἶνε τὸ συμβὰν κατὰ τὴν ὑπόκρισιν τοῦ Ἐρνάνη, καθ' ἣν ὁ Ἀνδρονόπουλος οὗτος, ἐν ἐπισήμῳ παραστάσει, ὑποδυόμενος τὸ πρόσωπον τοῦ Ῥουΐ-Γομέζ-δὲ Σίλβα, καὶ λησμονήσας τὸ μέρος του, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ προχωρήσῃ, ἤγειρεν ὑπερηφάνως τὴν κεφαλήν του καὶ ἐκραύγασε:

— Τοῦ Ἕλληνος ὁ τράχηλος ζυγὸν δὲν ὑποφέρει, καὶ θριαμβεύων ἐξῆλθε τῆς σκηνῆς.

Ὁ Ἀνδρονόπουλος οὗτος περιῆλθε τὴν Εὐρώπην μὴ διστάζων οὔτε ἐν Λονδίνῳ οὔτε ἐν Παρισίοις νὰ ἐπιδεικνύῃ δημοσίᾳ τὴν τέχνην του. Ἐπὶ ἔτη μακρὰ εἶχεν ἐξαφανισθῇ τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐποχὴν τῆς τελευταίας ἐπιστρατείας ἐπεφάνη ὡς ὑπαίθριος ῥήτωρ, γαλβανίζων τοὺς φιλοπολέμους συμπολίτας του μὲ τὴν αὐτὴν ἀποστροφήν, μὲ τὴν ὁποίαν κατώρθωσε νὰ δικαιολογήσῃ τὸν λησμονηθέντα μονόλογον τοῦ Σίλβα.

Ἐν τούτοις ἡ ὑποστήριξις τοῦ κοινοῦ ἦτο ἀμέριστος, ὁσάκις μάλιστα ἀνεβιβάζοντο ἐθνικῆς ὑποθέσεως δράματα. Τότε τὸ πλῆθος συνέρρεε μέχρις ἀποπνιγμοῦ· ὁ Ὄθων παρίστατο ἐπισήμως καὶ ἀπεκοιμᾶτο ἐπισημότερον εἰς τὸ βάθος τοῦ θεωρείου του· τὸ ὑπερῷον ἐζήτει τὸ Ἑλληνικὸν ἀπὸ τὴν ὀρχήστραν, οἱ δὲ θεαταὶ ἠξίουν οἱ αἱμοβόροι τύραννοι νὰ ὑποδύωνται οὐχὶ συμφώνως πρὸς τὴν πλοκὴν τοῦ δράματος, ἀλλὰ πρὸς τὰς πατριωτικὰς διαθέσεις τῶν θεατῶν, οὕτω δὲ συχνάκις οἱ πασάδες καὶ οἱ λεγόμενοι ῥαδιοῦργοι ἐξηναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείπουν πρὸ τῆς ὥρας των τὴν σκηνὴν ὑποκύπτοντες εἰς τὴν θύελλαν τῶν συριγμῶν τῶν θεατῶν· συνέβαινε πολλάκις ἐκ τοῦ προχείρου ἑτέρα νὰ δίδεται λύσις τοῦ δράματος πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ κοινοῦ, ὅπερ κατ' οὐδένα λόγον ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ τὴν τυραννίαν ἢ τὴν ἀδικίαν θριαμβεύουσαν. Τότε δὲ ἐξέφραζον αἱ ἐφημερίδες τὸν θαυμασμόν των ἀναφωνοῦσαι: «Πόσην ἰσχὺν εἶχον εἰς τὰς ἑλληνικὰς ψυχὰς αἱ γενναῖαι καὶ πατριωτικαὶ πράξεις».

Συνέβαινε κἄποτε καὶ οἱ ὑποκριταὶ παρασυρόμενοι ἐκ τῆς πλημμύρας τῶν αἰσθημάτων τοῦ κοινοῦ νὰ μὴ ὑποδύωνται τὰ πρόσωπα ὡς διαγράφονται ταῦτα ἐν τῷ δράματι. Οὕτως εἰς τὸ λησμονηθὲν δρᾶμα «Ἡ σφαγὴ τῆς Χίου», καθ' ὃ οἱ Ἕλληνες φαίνονται σφαζόμενοι καὶ πληροῦντες διὰ τῶν πτωμάτων των τὴν σκηνήν, οὗτοι μὴ ἀνεχθέντες τοιαύτην ἀτίμωσιν καὶ τοιοῦτον ἐξευτελιστικὸν θάνατον, ἠγέρθησαν αἴφνης καὶ ἀνασπάσαντες τὰς μαχαίρας κατεδίωξαν τοὺς μετημφιεσμένους Τούρκους ἔξω καὶ ἔξω τῆς σκηνῆς, πρὸς γενικὴν ἀγαλλίασιν τοῦ κοινοῦ, ἐπιδοκιμάσαντος τὴν πατριωτικὴν ταύτην πρᾶξιν.

Τὸ δρᾶμα τοῦτο καὶ ἄλλας παρέσχεν ἀφορμάς. Καθ' ἣν στιγμὴν ὅλοι εὑρίσκοντο σφαγμένοι ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὁ Σατράπης ἐξέρχεται καὶ θεᾶται τὴν αἱματηρὰν σκηνὴν καὶ εὐφραίνεται ἡ ψυχή του ἀκούουσα τοὺς γόους τῶν ψυχορραγούντων. Ἑσπέραν τινὰ χάριν μεγαλοπρεπεστέρας παραστάσεως, γενομένης πρὸς τιμὴν τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων, ἀπεφασίσθη ὁ Πασᾶς νὰ ἐξέλθῃ ἔφιππος. Πράγματι δὲ ἐξῆλθεν οὗτος πλήρης χρυσοῦ καὶ ἐφ' ἵππου οὐχὶ βεβαίως θυμοειδοῦς, ἀλλὰ διασώζοντος παραδόξως ζωηρότητά τινα τῆς φυλῆς του. Ὁ ἵππος εὑρεθεὶς πρὸ κοινοῦ χειροκροτοῦντος ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει του, καὶ ἐκπληχθεὶς ἀπὸ τὰ φῶτα καὶ τὰς ἐπευφημίας, ἤρχισεν ἀνηλεῶς νὰ λακτίζῃ τὰ αἱμόβρεκτα θύματα τῆς σφαγῆς, τὰ ὁποῖα, ὡς νὰ ἤκουσαν τὰς σάλπιγγας τῆς Δευτέρας Παρουσίας ἀνεστήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ῥιπτόμενα εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἐν ᾧ ὁ ἀγέρωχος σατράπης ἐνηγκαλίσθη τὸν λαιμὸν τοῦ ἵππου του ἵνα μὴ πέσῃ, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν του μὴ δυναμένου νὰ φαντασθῇ, ὅτι τὸ ἐκ μάνδρας γαλακτοπώλου τινὸς περισυλλεγὲν ἱππάριον, θὰ μετεβάλλετο εἰς βουκέφαλον ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Εἰς τοιαύτην εὑρίσκετο θέσιν τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, ὅτε ἐλήφθη μέριμνα βελτιώσεως αὐτοῦ. Ὁ Γρηγόριος Καμπούρογλος τῇ ἐγκρίσει τοῦ Βασιλέως, ἀνέλαβε τὴν ἐργολαβίαν τοῦ θεάτρου καὶ ὑπεχρεοῦτο νὰ συντηρῇ ἰταλικὸν καὶ ἑλληνικὸν θίασον, μάλιστα δὲ παρεχωρήθη αὐτῷ τὸ οἰκόπεδον, ἔνθα σήμερον ἐγείρεται τὸ δημοτικὸν θέατρον, ὅπως ἐγείρῃ ἑλληνικὸν θέατρον. Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἤρξαντο αἱ παραστάσεις, κατετέθη δὲ καὶ ὁ θεμέλιος λίθος ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Βασιλέων, ἐπὶ τούτῳ κατελθόντων τῆς Κηφισιᾶς, ἀλλ' ἡ καλὴ αὕτη προσπάθεια ἐναυάγησε προτοῦ ἔτι λάβῃ σάρκα. Διότι πάντοτε, ὁσάκις συνυπῆρχεν ἰταλικὸν καὶ ἑλληνικὸν θέατρον, ἐσχηματίζοντο κόμματα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ἰταλικὸν εἶχε τοὺς φανατικωτέρους ὀπαδούς. Ἡ πάλη αὕτη τῶν κομμάτων ἀνεδεικνύετο τόσον ἰσχυρά, ὥστε παρέλυε τὴν προσοχὴν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν φιλοπραγμόνων ἀπὸ τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. ἡ δὲ Αἰμιλία Καμινότη, κατώρθωσε νὰ λησμονηθῶσι τὰ πολιτικὰ πάθη καὶ αἱ φατριαστικαὶ συγκρούσεις, ὡς λέγει ὁ χρονογράφος τῆς «Εὐ-

Digitized by Google

Οἱ κυνηγοί

Digitized by Google

τέρπης» Κ. Πώπ. Κατὰ τὸ 1856 ἡ ἄνοδος τριῶν καλλίστων ἠθοποιῶν τοῦ Παντελῆ Σούτσα, τοῦ Ἀθ. Σισύφου καὶ Ἀντωνίου Μανούσου καὶ ἡ παρουσία τῆς Συψώμου ἔδωκαν νέαν ζωὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον, συνέβη δὲ νὰ παίζωσι οἱ ἰταλικοὶ θίασοι πρὸ κενῶν σχεδὸν καθισμάτων, ἐν ᾧ πλῆθος ἄπειρον συνέρρεε καὶ ἀπεθαύμαζε τοὺς Ἕλληνας ὑποκριτάς. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐσβέσθη καὶ ὁ θίασος ἐκεῖνος κατατμηθεὶς εἰς μικρὰς ὁμάδας διεσπάρη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατεσκήνωσεν εἰς ἐπαρχιακάς τινας πόλεις. Πολὺ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατὰ τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν, ἐνθυμοῦμαι εἰς τὴν Ῥωσσίαν περιπλανώμενον ἑλληνικόν τινα θίασον, δεινῶς μαστιζόμενον ὑπὸ τοῦ προώρου ψύχους, καὶ κινδυνεύσαντα νὰ πάθῃ ὅ,τι καὶ ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν ἰδίαν ἐκείνην χώραν. Αἱ συμφοραὶ αὗται δὲν ἀπεδειλίασαν ἐν τούτοις τοὺς πλάνητας, ἀλλ' ἔλαβον τὸ θάρρος, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σαλβίνη, ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐκείνου θεάτρου νὰ παραστήσωσι τὸν Ὀθέλλον, συναγωνιζόμενοι πρὸς τὸν μεγάλον διερμηνευτὴν τῶν Σαιξπηρείων δραμάτων. Ἔκτοτε μέχρι τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Ὄθωνος δὲν ἠκούσθη οὐδόλως τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον ἐν Ἀθήναις, ἐπεκράτησε δὲ ὁριστικῶς πλέον τὸ Ἰταλικόν.

ΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΣΤΩΝ

Ἀνθοδέσμαι καὶ τρόφιμα. — Τὸ ἀνέκδοτον τῆς Καμινότη. — Τὰ κόμματα. — Ἡ διπλῆ βροχή.

Μετὰ τὴν διασκόρπισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου, τὸ Ἰταλικὸν ἔμεινε κύριον πλέον τοῦ πεδίου, ὁ δὲ ἐκλεκτὸς κόσμος τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὸ θέατρον τοῦτο ἐσύχναζεν. Αἱ κυρίαι κατελάμβανον τὰ θεωρεῖα ἐστολισμέναι μὲ παντὸς χρώματος μεταξίνους ταινίας, δίδουσαι οὕτω τὴν ἰδέαν σημαιοστολίστων πλοίων· ὁ λοιπὸς κόσμος κατεῖχε τὴν πλατεῖαν καὶ οἱ ἠθοποιοὶ τὴν σκηνήν. Τὸ θέατρον τῶν Ἀθηνῶν εἶχε πάντοτε δύο ἰταλικοὺς θιάσους, τὸν τραγικὸν θίασον (compania seria) καὶ τὸν κωμικὸν (compania buffa). Ἀλλὰ εἰς τὴν σκηνὴν συνέβαινον μεταξὺ τῶν θιάσων ὅλως τ' ἀντίθετα, διότι ὁ τραγικὸς θίασος παρενέβαινεν εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ κωμικοῦ, οἰκειοποιούμενος αὐθαιρέτως τὰ καθήκοντά του, οὗτος δ' ἀνταπέδιδε τὰ ἴσα καὶ τὸ φιλοθέαμον κοινὸν μεταβαῖνον εἰς τὸ θέατρον ἔκλαιεν ὅταν ἔπρεπε νὰ γελάσῃ καὶ ἐγέλα ὅταν ἐπρόκειτο νὰ συγκινηθῇ. Οἱ τότε Ἀθηναῖοι ἐθαύμαζον τοὺς ἰταλοὺς ἠθοποιοὺς καὶ τὸν θαυμασμόν τους τὸν ἐξέφραζον πολυτρόπως, μὲ στίχους γαλλικοὺς καὶ ἰταλικοὺς τυπωμένους ἐπὶ μεταξίνου ὑφάσματος, ἢ ἐπὶ πολυχρώμων φύλλων, εἰς οὓς ἐξεχύνετο πλέον ὅλος ὁ λυρικὸς θαυμασμὸς πρὸς τὰς ἀοιδοὺς ἐκείνας, αἵτινες ἐκυριάρχουν ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τῶν θεατῶν, καίτοι ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, οὔτε ἡ μορφὴ οὔτε ἡ φωνὴ ἐδικαιολόγουν τὰς τοιούτου εἴδους ἐξάψεις. Ὁ Ἀμποῦ διέσωσεν ἓν τῶν ποιημάτων ἐκείνων, ἀφιερωμένον πρὸς τὴν δεσποινίδα Τερεζίναν Μινισκίνη Μπρουῦνο, τὸ ὁποῖον καὶ μετὰ εἰκοστὴν ἀνάγνωσιν, δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀκράτητον τὸν γέλωτα.

Ἀλλὰ τὰ ποιήματα ταῦτα δὲν ἦσαν τὰ μόνα πράγματα ἅτινα ἐδέχοντο οἱ ἀοιδοί. Συνηθέστατα αἱ ἐκφράσεις ἦσαν πολὺ ὑλικώτεραι, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει λευκαὶ περιστεραὶ ἐρρίπτοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἥτις μετεβάλλετο πολλάκις εἰς ὀρνιθῶνα καθ' ὅσον ὄρνιθες καὶ κοῦρκοι, καὶ νῆσσαι καὶ χῆνες ἐρρίπτοντο εἰς τὴν σκηνήν, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ χοιρίδια ταινιοστόλιστα, ὡς χορευταὶ κατὰ τὸ cotillon, καὶ φιάλαι οἴνου καὶ κάλαθοι ᾠῶν μετὰ ἀνθοδεσμῶν καὶ στεφάνων. Αἱ ἀνθοδέσμαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ὅλως ἀπειρόκαλοι. Ἔτη τινὰ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁ κ. Ῥοΐδης διηγεῖται ὅτι ἰδὼν τὴν Ῥιστόρην κατόπιν τῆς παραστάσεως τῆς «Μηδείας» εὑρισκομένην μέσῳ τῶν ἀνθοδεσμῶν, τὰς ὁποίας τῇ προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι, ἤκουσεν αὐτὴν λέγουσαν ὅτι μὲ τὰς ἀνθοδέσμας ταύτας ἠδύνατο νὰ θρέψῃ ἐπὶ τρεῖς τουλάχιστον ἡμέρας τὴν αἰγά της. Ἡ δὲ Καμινότη ἰδοῦσα πρὸ τῶν ποδῶν της πίπτοντα παχύτατον κοῦρκον ἀνεφώνησεν:

— Ἄ, ἰδοὺ τὸ αὐριανὸ ψητό.

Ὅτε δὲ τῇ προσέφερον καὶ ἀνθοδέσμην :

— Νά, εἶπε, καὶ ἡ σαλάτα.

Ἐν τούτοις καὶ ὅτε ὑπῆρχε τὸ ἑλληνικὸν θέατρον καὶ ὅτε ἐξέλειπε, πάλιν δὲν ἔπαυον τὰ κόμματα, διότι οἱ μὲν ἐτάσσοντο ὑπὲρ μιᾶς ἠθοποιοῦ, οἱ δὲ ὑπὲρ ἄλλης. Κατὰ τὰς θεατρικὰς τότε συνηθείας οἱ εὐνοοῦντες τὴν ᾄδουσαν τῇ ἔρριπτον ὅλα τὰ προαναφερθέντα προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς γεωργίας, ὅτε οἱ ἀντίθετοι ἐσύριζον καὶ ἐπλήρουν τὴν σκηνὴν μὲ κράμβας καὶ παντὸς εἴδους λαχανικά, μὲ πεντάλεπτα καὶ μὲ στίχους σατυρικούς. Αἱ σκηναὶ αὗται ἐπανελαμβάνοντο ἀνὰ πᾶσαν ἑσπέραν καὶ ἔπαυον ὅταν ἐπήρχετο ἐκεχειρία μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων μερίδων, τότε δὲ οἱ πτωχοὶ ἰταλικοὶ τέττιγες ἠδύναντο νὰ ψάλωσιν ἐν ἡσυχίᾳ τὰ ᾄσματά των. Οἱ θεαταὶ ἐπίστευον πλέον ὅτι ὅλοι οἱ ἀοιδοὶ ἦσαν ἀποκλειστικῶς προωρισμένοι διὰ τὰ μέρη ἅτινα ἔψαλλον, οἱ στίχοι δὲ καὶ αἱ ἀνθοδέσμαι ἐπολλαπλασιάζοντο. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶνε ὅτι ἐκτὸς μικρῶν ἐξαιρέσεων, τὰ χρονικὰ τοῦ θεάτρου τούτου ἦσαν σειραὶ ἀποτυχιῶν.

Ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὸ θέατρον τοῦ Μπούκουρη εἶχεν ἔκτοτε μεταβληθῆ εἰς ἀντικείμενον ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης. «Ὁ ἄνεμος, λέγει κάποιος χρονογράφος, εἶχε δωρεὰν εἰσιτήριον καὶ ἡ βροχὴ δὲν ἔχανεν οὐδεμίαν παράστασιν. Ἀμυδρός τις πολυέλεος, ἕλκων τὴν καταγωγήν του ἀπὸ τοῦ Προμηθέως, διέχεε πανταχοῦ λάμψιν λυκόφωτος, χρίων τοὺς ὑπ' αὐτὸν βασιλεῖς, κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ἰουδαίων».

Ταῦτα πάντα δὲν ἐστεροῦντο ποιήσεώς τινος καὶ ἰδιορρυθμίας. Διότι τίς δύναται νὰ φαντασθῇ πρωτοτυπώτερον θέαμα διπλῆς βροχῆς, ἥτις ἐνέσκηψε κατὰ τὸ 1859 εἰς τὴν παράστασιν τῆς Κυρίας Del Moro. Οἱ θαυμασταὶ τῆς καλλιτέχνιδος ταύτης τῆς εἶχον παρασκευάσει χρυσῆν βροχήν, ἥτις ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἔψαλλεν, ὅτε

Digitized by Google

ἀληθὴς βροχὴ ἐνσκήψασα ῥαγδαία κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ κοινοῦ, ἠνάγκασεν αὐτὸ νὰ κρυβῇ ὑπὸ ἀλεξιβρόχια, καὶ οὕτω πρώτην βεβαίως φορὰν εἰς χειμερινὸν θέατρον, ἠκροάσθησαν οἱ θεαταὶ τὴν ἐγκαταλελειμμένην μνηστὴν τοῦ Bondelmonte ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ἀλεξιβρόχων. Κατὰ τὸ τελευταῖον ὅμως ἔτος τῆς Βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ θεάτρου ἐξησφάλισε τοὺς θεατὰς ἀπὸ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἀνέμου, εἰσήγαγε, τότε πρῶτον, φωτίσασα δι' ἀεριόφωτος τὸ θέατρον καὶ ἐζωγράφισε μερικοὺς ἄνδρας εἰς τὴν αἴθουσαν, οἵτινες ἀγνοῶ ἂν διασώζωνται ἀκόμη.

Τοιοῦτο ἦτο τὸ θέατρον τοῦ Μπούκουρη, εὐπρεπὲς ὁπωσδήποτε καὶ ἀνακαινισμένον ὅτε αἱ παραστάσεις ἤρξαντο τὴν 6 Ὀκτωβρίου τοῦ 1862, ἤτοι τέσσαρας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξώσεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Τὸ θέατρον ἐκεῖνο εἶχε μείνει κλειστὸν ἐπὶ δύο ἔτη, διὰ τοῦτο μετὰ πλειοτέρας προσδοκίας ἀνεμένετο ἡ παράστασις· κατ' ἀκολουθίαν μεγίστη ἦτο ἡ συρροὴ τοῦ πλήθους ὅπερ εἶχεν ὅλην τὴν εὐθυμίαν τὴν προαγγέλλουσαν τὴν πρώτην πάντοτε παράστασιν. Ὁ Βασιλεὺς ἀπουσίαζε τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλ' ὁ Ὄθων πάσχων ἐκ βαρυκοίας ὁσάκις μετέβαινεν εἰς τὸ θέατρον, ἵνα φαίνηται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ του, ἀπεσύρετο μετὰ τὴν πρώτην πρᾶξιν εἰς τὸ βάθος τοῦ θεωρείου καὶ ἐκοιμᾶτο ἡσύχως, ἕως ὅτου τὸν ἐξήγειρον τὰ ἀπαραίτητα χειροκροτήματα τῶν ἐγκαθέτων. Ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐπαίζετο ὁ «Ἀρῶλδος» τοῦ Βέρδη, ὅστις παντοῦ ὅπου ἀνεβιβάσθη εἶχεν οἰκτρὰν τὴν τύχην καὶ ἐν Ἀθήναις δὲ ὁμοίαν ἔλαβε ταύτην ἀμειλίκτως συριχθείς, διὸ ἡ παράστασις διεκόπη ἀπὸ τῆς δευτέρας ἀκόμη πράξεως, καὶ αἱ ἁβραὶ τῶν Ἀθηνῶν δέσποιναι ἀπῆλθον ἀγανακτοῦσαι κατὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ θεάτρου, ὅστις ὡς ὁ Μαζαρῖνος ἔλεγε:

— Σφυρίζετε, σφυρίζετε, ἀρκεῖ μόνον νὰ πληρώνετε.

Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν θὰ εἶχε καλὸν τέλος ὁ ἰταλικὸς θίασος οὗτος, ἂν ἄλλα γεγονότα δὲν διέσωζον αὐτὸν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς. Αἱ παραστάσεις εἶχον ἀρχίσει τὴν 6 Ὀκτωβρίου, διεκόπησαν δὲ μέχρι τῆς 10 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὅπως παρασκευασθῇ ὁ θίασος καὶ ἀναβιβάσῃ τὸ μελόδραμα Elisir d'amore, ὅπου ἡ κυρία Giulia Gianelli Pallota ἐκρόκειτο νὰ ψάλῃ. Ἀλλὰ καὶ τὸ μελόδραμα τοῦτο δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ μέχρι τέλους. Ἐνῷ ἡ Gianelli ἔψαλε πρὸς τὸ τέλος τῆς δευτέρας πράξεως ἠκούσθησαν οἱ κρότοι συνεχῶν πυροβολισμῶν καὶ στῖφος ἱππέων διέδραμε τὴν ὁδὸν καλπάζον πρὸς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ. Οἱ θεαταί, οἵτινες ἀμέριμνοι ἠκροῶντο ἐταράχθησαν, ἡ δὲ ταραχὴ ἐπηύξησεν, ὅταν ἀστυνομικοὶ κλητῆρες, φέροντες ζαγοριανὰς κάππας, κατέλαβον τὴν θύραν τοῦ θεάτρου κραυγάζοντες «ὀπίσω» εἰς τὸ ἐξερχόμενον πλῆθος. Μυστικῶς διέδραμε καθ' ὅλην τὴν αἴθουσαν ἡ εἴδησις ὅτι ἐπανάστασις ἐξερράγη ἐν τῇ πόλει καὶ ὅτι ὁ Βασιλεὺς Ὄθων ἐξεθρονίσθη. Οἱ ἀκουόμενοι συχνότεροι πυροβολισμοὶ ὑπεδήλουν τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ βόμβος τῆς ἐξεγειρομένης πόλεως, αἱ κραυγαὶ τῶν στρατιωτῶν, οἱ ἦχοι τῶν κρουομένων κωδώνων, τὰ πανταχόθεν ἠχοῦντα σαλπίσματα καὶ τὰ θούρια, ἅτινα ἔκρουεν ἡ μουσική, ὑπεξέκαιον τὰς ἐπαναστατικὰς ὁρμὰς καὶ τῶν θεατῶν τοῦ θεάτρου τούτου. Τὸ παραπέτασμα κατέπεσε καὶ ἡ παράστασις διεκόπη. Τίς κατὰ τοιαύτας στιγμὰς ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ ἑαυτὸν ἐν ἀπαθείᾳ! Τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα πρὸ πολλοῦ βράζον ἐξέσπασε κατὰ τοῦ Ὄθωνος. Αἱ δὲ ὁρμαὶ αὐτοῦ μετεδόθησαν φαίνεται ἀπὸ τῶν θεατῶν καὶ εἰς τοὺς ὑποκριτάς, διότι μετὰ μικρὸν ἐγερθείσης τῆς αὐλαίας, ἐπαρουσιάσθη ὁλόκληρος ὁ θίασος, ὅστις ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς ἔψαλε τὸν ἐθνικὸν ὕμνον τῆς ἐλευθερίας ἐν μέσῳ τοῦ ἀδιασπάστου ἐνθουσιασμοῦ. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ μὲν ἐν τῷ θεάτρῳ, οἱ δὲ ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἔψαλον τὸ δημοτικὸν κατασταν τότε ᾆσμα:

«Ἕως πότε ἡ ξένη ἀκρίδα
Ἕως πότε κοῦφος Βαυαρός,
Νὰ γυμνώνῃ τὴν δόλια πατρίδα,
Ἐγερθῆτε ἀδέλφια καιρός».

Ὁ Βασιλεὺς Ὄθων καταβεβλημένος ἐκ τῶν συγκινήσεων, βεβαρημένος ἐκ τῶν διηνεκῶν ταραχῶν καὶ ἐπαναστάσεων, προβλέπων δὲ ὅτι ἂν ἐπέμενε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκ Πειραιῶς, ἀφεύκτως τὸ αἷμα ἄφθονον ἤθελε ῥεύσει, ἐπροτίμησε νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, μὲ τὴν πικρίαν εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἄδολον ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἧς τὸ ὄνομα ἔχων εἰς τὰ χείλη ἐξέπνευσεν ἐξόριστος μετά τινα ἔτη.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀκτωβρίου ἡ καταρρίψασα τὴν πρώτην δυναστείαν, ἔσωσε τὸ ἰταλικὸν θέατρον ἀπὸ τοῦ ναυαγίου, ὅπερ τὸ ἠπείλει. Τὸ θέατρον τοῦ Μπούκουρη ἔσχεν ἔκτοτε καὶ ἄλλας ἡμέρας δόξης, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρχισεν ἡ παρακμή του καὶ ταύτην ἠκολούθησε καὶ ἡ τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου εἰς Ἀθήνας, κατώρθωσε δὲ μόλις νὰ ζήσῃ ἐπώδυνον ἀληθῶς βίον, ἕως ὅτου παρεχώρησε τὴν θέσιν του εἰς ἕτερα ἀνεγερθέντα θέατρα, εἰς ἃ σπανίως ἀκούονται αἱ ἰταλικαὶ μελῳδίαι, καὶ ἀπέμεινεν ἔρημον, περιφρονημένον καὶ καταρρέον, ἀπωλέσαν καὶ τὸν μόνον φρουρόν του τὸν γέροντα Μίμην, ὅστις ἦτο ἡ ζῶσα ἱστορία του. Sic transit gloria mundi.

Ἀλλ' εἰς τὸ θέατρον τοῦτο διέλαμψεν ἡ καλλονὴ καὶ ἡ χάρις τῶν Ἑλληνίδων τῆς πρώτης δυναστείας, ἐκεῖ μετὰ τόσους αἰῶνας εὗρον καταφύγιον ἡ Μελπομένη καὶ ἡ Θάλεια, ἐκεῖ μέσα τόσα ἐχύθησαν δάκρυα καὶ τόσοι ἠκούσθησαν γέλωτες, ἐκεῖ αἱ πρῶται ἀντήχησαν μελῳδίαι καὶ ἐκορυφώθη ὁ ἐνθουσιασμὸς τόσων ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους παρέσυρεν ἤδη ὁ τάφος ἢ κατέβαλε τὸ ἄχθος τῶν χρόνων. Αἱ Ἀθῆναι ἀπέκτησαν μεγαλοπρεπέστερα θέατρα, τὰ ὁποῖα θὰ τὰ περιβάλῃ ἴσως μίαν ἡμέραν ἡ δόξα, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα οὐδέποτε θὰ περικλείσωσι τὴν ποίησιν τῶν πρώτων χρόνων τῆς καλλιτεχνικῆς ἐμφανίσεως ἐν Ἑλλάδι, ἥτις ἀγλαΐζει τὸ ἐγκαταλελειμμένον ἐκεῖνο ἐρείπιον.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Digitized by Google

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ [1]

Τὴν ἔποψιν ταύτην τὴν ἀντιλαμβάνετο καλῶς ὁ Πῶπος Ἀράχτης. Ἦτο πρᾶγμα φανερὸν ὑποπίπτον καὶ εἰς κοινοὺς ὀφθαλμούς. Πόσοι ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι παρίσταντο εἰς τὴν τελετὴν ἢ ἐπερίμεναν ἔξω νὰ ἴδουν τὴν νύμφην, δὲν την ἔσκωψαν, διότι εἶχε τὴν ἰδέαν νὰ γίνῃ κοντέσσα Τοκαδέλου! Πόσων ἡ γλῶσσα ψευδὴς ἢ ἀληθής,—ὁ Πῶπος ἐλησμόνει τὴν ἰδικήν του,— δὲν ἐπλήγωσε τὴν φιλόδοξον ἐρωτόληπτον, δὲν ἀπεπειράθη νὰ ὑπονομεύσῃ τὴν ὑπόληψίν της, δὲν ἐζήτησε νὰ την δολοφονήσῃ. Ἀλλ' εἰς τὸν σημερινὸν θρίαμβόν της, ὅλοι αὐτοὶ ἐσιώπησαν, ἐβουβάθησαν, ἔβλεπαν καὶ ἐθαύμαζαν. Αὐτὸς εἶνε ὁ κόσμος! ἔλεγεν ὁ Πῶπος Ἀράχτης. Καὶ μὲ φαιδρὰν διάθεσιν, ἐν ᾧ παρετήρει διὰ τοῦ δικτυωτοῦ, ἔψαυε διὰ τῆς χειρὸς λάθρα τὴν ὀσφὺν τῆς Μάρθας, ἡ ὁποία ἐστρέφετο δυσηρεστημένη μᾶλλον διότι τὴν ἀπέσπα ἀπὸ τὴν ἔκτασίν της, καὶ τῷ ἔλεγε μὲ ὕφος νιανιαρισμένον:

« Σύχασε λοιπόν, καϋμένε! »

Καμμίαν φορὰν δὲν ἔλεγε καὶ τίποτε, ἀλλὰ τότε ὁ Πῶπος δὲν ᾐσθάνετο καμμίαν εὐχαρίστησιν. Ὡς πρὸς τὴν Κατίναν, τὴν ἔψαυε κ' ἐκείνην ὀλίγον κατὰ λάθος, ἀλλ' ἅμα ἡ νεᾶνις ἐνόησε τὰς κινδυνώδεις διαθέσεις του, μία, δύο, ἐτραβήχθη εἰς τὴν ἄκραν, εἰς ἓν σημεῖον ἀπρόσβλητον. Ἐχρειάζετο ὀλίγη ἐπιμονή· ἀλλ' ὁ Πῶπος δὲν εἶχε καιρόν. Ἔπειτα εὑρέθη τόρα πλησίον τῆς ἄλλης φίλης τῆς Μάρθας, τῆς Τζωρτζίνας, ὄχι πολὺ εὐμόρφης βέβαια, ἀλλὰ μὴ ἀποσυρούσης τὸν πόδα της, ὁσάκις ἐκεῖνος την ἐπάτει, πάλιν κατὰ λάθος . . .

«Τὴ Νένε δὲ βλέπω πούπετα, καλὲ δὲν ἦρθε;» εἶπεν ἡ Μάρθα, μάτην ζητοῦσα μεταξὺ τοῦ πλήθους τὴν ἀδελφὴν τοῦ Γιακουμάκη.

— Μπᾶ, ἡ κακομοίρα. γρῆα γυναῖκα καὶ ποῦ νάρθῃ!» ἀπήντησεν ἡ Τζωρτζίνα, εἰς ὅλα ἐνήμερος. «Τὰ πόσα τσὴ κάμανε, μὰ δὲν ἤθελε.

— Μὰ ἤτανε μεγάλη δουλειά: ἀπὸ τὸ σπίτι τση καὶ στὴν ἐκκλησία, νάρθῃ νὰ κάτσῃ σὲ μί' αγκωνή;

— Ἐρτούνη, μάτια μου, δὲ βγαίνει ποτέ τση ἀπὸ τὸ σπίτι. Γιατί, λέει, τὴν ἡμέρα ποῦ θάβγῃ, θὰ πεθάνῃ. Ἔτσι τσὴ φαίνεται.

— Μπᾶ, μπᾶ, μπᾶ!»

Πράγματι εἶχεν ἡ γραῖα Νένε τὴν πρόληψιν αὐτὴν καὶ δὲν ἐξήρχετο ποτέ. Κάποιον Ἅγιον εἶχεν ἴδει πρὸ ἐτῶν εἰς τὸν ὕπνον της,— δὲν ἠξεύρω μήγως ἦτο ὁ Ἅγιος Γοδδελαᾶς,— ὁ ὁποῖος τῆς ἀπηγόρευσε διὰ προφητείας τὴν ἔξοδον. Καὶ τί καλά! Ἡ παρουσία της, ἡ ὁποία γέλωτα μόνον ἤθελε γεννήσει, δὲν ἦτο ἀπόψε ἐπιθυμητὴ διὰ κανένα.

Ἤρχισαν ἤδη νάλλάζουν τὰ στέφανα. Οἱ κουμπάροι παρήλαυνον κατὰ μακρὰν ἀτελεύτητον σειράν. Τριάντα . . . τριανταπέντε . . . σαράντα . . . σαρανταδύο! ἐμέτρησεν ἡ Τζωρτζίνα.

— Σαρανταρεῖς! ἀπάντησε ζωηρὰ ἡ Μάρθα.

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 329.

— Ὄσκε, σαρανταδύο!» Καὶ ὁ μικρὸς καυγᾶς ἐξηκολούθησε κατόπι διὰ πολλὴν ὥραν. Ὁ Τόνης ἔσκυπτεν ὀλίγον διὰ νά τον φθάνουν· ἡ Μαργαρίτα ἐμειδία διαρκῶς καὶ ἀπήντα ἓν εὐχαριστῶ ζαχαρένιο εἰς τὸ *νὰ ζήσετε!* τῶν κουμπάρων, ἄλλο σιγηλόν, μόλις μαντευόμενον, ἄλλο βροντοφωνοῦν. Παρῆλθαν ἐκεῖ πρὸ τῶν στεφάνων ἀριστοκράται καὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, κυρίαι, νέοι, κόραι καὶ παιδία. Ὁ ἐφημέριος τῆς Παναγίας μὲ τὸ ἐρυθρὸν φελόνιον καὶ τὴν κατάλευκον γενειάδα, δὲν ἠμποροῦσε νἀποκρύψῃ τὴν χαράν του διὰ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο. Ὅλοι αὐτοὶ θὰ ἔρριπτον εἰς τὸν δίσκον του τὸ ἥμισυ ἀφ' ὅ,τι θὰ ἔρριπτεν ὁ γαμβρός — κατὰ κανόνα. Τί ἄλλο ἤθελε; Καμμιὰ σαρανταριὰ τάλληρα, — ἂν ἔρριχνε δύο ὁ γαμβρός. Τόσα τὰ ἐλογάριαζε καὶ ἡ καϋμένη ἡ παπαδιά, τῆς ὁποίας ἡ καρδία εἶχεν ἀνοίξει ὡς τριαντάφυλλον.

★

Ἡ ἀνησυχία ἡ ὁποία κατέλαβε τόρα τὸ πλῆθος, ἐσήμαινεν ὅτι ἡ τελετὴ ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέλος της. Ἤρχισαν νὰ ἐξέρχωνται πολλοὶ διὰ νὰ καταλάβουν θέσιν καλήν, ὥστε νὰ ἴδουν τὴν νύμφην. Αἱ ἅμαξαι ἤρχισαν νἀνακινοῦνται καὶ εἰσήρχετο ὁ βροντώδης ἦχος τῶν τροχῶν των. Οἱ προσκεκλημένοι ἤρχισαν νὰ συνομιλοῦν ἀρκετὰ μεγαλοφώνως. Αἱ κυρίαι μάλιστα, κινοῦσαι πυρετωδῶς τὰ διαποίκιλτα ῥιπίδια, κατέπνιγον διὰ τῶν ψιθύρων των τὴν φωνὴν τοῦ Ἀρχιερέως, ὁ ὁποῖος κατὰ διαλείμματα ἔβηχεν ὀργίλως. Ἐπανῆλθεν ἡ τάξις ὀλίγον εἰς τὸ ***Ἠσαΐα Χόρευε***, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἱερὸν αὐτὸν χορὸν περὶ τὸν βωμὸν τοῦ Ὑμεναίου, κανεὶς δὲν ἠμποροῦσε πλέον νἀκουσθῇ, νὰ ἐπιβληθῇ. Ἡ ἀταξία καὶ ἡ σύγχυσις ἐκορυφώθη. Αἱ νεάνιδες ἐπροσπάθουν νὰ σβύσουν τὰ κηρία τῶν ἀνυπάνδρων, διὰ νὰ ὑπανδρευθοῦν ἐντὸς τοῦ ἔτους· διὰ τὴν ἰδίαν δὲ πρόληψιν, τὴν ὀλίγον σεμνήν, ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχον δοκιμάσει οἱ νεόνυμφοι. Ὁ Ἀρχιερεὺς ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως τὴν ἀπόλυσιν καὶ ηὐλόγησε τὸν λαόν. Αἱ εὐχαὶ καὶ οἱ γέλωτες ἀντήχουν μετὰ τοῦ ἀλαλητοῦ, τῶν συνομιλιῶν καὶ τοῦ κρότου τῶν στασιδίων. Οἱ κουμπάροι προσήρχοντο καὶ ἠσπάζοντο τὰ στέφανα, οἱ συγγενεῖς καὶ αἱ κυρίαι τὸ μέτωπον τῆς νύμφης, ὅλοι δὲ τὰ χείλη τοῦ γαμβροῦ. Ἡ κοντέσσα Τοκαδέλου, χαιρετῶσα δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, ἔκραξε τὴν ἅμαξάν της καὶ ἀνῆλθε πρώτη, διὰ νὰ τρέξῃ νὰ ὑποδεχθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τὴν διάδοχόν της. Ἔξω ὁ συνηθροισμένος λαὸς καὶ τὰ παιδία τὴν ἐπευφήμησαν ἐνθουσιωδῶς, ἐκ τῶν παραθύρων δὲ τὴν ἔρραναν διὰ τῶν ἀνθέων, τῶν προωρισμένων διὰ τὴν νύμφην. Αἱ φωναὶ ἐκίνησαν πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν προσοχὴν τοῦ Πώπου.

«Πάω ὄξω νὰ ἰδῶ τὴ νύφη» εἶπεν «ἔλα, κοπέλες, καὶ στὰ δικά σας».

Καὶ ἐχαιρέτισε τὴν Μάρθαν καὶ τὰς φίλας της μὲ θερμὴν περιπαθῆ χειραψίαν, ἀφήσας πολλὰ χαιρετίσματα καὶ εὐχαριστίας διὰ τὴν κυρὰ Παπαδία.

Ἔξω τὸ θέαμα ἦτο ὡραῖον. Ἐτοποθετήθη εἰς μίαν γωνίαν τῆς Πλατείας, ὅπου εὗρε δύο του φίλους, καὶ ἔβλεπε μετ' αὐτῶν. Φανάρια κρεμασμένα στοιχηδὸν ἐπὶ σχοινίων τεταμένων ἔξω τοῦ Ναοῦ, ἐφώτι-

Digitized by Google

ζαν διὰ τόξων ζωηροῦ φωτὸς τὸ πολυθόρυβον πλῆθος. Τὰ παράθυρα τῶν γύρῳ οἰκιῶν μεστὰ νεαρῶν κεφαλῶν, καὶ ὅλαι αἱ γωνίαι πλήρεις γυναίων περιέργων καὶ ἀνυπομόνων. Οἱ ἀγυιόπαιδες, μετὰ τῶν ὁποίων εὗρε τόρα τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνενωθῇ καὶ ὁ φίλος μας Φωτεινός, μ' ἔκτακτον εὐθυμίαν, ἐπεζήτουν τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐκχύνωνται εἰς κραυγὰς καὶ συριγμούς. Αἱ ἅμαξαι ἐστάθμευον πρὸ τῆς θύρας, ἀφ' ἧς ἐξήρχετο ὁ κόσμος ὁλοέν, καὶ ὑπερεῖχον αἱ κεφαλαὶ τῶν ἁμαξηλατῶν, μὲ τὰ μαστίγια εἰς τὸ πλευρόν των. Τὸ δὲ ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον τῆς Παναγίας, ὄγκος ἀπολλύμενος εἰς τὸ σκότος, ἄνωθεν τῶν ἀποθαμβούντων φαναρίων, ἐξέχυνεν ἀφ' ὅλων του τῶν κωδώνων ἤχους ὑπέρ ποτε χαρμοσύνους κατὰ διαλείμματα συχνά.

«Ἤσουνα μέσα ;» ἠρώτουν τὸν Πῶπον οἱ φίλοι του.

«Ναί.

— Γιὰ πές μας τα λοιπόν.

— Χμ ! μανίφικα πράμματα, μανίφικα ! ποῦ νὰ κάθουμαι νὰ σᾶς τα λέω τόρα. Ὕστερα, νὰ μαζωχτοῦνε καὶ οἱ ἄλλοι. Θὰ σας κάμω να κάμετε γέλια, ποῦ δὲν τα εἴδατε ποτέ σας.

— Ἐγινήκανε παρατράγωδα, μωρέ ;

— Οὔ, ὅσα θέλῃς . . . ὅσα πῇς. Ἄσε, ἄσε τόρα νὰ γουστάρουμε ἐδῶ.

— Ὁ Δεσπότης ἔκαμε τὸ στεφάνωμα ;

— Ἀμὴ πῶς.

— Ἄ, τὰ φτειάσανε λοιπὸν μὲ τὸν Τοκαδέλο. ποῦ τσιγκριστήκανε λιγάκι, γιὰ τὴ δουλειὰ τοῦ Κοιμητηρίου ;

— Καθὼς φαίνεται.

— Ἡ Τοκαδέλαινα ἔφυγε ;

— Ναί. Εἶδες μωρέ, κυρὰ ποῦ ἤτανε ἀπόψε ἡ Κίτη ;

— Πλάσμα !»

Οὕτω συνωμίλουν διὰ μικρῶν καὶ ἀραιῶν φράσεων, προσέχοντες εἰς τὸν κόσμον και χάσκοντες εἰς τὰ παράθυρα, ὅπου ἐλαμπύριζε μακρόθεν μαῦρός τις ὀφθαλμὸς ἢ ξανθὴ κόμη. Ἐπισκοποῦντες τὰς διαθέσεις τῶν περὶ αὐτούς, εὕρισκον ὅτι γενικῶς εὐμένεια εἰλικρινὴς περιεστοίχιζε τὸν τελεσθέντα γάμον. Ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος, τὸν ὁποῖον συνήθροισεν ἡ περιέργεια, ἤγετο καὶ ὑπὸ αἰσθήματός τινος ἄλλου, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἶχε δοκιμάσει εἰς ἄλλου στεφανώματος πομπήν. Συνεπάθει πολὺ πρὸς τοὺς νεονύμφους. Ὅ,τι μετ' ἀγῶνα θριαμβεύει, κατακτᾷ τὴν συμπάθειαν τῶν πολλῶν, προπάντων ὅταν εἶνε ἄνισος καὶ δύσκολος ἔρως. Ἔπειτα ἠγάπων τὸν νέον ἐκεῖνον, τὸν ἀπόγονον τῶν μεγάλων ἀρεντάδων, τὸν ὑψηλόν, τὸν ἀνοικτοπρόσωπον, ὁ ὁποῖος ἀνύψωνε σήμερον μέχρι τῆς περιωπῆς του μίαν κόρην τοῦ λαοῦ. Ἠγάπα τὴν νεάνιδα ἐκείνην, τὴν ἀνατραφεῖσαν ἐν τῇ σκιᾷ καὶ τῇ ἐρημίᾳ τῆς συνοικίας, ὡς τὸ ἴον ὑπὸ τὰ πράσινα φύλλα, ἀνερχομένην σήμερον νὰ λάμψῃ, κοντέσσα, ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς ἀνθοδόχης. Ὁ φθόνος κατὰ πολὺ μικρὰν δόσιν, δι' ἀπόψε τοὐλάχιστον, ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ αἰσθήματα ταῦτα· καὶ αὐτοὶ οἱ κατ' ἀρχὰς εἰρωνευόμενοι τὴν κόρην ἐσιώπων ἢ καὶ ἐνθουσίων πρὸ τῆς τελεσθείσης νίκης. Εἶχε πολὺ δίκαιον νὰ εἴπῃ ὁ Πῶπος Ἀράχτης πρὸς τοὺς φίλους του :

« Τὰ φόντα τοῦ γέρω Τοκαδέλου σηκωθήκανε σήμερα πολύ. Δὲν ξέρω σὲ ἄλλη ἐκλογὴ μὴν πάρῃ περισσότερους καὶ ἀπὸ τὸ Μήλια ».

Ἦτο ὅμως ἡ ἀλήθεια ὅτι δὲν ἔπταιε διὰ τοῦτο ὁ δυστυχὴς αὐτός. Οὐδέποτε θὰ ἐθυσίαζε τὸν υἱόν του εἰς τὴν δημοτικότητα. Τὴν ἐθήρευεν, ἀλλ' ἕως ἐκεῖ. . . Ἐφαίνετο πολὺ φαιδρὸς σήμερον ὁ κόντες· ἀλλ' ἐπὶ τῆς μορφῆς του δὲν ἦτο δύσκολον νὰ διακρίνῃ κανεὶς μυστικήν τινα μελαγχολίαν — τὸ μόνον νέφος.

Αἴφνης ἐγένετο ἀνακίνησις ἁμαξῶν καὶ συγκίνησίς τις διέδραμε τὸ πλῆθος :

«Ἡ Νύφη ! ἡ Νύφη ! »

Ἡ γαμήλιος συνοδεία ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὰς ἁμάξας. Ἐφάνη ὁ λεπτοφυὴς μανδύας τῆς νύμφης, παρὰ τὸ μαῦρον φράκον τοῦ γαμβροῦ. Κυρίαι λευκοφόροι μετ' ἀνδρῶν κατελάμβανον τὰς ἄλλας ἁμάξας. Τὸ πλῆθος ἐθεᾶτο ἐν σιγῇ τὴν ἑτοιμασίαν. Ἀλλ' ἅμα ἡ πρώτη ἅμαξα ἐκινήθη καὶ ἡ πομπὴ ἤρχισε νὰ ἐξελίσσεται διὰ τῆς Πλατείας, ἀφ' ὅλων τῶν λαρύγγων ἀνεδόθη ὀξεῖα καὶ ὁμόθυμος ἀνακραυγή :

«Ἔ, ἔ, ἔ, οὖρα ! νὰ ζήσετε !

— Ζήτω ὁ Τοκαδέλος ! Ζήτωωωω !»

Τὴν συναυλίαν διέσπειρον οἱ συριγμοὶ οἱ διάτοροι τῶν ἀγυιοπαίδων, σημεῖα καὶ οὗτοι ἐπευφημίας. Ἀμέσως ἤστραψαν βεγγαλικὰ καὶ περιεστοίχισαν τὴν ἅμαξαν τῶν νεονύμφων, ἐπιχύσαντα παντοῦ λάμψεις ῥοδοχρόους καὶ ὠχρολεύκους. Οἱ κώδωνες ἀντήχουν τόρα μανιωδῶς. Ἀπὸ τῶν παραθύρων ὅπου ὁ εἷς ἔκυπτεν ἄνωθεν τοῦ ὤμου τοῦ ἄλλου, τοὺς ἔρραιναν μὲ ἄνθη καὶ κουφέτα καὶ ἐξῆγον τοὺς ἀναμμένους λαμπτῆρας. Ἀφ' ἑνὸς δὲ τῶν παραθύρων τῆς οἰκίας Στέφα, περίδακρυς ἡ γραῖα Νένε ἐκράτει ἕνα λύχνον καὶ ἔστελνε πρὸς τὴν νύμφην φιλήματα ἐπὶ τῶν ἀκρωτηριασμένων της δακτύλων. Τὴν εἶδεν ἡ Μαργαρίτα καὶ ἀπήντησεν ἐπανειλημμένως εἰς τὸν χαιρετισμόν της . . . Καὶ αἱ ἅμαξαι ἔτρεχον ἡ μία κατόπι τῆς ἄλλης καὶ τὰ παιδία ἀπὸ πίσω καὶ ὁ λαὸς μαζί, εὐχόμενος, κραυγάζων, ἐπευφημῶν, μετ' αὔξοντος ἐνθουσιασμοῦ :

«Ἔ, ἔ, ἔ, οὖρα ! Νὰ ζήσετε !

— Ζήτω ὁ Τοκαδέλος ! Ζήτωωωω ! »

Διέσχισαν τὸν Ἄμμον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Πλατεῖαν Ῥούγαν. Παντοῦ ἡ ἰδία τοὺς περιέμενεν ὑποδοχή. Τοὺς ἔφεγγαν μὲ βεγγαλικὰ ἄφθονα, ἡ δὲ σειρὰ τῶν φανῶν, τῶν ἀνηρτημένων ἐπὶ σχοινίων, εἰς τὰς στοὰς μάλιστα τῆς Πλατείας Ῥούγας ἦτο ἀδιάκοπος. Ἀφ' ὅλων σχεδὸν τῶν παραθύρων, μέχρις οὗ ἡ πομπὴ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀρχοντικὸν τοῦ Τοκαδέλου, τὰ ἄνθη, τὰ ῥύζια, τὰ κουφέτα, ἔπιπτον βροχή. Παντοῦ δὲ ὁ κόσμος ἔνθους, γελαστός, φαιδρός, τοὺς ἐχαιρέτα διὰ κραυγῶν, ἐξερχομένων ἀπὸ βάθους ψυχῆς :

«Ἔ, ἔ, ἔ, οὖρα ! Νὰ ζήσετε !

— Ζήτω ὁ Τοκαδέλος ! Ζήτωωωω ! »

*

Ἦτο θρίαμβος τῆς Μαργαρίτας προπάντων αὐ-

Digitized by Google

τός. Δὲν ἑώρταζε μόνον τὴν νίκην τοῦ ἔρωτός της, τῆς θελήσεώς της. Ἡ πορεία τὴν ὁποίαν ἠκολούθει τὸ νυμφικόν της ἅρμα, ἐρχόμενον ἐκ τῶν κάτω τῆς πόλεως πρὸς τὰ ἄνω, νὰ σταματήσῃ ἀπέναντι ἑνὸς οἰκοσήμου, ὅπου ἔλαμπον ἀστέρες χρυσοῖ ἐπὶ κυανοῦ οὐρανοῦ, ἦτο πορεία συμβολική, ὁ δὲ αὖλαξ της ὁ φωτεινὸς τὴν περιέβαλλε διὰ νέας αἴγλης, ἡ ὁποία ἐμέθυε καὶ ἐξεθάμβου τὸν λαόν. Ἡ κόρη ἡ ὡραία, ἦτο ἓν ἔμβλημα τῆς εὐέλπιδος κοινωνικῆς ἀναζυμώσεως, ἡ ὁποία ἤρχιζε μὲ τὴν αὐγὴν τῶν νέων ἰδεῶν. Τὰ τείχη τῶν παλαιῶν ἐν τῷ τόπῳ προλήψεων κατερρίπτοντο· ἐπὶ τῶν πρώτων δὲ ἐρειπίων, ἀνυψοῦσα σημαίας ἐλευθερίας καὶ χειραφετήσεως, ἵστατο σήμερον, τέκνον τῆς προόδου, μία κόρη πυρρόθριξ καὶ μελανόφθαλμος, τῆς ὁποίας τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐπιμονὴν ἐμαρτύρει τὸ ἐλαφρῶς ἀνυψούμενον χεῖλος. Καὶ ὁ κόσμος τὴν ἐθαύμαζε καί την ἐπευφήμει, τὴν ἐφώτιζε διὰ βεγγαλικῶν καί την ἔρραινε δι' ἀνθέων . . .

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

ΚΡΥΦΗ ΑΓΑΠΗ

— Εἶναι ἀλήθεια, γιατρέ, πῶς κάποτε στὴν ἀρρώστι' ἀπάνω ὁ ἄρρωστος παραλαλεῖ, καὶ παραλαλῶντας λέει καὶ τὴν ἀλήθεια ;

— Νὰ σοῦ πῶ : Σ' αὐτὸ τὸ χωριό, — λέγω τοῦ φίλου μου, — συχνότερα τὴν ἀκοῦς τὴν ἀλήθεια ἀπὸ ἀρρώστους καὶ τρελλούς, παρ' ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποῦ εἶναι καλά. Καὶ νὰ δῇς τί μοῦ συνέβηκε μὲ μιὰ κόρη στὴν πίσω τὴν ἐνοριά, εἶναι τώρα κάμποσος καιρός.

Εἶταν ἄρρωστη ἔξη μέρες. Εἶχε μιὰ βραδιὰ πολλὴ θέρμη, καὶ τρέξανε νὰ μὲ φέρουν. Ἄλλος δὲν παραστέκουνταν παρὰ ἡ μάννα της, γυναίκα ἥσυχη καὶ λιγάκι στενοκέφαλη. Ἔκλαιγε ἡ κακόμοιρη καὶ μὲ παρακαλοῦσε νὰ τὴ γλυτώσω τὴν κόρη της. Ἔκαμα ὅ τι μπόρεσα, ἔμεινα καὶ λίγη ὥρα στὸ σπίτι νὰ δῶ τί δρόμο θὰ πάρῃ ὁ πυρετός. Ἀνέβηκα νὰ τὴ ξαναδῶ. Εἶτανε χειρότερα. Βύθος καὶ παραλαλητό. Ἀπὸ τὰ λόγια της φαίνουνταν πῶς ἔβλεπε λουλούδια κι ἀγκάθια. Ἄγγιζ' ἕνα λουλούδι, καὶ γύριζε καὶ χαμογελοῦσε. Ἄξαφνα τὴν ἀγκύλωνε καὶ τ' ἀγκάθι, κ' ἔβλεπες τὸν πόνο στὸ πρόσωπό της. Παιχνίδι τῆς φαντασίας της, εἶπα μέσα μου. Μὰ σ' ἕν' ἀπὸ τὰ λουλούδια ποῦ μάζευε ὁ πλανεμένος ὁ νοῦς της, γύρισε καθὼς παντα τὸ πρόσωπό της κατὰ τὴν ἄλλη μεριά, καί, — «μ'ἀγαπάει δὲ μ'ἀγαπάει» μουρμούριζε χαμηλὰ κι ἀσυνάρτητα, σαλεύοντας τὰ δάχτυλά της σὰ νἄκοβε τοῦ λουλουδιοῦ της τὰ πέταλα.

Λέγω τῆς μάννας, πᾶμε κάτω γιὰ λίγη ὥρα πάλι. Πήγαμε κάτω, καὶ κάθησε ἡ μάννα κοντὰ στὸ μαγκάλι νὰ μοῦ ψήσῃ καφέ. Καὶ ψήνοντας τὸν καφὲ ἔλεγε καὶ ξανάλεγε γιὰ τὴν κόρη της, τί ἄγγελος εἶταν, τί χρυσὸ κορίτσι, τί νοικοκυρεμένο· κ' ἔλεγε τὴν ἀλήθεια.

— Μὰ γιὰ πές μου, τὴ ρωτῶ τότες, νὰ μὴν εἶχε τίποτις ἀγάπες ἡ κόρη σου ;

— Θεὸς νὰ φυλάξῃ, γιατρέ μου ! Δὲν ξέρεις τί ἀθῶο ποῦ εἶναι τἀκριβό μου τὸ Λενιώ, ὁ Θεὸς νὰ μοῦ τηνε γλυτώσῃ !

Ἡ μάννα θάρρεψε πῶς κορίτσι γιὰ ν' ἀγαπήσῃ πρέπει νὰ εἶναι ξετσιπωμένο.

Ἔτσι τὴν ἔμαθε τὴν ἀγάπη στὸ σκολειό της.

— Γιὰ συλλογίσου, τῆς κάνω, μὴν τύχῃ κ' ἔχει κανένα κρυφὸ καημὸ τὸ κορίτσι, καὶ τὴ γιατρέψουμε εὐκολώτερα.

— Ἄρρωστη καθὼς εἶναι, γιατρέ μου, κάλλιο τὤχω νά τηνε θάψω, παρὰ νὰ τὸ ντροπιάσῃ τὸ τιμημένο μας τὄνομα.

Εἶδα πῶς τὰ λόγια μου εἴτανε χαμένα, ἤπια τὸν καφέ, ξανακοίταξα τὴν ἄρρωστη, διόρισα γιατρικὸ γιὰ τὴ νύχτα, κ' ἔφυγα.

Ὕστερ' ἀπὸ ἄλλες τρεῖς μέρες πέθανε ἡ μικρή. Δὲ λέγω πῶς δὲν εἴτανε ἀρρώστια, μὰ τὰ νεῦρα τοῦ κοριτσιοῦ εἶχαν ἕνα χάλι ποῦ λίγη χαρά, λίγο ἀναγάλλιασμα, μποροῦσε νὰ τὴ γλυτώσῃ.

Πῆγα στὸ λείψανο, γιατὶ τὸ πόνεσα τὸ κακόμοιρο. Ράγιζε ἡ καρδιά μου νὰ βλέπω τὴ μάννα του νὰ ξεσκίζεται ἀπάνω στὸ καταστόλιστο ἐκεῖνο κορμί, ποῦ ἄλλο τῆς ζωῆς δὲν τοῦ ἔμενε παρὰ ἕνα χαμόγελο ἥσυχο.

Ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ τροπαριοῦ ποῦ μᾶς προσκαλεῖ στὸ στερνὸ τὸ φιλί. Μόλις ἐχωρίσανε τὴν ἀπαρηγόρητη μάννα ἀπὸ τὸ ψυχραμένο τὸ πρόσωπο, καὶ σιμώνει ἕνα παιδί, ὡς δεκοχτὼ χρονῶ νὰ δώσῃ κι αὐτὸς τὸ στερνό του τὸ φίλημα. Εἶταν τῆς γειτονιᾶς, γνώριζε τὸ σπίτι τους, θαρρῶ καὶ στὸ σκολειὸ μαζὶ πήγαιναν. Καθόλου λοιπὸν παράξενο ποῦ σίμωνε κι αὐτὸς μὲ βρεμμένα μάτια ! Σήκωσαν τὸ λείψανο, τὄθαψαν, ἔφυγε ὁ κόσμος, ἔκαμα νὰ φύγω καὶ γώ. Μὰ ἀντὶς νὰ βγῶ ἀπὸ τὴ μεγάλη τὴ θύρα, ξεκίνησα νὰ βγῶ ἀπὸ τὸ πορτὶ τοῦ ἀπάνω δρόμου, γιὰ νὰ πάγω στὴν ἀγορά. Ἔκαμα λοιπὸν γύρο ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά. Ἐκεῖ, ὄξω ἀπὸ τὸ Ἅγιο Βῆμα, σὲ μιὰ κώχη μοναχική, ποιόνα νὰ δῶ, παρὰ τὸ ἴδιο τὸ παιδὶ ποῦ φίλησε τὸ λείψανο τῆς Λενιῶς. Ἔκλαιγε τὰ πύρινά του ὁ δύστυχος. Συλλογίστηκα μιὰ στιγμὴ νὰ πάγω νὰ τοῦ μιλήσω καὶ νὰ τοῦ πῶ τὸ τί ἔλεγε ἡ Λενιώ του ἀπάνω στὸν πυρετό της. Μὰ δὲ βάσταξε ἡ καρδιά μου. Εἶπα, ἡ ἀγάπη αὐτὴ γεννήθηκε κρυφή, κρυφὴ πρέπει καὶ νὰ ποθάνῃ.

Α. Ε.

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος προσελήφθη ὡς ἀρχισυντάκτης τῆς Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων. Ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἐνεργὸν καθημερινὴν δημοσιογραφίαν παλαιμάχου δημοσιογράφου καὶ ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων, τὸν ὁποῖον ἀπερρόφα μέχρι τοῦδε ἡ δημόσιος ὑπηρεσία, εἶνε γεγονὸς ἄξιον ἰδιαιτέρας ἀναγραφῆς. Ἡ εὐρεῖα μόρφωσις, τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, αἱ στερεαὶ ἰδέαι, ἡ σθεναρὰ εὐτολμία, ἡ γλαφυρότης τοῦ ὕφους καὶ ὅσα ἄλλα προτερήματα καθιστῶσι τὸν κ. Ἄγγελον Βλάχον ἕνα τῶν μᾶλλον διακεκριμένων λογίων μας, εἶνε τόσα ἐχέγγυα περὶ τῆς εὐδοκιμήσεως τοῦ φύλλου, τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν. Ἰδιαιτέρως ὁ παρ' ἡμῖν δημοσιογραφικὸς κόσμος ἀνεξαρτήτως κομματικῶν ἢ φιλολογικῶν ἀποχρώσεων χαιρετίζει τὴν νέαν ταύτην ἐμφάνισιν τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου, συναδέλφου σεβαστοῦ, περιποιοῦντος τιμὴν εἰς τὸν Τύπον.

✣

Δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ὡς μίαν ἐπιτυχίαν τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κ. Βελλιανίτη εἰς τὸν Παρνασσὸν περὶ τῶν θεάτρων ἐπὶ Ὄθωνος—τῆς μελέτης ἡ ὁποία δημοσιεύεται εἰς τὴν Ἑστίαν. Τὸ θέμα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὁμιλητοῦ ἐπροκάλεσαν κόσμον πολύν, προπάντων κυρίας, καὶ ἡ αἴθουσα δι' αὐτῶν προσέλαβεν ὄψιν θελκτικωτάτην. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ τοῦ ὡραίου φύλλου πρὸς τὴν νεωτέραν μας φιλολογίαν καὶ χαρακτηριστικὴ εἶνε καὶ πολὺ ἐνθαρρυντική. Εἶχε δίκαιον ὁ κ. Ψυχάρης ὅταν εἶπεν ὅτι διὰ τὰς κυρίας γράφομεν καὶ ὁμιλοῦμεν . . . Ἀλλ' ἐπιστρέφομεν εἰς τὸ ἀνάγνωσμα. Ὁ κ. Βελλιανίτης δὲν ἀναγινώσκει πολὺ εὔμορφα—πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του χειρόγραφον ξένον, δυσανάγνωστον καὶ ἡ ἀνάγνωσίς του σκοντάπτει καὶ ἐντείνει τὴν προσοχὴν καὶ κουράζει. Καὶ ὅμως τόσον ἦτο ὡραῖον τὸ ἀνάγνωσμά του, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀπαγγελίας, τόσον ἄφθονα, περίεργα καὶ ἀστεῖα τὰ ἀνέκδοτά του, ὥστε τὸ ἀκροατήριον ἐγέλα καὶ ἐχειροκρότει συχνότατα. Οὕτως ἡ ὥρα παρῆλθεν εὐφρόσυνος, ζωηροτάτη, ὅσον εἰς ὀλίγας φιλολογικὰς ἑσπερίδας, καὶ εἰς τὸ τέλος ὁ ὁμιλητὴς ἐδέχθη θερμότατα συγχαρητήρια.

✣

Τὴν ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν ἀπησχόλησεν, ἐξέπληξεν ἔπρεπε νὰ εἴπω καλλίτερα, τὸ γεγονὸς τῆς μεταξὺ Κωνσταντοπούλου καὶ Ῥάλλη μονομαχίας. Ἕνεκα μιᾶς φράσεως τοῦ δευτέρου, ἐν τῇ Βουλῇ, ὁ κ. Κωνσταντόπουλος ἔστειλε πρὸς τὸν κ. Ῥάλλην τοὺς μάρτυράς του καὶ τὴν μεθεπομένην ἐγένετο ἡ μονομαχία περὶ τὴν ἐνάτην τῆς πρωΐας, εἰς θέσιν Γουδί, μιᾶς βολῆς ἀνταλλαγείσης, εὐτυχῶς ἄνευ ἀποτελέσματος. Τὸ ἔθιμον τῆς μονομαχίας εἶνε ἀσυνήθιστον ἀκόμη παρ' ἡμῖν, προπάντων δι' ἀνθρώπους τῆς ἡλικίας καὶ τῆς θέσεως τῶν μονομάχων· διὰ τοῦτο ὁ κόσμος ἔδειξε κατ' ἀρχὰς τόσην δυσπιστίαν πρὸς τὴν εἴδησιν.

✣

Πόσον πρακτικὴ εἶνε ἡ φιλανθρωπία τῶν Ἄγγλων, μαρτυρεῖ τὸ κατωτέρω γεγονός, τὸ ὁποῖον εἰμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα διὰ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς ὁμογενεῖς. Πλούσιος Ἄγγλος παρεπιδημῶν ἐνταῦθα, ὁ κ. Δάβεν, μαθὼν ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες πολῖται κρατοῦνται εἰς τὰς φυλακὰς ἕνεκα χρεῶν ἀσημάντων πρὸς τὸ δημόσιον, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς φυλακάς, νὰ ἴδῃ τοὺς κρατουμένους διὰ χρέη μέχρις ἑκατὸν δραχμῶν καὶ νὰ ὑπολογίσῃ τί χρειάζεται διὰ νἀπαλλάξῃ τοὺς πτωχοὺς αὐτοὺς τῆς περαιτέρω προσωποκρατήσεως πληρόνων αὐτὸς τὰς πρὸς τὸ δημόσιον ὀφειλάς των. Ἐκ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης ἐξήχθη ὅτι εἴκοσι ἦσαν ὅλοι οἱ δυστυχεῖς αὐτοί, ὀλιγώτεραι δὲ ἀπὸ δισχιλίας δραχμὰς ἐχρειάσθησαν εἰς τὸν Ἄγγλον φιλάνθρωπον διὰ νἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς πολίτας οἱ ὁποῖοι οὔτε κακοῦργοι ἦσαν οὔτε ἀχρησίμευτοι εἰς τὰς οἰκογενείας των καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν.

Τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἑλληνικῶν δωρεῶν, προωρισμένα διὰ φανταστικοὺς καὶ ὑπερνεφέλους σκοπούς, πόσον καλλίτερον θὰ ἦτο ἂν ἐχρησιμοποιοῦντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον!

✣

Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ φιλανθρωπίας, ἰδοὺ πῶς διετέθη ἡ ἐξ 25000 δραχμῶν δωρεὰ τοῦ ἐν Παρισίοις κ. Χρηστάκη Ζωγράφου, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν, ὡς ἠγγείλαμεν εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον, ὁ φιλάνθρωπος ὁμογενὴς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῶν γάμων του. Ἐξ αὐτῶν ἐδόθησαν εἰς τὸ Πτωχοκομεῖον Δρ. 2500, εἰς τὸ Δρομοκαΐτειον Φρενοκομεῖον 2500, εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ὁ «Εὐαγγελισμὸς» 2000, εἰς τὸ Ἄσυλον τῶν ἀνιάτων 2000, εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζῆ-Κώστα 2000, εἰς τὸ Ἀμαλίειον Ὀρφανοτροφεῖον 2000, εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ἡ «Ἐλπὶς» 2000, εἰς τὸ Βρεφοκομεῖον 2000, εἰς τὴν ἐν «Χριστῷ Ἀδελφότητα» 1500, εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἀπόρων γυναικῶν 1000, εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς τοὺς συντηρουμένους ὑπὸ τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου 1000, εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀπόρων Παίδων «Παρνασσοῦ» 1000, εἰς τὴν «Φιλόπτωχον Ἀδελφότητα» 1000, εἰς τὸν «Ἱερὸν Σύνδεσμον» 1000, εἰς τὸ «Ἄσυλον Ἁγ. Αἰκατερίνης» 1000, εἰς τὴν ἑταιρίαν ὁ «Ἑλληνισμὸς» 500 (!) Ἐκ τῶν χιλιάδων αὐτῶν, πόσαι νομίζετε θὰ πληρώσουν πραγματικὰς καὶ ἐπειγούσας ἀνάγκας, ὅπως αἱ ὀλίγαι τοῦ κ. Δάβεν;

✣

Εἰς τὸ Ἄστυ ὁ κ. Παγανέλης ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ἄρθρον περὶ τοῦ χαιρετισμοῦ τῆς Σημαίας. Τὸ Σκρὶπ ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ ἄρθρον αὐτό, δριμαίως ψέγον τοὺς μὴ ἀποκαλυπτομένους πρὸ τοῦ ἐθνικοῦ ἐμβλήματος, ἐπέφερεν ἀμέσως τὸ ἀποτέλεσμά του καὶ διηγεῖται τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον:

Τὸν κ. Λ. διερχόμενον χαιρετᾷ κάποιος.

— Τὸν γνωρίζεις; τὸν ἐρωτᾷ ὁ φίλος του.

— Ὄχι. Ἀλλὰ εἶνε ἀνταποκριτὴς τῆς Σημαίας . . . τοῦ Λονδίνου.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κατὰ τὴν «Ἀκρόπολιν» ἐν τῷ χωρίῳ Ἀκ-κετζελί, τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ, ἀνευρέθη ὑπό τινος γεωργοῦ ἀροτριῶντος τὸν ἀγρόν του, κεφαλὴ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου εἰς φυσικὸν μέγεθος, κεκλιμένη πρὸς τὰ δεξιά, ἔργον ἀρίστης τέχνης. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ῥίς, τὸ στόμα καὶ ὁ πώγων εἶνε ἐφθαρμένα ἐκ τοῦ χρόνου. Τὸ ὕνίον δὲ τοῦ γεωργοῦ ἐσχημάτισε διαφόρους διαυλακώσεις ἐν τῷ μετώπῳ. Τὸ δεξιὸν οὖς καὶ οἱ κρόταφοι εἶνε ἐφθαρμένοι.

Ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ ἄλλου γεωργοῦ μικρὸν μέν, κομψὸν δὲ ἀγαλμάτιον Ἀπόλλωνος, ὕψους 0 μ. 80 χαλκοῦν. Ἡ στάσις τοῦ θεοῦ εἶνε κανονική. Οὐδεμία ἔλλειψις ἐν αὐτῷ παρατηρεῖται, πλὴν τῆς δεξιᾶς χειρός, ἧς λείπει ἡ παλάμη.

Ἐπίσης ἐν τῇ θέσει «Τσουρνάτη βρύσις» ἀνεκαλύφθη ὑπ᾽ ἀνθρακέων ἀνασκαπτόντων ἀρχαίους τάφους, ἔν τινι τάφῳ ἐγχειρίδιον χαλκοῦν μετὰ παραστάσεως.

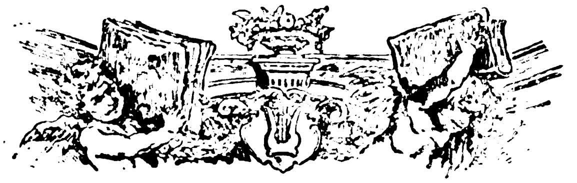

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ἐν Φλωρεντίᾳ ἐξεδόθη ἐσχάτως τὸ πρῶτον τεῦχος διαφόρων στιχουργημάτων εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Ἰωάννου Βαττάνη. Τὰ κλασικὰ ταῦτα γυμνάσματα ἐλέγχουν τελείαν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας καθὼς καὶ τῆς λατινικῆς. Ὀλίγιστοι ἐκ τῶν παρ᾽ ἡμῖν καταγινομένων εἰς τὴν φιλολογίαν θὰ ἐδύναντο νὰ χειρισθῶσι τὸν κάλαμον μετὰ τόσης εὐχερείας, γράφοντες καὶ εἰς τὰς δύο κλασικὰς γλώσσας. Αὐτὰ διὰ τὴν γλωσσικὴν μορφήν, διότι αἱ ἔννοιαι τῶν στιχουργημάτων δὲν εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξιαι. Τὸ τεῦχος ἐπιγράφεται: Joannis Battanii, Anthologia Parva Graeco-Latina.

— Ἐξαιρετικῆς τιμῆς ἠξιώθη κατ᾽ αὐτὰς ἐν Σκωτίᾳ ὁ διαπρεπὴς λόγιος καὶ ἡμέτερος συνεργάτης κ. Δ. Βικέλας, ἀνακηρυχθεὶς ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ ἐν Ἐδιμβούργῳ Πανεπιστημίου κατὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ νέου αὐτοῦ πρυτάνεως λόρδου Μπιούτ. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ὁ κ. Βικέλας ἀναγράφεται ὡς πρῶτος Ἕλλην τυχὼν διπλώματος τοῦ ῥηθέντος Πανεπιστημίου, ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτάτων, ἱδρυθέντος κατὰ τὸ 1410. Μετὰ τοῦ κ. Βικέλα ἀνεκηρύχθησαν διδάκτορες καὶ ἄλλοι ἔξοχοι τῆς Ἀγγλίας ἄνδρες πολιτικοὶ καὶ ἐπιστήμονες, ἤτοι ὁ Γλάδστων, ὁ Σώλσβαρυ, ὁ περιώνυμος ἀστρονόμος Huggins, ὁ διάσημος χημικὸς Dewar καὶ ὁ Ῥαββῖνος Lowy, πρῶτος ῥαββῖνος λαμβάνων τιμητικὸν βαθμὸν ἀκαδημαϊκοῦ ἐν τῇ Μ. Βρετανίᾳ.

— Ὁ γαλλικὸς τύπος γέμει κριτικῶν ἄρθρων περὶ τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους, παρασταθείσης ἐσχάτως κατὰ μετάφρασιν τῶν Αὐγούστου Βακκερὺ καὶ Παύλου Μορὶς ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου τῶν Παρισίων. Ἡ διδασκαλία τοῦ ἀθανάτου ἀριστουργήματος ἐξήγειρεν ἄκρατον ἐνθουσιασμόν.

— Ἐσχάτως ἐν τῇ βερολινείῳ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος ἔκαμε σπουδαιοτάτην διάλεξιν περὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐν Ἀθήναις. Κατὰ τὸν Κούρτιον ὁ Παῦλος ἐγένετο τέλειος ἕλλην. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σημίτης, ὁ ὁποῖος ἀνήκων εἰς τὴν ἐκλεκτὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φυλήν, ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν ἴδιον λαόν, ἐκόμισε δὲ εἰς Ἀθήνας ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ πολυτιμότατον τῶν ἰουδαίων κτῆμα, τουτέστι τὴν δραστηριότητα τοῦ θρησκευτικοῦ βίου καὶ τὴν καθαρὰν καὶ ἁγνὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν. Ὁ μὴ ἀποδεχόμενος τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν τῶν ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐν Ἀθήναις λεχθέντων, καταστρέφει, κατὰ τὸν Κούρτιον, μίαν τῶν σπουδαιοτάτων σελίδων τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐπιστημονικὰ

Ἀνηγγείλαμεν ἄλλοτε τὰ κατὰ τὴν περίεργον τοῦ Ἄγγλου καθηγητοῦ Γάρνερ ἀποστολήν, ἀπελθόντος εἰς Ἀφρικὴν πρὸς μελέτην τῆς γλώσσης τῶν πιθήκων. Ἤδη ὁ καθηγητὴς Γάρνερ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν ἀποκομίζων τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑπάρχει γλῶσσα ἰδιαιτέρα μεταξὺ τῶν πιθήκων, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ ἐκμάθῃ, φέρει δὲ μεθ᾽ ἑαυτοῦ δύο λαμπροὺς Σκιμπατζῆδες, μετὰ τῶν ὁποίων, κατά τινα ἐφημερίδα, συνεννοεῖται ὡς φίλος παλαιός. Ὁ Γάρνερ ἔζησεν ἑκατὸν καὶ μίαν ἡμέρας ἐντὸς τοῦ κλωβοῦ του εἰς τὰ ἀπρόσιτα δάση τῆς Ἀφρικῆς μεταξὺ Σκιμπατζήδων καὶ Οὐραγγοτάγκων ἀναστρεφόμενος.

— Ὡς συμπλήρωμα τοῦ Ὁδηγοῦ τῶν Μητέρων, ὁ παρ᾽ ἡμῖν ἰατρὸς καὶ ὑφηγητὴς κ. Κ. Κυριαζίδης μεταφράσας ἐξέδωκε τὸ *Νεογνόν*, τοῦ γάλλου μαιευτῆρος Ὠβάρ. Τὸ βιβλίον τοῦτο σκοπεῖ νὰ διδάξῃ τὴν μητέρα τὰς ἀναγκαίας γνώσεις διὰ τὴν ὑγιεινὴν τοῦ νεογνοῦ τῆς ἀνατροφήν. περιλαμβάνει δὲ πᾶν ὅ,τι ἐγνώσθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ὁ κ. Κυριαζίδης φρονεῖ ὅτι ἡ παρ᾽ ἡμῖν παρατηρουμένη ἔκτακτος θνησιμότης τῶν παιδίων ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν στοιχειώδη ἄγνοιαν τῶν ἑλληνίδων μητέρων περὶ τῶν κανόνων τῆς βρεφικῆς ὑγιεινῆς, καὶ τὴν ἔλλειψιν ταύτην σκοποῦν ν᾽ ἀναπληρώσουν τὰ βιβλία του. Κατὰ πόσον ὁ λόγος οὗτος τῆς θνησιμότητος εἶνε ὁ ἀληθής, δὲν εἶνε προφανές· ἀλλὰ πραγματικῶς ἡ στατιστικὴ παρέχει περίεργα ἐξαγόμενα. Ἐν Ἀθήναις τὸ **τρίτον** τῶν θανάτων ἀναφέρεται εἰς τὸ πρῶτον τῆς ἡλικίας ἔτος, τὸ **ἥμισυ** δὲ αὐτῶν εἰς τὴν μέχρι τοῦ πέμπτου ἔτους ἡλικίαν. Κατὰ τὸν κ. Κυριαζίδην, οὐδενὸς ἔτους ἡ στατιστικὴ ἔφθασεν εἰς τὴν καταπληκτικὴν αὐτὴν ἀναλογίαν.

— Μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας τελοῦνται ἐν Παρισίοις τἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου τοῦ Κονδορσέ. Τὸ ἄγαλμα τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ καὶ φιλοσόφου θὰ στηθῇ πρὸ τοῦ Ἰνστιτούτου, παρὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Βολταίρου.

— Κατὰ τοὺς *Καιροὺς* ὁ ἐκ Σύρου κ. Λύσανδρος Γιαμαλάκης, ἐπενόησε νέον εἶδος ἀτμομηχανῆς, ἡ ὁποία καναναλίσκει καύσιμον ὕλην ὀλιγωτέραν κατὰ 30 $^0/_0$ ἐν ᾧ τοὐναντίον αὐξάνει κατὰ 30 $^0/_0$ τὴν ταχύτητα. Τὴν ἐπινόησίν του ὑπέβαλε μεθ᾽ ὑπομνήματος εἰς τὴν γαλλικὴν Κυβέρνησιν, προσκληθεὶς δὲ εἰς Παρισίους ἐξετέλεσεν ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐφαρμογὰς ἐπὶ ἀτμακάτου, αἱ ὁποῖαι ἀπέδειξαν ἀληθεῖς τοὺς ἰσχυρισμούς του. Ἤδη πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ ἀτμόπλοιον φέρον τὴν νέαν ἀτμομηχανὴν τοῦ κ. Γιαμαλάκη, διὰ νὰ δειχθῇ ἂν παράγῃ ταὐτὰ ἀποτελέσματα, οἷα ἐπὶ τῆς ἀτμακάτου, καὶ τύχῃ ὁ ἐφευρέτης προνομίου. Μεταβιβάζομεν τὴν εἴδησιν μετὰ πάσης ἐπιφυλάξεως.

Καλλιτεχνικὰ

Ἕνδεκα χιλιάδες φράγκων συνήχθησαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐκ τῆς πρώτης ἐγγραφῆς ἐρανων ὑπὲρ ἀνεγέρσεως μνημείου εἰς τὸν Γκουνώ. Ἡ ἐκδήλωσις αὕτη τῆς κοινῆς συμπαθείας θεωρεῖται μοναδική.

Θεατρικὰ

Εἰς τὸ Ὠδεῖον παρεστάθη ἐσχάτως ὁ Νόθος τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ αἱ γαλλικαὶ ἐφημερίδες ἐκφράζουν τὴν εὐχὴν ἵνα δοθῇ ταχέως εἰς παράστασιν ἡ *Ὁδὸς τῶν Θηβῶν*, τὸ πρὸ πολλοῦ περατωθὲν ἔργον τοῦ ἐξόχου δραματικοῦ.

— Εἰς τὸ Ἐλεύθερον θέατρον παρεστάθησαν μετ᾽ ἐπιτυχίας τὴν αὐτὴν ἑσπέραν «Ἡ Χρεωκοπία» τοῦ Βγιόρνσον, τοῦ μεγάλου νορβηγοῦ ποιητοῦ καὶ «Ποιητὴς καὶ Χρηματιστής» μονόπρακτον ἔμμετρον τοῦ Βανκαίρ, πλῆρες γαλατικῆς εἰρωνείας.

Digitized by Google

ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΛΩΡΗΣ

ΤΑ ΕΦΤΑ ΦΟΥΣΑΤΑ

— Μωρὲ τί βορριᾶς καὶ θρακιᾶς μοῦ λέτ' ἐμένα! εἶπεν ὁ Γιαννιὸς ὁ Χούρχουλας, τί βορριᾶς καὶ θρακιᾶς μοῦ λέτ' ἐμένα! . . . Ἄκου ποῦ στὸ λέω· τῆς φουρτοῦνες τοῦ Καβομαλιᾶ δὲν τῆς κάνουν ἀνέμοι . . .

— Ἀμ ποιοὶ τῆς κάνουν;

— Ποιοὶ τῆς κάνουν; Ἐγὼ νὰ σοῦ εἰπῶ ποιοὶ τῆς κάνουν. Ὄχι, σοῦ λέει, εἶνε χοντρὸς κάβος καὶ χύνει τὸ βουνὸ κ' ἔρχετ' ὁ θρακιᾶς ἀπὸ πάνου καὶ βγάζουν ἀψάδα οἱ Βελανιδιώτισσες· κολοκύθια! Μωρὲ τῆς φουρτοῦνες τοῦ Καβομαλιᾶ δὲν τῆς κάνουν ἀνέμοι . . .

— Μὰ ποιοὶ τῆς κάνουν, διάολε, πές μας λοιπόν! ἐφώναξεν ἀνυπόμονα Ἀλέξης ὁ Σκιαθίτης, πάντα ἀράθυμος.

— Τῆς φουρτοῦνες τοῦ Καβομαλιᾶ: Ἐγὼ νὰ σᾶς 'πῶ· ἐγὼ τὸ ξέρω. Τῆς φουρτοῦνες τοῦ Καβομαλιᾶ δὲν τῆς κάνουν ἀνέμοι· ἐγὼ νὰ σᾶς 'πῶ . . .

— Ὄχι, νὰ μὴ μᾶς 'πῇς! τὸν ἔκοψεν ἔξαφνα Κώστας ὁ Συριανὸς ὁ θερμαστής. Διάολε, θὰ μᾶς βγάλῃς τὴν ψυχὴ μὲ τὸν Καβομαλιᾶ σου! Γιὰ κάβο τάχα θὰ μᾶς τὸν περάσῃς κι' αὐτὸν κατὰ πῶς τὸν κατάντησαν κ' οἱ ψαρόβαρκες; Δὲ θέλουμε νὰ μᾶς 'πῇς τίποτα.

Κ' ἐγύρισε τῆς πλάτες δυσαρεστημένος τάχα. Ὁ Γιαννιὸς ὁ Χούρχουλας τὸ πῆρε στ' ἀλήθεια· τὸν κύτταξε μὲ ἀπορία, ἀναψοκοκκίνησε.

— Γιατί, ρὲ παιδί; ἐρώτησε μὲ παράπονο.

Ὁ Γιαννιὸς ὁ Χούρχουλας εἶχε μανία νὰ διηγῆται. Μόλις παρουσιαζόταν ἡ παραμικρὴ εὐκαιρία νὰ καθήσῃ τὸ τσοῦρμα, ἕτοιμος κι' αὐτὸς ν' ἀρχίσῃ. Τὸ τσοῦρμα, τὸν ἤξερε κ' ἐδιασκέδαζε μαζί του, πειράζοντάς τον στὴν ἀδυναμία του. Πότε τὸν ἔδιωχναν τάχα ἀπὸ κοντά τους· πότε ἐνῷ ἐδιηγότουν ἄρχιζαν ὅλοι σύμφωνοι τὸ βῆχα, πότε ἔπιαναν φιλονεικία καὶ τὸν ἐσύγχιζαν καὶ κάποτε ἔφευγαν ἕνας ἕνας σιγὰ σιγὰ ὡς ποῦ στὸ τέλος ἀπόμενε μόνος νὰ λέγῃ καὶ μόνος ν' ἀκούῃ. Ὁ Γιαννιὸς ὁ Χούρχουλας ἐφουρκιζότουν βλέποντας αὐτὴ τὴν περιφρόνηση τῶν συντρόφων του στὰ διηγήματά του καὶ ὁρκιζότουν στῆς μάνας του τὰ κόκκαλα, στὴ θάλασσα ποῦ ἀρμενίζει νὰ μὴ τοὺς ξαναδιηγηθῇ τίποτα, οὔτε νὰ τοὺς κάμῃ συντροφιά. Καὶ ἦταν βέβαιος πῶς ἅμα χάσουν τὴ συντροφιά του, τὰ διηγήματά του μάλιστα ἅμα στερηθοῦν θὰ πλαντάξουν ὅλοι ἀπὸ τὸ κακό τους. Δὲν ἦταν καταλαχάρης ἄνθρωπος ὁ Γιαννιὸς οὔτε ἔλεγε λόγια τοῦ ἀέρος!

Ἡ αὐτοπεποίθηση αὐτὴ τοῦ Γιαννιοῦ ἴσως δὲν ἦταν καὶ ἄδικη. Γιατὶ τὸ τσοῦρμα μόλις τὸν ἔφερνε σ' αὐτὴ τὴ θέση ἔπερτε πάλι καὶ τὸν προσκαλοῦσε καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ ξαναρχίσῃ, δίνοντάς του ὑπόσχεση πῶς οὔτε θὰ βήξῃ κανείς, ὅσην ὥρα διηγεῖται, παρὰ θὰ τὸν ἀκοῦνε ὅλοι μὲ τεντωμέν' αὐτιά, μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα. Καὶ ὁ Γιαννιός, ἀξεσυνέριστος, ἐξέχανεν εὐθὺς τοὺς ὅρκους του, καὶ ἄρχιζε τὴν πολυλογία δίχως χρονοτριβή. Ἐσυνήθιζεν ὅμως πρῶτα μὲ λόγια μισοκομμένα, μὲ ὕφος πολυκάτεχου ἀνθρώπου, νὰ συσταίνῃ στὸ ἀκροατήριό του ἐκεῖνο ποῦ θὰ διηγῶταν. Τόρα ὅμως μὲ τὴν πρώτη διαμαρτύρηση τοῦ Κώστα τοῦ Συριανοῦ, ποῦ ἦταν πάντα τὸ πειραχτήριο τοῦ Γιαννιοῦ, αὐτὸς ἄφηκε τῆς συστάσεις του καὶ ἄρχισε νὰ βιάζεται πότε νὰ ἔρθουν οἱ συμβιβασμοὶ γιὰ ν' ἀρχίσῃ κι' αὐτὸς τὴ διήγηση. Κι' ἀλήθεια δὲν ἄργησαν πολύ.

— Σῶπα, ρὲ σύ· εἶπε στὸν Κώστα ὁ Μπαρμπαχατζῆς ὁ ναύκληρος. Ἄς τον τὸ Γιαννιὸ νὰ μᾶς εἰπῇ ποῦ ξέρει.

— Ναί, ἔλα, Γιαννιέ, πές μας· εἶπαν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ τσοῦρμα.

— Ἐγὼ νὰ σᾶς 'πῶ, ναί· ἄρχισεν ὁ Γιαννιὸς ξαναπαίρνοντας τὴν ἐπιθυμία του· κι' ἂν δὲ σᾶς λέω ἀλήθεια νὰ τὸν ἔχω ἀντίδικο. Τῆς φουρτοῦνες τοῦ Καβομαλιᾶ δὲν τῆς κάνουν ἀνέμοι, τῆς κάνουν τὰ στοιχειά.

Ἐγέλασε τὸ τσοῦρμα· μὰ περισσότερο ἐγέλασεν ὁ Κώστας ὁ Συριανὸς ὁ θερμαστής.

— Τὰ στοιχειά! μωρὲ λόγο ποῦ μᾶς εἶπες! ἐφώναξεν ἐμπαικτικά. Κ' οἱ ἀνέμοι στοιχειὰ δὲν εἶνε; Ὁ βορριᾶς δὲν εἶνε στοιχειὸ ἀνήμερο ποῦ καταλεῖ πέντε στὸ ραχὶ καὶ δέκα στὴν καθησιά του κι' ἂν δὲ γεράσῃ δὲν ταξειδεύεται· ὁ Νότος δὲ μοιάζει μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ποῦ ὅσο εἶνε νέοι, εἶνε καλόκαρδοι μὰ σὰν γεράσουν παραξενεύουν ποῦ τρέμεις νὰ τοὺς ἀντιμιλήσῃς· ὁ Σορόκος, ὁ Γαρμπής, ὁ Πουνέντες, ὁ Γρέγος ὅλοι τ' εἶνε παρὰ στοιχειὰ ἀνήμερα ποῦ ἀνακατώνουν τὴ θάλασσα καὶ καταντοῦν γιαμιᾶς σανίδια ἄχρηστα τὰ καμαρωτὰ πλεούμενα: Μωρὲ λόγο ποῦ μᾶς τὸν εἶπε κι' ὁ Γιαννιός! . . .

Ὁ Γιαννιὸς ἐγύρισε καὶ τὸν εἶδε μὲ βλέμμα φοβερῆς ἀπελπισίας καὶ παράπονου.

— Μὰ τί πειραχτήριο εἶσαι σύ, δὲ μοῦ λές; τοῦ εἶπεν ἔξαφνα· ποιὸς διάολος σ' ἤφερ' ἐδῶ μέσα γιὰ τῆς ἁμαρτίες μου! Μωρ' ἄσε ν' ἀκούσῃς πρῶτα, παληόγυφτα! Τὰ στοιχειὰ τοῦ Καβομαλιᾶ εἶνε ξωτικά. Ὅποιον ρωτήσῃς στὰ Βάτικα τὴν ἴδια ἱστορία θὰ σοῦ εἰπῇ. Εἶνε χρόνια τόρα αὐτὴ ἡ δουλειά· πάππου προσπάππου! Εἶδες σὰν φθάσουμε ἀνάμεσα Τσιρίγου κι' Ἀλαφονησιοῦ ποῦ βλέπουμε κρεμασμένα στὸ βουνὸ τοῦ Καβομαλιᾶ τέσσερα πέντε χωριά; Εἶνε τὰ χωριὰ τῶν Βατίκων: τὸ Μισοχῶρι, τὸ Φαρακλό, τὸ Παραδεῖσι, ὁ Ἀϊνικόλας καὶ τὸ Λάχι. Τὸ Φαρακλὸ εἶνε τὸ μεγαλήτερο χωριό. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια ὁ πιὸ πλούσιος καὶ πιὸ τρανὸς Μπέης τῶν Βατίκων ἦταν ὁ Μπέης τοῦ Φαρακλοῦ. Ὁ κάμπος κάτου ὡς τὴν Πεζοῦλα — τὴ Νεάπολη νὰ εἰποῦμε — ἦταν δικός του· τὸ Καστράκι στὰ ριζὰ ἀτός του τώριζε· ἀκόμη καὶ τὰ εἰκοσιτέσσερα μοναστήρια τοῦ Καβομαλιᾶ ἐπλη-

Digitized by Google

ρωναν σ' ἐκεῖνον χαράτσι. Οἱ πύργοι του ἀκόμη σώζουνται σπαρμένοι ἐδῶ κ' ἐκεῖ σ' ὅλα τὰ κορφοβούνια, ἀπὸ τὸν Ἀρχάγγελο ὡς τὴ Μονομπάσια.

«Μὰ καμμιὰ φορὰ καὶ τὰ πλούτη μοναχὰ δὲ φέρνουν τὴ χαρὰ οὔτε τὴν ἀνάπαψη. Ὁ Μπέης κ' ἡ Μπέησσα εἶχαν μεγάλη λύπη γιατὶ δὲν ἀπόχτεναν κ' ἕνα παιδί. Ὅσο μετροῦσε τὸ βιός του ὁ Μπέης καὶ τὄβλεπε μεγάλο, τόσο περισσότερο ἐλυπῶτουν. Τόσο βιός, σοῦ λέει, καὶ νὰ τὸ πάρουν ξένοι! . . .

«Μὰ στὸ τέλος θὲς ἀπὸ τὸ θεὸ θὲς ἀπὸ τὰ μαγικὰ τῆς Μπέησσας, ἀπόχτησαν ἕνα παιδί· μιὰ Μπεοπούλα ὅμοια τῆς Διογέννητης. Οἱ γονέοι της πιὰ δὲν εἶχαν ποῦ νὰ κρύψουν τὴ χαρά τους· οὔτ' ὁ ἀέρας δὲν ἤθελαν νὰ τὴν ἰδῇ, οὔτε μυῖγα δὲν ἄφηναν νὰ κάτση ἀπάνου της.

«Δὲν πρόφτασε τὸ χανουμάκι νὰ γένη δέκα χρονῶ κι' ἄρχισαν τὰ προξενειά. Ἀπ' τὸ Μωριᾶ, ἀπ' τὴ Ρούμελη, ἀπὸ τὴν Ἔγριπο καὶ τὴν Ἀθῆνα, οἱ πλουσιώτεροι καὶ ἀντρειώτεροι μπέηδες καὶ ἀγάδες ἔστειλαν ἀξετίμητα κανίσκια γιὰ ν' ἀρραβωνιάσουν τὴ Γκιουλχανούμ τὴν ὄμορφη. Μὰ ὁ μπέης ὅταν ἀποφάσισε νὰ τὴν παντρέψη ηὗρε τὸν Μωσᾶ Μπαρδούνια, τὸ φοβερὸν μπέη ἀπ' τὰ Μπαρδουνοχώρια καὶ μ' αὐτὸν ἀρραβώνιασε τὴν κόρη του.

«Ἄχ! κακὸ μάτι παράστεκε στὴ χαρὰ τῆς ἄμοιρης τῆς μπεοπούλας. Δὲν πέρασαν δυὸ τρεῖς ἡμέρες κ' ἔπεσε στὸ κρεβάτι λοχεμένη ἀπὸ κρυφὴ καὶ ἄσκημη ἀρρώστια. Ἀμέσως τρέχουν οἱ διαλαλητάδες τοῦ Μπέη ὁλοῦθε, σὲ Μωριᾶ καὶ Ρούμελη, στὰ Δωδεκάνησα καὶ στὰ Φραγκονήσα, στὴν Πόλη καὶ στὴ Βενετιὰ καὶ διαλαλοῦν καὶ λένε: Ὅποιος γιατρὸς βρεθῇ καὶ γιατρέψη τὴ Μπεοπούλα τοῦ Φαρακλοῦ, νὰ τὸν ντύση στὸ μάλαμα ὁ Μπέης ὁ ἀφέντης της καὶ στ' ἀσημάρματα ὁ Μωσαμπαρδούνιας ὁ ἄντρας της! . . .

«Τ' ἀκοῦνε καὶ τρέχουν μὲ μιᾶς οἱ γιατροὶ μὲ τὰ γιατροσόρια τους, οἱ γιάτρισσες μὲ τὰ βότανά τους, οἱ δερβισάδες μὲ τὰ ξώρκια καὶ τοὺς ντουάδες τους. Μὰ ὅλα τίποτα δὲ μποροῦν νὰ κάμουν στὴν κρυφὴ ἀρρώστια ποῦ λόχεψε τόσο ξαφνικὰ τὴν Πεντάμορφη. Καὶ τὸ χανουμάκι τοῦ Φαρακλοῦ ὅσο πάει καὶ λυώνει σὰν τὸ κερί· πᾶνε κ' οἱ ὀμορφιές, πᾶνε καὶ τὰ τραγούδια της! Κοίτεται ἀπάνου στ' ἁπαλᾶ κρεβατοστρῶσα της ἄφων' ἄλαλη μ' ἕνα βαρὺ ἀγκομαχητὸ σὰν τὸ δαμάλι ποῦ κοίτεται πληγωμένο στὸ πουρναράκι. Ὁ Μπέης κ' ἡ Μπέησσα σὰν τὰ συλλοϊσμένα ψάρια ἀπανουθιό της, ἄφων' ἄλαλοι βλέπουν μὲ μάτια κατακόκκινα καὶ θολωμένα τὴ μονάκριβή τους κλήρα, νὰ σπαρταρᾶ στοῦ Χάρου τ' ἄλυτα τὰ βρόχια! . . .

«Ἐκείνη τὴν ὥρα ἔρχετ' ἕνας καὶ κράζει τὸ Μπέη παράμερα καὶ τοῦ λέει ἔτσι κ' ἔτσι. Ἕνας γέροντας ἐφάνηκε στὴν Πεζούλα ἐρχάμενος πέρα ἀπὸ τὴ θάλασσα, καθιστὸς ἀπάνου σὲ μιὰ κασέλα. Λέει πῶς ἔρχετ' ἀπὸ 'κεῖ ποῦ ψέν' ὁ ἥλιος τὸ ψωμὶ γιὰ νὰ γιατρέψη τὴ Μπεοπούλα τοῦ Φαρακλοῦ, ποῦ γροίκησε πῶς εἶν' ἄρρωστη. Ὁ Μπέης σὰν τ' ἄκουσε ἐπέταξ' ἀπὸ τὴ χαρά του. Ἡ ἐλπίδα, βλέπεις, δὲ φεύγει ἀπὸ τὸ μαῦρον ἄνθρωπο.

— Τρέξτε γρήγορα, λέει στοὺς ἀνθρώπους του, νὰ μοῦ φέρτε τὸ γέροντα.

«Τρέχουν οἱ ἄνθρωποί του, φέρνουν στὸ κονάκι τὸ γέροντα, ἕνα κοντὸ καὶ κακοτράχαλο, γεροντάκι καβάλα σὲ μιὰ κασέλα. Καθὼς τὸν βλέπει ὁ Μπέης κατεβαίνει τὴ σκάλα τρέχοντας καὶ τοῦ πέφτει στὰ γόνατα.

— Ἀμάν, γέροντά μου· σῶσέ μου τὸ χανουμάκι κι' ὅ,τι θὲς ἀπὸ μένα.

— Μὴ φοβᾶσαι, μπέ! φωνάζει ὁ γέροντας ἄγρια· ὅσο εἶμ' ἐγὼ ἐδῶ μὴ φοβᾶσαι. Μόν' ἕνα πρᾶμα θὰ κάμης· νὰ πάρης τὴ Μπέησσα καὶ νὰ φύγης γλήγορα ἀπὸ τὸν πύργο. Καὶ νὰ βάλης διαλαλητὴ στὸ χωριὸ νὰ διαλαλήση πῶς μὲ τὸ ἡλιόγυρμα οἱ χωριανοὶ νὰ κλειῶνται στὰ σπίτια τους συράμελοι γιὰ τρεῖς ἡμέρες καὶ νὰ μὴ ξεμυτήση κανεὶς ὅ,τι κι' ἂν ἀκούση.

«Ὁ Μπέης κ' ἡ Μπέησσα δὲν ἤθελαν στὴν ἀρχὴ μὲ κανένα τρόπο νὰ φύγουν καὶ ν' ἀφήσουν τὴ θυγατέρα τους μοναχή. Μὰ ἔλα ποῦ ὁ γέροντας ἐπίμενε στὸ λόγο του.

— Ἂν δὲν θέλτε, εἶπε· ἀφῆστέ την νὰ πεθάνη.

«Ἡ σφίξη βγάνει λάδι, λέει ὁ λόγος. Οἱ γονέοι ἔφυγαν στὸ τέλος καὶ ὁ γέροντας ἔμεινε μοναχὸς μὲ τὴν ὀμορφονιά. Ὁ γέροντας ἀκοῦς ἦταν μάγος, ἀπὸ κείνους τοὺς μάγους ποῦ μὲ τὸ λόγο 'μποροῦν νὰ μαρμαρώνουν τῆς θάλασσες καὶ νὰ ξενερίζουν τῆς στερηές. Ἡ δύναμή του ὅλη κ' ἡ μαγεία του ἦταν σ' ἐκείνη τὴν κασέλα ποῦ τὴν ἔκανε ὅ,τι ἤθελε· γοργοπόδαρο ἄλογο στὴ στερηά, τρεχαντῆρι ἄφταστο στὴ θάλασσα καὶ πουλὶ πετούμενο στὸν ἀέρα. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν κασέλα εἶχε κλεισμένα ἑφτὰ φουσᾶτα ξωτικῶν, τὤνα φουσᾶτο φοβερώτερο καὶ τρομερώτερο ἀπ' τ' ἄλλο. Καὶ τὰ φουσᾶτα αὐτὰ ἔκαναν ὅ,τι τοὺς ἐδιάταζεν· ἂν τοὺς ἔλεγε νὰ στύψ' ἡ θάλασσα νὰ γίνη περιβόλι, ἀμέσως ἡ θάλασσα περιβόλι. Μ' αὐτὰ τόρα θὰ γιάτρευε καὶ τὴν Μπεοπούλα τὴν ὄμορφη. Πιάνει γλήγορα κι' ἀνοίγει τὴν κασέλα κ' εὐθὺς ἐπέταξαν ἀπὸ μέσα ὅλα τὰ φουσᾶτα· καθὼς ἐπέταξαν, ἀκοῦς, ἔγειν' ἕνα βουητό, ποῦ ἤβλεπαν τὰ ὄρη γύρω νὰ χτυπιοῦνται τὤνα μὲ τἄλλο δαιμονισμένα.

«Πέρασαν τὰ τρία ἡμερονύχτια, ἔγεινε καλὰ ἡ Μπεοπούλα. Ὄχι μονάχα ἔγεινε καλά, παρὰ καὶ ὄμορφη καὶ δροσερὴ καὶ γλυκειὰ ἀκόμη. Οἱ ἄμοιροι οἱ γονέοι δὲν εἶχαν ποῦ νὰ βάλουν τὴ χαρά τους· τί νὰ πρωτοκάμουν τὸ γέροντα. Μὰ αὐτὸς ποῦ δὲν ἔδινε ἕναν παρᾶ γιὰ τέτοια, ἑτοιμάστηκε νὰ φύγη κι' ἄρχισε νὰ μαυλίζη τὰ φουσᾶτα του γιὰ νὰ τὰ κλείση στὴν κασέλα. Μὰ τὰ φουσᾶτα δὲν τὸν ἄκουαν· μαυλίζει, ματαμαυλίζει ὁ γέροντας, τίποτα. Σὰν νὰ θύμωσαν μάλιστα στὰ λόγια του χύθηκαν μανιωμένα κ' ἤφερναν ἄνω κάτω τὸν κόσμο περίγυρα. Καὶ τί θὲς καὶ δὲν ἄκουες· φωνές, κλάματα, μυρολόγια, βρισές, βλαστήμιες, δοντοκοπήματα, μουγκρίσματα, τραγούδια, τούμπανα, βιολιά, λαγοῦτα. Ὁ ἀέρας ὅλος ἦταν γιομάτος ἀπὸ γλῶσσες ποῦ κάθε μία εἶχε καὶ τὸ σκοπό της. Ἔκανες ἐδῶ, ἄκουες τὄνομά σου· ἔκανες ἐκεῖ, ἔχανες τὴ σκούφια σου· βρέθηκαν ἄνθρωποι ποῦ γύρισαν

Digitized by Google

μέρα μεσημέρι ὀλόγδυμνοι στὰ σπίτια τους. Γιαυτὸ τὰ χωριὰ ἐρήμαξαν· οἱ ἄνθρωποι ἐμαντάλώνονταν μέσα· τὰ ζωντανὰ δὲν ἔτρωγαν τὸ χόρτο τους, τ' ἀγρίμια ἐκλείστηκαν στῆς μονιές τους, τὰ βουκολιὰ καὶ τὰ βαλμαδιὰ ἐρήμαξαν καὶ τα γιδοπρόβατα τοῦ Σαρίγκαλου, τοῦ μεγάλου ἀρχιτσέλιγκα τοῦ Καβομαληᾶ, συνεπῆραν τὰ μαντριά τους κ' ἐρρίχθηκαν στὴ θάλασσα.

« Ὁ γέροντας ἐπήγαινε νὰ σκάσῃ ἀπὸ τὸ κακό του. Ὅλα τὰ ξώρκια εἶπε μὰ τίποτα δὲν ἔκανε. Τὰ ξωτικὰ ποῦ πρὶν μ' ἕνα του λόγο ἔτρεχαν μουλωχτὰ σὰν τὰ δαρμένα σκυλιὰ μπροστά του, τόρα ἐγύριζαν τριγύρω του καὶ τὸν περιγελοῦσαν καὶ τοῦ τραβοῦσαν τὰ γένεια καὶ ἔπλεκαν πλεξίδες ἄλυτες τὰ μακρυά του μαλλία. Καὶ ὁ γέροντας δὲν ἠμποροῦσε νὰ καταλάβῃ τί ἔτρεχε, γιατί τὰ μάγια του ἔχασαν ἔτσι τὴ δύναμή τους κ' ἔπεσε σὲ μεγάλη συλλόηση, ἀνασκαλίζοντας τὰ περασμένα.

— Μωρέ! εἶπε ἔξαφνα χτυπόντας τὸ μέτωπό του.

« Τότε θυμήθηκε ὁ γέροντας πῶς στὴν ὥρα ποῦ ἐκοίτουνταν μπροστά του ἄρρωστη ἡ Μπεοπούλα, βλέποντας τὸ χυτό της τὸ κορμὶ ἔκραξεν ἀστόχαστα:

— Μωρέ, μῆλο γιὰ δάγκωμα!

« Κ' ἔσυρε τὸ τρεμάμενο χέρι του χαϊδευτικὰ ἀπάνου της. Μ' αὐτὸ ὅμως ὁ γέροντας ἐμολεύτηκε καὶ μολεμμένου ἀνθρώπου δὲν πιάνουν τὰ μάγια οὔτε τὸν ἀκοῦν τὰ ξωτικά.

« Ὁ γέροντας ἄρχισε τόρα νὰ κλαίῃ καὶ νὰ μύρεται ἀπαρηγόρητα. Στὸ τέλος ἐπαρακάλεσε τὸ θεὸ νὰ δώσῃ ν' ἀκουσθοῦν τὰ μάγια του μιὰ φορὰ ἀκόμη γιὰ νὰ λυτρώσῃ τὸν τόπο ἀπὸ τὸ μεγάλο τὸ κακό. Ὁ θεὸς τὸν εἰσάκουσε καὶ μ' ἕνα του λόγο συνάζει τὰ φουσᾶτα καὶ τὰ διασπαρτάρει· ρίχνει τρία φουσᾶτα στῆς Νεραϊδοσπηλιές, κἄτι σταχτιὲς πέτρες ποῦ κρέμονται ἀπάν' ἀπὸ τὴ χούνη τοῦ Λαχιοῦ· ἄλλα τρία ρίχνει στὸν Κοῦνο ἀπάν' ἀπὸ τὸ Παραδεῖσι καὶ τὸ φοβερώτερο θυμώνει καὶ τὸ ρίχνει πέρα στὸν πάτο τοῦ Καβομαληᾶ.

« Γιαυτὸ σᾶς λέω πῶς τῆς φουρτοῦνες τοῦ Καβομαληᾶ δὲν τῆς κάνουν ἀνέμοι! . . .»

Ὁ Γιαννιὸς ὁ Χούρχουλας ἐγύρισε μὲ θριαμβευτικὸ βλέμμα πέριγυρα στοὺς συντρόφους του μὰ ἔμειν' ἄφων' ἄλαλος, σὰν νὰ τὸν βάρεσε ταμπλᾶς. Πρίν, ἀφαιρεμένος στὴ διήγησή του, μὲ τὰ μάτια ψηλὰ σὰν ν' ἀκολουθοῦσε στὸν κούφιον ἀέρα τὰ πράματα ποῦ διηγώτουν καὶ τὰ φουσᾶτα ποῦ περιέγραφε, δὲν ἔβλεπεν οὔτε τὰ χαμόγελα οὔτε τὰ κρυφονοήματα τῶν ἀκροατῶν του. Τόρα ὅμως ποῦ τοὺς βλέπει ὅλους γύρω νὰ κοιμοῦνται καὶ νὰ βαρυρροχαλίζουν, τὸν πῆρε ἀπὸ τὰ μάτια ἡ χολή. Μὲ τὸν ἀέρα λοιπὸν αὐτὸς ἐμιλοῦσε τόσην ὥρα! Ἀναψοκοκκίνησε ὅλος, ἀνατινάχτηκεν ὀρθὸς κι' ἅρπαξε τὴ σκάλα ν' ἀνεβῇ ἀπάνου, βρίζοντας θεοὺς καὶ ἀνθρώπους. Τότε τὸ τσοῦρμα ἔσκασε τὰ γέλοια, καὶ ὁ Κώστας ὁ θερμαστής, τὸ πειραχτήριο τοῦ Γιαννιοῦ, τὸν πῆρε ἀπὸ πίσω φωνάζοντάς του:

— Μπούφου σου, Γιάννο μου! μπούφου σου, Γιάννο μου! . . .

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

ΜΙΚΡΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

Συγγραφὴ παραμυθιοῦ.

Δημοσιεύεται κατωτέρω ἡ ἐπὶ τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὸν ἀγῶνα κρίσις, ἥτις ἀπὸ κοινοῦ ἐγένετο ὑπὸ τῶν κ. κ. Ν. Γ. Πολίτου, Κ. Παλαμᾶ καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς *Ἑστίας*. Ἡ ἔκθεσις διερμηνεύουσα τὴν κοινὴν καὶ ὁμόφωνον τῶν τριῶν γνώμην ἐγράφη ὑπὸ τοῦ κ. Παλαμᾶ, εὐμενῶς ἀναλαβόντος νὰ διατυπώσῃ ὡς ἴδιον γλαφυρώτατον ἄρθρον τὴν ξηρὰν ταύτην ετυμηγορίαν. Ὁ τυχὼν τοῦ μικροῦ βραβείου παρακαλεῖται νὰ ζητήσῃ τοῦτο παρὰ τοῦ Ταμείου τῆς *Ἑστίας*.

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΑΣ

Ἀπὸ τὸν περασμένον Ἰανουάριον ἡ διεύθυνσις τῆς *Ἑστίας* ἐκήρυξε μικρὸν διαγώνισμα πρὸς συγγραφὴν παραμυθιοῦ· δύο τινὰ μόνον ἠξίωσε παρ' ἐκείνων οἵτινες θὰ μετεῖχον αὐτοῦ· νὰ ἐκλέξουν τὸ παραμύθι των ὅσον τὸ δυνατὸν ἐκ τῶν ὀλιγώτερον κοινῶν, δηλαδὴ τῶν ὀλιγώτερον γνωστῶν, καὶ νὰ τὸ ἐκθέσουν ὡς οἷόν τε ἀφελέστερον, δηλονότι λαϊκώτερον. Καθόσον καὶ δύο εἶνε οἱ σκόπελοι ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποίους συντρίβεται συνήθως πᾶν ἔργον ὁπωσδήποτε πρὸς τὴν φιλολογίαν σχετιζόμενον, ἀπὸ τῶν περιπλοκωτάτων καὶ μεγίστων μέχρι τῶν ἁπλουστάτων καὶ ἐλαχίστων· τὸ τετριμμένον καὶ τὸ κακόμορφον. Τὰ παραμύθια, ὅσον καὶ ἂν δὲν τὸ ὑποπτεύωμεν, ὑπόκεινται καὶ ταῦτα εἰς βαθμολογίας καὶ εἰς διακρίσεις· ἐκεῖνα, μικροὺς καὶ μεγάλους, περισσότερον συγκινοῦν, ὅσα ἐκπληροῦσι τελειότερον τοὺς ὅρους εἰς τοὺς ὁποίους ὑπακούει πᾶν δημιούργημα τῆς φαντασίας. Τὰ παραμύθια σφραγίζει ἰδιαιτέρα τις ὡραιότης καὶ διακρίνει ἰδιάζουσα γλῶσσα, ἐκ τῆς γνησιότητος δὲ ἀμφοτέρων τῶν συστατικῶν, οὐσίας καὶ μορφῆς, συναποτελεῖται καὶ ἡ ἀλήθεια αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως τὸν συγγραφέα τοῦ καλλιτέρου παραμυθιοῦ ἐδήλωσεν ἡ διεύθυνσις ὅτι θὰ βραβεύσῃ, δι' ἀπονομῆς εἰκοσιπενταδράχμου ποσοῦ, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ ὡς τεκμήριον τῆς ἀγαθῆς αὐτῆς προαιρέσεως μᾶλλον ἢ ὡς ἄξιον στεφάνωμα τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ πρόσκλησις τῆς «Ἑστίας» δὲν ἀπέμεινεν ἄνευ ἀπαντήσεως, καὶ 26 χειρόγραφα ἀπεστάλησαν εἰς τὸ γραφεῖόν της, ἵνα συμμερισθῶσι τὸν ἀγῶνα, τῆς κρίσεως τοῦ ὁποίου εὐμενῶς ἀνεδέχθη νὰ συμμετάσχῃ ὁ σοφὸς ἡμῶν φίλος κ. Νικόλαος Πολίτης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς «Ἑστίας» καὶ ἐμοῦ, ἀναλαβόντος νὰ διατυπώσω τὴν κρίσιν ταύτην. Ἰδοὺ ὅτι μετὰ πολλὰς ἀναβολὰς σήμερον κατώρθωσα νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐντολήν μου.

Ἀλλὰ πρὸ τούτου δὲν πρέπει νὰ παραλίπω, ὅτι ἐνῷ ἐφυλλομετροῦσα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ ὑπ' ὄψιν μου χειρόγραφα μὲ τὴν φροντίδα νὰ μορφώσω κ' ἐγὼ τὴν γνώμην μου ἐπ' αὐτῶν, συγχρόνως ἔβλεπα ὅτι μὲ κατεῖχον καὶ σκέψεις καὶ αἰσθήματα ἄλλης κἄπως τάξεως· αἱ σελίδες ἐκεῖναι, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ὀλίγαι καὶ ἀνεπαρκεῖς, ἔφθαναν διὰ νὰ ἐμφυσήσουν ἐντός μου τὴν μαγείαν ὁλοκλήρου κόσμου, τοῦ ὁποίου ὅσον σκοτεινὸν ἐνίοτε λανθάνει τὸ νόημα, τόσον καθαρὰ λάμπει ἡ ποίησις. Διότι οἱ ὀνειρόφαντοι κόσμοι τῆς λαϊκῆς φαντασίας, ὡς ἐκχύνεται ἁγνὴ καὶ ἀνόθευτος εἰς τὰ παραμύθια, «τὰ

Digitized by Google

ὡραῖα ταῦτα θρησκευτικὰ ποιήματα, καθὼς τὰ ἀπεκάλεσέ τις, τὰ λησμονηθέντα, καὶ μόνον περισωθέντα ἀπὸ τὰς μακρομνήμονας ἡμῶν προμήτορας», οἱ κόσμοι οὗτοι δὲν ἑλκύουν μόνον τὰ παιδία, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ πολλοῦ ἀποχαιρετήσαντας τὴν χρυσῆν ἡλικίαν. Οἱ σοφοὶ κύπτουσι πρὸ αὐτῶν μελετῶντες καὶ ἀγωνίζονται νὰ ἀνεύρουν ἐν τῇ ῥοῇ καὶ τῇ μεταμορφώσει τῶν πάντων τὴν πρώτην κοιτίδα των, νὰ συλλάβουν τὴν πρώτην μορφήν των· ζητήματα ὄχι ὀλιγώτερον σημαντικὰ καὶ θαυμάσια τῶν ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ λ. χ. περὶ τῆς γενέσεως τῶν κόσμων. Οἱ ποιηταὶ ἀφ' ἑτέρου ζητοῦσιν ἐξ αὐτῶν τὰς αἰθεριωτέρας ἐμπνεύσεις, τὰ βαθύτερα σύμβολα. Δι' αὐτοὺς ἡ πραγματικότης στερεῖται σημασίας· ὅ,τι πιστεύουν ἐκεῖνο εἶνε ἡ ἀλήθεια, ὅ,τι ἀγαποῦν ἐκεῖνο εἶνε τὸ ὡραῖον. Γνωρίζουν οὗτοι μετὰ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου ὅτι τὸ ἀληθινὸν θέλγητρον καὶ ἡ ἀληθινὴ ὡραιότης τῆς ζωῆς ἐκ τῶν ὀνείρων μας ἀπορρέει· καὶ φεύγουν τὸν περιστοιχοῦντα κόσμον καὶ ἀναπαύονται γλυκύτατα εἰς τὸ φανταστὸν καὶ τὸ ἀπίθανον. Ἀλλὰ τί τὸ πιθανὸν καὶ τί τὸ ἀπίθανον ἐν τῷ κόσμῳ ; Εἰς τὸ φανταστὸν τοῦτο ἐμφανίζεται ὁ αἰώνιος ἄνθρωπος ἀληθέστερος ἢ ὅσον παρίσταται εἰς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα· καὶ τὸ πνεῦμα ἑνὸς λαοῦ ποῦ ἀλλοῦ δύναταί τις νὰ τὸ ψηλαφήσῃ παρὰ εἰς τοῦ μύθου τὰς ἀπιθανότητας ; Ὁ μῦθος εἶνε ὡς ὁ μαγικὸς λόγος τοῦ Ἀλλαδίνου· ὅλα τὰ κλεῖθρα ἀνοίγονται δι' αὐτοῦ. Ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας πᾶσα ἐποχὴ καὶ πᾶσα ψυχὴ ὑφίσταται τὴν γοητείαν του. Ἄνευ τοῦ μύθου καμμία φιλολογία δημιουργική, καὶ αὐτὴ ἡ καταγινομένη εἰς τὴν ὡς ἔνεστι πιστὴν ἀντιγραφὴν τῶν πραγμάτων, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ· καὶ οἱ φανατικώτεροι τῶν πραγματιστῶν συγγραφέων διασκευάζουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ πράγματα, χύνουν δηλονότι ἐπ' αὐτῶν, ὅταν θέλουν νὰ τὰ ἀναστήσουν, μίαν ἢ δύο σταγόνας ἀπὸ τὸ ἀθάνατον νερὸν τοῦ παραμυθιοῦ. Χωρὶς φαντασίαν ἀνθρωπίνη ζωὴ δὲν ὑφίσταται, οὐδὲ τέχνη. Κατὰ βάθος τί εἶνε οἱ θεοί, οἱ προφῆται, οἱ ἥρωες ; ὄντα θαυμαστά, ὡς οἱ νεράϊδες, οἱ πεντάμορφες καὶ οἱ ἀντρειωμένοι· τὸ παραμύθι εἶνε ἡ ἱστορία ποῦ διηγεῖται ὁ πάππος εἰς τὸν ἔγγονον, καὶ ἡ ἱστορία τὸ παραμύθι ποῦ ἐκθέτει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ νὰ μὴ λησμονοῦμεν ὅτι τὰ παραμύθια δὲν μᾶς ἐμπνέουν μόνον τὴν λήθην τῆς πραγματικότητος, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐνθαρρύνουν διὰ νὰ τὴν ὑφιστάμεθα ὡς οἷόν τε γενναιότερον. Αἱ στερεότυποι λύσεις των διὰ τοῦ θριάμβου τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς τιμωρίας τῶν κακῶν, λύσεις τὰς ὁποίας τόσο καταφρονοῦν οἱ συνθέται τῶν δῆθεν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τῆς ζωῆς διηγήσεων, ὡς παιδαριώδεις καὶ ψευδεῖς, δὲν ἀποτελοῦσι τάχα σοφὰ διδάγματα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀρετῆς ; Τὸν στίχον τοῦ Θεοφίλου Γωτιὲ «guider au bien par le chemin du beau» πραγματοποιεῖ ἡ μεγάλη καὶ ἀσυνείδητος δημιουργία τῶν παραμυθιῶν. Ἡ Χαλιμὰ μὲ τας ἱστορίας της δὲν ἀπεκοίμιζεν ἥδυτατα τὸν σουλτάνον Ἀιδὴν καθ' ἑσπέραν· ἀλλὰ τὰς ἔλεγεν ὄρθρου βαθέος, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξέγερσιν, ὡς νὰ τὸν ἐκέντριζε μὲ αὐτὰς πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν δρᾶσιν.

Παράξενον ἴσως εἶνε, ἀλλὰ σκέπτομαι ὅτι παρ' ἡμῖν καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἕκαστος συλλογεὺς καὶ ἐκδότης παραμυθιῶν ἐκτελεῖ ἔργον Χαλιμᾶς. Καὶ διὰ τοῦτο ἴσως πᾶσα συλλογὴ ἑλληνικῶν παραμυθιῶν μὲ συγκινεῖ ὡς θὰ μὲ συνεκίνει ὑψηλή τις ἐθνικὴ ἐποποιΐα. Μακάριοι οἱ ἐπιστήμονες ποῦ μέσα εἰς τῶν μύθων τὸν λαβύρινθον ἀγωνίζονται νὰ κρατήσουν ἀσφαλῶς τὸν μίτον τὸν ὁδηγοῦντα πρὸς τὸ φῶς· τὸ φῶς ποῦ διευκρινίζει τὰς σχέσεις τῶν ἐθνῶν πρὸς τὸ ἀπώτατον κατὰ χρόνον καὶ κατὰ τόπον παρελθόν, καὶ δεικνύει οὐχὶ ξηρῶς, ἀλλ' ὡς ἐν καλειδοσκοπίῳ, τὴν φυσιογνωμίαν ἑνὸς λαοῦ. Καὶ μακάριοι οἱ φιλόμυθοι οἵτινες φιλοτίμως καὶ μετριοφρόνως συλλέγουν τὰ τραγούδια μας, τὰς δοξασίας, τὰς παραδόσεις, τὰ παραμύθια μας, πᾶν ὅτι συντελεῖ πρὸς διαφώτισιν τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Γένους. Συνεισφέρουσι τὸν λίθον των πρὸς ἀνέγερσιν τίς οἶδε τίνος θαυμασίου οἰκοδομήματος ! Ἂς εὐχηθῶμεν νὰ πληθύνωνται οὗτοι, καθόσον πιθανώτατα διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτῶν ἀργὰ ἢ γρήγωρα θὰ διαλάμψουν καὶ ἐδῶ τὰ φιλολογικὰ ἔργα τὰ ἀθάνατα, ποῦ θὰ προκύψουν βέβαια ἀπὸ τὸν ἐναρμόνιον σύνδεσμον τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ λαικοῦ πνεύματος, κατὰ τὴν ἰδέαν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν.

Τὰ ἀνωτέρω ἂς ἐκτιμηθῶσι μᾶλλον ὡς ποιητικὴ παρέκβασις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφορμὴν ἔδωκε τὸ διαγώνισμα, ἢ ὡς ἀναγκαῖον προοίμιον τῆς περὶ αὐτοῦ κρίσεως. Οἱ μὴ ἀρεσκόμενοι εἰς τοὺς σταθμοὺς καὶ προτιμῶντες νὰ βαίνουν κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ τέρμα, θὰ ἠδύναντο ἄνευ τινὸς βλάβης νὰ ἀρχίσουν τὴν ἀνάγνωσίν των ἐντεῦθεν.

Τὰ 26 ἀποσταλέντα παραμύθια οὐδὲ ἴσης ἀξίας εἶνε, οὐδὲ δύνανται, συνοπτικῶς δικαζόμενα, νὰ τεθῶσι ταῦτα μὲν ἐκ δεξιῶν, ἐκεῖνα δὲ ἐξ ἀριστερῶν, καθὼς τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἐρίφια τοῦ Εὐαγγελίου. Διαφοροτρόπως ποικίλλουσι κατά τε τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, πολλάκις δὲ τὸ δυσδιάκριτον τῆς διαφορᾶς δύσκολον καθιστᾷ τὴν προτίμησιν. Ἡ οὐσιώδης ἔλλειψις πολλῶν ἐξ αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι οἱ ἀποστολεῖς των, ἄλλοι μὲν δὲν ἐννόησαν ἀκριβῶς, ἄλλοι δὲ καὶ ποσῶς δὲν ἀντελήφθησαν τί ἐζήτησεν ἡ «Ἑστία». Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἀπέστειλαν διηγήματα μὴ ἐνέχοντα στοιχεῖόν τι δημώδους παραμυθιοῦ, οἱ δὲ ἀπέστειλαν ὄχι παραμύθια κυρίως εἰπεῖν, ἀλλὰ παραδόσεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κάπως διαφέρει, οἱ δὲ παρεγέμισαν τὰ ἀποσταλέντα μὲ προοίμια καὶ μὲ παρενθέσεις, μακρὰς ἢ βραχείας, ἐπὶ τὸ φιλολογικώτερον, ἀλλὰ καὶ καταστρεπτικώτερον διὰ τὸ φυσικὸν κάλλος τοῦ παραμυθιοῦ, ποῦ τὸ ἐξαφανίζει καὶ τὸ μᾶλλον τεχνικὸν ψιμμύθιον. Ἄλλο δὲ τὸ ὑλικὸν τοῦ παραμυθιοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ἀορίστως ἀναφέρονται εἰς πάντα χρόνον καὶ τόπον, καὶ ἄλλο τὸ τῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία πάντοτε σχετίζεται πρὸς ὡρισμένον τι συμβὰν ἢ ὡρισμένον τόπον. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ λαός, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, κάμνει διάκρισιν μεταξὺ τῶν δύο, τὰ μὲν ἀποκαλῶν **παραμύθια**, τὰς δὲ παραδόσεις, θεωρῶν ὡς ***γινωμένα*** πράγματα.

Digitized by Google

Ὁμοίως ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ὡραιότερον συντεταγμένον παραμύθι εἶνε ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἡ προσωπικότης τοῦ γράφοντος λανθάνει ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀφέλειαν τῆς διηγήσεως. Δὲν λέγομεν ὅτι ὁ μυθογράφος πρέπει νὰ φωνογραφῇ πιστῶς τὴν προφορικὴν ἀφήγησιν ἄνευ τινὸς ἐκλογῆς καὶ διακοσμήσεως καὶ αὐτῆς τῆς δημώδους ἀφελείας καὶ ἁπλότητος, ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὸ κάλλιστον ὕφος εἶνε, ὡς καθορίζει αὐτὸ ὁ Ρενὰν εἰς τὰς «Ἀναμνήσεις» του ὁμιλῶν περὶ τῆς διδασκαλίας τινῶν ἐκ τῶν παλαιῶν διδασκάλων του: «Ἂν εἶχον τι νὰ εἴπωσι, τὸ ἔλεγαν ἁπλῶς καὶ τρόπον τινὰ κρυπτόμενοι.»

Ἐκ τῶν ἀποσταλέντων ὁ «Καρβουνάρης», ἡ «Δάφνη», ὁ «Μῦθος», τὸ «Σ' ἀγαπῶ», καὶ ὁ «Νόθος ἀδελφὸς» ἀφέθησαν ἐπὶ τῆς τελευταίας βαθμίδος, ὡς παιδαριώδη ἢ ἀσυνάρτητα, ὑπὸ πᾶσαν δ' ἔποψιν ἄλογα κατασκευάσματα. Ἔξω τοῦ διαγωνισμοῦ ἐτέθησαν τὸ «Κατσουλάκι τῆς γρηᾶς», ἀποσταλέν, ὡς φαίνεται τοὐλάχιστον, χάριν ἁπλῆς ἀστειολογίας μόνον, καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Μυλωνᾶς, ἀστρονόμος‿γιατρὸς» ἁπλοῦν δημῶδες ἀνέκδοτον, ὅπερ ὅμως εἶνε δημοσιεύσιμον. Τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ μαγεμένη βασιλοποῦλα» καὶ «Ἡ ὤμορφη» βασίζονται μὲν ἐπὶ δημοτικῶν παραμυθιῶν, ἀλλ' ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου ἐξετέθησαν καὶ παρεγεμίσθησαν, κατέστησε ταῦτα ἀνάξια καὶ ἀνιαρά. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγεται καὶ ἡ «Βασιλοποῦλα» (ὄχι τὸ ἐξ Ἀγγλίας ἀποσταλέν), κάπως ὑποφερτοτέρα, καὶ ὁ «Ψαρᾶς» διά τε τὸ ἀσυνάρτητον καὶ πρὸ πάντων τὸ σχολαστικὸν τῆς κωμικῶς καθαρευούσης δῆθεν γλώσσης του.

Εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα ὑπάγονται: ὁ «Φροεντής», διήγησις ἐξηγμένη ἀπὸ γνωστὸν ὡραῖον παραμύθι, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ οἰκονομία ἐστρεβλώθη καὶ κατεστράφη ἀπὸ τὸν γράψαντα, λίαν παραμελήσαντα καὶ τὸ λεκτικόν. Ὁ «Λυκοφαγωμένος», ἡ ἐν τῷ ὁποίῳ παράδοσις ἠμπορεῖ νὰ εἶνε καλή, ἀλλὰ πνίγεται ἀπὸ τὸν περιττὸν καὶ ἀκαλαίσθητον πρόλογον. Τὸ «Ἀρνάκι», καὶ αὐτὸ νοσοῦν ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν προλόγων, χρήσιμον ἄλλως τε δι' ἐπιστημονικὴν συλλογὴν παραμυθιῶν, ἀλλ' ἀκατάλληλον δι' ὅ,τι ζητεῖ ἡ «Ἑστία». Ἡ «Γρηὰ Εὔα», καλογραμμένον καὶ ἄξιον λόγου, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ μεγίστη ἀρετὴ εἶνε ἡ συντομία, παρὰ τὸν πρόλογον ὅστις καὶ τοῦτο λυμαίνεται. Τὸ «Παραμύθι τῆς Ἀργαλότρυπας», ὄχι παραμύθι, ἀλλὰ παράδοσις, περιεργοτάτη καὶ πολλοῦ λόγου ἀξία, ἀλλὰ θυσιασθεῖσα εἰς τὴν φιλολογικὴν φιλοδοξίαν τοῦ γράφοντος καὶ τὰ ἀποσιωπητικὰ τοῦ ἥρωός του γέρο Μήτρου. Ὁ «Βασίλης ὁ μπαλωματής», ἐκ τῶν γνωστοτέρων, καλὸν πρὸς δημοσίευσιν, ἂν καὶ περισσοτέρα ἐπιμέλεια περὶ τὸ λεκτικὸν δὲν θὰ τὸ ἔβλαπτε. Τὸ «Δαχτυλίδι», εὐάρεστον παραμύθι, ἀλλὰ ξενικόν, ὡς ὁμολογεῖ καὶ ἡ ἀποστείλασα, γνωστὸν δὲ καὶ μὴ ἀπηλλαγμένον λογοτεχνικῶν παρατεντωμάτων. Τὸ «Πεπρωμένο», θῦμα καὶ αὐτὸ τῆς προλογομανίας, ὄχι κακὸν καὶ ὄχι κακογραμμένον· ἡ ἐν αὐτῷ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ὡς γέροντος πρὸ τοῦ ποταμοῦ, περίεργος καὶ ποιητική. Ὁ «Ἄφοβος», ἔργον κυρίας, πνευματῶδες καὶ κομψογραμμένον, ἀλλὰ μὲ περιττὰς παρεκβάσεις καὶ μὲ ἐπιτήδευσιν ἀνάρμοστον. Τὸ δὲ «Βασιλόπουλο καὶ οἱ ζωθιὲς» διακρίνεται πάντων τῶν μετ' αὐτοῦ διότι εἶνε ἔμμετρον, κατὰ τὸν ζῆλον τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων, εἰς γλῶσσαν λίαν ἰδιωματικήν. Δυστυχῶς δὲν ὠφέλησε τὸν ποιητικώτατον μῦθον ὁ εὔρους, ἀλλὰ καὶ εἰς πεζολόγους πλατυσμοὺς ἐκτρεπόμενος στίχος.

Πλουσίαν εἰσφορὰν εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν παρέχουν αἱ «Θεσσαλικαὶ ἑλληνικαὶ παραδόσεις», ἀποσταλεῖσαι ὑπὸ γνωστοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ λογίου· ὡραῖαι πᾶσαι, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς ἐκθέσεως αὐτῶν, τὰ ὑποσημειούμενα σχόλια, ἰδίως δὲ ἡ λεγομένη φωνητικὴ γραφὴ αὐτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν καταφεύγουν, κατὰ τὸν κ. Ροΐδην, οἱ γλωσσολόγοι καὶ οἱ γελωτοποιοί, δεικνύουν ὅτι ἁρμόζουσι μᾶλλον εἰς εἰδικόν τι λαογραφικὸν δημοσίευμα ἢ εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον. Ἂν δὲ ὁ ἐν λόγῳ ἀγὼν ἐγίνετο πρὸς συγγραφὴν ἠθικοῦ διηγήματος, βεβαίως θὰ ἐνίκα ἡ ἐξ Ἀγγλίας ἀποσταλεῖσα «Βασιλοποῦλα», νέας κόρης ἔργον. Πλὴν λεκτικῶν τινων ἀβλεψιῶν, τὸ μέγα ἐλάττωμα τῆς Βασιλοποῦλας ταύτης εἶνε ὅτι δὲν περικλείει κανὲν στοιχεῖον δημοτικοῦ παραμυθιοῦ, εἶνε δὲ μᾶλλον ἀλληγορία θρησκευτικοφιλοσοφική, μεθ' ἱκανῆς εὐχερείας ἐκτεθειμένη, ἥτις, ἂν δὲν ἔγινε συμφώνως πρὸς ξένον ὡρισμένον πρότυπον, ὡς ὑποθέτομεν, τιμᾷ τὴν δύναμιν τῆς φαντασίας καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς καρδίας τῆς γραψάσης. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον πάντων εὐρεῖαν ἔχον τὴν ἐπιβολὴν εἶνε ὁ «Διάδοχος τοῦ Ἀράπη», πολυσύνθετον καὶ ἐπικώτατον παραμύθι, γνησιώτατον δημοτικόν, πολλοῦ λόγου ἄξιον πρὸς μυθολογικὰς μελέτας, ἂν καὶ ὅλα του τὰ ἐπεισόδια εἶνε γνωστὰ καὶ περιέχωνται εἰς ἄλλα παραμύθια ἑλληνικὰ καὶ ξένα. Ἀλλ' ὁ γράψας περιωρίσθη εἰς ὅσα ἤκουσε παρὰ τῆς γραίας, ἥτις, ὡς λέγει, τοῦ διηγήθη τὸ παραμύθι, ἀφῆκε δὲ τοῦτο ἄθικτον, δίχως νὰ ἐπιφέρῃ κἂν ἀσημάντους τινὰς διορθώσεις, ἀναγκαίας εἰς τὴν οἰκονομίαν· διότι τὰ ταράσσοντα τὴν οἰκονομίαν προέρχονται μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς μνήμης τῆς διηγηθείσης, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ· ἠδύναντο δὲ αἱ διορθώσεις νὰ γίνουν ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλων παραμυθιῶν.

Ὑπολείπονται ὁ «Χαρτοπαίχτης» καὶ ἡ «Ἐλεημοσύνη». Καὶ τὰ δύο τέλεια εἰς τὸ εἶδος των. Τὸ πρῶτον εὐφυέστατον καὶ χαριέστατα ἐκτεθειμένον, κατοπτρίζει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν εἴρωνα καὶ ἄκακον φιλοπαιγμοσύνην, ἥτις δὲν φείδεται οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ θείου. Τὸ δεύτερον μὲ λιτότητα καὶ γοργότητα παραδειγματικὴν ἐκτυλίσσει γνησίως λαϊκὸν παραμύθι, ὁλόκληρον δρᾶμα εὐφάνταστον καὶ ποιητικῶς παραστατικόν, ἀπολῆγον εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀγαθότητος, δύο χαρισμάτων, τὰ ὁποῖα συνηθέστατα ταὐτίζονται εἰς τὰ παραμύθια μας. Τὰ ἰσοβαρῆ ταῦτα προϊόντα ἐπὶ πολὺ ἐτήρησαν ἰσόρροπον τὴν πλάστιγγα, ἐν τέλει δὲ ὑπερίσχυσε τοῦ πνεύματος τοῦ «Χαρτοπαίχτου» τὸ αἴσθημα τῆς «Ἐλεημοσύνης», ἥτις καὶ ἐκρίθη ἀξία τοῦ μικροῦ βραβείου.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Digitized by Google

ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ

Βραβευθὲν παραμύθι.

Εἴτανε μιὰ φορά, μιὰ γρηὰ ζητιάνα, κ' εἶχε μιὰ κόρη, μιὰ κοπέλλα ποῦ ὅποιος τὴν ἔβλεπε πήγαινε νὰ τὰ χάσῃ· ὅλα τ' ἀρχοντόπουλα εἴχανε νὰ κάνουνε μὲ τὴν ὀμορφάδα της.

Μιὰ φορὰ τῆς πῆγε ἡ γρηὰ μάννα της ἕνα καρβελάκι ψωμὶ καὶ τῆς λέει :

— Βλέπεις θυγατέρα αὐτὸ τὸ καρβελάκι, νὰ τὸ φυλάῃς καὶ νὰ τὸ θυμιαίνῃς τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα.

Ἡ γρηὰ ἅμα εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια ἔφυγε καὶ πῆγε πάλι στὴ ζήτια.

Σὲ λίγη ὥρα, νὰ καὶ πηγαίνει ἕνα καλογεράκι, γεροντάκι,· γεροντάκι ποῦ τὰ γένεια του τὰ κάτασπρα φθάνανε ὡς τὰ γόνατα, καὶ τὰ μάτια του ἤτανε βουλιαγμένα ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ χρόνια.

— Ὄμορφή μου κόρη, δῶσε μου νὰ φάγω ! Πεινῶ ! εἶμαι τρεῖς μέρες νηστικός.

— Καλῶς τὸ καλογεράκι, καλῶς το. Νά, καλογεράκι μου, αὐτὸ τὸ ψωμί. Καὶ τοῦ τὤδωκε ἡ κοπέλλα μὲ τὴ μεγαλείτερη εὐχαρίστηση.

— Ὁ θεὸς νὰ σοῦ τὸ δώσῃ διπλὸ καὶ τρίδιπλο κοπέλλα μου ! Ἔχε γειά !

— Στὸ καλό, γεροντάκι μου.

Τὴν ἄλλη 'μέρα τῆς πῆγε πάλι ἡ μητέρα της κι' ἄλλο καρβελάκι καὶ τῆς εἶπε νὰ τὸ κρύψῃ μαζὺ μὲ τἄλλα.

Ξαναπῆγε ὁ καλόγερος καὶ τοὔδωσε καὶ τἄλλο ψωμὶ ἡ κοπέλλα.

Στὴν τρίτη φορὰ τῆς λέει ἡ μητέρα της· «ἄνοιξε κόρη μου τὴν κασσέλα νὰ διῶ τὰ καρβελάκια καὶ νὰ βάλω κι' αὐτὸ μαζί». Ἀνοίγει τὴν κασσέλα τὸ κορίτσι, μήτε καρβέλια μήτε τίποτα.

— Μωρή, ποῦ εἶνε τὰ καρβελάκια;

— Τἄδωκα ἐλεημοσύνη !

— Ἐλεημοσύνη τἄδωκες ! Στάσου νὰ σοῦ δείξω ἐγώ. Τὴν πιάνει στὸ ξύλο, νὰ καὶ τούτη, νὰ κ'ἐκείνη, τὴ σάπισε τὴν κακομοῖρα. Ἀνοίγει τὴν πόρτα καὶ τὴ βγάζει στὸ δρόμο.

Ἔκλαιγε τὸ κορίτσι, ποῦ νὰ πάῃ νύχτα ὥρα. Πήγαινε ἀπὸ δῶ πήγαινε ἀπ' ἐκεῖ, δὲν ἤξερε ποῦ νὰ πάῃ. Ἐκεῖ ποῦ περπατοῦσε, βλέπει τὸ καλογεράκι κ' ἐρχόντανε κοντά της καὶ τῆς λέει.

— Τί ἔχεις καὶ κλαῖς ; κόρη μου.

— Τὸ καὶ τό, καλόγερέ μου.

Καὶ κάθεται καὶ τὰ λέει ὅλα.

— Ἔννοια σου κοπέλλα μου, μὴ κλαῖς, μόνο νὰ αὐτὸ τὸ κουβάρι τὸ χρυσάφι καὶ πήγαινέ το σέκεῖνο κεῖ τὸν πύργο. Κ' ἅμα σοῦ ποῦνε : Πόσο τὸ πουλεῖς : νὰ πῇς : ὅσο βαρεῖ. Σ' αὐτὸ τὸν πύργο παντρεύεται ὁ βασιλέας καὶ θὰ τὸ πάρῃ. Καὶ τῆς ἔδειξεν ἕνα πύργο ὁλόφωτο.

Παίρνει τὸ κουβάρι ἡ κοπέλλα καὶ τὸ πηγαίνει στὸν πύργο. Τὴ βλέπουνε στρατιῶτες ποῦ ἤτανε στὴν πόρτα καὶ τῆς λένε :

— Τί θές, κορίτσι μου ;

— Αὐτὸ τὸ χρυσάφι πουλῶ.

— Καὶ πόσο τὸ πουλεῖς :

— Ὅσο βαρεῖ.

Τὸ πηγαίνουνε οἱ στρατιῶτες τοῦ βασιλέα. Τοῦ ἄρεσε τὸ χρυσάφι καὶ τὤβαλε στὴ ζυγαριὰ νὰ τὸ ζυγίσῃ. Βάζει χρήματα ὁ βασιλέας μέσα στὴ ζυγαριά, δὲν ἐβάραιναν καθόλου. Βάζει ὅλο του τὸ βιὸς ὁ βασιλέας, τίποτα. Μπαίνει ὁ ἴδιος μέσα καὶ ἔτσι γύρισε ἡ ζυγαριά.

— Φωνάξετέ της, λέει ὁ βασιλέας.

Πηγαίνουνε καὶ τῆς φωνάζουνε.

Ἅμα τὴν εἶδε ὁ βασιλέας πῆγε νὰ τὰ χάσῃ ἀπ' τὴν ὀμορφιά της. Διώχνει τὴ νύφη καὶ παίρνει αὐτὴ γυναῖκα.

Ἅμαἔμαθε ἡ γρηὰ μάννα της, ἡ κακοῦργα, πῶς ἡ κόρη της πῆρε τὸ βασιλέα ἄντρα, πῆγε καὶ τὴν ηὗρε. Ἡ κόρη της ἡ καϋμένη τὴ δέχτηκε μὲ τὴ μεγαλείτερη χαρά, τῆς ἔδωκε φαγιά, χρήματα καὶ τὴν ἔστειλε στὸ σπίτι της. Τὴν ὥρα ποὔθελε νὰ φύγῃ τῆς λέει :

— Θυγατέρα, τί τἄκαμες τὰ καρβελάκια ;

— Σῶπα, καλὲ μάννα, δὲν βλέπεις τόσα πλοῦτη ἐδῶ, μόνο μ' ἐρωτᾷς γιὰ τὰ καρβελάκια.

— Ἔχε γειά, κόρη μου !

— Στὸ καλό, μάννα.

Κεῖ ποῦ κατέβαινε τὶς σκάλες γκρέμισε ἡ γρηὰ καὶ ἐσκοτώθηκε. Τὴν πήρανε οἱ στρατιῶτες καὶ πήγανε καὶ τὴ θάψανε μέσα στὸν κῆπο. Κεῖ ποῦ τὴ θάψανε βγῆκεν ἕνας καλαμιῶνας, μὰ τί καλαμιῶνας θεόρατος, φουντωτὸς καὶ πράσινος, πράσινος. Ἅμα τὸν εἴδανε, ἄλλο δὲν ἐλέγανε παρὰ γιὰ τὸν καλαμιῶνα. Τὤμαθε αὐτὸ ὁ βασιλέας καὶ εἶπε τῆς κοπέλλας νὰ πᾶνε νὰ τὸν δοῦνε. Πήγανε καὶ καθίσανε ἀποκάτου ἀπ' τὸν καλαμιῶνα ὁ βασιλέας μὲ τὴ γυναῖκά του. Κλίνει σιγὰ σιγὰ ὁ καλαμιῶνας καὶ ψιθυρίζει στ' αὐτὶ τῆς κόρης.

— Θυγατέρα, τί τἄκανες τὰ καρβελάκια ;

Ἡ κοπέλλα χαμογέλασε. Τὴ βλέπει ὁ βασιλέας καὶ τῆς λέει ;

— Γιατί γελᾷς ;

— Μοῦ φανήκανε τὰ γένειά σου, ἀφέντη βασιλέα, σὰν τὸ φροκαλάκι τῆς κουζίνας μας.

Νὰ τἀκούσῃ αὐτὰ τὰ λόγια τὰ πικρὰ ὁ βασιλέας, τοῦ κόστισε πολὺ μὰ πάρα πολύ.

— Πᾶμε νὰ μοῦ δείξῃς τὸ φροκαλάκι τῆς κουζίνας σας.

— Πᾶμε, ἀφέντη μου.

Καβαλλικεύουνε στὰ μουλάρια, πηγαίνανε πηγαίνανε, πέρασαν βουνά, πέρασαν λαγκάδια, ποῦ νὰ πᾶνε. Ἤξερε αὐτὴ ἡ κακομοῖρα ποῦ νὰ τὸν πάῃ ! Τῆς ἦρθε νὰ πάρῃ τῶν ὀμματιῶν της.

— Μὰ ποῦ εἶνε τὸ σπίτι σου ; λέει ὁ βασιλέας.

— Ἐδῶ κοντά, βασιλέα μου. Μόνο ἔχασα τὸ δρόμο. Νὰ πάγω ἐδῶ ἀπὸ κάτου ἀπ' τὴ ρεμματιὰ νὰ δῶ πὰς καὶ δῶ κανένα σημάδι.

Ηὗρε αὐτὴ τὴν πρόφαση ἡ κοπέλλα γιὰ νὰ φύγῃ. Ξεκαβαλλικεύει καὶ πηγαίνει ἀπὸ κάτω ἀπ' τὴ ρεμματιὰ γιὰ νὰ πάρῃ κατὰ τὰ μάτια της.

Στὸ δρόμο τὴν ἀπαντάει τὸ κολογεράκι, καὶ τῆς λέει :

— Ποῦ πᾷς, κοπέλλα μου ;

— Ὅπου μὲ βγάλει ἡ ἄκρη. Καὶ κάθεται καὶ τοῦ τὰ λέει.

Digitized by Google

— Νὰ αὐτὰ τὰ σαράντα κλειδιά, θὰ πᾷς στὸ τάδε μέρος καὶ θὰ βρῇς ἕνα πύργο καὶ θἀνοίξῃς τὶς κάμαρες καὶ στὴν τελευταία κάμαρα θἄνε τὸ φροκαλάκι.

Τὰ παίρνει χαρούμενη μὲ χίλιες εὐχαρίστησες καὶ πηγαίνει πάλι καὶ καβαλλικεύει.

— Τὸν ηὗρα τὸ δρόμο, ἀφέντη μου. Ἀπὸ τοῦτο δῶ τὸ μέρος θὰ πᾶμε καὶ θὰ βρεθοῦμε στὸ σπίτι μου.

Ἀρχίσανε πάλι, περπατούσανε, περπατούσανε, φθάσανε στὸν πύργο.

Τί πύργος εἴτανε αὐτός! Τί νὰ ἰδῇς. Δοῦλες, δούλους, πράμματα, θάμματα, περιβόλια, ὅλες οἱ κάμαρες εἴτανε στολισμένες μὲ βελοῦδο. Σάστισε πλειὰ ὁ βασιλέας.

— Καλὰ ὅλ' αὐτά, μὰ θέλω νὰ μοῦ δείξῃς καὶ τὸ φροκαλάκι τῆς κουζίνας.

Πηγαίνουνε σ' ἐκείνη τὴν κάμαρα ποῦ εἶχε πεῖ ὁ καλόγερος καὶ βλέπουνε τὸ φροκαλάκι ὅλο διαμάντι καὶ μαργαριτάρι στολισμένο.

Χύνεται ὁ βασιλέας, τὴν ἀγκαλιάζει, τὴ φιλεῖ.

— Εὐχαριστῶ! τῆς λέει.

Καὶ ζήσανε αὐτοὶ καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

Ἐν Σύρῳ ΘΕΟΔ. Α. ΔΡΑΚΑΚΗΣ

Ο ΧΑΡΤΟΠΑΙΧΤΗΣ

Ἐπαινούμενον παραμύθι

Μία φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἤτανε σ' ἕνα χωριὸ ἕνας χαρτοπαίχτης. Ἀπὸ μικρὸ παιδὶ ἔπαιζε τὰ χαρτιά. Ἦρθε καιρὸς καὶ παντρεύτηκε, ἔκαμε καὶ παιδιά, μὰ τὰ χαρτιὰ δὲν τἄπαυε· εἶχε ἀπόφασι νὰ ξεψυχήσῃ μὲ τὴν τράπουλα στὰ χέρια.

Ἕνα βράδυ, μὲ τὸ σοῦρπο, γύριζε σπίτι του ἀπὸ τὸν καφενέ· ἤτανε σαββατόβραδο κ' εἶχε παιγμένη ὅλη τὴ δούλεψη τῆς ἑβδομαδός. Περπατοῦσε συλλογισμένος, μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι. Τί διάβολο — ὄξ' ἀπὸ 'δῶ μέσα — νὰ πῇ στὴ γυναῖκά του καὶ στὰ παιδιά του, ποῦ τὸν ἀκαρτερούσανε νὰ τοὺς πάῃ τίποτε νὰ φάνε.

Ἄξαφνα τὸν σταματάει ἕνας ἄνθρωπος. Καλὴ σπέρα, τοῦ λέει. — Καλῶς τὸν πατριώτη. — Μοῦ κάνεις μία χάρι; — Ἅ μπορῶ, μετὰ χαρᾶς σου. — Σὲ περικαλῶ νὰ μὲ πάρῃς ἀπόψε σπίτι σου νὰ φάω καὶ νὰ κοιμηθῶ, γιατὶ εἶμαι ξένος. — Ἔλα πᾶμε.

Μπροστὰ ὁ χαρτοπαίχτης ἀπ' ὀπίσω ὁ ξένος, τραβήξανε γιὰ τὸ σπίτι. Ἅμα φτάσανε ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, γυρίζει ὁ χαρτοπαίχτης καὶ τί νὰ ἰδῇ; Κοντὰ στὸν ξένον ἄλλους δώδεκα. Σκύφτει στ' αὐτὶ τοῦ ξένου καὶ τοῦ λέει· — Ποιοί 'νε τοῦτοι; — Μὴ σὲ μέλει, εἶνε δικοί μου ἀνθρῶποι, τοῦ εἶπε ὁ ξένος.

— Καλά, εἶπε μέσα του χαμογελῶντας ὁ χαρτοπαίχτης, δὲ μὲ μέλει, μὰ νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μαυροφᾶτε.

* * *

Βλέποντας ἡ γυναῖκα τοῦ χαρτοπαίχτη νὰ μποῦνε τόσοι νοματαῖοι, τάχασε· τί νὰ τοὺς βάλῃ νὰ φάνε, παναγία μου, ποῦ δὲν εἶχε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μισὸ καρβέλι ψωμὶ ἀπάνω στὸ ράφι!

— Ἔννοια σου, κυρά, τῆς εἶπε ὁ ξένος, σὰ νὰ κατάλαβε τὴ συλλογή της, ἔννοια σου καὶ μᾶς φτάνει τὸ μισοκάρβελο. Καθῆστε νὰ φᾶμε.

Βάλανε τὸ σοφρᾶ χάμου καὶ καθήσανε γύρω οἱ ξένοι κ' οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ καὶ χωρέσανε ὅλοι τους χωρὶς ν' ἀκουμπάῃ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Ὕστερα πῆρε ὁ ξένος τὸ μισοκάρβελο, τὸ εὐλόγησε, τὤκοψε καὶ τὸ μοίρασε. Φάγανε οὑλοι τους καὶ χορτάσανε καὶ περίσσεψε κἄμποσο ψωμί.

Ὁ χαρτοπαίχτης κ' ἡ γυναῖκά του δὲν ξέρανε τί νὰ ποῦνε. Τοὺς φαινότανε ἀπίστευτο, νὰ χορτάσουν τόσοι νοματαῖοι μὲ μισὸ ψωμί. — Μωρὴ ποιὸς νἆν' αὐτός; εἶπε στ' αὐτὶ τῆς γυναικός του ὁ χαρτοπαίχτης. — Εἶμαι ὁ Χριστός, εἶπε ὁ ξένος, σὰν νὰ κατάλαβε τ' εἶπε τ' ἀντρόγυνο.

Ἀμέσως πέσανε καὶ τὸν προσκυνήσανε.

Οἱ δώδεκα σύντροφοί του ἤτανε οἱ δώδεκα Ἀποστόλοι.

— Τόρα, ποῦ ἔμαθες ποιὸς εἶμαι, εἶπε ὁ Χριστός, θέλω νὰ σοῦ κάμω μία χάρι γιὰ τὴ φιλοξενία ποῦ μοὔκαμες. Λέγε τί θέλεις; — Νὰ κερδίζω πάντα στὴν πασσέτα, εἶπε ὁ χαρτοπαίχτης. — Καλά, θὰ κερδίζῃς, εἶπε ὁ Χριστὸς κ' ἔγινε ἄφαντος μὲ τοὺς Ἀποστόλους του.

* * *

Πράγματις ἀπὸ τότες ὁ χαρτοπαίχτης ὅλο κέρδιζε στὴν πασσέτα. Ἀπόχτησε βιὸς πολύ, γίνηκε ὁ πρῶτος νοικοκύρης τοῦ χωριοῦ καὶ ὅταν πέθανε, ἄφισε στὰ παιδιά του ἄμετρα σπίτια καὶ χωράφια.

Ἔτσι ὁ Χριστὸς ἐπλήρωσε τὸ μισὸ καρβέλι τὸ ψωμί. Καὶ ὅμως αὐτὴ ἡ πληρωμὴ δὲν ἤτανε τίποτε μπροστὰ στὴν ἄλλη, ποῦ τοῦ φύλαγε στὸν ἄλλον κόσμο. Γιατί τὴν ὥρα, ποῦ βγῆκε ἡ ψυχὴ τοῦ χαρτοπαίχτη, ἕνας ἄγγελος, ποῦ ἀκαρτεροῦσε κοντὰ στὸ προσκέφαλό του σταλμένος ἀπὸ τὸ Χριστό, τὴν πῆρε νὰ τὴν πάῃ στὸν Παράδεισο.

Στὸ δρόμο ποῦ πήγαινε μὲ τὸν ἄγγελο, ἀπανταίνουν τὸν **ὀξαποδῶ** καὶ πήγαινε ἕναν ἁμαρτωλὸ στὴν κόλαση. Τὸν εἶχε τὸν κακομοίρη ὀπισθάγκωνα δεμένο καὶ τὸν ἔσπρωχνε καὶ τὸν ἔδερνε ἀλύπητα. Ὁ χαρτοπαίχτης συμπόνεσε τὸν ἄτυχο τὸν ἁμαρτωλὸ καὶ ἔκαμε νόημα τοῦ **ὀξαποδῶ** νὰ σταθῇ. Ὁ **ὀξαποδῶ** ἐστάθηκε καὶ ὁ χαρτοπαίχτης τοῦ εἶπε· — Παίζουμε τὰ χαρτιά; — Τί νὰ παίξωμε; — Ἂν μὲ κερδίσῃς νὰ μοῦ παίρνῃς τὴν ψυχή, ἂν ὅμως σὲ κερδίσω νὰ σοῦ πέρνω τὸν ἁμαρτωλό, ποῦ πᾷς στὴν κόλαση.

Τοῦ ὀξαποδῶ τοῦ ἄρεσε ἡ συμφωνία· δίχως ἄλλο θὰ κέρδιζε τὸ χαρτοπαίχτη καὶ ἔτσι ἀντὶς γιὰ μία ψυχὴ θὰ πήγαινε δύο στὸν ἀφέντη του τὸν Ἑωσφόρο.

— Παίζομε, εἶπε.

Ὁ χαρτοπαίχτης ἔβγαλε τὴν τράπουλα — γιατὶ εἶχε πεθάνει κρατῶντας την — κι' ὅσο νὰ πῇ «ἀμήν» κερδίζει τὸν ὀξαποδῶ καὶ τοῦ παίρνει τὴν ψυχὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ὁ ὀξαποδῶ χοροπήδησε ἀπὸ τὴ λύσσα του σὰ δαιμονισμένος κ' ἐχάθη.

Ὁ χαρτοπαίχτης ἀντάμα μὲ τὸν ἄγγελο καὶ τὸν ἁμαρτωλό, ἔφτασε ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς Παράδεισος. Ἐκεῖ ἤτανε ὁ Χριστός.

— Ποιὸς εἶνε τοῦ λόγου του; ρώτησε..

— Εἶνε φίλος μου, εἶπε ὁ χαρτοπαίχτης.

Digitized by Google

— Στὴν Παράδεισο δὲ χωρεῖ, εἶπε ὁ Χριστὸς μὲ αὐστηρότητα. Ἐγὼ σένα μονάχα προσκάλεσα.

— Καὶ 'γὼ ἀφέντη μου Χριστέ, εἶπε ὁ χαρτοπαίχτης, τὴν ἀφεντιά σου μονάχα προσκάλεσα στὸ σπίτι μου, καὶ μοὔφερες ἄλλους δώδεκα.

Ὁ Χριστὸς ἐσυλλογίστηκε λίγο, εἶδε πῶς ὁ χαρτοπαίχτης εἶχε δίκιο, χαμογέλασε καὶ εἶπε :

— Ἔλα, περάστε κ' οἱ δύο μέσα.

ΑΝΕΜΟΣ

ΔΙΠΛΟ ΟΝΕΙΡΟ

Ποίημα χωρὶς στίχους.

*

Τὸ πρῶτο βαθὺ ὄνειρο τῆς ψυχῆς μου ἐσὺ τῶχεις κλέψει . . .

Στίχους δὲν ἔγραψα. Στίχους δὲ γράφω. Μὰ ὅ,τι βάζουν στοὺς στίχους, καρδιὰ καὶ λαχτάρα, πόνο καὶ τρόμο, ἀγάπη καὶ πόθο, θὰ τὰ βάλω σ' αὐτὰ ποῦ θὰ γράψω.

Στῖχοι δὲ θᾶνε, μὰ ποίηση θᾶνε—γιατὶ θὰ εἶνε ζωή !

Καὶ τί χρειάζουνται τὰ λόγια :

Ὧρες ἀλάκερες μπροστά σου γονατισμένη ἡ ψυχή μου, μὲ τὴν ἄφωνη τῶν ματιῶν γλῶσσα, θὰ σοῦ λέῃ τὸν πόνο της τὸ μυστικό, κ' ἕνα ποίημα θὰ γράφεται, θὰ γράφεται χωρὶς ἀπ' τὰ χείλια μου νὰ πέφτῃ λέξη καμμιά . . .

Τὸ πρῶτο βαθὺ ὄνειρο τῆς ψυχῆς μου ἐσὺ τῶχεις κλέψει . . .

* *

Τὸ πρῶτο ἀφτερούγιαστο ὄνειρο τῆς ψυχῆς σου ἐγὼ τῶχω κλέψει . . .

Μ' ἔβλεπαν ὅλα τ' ἀστέρια. Μ' ἄκουγε ἀπ' ἀντίκρυ τ' ἀηδόνι ποῦ ἔψελνε τὸ λυπημένο του σκοπό. Τ' ἀρώματα τῶν λουλουδιῶν μελῳδικὰ συνώδευαν τὸ μαγικὸ τραγοῦδι ποῦ σάρκα ἔπαιρν' ἐμπρός μου.

Στῆς ματιᾶς μας τὴ λάμψη πρωτοϊδώθηκαν οἱ ψυχές μας· στῆς ματιᾶς μας τὴ λάμψη πρωτοτρεμούλιασαν οἱ χαρές μας.

Δὲ σοῦ εἶπα ποτὲ πῶς ἐσένα μονάχ' ἀγαπῶ· στὶς ἀτέλειωτες ὁμιλίες μας ποτὲ δὲ μοῦ εἶπες ἕνα λόγο ἀγάπης. Σωπαίνουν τὰ χείλια· μόνο τὰ μάτια μιλοῦνε.—Καὶ χτυποῦν οἱ καρδιές.

Τὸ πρῶτο ἀφτερούγιαστο ὄνειρο τῆς ψυχῆς σου ἐγὼ τῶχω κλέψει . . .

* * *

Τὸ πρῶτο βαθὺ ὄνειρο τῆς ψυχῆς μου ἐσὺ τῶχεις κλέψει . . .

Ἡ λευκὴ φεγγοβολιὰ τῆς ἀγάπης ὅλονε μὲ φωτίζει. Ξαστεριάζει ἡ ψυχή μου. Κι' αὐτὸ τὸ μυαλό μου ἀκόμη δυναμώνει

Μὰ καὶ σ' ὅλο αὐτὸ τὸ φῶς μέσα δὲ βρίσκω λόγια, ποῦ νὰ πρέπουν σὲ τέτοια ἀγάπη.

Φοβᾶμαι, φοβᾶμαι . . . Ἂν θελήσω νὰ εἰπῶ μὲ τὰ χείλια τί νοιώθει ἡ καρδιά, τὴν καρδιὰ θὰ προδώσουν τὰ χείλια

Τὸ πρῶτο ἀφτερούγιαστο ὄνειρο τῆς ψυχῆς σου ἐγὼ τῶχω κλέψει . . .

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΕΝΤΗΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΙΣΠΑΙΝ

Ὁ Ἰωάννης Ῥισπαὶν εἶνε συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς διάσημος ἐκ τῶν μᾶλλον ἀκουομένων ἐν τῇ συγχρόνῳ Γαλλίᾳ. Ὁ ἰδιωτικός του βίος ὑπῆρξε τρικυμιώδης καὶ πλήρης περιπετειῶν καὶ ἀντιθέσεων. Ἐχρημάτισε ναυτόπαις καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ecole normale· ἀλλὰ τὸ ὕφος του ὡς συγγραφέως, τοὐλάχιστον εἰς τὰ μᾶλλον ἀντηχήσαντα παρὰ τῷ κοινῷ ἔργα του, δὲν προσέλαβε κανὲν ἐκ τῶν χαρισμάτων ἅτινα διακρίνουσι τοὺς ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ διαμορφουμένους λογογράφους. Ἔγραψε στίχους θαυμασίως αἰσθηματικοὺς καὶ στίχους ἀνηθίκους, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ ὑπέστη φυλάκισιν τῇ ἀποφάσει τῆς Δικαιοσύνης. Σύζυγος καὶ πατὴρ τέκνων, ἐπροξένησε κοινὸν σκάνδαλον διὰ τὰς λίαν ἐκκεντρικῶς ἐκδηλουμένας σχέσεις του μετὰ τῆς Σάρας Βερνάρ, μεθ' ἧς καὶ ἀνῆλθε τὴν σκηνὴν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ δράματός του «Νανὰ Σαΐβ».

Ἐμφανισθεὶς εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον καθ' ἣν ἐποχὴν ἤκμαζεν ἡ μεγάλη ποιητικὴ σχολὴ τοῦ ***Παρνασσοῦ***, παρέμεινεν αὐτός, μετὰ τῶν φίλων του Ῥαοὺλ Πονσέν, τοῦ εὐθύμου ᾀσματογράφου, ὅστις πίνει καὶ ψάλλει τὸν οἶνον, ὡς οὐδείς, καὶ τοῦ Μαυρικίου Βουσώρ, τοῦ αἰθερίου καὶ πλατωνίζοντος ποιητοῦ, οὐ μόνον ξένος πρὸς τὴν γύρω του κίνησιν, ἀλλὰ καὶ ἀντέδρασε κατ' αὐτῆς διὰ τῶν ἔργων του. Πρώτη ποιητική του συλλογὴ εἶνε «Αἱ θωπεῖαι», τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὁ θαυμάσιος τόμος τοῦ «Τραγουδιοῦ τῶν ζητιάνων», κατά τινας τὸ ἀριστούργημά του. Βραδύτερον ἐπεφάνησαν αὐτοῦ αἱ «Βλασφημίαι», μέγα βιβλίον ἀντιθρησκευτικῶν ποιημάτων, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς πλήρης ὀργῆς καὶ ἀθείας ἐπεχείρησε νὰ καταρρίψῃ τὰ ὁμοιώματα καὶ νὰ κρημνίσῃ τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν παντὸς θρη-

Digitized by Google

σκεύματος. Οὐδενὸς ἄλλου βιβλίου τὴν ἀπήχησιν ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ ἐνθυμούμεθα τόσον σφοδρὰν καὶ τόσον παρατεταμένην ὡς τῶν «Βλασφημιῶν». Ἐστιγματίσθη μὲν γενικῶς ἡ ἀσέβεια τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐθαυμάσθη ἡ ἀριστοτεχνικὴ αὐτοῦ δεινότης εἰς τὸ παρατάσσειν στίχους ἀψόγους καὶ λαμπρούς, ὑπὸ ῥητορικὴν μᾶλλον ἢ ὑπὸ καθαρῶς ποιητικὴν ἔποψιν. Μετ' αὐτὰς ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε τὴν «Θάλασσαν», μεγαλεπηβόλου συλλήψεως ὕμνον πρὸς τὸ ἄπειρον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐφιλοδόξησεν ἐν ταὐτῷ νὰ ψάλῃ μὲ λαϊκὴν ἀφέλειαν καὶ μὲ ἐπιστήμην Λουκρητίου.

Πλὴν τῶν ποιημάτων του ὁ Ῥισπαὶν ἔγραψε μυθιστορήματα ἐκτεταμένα, διηγήματα, δράματα, κωμῳδίας, ἔμμετρα καὶ πεζά. Ἡ κωμῳδία του «Ὁ κύριος Σκαπῖνος», παρεστάθη ἀπὸ σκηνῆς τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου, ὡς καὶ τὸ δρᾶμά του «Διὰ τῆς ῥομφαίας», εἰς τὸ ὁποῖον ἐσχάτως ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἀπένειμε καὶ τετρακισχιλιόδραχμον βραβεῖον.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Ῥισπαὶν ἐλάχιστα ὁμοιάζει πρὸς τοὺς καλουμένους Normaliens κατὰ τὸ ὕφος τοῦ λόγου. Ἡ παρατήρησις δὲν εἶνε ἀκριβής, καθόσον ὁ Ῥισπαὶν φημίζεται πολὺ ὀλιγώτερον ὡς μορφώσας ἴδιον ὕφος ἢ ὡς προσοικειωθεὶς διὰ σπανίας δυνάμεως πάσας τὰς τεχνοτροπίας τῶν μεγάλων φιλολογικῶν σχολῶν καὶ τὸ ὕφος πολλῶν μεγαλωνύμων συγγραφέων. Ἐπεδείχθη διαδοχικῶς εἰς τὰ ἔργα του κλασικός, ῥομαντικός, πραγματιστής, ὑλιστής, αἰσθηματίας. Οἱ δὲ στίχοι του οὐχὶ σπανίως εἶνε ὡς δεξιὰ ἀπήχησις καὶ διακόσμησις περιλαλήτων στίχων τοῦ Οὐγκῶ, τοῦ Μυσσὲ καὶ τῶν ἄλλων. Καὶ οἱ ἀμφισβητοῦντες αὐτῷ τὴν ποιητικὴν πρωτοτυπίαν, οὐχ ἧττον τὸν ἀναγνωρίζουν ὡς μέγαν καὶ ἀπαράμιλλον λογοτέχνην.

***

ΤΟΥ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ

Ἠεθάναν νιαὶς πεντάμορφαις, 'πεθάναν νιοὶ λεβέντες,
'πεθάναν γέροντες καλοὶ καὶ γρηαὶς ψυχοπονιάραις . . .

Τοὺς λησμονῆσαν οἱ 'δικοί, δὲν τοὺς θυμοῦνται οἱ ξένοι.
μὰ κάπου κάπου βρίσκεται καὶ σπλαγνικὸς διαβάτης
νὰ χύσῃ δάκρυ καὶ γι' αὐτούς, νὰ 'πῇ τὸ «θιὸς 'σχωρέσ' τους»,
ἂν τύχῃ καὶ στὸ διαβα 'του τὸ μνῆμά τους πατήσῃ . . .

Τοὺς δόλιους τοὺς ἀρματωλοὺς ποὺ κείτονται στοὺς κάμπους
δὲν τοὺς ἐθάψαν μὲ παπᾶ σὰ χριστιανοὶ νὰ 'λειώσουν·
αὐτῶν τὰ ἔρημα κορμιὰ ἄθαφτα σκορπιστῆκαν·
τὰ φάγαν ὄρνια ἀχόρταστα καὶ σκύλοι οὐρλιασμένοι!
Μόνο νεράκι τῆς βροχῆς ἔφερε 'λίγο χῶμα
καὶ τοὺς ἐμισοσκέπασε τἄσπρα τὰ κόκκαλά τους! . . .

Ποτέ τους δὲ βαρυγκομοῦν σὰν ἄξια παλληκάρια.

Μὰ ὅταν τὸ φθινόπωρο ξωτάρης ζευγαρόνῃ,
τὰ σκορπισμένα ἀποσκορπᾶ, τἀνάβαθα ξεβγάζει,
κι' ἀναταράζει μ' ἀπονιὰ τὰ καρδιοκόκκαλά τους.

Τότες τὰ λείψανα βογκοῦν καὶ διπλοκαταριοῦνται! . . .

. . . Γιὰ τοῦτο τὸ φθινόπωρο, ὅταν τὴ γῆς ὀργώνουν,
κακὰ καὶ ἄγρια ὄνειρα τὸν ὕπνο μας ταράζουν.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

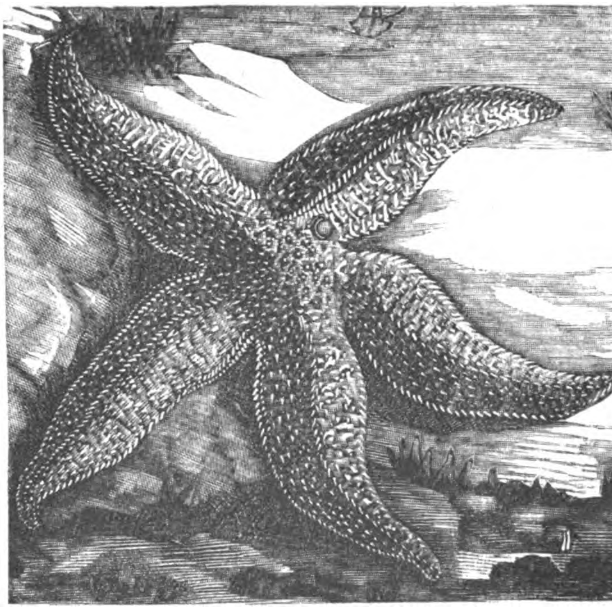

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ο ΑΣΤΕΡΙΑΣ

Ἀστερίας εἶνε ὁ θαλάσσιος ἀστήρ, ὁ σταυρὸς κοινῶς καλούμενος, ὁ ἐν ἁπάσαις ταῖς θαλάσσαις σχεδὸν ἁπαντῶν. Συνήθως μετὰ τρικυμίαν τὰ κύματα ῥίπτουσι τὰ ζῷα ταῦτα ἐπὶ τῆς ἀκτῆς. Ἐὰν λάβητε τὸ ζῷον τοῦτο ἐκ τῆς ἄμμου καὶ τὸ θέσητε ἐν θαλασσίῳ ὕδατι, ἀναζωογονεῖται, κινεῖται, ζῇ, χρωματίζεται, λάμπει. Οὕτως ἐν τῇ θαλάσσῃ λάμπει, ῥιφθὲν δ' ἐκτὸς αὐτῆς ἀποβάλλει τὴν λάμψιν του, ἀποθνήσκει.

Τὸ ἀστεροειδές του σχῆμα εἶναι ὡραιότατον, ἡ δὲ κατασκευὴ τοῦ σώματός του θαυμασιωτάτη. Φαντάσθητε ζῶντα δίσκον ἔχοντα λαίμαργον στόμα. Ἐκ τοῦ παραδόξου τούτου δίσκου ἀκτινοβολοῦσι πέντε βραχίονες πλήρεις νεύρων καὶ μυῶν, καλυπτόμενοι ὑπὸ δέρματος εὐκάμπτου καὶ εὐθραύστου συγχρόνως. Εἰς τὸ ἄκρον ἑκάστου βραχίονος ὑπάρχει εἷς ὀφθαλμός· ὁ Ἀστερίας βλέπει τὰ πάντα καὶ πανταχόσε. Κατὰ μῆκος τῶν πέντε τριγωνικῶν βραχιόνων, οἵτινες μηκύνονται, κάμπτονται, ἐκτείνονται, ταλαντεύονται, συλλαμβάνουσι, συσφίγγουσιν, εὑρίσκονται τριακόσιαι τέσσαρες ὀπαί.

Ἐκ τῶν ὀπῶν τούτων ἐξέρχονται κατὰ βούλησιν τριακόσιοι τέσσαρες μικροὶ εὐκίνητοι καὶ σαρκώδεις σωλῆνες κείμενοι εἰς δύο σειρὰς ἐφ' ἑκάστου βραχίονος.

Οἱ σωλῆνες οὗτοι πλήρεις εὐκινησίας καὶ ζωῆς, εἶνε συγχρόνως πόδες καὶ πνεύμονες τοῦ ἀστερίου. Δι' αὐτῶν ἀναπνέει, δι' αὐτῶν σύρεται, βαδίζει, ἀναρριχᾶται, κρατεῖται. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος βραχίων ἔχει τριακοσίους τέσσαρας σωλῆνας, ὁ ἀστερίας ἔχει χιλίους πεντακοσίους εἴκοσι πόδας. Μεθ' ὅλην ὅμως ταύτην τὴν πληθὺν τῶν ποδῶν δὲν διακρίνεται κατὰ τὴν ταχύτητα, ἡ δ' ἀφθονία αὕτη φαίνεται μᾶλλον ὡς εἰρωνεία τῆς φύσεως. Ὁ ἀστερίας μετὰ τῶν χιλίων πεντακοσίων εἴκοσι ποδῶν

Digitized by Google

του, ἀναμιμνήσκει τὸ φανταστικὸν ἐκεῖνο πτηνὸν τῶν Ἰνδικῶν θρύλλων, ὅπερ ἐκίνει τὰς ἑκατὸν αὐτοῦ στιλβούσας πτέρυγας χωρὶς νὰ δύναται νὰ πετάξῃ.

Ὅπως ἕκαστος τῶν βραχιόνων τοῦ θαλασσίου ἀστέρος ἀπολήγει εἰς ὀφθαλμόν, οὕτω καὶ ἕκαστος τῶν 1520 ποδῶν ἔχει κοτυληδόνα, δι' ἧς δύναται νὰ κρατῆται καὶ ἀναρριχᾶται τὸ ζῷον. Πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὅτι οἱ παράξενοι αὐτοῦ πόδες δὲν χρησιμεύουσι μόνον εἰς τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν κίνησιν, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως θαυμασιώτατα ἁλιευτικὰ ἐργαλεῖα, κάμακες ἐπιτηδειότατοι· μόλις ἡ ἐλαχίστη ἐν τῷ ὕδατι αἰωρουμένη λεία ἐγγίσῃ ἕνα ἐξ αὐτῶν, πάραυτα ἐμμένει κολλημένη. Τότε οἱ πόδες τοῦ ἀστερίου μετασχηματίζονται εἰς χεῖρας μεταδιδούσας ἀλλήλαις τὸ συλληφθὲν θῦμα, ὡς οἱ κτίσται δίδουσιν ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα τὰς κεράμους.

Οὕτως ἀπὸ σωλῆνος εἰς σωλῆνα μεταδιδομένη ἡ τροφὴ φθάνει εἰς τὸ στόμα, ὅπερ τὴν καταπίνει.

Ὁ στόμαχος τοῦ ἀστερίου εἶναι παραδοξότερος τῶν βραχιόνων καὶ ποδῶν αὐτοῦ. Φαντάσθητε ὅτι ὁ στόμαχος τοῦ ἀστερίου εὐρύνεται, ἀναστρέφεται, ἐκχύνεται, ἐξέρχεται ἐκ τῆς κοιλότητος αὐτοῦ μετὰ μυθώδους εὐκολίας, καὶ ὅταν ἡ λεία δὲν προσπελάζῃ εἰς αὐτόν, μεταβαίνει οὗτος πλησίον αὐτῆς!

Οὕτως ὁ θαλάσσιος ἀστὴρ μεταχειρίζεται τὸν ἀπαράμιλλον τοῦτον στόμαχον διὰ νὰ διανοίγῃ τὰ ὀστρείδια, τὰ ὁποῖα εἰς ἄκρον ὀρέγεται.

Μόλις ἀνέλαβεν ὁ ἀστερίας ὀστρείδιον διὰ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἀναλαμβάνει τὸ μαλάκιον τοῦτο διὰ βραχιόνων καὶ ἐπικολλᾷ ἐπ' αὐτοῦ τὸ λαίμαργον στόμα. Πῶς ὅμως θὰ δυνηθῇ νὰ καταπίῃ τὸ ὀστρείδιον τὸ καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ ὀστράκου του, οὐδὲν τούτου ἁπλούστερον. Ὁ στόμαχος τοῦ ἀστερίου εὐρυνόμενος, ἀναστρεφόμενος προσέρχεται βοηθὸς τοῦ στόματος. Σταγόνα πρὸς σταγόνα ἐκχύνει ἐν τῷ ὀστράκῳ χυμόν τινα δριμύν, δι' οὗ λύονται αἱ στρόφιγγες τῶν θυρῶν τοῦ ὀστράκου. Αἱ θύραι διανοίγονται πάραυτα καὶ τὸ γυμνὸν σῶμα τοῦ ζῴου καταπίνεται ὑπὸ τοῦ θαλασσίου ἀστέρος. Ὁ στόμαχος κατορθώσας τοῦ σκοποῦ, εἰσέρχεται ἐν τῇ κοιλότητι αὐτοῦ καὶ πέπτει ἡσύχως τὸ θῦμά του.

Ὁ ἀστερίας δὲν θηρεύει μόνον ὀστρείδια, ἐπιτίθεται ἐπίσης κατὰ τοῦ καρκίνου, τῶν ἀστακῶν, τῶν καράβων. Κάμπτει πρὸς τὸ σῶμα τοὺς πέντε αὐτοῦ βραχίονας, ὑποκρίνεται τὸν κοιμώμενον. Οἱ πέντε ὅμως ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐνεδρεύουσι θῦμά τι καὶ λάμπουσιν ἐν τῷ ἀφρῷ. Μόλις διέλθῃ καρκῖνός τις, ἐντείνει τοὺς θανατηφόρους αὐτοῦ πόδας, τὸν συλλαμβάνει, τὸν συσφίγγει, τὸν καταβροχθίζει.

Ἐνίοτε ὁ καρκῖνος ἀνθίσταται, ἀμύνεται, καὶ κατορθοῖ μετὰ προσπαθείας νὰ κόψῃ διὰ τῶν χηλῶν του ἕνα ἢ καὶ δύο βραχίονας τοῦ ἀστερίου.

Σπουδαῖον! Οὔτε κἂν προσέχει εἰς τοῦτο ὁ ἀστερίας. Ἡ σκληρὰ αὕτη ἀποκοπὴ εἶναι δι' αὐτὸν τίποτε· διότι τὸ ἀποκοπὲν μέλος τοῦ ἀστερίου μετά τινα χρόνον ὡς κλάδος φυτοῦ θ' ἀναβλαστήσῃ.

Συχνότατα ἁλιεύονται ἀστερίαι ἔχοντες ἕνα μόνον βραχίονα καὶ ἐν τῇ θέσει τῶν λοιπῶν τέσσαρας μικροὺς ἀρχομένους τῆς βλαστήσεως.

Ἔτι πλέον ὑπάρχουσιν ἀστέρες θαλάσσιοι, οἵτινες συλλαμβανόμενοι ἐξαρθροῦνται καὶ ἀποκόπτονται μόνοι, ὅπως διαφύγωσι τὸν θάνατον εὐσταλέστεροι παραμένοντες, ἀνευρίσκοντες ὅμως τὸν θάνατον ἐκτὸς τοῦ ὑγροῦ στοιχείου ἐξαγόμενοι.

Τὸ τοιοῦτόν τινες ἀπεκάλεσαν ἀληθῆ αὐτοκτονίαν· τὸ ζῷον, λέγουσιν, ἀδυνατοῦν νὰ ζήσῃ ἐκτὸς τῶν θαλασσῶν διὰ τοῦ ἑκουσίου τούτου θανάτου φονεύεται, ἐκλείπει, ἐξαφανίζεται.

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ ΕΛΛΗΝΟΣ ΙΕΡΕΩΣ

Πρό τινος περιῆλθον εἰς χεῖράς μου φυλλάδιά τινα τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἔτι καὶ νῦν ἐκδιδομένου περιοδικοῦ Gentleman's Magazine τοῦ ἔτους 1825. Ἐν τοῖς φυλλαδίοις τῶν μηνῶν Ὀκτωβρίου καὶ Δεκεμβρίου περιέχονται ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιογραφία τοῦ ἐκ Ναυπάκτου ἱερέως Κωνσταντίνου Δημητριάδου, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ συμπληρωτικαὶ βιογραφικαὶ σημειώσεις γραφεῖσαι ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα J. W. Ἐρευνήσας πολλὰ τῶν βιογραφικῶν λεξικῶν ἐν οὐδενὶ εὗρον τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφερόμενον, εἰ μὴ ἐν τῷ τοῦ Γόρδωνος «A general Biographical Dictionary - London 1851»· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σημειούμενα περὶ αὐτοῦ εἶναι εἰλημμένα ἐκ τοῦ ἄνω περιοδικοῦ. Ἡ μόνη πληροφορία, ἡ ὑπὸ τοῦ Γόρδωνος ἀναφερομένη, εἶναι ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξωνίας. Παραφράσας περιληπτικῶς τὰ ἄρθρα ταῦτα ἀποστέλλω ὑμῖν, ὅπως δημοσιευθῶσιν, ἐὰν ἐγκρίνετε τοῦτο, ἐν τῇ «Ἑστίᾳ».

*

Τῇ 27ῃ Αὐγούστου 1825 ἀπέθανεν ἐν Ὀξωνίᾳ τῆς Ἀγγλίας ὁ Κωνσταντῖνος Δημητριάδης, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ὁ Γέρων Ἕλλην». Ὁ Δημητριάδης ἐγεννήθη κατ' ἄλλους μὲν ἐν Ἀθήναις τὸ 1755, κατ' ἄλλους δ' ἐν Ναυπάκτῳ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1754 ἐκ γονέων ταπεινῆς καταγωγῆς· κλίσιν δ' ἔχων πρὸς τὰ γράμματα ἐξεπαιδεύθη ἄγνωστον ποῦ καὶ ὑπὸ τίνας διδασκάλους, καὶ ἐξέμαθε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἰταλικήν, ἐγνώριζε δὲ καὶ ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Διατρίβων δ' ἔτι ἐν Ἑλλάδι προεχειρίσθη ἱερομόναχος, ὡς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐφιλοδόξει.

Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ὁ συλητὴς τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων Ἔλγῖνος καὶ γνωρίσας τὸν Δημητριάδην ἔπεισεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα ἀνέτως θὰ ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν διδάσκων τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὰς ἄλλας γλώσσας ὧν ἦτο κάτοχος. Ἀλλὰ κατὰ τὸν βιογράφον αὐτοῦ ὁ Ἔλγῖνος δὲν εὗρεν αὐτὸν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' εἴτε ἐν Βρεσλάου, ἔνθα διέτριβε τὸ 1794, εἴτε ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα εὑρίσκετο τὸ ἐπιὸν ἔτος. Ἐν ἔτεσι 1796 - 1802 εὑρίσκομεν αὐτὸν ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἐν ἔτει 1803 ἐν Newcastle καὶ Durham, ἐν ἔτει 1804 καὶ 1805 ἐν Midlesex καὶ Berks, τὸ 1806 κατὰ πρῶτον μετέβη εἰς Ὀξωνίαν, τὸ 1807 ἐξέδραμε μέχρι Bath, Bri-

Digitized by Google

stol, Salisbury καὶ Winchester, καὶ τὸ 1809 εἰς Κανταβριγίαν.

Τὰς ἀλληλοδιαδόχους ταύτας ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβάσεις ἐποιεῖτο φαίνεται πρὸς εὕρεσιν μαθημάτων, γνωστὸν δ' εἶναι ὅτι ἔσχε μαθητὰς εἰς Newcaslte καὶ Durham, ὁπόθεν ὁ ἐπιστέλλων πρὸς τὸ Gentleman's Magazine καὶ διδαχθεὶς παρ' αὐτοῦ τὴν ἑλληνικήν, ἑλκύσας δὲ τὴν συμπάθειάν του, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν περιπλανήσεών του, γράφει ὡς ἑξῆς:

«Ἡ ἱκανότης του περὶ τὴν διδασκαλίαν γλωσ»σῶν ἦτο βεβαίως μετρία, ἐν Durham δὲ δὲν εἶχεν »εἰμὴ τρεῖς ἕως τέσσαρας μαθητάς. Ἀγνοῶ ἂν ὁ ἐν »Durham κλῆρος ἐπροστάτευε τὸν ἕλληνα συνά»δελφόν του. Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν πενίαν, ὑφ' ἧς »κατετρύχετο, βεβαιῶ, ὅτι κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἀνα»χώρησίν του εἰς οὐδένα ὤφειλεν οὐδ' ὀβολόν. Οὐ»δέποτε ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὅτι ἀπῆλθε τῆς Ἑλλά»δος τῇ προτροπῇ τοῦ λόρδου Ἐλγίνου, τοὐναντίον »εἰπέ μοι, ὅτι ἀπελθὼν τῶν Ἀθηνῶν μετέβη εἰς Ἰά»σιον καὶ Βουκουρέστιον ὡς ἐφημέριος τῶν ἐκεῖ ἑλλη»νικῶν ἐκκλησιῶν, ἐκεῖθεν δ' εἰς Τεργέστην, ἔνθα μά»την ἀνέμενε τὴν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἀρωγήν. Οἱ »ἐν Τεργέστῃ καθολικοὶ ἱερεῖς βλέποντες τὴν ἐλεει»νὴν αὐτοῦ κατάστασιν, παντοῖα μετεχειρίσθησαν »μέσα ὅπως πείσωσιν αὐτὸν ν' ἀπαρνηθῇ τὸ ἴδιον »δόγμα, ἀσπασθῇ δὲ τὸ ἑαυτῶν· τὸν ἀπέστειλαν »μάλιστα εἰς Μελίτην, ὅπως καταταχθῇ εἰς τὸ ἐκεῖ »ἱερατικὸν σῶμα, ἀλλ' ἐννοήσαντες ὅτι ὑπεκρίνετο »ἐφυλάκισαν αὐτόν. Ἀποφυλακισθεὶς δὲ καὶ πολλὰ »μέρη τῆς βορείου Εὐρώπης ἐπισκεφθείς, μετέβη »εἰς Βερολῖνον, ἔνθα ἐγνώρισε τὸν ἀρχίατρον τῆς »Πρωσσικῆς αὐλῆς Δρα Brown, ὑφ' οὗ προτραπεὶς »ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν θηρεύων τύχην. Ἐκεῖ τὸ πρῶ»τον ἐγνώρισε τὸν λόρδον Ἐλγῖνον, ὄντα τότε πρε»σβευτὴν ἐν Βερολίνῳ, τῇ συστάσει δὲ τοῦ Brown, »ἔλαβε παρ' αὐτοῦ διαβατήριον δι' Ἀγγλίαν».

Κατὰ τὸν ἐπιστείλαντα ὅμως εἰς τὸ Gentleman's Magazine, αἱ περιπλανήσεις τοῦ Δημητριάδου δὲν ἐγένοντο χάριν μαθημάτων καὶ προσκτήσεως γνώσεων, ἀλλ' ὅπως ἐξεγείρῃ ἕνεκα τοῦ τε ἐλεεινοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἱερατικοῦ σχήματος τὸν οἶκτον τῶν θεωμένων αὐτόν, πρὸς συλλογὴν βοηθημάτων. Τὴν διαβολὴν ταύτην ἀποκρούει ὁ ἐκ Durham μαθητὴς αὐτοῦ, ἀποδίδων τὴν χάλκευσιν εἰς τοὺς Ἄγγλους κληρικούς, ἀναφέρει δὲ ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν ἐν Durham μαθητῶν του συλλεγέντα βοηθήματα ἀπέρριψε τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτοῦ χάριν.

Ὁ Δημητριάδης ἦτο φιλαργυρώτατος, καίπερ δ' ἔχων περιουσίαν 1000 περίπου λιρῶν, ἔζη ὡς ὁ ἔσχατος τῶν ἐπαιτῶν, τρώγων λιτώτατα, καὶ δι' ἐνοίκιον πληρώνων δραχμὰς 2,20 καθ' ἑβδομάδα. Ἦτο πάντοτε ἐλεεινῶς ἐνδεδυμένος, δὲν εἶχε δὲ τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν, λέγει ὁ περὶ αὐτοῦ γράφων, «τῆς ἀγγλικῆς ἀρετῆς τῆς καλουμένης καθαριότητος». Εἶχε ἀνάστημα πέντε ποδῶν, ἔφερε πάντοτε ράσον, ἐβάδιζε τὸ σῶμα ἔχων κυρτὸν καὶ τῇ βοηθείᾳ ράβδου, ἡ δὲ χροιὰ τοῦ προσώπου του ἦτο ἐρυθρὰ καὶ ἐξανθηματώδης.

Εἶχεν ἀντιπάθειαν πρὸς τὰς εἰκόνας καὶ διὰ τοῦτο ἂν καὶ πολλάκις παρεκλήθη δὲν συγκατένευσε νὰ ζωγραφηθῇ. Ἀλλ' ὁ ἐν Ὀξωνίᾳ Whessell κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ τὸν ζωγραφήσῃ. Τότε ὁ Δημητριάδης ἀφώρισε πάντας τοὺς μετασχόντας τῆς ἀπάτης, ἰδίᾳ δὲ τὸν καλλιτέχνην, ἐκθέσας μάλιστα τὸ τοῦ ἀφορισμοῦ ἔγγραφον εἰς τὰς προθήκας διαφόρων τῆς Ὀξωνίας ἐργαστηρίων.

Ἐν Ὀξωνίᾳ εὑρισκόμενος καὶ βαρέως ἀσθενήσας οὐδ' ἰατρὸν ἐκάλει οὐδὲ φάρμακον ἐλάμβανεν, ἀλλ' ἐξηκολούθει τὸν πρότερον βίον φοβούμενος μὴ δαπανήσῃ τι. Ἀπέθανε δ' ὁρίσας ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης του κύριόν τινα ἐκ Reading, οὗ τὸ ὄνομα τυγχάνει ἄγνωστον, καὶ εἰς ὃν εἶχε παραγγείλῃ κατὰ τὴν κηδείαν του νὰ μὴ δαπανήσῃ πλείονας τῶν ὀκτὼ λιρῶν. Κατὰ τὴν διαθήκην του δὲ ἐκληροδότησε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς τέσσαρας πατριάρχας τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μνημονεύωνται ἀνὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ Σάββατον ἐπὶ ἑκατονταετίαν αὐτός, ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ.

Α. Κ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἡ χειρουργικὴ παρὰ τοῖς Κινέζοις ἰατροῖς.

Οἱ Κινέζοι ἰατροὶ οὐδεμίαν σχεδὸν γνῶσιν χειρουργικῆς ἔχουσιν. Ἐὰν πρόκηται π. χ. περί τινος κατάγματος, οὐδεὶς σκέπτεται περὶ ἰατροῦ, οὐδεμίαν δὲ προσπάθειαν καταβάλλουσιν ὅπως ἀνατάξωσι τὸ κατεαγὸς ὀστοῦν. Ὁ πάσχων τίθεται ἐπὶ κλίνης, καὶ ἀφίνουσι τὰ ὀστᾶ εἰς τὴν τύχην, ὅπως συμφυῶσιν ἢ γείνωσι διακεχωρισμένα. Εἰς 99 περιπτώσεις ἐπὶ 100 εἶνε δυνατόν, θραύσας τις τὴν κνήμην νὰ βαδίσῃ πλέον. Δὲν ἔχουσιν ἐν χρήσει οὔτε τὴν φλεβοτομίαν, οὔτε τὰς σικύας, οὔτε τὴν σχάσιν τῶν ἀποστημάτων, οὐδέποτε δ' ἀποτολμῶσι τομήν τινα. Ἡ μόνη χειρουργικὴ ἐγχείρησις, τὴν ὁποίαν ἐνεργοῦσιν οἱ Κινέζοι ἰατροὶ συνίσταται εἰς παρακέντησιν, δηλαδὴ ἐὰν ὀστοῦν τι ἢ μῦς ἢ ἄρθρον φλεγμαίνῃ, ἐμπίγουσιν εἰς τὸ πάσχον μέλος μικρὸν λογχίδιον, ὅπερ ἄνευ οὐδεμιᾶς προσοχῆς κυκλικῶς περιάγουσι· συχνότατα συνέπεια τούτου εἶνε ὁ θάνατος τοῦ ἀσθενοῦς. Εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ ἀσθενὴς ὑποφέρει ἐκ δυσπεψίας, κεντῶσιν αὐτὸν συνήθως διὰ μακρᾶς βελόνης μέχρις ὅτου αὕτη διέλθῃ τὸν στόμαχον ἢ τὸ ἧπαρ ἢ καὶ ἀμφότερα.

Ἄνθρωπος μαγνητισμένος.

Πολλάκις διισχυρίσθησαν οἱ ἠλεκτρολόγοι, ὅτι ὁ προσωπικὸς μαγνητισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ ὡρολογίου. Πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν ἄνω ἡ «Electrical Review» ἀναφέρει περίπτωσιν, καθ' ἣν ὑπάλληλός τις ἐργοστασίου ὡρολογίων, ἄνθρωπος ἔχων ἰσχυρὸν προσωπικὸν μαγνητισμόν, ἐπὶ πολλὰ ἔτη περιεργότατα φαινόμενα παρετήρει ἐπὶ τῶν ὡρολογίων. Ἀφοῦ ἔφερεν ὡρολόγιόν τι ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, ἤρχισε τοῦτο νὰ τρέχῃ ἀκανονίστως. Δὲν συνέβαινε νὰ πηγαίνῃ λεπτά τινα ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω καθ' ἡμερονύκτιον, ὅπως γίνεται εἰς τὰ κακὰ ὡρολόγια, ἀλλὰ τὴν μίαν ἡμέραν ἐπήγαινε π. χ. ἐμπρὸς τὴν δὲ ἄλλην ὀπίσω. Καὶ τὸ ἀκριβέστατον χρονόμετρον παρεβλάπτετο ὅταν τὸ ἐφόρει ὁ ἐν λόγῳ ὑπάλληλος, ὅταν ὅμως παρελάμβανε καὶ ἐφόρει τὸ αὐτὸ ὡρολόγιον ἄλλος ἐπανελάμβανε τοῦτο τὴν κανονικήν του πορείαν καὶ ἐβάδιζεν ὡς ἄριστα.

P*

Digitized by Google

Τὸ κάτωθι εἰδύλλιον μετεφράσθη πρὸ εἰκοσιπενταετίας μετά τινων ἄλλων, ἐδόθη δὲ τὸ πρῶτον νῦν ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ εὐμενῶς εἰς τὴν «Ἑστίαν» πρὸς δημοσίευσιν, ἵνα δειχθῇ ὅτι ἔκτοτε ἐπιτυχεῖς ἐγένοντο προσπάθειαι ὑπὲρ τῆς δημώδους γλώσσης.

Σ τ. Δ

ΕΙΔΥΛΛΙΑ ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

Ο ΒΟΣΚΟΣ

Νὰν τὴν φιλήσω θέλησα μιὰ μέρα τὴν Εὐνείκα
Μὰ 'κείνη περιπαίζοντας καὶ βρίζοντας μοῦ λέγει:
« Ὄξ' ἀπ' ἐδῶ, βρωμοβοσκέ, ποῦ θὲς νὰ μὲ φιλήσῃς.
» Δὲν εἶμαι 'γὼ χωριάτικα φιλιὰ συνειθισμένη,
» Μόνε νὰ γλύφω ἔμαθα τ' ἀρχοντικὰ τὰ χείλια.
» Μήτε στὸν ὕπνο σου ποτὲ τὸ στόμα μου νὰ 'γγίξῃς.
» Οὔφ, πῶς κυττάζει! πῶς μιλεῖ! τί ἄγρια χωρατεύει!
» Πῶς μοῦ φωνάζει τρυφερά, καὶ πῶς μὲ συντυχαίνει!
» Γιὰ διὲ τί χαίτη, τί μαλλιά, τί μαλακὰ γενάκια!
» Λιγάκι ὅμως τὸ χεῖλι σου λὲς κ' εἶν' ἀρρωστημένο
» Κι' ἔχεις τὰ χέρια μελανά, καὶ μοῦ βρωμᾶς, βοσκέ μου.
» Φύγ' ἀπ' ἐδῶ, βωδοβοσκέ, μὴ μὲ γεμίσῃς λέρες».

Αὐτὰ σὰν εἶπε, τρεῖς φορὲς στὸν κόρφο τότε φτύνει,
κι' ἀπὸ τὰ πόδια ὣς τὴν κορφὴ μ' ἐκύτταξ' ἡ μαριόλα,
κ' ἐστράβωνε τὰ χείλη της, κι' ὅλο λοξὰ μ' ἐθώρει·
κι' ἐλύγιζε, 'καμάρωνε στὴν τόση ἐμορφιά της.
κι' ἐγέλαε περήφανα καὶ μὲ περιγελοῦσε.
Τὸ αἷμά μου τότ' ἄρχεψε στὲς φλέβες μου νὰ βράζῃ,
κι' ἀπὸ τὴ λύπη κόκκινος ἐγίνηκα σὰ ρόδο,
μὰ τότε 'κείνη μ' ἔφυγε καὶ μ' ἄφησε μονάχον
νὰ καίωνται τὰ στήθια μου πῶς τέτοια ξεπλυμένη
ἐπεριγέλασεν ἐμὲ χαριτωμένο ἀγόρι!
Καλὸς δὲν εἶμαι; πέτε μου, βοσκοί μου, τὴν ἀλήθεια·
ἢ μήνα 'ξάφνου μ' ἄλλαξε καμμιὰ κακὴ νεράϊδα;
γιατί ἀνθίζαν ἄλλοτες ἀπάνου μου τὰ κάλλη
καθὼς ἀνθίζει κι' ὁ κισσὸς εἰς τοῦ δενδροῦ τὴ ρίζα,
κι' ἐσκέπαζεν ἡ ἐμορφιὰ τὰ ροδομάγουλά μου,
κι' ἐχύνονταν σὰν σέλινα ἡ τρίχες στὰ μηνίγγια,
κι' ἀπάνου ἀπὸ τὰ φρύδια μου τὰ μαῦρα 'λαμποκόπα
τὸ μέτωπό μου τὸ λευκό· κι' ἀστράφτανε δυὸ μάτια
πλειὸ κι' ἀπ' αὐτῆς τῆς Ἀθηνᾶς τῆς γαλανοματούσας·
κ' εἶχα τὸ στόμα δροσερὸ ὡσὰν τὸ χλωροτύρι,
καὶ ἡ φωνή μου ἔρρεγεν ἀπὸ τὰ δυό μου χείλη
ἀπὸ τὸ μέλι πλειὸ γλυκειὰ ποῦ στάζει ὀχ τὴν κερίθρα.
Μ' ἂν θές, καὶ τὴ φλογέρα μου γλυκὰ κι' αὐτὴ λαλῶ την,
καὶ τὴ σφυρίστρα, τὸν αὐλό, ὅλα γλυκὰ τὰ παίζω,
κι' ὅλες μὲ λέγουν ἔμορφον εἰς τὰ βουνὰ ἡ κοπέλες,
κι' ὅλες ἐκεῖνες μὲ φιλοῦν, μόνον αὐτὴ δὲ θέλει,
κι' ὅτι πῶς εἶμαι δὰ βοσκὸς περνᾷ καὶ δὲ μ' ἀκούει.
Μὰ δὲ γνωρίζ' ἡ παλαβὴ πῶς ὡς κ' ἡ Ἀφροδίτη,
τρελλάθηκε κι' ἀγάπησεν ἕναν καλὸ τσοπάνη,
κι' ἔτρεχε μόνη στὰ βουνὰ νὰ βόσκῃ τὰ κοπάδια;
Δὲν ξέρει πῶς ἐφίλησε τὸν Ἄδωνι στὸν κάμπο,
καὶ πῶς στὰ δάση ἔτρεχε τὸν Ἄδωνι νὰ κλαίῃ;
Κι' αὐτὸς ὁ Ἐνδυμίωνας βοσκὸς κι' αὐτὸς δὲν ἦτο;
Μὰ ὡς τόσο καὶ βωδοβοσκὸ γλυκὰ τὸν ἐφιλοῦσε,
κι' ἀπάν' ἀπὸ τὸν Ὄλυμπο κατέβαιν' ἡ Σελήνη,
μαζί του γιὰ νὰ κοιμηθῇ στῆς Λάτμου μὲς στὰ δάση.
Καὶ σὺ δὲν κλαῖς γιά 'να βοσκό, κακόμοιρή μου Ῥέα;
Καὶ σὺ Κρονίδη, τάχατες γιά 'να βοσκὸ παιδάκι,
δὲν πέταξες σὰν ἀετὸς μὲ μακρυὲς φτεροῦγες;
Μὰ ἡ Εὐνείκα νὰ φιλῇ μόνη βοσκὸ δὲ θέλει!
Αὐτὴ κι' ὀχ τὴν Κυβέλη μας κι' ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη,
κι' ὀχ τὴ Σελήνη ἐλόγιασε καλλίτερη πῶς εἶναι!
Νὰ δώσῃ ὁ θειὸς παρακαλῶ, καινούργια μου Ἀφροδίτη,
ἀπάνου μήτε στὰ βουνά, μήτε στὴ χώρα μέσα
νὰ μὴ μπορέσῃς πουθενὰ τὸν Ἄρη νὰ φιλήσῃς,
παρ' ἔρημη καὶ μοναχὴ τὲς νύκτες νὰ κοιμᾶσαι.

Γ. Ε. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΩΝ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΠΑΙΓΝΙΑ

Ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον θὰ ἐκδοθῇ τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα ἐκ τοῦ *Βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας* βιβλίον περίεργον περιέχον πλουσίαν συλλογὴν ποικίλων διασκεδαστικῶν παιγνίων πρὸς τέρψιν τῶν οἰκογενειῶν κατὰ τὰς χειμερινὰς ἑσπερίδας. Ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου ἀπεσπάσαμεν τὰ ἑπόμενα δύο παίγνια.

ΤΟ ΟΜΙΛΟΥΝ ΛΕΜΟΝΙ

Παρουσιάζεις εἰς τὴν ὁμήγυριν ἓν λεμόνι, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, περνᾷς μίαν ταινίαν ἢ ἓν κορδόνι. Πατεῖς διὰ τοῦ ποδὸς τὴν κάτω ἄκραν τῆς ταινίας, ἐνῷ κρατεῖς διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν ἀνωτέραν ἄκραν. (Ἴδ. σχ. 1).

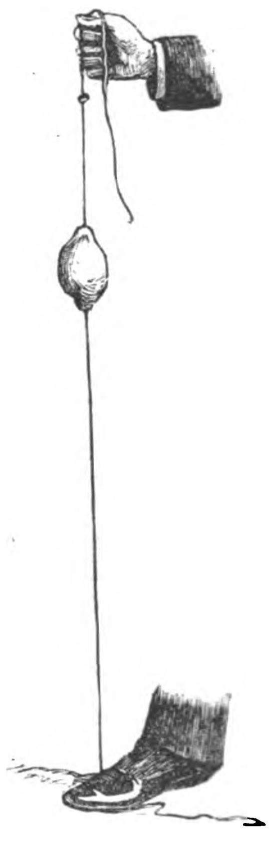

Σχ. 1.

Μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα κρατεῖς τὸ λεμόνι εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς ταινίας.

Τούτων γενομένων, ἀναγγέλλεις ὅτι διὰ τῆς μαγικῆς δυνάμεως τὴν ὁποίαν κατέχεις, δύνασαι νὰ κάμῃς τὸ λεμόνι νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ὁμιλῇ, καὶ ὅτι ἀμέσως θὰ δώσῃς ἀπόδειξιν τούτου.

Καὶ ἐν ἀρχῇ ἀπευθύνεις εἰς τὸ λεμόνι τὴν ἑξῆς ἐρώτησιν:

— Πῶς θὰ μᾶς δείχνῃς ὅτι θέλεις νὰ εἰπῇς *ναί*;

Τὸ λεμόνι καταβαίνει καὶ σταματᾷ εἰς τὸ μέσον τῆς ταινίας.

Λαμβάνεις τὸ λεμόνι διὰ τῆς χειρὸς καὶ τὸ ἀναβιβάζεις πάλιν εἰς τὸ ἀνώτατον ἄκρον τῆς ταινίας. Ἐκεῖ τὸ ἀφίνεις· τὸ λεμόνι μένει κρατούμενον εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο.

Τὸ ἐρωτᾷς πάλιν:

— Πῶς θὰ μᾶς δείχνῃς ὅτι θέλεις νὰ εἰπῇς **ὄχι**;

Τὸ λεμόνι ὀλισθαίνει γοργῶς ἐπὶ τῆς ταινίας καὶ καταπίπτει ἕως κάτω.

Τώρα στρέφεσαι πρὸς τὴν ὁμήγυριν καὶ ζητεῖς παρ' ἑνὸς νὰ σοῦ εἴπῃ ἕνα μικρὸν ἀριθμόν, λ. χ. κατώτερον τοῦ 5. Ζητεῖς δὲ καὶ παρ' ἑνὸς ἄλλου νὰ σοῦ εἴπῃ ἄλλον ἀριθμόν.

Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἕνας εἶπε τὸν ἀριθμὸν 2 καὶ ὁ ἄλλος τὸν ἀριθμὸν 5.

— Πολὺ καλά, ἀπαντᾷς· τώρα θὰ διατάξω τὸ λεμόνι νὰ κάμῃ τὴν πρόσθεσιν τῶν δύο αὐτῶν ἀριθμῶν.

Λαμβάνεις τὸ λεμόνι καὶ τὸ ἀναιβάζεις πάλιν

Digitized by Google

εἰς τὸ ἀνώτατον ἄκρον τῆς ταινίας. Ἔπειτα λέγεις πρὸς αὐτό:

— Εἰπέ μας, 2 καὶ 5 πόσα κάμνουν;

Τὸ λεμόνι καταβαίνει τὴν ταινίαν εἰς ἑπτὰ καταπτώσεις, ἤτοι σταματᾷ ἑπτάκις κατὰ τὴν πορείαν του.

Μετὰ τοῦτο θέτεις τὸ λεμόνι καὶ τὴν ταινίαν ἐπί τινος τραπέζης ἢ σκαμνίου, λαμβάνεις μίαν δέσμην παιγνιοχάρτων καὶ παρακαλεῖς τινα ἐκ τῆς συντροφιᾶς νὰ ἐκλέξῃ ἓν χαρτί.

Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ἐξέλεξε τὸ **ὀκτὼ καρώ**. Λαμβάνεις πάλιν εἰς χεῖρας τὸ λεμόνι μὲ τὴν ταινίαν, καὶ ἀπευθύνεις πρὸς αὐτὸ τὰς ἑπομένας ἐρωτήσεις:

— Τί χαρτὶ ἐπῆρεν ὁ κύριος; μπαστοῦνι;

Τὸ λεμόνι πίπτει ἕως κάτω, τουτέστιν ἀπαντᾷ **ὄχι**.

Τὸ ἀναβιβάζεις εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς ταινίας.

— Μήπως εἶνε **καρώ**;

Τὸ λεμόνι καταβαίνει ἕως εἰς τὸ μέσον τῆς ταινίας, ὅπερ δηλοῖ **ναί**, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη.

Ἆ! **καρὼ** λοιπὸν εἶναι.

Ἀναβιβάζεις πάλιν τὸ λεμόνι.

— Εἰς τὰ **καρὰ** ὑπάρχουν **φιγοῦραι**, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα χαρτιά. Μήπως εἶνε **φιγοῦρα**;

Τὸ λεμόνι καταπίπτει πάλιν ὡς κάτω, ἀπαντῶν **ὄχι**..

Τὸ ἀναβιβάζεις ἐκ νέου.

— Λοιπὸν θὰ εἶνε ἄλλο χαρτί;

Τὸ λεμόνι σταματᾷ εἰς τὸ μέσον τῆς ταινίας.

Τὸ ἀναβιβάζεις ἐκ νέου.

— Εἰπέ μου λοιπὸν τί ἀριθμὸν ἔχει τὸ χαρτὶ αὐτό;

Τὸ λεμόνι καταβαίνει εἰς ὀκτὼ καταπτώσεις, τουτέστι σταματᾷ ὀκτὼ φορὰς κατὰ τὴν κατάβασιν.

— Καλά, πολὺ καλά, ὡραῖα μοῦ ἀπήντησες.

Λαμβάνεις τὸ λεμόνι μὲ τὸ ἀριστερὸν χέρι, τὴν ταινίαν μὲ τὸ δεξιὸν ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τὸ ὁποῖον ἐπάτεις μὲ τὸν πόδα, καὶ περιτυλίσσων αὐτὴν περὶ τὴν χεῖρά σου, τὴν τραβᾷς καὶ τὴν ἐκσπᾷς ἀπὸ τὸ λεμόνι, καὶ τὴν τοποθετεῖς εἰς μέρος μὴ βλεπόμενον καλῶς ἀπὸ τοὺς παρισταμένους.

Τέλος λαμβάνεις ἓν μαχαῖρι, κόπτεις εἰς δύο τὸ λεμόνι καὶ τὸ παρουσιάζεις εἰς ὅλους διὰ νὰ δείξῃς ὅτι καμμία προετοιμασία αὐτοῦ δὲν εἶχε γίνει πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πειράματος.

Παρασκευὴ καὶ ἐξήγησις τοῦ παιγνίου

Ἐν τούτοις τὸ παίγνιον προπαρεσκευάσθη ὁπωσδήποτε τεχνικῶς ἀλλὰ ἁπλῶς κατὰ τὸν ἑπόμενον τρόπον:

Προμηθεύεσαι ἕνα μικρὸν λεπτὸν σωλῆνα ἀπὸ τενεκέν, ὀλίγον **κυρτὸν ἐν τῷ μέσῳ**, ἔχοντα τόσον πλάτος ὥστε νὰ διέρχεται δι' αὐτοῦ ἡ ταινία, καὶ κατ' ἰδίαν, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄλλων, εἰσάγεις τὸν σωλῆνα αὐτὸν εἰς τὸ λεμόνι. Ὁ σωλὴν πρέπει νὰ ἔχῃ τόσον μῆκος, ὥστε νὰ μὴ ἐξέχῃ οὔτε ἀπὸ τὸ ἓν οὔτε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ λεμονίου. Πλὴν τούτου τὸν σωλῆνα εἰμπορεῖς νὰ χρωματίσῃς μὲ τὸ ἴδιον χρῶμα τῆς ταινίας.

Ὡς πρὸς τὴν ταινίαν, αὐτὴ πρέπει νὰ ἔχῃ μῆκος περίπου 1 μέτρου καὶ 20 ἑκατοστῶν. Τὸ ἐπάνω της ἄκρον καταλήγει εἰς κόμβον στερεόν, τὸν ὁποῖον κρατεῖ τὸ ἀριστερὸν χέρι· εἰς τὸ κάτω ἄκρον τῆς ταινίας εἶνε προσηρτημένον σιδηροῦν σύρμα, μακρὸν ὅσον τὸ διπλάσιον μῆκος τοῦ λεμονίου καὶ εὐλύγιστον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων παρουσιάζεις εἰς τοὺς θεατὰς τὸ λεμόνιον μὲ τὸν σωλῆνα ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἐπιδεικνύεις αὐτὸ καλῶς, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ δώσῃς εἰς χεῖράς των. Λαμβάνεις εἶτα τὸ κάτω ἄκρον τῆς ταινίας καὶ εἰσάγεις αὐτήν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ σιδηροῦ σύρματος, ἐντὸς τοῦ σωλῆνος τοῦ ἐν τῷ λεμονίῳ εὑρισκομένου, καὶ ἐξάγεις αὐτὴν ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ λεμονίου διαπερῶν αὐτὸ κατὰ μῆκος (Ἴδ. σχ. 2).

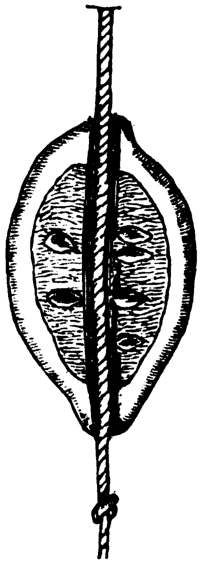

Σχ. 2.

Μετὰ τοῦτο ἀφαιρεῖς τὸ σύρμα ἀπὸ τὸ ἄκρον τῆς ταινίας καὶ πατεῖς τὸ ἄκρον αὐτὸ διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδός, καὶ μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα λαμβάνεις τὸ ἀνώτατον ἄκρον τῆς ταινίας, ὅπου εἶνε ὁ κόμβος.

Ὅταν οὕτω κρατῇς τὴν ταινίαν, θὰ συμβῇ ὥστε, κάθε φορὰν ποῦ τὸ λεμόνι εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐπάνω μέρος, ἅμα ἡ ταινία εἶνε τεντωμένη, νὰ ἐπιφέρῃ διὰ τῆς καμπύλης ἣν σχηματίζει ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ λεμονίου πίεσίν τινα εἰς τὸ μέσον τοῦ κυρτοῦ μέρους

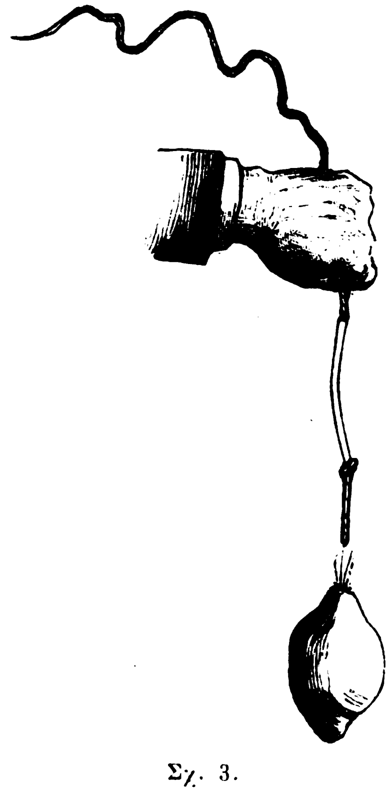

Σχ. 3.

τοῦ σωλῆνος. Ἡ πίεσις αὐτὴ ἀρκεῖ διὰ νὰ σταματᾷ τὸ λεμόνι ὅταν κατέρχεται. Ὅθεν εἰμπορεῖς εὐκόλως

Digitized by Google

νὰ σταματᾷς τὸ λεμόνι κατ' ἀρέσκειαν ἢ νὰ τὸ ἀφίνῃς νὰ κατέρχεται, τεντόνων ἢ χαλαρόνων τὴν ταινίαν.

Ἡ μεγαλειτέρα ἔκπληξις ἐκ τοῦ παιγνιδίου εἶνε τὴν στιγμὴν καθ' ἣν κόπτεται εἰς τὸ μέσον τὸ λεμόνι πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι δὲν εἶχε γείνει καμμία προπαρασκευὴ αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο, ὡς ἐξηγήσαμεν ἀνωτέρω, περιτυλίσσεις τὸ κάτω ἄκρον τῆς ταινίας εἰς τὴν χεῖρά σου μέχρι τοῦ μέρους ὅπου ἐγγίζει τὸ λεμόνι, καὶ τραβᾷς διὰ μιᾶς δυνατά. (Ἴδε τὸ παρατιθέμενον σχ. 3). Ἕνεκα τοῦ κόμβου, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς ταινίας, αὕτη ἐξερχομένη τοῦ λεμονίου θὰ συμπαρασύρῃ καὶ τὸν μικρὸν σωλῆνα. Θὰ μείνῃ λοιπὸν τὸ λεμόνι ἐλεύθερον ἀπὸ τὸ μικρὸν μηχάνημα, καὶ εἰμπορεῖς νὰ τὸ κόψῃς εἰς τὸ μέσον χωρὶς φόβον νὰ παρατηρηθῇ ἡ θέσις τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ὁ σωλήν.

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ

Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἐκτελεῖται κατὰ δύο τρόπους, καὶ κατὰ τοὺς δύο δὲ πρέπει ἡ συντροφιὰ ὅλη νὰ καθίσῃ πέριξ μεγάλης τραπέζης ἔχουσα τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς γραφήν.

Ὁ ***γραμματικός***, τουτέστιν ἐκεῖνος ὅστις διευθύνει τὸ παιγνίδι, διανέμει εἰς ἕκαστον τῆς συντροφιᾶς ἓν τεμάχιον χάρτου λευκοῦ.

Ὅταν συμφωνηθῇ νὰ παιχθῇ τὸ παιγνίδι κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον, γράφουσιν ὅλοι εὐαναγνώστως τὸ ὄνομά των ἐπὶ τοῦ χάρτου ὅστις τοῖς ἐδόθη, καὶ ἐπιστρέφουσιν αὐτὸν εἰς τὸν ***γραμματικόν***, ὅστις τότε ἀνακατόνει ὅλα τὰ τεμάχια τοῦ χάρτου καλῶς, καὶ δίδει πάλιν εἰς ἕκαστον ἀνὰ ἓν ἐξ αὐτῶν τὸ τυχόν, χωρὶς νὰ ἴδῃ ἄλλος τις ποῖον ὄνομα ἔλαβεν ἕκαστος. Τότε δὲ οἱ λαβόντες τὰ χαρτία μὲ τὰ ὀνόματα, χωριστὰ ἕκαστος καὶ μυστικά, γράφει ὑποκάτω τοῦ ὀνόματος τὸ ὁποῖον τοῦ ἔλαχε τὴν γνώμην του περὶ τοῦ προσώπου τούτου, διπλόνει τὸ χαρτάκι του, καὶ τὸ δίδει πάλιν εἰς τὸν ***γραμματικόν***, ὅστις ἀφοῦ τὰ πάρῃ ὅλα ὀπίσω, τὰ ἀνακατόνει ἐκ δευτέρου, καὶ ἀρχίζει ἀναγινώσκων ἓν ἕκαστον μεγαλοφώνως, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς κανένα νὰ ἴδῃ τὰ χειρόγραφα. Ἀφοῦ δὲ τελειώσῃ ἡ ἀνάγνωσις, σχίζονται ὅλα τὰ τεμάχια ἐκεῖνα, ἢ ρίπτονται 'ς τὴ φωτιά, πρὸς ἀποφυγὴν διενέξεων καὶ μαλωμάτων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ προκύψουν ἀπό τινας κακεντρεχεῖς γνώμας, ἂν ἐγίνοντο γνωστοὶ οἱ γράψαντες αὐτὰς ἐκ τοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρος.

Ἐπειδὴ τὸ παιγνίδι δύναται τοιουτοτρόπως νὰ καταλήξῃ εἰς προσωπικὰς ἀντεγκλήσεις ἐπικινδύνους, ἰδοὺ δεύτερος τρόπος καθ' ὃν δύναται νὰ παιχθῇ ἄνευ κανενὸς ἀτόπου.

Ὅταν ὁ ***γραμματικὸς*** διανείμῃ τὰ χαρτία, ὁ καθεὶς προσλαμβάνει ψευδές τι ὄνομα κατ' ἀρέσκειαν οἱονδήποτε, καὶ ἀφοῦ γράψῃ τὸ ἀληθὲς ὄνομά του ἐπὶ τοῦ τεμαχίου χάρτου, γράφει κατόπιν καὶ τὸ ψευδὲς τοῦτο ὄνομα, χωρὶς ὁ γείτων του νὰ ἴδῃ αὐτό. Τούτου γενομένου, ὁ ***γραμματικὸς*** συνάζει τὰ δελτία, καὶ ἔπειτα ἐπὶ ἄλλων ἰσαρίθμων δελτίων λευκῶν μεταγράφει μόνον τὰ ψεύτικα ὀνόματα ἑνὸς ἑκάστου τῶν παιζόντων, ἀνακατόνει τὰ δελτία καὶ τὰ διαμοιράζει πάλιν εἰς τοὺς παίζοντας, οἵτινες ἔχοντες τώρα ὑπ' ὄψιν των ἓν ἄγνωστον ὄνομα, βασανίζουν τὸν νοῦν των νὰ μαντεύσουν εἰς τίνα ἄρα νὰ ἀνήκῃ τὸ ὄνομα αὐτό, καταλήγουν τέλος εἰς ἓν οἱονδήποτε, γράφουν ὑποκάτω τὴν γνώμην των μὲ ὅλην τὴν ἐλευθερίαν τώρα, καὶ ὑπογράφουν τὸ δελτίον μὲ τὸ ψεύτικόν των ὄνομα. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον συμβαίνει πολλάκις νὰ ἐγκωμιάσῃ τις πρόσωπον, τοῦ ὁποίου ἄλλως δὲν θὰ ἐφείδετο, ἂν ἐγνώριζε περὶ τίνος πρόκειται, καὶ νὰ τραυματίσῃ ἀνηλεῶς ἄλλο, πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπεθύμει πολὺ νὰ φανῇ λίαν φιλόφρων. Ἐκ τούτου προέρχονται ἀστειότατα ***ἀλλαντάλλων***, δύναται δὲ ὁ ***γραμματικός***, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὅλων τῶν δελτίων, νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ ἀληθῆ ὀνόματα τῶν γραψάντων ὅλων, ἀλλ' οὐδεὶς τότε ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θυμώσῃ διὰ κακήν τινα περὶ αὐτοῦ γνώμην γραφεῖσαν ἢ νὰ κομπάσῃ δι' ἐπαίνους, οἵτινες τῷ ἀπενεμήθησαν κατὰ τύχην.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Συνεδρίασις τῆς 25 Νοεμβρίου. Τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην, 25 Νοεμβρίου, ἐπέτειον τῆς γεννήσεως τοῦ μεγάλου ἱδρυτοῦ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης Βίγκελμανν, ἔγινεν ἡ ἔναρξις τῶν δεκαπενθημέρων χειμερινῶν συνεδριάσεων τῆς γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς. Τὸν λόγον εἶχον ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος γραμματεὺς αὐτῆς κ. κ. Δαῖρπφελδ καὶ Βόλτερς. Ὁ κ. Δαῖρπφελδ ὡμίλησε περὶ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν Τροίᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ γενομένων ἀνασκαφῶν δαπάνῃ τῆς κυρίας Σοφίας Σλῆμανν. Αἱ ἐργασίαι αὗται, περὶ ὧν ὁ λαλῶν καὶ ἐν τῷ προτελευταίῳ τεύχει τῶν Mittheilungen συνοπτικάς τινας πληροφορίας παρέσχε, χαρακτηρίζουσι νέον λίαν σπουδαῖον στάδιον τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Πριάμου ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐρευνῶν. Μετὰ τὰς πρώτας τοῦ μεγάλου σκαπανέως τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης ἐργασίας, τοῦ μακαρίτου Ἐρρίκου Σλῆμανν, γενικῶς ἐπιστεύθη ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ δευτέρου στρώματος πόλις, ἐν ᾗ καὶ ὁ χρυσοῦς θησαυρὸς εὑρέθη, ἦτο ἡ Πέργαμος τοῦ Πριάμου, τουτέστιν ἡ πόλις ἐκείνη ἥτις πρὸ τοῦ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀποικισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἤκμασε καὶ ἐν πολέμῳ τινὶ διὰ πυρκαϊᾶς κατεστράφη, ὡς ὁ Ὅμηρος αὐτὸς πραγματικῶς ἐν τῇ Ἰλιάδι τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς Ἰλίου προσημαίνει. Ὀλίγον ὅμως πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Σλῆμανν μετὰ τοῦ κ. Δαῖρπφελδ συνεχίζων τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἰσσαρλὶκ, ὡς ὀνομάζεται σήμερον ἡ πάλαι Τροία, παρετήρησεν ὅτι τὸ ἕκτον στρῶμα ἔκρυπτεν ἐρείπια πολὺ σπουδαιότερα τῶν τῆς δευτέρας ἐκείνης πόλεως. Ὁ θάνατος αὐτοῦ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1890 ἔθηκε κατόπιν τέρμα εἰς τὰς νέας ταύτας ἐρεύνας, ἀλλ' ἡ κυρία Σλῆμανν ὑπεσχέθη ἔτι τότε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἔργον καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἐξεπλήρωσε κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, χορηγήσασα δεκακισχίλια φράγκα ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀπεδείχθη λοιπὸν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Δαῖρπφελδ γενομένων ἀνασκαφῶν, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Βερολίνῳ προϊστορικοῦ μουσείου, τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἀρχαιο-

Digitized by Google

λόγου κυρίου Μπρύκνερ καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀρχιτέκτονος κ. Βίλμπεργ, ὅτι ἡ *ἕκτη* πόλις ἦτο ἡ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἀκμάσασα, καθ' οὓς ἤνθησεν ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀρχαιότατος τῶν Ἑλλήνων ἢ Μυκηναίων ὡς λέγονται πολιτισμὸς (περὶ τὸ 1500 - 1100 πρὸ Χριστοῦ), ἤτοι ἡ Πέργαμος τοῦ Πριάμου. Πλὴν τῶν ἐγχωρίων ὑπομελάνων ἀγγείων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Σλῆμαννν ὁρμώμενος ὠνόμασε τὴν πόλιν ταύτην «Λυδικήν», εὑρέθησαν καὶ πλῆθος θραυσμάτων καί τινων ἀκεραίων *μυκηναίων* ἀγγείων, ἅτινα δηλοῦσι σαφῶς ὅτι σύγχρονος αὕτη ἦτο τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν ἄλλων σπουδαίων κέντρων τοῦ Μυκηναίου πολιτισμοῦ. Εἰς σημεῖά τινα ἀπεκαλύφθη καὶ ὁ μέγας τῆς ἀκροπόλεως περίβολος, πολὺ εὐρύτερος τοῦ τῆς δευτέρας πόλεως καὶ ἴσος πρὸς τὸν τῆς Τίρυνθος, ἰσχυρότατος δὲ διότι τὰ τείχη ἐκ λίθων κατειργασμένων συνιστάμενα δεικνύουσι πλάτος 5 μέτρων. Καὶ ἄλλων δὲ μεγάλων κτιρίων (μεγάρων πιθανῶς ἢ ναῶν) τὰ ἐρείπια ἀπεκαλύφθησαν, προσόμοια τῶν ἐν Τίρυνθι καὶ Μυκήναις. Ὁ παρὰ τὴν ΒΑ γωνίαν πύργος τοῦ περιβόλου τούτου εἶνε ὀχυρώτατος (πλάτους 20 μέτρων). Τὸ 7ον καὶ 8ον στρῶμα ἀντιστοιχοῦσιν ὡς γνωστὸν πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν ἑλληνικὴν πόλιν (τὴν Αἰολικὴν) καὶ τὴν ἐπὶ Μακεδόνων, τὸ 9ον ὅμως φέρει προφανῆ τὰ ἴχνη τῆς ῥωμαϊκῆς πόλεως. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ κτίζοντες τὸν μέγαν τῆς Ἀθηνᾶς ναὸν ἐν τῇ πατρίδι τοῦ προπάτορος αὐτῶν Αἰνείου ἔφθασαν μέχρι τοῦ 6ου στρώματος καὶ ἐκεῖ φαίνονται ἔτι μετὰ τῶν παλαιοτάτων τειχῶν τὰ θεμέλια τῶν ῥωμαϊκῶν κτισμάτων. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὅμως ἐνιαχοῦ ἐξωμάλισαν τὸ ἔδαφος οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οὕτως κατεστράφη τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς Ἰλίου τοῦ Πριάμου, ὅπου ἦτο τῆς τρωϊκῆς Ἀθηνᾶς ὁ ναός. Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα ἐξέλιπον τὰ ἴχνη τῆς παλαιοτάτης πόλεως. Εἶνε περίεργον ὅτι καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς κτιρίοις τῆς προομηρικῆς ταύτης πόλεως ἀποδεικνύεται ὁ ποιητὴς οὐχὶ ἐκ φαντασίας περιγράψας τὴν λαμπρότητα τῆς αὐλῆς τοῦ Πριάμου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ γνώσεως τῶν πραγμάτων. Εἰς τὸν κ. Δαῖρπφελδ ὑπεσχέθησαν ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ χρηματικὴν χορηγίαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδαιοτάτων τούτων ἀνασκαφῶν. Πόσον μεγάλη εἶνε ἡ ἀρχαιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ αὐτῶν ἀξία εἶνε προφανές, διότι ἂν ἡ ἕκτη πόλις, σύγχρονος τοῦ μυκηναίου πολιτισμοῦ, ἀνήκει εἰς τὴν δευτέραν πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδα, ἡ ἐν τῷ δευτέρῳ στρώματι βεβαίως ἀνήκει εἰς τὴν τρίτην χιλιετηρίδα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐν Εὐρώπῃ τοὐλάχιστον οὐδὲν μνημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος διεσώθη. — Ὁ κ. Βόλτερς ἀνέπτυξε κατόπιν διὰ μακρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως τὸ ζήτημα περὶ τῶν λεγομένων ***Καρυατίδων*** τοῦ Ἐρεχθείου. Εἶνε γνωστὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου ἀρχιτέκτονος Βιτρουβίου δοθεῖσα ἐξήγησις τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐκ τῶν αἰχμαλωτίδων δῆθεν γυναικῶν τῆς μικρᾶς Πελοποννησιακῆς πόλεως Καρυῶν. Ἀλλ' ἡ ἐξήγησις αὕτη ἐλέγχεται ἀνυπόστατος. Αἱ ἐν τῇ πανηγύρει τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος ἐν Καρυαῖς ὀρχηστρίδες κόραι ἔδωκαν βεβαίως τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὰς ὑπὸ τῆς τέχνης πολλαχῶς παριστανομένας ὀρχηστρίδας, ἀλλ' οὔτε αὗται ἐξηγοῦσι τὴν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ χρῆσιν τῶν τὴν ὀροφὴν ὑποβασταζουσῶν κορῶν οὔτε αἱ κανηφόροι τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων. Ἐν τῇ περιφήμῳ ἐπιγραφῇ περὶ ἐξακολουθήσεως τῆς οἰκοδομίας τοῦ Ἐρεχθείου περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἐν ᾗ πολλὰ μέρη τοῦ ναοῦ ἀναφέρονται, αἱ «κόραι» αὗται ἀκριβῶς οὕτως ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς ἐπιτροπῆς ὀνομάζονται. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε ἀόριστον ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ, οἷον ὁ «ἀνὴρ» ὁ ἐκ δεξιῶν καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν γλυπτῶν τοῦ ναοῦ παραστάσεων. Τοιουτοτρόπως μέχρι σήμερον οὐδὲν ἀκριβὲς οὔτε περὶ τοῦ ὀνόματος οὔτε περὶ τῆς σημασίας τῶν κορῶν τούτων ὡς καὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ὡς ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν γνωρίζει ἡ ἐπιστήμη. Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς Ἑλλάδος ἴσως κρύπτει ἀκόμη ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ εὑρήματα, τὰ ὁποῖα θὰ δείξωσί ποτε τὴν ὁδὸν καὶ πρὸς τοῦ ζητήματος τούτου τὴν λύσιν.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ὅταν αἱ ἐφημερίδες θέλουν νὰ παραστήσουν κάτι τι ἔκτακτον καὶ πρωτοφανές, μεταχειρίζονται τὴν φράσιν «οὐδὲ οἱ γεροντότεροι τὸ ἐνθυμοῦνται.» Δὲν εἶνε καμμία ὑπερβολὴ ἂν εἴπωμεν σήμερον καὶ ἡμεῖς: οὐδὲ οἱ γεροντότεροι ἐνθυμοῦνται τὰς τελευταίας βροχάς. Βρέχει νυχθημερόν, ἀκαταπαύστως, ῥαγδαίως. Διὰ νὰ λάβετε ἰδέαν τῆς πλημμύρας αὐτῆς καὶ νὰ φαντασθῆτε τὰς ἀνωμαλίας καὶ τὰς ζημίας τὰς ὁποίας ἐπροξένησεν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μάθετε ὅτι τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ἡ ὁποία κατέπεσε τὰς ἡμέρας αὐτάς, ἰσοδυναμεῖ, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Μετεωρολογικοῦ τμήματος τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου, σχεδὸν μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ τῆς βροχῆς, ἡ ὁποία κατέπεσε καθ' ὅλον τὸ περυσινὸν ἔτος!

Εἰς τὴν ἐν Σικάγῳ παγκόσμιον Ἔκθεσιν, δύο Ἕλληνες ἐπρόκειτο ὡς γνωστὸν νὰ ἐκτεθοῦν: εἷς ἐστιγματισμένος, ὁ ἄλλως λεγόμενος κατάστικτος ἄνθρωπος — ὁ ὁποῖος ἐβεβαιώθη πλέον ὅτι δὲν εἶνε ὁ Τζαβέλας, ὅπως ἰσχυρίζετο, — καὶ εἷς ἀστιγμάτιστος, ὁ δάσκαλος Ζεύς, ὁ γνωστὸς ἀθηναϊκὸς τύπος, μὲ τὴν ὡραίαν κεφαλήν, τὴν χρησιμεύσασαν πολλάκις εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν καλλιτέχνας ὡς πρότυπον Διός. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἡ τύχη ἀγνοεῖται· ἀλλὰ τοῦ δευτέρου καὶ γνωστὴ εἶνε καὶ θλιβερά. Τοὺς Ἀμερικανοὺς δὲν συνεκίνησε διόλου ἡ Ὀλύμπιος καλλονή του καὶ ὁ ἔκπτωτος Ζεὺς περιφέρεται ἐκεῖ πάμπτωχος, ἐλεεινός, λιμοκτονῶν, καὶ γράφων συγκινητικὰς ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς ἐδῶ φίλους του, ἐξορκίζων αὐτοὺς νά του στείλουν τὰ ἀναγκαῖα χρήματα διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τῆς ἀρχαίας εὐκλείας τὰ ἐδάφη. Ἂς τὸν εἰσακούσουν τὸν δυστυχισμένον αὐτὸν ἐξόριστον θεόν!...

Νέος κομψὸς καὶ ὡραῖος, οὔτε εἴκοσι ἐτῶν, μὲ λεπτοὺς τρόπους, μὲ ἐνδύματα τοῦ συρμοῦ, στίλβων, μυρωμένος. Θά τον ἐξελάμβανες τοὐλάχιστον ὡς υἱὸν τραπεζίτου — καὶ δὲν εἶνε παρὰ λωποδύτης, πρὸ μικροῦ ἐξελθὼν ἐκ τῶν φυλακῶν, ὅπου εἶχεν ἐκτίσει ποινὴν διὰ διαφόρους κλοπάς. Τὸ παλαιὸν ὅμως ἐπάγγελμα δὲν τὸ ἐλησμόνησε καὶ ἤρχισε πάλιν νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰς οἰκίας καὶ νἀφαιρῇ πᾶν ὅ,τι εὕρισκε πρόχειρον. Ἕως οὗ τὸν συνέλαβεν ἡ Ἀστυνομία! Ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ γενομένης ἐρεύνης ἀπεδείχθη, ὅτι δὲν ἦτο μόνον κλέπτης χρημάτων καὶ ὡρολογίων ἀλλὰ καὶ διαφόρων καρδιῶν, διότι τοῦ εὗρον ἐπάνω του πολλὰς ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς διαφόρων γραφικῶν χαρακτήρων. Διατί ὄχι; Νέος τόσον εὔμορφος καὶ κομψός!...

Ἐνθυμεῖσθε τὴν ἱστορίαν τῆς Βαυκίδος καὶ τοῦ Φιλήμονος; Ἐπανελήφθη κατ' αὐτὰς εἰς τὰς Ἀθήνας.

Digitized by Google

Ἀπέθανεν εἷς γέρων καὶ τὴν ἐπομένην ἀμέσως καταβληθεῖσα ὑπὸ τῆς λύπης τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸν τάφον καὶ ἡ γηραιὰ σύζυγός του. Ὁ διπλοῦς αὐτὸς θάνατος τοῦ ἀγαπημένου ἀνδρογύνου συνεκίνησε βαθέως τὴν συνοικίαν τῆς Νεαπόλεως, ἡ ὁποία, ὅπως ὅλος ὁ κόσμος σήμερον, ἐπίστευεν ὅτι εἶχεν ἐκλείψῃ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἡ συζυγικὴ ἀγάπη. τόσον θερμὴ καὶ ζωηρά, μὲ ὅλην τῆς ἡλικίας τὴν χιόνα.

+

Σᾶς ἔτυχε ποτὲ νὰ καταπίετε . . . περόνην τραπέζης ; Αὐτὸ μόνον εἰς τοὺς θαυματοποιοὺς ἐγνωρίζομεν ὅτι συμβαίνει καμμίαν φοράν, ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι τὸ ἔπαθε καὶ νεᾶνις ἀθηναία, δεκαεξαέτις, πρὸ τριῶν μηνῶν φέρουσα ἐν τῷ στομάχῳ σεβαστῶν διαστάσεων περόνην. Μεθ' ὅλους τοὺς ἐπαίνους τοὺς ὁποίους αἱ ἐφημερίδες ἐπεδαψίλευσαν εἰς τὸν ἰατρόν, ὁ ὁποῖος μὲ πολλὴν δεξιότητα ἔκαμεν εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τὴν ἐγχείρησιν καὶ ἐλύτρωσε τοῦ περιττοῦ καὶ ἀχωνεύτου βάρους τὸν στόμαχον τῆς νεάνιδος, νομίζομεν ὅτι πολὺ δυσκολώτερον εἶνε νὰ καταποθῇ μία περόνη, παρὰ νὰ ἐξαχθῇ. Ὥστε τὴν νεάνιδα θαυμάζομεν πολὺ περισσότερον τοῦ ἰατροῦ. Ἐν τούτοις ἡ ἐγχείρησις ἐπέτυχεν, εἶνε δὲ βέβαιον ὅτι ἡ ἀσθενὴς θὰ σωθῇ, ἂν ἀνθέξῃ εἰς τὴν πεῖναν, διότι, μὴ ἀπορεῖτε, μετὰ τοιαύτην ἐγχείρησιν ὁ στόμαχος πρέπει νὰ μείνῃ κενὸς ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον.

+

Ὁ νεαρὸς πρίγκηψ Ναβὰβ τοῦ Ραμποῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τῆς πολυαρίθμου ἀκολουθίας του διέτριψεν ἐπ' ὀλίγον ἐν Ἀθήναις, ἐκίνησε ζωηρῶς τὴν περιέργειαν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ. Ἐν αὐτῷ ὅμως οἱ περίεργοι δὲν εἶδον κανένα παράδοξον τύπον ἀγριανθρώπου. Ὁ ἰνδὸς ἐκεῖνος ἡγεμονόπαις εἶνε πλέον ἄγγλος, ἐξευγενισμένος, πολιτισμένος, λεπτοφυὴς καὶ ὠχρός, ρομαντικὸς καὶ ἐρωτευμένος. Κατέλυσεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ὅπου ἐνδιητᾶτο ὡς λεπτεπίλεπτος εὐρωπαῖος ἀριστοκράτης. Περισσότερον ἐξ ὅλων ἀξιοπερίεργος ἦτο ἐκ τῆς συνοδείας τοῦ πρίγκηπος ὁ φακίρης, ὁ ὁποῖος ἔσφαζε τὰ κοτοπούλια μ' ἐξορκισμοὺς καὶ τὰ ἔψηνε χορεύων περὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἔτρωγεν ᾄδων καὶ προσευχόμενος.

+

Πρό τινων ἡμερῶν ἅμαξα ἐλαύνουσα ἀπὸ ῥυτῆρος —ἡ φράσις στερεότυπος—παρέσυρε καὶ ἐτραυμάτισεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ κυρίαν τινὰ ἀγγλίδα. Ἕως ἐδῶ, τὸ πρᾶγμα σύνηθες εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ ἠξεύρετε ποία ἦτο ἡ μόνη παράκλησις τῆς ἀγγλίδος, πρὸς τοὺς σπεύσαντας νὰ περιποιηθοῦν αὐτὴν ἀξιωματικούς ; Νὰ μὴ τιμωρηθῇ ὁ ἁμαξηλάτης, διότι δὲν ἔπταιεν αὐτός, ἀλλ' ἐκείνη, ἡ ὁποία εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ βαδίζῃ ἐν μέσῃ ὁδῷ ἀμερίμνως.

Ἡ ἀγαθὴ ἀγγλίς ! Ἐνόμισεν ὅτι τιμωροῦνται καὶ ἐδῶ οἱ ἁμαξηλάται οἱ παρασύροντες καὶ τραυματίζοντες τοὺς διαβάτας ! . . .

+

Κύριός τις πολὺ ἐρωτύλος, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ ἤδη γέρων, ἐπισκέπτεται κυρίαν, τῆς ὁποίας ὀνειρεύεται τὴν κατάκτησιν· ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα τὴν εὑρίσκει συνομιλοῦσαν ἀρκετὰ ζωηρῶς καὶ ὑπόπτως μετὰ νεανίσκου εἰκοσαετοῦς. Ἔμεινεν ὀλίγον καὶ ἠθέλησε νὰ φύγῃ.

— Ὦ, καθῆστε, κύριε ! τῷ εἶπεν ἡ κυρία.

— Ἀ, ὄχι βιάζομαι.

Καὶ φεύγων ἀφῆκε τὸ πάρθιον αὐτὸ βέλος :

— Σᾶς ἀφίνω τὸ πεδίον ἐλεύθερον·

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ἡ ἐπίσημος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ δεξίωσις τοῦ Τυρὼ Δανζέν, ὡρίσθη διὰ τὴν 14 Δεκεμβρίου ἐ. ἐ. Εἰς τὸν εἰσιτήριον λόγον τοῦ νέου ἀκαδημαϊκοῦ θἀπαντήσῃ ὁ Ἰούλιος Κλαρετί.

— Ὁ κ. Π. Ἀξιώτης, ὁ γνωστὸς μεταφραστὴς τῶν *Μύθων* τοῦ Κριλώφ, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ εἰς ἰάμβους καὶ τὸν *Δαίμονα*, τὸ ἔξοχον ποίημα τοῦ Λερμοντώφ. Ἡ μετάφρασις αὕτη πρὶν δημοσιευθῇ, θὰ ἀναγνωσθῇ μίαν ἑσπέραν εἰς τὸν *Παρνασσόν*.

— Μετὰ ἓν ἔτος ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἐκδοθῇ εἰς τόμος ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Ρενάν, ἀναμνήσεων, ἀποσπασμάτων, σημειώσεων καὶ καθεξῆς. Ἤδη ἡ χήρα τοῦ μεγάλου συγγραφέως κατατάσσει τὰ χειρόγραφα του. Ἄπειρος εἶνε ὁ σωρὸς τῶν χαρτίων, τὰ ὁποῖα κατέλιπεν ὁ Ρενάν. Εἶχε τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ φυλάσσῃ ὅλας τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἐλάμβανε, μέχρι τῶν πλέον ἀσημάντων. Οὕτω, τρεῖς μῆνες ὁλόκληροι ἐχρειάσθησαν εἰς τὴν κυρίαν Ρενὰν διὰ νὰ κατατάξῃ μόνον τὰς ἐπιστολάς, τὰς σχετιζομένας μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ *Βίου τοῦ Ἰησοῦ*.

— Περιεργότατον βιβλίον ἐξεδόθη κατ' αὐτὰς ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Παύλου Στάπφερ. Ἐπιγράφεται *Ἡ Φιλολογικὴ Φήμη*, ἐν αὐτῷ δὲ ὁ εὐφυὴς συγγραφεὺς πειρᾶται διὰ σειρᾶς παραδειγμάτων νἀποδείξῃ ὅτι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν δημοτικότητα ἑνὸς βιβλίου δὲν ἀρκεῖ οὔτε ἡ εὐφυΐα, οὔτε πολλάκις ἡ μεγαλοφυΐα, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται καὶ ἄλλα μέσα ἀνεξάρτητα ὅλως τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου καὶ τοῦ συγγραφέως. Φαίνεται ὅτι ὁ Στάπφερ αἰσθάνεται πολλὴν ἀγανάκτησιν διὰ τὸ ἄδικον τοῦτο, ὅλην του δὲ τὴν πικρίαν ἐκχύνει εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου του.

— Εἰς ἕνα τόμον ἐσχάτως ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Δελαγκρὰβ ἐν Παρισίοις καὶ ἐπιγραφόμενον *Μουσικὴ Ψυχολογία*, ὁ Κάμιλλος Μπελαὶγκ συνήνωσε διαφόρους αὐτοῦ περὶ μουσικῆς μελέτας, τῶν ὁποίων ἡ ἐπικρατοῦσα ἰδέα εἶνε ὅτι τὸ ἐν τῇ μουσικῇ ὡραῖον ἔγκειται κυρίως ἐν τῇ ἐκφράσει. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἀμφισβητοῦν πολλοὶ αἰσθητικοί, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου, τὸ βιβλίον τοῦ κριτικοῦ τῆς Revue des deux Mondes εἶνε ἀξιανάγνωστον διὰ τὴν διαύγειαν τοῦ ὕφους, τὴν διαλεκτικὴν καὶ τὴν πληθὺν τῶν εἰδικῶν γνώσεων.

— «La villa Bon Accueil» ἐπιγράφεται τεῦχος ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ καταστήματος Ὄλλενδορφ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐσχάτως ἀποθανόντος συγγραφέως Λέοντος Κλαδέλ. Ἐν αὐτῷ ἔλαβον μέρος διὰ σελίδων, διαπνεομένων ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν Κλαδὲλ βαθείας ἐκτιμήσεως, ὁ Δωδέ, ὁ Ζολᾶ, ὁ Ἀλεβύ, ὁ Σιμών, ὁ Κοππέ, ὁ Κλαρετί, ὁ Μαλώ, ὁ Τεριέ, ὁ Σὸλλ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων γάλλων συγγραφέων.

Ἐπιστημονικὰ

Κατὰ τὴν 15/27 Μαρτίου τοῦ 1894 ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ ἐν Ρώμῃ τὸ ἑνδέκατον διεθνὲς ἰατρικὸν συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ παραστῶσιν οἱ διασημότεροι τῶν ἐπιστημόνων τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Τὰ καλὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐπέφερον αἱ προηγούμεναι συνελεύσεις, ἐνεθάρρυναν τὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν νὰ προβῇ εἰς τὴν νέαν ταύτην συγκρότησιν, ἀνεκοίνωσε δὲ τὴν ἀπόφασίν της δι' ἐγκυκλίου ἐγγράφου πρὸς πάσας τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πρεσβείας, ὅπως ἐξ ὀνόματός της προσκαλέσουν τὰς διαφόρους κυβερνήσεις, νὰ λάβωσι δι' ἀντιπροσώπων μέρος. Ἡ ἡμετέρα κυβέρνησις προσκληθεῖσα θὰ συμμετάσχῃ βεβαίως αὐτοῦ, δὲν ἀπεφάσισεν ὅμως ἀκόμη τίνας ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπιστημόνων θ' ἀποστείλῃ, ὅπως παρακαθίσωσιν ὡς μέλη τοῦ συνεδρίου τούτου.

Digitized by Google

Μετὰ τὰς τελευταίας βροχάς, αἵτινες ἐπήνεγκον πλείστας ζημίας διὰ πλημμυρῶν καὶ ἠπείλησαν μείζονας καταστροφὰς ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ἐπίκαιρον ἐκρίναμεν τὴν δημοσίευσιν τοῦ κάτωθι δραματικωτάτου ἐπεισοδίου ἐκ τοῦ βίου Ἄγγλου μηχανικοῦ.
Σ. τ. Δ.

ΑΤΜΟΣ ΚΑΙ ΥΔΩΡ

Διήγησις ἄγγλου μηχανικοῦ

— Ἀγαπητέ μου φίλε, χαίρω πολὺ ποῦ σὲ βλέπω, ἀνέκραξεν ὁ φίλος μου Κῶσλανδ συναντήσας με εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του.

Εἶχα ὑπάγει πρὸς ἐπίσκεψιν εἰς Ὅλμσδελ. Ὁ Κῶσλανδ ἦτο μηχανικὸς τῆς ὑδραυλικῆς ἑταιρίας ἐκεῖ, καὶ μὲ εἶχε καλέσει νὰ μεταβῶ διὰ μίαν ἑβδομάδα. Μετὰ τὸ σύνηθες πρὸς ἀλλαγὴν ἐνδυμασίας διάλειμμα, ἐκαθίσαμεν ὁμοῦ εἰς ἐξαίρετον δεῖπνον. Φυσικώτατα δὲ ἡ συνδιάλεξις ἐστράφη εἰς τὰ περὶ τοῦ καιροῦ.

— Λυποῦμαι διότι ἐξακολουθεῖ ἡ βροχὴ αὐτή, εἶπεν ὁ Κῶσλανδ· ζημιώνει τὴν προμήθειάν μου τοῦ νεροῦ τοῦ ἰδικοῦ μου. Οἱ ἄνθρωποι μὲ κακίζουν ὡς νὰ ἤμην αἴτιος.

— Εἶνε αἱ δεξαμεναί σας σιμὰ εἰς τὴν πόλιν; ἠρώτησα.

— Ὄχι, ἀπήντησεν, ὑψηλὰ εἰς τὸ βουνόν. Εἰμποροῦμεν ν' ἀναβοῦμεν ἐκεῖ αὔριον, ἂν ἀγαπᾷς. Ἔχω ὑπηρεσίαν ἐκεῖ.

Ἡ ἐκδρομὴ ἀπεφασίσθη. Ἐμείναμεν σύμφωνοι νὰ ἐκκινήσωμεν εἰς τὰς ἕνδεκα τὴν ἐπιοῦσαν, καὶ ἀνεχωρήσαμεν ἐγκαίρως. Ἠκολουθήσαμεν τὸν δρόμον μας ἀνὰ τὸ βουνόν, καὶ ὑπερβάντες κορυφήν τινα ἐφθάσαμεν εἰς μικρὸν πανδοχεῖον. Ἐκεῖ εὕρομεν χωρικὸν ἁμάξιον περιμένον ἡμᾶς, καὶ ἐπορεύθημεν διά τινος ἀτραποῦ διασχιζούσης τὸν λόγγον, ἀνωμάλου καὶ πετρώδους. Τέλος, ὅταν ἡ ἐλπὶς εἶχε σχεδὸν ὑποχωρήσει εἰς τὴν ἀνυπομονησίαν καὶ κακολογίαν, ἐφθάσαμεν εἰς ἓν ἄλλο πανδοχεῖον, καλούμενον ἡ Δεξαμενή. Ἐπηδήσαμεν χαίροντες ἀπὸ τὸ ἁμάξιον. Ὑπομηχανικός τις ἔτρεξε καὶ μᾶς ὑπεδέχθη φιλοφρόνως.

— Εἶνε ὅλα καλά, Τζόνσων; ἠρώτησεν ὁ Κῶσλανδ.

— Ναί, ἀλλὰ . . .

— Ἀλλά; . . .

— Δὲν μοῦ ἀρέσει τόσον τὸ προτείχισμα τῆς μεσημβρινῆς δεξαμενῆς, ἀπήντησεν.

Ὁ Κῶσλανδ ὠχρίασε μέχρι τῶν χειλέων.

— Ἐλᾶτε μαζί μου, εἶπεν ἀποτόμως.

Ἐτρέξαμεν κατόπιν του ἐν σιγῇ, ἀλλόκοτον αἰσθανόμενοι φόβον. Ἐφθάσαμεν μετ' οὐ πολὺ ἐνώπιον τοῦ εὐρέος προτειχίσματος, τοῦ περιορίζοντος τὰ ὕδατα τῶν τριῶν μεγίστων ἐκ τῶν δεξαμενῶν τῆς ἑταιρίας τοῦ Ὅλμσδελ. Ψυχρὰ αὔρα ὑπήγειρε τὸ ὕδωρ εἰς μικρὰ ἀλλὰ φλοισβώδη κύματα, πλήττοντα τὸν λιθόκτιστον θριγκὸν τοῦ ἀναχώματος. Τῇδε κἀκεῖσε μικρὸς ῥύαξ ἐχύνετο ἐπὶ τοῦ λιθοκτίστου, καὶ εἰς ἓν μέρος ἔρρεεν ἔξω καὶ ἐχάνετο εἰς τὴν χλόην.

— Αὐτὸ παρετήρησα σήμερον τὸ πρωΐ, εἶπεν ὁ Τζόνσων.

— Θὰ ἔκαμνες καλήτερα νὰ βάλῃς ὀλίγους ἀνθρώπους νὰ τὸ ἐπισκευάσουν, εἶπεν ὁ Κῶσλανδ, μετ' ἐλαφρᾶς δυσαρεσκείας καὶ αὐστηρότητος, ἥτις θὰ διελάνθανε μὴ πεπειραμένον ὄμμα.

Εἶτα ἐξηκολουθήσαμεν τὴν ἐπιθεώρησίν μας· ἀλλ' ἐνῷ περιηρχόμεθα τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα, τὰ νέφη εἶχαν συγκεντρωθῆ μὴ ἄγριον μεγαλεῖον ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ, καὶ βαρέα ἐπέκειντο ἀντικρύ μας, ὕπερθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Ἄψ. Ὁ σιδηρόδρομος διέσχιζε τὴν κοιλάδα εἰς χαρίεντας ἑλικοειδεῖς δαιδάλους ἐγγὺς τῆς συνενώσεως τοῦ Ἄμμεριγκ. Τὰ πυκνὰ ζοφερὰ νέφη ἐπεκρέμαντο ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου. Μακραὶ ταινίαι ζόφου ἀπεσπῶντο ἐξ αὐτῶν ὡς δάκτυλοι δεικνύοντες τὴν γῆν. Πότε ὡμοίαζαν μὲ βράχον, πότε μὲ μονήρες δένδρον, καὶ πότε ἐκινοῦντο πάλιν βιαίως καὶ κατέφερον μείζονα ὄγκον νεφέλης ἑτοίμης νὰ πέσῃ ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνω καὶ κάτω πλανωμένης, ὡς ἴχνη καταλειπούσης ὑγρότητα καὶ ὁμίχλην. Βραδὺς μυκηθμὸς ἤχει εἰς τὸν αἰθέρα. Δὲν ἦτο ὁ ἄνεμος, διότι ἡ αὔρα εἶχε παραδόξως κοπάσει. Τὰ δένδρα μόλις ἐσείοντο, καὶ ὅμως τὸ ὕδωρ ἐξηκολούθει νὰ πλήττῃ τὰς ὄχθας τῆς δεξαμενῆς, ὡς νὰ ἐταράττετο ὑπὸ ἀοράτου ἕλικος. Ἐφαινόμεθα ὅλοι ἔχοντες συνείδησιν τῆς συνταραχῆς τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ὅρων, καὶ τὰ φύλλα ἐψιθύριζον παραδόξους ἐκμυστηρεύσεις ἀπὸ τοὺς ἀκινήτους κορμοὺς ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν. Οἱ ἄνδρες ὅλοι εἶχον ὑπάγει πρὸς τὰς δεξαμενάς. Ὁ Κῶσλανδ κ' ἐγὼ ἐκαθήμεθα ἐμπιστευτικῶς συνομιλοῦντες.

— Νομίζεις ὅτι θὰ ἠμποροῦσες νὰ εὕρῃς τὸν δρόμον διὰ νὰ ἐπιστρέψῃς μόνος σου; μὲ ἠρώτησεν ἔξαφνα.

— Διατί; εἶπα. Σκοπεύεις νὰ μείνῃς ἐδῶ; Εἶνε κανεὶς κίνδυνος;

— Ὄχι τόσον· ἀλλὰ φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ εἶμαι ἐπὶ τόπου. Θὰ ἐπιστρέψω αὔριον ἢ τὴν ἄλλην ἡμέραν.

— Δὲν ἠμπορῶ κ' ἐγὼ νὰ μείνω;

— Βεβαίως, ἂν τὸ ἐπιθυμῇς. Εἶπα, μήπως τυχὸν αἰσθάνεσαι πλῆξιν.

— Διόλου, ἀπήντησα.

Οὕτω συνεφωνήθη. Εὐτύχημα δὲ ἦτο ὅτι ἔμεινα. Ἐνῷ ἡτοιμαζόμεθα νὰ ἐπισκεφθῶμεν καὶ πάλιν τὰς δεξαμενάς, ἐξαφνίσθημεν ὑπὸ ζωηροῦ φωτὸς ἀστραπῆς, ὅπερ μόλις διέβη καὶ οἱ βράχοι ἀντήχησαν ἀπὸ μυρίας ἤχους βροντῶν.

Τοῦτο ἦτο τὸ σημεῖον. Οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνοίχθησαν, καὶ ἀληθὴς κατακλυσμὸς κατέβη εἰς τὴν κοιλάδα. Οἱ μικροὶ ῥύακες ὠγκώθησαν εἰς ποταμοὺς καὶ κατήρχοντο ὀργούμενοι ἐν λευκῷ ἀφρῷ τὰς κλιτύας τοῦ ὄρους. Οἱ ἀφανεῖς χείμαρροι

Digitized by Google

τῶν χαραδρῶν μετεμορφώθησαν εἰς καταρράκτας καὶ παρέσυραν τρέχοντες ξηρὰ βρύα καὶ χάλικας. Ὁ ἄνεμος ἐξηγέρθη ἀπὸ τοῦ ὕπνου, καὶ ὕψωσε μακρὰ ὀγκούμενα κύματα ἀπὸ τῆς πλημμύρας τῶν δεξαμενῶν, καὶ λίθοι καὶ χόρτα συνεφύρθησαν. Τότε δὲ αἱ ὄχθαι τῶν δεξαμενῶν ἠνοίχθησαν, καὶ τὸ ἀπὸ πολλοῦ φυλακισμένον ὕδωρ χαρμοσύνως ἐξεπήδησε τῆς εἱρκτῆς του, ὅπως ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τὸν γενέθλιον ποταμόν. Ἡ διῶρυξ τοῦ Ὄλμσδελ, ἐμπλησθεῖσα καὶ αὖθις ὕδατος, διηρέθη ἐπὶ τοῦ βουνοῦ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ ἄνθρωποι ἐμόχθουν σκληρῶς ἐν μέσῳ τῆς συναγομένης ὁμίχλης καὶ τῆς βροντῆς, ὑπὸ τὸ φῶς φανῶν, καὶ ἡ φύσις δὲν ἡσύχασε κατὰ τὴν ζώνεκρον ἐκείνην νύκτα.

Ἐγὼ ἐστράφην ἐφ' ἑκάτερα τὰ πλευρά, καὶ ἔκλεψα ὀλίγον ὕπνον, εἰς τὸ πεῖσμα τοῦ πολέμου τῶν στοιχείων, οὐχ ἧττον.

Τὴν πέμπτην ὥραν τῆς πρωίας, ἐνῷ τὸ ὠχρὸν φῶς ἐπάλαιε κατὰ τοῦ σκότους, ὁ Κῶσλανδ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνά μου, τελείως ἐνδεδυμένος.

Ἠγέρθην.

— Ἐνδύσου τὸ γρηγορώτερον, καὶ ἔλα κάτω, μοῦ εἶπεν.

Ἤρχισα νὰ τὸν ἐρωτῶ ἐναγωνίως.

— Μὴ χάνῃς καιρόν, εἶσαι καλὸς φίλος· χρειάζομαι τὴν συνδρομήν σου, εἶπε κ' ἐξῆλθεν.

Ἀνεπήδησα ἀμέσως, ἔτρεξα εἰς τὸ παράθυρον κ' ἐκύτταξα ἔξω. Ἡ ἡμέρα ἀρτίως ἐγεννᾶτο ἀνὰ τὸ ὀμιχλῶδες στερέωμα, καὶ ὑετὸς ἔλουεν ὅλην τὴν κτίσιν. Τὸ ὕδωρ κατήρχετο ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων, καὶ ἐπλήρου τὰ χθαμαλώτερα μέρη, σχηματίζον ποταμοὺς αὐθαιρέτως. Ὁ ἄνεμος ἐμάστιζε τὰ ὑψηλὰ δένδρα καὶ ἐμαίνετο ἐν μέσῳ τῶν κλάδων. Τῇδε κἀκεῖσε κορμοί τινες ἔκειντο πρόρριζοι ἀνασπασθέντες, καὶ οἱ κλῶνές των ἐστροβιλίζοντο παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ ὕδατος.

Ἐνεδύθην ἐν τάχει καὶ μετέβην πρὸς τὸν Κῶσλανδ ἐν τῷ μικρῷ γραφείῳ.

Ἐμελέτα ἀντίτυπόν τι τοῦ παντοτεινοῦ δρομολογίου τῶν σιδηροδρόμων, ὅπερ ὡς ὑπάλληλος πάντοτε ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ.

— Θέλεις νὰ ἱππεύσῃς καὶ νὰ τρέξῃς κάτω εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν συνένωσιν τοῦ Ἄμμεριγκ, διὰ νὰ φέρῃς μίαν εἴδησιν;

Τὸ ἀτάραχον τοῦ προσώπου του μὲ καθησύχασεν. Αὐτὸ ἦτον ὅλον; Μία ἱππηλασία ἐν μέσῳ τῆς βροχῆς δὲν ἦτο πολύ.

— Βέβαια, πηγαίνω.

Ἔσφιξε φιλικῶς τὴν χεῖρά μου.

— Εἶσαι νευρικός; μοῦ εἶπε.

— Δὲν θὰ πῇ τίποτε αὐτό, ἀπήντησα· θὰ εἶμαι ἕτοιμος εἰς πέντε λεπτά, ἐὰν εἶνε σπουδαία ὑπόθεσις. Εἶνε ὁ ἵππος ἐδῶ;

Ἔτρεξα διὰ νὰ λάβω τὸν κηρωτὸν μανδύαν μου. Ὅταν κατέβην, ὁ ἵππος ἦτο παρὰ τὴν θύραν καὶ ὁ Κῶσλανδ τὸν ἐπεθεώρει. Ἵππευσα.

— Τώρα, εἶπα, δός μου τὴν σπουδαίαν παραγγελίαν σου, ἂν ἀγαπᾷς.

Ὁ τόνος τοῦ Κῶσλανδ εἶχέ τι τὸ λίαν ἐπίσημον, ὅτε μοὶ ἀπήντησεν.

— Εἰπὲ εἰς τὸν σταθμάρχην τοῦ σταθμοῦ εἰς τὸ Ἄμμεριγκ καὶ εἰς κάθε ἄλλο πρόσωπον, τὸ ὁποῖον θὰ εὕρῃς, ὅτι ἡ μεσημβρινὴ Δεξαμενὴ δὲν θὰ βαστάξῃ τρεῖς ὥρας. Θὰ καταπλημμυρήσῃ τὴν κοιλάδα καὶ θὰ καταστρέψῃ τὴν ἑλικοειδῆ σιδηρᾶν τροχιὰν τοῦ Ἄψ καὶ θὰ παρασύρῃ τὰς γεφύρας τῆς διακλαδώσεως τοῦ Ὄλμσδελ. Πρόλαβε τὸ ταξείδιον τοῦ τραίνου καὶ σῶσε τοὺς ἐπιβάτας. Ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογήσῃ! καί, ἄκουσε, τρέξε διὰ τὴν ζωήν σου! Θὰ ῥίψω τὸ κανόνι τοῦ κινδύνου ὡς εἰδοποίησιν. Καλὸν κατευόδιον!

Μηχανικῶς ἥρπασα τὰς ἡνίας, ἔνευσα ἀποχαιρετίζων τὸν Κῶσλανδ, διότι ἤμην ἐννεὸς καὶ δὲν ἠδυνάμην ν' ἀπαντήσω διὰ λόγου, καὶ ἐξεκίνησα ἐν καλπασμῷ. Τρεῖς ὧραι ἀκόμη, καὶ τὸ ὕδωρ θὰ ἐξεχύνετο εἰς αὐτὴν τὴν κοιλάδα, δι' ἧς ἔτρεχον ἐγώ. Οὐδὲν θαῦμα ἂν ἔτρεχα διὰ τὴν ζωήν μου, καὶ ἴσως διὰ τὴν ζωὴν ἑκατοντάδων ἀνθρώπων, ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῆς ἐμῆς. Ὁ σταθμὸς τῆς συναντήσεως τοῦ Ἄμμεριγκ ἀπεῖχε μίλιά τινα. Ὁ δρόμος μου ἦτο δι' ἀγνώστου τόπου ἐν μέσῳ ὑψωμάτων, διακοπτομένων ὑπὸ πληθόντων ποταμῶν ὄμβρου, καὶ συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς βροχῆς.

Ὀφείλω νὰ πράξω τοῦτο, εἶπα εἰς τὸν ἑαυτόν μου, ἐνῷ ὁ ἵππος μου ἔτρεχεν ἐν μέσῳ ὀλισθηρῶν χαλικοστρώτων ὁδῶν, παραλλήλως τῇ ἀτραπῷ, δι' ἧς εἴχαμεν ἁμαξοδρομήσει τὴν προτεραίαν. Ἔχρηζον δὲ ὅλης τῆς ῥώμης μου πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πόνου τούτου, ὅθεν ἔσπευδον. Πολύτιμον μόριον τοῦ καιροῦ μου εἶχεν ἐξοδευθῇ ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν εὐρεῖαν λεωφόρον καὶ ὤτρυνα εἰς δρόμον τὸν ἵππον μου. Εἶχα νὰ στραφῶ καὶ πάλιν, τὸ ἐγνώριζα, ἀλλ' ἐφαντάσθην ὅτι ἔμελλα νὰ εὕρω εὔκολα τὸν δρόμον. Ἐκτὸς τούτου, δὲν ὑπῆρχεν ἆρα ταχυδρομικὸς δείκτης; Τούτου ἕνεκα τυραννούμενος ἀπὸ ῥιγηλοὺς φόβους καὶ μὲ τὸν σφοδρὸν ἄνεμον καὶ τὴν ῥαγδαίαν βροχὴν ἀμοιβαδὸν καὶ συλλήβδην μαστίζοντά με, ἐκέντριζα εἰς τὰ ἔμπρὸς τὸν ἵππον μου. Ἔφθασα εἰς τὴν καμπὴν καὶ ἐστάθην διὰ ν' ἀναγνώσω ποίαν διεύθυνσιν ἔμελλα νὰ λάβω.

Παρ' ὀλίγον ἐλιποθύμουν ἐκ φρίκης ἅμα ἀνέγνωσα. Ὁ μοιραῖος δάκτυλος ἐδείκνυε πρὸς τὸν δρόμον ὃν ἠκολούθουν — «Εἰς Ὄλμσδελ καὶ Σῆαμ»· ὁ ἀντίστροφος δείκτης ἐδείκνυεν — «Εἰς Ῥόδδαλ καὶ Ἄμμεριγκ». Δὲν ἠδυνάμην νὰ πιστεύσω τοὺς ὀφθαλμούς μου. Βεβαίως δὲν ἠπατώμην. Εἴχαμεν ἀνέλθει τὴν προτεραίαν, καὶ εἴχαμεν ἀναβῆ τὸ ὄρος ἕως τὰς δεξαμενάς. Ὤφειλα ἁπλῶς νὰ τρέξω ἀντιστρόφως τὴν ὁδὸν ἣν διηνύσαμεν.

Ἐν ἀκαρεῖ ἂν θέλετε νὰ μὲ πιστεύσετε, ἡ ἀληθὴς πρόσοψις τῆς ἰδίας μου ἠλιθιότητος, μοῦ ἐκτύπησεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Εἴχαμεν ἔλθει ἐξ Ὄλμσδελ· τώρα διηυθυνόμην εἰς Ἄμμεριγκ, ὅπερ κεῖται εἰς τὴν ἀντίθετον πλευράν.

Ἦτο τρομερὸν λάθος. Ἤδη ἦτο ἕκτη ὥρα περασμένη. Ἡ μία τῶν τριῶν πολυτίμων ὡρῶν εἶχε διαρρεύσει καὶ ἀπεῖχον ἀπώτερον τοῦ Ἄμμεριγκ ἢ ὅταν ἐξεκίνησα. Ἐκυριεύθην ὑπὸ ἀπελπισίας· τί ἠδυνάμην νὰ πράξω; Δύο ὧραι ἔμενον, καὶ εἶχα τριῶν μιλίων ἀνηφορικὴν ὁδὸν νὰ διανύσω, καὶ εἶτα

Digitized by Google

ἑπτὰ μιλίων περιπλέον ἀνὰ τὴν κοιλάδα, πρὶν δυνηθῶ νὰ φθάσω εἰς τὸν σταθμόν, καὶ πρὶν τυχὸν τὰ τραῖνα ἀναχωρήσωσι, καὶ τότε . . .

Κρύος ἱδρὼς μὲ περιέχυσε μετὰ τὴν σκέψιν ταύτην, καὶ εἶτα, ἄπελπις καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἔχων συνείδησιν τῆς θέσεώς μου, ἐκάλπασα παραφόρως πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἄμμεριγκ καὶ ἀνὰ τὸ ὄρος ὀπίσω. Ἀλλ' ὁ δαίμων τῆς θυέλλης ἦτο ἀπολελυμένος, καὶ ἐπέβη πάνοπλος κατ' ἐμοῦ. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὸ ἀνοικτότερον ἔδαφος ἡ καταιγὶς κατηνέχθη μετὰ τόσης βίας, ὥστε ν' ἀνατρέψῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἵππον. Ὁ ὄμβρος ἤρχισε ῥαγδαιότερος νὰ πίπτῃ.

Τέλος ἔφθασα εἰς μικρὸν ἐρείπιον λιθίνων οἰκίσκων, καὶ ἐστάθην ὑπὸ τὴν σκέπην ἑνὸς τούτων διὰ νὰ λάβω ἀναψυχὴν πρὸς νέαν πάλην ἀνὰ τὴν φάραγγα τὴν ἐξαπλουμένην πρὸ ἐμοῦ. Στενὸς δρόμος ἐχαράττετο ἐν μέσῳ αὐτῆς, καλὸς μέν, ἀλλὰ διακοπτόμενος τῇδε κἀκεῖσε ὑπὸ ὁρμητικῶν ῥευμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ὑπερπηδήσει τὰ συνήθη ὅρια, ἐν ὅλῃ τῇ ὑπερηφανίᾳ δραπέτου πατοῦντος ἐπὶ τὰ στήθη τοῦ δεσμοφύλακος, ὅστις τὸν εἶχε καταβασανίσει ἐπὶ τόσον χρόνον.

Αἱ κορυφαὶ τῶν πέριξ ὀρέων ἦσαν περιβεβλημέναι πέπλον ὁμίχλης, ἀλλὰ πόρρω ἀντικρύ μας διέκρινα τὴν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἀπὸ τοῦ ὑψώματος ἐφ' οὗ ἱστάμην ἠδυνάμην νὰ ἰχνογραφήσω τὴν διώρυγα τοῦ ποταμοῦ Ἀψ καταβρέχουσαν τὴν κοιλάδα, καὶ ἠδυνάμην ν' ἀναμετρήσω τὸ μέρος ὅπου ἡ πλημμύρα θὰ προσέβαλλε τὸν σιδηρόδρομον, καὶ τὴν γραμμὴν τῆς διακλαδώσεως ἀνὰ τὴν κλιτὺν τοῦ βουνοῦ. Ἠδυνάμην ἀκριβῶς νὰ διακρίνω τὴν τομὴν τῶν γραμμῶν ἐν τῇ μέσῃ ἀποστάσει. Μέλας καπνὸς ἐφαίνετο ἀναθρώσκων ἀπ' αὐτῆς· θὰ ἦτο ἴσως ἁτμάμαξα ἑτοίμη νὰ ἐκκινήσῃ μετὰ τοῦ τραίνου, κ' ἐγὼ ἱστάμην θεατής! Ὅλα αὐτὰ καὶ πλειότερα ἀκόμη διενοούμην ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ ὑψώματος. Ἀναλαβὼν ὀλίγον, ἐκάλπασα ἀνδρικῶς εἰς τὰ πρόσω ἐν μέσῳ τῆς λαίλαπος.

Πῶς ὁ ἵππος μου ἵστατο εἰς τοὺς πόδας του, δὲν ἐννοῶ μέχρι τῆς ὥρας ταύτης. Ὁ ἄνεμος, ὅστις ἦτο δυνατὸς καὶ πρίν, ἐφάνη ὅτι συνήγαγε νέαν δύναμιν ἐνῷ ἱστάμεθα, καὶ ἐφύσα τρομακτικῶς ἀνὰ τὴν φάραγγα. Λίμναι ἐσχηματίζοντο ἀνὰ τὴν ὁδόν, καὶ πᾶς λάκκος εἶχε τὰ κύματά του, ὡς θάλασσα ἐν μικρογραφίᾳ. Κατεπτοημέναι τινὲς κορῶναι ἐπέτων ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου, καὶ εἷς ἀπαίσιος φαινόμενος κόραξ διέπτη τὴν φάραγγα ἐγγὺς τοῦ ἐδάφους, βραγχνὸν ἐκπέμψας κρωγμόν, ὅστις ἤχησεν εἰς τὰ ὦτά μου ὡς νεκρώσιμος κώδων κ' ἐπάγωσε τὸ αἷμά μου. Ἤμην μόνος, χωρὶς νὰ βλέπω που ἀνθρώπινον πλάσμα, ἀλλ' αἴφνης συριγμὸς ἀτμομηχανῆς ἤχησεν εἰς τὰ ὦτά μου. Ἁτμάμαξά τις ἐξεκίνησε τοῦ σταθμοῦ. Δεύτερος συριγμὸς μικρῷ ὕστερον. Τὸ τραῖνον ἦτο σῶον. Τὸ ἐθεώρουν φεῦγον ἀνὰ τὴν ἑλικοειδῆ σιδηρᾶν γραμμήν.

Πέντε λεπτὰ ὕστερον εἰσώρμησα τριποδίζων εἰς τὸν σταθμὸν κ' ἐζήτησα νὰ ἴδω τὸν σταθμάρχην. Ἐνῷ ἐπέζευα, τὸ ὡρολόγιον ἐσήμανε τὴν ὀγδόην. Αἱ ὧραι εἶχαν παρέλθει, καὶ οὐδὲν σημεῖον ἀπὸ τὸν Κῶσλανδ. Τὸ νὰ τηλεγραφήσῃ τις δὲν θὰ ἦτο εὔκολον. Θυρωρός τις ἦλθεν εἰς ἀπάντησιν τῆς αἰτήσεώς μου.

— Λυποῦμαι διότι δὲν ἐπρολάβατε τὸ τραῖνον, ἤρχισε νὰ λέγῃ.

— Δὲν χρειάζομαι τὸ τραῖνον, ἔσπευσα ν' ἀπαντήσω ἐγώ. Πρέπει νὰ τηλεγραφήσω ἀμέσως, ὡς τόσον. Ποῦ εἶνε ὁ σταθμάρχης;

— Θὰ εἶνε ἐδῶ εἰς ἓν λεπτόν. Ἀλλὰ δὲν εἰμπορεῖτε νὰ τηλεγραφήσετε. Τὰ σύρματα κατεστράφησαν. Ἐστείλαμεν ἕναν «πιλότο» μὲ τὸ ἐξπρές, διὰ νὰ καθαρίσῃ τὴν γραμμὴν ὡς τὸ Ἄνδλεϋ.

— Νὰ μὴν τηλεγραφήσω; Σοῦ λέγω, ἄνθρωπε, πρέπει νὰ σταματήσω τὸ τραῖνον. Ἡ μεσημβρινὴ δεξαμενὴ τοῦ Ὅλμσδελ θὰ σπάσῃ αὐτὴν τὴν στιγμήν.

— Νὰ εἶνε σωστὸν αὐτό; ἠρώτησεν ὑψηλός τις, ψυχρὸς κύριος, ὄπισθεν τοῦ ἀγκῶνός μου.

Ἦτο αὐτὸς ὁ σταθμάρχης.

— Σωστόν; ἐπανέλαβα ἐγώ· εἶνε σωστότατον. Ἔτρεξα διὰ νὰ σᾶς τὸ εἴπω. Πρέπει νὰ σταματήσωμεν τὰ τραῖνα.

— Ἀπὸ τὸ Ἄνδλεϋ ἀναχωρεῖ εἰς τὰς ὀκτὼ καὶ πέντε, ἐψιθύρισεν ὡς μονολογῶν ὁ σταθμάρχης· δυνατὸν νὰ εἶνε καιρός. Ἔλατε μαζύ μου.

Διῆλθε τὴν γραμμὴν καὶ εἰσῆλθεν εἰς θαλαμίσκον ἀντικρύ. Τὸν ἠκολούθησα. Ἀκριβῶς τότε κρότος κανονίου ἀντήχησεν εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ ἠχὼ ἦλθεν ἀπὸ τὰ ὄρη ὡς βροντή.

— Εἶνε τὸ σινιάλο! ἀνέκραξα. Τὸ νερὸ ἐχύθη ἔξω. Ὁ Θεὸς βοηθὸς τώρα!

Ὁ σταθμάρχης ἐσήμανε. Θερμαστής τις ἐπαρουσιάσθη.

— Εἶνε ἡ μηχανὴ ἑτοίμη;

— Μάλιστα, κύριε, περιμένει.

— Τρέξε καὶ ἄνοιξε τὰ κομβία. Τώρα, κύριε, ἀναβῆτε.

Ὑπήκουσα μηχανικῶς, καὶ πρὶν καλῶς ἐννοήσω τὰ συμβαίνοντα, εἴχαμεν μεταβῇ εἰς τὴν ἄνω γραμμήν. Ὁ σταθμάρχης ἐστάθη διὰ νὰ λάβῃ ἐρυθρὰν σημαίαν καὶ νὰ δώσῃ ὀλίγας ὁδηγίας εἰς τὸν ὑφιστάμενόν του. Τώρα ἐνόησα ὅτι ἐπρόκειτο νὰ διαγωνισθῶμεν μὲ τὴν πλημμύραν. Ὁ ἀτμὸς κατὰ τοῦ ὕδατος· τίς ἐκ τῶν δύο θὰ ἐνίκα;

Ἓν σύριγμα, κ' ἐξεκινήσαμεν.

— Πλημμύρα! πλημμύρα! ἔκραξεν ὁ θυρωρός!

Ἐστρέψαμεν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν κοιλάδα. Μαῦρον τεῖχος κινούμενον, στεφανωμένον μὲ λευκὸν καταπέτασμα, κατήρχετο κάτω πρὸς τὴν σιδηρᾶν γραμμήν. Οὐδὲ λεπτὸν δὲν ἔπρεπε νὰ χάσωμεν.

— Ἐμπρός, ὁλοταχῶς! ἔκραξεν ὁ σταθμάρχης.

Καὶ ὁ ἀγὼν ἐν τῷ σταδίῳ ἤρχισεν. Ἐφεύγομεν κατὰ μῆκος τῶν σιδηρῶν ἐλασμάτων. Ὀλίγων λεπτῶν διαφορὰ θὰ ἔκρινε τὴν μάχην. Ἔπρεπε νὰ προτρέξωμεν τοῦ ὕδατος, ἢ ὁ δρόμος μας θὰ ἦτο καταστροφή. Καθίζησις τοῦ ἐδάφους ὑπῆρχε παραπλεύρως τῆς σιδηρᾶς γραμμῆς. Ἠλπίσαμεν ὅτι αὕτη θὰ ἔκοπτεν ἐν μέρει τὸν δρόμον τοῦ ὕδατος.

Ἦτο ἀγὼν ὀτρυντικὸς καὶ ἀλησμόνητος ἐκεῖ. Ἐκεῖ πέραν ὠγκοῦτο ἡ πλημμύρα. Ἐτρέχαμεν σφαδάζοντες δι' ἡμίσυ τρομερὸν λεπτὸν τῆς ὥρας.

Digitized by Google

Ἤδη ἡ πλημμύρα, μὴ εὑρίσκουσα ἀντίστασιν, ἔβαινε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν γέφυραν. Λίθοι ἐκυλίοντο ἐνώπιόν της· κορμοὶ δένδρων, αἱμασιαί, συντρίμματα παντοῖα κατήρχοντο κατὰ τοῦ ἀπειλουμένου κτιρίου. Ἐφεύγαμεν ὡς ἀστραπὴ ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς γραμμῆς. Ἰλλιγγιώδης ἦτο ἡ ὠκύτης μας. Σπινθῆρες ἀνέθρωσκον ἀπὸ τοῦ λέβητος. Ἤμεθα ἤδη ἐπὶ τῆς γεφύρας. Οὐρρά! Εἰς ἓν δευτερόλεπτον θὰ διηρχόμεθα.

Ἐκανόνισα ἐκ νέου τὸν ἀτμὸν (διότι ὁ ἀναγνώστης θὰ ἐννόησεν ἤδη ὅτι ἕνεκα τοῦ ἐπαγγέλματός μου ὁ σταθμάρχης μ' ἔλαβεν ἐπὶ τῆς ἀτμαμάξης), κ' ἐκύτταξα ὀπίσω. Ἡ γραμμὴ ἐβυθίζετο ὄπισθεν ἡμῶν ὡς μηχάνημα ἐπὶ θεάτρου. Ἡ γέφυρα ἐσαλεύθη, καὶ μετὰ ῥοίβδου ὅστις θὰ ἠκούσθη δύο μίλια μακράν, ἡ ὡραία γέφυρα ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ παφλάζοντος μανιώδους ὕδατος.

Ἤμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὸ θεῖον διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Καὶ τώρα ἔμενε νὰ σώσωμεν καὶ τὸ πλῆρες ἐπιβατῶν τραῖνον. Τρέχουσα ἐμπρὸς πάλιν, συρίζουσα ὡς δαίμων, ἡ καλή μας ἀτμάμαξα «Ἄγρυπνος» ὀνόματι, ταχέως μᾶς ἔφερεν εἰς θέαν τοῦ τραίνου τῆς ἐκδρομῆς. Ἀναπετάσαντες τὴν ἐρυθρὰν σημαίαν μας, ἀπεφύγαμεν ἄλλον κίνδυνον, τὴν σύγκρουσιν. Ἐπειδὴ οἱ τηλεγραφικοὶ στύλοι εἶχαν καταπέσει, τὰ τραῖνα εἶχαν νὰ κατέλθωσι τὴν αὐτὴν γραμμὴν ἕως τὸ Ἄνδλεϋ, ἀλλ' ἡ ἔγκαιρος ἐνέργειά μας ἐπρόλαβεν ἀπειλουμένας καταστροφάς.

Ἐδώσαμεν εἰς τοὺς τεταραγμένους ἐπιβάτας νὰ ἐννοήσωσι πόσον εὐθηνὰ τὴν ἐγλύτωσαν. Ἐνθέρμους καὶ εἰλικρινεῖς ἐλάβαμεν εὐχαριστίας παρὰ πάντων, ἐξαιρουμένου ἑνός. Οὗτος ἦτο φυγόδικος καὶ συνελήφθη. Ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ὄχθης ἠδυνάμεθα νὰ ἐπισκοπῶμεν τὴν πορείαν τῆς πλημμύρας. Τὸ τραῖνον ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς Ἄνδλεϋ, ὅπου οἱ ἐπιβάται ἐστάλησαν δι' ἄλλης γραμμῆς.

Μέχρις οὗ τακτοποιήσωμεν τὰ πράγματα καὶ ἐπιστρέψωμεν πλησίον τῆς καταστραφείσης γεφύρας, τὸ ὕδωρ ὠλιγόστευσε. Καὶ ἄνθρωποι μὲν ὀλίγιστοι ἔπαθον ὑπὸ τῆς μάστιγος, ἀλλ' ἡ ἀπώλεια ζῴων καὶ ποιμνίων, ὡς καὶ αἱ ζημίαι τῆς γεωργίας, ὅσας ἐπροξένησεν ἡ τρομερὰ ἐκείνη πλήμμυρα, εἶνε ἀπερίγραπτοι. Ἐὰν ἡ καταστροφὴ ἐπήρχετο ἐν νυκτί, ἡ ἀπώλεια ἀνθρώπων θὰ ἦτο ἄφευκτος. Ἀτυχεῖς τινες ἄνθρωποι ἐπνίγησαν ἐν τούτοις, ἄλλοι ὅμως ἀνελπίστως ἐσώθησαν. Οἰκτροτάτη ἦτο ἡ θέα τῆς χώρας, ὅταν ἐπέστρεφα· δυσκόλως ἠδυνάμην νὰ διακρίνω τὰς θέσεις, δι' ὧν διέβην τὴν πρωίαν.

Εὗρον τὸν Κῶσλανδ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν παρὰ τὴν δεξαμενὴν περιμένοντάς με. Μοῦ ἔσφιγξεν ἐνθέρμως τὰς χεῖρας καὶ εἶπε λέξεις τινάς, ἃς ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω.

Ἡ γέφυρα ταχέως ἀνεκτίσθη, ἀλλ' ὁ σταθμάρχης τοῦ Ἄμμεριγκ οὐδέποτε λησμονεῖ τὸν δρομικὸν ἀγῶνα τοῦ ἀτμοῦ ἐναντίον τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῆς ἀτμαμάξης ὁ «Ἄγρυπνος».

Μετάφρασις Α. Π.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

ΑΝΤΡΟΓΥΝΟ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ

— Γιατρέ μου, νὰ χαρῇς τὰ μάτια σου, τὴν ἀλήθεια πές μου. Πῶς εἶναι ἡ ἄρρωστη μέσα; Δὲν τὴν ἀκούγω πιὰ νὰ γογγύζῃ. Πές μου το, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ζῇ ἢ ἀπ—

— Καλὲ τί μοῦ ψάλλεις! λέγω ἀμέσως τοῦ ἀρρώστου στὴν ἄλλη τὴν κάμαρα. Ἡ γυναῖκα σου ζῇ καὶ βασιλεύει. Εἶχε τρεῖς νύχτες νὰ κοιμηθῇ, καὶ κοιμᾶται τώρα. Κοίταξε νὰ κοιμηθῇς λιγάκι καὶ σύ. Ἔχεις ἀκόμα θέρμη καὶ πρέπει νὰ συχάσῃς. Πάγω νὰ σοῦ στείλω τὴν ἀδερφή σου ποῦ κοίταζε τὴ νύφη της τόση ὥρα. Ἴσως κοιμᾶται κι ἐκείνη ἀπὸ τὴν κούραση κι ἀγρυπνιά.

Καὶ τὸν ἄφηκα μιὰ στιγμὴ τὸν ἄρρωστο, νιόπαντρο παλληκάρι, νὰ πάγω στὴν κάμαρη τῆς χαδεμένης του, ποῦ τὴν ἀγάπησε καὶ τὴν πῆρε καὶ τὴν ἔφερε στὸν τόπο του ἀπὸ ἄλλο χωριό. Ξαφνικὴ ἀρρώστια τοὺς ἔρριξε κάτω μαζὶ καὶ τοὺς δυό, καὶ μήτε καιρὸ δὲν εἴχανε νὰ μηνύσουν τοὺς συγγενεῖς της. Ἡ ἀδερφὴ ἐκείνη ἡ καλόκαρδη τὰ πρόφταινε ὅλα, εἶχε και τὴν ἔννοια τοῦ σπιτικοῦ.

Πῆγα στὴν ἄρρωστη. Μιὰ ματιά, καὶ κατάλαβα τὴ δουλειά. Ἡ ἀδερφὴ ἔβαζε τὰ χέρια της ἀπάνω στῆς κοπέλλας τὰ μάτια, τῆς ἔκλειε τὰ χείλη, καὶ καθὼς μπῆκα, γύρισε καὶ μ' εἶδε μὲ μάτια κατάδακρα. Ἔσκυψα νὰ δῶ τὸ σφυγμό, εἴτανε κι αὐτὸς φευγάτος μαζὶ μὲ τὴν ἀναπνοή, μαζὶ μὲ τοὺς πόνους.

— Θέλεις μιὰ γυναῖκα νὰ σὲ βοηθήσῃ, λέγω τῆς ἀδερφῆς. Πήγαινε καὶ φώναξε μιά, καὶ γὼ κοιτάζω τὸν ἄρρωστο μέσα ὥσπου νὰ γυρίσῃς.

Ἔβαλε ἡ ἀδερφὴ τὸν μπογχτσά της καὶ βγῆκε.

Ἔμεινα μόνος στὸ σπίτι, μ' ἕνα νεκρὸ κ' ἕναν ἄρρωστο. Ἀφῆκα τὸ νεκρό, καὶ πῆγα πάλι στὸν ἄρρωστο. Μπῆκα σιγὰ σιγά, νὰ μὴν τύχῃ καὶ τὸν ξυπνήσω ἂν κοιμᾶται. Τονε βρῆκα μισοκοιμισμένο. Στάθηκα μιὰ στιγμὴ καὶ κοίταξα τὸ ἥσυχο πρόσωπό του, καὶ δὲν ἤξερα ἂν ἔπρεπε νὰ χαρῶ ἢ νὰ λυπηθῶ ποῦ ἔδειχτε σημάδια γιατρειᾶς ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο, μ' ὅλη του τὴν ἀδυναμία.— Μιὰ νὰ καλοκοιμηθῇ, εἶπα, καὶ δὲν ἔχει φόβο. Μὰ σὰν ξυπνήσῃ ἀπὸ κεῖνον τὸν ὕπνο, τί θὰ δῇ ὁ κακόμοιρος, καὶ τί θἀκούσῃ! Πρέπει νὰ μιλήσω τῆς ἀδερφῆς του πρὶ νὰ τονε δῇ, μὴν τύχῃ καὶ τῆς ξεφύγῃ λόγος ἢ δάκρυ πρὶ δυναμώσῃ, γιατὶ τότε πάει κι αὐτός.

Καὶ βγῆκα πάλι σιγὰ σιγὰ καὶ κατέβηκα τὴ σκάλα, καὶ πῆγα στὴν πόρτα νὰ κοιτάξω ἂν ἔρχετ' ἡ ἀδερφή. Δὲν περίμενα πολλὴ ὥρα. Ἦρθε μὲ μιὰ γυναῖκα, ποῦ ἤτανε δουλειά της τἄχαρο ἐκεῖνο ξεγδύσημο καὶ ντύσημο, κ' ὕστερα τὸ φύλαγμα τοῦ νεκροῦ.

— Τὰ νυφικά της νὰ τῆς βάλουμε τῆς κακόμοιρης, ἔλεγε τῆς ἀδερφῆς σὰ σταματήσανε μπροστά μου, στὴ θύρα.

Εἶπα γλίγωρα γλίγωρα καὶ στὶς δυό, τὸ τί νὰ κάμουν καὶ πῶς νὰ φερθοῦν ποῦ νὰ μὴν ὑποψιαστῇ ὁ ἄρρωστος τίποτις.

Digitized by Google

Ἀνεβήκαμε σιγὰ σιγὰ κ' οἱ τρεῖς. Ἐγὼ πρῶτος καὶ κατόπι οἱ γυναῖκες.

Μπαίνω στὴν κάμερα τῆς νεκρῆς, καὶ τί νὰ δῶ! χάμω ξαπλωμένο τὸν ἄντρα της ἄψυχο! Δὲν πρόφταξα νὰ γυρίσω καὶ νὰ πῶ τῆς ἀδερφῆς νὰ μὴν ἔμπῃ ἀκόμα. Μόνο πρόλαβα καὶ τῆς σκέπασα τὸ πρόσωπο μὲ τὰ δυό μου τὰ χέρια, καὶ τῆς εἶπα:

— Ἔλα μιὰ στιγμὴ στ' ἀδερφοῦ σου τὴν κάμερα.

Ἡ δύστυχη σάστισε, κ' ἔκαμε καθὼς τῆς εἶπα. Βγαίνοντας, κάνω σημάδι τῆς γυναίκας νὰ σωπάσῃ, καὶ τὴν ἀφίνω μέσα. Παίρνω τὴν ἀδερφὴ ἀπὸ τὸ χέρι ἔξω στὸ χαγιάτι, καὶ τῆς λέγω:

— Πρὶ νὰ μπῇς στ' ἀδερφοῦ σου τὴν κάμερα πρέπει νὰ σοῦ πῶ πῶς δὲ θὰ τονε βρῇς πιὰ κεῖ μέσα. Θὰ τονε βρῇς πλάγι πλάγι μὲ τὴν καλή του. Μαζὶ θὰ ζήσουν καὶ στὸν ἄλλο τὸν κόσμο. Πρέπει νὰ ὑποψιάστηκε καὶ σηκώθηκε νὰ δῇ μοναχός του. Καὶ ζωντανὴ νὰ τὴν ἔβρισκε, θὰ πέθαινε, μὲ τόση ἀδυναμία ποῦ τὴν εἶχε. Κάλλιο ποῦ τὴν ἀγκάλιασε νεκρή, γιατὶ θὰ τὴ σκότωνε μὲ τὸ θάνατό του.

Στάθηκα μιὰ μέρα παραπάνω ἐπίτηδες στὸ χωριό, καὶ πῆγα στὸ λείψανο τους.

Α. Ε.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΗΚΑΡΙΟΥ

— Πέρα στὸ Παράμορφο χωριό, ποῦ βρίσκεται στὸ Γραμμένον τόπο, πέθανε τὸ νιὸ Παληκάρι!

Ἀλήθεια εἶν' ὁ λόγος ὁ πικρὸς ποῦ ἁπλώθηκε, ἀλήθεια εἶν' οἱ καμπάνες κ' οἱ ντουφεκιές, ποῦ χτυπᾶν τ' αὐτιά μου;

Μὴν εἶναι ψεύτικο φάντασμα τοῦ νοῦ, μὴν εἶν' ἄπιστο γέλασμα τοῦ ἀνέμου;

— Ὄχι, δὲν εἶναι ψεύτικο φάντασμα τοῦ νοῦ, οὐδ' εἶν' ἄπιστο γέλασμα τοῦ ἀνέμου.

Πέθανε ὁ νιὸς ὁ περήφανος, ἡ μόνη χαρά, ὁ πόθος ὁ γλυκός, τ' ἀκριβὸ καμάρι.

Ἀπάνου στὰ χρόνια τὰ περίχαρα, στοῦ ἔρωτα καὶ στοῦ γάμου τὴς ἐλπίδες, θέλησε ὁ μαῦρος χάρος νὰ τὸν πάρῃ.

Ἔλεγε πότε νἄρθῃ ὁ καιρός, ποῦ θὰ τὸν πάγαιναν γαμπρὸ στὴν ἐκκλησὰ μὲ τὴν καλή του στὸ πλάγι. Καὶ τώρα θὰ τὸν κινήσουν μοναχόν, χωρὶς τ' ἀκριβὸ του ταίρι, γαμπρὸν ἀθέλητον κι ἀγύριστον σὲ πικρὸ γάμο.

Συνάζονται ὅλοι οἱ χωριανοὶ ντυμένοι μὲ τὰ καλά τους, συνάζονται ὅλοι οἱ φίλοι κ' οἱ ἀδερφοποητοὶ λαμπροφόρετοι κι ἁρματωμένοι. Συνάζονται ὅλες οἱ χωριανὲς μικρὲς καὶ μεγάλες, ξένες καὶ δικές του, στολισμένες.

Πιάνουν τὸν ὄμορφο γαμπρὸ καὶ τὸν ντύνουν μὲ τὴ λαμπρή του φορεσά, μὲ τ' ἀτίμητ' ἅρματά του.

Τοῦ βάνουν τ' ὁλοκέντητο σταυρωτό, τὴν κάτασπρη φουστανέλα. Τοῦ φοροῦν τὴ σκούφια τὴ χρυσὴ μὲ τὴ μεταξένια φούντα. Στὴ μέση του βάνουν τὰ κουμπούρια τ' ἀσημικὰ καὶ στὸ πλάγι του τὸ μαλαματισμένο καριοφίλι.

Τὸν ἴδιον καιρὸν οἱ ὄμορφες τοῦ χωριοῦ τραγουδοῦν τὸ στόλισμά του. Τὴν ὥρα ποῦ τὸν χτενίζουν, λὲν μ' ἦχο θλιβερὸ τὸ τραγοῦδι στὸ χτένισμα, στὰ μαῦρα μαλλιά του.

Τὴν ὥρα ποῦ τὸν ἀλλάζουν, παινοῦν τὴν ὄμορφη φορεσά, τὰ καλὰ ἅρματά του.

Τὴν ὥρα ποῦ τοῦ βάνουν τὸ στέφανο, πλεγμένον ἀπὸ ἰτιὰ μὲ χρυσὸ γαϊτάνι, παινοῦν καὶ κεῖνον ποῦ τὸν ἔστελνε κι αὐτὸν ποῦ θὰ τὸν φορέσῃ.

Τὴν ὥρα πὄρχονται οἱ φίλοι νὰ κεράσουν τὸ γαμπρό, ρίχνοντας ἀσημένια στὸ λαιμό του, τότε τραγουδοῦν τὸ κέρασμά του.

Τραγουδοῦν τὸν ἴδιον τὸ χρυσοφρόνιμο γαμπρό, τὴν ψηλὴ γενιά του. Τραγουδοῦν τ' ἀγγελικὸ κορμί, τὰ μαῦρα μάτια του τὰ γλυκά, τὰ φρύδια του τὰ γυρτά, τὰ κοντυλένια. Τραγουδοῦν τὴν γνώμη του τὴν καλόπιαστη, ποῦ πονεῖ, τὴν ἀζύγωτη περηφάνεια, ποῦ δὲν κρένει.

Τὴν ὥρα ποῦ τὸν σηκώνουν καὶ τὸν κινᾶν, τραγουδοῦν τὸ κίνημά του.

Μπροστὰ πάει τὸ φλάμπουρο, ποῦ τὄρραψαν κι αὐτὸ οἱ νιὲς μὲ τὸ τραγοῦδι. Τὸ φέρνει ὁ ἀγαπημένος τοῦ γαμπροῦ, ὁ πρῶτος φίλος.

Τριγύρω πᾶν οἱ ἄλλοι φίλοι κάτασπροι, γιορτινοί, μὲ τὰ μακριὰ καριοφίλια.

Κινάει τὸ ψίκι ἀργὸ καὶ τὴν ὥρα ποῦ βγάνουν τὸ γαμπρὸ ἀπ' τὴν πόρτα, ρίχνουν ἀπὸ μιὰ ντουφεκιὰ ὅλ' ἀντάμα τὰ παληκάρια. Ὅθε διαβοῦν, ἀπὸ σπίτι φίλου ἢ δικοῦ, πάντα χαιρετοῦν μὲ ντουφέκι τὸ πέρασμά του.

Σὰ φτάσουν στὴν ἐκκλησά, στέκονται καὶ τότε οἱ νιὲς λὲν τραγούδια παινετικὰ σ' αὐτή, στὸ σταυρό, στὴς ἅγιες εἰκόνες, κ' οἱ νιοὶ δίνουν χαιρέτημα μὲ δεύτερη ντουφεκιά τους. Καὶ πάλε τὸ ἴδιο γίνεται σὰν ἔβγουν. Καὶ τελευταῖα σὰν ἔρθουν νὰ τὸν θάψουν, δίνουν οἱ νιὲς τὸ στερνὸ δακρυσμένο παίνεμα κ' οἱ νιοὶ τὸ στερνὸ πικραμένο χαιρέτημά τους.

Πέρα στὸ Παράμορφο χωριό, ποῦ βρίσκεται στὸ Γραμμένον τόπον, ἅμα παντρεύονται ἢ πεθαίνουν τὰ παληκάρια, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κάνουν τὸ γάμο τους καὶ τὸ θάνατό τους.

ΓΙΑΝΝΟΣ ΕΠΑΧΤΙΤΗΣ

Η ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

Ἀφ' τὴ στιγμὴ ποῦ ἁγνή, μετανοιμένη
Μὲ τὴ μακρυὰ τὴν κόμη της λυτή,
Ἔστεκε ἐμπρός, βουβή, γονατισμένη,
Ἐ τὸ νέο Μεσσία ἡ ὡραία Μαγδαληνή,

Καὶ 'ς τὴν καρδιά της ἄσβεστες ἐλπίδες
Τῆς Βηθλεὲμ ἐσκόρπιζε ὁ Θεός,
Καὶ στεφάνι ἀπ' ὁλόφωτες ἀκτίδες
Τῆς ἔπλεκε ὁ γαλάζιος οὐρανός,

Πόσες χαρὲς ἡ νιὰ ὀμορφιὰ μᾶς πλάττει
Καὶ πόσο δάκρυ χύνεται πικρό!
Πόσες Μαγδαληνὲς θωρεῖ τὸ μάτι,
Ἀλλὰ κανεὶς δὲ βλέπει ἕνα Χριστό.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

Digitized by Google

Η ΕΠΤΑΠΥΛΟΣ ΘΗΒΗ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ἐκ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος πόλεων, τῶν ὁποίων ἡ δόξα διὰ τῶν φωτεινοτάτων χαρακτήρων ἀνεγράφη ποτὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, αἱ Θῆβαι εἶνε ἡ μόνη ὑπὸ τοῦ παμφάγου χρόνου παντὸς ἴχνους τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς ὑπάρξεως ἀπογυμνωθεῖσα. Εἰς τὸν ταξειδιώτην, ὅστις ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ ἀναμνήσεων σπεύδει πρὸς τὴν ἔνδοξον πόλιν καὶ ἤδη ἐγγὺς αὐτῆς εὑρίσκεται, ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῆς σημερινῆς αὐτῆς καταστάσεως προξενεῖ θλιβερὰν ἀπογοήτευσιν. Οὔτε εἰς ἕνα λίθον προσκρούει ἐπὶ τοῦ γηραιοῦ αὐτῆς ἐδάφους, οὔτε ἓν ἐρείπιον οὔτε μία στήλη οὔτε ἓν γυμνὸν θεμέλιον ἐνθυμίζει αὐτὸν ὅτι αἰῶνες μεγαλείου καὶ δόξης διῆλθον ἐπὶ τοῦ ὡραίου τούτου τμήματος ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ ἀπὸ τῆς Χαλκίδος φέρουσα λεωφόρος καταλήγει εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον ὅπου ἠγείρετό ποτε μία τῶν σπουδαιοτάτων πυλῶν τῆς μεγάλης πόλεως, ὅπου ἀγοραὶ καὶ ναοὶ καὶ στοαὶ καὶ θέατρα ἐγγὺς ἐξετείνοντο ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς· ἀλλὰ σήμερον γῆ μόνον καταπονουμένη ὑπὸ τὸ ἄροτρον τοῦ γεωργοῦ ἐκτείνεται ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ὁδοιπόρου. Ἡ ἀπὸ τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Λεβαδείας φέρει ἴσως βαθέως τὰ ἴχνη τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες μετὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐξῆλθόν ποτε τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἵνα παραταχθῶσι πρὸς τοὺς ἐν Λεύκτροις στρατοπεδευμένους Λακεδαιμονίους. ἀλλ' οὐδὲ ἓν μνημεῖον οὐδὲ εἷς λίθος ὑπάρχει ἐκεῖ σώζων τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐνδόξου ἐξόδου, ἥτις ἀναμφιβόλως ἐκεῖ που ἐπὶ στηλῶν καὶ μνημείων ἐχαράχθη ποτέ. Τυμβωρύχοι μόνον ἀπαίσιοι, ἀναιδῶς καὶ ἀφόβως διορύσσοντες τὸ ἔδαφος πρὸς ἀπογύμνωσιν τῶν τελευταίων λειψάνων τῶν ἀρχαίων τάφων, βεβηλώνουσι τὴν κόνιν τῶν ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας καὶ ἐπέκεινα ἐκεῖ εἰρηνικῶς ἀναπαυθέντων καὶ θλίβουσι πικρῶς τὸν εὐσεβῆ παρατηρητήν. Ἐξ Ἀθηνῶν ἐρχόμενος διέρχεται ὁ ὁδοιπόρος ὁμοίως ἀρχαίους ἱεροὺς χώρους ἐκεῖ ὅπου τὸ πολυάνδριον ἔκειτο τῶν ὑπὸ τῆς ἀκαταμαχήτου φάλαγγος τῶν Μακεδόνων κατασυντριβέντων Θηβαίων, ὅταν διὰ μιᾶς βαρείας ἐφόδου εἰσέπιπτεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν πόλιν, ἐκεῖ ὅπου τὸ Ἡράκλειον, τὸ γυμνάσιον, τὸ Ἰσμήνιον καὶ τὰ ἱερὰ λείψανα τῆς παναρχαίας ἐποχῆς τῶν Θηβῶν ἔκειντο, ὅσα καὶ ὁ Παυσανίας ἔτι 160 ἔτη μετὰ Χριστὸν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ· ἀλλ' οὐδὲ ἴχνος αὐτῶν οὔτε εἷς θεμέλιος λίθος τῆς ἐνώπιον αὐτοῦ ὑψουμένης Καδμείας σώζεται πλέον. Πανταχόθεν ὅμως δυστυχῶς ὁποθενδήποτε πλησιάζῃ τις σήμερον τὴν πόλιν περίλυπος ἀναμιμνήσκεται, δι' ὅσα πρὸ ὀφθαλμῶν βλέπει, ὅ,τι χαιρεκάκως εἶπέ ποτε περὶ αὐτῆς, τεταπεινωμένης ἤδη καὶ δυστυχοῦς, κωμικὸς ἀρχαῖος:

> Μετὰ ταῦτα Θήβας ἦλθον· οὗ τὴν νύχθ' ὅλην
> τὴν θ' ἡμέραν δειπνοῦσι, καὶ κοπρῶν' ἔχει
> ἐπὶ ταῖς θύραις ἕκαστος . . .

διότι ἂν οὔτε τόσον πολυτελεῖς πλέον οὔτε τόσον ἀδηφάγοι καὶ οἰνοπόται εἶνε οἱ σημερινοὶ Θηβαῖοι, κοπρῶνα ὅμως ἔχουσιν οἱ πλεῖστοι ἔτι ἐπὶ ταῖς θύραις.

Εὐτυχῶς ἡ φύσις δὲν ἐστέρησε τὴν πόλιν καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χώραν κανὲν ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς γνωρισμάτων, τὰ ὁποῖα μὲ τὰς ἀρχαιολογικάς μας σημειώσεις ἀνὰ χεῖρας ἀνευρίσκομεν βῆμα πρὸς βῆμα σήμερον εὐχερῶς. Ἀλλὰ καὶ οὐδεμία ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις καὶ χώρα τόσον ἀκριβοῦς μνείας ἔτυχεν ὑπὸ ποιητῶν μάλιστα τῆς ἀρχαιότητος ὅσον αἱ Θῆβαι. Τὸ ὄνομα αὐτῆς ὕμνησεν ἤδη πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἡ ἐπικὴ ποίησις, οἱ τραγικοὶ δὲ τοῦ 5ου αἰῶνος ἐπεξειργάσθησαν τοὺς μύθους τῆς παναρχαίας πόλεως εἰς μέγαν ἀριθμὸν δραμάτων. Ἡ ἱστορία ἡ ἑλληνικὴ ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τῶν Θηβῶν, καὶ τὸ πρῶτον εἰς τὰ σκότη παναρχαίων χρόνων κρυπτόμενον γεγονὸς αὐτῆς εἶνε ὁ δεινὸς ἀγών, τὸν ὁποῖον ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Καδμείας ἐπολέμησαν οἱ ἑπτὰ ἐκ Πελοποννήσου βασιλεῖς. Φρικταὶ σελίδες πληροῦσι τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως ἔκτοτε καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτῆς, ὡς ἐὰν ἡ κατάρα τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Λαβδακιδῶν εἶχε κληρονομηθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτῆς ὅλου. Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπὶ τοῦ Δημητρίου, ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἐπανελήφθη ἡ καταστροφή, τὴν ὁποίαν ὁ Οἰδίπους κατηράσθη εἰς τὰ τέκνα του. Ἀλλ' ἡ σκληρά, ἂν καὶ ἔνδοξος τύχη ἣν ἐπέκλωσεν εἰς αὐτὴν ἡ ἑλληνικὴ Εἱμαρμένη ἀπὸ τῆς πρώτης ἤδη γενέσεως, ἐνέπνευσεν εἰς τὴν κλασικὴν ποίησιν τῆς Ἑλλάδος τὰ θαυμασιώτατα αὐτῆς προϊόντα, καὶ ἀνεξάλειπτοι ἐξ αὐτῆς αἱ ἐντυπώσεις συνοδεύουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους δὲν ἐφαντάσθησαν ἄλλως ἢ ὡς βλέπομεν ἡμεῖς αὐτοὺς σήμερον καὶ ὡς εἶδον αὐτοὺς ἀναμφιβόλως οἱ ποιηταὶ ἐκεῖνοι, ὅταν παρ' αὐτοὺς ἔστηναν τὰς σκηνὰς τῶν μεγάλων αὐτῶν δραμάτων.

Ἡ Καδμεία καὶ τὰ χλοεροφόρα πεδία τῆς καλλιποτάμου πόλεως, ἡ πότνια, εὐπάρθενος, καλλιρρέεθρος Δίρκη καὶ ὁ στεφανηφόρος Ἰσμηνός, ὁ μελαμβαθὴς σηκὸς τοῦ ὠμόφρονος φύλακος τῶν ναμάτων ἐκείνης, τοῦ φονίου δράκοντος, καὶ ὁ ὑψηλὸς ὄχθος τοῦ Ἰσμηνίου, οἱ δρακόντειοι κρημνοί, ὅπόθεν αὐτοσφαγὴς κατέπεσεν ὁ Μενοικεύς, θῦμα πολύτιμον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, καὶ τῶν αἱματορρύτων πυλῶν αἱ θέσεις ὅπου βρέμων προσέπιπτε ὁ ἀσπιδηφόρος λαὸς τοῦ Ἀδράστου, μὲ πῦρ καὶ καταστροφὴν ἀπειλῶν τὴν πόλιν — πάντα ταῦτα ἀνίστανται καὶ σήμερον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ παρατηρητοῦ τοσοῦτον ἀληθῆ καὶ ἐναργῆ, ὅσον παρίστανται πράγματι ἐν τῇ ζωηροτάτῃ τῆς ποιήσεως εἰκόνι. Καὶ προδήλως οὐδὲν ἐνταῦθα μετεβλήθη ἐξ ὅσων τὸν φυσικὸν τῆς χώρας χαρακτῆρα ἀποτελοῦσι, λόφοι καὶ πηγαὶ καὶ κρῆναι καὶ ποταμοί, πρὸς ὅσα ὄχι μόνον ἡ ποίησις προσκολλᾶται ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία τὰ γεγονότα συνάπτει. Ἀπὸ τῆς νοτίας προσβάσεως τῆς Καδμείας ἐκεῖθεν ὅπου, διὰ μικροῦ διασελώματος χωριζόμενος, ἐγγὺς ὑψοῦται ὁ ὄχθος, εἰς ὃν καταλήγει πανάρχαιον ὑδραγωγεῖον μέχρι σήμερον προμηθεῦον εἰς τὴν πόλιν τὸ

Digitized by Google

ὕδωρ, ἀπολαμβάνει κανεὶς ἐπὶ τῶν πέριξ τὴν αὐτὴν ἐκείνην θέαν, πρὸς ἣν ἀτενίζει ἡ Ἀντιγόνη ἐν ταῖς Φοινίσσαις τοῦ Εὐριπίδου ἀπὸ τοῦ ὑπερῴου τῶν ἀνακτόρων. Ἀριστερόθεν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Καδμείας ῥέει ἡ Δίρκη, τὰς πηγὰς αὐτῆς ὑπὸ τὸ γραφικὸν χωρίον Τάχυ, τὰς ἀρχαίας Ποτνιάς, ἔχουσα. Εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ αὐτῆς προσλαμβάνει τὸ ἀφθονώτατον ὕδωρ τῆς πολυκρούνου κρήνης τοῦ Ἄρεως, ὑπὲρ τὴν ὁποίαν χαίνει ἡ χειὰ τοῦ δράκοντος. Ἐκεῖ ἐγεννήθησαν αἱ Θῆβαι. Ὁ Κάδμος ἐκεῖ ἐθυσίασεν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν τὴν ὁδηγήσασαν αὐτὸν κατὰ τὸν χρησμὸν βοῦν,

καλλιπόταμος ὕδατος ἵνα τε
νοτὶς ἐπέρχεται ῥυτᾶς
Δίρκας χλοηφόρους
καὶ βαθυσπόρους γύας,

ἐφόνευσε τὸν δράκοντα καὶ ἔκτισε τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ ἄκραν.

Αὐτὴ ἡ Καδμεία ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς θέσεως τοῦ παρατηρητοῦ κατέρχεται ὡς προβολὴ μακρὰ πρὸς βορρᾶν ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν ὑψωμάτων, τὰ ὁποῖα χωρίζουσι τὴν παρασωπίαν πεδιάδα ἀπὸ τῆς χαμηλοτέρας τῶν Θηβῶν. Δεξιόθεν χλοερὰ κοιλότης, «ἡ κοίλη ὁδός», χωρίζει τὴν Καδμείαν ἀπὸ τῶν μακρῶν ὄχθων τοῦ Ἰσμηνοῦ ὅστις διὰ τῆς βαθείας του κοίτης σπεύδει πρὸς τὴν πεδιάδα ἵνα ἑνωθῇ μετὰ τῆς Δίρκης. Ἑκατέρωθεν ὅμως σύνοπτα εἶνε πρὸς βορρᾶν τὰ ῥεύματα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα διαβαίνουσιν ἤδη οἱ ἀκατάσχετοι ἥρωες, πλησιάζοντες τὰς ἐπάλξεις καὶ τοὺς πύργους τῆς ὑπερηφάνου ἀκροπόλεως. Καὶ ὑπ' αὐτὸν τὸν παρατηρητὴν δεξιόθεν ὁ λεκανοειδὴς χῶρος ἐκτείνεται, ὅπου οἱ Θηβαῖοι τὸ 336 κατὰ τὴν φοβερὰν ἔφοδον τοῦ Ἀλεξάνδρου καταπατούμενοι ὑπὸ τῆς βαρείας Μακεδονικῆς φάλαγγος σπεύδουσι διὰ τῶν πυλῶν νὰ σωθῶσιν εἰς τὴν πόλιν εἰσωθούμενοι εἰς τὴν κοίλην ἐκείνην ὁδόν, ἥτις γίνεται ὁ τάφος τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος των.

Ἡ τοπογραφία τῶν Θηβῶν, καὶ αὐτὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ποίησιν, πολὺ δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν ἱστορίαν εἶνε, ὡς βλέπει τις, τὸ μόνον ἀντικείμενον, ὅπερ ἐν Θήβαις προκαλεῖ τὰς σκέψεις τοῦ παρατηρητοῦ. Τὸ ἔδαφος εἶνε ἀπογυμνωμένον ἄνωθεν παντὸς ἴχνους ἀρχαίου κτιρίου καὶ πιθανώτατα οὔτε ἐντὸς τῶν κόλπων του κρύπτει πλέον ἄγνωστόν τι κειμήλιον. Ἐπιγραφαί τινες καὶ στῆλαι ἐπιτάφιοι εὑρέθησαν ἄλλοτε ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ὀλίγαι τινὲς μόνον ὁπωσδήποτε λόγου ἄξιαι, καὶ αὗται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ὑστάτων χρόνων. Εἶνε δὲ ἴσως καὶ αἱ τελευταῖαι ὑπὸ τὸ φειδωλὸν αὐτῆς ἔδαφος διατηρηθεῖσαι. Ῥυπαρὸν καὶ ἐρειπιωμένον παράπηγμα, τὸ «μουσεῖον» τῆς πόλεως, περιλαμβάνει νῦν αὐτὰς καὶ εἶνε ἡ πιστὴ εἰκὼν τῆς ἀρχαιολογικῆς πενιχρότητος τῆς πόλεως. Ἐν μιᾷ τῶν ἐπιγραφῶν ἀναγινώσκεται λογαριασμός, τὸν ὁποῖον ὑπέβαλεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῆς πόλεως καὶ τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας πάσης, ἧς κέντρον ἦσαν αἱ Θῆβαι, κατά τινα «ἐπιστράτευσιν» αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὑστάτων χρόνων τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, πιθανῶς περὶ τὸ ἔτος 171 πρὸ Χριστοῦ. Ὁ ἵππαρχος Πομπίδας ἔλαβεν ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ κράτους 2100 δρ. διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας. Ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ (7 ἰλάρχων) ἐχρειάζετο 1610 δρ., 600 δὲ δρ. διὰ τοὺς κοινοὺς στρατιώτας ἤτοι ἐν ὅλῳ 2210 δρ. Τοῦ ἔλειπον ἐπομένως 110 δρ. καὶ ταύτας ἦτο ἠναγκασμένος νὰ εὕρῃ ὁπωσδήποτε. Καὶ τὰς ἐξεῦρε κατὰ πρωτότυπον ἀληθῶς τρόπον, πωλήσας δύο ἵππους τῶν ἀξιωματικῶν Φιλλέου καὶ Φρυνίσκου, οὓς ἠγόρασαν οἱ κκ. Ἑρπώνδης καὶ Εὐανορίδας ἀντὶ 85 δρ. τὸν ἕνα καὶ 86 τὸν ἄλλον. Ἀλλ' ὁ ἵππαρχος καὶ ἀξιωματικὸς τῆς οἰκονομίας συνάμα εἶχε καὶ ἄλλην δυσκολίαν, διότι οἱ μὲν μισθοὶ τῶν ἀξιωματικῶν ὑπελογίζοντο εἰς δραχμὰς ἀργυρᾶς, τὸ κυκλοφοροῦν ὅμως νόμισμα κατὰ τὴν τότε χρεωκοπικὴν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν ἦτο ἐν Βοιωτίᾳ τὸ χαλκοῦν, διότι ὁ ἄργυρος εἶχε φυγαδευθῇ παντάπασιν ἐκ τῆς χώρας ἕνεκα τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Μὲ τὰς 171 δρ. λοιπόν, ἃς ἔλαβεν ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν δύο ἵππων, μετέβη πρὸς τὸν τραπεζίτην Κηφισόδωρον καὶ ἠγόρασε παρ' αὐτοῦ δραχμὰς ὅσας τοῦ ἔλειπαν ἀργυρᾶς 110 ἀντὶ 137 $^1/_2$ δρ. χαλκοῦ, πληρώσας οὕτω τὴν νομισματικὴν διαφορὰν πρὸς 25 $^0/_0$. Τῷ ἐπερίσσευσαν λοιπὸν δρ. 33 $^1/_2$, ἐξ ὧν 7 $^1/_2$ μὲν δρ. ἐπλήρωσεν εἰς τὸν λιθοξόον ὅστις ἐχάραξε τὸν λογαριασμὸν τοῦτον ἐπὶ τοῦ λίθου, ἢ τὴν ἀπολογίαν ὡς λέγει ὁ ἵππαρχος, 21 δὲ δρ. διεμοίρασεν εἰς τοὺς στρατιώτας του καὶ 5 ἄλλας διέθεσε δι' ἕνα ἄλλο κονδύλιον μικρῶν ἐξόδων, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὀνομάζεται «ἀρτάμησις βοός». Εὐτυχῶς ἄλλαι ἐπιγραφαὶ τοῦ θηβαϊκοῦ μουσείου μᾶς ἐνθυμίζουσι καλλιτέρους χρόνους τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως, μία τούτων μάλιστα αὐτὸ τὸ ἐν Λεύκτροις ἀνδραγάθημα τοῦ μεγάλου αὐτῆς υἱοῦ, τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Εἶνε ἐπίγραμμα τοῦτο ἐπὶ μνημείου πρὸς τιμὴν συναγωνιστῶν αὐτοῦ, ὧν ὁ μὲν ἦτο Βοιωτάρχης ἐν Λεύκτροις, ὁ ἄλλος δὲ εἷς τῶν μετὰ τοῦ Πελοπίδου συνωμοτῶν. Ὁ πρῶτος, ὁ Ξενοκράτης, ἔσπευσε πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης εἰς τὴν Λεβάδειαν, εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Τροφωνίου, καὶ λαβὼν τὴν ἐκεῖ ἀνατεθειμένην ἀσπίδα τοῦ παλαιοῦ τῶν Μεσσηνίων ἥρωος Ἀριστομένους, τοῦ ὁποίου ἡ μορφὴ ὡς φάσμα φοβερὸν θὰ ὑπέμνησκε παλαιὰς τῶν Σπαρτιατῶν ἁμαρτίας, ἐκόσμησεν ἀπ' αὐτῆς τρόπαιον ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν ἀπέναντι παρατεταγμένων ἐχθρῶν. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἦτο μέγα διὰ τοὺς ἄνδρας, οἵτινες ἐτόλμησαν διὰ μέσου τῆς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν κατεχομένης χώρας νὰ μεταφέρωσι τοιοῦτον ἱερὸν κειμήλιον. Καὶ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὑμνεῖ τὸ ἐπίγραμμα, ὅπερ ὑπομιμνῆσκον τὸ Λευκτρικὸν τρόπαιον τῶν Θηβαίων ἡρώων καὶ τὴν στρατηγικὴν δόξαν τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἀφίνει νὰ προβάλῃ ἐκ ταύτης, ὡς ἐκ τοῦ βάθους τῆς εἰκόνος, ἡ μεγάλη τῶν τριῶν ἀνδρῶν πρᾶξις:

Ἁνίκα τὸ Σπάρτης ἐκράτει δόρυ, τηνάκις εἶλεν
Ξενοκράτης κλάρῳ Ζηνὶ τρόπαια φέρειν,
Οὐ τὸν ἀπ' Εὐρώτα δείσας στόλον οὐδὲ Λάκαιναν
Ἀσπίδα. Θ η β α ῖ ο ι κ ρ ε ί σ σ ο ν ε ς ἐ ν π ο λ έ μ ῳ
Καρύσσει Λεύκτροις νικαφόρα δουρὶ τρόπαια·
Οὐδ' Ἐπαμεινώνδα δεύτεροι ἐδράμομεν.

Digitized by Google

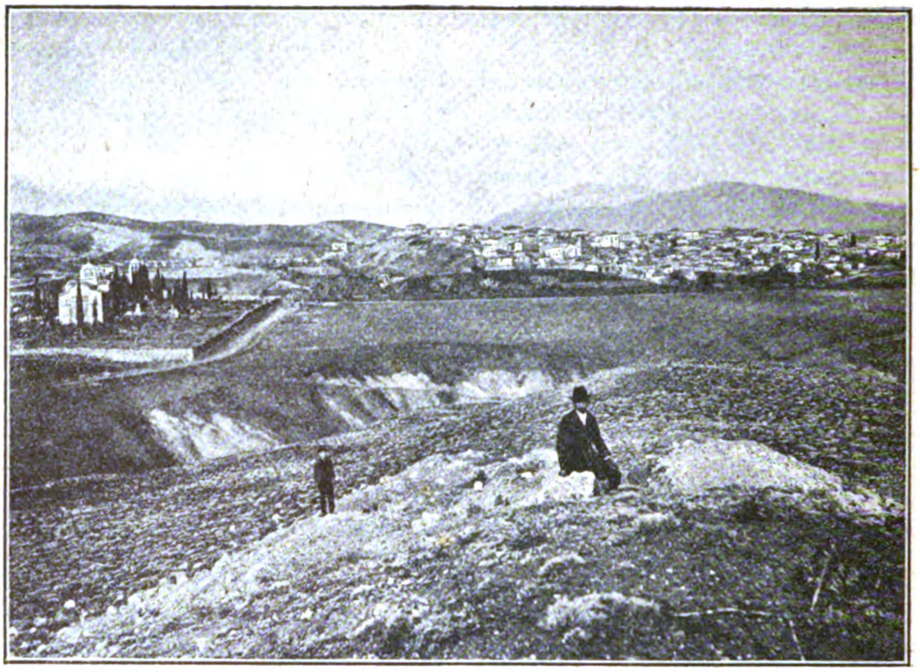

Νοτιοανατολική ἄποψις τῶν Θηβῶν.
(Ἡ κοίτη τοῦ Ἰσμηνοῦ· ὁ Ἰσμήνιος ὄχθος)

Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε συνάμα καὶ πᾶν ὅ,τι ὁ φιλάρχαιος παρατηρητὴς ἐκ τοῦ προχείρου θὰ συνέλεγεν ἐκ τοῦ μικροῦ θησαυροῦ, τὸν ὁποῖον διεφύλαξε μέχρις ἡμῶν ἡ ἐρημωμένη θηβαϊκὴ γῆ. Ἡ γεώλοφος καὶ γόνιμος χώρα ἐν πάσῃ τῇ μέχρι τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῶν πρὸς βορρᾶν παρὰ τὴν Ὑλίκην λίμνην ὀρέων δὲν ἔχει οὐδαμοῦ λίθους καὶ αἱ χρεῖαι τῶν κατοίκων, εἰς τὰς ὁποίας καὶ σήμερον ἔτι θυσιάζονται τὰ ἐλάχιστα σῳζόμενα λείψανα τῶν περὶ τὴν Καδμείαν θεμελίων ἀρχαίων τειχῶν, κατηνάλωσαν πρὸ αἰώνων πᾶν ὅ,τι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ὑπ' αὐτὸ εἶχε περιλειφθῆ ἐξ ἀρχαίου λιθίνου ὑλικοῦ. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ (τὸ παλαιὸν ἱερὸν τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος), εἰς τὸ ἐρειπιωμένον παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου (τὸ παλαιὸν πιθανῶς Ἡράκλειον), εἰς τὸ ὅμοιον τῆς Ἁγίας Τριάδος (τῆς Ὄγκας ἴσως Ἀθηνᾶς παρὰ τὴν Δίρκην) καὶ τὸν ἐπὶ τῆς βορείας ὁμαλῆς προσβάσεως τῆς Καδμείας φραγκικὸν πύργον βλέπει τις ἀκόμη συνῳκοδομημένους ἐξειργασμένους τετραπλεύρους λίθους ἐκ τῶν ἀρχαίων τειχῶν καὶ ἄλλων ἴσως κτιρίων τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἄλλο πλὴν τούτων ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκείνων μνημείων αὐτῆς. Καὶ ἡ θέσις αὐτῶν διὰ τοῦτο καὶ ἡ σημασία μένει παντελῶς ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς.

Καὶ ἡ τοπογραφία ὅμως τῆς πόλεως, τὸ ἀξιοπεριεργότατον σπούδασμα τοῦ παρατηρητοῦ σήμερον, δὲν παρέχει ὀλιγωτέρας ἀβεβαιότητας καὶ ἀμφιβολίας, αἵτινες εἰς τὴν ποίησιν μὲν δύνανται νὰ παρέλθωσιν καὶ ἀσυζητητὶ ἐπὶ τέλους, εἰς τὴν ἱστορίαν ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑφίστανται. Ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης, οἵτινες ἐν Ἀθήναις ζῶντες ἐξέδραμον βεβαίως πολλάκις μέχρι τοῦ Κιθαιρῶνος, ἔφθασαν ἴσως ποτὲ καὶ πέραν αὐτοῦ μέχρι τῆς περιδόξου ἐκείνης τῶν μύθων πόλεως, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ μάλιστα διὰ τῆς ποιήσεώς των ἐνδοξοτέραν κατέστησαν, ἐπὶ τῇ θέᾳ δὲ τῶν μυθικῶν αὐτῆς τόπων συνέλαβον ἴσως αὐτὰς τὰς ἰδέας τῶν μεγάλων αὐτῶν δραμάτων: τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, τῆς Ἀντιγόνης, τῶν Φοινισσῶν, τῶν Βακχῶν, τῶν Ἱκετίδων καὶ οὑτινος ἄλλου τῶν ὁμοίων. Ζήτημα ὅμως εἶνε ἂν ἐσκέφθησάν ποτε νὰ συνδέσωσι μετὰ τῶν ποιητικῶν αὐτῶν περιγραφῶν τόσας τοπογραφικὰς πληροφορίας, ὅσας πεζότεροι χρόνοι θ' ἀπῄτουν παρ' αὐτῶν χάριν τῆς ἱστορικῆς λεγομένης ἀληθείας. Τῆς Δίρκης τὰ νάματα καὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ, τῶν «λιπαρῶν Θηβῶν ὁ μέγας σκόπελος», ἡ Καδμεία δηλονότι, τὰ χλοεροφόρα καὶ πυροφόρα αὐτῶν πεδία καὶ οἱ λωτοτρόφοι λειμῶνες καὶ ἡ κρήνη τοῦ Ἄρεως καὶ τὸ σπήλαιον τοῦ δράκοντος καὶ οἱ ὑπερκείμενοι κρημνοὶ ἦσαν πᾶν ὅ,τι ἐχρειάζετο ὁ ποιητὴς διὰ τὰς λαμπρὰς τῶν σκηνῶν αὐτοῦ εἰκόνας. Ἀλλὰ καὶ ταύτας ὁ ποιητικὸς αὐτοῦ χρωστὴρ ἠδύνατο νὰ μεγαλύνῃ καὶ τροποποιήσῃ ἄνευ φόβου μὴ προσκρούσῃ εἰς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ τὰς ἀκριβεῖς τοπογραφικὰς γνώσεις. Ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν πάροδον τῆς Ἀντιγόνης χαιρετίζει τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἥτις ἔφερε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς Θήβας, τῆς χρυσῆς ὅμως ἡμέρας τὸ βλέφαρον φαντάζεται ἐξανατέλλον ἐκ δυσμῶν, διότι ὑπὸ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Καδμείας ῥέει ἡ Δίρκη, ὁ Ἰσμηνὸς δὲ ἐξ ἀνατολῶν. Ὁ Εὐριπίδης κάμνει ἐπίσης τοὺς πολὺ καλῶς βέβαια τὰς Θήβας γνωρίζοντας ἀκροατάς του νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ἡ Δίρκη, ἥτις κυρίως δὲν εἶνε οὔτε ἦτο ποτε μεῖζόν τι ἢ κρήνης ῥεῦμα ἄφθονον, εἶχε δυσπόρου ποταμοῦ βάθος, διότι ὁ Ἐτεοκλῆς ἐν ταῖς Φοινίσσαις τὴν κατὰ τοῦ ἀντιπέραν στρατοπεδευμένου ἐχθροῦ νυκτερινὴν ἔφοδον μόνον διὰ τὸν λόγον φοβεῖται ὅτι:

βαθύς γέ τοι Διρκαῖος ἀναχωρεῖν πόρος,

Digitized by Google

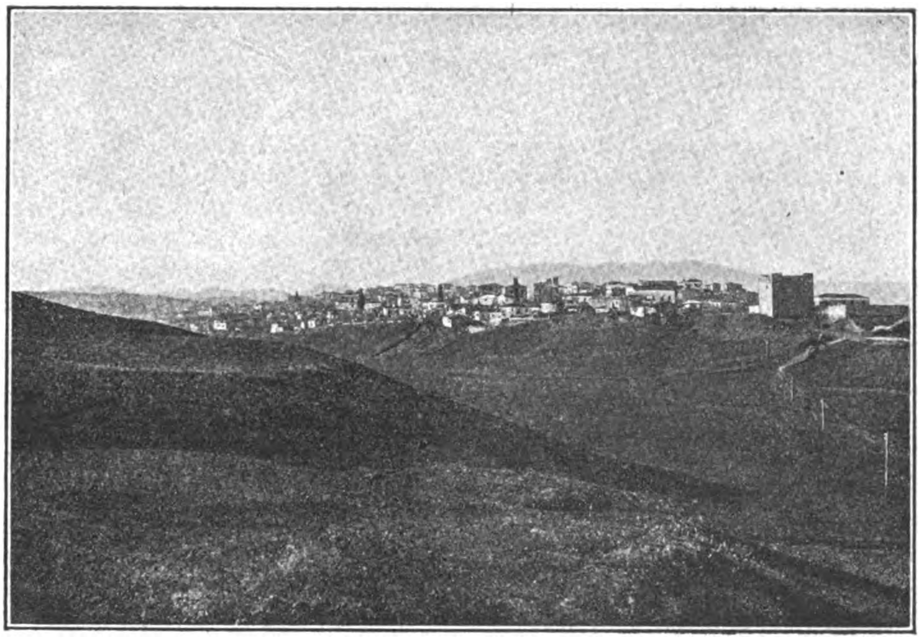

Βορειοανατολικὴ ἄποψις τῶν Θηβῶν.
(Ὁ φραγκικὸς πύργος· ἡ κοίλη ὁδὸς)

ὅτι δηλαδὴ ἡ ὀπισθοχώρησις θὰ ἦτο δύσκολος ἕνεκα τῆς βαθύτητος τοῦ ποταμοῦ! Θὰ ἐζητοῦμεν λοιπὸν παρὰ τῶν ποιητῶν ὅ,τι δὲν ἐσκέφθησαν ποτὲ ἐκεῖνοι νὰ μᾶς παράσχωσιν, ἂν ἐφηρμόζομεν εἰς τὰς περιγραφὰς αὐτῶν τὸν αὐστηρὸν γνώμονα τῆς τοπογραφικῆς ἀληθείας. Ἔπειτα αἱ σκηναὶ τῶν δραμάτων αὐτῶν μεταφέρουσι τὸν ἀκροατὴν εἰς παλαιούς, μυθικοὺς χρόνους καὶ τίς ἤθελεν ἐπομένως περὶ αὐτῶν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ἀπαιτήσει; ἢ τίς μάλιστα ἤθελεν εὐχαριστηθῆ ἐκ τῆς ἀκριβοῦς μνείας τόπων καὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἦσαν κατώτερα τῆς περὶ αὐτῶν δόξης τῶν ἀκροατῶν, οἵτινες ἐντὸς τοῦ ἰδεώδους ὅλως κόσμου τῶν μύθων ἀνεστρέφοντο ὅταν ἐν τῷ θεάτρῳ τοὺς ἥρωας αὐτῶν ἔβλεπον καὶ ἤκουον!

Τὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν διὰ τοῦτο ζήτημα περὶ τῆς ἀληθοῦς εἰκόνος τῆς πόλεως κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς οἱ ποιηταὶ τὰ δράματα αὐτῶν ἐποίησαν, ἀδύνατον νομίζομεν ὅτι εἶνε νὰ λυθῇ ἐκ τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν. Ὑπὸ τῶν ποιητῶν αἱ Θῆβαι περιορίζονται εἰς τὴν Καδμείαν, εἰς τὸν λόφον δηλαδὴ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον καὶ ἡ σημερινὴ πόλις κατέχει. Τὰ *γενικὰ* ὅρια αὐτῆς εἶνε ἡ Δίρκη καὶ ὁ Ἰσμηνός. Τοῦτο εἶνε ἀναμφίβολον, πᾶσαι δὲ αἱ περιγραφαὶ αὐτῶν τοιαύτην εἰκόνα τῆς παναρχαίας πόλεως — διότι καὶ μόνον περὶ αὐτῆς πρόκειται εἰς πάντα τὰ δράματα — παρέχουσιν. Ὅτι συνάμα οἱ ποιηταὶ τὴν ὀχυρὰν ταύτην τῶν ἡρωϊκῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων ἀκρόπολιν θέλουσι καὶ «ἑπτάπυλον» εἶνε δευτερεῦον ζήτημα, τὸ ὁποῖον διόλου δὲν εἴμεθα ἠναγκασμένοι κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν νὰ λύσωμεν. Ἡ ἑπτάπυλος Θήβη, οἱ ἑπτὰ ἥρωες οἱ μετὰ τοῦ Ἀδράστου κατ' αὐτῆς στρατεύσαντες, οἱ ἑπτὰ υἱοὶ αὐτῶν, οἱ ἐπίγονοι, εἶνε ἀριθμοί, τοὺς ὁποίους ἔπλασε πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἤδη ἡ ποίησις καὶ ἄλλην ἀξίαν δὲν ἔχουσι ἢ τὴν ποιητικήν. Ἡμεῖς ὅμως γνωρίζομεν σήμερον ὅτι οὔτε αἱ Μυκῆναι οὔτε ἡ Τίρυνς οὔτε ἡ Κεκροπία οὔτε τὸ Ἴλιον οὔτε ἄλλη τις ἔνδοξος πόλις τοῦ παναρχαίου τῆς Ἑλλάδος πολιτισμοῦ τόσας πύλας εἶχεν, οὔτε ἡ Καδμεία ἐπομένως ἡ ἕδρα τῶν ἰσχυρῶν Καδμειώνων ἠδύνατο τόσας νὰ ἔχῃ. Ἡ εἴσοδος πρὸς τὰς ὑπερηφάνους ἐκείνας ἀκροπόλεις ἦτο μία, ἂν δὲ καὶ δευτέρα ὑπῆρχεν, αὕτη δὲν ἦτο ἡ σπουδαία, διότι οὔτε ὀχυρωτικοὶ λόγοι ἐπέτρεπον περισσότερα σημεῖα νὰ μένωσιν εὐπρόσβλητα εἰς τὸν ἐχθρὸν οὔτε ἡ φυσικὴ τῶν ἀκροπόλεων τούτων θέσις ἐπέτρεπεν εἰς πολλὰ σημεῖα τὴν ἀνάβασιν. Ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἐξ ἑνὸς μόνον σημείου εἶνε εὐπρόσιτος, ἐκ δυσμῶν, ἐκ παντὸς δὲ ἄλλου ὑψίκρημνοι πέτραι ἀσφαλίζουσιν αὐτὴν ἀπὸ πάσης προσβολῆς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ μόνον πρὸς δυσμὰς εἶχε τὸν κύριον αὐτῆς πυλῶνα, ὀχυρούμενον ὑπὸ πύργων καὶ τοῦ δακτυλιοειδῶς αὐτὸν ἐντεῦθεν περικλείοντος «ἐννεαπύλου» πελαργικοῦ τείχους. Δευτέραν πυλίδα εἶχε καὶ πρὸς βορρᾶν, ἴσως δὲ καὶ ἄλλην πρὸς νότον, ἀλλ' οὐχὶ πύλην. Καὶ ἡ τῶν Μυκηνῶν ἀκρόπολις δὲν ἦτο διαφορετική, καὶ τὸ Ἴλιον ἔχει ὁμοίως μόνον τὰς «σκαιὰς» αὐτοῦ πύλας, αἵτινες προϋποθέτουσι μὲν καὶ δεξιάς, ἀλλ' αὗται εἶνε τόσον ἀσήμαντοι, ὥστε ὁ ποιητὴς οὐδέποτε ἀναγκάζεται νὰ τὰς ἀναφέρῃ. Καὶ ἡ Καδμεία ὁμοίως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε οὔτε τῶν Μυκηνῶν οὔτε τοῦ Ἰλίου σπουδαιοτέρα, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ φύσις τῆς ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν προβαλλούσης καὶ ὁλονὲν χαμηλουμένης ταύτης ῥάχεως μᾶλλον ἢ ἀκροπόλεως (παρὰ τὸ πινδαρικὸν αὐτῆς ὄνομα «μέγας σκόπελος») ἐπιτρέπει εἰσόδους ἄλλας ἢ *μίαν* μόνον, τὴν ἀπὸ βορρᾶ. Πραγματικῶς καὶ πρὸς τὴν Δίρκην καὶ πρὸς τὴν «κοίλην ὁδὸν» καὶ πρὸς νότον αἱ πλευραὶ αὐτῆς ὑψοῦνται ἱκανῶς ἀποτόμως, ὥστε νὰ καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν ἐκ τῶν τριῶν τούτων σημείων πρόσοδον εἰς τὴν πόλιν. Σήμερον ἡ ἀπ' Ἀθηνῶν λεωφόρος εἰσέρχεται ἀληθῶς κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Καδ-

Digitized by Google

μείαν ἐκ μεσημβρίας, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐχρειάσθη νὰ πληρωθῇ μὲν τὸ μνημονευθὲν διασέλωμα χώματος (καμάραι τοῦ φραγκικοῦ ὑδραγωγείου), νὰ διασκαφῇ δὲ ἡ νοτία πλευρά. Πρότερον ὅμως, καὶ ἤδη ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐντεῦθεν μὲν ὅλως ἀπρόσιτος ἦτο ἡ πόλις, ἡ δὲ ὁδὸς ἔφερε πολὺ χαμηλότερον πρὸς τὴν ῥευματιὰν τῆς κοίλης ὁδοῦ, ὅπου ἦτο ἀληθῶς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ σπουδαιοτάτη, ἀλλὰ καὶ εὐπροσβλητοτάτη τῆς πόλεως εἴσοδος (αἱ Ἠλέκτραι πύλαι), οὐχὶ ὅμως τῆς Καδμείας, ἀλλὰ τῆς «κάτω πόλεως». Ἡ Καδμεία, τουτέστιν ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις, τὴν εἴσοδον αὐτῆς κατ' ἀνάγκην εἶχεν ἐκ τοῦ βορρᾶ, ὁπόθεν καὶ σήμερον ἡ ἀνάβασις ὑπάρχει. Εἶνε δὲ τοῦτο ἐντελῶς σύμφωνον καὶ πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων γνωστὰς περιγραφάς. Οἱ Μακεδόνες ἐπὶ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰσώρμησαν εἰς τὴν **κάτω πόλιν** διὰ τῶν Ἠλέκτρων πυλῶν καὶ τῆς κοίλης ὁδοῦ, οἱ Θηβαῖοι ἀντέταξαν τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἀντίστασιν ἐπὶ τοῦ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Καδμείας λόφου, τοῦ Ἀμφίου λεγομένου, συντριβέντες ὅμως καὶ ἐνταῦθα αὐτοὶ μὲν εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, εἰς δὲ τοὺς Μακεδόνας ἀφῆκαν πλέον ἐλευθέραν τὴν εἰς τὴν Καδμείαν προσέγγισιν, ἧς τὰς πύλας ἤνοιγεν ἤδη ἡ ἐντὸς ἀποκεκλεισμένη μακεδονικὴ φρουρά. Ἕως πρὸ ὀλίγων μηνῶν ὑψοῦτο εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀκέραιος ὁ φραγκικὸς πυργος, ὅστις ὑπερήσπιζε καὶ κατὰ τον μέσον αἰῶνα τὴν μόνην τῆς Καδμείας εἴσοδον, ἐρειπιωθεὶς ὡς ἀνέγνωσα νῦν καὶ οὗτος ἐκ τοῦ τελευταίου σεισμοῦ. Ἐκ τῶν ἄλλων δὲ πλευρῶν μόνον πρὸς δυσμὰς ὑπάρχει κατάβασις πρὸς τὴν κρήνην τοῦ Ἄρεως, ἧς τὸ σημερινὸν ὄνομα Παραπόρτι δεικνύει ὅτι καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐκεῖ ἀτραπὸς ἔφερε πρὸς πυλίδα τινά.

Διὰ τὰς ἑπτὰ πύλας λοιπὸν θέσεις δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Καδμεία πρὸς βορρᾶν τοὐλάχιστον ἐξετείνετο πρὸς μέρος τι τῆς πεδιάδος. Διότι ὅπως αἱ Μυκῆναι καὶ κάτωθεν τῆς ἀκροπόλεως περιελάμβανον εἰς τὸν κύκλον τῆς πόλεως τὰς ὑπ' αὐτὴν κώμας, ἀπετέλουν δηλονότι ἀκρόπολιν καὶ ἄστυ, ὅπως αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Θησέως ἤδη ταχέως πρέπει ν' ἀπέκτησαν πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τῆς ἀκροπόλεως μέρος ἐκεῖ ὅπου αἱ σπουδαιόταται ἐκ τῆς χώρας ὁδοὶ συνέρχονται, τὴν κάτω αὐτῶν πόλιν ἤτοι τὸ ἄστυ (ὁ μετὰ ταῦτα «Κεραμεικὸς» καὶ ἀρχῆθεν βεβαίως τοιοῦτος), ὅπως τὸ Ἴλιον μετὰ τοῦ ἄστεως αὐτοῦ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ παλαιοτάτη Καδμεία, ἡ σύγχρονος τῶν ἄλλων πόλεων τῆς προδωρικῆς Ἑλλάδος, δὲν θὰ ἐστερεῖτο τοῦ ἄστεως αὐτῆς. Εἶνε δὲ καὶ ὅλως φυσικὸν τοῦτο, διότι ἡ ἀκρόπολις ἦτο τοῦ βασιλικοῦ γένους καὶ τῶν μεγάλων ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν ἡ ἕδρα, ἀλλ' ὁ λαὸς ὅστις τὴν γῆν εἰργάζετο καὶ τοσαύτας τέχνας ἤσκει κατὰ τὴν παλαιοτάτην ἐκείνην ἐποχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων αὐτῆς λειψάνων διδασκόμεθα (οἱ ἐν Μυκήναις, ἐν Ἀττικῇ, ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τάφοι καὶ οἱ θησαυροὶ αὐτῶν), βεβαίως κατῴκει ἔξω τῶν ὀχυρῶν πύργων καὶ ἀνακτόρων τῶν πλουσίων βασιλέων. Καὶ τὸ ἄστυ ὅμως τοῦτο οὔτε τόσον μέγα ἠδύνατο νὰ εἶνε οὔτε ὠχυρωμένον ὡς ἡ ἀκρόπολις, ἡ ἀληθὴς δηλαδὴ πόλις, οὔτε πύλαι ἐπομένως ἠδύναντο νὰ ὑπάρχωσιν, οὔτε ἑπτά, οὔτε κἂν μία.

Ἀλλ' οὔτε ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος οὔτε τῶν Θηβῶν ἡ ἀνάπτυξις ἐστάθη εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς παναρχαίας ἐποχῆς. Ἡ ἰσχυρὰ τῶν Καδμειώνων φυλή, ὅπως γνωρίζει αὐτὴν ἤδη ὁ Ὅμηρος καὶ δὲν συγχέει διόλου μὲ τὸν μετὰ ταῦτα διαμορφωθέντα μῦθον περὶ τοῦ ἐκ Φοινίκης Κάδμου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ δῆθεν τὰς Θήβας ἀποικισάντων, ὑπέκυψεν εἰς τοὺς ἐκ τῆς βορείας Ἑλλάδος εἰσβολεῖς, τοὺς Δωριεῖς Βοιωτοὺς καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ σκῆπτρον, ἐγκαταλιποῦσα τὴν ἀρχαίαν πατρίδα ἵνα ζητήσῃ νέαν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὅπου ἐρρίφθησαν τότε αἱ χιλιάδες τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος μεταναστῶν. Ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ μέχρι τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀσωποῦ ἐστερέωσαν τὴν ἀρχήν των οἱ κατακτηταὶ Βοιωτοὶ καὶ αἱ Θῆβαι κατεστάθησαν τὸ κέντρον τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. Ἡ θέσις αὐτῆς εἶνε τῷ ὄντι ἀπαράμιλλος. Καθὼς ἐν γένει ἡ βοιωτικὴ χώρα κατὰ τὴν παρατήρησιν παλαιοῦ ἱστορικοῦ συνενώνει θαυμάσια πλεονεκτήματα ἠπειρωτικῆς καὶ ἐπιθαλασσίου ἅμα χώρας, συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς ἀνατολῆς διὰ τοῦ πολυλιμένου Εὐρίπου καὶ μετὰ τῆς δύσεως διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τοιουτοτρόπως αἱ Θῆβαι ὑπὸ τῆς φύσεως εἶνε προωρισμέναι ν' ἀποτελέσωσι τὸ κέντρον αὐτῆς. Ἡ χώρα αὐτῆς εἶνε ἡ μεγίστη καὶ πλουσιωτάτη τῆς Βοιωτίας, ἀπολύτως δὲ δεσπόζουσιν αὐτῆς αἱ Θῆβαι. Ὄπισθεν αὐτῶν πρὸς νότον ἐκτείνεται λοφώδης κάπως μέχρι τοῦ Κιθαιρῶνος ἡ εὐυδροτάτη καὶ πλατεῖα κοιλὰς ἢ μᾶλλον πεδιὰς τοῦ Ἀσωποῦ. Παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ Κιθαιρῶνος ὑπῆρχον μικραὶ πόλεις, αἱ Πλαταιαὶ πρῶται, καὶ ἀνατολικώτερον ἀσημαντότεραί τινες ἄλλαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων εὔκολον ἦτο νὰ ἐπιβληθῶσιν οἱ δυνατοὶ καὶ πλούσιοι ἄρχοντες τῶν Θηβῶν. Πρὸ τῆς πόλεως δὲ ἐξανοίγεται ἡ χαμηλοτέρα θαυμασία πεδιάς, τὸ Ἀόνιον καὶ τὸ Τηνερικὸν πεδίον μέχρι τοῦ Ὑπάτου ὄρους (Κλεφτοβοῦνι) καὶ τῶν λοιπῶν βουνῶν τῶν ἀποκρυπτόντων ἐντεῦθεν τὴν Κωπαΐδα, καὶ τοῦ Ἑλικῶνος. Πᾶσα ἡ εὐρεῖα αὕτη πεδιάς, ἥτις βορειδυτικώτερον φέρει διὰ στενῆς κοιλάδος πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Λεβαδείας, ἀνατολικῶς δὲ ἐκτείνεται στενόμακρος μέχρι τῶν παρὰ τὸν Εὔριπον ὑψωμάτων ἦτο κτῆμα τῶν Θηβῶν ἢ μικροτάτων πολισμάτων, ἐξαρτωμένων ὅλων ἐξ αὐτῶν. Αἱ Θεσπιαὶ παρὰ τὸν Ἑλικῶνα, ἡ Ἁλίαρτος καὶ ὅσαι ἄλλαι πόλεις ἀπώτερον δὲν ἠδύναντο τελεσφόρως νὰ διαφιλονικήσωσι τοιαύτην ὑπεροχήν. Τί φυσικώτερον λοιπὸν ἔκτοτε ἢ ν' αὐξήσῃ ἡ πόλις αὕτη, ἀσυγκρίτως δὲ σπουδαιοτέρα κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας τῶν Ἀθηνῶν τῆς Ἀττικῆς νὰ κατασταθῇ ταχέως δυνατὴ καὶ μεγάλη πόλις, ὁποίαν δευτέραν ἡ Βοιωτία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ;

Οἱ αἰῶνες παρῆλθον καὶ ἡ μεγάλη τῶν Περσῶν ἐπιδρομή, οἵτινες μὴ ἔχοντες πλέον ποῦ νὰ ἐκταθῶσι πρὸς ἀνατολὰς καὶ προσεγγίσαντες ἅπαξ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὰ θρακικὰ παράλια ὑπ' αὐτῆς

Digitized by Google

τῆς φυσικῆς πορείας τῶν πραγμάτων ἐφέροντο πρὸς δυσμάς, κατέκλυσε τὴν Ἑλλάδα. Αἱ Θῆβαι ἔγιναν τὸ κέντρον τῶν πολεμικῶν ἐργασιῶν τοῦ Μαρδονίου καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐκθύμως ἠγωνίσθησαν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Περσῶν κατὰ τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν. Ἔδωκαν καὶ συμβουλὰς εἰς τὸν Πέρσην στρατάρχην, τὰς ὁποίας ἂν ἤκουεν οὗτος καὶ δὲν ἐπέσπευδεν ὑπὲρ τὸ δέον τὴν διὰ τῶν ὅπλων κρίσιν θὰ ἐγίνετο ἴσως κύριος τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὴν μεγαλόφρονα αὐταπαρνησίαν τῶν Ἀθηναίων. Εὐτυχῶς δὲν τὰς ἤκουσε καὶ ἐπῆλθεν ἡ ἐν Πλαταιαῖς ἔνδοξος τῶν Ἑλλήνων νίκη. Αἱ Θῆβαι ὅμως ἐπλήρωσαν, ἂν καὶ ὄχι ὅσον ἔπρεπεν ἀκριβά, τὸ ἀσύγγνωστον ἁμάρτημά των. Ὁ Παυσανίας τὰς ἐπολιόρκησε στενῶς καὶ οἱ ἀγέρωχοι ἄρχοντες τῆς πόλεως, πιστεύοντες ὅτι χρήματα ἀρκετὰ εἶχον ἵνα ἐξαγοράσωσι τὴν ζωήν των, παρέδωκαν ἑαυτοὺς ὡς ἀντίποινα τῆς διαγωγῆς τῶν Θηβαίων εἰς τὸν Σπαρτιάτην στρατηγόν. Οὗτος ὅμως ἐν Κορίνθῳ ἔσπευσε νὰ τοὺς θανατώσῃ πρὶν ἢ λάβωσι καιρὸν νὰ ἐνεργήσωσιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας των. Αἱ Θῆβαι ἐταπεινώθησαν τότε, χωρὶς βεβαίως ν' ἀπολέσωσί τι ἐκ τῆς παλαιᾶς των δυνάμεως. Ἀλλ' ὁ καιρὸς ταχέως πάλιν ἦλθε, καθ' ὃν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Σπαρτιᾶται ἐβοήθησαν αὐτοὺς ἵνα ἀναλάβωσι πᾶσαν τὴν προτέραν ἐν Βοιωτίᾳ ἐπιρροήν. Οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον ἀνάγκην τοιούτων συμμάχων παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς, καὶ οἱ Θηβαῖοι ὀλιγώτερον τῶν Σπαρτιατῶν ἠδύναντο ν' ἀνεχθῶσι τὴν αὔξουσαν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων. Τὸ 457 οἱ Πελοποννήσιοι παρέχουσι τὴν βοήθειαν αὐτῶν ἵνα οἱ Θηβαῖοι αὐξήσωσι τὸν περίβολον τῆς πόλεώς των. Μικρὰ βεβαίως οὐδὲ πρότερον ἦτο αὕτη, διότι ὁ νικηφόρος ἐν Πλαταιαῖς ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπὶ 20 ἡμέρας μάτην ἐπολιόρκει αὐτήν, οὔτε ἡλώθη δὲ τότε κυρίως. Ἀλλὰ τὸ 457 τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο κέντρον ἐνισχύθη ἔτι μᾶλλον. Πόσον ἆρά γε; καὶ ποῖον ἦτο ἔκτοτε τὸ μέγεθος τῆς πόλεως καθ' ὅλον τὸν πολυκύμαντον 5ον αἰῶνα καὶ κατόπιν κατὰ τὸν 4ον ἐπὶ Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου καὶ Ἀλεξάνδρου; Εἶνε ἄξιον τοῦ κόπου νὰ γνωρίσῃ τις κατὰ τὸ μέγεθος, κατὰ τὴν δύναμιν ἑπομένως καὶ τὸν πληθυσμὸν τὴν κατάστασιν πόλεως, ἧς αἱ τύχαι ἀναποσπάστως συνδέονται πρὸς μέγιστα τῆς πατρίου ἱστορίας γεγονότα. Αἱ Θῆβαι τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατέβαλον διὰ παντὸς τὴν δύναμιν τῆς κραταιοτάτης ἑλληνικῆς πολιτείας, τῆς Σπάρτης· αἱ Θῆβαι δὲ αὗται ἀνέθρεψαν τὸν Φίλιππον καὶ διὰ τοῦ μεγάλου τοῦ Φιλίππου υἱοῦ παρεσκεύασαν τὸ παγκόσμιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ στάδιον.

[Ἕπεται συνέχεια]. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

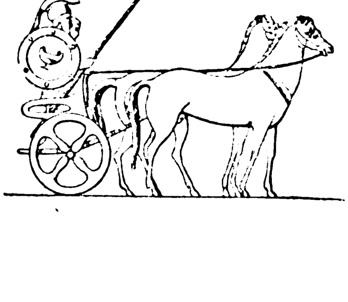

ΕΞ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΝ

ΠΟΙΑ ΕΙΝΕ Η OUIDA

Ἡ ἐπιφανὴς γυνὴ ἡ γράφουσα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ouida, ἧς τὸ δεύτερον ὀλιγώτερον γνωστὸν ὄνομα Louise de la Ramée εἶνε πιθανῶς ἐπίσης πλαστόν, εἶνε μία τῶν μυστηριωδεστάτων μορφῶν τῆς νεωτέρας φιλολογίας. Ὀλίγα ἢ μᾶλλον οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τοῦ προηγουμένου βίου της. Μεμονωμένα τινὰ γεγονότα εἶνε μόνον διηκριβωμένα, ὅτι ἐπὶ παραδείγματι ὁ πατήρ της ἦτο μεταναστάτης ἀποκατασταθεὶς ἐν Λονδίνῳ, ὅτι αὕτη ἐγεννήθη τῷ 1850, ὅτι νεᾶνις ἤδη ἔγραφεν εἰς περιοδικὰ ζητοῦντα νὰ ἑλκύσωσι τοῦ κοινοῦ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ὅτι τὸ πρῶτον αὐτῆς βιβλίον «Under two flags» κατέστησεν αὐτὴν διὰ μιᾶς περιώνυμον.

Ἄλλο τι ὡρισμένως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Εὐλόγως ὑποθέτομεν ὅτι ὁ νεανικὸς βίος τῆς Ouida ὑπῆρξε πάντως περιπετειώδης, διότι ἄλλως πῶς θὰ συνήθροιζε τὴν πεῖραν, ἥτις ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς εἰς τὰς ἄλλας γυναῖκας; Πόθεν θὰ ἐγνώριζε τί γίνεται εἰς τὰς λέσχας, εἰς τὸν στρατῶνα, εἰς τὰς φρουρὰς καὶ εἰς ἀμφίβολα ἀκόμη μέρη; Ἐρωτηθεῖσα περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ ἐκδότου της, ἀπεκρίθη ἁπλούστατα νὰ μὴ τὸν νοιάζῃ, καὶ εἰς τοῦτο εἶχε βεβαίως ἄδικον. Ἀλλ' οὔτε τὸ κοινὸν ἔχει ἐπὶ τέλους τὸ δικαίωμα νὰ πολυεξετάζῃ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη ἡ Ouida ἔζησεν ἔν τινι ἐξοχικῷ μεγάρῳ παρὰ τὴν Φλωρεντίαν. Δὲν εἶνε πολὺ φίλη τῆς κοινωνίας, ἐν τούτοις δέχεται ἀσμένως ἐπισημότητας, ἰδίως τοῦ ἀνδρικοῦ φύλλου, ὁσάκις ἐπισκέπτονται τὴν γοητευτικὴν πόλιν· ἐνίοτε ἀπέρχεται εἰς Λονδίνον ἢ Παρισίους, Ῥώμην ἢ Βενετίαν, πανταχοῦ ἐξεγείρουσα ἔκπληξιν καὶ ἐνδιαφέρον διὰ τῆς παραδόξου προσωπικότητός της. Διότι παράδοξα εἶνε καὶ τὸ βάδισμά της, καὶ τὸ παράστημά της καὶ ἡ στολή της καὶ ἡ συμπεριφορά της. Καὶ εἰς τὸν ἐπιπολαιότερον παρατηρητὴν ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν, καὶ ἂν ἔτι οὗτος ἀγνοῇ ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἔχει περίφημον συγγραφέα.

Ἀμερικανὸς ζωγράφος ἐν Ἰταλίᾳ τώρα διατρίβων, περιγράφει τὴν Ouida ὡς ἑξῆς:

Ἦτο ὡραία φωταυγὴς ἡμέρα ἐν Βενετίᾳ καὶ διέπλεα τὴν Μεγάλην Διώρυχα, ὁπότε διέκρινα μακρὰν περίκομψον ἰδιωτικὴν γόνδολαν, πλησιάζουσαν ταχέως. Ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν μου διὰ τῆς θαυμασίας χρωματικῆς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν παρεῖχε μέγα ῥοδόχρουν ἀλεξήλιον ἐκ τριχάπτων, τὸ ὁποῖον ἐκράτει ἀνοικτὸν ἡ κυρία τῆς γόνδολας. Ὅτε τὸ πλοιάριον ἐπλησίασεν εἶδα εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τῆς γόνδολας ὑπηρέτην μὲ ὡραίαν οἰκοστολήν, εἰς δὲ τὸ κέντρον κυρίαν κεκαλυμμένην ὑπὸ νέφους μουσελίνης καὶ τριχάπτων. Ἐν ᾧ παρέπλεον διέκρινα ζεῦγος μικκύλων, θελκτικῶν ποδῶν μὲ διάτρητα περιπόδια καὶ κίτρινα ὑποδήματα μὲ ὑψηλὰς κρηπῖδας. Ἡ κυρία ἐστήριζε τοὺς ποδίσκους της εἰς ἀπέναντι αὐτῆς κάθισμα, καὶ ἀπὸ τὰ δύο δὲ μέρη κατήρχοντο παλλόμενα τὰ κύματα τῶν τριχάπτων. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν τόσον κομψά, ὥστε ἔφερον εἰς τὸν νοῦν τὰς

Digitized by Google

γαλλικὰς ἐφημερίδας τοῦ συρμοῦ. Διέκρινα ἀκόμη καὶ μικρὸν λευκὸν πῖλον, ἡ δὲ χεὶρ ἥτις ἐκράτει τὸ ἀλεξήλιον ἦτο μικρὰ καὶ ἐφόρει χειρόκτια ἐκ δέρματος τῆς Σουηδίας. Ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἔμενεν ὑπὸ τὸ ἀλεξήλιον! Ἠδυνήθην ἐπὶ τέλους νὰ τὸ ἴδω, ὅτε τὸ βλέμμα μου ἀνερχόμενον ἀπὸ τὰ ὡραῖα ὑποδήματα ἔφθασε διὰ τῆς Φρου-Φροῦ ἐνδυμασίας της εἰς τὸ πρόσωπόν της. Ἦτο πρόσωπον πεντηκοντούτιδος γυναικός, περιβαλλόμενον ἀπὸ χλιδῶσαν ξανθὴν κόμην, ἥτις ὅμως ἦτο ἀρκετὰ ὑπόλευκος ὥστε νὰ φαίνεται τεφρά. Τὰ χαρακτηριστικά της ἦσαν ἁδρά, σχεδὸν ἀνδρικά, ἡ δὲ χροιὰ ὕπωχρος παρὰ τὴν ἐρυθρότητα τοῦ καταπίπτοντος φωτὸς καὶ ῥυτίδας δὲ παρετήρησα ὁμοίως. Μεγάλοι φαιοὶ ὀφθαλμοὶ μὲ παρετήρησαν ὑπερηφάνως, ὅτε παρῆλθον μὲ τὴν γονδόλαν μου, ἐγὼ δ' ἐπί τινα χρόνον διελογιζόμην ποία νὰ ἦτο ἆρά γε ἡ γυνὴ ἐκείνη.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, περὶ τὴν ἑσπέραν, περιέγραψα τὴν συνάντησίν μου εἰς μίαν κυρίαν, ἥτις ἀνεφώνησεν ἀμέσως:

— Ἄ, ἦτο ἡ Ouida! Κ' ἐγὼ τὴν εἶδα σήμερα τὸ πρωί. Ναί, βέβαια, ἡ ἐνδυμασία της εἶνε κάπως νεανική, ἀλλὰ τὸν Ἰούνιον εἰς τὴν Βενετίαν πρέπει νἄνε κανεὶς πολὺ ἐλαφρὰ ντυμένος.

Τὴν νύκτα συνήντησα τὴν Ouida εἰς τὴν ***Πιάτσαν*** (τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου)· ἐκάθητο εἰς μικρὸν τραπέζιον καὶ ἔτρωγε παγωτόν. Ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ φωταερίου ἐφαίνετο πολὺ θελκτικωτέρα. Ἡ ἐνδυμασία της ἀπετελεῖτο ἀπὸ μαῦρα τρίχαπτα, τὸν δὲ μικρὸν πόδα της ὑπέδυε μολιέρειον σάνδαλον πορπούμενον διὰ περόνης ἀδαμαντοκοσμήτου.

Ἕως ἐδῶ φθάνει ἡ διήγησις τοῦ αὐτόπτου μάρτυρος.

Ἡ Ouida δαπανᾷ διὰ τὰς ἐνδυμασίας της ὑπέρογκα ποσά· οἱ περιφημότατοι τῶν γάλλων κατασκευαστῶν γυναικείων ἐνδυμάτων ὡς ὁ Worth καὶ ἄλλοι ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἐργασθῶσι διὰ τὴν ἐπιφανῆ αὐτὴν γυναῖκα. Ἔχει πάθος νὰ ἐνδύῃ τὰς ἡρωΐδας της μὲ πολυτελεῖς στολάς, ὧν τὸ πρότυπον ἀρύεται ἐκ τῆς ἱματιοθήκης της. Ἀδυναμία της εἶνε τὰ τρίχαπτα καὶ αἱ σισύραι. Κατ' ἐξοχὴν δ' ἐναβρύνεται διὰ μίαν σαμουρόγουναν, τῆς ὁποίας ὡραιοτέρα οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσσίᾳ εὑρίσκεται — δῶρον πλουσίου ῥώσσου θαυμαστοῦ αὐτῆς. Ἔχει δὲ καὶ ὁλόκληρον συλλογὴν παλαιῶν πολυτίμων τριχάπτων, τὴν ὁποίαν ἐπαυξάνει καθ' ἑκάστην διὰ νέων ἀγορῶν. Ἡ εὐκαιρία πρὸς τοῦτο δὲν λείπει εἰς χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται τόσοι εὐπατρίδαι περιελθόντες εἰς ἔνδειαν.

Παρὰ τὰς μικρὰς αὐτὰς ἀδυναμίας θαυμάζομεν ἐν τῇ Ouida, ὄχι μόνον τὴν μεγαλοφυᾶ συγγραφέα, ἥτις διὰ τῶν «Strathmore», «Puck», «Ariadne», «Two little wooden schoes» κτλ. κατέλαβεν ἔξοχον θέσιν ἐν τῇ ἀγγλικῇ φιλολογίᾳ (¹), ἀλλὰ καὶ τὴν θερμουργὸν γυναῖκα, ἥτις ἐφάνη τόσον ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν πατρίδα τῆς ἐκλογῆς της. Ἂν φορολογῆται τώρα ἡ τοκογλυφία, ἥτις κατέστρεψε καὶ εὐγενεῖς καὶ χωρικοὺς ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς τοῦτο συνετέλεσε τὰ μέγιστα καὶ ἡ Ouida· ἔτι δὲ εἰργάσθη καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς γραφίδος πρὸς σύστασιν σωματείων προστατευτικῶν τῶν ζώων, διότι οἱ Ἰταλοί, ὡς καὶ πάντες οἱ μεσημβρινοὶ λαοὶ εἶνε, ὡς γνωστόν, σκληροὶ βασανισταὶ αὐτῶν.

Α'

(¹) Δύο ἔργα τῆς Ouida, τὰς *Τοιχογραφίας* καὶ τὸν *Πάτερ Ἰωσήφ* ἐδημοσίευσεν ἐν μεταφράσει τοῦ κ. Ἀγγ. Βλάχου καὶ ἡ «Ἑστία».

Ο ΟΠΑΛΛΙΟΣ ΛΙΘΟΣ

Οὐδεὶς πολύτιμος λίθος ὑπέστη τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ συρμοῦ, ὅπως ὁ ὀπάλλιος. Κατ' ἀρχὰς ὁ λίθος οὗτος ἐθεωρήθη ὡς ἔχων μεγάλην ἀξίαν καὶ ὡς φέρων εὐτυχίαν. Ῥωμαία δέσποινα δὲν ἐνόμιζε τίποτε πολυτιμότερον τῶν ὀπαλλίων της, ὅσον δὲ περισσότερα εἴδη τοιούτων λίθων ἀπέκτα, τόσον εὐτυχεστέρα ἦτο. Ἡ ἀγαθὴ φήμη τῶν ὀπαλλίων ἔμεινεν ἀνέπαφος καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα, καὶ πρὸ 200 ἢ 300 ἐτῶν ἀκόμη οἱ ὀπάλλιοι ἤρεσκον, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ῥωμαίων, ἐνῷ μετέπειτα ἕνεκα περιέργου τροπῆς τοῦ συρμοῦ ἐξέπεσαν τῆς ὑψηλῆς των θέσεως. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ἡ ἀξία των ἦτο ἐλαχίστη, δεισιδαιμονία δὲ κατέλαβε τοὺς ἀνθρώπους ὅτι ὁ ὀπάλλιος ἐπιφέρει δυστυχίαν. Ἡ ἀποστροφὴ αὐτὴ πρὸς τὸν πολύτιμον λίθον ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ῥώσσους, διότι παρ' αὐτοῖς εἶναι γενική. Οὐδεὶς Ῥῶσσος, εὑρὼν κατὰ τύχην ὀπάλλιον, ἀρχίζει ἐργασίαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ὑπάρχει δὲ πεποίθησις ῥιζωμένη ὅτι παντὸς εἴδους δυσάρεστα γεγονότα θὰ συμβῶσιν ἐὰν ὀπάλλιος εἰσέλθῃ ἐν ἀγνοίᾳ εἰς ῥωσσικὸν οἶκον. Ἡ δὲ ἀντιπάθεια προέρχεται διότι νομίζουσιν ὅτι ὁ ὀπάλλιος προκαλεῖ τὴν βασκανίαν.

Δυνατὸν ὅμως εἶναι εἰς ἄλλην αἰτίαν ν' ἀποδοθῇ τῶν ὀπαλλίων ἡ δυσφημία. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ λίθος οὗτος χάνεται εὐκόλως, ὅταν τὸν φέρῃ τις ὡς δακτύλιον, χάνεται δὲ μυστηριωδῶς χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ ὁ κάτοχος. Τοῦτο προέρχεται διότι ὁ ὀπάλλιος ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐκτείνεται, θερμαινόμενος. Ὅταν λοιπὸν ἡ χεὶρ τοῦ φέροντος θερμανθῇ, ὁ λίθος ἐκτείνεται κάπως, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὴν πρώτην θέσιν ἅμα ἡ χεὶρ ψυχρανθῇ. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ γεγονότος τούτου ἐπιφέρει χαλάρωσιν εἰς τὸ δέσιμον καὶ ὁ λίθος χάνεται ἐξάφνα. Ἄλλη δὲ αἰτία εὐνόητος εἶναι καὶ ἡ ἑξῆς: Ὁ ὀπάλλιος πίπτων θραύεται εὐκόλως, ὥστε δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κτῆμα ἀσφαλές. Εὐτυχῶς ἡ κακὴ φήμη τοῦ πολυτίμου τούτου λίθου παρέρχεται, ἤρχισε μάλιστα νὰ ἐπαναλαμβάνῃ πάλιν τὴν παλαιάν του ἀγαθὴν φήμην. Ὁ ὡραῖος οὗτος λίθος κατὰ γενικὸν κανόνα εἶναι μικρός. Ὅσον μικρὸς ὅμως καὶ ἂν εἶναι πωλεῖται ἀντὶ 4 ἢ 5 λιρῶν ἀγγλικῶν ἐὰν ἔχῃ λαμπρὰ χρώματα. Ἡ τιμὴ αὐξάνει κατὰ πολὺ καὶ ἕνεκα τοῦ μεγέθους.

Ὀπάλλιος ἔχων διάμετρον ἡμίσεος δακτύλου ἀξίζει μόνον μίαν λίραν ἀγγλικήν, ἐνῷ ἄλλος ὄχι μεγαλείτερος ἀλλ' ἔχων λαμπρὰ χρώματα δύναται νὰ πωληθῇ 1000 λίρας ἢ καὶ περισσότερον.

Ὁ λαμπρότερος ὀπάλλιος εἶναι ὁ εὑρεθεὶς εἰς τὰ

Digitized by Google

μεταλλεία τῆς Οὐγγαρίας πρὸ 120 ἐτῶν. Ἠγοράσθη παρὰ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως καὶ εὑρίσκεται τώρα εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα. Ἀδαμαντοπώλης τις προσέφερε 60,000 λίρας, ἀλλ' ἡ προσφορὰ του ἀπερρίφθη. Ὁ λαμπρὸς οὗτος λίθος ζυγίζει 70 οὐγγίας, ἔχει μῆκος σχεδὸν τεσσάρων δακτύλων καὶ ἀπερίγραπτον λαμπρότητα χρωμάτων. Καὶ ὅμως ἂν δώσῃ τις πίστιν εἰς ἀρχαίας παραδόσεις, ὁ ὀπάλλιος οὗτος δὲν εἶναι ὁ πολυτιμότερος τῶν εὑρεθέντων μέχρι τοῦδε. Λέγεται ὅτι γερουσιαστής τις Ρωμαῖος εἶχε δακτύλιον φέροντα τοιοῦτον λίθον, ὅστις καίτοι ὄχι μεγαλείτερος λεπτοκαρύου εἶχε τοιαύτην λαμπρότητα χρωματισμῶν ὥστε ἐξετιμήθη κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τιμὰς ὑπερόγκους, ἀναλογούσας πρὸς 100,000 λίρας ἀγγλικάς. Ὁ Ἀντώνιος ἠθέλησε ν' ἀποκτήσῃ τὸν περίφημον αὐτὸν ὀπάλλιον, ὅπως τὸν προσφέρῃ εἰς τὴν Κλεοπάτραν. Ἀλλ' ὁ κάτοχος μὴ θέλων νὰ χωρισθῇ τοῦ πολυτίμου λίθου του ἔφυγεν ἐκ Ρώμης, διότι ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι ὁ Ἀντώνιος μὴ δυνηθεὶς ν' ἀποκτήσῃ τὸν ὀπάλλιον διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ, δὲν ἤθελε διστάσει νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλα μέσα.

Καὶ τωόντι ὁ Ἀντώνιος προσεπάθησε νὰ εὕρῃ διὰ παντὸς τρόπου τὸν Ρωμαῖον φυγάδα, ἀλλ' οὗτος ἔκρυψε καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸν λίθον του τόσον ἀσφαλῶς, ὥστε οὐδέποτε πλέον ἐγένετο λόγος περὶ αὐτῶν.

Ἡ Ἀραβία καὶ ἡ Συρία ἦσαν αἱ χῶραι ἐξ ὧν οἱ ἀρχαῖοι ἐπρομηθεύοντο τοὺς πολυτίμους τούτους λίθους. Οἱ κοινοὶ εὑρίσκονται εἰς διαφόρους χώρας ἀλλ' οἱ ἐκλεκτοὶ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ εἰς τὸ Ὀνδουράς. Οἱ ἔχοντες τὰ λαμπρότερα χρώματα ἔρχονται ἐκ τῆς Κρεμνίτης καὶ τοῦ Δουβνίκου τῆς Οὐγγαρίας. Τὰ πρὸς τὸ Gracias Dios γειτονεύοντα μέρη εἶναι ἡ κυριωτέρα ἑστία τῶν ὀπαλλίων τοῦ Ὀνδουράς. Οἱ οὐγγρικοὶ εἶναι οἱ λαμπρότεροι τοῦ κόσμου. Οἱ τοῦ Ὀνδουρὰς εἶναι ὀλιγώτερον γαλακτώδεις καὶ κατά τι ὑποδεέστεροι ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα τῶν χρωμάτων. Εὑρέθησαν ὡραῖοι ὀπάλλιοι εἰς τὰς Φερόας νήσους καὶ εἰς τὴν Κεσλανδίαν, ἀλλ' οἱ τελευταῖοι δὲν κυρτοῦνται ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ὁ συρμὸς τώρα.

Εἶδος ὀπαλλίου ὀνομαζομένου ὑδροφανοῦς ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ γίνεται διαφανὴς ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Χαρακτηριστικὸν ὡσαύτως περίεργον ἀλλὰ λίαν δυσάρεστον εἶναι τὸ τοῦ εἴδους τοῦ εὑρεθέντος ἐν Μεξικῷ. Οἱ ὀπάλλιοι οὗτοι εἶναι λαμπρότατοι, ἀλλὰ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔχασαν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν λαμπρότητά των ἅμα ἐξετέθησαν δι' ὀλίγον χρόνον εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἡ λαμπρότης τῶν χρωμάτων τοῦ ὀπαλλίου εἶναι ἡ πλέον ἀξιοπερίεργος ἰδιότης τοῦ πολυτίμου τούτου λίθου. Πολλαὶ καὶ διάφοροι ὑπάρχουσι περὶ αὐτοῦ γνῶμαι. Θετικὸν ὅμως εἶναι ὅτι ὁ λίθος δὲν περιέχει χρῶμα ἀλλ' ὅτι ἡ λαμπρότης του προέρχεται ἐκ φυσικῆς ἰδιότητός του. Ἐπιστήμων διακεκριμένος ἀποφαίνεται, ὅτι ἄπειροι μικροσκοπικοὶ πόροι διατεθειμένοι παραλλήλως εἶναι ἡ αἰτία τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ὀπαλλίων.

Ζ

ΕΚ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΓΑΪΔΟΥΡΑΚΙ ΣΟΥΒΛΑΣ

Ἐκεῖ κάτω εἰς τοὺς καταπρασίνους λειμῶνας, ἐν οἷς ὡς ἀστέρες ἐγκατεσπαρμένοι ἀνθοῦσι τὰ λευκάνθεμα καὶ τὰ χρυσάνθεμα, τὸ γαϊδουράκι εὔχαρι καὶ ζωηρὸν παίζει γύρω τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἥτις διὰ ἀδεξίου ἀλλὰ φιλοστόργου προσπαθείας ἐπιχειρεῖ νὰ φανῇ νέα καὶ εὐχαριστημένη.

Τὰ πάντα φαίνονται περίεργα καὶ εὐχάριστα εἰς τὸ μικρὸν γαϊδουράκι· ἡ φωνὴ τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν σπίνων, ἡ μουσικὴ τῶν τεττίγων, ὁ ἐν τῷ ἀφρῷ στρεφόμενος μέγας τροχὸς τοῦ μύλου, ὁ ψίθυρος τῶν καλάμων, ὁ ἐν ταῖς ἰτέαις ὑποτονθορίζων ἄνεμος, ἡ διαβαίνουσα ψυχή, τὸ ἀνιπτάμενον πτηνόν, καὶ ὁ γρύλλος ὁ ἐπαναλαμβάνων ἐπὶ τῆς χλόης τὸ ἐρωτικόν του ᾆσμα. Τὸ γαϊδουράκι, ὅταν ὑψοῖ τὴν παιδικήν του κεφαλὴν καὶ προχωρῇ κλονούμενον ἐπὶ τῶν ἰσχνῶν του ποδῶν, ὁμοιάζει πρὸς πλαστὸν ἐκ πορσελάνης ζῷον φοβούμενον μὴ κατασυντριβῇ.

Μετ' ὀλίγον αἴφνης ἄρχεται τρέχον ἢ κυλιόμεμενον ἡδέως ἐπὶ τῶν ἴων καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθέων τοῦ λειμῶνος, ὡς ἐπὶ ἀνθοβόλου ἐαρινῆς κλίνης. Γνωρίζω ὅτι ὅλα τὰ παιδάκια εἶναι ὡραῖα· ἀλλ' οὐδὲν εἶναι χαριέστερον σοῦ καὶ κομψότερον, μικρόν μου Γαϊδουράκι!

Ἄλλη εἰκὼν . . . Τὸ γαϊδουράκι ἀπέθανεν. Ἀφημάχθη ὡς ἰνδιάνος. Ὑπὸ τὴν σκληρὰν μάχαιραν ἔκλεισε τοὺς ὡραίους μέλανας ὀφθαλμούς του, ἔσεισε τὸ χνουδωτόν του οὖς, ἐτινάχθη ματαίως ἐπί τινα χρόνον ὡς νὰ προσεπάθει ν' ἀποφύγῃ τὸν θάνατον.

Μέγα γεῦμα ἑτοιμάζεται ἐν τῷ ἑορτάζοντι οἴκῳ. Πρὸ τοῦ σπινθηροβολοῦντος πυρός, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ἑστίαν θὰ ψήσωσιν εἰς τὴν **σοῦβλαν** τὸ γαϊδουράκι. Καὶ μετ' ὀλίγον ἄρχεται στρεφομένη ἡ πελώριος σοῦβλα καὶ ἀκούεται ὁ ἐκ τῆς στροφῆς παραγόμενος ἡδὺς ἦχος.

Ἀ! Δὲν εἶναι προτιμότεραι αἱ γαστρονομικαὶ αὗται τιμαί, μέλλοντος ἀθλίου, ταπεινωτικῶν φορτωμάτων, ξυλοκοπημάτων κλπ.; Θὰ παραγεμίσωσι τὸ γαϊδουράκι, δὲν εὑρίσκεται δὲ εἰς τοὺς ἀγροὺς μήτε ἐλελίσφακος, μήτε θύμος, μήτε ἄλλο ἄρωμα ἀντάξιον αὐτοῦ. Ἀπέκοψαν τοὺς τέσσαρας αὐτοῦ πόδας καὶ τὴν οὐράν, καὶ ἤνοιξαν τὴν κοιλίαν. Μετὰ ταῦτα τὸ ἔπλυναν καὶ τὸ ἐπλήρωσαν μύρων, ὡς νεκρὰν παρθένον τοῦ Λιβάνου προτοῦ ἐνταφιασθῇ· ἐγέμισαν τὴν κοιλίαν ὀρτύγων τῆς Προβηγγίας, κορυδαλλῶν παχέων, ὕδνων μελάνων καὶ ἐλαιῶν τῆς Μασσαλίας πρασίνων ὡς σμαράγδων.

Ἡ ζωὴ εἶναι βραχεῖα, ἀγαπητὸν γαϊδουράκι, ὅντινα δὲ θεὸς φιλεῖ ἀποθνήσκει νέος.

Ὅπως ἀπαλλάξωσιν αὐτὸ νὰ βλέπῃ τὴν βάσανόν του ἐκάλυψαν τὸ παιδικόν του πρόσωπον μὲ φύλλα συκῆς, καὶ τὰ ὡραῖα ὦτά του ἐξηφανίσθησαν κάτωθεν χοανῶν χαρτίνων ἠλλειμμένων βουτύρῳ. Οὕτω σουβλισμένον τὸ γαϊδουράκι καταλαμβάνει ὅλην τὴν ἑστίαν.

Digitized by Google

Ἡ σοῦβλα ἤρχισε στρεφομένη· ὑπὸ τὴν ἐπαφὴν τοῦ πυρός, ἡ χνοώδης τρίχωσις κοκκινίζει καὶ διὰ μικροῦ σαρώθρου ἐπιτηδείως χειριζομένου ῥίπτουσι ταύτην. Καὶ τὸ δέρμα πλέον λεῖον καὶ γυμνόν, μελαχρινὸν ὡς τράχηλος 'Ανδαλουσίας, θὰ γίνῃ μετ' ὀλίγον κίτρινον ὡς τὸ χαλκόχρουν χρῶμα κόρης τῆς Κεϋλάνης.

Μετὰ τρεῖς ὥρας, τὸ γαϊδουράκι, ἀλειφόμενον διαρκῶς εἶναι ἐψημένον. Τὸ ἐκβάλλουσιν ἐκ τῆς σούβλας, καὶ ἀφαιροῦσι προσεκτικῶς τὰς βουτυρωμένας χοάνας τῶν ὤτων, τὸ ἐκ φύλλων συκῆς προσωπεῖον. Τὸ πρόσωπον φαίνεται ὡς χρυσοῦν.

Ἡ παράξενος καὶ ἐρρυτιδωμένη ὡς περγαμηνὴ τῶν χρόνων τοῦ Κιλπερίκου κεφαλὴ μόνον ὡς στόλισμα χρησιμεύει. Τὸ γαϊδουράκι ὁλόκληρον φαίνεται ὡς μούμια χρυσωμένη τῶν αἰγυπτιακῶν χρόνων.

Εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, ἅτινα πλέον δὲν δύνανται ν' ἀκούσωσι τὰ τερετίσματα τῶν τεττίγων καὶ τὸν ψίθυρον τῶν καλάμων, θέτουσιν ἄνθη καὶ προσδένουσι πολυχρώμους ταινίας. Πόσον εἶσαι ὡραῖον καὶ κομψὸν οὕτω, μικρὸ γαϊδουράκι. ! Μετὰ ταῦτα ἀποκόπτουσι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.ἵνα τὴν προσφέρωσιν ἐπὶ δίσκου εἰς τὴν οἰκοδέσποιναν. Λύουσι τὰ δεσμὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ζῴου καὶ ἐκ τῆς ἐξωγκωμένης κοιλίας του ἐξέρχονται ἀχνίζοντες οἱ ὄρτυγες τῆς Προβηγγίας, οἱ παχεῖς κορυδαλλοί, τὰ μέλανα ὕδνα, ἅτινα συσσωρεύονται πέριξ τοῦ πάντοτε ὡραίου, καίτοι ἀποκεφαλισμένου ζῴου !

Ἤμην παῖς ἔτι, ὅταν ἐγεύθην κατὰ ἑορτάσιμόν τινα ἡμέραν, ἐκ τοῦ λαμπροῦ καὶ σπανίου τούτου ἐδέσματος, εἰς τὸν οἶκον ἑνὸς γηραιοῦ ὀψοφάγου συγγενοῦς μου, ἑορτάζοντος τοὺς χρυσοῦς αὐτοῦ γάμους. Οὐδέποτε ὅμως θὰ λησμονήσω τὸ ψητὸν τοῦτο τοῦ ὀναρίου, ὅπερ μάλιστα συνωδεύετο ὑπὸ παλαιοῦ οἴνου διπλῆν ἔχοντος ἡλικίαν τῆς ἐμῆς.

'Ενθυμοῦμαι μάλιστα τὸ συγκινητικὸν θέαμα, ὅπερ εἶδον διερχόμενος τοὺς πρασίνους λειμῶνας. Γονατισμένη ἐν τῷ μέσῳ τῶν λευκανθέμων καὶ τῶν χρυσανθέμων, ἡ μήτηρ ἐντείνουσα τὸν τράχηλον, ἤκουε θλιβερῶς τὰ τερετίσματα τῶν τεττίγων, τὰς μελαγχολικὰς φωνὰς τῶν ἀηδόνων καὶ σπίνων, τὸν συριγμὸν τοῦ ἀνέμου καὶ διὰ τῶν μεγάλων μελάνων ὀφθαλμῶν αὐτῆς τῶν πλήρων μελαγχολίας ἀνεζήτει τὸ ἀγαπητόν της γαϊδουράκι.

(Fulbert - Dumonteil) Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ὄρνις καὶ κορώνη.

Περίεργος μάχη ἔσχεν ἐσχάτως χώραν εἰς τὴν αὐλὴν χωρικοῦ ἐν Λεσσίν. Ὄρνις θανοῦσα ἐρρίφθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ῥηθέντος. Κορώνη (κουροῦνα) τις μυρισθεῖσα τοῦτο ἐπέταξεν ἐπὶ τοῦ πτώματος, εἰσήγαγεν ἐντὸς αὐτοῦ τοὺς γαμψώνυχάς της καὶ προσεπάθει νὰ τὸ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτῆς. Τότε αἴφνης προσέτρεξαν μετὰ μεγάλων κραυγῶν αἱ λοιπαὶ ὄρνιθες, περιεκύκλωσαν τὸν ἅρπαγα καὶ τὸν προσέβαλλον πανταχόθεν, οὕτως ὥστε ἐπὶ τέλους ἡ κορώνη μ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ὀρνίθων.

Νέα χρυσοφόρα πεδία.

Νέα χρυσοφόρα πεδία ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως ἐν βορείῳ Κολοράδῳ. Ὁ πυρετός, ὅστις ἕνεκα τούτου ἐγεννήθη ἐκεῖ καὶ εἰς τὰ γειτονεύοντα μέρη, δύναται νὰ παραβληθῇ μόνον μὲ τὴν ἐν Καλλιφορνίᾳ κατὰ τὸ 1849 παραχθεῖσαν χρυσομανίαν. Χιλιάδες ἀνθρώπων ἐξ 'Αριζόνας, Νέου Μεξικοῦ, Νοτίου Κολοράδου καὶ Οὐτᾶ προστρέχουσιν εἰς τὸ νέον 'Ελδοράδον. Ἐν τῷ νοτίῳ Κολοράδῳ καὶ τῷ νέῳ Μεξικῷ ὁλόκληρα χωρία ἠρημώθησαν κατοίκων καὶ ἰδίως τὰ κείμενα ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μεταξὺ Δένβερ καὶ Ῥίο Γράνδε. 3000 περίπου χρυσωρύχοι ἐργάζονται ἤδη, λέγεται δὲ ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔκαμον τόσον εὐτυχῆ εὑρήματα, ὥστε ἐγένοντο ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ πλούσιοι. Εὑρέθησαν ὄγκοι χρυσοῦ βάρους 10 — 12 οὐγκιῶν. Τὰ χρυσοφόρα πεδία εἶνε εὐκολώτερον προσπελαστὰ ἀπὸ τοῦ Δουλόγκο καὶ Δολόρεν. Ὁ μνημονευθεὶς σιδηρόδρομος σχεδιάζει ἰδίαν διακλάδωσιν διὰ τὰ πεδία ταῦτα, ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς τῶν μεταναστευσάντων ἐπέστρεψε, συμπεραίνεται ὅτι τὰ εὑρήματα τοῦ χρυσοῦ εἶνε ἀρκετὰ σημαντικά, ὅπως κρατῶσι τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῇ νέᾳ χρυσοχώρᾳ.

Ὁ δεύτερος ἀδάμας τοῦ κόσμου.

Ὁ δεύτερος κατὰ τὸ μέγεθος ἀδάμας ἐν τῷ κόσμῳ εὑρίσκεται τανῦν ὑπὸ κατεργασίαν ἐν 'Αμβέρσῃ. 'Ακατέργαστος οὗτος ἐζύγιζε 474 καράτια (1 καράτιον = 20,589 ἑκατοστὰ τοῦ γράμματος), διὰ τῆς κατεργασίας ὅμως θὰ χάσῃ 274 καράτια· πλὴν καὶ μ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἀπώλειαν θὰ τηρήσῃ τὴν θέσιν του ὡς δεύτερος ἀδάμας τοῦ κόσμου, τασσόμενος μεταξὺ τοῦ ἔχοντος βάρος 280 καρατίων περσικοῦ ἀδάμαντος «μεγάλου μογγόλου», οὗ ἡ ὕπαρξις θεωρεῖται σήμερον κάπως μυθικὴ καὶ τῆς «Βικτωρίας» ἢ τοῦ «αὐτοκράτορος τῶν ἀδαμάντων», ὅστις εἶνε ἰδιοκτησία τοῦ Νιζὰμ τῆς 'Υεραβάδας, καθὼς καὶ τοῦ ῥωσσικοῦ «Ὄρλωφ», ζυγίζοντος $194\,^3/_4$ καράτια. Περὶ τοῦ μνημονευθέντος περσικοῦ ἀδάμαντος διϊσχυρίζονταί τινες ὅτι ἕλκει μόνον 193 καράτια. Ὁ « de Beers Vellow », ὅστις ἐπωλήθη ἐσχάτως εἴς τινα Ἰνδὸν 'Ρατζάχ, ἕλκει 225 καράτια. Ρ*

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ἐκ Κρήτης ἀγγέλλεται, ὅτι εἰς ὀκτὼ περίπου χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἡρακλείου, ἐπὶ λόφου μεταξὺ Καβροχωρίου καὶ Τυλίσσου, τοῦ ὁποίου αἱ πλευραὶ εἶνε κλιμακηδὸν ἐσκαμμέναι καὶ πολλαχοῦ τὰ χώματα ὑποστηρίζονται κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἑλληνικῶν καὶ προϊστορικῶν χρόνων δι' *ἀναλημάτων* (δετάδων) ἐκ μεγάλων πολυγωνικῶν λίθων, ἡρμοσμένων πρὸς ἀλλήλους διὰ πηλοῦ, ἀνεκαλύφθη ἀρχαία καὶ τέως ἄγνωστος πόλις. Θραύσματα ἀγγείων, ὧν τὰ πλεῖστα μυκηναίου ῥυθμοῦ, ὑπάρχουσιν ἐσπαρμένα ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν πλευρῶν τοῦ λόφου. Ἡ κορυφὴ ἔχει τεχνικῶς ἰσοπεδωθῆ. ἴχνη ὅμως κτιρίων δὲν παρατηροῦνται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ σωροὶ λίθων μαρτυροῦν περὶ τῆς ἄλλοτε ὑπάρξεως οἰκοδομημάτων. Τὸ μέρος αὐτὸ λέγεται κοινῶς Μαραθοκέφαλα, κατὰ δὲ τὴν γνώμην τινῶν ἐδῶ εἶνε ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας Ἀπολλωνίας.

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Μὲ πολὺ ἀπειλητικὰς διαθέσεις μᾶς ἦλθεν ὁ Δεκέμβριος. Τὴν γλυκύτητα ἐκείνην τοῦ Νοεμβρίου, τὴν τόσῳ ὑγρὰν εἰς τὸ τέλος, διεδέχθη ὁ δριμύς, ὁ ξηρός, ὁ παγετώδης βορρᾶς. πνέων ἤδη ἐπὶ ἡμέρας καὶ περιάγων ἀνὰ τὸν αἴθριον οὐρανὸν ὄγκους νεφῶν, ὡς ἀγέλας προβάτων, λευκῶν, χρυσοειδῶν. Τὸ θερμόμετρον κατῆλθε πολλοὺς βαθμούς· αἱ θερμάστραι καὶ τὰ βαρέα ἐπανωφόρια εἰς ἐνέργειαν. Χειμὼν ἀληθινὸς καὶ πλήρης. Μίαν ἡμέραν τὰ νέφη αὐτὰ θὰ συμπυκνωθοῦν, θὰ συνενωθοῦν, νὰ συσκοτίσουν τὸν ἥλιον καὶ θὰ διαχύσουν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θολήν τινα αἴγλην λευκήν. Καὶ τὸ κακὸν θὰ ἐκσπάσῃ καὶ αἱ νιφάδες θἀρχίσουν νὰ πίπτουν. Τὴν χιόνα μόνον περιμένομεν τώρα . . .

✢

Ἡ Ἐπιστολὴ ἐπιγράφεται τὸ διήγημα τὸ ὡραῖον, τὸ πραγματικόν, τὸ τρυφερόν, τὸ συγκινητικὸν διήγημα. Δέν το ἔγραψε κανείς, ἀλλὰ τὸ ἐδημοσίευσαν ὅλαι αἱ ἐφημερίδες, διὰ τῆς ἁπλῆς ἀναγγελίας ἑνὸς γεγονότος: Τὸν πρῶτον ἀριθμὸν τοῦ Λαχείου τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐκέρδισεν ἓν πτωχὸν παιδίον, εἷς μικρὸς λοῦστρος, ἐκ τῶν φιλοπόνων ἐκείνων καὶ τόσῳ τιμίων ἐργατῶν, μαθητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων παίδων τοῦ Παρνασσοῦ. Ὀνομάζεται Ἰωάννης Σταθόπουλος. Ἀξίζει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὄνομά του. Ἡ ἀπρόοπτος εὔνοια τῆς Τύχης, ἡ πλουτίσασα τὸ πτωχὸν παιδίον διὰ προσκαίρου θησαυροῦ, κατέδειξε καὶ τῆς ψυχῆς του τὸν ἄλλον θησαυρὸν τὸν ἄφθαρτον καὶ αἰώνιον τῶν αἰσθημάτων. Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή, τὴν ὁποίαν, μόλις ἔλαβε τὰ χρήματα τοῦ Λαχείου, ἐνεχείρισεν ὁ Σταθόπουλος εἰς τὸν ἔφορον τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων:

Κύριε ἔφορε τῆς Σχολῆς,

Ἀφοῦ ἡ τύχη ηὐνόησε καὶ ἐμὲ τὸν ἄπορον μαθητὴν δὲν ἠμπορῶ νὰ λησμονήσω τὸν «Παρνασσόν», ὅπου μοῦ ἤνοιξε τὰ μάτια καὶ τὴν Σχολὴν ἡ ὁποία μὲ ἔκαμεν ἄνθρωπον.

Παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε δρ. διακοσίας ἀπὸ τὸ λαχεῖον ποῦ ἐκέρδισα. Ἀπὸ αὐτὰς αἱ δρ. 100 νὰ χρησιμεύσουν διὰ δύο βραβεῖα ἀπὸ δρ. 50 τοῦ καλλιτέρου μαθητοῦ τῆς πέμπτης τάξεως καὶ τῆς τετάρτης, τῆς τάξεώς μου, καὶ ἑκατὸν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Συλλόγου.

Εὐλογῶ τὸν Σύλλογον, τὴν Σχολὴν καὶ τοὺς διδασκάλους μου καὶ θὰ ἐξακολουθήσω ἀνελλιπῶς τὰ μαθήματά μου.

Ὁ μαθητὴς
Ἰω. Γ. Σταθόπουλος

Ἕνα ἄλλον ἐκ τῶν ἀριθμῶν τοῦ Λαχείου τούτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τόσαι φέτος εἶχον στηριχθῆ ἐλπίδες, ἐκέρδισεν ὁ φίλος ποιητὴς Κώστας Κρυστάλλης. Δυόμισυ χιλιάδες φράγκα. . . Διὰ ποιητὴν καὶ ἀπὸ τὴν Τύχην, τόσῳ δυσμενῆ συνήθως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Λύρας, οὔτε ἡ εὔνοια μικρά, οὔτε τὸ κέρδος . . .

✢

Ὀλίγα λεπτὰ μετὰ τὴν κλήρωσιν τοῦ Λαχείου, τὴν παρελθοῦσαν Κυριακήν, τὰ παιδία τοῦ Κεντρικοῦ Πρακτορείου ἐξεχύθησαν εἰς τοὺς δρόμους διαλαλοῦντα τὸ Παράρτημα τὸ περιέχον τοὺς κερδισμένους ἀριθμούς. Πῶς ἐπετεύχθη τόση ταχύτης; Ἀξίζει νὰ μάθετε τὸν τρόπον. Εἶχεν ἱδρυθῆ ἓν εἶδος ζῶντος τηλεγράφου, πρωτοτυπώτατον. Ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου ἐγένετο ἡ κλήρωσις, μέχρι τοῦ Πρακτορείου, εἶχε παραταχθῆ διπλοῦς στοῖχος παιδίων. Μόλις ἐξήγετο εἷς ἀριθμός, ἐσημειοῦτο εἰς τεμάχιον χαρτίου, τὸ ὁποῖον ἀστραπηδὸν διεβιβάζετο διὰ χειρὸς εἰς χεῖρα καὶ ἔφθανε μέχρι τοῦ Πρακτορείου. Ἐκεῖ ὁ ἀριθμὸς ἐστοιχειοθετεῖτο ἀμέσως· οὕτω δὲ μέχρι τοῦ τελευταίου, ὅτε ὁ πίναξ τῶν κληρωθέντων ἀριθμῶν ἐτέθη ἀμέσως εἰς τὸ πιεστήριον καὶ μετ' ὀλίγον τὸ παράρτημα ἦτο ἕτοιμον!

✢

— Οὖ, ἀναρχικοί!
— Βόμβα!
— Φευγειό!

Καὶ τὸ θεωρεῖον τῶν κυριῶν κενοῦται ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὰ θεωρεῖα τῶν ἀνδρῶν τρέπονται εἰς ἄτακτον φυγήν. Ἐν τῇ ταραχῇ σπεύδουν νὰ ἐξέλθουν καὶ βουλευταί. Ὁ πρόεδρος κρούει τὸν κώδωνα, ἡ αἴθουσα ἄνω κάτω . . . Τί εἶνε; τί τρέχει; Τίποτε, ἁπλούστατον: Ὁ σοσιαλιστὴς καὶ δημοσιογράφος Σταῦρος Καλλέργης ὁμιλεῖ ἀπὸ τοῦ θεωρείου τῶν δημοσιογράφων, συνιστῶν εἰς τοὺς Βουλευτὰς τὴν ἀναφοράν, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλαν οἱ σοσιαλισταὶ καὶ διὰ τῆς ὁποίας ζητοῦν α' τὴν ἀργίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς Κυριακῆς, β' τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργασίμων ὡρῶν εἰς 8 καὶ γ' τὴν ἀπονομὴν συντάξεως εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν ἐργατῶν, τῶν καθισταμένων ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν. Αὐτὴ ἦτο ὅλη ἡ βόμβα. Τὸν διέκοψαν ἀμέσως τὸν ἀπρόοπτον ῥήτορα καὶ τὸν συνέλαβαν· λέγεται μάλιστα ὅτι καὶ τὸν ἐκακοποίησαν—ὄχι πολὺ ἀπίθανον πρᾶγμα . . . Καθ' ἣν στιγμὴν τὸν συνελάμβανον καὶ τὸν ἀπῆγον, ἐκτύπησε διὰ τοῦ ποδὸς τὸ δάπεδον καὶ ἐφώναξε: Ζήτω ὁ σοσιαλισμός! Ὅταν κατόπιν τὸν ἠρώτησαν ποία εἶνε ἡ πατρίς του, ἀπήντησεν: «Ὁ κόσμος, καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἀδελφοί μου!» Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἔδωκαν εὐλόγους ἀφορμὰς νἀμφιβάλλουν περὶ τῆς διανοητικῆς του καταστάσεως. Τὸν ὑπέβαλαν λοιπὸν ὑπὸ ἰατρικὴν ἐξέτασιν διὰ νά τον κλείσουν εἰς τὸ Φρενοκομεῖον. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἀπεφάνθη ὅτι ἡ σοσιαλιστικὴ μανία εἶνε ἀκίνδυνος, οὕτω δὲ ὁ Καλλέργης ἀφέθη ἐλεύθερος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Σοσιαλιστοῦ του καὶ νὰ δικασθῇ προσεχῶς ἐπὶ διαταράξει τῆς ἡσυχίας τῆς Βουλῆς . . .

✢

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ δανειζόμεθα ἐκ τοῦ Σοσιαλιστοῦ τὸ τελικὸν ἀνέκδοτον:

Μαθητὴς (ἀποχαιρετῶν τὸν πατέρα του, ἀναχωροῦντα διὰ τοῦ σιδηροδρόμου): Ὁ Θεὸς μαζί σου, μπαμπᾶ!

Ὁ μπαμπᾶς (θυμωμένος): Βλάκα! νομίζεις λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς ταξειδεύει μὲ τρίτη θέση;

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Τὴν παρελθοῦσαν Δευτέραν ἐγένετο ἐν Παρισίοις τὸ μηνιαῖον συμποσιον τοῦ φιλολογικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ σωματείου La Plume. Τὴν προεδρείαν τοῦ συμποσίου τούτου εἶχεν ὁ γλύπτης Αὔγουστος Ῥοδέν, ὁ ὁποῖος ἀπήγγειλεν ὡραιοτάτην πρὸς τὴν νεότητα προσφώνησιν. Μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων διεκρίνοντο ὁ Ζολᾶ, ὁ Βερλαίν, ὁ Μαλλαρμὲ καὶ ἄλλοι. Πρτοτοῦ νἀποχωρισθοῦν οἱ ἑταῖροι, ἀπεφάσισαν νἀναθέσουν εἰς τὸν Puvis de Chavannes τὴν προεδρείαν τοῦ προσεχοῦς συμποσίου.

— Συνεπληρώθη ἡ ἔκδοσις τοῦ «Κυρίου Προέδρου» τοῦ πρωτοτύπου πολιτικοκοινωνικοῦ μυθιστορήματος τοῦ κ. Γερασίμου Βώκου. Ἤδη τὰ φυλλάδια ἀπετέλεσαν τόμον ἐξ ὑπερτριακοσίων σελίδων μεγάλου σχήματος, ὥστε ὁ «Κύριος Πρόεδρος» εἶνε ἐκ τῶν ἐκτενεστέρων τοιούτου εἴδους ἔργων παρ' ἡμῖν.

— Ὁ Φερδινάνδος Βρυνετιὲρ ἔκαμεν ἐσχάτως ἔναρξιν τῶν ἐν τῇ Σορβόννῃ διαλέξεών του, ἐν μέσῳ πυκνοτάτου ἀκροατηρίου, οἷον πάντοτε ἔχει πρὸ αὐτοῦ ὁμιλῶν ὁ ἐξοχώτερος τῶν σημερινῶν γάλλων κριτικῶν. Θέμα τῶν ἐφετεινῶν του διαλέξεων εἶνε: «Ὁ Βοσσουέτος καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν ἰδεῶν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα». Ὡς γνωστὸν ὁ Βρυνετιὲρ δὲν εἶνε καθηγητὴς τῆς Σορβόννης, οὔτε ἔχει δίπλωμα. Πρόκειται ὅμως ἤδη νὰ διορισθῇ, δυνάμει τοῦ τίτλου του ὡς Ἀκαδημαϊκοῦ.

— Νέα περιεργοτάτη ἡμερησία ἐφημερὶς ἤρξατο ἐκδιδομένη ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τοῦ W. T. Stead, τοῦ γνωστοῦ τολμηροῦ καὶ πρωτοτυπωτάτου τὰς ἰδέας ἐκδότου. Ἐπιγράφεται The Daily Paper (Ἡμερήσιον Φύλλον) εἶνε δὲ βιβλίον ὁλόκληρον ἐξ ἑκατὸν σελίδων σχήματος μεγάλου μὲ εἰκόνας μικρὰς καὶ πολλὰς καὶ μὲ πυκνὴν ὕλην ποικιλωτάτην καὶ περιεργοτάτην. Τὸ *Ἡμερήσιον Φύλλον* ἐγκαινίζει τὰς λεγομένας «τηλεπαθικὰς συνεντεύξεις», τὰς ὁποίας ὁ Stead λαμβάνει μὲ πρόσωπα ἀπόντα δι' αὐτομάτου γραφῆς, θέτων τὴν ἐρώτησιν τὴν ὁποίαν θέλει καὶ ἀφίνων τὴν χεῖρά του κατόπι νὰ γράψῃ μόνη της τὴν ἀπάντησιν τοῦ προσώπου. Ἡ μέθοδος αὕτη ἔδωκε θαυμάσια καὶ ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα, ἐκ τούτων δὲ εἶνε καὶ ἡ μακρὰ αὐτοῦ συνέντευξις, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ φύλλον μετὰ τῆς Λαίδης Brooke περὶ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀριστοκρατίας.

— Ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τοῦ ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ Nineteenth Century, ὁ Οὐΐλιαμ Γκρέχαμ ἐδημοσίευσεν ἄρθρον πλῆρες νέων καὶ περιέργων ἀποκαλύψεων περὶ τῶν δύο μεγάλων ἄγγλων ποιητῶν τοῦ Σέλλεϋ καὶ τοῦ Βύρωνος. Τὸ ἄρθρον τοῦτο εἶνε ἡ ἀληθὴς ἐξομολόγησις τῆς μὶς Κλερμόν, τῆς ἐρωμένης τοῦ Βύρωνος καὶ φίλης τοῦ Σέλλεϋ, μετὰ τῆς ὁποίας ὁ Γκρέχαμ γραίας ἤδη ἔλαβε συνέντευξιν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου της, ἐπισυμβάντος ἐν Φλωρεντίᾳ πρὸ 15 ἐτῶν. Αἱ ἀποκαλύψεις δημοσιεύονται μετὰ τόσα ἔτη, διότι αὐτὸς ἦτο ὁ ῥητὸς ὅρος τῆς ἐξομολογήσεως. Ἡ μὶς Κλερμὸν εἶπε μάλιστα καὶ ἄλλα πολλά, τὰ ὁποῖα μόνον μετὰ τριακονταετίαν ἀπὸ τοῦ θανάτου της ἔχει δικαίωμα νὰ δημοσιεύσῃ ὁ Γκρέχαμ.

— Ἐξεδόθη ἡ *Ε' σειρὰ τῶν κριτικῶν μελετῶν ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Γαλλικῆς Φιλολογίας* τοῦ Φερδινάνδου Βρυνετιέρ. Μεταξὺ τῶν ἄρθρων τοῦ τόμου τούτου διαπρέπουν ἰδίως τὰ περὶ Μαλέρβ, Βοσουέτου καὶ Bayle.

— Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς παρισινῆς *Νέας Ἐπιθεωρήσεως* ὁ Λουδοβίκος Richard δημοσιεύει ἐκτενεῖς ὁδοιπορικὰς ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν ταξειδίου του.

Ἐπιστημονικὰ

Περατώσας τὴν εἰς Ἑλλάδα ἀποστολὴν τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις θέσιν του ὡς καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν ὁ κ. Ψυχάρης.

— Ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀπενεμήθη ὁ χρυσοῦς Σταυρὸς τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν ἔξοχον ἰατρὸν Δυζαρντὲν Μπωμέτς, διευθυντὴν τοῦ ὑγειονομικοῦ τμήματος τῆς Γαλλίας.

Καλλιτεχνικὰ

Κατὰ τὸν *Νέον Ἐλεύθερον Τύπον* ἡ ὑπὸ τοῦ περιωνύμου ἐν Βιέννῃ γλύπτου Σβέρσελ, δαπάναις τοῦ μεγαλοδώρου ὁμογενοῦς καὶ γερουσιαστοῦ Νικολάου Δούμπα ἐπιχειρηθεῖσα συμπληρωτικὴ ἐργασία τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος, ἐπροχώρησεν ἤδη τόσον, ὥστε δύναται πᾶς τις ἀπὸ τοῦδε νὰ κρίνῃ ἀπταίστως τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἔργον. Πάντα τὰ ἀγάλματα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἵππων, εἶνε προσηκόντως τεταγμένα κατορθώσαντος τοῦ κ. Κ. Σβέρσελ, τῇ συμπράξει τοῦ δοκίμου ἀρχαιολόγου Σάουερ, νὰ ὁρίσῃ τὴν οἰκείαν ἑκάστου ἀγάλματος θέσιν. Τὸ μεσαῖον σύμπλεγμα, συγκείμενον ἐξ ἀνθρωπίνων εἰκόνων ἓξ καὶ τεσσάρων ἵππων, εἶνε σχεδὸν τελειωμένον, οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι μέχρι τοῦ προσεχοῦς ἔτους θὰ εἶνε ἤδη καθ' ὅλα ἑτοίμη ἡ τοῦ ὅλου ὑποτύπωσις. Τὸ πρόπλασμα ἔχει μῆκος 3 $^1/_2$ μέτρων, ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἀετώματος ὕψος 40 ἑκατοστομέτρων. Ὡς γνωστὸν τὰ ἀρχέτυπα τοῦ Παρθενῶνος γλυπτὰ ἀπόκεινται κατὰ μέγα μέρος ἐν Λονδίνῳ. Ἡ διεύθυνσις τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, ἔνθα ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰργάσθη ὁ Σβέρσελ, ἐπιμελῶς ἐξετάσας τὰ αὐτόθι ἐγκατατεθειμένα τεμάχια τοῦ Παρθενῶνος, μετὰ μεγίστων ἐπαίνων ἐξῆρε τὴν θαυμαστὴν ἀληθῶς εὐτεχνίαν τοῦ Βιενναίου γλύπτου.

— Ἐν Τύνιδι ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως πρωτότυπος εἰκὼν τοῦ *Παύλου Βερονέζου*, παριστῶσα γυναῖκα αὐτοκτονοῦσαν διὰ ξιφιδίου. Τὸ πολύτιμον εὕρημα ἐστάλη εἰς Παρισίους.

— Ἐγένετο ἐν Παρισίοις ἡ ἐτησία συνέλευσις τοῦ Συνδέσμου τῶν καλλιτεχνίδων, ζωγράφων καὶ γλυπτριῶν. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ προσεχοῦς *Σαλὸν* τοῦ Συνδέσμου ἀπεφασίσθη νὰ τελεσθῶσι τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1894. Ἐν αὐτῷ, ὡς γνωστόν, γίνονται δεκτὰ ἔργα ἀποκλειστικῶς γυναικῶν, ζωγράφων καὶ γλυπτριῶν.

Μουσικὰ

Τὰ χορικὰ τῆς ἐσχάτως ἐν Παρισίοις παρασταθείσης *Ἀντιγόνης* ἐμελοποίησεν, ὡς γνωστόν, ὁ γάλλος μουσουργὸς Σαὶν Σαέν. Ἡ μουσικὴ αὕτη κρίνεται διαφοροτρόπως. Ὁ Σαὶν Σαὲν προσεπάθησε νἀναπαραγάγῃ ὅσῳ τὸ δυνατὸν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μουσικήν, οὕτω δὲ ἡ σύνθεσίς του εἶχέ τι τὸ καινοφανὲς καὶ ἀσυνήθιστον, οὗτος δὲ εἶνε, κατὰ τὸν μουσικόν, ὁ κύριος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἤρεσεν εἰς πολλούς.

— Ὁ παρ' ἡμῖν μουσικὸς κ. Ναπολέων Λαμπελέτ, ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον, ὅπου θὰ διατρίψῃ ἐπὶ εἰκοσαήμερον, δίδων συναυλίας. Καὶ ἄλλοτε τὸ μουσικὸν τάλαντον τοῦ κ. Λαμπελὲτ ἀφῆκεν ἐν Αἰγύπτῳ τὰς ἀρίστας ἐντυπώσεις.

— Ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας τῶν Συναυλιῶν ἐξετελέσθη ἐν Παρισίοις διὰ πρώτην φορὰν ἡ σύνθεσις ἡ τυχοῦσα φέτος ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ρουσινείου Βραβείου. Εἶνε ἔργον τοῦ μουσικοῦ Ἐρρίκου Χιρεμὰν ἐπὶ στίχων τοῦ Λασσύ.

— Εἰς τὸ ἐν Μιλάνῳ Θέατρον Dal Verme, μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἐπαίχθη διὰ πρώτην φορὰν τὸ μελόδραμα τοῦ νεκροῦ μουσικοῦ Ἀνδρέα Νιάγαν, *Οὐάλτερος Σβάρτσεν*.

Ἔξοχος κλειδοκυμβαλιστής, ὁ γάλλος Γάστων Μερενδὸλ ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας, τὴν προσεχῆ δὲ Πέμπτην θὰ δώσῃ μίαν συναυλίαν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ».

Digitized by Google

Ο ΔΟΥΜΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΛΗΣΤΑΙ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ὁ Ἀλέξανδρος Δουμᾶς ἀπεφάσισεν ἐν ἔτει 1846 νὰ ταξειδεύσῃ εἰς Ἱσπανίαν. Τὸ ταξείδιον τοῦτο εἶχεν οἱονεὶ ἐπίσημον χαρακτῆρα, προκληθὲν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Salvandy, ὁ ὁποῖος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Δουμᾶν νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν συμμετέχων εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν γάμων τοῦ δουκὸς Μομπασιὲ μετά τινος Ἱσπανίδος πριγκηπίσσης. Ὁ Δουμᾶς ἐταξείδευε μετὰ μεγάλης ἀκολουθίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τοῦ πιστοῦ συνεργάτου του Μακέ, τῶν δύο εὐθύμων ζωγράφων Ζιρὰρ καὶ Δεβαρόλ, ὡς καὶ τοῦ νεαροῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου, τοῦ μετὰ ταῦτα διασήμου συγγραφέως τῆς «Κυρίας μὲ τὰς καμελίας». Δὲν ἔλειπε δὲ ἐκ τῆς ἀκολουθίας, οὐδ' αὐτὸς ὁ αἰθίοψ Παῦλος, ἔχων τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἀποσκευῶν, τῶν ὅπλων, καὶ τῶν ἐπιτραπεζίων σκευῶν.

Κατὰ τὰς ἑορτὰς λοιπὸν τῆς Μαδρίτης ἐνεφανίσθη καὶ ἡ φιλολογικὴ αὕτη πρεσβεία, ἐν ὅλῃ της τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. Ἐγένετο δὲ γνωστόν, ὅτι ἐν διαστήματι δεκατεσσάρων ἡμερῶν, ἐδαπάνησεν ὁ Δουμᾶς ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας τάλληρα, ὅπως ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ἱσπανίας ἀντιπροσωπεύσῃ ἀξιοπρεπῶς τὰ γαλλικὰ γράμματα. Συμμετέσχεν ὅλων τῶν ἐν τῇ αὐλῇ ἑορτῶν, ἔτυχε δὲ ἐκτάκτων τιμῶν παρὰ τῶν διακεκριμένων καὶ ἐξεχόντων ἀνδρῶν τοῦ βασιλείου, γνωστὸς ὢν τοῖς πᾶσιν ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του, ἅτινα διαδεδομένα ἤδη ἐν Ἱσπανίᾳ, ἤρεσκον καθ' ὑπερβολήν.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἑορτῶν ἐπεσκέφθη ὁ Δουμᾶς μετὰ τῆς συνοδείας του τὸ Aranjouez, κατόπιν ἐταξείδευσε διὰ τοῦ Τολέδου εἰς Γρανάδαν, ἔνθα ἐμπνευσθεὶς ἐκ τῆς θέας τῆς Ἀλάμβρας ἔγραψε στίχους τινὰς καίτοι δὲν ἐσυνείθιζεν ἀκόμη τότε νὰ στιχουργῇ.

Μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως καὶ δικαίου διαφέροντος εἶχεν ἤδη διέλθει μέγα μέρος τῆς Ἱσπανίας, ἐντούτοις ᾐσθάνετο ὅτι δὲν ἐξεπληρώθη καθ' ὁλοκληρίαν ἡ ἐπιθυμία του. Ὑπελείποντο εἰς αὐτὸν δύο τινά. Πρῶτον συστηματικὴ κυνηγετικὴ ἐκδρομή, χάριν τῆς ὁποίας εἶχε κομίσει ὁλόκληρον ὁπλοστάσιον, ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων ὅπλων καὶ πάντων τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων, καὶ δεύτερον ἐπεθύμει νὰ συναντηθῇ μετὰ Ἱσπανῶν λῃστῶν. Ὡς πρὸς τὸ κυνήγιον ἡ συνοδεία δὲν ἔμεινε πολὺ εὐχαριστημένη. Ὡς πρὸς τοὺς λῃστὰς δὲ καίτοι ἤκουον παρὰ τῶν ξενοδόχων, ἀγωγιατῶν καὶ ὁδηγῶν τὰς μᾶλλον τρομακτικὰς διηγήσεις, δὲν εἶχον ὅμως εἰσέτι εὐτυχήσει νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσωσι. Ἐντούτοις ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Κορδόβαν, ὅπως ἐν τῇ ἐγγὺς Σιέρρᾳ Μορένῃ κυνηγοῦντες, ἐπιτύχωσιν ἴσως τὴν προσωπικὴν γνωριμίαν τῶν λῃστῶν καὶ ταχυπόδων Desperados. Ὁ διπλοῦς οὗτος πόθος τῶν πατρὸς καὶ υἱοῦ Δουμᾶ, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν, ἔμελλε κατὰ θαυμαστὸν καὶ περίεργον τρόπον νὰ ἐκπληρωθῇ.

Ἀφιχθέντες εἰς Κορδόβαν, παλαιὰν πόλιν παρὰ τὸν Γουαλδακουΐβερον κατέλυσαν οἱ ταξειδιῶται ἐν τῷ «Ξενοδοχείῳ τοῦ Ταχυδρομείου». Μεταξὺ ἄλλων συνήντησαν ἐν τῷ ἑστιατορίῳ καὶ πολλοὺς νέους εὐγενεῖς, οἵτινες, προφανῶς πρὸς τιμὴν τοῦ συγγραφέως ἐνεφανίσθησαν φέροντες τὰς πολυτιμοτέρας ἀνδαλουσίας στολάς των. Κατ' ἀρχὰς ἐφαίνοντο δειλοὶ καὶ συνεσταλμένοι, ἐπὶ τέλους ὅμως, εὐνοϊκὴ περίστασις συνετέλεσε πρὸς σύναψιν γνωριμίας μετ' αὐτοῦ.

Εἰσελθόντος ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐμπόρου διαφόρων μεταξωτῶν ζωστήρων, ἠγόρασεν ὁ Δουμᾶς τοὺς ὡραιοτέρους λέγων πρὸς τοὺς συνοδούς του, ὅτι ἡ ἀγορὰ αὕτη τὸν ηὐχαρίστει πολύ, διότι ἐπεθύμει νὰ καταρτίσῃ τελείαν ἀνδαλουσίαν ἐνδυμασίαν, διὰ τὴν συλλογὴν στολῶν ἣν εἶχεν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτοῦ «Μοντεχρίστῳ» πλησίον τῶν Παρισίων.

Ἐγερθεὶς τότε εἷς ἐκ τῶν νέων εὐγενῶν, ἐπλησίασε μετ' ἐπιχαρίτου μειδιάματος, καὶ παρεκάλεσεν ἐνθέρμως αὐτὸν ν' ἀποδεχθῇ διὰ τὸν ῥηθέντα σκοπὸν τὸν μανδύαν του (πολυτελέστατον καὶ τεχνικώτατα ἐξειργασμένον). Δεύτερος προσέφερε τὸν ὡραῖον χιτῶνά του, τρίτος τὸ περιστήθιον, τέταρτος τὰ ὑποδήματά του, πέμπτος τὸν πῖλόν του καὶ ἕκτος τὰς περισκελίδας αὐτοῦ. Κατὰ τοιοῦτον παράδοξον τρόπον ἐγένετο ἡ γνωριμία μετὰ τῶν ἓξ ἐκ Κορδόβας καβαλλιέρων. Εἷς τούτων ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Παρόλδος, ἄλλος Χριστοβὰλ Ραβέζ, τρίτος Φερνάνδος Περέζ, κυρίως δὲ ἡ τριανδρία αὕτη ἀνέλαβε νὰ ἐπιδείξῃ πρὸς τοὺς ξένους τὰ ἀξιοθέατα τῆς Κορδόβας.

Μετά τινας ἡμέρας ἐγένετο ἐπὶ τέλους λόγος κατὰ τὸ γεῦμα καὶ περὶ κυνηγίου καὶ λῃστῶν. Ὁ Δουμᾶς ἠρώτησεν, ἐὰν πράγματι ὑπῆρχον ἐν Σιέρρᾳ Μορένῃ ἀγριόχοιροι καὶ ἀγριόγατοι τόσον ὑπερβολικοῦ μεγέθους, ὡς εἶχον βεβαιώσει αὐτὸν τινές.

— Βεβαίως, εἶπεν ὁ Παρόλδος, ἐγὼ αὐτὸς ἐκυνήγησα εἰς τὰ ὄρη ἀγριογάτους καὶ ἀγριοχοίρους, καὶ δύναμαι νὰ ἐπικυρώσω τὴν φήμην αὐτήν.

— Θὰ ἠδυνάμεθα λοιπόν, κύριοί μου, τῇ συνδρομῇ σας, νὰ διοργανώσωμεν μεγάλην κυνηγετικὴν ἐκδρομήν ;»

Οἱ Ἰδαλγοὶ προσεῖδον ἀλλήλους ἐν ἀμηχανίᾳ, τινὲς δὲ ἐσκυθρώπασαν.

— «Χμ, χμ !» ἐψιθύρισεν ὁ Ραβέζ, «βεβαίως δὲν εἶναι εὔκολον τὸ κυνήγιον ἐν Σιέρρᾳ Μορένῃ. Ἀπαιτεῖται νὰ λάβῃ τις ὅλως ἰδιαίτερα μέτρα δι' αὐτό. Δύναμαι νὰ σᾶς βεβαιώσω, ὅτι εἰς τοὺς πλείστους ἐδῶ κατοίκους τῆς Κορδόβας τὸ κυνήγιον τῶν ἀγρίων ζώων τῶν βουνῶν τῆς Σιέρρας Μορένης, εἶναι τόσῳ ἄγνωστον, ὅσῳ εἰς τοὺς προγόνους των ὁ Νέος Κόσμος, πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Κολόμβου».

Digitized by Google

— Περίεργον! Ἐντούτοις ἐκ τῶν λόγων σας ἐξάγεται, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲ εἶναι καὶ ἐντελῶς ἀδύνατον.

— Ἀδύνατον ὄχι, ἀλλὰ θὰ ἐστοίχιζε πολλὰ χρήματα.

— Περὶ τούτου δὲν πρόκειται.

— Εἰς Ὑμᾶς, Κύριε Δουμᾶ, ἡ εὐχαρίστησις δὲν θέλει στοιχίσει μηδὲ ἓν λεπτόν, διότι εἶσθε ὁ πολυτίμητος ξένος. Ἰδική μας φροντὶς θὰ εἶνε ἡ ἐξομάλυνσις τῶν δυσχερειῶν καὶ προσκομμάτων.

— Ἀλλὰ ποῖαι λοιπὸν εἶναι αὗται αἱ δυσκολίαι καὶ τὰ ἐμπόδια;

— Χμ, ἡ Σιέρρα δὲν εἶναι ἀσφαλής.

— Ἆ, ἐννοεῖτε τοὺς λῃστάς;

— Μάλιστα αὐτούς.

— Εἶναι τόσῳ πολλοί;

— Χμ, τριάκοντα, τεσσαράκοντα ἴσως καὶ πεντήκοντα. Τίς δύναται νὰ γνωρίζῃ τὸν ἀριθμόν των.

— Καὶ οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ εἶναι κύριοι τῆς Σιέρρα Μορένης;

— Ναὶ δυστυχῶς! Αἱ γενόμεναι ἀπόπειραι πρὸς σύλληψιν αὐτῶν ἀπέτυχον. Μετὰ μεγάλης ἐπιτηδειότητος ἀπέρχονται οἱ λῃσταὶ εἰς μυστικὸν καταφύγιον, ἔνθα ἀδύνατος ἡ ἀνακάλυψις αὐτῶν.

— Διάβολε! ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ἐγνώριζον αὐτοὺς τοὺς διαβολανθρώπους, διὰ νὰ ἴδω ἐὰν πράγματι εἶναι τόσῳ κομψοί, ὅπως οἱ λῃσταὶ τοῦ θεάτρου τῶν κωμῳδιῶν εἰς Παρισίους.

— Ὤ, Κύριε Δουμᾶ, τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ θεωρῇ τις τόσον γελοίους. Αἱ χεῖρές των εἶναι βαμμέναι μὲ πολὺ ἀνθρώπινον αἷμα.

— Γνωρίζω μέσον διὰ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Κυρίου Δουμᾶ, ἄνευ τοῦ βαρέος φόρου τοῦ ὡρισμένου ὑπὸ τῶν κυρίων τοῦ βουνοῦ, εἶπεν ὁ Παρόλδος μετά τινα σκέψιν.

— Πῶς ἐννοεῖς;

— Ὅπως πανταχοῦ, τὰ πλήρη εὐφυΐας μυθιστορήματα τοῦ κυρίου Δουμᾶ, ἔχουσι θαυμαστὰς καὶ θερμοὺς ἀναγνώστας, οὕτω καὶ εἰς Σιέρραν Μορένην ἔχουσιν ἕνα μέγαν θαυμαστήν. Εἶναι ὁ γέρω Ἰοσὲς Μιράνδας, τοῦ ὁποίου ἡ συνείδησις βαστάζει δωδεκάδα τοὐλάχιστον, ἴσως δὲ καὶ δύο δωδεκάδας φόνων. Μεταξὺ τῶν λῃστῶν τῆς Σιέρρας ἀπολαμβάνει ὑψίστης τιμῆς, ἐννοῶ δηλ. ὅτι αὐτὸς εἶναι τρόπον τινά, ὁ πρόεδρος καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐκλεκτῆς κλεπτοδημοκρατίας.

— Καὶ τοιοῦτος λήσταρχος ἀναγινώσκει μετ' ἐνδιαφέροντος τὰ ἔργα μου, ἐφώνησε περιχαρὴς ὁ ποιητής.

— Βεβαίως, κύριε Δουμᾶ, μὴ ὢν ὅμως κάτοχος τῆς γαλλικῆς δὲν ἀναγινώσκει ταῦτα ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, ἀλλὰ μεταφρασμένα εἰς τὸ ἱσπανικόν. Εἶδον εἰς χεῖράς του τὸν θαυμάσιον ***Μοντεχρίστον*** σας καὶ δύναμαι ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἦτο κατενθουσιασμένος. Ἤμην αἰχμάλωτος τῆς συμμορίας ἐπὶ πέντε ἡμέρας, ἕως νὰ φθάσωσι τὰ λύτρα. Δὲν δύναμαι νὰ παραπονεθῶ, ὅτι ἐφέρθησαν πρὸς ἐμὲ κοινῶς, τοὐναντίον μοῦ ἐπέτρεπον νὰ λαμβάνω μέρος εἰς τὰ κυνήγιά των. Ἀλλα, ὅπως ἐξηγηθῶ σαφέστερον, γνωρίζω ἐνταῦθα ἀνθρώπους διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν ὁποίων δύναμαι νὰ ἔλθω εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Μιράνδα, ὅπως πραγματοποιηθῇ ἡ μεγάλη κυνηγετικὴ ἐκδρομή.

— Τὸ κάμνετε προθύμως αὐτό;

— Μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως, ἀλλὰ ὀφείλω νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ τηρήσετε μυστικότητα προσωρινῶς. Μεθαύριον θὰ σᾶς εἴπω, ἐὰν οἱ ἄνδρες ὑπόσχωνται νὰ μὴ σᾶς κακομεταχειρισθῶσι.

— Καὶ ἐὰν ὑποσχεθῶσι τοῦτο;

— Τότε ἀδιστάκτως δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν εἰς τὸν λόγον των.

— Ἐξαίρετα! Ὥστε θὰ ἐκπληρωθῇ ὁ πόθος μου! Θὰ δυνηθῶ νὰ θαυμάσω τοὺς ῥομαντικοὺς αὐτοὺς ἥρωας τῶν ὀρέων ἐν πλήρει αὐτῶν τῇ δόξῃ!

— Μάλιστα, μόνον διότι εἶσθε Ἀλέξανδρος Δουμᾶς, δύνασθε, ὡς ἀσφαλῶς εἰκάζω, νὰ ἐπιχειρήσετε ἀκινδύνως τοιοῦτο διάβημα. Πάντα ἄλλον Γάλλον, θὰ ἐφόνευον οἱ εὐγενεῖς τοῦ ὄρους, διότι τρέφουσι μῖσος πρὸς ὅλους γενικῶς τοὺς συμπαθεῖς μας γείτονας τοὺς παρὰ τὰ Πυρηναῖα.

— Τοῦτο ὅμως μὲ ἐμβάλλει εἰς ἀνησυχίαν διὰ τοὺς συνοδούς μου.

— Ὢ ἀφοῦ εἶνε σύντροφοί σας θὰ ἦσαν ἅπαντες ἐπίσης ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅπως εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ!

— Αὐτὸ εἶνε ἐπιτυχία! ἐψιθύρισεν ὑπερηφάνως ὁ Δουμᾶς.

Ἡ συνοδεία μετὰ μεγίστης ἀνυπομονησίας ἀνέμενε τὴν ὁρισθεῖσαν διὰ τὴν ἐκ τῶν βουνῶν ἀπάντησιν ἡμέραν.

Τὴν πρωίαν τῆς τρίτης ἡμέρας ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ οἱ νέοι εὐγενεῖς, τοῦ Παρόλδου ἀναγγέλλοντος, ὅτι ἐτελείωσαν τὰ πάντα καὶ ὅτι ἀνεμένοντο εἰς Σιέρραν Μορένην. Ὁ Δὸν Ἰοσὲς Μιράνδας θεωρεῖ, ὅτι ἐν τῷ βίῳ του δὲν θέλει τύχει μεγαλητέρας τιμῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ἀπολαύσῃ διὰ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ δεξιώσεως τοῦ προσφιλοῦς του συγγραφέως, περὶ τῶν μυθιστορημάτων τοῦ ὁποίου ἐκφράζει γνώμην, ὅτι εἶνε τερπνότερα καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Δὸν Κιχώτη τοῦ ἀθανάτου Θερβάντες.

Ὁ ποιητὴς ηὐχαρίστησεν ἐπανειλημμένως διὰ τὴν κολακευτικὴν ἰδέαν, ἣν περὶ αὐτοῦ ἔτρεφεν ὁ μέγας λήσταρχος, ἐζήτησε δὲ νὰ μάθῃ τί ἐχρειάζετο διὰ τὴν ἐκδρομήν.

— Ἡμεῖς, κύριε Δουμᾶ, θέλομεν φροντίσει περὶ πάντων, ἀπήντησεν ὁ Παρόλδος, καθὼς καὶ περὶ ἡμιόνων καὶ ὄνων· αὔριον δὲ περὶ τὴν τετάρτην ὥραν τὸ πρωί, θὰ ἔλθωμεν νὰ σᾶς πάρωμεν.

— Πολὺ καλά, εἶπεν ὁ Δουμᾶς, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀποδεχθῶ τὴν φιλοξενίαν καὶ τὰς περιποιήσεις τῶν μυστηριωδῶν αὐτῶν ἀνδρῶν τῶν βουνῶν χωρὶς καὶ ἐγὼ νὰ τὰς ἀνταποδώσω. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ τιμή μου ὡς Γάλλου. Φροντίσατε ὅθεν παρακαλῶ νὰ ἔχωμεν μαζί μας ὄνους ἐκ τῶν καλητέρων καὶ καλὰ τρόφιμα».

Οἱ Κορδοβάνοι προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀποτρέψωσιν, ἀλλ' οὗτος ἐπέμενε, θέλων ὅπως πρὸς οἷον δήποτε ἄλλον, οὕτω καὶ πρὸς τοὺς λῃστὰς νὰ φανῇ ἐλευθέριος καὶ εὐγενής.

Digitized by Google

Περὶ τὴν τετάρτην πρωϊνὴν ὥραν τῆς ἐπιούσης, ἀφυπνίσθησαν οἱ Γάλλοι ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν ἀγωγιατῶν. Μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας πάντες ἦσαν ἕτοιμοι.

Οἱ δύο ζωγράφοι παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ πρὸς ζωγραφικὴν χρειώδη, προβλέποντες, ὅτι ἐπὶ τοῦ ὄρους θὰ εὕρισκον πλουσίαν καλλιτεχνικὴν ὕλην.

Ὁ Παρόλδος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, οἱ ἀμέσως ὑπ' αὐτὸν ἦσαν ὁ Ῥαβὲζ καὶ ὁ Περέζ· ὡσαύτως δὲ συμμετέσχον τῆς κυνηγετικῆς ἐκδρομῆς πολλοὶ Κορδοβάνοι φίλοι τοῦ κυνηγίου, ἐκ τῆς καλητέρας τάξεως, ἐπωφεληθέντες τῆς ἐκτάκτου ταύτης εὐκαιρίας πρὸς ἀκίνδυνον ἐκδρομὴν εἰς τὸ ὄρος.

Ἦτο ὡραία φθινοπωρινὴ πρωία, ἀλλὰ τὸ σκότος δὲν εἶχεν εἰσέτι διαλυθῆ, ὥστε ἠναγκάσθησαν ἐν ἀρχῇ νὰ ἀνάψωσι λαμπάδας, τῶν ὁποίων τὸ φῶς καθίστα γραφικωτέραν τὴν συνοδείαν.

Προχωροῦντες διέσχιζον τὰς πεπαλαιωμένας ὁδοὺς τῆς Κορδόβας, ἄλλοι ἐφ' ἵππων, ἄλλοι ἐφ' ἡμιόνων καὶ ἄλλοι ἐπὶ ὄνων. Προηγοῦντο οἱ νέοι εὐγενεῖς μετὰ τῶν γάλλων ξένων, κατόπιν δὲ οἱ κυνηγοὶ καὶ μετὰ τούτους οἱ ὑπηρέται, οἱ ἀγωγιᾶται καὶ οἱ σκευοφόροι ὄνοι, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐπίβλεψιν τοῦ αἰθίοπος Παύλου, εἰς ὃν εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἀρχηγία αὐτῶν, ἐξασκουμένη μετὰ τῆς προσηκούσης τῷ ἀξιώματι τούτῳ μεγαλοπρεπείας.

Ἀπὸ τῆς πόλεως μέχρι τῶν προπόδων τοῦ ὄρους διήνυσαν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, τροχάδην βαίνοντες· ἐντεῦθεν δέ, ἔνθα κατέληγεν ἡ ὁδός, εἰς τὴν πρώτην κλιτὺν τῆς Σιέρρας, ἐβάδιζον διὰ στενῶν ἀτραπῶν ἐπὶ ἡμιόνων, οἵτινες φαιδρῶς ἐβάδιζον ἐπὶ τοῦ ἀποκρήμνου καὶ ἐπικινδύνου ἐκείνου ἐδάφους.

Ἡ ὀφιοειδὴς ἀτραπὸς ἀνεβίβαζεν αὐτοὺς ὁλονὲν εἰς ὑψηλότερα στρώματα, τελευταῖον δὲ ἔφθασαν εἰς βραχῶδες μέρος ἔνθα ἐκ δεξιῶν ἔβλεπον κρεμαμένους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των ὑψηλοὺς ἐκ βράχων τοίχους, ἐνῷ πρὸς τὸ ἀριστερὸν ἔχαινε βαθύτατον βάραθρον.

— Διάβολε! τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον.

— Εἶνε ἀναμφιβόλως, ὄχι ὅμως δι' ἡμᾶς σήμερον· ἀπήντησεν ὁ Παρόλδος.

— Χμ, ἐν τούτοις ἂν ἐκρημνίζετό τις εἰς τὸ βάθος αὐτό, δὲν θὰ ἐξήρχετο πλέον.

— Τοιοῦτο δυστύχημα μὴ φοβῆσθε. Οἱ ἡμίονοι βαδίζουσι τόσον ἀσφαλῶς ἐδῶ, ὅσον σεῖς εἰς τὰς παρισινὰς λεωφόρους.

— Τί βάθος ἔχει ἡ ἄβυσσος αὕτη;

— Δύο χιλιάδων ποδῶν, ὑπάρχουσιν ὅμως ἀκόμη βαθύτερα ἐν τῇ Σιέρρᾳ.

Πρὸς τὰ δεξιὰ ἔβλεπον συνεχῶς, ἐπὶ τῶν βράχων σταυροὺς ἐπὶ ξυλίνων βάθρων, φέροντας πίνακας μετ' ἐπιγραφῶν.

— Τί σημαίνουν οἱ σταυροὶ οὗτοι καὶ αἱ ἐπιγραφαί; ἠρώτησεν ὁ Δουμᾶς.

— Ἀναγνώσετε! ἀπήντησεν ὁ Παρόλδος, δεικνύων πίνακά τινα.

Ὁ συγγραφεὺς καίτοι ἀρκετὰ καλῶς γινώσκων τὴν ἰσπανικήν, ἐν τούτοις μετὰ κόπου κατώρθωσε ν' ἀναγνώσῃ τὴν σχεδὸν ἐξηλειμμένην ἐπιγραφήν, ἥτις οὕτως εἶχεν:

«Ἐν ταύτῃ τῇ θέσει ὁ κόμης Ροδρῖγος δὲ Τορίγιας ἐδολοφονήθη. Ὁδοιπόρε, δεήθητι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ! Τῇ 17 Μαΐου 1844.»

Ὀλίγα βήματα περαιτέρω ἦτο ἄλλος σταυρὸς καὶ ἐπιγραφή:

«Ἐνταῦθα, αὐθημερὸν ἐδολοφονήθη ὁ υἱός του κόμης Ἐρνάνδεζ δὲ Τορίγιας. Δεήθητι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ!»

— Αὐτὸ εἶναι φρικῶδες! ἀνεφώνησεν ὁ Δουμᾶς. Ὅλοι οἱ σταυροὶ αὐτοί, ὅλαι αἱ ἐπιγραφαί...

— Φανερώνουν τόσους φόνους. Καὶ ἐγὼ ἐν ταύτῃ τῇ θέσει συνελήφθην καὶ ἐλῃστεύθην ὑπὸ τῶν λῃστῶν τῆς Σιέρρας.

— Ἀλλὰ πῶς δὲν σᾶς ἐφόνευσαν;

— Διότι δὲν ἔλαβον ἀμυντικὴν στάσιν, ὅπως ὁ ἀξιοσέβαστος κόμης καὶ ὁ υἱός του, ἀλλὰ παρεδόθην εἰς τὴν μοῖράν μου, ὑποσχεθεὶς νὰ πληρώσω πολλὰ λύτρα. Νομίζω, ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὁ φρόνιμος παραδίδεται καὶ δὲν ζητεῖ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς τύχης του. Διὰ τοῦτο ἔτυχον παρὰ τῶν κυρίων τῆς Σιέρρας πάσης περιποιήσεως, ὀφειλομένης πρὸς ἀνδαλούσιον ἱππότην.

— Καὶ ἐὰν οἱ ἔντιμοι αὐτοὶ κύριοι μᾶς συλλάβωσιν ἤδη ζητοῦντες λύτρα;

— Τοῦτο ἀδύνατον νὰ συμβῇ τώρα, διότι εἴμεθα προσκεκλημένοι σας.

— Νομίζετε, ὅτι τοιοῦτοι ἄνθρωποι σέβονται τὴν φιλοξενίαν;

— Κύριε Δουμᾶ, εὑρίσκεσθε ἐν Ἰσπανίᾳ, ἔνθα καὶ αὐτοὶ οἱ κλέπται καὶ οἱ λῃσταὶ φυλάττουν τὸν λόγον των. Ἡ ὑπόσχεσις ἣν δίδει ἰσπανὸς λῃστής, εἶναι δι' αὐτὸν ἱερά.

— Ἐμπρὸς λοιπόν. Ἡ διαβεβαίωσίς σας αὕτη εἶναι ἀναμφιβόλως πολὺ παρήγορος. Βεβαίως μεταξὺ τῶν δειλῶν δὲν συγκαταλέγομαι. Εἰς τὸν βίον μου διέτρεξα πολλοὺς κινδύνους, ὁμολογῶ ὅμως, ὅτι ἡ θέα τῶν σταυρῶν καὶ ἐπιγραφῶν μὲ διέθεσε κάπως μελαγχολικῶς, τοὺς θεωρῶ κακοὺς οἰωνούς.

Οἱ συνοδοὶ τοῦ μυθιστοριογράφου δὲν εὑρίσκοντο καλήτερα τούτου διατεθειμένοι. Ἐσυλλογίζοντο, ὅτι προτιμότερον θὰ ἦτο ἐὰν ἔμεναν εἰς τὸ σπίτι των.

Ἀφοῦ διῆλθον τὴν φρικώδη ἐκείνην βραχώδη ἔρημον, ἔφθασαν ἐπὶ τέλους εἰς φαιδρότερον μέρος. Ὅτε δὲ πάντες εἶχον ἀναβῆ ἐπὶ ὑψώματός τινος, λίαν ἀποκρήμνου, ὁ Παρόλδος ἐφώναξε:

— Στρέψετε τώρα, κύριοί μου, διὰ νὰ ἴδητε!

Φωνὴ θαυμασμοῦ ἦτο ἡ ἀπάντησις ὅλων, ἀπέναντι τῆς θέας ἥτις ἐξετυλίσσετο πρὸ αὐτῶν. Ὁ Γουαλδακουίβερος ἔστιλβεν ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ πρωϊνοῦ ἡλίου, ἡ δὲ Κορδόβα ἐφαίνετο ὡς μαγικὴ πόλις τῆς ἐποχῆς τῶν Μαύρων.

Οἱ ζωγράφοι καταθελχθέντες ἔλεγον, ὅτι ἡ θέα αὐτὴ καὶ μόνη ἤρκει νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ, ὄχι μόνον διὰ τὰς κακουχίας τῆς πορείας, ἀλλὰ καὶ διὰ μεγαλητέρους κινδύνους, ἂν διέτρεχον ἐκ συναντήσεως λῃστῶν.

Ἡ κυνηγετικὴ συνοδεία ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν της, ὅτε δὲ ἔφθασαν οἱ ὁδοιπόροι εἰς ἀπομε-

Digitized by Google

μακρυσμένην πρασίνην κοιλάδα, εἶδον κατ' ἀρχὰς ἄνδρας τινάς, ἐκτελοῦντας ἐκεῖ ἴσως χρέη φυλάκων, οἵτινες ὅμως ἠδύναντο ἐκ τῆς ἁπλῆς καὶ γραφικῆς ἐνδυμασίας των νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς αἰγοβοσκοί, καίτοι ὁ ὕποπτος αὐτῶν ἐξοπλισμὸς ἐφανέρωνεν, ὅτι ἦσαν λῃσταί. Ὀξὺς συριγμὸς ἠκούσθη καὶ μετ' αὐτὸν αἱ ὑλακαὶ πολλῶν κυνῶν. Τριάκοντα ἄνδρες ἐφάνησαν, νέοι καὶ ἡλικιωμένοι, μὲ ὄψεις ὁ εἷς παραδοξοτέραν τοῦ ἄλλου, καὶ μετ' ἰσαρίθμων κυνῶν.

— Οἱ λῃσταί! ἐψιθύρισεν ὁ Δουμᾶς παρατηρῶν προσεκτικῶς τὴν συμμορίαν.

— Οἱ ἄνδρες τῆς Σιέρρας, κύριε Δουμᾶ! Προσέχετε νὰ κάμετε χρῆσιν τῶν ὡραιοτέρων φράσεων. Ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζῃ τις κανένα διὰ τοῦ πραγματικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος.

Γέρων τις λῃστής, λευκόθριξ, πανοῦργον ἔχων ὄψιν, ἐπλησίασεν ἐξαγαγὼν μετὰ σεβασμοῦ τὴν ἐξ ἀγριόγατας καλύπτραν, ἐκ τῆς κεφαλῆς του. Τοῦτον ὁ Παρόλδος ἐπαρουσίασεν ὡς Δὸν Ἰοσὲ Μιράνδαν, ἄλλοτε ὑπαξιωματικὸν τοῦ Δὸν Καρόλου.

Ὁ διάσημος λῄσταρχος καὶ ὁ διάσημος μυθιστοριογράφος ἔδωσαν ἀμοιβαίως τὰς χεῖρας μετὰ φιλόφρονος μειδιάματος.

— Χαίρω γνωρίζων προσωπικῶς τὸν εὐφυᾶ συγγραφέα τόσων λαμπρῶν ἔργων, εἶπεν ὁ Μιράνδας. Αἱ ἐξαίσιαι μυθιστορίαι σας, εἶναι δι' ἐμὲ μεγάλη παρηγορία κατὰ τὴν ἐξορίαν μου. Περνῶ εὐχαρίστως ὥρας τινάς. Εἶμαι παλαιὸς Καρολιστής, κύριε Δουμᾶ, δυστυχήματα δὲ καὶ κακὴ μοῖρα, μὲ ἠνάγκασαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν νὰ καταφύγω εἰς Σιέρραν Μορέναν. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ εἶνε τις εὐχαριστημένος ἐκ τῆς τύχης του, διότι ἀναμφιβόλως πολλοὶ κάτοικοι τῶν πεδιάδων εἶναι δυστυχέστεροι ἡμῶν τῶν ὀρεινῶν. Προσέλθετε ἀμέριμνοι εἰς τὰς σκηνάς μας».

Ὁ ποιητὴς ἀπήντησεν εἰς τὰς φιλοφρονήσεις ταύτας διά τινων φράσεων μεστῶν συμπαθείας μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν εὐγενείας.

Ἡ συνοδεία μετέβη εἰς τὰς σκηνάς, ἔνθα διεχέετο ἡ ὀσμὴ τῶν παρασκευαζομένων φαγητῶν, καὶ τῶν δύο ὀβελίδων ψητῶν, τῶν περιστρεφομένων ὑπὸ μαγείρων παραδόξων καὶ εἰδημόνων τῆς τέχνης ὡς κατόπιν ἀπεδείχθη.

Οἱ λῃσταὶ εἶχον ὡς πρὸς τὰ τρόφιμα ἐξαίρετον προμήθειαν ἐξ ἐλαφείων μηρῶν, μηρῶν ἀγριοχοίρων καὶ παρομοίων λιχνευμάτων, ποτὰ δὲ εἶχον οἴνους Μαλάγας καὶ ἄλλους ἀρίστους, οὓς ὤφειλον εἰς τὰς μετὰ διαφόρων λαθρεμπόρων σχέσεις των.

Ὁ Δουμᾶς διέταξε νὰ κομισθῶσι καὶ τὰ ἰδικά του φαγητά, ἰνδιάνος, στήθη χηνῶν καπνιστῶν, ψητά, λουκάνικα, ἐξαίρετος τυρὸς ὡς καὶ φιάλαι πολλαὶ ἱσπανικῶν καὶ γαλλικῶν οἴνων.

Ὁ αἰθίοψ Παῦλος ἀνοίξας κιβώτιον, ἀπεκάλυψε πλῆθος ἀργυρῶν σκευῶν.

— Ὦ! Ὦ! ἐψιθύρισεν ὁ Παρόλδος ἔμφροντις. Ἐφέρετε ἐδῶ ἀργυρᾶ σκεύη;

— Δὲν ἔπρεπεν ἴσως;

— Δὲν εἰξεύρω ἂν πρέπῃ νὰ ἐγκρίνω τὴν πρᾶξίν σας. Παρατηρήσατε τὰ ἄπληστα βλέμματα τῶν φίλων μας.

— Θαυμάζουν τὴν ὡραίαν παρισινὴν τέχνην.

Ὁ Μιράνδας ἐπλησίασεν.

— Μὴν ἀνησυχεῖτε, κύριε Δουμᾶ! ἐψιθύρισε νεύων διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἀναλαμβάνω ἐγὼ τὴν εὐθύνην, καὶ ὑπόσχομαι, ὅτι μηδὲ τὸ ἐλάχιστον κοχλιάριον δὲν θὰ χαθῇ.

Ὁ ποιητὴς ἐφώναξε πρὸς τὸν Μαῦρον ὑπηρέτην του:

— Ῥίψε ἐπάνω εἰς ἓν ἐπανωφόριον τὰ ἀργυρᾶ σκεύη, ὥστε εὐκόλως νὰ τὰ λαμβάνωμεν. Βεβαίως δὲν εἶναι ἀρκετὰ δι' ὅλους τοὺς κυρίους, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσωμεν ἀμοιβαίως νὰ βοηθούμεθα.

Τὸ γεῦμα ἤρχισε μετὰ πολλῆς ὀρέξεως καὶ εὐθυμίας. Λῃσταὶ καὶ μὴ ἐκάθισαν ἀναμὶξ ἐπὶ τῶν χόρτων. Οἱ δύο ζωγράφοι ἐτελείωσαν πρῶτοι, σπεύσαντες νὰ ζωγραφίσωσι κεφαλάς τινας, ἐκ τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν, τῆς νέας των γνωριμίας. Μετὰ βραχεῖαν ἀνάπαυσιν ἤρχισε τὸ κυνήγιον, τὸ ὁποῖον διεξήχθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας, διότι οἱ ἄνδρες τῶν βουνῶν ἐγνώριζον κάλλιστα νὰ ἀνιχνεύωσι τὰ ἄγρια ζῶα τῆς εὐρείας αὐτῶν περιοχῆς.

Ἐφονεύθησαν πέντε ἔλαφοι, τρεῖς ἀγριόχοιροι καὶ δύο ἀγριόγατοι, οἵτινες ὡς διετείνοντο οἱ γάλλοι ξένοι, ἦσαν καταπληκτικοῦ μεγέθους.

Ὁ Δουμᾶς καὶ ὁ ἄοκνος κυνηγὸς υἱὸς αὐτοῦ, ἐξετιμήθησαν ἰδιαζόντως ὑπὸ τῶν λῃστῶν, διὰ τὴν τέχνην των περὶ τὴν εὐθυβολίαν.

Ἐν θριάμβῳ ἐκομίσθη ἡ κυνηγετικὴ λεία εἰς τὰς σκηνάς, ἔνθα διαφοροτρόπως παρεσκευάσθη. Περὶ τὴν ἑσπέραν, ὑπὸ τὸ φέγγος λαμπροτάτης καὶ μεγαλοπρεποῦς πανσελήνου, αἰωρουμένης ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων τῆς Σιέρρας, ἐγένετο τὸ μέγα ἐξ ἐράνου συμπόσιον. Ὁ οἶνος ἔρρεεν ἀφθόνως, προσκομιζομένων ἀενάως νέων ἀσκῶν, μικρῶν βαρελίων καὶ φιαλῶν. Οἱ ἡμίονοι καὶ οἱ ὄνοι, φέροντες κώδωνας, ἔβοσκον ἐκεῖ πλησίον, αὐξάνοντες τὸ γραφικὸν τῆς σκηνῆς.

Ὁ Δουμᾶς καὶ οἱ σύντροφοί του, διεσκέδαζον καθ' ὑπερβολήν, οἱ δὲ ζωγράφοι δὲν ἀφῆκαν νὰ παρέλθῃ ἡ εὐκαιρία αὕτη, χωρὶς νὰ συμπληρώσωσι τὰ σχέδιά των.

Μετ' ὀλίγον ἐκομίσθησαν κιθάραι καὶ κρόταλα, λῃστὴς δέ τις, θαυμασίαν ἔχων φωνὴν βαθυφώνου, ἔψαλε περιπαθὲς λαϊκὸν ἀνδαλούσιον ᾆσμα.

Ἄλλος τις λῃστὴς ποτὲ ταυρομάχος, ὅστις ἕνεκα φόνου ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ καταφύγιον ἐν Σιέρρᾳ, ἔψαλε κωμικὸν ᾆσμα τῶν ταύρων, γνησίαν ταυρομαχικὴν ποίησιν μετὰ πολλῶν βρυχηθμῶν καὶ ποδοκροτημάτων. Κατόπιν ἐχόρευσαν οἱ ἀγωγιᾶται, ἐν ἀποστάσει τινί, μετὰ πολλῶν φανταστικῶν ἁλμάτων. Παρεκλήθησαν δὲ καὶ οἱ ἐπευφημοῦντες Γάλλοι νὰ χορεύσωσι γαλλικὸν χορόν. Ἡ φιλολογικὴ ἐπιτροπὴ δὲν ἐδίστασε ποσῶς νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ. Ἐγερθεὶς δὲ πάραυτα ὁ μουσικὸς Δεβαρόλ, ἔλαβε κιθάραν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκρουσε γαλλικὸν χορόν. Ὁ Δουμᾶς πατήρ, ὁ υἱός, ὁ Μακὲ καὶ ὁ Γιράρ, κατέβαλον ὅλον αὐτῶν τὸν ζῆλον, ὅπως χορεύσωσι καλῶς ἐνώπιον τῶν λῃστῶν τῆς Σιέρρας καὶ τῶν ἄλλων ἀνδαλουσίων, κανονικὸν τετράχορον, καὶ δώσωσιν ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς γαλλικῆς χορευτικῆς τέχνης.

Digitized by Google

Μετὰ ταῦτα ἔψαλαν ᾄσματα ἐκ τῶν νεωτέρων μελοδραματίων. Κατόπιν δὲ ὁ ταυρομάχος ἔδωκε μίαν τῶν καλητέρων μιμικῶν παραστάσεων, ἤτοι ταυρομαχίαν, καθ' ἣν ὁ ἴδιος μετὰ καταπληκτικῆς δεξιότητος, ἐμιμεῖτο τὰς ἐχθροπαθείας καὶ κακὰς ἕξεις τοῦ ἀγρίου ζώου. Ἕτεροι τρεῖς λησταὶ ἀναβασταζόμενοι ἐπὶ τῶν νώτων τριῶν ἄλλων, ὑπεκρίνοντο τοὺς παροξύνοντας τὴν ὀργὴν τοῦ ταύρου, τέταρτος δὲ μετὰ στίλβοντος ξίφους ἦτο ὁ ταυρομάχος. Οἱ γέλωτες πρὸ τοιούτου θεάματος ὑπῆρξαν ἀκράτητοι. Οἱ θεαταὶ ἐπήδων ἐπὶ τῶν χόρτων ἐξ εὐχαριστήσεως. Πάντες ὁμοφώνως ὡμολόγουν ὅτι τοιαύτην τερπνὴν ἑσπερίδα, οὐδέποτε διῆλθον.

Περὶ τὴν δευτέραν ὥραν, ἐγένετο ἐπὶ τέλους σκέψις, καὶ περὶ ὕπνου. Χάριν τοῦ διασήμου συγγραφέως, ἱδρύθη κομψὴ ἐκ φύλλων καλύβη, ἥτις ἐχρησίμευσεν ἀντὶ κοιτῶνος.

Ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν κατάκλισιν ἀφυπνίσθη ἐκ τοῦ ἠρέμου ὕπνου του, αἰφνιδίως, ὑπὸ δύο ἀγενῶν ἡμιόνων, αἵτινες ἠσχολοῦντο νὰ τρώγουν τὰ φύλλα τῆς καλύβης. Ἐστράφη περὶ ἑαυτὸν καὶ εἶδεν, ὅτι ἡ ἡμέρα ἤρχιζεν ἤδη νὰ ὑποφώσκῃ.

Οἱ τέσσαρες φύλακες λησταί, οἱ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀγρυπνοῦντες ἦσαν ἐστηριγμένοι ἀφελῶς ἐπὶ τῶν ὅπλων των. Μετὰ παρέλευσιν ὥρας παρεσκευάσθησαν οἱ Γάλλοι πρὸς ἀναχώρησιν.

Ὁ αἰθίοψ Παῦλος περιεσύναξε τὰ ἀργυρᾶ σκεύη, σῶα πάντα καὶ ἀπεχωρίσθησαν μεθ' ὅλης τῆς ἐπισημότητος καὶ μεγαλοπρεπείας τῶν κατοίκων τῆς Σιέρρας.

Ἐπανακάμψασα ἡ συνοδεία εἰς τὴν πόλιν, διήγειρε τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν κατοίκων, διὰ τῆς περὶ τοῦ συμβάντος διηγήσεως, ὅπερ ἐγένετο πανταχοῦ γνωστόν, πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν, αἵτινες ἐσιώπησαν μὴ ἔχουσαι τούτου καλήτερον νὰ πράξωσιν. Ἐκ Κορδόβας ὁ Δουμᾶς, μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ, μετέβη διὰ τῆς Σεβίλλης εἰς Γάδειρα, ὁπόθεν διὰ γαλλικῆς φρεγάτας τεθείσης ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς Ἀλγέριον καὶ Τύνιδα, ἵνα εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς κυνηγήσῃ λέοντας, γνωρίσῃ τὸν Ἀβδελκαδὲρ καὶ ὑποστῇ ἄλλας περιπετείας. Τὰς περιγραφὰς τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ ταξειδίου περιέλαβον ὡς γνωστὸν κατόπιν τέσσαρες ὀγκώδεις τόμοι, γεγραμμένοι μεθ' ὅλης τῆς εὐφυίας καὶ χάριτος τῆς χαρακτηριζούσης ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἐξόχου συγγραφέως.

Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ. *Ω

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Ο ΜΙΜΗΣ

— Αὐτὸς μᾶς περνάει ὅλους μας καὶ στὴ μάθηση καὶ στὴ γνώση, λέει ὁ κὺρ Δημητρὸς ἅμα σηκώθηκε καὶ τράβηξε γιὰ τὸ σπίτι του ὁ κὺρ Ἀποστόλης.

— Ἀκοὺς ἐκεῖ, νὰ ρωτάῃ ἂν εἶναι ἡ Σερβία στὸ Βελιγράδι! φωνάζει ὁ κὺρ Ἀναγνώστης.

— Σὰ νὰ μᾶς ρωτάῃ ἂν εἶναι τὸ σπίτι του στὴν καρέγλα του! λέει ὁ κὺρ Ἀντώνης, ποῦ ἤθελε καὶ νὰ χωρατέψῃ, καὶ νὰ δείξῃ πῶς ἤξερε αὐτὸς τί τοῦ γίνουνταν.

— Μὰ τέτοια θἀκούστε πολλά, τοὺς λέγω, βάζοντας τὴν ἐφημερίδα στὸ τραπεζάκι, καὶ μάλιστα στὰ μικρὰ χωριά, καὶ τὸ νοστιμώτερο εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἄκουσα ἀπὸ τὴν καημένη τὴ Νικολάκαινα, τότες ποῦ πέθαινε ὁ ἄντρας της· ποῦ μὲ παρακαλοῦσε νὰ γράψω μιὰ γραφὴ τοῦ παιδιοῦ της, καὶ νὰ τὴ στείλω μὲ πρῶτο **στὴν *Ἀμερικὴ*** νἄρθῃ πίσω ὁ γιός της, πρὶ νὰ ποθάνῃ ὁ πατέρας του! Σὰ νὰ λέμε, νὰ στείλω γραφὴ στἄλλο τὸ χωριό! Καὶ ποῦ νἄξερε πῶς αὐτὸς ὁ τόπος σκεπάζει τὸ μισὸ τὸν κόσμο!

— Ὡς τόσο ἀπέθανε τότες ὁ καημένος ὁ γερο-Νικολάκης ἀπὸ τὴ χολόσκασή του! λέει ὁ κὺρ Δημητρός.

— Φαίνεται πῶς ἔπρεπε νὰ ποθάνῃ ἕνας τους γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ βασιλέψουν οἱ ἄλλοι, τοὺς εἶπα τότες ἐγώ. Καὶ γιὰ ν' ἀλλάξουμε καὶ τὴν ὁμιλία, νὰ σᾶς διηγηθῶ πῶς ἔγεινε ἡ δουλειά. Γιατί εἶμουν ἀπατός μου ἐκεῖ στὴν ἀρρώστια πάνω. Τόνε θυμοῦμαι τὸν ἥμερο ἐκεῖνο τὸ γέρο σὰ μοῦ ἔλεγε στὸ κρεββάτι του,—Γιατρέ, αὐτὸ τὸ παιδί με σκοτώνει. Εἶταν ἡ ἐλπίδα μου κ' ἡ χαρά μου· ἀπὸ μέρα σὲ μέρα τὄβλεπα νὰ μεγαλώνῃ, νὰ προκόβῃ. Κ' ἔλεγα, δόξα σοι ὁ Θεός, ποῦ ἂν κλείσω μιὰ μέρα τὰ μάτια μου, θἀφήσω στὸ μαγαζὶ τὸ Μιμῆ μου, και μήτε ἡ μάννα του θὰ μείνῃ ὁλότελα χήρα, μήτε ἡ ἀδερφούλα του ὀρφανή. Τί χαρὰ ποῦ τὴν εἶχα, γιατρέ μου, σὰν ξεσκόλησε πιὰ ἀπὸ τὰ γράμματα, καὶ τὸν πῆρα στὸ μαγαζί. Ἕνα καὶ μοναχὸ σφάλμα εἶχε, ποῦ τοὺς λογαριασμοὺς ἐκείνους νὰ τοὺς ἀφήσῃ δὲν ἤθελε! κι ὄχι νὰ ποῦμε τεφτέρια καὶ σοῦμες, μόνο λογαριασμοὺς **τοῦ σκολειοῦ**. Αἴ, ἔλεγα κάποτε τῆς γυναίκας μου, κι αὐτὸ καλὸ εἶναι, κάλλιο αὐτὸ παρὰ νὰ κάθεται καὶ νὰ μοῦ διαβάζῃ Ἐρωτόκριτους. Σὰ συνήθισε λιγάκι τὸ μαγαζί, λέγω, ἄς τονε στείλω κι ὡς τὴ Σμύρνη νὰ πάῃ νὰ μοῦ ψουνίσῃ καὶ μιὰ φορά. Τοῦ δίνω τὰ χρήματα, τονε βάζω σ' ἕνα καΐκι, καὶ τονε στέλνω. Περιμένω νὰ γυρίσῃ, περιμένω, ἀκόμα θὰ γυρίσῃ! Ἕνα γραμματάκι του ἔλαβα μοναχὰ κ' ἕνα γροῦπο. Ὁ γροῦπος εἶχε τοὺς παράδες ἐξὸν μερικὰ ποῦ κράτησε γιὰ ταξίδι, καὶ τὸ γραμματάκι ἔλεγε πῶς αὐτὸς δὲν εἶναι γιὰ νὰ λυώσῃ τὴ ζωή του μέσα στὸ μαγαζί, μόνο πηγαίνει στὴν Ἀμερικὴ νὰ γίνῃ μεγάλος! καὶ πῶς θὰ μοῦ πλερώσῃ μιὰ μέρα μὲ τὸν τόκο τὰ λίγα χρήματα ποῦ μοῦ κράτησε! Ἄχ, γιατρέ μου, γιατρέ μου! Τρία χρόνια εἶναι τώρα ποῦ μὲ τρώγει αὐτὸς ὁ καημός! Ἔτσι, θαρρῶ πῶς μιὰ καὶ νὰ ξαναϊδῶ τὸ παιδί μου, θὰ σηκωθῶ πάλι καὶ θὰ ξανανειώσω! Φέρε μου τὸ παιδί μου, γιατρέ μου, καὶ μ' ἔσωσες! Ποιὸς συλλογιέται τοὺς παράδες ποῦ κράτησε! Τὰ λίγα ποῦ μοῦ ἔμειναν τοῦ τὰ δίνω μὲ τὴν καρδιά μου κι αὐτά, μοναχὰ νἄρθῃ. Αὐτὸς θαρρεῖ πῶς τὸν καταράστηκα, καὶ μήτε μᾶς ξανάγραψε πιά! μὰ τὄγραψε τότες, πῶς πήγαινε μ' ἕνα καράβι στὴν Ἀμερική.

Τἄκουγε αὐτὰ ἡ δύστυχη ἡ γυναῖκα του κ'

Digitized by Google

ἔχυνε ἀνωφέλητα δάκρια. Τότες εἶναι ποῦ μὲ παρακάλεσε ἡ καημένη νὰ τῆς γράψω τὸ γράμμα ἐκεῖνο.

Δὲν ἔζησε πολλὴ ὥρα ὕστερα ἀπὸ κείνη τὴν ὁμιλία ὁ γέρος. Τονε θυμοῦμαι σάνε γύρισε κατὰ τὸ παράθυρο, κ' ἔβλεπε τὴν ἀπέραντη θάλασσα. Ἄχ, θάλασσα, θάλασσα, ἔλεγε, ἐσὺ μοῦ τὸν πῆρες τὸ γιό μου! Ἡ γριά του μυρολογοῦσε κρυφά, νὰ μὴν τὸν ἀκούῃ, ἡ κόρη του ἀνασήκωνε τὸ προσκέφαλό του, γιατὶ ἤθελε καὶ καλὰ νὰ βλέπῃ τὴ θάλασσα, καὶ γώ, νὰ σᾶς τὸ μολογήσω τώρα, πρώτη φορὰ ποῦ δάκριζα μπροστὰ σ' ἑτοιμοθάνατο ἄρρωστο. Ἀπέθανε ὁ καημένος ἥσυχα καὶ δίχως μεγάλα βάσανα, μὰ ὁ πόνος του εἶταν κι αὐτὸς σὰν ἐκείνη τὴ θάλασσα: ἀτάραχος, μὰ βαθύς.

— Ὁ κακόμοιρος! τί παράξενο ποῦ δὲν ἀφῆκε καὶ πολλὴ σερμαγιά! Θὰ τοῦ τὴν ἔφαγαν οἱ γιατροί! λέει ὁ κὺρ Ἀναγνώστης, ποῦ ἀγαποῦσε νὰ μὲ πειράζῃ, καὶ τὸ βρῆκε ἀφορμὴ γιὰ νὰ κρύψῃ τὴ λύπη του.

Κι ἄρχισαν ὅλοι τὰ γέλοια, ἐκεῖ ποῦ μ' ἀκούγανε μὲ συγκίνηση.

— Κὺρ Ἀναγνώστη, τοῦ λέγω, ἂν περίμενες ἀκόμα λιγάκι, θὰ τὴν ἔβαζα τὴν καρδιά σου στὸν τόπο της δίχως ἄκαιρα χωρατά. Γιατί τὴ στερνὴ αὐτὴ φορὰ ποῦ πέρασα ἀπὸ κοντὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ ἐκεῖνο, ἀντάμωσα τὸν παπᾶ τους στὸ δρόμο, καὶ πήγαινε καταχαρούμενος στὸ χωράφι του.

— Δυὸ ἀρραβῶνες δὲ γίνουνται κάθε μέρα, μοῦ κάνει. Γλίγωρα θὰ χουμε καὶ τοὺς γάμους. Καὶ τότες πιὰ θἀγοράσω κ' ἐγὼ ἕνα μουλαράκι, γιατί τοῦτος ὁ θεοκατάρατος πάει νὰ ψοφήσῃ — Ὁ γάδαρός του.

Καὶ μοῦ δηγήθηκε πῶς γύρισε ὁ Μιμῆς ἀπὸ τὴ ξενιτειά, φραγκοφορεμένος, ἀγνώριστος, μεγάλος καὶ πολὺς μηχανικός. Καὶ γιὰ τρία χρόνια, λέει, δὲν ἀποκοτοῦσε νὰ γράψῃ, ποῦ εἶχε κρατήση χρήματα τοῦ πατέρα του· ὕστερα λέει ἔγραψε καὶ ξανάγραψε, μὰ ποῦ νἄρθουν ὡς ἐδῶ γράμματα ἀπὸ τέτοιους τόπους! Καὶ σὰν κατέβηκε, λέει, στὴν Ἑλλάδα, κ' ἔμαθε τὰ πάθια τοῦ σπιτικοῦ του ἀπὸ ἕνα πατριώτη, μπῆκε ἀμέσως στὸ βαπόρι κ' ἦρθε. Καὶ σὰν τὸν εἶδε ἡ μάννα του κ' ἡ ἀδερφή του ὕστερ' ἀπὸ τέσσερα χρόνια, ἔγεινε μεγάλο κακό. Καὶ σὰν ἔκλαψαν κι ἀπόκλαψαν, καὶ συνέφεραν, ξέχασαν τὶς λύπες, ξέχασαν καὶ τὸ μακαρίτη, κ' εἶταν ὅλο χαρὲς καὶ παιγνίδια. «Ὁ κὺρ Μπασάνης ὁ ἄρχοντάς μας τἄκαμ' αὐτά, μοῦ εἶπε, καὶ σὲ πέντε μέρες μέσα τὸν ἀρραβώνιασε μὲ τὴν κόρη του. Τὴν ἴδια μέρα ἔπαιρνε κ' ἡ ἀδερφή του τὸν ἀνεψιό μου. Ὅλ' αὐτὰ τὰ χωράφια ποῦ βλέπεις, προῖκα του εἶναι τοῦ ἀνεψιοῦ μου. Ὁ Μιμῆς παίρνει προῖκα σκαστοὺς παράδες, ὁ θεομπαίχτης, — αὐτὸς λέει θὰ παντρευτῇ καὶ θὰ πάῃ στὴ χώρα νὰ φτιάνῃ ἀτμόμυλους! Βλέπεις ἡ χώρα δὲν εἶναι καὶ πολὺ μακριά. Γι' αὐτὸ δὲν ἐναντιώθηκε κ' ἡ γριά του.»

Α. Ε.

Η ΣΚΙΑΙΣ

Διὰ τὸν Ὅμιλον τῶν Φιλομούσων

ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΝ — ΜΕΣΑΝΥΚΤΑ

Ἡ σκιὰ τοῦ Βασιλνᾶ (¹).

Χτυποῦνε τὰ μεσάνυχτα! Ἀπὸ τοὺς τάφους 'βγῆτε
σκιαῖς παραπονιάρηκες, τὸν πόνο σας νὰ 'πῆτε.

Σκιαῖς Α' (²).

Σ' ἀκοῦμε γέρω Βασιλῆᾶ! Σιμάσου φτερουγιάζει
ἡ κάθε μας μαύρη σκιὰ ποῦ βαρυναστενάζει.

Σκιαῖς Β' (³).

Ἀκοῦμε γέρω Βασιλῆᾶ
τὴ μαγεμένη σου λαλιά·
γιατ' ἦσουν δίκαιος στὴ γῆ
καὶ λατρευτὸς στὸν Ἅδη.

Ἡ σκιὰ τοῦ Βασιλνᾶ.

Γρήγορα! Νἄρθῃ δὲν ἀργεῖ
ἡ ἄσπλαχνη ἡ χαραυγή,
τοῦ χωρισμοῦ σημάδι.

Σκιαῖς Α'.

Ποιοὶ θ' ἀρχινίσουν νεκρικὸ παράπονο νὰ 'ποῦνε;

Σκιαῖς Β'.

Σεῖς, ποῦ ἀφίσατε ὀρφανὰ στὸν κόσμο νὰ θρηνοῦνε!

Σκιαῖς Α' καὶ Β' (⁴).

Προστάτευε καλὲ Θεέ, τὰ ἔρημα παιδιά μας·
δὲν ἔχουν ἄλλον ἀπὸ Σὲ τὰ μαῦρα ὀρφανά μας!
Σὲ ποιὸν περίσσεψαν γι' αὐτὰ δυὸ γλυκὰ λογάκια;
ποιὸς θὰ σφουγγίσῃ μὲ φιλιὰ τὰ δόλια τους ματάκια;

Ἡ σκιὰ νέου (⁵).

Ἐγὼ δὲν ἄφισα ὀρφανά·
μὲ καίει ἄλλη ἔννοια.
Ἄφισα 'μάτια γαλανὰ
καὶ χείλη κοραλένια.

Σκιαῖς Α'.

Αὐτὸς δὲν ἄφισε ὀρφανά!
τὸν καίει ἄλλη ἔννοια.

Σκιαῖς Β'.

Ἄφισε 'μάτια γαλανὰ
καὶ χείλη κοραλένια.

Σκιαῖς Α' καὶ Β'

Καὶ χείλη κοραλένια.

Ἡ σκιὰ τοῦ νέου.

Παρακαλῶ σε Βασιλῆᾶ!
στοῦ τάφου μου τὴν ἀγκαλιά,
γιὰ 'πές μου, μὲ λησμόνησε ἡ κόρη π' ἀγαπῶ;

Ἡ σκιὰ τοῦ Βασιλνᾶ.

Ὁ τάφος κάνει ἕνα
ὅλους ἐσᾶς κ' ἐμένα.
Δὲν ξέρω νὰ σοῦ 'πῶ!

Ἡ σκιὰ κόρης (⁶).

Κ' ἐγὼ δὲν ἄφισα ὀρφανὰ σὰν μὲ βαλαν στὸ χῶμα·
ἄφισα νιὸ πολεμιστή.

(¹) Βαθύφωνος.
(²) Α ον ἡμιχόριον.
(³) Β ον ἡμιχόριον.
(⁴) Χορός.
(⁵) Ὀξύφωνος.
(⁶) Ὑψίφωνος.

Digitized by Google

Τοῦ ἤμουνα στὴ γῆ πιστὴ
καὶ εἰς τὸν τάφο ἀκόμα.

Σκιαὶς Α'.

Κι' αὐτὴ δὲν ἄφισε ὀρφανὰ σὰν ἔγυρε στὸ χῶμα·
ἄφισε νιὸ πολεμιστή.

Σκιαὶς Β'.

Τοῦ ἤτανε στὴ γῆ πιστὴ
καὶ εἰς τὸν τάφο ἀκόμα.

Σκιαὶς Α' καὶ Β'.

Καὶ εἰς τὸν τάφο ἀκόμα!

. . . .

(Μουσική)

. . . .

Σκιαὶς Α' καὶ Β'.

Γιὰ ἰδὲς τὰ δύστυχα παιδιά! στὴ γῆ νὰ χωριστοῦνε
μὲ τῆς ψυχαὶς π' ἀγάπησαν, χωρὶς νάνταμωθοῦνε! . . .

Ἡ σκιὰ τοῦ Βασιλνᾶ.

Γιὰ πές μου νιέ, τί ἤσουνε στὸν κόσμο τὸν ἀπάνω;

Ἡ σκιὰ τοῦ νέου.

'Αρματωλός, πολεμιστής, ἤμουνα πρὶν πεθάνω·
γιὰ τὴν Πατρίδα τὴ γλυκειὰ
μ' ἔφαγε μαύρη τουφεκιά.

Ἡ σκιὰ τοῦ Βασιλνᾶ.

'Πές μου, τί 'μάτια εἶχες νιά;

Ἡ σκιὰ τῆς κόρης.

Εἶχα τὰ μάτια οὐρανιά,
χρυσάφι στὸ κεφάλι . . .

Ἡ σκιὰ τοῦ Βασιλνᾶ.

Σκιαὶς ἀπαρηγόρητες! ζυγῶστε ἡ μιὰ τὴν ἄλλη!

Σκιαὶς Α' καὶ Β'.

Γιὰ ἰδὲς τὰ δύστυχα παιδιά! στὴ γῆ νὰ χωριστοῦνε,
κ' ἐδῶ νάνταμωθοῦνε! . .

Αἱ σκιαὶ τοῦ νέου καὶ τῆς κόρης.

Εἶναι γλυκὸς κι' ὁ θάνατος· εἶναι γιορτὴ στὸν Ἅδη!
ὅταν ψυχαὶς π' ἀγαπηθοῦν σμίξουνε στὸ σκοτάδι! . .

Σκιαὶς Α'.

Εἶναι γλυκὸς κι' ὁ θάνατος!

Σκιαὶς Β'.

Εἶναι γιορτὴ στὸν Ἅδη!

Σκιαὶς Α'.

Ὅταν ψυχαὶς π' ἀγαπηθοῦν σμίξουνε στὸ σκοτάδι!

Σκιαὶς Α' καὶ Β'.

Στὸ σκοτάδι!

. . . .

('Ακούεται τὸ σήμαντρον τοῦ ὄρθρου)

. . . .

Ἡ σκιὰ τοῦ Βασιλνᾶ.

Χτυπάει τὸ ἄγριο σήμαντρο ἀπὸ τὸ 'ρημοκκλῆσι! . .
Σκιαὶς παραπονιάρηκες! ὁ τάφος νὰ σᾶς κλείσῃ! . .

Ὅλαις ἡ ἄλλαις σκιαίς.

Χτυπάει τὸ μαῦρο σήμαντρο ἀπὸ τὸ 'ρημοκκλῆσι! . .
Ἦρθ' ἡ στιγμὴ τοῦ χωρισμοῦ! ὁ τάφος θὰ μᾶς κλείσῃ . .

Ἡ σκιὰ τοῦ Βασιλνᾶ.

Ὁ τάφος!

Ὅλαις ἡ σκιαίς.

Ὁ τάφος! . . .

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

ΔΕΚΑΤΟ ΕΛΕΓΕΙΟ
ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΑΛΒΙΟΥ ΤΙΒΟΥΛΛΟΥ

Ποιὸς ἦταν ποῦ πρωτόβρηκε τὰ μισημένα ξίφη;
ὢ τί σκληρὴ καρδιὰ καὶ σιδερένια ποῦ 'χε!
Τότ' ἐγεννήθη 'ς τοὺς θνητοὺς ὁ πόλεμος καὶ ὁ φόνος
καὶ ἀνοίχθη κοντινὸς δρόμος σκληροῦ θανάτου.
'Αλλὰ δὲν φταίει ὁ δύστυχος· ἐμεῖς ἐνάντιά μας
τὰ στρέφομε, ἂν καὶ αὐτὸς τὰ εὕρῆκε γι' ἄγρια ζῶα.
Εἶναι κακὸ τοῦ χρυσαφιοῦ, δὲν ἔκαμναν πολέμους,
ὅταν τοῦ τραπεζιοῦ ἰδρένια ἦταν ἡ κοῦπα·
δὲν ἦσαν πύργ' ἢ χάντακες, καὶ ἀσφαλισμένον ὕπνο
εὕρισκεν ὁ βοσκὸς 'ς τὴ μέση τῶν προβάτων.
Τότε νὰ ἐζοῦσα κι' ἄγνωστα τ' ἅρματα τοῦ ὄχλου νά 'χα
τὰ ὀλέθρια, σαλπισμοὺς νὰ μὴν ἀκούω μὲ τρόμο.
Τώρα 'ς ταὶς μάχαις σέρνομαι, κι' ἴσως ὁ ἐχθρὸς τὰ βέλη
κιόλης φορεῖ, ποῦ ἐδῶ 'ς τὸ πλάγι μου θὰ ἐμπήξῃ.
Πλὴν σώσετέ με, Λάρητες, ποῦ μ' ἀναθρέψατ', ὅταν
περίτρεχα μικρὸς συχνὰ 'ς τὰ πόδια ἐμπρός σας·
καὶ μὴ 'ντραπῆτε, ἀπὸ κορμὸ φτυασμένοι ἂν ἦσθε ἀρχαῖο·
τέτοιοι καὶ τοῦ παπποῦ τὸ σπίτι ἐκατοικῆστε.
Πιστότερ' ἤσαστε 'ς ἐμᾶς, ὅταν φτωχὴ λατρεία
εἶχε εἰς μικρὸν ναὸ θεὸς ξυλοφτυασμένος.
Αὐτὸς ἐξιλεόνοτουν, ἂν τοῦ 'βαζες σταφύλι
καὶ 'ς τὰ ἱερὰ μαλλιά του ἀστάχινα στεφάνια.
Κι' ὅποιος τὸ ταμμ' ἀπόλαυσεν, αὐτὸς ἔφερνε πήτταις
καὶ μέλι ἁγνὸ ἡ μικρὴ καὶ ἀκόλουθή του κόρη.
Ναί, διώξετέ μας, Λάρητες, ταὶς χάλκιναις σαΐτταις·
θὰ 'χετε θῦμ' ἀγροῦ γεμάτης στάνης χοῖρο·
κι' ἀσπροντυμένος θὰ 'ρχωμαι ξοπίσω, μὲ κανίστρι
δεμένο μὲ μυρτιαὶς καὶ μὲ μυρτιᾶς στεφάνι.
Θὰ σᾶς ἀρέσω· δυνατὸς ἂς ἦναι 'ς τ' ἅρματ' ἄλλος,
τοὺς πρώτους τῶν ἐχθρῶν ἂς ρίχνῃ μὲ τὸν Ἄρη
βοηθὸ καὶ τ' ἆθλα του ἂς ὑμνῇ, σὰν πίνω, ὁ πολεμάρχος,
καὶ ἂς γράφῃ μὲ κρασὶ στρατοὺς εἰς τὸ τραπέζι.
Τί τρέλλα νὰ καλῇ κανεὶς τὸν Θάνατο μὲ μάχαις!
ἐπάνω μας αὐτὸς κρυφὸς σιγὰ πλακόνει.
Δὲν εἶναι κάτω ἐκεῖ σπαρτὰ καὶ ἀμπέλι', ἀλλ' ὁ ὠργισμένος
Κέρβερος, τῆς Στυγὸς καὶ ὁ βρωμερὸς ὁ ναύτης·
μὲ φαγωμένα μάγουλα καὶ μὲ καϋμέναις τρίχαις
'ς τὰ σκοτεινὰ λιμνιὰ τὸ ἀχνὸ πλανᾶται πλῆθος.
Τί μακαριώτερος αὐτός, ποῦ μ' ἕτοιμη τὴν κλῆρα
'ς τὸ καλυβάκι ἀργὰ τὸν βρίσκουν γηρατεῖα!
Αὐτὸς διοικεῖ τὰ πρόβατα, ὁ υἱὸς τ' ἀρνιά, ἡ γυναῖκα
ἔχει ἕτοιμο ζεστὸ νερὸ τοῦ κουρασμένου.
Τέτοιος κ' ἐγὼ τὴν κεφαλὴ λευκαὶς ν' ἀσπρίζουν τρίχες
καὶ παλαιῶν καιρῶν ἔργα νὰ λέγω γέρος.
Νὰ κατοικῇ μὲς τοὺς ἀγροὺς ἡ Εἰρήνη· ἡ ἄσπρ' Εἰρήνη
ἔβαλε 'ς τὸν ζυγὸ σκυφτὰ ζευγάρια πρώτη·
ἔθρεψ' ἡ Εἰρήνη κλήματα, θησαύρισε τοὺς μούστους,
ὁ πατρικὸς χοχλιὸς τοῦ υἱοῦ κρασὶ νὰ χύνῃ·
προκόβ' ὑννὶ καὶ δίκοπη μὲ αὐτήν, κ' ἡ μοῦχλα κρύβει
ὅπλα δεινὰ σκληροῦ πολεμιστῆ 'ς τὸ σκότος·
καὶ σπίτι μισομέθυστος μὲ ἁμάξι ὁ ἀγρότης φέρνει
ἀπὸ λογγάρ' ἱερὸ καὶ τέκνα καὶ γυναῖκα.
Πόλεμοι ἀνάβουν Κύπριδος τότε καὶ ἡ κόρη κλαίει
τὰ μαδητὰ μαλλιά, τὴ θύρα ποῦ τῆς σπᾶσαν·
κλαίει τὰ γδαρτὰ της μάγουλα· καὶ ὁ νικητὴς πλὴν κλαίει
γιὰ τὴν πολλὴν ὁρμὴ τῶν μανιακῶν χεριῶν του.
Κι' ὁ ἀκόλαστος Ἔρως γεννᾷ λογοτριβαὶς καὶ στέκει
ἀνάμεσ' ἀπαθὴς τῶν δύο θυμωμένων.
Στερνάρ' εἶναι καὶ σίδερο, τὴν κόρη τῆς καρδιᾶς του
ὅποιος βαρεῖ! ξεσπᾷ θεοὺς ἀπὸ τὰ οὐράνια.
Τοῦ σώνει, ἂν λεπτὸ φόρεμα 'ς τὰ μέλη της ξεσχίσῃ·
τοῦ σώνει, ἂν στολισμὸ τῆς λύσῃ τῶν μαλλιῶν της·
σώνει ἂν ἰδῇ τὰ δάκρυά της· τριπλὰ μακκάριος εἶναι,
ἂν κόρη τρυφερὴ τοῦ κλαύσῃ 'ς τὸν θυμό του.
'Αλλ' ἂν 'ς τὰ χέρια ἦναι δεινός, ἀσπίδα καὶ κοντάρι
ἂς ἔχῃ, ἂς παραιτῇ τὴν ἥμερη 'Αφροδίτη.
Καὶ σύ, σεπτή, ἔλα 'ς ἐμᾶς, Εἰρήνη, ἀστάχυα κράτει
καὶ ὁ κόρφος σου ὁ λευκὸς καρποὺς ἂς ξεχειλίζῃ.

(Μετάφρασις) ΓΛΑΥΚΟΣ ΠΟΝΤΙΟΣ

Digitized by Google

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος
Εἰκὼν ἐκ τῆς *Νέας Ἑλλάδος* κατὰ νεωτάτην φωτογραφίαν

Η ΕΠΤΑΠΥΛΟΣ ΘΗΒΗ [1]

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Τὰς πληροφορίας ἡμῶν περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα δυνάμεθα μέχρι τινὸς ν' ἀντλήσωμεν μόνον ἐκ τῶν τραγικῶν ποιητῶν. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θουκυδίδης δὲν μᾶς χρησιμεύουν διόλου, προκειμένου νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ μεγέθους αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ποιητῶν γνωρίζομεν πόσον ὀλίγα ἔχομεν νὰ περιμένωμεν. Τὸ πολὺ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὰς φανταστικὰς αὐτῶν περιγραφὰς περὶ τῆς παναρχαίας Καδμείας κατ' ἀνάγκην **ὑπολανθάνουσιν** ἐντυπώσεις σύγχρονοι, ἐξ ὧν θὰ κατηρτίζετο εὐκόλως ἀκριβής τις εἰκὼν τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως. Καὶ πραγματικῶς ἐπιστεύθη τοῦτο. Ἤδη τὸ 1841 ὁ πρῶτος μετὰ 17 αἰῶνας ἀπὸ τοῦ τελευταίου περιηγητοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐπισκεφθεὶς χάριν διασαφήσεως τῶν κατ' αὐτὴν ἀρχαιολογικῶν ζητημάτων τὰς Θήβας γνωστὸς εἰς πάντα Ἕλληνα Οὐλερῖχος, ἐχάραξε τὸν χάρτην αὐτῆς κατὰ τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τῶν τραγικῶν τοῦ 5ου αἰῶνος ἔλαβεν. Αἱ Θῆβαι, ἡ ἱστορικὴ πόλις, δὲν ἠδύναντο νὰ περιέχωνται ἢ ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο «ποταμῶν» χώρῳ, τῆς Δίρκης δηλαδὴ καὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ. Ἡ Καδμεία ἑπομένως, ἡ ἀκρόπολις τῶν Θηβῶν τούτων, δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ἢ μικρόν τι μέρος καὶ δὴ τὸ ὑψηλότατον τῆς σημερινῆς πόλεως. Διὰ τὰς Θήβας δὲ ταύτας εὑρίσκετο καὶ θέσις ἱκανή, ἂν καὶ ὑπὲρ τὸ δέον στενοχωρημένα, πρὸς παραδοχὴν τῶν ἑπτὰ πυλῶν. αἵτινες ἅπαξ εἶχον καταντήσει ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἄρθρον πίστεως διὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ νέους Θηβαιολόγους. Φυσικὰ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως πρὸς τὸ βόρειον μέρος κατήρχετο ἱκανῶς εἰς τὴν πεδιάδα καὶ περιέκλειε μέρος αὐτῆς, διότι ἄλλως οὔτε διὰ τὰς πύλας οὔτε διὰ τὴν πόλιν θὰ ὑπῆρχε χῶρος ἀρκετός. Ἄλλη τις ἀπόπειρα (τοῦ Φορχάμμερ) ἐχάρασσε τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἐκ νότου πολὺ ἔξω τῆς Καδμείας, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἑπόμενον ἦτο νὰ μὴ εὕρῃ καμμίαν ἠχώ, διότι αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἀποκλείει πᾶσαν τοιαύτην ἐπέκτασιν καὶ σαφεῖς μαρτυρίαι ἔτι ἀρχαῖαι (τοῦ Ἀρριανοῦ ἀντιγράφοντος τὸν Πτολεμαῖον στρατηγὸν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου). Τέλος ἀργὰ μόλις, τὸ 1885 καὶ 1888, ὁ Γερμανὸς Ἐρνέστος Φαβρίκιος ἐξετάσας ἐπὶ τόπου τὸ ζήτημα ἐξέφρασε γνώμην ἱκανῶς διάφορον τῆς τοῦ Οὐλερίχου, περικλείσας εἰς τὸν περίβολον τῆς πόλεως μέγαν πρὸς δυσμὰς τῆς Δίρκης χῶρον. Ὁ Φαβρίκιος εὗρηκεν ἐκεῖ ἀναμφίλεκτα τὰ ἴχνη τοῦ ἀρχαίου περιβόλου, τοιαῦτα δὲ τεκμήρια εἶνε πάντοτε ἀνώτερα τῶν ἐν λόγοις καὶ μαρτυρίαις ποιητῶν παρεχόμενα. Μόνον πρὸς ἀνατολὰς δὲν ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς ὅτι πέραν τοῦ ἀριστεροῦ ὄχθου τοῦ Ἰσμηνοῦ ἐξετείνετο ἡ πόλις, πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν δὲ μόνον τῆς Δίρκης ἐξέτεινε τὸν περίβολον αὐτῆς ὅσον ἀπῄτει ἡ πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ προέκτασις. Τὸ σπουδαῖον ὅμως τώρα ἦτο ὅτι ὁ Φαβρίκιος ἀπεδείκνυε μάρτυρά τινα ἀρχαῖον, γράψαντα κατὰ τὸν 1ον πιθανῶς πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἔμμετρον περιήγησιν τῆς Ἑλλάδος, Διονύσιον τὸν Κολοφῶντος, πληρέστατα δίκαιον ἔχοντα, ὅταν ἀπέδιδεν εἰς τὸν περίβολον τῶν Θηβῶν μῆκος 43 σταδίων. Τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν στάδιον (ὄχι τὸ ἐπὶ Ῥωμαίων) ἰσοδυναμεῖ πρὸς 165 μέτρα, 43 λοιπὸν στάδια εἶνε 7095 μέτρα καὶ τόση σχεδὸν ἀκριβῶς (6800 μ.) εἶνε ἡ ἔκτασις τοῦ ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου χαραχθέντος περιβόλου (ἡ μικρὰ διαφορὰ δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εἰς τὰς γωνιοειδεῖς τοῦ τείχους καμπάς). Ἐννοεῖται ὅτι τώρα πλέον αἱ ἑπτὰ πύλαι τοῦ ἔδους τῆς Θήβης εὕρισκον καὶ παρεύρισκον τὴν θέσιν των εἰς τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν. Ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης μὲ τὴν ἀπαράβατόν των πίστιν πρὸς τὸν καβαλλιστικὸν τοῦτον ἀριθμὸν ἐλάμβανον τοιουτοτρόπως πλῆρες τὸ δίκαιόν των. Καὶ ὁ Παυσανίας δὲ ὁμοίως, ὅστις ὡς εὐσεβὴς ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐπίστευεν ἐνίοτε ὅ,τι ἔβλεπε καὶ ὅ,τι πολὺ συχνὰ ἴσως διόλου δὲν ἔβλεπε καὶ ὅστις μᾶς βεβαιώνει ὅτι 160 ἔτη μετὰ Χριστὸν εἶδε τὰς ἑπτὰ πύλας, τὰς ὁποίας καὶ μὲ τὸ ὄνομά των ὀνομάζει, ἂν καὶ ἐν ἀληθείᾳ εἰς τὴν περιήγησίν του διὰ τῆς πόλεως μόνον τρεῖς φαίνεται ὅτι εἶδε καὶ διῆλθεν.

Ἀλλὰ κατὰ τοῦ Φαβρικίου ἐξανέστη δεινὸς μαχητής, ὁ κριτικώτατος ἅμα καὶ πολυμαθέστατος καὶ ὀξυνούστατος Βιλαμόβιτς, ὅστις μὲ τὸ θαυμάσιον αὐτοῦ ὕφος καὶ μὲ τὴν πλήρη πνεύματος εἰ-

1 Ἴδε σελ. 374.

Digitized by Google

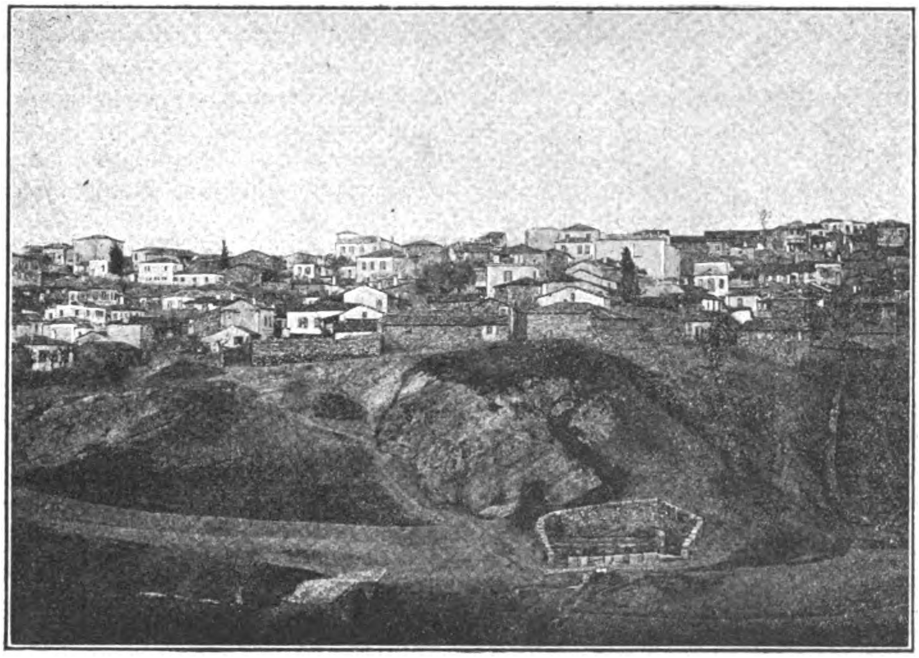

Δυτικὴ ἄποψις τῶν Θηβῶν·
(ἡ Δίρκη, ἡ κρήνη τοῦ Ἄρεως καὶ ἡ χειὰ τοῦ δράκοντος).

ρωνείαν του ἀνατρέπει πολλάκις ἰσχυρότερα τείχη παρὰ τοιαῦτα, ὁποῖα ἐκ πηλοῦ καὶ πλίνθων ὠμῶν ἀνέστησε περὶ τὰς μεγάλας του Θήβας ὁ σοβαρὸς Φαβρίκιος. Ὁ Βιλαμόβιτς διέλυσεν ὡς ἱστὸν ἀράχνης τὸν μῦθον τῆς «ἑπταπύλου» Θήβης καὶ ἀκολούθως ἐζήτησε ν' ἀποδείξῃ δι' ἐμπεριστατωμένης ἐρεύνης, τὴν ὁποίαν οὐδὲ μακρόθεν ἐνταῦθα ἐπιτρέπεται νὰ παρακολουθήσωμεν, ὅτι αἱ Θῆβαι καὶ ἐπὶ Παυσανίου καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐπὶ Ἐπαμεινώνδου δὲν ἦσαν ἄλλαι ἢ ἡ διπόταμος πόλις, ἡ μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν ἐγειρομένη καὶ περιλαμβάνουσα ἑπομένως πλὴν τῆς Καδμείας πρὸς δυσμὰς μὲν οὐδὲν πλέον, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μόνον τὸν ὑπὲρ τὸν κοίλην ὁδὸν ἀριστερὸν τοῦ Ἰσμηνοῦ ὄχθον. Ὁ Βιλαμόβιτς ἐπῆρε τοιουτοτρόπως κατὰ γράμμα ὡς ὅρια τῆς πόλεως τὴν Δίρκην **καὶ** τὸν Ἰσμηνόν, τὰ ὁποῖα οἱ ποιηταὶ πλειστάκις ἀναφέρουσιν ἀχωρίστως ἀπὸ τῆς ἑπταπύλου των Θήβης καὶ τὰ ὁποῖα ἡμεῖς παραπάνω ὠνομάσαμεν «γενικὰ» ὅρια.

Δὲν εἶνε ἀνάγκη διὰ μακροτέρων νὰ μνημονευθῇ ὅτι ὅπου ὁ Βιλαμόβιτς τοὺς τραγικοὺς τοῦ 5ου αἰῶνος μάρτυρας ἐπικαλεῖται τῶν λόγων αὐτοῦ (ῥητῶς λέγει ὅτι τεκμήριον ἀσφαλὲς αὐτῶν θεωρεῖ die lebendige Anschauung, aus der Euripides dichtete), ἀπολύτως ὀρθὰς παρατηρήσεις κάμνει. Αἱ Φοίνισσαι πρὸ πάντων τοῦ Εὐριπίδου γέμουσι τοιούτων ἀποδείξεων. Ἡ Ἀντιγόνη π. χ. ἀναβαίνει εἰς τὸν πύργον ἵνα κατοπτεύσῃ «παρ' Ἰσμηνοῦ ῥοὰς Δίρκης τε νᾶμα πολεμίων στράτευμ' ὅσον». Ἄρα οἱ ἐχθροὶ στέκονται πέραν τῶν δύο ρευμάτων καὶ βεβαίως παρὰ τὴν Δίρκην, ἡ πόλις ἑπομένως δὲν ἐκτείνεται πέραν τῆς κοίτης αὐτῆς, ὁπόθεν ἀνέρχεται ὀρθία ἱκανῶς ἡ ὑψηλὴ κλιτὺς τῶν λόφων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀναβιβάζει ὁ Φαβρίκιος πρὸς δυσμὰς τὴν πόλιν. Ὁ Τυδεὺς ἕτοιμος νὰ προσβάλῃ τὴν πόλιν ἵσταται πέραν τῆς Δίρκης, **διέρχεται** δὲ ἤδη αὐτὴν ἵνα προσπελάσῃ εἰς τὰ τείχη τῆς Καδμείας: τὸν δ' ἐξαμείβοντ' οὐχ ὁρᾷς Δίρκης ὕδωρ; λέγει πρὸς τὸν παιδαγωγὸν ἡ Ἀντιγόνη. Ἡ πόλις ἄρα καὶ αὖθις ἀποδεικνύεται περιοριζομένη πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Καδμείαν, ἐντεῦθεν τῆς Δίρκης. Ὁμοίως πλὴν ἄλλων πολλῶν χωρίων μαρτυρεῖ ταῦτα σαφῶς καὶ τὸ ἑξῆς, ὅπερ εἶνε ἡ ποιητικὴ οὕτως εἰπεῖν περγαμηνὴ τῆς πρώτης κτίσεως τῶν Θηβῶν:

Ἁρμονίας δέ ποτ' εἰς ὑμεναίους
ἤλυθον Οὐρανίδαι, φόρμιγγί τε τείχεα Θήβας
τᾶς Ἀμφιονίας τε λύρας ὕπο πύργος ἀνέστα
διδύμων ποταμῶν πόρον ἀμφὶ μέσον
Δίρκας, χλοεροτρόφον ἃ πεδίον
πρόπαρ Ἰσμηνοῦ καταδεύει,

τὸ ὁποῖον εἴτε οὕτως στιχθῇ εἴτε ὅπως διορθώνει ὁ Βιλαμόβιτς:

διδύμων ποταμῶν πόρον ἀμφὶ μέσον,
Δίρκα χλοεροτρόφον ἃ πεδίον
πρόπαρ Ἰσμηνοῦ καταδεύει

τὸ αὐτὸ οὐσιωδῶς νόημα ἀποδίδει: εἰς τοὺς γάμους τοῦ Κάδμου μετὰ τῆς Ἁρμονίας ἦλθον οἱ Ὀλύμπιοι θεοί, ὑπὸ τοὺς ἤχους δὲ τῆς φόρμιγγος τοῦ Ἀμφίονος ἀνηγέρθησαν τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι τῶν Θηβῶν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν διδύμων ποταμῶν πέρασμα, ἐκεῖ ὅπου ἡ Δίρκη παραλλήλως τοῦ Ἰσμηνοῦ ῥέουσα σπεύδει πρὸ αὐτοῦ νὰ ποτίσῃ τὴν χλοερὰν πεδιάδα. Ὁ χῶρος πάντοτε **μεταξὺ** τῶν δύο ποταμῶν εἶνε τὸ ἔδος τῆς Θήβης, οὔτε ἄλλως δὲ δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ἢ ὁ Μενοικεὺς αὐτοσφαγὴς ἐκ τῶν τειχῶν κατακρημνίζεται εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ δράκοντος καὶ τὴν παραρρέουσαν Δίρκην ἢ ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ Θησέως παρατάσσεται εἰς μάχην κατὰ τῶν Καδμείων ἀπὸ τοῦ Ἰσμηνίου ἱεροῦ παρὰ τὰς

Digitized by Google

Ἠλέκτρας πύλας, ἀπὸ τῆς Δίρκης παρὰ τὴν κρήνην τοῦ Ἄρεως καὶ ἀπὸ τῆς πεδιάδος περὶ τὸν Ἰσμηνόν.

Ἐν τούτοις παρὰ πάσας τὰς λαμπρὰς ἀναπτύξεις τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς ἀδύνατον νὰ μὴ ὁμολογήσῃ τις ὅτι ἐφ' ὅσον αὐται ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως στηρίζονται ὅτι οἱ ποιηταὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ Εὐριπίδης ἐκ τῶν Θηβῶν τῆς ἐποχῆς αὐτῶν ἀντέγραφον τὴν εἰκόνα τῶν παναρχαίων Θηβῶν, δὲν δύνανται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ θεωρηθῶσιν ἀπολύτως πειστικαί. Ἀνωτέρω ἐξέθηκα κατὰ πόσον ἐπιτρέπεται ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν ποιητῶν ἐκείνων σημασίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβῶν ἱστορικῶν πληροφοριῶν. Ἐνταῦθα δὲ προσθέτω καὶ τοῦτο ἔτι ὅτι ἂν ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω χωρίων ἡ Δίρκη δικαίως δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὡς τὸ δυτικὸν ὅριον τῆς Καδμείας, περὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ ὅμως δὲν δυνάμεθα **κατὰ γράμμα** τοῦτο νὰ ἐκλάβωμεν. Ἀνατολικῶς ἡ Καδμεία ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ξηρᾶς ῥευματιᾶς τῆς κοίλης ὁδοῦ καὶ τοιοῦτον ἥκιστα ποιητικὸν ὅριον δὲν ἠδύναντο οἱ ποιηταὶ ν' ἀναφέρωσιν. Ὁ Ἰσμηνὸς τοὐναντίον διὰ μιᾶς ῥάχεως μόνον χωριζόμενος ὀλίγον ἀπωτέρω ῥέει καὶ σύνοπτος σχεδὸν καθίσταται μόλις κατέλθῃ εἰς τὴν πεδιάδα, ὡς τοιοῦτος ἐπομένως ἠδύνατο μετ' ἐλαφρᾶς μόνον ποιητικῆς ἀδείας ν' ἀναφερθῇ ἐντελῶς ἐκ παραλλήλου μετὰ τῆς Δίρκης. Ἀπολύτως λοιπὸν νομίζω διόλου δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ εἴπωμεν ὅτι, **ἐπειδὴ** πάντοτε μετ' αὐτῆς μνημονεύεται, κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ πραγματικὸν πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως ὅριον, ὡς ἡ Δίρκη διὰ τὴν φύσιν τῶν τόπων **εἶνε** τὸ πραγματικὸν αὐτῆς ὅριον πρὸς δυσμάς. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶνε ὅτι ἀπέναντι τῶν ἥκιστα ἀπολύτως πιστῶν τούτων μαρτυριῶν ἐγείρονται ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι καθὸ εἰς τὰς ὄψεις ἡμῶν ἀμέσως ὑποπίπτουσαι καὶ εὐεξέλεγκτοι οὖσαι πολὺ περισσότερον ἐκείνων δύνανται νὰ βαρύνωσιν εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς κρίσεως. Ὁ Φαβρίκιος εἶδε τὰ ἴχνη τοῦ πρὸς δυσμὰς πολὺ πέραν τῆς Δίρκης ἐκτεινομένου περιβόλου τῆς πόλεως. Ὁ Βιλαμόβιτς, ὅστις ὁμοίως αὐτόπτης τῶν τόπων ἐγένετο, ἀρνεῖται, εἶνε ἀληθές, διαρρήδην ὅτι ὄντως τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως τὰ ἴχνη ὁ Φαβρίκιος εἶδεν, ἀλλ' ἡ διάψευσις αὐτοῦ οὐδαμῶς αἴρει τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος. Αἱ ἔρευναι μάλιστα αἱ γενόμεναι ἐπὶ τόπου ὑπὸ τοῦ ἐν Θήβαις ἐφόρου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας κ. Καλόπαιδος μετὰ τὴν τοῦ Βιλαμοβιτς ἐπίσκεψιν διέλυσαν πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Τὸ πρᾶγμα, τοῦ ὁποίου αὐτόπτης καὶ ἐγὼ πεῖραν ἔλαβον, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀπ' αὐτῆς σχεδὸν τῆς κοίτης τῆς Δίρκης ἀνέρχεται ἐπικλινὴς σφόδρα ἡ κλιτὺς τοῦ πρὸς δυσμὰς λόφου μέχρι τοῦ μεγίστου ὕψους 82 μέτρων ἀπὸ τῆς πεδιάδος, (τὸν τοπογραφικὸν πίνακα ἐσχεδίασεν ὁ Φαβρίκιος). Ἀριστερόθεν χαράδρα ἀποτελεῖ τὸ ὅριον τοῦ λόφου, πρὸς βορρᾶν ὅμως οὗτος κλίνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν πεδιάδα καὶ πρὸς τὸ δυτικὸν προάστειον τῶν σημερινῶν Θηβῶν Πυρὶ μέχρι 15 μέτρων ὕψους. Ἡ ἀνωτάτη ὀφρὺς τοῦ λόφου ἀποτελεῖ τὰ χείλη βαθείας φάραγγος, μόνον δὲ ἐκ τοῦ 82 μέτρα ὑψηλοῦ νοτίου σημείου τῶν χειλέων τούτων φέρει πρὸς τὴν ἐξακολουθοῦσαν σειρὰν τῶν λόφων στενωτάτη ἀτραπός, ἔπειτα πλατυτέρα γινομένη ἔτι δυσμικώτερον. Εἰς τὸ σημεῖον λοιπὸν ἀκριβῶς τοῦτο φαίνονται ἐκ μεγάλων ὀρθογωνίων λίθων θεμέλια πύργου ἀρχαίου. Ἐντεῦθεν ὅμως κατ' εὐθεῖαν καὶ ἀμέσως παρὰ τὰ χείλη τῆς μεγάλης φάραγγος μέχρι τῆς πεδιάδος κατήρχετό ποτε ἰσχυρὸν τεῖχος περιβόλου πόλεως, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Φαβρίκιος ἐξ ἀναμφιλέκτων τινῶν σημείων εἴκασεν, ὁ κ. Καλόπαις ὅμως διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἀκεραίων ἔτι θεμελίων πολλαχοῦ ἀπέδειξε πραγματικῶς ὑπάρχον. Ἐπειδὴ τὰ ἀρχαῖα τείχη ὑπεράνω τοῦ λιθίνου κρηπιδώματος (ὡς π. χ. ὁ παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα ἤτοι τὸ Δίπυλον σωζόμενος περίβολος τοῦ Θεμιστοκλέους) ἦσαν κτισμένα ἐκ πλίνθων ὠμῶν (ἐν Ἐλευσῖνι σώζονται λαμπρῶς τοιαῦτα), ὅταν ἠμελημένα ταῦτα κατέρρευσαν ὑπὸ τῶν βροχῶν, διελύθησαν εἰς χῶμα καὶ ἐσχημάτισαν καθ' ἅπασαν τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν γραμμὴν συμφανῆ πανταχοῦ ἐπιχώματος. Ἡ γραμμὴ αὕτη ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα, ἑκατέρωθεν δ' αὐτῆς πλῆθος θραυσμάτων παχειῶν κεράμων δι' ὧν ἐστεγάζετο τὸ πλίνθινον τεῖχος μαρτυροῦσιν ἐκ περισσοῦ τὴν ποτε ὕπαρξιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὡς προεῖπον καὶ τὰ λίθινα αὐτὰ θεμέλια, πάχους 2 μέτρων καὶ 60 ἑκατοστῶν περίπου, ἀπεκαλύφθησαν πολλαχοῦ, συνιστάμενα ἐκ μεγάλων ὀρθογωνίων λίθων, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται ν' ἀπομείνῃ ὅτι πραγματικῶς ἰσχυρὸς περίβολος παρὰ τὰ χείλη αὐτὰ τῆς χαράδρας ἐγειρόμενος κατήρχετο μέχρι τῆς πεδιάδος. Τὰ ἴχνη αὐτοῦ παρὰ τὰ χείλη τῆς μικροτέρας χαράδρας ἀπὸ τῆς Δίρκης πρὸς τὰ ἄνω δὲν ἠδυνήθην δυστυχῶς ν' ἀναζητήσω. Εὗρον ὅμως αὐτὰ ἐν τῇ πεδιάδι καὶ πρὸ πάντων ἀκριβῶς πρὸς βορρᾶν τῆς Καδμείας κάτωθεν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τοῦ προαστείου Πυρὶ καὶ δὴ εἰς πλάτος πολὺ μεγαλείτερον (σχεδὸν 4 μέτρων ἂν δὲν ἀπατῶμαι), ὅπως ἥρμοζεν ἐνταῦθα νὰ εἶνε, εἰς τὸ εὐπροσβλητότερον τῆς πόλεως μέρος. Ἐνταῦθα τὰ θεμέλια ἐσκεπάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐπιχώσεων τῆς Δίρκης, διὸ καὶ εὑρίσκονται 3 σχεδὸν μέτρα ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν. Ὅτι δὲ μὲ τόσον παχὺ στρῶμα χώματος ἡ Δίρκη καὶ τὰ λοιπὰ ῥεύματα ἐσκέπασαν τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος ἐβεβαιώθην καὶ ἄλλως, διότι ἐντὸς κοίτης τινὸς ἣν ἡ Δίρκη ἐν τῇ πεδιάδι ἤνοιξεν ἀπεκαλύφθη λιθόστρωτον ἀρχαῖον, μέτρα τινὰ ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν. Πρέπει νὰ σπεύσω μόνον νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ ἔλλειψις λίθων ἐν τῇ περιχώρῳ τῆς πόλεως φέρει τοὺς λιθομανεῖς κατοίκους ἐπὶ τὰ ἴχνη παντὸς λιθαρίου, ὅπου τοῦτο ἤθελεν ἀποκαλυφθῇ κρυπτόμενον ὑπὸ τὸ ἔδαφος καὶ διὰ τοῦτο πᾶν δι' ἀρχαιολογικοὺς σκοποὺς ἀνασκαπτόμενον μέρος διαρπάζεται κατὰ λέξιν αὐθωρεί. Ἁμάξια ὁλόκληρα κεράμων μεταφέρουσιν οἱ κάτοικοι ἄνευ ἄλλων διατυπώσεων ἐκ παντὸς τόπου ἀνασκαφῆς τῆς γραμμῆς τῶν ἀρχαίων τειχῶν, διὰ νὰ κτίσωσι — τοὺς φούρνους των. Εἰς δὲ τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν ἐγκαθίστανται ἀμέσως πρόχειρα λατομεῖα.

Digitized by Google

Τὰ πράγματα ταῦτα δὲν ἀλλοιοῦνται καὶ ἡ παραδοχὴ δυσμικοῦ τείχους περιλαμβάνοντος πάντα τὸν περιγραφέντα χῶρον εἰς τὸν τῆς πόλεως περίβολον δὲν ἐπιδέχεται ἀντίρρησιν. Ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ ὑψίστου τοῦ λόφου σημείου, ὅπου πύλη καθὼς φαίνεται ὑπῆρχε, φέρουσα ἀτραπὸς εἶνε τόσον στενὴ σήμερον, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς ἅρματα, δὲν εἶνε ἀξία λόγου παρατήρησις, διότι αἱ βροχαὶ καὶ σήμερον φθείρουσιν ὁλονὲν τὰ χείλη τῆς φάραγγος. Πρὸ αἰώνων ἀναμφιβόλως ἡ ἀτραπὸς αὐτὴ ἦτο πολὺ πλατυτέρα.

Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶνε ὅτι οὔτε κἂν ὁ χῶρος οὗτος μόνος φαίνεται ἀνήκων ποτὲ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως. Παρετήρησα ἀνωτέρω ὅτι ἀπὸ τῆς ὀφρύος τοῦ λόφου τούτου κατερχόμενα εἰς τὴν πεδιάδα τὰ τείχη περιελάμβανον πρὸς βορρᾶν τῆς Καδμείας πολὺ μεγαλείτερον τμῆμα αὐτῆς ἢ ὅσον παρεδέχθη ὁ Φαβρίκιος. Τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἐκ τοῦ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ πολὺ βορειότερον ἐπομένως τοῦ Ἀμφίου ἀνακαλυφθέντος τμήματος μεγάλων θεμελίων. Ἐκ τούτων δὲ πρὸς ἀνατολὰς χωροῦντες βορειότερον τοῦ ἐν τῷ Ἰσμηνῷ μύλου καὶ εἶτα διασχίζοντες τὴν πρὸς τὴν Χαλκίδα σημερινὴν λεωφόρον, ὅπου τὰ αὐτὰ ἴχνη θεμελίων περιβόλου ἀπαντῶμεν, φθάνομεν εἰς τὴν ὀφρῦν τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰσμηνοῦ ὄχθου, ὅπου πλέον ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ γραμμὴ τῶν θεμελίων τείχους μὲ λαμπρῶς ἔν τινι σημείῳ σωζόμενα θεμέλια πύργου παρουσιάζεται εἰς τὰ ὄμματά μας. Μόλις ἀπέναντι τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ (ὄχθου τοῦ Ἰσμηνίου) κάμπτει τὸ τεῖχος τοῦτο πρὸς δυσμὰς καὶ φέρει ὑπὲρ τὴν βαθεῖαν ἐνταῦθα καὶ στενωτάτην κοίτην τοῦ Ἰσμηνοῦ πρὸς τὸ ἀντικρὺ μέρος, πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλέον τῶν Ἠλέκτρων πυλῶν, ὅπου ὅμως τὰ ἴχνη αὐτῶν δὲν βλέπομεν, τοὐλάχιστον δὲν ἀπεκαλύφθησαν ἀκόμη ταῦτα.

Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως καταπληκτικόν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δικαιώματά της ἡ ποίησις παντελῶς ἀποβάλλει ἐκεῖ ὅπου ἡ πραγματικότης τὴν ἑαυτῆς γλῶσσαν λαλεῖ, δυνάμεθα μὲ ἀγαθὴν πλέον συνείδησιν ν' ἀφήσωμεν κατ' ἄκραν τοὺς τραγικοὺς τοῦ 5ου αἰῶνος μαζὶ μὲ τὰς ἀμφιβόλους μαρτυρίας των καὶ τὸ ζήτημα νὰ ἐξετάσωμεν ἐξ ἄλλης ὄψεως.

Τί σημαίνουσι τὰ ὀφθαλμοφανῆ ταῦτα λείψανα ἀρχαίου περιβόλου πόλεως; ἦτο δυνατὸν αἱ Θῆβαι τῶν ἱστορικῶν χρόνων (διότι τὰ τείχη ταῦτα δὲν εἶνε κυκλώπεια ἀλλὰ τὰ συνήθη ἑλληνικὰ) νὰ ἐκτείνωνται εἰς τοσοῦτον μέγεθος πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς βορρᾶν καὶ μάλιστα πρὸς ἀνατολάς;

Ἀμέσως σημειῶ ὅτι ἐνῷ περὶ τὴν Καδμείαν κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς χεῖλος διακρίνονται εὐκόλως τὰ θεμέλια τοῦ τείχους αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν νοτίαν δὲ αὐτῆς κλιτὺν ὁμοίως εἰς τὸν ἐξ Ἀθηνῶν ἐρχόμενον δεξιόθεν, οὐδὲν ἴχνος τείχους παρετήρησα κατὰ τὸ ἐπὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ χεῖλος τοῦ ὄχθου (ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ), ὅπου καὶ ὁ Οὐλερῖχος καὶ ὁ Φαβρίκιος καὶ ὁ Βιλαμόβιτς κἄπως αὐθαιρέτως ἔσυραν αὐτό. Οὔτε μεγάλας κἂν κεράμους παρετήρησα οὔτε τὸ ἀναπόφευκτον ἐκεῖνο ἐπίχωμα τὸ ἐκ τῶν καταρρεουσῶν πλίνθων σχηματιζόμενον οὔτε θεμέλιόν που ἀποκαλυφθέν. Δὲν ἠξεύρω λοιπὸν τί ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παραδοχὴν τείχους κατὰ τὸ μέρος τοῦτο, ἐνῷ πανταχοῦ ἀλλοῦ ὅπου τείχη ὑπῆρχον εὑρίσκομεν **ἀναμφίλεκτα, ὀφθαλμοφανῆ καὶ μεγάλα** τὰ τεκμήρια τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Αἱ Θῆβαι ὅμως αἱ ἱστορικαὶ δὲν περιωρίζοντο βέβαια ἐπὶ τῆς Καδμείας μόνης· εἶχον καὶ «κάτω πόλιν» καὶ αἱ πύλαι αἱ Ἠλέκτραι ἢ ὅπως στρατηγὸς ἀνὴρ καὶ αὐτόπτης τὰς ὀνομάζει, ὁ Πτολεμαῖος, «αἱ πύλαι αἱ φέρουσαι πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς Ἐλευθεράς», ἔφερον εἰς τὴν κάτω ταύτην πόλιν διὰ τῆς κοίλης ὁδοῦ. Ἐξετείνοντο λοιπὸν ἐξάπαντος πρὸς ἀνατολὰς καὶ βεβαίως τοὐλάχιστον ὑπεράνω τῆς κοίλης ὁδοῦ πρὸς τὰ χείλη τοῦ ἀριστεροῦ ὄχθου τοῦ Ἰσμηνοῦ. Ἐδῶ ὅμως τείχους οὐδὲν ἴχνος ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον πέραν τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τῆς ὀφρύος τῆς δεξιόθεν ὁριζούσης αὐτὸν μακρᾶς καὶ πλατείας ῥάχεως. Ἐξετείνετο λοιπὸν μέχρις ἐνταῦθα ἡ πόλις; Τὰ λείψανα τῶν τειχῶν μᾶς λέγουν **ναί!** Τὰ λείψανα δὲ τῶν τειχῶν μᾶς δεικνύουν καὶ πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς δυσμὰς τὴν ἔκτασιν τῆς πόλεως. Διατί λοιπὸν νὰ μὴ πεισθῶμεν καὶ ἐνταῦθα εἰς τὴν μαρτυρίαν των;

Τὴν μαρτυρίαν ταύτην ἠθέλομεν θεωρήσει ἀνεπαρκῆ ἐὰν ἡ ὕπαρξις τῶν τειχῶν ἄλλην ἐξήγησιν ἐπεδέχετο ἢ ἐὰν ἄλλα τεκμήρια ἀσφαλέστερα τὸ κῦρος αὐτῆς ἠμφισβήτουν. Τὸ πρῶτον ὅμως δέν μοι φαίνεται δυνατόν, διότι τὰ σωζόμενα τῶν τειχῶν θεμέλια τοσοῦτον λαμπρῶς διατηροῦνται, ὥστε ὁ ἔλεγχος τῆς ἀληθείας εἰς πάντα πρόκειται δυνατός. Δυστυχῶς εἰς ἐμὲ ἀδύνατον ἦτο διὰ φωτογραφικῆς κἂν ἀπεικονίσεως πάντων τῶν λειψάνων τῶν τειχῶν νὰ παράσχω ἀκριβῆ τῶν εὑρημάτων τούτων εἰκόνα, ὡς ἔπραξα τοῦτο μόνον δι' ἓν σημεῖον αὐτῶν τὸ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκ τῶν συνημμένων ζιγκογραφιῶν ἀπεικονιζόμενον (ἡ λευκὴ γραμμὴ ἐφ' ἧς δύο πρόσωπα κάθηνται εἶνε τοῦ ἀποκαλυφθέντος τείχους). Παρατηρῶ δὲ πρὸς τούτοις ὅτι οἱ λίθοι αὐτῶν δὲν εἶνε τοῦ σκληροτέρου εἴδους τῶν ὀρθογωνίων ὀγκολίθων τῶν συνῳκοδομημένων εἰς τὰ μνημονευθέντα παρεκκλήσια καὶ τὸν φραγκικὸν πύργον ἢ τῶν ἐπὶ τῆς Καδμείας ἔτι σωζομένων, ἀλλ' οἱ περὶ τὰς Θήβας λατομημένοι ἀμυγδαλῖται, εὐθρυπτότατοι πολλάκις καὶ διὰ τῆς χειρὸς ἔτι, ὅταν ἐν τῇ ὑγρασίᾳ μαλακύνωσι, καὶ οἱ ὁποῖοι εἰς διάφορα στρώματα τῶν θηβαϊκῶν λόφων ἐμφανίζονται ἀπὸ τῆς στερεωτέρας αὐτῶν καταστάσεως μέχρι τῆς παντελῶς γεώδους. Τὸ εὐπόριστον καὶ εὐεξέργαστον τοῦτο ὑλικὸν ἐχρησιμοποιήθη ἰδίως ἐκεῖ ὅπου ἡ φύσις αὐτὴ ἐπροστάτευε τὸν περίβολον. Διότι καὶ πρὸς ἀνατολὰς οὗτος ἐγείρεται ἐπὶ τῆς ὀφρύος τοῦ λόφου ἥτις πολλαχοῦ ἀποτελεῖ αὐτὰ τὰ χείλη τῆς κάτωθεν βαθείας φάραγγος, ὁπόθεν ἀδύνατον ἦτο πολιορκητικαὶ μηχαναὶ νὰ προσαχθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ἢ ὑπονόμων νὰ γίνῃ χρῆσις, καὶ πρὸς δυσμάς, ὡς προεμνημόνευσα, ὁμοίως. Ἐν τῇ πεδιάδι τὸ πλάτος τοῦ τείχους ἠγγυᾶτο τὴν μείζονα ἀσφάλειαν. Τοὐναντίον ἡ Καδμεία ὠχυροῦτο ὑπὸ

Digitized by Google

τείχους, τοῦ ὁποίου οἱ λίθοι ἦσαν ἄφθαρτοι καὶ λίαν σκληροί, λατομηθέντες πιθανῶς ἐκ τοῦ παρὰ τὴν εἰς Χαλκίδα λεωφόρον ἐγγὺς τῶν Θηβῶν βραχώδους ἀπομεμονωμένου βουνοῦ Μεσαβοῦνι, τοῦ Τευμησσοῦ τῶν ἀρχαίων· διότι τοῦτο βεβαίως ἦτο ὁ Τευμησσὸς καὶ οὐχὶ ἡ σειρὰ τῶν Θηβαϊκῶν λόφων, οἵτινες πανταχοῦ καλλιεργήσιμον ἔδαφος ἔχοντες κατὰ τὴν μεγίστην αὐτῶν ἀνύψωσιν πρὸς ἀνατολὰς φέρουσι σήμερον τὸ ὄνομα Σωρός.

Ἄλλα δὲ τεκμήρια ὄχι μόνον δὲν εὑρίσκονται ἀντιστρατευόμενα πρὸς τὴν τῶν τειχῶν μαρτυρίαν, ἀλλὰ καὶ ἐνισχύουσι μάλιστα αὐτήν. Ἡ παρὰ Διοδώρῳ ἀπαντῶσα πληροφορία ὅτι τὸ 457 αὐτοὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐβοήθησαν τοὺς Θηβαίους πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ περιβόλου τῆς ἑαυτῶν πόλεως οὔτε ν' ἀπορριφθῇ ἄνευ λόγου δύναται οὔτε νὰ ἐξηγηθῇ ὡς σημαίνουσα μόνον τὴν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Καδμείας μέχρι τῆς ὀφρύος τοῦ πρὸς ἀριστερὰν τοῦ Ἰσμηνοῦ ὄχθου. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ «ἑπτάπυλος» τῶν τραγικῶν Θήβη, τουτέστιν ἡ παναρχαία τῶν Καδμειώνων ἕδρα, ἦτο αὐτὴ ἡ Καδμεία καὶ οὐδὲν πλέον ὡς προεξήγησα τοῦτο. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Βοιωτῶν καὶ κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁμοσπονδίας αὐτῶν μεταξὺ τοῦ 10ου καὶ 6ου αἰῶνος καμμία τῆς Ἑλλάδος πόλις δὲν ἔμεινε περιωρισμένη εἰς τὴν παναρχαίαν της ἀκρόπολιν, οὔτε ἡ Καδμεία ἑπομένως. Ἠδύνατό τις τὸ πολὺ νὰ δεχθῇ ὅτι ναὶ μὲν σὺν τῇ αὐξήσει τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀρχούσης πόλεως κάτωθεν τῆς Καδμείας, καὶ δὴ πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς τὸ βορειοανατολικόν, ἐξετάθη σημαντικῶς τὸ ἄστυ, ὅπερ οὐδ' εἰς τοὺς παναρχαίους χρόνους ὅλως ἔλειπεν· ἀλλὰ τὸ ἄστυ τοῦτο δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶνε καὶ τειχισμένον, ὡς π. χ. τὸ Ἀθηναϊκὸν ἄστυ μέχρι τοῦ 479 πραγματικῶς δὲν ἦτο ὠχυρωμένον. Ἀλλ' ἐὰν τὸ 480 αἱ ὠχυρωμέναι Θῆβαι, τὸ ἐπίφοβον τῶν Περσῶν ὁρμητήριον, περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν Καδμείαν, τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ ἐθεωρεῖτο τόσον σπουδαῖον, ὥστε οἱ Σπαρτιᾶται νὰ ἐγείρωσι σοβαρῶς ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ὀχυρώσεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἄστεως. Διότι δὲν ἀντετάσσοντο οὗτοι κατὰ τῶν ὀχυρῶν ἀκροπόλεων, ὁποία καὶ ἡ τῶν Ἀθηνῶν ἦτο καὶ ἡ Καδμεία, ἀλλὰ κατὰ τῶν ὠχυρωμένων ἄστεων· ῥητῶς δὲ τὸ παράδειγμα τῶν Θηβῶν ἀνέφερον ὡς κακὸν παρελθὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐν περιπτώσει νέας περσικῆς ἐπιδρομῆς. Ἦσαν λοιπὸν ὠχυρωμέναι τότε αἱ Θῆβαι καὶ βεβαίως τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν περιέκλειον τὸν ἐν τῇ πεδιάδι τοὐλάχιστον συνοικισμόν, ὅστις ἐξάπαντος καὶ τότε καθὼς σήμερον περὶ τὰς πηγὰς Χλεβίναν (προάστειον Πυρί), καὶ τὴν εἰκοσάκρουνον ἀφθονωτάτην τῶν Ἁγίων Θεοδώρων τὴν καταλληλοτάτην αὐτοῦ θέσιν εὕρισκεν. Ἐὰν λοιπὸν τὸ 457 ἀνάγκη παρέστη ὁ περίβολος οὗτος νὰ ἐκταθῇ συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς πρωτευούσης τῆς ὁμοσπονδίας πόλεως, ἧς ἡ θέσις ἱκανῶς δύσκολος ἦτο ἀπέναντι τῶν ἀρχομένων πόλεων καὶ τῶν Ἀθηνῶν, βεβαίως οὗτος περιέλαβε χῶρον ἱκανὸν πρὸς ὑπεράσπισιν πληθυσμοῦ ἀστικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ, ὅστις ἐξάπαντος δὲν ἦτο μικρός. Τὸ παράδειγμα τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Κίμωνος ὑποθέτω δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος ἐπὶ τῶν Θηβαίων.

Ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης βεβαίως δὲν δυνάμεθα μετά τινος πιθανότητος νὰ ὁρίσωμεν καὶ μέχρι τίνος σημείου **ἀκριβῶς** ἐξετάθη τότε τῆς πόλεως ὁ περίβολος. Ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ ὄχθου τοῦ Ἰσμηνοῦ ἁπλῶς βεβαίως δὲν ἐπεξετάθη, διότι οὐδὲν ἴχνος τοιούτου ἐνταῦθα τείχους εὑρίσκομεν. Δὲν μένει λοιπὸν ἢ νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐπέκτασιν ἔτι ἀνατολικώτερον πρὸς τὴν δεξιὰν ῥάχιν, ἐπὶ τῆς ὀφρύος τῆς ὁποίας καὶ πραγματικῶς ὁλόκληρον τὴν γραμμὴν τοῦ περιβόλου δυνάμεθα σήμερον νὰ παρακολουθήσωμεν. Πρὸς ἀνατολὰς ὅμως πρέπει ἐξάπαντος νὰ ἐπεξετάθη, ἂν ὅλως ἔπρεπε τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς Καδμείας ἄστυ νὰ ὀχυρωθῇ καὶ ἐκ τοῦ βορειοανατολικοῦ αὐτοῦ μέρους, ἀκριβῶς περὶ τὸ σημεῖον ὅπου πάλαι βεβαίως ἦσαν πύλαι (αἱ Προιτίδες), ὄχι ὅμως ὅπου τὰς θέτει ὁ Φαβρίκιος, καὶ ἡ ὁδὸς ἔφερεν ἐξ ἑνὸς μὲν πρὸς βορρᾶν πρὸς τὰς Ἀκραιφιάς, ὅπως καὶ σήμερον, ἐξ ἑτέρου δὲ πρὸς ἀνατολὰς πρὸς τὴν Χαλκίδα. Τὸ ἐνταῦθα ὅμως τεῖχος τότε κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε ν' ἀνέλθῃ τὴν ὀφρὺν τῆς ὑπὲρ τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους ῥάχεως ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς φάραγγος, ἵνα ἐπὶ τέλους κάμπτον πρὸς τὸν ὄχθον τοῦ Ἰσμηνίου συναντήσῃ τὴν νοτίαν πρόσβασιν τῆς Καδμείας καὶ κατὰ τὴν βαθεῖαν διασφαγὴν τὴν εἰσάγουσαν εἰς τὴν κοίλην ὁδὸν σχηματίσῃ τὰς Ἠλέκτρας πύλας.

Ἡ ὀχυρωτικὴ αὕτη γραμμὴ διεγράφετο ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ ἦτο κατὰ μέγα μέρος ἁπλῆ ἐνίσχυσις τοῦ φυσικοῦ τῆς φάραγγος ὀχυρώματος. Ἂν δὲ καὶ πρὸς δυσμὰς ὁμοίως ἐξετάθη τότε δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν, ἀλλ' ἂν δὲν θέλωμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἄλλοτέ ποτε αὖθις ὁ περίβολος μείζων ἤχθη, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἤδη κατὰ τὸ 457 καὶ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἡ πόλις τὴν τελείαν αὐτῆς ὀχύρωσιν ἔλαβε. Ἄλλως καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον ἀμέσως ἔξω τῶν τειχῶν ἔκειτο, δεικνύει ποῦ πρέπει νὰ διευθύνωνται ταῦτα: πέραν τοῦ προαστείου Πυρί. Ἡ ὀχυρωτικὴ γραμμὴ ἀνήρχετο ὁμοίως τὴν ὀφρὺν τοῦ λόφου καὶ ἐνίσχυεν ἁπλῶς τὴν φύσει διὰ τῆς φάραγγος ὀχυρὰν θέσιν.

Ὁ περίβολος οὗτος ἐννοεῖται δὲν εἶνε πλέον ὁ τῆς Καδμείας, οὔτε ἡ τῆς μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν πόλεως, ἀλλ' οὔτε κἂν ἡ τῶν 43 σταδίων κατὰ τὴν ὁροθεσίαν τοῦ Φαβρικίου· εἶνε πολὺ μεγαλειτέρα, ἣν δὲν ἠδυνήθην ἀκριβῶς νὰ καταμετρήσω, ἀλλ' ἥτις δὲν εἶνε μικροτέρα τῆς τῶν 70 σταδίων παλαιοῦ τινος περιηγητοῦ τῆς Ἑλλάδος, περὶ οὗ εὐθὺς θὰ λαλήσω.

[Ἕπεται τὸ τέλος]. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

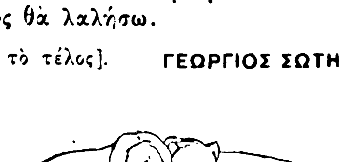

Digitized by Google

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η ΧΕΛΩΝΗ ΚΑΟΥΑΝΗ

Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου ἀπαντᾷ παράδοξος χελώνη, περίεργος κατὰ τὴν μορφήν, λίαν ὅμως ἐνδιαφέρουσα κατὰ τοὺς τρόπους τοῦ ζῆν : ἡ Καουάνη.

Κατὰ γενικὸν κανόνα τὰς χελώνας δὲν διακρίνει νοημοσύνη. Κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως ἡ Καουάνη πονηρὰ καὶ ἐπιτήδειος οὖσα, ἐξεῦρε στρατήγημα πρωτοτυπώτατον ὅπως δυνηθῇ νὰ καταφάγῃ τὸν πελώριον κροκόδειλον. Ἐξετάσωμεν ἐν πρώτοις τὸ ζῷον.

Φαντάσθητε τρεῖς σειρὰς φολίδων ὑδοειδῶς τεταγμένων, χρώματος κιτρίνου στιλπνοῦ ὡς τὸ τοῦ χρυσοῦ, τῇδε κακεῖσε ὀδοντοειδεῖς προεξοχὰς καὶ ὡραίας μελαίνας κηλῖδας στιζούσας τὸ χέλυον αὐτῆς, ῥύγχος ὀξὺ καὶ πόδας παραδόξους, παμμεγίστους, εὐρεῖς καὶ μαλθακούς, ὁμοιάζοντας μὲ πτερύγια. Οἱ ἔκτακτοι οὗτοι πόδες δεικνύουσιν ὅτι τὸ ζῷον εἶναι ἀμφίβιον, δυνάμενον νὰ ἐξέρχηται τῶν ὑδάτων καὶ βαδίζῃ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

Ἡ πελώριος αὕτη χελώνη, διότι ἐξικνεῖται τὸ μέγεθος αὐτῆς μέχρις ἑνὸς μέτρου, δὲν ἀρκεῖται τρώγουσα μόνον χόρτα, ποθεῖ στερεὰν τροφήν. Ἔχει ἀνάγκην κρέατος, ζώσης σαρκός, τεμαχίων ἐκλεκτῶν, διότι δὲν εἶναι μόνον λαίμαργος, ἀλλὰ καὶ ὀψομανής. Ἡ Καουάνη ἐν τῇ πάλῃ τῆς ὑπάρξεως ἀνέλαβε νὰ κατατρώγῃ τοὺς ἄλλους, μάλιστα τοὺς ἰσχυροτέρους, τοὺς ἀγριωτέρους, τοὺς φρικωδεστέρους. Μὴ οὖσα ἀρκετὰ ῥωμαλέα, καταφεύγει εἰς τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἐνέδραν, δι' ἧς θριαμβεύει τῶν ἡρακλέων καὶ γιγάντων.

Ἰδοὺ ὁ κροκόδειλος, ὁ γιγάντειος οὗτος σαῦρος, ὅστις ἐξαπλοῦται ὡς δοκὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, ἢ ἀναπαύεται ὡς τερατώδης ῥίζα ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τῶν μεγάλων ποταμῶν. Ἡ Καουάνη λατρεύει τὴν μαλθακὴν καὶ λευκὴν αὐτοῦ σάρκα, τὴν εὔγευστον ὡς νεαρὸς κάλαμος· ἰδίᾳ μάλιστα ὑπεραγαπᾷ τὴν ἐξαίρετον αὐτοῦ οὐράν. Δύναται ὅμως νὰ παλαίσῃ κατὰ τοῦ κολοσσοῦ τούτου ; ὄχι βεβαίως. Ὁ κροκόδειλος διὰ τῆς σιαγόνος του θὰ τὴν ἔκοπτεν εἰς δύο ὡς διὰ ψαλίδος. Τί κάμνει τότε ἡ χελώνη ; Αὐτὴ ἐνεδρεύει, παρατηρεῖ, ἀναμένει, ὅπως εὐτυχὴς συγκυρία βοηθήσῃ ταύτην, ἵνα ἀκινδύνως ἐπιτύχῃ τὸ ἀρεστόν της θήραμα.

Ὁ κροκόδειλος ἀφοῦ ἀναπαυθῇ νωχελῶς ἐπὶ τῆς ὄχθης, ἀνὰ μέσον τῶν ψιθυριζόντων καλάμων, καὶ τῶν χρυσοφθάλμων φοινικοπτέρων τῶν πληττόντων τὰς ῥοδίνας αὐτῶν πτέρυγας, κινεῖται βαρέως, πλήττει τὴν φρικώδη αὐτοῦ σιαγόνα χασμώμενος, καὶ ἀνυψῶν τὸν πόδα ἀποφασίζει νὰ περιπατήσῃ ὀλίγον.

Δυστυχία εἰς πάντα, ἀνθρώπους καὶ ζῷα, οἵτινες θὰ ἐμπέσωσιν εἰς τὸ ἀκόρεστον στόμα τοῦ ἀρχαίου τούτου θεοῦ. Καὶ ἐν τούτοις μᾶλλον ὁ κροκόδειλος εἶναι ἄξιος οἰκτιρμοῦ. Μόλις οὗτος εὑρεθῇ ἐν κοίλῃ τινὶ ὁδῷ, ἐν στενῷ διαδρόμῳ, ἐνῷ δὲν θὰ δύναται νὰ στρέψῃ, ἡ χελώνη καταφθάνει κροτοῦσα τὰς φολίδας αὐτῆς, λαμβάνει διὰ τῶν σιαγόνων της τὴν ποθουμένην οὐρὰν τοῦ τέρατος καὶ τὴν κατατρώγει, τὴν καταβροχθίζει, τὴν κατατέμνει, τὴν καταπίνει ἡδέως. Ὁποῖον γεῦμα !

Διὰ τὸν δυστυχῆ ὅμως κροκόδειλον ὁποία βάσανος ! Κατατρωγόμενος ζῶν, τρέμει, κινεῖται, περιδινεῖται, ἐγείρεται, καταβιβάζει τὴν κολοσσαίαν κεφαλήν, καὶ ἐκ τοῦ βαραθρώδους στόματός του ἐκβάλλει κλαυθμὸν σπαρακτικόν, ὅμοιον πρὸς τὸν τοῦ νηπίου.

Ἡ χελώνη ὅμως οὐδόλως συγκινουμένη ὑπὸ τῶν τοιούτων παραπόνων, συμπληροῖ τὸ γεῦμά της. Ἅμα δὲ χορτασθῇ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ κοίλου δρόμου, καὶ κεκρυμμένη ἐν τῇ χλόῃ πέπτει μεθ' ἡδονῆς, τὸ βλέμμα ἔχουσα ἐστραμμένον ἐπὶ τοῦ θύματός της, τοῦ ἐδέσματός της.

Ὅταν δὲ πάλιν ἐπιθυμήσῃ νέας τροφῆς, ἐγκαταλείπει τὸ καταφύγιον καὶ βραδέως βαίνουσα ἐπαναλαμβάνει τὸ φαγητόν. Οὕτως ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπανέρχεται πεντάκις ἢ ἑξάκις εἰς τὸ δεῖπνον. Ὁ δυστυχὴς κροκόδειλος ποθεῖ τὰ μέγιστα νὰ ἐγείρῃ τὴν τράπεζαν ἀπερχόμενος, πῶς ὅμως νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀδιεξόδου, ἐν ᾗ ἔρριψεν αὐτὸν ἡ βλακεία του ; Ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν τὸ μέγα του σῶμα ἐλαττοῦται καὶ δὲν παραμένει ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ κροκοδείλου. Ἐφ' ὅσον αὐξάνουσιν αἱ ὀδύναι του ἐπὶ τοσοῦτον αἱ δυνάμεις του ἐκλείπουσι, τὸ αἷμά του ῥέει, ἡ ζωή του ἐκφεύγει. Αὔριον δὲν θὰ μένῃ πλέον τοῦ τυράννου τῶν ὑδάτων παρὰ πελώριον στόμα ἡμιανοικτὸν καταβροχθιζόμενον ὑπὸ δισεκατομμυρίων ἐντόμων. Ἡ δὲ χελώνη ἥσυχος ἐξακολουθεῖ ἐνεδρεύουσα ἕτερον θῦμα.

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Συνεδρίασις τῆς 8 Δεκεμβρίου 1893. — Ὁ κ. Δαῖρπφελδ φέρει τὸν λόγον ἐπὶ τῶν προσφάτων ἀνασκαφῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Νεανδρείας, τῆς πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἰλίου καὶ πρὸς ἀνατολὰς Ἀλεξανδρείας τῆς Τρῳάδος ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως. Τὰς πρώτας αὐτόθι ἐρεύνας ἔκαμεν ἄλλοτε ὁ κ. Κολδεβάϋ, ὅστις καὶ ἐδημοσίευσε πρό τινος ἐν Βερολινείῳ προγράμματι εἰδικὴν περὶ αὐτῶν πραγματείαν, ὁ δὲ κ. Δαῖρπφελδ συνεπλήρωσεν αὐτὰς διὰ παρατηρήσεων ἐπὶ τόπου κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, ὁπότε ἐνησχολεῖτο μὲ τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰλίου ἀνασκαφάς. Τὸ ὑπὸ Κολδεβάϋ ἀνακαλυφθὲν κτίριον ἐχαρακτηρίσθη τότε ὡς ναός, ὅστις τοῦτο τὸ ἰδιάζον εἶχε ὅτι συνίστατο μόνον ἐκ σηκοῦ ἔχοντος ἐσωτερικῶς μὲν ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἄξονα σειρὰν 7 κιόνων, ἐξωτερικῶς δὲ περιθεομένου ὑπὸ κρηπιδώματος ἁπλῶς ἄνευ κιόνων. Κατὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου εἶχεν ἐκφράσει ἀμφιβολίας τότε ὁ κ. Δαῖρπφελδ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ ναὸν ἄνευ κιόνων ἐξωτερικῶν, ὁμοίως δὲ ὑπώπτευεν ὅτι τὰ ἐκ τριῶν τεμαχίων συναρμολογηθέντα κιονόκρανα τῶν ἐσωτερικῶν κιόνων ἀνῆκον πιθανῶς εἰς διάφορα τοιαῦτα. Καὶ ὅτι μὲν πράγματι ναὸς εἶνε τὸ κτίριον, ἐπείσθη νῦν ἐκ τῶν προσφάτων παρατηρήσεων, ἀλλὰ τὸ κρη-

Digitized by Google

πίδωμα ὅπερ ὁ Κολδεβάϋ οὕτως ὠνόμασε, πραγματικῶς εἶνε τοῖχος πλάτους μέτρου 1,10 — 1,20, ὅστις βεβαίως ἔφερε κίονας. Ἐπειδὴ δὲ 6 συνήθως κίονας ἔχουσι κατὰ μέτωπον οἱ περίπτεροι ναοί, τότε ἡ μεταξὺ τῶν ἀξόνων αὐτῶν ἀπόστασις θὰ ἦτο μέτρων 2,40, καὶ τόσην πραγματικῶς δεικνύουν οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες. Ἂν δὲ τοῦτο ὑποθέσωμεν, τότε εἰς τὰς μακρὰς πλευρὰς πρέπει νὰ δεχθῶμεν 11 κίονας, πρὸς οὓς κατὰ τὴν μεταξὺ ἀλλήλων ἀπόστασιν ἀκριβῶς ἀνταποκρίνονται καὶ οἱ ἐσωτερικοί. Ὁ ναὸς λοιπὸν ἦτο περίπτερος. Ἐξηγήσεως μόνον ἔτι χρήζει πῶς τὸ ἔδαφος τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ τούτου εἶνε κατά τι βαθύτερον τοῦ τῆς περιστάσεως. Τὰ δὲ κιονόκρανα ὁμοίως δὲν πρέπει νὰ συντεθῶσιν ὅπως ὁ Κολδεβάϋ ὑπέθεσε, διότι τὰ τεμάχια ἀνήκουσι τὰ μὲν εἰς τὰ τῶν ἐσωτερικῶν κιόνων, τὰ δὲ εἰς τὰ τῶν ἐξωτερικῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν οἰκείαν ἑκατέρων μορφὴν ἀποκαθιστᾶ νῦν ἄλλως ὁ κ. Δαῖρπφελδ. Ὑπάρχει δὲ πλήρης ἀναλογία μεταξὺ τῶν κιονοκράνων τῶν ἐξωτερικῶν κιόνων τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τῶν ναῶν τῆς Περγάμου, Μιτυλήνης καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις δύο κτισμάτων τῶν δύο περγαμηνῶν βασιλέων Ἀττάλου καὶ Εὐμένους, τῶν ἐπωνύμων δηλονότι αὐτῶν στοῶν. Πρόκειται λοιπὸν ἀληθῶς περὶ «αἰολικοῦ» τινος ῥυθμοῦ, ὡς καὶ πραγματικῶς ὠνομάσθη οὗτος. — Ὁ κ. Μυλωνᾶς ἐπιδεικνύει τὴν εἰκόνα κατόπτρου τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος ἢ τῆς ἀρχῆς τοῦ 4ου, εὑρεθέντος τὸ 1891 ἐν Ἐρετρίᾳ. Ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ δίσκου ἀνάγλυφοι παραστάσεις, ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως γυνὴ μὲ ποδήρη χιτῶνα καὶ πόδας ὑποδεδεμένους, φερομένη ἐπὶ κύκνου, ὑπὸ τὸ ῥύγχος τοῦ ὁποίου ὑποβάλλει φιάλην ποτίζουσα ἢ σιτίζουσα αὐτόν, κάτωθεν ἄνθη ἢ φυτά· ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης γυνὴ ἐπὶ ἵππου θυμοειδοῦς καλπάζοντος, συγκρατουμένη διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐκ τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ, τὴν δὲ ἄλλην ἀνατείνουσα. Κάτωθεν Δελφίν, ἄρα φέρεται διὰ τοῦ ἀέρος ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἡ πρώτη μορφὴ πιθανώτατα παριστάνει τὴν Ἀφροδίτην, ἡ δευτέρα δέ, ἥτις οὔτε ὡς Ἠὼς ἔφιππος, οὔτε ὡς Ἀφροδίτη (ἀναφέρεται ἔφιππος Ἀφροδίτη εἰς τὰ Βενετικὰ σχόλια) οὔτε ὡς Ἄρτεμις (νομίσματα τῶν Φερῶν) δύναται νὰ θεωρηθῇ, τὴν σελήνην. — Ὁ κ. Νόακ ὁμιλεῖ περὶ ἀναγλύφων τοῦ Δορυλαίου. Ἡ γνωστὴ καὶ ἐκ τῶν σταυροφοριῶν πόλις (1097 ἡ μεγάλη μάχη τῶν σταυροφόρων πρὸς τοὺς Σελτζουκίδας) ἔκειτο ἀρχαιότερον μὲν ἐξάπαντος ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ Σιὰρ-έγιούκ, ὑπὸ δὲ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ τὸ 1175 ἀνεκτίσθη ἐπὶ ἄλλης θέσεως παρὰ τὰς ῥωμαϊκὰς θέρμας, ὅπου σήμερον τὸ Ἐσκὶ-Σιεῖρ. Ὁ λαλῶν ἀφιεροῖ καὶ ὡραίας τινὰς ποιητικὰς γραμμὰς εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς πλουσίας καὶ εὐδαίμονος ἄλλοτε χώρας, ἣν διέρχεται σήμερον ὁ ἀπὸ Νικομηδείας εἰς Ἄγκυραν φέρων σιδηρόδρομος. Κατόπιν ἀνακοινώνει ἐπιγραφὰς ἃς ἀντέγραψεν ἐπὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου Δορυλαίου, τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἰδίως δὲ ἀναπτύσσει τὸ θέμα αὐτοῦ περὶ τῶν παραστάσεων ἀντικειμένων ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν, συμφώνως πρὸς τὸ ἔργον τοῦ ταφέντος ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναικὸς καὶ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ βίον τῶν τεθνεώτων ἀναμιμνησκόντων. Ἐπὶ τοῦ σχήματος τῶν στηλῶν τούτων ἐπέδρασαν αἱ προσόψεις τῶν ἐντὸς βράχων λελατομημένων ἀρχαίων φρυγικῶν τάφων.

Ἐν Πειραιεῖ εἴς τινα οἰκίαν κατεσχέθησαν ἑπτὰ ἐπιτύμβιοι πλάκες φέρουσαι διαφόρους ἐπιγραφάς. Οὕτως ἐπὶ μιᾶς φέρεται: *Ναυσιστράτη Ἱέρωνος Ἀχαρναῖος [Η]ροτίμου Κηφισιέως γυνή.* Ἐπὶ ἄλλης: *Φάνης Χρηστός.* Ἐπὶ ἄλλης: *Σοφίας Ἀριστομάχου Πειραιεὺς Ἡφαιστία Χαιρεδήμου-Ἀχερδουσίς* καὶ ἐπὶ τετάρτης τὸ ὄνομα *Ἁρμονὶς* ἄγνωστον μέχρι τοῦδε. Ἐκτὸς τῶν πλακῶν τούτων κατεσχέθη καὶ ἀνάγλυφον εἰκονίζον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ ἕδρας πολυτελοῦς.

— Αἱ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἐνεργηθεῖσαι ἀνασκαφαὶ παρὰ τὸ χωρίον τῆς Ἀττικῆς Μαρκόπουλον, ἐπὶ τοῦ χώρου ἔνθα ἠγείρετο τὸ πάλαι ἡ πόλις Βραυρών, ἐπερατώθησαν ἤδη ἀνασκαφέντων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐφόρου κ. Στάη ὅλων τῶν ἐκεῖ ἀνευρεθέντων σπηλαιωδῶν τάφων. Δυστυχῶς αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται ὑπῆρξαν ἄγονοι. Οἱ τάφοι ἦσαν πτωχοὶ καὶ γυμνοί, οὐδὲν δὲ ἀρχαιολογικὸν ἀντικείμενον ἄξιον λόγου προέκυψεν ἐξ αὐτῶν.

— Ἐν Κερατέᾳ χωρικός τις καλλιεργῶν τὸν ἀγρόν του ἀνεῦρε πλάκα ἐπιτύμβιον ὕψους ἑνὸς μέτρου καὶ πλάτους πεντήκοντα ἑκατοστῶν, φέρουσαν τὴν ἐπιγραφήν: **Νικαῖος Δημοχάρους Κεφαλῆθεν.**

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἐξασκήσατε τὴν ἀριστερὰν χεῖρα.

Εἶνε κάπως περίεργον ὅτι τόσον ἰσχυρὰ προκατάληψις ἐγεννήθη, ἀνεπτύχθη καὶ ἐπικρατεῖ ἐπὶ τοσούτους ἤδη αἰῶνας ἐναντίον τῆς ἀριστερᾶς χειρός· οὔτε ἡ ἀνατομία οὔτε ἡ φυσιολογία δικαιολογοῦσι τὴν τοιαύτην προκατάληψιν. Ἐὰν ἐξετάσετε τὸν σκελετὸν ἀνθρώπου, ὅστις κατὰ τὸν βίον του ὑπῆρξε ῥωμαλέος, ὑγιὴς καὶ τέλειος τὴν κατασκευήν, θὰ ἴδητε ὅτι τὰ ὀστᾶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ τοῦ βραχίονος εἶνε ἀκριβῶς ὅμοια — κατὰ τὸν ἀριθμόν, τὸ μέγεθος καὶ τὴν τελειότητα τῆς κατασκευῆς — πρὸς τὰ τῆς δεξιᾶς. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ φυσιολογικὴ σπουδὴ θέλει σᾶς πείσει ὅτι οἱ μῦς, οἱ σύνδεσμοι καὶ οἱ χόνδροι οἱ συνδέοντες τοὺς βραχίονας μετὰ τοῦ κορμοῦ εἶνε τόσον τέλειοι εἰς τὸν ἕνα βραχίονα, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἕτερον.

Εἰς τοὺς πιθήκους, τὰς γάτας καὶ ἄλλα ζῷα οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες χρησιμεύουσιν, ὡς γνωστόν, ἀντὶ χειρῶν, θὰ μᾶς ἐχλεύαζον δὲ ἀναμφιβόλως τὰ ζῷα ταῦτα, ἂν τοῖς ἐλέγομεν ὅτι ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ ὅτι ἐκεῖνος εἶνε χρησιμώτερος τούτου. Ὅταν λοιπὸν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ παιδίον δὲν δύναται νὰ ῥίψῃ τὴν ἐλαστικὴν σφαῖράν του εἰμὴ μόνον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, παραδεχόμεθα ἀναγκαίως καὶ ὅτι ὁ πίθηκος ἢ ἡ γάτα ἐπροικίσθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ τελειοτέρου ὀργανισμοῦ· ἀλλ' ὅμως πάντες πιστεύομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ τελειότερον τῶν ζῴων.

Τόσην ἐντύπωσιν ἔκαμε τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὸν διακεκριμένον ἄγγλον ἐπιστήμονα Οὐίλσων, ὥστε συνέγραψεν ὁλόκληρον βιβλίον περὶ αὐτοῦ. Εὐλόγως ὑπομιμνήσκει τοὺς ἀναγνώστας του ὅτι τινὲς ἐκ τῶν μεγαλητέρων καλλιτεχνῶν τῆς ὑφηλίου, οἷον ὁ Λεονάρδος δὲν Βιντσῆ, ὁ Ὀλβάϊν καὶ ἄλλοι ἦσαν ἐπαρίστεροι, καὶ ὅτι εἰς ὅλας τὰς ἐλευθερίους τέχνας ἡ χρῆσις τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἀποβαίνει ἐπωφελής. Ὁ χειρουργός, ὁ ὀδοντοϊατρός, ὁ λεπτουργός, ὁ γλύπτης, ὁ χαράκτης, ὁ κοσμηματογράφος, ὁ χρυσοχόος καὶ ἄλλοι εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μεταβιβάζωσιν ἐνίοτε τὸ ἐργαλεῖόν των ἀπὸ τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν ἀριστεράν. Εἴς τινα τῶν δημοσίων σχολείων τῆς Ἀγγλίας, ὡς ὁ εἰρημένος συγγραφεὺς παρατηρεῖ, ἡ χρῆσις τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐπιβάλλεται κατὰ τὴν καλλιγραφίαν καὶ ἄλλας ἀσκήσεις. Ἂν δὲ πρέπῃ νὰ πιστεύσωμεν ἄλλον φυσιολόγον, τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐπιτάσσει καὶ ἀνώτερος λόγος, ἡ ἐνίσχυσις δηλαδὴ καὶ βελτίωσις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐκφυομένων νεύρων, καθ' ὅσον ὅταν λειτουργῇ ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ὅσον καὶ ἡ δεξιά, τὸ σῶμα ἀναπτύσσεται κανονικῶς κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς.

Ἐπιστημονικοὶ λοιπὸν καὶ πρακτικοὶ λόγοι μᾶς πείθουσιν ὅπως ἀρχίσωμεν νὰ ἀσκῶμεν τὴν ἀριστερὰν χεῖρα. Αἱ πρῶται ἀπόπειραι θὰ εἶνε βεβαίως ἀδέξιοι (ἄνευ λογοπαιγνίου) καὶ ἀνεπιτυχεῖς· ἐν τούτοις διὰ τῆς ἐπιμονῆς θὰ ἐνισχυθῇ κατὰ μικρὸν τὸ ἀπόκληρον τοῦτο μέλος τοῦ σώματός μας, καὶ ἐπὶ τέλους θὰ κατορθωθῇ νὰ λειτουργῇ ἡ ἀριστερὰ χεὶρ μετὰ τῆς αὐτῆς ἰσχύος καὶ ἐπιτηδειότητος, μεθ' ἧς καὶ ἡ δεξιά, οὕτω δὲ θὰ ἔχωμεν δύο τελείας καὶ χρησίμους χεῖρας ἀντὶ μιᾶς.

Digitized by Google

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἡ δίκη τοῦ σοσιαλιστοῦ Καλλέργη, τοῦ ὁποίου ἀνεγράψαμεν εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον τὸ ἐν τῇ Βουλῇ πραξικόπημα, ἐκίνησε τὴν κοινὴν περιέργειαν καὶ κόσμος πολὺς κατέκλυσε τὴν αἴθουσαν τοῦ Πλημμελειοδικείου. Ὁ κατηγορούμενος ἐνεφανίσθη μὲ ἀγρίαν ἐπαναστατικὴν ὄψιν, κόμην ἄτακτον καὶ πῖλον πλατύγυρον, πολὺ ἀναρχικόν. Ὑπερασπίσθη ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτόν του μὲ θάρρος μέγα καὶ στόμφον ῥητορικόν. Ὡμολόγησεν ὅτι διέπραξε τὴν ἀποδιδομένην αὐτῷ πρᾶξιν, ἀλλ' ἐδικαιολογήθη λέγων ὅτι παρεφέρθη, ἅμα εἶδε τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Βουλῆς περιφρονοῦντα τὴν ἀναφορὰν δύο χιλιάδων πολιτῶν «οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται διὰ νὰ τρώγουν οἱ μὴ ἐργαζόμενοι, οἱ ὁποῖοι κατασκευάζουν οἰκίας διὰ νὰ στεγάζωνται οἱ κηφῆνες, ἐν ᾧ αὐτοὶ στεροῦνται στέγης». Φαίνεται ὅτι τὴν δικαιολογίαν ταύτην δὲν ἐθεώρησεν ἐπαρκῆ τὸ Δικαστήριον, καὶ κηρύξαν τὸν Καλλέργην ἔνοχον διαταράξεως τῆς ἡσυχίας τῆς Βουλῆς, κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς δεκαήμερον φυλάκισιν. Καὶ τόρα, πῶς νὰ περιγράψωμεν τὴν χαρὰν τοῦ σοσιαλιστοῦ, ἀκούσαντος τὴν καταδίκην του; Νὰ φυλακισθῇ ὡς ἥρως, ὡς μάρτυς θυσιαζόμενος ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν του καὶ νὰ κατηχήσῃ εἰς τὸν σοσιαλισμὸν καὶ τοὺς φυλακισμένους—καὶ τί ἄλλο ἤθελεν; Καὶ δὲν ἠξεύρω μὲν ἂν θὰ κατορθώσῃ μεγάλα πράγματα εἰς τὰς Φυλακὰς τοῦ Παλαιοῦ Στρατῶνος, ὅπου ἐνεκλείσθη, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι πρώτην φορὰν θὰ ἐχάρη ἄνθρωπος ὅσον ὁ Καλλέργης διὰ τὴν καταδίκην του. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶνε μικρὰ πρωτοτυπία . . .

✢

Νοστιμωτάτη εἶνε καὶ πολὺ διδακτικὴ ἡ ἀναφορὰ τὴν ὁποίαν πρὸ μηνὸς ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Βουλὴν ὁ κ. Ἀνδρέας Λασκαράτος, ὁ γνωστὸς σατυρικὸς τῆς Κεφαλληνίας. Νυκτοκλέπται εἰσελθόντες διὰ ῥήξεως εἰς τὴν ἐξοχικήν του οἰκίαν τὴν ἀπεγύμνωσαν, προξενήσαντες εἰς τὸν ποιητὴν ζημίαν ἑξακοσίων περίπου δραχμῶν. Ἀμέσως κατεμήνυσε τὸ κακούργημα εἰς τὰς ἁρμοδίας ἀρχάς, ἔφερε μάλιστα καὶ μάρτυρα αὐτόπτην. Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις δὲν ἐπροχώρησε πέραν τῆς ἀνακρίσεως. Διατί νομίζετε; Διότι . . . ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν καλήτερα τὸν κ. Λασκαράτον, μὲ τὴν ἰδιόρρυθμον γλῶσσάν του:

«Ὁ Εἰσαγγελεύς, ἀφοῦ ἔστειλε τῇ μήνυσήμου (Κύριος οἶδε πότε) στὸν Ἀνακριτήν,—Ἐξέγνοιασε!

Ὁ Ἀνακριτής, ἀφοῦ ἐδιέταξεν εἰς τὸν Μοίραρχον (Κύριος οἶδε πότε) τὴν σύλληψην τῶν κακούργων,—Ἐξέγνοιασε!

Ὁ Μοίραρχος, ἀφοῦ ἐδιέταξε τοὺς χωροφύλακας (Κύριος οἶδε πότε) τὴν ἐν λόγῳ σύλληψην,—Ἐξέγνοιασε!

Καὶ οἱ χωροφύλακες ἀφοῦ ἐπισκεφθήκανε στὸ σπήτιτους τοὺς εἰς τὴν Ταβέρναν ἀπουσιάζοντας κακούργους (Κύριος οἶδε πότε),—Ἐξεγνοιάσανε!

Ἐντοσούτῳ, 'περασμένου καιροῦ, οἱ νυχτοκλέφτεςμου μαθόντες ὅτι ὁ αὐτόπτης μάρτυράς μου τοὺς ἐδημοσίευσε στὸν Τόπο, τὸν ἐφοβερίσανε νὰν τόνε σκοτώσουνε, ἂν κρασμένος εἰς τὴν ἀνάκριση, τοὺς ἐμαρτυροῦσε. Καὶ πραγματικῶς ὁ μάρτυρας ἐκεῖνος, φερμένος ἔπειτα ἀπὸ καιρὸν εἰς τὴν ἀνάκρισην, ἀρνήθηκε νὰ ἴδε τοὺς νυκτοκλέφτεςμου, ἐπειδὴ ὁ δυστυχὴς ἐπροτίμησε νὰ ζήσῃ. Ἔτσι, οἱ κακοῦργοι ἐκεῖνοι, χάριν μιᾶς ἀλλοκότου Διαδικασίας, εἶναι σήμερα ἐλεύθεροι καὶ χαίρονται στὰ σπήτιατους τὰ κλεφτάτους ἔπιπλάμου, καὶ νὰ ἐξακολουθοῦν τὸ ἔργοντους τῆς λῃστείας καὶ εἰς ἄλλα σπήτια.»

Διὰ τῆς ἀναφορᾶς του αὐτῆς ὁ κ. Λασκαράτος ἀναδεικνύεται ἀλτρουϊστικώτατος. Δὲν ζητεῖ τὴν καταδίωξιν τῶν κλεπτῶν του, ἀλλὰ τὴν μεταβολὴν ἐν γένει τοῦ συστήματος τῆς Διαδικασίας: δηλαδὴ νὰ μὴ ξεγνοιάζουν οἱ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένουσιν εἰς τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν των. Ἄλλως, λέγει, δὲν ὑπάρχει Δικαιοσύνη μεταξύ μας.

✢

«Ἐν κινδύνῳ—ψυχολογικὴ αὐτοπαρατηρησία κατὰ μεγάλην ἐν Γερμανίᾳ πλημμύραν» ἐπεγράφετο τὸ ἀνάγνωσμα τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ κ. Κουρτίδης εἰς τὸν Παρνασσὸν τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευήν. Διῃρεῖτο εἰς δύο μέρη: Τὸ πρῶτον ἐξήταζεν ἐν συντόμῳ τὸ ζήτημα κατὰ πόσον εἶνε δυνατὴ ἡ αὐτοπαρατηρησία· τὸ δεύτερον ἦτο ἓν διήγημα ὡραιότατον ψυχολογικῆς αὐτοπαρατηρησίας, ἀνάλυσις τῶν συναισθημάτων τοῦ συγγραφέως κατά τινα πλημμύραν, καθ' ἣν ἐκινδύνευσε νὰ πνιγῇ. Μεθ' ὅλον τὸν λίαν ὑψηλὸν καὶ τραγικὸν τόνον τῆς ἀπαγγελίας, τὸν ὁποῖον κατὰ λάθος βεβαίως ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς ὁ κ. Κουρτίδης, τὸ ἀνάγνωσμά του ἠκούσθη ὑπὸ τοῦ πυκνοῦ ἀκροατηρίου μετὰ προσοχῆς ἀδιαπτώτου καὶ ἐχειροκροτήθη εἰς τὸ τέλος θερμότατα. Οἱ ἀναγνῶσται τῆς Ἑστίας, οἱ τόσον ἐκτιμῶντες τὸν κ. Κουρτίδην ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀξίων λόγου ἐν αὐτῇ δημοσιευμάτων του, θ'ἀπολαύσουν σήμερον καὶ τὸ νεώτατον προϊὸν τῆς γλαφυρᾶς του γραφίδος.

✢

Συνεπληρώθη ἡ ἔκδοσις τῆς Ἀθήνας μας τοῦ κ. Ν. Σπανδωνῆ. Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τόμους ἐκ χιλίων τετρακοσίων σελίδων. Ἐν αὐτῷ παρελαύνει ὁλόκληρος ἡ Ἀθηναϊκὴ ζωή, καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκφάνσεις, τέρπεται δὲ ὁ ἀναγνώστης εὑρίσκων πληθὺν τύπων ζωντανῶν, ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους συχνάκις συναντᾷ ἐν τῇ πραγματικότητι. Τὸ ὕφος τοῦ βιβλίου τούτου εἶνε ἀρκετὰ πρωτότυπον καὶ ἰδιόρρυθμον, μὲ τὴν δημοσιογραφικὴν ἐκείνην ἀφέλειαν ἐν τῇ γλώσσῃ, μόνην ἱκανὴν διὰ νὰ ἐκφράσῃ κανεὶς δι' αὐτοῦ τὴν πληθὺν τῶν ἰδεῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἀντικειμένων τοῦ βίου, τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ ἓν σύγχρονον πραγματικὸν μυθιστόρημα.

✢

Κατὰ τὰς τελευταίας συνεχεῖς βροχάς, νύκτα τινὰ ἀληθοῦς κατακλυσμοῦ, ἐν τῷ Γραφείῳ μιᾶς ἐφημερίδος ἠκούσθη ὁ ἑπόμενος διάλογος:

— Ποῦ εἶνε τὸ παιδί;

— Ἀπέπλευσε διὰ τὸ Τυπογραφεῖον.

Digitized by Google

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ Βυλὸζ ἐν τῇ διευθύνσει τῆς *Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων*, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ σκανδάλου διηύθυνεν ὁ Βερτράν, ἐλύθη ἤδη ὁριστικῶς. Ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδριάσει τῶν μετόχων, Διευθυντὴς ἐπὶ τρία ἔτη ἐξελέγη ὁ ἀκαδημαϊκὸς Φερδινάνδος Βρυνετιέρ, τέως ἀρχισυντάκτης τοῦ παγκοσμίου φύλλου, μ' ἐτησίαν ἀντιμισθίαν 35,000 δραχμῶν. Ἡ *Ἐπιθεώρησις τῶν Δύο Κόσμων* ἀφίνει κατ' ἔτος εἰς τοὺς μετόχους κέρδος πεντακοσίων χιλιάδων.

— Τὴν προσεχῆ ἄνοιξιν θὰ ἐκδοθοῦν οἱ δύο τόμοι τῶν *Ἀπομνημονευμάτων* τῆς κυρίας Ὀκταβίου Φεγιέ, τὰ ὁποῖα δημοσιεύονται ἤδη εἰς τὸν Correspondant. Ὁ πρῶτος τόμος περιέχει τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ παιδικοῦ καὶ νεανικοῦ βίου τῆς κυρίας Φεγιέ, μέχρι τοῦ γάμου της μετὰ τοῦ μεγάλου μυθιστοριογράφου· ὁ δὲ δεύτερος, ὁ μᾶλλον ἐνδιαφέρων, τὸν ἐν Παρισίοις βίον ἐν τῷ κόσμῳ τῶν λογίων καὶ τῶν καλλιτεχνῶν, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου της. Σπανία χάρις καὶ δροσερότης διαπνέει τὰς σελίδας τῶν Ἀπομνημονευμάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀνέδειξαν ἐξαίφνης τὴν κυρίαν Φεγιὲ συγγραφέα ἐφάμιλλον τοῦ συζύγου της.

—Ἐκ τοῦ Καταστήματος Καλμὰκ Λεβὺ ἐγένετο ἐν Παρισίοις πολυτελεστάτη ἔκδοσις τῶν *Τριῶν Σωματοφυλάκων* τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ, θαυμασίως εἰκονογραφημένων ὑπὸ τοῦ Μαυρικίου Λελουάρ. Χαριτωμένον πρόλογον ἔγραψεν ὁ Ἀλέξανδρος Δουμᾶς υἱός.

— Ἐκ τοῦ καταστήματος Ὀλλενδὸρφ ἐξεδόθη βιβλίον ἐπικαιρότατον «Ἡ Χρυσόβιβλος τῶν γαλλορωσσικῶν ἑορτῶν» μὲ πρόλογον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἀλφρέδου Μεζιέρ.

— Περιεργότατον ἄρθρον περὶ τοῦ Ἰακώβου Λεοπάρδη, δημοσιεύει ἐν τῇ Revue des Revues ὁ Λομπρόζος. Τῆς γνωστῆς του ἀρχῆς ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα ἐγγίζει τὴν παραφροσύνην, φέρει ἀκόμη ἓν παράδειγμα ἐπιφανές, τὸν μέγαν ἰταλὸν ποιητήν, τοῦ ὁποίου ἐξόχως μὲν ἀνισόρροπος καὶ ἀνώμαλος ὑπῆρξεν ὁ βίος, οἱ δὲ πρόγονοι σειρὰ παραφρόνων, ἐγκληματιῶν καὶ θεολήπτων μονομανῶν ἐπὶ δεκαοκτὼ γενεάς. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρον ἐπιγράφεται «Οἱ πρόγονοι τοῦ Λεοπάρδη».

—Ἐξεδόθη ἐκ τοῦ καταστήματος Ἀβὰρ ἐν Παρισίοις ὁ πέμπτος τόμος τῆς σειρᾶς τῶν Batailles litteraires, κριτικοῦ ἔργου, τοῦ Φιλίππου Ζὲλλ τοῦ γνωστοῦ συντάκτου τοῦ *Φιγαρώ*. Ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ κατοπτρίζεται ὁλόκληρος ἡ φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις τῶν ἐτῶν 1889 καὶ 1890.

— Ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Χάρισσων, τοῦ γνωστοῦ Ἄγγλου συγγραφέως διαπρέποντος εἰς τὴν πλειάδα τῶν συγχρόνων θετικιστῶν φιλοσόφων, ἐξεδόθη ἐσχάτως βιβλίον χρησιμώτατον, ἐπιγραφόμενον «Νέον Καλενδάριον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν» καὶ περιέχον περὶ τὰς ἑξακοσίας γλαφυρὰς καὶ εὐσυνόπτους βιογραφίας πάντων, πάσης χώρας καὶ πάσης ἐποχῆς, τῶν ἀξίων βιογραφήσεως ἀνδρῶν, ἀπὸ τοῦ Ζοροάστρου μέχρι τοῦ Οὐαλπόλου. Ὁ Χάρισσων εἶνε γνωστὸς καὶ συμπαθέστατος καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τὴν εὔγλωττον αὐτοῦ συνηγορίαν ὑπὲρ ἀποδόσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀναγλύφων τοῦ Παρθενῶνος.

— Διατρίβει πρό τινος παρ' ἡμῖν ὁ Δρ Η. Μύλλερ, γραμματεὺς τοῦ ἐν Ἀμστελοδάμῳ Φιλελληνικοῦ Συλλόγου. Τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην ὡμίλησεν ἐν τῷ Συλλόγῳ *Παρνασσῷ* περὶ Φιλελληνισμοῦ.

— Ὁ ἐσχάτως ἀποθανὼν Ζόουετ, καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξωνίας, γνωστὸς ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «μάστωρ τοῦ Βελλιόλ», δὲν ἦτο μόνον βαθύνους ἑλληνιστής, ἀλλὰ καὶ θεολόγος δεινότατος καὶ παιδαγωγὸς ἔξοχος. Πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἔτρεφεν ἔρωτα διάπυρον ὁ μεταφραστὴς τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἔλεγε δὲ συχνὰ «ἔρχομαι εἰς ἐπίγνωσιν τῆς μηδαμινότητός μου, ὁσάκις ἀναγινώσκω τὰ φιλολογικὰ ἀριστουργήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων».

— Τῆς Revue des Etudes Grecques ἐξεδόθη οὐ πρὸ πολλοῦ τὸ 22 τεῦχος, ἤτοι τὸ δεύτερον τοῦ ἕκτου τόμου (Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1893). Τὸ τεῦχος τοῦτο περιέχει ἱκανὰς πάλιν ἐπιγραφὰς καὶ πλὴν τούτων πραγματείας: Περὶ τῶν πολιτικῶν συνελεύσεων κατὰ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν. — Νέα ἀποσπάσματα τῆς *Ἑκάλης* τοῦ Καλλιμάχου. — Περὶ τοῦ χειρογράφου τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Πέτρου. — Προσθήκην εἰς τὰ ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ (σελ. 420 ἑξ.) τῆς Revue διαλαμβανόμενα περὶ τοῦ Ἐγκωμίου τοῦ Πατριάρχου Εὐθυμίου τοῦ Β'.— Ἀποσπάσματα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. — Ἐπιγραφικὸν Δελτίον. — Ἀλληλογραφίαν κτλ.

— Ἐξεδόθη ὡσαύτως τὸ τεῦχος Μαΐου - Ἰουλίου 1893 τοῦ *Δελτίου Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας* τῆς ἐνθάδε Γαλλικῆς Σχολῆς. Περιέχει δὲ ἐπιγραφὰς τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Ἀπαμείας καὶ διατριβάς: Περί τινων κεραμίων τοῦ Λούβρου (μετὰ εἰκόνων). — Περιγραφὴν μιᾶς μαρμαρίνης κεφαλῆς τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου (μετὰ εἰκόνος) καὶ Περὶ τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαΐδος (μετὰ σχεδιογραφημάτων).

— Καὶ τῶν Mittheilungen τοῦ ἐνθάδε Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἐξεδόθη ἐπ' ἐσχάτων τοῦ ΙΙΙ' τόμου τὸ τρίτον τεῦχος. Ἐν τῷ τεύχει τούτῳ ἔχει ὁ Fr. Studniczka μίαν πραγματείαν περὶ τῆς παλαιτάτης ἀττικῆς ἐπιγραφῆς τῆς κεχαραγμένης ἐπὶ τῆς μελανοχρόου πλατείας ταινίας τῆς ποιούσης μετάβασιν ἀπὸ τῆς κοιλίας μιᾶς οἰνοχόης ἐπὶ τὸν λαιμὸν αὐτῆς. Ἡ οἰνοχόη αὕτη εὑρέθη καταντικρὺ τοῦ ὀρφανοτροφείου Χατζῆ Κώστα τῷ 1871 (Ἀθήναιον 1880), ὁ δὲ πρῶτος ἐκδοὺς τὴν ἐπιγραφὴν (διότι ἔπειτα καὶ ἄλλοι ἔγραψαν περὶ αὐτῆς) καθηγητὴς Κουμανούδης ἀνέγνωσεν ὡς ἑξῆς:

> Ὃς νῦν ὀρχηστῶν πάντων ἀταλώτατα παίζει,
> τοῦτον ἔκαυσεν.

Ὁ νέος ἐκδότης ἀντί: **τοῦτον ἔκαυσεν** ἀναγινώσκει: **τοῦτο δεκᾶν μιν**. Ἔπειτα ὁ Alf. Körte ἔχει διατριβὴν Περὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀσκληπιείου — ὁ E. Maass Περὶ ἑνὸς ἐπιγράμματος εἰς τὴν Ῥέαν εὑρεθέντος ἐν Φαιστῷ τῆς Κρήτης καὶ δημοσιευθέντος τὸ πρῶτον ὑπὸ Halbherr ἐν τῷ Museo Italiano (τομ. Γ' σελ. 736)—ὁ A. Milchhoefer Περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Ἀττικῆς κτλ. Ἐπιγραφαὶ δὲ καὶ ἐν τούτῳ τῷ τεύχει οὐκ ὀλίγαι ἀνέκδοτοι δημοσιεύονται (Θάσου, Μιλήτου, Νύσης, Ἄθωνος) καὶ φωτοτυπικοὶ πίνακες, ὅπου εἶνε χρεία, διαφωτίζουσι τὰ ἐν τῷ τεύχει διαλαμβανόμενα.

— Titi Lucreti Cari de rerum natura edited by H. A. J. Munro, Lucrèce de la Nature. Livre second. Texte latin, accompagné du commentaire critique et explicatif de Munro. Traduit de l'anglais par A. Reymond professeur à Yverdon. Paris (Klincksieck) 1893. Εἴχομεν ἐν καιρῷ, ὅτε ἐξεδόθη τὸ πρῶτον βιβλίον (μετὰ εἰσαγωγῆς κτλ.) τῆς τοῦ Λουκρητίου ἐκδόσεως τοῦ Munro κατὰ γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ Reymond, γράψῃ τὰ δέοντα ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου διὰ τοὺς φιλολόγους δημοσιεύματος. Ἐκφράζομεν νῦν τὴν χαρὰν ἡμῶν τὴν μεγάλην ὅτι ἡ ἔκδοσις, καθὼς φαίνεται, θὰ περατωθῇ. Εὐχόμενοι ὅσον τάχιστα νὰ ἀγγείλωμεν τὴν ὁλοσχερῆ αὐτῆς ἀποπεράτωσιν, ἀπονέμομεν τὰς δεούσας εὐχαριστίας τῷ φιλοπονωτάτῳ καὶ ἐλλογιμωτάτῳ μεταφραστῇ ἐκ μέρους τῶν παρ' ἡμῖν περὶ τὴν λατινικὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένων, εἰς οὓς διὰ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως γίνεται προσιτὴ ἡ πολύτιμος ἔκδοσις τοῦ Munro.

Digitized by Google

Η ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

(*Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Θωμαζέου*)

Ἀπὸ τὸ φλογερὸ σύγγραμμά του «Ἡ θανατικὴ καταδίκη ἑνὸς Ἰταλοῦ ’ς τὴν Κέρκυρα» 1855, ὅπου, μαζὶ μὲ πολλὰ ἄδικα καὶ πικρὰ γιὰ τὴν Κέρκυρα, λάμπουν σελίδες ζωντανῆς εὐγλωττίας ἀτίμηταις. Ὁ Θωμαζέος, ἔξοχος πεζογράφος καὶ ποιητής, καὶ συνθέτης τοῦ ὀνομαστοῦ Λεξικοῦ τῶν Ἰταλικῶν συνωνύμων, ’ς τὰ δυστυχισμένα χρόνια τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων τῶν Ἰταλῶν ζῶντας, καθὼς τόσοι ἄλλοι, μεταξύ μας ἐξόριστος, ἀγάπησε θερμότερα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ γλῶσσα της, ποῦ εἶχε σπουδάξῃ ἀπὸ τὸ 1810 μὲ τὸν Ἄνθιμο Μαζαράκη, κ’ ἐφανέρωσε τὸν ἐνθουσιασμό του μὲ τὴν εὐεργετικὴ φλόγα τοῦ λόγου του, πληρόνοντας πλουσιοπάροχα τὴ χάρι τῆς φιλοξενίας, ποῦ τοῦ πρόσφερε ἡ γῆ μας, μὲ τὸ χρυσάφι τῶν συμβουλῶν του καὶ μὲ ἔργα φιλολογικὰ ποῦ ἀφίνουν ἀθάνατη ’ς τὴν Ἑλλάδα τὴ μνήμη του. Εἶχε ἐκδώσῃ πρὶν τῆς ἐξορίας του τὰ «Τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», πλουτισμένα μὲ ὡραῖα ἐξηγητικὰ καὶ καλαισθητικὰ σχόλια, καὶ μαζὶ τοὺς «Σπινθῆρες» του· δεῖγμα καὶ τοῦτο θερμὸ τῆς ἀγάπης του, ὅπως γνωρίζουν ὅσοι ἐδιάβασαν τὴν ὡραία ἁπλοελληνικὴ μετάφρασι τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου· καὶ κατόπι μαζὶ μὲ ἄλλα θαρρυντικὰ ἄρθρα γιὰ τὸ Σολωμό, γιὰ τὸν Τερτσέτη, γιὰ τὸ Βαλαωρίτη καὶ ἄλλους, ἐδημοσίευε τὰ «Σερβικὰ τραγούδια» μεταφρασμένα ’ς τὴ γλῶσσα μας μὲ τὴν ἁγνὴ ἐκείνη Ἑλληνικὴ μορφή, ποῦ δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἐπιτύχουν καλήτερα οἱ ἀξιώτεροι Ἕλληνες. Ὅσοι γνωρίζουν τὴν ὡραία θέσι, ποῦ δίνουν τοῦ Θωμαζέου ’ς ταῖς φιλολογίαις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἄλλα πολυάριθμα ἔργα του, εὔκολα θ’ ἀναγνωρίσουν, ἐλπίζω, καὶ τὸ δικαίωμα, ποῦ εἶχε, νὰ πραγματευθῇ μὲ τόσο πάθος ἕνα ἀπὸ τὰ ζωτικώτερα ἐθνικά μας ζητήματα, καὶ τὸ κῦρος ἀκόμη ποῦ πρέπει νὰ ἔχῃ ’ς αὐτὸ μεταξύ μας ὁ λόγος του.

Ὁ Μεταφραστὴς

Ὅσοι δὲν στέργουν καὶ δὲν καταδέχονται νὰ γράφουν τὴ γλῶσσα ποῦ λαλεῖ ὅλη μέρα τὸ ἔθνος τους, δικαιολογοῦνται καὶ λέγουν ὅτι εἰς ὅλους τοὺς καιροὺς δύο γλώσσαις ἐστάθηκαν, ἡ μία τῆς ὁμιλίας, ἡ ἄλλη γραμμένη· ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ τῆς ζωντανῆς ὁμιλίας εἶναι γλῶσσα δίχως εὐγένεια, ἀνάξια νὰ γράφεται, ὅτι γιὰ τοὺς Ἕλληνας εἶναι φιλοδοξία συγχωρημένη καὶ νόμιμη ν’ ἀνεβοῦν ἀγάλι ἀγάλι ’ς τὴ γλῶσσα τοῦ Δημοσθένους καὶ νὰ συνάξουν τὰ σκορπίσματα τῶν αἰώνων. Ὅσοι ὅμως στοχάζονται πῶς ἡ γλῶσσα ποῦ ζῇ εἶναι ζωντανή, καὶ ἡ νεκρὴ νεκρή, ἀπαντοῦν ἀπάνω κάτω τ’ ἀκόλουθα.

Ὄχι οἱ γλώσσαις εἶναι χυδαίαις (βλασφημία ποῦ πληγόνει τὴν κοινὴν αἴσθησι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ), ὄχι οἱ γλώσσαις εἶναι χυδαίαις ποῦ λαλεῖ ὁλόκληρος ἕνας λαός, ἀλλὰ χυδαῖα εἶναι τὰ συνθηματικὰ ἰδιώματα ποῦ ὀλίγοι ἄνθρωποι φτειάνουν γιὰ ξεχωριστὴ δική τους ὠφέλεια. Ἄνθρωποι ποῦ ἢ εἶναι μικροὶ καὶ φτωχοὶ ’ς ταῖς ἰδέαις, ἢ γιὰ νὰ ξεφύγουν κλεφτὰ ὥστε νὰ μὴ τοὺς νοήσουν ἄλλοι ποῦ τοὺς παραφυλάγουν ἢ τοὺς προσέχουν, ἢ σύντροφοί τους, συμφωνοῦν νὰ μεταχειρίζωνται λόγια καὶ τρόπους μὲ νόημα ἄλλο παρὰ τὸ συνηθισμένο, μόνοι αὐτοὶ ἠμποροῦν νὰ στέρξουν τὸν παράλογο καὶ βάρβαρο ζυγὸ τῆς συνθηματικῆς ὁμιλίας· καὶ αὐτὸ συμβαίνει ’ς τοὺς στρατῶνες καὶ ’ς τὰ κοινόβια, ’ς τὰ κελλιὰ τῶν μοναχῶν ὁποῦ ἔχουν φθαρμένα τὰ ἤθη, ’ς ταῖς φυλακαῖς καὶ ’ς τὰ κάτεργα. Οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐλεύθεροι, ποῦ ἔχουν χρεία νὰ φανερώσουν νοήματα ἄθῳα, σημαντικὰ καὶ εὐγενικὰ καὶ ὡραῖα, ζητοῦν ταῖς καθαρώτεραις, ταῖς γνωστότεραις λέξες, ποῦ ὡσὰν αὐλάκι, ποῦ ἐκατασκεύασε ἡ τέχνη, νὰ κατεβάζουν γοργὸ τὸ ῥεῦμα τοῦ αἰσθαντικοῦ στοχασμοῦ. Ἂν δὲν ἔχῃ ὁ στοχασμὸς τὴν εὐγένεια, ὅσο εὐγενικώτερα διαλέξῃς τὰ λόγια, τόσο περισσότερο θὰ εἶσαι παράφωνος. Ἔπειτα ἡ εὐγένεια στέκει ’ς τὸ ὕφος, ’ς τὴν τέχνη ποῦ ταιριάζει τὰ λόγια, καὶ αὐτὴ τόσο ’ς ταῖς ζωνταναῖς γλώσσαις, ὅσο ’ς ταῖς ἀρχαιόταταις, ἠμπορεῖ νὰ εἶναι χαριτωμένη, μὲ τὴ διαφορὰ ποῦ ’ς ταῖς ζωνταναῖς ἔχεις ἴσα ἴσα τὴ δροσερὴ πνοὴ τῆς ζωῆς, τὸ χάρισμα τῆς πρωτοτυπίας, ἐνῷ, ἂν γράφῃς μία γλῶσσα νεκρὴ ἢ ἀρχαιόπλαστη, τὸ βάρος τῆς μιμήσεως, σὲ κάθε πάτημα, σὲ κάθε κίνημα κανεὶς τὸ αἰσθάνεται, καὶ τὸ ἴδιο τὸ κάλλος χάνει τὴ λάμψι του ἅμα τὸ συγκρίνῃς μὲ τῶν ἀρχαίων τὸ κάλλος, λαμπρότερο πάντοτε ἢ ἀπὸ φῶς ἐσωτερικὸ καὶ ἐνδόμυχο, ἢ ἀπὸ τὸ σέβας ποῦ ἡ παλαιότης του μᾶς ἐμπνέει. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἡ εὐγένεια ἔστεκε ὅλη ’ς ταῖς λέξες, κανεὶς δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ εἰπῇ πῶς κρέμεται ’ς τοὺς γραμματικοὺς τύπους. Ὡστόσο οἱ παλαιονεολόγοι δὲν ἐχθρεύονται τόσο τὸ λεξικό, ὅσο τὴ γραμματικὴ τοῦ λαοῦ.

Ἡ γνώμη, ποῦ στηρίζει τὴν εὐγένεια ’ς τοὺς ἤχους χωρισμένους ἀπὸ τὰ νοήματα, εἶναι πρόληψις ποῦ πρῶτοι οἱ ἀρχαῖοι ἐκαταδίκασαν μεγαλόφωνα. Ὁ Πλάτων θὰ σᾶς εἰπῇ ποῦ καθὼς εἰς τὸ φόρεμα, παρόμοια ’ς τὴ γλῶσσα του ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ μένῃ πιστὸς ’ς τὴ συνήθεια. Ὁ Κικέρων θὰ σᾶς χαρακτηρίσῃ βαρύτατο σφάλμα νὰ μακρύνῃ κανεὶς ἀπὸ τὸν κοινὸ τρόπο καὶ ἀπὸ τὴ χρῆσι τῆς κοινῆς ὁμιλίας. Ὁ Διονύσιος θὰ ἐπαινέσῃ τὸν Ἰσοκράτη, ποῦ δὲν βγαίνει ἀπὸ τὴ γλῶσσα ποῦ ζῇ ’ς τὴ συνήθεια· ὁ Διονύσιος θὰ κατακρίνῃ καὶ ’ς τὸ Θουκυδίδη καὶ ’ς τὸ Δημοσθένη τοὺς τρόπους ποῦ εἶναι πλαστοὶ καὶ χωρίζονται ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῆς συνηθείας· ὁ Κουιντιλιανὸς θὰ σᾶς πῇ ποῦ καμμία λέξις δὲν εἶναι ’ς τὸν ἑαυτό της ποταπή, παρ’ ἂν φανερόνῃ πρᾶγμα σιχαμερό, καὶ ὅτι καὶ τούτην ἀκόμη, ἂν ὁ λόγος τὴν φέρνῃ, ἁρμόζει καὶ πρέπει νὰ τὴν μεταχειρισθοῦμε. Ὁ Λογγῖνος θὰ σᾶς δείξῃ ἰδιωτισμοὺς ’ς τὸν Ἡρόδοτο καὶ ’ς τὸν Ἀνακρέοντα, καθὼς ὁ Batteux τρόπους κοινοὺς εἰς τὸν πλέον φυλαχτικὸν ἀπὸ τοὺς Γάλλους ποιητάς, τὸ Ρασίν. Καὶ ποιὸς ἠμπορεῖ νὰ μετρήσῃ τοὺς κοινότατους τρόπους ποῦ εἶναι ’ς τὸν Ὅμηρο, ’ς τὸ

Digitized by Google

Δάντη, 'ς τὸ Σέϊκσπηρ; Ἢ πῶς ἠμποροῦν νὰ λησμονήσουν οἱ Ἕλληνες ὅτι ταῖς διαλέκτους των, ταῖς διαλέκτους λέγω, οἱ ἀρχαῖοι δὲν ταῖς ηὗραν ἀνάξιαις, ὥστε νὰ γράψουν μὲ αὐταῖς καὶ πεζὰ ἔργα καὶ στίχους ποῦ θαυμάζουμε ἀπὸ αἰῶνες; Αὐτοὶ οἱ θαυμασταὶ τῶν ἀρχαίων ἀναθεματίζουν τὴν ἀρχαιότητα, ἴσα ἴσα καθὼς μερικοὶ ἀδυσώπητοι κήρυκες τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων πολεμοῦν τὰ παραδείγματα τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων μὲ τὰ παραδείγματα τὰ δικά τους. Ταῖς παλαιαῖς διαλέκτους τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐλάλησαν τόσοι λαοί, ὅσοι τὴ γλῶσσα τὴν τωρινὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἢ τάχα ἦταν ἐκεῖνοι ὅλοι διδάκτορες νομικοὶ καὶ μὲ γραμματικὴ θρεμμένοι καὶ ἀπὸ ρητορικὴ τέχνη ἀχτινοβόλοι; Ἐγὼ πιστεύω (ὁ Θεὸς νὰ μὲ συγχωρέσῃ) πῶς ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς ἔχει περισσότερους ἱππόταις παρὰ ποῦ εἶχε ἡ Λέσβος ἀνθρώπους νὰ ξέρουν νὰ γράφουν τ' ὄνομά τους. Ἢ τάχα ἡ Σαπφὼ ἐτραγουδοῦσε 'ς ταῖς κορασιαῖς της λογιωτατίστικα; Ἢ τάχα ὁ Ἀνακρέων ἐδιασκέδαζε νὰ κόβῃ ἢ νὰ μακραίνῃ τὴν οὐρὰ 'ς ταῖς προστακτικαῖς καὶ 'ς ταῖς δοτικαῖς;

Ἂν εἶχε συμβῇ εἰς ὅλαις ταῖς γλώσσαις ὅ,τι θέλουν νὰ συμβῇ 'ς τὴν Ἑλλάδα, θὰ εἴχαμε σὲ κάθε ἔθνος δύο γλώσσαις, μία ποῦ λαλοῦν οἱ ἄνθρωποι οἱ ζωντανοί, καὶ μίαν ἄλλη ποῦ γράφουν οἱ σοφοί, ποῦ δὲν θὰ ἠμποροῦσεν ὅμως νὰ σβύσῃ τὴ ζωντανή. Ἂν εἶχε ὁ Δάντης ἀκούσῃ τὸ παράπονο τοῦ μοναχοῦ Ἱλαρίου, θὰ εἴχαμε ἕνα ὅραμα τῶν τριῶν βασιλείων λατινικά, ὅλο ὡραιότητες ὅμοιαις μὲ τὸ στίχο. Infera regna canam, supero contermina mundo. Καὶ οἱ νέοι Ἕλληνες ποῦ ἠμποροῦσαν νὰ ἔχουν τὸ Δάντη τους καὶ τὸν Ὅμηρο, θὰ ἔχουν, (ἂν ὁ Σολωμὸς δὲν προβλέψῃ), τὸ Infera regna ὡς τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων.

Θὰ προβάλουν ἴσα ἴσα τὸ κῦρος τοῦ Δάντη ποῦ ξεχωρίζει τὴν αὐλικὴ καὶ ὑψηλὴ γλῶσσα (aulica, cortigiana ed illustre) ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ ὄχλου. Ἀλλ' ὁ Δάντης μαρτυρεῖ ποῦ δὲν ἔγραψε 'ς τὴν ὑψηλὴ γλῶσσα τὸ ποίημα καὶ γι' αὐτὸ τὸ ὠνόμασε Κωμῳδία. Ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα οἱ νέοι Ἕλληνες νὰ καταδεχθοῦν νὰ κάμουν ἄλλο τόσο. Ἔπειτα, σημειώσετε, 'ς τὴν ὑψηλὴ γλῶσσα, ὅπως τὴν γράφει ὁ Δάντης, καὶ 'ς τὴ χυδαία, δὲν εἶναι οἱ γραμματικοὶ τύποι ποῦ διαφέρουν, οὔτε εἶναι ἄλλο τὸ λεξικό· δὲν εἶναι δύο γλώσσαις, ἀλλὰ δύο ὕφη. Οὔτε ποτὲ δύο γλώσσαις ἢ δύο γραμματικαῖς εὑρέθηκαν 'ς ἕνα λαὸ παρὰ ὅπου ἔζησαν μαζὶ δύο ἔθνη καταγωγῆς διαφορετικῆς. Καὶ τοῦτο σημαίνει 'ς τὸν Ὅμηρο ἡ γλῶσσα τῶν θεῶν καὶ ὁ Πλάτων τὸ καθαρίζει παρατηρῶντας ὅτι οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι οἱ ἐντόπιοι καὶ οἱ ξένοι. Ἀλλ' ἔλαχε τῆς Ἑλλάδος ἡ τύχη, ἂν ἐξαιρέσῃς τοὺς Τούρκους, ὅσοι ἄλλοι ἔβαλαν πόδι 'ς τὰ χώματά της νὰ τῆς εἶναι κάπως ὁμόφυλοι· ὅθεν αὐτὴ τοὺς ἐχώνεψε καὶ ἀγάλι ἀγάλι τοὺς ἀφωμοίωσε, καὶ ἐβγῆκε ἀπὸ πολλοὺς λαοὺς ἕνα ἔθνος, μία γλῶσσα ἀπὸ πολλαῖς διαλέκτους, ἀπὸ πνεύματα πολλὰ μία πλάσις, ἀπὸ δόξαις πολλαῖς ἕνα ὄνομα μέγα. Ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἦλθε 'ς τοὺς Ἕλληνας, καθὼς εἰς ὅλους τοὺς λαούς, ἀπὸ τὴν ποίησι, καὶ ἡ ποίησις ἔρχεται ἀπ[ὸ] τὰ ὄρη. Ὁ Ὀρφεὺς παρουσιάζεται πρὶν τοῦ Ἀμφίωνος ποῦ τειχίζει μὲ τὸ τραγοῦδι, καὶ ὁ παιδαγωγὸς τοῦ Ἀχιλλέως εἶναι ἱπποτρόφος, καὶ οἱ ἱπποτρόφοι εἶναι πάντοτε εὐγενεῖς. Ἡ πατρίδα τοῦ Ὀρφέως, τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Σκενδέρμπεη εἶναι σήμερα κατοικημένη ἀπὸ Ἰλλυρικοὺς συσμιγμένους μὲ Ἕλληνας, καὶ πῶς τὰ δύο γένη εἶναι συγχωνευμένα τ[ὸ] λέγουν τὰ σλαβικὰ ὀνόματα τῶν τόπων Κίσσαβο[ς], Δερβενάκι, ἐπειδὴ τὰ ἔθνη γράφουν τὴν ἱστορία τους 'ς τὸν οὐρανὸ καὶ 'ς τὴ γῆ, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τόπων εἶναι σφραγίδες βαθειαίς, ποῦ αὐτὰ ἀφίνουν ὀπίσω τους, παρόμοιαις μὲ τὰ χνάρια ποῦ, καθὼς ἱστοροῦν τῶν λαῶν τὰ τραγούδια, τυπόνο[υν] 'ς τοὺς βράχους οἱ Ἅγιοι καὶ οἱ Ἥρωες.

Ἀλλ' ἴσα ἴσα ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς Ἰταλικ[ῆς] καὶ τῆς Σλαβικῆς προβάλλει γιὰ τὴ γνώμη μα[ς] ἕνα πολὺ καθαρὸ ὑποστήριγμα. Ἡ γλῶσσα ποῦ τραγουδιέται 'ς τῆς Σερβίας τὰ δάση καὶ 'ς τ[ῆς] Τοσκάνας τὰ πλάγια, εἶναι γλῶσσα εὐγενική, ἐνεργητικὴ καὶ ὡραία, ποῦ ἀπὸ τῶν βιβλίων τὴ γλῶσσα μόνον εἰς ὀλίγους ἰδιωτισμοὺς διαφέρει, καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἰδιωτισμοὶ εἶναι ὅμοιοι μ' ἐκείνους ποῦ σιβονται οἱ σοφοὶ καὶ σχολιάζουν 'ς τὸν Ὅμηρο κα[ὶ] 'ς τὸ Δάντη. Ὁ μῦθος τῆς διγλωσσίας λοιπὸν δὲ[ν] ταιριάζει νὰ ξαναλέγεται σοβαρά, οὐδὲ 'ς τὴν τροπ[ὴ] ποῦ παίρνει ἡ γλῶσσα ὡς πρὸς τὸ ὕφος, ἁρμόζει νὰ θεμελιωθῇ ὁ νόμος ὁ τυραννικὸς τῶν συγγραφέων καὶ καταπατητὴς τοῦ λαοῦ. Καὶ γιὰ τ[ὴν] Ἑλλάδα θὰ ἦταν τὸ ἄτοπο μεγαλήτερο, ὅπου, ἐνῷ ὅλοι ὁμολογοῦν τὴ γλῶσσα της μία, θέλουν ὅμως νὰ τὴν χωρίσουν σὲ δύο, μάλιστα σὲ τρία, καθὼς τῶν φιδιῶν ταῖς γλώσσαις οἱ ποιηταί, διπλασιάζοντας τὴ γραμματική της, ἢ καλήτερα πλάττοντα[ς] μία τρίτη γραμματικὴ μεσινὴ μεταξὺ τῆς νέας κα[ὶ] τῆς ἀρχαίας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει ἡ δυσκολία, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν ἐφεύρουμε. Ἠμπορεῖτε νὰ καταλάβετε εὔκολα, ἀλλὰ δὲν πρέπει. Γιατί; Γιὰ νὰ καταλάβουν οἱ ἀπόγονοί σας μίαν ἡμέρα τὴν Ἀρχαία μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς νέας γραμματικῆς ποῦ δὲν εἶναι ἡ ἀρχαία.

Δὲν θέλουμ' ἐμεῖς ἡ σημερινὴ Ἑλληνικὴ νὰ ξεκολληθῇ ὁλοτελῶς ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ νὰ τὴν διώξῃ. Οἱ γλώσσαις θυγατέρες, καὶ ἀφοῦ μεγαλώσουν, ἠμποροῦν μ' ὅλον τοῦτο νὰ τρέφωνται μὲ τῆς μητέρας τὸ γάλα, ἀλλ' οὔτε ἡ θυγατέρα ἠμπορεῖ νὰ ξαναμπῇ 'ς τῆς μάννας τὸ σῶμα, οὔτε ἡ νέα τεχνικὰ νὰ γίνῃ γερόντισσα. Ἂν προσπαθήσῃ, θ' ἀσχημήνῃ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, θὰ μαραθῇ σὰν κρέας εἰς τὸν καπνό, θὰ πεθάνῃ. Δὲν ἐννοοῦμε (ἐλέγχαμε ὅλαις οἱ ὁμοιότητες τῆς ζωντανῆς Ἑλληνικῆς μὲ τὴν πεθαμένη νὰ μὴ φυλαχθοῦν μὲ σέβας θρησκευτικό· δὲν ἐννοοῦμε, ὅ,τι τῆς πεθαμένης ἠμπορεῖ μέσα 'ς τὴ ζωντανὴ νὰ χυθῇ, δίχως ὅμως νὰ βλάψῃ τὴν ξαστεριά της, τὴ φυσικότητα, τὴ ζωή, νὰ μὴ χυθῇ· οὔτε, ἐνῷ οἱ ἄλλαις γλώσσαις ὅλαις παίρνουν ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ ταῖς λέξες τῆς θρησκείας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, οἱ Ἕλληνες οἱ σημερινοὶ νὰ στερηθοῦν τὴν κληρονομία τῶν

Digitized by Google

προπατόρων. Ἀπὸ ταὶς ἀρχαίαις ἐκείναις ρίζαις, ποῦ ζοῦν ὁλοένα, νέαις λέξες ἠμποροῦν νὰ βλαστήσουν, καὶ ἀπ' αὐταὶς ταὶς ρίζαις ταὶς γονιμώτεραις, ἐκείναις, λέγω, ὅθεν μεγαλήτερο πλῆθος ἰδεῶν ξετυλίγεται σὲ καρπερὰ κλωνάρια καὶ φύλλα χαριτωμένα, ἐκείναις ταὶς ρίζαις μὲ ἀγάπη θερμότερη ἔπρεπε οἱ νέοι συγγραφεῖς νὰ καλλιεργήσουν. Ἡ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ εἶναι μετάβασις τῆς Ὁμηρικῆς εἰς τὴν Κλέφτικη, ἠμποροῦσε νὰ εἶναι δαχτυλίδι νὰ σμίξῃ μὲ τούτην ἐκείνην. Καὶ τόσαις λέξες ποῦ φαίνονται πεθαμέναις, ἐρευνῶντας καλήτερα, θὰ ταὶς εὑρίσκαμε ἀκόμη ν' ἀντηχοῦν εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ σὲ κανένα λαγκάδι ἢ κορφοβοῦνι· κ' ἐκεῖνοι οἱ φτωχοὶ ποῦ ποτὲ δὲν ἄκουσαν τοῦ Εὐσταθίου τὸ ὄνομα, θὰ ἠμποροῦσαν καλήτερα παρ' αὐτὸς νὰ ἑρμηνεύσουν τὴν Ἰλιάδα. Οἱ σχολαστικοὶ ποῦ καταφρονοῦν τὴ γλῶσσα τῶν λαῶν μοιάζουν τὸν πετεινὸ ποῦ σγαρλίζει 'ς τὴν κοπριὰ καὶ τὸ μαργαριτάρι δὲν ξέρει τί νὰ τὸ κάμῃ. Ζητήσετε 'ς τὴν παλαιὰ γλῶσσα τὴ νέα καὶ 'ς τὴ νέα τὴν παλαιά, καὶ θὰ εἶσθε ὀλιγώτερο ἐλαφροί, ὦ καινοτόμοι, θὰ εἶναι, ὦ σχολαστικοί, ὁ ἀέρας σας ὀλιγώτερος, δὲν θὰ εἶναι τόσο τὸ πεῖσμα σας, ὦ φιλάρχαιοι, θὰ γίνετε 'ς τὴν ὁρμή σας στοχαστικώτεροι, ὦ νεολόγοι.

Ἂς καθαρισθῇ ναὶ ἡ γλῶσσα ἀπὸ τρόπους ξενοτικούς, ἂς ζητηθοῦν 'ς τὰ βιβλία οἱ λέξες ποῦ δὲν ἔχει ὁ λαός· ἀλλ' ἐνῷ πλουτίζετε τὸ λεξικό, μὴ θελήσετε, παρακαλῶ σας, ν' ἀλλάξετε τὴ γραμματική, καὶ μάθετε ὅτι μὲ τὸ λεξικὸ τοῦ Στεφάνου, τόσο βαρὺ ὅσο εἶναι, (καὶ θὰ ἦταν διπλὸ ἂν ὅλαις οἱ φράσες αραδιάζονταν μέσα τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων ὁποῦ μᾶς ἔμειναν), μὲ τὸ λεξικὸ τοῦ Στεφάνου δὲν γίνεται γλῶσσα ἀρκετὴ 'ς τῆς ζωῆς ταὶς ἀνάγκαις· μάθετε ὅτι τῶν βιβλίων οἱ φράσες, ὅσαις κι ἂν εἶναι, δὲν εἶναι τὸ ἑκατομμυριοστὸ τῆς ζωντανῆς λαλιᾶς, καὶ ὅτι τῆς ζωντανῆς λαλιᾶς θὰ ἔχετε πάντοτε χρεία, ὅ,τι κι ἂν κάμετε, καὶ ὅτι ὁ λαὸς 'ς τοὺς σαχλούς σας νεωτερισμοὺς δὲν θὰ κλίνῃ ποτὲ ὅπως ἔκλινε 'ς ταὶς περούκαις τῶν Βενετῶν.

Ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσῃ κανεὶς ξάστερα τὴν ἰδέα καὶ τὸ αἴσθημα 'ς τὴ γλῶσσα τὴ ζωντανὴ τῶν ἀνθρώπων, νὰ μὴ ζητιανεύῃ οὔτε προσωπίδες νὰ κρύβουν τὴν ἀσχημάδα, οὔτε στολίσματα νὰ δείχνουν μαλακὸ τὸ ξερὸ καὶ σηκωτὸ τὸ ἴσιο ἢ βαθουλό, νὰ δυνηθῇ τέλος νὰ δείξῃ τὴν ἀλήθεια ὅπως εἶναι, ὥστε αὐτὴ μοναχή της νὰ εἶναι εὐγενικὴ καὶ ἀγαπητή, δὲν εἶναι εὔκολο πρᾶγμα· χρειάζεται τιμιότης ψυχῆς καὶ αἴσθημα δυνατό, νοῦς σωστὸς καὶ δύναμις ὕφους. Ἀλλ' ἂν ἡ εὐγένεια δὲν στέκει 'ς τοὺς τύπους τοὺς ἀρχαίους, δὲν πρέπει ὅμως νὰ συμπεράνουμε πῶς εἶναι ἀξιαγάπητη ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἂν τὴν μεταχειρισθοῦμε χωρὶς φρόνησι, χωρὶς ἐκλογή. Ἄλλο εἶναι νὰ μεταχειρισθῇς τὴν κοινὴ Ἑλληνική, ἄλλο νὰ τὴν γράψῃς κοινά. Καὶ καθὼς οἱ σχολαστικοὶ ἠμποροῦν μὲ ταὶς καθαρώταταις λέξες τοῦ Πλάτωνος νὰ εἰποῦν πράγματα ἀνόητα ἢ χυδαῖα, παρόμοια ἠμποροῦν οἱ δημοτικοὶ μέσα 'ς τοὺς κοινότερους τρόπους νὰ τυλίξουν ἰδέαις ζητημέναις, σκοτειναίς, ψυχραίς, ἀκαδημαϊκαίς, γλυκανάλαταις· ἐκεῖνοι μὲ σοφὸν τρόπο χυδαῖοι, τοῦτοι μὲ δημοτικαὶς μορφαὶς ρητορικοί. Γιὰ νὰ μεταχειρισθῇς φρόνιμα καὶ ταὶς παλαιαὶς μορφαὶς καὶ ταὶς νέαις χρειάζεται νοῦς, σοφία, μελέτη, παρὰ κάθε ἄλλο ψυχή, καὶ τὴν ψυχὴ δὲν τὴν δίνουν οἱ δοτικαίς. Σεῖς μούμμιαις τῶν συγγραφέων, ἠμπορεῖτε νὰ κολυμπήσετε 'ς ὅλα τῶν Ἀθηνῶν τὰ ἀρώματα, δὲν θὰ σᾶς δώσῃ τοῦτο ψυχὴ κι ἂν μέσα πνιγῆτε. Σεῖς, κωμικοὶ ντυμένοι σὰν Κλέφταις, 'ς τὴ στριμμένη σας σύνταξι, 'ς τὴ σχολαστική σας μακρολογία, θὰ εἶσθε γραμματικοὶ τόσο πλέον ἐντροπιασμένοι, ὅσο πλέον καταφρονεῖτε καὶ τοὺς ἀνικάνους γραμματικοὺς καὶ τοὺς ἱκανούς. Ἂς εἶναι φωτεινὴ ἡ ἰδέα, τὸ αἴσθημα φλογερό, ὁ λόγος ἁπλός, λυγερὴ ἡ περίοδος, καὶ 'ς ἐσᾶς ἡ Ἑλλάδα τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου θὰ ξαναζήσῃ.

Ἀλλὰ βέβαια ἡ ζωντανὴ ὀμορφάδα, αὐτὴ ποῦ ἐνεργεῖ 'ς ταὶς ψυχαίς, αὐτὴ ποῦ ἀθανατίζει τὰ συγγράμματα, εἶναι ὄχι ἐκείνη ποῦ ψαρεύεται 'ς τὰ βιβλία, ἀλλὰ ἡ ὀμορφάδα τῆς ζωντανῆς φωνῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ τωρινὴ Ἑλληνικὴ ἦταν ὅλη βάρβαρη καὶ ἄσχημη, σεῖς ἔπρεπε νὰ τὴν γράφετε, ἐπειδὴ εἶναι ζωντανή, ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς πρέπει νὰ εἶναι γιὰ ὄφελος τοῦ λαοῦ, ὄχι ὁ λαὸς νὰ εἶναι 'ς τὸ χέρι τῶν συγγραφέων. Ἀλλὰ βάρβαρη καὶ ἄσχημη ὄχι δὲν εἶναι, καὶ αὐταὶς οἱ ἐξαίρεσες τῶν κανόνων σας, ποῦ 'ς ἐσᾶς φαίνονται πῶς δὲν ἔχουν εὐγένεια, εἶναι μέσα 'ς ἐκεῖνα τὰ συγγράμματα ποῦ σεῖς κακοθαυμάζετε. Καὶ ἡ χαριτωμένη χρῆσις τῶν μορίων, καὶ ἡ ἁρμονικὴ συμφωνία τῶν λέξεων, καὶ ὁ χρωματισμὸς τῶν μεταφορῶν, καὶ ἡ ὡραία καὶ εὐγενικὴ ποικιλία τῶν χρόνων, τῶν ἐγκλίσεων, τῶν ἀριθμῶν, καὶ ἡ ὑποδιαίρεσις τῶν περιόδων κατὰ τὴ συνήθεια τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡροδότου, ὅλα εἶναι περισσότερο 'ς τὸ τρεχούμενο ἰδίωμα τῶν λαῶν παρὰ 'ς τοὺς πάγους τῶν σοφῶν. Ἡ γλῶσσα τῶν λαῶν ἔχει τὴν ἀνήσυχη ἐλαφρότητα τῶν πουλιῶν ποῦ κελαδοῦν καὶ πετοῦν, ὁ λόγος τῶν σοφῶν ἔχει τὴν ἀξιογέλαστη σοβαρότητα καὶ φοβέρα τοῦ γερακιοῦ ποῦ εἶναι βαλσαμωμένο.

Ὁ Κουϊντιλιανός, ὁποῦ ἤξευρεν ὅσα Ἑλληνικὰ πολλοὶ Ἕλληνες σήμερα, καὶ ἐθαύμαζε τὴν Ἑλληνικὴ εὐφυία μὲ τὸν ἐλεύθερο θαυμασμὸ ἑνὸς πνεύματος διαπεραστικοῦ καὶ τιμίου, ὁ Κουϊντιλιανὸς γιὰ τοὺς Ρωμαίους ἐκείνους ποῦ ἐβάραινεν ἡ ἁμαρτία παρομοίας προλήψεως, δὲν διστάζει νὰ γράψῃ. Poene ridiculum malle sermonem quo locuti sunt homines, quam quo loquuntur.

Ἀλλ' ἐμεῖς συγκλίνουμε, μάλιστα σᾶς παρακαλοῦμε, ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα, ποῦ ἐλαλοῦσαν ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Μπότσαρης, φαίνεται 'ς ἐσᾶς ποταπή, νὰ λαλήσετε τὴ γλῶσσα τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. Ἂν ὄχι Ξενοφῶντες, νὰ εἶσθε Φώτιοι, ἂν ὄχι Σοφοκλεῖς, Ψελλοί· ἀλλὰ γράψετε μία γλῶσσα, μία γλῶσσα νὰ ἔχῃ γραμματικὴ ὡρισμένη, νὰ εἶναι ρητῶς ἡ γλῶσσα τῶν προπατόρων σας. Γενῆτε ρητῶς πεθαμένοι καὶ θὰ εἶσθε ζωντανώτεροι παρὰ τώρα. Ἂν ἐθρέψετε τὸ πνεῦμα σας μὲ ταὶς χάρες τῶν παλαιῶν, ἂν ταὶς ἐκάμετε πνοή σας καὶ αἷμα σας, αὐταὶς ποῦ τὸ ἔθνος ταὶς ἐσύναξε ζων-

Digitized by Google

τανοὺς καὶ ἄνθισαν 'ς τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων μεγάλων, θὰ ξανανθοῦσαν ἴσως 'ς ἐσᾶς, καὶ ἀπ' αὐταὶς ἠμποροῦσαν, ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα πλάττει καὶ ὅταν μιμεῖται, νὰ βλαστήσουν καὶ ἄλλαις παρόμοιαις, καθὼς εἶναι οἱ σπόροι 'ς τὰ μαγνάδια ποῦ σκεπάζουν ταὶς μούμιαις 'ς τὴν Αἴγυπτο, ἂν φυτευθοῦν ὕστερ' ἀπὸ αἰῶνες ξανανθίζουν πληθαίνοντας. Ἡ ἀρχαία τέλος εἶνε μία γλῶσσα μορφωμένη καὶ ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος γνωρίζει τοὺς νόμους της, ἀλλὰ τούτη, ποῦ φτιάνετε σεῖς, δὲν ἀκολουθεῖ νόμους οὔτε ἀρχαίους οὔτε νέους. Ἂν ἐπαίρνετε κἂν γιὰ παράδειγμα τὴ σύνταξι τὴν ἁπλὴ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ λαὸς πολὺ εὐκολώτερα θὰ κατάπινεν ἐκείνη τὴν παλαιότατη γλῶσσα παρὰ τούτην ποῦ τοῦ προσφέρετε τώρα.

Θέλετε νὰ σύρετε ὀπίσω 'ς ταὶς πηγαίς της τὴ γλῶσσα; Θέλετε ν' ἀναστήσετε τὴ νεκρὴ καὶ τὴ ζωντανὴ νὰ νεκρώσετε; Θέλετε νὰ βάλετε μὲς τὰ δόντια σας ἕνα κομμάτι μιᾶς γλώσσας, ὁποῦ εἶχεν ἀδιήγητο κάλλος καὶ δύναμι δεκαπέντε αἰῶνες κ' ἐδῶ, καὶ αὐτὸ τὸ σύντριμμα μὲ ἕνα σύστημα νέο γλωσσοπλαστικῆς τέχνης νὰ συμπληρώσετε; καὶ θέλετε, καθὼς ἐκεῖνος ὁ μεγαλόψυχος Ἕλληνας, νὰ φτύσετε τὴ γλῶσσα ποῦ ἔχετε ζωντανή, ὄχι 'ς τὸ πρόσωπο τοῦ ἐχθροῦ σας τυράννου, ἀλλὰ τοῦ φτωχοῦ λαοῦ καὶ γιὰ πεῖσμα του; Τὸ θέλετε: Ἐμεῖς δὲν θὰ σᾶς εἰποῦμε πῶς τοῦτο εἶναι ἕνα πεῖσμα σκληρό, μία δυστυχισμένη ὑπερηφάνεια, ποῦ φέρνει μαζί της τὴν τιμωρία. Δὲν θὰ σᾶς εἰποῦμε πῶς εἶναι ἀκατόρθωτος ὁ σκοπός, ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς ἠμποροῦν ναὶ νὰ φθείρουν τὸ ὕφος, νὰ βρωμέψουν τὴ γλῶσσα, ἀλλὰ νὰ τὴν σβύσουν ἢ νὰ τὴν ἀναστήσουν ὄχι ποτέ. Δὲν θὰ σᾶς εἰποῦμε ὅτι τοῦτο 'ς τὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου στοχασμοῦ εἶναι ἀνήκουστο, ὅτι ἂν ἡ ἐπίλοιπη Εὐρώπη ἤθελε πάρη τὸ δρόμο σας, δὲν θὰ εἴχαμε τὰ μεγάλα ἔργα τῆς Ἰταλικῆς, Ἀγγλικῆς, Γαλλικῆς, Ἱσπανικῆς, Γερμανικῆς φιλολογίας, ἀλλὰ θὰ εἴχαμε, ἀποκάτω ἀπὸ μία βάρβαρη Λατινική, ἀναρίθμητα ἄσοφα καὶ μεταξύ τους ἀσύμφωνα διαλεκτικὰ ἰδιώματα. Τοῦτο μόνον θὰ σᾶς εἰποῦμε· δοκιμάσετ' εὐθύς, τολμήσετε τὸ ἄμετρο πήδημα, μὴ στέκεσθε κρεμασμένοι 'ς τὸ ἄδειο. Λαλήσετε καὶ γράψετε τὴν Ἑλληνικὴ τοῦ Γοργία· ἐπιβάλετέ την, ὅπως ἐπιβάλλουν μὲ νόμο τὰ νέα μέτρα καὶ ζύγια· δῶστ' ἕνα τέλος.

Ἀποκρίνονται μ' ἐκείνη τὴ λέξι, ποῦ εἶναι πρόφασις τόσο συχνὴ τῆς ἀκινησίας, παρηγοριὰ νεοεύρετη σὲ τόσαις θεληματικαὶς συμφοραίς· ἡ ἐποχή μας εἶναι **μεταβατική**. Καὶ τί σημαίνει μετάβασις, ἤθελ' ἐρωτήση ὁ Σωκράτης, ὁ ἀκούραστος ἐκεῖνος ἐρωτητής. Καὶ ποιὸς εἶναι ἢ ποιὸς θὰ εἶναι ὁ αἰῶνας ποῦ δὲν ἠμπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται μετάβασις ἀπὸ ἕνα εἰς ἄλλο στάδιο τῆς γλώσσας, τῆς κοινωνίας, τῶν ἰδεῶν: Ἢ τί ἄλλο παρὰ μετάβασις εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος: Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλα περνοῦν καὶ ἀλλάζουν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ἐποχή μας εἶναι παρὰ κάθε ἄλλην ἐποχὴ ἀλλαγῶν, θὰ θελήσουμε γιὰ τοῦτο ν' ἀναγκάσουμε καὶ τὴ γλῶσσα ἀπὸ τὰ νιᾶτα νὰ περάση 'ς τὰ γερατεῖα, ἀπὸ τὴ ζωὴ νὰ περάση 'ς τὸ θάνατο, καὶ τὸ πνεῦμα τῶν λαῶν νὰ προβαίνη ὄχι ἀπὸ τὸ παρὸν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ παρὸν εἰς τὸ περασμένο; Ἢ εἶσθε σεῖς βασιλεῖς τοῦ παρόντος, ἀρχιμανδρίταις τοῦ μέλλοντος, τοῦ περασμένου θεοί; Τί θὰ κατορθώσουν αὐτοὶ οἱ ἀγῶνες σας γιὰ νὰ ξεκάμετε ἢ νὰ ξανακάμετε μία γλῶσσα; Ξέρετε ποῦ θὰ δυνηθῆτε νὰ σταματήσετε μ' αὐταὶς ταὶς μετάβασες; Ξέρετε ποῦ θέλετε τώρα νὰ σταματήσετε; Ποιὸς εἶναι ὁ τύπος ὅπου σκοπεύετε νὰ καταφέρετε τὴ γλῶσσα τῶν υἱῶν καὶ τῶν δισεγγόνων; Ἐπειδὴ καὶ 'ς τὴν ἀρχαία ὑπάρχουν ποικιλίαις γραμματικῆς, ποικιλίαις διαλέκτων, καὶ λέξες ξενοτικαίς. Ἀπὸ ταὶς ἀρχαίαις γλώσσαις θὰ σβύσετε σεῖς ὅλα τὰ ξένα; Καὶ γνωρίζετε ποια εἶναι καὶ πόσα; Πιστεύετε πῶς οἱ πέτραις τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας, ὅταν ἔγιναν ἄνθρωποι, ἐλαλοῦσαν Ἑλληνικὰ καθαρώτατα; Καὶ ὅτι ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἠπείρου, οὔτε λέξες ἦλθαν 'ς τοὺς Ἕλληνας, οὔτε ἰδέαις; Καὶ ἂν 'ς τὴν Ἑλληνικὴ τὴν ἀρχαία, θέλεις δὲν θέλεις, πρέπει νὰ δεχθῆς καὶ ταὶς λέξες ποῦ δὲν ἦταν Ἑλληνικαίς, καὶ ἂν 'ς τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ παραδέχεσθε τοὺς τύπους τῶν λαϊκῶν διαλέκτων, μὲ τί δικαίωμα θ' ἀναθεματίσετε τὴν τωρινὴ ζωντανὴ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ ἔχει τύπους τοῦ λαοῦ καὶ λέξες πηγῆς ὄχι Ἑλληνικῆς; Λόγος μονάκριβος τοῦ τόσου σας κόπου θὰ εἶναι ἡ δόξα νὰ λαλήσετε καὶ νὰ γράψετε μία γλῶσσα ποῦ ἔγραψαν ἄνθρωποι ἀγαθοὶ καὶ μεγάλοι ἐδῶ καὶ τόσους αἰῶνες. Αὐτοὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ μεγάλοι, ἂν ἤθελε ξαναζήσουν, πατρικὰ θὰ συμβούλευαν νὰ εἶναι ὁ θαυμασμός σας ὄχι τόσο βασανισμένος, νὰ εἶναι ἡ μίμησίς σας λαμπρότερη, θὰ προσπαθοῦσαν νὰ σᾶς κάμουν νὰ καταλάβετε ὅτι οἱ γλῶσσαις ἀκολουθοῦν ταὶς τύχαις τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ὅτι, καθὼς οὔτε θὰ ἠμπορούσετε σεῖς, οὔτε θὰ ἦταν ἐπιθυμία σας νὰ γυρίσετε 'ς τοὺς καιροὺς τῆς Βασιλίδος, τῶν Εἱλώτων, τῆς Φρύνης, παρόμοια θὰ σᾶς ἦταν ἀδύνατο νὰ λαλήσετε τὴ γλῶσσα ἐκείνων τῶν ἐποχῶν ποῦ γιὰ πάντα μᾶς ἔφυγαν· καὶ ὅτι ὅσο μακρύτερα μείνετε, τόσο θὰ ταὶς ἐννοῆτε καλήτερα, καὶ ὅτι ἡ νέα ἄνοιξη δὲν στολίζεται μὲ τὰ ἄνθη τοῦ χρόνου ποῦ ἐπέρασε, καὶ δὲν καταπατεῖ τὰ δικά της.

Ἀφοῦ ὅμως στοχάζεσθε πῶς δὲν πρέπει μὲ μία νὰ φθάσουμε 'ς τὸ σημάδι, πόσαις γενεαὶς ἀπάνω κάτω σᾶς φαίνεται πῶς πρέπει νὰ περάσουν πρὶν φθάση ἡ γλῶσσα 'ς ἐκεῖνο τ' ἀνθηρὸ ἀσπρομαλλιασμα ποῦ τόσο σᾶς θέλγει; Τριάντα χρόνια ἐπέρασαν καὶ δὲν βλέπω ἡ πρόοδος νὰ εἶναι μεγάλη. Καὶ 'ς αὐτὴ τὴν ἀμφιβολία τοῦ πότε καὶ τοῦ πῶς καὶ τοῦ τί, θὰ δαπανήσετε σεῖς καὶ τὸ δικό σας τὸ πνεῦμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἐρχομένων; Καὶ τί θὰ κάμουν αὐτοὶ οἱ ἐρχόμενοι τὰ τόσα βιβλία ποῦ 'ς αὐτὸ τὸ διάστημα θάβγουν; Φθασμένοι τέλος εἰς τὴν κατάκτησι τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, γιὰ νὰ νοήσουν αὐτή σας τὴ μεσινὴ μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τοῦ λαοῦ, ἂν θελήσουν νὰ μεταφράσουν τὰ ἔργα σας, θ' ἀναγκασθοῦν νὰ σπουδάξουν τὴ μεσινή σας γραμματική, καὶ ἂν θελήσουν ν' ἀναγαλλιάσουν τὸ πνεῦμα τους μὲ τὰ ᾄσματα ποῦ

Digitized by Google

ἐτραγουδήθηκαν 'ς τοὺς καιροὺς ποῦ τὸ ἔθνος ἐπολεμοῦσε, θ' ἀναγκασθοῦν νὰ σπουδάξουν κι αὐτὴ τὴ γραμματικὴ τοῦ λαοῦ ποῦ σεῖς τώρα καταφρονεῖτε, καὶ θὰ τὴν ἀγαπήσουν καὶ θὰ ἀγαναχτήσουν ποῦ σεῖς τὴν ἀπαγορεύσετε βάνοντας ἐμπρός της ὡσὰν ἄφωτο σῶμα τὸν ἑαυτό σας νὰ τὴν σκεπάσῃ. Θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ σπουδάξουν τρεῖς γραμματικαὶς ἀντὶ δύο.

Ἀλλ' ἐμεῖς φανταζόμεθα πράγματα πάρα πολὺ μακρυσμένα, ὅτι οἱ ἐρχόμενοι μὲ τὴ βοήθεια τῆς μεσινῆς σας γραμματικῆς θὰ ξαναδράξουν γερὰ τὴν ἀρχαία. Ἂν ποτὲ φθάσουν, θὰ φθάσουν, πιστεύσετε, κάθε ἄλλο παρὰ ἀπ' αὐτόν σας τὸ δρόμο. Ἡ δοκιμή σας μόνον τὸ ἀντίθετο ἤθελε κατορθώσῃ, νὰ βαρεθοῦν, ν' ἀηδιάσουν τὴν ἀρχαιότητα. Καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσαν νὰ γνωρίσουν καὶ ν' ἀγαπήσουν τὰ κάλλη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀνάμεσα ἀπὸ τόσαις ψυχραὶς σας μακρολογίαις, ποῦ σέρνονται δίχως νὰ λαχταρίζουν, ὡσὰν βασανισμέναις ὀχιαίς; Ἂν ἐσεῖς καταφρονεῖτε τὴ **λυγερὴ** καὶ λαχταρεῖτε ταὶς Χάρες, γιὰ ν' ἀγαπήσουν ταὶς Χάρες οἱ ἄνθρωποι μὴ ταὶς παρουσιάζετ' ἐμπρός τους μὲ καπελῖνο καὶ κρινολίνα.

Τριάντα χρόνια ἐπέρασαν, λέγω, ἀπὸ τὴν ἀξιοθαύμαστη νεκρανάστασι τῆς πατρίδος, καὶ δὲν ἐφάνη ἀκόμη 'ς αὐτὴ τὴ γλῶσσα σας ἕνας μεγαλοδύναμος ποιητής, ἕνας εὔγλωττος ρήτορας. Καὶ δὲν θὰ φανῇ ποτέ. Σᾶς λέγω δὲν θὰ φανῇ ποτέ. Ἐπειδὴ ἡ εὐγλωττία καὶ ἡ ποίησις θέλουν ἕνα ἔδαφος στερεό, νὰ πατήσουν ἀσάλευτα καὶ νὰ ὁρμήσουν 'ς τὸ τρέξιμο. Ἂν ἐσεῖς ταὶς ἀναγκάσετε νὰ σπουδάξουν ταὶς μετοχαίς, τρομασμέναις θὰ φύγουν· ἂν μεταξύ τους καὶ τῆς ἰδέας βάλετε ἐμπόδιο, ἂν μεταξύ τους καὶ τῆς ψυχῆς, ποῦ ταὶς ἀκροάζεται, βάλετε μίαν ἀκαδημία, ἡ πλῆξις θὰ θανατώσῃ τὴν ἔμπνευσι, ἡ δυσκολία θ' ἀργοπορήσῃ τὴν ὁρμὴ τοῦ αἰσθήματος. Καὶ ἐνῷ δὲν ξέρω ἀπὸ πόσαις καὶ ποίαις βαθμολογίαις σεῖς ὁδηγεῖτε τοὺς μαθητάς σας 'ς τὴν κορυφή, αὐτοὶ ἔχουν τὸν καιρὸ νὰ πνιγοῦν μέσα 'ς τὴ βρωμερὴ λάσπη τῆς σχολαστικότητος. Σεῖς σηκόνετε ἀπὸ τὴν κοινὴ χρῆσι τὰ νομίσματα τὰ τρεχούμενα, ὅποια κι ἂν εἶναι, κ' ἐνῷ μᾶς ὑπόσχεσθε τὰ ἀρχαῖα, προσφέρετε ὡστόσο τὰ νεόκοπα τὰ δικά σας, νομίσματα κάλπικα, γιατὶ τὰ ἔκοψε ἰδιώτης. Τοῦτο ποῦ κάνετε εἶναι ἕνας τεχνικὸς μεσαιῶνας, μία νέα βυζαντινὴ ἐποχή, ἕνα φῶς ἀχαμνὸ ὕστερ' ἀπὸ τὸ χάραμα. Ὅ,τι λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του ὁ Δάντης ὅταν βλέπῃ τὸν Ἑωσφόρο, ἠμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ ἡ γλῶσσα ταπεινωμένη ἀπὸ σᾶς·

Jo non morii e non rimasi viva:
Pensa oramai per te, s' hai fior d' ingegno,
Qual io divenni d' uno e d' altro priva.

Καὶ δὲν εἶναι αὐτὴ συκοφαντία ἢ ὑποψία μακρυσμένου κακοῦ, εἶναι ὁμολογία δική σας ξαστερόκαρδη καὶ σεμνή. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα (λέγετε σεῖς) ξαναπλασμένη, ὅπως θέλουμ' ἐμεῖς, δὲν εἶναι καλὴ γιὰ τὴν ποίησι, ἀλλὰ χρησιμεύει γιὰ τὴν εὐγένεια τῆς πεζογραφίας. Πῶς; ἐσεῖς ἀνεβαίνετε 'ς τὸν Ὅμηρο καὶ 'ς τὸν Αἰσχύλο ποδοπατῶντας τὸ σῶμα τὸ νεκρὸ τῆς ποιήσεως; Πῶς; ἡ εὐγένεια τοῦ πεζοῦ λόγου ἔγινεν ἐχθρὸς τοῦ ποιητικοῦ; Ἡ παλαιὰ σχολὴ ἤθελε τὴ γλῶσσα τοῦ στίχου χωρισμένην ἀπὸ τὴν ἔκφρασι τοῦ πεζοῦ λόγου, ὡς πρὸς τὸ ὕψος, καὶ σεῖς τὸ ζητεῖτε ἀντίστροφα; Αὐτὴ ἡ ἀναποδογυρισμένη σχολαστικότης εἶνε πρόοδος; Ἕνα ἔθνος, τῶν Ἑλλήνων τὸ ἔθνος, ὠρφανεμένο ἐξ αἰτίας σας ἀπὸ κάθε ἐλπίδα ποιήσεως; Ὅ,τι Ἰρλανδοὶ καὶ Σκῶτοι θὰ ἀνατρίχιαζαν μόνον νὰ στοχασθοῦν, τὸ λέγουν μὲ καύχημα Ἕλληνες; Καὶ δὲν βλέπετε ὅτι ἕνας λαός, ποῦ νὰ ἦταν ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴ γλῶσσα του ἡ ποίησις, θὰ ἦταν ὁ Κάϊν τῶν λαῶν;

Οἱ λόγιοι νὰ λέγουν ἑνὸς λαοῦ δὲν θἄχῃς ποίησι; Οἱ λόγιοι νὰ οἰκοδομήσουν μία γλῶσσα, ν' ἀναστήσουν μία γλῶσσα; Καὶ ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ποῦ εἶδε ποτὲ πῶς γίνονται οἱ γλώσσαις, πῶς ὁ σπόρος ποῦ πέφτει 'ς τὸ χῶμα πιάνει καὶ ἀγάλι ἀγάλι γεννοβολᾷ καὶ γίνεται λόγκος; Ποιὸς εἶναι ποῦ ἠμπορεῖ νὰ μοῦ δείξῃ μία μηχανὴ νὰ κατασκευάζῃ τὰ φύλλα τῆς πορτοκαλλιᾶς, τὰ φύλλα τοῦ ρόδου; Ἡ φύσις δὲν δουλεύει τὰ μεγάλα της ἔργα καθὼς ὁ ξυλουργὸς τὰ πλουμίδια του ἢ ὁ ράφτης τὸ καβαλίκι. Ὁ ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ βάλῃ ἀπὸ δικό του 'ς τὸ σπόρο ποῦ κρύβεται μόνον τὸν ἵδρωτα καὶ τὸ κόπρισμα, ἔπειτα, ὅταν ὁ καρπὸς ὡριμάσῃ, νὰ τὸν κόψῃ καὶ μὲ τὰ φύλλα καὶ τ' ἄνθη νὰ πλέξῃ στεφάνια, ἀλλ' ἂν μὲ τὰ σιδεράκια του θελήσῃ νὰ πειράξῃ, νὰ διορθώσῃ τὸ βλάστημα ποῦ μορφόνεται μὲς τὸν κόρφο τῆς γῆς καὶ μόνον οἱ ἄνεμοι κι ὁ οὐρανὸς τὸ γνωρίζουν, ὁ σπόρος δὲν θὰ ἰδῇ ποτέ του τὸ φῶς. Τοῦ Σωκράτους ὁ λόγος ἐμαίευε τὴν ἀλήθεια ποῦ ἦταν ἕτοιμη νὰ προβάλῃ 'ς τὸ φῶς, ἀλλ' ὅποιος ταράζει τὴ σύλληψι καὶ προλαβαίνει τὴν ὥρα, θανατόνει καὶ τὸ ἄμορφο πλάσμα καὶ τὴ μητέρα.

Ἀπ' ὅταν εἶναι κόσμος ὁ κόσμος, ταὶς γλώσσαις οἱ λαοὶ ταὶς ἔκαμαν πάντοτε, καὶ οἱ βασιλεῖς ποῦ σὲ τόσα καὶ τόσα ἀνακατεύονται, δὲν ἀνακατεύθηκαν 'ς τὴ γραμματικὴ παρὰ γιὰ νὰ τὴν διδάξουν ἀπαράλλαχτη ὅπως τὴν ἔμαθαν καὶ μὲ τοῦτο νὰ φτωχοζήσουν. Χαρίσετε τοῦ λαοῦ κἂν τὴ γλῶσσα· τὸν ὀνομάζετε κυρίαρχο, ἀφήσετέ του κἂν τὸ σκῆπτρο τῆς γλώσσας.

Εἶναι τοῦτο καθαυτὸ ἕνα ἄσπλαχνο περιγέλασμα. Θἄλεγες ὅτι ἀπ' ὅταν ἐχρίσθη ὁ λαὸς βασιλέας, ὅλοι συναγροικοῦνται νὰ τὸν χαλάσουν, καὶ πρῶτοι οἱ αὐλικοί του. Τὸν ἔκαμαν ἐκλογέα τῶν βουλευτῶν καὶ τοῦ ἀρνοῦνται τὴν ἐλευθερία τοῦ λόγου, ἐμπορεύονται τὴ γλῶσσα 'ς τὸ στόμα του. Θἄλεγες ὅτι τὸ νὰ γράφεται κάλλιο ἡ γλῶσσα τῶν πεθαμένων παρὰ ἡ γλῶσσα τῶν ζωντανῶν εἶνε ἕνα ζήτημα ἁπλῶς ἀκαδημαϊκό, ὅμοιο μὲ τὰ παιγνίδια ποῦ παίζουν οἱ προκομμένοι τῆς Κίνας μ' αὐτὴ τὴν ἀτελείωτη γλῶσσα τους. Σὰν νὰ ἦταν τὸ ζήτημα ἄσχετο μὲ τὰ χρέη καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, μὲ τὸν προορισμὸ τῆς ψυχῆς.

*

Σεῖς ἐπαινεῖτε τὸ λαὸ καὶ τὸν προσβάλλετε καταφρονῶντας ἐκείνη τὴ γλῶσσα, ὅπου αὐτὸς ἐμ-

Digitized by Google

πιστεύθηκε γιὰ αἰῶνες ταῖς πονεμέναις ἐλπίδες του, τὴ γλῶσσα ποῦ ἔκαμε αὐτὸς ἐγγύτρα τῆς ἀθανασίας του, ποῦ ἔθρεψε μὲ τὰ δάκρυά του καὶ μὲ τὸ αἷμα του. Καὶ ποιοὶ εἶσθε σεῖς ποῦ θέλετε νὰ τοῦ ἁρπάξετε ἢ νὰ χωρίσετε 'ς τὴ μέση τὴν ψυχὴ τῆς ψυχῆς του; Καὶ ἂν ἦσασθε ἀκόμη ἐνσαρκωμένη ἡ Στοὰ καὶ τῶν Σοφῶν ἡ Πλειάδα, ποιοὶ εἶσθε ἐμπρὸς 'ς ἕνα λαὸν ὁλόκληρο σεῖς; Ὅ,τι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔκαμαν, ἔπρεπε σεῖς νὰ προσπαθήσετε νὰ τὸ κάμετε; Ἂν εἶναι ἡ μοῖρα του νὰ ξαναμιλήσῃ τὴν ἀρχαία, ἐπιβάλετέ του ρητῶς νὰ λαλῇ τὴν ἀρχαία, κάμετε κάθε ἐργαστῆρι, κάθε καλύβι ἀκαδημία, ἀλλὰ μὴ τοῦ φτιάνετε μίγματα· εἰδεμή, ἐνῷ τὸ Ἔθνος ὁλόκληρο εἶχε, κληρονομία πολύτιμη, μία γλῶσσα, σεῖς θὰ κάμετε νὰ προβάλουν πενήντα, θὰ τὸν χωρίσετε, ὅπως δὲν ἦταν ποτὲ χωρισμένος, θὰ τὸν καταντήσετε νὰ εἶναι ξένος 'ς τὸν ἑαυτό του, νὰ μὴ γνωρίζῃ ἢ ν' ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὴν Ἰδέα του.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

Η ΕΠΤΑΠΥΛΟΣ ΘΗΒΗ [1]

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ἡ Βασίλισσα Ὄλγα
Εἰκὼν ἐκ τῆς *Νέας Ἑλλάδος* κατὰ νεωτάτην φωτογραφίαν

Ὁ περιηγητὴς οὗτος, Ἡρακλείδης ὁ κριτικὸς καλούμενος, τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματα μόνον δυστυχῶς σώζονται ἔκ τινος πολὺ ἀξιολόγου **Ὁδοιπορικοῦ** τῆς Ἑλλάδος, ἤκμασε κατὰ τὸν 3ον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα (περὶ τὰ 250), γράφει δὲ ἐξ αὐτοψίας προφανῶς περὶ τῶν Θηβῶν τῆς ἐποχῆς του τὰ ἑξῆς: «Ἡ πόλις τῶν Θηβῶν ἐν μέσῳ τῆς τῶν Βοιωτῶν κεῖται χώρας, περίμετρον ἔχουσα σταδίων Ο΄. πᾶσα δ' ὁμαλή· στρογγύλη μὲν τῷ σχήματι, τῇ χρόᾳ δὲ μελάγγειος· ἀρχαία μὲν οὖσα, καινῶς δ' ἐρρυμοτομημένη διὰ τὸ τρὶς ἤδη, ὥς φασιν αἱ ἱστορίαι, κατεσκάφθαι διὰ τὸ βάρος καὶ τὴν ὑπερηφανίαν τῶν κατοικούντων. Καὶ ἱπποτρόφος δὲ ἀγαθή, κάθυδρος πᾶσα, χλωρά τε καὶ γεώλοφος, κηπεύματα ἔχουσα πλεῖστα τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων. Καὶ γὰρ ποταμοὶ ῥέουσι δι' αὐτῆς δύο τὸ ὑποκείμενον τῇ πόλει πεδίον πᾶν ἀρδεύοντες». Ἡ περιγραφὴ ἁρμόζει ὡραῖα εἰς τὴν φύσιν τῆς χώρας καὶ τὴν θέσιν τῆς πόλεως, ἐκ πρώτης δὲ ὄψεως καὶ τὸ μέγεθος αὐτῆς ὄχι μόνον διόλου δὲν φαίνεται ὑπερβολικόν, ἀλλὰ καὶ ὅλως διόλου ἀνάλογον πρὸς τὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα ὑποδηλοῖ ὁ περιηγητὴς διὰ τῶν λόγων του ὅτι «ποταμοὶ ῥέουσι *δι' αὐτῆς* δύο». Διότι βεβαίως οἱ πόταμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ εἶνε ἄλλοι ἢ ἡ Δίρκη καὶ ὁ Ἰσμηνός, ἐπειδὴ τρίτον ῥεῦμα δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀναφέρεται ὑπό τινος ὑπάρξαν, τὴν δὲ ξηρὰν ῥευματιὰν τῆς κοίλης ὁδοῦ, δι' ἧς τὸ πολὺ ἐν βροχεραῖς ἡμέραις ὀλίγον ὕδωρ δύναται νὰ ῥεύσῃ, δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ Ἡρακλείδης νὰ ἐκλάβῃ καὶ ὀνομάσῃ ποταμόν. Ὁ Φαβρίκιος πιστεύει ἀληθῶς τοῦτο, ἀλλὰ μὲ τὴν γνώμην του δὲν θὰ συμφωνήσῃ νομίζω κανείς. Οὔτε οἱ φυσικοὶ ὅροι τόσον ἀνετράπησαν, ὥστε νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ σημερινὸς ξηρὸς λάκκος, δι' οὗ μάλιστα ἔφερεν εἰς τὴν κάτω πόλιν ἡ ὁδὸς ἀπὸ μιᾶς τῶν σπουδαιοτάτων αὐτῆς πυλῶν ἦτο ἄλλοτε ποταμοῦ κοίτη, οὔτε ὁ Ἡρακλείδης τόσον ἐπιπολαίως ἠδύνατο νὰ βλέπῃ ὀφθαλμοφανῆ πράγματα, ποταμὸν ὀνομάζων τὸν ξηρόλακκον, τὸν Ἰσμηνὸν δὲ παραβλέπων. Τὸ ὑποκείμενον τῇ πόλει πεδίον καὶ τότε καὶ σήμερον ἀρδεύουσιν ἡ Δίρκη καὶ ὁ Ἰσμηνός, κανὲν δὲ ἄλλο ὕδωρ, διότι αἱ πηγαὶ Χλεβίνα καὶ ἡ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ποταμίου δίκην ῥέουσα, ἡ μὲν χύνεται εἰς τὴν Δίρκην, ἡ δὲ εἰς τὸν Ἰσμηνόν. Ἄν τις δὲ ἤθελε νὰ ἐνισχύσῃ τοῦ Ἡρακλείδου τὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς ὑπὸ τῶν δύο ποταμῶν **διαρρεομένης** πόλεως, θ' ἀνέφερε καὶ τὸ ἐν ἀποσπάσματι τῆς Εὐριπιδείου Ἀντιόπης λεγόμενον περὶ τῆς Δίρκης ἥτις

δίεισιν ἄστεως
πεδία τὰ Θήβης ὕδασιν ἐξάρδων ἀεί·

ἀλλ' οὔτε εἰς ταύτην τὴν ποιητικὴν περιγραφὴν νομίζω ὀρθὸν ν' ἀποδοθῇ τοπογραφικῆς εἰδήσεως ἀξία, οὔτε ἐκ τῆς τοῦ Ἡρακλείδου ἐπιτρέπεται νὰ ἐξαχθῇ τόσον εὐκόλως καὶ ταχέως ἀπολύτως θετικὸν συμπέρασμα.

Ἵνα ἑρμηνεύσωμεν ὀρθῶς τοῦ Ἡρακλείδου τὴν περιγραφὴν πρέπει νὰ πεισθῶμεν πρῶτον ἐντελῶς περὶ τοῦ τί εἶχε κυρίως πρὸ ὀφθαλμῶν του ὁ περιηγητής, ἂν ἔβλεπε δηλαδὴ πράγματι ἐνώπιόν του πόλιν περιτειχισμένην καὶ ποίαν κυρίως, πόλιν μετὰ τῆς ἀκροπόλεως ἢ ἄνευ αὐτῆς ἢ ταύτην μόνην. Τὴν σκέψιν δὲ ταύτην ἐμβάλλει εἰς ἡμᾶς ὄχι μόνον ἡ περὶ τῶν τυχῶν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἐπὶ Ἀλεξάν-

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 392

δρου συμφορᾶς ἱστορικὴ γνῶσις, ἀλλὰ καὶ ῥηταὶ ἄλλων περιηγητῶν πληροφορίαι. Ὁ Στράβων π. χ. ὀλίγον μετὰ Χριστὸν εὗρε τὰς Θήβας εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε οὐδὲ κώμην ἀξιόλογον τολμᾷ νὰ ὀνομάσῃ αὐτήν, ὁ δὲ Παυσανίας ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα μετὰ Χριστὸν ῥητῶς λέγει ὅτι αἱ τότε Θῆβαι ἦσαν ἡ Καδμεία ἁπλῶς, ὅπως καὶ σήμερον ἀκριβῶς. Καὶ εἶνε μὲν πολὺ προγενέστερος αὐτῶν ὁ Ἡρακλείδης, ἀλλὰ πολλὰς καὶ δικαίας ὑποψίας ἔχομεν ὅτι ἡ πόλις τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ κατὰ τὸ 250 πρὸ Χριστοῦ δὲν ἦτο πολὺ σπουδαιοτέρα τῆς ἐπὶ Στράβωνος καὶ Παυσανίου. Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου ἔχασεν 6000 τῶν πολιτῶν αὐτῆς πεσόντας ἐν τῇ ἁλώσει, 30,000 δὲ ἀνδραποδισθέντας. Τὸ 316 ἀνεκαινίσθη ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, ἀλλ' οὔτε τὸ παλαιὸν τῶν κατοίκων πλῆθος ἠδύνατο πλέον νὰ ἔχῃ οὔτε καὶ ἔκτοτε κἂν ἔπαυσαν αἱ συμφοραὶ αὐτῆς· καλῶς μάλιστα γνωρίζομεν ὅτι τὰ παθήματά της ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ δὲν ἦσαν μικρὰ καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς τὸ 294 (*τὰ τείχη καθελὼν* τὴν πόλιν κατὰ κράτος εἷλε, λέγει ὁ Διόδωρος 21, 14 καὶ ὅμοια ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Δημητρίου 40). Εἶνε προφανὲς λοιπὸν ὅτι κατὰ τὸ 250 καὶ σπουδαιότητα μικρὰν εἶχε, διότι δευτέραν φορὰν δὲν ἀνεκτίζοντο τὰ τείχη της εὔκολα, καὶ πληθυσμὸν μετριώτατον, πιθανώτατον διὰ τοῦτο ὅτι μόνον ὁ περίβολος τῆς Καδμείας καί τι μέρος ἔστω ἐν τῇ πεδιάδι ὅπως σήμερον καὶ ἐπὶ Ἡρακλείδου ᾠκεῖτο, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ Παυσανίου. Ἂν ὅμως τοῦτο εἶνε ἀληθές, τότε τί ἀκριβὲς τάχα ἐπιτρέπεται νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῆς τοῦ Ἡρακλείδου περιγραφῆς; Βεβαίως ἡ Δίρκη καὶ ὁ Ἰσμηνὸς δὲν διέρρεον ἐπ' αὐτοῦ *οἰκουμένην* ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον πόλιν, οὔτε δὲ ἐκ τῶν γενικῶν αὐτοῦ ἐκφράσεων περὶ τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχήματος τῆς πόλεως δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ὅτι περίβολος ἀληθὴς ἐδείκνυεν ἔτι τἀληθῆ αὐτῆς ὅρια. Περίβολον, τείχη, πύλας οὐδὲ κἂν μνημονεύει, ὁ χαρακτηρισμὸς δὲ αὐτῆς ὡς ὁμαλῆς πάσης καὶ στρογγύλης τῷ σχήματι ἁρμόζει μόνον εἴς τινα ἐπὶ τῆς Καδμείας πόλιν. Πάντα δὲ ὅσα ἄλλα λέγει συμφωνοῦσι πρὸς ταύτην αὐτῆς τὴν εἰκόνα, διότι πρέπει νὰ ἦσαν ἐλεύθεροι οἰκήσεων οἱ περὶ τὴν Δίρκην τόποι, καὶ οἱ εὐρύτεροι τῆς κοίλης ὁδοῦ πρὸς τὸν Ἰσμηνὸν καὶ ὅ,τι ἄλλο περὶ αὐτοὺς διὰ νὰ ὑπάρχῃ χλωρὰ κηπεύσιμος καὶ ἱπποτρόφος χώρα ἐπὶ ἱκανῆς ἐκτάσεως ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως ταύτης.

Περὶ τοῦ μεγέθους λοιπὸν τῆς ἱστορικῆς πόλεως ἂν ἐκ τοῦ Ἡρακλείδου θελήσωμεν νὰ ἐξαγάγωμέν τι, θ' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ ὅλον τῆς περιγραφῆς, αὕτη δὲ φαίνεται ἀναφερομένη εἰς περιοχὴν ἐκτεινομένην πολὺ ἔξω τῆς οἰκουμένης πόλεως. Καὶ διὰ ταύτης μὲν τῆς περιοχῆς ἠδύνατο ὁ Ἡρακλείδης κάλλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι ἔρρεαν οἱ δύο ποταμοί, ἡ Δίρκη καὶ ὁ Ἰσμηνός, τὸ ὑποκείμενον τῇ ἐπὶ τῆς Καδμείας ἰδίως κτισμένης πόλεως πεδίον πᾶν ἀρδεύοντες· τὴν ἔκτασιν ὅμως αὐτῆς ἡμεῖς ἐκ τούτου μετ' ἀκριβείας βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν. Δι' ἄλλης του ὅμως πληροφορίας ὁ περιηγητὴς αἴρει νομίζω πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν, ὁρίζων τὴν

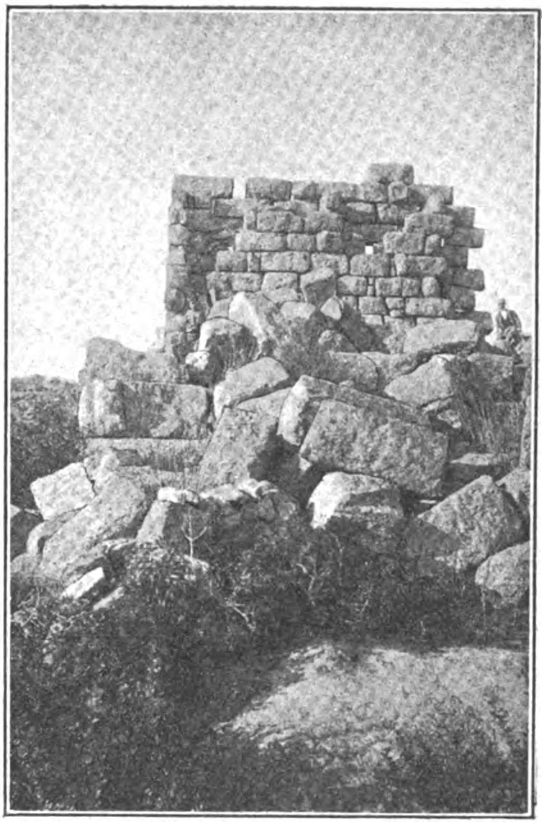

Ὁ παλιόπυργος τῆς Νάξου

περίμετρον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 70 σταδίων. Καὶ τὰ κηπεύματα τῆς πόλεως δὲν ἐξετείνοντο ἐννοεῖται εἰς τὸ ἀχανές, ἀλλὰ περιωρίζοντο εἰς τὸν κατάλληλον χῶρον, περὶ τὴν Δίρκην, τὴν κοίλην ὁδὸν καὶ τὸν Ἰσμηνὸν ὅπου καὶ σήμερον εὑρίσκονται. Ἡ πόλις ὅμως ὅσον καὶ ἂν τὴν Καδμείαν πρὸ πάντων κατεῖχεν, ἀδύνατον νὰ μὴν εἶχε τὰ ἀγροτικὰ αὐτῆς προάστεια ὅπως καὶ σήμερον κατὰ τὸ Πυρὶ καὶ τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους, διότι ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς δὲν ἀνταλλάσσει τοὺς φυσικοὺς αὐτοῦ σταθμοὺς πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ὕψους κειμένην πόλιν. Ἀλλ' ἂν αἱ ἐπὶ Ἡρακλείδου Θῆβαι καὶ μόνον τὸν σημερινὸν πληθυσμὸν εἶχον (περὶ τὰς 5 χιλιάδας πλὴν τῶν δύο προαστείων), πάλιν εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος πρὸς τὰ δύο μνημονευθέντα σημεῖα, ἂν δὲ εἶχεν ὀλίγον περισσότερον δὲν θὰ ἔλειπον βέβαια οἰκήσεις ἀγροτῶν καὶ κτηματιῶν καὶ περὶ τὸν Ἰσμηνὸν καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ, ὥστε ἡ ἐντύπωσις τῆς πλήρους περιοχῆς τῆς πόλεως νὰ εἶνε σύνοπτος εἰς τὸν παρατηρητήν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τείχη αὐτῆς τὰ παλαιά, τὰ ὁποῖα ὁ Κάσσανδρος ἐπικουρούντων πολλῶν Ἑλλήνων (τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄλλων) ἀνήγειρεν αὖθις, καὶ καταστραφέντα ὑπὸ τοῦ Δημητρίου δὲν θὰ ἐξέλιπον βεβαίως ὁλοτελῶς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀλλ' ἐδείκνυον ἔτι τὴν πάλαι διεύθυνσιν αὐτῶν. Ὁ Παυσανίας τετρακόσια μετὰ τὸν Ἡρακλείδην ἔτη καὶ μετὰ τὰς ἐπὶ Περσέως (περὶ τὸ 170) καὶ πρὸ πάντων κατόπιν ἐπὶ Σύλλα νέας συμφορὰς τῆς πόλεως ἀνεῦρε τὰς τρεῖς διὰ πασῶν τῶν ἐποχῶν μέχρι σήμερον σπουδαίας αὐτῆς εἰσόδους καὶ τὰς πύλας, τὰς πρὸς τὴν Ἀττικήν, τὰς πρὸς τὴν Χαλκίδα καὶ τὰς πρὸς

Digitized by Google

τὴν Λεβάδειαν, διὰ τί λοιπὸν νὰ μὴν ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὰ πλεῖστα αὐτοῦ σημεῖα ὁ ἀρχαῖος περίβολος ἐδείκνυε σαφῶς τὴν πάλαι περιοχὴν τῆς πόλεως, πολὺ μὲν πυκνότερον ἄλλοτε οἰκουμένην, περισσότερα δὲ κενὰ μέρη καὶ κηπεύματα διὰ τοῦτο ἐπὶ Ἡρακλείδου ἔχουσαν. Ἀλλὰ μὲ τὰ κενὰ ταῦτα πάντα καὶ τὴν κηπεύσιμον καὶ χλωρὰν γῆν ὁ περιηγητὴς δῆλον ὅτι ὑπολογίζει εἰς 70 στάδια τὸν περίβολον τῆς πόλεως καὶ λόγος οὐδεὶς ὑπάρχει νὰ μὴ πιστεύσωμεν εἰς αὐτόν. Ἡ φύσις ὅμως τοῦ τόπου, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἡρακλείδης τὸν περιγράφει καὶ ὅπως ἀνωτέρω περιεγράψαμεν αὐτόν, δεικνύει εἰς ἡμᾶς ὅτι περὶ τὸν Ἰσμηνὸν μὲν πρὸς ἀνατολάς, πέραν δὲ τῆς Δίρκης πρὸς δυσμὰς ἦσαν τὰ ἔσχατα τῆς περιοχῆς ταύτης ὅρια καὶ ἐπειδὴ καὶ τῶν 70 σταδίων ὁ περίβολος πρὸς ταῦτα μᾶς φέρει καὶ τῶν τειχῶν τὰ σωζόμενα λείψανα τοῦτον τὸν κύκλον διαγράφουσιν, ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ πρᾶγμα οὕτω καὶ εἶχεν.

Ἀλλ' ἂν κατὰ τῆς πόλεως τῶν 43 σταδίων τοῦ Φαβρικίου ὁ Βιλαμόβιτς ἐνόμισεν ὅτι πρέπει νὰ ἐγείρῃ διαρρήδην ἀντιρρήσεις, διότι αἱ Θῆβαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε τόσον εὐμεγέθεις, ὥστε μόλις νὰ εἶνε κατά τι μικρότεραι τῶν Ἀθηνῶν, τί θὰ ἔλεγέ τις περὶ τῶν Θηβῶν τῶν 70 σταδίων; Ἐν πρώτοις ὅμως ὁμολογῶ ὅτι τοιαύτην ἀντίρρησιν ἐννοῶ προκειμένου περὶ τῆς ἑπταπύλου Θήβης τῶν παναρχαίων χρόνων, οὐδαμῶς ὅμως περὶ τῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἥτις καθὼς ἀνωτέρω ἀνέφερα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μὴν ἦτο καὶ πολὺ σπουδαία μάλιστα πόλις, ἴση δὲ πρὸς τὰς Ἀθήνας τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἔπειτα ὁ Ἡρακλείδης καὶ περὶ τῆς Χαλκίδος λέγει ὅτι περίβολον εἶχεν 70 σταδίων, ὥστε δὲν ἦτο δὰ καὶ ὑπερφυῶς μεγάλη ἀπέναντι αὐτῆς ἡ πρωτεύουσα καὶ μεγίστη καὶ ἰσχυροτάτη πόλις πάσης τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶνε ὅτι περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Θηβῶν μέχρι τῆς ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καταστροφῆς δὲν δυνάμεθα ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ἀνήρχετο τοὐλάχιστον εἰς 50,000 ψυχῶν, κρίνοντες ἔκ τε τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φονευθέντων καὶ ἀνδραποδισθέντων καὶ ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν τῆς Βοιωτίας ὅστις ἐξ ἱκανῶν δεδομένων δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπολογίζεται ἐξ ἀσφαλῶν εἰδήσεων εἰς 100,000 (οἱ ἀριθμοὶ ἐξάγονται ἐκ τοῦ πλήθους τοῦ βοιωτικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ἐν Δηλίῳ μάχην τὸ 424 πρὸ Χριστοῦ). Ἀλλὰ 50,000 ψυχαὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατοικῶσι τὴν Καδμείαν ἁπλῶς καὶ μικρόν τι ἔτι ὑπ' αὐτὴν μέρος τῆς πεδιάδος. Σήμερον κατοικοῦσιν ἀραιῶς τὴν Καδμείαν 5,000 ψυχῶν, ἄλλαι δὲ 2,000 περίπου τὰ δύο προάστεια. Καὶ ἂν ὅμως πυκνότερα ἥ τε Καδμεία καὶ ταῦτα ᾠκοῦντο, πάλιν δὲν βλέπω ποῦ ἠδύναντο νὰ συνωστισθῶσιν αἱ 50,000 τοῦ πληθυσμοῦ, ἂν τὴν πόλιν περιορίσωμεν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐλερίχου καὶ Βιλαμόβιτς διαγραφέντα ὅρια. Οἱ δεκακισχίλιοι Θηβαῖοι, οἵτινες πιθανῶς ἐπὶ Κασσάνδρου ἀνέκτησαν τὴν πατρίδα των, ἠδύναντο περὶ τὰ τρία ταῦτα σημεῖα, τὴν Καδμείαν καὶ περὶ τὴν Χλεβίναν καὶ τὴν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων κρήνην νὰ συγκεντρωθῶσι κατὰ τὸ πλεῖστον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ μεγάλα κενὰ ἐντὸς τοῦ ἀνοικοδομηθέντος ἀρχαίου περιβόλου ἔμειναν ἐλεύθερα ὡς κηπεύματα, ἀλλ' οὐχὶ οἱ πεντηκοντακισχίλιοι τῆς λαμπρᾶς ἐποχῆς. Ἀπῃτεῖτο λοιπὸν μείζων χῶρος καὶ οὗτος δὲν ὑπάρχει ἀλλοῦ ἢ ἐν παντὶ μὲν τῷ μεταξὺ τῆς Δίρκης καὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ ὑπολειπομένῳ, καὶ ἐπὶ τῶν κλιτύων δὲ τῶν λόφων ἔτι παρὰ τὸν Ἰσμηνὸν καὶ τὴν Δίρκην. Τὰ τείχη ὅμως κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε τὸν πληθυσμὸν ὅλον νὰ προστατεύσωσι, νὰ λάβωσι δὲ καὶ διεύθυνσιν κατάλληλον διὰ τὴν ὀχυρωτικὴν καὶ τοιαύτη ἦτο μόνη ἡ παρὰ τὰ χείλη αὐτὰ τῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς βαθειῶν φαράγγων. Δὲν ἔβλαπτε δὲ διόλου ἂν καὶ οὕτως μέρη τινὰ τοῦ περιβόλου ἔμειναν κενά, διότι τοῦτο συνέβαινεν καὶ ἐν ταῖς Ἀθήναις τοῦ Θεμιστοκλέους, τὰ δὲ τείχη δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀκολουθήσωσι τὰ ὅρια ἁπλῶς τῶν κατοικιῶν τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχομένην ὀχυρωτικὴν γραμμήν.

Ἀφῆκα ἀμνημόνευτον τὸν σπουδαιότερον περὶ ἀρχαίων τοπογραφικῶν ζητημάτων μάρτυρα, τὸν Παυσανίαν, διότι περὶ τοῦ ἡμετέρου ἀκριβῶς ζητήματος δὲν ἐπιστεύθη ὅτι παρέχει οὐσιώδη τινὰ πληροφορίαν. Ἐν τούτοις ἡ σαφὴς καὶ ὡς φαίνεται ἐξ αὐτοψίας γενομένη περιγραφὴ αὐτοῦ ἥτις βεβαίως ἐν πολλοῖς ἄλλοις εἶνε πολύτιμος, παρέχει νομίζω καὶ συμβολήν τινα ἀξίαν προσοχῆς εἰς τὸ ἡμέτερον ζητούμενον. Τρεῖς πύλας ῥητῶς ὁ Παυσανίας ἀναφέρει, δι' ὧν καὶ πραγματικῶς φέρει αὐτὸν ἡ περιήγησις, τ. ἔ. πρῶτον τὰς ἐκ Πλαταιῶν καὶ Ἀθηνῶν, δεύτερον τὰς πρὸς τὴν Χαλκίδα καὶ τὸ Ἀκραίφιον, τρίτον τὰς πρὸς τὰς Θεσπιάς, τὸν Ἑλικῶνα καὶ τὰ λοιπά. Ἀλλὰ καὶ αἱ δύο ἄλλαι ὑπ' αὐτοῦ μνημονευόμεναι καὶ μία ἕκτη ἀκόμη ἐκ τῶν 7 ἀναφερομένων ὡς ὑπαρχουσῶν «ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ *ἀρχαίου* τείχους» ἠδύναντο κάλλιστα νὰ συνυπάρχωσι. Διότι πρὸς μὲν τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος ὑπὲρ τὸν Ἰσμηνὸν φέρει καὶ σήμερον ὁδός, ἐκεῖ δὲ ἀκριβῶς τὰ λείψανα πύργου τῶν τειχῶν εὔλογον καθιστῶσι τὴν παραδοχὴν πύλης. Ὁμοίως πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν πρὸς τὸ Ἀμπελοσάλεσι καὶ τὰ Λεῦκτρα φέρει καὶ σήμερον ὁδός, καὶ ἐκεῖ δ' ἐπίσης ἀκριβῶς τὸ τεῖχος δεικνύει θέσιν πύλης. Τέλος ἀνατολικῶς τοῦ προαστείου Πυρὶ καὶ κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῆς κοίλης ὁδοῦ πρὸς βορρᾶν εἰς τὴν πεδιάδα πιθανῶς δὲν ἔλειπε βόρειός τις πυλών. Ἴσως δὲ δὲν ἔλειπε καὶ ἐκ τῆς Δίρκης διέξοδος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν πηγῶν αὐτῆς καὶ τὰς Ποτνιάς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ πυλῶν οὕτως συμπληροῦται, ἂν καὶ ὄχι διότι ἡ Καδμεία τῶν παναρχαίων χρόνων ἦτο ἑπτάπυλος, ὡς πιστεύει ὁ Παυσανίας, ἐξισῶν τὰς ἱστορικὰς Θήβας πρὸς τὴν πρώτην αὐτῶν ἀκρόπολιν. Ἀλλ' εἶνε ὁπωσδήποτε σημαντικὸν ὅτι ὁ περιηγητὴς ἀποδεικνύεται γνωρίζων πολὺ καλὰ τί περιγράφει, ὅταν τὸ τεῖχος, εἰς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διακρίνῃ ἔτι ἑπτὰ πύλας («μένουσι δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ἔτι»), ὀνομάζῃ ἀρχαῖον. Ἐπ' αὐτοῦ ἄρα δὲν ἐσώζετο πλέον ὁ ἀρχαῖος περίβολος τῶν ἱστορικῶν Θηβῶν, μόνον δὲ ἡ θέσις τῶν πυλῶν διακρίνεται ἔτι.

Digitized by Google

Ὁ Παυσανίας λοιπὸν πρέπει νὰ εἶδεν ἀκριβῶς ὅ,τι σήμερον ἡμεῖς βλέπομεν ἐν Θήβαις, πάντως ὅμως ἐκεῖνος συμφανέστερον ἔτι, διότι τὰ σημερινὰ ὑπὸ τὸ ἔδαφος κρυπτόμενα θεμέλια τότε ἐξεῖχον βεβαίως ἱκανῶς αὐτοῦ, κατὰ τὰς πύλας δὲ ἰδίως, ὅπου οἱ πύργοι ἦσαν καὶ ὅπου καὶ ἡμεῖς σήμερον μεγάλα αὐτῶν λείψανα πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχομεν, πολὺ σημαντικώτερα ἐρείπια ἀνάγκη νὰ εὑρῆκεν ἔτι ἐκεῖνος. Ἀλλὰ τὰ περιστατικὰ ταῦτα συνδυαζόμενα μετὰ τῆς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν ἀφίνει εἰς ἡμᾶς ἡ ξηρὰ καὶ καθαρῶς τοπογραφικὴ τοῦ Ἡρακλείδου περιγραφή, δύνανται νομίζω νὰ μᾶς πείσωσιν ὅτι καὶ ὁ Παυσανίας δὲν εἶχεν ὑπὸ τὰς ὄψεις του ἄλλην τῆς πόλεως εἰκόνα ἢ ἐκείνην, ἣν ἀνωτέρω ἐκ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Ἡρακλείδου ὁρμώμενοι ἐδέχθημεν.

Τέλος ἀξιοσημείωτον θεωρῶ ὅτι ὁ Παυσανίας καὶ τὰς δύο ἀναμφισβητήτως ὑπαρξάσας πύλας, τὰς Προιτίδας (πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν) καὶ τὰς Νηίστας (πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν) θέτει εἰς τοιαύτην ἀκριβῶς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Καδμείας, ὅσην ἀπαιτεῖ ἡ διαγραφὴ τοῦ πέραν τοῦ Ἰσμηνοῦ καὶ τῆς Δίρκης ἐκτεινομένου περιβόλου. Πραγματικῶς ὁ Φαβρίκιος τὰς Προιτίδας θέτει ἀντικρὺ τοῦ φραγκικοῦ πύργου καὶ φυσικὰ πολὺ ἐντεῦθεν τῆς κρήνης τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (Οἰδιποδίας), ἐπειδὴ καὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς κατέρχεται τὴν ὀφρὺν τοῦ ἀριστεροῦ ὄχθου τοῦ Ἰσμηνοῦ. Ἀλλ' ὁ Παυσανίας λέγων ὅτι «**πρὸ** τῶν πυλῶν τῶν Προιτίδων» (κεφ. 23) ἦτο τὸ Ἰολάου καλούμενον γυμνάσιον καὶ στάδιον καὶ δρόμος ἵππων, ἅμα δὲ ὅτι «***ἐντεῦθεν*** ἐς Ἀκραίφνιόν ἐστιν ὁδός», νομίζω ὅτι καθαρῶς δεικνύει ὅτι αἱ πύλαι πρέπει νὰ ἵσταντο πέραν τοῦ Ἰσμηνοῦ καὶ ὑπὲρ τὴν Οἰδιποδίαν κρήνην ὅπου καὶ σήμερον ἀκριβῶς ἡ φυσικὴ τρίβος τῶν χωρικῶν (ὄχι ἡ τεχνητὴ ἁμαξιτὴ ὁδὸς) λαμβάνη τὴν ἀρχὴν αὐτῆς πρὸς τὸ Ἀκραίφνιον ἢ τὰς Ἀκραιφιάς, καὶ πρὸ ἐτῶν ὁμοίως πρὸς τὴν Χαλκίδα. Αἱ φυσικαὶ δὲ ὁδοὶ ὡς γνωστὸν δὲν μεταβάλλονται ἐπὶ αἰῶνας καὶ αἱ πύλαι ὡσαύτως δὲν ἐγείρονται εἰ μὴ εἰς τοιαῦτα ἀμετάβλητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν τοπογραφικὰ σημεῖα. Ἄλλως δὲ οὐδὲ ὑπάρχει τόπος πρὸ τῶν Προιτίδων τοῦ Φαβρικίου διὰ τὸ Ἰολάου γυμνάσιον καὶ τόσα ἄλλα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τίθενται ταῦτα ἐν τῷ τοπογραφικῷ αὐτοῦ πίνακι πολὺ βορειότερα τῶν πυλῶν καὶ τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι ἤδη μύλου τοῦ Ἰσμηνοῦ. Περὶ τῶν Νηίστων δὲ οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι κατὰ τὸν Παυσανίαν πέραν τῆς Δίρκης ἔκειντο (κεφ. 25), ἑπομένως κατ' ἀνάγκην ἐκεῖ ὅπου ἡ ὁδὸς καὶ τὸ ἔξω τῶν πυλῶν ἀρχαῖον νεκροταφεῖον τὴν θέσιν αὐτῶν μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας ὁρίζουσιν. Ἀλλ' ἡ περιγραφὴ αὕτη, ἥτις ἥκιστα φαίνεται ἐκ τῆς φαντασίας εἰλημμένη, συμφωνεῖ αὖθις ἐντελῶς μετὰ τῆς εἰκόνος τῆς πόλεως, ἣν ἐκ τοσούτων δεδομένων μετὰ πλήρους νομίζω ἀσφαλείας ἐσχηματίσαμεν.

Τοῦ Παυσανίου ἡ περιγραφὴ εἶνε καὶ ἡ τελευταία πληροφορία, τὴν ὁποίαν ἐκ τῶν ὑστάτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος χρόνων λαμβάνομεν περὶ τῶν τυχῶν μιᾶς τῶν μεγίστων καὶ ἐνδοξοτάτων αὐτῆς πόλεων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ

Ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τοῦ παρόντος ἔτους (σελ. 1 - 12) εὑρίσκομεν νομισματικὴν διατριβὴν τοῦ κ. Σβορώνου, ἐπιγραφομένην «Τύποι ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ παιδοτροφίαν τοῦ Διός». Διὰ ταύτης ὁ κ. Σβορῶνος συσχετίζων καὶ ἄλλους τινὰς τύπους ἐπὶ Κρητικῶν νομισμάτων, ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ βρέφος τὸ γαλουχούμενον ὑπὸ κυνὸς μὲν ἐν τῷ νομίσματι τῆς Κυδωνίας (Πίν. 1, ἀριθ. 1 Ἀρχ. Ἐφημ. 1893 καὶ ἐνταῦθα ἀριθμ. 1) ὑπὸ βοὸς δὲ ἐν τῷ τῆς Πραισοῦ (αὐτόθι Πίν. 1, ἀριθ. 16) εἶναι ὁ Ζεύς.

Τὸ ζήτημα τοῦτο πολλοὶ ἄλλοι νομισματολόγοι ἔχουσιν ἤδη πραγματευθῆ πρὸ πολλοῦ, καὶ δὴ ὁ Κάρολος Lenormant (Nouvelle Galerie Mythologique σελ 66), ὁ κ. Warwick Wroth (Cretan coins. Num. Chronicle 1884, σελ. 1 - 58) ὁ κ. Babelon (Revue Numismatique 1885, σελ. 161) καὶ ἀργότερον πάλιν ὁ προμνησθεὶς κ. Wroth (Catalogue of the Greek coins of Crete and the Aegean Islands 1886, σελ. IX - XXXVIII), ἀλλ' ἐν τούτοις τὸ ζήτημα μένει ἐν πολλοῖς σκοτεινὸν καὶ χρήζει περαιτέρω συζητήσεως, ἅτε μὴ ἐπαρκούντων εἰς τελείαν αὐτοῦ λύσιν τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ κ. Σβορώνου· δὲν νομίζομεν ὅθεν ἄσκοπον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ Ἀγγλικοῦ νομισματικοῦ περιοδικοῦ (Num. Chron. 1893 σελ. 237 καὶ ἐφεξῆς) κρίσιν περὶ τῆς διατριβῆς τοῦ κ. Σβορώνου τοῦ ἐκ τῶν τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου κ. Wroth, ὅστις δὲν παραδέχεται τὰς πλείστας τῶν γνωμῶν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἀκουομένων καὶ τῶν ἀντιθέτων γνωμῶν, ἡ περαιτέρω συζήτησις θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξεύρῃ ὁριστικῶς τὴν ὀρθὴν λύσιν τῶν τύπων τούτων, οἵτινες τόσον ἀπασχολοῦσι τοὺς νομισματολόγους.

Ἡ κρίσις αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Εἰς τὴν ἐνδιαφέρουσαν ταύτην διατριβὴν ὁ κ. Σβορῶ- » νος συναθροίζει ἀριθμόν τινα τύπων Κρητικῶν νομισμά- » των, ὧν προτείνει ἐξήγησιν ὡς ἀναφερομένην εἰς τὴν » παιδοτροφίαν τοῦ Διὸς ἐν Κρήτῃ. Οἱ Ἑλληνικοὶ μῦθοι » ὑποδεικνύουσιν ἰδίως τὴν Κρήτην ὡς τὸν τόπον τῆς γεν- » νήσεως τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον, ἡ Ῥέα ἐγέννησε » τὸν Δία ἐν Λύττῳ καὶ μετὰ ταῦτα ἔκρυψεν αὐτὸν ἐν » ἀποκρύφῳ ἄντρῳ. Διὸ τὸ Ἰδαῖον ἄντρον καὶ ἄντρον τι » τῆς Δίκτης ἐθεωρήθησαν ὑπό τινων ὡς ὁ τόπος τῆς γεν- » νήσεως. Τὸ βρέφος δὲν ἐγαλουχήθη μόνον ὑπὸ τῆς Αἰ- » γὸς Ἀμαλθείας, ἀλλ' ὡς μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ συγγραφεύς, » ὁ ἀετός, ἡ μέλισσα καὶ ἡ περιστερὰ συνέδραμον εἰς τὴν » αὔξησιν αὐτοῦ. Ὁ κ. Σβορῶνος νομίζει ὅτι ὁ ἀετὸς τῶν » νομισμάτων τῆς Λύττου, Κνωσσοῦ κτλ. ἡ μέλισσα τῆς » Ἐλύρου, Ἀπτέρας κτλ. ἡ περιστερὰ τῆς Ἀπτέρας, » Πραισοῦ κτλ. καὶ ἡ αἲξ ἐπὶ ἄλλων τινῶν Κρητικῶν νο- » μισμάτων ἀναφέρεται εἰς μύθους τῆς νηπιότητος τοῦ » Διός. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη τοῦ τύπου τῆς μελίσσης ἐπρο- » τάθη ἤδη παρ' ἐμοῦ ἐν τῇ πραγματείᾳ μου ***περὶ Κρητικῶν νομισμάτων*** (Num. Chronicle 1884, σελ. 32, » 33) καὶ χαίρω ὅτι εὑρίσκω αὐτὴν ὑποστηριζομένην παρὰ » τοῦ κ. Σβορώνου. Ἡ δ' ἑρμηνεία τῆς περιστερᾶς φαί- » νεται ἐπίσης πιθανή. Ὁ ἀετὸς εἶναι μὲν ἀναντιρρήτως » τὸ σύμβολον τοῦ Διός, ἀλλ' οὐδόλως ἀποδεικνύεται ὅτι » ἰδίως ἀναφέρεται εἰς τοὺς μύθους περὶ τῆς νηπιότητος » αὐτοῦ. Δὲν δύναμαι δ' ἐπίσης νὰ παραδεχθῶ τὴν γνώ- » μην ὅτι ἡ αἲξ ἐπὶ τῶν Κρητικῶν νομισμάτων ἀναφέρε- » ται εἰς τὸν Δία, καὶ ἐπεχείρησα ἤδη ν' ἀποδείξω (Cre- » tan coins σελ. 28-32 καὶ Catal. Crete and Aegean » Islands σελ. XXVI κ. ἑ.) ὅτι αἱ νομισματικαὶ μαρτυ- » ρίαι (περὶ ὧν ὁ κ. Σβορῶνος δὲν πραγματεύεται ἐν τῷ

Digitized by Google

» ἔργῳ του) συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς γνώμης τῆς συσχετί-
» σεως τοῦ ζώου τούτου πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις πιθα-
» νῶς ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ νήσῳ ὁ προστάτης τῶν θηρατῶν.

» Μέγα μέρος τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Σβορώνου πραγματεύε-
» ται περὶ τῶν νομισμάτων τῆς Κυδωνίας, τῶν παριστών-
» των παῖδα γαλουχούμενον ὑπὸ θηρατικῆς κυνός, καὶ
» περὶ νομίσματος τῆς Πραισοῦ, κατὰ πρῶτον δημοσιευ-
» θέντος ὑπὸ τοῦ κ. Babelon ἐν τῇ Revue Numisma-
» tique 1885. σελ. 161, καὶ φέροντος παῖδα γαλουχού-
» μενον ὑπὸ βοός. Ὁ κ. Σβορῶνος ἰσχυρίζεται ὅτι ἐν
» ἀμφοτέραις ταύταις ταῖς περιστάσεσιν ὁ παῖς εἶναι ὁ
» Ζεύς. Καὶ αἱ μὲν φιλολογικαὶ πηγαὶ οὐδὲν ἀναφέρουσι
» θετικὸν περὶ τοῦ προκειμένου, ἀλλ' ὁ κ. Σβορῶνος ἀνα-
» φέρει χωρίον τι τοῦ Ἀθηναίου (IX. 376A) καθ' ὃ οἱ
» Πραίσιοι ἔθυον εἰς τὴν ὗν, ζῶον ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερὸν
» διότι ἐγαλούχησε τὸν Δία βρέφος μετὰ τὴν ἐν τῷ ὄρει
» Δίκτῃ τέκνωσίν του (ἴδε τὴν κεφαλὴν κάπρου ἢ ὑὸς ἐπὶ
» τῶν νομισμάτων τῆς Λύττου). Ἡ σχέσις τοῦ τύπου τῆς
» βοὸς καὶ παιδὸς ἐν τῷ νομίσματι τῆς Πραισοῦ πρὸς τὸν
» Δία φαίνεται πιθανή, εἰ καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ κ.
» Σβορώνου, εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον, δὲν φαίνονται καθόλου
» πειστικά. Ὁ τύπος τοῦ Κυδωνιακοῦ νομίσματος — παῖς
» γαλουχούμενος ὑπὸ θηρατικῆς κυνός — ὑπετέθη παρ'
» ἐμοῦ (Cretan coins σελ. 26) ὡς ἀναφερόμενος εἰς τὴν
» νηπιότητα τοῦ Κύδωνος, τοῦ ἥρωος τῶν Κυδωνιατῶν.
» Ὁ Κύδων ἦτο ἔγγονος τοῦ Μίνωος καὶ υἱὸς τῆς Ἀκα-
» καλλίδος, ἥτις ἴσως τὸν ἐξέθεσε κατὰ τὴν νηπιότη-
» τα αὐτοῦ, τοὔθ' ὅπερ ἔπραξε καὶ διὰ τὸ ἕτερον τέ-
» κνον της, τὸν Μίλητον. Ὁ Μίλητος (κατὰ τὸν Ἀντω-
» νῖνον Λιβεράλιον) ἐγαλουχήθη ὑπὸ λυκαίνης, θηρατικὴ
» δὲ κύων ἴσως ἐξετέλεσε τὸ αὐτὸ διὰ τὸν Κύδωνα. Καὶ
» ἄλλος δὲ λόγος ἵνα συνδέσωμεν τὸν τύπον τοῦτον μετὰ
» τοῦ Κύδωνος εἶναι ἡ ἐμφάνισις κυνὸς συνοδεύοντος τοξό-
» την, τύπου παρουσιαζομένου ἐπὶ ἄλλων νομισμάτων τῆς
» Κυδωνίας. Καὶ συνήθως μὲν ὁ τοξότης οὗτος ὑποτίθεται
» ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ Κύδων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὅμως δὲν
» εἶναι ὁ Ζεύς. Φρονῶ λοιπὸν ὅτι ὁ κ. Σβορῶνος δὲν ἀπέ-
» δειξεν ἀρκούντως τὴν ἀπόρριψιν τῆς θεωρίας τοῦ Κύδω-
» νος, εἰ καὶ τὸ ἐπιχείρημά του ὑπὲρ τοῦ Διὸς εἶναι εὐφυὲς
» καὶ δύναται ἴσως νὰ πείσῃ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν
» του ὅτι τοιαύτη τις ἐξήγησις εἶναι ὀρθή».

Παραθέτομεν δ' ἐνταῦθα καὶ ἀπεικόνισμα (ἀρ. 2) τοῦ ἄνωθι ὑπὸ τοῦ κ. Wroth ἀναφερομένου νομίσματος τῆς Κυδωνίας, τοῦ παριστάνοντος τοξότην μὲ κύνα, ὅστις ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ Κύδων, ὁ ἥρως τῶν Κυδωνιατῶν. Τὸ νόμισμα τοῦτο φαίνεται ἔχον πολλὴν τὴν σχέσιν πρὸς τὸ ἕτερον νόμισμα τῆς Κυδωνίας, τὸ φέρον βρέφος γαλουχούμενον ὑπὸ κυνός. Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ Κυδωνιακὸν νόμισμα τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Σβορώνου ἀπεικονισθὲν ἐν τῷ Πίνακι 1 ἀρ. 1 τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος δύναται νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν νηπιότητα τοῦ Κύδωνος μᾶλλον ἢ εἰς τὴν παιδοτροφίαν τοῦ Διός.

Ι. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

1

2

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Η ΒΑΣΙΛΟΠΗΤΤΑ ΤΟΥ ΒΑΓΓΕΛΗ

Ὁ βοριὰς φυσοῦσε ἀλύπητα, τὰ χιόνια ἔπερταν ἀνάργι' ἀνάργια καὶ πετούσανε σὰν πεταλοῦδες καὶ κάθιζαν ἀπάνω στοὺς στεγνοὺς βράχους, κ' ὕστερα ἐλυώνανε. Ἡ θάλασσα παρακάτω ἄχνιζε, κι ὁ ἥλιος στὴ Δύση κοκκίνιζε σὰν ὁλόπυρη σφαῖρα ἀνάμεσ' ἀπὸ τὴ χαραμάδα ποῦ ἄφιναν τὰ σύννεφα ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος. Ἀνέβαινε ὁ Βαγγέλης ἀπὸ τὴ Σκάλα νὰ πάῃ ἴσια σπίτι του αὐτὴ τὴ φορά. — «Παραμονὴ τοῦ ἅη Βασίλη, πρωτοχρονιὰ αὔριο, εἶπε, ἂς πᾶμε σπίτι. Ἂς ἀρχίσουμε καλὰ τὸ χρόνο, ἴσως καὶ δὲ μαλλώσουμε πλιά. Ἴσως τήνε φωτίσῃ ὁ Θεὸς τὴ βλογημένη, καὶ κάμῃ μιὰν ἀρχὴ καὶ δὲ μοῦ πετάξῃ κανέν' ἀπὸ κεῖνα τἀναθεματισμένα τὰ λόγια της, ποῦ πᾶν ἴσια μὲς στὴν καρδιά. Θὰ πῇς, καὶ γὼ μπόσικος, ποῦ δὲν τῆς γλυκομιλῶ καὶ καμιὰ φορά, μόνο στὴν παραμικρὴ ἀφορμὴ ἀνάβω σὰ σπίρτο, καὶ τήνε βρίζω τὴ δύστυχη. Ἡ γυναῖκα κακιὰ δὲν εἶναι. Νά ! λίγο λαφρὸ κεφάλι, καὶ λίγο πεῖσμα, καὶ γίνεται τὸ κακό. Θὰ πῇ λοιπὸν πῶς *ἐγὼ* πρέπει νὰ φρονιμέψω, καὶ νὰ μὴν τὴ συνερίζουμαι. Τοὐλάχιστο γιὰ χάρη τῆς καημένης μου τῆς Πιπίνας, νὰ πάψῃ πιὰ αὐτὸ τὸ λογομαχητό. Δίχως ἄλλο, νὰ τὴν κάμουμ' ἀπόψε τὴν καλὴ τὴν ἀρχή. Κι ἂν πῇ αὐτὴ τίποτις, ἐγὼ νὰ σωπάσω, κ' ἔτσι νὰ συχάσουμε. Δυὸ τρεῖς φορὲς νὰ σωπάσω, θὰ συνηθίσω, κ' ἔτσι θὰ ρηνέψουμε μιὰ «καὶ γιὰ πάντα».

Καὶ λέγοντας αὐτὰ μοναχός του ὁ Βαγγέλης, φτάνει σπίτι του. Τώρα πιὰ εἴτανε σκοτεινά. Μπαίνει μέσα, βρίσκει ἕνα μεγάλο δαυλὸ στὴ γωνιά, καὶ τὸ ταψὶ ἀπὸ πάνω. Ἡ μικρή του ἡ Πιπίνα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ νὰ βλέπῃ τὴν πήττα νὰ σιγοψήνεται κ' ἡ μάννα της ἡ Σωσάνα ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ λυώνῃ τὸ μέλι. Παγωμένος καθὼς εἴταν ἀπὸ τὸ κρύο, πηγαίνει κι αὐτὸς κοντὰ στὴ φωτιὰ κι ἁπλώνει τὰ χέρια του νὰ τὰ ζεστάνῃ.

— Μωρὲ περίδρομος ὄξω ἀπόψε ! λέγει, βλέποντας τὴ φωτιά, καὶ προσπαθῶντας νὰ φανῇ πρόσχαρος, πρᾶμα ὄχι πολὺ εὔκολο γιὰ τὸ δύστροπο πρόσωπό του. — Αἴ, ἐσὺ μικρή ; πῶς πάει ἡ βασιλόπηττα ; δὲ ψήθηκε ἀκόμα ;

Ἡ Πιπίνα, εἴτανε χάζι νὰ βλέπῃς τὸ χαρούμενο πρόσωπό της ἀντικρὺ στὴν ἀναλαμπὴ τῆς φωτιᾶς. Κάθουνταν καὶ κοίταζε τὴν πήττα νὰ κοκκινίζῃ σιγὰ σιγά, καθὼς πρωτοκοιτάζει μάννα τὸ παιδάκι της ν' ἀρκουδίζῃ. Τί λαχτάρα εἴταν ἐκείνη, καὶ τί ἀγάπη ! Καὶ κάθε λίγο ἔβαζε καὶ τὸ δαχτυλάκι της πεταχτὰ ἀπὸ πάνω, νὰ δῇ ἂν καίῃ.

— Καὶ πῶς τὄπαθες καὶ μᾶς ἦρθες ἀπόψε τόσο νωρίς ; λέει ἡ Σωσάνα, σκαλίζοντας τὴ φωτιά, νἀνάψῃ καλήτερα.

— Αἴ, πῶς τὄπαθα ! Δὲν εἶναι δὰ κι ἅης Βασίλης καθεμέρα !

Καὶ κοίταζε ὁ Βαγγέλης κατὰ τὴν ἄλλη μεριά, τὄνα χέρι κοντὰ στὴ φωτιά, τἄλλο στὰ μαλλιὰ τῆς μικρῆς του, ποῦ τὰ γλυκοχάδευε.

Digitized by Google

— Δόξα νάχῃ ὁ Θεός, ποῦ μάκουσε σὰ θέμιαζ' ἀπόψε. Κ' εἶπα μαθὲς γιατί σὲ μᾶς αὐτὸ τὸ κακό, νὰ λογομαχοῦμε κάθε μέρα καὶ κάθε ὥρα ! Σὰ νὰ μὴ μποροῦμε πιὰ νὰ ζήσουμε κι ἀλλοιώτικα.

— Ἔλα, ἄφινέ τα τώρα, καὶ βάζε τραπέζι, γιατί πεινοῦμε κιόλας.

Καὶ παίρνει βιαστικὰ τὴ μικρὴ στὰ γόνατά του, νὰ μὴ θυμώσῃ καὶ πῇ τίποτις χερότερο. Ἡ μικρὴ γύρισε καὶ τὸν εἶδε συλλογισμένη.

— Τί ἔχεις, Πιπίνα μου ; τῆς λέει.

— Τί νάχῃ ! τὸ ξέρεις τί ἔχει ! μουρμουρίζ' ἡ Σωσάνα φυσῶντας τὰ ρουθούνια της, καὶ σηκώνεται νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ μαγερειό.

— Ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ ! μουρμουρίζει κι ὁ Βαγγέλης.

— Τί εἶπες ; πετιέται ἀμέσως ἡ Σωσάνα καὶ φωνάζει ἀπὸ τὴν πόρτα. Βάζει ὁ Βαγγέλης κάτω τὴ μικρή, δακρυσμένη τώρα καὶ φοβισμένη. Σηκώνετ' ἀπάνω, γυρίζει κατὰ τὴν πόρτα, χλωμός, θειάφι. Τὴ βλέπει μὲ μάτια ὀλάνοιχτα, καί·

— Τί εἶπα ! Εἶπα πῶς ἡ ἴδια εἶσαι κ' ἡ ἴδια θὰ ποθάνῃς. Νὰ τί εἶπα, φωνάζει κι αὐτός.

Ἡ μικρὴ ἔκλαιγε· μὰ ποιός τὴν κοίταζε τὴ μικρή ! Ἡ μάννα ἔβλεπε τον πατέρα κατάματα, κι ὁ πατέρας τὴ μάννα, σὰ δυὸ θεριὰ ἕτοιμα νὰ χυθοῦν τὄνα καταπάνω στ' ἄλλο.

Ἡ Σωσάνα εἴταν ἡ πρώτη ποῦ γύρισε ἀλλοῦ τὶς ματιές της. Ἔκαμε τὸ σταυρό της καὶ παρακαλῶντας τὴν Παναγιὰ νὰ τῆς δώσῃ ὑπομονή, γύρισε πάλι νὰ βγῇ ἔξω.

Ἔρριξε κ' ἡ μικρὴ μια ματιὰ στὴ βασιλόπηττα πάλι.

Τὴν ἴδια στιγμή, καὶ πρὶ νὰ καλοβγῇ ἡ Σωσάνα, γυρίζει κι ὁ Βαγγέλης πρὸς τὴ γωνιά, μουρμουρίζοντας πῶς δὲν ἔφταιγ' ἐκείνη, μόν' αὐτός, ποῦ πῆγε νάρθῃ τόσο νωρίς, σὰ νὰ μὴν τὴν ἤξερε.

Ἡ μικρὴ ἄρχισε πάλι νάνησυχῇ. Τὴν ἔβλεπε τὴ μάννα της ποῦ ξανάμπαινε. Τὤξερε τί θὰ βγῇ, καὶ συμμαζεύτηκε, κ' ἔβλεπε χάμω, ἀπελπισμένη, ποῦ δὲ θὰ γείνῃ τὸ γλυκὸ ὄνειρό της, ἡ πήττα στὴ μέση καὶ γέλοια καὶ χαρὲς τριγύρω.

— Ἂν τὸ μετάνοιωσες ποῦ ἦρθες μιὰ φορὰ νωρὶς σπίτι σου, νά ἡ πόρτα νὰ καὶ τὸ καπελειό ! τοῦ λέγ' ἡ Σωσάνα ὁλότρεμη καὶ μὲ πίκρα στὰ χείλη της.

Ἔτρεμε κ' ἡ καημένη ἡ μικρή.

— Ἀνάθεμά σε καὶ τρὶς ἀνάθεμά σε, φωνάζει τότες ὁ Βαγγέλης ἔξω φρενῶν, ποῦ δὲν ἀφίνεις ἕνα χριστιανὸ ν' ἀνασάνῃ, κι ἂς θέλῃ νὰ κάμῃ τὸ σωστό, μόνο μπαίνεις σὰ φίδι μέσα του καὶ τὸν φαρμακώνεις.

Κοντοστάθηκε ἡ Σωσάνα· σὰ νὰ τὸ μετάνοιωσε ποῦ τόνε θύμωσε. Σὰ νὰ συλλογίστηκε τί νὰ πῇ, τί νὰ κάμῃ νὰ τόνε συνεφέρῃ. Μὰ ποῦ νὰ συνεφέρῃ Βαγγέλης πιὰ τώρα ! Δίχως νὰ πῇ ἄλλη λέξη, κι ἀκόμα πιὸ θυμωμένος ποῦ μαλάκωσε ἡ γυναῖκά του, δίνει μιὰ κλωτσιὰ τῆς βασιλόπηττας, τὴν ἀναποδογυρίζει ἀπάνω στὰ κάρβουνα καὶ στὴ στάχτη, πετιέται ὄξω, καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι·

Δὲν τήνε λησμόνησε ἀκόμα τὴ μαύρη ἐκείνη βραδιὰ ἡ Πιπίνα, ἡ ἀλλοίμονη κόρη ποῦ κοιτάζει τώρα τὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ μας. Δὲν τὰ λησμόνησε τὰ δάκρια ποῦ ἔχυσε τότες, μήτε τὸν πόνο τὸ βαθὺ ποῦ τὴν ἔσφαξε, ὥσπου τὴν πῆρε ὁ ὕπνος. Μόνο τὰ δηγᾶται κάποτες ὅταν εἶναι καλά, ὅταν δὲν τὴν ἔχει ριγμένη ἀναίσθητη μιὰ φριχτὴ ἀρρώστια ποῦ τὴν τυραννεῖ κάθε λίγο, ἀπὸ μικρὴ μικρή. Ἀρρώστια ποῦ κληρονομιέται ἀπὸ στράνους καὶ κακογύμους γονιούς.

Α. Ε.

ΑΝΑ ΤΟ ΑΣΤΥ

Ἐν μικρὸν νέον μετεωρολογικόν :

Ἡ χιὼν ἐκάλυψε τὰς κορυφὰς τῶν κύκλῳ βουνῶν. Εἷς δακτύλιος λαμπρός, ἐκπάγλου λευκότητος περιβάλλει τὴν πόλιν. Εἶνε ὁ ἀρραβὼν τοῦ χειμῶνος, ὁ ὑποσχόμενος ψύχη, παγετούς, χείμετλα, συνάχια,— ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερτάτην ἡδονὴν τῆς σπινθηριζούσης ἑστίας, τῆς θερμῆς κλίνης, τῶν ὡραίων χειμερινῶν ἀπόψεων . . . Ἐν τούτοις ὁ βορρᾶς πνέει τόσον ὁρμητικὸς ὅσον παγωμένος· ὁ χειμὼν βασιλεύει ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δριμύτητι καὶ ἤρχισαν νὰ γίνωνται συζητήσεις περὶ τοῦ ποῖος ἦτο δριμύτερος, ὁ περυσινὸς ἢ ὁ ἐφετεινός ; Τὸ θέμα μᾶς φαίνεται πρόωρον. Ὑπάρχει μία παροιμία, ἡ ὁποία λέγει : Πίσω εἶνε τὰ κοφτερά.

✢

Τὴν ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν συνετάραξεν ἡ κατὰ τοῦ μεγάρου τοῦ κ. Συγγροῦ ἀπόπειρα. Τὴν νύκτα τῆς 16 Δεκεμβρίου, περὶ τὴν δευτέραν καὶ ἡμίσειαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἰσχυρὸς κρότος ἐκρήξεως ἀντήχησε παρὰ τὰ Ἀνάκτορα. Οἱ εὑρισκόμενοι τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὰ καφενεῖα τῆς Πλατείας τοῦ Συντάγματος ἐξῆλθον ἐπτοημένοι καὶ ἠρώτων τοὺς προστυγχάνοντας τί συνέβη. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἤξευρε νἀποκριθῇ, οὔτε αὐτοὶ οἱ φρουροὶ τῶν Ἀνακτόρων καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Μόλις τὴν πρωΐαν ἐγνώσθη ὅτι φυσίγγιον δυναμίτιδος, βόμβα, βαρελότον, κάτι τι ἐκρηκτικὸν τέλος πάντων,—διότι περὶ αὐτοῦ ὑπάρχουν διάφοροι γνῶμαι,—ἐρρίφθη εἰς τὸ προαύλιον τῆς οἰκίας Συγγροῦ, μὴ προξενῆσαν ὅμως ἄλλην ζημίαν, ἐκτὸς τῆς θραύσεως τῶν ὑαλωμάτων τοῦ θερμοκηπίου. Προφανῶς ὁ ἄγνωστος ἠστόχησε τοῦ σκοποῦ του. Τὸ δυστύχημα ὅμως εἶνε ὅτι μεθ' ὅλας τὰς ἐνεργείας τῶν ἀρχῶν, ἡ ἀπόπειρα μένει μυστηριώδης, ὑπὸ βαθυτάτου σκότους καλυπτομένη. Αἱ ἐνδείξεις εἶνε ὀλίγισται καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀνακρίσεως προσκόπτει πάντοτε κατὰ τοῦ ἀγνώστου. Ἐννοεῖται ὅτι πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶνε αἱ εἰκασίαι, ἄλλαι ὑπὸ ζωηρᾶς φαντασίας, ἄλλαι ὑπὸ ζωηροῦ συμφέροντος δημιουργούμεναι. Οἱ μὲν τὸ ἀποδίδουν εἰς πολιτικὸν πάθος, οἱ δὲ εἰς τοὺς ἀρτιφανεῖς σοσιαλιστὰς καὶ ἀναρχικούς,—ἐδῶ αἱ λέξεις εἶνε συνώνυμοι !— ἄλλοι εἰς ἀτομικὴν ἐκδίκησιν, ἄλλοι εἰς ἁπλῆν ἀστειότητα. Κανεὶς δὲν ἠξεύρει τί νὰ πιστεύσῃ καὶ πρῶτος πάντων ὁ κ. Συγγρός. Ἀλλ' ἡμεῖς φρο-

Digitized by Google

νοῦμεν ὅτι ὀλιγώτερον γελασμένος θὰ εἶνε ὁ παραδεχόμενος τὴν τελευταίαν ὑπόθεσιν, ἔστω καὶ ἂν ἀποδειχθῇ—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπευχόμεθα,—ὅτι σοβαρώτεροι λόγοι ἐπροκάλεσαν τὴν ἀστείαν ἔκρηξιν.

✣

Ἡ ἱστορία εἶχε καὶ συνέχειαν. . . Τὴν μεθεπομένην ἑσπέραν ἐν ᾧ συνεδρίαζεν ἡ Βουλή, κρότος ἰσχυρὸς ἀντήχησεν εἰς τὸν ἐξώστην καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν πολλοὺς βουλευτὰς καὶ . . . ὅλους τοὺς δημοσιογράφους. Ἀλλ' ἅμα ὁ κίνδυνος παρῆλθεν, ἄνευ ἀποτελέσματος, ἡ αἴθουσα ἐπληρώθη πάλιν ἀπὸ τοὺς δραπέτας καὶ ἀπὸ τοὺς γέλωτας. Ἐπὶ τοῦ ἐξώστου εἶτα εὑρέθη καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος, τεμάχια πυρικαύστου χάρτου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ ἐκρηκτικὴ ὕλη. Δὲν ἠμποροῦμεν νἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ ἀστειότης — διότι ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἦτο ἀστειότης, — ἐπέτυχε πληρέστατα. Ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου ὁ πρόεδρος ἔκρουε τὸν κώδωνα καὶ ἐφώναζε :

— Κύριοι, ἐξακολουθήσατε!

Τὴν δὲ ἀκουσίαν αὐτὴν παρῳδίαν τοῦ λογίου τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς, διεδέχθη γέλως ἄσβεστος, διὰ τὸν ὁποῖον πολλὴν θὰ ᾐσθάνετο εὐφροσύνην, ἂν τυχὸν τὸν ἤκουε, ὁ δράστης τῆς ἀστειότητος. . .

✣

Ἀπὸ τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν δὲν εἰμπορεῖ νὰ εἶνε δυσαρεστημένη ἡ θεία Μουσική. Αἱ Ἀθῆναι τὴν ἀπολαμβάνουν νύκτα καὶ ἡμέραν. Αἱ συναυλίαι διαδέχονται ἀλλήλας. Εἴχαμεν τὴν συναυλίαν τοῦ κ. Μεραντόλ, τὴν συναυλίαν τῆς Κμοῦνκε, τοῦ Π α ρ ν α σ σ ο ῦ ὑπὲρ τῶν Ἀπόρων Παίδων, τῆς Φιλαρμονικῆς ὑπὲρ τῆς φιλοπτώχου Ἑταιρίας, τοῦ ὁμίλου τῶν Φιλοτέχνων, τοῦ ὁμίλου τῶν Φιλομούσων . . . Ὁ κόσμος ἔτρεξεν εἰς αὐτὰς ἀθρόος, ὡς διψῶν—νὰ ἦτο ἆρά γε εἰλικρινὲς τὸ αἴσθημα; — τὰς περισσοτέρας δ' ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας της ἡ Β. Οἰκογένεια. Δύο ἦσαν τὰ δυσάρεστα: Τὸ ψῦχος τὸ ὁποῖον γενικῶς ἐπεκράτει εἰς τὰς αἰθούσας τῶν συναυλιῶν καὶ ἡ σχεδὸν γενικὴ ἀτημελησία περὶ τὸν καταρτισμὸν τῶν προγραμμάτων. Κατὰ τἆλλα οἱ παρευρεθέντες ἔμειναν εὐχαριστημένοι καὶ ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ἐκτιμήσουν καλλιτέχνας τινὰς ἀρκετὰ διακεκριμένους καὶ νἀπολαύσουν γλυκείας στιγμὰς ἐκ τοῦ ἀλησμονήτου αὐτῶν ταλάντου. Ἀπόλαυσις ὄχι τόσῳ κοινὴ εἰς τὰς Ἀθήνας. Δι' αὐτὸ ἡ παρελθοῦσα ἑβδομὰς πρέπει νὰ σημειωθῇ ὡς ἐξαιρετική.

✣

Χαριτωμένον βιβλίον, ἀνυπομόνως περιμενόμενον ἐξεδόθη κατ' αὐτάς. Αἱ Ἀ τ τ ι κ α ὶ Ἡ μ έ ρ α ι τοῦ κ. Χαραλάμπους Ἀννίνου. Γεμᾶται ἀπὸ πνεῦμα, ἀπὸ εὐφυΐαν, — τὴν τόσῳ ἰδιάζουσαν εὐφυΐαν τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου, — ἀπὸ λογοπαίγνια, ἀπὸ γελοιογραφίας, ἀποτελοῦν βιβλίον κομψὸν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις καὶ γλαφυρώτατον, τὸ συμπλήρωμα τῶν ἀλησμονήτων ἐκείνων Ἐ δ ῶ κ' Ἐ κ ε ῖ, τὰ ὁποῖα τόσης ἔτυχον δημοτικότητος. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Ἀννίνου θὰ σπεύσουν νἀπολαύσουν οἱ πολυπληθεῖς φίλοι τοῦ καλάμου του, ὁ ὁποῖος ἐξόχως γνωρίζει νὰ διασπείρῃ τὴν εὐθυμίαν καὶ τὸν γέλωτα.

Τὰς Ἀ τ τ ι κ ὰ ς Ἡ μ έ ρ α ς περιβάλλει καλλιτεχνικώτατον χρωματισμοῦ ἐξώφυλλον, ἔργον τῆς μοναδικῆς γραφίδος, ἡ ὁποία καὶ τὰ Ἐ δ ῶ κ' Ἐ κ ε ῖ ἐκόσμησεν ὁμοίως. Οἱ προπληρώνοντες συνδρομηταί μας θὰ τὸ λάβουν δωρεάν, καθὼς ἐδηλώσαμεν.

✣

Κυρία τις συναντᾷ φίλην της κρατοῦσαν διάφορα κενὰ κουτάκια ἀπὸ σπίρτι, ἀπὸ ἐκεῖνα μὲ τὲς ζωγραφιές :

— Μπᾶ ! καὶ τί τὰ θέλεις αὐτά:

— Κάνω, καϋμένη, συλλογή.

— Ὥστε . . . κάνεις κουτοσυλλογή ;

— ! ! !

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικὰ

Ἐ ν τ ῷ τ ε λ ε υ τ α ί ῳ τ ε ύ χ ε ι τ ῆ ς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων» δημοσιεύεται πίναξ καθ' ὕλην τῶν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα θὰ δημοσιευθοῦν ἐν αὐτῇ τὸ προσεχὲς ἔτος. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνομεν τὸ ἄρθρον τοῦ Ἰουλίου Ζιρὰρ «Εὐριπίδης' ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ αἰσθητικὴ ἐν τῷ Ὁμηρικῷ ζητήματι», ἄρθρον τοῦ Γεωργίου Περρὼ «περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς Ἀνασκαφῶν», κριτικὴν μελέτην τοῦ Λεμαίτρ «Ὁ κοσμοπολιτισμὸς ἐν τῇ φιλολογίᾳ — τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ — τὸ Θέατρον τοῦ Σαρδοῦ», ἑτέραν τοῦ Βρυνετιὲρ Περὶ Βολταίρου, Μοντεσκίου, Ἐλβετίου, Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ Ἐγκυκλοπαιδιστῶν, ἓν μυθιστόρημα τοῦ Βουρζέ, «Profils d'Etrangères» καὶ ἕτερον τοῦ Παύλου Μαργκαρὶτ «Fors l' honneur !»

— Ἐ π ε ρ α τ ώ θ η ἡ κ α τ α γ ρ α φ ὴ τ ῶ ν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων βιβλίων, ἡ ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1875. Τὸ μέγα τοῦτο ἵδρυμα περιέχει 2,150,000 τόμους, ἐκτὸς τῶν ἐπαρχιακῶν ἐφημερίδων, τῶν ὁποίων οἱ τόμοι δὲν ὑπελογίσθησαν εἰσέτι.

— «Τ ὸ τ έ λ ο ς τ ο ῦ Κ ό σ μ ο υ» ἐ π ι γ ρ ά φ ε τ α ι τὸ νέον ἐπιστημονικὸν μυθιστόρημα τοῦ Καμίλλου Φλαμμαριόν, ἐκδοθὲν ἤδη εἰς βιβλίον λαμπρῶς εἰκονογραφημένον. Εἷς κομήτης ἀπειλεῖ τὴν γῆν καὶ ἡ εἴδησις ἔρχεται τηλεγραφικῶς ἐκ τοῦ Πλανήτου Ἄρεως. Φόβος, ταραχή, συνεδριάσεις ἀκαδημιῶν, σχέδια, ὅλα εἰς μάτην. Ἡ σύγκρουσις γίνεται καὶ ἡ Γῆ καταστρέφεται, κατακερματίζεται. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς δὲν περιορίζεται ἕως ἐδῶ. Προχωρεῖ εἰς τὸ μέλλον καὶ παρουσιάζει τὴν γένεσιν νέων κόσμων ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ παλαιοῦ, αἱ δὲ τελευταῖαι σελίδες τοῦ βιβλίου του, ἐν αἷς πραγματεύεται τὰ κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην τῆς ζωῆς ἀνανέωσιν, εἶνε αἱ ἄρισται καὶ ποιητικώταται τοῦ ὅλου.

— Ὅ λ α τ ὰ ἐ ν Π α ρ ι σ ί ο ι ς ἐ κ δ ο τ ι κ ὰ κ α τ α σ τ ή μ α τ α ἐξέδωκαν νέα βιβλία εἰκονογραφημένα καὶ χρυσοδεμένα διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς δῶρα τοῦ νέου ἔτους.. Μακρότατοι εἶνε οἱ κατάλογοι, τοὺς ὁποίους δημοσιεύουν αἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικά. Μεταξὺ τῶν βιβλίων τούτων διακρίνεται ὁ «P'tit Bonhomme», τὸ τελευταῖον μυθιστόρημα τοῦ Ἰουλίου Βέρν.

— Ὑ π ὸ τ ὸ ν τ ί τ λ ο ν «Ῥ ω σ σ ι κ α ὶ Κ α ρ δ ί α ι» ὁ ἀκαδημαϊκὸς Μελχιὸρ Δὲ Βογκὲ ἐξέδωκεν εἰς ἕνα τόμον ἓξ διηγήματα ῥωσσικῆς ὑποθέσεως. Ὁ Βογκὲ εἶνε, ὡς γνωστόν, ὁ ἐν Γαλλίᾳ εἰσηγητὴς τῆς ῥωσσικῆς φιλολογίας, τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Πούσκιν, τοῦ Τολστοΐ καὶ τοῦ Τουργκένιεφ, ἤδη δὲ ἠθέλησε δι' ἰδίου φιλολογικοῦ ἔργου νὰ παρουσιάσῃ ἤθη καὶ ἔθιμα ἐκ τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν τόσον ἐμελέτησε καὶ ἠγάπησεν.

— Ὑ π ὸ τ ο ῦ Ῥ ι χ ά ρ δ ο υ Σ ο ν τ ζ ό ν ι ο ἐξεδόθη ἐν Μιλάνῳ μετάφρασις τῶν «Fleurs du Mal» τοῦ Βωδελαίρ. Εἶνε ἡ πρώτη εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν μετάφρασις τοῦ τόσον ἰδιοφυοῦς γάλλου ποιητοῦ.

ἘΝ ἈΘΗΝΑΙΣ ἘΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ἙΣΤΙΑΣ

Digitized by Google